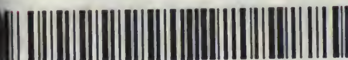
Biblia de Santsche Heylighe Schrift

1571

J Vhayly

Deze Bybel is gedrukt by Jan Canin te Dordrecht, zynde den eersten Gereformeerden Bybel in Holland, gedurende de Spaansche onlusten, gedrukt; zie Le Long, Boekzaal, Bl. 734–736.

BIBLIA

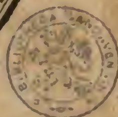
Dat is,

DE GANTSCHE HEYLIGHE Schrift, grondelic ende trouwelick Verduydtschet.

MET VERCLARINGHE DUYSTERER woorden, redenen ende spreucken, ende verscheyden Lectien, die in andere loflicke Ouersettinghen gheuonden, ende hier aen de cant toe ghesettet zijn.

Met noch rijcke aenwijsingen/der gelijck ofte ongelijck-stemmenden plaetsen/op het aldergewisste met scheydtletteren/ende versenghetale (daer een yeghelick Capitel in Hebreischer wyse, mede onderdeylt is) verteeckent.

2. Timoth. 3.16.

Alle de Schrift is van Gode inghegeuen/ende oorbaerlick tot leeringhe/ tot straffinghe/ tot verbeteringhe/ tot onderwysinghe/ die inde rechtueerdicheyt is/ op dat de mensche Gods gheheel sy/ tot alle goede wercken volmaecktelick onderwesen.

Ghedruct Anno, 1571.

Deze Bybel is gedrukt by Jan
Canin te Dordrecht, zynde den eer-
sten Gereformeerden Bybel in Hol-
land, gedurende de Spaansche on-
lusten, gedrukt; zie Le Long, Boek-
zaal, Bl. 734–736.

BIBLIA

Dat is,

DE GANTSCHE HEYLIGHE Schrift, grondelic ende trouwelick Verduydtschet.

MET VERCLARINGHE DVYSTERER woorden, redenen ende spreucken, ende verscheyden Lection, die in andere loflicke Ouersettinghen gheuonden, ende hier aen de cant toe ghesettet zijn.

Met noch rücke aenwijsingen/der gelijck ofte ongelijck-
stemmenden plaetsen/op het aldergewiste met scheydtlet-
teren/ende versenghetale (daer een yeghelick Capittel in
Hebreischer wyse/ mede onderdeylt is)
verteeckent.

2. Timoth. 3.16.

Alle de Schrift is van Gode inghegheuen/ende oorbaerlick tot leeringhe/ tot
straffinghe/ tot verbeteringhe/ tot onderwijsinghe/ die inde rechtueer-
dicheyt is/op dat de mensche Gods gheheel sy/ tot alle
goede wercken volmaecktelick onderwesen.

Ghedruct Anno, 1571.

Voorreden tot den Christelicken Leser.

HOe wel Christelicke Leser/ datmen daghelicx (God betert) onder den menschen eene groote ondanckbaerheyt bevindt. Soo dat sy dickmael schelden/ straffen ende lasteren / dat tot haer groot voordeel gheschickt ende ghegheven is. So en hebben wy nochtans onsen arbeyt ende grooten cost den Godtvreesenden ende den Godtsalighen niet willen ontrecken / om der sommiger ondanckbaerheyts wille. Maer ghemerckt daer vele vrome ende goede lieden bevonden worden/ die inde plaetse van ydele ende leughenachtighe historien/ nu veel liever de heylighe Schrift (die de eenige Fonteyne der waerheyt is) ondersoecken ende doorgronden. Ende tot bevestinghe haerder hope/ beteringhe des levens/ ende tot onderwysinghe des Naesten ghebruycken. So hebben wy om den seluen op het gheuoechelickste te gherieuen/ den gheheelen Bybel/ daer het al in begrepen is/ in een seer cleyn boeckelick formaet met wtgaende versikens ghedruckt/ na het seer ghepresen ende loffelick exemplaer Saliger Gielis vander Erven/ van daten 18. Mey/ Anno 1565. Also dat een yeghelick den seluen / seer behendich sonder groote hindernisse/ met hem over wech draghen mach/ hebben oock tot behulp ende voorderinghe des goethertighen Lesers/ voor een yeder Boeck het argument ofte Cort begrijp des seluen/ met samen oock de Summarien voor een yeder Capittel ghestelt ende by ghevoecht. Ende dewyle daer vele duyster woorden/ eygen namen/ so Hebreische/ Caldeische als Grieksche inde Bybelsche Schrift bevonden worden/ die den Leser souden moghen hinderlick wesen/ So hebben wy de wtleggingen der seluen/ eensdeels op de marge met scheydeletteren oft † / andersdeels achter tgroot Register deses Boecks in forma eens Registers by A B C laten aenteeckenen. Biddende eenen yegelicken desen onsen arbeyt voor goet aen te nemen.

Vaert wel.

(.:)

A.

A ende O.

Ick ben de A ende de O/ het beghin ende het eynde/ de eerste ende de laetste/ spreeckt de Heere/ Esaie 41.4/ 44.6/ 48.12. Apoca.1.8/2.8/ 21.6/ 22.13.

Aaron een sone Amram des soons Kahat/ des soons Leui/ Exodi 6.20. Werdt met Mose zijnen Broeder totten Egyptenaers ghesonden/ 4.14.30/5.1/6.13. Miche.6.4. Werdt met zijnen sone tot Priesters ghewyet/ Leuit.8.*. Num 3.10 Deut.18.5. Hebr 5.7. Na ordinancie/ Exodi 28.*. 29.*.40.12. Richt Israel dat kalf op/32.4. Psal. 106.19. Actuum 7.40. Morret tegē Mosen/ Nu. 12.1. Syn roede groeit/ 17.8. Syrach 45.25. Hebre.9.4. Gaet jaerlicx maer eens int Heylichdom/ Exodi 30.10. Leuit.16.34. 3 Macha 1.17. Hebr.9.7. Sterft buyten het lant Canaan Nu.20.28/33.38. Deut.10.6/ 32.50. Na hem werdt ouerste Priester zijn soon Eleazar/ Num.20.26. Wordt gepresen/ Syrach 45.7.

Abaddon Apoca.9.11.

Abakuk spijst Danielem/ Beel.35.36.

Abana een vloet Damasci/ 4 Regum 5.12.

Abaron een soon Matathie/ 1 Macha.2.5.

Abarim een ghebercchte/ Num.21.11/27.12/ 33.44. Deutero.32.49.

Abba vader/ Marci 14.36. Rom.8.15. Gal 4.6.

Abdemelech de moor een voormonder des Propheten Jeremie Jerem.38.7. Werdt verlost van den sweerde der Chaldeer/39.14.

Abdias Soeckt ObadJa

Abdo de Propheet in Juda wert vanden Leeuwe verscheurt/ 3 Regum 13.24.

Abdon een Richter in Israel/ Judic.12.13.

Abed Nego wert inden gloeyenden Ouen gheworpen/ Dan.3.21. Werdt genaemt Asaria 1.6.

Abel oft Habel / werdt verslaghen van zijnen broeder Cain/ Gene.4.8. 1 Joan.3.12/ Leest van Abel/ Matth.23.35/ Luce 11.51. Hebr.11.4 12.24.

Abel Bethmaacha een Stadt/ sommighe lesen Abela 2 Regum 20.14.

Abel Beth Maacha werdt belegert van Joab/ 2 Regum 20.14. Wert geslagen van Benhadad/ 3 Reg.15.20. Van Tiglat Pilesser den Conint van Assyrien. 4 Regum 15.29. Abia Samuels sone/ een Richter ouer Israel/ 1 Regum 8.2.

Abia de sone Jeroboam. 3 Regum 14.1.

Abia/ 1 Paralepo.25.10. Luce 1.1.

Abiam een sone Rehabeam. Coninck in Juda/ 3 Regum 14.31/15.1. 2 Para.13.15. Heeft nae hem ghelaten Asa/ 3 Regum 15.8. Matth.1.7.

Abiathar de Priester / ontliep wt de handen Saulus/ 1 Reg.22.20. Vloot tot Dauid in Kegila/ 23.6. Hielt het met Adonia/ 3 Reg.1.7. Wert vant Priesterdom verstooten 2.27. Nae dat woordt/ 1 Regum 2.30.3.5

Abidan een Hooftman des gheslachts Benjamin/ Numeri 1.11.

Abigail een cloeck wijf des godloosen Nabals 1 Regum 25.3. Werdt na Nabals doodt des Conincks Dauids wijf/ 15.39.

Abihu ende Nadab Aarons sonen werdē door het vyer verteert/ Leuit.10.2. Nume.26.61.

Abilena een Landtschap/ Luce 3.1.

Abimael Jectans sone/ Gene.10.28.

Abimelech de Coninck te Gerar neemt Sara/ Gen.20.2. Maect een verbōt met Abram/ 21.23 32

Abimelech maect eē verbōt met Isaac/Ge.26.31

Abimelech de sone Gideons/ Judicum 8.31. Verslaet tseuentich zijnder broeders/ eñ verginck schandelick/ Judicum 9.5.53. 2 Regum 12.21.

Abiram verheft hem tegen Mose/ daerom verslindt hem de Aerde/ Num.16.*.26.10. Deut.11.6. Psalm.106.17. Syrach 45.22.

Abisag van Sunem werdt geleydt totten Coninck Dauid/ 3 Regum 1.3. Werdt van Adonia ten wijue begheert/2.17.

Abisai een sone ZeruJa/ 2 Regum 2.18/16.9/ 19.21/20.6/23.18.

Abiud een sone Serubabels/ Matthei 1.13. Wordt ghenoemt Hanania/ 1. Para.3.10.

Abner de Veldthooftman Sauls/ maect Isboseth tot eenen Coninck ouer Israel/ 2 Reg.2.8. Wert inde vlucht geslagē 2.19. Abner doorsteect Asaelem/ 2 Reg.2.23. Beslaept Rizpam 3.7. Verbindt hē met Dauid/ wert gedoot van Joab 3.*.

Abra een dienstmaecht Judith/ Judith 8.29 10.1. Wert gātsch vrij gemaect vā Judith/ Judit.16.31.

Abram de sone Tharah neemt Sarai ten wijue Gene.11.29 Gaet wt zijn Vaderlandt nae Gods beuel int landt Canaan/ 17.4. Treet in Egypten/ 12.10. Treckt wel voorsien wederom in Canaan/ 13.1. Verlost Loth zijnen broeder wt der vyanden handt/ 14.14. Outfangt de belofte eens zaedts/15. 4/.7.16.18.10. Beslaept Agar. 16.4. Ontfangt de belofte eñ het teecken des Verbonts/ eñ wordt genaemt Abraham 17.5. Bidt voor de Sodomiten/ 18.23/28 32 4 Esdre 7.36. Isaac wort hem gheboren/21.2. Wilde Isaac offeren/ 22.6. Sendt zijnen knecht wt/ Isaac een wijf te nemen 24.4 Sterft 25.7.(Wort gepresen/ Syr.44.20.) Wort genoēt een vader veelder volcken/ eñ alder Geloouighen/ 17.5. Esa.51.2 Mat.3.9. Luc.13.14/19.9. Joan.8.39. Ro.4.11.17 18 9 8 Gala.3.8. Leest van hem eñ zijnen zade Josue 24.3. Esaie 41.8/51.2. Ezec.33.24. 2 Esd.9.7. Matth.8.11. Actu.7.2.16. Hebre.11.17.

Abraham beueelt zijnen kinderen eñ huysghesinne den wech des Heeren te bewaren/ Gen.18.19

Abrahams kinderen/ Joā.8.33. Ro.9.7. Gal 3.7

Absalon een sone Dauids/2. Reg.3.3. Verslaet zijnen broeder/ eñ vliet tot Thalmia den Coninck te Gesur/13.34. Wert wederom gheroepen/14.21. 33. Staet na zijns Vaders Rijck 15.6. Beslaept zijns vaders Concubinen/19.22 Na de Prophecie/12.11. Werdt van Joab ghedoodt 18.14.

Accaron oft Asklon een stadt/Judic 1.18.

De Accaroniten senden de Kiste des Heeren vā haer wech/ 1. Regum 5.10.

Achab ende Zedekias valsche Propheten werden verbrandt/Jeremie 29.22.

Achab de Coninc neemt de afgodische Jezabel tot een huysvrouwe/ die hē tot groote Afgoderie brengt/ 3. Reg.16.30. eñ 4 Re.16.34. Timmert Jericho weder/2. Reg.16.34. Begeert hem ouermits vreese onder den Coninck Benhadad van Syriē/ 3 Reg.20.4. Leyt cranck te bedde/ om Naboths wijngaert. 3 Re.21.4. Wert vandē Propheet Elia gestraft eñ waerd 3. Re.21.19 Raedt vraecht/400. valsche Prophetē. 3. Reg.22.6.22. 2 Para.18.5.21. Hatet den eenigen Propheet Gods Micheā/ om dat hy hē de waerheyt seyde/3. Re.22.26. 2 Par.18.23 Syn bloet leckē de hondē/ 3 Reg 22.38. Syne kinderen ende zijn gantsche huysghesin werden ghedoodt na des Heeren woordt/4 Reg.10.6.10.

Achaia/ Act.18.12.27/19 21. Rom 15.26. 1 Cor.16 15. 2 Corinth.1.1/9.2/ 11.10. 1 Thessa.1.7.

Achaicus/ 1 Corinth.16.17.

Achā wert gesteenicht/ Jos.7.25. 1 Par.2.7. Int dal Achor/Jos.7.24/15.7. Esa.65.9. Osee 2.17.

Achaz de Coninck Juda/ een Afgodendienaer/ 4 Regum 16.3.4 10/12.18. 2 Para.18.2.

Achaz werdt gheboden een teecken te begeerē/ Esaie 7.10.11.

Achimelech de Priester geeft Dauid de Toonbrooden/ 1 Regum 21.6. Werdt van Saul van muyterie beschuldicht/ om dat hy Dauid spijsde/ ende werdt ghedoodt/ 1 Regum 22.17.19.

Achior een Hooftman der Ammoniten / Judith.5.5. Werdt ghegheuen inde handen der kinderen Israels 6.7. Werdt een Jodegenoot 14.5.

Achis de Coninck te Gath/ schenckt Dauid de stadt Siklag/ 1 Regum 27.6.

Achitophel Dauids Raetsman/ staet op Absaloms zyde/ 2 Regum. 15.12. 31. 20.21/ 17.7. Verhangt hemseluen/ om dat zijnē raedt tegen Dauid

Aman haet Mardocheum / ende staet nae der Joden doot/ Ester 3.6/9/ Werdt ghehanghen aen zÿn eyghen galghe / die hy Mardocheo ghemaect hadde/ Ester 5.14/7.20/ Syn thien kinderen werden ghehangen/ Ester 9.13/14.

Amasa Abigails Davids susters soon/ 1 Para. 2.17/ Werdt Absaloms Veldthooftman inde stede van Joab/ 2 Regum 17.25/ Werdt een Velthooftman Davids/ 19.13/ Werdt van Joab doorsteken/ 20.10/ De oorsake waeromme/ 19.13.

Amazia de sone Joas telt dat volck/ 2 Paralî. 25.5/ Wreeckt hem aen de Dootslagers zÿns Vaders/ 4 Regum 12.21/ 14.5/ Slaet de Edomiten/ 14.7/ Werdt ghevanghen ende verslaghen/ 14.13/ Laet na hem zÿnen sone Coninck Asariam/ 15.1/ Werdt ghenaemt Levi/ Luce 3.29.

Amazia de Priester tot Bethel verdraecht den Propheet Amos/ Amos 7.10/12.

Aminadab een sone Aram. Matth. 1.4/ Laet na hem zÿnen sone Nahesson/ Num. 1.7/ 7.12/ 10.14.

Amon een sone Loths ende zÿner dochter / Genes. 19.37/ Israel en sal de Ammoniten niet bestrijden/ Deutero. 2.18/ En sullen nemmermeer inden Tempel comen/ 23.3/ 2 Esdre 13.1/ Worden gheslaghen van Israel/ Judicum 11.32/ 1 Regum 11.11/ 2 Regum 8.12/ 10 */ 12.26/ Teghen Ammon werdt gheprophetéert/ Psalm. 83.8/ Jerem. 49.1/ Ezech. 21.32/ 25.2/ Amos 1.13/ Sopho 2.8.

Ammon een sone Davids verkrachte zÿn suster Thamar/ 2 Regum 13.14/ Daerom werdt hy van Absolon zÿnen broeder doorsteken/ 13.28.

Amon de sone Manasse Coninc in Juda wert verslaghen/ 4 Regum 21.19/ 23 Liet na hem zÿnen sone Coninck Josiam/ 22.1.

Amori een sone Canaan/ Genesis 10.16/ De Amoniten keeren Israel door haer lant te treckken/ Nume. 21.13/ 23/ Judicum 11 *.

Amorrheen werden van Chodorlahomor verslaghen Genesis 14.7/8.

Der Amoriten stedē bewoont Israel/ Nu. 25.31

De Amoriten verslaen de Israelitē/ Deu. 1.44

Amoriten worden dē kinderen Josephs chÿnsbaer/ Judicum 1.35/ Ghelÿck oock Salomon/ 3 Regum 9.21/ werden oock ghedoot/ Nume. 32.39/ Deuterono. 20.17.

Amos de Propheet wert verdreven/ Amos 7.12

Amram/ Moses en Aarons vader/ Exo. 6.20.

Amraphel de Coninck Sennaar/ Genesis 14.1.

Amri een godloose Coninck in Israel/ 3 Reg. 16.10/ 17.23/ Tegen Amri/ Miche. 6.16.

Anamelech/ eē Afgod Sepharvaim/ 4 Re. 17.31

Ananias vercoopt den Acker met bedroch/ Actuum 5.1.

Ananias werdt tot Paulum ghesonden/ Actuum 9.11/17.

Anathoth / een stadt des landts Ben Jamin/ Jeremie 22.7 / Daer wt is Jeremias gheboren/ Jeremie 1.1/ 29.27/ Ende de Priester Abiathar/ 3. Regum 2.22/ De Anathothiten en wouden Jeremiam met hooren/ Jerem. 11.21.

Andreas werdt van Christo gheroepen/ Matthei 4.18/ Marci 1.16/ Joan. 1.40.

Andronicus een Stadthouder Antiochi/ wert ghedoodt/ 2 Machabe. 4.38.

Annas oft Hannas/ een Sweer Cayphe / was Overste Priester/ Luce 3.2/ Joan. 18.13/ Actu. 4.6.

Vanden Antechrist ende zÿn Rijck.

Psalm. 9.17/ 10.2 8/ Esaie 11.4/ Ezechielis 38 *. 39 */ Danielis 7.7/ 19.24/ 8.8/ 23/ 9.27/ 12.1/ Zacharie 11.15/ Matthei 24.24/ Marci 13.6/ Joannis 5. 43 Actuum 20.29/ 2 Thessaloni. 2.3/ 1 Timot. 4.1/ 2 Timothei 3.2/ 2 Petri 2 */ 1 Joan. 2.18/ 22/ 4.3/ 2 Joannis 1.7/ Jude 4.10/ Apocalip. 11.7/ 12 8/ 13 */ 14.9/ 17 */ 19.20/ 20 2/ 8.

Antiochia hoort de predicatie van Christo/ Actuum 11 19/ 26. 13.1.

Antiochus de voornaemste / een sone Antiochi Machri trecke teghen Egypten/ 1 Macha. 1.18/ Plondert den Tempel/ ende verwoest de Stadt Jerusalem/ 1 Machabe. 1.23/ 33/ 2 Macha. 5.16. Stelt de Afgoden op den Altaer des Heeren/ 1/ Machabe. 1.57/ Sterft/ 6.16/ 2 Machabe 9 *. Leest Daniel 8 */ 11 *.

Antiochus Eupator/ een sone des voornoem/ den Antiochi/ Werdt Coninck/ 1 Machabe. 6.17 Treckt met heyrcracht in Judeam/ 6.31/ Werdt meyneedich aen Israel/ 6.62/ Werdt verslaghen/ 7.5/ Leest 2 Machabe. 10.

Antipater/ Jasons sone. 1 Machabe. 12.16.

Aphara/ een stadt int lant BēJamin/ Jos. 18.23

Apollo een welsprekende ende Schriftgeleert man/ actuum 18 24/ 1 Corint. 1.12/ 3.4/ 16.12.

Apollonius / een Hooftman in Syria / werdt ghedoodt/ 1 Machabe. 3.11/ 10/ 18.4.

Vande Apostelen Christi.

De Apostelen worden wt den Jonghers ghecoren/ Luce 6.13/ Worden ghesonden om dat Rijcke Gods te vercondighen in Judea/ Matt. 10 */ Luce 9.1/ 24.46/ Keeren weder/ 9.10/ Worden ghesonden om dat Evangelium te predicken inde gheele Werelt/ Matth. 28.19/ Marci 16.15/ Luc. 24. 46/ Joannis 15.16/ 27/ 20.21/ actu. 1.8/ 10.42 Siet wÿder/ littera P. van Propheten. De Apostelen ende Propheten hebben den Gheest Gods/ Exo. 4.12/ 2 Regum 23 2/ Dani. 9.10/ Zach. 7.7/ Mat. 10.20/ Marci 13 11/ Joannis 14.17/ actuum 1.5/ 2.4/ 4.31/ 9.17/ 19.6/ 1 Corinth. 2 12/ 12.3/ 2 Corinth. 13.3 1 Thessa. 4.8/ 2 Timo. 3 16/ 1 Petri 1.11/ 2 Pet. 1.21.

Christus de groote Apostel/ Hebre. 3.1.

Valsche Apostelen/ 2 Corinth. 11 13/ Apoc. 2.2.

De Apostelen hebben groote sorghe ende opsien door den armen ghehadt/ actu. 11.29/ 30/ 20.28 Romano. 15.16/ 26/ 1 Corinth. 16.2/ 2 Cor. 8. 4/ 9.1/ Galat. 2.10/ Siet Armen.

Arad der Cananiten Coninck strÿdt tegen Israel/ Numeri 21.1.

Aram die oock Ram genaemt wordt/ een sone Hezron/ heeft voortghebracht Aminadab/ Ruth. 4.18/ 1 Paral. 2.10/ Matthei 1.4/ Luce 3.33.

Aquila een weldader Pauli/ Actuum 18.2/ Roman. 16.3/ 1 Corinth. 16.19/ 2 Timoth. 4.19.

Van Arbeydt.

Arbeydt ende moeyte is opghelept allen menschen/ Gene 3.17/ Exodi 20.9/ 34.21/ Deutero. 5.13/ Tobie 2 12/ Psalm. 128.2/ Proverb. 6.6/ 10.4/ 14.4/ 20.4/ Eccle. 5.11/ Syrach 29.29/ 41.8/ Joannis 21.3/ Actuum 18.3/ 20.34/ 1 Corinth. 4.12/ Ephes. 4.28/ 1 Thessa. 2.9/ 4.11/ 2 Thessa 3.8 12.

De Arbeyder is zÿns loons weerdich/ Levitic. 19.13/ Deutero. 24.15/ 25.4/ Syrach 7.22 33.5/ Tobie 4.11/ Jeremie 22.13/ Malach. 3.5/ Matt. 10.10/ Luce 10.7/ 1 Cor. 9.9/ 14/ 1 Timot. 5.18/ Jaco. 5.4.

Arbeydt en maeckt niet rÿck sonder Gods seghen/ Gene. 3.17/ 26.3/ 12/ 30.27/ Deuter. 8.18/ Spr. 11.6/ Job. 42.12/ Proverb. 10.22.

Van nutticheyt ende lof des arbeyts der handē eñ des ackers/ Pro. 12.11/ 13.4/ 14.23/ 24.27/ 28.19.

Archelaus regeert inde stede zÿns vaders Herodis/ Matthei 2.22.

Arca Noe/ Gene. 6.14/ 7 */ 8 *. Sap. 10.4/ 14.6/ Mat. 24.39/ Luce 17.27/ Hebr. 11.7/ 1 Petri 3.20.

Vande Arcke oft Kiste des verbondts Gods.

De Arcke des Verbonts wert gemaect/ Exo. 25 10.21/ wort gevoert na Gilgal/ Jos. 4.19/ Vā daer na Sylo/ 18.1/ Van daer indē Leger tegē de Philisthynē/ 1 Reg. 4.5/ Van daer inde handē der Philistÿnē/ 4.11/ Van daer in dat huys Dagon 5.2/ Vā daer na Beth Semes/ 6 *. Vā daer na Kiriath Jearim int huys Abinadab/ 7.1/ vā daer na Mizpa/ 7.6/ 10.17/ Van daer na Gilgal/ 11/ 14/ Van daer na Nobe/ 21.1/ Van daer na Gibeon/ 1 Paral. 22. 29/ 2 Par. 1.3/ Van daer in dat huys Obed Edō 2 Re. 6.10/ Van daer nae Davids stadt/ 6.12/ 15. 25/ 29. 1 Par. 16 *. Van daer na Jerusalē op haer plaetse 3 Reg. 8.1/ 2 Par. 5 *. Daer na vanden Propheten gedragen in een gat op dē berch Nebo/ 2 Mach. 2 5/ Wat inde Arcke geweest is/ Exo. 16.34/ Deu. 10 2.31.26/ 3 Regum 8.9/ 2 Para. 5.10/ Hebre. 9.4.

3 Mach 2.32. Mat. 18.17. Ro. 16.16. 1 Cor. 5. *. 2 Cor. 2.8. 2 The 3. 1 Tim. 1.20/6.5. 2 Tim. 2.17/ 21 3.5. Tit 3.10. 2 Joannis 10.

Van der Pharizeen/ Joan. 9.22 34 12.42 16.2.

Banaias doodt Joab/ 3 Regum 2.34.

Barak een Richter in Israel verwint Sissaram/ Judicum 4.22.

Bar Jehu wort met blintheyt gheslage. act. 13.11

Van Barmherticheyt ende ontfermen.

Vander barmhertichheyt ende goetheyt Gods/ teghen den Gheloovighen. Gene. 18.26, 30 Exo. 6.1 9.26. 11.7/ 20.6. 34 6. Num. 26 4 Deut 4. 29/5.10/7.9 8.10/18/28.1/30.3/32.10/ 2 Reg. 7.12/12.13 24.14/ 3 Regum 8.23/ 4 Reg 20.5 2 Esdre 9.8 4 Esdre 2.28. 7.62 Sapien/11.24 Syrach 2.12/18.1/18 Psalm. 32.5/36.7/37.25 86.5.103. *. 136. *. 145.8. Esaie 30.18 54.5/7/55.7. Jeremie 12.15/18.7/ Ezechielis 18.27 / 33.15/ Osee 2.21 Joel 2.13 Jone 4.2 Matthei 11.28 18.19 Luce 1.46/6.36/15.20/27/23.42 Roma. 11 4/31/ 2 Cor. 1.3 Ephe. 2.4. 1 Tim. 1.13/16.

Godes barmherticheden en weldaden stelt Samuel den volcke voor ooghen/ haer van hare ondanckbaerheyt straffende. etc. 1 Regum 12.6.

Barmherticheyt werdt den boetveerdigen beloeft/ Deut. 30.2/3/31.3/4 Ezech. 16.61/18.6.7/33 12 Osee 14.1/2/ Jere. 18.8 Esa. 55.5/6 Eph. 2.4.

Barmherticheydt doen/ is beter dan offeren/ Mat. 9.13 12.7 Osee 6.6 Michee 6.6 Prou. 21.3.

Van barmherticheyt der Gheloovigen teghen haren naesten/ ende der selver beloonnige/ 1 Reg. 15.6./ 2 Par. 28.9/15 Psal. 41.1/112.5.9 Pro. 3.9 14.21/31/19.17/25.21. Esa 58.7 Osee 6.11 Mich. 6.8 Zacha. 7.9 Syrach 4.2/29 12.35.18 Mat. 5.7 9.13/10.41/18.33/25.47 Marci 9.40 Luc. 6.35 10.33 Roma. 12.13. Galat. 6.12 Colossen. 3.12 1 Timothei 5.10. Soeckt Aelmoessen.

Barmherticheydt en is niet ouer de ghene die haer niet beteren en willen/ Deu. 31.18 Esa. 57.11 Jerem. 5.7 6.6. 19/13.14/16.12/ 1 Esdre 8.22. 2 Mach. 9.13. Psal. 7.13 Pro. 1.28. 4 Esd. 7.56/8.50 9.10 Syrach 5.7/9/16.8/ Matth. 18.3/ Luce 13. Joannis 3.3. Roman. 2.5.

Van onbarmherticheyt ende haer straffe/ Exo. 1.12 Deut. 23.3 Judic. 8.6 15. 1 Regum 25.10 38. Syrach 12.13/35.28 Job 20.19 Prou. 21.10 Esaie 57.3 Amos 1.6 Matthei 18.30/34 25.42 Luce 16.21/23. Jacobi 2.13.

Barnabas brachte dat ghelt vanden Acker den Apostelen actuum 4.36. Leydt Paulum tot den Apostelen/ 9.27. wort na Antiochien ghesonden/ 11.22. Keert weder na Jerusalem 11.30. Keert weder na Antiochien met Paulum 12.25/ Heeft eenen twist met Paulo/ 15.39. Wert door de gheveynstheyt Petri verleydt. Galat. 2.13.

Barrabas de Moordenaer wort los gelaten/ Mat. 27.26 Marc 15.15 Luc. 23.18 24 Actu. 3.14.

Barsillai besorcht de Coninc David met spijse/ 2 Regum 17.27. Gheleydt hem aen de Jordane 19 31. *. David beveelt dat Barsillais kinderen goet gheschiede/ 3 Regum 2.7.

Barsillai om dat hy zijn geslacht Register niet bewijsen en conde/ wordt hy van het Priesterdom verstooten/ 1 Esdre 2.62 2 Esdre 7.64.

Bartimeus wort siende gemaect Mac. 10.46.

Baruch een sone Nerie/ Jeremie 32.12. Schrijft een boeck/ dat wordt verbrandt/ 36. Schrijft een ander/ dat wordt weder ghelesen 45.1/ Baruc. 1.3.

Basan/ der Giganten oft Reusen lant/ Nu. 21.33/ Esaie 2.13. Onder de Coninc Og/ Deu. 3.1 10/11 14

Basmath/ een dochter Salomonis/ ende huysvrouwe Ahimaaz/ 3 Regum 4.15.

Basuynen sullen de Engelen blasen/ int eynde der wereit/ Mat. 24.31/ 1 Cor. 15.52 1 Thess. 4 16.

Bathseba Eliams dochter/ Urias echte wijf/ wordt van David beslapen ende baerde/ 2 Reg. 11.4/27. Het kindt wordt cranck/ ende sterft/ 12 15/18. Wordt Davids echte Wijf/ ende baerde hem Salomon/ 12.24/ 1 Para. 3.5. Matth. 1.6

Bathuel/ oft Bethuel/ de vader Rebecce/ Gen. 22.23/ Item een stadt int lant Simoeons/ 1 Par. 4.30.

Becoren: De Duyvel becoort oft tempteert/ Mat. 4.3/16.22 Luce 8.12 Actu. 5.2. 1 Cor. 7.5 Gal. 6.1. 1 Thes 3.5. 1 Tim. 6.9 Apo. 20.10. Maer God verlost/ Mat. 6.13. 1 Cor. 10.13 Hebr. 2.14 18. 2 Pe. 2.9 Apoc. 3.10. Daerom salmen hem oock altoos bidden Mat. 6.13/26 41 Luce 11.4/22.40 Philip. 4.6/ 1 Thes. 5.17. Soeckt Temptacie.

Bel met zijnen Tempel wort vernielt/ Bel 21.

Bedelen lancks de huysen/ Syr. 29.30/41.19.

Beelphegor een Afgod/ Numeri 25.3 Deut. 4.3 Josua 22.17.

Bedroch/ Jeremie 9 6 Psalm. 25.20/10.7 Prou. 12.17 Marci 7.22 Actuum 5.1 Roman. 1.29.

Bedroevinghe des heylighen Gheest. Ezec. 13. 19 Ephe. 4.30.

Bedroeuinghe tot beteringe is goet/ 1 Cor. 7.9

Beesten oft den vee/ ende den onverstandighen dieren/ en salmen niet te hart wesen/ Gene. 33.13. Exodi 23.12 Numeri 22.23/28 Deuter. 5.14. 22.10 Prouerb. 12.10 Syrach 7.24.

Begheerte ende wellust des vleeschs/ wordt verboden/ overgetreden ende ghestraft.

Exodi 20.17 Numeri 11.33/21.5/6 Josue 7.20. Syrach 19.1/42.16 Job 31 1 Prouerb. 6.25 Mat. 5.28 Marci 4.18 Roman. 6.12 7.8 13.14 Galat. 5. 16 Collossen. 3.5/ 1 Thessa. 4.3/ 1 Timothei 6.11 2 Timothei 2.22/ 1 Corint. 10.6 1 Petri 1.14/2.11/ 4.3/ 2 Petri 1.4/ 1 Joannis 2.16/ Jacobi 1.14/ 4.1/ Jude 23. Soeckt van vleesch.

Begravinghe der dooden.

Genesis 23.19 25.8 35.19/29/50.5 13/25. Numeri 20.1/ Deuterono. 10.6/ 21.23 Josue 24.30/ Judicum 12.7/ 1 Regum 25.1/31 13/ 2 Regum 2.31/3.32/ 3 Regum 2.10/31/34. 11.43/13.29/14.31/ 4. Regum 13.20/ 2 Par. 16.14/24.16/35.24 Tobie 1.17/2.3/ 6/4.2.14/8.11/12 13 14.13/17/ 4 Esdre 2.23. Syr. 7 36/38.20 Matthei 8.21/14.12/27.58 Marci 16.30 Luce 9.59 Joannis 19.39 Actuum 7.16/13.29/ 1 Corinth. 15.4.

Behemoth/ Job 40.10.

Bekentenisse des Heeren/ Esaie 11.9 Jere. 9.23 Abacuc 3.10 Mat. 11.25/ Luc. 10.21/ Joan. 17.3.8.

Bekenninge der hartneckiger menschen/ is min dan der beesten/ Esa. 1.3/ Jere. 8.4. Soect kennen.

Beker oft Kelck/ bediedt de gramschap oft wrake/ Esaie 51.17 Jere. 25.15 Psal. 60.5 75.9 Apocalip. 16.19. Beker voor lyden/ Matthei. 20.22/ 26.38 Marci 10.38/14.36 Luce 22.42 Joannis 18.11.

Bekeeren tot God/ coemt van God/ Luc. 22.61. Joan. 6.44 65 Actuum 9.3/4.5. Deutero. 30.6. 3 Reg. 8.58. Jere. 10.23/31.18/32.39. Threno. 5.21 Ezec. 11.19. Soph. 3.15 Siet voorder/ Beteringe.

Belachen/ bespotten/ beschimpen/ Esaie 28.22. Prouerb. 9.7. Sapient. 5.3 Jeremie 20.7. Thren/ 3.14. Psalm. 44.14. 79.4.

Belachen en bespotten sal God de godloosen. Psal 2.4/37.13/59.9. Prou 1.26 Sapient. 4.12.

Van behaghen/ Prouerb. 11.1/12.15/14.12 16.7/ Ezechielis 18.32/33.11 Miche. 6.7 Syra. 2.5/19 15.20/19.30/25.1/44.16 Sapien. 4.4 Matthe. 9.13 Roma. 12.1/15.2. 1 Cor. 7.32/10.5/ 2 Cor. 5.9. Galat 1.10 Ephe. 1.5/10/6.6/ Coloss. 1.10 19/3.22. 1 Thess. 2.4/4.1. 2 Tim. 2.4. 2 Pet. 1.17. 1 Joannis 3.22. Hebre. 11.6/12.28/13.16.

Belydinge der sonden/ oft hem selven schuldich te kennen/ Gene. 41.9 Leuit. 16.21 26.39. 2 Reg. 24.17. 1 Para 22.17 Esaie 57.8 Jone 1.9 Jer. 3.18 Luce 15.18 18.13 Jacobi 5.16.

Belydinghe der sonden in het gebet/ Dani. 9.5 1 Esdre 9.6/10.1. 2 Esdre 9.2. Psalm. 32.5. Luce 11.4 18.13. Soeckt voorder Biechten.

Belyden salmen Christum ende zijn woordt/ Matthei 10.32. Luce 12.8. Romano. 10.9. 1 Pet. 3.15. Soeckt Schamen.

Van Beelden ende Afgoden.

Beelden worde verboden/ Ero.20.3/23.34.14 Leuit.19.4/ Deuter.4.16/23/5.7/17.4/8.27.15/ Esa. 2.8.44 9/13/18/45/16.46.4/ Jeremie. 10.3/8/51.17 Ezechielis 14.3/18.6/ Osee 8.4/13.2 Actuum 15.20. 1 Corinth.10.14/ 1 Joannis 5.21.

Beelden ende Afgoden der Heydenē zijn siluer/ gout/metalen/hout/ende steen/menschen handtwerck/ Deuter.4.28.28.36/ 4 Regum 19.17/ Psal. 115.4/135.15/ Esaie 37.19/ Sapien.13.10/11/14.1.8.15/ Jer.10 3/9/ Dan.3.*/ Bar.6.*/ Act.17.29/ Apo.9.20

Beelden salmen verdeltigueren/ Gene.35.2/ Ero. 23.24/34.13/ Numeri 33.52 Deuter.7.5 25/12.3/ Iudicum 6.25/ 1 Regum 7.3/ Esaie 30.22.

Beelden worden opghericht. Erod.32.2/ Deu. 9.12/ Judic.8.33 17.4/ 3 Reg.12.28 14.23/ 4 Reg.17. 16/29/21.3/7/ 2 Para.25.14/28.2/ Dani.3.1/ Ose.13.2 1 Machabe.1.50/57.

Beelden worden wech genomen eñ verdestrueert/ Ero 23.24/32.20/ Deut.9.21/ Judic.6.27.10/ 16/ 1 Reg.7.3/4/ 3 Regum 15.12/ 4 Reg.10.26/11.18 18.4/23 */ 1 Par.15.11/ 2 Para.14.3/15.8/16/23 17/29 36/8.1/33.15/34.3 1 Mach.2.25/45/5.68/13.47 14.7.

Beelden oft Afgoden dienst salmen schouwen/ Actuum 15.20 1 Corinth.10.7/ Ende hem voor de Afgoden wachten/ 1. Joannis 5.21.

Van Beeldendienst/ Soeckt Afgoderie.

Van Belof.en oft Ghelosten.

Gene.28.20/ Leuit.27.1/ Nu 6.*/21.2/30*/ Deu. 23.21/ Judi.11.30/1 Reg.1.10/2 Re.15.8 Psal.76.12/ Spr.5.3/ Bar.6.24/mat.14.7/act.18.18/21.23/23 12.

Van godloose Belosten/ Judic.11.30/ 31/ 1 Regum 25.22 34/ Marci 14.7 actuum 23.12.

Belosten Gods zijn beloest op condicien/ Deuterono.19.9/28.*/33.4/ Leuitic.26.*/ 1 Regum 2.30 Ezech.18.*/33.15/19/ Marci 16.16/ Joan.3.16 36.6. 47/8.31/13.17/15.7.14/ Romano.8.17/ Coloss.1.23/ 2 Petri 1.4/ Hebr.3.14/ Apoca.2.*/3.*/21.7.

Belsazar siet de handt schrijuen/ Danielis 5.5/ Werdt gedoodt/ende zijn Rijck quam inde handt Darij/5.30/6.1.

Benaia/ een Hooftman der twee hoopen Crethi ende Plethi/ 2 Regum 20.23/ Een heymelick Raedtgeuer Dauids/ 23.23/ 1 Para.12.25. Naemaels een Velthooftman Salomonis 3 Reg.2.35

Benhadad de sone Tabrimon/ houdt verbondt ende gheloone aen den Coninck Assa/ 3 Reg.15.18 Belegert Samarien. 20.1/ 4 Regum 6.24/ Leyt cranck/ende sterft/8.7/15.

Benhadad de [illegible]e Hasael werdt Coninck tot Syrien/ 4 Regum 13.24/ Verheert Israel 13.3

BenJamin de sone Jacobs wordt gheboren/ Genesis 35.16.

De BenJamiten mishandelē dat wijf des Leuiten/ Judicum 19.25/ Worden ghestraft/20.41.

Berechias/ Soeckt Sealthiel.

Berith een Afgod der Sichimiten/ Judi.9.46.

Bernice/ actuum 25.13.

Berodach oft Brodach/ Coninck tot Babel/ 4 Regum 20.12/ Welcke/ Esaie 39.1/ ghenoemt wordt Merodach.

Beroth een plaetse der kinderen Israels inde woestijne/ Deut.10.6. Itē een stadt der Heueers/ Job 9.17/met Gerre van Hat int landtschap BenJamin/ Josue 18.25/ 2 Regum 4.2/ Daer van de Berothiten/ 2 Regum 23.37. 1 Esdre 2.25.

Berreha/een stadt in Macedonien/actu.17.10.

Bersa de Coninck Gomorrhe/ Gene.14.2.

Bezaleel/ een constich werckmeester des Tabernakels/ Erodi 31.1/35.30.

Vande Besnijdenisse/ beyde vleeschelicke/ ende gheestelicke/ oft werelicke ende innerlicke.

Genes.17.10/ 21.8/ 34.24/35/ Erodi 4.25/12.44/ Leuitici 12.3/ Deuter.10.16 30.6/ Josue 5 2/7/ Judith 14.5/ 1 Machabe.1.16 51.63/ 2 Macha.6.10/ Jeremie 4.4/6.10/9.25/ Luce 1 54/2 21/ Joan.7.22 actuum 7.8 11/15.1.24 16 3/ Romano.2.25 27/3 1/ 4.10/ 1 Corinth 7.18/ Galat.2.3 5.2/6.14/ Ephes. 2.10/ Philippen.3.2/ Coloss.2.11 3.11.

Besprenginge met dat bloet/ Ero.24.6/29.20/ Leui.1.5 11/3.2/8/13/4.6/16/7.2/8 19/30/9.18/16.14 18 17.6/ 2 Para.30.17/ Eze.43.20/ Hebr.9.10.13.19.

Besprenghinghe des bloedts Christi/ Hebre.9. 14/10.19/12.24/ 1 Petri 1.2.

Van Beteringhe/Bekeeringhe/ Berou oft Boete.

Beteringhe wordt ghepredickt/ Jeremie 7.3. Matthei 3.2/4.17/ Luce 3.3/8/13.3/24.46/act.2.38/ 3.19/8/21.17/30.20.21/26.20/ Siet bouen/ bekeeren tot God.

Beteringe eñ bekeeringhe die van herten ghe- schiet/is genade eñ vergeuinge toegesept/ Deut. 4.29/30.2/ 1 Reg.7.3/ 2 Par.7.14/30.6.34. 26/ Job 1.12/22.23 Prou.28.13/ Psal.32.5/ Esa.1.16/30.18/45 22/55.7/59.20/ Jere.3.9/17/18.7/29.12/31.18/20/ Eze. 18.21/27/33.14/ Osee 14.1/ Joel 2.12/ Jone 3.8/ Zacharie 1.3/ Malachie 3.7/ Spr.17.23/ Luce 15.13/ actuum 3.19/26.17/20.

Beteren salmen hem bewijle datmen ghesont is/ Syrach 17.24/18.25.

Erempel van waerachtich berou/ Judic 10.15/ 2 Reg.12.13/24.10.17/ 2 Paral 12.6/33.12/ Jone 3.*/ Judith 4.7/ Mat.26.74/ Luce 7.37/44/15.18/18.13/ 19.8/22.62/23.41/ actuum 2.37.

Erempel van valsch berou/ Genesis 4.13/27.38/ Erodi 8.8/9.27/10.16/ Jos 7.20/ Judic.1.7/ 1 Reg. 15.24/30/24.17/ 3 Regum 13.6/21.27/ Sapient.5.3/ 1 Machab.6.12/ 2 Machab.6.12/ Matthei 27.4/ actuum 8.12 23/ Hebre.12.17.

BethEl/ Genesis 12.8/ 1 Paralipom.7.28/ Judicum 4.5/ Werdt oock ghenoemt Lus/ ofte Luza/ Genesis 28.19/35.6/ een stadt van de kinderen Josephs ingheno men Judicum 1.22/23.

In Bethel wordt Godt gheeert vande Joden/ 1 Regum 10.3.

In Bethel raedtvraghen de Israeliten den Heere/ als sy teghen BenJamin strijden souden/ Judicum 20.18.

Bethlehem wordt oock ghenoemt Ephrata/ Genesis 35.19.

Na Bethlehē reyst Joseph met Maria/ Lu.2.4

In Bethlehē wort Christus geboren/ Luc. 2/11.

Bethsaida/ een gheboortstadt Andree eñ Philippi/ Joannis 1.44/12.21/ Wordt beweent/ Matthei 11.21/ Luce 10.13.

De Bethsamitē werdē hart gestraft/1 Re.6.19.

Bethuel een sone Nahors/ eñ een vader Rebecca/ Genesis 22.23.

Bethulia wert belegert vā Holoferne/ Judit.7.1.

Bethsabea of Bath Seba/ Urias huysvrouwe slaept by Dauid/ van hem gheroepē zijnde/ 2 Reg. 11.4/ Beweent haren man Uriam/ 2 Regum 11.26.

Besek/ oft Besec/ een Stadt van Juda ouerwonnen ende ingheno men/ Judicum 1.4.

Van Biechten.

Men sal God biechten/ ende hem onse sonden belijden/ na het erempel aller Heyligen Gods/ Leuitici 16.21/26.40/ 1 Paralip.16.8/27/ 2 Paralip.6. 20/21 etc. 2 Esdre 1.5/6.7/9.2/ Psalm.32.5/6/ Ick wil mijn ouertredinghe ofte sonde den Heere belijden/ (oft biechten etc.) Job 13.15/ Alleen wil ick mijne weghen (seydt Job) voor hem voorbrenghen ende openen/ so is hy de gheue die my helpt etc. Item Psalmo.36.33/40.*/106.2 etc. Dani.9.5/6 Luce 13.13/ 1 Joannis 1 9/ Siet bouen Belijdinge der sonden. Want God vergeeft de sonden/ Siet Sonde.

Bighthan ende Theres werden ghehanghen/ 1 Hester 2.21.

Bileam werdt ghehuert om Israel te vervloecken/ Numeri 22.*.23.*. Leert ergernisse/ Apo 2.14 Werdt metten Sweerde ghedoodt/ Numeri 31.8. Josue 13.22/ 2 Petri 2.16.

Bilha een ionckwijf Rahels/ baerdt Dan ende Naphtalim/ Gene.30.3/8.

Bidden inden Naem Jesu.

Joannis 14.13/15.16/16.23/26/ 1 Joannis 5 14.

Van Danckbaerheyt.

Danckbaer salmen zijn voor de bewesen weldaet. Gade ende den menschen/ sulcx gedachtich zijn/ eñ nemmermeer vergeten/ Gene.4.3/8.20/24.12.1/ eñ nemmermeer vergeten/ Gene.4.3/8.20/24. 21/22 *.24.48/26.25. Exo.15.1. Leuit.25.6. Nu.15.17 31.48. Deut.4.9/6.5/12/8.12/11. Judic.5.1 1 Regum 2.1/14.35/31 11. 2 Reg.10. 2 19.13. 3 Reg.2 7. 1 Par. 30.10/20. 2 Para.15.11/20.26. 1 Hester 6 *. Syrach 7.22/32.28/35.13. Tobie 9.1/12.1 7. 1 Macha.4.24 5.54. 2 Machab.3.33. Matthe.11 25. Marci 5.19. Luce 13.43. Joannis 11.41. Actu.4.21/27.35. Roma. 6.17. 2 Corin.6.1/ Ephe.5 19. Philip.4.6. Col.2.7. 3.15. 1 Thess.5.18. 2 Thess.1.3. 1 Timothei 4.3.

Danckbaerheyt der maeltijdt/ Deuteron.8.10. 1 Regum 9.13. Esaie 62.9. Matthei 14.19/15.36/ 26.25. Marci 6.41/8.6/14.22. Luce 9.16. Joannis 6.11/23. Actuum 27.35. Roman.14.6. 1 Cori.10.30. 1 Timothei 4.3. Soeckt spijse.

Van ondanckbaerheyt ende haer straffe/ Gen. 31 1/40.14/23. Exodi 1.8. Deuter.32.3.*. Judic.2.1/ 6.8/8. 33 12.31. 1 Re.10.18 12.8/25.3 10. 2 Reg.14.30 2 Par.24. 21. Prou.17.13. Esaie 1.2 5.4. Jerem/2.2 Ezech.16 *. Osee 10.1/13.2/6. Miche.6.3. Sapien. 16.29. 1 Mach.16.16 17. Matth 11.20/ Luce 17.18. Joannis 11.46. Roman.2.21. 2 Timothei 3.2.

Daniel werdt ghenaemt Beltsazer/ Dani.1.7. Legt droomen wt/ 2.31/ 4.7/11.18/25. Werdt gheset een Regent des gheheelen Rijcx Babel/ 6.3. Wordt gheworpen in den Leeuwen put/ 6.16. Verlost Susannam/ Susan.51.60.

Darius de sone Assuerus/ Danieli.9.1. Neemt dat Rijck Babel in/ 6.1. Laet een Godslasterlick Mandaedt wtgaen/ 6.8. Bereydt een Coninclijcke maeltijdt/ 3 Esdre 3.1.

Darius vernieut dat beuel Cores/ 1 Esdr 6.1.

Darius wordt van Alexandro den Coninck te Macedonien verslaghen/ 1 Machabe.1.1.

Dathan ende Abiram zijn oproerich teghen Mose/ Numeri 16 *. Deuter.11.6.

David een sone Isai/ (die Jesse genoemt wort/ Mat.1.6.) Wordt van Samuel Coninck gesalft/ 1 Reg.16.13. Verworcht eenen Leeu/ eenen Beyr/ ende Goliath den Reuse/17.34/49. Verbindt hem met Jonatha den sone Sauls/18.3/20.8/16/23/23. 18. Eet de Thoonbrooden/21.3. Gelaet hem voor den Coninck Achis onsinnich/ 21.13. Vliedt met Vader ende Moeder na Mizpa/22 3. Snijdt een stuck van Sauls rock/24.5. Sendt tot Nabal/25. 5. Neemt Saul dē Spies/ 26.11. Vliedt tot Achis den Coninck te Gath/27.2. Wordt ghecroont te Hebron ouer Juda/2 Reg.2.4. Vloeckt Joab/3. 29. Wint de Borcht Sion / ende wordt ghesalft ouer dat geheel Israel/5.1.7. 1 Paralip 12.3/13.38. Na dat woordt Jonathe/ 1 Reg.23.17. eñ Sauls 24.21. Doet ouerspel ende doodtslach/2 Reg.11 *. Heeft leetwesen/ 12.13. Vliedt voor zijnē soon Absalon/15.14/ Hem wort belet indē Crijch te treckē/ 18.3. Wort weder ingeset/ 19.14. Besloot zijn Bijslaepersen/ 20.3. Stort den Heere dat water wt/ 23.16. Telt dat volck/ 24.2. Coopt van Arasna de Schuere/ 24.24. Beschict voorraedt totten huyse Gods/ 1 Par. 23.1. Ordineert Ampt lieden/ 1 Par. 24 *.25 *.26 *.27 *.28 *. Laet Salomon zijnen sone na hem Coninck/ 3 Regum 1.32. Sterft/ eñ wordt begrauen/2.10. act.2.29/13.36. wort geprezen/ Syr.47.2. Met Davids exēpel vande thoonbrooden/ 1 Reg.21. leert Christus dat zijne Discipulen met en sondichden/ wt hongers noot op dē Sabbath de ayrē pluckēde/ mat.12. Mar.2. Lu.6.

David naer den Gheest (dwelck is Christus/) wordt beloeft/ Jerem.30.9. Ezech.34.24/37.24.

Davids soon wordt Christus genoemt/ Mat. 1 *. 15.22/22.40. Marci 12.35. Luce 20.40. actu.2. 30/13.23. 2 Timothei 2.8. Apoca.5.5.

Dansen. Exodi 32.6/18/ Judicum 11.34/ 21.21. 2 Regum 6.14. Psalm 149.3/150.4.

Debora treckt met Rebecca tot Isaac/ Genes. 24.61. Sterft/ 35.8.

Debora een Prophetersse ende een Richtersse in Israel/ Judicum 4.4.

Debir wordt gewonnē/ Jos.10.38. Judic.1.11.

Delila een Byslaepster Simsons/ verriet hem den Philistijnen/ Judicum 16 *.

Demetrius de sone Seleuci/ regeert tyrannich/ 1 Macha.7.1. Verbindt hem met Jonatha/ 10.3. Wordt aen hem meyneedich 11.53.

Demetrius de Goudtsmit verhief hem teghen Paulum/ actuum 19.23.

Van Demoet ende nederheyt.

Demoet ende nederheyt siet Godt aen/ Genes. 18. 27/29.31/41.40/ Exodi 3.7/4.10/ Judicum 6.15 1 Regum 1 *. 2.4/8 7.6/10. 2 Regum 6.16/21. 2 Paralip 12.5 6/32.24/33.12/ 34.26. Psalm. 34.19. Prouerb.11.2 15.19/22.4/25.7/ 29.23 Esaie 37.1/57 13/66.2. Jeremie 1.6/ Jone 3.5 */ Syrach 3.20/ 7.19/10.36/35.27/ Judith 4.7/11 19.16/ Matth.3.11. 5.3/8.8/11.25/ 15.27/18.4/20.26/21.5/23.7/11. Mar. 9.34/10.43/ Luce 1.44/9.47/14.10/11/15.19/ 18. 14/22.26/ Joannis 13.4. actuum 10.26. Romano.11.20/12.16. 1 Corinth.4.9/15.8/ Philip. 2.3/Colossen.3.12/ 1 Petri 5.5/ Jacobi 1.9/4.10/ Hebre.11.24/ apocalip.4.10/19.10.

Diakens oft Dienaer der armen/ actuum 6.3/ 21.8. Philipp.1.1/ 1 Timothei 3.8.

Diana wordt gheeert tot Epheso/ ende in gheheel Asia/ actuum 19.27.

Van Dieste.

Dieuerie wordt verboden/ ouerghetreden/ ende ghestraft/ Genesis 31.19. Exodi 20.15/21.16/22.1 Leuitici 19.11 Deuter. 5.19/24.7/ Josue 7.1/19/ Tobie 2.13/ Prou.6.30/ Osee 4.2/ 2 Mach.12 40/ Mat.19.18/ Joan.12.6/ 1 Corint.6.16/ apoc.9.21.

Van Dieuen ouer de dieuerie begrepē/ Exo.22

Dieuen ende Verkeerders van Gods woord Jeremie 23.30/ Joannis 10.1.

Dieren tijdt in Gods woordt/ 1 Regum 3.1. 2 Para.15.3/ Osee 3.4/4.1/ Amos 8.11.

Van dieren tijt eñ hongers noot/ Gen 12.10/26 1/41 */42 */43 */44 */45 */47 *. Exo.16.3/ Deu. 28.53/32.24 Ruth 1.1/ 2 Reg.21.1/24.13/ 3 Reg.8.37/ 18.2/ 4 Reg.4 38/6.25/8.1/25.3/ 2 Para.6.28/20.9/ 2 Esdre 5 *. 4 Esdr.15 *. Psal.37.19. Esa.5.13. Jer. 14.1/12/15/ 15.2/29.17.34.15/ Ezec.5.12 16/6.11/ Joel 1 */ Amos 4.6/ Aggei 1.6/10/2.17/ Matthei 24.7 Luce 4.25/15.14/ act.7.11 11.28/ Roman.8.35/ 2 Cor. 8.14/11.29/ apocalip.6.8/18.8.

Dina een dochter Jacobs/ Gene.30.21/ Wordt van Sichem gheschendt/ 34.2.

Dionisius vā Athenē wort geloouich/ act.17.34

Doeg Sauls knecht verriet den Priester Abimelech/ 1 Reg.22.9/18/ Verslaet de Priesters des Heeren/ 22.18.

Van Doot ende Steruen.

De Doot is een straffe der sonden/ Gen.2.17/3 19/ Rom.5.12 17/6.23/ 1 Corinth.15.21/ Ephes.2.2/ Colossen.2.13/ 1 Timothei 5.6/ Jacobi 1.15.

De Doodt/ ooc de tijdt ende dach des doots/ is opghelept allen menschen/ Deuter.31 14/ Josue 23.14/ 1 Regum 26.10/ Job 14.5/ Psalm. 89.49. Eccles.3.2/8.8/9.5 Syrach 17.8/41.1/ Joannis 7.30 8.20/ Roman.5.12/6.23 Hebre.9.27.

De ure des doots is onghewis ende verborghen/ Eccle.9.12/ Matthei 24.42/ Luce 12.40/ 1 Thessa.5.1/ 2 Thessa.2.2/ Jacobi 4.13.

Van beclaginghe ende begrauenisse der dooden Genesis 5.23 */25.35/37/47/49/50. Leuitici 10.19 Numeri 19.20/ Deutero.14.28/34/ 1 Regum 15 16/25/31/ 2 Regum 1.2/3/10/12/14.19/21/ 3 Regum 13/ 4 Regum 22/ 4 Esdre 2. Syrach 22. 38. Tobie 1.4/ 1 Machabe.9.12/12/ Job 1. Jeremie 34/ Matthei 9. Luce 7.8/ Joannis 11 actuum 8.9/ 1 Thessa.4.

Der dooden beclaginghe/ Leuit.19.28. Nu.19. 18. Deutero.14.1/34.8. 2 Regum 1.11/ 3. 32/10.2/ 12.16/21 14.2/19.1/21.10/13/ Syrac.22.10 38.20/ 1 Macha.9.20/12.52/13.26. Matth.9.23/ Luc.7.13 Joan.11.33. actuum 8.2/9.37. 1 Thessa.4 13.

Malach. 4.5/ Matthei 11.14/ 17.10/ Luce 1.13.
Eliasaph een Hooftman der Gadditē/ Nu.1.14
Eliasib de hooghe Priester maeckte de Poorte Ierusalems/ 2 Esdre 3.1/12.10.
Eliezer een sone Mosi/ Exodi 18.4/1 Par.24.15 Werdt besneden/ Exodi 4.25.
Elimas de Toouenaer wordt blindt/ Act.13.8.
Eli Melech een echte man Naemi/ Ruth.1.2.
Eliseus of Elisa/ de Propheet/ 3 Regum 19.
Elisa werdt ghesalft tot eenen Propheet/ 3 Regum 19.17/ Na het beuel 17.16/ Gaet door de Jordane/ 4 Regum 2.14/ Maeckt dat water gesont/ 2.20/ Verweckt dat ghestoruen kindt tot het leuen/4.32/ Reynicht Naaman vande melaetscheyt 5.14/ Slaet de Syriers met blintheyt/6.18 Verkondicht toecomenden goeden coop/ 7.1/ Werdt cranck eñ sterft/13.14.20/ Syn doode lichaem verweckt eenē doodē/13.21/ Wort gepresen/ Syr.48.13.
Elisama / een Vorst des gheslachts Ephraim/ Numeri 1.10.
Elisabeth de huysvrouwe Zacharie ontfangt in haren ouderdom/ Luce 1.20/ Baert Joannem den Dooper/ 1.52.
Elizur een Vorst der Rubeniten/ Numeri 1.5.
Ella een Coninck in Israel werdt verslaghen/ 3 Regum 16.1.
Elcana de vader Samuelis/ 1 Regum 1.1.
Elon/ een Richter in Israel/ Judicum 12.11.
Eneas werdt ghesont ghemaeckt/ Actuum 9.33.
Eynde of uterste salmen verdenckē/ Syr.7.39.

Vanden heylighen Engelen ende Boden Gods.

Van Enghelen/ haerder natuere / dienst / ende wesen/ Gene.16.7 / 18/19/21.17.22.11 24.7.28.12/31.11.56/32.24/48.16/ Exodi 3.2 14.21/ 14.19/ 23.20/ 32.34/33.2/ Nume.20.16/22.22/ Josue 5.13/ Judic. 2.1/5.23/6.11.14.20.21/13.3/6.9/ 1 Regum 29.9/ 2 Regum 14.17.19.27/24.16/ 3 Regum 13.18/19.5/ 4 Regum 1.3.15.19.35/ 1 Para.22.15/2 Para.32.21 Psalm 34.8/91.11 103.20.104.4/148.2/ Esaie 6.6/ 37.36/ Danielis 3.90/6.22/8.16/9.21.10.5/10/16/ 12.1/ Zachar. 2.3/1/6/4.1/5.5/10/ 6.4/ Mala. 2.7/3.1/ Judith. 13.20/ Tobie 5.27/6 / 7.4/8.3/ 9 / 10.11/11.1/12 / Baruch 6.6/ 1 Macha 11.8/ 3 Macha.6.17/ 4 Esdre 1.40/2.44/4.1 /5.31/7.1/ 10.28/ Mat.1.20/2.13/19/4.11 11.10.13/39/49/16.27/ 18.10/22.30/24.31/25.31 26.52 28.2/ Marci 13.32/ Luce 1 7/14 22/2.9/15/12.8/16./22/22.43/ Joannis 1.51/5.4/20.12/ Actuum 1.10/5.19/ 6.15 7.30/38/ 53 8.26/10.3/11.13/12.7.11.23/23.9 27.28 Roman. 8.38 Galat.1.8/3.19/4.14/ Coloss.2.18/ 2 Thes. 1.7/ 1 Timothei 3.15/5.21/ Hebre.1 /2.2/5.12.22 1.3.2/1 Pet.1.12/3.22/2 Petri 2.11 Jude 9. Leest de Openbaringhe Joannis door.
Vanden val der Enghelen/ Job 4.18/ 15.15/ Esaie 14.8/ Ezechielis 28.2/14.17/ Joan. 8.44/ 2 Petri 2.4/ Jude 6.
Van boose Enghelen/ Soeckt Duyuelen.
Enghelen worden de Leeraers ofte Predickers ghenoemt/ Esaie 33.7/ Malachie 2.7/ 3.1/ 4 Esdre 1.40/ Matthei 11.10/ Marci 1.2/ Luce 7.27/ 1 Corinth.4.9 11.9/ Galat.4.14/ Apoc.2 /3 .
Epaphra/ een ghetrouwe Dienaer Christi/ Colossen.1.7.4.11/ Philem.13.
Epaphroditus/ een medestrijder Pauli/ Phil.2.25
Ephesus / de Hooftstadt in cleyn Asien/ Actuum 18.19/ 1 Corinth 16. Apoca.1 11.
Ephesus neēt de predicatie Pauli aen/Act.19.1
Ephod/ Judicum 7.8.17 1 Regum 2.12/21/ 1 Regum 6.
Ephraim/ een sone Josephs/ Gen.41.52/ Werdt van Jacob synen grootvader tot een kindt aenghenomen/ Gene.48.5/ De Ephraiten ontfangen dat Erfdeel/ Josue 16 . Rebelleren tegen Jephthah/ Judicum 12.1 4/ By Ephraim werden verstaen de thien gheslachten Israels / Esaie 7. 2/ 5/ 9.8 20/ Osee 5 . 6 /7 .
Ephrata ofte Bethlehem / Genesis 35.48/ 1 Paralip. 2 ende 4.

Ephree of Hophra Coninc vā Egyptē/ Jer 44
Ephron/ om dat sy Juda de passagie ontseydē/ worden sy geplondert ende te gronde verdoruen/ 1 Macha.5 46. 2 Machab.12.27.
Epicurei/ Actuum 18.
Erastus/ een Rentmeester der stadt Corinthen/ Roman.16.23/ 2 Timoth. 4.20. Werdt met Timotheo na Macedonien ghesonden/ Act. 19.22.
Enoch werdt van Godt wech ghenomen. Genesis 5.24 Hebre 11.5 Wordt ghepresen/ Syrach 44.16/49.16.

Van Ergernisse ende haerder straffe.

Dat wy den Naesten niet en sullen ergeren niet leeringhe/ noch met leuen/ Leuit.4.3/ Nume.31.16/ 2 Regum 12.14/ 1 Esdre 8.22 Prouerb. 28 10/ 2 Machab.6.24/ Matthei 5.1 17 27.18.6 Marci 9.41 Luce 17/ 1 Roman.14.1 14 1 Corinth.8 / 10.32/ 2 Corin.6.3 Ephe.4.27. 1 Thessa.5.32.
Alle dat ons erghert sullen wy myden/ Exodi 34.12 Deuter.7.2 15 13 / Matthei 5.29/ 10.22/ Marc 9.42/ Roman.15.16.

Van Eerstelinghen.

Alle eerste gheboorte der Egyptenaren werde verslaghen/ Exo.12.29/ Psal.78.51/135.8 136.10.
Alle eerste gheboorte werdt Gode gheheylicht/ Exodi 3.1/22.29/34.19/ Leuit.27.26/ Numeri 3.13/ 8.17/ Deuter.15.19/ 1 Regum 1.24/ Luce 2.23.
Van recht ende vryheyt der eerster gheboorten/ Gene.25.31 49.3/ Deut.21.15/ 2 Paral.21.3.
De eerste gheboren worden verworpen/ Gene. 48.17/ 49.4/ Roman.9.13.
Van eerstelinghen der vruchten / Exodi 23.19/ 34.26/ Leuit.23.10/ Numeri 18.13/ Deuter. 18.4/ 26.2 10/ 2 Paral.31.5 2 Esdre 10.35/37/ Prouerb 3.9/ Tobie 1.7.
Esaias een sone Amos/ Esaie 1.1/ Wordt beroepen ende ghesonden/ 6.8/49.1.
Esau de sone Isaac werdt ghebooren / Genesis 25.24/ Vercoopt syn eerste gheboorte/ 25.31 Hebre.12.16/ Werdt bedroghen van synen broeder Jacob/27 / Neemt de Dochter Ismaels/28.9/ 36.3/ Treckt Jacob teghen met vierhondert mannen/32.16/ Verschoonde synen broeder Jacob/ 33.4/ Teghen Esau te stryden wert Israel verboden/ Deut.2.3/ Soeckt Edom.
Esra een Schriftgeleerde treckt uit Babylonien/ 1 Esdre 7.1/ Scheydt de Heydensche vrouwen wt Israel/9 / 10 / Ouerleest dat Wetboeck/ 2 Esdre 8.2/ 3 Esdre 9.39/ Werdt ghenoemt Jozabad/ 1 Paral.7.15.
Esther werdt des Conincks Ahasuerus Wijf/ Hester 2 / Behout de Joden by het leuen/8.3/7.
Eten oft gemeynschap te houden met den sondaren ende hartneckighen is verboden/ Jer.16.8 1 Corinth.5.10/ Soeckt Ban.

Vanden Euangelio.

Dat is/ vande troostelicke ende ghenaderijcke predicatie van Christo/ Gene.3.15/ Esaie 53 /55.6 61.1/ Matthei 1.21 11.28/28.19 Marci 16.15/ Luce/ 2.10/24.46/ Joan.3.16 6.35/8.11/10.9.12.46 Romano.1.16/3.21/24/8.3/ 1 Corinth.1.15/29/ 4.15/ 15.1/2 Corinth.5.18/ Galat.1.6.11 Ephes.1.13/ 1 Timoth.1.15/2 Timoth.1 8.2.8/ 1 Petri 4.17.
Euilmerodach werdt na Nebucad Nezar synē vader Coninck te Babel 4 Reg.25.27/ Jere.52.31.
Eunice de gheloouige moeder Timothei/ 2 Timo.1
Eupator/ een soon des godloosen Antiochi/ 2 Machab/10.10.
Euodia een vrouwe die Paulus ter eenicheydt vermaent/ Philippen.4.
Euphrates/ een vloet/ Gene.2.
Eutychus de Jonghelinck werdt vanden doot verweckt/ Actuum 20.9.
Ezechiel oft Hezekiel werdt den anderen ghevanghen ghenoemt in Babylonien/ Ezechiel 1.1/ Werdt beroepen ende ghesonden/ Ezechiel 2.3/ Werdt ghepresen/ Syrach 49.10.

Ezechias/een sone des godloosen Ahabs / een vroom Coninck in Juda/ 4 Regum 16.20/ Breeckt het metalen Serpent/18.4 Wordt afvallich van de Assyriers/ 18.7/ Sendt bootschap tot Esaiam den Propheet/ 19.5 Esaie 37.2/ Leydt doodtlick cranck 4 Regum 20.1. Esaie 38.1/ Vertthoont den Babylonischen zynen Schat / ende wordt ghestraft 4 Regum 20.12.14/ Esaie 39.1.5/ Wordt ghepresen/ Syrach 48.19.

F.

Fabulen/ 1 Timothei 1.4/4.7/ 2 Timothei 4.4. 2 Petri 1.16.

Tot een Fabel ende spreeckwoordt worden de Joden/ om datse de gheboden Gods niet gehoorsaem en waren/ Deut.28. 3 Regum 9.

Vande Feesten der Joden.

Vande Feest van Paesschen/ soeckt Paesschen.

Van het Pincxter feest oft weken feest / Exodi 23.16/34.22/ Numeri 28.26/ Deutero.16.9/ Joannis 5.1. Actuum 2.1/20.16.

Van het feest des ghedenckblasens oft Trompetfeest/ Leui.23.24/ Num.29.1/ 2 Para.5.2.

Van het feest der verootmoedinghe oft versoeninghe. Leuit.16.30/23.27/ Nume.29.7.8.

Van het feest der Loouerhutten/ Exodi 23.16/ Leuiti.23.34. Numeri 29.12/ Deuteron.16.13/31.10. 1 Esdre 3.4/ 2 Esdre 8.15.17/ 3 Esdre 5.74/ 2 Machabe.1.9/10.6/ Joannis 7.2.

Van het feest des Sabbaths/ Soeckt Sabbath.

Van het feest der nieuwer Maent/ Num.28.11. 1 Regum 20.5/ Ezechielis 45.18.

Teghen de feesten der Joden/ Esaie 1.14/ 66.3/ Amos 5.21/ 8.10/ Malach.2.3.

Felix/ een Lantvoocht Judee Actu. 23.25.24 *.

Festus/ een Lantvoocht Judee/ Act.24.27/25 * 26 *. Hy seyde dat Paulus raes de/ 26.24.

Het fundament daer alle Christenen opghetimmert staen/ is den steen Christus/ Matthe.16.18/ 1 Corinth.3.11. Ephe.2.19/ 1 Petri 2.6.

Het fundament der Apostelen. Ephe.2.19.

G.

Gaal stelt hem teghen Abimelech/ Judicum.9.26/35.39.

Gabaa BenJamin werdt ghebouwt van Asa/ Coninck van Juda/ 3 Regum 15.

Gabaoniten met loosheyt vrede van Josua begheerende maken een verbont met hem / Josu.4 Siet binnen. Gibeoniters.

Gabaoniten misbruycken eens Leuiten vrouwe/ Judicum 19.

Gabel quam met Raphael ter bruyloft Tobie/ Tobie 9.4.

Gabriel verschijnt den Propheet Daniel/ Danielis 8.16/9.21/ Den Priester Zacharie/ Luc.1.7/ Der Maget Marie/ Luce 1.22.

Gad/ een sone Jacobs wt Lea/ Gene.30.11/35.26.

De Gadditen ontfanghen haer Erfdeel / Numeri 32 *. Deutero.3.12/ Josue 13.24.

Gad de Propheet waerschout David / dat hy niet en bleef int lande der Moabiten/ 1 Regum 22.5/ Vercondicht David Gods toorn/ 2 Regum 24.11.18.

Gaius werdt ghedoopt/ 1 Corinth 1.13. Wert ghevanghen/ Actuum 19.29/ Gheleydt Paulum in Asien/ 20.4. Herberght Paulum/ ende de gantsche Ghemeynte/ Roman.16.22.

Galatia/ een Landtschap in cleyn Asien/ 1 Machabe.8/ Actuum 16. 1 Corinth.16/ Galat.1. 2 Timothei 4. 1 Petri 1.

Galilea neemt Christum aen/ Joannis 4.45. In Galilea beghint Christus te predicken/ Matthei 4.12/ Actuum 10.37.

Gallion/ een Lantvoocht Achaie/ Actu.18.12.

Gamaliel/ een Wetgeleert man/ Actu.5.34/22.3.

Gamaliel/ een Hooftman der Manassiten. Nu.1.10

Gaser door Pharaon verdestrueert / ende zijnder Dochter tot een houwelick goet ghegheuen/ werdt ghebouwt/ 3 Regum 9.16.17.

Van gasthoudinghe oste herberginge der Armen ende vreemdelinghen.

Esaie 58.7/ Matthei 25.36/ Luce 14.13/ Roman. 12.13/ 1 Timothei 3.2/ Titi 1.8/ 1 Petri 4.9/ 3 Joannis 5.9/ Hebre.13.2/ Jacobi 1.27.

Exempel der gastvryhen/ Genesis 18.2/19.2/24.31 Judicum 13.15/19.4.9/ 3 Regum 17.10.17/ 4 Regum 4.8/17.31/ Job 1.4/31.17/ Tobie 2.1/ Luce 10.38/19.6. Actuum 16.15.28/ 28.8.

Van ongastvryhheyt. Deute.24.1/ Judicum 8.5/ 19.18/ 1 Regum 25.9.14/ Esaie 16.1.11/ Sapi.19.13.

Van Gauen oft ghescheneken te nemen.

Genesis 14.22/ Exodi 18.21/23.8/ Nume. 22.18/ Deut.10.17/17.2/27.26. 1 Regum 8.3/12.3/ 3 Reg.13.7/ 4 Regum 5.16/ 2 Paral.19.7/ Job 15.34/ Psalm. 15.5/26.10/ Prou.15.27/17.23/ Esaie 1.23/5.23/33.15/ 45.13/ Ezech.13.19/22.12/ Daniel 5.17. Mich.3.10/ Syrach 8.3/20.31/ Actuum 20.35.

Gelboe/ eenen berch/ 1 Regum 28.31/ 1 Para.10. 2 Regum 1.21.

Genezar oft Genezareth/ Matthei 14. Luce 5. Marci 6. 1 Machab.11.

Gerazenen/ Siet Gergesenen.

Vanden Ghebede.

Wanneer/ hoe/ wien / waer ende wat wy bidden/ schreyen ende roepen sullen/ Numeri 11.16.24 Deuteron.4.7/ Judicum 10.10.15/ 1 Regum 1.10/ 2 Regum 22.2.7/ 3 Regum 3.7/ Esaie 65.23/ Amos 7.2/ Syrach 35.26/ Tobie 3.11 */ Judith 4.11/ Mathei 6.5.9/7.1/18.19/20.20/21.22/23.13/26.38/ Mar/ 11.24/13.33/ Luce 11.2.9/18.1/22.40/ Joannis 4.23. 9.31/14.13/15.7/16.23/ Actuum 1.14/2.42/4.24/31/ 10.2/14.22/ Roman.8.26/12.12/ 1 Corinth.14.13/ Ephe/ 6.18/ Coloss.4.1/ 1 Thessa.5.17/ 1 Timoth.2.1/ 1 Petri 3.12/ 1 Joannis 5.14/ Hebre.13.18 / Jacobi 1.6. 4.3/5.13/ Apocalip.19.10/22.9.

God verhoort dat roepen / schreyen ende bidden der armen/ ellenden/ becommerden/ benauden/ ende alder Ghelooighen/ Gene.16.11/21.17/ Exodi 2.24 3.7/6.5/22.23.27/ Deuter.4.7/15.9/ 1 Regum 7.9/10 9.16/12.18/ 2 Regum 22.4.7/ 3 Regum 13.6/17.20/ 18.36/ 4 Regum 13.4/20.4/ 2 Parale. 32.20/33.12 4 Esdre 15.7/ Judith 4.7.12 / Syrach 4.9/21.6/35. 24.27/48.22/ Tobie 3.18/ Psalm 3.5/4.4/8.13/18.7 22.25/34.7/50.15/55.17/118.5/120.1/145.19/ Prouer. 15.29/ Esaie 30.19/37.15.21/55.7/ Jere.29.12/ Thren. 3.55/ Jone 2.2/ Zacha.13.9/ 2 Macha.3.22/ 3 Machabe.6.15/ Susan.4.4/ Joan.9.31/ Actu.10.4 *

Sommigher ghebedt ende roepen en wil Godt niet verhooren/ Deut.1.45/31.18/ Judicum 10.10/ 1 Regum 8.6/ Syrach 35.7/ Psalm 18.42/ Prouer. 1.28/15.29/21.13/28.9/ Esaie 1.15/ Jeremie 2.24/7.15/ 11.11.14/14.11/15.1/ Ezechiel 8.18/14.14.20/ Miche. 3.4/ Zacharie 7.13/ 4 Esdre 1.26/ 2 Macha.9.13/ Joan.9.31/ Hebre.12.17/ Jacobi 4.3.

Exempelen der ghebeden der Heylighen.

Genesis 32.9/ Exodi 32.11.13/ Num.14.17/ Deut. 9.26/ 3 Regum 8.14 */ 4 Regum 20.2/ 2 Par.6.16 * 14.11/20.6.12/ 1 Esdre 9.6 */ 2 Esdre 1 */ Sapi. 9 */ Syrach 23.2/36.1.11.51 */ Baruch 1.15.20/2.6 * 3.1.9/ Tobie 3.1.12/8.7/13.1/ Judith 9.2/16 */ 2 Hester 2.1/3.3/ Esaie 33.2/37.14/64 */ Jere.10.24 17.13.14/18.19/22.16/ Thren.5 */ Daniel 9.4/12.15/ Jone 2 */ Abacuc 4.2/ 3 Esdre 8.76/ 4 Esdre 3 */6.38 */ 1 Macha.5.37/ 2 Mach 6.30/ 3 Machabe.2.1.9/6.3/ Actuum 4.24.

Gedalia de sone Ahikam werdt metten sweerde ghedoodt/ 4 Regum 25.25/ Jeremie 41.3.

Ghedachten des herten.

Zacharie 8.17/ Prouerb. 6.14/ Matthei 15.19/ Marci 7.21.

De ghedachten des herten weet alleen Godt/ 3 Regum 8.39/ 2 Paru.6.30/ Joannis 2.25.

Gheheylicht/ Numeri 16.37/18.17/ Actu.20.32/ 1 Corinth.6.11/7.34/ Hebre.10.29.

Gheen ghedachte en is den Heere verborghen/ Job.42.2/ Syrach 42.4/ Esaie 29.15/ 4 Esd.15.55 Matthei 9.4/ Hebre.4.12.

Vanden Gheest Godts.

De Gheest Godts werdt beloeft / Esaie 44.3. Ezechiel 11.19/36.26/39.29 Joel 2.28 Matthei 3.11 Joannis 7.39/14.16/26/15.26/16.7/ Werdt ghesonden/ Actuum 2.1.

De Gheest Godts leert ende versekert de herten Exodi 4.12 Psalm 32.8 Esaie 54.13 Matthei 10.20 Marci 13.11 Luce 12.11/21.14 Joannis 6.45/14.16/ 26 15.26/ 16.13/ Roman. 8.16/26. 2 Corinth. 1.22 5.5 Ephe. 1.13 4 30/ 1 Joannis 2.27.

De Gheesten salmen proeuen oft sy van Godt zijn/ Judit. 8.28/ 1 Cor. 4.29/ 1 Thess. 5.21/ 1 Joã. 4.1

Gehasi/ een dienaer Elisa/ 4 Regum 4.25. Wert melaetsch/ 5.26.

Van Ghehoorsaemheyt.

Gode ende zijnen woorde salmen voor allen ghehoorsaem zijn: Item het profijt ende belooninghe der seluer/ Gene 12.17/9/23/22 *. 26.2 Exo. 1.17 15.26/19.5/ 20.3 23.21 25 Leuit. 20.22/26.3/11. Deu. 4.40/7 *. 11 *. 13 4/17.15 18.15/24.8/ 27.10/28.1/12. Josue 27.1. 1 Reg. 12.14/ 15.22/ 4 Regum 10.30/ 2 Par. 7.17 Prouerb. 1.8/33/15.31 Eccle. 4.13 Esaie 1.19. 48.18 55. 2 Jeremie 7. 22 11.4/ 17.24/35 *. Danielis 3.16 Osee 13.1/ Syrac 35 10/ 2 Mach. 7.30 Matt. 4.19/7.24 8.21/15.3 17.5 23.2 Luce 5.4 10.16 Joannis 2.7 Actu 4.19 5.30. Roma. 16.18 Phil. 2.8 12/ 1 Thessa. 4.3/5.18/ 1 Petri 1 22 Jacobi 1.22.

Van ongehoorsaemheyt ende haer straffe/ Genesis 3.16 17/19.17/26 Leuitici 10.1 26.14 *. Numeri 14.28/41/16.31/20.24 Deuteron 11 16/28/17.17/ 18.19 20/27.16 *. 28.15 *. 1 Regum 12.15/13.11/ 15.24/28.16/ 2 Regum 6.6/ 3 Regum 11.9 13.15 21.14/17/20.35 *. 2 Paral. 7.19/26.16 19 Esaie 24.5 Jere. 11.3/ 8.13/8/ 17.27/26.4/35 *. Jone 2.3/ Mach. 14.28/17.17 Actu. 7.39 Rom. 2.8 Gala. 3.10 2 Thessaloni. 1.8.

Van Ghelatentheyt.

Gene. 12.4/22.1/9 Deut. 33.9/ 3 Regum 19.19. 4 Esdre 16.41/ 2 Macha. 6.18/23/ Matt. 4.19/ 5.29/10.37/16.24/19.21 Mar. 10.21 Luc. 9.23/ 14.26/ 17.33 Joannis 12 25 Philip. 3.7.

Vanden Gheloone.

Vande cracht ende werckinge des waerachtigen ende leuenden gheloofs/ Matthei 9.2/22/29 21.22 Marci 16.16/ Luce 18.42 Joannis 1.12/3.15 16/36/6.35/7.38/ 11.25/14.12/20.29 Actu. 3.16/10.43 15.9/16.31 Roma. 1.16/3.22 Gala. 3.8/ Ephe. 2.7 Hebre. 11.6 *.

Het Gheloone ende waerachtighe kennisse van Gods woorde ende werck / maeckt alleen vroom ende salich/ Gene. 15.6 Esaie 56.14 Marci 13.16. Luce 1.41/8.48/23.41 Joannis 5.24/ 17.3 Actuum 13.38/16.31 Roman. 3.22/4.3/22/ 5.1 10.10 Philip. 3.9/ 1 Petri 2.6 Hebre. 4.3.

God verlost de Geloouige wt het gemeyn verderuen en̄ vergaen der Godlooser Werelt/ Gen. 6. *. 7. * 8. *. 19. *. Exodi 8.22/9.6/ 26.10/23 11.7. num. 16.20 26.31. Jerem. 39.18. Dan. 6.22. 2. Petri 3.7.

Ouck der Heydenen ghelooue siet Godt aen/ Jerem 39.18 Matth. 8.5 13 15 28 Luc. 7.9/10.33/ 17 16/ Joannis 4.47/ Actuum 10.3/8.26.

Van straffe des ongeloofs/ Genesis 19.11/ 17.26/ Nu. 11.21 14.2/11/20.12 Deut. 9.20/ 4 Regum 7.2/ 17. Syrach 2.15 Baruc 1.17 Psal. 78.32/ 4 Esdre 15.4. Matthei 8.25/14.30/17.17 Marci 16.16 Luce 1.16/ 24.24 Joannis 3.18/36/6.7/ 8.24/ 12.48/ 20.27 Roma. 11.20 Hebre. 3 18 Apoca. 21.8.

Van Ghenade ende Gonst.

Ghenade ende gonst voor de menschen coemt van God/ Exodi 3.21/11.3/12.36/ 4 Reg. 25.27 2 Esdre 2.4 6 Psalm. 106.46 Jere. 40.2 Danielis 1.9. Tobie 1.12 Actu 24.23/27.3 28.16.

Van Gherechticheyt.

Gherecht ende sonder sonde en is gheen mensche voor God/ Gene. 6.5/8.21 Exodi 34.7 Nu. 14. 18/ 3 Reg. 8.46. 2 Paral. 6.36 Job 4.17/ 9.2/15/20/ 25.4. Psal. 14.1/51.7/53.1 130.3/ 143.2 Prouer. 20.9. Eccl. 7.21 Esaie 64.4 Jere. 2.19/20/ 30.11 Michee 7.2 Nahum 1.3/ 3 Esdre 4.37/ 4 Esdr. 8.35 Sapient. 12.10 Matthei 6.12 Luce 17.3/ 10/ Roman. 3.9/23.7 *. Galat. 3.22 Ephe. 2.3 1 Joannis 1.8 Soeckt Sonde.

Christus is onse gherechticheyt ende gherechtmakinghe voor God/ door genade ende gelooue/ Genesis 15.6 Esaie 43.25/53.9/14 Jere. 23.6/33. 16. Danielis 9.24/ Abacuc 2.4 Zacharie 9.21. Actuum 10.43/13.39 Romano. 1.17/ 3.22/24/ 5.1/18/10.4 10. 1 Corinth. 1.29 Galat. 2.16 3.11/5.5 Philip. 3.9 Titi 3.7. 1 Petri 3.18.

Teghen de gherechticheydt des Wets/ Matthei 5.20 Romano 2.17/ 10.3 Philip. 3.9 Titi 3 5 Hebre 9.10.

Gergesenen bidden Jesum dat hy van daer trecke/ Matthei 8.34.

Gerson een sone Leui/ Numeri 3.17. Van den dienst der Gersoniten/ 3.25/4.23.

Gerson een sone Mosis/ Exodi 18.3. 1 Para. 24.15. Werdt besneden/ Exodi 4.25.

Gessen oft Gosen een landtschap Egypti/ daer in Jacob met zijne kinderen woonde/ Gen. 46.47.

Geth. oft Gath/ een stadt in Palestinē/ van Roboam ghetimmert/ 2 Paralip. 11.

Gedion/ Siet Gideon.

Gehasi/ Siet Gehezi.

Ghescrift des Godlicken Woordts.

Van waer sy coemt/ ende het gebruyck der heyligher Schrift/ Exodi 17.14/34.27 Deute. 4.1/ 17.23/31.9 Josue 1.8 Esaie 8.12/ 30.8/ 34.16. Jeremie 30.2/36.2/10/45.1 Baruch 1.3/ 4 3.39 2 Esdre 8.2. 3 Esdre 9.39. 4 Esdre 15.1 Matt. 4.4/5.7/22.29 Luce 4.4/14/ 16.29. Joannis 5. 39/10.34/20.30 Actuum 15.21/17.11 Roma. 1.2/ 4.23/15.4. 1 Corinth. 9.9/10.11/15.3. 2 Timothei 3.15. 2 Petri 1.20 3.1. Apoca. 1.19.

Van Gheselschap.

Goedt gheselschap salmen soecken / ende voor quaet hem neerstich wachten/ Genes. 19.15 Leuitici 7.19 Num. 16.25/25.4 Josue 23.12. 2 Par. 19.2 Job 31.1 Psalm. 26.4 8. 37.1 Prouer. 1.10 4.14/ 6.25/ 13.20/ 20.19/ 22.10/24/ 23.6/17/ 24.1/21/29.27 Jeremie 16.18 Syrach 6.35/ 8.1/9.21/ 12.20/13.1/20 Tobie 1.6 Matth. 7.15 act. 19.9. 2 Cor. 6 14 Eph. 5 11. 2 Ti. 4.14. apo. 18.4.

Van Ghesichten/ ghehoor/ ende verschoninghen.

Josue 5.13. 4 Regum 7.6. 2 Machab. 3/24/5.2 10.29/ 11.8. 3 Machab. 198.

Gibeoniters verlossen haer leuē met list/ Josue 9 *. Werden beleghert/ 10.5. Om haren twille werden ghehanghen de sonen Sauls/ 2 Regum 21.1/6/ 9.

Gideon een Hooftman ende Richter in Israel/ Judicum 6.7 8 *.

Gihesi ofte Gehasi een Dienaer Elisa ofte Elisei/ 4 Regum 4. Werdt melaetsch 5.

Van Giericheyt ende vreckheyt

Josue 7.20. 1 Regum 8.3/25.3 10. 3 Regu. 21.2 4 Regum 5.20/22 Psalm. 37.16/21 Prou. 1.19/11. 23. 12. 27. 15.6/16.27/28.16/22 30.15 Eccle. 2 26/4.8/ 5.9/6.1 Esaie 5.8/56.11 Jeremie 6.13 8.7 Ezec. 22.13 Amos 8.4 Michee 6.10 Abacuc 3.2 *. Syrach 14.1/31.1/41.4. 2 Macha. 4.50 10.20 Matth. 6.19/26.14.46/ 27.3 Marc. 8.36 Luc. 12.15 Joannis 12.4 Actuum 5.1/ 8.17/ 24.26. 1 Corint. 6.10 Ephe. 5.3 Philip. 4.11 Col. 3.5. 1 Tim. 6.9 Titi 1.7/11 Hebre. 13.5.

Gilgal een Legerstede Israels/ Josue. 4.16. Te Gilgal wert dat volck besneden/ en̄ Paeschen ghehoudē 5.2/7 10. Treet wt van daer om de Gibeoniters te verlossen/ 10.7. Keert wederom/ 10.43.

Van Gheetuyghenisse.

Van waerachtighe ende valsche getuygenisse/ Exod 20.16/23 1 Nume. 35 30 Deu. 5.20 17.11/19.15 18/ 3 Reg. 21.10 Psalmo. 27.12 35.11 Prouerb. 6.19/ 14.5/19.5/9/21.28/24 24 25.18 Susan. 34. * Mat. 18 16 19.18 26.59.28.13 Marci 10.19 Joan. 8.17. Actuum 6.11 Roman. 12.9. 2 Cor. 13.1. 1 Timo. 5.19 Hebre. 10.28. Soeckt Lieghen.

Van gheveynsheyt ende val-
schen schijn.

1. Regum 15.11.* 18 */2 Regum 15.2.7/4 Reg.1. 6.9/Syrach 1.36/19.24/23.12/2 Mach.6.24 Job 8 13 13.16 15.20.24/ 20 */27. 8 36.13 Prouerb.30.13/ Esaie 29.13 58 2 Jere.2 30 9.8 Ezechie.33.30 Malacha 3.13/ Mat.2.7.16. 6.2.16.7.5/15.7.16 3/22.18/ 23 *,24.51 Marci 7.6 Luce 11.44/12.1/16.18.11 Actu. 5.1/8.17.13 8 Rom.2 */ Gala.2.13/1 Timothei 4.2/ 2 Timothei 3.5/1 Thessalo.5.22/1 Petr.2.1.

Ghevanghene salmen ghevencken/
versoecken ende vertroosten.

Gene.14.14 1 Reg.30.9 Tob.1.13 Jerem. 38.7/ Mat.25.37 Act 12.5/2 Tim.1.16/Hebr.13.3.

Gheuen salmen lieuer dan ontfanghen/Syr.4. 38 Actuum 20.33.

Gheuen salmen wt medelijden die bidt/ sonder aensien der persoonen/ goede ende quade, maer alder meest den genooten des Geloofs/ Syrac.7.35/ 12.8/ Mat.5 42 Luc. 6.30. 38 Rom. 12.13 Gal. 6. 12/ Soeckt Aelmoessen.

Met gewelt (oft met ghewelddige verwinninge des sondighen aerts ende vleeschs) wordt Godts Rijck ingenomen/ Mat.11.12 Luce 16. 16 Gal.5.16 Apoc.2 *,3 *,21.7.

Van ghewoonheyt zeden ende gebruyck der
Hebreen, ende waer wt sommige van
dien ghesproten zijn.

Gene.19.22 32.31/43.32/ Judic.11.40. Ruth.4.7. 2 Para.35.25.

Godolias en wil niet gelooven de waerschouwinge. daerom wort hy doot gesteken/ Jer.41.1.

Van God.

God is wesentlick eenich, sonder welcken geen andere/ Exodi 3.14 Deut.4.35/6.4/7.9/10.17/32.39 2 Regum 7.22 3 Regum 8.60, 18.36/ 1 Para. 17.20 Sap.12.13 Esaie .37 16 43.10/44.6 24/45 */46.8/ Osee 13.4 Tobie 8.20,13.4 Syr.36.5 Marci 12.29 Joannis 17.3/1 Corint.8.6, 12.6 Gala.3.20 Ephe. 4 6 1 Timothei 2.5.

De Godlicke drie eenicheyt, bedieet ende bewesen Gen.1 26/18.2 Exodi 3.6.15.16 4.5 Psal.33.6. Esaie 6.3/34.16 48.16. 61.1 Mat. 3.16.10.20/17.5/ 28.19 Luce 4.18 Joann.3.35/14. 15.26/15.26/16. 3/ 1 Joannis 5.7.

God is een eewighe God/ hy heeft noch begin noch eynde, maer hy is dat selue/ Gen.21.33 Exodi 15.18 Job 36.22 Esaie 41.4/43.10/ 44.6/48.12 57. 13 Danie. 7.9 Roma.16.26. Hebr.1.8 Apoc.1.8.17/ 21.6/22.13.

God is almachtich/ ende niet en is hem onmogelick/ Gen.17.1 18.14/35.11/43 14/48.3 Num.11.23 1 Regum 14.6. 2 Par 14.11 Sapien.1.22/ Job 42.2 Esaie 40 10 */46.9 50.2 59. 1 Jere.32.17.27/ Zacha.8.6/ Mat 19.26 Mar.9.22/10.27/14.36/ Luc. 1 37/18.27 Ephes.3.20/ Apo.16.7.14/19.6.

God werckt. schict besorcht ordineert/richt en regeert alle dinck na synen wille/ Gen.45.5/50.20 Deut.8 18/1 Reg.9 */ Sapi.12.13 Tobie 7.12 Job 9.5/12.13 Psal. 103.19. 115.3/127.1 Prou.10.22/16.4/ 9.19.21/20.24 21.1.30 Eccle.3.15 Esaie 26.15/45.7/ Jere.10.23/27.5 Danie.2.21 4 16 Matt.6 33 10. 34/11.25 Luce 12.31 Joan.5.17 Rom.9.15/2 Cor.3.5. Phil.2.13 Hebr.13.21 Apoc 4.11.

God weet. hoort ende siet alle dinck/ Exo.3.19/ Num.12.2 Deut. 31.21/1 Reg.2.3/16.7/1 Par.29.9 2 Par.16.9 Job 28.25/ 31.4/42.2 Psal.7.10/33.13/ 38.10 Prou.5 21/15 3.11 24.12 Esaie 29.15. 40. 27/45 5 48.3 Jeremie 1.5/ 7.11/17.10/ 23.42/32. 19. Ezechiel. 11.5/Syrach 15.16/ 17.19/23.27/ 40. 9 Sapi. 1.10/2 Macha.9 5 12.22 Matt.6.4/21.3 Marci 2. 8 14.13 Luce 12.10 Joan 1.47/7.30/8.20/13.21 16.30 21.17 Actu.15.8 Roman.8.27.1 Thess.2.4/1 Joan. 3.20. Heb 4 13. Apoc.2.23.

Godt ende alle dat Goddelick is/ en mach wt cracht des menschelicken verstants ende sonder openbaringhe niet bekent worden/ Gen.32.20/3 Reg.3.5 Job 32.8. Psal.94.10/119 */143.8 Esaie 22.22/54.13 Jer.31. 10 Matt.11.25/13.11 16.17 Luce 8 10/10.21/24.44 Joa.1.10/3.26.44 65/8.46 14.8.17/17.6 Act 16.14 Rom.1.19 11.33/1 Cor.2 *. Gal.1.11 1 Joan.2.10.27 Apoc.3.7.

Godt is een Heere ende Schepper des Hemels ende der Aerden/ Gen.1.1 Exodi 20.11 1 Par.30.10 Psalm.89.12 96.15 15.15 121.2/124 8/140.6 Esaie 37.16/40.28 42.5/44 24/45.12/48.13/51.13 Jere. 10.12 32.17/ 51.15 Zacharie 12.1 Jone 1.9 Syrach 1.6 Bar.3.32 3 Esdre 6.13/4 Esdre 2.4. 6.38 * 16.56 3 Machab.2.9/2 Hester 2 2 Matthei 11.25 Joan. 1.1 Actuum 4.24 14 14/17. 24 1 Corint. 8.6 Ephe. 3.9 Colos.1.16 Hebre.1.2.10/3.4/11.3 Apoc. 4.11 10.6 14.7.

God is onmetelick ende onbegrijpelick ouer al/ en en woont in geen Tempelen met handen ghemaect/3 Reg.8.27/2 Para.2.6/6.18 Job 11.8 Psal. 139.7.10 Esaie 6.3/66.1 Jere.23.24 Amos 9.2 Sapient.1.7 Mat.5.35 Actuum 7.48/17.24

Godt betuycht hem te wesen een Godt/ dat is/ Salichmaker ende troost Israels/ en alle der geener die hem aenroepen/ Gen.17.1.7 Exodi 6.2/20.2 29.45 Leuit.26.11 Psal.18.3 50.6 Esaie 30.19 Jer. 31.33/32.38 Ezech.37.23 Joan.20.17

Godt is een Vader aller Geloouigen/ Deu 32.6 Psal.103.13 Pro.1.8 Jeremie 2.28/3.14 Malach. 1 6 Matth.6.9/ 18.14/ 23.8 Luce 11.2 Joan.20.17/ Roma.8.15/1 Corint.8.6/2 Corin.1.3/ 6.18 Ephes. 3 14/4.6/2 Thess.2.16.

God doet alle de Werelt goet wt louter genade en om zijns Naems/ dat is/ om zijns selfs wille/ Deute.4 37/7.6.7/1 Reg.12.22/ 4 Reg.19.34 Psal. 23.3/79 9/106.8 143.1 Esaie 43 25/48.9 Ezech.20.9/ 36.21 Ephes.1.11.

God is getrou ende warachtich Exo.34.6 Numer.23.19 Deut.7.9/23.4/1 Reg. 15.29 Esaie 49.7 Joannis 3.33/8.26 Roma.3.4/1 Corint.1.8/10.13/ 1 Thess.5.24. 2 Thess.3.3 2 Timoth.2.13. Titi 1.2/ 1 Joan.1.9/5.20 Hebr 10.23 Apoc.3.7.14.

Van Gods barmhertichept/ lydtsaemheyt/ liefde, wijsheyt/ ende woort. Soeckt een yeghelicken aen zijn letter oft plaetse.

Van Gods dienst.

Van waerachtigen Godsdienst/ende Gode behagelicke wercken. Exod.19.5/20 */23.19.25 Deu. 5.6.11.16/10.12 Josue 22.5/1 Reg.15.22 Psalm. 2.10 40.7/50.14 Prou.3.1.9/14.31/21.3 Esaie 1.16/58.6 Jere.22.3 Ezech.18.5 Osee 6.11 Miche.6.8 Zac. 7.9. 8.16 Syrach 35.12 Matthei 5.23.29. 38 Luce 1.69/3.11 Joan.12.26 Rom.8.12 */13 */14.17 Phil. 3.3 Jacobi 1.27.

Waerachtige Godsdienst eyscht dat herte ende den wille/ Deut.5.29/6.4/10.12/11.13/ 26.16/28.47 30.2.6.10 Josue 22.5/1 Reg.12.20 Syr.7.31 Esaie 29.13 64.11 Matt.15.8/22.36 Joannis 4.23.

God salmen alleen dienen/ Deut.6.13/1 Reg.7.3 Danie.3.17 Math.4.10 Luce 4.8.

Van valschen Godsdienst/ Soeckt Afgoderie.

Vanden Godloosen.

Vanden gedachten/woorden ende wercken der Godloosen tegen de vromen/ Sap.2 *. Psalm.10. 2 */11 */12 */14 * Prou.4.14.

Der godloosen geluck en welvaert brengt den Geloouigen een verwonderen/ Job 21.7.13 Psal.73 2 Eccle.7.16 Jeremie 12.1 Abac.1 13 Malac.3.15.

Ouer den godloosen gaet het ongeluck/ dat hy ouer den vromen toebereyt/2 Reg.17.42/31.4/1 Hester 7.10 Psal.7.16/9.16/35 8/37. 14 Prouer.26.27 Eccle.10.4 Esaie 33.1 Jerem.48 * Dan.3.22 6.24 Syr.28.2 Judith 13.4 Susan 62 Apoc.18.6.

Den godloosen ontmoet/ dat sy vreesen/ Job 6 16 Prou.1.26/10.24 Esaie 66.4.

Van onvoorsienighe ende onvoorvallende straffe/ ende verderuen der godloosen/ Gen.7.21/14.15/19 24 34.25 Exodi 14.24 Leuit.10.2 Num.11.33/16.32 Josue 10.9/11.7 Judic.4.20/7.12.15.21 8.11/16 28

1 Reg. 30.16/2 Regum 13.28/3 Reg 16.2/18.40/20. 13.19 Job 4.8 5.2.3.1/15. 20/ 18 *. 20 */27.14/36. 15 Psal.1.5/37 * Prou 1.27/6.15/10.24/ 12.7 Esa. 5.24 47.9 Jeremie 15.8 Danie.5.30. 1 Mach 2 62 4.3 Math.24.38 Luce 12.20.46/16.23.25 17.27.29/ 1 Thess 5.3.

Van goetduncken ende goede meyninghe.

Leuit.10.1 Nume.15.39 Deuter.4.2 12.8/29/18. 1 Reg.15.9/2 Regum 6 6 Prouer.12.15.14 12/21.2. Esaie 5.21 7.12/14.9/16.21/55.8 Matt.3.14/16.22/ Mar.8.32 Joan. 12.4/13.8 Gala.2.12.

Van goede wercken.

Welcke goede wercken, Soect Godsdienst.

God rekent hem de wercke toe/ diemen de naesten doet/sy zijn goet oft quaet/Esaie 37.23 64.3/ Jerem.1.22/Zacha.2.8 Matt.25.41 Actuum.9.5/ 1 Cor.8.12.

Gog Ezech.38 */39. Apoc.20.

Goliath de Philistyn een Reuse / stryde teghen Israel. 1 Regum 17.4 Weert gedoot/17 49.

Gomorrha/ Soecke Sodoma.

Gorgias/ 1 Machab.3 5.

Gozan een vloet in Mesopotamia/4 Reg 19/1 Par.5 Esaie 37.

Van Gramschap/ oft Toornicheyt.

Gramschap Gods gaet dicwils ouer allen/ om eens menschen sonde/ als van Achan/ Josue 22/ Item Adam. Gene.3*/etc.

Gramschap Gods teghen den Afgoden Dienaers/Judicum 2/ Teghen de Murmureerders/ Num.11.1/1 Cor.10.

Oorsaken der gramschappen Gods teghen den volcke/ Deut.29. 1 Cor.9/Col.3. Joan.3 Jac.5.

Gramschap salmen afleggen ende myden. ende die met sedicheydt en saechtmoedicheyt wycken/ Rom. 12 Ephes.4 Col.3 Eccle.7.11 Prou.17.

Gramschap wat quaet daer wt coemt/ Gen.4. 5/ Job.5.2 Prou. 14.30 15.18/17.19/19.12/21.19/27 3/29.22 Eccle 7.10 Syrach 25.22/ 28.6.14/30.26/ Mat.5.22 Luce 4.28 Galat.5.20 Ephe.4.26 Col. 3.8 Titi 1.7 Jacobi 1.19.

Grammigen ende toornigen die salmen wycke/ Gene.27.41 Josue 2.16 Prou.22.24/29.22 Syrach 8.19 Matthei 2.14.

Gras ende hoy worde alle menschen genoemt/ Psal 90.5/129.6 Esaie 40.6 Syrach 14.15/ 1 Pet. 1.24 Jacobi 1.10.

Grau hayr wort outheyt genoemt/Pro.20.29. 16.31 Leuit.19 32 Oock outheydt des verstants/ Sapient/4 2.

Grecia oft Jonia/Esaie 66 Act.20/Dani.11.

Griecken vragen na wysheyt/1 Corin.1.

Groen heeten de vrome / die de vruchten des Geests (Gal.5.22) voortbrengen/ Jere.17.8 Ezec. 21.3 Luce 23.31 Apoc.9.4.

Grouwel heeten de Beelden/ Deut.27.15 Jere. 7.29 Ezech.8 *.

Gulsicheyt/ Soeckt Dronckenschap.

H.

Habacuc spyst Daniele. Histori vande Draec.1.2.

Hachila een heuuel oft geberchte by Siph/ daer Dauid hem verborgen hadde. voor Saul vliedende 1 Regum 26.23/

Hadriel oft Adriel Merobs des Dochters Sauls man. 1 Regum 18.

Hadad de Edomyt een wederpartyder Salomonis/3 Regum 11.14 21.

Hadad Eser de Coninck tot Soba wert geslaghen. 2 Regum 8.3.

Hai oft Ai / een Stadt der Amorrheen ouer de Jordane bouen Jericho/ aen Beth El ghelegen/ Gen 12 Josue 7.12 1 Esdre 2 Welckers Coninck de kinderen Israels mede opgehangen hebben/ Josue 8.12 Wert oock (Esaie 10) genoemt Aiath.

Van haet ende nyt. Gen.4.5/26.14/27.41 30.1/ 37.4.11 Exodi 1.8/20.13 Leuit.19.17 Numeri 12.1/ 35.20.23 Deut.19.11/2 Regum 13.7.11 Sapi.2.24 Prouer.10.12.18 Ezech.25.15 Danie.6.3 Luce 15.25 Joannis 12.4 Roman.1.29 13.13 Galat.5.15.20/ Jacobi 3.14 4.2/1 Petri 2.1/1 Joannis 3.13/4.20

Godt en haet niet dat hy ghemaeckt heeft / Sapient. 11.25.

Haten een werck des vleeschs/ Gala.5. 1 Cor.6/ 2 Corinth 12.

Haten des herten/wert verboden/ Leuit.10.

God straft die hem haten/ Deut.5.7.32.

Christus is vande Werelt sonder oorsake ghehaet. ende waerom/ Joan.7.15.

Christenen worden oock vanden menschen ghehaet om Christi wille/ Matth 10.

Die ons haten/ salmen goet doen/ Mat.5 Luce 6/ Exodi 23.

Haten salmen dat quaet / Psalm.97.10/139.21/ Amos 5.15 6.8 Roma.12.9.

Hatinge sonder oorsake/ Psa.35 19 69.5 Jo.15.25

Ham een sone Noah/ Gene 5.32/9.18.

Haman na dien hy verhoocht was / werdt een doodelick vyant der Joden/1 Hester 3 *. Wert gehangen.7.10 Desgelycken zyn thien sonen.9.7.

Hanani de Siender oft Propheet / wert gesonden tot Asa den Coninck Juda/2 Par.16 7.

Hanania een sone Serubabel/ Soect Sorobabel.

Hanania prophetteert tege Jerusalem/ Jer 28 1

Hanna baert den Propheet Samuel/1 Reg.1.20

Hanna de Prophetesse pryst Godt den Heere/ Luce 2.36.

Hanon der Ammoniten Coninc schent de knechten Dauids 2 Regum 10.4.

Hant Gods en can niemant ontloopen/ Amos 9 Psal.138 Sapient.16.

Hant oft macht Gods en is niet vercort/ Num. 11/Esaie 50.59.

In de hant Godts begeeft hem Dauid geheel/ synen soon vliedende/het sy totte leuen oft totten doot. 2 Regum 15.

Alle vromen ende heylighen zyn in de handt Gods/Deut.33/ Sapient.3 Luce 10.

Van Hantopleggen.

Gene.48.14 Exodi 29.10 Leuit.1.4/3.2 Num. 27.22 Susan.34 Marc.10.16 Actu.6.6/8.16/13.3/ 19.6/1 Tim.4.14/5.22 2 Tim.1.6.

Hannas de Hooghe priester sandt Jesum tot Caipham/ Joan.18.24.

Haran een broeder Abrams / ende een vader va Loth. Gene.11.27.

Hasahel Benhadads des Syrischen Coninck knecht wert Coninck ouer Syrien/ 4 Reg 8.11.15 Na het beuel/3 Regu. 19.15 Sloech Israel in alle haer landtpalen/10.32 12 17/13.3 Als gheprophetteert/4 Reg.8.11 13 Sterft/ 13.24.

Hazor de Hoofstadt wert gewonnen ende verbrant/Josue 11.10.11.

Hebab, Siet Hobab.

Van Heeren ende Vrouwen.

Haer officie ende ghewelt tegen knechten ende dienstmaechden/ ende het huysgesin/Exo.21.2 20. 26 Leui.19.13/25.38 Deut.5 14.21/15.12.16/24 15 Job.31.13 Prou 29.19 Jere.34.7.11 Syrach 7.22 33.40/42.16 Ephe.6 9 Coloss.3.26.

Van Heydenen.

Van de beroepinge der Heydenen/ Gen.49.10 Nu.24.17.18 Deut.32.43 2 Reg.22.44.50/3 Reg. 8 41 Psal.3.8/22.28/68.32/72.8.17/86.9 87.4 Esa. 2.2 11.10/18 7.19.18.21/23.7/27.13/29.17/35 *. 41. 25/43.5.8/44/45 49 */51.5/54 */55 *. 56.3 6/ 60.3.9 65.1/66.19.20 Jere.9.24.12.16/16.19 Osee 2.1.25 Joel 2.23 Michee 4.2 Sopho.3.9 Zach.2.11/8.20 9.10 Mat.2.2 7.3.11 21.31.43/22.9 Joan.10.16. Act.8.26.30/10 */1 Cor.12.13 Ephe.2.10.

Der Heydenen zeden en gebruycken en salmen niet nauolgen/ Leu.18.3 20.23 Jere.10.2.

Van het Heylichdom der Joden.

Dat Heylichdom en alle gereetschap des diensts Gods/ na de Werc) wert gemaect Exod 36 *. 37 */ 38 */ Na het beuel Gods/25 */26 *. 27 * Wert opgericht/40 */ Wert ingewyet Leui.8.10.

Jotham

Kercke wort een Hoere ghenaemt/ Ezech.16*.
Kercker meester tot Philippis wort bekeert/ Actu.16.30.34.
In den Kercker ofte gevanckenisse / en verlaet God de syne niet/Gen.39.21.Sapi.10.13. Esaie 42.7.Actuum 5.18 12.7/16.25.
Ketterye ende Ketters salmen schouwen/1 Cor. 11.16/2 Timo.2.14.Tit.3.10/2 Pet.2.
Ketura een wyf Abrahams na den doot Sara/ Gen.25.1.

Van kinderen ende Jonghe lieden.

Van kinderen haren dienst ende schult teghen vader ende moeder/ ende hare ouders/Gen.9.22. 22.2.7 27.1/28.7/37*.Exod.20 12/21.17/ Leviti. 19.3.32/20.9/21.9.Deut.5.16/21.15.18/27.16.Judic.14.1/1 Reg.2 11.18.22/3.1.7/8.1.18.5/3 Reg.2. 19.4 Reg.2.23/12.2/22.1/2 Par.34.3.Sapi.3.1.8. 6.18/7.29/8.7.11/22 3/23.18.25.10.32.22. Tob.1 9/4.1/14.5.Job 1.4/3.4/31.4.6/ Prover.1.8/4.1/ 6.20/10.1/13.1/15.20/19.26/20 11/20.29/22.15/23. 19.25/28.24/30.17.Jere.35.16.Ezech 22.7/ Matt. 4.20/10.35 15.4/19.19. Marc.10 19.Luce 2.48.18. 20.Act.7.19/22.3.Ephe.6.1.Col.3.20.1 Timo.5.1. 2 Tim.2.22/3.2.15/1 Petri 5.5.
Kiriath Arba Soeckt Ebron.
Kis een vader Sauls des eersten Coninck Israels/1 Reg.9.1/2 Reg.21.14 Actuum 13.22.
Kleederen scheuren Gen.44.13.Josue 7.6.Judic.11.35.1 Reg 4.12.2 Regu 13.19.3 Reg.21.27/4 Reg.5.7/6.30/30.11.14/18.7/19.1/22 11.19 1 Hest. 4.1/1 Macha.2.14/3.47/36.22 37.1. Jere.36.24/ Joel.2.13.Matt.26.64.Act.14.13/16.22.
Kleeden salmen den naecten Esa.58.7.Tob.1.17 Ezec.18.7/Matt.25.36.Soeckt Aelmoessen.
Kleederen mis bruycken tot hooverdie/ Ezech. 7.20.2 Hest.3.16/10.39.Mat 11.8.Mar.12.38 Lu. 7 15 16.19/20.45 1 Tim.2.9/ 1 Petri 3.3.
Tegen de overvloedichheyt en onmaticheyt der cleederen/leest oock Gen.3/21.22.Spr.11.4.
Knyen/Siet twisten.

Van Knechten ende Maerten/ oft Maechden.

Gen.16.4.6/24*.30.25/31.4/39.1.6.Exo.22.2.20 4 Reg.5.20.25 Spr.7.22/10.28 25.13. Prou.10.26/ 14.35 17.2/19 10/29.19.Eccle.2.7/10.3. Jere.34.8. Joel.2.29.Luce 12.37.45/ Actu.12 13/1 Corint.7.21. Ephe 6.5.Coloss.3.22.1 Timot.6/1 Titi 2.9.1 Petri 2.18.
De knecht en sal niet zyn boven synen heere/ Matt.10.24.Luce 6.40.Joan.13.16/15.20.
Knechten zyn wy/daer van wy verwonnë worden/Joan.8 34.Rom.6.16.2 Petri 2 19.
Knyen buyginge voor God Esaie 45.23.Rom. 14.11.Philip.2.10.

Van Coopen ende vercoopen.

Gene.23 9.14/25.31/33.19 41.57/42*. Levi.19.13. 35/25.14.46. Deut.15.1/25.13/2 Reg.24 21.Syrac. 27.3/42.25.Prou.11.1.26/16 11.20.10.23/Esaie 23.18 53 6.Jere.32.6.Ezech.45.10/ Michee 6.10.Mat. 7.2/Luce 14.18 1 Cor.7.30 1 Thess.4.6.

Van Koningen ende Vorsten.

Van Koningen/ haer officie ende gewelt/Deu. 17 19.25 1 Regum 8*/3 Regum 2.2/10.8/2 Par.9.1. 19.5.8.Sapien.6*.9*.Syrach.11.1.Job.34.30. Psalm.2.10/101*.Prouer.14.28 15.28/19.12/20.8. 26 25.2 23.15/29.4.14/31.4/ Jeremie 22.1. Soeckt Overheyt.
De Koninginne Arabie coemt tot Salomon/ 3 Reg.10.1/2 Par.9.1/Mat.12.42 Luc.11.31.
Korach / Dathan ende Abiron zyn oproerich teghen Mosen/Numeri 16.1.6.Werden gestraft/ 16.31.

Van Kranckheyt.

Lichamelicke cranckheyt is dickwils een straffe der sonden Exo.15.26 Leui.26.16 Nu.12*.Deut. 7.15/28.27.60.61/2 Reg.24.13. 4 Reg.5.26.2 Para. 21.18.Joan 5.14.
De crancken salmen besoecken en vertroosten/ Gen.48.1/4 Reg.8.29/13.14/4 Esd.2.21.Syrach. 7.38.18 13/Job 2.11/Psal.41 4 Eccle.7.3 Math. 25.37 40/Joan 11 3.12.9/2 Cor.1.4.
Hoe haer de krancken in haer kranckheyt ende afscheyt wt deser tyt/gehouden hebben/Gen.49. */50.14/Deut.31.1.6/Josue 13*/23*/24*/1 Reg. 12*.3 Reg.2.1.7.2 Para.32.24/Tobie 4*/Esaie 38.1/1 Mach.2 49.61.

Van Kryghen oft Oorloghen.

Krych is een straffe der sonden/Leu.26.24 Deuter.28.36.49 Judic.2.13/3.1.8/4.1/6.1/10.6.13.1/ Esaie 5.25 Jeremie 5.22.
Hoe haer de Gheloovige int oude Testament in Kryghs noot ghehouden hebben/ Exod 17.8.11/1 Reg.17.20*/2 Para.12.2.6/14.9.12/18*/20.1/32. 1.6/Judith.8.9*/1 Mach.3.16.20/4.7 10/7.39.45 2 Macha.8.16.19.
Wt wat oorsaken de Gheloovige Krych aenghenomen hebben/Gene.14.14/Judic.9.27/20*. Josue 10.1.6 1 Regum 30.1.8.
Godt strydt altydt voor de syne / leert die oock stryden/Exod.14.13/Deut.1 30/3.22/1 Reg.17.32/ 2 Para.20.14 Psal 18.35/44.1 Esaie 30.15 Soeckt Victorie.
Krygen oft stryden sullen de Christenen teghen de wercken der duysternissen/ende alle boosheyt/ met gheestelicke wapenen ende het Sweerdt des Geests/Gods woort/Rom.13.12/2 Cor 10.4/en 11. Gal.5.17 Ephe 6.10.
Teghen dat Godtloose kryghen/ Prou.1.10/11. Soect Dootslach.
Kussinge geven/Gen.27.29.13/31.33.45/14.46. 48.10/49.34.50.Exod.4.27/18. Ruth 1.14/ 1 Reg. 10.4 20.41/2 Reg 14.33/15.5/19.3 Regum.19.20/ 3 Esdre 4.47.Prouer.27.6 Luce 15.20 Actuum 20 37.Roma.16.16/1 Cor.16.20/2 Corin.13.12/1 Thess. 5.26/1 Petri 5.14.

L.

Laban ontfangt ende herbercht den knecht Abrahams/Genesis.24.49 Huert Jacob tot eenen knecht/29.14 20.Vervolcht Jacob 31 22.
Lachis wort gewonnen/Josue 10.31 Wort heerlick getimmert/2 Par.11.9.
Lais wort van de Daniten bestreden/ghewonnen/getimmert/ende genoemt Dan/Judic.18.27. Wort genoemt Lesem/Josue 19.47.
Lamech de eerste die twee wyven gehadt heeft/ Gene.4.19.
Lamechs ouderdom/Gene.5.31.

Van Lazarye.

Hoe Lazarye bekent wordt. Leui.13*/14 Godt straft met Lazarye/ Exo.4.6 Num.12.8.4 Reg.5. 1.27/15.5/2 Para.26.18.19.
Lazarye wort gereynicht/Exo.4.6/Num.12.13. 4 Reg.5 14 Matt.8.2 Luce 17.11.
Van afscheydinghe der Lazarighen Leui.13.49/ Num.5.1/4 Reg.15.5.
Lazarisch wert Moses hant/Exod.4.6.
Voor Lazarye salmen hem wachten/Deut 24.8
Vier Lazarighen ofte Melaetschen comen int Syriers Leger/ en niemant daer vindende. vercondigen sy sulcx dien van Samarien/4 Reg.7*.
Lazarus leyt voor des rycken deure/Luc.16.19.
Lazarus wort vanden dooden verweckt/ Joan. 11.43. Wort vervolcht vanden Joden/ 12.10.
Lachen/Gen.18.12/Psal.2 4.37.13/126.2 Prouer.1.26 Sapien.4.12 Bel 18.Eccle.2.2/3.5/7.4. Syrach 19.28/21.30/Luce 6.25.
Abraham lachet/als hem in zyn ouderdô noch eenen Sone beloeft wort Gene.17.17.
Lam Gods/Soect Christus het Lam Gods.
Laodicea/ een Stadt in cleyn Asien / niet seer verre van Hierapolis ende Colossen/ Coloss.4.15 Apo.1.11.3 14
Lea trout den Ertzvader Jacob/ Gene.29.43. Baret hem kinderen/30.17.
Lebbeus met den toname Thaddeus/ een Discipel Christi/Mat.10.4/ Wort genaemt Judas een sone Jacobs/ Luce 6.16.

Van ledich gaen ende Traechheyt.

2 Reg.11 */Prou. 6.6/10.4.26/ 12.11/13.4 13.9/ 19.15.24/20.4.13/21.25/24 30/26.13/28.19 Ezec. 16.49 Syr.32.2/ 33.35 Rom 12.11.

Ledicheyt brengt veel boosheyts/Syr.33.37.

Van Leeringhen ende Gheboden der Menschen.

Leeringen ende geboden der menschen/so verre sy als noodich tot der salicheyt gehouden worden/worden sy verworpen ende verdoemt/Exod. 23.13 Deute.4.2 12.32/13.1 Josue 1.7 Psalm.12.1. Prou.5.3/30.6 Esaie 8 11/29.13 Jere.2.5/23.16.25/ Zacha 5.3.8 Matt.15.8/16.6.12/17.4/ 24 5/28. 13/Marc.7.6.11/Luce 16.27/ Joan.13.8/Act 15.10 20.30/Rom.16.16/1 Cor.7 23/ Ephe.4.14/ Phil.3. 2/Col.2 */1 Tim.1.3 4.1/6.3/2 Tim.1.15/2.17.23/ 3.17/Titi 1.10/ 1 Joannis 2.18.26/3.7/ 2 Joan. 1.7/Hebr.13.9.

Van het Leuen ende wandelinghe der Gheloouigen.

Dat leuen der Gheloouighen sal gheschict zijn na Godt/ende ghelyckmatich den leuen ende der leere Christi/Gen.17.1/Exodi 20.1 1 Leuit 11.44/ 19.2 20 7.26/21.8/ Matth.5.48 11 29 Luce 6 36/ Joan 12.26/13.13/15.12 21.15 Rom.6.4/8.29/13. 14/15.2/Ephe.2 9/4.1.23/5.1.9/Phil.1.27/2 5.15/ Coloss.2.6/3.9.12 */1 Thessalo.4 3/Titi 1 11/3.8/ 1 Petri 1.15/ 2 */3.17/4.1/ 1 Joannis 1.7/2.6/ Hebre.12.2.

Van de ydelheyt ende corthevt des menschelicken leuens/Gen.3.19/2 Regum 14.14/1 Paral. 30. 15/ Job 3.20 7.6/8.9 9.22. 25/13.29/14.1/ Psalmo 39 6/90.5.9/102.4. 12/103. 14 144. 4 109.23/ Eccle.2.23/3.10/7.1/ Esaie 40.6 Sapient. 2.6/ 5.9/ Syrach 14.15/ 18.5.13/ 40. 26 41 1/ Tobie 4.18/ Luce 12.19/ Ephe.5.16/1 Petri 1.24/Jacob.1.10/ 4 14 Hebr.13.14.

Vant eewighe leuen/Soeckt Salicheyt.

Het Leuen voor de broeders laten 1 Hester 4 15. Judith 12.3.24 Joan.15.13/1 Joan. 3.16.

Leuen en salmen hemseluen niet / maer Gode/ Joan.6.57/2 Corint.5.15/Gal.2.21 1 Petri 4.2.

Van Leui ende Leuiten.

Leui wort geboren/Gen.29.34 Doot met synen broeder Simeon den Sichemiten/ 34.25 Straffe van de vaet/ Gene.49 5.

Van de woonige/recht/ende onderhoudinghe der Leuiten/Leui.10.12/25.32 Nume.18.21 24/35.2. 7/Deut.10.8 12.12.19/14.29/18.1/26.11/ Josue 14. 14.33 18.7/21 */2 Esdre 10.33.37 13.10 Ezech. 48. 13/Syrach 7.32.

Van den dienst ende het offitie der Leuite/ Numeri 1.49/3 */4.1.8 * 18.2.23/Deut.10.8. Josue 3. 6 1 Paralip.7.31 */10 14. */2 Para.19. 8 Ezechie. 44.11.

De Leuiten neemt God voor alle eerste geboorte der kinderen Israels/ Num.3.12 40 8.16.

De Leuiten straffen dat quaet des opgerichten Calfs/Exodi 32.26.

De Leuiten worden verdreuen wt Israel/2 ParalI.11.14.

Lia Siet Lea.

Libanus/eenen seer hooghen berch in Syrien/ Deut 1.7 Judic.3 3/Esaie 2.13/ Daer op de hooge Cederboomen wassen/3 Regum 5 *.

Libertinen der Philosophen Schole/ Act.6.9

Libna wordt ghewonnen Josue 10.29 Valt af van Juda/4 Reg.8.22 Worte bestreden van den Assyriers 19.8.

Lybia oft Lybie/ Hebr. Phut/ een Landtschap/ Act.2 Jere.46.9.Ezech.27.10 30.5/38.5 Dani. 11. 43/Nahum.3.9

Lycaonia een lantschap Asie Act.14.6.

Lycia ooch een lantschap Asie.1 Macha.15.27 Actuum 27.5.

Lyda oft Lydda/ een stadt in Palestynen / die ooch Diospolis ghenoemt wort/1 Mach.11.34/ Actuum 9.32.

Lydia/een lantschap in cleyn Asien/Ooch Meonia genoemt/Act.16.40/ Jere.46.9/Ezech.27.10 30.5 Esaie 66.19.

Lydia de purpur vercoopster geloost in den Heere/ Actuum 16.14.

Een Licht is Christus/ Esaie 9 1/42.6/60.1.19/ 49.6/Joan.1.5/8.12 9.5/12.35.46 1 Joannis 1.5/ 2.8/Een Licht zijn de Christenen/ Prou.4.18 Esaie 62.1/Matthei 5 14/ Romanos.2.19/ Philipp.2.15/ 1 Petri 2.

Een Licht is het Euangelium/Act.26.18.

God is een Licht/1 Joan.1.5.

Van het sterflicke lichaem Rom.3.10.8/1 Cori. 15. Wordt een Tabernakel ofte hutte ghenoemt/2 Cor.5 5/2 Petr.1.12 Een aertsch vat ende wooninge/2 Cori.4.7/ 5.1. Tempel des heyligen Geests/ 1 Cor.6.19/Lichaem des doots/ Rom.7.24/ Lichaem sal weder opstaen/ Job 19.25/2 Machab 7 */ Esaie 26 19/Ezech.37 * Dan. 12.2 Math.25. Rom. 8.11/1 Corin 15 2 Cor.4.10.14 Philip.3.11 Lichaem Christi is zijn Kercke/Ephe.1.33/ Alle Gheloouigen zijn in Christo een Lichaem. Rom.12.4 Ephe. 4.4. Siet Kercke.

Lichaem sal heylich en onbesmet zijn /1 Thess. 4.3.4 Onstraffelick/5.23.

Van Lydtsaemheyt ende Verduldicheydt.

God is lydtsaem ende lanckmoedich tot gramschap/Gen 6.3 Exod.34.6 Num. 14.18 Psal.86.15. 103.8 148.8 Eccle.8.11 Esaie 30.18 Joel 2.13/ Jone 4.2 Nahum.1.3 Sapient.11 24 15.1 Matt.18.26/ Rom.2.4 1 Tim.1.6/2 Petri 3.9.

Van lydtsaemheyt ende verduldicheyt der Geloouigen in allerley cruys ende lyden/ Gen.12.4.6 2 Reg.15.6/ Job 1.20/2 9/7.1 Prou. 3 11/ 14.29/15.1/ 16.32 25.15/4 Esdre 10.15/ Syr.1.29.2.4/ Tob.2.8/ 2 Mach.6.18.7 *. Matth.5.39 Rom.5.3/12.12/15. 4/2 Corin.6.4/Gala.5.22.Ephe.4.2/ 1 Thess.5.14/ 2 Thess.1.4.7/1 Timo 6.11/ 2 Timo.2.3.12 1 Petri 1.6/2.19 3.14.17/4.1 2 Petri 1.6 Hebr.10.36/11.35/ 12. 1 Jacobi 5.7.

Van onlydtsaemheyt ende haer straffe/Exo.14. 11/15.24/16.2.7.17.2/ Numer.11.1.10/14.1.26/21.5/ Job 3.1 Prouer.12.16/Syrach 2.16.

Van Liefde ende Vriendelickheyt.

Van de jaloersche liefde Gods tegē zijn Geloouige/Exo.20.5/34.14/ Deut.4.24 6.15/7.8/ Josue 24.19 Syr.4.18. Proue 8 17 Jere.31.3 Joan.3.16/ 10.11 13 1.18/15.9 16.27 Romanor. 5.8 Galat. 2.21/ Ephe.3.19 5 2.

Godt sullen wy bouen alle dinghen liefhebben/ Gene.22.2.9 Exod.20. 6 Deut. 5.10/6.5/10.12/11 1. 13.22 30.6 Josue 22.5 Syr.7.32/34.12/47.10 Matthei 10.37/22.36 Marc.12.30 Luc.7.47/ 10.27/ Joan 21.15 Roma.5.5/8 28.35/ 1 Corinth.16.21 1 Joan.4.17.

Van broederlicke Liefde/ Gen.12.4/ Leuit.19.18/ Deute.22.1/1 Reg.13.1 Syrach 25.3 Psalm.133.1/ Prou 10.12 Mat.7.3 19.19/22 38 Joan.13 14.34 15.12 Roman.12.10/13.9/1 Corinth.13 */ Galat.5. 14 Ephe.4.15/ 5.1 Philip.2.2 Colo.3.14/1 Thess. 4.9/ 1 Timoth.1.5/1 Petri 4.8/ 1 Joan.3.23/4.7/ Hebr.13.1.

Ooch den vyant salmen beminnen/Exod. 23.4/ 1 Reg.24.5.7/26.5 30.11/2 Reg.19.19/4 Reg.6.21/ Job 31.29 Prou.25.21 Matt. 5.44 Luce 6.27.35/ 23.33 Actuum 7.60. Rom.12 20.

Van Lieghen.

Gene.3 4/27.20/ 39.17/ Leuit 19.11/2 Regum 1.3/ 6.4 Regum 5.25 Sapient.1.11/ Syrach 7 13/ 20. 26.28 25 4/ Prouerb. 6.19 12.22/ Osee 4 2 Joan. 8.44 Actuum 5.4/8 Ephe.4.25.Colos.3.9. Soect Getuyghnis.

God en is niet luegenachtich/Rom.3.5 Titi 1.2.

Hebr. 6.18. Maer de menschen/ Roma.3.5. Psal. 115.

Leughen salmen schouwen/ Exo.23.1.7. Levi.19.15 Ephe.4.25. Als boven.

Lysanias een Overvorst oft Overste over het lantschap Abilene. Luc.3 1.

Lysias/ een Veltheoftman Antiochi/ 1 Mach.3.32. Maeckt een verbondt metten Joden 6.55. Wort ghevanghen/ ende wt bevel Demetry verslaghen 7.3.

Lysimachus/ Menelai broeder/ Mach.4.29.

Lystra een Stadt in Lycaonia/ Act.14.6.

Van Lot ende Lotworpen.

Levi.16.8 Num.17 * 26.55 33.54 Josue 7.16.18 10/1 Reg.10.20 14.17.42 1 Para 25.5/2 Esdr.11.1/ Prov.16.33 18.18 Ezec.21.25. Jone 1.7. Act.1.26.

Loth wordt verlost wt Sodoma Gen.19.15.17/ 2 Petri 2 7. Syn wyf wordt verandert in eenen Soutsteen. Gen.19.26/ Sapi.10.7. Luc. 17.32 Beslaept zyn twee dochteren Gen.19 31 35.

Loven salmen God na den eten/ Deut 6.8.10.

Loven en cannen God niet ghenoech. Psal.96. 4/106 2 119.165/145.3. Syr.43.42.

Lofsanck salmen Gode singen/ Psal.74.2 147.7 149.1. Esaie 12.4. Ephe.5.19. Col.3.16. Jaco.5.13. Hebr.13.15.

Lofsanck salmen metter herten singen/ Psal.84. 5. Syr.40 25/1 Cor.14.15. Col. 3.16.

Lucas de Evangelist een Medecyn/ Colossen. 4.13. Woont en wandelt met Paulo/ 2 Tim.4.11.

Lucifer valt van den Hemel/ Esaie 14. 8.

Lucius/ Actuum 13.1.

Lus wert genoemt Beth El/ Gen.28.19.

Luyheyt/ Soeckt Traecheyt/ en bouc Ledicheyt

Lust des vleeschs Soect Begheerte.

Lust der ionckheyt salmen vlieden/ 2 Tim.2.22.

Luysen sendt de Heere in Egypten/ Exod.8.16. Psalm.105.31.

M.

Maacha/ een dochter Thalmai des Coninckx te Gessur/ een moeder Absaloms/ 2 Reg.3.3.

Maachati/ een Stadt der Amorrheen is in de Jordane/ Josue 12 5 13.13/1 Para 4.19.

Maachathiters / woonen onder den kinderen Israels/ Josue 13.13.

Maceda/ een Stadt. Siet Makeda.

Macedonia berept een hantreyckinge den armen te Jerusalem/ Rom.15.26/ 2 Cor.8.1. Na Macedonien wort Paulus beroepen/ Act.16.9.

Der Machabeen seven broederen en haers moeders marterie ende doot/ 2 Mach.7 *.

Madian/ Madianiten/ Siet binnen Midian.

Maecha / een dochter Abisalon/ ende moeder Abiam des Coninck Juda/ 3 Reg. 15.2/ Wort genoemt Michaia/ 2 Par.13. 2.

Maenerancke wort gesont gemaeckt/ Mat.17 15.18. Marc.9.24. Luce 9.37.

Magdalena vanden seven Duyvels ontbonden volcht Christum na/ Luce 8.2. Staet by het cruys des Heeren/ Joan.19.25. Christus verschynt haer/ Marc.16.9.1 Cor.15.5.

Mazeddo oft Magiddo/ een Stadt int lantschap Manasse/ Josue 17.11. Welcke Salomon wederom gebouwet heeft/ 3 Reg.9.15/1 Para.7. 29. Die plaetse daer Josias gedoodet wert/ 4 Regum 23.29.

Magdalum ofte Migdol/ een Stadt in Egypten/ Exo.14.1. Num.33.7. Jere.44.1.

Magog een sone Japhets/ Gen.10 2. Daer van de Schythen afcomen/ eerst Magogi genoemt/ Apoc.20.8.

Makeda wort ghewonnen/ Josue 10.28.

Malcho hout Petrus een oore af/ Joan.18.10.

Melaetscheyt/ Soeckt Lazarye.

Vant Manna oft Hemelsch broot.

Exo.16 *. Num.11 7. Deut.8.3. Josue 5.11. Sapie.16.20. Psalm 78.24. Joan.6.31.

Manasse/ de eerste sone Josephs wort ghebooren/ Gen. 41.51/48.14.

Manasse/ een Godloose soon des vromen Hiskie/ eerst een Godloose/ namaels een vroom Coninck in Juda/ 4 Reg.21.1.6. 2 Para.32.33/33.1/ Jere.15/ 4. Wordt na Babel ghevoert/ hadde berou ende quam weder tot het Ryck/ 2 Para 33 1.11.13/ liet na hem Amon/ 4 Reg.21.18. Matt.1.10 Wort genoemt Her/ Luce 3.28.

Van den Man.

Van het officie ende ghewelt des mans teghen het wyf/ Gene.2 22/3.16 19.17/ Num.5 11.17 30.7/ 13 Deut 22.5.13.16.24 1/ Syr.7.28 9.1/25.2 27/26. 1. Prov.5.17/ 18.22/31.10/ Eccle 9.9/ Malac.2.14. 16/ 1 Cor.7 *, 11.2.10 Ephe.5.22/ Col.3.18/ Tit.2. 4/ 1 Petri 3.1/ 1 Tim/2.11.

Maozim een Afgod/ Danie.11 38.

Mardachai een Voorstander Hesters wort genoert in Babylonien/ 1 Hester 2.5.7. Claecht dat verderven der Joden/ 4.1. Wort vanden Coninck verhoocht/ 6.10. Quam weder na Jerusalem 1 Esdre 2.2/ 2 Esdre 7.7.

Maria ontfangt de Engelsche groete/ Luc.1.22 29. Besoeckt Elizabeth/ ende pryst Godt/ 1.35.42/ Treckt met Joseph na Bethlehem totter schattinge/ 2.4. Treet met Joseph in Egypten/ Mat. 4.14 Keert weder van daer int lande Israel/ 2.19/ Vint Christum inden Tempel Luc.2.45. Stondt by het Cruys/ ende wert den Apostel Joanni bevolen/ Joan.19.25. Onthielt haer by den Apostelen/ Actuum 1.14.

Maria salft de voeten des Heeren/ Mat.26.6 Luce 7.37.39. Joan.11.2/12.3.

Martha herbercht den Heere/ Luce 10.38. Heeft een vast gheloove/ Joan.11.27.

Maspha ofte Mezpa/ een Stadt int lantschap Juda/ Josue 15.38/ Van Asa den Coninck Juda ghebouwet/ 3 Reg 15.22. Daer de Israeliten versamelden om te raetvragen tegen de Gabaoniten/ Judi.20.1/1 Reg.7.5.

Mathan Baals Priester wert gedoot/ 4 Reg. 11/18/ 2 Para.23.17.

Mathania/ een vader Joiakim wert Coninck in Juda/ 4 Reg.24.17. Wert Sedekia ghenoemt/ 1 Par.3.15 laet na hem den sone Sealthiel/ 3.17.

Mathathias de Priester yvert/ 1 Mach.2.24. Stryt ridderlick/ 2.41. Vermaent zyn sonen tot onderhoudinge des Wets Gods/ 2.49.64.

Matthias wort ghecoren tot een Apostel/ Actuum 1.25.

Mattheus de Publicaen wert beroepen/ Matthei.9.9/10.3 Wert Levi genoemt een sone Alphei Marc.2.14/ Luc.5 27.

Mate daermen mede wtmeet/ salmen van God ontfangen/ sy zy goet oft quaet/ Exo.21.23. Judic. 1.7/ 1 Reg 15.33/ 2 Regum 22.25/ Psal.18.21. Prov. 12.23. Esaie 33. 1/ 65.6. 66.4/ Jere.50 15.29/ 31.49/ Ezech. 16.59. Joel 3 7. Matthei.7.2. Marc.4.23. Luce 6.38.

Mate ende gewicht moeten goet zyn/ Levi.19. 35. Deut.25.13/ Ezech.45.10. Mich.6.11. Amos 8.5. Prov 16 11/20.10.

Malachias de Propheet wert een Engel Gods genoemt 4 Esdre.1.40.

Malaleel wert ghebooren/ Gen.5.12.

Mathusalach een sone Hanoch wert geboren/ ende leeft/ 969. Jaer/ ende sterft/ Gen.5.21.25.

Megiddo Siet Mageddo.

Medaba oft Medba / een Stadt Aradie int lantschap Ruben/ Num.21.30/ Josue 13.9/ 1 Par. 19.7. Esaie 15.2.

Medad ende Eldad / mannen op welcken de Geest des Heeren int leger ruste/ ende propheteerden/ Num.11.26.

Meyneedich/ Jere 7.9. Malach 3.5.1 Timo.1. 10. Soeckt Eedt doen.

Meden nemen dat Ryck Babel in/ Dan.6.1.

Media/ Meden/ een lantschap Asie/ 3 Esdr.3.2 Jere.51.1 Macha.14.1. Van Madai de sone Japhets also ghenoemt/ Gen.10.2.

Aengheneme offerhanden worden vanden Hemel ontsteken/ Gene 4/4.8/20.15/17. Leu.9.24. Judicum 6/21.13/19. 3. Reg.18/38. 1. Para. 22/26. 2. Para 7/1.2. Mach. 1.22.2/10.

Vande dagelicksche Offerhande/ Exod.29/38. Leuit 6/1. Num.28/3. 1 Esdr.3/2.

Wat Offerhande eenen yegelicken tydt bestelt is/ Numeri 28 *. 29 *.

Offermaeltyden worden met vruechden ghehouden/ Gen.31/46. Exod.18/12.32/6. Nume.25/2. Deut.12 *.27/6 1. Reg.1/3/9.12 *.16.5.2. Regum 15.12. 3. Reg.1/9.3/15.1. Paral.30/21.

Van Offerhande der kinderen/ Gen.22/9. Leu. 18/21.20/2 Deut. 12/31. 18/9. Judic. 11/38. 4. Reg.3/27.16/ 3.17/ 17.21/6.2 Paral.28/3. Psal.106/37. Esaie 57/3. Jere.7/30.19/5. Ezec. 16/20/26.20/31.23/37.

Van Offeren der Godloosen/ Gen. 4/3. 1. Reg. 15/21. Psal 40/7.50/7.51.18. Prou.15/8.21/27. Eccl.5/1. Esai 1/10.43/23.61/8.66/3. Jer.6/20. 7/20.14/12 Hosee 5/6.6/11.8/13.9/4. Amos 5/22. Michee 6/7. Malach. 1/7/13. Syrach 35/1. Matt.9/23.12/7. Mar.12/33. Heb.10/5.

Van warachtige geestelicke/ en Gode behagelycke Offerhanden/ Psal.4.6/27.6/40.8/50.7. 14/51.19/ 116.17. Prou.21.3/ Esaie 56.7/ Jere. 7.21/ Hosee 6.11/ Michee 6.7/ Syrach 35.10/ Matth.5.23 9.13/12.7/ Rom.12.1/ Phil.4.18/ Heb.13.16/1 Petri 2.5.

Christus de warachtige en volcomen Offerhande der Gheloovighen. Gen.22.6/11. Esaie 53.13. Joan.7.19/2. Cor.5.21/ Ephes.5.2.25/1. Joan. 2.1.4.10. Hebr.1.3/5.12/9.28/10.14.

Og de Coninck te Basan wort verslagen/ Nu. 21.33/ Deut.3.1 31.4/29.7/ Psalm.136.20.

On de sone Peleth is oproerich tegen Mosen/ Numeri 16.1.

Ooghe eenvoudich slecht ende recht/ Syr.35.19 Mat.6.22/ Luc.11.34.

Ooghe schalck/ Gen.6.2/31.1 Prou.6.13/28.27. Eccle.4.8 Syr.14.6.8 31.14/ Matthei 6.22/ Luce 11.34/ Mar.7.22/1. Joan.2.16.

Ooghe hoerachtich/ Prouer.23.26/ Syr.42.15/ Mat.5.28/2. Pet.2.14.

Ooghe des sins ende verstants/ Num.24.3/ Deu. 29.4 4 Esd.1 37/ Esaie 6.9/ Luc.24.29/ Actuum 26.17/ Ephe.1.18.

Ooghen als vyervlammen heeft God/ Apoc.1.14/ 2.18 19.12.

Van Onderdanicheyt.

Onderdanich ende ghehoorsaem salmen Godt meer zyn dan de menschen/ Act.5.29. Den Euangelio ende der waerheyt salmen onderdanich zyn/ Rom.1.5/16.26/ 2 Corinth. 9.13/ 1. Pet.1.22. Den Ouders salmen onderdanich zyn/ Ephe.6.1. Colos.3.20/ Gelijck als Christus was/ Luc.2. Philip.2.8. De vrouwe sal haren man onderdanich zyn/ 1. Petri 3.1.

Van Onderdanen.

Vant Officie en schult der Onderdanen en des gemeynen volcx/ Exo.10.28.22.28. Num.16 * Josue 1.16. 2 Esdre 5.16/ Baruch 1.11/ Prou.13.13/ 20.2/24.21/25.6/ Eccle.8.2/10.16/ Jerem.29.7/ Mat.17.24.22.16.21/ Luc.20.22/ Roman.13.1/ 7.1/ Thes.5.12/1. Tim.2.1/5.17/ Titi 3.1/1. Pet. 2.13. Hebr.13.17

Onesiphoro wenscht Paulus barmherticheyt/ 2. Timo.1.16.

Onias de overste Priester offert voor Heliodoro/ 2. Machab.3.32. Wort verslagen/ 4.34.

Onbesneden van herten/ Jere.9.25/ Ezec.44.9/ Actuum 7.51.

Ondersoecken oft gronderen en salmen niet de onbegrypelicke werckinge/ en eygentheyt Gods/ Prou.25.27/ Eccle.3.12/8.17/4. Esd.4 */5.34.36/ Syra.3.21/ Roma.12.3/ Soeckt Schrift.

Ongeloove brengt verdoemenisse/4. Esd.15.4/ Marc.16.16/ Joan.3.18.36/8.34/12.47. Hebr. 4.2.11.6. Soeckt Gelooue.

Oncuysheyt tegen natuere/ Gen.19.5/ Leuit 18.22 20.13/ Judicum 19.22/49/ Roman.1.27/1 Corinth. 6.10/1 Tim.1.10.

Van onschult.

Zyn onschult sal een yegelick beschermen/ ende valsche meyninge afkeeren/ Josue 22.22/1 Reg.1. 14/3 Reg.18.17/ Jer.37.12/ Joan.8.79. Act.2.14/ 6. 14.7.2/23 17.

Niemant en is voor God onschuldich/ Soeckt Gherechticheyt.

Bewaringe der oogen/ Gen.3.6/6.2/34.2.39.7/ 2 Regum 11.2 13.1/ Syr 9.5 25.28/ 42.34.

Van Oordeel.

Teghen dat quade Oordeel/ Syr.10.42/ Mat. 7.1/12.7/ Luce 6.37/7.33/ Joan 7.24.9.16/ Actu/28.4/ Romano.2.1/14.4/13 1 Corinth.4.5/1 Timo.5.21/ Jacobi 4.11

Voor het Oordeel sal ondersoeck ende kennisse gaen/ Gen.3.11 11.5 18.21 Exod.3.7/23 2/ Deutero. 13.6/17.9 19.18. Josue 7.19/22.13 Judicum 20.3/ 12 Prouer.18.13/ 1 Machab.7.6/ Syrach.10.42/ Susan.51.

Oordeel der leere staet by den Gheloovighen/ Deut.13.1 Job.34 3/ Judith.8/28. Matt 7.15. Joannis 10.14/1 Corinth.14.29/ Coloss 2.16/1 Thes. 5.21/1 Joan.4.1.

Oordeel der sterrende is sonder eenich middel totter doot/ oft totten leuen/ Mar.16.16/ Luc.16. 22/23.42/ Joan.3.36/5.28/6.47.

De Werelt sal geoordeelt worden vanden Heyligen/ Sapient.3.8 5.1/ Mat.19.28/1 Corinth.6.2/ Jude 14.

Oordeel Gods tegen de gene/ die de waerheyt niet ghelooft en hebben/2 Thess.2.10.11 Het Oordeel Gods beghint aen de syne 1 Petri 4.17/ Om ons te castyen/ op dat wy met de Werelt niet verdoemt en worden 1 Corin.11.32 Oordeel voor verdoemenisse/ Joan.3.19/ Mar.16.17/1 Corin 11/29/ Van het uterste Oordeel/ Mat.24.25. Luce 11.31/ 32/ Hebr.6.28/ Daer salt oock openbaer worden/ Roma.2 Daer sal een yeghelick na syne wercken loon ontfangen/ Mat.25/ Roma.2.2/3/2 Timot. 4.18 De vre is onbekent/ Matt.24.36 1 Thessa. 5.1/2/2 Petri 3.10/ Men salder na hopen oft haken/ Luce 21.28/2 Timoth. 4.8/ Men salt alle vre verwachten/ Matthei 24.44 Luce 12.36.40. Jacobi 5.7 8.

Oreb ende Zeb worden ghevanghen ende onthooft/ Judicum 7.25.

Ozias de Priester neemt Achior in een huys/ Judith.6.18. Settet Gods hulpe eenen tyt/ 7.24.

Van Ootmoedicheyt ende nietichevt.

Warachtige ootmoedicheyt ende cleyn achtinge zyns selfs siet God aen/ Gene.18.27 29.31/41.40/ Exod.3/11/4 10/ Judicum 6.15/1 Regum 1 */2.1/8/ 7.9 9.10/2 Regum 6.16/21/2 Paral.12.6 7/32.26/ 33.12/34.26/ Psalm.34.19/ Prouer.11.2 16.19/18.12/ 22.22/25.7/ 29.23/ Esaie 37.1/57 13/66.2/ Jere. 1.6/ Jone 3.5/ Syrach.3.18/7.19/10.40/ 35.27/ Judith 4.7/11/9.16/ Matth.3.11/5.3 8.8/11.29/ 15.27/18.4/20 26/21.5/23.7/11/ Marc.9.34/10. 43/ Luc.1.44/9.37.14.7/11/15.19/18.13 22.26. Joan. 13.4/ Actuum 10.26/ Roman.11.20 12.16/ Corint. 4.6/15.8/ Philip.2.3/ Coloss.3.12 1 Petri 5.5 Jacobi 1.9/4.10 Hebr.11.24/ Apoc.4.10 19.9.

Van Oproer ende Muyterye/ ende haer straffe.

Numeri 16 */20.2/ Judic.9.23.31/34/12.1.4/2. Regum 20 */3 Regum 1.5 1 Hester 2.21/ Actuum 5. 37/19.23/23.13.20.

Openbaer is Gode alle dinck/ 1 Paralip.29.9/ Psalm.50.8/139 */ Job 1.5.16/22 11 38 */39 */ Prouer 5.21/ Syra.16 16/ 23.27/ Esaie 29.15/48.8/ Jere. 7.11/17.10.

Openbaringe Gods ende der Engelen en menschen/ Gene.32.24/ Exod. 3 */ Numeri 22.21/ Josue 5.13/1 Reg.28.11/ Mat.17.3/ Mar.9.3 Lu.9.30

Van de.

Vande Overheyt.

Van Instellinghe/ Recht/ Officie/ ende geweldt der ordentlicker Overheyt ende Regenten/ Gen. 9.6 Exodi 18 */5 */18.13.17/22.8. Leui.24.10.23. Numeri 11.16.24/25.4/27.15.18. Deut.1.13.17 17.1/19.17 Iosue 1.10 Iudicu.2.7.16/1 Regum 10.24/3 Regum 3.7. 2 Paralipo. 19. 5. 8 Iob 29 */34.30. Psalm.82 *. Prouerb. 8.15 11.14 12.24/16.10/20.8/28.15/29.4.14/31.4/ Eccles.10.1.12. Esaie 1.23.26/3.2/10.1/32.1 Ieremie 5.26. 22.2/27 *. Ezech 22. 6.12/45.9 Danie.2.21. Hosee 13 10. Miche. 3.1.9. Sapie.1.1/6 * Syrach.7.4 10.1.24 17.18 Matt. 22.17.21 26.51/ Luce 20.22. Ioan.3.31/19.11 1 Corin. 15 24. Roma 12 8/13.1 1 Tim.2.1. Tit.3.1.1 Petri. 2.13. Hebr.13 17. Soeckt Coninck Richter.

Van Overspel / beyde vleeschelick ende gheestelick.

Overspel verboden overtreden/ ende gestraft/ Gen.20.2 26.6 Exo. 20.14 Leu.18.8 20.10. Num. 5.11 *. Deut.5.18/ 22.22.30 Iudicum 19.2/ 2 Reg. 11.2/ 12.1.5.9/ Iob 24.15/31.1.9 Psal. 73.27/ Prouerb. 5.3.8.20 6.24.32/7 *. Esaie 54.1/ 57.1 Ieremie 2.36/3.1 5.7/13.26. Hosee 2.4 4.2. Sapien.3.16 Matthei 5.27/14.3/ 19. 9 Marc. 10.11. Luc. 16.18. Ioan.8.3. Roman 7.6/13.9 1 Cor.6.10 Gala 5.19. 1 Thess.4.3. Hebr.13.4/2 Petri 2.14. Iacobi 4.4. Soeckt Hoererye.

P.

Van Paesschen.

Van insettinge ende gebruyck des Feests van Paesschen/ Exod 12 * 13 6. 23.15/34.17 Leuit.23.5 Num.9.2.11/28.16 Deut.16.1.5 Iosue 5.10.4 Regum 23.21/2 Para.30.1.15/35.1/1 Esdr.6.19/3 Esdr. 1.1.10/7.10. Ezech.45.21 Matthei 26.16. Marci 14.12 Luc.22.7.

Dat ware Paeschlam is Christus/ Esaie.53.7. Ioan.1.36.1 Corin.5.7/1 Petr.1. Apo.13 8/14.1.

Pagiel/ een Hooftman der Asseriten/ Nu.3.13.

Palesthina/ een lantschap in Syrien daer van de Palestijnen ofte Philistijnen/ Gen.21.32 2 Regum 21.12.15. Iudicum 3.3. etc.

Pamphilia/ een lantschap Asie/1 Mach.15.23. Actuum 2 10/13.13 14 24 15.38/27.5.

Paphus/ een Stadt in Cypren/ Actuum 13.6.

Parthia/ een lantschap in groot Asia/ Act.2.9.

Patara/ een Stadt in Lycia/ Actuum 21.1.

Pathmos/ een cleyn Eylandt in de Zee Egeo/ Apoc.2.9.

Van Pantnemen.

Exodi 22.25 Deut.24.6.12. Iob 22.6/24.3. Prouerb.20.16. Soeckt Woecker.

Pant onser versekeringe is de heylighe Geest/ Rom.8.16 2 Cor.1.22 5.5. Ephe.1.13 4.30.

Passur de Priester slaet den Propheet Ieremiam/ Iere.20.1.

Paulus een Iode des geslachts Ben Iamin/ Roma.11.1 Philip.3.5. Ghebooren ende opgevoet te Tharsa Act.22.3 Veruolcht de Christenen. Actuum 9.1 Gal.1.13/1 Timoth.1.13/ Wort wonderlick begeert. Actuum 9 *. Paulus een Leeraer der Heydenen Rom.11.13 15 16 Galat.2.2 8.1 Timo. 2.7/2 Tim.1.11. Predickt te Anthiochia / Actuum 13.16 *. Te Iconien/ Actu 14.1. Te Lystren/14.6. 13. Te Thessalonica 17.1. Te Berrhoen/17.10. Te Athenen 17.22 28 Te Corinthen 18.1. Wederstaet Petro onder oogen/Galat. 2.14.15 Wort beroepen na Macedonien/ Act 16.9 Wort ghevanghen/21.27 Wort gebracht na Cesarien/23.23.30. Wort na Romen ghevoert/ 27 */ 28 *. Wert door den Keyser Nero gestelt/ 2. Tim.4.22.

Paulus en heeft niemant besvaert. Actu 20.33 2 Cor.11 11/12.13/1 Thess.2.9/2 Thess.3.8. Wert genaemt Saulus/ Actuum 7.58/9.1 13.1.

Pekah een sone Remalia / na dat hy Pekahia verslaghen heeft/ wort hy Coninck over Israel/4 Regum 15.25.27. Stridt tegen Ahas/ Esaie 7.1. Verslaet in Iuda hondert ende twintich duysent mannen 2 Para 28 6.

Pekahia/ een sone Menahem wort Coninck in Israel/4 Regum 15.22 23.

Pergamus een heerlicke stadt Asie/ Apo 1.11/2 12

Pergen/ een Stadt in Pamphilien/ Act.13 13.

Persen nemen dat Ryck van Babylonien in/ Dani.5.28 6.1. Na de Prophecie/ Esaie 21.9 Ieremie 50.1.& 41.45/51.8.11.

Tegen dat aensien der personen/ Exo.23.8 Leu. 19.15. Deut.10.17 18.19/1 Regum 16.7/2 Par. 19. 6.7/ Sapient 6.8 Syrac.35.15 Iob 34.19 Prou.18 5/24.23/24.28 21 Matthei 22.16.

God en is gheen wtnemer der personen/ hy sy arm oft ryck/ meester oft knecht / Iode oft Heyden/ Act.10.28.34 Galat.3.6. Ephes.6.9 Col.3 25 1 Petri 1.17 Soeckt aensiender der personen en salmen niet wesen.

Peys ofte vrede hebben wy met God door Christum/ Matt.10.11.12 Luce 2.10.14/24.47/49/ Ioa. 14 26/27.16/22 33. Romano.5.1/ Col.1.20/3 13 etc. Siet Vrede.

Peys oft vrede der Werelt/ Matt. 10.34 Ioan. 14.27/ 1 Thess.5.3.

Petrus wert gheroepen/ Matth.4.18/ Belijdt Christum 16.16/ Verloochent Christum/ en heeft berou/26.69/ Maeckt den creupel gesont/ Actu. 3.4. Paulus wederstaet hem/ Gala.2.11/ Wort in de gevanckenisse geworpen/ Act.12.3 Predict en spreeckt/ Act.1.15/2 */3.12*/4.1/10.34/ Wert genoemt Simon/ Mat.4.18/10.2/ Io.20.2 Wert genaemt Sephas/ Ioan.1.42/1 Corin.1.11 3.22 9 5/ Galat.2.9/ Wert ghenaemt Simon Ionas sone/ Matthei 16 17/ Ioan.21.15.

Pharao wort gheplaecht om Sara Abrahams wyfs wille. Gene.12.17.

Pharao heeft droomen/ Gene.41.1/ De droomen worden wtgheleyt/41.25.33.

Pharao ghebruyct gewelt teghen Israel/ ende brengt haer in harde dienstbaerheyt/ Exod. 1.8 *. Werdt ghestraft met allezijn heyrcracht/14.24/28.

Pharaos dochter wort vanden Coninck Salomon te wyue genomen/3 Regum 3.1.

Pharao Necho vinck den Coninck Ioahas/ 4 Regum 23.34.

Phariseus ende Publicaen bidden inden Tempel Luce 18 9.

Pharisens noodet Christum totter maeltijdt/ Luc.7.36.

Pharisееn werden herdt berispt/ Mat.3.7/7.15/ 16.3/23 */ Ioan.8.44/ Act.7.51/23.3/ Phil.3.2.

Phygelus ende Hermogenes wycken van Paulo/2 Tim.1.15.

Philippus wort gecoren/ Actu.6.5/ Predickt te Samarien/8.5 Doopt den Ampteman ofte gesnedеn/8.37/ Herbercht Paulum 21.8.

Philippus wort beroepen int getal der Iongeren/ Ioan.1.43. Wort een Apostel Christi/ Mat. 10.3/ Begeert den Vader te sien/ Ioan.14.8.

Philisteen veruolghen Israel/ Iudicu.3.3/10 7. 13.9/1 Regum 4 */5 */ 6 */7 */ 13 5/17.*/ 23.1/28.1/ 29.1/31.1/2 Regum 5.17.22/21.15.18. De Philistynen werden geslagen/ Iudic.3.31/1 Regum 7.11/13.3/ 14 */17.48.52/18.27/19.9/23.5 2 Regum 5.24/8.1/ 4 Regum 18.8. Tegen de Philistynen/ Esaie 15.2/ Ieremie 47.1.4/ Ezech.25.15 Amos 1.6/ Sopho. 2.4 Zacha.9.5.

Philopater vermat hem inden Tempel te gaen 3 Mach.1.15/ Wert gestraft/ 3 Mach.2.20.

Philippi/ een Stadt in Macedonien/ Act.16.12 20.6 1 Thess.2.2.

Phoenix ofte Phoenicia/ een lantschap Syrie/ Actuum 11.19. 15.3.

Phrygia/ een groot landtschap in cleyn Asien/ Actuum 2 16.6.

Phul de Coninck van Assyrien treckt tegen Israel/4 Regum 15.19

Pilatus ende Herodes werden vrienden / Luce 23.12/ Veroordeelt den ontschuldighen ter doot/ Mat.27.24/ Ioan.19 16.

Pinehas/ een sone Eleasar/ Exodi 6.25/ Versoeckt den Heere met spuls puer/ en ontfangt dat ewich

Priesterdom/ Nume. 25.7.12/ Josue 22.13 Judic. 20.28 Psalm 106.30 Malachie 2.4 Syrach 45.28. 1 Machab.2.54.

Pinehas, een sone Eli/ 1 Regum 1.3 Verginck om zijnder sonden wille 4.11.

Pnuel wort van G.deon gestraft, daerom datse hem dat broot geweygert hadden/ Judi.8.8.13.17.

Van plage ende wrake Gods/ Exo.7 */8 */9 *. 14 */4 Regum 8.28/ 2 Para.6.28 Psal.78.44/105. 27/ Jeremie 15.2.

Plantinghe ende leere der menschen die moet vergaen/ Mat.15.13 Actu.5.39. Soecht Leere.

Van Predicanten.

Goede Predicanten moeten van God ghesonden worden/ Matth.9.38 Roma.10.15 En meughen niet anders predicken dan het woort Gods/ 1 Cor.1.17/ 2.1 2.5/ 1 Timo.1.3/ 1 Petri 4.11 Als Christus ghedaen heeft/ Joan.7.16/ Men salse hooren/ Luc.10.16/ Ende onderdanich zijn/ 2 Corint.2.9/7.15/ Phil.2.12/ 2 Thess 3.4.29/ Hebr 13.17.22 Men salse onderhouden/ Mat.10.10/11.14/ Joan.13.20/ Gala.4.14.15 6.6.3/ Joannis 8. Sy zijn dobbelder eeren weert/ 1 Timothei 5.17. Sy meugen van den Euangelio leuen/ 1 Corint.9.4.7/ 9.10 2 Timot.2.6 Men salse in weerden houden/ Luc 10.16/ 1 Thes.5.12.13/ 1 Tim.4.11.12 Tit.2.15

Valsche Predicanten en salmen niet hooren/ maer men salder hem voor wachten Siet binnen Propheten/ ende Matthei 7.15 16.6. Want sy sullender vele verleyden/ Matthei 24.4.5.23.24 Actuum 20.29. 2 Thess.2.8.9.10.11/ 1 Tim.4.2 3 4/ 2 Timothei 3.4.3/ 2 Petri 2.1/2.3/ Sy sullen wonder doen/ Matthei 24.24/ 2 Thessa.2.10/ Apocalyp.16.14.

Van Priesters.

Van het Officie ende Ampt der Priesters des Wets/ Exod.29.44/30.7/ Leui. 10.1.6.9.21 */22 */24.3 Numeri 3.10/4.5.11.10.8/18.1.7/ Deuter.21.5/ 1 Reg.2.28.35/ 1 Para.7.49/ 2 Para.26.17. Ezec.44.15.20 Hebr.5.7.10.11.

Van behoorlicke onderhoudinghe ende toebehoorte der Priesters ende haerder kinderen/ Exo.29.26/ Leuitic.2.3.10/5.13/ 6.9.19/7.6.32/ 10.12/24.9/ Num.3.48.5.9/18.8.11.28/ Deuter.18.1/ 1 Regum 2.28. 4 Regum 12.16/ 1 Par.7.54/ 2 Para.31.4/ 2 Esdr.10.30 Syrach 45.25.

Van cleedinge/ vercierfel/ en wijdinghe der Priesteren/ Exodi 28 */29.1.39.1/40.12 Leuit.8.1.8.

Van quade Priesters en haer straffe/ Num.16 */ 1 Reg.2.22 */3.13/ 3 Reg.2.26/ Esa.3.11 Jere.2.5/8.7. Osee 4.6.9.5 * Mala.1 */2.1.8. 1 Mac.7.5.9.21.

Vant Priesterdom der Gelooui gen/ Exod.19.5 Psal.132.16/ Esaie 61.6/66.21 Jere.33.21 Ro.12.1. 1 Petri 2.9 Apoc.1.6/5.10.

Christus de warachtige ende eewige Priester/ 1 Reg.2.35. Psal.110.4 Jer.33.18.21 Zach.6.12 Hebr.2.17/3.1.5 */6.20/7.16.25 8 */9.11.14.26/10.21

Van Propheten.

Vant Officie der Propheten en Predicanten/ 3 Reg.17.23 Esa.58.1/61.1 Jere 1.5 Ezec.3.1.9 9.12.33.2.7 Actuum 3.18.24. Soect Bisschop.

Van valschen en verleypachtigen Propheten, en haer straffe / oock datmense niet hooren en sal/ Deut.13.1/18.20/ 3 Regum 13.11/ 18.40.22.6.10 4 Reg.10.19 Pro.28.10 Esaie 3.11/28.7/56.10 Jer.14.13.15/23 */27.9.28 */29.8.21.25 Ezec.13 */14.9.22.25/34.1.7.17 Amos 7.10 Miche.3.5 Zacha.13.2 Mat.7.15/24.11 Luce 12.1 Actu.20.29. 1 Cor.15.12 Phil.3.2 Col.2.8/ 1 Tim.4.1/2 Tim.2.17/3.1/2 Petri 2 */1 Joan.4.1 Jude 4.8 *.

De groote Prophete en Leeraer Christus wert beloeft/ Deut.18.15/ Wert gegeuen ende betuyght Matth.3.17 17.5 Luce 7.16 Joannis 4.19. 6.14/7.40 Actuum 3.22/7.37.

Ptolomais, een Zeestadt in Judea/ Actum 21.7

Ptolomeus wort bestreden van Antiocho/ Machab.1.18 Maeckt vrientschap met Alexandro den sone Antiochi/10.51 Strijdt teghen Alexander, en Kriist/11.14.

Ptolomeus Macer doot hemseluen/ 2 Mach 10.12.13.

Publius herbercht Paulum/ Actuum 28.8.

Q.

Dat quaet goet noemen, sal ghestraft worden/ Esaie 5.20 Malachie 2.17 Prou.24.24.

De quade hebben somtydts meer voorspoets dan de Gherechtige/ Job 2.7.10.1.21.7.10 Psal.73.2.8/92.8/4 Esdre 3.28.31 Jeremie 12.1 Abac.1.13. 2 Machab.6 *.

De quade zijn oock totter salicheyt geroepen/ Matthei 22.10 Luce 14.21.

Quaet ofte boos zijn wy van onser natueren/ Mat.7.11 Luc.11.13 Gen.6.5 Siet boos Mensche.

Quaden ende ongheloouighen zijn des Duyuels zaet/ Matthei 13.38.39.

Alle quaet ofte boosheydt moet van ons wech genomen worden/ Ephe.4.31 Colo.3.8/ 1 Pet.2.1

Die int quaet ende boosheydt volherden/ vergaen/ 1 Regum 12.

Quaet coemt wter herten/ Matt.12.34.35.15.18.19 Marc.7.21.

Het quaet laten ende tgoet doen / is de rechte penitentie, Pro.3.7 Esa 1.16 Jere 18.7 Ezec.18.21

Quaet geselschap salmen schouwen/ Psal.1 */26.4. Prou 1.10/14.7/24.21/29.29 Syrach 8.18/13 * 2 Corin.6.14/2 Joan.10 Apoc.18.4.

Quaet en salmen niet loonen met quaet/ Prou.20.22/24.29/17.13 Roma.12.14.17/ 1 Corint.4.12/ 1 Thess.5.15/ 1 Petr.3.9.

Quyt scheldensalmen die teghen ons misdaen hebben/ Syr.28.8 Mat.6.12/18.32 Soect vergeuen.

R.

Rabba wert belegert/ 2 Regum 11.1/ 1 Par.21.1. Wert ghewonnen/ 2 Regum 12.26.

Rabsake / een ouerste Schencker Sanheribs/ 4 Regum 18.17 Esaie 36 *.27.4.8.

Raguel, een Sweer Tobie/ Tobie 7.1.

Rahab de weerdinne te Jericho herbercht de Bespieders/ Josue 2.1 Jaco.2.25 Wort met haer vrienden verlost/ Josue 6.17.23 Wort Salomons wijf/ 1 Para 2.11 Matt.1.5 haer gheloone wert beroemt/ Heb.11.31.

Rahel hoedet de Schapen haers vaders/ Gen.29.9. Wort Jacob te wyue ghegeuen/ 29.29 Steelt haren vader de Beelden/ 31.19 Steruet aen de gheboorte Ben Jamin/ 35.17.

Ram/ Soeckt Aram.

Rama/ een Stadt int Ben Jamin niet verre van Gabaon/ Josue 18.25 Judi.4.5 19.13 De welcke Baasa de Coninck Israel in Juda weder gebouwet heeft/ 3 Reg.15.17 Jeremie 40.1 Esaie 10.29/ Osee 5.8 Matthei 2.18.

Raphael de Enghel Gods / een Medicijn ende Leytsman Tobie/ Tobie 5.6 6 */12.12.

Van Raetslaghen.

In twijfelachtige saken salmē God zijn Woort ende Propheten raet vragen/ Gen.25.22 Exo.18.13/ Leui.24.12 Num.9.7.10.15.34.27.5 Deutero.1.17.17.13/21.1/ Josue 9.14 Judicum 1.1/18.5/20.18.23/21.2 1 Regum 10.22/23.2.10.12/30.8/2 Reg 2.1/5.19.23/21.1/ 3 Regum 14.2/22.6.15/ 4 Reg.3.11.16.8.7/22.13/2 Para.18.4.14/33.18. Psalm.119.24. Prou.3.1 Esaie 8.11/30.1/45.11 Jere.37.2.5/42.1. Ezech.14.1.7. Zach.7.2 Tobie 4.19. Syrach 8.20.9.19/37.27. Luce 16.29.

Raet int goede/ Joan.7.51 Act.5.38/1 Cori.7.

Raet int quade. Matt.12.14/22.15/26.4/27.1/28.12/ Joan.11.47 Actuum 4.16.

By den Dooden/ Toouenaers/ ende valsche Propheten en salmen geenen Raet soecken/ Leui.19.31.20.6/ Deuter.18.11/ 1 Regum 28.7.9/ 3 Regum 22.6/ 4 Regum 1.2.6/3.13/2 Para.18.4 Esa.8.11 Danielis 2.2/4.5/5.6.

God breeckt de quade raetslagen/ Gene.11.7/37.18/50.19/ Num.22 */2 Regum 15 */17.14/2 Esdr.4.7.15/1 Hester 7.5. 3 Mach.5.8.6.16/ Job 5.13 Psal.2.2/21.12.33.10/ Esaie 7.4/19.3/ Mat.27.61 Act.5.17.9.24/23.12.19/27.42.

Van Saechtmoedichept.

Josue 7.19. 25/ 1 Regum 25 *. 2 Regum 16. 10. Syrach 1.29. Prouerb. 15.1. Matthei 5. 5/ 11.29/ Galat. 5 13/ 6.3 Ephes. 4.2 Colossen. 3.12. 2 Tim. 2.25. Titum 3.2.

Saechtmoedichept wordt ghepresen/ Prouer. 16.19. 24. Syrach 10.12. 1 Corinth. 4.12/ 13.20. Dauids saechtmoedichept teghen Semei/ 2 Regum 16.10.

Saedt is het woordt Gods/ Matthei 13.19. Marci 4.14 Luce 8.11.

Saet Abrahe/ zijn de Joden nae den vleesche/ Joannis 8.33/37.

Abrahams zaedt zijn de Gheloouighen nae de beloften/ Romano. 9.7 Galat. 3.3.

Het Saet der vrouwe/ Dauids/ en Abrahams is Christus na der beloften/ Genesis 3.15. 12.3/ 18.10/ 22.18. 2 Regum 7.12 Psalmo. 16.10. 11/ 132.11. Actuum 2.11/30/ 3.22/ 13.23/ Esaie 11.1. Jerem. 23.5 33.15 Ezechielis 34.23 Osee 3.5 Joannis 7.42. Matthei 1.1 9.27/ 15.22 20.30/ 21.15 Marci 10.47 11.10 / Luce 1.23/ 18.38 Romanoru. 1.3/ 9.5 Gala. 3.16. 4.4/ 2 Timothei 2.8/ Hebre. 2.14. etc.

Saedt ter generatie/ hebben oock de vrouwen/ bewyst de eerste segheninghe der menschelicker generatie/ daer God tot beyden/ als tot den man ende de vrouwe gesproken heeft: Wasset en wordet vermenichfuldicht/ etc. Genesis 1.28. Wordt haer claerlick toegheschreuen/ Genesis 3.15. Siet oock van Agar/ Genesis 16.10. Van Rebecca/ 24. 60. Van de vrouwe Naemi/ segghende: Heb ick noch sonen in mijn lichaem? Ruth 1.11. Van Ruth Ruth 4.11. Van Sara/ Tobie 9.11. Item/ Leuitici 12.2/ staet int Hebreeusch/ Mulier si seminificauerit/ etc. Oock Num. 5.28. staet wt het Grieck/ vande onschuldige vrouwe/ Et seminabit semen. Item van Sara/ Hebre. 11.11. staet na het Grieck/ Sara heeft oock selue cracht ontfanghen/ ad proiectionem seminis/ tot saetworpinge. Noch van Sara Abrahams wijf/ Esaie 51.1. 2. Hoe de Joden wt Sara/ als wt eens borns gront ghegrauen zyn/ etc. Van Maria/ van welcke gheboren is Jesus/ die daer heet Christus/ Matt. 1.16/ 23. Galat. 4.4. Van ofte wt den zade Dauids naer den vleesche/ Romano. 1.2. 2 Timothei 2.8.

Van Salichept ende het eewich leuen.

Salichept wordt vercregen door het gheloone ende ghenadighe verkiesinghe Gods/ Esaie 25.9. Matthei 20.23/ 25.34 Marci 10.40 Joan. 3.15/ 16/ 36/ 5.24/ 20.29 Actuum 2.21/ 15.11. 16.31 Rom. 1.16. 10.4 Eph. 1.13/ 2.4. 2 Tes. 2.13. 1 Thessa. 5.*. 2 Tim. 1.9. Titum 1.1. 3.5. 1 Petri 1.9. Hebre. 5.12.

Van het vrolick ende heerlick wesen der Salicheyt/ 4 Esdre 2.42. Sapient. 3.7/ 5.1/ 16. Esa. 25.9. 30.29 49.10. 60 *. 64.17 Jeremie 31.3 8/ 17/ Dani. 12.13 Matthei 13.43/ 19.28/ 25 *. Marci 12.25/ Luce 9.33/ 12.22/ 22.29/ Joannis 16.20/ 17.2. 24/ Roman. 8.30. 1 Corinth. 2.9/ 15.41/ 2 Corinth. 12.3. 2 Timoth. 4.8/ 1 Pet. 1.4/ 8 5.4. Hebr. 10.35/ 12.23. Jacobi 1.12. Apoca. 2 *. 3 * 7.9/ 55/ 14.1/ 21 * 22 *.

Sadduceen loochenen de verrysenisse der dooden Matthei 22.23 Actuum 4.1 23.8 Luce 20.27. Marci 12.18.

Salamina/ ofte Salamis/ Een eylandt Cypri/ Actuum 13.5.

Salum de sone Jabes/ na dien hy Zachariam verslaghen hadde/ werdt hy Coninck in Israel/ ende noch verslaghen/ 4 Regum 15.10/ 14.

Sallum/ een soon Josie des Coninck Juda/ 1 Paralipo. 3.15.

Salma een soon Nahesson/ heeft ghegenereert Boas van de Rahab/ 1 Para. 2.11. Matth. 1.5.

Salmanasser treckt eersmael teghen Samarien/ en voert Israel met haren Coninck Hozea na Assyrien. 4 Reg. 17.6. Anderwerf/ 18.9. Esd. 4.2

Salmon/ een Zeestadt van Creta/ Actu. 27.7.

Salome een moeder Joannis ende Jacobi der sonen Zebedei/ Mar. 15.40. 16.1. Soect Zebedeus

Salomons des soens Dauids gheboorte en de naem wordt beloeft/ 2 Regum 7.12. 1 Parali. 23.7 Werdt geboren/ ende onder de handen Nathans ghedaen/ 2 Regum 5.14. 12.24. Werdt gesalft tot eenen Coninck ouer Israel/ 3 Regum 1.33. Godt verschijnt hem te Gibeon/ van dien begheert hy wijsheyt / 3. 5. 9. 2 Paralip. 1.7 Schift de twee wyuen. 3 Regum 3.16. Van zijn Amptlieden/ heerlickheyt/ huyshoudinghe/ ende wijsheyt/ 4 *. 2 Paralip. 9.3. Verbindt hem met Hiram den Coninck Tyri/ 3 Regu. 5.12. Timmert den Tempel/ Soeckt Tempel. Schenckt Hiram twintich Steden/ 3 Regum 9.11. Tot hem coemt de Coninghinne van ryck Arabien/ 10.1. Matthei 12.42 Luce 11.31 Bouwet den Chamos een Hooghte/ 11.7 Maeckt de Cananiten chyns vaer/ 2 Paral. 8.7. Werdt ten anderen mael Coninck ghesalft/ 1 Paralip. 30.22. Sterft/ 3 Regum 11.43. Laet na hem zynen sone Coninck Rehabeam 14.21.

Samaria namaels een Hoofstat der tien gheslachten Israels wert gebout/ 3 Reg. 16.12. Wert van den Syriers belegert/ 4 Reg. 6.24. Werdt van den Assyriers tot int derde Jaer belegert/ gewonnen ende wech gheuoert/ 17.5.

Tegen Samarien wert ghepropheteert/ Esa. 7. 30/ 9.7. ezec. 23 *. Hosee 8 *. 13 *. Am. 3.12. mich. 1.5.

Samaria en wilde Gods woordt niet aennemen/ Luce 9.52. Nam Gods woordt aen/ Act. 8.5

De Samaritaen ontfermt hem des ghewonden/ Luce 10.33.

Samaritinne spreeckt met Christo by den Put/ Joannis 4.7.

Samothrace/ een Eylant vande inwoonende Samiers ende Thracen also ghenoemt. Act. 16.11

Samgar/ een Richter in Israel/ slaet ses houdert Philistynen/ Judicum 3.31.

Samson/ Siet Simson.

Samuel werdt gheboren/ 1 Regum 1.20. Wert den Heere ghebracht tot Sylo/ 1.24. Werdt beroepen/ 3.4. 10. Roept dat volck na Mizpa/ ende bidt voor haer/ 7.4. 9 Set zyn sonen tot Richters 8.1. Betuycht zyn onstraffelickheyt/ 12.3. Doodt Agag/ 15.32. Salft Dauid tot eenen Coninck 16. 12. Sterft/ 25.1. Prophetteert Saul na zijn doot/ 28.15/ 16. Syrach 46.23. Werdt ghepresen/ Syrach 46.16.

Samus een Eylandt inde Zee Aegeo/ Actuum 20.15. 1 Machabe. 15.

Sanebalat de Stadthouder te Samarien/ belet het timmeren des Tempels/ 2 Esdre 4.1. 6 *.

Sanherib der Assyriers Coninck treckt tegen de steden Juda/ ende windtse/ 4 Regum 18.13. 2 Paralip. 32.1 Lastert Godt/ Esaie 36 *. Werdt ghedoodt/ 4 Regum 19.37. Esaie 37.37. Na den woorde 10.33 31.8/ 33.1/ 36 *.

Sapphira liecht den heyligen Geest/ Act. 5.1/ 8

Sara/ een dochter Raguels/ werdt Tobie te houwelick ghegheuen/ Tobie 7.10/ 15.

Sarai/ een wijf Abrahams Gen. 11.29 Werdt ghenoemt Sara 17.15. Werdt ghebracht tot Abimelech/ 20.2. Sterft/ 23.1.

Sarephtha/ een Stadt in het midden tusschen Tyrum ende Sidon/ 3 Regum 17.9. Abdie 1. Luce 4.26.

Saron/ oft Sarona/ een vet ende seer vruchtbaer Lantschap/ tusschen den berch Tabirinum/ en de Zee Tiberiadis/ 2 Paralip. 27.29. Esaie 33. Actuum 9.35. Item een stadt daer in de kinderen Gads ghewoont hebben/ 1 Paralip. 27.

SarEzer/ Soeckt Adramalec.

Saul ghebooren wt den geslachte BenJamin/ Soeckt de Ezelinnen/ 1 Regum 9.3. Werdt van Samuel ghesalft tot eenen Coninck ouer Israel/ 10.1/ 11.14/ Actuum 13.21. Na het beuel/ 1 Reg. 9.15. Slaet de Ammoniten 11.11 Offert Brandoffer 13.9. Wordt onghehoorsaem den beuelen Gods 15.1. 9. Werdt van het Ryck verstooten/ 13 13. 15.22. 26. 28. 16. Een boose Gheest besat hem/ 16.14. 18.10/ 19.9 Veruolcht Dauid. 18 * 19.

Van

29/48. Werdt meynmeedich aen Simon/13.14/20. Vermoort Antiochum den sone Alexandri/13.32

Troas een Zeestadt Asie/ voor Antigonia ghenoemt/ Actuum 16.8.

Van Troosten.

Goeden troost van God/ Roma.15.5/2 Corint. 1.4.7 6/ Philippen 2.2 Thessalo. 2.16/ Inder Schriftueren. Roman. 15.5/1 Thessa.4. Tegen de broeders/ Actuum 15.31/16.40/20.12/ 2 Corint. 2.7 8. Philip.2.2/ 1 Thessa.5.14.

Christus troost zijne Discipulen/ Matt. 14.27 Luce 10.20/ Joan 13.14/15.16. Siet Vertroosten.

Van quade vertroostinge/ Luce 6.24/25. Soeckt voorts Versdecken.

Van Treuren ende Rouwe.

Treuren ende droeue zijn om vergancklicke dinghen/ is schadelick/ Sprach 30.22/ 38.22. Prouerb. 12.25/ 15.13/ 17.22/ 1 Machab.6.8/ 2 Corinth.7.10.

In treuren veranderen de vyerdaghen Israels/ Amos 8.10. Tobie 2.4/ 1 Machab. 1.41.

Treuren is beter dan lachen/ Eccle.7.4.

Van Twist ende Twedracht.

Twistmakers hatet Godt/ Prouerb.6.26/27/ Soecken altoos oorsake om te twisten oft te kijuen/ Prouer. 18 6.

Twist tusschen Paulum ende Barnabam/ Actuum 15.39. God is geen God des vredes/ ende niet des twistes/ 1 Cor.14.33. Rom.15.5.

Twist salmen schouwen/1 Cor.1.10. Gal.5.20.26

Twist der Corintheren. 1 Corinth.3.3/5. Werdt van Paulo ghestraft/ 1 Corint.11.16/18.

Twist volcht nae Gods woordt/ Luce 12.51. Actuum 13.50/14.2.

Tyrus/ een schoone vaste Zeestadt/ Josue 19. Esaie 23.1/ Matthei 11.21.

V.

Van Vader ende Moeder/ ende de Ouders.

Van het officie ende ghewelt des Vaders ende Moeders teghen hare kinderen/ Genesis 18.19/ 21.18/24.2/25.4/34.4 29/49 . Exodi 10.2/12 25/13.13/14/21.17/ Leuitici 19.29/ Num. 30.4. Deutero. 4.9/ 6.7/20/ 11.19/ 21.18 22.15/19/ 32.46/ Josue 4.21/ 1 Regum 2.22/3.13. 3 Regum 2.1/ Job 1.5. Psalm.78.3. Prouer.1.8 4.1 5.7/11.29/13.24/16.31/19.18/ 20.7/29/22.6/ 15/23.13/ 29.17/ Eccl. 12.1/ Ezech 22.7/ Spr.4.26 7.25/8.11/17.1/25.10 26.13/ 30,1/11/ 33.31/ 42.26. Tobie 1.9 4 . 10.12/14.5/11/ 1 Mach. 2.49/64/ 2 Machab.6.24/27/7.20/ 20.21.26. Susan.3. Matthei 10.37. Ephes.6.4/ Colo.3.21. 2 Timothei 3.15. Titi 2.4.

Van Vasten ende Afbreuck.

Vermaninghe tot waerachtich vasten/ dat is tot matighen afbreuck ende soberheyt/ Joel 2.12. Sprach 31.18 ./32.7/38.1/ Matt.6.16 Luce 21. 21. Roma. 13.13/ 1 Corinth.7.5/ 2 Corinth.6.5/ Actuum 13.3/ Ephe.5.18 1 Thessa.5.6/ Titi 2.2. 1 Petri 1.13 5.8/ Soeckt Dronckenheyt.

Teghen dat vasten der godloosen/ Esaie 1.11/ Jeremie 14.12/ Zacharie 7.5/ Sprach 35 9.

Exempel des vastens/ Exodi 24. 18/ 34. 28/ Deutero.9.9/18/ Judicum 20.26/ 1 Regum 7.6/ 31.13/2 Reg 1.12/ 12.16/ 2 Par. 20.3/ 1 Esdr.8.21 2 Esdre 1.4 1 Hester 4 3/ Psal. 35.13 Jer.36.9/ Daniels 10.3/ Jone 3.5/ Judith 4.7/8.5/ Tobie 3.11/ Marci 4.2 9.14/ Luce 2.37/ 5.33/ Actuum 10.30/13.3/14.23.

Vasthi veracht des Conincx woordt/ daerom werdt sy van hem ghescheyden/ 1 Hester 1.10 19.

Vechten/ Soeckt Crijghen.

Veynsen oft simuleren/ Sprac.1.36/ Esaie 23.6/ Jerem.9.6/ Job 15.34/ 2 Mach.6.24/ Matt.23 .

David veynst hem dul te zijn by de Coninc Achis/ om te ontcomen/ 1 Regum 21.13.

Gheueynstheyt straft Petrus/ 1 Petri 2 1.

Die veracht oft versmaedt zijn vande menschen om weldoens wille/ die heeft God lief/ Gen.29.31. Tobie 3.7/ Job 2 9/ Matthei 5.10/ Joannis 15 18/ 16.2/20/ 1 Corinth. 1.25/4.9.

Van Vee.

Vee ende onuernuftighe dieren en salmen niet te hardt houden/ Gene.33.13/ Exodi 23 12/ Nu.22. 23/32/ Deut.5.14/22 10. 25.4/ Prou.12.10.

Van Verbondt.

Met Godloosen ensullen haer de Gheloouighe niet verbinden/ Exodi 23.32/34.15. Deuteron.7.2/ 20.10/ 3 Regum 20.31/42/ Weert ouertreden ende ghestraft/ Judicum 1.24/27/3.5/ 3 Regu 20.34 42 2 Paralip.19 2.

Dat volck maeckt een Verbondt met Gode/ Josue 24.25/ 4 Regum 23.3/ 2 Paralipom 15.12/ 23.16/ 2 Esdre 10.29. Godt maeckt een verbondt met den volcke/ Genesis 17.2/9. Exod.19.5/ Deuterono.5.2/ Jeremie 31.31/33.

Christus dat eenighe ende waer teecken des Verbondts der Gheloouighen/ Esaie 42.6.49.8. Luce 2.34.

Van Vercoopen ende coopen.

Leuitici 25.14/23 etc. Sprach 26.37/ 27.2/3/ De Joden werden den vyanden vercocht/ om dat sy Godt verlieten/ Judicum 2.4 21/ Deuter.32.30/ Vercoopen wat wy hebben/ om den armen te helpen/ Luce 12.23/ Matthei 19.21/ Marci 10.21/ Luce 18 22. Actuum 2.45/4.34.

Vercoopen en salmen niet Gods gaue/ Matt. 10.8. Actuum 8.19/20.35/ Daniels 5.17/ 1 Corin. 9.15/ 2 Corinth.11.9/12.13.

Van Verdienste.

Matthei 15.13/28/19.28/29.20/8/9/13/14/ 25.8/ Luce 13 24/17.10/ Joannis 14.6 15.2/ Romano.3.14/ etc.20.4 ./8.3 9.11/12 11.6 Galat.2.16 5/ Titi 3.4.

Verdoemenisse/ Esaie 24 21/ Joannis 3.19/ Romano.8.1. Soeckt helle.

Van Vergheuinghe.

Den naesten die tegen ons sondicht/ sullen wy vergheuen/ Sprach 28.8/ Matthei 5.23/ 6.14/18.22 35/ Luce 17.3/ Ephe.4 32 Coloss.3.1.

Van Verraderye ende haer straffe/ Gene.37.23 Judicum 1.24/ 1 Reg. 23.19/ Esaie 22.15./2 Machabe.3.4/4.1 10 20/13.21 Matthei 26.13 47. Luce 6. Actuum 7.2 Timothei 3.

Van Verkiesinghe.

De Joden heeft God wt allen volcken vercoren/ Deutero 8 6/10.15/14 2.

Weynich vercoren/ veel gheroepen/ Matth.20 16/22 14.

Verkiesinghe Gods is eewich/ Joannis 13.18/ Actuum 13.48/ Roman.4.17/8.29/30/9.11/13/11.2/ 29/12/ 1 Corint.1. Ephe.1.11/2 Thess.2.13/ Gala. 1.15/ 2 Timot.1.9/1 Petri 1.2/ 2 Petri 1 10.

Verlatinghe alder dinghen/ Gen.12.1/ Deu.33.9 Ruth 2 11 2 Para.25.9/ 4 Esdre 16.41. Mat.4.19 19.21/27/ Marci 1.17 10.28 Luce 5.11/ 14.26/ 18.22 1 Corinth.7.29 Joan 12/25 Philip.3.7.

Verlichtinghe/ Psalm 119.135. 2 Cor.4.6.

Van Verlossinghe.

De Heere verlost de Gerechtige wt alle lijden/ Gen.19 ./Exo. 14 18.8/ 1 Reg.23/14/26/4 Reg 7. 2 Paralip.18.31/20.24/ 1 Esdre 8.22/ Psalm.4.9/ 91.9/1 Hester 7 5/ Esaie 41.10/43.1/ Dan.3.91/6.22 23/ 2 Petri 2.9.

Vermaninghe tot den goeden/ Gen.13.8/45.24/ Josue 22.5 2 Paralipo.30.6 32.7/ 2 Esdre 5.6/9/ Actuum 11.23 14.21/20.17 . / 1 Thessa.5.11/ Tit.2 . 3/ Hebre.3.12.

Vander Verrijsenisse der dooden.

Van ghemeyne Verrysenisse ende verclaringhe des vleeschs/ Exodi 3.6/ Job 14 12 19.26 21.30. Esaie 26.19 66 14/ Ezech.37.1/9/ Dani.12 11/ Jone 1,17/ Sopho.3.8/ 4 Esdr.2.16/14.35/2 Mach.7.9

Wha/een Coninck in Juda streydt/tegē de Philistynen/wierroocht/wort melaetsch/ ende sterft/ 2 Para.26.16/19. Wordt genaemt Azarias/ 4 Regum 15.1. Wordt Ozias ghenaemt/ Matthei 1.9.

W.

Van Waken.

Waken ende Gods toecoemst verwachten salmen altijdt/ Mat.24.42/25.13/26.40 Marci 13.32 Luce 12.40/21.33 Rom.13.12 Ephe.6.18 Coloss.4.2 1 Thess.3.6/ 1 Petri 4.7/5.8 Apo.3.3/16.15.

Wachten salmen hem voor valsche Propheten ende Ketters/ Mat.7.15 Marci 8.15/13.5. Luc.17 23. Soeckt Propheten.

Vande Waerheyt.

Esaie 59.15/ 3 Esdre 3.12/4.33/ 4 Esdre 14. 17/ Zacharie 8.16 Ephe. 4.25.

Christus is de Waerheyt/ Joan 14.6. De heylighe Geest/ Joan.1.32/33 16.12 15 26/ 1 Joan.5.6 het Euangelie/ Joan.17.17/ 2 Tim.2.18 Ephe.1.13 2 Petri 1.12 Jaco.1.18. Waerheyt salmen belijden/ ende daermede omgordt zijn/ Ephe.4.25/6.14/ 1 Timo.3.15 Joan.3.18 2 Joan.4. 3 Joan.3. Niet teghen de waerheyt 2 Corinth.13.8.

Van die/die hen teghen de waerheydt keeren/ 2 Timothei 4.1/6.3 Titi 1.14 Galat.3.1/5.7/ 2 Petri 2.21 Hebre.6.4/5/6/10.25/26/etc.

Van die / diese verswijghen ende wederstaen/ Matthei 23.13 Luce 11.52 Rom.1.18/2.8/20/21/etc. Galat.3.1/ 2 Timothei 2.25/3.8/ 1 Joan.3.19/20.

Van Wapenen.

David wapēt hē tegē Goliath/ 1 Reg.17.39/40

Van gheestelicke wapenen/ Rom.13.12. 2 Cor.6 7/10.4 Ephe.6.11/13/ 1 Thess.5.8/ 1 Petri 5.3.

Wasschinge der voeten/ Gene.18.4/19.2/24/32 43.24 Joan.13.4/14/ 1 Timothei 5.10.

Wassen ende toenemen inder kennissen/ Ephes. 4.15 Colossen.1.10/ 1 Petri 2.2.

Dwater en mach den wtuercorenen Gods niet schaden/ Exodi 14.22 Psalm.66.6 Esaie 43.2. Joannis 2.5.

Water wordt veruolch genoemt/ Psalm.69.19/ 144.7 Prouerb.17.14 Matthei 7.25 Luc.6.48 Apocalip.12/20.

By dwater wordt ghelecken de kennisse Gods/ ende de gaue des heylighen Gheests/ Esaie 11.9. 12.3/35.6/43.20/44.3 Ezechielis 47 *. Zacharie 14.8 Joannis 4.10/7.38.

Wee/wee/ Numeri 21.29 Eccle.4.10/10.11 Esai. 1.4/24/ 3.10/ 5.8 18/6.5/10.1/17.12/18.1/24.16/28.1 29.1/30.1/31.1/33.1/ 45.9 Jeremie 4.31/ 13.27/ 22.13/ 23.1/45.3/48.1 Ezechi.6.11/13.3/18/16.23/30.2/ 34.2 Osee 7.13 Joel 1.15 Amos 5.18/6.1 Michee 2.1/ Nahan 3.1 Abacuc 3.2/8 Sopho. 2 5/.1 Judith 16.24 Syrach 2.14/42.4/ 4 Esdre 2.8/ 15.24 47/ 16.1 Matthei 11.21/18.7/23.12 *. Luce 6.24/10.13/ 11.42/17.1/ 1 Corinth.9.16 Jude 11 Apoc.8.13 9.12/11.14 12.17/18.12/16.

Van Weduwen.

Den Weduwen salmen goet doen/ Exodi 22.22 Deuteronom.16.14/24.17/19/26 12/27.19/ Syrach 4.13 Judith 16.28 Job 24.3 31.16 Esaie 1.23/ Jeremie 22.3 Zacharie 7.10 Mala. 3.5 Matt. 23.13/ 1 Timothei 5.3/16/ Jacobi 1.27.

Werelt is door Christum ghemaect/ Joan.1.3/ Gene.1.3 Prou.8.22/23 Hebre.1.2 etc. Wy en hebbender niet ingebracht/noch en sullender niet wtdraghen/ 2 Timothei 6.7 Job 1.21. Sy en kendt Godt niet/ Joan.17.25/ Noch Christum/ Joannis 16.3. De gantsche Werelt is in boosheyt gestelt/ 1 Joan.5.19. Sy dient den Duyuel/ Matt.4.8 9. Luce 4.5/6 Joa.12.31 14/30/16.11. Christus heeftse verwonnen Joannis 16.33/ Christus en bidt niet voor haer/ Joan.17.9. De Gheloouigen verwinnense door hem int Gheloone/ 1 Joan.5.4/5/ Al wat daer in is/ is begheerlicheyt eñ hoouaerdie/ 1 Joannis 2.19. Sy vergaet met haren wellust/ 1 Joannis 2.17/ 1 Corinth.7.31. Haer vrientschap is vyandtschap met God/ Jaco.4.4/ 1 Joan.2.16

Sy haet Christum ende de zijne/ Joan.7.17.18/ 1 Joan.3.13. Sy sal vande Rechtueerdighe gheoordeelt worden/ 1 Corinth. 6.. De Gheloouighe en zijn van deser Werelt niet/ Joannis 16.20/ 17.14. De begeerlickheyt der Werelt salmen versaken/ Titi 2.12.

Van de Wet.

De eerste Wet ende verbodt werdt ghegeuen/ Genesis 2.10/ Wert ouertreden/ ende daertegen ghesondicht/ 3.4/6.

De Wet der thien geboden Gods werdt Mose gheghenen/ Exodi 20 *. Deut.5 *.

De Wettafelen werden gheghenen/ Exodi 31.18 Deut.5.22 Werden ontstucken ghewerpen/ Exo. 32.19/ Deutero.9.17/ Ander Tafelen werden ghegheuen/ Exodi 34.27/ Deutero.10.1.

Van natuere/officie eñ werckinghe des Wets/ Roman.3.20/4.15/5.20/7.1/7. Galat.3.19/ 1 Timo. 1.8/ Hebre.7.18/27.

De Wet Gods en machmen sonder den Gheest niet veruullen/ Deutero.5.29/ Psalm.119.24/ Luce 18.22/ Actuum 15.10/ Rom.8.2.

Christus is ghecomen om de Wet te veruullen/ Matthei 5.17.

Van straffe / ende beloonínghe der ghener die Gods Wet houden ofte ouertreden. Soeckt ghehoorsaemheyt.

De Ouertreders des Wets werden veruloect/ Genesis 3.16/17/ Deutero.27.26/28.15/ Dani.9.11/ Galat.3.10.

Alle ouertredinghe werdt vergeuen/ door Christum/ Soeckt Sonde.

De Ceremonische Wet werdt wechghenomen. door Christum/ Mat.11.13/ Mar.15.38/ Act 13.38/ 15.11/ Roma.6.14/7.4/8.3/ Galat.3.13/4.4/ Ephes. 2.13/ Coloss 2.14/ 1 Petri 1.18/ Hebre.8.1.

De Wet werdt ghelesen/ Deutero.1.5/31.9/11/ Josue 8.33. 4 Reg.23.2/ 2 Esdre 8.2/9.3/ 3 Esdr. 9.38/ 2 Machabe.8.19.

De eenige nieuwe ende groote Wet der Christenen/ is de Liefde/ Matt.5.44/7.12/22.36/ Joa. 13.34/ Rom.13.10/ Galat.5.14/6.4/ 1 Tim.1.5.

Van edelheydt der menschen Wercken/ Soeckt Leere.

Van Wijsheyt.

Van oorspronck ende eyghenschap / prijs ende nutbaerheyt der Godlicker wijsheyt/ Deut.4.6/ 29.9/ Job 28.20/28/32.7 Psalm.2 *. 3 *. 4 *. 5 *. 6 *. 7 *. 8 *. 6.1/25.3/9/ Eccle.7.12/9.13/ Jere.8.6/ Sap. 6.13/16/7 *. 8 *. 9 *. 10 *. Syr.1 *. 4.15/19/21.12/24 *. 39.15/ Luc.21.14/ Rom.8.11/33/ 1 Cor.1.15/17/2.6/10/ 3.19/ Coloss.2.3/ Jaco 1.5/3.15.

Van Wijuen.

Vant officie ende schult des Wijfs teghen den Man/ Genesis 2.22/3.16/ Numeri 30.7/13/ Deut.22 5/ 1 Hester 1.10 *. Tobie 10.12/ Prouer.11.16 12.4/ Esaie 3.15/17/ 1 Cor.7 *. 11.4/9/14.34/ Ephes.5.22/ Colloss.3.18/ 1 Timoth.2.11/3.11/5.2/10/ Titi 2.4/ 1 Petri 3.1. Soeckt vanden Man.

Van Willen.

Inden wille Gods sullen wy begheuen onsen wille/ 1 Reg.3.18/ 2 Reg.10.12.15.26/ 1 Mach.3.60 Matt.6.10/26.38 Marci 14 26. Luce 22.42. Actu. 18.12 21.14 1 Cor.4.19 Hebre.6.4. Jacobi 5.15. Soeckt Ghelatenheyt.

Wille Gods/ Matth.7.21/12.50 Mar.3.35 Joan.6.39 Rom 12.2 Ephe.5.17 Colo.1.9. 1 Thes.4.3 1 Tim.2.4. 1 Joan.2.18.

De wille Gods is/ dat alle menschē salich worden/ Ezec.18.23 Joa 6.39. 1 Tim.2.4. 2 Petri 3.9/

Wille Gods door welcken hy al doet/ Ephes. 1.5/11 Apoc.4.11 Hebr.2.10/ 1 Thessa.4.3/ 1 Petri 2.13. Wy moeten bidden dat hy ghescchiede. Matt.6.10/26.39 Luce 11.2 Joannis 4.10 Hebre. 13.20 Coloss.1.9. Wy sullent al in zijne wille settē Jac.4.15 Rom.15.32. Mat.10.19 1 Cor.4.15/16.7/ 1 Petri.4.36/5.7. De quade verherden daer door/ Roman.1.28/9.18/19 Actuum 4.27/28/ Joan.9.

Van Woecker ende ouerdaet.

Vant Woordt Gods.

Van Wrake.

Z.

Vande Zee.

Eynde des Registers.

Een Wtlegginge/vande eyghen He-
breeusche/Chaldeeusche ende Grieecsche Namen/de welcke
inden Bybel ghevonden worden.

A Aron eenen Berch: oft een mensche van den Berghe.
Abba vader/ het es een Syrisch woordt.
Abbarim/ een doorganck/ doorlydt/ oft voorbyganghers.
Abdemelech een knecht des Coninckx.
Abed Nego/een knecht der claerheyt.
Abdia een knecht des Heeren.
Abdon een knecht.
Abel met een aleph inden beghinne/is den name van een stadt die Abel hiet/ ende is so veel ghesevdt als/weeninghe.
Abel met een h. inden beginne/was een sone van Adam/ende is so veel ghesevdt als ydelheyt.
Abia de vader des Heeren.
Abiathar/een hooghe vader.
Abigail een vader der verheughinghe.
Abimelech/een vader des Coninckx.
Abinadab/een vader des goet behagens.
Abisag/de onwetentheyt des vaders.
Abner/de lampe des vaders.
Abra eē grieck woordt/beteeckēt Cameriere/diēstmaecht.
Abram hooghe vader.
Abraham/een vader van velen.
Absalon/een vader des vredes.
Acam Tribulatie
Accaron/onvruchtbaerheyt.
Achab een broeder des Vaders.
Achaia pyne oft droefheyt.
Achaz grypende oft besittende.
Achimelech/myn broeder den Coninck.
Achitop/broeder des deuchts.
Adam/mensch/oft vander aerdē/oft rootachtich.
Adon/Heere ofte verneerheyt.
Adonai/myn Heerē/dit is eē vandē namē Gods.
Adonias/Heere oft Heerschapper.
Aegyptus/benautheden oft tribulatien / int Hebreesch Misrahim.
Aeneas/ghepresen.
Aethiopia een Grieck woordt/ beteeckent hitte/ In het Hebreeusch Cus: dwelck bediet swertheyt oft een swerte.
Agabus/een Sprinckhaen.
Agag/een dack.
Agar eene vreemdelinge.
Aggeus/liefelick oft behagende.
Ahod/louende.
Alexander/een crachtich hulper.
Alexandria/int Hebr. No/ dwelc wtgeleyt wordt/ rau oft terginge.
Alleluia loeft den Heere.
Amalec/een leckende volck.
Amam moeder oft haer vreese.
Aman/beroerende.
Amana/trouwe oft waerheyt.
Amasai/met een Aleph inden beghinne/sterck oft crachtich.
Amasai/met een Ain indē beginne/ een present of gaue des volcx.
Amalec een Coninck.
Amē/het geschie/het sy/ het sy vast eñ stāvastich
Amorrheus bittere/rebelleerders/wederspānige
Amos met een aleph inden beghin des woorts/ was den vader van Esaias / ende is so vele gesevdt/als sterck.
Amos/met een ain inden beginsel des woordts/ was den naem van een vanden twelf Propheten/ende beteeckent geladen.
Amri/met eē aleph/beteeckēt bitter/ of sprekēde.
Amri/met eē Ain/beteeckēt eē hantvol/ oft heerschappie/ het was eē Vorst des heyrs Israels.
Anania wolcke des Heeren.
Anathoth/antwoorden oft gesanck.
Andre/seer sterck.
Anna/gracioſe oft bermhertige.
Antiochia voor een waghen.
Aphrica/ int Hebr. Pul/ is te segghen eenen val/ ruine/Esai.66.
Aphrica/int Hebr. Put/is te segghen/swaer/vet/ Nahum 3.
Apostolos/een ghesonden oft Ambassadeur.
Arabes/die vanden avondt zyn/ oft des avonts/ 2 Paralip.26.
Arabes/Psalmo 72. int Hebreeusch Saba/ is te segghen bekeeringhe.
Aram hoochte oft hoocheyt.
Ararat een vloeck des vreesens/ oft vreese.
Arba eē stadt genaēt Hebron/is te seggen/vyere.
Arbel/God heeft ghevochten.
Archtriclinus/een Hofmeester.
Areopagita/vanden berghe/oft de strate vanden afgodt Mars.
Areopagus/dat straetken van Mars.
Arena/een Coffer oft ghesanck.
Argod clepe des aertryck/oft leem.
Armenia/int Hebr. Ararat/ een vloedt des vreesens oft vreese.
Arnon/springhende van vreuchden.
Arpharat/ghenesende.
Artarerres Licht oft vervloeckinge.
Asaph vergaderende/
Aser/met een Sameth inden beginne/ bediet ghebonden een sone van Caath.
Aser/met een Schin inden beghinne bediet salicheyt oft geluck een sone van Jacob.
Assuerus een Prince oft een Hooft.
Assur/bespiedende oft wel geluckich.
Astaroth/Cudden oft ryckdommen.
Athalia/den tyt tot den Heere.
Athene/sonder hoop.
Attalia/vermeerderende oft vredende.
Ava boos heyt.
Ara/derteert.
Azaria/de hulpe des Heeren.
Azor/een Hulper.
Azotus/int Hebr. As dod/bediet Roouerie.
B Aal/een Afgod oft heerschende.
Baalim/Afgoden oft Heerschappers.
Babel/confusie oft mengelinge.
Bala/berouvert oft beroert/de dienstmaecht van Rachel met een h. in dat eynde.
Bala verslindende / destruerende een stadt/met een Ain int eynde.
Bala am/ouderdom des volcx
Balack/destruerende.
Bananias/een sone des Heeren.
Barack een blixem.
Barachias/ghebenedydende den Heere.
Bar Jona een sone vander duyven.
Barnabas/een sone des troosts.
Barsabas/een sone der bekeeringhe.
Bartimeus/een blindt sone.
Bartholomeus/een sone des genes die de wateren hanget.
Baruch ghebenedydt.
Bathuel/een kindtschap Gods.
Bat/een mate van vochtige dingen.
Beelphegor/een Afgod der openinge der aerden.
Beelzebub/een Afgod der vliegen.
Beera/eenen Put.
Behemoth/beesten met vier voeten.
Bel oudt.
Bela/verslindende/ destruerende.
Belial/verkeert/sonder jock.
BenEmnon/een sone sonder ryckdommen.
BenJamin een sone des rechter handts.
BenOni/een sone mynder pynen.
Bera eenen Put.
Beresith/int eerste/inden beginne/ alsoo wort dat eerste boeck des Wets genaemt.

Berseba/den put des Eedts.
Beth Abara/een huys des doorgancks.
Beth Anna/ een huys der ghehoorsaemheyt/ ofte der tribulatien.
Beth Auen/een huys der ongherechticheyt.
Beth Dagon/een huys des corens.
Beth El/dat huys Gods.
Bether een deylinge.
Bethlehem/een brootuys.
Bethphage/ een huys vanden monde der dalen.
Beth Phogor/ een huys der openinge der Aerden
Beth Sabea/een dochter des eedts/ de huysvrouwe van Urias.
Beth Sabea/ een huys des eedts / den naem van een Stadt.
Beth Saida/ een huys der vruchten.
Beth Sames/een huys der Sonnen.
Bethul/een maecht.
Besec eenen blixem.
Boanarges/een sone des donders.
Booz in sterckte.
Bosor ende Bosra vasticheyt.
CAath/een vergaderinge oft tegenstoot.
Cades/heylicheyt.
Cain / possessie/ besit of beseten.
Caleb/gheheel therte.
Cana/een ruet oft nijt.
Cananeus/ die van Cana is een dorp van Galileen.
Capernaum is een veldt der doeten.
Cappadoces/int Hebr. Caphthorims/ ballekens.
Cariath Iarim/een stadt der bosschen.
Cariath Sepher/een stadt der letteren.
Carmel/kennisse der besnijdenis/ of besneden lam
Carthaginenses/int Heb. Tharsis/een schouwinghe der blyschap.
Cedar swertheyt of droefheyt.
Cedes heylicheyt.
Cedron/ghesweert of droeue.
Cephas/Peter also genaemt van eenen steen/het is een Syrisch woort.
Cetura/roockende de specerie.
Chaldea//int Hebr. Chasdim/ gelijck Duyuels.
Cham/werm oft hitte.
Chanaan/een Coopman.
Cherubin/als Meester.
Christus gesalft.
Chus/Ethiopien oft Moorenlandt.
Cin/possessie vercrijch.
Cinoth/de Claghen.
Cis/hert oft stoppel.
Cleophas/geheele glorie.
Celesyria/crom Syrien.
Colossenses/gestraft metten doot.
Corban/Corbana/ een gaue oft offerhande.
Core/cael oft caelheyt/ met een Heth int eynde.
Core met een Aleph int eynde/roepende/lesende/ 1 Paralip. 9.
Corosaim/hier is de verborgentheyt.
Cozbi/een leugenaer.
Cyprus/ schoone.
Cyrus als iammer.
DAgon/coorne.
Dalila armoede.
Damascus/eenen sack des bloets / een ghelijckenisse der ontsteeckinge des vyers/ in het Hebre. Dammesec.
Dan/oordeelende ofte oordeel.
Daniel/ dat oordeel Gods.
Darius/begeerende.
Dathan/ een costuyme/ wet.
Dauid/beminde.
Debora/vliegen des hueninghs oft sprake.
Decapolis/een lant van thien steden.
Diabolus/een accuseerder/ lasteraer/ de Duyuel/
Dina/ een oordeel oft oordeelende.
Dionysius/ van God geboren.
Doeg/angstich oft sorchvuldich.
Dor/ een generatie oft gheslachte.
Dura/een geslachte oft woonige.

EBal/een hope des ouderdoms.
Ecclesiastes/een Predicant oft wtroeper.
Eden/wellusticheyt.
Edom/rosachtich.
Eglon/eenen Stier oft Calf.
Elcana/een ieloers Godt.
Eleazar/de hulpe Gods.
Elhanan/de gratie van God of barmherticheyt.
Eliacim/de verrijsenisse Gods.
Elias/God de Heere.
Eliezer/de hulpe van God.
Elimelec/myn God Coninck.
Elizabeth/God des eedts.
Elizeus/de salicheyt Gods/oft God salichmakende.
Elnathan/Godt heeftet ghegeuen.
Emanuel/God met ons.
Emmaus/ vreesende den raet.
Enoch/een ruese oft lieten halsbant/
Enos/een mensche.
Ephraim/vrucht dragende/wassende.
Ephraim/int Hebr. Ephra/stofachtich oft loomachtich.
Ephrata/ouervloedicheyt oft vruchtbaer.
Ephron/stof oft zant.
Esau/doende/werckende.
Esdras/ Hulper.
Ester/verborghen.
Etham/ harticheder sterckte.
Eubulus/voorsichtich.
Ezechias/de stercke des Heeren.
Ezechiel/de cracht Godts.
Ezriel/de hulpe Godts.
GAbaa/een zijde des Berchs.
Gabriel/een man Gods oft van Godt.
Gad/geluckich oft opgeschort/bereyt.
Galaad/een hoop der getuychenissen.
Galatia/suygende.
Galgad/een rat/wiel/oft omwentelinge/omkeeringe.
Galilea/ombraeyende.
Gaser/voor afsnijdinge.
Gedeon/vrijselende.
Gehenna/dal des iammers.
Gehon/een borst oft wtganck.
Gelboe/een omkeeringe des ondersoecks.
Gersom/een vreemdelinck inde plaetse.
Gerson/zijn ellendt.
Gad/een dack.
Golgatha/een doothof/dat is te seggen/de plaetse daermen de doots hoofden leyt.
Goliath/een ouerganck oft verhuysinge.
Gomor is een seker mate.
Gomorra/een rebel volck.
Grecus/int Hebr. Ieuanim/een bedrieger.

HAbacuc/een worstelaer.
Halleluia/ loeft den Heere.
Hanania/de genade des Heeren.
Haram/gedestrueert.
Hauoth Iair/steden der verlichtinge.
Hebal/eenen hoop des ouderdoms.
Heber/een medegesel/mededeylende/met een Heth inden beginne.
Heber/met een Ain int begin/een doorlijdt/doorganger
Hebreus/een doorlijder/voorbyganger.
Hebron/geselschap.
Helt/een offerhande.
Heliopolis/int Hebr. On/is te seggen / pijne lijden.
Hennon/siet hier dese.
Henoch/gewijet/toegeschreuen.
Hermon/destructie.
Hesron/eenen pijl der verheuginge.
Heua/leuende leuendige.
Hierapolis/een ghewijde oft heylige stadt.
Hieronymus/heyligen naem/ oft gewijden naem.
Holofernes/een machtich Capiteyn.
Hor/eenen berch.
Horeb/een woestijne.
Horma/ een destructie.
Hur/een vrijdom/vrijheyt.

Hul

Hus/eenen raet.
Hymeneus/een Bruyloftsliedeken.

I Abel/afvlietende.
Jabes/brochte/met een Schijn int eynde.
Jabes/droefheyt/met een Sade.
Jacob een ondervoetdrucker.
Jahel/opclimmende/oft cleyn geytkens.
Jahiel/Godt leeft.
Jair/Jairus/verlicht.
Jamin/die rechter hant oft rechts.
Japhet/verbreydet.
Jason/genesende.
Javan/rouwende.
Ichabod/waer is de glorie/wee sy der glorien.
Idumeus/rosachtich oft aertsche.
Jebus/vertredinge des voets.
Jechonias/de bereydinge des Heeren.
Joannes/gracieus/heylich/bermhertich.
Jehu hy oft die daer is.
Jehus/gheknaecht van den worm/met eē Schijn int eynde.
Jemini/de rechter hant/oft rechts.
Jephte/openbarende.
Jerameel/de bermhertichheyt des Heeren.
Jeremias/de hoocheyt des Heeren.
Jericho/de Mane/een Maent.
Jerobaal/slaende den Afgodt.
Jeroboam/slaende dat volck.
Jerosolyma/Jerusalem/een gesichte des vredes/een volmaecht gesichte.
Jesse/wesende/oft hy die geweest heeft.
Jesboch/het is ydel/ledich.
Jesus/Salichmaker/Bewaerder.
Jesus/int He. Jehosua/Heere oft salichmaker/bewaerder.
Jethro/excellent.
Jezonias/dat hooren des Heeren.
Jezrael/dat zaet Gods.
India/int Heb. Hodu/eenen lof.
India Job 28. int Heb. Ophir een borger.
Joab/vaderschap/oft hebbende een vader.
Joachas/dat vaten oft grypen des Heeren.
Joachaz 2. Para. 34. vatende oft grypende.
Joacim/bereydinge des Heeren.
Joachim/de verrysenisse des Heeren.
Joas oneerich/wanhopende.
Joas/2. Regum 12. int Hebr. Jeohas/dat vyer des Heeren.
Joas/2. Pa. 7. 27. geknaecht vanden wormen/met eē Ain.
Job/hemselven beclagēde/suchtende.(
Joel/willende/oft beginnende.
Johanan/gracieus/heylich/bermhertich.
Jonas/een duyve.
Jonadab/gewillichlijck.
Jonathan/een gave des Heeren/den Sone Saul.
Joram/verheven.
Jordanis/de Rivere des ordeels.
Josaphat/die Heere rechter.
Joseph/een wasdom oft vermeerderinge.
Joseph/Psal. 80. int Heb. Jehoseph/toenemingè oft wasdom des Heeren.
Josias/dat vier des Heeren.
Josue/Heere/Salichmaker.
Isaac/eenen lach.
Isai een gave/oft die daer is.
Isai/2. Par. 2. myn man.
Isaias/de salicheyt des Heeren.
Isboseth/een man der oneeren.
Iscarioth/een man des doots.
Ismael/de verhooringe Gods.
Israel/God verwinnende.
Isaschar/eenen loon oft prijs.
Ithamar/Eylant des palmen booms.
Jubileus/een Trompet.
Judas/eenen lof.
Julius/wollenhayr oft wolhayrachtich.

L Aban/wit oft blinckende.
Lamech/arm/armoede/vernedert.
Lapidoth/blixemen oft lampen.
Lazarus/de hulpe Gods.

Lechi/een kinnebacken oft kaeckbeen.
Lechi/een Wet oft leeringhe.
Levi/gecoppelt/tsamen gevoecht.
Leviathan/tsamenbindinge/tsamencoppelinge/oft zijn geselschap.
Lia arbeydelick oft moede.
Libanus/wit oft blinckende.
Libia int Hebr. Lubim/therte der zee.
Lithostrothos/steenplaveysel/eenen wech van steenen gheplaveyt.
Loth/ingewickelt oft tsamen gewonden/tsamen ghebonden

M Aacha/gewreven versleten.
Maasias dat werck des Heeren.
Maceda oft Macedo/een outsteeckinghe/eenen brandt des vyers.
Madian/een oordeel oft kijvende.
Magdalena/de heerlicke.
Malachias/myn Bode.
Malaleel/God lovende.
Malchus/een Coninck.
Mammona Gelt oft Rijckdommen.
Mamzer/een horen kindt.
Manahem een Trooster.
Manasses/vergetenheyt/die vergeten heeft.
Manue/een ruste.
Mara/bitter.
Mardocheus/een bitter vermorselinghe.
Maria verheven/oft een zee der bitterheyt.
Martha/verweckende oft tergende.
Massa/eenen last.
Masphá/die wachte.
Mathusael/begheerende zijn doot.
Mattheus/gegeven.
Melchias/een Coninck oft Heere.
Melchizedec/Coninck der gerechticheyt.
Melchisua/een bewarende Coninck/oft een Coninck bewaerder.
Mesollam/pysmakelick.
Mesopotamia een Landtschap also ghaheeten/om dat sy omringt is met twee Rivieren/te weten/van Euphrates ende Tigris.
Micha/arm/armoede.
Michael ende Micheas/wie is gelijck God.
Michol/wie vermacht al.
Miphiboseth vanden mondt oneere of schande.
Misael/wie heeft er begeert geweest.
Misphat/een oordeel.
Mna/een pont.
Moab/vanden vader.
Mora/bitterheyt.
Moses uytgetrocken (te weten/uyt de wateren.
Mylia quade ofte boose.

N Aaman/schoone.
Nabal/dwaes oft sot.
Nabo eñ Naboth/een sprake oft prophecie.
Nabuchodonosor een droefheyt des oordeels.
Nachor/vercout oft drooge.
Nadab/gewillichlick.
Nahasson/een Slange oft Serpent.
Nahum een Trooster.
Naim/schoone.
Nathan/ghegeven oft gevende.
Nathanael/een gave Gods.
Nazareus/een afgescheyden oft geheyliget.
Nazareth/ghehylicht oft afghesondert. Maer is dit woordt gheschreven met een zade/het bediet bewaert oft bloeyende.
Nehemias/eenen troost.
Nehustan/van Coper.
Nemrod rebel oft wederspannige.
Nephthali/een vergelijckinge.
Ninive/schoone.
Noe/troost oft ruste.
Noema/schoone.

O Badias/een knecht des Heeren.
Obed/een knecht.
ObedEdom/een knecht des menschen.
Ochosias/vatinge oft begrijpinge.

Odollam een ghetuyghnisse tot haerlieden.
Og asschen broodt.
Olla een opheffinge/een brandtoffer.
Onan/pyne oft smerte.
Onam pyne oft ongherechticheyt.
Onesimus profijtelick.
Oolla een hutte oft Tente.
Ophni een vuyst oft vuystvol/handtvol.
Oreb een kraye.
Oseas/een Bewaerder/Salichmaker/Behoudere
Oza cracht oft stercke.
Ozias cracht des Heeren.
Oziel/de cracht Gods.
Palestina besaeyt of bedect/te werck van asschen.
Pascha een doorganck/doorlijdt.
Pentateucus vijf boecken.
Pentecoste/den vijftichsten (verstaet dach.)
Petra/een Steen oft Peter.
Phace doende een openinge/ oft open doende.
Phanuel God siende.
Pharao/een Verstrooyder.
Phares/een deylinghe. eñ was een sone vâ Juda
Phares met een Schin/ 1 Parali.7. een Ridder/ man te peerde.
Pharizeus/ghedeylt.
Phase/een doorlijdt doorganck.
Phasga een berchsken.
Phileman cussende.
Philisthea/besaeyt oft bedeckt van asschen.
Phinees een aensicht des betrouwens.
Phogor een openinge des Aerthen.
Phut oft Put Aphrica dat Landt.
Pigmeus int Hebr. Gamadim / het is een volck so ghenaemt.
Piroatica / een plaetse oft stede voor de schapen.
Proselytus/een Vreemdelinck oft Pelgrim.
Rab (Psal.86.) hooveerdighe oft stercke.
Rabba menichte oft groote.
Rachel/een Schaep.
Raguel/een herder Gods.
Rahab/breede oft wijde verbreyder.
Ram/verhooght/verheuen.
Ramesses/een donder van der motte.
Raphael de medecyne Gods.
Rapham Reusen oft Medecynmeesters.
Rebecca/ghevettet oft gemest.
Rebla ende Reblata questie oft ghekijf.
Rechab een wagen met vier peerden.
Remmon/Granaetappel.
Respha wtgerechte.
Roboam verbreydende dat volck.
Roma/verheuen oft hooge.
Ruben siende een sone.
Ruma verheuen.
Ruth versadicht.
Saaph denckende oft peynsende.
Saba / met een Schin / bekeeringhe ofte ghevanckenisse.
Saba/met een Samech/eenen omganck.
Sabaoth/Heyrlegers.
Sabbath ruste oft ophoudinge.
Sadduceus Rechtveerdige.
Sadoc rechtveerdich.
Sale gesonden.
Salam oft Salem pays oft vrede.
Salmanasar gebonden pays oft vrede.
Salmon paysmakelick.
Salomon ende Salomith/ paysmakelick/ vredemakich.
Salphaad een schaduwe des vreesens.
Samaria een wachte oft diamant.
Samson de sonne van hem oft zijn sonne/oft wederhalinge des woordts.
Samuel versocht van God.
Saphad ordeelende.
Saphan/een Egel oft Conijn.
Sara met een He int eynde/vrouwe / dat wijf Abrahams.
Sara/met een Het int eynde/rieckende/ een vrouwe des reuer.
Sarai mijn vrouwe.
Sarepta nauwe mont/of benautheyt des monts.
Saron oft Sarona/vol.
Sathan tegenpartye oft wederpartye.
Saul/begeert gheyscht oft gheleent.
Saul (1.Sam.4.) int Hebr. Sual/een Vos.
Sedechias de rechtveerdige des Heeren.
Segor/de cleyne.
Sehon een wtwortelinge oft wtroepinge.
Sela/ontbindende/een sone van Judas.
Sellum/vreedtmakende oft peysmakelick.
Sem/een name naminge/geset oft gestelt.
Semei/ghehoorsaem.
Semei/ 1.Par.2. mijnen name.
Sennacherib een bosch der destructien.
Seon [illegible].
Sepharuaim Boecken oft Schrijuers.
Sephora/met een Schin/schoone of Trompette.
Sephora/met een Sade/ een vogel of mussche/ de huysvrouwe van Moses/Exod.1.
Seth gheset oft gestelt.
Sethim wtgereckt oft wtgespannen.
Siba een heyr oft Crych.
Sibboleth eenen last.
Sicera/dronckenschap.
Sichem/een schouder.
Sihor/swert oft beroert/de Riviere Nilus.
Siloe/gesonden oft seyndende.
Simeon/toehoorende oft verhooringe.
Simon/gehoorsaem.
Sin een bosch/met een Samech. Exod.16.
Sin met een Sade/ Wapenen oft eenen Schilt.
Sion/eenen hoop/2.Sam 4.
Sion/Deut.4. een rumoer/een fame.
Sisara siende Swaluwe.
Sodoma haerlieder secreet.
Somer een wachter/de wachte.
Sophtim/Rechters.
Sorec een Wijngaert.
Sulamitis/vredelicke/ofte peysmakelicke/volmaeckte.
Sunamitis slapende.
Susanna een Lelie oft Roose.
Tharsim/gevlogelt oft gepluymt.
Thabor verkiesinge oft suyverheyt.
Thaddeus/louende.
Thamar/een Palmboom oft Dadelaer.
Thara/rieckende.
Tharsis/een contemplatie ofte aenschouwinghe der blijschappen.
Thau/een teecken oft onderwijs.
Thecua hoope oft voordeken.
Theraphim beelden.
Thomas ongront/of sonder gront/of twelinck.
Tophet een Trommel oft misbruyck.
Timeus/blinde/oft blindtheyt.
Timotheus de eere Gods.
Titus/eerlick.
Tobias/een goet Heere.
TubalCain/wereltlicke besittinge.
Tyro/int Heb. Sorim wtdrijuers of wechjagers
Vasthi/drinckende.
Ur/vyer.
Uria dat vyer des Heeren.
Zabad ende Zabdi/gaue oft begaeft.
Zabulon een woonninge.
Zacheus reyn oft suyuer.
Zacharias/memorie des Heeren.
Zamri/singhende.
Zara/dat ooste.
Zebedeus/een gifte oft gaue/oft begaeft.
Zebee een Offerhande.
Zilpa afdruppinge des monts.
Zorobabel wederstaende de oneere / oft vreemt van schande.

Summa

Een cort begrijp der gantscher heyligher Schriftuere des Ouden ende Nieuwen Testaments.

Een eenich ende drieuul- DE Boecken des Ouden Testaments lee-
dich Godt. ren ons dat die God/ den welcken Ada/
Noe/ Abraham / ende de andere onse
Vaderen gedient hebben / sy alleen de waer-
achtighe God/ die daer almachtich ende eeu-
wich is/ die om zijns goetheydts wille door
zijn woort Hemel ende Aerde / ende dat daer
in is/ sienlick ende onsienlic geschapen heeft/
De Sone. ende door zijnen H. Gheest alle dinck leuen-
De heylige dich maeckt/ende bewaert/ vanden welcken
Gheest. alle dingen voortcomen/ sonder den welcken
gheen dinck is. Die daer rechtueerdich ende
barmhertich is/ ende werckt alle dinghen in
allen na zijnen oprechten/ rechtueerdighen/
ende goeden wille/ den welcken te rechte alle
De mensche. Creatueren eeren ende aenbidden moeten.
Voort leeren ons de Boecken des Ouden
Testaments/ dat dese selue Godt / Adam den
eersten mensche na zijn Beeldt ende ghelijc-
kenisse gheschapen/ ende hem een Heere ghe-
stelt heeft ouer alle schepselē in het Aertrijck:
De Sonde dwelck Adam door den nijdt ende list des Duy-
Toorn/ uels/ den ghebode zijns Scheppers niet ge-
Doot ende hoorsaem zijnde heeft door zijn sonde in dese
Verdoeme- Werelt de sonde ghebracht / de welcke soda-
nisse. nich ende so groot is dat wy/ die na den vlee
De Ghena- sche van hem gheboren worden / van natue-
de de Be- ren kinderen des toorens zijn /ende daerom
loftenisse ende den Doodt/ Verdoemenisse/ den jock ende de
het Euan- moetwillicheyt des Duyuels onderworpen.
gelium. Maer daer toe meer leerē ons de H. Boec-
T'gheloone kē des Oudē Testaments dat van God den
der ouder Vader dat ghebenedyde zaedt Jesus Chri-
Vaderen. stus zijn Sone ende onsen Salichmaker be-
De Wet. loeft is geweest tot Adam/ Abraham/ Isaac/
De Sacrifi Jacob/ Dauid/ ende den anderen Vaderen/
cien des de welcke vande sonde ende het tyranschap
Wets des Duyuels verlossen soude alle/ de ghene/
Jesus Chri die met een leuendich ghelooue dese belofte-
stus de Sa- nisse ghelooven/ ende Jesu Christo vertrou-
lichmaker wen souden: Dese verlossinge van hem/ ende
der Werelt door hem hopende. Ende dese beloftenisse is
wert gheson- dickmael inde Boecken des Ouden Testa-
den. ments verhaelt ende vernieut.
Wat ende Maer dewyle dat de beloefde salicheydt
hoe groote ende verlossinge vanden Vaderen verwacht
dinghen was/ door Christum/ (ouermidts dat de na-
ons in Chri tuere der menschen so houeerdich ende ver-
sto gegeuen doruen was dat se haer niet geerne voor son-
zijn. daers en wilden bekennen / den welcken de
Het Geloo- beloefde Salichmaker noodich ware) soo is
ue. de Wet in steenen Tafelen ghescreuen/ van
De besege- Godt door Mosen ghegheuen gheweest / op
linge ende ge- dat de menschen daer door de sonde ende boos-
rustichheydt heyt des menschelicken herten bekennende/
der conscien- te vyeriger begheeren souden de toecoemste
tien. Christi: Die hen van hare sonden verlossen
De Liefde. soude: dwelcke de Wet ende de Sacrificien/
Hope. ende de Offerhandē des Wets niet en dedē.
De recht- Want sy waren alleen schaduwē ende voor-
ueerdich- beelden der waerachtiger Offerhande Chri-
makinghe sti/ door de welcke alle sonden wtghedaen
ende hey- moesten wesen.
lichmakin- Maer door de Boecken des Nieuwē Te-
ghe. staments worden wy gheleert/ dat Christus
De goede de beloefde (die daer is bouen alle dinghen
wercken. God ghepresen inder eewicheyt / ende die in
Het vrij ge- de Boecken des Ouden Testaments door de
loue. Sacrificien voorghebeeldt was) dat hy ten
Christus is eynde van zijnen Vader ghesonden gheweest
alle dingen is in dien tijt/ den welcken hy by hemseluen
ter zijnder geordineert/ende door de Propheeten voor-
Gemeynte. seyt hadde/ in dē tijt/ (segge ic) als alle voos-

heyt ouervloedich was/ ende dat hy ghe son- Exodi 3.
den zijnde/ waerachtich mensche gheworden Deuter.16
is/ gestoruen/ ende vanden dooden verresen: Genesis 17.
niet om yemandts goede wercken/ (want sy Genesis 1
alle sondaers waren) maer om dat hy waer- Psalm. 33
achtich zijnde/ de ouervloedige rijckdommen Col 1. Heb.1
zijnder ghenade die hy beloeft hadde/ wege- Esaie 40
uen soude/ ende ons na zijn barmhertichheydt 1 Corint.12
salich maken. In het Nieuwe Testament Psalm.145
wordt dan claerlic bewesen/ dat Jesus Chri- ende 95.
stus het waerachtich Lam / ende de warach- Genesis 12.
tige Offerhande des Werelts ghecomen sy/ Sap.2. 10.
op dat hy ons van onsen sonden in zijn bloet Psal 8. Ge.
wasschende/ met den Vader versoenen soude 3. Joan.8/
(want hy is onsen vrede) ende vande slauer- Ro.5/ Hebr.
nie des Duyuels (den welcken wy sondigen- Ephe.2/
de dienden) verlossen soude/ ende dat wy tot Gene.3. 22
kinderen Gods/ door hem aenghenomen/ ende 2 Sam.7.
zijne mede Erfghenamen worden souden. Esa.53/ Je-
Ende op dat wy dese sonderlicke ende al- rem.23/
dermeeste weldaet Gods tonswaert beken- Dani. 9/
nen souden / so gheeft hy ons zijnen heyligen Zacha.3.
Gheest/ wiens vrucht ende gaue is het ghe- Jere.17/
loone in God ende zijnen Ghesalfden / want Rom.3/
sonder den heylighen Gheest (door den welc- Exo. 19.20.
ken wy besegheit worden) wy niet gheloo- 2 Cor.3
uen en connen/ dat God de Vader Messiam Galat.3.
ghesonden heeft/ oft dat Jesus sy Christus/ Roman.8
want niemandt (spreeckt Paulus) can seg- Hebr.7. 9.10
gen Heere Jesus dan inden heyligen Geest: Coloss.2
de selue Gheest ghetuycht tot onsen gheest/ Roma.8
dat wy kinderen Gods zijn / ende stort wt in Joan. [illegible]
onse herten die Liefde/ de welcke Paulus tot 1 Joan.
den Corinthieren beschrijft/ ende de Hope / de 1 Corint.
welcke is een seker verwachtinghe des eewi- Gala.4
ghen leuens : der welcker Hope de selue hey- Philip.2
lighe Gheest/ eenē Godspenninck ende Pandt Luc.12.23.24
is/ ende deylt ons oock wt / andere gheeste- Roman. 3/
licke gauen / van de welcke Paulus in den Titi 3
Sendbrief tot den Galateren schrijft. Joan.1
Door dit betrouwen ende gelooue in Chri- 1 Corinth. 5
stum (dwelck door de Liefde werckt / ende Ephes.2
strecht hem wt door de wercken der Liefde/ Coloss.1
den mensche daer toe verweckende) worden 1 Petri 2
wy gherechtueerdicht ende gheheylicht/ dat 1 Joan. 1
is/ Godt de Vader ons Heeren Jesu Christi/ Hebre.2
(die oock onse Vader geworden is door hem Roman. 6
onsen Broeder) houdt ons voor Rechtueer- Joan.1
dighe ende Heylighe door zijn genade te we- Joan.16.14
ten / om de verdiensten ende voldoeninghe Ephe.4
Christi / den welcken alleen dese eere toebe- Hebre.11
hoort/ niet om eenighe onse verdiensten ofte 1 Corin. 12
wercken / ons onse sonden tot de verdoeme- Roman.8
nisse niet toerekenende. Roman.5
So is Christus dan selue gecomen/ op dat 1 Corint.13
wy door hem gheheylicht/ ende van onse son 2 Corint.1
den ghesuyuert zijnde / zijnen wille met goe- Ephe.1
den wercken nauolghende/ t'ghene dat vlee- Galat.5
schelick is/ versaecken souden / ende vrijelick Jacobi 2
hem dienen in gerechticheyt ende heylicheyt Rom.3 ende 4
alle de dagen onses leuens: Ende op dat wy Joan. 20
oock door goede wercken (de welcke Godt Ephe.2
bereydt heeft op dat wy in de selue wandelen Galat.2
souden) ons bewysen souden / tot dese ghe- 2 Cor.5. Ti-
nade gheroepen te zijn. Die dese goede werc- ti 2 Colo.3.
ken niet en heeft / die betuycht / dat hy so- Luce 1/
danich gheen gelooue in Christum en heeft/ Ephe.2
als hy in ons is eyschende.. 2 Corin.6
Tot hem moeten wy gaen / ende hem met 2 Petri 1
eenen lustighen moede volghen / op dat hy 1 Joā.1.2.3.
ons leere ende volmake / want hy is het Hooft 1 Petri 2
zijns Lichaems (twelck de Gemeynte is) de Coloss.1
gemeynschap der Heyligen, hy is onse Mee- Mat. 23 [illegible]
ster.

Het ghebedt ende dancsegghinge.

ker / sachtmoedich ende oodtmoedich van herten / onse Voorbeeldt / daer af wy leeren moeten onnooselheyt, ghedult, oodtmoedicheyt soberheyt, stercke, verstandicheydt in alle deuchden: ende de oprechte Reghel des oprechtighen levens, hy is oock onse Bisschop ende Opperste Priester, de eenighe Middelaer tusschen Godt ende de menschen: die nu ter rechterhandt Gods des Vaders sitt/ons een Voorspreecker geworden/biddende voor ons: De welcke sonder twyfel oock verbidden sal al dat wy oft van hem / ofte in zijnen Naem vanden Vader begheeren sullen / soo verre als wy begheerende geloonen/ dat hijt alsoo doen sal. Want hy heuet alsoo toeghesept/ende die in Christo zijn / die dancken hem altijdt voor de weldaden die haer gheschoncken zijn.

Van het leedtschap/ vergevinge ende scheren aflaet der sonden. De Antechrist. Het laetste Oordeel. Dat eewich leven ende eewighe doot/ofte verdoemenisse. De Schriftuere. Den dienst des woorts ende der Sacramenten. Het eynde aller dingen. Den Ban ende Vloeck.

Als wy dan ghesondicht hebben/ laet ons met leedtschap (waer toe hy ons int beghinsel zijnder Predicatie roept ende verweckt) ende met betrouwen treden tot den Throon der ghenaden / betrouwende, dat wy barmhertichevdt verwerven sullen/ want daerom is hy gecomen/ op dat hy de Sondaers door zijn ghenade salich maken soude.

Dese Christus Jesus ist/ de welcke na dat hy den Mensche der sonde met den Gheest zijns mondes ghedoodt sal hebben / in zijn Heerlickheydt sitten sal om alle menschen te oordeelen / ende sal aller dooder Menschen vleesch vanden doodt verwecken/ ende eenen yeghelicken in zijn lichaem verghelden / nae dat hy ghedaen heeft, het sy goet ofte quaet/ ende sal spreken tot den ghenen die ter rechter handt zijn sullen/ die in dese Werelt op de toecomende goeden gewacht sullen hebben: Coemt ghy ghebenedijde mijns Vaders besit het Rijcke/ dat v bereyt is vande beginne des werelts: maer tot die/ die ter slincker hant Joan. 13
staen sullen sal hy seggen: Gaet van my ghy Matth. 5. 25
vervloeckte in het eewich vyer / dat daer bereydt is den Duyvel ende zijnen Enghelen/ Luce 6
ende dan sal het eynde wesen, als de Sone 2 Petri 2
het Rijcke Gode ende den Vader overgeven 1 Timot. 2
sal/ met den welcken de Heylighen regneren Romano. 8
sullen inder eewicheyt. 1 Petri 3
1 Joan. 2

Ende op dat wy dese dinghen bekennen Joan. 13. 15
souden/ soo zijn alder eerst door de goetheydt Matth. 7
Gods ons door den heylighen Gheest overgelevert de heylige Bybelsche Schrift: Die Jacobi 1
alle waerheyt in haer volcomelicken besluyt/ Philip. 4
oock verkondt de Sleutelen des Rijcx der Hemelen / ende oock met hen den Dienst des Joan. 1
Woorts des Heeren ende der Euangelischer Marc. 2
Predicatie van God inghestelt/ ende de Sa- Matth. 4
cramenten: De welcke Teeckenen ende ghe- Luce 24
tuyghenissen zijn der goetwillicheyt Gods/ Hebr. 4
ende onser verlossinghe ende zijn heylige Gesseninghen der verborgentheden Gods ende 1 Tim. 1
der Ghemeynten: Op dat wy (seghe ick) be- Matth. 9
kennen ende gheloonen souden, datter maer 2 Thes. 2
een waerachtich God sy/ ende die hy gesonden Matth. 24
heeft Jesum Christum. Ende op dat wy ge- 1 Corin. 15
loovende hebben dat eewich leven. 2 Corint. 5
Joan. 5
Matth. 25
1 Corinth. 15

Niemandt en can een ander Fundament Esaie 66.
stellen dan die ende Paulus wenscht hem eenen vloeck te zijne / die een ander gheloove 2 Tessa. 4
ende salicheyt verkondigen sal/ dan door Je- Matth. 16
sum Christum/ al waert oock een Enghel wt Joan. 20
den Hemel. Den Heere Jesu Christo/ Marci 16
den Coninck ende Verlosser des Eph. 4 Ro.
Werelts, sy met den Vader 4, Ephe. 5
ende den heylighen 2 Corint. 11
Gheeste/ Eere, Lof Joan. 17. 20
ende prys inder Joh. 3. 1 Cor.
eewicheyt. 3. Galat. 1
AMEN. 1 Petri 5.

Vermaninghe tot der heyligher Schrift.

Deuter. 12 & 32.

Ghy en sult hier gheen doen/ dat wy heden hier doen/ een yeghelick wat hem recht dunket: maer alles wat ick v ghebiede, dat sult ghy houden/ dat ghy daer na doet. Ghy en sult daer niet toe doen/ noch daer van doen.

Deuter. 31. 11.

DE Wet sult ghy wtroepen laten/ voor den gantschen Israel/ voor haren ooren. Namelicken/ voor der versamelinghe des volcks, beyde der Mannen ende der Vrouwen kinderen, ende ws vreemdelincks die in uwer poorte is: op dat syse hooren ende leeren / op dat sy den Heere haren God vreesen/ende houden / dat sy doen alle de woorden deses Wets.

Josue 1. 8.

LAet het Boeck deses Wets van uwen monde niet comen/ maer besint het dach ende nacht: op dat ghy houdet ende doet alle dinghen na dien, dat daer in gheschreven staet. Alsdan sal het v wel ghelucken/ in allen dat ghy doet. Wijckt daer niet van / noch ter rechter noch ter slincker handt: op dat ghy cloeckelicken handelen moget/ in allen dat ghy doen sult.

Prouerb. 30. 5.

Alle woorden Gods zijn doorloutert/ ende zijn eenen schilt dien/ die op hem vertrouwen. Doet niet tot zijnen woorden: dat hy v niet en straffe, ende wordet leugenachtich bevonden.

Roman. 15. 4.

WAt voor henen gheschreven is/ dat is ons ter leere gheschreven: op dat wy door ghedult ende troost der Schrift/ een hope hebben.

2. Timoth. 3. 14.

MAer ghy, blijft in het gene, dat ghy gheleert hebt, ende v toevertrouwet is /nademale ghy weet/ van wien ghy het geleert hebt: Ende dewyle dat ghy van kindts op de heylige Schrift weet can v de selve onderwysen, ter salicheydt/ door den gheloove in Christum Jesum. Want alle Schrift van Gode inghegheven/ is nutte tot leeringhe/ ter straffinghe/ ter beteringhe, ter tuchtinghe in gherechticheydt: dat de mensche Gods/ sy volcomen/ tot allen goeden wercken gheschickt.

1. Timo. 4 13.

Houdt vlijt met lesen/ met vermanen/ met leeren/ tot dat ick come.

DE ORDEN DER BOECKEN des Ouden Teſtaments, met het *ghetal der ſeluer Capittelen.*

1 Genesis/dat eerste boeck Mose. 50. Cap.
2 Exodus/dat tweede boeck Mose. 40. Ca.
3 Leuiticus/dat derde boeck Mose 27. Cap.
4 Numeri. dat vierde boeck Mose. 36. Cap.
5 Deuteronomium/ dat vijfste boeck. 34. Ca.
6 Dat boeck Josue. 24. Cap.
7 Judicum dat boec der Richteren. 21. Cap.
8 Dat Boeck Ruth. 4. Cap.
9 1. Samuel/ Dat eerste Boeck der Conin-ghen. 31. Cap.
10 2 Samuel/ Dat tweede Boeck der Conin-ghen. 24. Cap.
11 Dat derde Boeck der Coningen. 22. Cap.
12 Dat vierde Boeck der Coningen. 25. Cap.
13 1. Paralipomenon / Dat eerste Boeck der Cronijcken. 30. Cap.
14 2. Paralipomenon / Dat tweedde Boeck der Cronijcken. 36. Cap.
15 Dat eerste Boeck Esre. 10. Cap.
16 Nehemia/ Dat ij. Boeck Esre. 13. Cap.
17 Dat Boeck Esthers. 10. Cap.
18 Dat Boeck Hiob oft Job. 42. Cap.
19 Den Psalter Dauids. 150. Cap.
20 Prouerbia Salomonis/ oft: de spreucken Salomonis. 31. Cap.
21 Ecclesiastes/de Prediker Salomon 12. Ca.
22 Canticum Canticorum/ oft: Dat hooghe Liedt Salomonis. 8. Cap.

De Boecken der Propheten.

1	Jesaia.	66. Cap.	10	Jona.	4. Cap.
2	Jeremia.	52. Cap.	11	Micha.	7. Cap.
3	De Claechlieden Jeremie.	5. Cap.	12	Nahum.	3. Cap.
4	Hezechiel.	48. Cap.	13	Habacuc.	4. Cap.
5	Daniel.	12. Cap.	14	Sephania.	3. Cap.
6	Hosea.	14. Cap.	15	Haggai.	2. Cap.
7	Joel.	3 Cap.	16	Zacharia.	14. Cap.
8	Amos.	9. Cap.	17	Malachie.	4. Cap.
9	Obadja.	1. Cap.			

Dese Boecken en zijn niet inder Hebreischer Biblia/ende worden Apocrypha ghenoemt.

3. Esdra.	9. Cap.	Sommighe stucken in Esther ende Daniel.	
4. Esdra.	16. Cap.	Manasse Ghebedt.	
Tobias.	14. Cap.	1. Machabeen.	16. Cap.
Judith.	16. Cap.	2. Machabeen.	15. Cap.
Sapientia: Wijsheyt.	19 Cap.	3. Machabeen.	7. Cap.
Jesus Syrach: Ecclesiasticus.	51 Cap.	Baruch/	6. Cap.

DE ARGVMENTEN ALLER boecken des Ouden Testaments,

vervatende den sin ende meyninghe der ghener/ diese gheschreuen hebben: na de orden des tydts/ elck door zÿn bysonder Boeck ende eerste Capittel ghestelt.

Moses.

Oses/ een Vader ende gulden Riuiere aller heyligen Schrijueren/ door dẽ welcken de Hemelsche leere (als van God onder den menschen gebracht) heeft alle Godsalicheyt eñ de waerachtighe Wijsheyt/ in vijf Boecken veruaet/ ende met groote neersticheyt/ ende wonderlicke ghetrouwicheyt der gantscher Werelt/ aenghegeuen. Dat hy van den beghinne der Werelt aen/ tot zÿnen tyde toe beschreuẽ heeft/ dat heeft hy also beschreuen/ ghelijck hijt door des Heylighen Geests ingheuinghe ontfangen hadde: ende de Wet heeft hy door Gods toedieninghe ghegeuen/ waer by hy oock ghestelt heeft de Historie der veertich Jaren/ die Israel in de Woestijne leefde/ waer hy mede was/ ende selue alle dinghen ghesien ende ghehandelt hadde. Sijne Boecken veruaten een Historie van 2570. Jaren. Want zÿn eerste boeck Genesis/ veruaet 2370. Jarẽ. Wãt van Adã tot de Sontvloet zÿn 1656. Jarẽ: eñ vãde Sontvloet tot dat Abraham wt Chaldea ginck 363. Jaren/ ende van daer voort tot Josephs doodt 290. Sijn tweede boeck Exodus/ veruaet de nauolghende 140. Jaren der verdruckinge/ ende de gheschiedenissen des eersten Jaers des wttochts: ende zÿne drie laetste boecken veruaten de veertich Jaren/ die Israel inde Woestijne beleefde. Ende also dese Jaren te samen ghereckent/ maken 2570. Jaren.

Genesis. Cap. 50.

HEt eerste Boeck Mosis/ genaemt Genesis/ verclaert den oorspronck ende de oorsaken aller dinghen: ende voornemelick de eerste Scheppinghe des menschen/ eñ hoedanich hy in den beghinne gheweest sy/ hoe hy ghevallen/ ende van zÿnen val weder opgherecht sy: hoe van eenen Mensche alle menschen ghegenereert zÿn/ ende hoe sy in verscheyden landen ende plaetsen verstroyt zÿnde/ met hare swaire grouwelicke sonden/ so vele gedaen hebben/ datse God verthoornt heeft met de Sontvloedt: wederomme wie die zÿn/ die inde Sontvloet bewaert werden ende door welcken alle Rijcken een begin ghecreghen hebben. Ten laetsten beschrijft hy Abrahams/ Isaacs/ Jacobs/ Josephs/ ende anderer heyliger Voorvaderen leuen/ die gheleeft hebben/ eer de Wet gheschreuen/ ende in steenen Tafelen ghegeuen was: hy beschrÿft hare zeden/ woorden ende daden/ die der gedachtenisse weerdich zÿn/ haer Religie ende vreese/ daermede sy Gode gehoorsaẽ gheweest zÿn: ende hoe sy wt den lande Canaan zÿn in Egypten gecomen. Ende om deser ende anderer heyliger persoonen wille/ hebben sommighe desen eersten boeck Mosis/ genaemt/ Den Boeck der Rechtueerdigen: Nochtans heeft het by ons ende onse Voorvaders den naem Genesis behouden/ om den oorspronck eñ de generatie aller dingen/ daer vã Moses beghint.

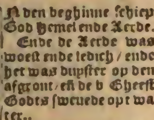
(:)

GENESIS, SCHEPPINGHE.

Dat Eerste Boeck Mose.

Dat Eerste Capittel.

1. Scheppinghe der Werelt/ 3. met tsa-
men der onderscheydinge ende verceringe
der schepselen/ 26. Scheppinghe ende on-
derhoudinghe des menschen / om wiens
wille alle dinghen gheschapen zijn/ ende dat
in ses daghen.

1 IN den beghinne schiep
God Hemel ende Aerde.
2 Ende de Aerde was
woest ende ledich / ende
het was duyster op den
afgront/ ende de b Gheest
Godts sweuede opt wa-
ter..
3 c Ende God sprack: Het worde licht: en-
de het werde licht.
4 Ende Godt sach/ dat het licht d † goet
was: doe scheydde Godt het licht van der
duysternisse:
5 Ende noemde het licht/ Dach: ende de duy-
sternisse Nacht: doe wert wt auondt ende
morghen de Eerste dach.
6 Ende Godt sprack: e Daer worde een
f † Firmament tusschen den wateren/ ende
het sy een onderschept tusschen den wateren.
7 Doe maeckte Godt het Firmament/ ende
scheydde het water onder het Firmament/
van het water bouen het Firmament: en-
de het gheschiedde alsoo.
8 Ende God noemde het Firmament/ He-
mel: doe werdt wt auont ende morghen de
tweedde dach.
9 Ende Godt sprack: g Het water versa-
mele onder den Hemel / aen bysonderighe
plaetsen/ datmen het drooge sie: ende het
gheschiedde alsoo.
10 Ende Godt noemde het drooge/ Aerde/ ende
de versamelinge der wateren/ noemde hy/
Zee/ ende Godt sach dat het goet was.
11 Ende God sprack: De Aerde late opgaen
gras ende cruyt/ dat hem bezade/ ende vrucht-
bare Boomen/ dat een peghelick na zijner
aert vrucht draghe/ ende hebbe zijn eyghen
zaet by hemseluen / op Aerden : ende het
gheschiedde alsoo.
12 Ende de Aerde liet opgaen / gras ende
cruyt/ dat hem bezaeyde/ een peghelick na
zijner aert/ ende Boomen die daer vrucht
droeghen/ ende haer eyghen zaet by hensel-
uen hadden/ een peghelick na zijner aerdt:
ende Godt sach dat het goet was.
13 Doe werdt wt auondt ende morgen/ de
derde dach.
14 Ende God sprack: h Daer worden Lich-
ten aen het Firmament des Hemels/ ende
scheyden Dach ende Nacht/ i ende zijn k Teec-
kenen/ l Tyden/ Daghen ende Jaren:
15 Ende zijn Lichten aen het Firmament
des Hemels / dat sy schijnen op Aerden:
ende het gheschiedde alsoo.
16 m Ende God maeckte twee groote Lichten:
n † een groot Licht/ dat den Dach regere/
ende een cleyn Licht/ dat den Nacht rege-
re/ daer toe oock Sterren.
17 Ende Godt settese aen het Firmament
des Hemels/ dat sy schenen op de Aerde.
18 Ende den Dach ende den Nacht regeerden/
ende scheydden Licht ende Duysternisse:
ende Godt sach dat het goedt was.
19 Doe werdt wt auondt ende morghen/ de
vierde dach.
20 Ende Godt sprack: * Het water wemele
hem op met wemelende ende leuendighen
Dieren/ ende o † met Gheuogelte / dat op
Aerden onder het Firmament des He-
mels vlieghe.
21 Ende Godt schiep groote Walvisschen
ende alderley Ghedierte / dat daer leeft
ende wemelt/ ende van den water opghe-
woelt wordt/ een peghelick na zijner aert:
ende allerley beuedert ghenogelte/ een pe-
ghelick na zijner aerdt ende Godt sach dat
het goet was.
22 Ende segendese/ ende sprack: Zijt vrucht-
baer/ ende vermeeret v/ ende veruullet het
water in der Zee: ende het geuogelte ver-
meere hem op der Aerden.
23 Doe werdt wt auont ende morghen/ de
vijfste dach.
24 Ende Godt sprack: De Aerde brenghe
voort leuendighe Dieren/ een pegelick na
zijner aert/ Vee/ Ghewormte/ ende Ghe-
dierte op Aerden/ een peghelick nae zijner
aert: ende het gheschiedde alsoo.
25 Ende God maeckte de Gedierten op Aer-
den/ een peghelick na zijner aerdt/ ende het
Vee na zijner aert/ ende allerley Gewormp-
te op der Aerden/ na zijner aert: ende Godt
sach dat het goet was.
26 Ende Godt sprack: Latet ons menschen
maken/ p een Beeldt/ dat ons ghelijck sy
die daer regeren ouer de Visschen inde Zee/
ende ouer de Voghelen onder den Hemel/
ende ouer het Vee/ ende ouer de gantsche
Aerde/ ende ouer alle Ghewormte dat op
Aerden cruypt.
27 q Ende Godt schiep den Mensche hem
tot een Beeldt/ tot een Beelt Gods schiep
hy hem: r ende hy schiepse eenen Man
ende een Wijf.
28 Ende Godt seghendese/ ende sprack tot
hen: s Zijt vruchtbaer ende vermeerdert v
ende veruullet de Aerde / ende maeckt se v
lieden t onderdaen: ende regeret ouer de
Visschen in der Zee/ ende ouer de Voghe-
len onder den Hemel/ ende ouer alle Ghe-
dierte dat op Aerden cruypt.
29 Ende Godt sprack: Siet daer/ Jck heb-
be v lieden ghegheuen allerley cruydt dat
hem bezadet/ op der gantscher Aerden/
ende allerley vruchtbare Boomen / ende
Boomen die hen bezaden/
30 u † Tot uwer ende aller Ghedierte spijse
op Aerden/ ende allen Voghelen onder den
Hemel/ ende allen Gewormte/ dat het leuen
heeft op der Aerden / dat sy allerley groen
cruyt eten/ ende het gheschiedde alsoo.
31 x Ende Godt sach aen alles wat hy ge-
maeckt hadde: ende siet daer/ het was al-
les seer goet : doe werdt wt auondt ende
morghen de seste dach.

Dat ij. Capittel.

1. Ruste ende heylighinghe des seuenden
daechs/ 3. met een verhael der schepselen/
8. Beschrijuinge des lust houes den men-
sche ter wooninge gegeuen / doch van den
houte der kennisse goets ende quaets/ niet
te eten/ 19. Adam gheeft allerley Dieren
hare namen/ 21. Eua wordt gheschapen/
24. ende den Eestant ingheset.

1 ALsoo werdt volbracht Hemel ende Aer-
de/ met haren gantschen Heyre.
2 Ende alsoo volbracht Godt aen den
seuenden daghe/ zijne wercken die hy ghe-
maeckt hadde/ a ende rustede aen den se-
uenden daghe/ van alle zijne wercken die
hy maeckte.

a Act.14.15
ende 17.24.
Psalm.33.6
ende 136.5.
Syrach 18.1
Joan.1.3.
Coloss.1.16.
Hebr.11.3.
b De wint
is op dat
mael noch
niet gewee st/
veerd woert
het den hey-
ligen Geest
beduyden.
c Hebr.11.3.
Licht.
d † Dat is/
nut/ schoon
costelick.
J.
Firmament.
e Psal.33.6
ende 136.5.
ende 146.6.
Jere.10.12.
ende 51.15.
f † An. on-
derslach.
Hemel.
JJ.
g Psa.148.4
Job 26.8.
ende 38.4.
Psalm.33.7
ende 89.12.
ende 136.6.
Prou.1.29.
Aerde. Zee.
Gras.
Cruydt.
Boomen.
h Psal.136.7
Sonne.
Mane.
Sterren.
JJJ.
i Deut.4.19
k Als der
Sonne ende
Mane duy-
sternisse/ ende
ander won-
der wert al-
den Hemel.
l Als daer
is de weye/
de Somer/
Herfst ende
Winter.
m Jer.31.35
n † An. Het
grootste/ ende
het minder/
etc.
JJJJ.
Allerley
Visschen
ende Voge-
len.
* 4 Esdre
6.47.

o † And. Het
geuoghelte
vliege op/
etc Hemels
Allerley
Ghedierte
ende Ghe-
wormte.
V.
Scheppinge des men-
sches.
p Genes.5.1
ende 9.6.
Coloss.3.10.
1.Cor.11.7.
q Sap.2.23.
ende 9.1.
Syra.17.1.
r Mat.19.4.
Marc.10.6
s Genes.8.17
ende 9.1.
Jere.29.6.
t Wat ghy
bouwet en-
de arbeydet
op den Lan-
de/ dat sal
uwe eygen
zijn/ ende de
aerde sal v
hierinne die-
nen/ vrucht
dragen en-
de gheuen.
Psalm.8.7.
u † An. Tot
uwer spijse/
ende allen die
ren op aer-
den/ etc.
hebbe ick
ghegeuen/
etc.
Spijse der
menschen.
Genes.9.3.
Psa.104.14
VJ.
x Exo.31.17
Deut.32.4.
Marc.7.37
Syra.39.21
Godt hey-
licht den
Sabbath.
a Exo.20.11.
ende 31.17.
Deut.5.14.
Hebr.4.4.

3 Ende hy segende den sevenden dach/ ẽ heylichden/ daeromme/ dat hy aenden seluen gherust hadde van alle zijne wercken/ die Godt schiep ende maeckte.
4 Also is Hemel ẽ Aerde gewozden / doe sy geschapẽ zijn/ te dien tijde/ doe Godt de Heere de Aerde ende den Hemel maeckte/
5 b† Eñ allerley boomen op den velde/ die te vozen noyt gheweest en waren op der Aerden: eñ alderley Cruydt op den velde/ dat te vozen noyt gewassen en was/ want Godt de Heere en hadde noch niet laten regenen op der Aerden/ ende daer en was gheen mensche die het Landt bouwede.
6 Doch eenen † nevel ghinck op vander Aerden/ ende vochtige alle het Landt.
7 Eñ God de Heere maecte den mensche/ wt den clompe der Aerden: eñ hy blies hẽ in/ den levendigẽ adem/ in zijnen neuse/ eñ also werdt de mensche een levendige ziele.
8 Eñ God de Heere plantte eenen Lusthof in Eden / teghen t Oosten / ende sette den mensche daerin / die hy ghemaect hadde.
9 Ende Godt de Heere liet opwassen wt Aerden alderley Boomen / lustich aen te siene ende goet te eten: c ende den Boom des levens midden in den Lusthove / ende den Boom der kennisse des Goeden ende des Quaets.
10 Ende eenen stroom ginck wt van Eden te wateren den Lusthove / eñ deylde hem aldaer in vier Hooftwateren.
11 Het eerste heet d Pison / dat vliedt om het gantsche landt Hevila: ende aldaer vindtmen Goudt.
12 Ende dat gout des Landts is costelick: ende daer vindtmen Bedellion/ ende den edelen steen Onix.
13 Het ander water heet e Gihon/ dat vliet om het gantsche Moozenlandt.
14 Het derde water heet f Hydekel/ dat vliet vooz Assyzien henen. Het vierde water is de Phrath.
15 Ende Godt de Heere nam den mensche ende sette hem inden Lusthove Eden / dat hy dien bouwede ende bewaerde.
16 Ende Godt de Heere gheboot dẽn mensche/ ende sprack: Ghy sult eten van alderley Boomen inden Lusthove.
17 Doch vanden Boome der kennisse des goets ende quaets / en sult ghy niet eten: want in welcken dage ghy daer van etet/ sult ghy des doodts sterven.
18 Ende Godt de Heere sprack: Het en is niet goet dat de mensche alleen sy: ick wil hem een Hulpe maken/ die by hem sy.
19 Want als God de Heere gemaect hadde vander Aerden alderley Dieren op dẽ Velde/ ende alderley Voghelen onder den Hemel / doe bracht hyse tot den mensche/ dat hy saghe/ hoe hyse noemde: want so de mensche alderley levendighe g † Dieren noemen soude/ so souden sy heeten.
20 Ende de mensche gaf eenen yeghelicken Vee ende Voghel onder den Hemel / ende Gedierte op den Velde zijnẽ naem: doch vooz den mensche en werdt gheen Hulpe ghevonden/ h die by hem mochte zijn.
21 Doe liet Godt de Heere eenen diepen slaep vallen op den mensche/ ende hy ontsliep: ende nam een zijner ribben/ eñ sloot de stede toe met vleesche.
22 Ende Godt de Heere maeckte een Wijf wt der ribbẽ / die hy vandẽ mensche nam/ ende bzachtse tot hem.
23 Doe sprack de mensche: i Dat is een been van mijnen beenen/ ende vleesch van mijnẽ vleesche: men salse Mãninne heetẽ daerõme dat sy vandẽ Mãne genomẽ is

b † Anders Eer dan ergent een struyck elkẽ des velts was op Aerden/ oft ergẽt eenich groen cruyt op den velde wies.
† Anders/ Damp.
Adam aerdisch.
Tobie 8 8
Sapie. 10.1
1 Coz.15.47.
Paradysum Edẽn.
c Prov.3 18.
Apoca.2.7 ende 22.2
d Pison/ dat is / dat groote water in Indiẽ datmen heet Ganges: want Hevila is Indiẽ lãdt.
Syz.24.35
e Gihon is het water in Egyptẽ/ datmẽ Nilus heet.
f Hydekel/ is het water in Assyrien/ datmẽ Tygris heet. Maer de Phrath/ is het naeste water in Syzien/ dat mẽ Euphrates heet.
Gods ghebodt Adam ghegheven.
Syz.17.14
g † Heb. Sielẽ
h Dat is/ Gheen ghedierte en wã hem des menschen aen by hem te zijn/ dat hem holpẽ hem vermeeren ende generen.
Eva geschapen.
Mala.2.14
1 Cozin. 11.8
1 Tim.2.13
1 Coz.11.9.

24 Daerom sal een Man zijnen Vader eñ zijne Moeder verlatẽ/ eñ aen zijnen Wijue hangen/ ende sy sullen zijn een vleesch.
25 k Eñ sy waren beyde naect/ de mensche ende zijn wijf/ ende en schaemdẽ hen niet.

Dat iij. Capittel.

1. De mensche wordt vander Slangen versocht/ 6. laet hem vande lust overwinnen/ ende overtreedt. 17. Wordt gestraft/ 23. ende wtgedzevẽ / hoe seer hy hem oock ontschuldichde.

1 ENde de Slanghe was listiger van alle Dieren op den Velde/ die God de Heere ghemaeckt hadde / ende sprack tot der Vrouwen: Jae/ soude Godt ghesecht hebben: Ghy en sult niet eten van alderley Boomen inden Lusthove?
2 Doe sprack het Wijf tot der Slanghen: Wy eten vande vruchten der Boomen in den Lusthove.
3 Doch vande vruchten des Booms midden inden Lusthove/ heeft Godt ghesecht: Etet daer niet van / roert hem oock niet aen/ dat ghy niet en stervet.
4 Doe sprack de Slanghe tot den Wijue: a Ghy en sult geenderley wijse des doots sterven:
5 Maer God weet het/ dat/ in welckẽ daghe ghy daer van etet/ so worden uwe ooghen gheopent/ ende sult zijn als b God/ ende weten wat goet ende quaet is.
6 c Ende dat Wijf sach aen / dat van dien Boome goet te eten ware / eñ lieflick aen te sien/ dat het eenen lustigen Boom was/ dewijle hy d cloeck maeckte: eñ nam vander vrucht/ eñ att: ende gaf haren Manne oock daer van / ende hy att.
7 e Doe werden haer der beyder oogen op gedaen/ ende werden gewaer dat sy naect waren: ende vlochten Vijghenbladeren te samen/ ende maeckten hen Schozten.
8 Ende sy hoozden de stemme Gods des Heeren/ die inden Lusthove ginck/ doe den dach f coel ghewozden was: ende g Adam verberch hem met zijnen Wijue/ vooz den aenghesichte Gods des Heeren/ onder de Boomen inden Lusthove.
9 Ende Godt de Heere riep Adam / ende sprack tot hem: Waer zijt ghy?
10 Ende hy sprack: Ick hoozde uwe stemme inden Lusthove/ ende vreesde my: wãt ick ben naeckt/ daerom verberch ick my.
11 Ende hy sprack: Wie heeft het v ghesecht / dat ghy naeckt zijt? Hebt ghy niet ghegeten vanden Boome daer ick v van geboot/ Ghy en soudet daer niet van etẽ.
12 Doe sprack Adam: Dat Wijf die ghy my toegheghevẽ hebt / gaf my van dien Boome/ ende ick att.
13 Doe sprack God de Heere tot den Wijue: Waeromme hebt ghy dat ghedaen? De Vrouwe sprack: h De Slanghe heeft my also bedzoghen/ dat ick att.
14 Doe sprack God de Heere tot der Slangen: Dewijle ghy sulcx ghedaen hebt/ soo zijt ghy vervloeckt onder allen Vee / ende onder allen Ghedierten op den Velde: op uwen buyck sult ghy gaen / eñ Aerde eten uwe leefdaghe.
15 Ende ick wil vyantschap setten/ tusschẽ v ende den Wijue/ ende tusschen uwẽ Zade ende haren Zade; i dat selve sal v den kop vertreden: ende ghy sult hem in de Verssenen k steken.
16 Ende tot den Wijue sprack hy: Ick wil v vele smerten toevoeghen/ wanneer ghy met kinde wordt: ghy sult met smerte kinderẽ baren: eñ uwẽ wille sal uwẽ Manne onderworpen zijn/ l eñ hy sal v Heere zijn.

Eestande gegrondet.
Matt. 19.5
Marc. 10.9
Ephes.5 2.
1 Coz.6.16
k Gen.3.7
Hier gaet aẽ de Sonde eñ Doot over alle menschen.
Sapi 2.24
2 Coz.11.3
D. Slange ge verleyde Evam.
a Joã.8.44
b † Hebz. Goden
Den val Eve eñ Ade.
c Syz.25.33
1 Tim.2.14
d Ofte/ Wetẽschap toe bracht.
e Gen. 2.25
Adam ende Eva vliedẽ vooz God.
f Dat was ontrent dẽ avondt/ als de hitte vergaen is. Eñ bedupt/ dat als de Sonde gedaen is/ dat dan de conscientie angst lijdt/ tot dat Gods genadighe stẽme come/ ende coele weder eñ verquicke het herte hoewel haer oock de bloode natuere ontsettet eñ vluchte vooz den Evãgelio/ dewijle het cruyce ende sterven leert.
g Adã/ heet op hebzeisch Mensche/ Waeromme machmen Mensche seggẽ waer Adã staet/ eñ wederõ Adam etc.
h Apo.12.9
i Dit is het eerste Evangelium etc.
k Dat is/ plagẽ/ cruycigen etc.
l Gen.18.12.

17 Ende tot Adam sprack hy: Dewijle ghy
hebt ghehoorsaemt de stemme uws Wijfs / ende
ghegeten vanden Boome / daer ick u van
gheboodt / ende sprack: Ghy en sult daer
niet van eten: so sy de Acker vervloeckt / om
uwent wille / met commer sult ghy u daer
op gheneeren u leefdaghe.
18 Doornen ende Distelen sal hy u draghen /
eñ ghy sult het cruydt op den Velde eten.
19 Int sweet uws aenghesichts / sult ghy u
broodt eten / tot dat ghy weder tot Aerde
wordt / daer ghy van genomen zijt: m want
ghy zijt Aerde / ende sult tot Aerde worden.
20 Eñ Adam hiet zijn wijf n Heua / daerom
dat sy een Moeder is aller Leuendighen.
21 Ende God de Heere maeckte Adam ende
zijnen Wijue rocken van Vellen / ende
tooch se hen aen.
22 Ende God de Heere sprack: Siet / Adam
is ghewordén als onser een / eñ weet wat
goet ende boos is: nu dan / dat hy niet wt
strecke zijne hant / ende breke oock vanden
Boom des Leuens / ende ete / ende leue
eewichlick o †.
23 Doe liet hem God de Heere wt den Lust-
houe Eden / dat hy dat Veldt bouwede /
daer hy van ghenomen is.
24 Ende dreef Adam wt / ende leyde voor
den Lusthoue Eden de Cherubim met ee-
nen blooten houwenden Sweerde te bewa-
ren den wech tot den Boome des Leuens.

Dat iiij. Capittel.

1. Verstreckinghe des menschelicken
gheslachts / door de gheboorte Kain ende
Habel Adams sonen / des eenes offer den
Heere voor des anderen ghevalt 5. Daer-
om hem de ander hatet / versloeg / eñ daer
voor vervloecht werdt. De telinghe der
kinderen Kain tot op Lamech. 25. Adam
genereerde vooortaen Seth ende Enos.

1 Ende Adam bekende zijn Wijf Heua:
ende sy werdt a swanger / ende baerde
den Kain / ende sprack: Ick hebbe ghe-
creghen b den Man des Heeren.
2 Ende sy voer voort / eñ baerde Habel zij-
nen broeder: eñ Habel werdt een Schaep-
herder / maer Kain werdt een Ackerman.
3 Het gheschiedde na sommighe daghen /
dat Kain den Heere Offer brachte / vande
vruchten des Veldts /
4 Ende Habel bracht oock vande Eerste-
linghen zijnder Schapen ende van haren
vette: d ende de Heere sach ghenadichlick
aen Habel ende zijnen Offer /
5 Doch Kain ende zijnen Offer en sach hi
niet ghenadichlick aen: Doe werdt Kain
seer toornich / eñ zijn ghebaer veranderde.
6 Doe sprack de Heere tot Kain: Waerom
wordt ghy toornich / ende waerom veran-
dert hem u ghebaer?
7 Ist niet also? Wanneer ghy vroom zijt /
so zijt ghy aengenaem: zijt ghy oock niet
vroom / so rustet de sonde voor der e deure:
doch en laet ghy haer niet haren wille /
maer heerschet ouer haer.
8 Doe sprack f Kain met zijnen broeder Ha-
bel: ende het begaf hem / doen sy op den
Velde waren / verhief hem Kain teghen
zijnen broeder Habel / eñ sloech hem doot.
9 Doe sprack de Heere tot Kain: Waer is
u Broeder Habel? Ende hy sprack: Ick
en weter niet: Sal ick mijns Broeders
hoeder zijn?
10 Hy sprack: wat hebt ghy ghedaen? g De
stemme des bloedts uws Broeders / roept
tot my vander Aerden.
11 Ende vervloecht zijt ghy nu op der Aer-
den / die haren mondt heeft opghedaen /

m Sprac. 40. 11 ende. 41. 12.
n Dat heet leuen: daerom koemt Heua ofte Hauа / leuen ofte leuendighe.
o Som. (laetsten ons wt werpen)
a Met kinde.
b Dat is / Gode sprosj / hier hebbe ick den Heere di man dat zaede die den Satan ofte der Slanghe den kop vertreden sal: dese sal het doen.
c Act. 17. 21. Joan. 1. 30.
d Hebr. 11. 4
e Hebreensch luydet deuse so vele als dat open staet / ofte dat open gedaen wordt
Matt. 7.
Veyghe: thaly / doe v op etc.
Ende is de meyninghe / De sonde ligt eñ rustet als een Offer: ligt eñ rustet / maer sy ligt inder deure. Dat is / sy sal open staen / ofte openbaer worden / of de sonde daer wel eñ tijdt lanck sekerder daer henengaet / als sliep de sonde ofte sy doot ware.
f Dat is der schamte hal ven moet ie hy hem wt wendighen vroom stellen ende sprack met zijnen broeder / bewijle hy ghestraffet werdt. Oft hy wel in der herten

ende uws Broeders bloet van uwen han-
den ontfanghen.
12 Wanneer ghy den Acker bouwen sult /
so en sal hy u dan zijn vermoghen niet ge-
uen: h onstadich ende vluchtich sult ghy
zijn op Aerden.
13 Kain sprack tot den Heere: i Mijn
k † Sonde is grooter / dan dat sy my ver-
gheuen mach worden.
14 Siet ghy drijft my heden wt den Lande /
eñ ick moet my voor uwen aengesichte ver-
bergen / ende moet onstadich eñ vluchtich
zijn op aerden: so sal het my gaen / dat my
doodtslaet / l † wie my vindet.
15 Doch de Heere sprack tot hem: Neen:
m maer wie Kain doodtslaet / dat sal seuen-
voudich gewroken worden. Eñ de Heere
maecte een teecken aen Kain / dat hem nie-
mant en versloeghe / wie hem oock vonde.
16 Also ghinck Kain vanden aenghesichte
des Heeren / eñ woonde inden lande Nod /
op ghene zijde Eden / teghen den Oosten.
17 Ende Kain bekende zijn wijf / die werdt
bevrucht / ende baerde Hanoch / ende hy
bouwede een Stadt / die noemde hy naer
zijns soons naem / Hanoch.
18 Hanoch genereerde Irad: Irad genereer-
de Mahuiael: Mahuiael genereerde Ma-
thusael: Mathusael genereerde Lamech.
19 Lamech nam twee wijuen: de eene hiet
Ada / de ander Zilla.
20 Ende Ada genereerde Jabel: van desen
zijn ghecomen die inde Hutten woonden /
ende Vee hadden.
21 Eñ zijn broeder hiet Jubal: van dien zijn
ghecomen de n † Vedelers ende Pijpers.
22 Zilla baerde ooc / namelick Tubalkain /
den Meester in allerley o Metael / ende
Yserwerck: ende de Suster Tubalkain /
was Naema.
23 Ende Lamech sprack tot zijne wijuen /
Ada ende Zilla: Ghy Wijuen Lamech /
hoort mijne reden / ende mercket wat ick
segghe: p † Ick hebbe eenen Man my
verslaghen my ter wonden / ende eenen
Jongheling my ter buylen.
24 q Kain sal seuenmael gewroken worden /
doch Lamech seuenentseuentich mael.
25 Adam bekende noch eenmael zijn Wijf /
eñ sy baerde eenen sone / dien hiet sy Seth:
want Godt heeft my (sprack sy) een an-
der zaedt ghesettet voor Habel / dien Kain
ghedoodt heeft.
26 Eñ Seth genereerde oock eenen sone / eñ
hiet hem Enos: Ter seluer tijdt r † begon-
men te predicken van des Heeren Naem.

Dat v. Capittel.

1. Verhael des menschen scheppinge /
3. ouderdom ende doot Adams / Seth / eñ
zijner sonen tot op Noah.

1 Dit is het Boeck van des menschen
gheslachte: a Doe God den mensche
schiep / maeckte hem nae de ghelijcke-
nisse Gods.
2 Ende schiep se eenen Man ende een
Wijf / b ende seghende se / ende hiet haren
name Mensche / te dier tijt doen sy ghe-
schapen werden.
3 Ende Adam was hondert ende dertich
Jaer oudt / ende c genereerde eenen sone /
die zijnen Beelde ghelijck was / ende hiet
hem Seth.
4 Ende leefde daer na achthondert Jaer /
ende genereerde sonen ende dochteren.
5 Dat zijn gantsche ouderdom werdt / ne-
genhondert ende dertich Jaer / ende sterf.
6 Seth was hondert ende vijf Jaer oudt /
ende genereerde Enos.

dachte hem te dooden.
Also is Kain aller huychelaer eñ der valschen heylighen vader.
g Sap. 10. 3. Mat. 23. 35. 1. Joan. 3. 12 Jude 11.
h Heb. 12. 24
i Pro. 28. 17.
k Job 15. 20
l † and. Straffe is / etc. dan dat ickse dragen meughe.
m † and. Wat
n Gen 4 24 Lamech.
o † and. harpenslagers
p Eerin
q † and. Ic sal eenen man verslaen etc. oft ick soude eenen man verslaen etc.
r Gen. 4. 25 Adams gheslachte. Seth. Enos.
s Niet dat te voren ooc niet Godes Name ghepredickt ware: maer daer na als door Kains boosheydt den dienst Gods gheuallen was / werdt hy op dat mael weder opgherichtet: eñ werdt een altaer gebouwet / daer sy hen versamelden / Godts woort te hooren eñ te bidden.
† and. des Heeren naem aen te roepen.
a Gen. 9. 6. Sap. 2. 23. Syr. 17. 1.
b Gen. 1. 28.
Adam heeft geleeft 930. Jaer.
1 Par. 1. 1.
c Ghebaer.
Seth. 912. Jaer.

Seth/ 912. Jaer.
Enos 905.
Kenan 910 Jaer.
Mahalaleel 895. Jaer.
Jared 962. Jaer.
God nam Henoch wech/ doe hy 365. Jaer oudt was.
Sap.4.10.
Syr.44.16. ende 49.16.
b Dat is/ hy sal met Godts woort meer als de anderen omme gegaen/ eñ een Prophete geweest zijn/ die al-enthalven den lieden Gods vreese ghepredickt/ ende de straffe (welcker de Sundtvloet daer nae ende) verkondiget/ ende vele daer over geleden ende gedaen heeft.
Hebr.11.5.
2.Reg.2.11.
c Gene.3.17
Noah.
a Dat is/ het is te vergheefs wat ic door mijnē Geest hen predicken/ seggen ende straffē late. Sy zijn veel te seer vleeschelick ghe-worden/ verachten eñ lasteren mijnes Geestes woort: daer om sal hy ophouden/ eñ ick wilse laten varen eñ met hen niet meer twisten ende straffen.
Genes.8.21.
Jerem.17.9
Prov.6.14.
Mat.15.19
b respijt.
Petr.3.19.

7 Ende leefde daer na achthondert ende
seven Jaer / ende genereerde sonen ende
dochteren.
8 Dat zijn gantsche ouderdom werdt/ ne-
ghenhondert ende twaelf Jaer/ ende sterf.
9 Enos was neghentich Jaer out / ende
genereerde Kenan.
10 Ende leefde daer na achthondert ende
vijftien Jaer/ ende genereerde sonen ende
dochteren.
11 Dat zijn gantsche ouderdom werdt/ ne-
ghenhondert ende vijf Jaer/ ende sterf.
12 Kenan was tseventich Jaer oudt / ende
genereerde Mahaleel.
13 Ende leefde daer na acht hondert ende
veertich Jaer/ ende genereerde sonen en-
de dochteren.
14 Dat zijn gantsche ouderdom wert / ne-
ghen hondert ende tien Jaer/ ende sterf.
15 Mahaleel was vijf ende tsestich Jaer
out/ ende genereerde Jared.
16 Ende leefde daer nae achthondert ende
dertich Jaer/ ende genereerde sonen ende
dochteren.
17 Dat zijn gantsche ouderdom wert/ acht
hondert vijfentneghentich Jaer/ eñ sterf.
18 Jared was hondert tweeentsestich Jaer
out/ ende genereerde Henoch.
19 Ende leefde daerna acht hondert Jaer/
ende genereerde sonen ende dochteren.
20 Dat zijn gantsche ouderdom wert/ negē
hondert tweeentsestich Jaer/ ende sterf.
21 Henoch was vijfentsestich Jaer out/ en-
de genereerde Methusalah.
22 Ende na dien hy Methusalah gegene-
reert hadde/ bleef hy in een Godlick leven/
drij hondert Jaer/ ende genereerde sonen
ende dochteren.
23 Dat zijn gantsche ouderdom wert / drij-
hondert vijfentsestich Jaer.
24 Ende dewijle hy een b Godlick leven
leydde/ nam hem God wech/ ende en wert
niet meer ghesien.
25 Methusalah was hondert sevenentach
tentich Jaer oudt/ eñ genereerde Lamech.
26 Eñ leefde daer na sevenhondert tween-
tachtentich Jaer/ ende genereerde sonen
ende dochteren.
27 Dat zijn gantsche ouderdom werdt/ ne-
ghen hondert neghenentsestich Jaer / en-
de sterf.
28 Lamech was hondert tweentachtentich
Jaer oudt/ ende genereerde eenen sone/
29 Ende hiet hem Noah eñ sprac: Die sal
ons troosten onser moeyte ende arbeyt op
Aerden/ c die de Heere vervloeckt heeft.
30 Daer na leefde hy vijf hondert vijfentne
ghentich Jaer/ ende genereerde sonen en-
de dochteren.
31 Dat zijn gantsche ouderdom wert/ sevē
hondert sevenentseventich Jaer/ eñ sterf.
32 Noah was vijfhondert Jaer out / ende
genereerde Sem/ Ham ende Japhet.

Dat vj. Capittel.

1. Oorsake der Sundtvloet/ 14. bevel
ende mate de Arcke te bouwen / 19. ende
van alles daer in te nemen.

1 DOe hen nu de menschen begonden te
vermeeren op Aerden/ ende genereer-
den hen dochteren/
2 Doe sagen de kinderē Gods na de doch-
teren der menschen/ dat sy schoon waren/
ende namen tot wijven/ welcke sy wilden.
3 Doe sprack de Heere: a De menschen
en willen hen door mijnen Geest niet meer
straffen laten/ want sy zijn vleesch: ick wil
hen noch b tijt gheven/ hondert ende twin
tich Jaren.
4 Te dien tijden waren oock Tyrannē op
Aerden: want doe de c kinderen Godts d
de dochteren der menschē besliepē/ eñ hen
kinderen baerden/ werden daer wt gewel-
dige ende beroemde lieden in de Werelt.
5 Doe nu de Heere sach/ dat der menschen
boosheyt groot was op Aerden/ ende alle
het dichten ende pooghen haers herten/
lancks soo booser was.
6 b Doe berouwde het hem/ dat hy de men-
schen ghemaeckt hadde op Aerden / ende
het bekommerde hem in zijnen herte.
7 Eñ sprack: Ick wil de menschen/ die ick
geschapen hebbe/ verdelghen van der Aer-
den/ van den menschē aen/ tot op het Vee
eñ tot op het Gewormte/ eñ tot op de Vo-
gelen onder den Hemel: e want het berout
my/ dat ickse ghemaeckt hebbe.
8 Doch Noah vant ghenade voor den
Heere.
9 Dit is het gheslachte Noah : Noah
f was een oprecht man / ende sonder ver-
anderinghe/ ende leydde een Godtlick le-
ven te zijnen tijden.
10 Ende genereerde drij sonen: Sem/ Ham/
Japhet/
11 Doch de Aerde was verdorven voor
Gods ooghen/ ende vol moetwillens.
12 Doe sach God op Aerden/ ende siet / sy
was verdorven: want alle vleesch hadde
zijnen wech verdorven op Aerden.
13 Doe sprack God tot Noah: Alles vlee-
sches eynde/ is voor my gecomen: want de
Aerde is vol boosheyts van hen: ende siet
daer/ Ick wilse verderven met der Aerdē.
14 Maeckt v een Arcke van Dennen houte/
ende maeckt cameren daer in/ eñ bepeckt-
se met peck / binnen ende buyten.
15 Ende maecktse also: Drij honderdt ellen
sy de lengde/ vijftich ellen de wijdde / ende
dertich ellen de hoochde.
16 Een venster sultu daer in maken boven
aen eener ellen groot: de deure sultu mid-
den in haer zijde setten / eñ sal drij solders
hebben/ eenen onder/ den anderen in mid-
den/ de derde in der hoochde.
17 Want siet/ ick wil een g Sundtvloet met
water laten comen op Aerden/ te verder-
ven alle het vleesch/ daer een levendige a-
dem inne is/ onder den Hemel: alles wat
op Aerden is / sal ondergaen:
18 Doch met v wil ick een Verbondt ma-
ken: ende ghy sult inde Arcke gaen/ met u-
wen sonen / met uwen wijve / ende met u-
wer soonen wijven.
19 Ende ghy sult met v inde Arcke nemen/
allerley Ghedierte van allen vleesche/ elck
een paer/ een Manneken ende een Wijf-
ken/ dat sy levendich blijven by v.
20 Van den Voghelen na harer aerdt / van
den Vee na zijner aerdt/ ende van allerley
Gewormte op Aerden na zijner aert: van
dien allen sal een paer tot v ingaen/ dat sy
levendich blijven.
21 Ende ghy sult allerley spijse tot v nemen
die men eedt/ ende sultse by v versamelen/
dat sy v ende hen/ ter onderhoudinge daer
sy. h Ende Noah dede alles wat hem
Godt gheboodt.

Dat vij. Capittel.

1. Inganck in de Arcke na des Heeren
bevel/ 10. aencoemste ende duringhe der
Sundtvloet/ 21. onderganc alles vleeschs
tot op Noah ende de zyne.

1 ENde de Heere sprac tot Noah: a Gaet
inde Arcke/ ghy ende v gantsche huys
want v hebbe ick rechtveerdich gesien
voor my/ te deser tijdt.
2 Wt allerley reynē Vee neemt tot v / van
elcx

c Dat waren der heylighe Vaders kinderen/ die inder vreese Gods opgetogen/ daer na ergher dan de andere werdē/ onder den Name Godes: als alle tijt der heyligen Macamelinghen de ergste Tyrannen eñ verkeerste ghewordē zijn.
b 1.Sam.15 11.
e Esa.42.1.
Mat.3.17.
ende 17.5.
f Syr.44.17
Exod.7.1.
Noah Arcke.
g Overwateringhe.
h Hebr.11.7.
Genes.7.5.
Sundtvloet
a 2.Pet.2.5.

elcx seuen ende seuen/ het Manneken en-
de zijn Wijfken: maer van den onreynen/
van elcx een paer/ het Manneken ende
zijn Wijfken.
3 Desseluen ghelijcken vanden Voghelen
onder den Hemel / van elcx seuen ende se-
uen/ het Manneken ende zijn Wijfken op
dat daer zaet leuendich blijue op den gant
schen Aerdbodem.
4 Want noch ouer seuen dagen/ wil ick la-
ten reghenen op Aerden/ veertich daghen
ende veertich nachten ende verdelghen van
den Aerdbodem: alles wat het wesen heeft
dat ick ghemaeckt hebbe.
b Gen. 6.22. 5 b Ende Noah dede al wat hem de Hee-
re ghebood.
6 Hy was ses hondert Jaer oudt/ doe het
c Ouerwateringhe. water der c Sundtvloet op Aerden quam.
d Mat.24.38 Luce 17. 26. 1.Pet.3.20. 7 d Ende hy ginck in de Arcke met zijne so-
nen/ zijnen Wijue/ ende zijns soons Wijuen
voor den wateren der Sundtvloedt.
8 Van den reynen Vee/ ende van den onrey-
nen/ van den Vogelen/ ende van allen Ghe-
wormte op Aerden/
9 Ginghen tot hem in de Arcke by paren/
een Manneken ende een Wijfken/ als hem
de Heere gheboden hadde.
10 Ende doe de seuen daghen vergaen wa-
ren/ quamen de wateren der Sundtvloedt
op Aerden.
11 Inden ses hondertsten Jare des ouder-
doms Noah/ aen den seuentienden dach
der tweedder Maent / dat is den dach/
doe alle Fonteynen des grooten afgronts
opbraken / ende de vensteren des Hemels
hen op deden.
12 Ende daer quam een reghen op Aerden/
veertich daghen ende veertich nachten.
e Noah gaet inde Arcke. 1. Pet.3.20. 13 e Euen aen den seluen dage/ ginck Noah
inde Arcke/ met Sem/ Ham ende Japhet/
zijne sonen / ende met zijnen Wijue / ende
met zijner soons drijen Wijuen.
14 Daer toe allerleye Ghedierte na zijner
aerdt/ allerleye Vee na zijner aerdt/ allerleye
Ghewormte dat op Aerden cruypt/ na zij-
ner aerdt/ ende allerleye Ghevoghelte nae
zijner aerdt: al wat vlieghen conde / ende
al wat vleughelen hadde/
15 Dat ginck alle tot Noah inde Arcke by
paren/ van allen vleesch daer een leuendi-
ghe gheest in was.
16 Ende dat waren Mannekens ende Wijf-
kens van allerleye vleesch/ ende ginghen in/
als den Godt hem gheboden hadde: ende
de Heere sloot achter hem toe.
Sundtvloet coemt f Syr.39.27 17 f Doe quam de Sundtvloet veertich da-
ghen op Aerden/ ende de wateren wiessen/
ende hieuen de Arcke op/ ende droeghense
hooghe bouen der Aerden.
18 Alsoo namen de wateren ouerhandt/ en-
de wiessen seer op Aerden/ dat de Arcke op
den wateren voer.
19 Ende de wateren namen ouerhandt/ en-
de wiessen so seer op Aerden/ dat alle hoo-
ghe Berghen onder den gantschen Hemel
bedeckt werden.
20 Vyftien ellen hooch/ ginck het water bo
uen de Berghen/ die bedeckt werden.
Alles wat leefde is in der Sundtvloedt verdelghet. 21 Doe ginck alle het vleesch onder/ dat op
Aerden cruypt/ aen Vogelen/ aen Vee/ aen
Ghedierten/ ende aen allen dat hem ruert
op Aerden/ ende aen allen menschen.
Sap.10.4. 22 Alles wat eenen leuendigen adem had-
de in het drooghe dat sterf.
Syr.39.21. Noah wort behouden. Sap.14.6. 1.Petr.3.20. 23 Also wert verdelghet alles wat op den
Aerdbodem was/ van den mensche aen/ tot
op het Vee/ ende op het Ghewormte/ ende
Voghelen onder den Hemel/ dat werdt alle
van der Aerden verdelghet: Noah bleef
alleene ouer/ ende wat met hem inder Arc-
ken was.
24 Ende de wateren stonden op Aerden/
hondert ende vijftich daghen.

Dat viij. Capittel.

1. Ophouwinghe der Sundtvloedt/
door tghenoeghelte eerstlicken vercondicht/
15. Wtganck wt der Arcke/ 17. Des Heeren
seghen ouer alles/ dat daer inne gheweest
was/ 21. Een verwillinghe voortaen niet
meer alle het leuendighe op Aerden alsoo te
verdelghen.

1 Doe ghedachte Godt aen Noah / ende Ophouden des Suntvloedts.
alle Ghedierte/ ende aen alle het Vee/
dat met hem in der Arcken was / en-
de liet eenen wint op Aerden comen: ende
de wateren vielen.
2 Ende de Fonteynen des afgronts wer-
den verstoppet/ met tsamen den vensteren
des Hemels: ende den reghen van den He-
mel/ hiel op.
3 Ende de wateren verliepen van der Aer-
de so lanck so meer henen / ende namen af/
na hondert ende vijftich daghen.
4 Aen den seuentienden dage der seuender
Maent / liet haer de Arcke neder op het
gheberghte Ararat. Ararat.
5 De wateren verliepen voortaen / ende
namen af/ tot op de thiende Maent: aen
den eersten dach der thiender Maent/ sa-
ghen de scherpten der Berghen wt.
6 Na veertich daghen dede Noah de ven-
ster op aen der Arcken/ die hy ghemaeckt
hadde/
7 Ende liet eene Raue wtvlieghen: Die Raue.
vlooch al hier ouer ende weder / tot dat de
wateren verdrooghden op Aerden.
8 Daer na liet hy eene Duyue van hem wt Duyue.
vliegen/ op dat hy beuonde / oft de wate-
ren ghevallen waren op Aerden.
9 Doe nu de Duyue niet en vant/ daer ha-
ren voet rusten conde/ quam sy weder tot
hem in de Arcke: want de wateren waren
noch op den gantschen Aerdtbodem / doe
stack hy de handt wt/ ende namse tot hem
in de Arcke.
10 Doe verbeydde hy noch ander seuen da-
ghen/ ende liet noch eens een Duyue vlie-
ghen wt der Arcken.
11 Die quam tot hem om den auondt: ende a Dat blat bedupt het Euangelium/ dat de heylighe Geest inder Christenheyt heeft prediceeren laten. Want olye bedupdt barmherticheyt ende vrede/ daer het Euangelium van leert.
siet/ sy hadde een a olyeblat afghebroken/
ende droech het in haren mondt: doe ver-
nam Noah/ dat de wateren geuallen wa-
ren op Aerden.
12 Doch hy verbeydde noch ander seuen
daghen/ ende liet een Duyue wtvlieghen/
die en quam niet weder tot hem.
13 In den ses hondertsten ende eenen Jare
des ouderdoms Noah / aen den eersten
dach der eerster Maent/ verdrooghden de
wateren op Aerden: doe nam Noah het
dack van der Arcken af/ ende sach/ dat den
Aerdtbodem drooghe was.
14 Alsoo werdt de Aerde gantsch drooghe/
aen den seuenentwintichsten dach der
tweedder Maent.
15 Doe sprack Godt met Noah/ ende seyde:
16 Gaet wt der Arcken/ ghy ende v Wijf/
uwe sonen/ ende uwe soons Wijuen met v.
17 Allerleye Ghedierte dat by v is / van al-
lerleye vleesche/ aen Voghelen/ aen Vee/ en-
de aen allerleye Ghewormte/ dat op Aerden
cruypt/ dat ga wt met v: ende v † ruert v b † and. de
lieden op Aerden/ ende zijt vruchtbaer/ en- baert de
de vermeert v op Aerden. Aerde.
18 Alsoo ghinck Noah wt met zijnen so- Gen.1.28.
nen/ met zijnen Wijue / ende zijnes soons
Wijuen.
19 Daer toe allerleye Ghedierte / allerleye

Ghewormte/allerley Voghelen / ende al
wat op Aerden cruypt/ dat ghinck wt der
Arcken /een yeghelick tot zijns gelijcken.
Noah bouwet eenen Altaer.
20 Nu Noah bouwde den Heere eenen Al-
taer/ ende nam van allerley c reynen Vee/
ende van allerley reyn Ghevoghelte/ ende
c Leuit.11.2.
offerde Brandtoffer op den Altaer.
21 Ende de Heere roock den liefelicken reuc-
ke/ ende sprack in zijn herte: Ick en wil nu
voortaen niet meer die Aerde vervloecke/
b Gen.6.5. Prou.22.15. Mat.15.19.
om der menschen wille: d want het dichten
des menschelicken herten is boos van der
ieught op: ende ick en wil nu voortaen niet
meer slaen alles wat daer leeft/ als ick ge-
daen hebbe.
e Gen.45.6 Esai.54.9. Iere.33.20.
22 e Soo langhe de Aerde staet/ en sal niet
op houden / saeyen ende mooghsten / vorst
ende hitte/ Somer ende Winter/ Dach en-
de Nacht.

Dat ix. Capittel.

1. Noah ende zijne sonen worden gese-
ghent/ende ouer alle leuendige op Aerden
ghesettet / 4. Bloet eten ende bloetuergie-
ten verboden/ 12. Een verbondt opgerich-
tet met een gegeuen teecken: geen Sundt-
vloedt meer comen te laté 21. Noah dronc-
ken/werdt van Ham beschimpt, van Sem
ende Japhet toe ghedeckt.

Godt seghent Noah. a Genesi.1.22.26. ende 8.17.

1 ENde Godt seghende Noah ende zijne
sonen/ ende sprack: a Weest vruchtbaer
ende vermeeret v/ ende veruult de Aer-
de.
2 Vwe vreese ende verschricken / sy ouer
alle Ghedierte op Aerden/ ouer alle Voge-
len onder den Hemel/ ende ouer alles wat
op den Aerdtbodem cruypt/ ende alle Vis-
schen in der Zee/ zijn in uwe handen ghe-
gheuen.
b Gen.1.29.
3 b Al wat hem ruert ende leeft/dat sy uwe
spyse: als het groen cruyt/ hebbe ick v lie-
den ghegheuen.
c Leui.3.17. ende 7.26. en 17.10.14. ende 10.26.
4 c Alleen/etet het vleesch niet / dat noch
leeft in zijnen bloede.
d Exo.21.28
5 d Want ick wil oock wts lijfs bloet wre-
ken/ende wilt aen allen gedierten wreken:
ende wil des menschen leuen wreken/ aen
eenen yeghelicken mensche / als die zijn
broeder is.
e Thren.4.13 f Hier is het Wereltlicke Sweert ingesettet/ daermen de Moorders dooden sal.
6 e Wie menschen bloedt vergiet / diens
bloedt sal oock f door menschen vergoten
worden: g want Godt heeft den mensche
tot zijn Bee h ghemaeckt.
g Gen.1.27 h Gen.1.28. ende 8.17.
7 h Weset vruchtbaer ende vermeeret v
lieden ende generteert op Aerden / dat u-
wer vele daer op worden.
8 Voorder seyde Godt tot Noah, ende zij-
nen soons met hem:
9 Siet / ick make met v lieden een Ver-
bondt/ ende met uwen zade na v lieden/
Godts Verbondt met Noah nae der Sundtvloedt.
10 Ende met allen leuendighen Ghedierte
by v lieden/ aen Vogelen/ aen Vee / en aen
allen Gedierten op Aerden by v lieden/ van
allen dat wt der Arcke ghegaen is / welc-
kerley Ghedierten het zijn op Aerden.
i Esa.54.9. Syr.44.19.
11 i Ende make mijn Verbondt alsoo met v
lieden: Dat nu voortaen niet meer alle
vleesch verdoruen worden sal met het wa-
ter der Sundtvloedt/ en daer sal nu voort-
aen gheene Sundtvloedt meer comen/ die
de Aerde verderue.
Reghenboghe teecken des Verbondts.
12 Ende Godt sprack: Dat is het teecken
des Verbondes, dat ick ghemaeckt hebbe
tusschen my ende v lieden ende allen leuen
dighen Ghedierten by v lieden, nu voort-
aen eewichlicken.
13 Mijnen Boge hebbe ick ghesettet inde
Wolcken/die sal het teecken zijn des Ver-
bondes tusschen my ende der Aerden.
14 Ende wanneert coemt/ dat ick Wolcken
ouer de Aerde brenghe/ soo salmen mijnen
Boghe sien in den Wolcken.
15 En dan wil ick gedencken aen mijn Vee
bondt tusschen my en v lieden/ en allen le-
uendigen Gedierten/in allerley vleesche/
Dat nu voortaen niet meer een Sundt-
vloedt come/ die alle vleesch verderue.
16 Daeromme sal mijnen Boghe in den
Wolcken zijn dat ick hem aensie en gedē-
ke aen dat eewige Verbont/ tusschen God
ende allen leuendigen Ghedierten in allen
vleesche/ dat op Aerden is.
17 Dat selue seyde God oock tot Noah: Dit
sy het teecken des Verbondes/dat ick ghe
maeckt hebbe/ tusschen my/ende allen vlee
sche op Aerden.
18 De sonen Noah/ die wt der Arcken gin- Noahs Sonen.
ghen/ zijn dese: Sem/ Ham/ Japhet. Doch
Ham is de vader Canaan.
19 Dat zijn de drye sonen Noah : van de
welcke alle het landt besettet is.
20 Noah begonste ende werdt een Acker-
man/ende plantede Wijnberghen.
21 Ende doe hy des wijns dranck/ wert hy Noah droncken
droncken/ende lach in der Hutten ontdect. ende bespottet.
22 Doe nu Ham / Canaans vader / sach
zijns vaders schaemte/ seyde hy het zijnen
beyden broederen daer buyten.
23 Doe namen Sem en Japhet een cleet/
en leyden dat op hare beyde schouderen/
en gingen ruggelincx daer toe/ en deckten
haers vaders schaemte toe: ende hare aen-
ghesichte was afghewendet/ dat sy haers
vaders schaemte niet en saghen.
24 Als nu Noah opwaecte van zijnen wij-
ne/ende beuant, wat hem zijn cleynste sone De vloeck ouer Canaan.
ghedaen hadde/
25 Doe sprack hy: Veruloeckt sy Canaan/
ende sy een knecht aller knechten / onder
zijnen broederen.
26 Ende sprack voorder: Geloeft sy de God
de Heere des Sems/ende Canaan sy zijn
knecht.
27 Godt breydde Japhet wt/ ende k ‡ late k ‡ anders/ woone in ete.
hem woonen in den Hutten des Sems/
ende Canaan sy zijn knecht.
28 Noah leefde na der Sundtvloedt/ dry- Noah ouderdom
hondert ende vijftich Jaer:
29 Dat zijn gantsche ouderdom werdt/ ne- 950. Jaer.
ghenhondert ende vijftich Jaer/ en sterf.

Dat x. Capittel.

5. Vermeerderinghe menschelicken ghe-
slachtes na der Sundtvloet/ door de drye
sonen Noah/ met tsamen besettinghe der
landen door de seluen.

1 DIt is het gheslachte der kinderen
Noah: Sem Ham/ Japhet : ende sy Noahs geslachte.
genereerden kinderen na der Sundt-
vloedt.
2 De kinderen Japhet zijn dese: Gomer/ Japhets gheslachte.
Magog/ Madai/ Jauan Tubal/ Meserh 1.Para.1.5.
ende Thiras.
3 Nu/ de kinderen van Gomer / zijn dese:
Ascenas Riphat ende Thogarma.
4 De kinderen van Jauan zijn dese: Elisa/
Tharsis/ Kithim ende Dodanim.
5 Van desen zijn wtghebreydet de Ey-
landen der Heydenen in haren landen/ een
yeghelick na zijner Sprake / Gheslachte
ende Lieden.
6 De kinderen van Ham zijn dese: Chus/ Hams gheslachte.
Mizraim/ Phut ende Canaan.
7 Nu de kinderen van Chus zijn dese: Se-
ba Heuila Sabtha Raema en Sabtecha:
maer de kinderen van Raema zijn dese:
Scheba ende Dedan. a 1.par.1.10.
8 a Chus genereerde den Nimrod: die be- Nimrod.
gonste een gheweldich b ‡ Heere te zijn op b ‡ anders/ Helde.
Aerden.

Ende

9 Ende was een gheweldich Jagher voor
den Heere: daer van spreeckt men: Dat is/
een gheweldich Jagher voor den Heere/
als Nimrod.

Babel. Gen.11.9.

10 Ende het begin zijns Rijcx was Babel/
Erech Arad ende Chalne / in den lande
Sinear.

Assur. et anders/ Der stadt straten. Ninive. b Jone 1. 2. ende 4.11.

11 Van dien lande is daer na ghecomen de
Assur/ ende bouwede Ninive/ ende c † Re-
hoboth/ Ir ende Calah.
12 Daer toe Ressen tusschen Ninive ende
Calah: d dit is eene groote Stadt.
13 Mizraim genereerde Ludim/ Anamim/
Leabim/ Naphthuhim.

Philistim. Cananiten.

14 Pathrusim ende Casluhim / van wel-
ken zijn gecomen de Philistim ende Caph-
thorim.
15 Canaan nu genereerde Zidon zijnen
eersten sone ende Heth.
16 Jebusi/ Emori/ Girgosi/
17 Hivi/ Arki/ Sini/
18 Arvadi/ Zemari ende Hamathi/ van wel-
ken zijn wtghebreydet de gheslachten der
Cananiteren.
19 Ende hare lantpalen waren van Zidon
aen/ door Gerar/ tot Gaza toe/ tot datmen
coemt tot Sodoma / Gomorra / Adama/
Zeboim/ ende tot Lasa.
20 Dat zijn de kinderen Ham in haren
Gheslachten / Spraken / Landen ende
Lieden.

Sems gheslachte. Eber. e1 Par.1.17

21 Sem/ Japhets grootste broeder / gene-
reerde oock kinderen/ die een vader is al-
ler kinderen van Eber.
22 e Ende dit zijn zijne kinderen: Elam/ As-
sur/ Arphachsad/ Lud ende Aram.
23 Mer/ de kinderen van Aram zijn dese: Uz
Hul/ Gether ende Mas.
24 Arphachsad genereerde Salah / Salah
genereerde Eber.

f Peleg/ heet op Duytsch een van een ander deylinghe.

25 Eber genereerde twee sonen / de eene
hiet f Peleg/ daerom dat te zijnder tydt
de Wereldt ghedeylt werdt : zijn broeder
hiet Jaketan.
26 Ende Jaketan genereerde Almodad/
Saleph/ Hazarmaveth/ Jarah/
27 Hadoram/ Usal/ Dikela/
28 Obal/ Abimael/ Seba/
29 Ophir/ Hevila ende Jobab: dat zijn alle
kinderen van Jaketan.
30 Ende haer wooninghe was van Mesa
aen/ tot datmen coemt tot Sephar/ aen
den Berch teghen Oosten.
31 Dat zijn de kinderen van Sem / in ha-
ren Gheslachten/ Spraken/ Landen ende
Lieden.
32 Dat zijn nu de nacomelingen der kinde-
ren Noah/ in haren Gheslachten ende Lie-
den: van dien zijn wtghebreydet de lieden
opter Aerden/ na de Sundtvloedt.

Dat xj. Capittel.

1. De bouwinge des Torrens Babel wert
met verwerringe der sprake verhindert ende
de vermeten Bouwers/ in alle landen ver-
stropt. 10 Verhael des geslachtes Sem/ tot
op Abram/ Nahor ende Haran Lots va-
der / 31. Abram ende Loth trecken wt
met haren wonen/ van Ur in Chaldea/ en-
de woonen tot Haran.

1 Alle de Wereldt hadde een tonghe ende
sprake.

a Gen.10.5. Sinear.

2 Doe sy nu toghen teghen Oosten/
vonden sy een vlack lant/ inden lande Si-
near/ ende woonden aldaer.
3 Ende spraken onder malcanderen: Wel
op/ laet ons tichelsteenen strijcken/ ende
bernen: ende namen tichelsteen tot stee-
nen/ ende leem tot kalck/
4 Ende spraken: Wel op/ laet ons eene
Stadt ende Torren bouwen/ diens opper-
ste tot aen den Hemel reycke / dat wy ons
eenen name maken: want wy worden mis-
schien verstropt in allen landen.

Torren Babel.

5 Doe quam de Heere neder/ dat hy saghe
de Stadt ende den Torren / die de men-
schen kinderen bouweden.
6 Ende de Heere sprack: Siet / het is ee-
nerley volck ende eenerley sprake onder hen
allen ende hebben dat begonnen te doen:
sy en sullen niet aflaten / van allen dat sy
voorghenomen hebben te doen.
7 Wel op/ laet ons neder varen/ ende hare
sprake aldaer verwerren/ dat gheener des
anderen sprake en versta.

Verwerringhe der spraken.

8 b Alsoo verstroydese de Heere van daer
in alle landen/ dat sy moesten ophouden
de Stadt te bouwen.

b Deut. 32.8.

9 c † Daer van heet haren naem Babel/
dat de Heere aldaer verwerret hadde aller
landen sprake/ ende haer verstropt van daer
in alle landen.

c † anders/ Daer wt Babel heet op duytsch een vermenginghe ofte verwerringhe.

10 b Dit zijn de gheslachten Sem: Sem
was hondert Jaer oudt / ende genereer-
de Arphachsad/ twee Jaer na der Sundt-
vloedt:
11 Ende leefde daer na vijf hondert Jaer/
ende genereerde sonen ende dochteren.

Het geslacht Sem/ die 600. Jaer gheleeft heeft tot op Abram. b 1.Par.1.17

12 Arphachsad was vijf ende dertich Jaer
oudt/ ende genereerde Salah.
13 Ende leefde daer na vierhondert ende
drye Jaer / ende genereerde sonen ende
dochteren.

Arphachsad 438. Jaer.

14 Salah was dertich Jaer oudt/ ende ge-
nereerde Eber.
15 Ende leefde daer nae vier hondert ende
drye Jaer / ende genereerde sonen ende
dochteren.

Salah 433. Jaer.

16 Eber was vier ende dertich Jaer oudt/
ende genereerde Peleg.

Eber 464. Jaer.

17 Ende leefde daer na vier hondert ende
dertich Jaer/ ende genereerde sonen ende
dochteren.
18 Peleg was dertich Jaer oudt / ende ge-
nereerde Regu.

Peleg 239. Jaer. 1.Par.1.25.

19 Ende leefde daer nae twee hondert en-
de neghen Jaer / ende genereerde sonen
ende dochteren.
20 Regu was twee ende dertich Jaer out/
ende genereerde Serug.

Regu 239. Jaer.

21 Ende leefde daer na twee honderdt ende
seven Jaer / ende genereerde sonen ende
dochteren.
22 Serug was dertich Jaer oudt/ ende ge-
nereerde Nahor.

Serug 230 Jaer.

23 Ende leefde daer na twee honderdt Jaer/
ende genereerde sonen ende dochteren.
24 Nahor was negen ende twintich Jaer
oudt/ ende genereerde Tharah.

Nahor 148 Jaer.

25 Ende leefde daer nae honderdt ende ne-
genthien Jaer/ ende genereerde sonen en-
de dochteren.
26 Tharah was seventich Jaer out/ ende
genereerde Abram/ Nahor ende Haran.

Tharah Abrams vader.

27 e Dit zijn de gheslachten Tharah: Tha-
rah genereerde Abram / Nahor ende Ha-
ran: nu/ Haran genereerde Loth.

e Jos.24. 2. 1.Par.1.26.

28 Maer Haran sterf voor zijnen vader
Tharah/ in zijnen Vaderlande / te Ur in
Chaldea.

Loth.

29 Doe namen Abram ende Nahor wij-
ven: Abrams wijf hiet Sarai/ ende Nahors
wijff Milca Harans dochter/ die een Va-
der was der Milca ende Jsca.

Abram. Sarai. f Gen.20.12 Gen.22.20.

30 Mer/ Sarai was onvruchtbaer/ ende en
hadde gheen kinderen.
31 g Doe nam Tharah zijnen sone Abram/
ende Loth zijnes soons Harans sone / ende zij-
nes sohns wijf Sarai/ zijnes soons Abrams

g Jos.24.2. Nehem.9.7 Jud.5 6. Act.7.4.

wijf/ ende voerdese van Ur wt Chaldea/ dat
hy int Lant Canaan tooch/ ende sy quamen
tot Haran ende woonden aldaer.
32 Ende Tharah werdt twee hondert ende
vijf Jaer oudt/ ende sterf in Haran.

Dat xij. Capittel.

1. Abraham trecht wt het bevel ende op
de toeseggiinge Gods/ wt zijnen Lande int
Lant Canaan/ 10. Trecht daer na in Egyp
ten der dierer tyt halven/ 15. Daer wordt
hem zijn wijf ghenomen/ 19. ende weder-
ghegheven door Godts bevel.

a Act.7.2. Hebr.11.8.
1 ENde de Heere sprac tot Abram: a Gaet
wt uwen Vaderlande/ ende van uwer
Maechschap/ ende wt uwes Vaders
huys in een landt dat ick v wijsen wil.
Abraham wordt ghesegent.
2 Ende ick wil v tot grooten volcke ma-
ken/ ende wil v seghenen/ ende v eenen
grooten name maken/ ende sult eenen se-
ghen zijn.
b Gala.3.8. Gen.18.18. ende 22.18.
3 Jck wil seghenen die v seghenen/ ende
vervloecken die v vervloecken: b ende in v
sullen ghesegent worden alle gheslachten
op Aerden.
Abraham trecht wt Haran. Hebr.11.8.
4 Doe tooch Abram wt/ als de Heere tot
hem geseyt hadde/ ende Loth tooch met hem
Abraham was vijf ende tseventich Jaer
oudt/ doe hy wt Haran tooch.
5 Also nam Abram zijn wijf Sarai/ ende
Loth zijns broeders sone met alle haerder
have/ die sy ghewonnen hadden/ ende de
c Gen.14.14
c zielen die sy ghebooren hadden in Haran/
ende togen wt te reysen in het Lant Canaan.
6 Ende als sy ghecomen waren in dat sel-
uighe Landt/ tooch Abram henen/ tot aen
d † An. het Eyckwout.
de stede Sichem/ ende aen den d † Haghen
More: e want de Cananiters woonden te
dier tijdt inden Lande.
Cananiters. e Gen.10.18 ende 13.7.
7 Doe verscheen de Heere Abraham/ ende
sprack: Uwen zade wil ick dit Lant geven:
ende hy bouwede aldaer den Heere eenen Al-
taer/ die hem verschenen was.
Aen wort het landt Canaan hier eerstmael toegeseydt.
8 Daer na brack hy op van daer/ aen eenen
Berch/ die lach tegent Oosten der Stadt
BethEl/ ende richtede zijne Hutten op/ dat
hy BethEl tegent Westen/ ende Ai tegent
Oosten hadde/ ende bouwede aldaer den
Heere eenen Altaer/ ende f † predickte van
den Name des Heeren.
Gen.13.15. ende 15.18. ende 17.8.
9 Daer nae weeck Abram voorder/ ende
ende 24.7.
tooch wt teghent Suyden.
ende 26.4. Deut.34.4.
10 g Daer quam eenen dieren tijdt in dat
Lant: doe tooch Abram af in Egypten/ dat
f † Anders riep aenden etc.
hy hem aldaer als een vreemdelinck ont-
hielde: want de dierte was groot inden Lande.
Een dierre tydt by Abrams tyden.
11 Ende doe hy harde by Egypten quam/
sprack hy tot zijnen wijve Sarai: h Siet/
ick weet dat ghy een schoone vrouwe van
aenghesichte zijt.
g Gen.26.2 h Gen.20.2 ende 26.7.
12 Als v nu de Egyptenaers sien sullen/ sa
sullen sy seggen: Dat is zijn wijf: ende sul-
len my verworghen/ ende v behouden.
13 Lieve/ so segt doch: Ghy zijt myn suster:
om dat het my des te beter gae/ om uwent
i Gen.20.11
wille/ i ende myn siele by den leven blyve/
om uwent wille.
14 Als nu Abram in Egypten quam/ sagen
de Egyptenaers de vrouwe/ dat sy seer
schoone was.
15 Ende de Vorsten Pharaos sagense/ en-
de prijsense voor hem: doe werdt sy in des
Pharaos huys ghebracht.
16 Ende hy dede Abram goet om harent
wille: ende hy hadde Schapen/ Runderen:
Ezelen/ Knechten ende Maechden/ Ezelin
nen ende Kemelen.
43.6 17 k Ende de Heere plaechde Pharao met
groote plaghen/ ende zijn huys/ om Sarai
Abrams wijfs wille.
18 Doe riep Pharao Abram tot hem/ ende
sprack tot hem: Waerom hebdy my dat
ghedaen? waerom en seydet ghy my niet/
dat het v wijf was?
19 Waerom spraeckt ghy dan/ sy ware uwe
suster? derhalven ickse my tot eenen wijve
nemen wonde: ende nu siet/ daer hebt ghy v
wijf/ neemtse/ ende trecht henen.
20 Ende Pharao beval sijnen lieden over
hem/ dat sy hem gheleydden/ ende zijn wijf
ende alles wat hy hadde.

Dat xiij. Capittel.

1. Abram ende Loth trecken wederom
wt Egypten in Canaan/ van daer sy te vo-
ren wtghetogen waren/ 8. Hebben beyde
veel Vees/ datse het Lant niet wel by mal-
canderen verdraghen en conde/ daerom sy
hen scheyden 13. Van der Sodomiter boos-
heydt/ 14. Abram ende zijnen zade wordt
het Landt ende den seghen noch eens toe
ghesepdt.

1 ALsoo tooch Abraham op wt Egypten/
met zijn wijf/ ende met allen dat hy had
de/ ende Loth oock met hem/ teghent
Suyden.
2 Ende Abram was seer rijck van Vee/ sil
ver ende goudt.
3 Ende hy tooch ymmer voort wt den
Suyden tot BethEl a aen de stede daer a Gen.12.7.
inden eersten zijn Hutte was/ tusschen Be
thEl ende Ai.
4 Even aen de stede daer hy te voren den
Altaer ghemaeckt hadde: b † ende predick b † Anders
te aldaer den Name des Heeren. Riep aen.
5 Loth die met Abram tooch/ hadde oock Loth.
Schapen ende Runderen/ ende Hutten.
6 Ende het Lant en condes niet verdraghen/
dat sy by malcanderen woonden: c want
haer have was groot/ ende en conden by c Gen.36.7.
malcanderen niet woonen.
7 Ende daer was altijt twist tusschen den
Herderen over Abrams Vee/ ende tusschen
den Herderen over Loths Vee: d te dier
tijdt soo woonden oock de Cananiters en-
de Pheresiters in den Lande. d Gen.10.18 ende 12.6.
8 Doe sprack Abram tot Loth: Lieve/ Laet Cananiters.
gheenen twist zijn tusschen my ende v/ en-
de tusschen mijnen ende uwen Herderen/
e want wy zijn broeders. Pheresiters.
9 f Staet v niet alle dat Lant open? Lieve/ e Psal.25.2.
scheydt v van my: wilt ghy ter slincker f Jer.40.4.
hant/ so wil ick ter rechter hant: ofte wilt
ghy ter rechter hant/ so wil ick ter slincker g † anders/
10 Doe hief Loth zijne ooghen op/ ende be- Jordane/
sach de gantsche Landestreke aen den dat het een
g † Jordane: want eer de Heere Sodoma gantsch
verderf/ was sy rijck van water/ tot datmen vocht mes-
tot Zoar coemt/ als een Lusthof des Hee- tich landt
ren/ ghelijck als Egypten Landt. was: want
11 h Doe koos hem Loth het gantsche eer/ etc.
vlacke aen de Jordane/ ende tooch te zent was het
Oosten: alsoo scheydde de een broeder van rondtom
den anderen/ Zoar als
12 Dat Abram woonde in den Lande Ca- een lusthof
naan/ ende Loth in de steden der selver des etc.
vlacke/ ende i † sette zijn hutte te Sodom. h Deut.2.8.
13 Doch de lieden te Sodom waren boos/ i † anders
ende sondichden seer teghen den Heere. bestreckte/
14 Doe hem nu Loth van Abram ghescheyp- etc. tot So-
den hadde/ sprac de Heere tot Abram: Heft doma toe.
uwe ooghen op/ ende siet van der stede aen Sodomi-
daer ghy woonet/ teghent Noorden/ te- ters/
ghent Suyden/ teghent Oosten ende te- k Gen.12.7.
ghent Westen. ende 15.18.
15 k Want alle dat Landt dat ghy siet/ wil ende 26.3.
ick v gheven/ ende uwen zade eewichlick. Deut.34.4.
16 Ende wil v zaedt maken/ als het stof op Actum.7.5.
der Aer-

der Aerden: can een mensche het stof op
Aerden tellen/ die sal oock v zaet tellen.
17 Daerom soo maket v op / ende treckt
door het Lant/ inde lengde ende breedde/
want v wil ick het gheuen.
18 l Also hief Abram zijne hutten op/quam
ende woonde in m † den Hagen Mamre/
die te Hebron is/ ende bouwede aldaer den
Heere eenen Altaer.

l Gen.14.13. m † And. By den Eycken woude, etc. des.

Dat xiiij. Capittel.

1. Loth wort inde berooyinge ende plon=
deringhe der Stadt Sodom/ geuanckelick
wechgeuoert/ 12. ende van Abraham ver=
lost/ 18. Melchizedech gaet Abram ende
zijnen Crijchsvolcke teghen / sulcks doet
oock de Coninck van Sodom/ 22. teghen
welcken hy weygert yet zijner hauen/ voor
hem te behouden.

1 ENde het gheschiedde ter tijdt des Co=
ninck Amraphel van Sinear/ Arioch
des Conincs van Elassar/ Kedor Lao=
mor des Conincks van Elam/ ende Thi=
deal des Conincks der Heydenen:
2 Dat sy crijchden met Bera den Coninck
van Sodom ende met Birsa den Coninck
van Gomorra ende met Sineab den Co=
ninck van Adama/ende met Semeber den
Coninck van Zeboim/ ende met den Co=
ninck van Bela die heet Zoar.
3 Dese quamen alle te samen in den dale
Siddim/daer nu de Zandtzee is.
4 Want sy waren twaelf Jaer onder den
Coninck Kedor Laomor ghe weest / ende in
den dertienden Jare waren sy van hem af=
ghevallen.
5 Daerom quam Kedor Laomor/ eñ de Co=
ninghen die met hem waren / in den veer=
tienden Jare ende sloeghen de a † Reusen
te Astaroth/Karnaim/ ende de Susim tot
Ham/ende de Emim in den velde Kyria=
thaim.
6 Ende de Horiters/op haren gheberchte
Seir/ tot aen de euene Paran / welcke
aen de Woestijne stoot.
7 Daer na keerden sy omme/ende quamen
aen den b † Waterput Mispat/ dat is Ka=
des/ende sloeghen het gantsche Lant der
Amalekiters: daer toe de Amoriters die
tot Hazezon Thamar woonden.
8 Doe togen wt de Coninck van Sodom/
de Coninck van Gomorra de Coninck van
Adama/ de Coninck van Zeboim ende de
Coninck Bela/ die Zoar heet / ende ruste=
den hen te strijden inden dale Siddim/
9 Met Kedor Laomor den Coninck van
Elam/ende met Thideal den Coninck der
Heydenen / ende met Amraphel den Co=
ninck van Sinear/eñ met Arioch den Co=
ninck van Elassar/vier Coninghen † met
vijuen.
10 Eñ inden dale Siddim waren vele leem
cuylen: eñ de Coninck van Sodom eñ Go=
morra werden aldaer inde vlucht ghesla=
gen/ende neerghelept: ende wat daer ouer
bleef/vloodt op het gheberchte.
11 Doe namen sy alle haue tot Sodom en=
de tot Gomorra/ ende alle spyse / ende to=
ghen daer van.
12 Ende sy namen oock met hen Loth/ A=
brams broeders sone/ eñ zijne haue / (wāt
hy woonde tot Sodom/ ende togen daer=
van.
13 Doe quam daer een die ontloopen was/
ende seydet het Abram aen c † den Hebre=
der/ d die daer woonde in den Haghen
Mamre des Amoriters/ welcker een broe
der was Escol ende Aner: Dese waren met
Abraham in een Verbondt.
14 e Als nu Abraham hoorde/ dat zijn broe

a † anders/ Rephaim te Asta= roth/ de Karnaim ende de etc. Susam. Emim. Horiter.
b † anders/ Rechtborne
† anders/ te= ghen
c † anders/ die daer o= uer comen was. anders den Hebreer.
d Gen.13.18 Escol. Aner.
e Jos.10.6 7 1.Sam.30.9. Jere.41.11.

der ghevanghen was / wapende hy zijne
knechten/ drie hondert ende achthien/ in
zijnen huyse gheboren / ende iaechde hen
na tot Dan.
15 Eñ deylde hem/ ende viel des nachts o=
uer hen met zijnen knechten/ ende sloechse
ende iaechdese tot Hoba / die ter slincker
handt der Stadt Damascus leyt:
16 f Ende bracht alle haue weder / daer toe
oock Loth zijnen broeder/ met zijner haue/
ooch de wijuen ende het volck.
17 Als hy nu weder quam van der slachtin
ge des Kedor Laomor/ ende der Coninghen
met hem/ g doe ginck hem teghen de Co=
ninck van Sodom in het velt/ dat des Co
nincks Dal heet.
18 h Doch Melchisedech de Coninck van
Salem/ i brocht Broodt ende Wijn her=
voor/ ende hy was een Priester Gods des
Allerhoochsten.
19 Eñ segende hem ende sprack: Gesegent
zijt ghy Abraham/ den Hoochsten Gode/
die Hemel ende Aerde besit:
20 Ende ghelouet sy Godt de Hoochste/ die
uwe vyanden in uwe hant besloten heeft:
ende den seluen gaf Abraham de thiende
van allerley.
21 Doe sprack de Coninc van Sodom tot
Abraham: Geeft my de k lieden/ de goeden
behoudet v.
22 Ende Abram sprack tot den Coninck
van Sodom: Ick heffe mijne handen op
tot den Heere den Hoochsten Gode/ die He
mel ende Aerde besit/
23 Dat ick van allen dat v is / met eenen
draet / noch eenen schoenriem nemen en
wil/ dat ghy niet en segget/ l † ghy hebbet
Abram rijck ghemaeckt.
24 Wtghenomen/wat de Jongelingen ver=
teert hebben/ ende m † de mannen Aner
ende Escol/ die met my ghetogen zijn / die
laet haer deel nemen.

f Job.29.17
g Nu.31.27.
h Hebr.7.1.
i Niet dat hy het offer de, maer dat hy de gasten spijsede eñ eerde: daer is Christus voorbeduyt die de Werelt met den Euangelio spyset.
k Hebr. sielen/
l † anders/ ick hebbe
m † anders het deel der

Dat xv. Capittel.

1. Abram cleynmoedich/ wort getroost/
ende door den gheloove gerechtueerdicht/
4. Hem wort toegeseyt een erue zijns lyfs/
ende vermeerdert te worden ghelijck de Ster=
ren des Hemels/ 7. Het Landt Canaan nu
derdemael beloeft/ 13. Misshandelinge zijns
zaets in Egypten/ende verlossinge desseluen
daer wt/ voorseyt/ 18. ende de toeseggyn=
ghe des Landts Canaan noch eenmael ver
haelt.

1 NA dese ghescheidenisse gebeurdet/ dat
tot Abram geschiedde het woort des
Heeren in een ghesichte/ ende sprack:
Vreest v niet Abram/ ick ben v Schilt en=
de v seer grooten loon.
2 Doch Abram sprack: Heere Heere/ wat
wilt ghy my geuen? Ick gae henen sonder
kinderen/ a † ende mijn huys knecht/ dese
Eleasar van Damasco heeft eenen sone.
3 Ende Abraham sprack voorder: My en
hebt ghy gheen zaet ghegheuen/ ende siet/
de sone mijns ghesindes sal mijn Erfghe=
name zijn.
4 Eñ siet/ de Heere sprack tot hem: Hy en
sal v Erue niet zijn: maer die van uwen li=
ue comen sal/ die sal v Erue zijn.
5 Ende hy hiet hem wtgaen/ ende sprack:
b Siet na den Hemel ende telt de sterren:
cont ghyse tellen? ende sprack tot hem:
c Alsoo sal v zaedt zijn.
6 d Abram ghelooft de den Heere ende dat
rekende hy hem tot gherechticheyt.
7 Ende hy sprack tot hem: Ick ben de Hee
re/ die v van Vr wt Chaldea gevoert heeft/
dat ick v dit Landt te besitten gheue.

a † anders/ die een soon eñ besorger mijnes huys / and. soon der on vruchtbaerheyt in mijnen huyse is/ dat is de se Eliezer van Damasco.
b Deut.10.22 Esai.49..8. Jere.33.22.
c Rom.4.18. Hebr.11 12.
d Psa.106.31 Galat.3.6.1 Jacob.2 23

8 Ende Abram sprack: Heere Heere/ waer
by sal ick dat mercken/ dat ick dit Lant be-
sitten sal?
9 Eñ hy sprack tot hem: e Brengt my een
driejarige Koe, eñ een driejarighe Geyte/
ende eenen driejarigen Ram/ eñ een Tor-
teldvyve/ ende een jonghe Duyve/
10 Eñ hy bracht hem sulcks alles/ ende hy
deylde het midden van malcander/ eñ ley-
de een deel teghen het ander over: doch de
Voghelen en deylde hy niet.
11 Ende het f gevogelte viel op den Ase/ en-
de Abram jaechdese daer van.
12 Doe nu de Sonne onderghegaen was/
viel eenen diepen slaep op Abram / ende
siet/ verschrickenisse ende groote duysternisse
overviel hem.
13 Doe sprack hy tot Abram: g Dat sult
ghy weten dat v zaet sal vreemt zyn in ee-
nen Lande dat niet zyne en is/ eñ daer sel-
mense h ‡ dwingen te dienen/ ende plagen
vier hondert Jaer.
14 Ick nochtans wil Richter zyn over dat
volck/ dies knechten sy zyn sullen: i daer
na sullen sy wt treccken met grooten goede.
15 Ende ghy sult varen tot uwen Vaderen
met vrede/ k ende in goeden ouderdom be-
graven worden.
16 l Ende sy sullen m ‡ nae vier mans le-
ven/ weder hier comen: n want de mis-
daedt der Amoriters en is noch niet
gantsch vier.
17 Als nu de Sonne onderghegaen ende
duyster ghewordenwas/ siet / doe roockte
eenen Oven / ende een vyerblamme voer
tusschen den stucken henen.
18 Aen dien daghe maeckte de Heere een
Verbondt met Abram/ ende sprack: o V-
wen zade wil ick dit Landt gheven/ p van-
den water Egypti aen/ tot aen het groot
water Phrath/
19 De Keniters/ de Kinisiters / de Kadmo-
niters/
20 De Hethiters / de Pherisiters / de
q ‡ Reusen.
21 De Amoriters/ de Cananiters/ de Ger-
gesiters/ de Jebusiters.

Jer. 34. 18.
f Dat gevo-
ghelte ende
roockende
oven/ ende
den vyerighe
vlãt beduy-
den de E-
gypte-
naers die
Abrams
kinderen
vervolghen
souden: maer
Abrã jaech-
dese daer
van/ dat is/
Godt ver-
loste se om
der toeseg-
ginge wille
Abram ghe
daẽ. Maer
dat hy hem
na der Son
nen onder-
ganck ver-
schricket/
beduyt/ dat
Godt zyn
zaet eenen
tydt lanck
verlaten
wilde dat
sy vervol-
get werden
als de Hee-
re hier selfs
duydet. Al-
soo gaet het
ooch allen
gheloovigen
dat sy ver-
laten/ ende
doch ver-
lost werden
g Act. 7. 6.
Exod. 12. 40
Judit. 5. 10.
Galat. 3. 17.
h ‡ and. tot
eyghene lie-
den maken
eñ pynigen
Exod. 3. 21.
k Gen. 25. 6
l Exod. 12. 40
Actu. 7. 6.
m ‡ anders
tot int vier-
de geslachte
n Num. 21. 31
o Gen. 12. 7.
Exod. 32. 13.
Deut. 34. 4.
p 1. reg. 4. 21
2. Par. 9. 26
q ‡ anders/
Rephaim/

Dat xvj. Capittel.

1. Sarai onvruchtbaer/ geeft haer Ma-
ghet Hagar Abram ten wyve 4. die wort
met kinde / veracht haer Vrouwe / 6. die
wiltse ver-ootmoedighen/ so vliedt sy van
haer/ 9 Wordt van den Engel weder he-
nen gewesen van dien sy hoort/ hoe haer
zaet vermeerdert sal werden/ 13. Loeft den
Heere/ baert eenen sone/ die wort Ismael
gheheeten.

1 SArai Abrams wyf en baerde hem niet:
sy hadde een Egyptische maget die hiet
Hagar.
2 Eñ sy sprack tot Abram: Siet / de Heere
heeft my a toegesloten/ dat ick niet geba-
ren en can: b Lieve/ legget v tot myner ma-
ghet/ of ick doch misschien wt haer / my
c ‡ bouwen mochte.
3 Abram die hoorde de stemme Sarai.
Doe nam Sarai Abrams wyf / hare Egyp-
tische maghet Hagar/ eñ gaffe Abram ha-
ren man ten wyve / doe sy thien Jaren in-
den Lande Canaan ghewoont hadden.
4 Ende hy leyde hem tot Hagar/ die werd
met kinde. Als sy nu sach/ dat sy met kin-
de was/ achtede sy haer vrouwe d ‡ cleyn
voor haer.
5 Doe sprack Sarai tot Abram: Ghy
doet onrecht aen my / ick hebbe v myne
maghet by ghelejt / nu sy siet dat sy met
kinde ghewordenis/ moet ick e ‡ cleyn ghe

Sarai geeft
Abram de
maget Ha-
gar tẽ wyve
a Esa. 66. 9
b Gen. 30. 2.
c ‡ and/ kin-
deren kryghen.
d ‡ an snoot
e ‡ an snood

acht worden voor haer: de Heere sy Rich-
ter tusschen my ende v.
6 Abram sprack tot Sarai: Siet/ uwe ma-
ghet is onder v ghewelt / doet met haer/
als het v behaecht. Doe se nu Sarai won-
de f ‡ veroodtmoedighen/ vluchtede sy van
haer.
7 Eñ de Engel des Heeren vandese by ee-
nen waterput inder Wo. styne / namelic-
ken/ by den put aen den wech tot Sur:
8 Die sprac tot haer: Hagar Sarai Ma-
get/ van waer coemt ghy/ eñ waer wilt ghy
henen? Sy sprack: Ic ben van myner vrou
wen Sarai ghevloden.
9 Ende de Enghel des Heeren sprack tot
haer: Keert wederom tot uwer vrouwen/
ende g ‡ veroodtmoedicht v onder haer
handt.
10 Ende de Enghel des Heeren sprack tot
haer: Ick wil v zaedt alsoo vermeeren/
dat het van grooter veelheyt niet ghetelt
en sal worden.
11 Voorder sprack de Enghel des Heeren
tot haer: h Siet/ ghy zyt met kinde ghe-
worden/ ende sult eenen sone baren / diens
naem sult ghy Ismael heeten / daerromme
dat de Heere v ellende verhoort heeft.
12 Hy sal een wilt mensche zyn: zyne handt
tegen yegelicken/ ende een yegelicx handt
teghen hem/ ende sal tegen alle zynen broe
deren over woonen.
13 Eñ sy hiet den Naem des Heerẽ/ die met
haer sprack: Ghy i ‡ God siet my: want sy
sprack: Ghewisselicken hebbe ick hier ghe-
sien dien/ die my aenghesien heeft.
14 Daeromme hiet sy den Waterput: Ee-
nen Put des Levendighen/ die my aenghe-
sien heeft: Welcke Waterput / is tusschen
Kades ende Bared.
15 Ende Hagar baerde Abram eenen sone:
Ende Abram hiet den sone dien hem Ha-
gar baerde/ Ismael.
16 Ende Abram was ses ende tachtentich
Jaren oudt/ doe hem Hagar Ismael baer-
de.

f ‡ anders/
hart houdẽ
Hagar
vlucht voor
Sarai.
g ‡ anders/
ondergeeft.
h Gen. 17. 19
Jud. 13. 3. 7.
Luce 1. 31.
Ismael
heet/ luyde
verhoort
i ‡ and. zyt
de Godt die
my ghesien
heeft/ want
etc. hier dit
naghesien
die my sach

Dat xvij. Capittel.

1. Godt vernieut ende bevesticht zyn
Verbondt met Abram met der Besny-
dinge/ 5. Verandert zynen naem in Abra-
ham / 15. ende Sarai in Sara/ 16. Seyt
hem Isaac toe wt Sara/ ende inden selven
den seghen/ 20. Abraham wordt oock om
Ismael verhoort. 23. ende voldoet den be-
vele van der Besnydinghe.

1 ALs nu Abram neghen ende tneghen-
tich Jaer oudt was/ a verscheen hem
de Heere/ ende sprack tot hem: Ick ben
de ‡ Almachtige Godt/ wandelt voor my/
ende zyt onverseert.
2 Ende ick wil myn Verbondt tusschen
my ende v maken/ ende wil v gantsch seer
vermeeren.
3 Doe viel Abram op zyn aenghesichte:
ende Godt sprack voorder met hem / ende
seyde:
4 Siet/ Ick bent / ende hebbe myn Ver-
bondt met v: ende ghy sult een Vader ve-
ler Volcken worden.
5 Daerom en sult ghy niet meer Abram
heeten/ maer Abraham sal uwẽ naem zyn:
b Want ick hebbe v gemaeckt tot een Va-
der veler Volcken.
6 Ende wil v gantsch seer vruchtbaer ma-
ken/ ende van v Volcken maken/ c eñ van
v sullen Conynghen comen.
7 Ende ick wil myn Verbondt maken tus-
schen my ende uwen zade na v / by haren
v Nacomelinghen / dat het een eewich
Verbondt

a Gen. 12. 7.
ende 13. 15.
ende 15. 18.
ende 24. 7.
ende 26. 7.
‡ and. God
Schadai/
dat is een
Almachtie-
ger/ eñ een
Overvloe-
dighter ghe-
noechsaem-
heyt ende
volheyt al-
les Goedts
b Abram
heet hooge
vader/ maer
Abraham/
der hoopen
Vader/ hoe
wel de selve
hoopẽ maer
met eener
letter be-
teeckent
worden in
zynen name
eñ niet sou-
der oorsake
Roma. 4. 17.
c Math. 1. 8.
d Hebr. Leo-
dorothaim/
dat is soo
langhe als
haer dinck
dueren sal.
Van Mose
beduydet
hier mede/
dat haer
dinck sal
endelick op
houden / eñ
een ander
comen.

Verbondt zy: alsoo dat ick u Godt zy/ ende
uwes zaedes na u.
e Exod.6.3. 8 e Ende wil u/ ende uwen zade na u ghe-
f Act.7.8. uen het Landt daer ghy een vreemdelinck
inne zijt, namelicken, het gantsche Landt
Canaan tot eewigher besittinghe / ende
wil haer Godt zijn.
9 Ende Godt sprack voorder tot Abra-
ham: f Soo houdt nu mijn Verbondt/ ghy
ende u zaedt nae u / by haren Nacomelin-
ghen.
10 Dat is nu mijn Verbondt/ dat ghy hou-
den sult tusschen my ende u/ ende uwen za-
g Luce 2.21. de na u: g Alles wat manlick is onder u/
sal besneden worden.
11 Ghy sullet Ja de Voorhuydt aen uwen
h Rom.4.11 vleesche besnijden. h dat selue sal een Teec-
Gebodt der ken zijn des Verbondts tusschen my ende
Besnijdin- u lieden.
ghe. 12 i Een yegelick knechtken / wanneer het
i Leu.12.3. acht daghen oudt is, sult ghy besnijden by
Gen.21.4. uwen Nacomelingen: desseluen gelijcken
Joan.7.22. alle dat gesinde dat in uwen huyse ghebo-
ren ofte gecocht is, van allerley vreemden
die niet van uwen gheslachte en zijn.
13 Alsoo sal mijn Verbondt aen uwen vlee-
sche zijn/ een eewighen Verbonde.
14 Ende waer een knechtken niet wort be-
sneden/ aen der Voorhuydt zijns vleeschs/
diens ziele sal wtgheroeyt worden wt zij-
nen volcke: daerom dat het mijn Verbont
k ‡ anders/ k ‡ naghelaten heeft.
crachteloos 15 Ende Godt sprack voortaen tot Abra-
ghemaeckt ham: Ghy sult u wijf Sarai / niet meer
Sara. Sarai heeten/ maer Sara sal haren naem
zijn.
16 Want ick wil se seghenen: ende oock van
l ‡ anders/ haer wil ick u eenen sone l ‡ gheuen: Ick
gheuen: die wil se seghenen / ende Volcken sullen wt
wil etc. haer worden/ m ende Coninghen ouer ve-
m Mat.1.1 le Volcken.
17 Doe viel Abraham op zijn aengesichte/
ende loech/ ende sprac in zijnder herten: Sal
my / die ick hondert Jaer oudt ben/ een
kint geboren worden ende Sara die tne-
ghentich Jaer oudt is/ baren?
18 Ende Abraham sprack tot Godt: Och
dat Ismael leuen soude voor u.
n Gen.18.10 19 Doe sprack Godt: n Ja / Sara u wijf
ende 21.2. sal u eenen sone baren/ dien sult ghy Isaac
Isaac. heeten: want met hem wil ick een eewich
Verbondt maken / ende met zijnen zade
nae hem.
Ismael. 20 Daer toe om Ismael hebbe ick u oock
verhoort: siet ick hebben ghesegent/ en-
de wil hem vruchtbaer maken/ ende gantsch
o Gen.25.12 seer vermeeren; o twaelf Vorsten sal hy ge-
13. nereren ende wil hem tot grooten Volcke
maken.
21 Dannoch mijn Verbont wil ick oprech-
ten met Isaac, dien u Sara baren sal/ om
dese tijdt inden anderen Jare.
22 Ende hy hielt op met hem te spreken:
ende Godt voer op van Abraham.
De eerste 23 Doe nam Abraham zijnen sone Ismael/
Besnijdin- ende alle knechten die in zijnen huyse ghe-
ghe. boren/ ende alle die ghecocht waren: ende
alles wat mans name was in zijnen huy-
se, ende besneedt de Voorhuydt aen haren
vleesche/ euen desseluen daghes als hem
Godt ghesepdt hadde.
24 Ende Abraham was neghen ende tne-
ghentich Jaer oudt, doe hy de Voorhuydt
aen zijnen vleesche besneedt.
25 Ende Ismael zijn sone was derthien
Jaer oudt, doe zijns vleeschs Voorhuydt
besneden werdt.
26 Euen op eenen dach werden sy alle besne-
den / Abraham zijn sone Ismael/

27 Ende wat manlick gheslachtes in zijnen a ‡ anders/
huyse was, in zijnen huyse ghebooren/ ende den Eycke
ghecocht van vreemden: het werdt alles Woude/ of-
met hem besneden. te der vlack
Dat xviij. Capittel. b Gen.19.1.
1. Drye mannen verschijnen Abraham c Voor eens
die spijset hy/ 10. Hem wordt den tijdt der valt hy ne-
ontfanckenisse ende gheboorte des toeghe- der ende veder
seyden soons bestemmet/ 13. des lacht Sa- doe als niet
ra ende wort daerom gestraft/ 20. De ver- eenen. ende
derfinge Sodome ende harer byligghende doch met
steden wort Abrahe cont ghedaen. 23. Die drye: daer
bidt voor de Inwooners aldaer/ van we- is de Drye-
ghen sommigher vermeynde rechtueerdi- nuldicheyt
ghe onder hen. in Gode be-
1 Ende de Heere verscheen hem in a ‡ den teeckent.
Haghen Mamre doe hy b sat aen der b Jud.19.21
deure zijner Hutten, doe de dach aent c Jud.19.5.
heetste was. psa.104.15.
2 Ende als hy zijne ooghen ophief / ende sach/ f Mat.13.33
doe stonden drye mannen tegen hem ouer: Luce 13.18.
ende doe hyse sach liep hy hen teghen van g ‡ an. hielt
der deure zijner hutten, ende neychde hem hem by hen
voor c hen neder op de Aerde/ onder, etc.
3 Ende sprack: u Heere hebbe ick genade ge- dewyle sy
vonden voor uwen oogen/ soo en gaet voor aten.
uwen knechte niet voorby. h Gen.19.3.
4 Men sal u een weynich waters bren- Tob.12.19.
ghen/ ende uwe voeten wasschen, ende rus- Judi.11.16.
tet u onder den Boom. i Dat is/ .so
5 e Ende ick wil u een bete broodts bren- warachtich
ghen, dat ghy uwe herte lauet, daer na sult als ick leue.
ghy voort gaen: want daerom zijt ghy tot God spreect
uwen knechte gecomen. Sy spraken: Doet als een
als ghy ghesept hebt. mensche.
6 Abraham haestede hem in de hutte tot Genesis 3
Sara ende sprack: Haest u/ ende f mengt Adam waer
drye maten Meelbloemen / kneedt ende zijt ghy: Item
backet koecken. gen.11.
7 Ende hy liep totten Runderen / ende haelde Ick wil ne-
een son goet Kalf / ende gaf het den Jon- der vare, ende
ghe: die haestede hem, ende bereydet toe. sien: gen.18.
8 Ende hy droech op, boter ende melck, ende Ic wil sien
van den Kalue, dat hy toebereyt hadde, ende oft het also
settede het hen voor/ ende g ‡ tradt voor hen zy. Want
onder den Boom/ h ende sy aten. dit woort
9 Doe spraken sy tot hem: Waer is u wijf (So ic leue)
Sara? Hy antwoordde: Daer binnen in- set tet het
der Hutten. hoe ghy
10 Doe sprack hy: Ick wil tot u weder co- wilt/ so luyt
men, i so ick leue: siet, so sal Sara u wijf ee- het doch uz
nen sone hebben. Dat hoorde Sara achter als of hy vã
hem/ achter der deure der hutten. der vrucht
11 k Ende sy waren beyde, Abraham ende oft Ouders
Sara/ oudt ende wel bedaecht / alsoo dat wonder seg-
het Sara niet meer en ginck nae der vrou- ghen. Ghy
wen aerdt. sult eenẽ so-
12 l Daerom loech sy by haer selfs/ ende sprac ne hebben/
Nu ick oudt ben/ sal ick noch met wellust so hy leuet/
omgaen ende m mijn heere oudt is? ofte soo ghy
13 Doe sprac de Heere tot Abraham: Waer leuet: meint
om lachet dies Sara/ ende spreeckt: Meynt ghy hy we-
ghy dat het waer sy / dat ick noch baren te niet, oft
sal/ soo ick doch oudt ben? de soue ofte
14 Soude dan den Heere wat n ‡ onmoe- de onderen
ghelick zijn? Om dese tijde wil ick weder leuen soudẽ:
tot u comen/ soo ick leue, soo sal Sara ee- Ja, so sy uz
nen sone hebben. gewisse leuẽ
15 Doe verloochende dat Sara ende sprack: soudẽ/ wat
Ic en hebbe niet gelachen: want sy vreesde ware dã de
de haer. Ende hy sprack: Het en is niet al- toeseggingе
soo, ghy hebt ghelachen. k Gen.17.17
16 Doe stonden die mannen op van daer/ Luce 1.18.
ende keerden hen tegen Sodom: ende Abra- l Psa.25.4.
ham ginck met hen, dat hyse ghelevdde. m 1.Pet.3.6
17 Doe sprack de Heere: Hoe can ick Abra- n ‡ anders/
ham verberghen, wat ick doe? te wonder-
18 Nademael hy een groot ende mach baerlick.
tich Volck sal worden/ o ende alle Volcken o Gen.12.3.
op Aer-

op aerden in hem gesegent wordē sullen?
19 Want ick weet/ hy sal het bevelen: zijnē kinderen/ eñ zijnen huyse nae hem/ dat sy
des Heeren wegen houden/ende doen wat
recht ende goet is: op dat de Heere op A-
braham late comen/ wat hy hem toeghe-
seydt heeft.
20 Eñ de Heere sprack: Daer is eē geschrey
tot Sodom ende Gomorra/ dat is groot/
p Hosee.16. 48. p ende haer sonden die zijn seer swaer.
21 Daerom wil ick af varen/ ende sien/ of
sy dat alles ghedaen hebben/ na den ghe-
q ‡ Anders/ hebben sy het gedaen/ so is het wt/ ofte so niet/ dat etc. schreye/ dat voor my ghecomen is/ q † of
het also niet en sy dat ickt wete.
22 Ende de mannen keerden haer aenghe-
sichte/ ende ginghen na Sodom: doch A-
braham bleef staende voor den Heere.
23 Ende tradt tot hem/ ende sprack: Wilt
ghy dan den Rechtveerdighen met den
Godloosen ombrenghen?
24 Daer mochten misschien vijftich Recht-
veerdighe inder Stadt zijn: woudet ghy
die ombrenghen/ ende dier stede niet ver-
gheven/ om der vijftich Rechtveerdighen
willen/die daer inne waren?
25 Dat sy verre van v/ dat ghy dat doet/
ende doodet den Rechtveerdigen met den
Godloosen/ dat de Rechtveerdige sy/ ghe-
lijck als de Godloose: dat sy verre van v/
r ‡ Anders/ aller etc. sonde die niet recht oordeelen? die r † ghy alder werelt Richter zijt/ ghy
en sult alsoo niet richten.
26 De Heere sprack: Vinde ick vijftich
Rechtveerdighe tot Sodom inder Stadt/
soo wil ickt om harent willen/ allen den
plaetsen vergheven.
27 Abraham antwoorde/ ende sprack: Och
siet/ ick hebbe my onderwonden te spre-
f Gen.2.7. ken met den Heere/ hoewel ick f aerde en-
de asschen ben.
28 Daer mochten misschien vijve weyni-
gher dan vijftich Rechtveerdighe in zijn:
woudet ghy dan de gantsche Stadt ver-
derven/ om der vijve willen? Hy sprack:
Vinde ick daer vijf ende veertich inne/ soo
en wil ickse niet verderven.
29 Ende hy sprack voorder met hem/ ende
seyde: Mē mochte misschien veertich daer
inne vinden. Hy sprack: Ick en wil hen
niet doen/ om der veertich willen.
30 Abraham sprack: En vertoornet niet
Heere/ dat ick noch meer spreke: Men
mochter misschien dertich daerinne vin-
den. Hy antwoorde: Vinde icker dertich
inne/ so en wil ick hen niet doen.
31 Ende hy sprack: Och siet/ ick hebbe my
onderwonden met den Heere te spreken:
Men mochte misschien twintich daerin-
ne vinden. Hy antwoorde: Ick en wilse
niet verderven/ om der twintich willen.
Niet thien gerechtige tot Sodom 32 Ende hy sprack: Och en vertoornet niet
Heere/ dat ick slechs noch eenmael spreke:
Men mochter misschien thiene daerinne
vinden. Hy sprack: Ick en wilse niet ver-
derven om der thiene willen.
33 Ende de Heere ginck henen/ doe hy met
Abraham wtghesproken hadde: eñ Abra-
ham ginck weder henen aen zijn stede.

Dat xix. Capittel.

1. Twee Enghelen comen tot Sodom/
worden van Loth gheherberghet/ 5. ende
van der Stadt Inwoonders ghesocht te
misbruycken/ 16. Door die wordt Loth
tsamen met zijnen Wijve ende twee doch-
teren wtgheleydet/ hen te bevrijden/ 24.
Sodom ende haer omliggende landt ver-
derft/ 26. Loths wijf wordt tot een Sout-
pilaer oft Southoop. 27. Abraham be-
schouwet de landtstreken Sodom/ 33.
Loths Dochteren worden bevrucht van
haren Vader/ ende baren.

1 DE twee Enghelen quamen tot So-
dom des avonts: ende Loth a satte a Gen.18.1
tot Sodom onder de poorte: ende doe Een werck
hyse sach/ stont hy op/ hen te ghemoete/ der liefde.
ende neyghde hem met zijnen aengesichte
op de aerde/ ende sprack:
2 b Siet c ‡ Heere/ coemt doch in een huy- b Heb.13.2
se uwes knechts/ ende blijvet over nacht: c ‡ Anders/
laet uwe voeten wasschen/ soo staet ghy Heeren.
mogen vroech op/ ende trecket uwer stra-
ten. Doch sy spraken: Neen/ maer wy
willen over nacht op der strate blijven.
3 d Doe e noodichde hyse seer: eñ sy ghin- d Luc.24.23.
gen tot hem in/ ende quamen in zijn huys: ende 24.28
eñ hy bereydde hen een maeltijdt/ eñ bieck e ‡ and. lach
ongheheuelde koecken: f ende sy aten. hen hertich
4 Doch eer sy hen slapen leyden/ quamen aen.
de liedē der stadt Sodom/ eñ omringden f Gene.18.8
dat huys/ jonge ende oude/ het gantsche Tobi.12.19.
volck wt allen eynden. Judit.13.16
5 Ende greepen Loth/ ende spraken tot Ontucht eñ
hem: Waer zijn de Mannen die tot v ghe sonde der
comen zijn dese nacht? Laetse wtgaen tot Sodomi-
ons/ g dat wyse bekennen. ters.
6 h Loth ginck wt tot hen voor deure/ en- g Levi.12.22
de sloot de deure achter hem toe/ Rom 1.27
7 Ende sprack: Och lieve Broeders/ en h Jud.19.23
doet sodanighen quaet niet. Loth straft
8 Siet/ ick hebbe twee Dochteren/ die en de Sodomi
hebben noch gheenen man bekent/ die wil ters.
ick hier wtgheven onder v/ ende doet met
hen wat v believet/ alleene dese Mannen
en doet niet: want daerom zijn sy onder de
schaduwe myns i ‡ dacks inghegaen. i anders/
9 Sy spraken daer teghen: Coemt hier/ solders
doe spraken sy: Ghy zijt k een eenich vreem- k Exo.2.14.
delinck hier/ ende wilt regeren? Wel aen/ actu.7.27
wy willen v beter plaghen dan de ghene:
l ende sy drongen hardt op den man Loth/ l 2 Pet.2.7
ende liepen toe/ ende wouden de deure
opbreken.
10 Doe grepen de mannen wtwaert/ ende
toghen Loth tot hen int huys/ ende sloten
de deure toe.
11 m Ende de Mannen die voor der deure m Sap.19.
aenden huyse waren/ werdē met blintheyt 16.
gheslaghen/ beyde cleyn ende groot/ tot Sodomi-
dat sy moede werden/ ende de deure niet ters ver-
vinden en conden. blindt.
12 Ende de mannē spraken tot Loth: Hebt
ghy noch ergens hier eenen toecomenden
schoonsone/ ende soons dochteren/ ende
n ‡ wie v toebehoort inder Stadt/ dien n ‡ anders/
brengt wt deser stede. wat v etc.
13 Want wy sullen dese stede verderven/ dat
daerom dat haer gheschrey groot is voor
den Heere/ die heeft ons hier ghesonden/
haer te verderven.
14 Doe ghinck Loth wt/ ende sprack met
zijnen toecomenden schoonsonē/ die zijne
dochteren nemen souden: Maeckt v op/
ende gaet wt deser plaetsen/ want de Hee-
re sal dese Stadt verderven: doch het was
hen belachelick.
15 Doe nu de dagheraet opghinck/ hie- Verlossinge
ten de Enghelen den Loth hem haesten/ des recht-
ende spraken: Maket v op/ neemt v wijf veerdighen
ende uwe twee dochteren/ die voorhandē Loths.
zijn/ dat ghy oock niet om en comet inder 2 Pet.2.7.
misdaedt deser Stadt.
16 Doe hy het nu vertooch/ o grepen de o Sap.10.6
Mannen hem/ ende zijn Wijf/ ende zijn ende 19.16
twee Dochteren by der handt/ daerom
dat de Heere zijner verschoonde/ ende
brachten hen wt/ ende lieten hen buyten
voor der Stadt.
17 Ende als sy hen hadden daer wt ghe-
bracht/ doe spraken sy: Behoudt v ziele/
ende

ende en siet niet te rugghe / oock en staet
niet in desen vlacke des lants: op den berge
ghe behoudt v/ dat ghy niet om en comet.
Loths ghebedt tot Godt. 18 Loth sprack tot hem: Och neen Heere
19 Siet/ dewÿle v knecht ghenade ghevon
den heeft voor uwen ooghen / soo wondert
ghy doch uwe barmhertichеyt groot ma-
ken/ die ghy aen my gedaen hebt/ dat ghy
mÿne siele by den leven behieldet : ick en
can my niet op den berghe behouden / my
mochte eē ongeval aen comē/ dat ic storve.
20 Siet daer is eene Stadt harde by/ daer
ick in vliedē can/ ende is cleyn/ aldaer wil
ick my behouden: Sy is doch p cleyn/ dat
p Zoar heet cleyn. mÿn siele levendich blÿve.
21 Doe sprack hy tot hem: Siet/ ick hebbe
v oock in desen stucke aenghesien/ dat ick
de Stadt niet om en keere/ daer ghy van
ghesproken hebt.
22 Haest v/ ende behoudt v aldaer / want
ick en can niet doen / tot dat ghy daer in
comet.
23 q Daer van de Stat genoemt is Zoar
q Dat is cleyn. ende de Sonne was opgegaen op Aerden
doe Loth te Zoar in quam.
24 r Doe liet de Heere swevel ende vyer re-
r Deut.29.23 Esaie 13.19. ghenen van den Heere/ van den Hemel af
op Sodom ende Gomorra.
Jere.50.40 25 Ende keerde de Steden omme/ de gant-
Ezec.16.49. sche Lantstreke/ ende alle inwooners der
Hosee 11.8. Steden/ ende wat op den Lande ghewas-
Amos 4.11. sen was.
Luce 17.27. 26 s Ende zÿn wÿf sach te rugge/ ende wert
Jude 7. t † tot een Soutpilaer.
s Luc.17.32. 27 Abraham maeckte hem des morghens
t † An. Southoop. vroech op/ aen de stede daer hy ghestaen
hadde voor den Heere.
28 Ende keerde zÿn aensicht tegen Sodom
ende Gomorra / ende alle dat landt dier
streke ende sach toe/ ende siet/ doe ghinck
daer eenen roock op van den Lande/ als
eenen roock van eenen Oven.
29 Want doe Godt de steden in dier landt-
streke verderf/ dachte hy aen Abraham/ eñ
leydde Loth wt den steden / die hy omme-
u † And. een graft. keerde/ daer Loth in woonde.
30 Ende Loth tooch wt Zoar / ende bleef
op den berch met zÿnen beyden dochterē:
want hy vreesde hem tot Zoar te blÿven/
ende bleef alsoo in een u † hol / met zÿnen
beyden dochteren.
31 Doe sprack de oudtste totter jonckster:
onse vader is oudt/ ende daer en is geenen
man meer op Aerden / die ons beslapen
can na aller Werelt wÿse /
x Levit.18.7 32 So coemt/ laet ons onsen vader wÿn te
drincken geven/ ende by hem slapen / dat
wy zaet van onsen vader behouden.
33 Also gaven sy haren vader wÿn te drinc
ken in der selver nacht: x ende de Oudtste
ginck henen / eñ leyde haer tot haren va-
der: ende hy en wert den niet gewaer/ doe
sy haer leyde/ noch doe sy opstont.
34 Des morgens sprack de oudtste totter
jonckster: Siet/ ick hebbe gisteren by mÿ-
nen vader gheleghen/ laet ons hem desen
nacht oock Wÿn te drincken gheven/ dat
ghy henen gaet/ ende legghet v tot hem/
dat wy zaet van onsen vader behouden.
35 Alsoo gaven sy haren vader dien nacht
oock Wÿn te drincken : ende de jonckste
y met kinde Moab. maeckte haer op/ ende leyde haer tot hem:
ende hy en werde des niet gewaer / doe sy
haer leyde/ noch doe sy op stont.
36 Alsoo werden beyde de dochteren Loths
y bevrucht van haren vader.
37 Ende de oudtste baerde eenen sone / dien
hiet sy Moab: van dien comen de Moa-
biters/ tot op desen huydighen dach.
38 Ende de jonckste baerde oock eenen so-
ne/ dien hiet sy/ het kint Ammi: van dien
comen de kinderen Ammon / tot op den Ammi.
huydighen dach.

Dat xx. Capittel.

1. Abimelech neemt Abrahams zÿne af-
geseyde Sara ten wÿve/ 3. Wert van God
gedrongen/ de selve ongheschent weder te
gheven/ 9. Bescheldet Abraham 14. ende
gheeft hem zÿn wÿf Sara weder met groo
ten gheschencken/ 17. Voor hem bidt A-
braham/ ende zÿn huys wert weder vrucht-
baer.

1 Ende Abraham tooch van daer / int Abraham
Lant teghen t Zuyden/ eñ woonde tus- een vreem-
schen Kades ende Sur: ende wert een delinck tot
vreemdelinck te Gerar. Gerar.
2 Eñ seyde van zÿnen wÿve Sara: a Het a Gen.12.13.
is mÿn suster. Doe sandt Abimelech de Co ende 26.7.
ninck tot Gerar na haer/ ende liet se halen.
3 Eñ God quā tot Abimelech des nachts
inden droom/ eñ sprack tot hem: Siet daer
ghy zÿt des doots/ om des wÿfs willen/
die ghy ghenomen hebt: want sy is eens
mans ghetrout wÿf.
4 Abimelech en hadse noch niet aenghe- God sorget
roert/ ende sprack: Heere / wildy dan een voor zÿne
rechtveerdich volck dooden? gheloovige.
5 En heeft hy niet tot my ghesydt: Sy is
mÿn suster? ende sy heeft oock gheseyt: Hy
is mÿn broeder? Ick hebbe doch dat ghe-
daen met eenvoudighen herten/ ende ont-
schuldighen handen.
6 Ende God sprack tot hem inden droom:
Ick weet oock/ dat ghy dat met eenvoudi-
ghen herten ghedaen hebt/ daeromme heb
be ick v oock behoedt/ dat ghy niet teghen
my en sondichdet/ ende en hebbe dat v niet
toeghelaten/ dat ghyse aentastedet
7 So gheeft nu de man zÿn wÿf weder/
want hy is een Propheet : ende laet hem
voor v bidden/ so suldy levendich blÿven:
waer ghyse daer teghen niet weder en
gheeft/ so weet/ dat ghy des doodes ster-
ven moet/ ende alle wat uwe is.
8 Doe stōt Abimelech des morgēs vroech
op ende riep alle zÿne knechten/ ende sey-
de hen dit alles voor haren ooren: ende de
lieden vreesden hen seer.
9 Ende Abimelech riep Abraham oock/
ende sprack tot hem : Waeromme hebdy
ons dat ghedaen? ende wat hebbe ick aen
v ghesondicht/ dat ghy een sulcke groote
sonde woudet op my ende op mÿn Rycke
brenghen? ghy hebt met my ghehandelt/
niet alsmen handelen sal.
10 Ende Abimelech sprack voorder tot A-
braham: b Wat hebdy ghesien / dat ghy
sulckes ghedaen hebt? b Dewÿle
11 Abraham sprack: Ick dachte/ misschien ghy een
en is gheen vreese Gods aen c deser plaet- Propheet
sen/ ende sullen my om mÿns wÿfs wille zÿt/ meuchdy wat ghe
dooden. sien hebbē/
12 Oock is sy warachtich mÿn suster/ want dat ic sulcx
sy is mÿns vaders dochter/ doch niet mÿ- verdient
ner moeder dochter/ ende is mÿn wÿf ghe- hebbe met
worden. mÿnen son-
13 Doe my nu God wt mÿnes vaders huys den.
wandelen hiet/ sprack ick tot haer: d Die c Ost/ deser
barmhertichеydt doet aen my/ dat ghy vlecke.
waer wy henen comen / van my segghet: d Gen.12.13
Ick sy v broeder.
14 Doe nam Abimelech Schapen ende
Runderen/ Knechten ende Maechden en-
de gaffse Abraham / ende gaf hem weder
zÿn Wÿf Sara.
15 Ende sprack: Siet daer / mÿn Lant staet
v open: woont waer het v wel behaecht.
16 Ende sprack tot Sara: Siet daer / ick

hebbe uwen broeder duysent silveringhen
ghegeven: siet / e † dat sal u een decksel der
ooghen zijn voor allen die by u zijn / ende
f † al om: g ende dat was haer straffe.
17 Eñ Abraham badt tot Gode: doe heel-
de God Abimelech / eñ zijn Wijf / ende zijn
Maechden / dat sy kinderen baerden.
18 Want de Heere hadde te voren toegeslo-
ten alle baermoeders des huys Abimelech
om Sara Abrahams wijfs willen.

Dat xxj. Capittel.

1. Isaac wert geboren / 4. besneden / 8.
ende ghespeent / 20. Hagar met haren sone
wegh ghedreven / 17. ende van den Heere ver-
troost / 20. Ismael opghetoghen ende ver
houwelickt / 22. Abimelech begheert een
verbondt met Abraham te maken / 31. dat
sweeren sy malcanderen by den bornput
die Abraham ghegraven hadde.

1 Ende de Heere besocht Sara / a also hy
voorsproken hadde / eñ dede met haer /
als hy ghesept hadde.
2 b Eñ Sara wert bevrucht / ende baerde
Abraham eenen sone in zijnen ouderdom /
inde tijt / die hem Godt ghesept hadde.
3 c Ende Abraham hiet zijnē sone die hem
gheboren was / Isaac / dien hem Sara
baerde.
4 Ende besneedt hem aenden achtsten da-
ghe / als hem Godt Ghebooden hadde.
5 Hondert Jaer was Abraham oudt / doe
hem zijn sone Isaac gheboren werdt.
6 Ende Sara sprack: Godt heeft my een
lachen toegerichtet: want wie het hooren
sal / die sal d † myner lachen.
7 Eñ sprack voorder: Wie dorste dat van
Abraham segghen / dat Sara kinderen
soochde / ende hadde hem eenen sone ghe-
baert in zijn ouderdom?
8 Ende dat kint wies / ende werdt ghe-
ghespeent: ende Abraham maeckte een
groote gasterye / aen den daghe doe Isaac
ghespeent werdt.
9 Ende Sara sach den sone Hagar der E-
gyptischen / dien sy Abraham gebaert had-
de / dat hy e † een Bespotter was.
10 Ende sprack tot Abraham: Drijft dese
Maghet wt met haren sone: f want deser
maghet sone en sal niet erven met mynen
sone Isaac.
11 Dit woort beviel Abraham seer qualick /
om zijns soe ns willen.
12 Ende Godt sprack tot hem: Laet u niet
qualick bevallen / g † des Jonghen eñ der
Maget halven: alles wat Sara u gesept
heeft / dat hoort: h want in Isaac sal u het
zaet ghenoemt worden.
13 i Oock wil ick der maget sone ten Volc-
ke maken / daerom dat hy uwes zaets is.
14 Doe stont Abraham des morgēs vroech
op / ende nam broot / ende een Flessche met
water / eñ leyde het Hagar op hare schou-
deren ende den Jonghen mede / ende lietse
wt. Doe tooch sy henen / ende ginck inder
woestijne dwalende by Bersaba.
15 Doe nu het water in der Flesschen wt
was / wierp sy den Jonghen onder eenen
k † boom.
16 Ende ghinck henen / ende sette haer te-
ghen hem over van verre / een l † booch-
schent wijdt: want sy sprack: Ick en can
des Jongen sterven niet aensien: ende sy
sette haer teghen hem over / ende hief haer
stemme op / ende weende.
17 Doe verhoorde Godt de stemme des
Jonghen / ende de Engel Godts riep van
den Hemel tot Hagar / ende sprac tot haer:
Wat is u m Hagar? en vreest u niet /
want Godt heeft verhoort de stemme des
Jonghen / daer hy leyt.
18 Staet op / neemt den Jongen / eñ n † ley-
der hem aen uwer handt: o want ick wil
hem tot grooten Volcke maken.
19 p Ende Godt dede haer ooghen op / dat
sy eenen waterborne sach: doe ghinck sy
henen / ende vulde de Flessche met water /
ende drenckte den Jonghen.
20 Ende Godt was met den Jonghen / die
wies ende woonde inder Woestijne / ende
wert een goet Schutter.
21 Ende woonde inder Woestijne Pharan:
ende zijn moeder nam hem een wijf wt E-
gyptenlandt.
22 q Ter selver tijdt sprack Abimelech en-
de Phichol zijn Velthooftman met Abra-
ham ende seyde: Godt is met u in allen
dat ghy doet.
23 So sweert my nu by God / dat ghy my /
noch mynen kinderen / noch myner kints
kinderen r † geen ontrouwe bewijsen wil-
let / maer dat ghy de barmhertichheydt die
ick aen u gedaen hebbe / aen my oock doet /
ende aen den Lande daer ghy een vreem-
delinck inne zijt.
24 Doe sprack Abraham: Ick wil sweeren.
25 Eñ Abraham strafte Abimelech / om des
waterputtes willen / dien Abimelechs
knechten hadden met ghewelt genomen.
26 Doe antwoordde Abimelech: Ick en
hebbe dat niet ghewetē wie dat ghedaen
heeft / oock en hebt ghy dat my niet aen-
ghesept: daer toe hebbe ick dat niet ghe-
hoort meer dan heden.
27 Doe nam Abraham Schapen eñ Run-
deren / ende gaffse Abimelech: ende maeck-
ten beyde een verbondt te samen.
28 Ende Abraham settede daer by seven
s † jonghe Lammeren bysonder.
29 Doe sprack Abimelech tot Abraham:
Wat sullen die seven Lammeren / die ghy
bysonder daer ghesettet hebt?
30 Hy antwoordde: Seven Lammeren sult
ghy van myner handt nemen / dat sy my
ter ghetuygenisse zijn / dat ick desen water
putte ghegraven hebbe.
31 Daer vā heet de stede t Ber Saba / dat
sy daer beyde te samen ghesworen hebben.
32 Eñ also maeckten sy het verbont te Ber
saba. Doe maeckten hen op Abimelech eñ
Phicol zijn Velthooftman / ende toghen
weder inder Philisteen Landt.
33 Ende Abraham plantede Boomen te
Bersaba / eñ u † predickte van den Name
des Heeren des eewighen Godts.
34 Ende was een vreemdelinck in der Phi
listeen Landt / eenen langhen tijdt.

Dat xxij. Capittel.

1. Abraham wort versocht zijnen sone
Isaac te offeren / 10. Dat onderstaet hy /
eñ dat wort hem van dē Engel behindert /
eñ voor gedaen aenghenomen / 13. Hy siet
eenen Ram achter hem / dien offert hy in
Isaacs stede / 16. Hem wort de belofte met
eenen eedt bevesticht / 20. eñ Nahors zijns
broeders vruchtbaerheyt aenghesept.

1 Na dese gheschiedenisse versocht Godt
Abraham / ende sprack tot hem: Abra-
ham. Ende hy antwoordde: Hier ben
ick.
2 a Eñ hy sprack: Neemt Isaac uwen ee-
nighen sone / dien ghy lief hebt / ende gaet
henen in het Lant v Moria / ende offert
hem aldaer tot eenē Brantoffer / op eenen
Berch dien ick u segghen sal.
3 c Doe stondt Abraham des morghens
vroech op / ende sadelde zijnen Ezel / ende
nam met hem twee Jonghers / ende zijnen
sone

e † And. die
f † And. ende eene ghewisse bewaringhe.
g De Heylighen worden supverlick ende met ghewisse ghestraft / als hier Sara wordt ghestraffet dat sy Abraham hadde broeder ghenoemet / eñ vercreech groote weldaedt.
a Gen. 17. 19 ende 18. 10.
b Act. 7. 8. Galat. 4. 23. Hebr. 11. 11.
Isaac wort gheboren.
c Math. 1. 2. Josue 24. 3.
d † An. hem myner verheughen.
Ismael een Bespotter.
e † And. der tel / ofte moetwillich.
f Gala. 4. 30 Judic. 11. 2.
g † Ofte van wegen des etc.
h Rom. 9. 7. Hebr. 11. 18.
Gen. 17. 16. 19.
i Gen. 16. 10. ende 17. 20.
k † And. struyck.
l † And. eenen borstes scheut.
m Mercke hier op Hagar hoe die des Gesettes ende goddeloose wercken figuer is / Gal. 4. ende haer nochtans Godt tijdelicken verhoort ende groot maeckt hier op Aerden.

n † And. houdt hem met.
o Gen. 17. 20
p Esa. 4. 17.
q Gen. 26. 26
Een Verbonde tusschen Abraham ende Abimelech.
r † And. beschadighet ofte vercortet.
s † And. jonghe Oyen.
t Is / sweerborne ofte Eedtborne. Men machse oock wel Sevenborne heeten.
u † And. riep al daer aen den etc.
a Jud. 8. 22. Syr. 44. 20 Hebr. 11. 17.
b Moria / heet Godes vreese / reverentia Dei / cultus Dei: want de Oude Vaders / Adam / Noah / Sem / hebben op den selven berge God gheeret / ghevreest / ende hem ghedient. Wy Duytschen heeten het vechte dē Heylighen berch ofte daermen Godt dient met loven / bidden eñ dancken.
c Joan. 8. 39 40.

sone Isaac/ eñ cloofſt houdt totten Brant-
offer/ maeckte hem op/ ende ginck henen
b aẽ de plaetſe daer hẽ God geſeyt hadde.
4 Ten den derden dage hief Abraham zijn
ooghen op ende ſach de ſtede van verre.
5 e Ende ſprack tot zijnen Jonghers?
Blijft ghy hier met den Ezel: ick ende de
Jonge willen daer henen gaen/ ende wan-
neer wy aenghebeden hebben/ willen wy
weder tot u comen.
6 Eñ Abraham nam dat hout ten Brant-
offer/ eñ leyde dat op zijnen ſone Isaac: en-
de hy nam dat vyer ende mes in zijn hant/
ende die beyde ginghen te ſamen.
7 Doe ſprack Isaac tot zijnen vader A-
braham: Mijn vader. Abrahã antwoorde:
de: Hier ben ick mijn ſone. Ende hy ſprac:
Siet/ hier is vyer ende houdt / waer is nu
het Schaep totten Brandtoffer?
8 Abraham antwoordde: Mijn ſone/ God
ſal ſelue f † verſien een Schaep ten Brant-
offer: ende die beyde ghinghen te ſamen.
9 Eñ als ſy quamen aen de ſtede die hem
Godt ſeyde/ bouwede Abraham aldaer ee-
nen Altaer/ eñ leyde het hout daer op: g eñ
bandt zijnen ſone Isaac/ leyde hem op den
Altaer bouen op het hout/
10 Eñ reyckte zijn handt wt / ende vattede
het mes/ op dat hy zijnen ſone ſlachtede.
11 Doe riep hem de Engel des Heeren van
den Hemel/ ende ſprack/ Abraham / Abra-
ham. Hy antwoordde: Hier ben ick.
12 Hy ſprack: En legt u handt niet aen den
Jongen/ ende en doet hem niet: h want nu
weet ick dat ghy Godt vreeſet / ende hebt
uwen eenighen ſone niet verſchoont om
mijnent willen.
13 Doe hief Abraham zijn oogẽ op/ eñ ſach
eenen Ram achter hem/ inden k † Boſſche
hangen met zijnen hoornen: eñ ginck he-
nen ende nam den Ram / eñ offerden ten
Brandtoffer in zijns ſoons ſtede.
14 Ende Abraham hiet de ſtede: De HEE-
RE l † ſiet: daer wt men noch hedens
daechs ſeydt: Op den Berch daer de Hee-
re m † ſiet.
15 Ende de Engel des Heeren riep Abra-
ham noch eenmael van den Hemel/
16 Eñ ſprack: n Ick hebbe by my ſeluen ge
ſworen/ ſpreeckt de Heere: Dewyle ghy
ſulckes ghedaen hebt/ ende en hebt ws ey-
ghenen ſoons niet verſchoont/
17 Dat ick u zaet ſeghenen ende vermeeren
wil/ als de ſterren aen den Hemel / ende
als het zandt aen den oeuer des Zees/
o ende u zaet ſal beſitten de poorten zij-
ner vyanden.
18 p Ende door u Zaet ſullen alle Volcken
op Aerden gheſeghent worden: daerom-
me dat ghy mijner ſtemme q gehoorſaem
gheweeſt hebt.
19 r Alſoo keerde Abraham weder tot zij-
nen Jonghers: ende maeckten hem op/ en-
de toghen tſamen na Berſaba/ ende woon
den aldaer.
20 Na deſe gheſchiedeniſſe gebeurdet dat
Abraham aenghezeyt werdt/ Siet / Mil-
ca heeft oock kinderen gebaert uwen broe-
der Nahor/
21 ſ Namelicken/ Vz den eerſtgeboren/ en-
de Bus zijnen broeder/ ende Kemuel/ van
dien de Syriers comen.
22 Ende Cheſed/ ende Haſo / ende Pidas/
ende Jedlaph/ ende Bethuel.
23 Ende Bethuel genereerde Rebecca: deſe
achte baerde Milca den Nahor / Abra-
hams Broeder.
24 Ende zijn bywijf met namen Rehuma
baerde oock/ namelicken/ den Thebach/
Gaham/ Thahas/ ende Maacha.

Dat xxiij. Capittel.

1. Abraham beweent zijn verſtoruene
Sara/ 10. Coopt Ephrons des Hethiters
Acker/ met den tweeuoudighen hole/ ter
erfbegrauenisse/ 19. daerin begraeft hyſe.

1 SAra werdt honderdt ſeuen ende twin-
tich Jaer oudt/ ſo langhe leefde ſy.
2 Ende ſtierf inder a Hooftſtadt / die
heet Hebron/ inden Lande Canaan: b daer
quam Abraham/ dat hyſe beclaechde ende
beweende.
3 Daer na ſtont hy op van zijn̄ ẽ lijcke/ eñ
ſprack met den kinderen Heth / eñ ſeyde:
4 Ick ben een vreemt man/ eñ een c † in-
wooner by u/ gheeft my een Erfbegraue-
niſſe by u/ dat ick d † mijnen dooden begra
ue/ die voor my leyt.
5 Doe antwoordden Abraham de kinde-
ren Heth ende ſpraken tot hem:
6 Hoort ons/ lieue heere/ ghy zijt een Vorſt
Godts onder ons; begraeft uwen dooden
in onſen e † eerlickſten grauen ghen men-
ſche onder ons en ſal u weeren/ dat ghy in
zijnen graue niet en begrauet uwen doo-
den.
7 Doe ſtont Abraham op / ende neyghde
hem voor den volcke des Lants/ namelic-
ken voor den kinderen Heth/
8 Eñ hy ſprack met hem/ eñ ſeyde: Is het
uwen wille/ dat ick mijnen doodẽ die voor
my leydt/ begraue/ ſo hoort my/ eñ biddet
voor my teghen Ephron den ſone Zoar/
9 Dat hy my geue zijn f dobbel Spelonc-
ke/ die hy heeft aen het eynde zijns Ac-
kers: om een ghelyck ghelt geue hyſe my/
ſoo vele als ſy weert is/ onder u/ ter Erf-
begraueniſſe.
10 Want Ephron woonde onder den kin-
deren Heth. Doe antwoordde Ephron de
Hethiter Abraham / dat het de kinderen
Heth aenhoordden/ voor allen die te zij-
ner Stadtpoorten wt ende in ghinghen/
ende ſprack:
11 Neen mijn heere/ maer hoort my toe: Ic
geue u den Acker/ ende daer toe de † Spe-
loncke daerinne: ende gheeffe u ouer voor
den oogen der kinderen mijns volcx / om
te begrauen uwen dooden.
12 Doe neyghde hem Abraham voor den
volcke des Landts/
13 Ende ſprack met Ephron/ dat het aen-
hoorde dat volck des Landts/ ende ſeyde:
Wilt ghy my dien laten/ ſoo bidde ick/
neemt van my het ghelt voor den Acker/
dat ick u gheue/ ſo wil ick mijnen dooden
aldaer begrauen.
14 Ephron antwoordde Abraham / ende
ſprack tot hem:
15 Mijn heere/ hoort my doch / het velt is
vier hondert g ſikels ſiluers weert : doch
wat is dat tuſſchen my ende u? begraeft
ſlechts uwen dooden.
16 h Abraham verhoorde Ephron / ende
woech hẽ het gelt daer heuẽ/ dat hi geſeyt
hadde/ dat ſe aẽhoordẽ de kinderẽ Heth/
namelick/ vierhondert ſikel ſiluers/ dat in
i coope i gaue ende gangbaer was.
17 Alſo wert Ephrons Acker/ daer de dob-
bel Speloncke in is/ tegen Mamre ouer/
Abraham tot eyghenen goede k beueſticht.
18 Met der Speloncken daerinne / ende
met allen Boomen op den Acker rontom-
me/ dat het de kinderen Heth aenſaghen/
ende alle die te zijner Stadtpoorte wt en-
de inginghen.
19 Daer na begroef Abraham Sara zijn
wijf/ inder Speloncken des Ackers die
dobbel

b Oft/ de Aerde.
e Gen. 22. 20
ſt And. Sien om eẽ Schaep.
g Jaco. 2. 21
h Syr. 44. 20 1. mach. 2. 52 i Rom. 8. 32. Eſaie 53. 15. Joan. 3. 16.
k † And. Hegghen.
l † And. ſal ſien oft ver-ſchynen.
m Dat is/ God ſorget voor alle dinck/ ende waker.
m † And. ſchynet.
n Pſa. 105. 9. Jerem. 31. 33 Syr. 44. 22. Luce 1. 72. Heb. 6. 13. 17
o Gen. 24. 60
p Gen. 12. 3. ende 18. 18. ende 26. 4. Syr. 44. 24 Act. 3. 25. Galat. 3. 8.
q Hier en weet Abraham niet gerechtueer dicht voor zijnen ghe-loue voor hem maer verdient ſucker heer lickheyt zij-nes zades: want hy is te voren rechtueer-dich Gen. 15. 6.
r Gen. 22. 4.
ſ Gen. 11. 29.

a Hebron/ is Kiriath Arba ſpreeckt Moſes/ dat is/ de vier-ſtadt: want de hooghe Hooftſtedẽ waren in voortyden alle Arba/ dat is/ in vier deelen gedeylt/ als Rome/ Je-ruſalem/ eñ Babylon oock. Geneſ. 10.
b Gen. 50. 10
2. Sam. 3. 31 Act. 6. 2.
c † And. in-gheſeten.
d † An. inzijn lijck begra-ue wt my-nen aenge-ſichte.
e † Anders/ keurlicſten.
f Oft/ twee-uoudich/ of te dat hol dat twee-uoudich is/ etc.
† Speloncke heet dat inder aerdẽ oft bergen hol eñ hol is als het in ſommigẽ Landen is.
g Sikel/ is eẽ gewichte aender munt te/ een oort van eenen gulden/ wat in voortydẽ worchmen het gelt als men nu het goudt we-ghet.
h Act. 7. 16.
i Oft/ onge-weyghert/ gangbaer.
k Oft/ ſta-dich/ ofte ſtatgerichtich ghemaeckt.
Sara wort begrauen.

dobbel is/ teghen Mamre over/ dat is He-
bron/ inden Lande Canaan.
20 Also wert bevesticht den Acker/ ende de
Spelonche daer inne/ Abraham ter Erfbe-
graevenisse van den kinderen Heth.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Van de trouwe des knechts Abra-
ham so teghen Godt als tegen zijnen hee-
re/15. ende zijnen goeden voorspoede in het
versoecken des wijfs voor Isaac/22. Van
zijner/ Rebecca ende Labans eerbaerheyt/
50. De verwillinghe des houwelicks Re-
becca van haren Ouderen/66. ende beste-
dinghe der selver.

Abraham schickt zijnen outsten knecht wt/ zijnen sone Isaac te vryen.
a † And. aē alle zijden.
b gen. 47.29
c † An. dat ick v make te sweeren.
d Gen. 28.1. Exod. 34.12. Deut. 7.3.
e Gen. 11. 27
† And. den Lande myner etc.
f Gen. 12.7. ende 13.15. ende 15.15. ende 26.4.
g De Engelen helpen oock houwelick maken.
Tob. 6.10.
h † (And. Want alle goeden zijnes heeren waren in zijner hant) ende etc.
i † An Mesopotamien/ ofte Aram Naharim.
Een ghebedt des knechts Abrahams.
k † And. begegene/ ofte make dat my huyden bereghene.
l Oft/ toegeseyt.
m † An. der selven.
Rebeca Bethuels dochter.

1 Abraham was oudt en wel bedaecht/
ende de Heere hadde hem ghesegent
a alomme.
2 En sprack tot zijnen outsten knecht zij-
nes huyses die alle zijne goederē voorstōt/
b Legt v handt onder mijn heupe.
3 c Ende sweert my by den Heere dē God
des Hemels ende der Aerden / d dat ghy
mijnen sone gheen wijf en nemet van den
dochteren der Cananiteren / onder den
welcken ick woone.
4 Maer dat ghy trecket in mijn Vader-
landt/ e ende tot mijnen Maechschappe/
ende nemet mijnen sone Isaac een wijf.
5 De knecht sprack: Hoe/ soo dat wijf my
niet en woude volgen in dit Landt/ sal ick
dan uwen sone weder bringhen in ghene
Lant/ daer ghy wt ghetoghen zijt?
6 Abraham sprack tot hem: Wacht hoet v
voor/ dat ghy mijnen sone daer niet weder
henen en brenghet.
7 De Heere de Godt des Hemels / die my
van mijns Vaders huyse genomen heeft/
ende van † mijn Maechschap/ die my ghe-
loeft heeft/ ende my oock ghesworen heeft/
ende ghesept: f Dit Lant wil ick uwen za-
de gheven/ g die sal zijnen Enghel voor v
henen senden/ dat ghy mijnen sone aldaer
een wijf nemet.
8 So v nu het wijf niet volgen en wil/ soo
zijdy deses Eedts quijt /alleene en brengt
mijnen sone daer niet weder henen.
9 Doe leyde de knecht zijn hant onder de
heupe Abrahams zijns heeren/ eñ swoer
hem sulckes.
10 Also nam de knecht thien Kemelen zijns
heeren/ ende tooch henen / h † ende hadde
met hem allerley goeden zijnes heeren / en-
de maeckte hem op ende tooch na i † Me-
sopotamien/ tot der Stadt Nahor:
11 Daer liet hy de Kemelen hen legheren
buyten voor de Stadt/ by een Fonteyne/
des avondts ontrent der tijt/ wanneer de
vrouwen pleghen wt te gaen/ ende water
te putten.
12 Ende sprack: Heere ghy Godt mijnes
heeren Abraham k † ontmoete my huy-
den ende doe barmherticheydt aen mijnen
heere Abraham.
13 Siet/ ick sta hier by de waterfonteyne/
ende der lieden dochteren in deser Stadt
sullen wt comen/ om water te putten.
14 Wanneer nu eene maechte coomt / tot
dier ick spreke: Neyghe uwe cruycke ende
laet my drincken eñ sy sal spreken: Drinct
ick wil uwe Kemels oock drencken : Dat
sy die sy/ die ghy uwen Dienaer Isaac l be
schickt hebt/ ende ick m daer aen beken-
ne/ dat ghy barmherticheydt aen mijnen
Heere ghedaen hebt.
15 Ende eer hy wtghesproken hadde / siet/
doe quam wt n Rebecca / Bethuels doch-
ter/ die een sone Milca was / welcke Na-
hors Abrahams broeders wijf was/ ende
droech een cruycke op haer schouderen.

n gen. 22. 23

16 En sy was een seer schoon Deerne van
aenghesichte/ noch een maghet/ ende gee-
nen man en hadse bekent: die ginck af tot
ter fonteyne/ ende vulde de cruycke vol/
ende ghinck weder op.
17 Doe liep haer de knecht teghen / ende
sprack: Laet my een weynich waters wt
uwer cruycken drincken.
18 Ende sy sprack: Drinckt mijn heere: En-
de sy liet de cruycke haestelic neder op haer
hant/ ende gaf hem te drincken.
19 En doe sy hem te drincken gegeven had
de/ sprack sy: Ick wil uwen Kemelen oock
wat vullen/ tot dat sy o † alle drincken. o † And. ge noech.
20 Ende sy haestede haer/ eñ goot de cruyc
ke vol inden drinckback/ ende liep weder
totter Fonteyne om water te putten voor
alle zijnen Kemelen.
21 De man daerentusschen verwonderde
hem p † seer/ ende sweech stille / tot dat hy p † And. haer/
bekende/ oft de Heere tot zijner reyse gena-
de ghegheven hadde/ ofte niet.
22 Doe nu de Kemelen alle gedronckē had-
den/ nam hy een gulden q † spansel/ eens q † And. Oorghe-
halven sikels swaer/ ende twee armringen
aen haer handt/ thien sikels gouts swaer. ciersel.
23 Eñ sprac: Mijn dochter/ wiē behoordy
toe? dat segt my doch : Hebben wy oock
ruymte in ws vaders huys te herbergen?
24 Sy sprack tot hem : Ick ben Bethuels
dochter/ des soons Milca/ dien r sy Na- r Gen. 22. 23.
hor ghebaert heeft.
25 Ende seyde voorder tot hem: Veel stroos
ende voeders is oock by ons/ ende ruyms
ghenoech/ te herberghen.
26 Doe neyghde hem die man/ ende s † badt Abrahams knecht
den Heere aen/ danct God.
27 En sprack: Gheloeft sy de Heere de Godt s † And.
mijns heeren Abraham/ die zijne barmher- dancte den
ticheyt ende zijne waerheyt niet verlaten Heere.
en heeft aen mijnen heere: Wāt t † de Hee t † And.
re heeft my den wech gheleydt / tot mijns Doe ick op
heeren broeders huyse. den weghe
28 Ende de Deerne liep/ ende seyde sulckes was/ heeft
alles aen in haers moeders huyse. my de Hee-
29 Ende Rebecca hadde eenen broeder/ die re gheleyt.
hiet Laban: Ende Laban liep totten man u † And.
daer buyten by de Fonteyne. (Want hy
30 u † Ende als hy sach de oorspanselen en- sach het oor
de armringen aen zijner suster handen/ en- verciersel
de hoorde de woorden Rebeca zijner suster/ etc. gesept)
dat sy sprack: Alsoo heeft my de man ghe- eñ so hy tot
sept/ Doe quam hy tot den manne: eñ siet/ den mannē
hy stont by den Kemelen aē der Fonteyne. quam/ siet
31 Eñ sprac: Coemt in/ ghy gesegende des doe stont hi
Heeren: Waeromme staedy daer buyten? by/ etc. Oft/
ick hebbe het huys geruymt/ ende voor de Ende dat
Kemelen oock ruym ghemaeckt. quam daer
32 Also bracht hy den man int huys / ende van/ dat hy
ontoomde de Kemels/ eñ gaf hen stroo eñ sach/ etc.
voeder/ ende water om zijne voetē te was-
schen/ eñ der mannen die met hem waren:
33 Ende setten hem eten voor. Doch hy
sprack: x Ick en wil niet eten tot dat ick x 1. Sam. 16.
te voren mijne sake voorghegheven hebbe. 11.
Sy antwoordden: Segt aen.
34 Hy sprack: Ick ben Abrahams knecht:
35 Ende de Heere heeft mijnen heere ryke-
licken gesegent/ ende is groot geworden/
ende heeft hem Schapen ende Ossen / sil-
ver ende gout/ knechten eñ maechden Ke-
mels ende Ezels ghegheven.
36 y Daer toe heeft Sara mijns heeren y Gen. 21. 2.
Wijf/ eenen sone ghebaert mijnen heere in
z † zijnen ouderdom/ dien heeft hy gheghe- z † And.
ven alles wat hy heeft. haren.
37 En mijn heere heeft eenen Eedt van my
ghenomen/ ende ghesept: Ghy sult mijnen
sone gheen wijf nemen vanden dochteren
der Ca-

der Cananiteren / in welcken Lande ick
woone:
38 Maer trecht henen tot mijnes vaders
huyse/ende tot mijnen gheslachte / aldaer
neemt mijnen sone een wijf.
39 Ende ick sprack tot mijnen heere: Hoe?
Soo my dat wijf niet volghen en wil?
40 Doe sprack hy tot my: De Heere voor
dien ick wandele/sal zijnen Enghel met v
senden/ende ghenade tot uwer reyse ghe=
uen / dat ghy mijnen sone een wijf nemet
van mijnen maechschappe/ende mijnes va
ders huyse.
41 Als dan sult ghy mijns Eets quijt zijn/
wanneer ghy tot mijne maechschap coēt:
geuēse v niet so zijt ghy mijnes Eets quijt
42 Also quam ick huyden totter Fonteyne/
ende sprack: Heere God mijnes heeren A=
brahams/ hebt ghy genade tot mijner rey
se ghegheuen daer ick ghereyst ben/
43 Siet/soo sta ick hier by der waterfon=
teynen/wanneer nu eene maget wt coemt
water te halen / ende ick tot haer spreke:
Gheeft my een weynich waters te drinc=
ken wt uwer cruycken:
44 Ende sy sal segghen: Drinckt ghy / ick
wil uwe Kemelen oock wat vullen: dat die
sy het wijf/ die de Heere mijnes heeren so=
ne a † beschickt heeft.
45 Eer ick nu sulcke woorden wtgesproken
hadde in mijn herte / siet / doe coemt Re=
becca wt/ met een cruycke op haer schoude
ren/ ende gaet af totter Fonteyne / ende
puttede water. Doe sprack ick tot haer:
Gheeft my te drincken.
46 Ende sy nam haestelick de cruycke van
haere schouderen/ende sprack: Drinckt/ en=
de uwe kemels wil ick oock drencken: Al=
soo dranck ick / ende sy drenckede de Ke=
mels oock.
47 Eñ ick vraechde haer/ eñ sprack: Wiens
dochter zijt ghy? Sy antwoordde: Ic ben
Bethuels dochter / des soons Nahor/
dien hem Milca gebaert heeft. Doe hinck
ick een b † spansel aen haer aengesicht/ en=
de armringhen aen haer handen.
48 Eñ neygede my/ eñ badt den Heere aen/
eñ louede den Heere den God mijnes hee=
ren Abrahams / die my den rechten wech
ghelepdt heeft/ dat ick zijnen sone / mijnes
heeren broeder dochter neme.
49 c Zijt ghy lieden nu die/ die aen mijnen
heere vrientschap ende trouwe bewijsen
wilt/soo segghet my: indien niet/ soo seg=
ghet my oock/ dat ick my wende ter rech=
ter ofte ter slincker handt.
50 Doe antwoordde Laban ende Bethuel/
eñ spraken: Dat coemt van dē Heere/ daer=
om en connen wy niet teghen v segghen/
noch booses/ noch goedes.
51 Daer is Rebecca voor v/ neemtse / ende
treckt henen/ dat sy uws heeren soons wijf
sy/ als de Heere v ghesproken heeft.
52 Doe dese woorden Abrahams knecht
hoorde/buckede hy hem den Heere tot der
Eerde/
53 Ende tooch voort silueren ende gulden
cleynodien/ende cleederen ende gaffse Re=
becca: haren broeder ende der moeder gaf
hy e † cruyden.
54 Doe at hy eñ dranck met den mannē die
met hem waren/ eñ bleuen daer de nacht
ouer. Nu des morgens stont hy op / ende
sprack: Latet my trecken tot mijnen heere.
55 Ende haer broeder ende moeder spra=
ken: Latet doch dē Deerne eenen dach of=
te tien by ons blijuen/ daer na sult ghy he=
nen trecken.
56 Doe sprack hy tot hen: Houdet my niet/

a † anders/ toegheep=gheent.
b Spansel/ is geweest een haircire hē op het voorhooft tot beyden ooghen: daer=om noemt hy het nu oorcieringē en voor=hooftspan=selen. ende schynet als hebben bey de mans eñ vrouwen sulcker ghe=dragen tot vercieringe: als hier na Capit.35. Prouer.11. Circulus aureus in naribus suis. Dat segghen wy Duytschen: De Seuge gecroonet. Inde Dia=dema Re=gum etc. lamina sum mi saccerdo=tis in fronte.
c Mercket wt desen voorhandel met der Moeder eñ Broederen/ dat de hey=melicke ver=trouwinge sonder voor weten der ouderen met rechte en sy.
d Dat is als hyt ghe oordineert heeft.
e Dat is/ costelicke vruchten.
† anders/ giften/oft presenten.

want de Heere heeft ghenade tot mijnder
reyse ghegheuen: verlatet my/ dat ick tot
57 mijnen heere trecke.
Doe spraken sy: f Latet ons de Deerne
roepen ende vraghen wat sy daer toe seyt
58 Ende sy riepen Rebecca / eñ spraken tot
haer: Wilt ghy met desen manne henē trec=
ken? Sy antwoordde: Ja/ ick wil met hem
59 Alsoo lieten sy Rebecca haer suster trec=
ken/met haer Voester/ met tsamen Abra=
hams knecht ende zijnen lieden.
60 Eñ sy seghenden Rebecca/ ende spraken
tot haer: Ghy zijdt onse suster / wasset tot
vele duysent mael duysent/ g ende v zaedt
besitte de poorten zijner vyanden.
61 Also maeckte haer Rebecca op met ha=
ren Deernen/ eñ sette haer op de Kemels/
ende togen den manne na: ende de knecht
nam Rebecca aen/ ende tooch henen.
62 Isaac quam van den h Bornputte des
Leuendigen † eñ Sienden/ want hy woon=
de in den lande teghent Suyden.
63 Ende was wtghegaen i † te bidden op
den velde ontrent den auondt: ende hief
zijne ooghen op/ ende sach dat daer Keme=
len quamen.
64 Ende Rebecca hief haer ooghen op/ en=
de sach Isaac: doe viel sy van den Kemel.
65 Eñ sprac totte knechte: Wie is die man/
die ons teghen coemt op den velde? De
knecht sprack: Dat is mijn heere: doe nam
sy k † den mantel/ ende bewant haer.
66 Ende de knecht vertelde Isaac alle sa=
ken/ die hy wtgherecht hadde.
67 Doe brachtse Isaac in de Hutte zijner
moeder Sara: eñ nam Rebecca/ eñ sy wert
zijn wijf: ende creechse lief: also wert Isaac
ghetroostet l † ouer zijner moeder.

Dat xxv. Capittel.

1. Abraham crijcht kinderen van Ke=
tura. 5. dien gheeft hy gheschencken / dat
sy van Isaac (dien hy zijn goet gantsche=
lick laet) ten Oostlande trecken/ 10. Isaac
wordt na zijns Vaders doot ende begra=
uenisse gesegent/ 11. Meldinghe Ismaels/
ouders/ kinderen ende steruens/ 23. Ghe=
boorte Esau ende Jacob/ 28. Ende Esau
vercoopt zijn eerstgheboorten recht.

1 ABraham nam een ander wijf / die hiet
Ketura/ die baerde hem a Simran en=
de Jacksan/ Medan ende Midian/
Jesbach ende Suah.
2 Jacksan genereerde Seba ende Dedan.
b De kinderen van Dedan waren: Assu=
rim/ Latusim/ ende Leumim.
3 De kinderen Midian waren/ Epha/ E=
pher Hanoch/ Abida ende Eldaa: Dese
alle zijn kinderen der Ketura:
4 Ende Abraham gaf alle zijn goet Isaac
5 Daerentegen den kinderen die hi by den
bywrouwen hadde/ gaf hy geschencken/ eñ
lietse van zijnen sone Isaac trecken/ de wij=
le dat hy noch leefde/ tegen den Opganck
der Sonnen int Oostenlandt.
6 e Dit is nu Abrahams ouderdom dat
hy gheleeft heeft/ honderdt ende vijf ende
tseuentich Jaer.
7 Ende hy nam af ende sterf in eenen rus=
tighen ouderdom/ doen hy oudt ende des
leuens sadt was/ ende wert tot zijnen volc
ke ghesamelt.
8 Ende zijne sonen Isaac ende Ismael be=
grouen hem inde dobbel d † Spelouncke/
op den Acker Ephron / des soons Zoar
des Hethiters/ die daer leyt tegen Mam=
re/
9 e Inden velde dat Abram van den kinde
ren Heth gecocht hadde: daer is Abraham
begrauen met Sara zijnen wijue.

f De Bruyt sal onghe=dwonghen ten houwe=lick wtghe=gheuen worden van den Ouderē daertoe oock gheuraecht worden om haren wille
g Gen.22.17
h Gen.16.14
† anders die my siet.
i † ander / te bedenc=ken ofte ver sinnen.
k † anders/ Sluyer.
l † and. na
Abrahams kinderen van der Ke=tura.
a 1. Par.1.31
b 1. par.1.32
c Gen.15.15.
Abrahams ouderdom 175. Jaer.
d † anders/ Hol ofte graf/ Abrahams graf.
e Gen.23.16.

10 Ende na den doodt Abrahams/ segen-
de Godt Isaac zijnen sone. ende hy woon
de by den f Borneputte des levendighen
‡ ende Sienden.

f Gen.16. 14
‡ anders/ die my siet/

11 Dit is het gheslachte Ismaels / Abra-
hams sone / dien hem Hagar baerde de
maeght Sara wt Egypten.

Ismaels geslachte.

12 Ende dit zijn de namen der kinderen Is-
maels/ daer hare nacomelinghen van ghe-
noemt zijn: g de eerstgeboren sone Ismaels/
Nebaioth Kedar/ Abdeel/ Mibsam/

g 1 par.1.29.

13 Misma/ Duma/ Masa/
14 Hadar/ Thema / Jetur / Naphis ende
Kedma.
15 Dit zijn de kinderen Ismaels met haren
namen in hare h † Hoven ende Steden/
i twaelf Vorsten over haer lieden.

h ‡ anders/ Dorpen/ ende Vasticheden
twaelf Lant-vorsten.
i Gen 17.20.

16 Ende dit is het ouderdom Ismaels/
hondert ende sevenendertich Jaren: ende
hy nam af/ ende sterf / ende werdt ghesa-
melt tot zijnen volcke.

Ismaels ouderdom 137. Jaer.

17 Ende sy woonden van Hevila tot Sur
teghen Egypten / wanneermen nae Assy-
rien gaet: ende hy k veruiel voor allen zij-
nen broederen.

k Luth. Menigherley duydinghe can hier zijn. Mijne is dese/ dat Ismael een
heerlic man geweest sy/ dat tot zijnen eynde alle zijne Broeders ende vrienden
gheco-men zijn: ende is voor den selven eerlic ende loflick ghestorven.

18 Dit is het geslachte Isaac / Abrahams
sone: Abraham genereerde Isaac.
19 Doch Isaac was veertich Jaer oudt/
doe hy Rebecca ten wijve nam de Doch-
ter Bethuel des Syriers van Mesopota-
mia Labans des Syriers suster.
20 Ende Isaac badt den Heere voor zijn
wijf/ want sy was onvruchtbaer: ende de
Heere liet hem afbidden / l ende Rebecca
zijn wijf werdt m swangher.

l Rom.9.10.
m Oft met kinde.

21 Ende de kinderen stieten hen te samen
in haren lijve: doe sprack sy: Doe het my
alsoo soude gaen/ waerom ben ick swan-
gher ghewordeu? ende sy ginck heuen den
Heere te vraghen.
22 Ende de Heere sprac tot haer: Twee Vol-
ken zijn in uwen lijve, ende tweederley liede
sullen hen scheyden wt uwen lijve / ende een
volck sal den anderen te boven gaen. n en-
de de grootste sal den cleynsten dienen.

n 2.Sam.8. 14.
Roma.9.12.

23 Doe nu de tijt quam dat sy baren soude/
siet, doe waren tweelingen in haren lijve.
24 De eerste die daer wt quam / was root-
achtich, gantsch rou als een vel / ende sy
noemde hem Esau.

Esau.

25 o Daerna quam wt zijn broe-
der, die hielt met zijner hant de versen E-
saus, ende hieten hem Jacob: tsestich Jaer
out was Isaac/ doe sy gheboren werden.

o Hosee12. 3
Match.1. 2.

26 Ende doe de Jonghelingen groot wer-
den/ werdt Esau een Jager/ ende p ‡ een
Ackerman/ ende Jacob een q ‡ vroom man/
ende woonde in den Hutten.

p ‡ anders/ die hem des velts hielt/
Jacob.
q ‡ anders/ eenwoldige ofte tam.

27 Ende Isaac hadde Esau lief / ende at
gheerne van zijnen Wiltvanck / Rebecca
daerenteghen hadde Jacob lief.
28 Ende Jacob coockte een r ‡ gherichte:
doe quam Esau van den Velde/ ende was
moede/

r ‡ anders/ ghecoocksel.

29 Ende sprack tot Jacob: Laet my proe-
ven dat roode gherichte / want ick ben
moede: Daer van heet hy Edom.

Edom/ heet rootachtich

30 Ende Jacob sprack: Vercoopt my he-
den uwe Eerstgheboorte.

Esau vercoopet zijne eerste gheboorte.

31 Esau antwoordde: Siet, ick moet doch
sterven / wat sal my dan de Eerstghe-
boorte?
32 Jacob sprack: f Soo sweert my heden:
ende hy sweer hem. t ende vercocht alsoo
Jacob zijn Eerstegheboorte.

f Gene.47. 31.
t Hebr.12.16

33 Doe gaf hem Jacob broot ende dat lint-
sengherichte. ende hy at ende dranck, ende
stont op, ende ginck daer van: alsoo verach-
te Esau zijne Eerstegheboorte.

Dat xxvj. Capittel.

1. Isaac treckt der dierte halven nae
Gerar, 2. Hem wordt de bevestinghe des
Eedts zijnen vader Abraham gedaen/ toe
ghesedt, ende bystant belooft, 9. Wordt
ghestraft om het afsegghen zijns wijfs 13.
Wordt verrijckt, ende moet vertrecken om
zijns voorspoets wille / 19. De herderen
twisten om de waterputten, 24. De Heere
troost Isaac. 25. So roept hy hem aen, 26.
Abimelech maeckt verbontenisse met hem/
34. Esau verhouwelickt hem/ teghen zijner
ouderen danck.

1 DAer quam eenen dieren tijt int lant/
boven a dien die te voren tot Abra-
hams tijden was: ende Isaac tooch
tot Abimelech der Philisteen Coninck na
Gerar.

Een diere tydt te Isaacs tyde.
a Gen.12.10.

2 Doe verscheen hem de Heere, ende sprack:
En treckt niet af in Egypten / maer blijft
in den lande/ dat ick u segghe.
3 Sijt een vreemdelinck in desen lande/ ende
ick wil met u zijn/ ende u seghenen: b want
u ende uwen zade, wil ick alle dese landen
gheven/ ende wil mijnen Eedt c bevesti-
ghen/ dien ick uwen vader Abraham ghe-
sworen hebbe.

b Gen.12.7.
ende 13.15.
ende 15.18.
Deut.34.4.
c Oft/ stadich/ oft vastgrijpich maken.

4 d Ende ick wil u zaet vermeeren/ als de
Sterren aen den Hemel / ende wil uwen
zade alle dese landen gheven; e ende door
u Zaedt, sullen alle Volcken op Aerden
ghesegent worden/

d Gen.13.16
Christus wort Isaac toegheseyt.

5 Daerom dat Abraham mijner stemme
ghehoorsaem gheweest is ende heeft ghe-
houden mijne Rechten. mijne Ghebodden/
mijne Zeden ende mijne Wetten.

e Gen.12. 3.
ende 18.18.
ende 22.18.
ende 49. 10.
Psal.44. 21.
Act.3.25.
Galat.3.8.
16.

6 Alsoo woonde Isaac te Gerar.
7 Ende wanneer de liede aen der seluer plaet
se vraechden van zijnen wijve / so sprac hy:
f Sy is mijn suster: want hy vreesde hem
te segghen: Sy is mijn wijf / sy mochten
my verworghen om Rebecca wille/ want
sy was schoon van aenghesichte.

f Gene.1.2.13
ende 20.2.

8 Als hy nu daer eenen tijt lanc was, sach
Abimelech der Philisteen Coninck door
de venster. ende werdt ghewaer dat Isaac
g schertzede met zijnen wijve Rebecca.

g Oft, boetzede.

9 Doe riep Abimelech Isaac ende sprack:
Siet/ het is u wijf hoe hebt ghy dan ghe-
seyt: Sy is mijn suster? Isaac antwoordde
hem: Ick dachte, ick soude misschien ster-
uen moeten om harent wille.
10 Abimelech sprac: Waeromme hebt ghy
ons dan dat gedaen? het ware lichtelick
gheschiet/ dat hem yemant vanden volcke
tot uwen wijve gheleydt hadde/ ende ghy had
det alsoo een schult over ons ghebracht.
11 Doe ghebood Abimelech allen volcke/
ende sprack: Wie desen man oft zijnen wij-
ue aentast die sal des doodts sterven.
12 Ende Isaac saeyde inden lande / ende
creech desselven Jaers, honderdtfoudighe
vrucht: want de Heere seghende hem.
13 Ende hy wert een groot man ginck / ende
nam toe/ tot dat hy seer groot werdt.
14 Dat hy veel goets hadde aen cleynen
ende grooten Vee, ende een groot ghesinde/ ende
daerom benijdden hem de Philisteen.
15 h Ende verstopten alle Bornputten, die
zijns vaders knechten gegraven hadden/
ter tijdt Abrahams zijns vaders / ende
vuldense met Aerde.

h Gen.21.25.

16 Dat oock Abimelech tot hem sprack:
Treckt van ons / want ghy zijt ons te
machtich ghewordden.
17 Doe tooch Isaac van daer/ ende sloech
zijn Tente op in den dale Gerar / ende
woonde aldaer.
18 Ende hy liet de Waterputten weder op-
graven/

gron ende diese te Abrahams tyden zijns va-
ders gegrauen hadden, welcke de Philis-
teen verstopt hadden na Abrahams doot/
ende noemde se met den selven name/ daerse
zijn vader mede ghenoemt hadde.
19 Oock groeuen Isaacx knechten in den
dale/ ende vonden aldaer eenen put leuen-
digh waters.
20 Doch de Herderen van Gerar/ twiste-
den met den Herderen Isaac/ ende spra-
ken: Dat water is onse: doe hiet hy den
Waterput i Eseck/ daerom dat sy k † hem
dat onrecht ghedaen hadden.

i Esec/ heet onrecht-vaerdicheyt: wanneer men yemant den gewalt ofte onrecht doet.
k † anders/ met hem ghetwistiget hadden.

21 Doe groeuen sy eenen anderen Water-
put/ daer twisteden sy oock ouer: daerom
hiet hy hem l Sitna.
22 Doe maeckte hy hem van daer/ ende
groef eenen anderen Waterput/ daer en
twisteden sy niet ouer/ daerom hiet hy
hem m Rehoboth/ ende sprack: Nu heeft
ons de Heere ruymte gemaeckt/ ende ons
wassen laten inden lande.
23 Daer nae tooch hy van daer nae Ber-
Saba.

l Sitna/ heet wederstant: daervan de Duyvel Satan heet die eenen wederstant ofte een wederpart is.
m Rehoboth/ heet ruym ofte breydt dat niet enghe is.

24 Ende de Heere verscheen hem in der sel-
ver nacht/ ende sprack: Ick ben ws vaders
Abrahams Godt/ en vreest v niet: want
ick ben met v/ ende wil v seghenen/ ende
v zaedt vermeeren/ om mijns knechts A-
brahams wille.
25 Doe bouwede hy eenen Altaer aldaer/
ende n † predickte van den Naem des Hee-
ren: ende richtede aldaer zijn Hutten op:
ende zijn knechten groeuen aldaer eenen
Waterput.
26 o Ende Abimelech ginck tot hem van
Gerar/ ende p † Ahusath zijn vrient/ ende
Phicol zijn Veldthooftman.

n † anders/ riep den/ etc. aen.
o Gen. 21. 22
p † anders/ eenen hoop zijner vrienden.
q Jud. 11. 7.

27 Ende Isaac sprack tot hen: q Waerom
coemt ghy tot my? ghy haet my doch/ en-
de hebbet my van v ghedreuen.
28 Sy spraken: Wy sien het met onsen oogen
dat de Heere met v is: daerom spraken wy:
Eenen Eedt sal tusschen ons ende v zijn/ en-
de willen een Verbondt met v maken/
29 Dat ghy ons geen schade en doet/ ghe-
lijck als wy v niet aengetast en hebben/ ende
als wy v niet dan alle goet ghedaen heb-
ben/ ende v met vreden trecken laten: ghy
dan/ zijt nu de ghesegheende des Heeren.
30 Doe maeckte hy een maeltijdt/ ende sy
aten ende droncken.
31 Ende des morghens stonden sy vroech
op/ ende de een swoer den anderen: ende
Isaac liet se gaen: ende sy toghen van hem
met vreden.
32 Desseluen daechs quamen Isaacx knech-
ten/ ende seyden hem aen van den Water-
put/ dien sy gegrauen hadden/ ende spraken
tot hem: Wy hebben water ghevonden.

r Saba heet een Eedt, ofte sweeren.
s † anders/ volheydt. Ber heet een Waterputte.

33 Ende hy noemde dien r Saba: daer wt
heet de s † Stadt BerSaba: tot op den
huydighen dach.
34 Doe Esau veertich Jaer out was/ nam
hy ten wijue t Judith de Dochter Beri/
des Hethiters/ ende Basmath de dochter
Elon des Hethiters.
35 u Die x † beyden maeckten Isaac ende
Rebecca enckel hertenleedt.

t † anders/ rede.
t Gen. 36. 2.
u gen. 27. 46
x † anders/ dinghen.

Dat xxvij. Capittel.

1. Jacob werdt wt beschicken der moe-
der voor Esau ghesegheent/ 34. Esau iam-
meert om den ontoghen Segen/ 41. ende hecht
dootlicken haet teghen Jacob/ ende dreyght
hem/ 42. Jacob vliedt wt raet zijner moe-
derem Haran.

Jacob beliestighet Isaac zijnen vader.

1 ENde het gheschiedde doe Isaac oudt
ghewordden was/ dat zijn ooghen
doncker werden te sien/ riep hy Esau
zijnen grootsten sone/ ende sprac tot hem:
Mijn sone. Ende hy antwoordde hem:
Hier ben ick.
2 Ende hy sprack: Siet/ ick ben oudt ghe-
worden/ ende en weet niet wanneer ick
steruen sal.
3 Soo neemt nu v ghereetschap/ den Coc-
ker ende Boghe/ ende gaet op het Veldt/
ende vangt my een Wiltbraet:
4 Ende maeckt my een eten/ alsoo ickt
gheerne hebbe/ ende brengt het my hier
in dat ick ete: dat v mijn ziele seghene/ eer
ick sterue.
5 Rebecca hoorde dese woorden die Isaac
zijnen sone Esau seyde: ende Esau ghinck
henen op het Velt dat hy een Wiltbraedt
jaechde/ ende te huys brachte.
6 Doe sprack Rebecca tot Jacob haren
sone: Siet/ ick hebbe uwen vader ghe-
hoort spreken met Esau uwen broeder/
ende segghen:
7 Brengt my een Wiltbraet/ ende maeckt
my eten/ dat ick ete/ ende v seghene voor
den Heere/ eer ick sterue.
8 Soo hoort nu mijn sone mijn stemme/
wat ick v heete.
9 Gaet henen totter kudde/ ende haelt
my twee goede Bocxkens/ dat ick uwen
vader een eten daer van make/ alsoo hy
het gheerne eet.
10 Dat sult ghy uwen vader binnen dra-
ghen/ dat hy ete: op dat hy v seghene voor
zijnen doodt.
11 Maer Jacob sprack tot zijner moeder
Rebecca: Siet/ mijn broeder Esau is rou/
ende ick glat.
12 So mocht my misschien mijn vader betas-
ten ende worde voor hem geachtet/ als wonde
ick hem bedrieghen/ ende brochte ouer my
eenen Vloeck/ ende niet eenen Seghen.
13 Doe sprack zijn moeder tot hem: de Vloec
sy op my/ mijn sone. Hoort slechs mijn
stemme/ gaet ende haeltse my.
14 Doe ghinck hy henen ende haeldese/ en-
de brachtse zijner moeder: doe maeckte
zijn moeder een eten/ alsoo het zijn vader
gheerne hadde.
15 Ende nam Esaus haer grootsten soons
a † costelicke cleederen/ die sy by haer in
huys hadde/ ende tooch se Jacob aen/ ha-
ren cleynsten sone.

a † anders/ lustighe.

16 Nu de vellen van de Bocxken/ maeck-
te sy hem om zijne handen/ ende waer hy
glat was aen den halse.
17 Ende gaf alsoo het eten met broot/ also
sy het ghemaeckt hadde/ in Jacob haers
soons handt.
18 Ende hy ginck binnen tot zijnen vader/
ende sprack: Mijn vader. Hy antwoordde
Hier ben ick: Wie zijt ghy mijn sone?
19 Jacob sprac tot zijnen vader: Ic ben E-
sau v eerstgeboren sone ick hebbe gedaen/
also ghy my geseyt hebt: staet op/ settet v/
ende eet van mijnen Wiltbrade/ op dat my
uwe ziele seghene.
20 Isaac sprac tot zijnen sone: Mijn sone/
hoe hebt ghy het so geringe gevonden: Hy
antwoordde: De Heere v Godt beschickte
het my.
21 Doe sprack Isaac tot Jacob: Treet hier
toe mijn sone dat ick v betaste/ oft ghy
mijn sone Esau zijt oft niet.
22 Alsoo trat Jacob tot zijnen vader Isaac:
ende doe hi hem betastet hadde/ sprac hi: De
stemme is Jacobs stemme/ daerenteghen
de handen zijn Esaus handen.
23 Ende hy en kende hem niet/ want zijn han-
den waren rou/ als Esaus zijns broeders
handen: ende seghende hem.

24 Ende ſprack tot hem: Zijdt ghy mijn
ſone Eſau? hy antwoorde: Ja ick bent.
Doe ſprack hy:
25 Soo brengt my hier mijn ſone te eten
van u Wildtbraedt/ dat u mijn ſiele ſege-
ne. Doe bracht hy het hem/ ende hy at: en-
de brocht hem oock wijn binnen/ ende hy
dranck.
26 Ende Iſaac zijn vader ſprack tot hem:
Coemt hier/ ende cuſt my mijn ſone.
27 Hy trat toe/ eñ cuſte hem: doe rooc hy
b † den reuck zijner cleederen/ ende ſeghen-
de hem/ eñ ſprack: Siet / den reuck mijns
ſoons is als eenen reuck des Veldts / dat
de Heere gheſeghent heeft.
28 c Godt gheue u van den dauwe des He-
mels/ ende van der vetheydt der Aerden/
ende corens ende wijns overvloedicheyt.
29 Volcken moeten u dienen / ende lieden
moeten u te voete vallen: zijt een heere o-
ver uwe broederen/ ende uwer moeder kin-
deren moeten u te voete vallen: d ver-
vloeckt ſy/ wie u vloecket/ gheſeghent ſy/
wie u ſeghent.
30 Als nu Iſaac volbracht hadde den ſegẽ
over Jacob/ eñ Jacob e † nauwelicx wtge
gaen was van zijnen vader Iſaac / doe
quam Eſau zijn broeder van zijner iacht.
31 Ende maeckte oock een eten/ eñ droech
het binnen tot zijnen vader / ende ſprack
tot hem: Staet op mijn vader / ende eet
van den Wildtbrade ws ſoons/ dat my u-
we ſiele ſeghene.
32 Doe antwoordde hem Iſaac zijn vader:
wie zijt ghy? hy ſprack: Ick ben Eſau u
eerſtgheboren ſone.
33 Doe ontſette hem Iſaac over de maten
ſeer/ ende ſprack: Wel: waer is dan de Ja-
gher die het my ghebracht heeft / ende ick
hebbe van allen gegeten/ eer ghy quaemt/
ende hebbe hem gheſeghent? hy ſal oock
gheſeghent blijven.
34 Als Eſau deſe redene zijns vaders hoor
de/ ſchreydde hy luyde/ ende wert over de
mate ſeer bedroeft: ende ſprack tot zijnen
vader: Seghent my oock mijn vader.
35 Ende hy ſprack: V broeder is gheco-
men met liſte/ ende heeft uwen Seghen al
wech.
36 Doe ſprac hy: Hy heet wel Jacob/ want
hy heeft my nu tweemael f ondergetreden:
g mijn Eerſtgheboorte heeft hy wech / en-
de ſiet/ nu neemt hy my oock mijnen Se-
ghen/ ende ſprack: Hebt ghy dan gheenen
Seghen behouden.
37 Iſaac antwoordde/ eñ ſprack tot hem:
Ick hebbe hem tot eenen heere over u ghe
ſet/ ende alle zijn broeders hebbe ick hem
tot knechten ghemaeckt / met coren ende
wijn hebbe ick hem voorſien / wat ſal ick
doch u nu doen/ mijn ſone?
38 Eſau ſprack tot zijnen vader: Hebt ghy
dan maer eenen Seghen/ mijn vader? ſe-
ghent my oock mijn vader/ h ende hief op
zijn ſtemme/ ende weende.
39 Doe antwoordde Iſaac zijn vader / en-
de ſprack tot hem: i Siet daer / ghy ſult
een vette wooninghe hebben op Aerden/
ende van den dauwe des Hemels van bo-
uen heraf.
40 Ws ſweerts ſult ghy u generen / ende
uwen broeder dienen : ende het ſal ghe-
ſchieden/ k † dat ghy l † oock een heere
worden/ eñ zijn iock van uwen halſe ſcheu-
ren ſult.
41 Ende Eſau was op Jacob m gram/ om
des Seghens wille / daer hem zijn vader
mede gheſeghent hadde/ ende ſprack in zij-
ner herten: n De tijt ſal o † haeſt comen/

b † anders/ het ghe-reuck.
c Hebr. 11. 20 Syr. 3. 10.
d Gen. 12. 3.
e † anders/ Ruym.
f Elck heet een voetſole daer van coemt Ja-cob een on-dertreder of te die met voetẽ treet. Eñ beduydt alle Gheloo-vighen die door het E-vangelium de Werelt/ het Vleeſch ende den Duyvel met Sonde eñ Doot on-der hen tre-den door Chriſtum.
g Gen. 25. 33
h Heb. 12. 17
i Hebr. 11. 20
k † anders/ ſoo ghy u verneder t/ dat ghy zijn iock etc.
l † anders/ heerſchen/ ende zijn etc
m Ofte ha-tich/ ofte vyandiſch.
n Obadie 10
o Oft/ in corten/ † and. des claghens mijnes Va-ders hier toe rucken/ daer wil ick mijnen etc.

dat mijn vader leet dragen moet/ want ick
wil mijnen broeder Jacob dooden.
42 Doen werden Rebecca aengheſeyt deſe
woorden Eſaus haers grootſten ſoons/
ende ſchickte henen / ende liet Jacob ha-
ren cleynſten ſone roepen/ ende ſprack tot
hem: Siet u broeder Eſau dreycht u / dat
hy u dooden wil.
43 Ende nu hoort mijn ſtemme/ mijn ſone/
maket u op/ ende vliedt tot mijnen broe-
der Laban in Haran.
44 Eñ blijft een wijle by hem / tot dat haer
de toornicheyt ws broeders keere.
45 Ende tot dat hem zijnen toorne teghen
u van u keere/ ende verghete wat ghy aen
hem ghedaen hebt: ſoo wil ick daer nae
henen ſchicken/ ende u van daer laten ha-
len: waeromme ſoude ick uwer beyder be-
rooft worden op eenen dach?
46 Eñ Rebecca ſprack tot Iſaac: p My p Gen. 26. 35.
verdriet te leuen voor den dochterẽ Heth:
So Jacob een wijf neemt vandẽ dochterẽ
Heth/ die daer zijn als de dochteren deſes
lants/ wat ſal my het leuen baten?

Dat xxviij. Capittel.

1. Iſaac ſchicket Jacob / wt aendrijn-
ghen Rebecca/ tot Laban/ hem met deſſel-
uen dochteren te verhouwelicken/ 6. Eſau
neemt noch een wijf zijnen vader te ſpijte/
12. Jacob ſiet op den wech indẽ ſlaep een
leeder die tot aen den Hemel reyckt / daer
aen de Enghelen op ende neder clummen:
de Heere bouen daer op vernachticht hem
zijn beloften Abraham ende Iſaac gedaen/
15. Ende beloeft hem by te ſtaen 18. Jacob
teeckent de ſtede/ 20. Ende doet den Hee-
re een belofte.

1 DOe riep Iſaac zijnen ſone Jacob/ en-
de ſegende hem/ eñ geboot hem/ ende
ſprack tot hem: a En neemt gheen
wijf van den dochteren Canaan.
2 Maer maeckt u op / b ende treckt in
Meſopotamiam/ tot Bethuel/ uwer moe-
der vaders huys/ ende neemt u aldaer een
wijf van den dochteren Laban/ ws moe-
ders broeder.
3 Eñ de Almachtighe Godt ſeghene u/ eñ
make u vruchtbaer/ ende vermeere u/ dat
ghy wordet eenen hoop volcken.
4 Ende geue u den Seghen Abrahams/ u
eñ uwen zade met u/ dat ghy beſittet het
lant/ daer ghy een vreemdelinck in zijdt/
c dat Godt Abraham ghegheuen heeft. d
5 Alſo d ſandt Iſaac Jacob wech/ dat hy
in Meſopotamian toge/ tot Laban/ Be-
thuels ſone/ e † in Syrien / den broeder
Rebecca/ zijner ende Eſaus moeder.
6 Als nu Eſau ſach dat Iſaac Jacob geſe
gent hadde/ eñ henen geſonden in Meſo-
potamian/ dat hy aldaer een wijf name:
eñ dat hy dewijle hy hem ſegende hem ge-
boot ende ſprack: Ghy en ſult gheen wijf
nemen van den dochteren Canaan.
7 Ende dat Jacob zijnen vader/ ende zij-
ner moeder ghehoorſaem was / ende in
Meſopotamian tooch/
8 Sach oock dat Iſaac zijn vader niet
geerne en ſach de dochteren Canaan.
9 Doe ginck hi henen tot Iſmael/ eñ nam
bouen de wijuen die hy te voren hadde/
f Mahalath de dochter Iſmael/ des ſoōs
Abrahams de ſuſter Nebaioth tẽ wijue.
10 Ende Jacob tooch wt van Ber Saba/
ende reyſde na Haran.
11 Eñ quam aen een g vlecke/ daer bleef hy
de nacht over/ want de Sonne was onder
ghegaen/ ende hy nam h † eenen ſteen dier
plaetſen/ ende leyde dien te zijnen hoofde.
eñ leyde hem aen der ſelve plaetſe ſlapen.
Ende

Jacob wort van zijnen vader ghe-ſonden in Meſopota-mian aldaer een wijf te nemen.
a Gen. 24. 3.
b Hoſee 12. 12
c Gen. 15. 18. ende 24. 7.
d Ofte ſtuerde
e † anders/ wt
Eſau belee-dighet zijne Ouders.
Mahalath Eſaus wijf.
f Gen. 36. 3.
g Ofte, ſte-de.
h † an. Van den ſteenen deſſeluen vlecke/ ende leyden tot een kuſſen te zijnen etc

l Ofte coorde.
k Joan. 1. 51
l Gen. 35. 1. ende 48. 3.
m Sprach. 44. 26.
n 1. par. 17. 21
o Deut. 12. 20 ende 19. 8.
Gen. 26. 4.
Christus worde den derden Patriarch toe ghescrpt.
p Gen. 12. 3. ende 18. 18. ende 22. 18. ende 26. 4. ende 49. 10.
q Esa. 43. 5.
r Act. 12. 11.
s ‡ anders/ vreedsaem.
Waer Godes woorde is daer is Gods huys daer staet de Hemel open met allen ghenaden etc.
t Gene. 31. 13
* BethEl heet Gods huys.
u Gen. 33. 18 ende 35. 1.
1. Par. 4. 10.
x Niet dat hy te voren met zijn Godt gheweest sy/ maer hy geloofde eenen Godsdienst op te richten daermen predicken eñ bidden soude: daer wil hy den tienden toe gheuen/ den Predickers als Abraham Melchisedech dede.

12 Ende hem droomde/ ende siet / een leeder stont op der Aerden / die met den opperstē aen den Hemel i raeckte/ende siet/
k de Enghelen Godts clommen daer aen
op ende neder.
13 l Ende de Heere stondt bouen daer op/
ende sprack: m Ick ben de Heere Abra
hams ws vaders God/ende Isaacx God/
n het landt daer ghy op ligghet/ wil ick v
ende uwen zade gheuen.
14 o Ende v zaet sal worden als het stof op
Aerden: ende ghy sult wtghebreydet wor-
den teghent Westen/ Oosten/ Noordē/ en-
de Zuyden: p ende door v eñ door v Zaedt
sullen alle Gheslachten op Aerden ghe-
seghent worden.
15 Eñ siet / q ick ben met v/ ende wil v be-
hoeden waer ghy henen treckt / ende wil
v wederom brenghen in dit lant: want ick
en wil v niet verlaten/ tot dat ick doe al-
les wat ick v ghesepdt hebbe.
16 Doe nu Jacob van zijnen slape ontde-
waeckte/ sprack hy: r Gewisselicken is de
Heere aē deser plaetse eñ ic en wistes niet.
17 Eñ vreesde hem/ eñ sprack: Hoe s ‡ hey-
lich is dese stede: hier en is niet anders/
dan een huys Gods/ ende hier is de poor-
te des Hemels.
18 Eñ Jacob stont des morgēs vroech op
t eñ nam den steen dien hy tot zynē hoof-
de geleyt hadde/ eñ rechte dien op tot een
teecken/ende goot daer Olye bouen op.
19 Ende hiet de stede * BethEl / te voren
hiet sy anders de Stadt Lus.
20 u Ende Jacob dede een ghelofte / ende
sprack: Soo Godt met my sal zijn / eñ my
behoeden op den weghe / dien ick reyse/
ende broot te eten gheuen/ ende cleederen
aen te trecken/
21 Ende my met vreden weder te huys tot
mynen vader brenghen/ x soo sal de Heere
myn Godt zijn.
22 Eñ dese steen/ dien ick opgericht hebbe
tot een teecken sal een Godts huys wor-
den: eñ alles wat ghy my gheeft / des wil
ick v den tienden gheuen.

Dat xxix. Capittel.

1. Jacob coemt aen den Borne by Haran/ 10. Drenckt Labans Schapen/ 12. Gheeft hemseluen Rahel te kennen/ 13. Wordt van Laban ontfanghen/ 18. Dien diende hy seuen Jaer om Rahel/ 23. Hem wort Lea by gheleyt/ 27. Dient weder seuen Jaer om Rahel/ 31. Lea baerde hem vier sonen Rahel is onvruchtbaer.

1 DOe hief Jacob zijn voeten op / ende
ghinck in het landt dat teghent Oo-
sten leydt.
2 Eñ sach om hem/ende siet daer was ee-
nen Waterput op den Velde/ ende siet/ drij
kudden Schapen lagen daer by: want van
dien Waterput pleghen sy de kudden te
drencken / ende eenen grooten steen lach
voor den hole des Waterputs.
3 Ende sy plegen de kudden alle aldaer te
versamelen/ eñ den steen van den hole des
Waterputs te wentelen / ende de Scha-
pen te drencken/ ende leyden dan den steen
weder voor het hol in zijn stede.
4 Ende Jacob sprack tot hen: Lieue broe-
ders van waer zijt ghy? Sy andtwoord-
den: Wy zijn van Haran.
5 Hy sprack tot hen: Kent ghy lieden oock
Laban/ den Sone Nahor? Sy antwoord-
den: Wy kennen hem wel.
6 Hy sprack: Gaet het hem oock wel? Sy
antwoordden: Het gaet hem wel; ende
siet/ daer coemt zijn dochter Rahel met
den Schapen.
7 Hy sprack: Het is noch hooch dach/ en-
de het en is noch gheen tydt het Vee in te
dryuen: drenckt de Schapen / ende gaet
heuen ende weydtse.
8 Sy antwoordden: Wy en connen niet/
soo langhe tot dat alle kudden te samen
ghebracht worden/ ende wy den steen van
den hole des puts wentelen / ende also de
Schapen drencken.
9 Als hy noch met hen sprack / doe quam
Rahel met de Schapen haers vaders/
want sy hoedde de Schapen.
10 Doe nu Jacob Rahel sach / de dochter
Labans zijner moeder broeder / tradt hy
daer toe/ ende wentelde den steen van den
hole des puts/ ende drenckte de Schapen
Labans/ zijner moeder broeder.
11 Ende kussede Rahel / a ‡ hief op zijn
stemme/ ende weende.
12 Ende seyde haer / dat hy haers vaders
broeder was/ eñ Rebecca sone: Doe liep sy
henen/ ende seyde dat haren vader aen.
13 Doe nu Laban hoorde van Jacob zijner
suster sone/ liep hy hem teghen/ ende helsde
ende cussede hem/ ende bracht hem in
zijn huys: doe vertelde hy Laban alle dese
ghescchiedenissen.
14 Doe sprack Laban tot hem: Wel aen/
ghy zijt myn been ende myn vleesch / ende
hy bleef by hem een Maent lanck.
15 Daer nae sprack Laban tot Jacob: Hoe
wel ghy myn broeder zijdt/ soudet ghy my
daerom niet dienen? Segt / wat sal uwen
loon zijn?
16 Laban hadde twee dochteren/ de oudtste
hiet Lea/ ende de jonckste Rahel.
17 Doch Lea hadde een teer ghesichte/ Ra-
hel was schoon van ghedaente/ eñ schoon
van aenghesichte.
18 Eñ Jacob creech Rahel lief/ ende sprac:
Ick wil v seuen Jaer om Rahel v jonckste
dochter dienen.
19 Labā antwoordde: Het is beter dat icse
v gheue/ dan eenen anderen/ blijft by my.
20 Alsoo diende Jacob om Rahel / seuen
Jaer/ ende sy dochten hem / als waerent
b ‡ sommighe daghen/ soo lief hadde hyse.
21 Ende Jacob sprack tot Laban : Gheeft
my myn wijf/ want de tydt is hier/ dat ick
byligghe.
22 Doe noodde Laban alle de lieden dier
Plecke/ ende maeckte een Weertschap.
23 Des auonts nam hy zijn dochter Lea/
ende brachtse tot hem/ ende hy besliepse.
24 Ende Laban gaf Lea zijner dochter/ zijn
maecht Silpa ter maecht.
25 Des morghens/ siet/ doe was het Lea/
ende sprack tot Laban : Waerom hebt
ghy my dat ghedaen: hebbe ick v niet om
Rahel gedient/ waerom hebt ghy my dan
bedroghen?
26 Laban antwoordde: Het en is niet ghe-
woonlick in onsen lande/ datmen de jonc-
ste wegheue voor der oudtster.
27 Houdt met deser dese weke wt / soo wil
ick v dese oock gheuen/ om den dienst die
ghy my noch ander seuen Jaer dienē sult.
28 Jacob dede also/ ende hielt de weke wt.
29 Doe gaf hem Laban Rahel zyn dochter
ten wyue: ende gaf Rahel zijner dochter
zyn maecht Bilha ter maecht.
30 Also lach hy oock by met Rahel/ eñ had
de Rahel liener dan Lea : ende diende hy
hem voortaen de ander seuen Jaren.
31 Doe nu de Heere sach/ dat Lea onweert
was/ maeckte hyse vruchtbaer / eñ Rahel
onvruchtbaer.

a ‡ anders/ de selue hief op hare stemme/ etc.
maer hy etc Susters kinderen wordē broeders ghenoemt/ na der aert der Hebreischer sprake Laban.
Lea eñ Rahel Labans dochteren.
b ‡ anders/ eenighe.
Lea Jacobs wijf.
Rahel Jacobs wijf.

e Oft/ met kinde.
b 1. Par. 2. 1.
c Ruben heet een schouw kint.
f Simeon heet/ een hoorer kint
g Levi heet/ toegedaen.
h Mat. 1. 2.
i Juda heet een beken-ner ofte danckseg-gher.

Rahel geeft Jacob hare maget Bil-ha ten wy-ue.
a 1. Sam. 1. 7.
b Gen. 16. 2.
Bilha.
c Oft/ met kinde/
d Dan/ heet ghe-richtet.
2. Para. 2. 3.
e † anders/ Jck hebbe treflick ghe worstelt met myner ete.
f Naphtha li/ heet ver-wisselt/ om-ghewendet omgekeert/ wanneer-men het we dersvel doet
Psalm. 18.
Met den verkeerden verkeert ghy v.
g † anders/ dat is ghe-luck:
h Gad/ heet rustich ten strijde.
i Asser/ heet rustich ten strijde.
i Asser/ heet salich.
k † anders/ Alreun. Anders/ Le-lien/ An. Besien: som mighe Jo-den heeten het kersen-besien/ die in den Ter-wen Oogst rijpe zijn: alsoo wat het sy/ is onseker.

32 End Lea wert e swanger/ end baerde eenē
sone/ d die hiet sy e Ruben / ende sprack:
De Heere heeft aenghesien myn ellende:
nu sal my myn man lief hebben.
33 Ende Lea wert noch eenmael met kin-
de/ ende baerde eenen sone / ende sprack:
De Heere heeft ghehoort dat ick onweert
ben ende heeft my desen oock ghegheuen/
ende hieten f Simeon.
34 Noch eenmael wert sy met kinde / ende
baerde eenen sone / ende sprack : Nu sal
hem myn man weder tot my doen / want
ick hebbe hem drye sonen ghebaert / daer-
om hiet sy hem g Levi.
35 Ten vierdē wert sy met kinde/ end baerde
eenen sone end sprack: Nu wil ick den Hee
re dancken: h daerom hiet sy hem i Juda:
ende hielt op kinderen te baren.

Dat xxx. Capittel.

1. Vanden vijt die Lea ende Rahel aen
leyden kinderen te crijghen / ende namen
derseluen/ 25. Jacob bestaet wederom na
huys te keeren/ 27. Dat bidt hem Laban
af/ ende verdraecht hem met Jacob ouer
zynen loon / 37. Bonte ende plackighe
schapen ende gheyten/ het kuddel der ryck
dommen Jacobs.

1 DOe Rahel sach/ dat sy Jacob niet en
baerde/ benydde sy haer suster / ende
sprack tot Jacob: Geeft my oock kin-
deren: indien niet/ soo sterue ick.
2 Jacob wert of seer toornich op Rahel/ end
sprack: a Jck en ben doch Godt niet / die
v lijfs vrucht niet ghegeuen en wil.
3 End sy sprack. Siet daer is myn maecht
Bilha/ b legt v tot haer/ dat sy op mynen
schoot bare/ ende ick doch door haer ghe-
bouwet worde.
4 Ende gaf hem alsoo Bilha haer maecht
ten wyue; ende Jacob leyde hem by haer.
5 Also wert Bilha c swanger/ ende baer-
de Jacob eenen sone.
6 Doe sprack Rahel: Godt heeft myn sa-
ke gherichtet ende myn stemme verhoort
ende my eenen sone ghegheuen: daerom
hiet sy hem d Dan.
7 Noch eenmael werdt Bilha Rahels
maecht met kinde ende baerde Jacob den
anderen sone.
8 Doe sprack Rahel: e † Godt heeft het
ghewendet met my ende myner suster/ en-
de ick neme de ouerhandt : ende hiet hem
f Naphthali.
9 Doe nu Lea sach dat sy opgehoudē had
de met baren/ nam sy haer maecht Silpa/
ende gaffe Jacob ten wyue.
10 Alsoo baerde Silpa Lea maghet/ Jacob
eenen sone.
11 Doe sprack Lea : g Rustich : ende hiet
hem h Gad.
12 Daer na baerde Silpa Lea maecht/ Ja-
cob den anderen sone.
13 Doe sprack Lea: Wel my/ want my sul-
len salich prysen de dochteren : ende hiet
hem i Asser.
14 Ruben ginck wt ter tijdt der Terwen
Oogst end vant k † Dudaim op den velde/
ende brachtse te huys zyner moeder Lea.
Doe sprack Rahel tot Lea: Geeft my van
der Dudaim ws soons een deel.
15 Sy antwoordde: En hebt ghy niet ge-
noech dat ghy my mynen man ghenomen
hebt / ende wilt oock de Dudaim myns
soons nemen? Rahel sprack: Wel aen/ hy
sal desen nacht by v slapen voor de Du-
daim ws soons.
16 Doe nu Jacob des auonts vanden vel-
de quam/ ginck Lea wt/ hem teghen / ende
sprack: By my sult ghy ligghen/ want ick
hebbe v ghecocht voor de Dudaim myns
soons: ende hy sliep dien nacht by haer.
17 Ende God verhoorde Lea ende sy wert
met kinde/ ende baerde Jacob den vijfsten
sone.
18 Ende sprack: God heeft my geloont dat
ick mynen manne myne maecht gegeuen
hebbe: ende hiet hem l Isaschar.
19 Noch eenmael wert Lea met kinde / en-
de baerde Jacob den sesten sone.
20 End sprack: Godt heeft my wel beraden:
nu sal myn man weder by my woonen:
want ick hebbe hem ses sonen gebaert: en-
de hiet hem m Sebulon.
21 Daer na baerde sy een dochter/ die hiet
sy n Dina.
22 o † De Heere dacht oock aen Rahel / end
verhoordese/ ende maecktese vruchtbaer.
23 Doe wert sy met kinde/ end baerde eenen
sone/ ende sprack: God heeft myne smaet-
heyt van my ghenomen/
24 Ende hiet hem p Joseph / ende sprack:
De Heere wonde my doch noch eenen an-
deren sone daer toe gheuen.
25 Doe nu Rahel Joseph ghebaert hadde/
sprack Jacob tot Laban: q Laet my tree
ken aen myn stede/ ende in myn lande.
26 Gheeft my myn wyf ende myn kinde-
ren/ daer ick v om ghedient hebbe/ dat ick
henen trecke: want ghy weet r † hoe lan-
ghe ende ghetrouwelick ick v ghedient
hebbe.
27 Laban sprack tot hem: Laet my ghena-
de voor uwen ooghen vinden/ s ick mercke
dat my de Heere ghesegent heeft om
uwent wille:
28 Bestemt my den loon dien ick v ghe-
uen sal.
29 Ende hy sprack tot hem : Ghy weet wel
hoe ick v ghedient hebbe / ende wat ghy
voor Vee hebt onder my.
30 Ghy haddet weynich eer ic hier quam/
nu daerentegen isset wtghebreydet in de
veelheyt: ende de Heere heeft v gesegent
door mynen t voet: ende nu / wanneer sal
ick oock myn huys versorghen?
31 End hy sprack: Wat sal ick v dan geuen?
Jacob sprac: Ghy en sult my niets met al-
len geuen: maer so ghy doen wilt dat ick v
segghe/ soo wil ick wederom weyden ende
uwe Schapen hoeden.
32 Jck wil heden door alle v kudden gaen/
ende wtscheyden alle plackachtighe ende
bonte Schapen / ende alle u swarte Scha
pen onder den Lammeren/ ende de bonte
ende plackighe Gheyten : wat nu bondt
ende plackich vallen sal/ dat sal mynen
loon zyn.
33 So sal my myne gerechticheyt betuygē
heden oft morgen/ wanneer het coemt dat
ick mynen loon van v nemen sal : also dat/
wat niet plackich oft bont/ oft niet swart
zyn en sal onder den Lammeren ende Gey
ten/ dat sy een dieuerie by my.
34 Doe sprack Laban: Siet daer/ het sy als
ghy ghesept hebt.
35 Ende sonderde dies daechs wt de ghe-
sprenckelde ende bonte Bocken/ ende alle
plackighe ende bonte Geyten: waer maer
wat wits aen was/ ende alles wat swart
onder den Lammeren was/ ende dede het
onder de handen zyner kinderen.
36 Ende maeckte ruymte dryer dachreysen
wydt / tusschen hem ende Jacob : alsoo
weydde Jacob de kudden Labans / die
daer ouer waren.
37 Jacob dan / nam stocken van groenen
x † Poppelierboomen/ haselaren/ end Casta-
nien/ ende schelde witte strepen daer aen/
dat aen

l Isaschar/ heet loon.
m Sebulō/ heet bywoo ninghe.
n Dina/ heet een sa ke oft ghe-richte.
Gen. 34. 1.
o † anders/ Godt.
p Joseph/ heet toene-minghe.
1. Para 2. 2.
q 1. reg. 11. 21
r † anders/ wat voor eenen dienst ick v gedaē hebbe.
s Gen. 39. 5.
Esa. 45. 3. 4
t Dat is/ ick hebbe moeten loo-pen ende rennen door dunne ende dicke dat ghy so rycke wordet mynen voet heeftet moe-ten doen. Inde yders Euange-lizantium pacem/ etc/ cursus ver-bi sui nimi-sterii.
u † anders/ rosse. Nae aert deser sprake heet hier Moses het cleyn vee/ nu Gey ten/ nu Lam meren/ nu Bocken. Want hy wil soo veel seggen/ dat Jacob heb-be alle wit-te vee be-houden/ end alle het bon te end swar-te Laban gedaē: wat nu bontes van eener verwen vee quam/ dat soude zynen loon zyn. Des werdt Laban blij-de/ end had-de de natu-re voor hem daerom dat van eender verwen niet veel bonte

naturelicke comt: maer Jacob hielp de natuere met der cōst dat hie van ander vee wel vele vōte vroegen.

y † Anders Wyden/

p † An. richtede het aengesichte der schaep kudden teghen den gesprenckelden eñ roschtighen in den etc.

dat aen de stocken het witte bloot werdt:

38 Ende leyde de stocken die hy gheschelt hadde, inde Drinckgooten, voor de kuddē/ die daer comen moesten te drincken: dat sy ontfangen souden, wanneer sy te drincken quamen.

39 Alsoo ontfinghen de Cudden bouen de stocken / ende brachten ghesprinckelde/ plackighe ende bonte.

40 Doe scheydde Jacob de Lammeren / eñ p † dede de afghescheydde kudden tot den plackigen ende swerten inder kudde Labans: ende maecte hem een eyghen kudde/ dat en dede hy niet tot der kudde Labās.

41 Wanneer nu de rammingen der vroeghelingen kudden was leyde hy de stockē in de Drinckgotē voor de oogen der kuddē/ op dat sy ouer de stocken ontfinghen.

42 Daerentegen inder spaderlingen ramminghe, en leyde hyse niet daer in: alsoo werden de spadelinghen Labans/ ende de vroeghelingen Jacobs: daer van werdt de man ouer de mate rijck / so dat hy veel Schapen / Maechden ende Knechten/ Kemelē ende Ezels hadde.

Dat xxxj. Capittel.

1. Jacob vermerckt den afgonst zijns gheluck. 3. Treckt wt beuel des Heeren ende raedt zijner wijuen heymelicken nae huys. 19. Rahel steelt haers vaders Beelden. 23. Laban wordt inden naiagen Jacobs halmen van God gewaerschout/ 26. verwijt hem gelijckewel zijne vlucht ende ghestolen Beelden/ 33. ende so hy deselue by hem niet en vindt, 36. wordt daerouer hefstich van Jacob gescholden. 44. Maken met malcanderen een verdrach / ende trecken henen.

1 Ende de redenen der kinderen Labans quamen voor hem dat sy spraken: Jacob heeft al ons vaders goet tot hem ghebraeht / ende van ons Vaders goedt heeft hy sulcken rijckdom te weghe ghebracht.

2 Ende Jacob sach aen het aensichte Labās/ ende siet: het en was niet teghen hem als ghisteren ende eerghisteren.

a Gen. 32. 8.

3 Eñ de Heere sprack tot Jacob: a Treckt weder in uwer vaderen landt, ende tot uwer maechschap ick wil met v zijn.

4 Doe sandt Jacob henen / eñ liet Rahel ende Lea roepen/ op het Veit by zijn kudde ende sprack tot hen:

5 Ick sie ws vaders aengesichte dat het niet teghen my en is / als ghisteren ende eerghisteren: doch de Godt mijns vaders is met my gheweest.

6 Ende ghy lieden weet / dat ick wt alle mijn crachten uwen vader gedient hebbe.

7 Ende hy heeft bedrieghelick met my ghehandelt / ende nu thienmael mijnen loon verandert: doch God en heeft het hē niet toeghelaten/ dat hy my schade dede.

8 Wanneer hy sprack: De Bonte sullen uwē loon zijn, so droech de gantsche kudde bonte: wāneer hy daerentegen sprack: De ghesprenckelde sullen uwen loon zijn/ so droech de gāntsche kudde gesprēckelde.

9 Also heeft Godt de goeden ws vaders hem ontwendet ende my ghegheuen.

10 Want wanneer den tydt der ramminghe quam, hief ick mijne ooghen op/ ende sach inden droom / ende siet/ de Bocken sprongen op de gesprinckelde/ plackige/ ende bonte Schapen.

11 Ende de Engel Gods sprack tot my in den droom Jacob: Ende ick antwoordde: hier ben ick.

12 Ende hy sprack: Heft op uwe ooghen/ ende siet/ b de Bocken springhen op de ghesprenckelde / plackighe / ende bonte Schapen: want ick hebbe al dat ghesien/ wat v Laban doet.

b Bocken zijn hier ooc Rammen.

13 Ick ben de God te Beth El/ c daer ghy den steen gesalft hebt/ ende my aldaer een ghelofte ghedaen: Nu/ maeckt v op/ ende treckt wt desen lande / ende treckt weder in het landt uwer maechschap.

c Gen. 28. 18

14 Doe antwoordden Rahel ende Lea, ende spraken tot hem: Wy en hebben doch gheen deel noch erue meer in ons vaders huys.

15 Hy heeft ons doch ghehouden als de vreemde, want hy heeft ons vercocht: eñ onsen loon verteert.

16 Daerom heeft Godt onsen vader ontwendt zijnē rijckdom tot ons/ ende onsen kinderen: alles wat v nu Godt gheseydt heeft, dat doet.

17 Also maeckte hem Jacob op/ ende loed zijn kinderen ende wijuen op Kemels.

18 Ende voerde wech alle zijn Vee/ eñ alle zijn haue/ die hy te Mesopotamia verworuen hadde/ dat hy quame tot Isaac zijnen vader int landt Canaan.

Jacob reyst wederom in Canaan.

19 (Laban nu/ was gegaen om zijn kudden te d scheeren) ende Rahel stal haers Vaders Afgoden.

d Gen. 38. 12. 2 Sam. 13. 23

20 Also e stal Jacob Laban te Syrien het herte, daermede dat hy hem niet aē en seyde dat hy vloodt.

e Het herte stelen/ is op Hebreisch wat doen buyten eñs anders weten.

21 Also vloot hy, eñ alles wat zijne was/ maeckte hem op/ eñ voer ouer het water/ ende rechtede hem na den Berge Gilead.

22 Ten derden dage werdt het Laban aengheseydt/ dat Jacob vloodt.

23 Ende f † hy nam zijn broeders tot hem/ ende jaechde hem na, seuen dachreysen/ ende creegh hem op den Berge Gilead.

f † And. die

24 Doch God quā tot Laban den Syrier/ inden droom des nachts / ende sprack tot hem: Hoedet v / dat ghy met Jacob niet anders en sprecket dan vriendelick.

Merct hoe Godt voor de zijne sorghet.

25 Ende Laban naerderde hem tot Jacob. Jacob hadde zijne Hutten opgheslaghen op den Berch: ende Laban met zijnē broederen/ sloech zijne Hutten ooc op/ op den Berghe Gilead.

26 Doe sprac Laban tot Jacob: Wat hebt ghy ghedaen, dat ghy mijn herte ghestolen hebt: ende hebt mijne dochteren ontvoert/ gelijck g † oft sy door het Sweert de ghevanghen waren?

g † And. die door etc.

27 Waerom zijt ghy heymelick ghevloodē/ ende hebt v wech ghestolen/ ende en hebt het my niet aengheseydt/ dat ick v hadde geleydet met vreuchden/ met singen / met Trommen ende Harpen?

28 Ende en hebt my mijne kinderen ende dochteren niet laten kussen? nu/ ghy hebt doorlicken ghedaen.

29 Ende ick hadde met Gods hulpe wel so veel machts/ dat ick v lieden conde quaet doen, doch ws vaders Godt, heeft ghisteren tot my gheseydt : Hoedt v / dat ghy met Jacob niet anders dan vriendelick en sprecket.

30 Eñ dewijle ghy dan woudet trecken/ eñ begeerdet so seer ws vaders huys/ waerom hebt ghy my mijne Goden gestolen?

31 Jacob antwoordde/ eñ sprack tot Laban: Ick vreesde my/ eñ dachte/ ghy soudet uwe dochteren van my † trecken.

† Anders / rijten.

32 By welcken ghy dan noch uwe Goden vindet: die sterue hier voor onsen broederen: soeckt het uwe by my/ ende neemt het henen: Jacob en wiste niet dat se Rahel ghestolen hadde,

33 Doe ginck Laban inde hutten Jacobs/
ende Lea ende der beyden Maechden/ en-
de en vandt niets: ende ginck wt der Hut-
ten Lea/ inde Hutte Rahel.
34 Doe nam Rahel de Afgoden/ eñ leydese
onder het stroysel der Kemelen/ eñ sittede
haer daer op: eñ Laban besocht de gant-
sche Hutte/ ende en vant niets.
35 Doe sprack sy tot haren vader: Myn
heere en weest niet toornich / want ick en
can niet teghen v opstaen: want het gaet
my nae der vrouwen wyse: also en vant hy
de Afgoden niet / hoe seer dat hyse oock
sochte.
36 Ende Jacob wert toornich/ende schalt
Laban/ eñ sprack tot hem: Wat hebbe ick
misdaen oft gesondicht/ dat ghy alsoo
op my verhittet zydt?
37 Ghy hebt alle mynen huysraet betastet/
wat hebt ghy daer in wes huysraets ghe-
vonden? legt dat daer voor mynen ende u-
wen broederen/ dat sy tusschen ons bey-
den richten.
38 Dese twintich Jaer ben ick by v ghe-
weest/ uwe Schapen eñ Geyten en h † zyn
niet onvruchtbaer geweest/ de Rammen u-
wer kuddẽ en hebbe ick noyt ghegetẽ, i wat
de Ghedierten verscheurden/ k bracht ick
v niet/ ick moestet v betalen.
39 Ghy l eyschede het van myner handt/
het ware des daechs oft des nachts ghe-
stolen.
40 Des daechs versmachtede ick van hit-
te/ ende des nachts van vroste/ ende ghe-
nen slaep en quam in mynen ooghen.
41 Also hebbe ick dese twintich Jaer in u-
wẽ huyse gedient/ veertien om uwe doch-
teren/ ende sesse om uwe kudden / eñ hebt
my mynen loon tienmael verandert.
42 Eñ waer de God myns vaders/ de Godt
Abrahams eñ m de Vreese Isaacx/ op myn
ner zyden niet geweest en ware/ ghy had-
det my ledich latẽ wech treckẽ: doch God
heeft myn ellende ende arbeyt aengesien/
ende heeft v ghisteren ghestraft.
43 Laban antwoordde ende sprack tot Ja-
cob: De dochteren zyn myn dochteren/
ende de kinderen zyn myn kinderen / ende
de kudden zyn myn kuddẽ/ ende alles wat
ghy siet / is myne: wat can ick mynen
dochteren heden/ oft haren kinderen doen/
die sy ghebaert hebben?
44 Soo coemt nu/ ende laet ons een Ver-
bondt maken ick ende ghy, dat een getuy-
genisse sy tusschen my ende v.
45 Doe nam Jacob eenen steen/ eñ rechte-
de dien op tot eenen n ‡ merckstteen.
46 Ende sprac tot zynen broederen: Raept
steenen op: ende sy namen steenen / ende
maeckten eenen Hoop / ende aten op den
seluen Hoop.
47 Ende Laban hieten Jegar Sahadutha/
ende Jacob hieten o Gilead.
48 Doe sprack Laban: p Den Hoop sy he-
den een ghetuyge tusschen my ende v (daer
van heetmen hem Gilead.)
49 Eñ sy een Hoede: Want hy sprack: De
Heere sie daer in tusschen my eñ v / wan-
neer wy van malcanderen comen.
50 So ghy myne dochterẽ beschadicht/ oft
andere wyuen daer toe neemt / bouen my-
ne dochteren/ hier en is geen mensche met
ons/ siet/ dan noch God is de getuyge tus-
schen my ende v.
51 Ende Laban sprack voorder tot Jacob:
Siet/ dat is den Hoop / ende dat is dat
Merckteecken dat ick opgherecht hebbe
tusschen my ende v.
52 Den seluen Hoop sy een ghetuyge / ende

h † anders/ hebben niet misdragen/
i Exo.22.13.
k Ghelyck oft hy seyde Ick hebbe andere inder plaetse ghedaen.
l Oft/ voorderdet/
m Jacob noemet hier God Isaacs Vreese/ daerom dat Isaac God vruchtich was/ ende Gods Dienaer/
n † anders. tot een Columne/
o Dat is / een ghetuyghoop / eñ beduyt de Schrift/ daer vele ghetuygenissen van Gode met hoopẽ inne zyn. Acervus testimony.
p Jos.22.27 ende 24.27.

dat Merckteecken sy oock een getuyghe/
waer ick ouer vare tot v/ofte ghy ouerva-
ret tot my ouer desen Hoop ende Merck-
teecken/ om te beschadighen.
53 De Godt Abrahams/ eñ de Godt Na-
hors/ eñ God haerder vaderen sy Richter
tusschen ons: eñ Jacob swoer hem by der
Vreese zyns vaders Isaacx.
54 Eñ Jacob offerde een Offer op den Ber
ghe/ eñ noodde zyn broeders / het broot te
eten: ende doe sy ghegeten hadden/ bleuen
sy op den Berghe den nacht ouer.
55 Des morghens stont Laban vroech op/
custede zyne kinderen eñ dochteren/ eñ se-
gendese/ ende tooch henen/ ende quam we
derom aen zyn plaetse.

Dat xxxij. Capittel.

1. Jacob bejegenen de Engelen Gods/ 3. Hy schickt Boden voor henen tot Esau 7. Diens coemst so hy verneemt / deylt hy zyn volck eñ Vee wt vreesen/ in twee hoo-pen/ 9. Bidt Godt met ootmoet des her-ten ende vermaent hem zyner beloften/13. Bestelt geschencken voor Esau/ 24. Worstelt met eenen Engel/ 27. Ende verkrycht den Name Israel.

1 Jacob tooch oock zynen wech/ a ende de a Gen.48.16
Enghelen Godts ontmoetteden hem.
2 Ende doe hyse sach/ sprack hy: Het zyn
Godts Heyren / ende hiet de selue stede/
b Mahanaim. b Dat is/ heyrlegher/
3 Ende Jacob schickte Boden voor hem
henen/ tot zynen broeder Esau / c in het Psal.34.8
lant Seir in der landtstreke Edom. c Jos.24.4.
4 Eñ beual hen ende sprack: Also segget
mynen heere Esau: V knecht Jacob laet
v segghen: Ick ben tot nu toe by Laban/
langhe d † daer buyten gheweest. d † anders/
5 Ende hebbe Runderen eñ Ezels/ Scha- in der
pen/ Knechten / ende Maechden / ende vreemde.
hebbe wtghesonden / v mynen heere aen
te segghen/ dat ick ghenade voor uwen
ooghen vonde.
6 De Boden quamen weder tot Jacob/
ende spraken: Wy quamen tot uwen broe
der Esau ende hy treckt v oock tegen/ met
vier hondert mannen.
7 Doe vreesde hem Jacob seer / ende hem
werdt banghe/ ende deylde het volck dat
by hem was/ ende de Schapen / ende de
Runderen/ ende de Kemelen in twee Hey-
ren/ ende sprack:
8 So Esau coemt op het eẽ Heyr/ eñ slaet
het/ so sal het ouergheblevene ontloopen.
9 Voorder sprack Jacob: God myns va- Jacob bidt
ders Abraham/ eñ God myns vaders I- tot Godt in
saac/ Heere die tot my gesept hebt: e Treckt zynen angste.
weder in v landt/ ende tot v maechschap/ e Gen.31.3.
ick wil v wel doen.
10 Ick ben te f snoode aller barmhertichheyt f Oft/ slechte
ende aller trouwe/ die ghy aen uwẽ knech-
te ghedaen hebt: want ick en hadde niet
meer dan desen staf / doe ick ouer desen
Jordaen ghinck/ ende nu ben ick twee Hey
ren ghewordden:
11 g † Helpt my doch vander handt myns g † anders/
broeders vander hant Esau: want ic vree behoet my.
se my voor hem/ dat hy niet en come/ ende
sla my/ de moeders met den kinderen.
12 Ghy hebt ghesepdt: Ick wil v wel doen
ende v zaedt maken/ als het zandt aen der
Zee / datmen niet tellen en can van veel-
heydt.
13 Eñ hy bleef dien nacht daer / h eñ nam h 1.Sam.25
van dien dat hy voor handen hadde/ ghe- 18.
schencken om zynen broeder Esau:
14 Twee hondert Gheyten/ twintich Boc-
ken/ twee hondert Schapen / ende twin-
tich Rammen.

Veertich

15 Dertich suygēde Kemelē met harē Veu
len/ veertich Koeyen/ ende tien i † Ossen/
twintich Ezelinnen/ met tien Veulens.
16 Eñ dedese onder de handē zijner knech-
ten/ elck Kudde bysonder/ ende sprack tot
hen: Gaet voor my henen/ ende laet ruym
tusschen de een Kudde na den anderen.
17 Ende gheboot den eersten/ ende sprack:
Wanneer v mijn broeder Esau ontmoet/
ende vraghet: Wien hoort ghy toe/ ende
waer wilt ghy henen? ende wiens is het/
dat ghy voor v drijft.
18 So sult ghy seggē: Het hoort uwē knecht
Jacob toe/ die sendet geschencken zijnen
Heere Esau/ ende treckt ons achter na.
19 Alsoo gheboodt hy oock den tweedden/
ende den derden/ ende allen die den Kud-
den na ginghen/ ende sprack: Als ick v he-
den ghesepdt hebbe/ soo segghet tot Esau
wanneer ghy hem ontmoet.
20 Eñ segghet oock: Siet v knecht Jacob
is achter ons: want hy dochte: Ick wil
hem versoenen met den gheschencke/ dat
voor my henen gaet: daer nae wil ick hem
sien/ misschien sal hy my aennemen.
21 Alsoo ghinck het gheschenck voor hem
henen/ doch hy bleef den seluen nacht by
den Heyre:
22 Ende stondt op in der nacht/ ende nam
zijn twee wijuen/ ende de twee maechden/
ende zijn elf kinderen/ ende tooch aen dat
Weyr * Jaboc:
23 Namse ende voerdese ouer het water/ so
dat het al ouer quam wat hy hadde.
24 Ende bleef op dese zijde alleen: k † Doe
l worstelde een man met hem/ tot dat den
dagheraet aenbrack.
25 Eñ doe hy sach dat hy hem niet en ouer-
mocht/ roerde hy in het gelidt zijner heupe
aen/ eñ het gelidt zijner heupe werdt ouer
het worstelen met hem n † verwrenghet.
26 Ende hy sprack: Laet my gaen/ want
den dageraet breeckt aen. Hy antwoord-
de: Ick en verlate v niet/ ghy en seghenet
my dan.
27 Hy sprack: Hoe heet ghy? Hy antwoord-
de Jacob.
28 Hy sprack: o Ghy en sult niet p meer Ja
cob heeten/ maer q Israel: want ghy hebt
met Gode ende met menschen ghecampt/
ende hebt bouen gheleghen.
29 Ende Jacob vraechde hem/ ende sprack
Segt doch: Hoe heet ghy? Hy sprack:
r Waerom vraecht ghy hoe ick heete? en-
de hy seghende hem aldaer.
30 Ende Jacob hiet de stede s Pniel: want
ick hebbe God van aenghesichte ghesien/
ende mijn ziele is ghenesen.
31 Eñ als hy voor Pniel ouer quam/ ginck
hem de Sonne op/ ende hy hinckte aen zij-
ner heupe.
32 t Daer van en eten de kinderen van Is-
rael gheen spanaderen op den ghelede der
heupe/ tot op desen huydigen dach: daer-
omme dat de spanader aen den ghelede der
heupe Jacobs gheraeckt werdt.

i † anders/ Varren oft Stieren/
* Josue 12.2
k † anders/ Doe ringe-de. Juden hebreischen coemt ringē van Stoue. Als wāneer twee ringē/ dat het stof verkcomme hen wort: eñ wordt alsoo v l: als/ daer Stoue-de een man met hem/ Dat is een heftich cāp was het/ dat sal nie-mant ver-staen/ dan de beuinders ghe.
l Hosee 12.3.
m Oft zij-ner bogen aē de weruel oft weruel-been/ etc.
n † anders/ verrenckt.
o Gen. 35.10
1. Reg. 18. 31
p Sommi-ge: alleenlic.
q Israel coemt van Sara/ dat heet kempē oft verwel-digē. Daer-van oock Sar een Vorst oft Heere: ende Sara een Vorstinne oft vrouwe heer: eñ Is-rael eē vorst oft kemper Godes: dat is die met Gode rin-ghet ende ouerwint. Welcke ghe schiet door den ghelooue die soo vast aē Go-des woordē houdt/ tot dat hy Go-des toorne ouerwint/ eñ Godt tot eyghen ver-moghet tot eenen ghe-nadighen Vader.
r Exod. 3.13. Judic. 13.18.
s Pniel oft

Dat xxxiij. Capittel.

1. Jacob treet zijnen broeder Esau met zijnen volcke tegen/ 5. Sy spreken vrien-delicken met malcanderen/ ende worden eens 13. Esau bewijst veel goets teghen zijnen broeder/ 17. Jacob coemt tot Su-coth ende Salem/ daer woont hy.

1 Jacob hief zijn ooghen op ende sach zij-
nen broeder Esau comen/ met vier hon-
dert mannen/ ende deylde zijne kinderen
tot Lea/ ende tot Rahel/ ende tot beyden
maechden.
2 Eñ schicte de maechdē met harē kinde-
ren voor aen/ eñ Lea met haren kinderen
daer na/ ende Rahel met Joseph ićē lestē.
3 Eñ hy ginck voor hen henen/ eñ neych-
de hem seuenmael op de Aerde/ tot dat hy
tot zijnen broeder quam.
4 Ende Esau liep hem teghen/ ende nam
hem inden arm/ eñ viel hem om den hals/
ende custe hem: ende sy weenden.
5 Ende hief zijn ooghen op/ ende sach de
wijuen met de kinderen/ ende sprack: Wie
zijn dese by v? Hy andtwoordde: Het zijn
kinderen/ die Godt uwen knechte ver-
leent heeft.
6 Eñ de maechden tradē toe met den kin-
deren ende neychden hen voor hem.
7 Lea tradt oock toe met haren kinderen/
ende neychde haer voor hem: Darna trat
Joseph ende Rahel toe/ ende neychden
haer oock voor hem.
8 Ende hy sprack: Wat wilt ghy met allen
den Heyre dat ick ontmoet hebbe? Hy ant-
woordde: Dat ick ghenade vinde voor
mijnen heere.
9 Esau sprack: Ick hebbe ghenoech/ mijn
broeder/ behoudt wat ghy hebt.
10 Jacob antwoordde: Och neen/ hebbe
ick ghenade ghevonden voor v/ soo neemt
mijn gheschenck van mijner handt: want
ick sach v aenghesichte/ als saghe ick Go-
des aenghesichte/ ende a † laet het v wel
beuallen van my.
11 Neemt doch den seghen van my aen/
dien ick v toeghebracht hebbe: want God
heeft het my verleent/ ende ick hebbe al-
les ghenoech: alsoo dwanck hy hem/ dat
hy het aennam.
12 Ende hy sprack: Laet ons voort trecken
ende reysen/ ick wil b † met v trecken.
13 Hy daerenteghen sprack tot hem: Mijn
heere ghy bekennet dat ick cleyne kinde-
ren en by my hebbe/ daer toe Vee/ ende
Calfdraghende Koeyen: wanneer sy eenen
dach afghedreuen werden/ soo soude my
de gantsche Kudde steruen.
14 Mijn heere trecke voor zijnen knechte
henen/ ick wil c sachte nae drijuen/ daer
nae als het Vee ende de kinderen gaen
connen/ tot dat ick come tot mijnen heere
in Seir.
15 Esau sprack: Soo wil ick doch by v la-
ten sommighe van den volcke/ dat met my
is. Hy antwoordde: Wat is het van noo-
den: laet my slechs ghenade voor mijnen
heere vinden.
16 Alsoo tooch Esau dies daechs wederom
zijns weechs na Seir.
17 Ende Jacob tooch nae Suchot/ ende
bouwede voor hem een huys/ ende maeck-
te zijnen Vee Hutten. Daer van heet de
stede/ Suchoth.
18 d Daer na tooch Jacob e † tot Salem/
tot der stat Sichem die inden Lande Ca-
naan leydt/ na dien hy wt Mesopotamien
ghecomen was/ ende maeckte zijnen Le-
gher voor der Stadt.
19 f Ende cocht een stuck Ackers van den
kinderen Hemors des vaders Sichem/
voor hondert g Grossen.
20 Aldaer richtede hy zijne Hutten op: en-
de richtede aldaer eenen Altaer toe/ ende
riep aen den Naem des Sterckeu Godts
Israels.

Pniel heet Gods aen-ghesichte oft bekente nisse: want door den ge loone inden strijde de s cruyers/ leertmen Godt recht kennen en-de beuindē/ so heeft het dan gheen noot meer/ soo gaet de Sonne op.
t Oft/ daer wt.
a † anders/ weest met my versoēt.
b † anders/ neuen. An-ders voor
c Merckt/ dat de recht geloonigen eñ werchey lighen niet connen met malcanderē wandelen: want de ge looinge vaseen suyuer-lick met stil len gheeste/ maer de werckheyli-ghen varen ueick met vermeten-heyt harer wercken/ in Godes Wetten.
Suchoth.
d Gen. 28.20
e † anders/ met vreden Salem Si-chems stat.
f Jos. 24.32.
g Oft/ hon-dert Lam-meren voor het Marck

Dat xxxiiij Capittel.

1. Dina Jacobs dochter/ wordt van den ionghen Vorst des Lants ghesche nt 25 daer wt een groot bloetvergieten ende schade allen Lantlieden/ 29. ende een groo-te onrust den huyse Jacobs ontstaet.

Dina Jacobs dochter.
a Gen.30.21

1 E Nde Dina Lea dochter/ a dien sy Ja-
cob gebaert hadde ginck wt/ de doch-
teren des Landts te sien.
2 Doe die Sichem Hemors sone/ die des
Lants een heere was/ sach nam hyse / en-
de besliepse/ b ende schendese.

b 2. Samu. 13.14.

3 Ende zijn herte hinck aen haer / ende
hadde de Deerne lief ende sprack vriende-
lick met haer.
4 Ende Sichem sprack tot zijnen vader
Hemor: Neemt my de Deerne ten wyue.
5 En Jacob wert gewaer/ dat zijn Doch-
ter Dina gheschent was: en zyn sonen wa-
ren met den Vee op den Velde/ ende Ja-
cob swerch tot dat sy quamen.

Hemor ende Sichem handelen om Dina.

6 Doe ghinck Hemor Sichems vader wt
tot Jacob/ om met hem te spreken.
7 Onder dien quamen de sonen Jacobs
van den velde / ende doe sy dat hoorden/
verdroot het den mannen/ en werden seer
toornich/ dat hy een dorheyt aen Israel be
gaen/ ende Jacobs dochter beslapen had-
de: want alsoo en saudet niet zijn.
8 Doe sprack Hemor met hen / ende seyde:
Myns soons Sichems herte / heeft een
verlanghen na uwer Dochter: Lieue geeft-
se hem ten wyue.
9 Beurient v met ons/ gheeft ons uwe
dochteren / ende neemt ghy lieden onse
dochteren.
10 Ende woont bi ons: het Lant sal v open
zijn/ woont ende handelt/ ende c † gewin-
net daer in.

c † anders/ wort inlandisch.

11 En Sichem sprack tot haren vader en
broederen: Laet my ghenade by v vinden:
wat ghy my segghet/ dat wil ick gheuen.

d Oft bruyt gauen.

12 Eyschet slechs stocks van my d den
Bruytschat ende gheschencken/ ick wilt v
gheuen alsoo ghy dat eyscht / gheeft my
slechs de Deerne ten wyue.
13 Doe antwoorden Jacobs sonen tot
Sichem ende zijnē vader Hemor bedriech-
licken/ daerom dat haer Suster Dina ge-
schendt was/
14 Ende spraken tot hen : Wy en connen
dat niet doen/ dat wy onse Suster eenen
onbesneden man gheuen/ want dat ware
ons een schande.
15 Doch dat willen wy v te wille zijn / soo
ghy ons gelyck wordet/ en alles wat man
lick onder v lieden is/ besneden worde.
16 Dan willen wy onse dochteren v lieden
geuen/ en uwe dochteren ons nemen / en-
de by v lieden woonen/ ende een volc zijn.
17 Ist dat ghy daerenteghen ons niet en
hoort/ v te besnyden / soo willen wy onse
dochters nemen/ ende daer van trecken.
18 Die redene beuiel Hemor ende zijnen
sone wel.
19 Ende de Jongheling en vertooch het
niet/ sulcks te doen: want hy hadde lust
totter dochter Jacobs/ ende hy was heer-
lick ghehouden bouen allen / in zijns va-
ders huyse.
20 Doe quamen sy nu/ Hemor ende zijn so-
ne Sichem/ onder der Stadt poorte / en-
de spraken met den Burgheren der Stadt
ende seyden:
21 Dese lieden zijn vreedsaem by ons/ en-
de willen in den Lande woonen ende han-
delen: soo is nu het Landt wydt e † ghe-
noech voor hen/ wy willen ons hare doch
teren tot wyuen nemen / ende hen onse
dochteren gheuen.

e † anders/ voor hen te beyden zyden.
Anders/ beuanghen voor hen.

22 Doch dan willen sy ons te wille zijn/ dat
sy by ons woonen/ ende een volck met ons
wordē/ so wy alles wat manlic onder ons
is/ besnyden/ ghelyck als sy besneden zijn.
23 Haer Vee ende goeden/ en alles wat sy
hebben/ sal onse zijn/ so wy hen slechs te
wille worden/ dat sy by ons woonen.
24 Ende sy f † hoorden den Hemor / ende   f † anders/ volchden.
Sichem zijnen sone/ alle die te zijner Stat
poorte wt ende in ghing hen / ende besne-
den alles wat manlick was/ dat te zijner
Stadt wt ende inghinck.
25 Ende aen den derden dage/ doe het hen
smertede/ g namen de twee sonen Jacobs   g Judit.9.
Simeon ende Leui/ Dina broeders / een
yeghelick zyn sweert/ ende ghinghen in de
Stadt coenlick/ h ende doodden alles wat   h gen. 49.6
manlick was.
26 En doodden oock Hemor/ en zijnen sone
Sichem/ met der scherpte des sweerts/ en
namen haer Suster Dina / wt den huyse
Sichem/ ende ginggen daer van.
27 Doe quamē de sonē Jacobs ouer de ver
slaghenen/ en plonderden de Stadt / daer-
om dat sy haer Suster hadden gheschent.
28 En namen haer Schapen / Rinderen/
Ezels/ en wat inder Stadt/ en op den vel-
de was/ en alle haer haue: alle kinderen en
vrouwen namen sy geuangen/ en plonder-
den alles wat in den huysen was.
29 En Jacob sprack tot Simeon ende Le-
ui: Ghy hebbet my i † ongheluck aenghe-   i † Anders/
richtet/ dat ick stincke voor den Inwoo-   onrust/
ners deses Lants/ den Cananiteren ende
Phereziteren ende ick ben eenen cleynen
hoop: wanneer sy hen nu versamelen ouer
my/ so sullen sy my slaen: alsoo worde ick
k † verdelighet met mijnen huyse.   k Oft/ wt gheroeyt/
30 Sy antwoordden daerentegen: Souden
sy dan met onser suster/ als met eener Hoe-
ren handelen?

Dat xxxv. Capittel.

1. Jacob/ na dat hy de beelden vergra-
uen heeft/ treckt wt beuel ende met bescher
minghe Godts na Beth El/ daer hy eenen
Altaer bouwet/ 9. Godt verthoont hem
andermael/ ende stelt hem voor oogen het
ghesichte bouen int 28. Capittel beschre-
uen/ 16. Rahel zijn wyf sterft inder geboort
te Ben Jamins/ 22. Ruben beslaept zijns
vaders wyf 27. Jacob coemt tot Isaac
zijnen vader/ 29. Die sterft/ ende wordt
van Esau ende Jacob zijnen sonen begra-
uen

1 E Nde God sprac tot Jacob : Maeckt v
op en treckt na Beth El / ende woont   Beth El.
aldaer/ en maeckt aldaer eenen Altaer/
den Gode/ a die v verscheen/ doe ghy vlo-   a gen.28.13.
det voor uwen broeder Esau.
2 Doe sprac Jacob tot zijnē huyse/ en tot
allen die met hem waren : Doet van v de
vreemde Goden/ b die by v lieden zijn/ en   b gen.31.19.
reynicht v/ verandert uwe cleederen/
3 En latet ons op zijn/ en na Beth El tree
ken/ dat ick aldaer eenen Altaer make/ den
God die my verhoort heeft/ ter tyt c † my-   c † anders/ mynes
ner bedroefffenisse/ en is met mi geweest op   druckes/
den weghe/ dien ick ghetoghen ben.
4 Doe gauen sy hem alle vreemde Goden/
die onder haren handen waren/ ende haer
d ooreyspanselen: en hy begroefse onder een   d Eunulas/ datmē heet een gulden haybāt: nu zyn het
Eycke/ die by Sichem stondt.
5 En sy togen wt/ ende een vreese Godts
quam ouer den steden/ die rontom hen he-
nen lagen: Alsoo dat sy de sonen Jacobs
niet na en jaechden.   Peerlen ge-
6 Alsoo quam Jacob te Lus/ inden Lande   wordē Siet
Canaan/ die daer Beth El heet met alle   Prouerb 1.
den volcke dat met hem was.   ende Gene-
7 Ende bouwede aldaer eenen Altaer/ en   sis 24
hiet de stede/ Beth El / e daeromme dat   e Gen.28.13.
hem aldaer Godt gheopenbaert was/ doe
hy vloodt voor zijnen broeder.

Debora sterft.
f gen. 24. 59
8 Doe sterf f Debora / der Rebecca Voe-
ster/ ende wert begrauen onder BethEl/
onder der Eycken/ ende werdt ghenaemt/
de Claecheycke.
g Hosee 12. 4.
9 g Ende God verscheen Jacob noch een-
mael/ daer nae als hy wt Mesopotamia
ghecomen was/ ende seghende hem/ ende
sprack tot hem:
h Gen. 32. 28
i Reg. 18. 31.
Israel.
10 Ghy heet Jacob / h doch ghy en sult
niet meer Jacob heeten/ i maer Israel sult
ghy heeten: Ende also hieten hem Israel.
11 En God sprack tot hem: Ick ben de Al-
machtige God. zijt vruchtbaer/ en vermee-
ret v/ Volcken/ ende Volcken hoopen sul-
i Mat. 1. 6.
len van v comen/ ende i Coninghen sullen
wt uwen lendenen comen.
12 En het Lant/ dat ick Abraham ende I-
saac gegeuen hebbe/ wil ick oock v geuen/
ende wilt uwen zade gheuen na v.
13 Alsoo voer Godt op van hem / van dier
plaetse/ daer hy met hem gesproken hadde.
k † anders/ columne/ oft staende teecken.
14 Jacob richtede een steenen k † merckteec-
ken op/ aen dier plaetse/ daer hy met hem
gesproken hadde/ en goot l Dranckoffer daer
op/ ende begoot hem met Olye.
l Dat was wijn/ als dat inden nauolghenden boecke ghenoechsaem gesien wordt.
15 Ende Jacob hiet die plaetse/ daer Godt
met hem ghesproken hadde/ BethEl.
16 En sy toghen van BethEl: En doe het
noch een velt weechs was van Ephrath/
doe baerde Rahel: en het wee quam haer
hare aen/ ouer de gheboorte.
17 Ende doe het haer nu soo suer werdt in
der geboorte/ sprack de Vroevrouwe tot
haer: m Vreest v niet/ want desen sone sult
ghy oock hebben.
BethEl.
m 1. Sam. 4. 19.
18 En doe haer nu de ziele wt ginck/ dat sy
sterven moeste/ hiet sy hem n BenOni: doch
zijn vader hiet hem o Ben Jamin.
n BenOni is mijnes smerten sone.
o heet / der rechterhant sone.
Rahel sterft.
p Gen. 48. 7
19 p Alsoo sterf Rahel/ ende wert begrauen
aen den wech Ephrath/ die nu heet Beth-
lehem.
q † anders/ pilaer.
20 En Jacob richtede een staende q † teec-
ken op bouen haeren graue: r dat selue is
het grafteecken Rahels/ tot op desen dach.
r † anders/ dat is de grafsteen Rahels/ etc.
21 Ende Israel tooch wt/ ende richtede ee-
ne hutte op / op ghene zyde des Torrens
s Eder.
s Mich. 4. 8
22 Ende het ghebeurde doe Israel in dien
lande woonde/ ginck Ruben henen / t en-
de sliep bij u Bilha zijnes vaders bywijf:
x ende het quam voor Israel. Jacob had-
de twaelf sonen.
Ruben slaept by Bilha.
t 2. Samu. 16. 22.
u Gen. 30. 3.
x Gen. 49. 4
23 De sonen Lea waren dese: Ruben de eerst
gheboren sone Jacobs/ Simeon/ Leui/ Ju-
da/ Isaschar/ ende Zebulon.
24 De sonen Rahel waren: Joseph ende
Ben Jamin.
25 De sonen Bilha/ Rahels Maget: Dan
ende Naphthali.
Jacob hadde twaelf sonen.
26 De sonen Zilpa/ Lea maget/ Gad ende
Asser. Dat zijn de sonen Jacob/ die hem ge-
boren zijn in Mesopotamia.
27 Ende hy quam tot zijnen vader Isaac/
tot Mamre/ y inde hooftstadt/ die daer
y † anders/ Kiriath Arbe die daer is/ etc.
heet Hebron / daer Abraham ende Isaac
vreemdelinghen inne ghewee st zijn.
28 Ende Isaac wert hondert ende tachten-
tich Jaeren oudt:
Isaac sterft 180. Jaer out zijnde.
29 Ende nam af/ ende sterf/ ende werdt ver-
samelt tot zijnen volcke/ oudt/ ende des le-
uens sat: ende zijne sonen Esau ende Ja-
cob/ begrouen hem.

Dat xxxvj. Capittel.

1. De tellinghe der Vorsten / die van
Esau ghecomen zijn/ 6. Atrocht Esau van
zijnen broeder/ ende oorsake desseluen / 8.
Plaetse ende Nacomelinghen Esau / des
vaders der Edomiters / met tsamen der
seluen wooninghen.

Esaus vrouwen.
1 Dit is het gheslachte Esau/ die daer
heet Edom:
2 Esau nam wijuen van de dochte-
a gen. 26. 34
ren Canaan/ a Ada de dochter Elon des
b † anders/ de dochters
Hethiters / ende Ahalibama de dochter
des Ana/ b † het kints kint Zibeons des
Heuiters.
c Gen. 28. 9.
3 c Ende Basmath/ Ismaels dochter/ Na-
baioths suster.
d 1. Par. 1. 35
4 d Ende Ada baerde Esau/ Eliphas: en-
de Basmath baerde Reguel.
5 Ahalibama baerde Jehus/ Jaelam/ en-
de Corah: dat zijn Esaus kinderen/ die hem
gheboren zijn in den Lande Canaan.
6 Ende Esau nam zijne wijuen/ sonen en-
de dochteren/ alle zielen zijnes huyses/ zij-
ne haue/ ende alle het Vee/ met allen goe-
den die hy in den Lande Canaan verwor-
uen hadde/ ende tooch in een Landt / van
zijnen broeder Jacob.
e Gen. 13. 6.
7 e Want haer haue was te groot / dat sy
niet en conden by malcanderen woonen:
ende het Lant daer sy Vreemdelingen inne
f † anders/ voor haren goeden.
waren/ conde se niet verdraghen / f † van
grooter veelheyt haers Vees.
8 Also woonde g Esau op den gheberchte
g Jos. 24. 4.
Seir: Ende Esau is de Edom.
Deut. 2. 4.
9 h Dit is het gheslachte Esau/ van dien
h 1. Par. 1. 35
de Edomiters comen/ op den gheberchte
Esaus gheslachte.
Seir:
10 En alsoo heeten de kinderen Esau: Eli-
phas de sone Ada/ Esaus wijf: Reguel de
sone Basmath/ Esaus wijf.
11 Eliphas soons waren dese: Theman/
Omar/ Zepho/ Gaetam ende Kenas.
i Gen. 36. 22
12 i En Thimna was een bywijf Eliphas
Esaus sone/ die baerde hem Amelek. Dat
zijn de kinderen van Ada/ Esaus wijf.
13 De kinderen Reguel zijn dese: Nahath/
Serah/ Samma/ Misa. Dat zijn de kin-
deren van Basmath/ Esaus wijf.
14 De kinderen Ahalibama/ Esaus wijf/
k † anders/ der dochter etc.
der dochter des Ana/ k † het kinds kint
Zibeons/ zijn dese/ die sy Esau baerde: Je-
hus/ Jaelam/ ende Corah.
15 Dat zijn de Vorsten onder den kinderen
Esau: De kinderen Eliphas / des eersten
soons Esau/ waren dese: De Vorst The-
man/ de Vorst Omar/ de Vorst Zepho/ de
Vorst Kenas.
16 De Vorst Corah/ de Vorst Gaetham/ de
Vorst Amalek. Dat zijn de Vorsten van
Eliphas/ inden Lande Edom/ ende zijn de
kinderen van der Ada.
17 Ende dit zijn de kinderen Reguel / E-
saus sone: De Vorst Nahath / de Vorst
Serah/ de Vorste Samma/ de Vorst Mi-
sa. Dit zijn de Vorsten van Reguel/ inden
Lande der Edomiten / ende zijn kinderen
van der Basmath/ Esaus wijf.
18 Dit zijn de kinderen Ahalibama/ Esaus
wijf: De Vorst Jehus/ de Vorst Jaelam/
de Vorst Corah. Dat zijn de Vorsten Ahali-
bama/ der dochter des Ana/ Esaus wijf.
19 Dat zijn Esaus kinderen/ en hare Vor-
sten: hy is de Edom.
20 l De kinderen van Seir des Horiten/
l De kinderen Seir des Horiters.
die in den Lande woonden/ zijn dese: Lo-
than/ Sobal/ Zibeon/ Ana.
21 Dison / Eser ende Disan. Dat zijn de
Vorsten der Horiten / alle kinderen des
1. Par. 1. 38.
Seir/ inden Lande Edom.
22 Ende de kinderen Lothans waren dese:
Hori ende Hemam: m Ende Lothans Sus-
m Gene. 36. 12.
ter hiet Thimna.
23 De kinderen van Sobal waren dese:
Aluan / Manahath / Ebal / Sepho/ en-
de Onam.
24 De kinderen van Zibeon waren: Aia/

n Leuit. 19. 19.

ende Ana: n dat is de Ana/ die inde Woe-
styne muylen eerden vant/ doe hy zynes va-
ders Zibeons Ezels hoedde.
25 De kinderen Ana waren : Dison ende
Ahalibama dat is de dochter Ana.
26 De kinderen van Dison waren : Hem-
dan/ Esban/ Jethzan ende Charan.
27 De kinderen Ezer waren: Bilhan/ Sa-
wan ende Akan.
28 De kinderẽ Disan waren: Uz eñ Aran.
29 Dit zyn de Vorstẽ der Horitẽ: De Vorst
Lothan/ de Vorst Sobal/ de Vorst Zibeon
de Vorst Ana.
30 De Vorst Dison/ de vorst Ezer/ de Vorst
Disan. Dat zyn de Vorsten der Horiten/
o † die geregeert hebben indẽ Lande Seir.

o † And. na haren Vorsten-dommen Conynghen in Edom.

31 De Coningen die indẽ Lande Edom ge-
regeert hebben/ eer dã de kinderẽ Israels
Coninghen hadden zyn dese:
32 Bela was Coninck in Edom/ een sone
Beor/ ende zyn Stadt hiet Dinhaba.
33 Ende doe Bela sterf werdt Coninck in
zyn stede/ Jobab/ een sone Serah van
p † Bozra.

p † Anders Boz.a/

34 Doe Jobab sterf wert in zyn stede Co-
ninck/ Husam/ wt der Themaniter Landt.
35 Doe Husam sterf wert Coninck in zyn
stede/ Hadad/ een sone Bedad: die de Mi-
dianiters sloech/ op der Moabiteren vel-
de: ende zyne Stadt hiet Awith.
36 Doe Hadad sterf/ regeerde Samla van
Masreck.
37 Doe Samla sterf wert in zyn stede Co-
ninck/ Saul van Rehoboth aen dẽ water
38 Doe Saul sterf/ werdt in zyn stede Co-
ninck Baalhanan/ een sone Achbor.
39 Doe Baalhanan Achbors sone sterf/
werdt in zyn stede Coninck Hadar/ ende
zyne stadt hiet Pagu/ ende zyn wyf hiet
Mehetabeel/ een dochter Matred/ die
Mehasabs dochter was.

q 1. Par. 1. 51

40 q Alsoo heeten de Vorsten van Esau/ in
haren gheslachten orden ende namen: De
Vorst Thimna/ de Vorst Alwa/ de Vorst
Jetheth/
41 De Vorst Ahalibama/ de Vorst Ela/ de
Vorste Pinon/

r † Anders/ Lande harer besittinghe.

42 De Vorst Kenas/ de Vorst Theman/ de
Vorst Mibzar/
43 De Vorst Magdiel/ de Vorst Iram: dat
zyn de Vorsten in Edom als sy ghewoont
hebben r † in haren Erflande : ende Esau
is de vader der Edomiteren.

a † Anders geboorten Anders/ geschiedenissẽ Josephs.
b † Anders veeluerwighen ofte gedeylden. De rock Josephs van menigerley verwen ende draden/ bedupt de menigerley genade ende gauen des eenighen Gheests in Christo eñ zynen Christenen. Actum. 7 Josephs twee droomen.

Dat xxxvij. Capittel.

1. Leven Jacobs/ ende liefde tegen zy-
nen sone Joseph 4. Dootlicke haet zyner
anderen kinderen teghen den seluen/ wt
oorsake zynes aengheuens eñ droomens/
18. haer moordadighe wreetheydt ende
booshept/ 13. die haer oock tot op haren
eygenen vader bestreckt/ 28. Joseph wort
vercocht den Midianiteren/ 36. die ver-
coopen hem voort in Egypten.

1 Jacob woonde in dẽ Lande/ daer zyn va-
der een vreemdelinc inne geweest was/
namelick inden Lande Canaan.
2 Ende dat zyn de a † gheslachten Ja-
cobs: Joseph was seuentien Jaer oudt/
doe hy een Herder des Vees werdt/ met
zynen broederen: ende de ionghe was by
den kinderen Bilha ende Silpa zynes va-
ders wyuen/ ende bracht voor haren va-
der/ wanneer daer een boos geruchte te-
ghen hen was
3 Israel hadde Joseph lieuer/ dan alle zy-
ne kinderen/ daerom dat hy hem in zyn ou-
derdom ghegenereert hadde ende maeck-
te hem eenen b † bonten Rock.
4 Doe nu zyne broeders saghen/ dat hem
haer vader lieuer hadde/ dã alle zyne broe-
ders/ waren sy hem vyandt eñ en conden
hem gheen vriendelick woort toe spreken.
5 Daer toe hadde Joseph eenmael eenen
droom/ eñ seyde zynen broederen daeruan:
doe werden sy hem noch vyandigher.
6 Want hy sprack tot hen: Lieue/ hoort
wat my doch ghedroomt heeft.
7 My dochte wy vondẽ c † schoouẽ op dẽ
velde/ eñ mynen schoof richtede hem op/
ende stont/ ende uwe schoouen rondtom/
neyghden hen teghen mynen schoof.

c † anders/ garuen.

8 Doe spraken zyne broeders tot hem:
Soudet ghy onse Coninck worden/ ende
ouer ons heerschen? ende werden hem
noch vyandigher/ om zyns drooms ende
zyner reden willen.
9 Eñ hy hadde noch eenẽ anderen droom/
dien vertelde hy zynen broederẽ/ eñ sprac:
Siet/ ick hebbe noch eenen droom gehat:
My dochte/ de Sonne ende de Mane/ eñ
elf Sterren neyghden hen voor my.
10 Ende doe dat zynen vader/ ende zynen
broederen ghesept werdt/ strafte hem zyn
vader/ ende sprack tot hem : Wat is dat
voor eenen droom/ die u gedroomt heeft?
Sal ic ende u moeder/ ende uwe broeders
comen/ ende u aenbidden?
11 Ende zyn broeders benydeden hem/
doch zyn vader behielt dese woorden.
12 Doe nu zyne broeders henen gingen/ te
weyden het Vee haers vaders in Sichem
sprack Israel tot Joseph:
13 Hoeden uwe broeders niet het Vee in
Sichem? coemt/ ick wil u tot hen senden.
Hy sprack: d Hier ben ick.

d 1. Sam. 3. 16.

14 Eñ hy seyde: Gaet henen/ eñ siet/ oft het
wel staet met uwe broeders/ ende met het
Vee/ eñ segget my wederom hoe het daer
met is: ende hy sant hem wt den dale He-
bron/ dat hy na Sichem ginghe.
15 Doe vant hem een man/ dat hy dwalen
ginck op den velde/ die vraechde hem/ en-
de sprack: Wien soeckt ghy?
16 Hy antwoordde: Ick soecke myne broe-
ders; Lieue/ segghet my waer sy hoeden.
17 De man sprack: Sy zyn van daer ghetro-
ghen: want ick hoorde dat sy seyden : Laet
ons na Dothan gaen. Doe volchde Jo-
seph zyne broederen na ende vandtse tot
Dothan.
18 Als sy hem nu sagen van verre/ eer hy
hart by hen quam/ sloeghen sy eenen raet
aen/ dat sy hem doodden/

Joseph wilden zyn broeders dooden.

19 Eñ spraken onder malcanderen: Siet/
de Droomer coemt daer.
20 Soo coemt nu/ ende laet ons hem doo-
den/ ende in een cuyle werpen/ ende seg-
ghen: Een boose Ghedierte hebbe hem
verscheurt: so salmen sien wat zyne droo-
men zyn.
21 Doe dat Ruben hoorde/ wilde hy hem
wt haren handen verlossen/ ende sprack:
e Laet ons hem niet dooden.

Ruben verlost Joseph. e Gen. 42. 22.

22 Eñ voorder sprac Ruben tot hen: Latet
ons geen bloet verghieten/ maer werpt
hem indẽ cuyle/ die inder Woest yne is/ eñ
legget de hant niet aẽ hem: Hy wilde hem
alsoo wt haerder handt verlossen/ dat hy
hem zynen vader weder brochte.
23 Als nu Joseph tot zynen broederen
quam/ toghen sy hem zynen rock met den
bonten rock wt/ dien hy aen hadde/
24 Ende namen hem/ ende worpen hem in
een cuyle: doch de selue cuyle was ledich/
ende gheen water daerinne:
25 Eñ settedẽ hen neder te eten: onder dies
heuen sy hare ooghen op/ ende saghen
eenen

eenen hoop Ismaeliten comen van Gile-
ad/ met haren Kemelen/ die droeghen cruy-
f † anders/ hars ende Gummi.
den/ f † Balsem/ ende Myrrhe/ ende to-
ghen af na Egypten.
26 Doe sprack Juda tot zijnen broederen:
Wat helpet ons/ dat wy onsen Broeder
dooden/ ende zijn bloedt vergieten?
Joseph wordt van zijne broeders vercocht.
27 Coemt/ laet ons hem den Ismaeliten ver
coopen/ dat haer onse handen aen hē niet
en vergrijpē: wāt hy is onse broeder/ onse
vleesch eñ bloedt. Ende sy hoorden hem.
28 g Eñ doe de Midianiteren de Coopliē-
g Cap. 40. 15. Psal. 105. 17. Actor. 7. 9.
den daer voor by reysden/ toghen sy hem
wt der kuylen/ ende vercochten hem den
Ismaeliten voor twintich Silverlingen.
Die brachten hem in Egypten.
29 Als nu Ruben wederom totter kuylen
quam/ ende en vandt Joseph niet daer in/
verscheurde hy zijn cleedt.
30 Ende quam weder tot zijnen broederē/
ende sprack: De Jonghe en is daer niet/
waer sal ick nu henen?
31 Doe namen sy Josephs rock/ eñ slach-
h † anders/ bucken.
teden eenen Geytenbock/ ende h † staken
den rock int bloedt/ ende schickeden den
bonten rock henen.
i Genes. 44. 28.
32 i Ende lieten hem haren vader brengē/
ende seggen: Desen hebbē wy gevonden/
siet oft het uws soons rock sy/ ofte niet.
33 Hy kēde hem/ ende sprack: Het is mijns
k Genes. 44. 28.
soons rock/ een k boos Ghedierte heeft
hem verslonden/ een rijtende Ghedierte
heeft Joseph verscheurt.
34 Ende Jacob verscheurde zijne cleederē/
eñ leyde eenen sack om zijne lenden/ ende
droech leedt om zijnen sone/ langhe tijdt.
35 Ende alle zijne Sonen ende Dochteren
traden tot hem/ dat sy hem troosteden:
doch hy en wilde hem niet laten troosten/
ende sprack: Ick sal met leedt ondervaren
inde kuyle tot mijnen sone. Ende zijn va-
der beweende hem.
l Psal. 105. 17.
36 l Ende de Midianiten vercochten hem
in Egypten/ Potiphar/ des Pharao Ca-
merlinck ende Hofmeester.

Dat xxxviii. Capittel.

1. Verhouwelickinge Juda ende zijner
kinderen/ 7. Sonde ende straffe der bey-
der Oudtsten/ 11. Thamar Weduwe/ 18.
werdt beslapen van Juda haren Sweer/
27. Daer wt comen Perez ende Serah.

De linie Christi/ van Jacob door Judam.
1 Het ghebeurde omtrent de selve tijdt/
dat Juda aftooch van zijnen broede-
ren/ ende gaf hem tot eenen manne te
Odollam/ die hiet Hira.
a 1. Par. 2. 3.
2 a Ende Juda sach aldaer eenes Cana-
neers mans dochter/ die hiet Suha/ ende
namse/
3 Eñ doe hyse besliep/ wert sy met kinde/
Judas soons.
eñ baerde eenen sone/ die hiet hy b † Ger.
b † and/ Er. Numer. 26. 19.
4 Ende sy werdt daerenboven met kinde/
ende baerde eenē sone/ dien hiet sy Onan.
5 Sy baerde noch eenmael eenen Sone/
c † anders/ hy And. sy hiet op te baren doe sy etc.
dien hietse Sela: c † eñ sy was te Chesib/
doe sy hem baerde.
6 Ende Juda gaf zijnen eersten sone Ger/
een wijf/ die hiet Thamar.
7 Doch hy was boos voor den Heere/
daerom doodde hem de Heere.
Thamar.
8 Doe sprack Juda tot zijnen soone Onā:
d Deut. 25. 5. Mat. 22. 24.
d Legget u tot uwes broeders Wijf/ ende
neemtse ten houwelicke/ dat ghy uwen
broeder zaedt verwecket.
9 Doch doe Onan wiste/ dat het zaet niet
zijn eyghen zijn en soude/ als hy hem toe
zijns broeders wijf leyde/ liet hy het op de
Aerde vallen/ ende verderf het/ op dat hy
zijnen broeder gheen zaedt en gave.

10 Doe beviel het den Heere qualick dat
Merckt de grouwelicke straffe teghen de onnatuerlicke sonde.
hy dede/ ende doodde hem oock.
11 Doe sprack Juda tot zijns soons wijf
Thamar: Blijft een Weduwe in uwes va-
ders huyse/ tot dat mijn sone Sela groot
wordt: want hy dachte: Misschien mocht-
te hy oock sterven/ als zijne broeders. Al-
soo ghinck Thamar henen/ ende bleef in
haers vaders huyse.
12 Doe nu vele daghen verloopen waren/
sterf des Suha dochter/ Judas wijf. Ende
als Judas wtghetreurt hadde/ ghinck hy
opwaerts/ om e zijne Schapen te beschee-
e Gen. 31. 19. 2. Sam. 13. 23.
ren na Thimnath/ met zijnen f Herder Hi-
ra van Odollam.
f Het mach oock heeten/ (Vriendt)
13 Doe wert der Thamar geseydt: Siet u
Sweer gaet op na Thimnath/ zijne Scha-
pen te bescheeren.
daer na als de puncten inden Hebreischen hen laten setten: Want Judas heeft punmers mogen weyde hebben, misschien oock eens vriends niet ontbeeren connen de punckten connen also wel seylen als treffen Vt Esaias 7. etc. seps alias/
14 Doe leyde sy de Weduwen cleeders van
haer die sy droech/ g † bedeckte haer met
eenen Mantel/ eñ vermaeckte haer/ ende
settede haer buyten h † voor de poorte/ aē
den wech na Thimnath: want sy sach dat
Sela was groot geworden/ eñ sy en was
hem niet ten Wijve ghegheven.
15 Doese nu Juda sach/ meynde hy het
waer een Hoere: want sy hadde haer aen-
ghesichte bedeckt.
16 Eñ maeckte hem tot haer aen dē wech/
eñ sprack: Lieve laet my by u liggen: want
hy en wiste niet/ dat het zijnes soons wijf
was: sy antwoordde: Wat wilt ghy my
gheven/ dat ghy by my ligghet?
17 Hy sprack: Ick wil u eenen Gheyten-
bock van der Kudde senden. Sy andt-
woordde: Soo gheeft my een pandt/ tot
dat ghy het my sendet.
18 Hy sprack: Wat wilt ghy voor een pant/
g † anders/ verhulde.
dat ick u gheve? Sy antwoordde: Uwen
rinck/ ende u snoer/ ende uwen staf/ dien
h † anders/ poorte der fonteyne/ etc.
ghy in uwe handen hebt. Doe gaf hy het
haer/ ende lach by haer/ ende sy werdt
van hem met kinde.
19 Eñ sy maeckte haer op/ ende ginck he-
nen/ ende leyde den mantel af/ ende tooch
i Leui. 18. 15.
haer Weduwencleeders wederom aen.
20 Doch Juda sandt den Gheytenbock/
door zijnen Herder van Odollam/ op dat
hy het pant wederom haelde van den wij-
ve/ ende hy en vandtse niet.
21 Doe vraechde hy den lieden der selver
plaetse/ ende sprack: Waer is die Hoere/ die
daer buyten aen den wech sat? Sy andt-
woorden: Daer en is gheen Hoere ghe-
weest.
22 Ende hy quam weder tot Juda/ ende
sprack: Ick en hebse niet ghevonden: daer
toe seggen de lieden der selver plaetse/ dat
daer gheen Hoere gheweest en sy.
23 Juda sprack: k † Sy hebbe het henen:
k † anders/ sy houde het pandt tot haer/ etc.
l † sy en can ons doch geen schande na seg
l † anders/ dat wy niet misschien te schande worden.
ghen: want ick hebbe den Bock gheson-
den/ so en hebt ghyse niet ghevonden.
24 Na drijen Maenden wert Juda aenge-
seyt: Uws soons wijf Thamar heeft hoere-
rie bedreven/ daer toe siet/ sy is van hoere-
rie met kinde gheworden. Juda sprack.
Brengtse hier voor/ dat sy verbrant worde.
25 Eñ doemense voortbrachte/ schickede sy
tot haren Sweer/ ende sprack: Van dien
man ben ick met kinde/ diens dit is: ende
sprack: Kent ghy oock/ wiens desen rinck
ende dit snoer/ ende desen staf is?
26 Juda bekende het/ ende sprack. Sy is
rechtveerdigher dan ick: want ick hebse
niet ghegheven mijnen sone Sela: doch en
besliep hyse niet meer.
27 m Ende doe sy baren soude/ werden
m 1. Par. 2. 4. Math. 1. 3.
Tweelinghen in haren lijve ghevonden:

Ende

28 Ende als sy nu baerde/ gaf haer een handt
wt: doe namse de Vroedvrouwe ende bandt
eenen rooden draet daeromme: ende sprack:
Die sal de eerste wtcomen.
29 Doe die nu zijn handt weder in toech/
quam zijn broeder wt: ende sy sprack: Waer-
om hebt ghy om uwent wille scheure ghe-
scheuren? Ende men hiet hem n Perez.
30 Daer na quam zijn broeder wt, die den
rooden draet om zijnder handt hadde/ ende
men hiet hem o Serah.

n Perez heet een verscheuren of verscheurder. 1 Para. 2.4 ende 4.1.
o Serah heet Opganck.

Dat xxxix. Capittel.

1. Joseph werdt van zijnen Heere ghe-
lievet. 7. Vander vrouwen tot onordente-
licker liefden ghetrecht/ 13. ende so hy haer
niet verwillichde valschelicken beschuldi-
ghet/ 20. ende ghevanghen. 21. Van den
Heere wordt hy vertroostet/ ende oock in-
de ghevanckenisse verheven.

Joseph wort in Egypten vercocht. Gen. 37. 28/ 36. Psal. 105. 18

1 JOseph werdt af in Egypten ghevoerdt/
ende Potiphar een Egyptisch man/ Pha-
raonis Camerlinck ende Hofmeester/
cocht hem vanden Ismaeliten die hem af
brachten.
2 Ende de Heere was met Joseph/ dat hy
een gelucksalich man werdt/ ende was in
zijnes Heeren des Egyptenaers huyse.
3 Ende zijn Heere sach/ dat de Heere met
hem was: want alles wat hy dede/ dat liet
de Heere geluckelicken voortgaen door hem.
4 Also dat hy ghenade vandt voor zijnen
Heere/ ende zijn dienaer werdt: die settede
hem over zijn huys/ ende alles wat hy had
de/ dede hy onder zijn handen.
5 a Ende van dier tijdt aen/ doe hy hem
over zijn huys ende alle zijne goeden ghe-
settet hadde/ seghende de Heere des Egy-
ptenaers huys om Josephs willen: ende
het was enckel segen des Heeren/ in alles
wat hy hadde/ te huys ende te velde.
6 Daerom liet hy het alle onder Josephs
handen/ wat hy hadde: ende hy en b† nam
hem geens dings aen/ dewijle hy hem hadde/
dan dat hy at ende dranck: c ende Joseph
was schoon ende fijn van aenghesichte.
7 Ende het gebeurde na d dese geschiedenis-
se/ dat zijns Heeren wijf haer ooghen op
Joseph werp/ ende sprack: Slaept by my.
8 Hy weygherde het haer/ ende sprack tot
haer: Siet/ mijn Heere neemt hem geens
dincks aen voor my/ wat inden huyse is/
ende alles wat hy heeft/ dat heeft hy on-
der mijne handen ghedaen/
9 Ende e en heeft niet so groot inden huyse/
dat hy voor my verhouden hebbe/ sonder
u/ f daerin ghy zijn wijf zijt: hoe soude ick
dan nu een sulck groot quaet doen/ ende
teghen God sondighen?
10 Ende sy dreef sulcke woorden teghen Jo-
seph dagelicx: doch hy en hoorde haer niet
dat hy by haer sliepe/ noch by haer ware.
11 Het ghebeurde op eenen dach/ dat Jo-
seph in het huys ginck/ zijn werck te doen/
ende gheen mensche vanden ghesinne des
huyses en was daer by.
12 Ende sy greep hem by zijnen cleede/ en-
de sprack: Slaept by my: doch hy liet het
cleedt in haerder handt/ ende vloodt/ ende
liep ten huyse wt.
13 Doe sy nu sach/ dat hy zijn cleet in haer-
der handt liet/ ende wt ontvloodt/
14 Riep sy het ghesinne inden huyse/ ende
sprack tot hen: Siet/ hy heeft ons den He-
breischen man hier in ghebracht/ dat hy
ons te g† schanden make: hy quam tot my
hier in/ ende wilde by my slapen: h † soo
riep ick met luyder stemmen.
15 Ende doe hy hoorde/ dat ick een ghe-

a Ge. 30. 27 Esa. 45. 3 4
b† Anders. wiste van geenderley niet/ dan alleene/ van de spijse die hy att.
c 1 Samuel 16. 12/ 19.
d Of/ desen ghescheichte
e Dat is/ niemant is so groot in uwen huyse als ick/ ende hy en heeft niet verboden voor my/ dan u/ want ghy zijt zijn etc.
f And. soo moeste hy oock de vrauwe versorgen/ also wel als het gansche huys: behalven dat hy niet by haer slapen en soude.
Tegen het Overspel ende onkuysheydt/ een treffelick exempel.
g† Anders. spotte/
h† And. ick riep/

schrey maeckte/ ende riep: doe liet hy zijn
cleedt by my ende vloodt ende liep wt.
16 Ende sy leyde zijn cleedt by haer/ tot dat
zijn Heere te huys quam/
17 Ende seyde tot hem even de selve woor-
den/ ende sprack: De Hebreische knecht/
dien ghy ons hier in gebracht hebt/ quam
tot my hier in/ ende wilde my te schanden
maken.
18 Doe ick nu een geschrey maeckte/ ende
riep: doe liet hy zijn cleedt by my/ ende
vloodt.
19 Als zijn Heere hoorde de redene zijns
Wijfs/ die sy hem seyde ende sprack: Also
heeft my de Hebreische knecht ghedaen/
werdt hy seer toornich.
20 i Doe nam hem zijn Heere/ ende leyde hem
inde ghevanckenisse/ daer des Conincks
ghevanghen inne laghen: ende hy lach
daer inder ghevanckenisse.
21 k Doch de Heere was met hem/ ende
neyghde zijne l hulde tot hem/ ende liet hem
ghenade vinden voor den Ampman over
de ghevanckenisse.
22 Dat hy hem onder zijne handt beval al-
le ghevanghenen inder ghevanckenisse: op
dat alles wat daer ghescheiede/ door hem
ghescheiden moeste
23 Want de Ampman over de ghevanc-
kenisse m † nam hem gheens dincks aen:
want de Heere was met Joseph/ ende wat
hy dede/ daer gaf de Heere gheluck toe.

i Psa. 105. 18
k Psal. 105. 17. Sapie. 10. 13
l Of/ barmhertichheyt.
m† Anders sach niet in zijner handt.

Dat xl. Capittel.

1. Joseph leyt den tween gevangenen
hare droomen wt/ ende seydt wat hen beje-
ghenen soude. 29. De daedt maket de wt-
legghinghe waer. 23. De Schencker blijft
ondanckbaer.

1 ENde het ghebeurde daer nae/ dat hen
versondichden de Schencker des Co-
nincks in Egypten/ ende de Backer/
aen haren Heere/ den Coninc in Egypten.
2 Ende Pharao werdt toornich over zijne
beyde Camerlingen over den a† Ampman
over de Schenckers/ ende over den Amp-
man over de Backers:
3 Ende liet se setten in des Hofmeesters
huys/ inde gevanckenisse daer Joseph ge-
vanghen lach.
4 Ende de Hofmeester settede Joseph over
hen/ dat hy hen diende: ende sy saten b † som-
mighe daghen inde ghevanckenisse.
5 Ende hen droomde beyde/ den Schencker
ende Backer des Coninck in Egypten/ in
eener nacht/ een yegelicken eenen eyghen
droom/ ende eenes yegelicken droom had-
de zijne beduydinghe.
6 Doe nu des morghens Joseph tot hen
daer in quam/ ende sach dat sy treurich
waren/
7 Vraechde hyse/ ende sprack: Waerom
zijt ghy heden so bedroeft?
8 Sy antwoordden: Ons heeft gedroomt/
ende en hebben niemant/ die het ons wt-
legghe. Joseph sprack: Wtleggen behoort
Gode toe: doch vertelt het my.
9 Doe vertelde de Overste Schencker zij-
nen droom Joseph ende sprack tot hem:
My heeft ghedroomt/ dat een Wijnstock
voor my was/
10 Die hadde drie rancken/ ende hy groen-
de/ wies/ ende bloeyde/ ende zijne Druy-
ven werden rijp.
11 Ende ick hadde den Beker Pharaonis
in mijnder handt/ ende nam de c † Besien/
ende drucktese wt inden Beker/ ende gaf
den Beker Pharaoni inde handt.
12 Joseph sprack tot hem: Dat is zijne
beduy-

Door des Josephs verlossinge
a† Anders Oversten Schencker: ende den Oversten Backer.
b† And. een tijdt lanck. Anders een Jaer lanck
Des Oversten Schenckers ende Backers droomen.
c† Anders/ Druyven.
d Oft, drie tesamen twee
Joseph beduydet den Oversten Schencker ende Backer des Pharao hare droomen.

bedupdinghe: Drij Rancken zijn Drij daghen.
13 Na drijen daghen sal Pharao v hooft verheffen ende v wederom aen v Ampt setten, dat ghy hem dē Beker inde hant gheuet/ na der voriger wijse/ doe ghy zijn Schencker waert.
14 Doch ghedenckt mijner/ wanneer het v wel gaet ende doet barmhertichheydt aen my. dat ghy het Pharao vermaent / dat hy my wt desen huyse bringhe.
15 Want ick ben wt dē Lande der Hebreen heymelick ghestolen: daer toe en hebbe ick oock hier niet ghedaen/ dat sy my souden hier in ghesettet hebben.
16 Doe de ouerste Backer sach/ dat de bedupdinge goet was, sprac hy tot Joseph: My heeft oock eenen droom ghedroomt: dat ick droech drij e † witte korwen op mijn hooft/

e † anders/ ghevlochte ne.

17 Ende inden ouersten korf allerley ghebacken spijse voor Pharao/ eñ de Vogels aten wt den korf op mijn hooft.
18 Joseph antwoordde/ ende sprack. Dat is zijne bedupdinghe: Drij korwen / zijn drij daghen.
19 Ende nae drijen daghen sal v Pharao uwe hooft verheffen/ ende v aen de galghe hangen/ ende de Vogelen sullen v vleesch van v eten.
20 Ende het geschiedde des derdē dachs/ f doe hielde Pharao zijnen g † Jaersdach: ende hy maeckte een Maeltijdt allen zijnen knechten ende verhief het hooft des Ouersten Schenckers/ ende het hooft des Ouersten Backers onder zijnen knechten.

f Mat.14.6 g † anders/ ghebooort en dach.

21 Eñ settede den Ouersten Schencker wederom tot zijnen Schenckampte / dat hy den Beker gaue in Pharaonis handt.
22 Maer ontteghen den Ouersten Backer liet hy hanghen/ als hem Joseph bedupdet hadde.
23 Doch de Ouerste Schencker gedachte niet aen Joseph/ maer vergat zijner.

Dat xlj. Capittel.

1. Den Pharao droomen tweerley droomen. 14. Joseph wt der ghevanckenisse gehaelt/ 25. die leghtse hem wt/ 34. eñ wordt een heere ouer Egypten ghesettet/ 45. Neemt de dochter Potiphera des Priesters ten wijue. die hem baerde twee soons 47. De vruchtbaer Jaren / 54. ende daer na de dierte ende hongher gaen aen.

Droome des Pharaonis.

1 Ende na twee Jaer hadde Pharao eenē droom, hoe hy stont aen den water/
2 Ende sach wt den water opgaen seuen schoone vette Koepen / ende ginghen aen der Weyde inden grase.
3 Na desen sach hy andere seuen Koepen wt den water opgaen die waren onghestalt ende mager / eñ traden by de Koepen aen den Oeuer aen het water/
4 Ende de ongestalte eñ magere Koepen/ verslonden de seuen schoone ende vette Koepen: doe waeckte Pharao op.
5 Eñ hy sliep wederom ende hem droomde noch eenmael, eñ sach, dat seuen Aaren wiessen wt eenen halm vol ende dicke.
6 Daer na sach hy seuen dunne eñ a † versengde Aaren opgaen:
7 Ende de seuen magher Aaren verslonden de seuen dicke ende volle Aaren: Doe waeckte Pharao op, ende merckte dat het eenen droom was.
8 Ende doe het morghen werdt / was zijnen gheest b † bekommert: ende schickte wt, ende liet beroepen alle Waerseggers in Egypten/ ende alle Wijsen / eñ vertelde

a † anders/ Oosten-winde wt-gedorret.

b † anders/ verbaest.

hen zijne droomen: doch daer en was niemant diese Pharaoni bedupden conde.
9 Doe sprack de Ouerste Schencker met Pharaoni/ ende seyde: Ick dencke heden aen mijne sonden.
10 Doe Pharao toornich werdt ouer zijne knechten ende my met den Ouersten Backer in de ghevanckenisse leyde, in des Hofmeesters huys.
11 Doe droomde ons beydē in eener nacht eenen yegelicken zijnen eyghenen droom/ des bedupdinghe hem c belangde.
12 Daer was by ons een Hebreisch Jongelinc/ des Hofmeesters knecht/ dien vertelden wy het ende hy bedupdede ons onse droomen, eenen yegelickē na zijnē droome

c Osee, treffe.

13 Eñ als hy ons bedupdede, so isset gegaē want ick ben wederom aen mijn Ampt ge settet, ende de andere is ghehanghen.
14 d Doe sandt Pharao henen/ eñ liet Joseph roepen/ ende lieten hem haestelicken wt der gevanckenisse: ende hy liet hem bescheeren/ ende trooch ander cleederen aen/ ende quam in tot Pharao.
15 Doe sprack Pharao tot hem: My heeft eenen droom ghedroomt / ende daer en is niemandt / die hem bedupden can: doch ick hebbe ghehoort van v segghen / wanneer ghy eenen droom hooret / soo condt ghy hem bedupden.
16 Joseph antwoordde Pharaoni / ende sprack: Dat en staet e by my niet God sal doch Pharaoni f ‡ wat guets prophetecrē.
15 Pharao seyde voorts tot Joseph: My droomde, ick stont aen den Oeuer by den water/
18 Ende sach wt den water op climmen/ seuen schoone vette Koepen/ ende die ginghen aen der Weyde in den grase.
19 Ende na hen, sach ick andere seuen dorre seer onghestalte ende maghere Koepen opclimmen: ick en hebbe in den gantschen Egyptenlande / sulcke onghestalte niet ghesien.
20 Ende de seuen maghere / onghestalte Koepen verslonden de seuen eerste vette Koepen.

d psa.105.20 Pharao laet Joseph wt de gevanckenisse halē

e Hy wil segghen: Ick zy het niet/ die de droomen bedupt oft bedupdē conne: God ist/ die het door my gedaen heeft/ die can het v oock doen: geeft Gode de eere, eñ slaet zijnen Dienst niet af.

f ‡ anders/ vrede laten segghen.

g Ofte, Prophetischer wijse aen-segghen.

21 Eñ doe sy die ingeslockt hadden en merckte men het aen haer niet/ dat sy die verslonden hadden, eñ waren onghestalt/ ghelijck als te voren: doe waeckte ick op.
22 Ende sach noch eenmael in mijnen droome seuen aaren op eenen halme wassen/ vol ende dick.
23 Daer na ginghen op/ seuen dorre aaren dunne ende versenghet.
24 Eñ de seuen dunne aaren: verslonden de seuen dicke aaren: ende ick hebbe den Waerseggeren geseyt, doch sy connent my niet bedupden.
25 Joseph antwoordde Pharaoni: Beyde droomen Pharaonis zijn eenderley: want Godt verkondicht Pharaoni/ wat hy voor heeft.

Pharao vertelt Joseph zijne droomen.

26 De seuen schoone Koepen, zijn seuen Jaren: eñ de seuen goede aaren zijn oock de seuen Jaren: het is eenerley droom.
27 De seuen maghere ende onghestalte Koepen die na de ghenen opgheclommen zijn/ dat zijn seuen Jaer ende de seuen maghere ende versengde aaren / zijn seuen Jaer dieren tijdt.
28 Dat isset nu dat ick ghesept hebbe tot Pharao, dat Godt Pharaoni cont maect/ wat hy voor heeft.
29 Siet/ seuen rijcke Jaren sullen comen in den gantschen Lande Egypten:
30 Ende nae den seluen / sullen seuen Jaer dieren tijdt comen/ datmen vergheten sal alle sulc-

De Prophecie der dieren tydt in Egypten waer door Joseph ver heuen wo

alle sulcke overvloedicheydt in den Lande
Egypti/ ende de diere tydt sal het Landt
verteeren/
31 Datmen niet weten en sal / van der o-
vervloedicheydt in den Lande/ om der die-
ren tydt/ die hier nae coemt : want hy sal
seer swaer zijn.
32 Dat nu Pharao ten anderen mael ghe-
droomt heeft beduydet / dat Godt sulcks
ghewisselick ende in corten doen sal.

Eenen wijsen raedt Josephs.

33 Nu dat Pharao na eenen verstandigen
ende wijsen manne sie/ die hy over den Lan
de Egypti sette/
34 Ende beschicke dat hy Amptlieden ver
ordene inden Landen/ ende neme den vijf-
tendeel in den Lande Egypti / in den se-
ven rijcken Jaren.
35 Ende versamele alle spijse der goeden Ja-
ren die daer comen sullen: dat sy coren op
legge h † in Pharaonis Corenhuysen ten
voorrade in den Steden/ ende verwarent.

h † anders/ onder Pharaonis gheweldt/

36 Op datmen spijse verordent vinde den
Lande inden seven dieren Jaren/ die over
Egyptenlant comen sullen dat het Landt
niet van hongher en verderve.

Joseph wort hooch verheven ende geeert nae zijnen grooten ongheluckе ende leet.

37 Die reden beviel Pharaoni ende allen
zijnen knechten wel.
38 Ende Pharao sprack tot zijnen knech-
ten : Hoe conden wy eenen sulcken man
vinden in dien de Gheest Godts sy? En-
de sprack tot Joseph:
39 Dewijle u Godt sulckes alles heeft cont
ghedaen/ soo en is niemant so verstandich
ende wijs als ghy.

i Psalm.105. 21. Dan.2. 48. Sap 10. 14. 1. Machab. 2.53. Act.7 10.

40 i Ghy sult over mijn huys zijn/ en k † u-
wen woorde sal alle mijn volck ghehoor-
saem zijn alleene des Coninclicken stoels
wil ick hoogher zijn als ghy.

k † anders/ na uwen woordt sal hem etc. rusten. and. sal alle etc. gespijst worden.

41 Ende voorder sprack Pharao tot Jo-
seph: Siet ick hebbe u over het gantsche
Egypten landt ghesettet.
42 En tooch zijnen Rinc van zijner handt/
en gaf hem Joseph aen zijne handt / ende
cleede hem met witter zijden/ ende hinck
hem een gulden keten aen zijnen hals/
43 En liet hem op zijnen tweedden wagen
varen en liet voor hem wtroepen: l Dese
is des Lants Vader: ende settede hem o-
ver het gandtsche Egyptenlandt.

l Hebr. Abrech. Luth. wat Abrech heet/ laten wy de Rijvers soecken tot aen den Jonckste dach/ wy willent dewyle verstaen gelijc het verduytschet is. anders bedupdt het/ datmen de knyen voor hem buyghen soude.

44 Ende Pharao sprack tot Joseph : Ick
ben Pharao / sonder uwen wille sal nie-
mant zijne hant of te zijnen voet verroeren
inden gantschen Lande Egypti.
45 En de naemde hem/ m † Den heymelic-
ken Raet: ende gaf hem een wijf/ Asnath/
de dochter Potiphera des Priesters te
On. Alsoo tooch Joseph wt / het Landt
Egypti te besien.
46 En hy was dertich Jaer oudt / doe hy
voor Pharao stont den Coninck in Egyp
ten: ende voer wt van Pharao/ ende tooch
door het gandtsche Egyptenlandt.
47 Ende het Landt n † dede alsoo/ de seven
rijcke Jaren/
48 En versamelden alle spijse der seven Ja-
ren die inden Lande Egypti waren / ende
dedense in de Steden: wat daer voor spijse
op den velde/ eener yegelicken Stadt ront-
omme wies dat deden sy in.

m † anders Zaphnath Paena:

49 Alsoo goot Joseph het coren op / over
de mate vele/ als zandt aen der Zee : al-
soo dat hy ophielt te tellen/ want men con-
de niet meer tellen.

n † and. gaf etc. iaren. gandtsche handtvol.

50 o Ende Joseph werden twee soons ghe
boren. eer dan de diere tijt quam: die baer-
de hem Asnath Potiphera des Priesters
te On dochter.

o gen.46 20 ende 48.5.

p Manasse heet/ vergeten.

51 Ende hiet den eersten p Manasse: Godt
sprack hy heeft my laten vergheten alle
mijnes ongheluckes/ Ende alle mijnes va-
ders huys.
52 Den anderen hiet hy q Ephraim: want
Godt/ sprack hy / heeft my laten wassen
inden Lande mijner ellenden.

q Ephraim heet ghewassen.

53 Doe nu de seven rijcke Jaren omme wa
ren in den Lande r Egypten/

r Psa.105.16 Actum.7. 11. Eene diere tyt 7. Jaer lanck te Jacobs tyden.

54 Doe begonsten de seven diere Jaer aen
te comen/ daer Joseph van geseyt hadde.
55 Ende daer wert eene diere tijdt in allen
Landen: doch in den gandtschen Egypti-
schen Lande was broodt.
56 Doe nu het gantsche Egyptenlant oock
hongher leedt/ riep het volck tot Pharao
om broodt: doch Pharao sprack tot allen
Egyptenaren: Gaet henen tot Joseph:
wat die u seydt dat doet.
57 Als nu over alle het Landt diere tijdt
was/ doe dede Joseph s † alomme Coren-
huysen op ende vercochte den Egyptena-
ren: want de diere tijdt wert so langher so
grooter in den Lande.

s † An. op alles wat by hem was

58 Ende alle de Landen quamen in Egyp-
ten/ te coopen by Joseph : want de diere
tijdt was groot in allen Landen.

Dat xlij. Capittel.

1. Jacob schickt zijne thien soons in E-
gypten coren te coopen/ 7. die kent Jo-
seph/ 9. ende indachtich zijner droomen/
beangsticht se menigerley wyse. 20. Hy ver
willighen haerder eener vastsittinghe/ tot
dat sy Ben Jamin daer stellen / 25. Soo
schickt hyse met coorne ende ghelt weder-
om nae huys/ 29. Daer vertellen sy wat
met hen ghesciet is 35. ende Jacob be-
droevet hem des hoochlick.

Jacobs sonen trecken in Egypten/ om coren te coopen.

1 DOe nu Jacob sach dat daer coren in
Egypten veyl was/ sprack hi tot zijne
soons: Wat siet ghy u langhe omme:
2 Siet ick hoore/ daer sy in Egypten co-
ren veyl : trecket henen af / ende coopt
ons coren / dat wy leven / ende niet en
sterven.
3 a Also togen af/ de thien broeders Jo-
sephs/ op dat sy in Egypten coren cochten.

a Act.7.12.

4 Doch Ben Jamin Josephs broeder/ en
liet Jacob niet met zijnen broederen trec-
ken: want hy sprack: Hem mocht een onge
val b † ontmoeten.

b † anders/ bejegenen.

5 Alsoo quamen de kinderen Israels / co-
ren te coopen met tsamen anderen die met
hen toghen: want inden Landen Canaan
was oock diere tijdt.
6 Soo was nu Joseph de Regent in den
Lande Egypten en vercochte coorne allen
volcke in den Lande. Doe nu zijne broede-
ren tot hem quamen / vielen sy voor hem
neder ter Aerden op haer aensicht.
7 Ende hy sachse aen/ en kendese/ en stel-
de hem vreemt tegen haer/ en sprack hart
met hen / ende seyde tot hen : Van waer
coemt ghy? Sy spraken : Wt den Lande
Canaan spijse te coopen.
8 Nu hoewel hyse kende / so en kenden sy
hem doch niet:
9 Ende Joseph dachte aen de droomen/
c die hem van hen ghedroomt hadde/ en se-
de sprack tot hen: Ghy zijdt Verspieders/
ende zijdt gecomen te sien waer het Lant
d † open is.

c Genes.37. 5.9.

d † anders/ bloot is.

10 Sy antwoordden hem: Neen mijn hee-
re : uwe knechten zijn ghecomen spijse te
coopen.
11 e Wy zijn alle eenes mans soons / wy
zijn redelick / ende uwe knechten en zijn
noyt Verspieders gheweest.

e gen.42.32.

12 Hy sprack tot hen : Neen / maer ghy
zijdt ghecomen te besien / waer het Landt
open is.

13 Sy antwoordden hem: Wy uwe knech
ten zijn twaelf ghebroeders / eens mans
Gen. 43. 29 soons in den Lande Canaan/ f ende de
ionckste is noch by onsen vader / dach de
eene is niet meer voor handen.
14 Joseph sprack tot hen: Dat isset / dat
ick ghesept hebbe: Verspieders zijt ghy.
15 Daer aen wil ick v proeuē / by den leuē
Pharaonis ghy sullet niet van hier comē
of uwe ionckste broeder come dan hier.
16 Sendet eenen van v lieden henen/ die
uwen broeder hale: ghylieden daerentuss-
schen sullet geuangē zijn: also wil ick proe-
uen uwe redenen/ oft ghy met waerheydt
omme gaet/ ofte niet: want waert niet soo
zijt ghylieden by den leuen Pharaonis/
Verspieders.
17 Ende hy lietse tesamen bewaren/ drye
daghen lanck.
18 Ende aenden derdē dach / sprack hy tot
hen. Willet ghy leuen so doet alsoo/ want
ick vreese God.
19 Syt ghy redelick so latet uwer broede-
ren een ghebonden ligghen/ in uwer ghe-
uanckenisse ghylieden daerentegen trec-
g † An. het ket henen/ende brenghet te huys g † wat
tegen der ghy ghecocht hebbet voor den honger.
noodtdruft. 20 h Ende brenghet uwen ionckstē broe-
h Gen. 43. 5. der tot my/ so wil ick uwen woorden ghe-
looven/ op dat ghylieden niet en moet ster
uen. Ende sy deden also.
i Smeeckē/ 21 Sy spraken onder malcanderen: Dat
hert enstle- hebben wy aen onsen Broeder verdient/
lick bidden dat wy saghen den angst zijnder ziele doe
ofte miden/ hy ons i smeecte ende wy en wilden hem
biddē/ door niet verhooren daerō coemt nu dese droef
yet bidden/ fenisse ouer ons.
dat groot 22 Ruben antwoordde hen / ende sprack:
door dien k Seyde ick het v lieden niet/ doe ic sprac:
geit dien Versondicht v lieden niet aen den Jon-
mē bidt. als ghen / ende ghylieden en wildet niet hoo-
door de ren? Nu werdt zijn bloedt versocht.
barmherti- 23 Sy en wisten niet/ dat het Joseph ver-
ticheydt stont/ want hy sprack met hen door eenen
Gods/ door Taelman.
Christum. 24 Eñ hy wende hem van hen/ eñ weende:
An. biepen/ doe hy hem nu wederom tot hen keerde/
k Gen. 37. 22 eñ met hen sprack: nam hy wt hen Sime-
on/ ende bandt hem voor haren ooghen.
25 Ende Joseph dede beuel / datmen haer
sacken met koren vulde. eñ haer gelt we-
derom gaue / eenen yeghelicken in zijnen
sack/ daer toe ooch teeringe op den wech.
l † Anders/ Ende men dede hen also.
koren 26 Ende sy loeden haer l † ware op hare
Ezelen/ ende toghen van daer.
27 Doe nu eener zijnē sack op dede/ dat hy
zijnen Ezel voeder gaue inder herberghe/
werdt hy ghewaer zijnes geldes/ dat daer
bouen inden sack lach.
28 Ende sprack tot zijnen broederē: Mijn
ghelt is my wederom ghewordden: siet/ in
mijnen sack isset. Doe ontviel hen haer
herte/ ende verschrickten onder malcande-
m † An. Och ren/ ende spraken: m † Waeromme heeft
wat heeft/ ons God dat ghedaen?
etc.
29 Doe sy nu te huys quamen tot haren
vader Jacob int landt Canaan/ seyden sy
hem alles/ wat hen ghescheedt was ende
spraken:
30 De man die inden Lande Heere is/ sprac
hardt met ons / ende hielt ons voor Ver-
spieders des Landts.
31 Eñ doe wy hem antwoordden: Wy zijn
redelick/ ende noyt Verspieders gewe(e)st.
32 Maer twaelf gebroeders onses vaders
Soons: de eene en is niet meer voor-
handen/ ende de ionckste is noch by onsen
vader inden lande Canaan.
33 Sprack de Heere inden Lande tot ons:
Daer aen wil ick mercken oft ghy redelick
zijt: eenen uwer broederen latet by my/ eñ
nemet de nootdruft voor uwē huyse/ ende
treckt henen/
34 Eñ brengt uwen ionckstē broeder tot
my: soo mercke ick/ dat ghylieden gheene
Verspieders/ maer redelick zijt: so wil ick
v ooch uwen broeder wederom gheuen/
ende meughet inden Lande handelen.
35 n Ende doe sy de sacken wtschudden/ n Ge. 49. 20
vandt een yegelick zijn bundelken ghelts
in zijnen sacke: ende doe sy saghen/ dat het
de bundelkens haers gheldes waren/ ver-
schrickten sy met tsamen haren vader.
36 Doe sprack Jacob haer vader: Ghy
hebbet my mijner kinderen berooft: Jo-
seph en is niet meer voorhandē: Simeon
en is niet meer voorhanden: BenJamin
willet ghylieden ooch henen nemen: het
gaet alles ouer my.
37 Ruben antwoordde zijnen vader / ende
sprack: Wanneer ick hem niet weder en
brenge so doodet mijne twee soons: geeft
hem in mijne handt / ick wil hem v weder
brenghen.
38 Hy sprack: Mijn sone en sal niet met v
aftrecken/ want zijn broeder is doot/ ende
hy is alleen ouerbleuen. want hem een
o † ongheual op den weghe gheschiedde/ o † Anders/
daer ghy op reyset / soo soudet ghy mijn doodtlicke
grauwe hayr met p † hertenleedt in den schade
graue brenghen. p † Anders/
smerten

Dat xliij. Capittel.

1. Jacob vermaent zijne kinderen an-
dermael in Egypten te trecken. 3. Die
weygeren hem dies / tot dat sy hem Ben-
Jamin af dringen/ 15. ende trecken alsoo
henen met gheschencken ende dobbelen
ghelde. 16. Joseph heet haer te gast noo-
den. 18. Sy bedachten hen ergers/ 20. eñ
gheuen voort vanden ghevonden ghelde
in haren sacken. 23. Worden ghetroost/
27. Van Joseph/ (diens liefde haer son-
derlinghe aen BenJamin baert/) vrien-
delicken aenghesproken/ ende ordentlickē
teghen hem ouer aen de Tafel gheschickt.

1 De dierre tijdt druckede het landt.
2 Ende doe het verteert was/ wat sy
voor coren wt Egypten ghebracht
haddē sprack haer vader Jacob tot hen:
Trecket wederom henen/ ende coopt ons
een weynich spyse.
3 Doe antwoordde hem Juda/ eñ sprack:
a De man verboodt ons dat harde / ende a Ge. 44. 23.
sprac. Ghy en sullet mijn aengesichte niet
sien of uwe broeder sy dan met v lieden.
4 Is het nu / dat ghy onsen Broeder met
ons sendet so willen wy aftrecken/ ende v
wat te eten coopen.
5 Is het ooch/ dat ghy hem niet met ons
en sendet/ so en trecken wy niet af: want
de man heeft ghesepdt tot ons: b Ghy en b Ge. 42. 20
sult mijn aenghesichte niet sien/ oft uwe
broeder sy dan met v lieden.
6 Israel sprack: Waerom hebbet ghylie-
den soo qualick aen my ghedaen/ dat ghy
het dē manne seydet/ dat ghy noch eenen
Broeder hebbet?
7 Sy antwoordden: De man ondersochte
so nauwe na ons eñ onser maechschap/ eñ
sprack. Leeft uwe vader noch? hebbet ghy-
lieden ooch noch eenen broeder? doe seydē
wy hem als hy ons vraechde/ Hoe condē
wy so wiste weten/ dat hy segghen soude:
Brenghet uwen broeder mede hier af?
8 Doe sprack Juda tot Israel zijnen va-
der: Laet den Jonghen met my trecken/
dat wy ons opmaken ende reysen / ende

 leuen/

leuen ende niet en steruen/ beyde wy ende
ghy/ ende duse kinderkens.

c Ge. 44. 32
d oft eysché

9 c Ick wil borghe voor hem zijn/ van mijnen handen sult ghy hem d versoecken: wan-
neer ick hem v niet weder en brenge ende
voor uwen oogen sette/ so wil ic mijn leef-
daghe de schult draghen.
10 Want waer wy het niet en hadden ver-
toghen, so waren wy reede wel tweemael
wederom ghecomen.
11 Doe sprack Israel haer vader tot hen:
Moet het dan also zijn so doet het: ende
nemet vanden besten vruchten des lants
in uwe sacken / ende brenget den Manne
geschencken hier af/ een weynich e † Bal-
sem ende Hennich/ ende Cruyden ende Myr-
ren/ ende Dadelen/ ende Amandelen.
12 Ende het ghelt dat v lieden bouen in
uwen sacken weder ghewórden is / bren-
ghet oock weder met v: misschien is daer
een feyl ghescheedt.
13 Daertoe nemet uwen broeder / maeckt v
op/ ende comt wederom tot den Manne/
14 Doch de almachtighe God/ gheue v lie-
den barmherticheyt voor den manne/ dat
hy v wederom late uwen anderen broeder
ende Ben Jamin: ick doch moet zijn / als
eener/ die zijner kinderen beroofst is.

e dese namé der vruchté zijn noch tot nu toe ongewisse/ oock byden Iodé selfs.
† And. harst ende gecruyde ende gumme.

15 Doe namen sy dese gheschencken / ende
het ghelt dobbel met hen / ende Ben Ja-
min, maeckten hen op/ togen in Egypten/
ende traden voor Ioseph.
16 Doe sach se Joseph met Ben Jamin/
ende sprack tot zijnen Huys houder: Bren-
ghet dese mannen int huys ende slachtet/
ende richtet toe: want sy sullen te Mid-
daghe met my eten.

Iacobs so- nen reysen ten anderen mael in Egypten.

17 Ende de man dede alsoo hem Ioseph
ghesepdt hadde: ende bracht de mannen
in Josephs huys.
18 Doe vreesden sy hen/ dat sy in Josephs
huys ghebracht we. den/ ende spraken: Wy
zijn hier in ghebracht om des gelts wille/
dat wy in onse sacken te voren wederom
ghevonden hebben / dat hy het op ons
f † brenge/ ende velle een ordeel ouer ons:
op dat hy ons neme tot eyghenen knech-
ten met onsen Ezelen.
19 Daerom tre. den sy tot Josephs Huys-
houder, ende spraké met hem voor de deu-
re des huys/
20 Ende seydé: g Mijn heere / wy zijn voor-
maels hier af ghetoghen, spijse te coopen:
21 h Ende doe wy inde herberge quamé, ende
onse sacken op deté, fiet/ doe was een ye-
ghelicks ghelt bouen in zijnen sacke, met
vollen ghewichte daerom hebben wy het
wederom met ons ghebracht.

f † And. trec- ken ende vallen ma- ke/ ende ne- me ons etc.

g Ge. 42. 3
h Ge. 42. 35.

22 Hebben oock ander gelt met ons af ge-
bracht, om spijse te coopen: wy en weten
van noch niet wie ons onse ghelt in onse
sacken ghesteken heeft.
23 Hy sprack: Weset goedes moets/ vreest
v lieden niet: uwe God ende uwes vaders
God/ heeft v lieden eenen schat ghegeuen
in uwen sacken: uwe gelt is my ghewor-
den. ende hy bracht Simeon tot hen wt.
24 Ende bracht se in Josephs huys gaf hen
water/ dat sy haere voeten wiesschen/ ende
gaf haren Ezelen voeder.
25 Sy daerentusschen bereydden het ghe-
schencke toe / tot dat Joseph quam op dé
Middach: want sy hadden ghehoort/ dat
sy aldaer het broodt eten souden.
26 Doe nu Joseph ten huyse in ghinck/
brachten sy hem inde huys het gheschenck
in haren handen/ ende vielen voor hem ne-
der ter Aerden.
27 Hy groetese vriendelicken/ ende sprack:
i Gaet het uwen vader den Ouden wel/ vá
dien ghylieden my seydet? leeft hy noch?
28 Sy antwoordde: Het gaet uwen knech-
te onsen vader wel/ ende leeft noch: ende
neychden hen/ ende vielé voor hem neder.
29 Ende hy hief zijne oogen op/ ende sach zijné
broeder Ben Jamin zijnder moeder sone/
ende sprack: k Is dat uwe ionckste Broe-
der/ daer ghy my van seydet? ende sprack
voorder: God sy v ghenadich mijn sone.
30 Ende Joseph haestede l hem/ want zijn
herte ontstack hem tegen zijnen broeder/
ende sochte waer hy weende: ende ghinck
in zijn camer/ m ende weende aldaer.
31 Ende doe hy zijn aenghesichte ghewas-
schen hadde/ ghinck hy wt. ende onthielt
hem vaste, ende sprack. Legget broodt op.
32 Ende men droech hem bysonderen op/
ende hen oock bysonderen: ende den Egy-
ptenaers die met hen aten' ooc bysonder:
n Want de Egyptenaers en derren geen
broodt eten met den Hebreen: want het is
eenen grouwel voor hen.
33 Ende men settede haer tegé hem/ dé eerst-
geboren na zijner eerstgeboorte/ ende den
ionxsten na zijner ionckheyt: des verwon-
derden sy hen onder malca: deren.
34 Ende men droech hen eten voor van
zijne Tafel: doch Ben Jamin werdt vyf-
mael meer dan den anderen toeghedient/
ende sy werden droncken met hem.

Ioseph vra- get na zijné vader.,
i Gen. 29. 6
k Gen. 42. 13
l 3. Reg. 3. 26
m Ge. 45. 2.
n Tobie 1. 12
Iudith 12. 2

Dat xliiij. Capittel.

1. Sy trecken na huys met coren / gelde, ende Josephs Beker in Ben Jamins
sack. 4. Joseph laet hen naiagé/ ende hen
bescheiden: 7. ende soo sy hen hier in ont-
schuldichden/ 12. werdt by hen de daedt
vonden/ 13. keeren wederom tot Joseph/
15. die angstichtse heftich / ende wil alleen
den schuldighen ten knechte hebben. 18.
Juda bestaet met vele woorden Ben Ja-
min te helpen om te lossen/ ende hem in zijne
stede te setten.

1 Ende Joseph beual zijné Huyshouder/
ende sprack: Vullet den mannen hare
sacken met spijse. so vele sy voeren connen / ende legghet eenen yegghelicken zijn
ghelt bouen in zijnen sack.
2 Ende mijnen siluere Beker/ legget bo-
uen in des Jonckxten sack/ met den ghelde
voor het coren: die dede als hem Joseph
hadde ghesepdt.
3 Des morghens doe het licht werdt/ lie-
ten sy de mannen henen trecken met haré
Ezelen.
4 Doe sy nu ter Stadt wt waré/ ende niet
verre ghecomen/ sprack Joseph tot zijnen
Huys houder: Op/ ende iaecht de mannen
nae: ende wanneer ghy se aengrijpt / soo
spreeckt tot hen: Waerom hebt ghylieden
goet met quaet vergolden?
5 Is het niet dat / daer mijn Heere wt
drinckt/ ende daer hy a † mede waer seyt?
ghylieden hebbet, qualick ghedaen.
6 Ende als hy se aengreep / sprack hy met
hen sulcke woorden.
7 Sy antwoordde: Waerom spreect mijn
Heere sulcke woorden? het sy verre van u-
wen knechten, een sulck dinck te doen.
8 Siet/ het gelt/ dat wy geuonden hebbé
bouen in onse sacken/ hebbé wy wederom
gebracht tot v, wt den lande Canaan: ende
hoe souden wy dan wt ws heeren huyse
ghestolen hebben siluer ofte Goudt?
9 By welcken hy ghevonden wordt/ an-
der u we knechten, die sy des doodts: daer
toe willen wy oock mijns Heeren knech-
ten zijn.
10 Hy sprack: Het sy als ghy ghesproken
hebbet:

a † Anders/ waerseggin- ge voorseeck

hebbet:by welchen hy ghevonden wordt/
die sy myn knecht / ghylieden daerentegen
sullet los zyn.
11 Ende sy haesteden hem/ende een peghe-
lick dede zynen sack op.
12 Eñ hy sochte/eñ begonste aendē groo-
sten/tot op den ionckstem: doe werdt g[he]-
vonden de Beker in Ben Jamins sack.
13 Doe verscheurdē sy hare cleederen/ende
een peghelick loedt op zynen Ezel / ende
toghen wederom inde Stadt.
14 Eñ Juda ginck met zynen broederen in
Josephs huys: wāt hy was noch aldaer/
ende sy vielē voor hem neder op de aerde.
b † Anders/ wat is dat doch een daedt die ghylieden ghedaen hebt?
15 Joseph sprack tot hen: b Hoe hebbet
ghylieden dat derren doen? weret ghylie-
den niet/dat het een sulck man/als ick bē/
gheraden conde?
16 Juda sprack: Wat sullen wy segghen
mynen Heere: ofte/hoe sullen wy spreken?
ende wat connen wy ons rechtveerdigen?
Godt heeft de mis daet uwer knechten ge-
vonden:siet daer/wy eñ die/ by den wel-
ken de Beker ghevonden is / zyn myns
Heeren knechten.
17 Hy sprack daer tegen: Dat sy verre van
my sulckes te doē:de man by dien de Be-
ker gevonden is sal myn knecht zyn/ghy-
lieden daerentegen trecket op met vre-
den tot uwen vader.
De reden Juda tot Joseph.
18 Doe tradt Juda tot hem / ende sprack:
Myn Heere / latet uwē knecht een woort
spreken/voor uwen ooren: myn heere eñ
uwen toorn en vergrimme niet ouer uwē
knecht/want ghy zyt als Pharao.
19 Myn Heere vraechde zynen knechten/
ende sprack: Hebt ghylieden oock eenen
vader ofte broeder?
20 Doe antwoordden wy: Wy hebben ee-
nen vader die oudt is/ ende eenen iongen
knecht in zynen ouderdom geboren/ ende
zyn broeder is doodt / ende hy is alleene
overgebleven van zyner moeder/ ende zyn
vader heeft hem lief.
21 Doe spraeckt ghy tot uwen knechten:
Brenghet hem af tot my/ ick wil hem ge-
nade bewysen.
22 Wy daerentegen antwoordden mynen
heere: De Jonge en can niet van zynen
vader comen:waert dat hy van hem qua-
me/so soude hy sterven.
c Ge. 43.3/5
23 Doe spraeckt ghy tot uwen knechten:
c So uwe ionckste broeder niet met v lie-
den hier en coemt / soo en sullet ghylieden
myn aenghesichte niet meer sien.
24 Doe toghen wy op tot uwen knechte
mynen vader/ende seyden hem myns Hee-
ren reden.
25 Doe sprack onse vader: Treckt weder-
om henē / eñ coopt ons eē weynich spyse.
26 Wy daerentegen spraken: Wy en con-
nen niet aftrecken/ oft onse ionckste broe-
der sy van met ons/so willen wy aftreckē:
want wy en connen des mans aengesich-
te niet sien / soo onse ionckste broeder niet
met ons en is.
27 Doe sprack v knecht myn Vader tot
ons: Ghy weet dat my myn wyf twee
sonen ghebaert heeft.
d † Anders/ ick seyde
e Gen. 37.33
28 Een ginck wt van my/ eñ men d † sept:
e Hy is verscheurt: eñ en hebbe hem niet
ghesien/tus langhe.
29 Soudet ghylieden desen oock van my
nemen/ende hem een ongheval bejegent/
so sult ghy myn grauwe hayr met iammer
onder int graf brenghen.
30 Soo ick nu te huys quame / tot uwen
knechte mynen vader/ende de Jonghe en
ware niet met ons/ dewyle zyne ziele aen
desēs ziele hangt/
31 So sal het geschieden/wanneer hy siet/
dat de Jonge niet daer en is / dat hy ster-
vet: so souden wy uwe knechten/de grau-
we hayren ws knechts onses vaders met
hertenleedt inden graue brenghen.
32 f Want ick v knecht ben borghe ghe- f Gene. 43.9
worde voor den Jonghen teghen mynen
vader/ende sprack: Brenge ick hem v niet
weder/soo wil ick myn leefdaghe de schult
draghen.
33 Daerom laet uwen knecht hier blyuen
aen des ionckstē stede/ tot eenen knechte
myns heeren/ ende den Jonghen met zy-
nen broederen op trecken.
34 Want hoe sal ick optrecken tot mynen
vader/ wanneer de Jonge niet met my en
is? ick soude den iammer sien moeten/ die
mynen vader ontmoeten soude.

Dat xlv. Capittel.

1. Joseph gheeft hem zynen broederen
te kennē. 5. Vertrootse met Godes voor-
sichticheydt/die quaet in goedt verkeeren
can. 9. Ende schichtse henen/ 17. oock wt
beuele Pharaonis/met wagenē eñ teerin-
ghe/zynen vader te halen. 26. Jacob ont-
settet hem/ eñ verureucht hem hoochlick.

1 DOe en conde hem Joseph niet langer Joseph openbaert hemselven zynen broederen.
onthouden voor allen/ die rondtom
hem stonden/ ende hy riep: Latet alle
man van my henen wtgaen: ende gheen
mensch en stont by hem/ doe hem Joseph
a † met zynen broederen bekende. a † Anders/ zynen etc. te kennen gaf
2 b Ende hy weende luyde / dat het de E-
gyptenaers eñ het huysgesin Pharaonis
hoorden/ b Ge. 43.30
3 Ende sprack tot zynen broederen: c Ick c Actu. 7.13
ben Joseph: leeft myn vader noch? ende
zyne broederen en conden hem niet andt-
woorden / soo verschrickten sy voor zyn
aenghesichte.
4 So sprack hy tot zynē broederē: Treedt
hier tot my: ende sy traden toe/ ende hy
sprack: Ic bē Joseph uwe broeder/ d dien d Ge. 37.28.
ghylieden in Egypten vercocht hebt.
5 e Ende nu en becommert v lieden niet/ e Gen. 50.19
ende en f † denct niet/dat ick daerom toor- f † Anders/
nich sy / dat ghy my hier henen vercocht daer en sy
hebt: g want om uwes levens wille/heeft geen toorn
my God voor v henen ghesonden. in uwen oo-
6 Want dit zyn twee Jaren/ dat het diere ghen.
inden lande is/ ende het zyn noch vyf Ja- g Ge. 50.20.
ren/dat daer h gheen ploegen noch gheen ende 49.25
oogsten zyn en sal. h Ge. 8.22
7 Doch God heeft my voor v lieden henen
ghesonden / dat i † hy v ouerblyuen late i † And. Ick
op Aerden/ende uwe leuen behoude door v lieden yet
een groote verlossinge. te samē lev-
8 Eñ nu ghylieden en hebt my herwaerts ve inde lan-
niet gesonden / maer God heeft my Pha- de, eñ leuen-
rao tot eenen vader ghesettet / eñ tot een dich ont-
Heere ouer alle zyn huys/ende eenē Vorst hielde tot
inden gantschen Egyptenlande. eener groo-
9 Haest v lieden nu/ eñ treet op tot mynen ter verlos-
vader/eñ segget hem: Dat laet v Joseph singhe.
v sone seggen: God heeft my tot een Heere Joseph
inden gantschen Egypten gesettet/ coemt vordert zy-
af tot my/ suymt niet langher. nen vader
10 Ghy sult inden lande Gosen woonē / eñ in Egyptē.
hardt by my zyn/ ghy / eñ uwe kinderen/
ende uwer kinder kinderen / v cleyn ende
groot Vee/ende alles wat ghy hebt.
11 Ick wil v aldaer versorghen: Want het
zyn noch vyf Jaer dieren tydts / op dat
ghy niet en verderuet met uwen huyse/
ende alles wat ghy hebt.
12 Siet/uwe ooghen sien/ ende de ooghen
myns broeders Ben Jamin, dat ick mon-
delick met v lieden spreke.

13 Vercondicht mynen Vader alle myne
heerlickheyt in Egypten / ende alles wat
ghylieden ghesien hebt: haest u, ende coemt
hier neder met mynen vader.
14 Ende hy viel zynen broeder BenJamin
om den hals ende weende: ende BenJa-
min weende oock aen zynen halse.
15 Ende custe alle zyne broeders/ ende ween-
de ouer hen: daer nae spraken zyne Broe-
ders met hem.
16 Ende doe het gheruchte quam in Pha-
raos huys dat Josephs broeders gheco-
men waren/ geuiel het Pharao wel/ ende
alle zynen knechten.
17 Ende Pharao sprack tot Joseph: Seg-
ghet uwen broederen: Doet hem also: Be-
ladet uwe Dieren trecket henen.
18 Ende wanneer ghylieden coemt int landt
Canaan/ so neemt uwen vader / ende uwe
ghesinde/ ende comt tot my: ick wil u lieden
k † goeden gheuen in Egypten lande/ dat
ghy eten sult het Merch inden lande.

k † Anders/ het beste

19 Ende ghebiedt hen: Doet hem alsoo:
Neemt tot u lieden wt Egyptenlande/
Wagens tot uwen kinderen ende wyuen/
ende voert uwen vader/ ende coemt.
20 Ende en siet uwen l huysraet niet aen:
want de goeden des gantschen landes E-
gypten/ sullen uwe zyn.

l Dat is/ En laet u uwen huysraet niet verhinderen: wat ghylieden niet vercoopen en connet in sulcken dieren tyt/ dat laet terugghe blyuen.

21 De kinderen Israels deden also: ende
Joseph gaf hen Wagens / nae den beuele
Pharao, ende teeringhe op den wech.
22 Ende gaf hen allen / eenen yeghelicken
een Wperkleedt: doch BenJamin gaf hy
drie hondert siluerlinghen ende vyf Wper-
cleederen/
23 Nu/ zynen vader sandt hy daer by thien
Ezelen/ met goede wt Egypten geladen/
ende thien Ezelinnen met coren/ ende broot/
ende spyse zynen vader op den wech.
24 Also verliet hy zyne broeders / ende sy
toghen henen/ ende sprack tot hen: En kyfet
niet op den wege.
25 Alsotoghen sy op van Egypten / ende
quamen int landt Canaan tot haren va-
der Jacob.

m Int. Wa-iapoglibbo Hebreisch: Heetet eygentlic anders doen/ anders worden.

26 Ende vercondichden hem / ende spra-
ken: Joseph leeft noch / ende is een Heere
inden gantschen Egyptenlande: m doch
zyn herte gedachte heelveel anders/ want
hy en gheloofde hen niet.
27 Doe seyden sy hem alle woorden Josephs/
die hy tot hen geseyt hadde: ende doe hy
sach de Wagens, die hem Joseph geson-
den hadde/ om hem te voeren, werdt de
gheest Jacobs haers vaders leuendich/
28 Ende sprack: Ick hebbe ghenoech / dat
myn sone Joseph noch leeft: ick wil daer
henen/ ende hem sien eer ick sterue.

Thre.2. ende 3 Psal.73. Ic en can niet anders. Fleto/ et non des pugath tibi/ neque quiescat pupilla oculi tui. Weent/ ende en laet uwe oogen niet anders doe. Ter Tabug. Hab.1. Het gaet anders dan recht: Recht gaet anders/ gelt niets. Sic Jacob longe aliud sentit quam illi narrant.

Dat xlvj. Capittel.

1. Jacob/ na dien hy in BerSeba ge-
offert hadde, ende vanden Heere gesterckt
is / trecht af in Egypten met alle zynen
volcke ende haue/ 29. dien coemt Joseph
teghen/ ende ontfangt hem. 31. Ghееft zy-
nen broederen onderricht ende raedt / het
landt Gosen in te crijghen.

1 ISrael tooch henen met allen dat hy had-
de: ende doe hy quam tot BerSeba, of-
ferde hy Offer den Godt zynes vaders
Isaacs.
2 Ende Godt sprack tot hem des nachts
inden gesichte: Jacob/ Jacob. Hy sprack:
Hier ben ick.
3 Ende hy sprack: Ick ben de Godt uws
vaders / en vreest u niet in Egypten af te
trecken: b want aldaer wil ic u tot groo-
ten volcke maken.
4 Ick wil met u af in Egypten trecken/ ende

a Jos.24.4 Actu.7.15. b Gen.12.16 Exodi 2.9

wil u oock hier op brenghen: ende Joseph
sal zyne handen op uwe ooghen legghen.
5 Doe maeckte hem Jacob op van Ber-
Seba/ ende de kinderen Israel/ voerden
Jacob haren vader/ met haren kinderen
ende wyuen/ op den Waghenen, die Pha-
rao gesonden hadde om hem te voeren.
6 Ende namen haer Vee ende haue/ die sy
inden lande Canaan verworuen hadden/
c ende quamen also in Egypten/ Jacob ende
alle zyn zaedt met hem:

c Jos.24.4 Psal.105.23 Esaie.52.4.

7 Syne kinderen/ ende zyner kinder kin-
deren met hem zyne dochteren ende zyn-
der kinders dochteren/ ende alle zyn zaet/
die bracht hy met hem in Egypten.
8 d Dit zyn de namen der kinderen Israel/
die in Egypten quamen/ Jacob ende zyne so-
nen: e de eerstgeboren Jacobs sone: Ruben.
9 f De kinderen Ruben / Hanoch / Pallu
Hezron ende Charmi.
10 g De kinderen Simeon / Jemuel / Ja-
min/ Ohad/ Jachin/ Zohar/ ende Saul/ de
sone vanden h Cananeischen wyue.
11 i De kinderen Leui: Gerson / Cahath/
ende Merari.

d Exodi 1.2 ende 6.14 Jacobs geslachte. e Nu. 26.5 f 1 Par.5.1.3. g 1 Par. 4.24 h Gen.9.18. i 1 Para.6.1

12 De kinderen Juda: k † Ger / Onan/
Sela/ Perez ende Sera: l nu Ger ende O-
nan / waren ghestoruen inden lande Ca-
naan: ende de kinderen Perez/ Hezron en-
de Hamul.

k † An. Er. l Gen.38.3.

13 m De kinderen Isaschar: Thola/ Phua/
Job ende Simron.

m 1 Par.7.1

14 De kinderen Sebulon: Sered/ Elon/ ende
Jahleel.
15 Dat zyn de kinderen van Lea / die sy
Jacob baerde in Mesopotamia / met zy-
ner dochter Dina: die maken al te samen
met Sonen ende Dochteren / drye ende
dertich zielen.

Kinderen van Lea 33 int getal.

16 De kinderen Gad: Ziphion / Haggi/
Suni, Ezbon Eri/ Arodi ende Areli.
17 De kinderen Asser: Jemna/ Jesua/ Je-
sui/ Bria ende Serah haer suster: ende de
kinderen Bria Heber ende Malchiel.
18 Dat zyn de kinderen Silpa / die Laban
gaf Lea zyner dochter, ende baerde Jacob
dese sesthien zielen.

Kinderen van Silpa 16 int getal

19 De kinderen Rahel Jacobs wyf: Joseph
ende BenJamin.
20 n Ende Joseph werden gheboren in E-
gyptenlande / Manasse ende Ephraim/
die hem baerde Asnath de dochter Poti-
phera des Priesters te On
21 o De kinderen BenJamin: Bela/ Be-
cher/ Asbel/ Gera / Naaman / Ehi/ Ros/
Mupim Hupim ende Ard

n Ge. 41.50 ende 48.5 o 1 Par.7.6 ende 8.1

22 Dat zyn de kinderen van Rahel/ die Ja-
cob geboren zyn altesamen veerthien zielen.
23 De kinderen Dan: Husim.
24 De kinderen Nephthali: Jahzeel, Guni/
Jezer/ ende Sillem.

Kinderen van Rahel 14 in het ghetal

25 Dat zyn de kinderen Bilha: die Laban
zyner dochter Rahel gaf: ende baerde Ja-
cob dese seuen zielen.

Kinderen van Bilha 7 int getal.

26 p Alle zielen die met Jacob in Egypten
quamen / die van zynen lendenen gheco-
men waren/ wtghenomen de wyuen zyn-
der kinderen/ zyn altesamen ses ende tses-
tich zielen.

p Deutero. 10.22.

27 Ende de kinderen Josephs die in Egy-
pten geboren zyn, waren twee zielen: also
dat alle zielen des huyses Jacobs die in
Egypten quamen, waren tseuentich.

Alle kinderen Jacobs waren 70.

28 Ende hy sant Juda voor hem henen tot
Joseph, dat hy hem aenwese tot Gosen/
ende quamen in het landt Gosen.
29 Doe spande Joseph zynen Wagen aen/
ende tooch op zynen vader Israel tegen/
na Gosen: ende doe hy hem sach / viel

Het lande Gosen ofte Raemses.

4

hy om zijnen hals/ ende weende lange aen
zijnen halse.
q Luce 2.29. 30 Doe sprac Israel tot Joseph : q Ic wil
nu geerne steruen/ na dien ick v aengesicht
te ghesien hebbe/ dat ghy noch leuet.
31 Joseph sprack tot zijnen broederen/ en-
de zijns vaders huys: Ick wil optrecken/
ende Pharao aensegghen / ende tot hem
spreken: Mijne broeders ende mijns va-
ders huys/ is tot my ghecomen / wt den
lande Canaan.
32 En het zijn Veeherderen / want het zijn
lieden die met Vee omgaen: haer cleyn en-
de groot Vee / ende alles wat sy hebben/
hebben sy mede ghebracht.
33 Wanneer v lieden nu Pharao sal roepē/
r † anders/ handel. ende segghen: Wat is uwe r † neeringhe?
34 So sult ghy lieden seggen: Vwe knech-
ten zijn lieden / die met Vee omgaen. van
onser ieught op tot nu toe/ beyde wy en-
de onse vader: op dat ghy woonen meucht
in den Lande Gosen : wandt wat Veeher-
deren zijn / dat is den Egyptenaren eenen
grouwel.

Dat xlvij. Capittel.

1. Pharao spreecht met Jacob/ ende zij-
nen kinderen/ 6. Geeft hen het landt Go-
sen in ghegeuen/ 14. Joseph brengt aller Ca-
naniteren ghelt/ met tsamen aller Egyp-
tenaers goet ende haue aen Pharao / wt
oorsake grooten hongers noot / 22. Der
Priesteren goet/ blijft onbelastet / 23. Is-
rael wordt oudt ende besweert voor zij-
nen doodt Joseph / zijner begrauenisse
haluen.

Pharao spreket met Josephs broederen.
1 DOe quam Joseph/ ende seyde Pharao
aen/ ende sprack : Mijn vader en mij-
ne broeders haer cleyn en groot Vee/
ende alles wat sy hebben/ zijn gecomen wt
den lande Canaan : ende siet/ sy zijn inden
lande Gosen.
2 Ende hy nam vijue zijner iongsten broe-
deren/ ende settese voor Pharao.
3 Doe sprack Pharao tot zijnen broede-
a † anders/ handel? ren: Wat is uwe a † neeringhe ? sy andt-
woordden: Vwe knechten zijn Veeherde-
b Dat is/ ter herberghe/ gasten/ vreemdelinghen zijn: niet burgheren ofte heeren deser Werelt: ren/ wy ende onse vader.
4 Ende seyden voorder tot Pharao : Wy
zijn ghecomen/ by v lieden te b woonen in
den lande: want uwe knechten en hebben
gheene weyde voor haer Vee , soo hardt
druckt de dieren tijdt het landt Canaan: soo
laet doch nu uwe knechten in den lande
Gosen woonen.
5 Pharao sprack tot Joseph: Het is v va-
der/ ende het zijn v broeders/ die zijn tot v
ghecomen.
6 Het lant Egypten staet v open/ laetse aē
de beste plaetse des landts woonen/ laetse
inden lande Gosen woonen: en so ghy we-
tet/ dat onder hen lieden zijn / die daer toe
deughen/ so settese ouer mijn Vee.
Joseph brengt zijnē vader voor Pharao.
7 Joseph brachte oock zijnen vader Jacob
binnen ende set tede hem voor Pharao. en-
de Jacob seghende Pharao.
8 Ende Pharao vraechde Jacob: Hoe out
zijt ghy?
c Psa.119.19 9 Jacob sprack tot Pharao : c De tijdt
d † anders/ die ick een vreemdelinck ghewesst ben. v d † mijns wandelēs/ is hondert en dertich
Jaren/ weynich en boos is de tijdt mijns
leuens / ende en is niet ghecomen tot de
tijt mijner vaderen in haren wandelen.
10 Ende Jacob seghende Pharao / ende
ginck van hem wt.
11 So beschickede nu Joseph zijnen vader
en zijne broederen wooninghe / en gaf hen
een goet in Egyptenlande / aen de beste
plaetse des lants/ namelicken/ inden lande
Raemses/ als Pharao ghebodeu hadde.

12 Ende hy versorchde zijnen vader ende
zijne broeders/ en het gantsche huys zijns
vaders/ eenen yeghelicken/ daer na als hy
e † kinderen hadde.
13 Daer en was nu geen broot in allen lan e † anders/
den: want de diere tijdt was seer swaer/ alsmen de
dat het lant Egypten ende Canaan / ver- kinderen
smachteden van der dieren tijdt. pleech: -
14 Ende Joseph bracht al het ghelt te sa- kuth Num
men/ dat in Egypten ende Canaan ghe- nos senes
nonden werdt/ voor het coren dat sy coch- mali propter
ten: ende hy brachte alle het ghelt in het ter pueros
huys Pharao. omnibus
15 Doe nu het ghelt ontbrack inden Lande bonus stulti
Egypten en Canaan/ quamē alle Egypte- mur. etc.
tenaers tot Joseph/ en spraken: Beschickt Wy oude-
ons broodt: waerom laet ghy ons voor v naren eten
steruen/ daerom dat wy sonder ghelt zijn? met den kin
19 Joseph sprack: Doet v vee hier / soo wil deren/ niet
ick v lieden voor het Vee wat gheuen/ de- sy met ons.
wijle ghy sonder ghelt zijt. Ipsi domini/
17 Doe brachtē sy Joseph haer Vee. en hy nos procuratores.
gaf hen broot voor hare Peerdē/ Schapē
Rinderen ende Ezels: also f † voedde hyse
met broode dat Jaer voor alle haer Vee. f † anders/
18 Doe dat Jaer om was / quamen sy tot onthielt.
hem inden tweedden Jare/ en spraken tot
hem: Wy en willē onsen heere niet verber-
gen dat niet allēē het gelt/ maer oock al het
Vee/ daer henen is / tot onsen heere/ ende
daer is niet meer ouer voor onsen heere/
dan alleene onse lijuen/ ende onse velde.
19 Waerom laet ghy ons voor v steruen/
ende onse velde? g Coopt ons / ende onse g † anders/
landt om het broodt / dat wy ende onse neemt ons
lant. lijfeyghen zijn tot Pharao: geeft ons aen.
zaet. dat wy leuen ende niet en steruen/ en-
de het velt niet en verwoeste.
20 Also cochte Joseph tot Pharao het gant-
sche Egypten: want de Egyptenaers ver-
cochten/ een yeghelic zijnen Acker/ want de
diere tijt was te sterck ouer hen: ende also
wert het lant Pharao eyghen.
21 Ende hy deylde het volck wt in de ste-
den/ van eener plaetse in Egypten/ tot aen
de ander.
22 h Wtghenomen der Priesteren velt/ dat h 1.Tim.5. Der Priesteren vrijheyt.
en cochte hy niet in : want het was van
Pharao voor de Priesters verordent dat
sy hen geneeren souden/ van den benoem-
den/ dat hy hen gegeuen hadde: daerom en
dorsten sy haer velt niet vercoopen.
23 Doe sprack Joseph tot den volcke: Siet
ick hebbe heden gecocht/ v lieden ende u-
we velt voor Pharao: siet / daer hebt ghy
lieden zaet/ ende besaeyet veldt.
24 En van dē corē/ sult ghy lieden den vijf-
sten Pharao geuen: vier deelen sullen uwe
zijn/ te besaeyen het veldt tot uwer spijse/
ende voor uwe huys ende kinderen.
25 Sy spraken: Laet ons slechs leuen/ ende
genade voor v onsen heere vinden/ wy wil-
len geerne Pharaos lijfeyghen zijn.
26 Alsoo maeckte hen Joseph een Wet tot Ghesette
op desen dach ouer de Egyptenaren velt/ van den
den Vijfsten Pharao te gheuen/ wtgheno- Vijfsten.
men der Priesteren velde/ dat werdt Pha-
rao niet eyghen.
27 Also woonde Israel in Egypten / inden
lande Gosen/ ende haddent in / ende wies-
sen ende vermeerdden hen seer. Jacobs ou
28 Ende Jacob leefde seuenthien Jaer in derdom 147
Egypten lande: dat zijn gandtsche ouder- Jaer.
dom werdt/ hondert ende seuen ende veer- Jacob en
tich Jaer. wil in E-
29 Doe nu de tijdt by quam dat Israel ster- gypten niet
uen soude/ riep hy zijnen sone Joseph/ en- begrauen
de sprack tot hem : Hebbe ick ghenade worden.
voor v ghevonden / i soo legt uwe handt i Gen.24.2.

onder mijne heupe/ dat ghy die liefde ende trouwe aen my doet/ ende en begraeft my niet in Egypten:
30 Maer ick wil liggen by mijnen vaderẽ/
eñ ghy sult my wt Egypten voeren / eñ in
haerder begrauenisse begrauen. Hy sprac:
Ick wil doen/ als ghy ghesepdt hebt.
31 Hy daerentegen sprack: Soo sweert my:
ende hy swoer hem. Doe k neychde hem
Israel opt bedde ten hoofde.

k Hy lach in den bedde cranck/ eick tede hem nochtans op/ neychde hem totten hoofde/ dat ende danck te God/ de wyle dede Joseph den Eedt.

Dat xlviij. Capittel.

1. Joseph besoect zijnen vader in zijner cranckheyt/ 5. Die wilt Manasse ende Ephraim Josephs sonen voor de zijne ghehouden hebben. 15. Seghent de selue / ende set den jonckxsten voor den oudtsten teghen haers vaders danck/ 21. Maeckt zijn Testament/ eñ prophetcert van haerder wedercoemste int Lant Canaan.

1 DAer na wert Joseph ghesept / Siet v
vader is cranck: ende hy nam met
hem zijn beyde sonen/ Manasse ende
Ephraim.
2 Doe wert Jacob gesept: Siet/ v sone Jo
seph coemt tot v: ende Israel maecte hem
sterck/ ende settede hem int bedde.
3 Eñ sprack tot Joseph: a De Almach-
tighe Godt verscheen my te Lus / in den
lande Canaan ende seghende my/
4 Eñ sprack tot my: Siet/ ick wil v wassen
laten/ eñ vermeeren/ eñ wil v tot hoopen
volcx maken/ eñ wil dit lant tot eygen ge-
uen/ uwen zade na v eewichlick.
5 b Soo sullen nu uwe twee sonen / Ma-
nasse ende Ephraim/ c die v gheboren zijn
in Egyptenlande/ mijne zijn/ ghelijck als
Ruben ende Simeon.
6 Die ghy daerentegen na hen genereert/
die sullen uwe zijn/ eñ genoemt worden/ als
are broeders in haren erfdeele.
7 Ende doe ick wt Mesopotamia quam/
d sterf my Rahel inden lande Canaan / op
den weghe / doe ick noch een e † velde
weechs was tot Ephrath : ende ick be-
groefse aldaer aen den wege na Ephrath/
die nu Bethlehem heet.
8 Ende Israel sach de sonen Joseph/ ende
sprack: Wie zijn die?
9 Joseph antwoordde zijnen vader. Het
zijn mijne sonen/ die my Godt hier ghege-
uen heeft. Hy sprac: Brengtse hier tot my/
dat ickse seghene.
10 Want de oogen Israels waren f † done
ker geworden van ouderdom/ eñ en condẽ
niet wel sien: ende hy brachtse tot hem: so
custe hyse/ ende namse in den arm/
11 Eñ sprack tot Joseph: Siet ick hebbe v
aengesichte gesien/ dies ick niet ghedacht
en hadde/ ende siet/ Godt heeft my ooc v
zaet sien laten.
12 Ende Joseph namse van zijnen schoot/
ende neyghde hem ter Aerden teghen zijn
aenghesichte.
13 Doe namse Joseph beyde/ Ephraim in
zijne rechter handt/ teghen Israels slinc-
ker handt/ ende Manasse in zijne slincker
handt/ teghen Israels rechter handt/ en-
de brachtse tot hem.
14 Doch Israel streckte zijne rechter hant
wt/ ende leydse op Ephraims des jonck-
sten hooft / ende zijne slincker op Ma-
nasses hooft/ ende dedet wetende alsoo met
zijne handen : g † want Manasses was
de Eerstgheboren.
15 h Ende hy segende Joseph/ ende sprack:
Godt voor wien mijne vaders / Abraham
ende Isaac ghewandelt hebben : God die
my mijn leefdaghe gheuoedt heeft/ tot op
desen dach.

a Gen.28.13
Manasse ende Ephraim verkrijt Jacob/ dat sy met den twaeluen geslachten ghelijck te deele souden gaen.
b Jos.14.4. ende 17.17.
c Gen.41.50 ende 46.20.
d gen.35.19. Rahel.
e † anders/ eenen mijls loop. Anders een dachreyse.
f † anders/ swaer.
g † anders/ hoewel
Josue 17.1.
h Hebr.11.21

16 i De Engel die my verlost heeft van allẽ
quade/ die segene dese Jongen/ dat sy nae
mijne eñ na mijner vaderen Abraham eñ
Isaac namen ghenaemt worden / dat sy
wassen ende veel worden op Aerden.
17 Doe nu Joseph sach dat zijn vader de
rechter hant op Ephraims hooft leyde/ be
uiel het hem qualick/ ende vatte zijns va-
ders hant/ dat hyse van Ephraims hooft/
op Manasses hooft keerde/
18 Ende sprack tot hem: Niet alsoo mijn va
der: dese is de Eerstgheboren/ legghet uwe
handt op zijn hooft.
19 Doch zijn vader weygerde hem dat / eñ
sprac: Ic weet het wel mijn sone/ ick weet
het wel: dese sal oock een volck worden/ eñ
sal groot zijn: doch zijn joncste broeder sal
grooter worden dan hy ende zijn zaedt sal
een groot volck worden.
20 Alsoo seghende hyse te dien daghe ende
sprack: k † Wie in Israel wil yemande se-
ghenen/ die segghe: Godt sette v / als E-
phraim ende Manasse/ ende l settede E-
phraim voor Manasse.
21 Ende Israel sprack tot Joseph : Siet/
ick sterue/ ende Godt sal met v lieden zijn/
ende sal v lieden wederom brengen in het
lant uwer Vaderen.
22 m Ic hebbe v n een stuck lants gegeuen
buyten uwen broederẽ/ o dat ick met mij-
nen Sweerde ende Boghe wt der handt
der Amoriteren ghenomen hebbe.

Christus Godt.
i Gen.31.24 ende 32.2.
k † anders/ In v sal Israel segenẽ/ datmen segghe/ etc.
l Jere.31.9. 20.
Jacobs Testament ende prophecie.
m Josu.13.7 ende 16.1. Joan.4.5.
n Stucke/ heet in Hebreeusch Sichem/ ende de selue Stadt meynt hy hier.
o Gen.33.19 ende 34.25. Josue 24.8. 32.
a † anders/ bejegenen.

Dat xlix. Capittel.

1. Jacob voorsept zijnen sonen wat ouer hen comen sal/ ende segentse/ 29. Voort hen beuel vã zijner begrauenisse/ eñ sterft.

1 ENde Jacob riep zijne sonen/ eñ sprack:
Versamelt v/ dat ick v lieden vercondi-
ghe/ wat v a † ontmoeten sal in toeco-
menden tijden.
2 Coemt te hoope / ende hoort toe / ghy
kinderen Jacobs : ende hoort uwen va-
der Israel:
3 (†) Ruben mijn eerste sone / b ghy zijdt
mijn cracht/ ende mijn eerste macht / ende
de ouerste in c † den Offer / ende Ouerste
int Rijck:
4 Hy voer lichtueerdich wech als water:
ghy en sult de Ouerste niet zijn : d want
ghy zijt op uws vaders legher geclommen/
aldaer hebt ghi mijn bedde verontreynicht
e † met dien opclimmen.
5 De gebroeders Simeon ende Leui/ haer
Sweerden zijn moordische wapenen:
6 Mijn siele en come niet in haren raedt:
ende mijn eere en zy niet in haer der Kerc-
ke: f want in haren toorne/ hebben sy den
man verworcht/ ende in haren moetwille/
hebben sy den g † Osse verdoruen.
7 Veruloect sy haren toorẽ/ dat hy so hef-
tich is/ eñ haer grimmicheit/ dat sy so hard
neckich is: h ick wilse verdeylen in Jacob
ende verstroyen in Israel.
8 i Juda/ ghy zijdt het/ v sullen uwe broe-
ders louen: uwe hant sal uwen vyandẽ op
den hals zijn / voor v sullen hen uws va-
ders kinderen neyghen.
9 k Juda is een jonck Leeuwe/ ghy zijdt
hooch ghecomen mijn sone/ l † door groo-
te ouerwinninge: m † hy heeft neder ghe-
knielt/ ende hem ghelegert als een Leeu
we/ eñ als een Leeuwinne: wie wil n † hem
teghen hem verheffen?
10 o De Scepter en sal van Juda niet
genomẽ wordẽ/ noch een meester van zijnẽ
voeten/ tot dat de † Helt come / ende den
seluen sullen de Volcken aenhanghen.
11 Hy sal zijn Veulen aen den Wijnstock
binden/

(†) Ruben soude der eersten gheboortewerdicheyt hebben/ naemlic het Priesterdom/ eñ het Coninckrycke: maer beyde worden hem genomẽ/ eñ Leui het Priesterdõ/ ende Juda het Coninckrycke gegeuen. Hier is beduydt de Synagoga die het bedde Jacobs/ dat is/ de Schrift/ bevlecket/ met valscher leere daer door sy verloren heeft het Priesterdõ ende Coninckrycke.
b Gen.29.32 Deut.21.17.
c † an. weerdicheyt ofte regimente/ ende etc. machte.
d Gen.35.22 1.Para.5.1.
e † and. eñ is mijn leger uz meer ghewerct/
f Gen.34.25.

binden/ ende zijner Ezelinnē sone aen den edelen rancken: hy sal zijn cleedt in wijn wasschen/ ende zijnen mantel in Wijnbesien bloede.
12 Zijne oogen zijn p † roodachtigher als wijn/ ende zijne tanden witter dan melck.
13 q Sebulon sal aen der hauen des Zees woonen/ ende aen der aenuaert der Schepen/ ende reycken aen Zidon
14 Isaschar sal een beenen Ezel zijn/ ende hem legheren tusschen r † de Landtpalen.
15 Eñ hy sach de ruste dat sy goet is/ ende het lant/ dat het lustich is: so heeft hy zijne schouderen gebuyght/ ende is een s † tynsbaer knecht ghewordē.
16 t Dan sal Richter zijn in zijnen volcke/ als een ander gheslachte in Israel.
17 Dan/ sal een Slanghe worden op den wege/ ende een Adder op den pade/ eñ het Peert in de versen byten/ dat zijn Ruyter te rugghe valle.
18 Heere/ u † ick wachte op uwe salichheyt.
19 x † Gad/ ghewapent/ sal het Heyr voeren/ ende wederom voeren.
20 Van y Asser coemt zijn vette broot/ ende hy sal den Coninghen z te ghevallen doen.
21 a * Naphthali is een snel b † Herte/ ende gheeft schoone reden.
22 (✝) Joseph sal wassen/ hy sal wassen als aen eener Fonteyne spruyte/ de dochteren treden in c † het regiment.
23 d Ende hoewel hen de Schutters vertoornen/ ende teghen hem krijghen ende veruolghen:
24 Soo blijft doch zijnen Boghe vaste/ ende de arm zijner handen sterck/ door de handen des Machtighen in Jacob: e wt hem zijn ghecomen Herderen ende Steenen in Israel.
25 Van uwes vaders Gode is v geholpen ende van den Almachtighen zijt ghy ghezeghent/ met seghen bouen van den Hemel heraf/ met seghen van der diepte/ die hier onder leydt/ met seghen aen borsten ende buycken.
26 De seghenen uwes vaders gaen sterker als de seghenen mijner Voorvaderen/ f † nae wensche der Hooghen in der Werelt/ ende sullen comen opt hooft Josephs/ ende op de schedele des g † Nasir onder zijnen broederen.
27 h * Ben Jamin is een verscheurende Wolf/ des morgens sal hy roof eten/ ende des auonts sal hy den i † roof wtdeylen.
28 Dat zijn de twaelf stammē alle Israels/ ende dat is het dat haer vader met hen ghesproken heeft/ doe hyse segende/ eenen yeghelicken met eenen bysonderigen Seghen
29 Eñ geboot hen/ ende sprack: Ick worde versamelt tot mijnen volcke/ k begraeft my by mijne vaderen in l † het graft op den Acker Ephrons des Hethiters.
30 m † In der tweevoudige graft die teghen Mamre leydt in den lande Canaan/ die Abraham cocht met den Acker van Ephron den Hethiter ter erfbegrauenisse.
31 n Aldaer hebben sy Abraham begrauen/ ende Sara zijn wijf/ aldaer hebben sy oock o Isaac begrauen/ ende Rebecca zijn wijf/ ende aldaer hebbe ick oock Lea begrauen.
32 Inden Acker ende inder graft/ die van den kinderen Heth ghecocht is.
33 Eñ doe Jacob geeyndet hadde de geboden aen zijne kinderē/ dede hy zijne voeten te samen op het bedde/ eñ verschiet/ p ende wert versamelt tot zijnen volcke.

.. Dese wtlegginge behoort tot de plaetse/ daer dit teecken :*: aengewesen staet.

:*: Hier begint den Seghen van Christo/ die van Juda soude gheboren worden/ ende heeten Silo. dat is/ die ghelucksalich zijn/ ende flore doordringen soude/ met Gheeste ende Gheloove/ dat te voren door wercken swer ende onsalich dinck was daeromme noemen wy Silo. eenen Helt: want het voorste deel deses Seghens/ betreft den Coninck Dauid. Ende daer en is anders in al den Seghen niet meer van Christo maer alle dat ander is van tydtlicke geluckicheyt/ dat den kinderen Israels ghegheuen is: Als dat Sebulon soude aen de Zee woonen tot Zidon: eñ Isaschar midden in den lande van der Zee woonen/ ende doch tynsbaer ghewe..st is/ den Coninghen van Assyrien.

Dat L. Capittel.

1. Na het Balsemen ende rouwe draghen ouer Jacob/ 7. treckt Joseph met grooter state opwaert in het landt Canaan aldaer zijnen vader te begrauen/ 15. Josephs broederen besorgen hen van wegen harer misdaet/ ende bidden ootmoedelick om ghenade/ 19. Joseph neemt se lieflicken aen/ vertroostse met Godes voorsichticheydt/ die haer boos voornemen ten besten heeft ghewendt hebbe/ ende seydt hen alle hulp ende bystant toe/ 24. Ende voorseyt hen hare wederkeeren in het lant Canaan/ gheeft een ernstlick beuel/ zijne gebeente mede henen te voeren: ende gestoruen/ wort in Egypten begrauen.

1 Doe viel Joseph op zijns vaders aengesichte/ ende weende ouer hem/ ende custe hem.
2 Ende Joseph beual zijnen knechten den Medecynen dat sy zijnen vader salueden/ ende de Medecynen salfden Israel.
3 Tot dat de veertich daghen om waren/ want soo langhe a † waren de salfdagen/ ende de Egyptenaren beweenden hem tseuentich daghen.
4 Doe nu de rouwdagen om waren/ sprack Joseph met Pharaos ghesinde/ ende seyde: Hebbe ick ghenade voor v lieden ghevonden/ soo spreeckt met Pharao/ ende segghet:
5 Mijn vader heeft eenen Eedt van my genomen/ eñ geseyt: b Siet/ ick sterue/ begraeft my in mijnen graue/ dat ick my inden lande Canaan gegrauen hebbe: so wil ick nu op trecken/ ende mijnen vader begrauen/ ende wederom comen.
6 Pharao sprack: Treckt op/ eñ begraeft uwen vader/ als ghy hem gesworen hebt.
7 Also toogh Joseph op/ zijnen vader te begrauen/ ende alle knechten Pharaos/ de ouersten zijns huys/ eñ alle Ouersten des lants Egypten toghen met hem.
8 Daer toe het gātsche gesinde Josephs/ eñ zijne broeders/ ende het ghesinde zijns vaders: alleen hare kinderen/ Schapen eñ Ossen/ lieten sy in den lande Gosen.
9 Ende daer togen oock met hen op/ Waghenen ende Reysigers/ ende het was een seer groot Heyr.
10 Doe sy nu inden plaen Arad quamen/ die op gene zijde des Jordaens leyt/ daer hielden sy een seer groote ende bittere claghe: c ende hy droech ouer zijnen vader rouwe/ seuen daghen.
11 Ende doe de lieden inden lande/ de Cananiters/ sagen/ dat rouwe draghen inden plane Arad/ spraken sy: De Egyptenaers houden daer groote claghe. Daerwt heetmen die plaetse: Der Egyptenaers clage: welck leyt op gene zijde der Jordane.

p † anders/ rooter breeten
q Josu. 19. 1. 1 para. 5. 2.
k Mich. 5. 8
l † anders/ van den roouen:
m † Nume. 24. 9.
n † anders/ hem op wetten.
Christus wart toegeseyt wt den stamme Juda.
o Mat. 2. 6 Luce 3. 15. Joan. 1. 45.
:*: Hier begint den etc. siet onder aent eynde deses Capittels.
† anders/ Ado.
y † anders/ blosich van wyne etc. ende wit van melcke
z Jos. 19. 10.
r † anders twee last banden.
s Oft schotpichtich.
Dans seghen heeft Simson veruullet.
t Jud. 13. 24. 15. 16. 17. 18.
u † and. Ick hebbe etc. ghewacht.
* Gad heeft zijnen Segen wtgherichtet/ doe sy voor Israel henen toghen. Josue 1.
x † anders/ Den Gad sal eene ghewapende Heyr tochte ouervallen ten lesten/ doch sal hy ouerwinnen.
y Asser heeft goet coren lant inghehadt.
z † anders/ coninclicke spijse geuē.
a Judic. 4. 5
* Naphthali Seghen is veruult door Debora eñ Barac

b † anders/ Hinde/
(✝) De Seghen Josephs gaet op het Coninckrijcke Israels/ eñ is gantsch van lijflickē Regimente gheseyt: dat de dochterē dat is/ de Steden inden lande wel gereegeert wordē tytlickē eñ vele Prophetē eñ groote liedē tot hoersteren haddē. Eñ hoewel sy dickmael aengeuochten werdē/ so gewinnē sy nochtans eñ dit Coninckrijcke was in het gheslachte Ephraim. Alsoo blijft de geestelicke Seghen eñ het rijcke op Juda eñ het lijflicke Rijcke op Ephraim.
c † and. op den muuren
d gen. 50. 20
e 1. reg. 12. 19
f † and. tot aen het eynde der heuuelen der etc.
g † an. afgesonderden.
h Phil. 3. 5.
* Ben Jamin Segen heeft veruult de Coninc Saul/ eñ de Burghers te Gaba. Judic. 20.
Jacob sterft
i † and. buet
k gen. 23. 20
l † and. aen het hol oft spelonche.
m † anders/ dobbel spelonche.
n Act. 7. 16.
o gen. 35. 29.
p Act. 7. 15.
a † anders/ dueren.
b gen. 47. 29.
c Syr. 22. 13.

b Ge. 49. 29 Jacob wort begrauen inden lande Canaan.
12 Ende zijne kinderen deden b als hy hen
beuolen hadde.
13 e Ende voerden hem int landt Canaan/
ende begroeuen hem inder tweevoudighe
Spelouncke des Ackers/ f die Abraham
ghecocht hadde/ met den Acker/ ter Erf-
begrauenisse/ van Ephron den Hethiter
teghen Mamre.
e Act. 7. 16.
f Gen. 23. 16
14 Als sy hem nu begrauen hadden/ tooch
Joseph wederom in Egypten met zijnen
Broederen ende met allen/ die met hem
opgetogẽ waren/ zijnen vader te begrauẽ.
15 Ende de Broeders Josephs/ vreesden
hen/ doe haer vader gestoruen was/ ende
spraken: Joseph mochte ons g gram
zijn/ ende betalen alle boosheydt/ die wy
aen hem ghedaen hebben.
g Ofte hatich vyant
16 Daerom lieten sy hem seggen: V vader
beual voor zijnen doodt/ ende sprack:.
17 Also sult ghy lieden Joseph seggen: lie-
ue/ vergheeft uwen broederen de misdaet
ende hare sonden / dat sy soo qualick by v
ghedaen hebben: lieue/ so vergeeft nu dese
misdaet/ ons/ den dienarẽ des Gods uws
vaders: ende Joseph weende/ doe sy sulcx
met hem spraken.
18 Ende zijne broeders gingen henen/ ende
vielen voor hem neder/ ende spraken: Siet/
wy zijn uwe knechten.
h Gen. 45. 5
19 h Joseph sprack tot hen: Vreest v niet:
i † want ick ben onder Gode.
i † and. ben ick dan aen Godes stat?
20 Ghy dachtet het boos met my te ma-
ken/ daerentegen God dachte het goet te
maken / dat hy dede / als het nu aen den
daghe is/ k te behouden vele volcken.
k Ofte/ op te houden
Gen. 45. 15. ende 49. 25.
21 So en vreest v nu niet / ick wil v lieden
versorghen / ende uwe kinderen: ende hy
troostese/ eñ sprack vriendelickẽ met hen.
22 Also woonde Joseph in Egypten met
zijns Vaders huys / ende leefde hondert
thien Jaer:
Josephs ouderdom 110. Jaer.
23 l Ende sach Ephraims kinderen tot in
het derde lidt: desseluen gelijckẽ de kinde-
ren Machir/ Manasses sonen/ m † waer-
den oock kinderen op Josephs schoot.
l Nu. 32. 39. Job. 42. 16 Psal. 128. 6.
m † Anders werden ge boren etc.
24 Ende Joseph sprack tot zijnen broede-
ren: n Ick sterue/ ende Godt sal v ee huys
soecken/ ende wt desen lande voerẽ in het
landt/ dat hy Abraham/ Isaac/ ende Ja-
cob gheswooren heeft.
n Hebr. 11. 22
25 o Daerom nam hy eenen Eedt vanden
kinderen Israel/ ende sprack: Wanneer v
God te huys soecken sal/ so voert mijn ge-
beente met v lieden van hier.
o Exo. 13. 19 Josu. 24. 32 Act. 7. 16.
26 Also sterf Joseph/ doe hy was hondert
ende thien Jaer oudt: ende sy salfden hem
eñ leydẽ hem in een p † schrijn in Egyptẽ.
p † Anders kiste

Eynde des eersten Boecx Mosis.

Argument.

HEt tweedde boeck Mosis / ghenaemt Exodus/ verclaert/ hoe de Israeliten in de Egyptische dienstbaerheyt onder den wreeden Pharao verdruct zijnde/ door Mosen verlost werden/ eñ door de roode Zee ge- leydt. eñ gebracht zijn inde woestijne: daerna hoe sy tegen de Amalechitẽ gestreden hebbẽ: bouen desen/ hoe sy door het Manna vandẽ Hemel geuoedt werdẽ/ hoe sy door het beuel eñ clare verordeninge Godts/ Ouerichedẽ ver coren hebben: eñ ten laetsten / hoe sy de Wet ontfangen hebbẽ/ waer in de warachtige eñ suyuere Religie/ de wijse van heylichlicke le- uen de Ceremonien eñ onderhoudinghen/ eñ een goet rechtueerdich Regiment eñ Policie verthoont en geboden wort. Daer wort ooc de grouwelicke sonde verthoõt/ dat de Isra- eliten een gulden Calf gemaeckt hebben. Eñ de voornaemste oorsake/ waerom dit Boeck genaemt is Exodus/ (dat is wttocht) is om haerẽ wttocht eñ verscheydinge wt Egypten.

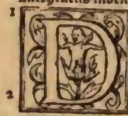
Exodus.

Wttoch.

Het tweedde Boeck Mosis.

Dat Eerste Capittel.

1. De kinderen Jacobs die met hem in Egypten comen zijn/ worden genoemt. 7. Hier nacomelingen (op dat sy hen niet en meerẽ) ondersteet eẽ nieuwe Pharao met listen te dempen. 11. Ghebruyckt daer toe swaren eñ lastbaerlicken dienst/ 15. ende ouertyrannische ghebodẽ aen de Vroed- vrouwen: 12. 10. Ende dewijle sulcx al niet helpẽ en wil/ 22/ laet hy openbare Man- damenten wtgaen / alle meughebooren knechtkens inden water te verdrencken.

1 Jt zijn de Namen der
kinderen Israel/ a die
met Jacob in Egyptẽ
quamen. Een yegelick
quam daer met zijnen
huyse inne:
Jacobs sonen die in Egyptẽ getogen zijn.
a Gen. 46. 8
2 Ruben/ Simeon/ Le-
ui/ Juda.
3 Isaschar/ Sebulon/ Ben Jamin.
4 Dan/ Naphthali/ Gad/ Asser.
5 Ende aller zielen/ die wt de lendenẽ Ja-
cobs gecomẽ waren/ dier waren tseuentich
b † maer Joseph was te vorẽ in Egyptẽ.
b † an. doch
c Ge. 50. 26. Psal. 105. 24 Actu. 7. 17
6 c Doe nu Joseph ghestoruen was/ ende
alle zijne Broeders / ende alle die te dier
tijdt gheleeft hadden.
d † Anders wiemelden of krielden/ eñ meerder- den hen/ eñ werden seer machtich dat etc.
7 Wiessen de kinderen Israel/ eñ d † gene-
reerden kinderen/ eñ vermeerderden hen/
ende haerer werden seer vele / dat haer der
het landt vol werdt.
8 Doe quam een nieuwe Coninc op/ ouer
Egypten / die en wiste niet van Joseph.
De nieuwe Coninck Pharao is den kinderẽ Israel gram/ eñ gebiet se met list te dempen.
9 Ende sprack tot zijnen volcke: Siet/ des
volcx der kinderen Israels is vele / ende
meer dan wy.
10 Wel aen/ e † wy willen se met liste dem-
pen/ dat haerder niet soo vele en worden:
want so daer eenen crijch verhieue/ moch-
ten sy hen ooc tot onsen vyandẽ geuen/ eñ
tegen ons strijden/ eñ ten lande wttreckẽ.
e † An. laet ons wijslic met hen om me gaen.
11 f Ende hy settede Beuelhebberen ouer
hen/ die se met sware diensten drucken sou-
den: want men boude Pharao de stedẽ
Pithon ende Ramses tot Schathuysen.
Israel wort met dienst geplaecht.
f Deut. 26. 6
12 Doch/ hoe sy het volck meer onderdruc-
ten/ hoe het hem meer vermeerderde ende
wtbreydde: ende sy g † hielden de kinderẽ
Israels/ als eenen grouwel.
g Sy hu die/ dien bewold wordt den arbeydt te voorderẽ eñ tot den arr- beyt te drij- uen.
13 Eñ de Egyptenaers dwongẽ de kinde-
rẽ Israel te dienẽ met onbarmherticheyt.
14 Ende maecten hen haer leuen suer/ met
swaren arbeyde/ aen leem eñ tichelsteenẽ/
ende met alderley Hofdienst op den Velde
ende met allerley arbeydt/ dien sy hen op-
leydden met onbarmherticheyt.
h † Anders hadden ee- nen onwille vanden kin derẽ Israel
15 Eñ de Coninc van Egypten sprack tot
den Vroedvrouwẽ der Hebreischer wijuẽ:
de eene hiet Siphora/ ende de ander Pua.
Pharao ge- biedt dat- men alle so- nen der He- breen doo- den sal.
16 i Wanneer ghy den Hebreischen wijuen
helpet/ ende op den stoel siet / dat het een
sone is/ soo doodet hem / is het daerente-
ghen eene dochter/ so laet se leuen.
i Sap. 18. 5.
17 Doch de Vroedvrouwẽ vreesden God/
ende en deden niet als hen de Coninc van
Egypten ghesëydt hadde / maer lieten de
kinderen leuen.

18 Doe riep de Coninck in Egypten de
Vroeyvrouwē/ eñ sprac tot hen: Waerom
doet ghi dat/ dat ghi de kinderē latet leuē?
19 De Vroeyvrouwen antwoordē Pha-
rao: De Hebreische wijuen en zijn niet als
de Egyptische: want sy zijn harde wijuen/
eer de vroeyvrou we tot hen coemt/ heb-
ben sy ghebaert.
20 Daeromme dede God den Vroeyvrou-
wen goet: ende het volck vermeerderden
hem/ ende werd seer vele.
21 Ende dewijle de Vroeyvrouwen Godt
vreesden/ k bonde hy hen huysen.
22 Doe gheboodt Pharao alle zijnen volc-
ke/ ende sprack: Alle sonen die ghebooren
worden/ die worpet int water/ ende alle
dochteren laet leuen.

k vermeerdichsulde de haer gesinne/ hem verghelde hem goede dat sy ghevreest haddē den Heere. Psal.127.3

Dat ij. Capittel.

1. Moses gheboren/ 3. werdt op het water gheleydt. 5. De Dochter Pharaos treckt hem wt/ ende voedt hem op voor haren sone. 11. Groot geworden/ doet hy een monster zijns toecomstigē ampts aen zijne broederen. 15. Moet vluchtē in Midian/ 21. eñ hem wort Zippora ten wijue. 24. God hoort der kinderen Israels gheschrey.

1 Ende a een man vandē huyse Leui ginc
henen/ ende nam een dochter Leui.
2 b Ende de vrouwe wert c swanger/
ende baerde eenen sone: ende doe sy sach/
dat het een fijn kint was/ verberch sy hem
drie Maenden.
3 Eñ doe sy hem niet langer verborgen en
conde/ maecte sy een kiste van Riete/ ende
verleerdese met leem ende peck/ ende leyde
het kint daer in/ eñ leyde hem uit dē riet/
aen den Oeuer des waters.
4 Doch zijn suster stondt van verre/ dat sy
vernemen wilde/ hoe het hem gaen soude.
5 e Ende de dochter Pharaos ghinck ne-
der/ f dat sy baedde inden water/ ende ha-
re Jonckvrouwen ghinghen aenden cant
des waters: ende doe sy de Kiste in het
Riet sach/ sandt sy haer Maecht henen/
ende lietse halen.
6 Ende doe syse opdede/ sach sy het kindt:
ende siet/ het knechtken weende. Doe iam-
merde het haer/ ende sprack: Het is een
der Hebreischer kinderkens.
7 Doe sprack zijne suster tot der Dochter
Pharao: Sal ick henen gaen/ eñ eene der
Hebreischer wijuē roepen/ die daer soocht/
dat sy dat kindeken sooge?
8 De dochter Pharaos sprack tot haer:
Gaet henen. De Maecht ghinck henen/
ende riep des kindts moeder.
9 Doe sprack Pharaos dochter tot haer:
Neemt dat kindeken henen/ ende soocht
het my/ ick wil v loonen. Het wijf nam het
kindeken/ ende soochde het.
10 Ende doe het kindeken was groot ghe-
wordē/ bracht sy het der dochter Pharao:
ende het werdt haer Sone/ ende hiet hem
g Mose: want sy sprack: Ick hebbe hem
wt den water ghetoghen.
11 h Te dien tijdē/ doe Moses was groot
gheworden/ ghinck hy wt tot zijnen broe-
deren/ ende sach haren last: ende wert ge-
waer dat een Egyptenaer/ eenen zijnder
broederen der Hebreischen sloech.
12 Ende hy wende hem herwaert eñ ginS-
waert: eñ doe hy sach dat daer geen men-
sche en was/ versloech hy dē Egyptenaer
ende verberchden in het zandt.
13 Op eenen anderen dach ghinck hy oock
wt/ eñ sach twee Hebreische mannen te sa-
men twisten: eñ sprack tot den ongerechti-
ten: Waerom slaet ghy uwen naesten?
14 Hy daerentegen sprack: i Wie heeft
v tot Ouerste ofte Richter ouer ons ghe-
settet: Wilt ghy my oock dooden/ als ghy
den Egyptenaer ghedoodt hebt? Doe
vreesde hem Mose/ ende sprack: Hoe is
dat luydtbaer gheworden?
15 Eñ het quā voor Pharao/ die k † stōdt
na Mose/ dat hy hē doodde: l doch Mose
vloodt voor Pharao/ ende onthielt hem
inden landt Midian/ ende m † woonde
by eenen Waterputte.
16 Eñ de Priester in Midian hadde seuen
dochteren/ die quamen om water te halē/
eñ vulden de Drenckgoten/ om de Scha-
pen haers vaders te drencken.
17 Doe quamen de Herderen/ eñ stietense
daer van: doch Moses maecte hem op/ eñ
halp hen/ ende drenckte hare Schapen.
18 Ende doe sy tot haren vader Reguel
quamen/ sprack hy: Hoe zijt ghylieden he-
den so gheringhe ghecomen?
19 Sy spraken: Een Egyptisch man n † ver-
loste ons vanden Herders/ eñ vulde ons
water/ ende drenckte de Schapen.
20 Hy sprack tot zijnen dochteren: Waer
is hy? Waerom liet ghylieden den Man
van v gaen/ o † dat ghy hem niet en noo-
dichdet met ons te eten?
21 Eñ Mose bewillichde by dē man te blijuē:
p eñ hy gaf Mose zijne dochter Zippora.
22 Die baerde eenen sone/ q ende hy hiet
hem r Gersom: want hy sprack: Ick ben
Vreemdelinck gheworden in vreemden
Lande s† Ende sy baerde noch eenen sone/
dien hiet hy t Eliezer/ eñ sprack: De God
mijns vaders is mijn Helper/ ende heeft
my vander handt Pharao verlost.
23 Lange tijdt daer na/ sterf de Coninck in
Egypten/ ende de kinderen Israels such-
teden ouer haren arbeydt/ ende schreyd-
den/ eñ haer schreyen ouer haren arbeyt/
quam voor God.
24 u Ende God verhoorde hare weeclagē/
ende dachte aen x zijn Verbondt met A-
braham/ Isaac ende Jacob.
25 Ende hy sach daer in/ ende nam hem
haerder aen.

Moses wordt gheboren.
a Exo.6.19.
Nu.26.59
2 Par.23.13.
b Act.7.20
Hebr.11.23
c Ofte/ met kinde
d † an. biesen ofte lis.
e Act.7.21
Hebre.11.23
f 1 Samuel 2.2
Susann.15.
g Mosa/ heet treckē: daer van heet Mose getogē/ naemelic wt dē water.
Mose put
h Heb.11.24
i Gen.19.9.
Mat.21.23
Actu.4.7.
ende 7.27.
k † Anders/ trachtede
l Hebr.11.27
Moses vlucht voor Pharao in Midian.
m † And. settede hem
n † anders/ halp
o † an. roepe hem/ op dat hy brood ete/ anders met ons ete
Zippora/ Mose wijf/
p Nu.1.21
q Exo.18.3
1 Para.23.15
r Gersom/ heet een vreemt mā/ ofte wtlander.
s Dit en is niet inden Hebreischē.
t Eliezer/ heet Godt mijn helper
Godt verhoort het schreyē om zijns verbonts wille
u Judi 2.18
x Gen.17.2.

Dat iij. Capittel.

1. God verschijnt Mose in eenen ber-
nenden Bossche. 6. Gheeft hem seluen
Mose te kennen/ 10. ende een beuel/ aen
den Coninck/ ende aen het volck.

1 Moses hoedde de Schapen a Jethro
zijns Sweers/ des Priesters in Mi-
dian/ ende dreef de Schapen henen/
achter inde Woestijne/ ende quam aen dē
Berch Gods Horeb.
2 b Eñ de Engel des Heeren verscheen hē
in eener vyeriger vlamen wt dē Bossche:
eñ hy sach dat dē Bosch met vyer brande
ende/ en werdt doch niet verteert.
3 Ende sprack: Ick wil daer henen/ ende
besien dat groote ghesichte/ waerom den
Bosch niet en verbrandt.
4 Doe nu de Heere sach/ dat hy henen
ginck te sien/ riep hem God wt den Bos-
sche/ ende sprack: Mose/ Mose: Hy ant-
woordde: Hier ben ick.
5 Hy sprack: c Treedt hier niet toe/ trecke
uwe Schoen wt van uwen voeten: want
de plaetse daer ghy op staet/ is een hey-
lich Landt.
6 Ende sprack voorder: d Ick ben de God
ws vaders/ de God Abrahams/ de Godt
Isaacs/ ende de God Jacobs. Eñ Moses
bedeckte zijn aenghesicht/ want hy vrees-
de hem God aen te sien.

De Enghel Gods verschijnt Mose in eener vyervlammen.
a Exo.18.1
b 4 Esd.14.3
Actu.7.30
c Josue 5.16
Actu.7.33
d Mat.22.32
Mar.12.26
Luce 20.37
Actu.7.32
Hebr.11.16

e Spr.22.6.

7 Ende de Heere sprack: Ick hebbe gesien
de ellende mijns volcx in Egypten e ende
hebbe haer geschrey gehoort over die, die-
se drijven: ick hebbe haer leedt bekent.

f anders/ halp.

8 Ende ben neder ghecommen / dat ickse
f verlosse van der Egyptenaren handt/
ende haer wtleyde wt desen lande / in een
goet wijdt lant in een lant. daer melck en-
de hoenich inne vloeyt / namelick / aen de
plaetse der Cananiteren Hethiteren / A-
moriteren Phereziteren Heviteren ende
Jebusiteren.

Moseroe-
pinghe.
Act.7.37.

9 Dewijle dan nu het geschrey der kinde-
ren Israels voor my gecomen is / en heb-
be oock daer toe gesien haren angst/ hoese
de Egyptenaers beangstighen:
10 So gaet nu henen. ick wil v tot Pharao
senden op dat ghy mijn Volck / de kinde-
ren Israels wt Egypten leydet.

g Jud.6.15

11 Mose sprack tot Godt: g Wie ben ick/
dat ick tot Pharao ga/ ende leyde de kin-
deren Israels wt Egypten?
12 Hy sprack: Ick wil met v zijn / ende dat
sal v het teecken zijn/dat ick v ghesonden
hebbe: wanneer ghy mijn Volck wt Egyp
ten gheleypt hebt/ soo sult ghy lieden Gode
offeren op desen berghe.
13 Mose sprack tot Godt: Siet/ wanneer
ick tot den kinderen Israels come / ende
spreke tot hen: De Godt uwer Vaderen
heeft my tot v lieden ghesonden/ ende my
seggen sullen: Hoe heet zijnen Naem? wat
sal ick hen segghen?
14 God sprack tot Mosen: Ic sal zijn / die
ick zijn sal/ ende sprack: Alsoo sult ghy tot
den kinderen Israels seggen: h Ic sal het
zijn die heeft my tot v lieden ghesonden.

h Wanneer
ghy daer he
nen coemt/
so wil ic by
v zijn ende
my a.so ver-
toonen/ dat
ghy beken-
nen sult dat
ick het sy.
i Hebr.11.16.
k f anders/
ende mijner
gedencken
van kinde
tot kints
kinde.

15 Ende Godt sprack voorder tot Mosen:
Also sult ghy t. t den kinderen Israels seg-
gen: i De Heere uwer Vaderen Godt/ de
God Abrahams/ de God Isaacr/ de God
Jacobs/ heeft my tot v lieden ghesonden:
dat is mijn naem ewichlick / k f daer by
men my noemen sal voort ende voort.
16 Daerom so gaet henen/ ende versamelt
de Oudtsten in Israel / ende spreeckt tot
hen: De Heere uwer Vaderen God is my
verschenen: De God Abrahams/ de Godt
Isaacr/ de Godt Jacobs/ ende heeft ghe-
seyt: Ick hebbe v lieden te huys ghesocht/
ende ghesien/ wat v lieden in Egypten ghe
schiedt is/
17 Ende hebbe geseyt: Ick wil v lieden wt
der ellende Egypti leyden / in het Landt
der Cananiteren / Hethiteren / Amorite-
ren Phereziteren/ Heviteren / ende Jebu-
siteren/ in het Lant daer Melck ende Hoe-
nich inne vloeyt.
18 En wanneer sy uwer stemme hooren/ so
sult ghy/ en de Oudtsten in Israel / henen
gaen tot den Coninck in Egypten / ende
tot hem segge: De Heere der Hebreen God/
l f heeft ons geroepen: so laet ons nu gaen/
drye Dachreysen inde Woestijne / dat wy
offeren den Heere onsen Gode.

l f anders/
is ons be-
gheent oft
voorgheco-
men.

19 Doch ick weet het/ dat v lieden de Co-
ninck in Egypten/ niet en sal laten trec-
ken/ m f dan door een stercke handt.

m f anders
Ja niet met
stercker hãt
Exod.12.29.
ende 14.10.
n Exo.11.2.
ende 12.35.

20 Want ick sal mijne handt wtstrecken/
ende Egypten slaen met allerley Wonde-
ren/ die ick daer in doen sal: daer na sal hy
v laten trecken.
21 n Ende ick wil desen Volcke genade ge-
ven voor den Egyptenaren dat/ wanneer
ghy lieden wt treckt / niet ledich wt en
treckt:

o f anders/
vrouwe des
huys.

22 Maer een yeghelicks wijf/ sal van haer
naburinnen en o f huysghenooten eyschen/
silveren en gulden Vaten/ en cleederen/ die
sult ghy lieden op uwe soons ende dochte-
ren legghen/ ende den Egyptenaren ont-
keeren.

Dat iiij. Capittel.

1. De Heere berichtet Mose voorder/
ende sterckt hem met verscheyden Teecke-
nen/ 10. Mose ontschuldicht ende wey-
ghert hem noch: 14. Soo gheeft hy hem
met toorne Aaron een Taelmanne / ende
den staf om Wonder te doen / 18. Mose
treet een laetste met orlove zijnes Sweers
nae waerschouwinghe over zijnen vyan-
den. ende ernstighe uitnoopinghe des ba-
uels aen Pharao/ nae Egypten/ 24. Zy-
phora besnijdt haren sone des H E E-
R E N toorne van Mose te weeren / 27.
Aaron gaet wt bevel des H E E R E N
Mose teghen/ 28. hoort van hem den wil
le des Heeren ende gaen te samen henen
met des H E E ren Woorden ende Teecke-
nen tot den Volcke/ 31. Dat ghelooft / en-
de bidt Godt aen.

1 MOses antwoordde/ ende sprac: Siet/
sy sullen my niet gelooven / noch mij-
ne stemme hooren / maer sullen seg- | Miraculen daer door men Mose ghelooven sal.
ghen: De Heere is v niet verschenen.
2 De Heere sprack tot hem : Wat ist/
dat ghy in uwer handt hebt ? Hy sprack:
Eenen staf.
3 Hy sprack: Werpt en van v op de Aerde
en hy wierpen van hem. Doe weert hy een
Slanghe/ ende Moses vloot voor haer.
4 En de Heere sprack tot hem: Streckt u-
we hant wt en grijptse by den steert. Doe
streckte hy zijne hant wt. ende hieltse / en-
de sy weert eenen staf in zijner handt.
5 Daerom sullen sy gheloonen/ dat v ver-
schenen sy/ de Heere de God harer Vade-
ren/ de Godt Abrahams/ de God Isaacs/
de Godt Jacobs.
6 Ende de Heere sprack voorder tot hem:
Steeckt uwe hant in uwen boesem: en hy
stackse in zijnen boesem/ ende tooghse wt/
siet. doe was sy Melaetsch als sneeuw.
7 En hy sprack: Steecktse weder in uwen
boesem: en hy stackse wederom inden boe-
sem ende tooghse wt/ siet/ doe weert sy we-
derom als zijn ander vleesch.
8 Wanneer sy v nu niet en sullen geloové/
noch uwer stemme hooren/ by den eersten
Teecken/ so sullen sy doch ghelooven uwer
stemme/ by den anderen Teecken.
9 Wanneer sy oock desen tween Teecke-
nen niet ghelooven sullen/ noch uwe stem
me hooren soo neemt van het water wt
den stroome/ ende giet het wt op het droo
ghe Lant/ soo sal dat selve water dat ghy
wt den stroome genomen hebt/ bloet wor-
den op den drooghen Lande.
10 Moses daerentegen sprack tot den Hee
re: a Och mijn Heere / ick en ben v nopt | a Jere.1.6.
wel ter tale gheweest/ sint ter tijdt / dat | Exo.6.11.29
ghy met uwen knecht ghesproken hebt: | Swaer spra-
want ick hebbe een sware sprake ende een | ke en tonge
sware tonghe. | Mose.
11 De Heere sprack tot c hem: wie heeft | b Hebr. gis-
den menschen de mont ghesschapen? Oft | teren ende
wie heeft den Stom nen/ oft Doouen/ oft | eergisteren/
Sienden/ oft Blinden ghemaeckt? hebbe | dat is/ tot
ick het niet ghedaen de Heere? | nu toe/ ende
12 Soo gaet nu henen/ v ick wil met uwen | hier te vo-
monde zijn/ ende v leeren/ wat ghy seggen | ré. gelijc/ etc
sult. | Genes.31.5.
13 Doch Moses sprac: Mijn Heere / sendt | c Psa.94.6.
wien ghy senden wilt. | d Mat.10.19.
14 Doe werdt de Heere seer toornich over
Mosen/ ende sprac: Weet ick het dan niet
dat v broeder Aaron/ wt den stamme Levi/
wel ter tale is? ende siet/ hy sal wtgaen v
teghen/

teghen/ende wanneer hy v siet/ soo sal hy
hem van herten verheuchden.
15 e Ghy sult tot hem spreken/ eñ de woor-
den in zijnen mondt legghen: ende ick wil
met uwen ende zijnen monde zijn / ende v
leeren/wat ghylieden doen sult.
16 Ende hy sal voor v tot den Volcke spre-
ken: hy sal f † uwen mondt zijn/ ende ghy
sult zijn † Godt zijn.
17 Ende desen staf neemt in uwe hant/ daer
ghy Teeckenen mede doen sult.
18 Mose ginck henen/ eñ quam weder tot
Jethro zijnen * Sweer/ eñ sprack tot hem:
Lieve laet my gaen/ dat ick wederom tot
mijnen broederen come / die in Egypten
zijn eñ sie oft sy noch leuen. Jethro sprack
tot hem: Gaet henen met vreden.
19 Oock sprack de Heere tot hem in Mi-
dian: g Gaet henen/ende treckt wederom
in Egypten: want de lieden zijn doot / die
na uwen leuen stonden.
20 Also nam Mose zijn wijf/ eñ zijne soons
ende voerdese op eenen Ezel / ende tooch
wederom in Egyptenlandt/ ende nam den
staf Godts in zijne handt.
21 Eñ de Heere sprac tot Mosen: Siet toe
wanneer ghy wederom in Egypten comet/
dat ghy alle de Wonderen doet voor Pha-
rao/ die ick v in uwe hant gegeuen hebbe:
ick wil dan noch h † zijn herte verstocken/
dat hy het Volck niet verlaten en sal.
22 Ende sult tot hem seggen: Soo seydt de
Heere: Israel is mijn eerstghebooren sone.
23 Eñ ick ghebiede v/ dat ghy mijnen sone
laet trecken/ dat hy my diene: So ghy my
dat weygheert/ i so wil ick uwen eerstghe-
boren sone dooden.
24 Eñ als hy onderweghen inde herberghe
was/ doe quam hem de Heere teghen/ ende
wilden dooden.
25 Doe nam Zippora eenen k steen / ende
besneet haren sone de Voorhuyt / eñ roer-
de hem zijne voeten aen/ende sprack: Ghy
zijt my een Bloetbruydegom.
26 Doe liet hy van hem af. l Doch sy sprac:
m Bloedtbruydegom/ om der besnijdinge
willen.
27 Eñ de Heere sprack tot Aaron: Gaet he-
nen Mose teghen inde Woestyne. n Ende
hy ginck henen/ ende ontmoette hem aen
den berch Godts/ ende custe hem.
28 Ende Mose seyde Aaron alle woorden
des Heeren/ die hem ghesonden hadde/ eñ
alle Teeckenen die hy hem beuolen hadde
29 Eñ sy ginghen henen/ ende versamelden
alle Oudtsten van den kinderen Israels.
30 Ende Aaron sprack alle woorden/ die de
Heere met Mose ghesproken hadde/ ende
dede de Teeckenen voor den Volcke.
31 Eñ het Volck geloofde: eñ doe sy hoor-
den / dat de Heere de kinderen Israels te
huys besocht / eñ hare ellende aenghesien
hadde, neychden sy hen/ende aenbaden.

Dat v. Capittel.

1. Pharao neemt hem des beuels des
Heeren alleens niet aen: 6. Maer laet
oock daerenbouen den Volcke meer dienstes
opleggehen/ 15. het Volck beclaecht hen
der ouerlast/ 17. blijft onuerhoort/ 20. en-
de murret teghen Mose ende Aaron: 22.
Die draghen de clachte voor den Heere/
ende die gheeft troost.

1 DAer na gingen Mose ende Aaron he-
nen/ eñ spraken tot Pharao: Soo seyt
de Heere de Godt Israels: laet mijn
Volck trecken/ dat het my een Feest houde
inder Woestijne.
2 Pharao antwoordde: a Wie is de Heere
diens stemme ick hooren moet/ ende Israel
laten trecken? Ick en weet niet van den
Heere/ wil ooch Israel niet laten trecken.
3 Sy spraken: Der Hebreen Godt heeft
ons gheroepen: so laet ons nu henen trec-
ken drie dachreysen inder Woestijne/ ende
den Heere onsen Gode offeren/ dat ons niet
en ouercome/ Pestilencie ofte Sweert.
4 Doe sprack de Coninck in Egypten tot
hen. Ghy Mose eñ Aaron / waerom wilt
ghy het Volck van haren arbeyt vry ma-
ken? Gaet henen aen uwe o † Diensten.
5 Voorder sprac Pharao: Siet / des volcs
is reede te veel inden Lande/ eñ ghy wilt se
noch heeten vyeren van haren Dienste?
6 Daerom beval Pharao inden seluen da-
ge/ den c Voochden des Volcks/ ende ha-
ren Amptlieden/ ende sprack:
7 Ghy en sult den Volcke gheen d † stroo
meer samelen eñ geuen/ dat sy Tichelstee-
nen bernen/ als te vooren: laet se selfs henen
gaen ende stroo te samen lesen.
8 Eñ het getal der Tichelsteenen/ die sy te
voren gemaeckt hebben sult ghy hen euen
wel opleggen/ eñ niet verminderen: want
sy gaen ledich/ daerom schreyen sy/ eñ spre-
ken: Wy willen henen trecken / ende onsen
Gode offeren.
9 Men drucke de lieden met arbeyden/ dat
sy wat te doen hebben/ ende hen niet kee-
ren aen valsche reden.
10 Doe gingen de Voochden des Volcks/
eñ hare Amptlieden wt / eñ spraken tot-
ten Volcke: So spreect Pharao: Men sal
v gheen stroo gheuen.
11 Gaet ghylieden selfs henen/ eñ samelt v
stroo/ waer ghy het vint: doch van uwen
arbeyde sal niet verminderd worden.
12 Doe verstroyde hen het Volck in het
gantsche Landt Egypten/ dat het stoppe-
len samelde/ op dat sy stroo hadden.
13 Eñ de Voochden dreuense/ eñ spraken:
Veruult uwe Dachwerck / gelijck als doe
ghylieden stroo hadt.
14 Ende de Amptlieden der kinderen Is-
raels/ die de Voochden Pharaonis ouer
hen ghesett hadden / werden gheslaghen/
ende daer werdt tot henlieden gheseydt:
Waerom en hebt ghy noch heden noch gis-
teren uwe ghesette dachwerck niet ghe-
daen/ als te voren?
15 Doe ginghen henen in de Amptlieden
der kinderen Israels/ ende schreyden tot
Pharao: Waerom wilt ghy met uwen
knechten alsoo varen?
16 Men geeft uwen knechten gheen stroo/
eñ sullen de Tichelsteenen maken die ons
e verordent zijn: eñ siet/ uwe knechten wor-
den geslaghen/ ende v volck moeten f son-
daers zijn.
17 Pharao sprack: Ghylieden gaet ledich/
ledich gaet ghylieden/ daerom spreect ghy
lieden: Wy willen henen trecken/ ende den
Heere offeren.
18 So gaet nu henen ende doet uwen Hof-
dienst: stroo salmen v lieden niet gheuen/
euenwel het ghetal der Tichelsteenen sult
ghylieden gheuen.
19 Doe g † nu de Amptlieden der kinderen
Israels/ van Pharao gingen/ ende saghen
dat het argher werdt / dewijle men seyde:
Ghylieden en sult niet verminderen vanden
Dachwerck aen den Tichelsteenen:
20 Ontmoetten sy Mosen ende Aaron/ en-
de traden teghen haer/
21 Ende spraken tot hen: De Heere sie op
vlieden/ eñ richte het dat ghy onsen reuck
hebt stinckende gemaect voor Pharao eñ zij-
nen knechten / eñ hebt hen het Sweert in
hare handen ghegheuen/ ons te dooden.

d Exod. 7.2. ende 5.8. Psal. 41.7. Aaron sal Moses mont zijn. f Exod. 7.2. † Dat is/ Wetgheuer. * Dat is/ Schoonvader/ die het opperste Regiment heeft.

g Mat. 2.20.

h † anders/ sijn hert verhouden. Exod. 7.3.

i Exo. 12.29

k Josue 5.2. l † anders/ Sy sprack. m Dat is/ Sy werdt toornich/ ende sprack het cost bloet/ dat ghy mijn man zijt/ eñ moet mijn kint besnijden: welckes sy ongeern dede/ als dat eene schande was onder den Heydenen: ende bewijst het volck des Vleeschs/ welc geerne wilt Godt hebben/ maer het wil het cruys niet lijden/ nach den ouden Adam laten besnijden/ so lanc ghe tot dat het dat doe moet.

n Exo. 4.14. Mose ende Aaron gaen tot Pharao.

a Job. 21.15

Pharao weygheert hem het Volc te verlaten.

b † anders/ Arbeyden. De Dienst der kinderen Israel wort vermeert.

c De welcke hadden last den Volcke te doen arbeyden / als Werckmeesters.

d † anders/ kaf.

e Ofte bestemt.

f Dat is/ uwe arme lieden moeten ontrecht hebben/ eñ sondaers zijn: men soect schult ende oorsake tot uwen Volcke.

g † anders/ sagen de etc. (de Israeliten) met droefheydt aen/ dewijle etc. anders Doe sagen de etc. dat sy bedroefde waren/ dewijle etc. tichelen. Ende doe Mose ende Aaron van Pharao ginghen/ traden sy daer henen dat sy hen bejegheneden ende spraken/ etc.

22 So quam Mose wederom tot den Heere/ ende sprach: Heere/ waerom doet ghy soo qualick by desen volcke? waerom hebt ghy my hier ghesonden.
23 Want sint dien dat ick ben ingegaē tot Pharao/ met hem te spreken in uwē Naē/ heeft hy het Volck noch harder geplaecht ende ghy en hebt v Volck niet verlost.
24 De Heere sprach tot Mosen: Nu sult ghy sien/ wat ick Pharao doen sal: want door een stercke hant moet hyse verlaten / h hy moetse noch door een stercke handt wt zynen Lande van hem drijuen.

h Exo.3.19 ende 12.29. ende 14.5.

Dat vj. Capittel.

1. De Heere gheeft hem noch claerder te bekennen: Meldet zynes Verbondts/ met Abraham/ Isaac/ ende Jacob/ 5. ende vernieut het met gewisser toesegginge der verlossinghe aen de kinderen Israels/ 8. Die nemen des Heeren boodtschap niet aen/ 9. Moses/ hoewel hy hem ontschuldicht/ werdt noch met Aaron / aent volck ende Pharao ghesonden/ 13. De gheslachten worden gheteit.

1 ENde God sprack met Mose/ ende seyde tot hem: Ick ben de Heere.
2 Eñ ben verschenē Abraham / Isaac/ eñ Jacob/ dat ick hen Almachtige Godt zyn wilde: Doch a mijnen Naem H E E R E/ en hebbe ick hen niet cont ghedaen.
3 Oock hebbe ick myn Verbont met hen gemaeckt/ b dat ick hen geuen wil het Lāt Canaan/ het Lant haers wandelens/ daer sy Vreemdelinghen inne gheweest zyn.
4 Oock hebbe ick ghehoort de weeclaghe der kinderen Israels/ die de Egyptenaers met Houendienste beswaren/ eñ hebbe aen myn Verbondt ghedacht.
5 Waerom segt den kinderen Israels: Ick ben de Heere/ ende wil v wtleyden van uwen lasten in Egypten/ ende wil v wthelpen van uwen Houendienst/ eñ wil v verlossen door eenen wtgherechten Arm/ ende groote Gherichten.
6 Ende wil v voor myn Volck aennemen/ ende wil uwe Godt zyn/ dat ghy het weten sult/ dat ick de Heere ben uwe Godt/ die v lieden wtghelept hebbe van den last Egypti/
7 Ende v lieden ghebracht in het Landt/ daer ick c myne handt hebbe ouer gheheuen/ dat ick het gheue Abraham / Isaac/ ende Jacob/ dat wil ick v lieden geuen tot eyghen/ Ick de Heere.
8 Mose seyde sulcs den kinderen Israels doch sy en hoorden hem niet/ door suchten ende angst/ ende harden arbeyde.
9 Doe sprach de Heere met Mose / ende seyde:
10 Gaet henen/ ende sprecht met Pharao den Coninck in Egypten/ dat hy de kinderen Israels/ wt zynen Lande verlate.
11 Moses daerentegen sprack voor den Heere/ ende seyde: Siet / de kinderen Israels en hooren my niet/ hoe soude my dan Pharao hooren? d daer toe ben ick van † onbesneden lippen.
12 Also sprack de Heere met Mose ende Aaron/ ende dede hen beuel aen den kinderen Israels/ ende Pharao den Coninck in Egypten/ dat sy de kinderen Israels wt Egypten leyden souden.
13 Dit zyn de Hoofden in yegelicken Gheslachte der Vaderen. e De kinderen Rubens/ des eerstē soons Israels/ zyn dese: Hanoch/ Pallu/ Hesron/ Charmi. Dat zyn de Gheslachten van Ruben.
14 f De kinderen Simeon zyn dese: Jemuel Jamin/ Ohad/ Jachin/ Zoar/ ende Saul/

a gen.32.29 De Patriarchen hebbē Godt wel bekēt/ maer eene sulcke openbare gemeyne Predicke/ was te dier tydt van Godt noch niet opghegaen/ als door Mosen eñ Christum gheschiedt is.
b Gen.17.8.
c Dat is/ gheswooren. Gen.22.16.
d Exo.4.10 ende 6.29.
† and. onder sprake belemmert.
e gen.46.9. Num.26.5 1.Par.5.1.
f 1.par.4.24

de sone des Cananeischen wijfs. Dat zijn Simeons Gheslachten.
15 g Dit zyn de namen der kinderen Leui in haren Gheslachten: Gerson/ Kahath/ Merari: Ende Leui werdt honderdt ende seuenende dertich Jaer oude.
16 h De kinderen Gerson zyn dese: Libni ende Semei in haren Gheslachten.
17 i De kinderē Kahath zyn dese: Amram/ Jezear/ Hebron/ Vsiel Kahath wert honderdt drij ende dertich Jaer oudt.
18 De kinderen Merari zyn dese: Maheli ende Musi. Dat zyn de Gheslachten Leui in haren stammen.
19 k Eñ Amram nam zyns vaders l1 suster Jochebed tē wijue/ die baerde hem Aaron ende Mose. Ende Amram wert honderdt seuen ende dertich Jaer oudt.
20 De kinderen Jezear zyn dese: Korah/ Nepheg Sichri.
21 De kinderen Vsiel zyn dese: Misael/ Elzaphan/ Sithri.
22 Aaron nam ten wijue Eliseba/ de Dochter Amminadab/ Nahassons suster/ die baerde hem Nadab/ Abihu/ Eleasar/ Ithamar
23 m De kinderen Korah zyn dese: Assir/ Elkana/ Abiasaph. Dat zyn de Gheslachten der Korithen.
24 Eñ Eleasar Aarons sone/ die nam van of dochterē Putiel eē wijf/ die baerde hem Pinehas. Dat zyn de Hoofden onder den Vaderen/ der Leuiten Gheslachte.
25 Dat is die Aaron eñ Mose/ tot dien de Heere sprack: Leydet de kinderen Israels wt Egyptenlande met haren Heyre.
26 Sy zyne/ die met Pharao den Coninck in Egypten spraken/ dat sy de kinderē Israels wt Egypten leyden souden / namelicken/ Mose ende Aaron.
27 Ende in dien daghe sprack de Heere met Mose in Egyptenlande/
28 Eñ sprac tot hem: Ic ben de HEERE: Spreecht met Pharao den Coninck in Egypten/ alles wat ick met v spreke.
29 Ende hy antwoordde voor den Heere: n Siet / ick ben van onbesneden lippen/ hoe sal my dan Pharao hooren?

Leui gheslachte.
g Gen.46.9 1.Para.6.1. ende 23.6. Num.3.17. ende 26.57.
h 1.Para.23.16.
i Num.26.58 Amram/ Aaron ende Mose vader.
k Exod.1.2. Num.26.59
l1 anders/ broeders suster oft dochter. anders/ grootuaders suster.
Eliseba/ Aarons wijf.
m Num.3.2 1.Par.6.22. ende 9.19.
n Exo.4.10. ende 6.11.

Dat vij. Capitittel.

1. De Heere dreycht de Egyptenaers met swaren ende menigherley straffe/ 6. Met diens beuel gaen Mose ende Aaron wederom totten Coninck/ 10. 20. Doen voor hem teeckenen: 21. 22. Ende dewijle hen oock de Tooueners het selue na doen met Toouerye/ 13. 22. blijft hy ongehoorsaem ende verstockt.

1 DE Heere sprack tot Mose: Siet / ick hebbe v eenen a Godt ghesettet ouer Pharao/ v ende Aaron v broeder sal v Prophet zyn.
2 Ghy sult spreken alles wat ick v ghebieden sal/ ende Aaron v broeder sal tot Pharao spreken / dat hy de kinderen Israels wt zynen Lande verlate.
3 c Doch ick wil Pharaos herte verharden/ dat ick mijner Teeckenen ende Wonderen vele doe in Egyptenlande.
4 Ende Pharao en sal v lieden niet hooren/ op dat ick myne handt in Egypten bewijse/ ende leyde myn Heyr/ myn Volck/ de kinderen Israels in Egyptenlandt/ door groote Gherichten
5 Ende de Egyptenaers sullen ghewaer worden/ dat ick de Heere ben/ wanneer ick myne handt ouer Egypten wtstrecken/ ende de kinderen Israels van hen wech leyden sal.
6 Mose ende Aaron deden / als hen de Heere gheboden hadde.

a Oste Richter ouer/ etc.
b Exo.4.15.
Godt verhart Pharaonis herte.
c Exo.4.21.

Ende

45

Moses en Aarons ouderdom.

7 Ende Moses was tachtentich Jaer oudt/
ende Aaron drye ent achtentich Jaer oudt/
doe sy met Pharao spraken.
8 Ende de Heere sprack tot Mosen ende
Aaron: Wanneer Pharao tot v lieden seg
ghen sal: Bewijst uwe Wonderen:
9 Soo sult ghy tot Aaron seggen: Neemt
uwen staf/ ende worpten voor Pharao/
dat hy een Slanghe worde.

Moses en Aaron gaen tot Pharao.

10 Doe gingen Moses en Aaron henē tot
Pharao/ en deden also hen de Heere gebo=
den hadde: en Aaron werp zÿnen staf voor
Pharao/ ende voor zÿnen knechten / ende
hy werdt een Slanghe.
11 Doe riep Pharao de wijsen ende Too=
uenaers en de d Egyptische Toouenaers
deden oock alsoo met haren besweeren.

d 2 Tim. 3. 8

12 Een yegelick werp zÿnen staf van hem/
ende daer werden Slangen wt: doch Aa=
rons staf verslondt hare staven.
13 Also werdt dat herte Pharaonis ver
stockt/ ende en hoorde se niet/ gelijck als de
Heere ghesproken hadde.
14 En de Heere sprac tot Mosen: Het herte
Pharaonis is hardt/ hy weygert hem het
Volck te verlaten.
15 Gaet henen tot Pharao/ morghen/ siet/
hy sal aent water gaen: soo gaet hem on=
der de ooghen/ aen den Oever des waters
ende neemt den staf in uwe handt / die tot
een Slanghe werdt/

De eerste plage over Egyptenlant. Water wordt in bloet verandert.

16 En spreect tot hē: De Heere der Hebreē
Godt heeft my tot v ghesonden/ ende v la=
ten seggen: e Verlaet mÿn Volck / dat het
my diene inder Woestyne: doch ghy hebt
dus langhe niet willen hooren.
17 Daerom spreect de Heere also: Daeraen
sult ghy bevindē/ dat ic de Heere bē: Siet/
ick wil met dē staf/ dien ick in mÿner hant
hebbe/ het water slaen dat indē stroom is
ende het sal in bloet verandert worden:

e Exod 8. 1. ende 9. 13.

18 Dat de Visschen inden Vliet sterven sul
len/ ende de Vliet stincken sal/ ende den E=
gyptenaren sal walghen/ te drincken van=
den water wt den Vliete.
19 Ende de Heere sprack tot Mosen: Segt
Aaron: Neemt uwen staf/ ende reckt uwe
hant wt/ over de wateren in Egypten / o=
ver hare Beken/ ende stroomen/ en f † stil=
len wateren/ ende over alle waterputten/
dat sy bloet werden/ ende daer sy bloet in=
den gandtschen Egyptenlande / beyde in
houten ende steenen Vaten.

f † anders/ Zeen.

20 Moses ende Aaron deden / als hen de
Heere ghebodē hadde: g ende hief den
staf op/ ende sloech int water dat in den
Vliete was voor Pharao en zÿnen knech=
ten / h ende alle het water in den Vliete
werdt in bloet verandert.

g Exo. 14. 16 ende 17. 5.

h Psa. 78. 44 ende 105. 29.

21 En de Visschen inden Vliete storven/ en
de Vliet wert stinckende so dat de Egyp=
tenaers niet drincken en conden van den
water wt den Vliete: ende daer was bloet
in den gantschen Egyptenlande.
22 i Ende de Egyptische Toouenaers de=
den oock alsoo/ met haren besweeren: al=
soo wert het herte Pharaonis verstockt/
ende en hoorde se niet/ k ghelijck de Heere
ghesproken hadde.

i Exo. 8. 7. Sap. 17. 7.

k Exo. 4. 21. ende 7. 3.

23 En Pharao keerde hem / en ghinck nae
huys/ en en keerde zÿn herte daer niet aen
24 Doch alle Egyptenaers groeven na wa
ter/ omtrent alle Rivieren/ om te drincken.
25 Ende dat duerde seven dagen lanck/ dat
de Heere het Vliedt ende water sloech.

Dat viij. Capittel.

1. De Heere dreycht Pharao / 5. laet door het slaen der wateren Vorschen: 16. den stof/ luysen: 24. ende daeren boven allerley boose ghewormten comen / om het gantsch Egyptenlant te verderven: 7. Het eerste doen de Toovenaers na: 18. aen den anderen feylet hen/ ende bekennen Godts cracht/ 8. 25. Pharao onder den plaghen/ begeeft hem het Volck te verlaten: 15. 19. 32 doch soo haest als de straffe door Mosis en Aarons ghebedt ophoudt / soo is hy Godtloos als te voren.

De ander plaghe zÿn Vorschen oft Paddē.

1 DE Heere sprac tot Mosen: Gaet henē
tot Pharao ende spreect tot hem: So
seydt de Heere: a Verlaet mÿn Volck/
dat het my diene.

a Exo. 7. 16. ende 9. 13.

2 So ghy my dat weygert/ siet / so wil ick
alle uwe Lantpalen met Vorschen plagē.
3 Dat het Vliet ende water sal van Vor=
schen crielen: die sullen opcomen/ en comē
in v huys/ in v camer/ op uwen Legher/ op
v bedde: oock inde huysen uwer knechten/
onder v volck in uwe Backovens / ende
in v deech.
4 En de Vorschen sullen op v / ende op v
volck / en op alle uwe knechten cruypen.
5 b Ende de Heere sprac tot Mosen: Segt
Aaron: Reckt uwe handt wt met den staf/
over de Beken/ ende stroo[men] en ende c † stil=
le wateren/ ende laet Vorschen over E=
gyptenlandt comen.

b Psa. 78. 45 ende 105. 30.

c † anders/ Zeen.

6 En Aaron reckte zÿne hant over de wa=
teren in Egypten/ en daer quamē Vorschē
op/ so dat Egyptenlandt bedeckt werdt.
7 d Doe deden de Toovenaers oock also/
met haren besweerē/ ende lieten Vorschen
over Egyptenlandt comen.

d Exo. 7. 22. Sap. 17. 7.

8 Doe riep Pharao Mosen ende Aaron/
en sprac: e Biddet den Heere voor my/ dat
hy de Vorschen van my ende van mÿnen
volcke neme/ so wil ick het Volck verlaten
dat het den Heere offere.

e 1. Reg. 13. 6 Exod 9. 28. ende 10. 17. Act. 8. 29.

9 Moses sprac: f † Hebt ghy de eere voor
my/ en bestemt my / wanneer ick voor v/
voor uwe knechten/ ende voor v volck bid
den sal/ dat de Vorschen van v / ende van
uwen huyse verdreven worden / ende al=
leen in den Vliete blyven.

f † anders/ Hebt dit voordeel selve van my/ tydt te betreckenē.

10 Hy sprack: Morgen. Hy sprack: Als ghy
geseyt hebt: op dat ghy weter / dat daer
niemant en is als de Heere onse Godt.
11 So sullen de Vorschen van v/ van uwen
huyse van uwen knechten/ ende van uwen
volcke ghenomen worden/ ende alleen in
den Vliete blyven.
12 Also ginghen Moses ende Aaron van
Pharao: ende Moses riep tot den Heere/
om de Vorschen/ g † also hy Pharao had=
de toegheseydt.

g † anders/ die hy tegē Pharao gesett hadde.

13 Ende de Heere dede/ als Moses geseyt
hadde / ende de Vorschen storven in den
huysen/ inden h † hoven/ en op dē velde.

h † anders/ voorhuysen/ oft doorhallen.

14 Ende sy hoopten se tesamen/ hier eenen
hoop ende daer eenen hoop/ ende het Lant
stanck daer van.
15 Doe nu Pharao sach/ dat hy locht ghe=
cregen hadde/ wert zÿn herte verhart / en=
de en hoorde se niet/ ghelijck van de Heere
ghesproken hadde.

De derde plaghe zÿn Luysen.

16 Ende de Heere sprac tot Mosen: Segt
Aaron: Reckt uwen staf wt/ en slaet inden
stof op Aerden/ dat daer Luysen worden in
den gantschen Egyptenlande.
17 Sy deden also: ende Aaron reckte zÿne
handt wt met zÿnen staf/ ende sloech in=
den stof op Aerden: ende daer werden Luy
sen aen den menschen/ ende aen den Vee:
alle het stof des Landts wert Luysen/ in=
den gantschen Egyptenlande.
18 De Toovenaers deden oock alsoo / met
haren besweerē/ dat sy Luysen voortbrach=
ten/ doch sy en conden niet: ende de Luy=
sen wa=

sen waren beyde aen den menschen / ende aen den Vee.
19 Doe spraken de Toouenaers tot Pharao: l Dit is Godts Vingher: Doch het herte Pharaonis werdt verstockt / ende en hoordese niet / k ghelijck van de Heere ghesepdt hadde.

k Luce 11.20. Exod. 7.3. De vierde plage allerley boose wormen. l Dat de Griecken heeten Kynomyia: is allerley boose gewormte die daer schade doen den vruchten in den velde: als daer zijn / Rupsen / vliegen / eenoten / rupsenschijters / keuers / malders / horselen / brumsen / en dierghelijcke schadelicke gewormte / dat de boomen ende ghewassene vruchten verdervet. m gen. 47.27 n Psa. 78.45 Sap. 16.9.

20 Ende Heere sprack tot Mosen: Maect v morghen vroech op ende treet voor Pharao / siet / hy sal aent water gaen en spreect tot hem: Soo sepdt de Heere: Verlaet mijn Volck / dat het my diene.
21 Soo van niet / soo wil ick l allerley boose wormen laten comen ouer v / uwe knechten / v volck / ende v huys / dat aller Egyptenaren huysen / ende het veldt / ende wat daer op is / vol vooser wormen worden sullen.
22 En wil dies daechs een sonderlic dinck doen / met den Lande m Gosen / daer mijn Volck in is / dat daer geen boose worm sy: op dat ghy gewaer wordet / dat ick de Heere ben op Aerden alomme.
23 Ende wil eene verlossinghe setten / tusschen mijnen ende uwen Volcke: morghen sal dat teecken ghescheiden.
24 Ende de Heere dede alsoo: n ende daer quamen vele schadelicke boose wormen in Pharaos huys / in zijner knechtē huysen / ende ouer het gandtsche Egyptenlandt: ende het Landt werdt verdoruen van den boosen wormen.
25 Doe riep Pharao Mosen ende Aaron / ende sprack: Gaet henen / ende offert uwen Godt hier in den Lande.
26 Moses sprac: Dat en schict hē niet / dat wy also doen: want wy souden der Egyptenaren grouwelen offeren onsen Gode den Heere: Siet / wanneer wy dan der Egyptenarē grouwelen voor haren oogen offerden / souden sy ons niet steenig' en?
27 Drye dachreysen willen wy gaen in de woestijne / ende den Heere onsen God offeren / o alsoo hy ons ghesepdt heeft.

o exod. 3.18.

28 Pharao sprack: Ick wil v verlaten / dat ghylieden den Heere uwen Gode offeret inder woestijne / alleene dat ghylieden niet voorder en treckt / ende biddet voor my.
29 Moses sprac: siet / wanneer ick van v wt come / so wil ick den Heere bidden / dat dese boose wormen van Pharao / en zijnē knechten / ende zijnen volcke ghenomen worden / morghen des daechs / alleene en bedriecht my niet meer / dat ghy het Volck niet verlatet den Heere te offeren.
30 Ende Moses ginc wt van Pharao / ende badt den Heere.
31 Ende de Heere dede als Moses gesept hadde / ende maeckte de boose wormen wech van Pharao / van zijnen knechten / ende van zijnen volcke / dat daer niet een ouer en bleef.
32 Doch Pharao verhardde zijn herte oock op dat selue mael / ende en verliet het Volck niet.

Dat ix. Capittel.

1. De Heere dreyeht noch den Pharao / 6. laet een groote sterfte comen ouer alle Vee der Egyptenaren: 10. Daer nae ghesweer / blaeren ende droesen / ouer menschen ende Vee / 7.12. Noch blijft Pharao verstocket / 23. soo slaet de Heere / wtghenomen het Lant Gosen / gantsch Egypten met haghel / donder / ende blixem / 27. Pharao bekennet zijne sonden / ende beloeft het Volck te verlaten: 33. Doch / so Moses de straffe met zijnen ghebede weert / 34. soo en laet hyse noch niet gaen.

1 De Heere sprack tot Mosen: Gaet henen tot Pharao / ende spreeckt tot hem: Alsoo sepdt de Heere / de Godt der Hebreeren: Verlaet mijn Volck / dat sy my dienen.

De vijfde plage / Pestilencie des Vees.

2 Soo ghy my dat weygheret / ende hen voortaen ophoudet /
3 Siet / so sal de hant des Heerē zijn / ouer v Vee op den Velde / ouer Peerde / ouer Ezelen / ouer Kemelē / ouer Ossen / ouer Schapen / met eener gantsch sware Pestilencie.
4 Ende de Heere sal een sonderlinck dinck doen / tusschen den Vee der Israelitē en der Egyptenaren / dat daer niet en sterue van allen / dat de kinderen Israels hebben.
5 Ende de Heere a† bestemde eenē tijt / ende sprack: Morghen sal de Heere sulckes op Aerden doen.

a † anders / benoemde.

6 En de Heere dede sulckes des morgens: ende allerley Vee der Egyptenaren sterf / daerenteghen van den Vee der kinderen Israels en sterf niet een.

De seste plaghe / boose swarte bladeren.

7 Ende Pharao sandt daer nae / te vernemen / ende siet / van den Vee Israels en was niet een ghestoruen: doch het herte Pharaonis werdt verstockt / ende en verliet het Volck niet.
8 Doe sprack de Heere tot Mosen ende Aaron: Neemt uwe vuysten vol v †roets wt den schoorstē ende Moses sprēgde dat na den Hemel voor Pharao.

b † anders / roetkes / anders: glosteren wt den kalckhouen /

9 Dat het ouer het gandtsche Egyptenlandt stuyue / ende dat daer boose swarte bladeren oploopen / beyde aen den menschen ende aen den Vee / inden gantschen Egyptenlande.
10 Ende sy namen roet wt den schoorsteen / ende tradt voor Pharao / ende Moses sprengde dat nae den Hemel: doe werden c † boose swarte bladeren / beyde aen den menschen ende aen den Vee.

c † anders / ghesweer en droesen.

11 Alsoo dat de Toouenaers niet en conden voor Moses staen / door de boose bladeren: want aen de Toouenaers waren euen soo wel boose bladeren / als aen allen Egyptenaren.
12 Doch de Heere verstocte het herte Pharaonis / dat hyse niet en hoorde / d ghelijck van de Heere Mosi ghesepdt hadde.

d exod. 4.21

13 Doe sprack de Heere tot Mosen: Maket v morghen vroech op / ende treet voor Pharao / ende spreeckt tot hem: Soo sepdt de Heere / der Hebreen Godt: e Verlaet mijn Volck / dat het my diene:

e exod. 7.16. ende 8.1.

14 Ick wil anders op dit mael alle mijne plagē f ouer v selfs sendē / ouer uwe knechten / ende ouer alle v volck / dat ghy ghewaer worden sult / dat mijns gelijcken niet en is in allen Landen.

f Hebr. in v hert.

15 Want ick wil nu mijn handt wtrecken / ende v / ende v volck met Pestilencie slaen dat ghy van der Aerden sult verdelghet worden.
16 g Ende tis waer / daerom hebbe ick v h † verwecket / dat mijn cracht aen v verschijne / ende mijnen Naem vercondicht worde in allen Landen.

g Rom. 9.17 h † anders / verhouden inden stade.

17 Ghy i † treedet mijn Volck noch onder v ende wilt het niet verlaten.

i † anders / verheft v noch tegen mijn Volc / als een (tegen) weere.

18 Siet / ick wil morgen om dese tijt eenen seer grooten haghel laten regenen / desgelijcken in Egypten niet geweest en is / sint der tijt het ghegrondet is / tot nu toe.

De seuende plaghe / haghel ende vyer.

19 Ende nu / sendt henen / ende verwaert v Vee ende alles wat ghy op den velde hebt want alle menschen / ende Vee / dat op den velde ghevonden wort / ende niet inde huysen versamelt is / soo de hagel op hen valt / sullen steruen.

20 Wie nu onder den knechtẽ Pharaonis/ des Heeren woort vreesde / die liet zijne knechten ende Vee in de huysen vlieden.

21 Welcker herte hem daer entegen niet en keerde aen des Heeren woordt/ die lieten hare knechten ende Vee op den velde.

22 Doe sprac de Heere tot Mosen: Streckt uwe hant wt na dẽ hemel/ dat het hagele over het gantsche Egyptenlant, over men schen, over Vee, en over alle het cruydt op den velde, inden gantschẽ Egyptenlande.

23 k Also reckte Moses zijnen staf nae den hemel/ en de Heere liet donderen ende ha ghelen/ dat het vyer op de Aerde schoot.

24 Also liet de Heere hagel regenẽ over E gyptenlant, dat daer hagel en vyer onder malcanderen voeren/ soo grousamelicken/ dat desgelijcken inden gantschen Egyptẽ lande noyt geweest en was/ sindt ter tijdt dat daer lieden in gheweest zijn.

25 En de hagel sloech inden gantschen E gyptenlande/ alles wat op den velde was/ beyde menschen en Vee/ en sloech alle het cruyt op den velde/ ende verbrac alle Boo men op den velde.

26 Sonder alleene inden Lande Gosen/ daer de kinderen Israels waren/ daer en ha gheldet niet.

27 Doe schickte Pharao henen/ en liet Mo ses en Aaron roepen, ende sprack tot hen: l Ic hebbe my op dit mael versondicht/ de m Heere is rechtveerdich, ick daerentegen ende mijn volck/ zijn Goddeloose.

28 Biddet dan nu den Heere/ dat sulck don deren ende haghelen Godes ophoude: soo wil ick v lieden verlaten/ dat ghy niet lan gher hier en blijft.

29 Moses sprack tot hem: Wanneer ick ter stadt wtcome, soo wil ick mijne handen wtbreyden tot den Heere/ soo sal dat don deren af laten, ende gheenen haghel meer zijn: op dat ghy ghewaer wordet, n dat de Aerde des Heeren sy.

30 Ick weet het dan noch/ dat ghy ende u we knechten v noch niet en vreeset voor Godt den Heere.

31 Alsoo wert gheslaghen het Vlas ende de Gerste: want de Gerste hadde o † geschoo ten, ende het Vlas bol en ghecreghen.

32 De Terwe en Rogghe en wert niet ghe slaghen/ want sy waren spade ghesaeyt.

33 So ginc nu Moses vã Pharao ter stadt wt en breydde zijne handen tot den Heere ende het donderen en hagelen liet af/ ende den regen en druype niet meer op Aerden.

34 Doe nu Pharao sach, dat den regen en de donder ende hagel op hielt, versondich de hy hem voorder / ende verhardde zijn herte, hy ende zijne knechten.

35 Alsoo wert Pharaos herte verstockt/ dat hy de kinderen Israels niet en verliet/ ghelijck als dan de Heere ghesproken had de door Mosen.

k Psa.78.47 ende 105.32. Sap.16.16. ende 19.19.

l 1.Reg.15.5 exod.8.8. ende 10.17.

m Hebr. de stemme Gods.

n Psal.24.1

o † anders/ aeren/ ende het vlas knoppen.

Dat x. Capittel.

1. De Heere dreycht Pharao met grou same Sprinckhanen/ 7. Pharaos knech ten vreesen hen der straffe / 10. Pharao schimpt met Mose ende Aaron/ en stoot se van hem wt/ 14. De Sprinckhanen co men, ende eten al het groen / van den ha ghel overghebleven. 16. Pharao kent we derom zijn sonde, en blijft evenwel verstoort 22 soo laet de Heere tastelicke duysternisse comen / 24. Pharao verwillicht in des gandtschen volcks wechreysen / alleene dat haer Vee t huys blyve: ende soo Mo ses sulcke handelingen af slaet, 28. verbiet hy hem meer voor hem te comen.

1 Ende de Heere sprack tot Mosen: Gaet henen tot Pharao / want ick hebbe zijn/ ende zijner knechten herte ver hardt/ op dat ick dese mijne teeckenen on der hen doe.

2 Ende dat ghy vertelt voor den oo ren uwer kinderen/ ende uwer kinder kin deren/ wat ick in Egypten bedreven heb be/ ende hoe ick mijne teeckenen onder hen bewesen hebbe: op dat ghy weten, dat ick ben de Heere.

3 Also gingen Moses en Aaron henen tot Pharao en spraken tot hem: So spreect de Heere der Hebreẽ God: Hoe lange weygert ghy v, voor my te verootmoedigen/ a dat ghy mijn Volck verlatet/ my te dienen?

4 b Weygert ghy v mijn Volc te verlaten/ siet, so wil ick morghen c Sprinckhanen laten comen aen allen plaetsen/

5 Dat sy het Lant bedecken/ also datmen het Lant niet sien en can: ende sullen eten/ wat v overghebleven ende veucht is voor den haghel, ende sullen alle uwe groenen de Boomen af eten op den velde.

6 Ende sullen vervullen v huys/ alle uwer knechten huysen/ ende aller Egyptenaren huysen, desghelijcken niet ghesien hebben uwe Vaders/ ende uwer Vaderẽ Vaders/ sindt ter tydt dat sy op Aerden gheweest zijn/ tot op desen dach: ende hy d † keerde hem, ende ginck van Pharao wt.

7 Doe spraken de knechtẽ Pharaonis tot hem: Hoe lange sullen wy e † daermede ge plaecht worden: Laet de lieden gaẽ/ dat sy dẽ Heere haren Gode dienẽ: weet ghy noch niet dat Egypten verdorven is?

8 Moses en Aarõ werdẽ weder tot Pha rao gebracht, die sprack tot hen: Gaet he nen/ en dient den Heere uwen Gode: welc ke zijn sy dan noch/ die henen gaen sullen?

9 Moses sprac: Wy willen gaen met ionc ende oudt / met sonen ende dochteren, met Schapen ende Runderen: want wy heb ben een Feeste des Heeren.

10 Hy sprac tot hen: O Ja/ de Heere sy met v: soude ick v lieden en uwe kinderen daer toe laten trecken? f † Siet daer / oft ghy niet wat booses voren hebt?

11 Niet alsoo/ maer ghy g † mannen gaet henen/ ende dienet den Heere: want dat hebt ghy oock h † gesocht. Ende men stiet se wt van Pharao.

12 Doe sprac de Heere tot Mosen: Streckt uwe handt over Egyptenlandt / om de i Sprinckhanen: dat sy op Egyptenlant comen/ ende eten alle het cruyt inden Lan de op, met alle het ghene dat van den ha ghel overghebleven is.

13 Moses reckte zijnẽ staf over Egypte landt, en de Heere dreef eenen Oostenwint int Lant, den gantschen dach/ en de gant sche nacht: ende des morgens bracht den Oostenwint de Sprinckhanen voort.

14 En sy quamen over het gantsche Egyp tenlandt ende lieten hen neder aen allen plaetsen in Egypten. so gantsch vele/ dat te voren desgelijcken noyt geweest en is/ noch voortaen zijn en sal.

15 Want sy bedecten het Lant / en verduys sterdent, en sy aten alle het cruyt indẽ Lan de op/ ende alle vruchten op den Boomen die vanden hagel waren overghebleven: en en lieten niet groens over/ aen den Boo men/ ende aen den cruyden op den Velde/ in den gantschen Egyptenlande.

16 Doe riep Pharao haestelick Mosen en de Aaron, ende sprack: k Ick hebbe my versondicht aen den Heere uwen Godt, en de aen v lieden.

a Exo.7.2.16 ende 8.1. ende 9.13.

b Sap.16.9 De achtste plaghe/ sprinckhanẽ/ ofte sprin ghers.

c Dese sprinckha nen heeten hier niet Hagab op Hebreeusch/ als aen som mige plaet sen/ maer Arbe. Het zijn doch vieruoetige vlieghende dieren, ende reyn te eten als Hagab. Leu. 11. doch ons onbe kent, sonder dat sy den sprinckha nen ghelijck zijn.

d † anders/ vertrock.

e † anders/ met desen wesen ver stricket.

f † anders/ siet hier, het quaet is voor uwen aengesichte na sommi gher wtleg gen, de straf fe is bereyt.

g † anders/ volwassenẽ

h † anders/ begheert.

i Psa.105.34 Sap 16.9. Joel 1.4. Apoc.9.3.

k Exo.8.8. ende 9.27.

Vergheeft

17 Vergeeft my mijn sonde op dit mael ooc
ende biddet den Heere uwen Godt, dat hy
doch slechts desen doot va my wech neme.
18 Ende l hy ginck wt van Pharao / ende
badt den Heere.
19 Doe keerde de Heere eenen gantschen
stercken Westenwint, eñ hief de Sprinck-
hanen op / ende werpse in de m † Schelp-
zee dat daer niet een ouer en bleef, aen al-
len plaetsen Egypti.
20 Doch de Heere verstockede Pharaos
herte / dat hy de kinderen Israels niet en
verliet.
21 De Heere sprack tot Mosen: Reckt uwe
handt nae den Hemel, dat het soo duyster
worde in Egyptenlandt, datmen het gry-
pen mach.
22 Eñ Moses reckede zijn hant na den He-
mel / n daer wert een dicke duysternisse in
den gantschen Egyptenlande, drye daghe.
23 Dat niemant den anderen en sach, noch
op stont van der plaetse daer hy was / in
drye daghe: o daerentegen by allen kinderen
Israels / was het licht in haren woonnighe
24 Doe riep Pharao Mosen, ende sprack:
Gaet henen eñ dient den Heere: p alleen u-
we Schapen ende Runderen laet hier: laet
oock uwe kinderkens met u gaen.
25 Moses sprac: Ghy moet ons ooc Offer
ende Brandtoffer gheuen / dat wy onsen
Godt den Heere offeren mueghen.
26 Onse Vee sal met ons gaen / ende niet
een clauwe en sal achter blyuen: want van
den q † onsen sullen wy nemen ten Diens-
te onses Godes des Heeren: want wy en
weten niet, waer wy den Heere mede die-
nen sullen tot dat wy daer henen comen.
27 Doch de Heere verstocte het herte Pha-
raonis, dat hyse niet verlaten en woude.
28 Eñ Pharao sprac tot hem: Gaet va my/
ende hoet u dat ghy niet voor mijn oogen
en comet: want in welcken dage ghy voor
mijne ooghen comet, sult ghy steruen.
29 Moses antwoorde: Also ghy ghesept
hebt / ick en r † wil niet meer voor uwe oo-
ghen comen.

l Moses
m † anders Kietzer. anders/ Roode Zee
De negenste plaghe/ tastlicke duysternisse
n Sap.17.2
o Sap.18.1
p Exo.12.32
q † anders/ seluen.
r † anders/ sal niet meer v aenschyn sien.

Dat xj. Capittel.

1. De Heere heet de Israeliten / gulden
ende siluere clenodiē ontleenen van den
Egyptenaren, 4. Dien vercondicht Mo-
ses nu de laetste plage / 9. Pharao blyft
verstocket.

1 Ende de Heere sprack tot Mosen: Ick
wil noch een plaghe ouer Pharao en-
de Egypten laten comen / daer nae sal
hy u lieden verlaten van hier: ende en sal
niet alleene alles verlaten / maer u lieden
oock van hier dryuen.
2 a So segt nu voor den Volcke / dat een
pegelick van synen b † naesten / ende een
peghelicke van harer c † naesten / siluere
ende gulden clenodien eysche:
3 Want de Heere sal den Volcke ghenade
gheuen, voor den Egyptenaren. d Ende
Moses was een seer * groot man in Egy-
ptenlant, voor den knechten Pharaonis/
ende voor den volcke.
4 Ende Moses sprack: So sept de Heere:
e Ick wil ter midder nacht wtgaen in E-
gyptenlande/
5 Ende alle f † eerstgheboorte in Egypten
landt sal steruen / g van den eersten sone
Pharaonis aen die op synen stoel sit / tot
aen den eersten sone der Maghet die ach-
ter de Meulen is, ende alle eerstgeboorte
onder den Vee.
6 Eñ daer sal een groot gheschrey zijn in-
den gantschen Egyptenlande, desgelycken
noyt gheweest en is, noch zijn en sal.

a Exo.3.22. ende 12.35.
b † anders/ nabuer/
c † and. nabuerinne.
d Syr.45.1
* Dat seydt hy daerom/ dat het wonder is/ dat hy niet gedoot is van den Egyptenarē/ sy hebben hem moeten eenen ergeren ende op recro beweesen.
e Exo 12.29
De tiende plaghe de doot aller eerstghebooren.
f † anders/ eerstghebooren.
g Sap.18:5

7 Daerentegen by allen kinderen Israels
en sal niet een hont zijn tonge verroeren/
van den menschen aen tot aent Vee: op
dat ghy bevindet, hoe de Heere Egypten
ende Israel scheyde.
8 h Dan sullen tot my afcomen alle dese
uwe knechten, ende my te voete vallen, eñ
segghen: Trecket wt / ghy / ende alle het
volck dat onder u is: daer na wil ick wt-
trecken. Ende hy ghinck van Pharao met
grimmighen thoorne.
9 De Heere dā sprack tot Mosen: Pharao
en hoort u niet, op dat vele wonderteeckenen
schieden in Egyptenlande.
10 Ende Moses ende Aaron hebben dese
wonderen alle gedaen voor Pharao: doch
de Heere verstockte hem zijn herte, dat hy
de kinderen Israels niet verlaten en wou-
de wt zijnen Lande.

h Exo.12.31

Dat xij. Capittel.

1. De Heere leert het ghebruyck des
Paeschlams ende ongheheuelden broots/
29. Slaet alle eerstgheboorenen der Egy-
ptenaren, ende daer werdt een groot iam-
mergeschrey, 30 Pharao heet het Volck
trecken, 33. De Egyptenaers dringhense
wt den Lande, 36 ende zijn hen te wille int
leenen, 37. Het ghetal des Volcks soo wt
Egypten trocken, 40. den tijt die sy daer-
inne gheweest zijn, 43. de wyse Passah te
houden, 47. ende wie daer toe sullen wor-
den toegelaten wordt beschreuen.

1 De Heere sprack tot Mosen ende Aa-
ron in Egyptenlandt:
2 Dese Maendt sal by u de eerste
Maendt zijn / ende van haer sult ghy de
Maent des Jaers beginnen.
3 Segghet der gantschen a menichte Is-
raels ende spreket: b Aen den thienden da-
ghe deser Maent neme een peghelick een
c † Lam, waer een huysvader is, een Lam
tot eenen huyse.
4 Waer haer nu in eenen huyse voor een
Lam te weynich zijn, soo neme hy het, en-
de zijn naeste nabuer aen zijnen huyse, tot
dat haer soo vele wordt, dat sy dat Lam
op eten connen.
5 Ghy sult ooc een suick Lam nemen, daer
gheen feyl aen en is, een manneken / ende
van een Jaer oudt: van den Lammeren en-
de Gheyten sult ghy het nemen.
6 d Ende sult het behouden tot op dē vier-
tienden dach der Maent, ende een peghe-
lick hoop, in gheheel Israel, salt slachten
tusschen den auont.
7 Eñ ghy sult van zijnen bloede nemen, eñ
beyde de postē aen de deure, ende den bo-
uensten dorpel daer mede bestrijcken / aen
den huysen, daer sy het inne eten.
8 Ende sullet alsoo vleesch eten in der sel-
uer nacht aen den vyere ghebraden, ende
ongheheuelt broot, ende sult het met bitte-
ren sauce eten.
9 Ghy en sult het niet rou eten / noch met
water gesoden, maer aen den vyere gebra-
den, tsamen zijn hooft met zijnen beenen
ende inghewandt.
10 Ende sult daer niet van ouerlaten tot
morghen. in dien daer van noch yet ouer-
blyft tot morghen / soo sult ghy het met
vyere verbranden.
11 Alsoo sult ghy het nu eten: Om uwe
lendenen sult ghy ghegort zijn / ende uwe
schoenen aen uwe voeten hebben, ende sta-
uen in uwen handen / ende sult het met
haeste etē als die hen wech haesten: want
het is des Heeren e † Passah.
12 Want ick wil inder seluer nacht door E-
gyptenlandt gaen, ende alle eerstgeboorte
slaen in

Van den Paschlamme der Joden.
a Luth. Waer ghy dat woort/ Menichte/ vindet/ meucht ghy oock wel versamelinge lesen.
b Exo.12.23 ende 32.15. ende 44.18. Num.5.2. Deut.16.1.
c † anders/ Lammeken ofte Gheytken.
d Ezech.45.21. Luce 22.7.
Wat het Paschlam beduydt/ leert Paul. ghenoechsaem/ 1.Cor.5.6.
e † anders/ Passah oft Ouergang.
f Psa.135.8. ende 136.10.

slaen in Egyptenlande / beyde onder den
g† Anders/ gericht oeffenen aen/ etc. — menschē ende Vee: ende wil g† mijne straffe
bewijsen aen allen Goden der Egyptena-
ren / Ick de Heere.
13 h Ende het bloet sal uwe teecken zijn/ — h Heb. 11.28
aen den Huysen daer ghy inne zijt / dat
wanneer ick het bloedt sie / voor u voorby
gae/ ende u niet de plaghe en ghebeure/ die u
verderve/ wanneer ick Egyptenlant slae.
14 Ende sult desen dach hebben ter ghe- — De daghen der soeten broodē/ etc.
dachtenisse / ende sult hem vieren den Heere
tot een feeste/ ghy ende alle uwe nacomelin-
gen tot eener eeuwiger wijse.
15 i Seven dagen sult ghy lieden ongehe- — i Exod. 23.15 en de 34.18
velt broodt eten namelicken/ aenden eer-
sten dage sult ghy ophouden met geheuel-
den broode in uwen huysen: wie ghehe-
velt broodt eet/ vanden eersten dage aen/
tot op den sevenden/ diens ziele sal wtghe-
ropt worden van Israel.
16 De eerste dach sal heylich zijn/ dat ghy
k te samen coemt/ ende de Sevende sal oock
heylich zijn/ dat ghy te samen coemt: geen
arbeyt en sult ghy daerinne doen / sonder
wat tot der spijse behoort voor allerley
zielen / dat selve alleene meucht ghy voor
u doen.
17 Ende houdet u aen het onghehevelde
broodt: want euen aen den selven daghe
hebbe ick uwe Heyr wt Egyptenlant ghe-
leydt: daerom sult ghy lieden desen dach
houden/ ende alle uwe Nacomelinghen/ tot
eener eeuwiger wijse.

k Dat is/ predickt ende bidt voor het Passah/ ende voor de verlossinge wt Egyptē: daeromme bruyckt hy des woorts Mikra/ welck heet predicken ende leeren in der Versamelinge.

18 l Aenden veertienden daghe der eerster
Maent des avondts / sult ghy lieden on-
ghehevelt broodt eten / tot aenden euen
twintichsten Dach der Maendt aenden
avondt.
19 Datmē seven dagen geen gehevelt broot
en vinde in uwen huysen: want wie ge he-
velt broodt eet/ diens ziele sal wtgheropt
worden van der Ghemeynte Israels/ het
zy een vreemdelinck oft een inwooner in
den Lande.

l Leuit. 23.5 Num. 28.16 Deute. 16.1 Ezech. 45.21

20 Daerom so en eet geen gehevelt broodt/
maer enckel ongehevelt broot / in allen u-
wen wooninghen.
21 Ende Moses riep alle Oudsten in Is-
rael/ ende sprack tot hen: Leset wt / ende neemt
Schapen een yegelick man voor sijn Huys-
gesin / ende slachtet het Passah.
22 Ende m neemt een bueselken Ysop e/ ende — het Passah-Offer.
duckt se in het bloet inden Becken/ ende v e- — m Heb. 11.28
roert daer den bovendorpel mede ende de
twee Posten/ ende geen mensche en gae te sij-
ner Huysdeure wt/ tot aenden morgen.
23 Want de Heere sal omgaen/ ende de Egyp-
tenaren plagen: ende wanneer hy het bloet
sien sal aen den bovenstē dorpel/ ende aen
den tween posten so sal hy voor der deure
voorbi gaen/ ende den verderver niet in uwe
Huysen comen latē/ om te plagen.
24 Daerom so houdt dese wijse voor u ende
uwe kinderen eeuwelick.
25 Ende wanneer ghy int lant coemt / dat
u de Heere gheven sal / als hy ghesproo-
ken heeft/ so houdet desen Dienst.
26 n Ende wanneer uwe kinderē sullen tot — n Josue 4.21
u seggen: Wat hebt ghy daer voor eenen
Dienst?
27 So sult ghy lieden segghen: Het is het — o† Anders/ de slachtinge des overschrijdens.
o† PassahOffer des Heeren / die voor den
kinderen Israels voorby ginck in Egyp-
ten/ doe hy de Egyptenaers plaechde / ende
onse Huysen bevrijdde. Doe neychde hen
het volck/ ende aenbadt.
28 Ende de kinderen Israels gingen henē
ende deden/ also de Heere Mose ende Aaron
gheboden hadde.

29 p Ende ter middernacht sloech de Heere — De tiende plaghe als boven ver-
alle eerstegeboorte in Egyptenlandt/ van — roert/ wort
den eersten Sone Pharaonis aen / die op — hier vol-
sijnen stoel sat/ tot op den eersten sone des — bracht.
gevangenen inder gevanckenisse/ ende alle eer-
ste geboorte des Vees.
30 Doe stōt Pharao op/ ende alle sijne knech- — p Exod. 11.4
ten inder selver nacht / ende alle Egypte- — Psal. 78.51
naers/ ende daer werdt een groot geschrey — ende 135.8
in Egypten: want daer en was geen huys — ende 136.10
daer niet een doode in en was. — Sap. 18.5
31 Ende hy riep Mosen ende Aaron inder — 11.15
nacht/ ende sprack: q Maeckt u op / ende — q 2 Sam. 6.6
treckt wt van mijnen volcke/ ghy/ ende de
kinderen Israels: gaet henen ende dient
den Heere/ als ghy geseyt hebt.
32 r Neemt oock met u uwe schapen ende — r Exo. 10.24
Runderen/ also ghy geseyt hebt: gaet henē
ende segent my oock. — s Exod. 3.22
33 Ende de Egyptenaers drongē het volc/ — en de 11.2
dat sy het haestelicken wt den Lande dre-
ven: want sy spraken: Wy zijn alle des — * Of/ Ghe-
doodes. — reedtschap.
34 Ende het volck droech het rouwe deech
eer het dan gehevelt wert/ tot hare spijse/ — Tgetal der
ghebonden in haren cleederen/ op haeren — kinderē Is-
schouderen. — raels so wt
35 s Ende de kinderen Israels hadden ge- — Egyptē ge-
daen / als Moses geseyt hadde/ ende van — toogē zijn.
den Egyptenaren geeysschet / silveren ende — t Num. 33.3
gulden * Vaten/ ende cleederen. — Josue 26.6
36 Daer toe hadde de Heere den volcke ge- — Hebre. 11.29
nade gegeven voor den Egyptenaren/ dat — u Num. 11.21
syt hen leenden: ende ontheerdent den
Egyptenaren. — 430. Jaer
37 t Also tooghen de kinderen Israels wt — zijn de kin-
van Raemses na Suchoth/ u ses hondert — deren Isra-
duysent Mannen te voete / behalven de — els in Egyp-
kinderen. — ten geweest
38 Ende veel ghemeyns volcx tooch oock — x Gen. 15.16
met hen/ ende Schapen ende Runderen/ ende — Acto. 7.6
gantsch veel Vees. — Judith 5.10
39 Ende sy vieken wt den rouwen deeghe/ — Galat. 3.17
dat sy wt Egypten brachten/ ongehevelde — De wijse
koecken: want het en was niet gehevelt/ — het Passah
dewijle sy wt Egypten gestooten werden: — te houden.
ende en condent niet vertrecken/ ende en — y Passah
hadden hen selven anders geen teeringhe — heet eenen
bereydt. — ganck/ daer
40 x De tijt nu/ die de kinderen Israels in — om dat de
Egypten gewoont hebbē/ is vier hondert — Heere in E-
ende dertich Jaer. — gyptelande
41 Doe de selve omme waeren/ ghinck het — des nachts
gantsche Heyr des Heeren op eenen dach — ginck/ ende
wt Egyptenlandt. — sloech alle
42 Daerom wordt dese Nacht den Heere — eerstgeboo-
gehouden/ dat hyse wt Egyptenlant ghe- — te doodt: ende
leydt heeft: ende de kinderen Israels sullen — beduydt
hem den Heere houden/ sy ende hare Na- — Christi ster-
comelinghen. — ven ende op-
43 Ende de Heere sprac tot Mosen ende Aa- — standinge/
ron: Dit is de wijse y Passah te houden: — daer hy me-
geen vreemde en sal daer van eten. — de vā deser
44 Doch wie een gecocht knecht is/ dien sal- — werelt ghe-
men besnijden/ ende dan sal hy deer vā eten. — gaen is/ ende
45 Een yegelick Huysgenoot ende gehuert — inden selven
knecht/ en sullen daer niet van eten. — sonde/ doot
46 In eenen huyse salmen het eten: ghy en — ende Duyvel
sult niet van sijnen vleesche wt voor het — geslagē/ ende
huys draghen: z ende en sult gheen been — ons wt den
aen hem verbreken. — rechtē Egy-
47 Ende de gantsche menichte Israels sal — ptē gevoert
sulckes doen. — heeft tot dē
48 So nu een Vreemdelinck by u woont/ — Vader: dat
ende den Heere het Passah houden wil/ — is onse
die besnijde alles wat manneliick is / ende — Passah/ oft
van eerst maecke hy hem daer toe / dat hy — Paschen.
sulcx doe/ ende zy als een Lantbesitter: want — z Num. 9.12
geen onbesneden en sal daer van eten. — Joan. 19.36

De Wet vã allerley eerstgheboorte.
a Exo.22.29 ende 24.19
Num. 3.13 ende 8.17
Leuit.27.26
1 Sam. 1.24
Ezec. 44.30
Luce 2.23
b Exo.23.15
c 1 Cor.5.6
d Exo. 23.15 ende 32. 34 ende 33.1
e Gen.12.7 ende 13. 15 ende 15. 18 ende 24. 7 ende 26. 6
Exod.32.13
Deut. 34.4
‡ So hardt wert het heueldeech gheboden/ om dat wy ymmer het louter Euangelium eñ Godes ghenade/ ende niet onse wercken eñ gesetten sal prediken/ na der opstandinge Christi: als Paulus 1 Cor. 5 doe bewyst. Leest van heueldeech Math. 16 Mar.8. eñ sulck eten is nu anders/ dan ghelooue in Christum.
f Oft, liteecken.
Alle eerstgheborene zyn dẽ Heere heylich.
g Gen.15.18
h Exo.22.29 ende 34. 19
Ezec. 44.30

49 Eenerley Wet zy den Landtbesitter/ eñ
den Vreemdelinck die onder v woont.
50 Ende alle kinderẽ Israels dedẽ/ also de
Heere Mosi eñ Aaron geboden hadde.
51 Also leyde de Heere op eenen dach/ de
kinderen Israels wt Egyptenlandt met
haren Heyre.

Dat xiij. Capittel.

1. De Heere heet hem alle eerstgeboren heyligen/ 11. dat/ 3. met tsamen den beuele vande ongheheuelde brooden/ knoopt Moses dẽ volcke heftich eñ vlytich inne/ 15. De Heere voert het volck met Josephs ghebeente in het toegheseyde Landt/ niet ten naestẽ/ maer door de Woestyne/ 21. des daechs met eener Wolcken columne/ des nachts met eener Viercolumne

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 a Heylicht my alle eerstgeborene/ die
allerley Moeder breecht/ by den kinderen
Israels beyde onder den menschen/ ende
den Vee: want sy zyn myne.
3 Doe sprac Moses tot den volcke: b Ge-
dencket aen desen dach/ aen dien ghy wt
Egypten wt dẽ Dienst huyse gegaen zyt/
dat de Heere v lieden met machtiger hant
van hier heeft wt gheleydt: c Daerom en
suldy gheen Heueldeech eten.
4 Heden zyt ghy lieden wtghegaen inder
Maent Abib.
5 d Wanneer v nu de Heere brenghen sal
in het Landt der Cananiteren/ Hethiterẽ/
Amoriteren/ Heuiteren/ eñ Jebusiteren/
e dat hy uwen Vaderen gesworen heeft/ v
te gheuen/ een Landt daer Melck eñ Hoe-
nich in vloeyt/ so suldy desen Dienst hou-
den in deser Maendt.
6 ‡ Seuen dagen suldy ongeheuelt broot
eten/ ende aenden seuensten daghe is des
Heeren Feest.
7 Daerom suldy seuen dagen ongeheuelt
broot eten/ dat by v geen heueldeech noch
gheheuelt broot gesien worde/ aen alle uwe
plaetsen.
8 Ende sult uwen sone seggen andẽ seluen
daghe: Sulcks houden wy om deswille/
dat ons de Heere gedaen heeft/ doe wy wt
Egypten togen.
9 Daerommme salt v zyn een teeckẽ in uwer
handt/ eñ een f ghedenckenisse voor uwen
ooghen: op dat des Heeren Wet in uwen
mondt zy/ dat v de Heere met machtigher
handt geleyt heeft.
10 Daerom houdet Jaerlicx dese wyse te
syner tydt.
11 Wanneer v nu de Heere int Landt der
Cananiteren gebracht heeft/ g als hy v eñ
uwen Vaderen gesworen heeft/ ende het v
ghegeuen heeft.
12 So suldy wtsonderen den Heere/ alles
wat de Moeder breecht/ h ende de eerst-
gheboorte onder den Vee/ dat een Man-
neken is.
13 De eerstgeboorte van eenen Ezel/ suldy
lossen met eenẽ Schape: wanneer ghy het
oock niet en losset/ so verbreecket hem den
necke/ doch alle eerstgeboorte der menschẽ
onder uwen kinderen/ suldy lossen.
14 Ende wanneer v heden oft morghen v
kindt sal vragen: Wat is dat? suldy hem
seggen: De Heere heeft ons met machti-
gher hande wt Egypten/ vanden Dienst-
huyse ghelept.
15 Want doe Pharao verhardt was/ ons
los te laten/ versloech de Heere alle eerst-
gheboorte in Egyptenlãt/ vander menschẽ
Eerstgheboorte aen/ tot aen de Eerstge-
boorte des Vees: daeromme offere ick dẽ
Heere alles wat de moeder breect/ dat een
Manneken is/ eñ de eerstgeboren myner
kinderen losse ick.
16 Ende dat sal v een teecken in uwer hant
zyn/ ende een gedenckteecken voor uwen
oogen/ dat ons de Heere heeft met mach-
tigher handt wt Egypten geleyt.
17 Doe nu Pharao het volck verlatẽ had-
de/ en leydese God niet op der strate/ door
der Philistynen Lant/ die ten naestẽ was:
want God dachte: Het mocht den volcke
berouwen/ wanneer sy den stryt sien/ eñ
wederom keeren in Egypten.
18 Daeromme leyde hy het volck om op de
strate door de Woestyne aen de i‡ Schelf-
zee: ende de kinderen Israel togen k ghe-
wapent wt Egyptenlandt.
19 Eñ Moses nam met hem/ het gebeente
Josephs: l want hy hadde eenen Eedt
vanden kinderen Israels genomen eñ ge-
sproken: God sal v lieden te huys besoec-
ken/ so voert myn ghebeente met v lieden
van hier.
20 m Also toghen sy wt van Suchoth/ eñ
sloegen Tenten op/ in Etham/ voor inde
Woestyne.
21 n Ende de Heere tooch voor hen/ des
daechs in eener wolckẽcalomne/ dat hyse
den rechten wech leyde/ eñ des nachts in
een viercalomne/ dat hy hen luchtede te
wandelen dach eñ nacht.
22 De Wolckcalomne en weeck nimmer-
meer vanden volcke des daechs/ noch de
Viercalomne des nachts.

Dat xiiij. Capittel.

1. Pharao nae waerschouwinghe des Heeren/ iaecht den volcke na/ 10. dat verschrickt/ ende morret tegen Mosen/ 13. die troostse met Godes tegenwoordigen bystande/ eñ bidt voor hen/ 19. De Engel/ Wolcke/ ende Duysternisse/ beschermense voor den Egyptenaren/ 21. Het gedeylde Meer is hen een wonderbaerlicke verlossinghe/ 24. den vyanden daer enteghen/ een verschrickelick verderuen/ 31. daer wt Israel leert Godt breesen/ hem betrouwen/ ende van Mosis beroepinghe ghewisse zyn.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Spreeckt met den kinderen Israel/
ende segt dat sy hen omkeeren/ ende hen
legeren teghen den dale Hiroth/ a tusschen
Migdol/ ende der Zee/ teghen Baal
Zephon/ ende aldaer tegen ouer hen lege-
ren aen der Zee.
3 Want Pharao sal segghen vanden kin-
derẽ Israel: Sy zyn verdoolt indẽ lande/
de Woestyne heeftse besloten.
4 Ende ick wil syn herte verstockẽ/ dat hy
hen naiage/ eñ wil aen Pharao/ eñ aen alle
syner macht eere behalen: ende de Egyp-
tenaren sullen gewaer worden/ dat ick de
Heere ben: eñ sy deden also.
5 b Ende doe dat den Coninck in Egyptẽ
werdt geseyt/ dat het volck was gevlodẽ/
werde syn herte verandert/ ende syner
knechten/ teghen den volcke/ ende sprakẽ:
Waeromme hebben wy dat ghedaen/ dat
wy Israel hebben verlaten/ dat sy ons
niet en dienden?
6 Ende hy spande synen wagen aen/ ende
nam syn Volck met hem.
7 Ende nam ses hondert wtgelesen wage-
nen/ eñ wat noch van wagenẽ in Egyptẽ
was/ ende de Hooftlieden ouer c‡ alle syne
Heyren.

i‡ Anders/ Rietzee. De Griecksche heetet de roode Zee/ vandẽ rooden zande eñ gronde: doch de Hebreen heetent schelfzee/ vandẽ schelffe of biesen. eñ beduydt de Wercelt met harẽ plage/ daer de Heyligẽ met vele lydens moetẽ door gaen.
k Hebr. ghevyftet/ dat is/ by vyf hoopen/ oft vyf dicke neuẽ malcanderen/ anders.
l Gen.50.25 Josue 24.32
m Nu 33. 6
n Nu.14.14 Psal. 77.21. ende 78. 14 ende 105.39 Deut.1.33 ende 4.37 Neh.9.12.19 1.Corin.10.1
o Oft/ wolckenpilaer.
Pharao iaecht Israel nae.
a Nu. 33. 7
b Sap. 19.1
c‡ Anders/ derselnen peyrdelicke-

8 Want de Heere verstocte het herte Pha-
raonis des Conincx in Egypte, ende hy de
kinderen Israels naiaechde: doch de kin-
deren Israels waren door eene hooge hant
wegheghaen.
9 b Ende de Egyptenaers iaechden hen
nae, ende achterhaelden se (daer sy hen ge-
legert hadden aen de Zee) met Peerden
ende Waghenen, ende Ruyteren, ende allen Heyre
des Pharaos, inden dale Hiroth, teghen
Baal Zephon.
10 c Ende doe Pharao harde by hen quam,
hieven de kinderen Israel hare oogen op:
ende siet, de Egyptenaers togen achter hen
henen, ende sy vreesden seer, ende riepen tot
den Heere,
11 Ende spraken tot Mosen: f En waren
daer geen graven in Egypten, dat ghy ons
moester wtleyden, dat wy inde woestyne
sterven? waerom hebdy ons dat gedaen,
dat ghy ons wt Egypten geleydt hebt?
12 Is het niet dat, dat wy seyden in Egyp
ten? Houdt op ende laet ons den Egypte-
naren dienen, want het waer ons doch be-
ter den Egyptenaren te dienen, dan inde
Woestyne te sterven.
13 Moses sprac tot den volcke: g En vreest
v niet, staet vaste, ende siet toe, wat door een
heyl de Heere heden aen v lieden doen sal:
i want dese Egyptenaers die ghy heden
siet, en sult ghy nemmermeer meer sien in
der eeuwicheyt.
14 De Heere sal voor v stryden, ende ghy lie-
den sullet stille zyn.
15 De Heere sprac tot Mosen: k wat roept
ghy tot my? segt den kinderen Israels dat
sy voort trecken.
16 l Ende ghy heft uwen staf op, ende recket
uwe handt ouer de Zee, ende deylse van
malcanderen, dat de kinderen Israels
daer inne gaen, midden door, op den
drooghen.
17 Siet, ick wil het herte der Egyptenaren
verstocken, dat sy v lieden navolghen, so
wil ick eere behalen aen den Pharao, ende
aen alle synder macht, aen synen Wagenen
ende Ruyteren.
18 Ende de Egyptenaers sullent gewaer
worden, dat ick de Heere ben, wanneer ick
eere behaelt hebbe aen Pharao, ende aen
syne Wagenen ende Ruyteren.
19 m Doe verhief hem de Engel Gods, die
voor den heyre Israels ginck, ende maeckte
hem achter hen, ende de n Wolckcolomne
maeckte haer oock van haren aengesichte
ende tradt achter hen.
20 Ende quam tusschen het Heyr der Egyp-
tenaren, ende het Heyr Israels, het was een
duyster wolcke, ende o verlichtede de nacht,
dat sy de gantsche nacht, dese ende de gene
niet te samen comen en conden.
21 p Doe nu Moses syne handt wtreckte
ouer de Zee, liet se de Heere wech varen,
door eenen stercken Oostenwint de gant-
sche nacht, q ende maeckte de Zee droo-
ghe, ende de wateren deylden hen van
malcanderen.
22 r Ende de kinderen Israel ginghen in,
midden in de Zee, op den drooghen, ende het
water was hen door mueren, ter rechter-
handt ende ter slincker.
23 Ende de Egyptenaers volchden, ende
ginghen inne hen na, alle peerden Pha-
raos ende Waghenen ende Ruyteren, midden
in de Zee.
24 s Als nu de morghenwake quam, doe
sach de Heere op der Egyptenaers Heyr,
wt der Vyercolomne, ende Wolcken,
ende maeckte een tt verschricken in ha-

b Josu.24.6
1 Mach.4.9
e Josue 24.7
Israel wantrouwet teghen Mosen.
f Psal.106.6
Judith 7.12
g 2 Para.20.15.
Esaie 30.15
i Mach.4.8
h Oft, Hulpe.
i Deu.28.68
k Mercke hier een treffelic exempel, hoe het geloove campet, wanckelt, ende schreyt in noode ende benautheyt, ende hoe hy hem slechte ende bloodt aen Godes woordt houdt, ende den Godes troost omfangt ende overwint.
l Sap.14.3
m Ps.105.39 ende 78.14
n Oft, wolckpilaer.
o Dat is, daer was een wederschyn inder dicken wolcken, so dat het vp den kinderen Israels claer was
p Neh.9.11 De kinderen Israels gaen door de roode Zee.
q Josu.4.23 Psal.78.13 ende 114.3. Judith.5.1 1.Cor.10.1 Hebr.11.29
r Judit.9.6
tt Anders, verwerren.
u tt Anders, Hy bande de raders aen etc. ende voerde dese met ongestuymicheyt. etc.
z ofte, worp se te bodem
y Deu.20.4 ende 32.31 Judit.7.22.

ren Heyre.
25 Ende u tt stiet de Raders van hare Wa-
ghenen, ende stortese met ongestuymicheydt:
Doe spraken de Egyptenaers: y Laet ons
vlieden van Israel, de Heere strydt voor
haer tegen de Egyptenaers.
26 Ende de Heere sprac tot Mosen: Reckt
uwe handt wt ouer de Zee, dat het water
weder totvalle ouer de Egyptenaers, ouer
hare Wagenen ende Ruyters.
27 Doe reckte Moses syne hant wt ouer
de Zee, ende de Zee quam wederom voor den
morgen in haren stroom, ende de Egypte-
naers vloden die teghen: z also stortedese
de Heere midden in de Zee,
28 Dat het Water weder quam, ende be-
deckede Wagenen ende Ruyteren ende alle
macht Pharaonis, die hen nagevolcht wa
ren inder Zee, dat daer niet een van haer
ouer en bleef.
29 a Daerentegen de kinderen Israel ghin-
gen drooge, midden door de Zee, ende het
water was hen door mueren, ter rechter-
handt, ende ter slincker.
30 b Also halp de Heere Israel aen dien da-
ghe, van de Egyptenaers handt: ende sy sa-
gen de Egyptenaers doodt, aen den Oever
der Zee,
31 Ende de groote handt, die de Heere aen
den Egyptenaren bewesen hadde. Ende
het volck vreesde den Heere, ende gheloofde
hem ende synen knechte Mosi.

Dat xv. Capittel.

1. Moses met den Mannen singhen den Heere eenen Loffanck, 20. Sulckes doet oock MirJam met den Vrouwen, 22. Comen door de Woestyne Sur, tot Mara, daer murmureren sy ouer de bittere wateren, 25. De Heere leert het soet maecken, ende vermaentse tot ghehoorsaemheyt.

1 Doe a sanck Moses ende de kinderen
Israels dit Liedt den Heere, ende spra-
ken; b Ick wil den Heere singhen, want
hy heeft een heerlicke daedt ghedaen:
Peert ende Wagenen heeft hy c gestortet
in de Zee.
2 d De Heere is myn stercke ende Loffanck,
ende is myn * Salicheyt: dat is myn God,
ick wil hem prijsen: Hy is myns Vaders
God, ick wil hem verheffen.
3 De Heere is de rechte Crychsman, Heere
is synen Naem.
4 De Wagens Pharaonis ende syne macht
wierp hy in de zee, syn ende wt gelesen Hooft
heden versoncken inder tt Schelfzee.
5 De diepte heeftse bedeckt, sy vielen te
gronde als de steenen.
6 Heere, uwe Rechterhandt doet groot
wonder, Heere, uwe Rechterhandt heeft
de vyanden g tt te morsele geslagen.
7 Ende met uwer grooter Heerlickheydt
hebdy uwe wederpartye gestortet: want
doe ghy uwe grimmicheyt wtlietet, ver-
teerde syse als stoppelen.
8 Door v blasen h tt deden hen de wateren
op, ende de vloeden stonden op hoopen, de
diepten wentelden van malcanderen, mid-
den inder Zee.
9 De Vyandt dacht: Ick wil hen naiagen,
ende haer grypen, ende den Roof wtdeylen,
ende mynen moet aen hen koelen: ick wil
myn Sweerdt wt trecken, ende myne hant
salse verderuen.
10 Doe liet ghy uwen windt blasen, ende
de Zee bedecktese, ende soncken onder als
loot in machtige wateren.
11 Heere, Wie is v ghelyck onder den
Goden? wie is v ghelyck, die i tt so mach-

Pharao verdrenct met syne volcke inde Roode Zee.
z Sap.10.19
a Psa.106.9 Esaie 11.16 ende 63.9
b 1 Macha.4.9
Moses ende alle Israeliten dancken God.
a Sapi.10.20
b Exo.15.21
c Oft, te bodem ghe worpen.
d Psa.118.14 Esaie 12.2
* Oft, hulpe ende And. verlossinge.
tt Anders, Rietzee.
g Anders, verbroken.
h tt And. viel het water te samen, de vloeden voren op eenen hoop, de diepten ronnen te samen midden, etc.
i tt An. heerlick inder heylicheyt.

rich heylich/verschrickelick/loeflick ende
wonderdadich zy:
12 Doe ghy v rechterhandt wtrechte / so
verslondtse de Aerde.
13 Ghy hebt geleydet door uwe barmher-
ticheyt v volck/dat ghy verlost hebt/ende
hebtse gevoert door uwe stercke tot uwer
heyliger wooninghe.
14 Doe dat de volcken hoorden/beefdē sy/
angst quam den Philisteen aen.
15 Doe verschrickten de Vorsten Edom/
beven quam den geweldighē Moabs aen/
k alle Inwoonders Canaan werden ver-
tsaecht.
16 Laet over haer vallen verschricken ende
vreese / door uwen grooten arm / dat sy
l† verstomen als de steenē/ tot dat v volck
Heere/henen door come / tot dat v Volck
henen door coeme / dat ghy verworven
hebt.
17 Brengtse inne/ eñ plantse op dē Berge
uwes Erfdeels/dien ghy Heere v ter woo-
ninge gemaeckt hebt / tot uwen Heylich-
dom Heere dat uwe handt bereydt heeft.
18 De Heere sal Coninck zyn / altoos ende
eeuwichlick.
19 Want Pharao tooch henen in de Zee/
met Peerden eñ Wagenen/ eñ Ruyteren:
ende de Heere liet de zee weder over haer
vallen: daer entegen de kinderen Israels
ginghen drooge midden door de Zee.
20 Ende MirJam de Prophetinne / Aa-
rons Suster/ nam een Tamboryn in haer
handt/eñ alle Vrouwen volchden haer na
buyten met Tamborynē aen reyen.
21 Eñ MirJam m sanck hen voor: n Laet
ons den Heere singhen/ want hy heeft een
heerlicke daet gedaē/ Man eñ Peert heeft
hy in de Zee ghestortet.
22 o Moses liet de kinderen Israels trec-
ken van der Schelfzee henen tot der woe-
styne Sur/ eñ sy wandelden drye daghen
in de Woestyne/ dat sy gheen Water en
vonden.
23 Doe quamen sy tot Mara: doch sy en
conden van het water Mara niet drinc-
ken/ want het was seer bitter: daer wt
hietmen de plaetse Mara.
24 p Doe murmureerde het volc tegē Mo-
sen/eñ sprack: Wat sullen wy drincken?
25 Hy riep tot den Heere: q ende de Heere
wees hem eenen Boom/dien leyde hy int
water/ doe wert het soete. Aldaer maec-
te hy hen een Wet/ ende een Recht/ ende
r† beproefdese.
26 Ende sprac: s Ist dat ghy wilt der stem-
men des Heeren uws Gods ghehoorsaem
zyn/eñ doen wat recht is voor hem/eñ ter
ooren vaten syne Geboden/ eñ houdē alle
syne Wetten/ so en wil ick der cranckheden
gheene op v legghen / die ick op Egypten
gheleyt hebbe; want ick ben de Heere v
t† Heylmeyster.
27 u Ende sy quamen in Elim/ daer waren
twaelf Waterfonteynen / ende tseventich
Palmboomen; ende legherden hen aldaer
aent water.

k Josue 2.9 ende 5.1 Deut.28.10
l† Anders/ stille swyghē
De vrouwē singen oock Lofsangen.
m Hebreisch Antwoorde hen/ namelic Mose ende den mannen.
n Exod.15.1
Sur.
o Num.33.8
Bitter water te Mara.
p Mara heet bitter/ eñ beduydt lydē eñ aenvechtinghe welcke door het Cruyce Christi met geloove soet wordē. Mat.11. Myn jock is soete. Hier gaet alreede / op sulcke heerlicke eñ wōderlicke verlossinge/ het murmureeren aen.
q Judit 5.15 Syrac.38.5 2.Reg.4.41
r† Anders/ tenteerdese.
s Deu.28.59
t† Anders/ Medecyn.
u Num.33.9

Dat xvi. Capittel.

1. Het volck so het inder woestyne spyse
halven murmureert/ 6. wordt van Mose
eñ Aaron gestraft/ 10. De Heere laet hem
hooren wt der Wolcke/beschict hē Quac-
kelen/ eñ Man/ op bestemde mate/ wyse
ende tydt / 20. daer sy hem aen vergrypen
te samelen eñ te houden / 22. Ende hey-
licht met daer eñ beuele syner Rustdach/
28 Des volcx ongehoorsaemheyt wort ge-
straft/ 32. Ende het woordt tot eenwige
gedachtenisse bewaert.

1 VAn a Elim togen sy/ende de gantsche
menichte der kinderen Israels quam
inde woestyne Sin / die daer leyt tus-
schen Elim eñ Sinai / aenden vyfthienden
dage der b† tweeder Maent/nadiē sy wt
Egyptenlant getogen waren.
2 c Ende de gantsche menichte der kinde-
ren Israels murmureerden tegē Mosen
eñ Aaron inder Woestyne/
3 Ende spraken tot hen: Woude God dat
wy waren in Egypten gestorven door des
Heeren handt/ daer wy by de vleesch pot-
ten saten / ende hadden de volheydt des
Broodes te eten: want ghy lieden hebt
ons daerom wtghelepdt / in dese Woe-
styne/dat ghy dese menichte van honger
soudt sterven laten.
4 Doe sprac de Heere tot Mosen: d Siet
ick wil v lieden broodt vanden Hemel la-
ten regenen/ende het volck sal wtgaen eñ
versamelen daechlicx wat het des daechs
behoeft: dat ick het beproeve/ oft het in
myne Wet wandele of niet.
5 Ende des sesten daechs sullen sy henbe-
reyden/dat sy dobbel so vele indragen/bo-
ven dien dat sy anders dagelicx samelen.
6 Moses eñ Aaron spraken tot allen kin-
deren Israel: Aen den avont sult ghy he-
den ghewaer worden / dat v de Heere wt
Egyptenlandt geleydt heeft.
7 Ende des morgens sult ghy des Heeren
heerlickheydt sien: want hy heeft v mur-
mureren teghen den Heere gehoort: wat
zyn wy / dat ghy lieden teghen ons mur-
mureert?
8 Voorder sprack Moses: e De Heere sal
v lieden aenden avont vleesch te eten ge-
ven/eñ aenden morghen broodts de vol-
heyt: daerom dat de Heere uwe murmu-
reeren gehoort heeft / dat ghy lieden tegen
hem ghemurmureert hebt: want wat zyn
wy? uwe murmurerē en is niet tegen ons/
maer tegen den Heere.
9 Ende Moses sprack tot Aaron: Segt
der gantscher menichte der kinderē Isra-
els: Coemt hier by voor den Heer/ wāt hy
heeft uwe murmureren gehoort.
10 f Ende doe Aaron alsoo sprack tot der
gantscher menichte der kinderen Israel/
keerden sy hen teghen de Woestyne/ ende
siet/de heerlickheyt des Heeren verscheen
in eener Wolcken.
11 Ende de Heere sprac tot Mosen:
12 Ick hebbe der kinderen Israel murmu-
reeren ghehoort. Segt hen: Tusschē den
avont sult ghy lieden vleesch te eten heb-
ben/eñ aenden morgen broodts sat wor-
den/ende sult weten dat ick de Heere uwe
Godt ben.
13 g Ende aen dē avont quamen der Quac-
kelen op/ eñ bedeckeden h† het leyr/ ende
aen den morghen lach den Dauwe rondt-
om de Tenten.
14 Ende als den dau i† gevallē was/ k siet/
doe lach daer wat inde Woestyne / rondt
eñ cleyn/ als den Rym op den lande is.
15 l Ende doe het de kinderen Israel sagē/
spraecken sy onder malcanderen: Dat is
m Man: want sy en wisten niet wat het
was. Ende Moses sprack tot hen: n Het
is het Broodt dat v liedē de Heere te eten
gegeven heeft.
16 Ende dit is het dat de Heere ghebodeN
heeft: Een yegelick samele des so vele hy
voor hem eten mach/ eñ neme een Gomer
op een yeghelick hooft/ nae het ghetal der
zielen in syner Hutten.
17 Ende de kinderen Israels dedē also/ eñ
versameldē, de een vele, de ander weinich.

a Sap. 11.3
Sin.
b† Anders/ de anderde.
Murmureeren des volcx tegen Mosen.
c Num. 11.1
Hemels broodt wilt hen God gheven.
d Sap.16.20 Psal.78.24 Joan. 6.31
e Nume.11. 7.31
f Syra.45.9
g Num.11.31
h† Anders/ den leger.
i† Anders/ die daer gelegē hadde wech was/ etc.
k Num.11.7 Psal.78.24 Sapi.16.20
l Deut.8.3
m Man hiet op Hebreisch een gave. Beduydt / dat ons het Evangelium duydē onse verdienste eñ dāck/ wt louter ghenade vandē Hemel/ (als oock dit Man) gegeven wordt/ Christus om onsent wille mensche geworden/ is selve dat Man/ doch door het Evangelium wort hy ons gheschoncken/ ende onse spyghen.
n Joan.6.31 1.Cor.10.3

18 Doch doemen het met den Gomor wt
a 2.Cor.8.13 mat/ o hadde die/die veel gesamelt hadde
niets ouer/ eñ die weynich gesamelt had-
de en gebrack niets / maer een yeghelick
hadde gesamelt / so vele als hy voor hem
eten mochte.
19 Ende Moses sprack tot hen: Niemãt
en late daer wat van ouer tot morgen.
20 Doch sy en hoorden Mosen niet / ende
sommighe lieten daer wat van ouer / tot
morghen: doe wiessen daer wormen in/ eñ
werdt stinckende: ende Moses wert toor-
nich op hen.
21 So versamelden sy desseluen alle mor-
gen so vele een yeghelick voor hemseluen
p Sap.16.20 eten mochte: doch wanneer p de Sonne
heet scheen / so versmolt het.
22 Ende des sesten daechs samelden sy des
broots dobbel so vele/ telken twee Gomor
q And. eenen voor q t een: eñ alle Ouerstẽ der menich-
tẽ quamen henen / ende vercondichdẽ het
Moses.
Sabbath van ouden s gheheyliget. Gene. 2.2. 23 Ende hy sprack tot hen: Dat is het dat
de Heere gesept heeft: r Morgen is de Sab-
bath der Heyliger ruste des Heeren: wat
ghy lieden backen wilt dat backt/ eñ wat
ghy koken wilt dat koockt/ ende wat daer
dã ouer is/ dat laet blijuẽ/ dat het bewaert
worde tot den morghen.
24 Ende sy lietent blijuen tot den morgen
als Moses gheboden hadde/ doe en wert
het niet stinckende/ ende daer en was oock
geenen worm inne.
25 Doe sprack Moses: Eet dat heden/
want het is heden de Sabbath des Hee-
ren/ ghy en sult het heden niet vinden op
den velde.
26 Ses dagen sult ghy het versamelẽ/ doch
de seuenste dach is de Sabbath inden wel-
ken het niet en sal zijn.
27 Doch aenden seuensten daghe/ ginghen
sommighe vanden volcke henen te versa-
melen/ ende en vonden niets.
r Ezec. 20.13 28 Doe sprack de Heere tot Mosen: r Hoe
lange weygert ghi v lieden te houdẽ mijne
Geboden eñ Wetten?
29 Siet/ de Heere heeft v lieden den Sab-
bath gegeuẽ/ daeromme geeft hy v aendẽ
sesten dage twee dagen broodt: so blijue
nu een yegelick inden sijnen/ eñ niemandt
en gae wt van sijner plaetse des seuenden
daechs.
s Num. 11.7 30 Also vierdẽ het Volck des Seuensten
daechs.
Het Man was sotte. t Ān. heu-nichkoeck-ens. 31 Ende het huys Israels hiet het Man:
señ het was als Coriander zaedt / eñ wit/
eñ hadde eenen smaeck als t meelblome
met heunich.
Man wordt bewaert. 32 Ende Moses sprack: Dit is het dat de
Heere geboden heeft: Vullet eenen Gomor
u Hebr.9.4. daer van om te bewaren tot op uwe Na-
x Dat is/ anders plaetse daermen offerde eñ badt/ ende daer de pilaer stont. comelingen/ op datmen sie het broot daer
ick v liedẽ mede gespijst hebbe inder woe-
stijne/ doe ick u wt Egyptenlandt leydde.
33 Ende Moses sprack tot Aaron:
u Neemt een Kruycke/ ende doet een Go-
mor vol Man daer in/ ende latet voor dẽ
Heere / om te bewaren op uwe Nacome-
linghen.
Israel heeft xl iaer Man gegeten. 34 Also de Heere Mosi geboden heeft: also
liet het Aaron aldaer voor der x Ghetuy-
genisse/ om te bewaren.
y Neh.19.13 Josue 5.12. 35 y Ende de kinderen Israels atẽ Man /
veertich Iaer/ tot dat sy tot dẽ lande qua-
z And. het eynde des/ lants. mẽ/ daer sy woonen souden: tot z aen de
palen des lants Canaan aten sy Man.
36 Nu/ een Gomor is het tiende deel eens
Epha.

Dat xvij Capittel

1. Het volck verlegert hem in Raphi-
dim eñ murmureert tegẽ Mosen om des
waters wille/ 2. Moses bescheldt se/ ende
bidt tot den Heere/ 5. Die heet hem den
Korsteen slaen/ eñ daer coemt water wt/
8. Sy strijden met Amalech/ eñ brengẽ hem
tonder met hulpe des ghebedts Mosis/
15. Moses bouwet dẽ Heere eenẽ altaer.

1 Ende de gantsche menichte der kinde-
ren Israels tooch wt der Woestijne
Sin/ hare dachreysen / als hen de
Heere beual ende legerdẽ hen in a Raphi- Raphidim
dim/ daer en hadde het volck gheen water a Num.33.14
te drincken. Israel murmureert/
2 b Eñ sy twistichden met Mose/ eñ spra- om dat sy
ken: Geeft ons water dat wy drincken/ geen water
Moses sprac tot hẽ: wat twistet ghy liedẽ en hebben.
met my? waerom versoeckt ghy den Heere? b Nu. 20.4
3 Doe nu den volcke aldaer dorstede nae
water/ murmureerden sy teghen Mosen/
eñ spraken: c Waerom hebdy ons latẽ wt c Num.20.13
Egypten trecken/ op dat ghy ons / onse Judith 7.12
kinderen eñ Vee van dorste steruen lietet.
4 Moses riep tot den Heere eñ sprac: Hoe
sal ick doch met den volcke handelẽ/ daer
en feylt niet veel aen/ sy en sullen my noch
steenigen.
5 De Heere sprack tot hem: Gaet voor dẽ
Volcke henen/ eñ neemt sommighe Oudt-
sten van Israel met v / ende neemt uwen d Exod.7.20
staf in uwe handt / d daer ghy het water ende 14.16
mede sloecht/ eñ gaet henen. Water
6 e Siet/ ick wil aldaer staen voor v op loopt wt dẽ
eenen Korsteen in Horeb / daer sult ghy steene.
den Korsteen slaen / so sal daer water wt e Num.20.8
loopẽ/ dat het volck drincke. Moses dede Sapie 11.4
also voor dẽ Oudtsten van Israel. Psalm.78.15
7 f Doe heetmen de plaetse ‡ Massa / eñ ende 105. 41
* Meriba/ om des twists wille der kinde- 1.Cor.10.4
ren Israels/ eñ dat sy den Heere versocht f Nu. 20.13
ende ghesept hadden: Is de Heere onder Deu.9.23.
ons/ of niet? ‡ Massa
8 g Doe quam Amalech/ eñ streedt teghen heet ver-
Israel in Raphidim. soeckinge.
9 Ende Moses sprack tot Josua: Kiest * Meriba/
ons mannen / treckt wt eñ strijdt teghen heet twist.
Amalech: morgen wil ick op des cleynen g Deu.25.17
berchs hoochste staen ende den staf Gods Sapi.11.3
in mijne hant hebben. Amalech
10 Eñ Josua dede als Moses hem seyde/ wordt ver-
op dat hy teghen Amalek strede. Moses delget.
nu/ eñ Aaron/ eñ Hur clommẽ opt hooch- 1.Sam.15.7
ste des cleynen Berchs. Mosis hã-
11 Eñ dewijle Moses sijne handẽ ophief/ den zijn
lach Israel bouen/ wanneer hy daer ente- swaer.
ghen sijne handen nederliet/ so lach Ama- h Dat is/
lek bouen. getrouwe/
12 Doch de handen Mosis waren swaer/ dat sy niet
daerom namen sy eenen steen ende leyden en sleypden /
dien onder hem/ dat hy hem daer op sette- noch af en
de. Ende Aaron eñ Hur onderhieldẽ hem lietẽ alseen
sijne handẽ / op elcker zijdẽ een. Also ble- trouwelu-
uen sijne handẽ h gewisse/ tot dat de Son- ster.
ne ondergingh. i Num. 24.
13 Ende Josua dempte Amalech ende sijn 20.
volck/ door des Sweerts scherpte. 1.Sam.15.2
14 Eñ de Heere sprac tot Mosen: Schrijft k Missi heet
dat ter gedachtenisse in een Boeck / ende mijn Ba-
beuelt dat in de ooren Josue: i want ick nier / ofte
wil den Amalech onder den Hemel wt- wõderdaet.
delghen / datmen sijner niet meer en ghe- l Anders/
dencke. de hant op-
15 Ende Moses boude eenen Altaer/ ende gheheuen op
hieten de Heere k Missi. ete.
16 Want hy sprac: Het is een l‡ litteecken mẽ And. vã
by den stoel des Heeren/ dat de Heere strij- gheslachte/
den sal tegẽ Amalech/ van kinde tot kints tot ghe-
kinde. slachte.

Dat xviij. Capitteel.

1. Jethro Mosis Sweer/ brengt hem syn wijf en kinderen/ 9. ende so hy hoort/ wat de Heere aen Israel gedaen hadde/ verheucht hem/ loeft den Heere en doet hem offer/ 13. M. set richt het volck/ 17. Syn Sweer gheeft hem raedt synen last te lichten.

Jethro Mosis wyfs vader reyst tot Mosen.
a Exod. 3.1

1 Ende doe a Jethro de Priester in Midian/ Mosis Sweer/ hoorde al wat
God gedaen hadde met Mose/ en synen volcke Israel/ dat de Heere Israel
hadde wt Egypten ghelept.
2 Nam hy Zipora Mosis wijf / die hy
hadde wederomme gesonden.
b Exod.2.22
3 Met hare twee Soonen: b de een hiet
Gerson: want hy sprack: Ick ben een gast
geworden in vreemden lande.
4 Ende de ander Eliezer/ want hy sprack:
De God mijns Vaders is mijn hulpe geweest/ en heeft my verlost vanden swerde
Pharaonis:
5 Doe nu Jethro Mosis Sweer/ en syne
soonen/ en syn wijf tot hem quamen inde
Woestijne/ aen den Berch Gods/ daer hy
hem gelegert hadde.
6 Liet hy Mosi seggē: Ic Jethro v sweer/
ben tot v gecomen/ ende v wijf/ ende haer
beyde soonen met haer.
7 Doe ginck Moses wt/ hem tegen/ ende
neychde voor hem en kuste hem: ende doe
sy haer onder malcanderē gegruet haddē/
gingen sy in de Hutten.
8 Doe vertelde Moses sijnē Sweer/ alles
wat de Heere Pharaoni en dē Egyptenaren gedaen hadde om Israels wille/ ende
alle de moeyte die hen op den wege c) ont
moet was/ en datse de Heere verlost hadde.

c) Anders/ bejegenet.

9 So verheuchde hem Jethro van alle
goeden die de Heere Israel gedaen hadde/
dat hyse verlost hadde vander Egyptenaren hande.

Jethro danckt God/ van Israels wegen.

10 Ende Jethro sprac: Geloeft zy de Heere/ die v lieden verlost heeft/ vander Egyptenarē en Pharaonis hant/ die weet syn
volck vander handt Egypti te verlossen.
11 Nu weet ick/ dat de Heere grooter is/
dan alle Goden/ daerom dat d) sy hooch
moet aen hem gebruyckt hebben.

d) An. hyse euen met dē seluen daer mede sy gemoetwilliget hebben gheirraft heeft.
Exo 1 10.16 22. en 5.7.18 ende 14.8
Moses richt het volck.

12 En Jethro Mosis Sweer nam brantoffer/ en offerde Gode. Doe quam Aaron
ende alle Oudtsten in Israel/ met Mosis
Sweer/ het broot te eten voor Gode.
13 Des anderē morgens settede hem Moses/ het volck te richten: ende het volck
stondt rondtom Mosen/ vanden morgen
aen tot den avondt.
14 Doe nu syn sweer sach/ alles wat hy met
den volcke dede/ sprack hy: Wat ist dat
ghy doet met den volcke? waerom sit ghy
alleene/ en alle het volck staet rontomme
v/ vanden morgen aen tot den avondt?
15 Moses antwoordde hem: Het volc coemt
tot my/ en vragen God om raedt
16 Want wanneer sy wat te doen hebben/
so comen sy tot my/ dat ick richte tusschen
eenen yegelicken en synen Naesten/ ende
leere hen Gods Recht en syne Wetten.

e Deut.1.9 Acto. 6.2
f Deu.1.13.
g Of/ weest ghy ec voorganger des etc.
De raedt Jethro des Heydens/ Mosi ghegeven.

17 Syn Sweer sprack tot hem: e Het en
is niet goet/ dat ghy doet.
18 Ghy maeckt v seluen te moede/ daer toe
het Volck ooc/ dat met v is: de sacke is
te swaer / ghy en condt het alleene niet
wtrichten.
19 f Doch hoort mijn stemme ick wil v raden/ en Godt sal met v zijn: g Weest ghy
des Volcx voor Gode/ en brengt de saken
voor Godt.
20 Ende maeckt hen Rechten en Wetten/
dat ghy hen leeret dē wech daer sy in wandelen/ en de wercken die sy doen sullen
21 En ghy/ siet v om/ onder alle dē volcke/
na redelicke liedē/ die God vreesē/ warachtich/ en der giericheyt vyandt zyn/ die set
ouer hen: sommighe ouer duysent/ ouer hondert/ ouer vijftich/ en ouer thiene/
22 Dat sy het volc alle tyt rechten: h wanneer nu een groote sake is/ dat sy deselue h Deut.1.17 ende 17.8
aen v brengen/ en sy alle i cleyne sake richten/ so sal het v lichter worden/ en sy sullē i oft/ slechte
den last met v dragen.
23 So ghy dat doet/ so condt ghy wtrichten wat v God gebiedt/ en alle dit Volck
can met vreden aen syn plaetse comen.
24 k Moses hoorde syns Sweers woort/ k Nu. 11.16
en dede alles wat hy seyde.
25 Ende verkoos redelicke lieden wt den
gantschen Israel en maeckte se tot Hoofden ouer het volck/ sommighe ouer Duysendt/ ouer Hondert/ ouer Vyftich/ ende
ouer Thiene.
26 Dat sy het volck allertijt richteden: wat
sware saken warē/ tot Mosen brochtē/ en
sy de cleyne saken richteden
27 Also liet Moses synen Sweer weder
in syn Landt trecken.

Dat xix. Capitteel.

1 God laet den volcke (nadien het inde woestijne Sinai gecomen is) syne weldaden/ so hy hen bewesen/ en noch bewijsen wil/ door Mosen voordraghen / 8. Dat gheeft hem gewillichlick ter gehoorsaemheyt/ 10. So laet hy hen aenseggen Heyliginge op den derden dach/ en den Berch gheensins aen te roeren/ 16. Aen den derden dach een grousaem verschijnē der maiesteyt des Heeren/ allen Israel onverdragelick/ wtghenomen Mosi/ 21. Het Volck wort andermael gewaerschout hen tot den Berghe niet te naken.

1 AEn der derder maent na den wtganck
der kinderen Israels wt den Lande
Egypten/ a quamen sy in desen dage
inde Woestijne Sinai.

Het Volck coemt inde Woestijne Sinai.
a Nu.33.15

2 Want sy waren wtgetogen van Raphidim/ ende wouden in de woestijne Sinai:
ende legerden hen inder Woestijne aldaer
teghen den Berghe.
3 b Ende Moses clam op tot God: c en de b Acto 7.38
Heere riep hem vanden Berge/ en sprack: c Exo.24.1
So sult ghy seggē tot den Huyse Jacobs/
en vercondighen den kinderen Israels:
4 d Ghy lieden hebbet gesien/ wat ick den d Deu. 29.2
Egyptenaren ghedaen hebbe/ en hoe ick
v lieden ghedraghen hebbe op Arendts
vleughelen/ ende hebbe v lieden tot my
ghebracht.

De Heere des Ghesettes gaet hier aen.

5 e So ghy nu mijn stemme wilt hooren/ e Deut.5.2. ende 14.2
en mijn Verbont houden. so sult ghy mijn
eygendom zyn voor allen Volcken: f) want f) And. hoe wel de/ etc. is.
de gantsche Aerde is mijne. Psal. 24.1.
6 g Ende ghy sult my een Priesterlick Coninckrijck/ en een Heylich Volck zyn: Dat g Deut.7.6 ende 14.2 ende 26.18
zijn de woordē die ghy den kinderen Israels seggen sult. Psal. 114.2. Hosee 4.6. 1.Pet.2 9 Apocal.5.10
7 Moses quam en riep de Oudtste inden
Volcke/ ende leyde hen alle dese woorden
voor/ die de Heere gheboden hadde.
8 Ende alle het Volck antwoordde te ghelijck / en spraken ; h Alles wat de Heere h Exo. 24 3
ghesproken heeft / willen wy doen: ende Deut. 5.27. ende 26.17
Moses seyde de reden des volcx dē Heere
wederomme.
9 Ende de Heere sprack tot Mosen: Siet/
ick wil tot v comen in eener dickē Wolcke
op dat dit Volck mijne woorden hoore/
die ick

die ick met v spreke / eñ gheloouen v eeu/
wichlicken. Ende Moses vercondichde
den Heere de reden des Volcx.
10 De Heere sprack tot Mosen: Gaet henē
tot den volcke eñ heylicht se heden eñ mor
gen dat sy hare cleederen wasschen/
11 Ende bereydt zijn op den derden dach:
want aen den derden daghe sal de Heere
voor allen Volcke afcomen op den Berch
Sinai.
12 Ende maket dē Volcke een perck ront-
omme eñ spreecht: tot hen: Hoedt v liedē/
dat ghy niet op den Berch en climt noch
syne eynden en aenruert / i want wie den
Berch aenruert / sal des doodts sterven.
13 Gheen handt en sal hem aenruerē maer
hy sal ghesteent/of met Geschut doot ge-
schoten worden: het zy een Ghedierte oft
Mensche, so en sal hy niet leven: wanneer
des Hoorns k† ghelupt aengaet/ so sullen
sy aenden Berch gaen.
14 Moses clam van den Berghe tot den
Volcke/eñ heylichde se: ende sy wiesschen
hare cleederen
15 Ende hy sprack tot hen: Weest bereydt
op den derden dach eñ niemandt en naer-
dere hem ten wyue.
16 Als nu den derden dach quam / eñ mor-
gen was/ doe verhief hem een donderē eñ
blixemen. eñ een dicke Wolcke op dē Ber-
ge ende een gelupt eener gantsch stercken
Basuynen / eñ het gantsche Volck dat in-
den Leger was / verschrickte.
17 Ende Moses leyde het volck wt den Le-
gher/ Gode tegen/ l ende sy traden onder
aen den Berch.
18 De gantsche Berch Sinai roockte. daer
om dat de Heere neder op dē Berch quam
met vyere: ende synen roock ginck op/als
eenen roock van eenen Oven/dat dē gant-
schen Berch seer beefde.
19 Ende der Basuynen gheclanck werdt
allengs stercker. Moses sprack/ende God
antwoordde hem luyde.
20 Als nu de Heere neder gecomen was/op
den Berch Sinai/ boven op syne * spitse
doe riep hy Mosen/bovē op het spitse des
Berchs eñ Moses clam daer op.
21 Doe sprack de Heere tot hem: Klimt af/
eñ betuycht dē Volcke. dat sy niet m† her-
waert toe en breken tot den Heere/ dat sy
hem sien / eñ vele van hen vallen.
22 Daer toe de Priesters die hen tot den
Heere ‡ naerderen/sullen hen heyligē/ dat
se n† de Heere niet ontwee en smyte.
23 Ende Moses sprack tot den Heere: Het
Volck en can niet op den Berch Sinai ge
climmē / want ghy hebt ons betuycht eñ
ghesepit: Maeckt een perck rondtom den
Berch / eñ heylicht en.
24 o De Heere sprack tot hem: Gaet henē/
climt af: Ghy eñ Aaron met v/ sult hier op
climmen/doch de Priesters eñ het Volck/
sullen niet herwaert toe brekē/ dat sy sou-
den opclimmē tot den Heere/ dat hy se niet
ontwee en smyte.
25 Ende Moses clam neder tot dē volcke/
ende seyde het hen.

i Heb. 12.18. 20.

k† And. als den Hoorne langhe syn gelupt gegeven heeft/ etc.

De Wet heft haer grouwelick aen.

l Deut. 4.11 ende 5.5.

* sherpte/ opperste/ oft top.

m† And. hy vermaenē het perck niet overtreden om den Heere te sien/ etc.

‡ Ofte nae naken.

n† And. de Heere niet een gat in haer en breke.

o Exo. 24.9

Dat xx. Capittel.

1. De Heere gheeft Mosi de twee Ta-
felen der Geboden/ 18. Het Volck vreest
het grouwelick wesen / het welck aldaer
gesien wordt / ende wordt van Mose ge-
troost/ 22. De Heere verbiedt alle gulden
eñ silveren beelden te maken beneuē hem/
24. ende wilt men sal hem eenen slechten
Altaer van Aerden/ oft ongehouwen stee-
nen maken.

1 Ende God sprack alle dese woorden:
2 a Ick ben de Heere v Godt b die v
wt Egyptenlande/wt dē Diensthuyse
gheleyt hebbe.
3 Ghy en sult gheen andere Goden c† be-
neven my hebben.
4 d Ghy en sult v geen Beelt noch eenige
ghelyckenisse maken / noch van dat daer
boven in den Hemel / noch van dat daer
beneden op Aerden / noch van dat in den
Watere onder der Aerden is.
5 En e† bidtse niet aen ende en dient hen
niet: want ick de Heere v Godt / ben een
Yeloers God, f die daer te huys soeckt der
Vaderen misdaedt aen den kinderen/ tot
in het Derde ende Vierde Lidt / ‡ die my
haten.
6 Ende doe barmherticheyt aen vele duy-
senden/ ‡ die my liefhebben/ eñ myn Ghe-
boden houden.
7 g Ghy en sult den Naem des Heeren u-
wes Gods niet h† misbruyckē: i want de
Heere en sal dien niet k† ongestraft laten/
die synen Naem misbruyckt.
8 l Gedenckt des Sabbathsdach/ dat ghy
hem heyliget.
9 Ses dagen sult ghy arbeyden / eñ alle v
m dinck wtrichten.
10 Doch aenden sevendē dage/ is de Sab-
bath des Heeren uwes Gods: so en suldy
gheen werck doen / noch v Sone/ noch v
Dochter/ noch v Knecht/ noch v Maecht/
noch v Vee/ noch v Vreemdelinck/ die in
uwer Stadt poorten is.
11 n Want in ses dagen/ heeft de Heere He-
mel eñ Aerde ghemaeckt/ eñ de Zee/ ende
alles wat daer in is / ende rustede aenden
Sevenden dage: daerom segende de Hee-
re den Sabbathdach/ eñ heylichde hem.
12 o Ghy sult uwen Vader ende uwe moe-
der eeren / op dat ghy langhe levet inden
Lande dat v de Heere v God p† geeft.
13 q Ghy en sult niet dooden.
14 Ghy en sult niet Eebreken.
15 Ghy en sult niet stelen.
16 Ghy en sult geen valsch ghetuyghenisse
r† spreken teghen uwen Naesten.
17 s† En laet v t niet gelusten uwes naestē
huys: En laet v niet gelusten uwes naestē
Wyfs/ noch synes Knechts/ noch syner
Maecht/ noch syns Ossen/ noch syns E-
zels/ noch alles dies dat v Naeste heeft.
18 Ende alle het Volck sach het donderen
eñ blixemen. eñ het gelupt der Basuynen/
eñ den Berch roocken: doe sy nu sulcx sa-
gen vloden sy/ eñ stonden van verre/
19 Ende spraken tot Mosen: u Spreeckt
ghy met ons. wy willen toehooren/ eñ en
laet God niet met ons spreken/ wy moch-
ten anders sterven.
20 Ende Moses sprac tot den Volcke: En
vreest v niet: want God is gecomen / op
dat hy v x† versochte/ eñ dat v syne vreese
voor ooghen ware/ eñ ghy lieden niet en
sondichdet.
21 Also tradt het Volck vā verre. daer en-
tegen Moses maeckte hem henen tot int
doncker/ daer God inne was.
22 Ende de Heere sprac tot hem: Also suldy
den kinderen Israel seggen: Ghy hebbet
ghesien dat ick met v lieden vandē Hemel
ghesproken hebbe.
23 Daerom en sult ghy niets beneven my
maken / Silverē eñ gulden Goden en sult
ghy v lieden niet maken.
24 p Eenen Altaer van Aerdē maeckt my/
daer ghy v brant offer ende Danckoffer/
uwe Schapen ende Runderen op offert:
wāt aen welcker plaetse ick myns naems

De Thien Geboden Gods.

a Deu. 5.6 Psal. 81.11

b Exo. 14.3

c† and. voor

d Deu. 4.16 23. eñ 27.15 Levit. 26.1 Psal. 97.7

e† an. eertse

f Exod. 34.7 Deu. 7.9 Jerem. 32.18

‡ Of/ der ghener.

‡ Oft/ der ghener.

g Deut. 5.11 Levit. 19.12. Spra. 23 9. Mat. 5.33

h† anders/ lichtveer-dich noemē.

i Levi. 24.14

k† And. onschuldich houden.

l Deut. 5.12 Exod. 23.12 ende 31.14 ende 34.21 ende 35.2 Ezech. 20.12

m dat is/ alles wat ghy te doen hebt.

n Gene. 2.2

o Deut. 5.16 Syrach 3.9 ende 7.29 Mat. 15.4 Ephe. 6.2.

p† Anders/ geven sal.

q Mat. 5.21 Roma. 13.9.

r† Anders/ gheven.

s† Anders/ ghy en sult v niet laten gelustē/ etc.

t Roma. 7.7 ende 13.9.

u Heb. 12.18 Deut. 5.25 ende 16.16

x† And. beproeven soude.

Altaer van Aerden.

p Exo. 24.4 ende 27.1 ende 38.1. Esaie 65.3.

gedachtenisse stichten sal / daer wil ick tot
v comen ende sal v segenen.

z Deut. 27.5 / Iosue 8.30 / 1. mac. 4.47

25 z Ende so ghy my eenen steenen Altaer
wilt maken/ so en suldy dien niet van ge-
houwen steenen bouwen: want so ghy met
uwen messe daerop coemt / so suldy hem
ontwyhen.

a† Anders/ schamelhz.

26 Ghy en sult oock niet op trappē tot mynē
Altaer clummen/ dat uwe a† schaemtenie
ontdeckt en worde voor hem.

Dat xxi. Capittel.

1. De Heere schrijft den Richteren set-
tingen eñ straffen voor/ van den Lijfeygē/
12. Doorslagen/ 15. van onbehoorlickhe-
den eñ verrotingē aen vader eñ moeder/
19. aen ander lieden/ 20. aen dienstboden/
22. aen swangere vrouwen begaen/ 28. van
schaden door ghedierten/ oft ghemaeckte
cuylen.

1 DIt zijn de Rechten / die ghy hen sult
voorlegghen.

Wereldtelicke wettē eñ Rechten. a Leuit. 25.39 / Deut. 15.12 / Jere. 34.14 / b† Anders/ allee. Hebr. met zynen lijue. c† Anders/ gheruycht. b Deu. 15.16 / e Dat is/ Richters.

2 a So ghy eenen Hebreischē knecht
coopt/ die sal v ses iaer dienen/ indē seuen-
den Jare sal hy vry ledich wtgaen.
3 Is hy b† sonder wijf gecomen/ so sal hy
oock sonder wijf wtgaen: is hy oock met
eenen wijue ghecomen/ so sal syn wijf met
hem wtgaen.
4 Heeft hem syn Heere een wijf ghegeuen†
eñ heeft soonen oft dochteren c† gebooren/
so sal het wijf ende de kinderen syns Hee-
ren zijn / hy daer entegen sal sonder wijf
wtgaen.
5 b Spreect nu de knecht: Ich hebbe mij-
nen Heere lief/ ende mijn wijf eñ kinderen/
ick en wil niet vry worden.
6 So sal hem syn Heere voor de e Goden
brenghen/ ende houden hem aen de deure
oft poste/ ende dooren hem met eenē priem
door syn oore / ende hy zy syn knecht eeu-
wichlick.
7 Vercoopt yemāt zijn dochter ter maecht
so en sal sy niet wtgaen als de knechten.

f† Anders/ heeftse met ghouwelict. g Dat is/ heeft hyse tot een wijf voor sijnen sone aengenomen.

8 . Beualt sy dan noch haren Heere niet/ eñ
hy en f† wilt haer niet ten houwelicke hel-
pen/ so sal hyse te lossen geuen: doch onder
een vreemt volck haer te vercoopen / en
heeft hy gheen macht / dewyle hyse ver-
smaet heeft.
9 g Vertrouwet hyse nu sijnen Sone / so
sal hy Dochter recht aen haer doen.
10 Geeft hi hem oock eene andere/ so sal hy
haer aen haerer spyse cleedinge ende Hou-
welicksche schult niet afbreken.

Doorslach is verboden. Gen. 9.6 / h Leu. 24.17 / Math. 5.12 / i Num. 35.6 10. / Deu. 19.2.

11 Doet hy dese drye niet/ so sal sy vrij wt-
gaen/ sonder losgelt.
12 h Wie eenē mensche slaet/ dat hy sterft/
die sal des doodts steruen.
13 i Heeft hy hem dannoch niet na gestelt/
maer God heeft hem laten onuerhoets in
sijne handen vallen so wil ick v een plaetse
bescheyden/ daer hy henen vlieden sal.

* of/ wreuel / k 1. Reg. 2.28

14 So daer entegen yemant aen zynē nae-
sten * moetwil gebruyct/ eñ hem met liste
verworcht / k so suldy denseluen vā mijnē
Altaer nemen/ datmen hem doode.
15 Wie zijnen Vader ofte Moeder slaet/
die sal des doodts steruen.

l Deut. 24.7 / 1. Tim. 1.10

16 l Wie eenen mensche steelt/ eñ vercoopt/
datmen hem by hem vindet / die sal des
doodts steruen.

m Leui. 20.9 / Deut. 21.18 ende 27.16 / Prou. 20.20 / Math. 15.4 / Mar. 7.10

17 m Wie Vader eñ Moeder vloeckt / die
sal des doots steruen.
18 Wanneer Mannen met malcanderen
hen in twiste gheuen / ende de eene slaet
den anderen met eenē steen/ ofte met eener
vuyst/ dat hy niet en sterft/ maer te bedde
leyt:

19 Coemt hy op/ dat hy wtgaet by sijnen
stock/ so sal de ghene die hem sloech/ ont-
schuldich zijn / behaluen dat hy hem be-
tale/ wat hy versuymt heeft / eñ het mey-
stergelt gheue.
20 Wie zynen knecht ofte maecht slaet met
eenen stock/ dat hy sterft onder zynē han-
den/ die sal daerom gestraft worden.
21 Bleuet hy nochtans eenē oft twee da-
gen/ so en sal hy daeromme niet ghestraft
worden/ want het is syn gelt.

Swanghere vrouwen te verschoonē. o Oft wedervaert. p† And. des dinghes lieden. q Deu. 19.21 / Mat. 5.38 / Leuit. 24.20

22 Wanneer mannen tesamen hen in twist
geuen/ eñ verseerigen een swangere vrou-
we/ dat haer de vrucht afgaet / ende haer
gheen schade ouer en coemt/ so salmen hen
om gelt straffen/ hoe vele hem der vrouwē
man opleyt/ ende sal dat geuen na der p†
scheydtslieden bekennen.
23 Coemt haer daer entegen een schade
daer wt// q so sal hy laten ziele om ziele.
24 Ooge om ooge, tant om tant / hant om
hande/ voet om voet.
25 Brandt om brandt/ wondē om wondē/
buylen om buylen.
26 Wanneer yemant zynen knecht oft zijn
maecht in een ooge slaet/ eñ verderfse/ die
salse vry los laten om de ooge.
27 Desseluen gelijcken / wanneer hy sijnen
knecht oft maecht eenen tant wt slaet/ sal
hyse vry los laten om den tandt.

Schade door gedierte gedaen. r Gene. 9.5

28 r Wanneer een Osse eenē man oft vrou-
we stoot/ dat hy sterft/ so salmen den Osse
steenen/ eñ syn vleesch niet eten / so is de
Heere des Ossen onschuldich.
29 Is nochtans de Osse te voren stootich
gheweest/ ende sijnen Heere is het aenge-
seyt / eñ hy en heeftē niet bewaert/ eñ doot
daer en bouen eenen man ofte vrouwe/ so
salmen den Osse steenen/ eñ zyn Heere sal
steruen.

s† Anders/ Wordt men hem etc.

30 s† Salmen hem nochtans een ghelt op
leggen/ so sal hy geuen zijn leuen te lossen/
watmen hem opleyt.
31 Desseluen gelijcken salmen met hem hā-
delen/ wanneer hy eenē Sone oft dochter
stoot.
32 Stoot hy nu eenen knecht oft maecht/
so sal hy haren Heere dertich siluerē sicels
gheuen/ eñ den Osse salmen steenigen.

Schadelicke cuylen.

33 So yemant eenē cuyl op doet/ oft graft
eenen cuyl/ eñ en decktem niet toe / eñ valt
daer ouer een Osse ofte Ezel daer in/
34 So salt de Heere des cuylen den anderē
weder betalen met gelde/ ende het aes sal
sijne zijn.
45 Wanneer yemandts Osse/ eens anderen
Osse stoot/ dat hy sterft/ so sullen sy den le-
uendigen Osse vercoopen/ eñ het gelt dey-
len/ eñ het Aes oock deylen.
36 Is het nochtans condt geweest/ dat de
Osse te voren stootich gheweest is/ eñ zijn
Heere en heeft hem niet bewaert/ so sal hi
eenen Osse om den anderen vergelden/ eñ
het Aes hebben.

Dat xxij. Capittel.

1. Van dieste/ Veltschade/ 7. Bewaer-
den/ 9. Onrecht/ 10. Vertrouden/ 14. Ge-
leendē eñ gehuerden Vee/ 16 Ioncfrouwē
ofte Maechdē schendigē/ 18. Toouerye/
19. Verbuggerie/ 20. Afgoderye/ 21. Ellē-
dige verschoonē/ 25. Leenen/ 26. Verpan-
den/ 28. Misgunste eñ achterclap der O-
uerheyt/ 29. Gods offeren/ 31. eñ heyli-
gen wandel.

Straffe der dieuerye. a Prou. 6.30 / b 2 Sam. 12.6

1 WAnneer yemant eenē Osse oft schaep
steelt / ende slachtet/ ofte vercoopt
het/ a die sal vijf Ossen voor eenē Osse
weder gheuen/ b ende vier Schapen voor
een Schaep.

2 Wan-

2 Wanneer een Dief gegrepen wordt/ om
dat hy inbreeckt/ ende wordt daer ouer
geslagen dat hy sterft/ so en salmen noch=
tans gheen bloetgerichte ouer c den ghe=
nen laten gaen.
3 Is nochtans de d Sonne ouer hem op=
gegaen/ so salmen het bloetgerichte ouer
hem laten gaen. Een Dief die sal weder
vernoegen: heeft hy niet/ so salmē hem ver
coopen voor syn dieuerie.
4 Vindemen dan noch by hem de dieuerie
leuendich/ het zy Osse/ Ezel/ oft Schaep/
so sal hyt dobbel weder gheuen.
5 Wanneer yemant eenē Acker oft Wijn=
berch beschadicht/ dat hy sijn Vee laet
schade doen/ in eens anderen Acker/ die
salt vanden besten op synen Acker ende
Wijnberge weder vernoegen.
6 e Wanneer een vyer wtcoemt/ ēn coemt
in de Doornen/ ende verbrandt de f Gar=
uen oft het Coren dat noch staet/ oft den
Acker/ so sal hy het weder vernoegen/ die
dat vyer aengesteken heeft.
7 g Wanneer yemant synen naesten ghelt
ofte † vaten te bewarē doet/ ende het wort
den seluen wt synen huyse ghestolen: vin=
detmen den Dief/ so sal hy dat dobbel we=
der gheuen.
8 Ende vindetmen daer entegen dē Dief
niet/ so salmen den Huysweert voor de
h Goden brengē oft hy niet syne hant aen
syns naesten haue geleyt en heeft.
9 Ist dat eener den anderen beschuldicht
om eenigerley ‡ onrecht/ het zy om Osse/
oft Ezel/ oft Schaep/ oft cleederen/ oft al=
lerley dat verloren is/ so sullen allebeyder
saken voor de Goden comen: welcken de
Goden verdoemen/ die salt dobbel synen
naesten weder geuen.
10 Wanneer yemandt sijnen naesten eenen
Ezel ofte Osse oft Schaep/ oft eenich Vee
te bewarē doet/ ēn sterftet hem af, of wort
verseericht/ ofte wordt hem wech gedreuē
dat het niemandt en siet.
11 So salmen den onder hen op eenē Eede
by den Heere laten comen/ oft hy niet en
heeft sijn handt aen syns naesten haue ge=
leyt: ende de Heere des goets salt k‡ aen=
nemen/ dat het de andere niet en derf be=
talen.
12 l Steelt het hem daer entegen een Dief/
so sal hy het synen Heere weder vernoegē
13 Wordt het hem verscheurt/ so sal hy ge=
tuyghenisse daer van brenghen/ ende niet
betalen.
14 Wanneer yemandt van sijnen naesten
wat leent/ ende het wordt beschadicht/ ofte
sterft/ dat sijn Heere daer niet by en is/ so
sal hyt hem weder vernoegen.
15 Is daer entegen sijn Heere daer by/ so
en sal hy hem niet wedergeldē dewyle hy
het voor syn gelt gehuert heeft/
16 m Wanneer yemant een n‡ Maecht be=
cout/ die noch niet vertrout en is/ ende be=
slaeptse/ die sal haer geuē haer bruytschat
ende haer ten wijue hebben.
17 Weygert hem daer entegē haer Vader/
haer hem te gheuen/ so sal hy daer gelt be=
nen wegen/ so vele eener maecht tē bruyt=
schatte behoort.
18 o De Toouerersschen en suldy niet laten
leuen.
19 p Wie eē Vee beslaept/ die sal des doots
steruen.
20 Wie den Goden offert/ behaluē den Hee=
re alleene/ die zy verbannet.
20 q De vreemdelingē en suldy niet schendē
noch onderdrucken: wāt ghy liedē zijt ooc
vreemdelingen in Egyptenlande geweest.

c Dat is/ ouer dē ghenen die geslagē heeft etc.
b Dat is/ is het schoō dach.
Veldschade
e 1 Sam.14.30
f Of mayhoopen/ oft Schoouen.
g 2.Mac.3.15
† And. tuygh
h Godē heeten de Richters/ daerō dat sy aen Godes stede nae Godes gesette ende woort met na haren eyghen goetduncken richten ēn regeren moetē. als Christus bedtuycht Joan.10.34. Psalm.82.5
Onrecht.
‡ An. ouertredinghe.
Toeuertrout Vee.
k‡ And. den Eedt aennemen.
l Gen.31.38
Geleent ēn gehuert Vee.
Jonckvrouwē crenckē.
m Gen.34.2
Deut.22.28
n‡ Anders/ Jonckvrouwe ontertrout.
Tooueresssen.
o 1.Sa.28.3
p Leui.18.23 ende 20.15
Deut.27.21
Vreemdelingen verschoonen.
q Leui.19.33 ende 23.9
Zacha.7.10
Weduwen ēn Weesen.

22 r Ghy en sult geen Weduwen ēn Wee=
sen * beleedigen.
23 Want so ghy haer beleedicht/ so sullē sy
tot my roepen/ ende ick sal haer roepen
verhooren.
24 So sal mynen toornes vergrimmen/ dat
ick v lieden met den sweerde doode/ ende
uwe wijuen Weduwē/ ēn uwe kinderē tot
Weesen worden.
25 t Wanneer ghy gelt leent mynen volcke
dat arm is by v/ so en suldy hen niet tot
schade dringen/ ende gheenen woecker op
hen driuen.
26 u Wanneer ghy van uwen naesten een
cleet te pande neemt/ so suldy het hem we=
der gheuen eer de Sonne ondergaet:
27 Want sijn cleedt is sijn eenige decsel zy=
ner huyde/ daer hy in slaept: wanneer hy
dan tot my roepen sal/ so sal ick hem ver=
hooren/ want ick ben genadich.
28 Den Goden en sult ghy niet vloecken:
x ende den Ouerstē in uwen volcke en sult
ghy niet lasteren.
29 Uwe y Vulle ende Tranen en suldy niet
vertrecken: z uwen eersten Sone sult ghy
my gheuen.
30 So sult ghy oock doen met uwen Ossen
ēn Schapen: a seuen daghen laet het by
syner moeder. aen den achtsten daghe sult
ghy het my gheuen.
31 Ghy sult heylighe lieden voor my zijn:
b daerom en sult ghy geen vleesch etē/ dat
op den velde vandē gedierten v'scheurt is/
maer voor den hondē worpen.

r Job.24.3
Zacha.7.10
* dat is, benauwē/ verdruckē/ verdriet aendoen.
s Ofte woedichlick aengaen.
t Leuit.25.35
Deut.23.19
u Deu.24.6
x 2 Sam.16.6
Acto.23.5
y Dat is/ most ēn olie die met menichte als met tranen in de stande coemt: Andere duydē Vulle/ alle harde vruchtē als coren/ geste appelen peren daernā spijse van maeckt: Tranē/ alle weecke vruchten/ daernaē sap ēn dranck vā maeckt/ als daer zijn Wijndruyuē/ olie etc.
z Exo.13.2.12
a Exo.23.19

Dat xxiij. Capittel.

1. Van getuygen ēn Richteeren/ 4. Lief=
de tegen den vyant/ 9. Vreemdelinghen
verschooninge/ 10. Besadinghe ēn ruste
des landts/ 12. Kerckenrechten ēn Jaer=
Feesten/ 20. Belofte des Engels/ ter ghe=
leydinge des volcx/ 22. Vruchten der ge=
hoorsaemheyt des Wets/ 28. Lanckfame
wtroepinge der Heydenen/ 31. ēn van het
schouwen der seluen.

1 GHY en sult a‡ eener valscher aenclage
niet gheloouen/ dat ghy eenen Godt=
loosen bystant doet/ ende een valsche
Ghetuyghe zijt.
2 Ghy en sult niet volgen der veelheyt c‡
tot den boosen/ ēn niet antwoordē voort
Gerichte/ dat ghy der veelheyt na volgen=
de vanden rechten wijcket.
3 Ghy en sult den e geringen niet smuckē
in syner saecke.
4 f Wanneer ghy uwes vyandts Osse oft
Ezel ontmoet/ dat hy dwaelt/ so sult ghy
hem den seluen weder toeleyden.
5 g Wanneer ghy uwes vyants Osse oft
Ezel, die v hatet/ siet onder den last lig=
gen/ hoedt v ēn en verlaet hem niet/ maer
versuymt gheerne het uwe om synent
wille.
6 Ghy en sult het Recht ws Armen niet
buyghen in synet sake.
7 Zyt verre van valschen saken: h den ont
schuldigen ēn gerechtigen en sult ghy niet
dooden: ‡ want ick en late den Godloosen
niet recht hebben.
8 i Ghy en sult gheen geschencke nemen:
want Gheschencken maecken den Sienden
blindt/ ende verkeeren de saken der recht=
ueerdighen.
9 k De Vreemdelingen en sult ghy lieden
niet onderdrucken: want ghy weet hoe dē
Vreemdelingen om het herte is/ l dewyle
ghy oock zijt Vreemdelingen in Egyptē=
landt gheweest.
10 m Ses Jaer sult ghy v Landt besaeyen/

Dit zijn schoone leeringen hoemen recht doen sal.
a‡ And. ongegrondē geruchten/ etc. dat ghy uwe handt met eenen Godloosen opheffet/ ēn een onrecht et cet.
b Jos.7.24
c‡ And. om quaet te doē
d Leui.19.15
e Dat is/ ongeachtedē/ slechten armen nz heeren/ oproepen/ etc.
f Deu.22.1
g Deu.22.4
h Susan. 53
‡ An. ick en sal den etc. niet rechtueerdigen.
i Deu.16.19
k Exo.22.21
l Gen.46.5
m Leui.25.2

ende syne Vruchten insamelen.
11 Inden Seuenden iare suldy het rusten
ende liggen laten/ dat de armen onder uwen
volcke daer van eten/ ende wat daer ouer-
blijft/ laet het n wilde werck op den velde
eten: alsoo sult ghy oock doen met uwen
Wijnberge ende Olijbergen.
12 o Ses dagē sult ghy arbeyt doen/ maer
des Seuenden daechs sult ghy vyeren: op
dat uwe Osse ende Ezel rusten/ ende uwer
Maget Sone ende Vreemdelinck hen ver-
quicken.
13 Alles wat ick v lieden gesept hebbe/ dat
houdt / p ende ander Goden namen en sult
ghy niet q gedencken/ ende wt uwen monde
en sullen sy niet gehoort worden.
14 * Driemael sult ghy lieden my feest hou-
den inden Jare/
15 r Namelijck het Feest des ongeheuel-
den broodts suldy houden/ dat ghy seuen
dagen ongeheuelt broot etet/ (f als ick v
geboden hebbe) om de tijt der maent Abib:
want in der seluer tijt zijt ghy wt Egypten
getogen: t verschijnt dan noch niet ledich
voor my.
16 Ende het Feest des eersten Ougst der
vruchten/ die ghy op den velde ghesaeyt
hebt: ende het Feest der Insamelinge inden
wtganck des Jaers/ wanneer ghy v ar-
beyt ingesamelt hebt vanden Velde.
17 u Driemael inden Jare sullen verschijnē
voor dē Heere den Heerschapper/ alle uwe
Mans persoonen.
18 x Ghy en sult het bloedt mijns Offers
niet met den heueldeege offeren/ ende het
vette van mijnen Feeste en sal niet blijuen
tot op den morghen.
19 y Het Eerstelinck vander eersten vrucht
op uwen Velde sult ghy brenghen in het
huys des Heerē uwes Gods: z ende en sult
het Bocken niet koken dewijle het aen
syner moeder melck is.
20 a Siet/ ick sende eenē Engel voor v he-
nen die v behoede op den wege ende brenge
v aen de plaetse die ick bereydet hebbe.
21 Daeromme hoedt v voor synē aensichte/
ende hoort syner stemmen / ende en ver-
bittert hem niet: want hy en sal uwe ouer-
tredinge niet vergeuen/ ende mijnen naem
is in hem.
22 So ghy dan syner stemmen wilt hoorē/
ende doen alles wat ick v seggē sal/ so wil
ick uwer vyanden vyandt/ ende uwer We-
derpartijders wederpartije zijn.
23 b Wanneer mijnen Engel voor v henen
gaet/ ende brenghet v aen de Amoriters/
Hethiters / Pheresiters / Cananiters/
Heuiters/ ende Jebusiters/ ende ickse alle
verdelghe.
24 c So en sult ghy hare Goden niet aen-
bidden noch hen dienen/ ende niet doen als
sy doen/ maer ghy sult d† de Afgodē afdoē
ende verbreken.
25 Maer en tegen den Heere uwen God sult
ghy lieden dienen / so sal hy v broot ende v
water segenen/ ende ick wil alle cranckheyt
van v wenden.
26 e Daer en sal gheen f† onswangere ende
onvruchtbare zijn in uwen lande / ende ick
wil hen laten oudt worden.
27 Ick wil mijn verschrickē voor v henen sen-
den/ ende g† alle het volck vertsaecht makē/
daer ghy henen coemt/ ende ick wil v geuen
alle uwe vyanden inde vlucht.
28 h Ick wil Horselen voor v henen sendē/
die voor v wtiaghen de Heuiters/ Cana-
niters ende Hethiters.
29 i Ick en wilse niet in eenen Jare wtstoo-
ten voor v/ op dat het lant niet woest en

n Oft/ wilde Beesten rechten.
Vyerdagen
o Exo. 20. 9 ende 31. 14 ende 34. 21. 35. 2 Leuit. 23. 3 Deut. 5. 13
p Ephe. 5. 3
q Is hier/ predicken/ roemē/ dancken/ Godes dienst volbrenghen.
* Dat is/ het Pasche feest in Aprill/ Pinxteren inder Braeckmaendt/ ende het Loofhuttenfeest inder Wijnmaent/ die hy hiet den wtganck des Jaers/ om dat het dan wt is met vruchten wassen/ ende insamelen.
r Exo. 12. 14 ende 34. 18.
f Exo. 12. 3 ende 13. 3
t Exo. 34. 20 Deut. 16. 16
u Deu. 16. 16
x Exo. 34. 25
y Exo. 34. 26 Deut. 26. 2 Prouer. 3. 9
z Deu. 14. 21 ende 34. 26.
De Enghel wordt voor den kinderē Israels henen ghesonden.
a Exod. 13. 5 ende 32. 34 ende 33. 2 Deut. 7. 21. Gene. 12. 1. 3 2. Reg. 19. 20 Acto. 9. 4
b Exod. 33. 2 Josue 24. 12 Deut. 7. 21
e Num. 25. 2
d† Anders/ colomnen oprechten.
e Deut. 7. 14
f† An. misdrachtige.
g† And. in allen volcke een oproer aenrichten.
h Deu. 7. 20 Exod. 33. 2
i Josu. 11. 18

worde / ende de wilde Gedierten hen tegē
v vermeeren.
30 Allensken eenen na den anderen wil
ickse wtstooten / tot dat ghy wasset /
ende het Landt besittet.
31 k Ende ick wil uwe Landtpalen setten/
de l† Schelfzee/ ende der Philistijnē Zee/
ende de Woestijne tot aen het water: want
ick wil v in uwe handt geuen/ de Inwoo-
ners des Landts/ dat ghyse sult wtstootē
voor v.
32 m Ghy en sult met hen of met harē Go-
den gheen verbondt maken.
33 Maer en laetse niet woonen in uwen
Landen/ dat sy v niet n† en veruoeren te-
ghen my: o want ist dat ghy haren Go-
den dienet / so sal het v p† tot ergernisse
ghedyen.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Meldet int corte wederom/ dat bo-
uen int 19. Capittel ghesept is/ 4. van-
den Altare/ Boeck ende bloedt des Ver-
bondts/ 9. Moses / Aaron/ Nadab/
Abihu / ende Tseuentich Oudtsten / sien
den God Israels/ 12. Moses so hy van
den Heere geroepen wert de steenen Ta-
felen te ontfangen/ beschrijvet onder aen
den Berghe het Volck/ 15. Climt alleen
op den berch/ ende blijft daer veertich da-
gen ende veertich nachten.

1 Ende tot Mosen sprack hy: a Climt
hier op tot den Heere/ ghy ende Aaron/
Nadab ende Abihu/ ende de tseuentich
Outstē Israels/ ende bidt aen van verre.
2 Doch Moses naerdere hem alleene tot
den Heere/ ende late b† de ghene niet hier
toe naerderen/ ende het Volck en come oock
niet met hem hier op.
3 Moses quam/ ende vertelde den Volcke
alle woorden des Heeren/ ende alle Rech-
ten: Doe antwoorde alle dat Volck met
c eener stemmen/ ende spraken: d Alle woor-
den die de Heere ghesepdt heeft / willen
wy doen.
4 Doe schreef Moses alle woorden des
Heeren/ ende maeckte hem des morghens
vroech op / e ende bouwede eenen Altaer
onder aenden berge met twaelf f Colum-
men/ na den twaelf stammen Israels.
5 Ende sandt henen Jonghelingen vandē
kinderen Israels/ dat sy Brantoffer daer
op offerden / ende Danckoffer den Heere
van g† Ossen.
6 Ende Moses nam de helft des bloets/
ende dede het in een Becken/ de ander
helft sprengde hy op den Altaer.
7 Ende nam het Boeck des Verbondts/
ende las het voor de ooren des Volcx. Ende
doe sy spraken/ Alles wat de Heere gesept
heeft willen wy doen/ ende dien ghehoor-
saem zijn:
8 h Doe nam Moses het bloet/ ende be-
sprengde het Volck daer mede/ ende sprack:
i Siet/ dat is het bloet des Verbonts/ dat
de Heere met v lieden maecket ouer alle
dese woorden.
9 k Doe clommen Moses ende Aaron/ Na-
dab/ Abihu/ ende de tseuentich Oudtstē Is-
raels opwaerts/
10 Ende sagen den God Israels: onder sy-
nen voeten was het als een schoon Sa-
phir / ende als het ghestalt des Hemels/
wanneer't claer is.
11 l Ende hy en liet syne hant niet ouer de
seluen Oversten in Israel. Ende doe sy God
gesien hadden/ aten sy ende droncken.
12 m Ende de Heere sprack tot Mosen:
Coemt hier op tot my/ op den Berch / ende
blijft

De grentzē of palē des beloefden Landts.
k 1 Reg. 4. 21
l† Anders / Rietzee.
m Exo. 34. 12 Deu. 7. 2. Josue 23. 12
n† An. sondigen makē teghen my.
o 1 Reg. 11. 2 Num. 25. 2
p† And. tot aenstoote gheraden.
a Exod. 19. 3
b† And. de selue/ etc. te weten/ Aaron/ Nadab/ ende Abihu/ etc.
c De Wet dwinghet wel wtwendich eenerley te seggē of geloouē/ maer het herte is daer niet bi/ daerom is hier des volcx wel eener stemme/ doch geen herte.
d Exo. 19. 8.
e Exo. 20. 24
f Of/ staende teeckenē pilaren.
g† Anders/ Varren.
h 1. Pet. 1. 2 Bloet des Verbonts.
i Hebr. 9. 20.
k Exo. 19. 24
l Hy verschricte tedese niet met donder ende Blixem/ als te vorē het volck verschrickt wert/ Cap. 20.
m Exo. 31. 18 ende 32. 15

blijft aldaer/dat ick v geue steenen Tafe-
felen eñ Wetten/ eñ Geboden/ die ick ge-
schreuen hebbe/die ghy hen leeren sult.

Moses climt op dē Berch.

13 Doe maecte hem Moses op/eñ syn die-
naer Josua/eñ clam op den Berch Gods/
14 Ende sprac tot den Oudtstē: Blijft hier/
tot dat wy weder tot v lieden comē: siet/
Aaron eñ Hur zijn by v liedē/ heeft yemāt
eenige sake/die come voor de selue.
15 Doe nu Moses op den Berch quam/
bedeckede een Wolcke den Berch.
16 Ende de heerlickheyt des Heerē woon-
de op den Berch Sinai / ende bedeckede
hem met der Wolcken ses dagen: ende hy
riep Mosen aen den seuenden daghe wt
der Wolcken:
17 Ende het aensien der Heerlickheyt des
Heeren was als een verterende Vyer / op
der scherpte des Berchs voor den kinde-
ren Israels.

Moses bleef op dē Berge veertich dagen. n Exo. 34.28 Deu 9 9 18

18 Ende Moses ginck middē inder wolc-
ke ende clam op den Berch/n eñ bleef op
den Berghe veertich dagen ende veertich
Nachten.

Dat xxv. Capittel.

1. De Heere hiet hem maken van ghe-
willigē Offeren een Heylichdom/10 Lade/
Kiste/ oft Arcke 17. Genadēstoel/18. twee
Cherubim/23. Tafel/ 35. eñ Luchter/ met
haren toebehooren.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Segt den kinderen Israels / dat sy
my een Heefoffer gheuen/ eñ nemet dessel-
uen a van yegelicken mensche die het wil-
lichlick geeft.

Heefoffer a Oft/ yedermanne Exod. 35.5 b: An. eerin et Anders/ Blaeuwe.

3 Dat is nu het Heefoffer dat ghy vā hen
nemen sult/ gout/ siluer/ bt metalen:
4 et Ghele zyde / scharlaken/ coozynroot/
witte zyde Geyten hayr.
5 Rootachtige Rams vellen/ Dasse vellē/
buyren hout:
6 Olye tot der Lampen/ Specerye ter sal-
uen/ eñ goeden Reuckwercke:
7 Onichsteenen/ eñ geuatede steenen/ ten
Lyfroock eñ ten borstlappe.

b Moses beruychte hier dat syn regiment (sonde op- houden/ eñ het rechte eintlick we- sen/ maer slechts een voorbeelde eñ voorspel zyn des Heer Chri- sti eñ son- der allen twyfel heeft Christus hier vā met den twee Jongheren tot Emaus ghesproken/ Luc. 24.

8 Ende sy sullen my een Heylichdom ma-
ken dat ick onder hen woone.
9 Als ick v een b Voorbeelt der woonin-
ghe/ eñ alles synes ghereedtschaps wysen
sal/ so sult ghy het maken.
10 Maeckt een ct Kiste van buyrē houte:
twee ellen ende een half sal de lengde zijn/
anderhalue elle de breyde/ ende anderhalf
elle de hoochde.
11 Ende sult se met louteren goude ouer-
trecken/ binnen eñ buyten/ eñ maeckt bo-
uen rondtom eenen gulden Crantz.
12 Eñ giet vier gulden ringen/ eñ maect se
aen hare vier hoecken also / dat twee rin-
ghen zyn op eener syden/ ende twee op der
anderen syden.
13 Ende maeckt f handtboomen van buyrē
houte eñ ouertreckse met goude.
14 Eñ steeckt se in de ringen / aen de syden
der Kisten / datmense daer mede drage.
15 Ende sullen inde ringen blyuen/ eñ niet
wtgetogen worden.

c: An. Lade of Arcke f Oft stangē Genaden- stoel. g: And. ge- nadendecel Cherubim. h 1 Reg 6.23

16 Ende sult in de Kiste het Ghetuygenisse
leggen/ dat ick v gheuen sal.
17 Ghy sult oock eenen gt Genadenstoel
maken/ van louteren goude: twee ellen eñ
een half sal syne lengde zijn/ ende ander-
half elle syne breyde.
18 h Ende sult twee Cherubins makē van
dichten Goude/ tot beyden eynden des
Genadenstoels.
19 Dat een Cherub zy aen desen eynde/ de
ander aen den anderen eynde: ende also
twee Cherubins zijn / aen des Genaden-
stoels eynden.
20 Ende de Cherubins sullen hare vleuge-
len wtbreyden bouen ouer al/ dat sy met
haren vleugelen den Genadenstoel bedec-
ken/ eñ eens yegelicken it aenschyn tegē
den anderen stae/ eñ hare aenschynen sullē
op den Genadenstoel sien.
21 Ende sult den Genadenstoel bouen op
der Kiste setten/ eñ inder Kiste het Getuy-
ghenisse leggen / dat ick v geuen sal.
22 k Van dier plaetse wil ick v l betuygen/
eñ met v spreken/ namelicken van den Ge-
nadenstoel tusschen den twee Cherubins/
die op der Kistē der Getuygenisse is / alles
wat ick v gebieden wil aen den kinderen
Israels.
23 m Ghy sult oock eenen nt Disch maken
van buyrē houte: twee ellen sal syn lengde
zijn/ eñ een elle syn breyde/ ende anderhalf
elle syn hoochde.
24 Ende sult hem ouertrecken met louterē
goude/ eñ eenen guldē Crantz rontomme
maken.
25 Ende eenen lijst rontomme/ eener handt
breedt hooch / ende eenen gulden Crantz
om den lijst rondtomme.
26 Ende sult vier gulden ringhen daer aen
maecken aen de vier hoecken / aen synen
vier voeten.
27 Hardt onder der lijsten sullen de ringen
zijn datmen handtboomen daer in steke/
eñ den Disch draghe.
28 Ende sult de handtboomen van buyren
houte maken / eñ haer met Goude ouer-
trecken / dat den Disch daer mede gedra-
ghen worde.
29 Ghy sult oock syne schotelen/o Bekerē/
Kannen/ Schalen/ wt louteren goude ma-
ken/ datmen daer mede wt eñ in giete.
30 p Ende sult op dē Disch alletijt Schou-
webrooden leggen voor my.
31 q Ghy sult oock eenen Luchter van lou-
teren dichten Goude maecken/ daer aen
sal de Schacht met Rieten/ rt Koppen/
Knoopen/ eñ Bloemen zijn.
32 Ses Rieten sullen wt den Luchter tot
den zyden wtgaen/ wt yeghelicker zyden
drye Rieten.
33 Een yegelick Riet/ sal drye opene Scha-
len/ knoopen/ eñ bloemen hebben: dat sul-
len zijn de ses Rieten wt den Luchter.
34 Nu/ de Schacht aen den Luchter / sal
vier opene schalen/ met knoopen eñ bloe-
men hebben.
35 Ende telcken eenen knoop onder twee
rieten/ welcker ses wt dē st Luchter gaen.
36 Want beyde hare knoopen eñ Rieten/
sullen wt hem gaen / altemael een dicht/
louter Goudt.
37 Ende sult seuen Lampē maken/ daer bo-
uen op/ dat sy tegen malcanderē luchten.
38 Ende de Lichtscheeren eñ Dempho-
ren van louteren Goude.
39 Wt een t Cēteuer louters goudes sult ghy
dat maken met alle desen gereetschappe.
40 u Ende siet toe dat ghy het maecket na
haren x Beelde/ dat ghy op den Berghe
ghesien hebt.

it Anders/ Andeleet. k Nu. 7.89. Roma. 3.27 Hebr. 4.16. l Dat is/ daer by, als by eenē ge- wissēn teec- ken eñ ghe- tuyghenisse wil ick v weten latē/ der ic daer tegenwoor dich ben/ dat ic daer selue sprekē sal/ etc. m Exo 37.10 nt Anders/ een Tafel ot An. Te- pelen / hal- ue rietē met dē welcken men reyni- get/ eñ inde welcke ge- gotē wert/ w tet cet. m aken. p Leui: 24.5 Schouw- brood. Luchter. q Exo. 37.17 Num 8.2 rt an. schalē of bekeren. st Anders / Kandelaer. 7. Lampen. t Centener/ is 30. pont Goudts. u Heb. 8.5 Exod. 26.30 Acto. 7.44. x Hy haelt het hier ten anderēmael dat hy daer bouen in de sen Capit. seyt: Het sullen alte- mael ydel voorbeeldē eñ figuren zijn met Mose; op dat het 2. mael gesept ymmers ge wisliege ou ret worde. De Woo- ninge Hut- te/ oft Ta- bernakel. a Exo. 36. 8 bt And wit lijnen ghe- tweerent vā blaewer zyden. etc.

Dat xxvi. Capittel.

1. Vander wooninge ende haren deck-
selen/ 15. van berderen/ 26. rychelen/31. eñ
voorhanghen.

1 De a Wooninghe sult ghy maken van
thien Tappeten/ wt b witter getwee-
render zyden/ van gheler zyden/ vā schar-
laken/ ende roozynroot: Cherubim sult ghy

daer

49 Eenerley Wet zy den Landtbesitter/ ende
den Vreemdelinck die onder v woont.
50 Ende alle kinderē Israels dedē/ also de
Heere Mosi eñ Aaron geboden hadde.
51 Also leyde de Heere op eenen dach / de
kinderen Israels wt Egyptenlandt met
haren Heyre.

Dat xiij. Capittel.

2. De Heere heet hem alle eerstgeboren heylighen/ 11. dat/ 3. met tsamen den betele vande ongeheuelde brooden, knoopt Moses dē volcke herstich eñ vlijtich inne/ 15. De Heere voert het volck met Josephs ghebeente in het toegheseyde Landt/ niet ten naestē/ maer door de Woestijne/ 21. des daechs met eener Wolcken columne/ des nachts met eener Viercolumne

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 a Heylicht my alle eerstgeborene/ die
allerley Moeder breeckt/ by den kinderen
Israels, beyde onder den menschen/ ende
den Vee: want sy zijn mijne.
3 Doe sprac Moses tot den volcke: b Gedenckt
aen desen dach / aen dien ghy wt
Egypten wt dē Dienstluypse gegaen zijt/
dat de Heere v lieden met machtiger hant
van hier heeft wtgheleydt: c Daerom en
suldy gheen Heueldeech eten.
4 Heden zijt ghy lieden wtghegaen inder
Maent Abib.
5 d Wanneer v nu de Heere brenghen sal
in het Landt der Canaaniteren/ Hethiterē/
Amoriteren/ Heuiteren / eñ Jebusiteren/
e dat hy uwen Vaderen gesworen heeft/ v
te gheuen/ een Landt daer Melck eñ Hoenich
in vloeyt / so suldy desen Dienst houden
in deser Maendt.
6 ‡ Seuen dagen suldy ongeheuelt broot
eten / ende aen den seuensten daghe is des
Heeren Feest.
7 Daerom suldy seuen dagen ongeheuelt
broot eten/ dat by v geen heueldeech noch
geheuelt broot gesien worde/ aen alle uwe
plaetsen.
8 Ende sult uwen sone seggen andē seluen
daghe: Sulcks houden wy om deswille/
dat ons de Heere gedaen heeft/ doe wy wt
Egypten togen.
9 Daeromme salt v zijn een teeckē in uwer
hant/ eñ een f ghedenckenisse voor uwen
ooghen: op dat des Heeren Wet in uwen
mondt zy. dat v de Heere met machtigher
handt geleyt heeft.
10 Daerom houdet Jaerlicx dese wijse te
sijner tijdt.
11 Wanneer v nu de Heere int Landt der
Canaaniteren gebrachs heeft/ gelijc hy v eñ
uwen Vaderen gesworen heeft/ ende het v
ghegeuen heeft.
12 So suldy wtsonderen den Heere / alles
wat de Moeder breeckt/ h ende de eerstgheboorte
onder den Vee, dat een Manneken is.
13 De eerstgeboorte van eenen Ezel/ suldy
lossen met eenē Schape: wanneer ghy het
ooch niet en losset/ so verbreeckt hem den
necke/ doch alle eerstgeborene der menschē
onder uwen kinderen/ suldy lossen.
14 Ende wanneer v heden oft morghen v
kindt sal vragen: Wat is dat? suldy hem
seggen: De Heere heeft ons met machtigher
hande wt Egypten/ vanden Dienstshuyse
ghelept.
15 Want doe Pharao verhardt was/ ons
los te laten/ versloech de Heere alle eerstgeboorte
in Egyptenlāt/ vander menschē
Eerstgheboorte aen/ tot aen de Eerstgeboorte
des Vees: daeromme offere ick dē
Heere alles wat de moeder breect/ dat een
Manneken is / eñ de eerstgeboren mijner
kinderen losse ick.
16 Ende dat sal v een teecken in uwer hant
zijn/ ende een gedencteecken voor uwen
oogen/ dat ons de Heere heeft met machtigher
handt wt Egypten geleyt.
17 Doe nu Pharao het volck verlatē hadde/
en leydese God niet op der strate/ door
der Philisthijnen Lant/ die ten naestē was:
want God dachte: Het mocht den volcke
berouwen/ wanneer sy den strijdt sien/ eñ
wederom keeren in Egypten.
18 Daeromme leyde hy het volck om op de
strate door de Woestijne aen de i Scheilfzee:
ende de kinderen Israel togen k ghewapent
wt Egyptenlandt.
19 Eñ Moses nam met hem/ het gebeente
Josephs: l want hy hadde eenen Eedt
vanden kinderen Israels genomen eñ gesproken:
God sal v lieden te huys besoecken/
so voert mijn ghebeente met v lieden
van hier.
20 m Also toghen sy wt van Suchoth / eñ
sloegen Tenten op/ in Etham/ voor inde
Woestijne.
21 n Ende de Heere tooch voor hen / des
daechs in eener wolckēcolomne/ dat hyse
den rechten wech leyde/ eñ des nachts in
een viercolomne / dat hy hen luchtede te
wandelen dach eñ nacht.
22 De Wolckcolomne en weeck nemmermeer
vanden volcke des daechs/ noch de
Viercolomne des nachts.

Dat xiiij. Capittel.

1. Pharao nae waerschouwinghe des Heeren/ iaecht den volcke na/ 10. dat verschrickt/ ende morret tegen Mosen/ 13. die troostse met Godes tegenwoordigen bystande/ eñ bidt voor hen/ 19. De Engel/ Wolcke/ ende Duysternisse/ beschermense voor den Egyptenaren/ 21. Het gedeylde Meer is hen een wonderbaerlicke verlossinghe / 24. den vyanden daer enteghen/ een verschrickelick verderuen / 31. daer wt Israel leert Godt vreesen/ hem betrouwen/ ende van Mosis beroepinghe ghewisse zijn.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Spreecht met den kinderen Israel/
ende segt dat sy hen omkeeren / ende hen
legeren teghen den dale Hiroth/ a tusschen
Migdol / ende der Zee / teghen Baal
Zephon/ ende aldaer tegen ouer hen legeren
aen der Zee.
3 Want Pharao sal segghen vanden kinderē
Israel: Sy zijn verdoolt indē lande/
de Woestijne heeftse besloten.
4 Ende ick wil sijn herte verstockē/ dat hy
hen naiage/ eñ wil aen Pharao/ eñ aen alle
sijner macht eere behalen: ende de Egyptenaren
sullen gewaer worden/ dat ick de
Heere ben: eñ sy deden also.
5 b Ende doe dat den Coninck in Egyptē
werdt geseyt/ dat het volck was geuludē/
werdt sijn herte verandert / ende sijner
knechten/ teghen den volcke, ende spraken:
Waeromme hebben wy dat ghedaen/ dat
wy Israel hebben verlaten / dat sy ons
niet en dienden?
6 Ende hy spande sijnen wagen aen/ ende
nam sijn Volck met hem.
7 Ende nam ses houdert wtgelesen wagenen/
eñ wat noch van wagenē in Egyptē
was/ ende de Hooftlieden ouer c alle sijne
Heyren.

8 Want

De Wet vā allerley eerstgheboorte.
a Exo.22.29 ende 24.1 Num. 3.13 ende 8.17 Leuit.27.26 1 Sam. 1.24 Ezec. 44.30 Luce 2.23
b Exo.23.15
c 1 Cor.5.6
d Exo.23.15 ende 32.34 ende 33.1
e Gen.12.7 ende 13.15 ende 15.18 ende 24.7 ende 26.6 Exod.32.13 Deut.34.4
‡ So hardt wert het heueldeech verboden/ om datmē ymmer het louter Euangelium eñ Godes ghenade/ ende niet onse wercken eñ gesetten sal predikē/ na der opstandinge Christi: als Paulus 1 Cor. 5 ooc bewijst. Leert van heueldeech Math. 16 Mar. 8. eñ sulck etē is nz anders/ dan ghelooven in Christum.
f Oft, teecken.
Alle eerstgheborene zijn dē Heere heylich.
g Gen.15.18
h Exo.22.29 ende 34.19 Ezec.44.30

i Anders/ Rietzee. De Griecks heetent de roode Zee/ vandē rooden zande eñ gronde: doch de Hebreen heetent scheilfzee / vandē scheilffe of biesen. eñ beduydt de Wereldt met haerē prale/ daer de Heyligē met vele lydens moetē door gaen.
k Hebr. gebijstet / dat is, by vijf hoopen, oft vijf dicke neuē malcā der andere/ anders.
l Gen.50.25 Josue 24.32
m Nu 33. 6
n Nu.14.14 Psal. 77.21. ende 78. 14 ende 105.39 Deut.1.33 ende 4.37 Neh.9.12.19 1.Corin.10.1
o Oft/ wolckenpilaer.
Pharao iaecht Israel nae.
a Nu. 33. 7
b Sap. 19.1
c Anders/ derseluen peyghlicke

8 Want de Heere verstocte het herte Pha-
raonis des Coninex in Egypte / ende hy de
kinderen Israels naiaechde: doch de kin-
derẽ Israels waren door eene hooge hant
wtghegaen.
9 b Ende de Egyptenaers iaechden hen
nae/ende achterhaelden se (daer sy hen ge-
legert hadden aen de Zee) met Peerden
eñ Wagenen/ eñ Ruyteren/ eñ allen Heyre
des Pharaos. inden dale Hiroth / teghen
Baal Zephon.
10 c Ende doe Pharao harde by hẽ quam/
hieuen de kinderen Israel hare oogen op:
eñ siet, de Egyptenaers togen achter hen
henen/ eñ sy vreesden seer/ ende riepen tot
den Heere/
11 Ende spraken tot Mosen: f En waren
daer geen grauen in Egyptẽ dat ghy ons
moestet wtleyden: dat wy inde woestyne
steruen? waerom hebdy ons dat gedaen/
dat ghy ons wt Egypten geleydt hebt?
12 Is het niet dat dat wy seyden in Egyp
ten? Houdt op eñ laet ons den Egypte-
naren dienen/want het waer ons doch be
ter den Egyptenaren te dienen/ dan inde
Woestyne te steruen.
13 Moses sprac tot den volcke: g En vreest
v niet/ staet vaste/ eñ siet toe. wat voor een
heyl de Heere heden aen v lieden doen sal:
i want dese Egyptenaers die ghy heden
siet/ en sult ghy nemmermeer meer sien in-
der eeuwicheyt.
14 De Heere sal voor v stryden/ eñ ghy lie-
den sullet stille zijn.
15 De Heere sprac tot Mosen: k wat roept
ghy tot my? segt den kinderẽ Israels dat
sy voort trecken.
16 l Ende ghy heft uwen staf op/ eñ reycke
uwe handt ouer de Zee / ende deylt se van
malcanderen / dat de kinderen Israels
daer inne gaen / midden door / op den
drooghen.
17 Siet/ ick wil het herte der Egyptenarẽ
verstocken/ dat sy v lieden navolghen / so
wil ick eere behalen aen den Pharao / eñ
aen alle sijner macht, aen sijnen Wagenen
ende Ruyteren.
18 Ende de Egyptenaers sullent gewaer
worden, dat ick de Heere ben, wanneer ick
eere behaelt hebbe aen Pharao / ende aen
sijne Wagenen eñ Ruyteren.
19 m Doe verhief hem de Engel Gods die
voor den heyre Israels ginck/ eñ maeckte
hem achter hen: ende de n Wolckcolomne
maeckte haer ooch van haren aengesichte
eñ tradt achter hen.
20 Ende quam tusschen het Heyr der Egyp-
tenaren eñ het Heyr Israels. het was een
duyster wolcke, eñ o verlichtede de nacht/
dat sy de gantsche nacht/ dese eñ de gene
niet te samen comen en conden.
21 p Doe nu Moses sijne handt wtreckte
ouer de Zee / liet se de Heere wech varen/
door eenen stercken Oostenwint de gant-
sche nacht / q ende maeckte de Zee droo-
ghe / ende de wateren deylden hen van
malcanderen.
22 r Ende de kinderen Israel ginghen in/
midden in de Zee op den drooghen/ eñ het
water was hen voor muieren/ ter rechter-
hande eñ ter slincker.
23 Ende de Egyptenaers volchden / ende
ginghen inne hen na / alle peerden Pha-
raos eñ Waghenen eñ Ruyteren/ middẽ
in de Zee.
24 f Als nu de morghenwake quam / doe
sach de Heere op der Egyptenaers Heyr /
wt der Vyercolomne / ende Wolcken /
ende maeckte een tt verschricken in ha-
ren Heyre.
25 Ende u stiet de Raders van hare Wa-
ghenen x stortese met ongestuymicheydt:
Doe spraken de Egyptenaers: y Laet ons
vlyeden van Israel/ de Heere strydt voor
haer tegen de Egyptenaers.
26 Ende de Heere sprac tot Mosen: Reckt
uwe handt wt ouer de Zee, dat het water
weder toe valle ouer de Egyptenaers, ouer
hare Wagenen eñ Ruyters.
27 Doe reckte Moses sijne hant wt ouer
de Zee, eñ de Zee quam wederom voor dẽ
morgen in haren stroom/ ende de Egypte-
naers vloden die teghen: z also stortede se
de Heere midden in de Zee/
28 Dat het Water weder quam / ende be-
deckede Wagenen ende Ruyteren eñ alle
macht Pharaonis, die hẽ nagevolcht wa
ren inder Zee/ dat daer niet een van haer
ouer en bleef.
29 a Daerentegen de kinderen Israel/ gin-
gen drooge/ midden door de Zee/ ende het
water was hen voor muieren, ter rechter-
handt/ eñ ter slincker.
30 b Also halp de Heere Israel aen dien da
ghe/ van de Egyptenaers handt: eñ sy sa-
gen de Egyptenaers doodt/ aen dẽ Oeuer
der Zee/
31 Ende de groote handt/ die de Heere aen
den Egyptenaren bewesen hadde. Ende
het volck vreesde den Heere/ eñ gheloofde
hem eñ synen knechte Mosi.

Dat xv. Capittel.

1. Moses met den Mannen singhen
den Heere eenen Lofsanck/ 20. Sulckes
doet oock MirJam met den Vrouwen/
22. Comen door de Woestyne Sur / tot
Mara. daer murmureeren sy ouer de bit-
tere wateren / 15. De Heere leert het
soet maecken/ ende vermaentse ter ghe-
hoorsaemheyt.

1 DOe a sanck Moses ende de kinderen
Israels dit Liedt den Heere/ eñ spra-
ken; b Ick wil den Heere singhen / want
hy heeft een Heerlicke daedt ghedaen:
Peert ende Wagenen heeft hy c gestortet
in de Zee.
2 d De Heere is myn stercke eñ Lofsanck/
eñ is myn * Salicheyt: dat is myn God/
ick wil hem prysen: Hy is myns Vaders
God / ick wil hem verheffen.
3 De Heere is de rechte Crychsmã/ Heere
is sijnen Naem.
4 De Wagens Pharaonis eñ sijne macht
wierp hy in de zee/ sijn e† wtgelesen Hooft
heden versoncken inder f† Schelfzee.
5 De dieyte heeftse bedeckt / sy vielen te
gronde als de steenen.
6 Heere / uwe Rechterhandt doet groot
wonder/ Heere/ uwe Rechterhandt heeft
de vyanden g† te morsele geslagen.
7 Ende met uwer grooter Heerlickheydt
hebdy uwe wederparthe gestortet: want
doe ghy uwe grimmicheyt wtlietet/ ver-
teerde syse als Stoppelen.
8 Door v blasen h† deden hen de wateren
op/ eñ de vloeden stonden op hoopen / de
diepten wentelden van malcanderẽ/ mid-
den inder Zee.
9 De Vyandt dacht: Ick wil hen naiagẽ/
eñ haer grypen/ ende den Roof wtdeylen/
ende mynen moet aen hen koelen: ick wil
myn Sweerdt wt trecken/ eñ myne Hant
salse verderuen.
10 Doe liet ghy uwen windt blasen/ ende
de Zee bedecktese, ende soncken onder als
loot in machtige wateren.
11 Heere / Wie is v ghelijck onder den
Goden? wie is v ghelijck/ die i† so mach-
tich/

Marginal notes (left column):
b Josu. 24. 6
1 Mach. 4. 9
c Josue 24. 7
Israel murmureert teghen Mosen.
f Psal. 106. 6
Judith 7. 12
g 2 Para. 20. 15.
Esaie 30. 15
1 Mach. 4. 8
h Ofte / Hulpe.
i Deu. 28. 68
k Merckt hier een treffelic exempel / hoe het gelovone campt / wanckelt / eñ schreyt in noodẽ eñ varlicheit. ende hoe hy hem slechte eñ bloodt aen Godes woort houdet / ende dã Godet troost ontfangt eñ ouerwint.
l Sap. 14. 3
m Ps. 105. 39 ende 78. 14
n Oft wolckpilaer.
o Dat is / daer was een wederluchtẽ / ofte wederschijn inder dickẽ wolcken / so dat het by den kinderen Israel claer was
p Neh. 9. 11 De kinderẽ Israels gaẽ door de roode Zee.
q Josu. 4. 23 Psal. 78. 13 ende 114. 3.
Judith 5. 1
r 1. Cor. 10. 1 Hebre. 11. 29
f Judit. 9. 6
tt Anders / verwerren.
u† Anders / Hy nam de raders aen etc. eñ dede dese met ongestuym. etc.
x oft/ wierp se te bodem
y Deu. 20. 4 ende 32. 31
Judic. 7. 22.

Marginal notes (right column):
Pharao verdrenct met sijnẽ volcke inde Roode Zee.
z Sap. 10. 19
a Psa. 106. 9
Esaie 11. 16 ende 63. 9
b 1 Macha. 4. 9
Moses eñ alle Israeliten danckẽ God.
a Sapi. 10. 20
b Exo. 15. 21
c Oft / te boden ghe-worpen.
d Psa. 118. 14
Esaie 12. 2
* Oft hulpe
e† And. wtuercorene.
f† Anders / Rietzee.
g Anders / verbroken.
h† And. viel het water te samen, de vloedẽ voeren op eenẽ hoop / de dieptẽ ronnen te samẽ middẽ / etc.
i† An. heerlick inder heylicheyt.

rich heylich/verſchrickelick/loeflick ende
wonderdadich zy?
12 Doe ghy v rechterhandt wtrechte / ſo
verſlondtſe de Aerde.
13 Ghy hebt geleydet door uwe barmher-
ticheyt v volck/dat ghy verloſt hebt/ende
hebtſe geuoert door uwe ſterckte tot uwer
heyliger woonínghe.
14 Doe dat de volcken hoorden/beefdē ſy/
angſt quam den Philiſteen aen.
15 Doe verſchrickten de Vorſten Edom/
beuen quam den geweldigē Moabs aen/
k alle Inwoonders Canaan werden ver-
tzaecht.
16 Laet ouer haer vallen verſchricken ende
vreeſe / door uwen grooten arm / dat ſy
l† verſtguen als de ſteenē/ tot dat v volck
Heere/ henen door come / tot dat v Volck
henen door coeme / dat ghy verworuen
hebt.
17 Brengtſe inne/ eñ plantſe op dē Berge
uwes Erfdeels/dien ghy Heere v ter woo-
ninge gemaeckt hebt / tot uwen Heylich-
dom Heere dat uwe handt bereydt heeſt.
18 De Heere ſal Coninck zijn / altoos ende
eeuwichlick.
19 Want Pharao tooch henen in de Zee/
met Peerden eñ Wagenen/ eñ Ruyteren:
ende de Heere liet de zee weder ouer haer
vallen: daer entegen de kinderen Iſraels
ginghen drooge midden door de Zee.
20 Ende Mir Jam de Prophetinne / Aa-
rons Suſter/ nam een Tamborijn in haer
handt/eñ alle Vrouwen volchden haer na
huyten met Tamborijnē aen reyen.
21 Eñ Mir Jam m ſanck hen voor: n Laet
ons den Heere ſinghen/ want hy heeſt een
heerlicke daet gedaē/ Man eñ Peert heeſt
hy inde Zee gheſtortet.
22 o Moſes liet de kinderen Iſraels trec-
ken van der Schelfzee henen tot der woe-
ſtyne Sur/ eñ ſy wandelden drie daghen
in de Woeſtyne/ dat ſy gheen Water en
vonden.
23 Doe quamen ſy tot Mara: doch ſy en
conden van het water Mara niet drinc-
ken / want het was ſeer bitter: daer wt
hietmen de plaetſe Mara.
24 p Doe murmureerde het volc tegē Mo-
ſen/eñ ſprack: Wat ſullen wy drincken?
25 Hy riep tot den Heere: q ende de Heere
wees hem eenen Boom/dien leyde hy int
water/ doe wert het ſoete. Aldaer maec-
te hy hen een Wet/ ende een Recht/ ende
r† beproefdeſe.
26 Ende ſprac: ſ Iſt dat ghy wilt der ſtem-
men des Heeren uws Gods ghehoorſaem
zijn/eñ doen wat recht is voor hem/eñ ter
ooren vaten ſijne Geboden/ eñ houdē alle
ſyne Wetten/ ſo en wil ick der crancheden
gheene op v legghen / die ick op Egypten
gheleyt hebbe; want ick ben de Heere v
t† Heylmeyſter.
27 u Ende ſy quamen in Elim/ daer waren
twaelf Waterfonteynen / ende tſeuentich
Palmboomen; ende legherden hen aldaer
aent water.

k Joſue 2.9 ende 5.1
Deut. 28.10
l† Anders/ ſtille ſwygē
Debrouwē ſingen oock Loſſangen.
m Hebreiſch Antwoor-de hen / na-melic Mo-ſe ende den mannen.
n Exod. 15.1
Sur.
o Num. 33.8
Bitter wa-ter te Mara.
p Mara heet bitter/ eñ beduydt lydē eñ aen-uechtinghe welcke door het Cruyce Chriſti uit geloone ooc ſoet wordē. Mat. 11. Myn jock is ſoete. Hier gaet alreede / op ſulcke heer-icke eñ wō-derlicke verloſſinge/ het murmu-reren aen.
q Iudit 5.15
Syrac. 38.5
2. Reg. 4.41
r† Anders/ tentreerdeſe.
ſ Deu. 28.59
t† Anders/ Medicijn.
u Num. 33.9

Dat xvi. Capittel.

1. Het volck ſo het inder woeſtijne ſpijſe halven murmureert/ 6. wordt van Moſe eñ Aaron geſtraft/ 10. De Heere laet hem hooren wt der Wolcke/beſchict hē Quac-kelen/ eñ Man/ op beſtemde mate/ wijſe ende tijdt / 20. daer ſy hen aen vergrijpen te ſamelen eñ te houden / 22. Ende hey-licht met daer eñ beuele ſynen Ruſtdach/
28 Des volcx ongehoorſaemheyt wort ge-ſtraft/ 32. Ende het woordt tot eeuwige gedachteniſſe bewaert.

1 VAn a Elim togen ſy/ende de gantſche
menichte der kinderen Iſraels quam
inde woeſtyne Sin / die daer leyt tuſ-
ſchen Elim eñ Sinai / aenden vyſtienden
dage der b† tweeder Maent/nadiē ſy wt
Egyptenlant getogen waren.
2 c Ende de gantſche menichte der kinde-
ren Iſraels murmureerden tegē Moſen
eñ Aaron inder Woeſtyne.
3 Ende ſpraken tot hen: Woude God dat
wy waren in Egypten geſtoruen door des
Heeren handt/ daer wy by de vleeſchpot-
ten ſaten / ende hadden de volheydt des
Broodes te eten: want ghy lieden hebt
ons daerom wegheleydt / in deſe Woe-
ſtyne/dat ghy deſe menichte van honger
ſoudt ſteruen laten.
4 Doe ſprac de Heere tot Moſen: d Siet
ick wil v lieden broodt van den Hemel la-
ten regenen/ende het volck ſal wtgaen eñ
verſamelen daechlicx wat het des daechs
behoeft: dat ick het beproeue/ oft het in
myne Wet wandele of niet.
5 Ende des ſeſten daechs ſullen ſy henbe-
reyden/ dat ſy dobbel ſo vele indragen/bo
uen dien dat ſy anders dagelicx ſamelen.
6 Moſes eñ Aaron ſpraken tot allen kin-
deren Iſrael: Aen den auont ſult ghy lie-
den ghewaer worden / dat v de Heere wt
Egyptenlandt geleydt heeft.
7 Ende des morgens ſult ghy des Heeren
heerlickheydt ſien: want hy heeſt v mur-
mureren teghen den Heere gehoort: wat
zijn wy / dat ghy lieden teghen ons mur-
mureert?
8 Voorder ſprack Moſes: e De Heere ſal
v lieden aenden auont vleeſch te eten ge-
uen/eñ aenden morghen broodts de vol-
heyt: daerom dat de Heere uwe murmu-
reren gehoort heeft / dat ghy lieden tegen
hem ghemurmureert hebt: want wat zijn
wy? uwe murmurerē en is niet tegen ons/
maer tegen den Heere.
9 Ende Moſes ſprack tot Aaron: Segt
der gantſcher menichte der kinderē Iſra-
els: Coemt hier by voor den Heer/ wāt hy
heeft uwe murmureren gehoort.
10 f Ende doe Aaron alſoo ſprack tot der
gantſcher menichte der kinderen Iſrael/
keerden ſy hen teghen de Woeſtyne/ ende
ſiet/ de heerlickheyt des Heeren verſcheen
in eener Wolcken.
11 Ende de Heere ſprac tot Moſen:
12 Ick hebbe der kinderen Iſrael murmu-
reren ghehoort. Segt hen: Tuſſchē den
auont ſult ghy lieden vleeſch te eten heb-
ben/eñ aenden morgen broodts ſat wor-
den/ende ſult weten dat ick de Heere uwe
Godt ben.
13 g Ende aen dē auont quamender Quac-
kelen op/ eñ bedeckeden h† het leyr/ ende
aen den morghen lach den Dauwe rondt-
om de Tenten.
14 Ende als den dau i† geuallē was/ k ſiet/
doe lach daer wat inde Woeſtyne / rondt
eñ cleyn/ als den Rijm op den lande is.
15 l Ende doe het de kinderen Iſrael ſagē/
ſpraecken ſy onder malcanderen: Dat is
m Man: want ſy en wiſten niet wat het
was. Ende Moſes ſprack tot hen: n Het
is het Broodt dat v liedē de Heere te eten
gegeuen heeſt.
16 Ende dit is het dat de Heere ghe boden
heeſt: Een yegelick ſamele des ſo vele hy
voor hem eten mach/ eñ neme een Gomer
op een yeghelick hooft/ nae het ghetal der
zielen in ſyner Hutten.
17 Ende de kinderen Iſraels dedē alſo/ eñ
verſameldē/ de een vele/ de ander weinich.

a Sap. 11.2
Sin.
b† Anders/ de anderde.
Murmu-reeren des volcx tegen Moſen.
c Num. 11.1
Hemels broodt wilt hen God gheuen.
d Sap. 16.20
Pſal. 78.24
Joan. 6.31
e Nume. 11. 7.31
f Syra. 45.5
g Num. 11.31
h† Anders/ den leger.
i† Anders/ die daer ge-legē hadde wech was/ etcet.
k Num. 11.7
Pſal. 78.24
Sapi. 16.20
l Deut. 8.3
m Man hiet op He-breiſch een gaue. Be-duydt / dat ons het E-uangelium duyde onſe verdienſte eñ dāck/ wt louter ghe-nade van dē Hemel/ (als oock dit Man) gege-uen wordt/ Chriſtus om onſent wille men-ſche geworden/ is ſelue dat Man/ doch door het Euan-geliū wort hy ons ghe-ſchoncken/ ende onſe eyghen.
a Joan. 6.31
1. Corin. 10.3

18 Doch daermen het met den Gomor wt
s 2.Cor.8.13 mat / so hadde die / die veel gesamelt hadde
niets ouer / en die weynich gesamelt hadde en gebrack niets / maer een yeghelick
hadde gesamelt / so vele als hy voor hem
eten mochte.
19 Ende Moses sprack tot hen: Niemant
en late daer wat van ouer tot morgen.
20 Doch sy en hoorden Mosen niet / ende
sommighe lieten daer wat van ouer / tot
morghen: doe wiessen daer wormen in / en
werdt stinckende: ende Moses wert toornich op hen.
21 So versamelden sy desseluen alle morgen so vele een yeghelick voor hemseluen
y Sap.16.20 eten mochte: doch wanneer y de Sonne
heet scheen / so versmolt het.
22 Ende des sesten daechs samelden sy des
broots dobbel so vele / telken twee Gomor
q And. eenen voor q t een: en alle Ouersten der menichten quamen henen / ende verconddichden het
Mosi.
Sabbath van oudes gheplieget. Gene. 2.2. 23 Ende hy sprack tot hen: Dat is het dat
de Heere geseyt heeft: Morgen is de Sabbath der Heyliger ruste des Heeren: wat
ghy lieden backen wilt dat backt / en wat
ghy koken wilt dat koockt / ende wat daer
dan ouer is / dat laet blijuen / dat het bewaert
worde tot den morghen.
24 Ende sy lieten t blijuen tot den morgen
als Moses gheboden hadde / doe en wert
het niet stinckende / ende daer en was oock
geenen worm inne.
25 Doe sprack Moses: Eet dat heden /
want het is heden de Sabbath des Heeren / ghy en sult het heden niet vinden op
den velde.
26 Ses dagen sult ghy het versamelen / doch
de seuenste dach is de Sabbath / in den welcken het niet en sal zijn.
27 Doch aenden seuensten daghe / ginghen
sommighe vanden volcke henen te versamelen / ende en vonden niets.
r Ezec.20.13 28 Doe sprack de Heere tot Mosen: r Hoe
lange weygert ghy v lieden te houden mijne
Gheboden en Wetten?
29 Siet / de Heere heeft v lieden den Sabbath gegeuen / daerom me geeft hy v aenden
sesten dage tweer dagen broodt: so blijue
nu een yegelick inden sijnen / en niemandt
en gae wt van sijner plaetse des seuenden
daechs.
s Num.11.7 30 Also vierden het Volck des Seuensten
Het Man was sorte. daechs.
t t And. heunichkoecxkens. 31 Ende het huys Israels hiet het Man:
sen het was als Coriandersaedt / en wit /
en hadde eenen smaeck als t t meelbloeme
met heunich.
Man wort bewaert. 32 Ende Moses sprack: Dit is het dat de
u Hebr.9.4. Heere geboden heeft: Vullet eenen Gomor
x Dat is / aende plaetse daermen offerde en badt / ende daer de ylerickstoel was / eer de hutten ware gemaeckt. daer van om te bewaren tot op uwe Nacomelingen / op datmen sie het broot daer
ick v liedē mede gespijst hebbe inder woestijne / doe ick u wt Egyptenlandt leydde.
33 Ende Moses sprack tot Aaron:
u Neemt een Kruycke / ende doet een Gomor vol Man daer in / ende latet voor dē
Heere / om te bewaren op uwe Nacomelinghen.
34 Also de Heere Mosi geboden heeft: also
liet het Aaron aldaer voor der x Ghetuygenisse / om te bewaren.
Israel heeft xl iaer Man gegeten. 35 y Ende de kinderen Israels aten Man /
y Neh.9.13 Iosue 5.12. veertich Iaer / tot dat sy tot dē lande quamē / daer sy woonen souden: tot zt aen de
palen des lants Canaan aten sy Man.
z t And. Het tiende deel. 36 Nu / een Gomor is het tiende deel eens
Epha.

Dat xvij Capittel

1. Het volck verlegert hem in Raphidim en murmureert tegē Mosen om des
waters wille / 2. Moses bescheldt se / ende
bidt tot den Heere / 5. Die heet hem den
Rotzsteen slaen / en daer coemt water wt /
8. Sy stryden met Amaleck / en bringē hem
tonder met hulpe des ghebedts Mosis /
15. Moses bouwet dē Heere eenē altaer.

1 ENde de gantsche menichte der kinderen Israels tooch wt der Woestijne
Sin / haer dachreysen / als hen de
Heere beual / ende legerdē hen in a Raphidim / daer en hadde het volck gheen water Raphidim a Num.33.14
te drincken. Israel murmureert / om dat sy geen water en hebben.
2 b En sy twistichden met Mose / en spraken: Geeft ons water dat wy drincken /
Moses sprac tot hē: wat twistet ghy lieden
met my? waerom versoecke ghy den Heere?
3 Doe nu den volcke aldaer dorstede nae b Nu. 20.4
water / murmureerden sy teghen Mosen /
en spraken: c Waerom hebdy ons latē wt c Num.20.13
Egypten trecken / op dat ghy ons / onse Iudith 7.12
kinderen en Vee van dorste steruen liet?
4 Moses riep tot den Heere en sprac: Hoe
sal ick doch met den volcke handelē / daer
en feylt niet veel aen / sy en sullen my noch
steenigen.
5 De Heere sprack tot hem: Gaet voor dē
Volcke henen / en neemt sommighe Oudtsten van Israel met v / ende neemt uwen d Exod.7.20
staf in uwe hande / d daer ghy het water ende 14.16
mede sloecht / en gaet henen. Water
6 e Siet / ick wil aldaer staen voor v op loopt wt dē
eenen Rotzsteen in Horeb / daer sult ghy steene.
den Rotzsteen slaen / so sal daer water wt e Num.20.8
loopē / dat het volck drincke. Moses dede Sapie. 11.4
also voor dē Oudtsten van Israel. Psalm.78.15
7 f Doe heetmen de plaetse ‡ Massa / en ende 105. 41
* Meriba / om des twists wille der kinderen Israels / en dat sy den Heere versocht 1.Cor.10.4 f Nu. 20.13
ende ghesept hadden: Is de Heere onder Deu.9.23.
ons / of niet? ‡ Massa
8 g Doe quam Amaleck / en streedt teghen heet versoeckinge.
Israel in Raphidim.
9 Ende Moses sprack tot Iosua: Kiest * Meriba /
ons mannen / trecket wt en strijdt teghen heet twist.
Amaleck: morgen wil ick op des cleynen g Deu.25.17
berchs hoochste staen ende den staf Gods Sapi.11.3
in mijne hant hebben. Amaleck
10 En Iosua dede als Moses hem seyde / wordt ver-
op dat hy teghen Amaleck strede. Moses delget.
nu en Aaron en Hur clommē opt hoochste des cleynen Berchs. 1.Sam.15.7 Mosis handen zijn
11 En dewijle Moses sijne handē ophief / swaer.
lach Israel bouen wanneer hy daer entteghen sijne handen nederliet / so lach Amaleck bouen. h Dat is / getrouwe /
12 Doch de handen Mosis waren swaer / dat sy niet
daerom namen sy eenen steen ende leyden en seyden /
dien onder hem / dat hy hem daer op sette- noch afen
de. Ende Aaron en Hur onderhieldē hem lietē altoos
sijne handē / op elcker zijdē een. Also bleuen sijne handē h gewisse / tot dat de Sonne ondergingk. trouweloosser.
i Num. 24. 20.
13 Ende Iosua dempte Amaleck ende sijn
volck / door des Sweerts scherpte. 1.Sam.15.2
14 En de Heere sprac tot Mosen: Schrijft k Missi heet
dat ter gedachtenisse in een Boeck / ende mijn Banier / ofte
beueelt dat in de ooren Iosue: i want ick wonderdaet.
wil den Amaleck onder den Hemel verdelghen / datmen sijner niet meer en ghedencke. l t Anders / de hant opgeheuen op
15 Ende Moses boude eenen Altaer / ende etc.
hieten de Heere k Missi.
16 Want hy sprac: Het is een l t litteecken m t And. va
by den stoel des Heeren / dat de Heere strijden sal tegē Amaleck / van kinde tot kindts gheslachte / tot gheslachte.
kinde.

Dat xviij. Capittel.

1. Jethro Mosis Sweer/ brengt hem syn wijf eñ kinderen/ 9. ende so hy hoort/ wat de Heere aen Israel gedaen hadde/ verbreucht hem/ loeft den Heere eñ doet hem offer/ 13. Mo. ses richt het volck/ 17. Syn Sweer gheeft hem raedt synen last te lichten.

Jethro Mosis wijfs vader reyst tot Mosen.
a Exod. 3.1

1 En de doe a Jethro de Priester in Midian/ Mosis Sweer/ hoorde al wat God gedaen hadde met Mose/ eñ synen volcke Israel/ dat de Heere Israel hadde wt Egypten ghelept.
2 Nam hy Zippora Mosis wijf/ die hy hadde wederomme gesonden.

b Exod. 2.22

3 Met hare twee Soonen: b de een hiet Gerson: want hy sprack: Ick ben een gast geworden in vreemden lande.
4 Ende de ander Elieser/ want hy sprack: De God mijns Vaders is mijn hulpe geweest/ eñ heeft my verlost vanden swaerde Pharaonis:
5 Doe nu Jethro Mosis Sweer/ eñ syne soonen/ eñ syn wijf tot hem quamen inde Woestijne/ aen den Berch Gods/ daer hy hem gelegert hadde.
6 Liet hy Mosi seggē: Ic Jethro v sweer/ ben tot v gecomen/ ende v wijf/ ende haer beyde soonen met haer.
7 Doe ginck Moses wt/ hem tegen/ ende neychde voor hem/ eñ kuste hem: ende doe sy haer onder malcanderē gegruet haddē/ gingen sy in de Hutten.
8 Doe vertelde Moses sijnē Sweer/ alles wat de Heere Pharaoni eñ dē Egyptenaren gedaen hadde om Israels wille/ ende alle de moeyte die hen op den wege c† ont moet was/ eñ datse de Heere verlost hadde.

c† Anders/ bejegenet.

9 So verureuchde hem Jethro van alle goeden die de Heere Israel gedaen hadde/ dat hijse verlost hadde vander Egyptenaren handt.

Jethro danckt God/ van Israels wegen.

10 Ende Jethro sprac: Geloeft zy de Heere/ die v lieden verlost heeft/ vander Egyptenarē eñ Pharaonis hant/ die weet syn volck vander handt Egypti te verlossen.
11 Nu weet ick/ dat de Heere grooter is/ dan alle Goden/ daerom dat d† sy hooch moet aen hem gebruyckt hebben.

d† An. hyse euen met dē seluen daer mede sy ghemoetwilliget hebben ghestraft heeft.
Ero 1 10.16 22. eñ 5.7.18 ende 14.8

12 Eñ Jethro Mosis Sweer nam brant-offer/ eñ offerde Gode. Doe quam Aaron ende alle Oudsten in Israel/ met Mosis Sweer/ het broot te eten voor Gode.

Moses richt het volck.

13 Des anderē morgens settede hem Moses/ het volck te richten: ende het volck stondt rondtom Mosen/ vanden morgen aen tot den auondt.
14 Doe nu syn sweer sach/ alles wat hy met den volcke dede/ sprack hy: Wat ist dat ghy doet met den volcke? waerom sit ghy alleene/ eñ alle het volck staet rontomme v/ vanden morgen aen tot den auondt?
15 Moses antwoorde hem: Het volc coemt tot my/ eñ vragen God om raedt
16 Want wanneer sy wat te doen hebben/ su comen sy tot my/ dat ick richte tusschen eenen yegelicken eñ synen Naesten/ ende leere hen Gods Rechte eñ syne Wetten.

e Deut. 1.9
Acto. 6.2
f Deu. 1.13.
g Of/ weest ghy eē voorganger des etc.

17 Syn Sweer sprack tot hem: e Het en is niet goet/ dat ghy doet.
18 Ghy maeckt v seluen te moede/ daertoe het Volck oock dat met v is: de saecke is te swaer/ ghy en condt het alleene niet verrichten.

De raedt Jethro des Heydens/ Mosi ghegheuen.

19 f Doch hoort mijn stemme ick wil v raden/ eñ Godt sal met v zijn: g Pleecht ghy des Volcx voor Gode/ eñ brengt de saken voor Godt.
20 Ende maeckt hen Rechten eñ Wetten/ dat ghy hen leeret dē wech daer sy in wandelen/ eñ de wercken die sy doen sullen
21 Eñ ghy siet v om/ onder alle dē volcke/ na redelicke liedē/ die God vreesē/ waerachtich/ eñ der gierichheyt vyandt zijn/ die set ouer hen: sommige ouer duysent/ ouer hondert/ ouer vijftich/ eñ ouer thiene/
22 Dat sy het volc alle tijt rechten: h wanneert nu een groote sake is/ dat sy deselue aen v brengen/ eñ sy alle i cleyne sake rechten/ so sal het v lichter worden/ eñ sy sullē den last met v dragen.

h Deut. 1.17 ende 17.8
i oft/ slechte

23 So ghy dat doet/ so condt ghy wtrichten wat v God gebiedt/ eñ alle dit Volck can met vreden aen syn plaetse comen.
24 k Moses hoorde syns Sweers woort/ eñ dede alles wat hy seyde.

k Nu. 11.16

25 Ende verkoos redelicke Lieden wt den gantschen Israel eñ maecktese tot Hoofden ouer het volck/ sommighe ouer Duysendt/ ouer Hondert/ ouer Vijftich/ ende ouer Thiene.
26 Dat sy het volck allertijt richteden: wat sware saken warē/ tot Mosen brochtē/ eñ sy de cleyne saken richteden.
27 Also liet Moses synen Sweer weder in syn Landt trecken.

Dat xix. Capittel.

1 God laet den volcke (nadien het inde woestijne Sinai gecomen is) syne weldaden/ so hy hen bewesen/ eñ noch bewijsen wil/ door Mosen voordraghen/ 8. Dat gheeft hem gewillichlick ter gehoorsaemheyt/ 10. So laet hy hen aenseggen Heylighinge op den derden dach/ eñ den Berch gheensins aen te roeren/ 16. Aen den derden dach een grousaem verschijnē der maiesteyt des Heeren/ allen Israel onverdragelick/ wtghenomen Mosi/ 21. Het Volck wort andermael gewaerschout hen tot den Berghe niet te naken.

1 Aen der derder maent na den wtganck der kinderen Israels wt den Lande Egypten/ a quamen sy in desen dage inde Woestijne Sinai.

Het Volck coemt inde Woestijne Sinai.
a Nu. 33.15

2 Want sy waren wtgetogen van Raphidim/ ende wouden in de woestijne Sinai: ende legerden hen inder Woestijne aldaer teghen den Berghe.
3 b Ende Moses clam op tot God: c eñ de Heere riep hem vanden Berge/ eñ sprack: So sult ghy seggē tot den Huyse Jacobs/ eñ vercondighen den kinderen Israels:

b Acto 7.38
c Exo. 24.1

4 d Ghy lieden hebbet gesien/ wat ick den Egyptenaren ghedaen hebbe/ eñ hoe ick v lieden ghedraghen hebbe op Arendts vleughelen/ ende hebbe v lieden tot my ghebracht.

d Deu. 29.2
De Leere des Ghesettes gaet hier aen.

5 e So ghy nu mijn stemme wilt hooren/ eñ mijn Verbont houden/ so sult ghy mijn eygendom zijn voor allen Volcken: f† want de gantsche Aerde is mijne.

e Deut. 5.2. ende 14.2
f† And. hoe wel de/ etc. is.
Psal. 24.1.

6 g Ende ghy sult my een Priesterlick Coninckrijck/ eñ een Heylich Volck zijn: Dat zijn de woordē die ghy den kinderen Israels seggen sult.

g Deut. 7.6 ende 14.2 ende 26.18
Psal. 114.2.
Hosee 4.6.
1. Pet. 2.9
Apocal. 5.10

7 Moses quam eñ riep de Oudtste inden Volcke/ ende leyde hen alle dese woorden voor/ die de Heere gheboden hadde.
8 Ende alle het Volck antwoorde te ghelijck/ eñ sy. seyden: h Alles wat de Heere ghesproken heeft/ willen wy doen: ende Moses seyde de reden des volcx dē Heere wederomme.

h Exo. 24.3
Deut. 5.27. ende 26.17

9 Ende de Heere sprack tot Mosen: Siet/ ick wil tot v comen in eener dickē Wolcke op dat dit Volck mijne woorden hoore/

die ick met v spreke / eñ ghelooven v eeu/
wichlicken. Ende Moses vercondichde
den Heere de reden des Volcx.
20 De Heere sprack tot Mosen: Gaet henē
tot den volcke eñ heylicht se heden eñ mor
gen dat sy hare cleederen wasschen/
11 Ende bereydt zijn op den derden dach:
want aen den derden daghe sal de Heere
voor allen Volcke afcomen op den Berch
Sinai.
12 Ende maket dē Volcke een perck ront=
omme eñ spreeckt: tot hen: Huedt v liedē/
dat ghy niet op den Berch en climt noch
syne eynden en aenruert / i want wie den
Berch aenruert / sal des doodts sterven.

i Heb. 12. 18. 20.

13 Gheen handt en sal hem aenruerē maer
hy sal ghesteent / of met Geschut doot ge=
schoten worden: het zy een Ghedierte oft
Mensche, so en sal hy niet leven: wanneer
des Hoorns k† ghelupt aengaet/ so sullen
sy aenden Berch gaen.

k† And. als den Hoorne langhe son gelupt gege ven heeft/ etc.

14 Moses clam van den Berghe tot den
Volcke/ eñ heylichdese: ende sy wiesschen
hare cleederen
15 Ende hy sprack tot hen: Weest bereydt
op den derden dach eñ niemandt en naer=
dere hem ten wyue.

De Wet heft haer grouwelick aen.

16 Als nu den derden dach quam / eñ mor=
gen was/ doe verhief hem een donderē eñ
blixemen eñ een dicke Wolcke op dē Ber=
ge ende een gelupt eener gantsch sterrken
Basuynen / eñ het gantsche Volck dat in=
den Leger was / verschrickte.
17 Ende Moses leyde het volck wt den Le=
gher/ Gode tegen/ l ende sy traden onder
aen den Berch

l Deut. 4. 11 ende 5. 5.

18 De gantsche Berch Sinai roockte, daer
om dat de Heere neder op dē Berch quam
met vyere: ende synen roock ginck op/ als
eenen roock van eenen Oven/ dat dē gant=
schen Berch seer beefde.
19 Ende der Basuynen gheclanck werdt
allerijt stercker. Moses sprack/ ende God
antwoordt hem luyde.
20 Als nu de Heere neder gecomen was/ op
den Berch Sinai/ boven op syne * spitse
doe riep hy Mosen/ bovē op het spitse des
Berchs eñ Moses clam daer op.

* scherpte/ opperste/ oft tsop.

21 Doe sprack de Heere tot hem: Klimt af/
eñ betuycht dē Volcke dat sy niet m† her=
waert toe en breken tot den Heere/ dat sy
hem sien / eñ vele van hen vallen.

m† And. hy contuerē het perck niet over= treden om den Heere te sien/ etc.

22 Daer toe de Priesters die hen tot den
Heere ‡ naerderen sullen hen heyligē/ dat
se n† de Heere niet ontwee en smyte.

‡ Ofte nae naken.
n† And. de Heere niet een gat in haer en breke.

23 Ende Moses sprach tot den Heere: Het
Volck en can niet op den Berch Sinai ge
climmē / want ghy hebt ons betuycht eñ
gheseyt: Maeckt een perck rondtom den
Berch / eñ heylichten.
24 o De Heere sprack tot hem: Gaet henē/
climt af: Ghy eñ Aaron met v/ sult hier op
climmen/ doch de Priesters eñ het Volck/
sullen niet herwaert toe brekē/ dat sy sou=
den opclimmē tot den Heere/ dat hy se niet
ontwee en smyte.

o Exo. 24. 9

25 Ende Moses clam neder tot dē volcke/
ende seyde het hen.

Dat xx. Capittel.

1. De Heere gheeft Mosi de twee Ta=
felen der Geboden/ 18. Het Volck vreest
het grouwelick wesen / het welck aldaer
gesien wordt / ende wordt van Mose ge=
troost/ 22. De Heere verbiedt alle gulden
eñ silveren beelden te maken beneuē hem/
24. ende wilt men sal hem eenen slechten
Altaer van Aerden/ oft ongehouwen stee=
nen maken.

1 E Nde God sprack alle dese woorden:
2 a Ick ben de Heere v Godt, v die v
wt Egyptenlande/ wt dē Dienshuyse
gheleyt hebbe.

De Thien Geboden Gods.

3 Ghy en sult gheen andere Goden c‡ be=
neven my hebben.

a Deu. 5. 6 Psal. 81. 11

4 b Ghy en sult v geen Beelt noch eenige
ghelyckenisse maken / noch van dat daer
boven in den Hemel / noch van dat daer
beneden op Aerden / noch van dat in den
Watere onder der Aerden is.

b Exo. 14. 3
c‡ and. voor
b Deu. 4. 16 23. eñ 27. 15
Levit. 26. 1

5 En e‡ bidtse niet aen/ ende en dient hen
niet: want ick de Heere v Godt / ben een
Yeloers God, f die daer te huys soeckt der
Vaderen misdaedt aen den Kinderen/ tot
in het Derde ende Vierde Lidt / ‡ die my
haten.

Psal. 97. 7
e‡ an. eertse
f Exod. 34. 7
Deu. 7. 9
Jerem. 32. 18
‡ Of, der ghener.

6 Ende doe barmherticheyt aen vele duy=
senden/ ‡ die my liefhebben/ eñ myn Ghe=
boden houden.

‡ Oft, der ghener.

7 g Ghy en sult den Naem des Heeren u=
wes Gods niet h† misbruyckē: i want de
Heere en sal dien niet k† ongestraft laten/
die synen Naem misbruyckt.

g Deut. 5. 11
Levit. 19. 12.
Syra. 23. 9.
Mat. 5. 33
h† anders/ lichtveer= dichnoemē.

8 l Gedenckt des Sabbathsdach/ dat ghy
hem heyliget.
9 Ses dagen sult ghy arbeyden / eñ alle v
in dinck wrichten.

i Levi. 24. 14
k† And. on= schuldich houden.

10 Doch aenden sevendē dage/ is de Sab=
bath des Heeren uwes Gods: so en suldy
gheen werck doen / noch v Sone/ noch v
Dochter/ noch v Knecht noch v Maecht/
noch v Vee/ noch v Vreemdelinck, die in
uwer Stadt poorten is.

l Deut. 5. 12
Exod. 23. 12 ende 31. 14

11 n Want in ses dagen heeft de Heere He=
mel eñ Aerde ghemaeckt/ eñ de Zee/ ende
alles wat daer in is / ende rustede aenden
Sevenden dage: daerom segende de Hee=
re den Sabbathdach / eñ heylichde hem.

ende 34. 21
ende 35. 2
Ezech. 20. 12
m dat is/ alles wat ghy te doen hebt.

12 o Ghy sult uwen Vader ende uwe moe=
der eeren / op dat ghy langhe levet inden
Lande dat v de Heere v God p‡ geeft.
13 q Ghy en sult niet dooden.
14 Ghy en sult niet Echbreken.
15 Ghy en sult niet stelen.
16 Ghy en sult geen valsch ghetuyghenisse
r‡ spreken teghen uwen Naesten.
17 s‡ En laet v t niet gelusten uwes naestē
huys: En laet v niet gelusten uwes naestē
Wyfs/ noch synes Knechts/ noch syner
Maecht, noch syns Ossen/ noch syns E=
zels noch alles dies dat v Naeste heeft.

n Gene. 2. 2
o Deut. 5. 16
Syrach 3. 9
ende 7. 29
Mat. 15. 4
Ephe. 6. 2.
p‡ Anders/ geven sal.
q Mat. 5. 21
Roma. 13. 9.
r‡ Anders/ gheven.
s‡ Anders / ghy en sult v niet laten gelustē/ etc.
t Roma. 7. 7 ende 13. 9.

18 Ende alle het Volck sach het donderen
eñ blixemen eñ het gelupt der Basuynen/
eñ den Berch roocken: doe sy nu sulcx sa=
gen vloden sy/ eñ stonden van verre/
19 Ende spraken tot Mosen: u Spreeckt
ghy met ons, wy willen toehooren/ eñ en
laet God niet met ons spreken/ wy moch=
ten anders sterven.

u Heb. 12. 18
Deu. 5. 25 ende 16. 16
x‡ And. be= proeven soude.

20 Ende Moses sprac tot den Volcke: En
vreest v niet: want God is gecomen / op
dat hy v x‡ versochte/ eñ dat v syne vreese
voor ooghen ware / eñ ghy lieden niet en
sondichdet.
21 Also tradt het Volck vā verre daer en=
tegen Moses maeckte hem henen tot int
doncker/ daer God inne was.
22 Ende de Heere sprac tot hem: Also suldy
den kinderen Israel seggen: Ghy hebbet
ghesien dat ick met v lieden vandē Hemel
ghesproken hebbe.
23 Daerom en sult ghy niets beneven my
maken / Silverē eñ gulden Goden en sult
ghy v lieden niet maken.

Altaer van Aerden.

24 p Eenen Altaer van Aerdē maeckt my/
daer ghy v brant offer ende Danckoffer/
uwe Schapen ende Runderen op offert:
wat aen welcker plaetse ick myns naems

p Exo. 24. 4 ende 27. 1 ende 38. 1.
Esaie 65. 3.

ghedachtenisse stichten sal / daer wil ick tot v comen ende sal v segenen.

z Deut. 27.5 Josue 8.30 1. mac. 4.47

25 z Ende so ghy my eenen steenen Altaer wilt maken / so en suldy dien niet van ghehouwen steenen bouwen: want so ghy met uwen messe daerop coemt / so suldy hem ontwyen.

a† Anders / schamelhz.

26 Ghy en sult oock niet op trappē tot mynē Altaer clymmen / dat uwe a† schaemte niet ontdeckt en worde voor hem.

Dat xxi. Capittel.

1. De Heere schrijft den Richteren settingen en straffen voor / van den knechtē / 12. Dootslagen / 15. van onbehoorlickheden en verrortingē aen vader en moeder / 19. aen ander lieden / 20. aen dienstboden / 22. aen swangere vrouwen begaen / 28. van schaden door ghedierten / oft ghemaeckte cuylen.

1 Dit zijn de Rechten / die ghy hen sult voorlegghen.

Wereldtlicke wettē en Rechten. a Leui. 25.39 Deut. 15.12 Jere. 34.14

2 a So ghy eenen Hebreischē knecht coopt / die sal v ses iaer dienen / indē seuenden Jare sal hy vry ledich wtgaen.

b† Anders / allee. Hebr. met zynen lyue.

3 Is hy b† sonder wijf gecomen / so sal hy ooch sonder wijf wtgaen: is hy ooch met eenen wijue ghecomen / so sal syn wijf met hem wtgaen.

c† Anders / ghetuycht.

4 Heeft hem syn Heere een wijf ghegeuen / en heeft soonen oft dochteren c† geboren / so sal het wijf ende de kinderen syns Heeren zijn / hy daer entegen sal sonder wijf wtgaen.

b Deu. 15.16

5 b Spreect nu de knecht: Ick hebbe mijnen Heere lief / ende mijn wijf en kinderen / ick en wil niet vry worden.

e Dat is / Richters.

6 So sal hem syn Heere voor de e Goden brenghen / ende houden hem aen de deure oft poste / ende dooren hem met eenē priem door syn ooze / ende hy zy syn knecht eeuwichlick.

7 Vercoopt yemāt zijn dochter ter maecht so en sal sy niet wtgaen als de knechten.

f† Anders / heeftse met ghonwelict

8 f Beualt sy dan noch haren Heere niet / en hy en f† wilt haer niet ten houwelicke helpen / so sal hyse te lossen geuen: doch onder een vreemt volck haer te vercoopen / en heeft hy gheen macht / dewyle hyse versmaet heeft.

g Dat is / heeft hyse tot een wijf voor synen sone aengenomen.

9 g Vertrouwet hyse nu synen Sone / so sal hy Dochter recht aen haer doen.

10 Geeft hi hem oock eene andere / so sal hy haer aen harer spijse / cleedinge ende houwelickschen schult niet afbreken.

11 Doet hy dese drye niet / so sal sy vry wtgaen / sonder losgelt.

Dootslach is verboden. Gen. 9.6 h Leu. 24.17 Math. 5.12 i Num. 35.6 10. Deu. 19.2.

12 h Wie eenē mensche slaet / dat hy sterft / die sal des doodts steruen.

13 i Heeft hy hem dannoch niet na gestelt / maer God heeft hem laten onuerhoets in syne handen vallen / so wil ick veen plaetse beschyeden / daer hy henen vlieden sal.

* of / wieuel k 1. Reg. 1.8

14 So daer entegen yemant aen zynē naesten * moetwil gebruyct / en hem met liste verworcht / k so suldy denseluen vā mijnē Altaer nemen / datmen hem doode.

15 Wie zijnen Vader ofte Moeder slaet / die sal des doodts steruen.

l Deut. 24.7 1. Tim. 1.10

16 l Wie eenen mensche steelt / en vercoopt / datmen hem by hem vindet / die sal des doodts steruen.

m Leui. 20.9 Deut. 21.18 ende 27.16 Prou. 20.20 Math. 15.4 Mar. 7.10

17 m Wie Vader en Moeder vloecht / die sal des doots steruen.

18 Wanneer Mannen met malcanderen hen in twiste gheuen / ende de eene slaet den anderen met eenē steen / ofte met eener buyst / dat hy niet en sterft / maer te bedde leyt:

19 Coemt hy op / dat hy wtgaet by synen stock / so sal de ghene die hem slooch / ontschuldich zijn / behaluen dat hy hem betale / wat hy versuymt heeft / en het meystergelt gheue.

20 Wie zynen knecht ofte maecht slaet met eenen stock / dat hy sterft onder zynē handen / die sal daerom gestraft worden.

21 Bleuet hy nochtans eenē oft twee dagen / so en sal hy daeromme niet ghestraft worden / want het is syn gelt.

Swangher vrauwen te verschoonē o Oft weduaret. p† And. des dinghes lieden. q Deu. 19.21 Mat. 5.38 Leuit. 24.20

22 Wanneer mannen tesamen hen in twist geuen en verseerigen een swangere vrouwe / dat haer de vrucht afgaet / ende haer gheen schade ouer en coemt / so salmen hen om gelt straffen / hoe vele hem der vrouwē man oplecht / ende sal dat geuen na der p† scheydtslieden bekennen.

23 Coemt haer daer entegen een schade daer wt / q so sal hy laten ziele om ziele.

24 Ooge om ooge / tant om tant / hant om handt / voet om voet.

25 Brandt om brandt / wondē om wondē / buylen om buylen.

26 Wanneer yemant zynen knecht oft zijn maecht in een ooge slaet / en verderftse / die salse vry los laten om de ooge.

27 Desseluen gelijcken / wanneer hy synen knecht oft maecht eenen tant wt slaet / sal hyse vry los laten om den tandt.

Schade door gedierte gedaen. r Gene. 9.5

28 r Wanneer een Osse eenē man oft vrouwe stoot / dat hy sterft / so salmen den Osse steenen / en syn vleesch niet eten / so is de Heere des Ossen ontschuldich.

29 Is nochtans de Osse te voren stootich gheweest / ende synen Heere is het aengesept / en hy en heeftē niet bewaert / en doot daer en bouen eenen man ofte vrouwe / so salmen den Osse steenen / en zyn Heere sal steruen.

s† Anders / Wordtmen hem etc.

30 s† Salmen hem nochtans een ghelt op leggen / so sal hy geuen zijn leuen te lossen / watmen hem oplegt.

31 Desseluen gelijcken salmen met hem handelen / wanneer hy eenē Sone oft dochter stoot.

32 Stoot hy nu eenen knecht oft maecht / so sal hy haren Heere dertich Siluerē sikels gheuen / en den Osse salmen steenigen.

Schadelicke cuylen.

33 So yemant eenē cuyl op doet / oft graft eenen cuyl / en en decktenniet toe / en valt daer ouer een Osse ofte Ezel daer in /

34 So salt de Heere des cuylen den anderē weder betalen met gelde / ende het aes sal syne zijn.

35 Wanneer yemandts Osse / eens anderen Osse stoot / dat hy sterft / so sullen sy den leuendigen Osse vercoopen / en het gelt deylen / en het Aes oock deylen.

36 Is het nochtans condt geweest / dat de Osse te voren stootich gheweest is / en zijn Heere en heeft hem niet verwaert / so sal hy eenen Osse om den anderen vergelden / en het Aes hebben.

Dat xxij. Capittel.

1. Van dieften / Veltschade / 7. Bewaerden / 9. Onrecht / 10. Vertrouden / 14. Geleendē en gehuerden Vee / 16 Jonefrouwē ofte Maechdē schendigē / 18. Tooverye / 19. Verbuggerie / 20. Afgoderye / 21. Ellendige verschoonē / 25. Leenen / 26. Verpanden / 28. Misgunste en achterclap der Ouerheyt / 29. Gods offeren / 31. en heylighen wandel.

Straffe der dieuerye. a Prou. 6.30 b 2 sam. 12.6

1 Wanneer yemant eenē Osse oft schaep steelt / ende slachtet / ofte vercoopt het / a die sal vijf Ossen voor eenē Osse weder gheuen / b ende vier Schapen voor een Schaep.

2 Wanneer een Dief gegrepen wordt om
dat hy inbreeckt / ende wordt daer ouer
geslagen dat hy sterft, so en salmen noch-
tans gheen bloetgerichte ouer c den ghe-
nen laten gaen.
3 Is nochtans de d Sonne ouer hem op-
gegaen / so salmen het bloetgerichte ouer
hem laten gaen. Een Dief die sal weder
vernoegen: heeft hy niet / so salmē hem ver
roopen voor syn dieuerie.
4 Vindtmen dan noch by hem de dieuerie
leuendich / het zy Osse / Ezel / oft Schaep /
so sal hyt dobbel weder gheuen.
5 Wanneer yemant eenē Acker oft Wijn-
berch beschadicht / dat hy syn Vee laet
schade doen / in eens anderen Acker / die
salt vanden besten op synen Acker ende
Wijnberge weder vernoegen.
6 e Wanneer een vyer wtcoemt / eñ coemt
in de Doornen / ende verbrandt de f Gar-
uen oft het Coren dat noch staet / oft den
Acker / so sal hy het weder vernoegen / die
dat vyer aengesteken heeft.
7 g Wanneer yemant synen naesten ghelt
oft ł vaten te bewarē doet / ende het wort
den seluen wt synen huyse ghestolen: vin-
detmen den Dief / so sal hy dat dobbel we-
der gheuen.
8 Ende vindetmen daer entegen dē Dief
niet / so salmen den Huyswaert voor de
h Goden brengē oft hy niet syne hant aen
syns naesten haue geleyt en heeft.
9 Ist dat eener den anderen beschuldicht
om eenigerley iǂ onrecht / het zy om Osse /
oft Ezel / oft Schaep / oft cleederen / oft al-
lerley dat verloren is / so sullen alle beyder
saken voor de Goden comen: welcken de
Goden verdoemen / die salt dobbel synen
naesten weder geuen.
10 Wanneer yemandt synen naesten eenen
Ezel ofte Osse oft Schaep / oft eenich Vee
te bewarē doet / eñ sterftet hem af, of wort
verseericht / oft wordt hem wech gedreuē
dat het niemandt en siet.
11 So salmen hen onder hen op eenē Eedt
by den Heere laten comen / oft hy niet en
heeft syn handt aen syns naesten Haue ge-
leyt: ende de Heere des goets salt kǂ aen-
nemen / dat het de andere niet en derf be-
talen.
12 l Steelt het hem daer entegen een Dief /
so sal hy het synen Heere weder vernoegē.
13 Wordt het hem verscheurt / so sal hy ge-
tuyghenisse daer van brenghen / ende niet
betalen.
14 Wanneer yemandt van synen naesten
wat leent / ende het worde beschadicht / oft
sterft / dat syn Heere daer niet by en is / so
sal hyt hem weder vernoegen.
15 Is daer enteghen syn Heere daer by / so
en sal hy hem niet wedergeldē dewyle hy
het voor syn gelt gehuert heeft /
16 m Wanneer yemant een ıt Maecht be-
trout, die noch niet betrout en is, ende be-
slaeptse / die sal haer geuē haer bruytschat
ende haer ten wijue hebben.
17 Weygert hem daer entegē haer Vader /
haer hem te gheuen, so sal hy daer gelt he-
nen wegen / so vele eener maecht tē bruyt-
schatte behoort.
18 o De Tooueresschen en suldy niet laten
leuen.
19 p Wie eē Vee beslaept / die sal des doots
steruen.
20 Wie den Goden offert, behaluē den Hee-
re alleene / die zy verbannet.
20 q De vreemdelingē en suldy niet schendē
noch onderdrucken: wāt ghy liedē zijt ooc
vreemdelingen in Egyptenlande geweest.

c Dat is / ouer dē ge-nen die ge-slagē heeft etc.
b Dat is / is het schoō dach.
Veldschade
e 1 Sam.14.30
f Of maey-hoopen, oft Schoouen.
g 2 Mac.3.15
ł And. tuych
h Godē hee-ten de Rich-ters, daerō dat sy aen Godes ste-de nae Go-des gesette ende woor-den na ha-ren eyghen goetdunc-ken richten eñ regeren moetē / als Christus be-tuycht Joan.10.34.
Psalm. 82.5
iǂ Onrecht.
kǂ And. ouer-tredinghe.
Toetrou-wt Vee.
kǂ And. den Eedt aen-nemen.
l Gen.31.39
Geleent eñ gehuert Vee.
Joncvrou-wē crenckē.
m Gen.34.2
Deut.22.28
nǂ Anders / Joncvrou-we ouer-redet.
Tooueree-sen.
o 1 Sa.28.3
p Leui.18.23
ende 20.15
Deut.27.21
Vreemde-lingen ver-schoonen.
q Leui.19.33
ende 23.9
Zacha.7.10
Weduwen eñ Weesen.

22 r Ghy en sult geen Weduwen eñ Wee-
sen * beleedigen.
23 Want so ghy haer beleedicht / so sullē sy
tot my roepen / ende ick sal haer roepen
verhooren.
24 So sal mynen toorne vergrimmen dat
ick v lieden met den sweerde doode / ende
uwe wijuen Weduwē / eñ uwe kinderē tot
Weesen worden.
25 t Wanneer ghy gelt leent mynen volcke
dat arm is by v / so en suldy hen niet tot
schade dringen / ende gheenen woecker op
hen drijuen.
26 u Wanneer ghy van uwen naesten een
cleet te pande neemt / so suldy het hem we-
der gheuen eer de Sonne ondergaet:
27 Want syn cleedt is syn eenige decsel zy-
ner huyde, daer hy in slaept: wanneer hy
dan tot my roepen sal / so sal ick hem ver-
hooren / want ick ben genadich.
28 Den Goden en sult ghy niet vloecken:
x ende den Ouerstē in uwen volcke en sult
ghy niet lasteren.
29 Dwey Vulle ende Tranen en suldy niet
vertrecken: z uwen eersten Sone sult ghy
my gheuen.
30 So sult ghy oock doen met uwen Ossen
eñ Schapen: a seuen daghen laet het by
syner moeder, aen den achtsten daghe sult
ghy het my gheuen.
31 Ghy sult Heylighe lieden voor my zijn:
b daerom en sult ghy geen vleesch etē / dat
op den velde vandē gedierten verscheurt is /
maer voor den Hondē worpen.

Dat xxiij. Capittel.

1. Van getuygen eñ Richteren / 4. Lief-
de tegen den vyant / 9. Vreemdelinghen
verschooninge / 10. Besaeyinghe eñ ruste
des landts / 12. Kerckenrechten eñ Jaer-
Feesten / 20. Gelofte des Engels / ter ghe-
leydinge des volcx / 22. Vruchten der ge-
hoorsaemheyt des Wets / 28. Lancksame
wtroepinge der Heydenen / 31. eñ van het
schouwen der seluen.

1 GHY en sult aǂ eener valscher aenclage
niet ghelooouen / dat ghy eenen Godt-
loosen bystandt doet, ende een valsche
Ghetuyghe zijt.
2 Ghy en sult niet volgen der veelheyt cǂ
tot den boosen, eñ niet antwoordē voor
Gerichte / dat ghy der veelheyt na volgen-
de vanden rechten wijcket.
3 Ghy en sult den e geringen niet smuckē
in syner saecke.
4 f Wanneer ghy uwes vyandts Osse oft
Ezel ontmoet, dat hy dwaelt / so sult ghy
hem den seluen weder toeleyden.
5 g Wanneer ghy uwes vyants Osse oft
Ezel, die v haet / siet onder den last lig-
gen / hoedt v eñ en verlaet hem niet / maer
versuymt gheerne het uwe om synent
wille.
6 Ghy en sult het Recht ws Armen niet
buyghen in syner sake.
7 Zyt verre van valschen saken: h den ont
schuldigen eñ gerechtigen en sult ghy niet
dooden: ǂ want ick en late den Godloosen
niet recht hebben.
8 i Ghy en sult gheen geschencke nemen:
want Gheschencken maecken den sienden
blindt / ende verkeeren de saken der recht-
ueerdighen.
9 k De Vreemdelingen en sult ghy lieden
niet onderdrucken: want ghy weet hoe dē
Vreemdelingen om het herte is / l dewyle
ghy oock zijt Vreemdelingen in Egypte-
landt ghewéest.
10 m Ses Jaer sult ghy v Landt besaeyen /

r Job.24.3
Zacha.7.10
* dat is: be-nauwē ver druckē, ver-driet aen-doen.
s Ofte woe-dichlick aengaen.
t Leuit.25.35
Deut.23.19
u Deu.24.6
x 2 Sam.16.6
Acto.23.5
y Dat is / most eñ olie die met me-nichte als met tranen in de stande coemt: An-dere duydē Vulle / alle harde vruchtē als coren / gebe appelen, pe-ren, daermē spyse van maeckt: Tranē / alle weecke vruchten / daermē sap eñ dranck vā maeckt / als daer zijn Wijn-druyuē / olie etc.
z Exo.13.2.12
a Exo.23.19
Dit zijn schoone lee-ringen hoe-men recht doen sal.
aǂ And. on-gegrondē geruchten / etc. dat ghy uwe handt met eenen Godloosen opheffet, eñ een onrechte etc.
b Jos.7.24
cǂ And. om quaet te doē
d Leui.19.15
e dat is / on geachtedē / slechten ar-men nz Here en / oproe-pen / etc.
f Deu.22.1
g Deu.22.4
h Susan. 9
ǂ An. ick en sal den etc. niet recht-ueerdigen.
i Deu.16.19
k Exo.22.21
l Gen.46.5
m Leui.25.3

ende syne Vruchten insamelen.

11 Inden Seuenden iare suldy het rusten eñ liggen laten/ dat de armen onder uwen volcke daer van eten/ ende wat daer ouerblyft/ laet het n wildewerck op den velde eten: also sult ghy oock doen met uwen Wynberge eñ Olybergen.

12 o Ses dagē sult ghy arbeyt doen/ maer des Seuenden daechs sult ghy vyeren: op dat uwe Osse ende Ezel rusten/ ende uwer Maget Sone eñ Vreemdelinck hen verquicken.

13 Alles wat ick v lieden geseyt hebbe/ dat houdt/ p eñ ander Goden namen en sult ghy niet q gedencken/ eñ wt uwen monde en sullen sy niet gehoort worden.

14 * Driemal sult ghy lieden my feest houden inden Jare/

15 r Namelickē/ het Feest des ongheheuelden broodts suldy houden/ dat ghy seuen dagen ongeheuelt broot etet/ (f als ick v geboden hebbe) om de tyt der maēt Abib: want in der seluer zyt ghy wt Egypten getogen: t verschynt dan noch niet ledich voor my.

16 Ende het Feest des eersten Ougst der vruchten/ die ghy op den velde ghesaeyt hebt: eñ het Feest der Insamelinge inden wtganck des Jaers/ wanneer ghy v arbeyt ingesamelt hebt vanden Velde.

17 u Driemael inden Jare sullen verschynē voor dē Heere den Heerschapper/ alle uwe Mans persoonen.

18 x Ghy en sult het bloedt myns Offers niet met den heueldeege offeren/ ende het vette van mynen Feeste en sal niet blyuen tot op den morghen.

19 y Het Eerstelinck vander eersten vrucht op uwen Velde sult ghy brenghen in het huys des Heerē uwes Gods: z eñ en sult het Bocxken niet koken/ dewyle het aen syner moeder melck is.

20 a Siet/ ick sende eenē Engel voor v henen/ die v behoede op den wege/ eñ brenge v aen de plaetse die ick bereydet hebbe.

21 Daerōme hoedt v voor synē aensichte/ ende hoort syner stemmen/ ende en verbittert hem niet: want hy en sal uwe ouertredinge niet vergeuen/ ende mynen naem is in hem.

22 So ghy dan syner stemmen wilt hoorē/ ende doen alles wat ick v seggē sal/ so wil ick uwer vyanden vyandt/ eñ uwer Wederpartydere wederpartye zyn.

23 b Wanneer mynen Engel voor v henen gaet/ ende brenghet v aen de Amoriters/ Hethiters/ Pheresiters/ Cananiters/ Heuiters/ ende Jebusiters/ ende ickse alle verdelghe.

24 c So en sult ghy hare Goden niet aenbidden/ noch hen dienen/ eñ niet doen als sy doen/ maer ghy sult d† de Afgodē afdoē eñ verbreken.

25 Daer entegen den Heere uwen God sult ghy lieden dienen/ so sal hy v broot eñ v water segenen/ eñ ick wil alle cranckheyt van v wenden.

26 e Daer en sal gheen f† onvruchtbare ende ondrachtbare zyn in uwen lande/ eñ ick wil hen laten oudt worden.

27 Ick wil myn verschrickē voor v henen senden/ eñ g† alle het volck vertzaecht makē/ daer ghy henen coemt/ eñ ick wil v geuen alle uwe vyanden inde vlucht.

28 h Ick wil Horselen voor v henen sendē/ die voor v wtiaghen de Heuiters/ Cananiters eñ Hethiters.

29 i Ick en wilse niet in eenen Jare wtstooten voor v/ op dat het lant niet woest en

n Ofte wilde Gercken rechten. Vyerdagen o Exo. 20. 9 ende 31. 14 ende 34. 21. 35. 2 Leuit. 23. 3 Deut. 5. 13 p Ephe. 5. 3 q Is hier/ predicken/ roemē/ dācken/ Godts dienst volbrenghen. * Dat is/ het Paesche feest in April/ Pinxsteren inder Braeckmaendt/ eñ het Loofhuttenfeest inder Wynmaent/ die hy hier den wtganck des Jaers/ om dat het dan wt is met vruchten wassen/ eñ insamelen. r Exo. 12. 14 ende 34. 18. s Exo. 12. 3 ende 13. 3 t Exo. 34. 20 Deut. 16. 16 u Deu. 16. 16 x Exo. 34. 25 y Exo. 34. 26 Deut. 26. 2 Prouer. 3. 9 z Deu. 14. 21 ende 34. 26. De Enghel worde voor den kinderē Israels henen ghesonden. a Exod. 13. 5 ende 32. 34 ende 33. 2 Deut. 7. 21. Gene. 12. 1. 3 2 Reg. 19. 20 Acto. 9. 4 b Exod. 33. 2 Josue 24. 12 Deut. 7. 21 c Num. 25. 2 d† Anders/ colomnen eeder rchten. e Deut. 7. 14 f† An. misdrachtige. g† And. in allen volcke een oproer aenrichten. h Deu. 7. 20 Exod. 33. 2 i Josu. 11. 18

worde/ ende de wilde Gedierten hen tegē v vermeeren.

30 Allenskens eenen na den anderen wil ickse wtstooten/ tot dat ghy wasset/ ende het Landt besittet.

31 k Ende ick wil uwe Landtpalen setten/ van de l† Schelfzee/ ende der Philistinē Zee/ ende de Woestyne tot aen het water: want ick wil v in uwe handt geuen/ de Inwooners des Landts/ dat ghyse sult wtstoorē voor v.

32 m Ghy en sult met hen of met harē Goden gheen verbondt maken.

33 Maer en laetse niet woonen in uwen Landen/ dat sy v niet n† en veruoeren teghen my: o want ist dat ghy haren Goden dienet/ so sal het v p† tot ergheernisse ghedyen.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Meldet int corte wederom/ dat bouen int 19. Capittel ghesept is/ 4. vanden Altare/ Boeck ende bloedt des Verbondts/ 9. Moses/ Aaron/ Nadab/ Abihu/ ende Tseuentich Oudtsten/ sien den God Israels/ 12. Moses so hy van den Heere geroepen wert de steenen Tafelen te outfangen beschreydet onder aen den Berghe het Volck/ 15. Climt alleen op den berch/ ende blyft daer veertich dagen eñ veertich nachten.

1 Ende tot Mosen sprack hy: a Climt hier op tot den Heere/ ghy eñ Aaron/ Nadab ende Abihu/ eñ de tseuentich Oudstē Israels/ eñ biddet aen van verre.

2 Doch Moses naerdere hem alleene tot den Heere/ ende late b† de ghene niet hier toe naerderen/ eñ het Volck en come oock niet met hem hier op.

3 Moses quam/ eñ vertelde den Volcke alle woorden des Heeren/ ende alle Rechten: Doe antwoorde alle dat Volck met c eener stemmen/ eñ spraken: d Alle woorden die de Heere ghesepdt heeft/ willen wy doen.

4 Doe schreef Moses alle woorden des Heeren/ ende maeckte hem des morghens vroech op/ e ende bouwede eenen Altaer onder aen den berge/ met twaelf f Colummen/ na den twaelf stammen Israels.

5 Ende sandt henen Jongelingen vandē kinderen Israels/ dat sy Brantoffer daer op offerden/ ende Danckoffer den Heere van g† Ossen.

6 Ende Moses nam de helfte des bloets/ ende dede het in een Becken/ de ander helft sprengde hy op den Altaer.

7 Ende nam het Boeck des Verbondts/ eñ las het voor de ooren des Volcx. Ende doe sy spraken/ Alles wat de Heere gesept heeft/ willen wy doen/ ende dien ghehoorsaem zyn:

8 h Doe nam Moses het bloet ende besprengde het Volck daer mede/ eñ sprack: i Siet/ dat is het bloet des Verbonts/ dat de Heere met v lieden maecket ouer alle dese woorden.

9 k Doe clommen Moses eñ Aaron/ Nadab/ Abihu/ eñ de tseuentich Oudtstē Israels opwaerts/

10 Ende sagen den God Israels: onder synen voeten was het als een schoon Saphir/ ende als het ghestalt des Hemels/ wanneert claer is.

11 l Ende hy en liet syne hant niet ouer de seluen Ouersten in Israel. Eñ doe sy God gesien hadden/ aten sy ende droncken.

12 m Ende de Heere sprack tot Mosen: Coemt hier op tot my/ op den Berch/ eñ blyft

De grentzē of palē des beloefden Landts. k 1 Reg. 4. 21 l† Anders/ Rietzee. m Exo. 34. 12 Deu. 7. 2. Josue 23. 12 n† An. sondigen makē teghen my. o 1. Reg. 11. 2 Num. 25. 2 p† And. een aenstoote gheraden. a Exod. 19. 3 b† And. de selue etc. te weten/ Aaron/ Nadab/ eñ Abihu/ etc. c De Wet dwinghet wel wtwēdich eenerley te seggē of geloouē/ maer het herte is daer niet bi daerom is hier des volcx wel eene stemme/ doch geen herte. d Exo. 19. 8. e Exo. 20. 24 f Of/ Aenwijsende teeckenē pilaren. g† Anders/ Varren. h 1. Pet. 1. 2 Bloet des Verbonts. i Heb. 9. 20. k Exo. 19. 24 l Hy verschrictedese niet met donder eñ Blixem/ als te vorē het volck verschrict wert/ Cap. 20. m Exo. 31. 18 ende 32. 15

blijft aldaer / dat ick v geue steenen Tafe-
felen eñ Wetten / eñ Geboden / die ick ge-
schreuen hebbe / die ghy hen leeren sult.

Moses climt op dē Berch.

13 Doe maecte hem Moses op / eñ syn die-
naer Josua / eñ clam op den Berch Gods /
14 Ende sprac tot den Oudstē: Blijft hier /
tot dat wy weder tot v lieden comē: siet /
Aaron eñ Hur zijn by v liedē / heeft yemāt
eenige sake / die come voor de selue.
15 Doe nu Moses op den Berch quam /
bedeckede een Wolcke den Berch.
16 Ende de Heerlickheyt des Heerē woon-
de op den Berch Sinai / ende bedeckede
hem met der Wolcken ses dagen: ende hy
riep Mosen aen den seuenden daghe wt
der Wolcken:
17 Ende het aensien der Heerlickheyt des
Heeren was als een verterende Vyer / op
der scherpte des Berchs voor den kinde-
ren Israels.

Moses vast op dē Berge veertich dagen. n Exo. 34.28 Deu 9.18

18 Ende Moses ginck middē inder wolc-
ke / ende clam op den Berch / n eñ bleef op
den Berghe veertich dagen ende veertich
Nachten.

Dat xxv. Capittel.

1. De Heere hiet hem maken van ghe-
willigē Offeren een Heylichdom / 10 Lade /
Kiste oft Arcke / 17. Genadēstoel / 18. twee
Cherubim / 23. Tafel / 35. eñ Luchter / met
haren toebehoorten.

1 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
2 Segt den kinderen Israels / dat sy
my een Heefoffer gheuen / eñ nemet dessel-
uen a van yegelicken mensche die het wil-
lichlick geeft.

Heefoffer a Oft, yedermanne Exod. 35.5 b‡ An eenen c‡ Anders / Blauwe.

3 Dat is nu het Heefoffer dat ghy vā hen
nemen sult, gout / siluer / b‡ metalen:
4 c‡ Ghele zyde / scharlaken / roozyuroot /
witte zyde / Geyten hayr.
5 Rootachtige Rams vellen / Dasse vellē /
duyren hout:
6 Olye tot der Lampen / Specerye ter sal-
uen / eñ goeden Reuckwercke:
7 Onichsteenen / eñ geuatede steenen / ten
Lijfroock eñ ten borstlappe.
8 Ende sy sullen my een Heylichdom ma-
ken dat ick onder hen woone.
9 Als ick v een d Voorbeelt der wooin-
ghe / eñ alles synes ghereetschaps wysen
sal / so sult ghy het maken.
10 Maeckt een e‡ Kiste van duyrē houte:
twee ellen ende een half sal de lengde zijn /
anderhalue elle de breyde / ende anderhalf
elle de hoochde.
11 Ende sult se met louteren goude ouer-
trecken / binnen eñ buyten / eñ maeckt bo-
uen rondtom eenen gulden Crantz.
12 Eñ giet vier gulden ringen / eñ maectse
aen hare vier hoecken also / dat twee rin-
ghen zijn op eener syden / ende twee op der
anderen syden.
13 Ende maeckt f handtboomen van duyrē
houte eñ ouertreckse met goude.
14 Eñ steeckt se in de ringen / aen de syden
der Kisten / datmense daer mede drage.
15 Ende sullen inde ringen blyuen / eñ niet
wtgetogen worden.
16 Ende sult in de Kiste het Ghetuygenisse
leggen / dat ick v gheuen sal.
17 Ghy sult oock eenen g‡ Genadenstoel
maken van louteren goude: twee ellen eñ
een half sal syne lengde zijn / ende ander-
half elle syne breyde.
18 h Ende sult twee Cherubins makē van
dichten Goude / tot beyden eynden des
Genadenstoels.

d Moses beruycht hier dat syn regiment sonder op-houden / eñ het rechte eyntlick we-sen maer slechts een voorbeelt eñ voorspel zijn des sekere Christi eñ son-der allen twyfel heeft Christus hier vā met den twee Jongheren te Emaus gesproken / Luc. 24. e‡ In Lade of Arcke f Oft stangē g Genaden-stoel g‡ And. genadendecsel Cherubim. h 1 Reg. 6.23

19 Dat een Cherub zy aen desen eynde / de
ander aen den anderen eynde: ende also
twee Cherubins zijn / aen des Genaden-
stoels eynden.
20 Ende de Cherubins sullen hare vleuge-
len wtbreyden bouen ouer al / dat sy met
haren vleugelen den Genadenstoel bedec-
ken / eñ eens yegelicken i‡ aensichyn tegē
den anderen stae / eñ hare aensichynen sullē
op den Genadenstoel sien.
21 Ende sult den Genadenstoel bouen op
der Kiste setten / eñ inder Kiste het Getuy-
ghenisse leggen / dat ick v geuen sal.
22 k Van deer plaetse wil ick v l betuygen /
eñ met v spreken: namelicken van den Ge-
nadenstoel tusschen den twee Cherubins /
die op der Kistē des Getuygenisse is / alles
wat ick v gebieden wil aen den kinderen
Israels.
23 m Ghy sult oock eenen n‡ Disch maken
van duyrē houte: twee ellen sal syn lengde
zijn / eñ een elle syn breyde / ende anderhalf
elle syn hoochde.
24 Ende sult hem ouertrecken met louterē
goude / eñ eenen guldē Crantz rontomme
maken.
25 Ende eenen lijst rontomme / eener handt
breedt hooch / ende eenen gulden Crantz
om den lijst rondtomme.
26 Ende sult vier gulden ringhen daer aen
maecken / aen de vier hoecken / aen synen
vier voeten.
27 Hardt onder der lijsten sullen de ringen
zijn / datmen handtboomen daer in steke /
eñ den Disch draghe.
28 Ende sult de handtboomen van duyren
houte maken / eñ haer met Goude ouer-
trecken / dat den Disch daer mede gedra-
ghen worde.
29 Ghy sult oock syne schotelen / o Bekerē /
Kannen / Schalen / wt louteren goude ma-
ken / datmen daer mede wt eñ in giete.
30 p Ende sult op dē Disch alletijt Schou-
wbrooden leggen voor my.
31 q Ghy sult oock eenen Luchter van lou-
teren dichten Goude maecken / daer aen
sal de Schacht met Rieten / r‡ Koppen /
Knoopen / eñ Bloemen zijn.
32 Ses Rieten sullen wt den Luchter tot
den zyden wtgaen / wt yegheliker zyden
drye Rieten.
33 Een yegelick Riet / sal drye opene Scha-
len / knoopen / eñ bloemen hebben: dat sul-
len zijn de ses Rieten wt den Luchter.
34 Nu / de Schacht aen den Luchter / sal
vier opene schalen / met knoopen eñ bloe-
men hebben.
35 Ende telcken eenen knoop onder twee
rieten / welcker ses wt dē s‡ Luchter gaen.
36 Want beyde hare knoopen eñ Rieten /
sullen wt hem gaen / altemael een dicht /
louter Goudt.
37 Ende sult seuen Lampē maken / daer bo-
uen op / dat sy tegen malcanderē luchten.
38 Ende de Lichtscheeren eñ Demphoor-
nen van louteren Goude.
39 Wt een t Cētener louters goudes sult ghy
dat maken met alle desen gereetschappe.
40 u Ende siet toe dat ghy het maecket na
haren x. Beelde / dat ghy op den Berghe
ghesien hebt.

i‡ Anders / Aendtlaet. k Nu. 7.89. Roma. 3.25 Hebr. 4.16. l Dat is / daer by, als by eenē gewissen teecken eñ ghetuyghenisse wil ick v weten latē / der ic daer tegenwoordich ben / dat ic daer selue spreken sal, etc. m Exo 37.10 n‡ Anders / een Tafel o‡ An. Lepelen / halue rietē met dē welcken men reynighet / eñ inde welcke gegotē wert / wter eet-maken. p Leui. 24.5 Schouwbroodt. Luchter. q Exo. 37.17 Num 8.2 r‡ an. schalē of bekeren. s‡ Anders / Kandelaer. 7. Lampen. t Centener / is 30. pont Goudts. u Heb. 8.5 Exod. 26.30 Acto. 7.44. x Hy haelt het hier ten anderēmael dat hy daer bouen in desen Capit. seyt: Het sullen altemael ydel voorbeeldē eñ figuren zijn met Mose: op dat het 2. mael geseyt ymmers gewisliger onthouden worde.

Dat xxvi. Capittel.

1. Vander wooninge ende haren deck-
selen / 15. van berderen / 26. rychelen / 31. eñ
voorhanghen.

1 De a Wooninghe sult ghy maken van
thien Tapyten / wt b witter getwee-
render zyden / van gheler zyden / vā schar-
laken / ende roozyuroot: Cherubim sult ghy

De Woonīnge / hutte / oft Tabernakel. a Exo. 36.8 b‡ And. wit lijnen ghetweerent vā blaewer zyden. etc.

daer

daer aen maken constelick.

2 De lengde eens Tapijts / sal acht ende twintich ellen zijn de breyde vier ellen/ en sullen alle thiene gelijck zijn.

3 Ende sullen telcken vyue tesamen ghevoecht zijn/een aen het ander.

c Oft/strick coordekens

4 En sult c stricklitskens maken/ va geler zijden/aen eens yegelicken Tapijtshoeck daer sy mede sullen tesamen gevoecht zijn/ dat telcken twee en twee aen haren hoecken te samen gevattet worden.

5 Vijftich stricklitskens aen eenẽ yegelickẽ tapijte dat een aẽ het ander te samẽ vatte

d Anders/ haexkens.

6 Ende sult vijftich gulden d hechtselen maken/ daermen de Tapijten mede te samen hechte een aen het ander/op dat het een wooninghe worde.

Een deckfel van elf Tapijten.

7 e Ghy sult oock een deckfel wt Geytenhayr maken/tot eener Huttẽ ouer de wooninge/ van elf Tapijten.

e Exo. 36. 19

8 De lengde eens Tapijts/ sal dertich ellen zijn/ de breyde vier ellen : ende sullen alle elue ghelijck groot zijn.

9 Vyue suldy aen malcanderen voegen/en sesse oock aen malcanderen / dat ghy het seste Tapijt tweeuoudich maket voor aen der Hutten.

f An. strick coordekẽs.

10 Ende ghy sult aen eenen yegelicken Tapijte vijftich f stricklitskens maken aen haren hoecken/ dat sy aen malcanderẽ op den eynden gevoecht worden.

g anders/ eerine.

11 Ende sult vijftich g coperen hechtsels maken/en de hechtselen in de stricklitskens knoopen/ dat de Hutte te samen gevoecht ende een Hutte worde.

h Anders/ ouerlengde

12 Ma/h dat daer ouer is/aen den Tapijten der Hutten/ suldy de helft laten ouer hangen/ achter aen der Hutten.

i Án. dat ter ouer schiet.

13 Op beyden zijden eener ellen lanck/dat het i ouerige zy op der Hutten zijden/ en op beyden zijden haer bedecke.

14 Ouer dit deckfel suldy een deckfel maken/ van roodtachtigen Ramsuellen : daer toe ouer haer een deckfel van Dasse vellen.

Berder. k Exo. 36. 20

15 k Ghy sult oock berderẽ makẽ tot d' wooninge/ van vuyren houte /die staen sullen.

16 Thien ellen lanck sal een Berdt zijn/ en anderhalf elle breedt.

l Anders/ schroeuen.

17 Twee l tappen sal een Bert hebbẽ/dat een aen het ander mengse geset wordẽ: also suldy alle berderen der wooninge maken.

18 Twintich sultẽ haerer staẽ tegẽ Zuydẽ/

19 Die sullen veertich silverẽ voeten beneden hebbẽ/ telckẽ twee voeten onder eenẽ yegelicken berde/aen synen tween tappẽ.

20 Also op der anderen zijden tegẽ Noorden / sullen oock twintich berderen staen.

21 Ende veertich silueren voeten / telcken twee voeten onder eenẽ yegelicken berde.

22 Ma/achter aen der wooninghe/ teghent Westen suldy ses berderen maken.

23 Daer toe twee berderen achter aen de twee hoecken der wooninge.

24 Dat een yegelic dier beiden/ hem met synen hoeckberde van beneden op/ te samen voege/ en bouen aen den hoofde gelijck te samen come met eenen ringe.

25 Dat daer acht berderen zijn met haren siluerẽ voetẽ / dier sullen sesthien zijn/ telcken twee onder eenen berde.

Richelen.

26 Ende sult Richels maken van vuyren houte/ vyue tot den berderen op eener zijden der wooninghe/

27 En vyue tot den berderẽ op der anderẽ zijdẽ d' wooninge/en vyue tot den berderẽ achter aen de wooninge tegent Westen.

m Án. de middelste richel sal in-

28 En m sult de Richelen midden aen dẽ berderẽ henẽ door stootẽ/ en alles te samẽ vattẽ/ vanden eenẽ hoeck tot den anderẽ.

wendich door de berderẽ gaen/ en rijgelen van eenen eynde aen het ander.

29 En sult de berderẽ met goude ouertrecken/en haer ringen van goude maecken / datmen de Richelen daer in steke/ende de Richels suldy met goude ouertrecken.

n Exo. 25. 40

30 n Ende also suldy dan de wooninge oprichten/na der wijse/ als ghy gesien hebt op den Berghe.

Voorhanck inden Tabernakel.

o Anders/ blaeuwe.

31 Ende ghy sult eenen Voorhanck makẽ van o geler zijdẽ/ scharlaken en rosijnroot en witter getweerender zijdẽ en sult Cherubim daer aen maken constelick.

32 Ende sulten hangen aen vier pilarẽ van vuyren houte/ die met goude ouertroghen zijn/en gulden knoopen/ ende vier siluerẽ voeten hebben.

Twee deelẽ of vloeren d' Hutten.

33 Ende sult den Voorhanck met hakẽ aen haken/en de Arcke der Getuygenisse binnen inden Voorhanck setten/dat hy v een onderschept zy/ tusschen den Heylighen en den Allerheylichsten.

p An. genaden decsel.

34 Ende sult den p Genadenstoel settẽ op de Arcke der Getuygenissen/ inden Allerheylicksten.

Tafel.

35 De Tafel settet buyten dẽ Voorhanck/ en den Luchter tegen de Tafel ouer/ tegẽ Zuyden der wooninghe / dat de Tafel staet tegent Noorden.

Laken. q An. doeck

36 En sult een q laken makẽ in de deure d' Huttẽ/ gestickt van geler zijdẽ/ rosijnroot/ scharlaken/ en witter getweerender zijdẽ.

37 Ende sult den seluen laken / vijf pilaren maken van vuyren houte/ met goude ouertoghen/met gulden knoopen/en sult hem vijf r eerine voeten ghieten.

r And. Coperen of metalen

Dat xxvij. Capittel.

1. Vanden Brandtoffer en synen toebehoorte/ 9. Van den Voorhoue der wooninge/ 20. vander Olye en Lampen.

De Brandoffer altaer met synen ghereedtschappe.

a Exod. 38. 1 Ezech. 43. 13

1 Ende sult eenen a Altaer maecken van vuyren houte / vijf ellen lanck ende breedt /dat hy ghelijck viercantich zy/ en drye ellen hooch.

2 b Hoornẽ suldy aen syn vier hoeckẽ maken/ c en sulten met d coper ouertrecken.

b Dat is / opgerichte de eleyne pilaren/ bouen met knoopkens of bloemẽ.

c And. die sullen wt hem gaen en etc.

d Of eerin.

3 Maeckt oock Aschpotten/schoeffelen/ beckens/ Krauwelen/ kolepannẽ : alle syn gereedtschap sult ghy van metael maken.

e roft/ schrẽckwerck.

4 Ghy sult oock een metalen e Traliewerck maken/als een nette/ en vier metalen ringen aen syn vier hoecken.

5 Ghy sultse van beneden op/ om den Altaer henen maken / dat het Traliewerck reyche tot midden aen den Altaer.

6 Ende sult oock handtboomen makẽ tot den Altaer/van vuyrẽ houte/ met f coper ouertrocken.

f and. eerin

7 En sult de hantboomẽ in de ringẽ stekẽ/ dat de hantboomen zijn aen beydẽ syden des Altaers/daermẽ hem mede dragẽ can.

8 Ende sult hem also van berderen makẽ/ dat hy inwendich hol zy, als v op dẽ Berghe ghewesen is.

Den hof met syne ommehanghen.

g Of/ Voorplaue.

h and. ghetweert

9 Ghy sult oock der wooninge eenẽ g hof maken / eenen omhanck van witter ghetweerender h zijden: op eener syden hondert ellen lanck tegent Zuyden.

10 En 20. pilaeren/ op twintich eerin voetẽ/ en hare knoopẽ met harẽ repẽ vã siluer.

i Of/ koper.

11 Also oock tegent Noorden/sal zijn eenẽ omhanck hondert ellen lanck / twintich pilaeren op twintich i eerin voetẽ/ en hare knoopen met harẽ reepen van siluer.

12 Ma/ teghent Westen sal de breyde des Hofs hebben eenen ommehanck/ vijftich ellen lanck/ tien pilaren op tien voeten.

13 Ende teghent Oosten sal de breyde des Hofs hebben/ vijftich ellen.

14 Also dat dẽ omhanc hebbe op eener sydẽ 15. ellẽ/ daer toe drye pilarẽ op drien voetẽ

15 Ende

15 Ende noch eenmael vijftien ellen/ op
der anderen zijden/ daer toe drij pilaeren
op drije voeten.
16 Mn/inder poorte des Hofs sal een lakē
zijn twintich ellen breet / gesticke vā l ge-
ler zijden/scharlaken/rozijnroot eñ witter
ghetweerender kl zijden: daer toe vier pi-
laren op haren vier voeten.
17 Alle pilaren rondtom den Hof/ sullen sil-
uerē reepen eñ siluèren knoopē /eñ ccrene
voeten hebben.
18 Ende de lengde des Hofs sal hondert
ellen zijn/de breyte vijftich ellē/de hooch-
de vijf ellen/van witter getweerender zij-
den/eñ sijne voeten sullen ecrine zijn.
19 Ock alle het lt ghereedtschap der woo-
ninge tot allerley Ampt / eñ alle sijne na-
ghelen/ende alle nagelen des Hofs sullen
ecrine zijn.
20 m Ghebiedt den Kinderen Israels/ dat
sy tot v brengen/ de alder reynste louterste
Olye vā Olyboomen gestooten om te lich-
tē/ diemē alletijt inde Lampen giete/
21 Inder Hutten des nl beschepis/ buyten
den voorhange/die voor der Getuygenisse
hanget: ende Aaron eñ sijne sonen sullense
toerichten/ beyde des morgens eñ des a-
vondts voor den Heere: dat sal v een eeu-
wige wijse zijn / op uwe Nacomelinghen
onder den kinderen Israels.

Dat xxviij. Capittel

1. Vander Priesteren cleedinghe/ende
hare wijinghe.

1 ENde ghy a sult Aaron uwen broeder
ende zijne soonen tot v nemen/wt den
kinderen Israels/dat hy mijn Priester
zy/namelick Aaron eñ sijne sonē/ Nadab/
Abihu/Eleasar/ eñ Ithamar.
2 a Ende sult Aaron uwen broeder b Heyli-
ghe cleederen maken/ ct die heerlick ende
schoon zijn.
3 Ende sult sprekē met allen/ dl die eenes
wijsen herten zijn / dien ick met den Geest
der wijsheyt veruult hebbe/ op dat sy Aa-
ron cleederen maken tot zijner et wijinge/
dat hy mijn Priester zy.
4 Dit zijn nu de cleederen/ die sy maecken
sullen: eenen borstlap/ ft lijfrock/ gl zijdē
rock/ ht engen Rock/ Hoet/eñ Gordel: al-
so sullen sy Heylige cleederen maken uwē
Broeder Aaron/ ende zijnen sonen/dat hy
mijn Priester zy.
5 Daer toe sullē sy nemē gout/ lt gele zijde
scharlakē/eñ rozijnroot/eñ witte kl zijde.
6 Den lijfrock sullen sy makē van goude/
geler zijden scharlakē/rozijnroot/eñ wit-
ter getweernder zijden/constelick.
7 Dat hy op beyden schouderen te samen
ghevoecht/ eñ aen beyden zijden tesamen
gebonden worde.
8 Ende zijnen lt gordel daer op/sal der sel-
uer const ende werck zijn/van goude/geler
zijden/scharlaken/rozijnroot/ende witter
getweernder zijden.
9 Ende sult twee Onixsteenen/nemen/en-
de daer op grauen de Namen der kinderē
Israels.
10 Op eenen yegelicken ses namen/ nā der
ordene haerer mt Ouderen.
11 Dat suldy doen door de Steensnijderē/
die de Segelen grauē/alsso dat sy met gou
de rondtom geuattet worden.
12 Ende sultse op de schouderen des lijf-
rocx hechten/ dat het steenen zijn der ghe-
dachtenisse voor de kinderen van Israel/
dat Aaron hare naemen op beyde schou-
deren drage voor den Heere/ ter ghedach-
tenisse.

tl Anders/ blaeuwer.
k An. lynē.
lt An. vatē.
m Leui. 24. 2 Olye der Lampen.
n' Anders/ Stiftes.
Sach. Het Hebreisch woordt Moed/ hebben wy niet anders we-
tē noch willen houpe-
schē. het sal doch so vele hietē/ als eē ghewisse plaetse ofte stede/ als eē Parochy-
kercke ofte Stift/ daer henē t'volc Israels co-
men/ eñ Gods woordt hoorē souden op dat sy nz na haerer eygen aen-
dacht henē ende weder heyē/ op de bergē in de dalē eñ aen ander plaetsen Gode te offeren.
a Exod. 39. 1
b Psal. 132. 9 Het Iaode-
sche Prie-
sterdom eñ cleedinge.
ct Anders/ ter eeren eñ Chieringhe.
dl Anders/ wijs van herten zijn.
e anders / heyliginge.
ft anders/ Ephod.
Aarōs clee-
deren ende gesmucke.
gl And. wijde heemde.
ht An. Peet lanrock.
lt Anders/ blaeuwe.
k Anders/ sijnwatten lijfrock.
lt Anders/ voorlijft/ oft voorde-
delech.
Ghedencke-
steenen.
mt anders/ Geslachts.
and. ghe-
boorte.

13 Ende sult gulden spanselen maken.
14 Ende twee ketenen vā louteren goude/
met twee eyndē/doch dat de leden in mal-
canderen hanghen/ eñ sultse aen de span-
selen maken.
15 Den borstlap nt suldy maecken nae der
const/als den lijfrock / van goude/ geler
zijden/scharlaken/rozijnroot/ende witter
getweerneder zijden.
16 Vierhoeckich sal hy zijn/ eñ dobbel/een
handtbreedt sal sijne lengde zijn/ende een
handtbreedt sijne breydde.
17 Ende sult hem bullen met vier rijen vol
steenē: de eerste rije zy een Sardix/Topa-
ser/Smaragde.
18 De ander/ een Rubijn/ Saphir/ot De-
mandt.
19 De derde/een Lincurer/Achat/Ametist.
20 De vierde/ een Turckis/ Onich/ Iaspis:
in goude sullē sy genatet zijn/ in allē rijen.
21 Ende sullen na den twaelf namen der
kinderen Israels staen/ gegrauen vanden
Steensnijder/een yegelick na sijnē naem/
na de twaelf stammen.
22 Ende sult ketenen aen de borstlap ma-
ken/met twee eynden / doch dat de leden
in melcanderē hangen/ vā louterē goude.
23 Ende twee gulden ringē aen den borst-
lap / alsoo dat ghy deselue twee gulden
ringen hechtet / aen de twee hoeckē des
Borstlaps.
24 Ende de twee gulden ketenē in de selue
twee ringhen/ aen de beyde hoecken des
Borstlaps doet.
25 Mv de twee eynden der tweer ketenen/
suldy in de spanselen maken/ eñ haer hech-
ten op de schouderen aen den lijfrock/ te-
gen malcanderen ouer.
26 Ende sult twee ander gulden ringē ma-
ken/ende aen de twee ander hoecken des
Borstlaps hechten/aen zijnen voorde/in-
wendich tegen den ‡ lijfrock.
27 Eñ sult noch twee gulden ringen makē/
ende op de twee hoecken beneden aen den
lijfrock / buyten teghen malcander ouer
hechten / daer den lijfrock tsamen gaet/
pt bouen aen dē lijfrock constelick.
28 Ende men sal den borstlap met zijnen
ringen / met eenen qt gelen snoere/aen de
ringhen des lijfrocx knoopen / dat hy op
den constelicken gemaeckten lijfrock ha-
de sitte/ende de borstlap hem niet vanden
lijfrock los en make.
29 Also sal Aaron de namen der kinderen
Israels dragen inden rt borstlap / op sy-
nen herte/wanneer hy in het Heylige gaet
ter gedachtenisse voor dē Heere alletijt.
30 f Ende sult inden Borstlap doen / f licht
eñ Recht/dat sy op den herte Aarons zijn
wanneer hy ingaet voor den Heere/eñ dra
ge het tt Ampt der kinderen Israels op
sijnē herte/ voor den Heere alletijt.
31 Ghy sult oock nt den zijden rock onder
den lijfrock maecken/gantsch van xt ghe-
ler zijden.
32 Ende bouen midden in/sal een hol zijn
ende eenen boort rontom het hol te samē
gevoecht/yt dat hy niet en verscheure.
33 Ende beneden aen synen zoome suldy
Granaetappelen maken van Geler zijdē/
scharlaken/rozijnroot/ om ende om: ende
tusschen de selue/ gulden schellekens oock
rondtomme.
34 Dat daer een gulden schelleken zy/daer
na een Granaetappel/ eñ so voortaen een
gulden schelleken/ eñ wederom een Gra-
naetappel/rondtom aen den zoome desse-
uen zijden rocks.
35 g Ende Aaron sal hem aen hebbē/ wan-
neer

nt Anders/ des Gerich-
tes of rech-
tes suldy/ et cet.
Gestalt des borstlaps.
ot Anders/ Deamant.
‡ anders / Ephod.
pt And. bo-
uen op den constelickē wercke des lijfrocks.
qt Anders/ blaeuwen.
rt anders borstlappe des ghe-
richtes.
f Vrimende Thumim/ wat dat ge-
weest zy / daer van en weetmē nu meer: op Hebreisch hiet het Vrim ende Thumim.
Deut. 33. 8
tt an. recht
xt An. hele rock.
yt And. het wijt hemde totte lijf-
rock etc. vā
xt Anders/ blaeuwer.
yt And. als eenē ouer-
boort eenes pantsiers/ dat hy etc.
z Syr. 45. 10

neer hy dient/ datmē sijnen gelūck hoore/
wanneer hi wt eñ in gaet int Heylige/ voor
den Heere/ op dat hy niet en sterue.
36 Ghy sult oock een a Voorhooft plate
maken van louterē goude/ eñ daer in gra-
uen ghelijckmen de segelen wtgraeft: De
Heylicheyt des Heeren.
37 Ende sult het hechten aen een gheele
snoer/ voor aen dē Hoet op het voorhooft
Aaronis.
38 Dat also Aaron draghe de misdaet des
Heyligen dat de kinderen Israels heyligē
in allen gauen harer Heyliginge: eñ het sal
alletijdt aen sijn voorhooft zijn/ dat hyse
versoene voor den Heere.
39 Ghy sult oock eenen b† engen rock ma-
ken van witter zijden eñ eenen Hoet van
witter zijden maken eñ eenen gestickeden
Gordel.
40 Ende dē soons Aaron/ suldy rockē/ gor-
delen/ eñ huyuen maken/ c† die heerlick eñ
schoon zijn.
41 Ende sultse uwen Broeder Aaron/ met
tsamen sijnē soonē aentrecken ende sultse
saluen/ eñ hare handen d vullen/ eñ hen e†
wijen/ dat sy mijne Priesters zijn.
42 Ende sult hen lijnen nedercleederē ma-
ken/ te bedecken het vleesch der schaemte/
vanden lenden tot aen de f† heupe.
43 Ende Aaron eñ sijne soons sullense aen
hebben/ wanneer sy inde Hutte des g† be-
scheyts gaen/ ofte toetreedē tot dē altaer
dat sy dienen in den Heylichdom/ dat sy
hare misdaet niet en dragen eñ steruē moe-
ten: dat sal hem eñ synen zade na hem een
eeuwige wyse zijn.

a oft/ voor-hooftbladt.
Engenrock b† Anders/ peerlenrock oft oogērock c† Anders/ ter eeren eñ heerlijckhe.
d Wat dit zy/ na tghe-bruyck der Hebreischer sprake/ dat moetmē ge-woon wor-den wt den navolgen-den Capit. 24. veersken etc.
e† Anders/ heyligen.
f† an. dye.
g† and. ge-tuyghenisse ofte stifts.

Dat xxix. Capittel

1. Vander wijinge Aaronis ende sijner Soonen/ 32. haren rechte aen den Offer/ 37. Wijinge des Altaers/ eñ dagheliicken Offer handel eñ wooninge des Heeren/ onder sijnen volcke.

1 Dat isset oock dat ghy hen doen sult/
dat sy my tot Priesters gewijet wor-
den: a neemt eenen ionghen b† Osse/
eñ twee Rammen sonder c† gebreck.
2 Ongheheuelt broot/ eñ ongeheuelde koec-
ken met Oly gemengt/ ende ongheheuelde
vlaeden met Oly bestreken: van Terwen
meel suldy het alles maken.
3 Ende sult het in eenen korf leggen/ ende
inden korue hier toe brenghen/ met den
Osse eñ den twee Rammen.
4 b Ende sult Aaron eñ sijne Soons voor
der deure der Hutten des e† Bescheydts
brengen/ eñ met water wasschen.
5 Ende de cleederen nemen/ eñ Aaron aen
trecken den engen Rock/ eñ f† den zijden
Rock/ eñ den Lijfrock/ eñ den Borstlap tot
den Lijfrock eñ sulten gorden bouēn g† op
den Lijfrock.
6 Ende den Hoet op sijn hooft setten/ ende
de heylige Croone aen den Hoet.
7 Ende sult nemen de Salfoly/ eñ op sijn
hooft gieten/ eñ hem saluen.
8 Ende sijne Soons suldy oock hier toe
brengen/ ende hen den enghen Rock aen-
trecken:
9 Ende beyde Aaron eñ oock hen met gor-
delen gorden eñ hen huyuen opsetten/ dat
sy het Priesterdom hebben tot eeuwigher
wyse: ende sult Aaron eñ sijne Soons de
handen h vullen.
10 i Ende den Osse hier toe brengen/ voor
de Hutte des k† bescheyts/ eñ Aaron met
sijne soons/ sullen hare handen op des
Ossen hooft legghen.
11 Ende sult den Osse slachten voor den

Eenighe woorden:
a Leuit. 8.2 ende 9.2
b† Anders/ Varre/ eñ twee Weders.
c† an. vlecke
d Exo. 40.12
e† Anders/ Geistens.
f† And. het wijt hemde
g† An. het constlick werck des Lijfrocks.
h Dit vullē is in hebre-ischer sprake der welcker men moet ghe-woon wor-den: eñ was dat/ dat inder wijinge den Prieste-ren de hande mz offer geuult wer-den/ voordē Heere. Siet achter int Cap. 24.
i Leuit. 1.3
k† Anders/ stifts/ oft ge-tuyghenisse.

Heere/ voor der deure der Huttē des l† be-
scheydts.
12 Ende sult van synen bloede nemen/ eñ
op des Altaers hoornen doen/ met uwen
vingher/ eñ alle het ander bloedt aen des
Altaers bodem gieten.
13 m Ende sult alle het vette nemen aen
den ingewande/ eñ het Nette om der Le-
ueren/ eñ de twee Nieren met den vette/
dat daer om is/ ende sult het op dē Altaer
aensteken.
14 n Nu des Ossen vleesch/ vel ende mest/
suldy buyten voor den Leger met vier ver-
branden: want het is een Sondoffer.
15 Oock den eenen Ram suldy nemen/ ende
Aaron met syne soonen sullen hare handē
op sijn hooft leggen.
16 Dan suldy hem slachten/ ende van sijnē
bloede nemen/ ende op den Altaer sprengē
rondtom.
17 Ende den Ram suldy verhouwē in stuc-
ken eñ sijn inghewandt wasschen/ ende de
beenen/ ende sult het op syne stucken ende
hooft legghen.
18 Ende den gantschen Ram aensteken op
den Altaer: want het is den Heere een
Brandtoffer/ eenē soeten reuck/ o een vier
des Heeren.
19 p Daer na den anderen Ram suldy ne-
men/ eñ Aaron met sijne soons sullen hare
handen op sijn hooft legghen.
20 Ende sult hem slachten/ eñ van sijnen
bloede nemen/ ende Aaron eñ sijne soons/
op het rechter Oorlapken strijcken/ eñ op
de duymen harer rechterhandt/ eñ op den
grooten teen haers rechten voets: eñ sult
het bloedt op den Altaer sprengen rondt-
om henen.
21 Ende sult vanden bloede op den Altaer
nemen/ eñ salfoly/ ende Aaron ende syne
cleederen/ syne soons ende hare cleederen
besprenghen: so wordt hy ende syne
cleederen/ sijne Soons ende haere clee-
deren ghewijet.
22 q Daer na suldy nemen het vette van-
den Ramme/ den steert/ ende het vette aen
den ingewande/ het vette om der Leuerē/
de twee nieren met den vette daerom/ eñ
de rechte schouder: (want het is een Ram
der r† vulle.)
23 Ende een s† broot/ eñ een Olykoeck/ eñ
een vlade/ wt den korue des ongeheuelden
broots/ die voor den Heere staet.
24 Ende legt het al op de handen Aarons
ende syner Soons/ ende t† beweecht het
den Heere.
25 Daer na nemet van haren handen/ eñ
steeckt het aen/ op den Altaer ten brandt-
offer/ ten soeten reucke voor dē Heere: wāt
dat is een vier des Heeren.
26 u Ende sult de Borst nemen vandē ram-
me der vulle Aarons/ ende sult se voor den
Heere bewegen: Dat sal u deel zijn.
27 Ende sult also heyligen de Wegeborst/
ende de heefschouder/ die beweecht eñ ge-
heuen zijn vanden ramme der vulle Aa-
rons eñ syner Soons.
28 Ende sal Aarons eñ sijner Soons zijn/
tot eener eeuwiger wyse/ vanden kinderē
Israels: wāt het is een Heefoffer/ ende de
Heefoffers sullen des Heeren zijn/ van den
kinderē Israel/ aen haren x† Danckofferē
eñ Heefofferen/ dat sy den Heere doen.
29 y Ende de heylighe Cleederen Aarons/
sullen sijne Soons hebben na hem/ dat sy
daer inne gesalft/ eñ hare handen ghevult
worden.
30 Welcker onder sijnen Soonen/ in sijne
stede Priester wort/ die salse seuē dagē aen

l† Anders/ des stifts.
m Leuit. 3.3
n Leuit. 4.11
o Dit woort gebruyckt Moses seer vele/ eñ wy sullē des ge-woon wor-den/ dat het so vele hee-te als eē of-fer des Hee-ren/ als wy I-neer ghy vā vette een vier saget/ eñ verstaet: Wat is dat ? so spreectmen: het is Gods vier/ dat is/ men offerde aldaer Gode.
p Leui. 8.22
q Leuit. 8.25
r† And. hey-liginghe
s† And. lijfs broots.
t† Anders/ heft het op ende be-weecht het voor dē etc. Deel vandē offer/ den Priesteren/ eñ priesters soonen.
u Leuit. 8.29
x† an. voor-offeren.
y num. 20.26

57

i† In Kiste of Ghetuyghenisse.

trecken, dat hy gae in de Hutte des i† Beschepte te dienen inden Heylighen.

31 Ghy sult dan nemen den Ram der vullinghe, ende zijn vleesch in eener heyliger plaetse koken.

32 Ende Aaron met zijne Sonē sal dessel- *a Levit. 8. 31 ende 24. 9 Mat. 12. 4*
uen rams vleesch eten, a met den broode inden corue voor der deure der Huttē des Beschepts:

33 Want daer is versoeninghe mede gheschiedt, te vullen hare handen, dat sy gheweyet worden: een Vreemder en salt niet eten, want het is heylich.

34 Maer nu wat ouerblyft vandē vleesche der vullinge, eñ vanden broode tot aendē morgen: dat suldy met vier verbrandē, eñ niet laten eten: want het is heylich.

35 Ende sult also met Aaron eñ syne Soonen doen alles wat ick v geboden hebbe:
seuen dagen suldy hare handen vullen. *b dat is ab soluceren eñ leuich spreken, als Psal. 51. Besperges me Hysopo: dat is, outsondicht eñ absoluceert my met Ysop, etc.*

36 Ende dagheliex eenen Osse ten Sondofferslachten, tot eener versoeninge, ende sult den Altaer b outsondighen, wanneer ghy hem versoenet, eñ sult hem saluen, dat hy gewyhet worde.

37 Seuen dagen suldy den Altaer versoenē eñ hem wyen, dat hy zy een Altaer des alderheylichsten: wie den Altaer aenroeren wil, die sal gewyhet zijn.

38 c Ende dat suldy met den Altaer doen: Twee Jarige Lammerē suldy alle mael des daechs daer op offeren: *Dagelicke brantoffer. c Levi. 6. 9 Num. 28. 3*

39 Een Lam des morgens, het ander tusschen den auondt.

40 Eñ tot eenē Lamme, een tiendē d† meel- *1 Par. 16. 40*
bloemen gemengt, met een vierendeel vā een e Hin gestooter Olys, eñ eē vierendeel van een Hin wyns, ten Dranckoffer. *d† And. Semenmeels. e Hin is hier so vele als 12 kroppē, etc.*

41 Met den anderen Lamme tusschen den auont, suldy doen, als met den Spysoffer eñ Dranckoffer des morgens, ten soeten reucke een Vier den Heere.

42 Dat is het dachlicke Brandtoffer by uwen Nacomelinghen, voor der deure der Hutten des f† beschepts, voor den Heere, g daer ick hī v betuyghen, ende met v spreken wil. *f† And. des Kists. g Levit. 1. 1 Num. 17. 4 h† And. my met v beden, ofte beschepdē.*

43 Aldaer wil ick den kinderen Israels i† bekent ende geheylicht worden, in myner Herlickheyt. *i† And. bescheyt geuē Conseggin- ghe Gods.*

44 Ende wil de Hutte des Beschepts met den Altaer heyligen, ende Aaron eñ zijne Soonen my tot Priesteren wyen.

45 k Ende wil onder den kinderen Israels woonen, eñ haer God zijn. *k Levi. 26. 12 Ezec. 37. 26 2 Cor. 6. 16*

46 Dat sy weten sullē, ick zy de Heere haer God, die se wt Egyptenlandt voerde, dat ick onder hen woonde, Ick de Heere haer Godt.

Reuchaltaer.

Dat xxx. Capittel.

1. Van den Reuck Altaer, 12. Hooftschattinge des Volcks, 17. Metalen Waschvaten, 22. Heyliger Salfolye, 34. eñ Reuckwerck.

1 Ghy sult ooch eenē * Reuck Altaer maken van duyren houte, om te roochē, ** Desen Altaer is daer bayet voor den Voorhange indē Heylige eñ niet achter den Voorhange indē Alderheylichsten gesteen. Exod. 27. 1.*

2 Eener ellen lanck ende breedt, recht a vierkantich, eñ twee ellen hooch b† met zynen hoornen. *a† an. vierkantich b† an. eñ de hoornē sullen wt hem selfs zyn.*

3 Eñ sult hem met louterē goude ouertrecken, zijn dackeñ zyne wanden rontomme, eñ zyne hoornen, eñ sult eenen crantz van louteren Goude daeromme maken.

4 Ende twee gulden ringhen onder den crantze tot beyden zyden, datmen handtboomen daer in stecke, eñ hem daer mede draghe.

5 De handtboomen suldy ooch vā duyren houte maken, eñ met Goude ouertrecken.

6 Eñ sult hem setten voor den voorhanck die voor de Arcke der Getuygenisse hāgt, ende voor den c† Genadenstoel, die op het Ghetuygenisse is, van daer ick v betuyghen sal. *c† And. Genadēdecsel.*

7 d Ende Aaron sal daer op roocken goet Reuckwerck alle morgen, wanneer hy de Lampen toerichtet. *d 2 Pa. 26. 16 Dachlicke roocken.*

8 Desseluen gelyckē, wanneer hy de Lampen aensteeckt tusschen den auondt, so sal hy sulck Reuckwerck oock roochen: dat sal het dagelicx roocken zijn voor den Heere, by uwen Nacomelingen.

9 e Ghy sult geen vreemt roockē daer op maken, oock geen Brandtoffer noch Spysoffer, eñ geen dranckoffer daerop offeren. *e Levit. 10. 1*

10 Ende Aaron sal op sijnen hoornen versoenen eenmael inden Jare, met dē bloede des Sondoffers, tot eener versoeninghe.
f Sulcke versoeninge sal jaerlicx eenmael geschieden by uwen Nacomelingen: wāt dat is den Heere het Allerheylichste. *f Leu. 16. 2. 34 Hebr. 9. 7. 25*

11 Ende de Heere sprack met Mose, ende seyde:

12 g Wanneer ghy de hoofden der kinderē Israels tellet so sal een yegelick dē Heere geuen de versoeninghe syner ziele, op dat hen geen plage en h ouercome, wanneer sy ghetelt worden. *g Num. 1. 2 ende 26. 2 2 Sam. 24. 2 h Of, wedernare.*

13 Een yegelick die mede inden getale is, sal eenen haluē Sikel geuen, na dē Sikel des Heylichdoms: i een Sikel gelt twintich k Gera: een sulck half Sikel sal het Heeroffer des Heeren zijn. *Sikel. i Leu. 27. 25 Num. 3. 47 Ezech. 45. 12 k Gera is by ons een halue stuyuer. eñ seuen myten brabandts.*

14 Wie inden getale is van twintich Jarē ende daer en bouen, die sal het Heeroffer den Heere gheuen.

15 De rycke sal niet meer gheuen, ende de Arme niet weyniger aen den haluen Sikel, dienmē dē Heere ter heuinge geeft, voor de versoeninge harer zielen.

16 Ende ghy sult sulck ghelt der Versoeninghe nemen vanden kinderen Israels, ende aenden Godsdienst der Hutten des l† Beschepdts leggen, dat het den kinderen Israels zy eene gedachtenisse voor dē Heere, dat hy hem ouer hare zielen versoenen late. *l† And. Getuygenisse*

17 Ende de Heere sprack met Mose, ende seyde:

18 m Ghy sult oock een n Metalen handtvat maken met eenen Metalen voet, om te wasschen: eñ sult het setten tusschen der Hutten des Beschepdts eñ den Altaer, eñ water daer inne gieten: *Hātvat ofte waschvat. m Exod. 40. 30. n Ofte Coperen.*

19 Dat Aaron eñ syne Soons, hare handen eñ voeten daer wt wasschen,

20 Wanneer sy inde Hutte des Beschepts gaen, ofte ten Altaer, o† of dat sy dienen souden met roocken een vier des Heeren, op dat sy niet en steruen. *o† And. om dat sy roocken souden vengebrant den Offer des Heerē.*

21 Dat sal een eeuwige wyse zijn, hem eñ synen zade, by haren Nacomelingen.

22 Ende de Heere sprack tot Mosen, ende seyde:

23 p Neemt tot v de beste specerye, de edelste Myrre, vyfhondert Sikel, eñ kaneel de helft so vele, vyftich eñ tweehondert, eñ Calmes oock vyftich eñ tweehondert, *Heylighe Salfolye p Exo. 40. 9*

24 Ende Cassien vyfhondert, na den Sikel des Heylichdoms, eñ Olye van Olyboomen, een Hin.

25 Ende maeckt een heylige Salfolye, na der Apoteekeren const.

26 q Ende sult daer mede saluen de Hutte des Beschepts, eñ de Arcke der Ghetuyghenisse, *q Levit. 8. 10*

27 De Tafel, met aller haren Vaten, de *r oft tuyge.*

Lucy-

soste/tuyghe
ofte Vaten.
Luchter met synen gereedtschap/ op den
Reuckaltaer/
28 Den Brandtoffer altaer/met alle synen
gereedtschappe, en het Hantvat met synẽ
voete.
29 Ende sultse also wijen/dat sy het Aller-
heylichste zijn: wiese aenroerẽ wil/die sal
ghewijet zijn.
30 Aaron en syne Soons suldy oock salven/
en hen my tot Priesteren wijen.
31 Ende sult met den Kinderen Israels
spreken/ en seggen: Dese Olye sal my een
heylige salve zijn/ by uwẽ Nacomelingẽ.
32 Op der menschen lijf/ sal sy niet gegotẽ
worden: ghy en sult oock harer gelijcken
niet maecken/ want sy is Heylich/ daerom
sal sy u lieden Heylich zijn.
33 Wie een sulcke maeckt/ oft eenen ande-
ren daer van gheeft/ die sal van synẽ volc-
ke wtgeroept worden.
Heylich
Reuckwerc
34 En de Heere sprack tot Mosen: Neemt
tot u speceryë/ Balsem/ Stactẽ/ Galban/
en reynen Wieroock/ des eenen so veel als
des anderen.
35 Ende maeckt Reuckwerck daer wt/ na
der Apotekeren Const ghemengt/ dat het
reyn en Heylich zy.
36 Ende sult het tot pulver stooten/ en sult
desselven leggen voor het ghetuygenisse/
inder Hutten des besche ypts/ van daer ick
u getuygen sal: dat sal u lieden het Alder-
heylichste zijn.
37 Ende des Reuckwercks gelijcken/ sult
ghy u lieden niet maecken/ maer het sal u
Heylich zijn den Heere.
38 Wie een sodanich makẽ sal/ dat hi daer
mede roocke/ die sal wtgeroept wordẽ van
synen volcke.

Dat xxxi. Capittel.

1. Wat Werckmeesters den Taberna-
kel maken sullen/ 13. Van houdinge des
Sabbaths/ 18. ende gevinge der steenen
Tafelen.

1 ENde de Heere sprack tot Mosen/ende
seyde:
a Exo.35.36
1. Par. 2.20
Bezaleel.
2 a Siet/ick hebbe by namen geroepẽ
Bezaleel den sone Uri/ des soons Hur/ vā
den stamme Juda/
b 1 Reg.7.14
3 b Ende hebbe hem vervullet met den
Gheest Gods/met wijsheyt/ en verstande
ende bekentenisse:
4 Ende met allerley werck constlick te ar-
c and. eerin
beyden van Goude/ Silver/ etc Coper.
5 Constlickẽ steenen te snyden en in te set-
ten/ en constlijcken te timmerẽ van houte/
te maken allerley werck.
Ahalias.
6 Ende hebbe hem toeghedaen/ Ahaliab/
Ahisamachs sone/van den stamme Dan:
en hebbe allerley Wijsen de wijsheyt int
herte gegeven/dat sy maken sullen/ alles
wat ick u geboden hebbe.
b Exo.25.26
27, 28.30
etc Anders/
Seists.
7 b De Hutte des etc Bescheypts/ de Arcke
des Getuygenisses/ dẽ Genadenstoel daer
op/en alle het gereedtschap der Hutten.
8 De Tafel ende haer Vaten/ den suyven
Luchter/ ende alle zijn ghereedtschap/ den
Reuckaltaer.
9 Den Brandtoffers Altaer/met alle zijn
ghereedtschap/ het Handtvat met zijnen
voete.
10 De Ampts cleederẽ/en de Heylige clee-
deren des Priesters Aaron/ en de cleede-
ren zijner sonen tot den Priesterdom.
11 De Salfolye/en het Reuckwerck vā spe-
ceryë totten Heylichdomme: alles wat ick u
geboden hebbe/ sullen sy maken.
12 Ende de Heere sprack tot Mosen ende
seyde:
13 Segghet den kinderen Israels/ ende
spreeckt: f Houdt mynẽ Sabbath: wāt de
selve is een teeckẽ tusschen my en u lieden/
op uwe Nacomelingen/ dat ghy weter/
dat ick de Heere ben/ die u liedẽ heylige.
Sabbath
f Exod.20.8
g Nume.15.
30. 35
h etc An.werc
i Gen.2.2
k Gen.1.31
Exod.20.11
14 Daerom so houdet mynen Sabbath/
want hy sal Heylich zijn: g wie hem ont-
heylicht/ die sal des doodes sterven: want
wie een h etc arbeyt daer in doet/diens ziele
sal wtgeroept worden van synẽ volcke.
Twee tafe-
len Mose.
l Exo.24.12
Deu.5.22
15 Ses daghen salmen arbeyden: maer
aenden sevensten dach is de Sabbath, i de
heylighe ruste des Heeren: wie een arbeyt
doet aenden Sabbathdach/ die sal des
doodes sterven.
16 Daerom sullen de kinderen Israels den
Sabbath houden dat sy hem oock by ha-
ren Nacomelingen houden/ten eeuwigen
Verbonde.
17 Hy is een eeuwich teecken tusschen my
en den kinderẽ Israels: k want in ses da-
ghen maeckte de Heere Hemel en Aerde/
ende aen den sevenden dage ruste de hy/ en
verquickte hem.
18 l Ende doe de Heere wtghesproken hadde
de met Mose/ op den Berch Sinai/ gaf
hy hem twee Tafelen des Getuygenissen/
die waren steenen/ ende gheschreven met
den Vingher Godes.

Dat xxxii. Capittel.

1. Het volck werpt hem een gulden Calf
op/ int afwesen Mosis: 7. Des hem de
Heere met toorne verlaget/ende wilse ver-
delgen. 11. Moses na ernstighen gebede/
15. climt vanden Berghe. 19. Werpt des
Heeren Tafelen ontwee/ 20. ende verpul-
vert het Calf/ 22. Aaron ontschuldicht
hem. 26. Levi volstreckt des Heerẽ straffe o-
ver die overtreders. 30. Moses/na beschel
dinghe des Volcx/keert wederom tot den
Heere/ 34. ende wilt hem die niet laten
versoenen.

a Dat
spreect Mo
ses nz eenẽ
woorde also
als hebbe
hy het volc
verlatẽ met
schandẽ/ en
zy gevlodẽ/
dat sy nz en
weten/ hoe
sy hem nu
doen soudẽ.
Gelijck als
wanneer ons
God eene
cleyne tijd
verlaet/so
denckẽ wy
hy late ons
inder schan
dẽ stekẽ/ en
wy moeten
anders
waert hul-
pe soecken:
so wort dan
sulck Kalf
oock onse
Godt.

1 DOe nu het volck sach/ dat het a Mo-
ses vertooch/ vanden Berge te comẽ/
versamelde het hem teghen Aaron/ en-
de sprack tot hem: b Op/ ende maect ons
Goden/ die ons voorgaen: want wy en we-
ten niet/ wat desen Manne Mosi ghe-
schiet is/ die ons wt Egypten lande ghe-
leyt heeft.
b Act.7.40
c Jud.8.24
d Dat is/
hy malede
het hẽ voor
wat sy voor
een Beeldt
makẽ soudẽ
2 Aaron sprack tot hen: c Scheurt af de
gulden oorringen/ aen de ooren uwer vrou
wen/ uwer soons ende uwer dochteren/
ende brengtse tot my.
3 Doe trocken alle het volck/ hare gulde-
ne oorringen van haren ooren/ en brach-
tense tot Aaron.
4 En hy namse van haren handen/en d be-
werp het met eener griffie/ e en maecte een
ghegoten Calf/ ende sy spraken: Dat zijn
uwe Godẽ/ Israel/ die u wt Egyptenlande
ghelept hebben.
e Dat be-
duyt/dat de
menschẽ lee
re dẽ volcke
voorbeeldẽ
wat sy voor
werckẽ doẽ
soudẽ/ daer
mede sy
Gode die-
nen: want
hier siedy/
dat sy in de-
sen Kalve
gemeynt
hebben den
rechtẽ Go-
de te dienẽ/
dewyle Aa-
ron roepen
laet/ het zy
des Heeren
Feest/ ende
bouwet hẽ
eenẽ altaer.
5 Doe dat Aaron sach/ bouwede hy eenen
Altaer voor hem/ en liet wtroepen/ ende
sprack: Morghen is des Heeren Feest:
6 Ende sy stonden des morgẽs vroech op/
ende offerden Brandtoffer/ ende brachten
daer toe Danckoffer: f daer na settede hẽ
het Volck te eten ende te drincken/ en ston
den op te spelen.
7 De Heere sprack dā tot Mosen: g Gaet/
climt af/ want u Volck/ dat ghy wt Egy-
pten lant ghelept hebt/ heeft het verdor-
ven.
e Psa.106.19
f 1.Cor.10.7
g Deu.9.12
h of menigte
11.Reg.12.28
8 Sy zijn h etc haest vanden weghe afgetre-
den/ dien ick hen geboden hebbe: sy hebbẽ
hen een gegoten Calf gemaect/ ende heb-
bent aengebeden/ ende hem geoffert/ ende
geseyt: i Dat zijn uwe Goden/ Israel/ die
u wt Egyptenlande geleyt hebben.

9 Ende de Heere sprac tot Mosen: h Ick
sie, dat het een hardtneckich volck is.
10 Ende nu/ latet my toe, dat mijnen too-
ren ouer hen vergrimme ende hen versllin-
de l † soo wil ick v een grooten volcke ma-
ken.
11 m † Moses daer entegen badt ernstelic
voor den Heere zijnen Godt / ende sprack:
Och Heere, waerom wil uwen tooren ver
grimmen ouer v Volck, dat gy met groo-
ter cracht ende stercker hant, hebt wt E-
gyptenlande gheleydt?
12 n Waerom sullen de Egyptenaers seg-
ghen ende spreken: Hy heeftse tot haren
ongheluecke wtgheleydt, dat hyse doodde
inden geberchte, ende vernieldese van den
Aerdtbodem: keert v vander grimmicheyt
uwes toorens, ende sy ghenadich ouer de
boosheydt uwes Volcks.
13 Ghedenckt uwe Dienaers / Abraham/
Isaac ende Israel, die ghy by v seluen ge-
sworen, ende hen toeghesegdt hebt: o Ick
wil uwe zaet vermeeren, als de sterren aen
den Hemel, ende alle dat Lande/ dat ick toe
geseyt hebbe/ wil ick uwen zade geuen/ en-
de sullent besitten eewichlick.
14 Alsoo berouwde den Heere dat boose/ dat
hy dreychde zijnen Volcke te doen.
15 p Moses wendde hem en clam vanden
Berge/ ende hadde twee Tafelen des Ge-
tuyghenisses in zijner hant/ die waren be-
schreuen op beyden zyden.
16 Ende Godt hadse selfs ghemaeckt/ ende
selfs de Schrift daerin ghegrauen.
17 Doe nu Jehoua hoorde des volcks ge-
schrey/ dat sy juychten, sprac hy tot Mo-
sen: Daer is een gheschrey in den Legher/
als in den stryde.
18 Hy antwoordde: Het en is niet eenghe-
schrey tegen malcanderen/ q der gener die
bouen ende onder ligghē, maer ick hoor een
geschrey r † van eenen singhenden dantze.
19 s Als hy nu hardt by het Legher quam/
ende het Calf ende dē Reye sach vergrim-
de hy met toorne / ende werp de Tafelen
wt zijner hande, ende brackse beneden aen
den Berghe.
20 t Ende nam het Calf dat sy ghemaeckt
hadden ende verbrandde het met vyer/ en-
de maeckte het tot puluer: ende strooyde het
opt water, ende gaf het den kinderen Is-
raels te drincken/
21 Ende sprac tot Aaron: Wat heeft v dit
volck ghedaen, dat ghy een so groote son-
de, ouer hen ghebracht hebt?
22 Aaron sprack: Mijn heere late zijnen
tooren niet vergrimmen: ghy weet het/
dat dit volck boos is:
23 Sy spraken tot my: Maeckt ons Goden/
die voor ons gaen: want wyen weten niet
hoe het desen manne Mosi gaet / die ons
wt Egyptenlant gheleydt heeft.
24 Ick sprack tot hen: Wie gout heeft / die
u trecke het af, ende gheue het my: ende
ick werp het int vyer/ daer wt is een Calf
ghewordden.
25 Doe nu Moses sach/ dat het volc x † vry
ghewordden was: (want Aaron hadse vry
ghemaeckt door een gheclap / daer mede
hyse syn wilde toerichten.
26 Tradt hy inde poorte des Leghers / en-
de sprack: Hier tot my, die den Heere toe-
behoort. Doe versamelden haer tot hem/
alle kinderen Leui.
27 Ende hy sprack tot hen: So spreeckt de
Heere, de Godt Israels: y Een peghelick
binde zijn Sweerdt op zijne lenden / ende
doorgaet henen ende her, van eender poor-
ten tot der anderen in den Legher/ ende
een peghelick versla zijnen broeder/ vrient
ende naesten.
28 De kinderen Leui deden/ als hen Mo-
ses geseyt hadde: ende in dien dage vielen
van den volcke, drye duysent mannen.
29 Doe sprack Moses: z † Willet huyden
uwe handen den Heere/ een yegelic aen zy-
nen sone ende broeder/ dat huyden ouer v
lieden de seghen ghegheuen worde.
30 Des morgēs sprac Moses tottē volcke:
Ghylieden hebt eene groote sonde gedaē:
nu ick wil opclimmē tot den Heere/ oft ick
misschien uwe sonden versoenen conde.
31 Als nu Moses wederom tot den HEE-
RE quam sprack hy: Och, dat Volc heeft
een groote sonde ghedaen/ en hebben hen
gulden Goden ghemaeckt.
32 a Nu vergeeft hen hare sonde: waer niet
so delget my oock wt uwen b Boecke, dat
ghy gheschreuen hebt.
33 De Heere sprack tot Mosen: Wat? ick
wil dien wt mijnen Boecke wtdelgen/ die
aen my sondicht.
34 So gaet nu henen/ en gheleyt het Volck
henē, daer ick v geseyt hebbe: c Siet/ mijn
Engel sal voor v gaen: Ick sal hare sonde
wel te huys soecken / wanneer myne tydt
coemt/ haer te huys te soecken.
35 d Also plaechde de Heere het volck / om
dat sy dat Calf hadden ghemaeckt/ welck
Aaron ghemaeckt hadde:

Dat xxxiij. Capittel.

1. De Heere heet het Volck/ sonder hem
ende met dreygen, na den Beloefden Lan-
de trecken/ 4. Het Volck draecht leet/ en-
de legt zijn verciersel af/ 7. Moses slaet de
Hutte op/ buyten verre voor den Legher/
ende soo hy daer henen gaet/ siet hem het
volc na inde deure zijner Huttē/ 11. De Hee
re spreeckt met hem vriendelicker wyse/
14. seydt hem toe zijn aengesichte tot Ge-
leyde. 18. Maer zijne volcomene Heerlic-
heydt te sien/ 20. slaet hy hem af.

1 DE Heere sprack tot Mosen: Gaet he-
nen/ treckt van hier, ghy/ en het Volc
dat ghy wt Egyptenlande gheleydt
hebt/ int Lant dat ick Abraham/ Isaac, en
Jacob gesworen hebbe, ende geseyt: a V-
wen zade wil ick het gheuen.
2 b En ick wil voor v henen senden eenen
Enghel, ende wtstooten de Cananiteers/
Amoriteers/ Hethiteers/ Pheresiteers / Heui-
teers, ende Jebusiteers.
3 Int Lant daer Melck en Honich inne
vloeyt: ick en wil niet met v op trecken/
want ghy zijt een c † hartneckich Volc/ ick
mochte v onderweghen verslinden.
4 Doe het Volck dese boose reden hoorde/
droeghen sy leedt/ ende niemandt droech
d † verciersel aen hem.
5 En de Heere sprack tot Mosen: Segget
tot den kinderen Israels: Ghylieden zydt
een hardtneckich Volck / ick sal eenmael
onnieesiens ouer v comen/ en v verdelgen:
ende nu legghet v verciersel van v/ dat ick
weet/ wat ick v doen sal.
6 Also deden de kinderen Israels haer ver
ciersel van hen/ voor den Berghe Horeb.
7 Ende Moses nam de Hutte / ende
sloechse op/ buyten verre voor den leger/
ende hietse een Hutte des e † Bescheydts:
ende wie den Heere vraghen wilde / die
moest wtgaen totter Hutten des Be-
scheydts, voor het Legher.
8 Ende wanneer Moses wtginck totter
Hutten/ soo stont alle het Volck op/ ende
een peghelick tradt in zijner Hutten deure/
f ende saghen hem nae / tot dat hy inde
Hutte quam.

h exo.33.3.
Num.14.1.
Deut.9.13.
Mosis ge-
bedt voor
het volck.
l † anders/
Ick sal v
doen was-
sen) in
groot volc.
m psa.106.23
n num.14.13
o Gen.12.7.
ende 15.5.18.
ende 22.17.
ende 48.16.
p deut.9.15.
q Dat is/
van die
wãe | lacht
winnen ofte
der tesen.
r † ande. s/
der gheneer
die teghen
malcander
singhen.
s Deut.9.17
ende 10.2.
Moses
breeckt de
twee Tafe-
len.
t Deut.9.21
u Ofte: tyte
ofte schreue
het etc.
x † anders/
los/ Het He
bre. scy
woort
Phrea/ luy-
der en heet
hy na den
Duytschen
ge?xeu, vry:
als wilde hi
seggen/ het
volck sy vry
baer en le-
dich ghe-
maeckt van
Godes
woorde en-
de ghehoor-
saemheydt/
ghelijck de
menschen
leere het
volck wilt/
vry los / en
bereydt
maeckt tot
aller Afgo-
derye / ende
doet het
doch der
naeyinghe
als wilden
sy den liedē
ophelpen/
en sy ver te
maken. En
is doch een
Schemetz/
a Schama/
een gehoor
ofte clap-
pinge/ daer
niet achter
is/ anders
onbloot
was: Want
Aaron had-
dese ont-
bloot ter
schanden
voor allen
dien die hen
teghen haer
oprichtedē.
y Num.25.5
z † anders/
Wijet.
a Rom. 9.3.
b psa.69.29
c Exod.13.5.
ende 23.20.
d Niemant
sal zijner
sonde straf-
fe ontloo-
pen.
a Gen.12.7.
ende 13.15.
ende 24.7.
ende 26.4.
Enghel.
b Exo.23.20
ende 32.34.
Deut.7.21.
Josue 24.12
c † anders/
halstarrich.
d † anders/
verciersel.
De Hutte
des stiftes.
e † anders/
Stifts/ Hed
Ghelmoed.
f Den rug-
ge Mosis
sien alle
Werckhey-
lighen/ die
het Gesette
niet ver-
staen/ noch
onder hen
kennen.
2 Cor.3.7.
Deut.31.15.

9 Eñ wanneer Moses inde hutte quã/ so
quam de Wolckpilaer neder/ eñ stont in-
der Hutten deure, ende sprack met Mose.
10 Ende alle het Volck sach de Wolcken-
g pilaer inder Hutten deure staen/ eñ ston-
den op ende neychden hen/ een yeghelick
in zijner Hutten deure.
11 h De Heere dan sprack met Mose/ van
aenghesichte tot aenghesichte/ als een
man met zijnen vriendt spreeckt: eñ wan-
neer hy wederkeerde ten Legher/ so weeck
zijn dienaer Josua, de sone Nun de Jon-
gelinck/ niet wt der Hutten.
12 Eñ Moses sprack tot den Heere: Siet/
ghy sprecket tot my: Leydt het Volck op/
eñ en latet my niet weten/ wien ghy met
my senden wilt: so ghy doch ghesept hebt:
Ick kenne v by namen/ ende hebt genade
voor mijnen ooghen ghevonden.
13 Hebbe ick dan ghenade voor uwen oo-
ghen ghevonden/ soo laet my uwen wech
weten/ op dat ick v bekenne/ ende genade
voor uwen ooghen vinde/ ende siet doch
aen/ dat dit Volck uwe Volck is.
14 Hy sprack: i Mijn aengesichte sal gaen
k † daer wil ick v mede leyden.
15 Hy daerenteghen sprack: So v aenghe-
sichte niet voor ons en gaet/ soo en leydt
ons niet van hier op.
16 Want waerby sal doch bekent worden/
dat ick ende v Volck/ voor uwen ooghen
ghenade gevonden hebben/ dan wanneer
ghy met ons gaet? op dat ick eñ v Volck
l † geroemt worden/ voor allen volcke dat
op den Aerdtbodem is.
17 De Heere sprack tot Mosen: Wat ghy
nu gesproken hebt/ wil ick ooc doen: Wat
ghy hebt genade voor mijnen oogen ghe-
vonden/ ende kenne v by namen.
18 Hy sprack: Soo latet my uwe Heerlick-
heydt sien.
19 Eñ hy sprack: Ick wil voor uwen aen-
gesichte henen/ alle mijne goeden voorby
laten gaen/ eñ wil laten m † predickẽ des
Heerẽ Naem voor v: n Wien ic genadich
ben dien ben ick ghenadich: eñ wiens ick
my ontferme/ diens ontferme ick my.
20 Ende sprack voorder: Ghy en connet
mijn aenghesichte niet sien: want gheen
mensche en sal leven die my siet.
21 Ende de Heere sprack voorder: Siet/
daer is een ruym by my/ daer sult ghy op
den steene staen.
22 Wanneer dan nu mijne Heerlickheydt
voorby gaet/ so wil ick v inder steenklove
laten staen: eñ p † mijne handt sal boven v
hou staen/ tot dat ick voorby gae.
23 Ende wanneer ick mijne handt van v
neme/ so sult ghy my achter na sien; doch
mijn aengesichte en can men niet sien.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. De Heere heet Mosen twee ander Tafelen makẽ/ ende alleene op den Berch comen. Moses roept hem aen/ ende bidt/ dat hy wille met hem trecken. 10. De Heere maket een verbondt met Israel/ ende vernieuwet hem sommige settingen. 28. Moses schrijft de Tafelen. 29. Coemt vã den berge met glinsteriger huyt/ 33. ende met den verschricten volcke/ met verhulleden aenghesichte spreken.

1 ENde de Heere sprac tot Mosen: a Hou
wet v twee steenẽ Tafelen/ als de eer-
ste waren/ dat ick de woorden daer op
schrijve/ die inde eerste Tafelen waren/ die
ghy ghebroken hebt:
2 Eñ zijt morgen bereydt/ dat ghy vroech
op den Berch Sinai climmet/ eñ aldaer
tot my tredet/ op des Berghes toppe.
3 Ende en laet niemant met v opclimmẽ/
dat daer niemandt ghesien en worde om
den gantschen Berge: oock en laet gheen
Schaep ofte Rundt weyden/ tegen desen
Berghe over.
4 Eñ Moses hieu twee steenen Tafelen/
als de eerste waren/ eñ stont des morgens
vroech op/ eñ clam op den Berch Sinai/
als hem de Heere geboden hadde/ eñ nam
de twee steenen Tafelen in zijne handt.
5 Doe quã de Heere neder in eener Wol-
ken/ ende tradt aldaer selfs by hem/ ende
b predickte van des Heeren Naem.
6 Ende doe de Heere voor zijnen aenghe-
sichte voorby ginck/ riep hy: Heere/ Heere
God, barmhertich/ ende ghenadich/ ende
lanckmoedich/ ende van grooter ghenade
ende trouwe.
7 c Die ghy bewijst ghenade in duysent
leden/ ende vergheeft de misdaedt/ over-
tredinghe ende sonde/ d † ende voor wel-
ken niemandt ontschuldich en is: die ghy
de misdaedt der Vaderen te huys soecket
op de kinderen ende kindts kinderen/ tot
in het derde ende vierde lidt.
8 Ende Moses neychde hem haestich tot
der Aerden/ ende badt hem aen/
9 Eñ sprack: Hebbe ick Heere genade voor
uwen oogen gevondẽ/ so ga de Heere met
ons: want het is een hartneckich Volck/
dat ghy onser misdaet ende sonde ghena-
dich zijt/ ende latet ons uwe Erve zijn.
10 Ende hy sprack: e Siet/ ick wil een ver-
bondt maken voor alle uwen volcke/ f eñ
wil wonder doen/ diergheliicken niet ghe-
schapen en zijn in alle landen/ ende onder
alle Volcken/ ende alle het volck/ daer ghy
onder zijt/ sal sien des Heeren werck: want
het sal wonderbaerlick zijn/ dat ick met
v doen sal.
11 Houdt wat ick v heden ghebiede: Siet/
ick wil voor v wtstooten/ de Amoriters/
Cananiters/ Hethiters/ Pheresiters/ He-
viters ende Jebusiters.
12 g Hoedt v/ dat ghy niet een verbondt
en maket met dẽ Inwoonerẽ des landts/
daer ghy in comet/ dat sy v niet een h † er-
gernisse onder v worden:
13 Maer hare Altaren sult ghy i omstor-
ten/ ende hare Afgoden verbreken/ ende
hare k Haghen wtroepen.
14 (Want ghy en sult gheenen anderen
Godt aenbidden/ want de Heere heet een
l Yverer/ daeromme dat hy een m yverich
Godt is.)
15 n Op dat/ waer ghy een verbondt met
den Inwooneren des landts maket/ ende
wanneer sy haren Goden na hoereren/ eñ
offeren haren Godẽ/ o dat sy v niet yt la-
den/ ende ghy van haren Offer etet:
16 q Ende nemet uwe sonen/ hare dochte-
ren tot wijven/ eñ de selve dan haren Go-
den na hoereren/ ende maken uwe sonen/
oock haren Goden na te hoereren.
17 Ghy en sult v geene gegotẽ Godẽ makẽ.
18 r Het Feest der ongheheuelden brooden
sult ghy houden: seven daghen sult ghy
s ongeheuelt broodt eten/ (als ick v gebo-
den hebbe) om der tijt der Maent Abib:
want inder Maent Abib/ zijt ghy wt E-
gypten ghetoghen.
19 t Alles wat zijner Moeder aldereerst
breeckt/ is mijne: wat een Manneken zijn
sal/ in uwẽ Vee/ dat zijne Moeder breect/
het zijn Ossen ofte Schapen.
20 Nu den eersteling des Ezels sult ghy
met een Schaep lossen: waer ghi hem ooc
niet en losset/ so breeckt hem het genecke:
Alle eerstghebooren uwer sonen sult ghy
lossen;

g Ofte ca-
lumne/
h Nu. 12.8
Moses
spreeckt tot
Gode.
i Sijn aen-
gesichte is
hier/ de
wolcke eñ
vyerighe
pilaer.
k And. ende
ick wil v te
rusten bren
gen.
l † An. wat
sonderlinex
Moses be-
geert Godt
te sien.
m † Anders
noemen
n Rom. 9.15
o Is hier
God selfs
Deut. 4.12
Judic. 6.22
ende 13.22
Joan. 1.18
1 Tim. 6.16
1 Joan. 4.12
p † An. met
mijne hant
sal ick v be-
decken/
Prophecie
vã Christo/
welcke sou-
de verschij-
nen inder
Mẽschept/
daerna wã-
neer Mo-
sis rycke
een eynde
hadde/ on-
der dies sou
de Moses
indẽ steene
staen/ eñ dẽ
toegeseydẽ
Christum
sien eñ pre-
dicken/ tot
dat hy qua-
me/ dat also
Israel Go-
des woordt
altijt hebbe
tot op Chri
stum.
Twee stee-
nen Tafelẽ
richtet Mo
ses wederõ
toe.
a Deut. 10.1

b Moses
beschrijft
hier dese
heymelick-
dat Chri-
stus de Hee
re sy/ die
voor hen
(dat is) voor
den volcke
des Geset-
tes soude
voor henen
gaen/ eñ pre
dicken/ dat
de gantsche
wereldt schul
dich sy/ eñ
allẽ wt ge-
naden/ ende
niet met ver
dienstẽ moe
ten salich
worden.
c Jere. 32.18
Deut. 5.9
Psal. 143.2
d † an. doch
en laet hyse
gheens
weechs on-
gestraft.
Gods ver-
bondt met
Israel.
e Deut. 5.2
f Jere. 32.21
Josue 3.16
ende 6.20
ende 10.13
g Exo. 23.32
Nu. 34.51
Deut. 7.3
1 Reg. 11.2
h † Anders/
aenstoot
i Ofte/ om-
rijten/
k ofte/ Lust-
wouden
l Ofte/ Ja-
louser/
m Ofte/ Ja-
lours/
n Exo. 23.32
Deut. 7.4
o Nu. 25.2
p of/ te gast
opnemen:
‡ Anders/
noodeu/
q 1 Reg. 11.2
Ongheheu-
velt broodt
r Exo. 12.14
ende 23.15
s Ofte/ onge-
deesemt
Eerstghe-
boorte
t Ex. 13.2.12
ende 22.29
Nu 18.15
Ezec. 44.30
Luce. 2.23

u Exo. 23.15 Deut.16.16 Spr 35.6 Dyerdach. x Exo.20.9. ende.23.12 ende 31.14 ende 35.2 Leuit 23.3 p Exo.23.16 z Exo. 23.17 Deut.16.16

loſſen: u ende dat daer niemant voor my
ledich en verſchyne.
21 x Ses daghen ſult ghy aerbeyden / aen
den ſeuenden daghe ſult ghy vyeren/ bey-
de met ploeghen ende met oogſten.
22 y Het Feeſt der weken ſult ghy houden/
met den eerſtelinghen der Terweuoogſte/
ende het Feeſt der inſamelinghe/ wanneer
het Jaer om is.
23 z Drie mael int Jaer / ſal alle mans naē
verſchynen voor den Heerſchapper / den
Heere ende God Iſraels.
24 Wanneer ick de Heydenen voor v wt-
ſtooten ende uwe * Landtpalen verwydē

* of grent-ſen.

ſal/ſo en ſal niemant ws landts begeeren/
bewyle ghy henen opgaet/ drymael inden
Jare te verſchynen voor den Heere uwen
Godt.

a Exo.23.18 * Hier merct dat Chriſti bloedt niet beneuens
te by hem en ydt ey-gē menſchē leere ende wercken/ Mat.16.6. b Exo.23.19 Deut.16.2. Prou. 3.9. c Deu.14.21 d Ex. 24.18 Deu 9.9.18 e Deu.4.13. ende 10.4. Moſis aēgheſichte blinckt.

25 a Ghy en ſult het bloedt myns Offers/
niet offeren op den * ghedeeſemden broode/
eñ het offer des Paeſſchenfeeſts / en ſal de
nacht niet ouer blyuē tot aenden morgen.
26 b De eerſtelingē van dē eerſten vruchtē
ws Ackers ſult ghy in het huys des Hee-
ren ws Gods brenghen: c ghy en ſult het
Bocxken niet koken / wanneer het noch
aen zyner moeder melck is.
27 Eñ de Heere ſprac tot Moſen: Schrijft
deſe woorden: want na deſe woorden heb-
be ick met v/ ende met Iſrael een verbōdt
ghemaeckt:
28 d Ende hy was daer by den Heere veer-
tich daghen ende veertich nachten / ende
en att gheen broodt/ ende en dranck geen
water: e eñ hy ſchreef op de Tafelen ſulck
een Verbondt, de thien Woorden.
29 Doe nu Moſis vanden Berghe Sinai
ginck, hadde hy de twee Tafelen des ghe-
tuygeniſſes in zyner hant, eñ en wiſte niet
dat de huyt zyns aengeſichts glinſterde/
daervan dat hy met hem geſprokē hadde.
30 Ende doe Aaron ende alle kinderen Iſ-
raels ſaghen / dat de huydt zyns aenghe-
ſichts glinſterde, vreeſden ſy hen tot hem
te naken.
31 Doe riep hen Moſes: eñ ſy wenden hen
tot hem/ beyde Aaron ende alle Ouerſten
der Menichte, ende hy ſprack met hen:
32 Daer na naerderden hen alle de kinde-
ren Iſraels tot hem/ ende hy geboodt hen
alles wat de Heere met hem ghesproken
hadde op den Berghe Sinai.

f 2 Cor. 3.13.

33 f Eñ wanneer hy ſulcx al met hen ſprac/
leyde hy een deckſel op zyn aengheſicht.
34 Eñ wanneer hy in ginck voor dē Heere/
met hem te ſprekē/ nam hy het deckſel af/
tot dat hy wederom wt ginck: eñ wanneer
hy wt quam/ ende ſprack met den kinderē
Iſraels, wat hem gheboden was/
35 So ſagen dan de kinderen Iſraels zyn
aengeſichte aen/ hoe dat zyn aengheſichte
glinſterde: ſo leyde hy het deckſel wederom
op zyn aengeſichte / tot dat hy wederom
henen ghinck met hem te ſpreken.

Dat xxxv. Capittel.

1. Hier worden ſommighe ſettinghen
vertelt/ 4. ende voornemelick wat tot den
Tabernakel behoordt / beſtemt: 20. Het
volck brengt meer dan te vele. 29. Konſte-
licke Werckmeeſters worden beſtelt.

Sabbath te heyligen.

1 ENde Moſes verſamelde de gantſche
Menichte der kinderen Iſraels / ende
ſprack tot hen: Dat is het dat de Hee-
re gheboden heeft/ dat ghylieden doen ſult.

a Exo. 20.9 ende 23.12 ende 31.14 ende 34.21. Leuit.23.3.

2 a Ses daghen ſult ghy arbeyden/ den ſe-
uenden dach daerentegē / ſult ghy heylich
houden / een Sabbath der ruſte des Hee-
ren: wie daerinne arbeydt/ die ſal ſteruen.
3 Ghy en ſult geen vyer aenſteken/ aen dē
Sabbathdach/ in alle uwen wooningen.
4 * Ende Moſes ſprack tot der gantſcher
Menichte der kinderen Iſraels: Dat is
het/ dat de Heere gheboden heeft:
5 Geeft onder v Heefoffer den Heere: b al-
ſoo dat het Heefoffer des Heeren/ een ye-
ghelick willich brenghe / Goudt/ Siluer,
c Koper:
6 d † Gele zyden, Scharlaken/ rozynroot/
witte zyden ende Geyten hayr.
7 Roodtachtighe Ramſuellen / Daſſen-
vellen, ende Uuren hout/
8 Olye ter Lampen / ende ſpecerye ter ſal-
uen/ ende tot goeden Reuckwercken/
9 Onich ende ingeuatede ſteenen/ ten Lyf-
rocke, ende ten Borſtlappe.
10 Ende wie onder v lieden verſtandich is/
die come ende make wat de Heere ghebo-
den heeft:
11 Namelicken/ de Wooninghe met haer-
der Hutten eñ Deckſelen, Ringhen, Ber-
deren, Rychelen, Pilaren/ ende Voeten.
12 De Arcke met haren Handtboomen/ dē
e † Ghenadenſtoel ende Voorhanck.
13 Den Diſch met zynen Handtboomen/
ende alle zyn ghereetſchap, eñ de Schou-
brooden.
14 Den Luchter te luchten / eñ zyn gereet-
ſchap eñ zyne Lampen eñ Olye ten lichte
15 Dē Reuckaltaer met zynē Hantboomē,
de ſalue ende ſpecerye ten Reuckwercke/
het laken voor de deure der Wooninghe.
16 Den Brandtoffers Altaer / met zynen
metalen f Tralyewercke/ Handtboomen/
ende alle zyne g ghereetſchap: h † het
Handtvat met zynen voete.
17 Den omhanck des Voorhofs met zynē
Pilaren ende voeten / ende het laken der
Poorten aen den Voorhoue.
18 De Naghelen der Wooninge ende des
Voorhofs met haren zeelen.
19 De cleederen des Ampts ten dienſte in-
den Heylighen de heylige cleederen Aaron
des Prieſters, met den cleederen zyner ſo-
nen, ten Prieſterdomme.
20 Doe ghinck de gantſche Menichte der
kinderen Iſraels, wt van Moſe:
21 Ende alle die het geerne eñ gewillichlic
gauen/ quamen / ende brachten het Heef-
offer den Heere/ ten wercke der Huttē des
Beſcheydts / ende tot alle zyne dienſten/
ende tot den heylighen cleederen.
22 So brachten nu beyde Mans eñ Vrou
wen/ die het willichlick deden/ i † Gheſ-
pen/ Oorringhen/ Ringhen ende Spanſe-
len/ k † ende alderley gulden getuych: daer
toe bracht een yeghelick l Goudt ter be-
weghinghe den Heere.
23 Ende wie daer hadde gele zyden, ſchar-
laken/ Rozynroot / witte zyden / Geyten-
hayr, rootachtige Ramſvellen ende Daſ-
ſenvellen, die brochte het.
24 Ende wie Siluer ende Metael hief, die
bracht het ter Heffinghe den Heere: eñ wie
Uuerenhout hadde, die brachte het tot al-
derley werck des Godsdienſts.
25 Eñ welcker verſtandighe vrouwen wa-
ren/ die wrochten met haren handen, ende
brachten haer werck van gheler Syden,
Scharlaken/ Rozynroot/ witter Syden.
26 Ende welcker vrouwen ſulcke arbeyden
conden, ende willich daer toe waren / die
wrochten Geyten hayr.
27 De Vorſten nu / brachten Onich / ende
ingeuatede ſteenen ten Lyfrocke/ ende ten
Borſtlappe/
28 Ende Specerye ende Olye tot den Lich
ten, ende ter Salue/ ende tot goedē Reuc-
wercke,

* Wat God daer bouen vanden 25. cap. aen tot op het 32. Moſi beuolen heeft/ vāder wooninge ende alle harer ghereede te maken/ dat wyſt hy in deſen Cap. den volcke aen etc.
b Exo.25.2.
c Oft ceren of metael.
d † Anders/ blauwe
e † An. Ge-nadendecſel
f Schrenc-werck.
g Of, vaten
h † Anders/ Waſchvat.
i † Anders/ Hechtſels/ oft Armſpā-ſels.
k † Anders/ welck ghe-tuych alles guldē was.
l Deſe twee woordē, he-uen ende be wegen/ moe-tē wy leerē gebruycken eñ verſtaē: want een Offer ofte gaue tot Godesdienſt heet daerō een heue/ of Heefoffer/ om datmen het den Hee-re ſteeckt in de hoochde hief, doch beweginge heet, datmē herwaerts ende ginſ-waerts tooch int vier eynden tegen Ooſ-te Weſten/ Zuyden eñ Noorden.

29 Also brachten de kinderen Israels bijwillich/beyde mans eñ vrouwē/tot allerley werck dat de Heere gheboden hadde door Mosen/datmen het maken soude.

Bezaleel. m Exo.31.2.

30 Ende Moses sprack tot den kinderen Israel: m Siet/de Heere heeft by namen gheroepen Bezaleel den sone Uri/ des soons Hur/van den stamme Juda/
31 Ende heeft hem veruult met den Geest Godts/dat hy wijs/verstandich/ende geschickt sy tot allerley werck:
32 Constelicken te arbeyden/van goude/siluer n ende metael.

n ofte/eerin ofte koper.

33 Edele steenen te snijden/ende in te setten/hout te timmeren/te maken allerley constlick arbeydt.

Ahaliab.

34 Eñ heeft hem onderwijsinge in zijn hert te ghegheuen/met tsamen Ahaliab/den sone Ahisamach van den stamme Dan.
35 Hy heeft hare herten met wijsheyt veruult te maken allerley werck/te snijden/wercken/ende te sticken/met geler zijden/scharlaken/rozijnroot/eñ witter zijden:eñ met weuen/dat sy maken allerley werck/ende constelick arbeydt vinden.

Dat xxxvj. Capittel.

1. Hier gaet het werck aen/ 6. Den volcke werdt verboden/meer te brengen/ten bouwe des Tabernakels. 8. Tappyten 20. Berderen/x. Rijchelen/z. ende voorhanck worden ghemaeckt.

Hier gaet nu het werc aen.

1 De arbeydden Bezaleel eñ Ahaliab/ende alle wijse mannen/dien de Heere wijsheyt eñ verstant gegeuen hadde/te weten: Hoe sy allerley werc maken souden/ten dienste des Heylichdoms/na allen dat de Heere gheboden hadde.
2 Ende Moses riep den Bezaleel ende Ahaliab/ende alle wyse mannen/dien de Heere wijsheydt ghegeuen hadde in hare herten/namelicken/alle die hen willich daer toe aenboden/ende toe traden te arbeyden aen den wercke.

a t'anders/ Heffinghe.

3 Ende sy namen tot hen van Mose alle a † Heuinghe die de kinderen Israels brachten/totten wercke des diensts des Heylichdoms/op dat het ghemaeckt werde: want sy brachten alle morghen hare ghewillighe gauen tot hem.
4 Doe quamen alle Wyse/die aen dē wercke des Heylichdoms arbeydden/een pegelick na zijnen wercke/dat sy maeckten/
5 Ende spraken tot Mosen: Het volck brengt te vele/meer dan ten wercke deses diensts noot is/dat de Heere te maken gheboden heeft.
6 Doe geboot Moses/datmen liete roepen door het Leger: Niemant en brenghe meer b † ter Heuinghe des Heylichdoms; c † doe hielt het volck op/te brenghen.

b † Anders/ Heffinghe. c † anders/ wert den volcke gheweert. anders/eñ alsoo verbootmen het volck te offeren.

7 Want des dincks was ghenoech tot allerley werck/dat te maken was/ende noch daer ouer.
8 d Also maecten alle wijse mannen onder den arbeyders/aen den wercken: de Wooninge/tien Tapijten van witter getwernder zijden/ e † gheler zijden/scharlaken/rozijnroot/Cherubim constelick.

d Exo.26. Tien Tapijten. e † anders/ blauwer.

9 De lengde eens Tappyts/was achtentwintich ellen/ende de breydde vier ellen: ende waren alle van eener mate.
10 Ende hy knoopte elcken vijf Tapijten tsamen/een aen het ander.
11 Eñ maeckte ghele f † knoophens aen eens pegelicks Tappyt kant/daer sy te samen gheuoecht werden:

f † anders/ schuffelkēs stricklitskēs ofte stricksnoorkēs.

12 Elcken vijftich knoophens aen eenen Tappyte/daer een het ander mede vatede:
13 Eñ maecte vijftich gulden Rinckens/ende voechde de Tapijten met den Rinckens een aen het ander te samen/ dat het eene Wooninghe werdt.

Elf Tapijten.

14 Eñ hy maecte elue Tapijtē van Geytshayr/tot der Hutten ouer de Wooninge.
15 Dertich ellen lanck/eñ vier ellen breet/alle van eener mate.
16 Eñ voechde harer vijf te samen op een deel/ende ses te samen op het ander deel.
17 Eñ maecte elcken vijftich knoophens aen een peghelick Tappyt aen den randt/daer sy mede te samen ghehecht werden.
18 Ende maeckte elcken vijftich metalen Rinckens/daer de Hutte me[de] te samen in een gheuoecht werdt.
19 Eñ maecte een Decksel ouer de Hutte/van rootachtigen Ramsuellen/ende ouer die/noch een Decksel van Dassenvellen.

Berders. g Exo.26.

20 g Ende maeckte berderen ter Wooninghe van bueren houte/die staen souden.
21 Een peghelick tien ellen lanck/ende anderhalue elle breet.
22 Ende aen eenen peghelicken twee tappen/daer een aen het ander mede ghesett werdt: alsoo maeckte hy alle berderen ter Wooninghe.
23 Dat derseluen berderen twintich tegent Zuyden stonden.
24 Ende maeckte veertich silueren voeten daer onder/onder een peghelick bert twee voeten/aen zijnen twee tappen.
25 Alsoo ter anderen zijden der Wooninghe teghent Noorden/maeckte hy oock twintich berderen.
26 Met veertich siluerē voeten/onder een peghelick berdt twee voeten.
27 Nu achter aen der wooninghe tegent Westen/maeckte hy ses berderen.
28 Ende twee ander op de twee hoecken der wooninghe achter aen.
29 Dat een peghelick der beyden/hen met zijnen hoeckberde van beneden h op paerde/ende bouen aen den hoofde tsamen quame met eenen clampe.

h oft/twee tsamen vereenichden.

30 Dat de berderen achte werden/ende sestien siluerē voeten/onder eenen pegelicken twee voeten.
31 Ende hy maeckte rijchels van bueren houte/vijue totten berderen op der eener zijden der wooninghe.

Richelen.

32 Ende vijue op der anderen zijden/ende vijue achter aen teghent Westen.
33 Ende maecte de i † rychelen dat sy midden in den berderen door henen ghestooten werden/van eenen eynde ten anderen.

i † anders/ den middelsten rychel/ dat hy inwendich door de berderen gaen/ eñ rychelen sullen van/ etc. gaen.

34 Eñ ouertooch de berderen met goude/daerentegen hare ringen maeckte hy van goude tot den rychelen/ende ouertooch de rijchelen met goude.

Voorhanck

35 Ende maeckte den Voorhanck met den Cherubim daer aen constelick van gheler zijden/scharlaken/rozijnroot/ende witter ghetwernder zijden.
36 Eñ maecte tot derseluen vier pilaerstijlen van bueren houte/eñ ouertoochse met goude/eñ hare coppen van goude/ende goot daer toe vier siluerē voeten.
37 Ende maeckte een laken in de deure der Hutten/van gheler zijden/scharlaken/rozijnroot/ende witter ghetwernder zijden ghesticket:
38 Ende vijf Pilaren daer toe met haren knoppen: ende ouertooch hare knoppen ende reepen met goude/ende vijf metalen voeten daer aen.

Dat xxxvij. Capittel.

1. Van der Arcke des getuygenisse met haren Dantboomen/ 6. Ghenadenstoele/ 10. Dissche der Schoubroodē/17. Luchter/ 25. Reuck-

25. Reuckaltaer/ 29. Heyligher olye/ ende Reuckwerck.

De Arcke wort ghemaeckt. a Exo.25.10

1 ENde a Bezaleel maeckte de Arcke van bueren houte/ twee ellen ende een halue lanck/ anderhalue elle breedt ende hooch..
2 Ende ouertooch se met louteren goude/ binnen ende buyten/ ende maeckte eenen gulden crans rondtom.
3 Ende goot haer vier gulden Ringhen aen hare vier hoecken/ op elcker zyden twee.

* ofte/ stanghen.

4 Ende maeckte * Handtboomen van bueren houte/ ende ouertooch se met goude.
5 Ende stackse in de Ringen aen der Arcken zyden/ datmense draghen conde.

Ghenadenstoel. b † anders/ Ghenadendecksel.

6 Ende maeckte den b † Ghenadenstoel van louteren goude/ twee ellen ende een halue lanck/ ende anderhalue elle breet.
7 Ende maeckte twee Cherubim van dichten goude aen de twee eynden des Ghenadenstoels:
8 Eenen Cherub aen desen eynde/ den anderen aen ghenen eynde.
9 Ende de Cherubim breydden hare vleugelen wt van bouen af/ ende bedeckten daermede den Ghenadenstoel: ende hare aensichtnen stonden tegen malcanderen / ende saghen op den Ghenadenstoel.

Tafel. c Exo.25.23.

10 c Ende hy maeckte den Disch van bueren houte/ twee ellen lanck/ een elle breet/ ende anderhalue elle hooch.
11 Ende ouertooch se met louteren goude / ende maeckte eenen gulden crans daerrontme.
12 Ende maeckte hem eenen lyst daerom/ eener handtbreet hooch/ ende maeckte eenen gulden crans rondtom den lyste.
13 Ende goot daer toe vier gulden Ringen ende maecktese aen de vier hoecken aen zyne vier voeten/
14 Hardt aen de lysten / dat de Handtboomen daer in waren/ daermen den Disch mede droech.
15 Ende maeckte de Handtboomen van bueren houte / ende ouertoochse met goude/ datmen den Disch daermede droech.

d † anders/ Lepelen/ halueteren ende vaten daermen mede repucht/ in welcke ghegoten wort.

16 Ende maeckte oock van louteren goude het tuych op den Disch: Schotelen/ d † Bekeren/ Cannen ende Schalen / daermen mede wt ende in schenckede..

Luchter. e Exo.25.31.

17 e Ende maeckte den Luchter van louteren dichten goude : daer aen was den Schacht met Rieten/ Schalen / Knoopen ende Bloemen
18 Ses Rieten gingen tot zyner zyden wt/ tot eener yegheleicker zyden drye Rieten.
19 Drye Schalen waren aen eenen yegelicken Riete met Knoopen ende Bloemen.
20 Aen den Luchter waren vier Schalen met Knoopen ende Bloemen.

f Ofte/ Schachten

21 Telcken onder twee f Rieten eenen Knoop: dat alsoo ses rieten wt hem ginghen.
22 Ende hare Knoopen ende Rieten daer aen ende was altemael een dicht louter gout.

Seuen lampen.

23 Ende maeckte de seuen Lampen met haren Lichtscheeren/ ende Bluschhoornen van louteren goude.

g Ofte/ Talent. h Ofte/ gheerschap. i anders/ vaten.

24 Wt eenen g Centener fijn gouts maeckte hyse/ ende alle haer h † gheruych.

Reuckaltaer. i Exo.30.1.

25 i Hy maeckte oock den Reuckaltaer van bueren houte/ een elle lanck ende breet/ gelyck vierkantich / ende twee ellen hooch met zynen hoornen:
26 Ende ouertooch hem met louteren goude/ zyn dack ende zyne wanden rondtom/ ende zyne hoornen/ ende maeckte hem eenen crans rontomme/ van louteren goude:
27 Ende twee gulden Ringen onder den crans tot beyden zyden/ datmen de Handtboomen daer in stake/ ende hem daer mede droege.
28 Ende de Handtboomen maeckte hy van bueren houte/ ende ouertooch se met goude.
29 Ende maeckte de heylighe Salue ende Reuckwerck van reyner specerye/ nae der Apotekers conste.

Dat xxxviij. Capittel.

1. Vanden Brandtofferaltaer/ 8. Hantvate/ 9. Voorhoue/ ende haren toebehooren/ 24. Summa des gouts/ siluers/ ende copers/ dat aen den ganschen wercke des Tabernakels verarbeydt is.

Brandtofferaltaer. a Exo.27.1. 2.Par.1.5.

1 ENde maeckte den a Brantofferaltaer van bueren houte/ vijf ellen lanck ende breedt/ ghelyck vierkantich/ ende drye ellen hooch.
2 Ende maeckte vier hoornen die wt hem ginghen aen zyne vier hoecken/ ende ouertooch het met b koper.

b Ofte/ eerin. c † anders/ Bessemen. d Ofte/ schrenckwerck.

3 Ende maeckte allerley tuych tot den Altaer/ Aschpotten/ c † Schoeffelen/ Beckenen/ Crauwelen/ Colepannen/ alles van coper.
4 Ende maeckte aen den Altaer d Traliewerc als een Nette van metael/ rontom/ van beneden op tot aen de helft des Altaers.
5 Ende goot vier Rinckkens aen de vier hoecken des metalen Traliewercx tot den Handtboomen.
6 De selue maeckte hy van bueren houte/ ende ouertooch se met koper/

e Exo.27.8. Handtvat. f † anders/ Waschvat. g † anders/ met den spieghelen der versamelden/ die voor der deure der Hutten des verschepts hen versamelt hadden.

7 Ende stackse in de Ringen aen de zyden des Altaers/ datmen hem daermede droech/ e ende maeckte hem inwendich hol.
8 Ende maeckte het f † Hantvat van koper/ ende zynen voet oock van koper/ g † tegen de h vrouwen/ die voor de deure der Hutten des Ghetuyghenisse dienden.

h Dese vrouwen waren de aendachtighe Weduwen ende vrouwen/ die met vasten ende bidden voor der Hutten Gode dienden; Als 1.Sam.2. verwoset/ ende Paulus 1.Tim.5.5. Als ooc Lucas de heylige Prophetinne/ Hanna noemet ofte prijset. Luce 2.37. i † anders/ Hof/ k Ofte/ eern.

9 Ende hy maeckte den i † Voorhof teghent Zuyden/ met eenen omhange/ hondert ellen lanck/ van witter ghetweernder zyden/
10 Met haren twintich Pilaerstylen/ ende twintich voeten van coper/ hare Knoopen ende Reepen van siluer.
11 Desseluen gelijcken tegen Noorden/ hondert ellen/ met twintich Pilaerstylen/ ende twintich voeten van metael / hare Knoopen ende Reepen van siluer.
12 Nu/ teghent Westen vijftich ellen/ met thien Pilaerstylen/ ende tien voeten/ ende hare Knoopen ende Reepen van siluer.
13 Teghent Oosten vijftich ellen.
14 Vijfthien ellen op elcker zyden der Poorte aen den Voorhof.
15 Telcken met drye Pilaerstylen ende drye voeten.
16 Dat alle omhanghen des Voorhoofs waren van witter ghetweernder zyden.
17 Ende de voeten der Pilaerstylen van metael/ ende hare Knoopen ende Reepen van siluer: alsoo dat hare coppen ouertoghen waren met siluer: daerentegen hare Reepen waren silueren/ aen allen Pilaerstylen des Voorhofs.
18 Ende het laken inder Poorte des Voorhofs/ maeckte hy ghesticht van gheler zyden/ scharlaken / roosenroot / ende witter getweernder zyden/ twintich ellen lanck/ ende vijf ellen hooch/ na der mate der omhanghen des Voorhofs.
19 Daer toe vier Pilaerstylen / ende vier voeten van metael/ ende hare Knoopen van siluer/ ende hare Knoopen ouertogen / ende hare Reepen silueren.
20 Ende alle Nagelen der Wooninge ende des Voorhofs rontomme/ waren van k koper

Summa des gouts/ siluers/ ende copers/ dat in desen wercke verarbeyt is.

21 Dat is nu de summa tot der Wooninghe des Ghetuyghenisse/ die vertelt is/ als Moses ghesepdt heeft/ ten Godtsdienste der Leuiten/ onder der handt Ithamar/

Aarons des Priesters soons/
22 Die Bezaleel de sone Uri des soons Hur vanden stamme Juda/ maeckte alle dinck als de Heere Mosi gheboden hadde.
23 Ende met hem Ahaliab de sone Ahisamach vanden stamme Dan/ een Meester te snijden/ te wercken/ ende te sticken met ghelen zijden/ Scharlaken/ Rozijnroodt/ ende witter Zijden.
24 Alle het gout dat daer verarbeydt is in desen gantschen wercke des Heylichdoms dat totter bewegingë ghegheuen werdt/ is negen eñ twintich Centener seuen hondert ende dertich Sikel/ na den Sikel des Heylichdoms.
25 Des Silvers dat van der Menichte quam / was hondert Centener / duysent/ seuen hondert/ ende vijfentseuentich Sikel/ nae den Sikel des Heylichdoms.
l Exo.30.12.
26 l So menich hooft/ soo menich half Sikel/ na den Sikel des Heylichdoms / van allen die getelt werdë/ van twintich Jarë aen/ eñ daer bouen: ses hondertmael duysent/ drie duysent/ vijf hondert eñ vijftich.
m Of/ Talenten
27 Wt de hondert Centeneren Silvers/ gootmen de voeten des Heylichdoms / eñ de voeten des Voorhancks. hondert voeten / wt hondert Centeneren / telcken een Centener ten voete.
28 Ende wt de duysent/ seuenhondert ende vijfende tseuentich Sikelen/ werden ghemaeckt de Pilaerstijlen knoopen/ eñ hare Koppen ouertoghen/ ende hare Reepen.
29 De bewegingghe des metaels / was tseuentich Centeners / twee duysent eñ vier hondert Sikelen.
30 Daer wt werden ghemaeckt de voeten in de deure der Hutten des Bescheydts/ ende den metalen Altaer / ende het metalen Tralewerck daer aen / ende alle het tuych des Altaers.
31 Daertoe de voetë des Voorhofs rontom: ende de voeten der Poorte aen den Voorhof/ alle Naghelen der Woonighe: ende alle Naghelen des Voorhofs rondtomme henen.

Dat xxxix. Capittel.

1. Vandë Priesters cleederë/ hoe die ghemaect werdë. 32. Alle werc des Tabernakels wert volbijnt eñ tot Mosë gebracht.

Aaronscleederen. a Exod.28.1 b † Anders/ blauwe c † Anders. Ampteleeders om te dienë in het Heylichdõ/ eñ maecten Aaron heylige cleederë als de Heere etc.

1 Ende a van der b † gheler zijden/ Scharlaken ende Rozijnroodt/ maeckten sy c † Aaron amptcleederen/ om te dienen inden Heylichdom/ als de Heere Mosi geboden hadde.
2 Ende hy maeckte den Lijfrock van goude/ gheler zijden/ Scharlaken/ Rozijnroot ende witter ghetweernder zijden.
3 Ende sloech het gout/ ende sneet het tot draeyen / datmen het constelick wercken soude/ onder de gheler zijden/ Scharlaken/ Rozijnroodt/ ende witte zijde.
Lijfrock. d † And. zijden aen de soomen te samenvatende. het constich werck zijnes boort beleggs/ oft boortighstes was wt hẽ na der selver etc.
4 Eñ maecte datmen den Lijfrock op beyden d † schouderen te samë voechde/ ende aen beyden zijden te samen bonde.
5 Eñ zijn gordel was na der selver edst/ eñ werck van goude/ geler zijden/ scharlakë/ rozijnroot/ eñ witter getweernder zijden/ als de Heere Mosi gheboden hadde.
6 Ende sy maeckten twee Onix steenen/ rondtom gheuaet met goude/ ghegrauen door de Steensnijder / met den namen der kinderen Israels.
7 Ende hechte dese op de schouderen des Lijfrocx/ dat het steenen zijn ter ghedachtenisse der kinderen Israels/ als de Heere Mosi gheboden hadde.
Borstlap.
8 Ende sy maeckten den Borstlap/ na der cõst ende werck des Lijfrocx/ van Goude/ gheler zijden/ scharlaken/ rozijnroot/ ende witter ghetweernder zijden.
9 Dat hy viercant eñ tweevoudich was/ een handt lanck ende breedt.
10 Ende vuldë hem met vier rijen van steenen: de eerste rije was/ een Sardet/ Topaser/ ende Smaragde.
11 De ander eñ Rubin/ Saphyr eñ Demãt
12 De derde/ een Lyncurer/ Achat ende Amethiste.
13 De vierde / een Turkoys / Onix / ende Jaspis/ rondtomme geuaet met goude in allen rijen.
14 Ende de steenen stondë na de twaelf namen der kinderen Israels/ gegrauen door de Steensnijder/ een yegelick zijns naems na de twaelf stammen.
15 Eñ sy maeckten aenden Borstlap ketenen/ met twee eynden van louterë goude.
16 Eñ twee guldë Spangë/ eñ twee guldë Ringhen/ ende hechteden de twee Ringen op de twee hoecken des Borstlaps.
17 Ende de twee gulden Ketenen toghen sy inde twee Ringhen/ op de hoecken des Borstlaps.
18 Maer de twee eynden der ketenen maeckten sy aen de twee Spangen/ ende hechtedense op de hoecken des Lijfrocx/ teghen malcanderen ouer.
19 Ende maecten twee ander gulden Ringen / ende hechtedense aen de twee ander hoecken des Borstlaps/ aen zijnen rande/ dat hy hem sou schickede op dë Lijfrock.
20 Eñ maecten twee ander gulden Ringë/ die maeckten sy op de twee hoecken/ bene dë aen dë Lijfrock tegen malcanderë ouer/ daer den Lijfrock onder te samen gaet.
21 Dat den Borstlap met zijnen Ringen/ aen de Ringhen des Lijfrocks gheknoopt worde/ met eenen gelen snoere/ dat hy op den Lijfrock vast sate/ ende vanden Lijfroc niet los en worde/ als de Heere Mosi geboden hadde.
22 e Ende hy maeckte den Zijden rock tot den f † Lijfrocke/ ghewracht/ gantsch van gheler zijden. Zijdenrock e Exo.28.31 f † And. het wijdt hẽde. g † And. als bouen aen eenen pantsier dat etc.
23 Ende zijn hol midden bouen in/ ende eenen boordt rondtom het hol g † gesoomt/ dat hy niet en verscheure.
24 Ende sy maeckten aen zijne Zoomen Granaetappelen/ van geler zijden / scharlaken/ Rozijnroot/ ende witter getweernder zijden.
25 Ende maeckten Schellekens van louteren goude / die maeckten sy tusschen de Granaetappelen/ rondtom henen aen den soom des Lijfrocks.
26 Telcken een Granaetappel / ende een Schelleken rondtom/ aen den soom/ daer inne te dienen/ als de Heere Mosi gheboden hadde.
27 h Ende maeckten oock den Enghen rock/ van witter zijden/ ghewracht/ Aaron ende zijnen sonen. Engenrock h Exo.28.34
28 Ende den Hoet van witter zijden / ende de schoone Huyuen van witter zijden/ ende de nedercleederen van witten ghetweernden Lijnwade.
29 Ende den ghestickten Gordel van witter ghetweernder zijden / gheler zijden/ scharlaken/ rozijnroot/ als de Heere Mosi gheboden hadde.
30 i Sy maecten ooc het Voorhooftspansel/ namelick/ k † de heylige Croone/ van louteren goude/ eñ grouen daer schriften in: De Heylicheyt des Heeren. Voorhoofts spansel. i Exo.28.36 k † An. aen de heylighe Croone.
31 Ende vonden een ghelen snoer daer aen/ dat sy aendë Hoet van bouë henë gehecht werde/ als de Heere Mosi gebodë hadde.

Also

Nu is het gantsche werck der Wooninge volëyndt.

32 Alsoo werdt volbracht het gantsche werck der Wooninghe der Hutten des l Beschepdts/ ende de kinderen Israels deden al wat de Heere Mosi geboden hadde.

l of, Stifts/

33 Ende brachten de Wooninge tot Mosen/ de Hutte/ ende alle hare m † Waren/ Kincxkens/ Berderen/ Rychelen/ Pilaerstylen/ Voeten/

m † Anders tuych of ghereetschap/

34 Het Deckfel van roodtachtigen Rams-vellen/ het Deckfel van Dassenvellen/ ende den Voorhanck.

35 De Arcke des Ghetuyghenisses/ met haren Handtboomen/ den Ghenadëstoel/

36 De Tafel/ ende alle haere n gereetschap/ ende de Thoonbrooden.

n Dat is al haer toebehoorte. o † Anders/ tuych/

37 Den Kandelaer met de Lampen toebereydt/ ende alle zyne o † ghereetschap/ ende de Olye te liechten.

38 Den schoonen gulden Altaer/ ende de Salue/ ende goedt Reuckwerck/ het Lakē inde deure der Hutten.

39 Den p metalen Altaer/ ende zynen metalen q Rooster/ met zyne Handtboomen/ ende alle zyne gereetschap/ het Handtvat met zynen voeten.

p Ofte/ koperen q Schrene-werck/ ofte Traliewerck

40 Den omhanck des Voorhofs met zynē Pilaerstylen/ ende voeten/ het Laken inde Poorte des Voorhofs/ met zynen Zeelen ende Nagelen/ ende alle zyn gereetschap/ ten dienste der Wooninge der Hutten des r Beschepdts.

r of, Stifts

41 De Amptcleederen des Priesters Aarons/ te dienen in het Heylichdom/ ende de cleederen zyner Sonen/ dat sy Priester-ampt deden.

42 Alle dinck als de Heere Mosi geboden hadde/ deden de kinderen Israels aen alle desen dienste.

43 Ende Moses sach aen al dit werck/ dat sy gemaeckt hadden/ als de Heere gheboden hadde/ ende seghende se.

Dat xl. Capittel.

1. De Heere heet Mosen de Wooninghe oprichten/ ende een yegelick deel syn ordentlick aen zyn plaetse setten. 9. De selve met allen toebehoorten/ 12. daer toe Aaron ende zyne Sonen salven ende wyen. 16. Sulcks werdt alles volbracht aen den anderen Jare/ nae den uyttoch uyt Egypten/ 34. De Wolcke (een teecken der Godlicker teghenwoordicheyt) bedeckte de Wooninghe/ 36. ende bediedet den Volcke/ beyde rusten ende reysen.

De Heere beveelt de Wooninge op te richtē

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende seyde:

2 Ghy sult de Wooninghe der Hutten des a † Beschepts oprichten aen den eersten daghe der eerster Maent/

a † Anders/ Stifts ofte Ghetuyghenisse.

3 Ende sult daer in settē de b † Arcke des Ghetuyghenisses/ ende voor de Arcke den Voorhanck hanghen.

b † ou, Kiste

4 Ende ghy sult de Tafel daer henen brenghen/ ende haer toebereyden/ ende den Kandelaer daer in setten/ ende de Lampen daer op setten.

5 Ende sult den gulden Reuckaltaer setten voor de Arcke des Ghetuyghenisses/ ende het Laken inde deure der Wooninge ophanghen.

6 Den Brandtofferaltaer sult ghy setten buytwaert voor de Deure der Wooninghe der Hutten des Beschepdts.

7 Ende het Handtvat/ tusschen de Hutte des c Beschepdts/ ende den Altaer/ ende water daer in gieten.

c of, Stifts

8 Ende den Voorhof setten rondtom/ ende het Laken in de deure des Voorhofs ophanghen.

9 d Ende sult de Salve nemen/ ende de Wooninge/ ende al wat daer in is/ salven/ eñ sultse wyen met alle hare gereetschap/ dat sy heylich sy.

d Exo.30.23

10 Ende sult den Brandtofferaltaer salven met alle zyn gereetschap/ ende wyen/ dat hy het Alderheylichste sy.

11 Ghy sult oock het Handtvat ende zynē voet/ salven ende wyen.

12 e Ende suldt Aaron ende zyne Sonen/ voor de deure der Hutten des Beschepdts brenghen/ ende met water wasschen.

e Exo.29.4

13 Ende Aaron de heylighe cleederen aentrecken/ salven/ ende wyen/ dat hy myn Priester sy.

14 Ende zyne Sonen hier toe brenghen/ ende hen den Enghen rock aentrecken/

15 Ende hen salven/ als ghy haren Vader ghesalft hebt/ dat sy myne Priesters zyn: ende dese salvinghe sullen sy hebben/ ten eewighen Priesterdomme by haren Nacomelinghen.

16 f Ende Moses dede alle dinck als hem de Heere gheboden hadde.

f Nu.7.1.

17 Also werdt de Wooninghe opgherichtet inden anderen Jare/ g † aen den eersten daghe der Maent.

g † And. na den uyttoch uyt Egypte

18 Ende doe se Moses oprichtede/ sette hy de voeten/ ende de Berderen/ ende Rychelen/ ende richtede de Pilaerstylen op.

19 Eñ breydde de Hutte uyt der wooninge/ eñ leyde het Deckfel der Hutten daer boven op/ als hem de Heere geboden hadde.

20 Ende nam het Getuyghenisse/ eñ leyde het inde Arcke: ende stack de Handtboomen aen de Arcke/ ende settede den Ghenadenstoel boven op de h Arcke.

h oft/ Kiste.

21 Ende bracht de Arcke in de Wooninghe/ ende hinck den Voorhanck voor de Arcke des Ghetuyghenisses/ als hem de Heere gheboden hadde.

22 Ende sette de Tafel inde Hutte des Beschepdts/ in den hoeck der Wooninghen/ teghen het Noorden/ buyten voor den Voorhanck.

23 Eñ bereydde Broodt daer op voor den Heere/ als hem de Heere gheboden hadde.

24 Ende settede den Kandelaer oock daer in teghen de Tafel over/ in den hoeck der Wooninghe teghen het Zuyden.

25 Ende settede de Lampen op voor den Heere/ als hem de Heere gheboden hadde.

26 Ende settede den gulden Altaer daer in voor den Voorhanck.

27 Ende maeckte Reuck daer op met goeden reuckwerck/ als hem de Heere gheboden hadde.

28 Ende hinck het i † Laken in de Deure der Wooninghe.

i † Anders/ Deckfel

29 Nu/ den Brandtofferaltaer settede hy voor de Deure der Wooninghe der Hutten des Beschepdts/ ende offerde daer op Brandtoffer ende Spysoffer/ als hem de Heere gheboden hadde.

30 k Ende het Handtvat settēde hy tusschē der Hutten des Beschepdts/ ende den Altaer/ ende goot daer water in te wasschē.

k Exo.30.18

31 Eñ Moses/ Aaron eñ zyne sonen/ wiesschen hare handen ende voeten daer uyt.

32 Want sy moestē hen wasschen/ wanneer sy inde Hutte des Beschepdts gaen/ ofte henen toe treden tot den Altaer: als hem de Heere gheboden hadde.

l Num.9.15 1 Reg.8.10. Ezech.9.3.

33 Ende hy richtede den Voorhof op/ om de Wooninge ende rondtom den Altaer/ ende hinck den Voorhanck in de Deure des Voorhofs: alsoo volbracht Moses het gantsche werck.

34 l Doe bedeckte een Wolcke de Hutte

des Beschepdts/ ende de heerlichept des
Heeren veruulde de Wooninghe.
35 Ende Moses en conde niet in de Hutte
des beschepdts gaen / dewijle de Wolcke
daer op bleef / ende de heerlickheydt des
Heeren de Wooninghe veruulde.
36 Eñ wanneer haer de Wolcke ophief vã
der Wooninghe / soo toghen de kinderen
Israels voort/ so dickmael sy reysden.
37 Wanneer haer ooch de Wolcke niet op
en hief/ so en toghen sy niet voort/ tot aen
den dach dat sy haer op hief.
38 Want de Wolcke des Heeren was des
daechs op der Wooninghe / eñ des nachts
was sy vyerich/ voor den oogen des gant-
schẽ huys Israels/ so lange als sy reysdẽ.

Argument.

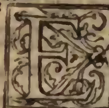
HEt derde boeck is genaemt Leuiticus/ om de diensten eñ officien der Leuiten. Wãt daer wort gesprokẽ vãde offerhãden beloften/ besmettinghen/ onreyninghen/ gemeyne reyningen van sonden / van geoorloefden eñ ongheoorloefden houwelicke/ van heyliginge eñ andere dierghelijcke dinghen. Daer zijn ooc sommige dinghen in/ van der Policie eñ Borgerlicker ordinantie / hoewel daer voornemelick gehandelt wordt/ van de Ceremoniẽ eñ onderhoudinge des Godlickẽ diensts: eñ men mach het ee rechte noemen/ het Geestelicke recht. Desgelijcks machmen ooch in desen boeck sien / dat het betamelick ende voeghelick is/ dat de Priesters heylich/ wetende eñ verstandich in de H. Schriftuere zijn/ ende een goede suyuer conscientie hebben. Bouen desen veruaet dit boeck alle geheymenissen eñ hooge verborghentheden des Euangelij/ hoewel nochtans onder figurẽ bedect: Itẽ de offeringẽ eñ selfs de offerhãdẽ des Soõs Gods/ Ja de gantsche verlossinge/ die door hẽ verkregen is/ eñ alle hare cracht.

Leuiticus.

Leuitisch/ oft Priesterboeck: Het derde Boeck Mosis.

Dat Eerste Capittel.

1. Van ordeninghe eñ ghebruyck des Brantoffers/ 3. het zy van grooten/ 10. of van kleynen Vee/ 14. of ooch van Voghelen.

1 ENde de HEERE riep Mosen/ a ende sprack met hem van der Hutten des b † Beschepts/ ende seyde: (a Exo.29.42; b † Anders/ Stifts)
2 Spreect met den kinderen Israels/ eñ segt tot hen: Wie onder u-lieden den Heere een Offer doen wil / die doe het vanden Vee/ Runderen/ ende van Schapen.
3 Wil hy een Brandtoffer doen van Ossen/ c so offere hy een Manneken dat sonder d vlecke sy/ voor de deure der Hutten des Beschepdts/ op dat het den Heere aenghenaem sy van hem. (Brandtoffer vã Runderen. c Exo.19.10 Leuit.3 1; d Ofte/ ghebreck)
4 Ende legge zijn handt op des Brandtoffers hooft/ soo sal het aenghenaem zijn/ ende hem versoenen.
5 Eñ sal dat ionc Rindt slachten voor dẽ Heere: eñ de Priesteren Aarons sonen/ sullen het bloedt hier toe brengen / eñ op den Altaer rondtom sprenghen / die voor de deure der hutten des beschepdts is.
6 Ende men sal den Brandtoffer de huyt aftrecken/ ende het sal in stucken ghehouwen worden.
7 Ende de sonen Aarons des Priesters/ sullen een vyer op den Altaer makẽ / ende hout daer bouen op legghen:
8 Eñ sullen de stucken/ namelick/ den kop/ ende het e † vette op het hout leggen/ dat op den vyere op den Altaer leyt. (e † Anders/ leuernet/ of greel. And. strompss.)
9 Het inghewandt nu ende de beenen sal-men met water wasschen/ ende de Priester sal dat alle aensteken op den Altaer / ten Brandtoffer: dat is een f vyer / ten sueten reucke den Heere. (f Dat is/ Vyeroffer.)
10 Wil hy nu vanden Schapen / ofte van Geyten/ een Brantoffer doen/ so offere hy een Manneken dat sonder g vlecke sy. (Van Schapen eñ Geyten.)
11 Eñ sal hem slachtẽ aen de zijde des Altaers/ tegen Noorden voor dẽ Heere: eñ de Priesteren / Aarons sonen/ sullen zijn bloedt op den Altaer rondtom sprengen. (g of/ gebrec)
12 Eñ men salt in stucken houwen/ ende de Priester sal den kop eñ het vette/ op het hout eñ vyer/ dat op den Altaer is / leggẽ:
13 Nu / het inghewandt ende de beenen/ sal men met water wasschen/ ende de Priester salt al offeren / ende aensteken op den Altaer/ ten Brandtoffer: dat is een vyer ten sueten reucke den Heere.
14 Wil hy nu van Vogelen den Heere een Brandtoffer doen/ so doe hy het van Tortelduyuen/ of van ionghe Duyuen. (Van Vogelen.)
15 Ende de Priester sal het ten Altaer brengen/ ende hem den kop h afnijpen/ dat het op den Altaer aenghesteken worde / ende zijn bloedt wtbloeden laten/ aen de wandt des Altaers: (h Ofte/ afpitsen/)
16 Ende zijnen krop met den vederen/ sal-men by den Altaer teghen het Oosten/ op den asschenhoop worpen.
17 Ende sal i † zijne vleughelen klieuen: doch niet afbreken: eñ alsoo sal het de Priester op den Altaer aensteken/ op het hout/ op dat vyer ten/ Brandtoffer: dat is een vyer ten sueten reucke den Heere. (i † And. sal het met zijne vleugelẽ etc.)

Dat ij. Capittel.

1. Van Spijsoffer met meelbloemen ende nigerley gebock. 4. Heuel ende Honich in den Offeren verboden/ ende Sout gheboden. 14. Vã Spijsoffer der eerster vruchtẽ.

1 WAnneer a een Ziele den Heere een Spijsoffer doen wil / soo sal het van semelmeel zijn/ ende sal Olye daer op gieten/ ende Wierooch daer op legghen/ (Spijsoffer. a Leui. 6.14 ende 9.17. Num.15.4.)
2 Ende also brenghen tot den Priesteren/ Aarons sonen/ so sal de Priester zijn handt vol nemen/ van desseluen semelmeels ende Olye/ met tsamen den gantschẽ Wierooc/ ende aensteken/ ter ghedachtenisse op den Altaer : dat is een vyer ten sueten reucke den Heere.
3 b Dat daer nu ouer is vanden Spijsoffer/ sal Aarons ende zijnder sonen zijn: dat sal het alderheylichste zijn / van den vyere des Heeren. (b Leui.10.12 Syrac.7.33)
4 Wil hy nu een Spijsoffer doen / van gebacken in den Ouen/ so neme hy Koecken van semelmeel ongheheuelt/ met Olye gemengt/ ende ongheheuelde Vladen/ met Olye bestreken.
5 Is ooch d Spijsoffer wat van ghebacken inder Pannen/ so salt van ongeheuelden Semelmeel met Olye ghemengt zijn.
6 Ende sult het in stucken deylen/ eñ Olye daer op gieten/ so is het een Spijsoffer.
7 Is ooc d Spijsoffer wat op den c † Rooster gheroostet / soo sult ghy dat van Semelmeel met Olye maken. (c † Anders/ roostpanne.)
8 Ende sult het Spijsoffer / dat ghy van sulckerley maken wilt den Heere / tot den Priester brenghen/ die salt tot den Altaer brenghen/

9 Ende deselue Spijsoffer heffen ter ghe-
dachtenisse / eñ aensteken op den Altaer:
dat is een vyer ten soete reucke den Heere.
10 Dat daer nu ouer is / sal Aarons ende
zijner sonen zijn / dat sal het alderheylich-
ste zijn van het vyeren des Heeren.

Geen heuel noch honich.

11 Alle Spijsoffer die ghylieden den Heere
offeren wilt / sult ghy sonder heuel maken:
want gheen heuel noch honich en sal daer
onder / den Heere ten vyere aenghesteken
worden.

b † Anders / het offer der eerstelingen sult ghy den etc.

12 b † Tot Offer der Eerstelingē sult ghyse
den Heere offeren / doch op geenen Altaer
en sullen sy comen ten soeten reucke.

Alle offer sal gesout zijn. c Mar. 9.13 Mat. 9.49. Colos. 4.6

13 c Alle v Spijsoffer sult ghy souten / eñ v
Spijsoffer en sal nimmermeer sonder sout
des Verbondts ws Gods zijn: want in
alle uwen Offer sult ghy Sout offeren.
14 Wilt ghy nu een Spijsoffer den Heere
doen vandē eersten Vruchten / so sult ghy
het groensel aenden vyere dorre maken /
ende cleyn stootē / ende also het Spijsoffer
uwer eerster Vruchten offeren.
15 Eñ sult Olye daer op doē / eñ Wieroock
daer op legghen / so is het een Spijsoffer.
16 Ende de Priester sal vanden gestooten /
eñ vander Olye met den gantschen Wie-
roock aensteken / ter ghedachtenisse: dat
is een vyer den Heere.

Dat iij. Capittel.

1. Van Danckofferen van Runderen / 6. Schapen / 12. Geyten. 17. Alle vet ende bloedt verboden te eten.

Danckoffer van Runderen. a Verstaet / voor eeuwige genade eñ weldaet vā Gode aen hem bewesen. b Oft / feyle. c † Anders / Tuyghenisse oft Stifts: d Exo. 29.16 e † Anders: daer toe. Van cleynē Vee. f † Anders / hy schaep oft een sy schaep.

1 IS zijn Offer een a Danckoffer van Run-
deren / het sy een Osse oft Koe / soo sal hy
offeren voor dē Heere / dat sonder b vlec-
ke sy.
2 Ende sal zijne handt op desseluen hooft
legghen / ende slachten voor de deure der
Hutten des c † Beschepdts: d eñ de Prie-
steren Aarons sonen / sullen het bloedt op
den Altaer rondom sprenghen.
3 Ende sal vanden Danckoffer den Heere
offeren / namelick / alle het vette aen het
inghewandt.
4 Eñ de twee Nierē met dē vette dat daer
aen is aen den lendenen / eñ het Nette om
de Leuere / aen den Nierē e † afgetrocken.
5 Ende Aarons sonen sullent aenstekē op
den Altaer ten Brandtoffer / op den houte
dat op den vyere leydt: dat is een vyer ten
soeten reucke den Heere.
6 Wil hy nu den Heere een Danckoffer vā
cleynen Vee doen / het sy een f † Manne-
ken of Wyfken / so salt sonder vlecke zijn.
7 Is het een Lammekē / so sal hy het voor
den Heere brenghen.
8 Eñ sal zijne handt op desseluē hooft leg-
gen / eñ slachten voor der Hutten des Be-
schepdts / eñ de sonen Aarons sullen zijn
bloedt op den Altaer rondom sprenghen.

g † anders / met dē ruggraet

9 Ende sal also van den Danckoffer /
den Heere offeren ten vyere / namelick zijn
vet / den gantschen steert / g † vanden rug-
ghe afghetrocken / ende al e dat vette aen
het inghewandt.
10 Ende de twee Nieren / met den Vette
dat daer aen is aenden lendenen / ende het
Nette rondom der Leuere aen den Nie-
ren afghetrocken.

h Dat is: dat het vā den vyere worde verteert.

11 Ende de Priester salt aensteken op den
Altaer ter spijse h des vyers den Heere.
12 Is oock zijn Offer een Geyte / eñ brengt
het voor den Heere /
13 So sal hy zijne hant op haer hooft leg-
gen / ende haer slachten voor der Hutten
des Beschepdts / ende de Sonen Aarons
sullen het Bloedt op den Altaer rondom
sprenghen /
14 Ende sult daer van offeren een Offer
den Heere / namelick / het Vette aen het
inghewandt /
15 De twee Nieren / met dē vette dat daer
is aen den lendenen / ende het Nette ouer
der Leuere / aen den Nieren afgetrocken.
16 Ende de Priester salt aensteken op den
Altaer ter spijse des vyers / i † ten soeten
reucke: k alle het vette is des Heeren.
17 Dat sy eē eewige wyse by uwē nacome-
lingen in allen uwen wooningen / dat ghy
lieden gheen vet l noch bloedt en etet.

i † anders / dat alle het vette ten soeten reucke sy den Heere. k Leui. 7.23. Alle vet eñ bloet verboden te eten. l Gen. 9.4. Leuit. 7.14. ende 19.26. Deut. 12.16.

Dat iiij. Capittel.

1. Van Sondoffer voor de onwetentheyt eens Priesters. 13. Eener gantscher menichte. 22. eens Vorsten / 27 Of eenen bysonderen persoone.

Sondoffer voor de onwetentheyt. a Dat is / met zijnen leeren ofte leuen ongheoueerlick ter sonde ende schult oorsake gaue. b † anders / Varre. c Leui. 0.15. d † anders / Stifts. e Leui. 16.14 Num. 19.4.

1 ENde de Heere sprack met Mose / en-
de seyde:
2 Spreect met den kinderen Israels /
eñ segt: Wanneer eē ziele sondicht wt on-
wetenheyt / aen eenigen gebode des Hee-
ren dat sy niet doen en soude /
3 Namelick / so een Priester die gesalft is /
sondicht / dat hy het Volck a ergerde / die
sal voor zijne sonde / die hy gedaen heeft / ee-
nen jongen b † Osse brenghen / die sonder
vlecke sy / den Heere ten Sondtoffer.
4 c Eñ sal den Osse voor de deure der Hut-
ten des d † Beschepts brengen / voor den
Heere / ende zijne handt op desseluen hooft
legghen / ende slachten voor den Heere.
5 e Ende de Priester die gesalft is / sal des
Ossenbloedt nemen / ende in de Hutte des
Beschepdts brenghen.
6 Ende sal zijnen vingher in dat bloet ste-
ken / ende daer seuenmael mede sprengen
voor den Heere / voor dat voorhanghsel des
Heylighen.
7 Eñ sal van den seluen bloede doē / op de
hoornen des Reuckaltaers / die voor den
Heere in der Hutten des Beschepts staet /
ende alle het bloet gieten aen den bodem
des Brantoffers Altaer / die voor der Hut-
ten deure des Beschepts staet.
8 Ende alle het vette des Sondtoffers /
sal hy heffen / namelick het vette aen het
inghewandt /
9 De twee Nierē met dē vette dat daer aē
is aen de lendenen / eñ het Nette ouer de
Leuere / aen den Nieren † afghetrocken.

† Anders / daer toe.

10 Ghelijck als hyt heffet van Ossen inden
Danckoffer / ende sal het aensteken op den
Brandtoffers Altaer.

f Exo. 29.14 Num. 19.5.

11 f Nu het vel des Ossen met alle dē vlee-
sche / met tsamen den kop ende den beenē /
ende het inghewandt / ende den dreck:

g † anders / Immers den gantschen Osse sal hy alles etc.

12 g † Dat sal hy alle wt voeren buyten dē
Leger / aen een reyne stede / daermen de as-
schen henen schuddet / ende salt verbran-
den op den houte met vyere.

h Leui 9.15. Num. 15.22.

13 h Wanneer het een gantsche menichte
in Israel versien sal / eñ de daet voor harē
ooghen verborghen ware / dat sy ergheus
teghen een ghebodt des Heeren ghedaen
hadden / dat sy niet doen en souden / ende
hen also verschuldichden /
14 Ende daer na hare sonden gewaer wor-
den / die sy ghedaen hadden / so sullen sy ee-
nen jongen Osse daer brengen ten Sond-
offer / ende voor de deure der Hutten des
Beschepdts setten.
15 Ende de Ouders van der Menichte /
sullen hare handen op zijn hooft legghen /
voor den Heere / ende den Osse slachten
voor den Heere.
16 Ende de Priester die ghesalft is / sal het
bloedt vanden Osse in de Hutte des Be-
schepdts brenghen.

17 Ende met zijnen vingher daer in doopen/ ende sevenmael sprenghen voor den Heere/ voor het voorhangsel.

18 Eñ sal vanden bloede op de hoornẽ des Altaers strijcken/ die voor den Heere staet in der Hutten des Bescheydts/ eñ alle het ander bloet/ aen den bodem des Brandtoffers altaer gieten/ die voor de deure der Hutten des Bescheydts staet.

19 Alle zijn vet sal hy heffen/ ende op den Altaer aensteken.

20 Ende sal met den Osse doen/ als hy met den Osse des Sondoffers gedaen heeft: ende also salse de Priester versoenen/ so wort het hen vergheven.

21 Ende sal den Osse buyten het Leger voeren/ ende verbranden/ ghelijck hy den eersten Osse verbrandt heeft. Dat sal het Sondtoffer der Menichten zijn.

22 Wanneer nu een Vorst sondicht/ eñ ergens tegen des Heeren zijns Gods gebot doet/ dat hy niet doen en soude/ ende versiet het/ dat hy hem verschuldicht/

23 Ende wort zijnder sonde gewaer/ die hy gedaen heeft/ die sal ten Offer brengen eenen Gheytenbock sonder vlecke.

24 Ende zijne hant op des Bocx hooft leggen/ ende hem slachten op de stede/ daermen het Brandtoffer slachtet voor den Heere: dat sy zijn Sondtoffer.

25 So sal dan de Priester het bloet vandẽ Sondoffer nemen met zijnẽ vinger/ eñ op de hoornen des Brandoffers aldaer strijcken/ ende het ander bloet/ aen den Bodem des Brandtoffers altaer gieten.

26 Mu alle zijn vet/ sal hy op den Altaer aensteken/ gelijck als het vette des Danckoffers: ende also sal de Priester zijn sonden versoenen/ soo wordt het hem vergheven.

t Num.15.27 27 t Wanneert nu een ziele vanden gemeynen volcke versiet/ eñ sondicht/ dat sy ergens tegen een vanden geboden des Heeren doet/ dat sy niet doen en soude/ ende haer alsoo verschuldicht/

28 Eñ hare sonde gewaer wort die sy ghedaen heeft/ die sal ten Brantoffer eẽ Geyte

k Oft/ ghebreck/ brenghen sonder k vlecke voor de sonde die sy ghedaen heeft:

29 Ende sal hare hant op des Sondoffers hooft legghen/ ende slachtent aen de stede des Brandtoffers.

30 Ende de Priester sal vanden bloede met zijnen vingher nemen/ ende op de hoornen des Brandtoffers altaer strijcken/ ende alle het ander bloedt/ aen des Altaers Bodem gieten.

31 Mu alle zijn vet sal hy daer af nemẽ/ gelijck hi het vette des Dãcoffers afneemt/ eñ salt aensteken op dẽ Altaer/ ten soetẽ reucke den Heere: eñ also salse de Priester versoenen/ so wordt het haer vergheven.

32 Sal hy daerentegen een Schaep ten Sondtoffer brenghen/ so sal hy brenghen dat een Wijfken is/ sonder vlecke.

33 Eñ leggẽ zijne hant op des Sondoffers hooft/ eñ slachtẽ het ten Sondoffer aẽ de stede/ daermen den Brandtoffer slachtet.

34 Ende de Priester sal van den bloede met zijnen vingher nemen/ ende op de hoornen des Brandtoffers altaer strijcken/ ende alle dat bloet/ aen den Bodem des Altaers gieten.

35 Mu alle zijn vet/ sal hy aftrecken/ ghelijck hy het vette van den Lamme des Danckoffers afghetrocken heeft/ ende salt op den Altaer aensteken ten vyere des Heeren: ende alsoo sal de Priester versoenen zijn sonde/ die hy ghedaen heeft/ soo wort het hem vergheven.

Dat v. Capittel.

1. Wat men offeren sal voor gehoorden ende verswegen vloeck/ 2. Sauloos aen roeren dies dat onreyn is/ 4. Lichtveerdich sweeren/ 16. Vergrypen aent gewijde/ 17. oft aen eenigen ghebaden des Heeren door onwetentheyt.

1 Wanneer a een ziele sondigen sal/ dat hy eenen vloeck hoort/ ende hy dies getuyge is/ oft ghesien oft bevonden heeft/ ende niet voort van hem gesept/ die is eender misdaedt schuldich. Schultoffer voor de onwetenheyt/ dat heetmen vreemde sonde.

2 b Oft wanneer een ziele wat onreyns caenroert/ het sy een aes van eenen onreynen Ghedierte/ oft Vee/ oft Gewormte/ ende en wiste het niet/ die is onreyn/ ende heeft haer verschuldicht. a Levi.24.11. b Hag.2.14. c 2.Cor.6.17

3 Oft wanneer hy eenen onreynen mensche aenroert/ in welckerley onreynicheyt/ de mensche onreyn worden can/ ende en wistes niet/ ende wort het ghewaer/ die heeft hem verschuldicht.

4 Oft wanneer een ziele sweert/ dat hem wt den monde ontgaet/ quaet oft wel te doen/ als dan eenen mensche een sweeren ontgaen mach/ eer hy dat bedenckt/ ende wort het ghewaer/ die heeft hem aen dier een verschuldicht.

5 Wanneert nu gheschiet/ dat hy hem aen dier een verschuldicht/ ende bekent dat hy daer aen ghesondicht heeft/

6 Soo sal hy voor zijne schult deser zijner sonde die hy gedaen heeft/ den Heere brenghen van der Cudde/ een Schaep oft Geytemoeder ten Sondtoffer/ soo sal hem de Priester zijne sonde versoenen.

7 d Vermach hy dannoch geẽ Schaep/ so sal hy brengen den Heere voor zijne schult die hy gedaen heeft/ twee Tortelduyvẽ/ oft twee ionghe Duyven/ de eene ten Sondoffer/ die andere ten Brandtoffer. d Levi.12.8.

8 Ende salse brenghen den Priester/ die sal de eerste ten Sondtoffer maken/ ende haer den Cop e afnijpen achter den necke/ ende doch niet afbreken. e Oft/ afknyppen.

9 Ende sal sprenghen met den bloede des Sondtoffers/ aen de wandt des Altaers/ ende laten het bloet dat daer over is/ wtbloeden/ aen des Altaers bodem: dat is het Sondtoffer.

10 De andere sal hy ten Brandoffer maken na zijnen rechte: eñ also sal de Priester hem zijn sonde versoenen/ die hy gedaen heeft/ soo wort het hem vergheven.

11 Vermach hy ooc niet twee Tortelduyven/ oft twee ionghe Duyven/ so brenge hy voor zijne sonde zijn Offer/ een tienden deel Ephi semelmeels ten Sondtoffer: hy en sal dannoch gheen Olye daer op doen noch Wieroock daer op legghen/ want het is een Sondtoffer.

12 Ende salt totten Priester brenghen/ soo sal dan de Priester een handtvol daer van nemen ter ghedachtenisse/ ende aensteken op den Altaer/ ten vyere den Heere: dat is een Sondtoffer.

13 Ende de Priester sal hem also zijne sonde/ die hy ghedaen heeft/ versoenen/ soo wort het hem vergeven/ ende sal des Priesters zijn/ als een Spijsoffer.

14 Eñ de Heere sprac met Mose/ eñ seyde:

15 Wanneer haer een ziele vergrijpt/ dat sy Schultoffer.
het versiet/ eñ haer besondicht aen het gene dat den Heere gewijet is/ so sal sy haer Schuldoffer den Heere brengẽ/ eenẽ Ram sonder vlecke van der Kudde/ die twee Sikel silvers weert sy/ f nae den Sikel des Heylichdoms ten Schultoffer. f Exo.30.13.

16 Daer toe wat hy ghesondicht heeft aen den ghe-

den ghewonden/ sal hy weder gheuen/ en
de het vijfste deel daer ouer gheuen : ende
salt den Priester gheuen/ die sal hem ver-
soenen/ met den Ramme des Schultof-
fers/ soo wordet hem vergheuen.
17 Wanneer een ziele sondicht/ en doet ee-
gens tegen een gebodt des Heeren/ dat sy
niet doen en soude/ ende heeft het niet ge-
weten/ die heeft haer beschuldicht/ ende is
eener misdaedt schuldich.
18 Ende sal brenge eenen Ram van der Kud-
de/ sonder vlecke / die eens Schultoffers
weert is/ totten Priester/ die sal hem zijn
nwetent hept versoenen / die hy ghedaen
heeft/ ende en wiste het niet / so werdt het
hem vergeuen. Dat is het Schuldtoffer/
dat hy den Heere veruallen is.

Dat vj. Capittel.

1. Wat offeren sal/ die met valschen ee-
de/ vertrout/ ghetroost/ onrecht / oft ghe-
uonden goet verloochent, 9. van diesghe-
lijcken Brantofferen/ 14. van Spijsoffe-
ren/ 20. ooc wat de Priester offeren sal aen
den daghe zijner Saluinge/ 25/ Van twee-
derley Sondtofferen.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ en-
de seyde:
2 Wanneer een ziele sondigen sal/ ende
haer aen den Heere vergrijpen/ dat hy zy-
nen euen mensche verlooche/ dat hy hem
beuolē heeft/ oft dat hem tot trouwer hat
gedaē is/ oft dat hy hem met gewelt geno
mē/ oft met onrecht tot hē gebracht heeft/
3 Oft dat verloren is/ geuonden heeft/ en
verloochent sulcks met eenen valschen ee-
a Num.5.6 de/ a als het dier een is/ daer een mensche
teghen zijnen naesten sonde in doet.
4 Wanneert nu geschiet, dat hy alsoo son-
dicht/ en hem beschuldicht, so sal hi weder
geuē/ wat hy met gewelt genomē, oft met
onrecht tot hem gebracht heeft, of wat hē
beuolen is/ oft wat hy geuonden heeft/
5 Oft waer hy den valschen eet ouer ghe-
daen heeft/ dat sal hy alle gantsch weder
geuē: daer toe het vijfste deel daer ouer ge-
uen/ dien/ diens het geweest is/ in dē dage
wanneer hy zijn Schuldtoffer gheeft/
6 Maer voor zijn schult/ sal hy den Heere/
tot den Priester/ eenen Ram vander Kud-
de sonder vlecke brengen/ die eens Schult
offers weert is:
7 Soo sal hem de Priester versoenen voor
den Heere/ soo wordt het hem vergheuen/
alles wat hy ghedaen heeft / daer aen hy
hem beschuldicht heeft.
*Cap.6. luth. Wet des Brant-offers. b Exo.29.38
8 * Ende de Heere sprack met Mose/
ende seyde:
9 Ghebiedt Aaron/ ende zijnen sonen/ en-
de segt: b Dit is de Wet des Brantoffers/
Het Brandtoffer sal branden op den Al-
taer/ den gantschen nacht tot aen den
morghen/ ende des Altaers vyer sal alleen
daer op branden.
10 Ende de Priester sal zijnen lijnen rock
aentrecken/ ende het lijnen nedercleet aen
zijn lijf: ende sal de asschen op nemen/ die
het vier des Brandtoffers op den Altaer
ghemaeckt heeft / ende salse by den Al-
taer schudden.
11 Ende sal zijne cleederen daer na wttrec-
ken/ ende ander cleederen aentrecken / en-
de de asschen wt dragen/ buyten het Leger
aen een reyne plaetse.
12 Het vyer op den Altaer/ sal branden/ en-
de nemmermeer wtblusschen: de Priester
sal alle morghen houdt daer op aensteken/
ende daer bouen op Brantoffer bereyden/
ende het vet der Danckofferen daer op
aensteken.
13 Eewich sal het vyer op den Altaer bran-
den/ ende nemmermeer wtblusschen. Wet des Spijsoffers.
14 Ende dat is de Wet des c Spijsoffers/
dat Aarons sonen offeren sullen, voor den c Leuit.2.1.
Heere op den Altaer. Num.15.4.
15 Daer sal een heffen zijn handtuol Se- d † anders/
melmeel vanden Spijsoffer/ ende der olye/ Ghetuyghe
ende alle den Wieroock/ die op den Spijs- nisse oft
offer leyde/ ende salt aensteken op den Al- Stifts.
taer/ ten sueten reucke/ een ghedachtenis- * Luth hier
se den Heere. siet ghy/
16 Dat daer nu ouer is/ sullen Aaron en zij- dat Moses
ne sonen verteeren/ en salt ongeheuelt eeten claerlick
inder Heyliger stede/ inden Voorhoue der tweederley
Hutten des d † Beschepdts. Sondoffer/
17 Sy en sullen niet met heuel backē: want of tweerley
het is haer deel dat ick hen gegeuen heb- ghebruyck
be/ van mynen offer: het sal hen het Aller- des Sond-
heylichste zijn, ghelijck als het Sondoffer offers set.
ende Schultoffer. Het eene/
18 Wat manlick is onder den kinderē Aa- daer van
rons, sullent eten: dat sy een eewich recht men het
nwen Naecomelinghen, aen den offer des bloet niet
Heeren: niemant salse aenroeren, hy sy dan in het Hey-
ghewyet. lige en bren
19 Ende de Heere sprack met Mose / ende get te ver-
seyde: soenen: ende
20 * Dat sal het Offer zijn/ Aarons en zij- sulcx moch-
ner sonen/ dat sy den Heere offeren sullen, ten sy eten.
aen den dage e zijner Saluinge. het tiende Het andere/
deel Ephi van Semelmeel/ tot een daech- daer van
licks Spijsoffer/ de een helft des morgens men het
de ander helft des auondts. bloet in het
21 Inder pannen met olye sult ghy het ma Heylighe
ken/ e gherooster daer heuen brengen/ ende bracht te
in stucken gebacken/ sult ghy sulcks offe- versoenen:
ren/ ten sueten reucke den Heere. ende sulcks
22 Ende de Priester die onder zijne sonē, in mochte men
zijn stede gesalft wort/ sal sulcks doen: dat niet eten/
is een eewich Recht den Heere: Het sal al- maer buytē
les verbrandt worden: den Legher
23 Want alle het Spijsoffer eens Prie- alles ver-
sters, sal gantsch verbrandt/ ende niet ge- branden.
gheten worden. Daer van
24 En de Heere sprac met Mose/ en seyde: Hebr.3.11.
25 Segt Aaron en zijne sonen, en sprecht: en hier vo-
Dit is de Wet des Sondoffers: Inder ste- uen Capit-
de daer ghy het Brantoffer slachtet / sult tel.4.
ghy oock het Sondoffer slachten voor den e Dat is/
Heere: Dat is het Allerheylichste. des Hoogē-
26 f De Priester die het Sondoffer offert/ Priesters/
salt eten inder Heyliger stede/ inden Voor- die alleen
oue der Hutten des Beschepdts. met louter
27 Niemant sal zijn vleesch aenroeren, hy onuermeng
sy dan gheheylicht: en wie van zijnē bloede de olye ghe-
een cleet bespengt/ die sal het bespengde salft werdt/
stuck wasschen/ inder Heyligher stede. met de on-
28 h Ende den pot daer het in gecoocht is/ der Priester
salmen breken: Isser dannoch een meta- f Hosee 4. 8.
len pot/ so salmen hem schueren/ ende met h Leuit.11.32.
water spoelen. ende 15.12.
29 Wat manlick is onder den Priesteren/ i Hebr.13.12.
sullen daer van eten / want het is het Al- Exod.29.11.
lerheylichste. Leuit.4.5.21.
30 i Daerentegen alle het Sondoffer/ dies ende 16.27.
bloedt in der Hutten des k † Beschepdts Num.19.3.
ghebracht wordt te versoenen inden Hey- k † anders/
lighen / dat salmen niet eeten / maer met Stifts.
vyer verbranden.

Dat vij. Capittel.

1. Van Schultofferen/ 11. ende Danc-
offeren/ 23. van vet eten / 26. ende bloedt
eten verboden/ 29 noch van Danckoffer/
35. Epilogus oft Besluytreeden.

1 Ende dit is de Wet des Schultoffers/ Wet des
ende dat is het Allerheylichste. Schultoffers.
2 Inder stede daermen het Brātoffer
slachtet, salmē het Schultoffer slachtē/ en
zijn bloet op dē Altaer rontom sprengen.
Ende

3 Ende alle zijn vet salmen offeren/ den
steert/ ende het vette aen het ingewant.
4 De twee nieren met den vette dat daer
aen is aen de lendenen/ ende het net om
de leuere aen den nieren a † afgescheurt.
5 Ende de Priester salt op den Altaer aen
steken/ tot een vyer des Heeren: dat is een
Schultoffer.
6 Wat manlick is onder den Priesteren/
sullen dat eten in der Heyliger stede: want
het is het Allerheylichste.
7 Als het Sondtoffer/ alsoo sal oock het
Schultoffer zijn / alle beyde sal eenerley
Wet zijn: ende sal des Priesters zijn / die
daer door versoent.
8 Welcke Priester yemants Brandtoffer
offert/ diens sal desseluen Brantoffers vel
zijn/ dat hy gheoffert heeft.
9 En alle het Spijsoffer dat inden ouē/ oft
op den b † rooster/ oft inder pannē gebac-
ken is/ sal des Priesters zijn/ die het offert
10 En alle Spijsoffer dat met olye gemēgt
oft drooch is/ sal aller kinderen Aarons
zijn/ des eenen als des anderen.
11 Ende dit is de Wet des Danckoffers/
datmen den Heere offert.
12 c Willen sy een d Lofoffer doen/ so sullen
sy ongeheuelde koecken offeren/ met olye
gemengt en ongeheuelde vladen met olye
bestreken/ ende gheroosterde meelbloem-
koecken met olye ghemengt.
13 Sy sullen dock sulcken Offer doen / op
eenen koec van ongeheueldē broode/ ten
Lofoffer zijns Danckoffers.
14 En sal eenē van dien allē/ den Heere ter
Heffinge offeren en sal des Priesters zijn/
die het bloet des Danckoffers sprengt.
15 Ende het vleesch des Lofoffers in zijnen
Danckoffer/ sal desseluen daechs ghegheten
worden/ wanneert gheoffert is/ ende niet
ouergelaten worden tot aen den morgen.
16 Ende het sy een ghelofte oft vrywillich
Offer/ e so salt desseluen daechs/ wanneer
het geoffert is gegeten worden: soo daer
oock wat ouer blijft op den anderen dach/
soo salmen het doch eten.
17 Doch wat vanden geofferden vleesche
ouer blijft aen den derden daghe / dat sal
met vyer verbrandt worden.
18 En so yemant aen den derden daghe sal
eten van den gheofferden vleesche zijns
Danckoffers/ so sal hy niet aengenaem zijn
die het geoffert heeft/ het sal hem ooc niet
toegherekent worden/ maer het sal eenen
grouwel zijn: en welcke ziele daer van eten
sal/ die f † is eener misdaedt schuldich.
19 En het vleesch dat wat onreyns aen-
roert/ sal niet gegeten/ maer met vyer ver-
brant worden: wie daerentegen reyn van
lyue is/ sal vanden vleesche eten.
20 Ende welcker ziele eten sal/ vanden vlee
sche des Danckoffers/ dat den Heere toe-
behoort/ der seluer onreynicheydt sy op
haer/ ende sy sal wtgheroept worden van
haren volcke.
21 Ende wanneer een ziele wat onreyns
aenroert/ het sy een onreyn mensche vee/
oft wat anders grouwelick is / ende van-
den vleesche des Danckoffers etet/ dat den
Heere toebehoort/ die sal wtgeroept wor-
den van haren volcke.
22 En de Heere sprac met Mose/ en seyde:
23 Spreeckt met den kinderen Israels/ en
segt: g Ghy lieden sult geen vet eten/ van
Ossen/ Lammeren/ ende Gheyten.
24 Het vet vā een Aes/ en wat van * Wilt-
werck verscheurt is/ maeckt v tot allerley
nut: maer eten en sult ghy het niet.
25 Want wie het vet eet van den Vee/ dat
den Heere tē offer gegeuē is/ dieseluē ziele
sal wtgeroept worden van haren volcke.
26 h Ghy sult ooc geē bloet eten/ noch van
Vee/ noch van Vogelē/ waer ghy woont.
27 Welcker siele eenich bloet eten sal / die
sal wtgheroept worden van haren volcke.
28 En de Heere sprac met Mose / en seyde:
29 Spreeckt met den kinderen Israels/ en
segt: Wie den Heere zijn Danckoffer doen
wil/ die sal oock mede brenghen / wat ten
Danckoffer den Heere behoort.
30 Hy salt met zijner hant hier toe brengen/
ten Offer des Heeren: namelick / het vet
ende der borst sal hy brengen/ met der borst
dat sy een Beweginghe worden voor den
Heere.
31 Ende de Priester sal het vet aensteken
op den Altaer / ende de borst sal Aarons
ende zijner sonen zijn.
32 Ende de rechter schouder sullen sy den
Priester gheuen/ ter Heffinghe van haren
Danckofferen.
33 En wie onder Aarons sonen het bloedt
des Danckoffers offert/ ende het vet/ diens
sal de rechter schouder zijn tot zijnen deele.
34 i Wat de Beweechborst en de Hefschou-
der hebbe ick genomen van den kinderen
Israels/ van haren Danckofferen / ende
hebbese den Priester Aaron en zijnen so-
nen ghegheuen ten eewighen Rechte.
35 Dit is de saluinge Aarons/ en zijner so-
nen vanden Offer des Heerē / des daechs
doe sy k † ouergheghieuen werden Prieste-
ren te zijn den Heere.
36 Doe de Heere geboot aen den dage/ doe
hyse salfde/ wat l † hem gegeuē wordē sou-
de/ van den kinderē Israels / ten eewigen
Rechte/ allen haren Nacomelinghen.
37 Ende dit is de Wet des Brandtoffers/
des Spijsoffers/ des Sondtoffers / des
Schuldtoffers/ der Vullenofferen/ ende
der Danckofferen/
38 Dat de Heere Mosi gheboodt op den
Berge Sinai indē dage doe hy hē geboot
aen den kinderen Israels te offeren haren
offer den Heere/ inder woestijne Sinai.

Dat viij. Capittel.

1. Vander Saluinge en Wijinge Aarons/
en zijner sonen/ 10. oock de Wooninghe.

1 Ende de Heere sprack met Mose / en-
de seyde:
2 Neemt Aaron ende zijnen sonen met
hem/ a met tsamen hare cleederen / ende
de Salfolye/ b en eenen c † Osse ten Sond-
offer/ twee Rammen/ ende eenen corf met
ongeheuelden broode.
3 En vergadert de gantsche Menichte voor
de deure der Hutten des d Beschreydts.
4 Moses dede als hem de Heere geboot/
en vergaderde de Menichte voor de deu-
re der Hutten des Bescheydts/
5 Ende sprack tot haer: Dat isset dat de
Heere gheboden heeft te doen.
6 Ende nam Aaron ende zijne sonen ende
wieschse met water.
7 Ende troch hem e † sijnen rock aen/ ende
gordde hem met den gordel / ende troch
hem f † den ghelen zijden rock aen / ende
troch hem den Lijfrock aen / ende gordde
hem ouer g † den Lijfrock.
8 En dede hem den borstlap aen / ende in
den Borstlap h † Licht ende Recht.
9 En settede hem den Hoet op zijn hooft/
en settede aen dē Hoet bouen op zijn voor-
hooft het gulden blat aen de heylige croo-
ne / als de Heere Mosi gheboden hadde.
10 i Ende Moses nam de Salfolye / ende
salfde de Wooninghe/ ende alles wat daer
in was/ ende wijede het.

Ende

a † anders/ daer toe.

b † anders/ roostpanne

c Psal. 116.17
d Lofoffer/ Danckoffer/ dese twee offeren zijn in een offer ghereckent Danckoffer heet wanneer sy schapen/ ossen/ etc. gheslachtet hebben. Lofoffer/ wanneer sy vladen ende koecken/ (gelijck als een spijsoffer) daer toe gedaen hebben/ ende noemt also het een het ander: dat het hert/ vleesch des Lofoffers/ dat is/ nessens den Lofoffer. Item/ Lofoffers des Danckoffers Anders/ Offer ter Dancksegghinghe.

e Leui. 19.6.

f † anders/ sal hare sonden dragen.

g Leui. 3.16. Alle vet ende bloet verboden te eten.

* Oft/ Ghewilde.

h Gen. 9. 4. Leuit. 3.17. ende 17.14. ende 19.26. Deut. 12.16. 1. Sa. 14.32.

i Num. 18.12

Epilogus oft Besluytreden.

k † anders/ gheprijsen teert.

l † anders/ hen.

Der Jodischen Priesters wijinghe.

a Exo. 28. 2.

b Exo. 29. 1.

c † Anders/ Varre.

d † Anders Tuygenisse oft Ooists.

Aarons en zijner sonen wijinghe.

e † anders/ enghyen.

f † anders/ het wijde hemde aen.

g † anders/ het constelic werck des Lijfrocks.

h † anders/ Vrim ende Thummim.

i Exo. 30.26

11 Ende sprengde daermede seuenmael op
den Altaer/ ende salfde den Altaer met al-
le zijn ghereetschap/ het Hantvat met zij-
nen voete/ dat het ghewijhet werdt.
k Syr. 45.18 12 k Eñ goot de Salfolie op Aarõs hooft/
Psalm. 133.2/ ende salfde hem dat hy gewyhet werdt.
13 Eñ brachte hier toe Aarons sonen/ eñ
troock hen lijnẽ rocken aen/ ende gordde se
met den gordel/ ende bandt hen huyuẽ op/
als hem de Heere beuolen hadde.
14 Ende liet hier toe brenghen eenen Osse
ten Sondoffer/ ende Aaron met zijnen so-
nen leyden hare handen op zijn hooft.
15 Doe slachtede men hem/ ende Moses
* Of/ streck nam vanden bloede/ ende * doppede daer-
mede op de hoornen des Altaers rontom
met zijnen vinger/ ende ontsondichde den
Altaer: ende goot het bloedt aen des Al-
taers bodem/ ende wyede hem/ dat hy
hem versoende.
16 Ende nam alle het vet aen het inghe-
wandt/ het Nette om de Leuer/ eñ de twee
nieren met den vette daer van/ ende stack
het aen op den Altaer.
17 Maer den Osse met zijnen velle/ vleesche/
ende drecke/ verbrandde hy met vyer buy-
l Exo. 29.1/ ten den Legher/ l als hem de Heere ghe-
10 boden hadde.
18 Ende bracht hier toe eenen Ram ten
Brandtoffer/ ende Aaron met zijnen so-
nen leyden hare handen op zijn hooft.
19 Doe slachtede men hem/ ende Moses
sprengde van den bloede op den Altaer
rondtomme/
20 Hieuw den Ram in stucken/ ende stack
aen het hooft/ de stucken: ende den romp.
21 Eñ wiesch het ingewandt/ eñ de beenen
met water/ ende stack alsoo den gantschen
Ram aen op dẽ Altaer. Dat is een Brãdt
offer ten sueten reucke/ een vyer den Hee-
re/ als hem de Heere gheboden hadde.
m Exo. 29.19 22 m Hy bracht oock hier toe den anderen
n† Anders/ Ram des n † Vullenoffers/ ende Aaron
Offers der met zijnen sonen leyden hare handen op
inwyinge/ zijn hooft.
23 Doe slachtede men hem/ ende Moses
o Of/ streck nam van zijnen bloede/ ende o doppede
Aaron daermede op het lapken van zijn
rechter oor/ ende op den duym zijner rech-
ter handt/ ende op den grooten teen zijns
rechten voets.
24 Ende brachte hier toe Aarons sonen/
eñ doppede met den bloede op het lapken
van haren rechter oore/ ende op den duym
harer rechter handt/ ende op den grooten
teen haers rechten voets/ ende sprengde
het bloedt op den Altaer rondtom.
p Exo. 29.22 25 p Eñ nam het vet ende den steert/ ende
alle het vet aen het ingewãdt/ eñ het Net
om de Leuer/ de twee Nierẽ met den vette
daer van/ ende de rechter schouder.
q Exo. 29.26 26 Daer toe nam hy wt den korue des on-
gheheuelden broots voor den Heere/ eenen
ongeheueldẽ koeck/ eñ eenẽ koeck geoligts
broodts/ ende een Vlade/ ende leyde het
op het vette/ ende op den rechter schouder.
27 Ende gaf dat alle tesamen inde handen
Aarons ende zijner sonen/ ende beweech-
de het ter bewegingе voor den Heere.
28 Ende nam het alle weder van haren
handen/ ende stack het aen op den Altaer
bouen op den Brandtoffer (want het is
Vulleuoffer ten sueten reucke/ een vyer
den Heere.
29 q Ende Moses nam de Borst/ ende be-
weechde een beweghinghe voor den Hee-
re/ van den Ramme des Vullenoffers/ die
werdt Mosi tot zijnen deele/ als hem de
Heere gheboden hadde.

30 Ende Moses nam der Salfolye/ ende
des bloets op den Altaer eñ sprengde op
Aaron ende zijne cleederen/ op zijne sonen
ende op hare cleederen/ ende wyede alsoo
Aaron ende zijne cleederen/ zijne sonen eñ
hare cleederen met hem.
31 Eñ sprack tot Aaron eñ zijne sonen: Ko
ket het vleesch voor de deure der Hutten
des Beschepdts/ eñ etet aldaer. Daer toe r Exo. 29. 2
oock r het Broot inde korue des Vullof- Leuit. 24.9
fers/ als my geboden is/ eñ gesept dat het Matt. 12.4
Aaron ende zijne sonen sullen eten.
32 Wat daer nu ouerblijft vandẽ vleesche/
eñ broode/ dat sult ghi met vyer verbrãdẽ.
33 Ende en sult in seuen dagen niet wtgaẽ
vander deure der Huttẽ des f Beschepts/ f Ofte/
tot aen den dach/ wanneer de daghen ws Stifts.
Vullenoffers wt zijn: want in seuen da-
ghen zijn uwe handen ghevult/
34 Als het aen desen daghe gheschiedt is: t † And. in/
t † De Heere heeft het ghebodẽn te doen/ also heeft
op dat ghy versoent zijt. het de Hee-
35 Eñ sult voor der Hutte des Beschepts re geboden/
dach ende nacht blijuen/ seuen daghen
lanck/ ende sult op de Wacht des Heeren
wachten/ dat ghy niet en sterft: want alsa
is het my gheboden.
36 Eñ Aaron met zijne sonen/ beden alles
wat de Heere gebodẽ hadde door Mosen.

Dat ix. Capittel.

1. Aaron beghint hier eyghentlick zijn
Ampt aen na het beuel des Heerẽ. 8. Doet
het eerste offer voor hem ende het volck/
22. ende seghent het volck.

Aenuanck des Ampts Aaronis.
1 Ende aen den a achtsten daghe/ riep
Moses Aaron ende zijne sonen/ ende
de Oudsten in Israel/ ende sprack tot
Aaron:
a Verlaet der Marne Million/ oft Meerts/ aẽ den anderẽ Jare des Wtrochts.
2 b Neemt tot v een ionc Kalfkẽ Sondof-
fer/ eñ eenẽ Ram ten Brandtoffer/ beyde
sonder vlecke/ eñ brengtse voor dẽ Heere.
b Exo. 29.1
3 Ende spreeckt met den kinderẽ Israels/
ende segt: Neemt eenen Geytenbock ten
Sondoffer/ ende een Kalf/ eñ een Schaep/
beyde van eenen Jare oudt/ ende sonder
vlecke ten Brandtoffer.
4 Eñ eenẽ Osse/ eñ eenen Ram ten Danc-
offer/ dat wy voor den Heere offeren/ ende
een Spijsoffer met olye ghemengt: want
heden sal v lieden de Heere verschijnen.
5 Ende sy namen wat Moses gheboden c † Anders/
hadde/ voor de deure der Huttẽ des c † Be Tuygenisse
schepdts/ eñ de gantsche Menichte tradt of Stifts/
hier toe/ ende stondt voor den Heere.
6 Doe sprac Moses: Dat isset/ dat de Hee
re gesprooken heeft/ dat ghy doen sult/ soo
sal v des Heeren herlichept verschijnen.
7 Ende Moses sprack tot Aaron: d Tre- d Leuitici
det tot den Altaer/ ende maeckt v Sond- 16.6, 15
offer/ ende v Brandtoffer/ ende versoent v Hebr. 5.7
ende het volck: daer na maeckt des volcx ende 7.26
Offer/ ende versoentse oock/ als de Heere
gheboden heeft.
8 e Ende Aaron tradt tot den Altaer/ eñ e Leuit. 4.4
slachtede het Kalf tot zijnen Sondoffer. Aarõs eer-
9 Ende zijne Sonen brachten het bloedt ste Offer/
tot hem/ ende hy stack zijnen vingher int voor hem
bloedt/ eñ doppede daermede op de hoor- eñ het volc/
nen des Altaers/ ende goot het bloet aen
des Altaers bodem.
10 Mu het Vet ende de Nieren/ ende het
Net vande leuer aen den Sondoffer/ stack
hy aen op den Altaer/ als de Heere Mosi
gheboden hadde.
11 Ende het vleesch ende het vel verbran-
de hy met vyere buyten den Leger.
12 Daer na slachtede hy het Brantoffer/ eñ
Aarons sonen brachtẽ het bloet tot hẽ/ eñ
sprengde het op den Altaer rondtomme.

13 Ende sy brachten het Brandtoffer tot
hem in stucken ende den kop/ende hy stac
het aen op den Altaer.
14 Ende hy wiesch het ingewant/ ende de
beenen ende stack het aen, bouen op den
Brandtoffer op den Altaer.
f Leui.4.13. 15 f Daer na bracht hy hier toe des volcks
Offer en nam den Bock / het Sondtoffer
des volcks ende slachtede hem/ en maeck-
te een Sondoffer daer toe, als het voorste
16 Ende brachte het Brandtoffer hier toe/
ende dede als het recht is.
g Leuit.2.1. 17 g Ende brachte hier toe het Spijsoffer/
ende nam zijne handt vol / ende stack het
aen op den Altaer, buyten des morgens
Brandtoffer.
18 Daer na slachtede hy den Osse en Ram
totten Danckoffer des volcx/ende zijne so-
nen brachten hem het bloet/ dat sprengde
hy op den Altaer alomme.
19 Mer het vette van den Osse ende van-
den Ramme / den steert ende het vette aen
den inghewandt ende de nieren/ ende het
Net te om der leuere:
20 Alle sulche vette leyden sy op de borst/ en
staken het vette aen op den Altaer.
h Leui.7.32. 21 h En de borst/ en de rechte schouder be-
weechde Aaron ter beweginghe voor den
Heere als de Heere Mosi geboden hadde.
22 Ende Aaron hief zijne handt op totten
volcke/ ende segendese/ende clam af/ doe
hy het Sondtoffer / Brandtoffer / ende
Danckoffer volbracht hadde.
23 Ende Moses ende Aaron ghinghen in
de Hutte des Beschepts: ende doe sy we-
der daer wt gingen/ segenden sy het volck.
i 2.Par.7.1. 2.Mach.2.10 i Doe verscheen de Heerlickheyt des Hee-/
ren allen volcke.
24 Want het vyer quam wt van den Heere
ende verteerde op den Altaer het Brand-
offer/ en het vette. Doe dat alle het volck
sach/ verheuchden syhen seer / ende vielen
op hare aensichten.

Dat x. Capittel.

1. Nadab ende Abihu besondigen hen/
2. worden vanden vyere verteert/ 4. ende
buyten voor het Legher gedragen/ 6. Die
mach het volc beweenen/ met Aaron noch
zijne sonen 9. Den Priesteren wordet sterc-
ken dranck in haren Ampte verboden/ 12.
ende haer Recht aen den Offer des Heeren
bestemmet. 16. Moses is gram op Elea-
zar ende Ithamar/om des onghegheten
Sondtoffers wille/ 19. ende wordt van
Aaron ghestilt.

Nadab en Abihu verteert het vyer. a Leuit.16.1 Num.3.4. ende 26.61. 1.Par.24.2. b † an. Nap c Exo.30.9. * Oft ghenaken.

1 Ende a de sonen Aarons/ Nadab ende
Abihu / namen een yeghelick zijn
b † Roockvat/ende deden vyer daerin/
en leyden Reuckwerck daer op/ en brach-
ten het vreemde vyer voor de Heere/ c dat
hy hen niet gheboden en hadde.
2 Doe voer een vyer wt vanden Heere/ en
verteerdese/ dat sy storuen voor den Heere.
3 Doe sprack Moses tot Aaro: Dat isset/
dat de Heere gesept heeft: Ic sal gheheylicht
worden aen dien/ die hen tot my * naerde-
ren/ ende voor allen volcke sal ick heerlick
worden. Ende Aaron sweech stille.
4 Ende Moses riep Misael ende Elza-
phan den soon Vsiel/ Aarons Oom / ende
sprack tot hen: Tredet hier toe/ en draecht
uwe broederen van den Heylichdom wt
voor den Legher.
5 En sy traden daer toe/ en droegense wt/
met haren lynen rocken voor den Legher/
als Moses ghesepdt hadde.
d Deut.14.1 Jere.16.4. 6 Doe sprack Moses tot Aaron/ende zij-
nen sonen/Eleazar ende Ithamar: d Ghy
sullet uwe hoofden niet bloote / noch uwe
cleederen verscheuren / dat ghy niet en
sterft/ ende toorne ouer de gantsche Me-
nichte come: Latet uwe broeders vanden
gantschen huyse Israels weenen ouer de-
sen brant/ die de Heere ghedaen heeft.
7 Ghylieden daerenteghen/sullet niet wt
gaen van der deure der Hutten des Be-
schepdts/ ghy mochtet steruen: want de
Salfolye des Heeren is op v lieden. Ende
sy deden als Moses sepde.
8 En de Heere sprac met Aaron/ en sepde:
9 e Ghy ende uwe sonen met v/ sullet gee- e Ezech. 44 21. 1.Tim.3.3. Tit.1.7.
nen wyn noch stercken dranck drincken/
wanneer ghyliede in de Hutte des f † Be- f † Anders/ Getuyghenisse/ oft Stifts/
schepdts gaet/ op dat ghylieden niet en
sterft: dat sy een eewich Recht allen uwen
Nacomelinghen.
10 Op dat ghy connet onderscheyden/ wat
heylich ende onheylich/wat reyn ende on-
reyn is:
11 Ende dat ghy de kinderen Israels lee-
ret alle Rechten/ die de Heere tot v gesprao-
ken heeft door Mosen.
12 Ende Moses sprack met Aaron / ende
met zijnen ouergheblieuenen sonen/ Elea-
zar ende Ithamar. g Neemt dat daer o- g Leui.2.3.
uergheblieuen is van den Spijsoffer / aen
den Offer des Heeren/ ende etet ongheheue-
uelt by den Altaer: want het is het Aller-
heylichste.
13 Ghylieden sullet dan noch inder Heyli-
ger stede eten: want dat is v Recht / ende
uwer sonen recht/ aen den Offer des Hee-
ren: want soo isset my gheboden.
14 Oock de Bewegheborst / ende de Hef-
schouder sult ghy ende uwe sonen ende u-
we dochteren met v/eten inder reyner Ste-
de: want sulck Recht is v ende uwen kin-
deren ghegheuen / aen den Danckofferen
der kinderen Israels.
15 Want de Hefschouder en de Beweghe-
borst tot den Offer des Vets wordẽ inge- h 2.Mach. 2.10.
bracht/ dat sy ter Beweginghe beweecht
worden voor den Heere: daerom isset v/en
uwer kinderen tot een eewige Recht / als
de Heere gheboden heeft.
16 h Ende Moses sochte den Bock des
Sondoffers/ende vandt hem verbrandt:
ende hy weerdt toornich ouer Eleazar ende
Ithamar Aarons sone/ die noch ouer wa-
ren/ ende sprack:
17 Waerom hebbet ghylieden het Sondt-
offer niet ghegeten inder Heylygher stede?
want het dat Allerheylichste is / ende hy
heeftet v lieden ghegheuen / dat ghy de
misdaet der Menichte draghen sout / dat
ghyse versoenet voor den Heere.
18 i Siet/ sijn bloet is niet ghecomen in
het Heylichdom binnen in/ ghy hedden sou-
det int Heylichdom ghegeten hebben/ als
my gheboden is.
19 k† So sprac Aarõ tot Mosen: Siet hedẽ
hebben sy hare Sondoffer en hare Brand
offer voor den Heere gheoffert/ ende het is
in my alsoo gegaen/als ghy sien meucht/
ende ick soude heden eten vanden Sondt-
offer/ soude dat den Heere behaghen?
20 Doe dat Moses hoorde / liet hyt hem
ghenoeghen.

i Dewyle zijn bloet niet int heylichdom gebracht is/ soude het met verbrant/maer ghegheten zijn geworden/ welcks bloet binnen ghebracht weet/ moste men niet eten/maer altemael verbranden k Leuit.4.5 en 6.26.30. ende 16.27. l † anders/ Maer Aaron sprack. m Namelic ouer mijne sonen Nadab ende Abihu/

Dat xj. Capittel.

1. Van onderscheydt der reynen ende on-
reynen Dieren/ 31. Onreyninge door aen-
roeren eenes Aes/ 43. ende heulyminghe
der heylichept.

Reyne ende onreyne Dieren by den Joden.

1 Ende de Heere sprack met Mose / ende
Aaron/ende sepde tot hen : Spreeckt
met den kinderen Israels ende segt.
2 a Dat zijn de Dieren die ghy eten sult a Deut.14.4 Act.10.14.
onder allen Dieren op Aerden:

3 Alles wat de clauwē clieuet/ende b we-
derrauwet onder den Dieren / dat sult
ghy eten.
4 Wat daerenteghen wederrauwet / ende
heeft clauwen / ende clieuerse doch niet/
als de Kemel/dat is v onreyn / ende sult
het niet eten.
5 De Conynkens wederrauwen wel/doch
sy clieuen de clauwen niet/ daerom zyn sy
onreyn.
6 De Hase wederrauwet oock / doch hy
clieuet de clauwen niet / daerom is hy v
onreyn.
7 c Ende het Swyn clieuet wel de clau-
wen/ doch het wederrauwet niet daerom
isset v onreyn.
8 Van deser vleesche sullet ghy niet eten/
noch haer Aes aenroeren / want sy zyn v
onreyn.
9 Dit sullet ghy lieden eten van dien/ dat
inde wateren is: Alles wat vlotuederkens
eñ schubben heeft inde wateren/ inder Zee
ende Beken/sullet ghylieden eten.
10 Doch alles wat/ gheene vlotuederkens
ende schubben heeft, inder Zee ende Be-
ken/ onder allen dat hem d verruert in de
wateren/ende alle wat daer leuet int wa-
ter sal v een schouwinghe zyn.
11 Dat ghylieden van haren vleesche niet
etet eñ v lieden van haren Ase schouwet.
12 Want alle wat geene vlotuederkens eñ
schubben en heeft in de wateren/dat sullet
ghylieden schouwen.
13 Ende dit sullet ghylieden schouwen on-
der den Voghelen / dat ghy het niet etet:
Den Arent, den Hauick/ e de Meeuwe/
14 De Ghieren/de Wouwen, ende wat ha-
rer aerdt is.
15 Ende alle Rauen met harer aerdt.
16 Den Struys / f t den Nachtwl / den
Koeckoeck/den Sperwer met zynen aert.
17 Den Steenwl/ den Swaen, dē Schupf-
fut/
18 De Wledermuys / de Roerdomp / den
Oyuaer/
19 Den Reyger / den g Koetaert met zyner
aert/ de Hoppe/ ende de Swaluwe.
20 Ooc alles wat hem roert onder de Vo-
gelen/ende gaet op vier voeten/ dat sal v
lieden een schouwinghe zyn.
21 Doch dat sullet ghylieden eten van den
Vogelen/dat hem ruert, ende gaet op vier
voeten/ h t ende niet met twee beenen op
Aerden springt.
22 Vanden seluen menget ghylieden eten:
als daer is: i Arbe met zyner aert, eñ Se-
laam met zyner aert/ eñ Hargol met zyner
aerdt/ende Hagab met harer aerdt.
23 Doch alles wat anders vier voeten
heeft onder den Voghelen/sal v een schou
winghe zyn.
24 Ende sulletse onreyne achten / k wie
sulcker l Aes aenroert/die sal onreyn zyn
tot op den auondt.
25 Ende wie deser Aes een dragen sal / die
sal zyne cleederen wasschen / ende sal on-
reyn zyn tot op den auont.
26 Daerom alle Dier dat clauwen heeft/
ende clieuet se niet, eñ wederrauwet niet/
dat sal v lieden onreyn zyn: wiet aenroert
sal onreyn zyn.
27 Eñ alles wat op pooten gaet onder den
Dieren die op vier voeten gaen / sal v lie-
den onreyn zyn: wie haer Aes aenroert/
sal onreyn zyn tot op den auondt.
28 Eñ wie haer Aes draecht / die sal zyne
cleederen wasschen/eñ onreyn zyn tot op
den auont: want sulcke zyn v liedē onreyn.
29 Dese sullen v lieden oock onreyn zyn
onder den Dieren, die op der Aerden cruyp
pen: Het Wesel/ de Muys / de Padde/
een yeghelick na zyner aert.
30 De Swynegel/ de Molch/ de Egdisse/
de Slecke, de Mol.
31 Die zyn v lieden onreyn / onder allen
dat daer cruypt: wie haer aes aenroert/
die sal onreyn zyn tot op den auont.
32 Eñ alles waer eē sulc doot aes op valt/
dat wort onreyn: m het sy allerley houten
Vaten, oft cleederē, oft vel, oft sac: eñ alle
sulcke n tuych/ daermen wat mede doet/
salmen int water steken/ eñ is onreyn tot
op den auondt: dan wort het reyn
33 Allerley Aerden Vaten / ist dat sulcker
Aes een daer in valt, so wort alle dat on-
reyn, wat daer in is ende sult het breken.
34 Alle spyse diemen eet / soo sulcken wa-
ter daerin coemt / is onreyn : ende allen
dranck dien men drincket in allerley sulc-
ken Vaten, is onreyn.
35 Ende alles waer een sulck Aes op valt/
wordt onreyn, het sy ouen oft ketel / soo
salmen het breken : want het is onreyn/
ende sal v onreyn zyn.
36 Doch de Fonteynē eñ Puttē/ eñ andere
vergaderingen der wateren zyn reyn: wie
dan noch haer Aes aenroert, is onreyn.
37 Ende oft een sulck Aes opt zaedt viele/
datmen ghesaeyt heeft, so isset doch reyn.
38 Wannien daerentegen water ouer dat
zaet gote/ende een sulck Aes viel daer na
daer op/soo worde het v lieden onreyn.
39 Wanneer een Dier sterft / dat ghy eten
menghet, wie dat Aes aenroert / die is
onreyn, tot aen den auondt.
40 Wie van sulcken Aes eet / die sal zyn
cleedt wasschen, ende sal onreyn zyn tot
aen den auondt.
41 Also, wie oock draecht sulck een Aes/
sal zyn cleet wasschen ende sal onreyn zyn
tot aen den auondt.
42 Wat op Aerden cruypt dat sal v lieden
een schouwinge zyn/ eñ men salt niet etē.
43 Ende alles wat op den buycke cruypt/
ende alles wat op vier oft meer voeten
gaet, onder allen dat op Aerden cruypt/
sult ghylieden niet eten : want het sal v
lieden een schouwinghe zyn.
44 Maeckt uwe zielen niet tot een schou-
winghe/ende verontreynicht v lieden niet
aen hen, dat ghy v lieden beuleckt:
45 Wāt ick bē de Heere uwe God: o Daer
om sult ghy v lieden heylighen / dat ghy
heylich zyt, want ick ben heylich : eñ sult
uwe zielen niet onreyn maken aen eenich
cruypende Dier dat op Aerden cruypt.
46 Want ick ben de Heere die v wt Egy-
ptenlande gheleydt heeft / dat ick uwe
Godt sy. Daerom sult ghylieden heylich
zyn, want ick ben heylich.
47 Dit is de Wet van den Dieren ende
Voghelen/ ende allerley cruypende Die-
ren in de wateren / ende allerley Dieren
die op Aerden cruyppen.
48 Dat ghy lieden onderscheyden connet/
wat reyn ende onreyn is: ende welc Dier
men eten/ende welck men niet eten sal.

Dat xij. Capittel.

1. Van onreynicheydt eender barender vrouwen/ 6. van harer reyninghe ende offeren.

1 Ende de Heere sprack met Mose / en-
de seyde:
2 Spreecht met den kinderen Israels
ende segt : Wanneer een vrouwe besadet
wordt / ende baert eenen sone / soo sal sy
seuen daghen onreyn zyn/ soo langhe sy
hare cranckheydt lydt.

b Ende

b Oft, we-
rauwet.
1. Mach.
6. 18.
Reyne ende
onreyne
Visschen.
b Oft ceu-
ghet.
Onreyne
Voghelen.
e anders, dē
Visschaer.
f t Anders/
de Nacht-
raue de Ha
...
...

o fte anders onreynen beesten, de welcke niet dan aes zyn

m Leui. 6. 28 ende 15. 12.
n Oft, ghe-reetschap/

o Leui. 19. 2. ende 20. 7. 1. Petr. 1. 15.
Wet voor de vrouwe/ die eenen so ne oft doch ter baert.
a Dat is/ met zade wort oft za det, als Gen. 1 29.
Want int Hebr. staet duytlick: Seminifica uerit: Als daer zyn Getuyghen S. Pagni nus/ S. Munsterus ende alle die der Heyli gher sprake wetenschap hebbē. hier van wyder/ beyde inder cleynē Bibl ia Roberti Stephani/ anno 45. eñ oock inder grooten/ Anno 57. ge druckt.

b Gen. 17.12
Luce 2.21
Joan. 7.22

3 b Ende aen den achtsten daghe/ salmen
het vleesch zijner Voorhuydt besnijden.
4 Ende sy sal in huys blijuē drie ende der-
tich daghen/ inden bloede harer reyninge/
niet heylichs en sal sy aenroeren/ ende tot
den Heylichdom en sal sy niet comen/ tot
dat de dagen haerder Reyninghe wt zijn.
5 Baert sy daerentegen een Maechdekē/
so sal sy twee Weken onreyn zijn/ so lange
sy hare cranckheyt lijdt: ende sal ses ende
tsestich dagen in huys blijuen/ inden bloe-
de haerder Reyninghe.
6 Ende wanneer de dagen harer Reynin-
ge wt zijn voor den Sone of voor de doch
ter/ so sal sy een Jarich Lam brenghen tot
den Brandtoffer/ ende eene ionge Duyue
ofte Tortelduyue tot den Sondoffer/ den
Priester voor de deure der Hutten des
c Bescheydts/

c Anders/ Stifts/ oft Ghetuyge-nisse.

7 Die salse offeren voor den Heere/ en haer
versoenen/ so wort sy reyn van harē bloet-
ganghe: Dat is de Wet voor die/ die een
Knechtken of Maechdeken baert.

d Leuit. 5.7. Luce 2.24

8 d Vermach nu hare hant geen Schaep/
soo neme sy twee Tortelduyuen/ oft twee
ionge Duyuen/ de eene ten Brandtoffer/
de andere ten Sondoffer: so salse den Prie
ster versoenen/ dat sy reyn worde.

Dat xiij. Capittel.

1. Hoemen Melaetschept aen het lijf/ 47. ende cleederen bekennen sal.

Hoemen de melaetsch. bekennē sal

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
Aaron ende seyde:
2 Als een mensche aen der huydt zijns
vleeschs wat opvaert/ ofte schorft/ ofte
etterwit wort/ als wildet een Melaetsch
worden aen de huydt zijns vleeschs/ soo
salmen hem tot den Priester Aaron bren-
ghen/ oft tot zijner sonen eene/ onder den
Priesteren.

a Of bleck-teecken

3 Ende als de Priester dat a merckteecken
aen de huydt des vleeschs siet/ dat de hay-
ren in wit verandert zijn/ ende het aensien
aen de plaetse dieper is/ dā de ander huyt
zijns vleeschs/ so is het ghewisse de Me-
laetschept: daerom sal hem de Prister be-
sien/ ende voor onreyn oordeelen.

Hier is het openbaer/ dat Moses melaetsch. heet allerley schorft/ en blaeren daer Melaetschept wt worden can/ oft der melaetsch. gelijck is:

4 Wanneer daerentegen yetwat etter-
wits is aen de huydt zijns vleeschs/ ende
doch het aensien niet dieper en is/ dan de
ander huydt zijns vleeschs/ ende de hayrē
niet in wit verandert en zijn/ so sal de Prie
ster den seluen besluyten/ seuen daghen/
5 Ende aen den seuenden dage besien. Ist
dat het teecken blijft/ als hy het te voren
ghesien heeft/ ende en heeft niet voorder
gegeten aen de huydt/ so sal hem de Prie-
ster noch eenmael seuen dagen besluyten.
6 En als hy hem ten anderenmael aen dē
seuendē dage besiet/ en vindt dat dat teec-
ken verdwenen es/ en niet voorder gegetē
en heeft aen de huydt/ so sal hy hem reyn
oordeelen: want het is b vuylicheyt/ en hy
sal zijne cleederen wasschen/ so is hy reyn.

b Of/ geillicheyt

7 Als nu de schorftheyt voorder meer in-
de huydt/ daer na als hy vanden Priester
besien/ en reyn gesproken is/ en wordt nu
ten anderenmael vanden Priester besien.
8 Als dan de Priester daer siet/ dat de
schorftheyt voorder ghegeten heeft in de
huydt/ soo sal hy hem onreyn oordeelen/
want het is ghewisselick Melaetschept.
9 Wanneer een teecken der Melaetschept
aen den mensche zijn sal/ dien salmen ten
Priester brenghen.
10 Als de selue siet ende vindt/ dat daer
wit opgheuaren is aen de huydt/ ende de
hayren in het wit verandert/ ende rouwe
vleesch inde swerringhe is/
11 So is ghewis een oude Melaetschept
inde huydt zijns vleeschs: daerom sal hem
de Priester onreyn oordeelen ende niet be
sluyten/ want hy is alreede onreyn.
12 c Wanneer oock de Melaetschept bloeyet
inde huyt/ en bedeckt de gantsche huyt van
den hoofde aen/ tot aen de voeten: alles
wat de Priester voor oogen sien mach.

c Deser Melaetschept is reyn: want het is een ghesont lijf/ dat het also selfs reynicht: als met pocken/ Maselen/ ende schorftheyt/ door welcke het gantsche lijf het boose wtslaet: als men seydt: Het is ghesont dat het wtslaet.

13 Als dan de Priester besiet/ ende vindt/
dat de Melaetschept het gantsche vleesch
bedeckt heeft/ soo sal hy den seluen reyn
oordeelen/ dewijle het alle aen hem in wit
verandert is/ want hy is reyn.
14 Is dan daer noch rouwe vleesch inden
dage als hy besien wort/ so is hy onreyn.
15 Ende als de Priester dat rouwe vleesch
besiet/ soo sal hy hem onreyn oordeelen:
want hy is onreyn/ ende het is ghewisse
Melaetschept.
16 Verkeert hem dan noch het rouwe
vleesch weder/ ende verandert hem in wit/
so sal hy tot den Priester comen.
17 En als de Priester siet/ ende vindt/ dat
dat teecken is in wit verandert/ soo sal hy
hem reyn oordeelen/ want hy is reyn.
18 Als in yemandts vleesch aen de huydt
een d droes wordt ende weder heylt/

d Oft/ ghesweer

19 En daer na aē de selue plaetse wat wits
opvaert/ of roodtachtich etterwit wordt/
so sal hy vanden Priester besien worden.
20 Als dan de Priester siet/ dat het aensien
neerder is/ dan de ander huyt/ en het hayr
in dat witte verādert/ so sal hy hē onreyn
oordeelen/ want daer is gewis een Me-
laetsch teecken wt den droese ghewordē.
21 Siet daerentegen de Priester/ en vindt/
dat de hayrē niet wit en zijn/ en niet neer-
der dan de ander huydt/ en is wat verdwe
nen/ so sal hy hem seuen dagen besluyten.
22 Etet voorder inde huydt/ so sal hy hem
onreyn oordeelen/ want het is gewis een
Melaetsch teecken.
23 Blijft daerentegen dat etterwit alsoo
staen/ ende en etet niet voorder/ so is het
de e naes vanden droese/ ende de Priester
sal hem reyn oordeelen.

e of/ het litteecken

24 Wanneer hem yemant aen de huydt by
den vyere verbrandt/ ende het brandtteec-
ken rootachtich of wit is/
25 Ende de Priester hem besiet/ ende vindt
dat het hayr in het wit verandert aen het
brantteecken/ en het aensien dieper is dā
de ander huyt: so ist gewis Melaetschept
wt den brandteecken ghewordē: daerom
sal hem de Priester onreyn oordeelen: wāt
het is een Melaetsch teecken.
26 Siet daerentegen de Priester/ en vindt
dat de hayren aen het brandtteecken niet
in wit verādert/ en niet neerder en is dan
de ander huyt/ en is daer toe verdwenen/
so sal hy hem seuen daghen besluyten.
27 Ende aen den seuenden daghe sal hy
hem besien: Heuet voorder ghegeten aen
de huydt/ so sal hy hem onreyn oordeelen/
want het is Melaetschept.
28 Is het daerentegen staen bleuē aen het
brandteeckē/ en niet voorder gegeten aen
de huyt/ en is daer toe wat verdwenen/ so
is het een sweeringe des brandtteeckens:
ende de Priester sal hem reyn oordeelen/
want het is een naes des brandtteeckēs.
29 Wanneer een Man of Vrouwe/ op den
hoofde/ oft aen den baerde schorft wordt/
30 Ende de Priester dat teecken besiet/ en
vindt/ dat het aensien dieper is dan de an
der huyt/ en dat hayr gulden ende dunne/
so sal hy hem onreyn oordeelen/ want het
is een melaetsche schorftheyt des hoofts/
ofte des baerdts.

31 Siet daerentegen de Priester / dat de
schurft hept niet dieper aen te sien en is, dã
de hupdt/ ende het hayr niet vael is / so sal
hy den seluen seuen dagen besluyten.
32 Ende als hy hem aen den seuenden da-
ghe besiet, ende vindt dat de schurfthepdt
niet voorder gegeten heeft / ende dat daer
gheen gulden hayr is / ende het aensien
der schurfthepdt niet dieper is, dan de an-
der hupdt/
33 So sal hy hem bescheeren/ doch dat hy
de schurfthepdt niet en bescheere, ende de
Priester sal hem noch eenmael seuen da-
ghen besluyten.
34 Ende als hy aen den seuenden daghe be-
siet, ende vindt/ dat de schurfthepdt niet
voorder ghegeten heeft/ in de hupdt/ ende
het aensien is niet dieper dan de ander
hupdt/ so sal hem de Priester reyn spreken:
ende hy sal syne cleederen wasschen/ want
hy is reyn.
35 Eet daerentegen de schurfthept voor-
der aen de hupt / daer na als hy reyn ghe-
sproken is/
36 Ende de Priester besiet hem / ende vint/
dat de schurfthept also voorder ghegeten
heeft, aen de hupt/ so sal hy niet meer daer
na vragen/ oft de hayren gulden zijn / wãt
hy is onreyn.
37 Is daerentegen voor oogen de schurft-
hept stil staende gebleuen / ende is al daer
swart hayr opgegaen, so is de schurfthepdt
heel, ende hy reyn: daerom sal hem de Prie-
ster reyn spreken.
38 Wanneer een Man oft een wijf aen de
hupt haers vleeschs wat etterwit is/
39 Ende de Priester siet aldaer dat dat et-
terwit wat verdwijnt : dat is een witte
schurfthepdt/ in de hupt opghegaen, ende
hy is reyn.
40 Als eenen manne de hoofthayren wt
vallen, dat hy kael wort/ die is reyn.
41 Vallen sy hem voor aen den hoofde wt/
so ist een f † blesse, ende hy is reyn.
f † And. platte
42 Wordt daerenteggen aen der blessen/ of
daer hy kael is/ eẽ wit of rootachtich tee-
ken/ so is hem Melaetschept aen de blesse/
of aen den kalen cop opghegaen.
43 Daerom sal hem de Priester besien: ende
als hy vint/ dat wit oft rootachtich tee-
ken opgheloopen/ aen syner blesse of calen
cop/ dat hy siet/ als anders de Melaetsch-
hept aen de hupdt/
44 Soo is hy melaetsch ende onreyn/ ende
de Priester sal hem onreyn spreken / om
sulckes teeckens wille op synen hoofde.
45 Wie nv Melaetsch is / diens cleederen
sullen verscheurt zijn/ eñ het hooft bloot/
ende de lippen verwimpelt / ende sal aller
dingen onreyn genoemt worden.
46 g Eñ so langhe dat teecken aen hem is/
sal hy onreyn zijn/ alleen woonen/ eñ zijn
wooninghe sal buyten den Legher zijn.
g Num. 5.2 2 Reg. 15.5.
47 Als aen eenẽ cleede een teecken der me-
laetschept zijn sal, het sy wollen oft lijnen/
Melaetschepdt der cleederen.
48 Aen der h werpte oft inslach, sy zy wol-
len oft lijnen, of aen eenen velle, of aen allẽ
dat wt vellen gemaect wort.
h Of webbe
49 Ende als dat teecken bleeck of rootach-
tich is/ aen den cleede, of aen den velle/ of
aen der werpte, of aen den inslach/ of aen
eenigerley dingen dat van vellen gemaect
is: dat is gewis een teecken der Melaetsc-
hept, daerom salt de Priester besien.
50 Ende als hy dat teecken siet/ soo sal hy
het insluyten seuen daghen.
51 Ende als sy aen den seuenden daghe
siet/ dat dat teecken heeft voorder ghege-
ten aen den cleede/ aen der werpte/ of aen
den inslach/ aen den velle/ of aen allen dat
men wt vellen maect / soo isset een etende
teeckẽ der Melaetschept/ ende is onreyn.
52 Eñ sal dat cleet verbranden, of de werp-
te/ of den inslach/ het sy wollen of lijnen/
of alderley velwerck/ daer sulck teecken in
is: want het is een teecken der Melaetsch-
hept/ ende sal het met vyer verbranden.
53 Sal daerentegẽ de Priester sien/ dat het
teecken niet voorder gegeten en heeft aen
den cleede/ of aen der werpte/ of aen den
inslach/ of aen alderley velwerck.
54 So sal hy gebieden, dat mẽ dat wassche/
daer dat teecken in is/ ende salt insluyten
ander seuen daghen.
55 Ende als de Priester sien sal/ daer na als
dat teecken gewasschen is/ dat dat teeckẽ
niet verandert en is voor synen ooghen/
ende oock niet voorder ghegeten en heeft/
soo isset onreyn/ ende sal het met vyer ver-
branden: want het is diep in ghegeten, eñ
heeft het beschauet.
56 Als daerentegen de Priester siet/ dat
dat teecken verdwenen is / na synen was-
schen/ so sal hy het afscheuren van den clee-
de/ van den velle/ van der werpte/ of van
den inslach.
57 Wort het dan noch gesien aen den clee-
de/ aen der werpte/ aen den inslach/ oft al-
derley velwerck/ so isset een i † placke/ en- i † And.
de sal het met vyer verbranden/ daer sulck vlecke/
teecken in is.
58 Het cleet daerentegen/ of werpte/ of in-
slach/ of alderley velwerck dat gewasschẽ
is / ende dat teecken van hem ghelaten
heeft/ salmen ten anderen mael wasschen/
so isset reyn.
59 Dat is de Wet/ ouer de teeckenen der
Melaetschepdt aen den cleederen/ sy zijn
wollen of lijnen/ aen de werpte/ ende aen
den inslach/ ende alderley velwerck/ reyn
of onreyn te spreken.

Dat xiiij. Capittel.

1. Van reyninghe der Melaetschept/
ende wat Offer hy gheuen sal. 34. Van
Melaetschept der hupsen/ ende harer rey-
ninghe.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Dat is de Wet ouer den Melaet-
schen/ als hy sal gereynicht worden: a hy a Mat. 8.4
sal tot den Priester comen. Mar 1.44.
3 Ende de Priester sal wt den Leger gaen/ Luc. 5.14
ende besien hoe het teecken der Melaet- eñ 17.14
schept aen den Melaetschen heel ghewor-
den is.
4 Ende sal gebieden dien / die te reynigen
is / dat hy twee leuendighe voghelen ne-
me/ die daer reyn zijn, ende Cederen hout/
ende rooduerwighe wolle/ ende Ysop.
5 Ende sal ghebieden / den eenen Voghel
te slachten in eenen Aerden Vate / aent
vlietende water.
6 Ende sal den leuendigen Voghel nemen
met den Cederen houte / rooduerwigher
wolle, ende Ysop/ ende in des ghes lachte-
den Voghels bloet steken / aent vlietende
water/
7 Eñ besprenghen den genen / die van der
Melaetschept te reynigen is/ seuenmael:
ende reynighen hem also, ende late den le-
uendigen Vogel int vrij veldt vlieghen.
8 De ghereynichde nv / sal syne cleederen
wasschen/ ende alle zijn hayr afscheeren, eñ
hem met water baden/ so is hy reyn: daer
na gae hy inden Leger/ doch sal hy buytẽ
syne Hutten seuen daghen blijuen.
9 Ende aen den seuenden daghe sal hy alle
zijn hayr afscheeren op den hoofde, aen dẽ
baerde/

b Of/ wynbrauwen.

baerde/ aen den b ooghebrauwen/ dat alle
hayren afgeschoren zyn: ende sal syne clee-
deren wasschen/ ende zyn vleesch in water
baden/ so is hy reyn.
10 Ende aen den achtsten dage sal hy twee
Lammeren nemen sonder vlecke/ ende een
Jarich Schaep sonder vlecke / ende drie
tienden c Meelbloemen / ten Spysoffer/
met olye ghemengt /ende een d Log olye.
11 So sal de Priester denseluen gereynich-
den/ ende dese dingen setten voor den Hee-
re/ voor de deure der Hutten des e † Be-
schepts.
12 Ende sal het een Lam nemen / ende ten
Schuldtoffer offeren met de Log Olye/ eñ
sal sulcx voor den Heere beweghen.
13 Ende daer na dat Lam slachtẽ/ daermẽ
Sondtoffer ende Brandtoffer slachtet/
namelick in der heyliger Stede: want ge-
lyck het Sondtoffer / alsoo is oock het
Schuldtoffer des Priesters : want het is
het Allerheylichste.
14 Ende de Priester sal vanden bloede ne-
men van den Schultoffer/ ende den Ghe-
reynichden op het lapken des rechteren
oors strycken / ende op den duym syner
rechter handt / ende op den grooten teen
zyns rechteren voets.
15 Daer na sal hy de Olye wt den Log ne-
men/ ende op syne (des Priesters) slincker
hant gieten/
16 Ende met synen rechten vingher in de
Oly stippen/ die in syner slincker hant is/
ende sprenghen met synen vinger de Olye
seuenmael voor den Heere.
17 De Olye nu/ die daer ouer is in syner hãt/
sal hy den Ghereynichden op het lapken
des rechten oors strycken / ende op den
rechten duym / ende op den grooten teen
zyns rechteren voets / bouen op het bloet
des Schuldtoffers.
18 De Olye nu / die daer ouer is in syner
hant / sal hy op des Ghereynichden hooft
gieten/ende hem versoenen voor dẽ Heere.
19 Ende sal het Sondtoffer maken/ eñ den
Gereynichden versoenen/ syner onreynic-
heyts haluen.
20 Eñ sal daer na het Brandtoffer slachtẽ/
eñ salt op dẽ Altaer offerẽ/ met den Spys-
offer/ende hem versoenen/ so is hy reyn/
21 f Is hy dan noch arm/ ende met syner
hant so vele niet en verweruet/ so neme hy
een Lam ten Schultoffer te bewegen/ hem
te versoenen/ende een tiende Semelmeels
met Olye ghemengt ten Spysoffer / ende
een Log Olye.

c Of/ Semelmeel/ d Log/ is eẽ cleyn mate/ op Hebreeus. alsogenaẽt: ende als R. David seyt beuaet ses eyeren. Andere willẽ/ sy noch onseker hoe groot sy is. e † And. tuyghenisse.

f Leuit. 5.7 ende 12. 8

22 Ende twee Tortelduyuen/ of twee ion-
ghe Duyuen/ die hy met syner handt ver-
weruen can: dat de een sy een Sondtoffer/
de ander een Brandtoffer.
23 Eñ brengt se aenden achtsten dage syner
reyninghe tot den Priester/ voor de deure
der Hutten des Beschepts/ voor dẽ Heere.
24 So sal de Priester dat Lam ten Schult-
offer nemen/ ende dat Log Olye/ ende salt
alle beweghen voor den Heere.
25 Eñ dat Lam/ het Schuldtoffer slachtẽ/
ende van den bloede nemen vanden seluen
Schuldtoffer/ eñ den Gereynichden stryc-
ken op het lapken zyns rechten oors /
eñ op den duym syner rechter hant/ eñ op
den grooten teen zyns rechten voets.
26 Eñ de Olye in syne (des Priesters) slinc-
ker hant ghieten.
27 Eñ met synen rechten vingher/ de Olye
die in syner slincker handt is / seuenmael
sprenghen voor den Heere.
28 De ouerblyuende in syner handt/ sal hy
den Ghereynichden op het lapken zyns
rechten oors / ende op den duym syner
rechter hant/ ende op den teen zyns rech-
ten voets strycken / bouen op het bloede
des Schuldtoffers.
29 De Olye die daer ouer is in syner hant/
sal hy den Gereynichden op het hooft gie-
ten/ hem te versoenen voor den Heere.
30 Ende daer na wt der eener Tortelduy-
ue/ of ionghe Duyue / als syne hant heeft
moghen verweruen/ een Sondtoffer.
31 Wt de andere een Brandtoffer maken/
met tsamen den Spysoffer : ende de Prie-
ster sal den Ghereynichden alsoo versoenen
voor den Heere.
32 Dat zy de Wet vanden Melaetschen/
die met syner hant niet verweruen en can/
wat tot syner reyninghe behoort.
33 Eñ de Heere sprack met Mose/ eñ seyde: Melaetschepe des huysen.
34 Als ghy int Landt Canaan coemt/ dat
ick v lieden ter besittinge geue/ ende sal er-
ghens in eenen huyse uwer besittinghe/
een Melaetsch teecken gheuen/
35 So sal die comen/ diens dat huys is/ eñ
het den Priester aenseggen/ ende sprekẽ:
Ick sie het daer voor aẽ/ als tzy een Me-
laetsch teecken in mynen huyse.
36 Soo sal die Priester heeten/ dat sy dat
huys wt ruymen / eer de Priester daer in
gaet dat teecken te besien/ op dat niet on-
reyn worde/ alles wat int huys is: daer na
sal de Priester daer in gaen / dat huys te
besien.
37 Als hy nu dat teecken besiet/ ende vint/
dat aen de want des huys/ ghele oft root-
achtighe cuylkens zyn/ ende haer aensien
neerder dan anders de want is/
38 Soo sal hy ten huyse ter deure wtgaen/
ende dat huys seuen daghen toesluyten.
39 Eñ als hy aen den seuenden daghe we-
der coemt/ eñ siet dat dat teeckẽ voorder
gegeten heeft/ aen de want des huys/
40 Soo sal hy de steenen heeten wtbreken/
daer dat teecken in is / ende buyten voor
de Stadt aen eẽ onreyne plaetse werpen.
41 Ende dat huys salmen inwendich ront-
om schrapen/ ende sullen den afgeschraep-
ten leem buyten voor de Stadt / aen een
onreyne plaetse schudden.
42 Ende andere steenen nemen / ende aen
gener stede setten: ende anderen Leem ne-
men/ ende dat huys g beworpen.
43 Als dan dat teecken weder coemt/ eñ
wtbreect aen den huyse/ daer na wanneer-
men de steenen ende den leem wtgebroken
ende dat huys h † anders beworpẽ heeft/
44 Soo sal de Priester daer in gaen: eñ als
hy siet/ dat dat teecken voorder ghegeten
heeft aen dẽ huyse/ so isset gewis een eten-
de Melaetschepdt aen den huyse / ende is
onreyn.
45 Daerom salmen dat huys afbrekẽ/ stee-
nen ende hout/ ende alle leem aen den huy-
se/ ende salt buyten voeren voor de Stadt/
aen een onreyne plaetse.
46 Ende wie in dat huys gaet/ so lange als
het toegesloten is/ die is onreyn tot aen-
den auont.
47 Ende wie daer in leyt/ of daer in eet/ die
sal syne cleederen wasschen.
48 So daerentegen de Priester/ als hy daer
in gaet/ siet/ dat dit teecken niet voorder
aen den huyse gegetẽ en heeft/ na dien dat
huys i beworpẽ is/ so sal hy het reyn spre-
ken: want dat teecken is heel geworden.
49 Ende sal ten Sondtoffer voor dat huys
nemen/ twee Voghelen/ Cederen hout/ eñ
Rozynuerwighe wolle/ ende Ysop.
50 Eñ den eenen Vogel slachten/ in eenẽ
Aerden Vate/ aen een vlietende water.

g Of/ besetten.

h † And. ouerschrapt eñ beworpen/ etc.

i Of. beset

Ende

51 Eñ sal nemen dat Cederen hout/ de Ro-
zynverwighe wolle/ de Ysope/ eñ den leuen-
digen Voghel/ ende in des gheslachteden
Voghels bloet steken/ aent vlietende wa-
ter/ ende dat huys seuenmael bespzengen.
52 Ende sal also dat huys outsondigẽ/ met
den bloede des Vogels/ met den vlietendẽ
water/ met den leuendigen Vogel/ met dẽ
Cederen houte/ met Ysop/ ende met Ro-
zynnerwigher wolle.
53 Eñ sal den leuendigen Vogel laten buy-
ten voor de Stadt/ int vrye veldt vliegen/
ende dat huys versoenen/ so is het reyn.
54 Dat is de Wet ouer allerley teecken der
Melaetschept ende Schurftheyt.
55 Ouer de Melaetschept der cleederen eñ
der huysen.
56 Ouer de Buylẽ k Vlechtẽ eñ Etterwit.
57 Op datmẽ wete/ wanneer wat onreyns
of reyns is: Dat is de Wet van der Me-
laetschept.

k Of cruy-pelbeschorst heyt ofte gallicheyt.

Dat xv. Capittel.

1. 16. Van zaedtuloepighe mannen/ ende dinghen/ die sy/ of hen aenroeren/ 13. van haer der reyninge/ 19. Van bloetuloeden der vrouwen/ 28. ende haerder reyninghe.

Andere onreynicheyt der mannẽ eñ vrouwẽ.

1 ENde de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Spreeckt met den kinderen Israels/
ende segt tot hen: Als een man aen synen
vleesche/ eenen vloet heeft/ de selue is on-
reyn:
3 Maer dan is hy onreyn aen desen vloet/
als zyn vleesch vanden bloede Ettert of
verstopt is.
4 Alle legher daer hy op leyt/ eñ alles daer
hy op sidt/ sal onreyn worden.
5 Ende wie synen legher aenroert/ die sal
syne cleederen wasschẽ/ ende hem met wa-
ter baden / ende onreyn zyn tot op den
auondt.
6 Ende wie hem set daer hy geseten heeft/
die sal syne cleederen wasschen/ ende hem
met water baden / ende onreyn zyn tot op
den auondt.
7 Wie zyn vleesch aenroert / die sal syne
cleederen wasschen/ eñ hem met water ba-
den/ ende onreyn zyn tot op den auont.
8 Als hy zyn speecksel worpt op dien die
reyn is/ die sal syne cleederen wasschen/ eñ
hem met water baden / ende onreyn zyn
tot op den auont.
9 Ende den zadel daer hy op rydt/ sal on-
reyn worden.
10 Ende wie ergens wat aenroert/ dat on-
der hem is geweest/ die sal onreyn zyn tot
op den auondt: ende wie sulcx draecht/ die
sal syne cleederen wasschen/ ende hem met
water baden/ ende onreyn zyn tot op den
auondt.
11 Ende wien hy aenroert/ eñ niet te voren
de handen wasschet/ die sal syne cleederen
wasschen/ ende hem met water baden/ en-
de onreyn zyn tot op den auont.
12 Als hy een Aerden vat aenroert/ dat sal-
men breken / doch het houten vat salmen
met water wasschen.
13 a Eñ als hy reyn wort van synen vloet/
soo sal hy seuen daghen tellen/ na dien hy
reyn gheworden is / ende syne cleederen
wasschen/ ende zyn vleesch met vlietende
water baden/ so is hy reyn.
14 Eñ aen den achtsten daghe sal hy twee
Tortelduyuen of twee ionghe Duyuen
nemen/ ende voor den Heere bringen/ voor
de Deure der Hutten des b † Beschepdts/
ende den Priester gheuen.
15 Eñ de Priester sal wt de eene een Sond-
offer/ wt de andere een Brandtoffer ma-
ken/ ende hem versoenen voor den Heere/
zyns vloets haluen.
16 Wanneer eenen manne inden slaep het
zaet ontgaet / die sal zyn gantsch vleesch
met water baden/ ende onreyn zyn tot op
den auont.
17 Eñ al dat cleet/ ende al dat vel/ dat met
sulcken zade beuleckt is / sal hy wasschen
met water / ende onreyn zyn tot op den
auondt.
18 Een wyf/ by welcker een sodanige leyt/
die sullen hen met water baden / ende on-
reyn zyn tot op den auont.
19 Wanneer een wyf haers lyfs bloetuloet Bloetuloet
heeft/ die sal seuen daghen wech ghedaen der vrouwẽ
worden: wiese aenroert/ die sal onreyn zyn
tot op den auont.
20 Eñ alles waer sy op leyt/ so lange als sy
haren tyt heeft/ sal onreyn zyn/ ende waer
sy op sit/ sal onreyn zyn.
21 Eñ wie haren leger aenroert/ die sal syne
cleederen wasschen/ eñ hem met water ba-
den/ ende onreyn zyn tot op den auont.
22 Ende wie ergens wat aenroert/ daer sy
op gheseten heeft / sal syne cleederen was-
schen / ende hem met water baden/ ende
onreyn zyn tot op den auont.
23 c Ende als een man by haer leyt / ende c Leui. 18.19
sy haren tydt crijcht by hem/ die sal seuen
daghen onreyn zyn.
24 Ende den legher daer hy op ghelegen
heeft/ sal onreyn zyn.
25 b Wanneer oock een Wyf haren bloet- b Mat. 9.20
vloet eenen langhen tydt heeft/ niet alleen
ter gewoonlicker tyt/ maer oock ouer den
gewoonlicken tyt/ so sal sy onreyn zyn/ so
langhe als sy vloeyt: ghelyck als sy ter tyt
haerer afsonderinghe/ soo sal sy oock hier
onreyn zyn.
26 Alle den leger daer sy op leyt den gant-
schen tyt haers bloets/ sal zyn als den le-
ger harer afsonderinge: ende alles waer sy
op sit/ sal onreyn zyn/ gelyck de onreynic-
heyt haerder afsonderinghe.
27 Wie van dien wat aenroert/ die wordt
onreyn/ ende sal syne cleederen wasschen/
ende hem met water baden / ende onreyn
zyn tot op den auont.
28 Wordt sy nu reyn van haren bloedt / soo
sal sy seuen daghen tellen / daer na sal sy
reyn zyn.
29 Eñ aenden achtsten daghe sal sy twee
Tortelduyuen of twee ionge Duyuen ne-
men/ ende totten Priester brengen voor de
Deure der Hutten des Beschepts.
30 Eñ de Priester sal wt der eender maken
een Sondtoffer/ wt der anderer een Brant
offer/ ende haer versoenen voor den Heere/
ouer den vloet haerder onreynicheyt.
31 So sult ghy liedẽ de kinderen Israels et et And. af-
waerschouwẽ voor haerder onreynicheyt scheyden
dat sy niet en steruẽ in haerder onreynic- van/ etc.
heyt/ als sy myne wooninghe onreyn ma-
ken/ die onder v lieden is.
32 Dat is de Wet ouer dien / die eenen
vloet heeft/ ende dien het zaet inden slaep
ontgaet/ dat hy reyn daer van wort.
33 Ende ouer die / die haren bloedtuloedt
heeft : ende wie eenen vloedt heeft/ het sy
Man of Wyf/ ende als een Man by een-
der Onreyner leyt.

a Leui. 6.28 ende 11. 33

b† And. Ghetuygenisse/ of stiftes/

Dat xvi. Capittel.

1. Bericht aen Aaron op sonderlicke wyse int Heylichdom te gaen/ 6. 11. eñ zyn eñ des volcx Sondtoffer te doen/ 7. Vanden gebruycke der tweer Boecken/ daer het Lot ouer ghewolpen worden soude. 16. Van outsondinghe des Heylichdoms/

der Wooninge ende des Altaers. 21. Be-
kentenisse der sonde. 24. Brandoffer der
Priesteren ende des volcx/ 29. ende Feest
der versoeninghe.

a Leui. 10.2
1 Ende de Heere sprack met Mose/
(a daer na als de twee sonen Aarons
gestoruen waren / doe sy voor den Hee-
re offerden.)

b Exo. 30.10 Leui. 16.34 Heb. 9.7.25
c † And. Genadēdecsel
d 1 Reg. 8.12

2 Ende seyde: Segt uwen broeder Aaron/
b dat hy niet tot allerley tyt in het inwen-
dighe Heylichdom en ga/ achter het Voor-
hanckxel / voor den c † Ghenadenstoel die
op der Kisten is/ dat hy niet en sterue: d wāt
ick wil in eener Wolcken verschijnen op
den Ghenadenstoel.

e † And. Varre

3 Maer daer mede sal hy ingaen: met ee-
nen ionghen e † Osse ten Sondtoffer/ ende
met eenen Ram ten Brandoffer.
4 Ende sal den heylighen lynenrock aen-
trecken/ ende een lijnen neder cleet aen sy-
nen vleesche hebben / ende hem met eenen
lijnen Gordel gorden/ ende den lynē hoedt
op hebben/ want dat zijn heylige cleederē/
ende sal zijn vleesch met water baden/ ende
haer aentrecken.
5 Ende sal van der menichte der kinderen
Israels twee Gheytenbocken nemen ten
Sondoffer/ ende eenen Ram ten Brandoffer.
6 Ende Aaron sal den Osse/ zijn Sondtof-
fer daer toe brenghen/ f ende hem ende zijn
huys versoenen/

f Heb. 9.7.

7 Ende daer na de twee Bocken nemen/
ende voor den Heere setten / voor de Deure
der Hutten des g † Beschepts.

g † And. Ghetuygenisse/ of stifts.
h † Anders bijdbock.

8 Ende sal het lot worpen ouer de twee
Bocken/ eens Voor lot den Heere / ende het
ander den h † ledighen Bocke.
9 Ende sal den Bock/ op welcken des Hee-
ren lot valt/ offeren ten Sondtoffer.

Ledighen Bock.

10 Daerentegen den Bock/ op welcken het
lot des ledighen valt/ sal hy leuendich voor
den Heere setten/ dat hy hem versoene/ ende
late den leuendighen Bock in de Woesty-
ne loopen.
11 Ende also sal hy dan dē Osse zijns Sond-
offers daer toe brenghen / ende hem ende
zijn huys versoenen/ ende sal hem slachten.

i Leui. 4.5 Hebr. 9.13 ende 10.4
k Dat is/ gantsch Israel is onreyn / ende in sondē/ ende God woont doch middē onder de sondarē/ ende heylicheyt: oock is/ syner heylicheidt gemeerē sy/ ende heerēheylich om syner wille/ anders is alle dinc onreyn/ ende sonde met hen. Dat is Christus in synē volcke etc. † And. welcke de woonninghe by hen is/ onder haerder onreynicheyt.
l Luc. 1.21

12 Ende sal een Panne vol gloeyender co-
len van den Altaer nemen / die voor den
Heere staet / ende de handtvol ghestooten
Reuckwercx/ ende binnen achter den Voor-
hanck brenghen.
13 Ende dat Reuckwerck op het vyer leg-
ghen voor den Heere / dat de neuel vanden
Reuckwercke den Ghenadenstoel bedec-
ke/ die op de Ghetuygenisse is/ dat hy niet
en sterue.
14 i Ende hy sal vanden bloede vandē Osse
nemen/ ende met synen vingher tegen den
Ghenadenstoel sprenghen voor aen: se-
uenmael sal hy alsoo voor den Ghenaden-
stoel / met synen vingher vanden bloede
sprenghen.
15 Daer nae sal hy den Bock / des volcks
Sondtoffer slachten/ ende van synen bloe-
de indrenghen achter den Voorhanck/ ende
sal met synen bloede doen / als hy met den
Ossenbloede ghedaen heeft/ ende daer oock
mede sprenghen voor teghen den Ghena-
denstoel.
16 Ende sal also versoenē het Heylichdom/
van de onreynicheyt der kinderen Israels/
ende van haerder ouertredinghe / in allen
haren sonden: alsoo sal hy doen der Hutten
des Beschepts k † want sy zijn onreyn die
om henen li gghen.
17 l Geen mensche en sal in der Hutten des
Beschepdts zijn wanneer hy daer in gaet/
te versoenen inden Heylichdom/ tot dat hy
wtgaet/ ende sal also versoenen hem ende zijn
huys ende de gantsche menichte Israel.
18 Ende als hy wtgaet tot den Altaer / die
voor den Heere staet / so sal hy hem versoe-
nen/ ende sal vandē bloede des Ossen/ ende
vanden bloede des Bocx nemen / ende op
des Altaers hoornen om stryken/
19 Ende sal met synen vinger vanden bloe-
de daer op sprenghen seuenmael/ ende hem
reynigen ende heylighen vander onreynic-
heyt der kinderen Israels.
20 Ende als hy volbracht heeft dat versoe-
nen des Heylichdoms/ ende der Hutten des
Beschepts/ ende des Altaers/ so sal hy den
leuendighen Bock hier toe brenghen:
21 So sal dan Aaron syne beyde handen op
zijn hooft legghen/ ende bekennen op hem
alle misdaet der kinderen Israels/ ende al-
le haer ouertredinge in allen harē sonden/
ende salse den Bock op het hooft legghen/
ende hem door eenen man / die voorhanden
is/ in de Woestyne loopen laten.
22 Dat also de Bock/ alle haer misdaet/ op
hem in een Wildernisse draghe / ende late
hem inder Woestyne.
23 Ende Aaron sal in de Hutte des Beschepts
gaen / ende wttrecken de lynen cleederen/
die hy aentrock/ doe hy in het Heylichdom
ginck/ ende salse aldaer laten.
24 Ende sal zijn vleesch met water baden/
in der heyliger stede/ ende zijn eyghen clee-
deren aentrecken: ende wtgaen ende zijn
Brandtoffer / ende des volcx Brandtoffer
maken/ ende beyde hem ende het volck ver-
soenen.
25 Ende het vette vanden Sondtoffer/ op
den Altaer aensteken.
26 Ende die den vryen Bock heeft wtghe-
voert/ die sal syne cleederen wasschen/ ende
zijn vleesch met water baden/ ende daer na
int leghcr comen.
27 m Den Osse des Sondtoffers/ ende den m Eze. 43.21
Bock des Sondtoffers/ welcx bloet in het Exod. 29.14
Heylichdom te versoenen gebracht wordt/ Leui. 4.12
salmen wt voeren voor den leger/ ende met ende 6.30
vyere verbrandē/ beyde haer huyt/ vleesch Num. 19.3
ende dreck. Heb. 13.11
28 Ende die se verbrandt/ sal syne cleederen
wasschen / ende zijn vleesch met water ba-
den/ ende daer na in het legher comen.
29 n Oock sal v lieden dat een ewich recht Feest der
zijn: Aenden tienden daghe der seuender versoenin-
Maent/ sult ghy v o † lijf castijen/ ende gheen ghe.
werck doen / hy zy een Landtbesitter oft n Leu. 23.27
vreemde onder v. Num. 29.7.
30 Want aen desen dage geschiet uwe ver- o † And. vie-
soeninghe/ dat ghylieden gereynicht wort: len decom-
van allen uwen sonden/ wort ghy ghereyn- meren.
nicht voor den Heere.
31 Daerom salt v lieden de grootste Sab-
bath zijn/ ende ghylieden sult v lijf veroot-
moedighen. Een ewich recht sy dat.
32 Maer sulcke versoeninghe sal doen een
Priester/ diemen ghesalft/ ende diens hant
men gheuult heeft / tot eenen Priester in
zijns Vaders stede / ende sal de lynen clee-
deren aentrecken / namelick / de heylighe
cleederen.
33 Ende sal also versoenen het heylige Hey-
lichdom/ ende de Hutte des Beschepdts/
ende den Altaer / ende de Priesters / ende
alle het volck der Menichte.
34 p Dat sal v lieden een ewich recht zijn/ p Exo. 30.10
dat ghylieden de kinderen Israels ver- Hebr. 9.7.25
soent van allen haren sonden/ in den Jare
eenmael. Ende Moses dede als hem de
Heere gheboden hadde.

Dat-

Dat xvij. Capittel.

1. Datmen alle Offer voortaen ter Deure der Woonninghe brenghen sal. 10. Datmen gheen bloet noch aes eten en sal.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende seyde:
2 Segt Aaron ende synen sonen/ ende allen kinderen Israels/ ende sprecckt met hen: Dat is het dat de Heere gheboden heeft:
3 Wie wt den huyse Israels eenen Osse oft Lam/ oft Scheype slachtet inden leger/ of buyten den legher/
4 Ende niet voor der Deure der Hutten des a † beschepts brengt/ dat het de Heere ten Offer gebracht worde voor de Woonninghe des Heeren/ b die sal des bloedts schuldich zijn/ als die bloet vergoten heeft/ ende een sulck mensche sal wtgeroept worden wt synen volcke.
5 Daerom sullen de kinderen Israels haren Offer/ die sy op den vryen velde Offeren willen/ voor den Heere brengen/ voor de Deure der Hutten des Bescheyts tot den c Priester/ ende daer haren Danckoffer den Heere offeren.
6 Ende de Priester sal het bloedt op den Altaer des Heeren sprengen/ voor de Deure der Hutten des Bescheydts/ ende het vette aensteken/ ten soete rueke de Heere.
7 Ende gheensins haren Offer/ nv voortaen den d Veldtduyvelen offeren/ daer sy mede hoereren: dat sal hen eewich recht zijn by haren nacomelinghen.
8 Daerom suldy tot hen segghen: Welck mensche wt de huyse Israels/ of ooch een vreemdelinck/ die onder v lieden is/ die een Offer oft Brandtoffer doet/
9 Ende en brengt het niet voor de Deure der Hutten des Bescheyts/ dat hy het de Heere doe/ die sal wtgeroept worden van synen volcke.
10 e Ende welcke mensche/ hy zy vanden huyse Israels/ of een vreemdelinck onder v lieden/ eenich bloet eet/ teghen dien wil ick myn aenschijn setten/ ende wil hem midden wt synen volcke roepen.
11 Want des lijfs leuen is inden bloede/ ende ick hebbe het v lieden ten Altaer ghegeuen/ dat uwe zielen daer mede versoent worden: want het bloet is de versoeninge voor het leuen.
12 Daerom hebbe ick geseyt den kinderen Israels: Geen ziele onder v sal bloet eten/ ooch gheen vreemdelinck die onder v lieden woont.
13 Ende welcker mensche/ hy zy vanden huyse Israels/ of een vreemdelinck onder v lieden/ die een Dier of Voghel vangt in der iacht/ datmen eet/ die sal desseluen bloedt vergieten ende niet Aerde bedecken/
14 Want des lijfs leuen is in synen bloede/ so langhe als het leeft/ ende ick hebbe den kinderen Israels gheseyt: f Ghy en sult gheens lijfs bloet eten: want des lijfs leuen is in synen bloede: wie het eet/ die sal wtgheroept worden.
15 Ende welcke ziele een aes of dat van Wilt werck verscheurt is/ eet/ hy zy een Landtbesitter of Vreemdelinck/ die sal zijn cleet wasschen/ ende hem met water baden/ ende onreyn zijn tot op den auondt/ soo wort hy reyn.
16 Soo hy syne cleederen niet wasschen/ noch hem baden en sal/ soo sal hy zijn misdaet draghen.

a † And. Getuygenisse/ of Stifs.
b Hier siedy dat hy niet en wilt eygenen ende falss vercoren Godsdienst hebben buyten synen verordenden Godsdienst/ daerom noch hy sulchen Offeraer eenen Moorder/ gelijck Esaias inde 66. cap. doet.
c Niet sy selue/ wt eyghener verkiesinge ende deuotie.
d Hier worden verstaen Duyuelen/ die daer Kampelgeesten/ ende in bysonder plaetsen verschijnen/ waer door sy Beriedt valsche reckeren ende beloften aenrichten ende heeten op Heydens. Schimmen Latijnsch/ Faunus Satyri etc.
Bloet eeten verboden.
e Leu. 7.6. ende 17.14 Aes oft wat verstickt is/ verboden te eten.
f Gen. 9.4 Leu. 3.17 ende 17.26 Deut. 12.16 1 Sam. 14.32 Act. 15.29.

Dat xviij. Capittel.

1. De Heere wil/ zijn volck sal hem alleen na syne wijse ende Rechten houden. 6. Verbodene graden der naeschap ende maechschap met tsamen maensuchtigen/ vermyden: 19. Ende hem met gheen ouerspel/ Molechs Offer/ Buggherye verontreynigen/ 20. op dat sy niet/ als de Heydenen/ (die hen met sulcken grouwelen verontreynicht hebben/) gestraft/ ende wt den lande wtghespoghen worden.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende seyde:
2 Spreeckt met den kinderen Israels/ ende segt tot hen: Ick ben de Heere uwe God.
3 Ghy en sult niet doen nae de wercken des Egyptischen lants/ daer ghylieden in gewoont hebt/ ooch niet na de wercke des landts Canaan/ daer ick v in leyden wil: ghylieden en sult v ooch na hare wijsen niet houden.
4 a Maer na myne Rechten sult ghylieden doen/ ende myne insettingen sult ghy houden/ dat ghylieden daer in wandelt: want ick ben de Heere uwe God:
5 Daerom sult ghy myne insettingen houden/ ende myne Rechten: b want welck mensche de selue doet/ die sal daer door leuen: want ick ben de Heere.
6 Niemandt en sal hem tot syner naester bloetvriendinne maken om hare schaemte te blooten: want ick ben de Heere.
7 c Ghy en sult ws vaders ende uwer moeder schaemte niet blooten: het is v moeder/ daerom en suldy haer schaemte niet blooten:
8 d Ghy en sult ws vaders wijfs schaemte niet blooten/ want het is ws vaders schaemte.
9 e Ghy en sult uwer f suster schaemte/ die ws vaders of uwer moeder dochter is/ in huys of buyten huys gheboren/ niet blooten.
10 Ghy en sult ws soons dochter/ of uwer dochter dochter schaemte niet blooten: want het is v schaemte.
11 Ghy en sult der g dochter ws vaders wijfs/ die uwe vader geboren is/ ende v suster is/ schaemte niet blooten.
12 h Ghy en sult ws vaders suster schaemte niet blooten/ want het is ws vaders naeste bloetvriendinne.
13 Ghy en sult uwer moeder suster schaemte niet blooten/ want is uwer moeder naeste bloetvriendinne.
14 Ghy sult ws vaders broeder schaemte niet blooten/ dat ghy zijn wijf nemet/ want sy is v Moeye.
15 i Ghy en sult ws soons wijf schaemte niet blooten/ want het is ws soons wijf: daerom en suldy hare schaemte niet blooten
16 k Ghy en sult ws broeders wijf schaemte niet blooten/ want het is ws broeders schaemte
17 Ghy en sult ws wijfs met tsamen haerder dochter schaemte niet blooten/ noch haers soons dochter/ of dochters dochter nemen/ hare schaemte te blooten: want het is haer naeste bloetvriendinne/ ende is eenen laster.
18 l Ghy en sult ooch ws wijfs suster niet nemen neffens haer/ haer schaemte te blooten/ m † haer te spijte/ de wijle sy noch leeft.
19 n Ghy en sult niet totten wijue gaen/ de wijle sy hare cranckheydt heeft/ in haerder onreynicheyt/ hare schaemte te blooten.
20 o Ghy en sult ooch niet by ws naesten wijf liggen/ om haer te bezaden/ daer mede ghy v aen haer verontreynighet.
21 p Ghy en sult ooch van uwen zade niet

a Ezec. 18.5.
b Eze. 20.12 Rom. 10.5 Gal. 3.12
Verbodene graden.
c Gen. 19.33 Ezech. 22.10
d 1 Cor. 5.1 Leu. 20.11 Deut. 22.30 ende 27.20
e Deu. 27.22 2 Sam. 13.14
f Dese is de rechte stiefsuster byder ouders haluen/ ende niet de halue suster va vader oft moeder.
g Dat is/ de halue suster myns vaders rechte dochter/ maer niet myner moeder dochter
h Leu. 20.19
i Gen. 28.18. Ezec. 22.11
k Leu. 20.21 Mat. 14.4. Deu. 25.5
l Gen. 29.29
m † And. haer te reyt zen.
Maensuchtige te vermyden.
n Leu. 15.24 ende 20.18 Ezec. 22.10.
Ouerspel verboden.
o 2 Sam. 11.4
p Leu. 20.2 2 Reg. 2.6 ende 23.10

q Molech was ee Afgod dien sy haere eyghene kinderen te dienste verbrandẽ/ als Manasse de Coninck Juda dede/ eñ meyndẽ Godt daer mede te dienen/ als Abraham doe hy Isaac syne sone offerde: maer de wyle dat het God hem beuolen en hadde/ als hy Abraham dede/ soo was het on recht. Daer om spreeckt God dat syne naẽ daer door ontheylicht werdt/ want het ghesciede ond Godts name/ ende was doch Duyuelsch ghelijck als ooc de cloosters belofte eñ andere opsettinge der mẽschẽ vele lieden verderft/ onder dẽ Godlickẽ name/ als of het Godsdienst ware.
r Rom. 1.26
s Leui. 20.13
t Exo. 22.19
Deu. 27.21
a Leui. 11.45.
1 Pet. 1.15
b Dat is/ Maeckt het alsoo als hy het gebiet/ niet als het v goet dunckt of geualt na uwer eyghener aendacht wāt hy wil straer geen se. fs vercorẽ/ noch eyghene verdachte wyse hebben. Daerō siet toe/ dat ghy lieden alsoo offert/ dat het hẽ wel behage/ eñ ...et hy niet

gheuen/ dat het den q Molech verbrant worde/ dat ghy niet en ontheyliget den Naem ws Gods: want ick ben de Heere.
22 r Ghy en sult niet by Jongen liggen/ als by den Wyue/ want het is eenẽ grouwel.
23 s Ghy en sult oock by geenen Diere liggen dat ghy niet met hem verontreynicht en wordet: ende geen Wijf en sal met eenẽ Diere te doen hebben/ want het is eenen grouwel.
24 Ghy en sult v lieden in desen gheenen
verontreynighen: want in allen desen heb
ben hen verontreynicht de Heydenen/ die
ick voor v lieden heuen wil wtstooten.
25 Ende het landt is daer door verontrey-
nicht: ende ick wil haer misdaet aen hen
te huys soecken/ dat het Landt zyn In-
wooners wtspouwe.
26 Daerom houdt myne Insettingen ende
Rechten/ eñ en doet niet dese grouwelen/
noch de Landtbesitter/ noch de vreemde-
linck onder v.
27 Want alle sulcke grouwelen hebben de
lieden deses Landts ghedaen/ die voor v
lieden waren ende hebben dat Landt ver-
ontreynicht:
28 Op dat v lieden dat Lant oock niet wt
en spouwe/ wanneer ghy het verontrey-
nicht/ ghelijck als het de Heydenen heeft
wtghespogen/ die voor v lieden waren.
29 Want die dese grouwelen doen/ dier zie-
len sullen wtgheroeyt worden van haren
volcke.
30 Daerom hout myne Insettinghen/ dat
ghy niet en doet na de grouwelicke ze-
den/ die voor v lieden waren/ dat ghy daer
niet mede verontreynicht wort/ want ick
ben de Heere uwe God.

Het xix. Capittel.

1. Menigerley ghebođen ende Insettingen/ daer men hem beneerstigen sal ter heylichheyt teghen God ende den naesten.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Spreect met der gantscher Menich
te der kinderen Israels/ ende segt tot hen:
a Ghy sult heylich zijn/ want ick ben hey-
lich/ de Heere uwe God.
3 Een yeghelick vreese zijn Moeder ende
synen Vader. Houdt myne Vyerdaghen:
want ick ben de Heere uwe God.
4 Ghy lieden en sult v niet tot den Afgo-
den keeren/ ende en sult v gheene ghego-
ten Goden maken: want ick ben de Heere
uwe God.
5 Ende wanneer ghy liedẽ den Heere wilt
Dancoffer doen/ so sult ghy offeren/ b dat
hem behaghen can.
6 c Eñ ghy sult het desseluen daechs eten/
als ghy lieden het offert/ ende des anderẽ
daechs: eñ wat op den derden dach ouer-
blyft/ dat sal men met vyere verbranden.
7 Sal dan noch yemant aen den derden
daghe daer van eten/ so is hy eenen grou-
wel/ ende en sal gheen ghenade vinden.
8 Ende de selue eter/ sal zijn misdaet dra-
ghen/ dat hy het heylichdom des Heeren
ontheylicht/ ende sodanighe ziele sal wt-
geroeyt worden van haren volcke.
9 d Als ghy uwe lant in oogst/ soo en sul-
dy het niet aen den eynden alom affsny-
den/ oock niet alte mael so nauwe verga-
deren.
10 Alsoo en suldy oock uwen Wijnberch
niet so nauwe lesen/ noch de afghevallen
Besien oplesen/ maer den armen ende
vreemdelinghen suldy het laten: want ick
ben de Heere uwe God.

11 Ghy en sult niet stelen noch lieghen/
noch valschelick handelen/ de eene met
den anderen.
12 e Ghy en sult niet valsch sweerẽ by my-
nen Name/ ende ontheylighen den Naem
ws Gods: want ick ben de Heere.
13 Ghy en sult uwen naesten niet onrecht
doen/ noch berooven: f des Dachlooners
loon en sal niet by v blyuen/ tot aen den
morghen.
14 Ghy en sult den Dooven niet vloecken:
g Ghy en sult voor den Blinden gheen
aenstoot setten: want ghy sult v voor u-
wen God vreesen/ want ick ben de Heere.
15 h Ghy en sult niet onrecht handelẽ aen
den Gherichte/ ende en sult niet voortrec-
ken den i gheringhen/ noch den grooten
eeren/ maer ghy sult uwen naesten recht
richten.
16 Ghy en sult geen k† Achterclapper on-
der uwen volcke zijn. Ghy en sult ooc niet
staen teghens ws naesten bloet/ want ick
ben de Heere.
17 l Ghy en sult uwen broeder niet haten
in uwer herten/ maer ghy sult uwen nae-
sten straffen/ op dat ghy niet synent hal-
uen schult draghen moetet.
18 Ghy en sult niet wraeckghierich zijn/
oock niet toorn behouden teghen de kin-
deren ws volcks: m Ghy sult uwen naesten
lief hebben als v seluen/ want ick ben de
Heere.
19 Myne Insettingen sult ghy lieden hou-
den/ n dat ghy uwe Vee niet en latet met
alderley aert van Dieren te doen hebben:
ende uwe Velt niet en besaeyt met meni-
gerley zaet: ende geen cleet aen v en come/
dat met wollen ende lynen gemengt is.
20 Wanneer een Man by eenẽ Wyue leyt
ende haer beslaept/ die een lijfeyghen
Maecht/ ende van o† dẽ manne versmaect
is/ p doch niet verlost/ noch vryheyt qver-
creghen heeft/ r† dat sal gestraft worden:
doch sy en sullen niet steruen/ want sy en
is niet vry ghewecst.
21 Hy sal dan noch voor syne schult den
Heere voor der Deure der Hutten des s†
Beschepts/ eenen Ram ten Schuldtoffer
brenghen.
22 Ende de Priester sal hem versoenẽ met
den Schuldtoffer/ voor den Heere/ ouer de
sonde die hy ghedaen heeft/ t soo sal hem
Godt ghenadich zyn ouer syne sonde die
hy ghedaen heeft.
23 Wanneer ghy lieden int lant coemt/ eñ
alderley boomen plantet/ daer men van
etet/ soo sult ghy lieden der seluen Voor-
huyt besnyden/ ende hare vruchten: drie
Jaer sult ghyse onbesneden achten/ dat
ghyse niet en eet.
24 Maer inden vierden Jare sullen alle
hare vruchten heylich ende ghepresen zyn
den Heere.
25 Maer inden vijfsten Jare sult ghy de
vruchten eten/ u† ende haer vergaderen:
want ick ben de Heere uwe God.
26 x Ghy liedẽ en sult niet met bloede eten:
y Ghy lieden en sult niet op Voghelschrey
achten/ noch daghen verkiesen.
27 z Ghy lieden en sult uwe hayren aenden
hoofde niet rontom afsnyden/ noch uwen
baert gantsch afscheeren.
28 Ghy lieden en sult geen litteecken om
eens dooden wille aen v lijf scheurẽ/ noch
letterẽ aen v houwẽ: wāt ick ben de Heere.
29 Ghy en sult uwe Dochter niet tot hoe-
rerye houden/ dat het Lant geen hoererye
en drijue/ ende worde vol lasters.
30 Myne Vyerdaghen houdt/ eñ vreest v
lieden

v lieden voor mijn Heylichdom/ want ick
ben de Heere.

Waersegghers te vermijden. a 1. Sam. 28. 3.

31 a Ghylieden en sult v niet keeren tot
den Waersegghers/ ende en ondersoeckt
niet vanden Teeckenbedieders/ dat ghy
aen hen niet verontreynicht wort: want ic
ben de Heere uwe God.

Ouderen te eeren. b Spr. 8. 7. 1 Tim. 5. 1.

32 b Voor eenen grauwẽ hoofde suldy op-
staen ende de Ouderen eeren/ want ghy
sult v vreesen voor uwen Godt: want ick
ben de Heere.

Vreemdelinghen niet te beswaren. c Exo. 22. 21. ende 23. 9. Zac. 7. 10. d † An. verleenighen.

33 c Wanneer een Vreemdelinck by v in
uwen Lande woonen sal/ dien en sult ghy-
lieden niet d † scheynden.
34 Hy sal by v lieden woonẽ als een Lant
besitter onder v/ ende sult hem lief hebbẽ
als v selfs. want ghylieden zijt oock Vreẽ
delinghen gheweest in Egyptenlant: ick
ben de Heere uwe God.

Rechte/ Ghewichte/ Koopmanschap ende hanteringe. e Deu. 25. 13. Eze. 45. 9. Mic. 6. 10. f † Anders. Epha een recht ym.

35 e Ghylieden en sult niet ongelijck han-
delen aen den Gerichte/ met der Ellen/
met Ghewichte met Mate.
36 Rechte Wage recht Pont/ een recht f †
Schepel een rechte Kanne sal by v lieden
zijn: want ick ben de Heere uwe God/ die
v wt Egyptenlant gheleyt heeft.
37 Dat ghylieden al mijne Insettinghen
ende al mijne Rechten houdt ende doet:
want ick ben de Heere.

Dat xx. Capittel.

1 Straffe dier/ die den Molech haer
zaet (dat is/ hare kinderẽ) geuen. 6 Waer-
seggers geloouen. 9. Den Ouderen vloec-
ken. 10. Overspel doen. 11. Vaders ofte
soons wijuen. 18. Een maensuchtige/ 19.
Moeye/ 20. of Ooms wijf beslapen. 13.
Item die Buggerie drijuen. 14. Dochter
ende Moeder te ghelijck/ 17. Suster/ 21.
Swagerinne nemen. 27. Item dier/ die
waerseggers of teeckenbediedẽ/ 22. Israel
sal hem na des Heeren Settinghen ende
Rechten houden/ 24. eñ een afghesondert
Volck zijn.

a Leui. 18. 21. 2 Reg. 21. 6. Psal. 106. 37. Molech.

Straffe dier die dẽ Molech haer zaede ghegheuen hebben.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Segt den kinderen Israels: a Wie
onder den kinderen Israels/ of een vrem-
delinck die in Israel woont/ van synen za
de den Molech geeft/ die sal den doot ster-
uen/ het volc inõ lande sal hem steenigẽ.
3 Ende ick wil mijn aenschijn setten tegẽ
sodanighen mensche/ ende wil hem wt sy-
nen volcke roepen/ dat hy den Molech
van synen zade ghegheuen/ ende mijn Hey-
lichdom verontreynicht/ ende mynen hey
lighen Naem ontheylicht heeft.

* Dat is/ syne kinderen.

b † An. met hem gehoereert

4 Ende so het volck inden lande voor de
vingeren sien sal met dien mensche/ die
van synen * zade den Molech ghegheuen
heeft/ dat het hem niet en doode:

Straffe dier die den Waerseggheren gheloouen.

5 So wil ick doch mijn aenschijn teghen
den seluen mensche setten/ ende tegen zijn
gheslachte/ eñ wil hem/ ende alle die hem
b † na ghehoereert hebben met den Mo-
lech/ wt haren volcke roepen.

c Leui. 11. 45. ende 19. 2. 1 Pet. 1. 15. Nu. 11. 18. Josue. 3. 5.

6 Wanneer hem een ziele totten Waer-
segghers ende Teeckenbedieders keeren
sal/ dat sy hem nahoereert/ so wil ick mijn
aenghesichte teghen de selue ziele setten/
ende wilse wt haren volcke roepen.

Straffe diens die syne Ouderen vloeckt. d Exo. 21. 17. Deu. 21. 18. ende 27. 16. Pro. 20. 20. Mat. 15. 4.

7 c Daeromme heylicht v ende weest hey-
lich: want ick ben de Heere uwe God.
8 Eñ houdt mijne Insettinge eñ doetse:
want ick ben de Heere die v liedẽ heylicht.
9 d Wie synen Vader of zijn Moeder
vloeckt/ die sal den doodt steruen: zijn bloet
sy op hem/ daerom dat hy synen Vader of
Moeder ghevloeckt heeft.
10 e Wie Overspel doet met yemants wijf/
die sal den doodt steruen/ beyde de Over-
spelder ende de Overspelderse/ daerom
dat hy met zijns naesten wijf Overspel
ghedaen heeft.

Straffe der Overspelers. e Deu. 22. 22. Joã. 8. 5.

11 f Wanneer yemandt by zijns vaders
wijf slaept/ dat hy zijns vaders schaemte
ghebloot heeft/ die sullen beyde den doot
steruen: haer bloedt sy op hen.

f Leui. 18. 8. 9. Deu. 22. 30. ende 27. 20.

12 Wanneer yemandt by zijns soons wijf
slaept/ die sullen beyde den doot steruen/
want sy hebben een schande begaen: haer
bloet sy op hen.
13 g Wanneer yemandt by eenen Jongen
slaept/ als by eenen wijue/ die hebben ee-
nen grouwel ghedaen/ ende sullen beyde
den doot steruen: haer bloet sy op hen.

g Leui. 18. 22. Rom. 1. 26.

14 h Wanneer yemant een wijf neemt/ eñ
haer moeder daer toe/ die heeft eenen la-
ster begaen: men sal hem met vyere ver-
branden/ ende haer beyde oock/ dat daer
gheenen laster en sy onder v lieden.

h Leui. 18. 17.

15 i Wanneer yemandt by een Vee leydt/
die sal den doot steruen/ ende het Vee sal-
men verworghen.

Straffe der Sodomitischer sonde. i Exo. 22. 19. Leui. 18. 23. Deu. 27. 21.

16 Wanneer een Wijf haer ergens tot ee-
nen Vee maeckt/ dat sy met hem te doen
heeft/ die suldy dooden/ dat Vee oock:
den doodt sullen sy steruen: haer bloet sy
op hen.
17 Wanneer yemandt zijn suster neemt/
zijns vaders dochter/ of zijnder moeder
dochter/ eñ haer schaemte besiet/ ende sy
wederomme zijn schaemte/ dat is een
bloetschande: die sullen wt geroept wor-
den voor den lieden haers volcx: want hy
heeft zijnder suster schaemte ontbloot/ hy
sal syne misdaet draghen.
18 k Wanneer een Man by eenen Wijue
slaept ter tijdt haer der kranckheyt/ ende
ontbloot haer schaemte/ eñ ontdeckt haer
fonteyne/ eñ sy ontbloot de fonteyne haers
bloedts die sullen beyde wt haren volcke
gheroept worden.

k Leui. 15. 24. ende. 18. 19.

19 l Uwer moeder suster schaemte/ eñ uws
vaders suster schaemte en suldy niet ont-
blooten: want een sodanige heeft zijn nae
ste bloetvriendinne ontdect/ ende sy sullẽ
haer misdaet draghen.

l Leui. 18. 12.

20 Wanneer yemant by zijns vaders broe
ders wijf slaept/ die heeft zijns Ooms
schaemte ontbloot/ sy sullen haer sonde
draghen/ sonder kinderẽ sullen sy steruen
21 m Wanneer yemandt zijns broeders
wijf neemt/ dat is een schandelicke daet:
sy sullẽ sonder kinderẽ zijn/ daerom dat hy
heeft zijns broeders schaemte ontbloot.

m Leu. 18. 16. Mat. 14. 4. Deu. 25. 5.

22 So houdt nu alle mijne Wetten ende
Rechten/ ende doet daer na op dat v het
lant niet wt spouwe/ daer ick v in leyde/
dat ghy daer in woont.
23 Ende en wandelt niet in de Wettẽ der
Heydenen/ die ick voor v wtstooten sal:
n want sulcx alle hebben sy ghedaen/ ende
ick hebbe eenen grouwel aen hen ghe-
hadt.

n Deu. 9. 4.

24 V lieden dan/ segghe ick: Ghy sult ge-
ner lant besitten: want ick wil v lieden
een lant tot Erue geuen daer Melck eñ
Heunich in vloeyt: ick ben de Heere uwe
God/ die v vãdẽ volckẽ afgesondert heeft/
25 Dat ghy liedẽ oock afsonderen sult het
reyn Vee vanden onreynen/ ende onreyne
Voghelen vanden reynen/ ende uwe zie-
len niet verontreynigen aen Vee/ aen Vo-
gelen/ eñ aen allen dat op Aerden cruypt/
o dat ick v lieden afghesondert hebbe/ dat
het onreyn sy.

o Leui. 11. 3. Deu. 14. 4.

26 p Daerom sult ghylieden my heylich
zijn/ wãt ick de Heere ben Heylich/ die v af

p Leui. 19. 2.

ghesondert heeft vanden volcken/op dat
ghy myn waeret.
27 e Wanneer een man oft wijf een Waer-
segger oft Teeckenduyder zijn sal/die sul-
len den doot sterven/ men salse steenighen/
haer bloet zy op hen.

Dat xxi. Capittel.

1. Priesters sullen reyn ende onbesmet zijn/ 5. gheene cruynen noch baert scheeren/ 7. ende eerlick int houwelick ende huys zijn. 10. Den Hoogen Priester werden sonderlinge Wetten voorgeschreven. 16. Geene met feyle mach dat Priesterampt bedienen.

1 ENde de Heere sprack met Mose: Segt
den Priesteren Aarons sonē/ en spreeckt
tot hen: a Een Priester en sal hem aen
gheenen dooden zijns volcx verontreyni-
ghen/
2 Behalven aen zijnen bloedtvrient/die
hem een naesten toebehoort: als aen syner
moeder/aen synen Vader/ aen synen So-
ne/aen syne Dochter/ aen synen Broeder/
3 Ende aen zijnder suster/ die noch een
b maecht ende noch by hem is/ en gheens
mans vrouwen geweest en is/ aen die can
hy hem verontreynighen.
4 c † Anders en sal hy hem niet verontrey
nighen erghens aen eenen die hem toebe-
hoort onder synen Volcke/dat hy hem ont-
heylighe.
5 d Hy en sal oock gheene cruynen maken
op synen hoofde/noch synen baert afscheeren/ ende aen haren lyve gheen teecken
snyden.
6 Sy sullen haren Gode heylich zijn/ende
niet ontheyligen den Naem haers Gods:
want sy offeren des Heeren Offer/ het
broodt haers Gods: daerom sullen sy hey-
lich zijn.
7 e Sy en sullen geene Hoere nemen/noch
gheene gheschoffierde/ ofte die van haren
manne verstooten is: want hy is heylich
synen Gode.
8 Daerom suldy hem heylich houden/wāt
hy offert het Broodt zijns Godts: hy sal v
heylich zijn/ want ick ben heylich/de Hee-
re die v lieden heylicht.
9 Wanneer eens Priesters dochter be-
gint te hoereren/die salmen met vyere ver-
branden: want sy heeft haren Vader ghe-
schendet.
10 Welcker de Hooghe priester is onder sy-
nen broederen/ op welcx hooft de Salfolye
gegoten/ende syne hant ghevult is/ dat hy
aenghetogen worde metten cleederen/ die
en sal zijn hooft niet blooten/ende zijn clee-
deren niet versnyden.
11 Ende en sal tot geenen Dooden comen/
f ende en sal hem noch over vader noch
over moeder verontreynighen.
12 Wt den Heylichdom en sal hy niet gaen/
dat hy niet en ontheylige het Heylichdom
zijns Gods: want g de heylige Croone/de
Salfolye zijns Gods is op hem: ick ben de
Heere.
13 h Een Maecht sal hy ten wyve nemen.
14 Doch gheen Weduwe/ noch verstooten/
noch gheschoffierde/ noch Hoere/ maer een
Maecht zijns volcks sal hy ten Wyve
nemen.
15 Op dat hy zijn zaedt niet en ontheylighe
onder synen volcke: want ick ben de Heere
die hem heylicht.
16 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
17 Spreeckt met Aaron/ ende segt: Wan-
neer aen yemanden van uwen zade in u-
wen gheslachte/ een ghebreck is/ die en sal

q Deu.18.10 1 Sam.28.7 2 Reg 21.6. Andere Jodische gevoden/den Joetschen Priesteren voorgeschreven. a Num.6.6 Ezec.44.25 b Of/ Joncvrouwe c † And. Oec sal hem een Vorst niet/ etc. eenen onder/ etc. And. hy en sal hē niet verontreynigen noch ontheyligē want hy is de Overste in synen volcke. Cruynen en den baert scheeren/ verboden. d Lev.19.27 Num 6.5 Ezec.44.20 Geen Hoere oft gheschende sal de Priester hebben. e Ose.1.2. 1 Tim.3.2 Titi 1.6 Van eerlicken huyse des Bisschops. Van des Hoogē priesters sonderlinge Wet. f Luc 9.60 g Opt hebr. Nezer hier van wordē de Nazareen ghenoemt/ daerō dat sy hen onthielden en afsonderden van sommiger spyse. Numeri 9. En Simson werdt oock van moeder lichaem af een Nazareus geheeten. Judic. 13. En onse Heere Jesus Christus heet ooc daer vā de rechte Nazareus/ Mat.2. als

niet hier toe treden/dat hy het Broot zijns
Gods offere.
18 i Want gheener aen dien een gebreck is/
en sal hier toe tredē/ hy zy blint/ lam/ met
eenen ut seltsamen neuse/ met eenen onge-
woonlicken lede.
19 Ofte die aen eenen voet ofte handt ghe-
breckelick is/
20 Ofte † hoveleruggich is/ofte een vel op
der ooghen heeft/ ofte scheel is/ ofte grin-
dich/ofte schorft/ofte die ghebroken is/
21 Wie nu van Aarons des Priesters za-
de/ een ghebreck aen hem heeft/ die en sal
niet hier toe treden/te offeren dē Offer des
Heeren: want hy heeft een gebreck/daerom
en sal hy hem totten Brooden zijns Gods
niet ghenaken/dat hyse Offere.
22 Nochtans sal hy het broot zijns Godes
eten beyde vanden Heyligen/ ende vanden
Allerheylichsten.
23 Doch tottē Voorhangsel en sal hy noch-
tans niet comen/ noch hem totten Altare
genaken/de wyle het gebreck aen hem is/
dat hy niet en ontheylighe myn Heylich-
dom: want ick ben de Heere diese heyliget.
24 Ende Moses sprack sulcx tot Aaron en-
de tot synen sonen/ ende tot allen kinderen
Israels.

Dat xxij. Capittel.

1. Welcke hem des Heyligen onthouden souden. 18. Welckerley Offer men totden Heere brenghen. 17 ende hoe men hem metten Danckofferen houden soude.

1 ENde de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Segt Aaron ende synen sonen/ dat
sy hen a onthouden van den heylighen der
kinderen Israels/ dat sy myn heylicheit/en
mynen heyligen Name niet ontheyligen:
want ick ben de Heere.
3 So segt nu hen op haer nacomelinghen:
So wie van uwen zade hier toe treedt tot-
ten Heyligen/ dat de kinderen Israels den
Heere heylighen/ende verontreynicht hem
also over den selven/ diens ziele sal wtghe-
roeyt worden voor mynen aensichte: want
ick ben de Heere.
4 Welcker vanden zade Aarons Me-
laetsch is/ e ofte eenen vloedt heeft/ die en
sal niet eten vanden heylighen tot dat hy
reyn worde: wie ergēs een onreyn lichaem
aenroert/ofte wien het zaet ontgaet inden
slape:
5 Ende welcker ergens een gewormte aen
roert dat hem onreyn is/ oft eenen men-
sche/die hem onreyn is/ ende alles wat hē
ontreynighet:
6 Welcke ziele dier een aenroert/ die is
onreyn tot op den avont/ ende sal vanden
heylighen niet eten/ maer sal te voren zijn
lyf met water baden.
7 Ende als de Sonne onder gegaen/ ende
hy reyn ghewordden is/ dan mach hy daer
van eten: want dat is zijn d neeringhe.
8 e Een aes ende wat vanden wilden Die-
ren verscheurt is/ en sal hy niet eten/ op dat
hy daer niet onreyn aen en worde/ want
ick ben de Heere.
9 Daerom sullen sy myne Settingen hou-
den/ dat sy geen sonde op hen en ladē/ ende
daer van sterven/ als sy hen ontheylighen:
want ick ben de Heere diese heylicht.
10 Geen ander en sal van dat heylige eten/
noch des Priesters huysgenooten/ noch
dachlooner.
11 Wanneer dan noch de Priester een ziele
voor zijn gelt coopt/ die mach daer vā eten:
ende wat hem in synen huyse ghebooren
wort/

die van aller sonde/ reyn/ en heylich/ en niet onheylichs noch onghewyts aen hem en is. De hooghe Priester neme een Joncfrou ten wyve. h Eze.44.22 i Mala.2.11 Die een gebreck heeft/ en sal het Priesterdom niet bedienen. i 2 Sam.5.8 k † And. ingedructen † And. sonder oogenbrauwe of wynbrauwe. Welcke nu vandē heyligen eten souden. a Dat is/ als de Nazareē hē heylichlick afhouden en vermyden: namelick/ dat sy niet eten en sullē vanden Offer/ sy en zijn dan gātsch reyn en heylich. c Levi.15.2 d Of/ voedinghe. e Exo.22.31 Ezec.44.31. Het Offer sal zijn sonder gebrec.

wordt/ dat mach oock van synen Broode
eten.
12 Wanneer oock des Priesters dochter/
eens vreemdelincx wijf wort/ die en salmet
van de heylighe Heffinghe eten.
13 Wort sy dan noch een Weduwe ofte wt-
ghestooten/ ende en heeft gheen zaet/ ende
coemt weder tot haers vaders huys/ so sal
sy eten van haers vaders broot/ als doe sy
noch een maecht was/ doch geen vreemde-
linck en sal daer van eten.
14 Wie oock anders vanden heylighen eet/
onwetende/ die sal het vijfste deel daer toe
doen ende den Priester gheuen metten ge-
heylichden/
15 Op dat sy niet en ontheyligen het heyli-
ghe der kinderen Israels/ dat sy den Heere
heffen.
16 Op dat sy hen niet met misdaet ende schult
en beladen/ wanneer sy hare gheheylichde
eten/ want ick ben de Heere diese heylicht.
17 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
18 Segt Aaron ende synen sonen/ ende alle
kinderen Israels: f Welcker Israeliten of-
te vreemdelinck in Israel/ zyn Offer doen
wil / het zy erghens voor belofte/ of van
vryen wille dat sy den Heere een Brantof-
fer doen willen.
19 Dat hem van v lieden aengheuaem zy/
dat sal een Hy/ ende sonder vlecke g zyn/ vā
Runderen ofte Lammeren/ ofte Gheyten.
20 Alles wat een gebreck heeft/ en sult ghy-
lieden niet offeren: want het sal voor v lie-
den niet aengheuaem zyn.
21 h Ende wie een Danckoffer den Heere doen
wil/ een sonderlicke Belofte/ ofte vā vryen
wille/ van Runderen ofte Schapen/ dat
sal sonder vlecke zyn/ dat het aenghenaem
zy: het en sal geen ghebreck hebben:
22 Is het blint/ ofte gebreckelick/ ofte ghe-
wont/ of dorre/ of gemdich/ oft schorft/ soo
en sult ghylieden suler den Heere niet offe-
ren/ ende daer gheen Offer van gheuen op
den Altaer des Heeren.
23 Eenen Osse oft Schaep dat ongewoon-
licke leden/ ofte i gebreckelicke leden heeft/
mechdy van vryen wille offeren/ doch ter
Belofte en can het niet aengenaem zyn.
24 Ghy en sult oock den Heere niet k ver-
stooten/ ofte gewrenen/ ofte verscheurts/
ofte dat ghewont is/ offeren/ ende en sult
in uwen lande suler niet doen.
25 Ghy en sult oock sulcker gheen van eens
vreemdelincx hant nemen den Broode ws
Godts offeren/ want het en deucht niet. ende
heeft een gebreck/ daerom sal het niet aen-
ghenaem zyn voor v lieden.
26 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
27 Wanneer een Osse oft Lam/ oft Gheyte
gheboren is/ so salt seuen daghen by syner
moeder zyn / ende aenden achtsten daghe/
ende daer na/ machmen het den Heere offe-
ren/ so is het aenghenaem.
28 Het zy een Osse oft Lam/ soo en salmen
het niet met synen ionghe op eenen dach
slachten.
29 Wanneer ghylieden nv wilt den Heere
een Danckoffer doen/ dat voor v aenghe-
naem zy/
30 So sult ghy het desseluen daechs eten/
ende en sult niet ouer behouden tot opten
morghen/ want ick ben de Heere.
31 Daerom houdet nv mijn ghebodt/ ende
doet daer na: want ick ben de Heere.
32 Dat ghylieden mynen heyligen Name
niet en ontheylighet/ ende ick gheheylichte
worde onder den kinderen Israels: want

f Deu. 15. 21. ende 17. 1 Malac. 1. 8. Syr. 35. 14
g Ouer dit stuc claecht Malachias/ aen den eersten Cap. seer hardt/ want wat is en dooch noch goet en is dat gheestmen Godt ende syn Dienaer ende wilt also daer bespaert ende beclaaght. Maer God vercoort doch sulcx hier/ als onaenghenaem: want hy heeft lief eenen vrolicken gheuer.
h Deu. 15. 20 Syr. 35. 14.
i Als / dat meer ende oor ofte niet een oog ofte met ende in heeft/ die oft meer voeten ghebreken/ ofte sus onghestalt ende mismaect is.
Het heet: wie wat geuen wil/ die gheue wat goets / ofte late het aenstaen.
k Of/ verworselt/ verpletters.
Het Offer sal oudt ghenoech zyn.
Danckoffer sal haestelic ghegeten worden.

ick ben de Heere die v heylicht: Die v wt
Egyptenlande gheleyt hebbe / dat ick u-
we God ware/ ick de Heere.

Dat xxiij. Capittel.

1. Vanden Vyerdaghen ende Hooghe-
feesten/ naemlicken den Sabbath. 5. Pae-
schen. 10. Eerste vruchtoffer des anderen
daechs na Paeschen/ 25. Pingsten/ 24.
Blaesdach/ 27. Versoendach/ 34. ende
Loofhuttenfeest.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Segt den kinderen Israels / ende
spreeckt tot hen: Dit zyn de Feesten des
Heeren/ die ghylieden heylich ende myne
Feesten heeten sult / daer ghylieden te sa-
men coemt.
3 a Ses dagen sult ghy arbeyden/ ende de se-
uende dach/ is de groote heylige Sabbath/
daer ghylieden te samen coemt: gheen ar-
beyt en sult ghylieden daerin doen / want
het is de Sabbath des Heeren in allen u-
wen woonnighen.
4 Dit zyn nv de Feesten des Heeren/ die
ghylieden heylighe Feesten heeten sult/
daer ghy te samen coemt.
5 b Aenden veertienden dach der eerster
Maent/ tusschen den auont/ is des Hee-
ren Paeschen.
6 Ende aenden vijfthiendē der seluer Maēt/
is het Feest der ongheheuelder brooden des
Heeren/ so sult ghylieden seuen dagen on-
gheheuelt broot eten.
7 Den eersten dach sal heylich onder v lie-
den heeten / daer ghy te samē coemt/ so en
sult ghylieden gheen c dienstwerck doen.
8 d Ende den Heere offeren seuen daghen:
de seuenste dach sal oock heylich heeten/
daer ghylieden te samen coemt : daer in
en sult ghylieden oock gheen dienstwerck
doen.
9 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
10 Segt den kinderen Israels/ ende spreeckt
tot hen : e Wanneer ghylieden int landt
coemt/ dat ick v gheuen sal/ ende sullet be-
oogsten/ soo sult ghylieden een f t Garue
der eerstelinghen ws Oogst totten Prie-
ster brenghen.
11 So sal de Garue beweecht worden voor
den Heere/ dat het van v lieden aengenaē
zy: sulcx sal de Priester doen/ des anderen
daechs na den Sabbath.
12 Ende sult des daechs/ wanneer uwe Gar-
ue beweecht wordt/ een Brandtoffer den
Heere doen van eenen Lamme/ dat sonder
vlecke ende Iarich zy/
13 Metten Spysoffer/ twee tienden Se-
melmeels met Olye ghemengt/ ten Offer
den Heere eens sueten Reucx. daer toe het
Danckoffer een vierendeel Hin wijns.
14 g Ende en sult gheen nieuwe Broodt/
noch h t Sanghen/ noch corente voren
eten tot op den dach / wanneer ghylieden
uwen Gode Offer brengt: dat sal een recht
zyn uwen nacomelinghen / in allen uwen
woonnighen.
15 i Daer na sult ghylieden tellen van den
anderen daghe des Sabbaths / doe ghy
de Beweechgarnen brachtet/ seuen gant-
sche Sabbathen/
16 Tot aen den anderen dach des seuendē
Sabbaths/ namelicken vijftich daghen
sult ghylieden tellen/ ende nieuwen Spys-
offer den Heere offeren.
17 Ende sult het wt allen uwen woonin-
ghen offeren/ namelick/ twee Beweech-
brooden van twee tienden Semelmeels/

De Feesten den Joden geboden.
Sabbath. a Exo. 20. 9 ende 23. 12 ende 34. 21 Deu. 5. 13
Paeschen Feest. b Exo. 12. 18 Num. 28. 16 Ezec. 45. 21
c Dienstwerc. is dat men aen dē weercdagen doet neeringe te soeckē daermē gesinde ende Vee toe gebruyckt/ maer het huyswerck ende Godsdiensten en zyn niet verbodē/ als coken. van ghen cleeden etc.
d Num. 28. 19. 24
e Num. 15. 18
f Of Senghe.
t And. Gomer.
g Josue 5. 10
h t And. Regel/ noch Senghelkoorn.
Pingsten feest.
i Deut. 16. 9.

gheheuelt ende ghebacken/ tot Eerstelin-
ghen den Heere:

k Nu.28.27
18 k Ende sult hier toe brengen met uwen
broode/ seuen Jarighe Lammeren sonder
vlecke/ ende eenen Jonghen l † Osse/ ende
twee Rammen: dat sal des Heeren Brant-
offer / Spijsoffer ende Dranckoffer zijn:
dat is een Offer eens soetē reucx dē Heere.

l† Anders Varre/

19 Daer toe sult ghylieden maken eenen
Geytenbock ten Sondoffer/ ende twee Ja-
righe Lammeren ten Danckoffer.
20 Ende de Priester salt beweghen metten
broode der Eerstelinghen voor den Heere
totten twee Lammeren ende sal den Heere
heylich ende des Priesters zijn.

m Of/ wt-roepen.

21 Eñ sult desen dach m wtroepen/ want
hy sal onder v heylich heeten/ daer ghylie-
den te samen coemt: gheen dienstwerck en
sult ghy doen: een eewich recht sal dat zijn/
by uwen nacomelinghen / in allen uwen
wooninghen.

n Leui.19.9 Deu.24.19.

22 n Wanneer ghy nv uwe lant beoogst/ so
en sult ghylieden dat niet gheheel opten
velde afsnijden/ oock niet altemael so nau-
we oplesen / maer sullet den armen ende
vreemdelingen laten: ick ben de Heere u-
we God
23 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:

o Nu.29.1.

24 Spreect metten kinderen Israels/ ende
segt: o Aen den eersten daghe der seuender
Maent sult ghylieden den heyligen Sab-
bath des p blasens ter gedachtenisse hou-
den daer ghylieden te samen coemt:

p Leu.16.29 Num.29.7

Sulck bla-sen met ee-nen hooren ghesciede/ datmē daer mede Go-des eñ sy-ner wonder ghedachte. Hoe hyse verlost had-de/ daer vā prekēde/ eñ hem daer voor danc-kende: Als wy dās voor het Euāge-lium Christi eñ syner ver-lossinge ge-dacht/ ende daer vā ge-predickt wort.

25 So en sult ghylieden gheen dienstwerck
doen ende sult den Heere offeren.
26 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
27 q De tiende dach in deser seuēder Maēt/
is de Versoendach die sal by v lieden Hey-
lich heeten/dat ghy te samen coemt: so sult
ghylieden uwe r † lichaem castyen ende dē
Heere offeren.
28 Ende en sult gheen arbeyt doen aen de-
sen daghe / want het is de Versoendach/
dat ghylieden versoent wort voor den Hee-
re uwen Gode.
29 Want wie zijn lichaem niet en castijdt
aen desen daghe, die sal wt synen volcke ge-
roeyt worden.
30 Eñ wie in desen dach eenich werck doet
dien wil ick ombrenghen wt synen volcke.
31 Daerom en sult ghylieden gheen arbeyt
doen: dat sal een eewich recht zijn uwen
nacomelingen/ in allen uwen wooningen.
32 Het is uwen grooten Sabbath dat ghy-
lieden uwe lichamen castydt: aen den ne-
ghenden daghe der Maent opten auont/
sult ghylieden desen Sabbath houdē, van-
den euenen auont totten anderen auont.

q Versoen-dach.

33 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:

r† An. zielē verdruckē/

34 Spreect metten kinderen Israels ende
segt: s Aenden vijftienden daghe deser se-
uender Maent / is het Feest der Loofhut-
ten seuen daghen den Heere.

Loofhutten feest.
s Deu. 16.13 Num.29.12 3 Es dr.5.49 2 Mac.1.9.

35 Den eersten dach sal Heylich heeten/dat
ghylieden te samē coemt: geen dienstbaer-
heyt en sult ghylieden doen.
36 Seuen daghen sult ghylieden den Heere
offeren: t den achtsten dach sal oock Hey-
lich heeten/ dat ghy te samen coemt/ ende
sult uwe offeren den Heere doen: want het
is der u† Vergaderinghe dach: geen dienst
werck en sult ghylieden doen.

t Joan.7.37

37 Dat zijn de Feesten des Heeren/ die ghy-
lieden sult voor heylich houden / dat ghy
te samen coemt/ ende den Heere offer doet/
Brandtoffer / Spijsoffer / Danckoffer/

u† An. opbē houdinge/ oft behulp-dach.

ende ander Offer / een yeghelick na synen
daghe.
38 Behaluen wat den Sabbath des Hee-
ren/ ende uwe gauen ende Beloften/ ende
vrywillighe gauen zijn / die ghylieden den
Heere gheeft.
39 So sult ghylieden nv aen den vijftiendē
dach der seuender Maent, als ghy het in-
comen van den lande ingebracht hebt/ het
Feest des Heeren houden seuen daghen
lanck. Aenden eersten daghe is het Sab-
bath / ende aenden achtsten daghe is het
oock Sabbath.
40 Ende sult aen den eersten dach vruchtē
nemen/ van schoone boomen Palmtackē/
ende meyen van dichte boomen eñ Beeck-
wilghen / ende seuen daghen vrolick zijn
voor den Heere uwen God.
41 Ende sult also den Heere des Jaers dat
Feeste houden seuen dagen: dat sal een ee-
wich recht zijn by uwen nacomelinghen/
dat sy inder seuender Maent also vyeren.
42 Seuen dagen sult ghyliedē in Loofhut-
ten woonen: wie een Landtbesitter is in
Israel die sal in Loofhutten woonen:
43 Op dat uwe nacomelinghen weten hoe
ick de kinderen Israels hebbe laten in
Hutten woonen / doe ickse wt Egypten-
lande voerde: ick ben de Heere uwe God.
44 Ende Moses seyde den kinderen Is-
raels, sulcke Feeste des Heeren.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Van Olye totten Lampen ende Can-
delaren/ 5. ende twaelf Toonbrooden. 10.
Van de Wet ouer het lasteren/ wt oorsake
eens Lasteraers. 27. Van straffe des doot-
slaechs/ ende andere lijflicke schaden.

1 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
2 a Ghebiet den kinderen Israels/ dat
sy tot v brengen gestooten suyuer Boom-
olye totten lichten/ die bouen inde Lampen
dagheliex ghegoten worden/
3 Buyten voor den Voorhanck des Ghe-
tuyghenisses inder Hutten des b † Be-
schepts: ende Aaron salt toe richten des
auonts ende des morgens voor den Heere
alle tijt: dat zy een eewich recht uwen na-
comelinghen.
4 Hy sal dan de Lampen op den suyueren
Candelaer toerichten voor den Heere / al-
le tijdt.
5 c Ende sult d † Meelbloemen nemen eñ
twaelf Coecken daer van backē, twee tien-
den sal een Coeck hebben.
6 Ende sultse legghen telcken sesse op een
e † geschict oft op den suyueren Disch voor
den Heere.
7 Ende sult op de selue leggen reynē Wie-
rooch dat het zijn f Gedenckbrooden / ten
g vyere den Heere.
8 Alle Sabbath voort ende voort/ sal hy-
se toerichten voor den Heere/ van den kin-
deren Israels/ ten eewigen Verbonde.
9 h Eñ sullen Aarons eñ syner sonen zijn/
die sullense eten in de heylighe stede: want
dat is zijn allerheylichste vanden Offeren
des Heeren ten eewighen rechte.
10 Daer ginck y minen s eens Israelitischen
wijfs sone wt/ die eens Egyptischen mans
kint was onder den kinderen Israels/ en-
de twistede in den legher met eenen Isra-
litischen manne/
11 i Ende lasterde den k Name/ eñ vloecte:
l doe brachten sy hem tot Mosen/ doch sy-
ne moeder hiet Selomith/ een dochter De-
bri/ vanden stamme Dan.)
12 m Ende leyden hem ghevangen/ tot dat

a Exo.27.20
b † an. Stifts of Getuy-tuygenisses
c Exo.25.30
d † An. Se-melmeel
e † And. rye
f Dat zijn de toonbrooden/ welcke hier coeckē heetē, daerom dat sy breet warē als coeckē/ eñ zijn Dē-brooden/ daerom dat sy duer mede gedenc-ken eñ van hē predickē souden. Ge-lijc als Chri-stus ons be-ueelt/ dz wy syner gedēc-ken/ dat is/ synen doot verkondigen eñ predickē souden.
g Dat is/ Offer.
h Exo.29.32 Leui.8.31. 1 Sam.21.6. Mat.12.4.
i Exo.20.7
k De wijle daer gheen heyligher naem en is als Gods naē alleen/ so seyt hy slechts/ dē Name.
l Leui 5.1
m Nu.15.34.

een claer antwoort werdt door den mont
des Heeren.
13 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
14 Brenght den Vloecker buyten voor den
leger/ en laet alle die het gehoort hebben/
hare handen op zijn hooft legghen/ en laet
hem de gantsche Meinchte steenighen.
15 Ende segt den kinderen Israels: n Wie
Gods lasteringhe verboden.
sijnen Gode vloeckt/ die sal zijn sonde dra-
ghen.
16 Wie des Heeren naem lastert/ die sal den
n Mat. 26. 65. Joh. 19. 7.
doot sterven/ de gantsche Meinchte sal
hem steenighen: als de vreemdelinck/ so sal
oock de Lantbesitter zijn: wanneer hy den
Name lastert/ so sal hy sterven.
17 Wie ergens eenen mensche verslaet/ die
Dootslach/ ooc schade al lijf ende goet verboden.
sal den doot sterven.
18 Wie daerenteghen een Vee verslaet/ die
salt betalen: lijf om lijf.
19 Ende wie sijnen naesten verleemt/ dien
salmen doen/ als hy ghedaen heeft.
20 o † Schade om schade/ ooge om ooghe/
o † And. Breuck om breucke. Exo. 21. 23. Deu. 19. 21. Mat. 5. 38. Jude. 1. 7.
tant om tant: als hy heeft eenen mensche
verleemt/ so salmen hem weder doen.
21 Also/ dat wie een Vee verslaet/ die salt
betalen/ wie eenen mensche verslaet/ die
sal sterven.
22 Dat sal eenerley Recht onder u lieden
zijn/ den vreemdelinck als den Landtbesit-
ter: want ick ben de Heere uwe God.
23 Moses seyde het den kinderen Israels:
ende brachten den Vloecker buyten voor
den legher/ ende steenichden hem: also de-
den de kinderen Israels/ als de Heere Mo-
si gheboden hadde.

Dat xxv. Capittel.

1. Vanden Vyerjare des Landts/ 8. en Luytjare. 14. Van coophandel. 18. ende vanden dobbelden seghen des Heeren telcken sesten Jare so men sijne Wetten hout. 25. Van verlossinge eens verarmden broeders have/ 29. Item eens vercochten huys/ binnen inder stadt ofte op den Dorpe/ 32. Van den Rechte der Steden/ huysen ende velden der Leviten. 35. Van woecker ende van vriendelickheyt tegen den verarmden/ 39. oft oock ghecochten broeder. 43. Van lijfeyghen knechten te coopen. 47. ende Joden te lossen.

Het Vyer Jaer des Landts. a Exo. 23. 10
1 Ende de Heere sprack met Mose op den
Berch Sinai/ ende seyde:
2 Spreeckt met de kinderen Israels/ en
segt tot hen: a Wanneer ghylieden int lant
coemt dat ick u gheven sal/ so sal dat landt
zijn vyeringe den Heere vyeren:
3 Dat ghy ses Jaer uwe Velt besaeyt/ en
ses Jaer uwen Wijnberch besnijdet/ ende
vergadert die vruchten in.
4 Doch inden sevenden Jare/ sal het lant
sijne groote vyeringhe den Heere vyeren/
daer ghy uwe Velt niet in besaeyen/ noch
uwen Wijnberch besnijden en sult.
5 Wat van hemselven na uwen Oogst
wasset/ en sult ghy niet beoogsten/ ende de
Druyven/ die sonder uwen arbeyt wassen/
b Deu. 15. 1.
en sult ghy niet lesen/ de wijle het een b Vyer-
jaer is des Landts.
6 Maer dat vyeren des lants sult ghylie-
c Dat is/ ghemeyn zijn/ en niet ingesamelt noch opghesteken/ ander en te voorrange/
den daerom houden/ dat ghy daer van etet/
uwe knecht/ uwe maecht/ uwe dachloo-
ner/ uwe huysghenoote/ uwe vreemdelinck
by u.
7 Uwe Vee/ ende de Dieren in uwen lan-
de: alle vruchten sullen c spijse zijn.
8 Ende ghy sult tellen sulcker Vyerjaren
seven/ so dat seven Jaer/ sevenmael getelt
worden/ ende de tijt der seven Vyerjaren/
maken neghen ende veertich Jaer.
9 So sult ghy de Basuynen laten blasen door
Jubileus/ dat is een Vry Jaer.
alle uwe landt/ aenden tienden daghe der
sevender Maent/ even aen den daghe der
Versoeninghe.
10 Ende ghy sult dat vijftichste Jaer heyli-
Een ander vry Jaer/ leest Deut. 15. 1.
ghen/ ende sult het een vry Jaer heeten in-
den Lande/ allen die daer in woonen: want
het is uwe d Luyt Jaer/ so sal een yegelick
d t And. Hallaer/ of Schallaer/ e Eze. 46. 17
by u lieden weder tot sijner Have/ ende tot
sijnen gheslachte comen.
11 Want dat vijftichste Jaer is uwe Luyt-
Jaer: ghylieden en sult niet saeyen/ oock
niet beoogsten/ dat van hemselven wast:
oock niet lesen inden Wijnberch/ dat son-
der arbeyt wast:
12 Want dat Luytjaer sal onder u lieden
heylich zijn: ghy sullet van eten wat het
velt draecht.
13 Dat is het Luytiaer/ wanneer alleman
weder tot den sijnen comen sal.
14 Wanneer ghy nu uwen naesten wat ver-
coopt/ ofte hem wat afcoopt/ so en sal nie-
mant sijnen broeder vercorten:
15 Maer na den ghetale vanden Luytiare
aen/ sult ghy het van hem coopen/ ende wat
de Jaren hier na dragen meugen/ so hooch
sal hy het u vercoopen.
16 Na der veelheydt der Jaren/ sult ghy den
coop verhooghen/ ende na de weynicheyt
der Jaren sult ghy den coop f † verminderen:
f † And. verringeren:
want hy salt u/ na dien als het draghen
mach/ vercoopen.
17 So vercorte nu niemant sijnen naesten/
maer vreest u voor uwen Gode: want ick
ben de Heere uwe God.
18 Daerom doet na mijne Settingen/ ende
hout mijne Rechten/ dat ghy daer na doet/
op dat ghy inden lande seker woonen meucht.
19 Want het lant sal u lieden sijne vruchten
geven/ dat ghy te eten ghenoech hebt/ ende
seker daer in woont.
20 Ende of ghylieden sult seggen: Wat sul-
len wy eten inden sevenden Jare? Want wy
en saeyen niet/ soo en vergaderen wy oock
gheen coren in
21 So wil ick mijnen seghen over u lieden
inden sesten Jare ghebieden/ dat hy sal
drier Jaer coren maken.
22 Dat ghylieden saeyet inden achtsten Ja-
re/ ende vanden ouden coren etet/ tot in het
neghende Jaer/ dat ghylieden van ouden
etet/ tot dat daer nieuwe coren weder
coemt:
23 Daerom en sult ghylieden het lant niet
vercoopen eewichlick: g want het Lant is g Psal. 24. 1
mijn/ ende ghy zijt Vreemdelinghen ende
Gasten voor my.
24 Ende sult in allen uwen Lande/ het lant
te lossen gheven.
25 h Wanneer uwe broeder verarmet/ ende h Nu. 36. 8
vercoopt u sijne have/ ende zijn naeste Jere. 32. 7
vrient coemt tot hem/ dat hy het losse: soo Ruth. 4. 3
sal hy het lossen/ wat zijn broeder vercocht
heeft.
26 Wanneer oock yemandt gheenen losser
heeft/ ende can met sijner handt so veel te
weghe brenghen/ dat hy het een deel losse/
27 So salmen erkennen vanden Jaer aen/ doe
hy het vercocht heeft/ ende i † den Vercoo- i † And. wat overich is/ weder geven die hyt vercocht heeft/ dat etc.
per de overige Jaren weder k inruymen/
dat hy weder tot sijner have come.
28 Can oock sijne handt so veel niet vin-
den/ dat hem het een deel weder worde/ so
sal dat ghene dat hy vercocht heeft/ inder
handt des Coopers zijn/ totten Luytiare: k Of, instaen
inden selven sal het wt gaen/ ende hy we-
der tot sijner have comen.

Wie

l Wissel/ of vertreck.

29 Wie een Woonhuys vercoopt binnen
der Stadtmueren / die heeft een gantsch
Jaer l respijt/dat selue weder te lossen:dat
sal dẽ tijt zijn/ daer hy het in lossen mach.
30 So hy het dan niet en lost/eer dat gant-
sche Jaer om is / so salt de Cooper eeu-
wichlick behouden / ende sijne Naco-
melingen/ende sal niet los wtgaen inden
Luptiare.
31 Isset een huys op den Dorpe/daer geen
muer om en is/ dat salmen den Velde des
Landts gelijck rekenen/ eñ sal los wordẽ/
ende inden Luptiare ledich wtgaen.
32 De steden der Leuiten/ eñ de huysen in-
den steden daer haer Haue in is / moghen
altijt gelost worden.
33 Wie wat vanden Leuiten losset / die salt
verlaten inden Luptiare/het zy Huys ofte
Stadt/dat hy beseten heeft:want de huy-
sen inden stedẽ der Leuiten zijn hare Haue
onder den kinderen Israels..

m Iere.32.7

34 m Doch het Velt voor haren steden/sal
men niet vercoopen/want dit is haer ey-
gendom eeuwelick.

n Exo.22.25 Deu.23.19. Ezech.22.12 Woecker verboden.

35 n Wanneer v Broeder verarmt / eñ hy
v afneemt/so sult ghy hem aenemen als
eenen Vreemdelinck ofte Gast / dat hy
leue by v.
36 Ende en sult gheenen woecker van hem
nemen / noch o ouersettinge maer/sult v
voor uwẽ Gode vreesen. op dat v broeder
by v leuen mach.

o Woecker heet hy, dat met gelt ge-schiedt, O. uersettinge ofte ouer-sat wãneer de arme mã moet coopẽ ofte aenne-men de da-gheliicksche ware / so duer als de giericgestoel roouer wil/ dewijle hyse noothaluen hebbẽ moet Wtẽ broe-der houdt niet als ee-nenknecht.

37 Want ghy en sult hem v ghelt niet op
woecker doen / noch uwe spijse op ouer-
settinghe wt doen.
38 Want ick ben de Heere uwe God / die v
lieden wt Egyptenlande geleyt heeft/dat
ick v lieden het Landt Canaan geue/ende
uwe Godt ware.
39 p Wanneer v Broeder verarmt by v/eñ
vercoopt v hemseluẽ/so sult ghy hem niet
laten dienen als een Lijfeyghen/
40 Maer als een Dachloonder ende Gast/
sal hy by v zijn/ende tot aen het Luptiaer
by v dienen.
41 Dan sal hy van v los wtgaen/ende sijne
kinderen met hem / ende sal weder comen
tot sijnen gheslachte / ende tot sijner Va-
ders Haue.
42 Want sy zijn myne knechten/die ick wt
Egyptenlande geleyt hebbe: daerom sal-
mense niet op Lijfeygen wijse vercoopen.

p Exo.21.2 Deu.15.12. Iere.34.14 q Spr.7.22. ende 33.31. Ephe.6.9 Coloss.4.1.

43 q Ende sult niet strengelick ouer hen re-
geren/maer v vreesen voor uwen Gode.
44 Wilt ghy dannoch Lijfeygẽ knechten eñ
maechden hebben/so suldyse coopen van-
den Heydenen/die rondtom v lieden zijn.
45 Vanden Gasten die Vreemdelingen on-
der v lieden zijn/ eñ van haren Nacome-
linghen die sy by v lieden in uwen Lande
baren.
46 De selue sult ghy lieden tot eygen heb-
ben/ende sultse besitten/ende uwe kinde-
ren na v/ter eeuwiger besittinge / die sult
ghy Lijfeygen knechten zijn laten : r doch
ouer uwe Broeders de kinderen Israels/
sal niemant ouer den anderẽ regeren met
der strengicheydt.

r Deu.17.20 1.Reg.9.22

Eens ver-cochten Iodens lossinghe.

47 Wanneer ergẽs een Vreemdelinck ofte
Gast by v toeneemt/eñ v Broeder by hem
verarmt / eñ hem den Vreemdelinck ofte
Gast by v / ofte yemant van sijnẽ stamme
vercoopt/
48 So sal hy na sijnẽ vercoopen recht heb-
ben weder los te worden / eñ yemant on-
der sijnen broederen mach hem lossen.
49 Als sijn Oom/ ofte Ooms Sone/ ofte
anders sijn naeste bloetvrient sijns Ghe-
slachts: ofte so sijn eyghen handt so veel
vercrijcht/so sal hy hem lossen.
50 Ende sal met sijnen Cooper rekenẽ/van
dẽ iare aen/ doe hy hem vercocht heeft tot
op het Luptiaer/ eñ dat gelt sal na den ge-
tale der Jaren sijns vercoopens gerekent
worden/ eñ sal sijnen Dachloon der gant-
scher tijt mede inrekenen.
51 Zijn het noch vele Jaren tot aent Lupt-
iaer/ so sal hy na den seluen dies te meer te
lossen geuen/daer na hy gecocht is.
52 Zijn daer ooch weynich Jaren ouer/ tot
aent Luptiaer/ so sal hy oock daer na we-
der geuen tot sijner lossinghe.
53 Ende sal sijn dachloon van iaer tot iare
mede inrekenen : ende sult niet laten met
strengicheyt ouer hem heerschappen/voor
uwen ooghen.
54 So hy hem oock op dese wijse niet en
losset/so sal hy in het Luptiaer los wtgaen
ende sijne kinderen met hem.
55 Want de kinderen Israels zijn mijne
knechten/ die ick wt Egyptenlant geleyt
hebbe: Ick ben de Heere uwe God.

Dat xxvi.Capittel.

1. De Heere verbiedt de Beelden/ 3.
doet troostelicke beloften sijnen Volcke, so
sy sijnen woorden ghehoorsaem zijn 14. eñ
grouwelicke dreyghinghen/so sy dat selue
dachten sullẽ: 39. haren ouerigẽ dannoch/
so sy noch inder straffe hare misdaedt be-
kennen/ende daer ouer bidden/ 42. wil hy
niet verstooten/maer in genade aennemẽ/
om sijns Verbondts wille.

Troostlicke beloften Gods/ dien die sijnen woorde ghe-hoorsaem zijn.

1 Ghy a sult v geenen Afgod makẽ/ noch
Beelde/ ende sult v gheene b Colom-
nen oprichten / noch gheenen Teec-
kensteen setten in uwen Lande / dat ghy
daer voor aenbiddet:wãt ick ben de Heere
uwe Godt.
2 Houdet mijne Sabbathen / ende vreec-
set v voor mijnen Heylichdom: Ick ben de
Heere.

a Exo.20.4 Deut.4.23 ende 5.8 ende 27.15 Psal.97.7 b Of / Pi-laerstijlen. * Luther Cap.26. c Deu.28.1

3 *Ist dat c ghy in mijne Settingẽ wan-
delen sult / ende myne Ghebooden houden
ende doen/
4 So wil ick v Regen geuen tot sijner tijt/
ende het Landt sal sijn vrucht gheuen/en-
de de Boomen op den Velde hare vruch-
ten brenghen.
5 Ende de dorschtijdt sal reycken tot den
Wijnoogst/ eñ den Wijnoogst sal reycken
tot den Zaeytijt/eñ sullet broots de vol-
heyt hebben/ d eñ sult seker in uwẽ Lande
woonen.

d 1.Reg.4.24.
e Leb.11.18.

6 Ick wil vrede geuen in uwẽ Lande/ e dat
ghy slapet/ eñ v niemandt en verschricke:
ick wil de boose Dieren wt uwen Lande
nemen/ende gheen Sweerdt sal door uwe
Landt gaen.
7 Ghy sult uwe vyanden iagen/eñ sy sullẽ
voor v lieden henen int Sweert vallen.

f Iosu.23.10 Esaie 30.17. g Ex.23.45

8 f Vwer vyue sullen hondert iagen:ende
uwer Hondert sullen Tien duysent iagen:
want uwe vyandẽ sullen voor v henẽ val-
len int Sweerdt.
9 Ende ick wil my tot v lieden wenden/eñ
wil v wassen eñ vermeerderen laten/ ende
wil myn verbont v lieden houden.
10 Ende ghy sult vanden Oudeneten/ende
wanneer het Nieuwe coemt/ het oude va-
ren laten.

2.Cor.6.16. Ezech.37.26

11 g Ick wil mijne wooninge onder v lie-
den hebben/ende myne ziele sal v niet ver-
werpen.

Grouwe-licke dreyghingen den verachterẽ Godes woordẽs.

12 Ende wil onder v lieden wandelen/ende
wil uwe God zijn / so sult ghy lieden myn
Volck zijn:

Want

13 Want ick ben de Heere uwe Godt / die u
lieden wt Egyptenlant gevoert hebbe/ dat
ghy hare knechten niet zijn en soudt/ ende
heb uwe Jock ghebroken / ende heb u op-
rechtelick wandelen laten.
14 h So ghylieden my ooch niet en hooret/
ende niet en doet dese Geboden alle/
15 Ende so ghylieden mijne Insettinghen
verachtet / ende uwe ziele mijne Rechten
verwerpet/ dat ghy niet en doet alle mijne
Gheboden/ ende so ghy mijn verbont laet
staen/
16 So wil ick u lieden ooch suler doen. Ick
wil u te huys soecken met verschricken/
met geswel ende cortsen/ dat u de aenghe-
sichten vervallen/ ende de lyven versmach-
ten: ghy sult te vergeefs uwe zaet saeyen/
ende uwe vyanden sullen dat eten.
17 Ende ick wil mijn aensicht tegen u lie-
den setten/ ende sult geslagen wordē voor
uwen vyanden: ende die u haten/ sullē over
u lieden heerschappen/ i ende sult vlieden
daer u niemant en iaecht.
18 Soo ghylieden my dan boven dat noch
niet en hoort / soo wil ick dies noch seven-
mael meer maken / u te castyden om uwer
sonden wille.
19 Dat ick uwe hovaerdicheyt ende halsstarrichheydt breke / k ende wil uwen He-
mel als yser/ ende uwe Aerde l metael ma-
ken.
20 Ende uwe moeyte ende arbeyt sal ver-
loren zijn/ dat uwe Lant syne wasdom niet
en geve/ ende de Boomen inden Lande/ ha-
re vruchten niet en brenghen.
21 Ende ist dat ghylieden teghen my wan-
delt/ ende my niet hooren en wilt / soo wil
ick dies noch sevenmael meer maken/ op u
lieden te slaen/ om uwer sonden wille:
22 Ende wil wilde Dieren onder u lieden
senden/ die sullen uwe kinderen verslinden
ende uwe Vee verderven/ ende uwer wey-
nich maken/ ende uwe straten sullen woest
worden.
23 Ist dat ghy u dan daer mede noch niet
van my castyden en laet / ende wandelt te-
ghen my/
24 Soo wil ick u lieden ooch tegen wande-
len/ ende wil u lieden noch sevenmael meer
slaen/ om uwer sonden wille.
25 Ende wil een wraeck sweert over u lieden
brenghen/ dat mijn Verbondt wreken sal/
ende of ghy u lieden in uwe Steden verga-
dert/ so wil ick doch de Pestilencie onder u
lieden sendē/ ende wil u in uwer vyanden
handen gheven.
26 m Dan wil ick u lieden den voorraet des
broots verderven/ dat thien vrouwen sul-
len uwe broot in eenen Oven backen/ ende
uwe broot salmen met ghewichte wtwe-
ghen/ n ende als ghy etet/ sult ghylieden
niet sat worden.
27 Ende ist dat ghylieden my dan noch daer
door niet en hoort/ ende tegē my wandelt/
28 Soo wil ick teghen u lieden in grimmic-
heyt wandelen/ ende wil u liedē sevenmael
meer straffen/ om uwer sonden wille:
29 o Dat ghylieden sult uwer sonē ende doch-
teren vleesch eten/
30 Ende wil uwe hooge Altaren te niete doē/
ende uwe p Beelden wtroeyen / ende wil
uwe lichamen op uwe Afgoden worpen/
ende mijn ziele sal voor u lieden walghen.
31 Ende wil uwe Steden woest maken/ ende
uws Heylichdoms Kercken inscheuren / ende
wil uwen soeten rueck niet riecken.
32 Also wil ick het Lant woest maken/ dat
uwe vyanden die daer in woonē/ hen daer
voor ontsetten sullen.

h Deu.28.15 Thren.2.14 Ezech.2.17 Dan.9.11 Malac.2.2

i Pro.28.1

k Deu.28.23 l Of teen

n Dat is/ de spyse die men optoe- comende die- nighde by lepe/ In He- bre. staet/ dē staf der spys so dat is u- we spyse dan ghy u ghetroost hebt ende ge- meent als op eenen staf.

m Ezech.4.10 Mich.6.14 Haggei 1.6.

o Deu.28.53 2 Reg.6.28 Thre.4.10. Baru.2.3.

p In. Son nenbeelt

33 U lieden daerenteghen/ wil ick onder de
Heydenen verstroyen/ ende het sweerdt wt
trecken achter u lieden henē/ dat uwe lant
sal woest zijn/ ende uwe Steden verstoort.
34 Dan sal den Lande zijn vyeren bevallen/
soo langhe als het woest leyt/ ende ghylie-
den inder vyanden Landen zijt : Jae dan
sal het Lant vyeren/ ende hem zijn vyeren
bevallen laten.
35 So lange als het woest leyt: daerom dat
het niet vyeren en conde / doe ghylieden
het soudt vyeren laten/ doe ghyliedē daer
in woondet.
36 Ende den ghenen/ die van u lieden over-
blyven/ wil ick een weeck vertzaecht herte
maken/ in haerer vyanden Landt/ datse een
ruysschende bladt iaghen sal/ ende sullē daer
voor vlieden/ als iaecht dese een sweert: en-
de vallen/ daerse niemant en iaecht.
37 Ende een sal over den anderen q heenen
vallen/ gelyck als voor den Sweerde/ daer
hen doch niemant en iaecht : ende ghylie-
den sult u niet verheffen derren tegen uwe
vyanden.
38 Ende ghylieden sult omcomen onder dē
Heydenen/ ende uwer vyanden Landt sal u
lieden eten.
39 Die dan van u lieden overblyven / die
sullen in hare misdaet versmachten in der
vyanden Lant/ ooch sullen sy in haerer Va-
deren misdaet versmachten.
40 Soo sullen sy dan bekennen hare mis-
daet / ende haerer Vaderen misdaet/ met
welcker sy hen aen my besondicht/ ende te-
ghen my ghewandelt hebben.
41 Daerom wil ick ooch tegen hen wande-
len/ ende wilse in haerer vyanden Lant weech
brenghen: soo sal hen ymmers hare onbesne-
den herte verootmoedighen/ ende dan sul-
len sy hen de straffe harer misdaet r welge-
vallen laten.
42 s Ende ick sal ghedencken aen mijn Ver-
bont met Jacob/ ende aen mijn Verbondt
met Isaac / ende aen mijn Verbont met
Abraham: ende sal aen het Lant gedencken/
43 Dat van hen verlaten is/ ende hem syne
Vyerdaghen welgevallen laet / de wyle het
woest leyt van hen / ende sy hen de straffe
harer misdaet/ welghevallen laten : daer-
om dat sy mijne Rechten verachtet/ ende hare
ziele aen mijne Settingen walginghe ghe-
hadt heeft.
44 Ooch wanneer sy alreede inder vyandē
Lant zijn/ so en heb ickse gheheelick wel niet
verworpen/ ende my en walcht haerer niet
alsoo/ dat het met hen wt zijn soude / ende
mijn Verbondt met hen niet meer en soude
ghelden : want ick ben de Heere haer
Godt.
45 t Ende wil over hen aen u t mijn eerste
Verbont gedencken/ doe ickse wt Egyptē
lant voerde/ voor de oogen der Heydenen/
dat ick haer God ware/ ick de Heere.
46 Dit zijn de Settinghen/ ende Rechten/
ende Wetten / die de Heere tusschen hem
ende den kinderen Israels gemaect heeft/
op den berch Sinai/ door de hant Mosis.

Dat xxvij. Capittel.

1. Van sonderlicken belofften des lyfs/ 9. vees/ 14. huyses/ 16. erfackers/ 22. of gecochten Ackers / ende haerer volleveringhe. 26. Van eerstgheboorne onder den Vee/ 28. van verbannen goede/ 30. ende tienden.

1 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
2 Spreecht metten kinderen Israels/
ende segt tot hen : Wanneer yemandt den
Heere

q Als het geschiet in- der vlucht/ vreese ende verschric- kinghe.

r Dat is ge- lyck als sy lust af harē sonden/ ende walginghe aen mijnen Rechtē had- den also sul- lē sy weder- om lust ende welgevallē hebben aen der straffe/ ende segghen: och/ hoe recht is dē geschiet/ dat heb onse ghe- moette son- de/ dat heb- ben wy nu daer van. O recht/ lieve Heere God/ Ooc recht. Ende dat zijn ge- dachten ende woordē/ ee- ner ernstlic- ker rouwe ende boete/ die hē selvē wt des her- ten gronde harē ende aen- sygen leert: Pfy u aen/ wat hebbe ick gedaen? Dat beha- get dan Go- de so wel/ dat hy weē genadich wort: Daer- om hebben wy dat woort (mis- daet) ver- duytscht/ de straffe der misdaet sulckstant te gheven. Even also ist ooch te verstaē. Dē Lande be- valt syne vyerē. and. Dan sullen sy hare mis- daet bhoenē

s Deut.4.31

t Exo.19.5

u And. het Verbondt metten vo- rigen Vade- ren gedenc- ken. etc.

Van sonder lichen Be- losten.

Heere eene sonderlicke belofte doet/ dat hy
zyn lijf schattet:
3 So sal dat de Schattinghe zijn: Eenen
mans naem twintich Jaren oudt / tot in
het sestichste Jaer / suldy schatten op vijf-
tich silueren Sikels/na den Sikel des Hey
lichdoms.
4 Eens wijfs naem op dertich Sikel.
5 Van vijf Jaren tot op twintich Jaer so
suldy hem schatten op twintich Sikel/ alst
eens mans naem is:een wijf daerenteghen
op tien Sikel:
a Nu.3.46. 6 a Van een maent aen tot op vijf Jaer/
so suldy hem schatten op vijf silueren Si-
kel/ alst eens mans naem is : een wijf op
drie siluerẽ Sikel.
7 Is hy oock tsestich Jaer oudt / eñ daer
bouen soo suldy hem schatten op vijfthien
Sikel/ alst eens mans naem is:een wijf op
tien Sikel.
8 Is hy dan noch te arm tot sulcker schat-
tinghe/ so sal hy hem voor den Priester set-
ten/ende de Priester sal hem schatten : hy
sal hem ymmers schatten/ daer na als syne
handt/ diens/ die beloeft heeft/ verweruen
can.
9 Isset daerentegen een Vee/ datmen den
Heere offeren can: alles watmen den Heere
gheeft is heylich.
10 Men salt niet verwisselen noch verman-
ghelen / een goet voor een quaet / ofte een
quaet voor een goet : sal het dan noch ye-
mandt verwisselen/ een Vee om het ander/
so sullen sy beyde den Heere heylich zijn.
11 Is oock het Dier onreyn/datmen het dẽ
Heere niet offeren en derf / soo salmen het
voor den Priester setten.
12 Ende de Priester salt Schatten/ of het
goet ofte quaet zy/ ende het sal by des Prie
sters schattinghe blijuen.
13 Wil het dan yemandt lossen/ die sal den
vijfsten deel ouer de Schattinge gheuen.
14 Wanneer yemãt zijn huys heylicht/ dat
het den Heere heylich zy/dat sal de Priester
schatten/ of het goet ofte quaet sy: eñ daer
na dat het de Priester schattet/so salt blijuẽ
15 So het dan die/ die het geheylicht heeft/
wil lossen/soo sal hy het vijfste deel ghelts/
bouen dat het geschattet is/ daer op geuẽ/
so sal het syne worden.
16 Wanneer yemant een stuck Ackers van
synen Erfgoede den Heere heylicht/ soo sal
hy gheschattet worden / daer na als hy
b Homor of Corus/ vernaet tien Epha/ dat is ontrẽtẽ Ezels last. drächt: draecht hy een b Homor Ghersten/
so sal hy vijftich Sikel siluers gelden.
17 Heylicht hy synen Acker van den Luytia-
re aen/ so sal hy na c† syner weerde gelden.
18 Heeft hy hem oock na den Luytiare ghe-
heylicht/ so sal hem de Priester rekenen na
den ouerighen Jare totten Luytiare / ende
c † And. deser schattinghen. daer na minder schatten.
19 Wil nv die/ die hem geheylicht heeft/ den
Acker lossen/ so sal hy het vijfste deel gelts/
bouen dat hy geschat is/ daer op geuen/ so
sal hy syne worden.
20 Wil hy hem oock niet lossen / maer ver-
coopt hem eenen anderen/ so en sal hy hem
niet meer lossen:
21 Maer den seluen Acker / wanneer hy in
den Luytiare los wt gaet/ sal den Heere hey
lich zijn/ als eenen verbanden Acker/ ende
sal des Priesters Erfgoet zijn.
22 Wanneer yemant eenen Acker den Heere
heylicht/ dien hy ghecocht heeft/ ende niet
zijn Erfgoet en is/
d † And. rekenen. 23 Soo sal hem de Priester d † bekennen/
wat hy ghelt/ tot aent Luytiaer / ende hy
sal desseluen daechs sulcke schattinge ghe-
uen/dat het den Heere heylich zy.
24 Doch inden Luytiare sal hy weder comẽ
aen den seluen/ van dien hy hem ghecocht
heeft/ dat hy zijn Eerfgoet inden Lande zy.
25 Alle weerderinghe sal gheschien na den Sikel.
Sikel des Heylichdoms: e een Sikel maect e Exo.30.13.
twintich Gera. Num.3.47
26 f De eerstgheboorte onder het Vee/ die ende 18.16
den Heere anders toebehoort/ sal niemant Ezec.45.12
den Heere heylighen / het sy een Osse ofte f Deu. 15.19
Schaep: want het is des Heeren.
27 Is dan noch aen het Vee wat onreyns/
so salmen het lossen na zijnder weerde / en-
de daer ouer gheuen den vijfsten: wil hy het
niet lossen/ soo salmen het vercoopen na sy-
ner weerdde.
28 g Men sal niet verbannens vercoopen/ Verbannẽ
noch lossen dat yemant den Heere verbant/ goet.
van allen dat zijn goet is / het zy Men- g Josue 6.
schen/ Vee/ ofte Erfacker : want alle het 17.24
verbannen is het Alderheylichste den
Heere.
29 Men sal oock gheenen verbannen men-
sche lossen/ maer hy sal den doot steruen.
30 Alle tienden inden Lande/ beyde/ van za- De Tiende
de des Lants/ ende van vruchten der Boo-
men/ zijn des Heeren / ende sullen den Hee-
re heylich zijn.
31 Wil dannoch yemant syne tiende lossen/
die sal den vijfsten daer ouer gheuen.
32 Ende alle Tienden van Runderen ende
Schapen/ ende wat onder der roede gaet/
dat is een heylighe Tiende den Heere.
33 Mẽ sal niet vragẽ/ of het goet ofte quaet
zy/ men salt oock niet verwisselen : salt dan
noch yemandt verwisselen/ soo salt heylich
zijn/ ende niet ghelost worden.
34 Dit zijn de Geboden/ die de Heere Mo-
si ghebood aen den kinderen Israels / op
den Berch Sinai.

26

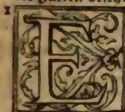
Argument.

HEt vierde Boeck/ is ghenaemt Nume
ri / dat is dat ghetal / om dat in dit boeck de tellinghe des volcx Israels beschreuẽ is. Daer in wort verhaelt/ wat geschiet is/ van den tweeden Jare na den wttoch wt Egypten / tot den doot Mosis. Daer worden oock treffelicke exempelen verhaelt van menigherleye beroerte/ gheruchte ende oproer/ door des volcx wederspannicheyt. Ende daer na wort bewesen/ wat eynde ende wtcomste de oproermakers connen gecrijghen: oock de veranderlicke conditie der gheuer / die het ghemeyn Regiment bedienen. Desghelijcks machmen in dit boeck sien/ met wat wonderlicker lijdtsaemheyt ende goedertieren vromicheyt/ Moses gestadichlick dat onghenadich ouerlast verdragen heeft / alsoo wel van synen eyghen volcke / als van de vreemde: ende is nochtãs niet sonder feyl. In dit boeck zijn vele dinghen / die dienen tot het Politische ende Burgherlicke Regiment/ ende tot de Religie / ende voornemelick dit/ Dat daer bewesen wort/ dat de Priesters de saken der Burgherlicker regeringhe niet en verwerpen : ende die het Burgherlicke Regiment bedienen/ en verwerpen niet/ dat de Religie aengaet. By na in het eynde/ beschrijft hy de grouwelicke kryggen ende stryden tegen de vyanden. Daer worden oock sommighe Wetten breeder verclaert / op de eynden ende landouwen der Moabiten.

Numeri/ghetal
ofte Tellinghe.
Het vierde Boeck Moſis.

Dat Eerſte Capittel.

1. Moſi/Aaron/ende twaelf benoem-
de Vorſten Iſraels / tellen wt beuele des
Heeren alle kinderen Iſraels / die ten ſtry-
de bequaem waren / na den ſtammen. 49.
Leui blijft onghetelt/ ende wert ten dienſte
der Hutten beſcheyden.

1
Nde de Heere ſprack
met Moſe / inder Woe-
ſtyne Sinai / inder Hut-
ten des ât Beſcheydts/
aenden eerſten dage der
anderer Maent / inden
anderen Iare / doe ſy
wt Egyptenlande ghe-
gaen waren ende ſeyde:

Summa der kinderẽ Iſraels. a: Ind. Getuygeniſſe / of ſchts.

b Exo. 30.12 Num. 26.2.

2 b Nemet de ſumme der gantſcher Me-
nichten der kinderen Iſraels/ na haren ge-
ſlachten ende harer vaderen huyſen ende
namen/ alles wat manlich is / van hoofde
te hoofde:
3 Van twintich Iaren aen / ende daer bo-
uen / wat int Heyr te trecken bequaem is
in Iſrael / ende ſultſe tellen na haren Hey-
ren/ ghy ende Aaron.
4 Eñ ſalt tot v nemen van elckẽ geſlachte/
eenen Hooftman ouer zyns Vaders huys.

De namen der twaelf Vorſten in Iſrael.

5 Dit zijn nv de namen der Hooftliedẽ/ die
by v ſtaen ſullen: Van Ruben zy/ Elizur de
ſone Sedeur.
6 Van Simeon zy Selumiel / de ſone Zu-
ri Sadai.
7 Van Iuda zy Naheſſon / de ſone Ami-
nadab.
8 Van Iſaſchar zy Nethaneel / de ſone
Zuar.
9 Van Sebulon zy Eliab/ de ſone Helon.
10 Vanden kinderẽ Ioſeph/ van Ephraim
zy Elizama/ de ſone Amihud: van Manaſſe
zy/ Gamaliel/ de ſone PedaZur.
11 Van BenIamin zy Abidan/ de ſone Gi-
deoni.
12 Van Dan zy Ahiezer / de ſone Ammi-
Sadai.
13 Van Aſſer zy Pagiel/ de ſone Ochran.

c Ind. Deguel of/ Deiel.

d Ind. nakeſtigen

14 Vã Gad zy Eliaſaph/ de ſone c Deguel.
15 Vã Naphthali zy Ahira/ de ſone Enan.
16 Dat zijn de d voorneemſte der Menich-
te/ de Hooftlieden onder den ſtammen ha-
rer Vaderen / die daer hoofden ende Vor-
ſten in Iſrael waren.
17 Eñ Moſes eñ Aaron namenſe tot hen/
als ſy daer by namen ghenoemt zijn.
18 Ende vergaderden oock de gantſche me-
nichte / aenden eerſten daghe der anderer
Maent/ ende rekendeſe na harer gheboor-
te/ na haren geſlachten/ ende Vaderen huy
ſen ende namen/ van twintich Iaren ende
daer bouen/ van hooft te hoofde:
19 Als de Heere Moſi gheboden hadde/ eñ
teldenſe inder Woeſtyne Sinai.

De ſtamme Ruben.

20 Der kinderen Ruben des eerſten ſoons
Iſraels/ na harer gheboorten/ geſlachten/
harer Vaders huyſen eñ namen/ van hooft
te hoofde/ alls wat manlick was/ vã twin-
tich Iaren ende daer bouen / ende int Heyr
te trecken bequaem was/
21 Werden ghetelt totten ſtamme Ruben/
ſes ende veertich duyſent ende vijf hõdert.

Simeon.

22 Der kinderen Simeon/ na harer geboor
ten/ geſlachten/ vaders huyſen/ getal ende
namen/ van hoofde te hoofde/ al wat man-
lick was/ van twintich Iaren eñ daer bouẽ
ende int Heyr te trecken bequaem was/
23 Werden getelt totten ſtamme Simeon/
neghen ende vijftich duyſent ende drie hon
dert.
24 Der kinderen Gad/ na harer gheboorten/ Gad.
geſlachten / harer vaders huyſen ende na-
men/ van twintich Iaren ende daer bouen/
wat int Heyr te trecken bequaem was/
25 Werden getelt tot den ſtammen Gad/ vijf
eñ veertich duyſent/ ſes hondert ende vijf-
tich.
26 Der kinderen Iuda/ na harer gheboortẽ/ Iuda.
gheſlachten / harer Vaders huyſen ende
namen/ van twintich Iaren ende daer bo-
uen/ wat int Heyr te treckẽ bequaem was/
27 Werden getelt vier ende tſeuentich duy-
ſent ende ſes hondert.
28 Der kinderen Iſaſchar/ na harer geboor Iſaſchar.
ten/ geſlachten/ harer Vaders huyſen ende
namen/ van twintich Iaren eñ daer bouẽ/
wat int Heyr te trecken bequaem was/
29 Werden ghetelt totten ſtamme Iſa-
ſchar/ vier ende vijftich duyſent ende vier
hondert.
30 Der kinderẽ Sebulon/ na harer gheboor- Sebulon.
te/ geſlachten/ harer Vaders huyſen ende
namen/ van twintich Iaren eñ daer bouẽ/
wat int Heyr te trecken bequaem was/
31 Werden ghetelt totten ſtamme Sebu-
lon/ ſeuen ende vijftich duyſent ende vier
hondert.
32 Derẽ kinderen Ioſeph van Ephraim/ na Ephraim.
harer gheboorten/ geſlachten/ harer Vaders
huyſen ende namen / van twintich Iaren
ende daer bouen / wat int Heyr te trecken
bequaem was/
33 Werden getelt tottẽ ſtamme Ephraim/
veertich duyſent ende vijf hondert.
34 De kinderen Manaſſe/ na harer geboor Manaſſe.
ten/ geſlachten/ harer Vaders huyſen ende
namen/ van twintich Iaren eñ daer bouẽ/
wat int Heyr te trecken bequaem was/
35 Werden totten ſtamme Manaſſe ghe-
telt / twee ende dertich duyſent ende twee
hondert.
36 Der kinderen BenIamin / na harer ge- BenIa-
boorten/ gheſlachten/ harer vaderen huy- min.
ſen/ ende namen/ van twintich Iaren eñ
daer bouen / wat int Heyr te trecken be-
quaem was/
37 Werden totten ſtamme BenIamin ghe
telt / vijf ende dertich duyſent ende vier
hondert.
38 Der kinderen Dan / na harer gheboortẽ/ Dan.
geſlachten / harer Vaderen huyſen eñ na-
men/ van twintich Iaren ende daer bouẽ/
wat int Heyr te trecken bequaem was/
39 Werden getelt tottẽ ſtamme Dan/ twee
ende tſeſtich duyſent ende ſeuen hondert.
40 Der kinderen Aſſer/ na harer gheboortẽ/ Aſſer.
gheſlachten/ harer vaderen huyſen eñ na-
men/ van twintich Iaren eñ daer bouen/
wat int Heyr te trecken bequaem was/
41 Werden totten ſtamme Aſſer getelt/ een
ende veertich duyſent ende vijfhondert.
42 Der kinderen Naphthali/ na harer ge- Naphthali
boorten/ gheſlachten/ harer Vaderen huy-
ſen ende namen/ van twintich Iaren ende
daer bouen / wat int Heyr te trecken be-
quaem was/
43 Werden totten ſtamme Naphthali ghe
telt / drie ende vijftich duyſent ende vier
hondert.
44 Dit zijnſe/ die Moſes eñ Aaron telden/
met den twaelf Vorſten Iſraels / dier oock
elck een ouer eẽ huys harer Vaderen was,
45 e Eñ de ſumma der kinderen Iſraels na e Exo. 12.37
harer Vaderen huyſen/ van twintich Iarẽ Num. 11. 21
ende

ende daer bouen / wat int Heyr te trecken
bequaem was ouer Israel/
46 Hier was sesmael hondert duysent/ eñ
f † drie duysent vijfhondert ende vijftich.
47 Ende de Leuiten/ na haerer Vaderẽ stam-
me werden daer niet mede ghetelt.
48 Eñ de Heere sprack met Mose eñ seyde:
49 Den stamme Leui suldy niet tellen noch
hare summe nemen onder den kinderen
Israels:
50 Maer ghy sultse ordineren totter Woo-
ninghe by de Getuygenisse/ ende tot allen
ghereetschap / ende tot allen dat daer toe
behoort : g ende sy sullen de Wooninghe
draghen ende alle het ghereetschap / ende
sullen syner pleghen ende hen om de Woo-
ninge henen legheren.
51 Ende wanneer men reysen sal, soo sullen
de Leuiten de Wooninghe afnemen: wan-
neer daerenteghen het Heyr te Legeren is/
sullen sy de Wooninghe opslaen : ende soo
hem een Vreemde daer toe maeckt / die sal
steruen.
52 De kinderen Israels sullen hen leghe-
ren een yegelick in synen Leger/ende by de
Baniere syner scharen.
53 Ende de Leuiten sullen hen om de Woo-
ninge des Getuygenisses henen Legeren/
op dat daer geenen toorn ouer de Menich-
te der kinderen Israels come/ daerom sul-
len de Leuiten de Hutte wachten / aen der
Wooninghe des Getuyghenisses.
54 Ende de kinderen Israels deden alles/
als de Heere Mosi gheboden hadde.

f † Anders dertich.
Het ghetal der Israeliten behaluen hare Leuiten.
De stamme Leui
g 1 Par.23.27

Dat ij. Capittel.

1. De Legeringhe der twaelf stammen by den Tabernakel/ Juda/ Isaschar/ ende Sebulon/ met haren Banieren / Heyren/ ende Hooftmannen/ tegent Oosten: 10. Ruben/ Simeon ende Gad, teghent Zuyden: 18. Ephraim/ Manasse ende Ben Jamin/ tegent Westen/ 25. ende Dan/ Asser/ ende Naphthali/ teghent Noorden.

1 Ende de Heere sprack met Mose ende
Aaron ende seyde:
2 De kinderen Israels sullen hen voor
der Hutten des a † Bescheyts rontom le-
gheren/een yegelick onder zyn Baniere eñ
Teecken/na haerer Vaderen huys.
3 Tegent Oosten sal hem Juda legheren
met syner Banierẽ ende Heyr: haer Hoofts-
man Nahesson, de sone Amminadab:
4 Ende zyn Heyr aen der summe/ vier eñ
tseuentich duysent ende seshondert.
5 Neffens hem sal hem legeren de stamme
Isaschar : haer Hooftman Nethaneel/ de
sone Zuar.
6 Ende zijn Heyr aen der summe/ vier eñ
vijftich duysent ende vier hondert.
7 Daer toe de stamme Sebulon : haer
Hooftman Eliab, een sone Helon:
8 Zyn Heyr aen der summe seuen eñ vijf-
tich duysent ende vier hondert.
9 Dat alle die int Legher Juda behooren/
zijn aen der summe/ hondert ende ses ende
tachtentich duysent ende vier hondert, die
tot haren Heyre behooren : ende die sullen
voor aen trecken.
10 Tegent Zuyden sal liggen de Tente eñ
Baniere Ruben met harẽ Heyr: haer Hooft
man Elizur de sone Sedeur:
11 Ende zyn Heyr aen der summe/ ses ende
veertich duysent ende vijf hondert.
12 Neffens hem sal hem legheren de stam-
me Simeon: haer Hooftman Selumiel/ de
sone Suri Sadai:
13 Ende zyn Heyr aen der summe/ negen eñ
vijftich duysent, drie hondert.

De Leeringhe der xij. geslachten Israels, by den Tabernakel.
a † And. Getuygenisses of Stifs/
Het Legher Juda.
Het Legher Ruben.

14 Daer toe de stamme Gad : haer Hoofts-
man Eliasaph/ de sone b † Reguel:
15 Eñ zijn Heyr aen der summe/ vijf eñ veer-
tich duysent/ ses hondert ende vijftich.
16 Dat alle die int Leger Ruben behooren
zijn aen der summe/ hondert ende een ende
vijftich duysent/ vier hondert ende vijftich
die tot haren Heyre behooren : ende sullen
de anderde int wttrecken zyn.
17 Daer na sal de Hutte des Bescheyts trec
ken/ met den Leger der Leuiten midden on
der den Legeren: ende als sy hen legeren, so
sullen sy oock trecken/ een yegelick aen zyn
plaetse/onder zyn Baniere.
18 c Tegent Westen sal liggen de Tente en-
de Banier Ephraim : haer Hooftman sal
zijn/ Elisama de sone Amihud:
19 Ende zijn Heyr aen der summe/ veertich
duysent ende vijf hondert.
20 Neffens hem sal hem legeren de stamme
Manasse: haer Hooftman Gamaliel/ de so-
ne Peda Zur.
21 Zijn Heyr aen der summe. twee ende der-
tich duysent/ ende twee hondert.
22 Daer toe de stamme Ben Jamin :haer
Hooftman Abidan de sone Gideoni:
23 Zijn Heyr aen der summe/ vijf ende der-
tich duysent/ ende vier hondert.
24 Dat alle die int Leger Ephraims behoo
ren : zyn aen der summe/ hondert eñ acht
duysent/ ende een hondert/ die tot synen
Heyr behooren: ende sullen de derde int wt
trecken zyn.
25 Teghent Noorden sal ligghen de Tente
ende Baniere Dan/ met haren Heyre: haer
Hooftman Ahieser/ de sone Ammi Sadai.
26 Syn Heyr aen der summe twee ende tse-
stich duysent/ ende seuenhondert.
27 Neffens hem sal haer legheren de stam-
me Asser: haer Hooftman Pagiel/ de sone
Ochran:
28 Syn Heyr aen der summe/ een eñ veer-
tich duysent/ ende vijfhondert.
29 Daer toe de stamme Naphthali: haer
Hooftman Ahira/ de sone Enan:
30 Zijn Heyr aen der summe/ drie ende vijf-
tich duysent/ ende vier hondert.
31 Dat alle die int Legher Dan behooren/
zijn aen der summe / hondert seuen ende
vijftich duysent, ende ses hondert: ende sul
len de laetste zyn int wttrecken met haren
Banieren.
32 Dat is de summe der kinderen Israels/
na haerer Vaderen Huysen ende Leger/ met
haren Heyren/ ses hondert duysent/ eñ drie
duysent/ vijfhondert ende vijftich.
33 Nv, de Leuiten worden niet inden sum-
men onder de kinderen Israels ghetelt/
d als de Heere Mosi geboden hadde.
34 Ende de kinderen Israels deden alles/
als de Heere Mosi gheboden hadde/ ende
legherden hen onder hare Banieren/ ende
togen wt, een yegelick in synen geslachte/
na haerer Vaderen huysen.

b † Anders Rehuel:
Der Leuiten Legher.
Het Legher Ephraim.
c Psal.80.3.
Het Legher Dan.
Summa der kinderẽ Israels.
d Nu.1.48

Dat iij. Capittel.

1. Aaron ende synen sonen / den Priesteren worden met bescheyden Ampte/ toegeordent de Leuiten/ als een geschenck des Heeren vanden kinderen Israels/ 14. ende worden getelt. 21. Den Gersoniteren/ 29. Kahathiteren/ 33. ende Merariteren/ 38. met samen Mosi ende Aaron ende synen sonen haer legeringe eñ besonderich ampt aender Hutte voorgeschreuẽ. 40. alle eerste gheboorte onder den kinderen Israels getelt/ 45. ende de Leuiten/ met Lossinghe ghener ouergetals/ den Heere opghenomen.

Het Priestergeslachte: Aaron ende zyne sonen.

1 DIt is het geslachte Aarons eñ Mo-
ses ter tydt doe de Heere met Moses
sprack/ op den Berch Sinai.

a Exo.6. 23

2 a Ende dit zijn de namen der sonen Aa-
ron: de eerstghebooren/ Nadab, daer na A-
bihu/ Eleasar ende Ithamar.

b Levi.8.6.

3 Dat zijn de namen der sonen Aarons/
b diet ot Priesteren ghesalft waren / ende
hare handen gevult totte Priesterdomme.

c Levi.10.1. Num.26 61 1.Par.24 2.

4 c Nu Nadab ende Abihu storuen voor
den Heere, doe sy vreemt vyer offerdē voor
den Heere / inder Woestyne Sinai / ende
hadden gheene sonen: Eleasar dan ende I-
thamar, pleechden dat Priesterampt on-
der haren vader Aaron.

Ampt der Leviten.

5 d Ende de Heere sprack met Moses/ en-
de seyde:

d num. 16.9 ende 18.2.

6 Brengt den stamme Levi herwaerts/
ende setse voor den Priester Aaron/ dat sy
hem dienen/

7 Ende zyner/ ende der gantscher Me-
nichte wacht houden / voor der Hutten

e † anders/ Ghetuyghenisses oft Heylichs/

des e † Bescheydts/ ende dienen aen den
Dienste der Wooninghe/

8 Ende nemen waer al het ghereedtschap
der Hutten des Bescheyts/ ende de wacht
der kinderen Israels te dienen / aen den
Dienst der Wooninghe.

9 Ende sult de Leviten/ Aaron ende zijnen
sonen toe ordineren/ ten gheschencke van-
den kinderen Israels.

f Oft/ waernemen:

10 Aaron nu/ ende zyne sonen/ sult ghy set-
ten/ dat sy haers Priesterdoms f wach-
ten: g so hem een vreemde daer toe maeckt
die sal steruen.

g Num.3.38 ende 16. 35. 1.Reg.12 31.

11 Ende de Heere sprack met Moses/ ende
seyde:

h num.3. 41 ende 8.16.

12 h Siet/ ick hebbe de Leviten ghenomen
onder de kinderen Israels/ voor alle eerst-
gheboorten/ die de moeders breken onder
den kinderen Israels alsoo / dat de Levi-
ten sullen myne zijn.

13 Want de eerstgeboorten zijn myne/ sint
der tydt/ dat ick alle eerstgeboorten sloech

i Exo. 13.2.12 ende 34.19. Levit.27.26. Num.8.16. Ezech.44. 30 Luce 2.23.

in Egyptenlande: i doe heylichde ick my
alle eersteghebooorten in Israel / van den
menschen aen tot op het vee, dat sy myne
zijn sullen: ick de Heere.

14 Ende de Heere sprack met Moses inder
Woestyne Sinai ende seyde:

Het geslacht Levi.

15 Telt de kinderen Levi/ na harer vaderen
huysen / ende gheslachten / alles wat
manlick is / eener Maendt oudt / ende
daer bouen.

16 Also telde Moses nae den woorde des
Heeren, alsoo hy ghebođen hadde.

k Exo.6.25. Num.26. 57 1.Par.6.1. ende 23.6.

17 k Ende dit waren de kinderen Levi/ met
namen/ Gerson, Kahath, Merari.

18 Maer de namen der kinderen Gerson
in haren gheslachten / waren: Libni ende
Simei.

19 De kinderen Kahath in haren gheslach
te / waren: Amram / Jezehar / Hebron
ende Usiel.

20 De kinderen Merari in haren geslachte
waren/ Maheli ende Musi. Dit zijn de ge
slachten Levi/ na harer Vaderen huysen.

Gersoniter.

21 Dit zijn de gheslachten van Gerson: de
Libniters ende Simeiters.

22 Derseluen summe werdt aen den getale
ghevonden/ seuen duysendt/ ende vijf hon-
dert/ alles wat manlic was, eener Maent
oudt/ ende daer bouen.

23 Ende dat selue gheslachte der Gersoni-
ters/ sullen haer legeren achter de Woo-
ninghe teghent Westen.

24 Haer Overste sy Eliasaph/ de sone Lael.

25 Ende sy sullen wachten aen der Hutten
des Bescheyts/ namelick, der woonninge
der Hutten/ eñ het Deckse / eñ dat Laken
inder deure der Hutten des Bescheydts/

26 Dat omhangsel aen den Voorhof ende
dat Laken aen der deure des Voorhofs/
welck om de Wooninge/ ende om den Al-
taer heuen gaet, ende zijn zeelen / eñ alles
wat tot zynen Dienste behoort.

Kahathiter

27 Dit zyn de gheslachten van Kahath: de
Amramiten, de Jezehariten / de Hebroni-
ten/ ende Usieliten/

28 Wat manlick was/ eener Maendt oudt
ende daer bouen/ aen den ghetale / acht
duysent ende ses hondert/ die de wacht des
Heylichdoms waer namen.

29 Ende sullen hen legheren aen de zijden
der Wooninghe teghent Zuyden.

30 Haer Overste sy Elizaphan / de sone
Usiel.

31 Eñ sy sullen wachtē de Kiste/ den Disch
den Candelaer, den Altaer / ende alle de
ghereetschap des Heylichdoms / daer sy
aen dienen, ende dat Laken/ ende wat tot
zijnen Dienste behoort.

32 Nu/ de Overste over alle Oversten der
Leviten/ sal Eleasar zyn/ Aarons sone des
Priesters / over die / die gheordineert zyn
te l † bewaren der Hutten des Heylich- l † Anders/ hoeden.
doms.

33 Dit zijn de gheslachten Merari : De Merariter.
Maheliters ende Musiters.

34 Die aen den getale waren / ses duysent
eñ twee hondert/ alles wat mannelic was
eener Maent oudt/ ende daer bouen.

35 Haer Overste sy Zuriel/ de sone Abihail
ende sullen hen legeren aen der zyden der
Wooninghe/ teghent Noorden.

36 Ende haer Ampt sal zijn/ te bewaren de
Berderen, de Rycheien/ ende m Calomnen m Oft/ Pilaerstylen/
ende Voetē der Wooninge/ ende alle zyns
Ghereetschaps ende zijns Dienstes:

37 Daer toe de Calomnen rontomme den
Voorhof, met den voeten / ende nagelen/
ende zeelen.

38 Voor de Wooninge, ende voor der Hut-
ten des Bescheyts/ tegent Oosten / sullen
hen legheren Moses ende Aaron/ ende zy
ne sonen/ dat sy dat Heylichdom wachten/
ende de kinderen Israels: n Als hem een n num.3.10. ende 16.35.
vreemde daer toe maeckt/ die sal steruen.

39 o Alle Leviten inder summe/ die Moses De summa aller Levitē
eñ Aaron telden na haren geslachten/ nae o num.26.62
den woorde des Heeren/ enckel knechtkēs/
eener Maent oudt/ ende daer bouen/ wa-
ren twee ende twintich duysent.

40 Eñ de Heere sprac tot Moses: Telt alle
eerste gebooorte/ wat mannelic is onder dē
kinderē Israels/ eener Maēt out/ eñ daer
bouen/ eñ neemt het ghetal harer namen.

41 p Ende sult de Leviten my den Heere wt p num.3.12. ende 8.16.
sonderen/ voor alle q eersteghebooorten der q Oft/ eerste gheboorte
kinderen Israels/ ende der Leviten Vee/ De eerstgeboorte behoort Godt toe.
voor alle eerstegebooorten onder den Vee/
der kinderen Israels.

42 Ende Moses telde/ als hem de Heere ge
boden hadde/ alle eersteghebooorten onder
den kinderen Israels.

43 Ende werden ghevonden aen den ghe-
tale der namen aller eerstegebooorten/ wat
mannelick was/ eener Maendt oudt / en-
de daer bouen/ in harer summe, twee ende
twintich duysent/ twee hondert/ ende drye
ende tseuentich.

44 Eñ de Heere sprac met Mose / eñ seyde:

45 Neemt de Levitē voor alle eerstegeboor-
ten/ onder den kinderen Israels / ende het
Vee der Leviten/ voor haer Vee/ dat de Le-
viten myne des Heeren zijn.

46 r Nu het Losgelt/ van den tweehondert r Levit.27.6
drye ende tseuentich eersteghebooorten der
kinderen

kinderen Israels/ die daer over zijn/ over
der Leviten ghetal/
47 Sult ghy vijf Sikel nemen/ van hooft
te hoofde/ na den Sikel des Heylichdoms:
(twintich Gera ghelt een Sikel)

Exo. 30.13
Levit. 27.25
Num. 18.16
Ezec. 45.12.

48 Ende sult dat selve ghelt/ dat daer over
is/ over haer ghetal/ gheven Aaron ende
zijnen sonen.
49 Doe nam Moses dat losgelt/ dat daer
over was/ over der Leviten ghetal/ van de
eerste gheboorten der kinderen Israels/
50 Duysent driehondert ende vijf ende tsestich
Sikel/ na den Sikel des Heylichdoms.
51 Ende gaf het Aaron ende zijnen sonen/
nae den woorde des Heeren/ als de Heere
Mosi gheboden hadde.

Dat iiij. Capittel.

2. Der Kahathiter Leviten/ 15. Aaron
ende zijner sonen/ 22. der Gersoniter/ 29.
ende der Marariten Leviten/ Dienst ende
Ampt bestemt/ in het opbreken des Heyrs/
34. der Kahathiter/ 38. Gersoniter/ 42. ende
Merariter Leviten summe/ door Mosen/
Aaron/ ende de hoofthieden ghevonden.

Ampt der Kahathiter Leviten.

1 ENde de Heere sprack met Mose/ ende
Aaron/ ende seyde:
2 Neemt de summe der kinderen Ka-
hath wt den kinderen Levi/ na haren ghe-
slachten ende Vaderen huysen/
3 Van dertich Jaren aen/ ende daer bovē/
tot in het vijftichste Jaer/ alle die in het
Heyr bequaem zijn/ dat sy doen de wercke
inder Hutten des a † Beschepdts.

a † Anders Stifts/ oft Ghetuyghenisses.

4 Dat sal nu het Ampt der kinderen Ka-
hath inder Hutten des Beschepdts zijn/
dat het Alderheylichste is.

Hoemen de Hutte met de heylighe gereetschap dragen sal.

5 b Wanneer het Heyr opbreect/ so sal A-
aron ende zijne sonen daer in gaen/ ende het
Voorhanckselasnemen/ ende de Kiste des
Ghetuyghenisses daer in winden.

b Nu. 10.16.

6 Ende daer op decken het Deckfel van
Dassenvellen/ ende daer bovē op een gantsch
ghele decksel wtbreyden/ ende zijn Handt-
boomen daer toe leggen.

Hier wt ist openbaer/ dat de inwendichste Tapijten niet bont geweest en zijn/ maer een yegelic heeft zijn eyghen verwe alleen ghehadt. Welcker gele is/ die is gantsch ghele ghewerst. ende welcker wit die is gantsch wit geweest.

7 Ende over den Thoontafel oock een ge-
le decksel wtbreyden/ ende daer op setten
de Schotelen/ Lepelen/ Schalen/ ende Kan-
nen/ wt ende in te gieten/ ende het daghe-
lickx broodt sal daer op ligghen.
8 Ende sullen daer over breyden een Ro-
zijnroode decksel/ ende dat selve bedecken
met een decksel van Dassenvellen/ ende zijne
Handtboomen daer toe legghen.
9 Ende sullen een ghele decksel nemen/ ende
daer in winden den Kandelaer des Lichts
ende zijne Lampen met zijnen Snutters/
ende Bluschoornen/ ende alle Olyvaten/
die tot den Ampte behooren.
10 Ende sullen om dat alle doen/ een deck-
sel van Dassenvellen/ ende sullense op hant-
boomen legghen.
11 Also sullen sy oock over den gulden Al-
taer/ een ghele decksel wtbreyden/ ende de
selve bedecken met het decsel van Dassen-
vellen/ ende zijne Handtboomen daer toe
legghen.
12 Alle de ghereetschap daer sy mede han-
delen in het Heylichdom/ sullen sy nemen/
ende ghele decksels daer over doen/ ende
met een decksel van Dassenvellen bedec-
ken/ ende op handtboomen legghen.
13 Sy sullen oock de asschen van den Al-
taer vaghen/ ende een Scharlaken decksel
daer over breyden.
14 Ende alle zijn ghereetschap daer op leg-
ghen/ daer sy mede daerop handelē. Kool-
pannen/ Krauwels/ † Schoeffelen Bec-
kenen met alle gereetschap des Altaers/
ende sullen daer over breyden een decksel

† Anders/ Bessems/

van Dassenvellen/ ende zijne handtboo-
men daer toe legghen.
15 Wanneer nu Aaron ende zijne Sonen/
sulcx wtgericht hebben/ ende het Heylich-
dom/ ende alle zijn ghereetschap bedeckt:
wanneer het Heyr opbreeckt/ daer na sul-
len de kinderen Kahath daer in gaen/ dat Kahathiter
sy c het draghen: ende en sullen het Hey- c Num. 7.9.
lichdom niet aenroerē/ dat sy niet en ster- d 2 Samuel
ven. Dit zijn de lasten der kinderen Ka- 6.6.
haths/ aen der Hutten des Beschepdts.
16 Ende Eleasar/ Aarons des Priesters
sone/ sal het Ampt hebben/ dat hy ordine-
re de Olye tot den Lichte/ ende de Specer-
ye tot den Reuchwercke/ ende het daghe-
licks Spijsoffer/ ende de Salfolye: dat hy
beschicke de gantsche Wooninghe/ ende
alles wat daer in is/ in het Heylichdom/
ende zijne ghereetschap.
17 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
met Aaron/ ende seyde:
18 Ghy sult den stamme des gheslachtes
der Kahathiters/ hen niet laten verder-
ven/ onder den Leviten.
19 Maer dat sult ghy met hen doen/ dat sy
leven/ ende niet en sterven/ ist dat sy aenroe-
ren het Alderheylichste: Aaron ende zijne
sonen sullen daer in gaen/ ende e † eenen ye- e † Anders
gelicken setten tot zijnen Ampte ende last. het eenen
20 Sy daerentegen en sullen daer niet in yegelicken
gaen/ te sien f † onbedeckt het Heylichdom/ affetten na
dat sy niet en sterven. zijnen etc.
21 Ende de Heere sprack met Mose/ ende f † And. het
Aaron/ ende seyde: Heylichdō
22 Neemt de summe der kinderen Gerson so men het
oock/ na haerer Vaderen huysen ende ghe- inwindet.
slachten. Der Gersoniter Leviten
23 g Van dertich Jaren ende daer bovē/ tot
int vijftichste Jaer/ ende ordineert alle die g Nu. 8.24.
ten Heyre bequaem zijn/ dat sy een Ampt
hebben inder Hutten des Beschepdts.
24 Dat sal dan des gheslachtes der Ger-
soniters Ampt zijn/ dat sy handelen ende
draghen.
25 Sy sullen de Tapijten der Wooninge/
ende der Hutten des Beschepdts dragen/
ende zijn Decksel/ ende het Decksel van
Dassenvellen/ dat daer boven over is/ en-
de het Laken in der Deure der Hutten des
Beschepdts.
26 Ende het omhanghsel des Voorhofs/ ende
het Laken inder deure der poorten aenden
Voorhove/ dwelck rondtom de Wooni-
ghe ende Altaer gaet/ ende hare Zeelen ende
alle de ghereetschap haers Ampts/ ende
alles wat tot haren Ampte behoort.
27 Na den woorde Aarons ende zijner so-
nen/ sal alle het Ampt der kinderen Ger-
son gaen/ alles wat sy draghen ende han-
delen sullen: ende ghy sullet h † toesien/ h † Anders
dat sy alle haren last wachten. ordineren/
28 Dat sal het Ampt des gheslachts der
kinderē der Gersoniters zijn/ inder Huttē
des Beschepdts/ ende hare wacht sal onder
de hant Ithamar zijn/ des soons Aarons Ithamars
des Priesters. Ampt.
29 De kinderē Merari na haren geslach- Der Merariter Levitē
tē ende vaders huysen sult ghy oock ordinerē.
30 Van dertich Jaren aen ende daer bovē
tot int vijftichste Jaer/ alle die int Heyr
bequaem zijn/ dat sy een Ampt hebben in-
der Hutten des Beschepdts.
31 Op dese lasten dan sullen sy wachten/
aen alle haer Ampt inder Hutten des Be-
schepdts/ dat sy draghen de berderen der
Wooninghe/ ende Rychelen/ ende de i Ca- i of/ Pilaers
lomnen ende voeten. stylen
32 Daer toe de Calomnen des Voorhofs
rondtom ende voetē/ ende naghelen/ ende
zeelen/

zeelen/ met alle haer ghereetschap/ na alle
haer Ampt: eenen yegelicken sult ghy zijn
deel des Lasts aen de gereetschap te wach
ten verordineren.
33 Dat sy het Ampt der gheslachten der
kinderen Merari/ alles dat sy handelen in-
der Hutten des Gheschepts / onder der handt
Jthamar des Priesters, Aarons soon.

De Somma der Cahathiter Leviten.

34 En de Moses ende Aaron/ met tsamen
den Hooftlieden der Menichte/ telden de
kinderen der Kahathiters/ na haren ghe-
slachten ende Vaders huysen.
35 Van dertich Jaren aen / ende daer bo-
uen tot in het vijftichste/ alle die int Heyr
bequaem waren / dat sy een Ampt in der
Hutte des Gheschepdts hadden.
36 Ende de somme was twee duysent / se-
uen hondert ende vijftich.
37 Dat is de somme der gheslachten der
Kahathiters, die alle te beschicken hadden
inder Hutten des Gheschepts/ die Moses
ende Aaron telden / naer den woorde des
Heeren door Mosen.

Der Gersoniter Leviten

38 De kinderen Gerson werden ooc ghetelt
in haren gheslachten ende Vaders huysen.
39 Van dertich Jaren ende daer bouen/ tot
in het vijftichste / alle die int Heyr bequaem
waren/ dat sy een Ampt inder Hutten des
Gheschepdts hadden.
40 Ende de somme was/ twee duysent/ ses
hondert ende dertich.
41 Dat is de somme der gheslachten der
kinderen Gerson/ die alle te beschicken had-
den inder Hutten des Gheschepdts/ welcke
Moses ende Aaron telden/ na den woor-
de des Heeren.

Der Merariter Leviten

42 De kinderen Merari werden ooc ghetelt/
na haren gheslachten en Vaders huysen.
43 Van dertich Jaren aen / ende daer bo-
uen tot int vijftichste/ alle die int Heyr be-
quaem waren/ dat sy een Ampt inder Hut
ten des Gheschepdts hadden.
44 Ende de somme was/ drie duysent ende
twee hondert.
45 Dat is de somme des gheslachtes der kin
deren Merari/ die Moses en Aaron telden/
na den woorde des Heeren door Mosen.

Somma aller Leviten.

46 De somma aller Leviten die Moses ende
Aaron met den Hooftlieden Israels telden/
na haren gheslachten ende Vaders huysen.
47 Van dertich Jaren en daer bouen/ tot int
vijftichste/ alle die/ die inginghen te doen/
een yeghelick zijn Ampt / ende te draghen
den last inder Hutten des Gheschepdts/
48 Was / acht duysent / vijf hondert ende
tachtentich:
49 Die ghetelt werden na den woorde des
Heeren door Mosen / een yegelick tot zij-
nen Ampte ende Last/ als de Heere Mosi
gheboden hadde.

Dat v. Capittel.

1. Wat lieden men wt den Legher doen
ende vermijden sal. 5. Van bekentenisse der
sonden aenden mensche begaen/ ende ver-
noeginge ouer der seluen. 12. Van Yuer-
offer eens mans / die van zijns wijfs eere
quaet vermoeden heeft/ 16. ende wroech-
handel des Priesters aen der seluer.

Melaetsche te vermijden
a Leui. 13.46
2 Par. 26.21

1 Ende de Heere sprack met Mose/ en-
de seyde:
2 Ghebiedt den Kinderen Israels/ a dat
sy wt den leger brengen alle Melaetschen/
ende alle die etteruloeden hebben / en die
aen den Dooden onreyn ghewordden zijn.
3 Beyde Mans ende Vrouwen sullen sy
buyten brenghen/ voor den Legher/ dat sy
haren Leger niet en verontreynigen/ daer
ick onder hen in woone.
4 Ende de kinderen Israels deden alsoo/
ende brachten se buyten voor den Legher/
als de Heere tot Mosen ghesepdt hadde.
5 En de Heere sprack met Mose en seyde:
6 Segt den kinderen Israels ende spreect Schuldtoffer.
tot hen: b Wanneer een man oft vrouwe/
eenighe een sonde teghen eenen mensche b Leuit. 6.3.
doet / ende hem aen den Heere daermede
besondicht, soo heeft die Ziele een schuldt
op haer.
7 c Ende sy sullen hare sonde bekennen/ c Leuiti. 5.5.
die sy ghedaen hebben, ende sullen haer
schult versoenen met der hooftsomme, en-
de daer bouen het vijfste deel daer toe doen
ende dien gheuen/ aen dien sy hen ver-
schuldicht hebben.
8 Is dan niemandt daer / die men de
schult betalen soude/ soo salmen het den
Heere geuen voor den Priester / noch ouer
den Ram der versoeninghe/ daer hy mede
versoent worde.
9 Desghelijcken sal alle Heffinge van alle
dat de kinderen Israels heylighen / ende
den Priester offeren/ syne zijn.
10 Ende wie wat heylicht. dat sal ooc syne
zijn: ende wie den Priester wat gheeft/ dat
sal oock syne zijn.
11 En de Heere sprack met Mose/ en seyde:
12 Segt den kinderen Israels en spreeckt d Deu. 22.13
tot hen: d Wanneer eenighens eens mans Een grouweli[...] yuer-
wijf haer verliepe / ende haer aen hem be- offer, wanneer een man
sondichde/ zijn wijf in
13 Ende haer yemandt vleeschelicken be- en geloofde
sliepe / ende het werde doch den man ver- der eer en
borghen voor zijnen ooghen / ende wordt halven/
bedeckt/ dat sy onreyn geworden is / ende e of/ heftige
en canse niet ouertuyghen / want sy en is herbrandt.
daer niet in begrepen/ f Oft / met
14 Ende de e yuergheest ontsteeckt hem/ herbrandt
dat hy om zijn wijf yuert/ sy zy onreyn of ontsteken
niet onreyn/ wordt/
15 So sal hyse tot den Priester brenghen/
en een Offer ouer haer brengen/ den tienden
Epha Gherstenmeels/ en en sal gheen Olye
daer op gieten / noch Wieroock daer op g Wroegen/
leggen: want het is een Yueroffer/ en g een heet hier/
Wroegheoffer dat de misdaet wroecht. openbaren/
16 So salse den Priester hier toe brengen/ veroghen
ende voor den Heere setten/ ende be[...]
17 Ende des h heylighen waters nemen/ de aen [...]
in een aerden Vat/ ende stof vanden vloer dach bren-
der wooninghe int water doen/ ghen. And.
18 Ende sal dat wijf voor den Heere setten/ Gedenckoffer
ende haer hooft ontblooten / en dat Wroe- dat de mis-
geoffer dat een Yueroffer is/ op haer handt daet ghe-
legghen/ ende de Priester sal in zijner hant denckt.
bitter verwloeckt water hebben/ h Nu. 19.10
19 Ende sal dat Wijf besweeren / ende tot
haer segghen: Heeft v gheen Man bесla-
pen/ en zijt ghy van uwen manne niet ge-
loopen/ dat ghy v verontreynicht hebt/ so
en sullen v dese bittere verwloeckte wate-
ren niet schaden.
20 So ghy daerentegen van uwen manne
zijt gheloopen/ dat ghy onreyn zijt / ende
heeft v yemandt beslapen / behaluen uwe
Man/
21 (So sal de Priester dat wijf vbesweeren/
met sulcken vloeck / ende sal tot haer seg-
ghen:) De Heere sette v ten vloecke/ ende
ter vermaledijdinghe onder uwen volcke/
dat de Heere uwe heupe it verduylen/ ende
uwen buyck swellen late:
22 Soo ga nu dat verwloeckte water in v
lijf dat uwen buyck swelle/ ende uwe heu-
pe verduyle: ende dat Wijf sal segghen: A-
men/ Amen.
23 Alsoo sal de Priester desen vloeck op een
li † Cedel schrijuen/ ende met den bitteren i † Andere/
water af wasschen. veruallen

l † anders/ dat dat in haer ga/etc.

24 Ende sal den wyue / van den bitteren
veruloecten water te drincken gheuen:
l † ende wanneer dat vervloeckte bitter
water in haer ghegaen is/
25 Soo sal de Priester van harer hant dat
Yueroffer nemen/ ende ten Spysoffer voor
den Heere bewegen/ ende op den Altaer
offeren.
26 Namelick/ hy sal een hāt vol des Spijs-
offers nemen tot haren Wroegheoffer/ eñ
op den Altaer aensteken/ eñ daer nae den
wyue dat water te drincken gheuen.
27 Eñ wanneer sy dat water ghedroncken
heeft: is sy onreyn/ eñ heeft haer aen harē
man besondicht, so sal dat vervloecte wa-
ter in haer gaen/ ende haer bitter zyn/ dat
haer den buyck swellen ende de heupe ver-
uallen sullen/ ende dat wyf sal een vloeck
zyn onder haren volcke.
28 Is daerentegen een soodanich wijf
niet verontreynicht/ maer reyn/ soo en sal

m Oft/ met kinde.

het haer niet schaden, dat sy can m swan-
gher worden.
29 Dat is de Yuerwet/ als een wijf van ha-
ren man loopt/ ende onreyn wordt.
30 Oft als eenen man den Yuergheest ont-
steeckt/ dat hy om zyn wyf yuert: dat hyse
sette voor den Heere/ ende de Priester met
haer/ alles na dese Wet.
31 Ende de man sal ontschuldich zijn aen
der misdaet/ daerentegen dat wyf sal haer
misdaet dragen.

Dat vj. Capittel.

1. Van de Wet der Nazareers ende ha-
re ordeninge/ 23. Van des Priesters sege-
ninghe totten Volcke.

a Dese heet op Hebreisch Nezer/ ende diese houdt Nasir: nae welckē oock onse Heere Jesus Christus Nazarenus heet/ eñ hy is de rechte Nasir. † And. hem eens besonderen hooghen dincx onderstaen te beloven een affonderinghe dat hy des Heeren afghesonderde zyn wil.

b Jud.13.4. 14. Amos 1.12.

c † anders/ duert/ sal hy etc.

d Leui.21. 5 Judic.13.4.

e Leui.21.1. Ezec.44.25

f Act.18.18. ende 21.24.

g † anders/ Stifts/ oft Ghetuyghenisses.

1 Ende de Heere sprack met Moses/ en-
de seyde:
2 Segt den kinderen Israels / ende
spreeckt tot hen: Wanneer een Man ofte
Wijf a een sonderlicke Belofte doet den
Heere/ hen te onthouden/
3 Die sal hem van Wyn eñ sterckem dranc
ondthouden/ b Wynedick oft sterckem
dranckx Edick / en sal hy oock niet drinc-
ken/ oock niets dat wt Wynbezien ghe-
maeckt wort: hy en sal noch versche noch
dorre Wynbezien eten/
4 So lange zyn Belofte c † duert: ooch en
sal hy niets eten dat men vanden Wijnstoc
maeckt/ noch wynkeernen/ noch basten.
5 d Soo langhe als den tyt sijner zyner
Beloften duert/ en sal gheen Scheermes
op zyn hooft comen/ tot dat den tydt wt
sy/ die hy den Heere beloeft heeft: want hy
is Heylich / ende sal het hayr op zijnen
hoofde hy laten wassen/
6 e Den gantschen tydt ouer / die hy den
Heere beloeft heeft/ en sal hy tot gheenen
dooden gaen.
7 Hy en sal hem oock niet verontreynigen
aen den doot zyns vaders/ zyner moeder/
zyns broeders/ oft zyner suster: wāt de Be-
lofte zyns Godts is op zynen hoofde.
8 Ende den gantschen tyt ouer zyner Be-
loften/ sal hy den Heere heylich zyn.
9 Eñ of yemāt voor hem onuersienshae-
stelic sterft so wort het hooft zyner Belof-
ten verontreynicht: f daerom sal hy zyn
hooft bescheeren aen den dage zynder rey-
ninge/ dat is, aen den seuenden daghe.
10 Ende aen den achtsten dage/ sal hy twee
Tortelduyuen brenghen/ oft twee jonghe
Duyuen/ totten Priester voor der Deure
der Hutten des g † Beschepdes.
11 Eñ de Priester sal de eene tē Sondoffer/
eñ de ander ten Brandtoffer maken / ende
hem versonē / daerom dat hy hem aen ee-
nen dooden besondicht heeft/ eñ alsoo zyn
hooft desseluen daechs heylighen.
12 Dat hy den Heere den tyt zyner gelostē
wthoude: eñ sal een Jarich Lam brengen
ten Schultoffer/ doch de verganghen da-
ghen sullen te vergheefs zyn / daerom dat
zyn ghelofte verontreynicht is.
13 Dit is de Wet des h † verloefden: Wan- h † anders/ afghesonderden:
neer de tydt zyner ghelosten wt is/ so sal-
men hem brengen voor de Deure der Hut-
ten des Bescheydts.
14 Eñ hy sal brengen zijn offer den Heere/
ten Jarich Lam sonder vlecke ten Brant-
offer/ ende een Jarich Schaep sonder vlec-
ke/ ten Sondoffer/ ende eenen Ram son-
der vlecke ten Danckoffer.
15 Eñ eenen corf met ongheheuelde Koeckē
van i Meelbloeme met Olye gemengt/ eñ i Oft/ semel meelis/
ongeheuelde Vladen/ met Olye bestreken/
ende haer Spysoffer ende Dranckoffer.
16 Ende de Priester salt voor den Heere
brengen/ ende sal zijn Sondoffer ende zijn
Brandtoffer maken.
17 Eñ den Ram sal hy ten Danckoffer ma-
ken den Heere/ met tsamen den Corf des
ongeheuelden Broots / ende sal oock zijn
Spysoffer ende Dranckoffer maken.
18 k Eñ sal den verloefden het hooft zyner k Act.21.24
geloften bescheeren/ voor der Deure der
Hutten des Bescheyts / eñ sal het hooft-
hayr zyner geloften nemen/ eñ op het vyer
worpen/ dat onder den Danckoffer is.
19 Eñ sal de gecoocte schouder nemen van
den Ram/ eñ eenen ongheheuelden Koeck
wt den corue/ eñ een ongheheuelde Vlade/
ende salt den Verloefden op zyne handen
legghen/ daer na wanneer hy zyn ghelofte
af ghescheren heeft.
20 Eñ salt voor den Heere bewegen: dat is
heylich den Priester met der Beweghe-
borst/ ende der Hefschouderen: daer nae
mach de Verloefde Wyn drincken.
21 Dat is de Wet des verloefden / die zijn
Offer den Heere geloeft van wegen zyner
geloften/ buyten het gene/ wat hy anders
vermach: als hy geloeft heeft/ sal hy doen/
na de Wet zyner ghelosten.
22 Eñ de Heere sprac met Mose/ eñ seyde: Der Priesters Segē tottē volcke
23 Segt Aaron eñ zynen sonen/ eñ spreeckt:
Alsoo sult ghy lieden seggen tot den kinde-
ren Israels/ wanneer ghyse seghenet:
24 l De Heere seghene v/ ende behoede v. l Syr.36.19
25 De Heere late zyn aenghesichte lichten Psal.115.12
ouer v, ende sy v ghenadich.
26 De Heere heffe zyn aenghesicht ouer v/
ende gheue v vrede.
27 Want ghylieden sult mynē Naem op de
kinderē Israels leggen / dat ickse segene.

Dat vij. Capittel.

1. Van den Offer der twaelf Vorstē Is-
raels/ ter inwyinghe der Wooninghe/ 19.
ende des Altaers/ 89. Godt spreeckt met
Moses van den Ghenadenstoel.

1 Ende doe Moses de Wooninghe op-
ghrerecht hadde / ende haer a ghesalft a Exo.40.18
ende gheheylicht met alle haer ghe-
reetschap: daer toe oock den Altaer met
alle zyn ghereetschap / ghesalft ende ghe-
heylicht/
2 Doe offerden de Vorsten Israels/ die de
Ouerste waren in harer vaders huysen:
want sy waren de Ouerste onder den ghe-
slachten ende stonden b † bouen aen / on- b † And. in haren ampte. And. ouer de getelden.
der dien/ die ghetelt waren.
3 Ende sy brachten haren Offer voor den
Heere/ ses bedeckte Waghenen/ eñ twaelf
Runderen/ ticken eenen Wagen voor twee
Vorsten/ ende elck eenen Osse/ ende brach-
tense voor de Wooninghe.
4 Ende de Heere sprack tot Moses:

Neemt

c † anders/ Getuygs oft Ghetuyghe nisse/

5 Neemt het van hen / dat het diene ten
dienste der Hutten des c † Gheschepts / en=
de ghevesse den Leuiten eenen yegheliicken
nae zijnen ampte.
6 Doe nam Moses de Waghenen ende
Runderen / ende gaffe den Leuiten.
7 Twee Waghenen en vier Runderen / gaf
hy den kinderen Gerson na haren ampte.
8 Ende vier Waghenen ende acht Ossen /
gaf hy den kinderen Merari nae haren
ampte onder der hant Ithamar / Aarons
des Priesters soons.

b Num.4.15 2.Sam.6.6

9 Maer den kinderen Kahaths en gaf
hy niet / d daerom dat sy een heylich Ampt
op hen hadden / ende op haren schouderen
draghen moesten.
10 Ende de Vorsten offerden ter inwijin=
ghe des Altaers / aen den daghe doe hy
ghewijt werde / ende offerden hare gauen
voor den Altaer.
11 En de Heere sprac tot Mosen: Laet eenen
yegheliicken Vorst aen zijnen daghe / zijn Offer
brenghen ter inwijinghe des Altaers.

e † anders/ brachte hier toe zijn offer.

12 Aen den eersten daghe e † offerde zijne ga=
ue Nahesson / de sone Amminadab / des stam=
men Juda /

f † Anders/ Offer. Nahessons offer. g † anders/ Spysen bercken/ oft spoeghbecken. h Oft / semelmeels/ i Oft copken/ oft wat instrument van was/ als de sausskens/ Nethaneels offer.

13 En zijn f † gaue was een siluren Scho=
tel / hondert ende dertich Sikel weert: een
siluren g † Schale / tseuentich Sikel
weert / nae den Sikel des Heylichdoms /
beyde vol h Semelbloemen met Olye ghe=
menght ten Spijsoffer:
14 Daer toe eenen gulden i Lepel tien Si=
kel gouts weert / vol Reuckwercx:
15 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram / een Jarich Lam ten Brandtoffer:
16 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer:
17 Ende ten Danckoffer twee Runderen /
vijf Rammen / vijf Bocken / ende vijf Ja=
righe Lammeren. Dat is de gaue Nahes=
son / des soons Amminadab.
18 Aen den anderen daghe offerde Netha=
neel / de sone Zuar / de Vorst Isaschar.
19 Sijn gaue was een siluren schotel / hon=
dert en dertich Sikel weert: een siluren
Schale / tseuentich Sikel weert / na den Si=
kel des Heylichdoms / beyde vol Semel=
meels met Olye ghemenght ten Spijsoffer.
20 Daer toe eenen gulden Lepel / tien Sikel
gouts weert / vol Reuckwercx.
21 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram / een Jarich Lam ten Brandtoffer.
22 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer.
23 Ende ten Danckoffer twee Runderen /
vijf Rammen / vijf Bocken / ende vijf Ja=
righe Lammeren: dat is de gaue Netha=
neel / des soons Zuar.

Eliabs offer.

24 Aen den derden daghe / de Vorst der kin=
deren Zebulon / Eliab de sone Helon.
25 Sijn gaue was een siluren Schotel / hon=
dert en dertich Sikel weert / een siluren
Schale / tseuentich Sikel weert / na den Si=
kel des Heylichdoms / beyde vol Semel=
meels met Olye ghemenght ten Spijsoffer.
26 Eenen gulden Lepel / tien Sikel goudts
weert / vol Reuckwercx:
27 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram / een Jarich Lam ten Brandtoffer:
28 Eenen Gheytenbock ten Sondoffer:
29 Ende ten Danckoffer / twee Runderen /
vijf Rammen / vijf Bocken / ende vijf Jari=
ghe Lammeren: dat is de gaue Eliab / des
soons Helon.

EliZur offer.

30 Aen den vierden daghe de Vorst der kin=
deren Ruben / EliZur / de sone Sedeur.
31 Zijne gaue was een siluren schotel / hon=
dert en dertich Sikel weert / een siluren
Schale / tseuentich Sikel weert / na den Si=
kel des Heylichdoms / beyde vol Semel=
meels met Olye ghemenght ten Spijsoffer.
32 Eenen gulden Lepel / tien Sikel goudts
weert / vol Reuckwercx.
33 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram / een Jarich Lam ten Brandtoffer:
34 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer.
35 Ende ten Danckoffer twee Runderen /
vijf Rammen / vijf Bocken / vijf Jarighe
Lammeren. Dat is de gaue EliZur / des
soons Sedeur.

Selumiels offer.

36 Aen den vijfsten daghe / de Vorst der kin=
deren Simeon / Selumiel / de sone Zuri=
Sadai.
37 Sijn gaue was een siluren Schotel /
hondert en dertich Sikel weert: een silue=
ren Schale / tseuentich Sikel weert / na den
Sikel des Heylichdoms / beyde vol Semel=
meels met Olye ghemenght ten Spijsoffer.
38 Eenen gulden Lepel / tien Sikel goudts
weert / vol Reuckwercx.
39 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram / een Jarich Lam ten Brandtoffer:
40 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer.
41 En ten Danckoffer twee Runderen / vijf
Rammen / vijf Bocken / ende vijf Jarighe
Lammeren: dat is de gaue Selumiel / des
soons SuriSadai.

Elisaphs offer. k † anders/ Dehuel/ oft Deuel/ Cap.2.14. wordt hy Reguel ghe noemt.

42 Aen den sesten daghe / de Vorst der kinde=
ren Gad / Elisaph / de sone k † Deguel.
43 Sijn gaue was een Schotel / hondert en
dertich Sikel weert: een siluren Schale /
tseuentich Sikel weert / na den Sikel des
Heylichdoms / beyde vol Semelmeels met
Olye ghemenght ten Spijsoffer.
44 Eenen gulden Lepel / tien Sikel goudts
weert / vol Reuckwercx:
45 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram / een Jarich Lam ten Brandtoffer.
46 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer:
47 Ende ten Danckoffer / twee Runderen /
vijf Rammen / vijf Bocken / vijf Jarighe
Lammeren. Dat is de gaue Elisaph / des
soons Deguel.

Elisama offer.

48 Aen den seuenden daghe / de Vorst der kin=
deren Ephraim / Elisama / de sone Amihud.
49 Sijn gaue was een siluren Schotel / hon=
dert en dertich Sikel weert: een siluren
Schale / tseuentich Sikel weert / na den Si=
kel des Heylichdoms / beyde vol Semel=
meels met Olye ghemenght ten Spijsoffer.
50 Eenen gulden Lepel / tien Sikel goudts
weert / vol Reuckwercx:
51 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram / een Jarich Lam ten Brandtoffer:
52 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer:
53 Ende ten Danckoffer / twee Runderen /
vijf Rammen / vijf Bocken / vijf Jarighe
Lammeren. Dat is de gaue Elisama / des
soons Amihud.

Gamaliels offer.

54 Aen den achtsten daghe / de Vorst der
kinderen Manasse / Gamaliel / de sone
PedaZur.
55 Sijn gaue was een siluren Schotel / hon=
dert en dertich Sikel weert: een siluren
Schale / tseuentich Sikel weert / na den Si=
kel des Heylichdoms / beyde vol Semel=
meels met Olye ghemenght ten Spijsoffer.
56 Eenen gulden Lepel / tien Sikel goudts
weert / vol Reuckwercx:
57 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram een Jarich Lam ten Brandtoffer:
58 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer:
59 Ende ten Danckoffer / twee Runderen /
vijf Rammen / vijf Bocken / vijf Jarighe
Lammeren: dat is de gaue Gamaliel / des
soons PedaZur.

Abidans offer.

60 Aen den neghensten daghe / de Vorst der
kinderen BenJamin / Abidan / de sone
Gideoni.

61 Syn gaue was een silueren Schotel/
hondert en dertich Sikel weert: een siluerē
Schale, tseuentich Sikel weert/ na dē Si-
kel des Heylichdoms/ beyde vol Semel-
meels met Olye ghemengt/ ten Spijsoffer.
62 Eenen gulden Lepel/ tien Sikel goudts
weert/ vol Reuckwercx:
63 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram/ een Jarich Lam ten Brandtoffer.
64 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer.
65 Ende ten Danckoffer twee Runderen/
vijf Rammen/ vijf Bocken/ vijf Jarighe
Lammeren. Dat is de gaue Abidan / des
soons Gideoni.

Ahiesers offer.

66 Aenden tiendē dage, de Vorst der kinde
ren Dan/ Ahieser/ de sone AmmiSadai.
67 Syn gaue was eē siluerē Schotel/ hon-
dert eñ dertich Sikel weert, na den Sikel
des Heylichdoms, beyde vol Semelmeels
met Olye ghemengt ten Spijsoffer.
68 Eenen gulden Lepel, tien Sikel goudts
weert/ vol Reuckwercx.
69 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram/ een Jarich Lam ten Brandtoffer:
70 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer:
71 Eñ ten Danckoffer, twee Runderen / vijf
Rammen, vijf Bocken/ vijf Jarige Lam-
meren/ dat is de gaue AhiEser/ des soons
AmmiSadai.

Pagiels offer.

72 Aen den elfsten daghe, de Vorst der kin-
deren Asser/ Pagiel, de sone Ochran/
73 Syn gaue was eē siluerē Schotel hon-
dert eñ dertich Sikel weert : een silueren
Schale/ tseuentich Sikel weert, na dē Si-
kel des Heylichdoms / beyde vol Semel-
meels met Olye ghemengt ten Spijsoffer.
74 Eenen gulden Lepel, tien Sikels gouts
weert, vol Reuckwercx:
75 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram/ een Jarich Lam ten Brandtoffer:
76 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer:
77 Ende ten Danckoffer twee Runderen/
vijf Rammen/ vijf Bocken / vijf Jarighe
Lammeren: dat is de gaue Pagiel / des
soons Ochran.

Het offer Ahira.

78 Aen den twaelfsten daghe / de Vorst der
kinderē Naphthali, Ahira, de sone Enan.
79 Syn gaue was eē siluerē Schotel/ hon-
dert eñ dertich Sikel weert : een silueren
Schale/ tseuentich Sikel weert, na dē Si-
kel des Heylichdoms / beyde vol Semel-
meels met Olye ghemengt/ ten Spijsoffer.
80 Eenen gulden Lepel, thien Sikel gouts
weert, vol Reuckwercx:
81 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram, een Jarich Lam ten Brandtoffer.
82 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer:
83 Ende ten Danckoffer/ twee Runderen/
vijf Rammen/ vijf Bocken/ vijf Jarighe
Lammeren: dat is de gaue Ahira / des
soons Enan.
84 Dat is de inwijinghe des Altaers / ter
tijdt als hy ghewijt werdt, daer de Vorsten
Israels toe offerden / dese twaelf silueren
Schotelen, twaelf siluerē Schalen/ twaelf
gulden Lepelen.
85 Alsoo dat elcke Schotel/ honderdt ende
dertich Sikel siluers / ende elcke Schale/
tseuentich Sikel hadden: Dat de summa
alles siluers aen den Vaten / bedroech/
twee duysent/ vierhondert Sikel, nae den
Sikel des Heylichdoms.
86 Eñ de twaelf gulden Lepelen vol Reuc-
wercx/ hadde elck tien Sikel/ nae den Si-
kel des heylichdoms: dat de somme gouts
aen den Lepelen / bedroech, honderdt ende
twintich Sikel.
87 De somme der Runderen ten Brandt-
offer/ was twaelf Ossen/ twaelf Rammen
twaelf Jarighe Lammeren / met tsamen
haren Spijsofferen: ende twaelf Geyten-
bocken ten Sondtoffer.
88 Eñ de somme der Runderen ten Danc-
offer/ was vier eñ twintich Ossen: tsestich
Rammen, tsestich Bocken/ tsestich Jarige
Lammeren: dat is de Inwijinghe des Al-
taers/ doe hy ghewijdt werdt.
89 l Ende als Moses in de Hutte des Be-
scheydts ginck/ dat met hem ghesproken
werdt/ soo hoorde hy de stemme met hem
spreken van den Ghenadenstoel, die op de
m † Kiste des Ghetuyghenisses was / tus-
schen den tween Cherubins / van daer
werdt met hem ghesproken.

Godt spreect van den Ghenadenstoel af.
l Exo.25.22.
m Anders/ Lade.

Dat viij. Capittel.

1 Van het toerichten der Lampen op
den Candelaer/ 6. Van Offeren eñ Reyn-
nighe der Leuiten/ ten dienste des Hee-
ren/ 16. in de stede aller Eerstegheboorene
der kinderen Israels/ 24. Van der seluen
ouderdom ende ontledighinghe aen den
Dienst der Hutten.

1 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
2 Spreeckt met Aaron / ende segt tot
hem: a Wanneer ghy de Lampē op settet/
so sult ghyse alsoo setten / dat sy alle seuen
b voorwaerts den Candelaer lichten.
3 Eñ Aaron dede alsoo, eñ settede de Lam-
pen op/ voorwaerts dē Candelaer te schij-
nen/ als de Heere Mosi gheboden hadde.
4 Eñ de Candelaer was dicht gout, beyde
zijnen schacht/ eñ zijne Bloemen/ na dē ge
sichte dat de Heere Mosi ghewesen had-
de: alsoo maeckte hy den Candelaer.
5 Eñ de Heere sprack met Mose: eñ seyde:
6 Neemt de Leuiten wt den kinderen Is-
raels, ende reynicht se.
7 Alsoo sult ghy dan met hen doē/ dat ghy-
se reynighet: Ghy sult c Sondewater op
hen sprengen, ende sullen alle hare hayren
reyn af scheeren, ende wasschen hare clee-
deren/ soo zijn sy reyn.
8 Dan sullen sy nemen eenen jongē Osse/
eñ zijn Spijsoffer d † Meelbloemen met
Olye ghemengt: eñ eenen anderen jonghen
Osse sult ghy ten Sondoffer nemen.
9 Ende sult de Leuiten voor de Hutte des
e † Bescheydts brengen, eñ de gātsche Me
nichte der kinderen Israels vergaderen.
10 Eñ de Leuiten voor den Heere brenghen/
ende de kinderen Israels sullen hare han-
den op de Leuiten legghen.
11 Ende Aaron sal de Leuiten voor den
Heere beweghen / van den kinderen Is-
raels/ op dat sy dienen moghen / aen den
Ampte des Heeren.
12 Ende de Leuiten sullen hare handen op
het hooft der Ossen legghen/ ende de eene
sal ten Sondoffer/ de andere ten Brandt-
offer den Heere ghemaeckt worden, om de
Leuiten te versoenen.
13 Ende sult de Leuiten voor Aaron / ende
zijne sonen setten / ende voor den Heere be-
weghen.
14 Ende sult se alsoo scheyden van den kin-
deren Israels, dat sy myne zijn.
15 Daer na sullen sy in gaen/ dat sy dienen
in der Hutten des Bescheydts : alsoo sult
ghy se reynighen ende beweghen:
16 Want sy zijn mijn gifte van den kinde-
ren Israels f ende ick hebse my genomen/
voor alle dat zijn Moeder breeckt, name-
licken/ voor de Eerstegheboorten aller kin
deren Israels.
17 g Want alle Eerstegheboorten onder
den kinderen Israels, zijn myne/ beyde der
Menschen ende des Vees / sint der tijdt
dat ick

a Exo.25.31.
b Dat is/ de tappen oft snupten aen den lampen/ sal hy nae den voorhange richten/ dat het voor den Candelaer of: tusschen den Candelaer ende Voorhange licht sy.
Der Leuitē reyninghe.
c Ontsondigen is so veel als los spreken: daer van heetet water daer sy mede los ghesproken worden/ Sondewater.
d † Anders/ Semelmeel.
e † Anders/ Stifts / oft Ghetuyghenisses.
f Num.3.12. 41.
g Exo.13.2. Num.3.13. Ezech.44.30 Luce 2.23.

dat ick alle Eerstegeboozten in Egypten
lande sloech/ende heplichdese mp.
18 Ende nam de Leuitē aen/ vooz alle Eerste-
gheboozten onder den kinderen Israels.
19 Ende gasse tot een ghifte Aaron ende zynen
sonen/ wt den kinderē Israels/ dat sy die-
nen aen den Amptē der kinderen Israels/
in der Hutte des Bescheypdts/ de kinderen
Israels te versoenen: op dat daer gheen
plaghe en sy onder den kinderen Israels/
soo sy hen ghenaken wilden totten Hey-
lichdom.
20 Ende Moses/ met Aaron/ met tsamen
der gandtscher Menichte der kinderen
Israels/ deden met den Leuiten/ alles. als
de Heere Mosi ghebaden hadde.
21 Ende de Leuiten ontsondichden hen/ ende
wiesschen hare cleederen/ ende Aaron be-
weechdese vooz den Heere/ ende versoen-
dese/ dat sy reyn werden.
22 Daer na ginghen sy in/ dat sy haer Ampt
deden in der Hutten des Bescheypts/ vooz
Aaron ende zynen sonen: als de Heere Mo-
si gheboden hadde ouer den Leuiten/ soo
deden sy met hen.
23 Ende de Heere spzac met Mose/ ende seyde:
h Num.4.23 24 Dat is het/ dat den Leuiten behoozt/
h van vyf ende twintich Jaren aen/ ende daer
bouen zyn sy bequaem int Heyr/ ende ten
dienste inder Hutten des Bescheypdts.
i j.Sam.1.23. 25 i Maer van den Vyftichsten Jare aen/ sul-
len sy ledich zyn vandē Ampte des dienstes
ende en sullen niet meer dienen:
26 Maer op den dienst haerer broederen
k Oft acht hebben. k wachtē inder Huttē des Bescheypts: des
Ampts plegen en sullen sy niet bedienē:
alsoo sult ghy met den Leuiten doen/ dat een
yeghelick zyne wacht waer neme.

Dat ix. Capittel.

1. Paschenfeest houden/ wozt den kin-
deren Israels gheboden/ 6. Den verhin-
derden/ de veerthiende dach inder anderder
Maent bestemmet/ 13. Ende den verach-
ters haer straffe voozghescheuen/ 17. Van
den Vyere ende Wolcke in der Woonin-
ghe/ ende wanneer sy reysden.

Hier gebiet Godt den kinderē Israels het Paschenfeest te houden.
1 Ende de Heere spzack met Mose in
der Waestyne Sinai/ in den anderen
Jare/ daer nae als sy wt Egyptenlan-
de getogen waren/ in der eerster Maent/
ende seyde:
2 a Laet de kinderen Israels Paschen hou-
den te zyner tydt.
a Exod.12.3.ß. Leuit.23.5. Num.28.16 Deut.16.1.
3 Aen den veertienden dage deser Maent
tusschen den auondt: te zyner tydt sullen
sy het houden / nae alle zyne Settinghen
ende Rechten.
4 Ende Moses spzack met den kinderen
Israels/ dat sy het Paschen hielden.
5 Ende sy hielden Paschen/ aen den veer-
tienden daghe der eerster Maent aen den
auont/ inder Waestyne Sinai: alles als de
Heere Mosi gheboden hadde / soo deden
de kinderen Israels.
6 Doe waren daer sommighe mannen on-
reyn/ ouer eenen dooden menschē / dat sy
gheenen Paschen houden en conden in
dien daghe: die traden vooz Mosen / en-
de Aaron desseluen daechs/
b † anders/ hem:
7 Ende spzaken tot b† hem: Wy zyn onreyn
ouer eenen dooden mensche: waerom sullē
wy c minder zyn/ dat wy onse gauen den
Heere niet bzengen en d moeten / te zyner
tydt/ onder den kinderen Israels?
c Oft, snoodeer/ verachtelicker/ etc.
† Anders/ ghewcert.
d Oft/ moughen.
8 Moses spzac tot hen: Staet stille/ ic wil
hooren/ wat v lieden de Heere ghebiedt.
9 Ende de Heere spzack met Mose/ ende seyde:
10 Segt den kinderen Israels/ ende spzeeckt:
ij.par.30.1. e Wanneer yemandt onreyn ouer eenen
dooden/ oft verre van v lieden ouer veldt
is/ ofte onder uwen vrienden / die sal dan
noch den Heere Paschen houden.
11 Doch dat inder anderer Maendt / aen Paschen in
den veertienden dage tusschen den auont/ der ander-
ende sal het met ongheheuelden broode en- de maent
de saussen eten. den verhin-
12 Ende en sullen niet daer van ouerlaten derden.
totten morghen: f oock gheen been daer f Exo.12.46
van bzeken/ ende sullent na aller wyse des Joan.19.36
Paschen houden.
13 Wie nu reyn/ ende niet ouer veldt en is/ ende
laet het aenstaen/ het Paschen te houden/
diens siele sal wt geroeyt worden van zy-
nen volcke/ daerom dat hy zyn gaue den
Heere niet gebzacht en heeft te zyner tyt:
hy sal zyn sonde dzaghen.
14 Ende wanneer een vreemdelinck by v lie-
den woont/ die sal ooc den Heere Paschen
houden/ ende salt houden na der Settin-
ghe ende Recht des Paschen: dese Settin-
ghe sal v lieden ghelyck zyn / den Vreem-
den als den Landtbesitter.
15 g Ende des daechs doe de Wooninge op- g Exo.40.34
gericht werd/ bedecktese een Wolcke/ op 1.Reg.8.10.
der Hutten der Getuyghenisse / ende des a- Ezech.9.3.
uonts/ tot aen den morghen was ouer de Van den
Wooninghe een ghedaente des vyers. Vyere ende
16 Alsoo gheschiedet doozgaens/ datse de Wolcke/ ende
wolcke des daechs bedecte/ ende des nachts wanneer sy
de ghedaente des vyers. reysden.
17 Ende wanneer haer de Wolcke ophief van
der Hutten/ so togē de kinderē Israels: ende
aen welcker plaetse de Wolcke bleef/ daer
legherden hen de kinderen Israels.
18 Na den woorde des Heeren togē de kin-
deren Israels/ ende na zynen woorde/ leger-
den sy hen: so lāge de Wolcke op de Woo-
ninghe bleef/ soo laghen sy stille.
19 h Ende wanneer de Wolcke veel daghen h1.Coz.10.1
vertooch op der Wooninge/ so i wachte- i Oft/ hadden acht.
den de kinderen Israels op de wacht des
Heeren/ ende en toghen niet.
20 Ende wanneer quā/ dat de Wolcke op de Alles na
Wooninge was/ eenich getal der daghen/ den woozde
so legerden sy hen na den woozde des Hee- des Heeren.
ren/ ende togen na den woozde des Heerē. Aenmerckt
21 Wanneer de Wolcke daer was / van- dat wel.
den auondt totten morgen/ ende haer dan
verhief/ soo togen sy: oft wanneer sy haer
des daechs oft des nachts verhief/ so to-
ghen sy oock.
22 Wanneer sy oock twee daghen/ oft een
Maent/ oft somwylen lange op de Woo-
ninge bleef/ so lagen de kinderen Israels/
ende en togen niet: ende wanneer sy haer
verhief/ soo toghen sy.
23 Want na des Heeren monde laghen sy/
ende na des Heeren monde/ toghen sy/ dat
sy op des Heeren wacht wachteden/ nae
des Heeren woozt vooz Mosen.

Dat x. Capittel.

1. Van twee Trompetten/ ende hoemen
die gebzuycken sal/ 11. Hoe de kinderen Is-
raels opbzeken/ ende reysen tot Paran aē de
Lantpalen des Lants dat hen toegeseydt
was/ 29. Hoe Hobab Mosi zynen Sweer Der Prie-
zyn bede ontseyt/ 35. Ende hoe Moses bey de steren twee
int treckē ende rustē der Kiste dē Heere bidt. basuynen/
1 Ende de Heere spzack met Mose / en- bedieden de
de seyde: Predicatie
2 a Maeckt v twee Trompetten van des Euan-
dichten siluer/ dat ghy haer ghebzuyckt gelij.
om de Menichte te eysschen / ende wanneer a Esa.58.1.
het Heyr opbzeken sal. b † anders/
3 Wanneermen met beyden slechtelick Stifts/ oft
blaest/ so sal hem tot v vergaderen de gant- Ghetuyge-
sche Menichte/ vooz de Deure der Hutten nisse.
des b † Bescheypdts:

4 Wanneermen alleene met eener slecht-
telick blaest so sullen hen tot v vergade-
ren de Vorsten ende de Oversten over de
duysent in Israel.
5 Wanneer ghylieden dan trompettet/ so
sullen de Legers opbreken/ die teghen het
Oosten ligghen.
6 Ende wanneer ghylieden ten anderen-
male trompettet/ so sullen de Leghers op-
breken/ die teghen het Zuyden ligghen:
want als sy reysen sullen / so sullet ghylie-
den trompetten.
c Judi.3.27. 7 c Wanneer daerenteghen de Menichte
te vergaderen is/ so sullet ghylieden slecht
blasen/ ende niet trompetten.
8 Doch sulck blasen met den Trompetten
sullẽ de sonen Aarons des Priesters doẽ/
ende sal uwe recht zijn eewichlick by uwẽ
Nacomelinghen.
9 Wãneer ghylieden in eenen strijdt treet
in uwen Lande/ tegen uwe vyanden die v
v quellen/ soo sullet ghylieden trompetten
met den Trompetten/ dat uwer ghedacht
worde voor den Heere uwen Godt / ende
verlost wordet van uwen vyanden.
d Ost/leedt aendoen/ verdruckẽ.
10 Desselven ghelijcken / wanneer ghylie-
den vrolic zijt/ aen uwe Feesten/ eñ in uwẽ
Nieuwen Maenden / soo sult ghylieden
met de Trompettẽ blasen over uwe Brãt-
offer ende Danckoffer / dat het v liedẽ ter
ghedachtenisse sy voor uwen Gode: ick bẽ
de Heere uwe Godt.
11 Aen den twintichsten daghe inder an-
derer Maent des anderẽ Jaers / verhief
haer de Wolcke van der Woonin̄ghe der
Ghetuyghenisse.
Van Sinai reysen sy tot Paran/ aen de palẽden landts dat hen belooft was.
12 e Ende de kinderen Israels braken op/
ende toghen wt der Woestijne Sinai / eñ
de Wolcke bleef in der Woestijne Paran.
13 De eerste dan braken op/ na den woor-
de des Heeren door Mosen.
e Nu.3.16. Deut.1.6. Paran.
14 Namelicken / de Baniere des Leghers
der kinderen Juda/ tooch ten eersten met
haren Heyre/eñ over haer Heyr was Na-
hesson/ de sone Amminadab.
15 Eñ over het Heyr des stãs der kinderen
Jsaschar/was Nethaneel de sone Zuar.
16 Ende over het Heyr des stams der kin-
derẽ Sebulon / was Eliab de sone Helon.
f Num.4.5 17 f Doe brackmen de Woonin̄ghe van
malcanderen ende de kinderen Gerson eñ
Merari toghen voort / ende droeghen de
Woonin̄gen.
18 Daer na tooch de Baniere des Legers
Ruben/met haren Heyre: ende over haer
Heyr was Eli-Zur/ de sone Zedeur.
g † Anders Dehuel/ ofte Deuel.
19 Ende over het Heyr des stams der kin-
deren Simeon / was Selumiel/ de sone
Zuri-Sadai.
h Waerentusschen dat de nagaerders yetheylichdõ getragẽ/ waren oerwijle de Gersoniters eñ Meraiters voor henen/ ende richteden de Woonin̄ge op/ dat de Kahathitẽ met der Kiste de Woonin̄ge bereydt vondẽ.
20 Ende Eliasaph de sone g † Deguel/ over
het Heyr des stams der kinderen Gad.
21 Doe toghen oock de Kahathiten / ende
droeghen het Heylichdom: h ende de ghe-
nen richteden de Woonin̄ghe op/ tot dat
dese na quamen.
22 Daer na tooch de Baniere des Legers
der kinderen Ephraim/ met haren Heyre/
ende over haer Heyr was Elisama / de so-
ne Ammihud.
23 Ende Gamaliel de sone Peda-Zur/over
het Heyr des stams der kinderẽ Manasse
24 Ende Abidan de sone Gideoni over het
Heyr des stams der kinderẽ Ben-Jamin.
25 Daer na tooch de Baniere des Legers
der kinderen Dan met haren Heyre: eñ so
waren de Legers alle op/ ende Ahi-Eser de
sone Ammi-Sadai was over het Heyr.
26 Ende Pagiel de sone Ochran / over het
Heyr des stams der kinderen Asser.
27 Eñ Ahira de sone Enan / over het Heyr
des stams der kinderen Naphthali.
28 i † So toghen de kinderen Israels met
haren Heyre. i † Anders/ Dat is den tocht der kinderen Israels met harẽ Heyrẽ/ so sy togen.
29 k Ende Moses sprack tot zijnẽ Sweer
Hobab/ den sone Reguel wt Midian: Wy
trecken derwaerts aen de Stede / daer de
Heere van geseyt heeft: Ick wilse v lieden
geven: so coemt nu met ons so willen wy
het beste by v doẽ: want de Heere heeft Js-
rael wat goets toegheseydt. k Exo.2.16. Hobab Mo sis Sweer.
30 Hy daerentegen antwoordde: l Ick en
wil niet met v lieden/ maer in mijn Landt
tot mijn maechschap trecken: l Judic 1.16 1 Sam.15.6.
31 Hy sprack: Lieve/ en verlaet ons niet/
want ghy weet waer wy ons in de Woe-
stijne legeren sullen/ eñ sult onse ooghe zijn.
32 Ende wanneer ghy met ons treckt/
wat de Heere goets aen ons doet/ dat wil-
len wy aen v doen.
33 Also toghen sy vanden Berge des Hee-
ren/ drij dachreysen/ ende de Kiste des Ver-
bondts des Heeren tooch voor hen henen
de drij dachreysen / hen te wijsen waer sy
rusten souden. De Kiste gaet voor.
34 Ende de Wolcke des Heeren was des
daechs boven hen/ wanneer sy wt den Le-
gher toghen.
35 Ende wanneer de Kiste tooch/ so sprack
Moses: m Heere staet op/ laet uwe vyan-
den verstroyt/ ende die v haten/ vluchtich
worden voor v. m Psal.68.1
36 Ende wanneer sy rustede / so sprack hy:
Coemt weder Heere tot de veelheydt der
duysenden Israels.

Dat xj. Capittel.

A. Het volck wordt om zijn onlijdtsaẽ-
heyt vanden Heere grouwelicken gestraft.
4. Begheert vleesch/ ende heeft een wal-
ghinghe aen het Man. 16. Den Mosi die
in grooten angst is/ eñ oock murmureert/
heet de Heere tseventich Oudtsten wtkie-
sen/tot zijner hulpe/ 18. ende den volcke
aenseggheu/ hy wil hen vleesch geven/ dat
het hen ter neusen wtgae. 21. Moses be-
gint te twijffelẽ. 24. De tseventich Oudt-
sten ontfanghen den Gheest Gods / ende
prophetteren by der hutten. 26. Dat doen
oock Eldad ende Medad inden Leger. 28.
Josue wordt ghestraft om zijnen yver te-
ghen Mosen/ 31. Quackelen comen inden
Leger. 33. Ende eenen grimmighen toorne
des Heeren/ ende een groote plaghe over
het volck.

1 Ende doe het Volck hen a onverdul-
dich maeckte / beviel het qualick door
de ooren des Heeren: ende als het de
Heere hoorde/ vergramde zijnẽ toorne/ eñ
stack het vyer des Heeren onder hen aen/
dat verteerde den buytensten Legher. Het volck murmureert tegen God/ ende wordt grouwelickẽ gestraft.
2 Doe schreyde het Volck tot Mosen:
eñ Moses badt den Heere/ doe verdween
dat vyer. a Exo.16.2. Deut.9.22.
3 Eñ men hiet de stede b Thabera/ daer-
om dat hem onder hen des Heeren vyer
aengesteken hadde. b Thabera heet aensteken.
4 c Wãt het gemeyn volc onder hen was
met lusten gewordẽ/ eñ saten ende ween-
den met den kinderen Israels / eñ spraken:
Wie wil ons vleesch te eten gheven? Het volck begheert vleesch. c Psa.106.14 1 Cor.10.6
5 Wy ghedencken der Visschen/ die wy in
Egypten om niet atẽ/ eñ der d † Komcoẽ/
Meloenen/ Look/ Aiuyn/ eñ Knooploock d † Anders/ Cõcommeren/ Pompoenen/
6 Nu daerentegẽ is onse ziele verdorret/
want onse ooghen en sien niet dan dat
Man.
7 e Ende het Man was als Coriander
zaedt/ ende aen te sien als Bedellion. e Exo.16.14 Psal.78.24. Sapi.16.24 Joan.6.31.
8 Ende het volck liep hier ende daer/ ende
versa-

versamelde het / ende wreef het met der
Meulen / ende stiet het in Morsieren / ende
koochte dat in Potten ende maecten hen
Aschkoecken daer van ende het hadde ee-
nen smaeck als eenen Olikoeck.
9 Ende wanneer des nachts den Dau op den
Leger viel, so viel het Man daer mede op.
Moses is in grooten angst ende murmureert.
10 Doe nu Moses het volck hoorde wee-
nen onder haren gheslachten, eenen pege-
licken in zijner Hutten deure: Doe vergram-
de den toorn des Heeren seer, ende f † Mo-
ses werdt oock banghe.
f † Anders / het verdroot Moses oock.
11 Ende Moses sprack tot den Heere:
Waerom becommert ghy uwen knecht:
ende waerom en vinde ick gheene genade
voor uwen ooghen, dat ghy den last deses
gantschen volcx op my legt?
12 Hebbe ick nu alle dat volck ontfanghen
oft gebaert / dat ghy tot my segghen meucht:
Draecht het in uwen armen (als een Voe-
ster een kindt draecht) in het Landt / dat
ghy haren Vaderen gheswooren hebt?
13 Van waer sal ick vleesch nemen dat ick
allen desen volcke gheve? sy weenen voor
my, ende spreken: Gheeft ons Vleesch /
dat wy eten.
14 Ick en can dat volc alleenael allee niet
verdraghen / want het is my te swaer.
15 Ende wilt ghy alsoo by my doen, so doodt
my lievet / hebbe ick anders ghenade voor
uwen oogen ghevonden / dat ick mijn on-
gheluck alsoo niet sien en derf.
Moses verkiest t'seventich Oudtsten hem tot hulpe.
g Exo. 18. 25
h Ezech. 8. 11
16 Ende de Heere sprac tot Mosen: g Versa-
melt my h tseventich mannen onder den
Oudtsten Israels / die ghy wetet dat de
Oudtsten inden Volcke ende zijne Ampt-
lieden zijn, ende neemtse voor de Hutte des
Beteeckents / ende stelse aldaer by u.
17 So wil ick af comen / ende met u aldaer
spreken: ende ws gheestes, die op u is, ne-
men, ende op hen leggen / dat sy met u den
last des volcx draghen / dat ghy niet al-
leene en draghet.
18 Ende tot den Volcke sult ghy segghen:
i Heylighet u lieden op morghen / dat ghy
vleesch etet: want uwe weenen is voor de
ooren des Heeren ghecomen / ghylieden
die spreecht: Wie gheeft ons vleesch te
eten, want het ginck ons wel in Egypten:
k daerom sal u de Heere vleesch gheven /
dat ghylieden etet:
i Num. 20. 7
Josue 3. 5.
1. Sam. 10. 5
k Exo. 16. 8.
19 Niet eenen dach / niet twee / niet vijne /
niet thiene, niet twintich daghen lanck:
20 Maer een Maent lanck / tot dat het u
lieden ter neusen wtgae / ende u een wal-
ginge sy: daerom dat ghylieden den Heere
verworpen hebt, die onder u is, ende voor
hem gheweent, ende ghesepdt: l Waerom
zijn wy wt Egypten ghegaen?
l Num. 21. 5
Moses begint hier te twijfelen.
m Exo. 12. 37
Num. 1. 45. ende 33. 2.
Joan. 6. 7.
21 Ende Moses sprack: m Ses hondert dup-
sent mannen voetvolcx isser, daer ic onder
ben, ende ghy spreect: Ick wil u lieden vleesch
gheven, dat ghy etet een Maent lanck:
22 Salmen Schapen ende Runderen slach-
ten, dat het hen ghenoech sy? of sullen hem
alle Visschen der Zee hier toe versamelen /
dat het hen ghenoech sy?
n Esai. 50. 2. ende 59. 1.
23 Doch de Heere sprac tot Mosen: n Is
dan de handt des Heeren verco rt? doch
ghy sult nu sien / oft u mijne woorden wat
gheiden connen, oft niet.
De seventich vercoren Oudtsten ontfangen den Gheest Godts.
24 Ende Moses ginc wt, ende seyde den volcke
des Heeren woordt, ende versamelde de tse-
uentich mannen onder den Oudtsten des
volcx, ende settede dese rondtom de Hutte.
2 Doe quam de Heere af in der Wolcken /
ende sprack met hem: ende nam des Geests
die op hem was ende leyde hem op de tse-
uentich Oudtste Mannen: ende doe de
Gheest op hen rustede / prophetteerden sy /
ende en hielden niet op.
26 Maer ware aen oock noch twee mannen in
den Leger gebleuen, de eene hiet Eldad de
ander Medad, ende de Gheest rustede op
hen: (want sy waren oock aengeschreuen,
ende doch niet wtgegaen tot der Hutten,)
ende sy propheteerden inden Legher.
Eldad ende Medad propheteren oock.
27 Doe liep een Jonghen henen ende sey-
de het Mosi aen / ende sprack: Eldad ende
Medad propheteeren inden Legher.
28 Doe antwoordde Josua de sone Nun /
Moses Dienaer / o † dien hy vercoren
hadde, ende sprack: p Mijn Heere Moses
verbiedt se.
o † anders / eene van sijnen iongen.
29 Doch Moses sprack tot hen: q Sijt ghy
de r Yveraer voor my: Woude het Godt /
s dat alle het volck des Heeren propheteer-
de, ende de Heere zijnen Geest op hen gave.
p Luc. 9. 44.
Josue onrecht. yuer.
q † anders / Waerom zijt ghy afgonstich om my?
r Oft / die daer het eer brant heeft.
s Joel. 2. 28.
30 Alsoo versamelde hem Moses tot den
Legher, ende de Oudtsten Israels.
31 t Doe voer den windt wt vanden Heere /
ende liet Quackelen comen vander Zee /
ende strooydese ouer den Legher, hier een
dachreyse lanck, ende daer een dachreyse
lanck, rontom den Leger, twee ellen hooch
bouen der Aerden.
t 1. Cor. 14. 5.
Quac. elen comen int Legher.
32 Doe maecte hem het Volck op / den sel-
uen gantschen dach / ende den gantschen
nacht, ende den anderen gantschen dach,
ende versamelden Quackelen: ende wie
alderweynichste versamelde / die versa-
melde thien Homor / ende hinghense op-
rondtomme den Legher.
t Exo. 16. 13
Psal. 78. 26.
Sap. 16. 2.
33 u Doe dan het vleesch noch onder haer
tanden was, ende eer het op was, doe ghrim-
de den toorn des Heeren onder den volcke /
x ende sloechse met een seer groote plage.
u Psal. 78. 30
x 1. Cor. 10. 6.
34 y † Daer wt hiet de selue stede Lustgra-
uen, daerom datmen aldaer dat belust volc
begroef.
y † anders / Daeruan Lustgrauen.
35 z Ende vanden Lustgrauen tooch het volck
wt na Hazeroth, ende bleuen te Hazeroth.
z num. 33. 17.

Dat xij. Capittel.

1. MirJam ende Aaron murmureeren
teghen Mosen / 4. ende worden van den
Heere ernstelicken ghestraft. 10. MirJam
wort Melaetsch. 11. Aaron bidt Mosen
voor haer / 13. ende die tot den Heere 15. so
werdt sy heel. 15. Het volck coemt tot de
Woestijne Paran.
a deut. 24. 9
b Exo. 2. 21.
c Spr. 45. 4.
1 Ende a MirJam ende Aaron spraken
teghen Mosen om zijns Wijfs wille
de Moorinne, b die hy genomen had-
de daerom dat hy een Moorinne ten Wy-
ue ghenomen hadde /
d Dat is / ellendich mensche die vele lyden moeste / Psalm 132. Ghedenckt Dauids / ende alle zijns lydens /
2 Ende spraken: Spreecht dan de Heere
alleen door Mosen? en spreect hy niet ooc
door ons? Ende de Heere hoorde dat.
3 e Doch Moses was een d seer et geplaecht
mensche bouen alle menschen op Aerden.
Pro. 18. 12.
4 Ende de Heere sprac haestelick tot Mosen
ende tot Aaron, ende tot MirJam: Gaet he-
nen wt, ghy drie / totter Hutten des f † Be-
scheyds: ende sy ghinghen alle drie wt.
Eernen te / ete.
e † Anders / saechtmoedich.
5 g Doe quam de Heere af inder Wolcken
calumne, h ende trat inder Hutten Deu-
re, ende riep Aaron ende MirJam: ende
die beyden ghinghen wt.
f † Anders / Stifts / of Ghetuygenisses:
6 Ende hy sprack: Hoort mijne woorden:
Is yemandt onder u lieden een Propheet
des Heeren dien wil ick my conde maken
in een gesichte, oft in eenen droom wil ick
met hem spreken.
g Psal. 99. 7.
h Exo. 29. 42
i Hebr. 3. 2.
k Exo. 33. 11.
7 Doch niet alsoo met mijnen knecht Mose
i die in mijnen gantschen huyse getrouwe is.
Moses is ouer alle Propheten / tot aen Christum
8 Mondelincken spreke ick met hem / ende
hy siet den Heere in zijner ghedaente niet
door duyster woorden / oft ghelijckenisse:

waerō hebt ghy v liedē dan niet gevreest/
tegen mynē knecht Mosen te spreken?
9 Ende den toorn des Heeren vergrimde
ouer hen/ ende ghinck wech.
10 Daertoe de Wolcke weeck oock vander
Hutten: l ende siet/ doe was MirJam
wit Melaetsch als de sneeu: ende Aaron
keerde hem tot MirJam ende werdt ge-
waer/ dat sy Melaetsch was/

l 2 Paral. 26.19. MirJam of Maria/ Mosis suster wort Melaetsch

11 Ende sprack tot Mosen: Och myn Hee-
re/ en laet de sonde niet op ons blyuen/
daer wy sottelicken mede ghedaen/ ende
ons besondicht hebben:
12 Dat dese niet en sy als een doodt dinck
dat vā zyns moeders lyf coemt: het heeft
alreede de helft haers vleeschs verslindt.
13 Moses dan schreydde tot den Heere, eñ
sprack: Och Godt, heeltse.
14 De Heere sprack tot Mosen: Wanneer
haer vader haer in haer aenghesichte ge-
spoghen hadde, en soude sy haer niet seuen
dagen schamen? m Laetse besluyten seuen
daghen buyten den Legher/ daer na laetse
weder aennemen.

m Leuitici 13.14.

15 Also werdt MirJam seuen daghen be-
sloten buyten den Legher/ ende het volck
en tooch niet voorder/ tot dat MirJam
aenghenomen werdt.
16 n Daer na tooch het volc vā Hazeroth/
eñ legerden hen inde Woestyne o Paran.

n Nu. 33.18. o Paran of Kades/ het welck is aē de palē des Landts Canaan/ dat hen toeghesevdt was.

Dat xiij. Capittel.

1. Twaelf mannen die de Heere heet wt-
schicken het Landt te verspieden/ 17. veer-
dicht Mosen af met ernstigen beuele. 21.
Sy gaen henen/ 23. Nemen met hen som-
mighe vruchten des Landts/ 25. ende kee-
ren weder na veertich dagen tot den volc-
ke/ 27. ende seggen hem des Landts ghe-
leghentheyt aen. 30. Caleb der Verspie-
ders een vermaentse te trecken/ ende het
Landt in te nemen/ 31. de andere schrickēse
af ende makense veruaert.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Sendt Mannen wt/ die het Landt
Canaan verspieden/ dat ick den kinderen
Israels gheuen wil: van eenen yegelicken
stamme haerder vaderen eenen voorneme-
licken Man.
3 Moses sandtse wt der Woestyne Pa-
ran/ na den woorde des Heeren/ die alle
voornemelicke mannen waren onder den
kinderen Israels/
4 Ende hieten also: Sammua de sone Za-
cur des stams Ruben.
5 Saphat de sone Hori des stās Simeon.
6 Caleb/ de sone Jephunne des stās Juda.
7 Jgeal de sone Joseph des stās Isaschar.
8 Hosea de sone Nun des stams Ephraim
9 Palti/ de sone Raphu des stās BēJamin
10 Gadiel/ de sone Sodi des stās Zebulon.
11 Gadi/ de sone Susi/ des stams Joseph/
van Manasse.
12 Ammiel/ de sone Gamalli des stās Dan.
13 Sethur/ de sone Michael/ des stās Asser
14 Nahebi/ de sone Vaphsi/ des stams
Naphthali.
15 Guel/ de sone Machi/ des stams Gad.
16 Dat zyn de namē der mannē, die Moses
wtsandt/ het Landt te verspieden: ende
Hosea de sone Nun/ noēde Moses Josua.
17 Doe se nu Moses henen sandt het Landt
Canaan te verspieden/ sprack hy tot hen:
Treckt henen op teghent Suyden/ ende
gaet op het gheberchte/
18 Ende besiet het Landt hoe het is/ ende
het volck dat daer in woont/ oft het sterck
oft swack/ weynich oft vele is.
19 Ende wat het voor een Landt is/ daer
sy in woonen/ oft het goedt oft quaet sy:
eñ wat het voor stedē zyn daer sy in woo-
nen/ of sy in Tentē of in Stercktē woonen.
20 Ende wat het voor Landt sy/ of het vet
oft mager zy/ eñ oft daer Boomen in zyn
oft niet: zyt vrymoedich/ ende neemt de
vruchten des Landts: het was euen om
den tydt der eerster Wynbezien.
21 Sy ghinghen op/ ende verspiedden het
Landt/ van der Woestyne Zin aen/ tot
Rehob, daermen na Hemath gaet.
22 Sy ginghen oock op teghent Suyden/
ende a † quamē tot Hebron toe/ daer was
Ahiman/ Sesai ende Thalmai/ de kinde-
ren Enack: maer Hebron was seuen Jaer
ghetimmert voor Zoan in Egypten.

a † Anders Caleb quā

23 b Ende sy quamen tot aen de Beke Es-
col/ ende sneden aldaer een Rancke af met
een Wyndruyue/ ende lietense twee op ee-
nen stock dragen: daer toe oock Granaet-
appelen ende Vygen.

b Deu. 1.24.

24 De plaetse heet/ De Beke c Escol/ om
der Druyuen wille/ die de kinderen Isra-
els aldaer afsneden.

c Escol heet een Druyue/ daer wt wert de naē Druyuen-beke.

25 Ende sy keerden om/ doe sy het Landt
verspiedt hadden na veertich daghen.
26 Ghingen henen/ ende quamen tot Mo-
sen ende Aaron/ ende tot der gantscher
Menichte der kinderen Israels/ in der
Woestyne Paran te Kades/ ende seyden
hen wederom/ eñ der gantscher Meniche-
te/ hoe het stont/ ende lieten hen de vrucht
des Landts sien.
27 Ende vertelden hem/ ende spraken: Wy
zyn in het Landt ghecomen/ daer ghy lie-
den ons henen sondet/ daer Melck ende
Honich in vloeyt/ eñ dit is vā zyne vrucht.
28 Behaluē dat daer sterck volck in woōt/
ende seer vaste ende groote Steden zyn: eñ
saghen oock d Enacks kinderen aldaer.

d Dat waren Reusen kinderen/ Josue 11.27. Judic. 1.20.

29 Doch de Amalekiters woonē indē Lan-
de teghent Zuyden/ de Hethiters eñ Je-
busiters ende Amoriters woonen op het
gheberchte/ de Cananiters woonen aen
de Zee/ ende om de Jordane.
30 Caleb dan stilde het volck teghen Mo-
sen/ ende sprack: Laet ons optrecken ende
dat Landt innemen/ want wy connent
ouerweldighen.
31 e Doch de Mannen die met hem wa-
ren opghetoghen/ spraken: f Wy en con-
nen niet optrecken tegen dat volck/ want
sy zyn ons te sterck.

e Nu. 32.8. f D. 1.14.40

32 Eñ maecten den Lande dat sy verspiede
haddē/ een quaet geroep onder dē kinderē
Israels/ eñ spraken: Het Landt daer wy
doorgegaē zyn te verspiedē/ verslindt zyn
Inwoonders/ eñ al dat volck dat wy daer
in saghen/ zyn lieden van grooter lengde.
33 Wy sagen oock Reusen aldaer/ Enacks
kinderen vanden Reusen: ende wy waren
voor onsen oogen als de Sprinchanen/
eñ also waren wy oock voor haren oogen.

Dat xiiij. Capittel.

1. Het volck maeckt misdaet/ murmu-
reert. ende wil wt vertwyfelheyt weder
in Egypten. 6. Josua ende Caleb/ soo sy
hen het Landt aenpryssen/ ende der ander
verspieders trouweloose afschrickinghe/
met tsamen haerer vertsaginge wederleg-
ghen/ onderstaen sy te steenighen/ 10. De
Heere dreychtse te verdempen/ 13. ende so
Moses met grooten ernst voor hen bidt/
20. Vergheeft hyt/ 21. doch sweert allen
Ongheloowighen ende Lasteraers zyn toe-
ghesevde Landt af/ 24. ende den trouwen
Caleb/ 30. met tsamē Josua aen: 35. voor
seydt hen haerer aller ondergank/ 37. ende

haerder kinderen opomthoudinghe in der
Woestijne veertich Jaer. 39. Het Volck
treurt over de bootschap des Heeren 41.
ende wil nu teghen zijnen wille int Landt/
45. so worden sy vande Amalekiteren ende
Cananiteren iammerlicken verslaghen.

1 DOe voer de gantsche Menichte op/
ende schreyde/ a en het volck weende
den nacht over.

a Deu. 1.34. Psal.106.24

2 Ende alle kinderen Israels murmureer-
den teghen Mosen ende Aaron / ende de
gantsche Menichte sprack tot hen: Och/
dat wy in Egyptenlande ghestorven wa-
ren/ of noch storven in dese Woestijne.
3 Waerom leydt ons de Heere in dit Lāt/
dat onse wijuen door het Sweert vallen/
en onse kinderen eenē roof worden? ist niet
beter dat wy weder trecken in Egypten?
4 Ende deen sprack tot den anderen: Laet
ons eenen Hooftman opworpē/ en weder
in Egypten trecken.
5 Moses ende Aaron vielen op hare aen-
ghesicht/ voor de gantsche Vergaderinge
der menichte der kinderen Israels.
6 b Ende Josua de sone Nun/ ende Caleb
de sone Jephunne/ die oock het Landt ver-
spiedt hadden/ verscheurdē hare cleederē/
7 Ende spraken tot der gantscher Me-
nichte der kinderē Israels: Het Landt dat
wy doorgewandelt hebben te verspieden/
is seer goet:
8 Wanneer de Heere ons c † genadich is/
so sal hy ons in dat selue Landt brengen/
ende ons gheuen / dat een Landt is, daer
Melck ende Honich in vloeyt.
9 Valt niet af van den Heere / d ende en
vreest v liedē voor den volcke deses Lants
niet: want wy willense als broot verslin-
den: haer beschuttinge is van hen ghewe-
ken/ e de Heere daerenteghen is met ons/
en vreest v niet voor hen.
10 Doe sprack dat gantsche volck, men sou
dese steenigen: Doe verscheen de Heerlick-
heyt des Heeren inder Hutten des f † Ver-
schepdis allen kinderen Israels.
11 Ende de Heere sprack tot Mosen: Hoe
langhe lastert my dit Volck? ende hoe lan-
ghe en willen sy aen my niet ghelooven/
door allerley teeckenen/ die ick onder hen
ghedaen hebbe?
12 So wil ickse met Pestilentie slaen/ ende
verdelgen/ en v ten grooteren en machti-
gheren volcke maken, dan dit is.
13 g Moses dan sprack tot den Heere: So
sullent de Egyptenaers hoorē: want ghy
hebt dit volck met uwer cracht midden
wt hen ghelepdt.
14 Ende men sal seggen tot den Inwoon-
ders deses Lants die daer ghehoort hebbē
dat ghy Heere onder desen Volcke zijt/
dat ghy van aengesichte ghesien wordet/
h ende uwe Wolcke staet bouen hen, ende
ghy Heere/ gaet voor hen henen/ in der
Wolckencolumne des daechs, ende Vyer-
columne des nachts/
15 Ende soudet dit volck doodē als eenen
man? so souden de Heydenen segghen, die
sulck gheruchte van v hooren, en spreken:
16 i De Heere en conde in geenderley wijse
dat volck in het Landt brenghen, dat hy
hen gheswooren hadde, daerom heeft hyse
gheslachtet inder Woestijne.
17 So laet nu de cracht des Heeren groot
worden/ als ghy ghesepdt hebt/ ende ghe-
sproken:
18 k De Heere is gheduldich/ ende van groo-
ter barmhertichepdt/ ende verghceft mis-
daet ende overtredinghe/ ende en laet nie-
mandt ongestraft/ l maer besoect te huys

b Syr. 46.9 11. 1 Machab. 2.55.56.
Josue ende Caleb die vermanen Israel het Landt in te nemen.
c † And. lust een ons heeft/
d Deu.20.3
e Rom.8.31.
f † Anders/ Stifts, oft Getuyghenisses.
Moses bid der voor het volck.
g Exo. 32.12 Deut.9.26
h Exo.13.20 Psal.78.14. ende 105.39. Deut.1.33. ende 4.37 Nehemie 9.12.19. 1.Cor.10.1.
i Exo.32.12. Deute 9.28
Moses gebedt voor het volck.
k Psalmo. 103.8.

de misdaet der vaderen over de kinderen/ l Exo. 20.5.
in het derde ende vierde lidt. ende 34.7.
19 So zijt nu genadich der misdaet deses Jere. 32.18.
volcx/ na uwer grooter barmhertichepdt/
als ghy oock verghceuen hebt desen Volc-
ke, wt Egypten tot hier toe.
20 Ende de Heere sprack: Ick hebt verghe-
uen/ als ghy ghesepdt hebt.
21 Doch soo warachtelicken als ick leue/
so sal alle de Wereldt der heerlickheyt des
Heeren vol worden.
22 m Want alle de mannen die mijne heer- m Nu.26.65
lickheyt ende teeckenen ghesien hebben/ Deut. 1.35.
die ick gedaen hebbe in Egypten ende in-
der Woestijne/ n ende my nu thienmael n Psal.95.8
versocht/ ende mijner stemmen niet ghe-
hoort en hebben/
23 Dier en sal niemant het Landt sien/ dat
ic haren vaderen gesworen hebbe: oock en
salt niemāt sien/ die my of gelastert heeft.
24 p Doch mijnē knecht Caleb / daerō dat o † Anders
een ander Gheest met hem is/ en heeft my ghetrecht.
getrouwelicken na gevolcht/ dien wil ick Caleb wort
in dat Landt brengen/ daer hy ingecomen geloeft.
is/ ende zijn zaedt salt innemen: p Josu 14.6
25 Daertoe de Amalekiters ende Canani-
ters, die inden grondt woonen: morghen
keert v lieden/ en treckt weder inde Woe-
stijne op den wech na de ‡ Schelfzee. ‡ oft/ Lisree.
26 Ende de Heere sprack met Mose ende And. Riet-
Aaron, ende sepde: zee/ of Roo-
27 q Hoe lāge mijn murmureert dese boose Me- dezee.
nichte tegen my: want ick het de het mur- q Psal. 106.
mureerē der kinderen Israels, dat sy tegen 25.
my ghemurmureert hebben/ ghehoort.
28 Daerom spreeckt tot hen: r Soo waer- r Nu.26.65
achtich als ick leue, spreeckt de Heere, ick ende 32.10.
wil v lieden doen, als ghy voor mijnen oo- Deut. 2.13.
ren ghesepdt hebt. Psal.106.26
29 Uwe Lijuen sullen in deser Woestijne s Nu. 1.45.
veruallen: en ghy alle s die getelt zijt van Deute.1.35.
twintich Jaren en daer bouen, ghy lieden
die teghen my ghemurmureert hebt/
30 Sult niet in dat Landt comen / daer ick
mijne handt over gheheuen hebbe / dat ick
v lieden daer in soude laten woonen / be-
haluen Caleb, de sone Jephunne, en Jos-
ua de sone Nun.
31 t Uwe kinderen daer ghy lieden van sep- t Deut.1.39
det: sy sullen eenē roof zijn die wil ick daer Josue.5.7
in brenghen / dat sy bekennen sullen dat
Landt dat ghy lieden verworpt.
32 Doch ghy lieden met uwe lijuen sult in
deser Woestijne veruallen.
33 Ende uwe kinderen sullen † Herders † And. dwa-
zijn inder Woestijne veertich Jaer / ende lende/ of on-
uwe hoererye draghen / tot dat uwe lijuen seker van
te niet worden inder Woestijne/ deen plaet-
34 Na het ghetal der veertich daghen, daer se tot de an-
ghy liedē het Lant in verspiedt hebt: u Ja dere.
eenen dach sal een Jaer ghelden/ x dat sy u Hezech.4.6
veertich Jaer uwe misdaet draghen: dat x Psal.95.10
ghy lieden gewaer wordet wat het sy, als
ick p † de handt aftrecke. p † An. Net
35 Ick de Heere hebt ghesepdt, dat wil ick verbiede.
doē, alle deser booser Menichte die haer
teghen my opghehenen heeft: In deser
Woestijne sullen sy te niete worden / en de
aldaer steruen.
36 z Alsoo storuen door de plaghe voor den Alle verspie-
Heere alle de Mannen die Moses henen ders des
ghesonden hadde, het Landt te verspieden Landts ster-
ende weder ghecomen waren / ende daer uen/ behal-
teghen murmurerende maeckten de gant- uen Josua
sche Menichte. en Caleb.
37 Daer mede dat sy den Lande een gerucht z 1.Cor. 10.10
te maeckten, dat het quaet was. Hebr.3.17.
38 a Doch Josua de sone Nun, en Caleb/ Jude.5.
de sone Jephunne / bleuen leuendich van- a Jos.14.10
den

den mannen die heen gegaen waren het
Lant te verspieden.
39 Ende Moses sprack dese woorden tot
allē den kinderē Israels: doe treurde het
Volck seer.
40 Eñ maeckten hen des morgens vroech
op/eñ togē op de hoochte des Berchs/eñ
b Deut. 1.42 spraken. b Hier zijn wy eñ willen optrecken
aen de plaetse daer de Heere van ghesepdt
heeft/ want wy hebben ghesondicht.
41 Moses daerentegen sprack: Waerom
overtreet ghy lieden alsoo het woordt des
Heeren? Het en sal v niet ghelucken.
42 Treckt niet op/want de Heere en is niet
met v lieden/dat ghy niet gheslaghen en
wordet voor uwen vyanden.
43 Want de Amalekiters eñ Cananiters
zijn voor v lieden aldaer/ ende ghy sult
door haer Sweert vallen daerom dat ghy
v van den Heere ghekeert hebt / ende de
Heere en sal niet met v zijn.
c † Anders/ sterckten hen moetwillich. 44 Doch sy c † waren verblint op te treckē
op de hoochte des gheberchts: maer de
Arcke des Verbonts des Heeren eñ Mo-
ses/ en quamen niet wt den Legher.
45 Doe quamen de Amalekiters eñ Cana-
niters die op het gheberchte woonden/af/
ende sloegen/ende versmeten se tot Horma.

Dat xv. Capittel.

1. Van menigherley Offeren/ eñ hoe vele
tot eenen yeghelicken spijse oft dranckof-
fer behoort/ 22. Van onwetenheydt ende
ghebreckelickheydt die God in zijnen Volc-
ke lijdet/ 30. ende sonde door moetwil/ 32.
Een Sabbathbreker wordt ghedoodt/ 37.
De Heere heet ghedencteeckenen maken
aen de cleederen.

Teecken-recht. 1 Ende de Heere sprack met Mose/ en-
de seyde:
2 Spreeckt met den kinderen Israels/
ende segt tot hen: Wanneer ghy lieden
int landt uwer wooninghe coemt/ dat ick
v gheven sal.
3 Ende willet den Heere offer doen het sy
een Brandtoffer/ oft een Offer tot een
bysonder Belofte/ oft een vrywillich Of-
fer/oft uwe Feestoffer/ op dat ghy lieden
den Heere eenen sueten reuck maeckt van
Runderen oft van Schapen.
a Leuit. 2.1. ende 6.14. 4 a Wie nu zijn gave den Heere offeren
wil/ die sal het Spijsoffer doen/ een tien-
b Oft/ Meelbloemen/ den b Semelmeels ghemengt met Olye/
eens vierdendeels van een Hin.
5 Eñ Wijn ten Dranckoffer ooc eens vier-
dendeels van een Hin/ten Brandoffer/ oft
ten Offer daer een Lam gheoffert wordt.
6 Daer nu eenen Ram gheoffert wordt/sult
ghy het Spijsoffer maken/ twee Tienden
Semelmeels met Olye gemengt/eens der-
dendeels van een Hin:
7 Ende Wijn ten Dranckoffer/ oock des
derdendeels van een Hin/dat sult ghy den
Heere ten sueten reucke Offeren.
8 Wilt ghy dan een Rint ten Brandoffer
oft tot een bysonder Beloftoffer/ oft ten
Danckoffer den Heere maken/
9 So sult ghy tot den Runde een Spijsof-
fer doen/ drie Tienden Semelmeels/ ghe-
mengt met Olye eens halven Hin.
10 Ende Wijn ten Dranckoffer/ oock een
half Hin. Dat is een Offer den Heere/ ten
sueten reucke.
11 Alsoo sult ghy doen met eenen Osse/met
eenen Ramme/met eenen Schape/ van
Lammeren ende Gheyten.
12 Daer na het getal is deses Offers/ daer
na sal oock het getal der Spijsofferen en-
de Dranckofferen zijn.
13 Wie een Landtbesitter is/ die sal sulcx
doen/dat hy den Reeck Offere een Offer
ten sueten reucke.
14 Ende oft een Vreemdelinck by v lieden
woont/oft onder v by uwen vrienden is/
eñ wil den Heere een Offer ten sueten reuc-
ke doen/ die sal doen/als c † sy doen c † anders/ ghy doet.
15 Der gantscher Menichte sy een Wet/
beyde v ende den Vreemdelinghen: een
eewighe Wet sal dat zijn uwen Nacome-
linghen/ dat voor den Heere de Vreemde-
linck sy/ als ghy lieden.
16 Een Wet/een Recht sal v eñ den Vreem-
delinck zijn die by v lieden woont.
17 Eñ de Heere sprac met Mose/ eñ seyde:
18 Spreeckt met den kinderen Israels eñ
segt tot hen: d Wanneer ghy int Landt d Exo.23.19 Deut.8.10.
coemt/ daer ick v lieden in brenghen sal.
19 Dat ghy lieden eet van den broode des
Landts/ soo sult ghy lieden den Heere een
Heffinghe gheven/
20 Namelick wt Deeghs eerstelinck/ sult
ghy lieden eenen koeck ter Heffinge geuē:
e als de Heffinghe vander Schueren/ e Leui.23.10
21 Alsoo sult ghy lieden oock den Heere wt Onweten-
deeghs eerstelinck ter Heffinghe geuen/ by heyt ende
uwen Nacomelinghen. ghebrecke-
22 f Eñ wanneer ghy lieden door onweten- lickheydt
heyt deser gebodē ergens een niet en doet duldet God
die de Heere tot Mosen gesproken heeft/ hier in zijnē
23 Ende alles wat v lieden de Heere door Volcke.
Moses geboden heeft/ van diē dage aen/ f Leuit.4.13
doe hy aenhief te ghebieden op uwe Na-
comelinghen:
24 Wanneer nu de Menichte wat onwe-
tende dede/ soo sal de gantsche Menichte
eenen jonghen Osse wt den Runderen ten
Brandtoffer maken/ ten sueten Reucke
den Heere/met zijnē Spijsoffer eñ Dranc-
offer/als het Recht is/ ende eenen Gheyt-
tenbock ten Sondtoffer.
25 Eñ de Priester sal alsoo de gantsche Me-
nichte der kinderen Israels versoenen/ so
sal hen verghevē zijn/ want het is een
onwetentheydt: ende sullen sulcke hare
gave brenghen den Heere ten Offer/ ende
haer Sondtoffer voor den Heere/ over ha-
re onwetenheydt.
26 Soo wordt het vergeuen der gantscher
Menichte der kinderen Israels: daer toe
oock den Vreemdelinck/ die onder v lie-
den woont/ dewijle het gantsche volc is in
sulcker onwetenheydt.
27 g Wanneer daerentegē een ziele wt on- g Leui.4.27
wetenheyt sondigen sal/ die sal een Jari-
ghe Geyte ten Sondtoffer brenghen.
28 Eñ de Priester sal sodanige onwetende
ziele versoenē/ met den Sondoffer voor de
onwetenheyt voor den Heere dat hyse ver-
soene/ so sal het haer verghevē worden.
29 Eñ het sal een Wet zijn/ dat ghy voor de
onwetenheyt doen sult/ beyde dē Lantbe- h Heb.10.26
sitter onder den kinderen Israels/ eñ den i Moetwil-
Vreemdelinck die onder v lieden woont. lighe boos-
30 h Wanneer oock een ziele wt i moetwille heyt/ dat is
wat daer/ het sy een Lantbesitter oft vreem- een sonde
delinck/ die heeft den Heere ghelastert: so- die niet en
danighe ziele sal wtgheroeyt worden wt wil sonde
haren volcke: zijn/ maer
31 Want sy heeft des Heeren woordt ver- wil recht
acht/ende zijn ghebodt laten varen: sy sal hebben/ als
slechs wtgeroeyt wordē: de schult sy hare der Ketters
32 Als nu de kinderen Israels in der Woe- eñ Rotten
stijne waren/ vonden sy eenen man hout sonde/ welc-
lesen aen den Sabbathdaghe. ke Godts
33 Ende die hem daer op bevonden had- woort ende
den/ doe hy hout las/ brachten hem tot wille/ na ha-
Mosen ende Aaron/ ende voor de gant- ren wille be-
sche Menichte. dieden.
34 k Ende sy leyden hem gevangen: want k Leui.24.12
het en

het en was niet claer wtghedruckt / wat-
men met hem doen soude.
35 De Heere dan sprack tot Mosen: Die
man sal den doot sterue͂ de gantsche Me-
nichte sal hem steenige͂ buyten den Leger.
Hier wordt gedoodt de Sabbath-breker.
36 Doe brachte hem de gantsche Menich-
te buyten voor den Leger / ende steenichde͂
hem dat hy sterf: als de Heere Mosen ge-
boden hadde.
l Deu. 22.12. Matt. 23.4
37 l Ende de Heere sprack tot Mosen:
38 Spreeckt met den kinderen Israels / en͂
m † Anders lijstkens maken aen den gheren haer etc. en͂ ee͂ blau snoerke͂ op de lijstkens anders gheren etc.
segt tot hen / dat sy hen m † leypkens make͂
aen de hoecken harer cleederen onder alle
uwe Nacomelinghen / ende ghele snoeren
op de leypkens aen de hoecken maken.
39 Ende de leypkens sulle͂ v daer toe diene͂ /
dat ghyse aensiet / ende ghedencket aller
geboden des Heeren / ende doense / dat ghy
niet n † na ws herten duncken en richtet /
n † Anders ws etc.
noch uwen ooghen na hoereert.
40 Daerom sullet ghy ghedencken / ende
doen alle myne gheboden / ende heylich
zijn uwen Gode..
41 Ic de Heere uwe Godt / die v wt Egyp-
tenlande gheleydt heeft / dat ick uwe God
ware: Jck de Heere uwe God.

Dat xvj. Capittel.

1. Korah ende zyne Rotten maken op-
roer van des Priesterdoms weghen. 5.
Moses beroept hem op den Heere / ende
straft hen. 12. Dathan ende Abiram ont-
boden / bedryuen schimp met Mosen / 15:
so bidt hy met toorne tegen haer / 16. ende
daechtse tsame͂ met Korah en͂ zijnen gant-
schen Rotte / ende Aaron / met Reuckwerck
voor den Heere: 20. Die heet Mosen / Aa-
ron ende de gantsche Menichte afstaen
vander oproerischer wooninghe ende be-
uesticht / 31. door grousame straffe der sel-
uer / 35. ende der tweehondert en͂ vyftich
die Reuckwerck offerden / des Mosis or-
dentlicke sendinghe. 37. Eleasar versmedet
wt beuele des Heeren / der verbranden
Roockpannen / ende behangt daer den Al-
taer mede ten ghedenckteecken. 41. Het
volck murmureert ouer de gedoodde / 46.
ende 14700. vergaen / eer de plaghe door
Aarons roocken ghebetert can worden.

Korah ende sijn rot zijn oproerich.
a Nu. 27.3. Psal. 45.22 Jude 11. 1. Cor. 10.10.
1 Ende a Korah de sone Jezehar / des
soons Kahath / des soons Leui / met
tsamen Dathan ende Abiram / de sone͂
Eliab / en͂ On / de sone Peleth / des Soons
Rubens /
2 Die verhieuen hen teghen Mosen / met
sommighe mannen onder den Kinderen
Israels / twee hondert ende vyftich / de
Voornemste der Menichte / Raedtshee-
ren / ende eerlicke lieden.
3 Ende sy vergaderden hen teghen Mo-
sen ende Aaron / en͂ spraken tot hen: Ghy-
b Exo. 19.5.
lieden maeckt des te vele: b want de gant-
sche Menichte is oueral heylich / ende de
Heere is onder hen. waerom verheft ghy v
ouer de Menichte des Heeren?
4 Doe Mosis dat hoorde / viel hy op zijn
aenghesichte /
5 Ende sprack tot Korah / ende tot zijnen
gantschen Rotte: Morghen sal de Heere
kondt doen / wie zijne sy / wie heylich sy en͂
hem offeren sal / wien hy verkiest / die sal
hem offeren.
6 Dat doet: Neemt v pannen / Korah en͂
zijn gantsche Rot /
7 En͂ legt daer vyer in / en͂ legt daer Reuc-
werck op voor den Heere morghen: wien
de Heere verkiest die sy heylich: ghy ma-
kes des te vele / ghy kinderen Leui.
c Num. 3.6.
8 c Ende Moses sprack tot Korah: Lieue /
hoort doch ghy kinderen Leui:
9 d Js v dat te e slecht / dat v de God Js- d Deu. 18.1.
raels afgescheyde͂ heeft vande Menichte e Of, geringe
Israels. dat ghy voor hem offere͂ sult. dat ghe, cleyne /
ghy dient in het Ampt der Wooninge / en͂
voor de Menichte henen tredet te diene͂?
10 Hy heeft v / ende alle uwe broederen de
kinderen Leui met v / tot hem ghenomen /
ende ghy soeckt nu oock het Priesterdom?
11 Ghy ende v gantsche Rot maeckt een
oproer tegen de͂ Heere: wat is Aaron / dat
ghy teghen hem murmureert?
12 Ende Moses schickte henen / ende liet
Dathan ende Abiram eysschen / de sonen
Eliab: Sy spraken daertenteghen: Wy en
comen niet opwaerts:
13 Js v dat te luttel / dat ghy ons wt den
Lande gheleydt hebt / daer Melck en͂ Ho-
nich in vloeyt. dat ghy ons doodet in der
Woestyne / ghy moet oock noch ouer ons
heerschappen?
14 Hoe fijn hebt ghy ons ghebracht in een
Landt / daer Honich en͂ Melc in vloeyt en͂
hebt ons Ackers en͂ Wijnbergen tot Erf-
deel gegeue͂? wilt ghy de͂ f liede͂ oec de oo- f Num. 13.34
gen wtbreke͂? wy en come͂ niet opwaerts.
15 Doe vergrimde Moses seer / en͂ sprack
tot den Heere: Keert v niet tot hare͂ Spys
offer / g ick en hebbe niet eenen Ezel van g 1. Samu. 12.3.
hen genomen / ende en hebbe harer gheene
noyt gheenleedt ghedaen.
16 Ende hy sprack tot Korah: Ghy ende v
gantsche Rot / sullen morghen voor den
Heere zijn: Ghy / ende sy ooc / ende Aaron.
17 Ende een yeghelick neme zijn Panne /
ende legghe daer Reuckwerck op / ende
treedt hier toe voor den Heere / een yege-
lick met zijner Panne / dat zijn twee hon-
dert ende vijftich Pannen.
18 Ende een yeghelick nam zijn Panne / en͂
leyde daer vyer in / ende leyde daer Reuck-
werck op / ende traden voor de Deure der
Hutten des h † Bescheydts: ende Moses h † Anders Seits ofte Ghetuyge-nisses /
ende Aaron oock.
19 Ende Korah vergaderde teghen hen de
gantsche Menichte / voor de Deure der
Hutten des Bescheyts: en͂ de Heerlicheyt
des Heeren verschen voor der gantscher
Menichte.
20 Ende de Heere sprack met Mosen ende
Aaron / ende seyde.
21 Scheydet v van deser Menichte / dat
ickse haestelick verdelghe.
22 Sy vielen dan op haer aenghesichte / en͂ Mosis en͂ Aarons gebedt.
spraken: Och Godt / ghy zijt een Godt der
gheesten alles vleeschs: oft een man ghe-
sondicht heeft / wilt ghy daerom ouer de
gantsche Menichte woeden?
23 En͂ de Heere sprac met Mosen en͂ seyde:
24 Segt der Menichte / en͂ spreeckt: Wijckt
rondtomme vander wooninge Korah / en͂
Dathan / ende Abiram.
25 Ende Moses stondt op / ende ginck tot
Dathan ende Abiram / ende de Oudtsten
Israels volchden hem na:
26 Ende sprack met der Menichte / ende
seyde: Wijckt vande͂ Hutten deser godloo-
sen menschen / ende en roert niet aen wat
hare is / dat ghylieden niet misschien om
en coemt ergens in hare sonden eene.
27 Ende sy gingen op vander Wooninge
Korah / Dathan / en͂ Abiram. Maer Da-
than ende Abiram gingen wt / ende trade͂
aen de deure harer Hutten / met hare͂ vrou
wen ende sonen ende kinderen.
28 Ende Moses sprack: Daerby sult ghy-
lieden mercken / dat my de Heere ghesonden heeft / dat ick alle dese wercken doen
soude ende niet wt mijner herten:
29 Jst dat sy steruen / als alle Menschen
steruen /

sterven/ ofte te huyse gesocht/ als alle men
schen te huys gesocht worden/ so en heeft
my de Heere niet ghesonden.
30 Sa' v! erentegen de Heere wat nieuws
doen. dat de Aerde haren mondt op doet/
eñ verslintse met allen dat sy hebben/ dat
sy levendich onderwaerts in de Helle varẽ
so sult ghylieden bekennen. dat dese lieden/
den Heere ghelastert hebben.
31 i Eñ als hy dese woorden hadde alle wt
ghesproken/ scheurde de Aerde onder hen/
32 Eñ dede haren mont op/ ende verslont
se met haren huysen. met allen menschẽ die
by Korah waren/ ende met alle haer have.
33 Eñ voerẽ levẽdich onder inde Helle. met
allen dat sy hadden/ eñ de Aerde deckte se
toe/ ende quamen om wt der Menichte.
34 Ende het gantsche Israel dat rondtom
hen was. vloot voor haer geschrey: want
sy spraken: Dat ons de Aerde oock niet en
verslinde.
35 Daer toe voer het vyer wt vanden Hee-
re/ eñ verslont de twee hondert eñ vyftich
mannen die het Reuckwerck offerden.
36 Eñ de Heere sprac met Mose/ eñ seyde:
37 Segt Eleasar dẽ sone Aarons des Prie
sters/ dat hy de pannen opneme wt den
brande/ eñ strove het vyer hier ende daer.
38 Want de pannen van sulcke Sondaers/
zijn gheheylicht door hare zielen/ dat mense
tot breet bleck slae/ eñ den Altaer daermede
behange: want sy zijn geoffert voor den
Heere/ ende gheheylicht/ ende sullen den
kinderen Israels een teecken zijn.
39 Ende Eleasar de Priester nam de k me-
talen pannen die de gebranddden geoffert
hadden/ ende sloechse tot bleck/ om den
Altaer te behanghen/
40 Ter gedachtenisse den kinderẽ Israels;
dat hem niemant vreemts hier toe en ghe
nake die niet en is van den zade Aarons/
te offeren Reuckwerck voor den Heere/ op
dat het hem niet en gae/ als Korah ende zij
nen Rotte/ als de Heere hem geseyt had-
de door Mosen.
41 Des anderen morghens nu/ murmu-
reerde de gantsche Menichte der kinde-
ren Israels teghen Mosen ende Aaron/
ende spraken: Ghylieden hebt des Heeren
volck ghedoodt.
42 Eñ doe hen de Menichte vergaderde
tegen Mosen ende Aaron/ keerden sy hen
totter Hutten des Bescheydts: ende siet/
doe bedeckte het de Wolcke/ ende de Heerlic-
heyt des Heeren verscheen.
43 Ende Moses ende Aaron ginghen bin-
nen in de Hutte des Bescheydts.
44 Ende de Heere sprack met Mose/ en-
de seyde:
45 Maeckt v wt deser Menichte/ ick wil-
se haest verdelgen: ende sy vielen op haer
aenghesicht.
46 Eñ Moses sprac tot Aaron: Neemt de
panne/ eñ doet daer vier in vanden Altaer
eñ legt daer Reuckwerck op/ l eñ gaet hae-
stelick tot der Menichte/ ende versoentse:
want het woeden is vanden Heere wtghe-
gaen/ ende de plaghe is aenghegaen.
47 m Eñ Aaron nam het/ als hem Moses
geseyt hadde/ eñ liep middẽ onder de Me-
nichte/ (ende siet/ de Plage was aenghe-
gaen onder den volcke/) ende hy roockte
ende versoende het volck.
48 Eñ stont tusschen den dooden eñ leven-
dighen: doe werdt de plaghe ghebetert.
49 Dier nu/ die aen der Plaghe ghestorven
waren/ was veertien duysent ende seven-
hondert/ wtghenomen die/ die met Korah
storven.

Die straffe Korah eñ zijner Rotten.

i Num. 26. 9. ende 27. 3. Deut. 11. 6. Psal. 106. 17

250. oproerighe vergaen/ behalven Korahs aenhanck.

k Oft. koperen.

l Sap. 18. 21

m Dan. 3. 17

14700. der Murmureerders vergaen.

50 Eñ Aarõ quam weder tot Mosen/ voor
de deure der Hutten des Bescheydts: en-
de de plaghe werdt n ghebetert.

n Oft. hiel op.

Dat xvij. Capittel.

1. De stock Aarons groenende/ bewijst
desselves Priesterdom/ ende den stamme
Levi vanden Heere vercoren/ 10. ende wert
den onghehoorsamen bewaert tot een
teecken.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ en-
de seyde:
2 Segt den kinderẽ Israels/ eñ neemt
van hen twaelf stocken/ van eenen yeghe-
licken Vorst zijns Vaders huys/ eenen/
ende schrijft eens yegelicken naem op zij-
nen stock.
3 Doch den naem Aarons sult ghy schrij-
ven op den stock Levi: want voor elc hooft
haerer Vaders huys/ sal een stock zijn.
4 Ende legtse in de Hutte des Bescheyts/
voor de Ghetuyghenisse/ daer ick a † v ge-
tuyghe.
5 Ende welcken ick verkiesen sal/ diens
stock sal groenen/ dat ick het murmureeren
der kinderen Israels dat sy teghen v lie-
den murmureeren/ stille.
6 Moses sprack met den kinderẽ Israels
ende alle hare Vorsten gaven hem twaelf
stocken/ een yegelick Vorst eenen stock/ na
den huyse harer Vaderen: eñ de stock Aa-
rons was oock onder hare stocken.
7 Ende Moses leyde de stocken voor den
Heere inder Hutten des Ghetuygenisses.
8 b Des morghens van doe Moses in de
Hutte des Ghetuyghenisses ghinck/ vant
hy den stock Aarons des huys Levi groe-
nen/ ende het c † bloeyen opgaen/ ende A-
mandelen draghen.
9 Ende Moses droech de stocken alle wt
van den Heere/ voor allen kinderen Is-
raels/ dat sy het saghen/ ende een yeghe-
lick nam zijnen stock.
10 Eñ de Heere sprac tot Mosen: d draecht
den stock Aarons weder voor het Getuy-
ghenisse/ dat hy bewaert worde ten teec-
ken/ den onghehoorsamen kinderen/ dat
haer murmureeren van my ophoude/ dat
sy niet en sterven.
11 Moses dede het/ als hem de Heere ghe-
boden hadde.
12 Eñ de kinderen Israels sprakẽ tot Mo
sen: Siet wy verderven ende vergaen/ wy
worden alle verdelget/ ende gaen te niete.
13 Wie hem ghenaeckt tot de Wooninghe
des Heeren/ die sterft: sullen wy dan e al-
le gheheel vergaen?

a † anders/ my met v bededighe/ oft bescheyde.

b Syr. 45. 25 Aarons stoc groent.

c † Anders/ bloeysel.

d Hebr. 9. 4.

e Oft/ allegans.

Dat xviij. Capittel.

1. Van het Ampt ende Dienst Aarons/
der Priesteren ende Leviten: 8. ende wat
die voor haren Dienst hebben sullen/ 20.
dewyle sy gheen Erfgoet en hebben onder
haren broederen/ 26. Van Tienden/ offe-
ren der Leviten.

1 Ende de Heere sprack tot Aaron: Ghy
ende uwe sonen/ eñ uws vaders huys
met v/ sult de misdaedt des Heylich-
doms draghen/ ende ghy/ ende uwe sonen
met v/ sult de misdaedt uws Priesterdoms
draghen.
2 a Ende uwe broeders des stams Levi/
uws vaders/ sult ghy tot v nemen/ dat sy
by v zijn/ ende v dienen: ghy dan/ ende u-
we sonen met v/ voor der Hutte des Ghe-
tuyghenissen.
3 b Ende sy sullen uws Diensts/ ende des
Diensts der gantscher Hutten c wachten:
doch tot de * Vaten des Heylichdoms/ eñ
tot den Altaer en sullen sy hen niet naerde-
ren/ dat beyde sy ende ghy niet en sterft.

Ampt der Leviten.

a Num. 3. 6 ende 16. 9.

b Deut. 18. 5

c Oft/ waer nemen/ acht hebben/

* Gheree tschap.

Maer

4 Maer sy sullen by v zijn / dat sy des
Dienstis wachten inder Hutte des v † Be-
schepts / in allen Ampte der Hutten: ende
geen Vreemde en sal hem tot v genaken.

† anders / Stifts. oft Ghetuyghenisses.

5 So wacht nu den Dienst des Heylich-
doms / ende den Dienst des Altaers / dat daer
nu voortaen niet meer een worden en co-
me ouer de kinderen Israels.
6 Want siet / ick hebbe de Leuiten uwe
broederen ghenomen wt den kinderen Is-
raels ende v ghegeuen / den Heere ten ge-
schencke / dat sy des Ampts hanteren in-
der Hutten des Beschepdts.
7 Ghy daerentegen / ende uwe sonen met
v / sult ws Priesterdoms wachten / dat
ghy dient in allerley handel des Altaers /
ende inwendich achter den Voorhanck:
want uwe Priesterdom gheue ick v ten
Ampte voor een gaue: wanneer hem een
vreemde hier toe macckt / die sal steruen.
8 Ende de Heere seyde tot Aaron: e Siet /
ick hebbe v gegeuen myn Hefoffer / van al-
len dat de kinderen Israels heyligen / voor
v Priesterlicke Ampt / ende uwe sonen / ten
eewighen Rechte.

e Leuit. 6. 17

9 Dat sult ghy hebben van den Allerhey-
lichsten dat sy offeren: alle hare gaue / met
allen haren Spysoffer / ende met allen haren
Sondoffer / ende met allen haren Schult-
offer / dat sy my gheuen / dat sal v / ende u-
wen sonen het Allerheylichste zijn.

Wat de Priester ende de Leuiten voor haren Dienst hebben sullen.

10 Aen de Allerheylichste plaetse sult ghy
het eten: wat mannelick is / sal daer van
eten / want het sal v heylich zijn.
11 f Ick hebbe oock het Hefoffer harer ga-
ue / aen allen Beweechofferen der kinde-
ren Israels / v ende uwen sonen / ende uwen
dochteren ghegheuen met v / ten eewighen
Rechte: Wie reyn is in uwen huyse / die sal
daer van eten.

f Leuit. 7. 34

12 Alle de beste Olye / ende alle besten Most /
ende Cooren harer Eerstelinghen / die sy den
Heere gheuen / hebbe ick v ghegheuen.
13 De eerste vrucht alle des / dat in haren
Lande is / dat sy den Heere brenghen / sal
uwe zijn: wie reyn is in uwen huyse / sal
daer van eten.

g Exo. 34. 19
h Exo. 30. 13.
Leuit. 27. 25
Num. 3. 47.
Ezech. 45. 12

14 Alle het Verbannen in Israel / sal uwe
zijn.
15 g Alle dat zijn moeder breeckt onder al-
len vleesche / dat sy den Heere brengen / het
sy mensch oft Vee / dat sal uwe zijn: doch
dat ghy de eerste menschen vrucht lossen la-
tet / ende de eerste vrucht eens onreynen
Vees oock lossen latet.
16 Sy sullent doch lossen / alst een Maendt
out is: ende sult het te lossen geuen voor gelt /
voor vijf Sikel / na den Sikel des Heylich
doms / h die ghelt twintich Gera.
17 Nu de eerste vrucht van eenen Osse /
oft Lam / oft Schepte / en sult ghy niet te
lossen gheuen / want sy zijn heylich; haer
bloet sult ghy sprengen op den Altaer / en-
de haer vette sult ghy aensteken / ten Offer
des soeten Reucx den Heere.
18 Haer vleesch sal uwe zijn / ghelijck als
ooc de Beweghborst ende de rechte Schou-
der uwe is.
19 Alle Hefoffer / die de kinderen Israels
heylighen den Heere / hebbe ick v gegeuen /
ende uwen sonen / ende uwen dochteren met
v ten eewigen Rechte: dat sal een i onuer-
ganckelick Verbondt zijn / eewich voor den
Heere / v / ende uwen zade met v.
20 Ende de Heere sprack tot Aaron: k Ghy
sult in haren Lande niets besitten / oock
gheen deel onder hen hebben: want ick ben
v deel / ende v Erfgoet onder den kinderen
Israels.

i Is ghe-
bleesch heet
dat een
Sout ver-
bondt / also
dat / ghelijck
het Sout
het vleesch on
vergancke-
lick behout
also sal oock
dit verbont
onuergance-
lick zijn.
So spreeckt
de Schrifte
ooc 2. Par.
13. Godt
heeft het
Rijcke Da-
uid ghege-
uen ende de
Sonen / met
eenen Sout
verbonde.
k Deut. 10. 9
ende 18. 1.
Josue 13. 14.
33.
Ezech. 44. 28

21 De kinderen Leui daerentegen hebbe ick
alle Tienden gegeuen in Israel / ten Erf-
goede / voor haer Ampt dat sy my doen in
der Hutten des Beschepdts.
22 Dat hen nu voortaen de kinderen Is-
raels niet en ghenaken totter Hutten des
Beschepts / om sonde op hen te laden / ende
te steruen.
23 Maer de Leuiten sullen des Ampts be-
dienen inder Hutten des Beschepts / ende sy
sullen gener misdaet dragen / ten eewigen
Rechte by uwen Nacomelingen / l ende sy l Act. 4. 37.
en sullen onder den kinderen Israels gheen
Erfgoedt besitten.
24 Want de Tienden der kinderen Israels /
die sy den Heere heffen / hebbe ick den Leui-
ten ten Erfgoede ghegheuen: daerom heb
be ick tot hen ghesepdt / dat sy onder den
kinderen Israels gheen Erfgoet besitten
en sullen.

De Priesters ende Leuiten en hebben geen Erfgoet.

25 Ende de Heere sprack met Mose / en-
de seyde:
26 Segt den Leuiten / ende spreeckt tot hen:
Wanneer ghy de Tienden neemt van den
kinderen Israels / die ick v van hen geghe-
uen hebbe tot uwen Erfgoede / so sullet ghy
daer van een Hefoffer den Heere doen / tel-
ken de Tiende van den Tienden.

De Leuiten sullen de Tienden of feren.

27 Ende sullet sulck uwen Hefoffer achten /
als gaest ghy coren wt der Schuere / ende
m Volheyt wt der Wijnpersse. m Dat is /
28 Alsoo sult ghy oock het Hefoffer den
Heere geuen van allen uwen Tienden / die
ghy neemt van den kinderen Israels / dat
ghy sulck Hefoffer des Heeren / den Prie-
ster Aaron gheeft.

m Dat is / Most / wijn Olye / ende dier ghelycken.

29 Van allen dat v gegeuen wort / sult ghy
den Heere allerley Hefoffer geuen / van allen
n besten dat daer van gheheylicht wordt /
30 Ende spreeckt tot hen: Wanneer ghy het
den alsoo het beste daer van heffet / soo
salt den Leuiten gerekent worden / als een
incomen der Schueren / ende als een inco-
men der Wijnpersssen.
31 Ende meucht het eten in allen steden /
ghy ende uwe kinderen: want het is u-
wen loon voor uwe Ampt / in der Hutten
des Beschepdts.
32 So en sult ghy gheen sonde op v laden aen
het selue / wanneer ghy het beste daer van
heffet / ende niet ontwyet het geheylichde der
kinderen Israels / ende niet en sterft.

n Op Hebreisch heet dit / Vette: daer wt ooc de Rijcken / de Vetten heeten / dat is / de beste inden volcke.
Psal. 17. 10. ende 78. 31.

Dat xix. Capittel.

1. Van den Sondoffer der ionger Koe / oft Veerse. 9. ende Sprengwater van ha-
rer asschen ter reyninghe ende outsondin-
ghe der ghener / die hen aen eenen dooden
14. oft sterfhuyse. 16. oft verslagenen / etc.
verontreynighen / 13. 20. Van der straffe
der ghener die dat na laten.

1 Ende de Heere sprack met Moses ende
Aaron / ende seyde:
2 Dese zede sal een Wet zijn die de Hee-
re geboden heeft / ende geseyt: Segt den kin
deren Israels / dat sy tot v brenghen een
rootachtige Koe sonder vlecke / aen de wele
ke geen ghebreck en sy / ende daer noch noyt
gheen Jock op ghecomen en is.

Van der rootachtighet Koe.

3 Ende geeftse den Priester Eleasar / a die
salse buyten voor het Leger brengen / ende
aldaer voor hem s lachten laten.
4 Ende Eleasar de Priester b sal van haren
bloede met zijnen vingher nemen / ende
stracks tegen de Hutte des c † Beschepts /
seuenmael sprenghen.
5 d Ende de Koe voor e hem verbernen la-
ten / beyde haer vel ende vleesch / daer toe
haer bloedt met haren dreck.
6 Ende de Priester sal Cederen hout ende

a Hebr. 13. 11
b Hebr. 9. 13.
c † Anders / Stifts / oft Ghetuygenisses.
d Exo. 29. 14
Leuit. 4. 11.
e De wereu voor den Priester.

Ysope /

Ysope/ende Roozenroode wolle nemen/ eñ
op de bernende Koe worpen.
7 Eñ sal zijne cleederen wasschen/ eñ zijn
Lijf met water baden: ende daer na inden
Leger gaen/ eñ onreyn zijn tot den auondt.
8 Ende diese verbrandt heeft/ sal oock zijne
cleederen met water wasschen/ ende zijn
lijf int water baden/ ende onreyn zijn tot
aen den auondt.

f Hebr.9.13.

9 Ende een reyn man sal de f asschen van-
der Koe op rapen/ende haer schuddē buy-
ten den Leger, aen een reyn plaetse/ dat sy
aldaer bewaert worde voor de Menichte
der kinderen Israels/ ten g † Sprengwa-
ter/ want het is een Sondoffer.

g † Anders/ Water der afsonderinge/ Sprengwater vander Koe/ met vlietende water.

10 Ende de selue/ die de asschē vander Koe
op gheraept heeft/ sal zijn cleederen was-
schen, ende onreyn zijn tot aenden auont:
dit sal een eewich Recht zijn den kinderen
Israels, ende den vreemdelinghen die on-
der v lieden woonen.

h Nu.31.19. Spr.34.30. Hagg.1.14.
i Te weten: met de asschen vander Coe

11 h Wie nu ergens eenen doodē mensche
aenroert, die sal seuen dagen onreyn zijn.
12 Die sal hem i hier mede ontsondighen/
aenden derden daghe, ende aenden seuen-
den daghe/ so worde hy reyn: ende soo hy
hem aenden derden daghe/ ende aen den
seuenden daghe niet en ontsondicht/ soo
en sal hy niet reyn worden.
13 Wanneer oock yemandt ergens eenen
dooden mensche aenroert/ ende hem niet
ontsondigen en wilde/ die verontreynicht
de Wooninghe des Heeren/ ende sodani-
ge ziele sal wtgeroeyt worden wt Israel/
daerom dat dat Sprengwater niet ouer
hē gesprēgt en is: so is hy onreyn, so lāge
als hy hem daer niet van reynigē en laet.

k Hy en spreect hier niet vā Godes Huttē/ maer daer de Lieden in de Woestyne inne woonden: sulcx moesten oock inde huysen houdē/ doe sy in haer Landt quamen.
* Of, Vatē.
l Psal.51.9.

14 k Dat is de wet. Wanneer een mensche
inder Hutten sterft: Wie inde Hutte gaet/
ende alles wat inder Hutten is/ sal onreyn
zijn seuen daghen.
15 Ende alle de opene * Gheretschap/ die
geen dexsel noch bādt en heeft/ is onreyn.
16 Oock wie aenroert op den velde eenen
Verslaghenen met den Sweerde/ ofte ee-
nen Dooden/ ofte eens Menschen been-
deren, of graf/ die is onreyn seuen dagen.
17 So sullen sy nu voor den onreynen ne-
men, vanden asschen deses verbrandden
Sondoffers, ende vlietende water daerop
gieten in een Vat.
18 Ende een reyn man sal l Ysop nemen/
eñ int water steken/ eñ de Hutte bespren-
gen ende alle de gereetschap/ eñ alle zielen
die daer in zijn: alsoo oock dien/ die eens
dooden been/ oft eenen verslaghenen, ofte
dooden, of graf aengheroert heeft.
19 De reyne dan/ sal den onreynen aenden
derden daghe/ ende aen den seuenden da-
ghe besprengen/ ende hem aen den seuen-
den daghe ontsondighen. Ende sal zijne
cleederen wasschen/ ende hem in water ba-
den/ so wordt hy aenden auondt reyn.
20 Wie daerentegē onreyn zijn sal/ eñ hem
niet ontsondigen en wil, diens ziele sal wt
geroeyt worden wt der Menichte: want
hy heeft het Heylichdom des Heeren ver-
ontreynicht, ende en is met Besprengwa
ter niet besprengt/ daerom is hy onreyn.
21 Ende dit sal hen een eewich Recht zijn:
ende die/ die met den Besprengwater ghe

m † And. ie/

sprengt m heeft/ sal oock zijn cleederen
wasschen: eñ Wie het Besprēgwater aen-
roert/ die sal onreyn zijn tot aendē auont.
22 Ende alles wat hy aenroert/ sal onreyn
worden: eñ welcke ziele hy aenroeren sal/
sal onreyn zijn tot aenden auondt.

Dat xx. Capittel.

1. Mir Jam sterft in Kades. 3. Het volc
twistet met Mosen ende Aaron/ van ge-
breke des waters/ 8. de Heere gheeft hen
water wt den Rotzsteen/ 12. ende ontseydt
Moses ende Aaron/ om haer ongeloone/
het landt Canaan. 14. Moses sendt boot-
schap aen den Coninck Edom/ 18. die en
wil Israel door zijn Landt niet laten tree-
ken, so reysen sy van Kades nae Hor. 24.
Daer sterft Aaron/ nae den woorde des
Heeren/ 28. eñ Eleazar coemt in zijn stede.

Woestyne Zin.

1 Ende de kinderen Israels quamen
met de gantsche Menichte inde Woe-
styne Zin/ a in der eerster Maent/
b ende het Volck lach te Kades: eñ Mir-
Jam sterf aldaer/ ende werdt aldaer be-
grauen.

a Nu.33.36.
b Deu.1.46
MirJam sterft.

2 Ende de Menichte en hadde gheen wa
ter ende vergaderden hen teghen Mosen
ende Aaron.
3 c Ende het Volck twistede met Mosen/ c Exod.17.2
ende sprack. Och/ dat wy vergaen waren/
d doe onse broeders verginghen voor den d Nu.16.31.
Heere.
4 e Waerom hebt ghyliedē de Menichte e Exo.17.3.
des Heeren inde Woestyne gebracht, dat
wy hier steruen met onse Vee?
5 Eñ waerom hebt ghy ons wt Egypten
ghelevdt/ aen desen quaden hoeck/ daermē
niet saeyen en can/ daer noch Vygē/ noch
Wijnstoecken/ noch Granaetappelen en
zijn/ ende daer toe en isser gheen water te
drincken?

f † Anders/ Strijts/ ofte Ghetuyghenisse.

6 Mosis ende Aaron ghinghen van der g Exo.17.6.
Menichte tot der Deure der Hutten des h Psalm.78
f † Bescheydts/ ende vielen op haer aen- 15.20.
ghesichte, ende de Heerlickheydt des Hee-
ren verscheen hen.

Hier vlietet veel waters wt dē Rotzsteen.

7 Eñ de Heere sprac met Mosen/ eñ seyde:
8 g Neemt den Staf/ ende vergadert de
Menichte/ ghy ende v broeder Aaron/ en- i Deut.32.51
de spreeckt met den Rotzsteen voor haren Psal.78.20.
oogen/ die sal zijn water geuen: h also sult ende 105.41.
ghy hen water wt dē Rotzstēē doē hebbē/ ende 106.32
eñ de Menichte drencken ende haer Vee. Sapi.11.4.
9 Doe nam Moses den Staf voor den 1 Cor.10.4.
Heere/ als hy hem gheboden hadde.

k Eenmael hadde hy moetē slaen
l Nu.27.14. Deut.1.37. ende 31.2.
m Rēmerct/ Twijfelen is ongeloue eñ sonde: ende is hier een mysterie dat het volc des Wets door zijnen Leeraer niet en cā salich worden/ eñ dat om de tyt Christi de ongeloouighe Mosen/ dat is/ het ongheloouich volc valt.

10 Ende Mosis ende Aaron vergaderden
de Menichte voor den Rotzsteen/ ende
sprack tot hen: Hoort ghy Onghehoorsa-
me: i sullen wy v oock water brengen wt
desen Rotzsteen?
11 Ende Moses hief zijn handt op/ ende
sloech den Rotzsteen met den staf k twee-
mael: doe ghinck daer veel waters wt/ soo
dat de Menichte dranck/ ende haer Vee.
12 De Heere dan noch sprack tot Mosen/
ende Aaron: l Waerom dat ghyliedē aen
my m niet gheloofft en hebt/ dat ghy my
gheheylicht voor den kinderen Israels/ en
sult ghy dese Menichte niet in het Landt
brenghen/ dat ick hen gheuen sal.
13 n Dat is het Twistwater/ daer de kin-
deren Israels met den Heere ouer twiste-
den ende hy gheheylicht werdt aen hen.
14 o Eñ Moses sandt Bootschap wt Ka-
des/ tot den Coninck der Edomiteren: Al-
so laet v p uwe broeder Israel seggē: Ghy
weet alle de moeyte die ons geschiedt is/
15 Dat onse Vaders af in Egypten getro-
gen zijn/ q eñ wy langen tijdt in Egypten
ghewoont hebben: ende de Egyptenaers
handeldē ons ende onse Vaders qualick. n Exo.17.7.
16 Ende wy schreyden tot den Heere/ die o Iudi.11.17
heeft onse stemme verhoordt/ ende eenen p Gen.15.13
Engel ghesonden/ ende ons wt Egypten q Gen.46.6
ghelevdt: r ende siet/ wy zijn tot Kades/ r Deut.2.3.
inder stadt/ aen uwe Landtpalen. s Nu.21.22.
17 s Laet ons door v Landt trecken: wy en 1 Machab.
willen niet door de Ackers/ noch Wyn- 5.48.
berghen/

berghen gaen / noch gheen water wt den
bornputten drincken: de Landtstrate willen wy trecken/ noch ter rechter/ noch ter
slincker handt wycken / tot dat wy door
uwe Landtpalen comen.
t Ezech.35.5 18 t De Edomiters daer entegen spraken
Obad.10 tot hē: Ghy en sult niet door my treckē/ of
De Edomi- ick wil v met den sweerde tegen trecken.
miters wil- 19 De kinderen Israels spraken tot hem:
len Israel u Wy willen op de gebaende strate treckē:
door haer eñ so wy wo waters drinckē/ wy eñ onse
Landt met Vee/ so willen wy dat betalen/ wy en wil-
treckē laet. len niet dan slechts te voete door treckē.
u Deut.2.26 20 Hy daer enteghen sprack: Ghy en sult
x Exod.17.8 niet door trecken. x Ende de Edomiters
Van Kades togen wt/ hen tegen/ met machtigē volcke
reysen de ende stercker handt.
kinderē Is- 21 y Also weygerdē de Edomiters/ Israel
raels te Hor te vergunnē door hare palē in te trecken:
daer sterft ende Israel weeck van hen.
Aaron. 22 Eñ de kinderen Israels braken op van
y Deu.1.7.28 Kades/ z ende quamen met der gantscher
z Nu.33.37 menichte tot Hor aen het Geberchte.
23 Ende de Heere sprack met Mose ende
Aaron / te Hor aen het Gheberchte/ aen
de palen des Landts der Edomiters / eñ
seyde:
24 Laet hem Aaron vergaderen tot synen
volcke / want hy en sal niet in het Landt
comen dat ick den kinderen Israels ghe-
gheven hebbe/ daerom dat ghylieden mij-
nen monde ongehoorsaem gweest zyt/ by
den twistwater.
a Nu.33.38. 25 a Neemt van Aaron/ ende synen Sone
Deut.32.50 Eleasar/ ende leydtse op Hor in het Ghe-
berchte:
b Exo.29.29 26 b Ende treckt Aaron syne Cleederē wt/
eñ treckt se Eleasar aen synen Sone: ende
Aaron sal hem aldaer vergaderē eñ stervē.
27 Doe dede Moses/ als hem de Heere ge-
boden hadde / eñ clommen op Hor in het
geberchte/ voor der gantscher Menichte.
28 Ende Moses tooch Aaron syne Clee-
deren wt/ ende tooch se Eleasar aen synen
c Deut.10.6 Sone: c ende Aaron starf aldaer boven op
ende 32.50 den Berch: Moses dan eñ Eleasar clom-
Aarons men af vanden Berghe.
doodt. 29 Ende doe de gātsche menichte sach/ dat
Aaron weech was/ d beweenden sy hem
d Deu.34.8 dertich dagē/ het gantsche huys Israels.

Dat xxi. Capittel.

1. Vanden stryde Israels eñ Arad des Cananiters/ 5. van het murmureren des volcx/ eñ harer straffe met den Slanghen/ 8. Item vander Metalen Slanghe/ ten teecken opgerichtet/ 10. Het volck treckt voorder eñ voorder. 21. Israel sent tot Sihon/ der Amoriten Coninck / eñ die weygert haer door syn Landtpalen te trecken/ 23. streit hem hefftich met alle synen volcke ten stryde tegen hen: 24. So slaet hem Israel/ eñ neemt syn Landt in / 32. Moses sendt Verspieders na Jaeser/ 34. Og de Coninck te Basan wordt oock ghesla-ghen / ende syn Landt ende Lieden in-ghenomen.

Arad der 1 ENde doe de Cananiter/ de a Coninck
Cananiter Arad/ die tegent Zuydē woont/ hoor-
Coninck. de, dat Israel in quam door den wech
a Nu.33.40 der Verspieders/ streedt hy tegen Israel/
eñ voerde sommige ghevangen.
2 Doe beloofde Israel den Heere een Be-
lofte/ eñ sprack: Wanneer ghy dit Volck
onder myne handt gheeft / so wil ick hare
Steden verbannen.
3 Ende de Heere verhoorde de stemme Is-
raels/ eñ gaf hen de Cananiters/ eñ sy ver-
bandense met hare stedē/ b ende hieten de b Iud.1.17
Steden c Harma. c Harma
4 d Doe togē sy van Hor aen het geberch- heet een Ba
te/ op dē wech tot de e Schelfzee/ dat sy of Ver-
om der Edomiters Landt henen toghen/ bloeckfel.
ende het Volck wert verdrietelick op den d Deu.2.1.
weghe/ e Anders/
5 Ende sprack tegen Godt ende Mosen: Rietzee/ of/
f Waerom hebdy ons wt Egyptē geleyt/ roode Zee.
dat wy sterven in de Woestyne: Wāt hier f Nu.11.20.
en is gheen broodt noch water/ ende onse Murmure-
ziele walget over dese loose spyse. rē des volcx
6 g Doe sandt de Heere vierige Slangen g 1.Cor.10.9
onder het volck/ die beten het volck/ dat Vyerighe
daer een groot volck in Israel starf. Slanghen.
7 Doe quamen sy tot Mosen/ eñ sprakē: h Exod.8.8
Wy hebben gesondicht/ dat wy tegen den i† An. een
Heere eñ tegen v gesproken hebbē: h bidt eenen hoo-
den Heere/ dat hy de Slanghen van ons gen stock of
neme. Moses badt voor het volck. staeck.
8 Doe sprac de Heere tot Mosen: Maeckt De Meta-
v een Metalen Slange/ eñ richtse i† tot len Slan-
een teecken op: Wie gebeten is/ eñ sietse ghe beteec-
aen/ die sal genesen. kēt Christū.
9 Doe maeckte Moses een Metalen k Ioā.3.14
Slange/ eñ richtedese op tot een teecken: l Nu.33.43.
eñ wanneer yemanden een slange beet/ so Reyse d kin
sach hy de Metalen Slange aen/ eñ bleef derē Israel.
levendich: m Arnon
10 l Ende de kinderen Israels toghen wt/ deselve hoo
eñ legerden hen in Oboth. ge rotzsteen
11 Ende van Oboth togen sy wt/ eñ leger- die in Besu-
den hē in Iim/ aen het geberchte Abarim pha dat is
inder Woestyne tegen Moab over/ tegen hooch in de
den opganck der Sonnen. wolcken/
12 Van daer togen sy/ eñ legerden hen aen winden/ eñ
de Beke Sared. wederstaet:
13 Van daer togen sy/ eñ legerden hen op onder vlietē
dese zyde aen m Arnon/ welcke is inde di bekē/ eñ
woestyne eñ reyckt daer wt van de Lant hy streckt hē
palen der Amoriters: want Arnon is aen deselve
de Landtpale Moab/ tusschen Moab en- syne Beken
de der Amoriters. te Ar.
14 Daer wt spreeckt men inden Boeck vā n Iud.11.18
den Strijden des Heeren: o† het Waheb o† And. dat
in Supha/ eñ de Beken aen Arnon. hy ghedaen
15 Ende de springader der Beke/ welcke heeft inde
reyckt tot aen de Stadt Ar/ eñ levet haer/ Rietzee/ eñ
ende is de Landtpale Moab: inden bekē
16 Ende van daer p† togen sy tot dē Born- Arnon: Eñ
put. Dat is de Bornput daer de Heere de goten der
tot Mosen van seyde. Vergadert het volc bekē/ die hē
ick wil hen Water geven. ter woonin
17 Doe sanck Israel dit Liedt/ q† eñ songē ge Ar henē
een om den anderen over den Bornput. streckē of
18 Dat is de Bornput/ die de Vorsten ge- buygen/ eñ
graven hebben: De Edele inden Volcke lenē hē aen
hebbense ghegraven/ door den Leeraer eñ de Landtpa
hare r Staven: eñ van deser woestyne to- le Moab.
gen sy na Mathana: p† Anders/
19 Ende van Mathana tot Nahaliel: eñ buycht sy
van Nahaliel na Bamoth: haer ire Be-
20 Ende van Bamoth in het Dal/ dat in- ke/ oft born
den Velde Moab leyt/ tot den hooghen put daer
Berge Pisga/ die tegen de Woestyne siet. et cet.
21 s Eñ Israel sandt boden tot Sihon den q An. Sÿcht
Coninck der Amoriten/ eñ liet hem seggē: op ghi heer/
22 t Laet my door v Landt trecken: wy en singet hem
willen niet wycken in de Ackers noch in een d' of/ na
de Wyngaerden/ willen oock des bornput dē anderen.
waters niet drincken: de Lantstrate willen r Staven/
wy trecken/ tot dat wy door uwe Landt- mogē hier
palen comen. heeten de
23 u Doch Sihon en oorloofde den kinde- Vorstē selfs
ren Israels den tocht niet door syne Lāt- also in Esa-
palen/ maer vergaderde alle syn volck/ eñ ia de Co-
tooch wt/ Israel tegen/ inde Woestyne: *.*
ende als hy tot Jahza quam/ streedt hy leest voort/
teghen Israel. op de navol

. ninck in Egypten een staf heet: daerõ datsy het volck re geerden als een Herder dat bee met synẽ staf.
r Deu.2.25 ende 20.10 Jud.11.19
t Nu.20.19 u Deu.2.29 ende 29.7
Sihon.

24 r Maer Israel sloech hem met de scherp
te des Sweerdes/ eñ nam syn lant in/ võ
Arnon aen/ tot aenden Jabok eñ tot aen
den kinderẽ Ammon: p want de lantpa-
len der kinderen Ammon waren vaste.
25 Also nam Israel alle dese stedẽ/ eñ woon
de in allen Stedẽ der Amoriters/ tot Hes-
bon eñ in allen haren z Dorperen.
26 Wãt Hesbon de stadt was Sihons des
Coninck der Amoriters/ eñ hy haddeat te
vooren met den Coninck der Moabiters
ghestreden/ eñ hem alle syn landt afghe-
wonnen/ tot Arnon toe.
27 Daer wt spreecktmen in de ghemeyne
Spreucke: Coemt tot Hesbon/ datmen de
stadt Sihon bouwe eñ oprichte.
28 Want vyer is wt Hesbon gevaren/ een
vlamme vander Stadt Sihon/ die heeft
verslonden Ar der Moabiten eñ de Bor-
gers der Hoochte Arnon.

x Deut.1.4 ende 2.32 ende 31.4 Josue 24.8 Amos 2.9 Psal.135.11.
p Deu.2.19. 36.
Israel neẽt Sihons lãt ten eersten.
z Dat is/ Dorpen eñ Vlecken rondtom de stadt ligghende.
a† An. met den voorighen Coninck etc.
b Judi.11.12 3.Reg.11.7.
c Gen.15.16
d Deu.3.1. ende 29.7
Og de Coninck te Basã wort geslagen.
e Psa.134.11

29 Wee v Moab ghy volck v Camos zijt
verlorẽ: men heeft syne soonen inde vlucht
geslagen/ eñ syne dochteren gevangẽ ge-
voert: Sihon dẽ Coninck der Amoriters.
30 Hare Heerlicheyt is te niete geworden/
van Hesvan tot Dibon toe/ sy is verstoort
tot Nopha toe/ die daer reyct tot Medba.
31 c Also woonde Israel in het landt der
Amoriters.
32 Ende Moses sandt wt verspieders na
Jaheser/ eñ wonnen hare dochteren/ ende
namen de Amoriters in/ die daer in warẽ.
33 d Ende keerdẽ hen/ eñ togen opwaerts/
des weechs tot Basan: doe tooch wt hen
tegen/ Og de Coninck te Basan/ met alle
synen volcke/ te stryden in Edrei.
34 Ende de Heere sprac tot Mosen/ Vreest
v niet voor hem/ want ick hebbe hem in
uwe handt gegeven/ met lant eñ Lieden:
e eñ sult met hem doen/ als ghy met Si-
hon den Coninck der Amoriters ghedaen
hebt/ die tot Hesbon woonden.
35 Ende sy sloegen hem eñ syne soonen/ eñ
alle syn Volck/ tot dat daer niemãt over-
bleef/ ende namen het landt in.

Dat xxij. Capittel.

1. Balack vertzaecht voor Israel sendet bodẽ na Bileam/ het volck te vervloeckẽ/ 9. Die weygert hem dies/ wtverbodt des Heeren: 15. Eñ so hy andermael met heerlicke Vorsten eñ grooter toeseggingen gesendet werdt/ 19. ende nu hoort hy soude gaen/ 21. maeckt hy hem op teghen des Heeren wille/ ende crycht wederstandt van desselven Engel/ 23. wordt van syner Ezelinne/ 31. eñ vanden Engel ghestraft/ 36 ende van Balack na der bescheldinge/ heerlicken opgenomen.

Balack Coninck der Moabiter.

1 DAer na toghen de kinderen Israels:
ende legerden hen in het velt Moab/
op de ander zyde vãde Jordane te-
ghen Jericho.

a Josu.24.9

2 a Ende doe Balack de sone Zipor sach/
alles wat Israel gedaen hadde den Amo-
riteren:
3 Ende dat hen de Moabiters seer vrees-
den voor dẽ Volcke/ dat so groot was/ eñ
dat den Moabiteren grouwelde voor dẽ
kinderen Israels/

Balack sendet tot Bileam.
b Nu.23.7. Josue 24.9
c 2.Pet.2.15 Jude 11
d Dit seydt Petrus wt Bosor. 2.Pet.2.15.

4 Ende sprakẽ tot den Oudtsten der Mi-
dianiters: Nu sal desen Hoop opknagen/
wat rondtom ons is/ als een Osse cruydt
op den velde opknaecht. Balack dan/ de
sone Zipor/ was tot dier tijt Coninck der
Moabiters.
5 b Ende hy sandt bodẽ wt tot c Bileam
d den sone Beor/ tot Pethor/ die woonde
aẽ het water indẽ lande der kinderẽ syns
volcx/ dat sy hem eyscheden/ ende liet hem
seggẽ: Siet/ daer is een Volck wt Egyp-
ten getogen/ dat bedeckt het aensichte der
Aerden/ ende leyt tegen my.
6 So coemt nu/ ende vervloeckt my dat
Volck/ want het is my te machtich: of ick
het slaen conde/ eñ wt den lande verdry-
ven: want ick weet/ dat/ wien ghy segent/
die is ghesegent/ eñ wien ghy vervloeckt/
die is vervloeckt.
7 Eñ de Oudtsten der Moabiters gingen
wech met den Oudtsten der Midianiters
eñ hadden het loon des Waersegghers in
haren handẽ/ ende gingen tot Bileam in/ Bileam.
ende seyden hem de woorden Balack.
8 Ende hy sprack tot hen: Blijft hier over
nacht/ so wil ick v lieden weder seggẽ/ als
my de Heere seggen sal. Also bleven de
Vorsten der Moabiters by Bileam.
9 Ende God quam tot Bileam eñ sprack:
Wie zijn de lieden die by v zijn?
10 Bileam sprack tot Gode: Balack de Bileam spreect met Gode.
sone Zipor der Moabiten Coninck heeft
tot my gesonden:
11 Siet een Volck is wt Egypten getogẽ/
eñ bedeckt het aensicht der aerdẽ: so coemt
nu/ eñ vervloeckt hen/ of ick met hen stry-
den conde/ eñ hen verdryven.
12 God daer entegen sprack tot Bileam:
Gaet niet henen/ vervloeckt dat volck oock
niet/ want het is gesegent.
13 Doe stont Bileam des morgens op/ eñ
sprack tot den Vorsten Balack: Gaet he-
nen in uwe landt/ want de Heere wilt niet
gehengen dat ick met v trecke.
14 Eñ de Vorsten der Moabiters maectẽ
hen op/ quamen tot Balack/ eñ spraken:
Bileam weygert hem met ons te trecken.
15 Doe sant Balack noch grooter eñ heer-
licker Vorsten henen/ dan die waren.
16 Doe die tot Bileam quamẽ/ spraken sy
tot hẽ: Also laet v Balack de sone Zipor
seggen: Lieve/ en weygert v niet tot my
te trecken.
17 Want ick wil v hooch eeren/ eñ wat ghy
my segt/ dat wil ick doen: Lieve/ coemt/ eñ
vervloeckt my dit Volck.
18 Bileam antwoorde/ ende sprack tot den e Nume.24 13.
knechtẽ Balack: e Wãneer my Balac syn
huys vol silvers eñ gouts gave/ so conde
ick doch niet overtreden/ het woordt des
Heerẽ myns Gods cleyn ofte groot te doẽ.
19 So blijft ghy lieden doch oock nu hier
desen nacht/ dat ick f ervare/ wat de Heere f Oft/ ghewaer worde.
voorder met my spreken sal.
20 Doe quam God des nachts tot Bileã/
ende sprack tot hem: Zyn de mannen ge-
comen v te eyschen/ so maeckt v op/ ende
treckt met hen/ doch wat ick v seggen sal/
sult ghy doen.
21 Doe stondt Bileam des morghens op/
eñ sadelde syne Ezelinne/ ende tooch met Vander Ezelinnen Bileams.
den Vorsten der Moabiters.
22 Doch de toorn Gods vergrimde/ dat hy
henen tooch: ende de Enghel des Heeren
tradt indẽ wech/ dat hi hem wederstonde:
ende hy reedt op syne Ezelinne/ eñ twee
Jongheers waren met hem.
23 Ende de Ezelinne sach den Enghel des
Heeren inden weghe staen/ ende een bloot
sweerdt in syner handt: ende de Ezelinne
weeck wt den wege/ eñ ginck op dẽ velde:
Bileã sloechse/ dat sy indẽ wech soude gaẽ
24 Doe tradt de Enghel des Heeren inden
wech/ by den Wijnbergen/ daer op beydẽ
zyden wanden waren.
25 Ende doe de Ezelinne den Enghel des
Heeren sach/ dranck sy hem aen de wandt
eñ clemde Bileam dẽ voet aen de wandt/
ende hy sloechse noch meer.

Doe

26 Doe ginck de Enghel des Heeren voor-
der/ ende tradt aen een enge plaetse/ daer
gheenen wech en was tewijcken/ noch ter
rechter noch ter slincker handt.
27 Eñ doe de Ezellinne dē Engel des Hee-
ren sach/ viel sy op hare knyen onder Bi-
leam: doe vergrimde den toorn Bileam/
eñ sloech de Ezellinne met den stock.
28 g Doe dede de Heere der Ezellinnē den
mont op/ eñ sprack tot Bileam: Wat heb
ick v gedaen/ dat ghy my gheslagen hebt
nu driemael?
29 Bileam sprack tot der Ezellinnen: Dat
ghy my bespot hebt: Och dat ick nu een
sweerdt in de handt hadde/ ick woude v
verworgen.
30 De Ezellinne sprac tot Bileam: Ben ick
niet v Ezellinne/ daer ghy op geredē hebt
tot uwer tijt/ tot op desen dach? hebbe ick
v oock opt so gedaen? Hy sprac: Neen.
31 Doe opende de Heere Bileam de oogē/
dat hy den Engel des Heeren sach inden
wech staen/ eñ een bloot Sweert in syner
handt/ ende neychde/ eñ buckte hem met
synen aengesichte.
32 Ende de Enghel des Heeren sprack tot
hem: Waerom hebt ghy v Ezellinne ghe-
slagē nu driemael? siet/ ick ben wtgegaen/
op dat ick v wederstae/ want de wech is
voor my verkeert.
33 Ende de Ezellinne heeft my ghesien/ eñ
my driemael geweken: sus so sy niet voor
my gewekē en hadde/ so woude ick v oock
nu verworcht/ eñ de Ezellinne levendich
behouden hebben.
34 Doe sprack Bileam tot den Enghel des
Heeren: Ick hebbe ghesondicht/ want ick
en hebt niet geweten/ dat ghy my teghen
stondet inden wech: ende nu/ so het v niet
en behaecht/ so wil ick wederom keeren.
35 De Engel des Heeren sprack tot hem:
Treckt henen met dē Mannen/ doch niet
anders/ sonder wat ick v seggen sal/ sult dy
spreken: also tooch Bileam met den Vor-
sten Balach henen.
36 Doe Balach hoorde dat Bileam quam/
tooch hy wt hem teghen/ inde Stadt der
Moabiten/ die daer leyt aen de palen Ar-
non/ welck is aen de wterste palen/
37 Eñ sprack tot hem: Hebbe ick niet tot
v gesonden eñ v laten eysschē? waerom en
zijt ghy dan niet tot my gecomē? Meyn-
dy/ ick en conde v niet eeren?
38 Bileam antwoorde hem: Siet/ ick ben
tot v gecomē/ h doch hoe can ick wat an-
ders spreken/ als dat my God indē mont
gheeft/ dat moet ick spreken.
39 Also tooch Bileam met Balach/ eñ qua
men in de Stadt Straten.
40 Ende Balach offerde Runderen eñ scha
pen/ ende sandt na Bileam/ ende nae den
Vorsten die by hem waren.
41 Ende des morgens nam Balach Bile-
am/ eñ voerde hem op de hoochte Baals/
dat hy van daer sien conde tot aen t eynde
des Volcx.

Bileams Ezellinne spreect.
g 2 Petri 2. 16.
h Numeri 23. 12.
Luth. Cap. 23.
Kercken Baal.
a Ofte/ ymmers.
b hier liecht Bileā/ wāt de Heere hadde hem teede voor henē gesept dat hy niet en soude vloecken: maer hy gaet tot sijnen Toove-narem onder des Heeren Naem.
Num. 23. 16 ende 24. 1.

Dat XXIII. Capittel.

1. Bileam na bouwen seven Altaren/ met bestemden Offer daer op/ bestaet hem Israel te vervloeckē: 4. ende so hem God syn woordt inden mondt leyt/ 7. moet hy segen voor vloeck spreken/ 11. Balach daer over ontrust/ 13. voert hem aen een ander plaetse/ laet andermael altarē met offeren toerichtē als voor/ 18. ende hoort weder-om Segen voor Vloecken/ 25. Wat ver-driet hem/ voert hem op de hoochte Peor/ ende laet derdemael Altaren toerichten/ als voor.

1 Ende Bileam sprack tot Balach: Bou
wet my hier seven Altarē/ eñ besorcht
my hier seven Ossen eñ Rammen.
2 Balach dede als hem Bileam seyde/ eñ
beyde Balach eñ Bileam offerden a telc-
ken op eenen Altaer eenē Osse ende eenen
Ram.
3 Ende Bileam sprac tot Balach: Treedet
by v Brantoffer/ b ick wil henen gaen/ of
my misschien de Heere gemoettede/ dat ick
v segge: wat hy my cont doet: eñ ghinck
henen c haestelick/
4 Ende God ghemoettede Bileam: eñ hy
sprac tot hem: Seven Altaren heb ick toe-
gerichtet/ eñ telcken op eenen Altaer/ eenē
Osse eñ eenen Ramme.
5 De Heere daer enteghen gaf dat woordt
Bileam inden mondt/ eñ sprack: Gaet we-
der henen tot Balach/ eñ spreeckt also.
6 Ende doe hy weder tot hem quam: Siet
doe stondt hy by synen Brandtoffer/ met
tsamen allen Vorsten der Moabiters.
7 Doe hief hy aen syne d Spreucke/ ende
seyde: Wt Syrien heeft my Balach der
der Moabiter Coninck halen laten/ van
het geberchte tegen den opganck: Coemt/
vervloeckt my Jacob/ Coēt schelder Israel.
8 Wien sal ick vervloecken/ dien God niet
en vervloeckt? Wien sal ick schelden/ dien
de Heere niet en schelder?
9 Want vander hoochte der e steenrotzen
sie ick hem wel/ eñ vanden cleynen bergen
aensie ick hem: siet/ dat Volck sal alleen
woonen/ eñ niet onder de Heydenen ghe-
rekent worden.
10 Wie can tellen het stof Jacobs/ eñ het
getal des vierdē deels Israels? Myn ziele
moet sterven den doodt der Rechtveerdi-
gen/ eñ myn eynde worde als deser eynde.
11 Doe sprack Balach tot Bileam: Wat
doet ghy nu by my? Ick hebbe v halen la-
ten te vervloecken myne Vyanden/ eñ siet
ghy segenise.
12 Hy antwoorde/ eñ sprack: f Moet ick
dat niet houden ende spreken/ dat my de
Heere inden mondt gheeft?
13 Balach sprac tot hem/ Coemt doch met
my aen een ander plaetse/ vā welcker ghy
syn eynde siet/ eñ doch niet gātsch en siet/
ende vervloeckt my hen aldaer.
14 Eñ hy voerde hem op een g t vrije pleyn/
op de hoochte Pisga/ ende bouwede seven
Altaren/ eñ offerde telcken op eenen Al-
taer eenen Osse/ eñ eenen Ram/
15 Ende sprack tot Balach: Treedt also by
v Brandtoffer/ ick wil daer wachten.
16 Eñ de Heere gemoettede Bileam/ eñ gaf
hem dat woordt in synen mont/ eñ sprac/
Gaet weder tot Balach/ eñ spreeckt also.
17 Ende doe hy weder tot hem quam/ siet/
doe stont hy by synen brandtoffer/ met dē
Vorstē der Moabiters. Eñ Balach sprac
tot hem/ Wat heeft de Heere v geseyt?
18 Ende hy hief aen syne spreucke/ eñ sey-
de/ Staet op Balach ende hoort/ vaet ter
oren wat ick v segge/ ghy sone Zipor.
19 h God is niet een i mensche/ dat hy lie-
ge/ noch eens menschē kint/ dat hem yet-
wat berouwe: Soude hy yetwat seggen
eñ niet doen? soude hy yet wat spreken/ eñ
niet houden?
20 Siet/ te segenen ben ick hier ghebracht/
k ick segene/ eñ cans niet gekeeren.
21 Men siet geen l moeyte in Jacob/ ende
gheen arbeyt in Israel: de Heere syn God
is by hem/ eñ het m Trompetten des Co-
nincx onder hem.
22 n God heeft se wt Egypten ghelept/ syn
vromoedicheyt is/ als eens Eenhoorens.

c Anders/ op de hoochte.
d Anders/ alleen.
d Spreucke heet hier/ Oracula/ dat is/ sulcke woordē die hy niet van hemselven spreeckt/ maer die hē Godt int en mondt gaf: als wāreer een Godloose dē Texte des woorts Godts spreeckt/ dat tegē hemselven eñ den synen is.
e Num. 22. 5 Bileam seghent het volc Godes teghen Balacks wille.
f Nu. 22. 38.
g t Anders/ schoonplaetsē. Pisga.
h 1. Cor. 1. 9
i De menschē liegē eñ moetē oock onderwijlē feylē/ dat sy niet houden connē/ wāt sy zijn selfs haers levens ongewis.
k t And. hy seghent.
l moeyte eñ arbeyt heet de Schrift/ Afgoderie/ oft valschē Godsdienst eñ wat buyten dē gheloove ghe-schiet. psal. 10. 7.
m trōpettē/ dat is/ de lieflicke trompettē Godts haers Conincx/ die se te makē bevolē hadde/ daer ō spoot onghwinlic waer inden strijt. mach oock wel heeten t woort Gods/ dat in desē volcke louter eñ openbaer geleert wert.
And. geselschap/ oft vrientschap.
n Nu. 24. 8.

23 Want daer is geen Toouenaer in Ja-
cob/ ende gheen Waerseggher in Israel:
Tot syner tydt salmen van Jacob seggen
ende van Israel/ welcker Wonderwercks
Godt doet.
24 Siet/dat Volck sal opstaen als een ion-
ghe Leeuwe / ende sal hem verheffen als
eenen Leeuwe: het sal hem niet legghen/
tot dat het den roof verslinde/ en het bloet
der verslagenen drincke.
25 Doe sprack Balack tot Bileam: Ghy
sult hem noch vloecken noch segenen.
26 Bileam antwoorde/ en sprack tot Ba-
lack: Hebbe ick v niet ghesept: Alles wat
de Heere spreken sal/ sal ick doen.
27 Balack sprac tot hem: Coemt doch/ick
wil v aen een ander plaetse brengē/ of het
misschien Gode beuiel / dat ghy se my al-
daer veruloecket.
28 Ende hy voerde hem op de hoochte des
Berchs Peor, welcke tegen de Woestyne
siet. — Peor.
29 Ende Bileam sprack tot Balack: Bou-
wet my hier seuen Altaren/ en beschict my
seuen Ossen/ en seuen Rammen.
30 Balack dede als Bileam seyde/ en offer-
de telcken op eenen Altaer/ eenen Osse, en
eenen Ram.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Bileam moet synes ondancks Israel
seghenen / 10. ende so hem Balack met
toorne en ongheeert na huys sendet / 14.
prophetëert hy vander gheluckfalichept
des Rijcx Israels en der toecoemste Mes-
siah: 10. Item vanden Amalekiteren/ 21.
Keniteren/ 24. ende Romeynen/ en haren
ondergancк.

1 DOe nu Bileam sach/ dat het dē Heere
beuiel/ dat hy Israel seghende/ ginck
hy niet henen/ als voormaels/ na de
toouenaers, maer richtede syn aengesicht
stracx tot der Woestyne/
2 Hief syne oogen op/ en sach Israel/a hoe
sy lagen na haren stammen, ende de Geest
Gods quam op hem.
3 b Ende hy hief aen syne Spreuke/ende
seyde: Het sept Bileam de sone Beor/ het
sept de man dien de oogen c† geopent zyn.
4 Het sept de Hoorder Godlicker sprake/
die des Almachtigen openbaringhe siet/
dien de oogen geopent worden / wanneer
hy neder d† knielt.
5 Hoe fyn zyn uwe e Hutten/ Jacob/ ende
uwe Wooningen/ Israel:
6 Ghelijck als daer de Beken wtbreyden/
als de Houen aen de wateren / als de f†
Hutten die de Heere plantet/ als de Cede-
ren aen het water.
7 Daer sal water wt synē Emmer vloeyen/
ende syn zaet sal een groot Water wordē:
syn Coninck sal hooger wordē dā g Agag/
ende syn Rijcke sal hem verheffen.
8 h Godt heeft hem wt Egypten ghelept:
syn vrymoedicheydt is als eens Eenhoo-
rens : i Hy sal de Heydenen syne Veruol-
gers verslinden / ende haer ghebeenten
verbreken/ende met synen pylen in stuc-
ken schieten.
9 k Hy heeft hem neder ghelept als eenen
Leeuwe/ en als een l† ionck Leeuwe / wie
wil hem tegē hem verheffen? Ghesegent
zy/ die v seghent : ende veruloecket / die v
vloecket.
10 Doe vergrimde Balack in toorne tegē
Bileam/ ende sloech de handen tesamen/
en sprack tot hem: Ick hebbe v geeyscht/
dat ghy mynen Vyanden vloecken sou-
det/ ende siet/ ghy hebtse nu drymael
ghesegent.
11 Ende nu / maeckt v aen v plaetse: ick
dachte / ick wilde v eeren/ doch de Heere
heeft v de eere gheweert.
12 Bileam antwoorde hem: Hebbe ick niet
oock uwen Boden gesept/ die ghy tot my
sandt / ende gesproken:
13 m Wanneer my Balack syn huys vol sil-
uers en gouts gaue/ so en conde ick doch
voor des Heerē woort niet voorby/ quaet
ofte goet te doen nae mijn herte / maer
wat de Heere spreken sal/ dat sal ick oock
spreken? — m Nu.22.18
14 Ende nu siet / wanneer ick tot mynen
volcke trecke/ so coemt so wil ick v n ra-
den/ wat dit volck uwen volcke doen sal/
ter laetster tydt. — n Apo.2.14
15 o Ende hy hief aen syne Spreucke/ en-
de seyde: Het sept Bileam de sone Beor/
het sepdt de man/ dien de oogen gheopent
zijn: — o Num.24.3
16 Het sept de Hoorder Godlicker reden/
ende die de kennisse heeft des Hoochsten/
die de openbaringe des Almachtigē siet/
ende dien de oogen geopent wordē/ wan-
neer hy neder knielt.
17 Ick sal hem sien doch als nu niet / Ick
sal hem aenschouwen/ doch niet harde by:
p een Sterre sal wt Jacob opgaen/ ende
een Scepter wt Israel op comen/ q ende
sal r verslaen de Vorsten der Moabiten/
en verstooren alle kinderen Seth.
18 s Edom sal hy innemen/ en Seir sal synē
vyanden onderworpē zijn: ende Israel sal
ouerwinninge hebben.
19 Wt Jacob sal den Heerschapper comē/
ende ombrenghen wat daer ouer is van
den Steden.
20 Ende doe hy de Amalekiten sach / hief
hy aen syne Spreucke en seyde: t Amalec
de Eerste onder den Heydenen / doch ten
laetsten suldy gantsch ommecomen.
21 Ende doe hy sach de Keniteers/ hief hy
aen syn Spreucke/ en sprack: Vast is uwe
woninge / en hebt uwen Nest in eenen
Rotzsteen ghelept.
22 Doch O Kain/ ghy sult verbrandt wor-
den/ wanneer v Assur gheuanghen wech
voeren sal.
23 Ende hief noch eenmael syne Spreuke/
ende sprack: Och/ wie sal leuen/ wanneer
God sulcx doen sal?
24 u Ende Schepen wt x Chitim sullē ver-
derven den Assur ende Eber/ hy dannoch
sal oock ommecomen.
25 Ende Bileam maecte hem op/ en tooch
henen/ ende quam weder aen syn plaetse:
ende Balack tooch synen wech.

Dat xxv. Capittel.

1. So het volck hoereert met den Mo-
abitischen Vrouwen / ende hanghet aen
den Baal Peor / 4. hiet de Heere alle O-
uersten inde Sonne hangen/ en den schul-
digen gemeynen man verworgen/ 6. Den
Pinehas/ na eernstlicker straffe der onbe-
schaemder Hoererye Cimri en Casbi/ 12.
gheeft hy een verbondt van eeuwighen
Priesterdome / 16. Ende hiet de Midi-
aniten ommebrengen.

1 ENde a Israel woonde in Sittim: en
het volck hief aen te hoereeren met den
dochteren der Moabiteren
2 b Welcke noodeden het volck ten Offer
haerder Goden: ende het volck at/ en badt
hare Goden aen:
3 Ende Israel hinck hem aen den Baal
Peor/

Hier wt merckt men dat Bileam te voren altyt zy tot toouerie ge gaen/ onder Godes naem: maer de Heere is hem altijdt bejegēt/ en heeft de toouerye gehin dert/ dat hy heeft moeten het rechte woordt Godes vatē/ in de stede der Toouerye.
a Nu.1.2.3
b Nu.24.15.
c† And. verdonckert.
d† An. valt ofte slaept.
e Jer.30.18
f† an. Aloes boomen.
g 1.Sa.15.8
h Nu.23.22
i Nu.23.24.
k Gen.44.9
l† Anders/ Leeuwinne

p Mat.2.2
q 2.Sa.8.2
r Of ver-pletteren.
s Gen.25.22
2 Sam.8.14
t Amaleck was de eerste onder de Heydenen/ die de kinderen Israels aenvochten/ maer door Saul tons/ verbracht oft wtgheroept. Exod.17.8
1 Sam.15.7
u Dan.11.30
x Chitim/ zijn die wt Europa. als de groote Alexander ende de Romeynen welcke ooc ten laetsten ondergaen. Ende dese Prophecie bewijst hier dat alle Coninckrijcken op aerden/ het eene na den anderē ondergaen moeten beneuen den volcke Israels / welc eeuwich blyft om Christi wille.
a Gen.33.49
b Exo.34.15
Psal.106.28

Peor: doe vergrimde den toorn des Heeren ouer Israel/

c Josua 22. 17. Deu. 4.3.
4 Ende sprack tot Mosē: c Neemt alle Oversten des volcx / ende hangt se dē Heere inde Sonne / op dat den grimmighen toorne des Heeren van Israel gyekeert worde.

d Exo. 32.27
5 Ende Moses sprack totten Richteren Israels: d Een peghelick verworghe syne lieden die hen aenden Baal Peor ghehanghen hebben.

e Deu. 23.17 f Anders. Hutten of Ontuchtenisses g 1. Matha 2.26.54. Psal. 106.30. Pinehas straft ernst lick de onde schaemde hoerreie. h 1 Cor. 10.8 i Syr. 45.28 1 Mac. 2.54
6 e Ende siet / een man wt den kinderen Israels quam/ eñ bracht onder syne broeders eene Medianitinne/ ende liet Moses toesien/ ende de gantsche menichte der kinderen Israels/ die daer weenden voor der deure der Hutten des f f Bescheyts.
7 g Doe dat sach Pinehas de sone Eleasars / des soons Aarons des Priesters/ stondt hy op wt der Menichte/ ende nam een Spiesse in zyn hant/
8 Ende ginck de i Israelitischen manne na/ tot inden Hoerenwinckel/ ende doorstackse beyde/ den Israelitischen man / eñ het Wijf/ door haren buyck: Doe hiel de plaghe op vanden kinderen Israels.
9 h Ende daer werden ghedoot inder plaghe/ vier ende twintich duysent.
10 Ende de Heere sprack met Mose/ ende seyde:

k Of/ vertoornde l Mal. 2.5.
11 i Pinehas de sone Eleasar / des soons Aarons des Priesters / heeft mijne grimmichheydt vanden kinderen Israels ghekeert/ door sijnen k yver om mij/ dat ick in mijnē yver de kinderē Israels niet gantsch en verdelchde.
12 Daeromme segt: Siet/ ick gheue hem mijn l verbont des vreedts/
13 Eñ hy sal hebben/ ende zyn zaet na hem/ het verbont eens eewigen Priesterdoms/ daerom dat hy voor sijnē God geyvert/ eñ de kinderen Israels versoent heeft.

Zimri. Cozbi. m Nu. 31.2. n Anwi lo leu Ca. xxvj. Eñ als de plaghe een eynde hadde/ de sprack de Heere tot etc.
14 De Israelitische man dan/ die verslagen werdt metter Midianitinne/ hiet Simri/ de sone Salu / een Vorst inden huyse des vaders der Simeoniten.
15 Het Midianitische wijf/ dat oock verslagen werr/ hiet Casbi/ een dochter Zur/ die een Vorst was/ eens gheslachts onder den Midianiten.
16 Ende de Heere sprack met Mose/ ende seyde.
17 m Doet dē Midianitē schade/ eñ slaetse:
18 Want sy hebben v lieden schade gedaen met haerer listicheyt/ die sy v gestelt hebben door Peor/ ende door haer suster Casbi/ de dochter des Vorsten der Midianiten / die verslaghen is aen den daghe der plaghe/ om Peors n wille/ ende de plaghe daer na quam.

Summa der kinderen Israels n Exo. 30.12 Num. 1.2 Hier wordē ten anderē mael de kinderen Israels geteldt/ die wijle de andere omcomen zijn inder Woestyne (die te voren waeē geteit nadē woorde des Heeren) so voorhenen inden. 14. ca. p. Rubens kinderen.

Dat xxvj. Capittel.

1. De kinderen Israel worden ten anderen male getelt/ ende men vindt haerder 601730. 52. De Heere heet het Landt door het Lot/ ende na langhe verlheydt eñ weynichheydt wtdeelen. 57. der Leviten summa koemt 23000.

1 E Nde de Heere sprack met Mose ende Eleaser / den sone des Priesters Aaron:
2 a Neemt de summe der gantscher Menichte der kinderen Israels/ van twintich Jaren ende daer bouen/ na haerder vaders huyse/ alle die int Heyr trecken konnen in Israel.
3 Ende Moses sprack met hen/ met tsamē Eleasar den Priester/ inden velde der Moabiten/ aen de Jordane teghen Jericho/

4 Die twintich Jaren oudt warē/ eñ daer bouen/ als de Heere Mosi ghebođen hadde/ ende de kinderen Israels/ die wt Egypten lande ghetoghen waren.

b Gen. 46.9 Exo. 6.12. Para. 5.1.3.
5 b Ruben de eerstgheboren Israels: doch de kinderen Ruben waren: Hanoch / van dien het gheslachte der Hanochiters coemt: Pallu van dien het gheslachte der Palluiters coemt:
6 Hezron/ van dien het gheslachte der Hezroniters coemt: Charmi van dien het gheslachte der Charmiters coemt.
7 Dat zyn de gheslachten van Ruben/ eñ haer getal was. drij ende veertich duysent/ seuen hondert ende dertich.
8 Nu/ de kinderen Pallu waren: Eliab

Nu. 16.2.3
9 Ende de kinderē Eliab / waren: Nemuel ende Dathan ende Abiram: c dat is de Dathan ende Abiram de voornemste in de Menichte die hen tegen Mosē eñ Aaron verhieuen/ in der Rotte Korah/ doe sy tegen den Heere verhieuen/

b Een schrickelick teeckē daer aen sy ghedachten/ eñ hen voor ghelycker sonde hoodē. Simeons kinderen. 1 Par. 4.24
10 Ende de Aerde haren mondt op dede/ eñ verslondtse met Korah/ doe de Rotte sterf/ doe het vyer twee hondert ende vyftich mannen verslinde/ ende werden een b teecken.
11 Maer de kinderē Korah en storuen niet.
12 De kinderē Simeon in harē gheslachten waren/ Nemuel: daer af coemt het geslachte der Nemueliters: Jamin/ daer af coemt het geslachte der Jaminiters: Jachin/ daer het gheslachte der Jachiniters af coemt.
13 Serah/ daer het gheslachte der Serahiters af coemt: Saul/ daer het geslachte der Sauliters af coemt.
14 Dat zyn de gheslachten van Simeon/ twee eñ twintich duysent eñ twee hōdert.

Kinderen Gad.
15 De kinderen Gad in haren gheslachten/ waren: Ziphon/ daer het gheslachte der Ziphoniters af coemt: Haggi/ daer het geslachte der Haggiters af coemt: Suni/ daer het geslachte der Suniters af coemt:
16 Osni/ daer het geslachte der Osniters af coemt: Eri/ daer het geslachte der Eriters af coemt:
17 Arod/ daer het geslachte der Aroditers af coemt: Ariel/ daer het gheslachte der Arieliters af coemt.
18 Dat zyn de geslachten der kinderē Gad/ aen haren ghetalle veertich duysent eñ vyf hondert.

Kinderen Juda. Gene. 38.3.7 et Ano. Er.
19 De kinderen Juda: e f Ger ende Onan/ die beyde storuen inden Lande Canaan.
20 De kinderen Juda in haren geslachten/ waren: Sela/ daer het geslachte der Selaniters af coemt: Perez/ daer het geslachte der Pereziters af coemt: Serah/ daer het geslachte der Serahiters af coemt.
21 Nu de kinderen Perez/ waren: Hezron/ daer het gheslachte der Hezroniters af coemt: Hamuel/ daer het geslachte der Hamueliters af coemt.
22 Dat zyn de gheslachten Juda in haren ghetalle/ ses eñ tseuentich duysent/ eñ vyf hondert.

Kinderen Isaschar.
23 De kinderen Isaschar in haren geslachten/ waren: Thola/ daer het gheslachte der Tholaiters af coemt: Phua/ daer het gheslachte der Phuaiters af coemt.
24 Jasub/ daer het geslachte der Jasubiters af coemt: Simron/ daer het geslachte der Simroniters af coemt.
25 Dat zyn de gheslachten Isaschar/ aen den getalle/ vier ende tsestich duysent/ ende drij hondert.

Kinderen Sebulons.
26 De kinderen Sebulon in haren geslachten/ waren: Sered/ daer het geslachte der Serediters af coemt: Elon/ daer het ghe-

slachte der Eloniters afcoemt: Jahtiel/
daer het geslachte d Jahelniters afcoemt.
27 Dat zijn de gheslachten Zebulons/aen
haren ghetale/ tsestich dupsent ende vijf
hondert.
28 De kinderen Josephs in haren geslach
ten/waren: Manasse ende Ephraim.
29 f De kinderen nu Manasse/ waren: Ma
chir/ daer af coēt het geslachte d Machiri-
ters: Machir genereerde oock Gilead/
daer afcoemt het geslachte d Gileaditers.
30 Dat zijn nu de kinderen Gilead: Hieser/
daer afcoemt het geslachte der Hiesiters:
Helech/daer af coemt het gheslachte der
Helekiters:
31 Asriel daer afcoemt het gheslachte der
Asrieliters: Sichem/ daer afcoemt het ge-
slachte der Sichmiters:
32 Smida/ daer afcoemt het geslachte der
Smiditers: Hepher/ daer afcoemt het ghe
slachte der Hepheriters.
33 g Zelaphead nu was Hephers sone/ eñ
en hadde geen sonen/ maer dochteren/ die
hieten Mahela/ Noa/ Hagla/ Milca ende
Thirza.
34 Dat zijn de gheslachten Manasse/ aen
haren getale/ twee ende vijftich dupsent
ende seuen hondert.
35 De kinderen Ephraim in haren geslach
ten/ waren: Suthelath/ daer af coemt het
geslachte der Suthelaiters: Becher/ daer
afcoemt het gheslachte der Becheriters:
Thahan/ daer afcoemt het geslachte der
Thahaniters.
36 De kinderen nu Suthelath / waren:
Eran/ daer af coemt het gheslachte der
Eraniters.
37 Dat zijn de geslachten der kinderen E-
phraim/ aen haren getale/ twee ende der-
tich dupsent ende vijf hondert. dat zijn de
kinderen Josephs in haren ghe slachten.
38 De kinderen Ben Jamin in haren ghe-
slachten/ waren: Bela daer af coemt het
gheslachte der Belaiters: Asbel/ daer af
coemt het gheslachte der Asbeliters: Ahi
ram/ daer af coemt het gheslachte der Ahi
ramiters:
39 Supham/ daer af coemt het gheslachte
der Suphamiters: Hupham/ daer af coēt
het gheslachte der Huphamiters.
40 De kinderen nu Bela/ waren: Ard/ ende
Naeman/ daer af coemt het geslachte der
Arditers ende Naemaniters.
41 Dat zijn de kinderen Ben Jamin in ha
ren geslachten/ aen den ghetale vijf ende
veertich dupsent ende ses hondert.
42 De kinderen Dan in haren geslachtē/
waren: Suham/ daer af coemt het geslach
te der Suhamiters: dat zijn de geslachten
Dan in haren gheslachten.
43 ende waren h † al te samen aen ghetal-
le/ vier eñ tsestich dupsent eñ vier hondert.
44 De kinderen Asser in haren geslachten/
waren: Jemna/ daer afcoemt het geslach-
te der Jemniters: Jeswi/ daer afcoemt het
gheslachte der Jeswiters: Bria / daer af
coemt het gheslachte der Briaters.
45 Nu/ de kinderen Bria / waren: Heber/
daer af coemt het gheslachte der Hebri-
ters: Malchiel/ daer af coemt het geslach
te der Malchieliters.
46 Ende de dochter Asser/ hiet Serah.
47 Dat zijn de geslachten der kinderen As-
ser/ aen haren getale/ drie ende vijftich dup
sent ende vier hondert.
48 De kinderen Naphthali in haren ghe-
slachten/ waren: Jahezeel/ daer af coemt
het gheslachte der Jahezeeliters: Guni/:
daer af coemt het geslachte der Guniters

Kinderen Manasse
f Josua 17.2
g Nu.27.1. Josua. 17.3
Kinderen Ephraim.
Kinderen Ben Jamin.
Kinderen Dan
h † An. Alle geslachten Suhamiters aen den etc.
Kinderen Asser.
Kinderen Naphthali

49 Jezer/ daer af coemt het gheslachte der
Jezeriters: Sillem/ daer af coemt het ghe
slachte der Sillemiters.
50 Dat zijn de geslachten van Naphthali/
aen haren ghetale/ vijf ende veertich dup-
sent ende vier hondert.
51 i Dat is de summa der kinderē Israels/
ses mal hondert dupsent/ een dupsent seuē
hondert ende dertich.
52 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde.
53 Desen sullen het landt wtdeplen ten erf
goede/ na den ghetale der namen.
54 k Velen suldy vele ten erfgoede geuen/
ende weynighen weynich: eenen yeghelic
ken salmen geuen na haren ghetale.
55 Doch men sal het lant door het lot dep-
len: na de namen der stammen haerder va-
deren/ sullen sy het Erue nemen.
56 Wāt na den lote suldy haer Erue wtdep
len/ tusschen den velen ende weynighen.
57 Ende dat is de summe der Leuiten in ha
ren geslachten: l Gerson/ daer af het ghe-
slachte der Gersoniters: Kahath/ daer af
het geslachte der Kahathiters: Merari/
daer af het geslachte der Merariters.
58 Dat zijn de geslachtē Leui: het geslach-
te der Libniten/ het geslachte der Hebroni-
ters/ het geslachte der Maheliters/ het
geslachte der Musiters/ het geslachte der
Korahiters: m Kahath nu/ genereerde Am
ram.
59 n Eñ Amrams wijf hiet Jochebed/ een
dochter Leui/ die hem gheboren wert in E
gypten/ eñ sy baerde dē Amram/ Aaron eñ
Mosen/ ende haer sustee Mir Jam.
60 Ende den Aaron wert geboren/ Nadab/
Abihu/ Eleaser/ ende Ithamar.
61 o Nadab nu/ ende Abihu storuen: doe sy
vreemt vyer offerden voor den Heere.
62 p Ende haer summe was drie ende twin-
tich dupsent/ alle mans manē/ vā eener
Maent aen ende daer bouen: want sy en
werden niet getelt onder de kinderen Is-
raels: want men en gaf hen geen Erue on
der den kinderen Israels.
63 Dat is de summe der kinderen Israels/
die Moses eñ Eleaser de Priester telden
inden velde der Moabiten/ aen de Jorda-
ne teghen Jericho:
64 q Onder welcke was gheener vander
summen/ r doe Moses ende Aaron de Prie
ster de kinderen Israels telden inder Woe
stijne Sinai
65 s Want de Heere hadde hen ghesept: Sy
souden den doot steruen in der Woestijne:
ende daer en bleef niemant ouer/ behaluē
Caleb de sone Jephunne/ ende Josua de
sone Nun.

Summa der kinderē Israels.
i Nu.1.46
k Nu.33.54 Josua. 11.2 ende 14.2
God gebiet het landt door het lot wt te deplē als oock geschiet is/ ghelickmen leest int boeck Josua.
Summa der Leuiten.
l Exod.6.15
m Exo.6.17
n Exo.2.2. ende 6.19.
o Leui.10.2. Nu 3.4.
1 Para 24.2
Summa der Leuiten.
p Nu 3.36.
q 1 Cor.10.6
r Nu.2.45.
s Nu.14.22. Deu.1.35.

Dat xxvij. Capittel.

1. De dochters Zelaphead/ versoecken Erue onder haers vaders broederē. 6. Vercrijgent. 8. Ende wert een Wet van Erfgoede ende Eruen ghegheuen. 13. Moses siet van op den Berghe Abarim/ het beloofde Lant/ daer hy niet en mach in coemē. 15. Bidt om eenen trouwen Herder ouer des Heeren Volck na hem. 18. ende hoort/ hy sal den Josua/ met opleggen der handen ende heerlickheyt/ inhuldigen.

1 ENde de dochteren a Zelaphead / des
soons Hepher/ des soons Gilead/ des
soons Manasse/ onder den gheslach-
ten Manasse/ des soons Joseph/ met na
men Mahela/ Noa/ Hagla/ Milca ende
Thirza:
2 Quamen hiertoe / ende traden voor
Mosen

Zelapheads dochteren.
a Nu.26.33 ende 36.2 Josua. 17.3

Mosen ende Eleazer den Priester / ende
voor de Vorsten ende de gantsche Menich
te/voor de Deure der Hutten des b † Be-
schepdts ende spraken.
3 Onse vader is gestoruen in der Woestij-
ne ende en was niet mede onder de Me-
nichte c die hen teghen den Heere verhie-
uen inder Rotte Korah / maer is in syner
sonde gestorvē/ eñ en hadde geene sonen.
4 Waerom sal dan onses vaders naem/on
der syuen geslachte ondergaen/oft hy wel
gheenen sone en heeft: gheeft ons oock een
goet onder onses vaders broederen.
5 Moses bracht haer sake voor dē Heere.
6 Ende de Heere sprack tot hen:
7 De dochterē Zelaphead hebbē recht
ghesproken: ghy sult hen ooch een Erfgoet
onder haers vaders broederen geuen / eñ
sult hen haers vaders Erue toekeeren.
8 Ende segt den kinderen Israels: Wan-
neer yemandt sterft/ende en heeft gheene
sonen/so sult ghy syn Erue synen dochte-
ren toekeeren.
9 Heeft hy geene dochteren/so sult ghylie
den dat synen broederen gheuen.
10 Heeft hy geene broederen/so sult ghylie-
den dat synen Ooms gheuen.
11 Heeft hy geen Ooms/so sult ghylieden
dat synen naesten vrienden geuen/die hem
toebehooren in synen geslachte / dat sy
het innemē: dat sal dē kinderē Israels een
Wet ende Recht zijn/als de Heere en Mosi
gheboden heeft.
12 d Ende de Heere sprack tot Mosē Climt
op dat geberchte Abarim/ende besiet dat
lant dat ick den kinderen Israels gheuen
sal
13 Ende wanneer ghy dat gesien hebt/ so
suldy v vergaderen tot uwen volcke/ e als
uwe broeder Aaron vergadert is/
14 f Dewijle ghy mynen woorde onghe-
hoorsaem gheweest zijt inder Woestyne
Zin/ouer dē twist der Menichte/doe ghy
lieden my heyligen soudet. duor het water
voor hen: g dat is het Twistwater tot Ka
des/inder Woestyne Zin.
15 Ende Moses sprack met dē Heere/ende
seyde:
16 De Heere/de God ouer alle leuendighe
vleesch/wilde doch eenen man setten ouer
de Menichte/
17 Die voor hen uut ende in ga/eñ hen uut
ende in leyde: dat de Menichte des Heerē
niet en zy/als de Schapen sonder Herder.
18 h Eñ de Heere seyde tot Mosē: i Neemt
Josua tot v/dē sone Nun/die een man is/
in welcken de Gheest is/ende legt uwe hā-
den op hem/
19 Ende set hem voor den Priester Elea-
ser/ende voor de gantsche Menichte ende
ghebiedt hem voor haren oogen:
20 Ende legt uwe k Heerlickheyt op hem/
dat hem hoore de gantsche Menichte der
kinderen Israels.
21 Ende sal treden voor den Priester Elea-
ser/die sal voor hem raet vragen door de
wijse des l † Lichts voor den Heere: na des
seluen mont sullen uut ende in trecken/
beyde hy/ende alle kinderen Israels met
hem/ende de gantsche Menichte.
22 Moses dede als hem de Heere gheboden
hadde/ende nam Josua/ende settede hem
voor de Priester Eleazer/eñ voor de gant-
sche Menichte.
23 m Ende leyde syne hant op hem/ ende
gheboodt hem/ als de Heere met Mose
ghesproken hadde.

b † An. Ghetuygenis-
sen/ of
Stift/
c Nu 16.1.35
Een Wet
vā Erfgoet
eñ Erven.
Vā Berch
Abarim.
d Deu.1.37.
ende 3.27.
ende 4.21.
ende 32.48.
ende 34.1
e Nu 20.28.
Deu 3.27.
f Nu.20.12.
g Exo.17.7.
Nu.20.13.
Deut.9.22.
Josua coēt
in Mosis
stede.
h Deu.31.3.
1 Mac 2.55
k Dat sal
mischien
een sonder-
linghe wijse
gheweest
zijn dat
Mosis dē
Josua den
staf ofte de
hant opt
hooft ghe-
leyt heeft:
ghelick als
men de Co-
ninghen te
salven/ofte
de leenen
te ontfanghē
plach.
l Dat is
dat licht op
der borst
des hoogen
Priesters.
Exod.28.30.
Daer af seg
gen sommi-
ghe: Wan-
neer God
heeft op
des Prie-
sters vrage
geantwoort.
dat het
heeft moe-
ten Ja/
zijn/ soo
heeft dat
licht glan
tzen van
hem geghe-
ven. Maer
dat hebben
de Coninghē
daerna ghe
bruyckt/
wanneer
sy God om
raet vrach-
den. Als
1.Sa.28.6
† An. na dē
gebruycke

Dat xxviij. Capittel.

1. Eener yeghelicken tijdt wort haer
Offer bestemt. 6. den Sabbathdach. 11.
Nieumaendach. 16. Paschen. 26. Eerstelin-
ghenfeest.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Gebiedt den kinderen Israels/ende
spreect tot hen: Dē Offer mijns Broodts/
dwelck mijn Offer des suetē reucx is/sult
ghylieden houden te syner tijt. dat ghy
het my offert.
3 Eñ spreeckt tot hen: a Dat zijn de Of-
feren die ghylieden den Heere offeren sult:
Jarighe Lam meren die sonder vlecke zijn/
daghelicx twee ten daghelickschen Brant
offer:
4 Een Lam des morgens het andere tus-
schen den auont.
5 b Daertoe een tienden Epha c Semel-
meels ten Spijsoffer/met Olye gemengt/
die gestooten is/ een vierendeel van Hin.
6 dat is een daechlicx Brantoffer/dat ghy
lieden aen den Berge Sinai offerdet, ten
sueten reucke/een vyer den Heere.
7 Daertoe zijn Dranckoffer/ telcken tot
eenen Lamme een vierendeel van Hin: in
het Heylichdom salmen den d Wijn des
Dranckoffers offeren den Heere.
8 Het andere Lam suldy tusschen den a-
uondt maken/als het Spijsoffer des mor-
ghens/ende zijn Dranckoffer des sueten
reucx den Heere.
9 Aen den Sabbathdaghe nu/twee Jari
ghe Lammeren sonder vlecke eñ twee tiē-
den Semelmeels/tē Spijsoffer/met Olye
ghemengt/ende zijn Dranckoffer.
10 Dat is het Brantoffer eens yegelicken
Sabbaths/bouē het dagelicx Brantoffer
met synen Dranckoffer.
11 Nu des eersten daechs uwer Maendē/
sult ghylieden den Heere een Brandtoffer
offeren/twee ionghe Ossen/ eenen Ram/
seuen Jaerighe Lammeren sonder vlecke.
12 Ende telcken drij tienden Semelmeels
ten Spijsoffer/met Olye gemengt/tot ee-
nen Osse/ende twee tienden Semelmeels
ten Spijsoffer/met Olye gemengt/tot ee-
nen Ram.
13 Ende telcken een tiende Semelmeels
ten Spijsoffer/met Olye ghemengt/tot ee
nen Lamme: dat is het Brantoffer des sue
ten reucx/een Offer den Heere.
14 Ende haer Dranckoffer sal zijn/een hal
ue Hin wijns eenē Osse/een dordendeel Hin
ten Ramme/een vierendeel Hin ten Lāme:
dat is het Brantoffer / eener yeghelicker
Maent in het Jaer.
15 Daertoe salmen eenen Gheytenbock
ten Sondoffer den Heere maken/ouer het
dagelicksche Brantoffer ende zijn Dranck
offer.
16 e Nu/aen den veertiendē dage der eers-
ter Maent/is het Paschen den Heere.
17 Ende aen den vijftienden daghe der sel-
uer Maent isset Feest: seuen dagen salmē
ongeheuelt broot eten.
18 De eerste dach sal heylich heeten/dat
ghylieden te samen coemt: gheen dienst-
werck en sult ghylieden daer in doen.
19 f Ende sult den Heere Brantoffer doen/
twee ionghe Ossen/eenen Ram/ seuen Ja
righe Lammeren sonder vlecke/
20 Met haren Spijsofferen/drij tiendē Se-
melmeels met Olye ghemengt/op eenen
Osse/ende twee tienden op den Ram:
21 Ende ooch een tiende op een Lam onder
den seuen Lammeren.

des Priesters
m Act 6.
ende 13.3.
1 Tim. 4.14
ende 5.22.
Daghelicx
offer.
a Exo 29.38
1 Para 16.40
1 Esdr 3.3.
Hebr.9.6.
b Nu.15.4
c Of/ Meel
bloemen
d Hebr sice-
ra ofte se-
char/dat is
droncken-
makigen
dranck: het
louter ende
onvermengt
woordt
Gods
maeckt al-
leen de zielē
droncken.
Sabbath-
offer.
Nieumaens
offer.
Paschen
offer.
e Exo. 12.18
Leuit. 23.5.
Deu 16.1.
Ezech 45.21
f Leuit.23.8

g† And. behaluen het morghen brantoffer/ welck etc.

22 Daertoe eenen Bock ten Sondtoffer/
datmen v lieden versoene.
23 Ende sult sulcx doen g† aen den morgen/
bouen het Brantoffer/ dwelck een da
gheliicr Brantoffer is/
24 Na deser wyse sult ghylieden alle dage/
seuen daghen lanck/ het Broot offeren ten
Offer des sueten reucx den Heere totten
daghelicksche Brantoffer/ daertoe zyn
Dranckoffer.
25 Ende den seuenden dach sal by v lieden
heylich heeten /dat ghy te samen coemt/
gheen dienstwerck en sult ghylieden daer
in doen.

Eerstelinghen feest offer.
h† An. eerste vruchtē/

26 Ende den dach der h† Eerstelinghen/
wanneer ghylieden offert het nieuwe
Spysoffer den Heere/ wanneer uwe Weke
om zyn/ sal v lieden heylich heetē. dat ghy
te samen coemt/ geen dienst werck en sult
ghylieden daerin doen.

i Leui.23.18.

27 i Ende sult den Heere Brantoffer doen/
ten sueten reucke/ twee ionge Ossen/ eenen
Ram seuen Jarighe Lammeren/
28 Met haren Spysoffer/ drye tienden Semelmeels
met Olye ghemengt tot eenen Os
se/ twee tienden totten Ramme/
29 Ende telcken een tiende op een Lam der
seuen Lammeren/
30 Ende eenen Geytenbock v lieden te ver
soenen.
31 Dit sult ghylieden doen/ behaluen het
daghelicx Brantoffer met synen Spysof
fer/ sonder vlecke salt zyn: daertoe hare
Dranckoffer.

Dat xxix. Capittel.

1. Van het Feest der seuender Maent/
vanden Eersten/ 7. Tienden/ 12. Vyftien
den met synen aenhanghe/ 35. ende twee
ende twintich daghen ende haren Offerē.

Feeste der seuender Maent.
a Leui.23.24
1 Esdr.3.4.

1 Ende den a eersten dach der seuender
Maent/ sal by v lieden heylich zyn/ dat
ghy te samen coemt/ geen dienstwerck
en sult ghylieden daerin doen: het is uwer
Trompetten dach.
2 Ende sult Brantoffer doen ten sueten

b† Anders. Varre/

reucke den Heere eenen iongen b† Osse/ ee
nen Ram/ seuen Jarighe Lammeren son
der vlecke.
3 Daertoe hare Spysofferen/ drye tienden
Semelmeels met Olye ghemengt totten
Osse/ twee tienden tot den Ramme.
4 Ende een tiende op een yegheliick der se
uen Lammeren.
5 Oock eenen Gheytenbock ten Sondof
fer/ v lieden te versoenen:
6 Behaluen het Brantoffer der Maent
en zyn Spysoffer/ en behaluen het dagelicx
Brantoffer/ ende met haren Dranckoffer/
na haren Rechte/ ten sueten reucke: dat is
een Offer den Heere.

c Leui.16.29
ende 23.27.

7 c Den tienden dach deser seuender Maent/
sal by v lieden oock heylich heetē/ dat ghy
te samen coemt/ ende sult uwe lyuen castyen/
ende gheen werck daerin doen:
8 Maer Brantoffer den Heere ten sueten
reucke offeren: eenen ionghen Osse/ eenen
Ram / seuen Jarighe Lammeren sonder
vlecke.
9 Met haren Spysoffer/ drye tienden Se
melmeels met Olye gemengt/ totten Osse
twee tienden totten Ramme/
10 Ende een tiende/ telcken op een der se
uen Lammeren.
11 Daertoe eenen Gheytenbock ten Sond
offer/ behaluen het Sondoffer der versoe
ninghe ende het daghelicksche Brandof
fer/ met synen Spysoffer/ ende met haren
Dranckoffer.
12 d Den vyfthienden dach der seuender Maent d Leui.23.24
sal by v lieden heylich heeten/ dat ghy te Mac.1.29
samen coemt / gheen dienstwerck en sult Esdr.3.4.
ghylieden daer in doen/ ende sult den Hee
re seuen daghen vieren.
13 En sult den Heere Brantoffer doen/ ten
Offer des sueten reucx den Heere: derthien
ionghe Ossen/ twee Rammen / veerthien
Jarighe Lammeren sonder vlecke.
14 Met haren Spysoffer/ drye tienden Se
melmeels met Olye ghemengt/ telcken tot
eenen der derthien Ossen/ twee tienden/ telc
ken tot eenen der twee Rammen/
15 Ende een tiende / telcken tot eenen der
veerthien Lammeren.
16 Daertoe eenen Geytenbock ten Sond
offer/ bouen het dagelicx Brantoffer met
synen Spysoffer ende synen Dranckoffer.
17 Aen den anderen dage twaelf ionge Os
sen/ twee Rammen/ veerthien Jarighe Lam
meren sonder vlecke/
18 Met haren Spysoffer en Dranckoffer
totten Ossen/ totten Rammen / ende tot
ten Lammeren / in haren ghetale na den
Rechte.
19 Daertoe eenen Geytenbock ten Sond
offer/ bouen het dagelicksche Brantoffer/
met synen Spysoffer/ en met haren Dranc
offer.
20 Aenden derden daghe / elf Ossen/ twee
Rammen/ veerthien Jarighe Lammeren sō
der vlecke:
21 Met haren Spysofferen ende Dranck
offeren totten Ossen/ totten Rammen/ en
totten Lammeren/ in haren ghetale naden
Rechte.
22 Daertoe eenen Geytenbock ten Sond
offer/ bouen het dagelicksche Brantoffer
met synen Spysoffer en synē Dranckoffer.
23 Aenden vierden dage/ tien Ossen/ twee
Rammen/ xl. Jarighe Lammeren sonder
vlecke/
24 Met haren Spysofferen ende Dranck
offeren totten Ossen/ totten Rammen en
totten Lammeren/ in harē ghetale na den
Rechte.
25 Daertoe eenen Geytenbock ten Sond
offer/ bouen het dagelicksche Brantoffer
met synen Spysoffer ende synen Dranck
offer.
26 Aen den vyfsten daghe/ neghen Ossen/
twee Rammen/ xiiij. Jarighe Lammeren
sonder vlecke/
27 Met tsamen haren Spysofferen ende
haren Dranckofferen/ totten Ossen/ tottē
Rammen/ ende totten Lammeren/ in harē
getale na den Rechte.
28 Daertoe eenen Geytenbock ten Sond
offer/ bouen het dagelicksche Brantoffer/
met synen Spysoffer en synē Dranckoffer.
29 Aen den sesten daghe/ acht Ossen / twee
Rammen / veerthien Jarighe Lammeren
sonder vlecke/
30 Met haren Spysofferen ende Dranck
offeren/ totten Ossen/ totten Rammen/ en
totten Lammeren/ in haren ghetale naden
Rechte.
31 Daertoe eenen Geytenbock ten Sond
offer/ bouen het dagelicksche Brantoffer
met synen Spysoffer en syne Dranckoffer.
32 Aen den seuenden daghe/ seuen Ossen/
twee Rammen/ veerthien Jarige Lamme
ren sonder vlecke/
33 Met tsamen haren Spysofferen ende
Dranckofferen/ totten Ossen/ totten Ram
men/ ende totten Lammeren/ in haren ge
tale na den Rechte/
34 Daertoe eenen Bock ten Sondoffer/ bo
uen het dagelicksche Brantoffer/ met sy
nen

nen Spijsoffer/ en met sijnen Dranckoffer.
35 Aen den achtsten dage/ sal den dach der f Vergaderinghe zijn/ geen dienstwerck en sult ghylieden daerin doen.
36 Ende sult Brantoffer offeren/ ten Offer des sueten reucx den Heere: eenē Osse, eenen Ram/ seuen Jarige Lammeren sonder vlecke/
37 Met haren Spijsofferen ende Dranckofferen/ totten Ossen/ totten Ramme, en totten Lammeren/ in haren ghetale na den Rechte.
38 Daertoe eenen Bock ten Sondoffer/ bouen het dagelicksche Brantoffer met sijnen Spijsoffer ende sijnen Dranckoffer.
39 Sulcx sult ghylieden den Heere doen op uwe Feesten/ wtghenomen wat ghylieden belooft/ ende vrijwillich gheeft tot Brantofferen/ Spijsofferen/ Dranckofferen/ ende Danckofferen.
40 En Moses seyde den kinderen Israels/ alles wat hem de Heere gheboden hadde.

f Ezereth/ een vergaderinge als op eenen Kerckhoue vergadert en verslot/ de vloecken etc. te hooren Deuteron. 28.4. † An. ophoudinghe

Dat xxx. Capittel.

1. Belosten/ wanneer die te houden zijn ofte niet.

Belosten/ wanneer die te houden zijn.
a Deu. 23.21 Eccle. 5 3. Mautt. 6.34

1 Ende Moses sprack metten Vorstē der stammen der kinderen Israels / ende seyde: Dat is het dat de Heere geboden heeft:
2 a Wanneer yemant den Heere een Belofte doet/ ofte eenen Eedt sweert/ dat hy zijn ziele verbint/ die en sal zijn woort niet krencken/ maer alles dat doen, als het tot sijnen monde wtghegaen is.
3 Wanneer eens wijfs naem den Heere een Belofte doet/ ende haer verbint dewijle sy in haers vaders huys, ende in maeghdom is,
4 Ende hare Belofte ende verbont, dat sy doet ouer hare b ziele coemt voor harē vader. ende sy swijcht daer stille toe. so geldt alle hare Belofte, ende alle verbōt, des sy haer ouer hare ziele verbonden heeft.
5 So het haer daerentegen haer vader belet/ des daechs wanneer hy het hoort/ so en geldet geen Belofte noch verbont, dies sy haer ouer hare ziele verbonden heeft: en de Heere sal haer genadich zijn/ dewyle het haer vader belet heeft.
6 Heeft sy daerentegen eenen man / ende heeft een Belofte op haer/ ofte ontuaert haer wt haren lippen een verbont ouer hare ziele.
7 Ende de man hoort het/ ende swijcht des seluen dachs stille, so gelt haer Belofte en verbont, dies sy haer ouer haer ziele verbonden heeft.
8 So het haer daerenteghen haer man belet/ dies daechs/ wanneer hy het hoort, so is haer belofte los, die sy op haer heeft/ en het verbont, dat haer wt haren lippen ontuaren is ouer haer ziele/ ende de Heere sal haer ghenadich zijn.
9 De Belofte eener Weduwe en verstootene/ alles wat sy haer verbindē ouer haer ziele, dat ghelt op haerlieden.
10 Wanneer eens yemants huysgesin wat beloeft, ofte hem met eenen Eedt verbint ouer zijn ziele.
11 Ende de Huysheere hoort het/ en swijcht stille daer toe ende en belet het niet, soo gelt alle die selfste Belofte/ ende alles wat het hem verbonden heeft ouer sijne ziele.
12 Maer het daerentegē dat de Huysheere des daechs los, wāneer hy het hoort, so en gelt het niet, wat wt sijnē lippen gegaē is dat het beloeft ofte hem verbonden heeft

b Dat is/ Wanneer sy hem verbonden te vasten of sus wat te doen met haren lijue/ Gode te dienste/ So dat de ziele hier heet/ so veel als het leuendich lijf aist de schrift ouer al gebruyct.
† And sy doch inden huyse haers mans beloeft etc. haer ziele. Ende haer man hoort etc. sy haer verbōden heeft ouer haer ziele.
† Anders. haer man etc. wt haren lippē gegaen is/ dat sy beloeft etc. ouer hare ziele: want haer man heeft het etc.

ouer zijn ziele: want de Huysheere heeft het los ghemaeckt/ ende de Heere sal hem genaedich zijn.
13 Ende alle Belosten ende Eeden te verbinden. het lijf te castyen, mach et de Huysheere sbeuestighen ofte krencken also.
14 Wanneer hy daer stille toe swijcht van eenen daghe ten anderen/ so beuesticht hy alle † sijne belosten ende verbont, die het op hem heeft. daerom dat hy ghesweghen heeft dies dachs. doe hy het hoorde.
15 Sal hy het daerentegen krancken/ daer na wanneer hy het ghehoort heeft / so sal hy de misdaet draghen.
16 Dat zijn de Settinge die de Heere Mosi gheboden heeft tusschen den Man ende den Wijue/ tusschen den Vader ende der Dochter/ dewyle sy noch een Maeght is in haers vaders huys.

e † An. haer man
f Oste/ staden/ stadt= gryppich maken
g † An. haer etc. die sy op haer etc.

Dat xxxj Capittel.

1. De Midianiten worden verrijcht en crijghen/ 8. met tsamen Bileam. harder sōde loon. 11. Moses vertoornt der Midianitischen vrouwen haluen die onder den roof gebracht worden /17. heetse verworgen met allen wat manlick is/ ende alleen der ionghen Maechden verschoonen 19. De verontreynichde in strijde, met tsamen allen gereetschap ende roof worden gereynicht/ 26. het roof/ beyde aen menschen en Vee, in summe genomen. 27. Achterblijueres ende krijchsers gelijck gedeylt. 28 De Heere zijn Hefoffer bestemt/ 41. den Priester Eleaser/ 47.. ende den Leuiten geghenen/ 48. alderley gulden clenodien van den Hooftlieden ten geschencke geoffert/ 54. en ter gedachtenisse in de Hutte voor den Heere ghebracht.

1 Ende de Heere sprack met Mose, ende seyde:
2 a Wreeckt de kinderen Israels aen den Midianiten/ dat ghy u daer na vergadert tot uwen volcken.
3 Doe sprack Moses metten volcke / en seyde: Rustet onder u lieden ten Heyre teghen de Midianiters / dat sy den Heere wreken aen den Midianiten/
4 Wt eenen yegheliicken stamme duysent/ dat ghylieden wt allen stammen Israels/ in het Heyr schickt.
5 Ende sy namen aen wt den duysenden Israels. duysent wt elcken stamme/ twaelf duysent gherust ten Heyre
6 Ende Moses schicktese met Pinehas dē sone Eleazer des Priesters int Heyr/ en de heylige kleederen ende de Luydtrompetten in sijne handt.
7 Ende sy voerden het Heyr tegen de Midianiten/ als de Heere Mosi gheboden hadde/ en verworchden alles wat manlick was.
8 b Daertoe de Coninghen der Midianiters verworchden sy / met tsamen haren verslagenen, namelick: Eui/ Rekem Zur/ Hur/ ende Reba. de vijf Coningen der Midianiten: Bileam dē soue Beor verworchden sy ooch metten Sweerde.
9 Ende de kinderen Israels namen. ghevangen de vrouwen der Midianiters/ en hare kinderen. alle haer Vee/ haue. en alle hare goeden roofden sy.
10 Ende verbranden met vyere alle hare Steden. hare wooninghen, en alle Borchten.
11 Ende namen allen roof / ende alles wat, te nemen was, beyde Menschē ende Vee/

De Midianiten crijgē hare straffe voor de sonde, als vooren int 25. cap. gemeldet.
a Nu. 25.17.
b Josue 13. 21.
Bileam . wordt verworcht.

12 Eñ brachtendeat Mosen eñ tot Elea-
sar den Priester/eñ totter Menichte der
kinderen Israels/ namelicken/ de geuan-
genen/ eñ het genomen Vee/ ende het ghe
roofde goet int legher opter Moabiten
Velt/ dat aē de Jordane leyt tegē Jericho.
13 Ende Moses ende Eleaser de Priester
ghinghen hen teghen buyten voor het le-
gher.
14 Eñ Moses wert toornich ouer de hooft
lieden des heyrs/ die hooftliedē ouer duy-
sent ende hondert warē/ die wt den heyrē
ende stryde quamen/
15 Eñ sprack tot hen: Waerom hebt ghy-
lieden alle vrouwen leuen laten?

Bileams raet.
c Nu.25.2
Apocal.2.14

16 c Siet en hebben sy niet de kinderen J-
sraels door Bileams raet afgekeert/ hen
te versondighen aen den Heere / ouer den
Peor/ ende een plaghe ghescheide der Me
nichte des Heeren?

d Judi.21.11

17 d So verworcht nu alles wat mānlick is
onder den kinderē/ eñ alle vrouwē/ die ee-
nen man bekent eñ bygelegen hebben.
18 Doch alle kinderen die van wyfs name
zijn/ eñ geenen man bekent/ noch bygheles
gen en hebben/ die laet voor v leuen.

e Nu.19.11.
Hagg.2.14.

19 e Ende leghert v buyten den Legher se-
uen dagen/ alle die yemanden verworcht/
ofte verslaghenen aengeroert hebbē/ dat
ghylieden v ontsondicht aen dē derden eñ
seuenden daghe/ met dien dat ghy geuan-
ghen genomen hebt.
20 Ende alle cleederen ende alle het gereet-
schap van vellen/ ende alle het yelswerck/
ende alle houten vaten/ sult ghyliedē ont-
sondighen.

f Nu.6.28.
ende 11.32.

21 Ende Eleaser de Priester sprack totten
Crijchsvolcke/ dat in den strijdt getoghen
was: Dat is de Wet/ twelck de Heere Mo
si ghebodeu heeft:
22 Gout/ siluer/ metael/ yser/ tin/ ende loot/
23 Ende alles wat het vyer lijdt / sult ghy-
lieden door het vyer laten gaen / eñ reyni-
ghen/ dat het metten Sprengwater ont-
sondicht worde: daerenteghen alles wat
geen vyer en lijdt/ dat sult ghyliedē door
het water gaen laten.
24 Eñ sult uwe cleederen wasschen aenden
seuenden daghe so wort ghylieden reyn:
daer na sult ghylieden int Legher comen.

Den roof recht wtgedeyldt.

25 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:

g Deu.20.14
Josue.8.27.
ende 22.8.
2 Mac.8.28

26 g Neemt de summe des roofs der ghe-
uangenen/ beyde aen Menschen eñ Vee/
ghy ende Eleasar de Priester/ eñ de Ouer
ste vaders der Menichte:

h Die te huys blijuē ende die wt reysden/ crij gen euen veel
1.Sam.30.24.

27 Eñ gheeft de helft dien/ die wtgetogen
zijn/ int heyr/ ende den slacht gedaen heb
ben h ende de ander helft der Menichte.
28 Eñ sult den Heere heffen/ vandē Crijchs
lieden die int heyr ghetogen zijn/ telcken
van vijf hondert / een ziele / beyde aen
Menschen / Runderen / Ezelen ende
Schapen.
29 Van hare helft suldy het nemen/ eñ den
Priester Eleasar gheuen ter heffinghe den
Heere.
30 Ende van de helft der kinderen Israels/
suldy telcken van vijftigen nemē een stuck
goets/ beyde aen Menschen/ Runderen/
Ezelen eñ Schapen / eñ van alle Vee/ eñ
sult het den Leuiten gheuen/ die de wacht
waer nemen aen der Wooninghe des Hee
ren.
31 Ende Moses ende Eleasar de Priester/
deden als de Heere Mosi geboden hadde.

Somma der wtbuete.

32 Ende den ouerblijuenden buet/ die het
Crijchsvolck gherooft hadde / was / ses
mael hondert/ ende vijf ende tseuentich
duysent Schapen/
33 Twee eñ tseuentich duysent Runderen/
34 Een ende tsestich duysent Ezelen.
35 Ende de wyfs persoonen/ die geen man
nen bekent/ noch bygelegen en hadden/
twee ende dertich duysent zielen.
36 Ende de helft/ die den ghenen / die int
heyr getoghen waren toebehoorde / was
aen den getale/ drijhondertmael ende seuen
ende dertich duysent eñ vijf hondert Scha
pen.
37 Daer van werden den Heere / ses hon-
dert vijf ende tseuentich Schapen.
38 Item/ ses ende dertich duysent Runde-
ren: daer van werden den Heere twee eñ
tseuentich.
39 Item dertich duysent ende vijf hondert
Ezelē: daer van werden den Heere/ een eñ
tsestich.
40 Item menschen zielen / sesthiē duysent
zielen: daer van werden den Heere twee eñ
dertich.
41 Ende Moses gaf sulcke heffinghe des
Heeren/ den Priester Eleasar/ als hem de
Heere ghebodeu hadde.
42 Nu de ander helft die Moses den kinde
ren Israels toedeylde vandē Crijchsliedē/
43 Namelicken/ de helft der Menichte toe
comende/ was oock drij hondertmael eñ
seuen ende dertich duysent/ ende vijf hon-
dert Schapen/
44 Ses ende dertich duysent Runderen:
45 Dertich duysent eñ vijf hondert Ezelen/
46 Ende sestien duysent menschen zielen.
47 Ende Moses nam van deser helft der
kinderen Israels/ telcken een stuck van
vijftighen/ beyde des Vees ende der Mē-
schen/ ende gaf het den Leuiten/ die de
Wacht waer namen aen der Wooninghe
des Heeren/ als de Heere Mosi gheboden
hadde.
48 Ende de hooftlieden ouer de duysent
des Crijchsuolcx namelick/ die ouer duy-
sent ende ouer hondert waren/ traden hier
toe tot Mosen/
49 Eñ spracken tot hem: Uwe knechtē heb
ben de summe genomen der Crijchsliedē/
die onder onsen handen geweest zijn/ ende
daer en ghebreeckt niet een.
50 Daerom brenghen wy den Heere ghe-
schencken/ wat een yeghelick ghevonden
heeft/ van gulden ghereetschap / ketenen/
armghesmyde/ Ringhen/ Oorinĝhen ende
spanselen/ dat onse zielen versoent worden
voor den Heere.
51 Ende Moses nam van hen/ met tsamē
den Priester Eleasar/ het gout allerley ge-
reetschaps.
52 Ende alles goudts heffinge/ dat sy den
Heere hieuen/ was sestien duysent eñ seuē
hondert ende vijftich Sikel/ vandē hooft
lieden ouer den duysent ende hondert.
53 Want de Crijslieden hadden gherooft/
een yeghelick voor hemseluen.
54 Ende Moses met Eleasar den Priester/
nam dat gout vanden hooftlieden ouer
duysent ende hondert / ende brochtent in
de Hutte des Bescheydts/ ter ghedachte-
nisse der kinderē Israels voor den Heere.

Dat xxxij. Capittel.

Rubeniters / Gaditers/ ende den haluen stamme Manasse/ bidden om het lande Gilead.

Ouer de Jordane crijgen met sonderlic-
ker aendringinge het Lant Gilead/ de stā-
me Gad/ Ruben ende de halue stamme
Manasse.

1 DE kinderen Ruben ende de kinderen
Gad hadden zeer veel Vees/ ende sa-
gen het Lant Jaeser ende Gilead aen/
voor bequame plaetsen tot haer Vee/

Ende

2 Ende quamen ende spraken tot Mosen ende den Priester Eleasar/ ende totten Vorsten der Meenichte:
3 Het Landt Atrot/ Dibon/ Jaeser/ Nimra/ Hesbon/ Eleale/ Seban/ Nebo/ ende Beon/
4 Dat de Heere gheslagen heeft voor der Meenichte Israels/ is bequaem tē vee, ende wy uwe knechten hebben Vee.
5 Ende spraken voorder: Hebben wy ghenade voor u gevonden/ so gheeft dit Lant uwen knechten tot eyghen/ so en willen wy niet over de Jordane trecken.
6 Moses sprack tot hē: Uwe broeders sullen in den strydt trecken/ ende ghylieden wilt hier blyven?
7 Waerom maect ghylieden der kinderen Israels herte wederkeerich/ dat sy niet over en treckē in dat Lant dat hen de Heere gheven sal.
a Num. 13. 31. 8 a Also deden uwe vaders oock/ doe icse wt sandt van Kades Barnea/ het Lant te besien.
9 Ende doe sy opgecom waren tot aen de Beke Escol/ ende saghen het Lant/ maeckten sy het herte der kinderen Israels wederkeerich/ dat sy niet in het Lant en wouden/ dat hen de Heere gheven wilde.
b Num. 14. 28. 10 b Ende des Heeren toorn vergrimde ter selver tyt/ ende swoer ende seyde:
ende 26. 65. 11 Dese lieden die wt Egipten ghetoghen
Deuter. 2. 13 zyn/ van twintich Jaerē/ ende daer boven/
Psalm. 95. sullen dat Lant niet sien dat ick Abraham/
11 Isaac ende Jacop gheswoorē hebbe/ daer-
ende 106. 26 om dat sy my niet trouwelick nagevolcht en hebben/
12 Wt ghenomē Caleb/ de sone Jephunne des Kenisiters/ ende Josua de sone Nun: want sy hebben den Heere trouwelick naghevolcht.
13 Also vergrimde des Heeren toorn over Israel/ ende lietse hier ende daer inder Woestyne trecken/ veertich Jaer/ tot dat een eynde werdt alles des gheslachs/ dat quaedt ghedaen hadde voor den Heere.
14 Ende siet/ ghylieden zyt opghetreden in uwer vaders stede/ dat der sondaers dies te meer zyn/ ende ghy oock des toorns ende grimmicheyt dē Heeren noch meer maect tegen Israel.
15 Want so ghylieden u van hem keert/ so sal hyse oock noch langher laten in de Woestyne/ ende ghylieden sult dit volck alle verderven.
16 Doe tradē sy toe/ ende spraken: Wy willen hier slechts Schaephutten bouwen/ voor onse Vee/ ende steden voor onse kinderen.
17 Ende wy willē ons rustē voor aen voor de kinderen Israels/ tot dat wyse brengē aen haer plaetse: onse kinderen sullē in de besloten steden blyven/ om der Inwoonders wille des Lants.
18 Wy en willen niet weder te huys keerē tot dat de kinderē Israels innemen/ een yeghelick zyn Erve:
19 Want wy en willē niet met hen erven op ghene zyde des Jordaens/ maer onse Erve sal ons op dese zyde des Jordaens tegen Oosten ghevallen zyn.
c Josua 1. 13 20 Moses sprack tot hen: c Wanneer ghy
ende 4. 12. lieden dat doen wilt/ dat ghy u rustet ten stryde voor den Heere.
21 So treckt over de Jordane voor den Heere/ wie onder u liedē gerust is/ tot dat hy syne vyanden wtdryve van synē aengesichte.
22 Ende het Landt onderdaen worde voor den Heere/ daer na sult ghylieden om keeren/ ende ontschuldich zyn den Heere/ ende voor Israel/ ende sult dit Landt also hebben toteyghen voor den Heere.
23 So ghylieden daerenteghen so niet doē en wilt/ siet/ so sult ghy u aen den Heere besondighen/ ende sult uwer sonden ghewaer worden/ als sy u lieden vinden sal.
24 So bouwet nu steden voor uwen kinderen/ ende hutten voor uwe Vee/ ende doet wat ghylieden ghesproken hebt.
25 De kinderen Gad ende de kinderen Ruben spraken tot Mosen: Uwe knechten sullen doen als myn Heere ghebooden heeft
26 Onse kinderen/ vrouwen/ have/ ende alle onse Vee/ sullen in den Steden Gileadt zyn.
27 Wy daerenteghen uwe knechten/ willen alle gherustet ten Heyre ende tē stryde trecken voor den Heere/ als myn Heere ghesproken heeft. d Josua 4. 12.
28 Doe geboodt Moses harenthalven den Priester Eleasar/ ende Josua den sone Nun/ ende den Oversten vaderen der stammen der kinderen Israels/ ende seyde tot hen:
29 Wanneer de kinderen Gad/ ende de kinderen Ruben met u lieden over de Jordane trecken/ alle gherustet ten stryde voor den Heere/ ende u lieden dat Landt onderdaen is/ so gheeft hen het Landt Gileadt tot eyghen.
30 Trecken sy daerenteghen niet met u lieden gherust/ so sullen sy met u lieden erven inden lande Canaan.
31 De kinderen Gad ende de kinderen Ruben antwoordden ende seydē: Als de Heere sprect tot uwen knechten/ so willen wy doen.
32 Wy willen gherust treckē voor den Heere int Lant Canaan/ ende onse Erfgoet besitten op dese zyde der Jordane/
33 e Also gaf Moyses den kinderen Gad/
ende den kinderen Ruben/ ende den halvē Mose geeft
stamme Manasse/ des soons Joseph het den tween
Koninckryeke Sihon/ des Koninck der A- stammē het
moriten ende het Koninckryke Og/ des Koninckry-
Koninck tot Basan/ het Landt metten ke Sihō ende
Steden in den gantschen Landtpalen Og/ met al-
rondtom. le steden/ te
34 Doe bouwedē de kinderen Gad/ Dibō/ werē Gads
Ataroth/ Aroer/ ende Ru-
35 Atroth/ Sophan/ Jaeser/ Jegabea bens/ ende
36 Bethnimra ende Betharan/ besloten/ den halven
Steden ende Schaepshutten. stamme
37 De kinderen Ruben/ bouweden Hesbon Manasse
Eleale/ Kariathaim/ e Deuter 3.
38 Nebo/ Baal Meon/ ende veranderdē de 18.
namen/ ende Sibama/ ende gaven dē Ste- ende 29. 8.
den namen die sy bouweden. Josue 12. 6.
39 f Ende de kinderen Machir des soons ende 13. 8.
Manasse/ gingē in Gilead/ ende woonnē/ ende ende 22. 4.
verdrevē de Amoriten die daer in waeren. Machir.
40 Doe gaf Moses den Machir des soons f Gene. 50. 23
Manasse/ Gilead/ ende hy woonde daer- Deut. 3. 10.
in. 12.
41 Jair nu/ de sone Manasse/ ghinck henē/ Jair.
ende wan hare Dorpenen/ hietse Havoth Nobah.
Jair.
42 Nobah ghink henen/ ende wan Knath met haren Dochteren/ end hietse Nobah na synen name.

Dat xxxiij Capittel.

1. wederom wort hier beschreven de reyse wt egipten int beloefde Lant/ (als te vooren Exo. 12. ende Num. 20. 21.) 50. ende den Volcke wordt ghebooden/ alles in den selvē/ te verderven ende om te brenghen.

De reysen wt Egyptē int Lant Canaan wederom beschreuen/ als te vorē in Exodi. cap.12. ende Nume. 20. ende 21.
Raemses.
a Exo.12.37
Sucoth.
Etham.
b Exo.13.20
Hahiroth.
Exo. 14. 2
c Exo.14.22
Marah.
d Exod.16.1
Elim.
e An. Rietzee/ Roodezee.
Sin.
Exod.16.1.
f Daphka.
Alus.
g Exod.17.1
Raphidim.
h Exod 19.1
Sinai.
i Nu.10.12.
Lustgrauē.
k Nu.11.33.
Hazeroth.
l Nu.12.16.
Rithma.
Rimon Parez.
Nu.1.31.
Libna.
Rissa.
Kehelatha.
Sapher
Harada.
Makeloth
Tahath.
Tharah.
Mithka.
Hasmona.
m Deu.10.6
Moseroth.

1 DAt zyn de reysen der kinderē Israels/
die wt Egyptē lāde getogē zyn naha
ren Heyre door Mosen eñ Aaron.
2 Ende Moses beschreef haren wttoch/
als sy toghen/na het beuel des Heeren: eñ
dit zyn namelicken de reysen haers wt-
treckens:
3 Sy togen wt van Raemses aenden vijf-
tienden dage der eerster Maent des ande
ren daechs des Paschen/door een hooghe
hant/dat het alle Egyptenaers saghen/
4 Ende begroeuen euen de Eerstegebor-
te/die de Heere onder hen gheslagen had-
de: want de Heere hadde oock aen hare Go
den gherichte gheoeffent..
5 Als sy van Raemses wttogen/legerden
sy hen in Suchoth.
6 b Eñ togen wt vā Suchoth/ende leger
den hen in Etham welck leyt aen het eyn
de der Woestynen.
7 Van Etham toghen sy wt/ende bleuen
inden gront Hahiroth welck leyt teghen
Baal Zephon/ende legerden hen teghen
Migdol.
8 c Van Hahiroth togen sy wt ende gin-
gen midden door de Zee in de Woestyne/
ende reys den drij Dachreysen inder Woe-
styne Etham / ende legherden hen in
Marah.
9 d Van Marah togen sy wt/eñ quamen
tot Elim: daer waren twaelf Waterfontey
nen ende tseuentich Palmen/ende legher-
den hen aldaer.
10 Van Elim toghen sy wt/ende legerden
hen aen de e Schelfzee.
11 f Vander Schelfzee toghen sy wt/ende
legherden hen in de Woestyne Sin.
12 Vander Woestyne Sin togen sy wt/eñ
legerden hen in Daphka.
13 Van Daphka toghen sy wt/ende leger-
den hen in Alus.
14 g Van Alus toghen sy wt/ende legher-
den hen in Raphidim: aldaer en hadde het
Volck gheen water te drincken.
15 h Van Raphidim togen sy wt/eñ leger
den hen inder Woestyne Sinai.
16 i Van Sinai togen sy wt/ende legerden
hen inde Lustgrauen.
17 k Van de Lustgrauen toghen sy wt/eñ
legerden hen in Hazeroth.
18 l Van Hazeroth togen sy wt/ende leger-
den hen in Rithma.
19 Van Rithma togen sy wt/ende legerden
hen in Rimon Parez.
20 Van Rimon Parez togen sy wt/ende le-
gerden hen in Libna.
21 Van Libna togen sy wt/ende legherden
hen in Rissa.
22 Van Rissa togen sy wt/ende legherden
hen in Kehelatha.
23 Van Kehelatha togen sy wt/ende leger-
den hen in het geberchte tot Sapher.
24 Van het geberchte Sapher togen sy wt/
ende legerden hen in Harada.
25 Van Harada togen sy wt/ende legerden
hen in Makeloth.
26 Van Makeloth toghen sy wt/ende le-
gherden hen in Tahath.
27 Van Tahath toghen sy wt/ende leger-
den hen in Tahrah.
28 Van Tahrah toghen sy wt/ende leger-
den hen in Mithka.
29 Van Mithka toghen sy wt/ende leger-
den hen in Hasmona.
30 m Van Hasmona toghen sy wt/ende le
gherden hen in Moseroth.
31 Van Moseroth toghen sy wt/ende le-
gherden hen in Bne Jaekon.
32 Van Bne Jaekon toghen sy wt/ende le
gerden hen in Hor Gidgad.
33 Van Hor Gidgad toghen sy wt/ende le
gherden hen in Jathbatha.
34 Van Jathbatha toghen sy wt/ende le-
gerden hen in Abrona.
35 Van Abrona togen sy wt/ n ende leger
den hen in Ezeongaber.
36 Van Ezeongaber toghen sy wt/ende le-
gerden hen in de Woestyne Zin / dat is
Kades.
37 o Van Kades toghen sy wt/ende leger-
den hen aen den Berch Hor/aen de lantpa
len des Landes Edom.
38 p Doe ginck de Priester Aaron opten
Berch Hor/na het beuel des Heeren/ende
sterf aldaer inden veertichsten Jare des
wtganck der kinderen Israels wt Egyp-
tenlande/inden eersten dage der vijfster
Maent.
39 Doe hy hondert ende drij ende twintich
Jaer oudt was.
40 q Ende r f Arad de Coninc der Canani-
ters die daer woont tegent Suyden des
Lants Canaan hoorde dat de kinderen I
sraels quamen.
41 s Ende vanden Berch Hor / toghen sy
wt/eñ legerden hen in Zalmona.
42 Van Zalmona togen sy wt/eñ legerden
hen in Phunon.
43 t Van Phunon togen sy wt/eñ legerden
hen in Oboth.
44 Van Oboth toghen sy wt/ende legerden
hen in Jgim/aen het geberchte Abarim/
inder Moabiten Landtpalen.
45 Van Jgim toghen sy wt ende legerden
hen in Dibon Gad.
46 Van Dibon Gad togen sy wt/eñ leger-
den hen in Almon Diblathaim.
47 Van Almon Diblathaim toghen sy wt/
ende legerden hen inden gheberchte Aba-
rim/teghen Nebo.
48 Vanden geberchte Abarim togē sy wt/
ende legerden hen in het veldt der Moa-
biten/aen de Jordane teghen Jericho.
49 Ende sy legherden hen van Beth Jsi-
moth/ u tot aen de breede Plaine des
velts der Moabiten.
50 Ende de Heere sprack met Mose inden
velde der Moabiten/aen de Jordane te-
ghen Jericho ende seyde:
51 Spreeckt metten kinderen Israels/eñ
seght tot hen: x Wanneer ghy lieden o-
uer de Jordane ghegaen zijt in het landt
Canaan/
52 So sult ghy lieden alle Inwoonders der
drijuen door uwen aengesichte. eñ alle ha
re p † Pilaren/eñ alle hare gegoten Beel-
den ombringhen: ende alle hare Hoochten
te niete doen.
53 Dat ghy lieden dat Lant also inneemt/
eñ daer in woont: want v lieden hebbe ick
dat Lant ghegeuen/ dat ghy het inneemt.
54 z Ende sult het Lant wtdeylen door het
lot onder uwe gheslachten: den genen der
welcker veel is/sult ghy liedē dies te meer
toedeylen/ ende den genen der welcker
weynich is/sult ghy lieden dies te weyni-
ger toedeylen: als het lot eenen yegelic-
ken aldaer valt/ so sal hy het hebben/ na
den stammen haerder vaderen.
55 a So ghy lieden nu de Inwoonders des
Lants niet en verdrijft door uwen aenge-
sichte/ so sullen v de gene die ghy lieden o-
uer blijuen latet/ tot b † Doornen worden
in uwen oogen/eñ tot prickelen in uwen
zijden/ende sullen v c † dringhen opten
Lande daer ghy lieden in woont.
56 So sal het dan gaen/dat ick v lieden ge
lyck doen sal/wat ick hen dachte te doen.

Bne Jaeko.
Hor Gidgad.
Jathbatha
Abrona.
n Nu.20.1.
Ezeongaber.
Kades.
o Nu.20.22
Deu.10.6.
Hor.
p Nu.20.25
Deu.32.50.
Aarons oudERdom.
q Nu.21.1
r † An. De Cananiter/ de Coninck tot Arad. die etc.
Nu.21.1
s Nu.22.4.
Zalmona.
Phunon.
t Nu.21.10.
Oboth.
Jgim.
Dibon gad
Almon Diblathaim.
Abarim.
Der Moabiten velde.
u Nu.25.1.
De Inwonders des Lants sal Israel verdrijuen.
x Deu.7.1. ende 12.1. ende 20.16.
Josu.11.11. ende 16.10.
p † An. beelde werck/
Dat is ghe schiedt door Josua.
z Nu.29.53
Josua.14.2
a Judic.2. 21.27.28.
b † And. nagelen etc. eñ tot Doornen in etc.
c † And. beledighen

Dat xxxiiij. Capittel.

1. De wydde des Beloefden landts wordt hier beschreuen/ 17. ende de namen der wtdeylers desseluen benoemt.

De wydde des Beloefden landts.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ende seyde:
2 Ghebiedt den kinderen Israels / ende spreeckt tot hen: Wanneer ghy int Landt Canaan coemt/so sal dat Lande/dat v ten Erfdeele valt / inden Lande Canaan sijne Landtpalen hebben.

a Josue 15.1

3 a Den hoeck teghent Zuyden / sal beginnen aen der Woestijne Zin/by Edom/ dat uwe Landtpale teghent Zuyden zy / van het eynde der souter Zee / die tegent Oosten leyt.

b Oft / hooghe.

4 Ende dat de selue Lantpale haer b cromme /vanden Zuyden op na Acrabbim/ ende ga door Zinna/ende haer eynde vandē Zuyden tot Kades Barnea toe/ ende cromme aen het Dorp c Adar/ende ga door Azmon:

c And. Hazar Adar.
d Oft / hooghe.

5 Ende d cromme haer van Azmon aen de Beke Egypti /ende haer eynde zy aen de Zee.
6 Nu / de Landtpale teghent Westen sal dese zijn/ namelicken/de groote Zee:die zy uwe Landtpale tegent Westen.
7 De Landtpale tegent Noorden sal dese zijn ghy sult meten van der grooter Zee/ aen den Berch Hor.
8 Ende vanden Berch Hor meten/tot dat men tot Hemath coemt/ dat haer wtganc zy/ de Landtpale Zedada.
9 Ende dier seluer Landtpale sal eynden te Siphron / ende haer eynde zy aen den Dorpe e Enan: Dat zy uwe Landtpale teghent Noorden.

e And. Hazar Enan.

10 Ende sult v meten de Landtpale tegent Oosten/vandē dorpe Enan tot Sepham.
11 Ende de Lātpale sal afgaen vā Sepham/ na Ribla tot Ain/vā Oostenwaerts: daer na sal sy afgaen/ ende haer crommen op de zyden der Zee Cinereth/tegent Oosten/
12 Ende sal afcomen aen de Jordane / dat haer eynde zy de Soutzee: Dat zy uwe Landt/ met sijnen Lantpalen rontom.
13 Ende Moses geboot dē kinderē Israels/ ende seyde: Dat is het Lant/dat ghylieden door het Lot onder v deylen sult/ dat de Heere geboden heeft den negen stammen/ ende den haluen stamme te gheuen:

f Nu. 32. 33

14 f Want den stamme der kinderē Ruben/ des Huys haerder Vaderen/ ende den stamme der kinderē Gad/des Huys haerer Vaderen/ ende den haluen stamme Manassis/ hebben haer deel genomen.
15 Also hebben de twee stammen/ ende de halue stamme haer Erf deel wech/ op dese zyde der Jordanen/ teghen Jericho / teghent Oosten.
16 Ende de Heere sprack met Mose/ ende seyde.

De namen der wtdeylers des landts Canaan.

17 g Dat zijn de namen der mannē/die het Lant onder v lieden deylen sullen: de Priester Eleasar/ ende Josua de Sone Nun.
18 Daer toe sult ghy nemē eens yegelicks stams Vorsten/het Lant wt te deylen.

g Deu. 3. 28 Josue 14. 1 ende 19. 15

19 Ende dat zijn der mannen namē: Caleb de sone Jephunne/des stams Juda.
20 Semuel / de sone Amihud / des stams Simeon.

h Anders/ Cislon.

21 Elidad/de sone h Chislon / des stams Ben Jamin.
22 Bukki / de sone Jagli / de Vorst des stams der kinderen Dan.
23 Hanniel de Sone Ephod de Vorst des stams der kinderē Manassis/ vandē kinderen Joseph.
24 Kemuel / de sone Siphthan / de Vorst des stams der kinderen Ephraim.
25 Elizaphan/ de sone Parnach / de Vorst des stams der kinderen Sebulon.
26 Palthiel / de sone Asan / de Vorst des stams der kinderen Isaschar.
27 Ahihud de sone Selomi / de Vorst des stams der kinderen Asser.
28 Pedahel/ de sone Ammihud / de Vorst des stams der kinderen Naphthali.
29 Dit zijn se/ die de Heere gheboot/ dat sy den kinderen Israels het Erue wtdeyldē/ inden Lande Canaan.

Dat xxxv. Capittel.

1. Waer der Leuiten steden ende ruym zijn sal/ 10. van Vrysteden/ 16. van onderscheydende moetwilligen/ 22. ende onmoetwilligen doodtslachs / dat dese behendt/ 30. ghene sonder eenige genade ende gelt-soen/na tweer getuygen mondt/ghestraft sal worden.

Der Leuiten steden ende ruym.

1 Ende de Heere sprack met Mose / op den velde der Moabiten/ aen de Jordane tegen Jericho / ende seyde:

a Josue 14. 14. ende 21. 2
b Anders/ bijgheveldē.

2 a Gebiedt den kinderen Israels/ dat sy den Leuiten stedē geuen van harē Erfgoeden/ dat sy woonen connen: daer toe de b Voorsteden rondtom de stedē/ sult ghy den Leuiten oock geuen/
3 Dat sy inde steden woonen / ende in de voorsteden haer Vee/ ende goet/ ende allerley gedierte hebben.

c Dat is Geometrica proportione gesproken/ namelicken / de Voorstade sal rontom aen de stadt duysent ellē wijt zijn/ ende een yeghelicke zyde d stadt twee duysent ellē lanck / dat heet op duydtsch / De Voorstadt sal half so wijt zijn/ als een zyde d stadt lanck is/ sy zy vierhoeckich / ront/ dryhoeckich/ofte so sy can / so salmēse meten/ende in vier zyden deylē / ende daer na als sy groot ofte cleyn is/ wordt de Voorstadt oock groot ofte cleyn.

4 Ende de wydde der Voorsteden / die sy den Leuiten gheuen/sal duysent ellen buyten der stadtmueren rondtom hebben.
5 So sult ghy nu c meten buyten voor der stadt/vanden hoeck tegent Oosten / twee duysent ellen/ ende vanden hoeck teghent Zuyden/twee duysent ellen/ ende vanden hoeck tegent Westen twee duysent ellen/ ende vanden hoeck teghent Noorden/twee duysent ellē/dat de Stadt int midden zy: Dat sullen hare Voorsteden zijn.
6 b Ende onder den steden die ghy dē Leuiten geuen sult/ sult ghy ses Vrye steden geuen/dat daer in vlyede / wie eenē doodtslach gedaen heeft: bouen de selue sult ghy noch twee ende veertich steden geuen/
7 Dat alle de Steden die ghy den Leuiten gheeft/ zijn Acht ende Veertich met haren Voorsteden/
8 Ende sult derseluer dies te meer gheuen vanden genen die veel besitten onder den kinderen Israels/ende des te weyniger van den genen die weynich besitten: een yegelick sal na sijnē erfdeele dat hem toegedeilt wordt/den Leuiten Steden gheuen.
9 Ende de Heere sprack met Mose / ende seyde:
10 e Spreeckt met den kinderē Israels/ende segt tot hen: Wanneer ghy lieden ouer de Jordane int Landt Canaan coemt/
11 Sult ghy liedē steden wtkiesen/ dat het Vrye steden zijn/ daer die henen vliede/die eenen doodtslach onuersiens doet.
12 Ende sulcke vrye steden sullen onder v lieden zijn/ voor dē bloetwreker/ dat die met steruen en derf/ die eenē doodtslach gedaen heeft / tot dat hy voor de Menichte voor het Gerichte gestaen heeft/
13 Ende de steden die ghy liedeu geuē sult/ sullen ses Vrye Steden zijn:

b Josu. 20. 2 ende 21. 2.
Deut. 4. 41.
e Exo. 21. 13. Deut. 19. 2 Josue 20. 2.

14 Drie sult ghy liedē geuē op dese zyde der Jordanen/ ende drie indē Lande Canaan.
15 Dat zijn de ses Vrye steden/ beyde den kinderen Israels ende den Vreemdelingen/ ende den Huysgenooten onder v lieden/ dat daer henen vliede wie eenen Doodtslach gedaen heeft onuersiens.

Moortwilligen dootslach sal gestraft worden sonder genade.
f Exod.21.13
g Of wapẽ.

16 f Wie yemanden met een ysseren g Instrumẽt slaet dat hy sterft die is eẽ dootslager ende sal den doodt steruen.
17 Werpt hy hem met eenen steen (daer yemandt mede can gedoodt worden) dat hy daer van sterft / so is hy een Dootslager/ ende sal den doodt steruen.
18 Slaet hy hem oock met eenen houte/ (daer yemant mede can doodt gheslaghen worden) dat hy sterft so is hy een Doodtslager/ende sal den doodt steruen.
19 De wreker des bloets sal dẽ dootslager ter doodt brengen: h† als hy hem geslagẽ heeft/ so salmen hem weder dooden.

h† Anders/ wanneer hy hem aen coemt, sal hy hem dooden.

20 i Stoot hy hem wt hate/ oft werpt wat op hem wt liste / dat hy sterft/
21 Ofte slaet hem door vyandtschap met synder handt dat hy sterft so sal hy dẽ doot steruen die hem gheslagen heeft/ want hy is een Dootslager: de wreker des bloets sal hem k ter doot brenghen.

i Deu. 19. 11
k† An dooden wãneer hy hem aen coemt.

22 l Wanneer hy hem daer entegen onuersiens stoot sonder vyantschap /oft werpt ergens wat op hem onuersiens/
23 Ofte werpt ergens eenen steen (daermẽ van steruẽ can eñ en heeft het niet gesien) op hem/dat hy sterft eñ hy is syn Vyandt niet/ heeft hem oock niet quaets gewilt/
24 So sal de Menichte richten tusschen dien die geslagen heeft/eñ den wreker des bloets / m† in desen gerichte.
25 Ende de menichte sal den Doodtslager n† verlossen vander handt des bloetwrekers eñ sal hem weder comen laten totter Vryer stadt daer hy henen geulodẽ was/ ende sal aldaer blijuen/ tot dat de Hooghe Priester sterft / diemen met der Heyligher Olye ghesalft heeft.

l Deut.19.4
m† And. na desen Rechten.
n† An. verlossen.

26 So dannoch de Dootslagher wt synder Vryen Stadt palen gaet / daer hy henen ghevloden is/
27 Ende de Bloetwreker vindt hem buyten de Landtpalen syner Vryer stadt/ende slaet hem doodt /die en sal des bloets niet schuldich zyn:
28 Want hy soude in syne Vryẽ Stadt blijuen/tot aen dẽ doot des Hoogẽ Priesters/ eñ na des Hoogen Priesters doodt weder ten lande syns Erfgoets comen.
29 Dat sal v liedẽ een Recht zyn by uwẽ nacomelingen/in allen uwen wooningen.
30 Den Dootslager salmẽ dooden/ na den monde tweer Getuygen: o Een Getuyge en sal niet antwoorden ouer een ziele ter doodt.
31 Eñ ghy en sult geen versoeninge nemen ouer de ziele des dootslagers/ waerby is dẽ doot schuldich/eñ sal den doot steruen.
32 Ende en sult gheen versoeninge nemen ouer dien die ter Vryer Stadt ghevloden is / dat hy weder come te woonen inden Lande tot dat de Priester sterft.
33 Ende en p† schendt het Landt niet daer ghy in woont: want wie des bloets schuldich is, die schendt het Landt: eñ het Lant can vanden bloede niet versoent worden/ dat daer in vergoten wordt, sonder diens bloet die het vergoten heeft.
34 En verontreynicht het Landt niet daer ghy in woont daer ick oock in woone: wãt ick ben de Heere / die onder den kinderen Israels woone.

o Deu. 17.6 ende 19.15 Geen ghelt salmen nemen voor moortwilligen doodtslach.
p† Anders/ bevleckt.

Dat xxxvi. Capittel

1. Wr oorsake der dochteren Zelaphehad 6 wordt een Wet gegeuen / dat een yegelick het zy vrouwe oft man/een gabe zyns stams ten houwelicke neme / 7. op dat het Erfdeel der stammen niet gemengt noch verandert worde.

1 Ende de Ouerste Vaders der geslachtẽ der kinderen Gilead/ des soons Machir/die Manassis soon was/vanden Geslachte der kinderen Josephs traden toe ende spraken voor Mose eñ voor den Vorsten den Ouersten Vaderen der kinderen Israels ende seyden:
2 Lieue Heer/ a de Heere heeft gheboden/ datmen het Lant ten erfdeele geuẽ soude/ door het lot den kinderẽ Israels, b eñ ghy myn Heere hebt geboden door den Heere/ datmen het Erfdeel Zelaphead onses Broeders zynen Dochteren geuen sal.
3 Wanneerse yemant wt den stamme Israels tẽ wyue neemt so sal onses Vaders Erfdeel weyniger worden eñ so vele als sy hebben sal tot den Erfdeele comen des stams/ daer sy henen comen: alsoo wort het Lot onses Erfdeels gemindert.
4 Wanneer dan nu het Luydtiaer der kinderen Israels coemt / so sal haer Erfdeel tot den Erfdeele des stams comen daer sy zyn: alsoo wordt onses Vaders erfdeel vermindert/ so veel als sy hebben.
5 Moses geboot den kinderen Israels/ na den beuele des Heeren/ eñ sprack : De stamme der kinderen Josephs heeft recht ghesproken.
6 Dat is het / dat de Heere ghebiedt den dochteren Zelaphehad / eñ seyt : c Laetse d† trouwen/ wie het hen beualt/ allẽ dat sy trouwẽ onder den geslachte des stams haers Vaders.
7 Op dat het erfdeel der kinderen Israels niet en valle van eenen stamme ten anderen: want een yegelick onder den kinderẽ Israels /sal aenhangen aen de de erue des stams syns Vaders.
8 Ende alle Dochteren die erfdeel besittẽ onder den stammen der kinderen Israels/ sullen trouwen eenen vandẽ geslachte des stams haers Vaders : e op dat een yegelick onder den kinderen Israels / syns Vaders Erue behoude/
9 Ende gheen Erfdeel van eenen stamme en valle op den anderẽ; maer een yegelick hange aen syn erue / onder den stammen der kinderen Israels.
10 Als de Heere Mosi gheboden hadde, so deden de dochteren Zelaphehads.
11 Mahela/Thirsa/Hagla/ Milca/ ende Noa/eñ troudẽ de kinderen harer Oomẽ/
12 Des geslachts der kinderẽ Manassis/ des soons Josephs:alsoo bleef haer erfdeel aen dẽ stãme des geslachts haers vaders.
13 Dat zyn de Geboden eñ Rechten die de Heere geboot door Mosen / den kinderen Israels/aen de Jordane tegen Jericho.

a Nu.26.53.
b Nu. 27.6. Josue 15.18 ende 17.4
c Tobie 1.9 ende 7.15. 1.Cor. 7.39.
d Oft / ten houwelicke nemen.
† Anders/ wanneer.
e Leuit.25.25 Jerem.32.7 Ruth 4.3.

Eynde des Vierden Boecks Mosis.

Argument.

Het Vyfste eñ het Laetste Boeck Mosis is genaemt Deuteronomion/ dat is/de Wet andermael gegeuen/ eñ wtgeleyt. Dit Boeck heeft Moses na de andere gescreuẽ/als een Handtboeck/oft als een cort verhael van de gantsche Hemelsche Philosophie/ waer in alle dingen/die schynen tot een goet eñ heylich leuen te dienen/ veruaet zyn. Het is cort/eñ als een wtlegginge der Thien Geboden der Wet/ Mb de Heere heeft gewilt dat syne Geloouige souden dit Boeck altyts in hare handen hebben: Want hy heeft alle dingẽ daer in alsoo geuoecht, datse allen menschen/vã wat ouderdom oft state sy zyn/nut ende bequaem zyn.

Deuteronomium

Verhael des Wets:
Het Vyfste Boeck
Mosis.
Dat eerste Capittel.

1. Moses verhaelt den kinderen Israels de vorighe gheschiedenissen/ die hen verlooyen hebben vanden wech van Horeb / tot dat sy quamen in Kades Barnea/ vermaeckt der goetdaet Gods/ ende harer ondanckbaerheyt ende ongeloofs beschelt hyse.

Moses verhaelt de voorleden gheschiedenissen.

1 DAt zijn de woorden die Moses sprack totten gantschen Israel / op a† gene zijde der Jordanen / inder Woestyne/ op den Velde tegen der b† Schelfzee / tusschen Paran ende Tophel/ Laban/ Hazeroth/ ende Disahab/

a† Anders die zyde/ verstaet soo ... lande ... b† anders/ Biezee oft Roode Zee

2 Elf dachreysen van Horeb/ door dē wech des gebercths Seir/ tot Kades Barnea.

3 Ende dit gheschiede inden veertichsten Jare / aen den eersten daghe der elfster Maent doe sprack Moses metten kinderen Israels / alles als hem de Heere aen hen gheboden hadde/

4 c Na dien hy Sihon den Coninck der Amoriten geslagen hadde/ die te Hesbon woonde: daer toe Og den Coninck te Basan/ die te Astharoth ende te Edrei woonde.

c Num.21.24.34. Sihon. Og.

5 Op gene zijde des Jordaens/ inden Lande der Moabiten/ hief Moses aen wt te leggen dese Wet/ ende seyde:

6 De Heere onse God/ sprack met ons aen den Bergh Horeb/ ende seyde: d Ghylieden zijt langhe ghenoech aen desen Berghe gheweest:

d Num.10.11.

7 Keert v/ ende trecket henen/ op dat ghylieden tot den ghebercthe der Amoriten coemt/ ende allen haren ghebueren/ inden Velde/ op Berghen/ ende in de Leechten/ tegen het Zuyden /ende teghen de Hauen der Zee/ inden Lande Canaan/ ende totten Berghe Libanon/ tot aen het groot water Phrath

8 Siet daer/ ick hebbe v lieden dat Lant/ dat voor v leyt/ ghegeuen: gaet daer in/ ende nemet in / dat de Heere uwen Vaderen Abraham/ Isaac/ ende Jacob gheswooren heeft/ e dat hy het hen ende haren zade na hen/ gheuen wilde.

e Gen.15.18 ende 17.8. ende 26.3. ende 28.13.

9 Doe sprach ick ter seluer tijt tot v: f Ick en can v niet alleen verdraghen:

f Exo.18.17.

10 Want de Heere uwe Godt heeft v vermeert/ dat ghy heden sdaechs zijt / als de veelheyt der Sterren aenden Hemel.

11 (De Heere uwer Vaderen God make uwer noch veel duysent meer/ ende seghene v/ als hy v ghesproken heeft.)

12 Hoe can ick alleen sulcke moeyte / ende last/ ende twist van v verdraghen?

13 Bestelt hier wyse/ verstandige ende eruaren lieden/ die onder uwen stammen bekēt zijn/ die wil ick v tot Hoofden setten.

Welcke int lot Regeren kiesen sal.

14 Doe antwoordet ghy my / ende seydet: Dat is een goet dinck daer ghy van segt/ dat ghy het doen wilt.

15 Doe nam ick de Hoofden uwer stammē/ wyse ende eruarene mannen/ ende settese ouer v tot Hoofden / ouer duysent / ouer hondert/ ouer vijftich/ ende ouer tien. So Amptlieden onder uwen stammen.

16 Ende geboot uwen Richteren ter seluer tijdt/ ende sprack: Verhoort uwe Broederen g ende richtet recht tusschen eenen yeghelicken / ende synen Broeder/ ende den Vreemdelinck.

Rechte richters/ g Joh.7.24.

17 Geen persoonen en sult ghy in het Gherichte aensien/ maer sult den cleynen hooren als den grooten/ h ende v voor niemāts persoon schouwen: want het Gerichtampt is Godts: i sal v dan noch eenighe sake te hardt zijn/ die latet aen my comen/ dat ickse hoore.

h Leui.19.15 Deut.16.19. 2.Par.19.6. Prou.24.23 Syr.42.1. Jacobi 2 2. i Deut.17.8 Exo.18.22.

18 Also gheboot ick v te dier tijt/ alles wat ghy doen soudet.

19 Doe togen wy wt van Horeb / ende wandelden door de gantsche Woestyne/ (die groot ende grousaem is / als ghy ghesien hebt) optee strate ten gebercthe der Amoriten/ als ons de Heere onse God geboden hadde/ ende quamen tot Kades Barnea.

20 Doe sprack ick tot v. Ghy zijt aen het gebercthe der Amoriten gekomen/ dat ons de Heere onse God gheuen sal.

21 Siet daer/ dat Lant voor v/ dat v de Heere uwe God gegeuen heeft: treckt op/ ende neemt het in/ als v de Heere uwer Vaderen God ghesproken heeft: k vreest v niet/ ende en laet v niet grouwelen.

k deut.20.3.

22 Doe quaemt ghy alle tot my / ende seydet: l Latet ons mannen voor ons henen senden/ die ons het Lant verspieden / ende ons wederom seggen / door welcken wech wy daer in trecken sullen / ende de Steden daer wy in comen sullen.

Verspieders. l Num.13.1.

23 Dat beuiel my wel/ ende nam wt v/ twaelf mannen / van eenen yeghelicken stamme eenen.

24 m Doe de selue wech ghinghen/ ende op togen op het ghebercthe/ ende aen de Beke Escol quamen/ doe besaghen sy het.

m Nu.13.21.

25 Ende namen der vruchten des Lants met hen/ ende brachtense af tot ons/ ende seydē ons weder/ ende spraken: Het lant is goet/ dat ons de Heere onse Godt ghegheuen heeft.

26 Doch ghy wildet niet op trecken/ ende werdet ongehoorsaem den monde des Heeren ws Godts/

27 Ende murmureerdet in uwen Hutten/ ende sprackt: De Heere is ons n gram/ daerom heeft hy ons wt Egyptenlandt geleyt/ dat hy ons in der Amoriters handen gheue te verdelghen.

n Dat is/ hatisch. oft vyandisch.

28 Waer sullē wy henen op? onse broeders hebben onse herten vertzaecht gemaect/ ende geseyt: Het volck sy grooter ende langer dan wy/ de Steden zijn groot/ ende tot aen den Hemel bemuert: daer toe hebben wy de kinderen Enakim aldaer ghesien.

29 o Ick sprac dan tot v: Latet v niet grouwelen/ ende vreeset v niet voor hen.

o Nu.13.30

30 De Heere uwe God treckt voor v henen/ ende sal voor v strijden/ als hy met v ghedaen heeft in Egypten/ voor uwen ooghen:

31 Ende inder Woestyne/ daer ghy ghesien hebt/ hoe v de Heere v God gedragē heeft/ als een man zijnen sone draecht / door alle wegen daer ghy door gewandelt hebt / tot dat ghy aen dese stede ghecomen zijdt.

32 Dan noch dat en gait niet by v/ dat ghy aen den Heere uwen God / haddet geloofd/

33 p Die voor v henen ginck/ v de stede te wysen/ waer ghy v legheren soudt / des nachts in vyere/ dat hy v den wech wesē/ daer ghy in gaen soudet/ ende des daechs inder Wolcken.

p Exo.13.21 Num.14.14 Deut.4.37 Psal.77 21. ende 78.14. ende 105.39. Nehem.9. 12.19. 1.Cor.10.1.

34 Als nu de Heere uwe roepen hoorde/ wert hy toornich ende swoer ende sprack:

35 q Van desen quade gheslachte en sal niemant dat goede Lant besien/ dat ick haren Vaderen te gheuen ghesworen hebbe/

q Nu.14 22 ende 26.65. Psalm 95.11

36 Behaluē Caleb de sone Jephunne/ die sal het sien: r ende hem wil ick het Lant geuē/

r Josue.14.6.

daer hy

daer hy op getreden heeft/ ende syne kin-
deren/ daerom dat hy den Heere ghetrou-
welicken gevolcht heeft.
f Nu. 20.12. ende 27.13 Deut. 3.27 ende 4.21 ende 31.2.
37 f Oock wert de Heere over my toornich/
om uwent willē/ ē seyde: Ghy en sult daer
oock niet in comen.
38 Maer entegen Josua de sone Nun/die v
Dienaer is/ die sal daer in comen: den sel-
ven sterckt/ want hy sal Israel het erve wt
deylen.
t Nu. 14.31
39 t Ende uwe kinderen daer ghy vā seyt:
Sy sullē een Roof worde/ ē uwe sonē die
hedēsdaechs noch goet noch quaet en ver
staen/ die sullen daer in comen: den selven
wil ick het geven ē sy sullent innemē.
u† Anders/ Rietzee.
40 Ghy daer entegen/ keert v om ē treect
ket na der Woestyne/ den wech der u†
Schelfzee.
x Nu. 14.40
41 x Doe antwoordet ghy/ ē spraeckt tot
my: Wy hebben aen den Heere gesondicht
wy willen op/ ē stryden als ons de Heere
onse God gebodē heeft: doe ghy v nu ruste-
det/ een yegelick met synen harnasch. ende
waert aen dien/ dat ghy opwaerts tooght
op het geberchte/
42 Doe sprack de Heere tot my: Segt hen/
dat sy niet opwaerts en trecken/ ooc niet
stryden: wāt ick en ben niet onder v liedē:
op dat ghy niet gheslagen en wordt voor
uwen vyanden.
43 Doe ic v dat seyde, en hoordet ghy niet/
ē werdet ongehoorsaem den monde des
Heeren/ ende waert vermeten/ ē tooght
opwaerts op het geberchte.
44 Doe togen de Amoriten wt/ die op het
geberchte woonden v te ghemoete/ ende
iaechden v/ als de Byen doen/ ē sloegen
v te Seir/ tot Harma toe.
45 Doe ghy nu weder quaemt/ ē weendet
voor dē Heere/ doe en wilde de Heere uwe
stemme niet hooren/ ende en neychde syne
ooren niet tot v.
p Num 20. 1.22. Deut.2.13.
46 p Also bleeft ghy in Cades eenen lan-
ghen tydt.

Dat ij. Capittel.

1. Tegen Seir/ 8. de Moabiten/ 18. ē Ammoniten sullen sy niet stryden/ noch haer beleydigen/ 24. Sihon der Amoriten Coninck werdt hen inde handen gegevē.

q Num. 21.4 1 Anders/ Rietzee..
47 DOe keerden wy ons ē togen wt der
Woestyne/ op der strate ter † Schelf-
zee/ als de Heere tot my seyde/ ē omtogen
het gheberchte Seir/ eenen langen tydt.
1 Ende de Heere sprack tot my:
Luth. Ca.2. a Nu. 20.16
2 a Ghylieden hebt dit geberchte genoech
omgetogen/ keert v tegent Noorden.
3 Ende gebiedt den volcke/ ē segt: Ghy
sult door de Lantpalen uwer broederē/ der
kinderen Esau treckē/ die daer woonē tot
Seir/ ē sy sullen hen voor v vreesen: doch
wacht v neerstelick/
b† Anders/ verweckt ten stryde. De Landen der kinderē Esau. c Gen. 36.8 Josue 24.4 Malach.1.3
4 Dat ghyse niet en b† bestrydt: want ick
en sal v van haren Lande niet eenen voet
breedt gheven: c want het geberchte Seir
hebbe ick den kinderen Esau te besitten
ghegheven:
5 Spyse sult ghy voor geldt van hen coo-
pen/ dat ghy etet: ē water sult ghy voor
gelt van hen coopē dat ghy drincket.
6 Want de Heere u God heeft v gesegent
in allen wercken uwer handen: hy heeft v
reysen ter herten genomē/ door dese groo-
te woestyne. ende de Heere v God is veer-
tich Iaer by v ghewee[s]t/ dat v niet ont-
broken en heeft.
7 Doe wy nu door onse Broeders de kin-
deren Esau getogen waren/ die op het ge-
berchte Seir woonden/ op den wech des
velts van Elath ē EzeonGaber/ keer-
den wy ons/ ē gingen door den wech der
woestyne der Moabiten.
Der Moabiten Lant. d Judi. 3.30 ende 11.15. e Gen.13.11.
8 Doe sprack de Heere tot my: d Ghy sult
den Moabiten niet lastich wesen/ noch hē
bestrygen: want ick wil v van harē Lande
niet te besitten geve: e want ick hebbe Ar
den kinderen Loth te besitten gegeven.
Emim heeten Grouwelick. Gen.37.5 * Enakim heeten/ die hen met leve(n)e[n] vercieren. Num.13.33.
9 De Emim hebben in voortyden daer in
gewoont/ dat was een groot/ sterck ende
lanck volck/ als de * Enakim.
10 Mer hielse oock voor Reusen/ gelijck
als de Enakim/ ē de Moabiten heetense
oock Emim.
f Gen. 36.20
11 f Oock woonden voortyden in Seir/ de
Horiten/ ende de kinderen Esau verdreven
ende verdelchdense voor hen ē woonden
in hare Steden/ ghelijck als Israel den
Lande syner Besittinghe dede, dat hen de
de Heere gaf.
12 So maeckt v nu op/ ē treckt door de
Beke Sared: ē wy toghen daer door.
13 Den tyt van/ die wy vā Kades Barnea
toghen/ tot dat wy door de Beke Sared
quamen. was acht ē dertich Iaer: op dat
g Nu 14.24 ende 26.65 ende 32.10
alle Crychslieden inden Leger storvē/ g als
de Heere hen gesworen hadde.
14 Daer toe was oock de handt des Heerē
tegē hen/ dat sy omquamen wt dē Leger/
tot dat haerder een eynde werdt.
15 Ē doe aller der Crychslieden een eynde
was. dat sy storven onder den volcke/
16 Sprack de Heere met my/ ē seyde:
Der Moabiten Lant.
17 Ghy sult heden door de Landtpalen der
Moabiten trecken/ by Ar/
h Jud. 11.15 32.
18 Ende sult na by comen tegen de kinderē
Ammon/ h die en sult ghy niet lastich we-
sen/ noch bestrygen: want ick en wil v vā-
den Lande der kinderen Ammon niet te
besitten geven/ want ick hebbet den kin-
deren Loth te besitten geghevan.
i Nu. 21.24. * Sammesumim heeten Tyrannen/ oft Roouers. k Gen.36.20
19 i Het is oock geachtet voor der Reusen
Landt/ ē daer hebben in voortyden Reu-
sen in gewoont/ ende de Ammoniten hee-
tense * Sammesumim.
20 Dat was een groot/ sterck/ ende lanck
Volck/ als de Enakim: ende de Heere ver-
delgdese voor hen/ ē lietse deselve besittē/
dat sy daer in hare Steden woonden/
21 k Ghelijck als hy ghedaen hadde met
den kinderen Esau/ die op den geberchte
Seir woondē doe hy de Horiten voor hen
verdelchde. ē lietse de selve besitten/ dat
sy daer in hare steden woonden/ tot op de-
sen dach.
22 Ende de Caphthorim togen wt Caph-
thor/ ende verdelchdē de Avim/ die tot Ha-
zerim woonden. tot Gaza toe/ ē woondē
in hare Steden aldaer.
l† Anders/ Sweert hem ten Cryge.
23 Maeckt v op/ ende treckt wt/ ē gaet
over de Beke by Arnon: Siet/ ick hebbe
Sihon de Coninck der Amoriten tot Hes-
bon in uwe handen ghegheven met synen
Lande: Beghint in te nemen/ ē l† stydt
teghen hem.
24 Hedensdaechs wil ick beginnē/ dat hen
voor v vreesen ē verschricken sullen alle
Volcken onder allen Hemelē/ dat hen/ wā-
neer sy van v hooren bange ē wee wordē
m† Anders/ uwen Aengesichte. n Nu. 21.22. Deut.20.10 o Nu.20.19
sal/ voor m† uwer toecomste.
25 n Doe sandt ick Bodē wt der Woestyne
van Oostenwaert/ tot Sihon dē Coninck
tot Hesbon. met vreedsamen woorden/ ē
liet hem seggen:
26 o Ick wil door v Lant trecken/ ē waer
de strate henen gaet/ wil ick gaen/ ick en
wil noch ter rechter noch ter slincker hāt
wtwijcken.

27 Spijse sult ghij mij voor gelt vercoopen
dat ick ete: ende water sult ghij mij voor
gelt geuen dat ick drincke: ick wil slechs
te voete door v henen gaen.
p num.20.20 Deut.2.7. 28 p Als mij de kinderen Esau gedaen heb
ben/ die tot Seir woonen/ ende Moabi-
ten/ die tot Ar woonen/ tot dat ick come
ouer de Jordane/ in het Lant/ dat ons de
Heere onse Godt gheuen sal.
29 Doch Sihon de Coninck tot Hesbon/
en wilde ons niet doortrecken laten: want
de Heere v Godt verhardde zijnen moet/
ende verstockte hem zijn herte/ op dat hij
hem in uwe handen gaue/ als het nu aen
den daghe is.
q mos.2.9 30 Ende Heere sprack tot mij: q Siet/ ick
hebbe begonst te gheuen voor v/ den Si-
hon met zijnen Lande/ begint in te nemen/
ende te besitten zijn Landt.
r num.21.23 Deut.29.7. 31 r Ende Sihon tooch wt ons tegen met
alle zijnen volcke/ ten strijde na Jahza.
32 Doch de Heere onse Godt gaf hem voor
ons/ dat wij hem sloegen met allen zijnen
kinderen/ ende zijnen gantschen volcke/
33 Doe wonnen wij tot dier tijdt alle zijne
Steden/ ende verbanden alle Steden/ beyde
mans/ wijuen ende kinderen/ ende en lie-
ten niemanden ouerblijuen/
34 Behaluen het Vee/ roofden wij voor
ons/ ende den wtbuete der Steden die
wij wonnen/
35 Van Aroer aen/ die aen den Oeuer der
Beke bij Arnon leyt/ ende van der Stadt
aen den water/ tot Gilead toe: daer en
was gheen Stadt/ die haer voor ons be-
schutten conde: de Heere onse Godt gaf
ons alle dinck voor ons.
f Ju.11.24 36 f Behaluen totten Lande der kinderen
Ammon quaemt ghij niet/ noch tot allen/
dat aen der Beke Jabok was noch totten
Steden op het gheberchte noch tot allen/
dat ons de Heere onse God ghebodē hadde.

Dat iij. Capittel.

1. Og de Coninck Basan werdt versla-
ghen/ 4. zijne Steden 8. met tsamen den
gantschen Lande beyder Coningen der A-
moriten/ ghewonnen ende ingenomen/
12. ende den Rubeniten/ Gadditen/ ende
den haluen stamme Manasse/ 18. so sij ha-
re Broederen ter ruste helpen/ ingegeuen/
21. Moses doet beuel aen Josua/ 23. die
aen zijne stede geordineert wert/ 23. biddet
met grooten ernste int Beloofde Landt te
comen/ 26. ende het wert hem geweygert.

a num.21.33 Deu.29.7. 1 Ende wij keerden ons/ ende togen op-
waerts den wech tot Basan/ a ende Og
de Coninck tot Basan tooch wt/ ons
teghen met alle zijnen volcke/ te strijden
bij Edrei.
2 Doch de Heere sprack tot mij: Vreest v
niet voor hem: want ick hebbe hem/ ende
alle zijn volck met zijnē Lande in uwe han-
den ghegheuen/ ende sult met hem doen/
b Nume.21.24. Deut.2.33. b als ghij met Sihon den Coninck der A-
moriten ghedaen hebt/ die tot Hesbon
woonde.
3 Also gaf de Heere onse God ooc dē Co-
ninck Og tot Basan in onse handen/ met
alle zijnen volcke/ dat wij hem versloegē/
tot dat van hem niet ouer en bleef.
4 Doe wonnen wij te dier tijdt alle zijne
Steden/ ende daer en was gheen Stadt/ die
wij hem niet en namen/ tsestich Steden/
de gantsche c † contreye inden Coninck-
rijcke Og tot Basan.
c † anders/ strecke. Deut.20.19 5 Alle dese Steden waren vast/ met hoo-
ghen mueren/ poorten ende rijchelen/ be-
haluen gandtsch veel andere Vlecken son-
der mueren.
6 Ende verbandense/ ghelijck als wij met
Sihon den Coninc tot Hesbon deden: al-
le Steden verbandden wij/ beyde met
mans/ wijuen ende kinderen.
7 Doch alle het Vee ende Roof der Ste-
den/ roofden wij voor ons.
8 Alsoo namen wij tot dier tijdt dat Lant/
wt der handt der tweer Coninghen der
Amoriten/ op ghene zijde der Jordanen/
van der Beke bij Arnon aen/ tot aen den
Berch d Hermon/ De Berch Hermon.
9 Welcken de Zidoniers/ Sirion heeten/ d Psa.89.13
doch de Amoriters heeten hem Senir.
10 Alle Steden op den slechten velde/ ende
het gantsche Gilead ende het gantsche Ba-
san tot Salcha toe ende Edrei/ de Steden
des Coninckrijcks Og tot Basan.
11 Want de Coninck Og tot Basan/ was Og een Reuse: zijn
noch alleen ouer van den Reusen: siet/ zijn bedde ne-
ijseren bedde is hier tot Rabbath der kin- ghen ellen
deren Ammon/ negen ellen lanc/ ende vier el- lanck.
len breedt/ nae eens mans ellenboghe.
12 Sodanige Lant namen wij in ter seluer
tijt/ van Aroer aen/ die aē der Beke bij Ar-
non leyt/ e ende ick gaf het halue gheberch- e num.32.33.
te Gilead met zijnen Steden den Rubeni- Deut.29.8.
teren/ ende Gadditeren. Josue 12.6.
13 Nu het ouerblijuende in Gilead/ ende het ende 13.8.
gantsche Basan des Coninckrijcks Og/ ende 22.4.
gaf ick den haluen stamme Manasse: de
gantsche f † contreye Argob/ totten gant- f † Anders/
schen Basan/ dat heet der Reusen Landt. strecke.
14 Jair de sone Manasse nam de gandt-
sche contreye Argob/ tot aen de Landtpa-
len Gessuri/ ende Maachati/ ende hiet
dat Basan na zijnen name/ Hauoth Jair/ Hauoth-
tot heden inden dach. Jair.
15 Ende Machir gaf ick Gilead.
16 Ende den Rubeniteren ende den Gadditerē/ Der Rube-
gaf ick des Gileads een deel/ tot aē de Be niters deel.
ke bij Arnon/ midden inde Beke/ die de
Lantpale is/ ende tot aen de Beke Jabok/
die de Lantpale is der kinderen Ammon.
17 Daer toe het velt/ ende de Jordane/ (die
de Landtpale is/) van Cinereth aen/ tot
aen de Zee aen den velde/ namelicken/ de
Soutzee/ beneden aen den Berch Pisga/
teghen Oosten.
18 g Ende gheboot v ter seluer tijdt/ ende sprack: g num.32.20
De Heere uwe God/ heeft v dit Lant gege-
uen in te nemen: so treckt nu gerustet/ voor
uwen broederen den kinderen Israels he-
nen/ wat strijdtbaer is.
19 Behaluen uwe wijuen/ ende kinderen/
ende Vee/ (want ick weet dat ghij veel
Vees hebt) latet in uwen Steden blijuen
die ick v ghegheuen hebbe/
20 Tot dat de Heere uwe God/ uwe broede-
ren ooc tot ruste brenght/ als v/ dat sij ooc
het Landt innemen/ dat hen de Heere uwe
God geuen sal op gene zijde der Jordanē:
so sult ghij dan wederkeeren tot uwer be-
sittinghe die ick v ghegheuen hebbe.
21 Ende Josua gheboodt ick ter seluer tijt/ Beuel Mo-
ende sprack: h Uwe ooghen hebben ghe- ses aen.
sien/ alles wat de Heere uwe Godt desen Josua.
tween Coninghen ghedaen heeft: alsoo sal h num.27.22
de Heere ooc allen Coninckrijcken doen/
daer ghij henen treckt.
22 En vreest v lieden niet voor hen/ want
de Heere uwe Godt/ strijdt voor v.
23 Ende ick badt den Heere ter seluer tijdt/ Moses
ende sprack: coemt niet
24 Heere Heere/ ghij hebt begonst te bewij- int Beloof-
sen uwen knecht uwe heerlickheyt ende uwe de Landt.
stercke hant: want waer is een Godt in
Hemel ende in Aerden/ die het uwen werc-
ken ende uwer macht conde nae doen?
25 Laet mij gaen/ ende sien dat goede Lant

op ghene zijde der Jordanen, dit goede ge
berchte ende den Libanon.

i Deu.1.37. ende 4.21 ende 1.2 ende 34.1

26 i Doch de Heere was toornich op my/
om uwent wille eñ en verhoorde my niet:
maer sprac tot my: Laet het genoech zijn/
en segt my daer niet meer van.

k Nu.27.12.

27 k Climt op de hoochte des berchs Pis-
ga/ ende heft uwe oogen op tegen Westē/
ende teghen Noorden/ ende tegen Zuy-
den ende tegen Oosten: want ghy en sult
niet ouer dese Jordane gaen.
28 Ende ghebiedt Josua dat hy ghetroost
ende onuertzaecht sy: want hy sal ouer de

l Nu.34.17. Josue 14.1.

Jordane gaen/ voor den Volcke henē/ l eñ
sal hen dat Lant wtdeylē, dat ghy siē sult.

m Nu. 25.1. n Dat is/ Kercke of Tempel/

29 m Also bleuen wy in het Dal/ tegen den
n Huyse Peor.

Dat iiij. Capittel.

1. Gods Wet sonder alle afdoen ende
toedoen houdē/ behoedt den mensche voor
den doot/ 6. eñ is zijne gantsche wijsheyt
op Aerden/ 9. der Wercken Gods/ 11. Itē
zijns Verbondts/ 23. ghestadige gedach-
tenisse, wordt ernstelick den Volcke inghe-
knoopt. 21. Moses en mach dat schoon
Beloefde Landt niet betredē. 25. Verderf
ende omcomē, wordt allē Beeldeneerders
gedreycht, 29. Ghewisse genade eñ barm-
herticheyt/ allen die hen totten Heere van
gantscher herten bekeeren toegeseydt. 32.
Van der heerlickheydt Israels voor allen
Heydenen/ 41. drie Vrijsteden ouer de Jor
dane/ 44/ ende waer Moses des Heeren
Gheboden ende Rechten gesprokē heeft.

Een vermaninghe tot houden des Wets.

1 Ende nu hoort Israel/ de Gheboden eñ
Rechten/ die ic v leere/ dat ghyse doen
sult: a op dat ghy leeft, ende in coemt/
ende het Landt inneemt, dat v de Heere u-
wer Vaderen Godt gheeft.

a Mat.19.17. b Deu.11.32 eñ 12.32. eñ 28.14. Josue 23.6 Prou. 30.6. Jere.26.2. c Wāt mēschen leere verhinderē Gods gebo den/ eñ verleyden van der waerheyt. Titi 1.14.

2 b Ghy en sult daer niet toe doen/ dat ick
v ghebiede/ ende en sult daer oock niet af
doen: op dat ghy c bewaren meucht de
Gheboden des Heeren uws Gods/ die ick
v ghebiede.

Baal Peor. d Nu.25.4. Josue.22.17

3 d Uwe ooghen hebben ghesien/ wat de
Heere gedaen heeft tegen den Baal Peor:
want alle die den Baal Peor volchden/
heeft de Heere uwe God verdaen onder v.
4 Ghy daerentegen, ghy die dē Heere uwē
Gode aenhinckt, leeft alle heden daechs:

e Deu. 5.31. ende 6.1. Gods woordt maect wijs.

5 Siet/ ick hebbe v gheleert Gheboden
ende Rechten als my de Heere myn Godt
gheboden heeft/ dat ghy also doen sult in-
e den Lande/ daer ghy in comen sult/ dat
ghy het inneemt.
6 So [illegible] houdt het nu/ ende doet het: f wāt
dat [illegible] wijsheyt ende verstant zijn by
allen [illegible], wanneer sy hooren sullen
alle dese Gheboden/ dat sy moeten seggē/
Ey/ welcke wijse ende verstandige Lieden
zijn dat/ ende een heerlick Volck.

f Psal.19.8. eñ 119.98. eñ 147.19. g Ps.145.18

7 Want waer is een sulck heerlick Volck/
tot den welcken de Goden aldus nakende
zijn/ als de Heere onse God/ g so dickwils
wy hem aenroepen?

De werckē Gods niet te vergeten

8 Ende waer is een sulck heerlick Volck/
dat so rechtueerdighe zeden ende ghebo-
den heeft, als alle dese Wet/ die ick v he-
dens daechs voorlegghe?
9 Wacht v slechts/ eñ bewaert uwe ziele
wel/ dat ghy niet en vergetet de gheschie-
denissen, die uwe ooghen ghesien hebben/
ende dat sy niet wt uwen herte en comen/

h Deu.6.20

alle uwe leefdaghe: h ende sult uwen kin-
deren/ ende kindts kinderen condt doen/

i Exo 19.6. Deut. 9.10.

10 Den dach/ i doe ghy voor dē Heere uwē
God stondet, aen dē Berch Horeb doe de
Heere tot my seyde: Vergadert my het
Volck, dat sy myne woorden hoorē/ ende
leeren my vreesen/ alle hare leefdaghe op
Aerden/ k ende die hare kinderen leeren.

k Deu.11.19 l Exo. 19.17. Deut.5.5.

11 l Ende ghy tradet hier toe/ ende ston-
det beneden aen den Berghe: ende den
Berch brandde tot middē aen den Hemel/
ende daer was Duysternisse, Wolcken en-
de Donckerheydt.
12 Ende de Heere sprack met v/ middē wt
den vyere: de stemme zijner woorden hoor-
det ghy/ m doch gheen ghelijckenisse en m Ex.33.20
saecht ghy, behaluen de stemme. 1 Joā. 4.12.
13 n Ende vercondichde v zijn Verbondt/ n Exo. 20.1.
dat hy v gheboodt te doen/ namelicken/
de thien Woorden/ o ende schreeffse op o Exo.34.28
twee steenen Tafelen. Deut.10.4.
14 Eñ de Heere geboodt my ter seluer tijt/
dat ick v leeren soude Gheboden eñ Rech-
ten/ dat ghy daer nae dedet/ inden Lande/
daer ghy in treckt/ dat ghy het inneemt.
15 Soo bewaret nu uwe zielen wel: want
ghy en hebt gheen ghelijckenisse ghesien/
dies daechs/ doe de Heere met v sprack wt
den vyere/ op den Berch Horeb:
16 p Op dat ghy v niet en bederft/ ende p Deu. 5.8.
maeckt v eenich Beeldt/ dat ghelijck sy
eenen Manne/ ofte Wyue/
17 Ofte Vee op Aerden/ ofte Vogel onder
den Hemel/

Geen Beelden salmen hebben aen te bidden.

18 Ofte gewormte op den Lande/ ofte Vis-
schen in het water onder der Aerden.
19 q Dat ghy oock uwe ooghen niet op en q Deut.17.3
heft na den Hemel/ ende siet de Sonne/ eñ Sapi.13.2.
de Mane/ ende de Sterren/ het gantsche Job.31.26.
Heyr des Hemels/ ende valt af/ ende bid-
detse aen, ende dient hen/ r welck de Hee- r Gen. 1.14.
re v God verordineert heeft/ allen Volckē
onder den gantschen Hemel.
20 V dan/ heeft de Heere aenghenomen/ s Deu.6.12.
s ende wt den yseren Ouen/ namelicken/ ende 32.9
wt Egypten gheleydt/ dat ghy zijn Erf-
volck sult zijn, als het aen desen daghe is.
21 t Ende de Heere was toornich ouer my/ t Nu. 20.12.
om uws doens wille/ dat hy swoer: Ick ende 27.12.
en soude niet ouer de Jordane gaen, noch Deut.1.37
in dat goede Landt comen dat v de Heere eñ 3.27 eñ 14
uwe God ten Erfdeele gheuen sal: 21. eñ 31.2 eñ
22 u Maer ick moet in desen Lande steruē/ 34.1.
ende en sal niet ouer de Jordane gaen: u Deu.34.5
ghy daerenteghen sult daer ouer gaen/ eñ
sulck goede Landt innemen.
23 So wacht v nu/ dat ghy het Verbondt
des Heerē uws Gods niet en vergetet, dat
hy met v gemaeckt heeft/ eñ gheen Beel-
den en maeckt van eenigherley ghestalte/
als de Heere uwe God gheboden heeft. x Deut.9.3.
24 x Want de Heere uwe Godt is een ver- Zachar.2.5.
teerende Vyer, ende een y yuerich Godt. Hebr.12.29.
25 Wanneer ghy nu kinderen ghewinnet/ y Of, bert-
ende kindts kinderen/ ende het Landt be- brandich in
woont/ ende verderft v/ ende z maeckt v liefde
Beelden van eenigerley gestalte/ dat ghy Wiēpch-
quaet doet voor den Heere uwen God, en- woorden.
de ghy hem vertoornt/ z Leuit.26.1.
26 a So roepe ick hedēn daechs ouer v tot Deut. 8.19.
ghetuyghen/ Hemel ende Aerde/ dat ghy ende 27.15.
gheringhe sult omcomen/ van den Lande Jere.16.11.
daer ghy in gaet ouer de Jordane, dat ghy a Deu.30.19
het inneemt: ghy en sult niet lange daer in ende 31.28.
blijuen, maer sult vernielt worden.
27 b Ende de Heere sal v verstroyen onder b Deu.28.36
de Volcken/ ende ghy sult een c gheringhe c Of, duune
ghemeyn ouer blijuende Volcken zijn on- veracheet/
der den Heydenen/ daer v de Heere henen cleyn/
drijuen sal.
28 Aldaer sult ghy dienen den Goden/ die
menschen handen werck zijn/ hout ende b Deu.30.1.
Steen/ die noch sien/ noch hooren/ noch 2.Par. 15.4.
eten noch riecken. Jerem.29.12
29 d Wanneer ghy nu aldaer den Heere/ Sapien.1.2

uwen

uwen Godt soecken sult/ soo sult ghy hem
vindē/ so ghy hem sult van gantscher her-
ten ende van gantscher zielen soecken.
30 Wanneer ghy beangst zijn sult/ eñ v tref
fen sullen alle dese dinghen inden laetsten
dagen/ so sult ghy v bekeeren tot den Hee
re uwen God. ende zijn stemme hooren.
31 Want de Heere uwe God / is een barm-
hertich God: hy en sal v niet verlatē noch
verderuen/ en sal oock niet vergheten des
e Gen.12.2 Verbondts/ e dat hy uwen Vaderen ghe-
swooren heeft.
Israels heerlichheyt boor allen Heydenen.
32 Want vraecht na de vergangen tijden/
die voor v gheweest zijn / van dien daghe
aen/ doe Godt den mensche op Aerden ge-
schapen heeft / van eenen eynde des He-
mels ten anderen/ ofte opt een sulck groot
dinck ghesciedt / ofte diesghelijcken oyt
ghehoort sy/
33 Dat een Volck / Gods stemme gehoort
f Exo.19.16 hebbe vut den vyere spreken / als ghy ge-
Deut.5.4. hoort hebt/ ende dan noch g † leuet.
ende 9.10 34 Ofte/ of God versocht heeft in te gaen/
g † An. leue ende hem een Volck / midden wt eenen
volcke/ te nemen/ door versoeckinge/ door
Teeckenen/ door Wonder / door Strijdt/
ende door een machtighe Handt / eñ door
eenen wtghereckten Arm / ende door seer
verschrickelicke Daden / al dat altemael
h Dat is/ om uwen wille. de Heere uwe God/ h voor v gedaen heeft
in Egypten voor uwen ooghen?
35 Ghy hebt het gesien/ op dat ghy weten/
i Deut. 6.4 i dat de Heere allēe God is/ eñ geen meer.
ende 32.39 36 k Van den Hemel heeft hy zijn stemme
k Exo.19.16 hooren laten/ dat hy v onderwese: ende op
Aerden heeft hy v ghewesen zijn groot
Vyer/ ende zijne woorden hebt ghy wt
den vyere ghehoort.
l Deu.10.15 37 l Daerom dat hy uwe Vaders lief ghe-
Ephes.1.4. hadt / ende haer Zaedt nae hen vercoren
m Exo.13.21 heeft/ m ende heeft v wtgheleydt met
Deut.1.3. zijnen n aenghesichte / door zijne groote
n Verstaet cracht/ wt Egypten.
de Wolcke ende Vyer-columne. 38 Dat hy verdreef voor v groote Volckē/
ende stercker dan ghy zijt / ende v daer in
brochte/ dat hy v haer Lant gaue ten Erf-
deele/ als het hedensdaechs staet.
Toeseggin-ghe 39 So sult ghy nu hedens daechs weten/
ende ter herten nemen/ o dat de Heere een
o Leuit.26.1 God is/ bouen inden Hemel/ ende beneden
1 Reg.20.28 op Aerden/ ende gheen meer.
40 Dat ghy houdet zijne Rechten ende ge-
boden/ die ic v hedē gebiede: so sal het v eñ
uwen kinderen na v wel gaen/ dat uwe le-
uen langhe duere / in den Lande / dat v de
Heere uwe God gheeft eewichlick.
Drie Vrij-steden ouer de Jordaen 41 p Doe scheydde Moses drie Steden
wt/ op ghene zijde der Jordanen/ teghen
den opganck der Sonnen/
p Exo.21.13. 42 Dat aldaer henē vliede/ wie zijnē naestē
Nu.35.6.10 doots laet onuersiens/ eñ hem te vorē niet
Deut.19.2. vyandt geweest en is / die sal in dier Ste-
den een vlieden/ dat hy leuendich blijue.
q Jos.20.8. 43 Bezer q inder Woestijne int effen Lant/
onder den Rubeniteren : ende Ramoth in
Gilead onder den Gaditeren : eñ Golan
in Basan onder den Manassiteren.
44 Dat is de Wet/ die Moses den kinde-
ren Israels voorleyde.
45 Dat is dat Ghetuyghenisse/ ende Ghe-
boden/ ende Rechten/ die Moses den kin-
deren Israels seyde / doe sy wt Egypten
ghetoghen waren/
46 Op ghene zijde der Jordanen/ in het
Waer Mo-ses gespro-ken heeft. Dal teghen den huyse Peor/ inden Lande
Sihon/ des Coninck der Amoriters/ die te
Hesbon woonde/ r dien Moses ende de
r Nu.21.24. kinderen Israels sloeghen/ doe sy wt E-
gypten ghetoghen waren.
47 Ende namen zijn Landt in/ daer toe het
Landt Og / des Coninck tot Basan / der
tweer Coninghen der Amoriten/ die op
ghene zijde der Jordanen waren / teghen
den Opganck der Sonnen/
48 Van Aroer aen/ die aen den Oeuer leyt/
der Beke by Arnon / tot aen den Berch
Sion/ dat is de Hermon. Hermon.
49 Ende alle het vlacke veldt op gene zijde
der Jordanen / teghen den Opganck der
Sonnen / tot aen de Zee/ in den vlacken
velde/ beneden aen den Berch Pisga.

Dat v. Capittel

1. Verhalinge der gheboden Gods. 22. ende wie die gegeuen zijn. 32. Een scherp vermaen/ de selue te houden.

1 Ende Moses riep dat gantsche Israel
ende seyde tot hen : a Hoort Israel de a Exo. 20.1
Gheboden ende Rechten / die ic heden
voor uwen ooren spreke/ ende leert se/ ende
behout se/ dat ghy daer na doet.
2 b De Heere onse Godt heeft een Ver- b Exo.19.5.
bondt met ons ghemaeckt tot Horeb.
3 c Ende en heeft dit Verbondt met onsen c Exod.20.
Vaderen niet ghemaeckt/ maer met ons/
die wy hier zijn hedēs daechs/ eñ alle leuē. d Gen.19.16
4 d Hy heeft van e † aenghesichte met ons Deu.4.11.33
wt den vyere op den Berghe ghesproken. e † An. van
5 Ick stondt ter seluer tijdt tusschen den aensichte te
Heere ende v / dat ick v aenseyde des Hee- aensichte.
ren woordt: want ghy vreesdet v voor den
vyere/ ende en ginckt niet op den Berch:
ende hy sprach:
6 f Ick ben de Heere uwe Godt / die v wt f Exo.20.2
Egyptenlande gheleydt heeft / wt den Psalm.81.11
Dienstbuyse:
7 Ghy en sult gheen ander Goden hebben De Thien
voor my. Gheboden.
8 g Ghy en sult v gheen Beelden maken/ g Leui.26.1.
van eenigherley ghestalte / noch bouen in Deu.4.16.23
Hemel/ noch beneden op Aerden/ noch int ende.27.15.
water onder der Aerden. Psal.97.7.
9 Ghy en sult se niet aenbidden / noch hen
dienen: h want ic ben de Heere uwe God/ h Exo.34.7.
een yuerich God/ die de misdaedt der Va- Iere. 32.18.
derē te huys soect ouer de kinderē int der- Nahum 1.2
de ende vierde lidt/ aen dien/ die my hatē:
10 Ende barmhertichheydt bewijse in veel
duysenden/ dien/ die my lief hebben/ ende
myne gheboden houden.
11 i Ghy en sult den Naem des Heerē ws i Exo.20.7
Gods niet misbruycken: k want de Heere Leuit.19.12
en sal dien niet l † ongestraft laten/ die Matt.5.33
zijnen Naem misbruyckt. k Leui.24.14
12 m Den Sabbathdach sult ghy houden/ l † An. ont-
dat ghy hem heylighet / als de Heere uwe schuldich
God gheboden heeft. houden/
13 Ses daghen sult ghy arbeyden / ende m Exo.20.8
alle uwe werck doen. ende 23.12
14 n Nu/ aenden seuendē dage is de Sab- Ezech.20.12
bath des Heeren ws Gods: so en sult ghy n Gen.2.2.
geen arbeydt doen/ noch v sone/ noch uwe
dochter/ noch v knecht/ noch uwe maecht
noch v Osse/ noch v Ezel/ noch alle v Vee/
noch de Vreemdelinck / die in uwe Poor-
ten is . op dat v knecht eñ uwe Maecht
ruste/ ghelijck als ghy.
15 Want ghy sult gedencken dat ghy oock
een Knecht in Egyptēlande waret/ eñ dat
de Heere uwe Godt v van daer wtgeleydt
heeft/ met een machtige Handt / ende wt-
ghereckten Arm: daerom heeft v de Heere
uwe Godt gheboden / dat ghy den Sab-
bathdach houden sult. o Exo.20.12
16 o Ghy sult uwen Vader eñ uwe Moe- ende 21.15.17
der eeren/ als v de Heere uwe God ghebo- Spr.3.9.
den heeft ; op dat ghy langen tijt leuet op ende 7.19 /
Aerden/ ende dat het v wel gae inden Lan Mat.15.4.
de/ dat v de Heere uwe Godt gheuen sal. Ephes.6.2.

p Mat.5.21 17 p Ghy en sult niet doodtslaen.
Exo.21.12. 18 Ghy en sult gheen overspel doen.
Leuit.24.17. 19 Ghy en sult niet stelen.
20 Ghy en sult gheen valsch ghetuygenisse
spreken teghen uwen Naesten.
q Rom.7.7. 21 q Ghy sult ws Naesten wijf niet begee-
ende 13.9. ren: ghy sult niet begheeren ws Naesten
Huys/ Acker/ knecht/ Osse/ Ezel: noch al-
les wat zijne is.
22 Dat zijn de woorde/ die de Heere sprack
tot uwer gantscher Menichte/ op de Berch
wt den vyere/ en der Wolcken/ ende Donc-
kerheyt/ met luyder stemmen: ende en dede
r Exo.31.18. daer niet toe/ r ende schreefse op twee stee-
nen Tafelen/ ende gaffse my.
23 Doe ghy nu de stemme wt de duysternisse
hoordet/ en den Berch met vyere bernen
saecht/ tradet ghy tot my/ alle Oversten on-
der uwen stammen/ ende uwe Oudtsten/
s Joan.1.14 24 Ende seydet: s Siet/ de Heere ende God
heeft ons laten sien zijne Heerlicheyt ende
zijne Maiesteyt/ en wy hebben zijn stemme
wt den vyere gehoort: heden dachs heb-
ben wy ghesien/ dat Godt met menschen
spreeckt/ ende sy blijven levendich.
25 Ende nu/ waerom sullen wy sterven/ dat
t Exo.20.19 ons dit groote vyer verteere: t wanneer
Deut.18.16. wy des Heeren onses Godts stemme meer
Hebr.12.18. hooren/ soo moeten wy sterven.
26 Want wat is alle vleesch/ dat het hoo-
ren can de stemme des levendigen Gods/
wt den vyere spreken/ als wy/ ende leven-
dich blijve?
27 Tredet ghi daer toe/ en hoort alles wat
de Heere onse God seyt/ ende segghet ons:
u Exo.19.8. u alles wat de Heere onse God met v spre-
ende 24.3. ken sal/ dat willen wy hooren ende doen.
Deut.20.17. 28 Doe nu de Heere uwe woorden hoorde/
Josue 1.16. die ghy met my spraeckt/ seyde hi tot my:
Ick hebbe gehoort de woorden deses volcx
die sy met v gesproken hebben: het is alle-
mael goet wat sy ghesproken hebben.
29 Och/ dat sy een sulc hert hadden/ my te
vreesen/ ende te houden alle myn geboden
haer leefdage: op dat het hen wel ginghe/
ende haren kinderen eewichlick.
30 Gaet henen/ en segt hen: Gaet te huys
in uwe Hutten.
31 Ghy daerentegen sult hier voor my
staen/ dat ick met v spreke alle Wetten/ en
Geboden/ en Rechten/ die ghy hen leeren
x Deut.4.5. sult/ dat sy daer na doen x inden Lande dat
ende 6.1. ick hen gheven sal in te nemen.
32 Soo behoudet nu/ dat ghy doet/ als v
y Deut.17.11. de Heere uwe Godt gheboden heeft/ y en-
de en wijckt niet noch ter rechter noch ter
slincker handt.
33 Maer wandelt in allen wegen/ die v de
Heere uwe God geboden heeft: op dat ghy
leven meucht/ ende v wel ga/ ende langhe
levet inden Lande dat ghy innemen sult.

Dat vj. Capittel.

1. Ghelijck voor int iiij. Capittel een wtlegginghe is/ des anderen Ghebodts/ soo is hier des eersten/ 16. God en salmen niet versoecken/ 20. De kinderen salmen in zijnen Gheboden onderrichten.

a Deut.4.5. 1 Dit zijn dan de Wetten en a Geboden
ende 5.31. ende Rechten/ die de Heere uwe God
ghegeboden heeft dat ghyse leeren ende
doen sult inden Lande/ daer ghy henen
treckt/ dat selve in te nemen.
b Deut.10.12 2 b Dat ghy den Heere uwen God vreeset
en houdet alle zijne Rechten en Geboden/
die ick v gebiede: ghy ende uwe kinderen/
ende uwe kints kinderen/ alle v leefdage/
op dat ghy lieden langhe levet.
3 Israel ghy sult hooren ende behouden/
dat ghy het doet/ dat het v wel gae/ ende
seer vermeerdert wordet/ als v de Heere u-
wer Vaderen Godt ghesproken heeft/ een
Landt daer heunich ende melck in vloeyt.
4 Hoort Israel/ c de Heere onse Godt is c Deut.4.35
een eenich Heere. ende 10.17.
5 d Ende ghy sult den Heere uwen Godt d Mat.22.37.
lief hebben/ van gantscher herten/ van Marc.12.29
gantscher zielen/ van alle vermeughen. Luce 10.27.
6 e Ende dese woorden die ick v heden ge- Deut.10.12.
biede/ sult ghy ter herten nemen. ende 30.6.
7 En sultse uwen kinderen † scherpen/ en e Deut.11.18
daer van spreken/ wanneer ghy in uwen ende 32.46. f
huyse sittet/ of op den wege gaet/ wanneer Num.15.40
ghy v neder legt/ ofte opstaet. † Dat is/
8 Ende sultse binden ten teecken op uwe meer ende
hant/ ende sullen v een denckteecken zijn meer drijve
voor uwen ooghen. en oeffenen
9 Ende sultse op ws huys posten schrij- dat sy niet
ven/ ende aen de poorten. en vergeten
10 g Wanneer v nu de Heere v Godt in het noch en ver
Lant brenghen sal dat hy uwen Vaderen doncheren/
Abraham/ Isaac/ ende Jacob gheswooren maer altijt
heeft/ v te geven/ groote ende schone Steden/ in ghedach-
die ghy niet ghebouwt en hebt/ tenisse ende
11 Ende huysen alles goedts vol/ die ghy woorden/
niet ghevult en hebt/ ende wtghehouwen als nieuwe
Bornputten/ die ghy niet wtgehouwen ende claer
en hebt/ ende Wijnberghen ende Olyfber- blijven:
ghen/ die ghy niet ghepiant en hebt/ dat Want soo-
ghy etet/ ende sadt wordet. men Godts
12 So hoet v/ dat ghy des Heeren niet en woort meer
vergetet/ h die v wt Egyptenlande/ wt handelt/ hoe
den Diensthuyse ghelevdt heeft. claerder en
13 i Maer sult den Heere uwen God vree- nieuwer het
sen/ ende hem dienen/ k ende by zijnen na- wort/ ende
me sweeren. hoe billick/
14 l Ende en sult ander Goden niet navol- hoe langher
ghen/ der Volcken die rondtom v zijn. hoe lieuer:
15 Want de Heere v Godt/ is een yverich waermen
Godt onder v: dat den toorn des Heeren het niet en
ws Gods over v niet en vergrimme/ ende drijft/ soo
verdoe v vanden Aerden. wordt het
16 m Ghy en sult den Heere uwen Godt niet haest verge-
versoecken/ n als ghy hem versochtet te ten/ ende on
Massa. crachtich/
17 Maer sult houden de geboden des Hee- ettet.
ren ws Gods/ en zijne Getuygenissen en- † Anders/
de zijne Rechten die hy gheboden heeft: inscherpen/
18 Dat ghy doet/ wat recht ende goedt is/ Afgoderye
voor den ooghen des Heeren: op dat het v verboden.
wel gae/ ende ingaet ende innemet dat goe- g Jos.24.13
de Landt/ dat de Heere ghesworen heeft/ h Deut.4.20
wen Vaderen/ i Deut.10.20
19 Dat hy veriage alle uwe vyanden voor k Esaie 45.
v/ als de Heere ghesproken heeft. 23.65.15.
20 o Wanneer nu v sone heden oft morgen Jerem.4.2.
vragen sal/ ende seggen: Wat zijn dat voor 1.Sam.7.3.
Getuygenissen/ Geboden en Rechten/ die Math.4.10
v de Heere onse Godt gheboden heeft? Luce 4.8.
21 So sult ghy uwen sone seggen: Wy wa- l Exo.32.26
ren des Pharaos knechten in Egypten/ Godt salmen
ende de Heere leydde ons wt Egypten met met versoec-
machtigher hant. ken.
22 Ende de Heere dede groote ende quade m Mat.4.7.
Teeckenen ende Wonder over Egypten Luce 4.12.
ende Pharao/ ende alle zijnen huyse/ voor n Exo.17.2.
onsen ooghen. Num.20.4.
23 Ende leydde ons van daer/ op dat hy 13. ende 21.5.
ons in leydde/ ende gave ons het Landt/ o Deut.4.9
dat hy onsen Vaderen gheswooren hadde. De Joden
24 Ende de Heere heeft ons gheboden te souden ha-
doen/ nae alle dese Rechten/ dat wy den re kinderen
Heere onsen Gode vreesen: op dat het ons in Godts
wel gae alle onse levedaghe/ als het gaet gheboden
hedensdaechs. onderrich-
25 Ende het sal onse gherechticheydt zijn ten.
voor den Heere onsen Godt/ so wy houden
ende doen alle dese gheboden/ als hy ons
gheboden heeft.

Dat vij. Capittel.

1. Israel en sal gheen verbondt metten Heydenen maken: 5. maer sal alle haer Afgoderije ende Afgoden cramen te gronde wtroeyen ende verdoen: 9. So wil de Heere zyn trouwe barmhertichheydt ende menichfuldighen segen aen hen bewysen/ 22. ende hen het Lant allenskens ruymen/ 25. Afgoden beelden salmen met siluer ende gout verbernen/ op datmen daer niet in be uanghen en worde.

Het volck 1 WAnneer v de Heere v God int Landt
Israel en brengt/ daer ghy in comen sult / dat
sal gheen selue in te nemen/ a ende wtwortelt
verbondt vele Volcken voor v henen/ de Hethiters/
met dē Hey Girgositers / Amoriters / Cananiters/
denen ma- Pheresiters/ Heuiters/ ende Jebusiters/
ken. seuen Volcken/ die grooter ende stercker
a Deut.31.3. zyn dan ghy:
2 Eñ wanneerse de Heere v Godt voor v
b Dat is/ gheeft/ dat ghyse slaet/ so sult ghyse b ver-
als een ver- bannen/ c dat ghy geen verbondt met hen
vloecksel en maket/ noch hen gonste en bewyset.
wtroeyen. 3 Eñ ghy en sult met hen geen vriētschap
c Exo.32.32. maken: uwe Dochteren en sult ghy haren
ende 34.12. Sonen niet geuen/ ende hare Dochteren
Josue 23.12. en sult ghy uwen Sonen niet nemen.
2.Cor.6.14 4 d Want sy sullen uwe Sonen myn afual-
Nehem.13.2 lich maken/ dat sy anderen Goden dienē:
d Als de so sal dan des Heeren toorn vergrimmen
Moabiti- ouer v/ ende v haestelick vernielen.
sche vrou- 5 e Maer alsoo sult ghylieden met hen
wen deden. doen: Hare Altaren sult ghy lieden ver-
Num.25.2. scheuren/ hare f Calumnen breken / hare
e Exo. 34.13 Hagen af houwen/ ende hare Afgoden met
Num.33.51 vyer verbernen.
f Oft/ pilaer 6 g Want ghy zyt een heylich Volck den
stylen bre- Heere uwen Gode: h v heeft de Heere v
ken/ haer God vercorē ten volcke des Eygendoms/
lustwouden wt allen Volcken die op Aerden zyn.
treet. 7 De Heere en heeft v lieden niet aenghe-
g Deut.14.2. nomen eñ v vercoren/ dat uwer meer wa-
ende 26.18. ren dan alle Volcken/ want ghy zyt het
1.Pet.2.9. i weynichste onder allen Volcken:
h Exo.19.4. 8 Maer om dat hy v lieden lief ghehadt
i Oft slecht heeft/ eñ dat hy zynen Eedt hielde/ k dien
ste. hy uwen vaderen gesworen heeft/ daerom
k Gen.22.16 heeft hy v lieden wtgeleyt met machtiger
handt/ ende heeft v verlost vanden huyse
des dienstes/ wt der hant Pharao des Co-
nincks in Egypten.
l Exo.20.5. 9 l Soo sult ghy nu weten / dat de Heere v
ende 34.6. God/ een God is/ een trouwe God/ die het
Deut.4.39. verbont ende barmhertichheyt houdt/ dien
Jere.32.18. die hem lief hebben/ ende zyne gheboden
houden/ in duysent leden:
10 Eñ vergelt dien/ die hem haten/ voor zy-
nen aengesichte/ dat hyse ombrenge: ende
en versuymt niet / dat hy dien vergheldt
voor zynen aenghesichte die hem haten.
11 So behoudt nu de Geboden ende Wet-
ten/ ende Rechten die ick v heden gebiede/
dat ghy daer na doet.
m Exod.23. 12 m Eñ wanneer ghy lieden dese Rechten
22.25. hoort/ eñ houdtse/ ende daer na doet/ so sal
Leuit.26.4. de Heere v God oock houden het Verbont
Deut.28.1. ende barmhertichheyt/ die hy uwen vade-
ren ghesworen heeft/
13 Ende sal v lief hebben / ende seghenen/
ende vermeerderen: ende sal de vrucht ws
lyfs seghenen/ ende de vrucht ws Landts/
v Coorn/ Most ende Olye: de vrucht uwer
Koeyen/ ende de vrucht uwer Schapen/
op den Lande dat hy uwen vaderen ghe-
sworen heeft/ v te gheuen.
14 Gesegent sult ghy zyn bouen alle Volc-
n Exo.23.26 ken: n daer en sal niemandt onder v on-
vruchtbaer zyn/ noch onder uwen Vee.
15 De Heere sal van v nemen alle cranck-
heyt/ eñ en sal v geen quade sieckte der E-
gyptenaren opleggē/ o die ghy beuonden o Exod.9.3
hebt/ eñ salse allen uwen haters opleggē.
16 Ghy sult alle Volcken verslinden/ die v
de Heere v Godt gheuen sal: Ghy en sult
haerder niet verschoonen ende haren Go-
den niet dienen: want dat soude v een
strick zyn.
17 Ist dat ghy dan noch sult in uwer her-
ten seggen: Deses volcks is meer dan ick
ben: Hoe can ickse verdryuen?
18 p Soo en vreest v niet voor hen: ghe- p Deu.20.1.
denckt wat de Heere v God Pharao/ ende Josue 8.1.
allen Egyptenaren ghedaen heeft/
19 Door groote versoeckinghen/ die ghy
met uwen ooghen gesien hebt / ende door
teeckenē ende wonderē / door een machti-
ghe handt ende wtghereckten arm / daer
v de Heere v Godt mede wtleydde: alsoo
sal de Heere v Godt allen Volcken doen/
daer ghy v voor vreest.
20 q Daer toe sal de Heere v God Horselen q Exo.23.28
onder hen senden/ tot dat het verdaen wor- ende 33.2.
de/ wat daer ouer is/ ende hem verborget Josue 24.12
voor v.
21 r Laet v niet grouwelen voor hen / want r Exo.23.20
de Heere v Godt is onder v/ de groote en- ende 33.2.
de verschrickelicke Godt.
22 Hy de Heere v Godt sal dese lieden wt-
roeyen voor v/ eenē na den anderen: s ghy s Exo 23.29.
en condese niet haestelick te niete doen/ op Josue 11.18.
dat hen de Dieren op den velde teghen v
niet en vermeerderen.
23 De Heere v God salse voor v geuen/ en-
de salse met groote slaghen verslaen / tot
dat hyse vernièle.
24 Eñ sal v hare Coningen in uwe handen
geuen/ ende sult haren name te niete doen
onder den Hemel: niemant en sal v weder-
staen/ tot dat ghyse vernielet.
25 De Beelden harer Goden sult ghy met
vyere verbernen/ t eñ en sult niet begeeren t Deut.13.17
des siluers oft gouts dat daer aē is/ u oft u Josue 6.18
tot v nemen/ dat ghy v daer inne niet en ende 7.1.
verstricket: want sulcks is den Heere u- 2.Mach.12
wen Godt eenen grouwel. 40.
26 Daerom en sult ghy den grouwel in v
huys niet brenghen/ dat ghy niet verbant
en wordet/ als dat selue is: maer ghy sult
een walginge ende grouwel daer aen heb-
ben/ want het is verbannen.

Dat viij. Capittel.

1. Vermaninghe dat sy Godts ghebo-
den houden/ 2. dat sy gedachtich zyn sul-
len wat wonder wercken ende weldaden
God gedaen heeft by hen/ 7. eñ noch doen
wil/ 10. ende daer voor danckbaer zyn/ 12.
Item/ dat sy niet strout en souden worden
van Gods gauen/ 17. dewyle syse van hen
seluen niet en hebben/ 19. noch hen met
vergetenisse des Heeren/ aen anderen Go-
den hanghen/ willen sy gheen gewisse ver-
nielinghe op henseluen laden.

1 Alle ghebóden die ick v heden ghebie- Ghedenckt
de/ sult ghylieden houdē/ dat ghy daer wat groote
na doet: op dat ghy lieden leuet ende wonder-
gemeerdert wordet/ ende incomet/ ende in- wercken eñ
nemet dat Landt/ dat de Heere uwen va- weldaet
deren ghesworen heeft. Godt by v
2 Eñ weest ghedachtich alle des weechs/ ghedaen
a door welcken v de Heere v Godt geleyt heeft.
heeft/ dese veertich Jarē inder Woestyne: a Deut.29.5
op dat hy v verootmoedichde b ende ver- b Deut.13.3
sochte/ dat het condt worde/ wat in uwer Judic.2.22.
herten ware / oft ghy zyne ghebóden hou- ende 3.4.
den soudet/ oft niet. 2.Par.32.31
3 Hy verootmoedichde v/ ende liet v hon- c Exo.16.14
gheren/ c ende spysde v met Man/ dat ghy Num.11.7.
ende uwe vaders niet ghekent en haddet/ Psal.78.24.

b mat.4.4. Luce 4.4. Deut.29.6. ende 32.47.
op dat hy v condt dede/ dat v de mensche
niet en leeft van den broode alleen / maer
van allē dat wt dē mōde des Heerē gaet.
e Deut.29.5 f † Anders/ onghe-schoept ghe weest.
4 e Uwe cleederen en zijn niet veroudert
aen v/ ende uwe voeten en zijn niet f † ghe
swollen dese veertich Jaren.
g † anders/ getuchtiche ter tuchtighet.
5 Soo bekent ghy lieden ymmers in uwer
herten/ dat v de Heere v Godt g † opghe-
toghen heeft/ als een man zijnen sone op-
brengt.
6 So houdt nu de ghebòden des Heeren
ws Godts dat ghy in zijne weghen wan-
delet/ ende vreeset hem.
h deut.11.10. i Oft/ waterdiepten.
7 Want de Heere v Godt leydt v in een
goet Lant/ h een Lant daer Bekē eñ Fon-
teynen ende i Zeen in zijn die aendē Ber
ghen ende inden Landouwen vlieten.
8 Een Landt daer Tarwe/ Gerste/ Wijn-
stocken/ Vyghboomen ende Granaetap-
pelen in zijn: een Landt daer Olyboomen
ende Heunich in wast.
k Job.28.2. l Oft/ eerts.
9 Een Lant daer ghy broots ghenoech te
eten hebt/ daer oock niet en ontbreect: k een
Lant diens steenen yser zijn daer ghy l Co-
per wt den Berghen houwet.
m num.15.18 1Cor.10.30 1Tim.4.4.
10 m Ende wanneer ghy ghegheten hebt/
ende sadt zijdt/ dat ghy den Heere uwen
Godt lovet/ voor dat goede Landt/ dat hy
v ghegheven heeft.
11 Soo wacht v nu / dat ghy des Heeren
ws Godts niet en vergeet / daermede dat
ghy zijne Geboden ende zijne Wetten en-
de Rechten die ick v heden ghebiede / niet
en houdet.
n deut.31.20 Prov.30.8.
12 Dat n wanneer ghy nu ghegheten hebt/
ende sadt zijdt / ende schoone huysen bou-
wet/ ende daer in woonet/
13 Ende uwe Runderen ende Schapen, en-
de silver ende goudt / ende alles wat ghy
hebt, hem vermeerdert/
En wordt niet stout van Godts gaven/ wāt ghy en hebt se niet van v/ etc.
14 Dat hem dan v herte niet en verheffe/
eñ vergheter des Heeren ws Godts (die v
wt Egyptenlande gheleydt heeft/ wt den
Diensthuyse:
o Nū.21.6. p Nu.20.11
15 Ende heeft v gheleydt door dese groote
ende grousame Woestyne. o daer vyerige
Slanghen ende Schorpioenen/ ende enc-
kel dorheydt/ ende gheen water en was:
p ende liet v water wt den harden Rotz-
steen gaen/
q Exo.16.15
16 q Ende spijsde v met Man in der Woe-
styne. van welcke uwe vaders niet ghewe-
ten en hebben : op dat hy v veroodtmoe-
dichde ende versochte/ dat hy v daer nae
wel dede.
r 1.Sam.2.9.
17 Ghy mochtet anders segghen in uwer
herten: r Myne cracht ende mijner han-
den stercke hebben my dit vermocht wt
te richten.)
s Ezech.36.22.27. Philip.2.13.
18 Maer dat ghy ghedachtet aen den Hee-
re uwen Godt: s want hy ist die v cracht
gheeft sulcke machtighe daden te doen:
op dat hy hielde zijn Verbondt/ dat hy u-
wen vaderen ghesworen heeft / gelijck het
heden ten daghe gaet.
t Deut.4.25
19 Sult ghy daerentegen des Heeren ws
Gods vergeten/ t eñ andere Goden nae-
volgen/ ende hen dienen/ ende hen aenbid-
den/ so betuyge ick heden over v liedē/ dat
ghy gantschelick vernielt sult worden.
20 Even als de Heydenen die de Heere ver-
nielt voor uwen aenghesichte / alsoo sult
ghy lieden oock vernielt worden / daerom
dat ghy niet ghehoorsaem en zijt der stem-
me des Heeren ws Godts.

Dat ix. Capittel.

1. Niet de gherechticheyt / van Godts
enckel genade ende trouwe, brengt Israel
int beloefde Landt / 6. Ja hare nthalven
hadden sy vele billicker verschuldet/ datse
Godt alle hadde omghebracht/ dewyle sy
een ongehoorsaem ende halstarrich volck
waren/ 9. Van den tween Tafelen des
Verbondts/ 12. ghegoten Calve/ 18. ende
Moses ghebeden ende vasten om der son-
den wille beyde des volcx/ 20. eñ Aarons/
22. Item/ van desselven ghebede / soo het
volck den Heere vertoornt te Thabera / te
Massa/ ende by den Lustgraven.

Mosis vermaninghe aen het volc Israels. a Nu 13. Deut.1.28.
1 Hoort Israel: ghy sult heden over de
Jordane gaen/ dat ghy incomet / om
in te nemen de Volcken/ a die grooter
ende stercker zijn dan ghy groote Steden
bemuert tot inden Hemel.
2 Een groot lanck volck/ de kinderen E-
nakim/ die ghy gekent hebt/ van dien ghy
oock gehoort hebt: Wie can tegen de kin-
deren Enack bestaen.
b deut.4.24 Zachar.2.5 c † Anders/ wtroeden/ sonder brengen/ te niete doen.
3 So sult ghy heden weten dat de Heere
v Godt/ voor v henen gaet/ v een vertee-
rende vyer: hy salse c † verdelgen/ ende sal-
se onderwerpen voor v henen / ende salse
verdrijven/ ende haest ombrenghen / als v
de Heere ghesepdt heeft.
d 1.reg.20.28
4 d Wanneer se nu de Heere v God wt ghe-
stooten heeft voor v henen/ so en segt niet
in v herte: De Heere heeft my hier in ghe-
leyt dit lant in te nemen om mijner ghe-
e Levi.20.23
rechticheyt wille : soo doch de Heere dese
Heydenē verdrijft voor v henē/ om e haers
Godtloosen wesens wille.
f Rom.11.6.
5 f Want ghy en coemt hier niet in / haer
lant in te nemen/ om uwer gerechticheyt/
ende ws oprechtighen herten wille/ maer
de Heere v Godt verdrijft dese Heydenen
om haers Godtloosen wesens wille / dat
hy het woort houde/ dat de Heere geswo-
ren heeft uwen vaderen Abraham/ Isaac
nde Jacob.
Moses vermaent het volck van haer onghehoorsamheydt.
6 So weet nu/ dat v de Heere v God niet
om uwer gherechticheydt wille / die goet
Lant geeft in te nemen / na den male ghy
een halstarrich volck zijt.
g Exo.14.11. ende 16.2. ende 17.2.
7 g Gedenckt ende en vergheet niet / hoe
ghy den Heere uwen God vertoorndet in-
der Woestyne: van den dage aen/ doe ghy
wt Egyptēlande toget/ tot dat ghy lieden
ghecomen zijt aen dese plaetse zijt ghy on-
ghehoorsaem gheweest den Heere.
h Exo.32.7.
8 h Want in Horeb vertoorndet ghy lie-
den den Heere alsoo/ dat hy v van toorne
verdoen wilde.
i Deut.5.2. k Exo.24.18 ende 34.28.
9 Doe ick op den Berch gegaen was / de
steenen Tafelen te ontfangen/ de Tafelen
des Verbondts/ i dat de Heere met v lie-
den maeckte. k ende ick veertich daghen
ende veertich nachten op den Berch bleef
ende gheen broodt en at/ ende gheen wa-
ter en dranck:
Twee steenen Tafelen. l Exo.31.18. m exo.19.16 ende 24.3. deut.4.10.33 ende 5.4.
10 l Ende my de Heere twee steenen Tafe-
len gaf met den vingher Godts beschre-
ven/ ende daer op alle woorden/ m als de
Heere met v lieden wt den vyere op den
Berch gesproken hadde. aen den dach der
Vergaderinghe.
n Exo 31.18 o Exo.32.7.
11 n Ende na de veertich dagen ende veer-
tich nachten gaf my de Heere twee stee-
nen Tafelen des Verbondts/
12 Ende sprack tot my : o Maeckt v op/
gaet haestelic nederwaerts van hier want
v volck dat ghy wt Egypten geleyt hebt/
heeft het verdorven: sy zijn haest afghetre-
den van den weghe/ die ick hen ghebodē
hadde: sy hebben hen een ghegoten Beelt
ghemaeckt.
13 Ende de Heere sprack tot my : Ic sie dat
dit Volck een halstarrich Volck is.

Laet van

14 Laet van my af, dat ickse verniele / ende
haren name wtdoe onder den Hemel: ick
wil wt v een stercker ende grooter Volck
maken dan die is.
p Exo.32.15. 15 p Ende als ick my keerde, ende van den
Berghe ginck, die met vyer brandde, ende
de twee Tafelen des Verbonts in mijnen
beyden handen hadde/
Ghegoten Calf van goude. 16 Doe sach ick op, ende siet, doe hadt ghy
lieden v aen den Heere uwen Gode beson-
dicht, dat ghylieden v een ghegoten Calf
gemaecht haddet, ende haest van den we-
ghe afgetreden waert, die v lieden de Hee-
re gheboden hadde.
17 Doe vattede ick beyde de Tafelen, ende
wierpse wt beyden handen, ende brackse
voor uwen ooghen.
q Exo.34.28 18 q Ende viel voor den Heere / r als ten
r Exo.24.18 eersten, veertich dagen ende veertich nach-
ten, ende en at gheen broot, ende en dranck
gheen water, om alle uwer sonden wille,
die ghylieden ghedaen hadt / doe ghy al-
sulcken quaet dedet voor den Heere / hem
te vertoornen.
19 Want ick vreesde my voor den toorne
ende grimmicheyt, daer de Heere ouer v lie-
den mede vertoornt was, dat hy v lieden ver-
derven woude: s doch de Heere verhoorde
s Deut.10.10 my op dat mael oock.
20 Oock was de Heere seer toornich ouer
Aaron, dat hy hem verdoen woude: doch
Aaron. ick badt oock voor Aaron ter seluer tijdt.
21 t Ende uwe sonde, het Calf dat ghylie-
t Exo.32.20 den ghemaeckt hadt, nam ick / ende ver-
brandde dat met vyere, ende versloech dat
ende verwreef dat, tot dat het stof werdt,
ende wierp dat stof in de Beke / die van
den Berghe vliedt.
22 Oock so vertoorndet ghylieden den Hee-
re, u te Thabera, x ende te Massa, y en-
u Num. 11.1 de by den Lustgrauen.
x Exod.17.7 23 z Ende doe hy v lieden wt Cades Bar-
y Nu.11.34. nea sandt, ende sprack: Gaet opwaerts,
z Num. 13.3 ende neemt dat Landt in, dat ick v lieden
ghegheven hebbe: waert ghy lieden onge-
hoorsaem des Heeren uws Godts mondt,
ende en gheloofdet aen hem niet / ende en
hoordet zijn stemme niet.
a Act.7.51. 24 a Want ghylieden zijt den Heere onghe-
hoorsaem gheweest, so lange als ick v lie-
den ghekent hebbe.
25 Doe viel ick voor den Heere veertich
dagen ende veertich nachten, die ick daer
lach: want de Heere sprack: Hy woude v
lieden verdoen.
26 Ick daerentegen badt den Heere / ende
sprack: o Heere Heere, en verderft v Volck
b Exo.32.12. ende v Erfdeel niet, dat ghy door v groote
ende 34.6. cracht verlost, ende met machtiger handt
Num.14.13 wt Egypten ghelepdt hebt.
Josue 7.7. 27 Ghedenckt aen uwe knechten Abraham,
Mosus ghebede. Isaac ende Jacob: en siet niet aen de har-
dicheydt, ende het Godtloos wesen ende
sonde deses Volcx.
28 Dat dat Lant daer ghy ons wtgeleydt
hebt, niet en segghe: De Heere en condese
niet int Lant brengen, daer hy hen af ghe-
seyt hadde: ende heeftse daerom wtgeleyt
om dat hy op hen e gram was / dat hyse
t Oft, grimmich, hastich. dooden soude inde Woestijne.
29 Want sy zijn v Volck / ende v Erfdeel,
dat ghy met uwe groote crachten ende
met uwen wtghereckten arme hebt wt-
ghelept.

Dat x. Capittel.

1. Moses gaet met twee ander Tafelen
op den Berch, 10. Veertich dagen ende veer-
tich nachten, 4. ende leytse, beschreuen met
der eerste Schrift, in een vueren Kiste, 6. t
Aaron sterft, 8. Levi wort wtghesondert
ten dienste des Heeren, 12. Wat Godt van
den mensche vordert, met claren woorden
voorgheschreuen.

1 TE dier seluer tijdt sprack de Heere tot Moses maeckt weder twee Tafelen.
my: a Hout v twee steenen Tafelen als
de eerste / ende comt tot my op den
Berch, ende maket v een houten Kiste.
2 Soo wil ick op de Tafelen schrijuen de a Exod.34.
Woorden, die op de eerste waren / b die b Exo.32.1.
ghy ghebroken hebt, ende sultse inde Kiste Deut.9.17.
legghen.
3 Also maeckte ick een Kiste van vueren
houte, ende hieu twee steenen Tafelen als de
eerste waren, ende ghinck op den Berch / ende
de twee Tafelen waren in mijnen handen.
4 c Doe schreef hy op de Tafelen, d als de c Exo.34.2.
eerste schrift was, de tien Woorden die de Deut.4.13.
Heere tot v lieden sprack wt den vyere op d Exo.34.18
den Berch, ter tijt der Vergaderinge, en- ende 34.28.2
de de Heere gafse my.
5 e Ende ick keerde my, ende ginck van den e Deut.21.25.
Berghe, ende leyde de Tafelen in de Kiste
die ick ghemaeckt hadde, datsy aldaer wa-
ren als my de Heere gheboden hadde.
6 f Ende de kinderen Israels togen wt van f Nu.33.30.
Beroth Bne Jakan, na Mosera, (aldaer
sterf Aaron, ende is aldaer begrauen, g ende g Nu.20.28
zijn sone Eleasar werdt voor hem Priester.)
7 Van daer toghen sy wt na h † Gudego- h Heet Gaboth:
da: van Gudegoda na Jathbath, een Lant Num.20.
daer Beken zijn. † Anders, Gadgad, oft Galgad
8 i Ter seluer tijdt scheydde de Heere den
stam Levi wt, de Kiste des Verbonts des
Heeren te draghen, ende te staen voor den
Heere, hem te dienen, ende zijnen Name te i Nu.3.4.18.
louen tot op desen dach.
9 k Daerom en sullen de Leuiten geen deel k Nu.18.20
noch Erue hebben met haren broederen: Deut.18.2.
want de Heere is haer Erue / als hen de Josue13.14.
Heere v Godt ghesepdt heeft. 33.
10 l Ende ick stont op den Berch, als te vo- Exo.34.28.
ren, veertich daghen ende veertich nachten, l Deut.9.18
ende de Heere verhoorde my oock op dat
mael, ende en woude v niet verderuen.
11 Doch hy sprack tot my: Maeckt v op,
ende gaet henen, dat ghi voor den Volcke
henen trecket, dat sy daer in comen, ende het
Landt innemen, dat ick haren vaderen ghe-
sworen hebbe, hen te gheuen.
12 m Nu Israel wat eyscht de Heere v God m Deut.6.2.
van v? dan dat ghy den Heere uwen Godt Josue 22.5.
vreeset, dat ghy in alle zijne wegen wan- Jerem.7.21
delt ende hem lief hebt, ende dienet den Hee-
re uwen God van gantscher herten, ende
van gantscher sielen.
13 Dat ghy de Gheboden des Heeren hou-
det, ende zijne Rechten die ick v heden ge-
biede, op dat het v wel gae.
14 n Siet / de Hemel, ende aller Hemelen n Psa 89.11
Hemel, ende de Aerde ende alles wat daer Jerem.25.5.
in is, dat is des Heeren uws Godts. o Deut.4.37.
15 o Noch heeft hy alleen tot uwen vaderen Besnijdinge des herten.
lust ghehadt, dat hyse beminde / ende heeft
haer zaet vercoren na hen, v lieden / ouer
alle Volcken, als het hedensdaechs staet. p Deut 30.6.
16 p So besnijdet nu uws herten voorhupt, Roma.2.29
ende en weest nu voortaen niet halsstarrich: q 2 par.19.7
17 Want de Heere uwe God, is een Godt Job 34.19.
aller Goden, ende een Heere ouer alle hee- Sapien.6.8
ren, een groot Godt, machtich ende ver- Sprac.35.15
schrickelick, q die geen persoonen en ach- Act.10.34.
tet, ende gheen ghiften en neemt. Rom.2.11.
18 Ende doet recht den Weesen ende Wedu- Galat.2.6.
wen, ende heeft de vreemdelingen lief, dat Ephes.6.9.
hy hen spijse ende cleederen gheue. Coloss 3.25.
19 r Daerom sult ghylieden oock de vreem- 1.Pete.1.17.
delingen lief hebben, want ghylieden zijt r Exo.22.21.

oot vreemdelingē geweest in Egyptlant.

20 f Den Heere uwen Godt sult ghy vreesen/ hem sult ghy dienen/ hem sult ghy aenhanghen/ t ende by zynē Name sweeren.

21 Hy is uwen roem/ ende uwe Godt / die by v sulcke groote ende verschrickelicke dinghen ghedaen heeft / die uwe ooghen ghesien hebben.

22 u Uwe Vaders toghen af in Egypten/ met tseuentich zielen: ende nu heeft v de Heere uwe God vermeerdert x als de sterren aen den Hemel.

f Deu 6.13. 1 Sam.7.3. Mat 4.10. Luc.4.8. t Esa 45.23. ende 65.15. Jerem.4.2. u Ge.49.27. x Gene. 15.5. Deut. 23.62

Dat xj. Capittel.

1. Wt veelheyt der weldaden ende wonderwercken Godts aen Israel bewesen/ 8. verweckt hyse tot onderhoudinghe der gheboden Gods/ 18. dat sy zyn woort alle tydt ter herten nemē/ 19. ende oock haren kinderen dat selue met vlyte leerē. 10. Wat haeit wat Landt/ 13. eñ segen hen de Heere gheuen/ 21. Item / hoe hy hen der Heydenen Landt wil ruymen/ so sy hen der Godtvruchtichheyt beuliytigen/ 26. daerentegen wat ongenade sy verwachten so sy afstreden/ ende andere Goden aenhanghen/ 26. leyt hen alsoo beyde Seghen ende Vloeck voor. 29. Seghen op den Berch Grisim/ ende Vloeck op den Berch Ebal te verkondighen.

1 SO sult ghy nu den Heere uwen God lief hebbē/ ende zyne wetten/ zyne Wysen/ zyne Rechten ende zyne Gheboden houden uwe leefdaghe.

2 † Ende bekent heden dat uwe kinderen niet en weten noch gesien en hebben/ namelicken / de onderwysinghe des Heeren uws Gods/ zyne Heerlicheyt/ daer toe zyne machtighe handt/ ende uytgerecten arm.

3 Ende zyne teeckenen ende wercken / die hy ghedaen heeft onder den Egyptenarē/ aen Pharao den Coninck in Egypten/ ende alle zynen Lande.

4 Eñ wat hy aen der macht der Egyptenaren gedaen heeft / aen hare Rossen ende Waghenen / a doe hy het water der b † Schelfzee ouer hen voerde/ doe sy v lieden naiaechden/ ende de Heere haer verdede tot op desen dach.

5 Ende wat hy v lieden ghedaen heeft inder woestyne/ tot dat ghy aen dese plaetse ghecomen zyt.

6 c wat hy Dathan ende Abiram ghedaen heeft/ den kinderen Eliab/ des soons Rubē: hoe de Aerde harē mondt op dede/ eñ verslondese met haren gesinne eñ Hutten/ ende alle haer goedt/ dat sy d † verworuen hadden middē onder het gantsche Israel.

7 Want uwe ooghen hebben de groote wercken des Heeren ghesien/ die hy ghedaen heeft.

8 Daerom sult ghylieden alle de Gheboden houden/ die ick v heden ghebiede: op dat ghy ghesterckt wordet in te comen/ eñ het Landt in te nemen/ daer ghylieden henen treckt dat ghy het inneemt.

9 e Ende dat ghy lange leeft op den lande/ dat de Heere uwen Vaderen ghesworen heeft hen te gheuen/ ende haren zade / een Lant daer Melck ende Honich in vloeyt.

10 f Want het Lant daer ghy henē coemt/ dat in te nemen / en is niet als Egyptenlandt / daer ghylieden van wtghetoghen zyt/ daer ghy zyn zaedt zaeyen / eñ g selue h drencken moestet/ als eenen Koolhof.

11 Maer het heeft Bergen ende Landouwen/ die den regen vanden Hemel drencken mact.

12 Op welck Landt v Heere uwe God acht heeft / ende de ooghen des Heeren uwes

De weldaden die Israel van God in Egyptē ende inde Woestyne ontfangē heeft. † And. Eñ ghylieden/ bekent heden dat ghy niet en zyt gelyck uwe kinderē / de welcke niet ghewetē noch etc. a Exo.14.27 b † Anders Rietzee. c Nu.16.31. ende 26.9. Psal.105.17. d Hebreisch: Onder oft met haren voetē hadden. Ick hebbe ghelopen ende geronnen/ dat ic h het te samen brachte. Non sterti nec otiosus fui. Het is my suer geworden. Ick hebt be iaecht, beloopen etc. † An. onder haer geweit e Exo.23.26 Gods ooge maeckt vruchbaer. f Deut. 8.7. g Hebreisch: met uwen voeten. h Dat is/ materen

Gods sien altydts daer op / van den beghinne des Jaers tot aen het eynde.

13 Ist dat ghylieden nu myne Gheboden hoort/ die ick v heden ghebiede / dat ghy den Heere uwen Godt lief hebt/ ende hem dient van gantscher herte/ ende van gantscher zielen/

14 i So wil ick uwē lande regen geuen tot zyner tydt/ vroegen reghen/ ende spaden regen/ dat ghy in meucht doen v Koorne/ uwen Most ende uwe Olye.

15 Eñ wil uwen Vee gras geuen op uwen velde / dat ghylieden etet eñ satt wordet.

16 Hoedt v doch / dat hem uwe herte niet ouerreden en late/ dat ghylieden afstreedt/ ende dient andere Goden/ eñ bidtse aen.

17 Ende dat dan den toorn des Heeren vergrimme ouer v lieden. k ende sluyte den Hemel toe/ datter gheenen regen en come/ ende de Aerde hare vrucht niet en gheue/ ende haest omcoemt van den goeden Lande/ dat v de Heere ghegeuen heeft.

18 l So vaet nu dese woorden ter herten/ ende in uwe zielen/ ende bindtse ten teecken op uwe handen/ dat sy een denckteecken voor uwen ooghen zyn.

19 m Ende leertse uwen kinderen/ dat ghy daer van spreecht/ wanneer ghy in uwen huyse sittet/ oft op dē wech gaet/ wanneer ghy v nederleght/ eñ wanneer ghy op staet.

20 Ende schryftse aen de posten uws huys/ ende aen uwe poorten:

21 Dat ghy ende uwe kinderen langhe leuet op den Lande dat de Heere uwen Vaderen ghesworen heeft/ hen te gheuen: soo langhe als de daghen vanden Hemel op Aerden dueren.

22 Want so ghylieden dese Gheboden alle sult houden/ die ick v heden ghebiede/ dat ghy daer na doet / dat ghyliedē den Heere uwen God lief hebt / ende wandelt in alle zyne weghen/ ende hem aenhangt:

23 So sal de Heere alle dese Volcken voor v lieden henen verdryuē/ dat ghy grooter ende stercker Volcken inneemt/ dan ghylieden zyt.

24 n Alle plaetse daer uwe Voetsole op treedt/ sal uwe zyn: van der Woestyne aen ende vanden Berghe Libanon/ ende vanden water Phrath/ tot aen de wterste Zee sal uwe Landtpale zyn.

25 Niemandt en sal v lieden wederstaen connen: uwe vreese ende verschricken / sal de Heere ouer alle landē comen laten/ daer ghy in reyst/ als hy v lieden geseydt heeft.

26 o Siet/ ick legghe v lieden heden voor den Seghen ende den Vloeck.

27 p Den Seghen / soo ghy hoort de Gheboden des Heeren uws Gods/ die ick v heden ghebiede.

28 Den Vloeck daerentegen / so ghylieden niet hooren en sult de Gheboden uws Heeren uws Gods / ende afreeden vanden weghe die ick v lieden heden ghebiede / dat ghy andere Goden na wandelt / die ghylieden niet en kent.

29 Wanneer v de Heere uwe Godt in het Landt brengt/ daer ghy in coemt/ dat ghy het inneemt/ q soo sult ghy den Seghen r † spreken laten op den Berch Grisim/ ende den Vloeck op den Berghe Ebal:

30 Welcke zyn op gene zyde der Jordanen der straten na/ tegen den Nederganck der Sonnen inden lande der Cananiters/ die op het vlacke veldt woonen/ tegen Gilgal ouer/ by der f † Haghen More,

31 Want ghy sult ouer de Jordane gaen/ dat ghy in coemt het Lant in te nemē/ dat v lieden de Heere uwe God gegeuen heeft/

Gods woordt salmen altydt ter herten nemen. i Deu. 28.12 Joel 2.23. Amos.4.7. k Deu.28.23 1 Reg.17.1. Luc.4.25. l Deut. 6.5. Prouer. 3.1. ende 4.21. Gods woordt salmen oock den kinderē leeren. m Deu.4.10 n Josue 1.3. Seghen eñ Vloeck. o Deu.30.15 p Deu.28.1. Leuit.26.3. q Deu.27.18 Josue. 8.33. r † Anders/ gheuen f † An. Eyckenwoude.

dat ghyliedē dat inneēt/ eñ daer in woōt.
32 So behoudet nu/ dat ghyliedē doet na
alle Gheboden ende Rechten/ die ick v he-
den voor legghe.

Dat xij. Capittel.

1. Aller Afgoden plaetsen ende Altaren
sullen sy verstooren,5. ende den Heere/8.
alleen na zijnen beuele/ ende aen de stede
van hem vercoren/ dienen. 11. 26. Alle
Offeren/Beloften,/17. Tienden eñ Eerste-
gheboorte des Vees voor den Heere bren-
ghen/ ende der seluer aldaer met vreuchdē
ghenieten. 15. 20. Ander vleesch moghen
sy aen hare plaetsen slachten ende na lust
haerder zielen eten/ 16. 23. alleene dat sy
des bloedts verschoonen. 29. Afgoderye
sullen sy als eenen strick schouwen.

Afgoderye verboden. 1 DAt zijn de Gheboden ende Rechten/
die ghylieden houden sult/ dat ghy
daer na doet inden Lande/ dat v de
Heere uwer Vaderen God ghegeuen heeft
in te nemen/ soo langhe ghylieden op Aer-
den leeft.
a Exo.34.13 Num.33.52. Deut.7.5. 2 a Verdestrueert alle plaetsen daer de
Heydenen (die ghylieden innemen sult/)
hare Goden ghedient hebben/ het sy op
hooghe Berghen/ op cleyne Berghen/ oft
onder groene Boomen:
b Oft/ Pilaerstijlen/ Staendeteekenen. 3 Ende breeckt af hare Altaren/ eñ breeckt
hare b Calumnen in stuckē/ ende verberut
met vyere hare c Haghen/ ende de Afgodē
harer Goden d † doet af/ eñ doet te niete
hare namen wt de seluе plaetse.
c Oft/ Lustwouden. d † anders/ verhout/ eñ vernielt/ etc. 4 e Ghylieden en sult den Heere uwē Go-
de also niet doen:
e 2.par.33.17 f 1.Reg.8.19 2.Par.7.12. 5 Maer aen de f plaetse die de Heere uwe
God verkiesen sal/ wt alle stāmen/ dat hy
zijnē Name aldaer laet woonen/ sult ghy-
lieden na vraghen/ eñ daer henen comen.
g Deut.14.23 ende 15.20. ende 16.2. 6 g Eñ uwē Brantoffer eñ uwen anderen
Offer/ eñ uwe Thienden/ eñ uwer handen
Heffinge/ eñ uwe Belofte/ eñ uwē vrijwil-
ligē Offer/ eñ de eerstegeboorte uwer Run-
deren ende Schapen daer henen brengen.
h 1.Sam.1.4. ende 16.5. 7 h Ende sult aldaer voor dē Heere uwen
God eten ende vrolick zijn/ ouer allen dat
ghylieden ende uwe huys brengt/ daer v
de Heere uwe God in ghesegghent heeft.
i Deut.29.19 8 i Ghylieden en sult dier gheen doen/ dat
wy heden hier doen/ een yegelick wat hem
recht dunckt.
9 Want ghyliedē en zijt tot hier toe noch
niet totter ruste ghecomē/ noch tot dē Erf-
deele/ dat v de Heere uwe God gheuen sal.
10 Ghylieden sult van ouer de Jordane
gaen/ ende inden Lande woonen dat v lie-
den de Heere uwe God sal ter Erue wtdey-
len/ ende sal v lieden ruste gheuen van allē
uwen vyanden rondtom v henē/ ende sul-
let seker woonen.
k 1.reg.8.29 2.Reg.21.4. 11 Wāneer de Heere uwe Godt een plaetse
verkiest/ k dat zijnē Naem aldaer woone/
so sult ghyliedē aldaer henē brengen alles
wat ick v ghebiede/ uwen Brantoffer/ uwē
anderen Offer/ uwe Thienden/ uwer han-
den Heffinghe/ eñ alle uwe vrije Beloften/
die ghylieden den Heere belouen sult.
12 Ende sult vrolick zijn voor den Heere u-
wen God/ ghylieden ende uwe sonen ende
uwe dochteren/ ende uwe knechten/ ende
uwe maechden: ende de Leuiten die in uwe
l Deut.10.9 Poorten zijn/ l want sy en hebben gheen
deel noch Erue met v lieden.
13 Wacht v/ dat ghy uwe Brantoffer niet
en offert aen allen plaetsen die ghy siet:
14 Maer aen de plaetse die de Heere ver-
kiest/ ergens in eener uwer Stammen:
daer sult ghy uwe Brandoffer offeren/
ende doen al wat ick v ghebiede.

15 m Doch meucht ghy slachtē eñ vleesch m Gen.9.3.
eten in allen uwen poorten/ na aller lust u-
wer sielen/ na den Seghen des Heeren uws
Godts/ dien hy v ghegheuen heeft: n bey- n Deut.15.22
de de reyne ende onreyne meughen t eten/
als een Rhee/ oft Hert.
16 o Behaluen het bloet en sult ghy niet e- o Leui.3.19. ende 17.14. ende 19.26.
ten/ maer op de Aerde ghieten als water.
17 p Ghy en meucht ooc niet eten in uwen
poorten/ vanden Tiendē uws Coorns/ uws p Deut.14. 22.24.
Mosts/ uwer Olye/ noch van de Eerstege-
boorten uwer Runderen/ uwer Schapen/
oft van eenigen uwer Beloften die ghy be-
looft hebt/ oft van uwen vrijwilligen Of-
fer/ oft van uwer Handtheffinghe.
18 Maer voor den Heere uwen Godt sult
ghy suler eten/ aen de plaetse die de Heere
v God verkiest: ghy ende uwe sonen/ uwe
dochteren/ uwe knechten/ uwe maechden/
eñ de Leuijt die in uwer poorten is: ende
sult vrolick zijn voor den Heere uwen God
ouer alle dat ghy brenghet.
19 q Ende wacht v dat ghy den Leuijt niet q Deut. 14. 24.
en verlatet/ so langhe als ghy op der Aer-
den leuet. Syrac.7.32.
20 Wanneer nu de Heere v God uwe palen
verwijden sal/ r als hy v ghesevt heeft/ eñ r Gen.28.14 Deut. 19.8.
sprekct: Ick wil vleesch etē/ dewyle uwer
zielen vleesch te eten lust: so eet vleesch/ na
aller lust uwer sielen.
21 Is oock de stede verre van v/ die de Hee-
re v Godt vercoren heeft/ dat hy zijnen
Name aldaer woonen late/ soo slacht van
uwen Runderen ofte Schapen/ die v de
Heere ghegheuen heeft/ als ick v geboden
hebbe/ ende eet het in uwer poorten/ nae
aller lust uwer ziele.
22 s Als men een Rhee oft Hert eet/ meucht s Deut.15.22.
ghy het eten: beyde de reyne ende onreyne
meughen t samen eten.
23 t Alleen merckt/ dat ghy het bloet niet t 1.Sam. 14 32.
en eet: want het bloet is de ziele/ daerom
en sult ghi de ziele niet met dē vleesche etē
24 Maer sult het op de Aerde gieten/ als
water.
25 Eñ sult het daerom niet eten/ dat het v
wel ga/ eñ uwen kinderen na v/ dat ghy
gedaen hebt/ wat recht is voor den Heere.
26 u Doch wanneer ghy ergens wat heyli- u Deut 14.22 ende 15.19.
gen wilt vanden uwen/ oft belouen/ so sult
ghy het op laden ende brengen in een ste-
de die de Heere vercoren heeft:
27 Ende v Brandoffer met vleesche ende
bloede doen op den Altaer des Heerē uws
Gods/ het bloet x † uws Offers sult ghy gie- x † Anders uws etc. neuen den Altaer etc.
ten op den Altaer des Heeren uws Godts/
ende het vleesch eten:
28 Siet toe/ eñ hoort alle dese woorden/ die
ick v gebiede: op dat het v wel ga/ ende u-
wen kinderen na v eewichlick/ dat ghy ge-
daen hebt/ wat recht ende welgeuallich is
voor den Heere uwen Godt.
29 y Wanneer de Heere v Godt voor v he- y Deut.18.9 Josue.23.5.
nen de Heydenen wtroeyt daer ghy henen
coemt om in te nemen/ eñ hen ingenomen
hebt/ ende in haren Lande woont/
30 z So hoedt v/ dat ghy niet in den strick z Psalm.106 36.
en vallet hen na/ daer na als sy verdaen
zijn voor v/ ende niet en vraecht na haren
Goden/ ende spreeckt: Ghelyck als dese
Volcken haren Goden ghedient hebben/
alsoo wil ick ooch doen.
31 a Ghy en sult niet alsoo aen den Heere u- a Deut.18.9 Jerem.10.2 ende 19.4.5. Esaie 65.3.
wen Godt doen: want sy hebben harē Go-
den ghedaen alles wat den Heere eenen
grouwel is/ ende dat hy haet: want sy heb-
ben ooch hare sonen ende dochteren met
vyere verbrant/ haren Goden.
32 Alles wat ick v lieden gebiede/ sult ghy

houden/ dat ghy daer nae doet: b ghy en
sult daer niet toedoen/ noch daer van doē.

Dat xiij. Capittel.

1. Van straffe dier/ die opentlicken/ 6. ofte heymelicken de menschen van den waerachtighen Godt af leyden. 12. Item dier/ die hen also verleyden laten. 3 God ondertast ons gheloove door Teeckenen ende Wonderen.

1 WAnneer a een Propheet of Droomer
onder v sal opstaen/ ende gheeft v een
Teecken ofte Wonder/
2 Ende dat Teecken oft Wonder coemt/
daer hy v van geseyt heeft/ ende spreeckt:
Laet ons b ander Goden na volghen/ die
ghylieden niet en kent/ ende hen dienen:
3 So en sult ghy niet hooren de woorden
sulcker Propheten oft Droomers: c want
de Heere uwe God versoeckt v lieden/ dat
hy verneme/ oft ghy hem van gantscher
herten/ ende van gantscher zielē lief hebt.
4 d Want ghy sult den Heere uwē God na
volghen/ ende hem vreesen eñ zyne Gebo-
den houden/ ende zyner stemme hooren/
ende hem dienen/ ende hem aenhanghen.
5 e Ende die Propheet ofte Droomer sal
sterven daerom dat hy v van den Heere u-
wen Godt (die v wt Egyptenlande ghe-
leydt/ ende van den Dienshuyse verlost
heeft) af te vallen gheleert/ ende v wt den
weghe gheleydt heeft/ dien de Heere uwe
God gheboden heeft/ daer in te wandelē/
op dat ghy den boosen van v doet:
6 f Wanneer v uwe broeder/ uwer moeder
sone/ oft v dochter/ oft het wyf in uwen
armen/ of v vriendt/ die v is als uwe herte
overreden sal heymelick/ ende seggen: Laet
ons gaen/ ende ander Goden dienen/ die
ghy niet en kent/ noch uwe vaders/
7 Die onder de Volcken rondtom v zyn/
sy zyn v na by oft verre/ van eenen eynde
der Aerden tot aen het ander:
8 So en bewillicht niet/ eñ en hoordt hem
niet: g oock en sal uwe ooghe zyner niet
verschoonen/ eñ en sult v zyner niet h ont-
fermen noch hem verberghen.
9 Maer sult hem verworghen: uwe handt
sal de eerste over hem zyn/ datmen hē doo-
de/ eñ daer na de hant des gātschen volcx.
10 Men sal hem doodt steenighen/ want
hy heeft v willen verleyden vanden Heere
uwen God/ die v wt Egyptenlandt van-
den Diensthuyse gheleydt heeft.
11 i Op dat het gandtsche Israel hoore/
eñ vreese hem/ eñ niet meer alsulck quaet
voorneme onder v lieden.
12 Wanneer ghy hoort ergheus van eener
Stadt/ die v de Heere uwe God ghegeven
heeft daer in te woonen/ datmen seydt:
13 Daer zyn sommighe kinderen Belials
wtghegaen onder v/ ende hebben de Bur-
ghers haerder Stadt verleydt/ ende ghe-
seydt: Laet ons gaen/ ende andere Goden
dienen/ die ghylieden niet en kent.
14 k So sult ghy neerstelick ondersoecken/
l vernemen ende vraghen: ende so haer de
waerheyt vindt/ dat het ghewisse also is/
dat de grouwel onder v liedē geschiedt is/
15 Soo sult ghy de Burgheren derselver
Stadt slaen met des Sweerdts scherpte/
eñ hen verbannē met al dat daer in is/ eñ
haer Vee/ met de scherpte des Sweerdts.
16 Ende alle haren roof sult ghy vergade-
ren midden op de strate/ ende met vyere
verbernen/ beyde Stadt ende alle haren
Roof met malcanderen/ den Heere uwen
God/ dat sy op eenen hoop ligghe eewich-
lick/ ende nemmermeer gebouwet worde.
17 m Eñ en laet niet vā dat verbannē aen
uwer handt hanghen/ op dat de Heere van
der grimmicheyt zyns toorns afgewēdet
worde/ ende gheve v barmherticheydt/ eñ
ontferme hem uwer/ ende vermeerdere v/
als hy uwen vaderen gheswooren heeft.
18 Daerom dat ghy de stemme des Heeren
uws Gods ghehoordt hebt/ te houden alle
zyne Ghebodten/ die ick v heden ghebiede/
dat ghy doet wat recht is voor de ooghen
des Heeren uws Gods.

b Deut.4.2. ende 28.14. Josue 1.7. Prover.30.6 Jerem.26.2
a Mat.7.15
b Dese Prophete leert tegen de oude eñ bevestichde leere eñ wil (ghelyc hy seyt/ andere Goden) de eerste niet latē blyven. Eñ sulcken en salmen niet ghelooven/ wanneer hy oock teeckenen dede. Maer int xviij. Cap. wordt die Prophete verdoemt die niet teghen de eerste/ maer nieuwe leere voorgeeft eñ de selve sal teeckenē doen/ ofte niet ghehoort worden.
c Deut.8.2
d Josu.10.4 ende 14.16.
e Jere.23.16 ende 29.32.
f Zach.13.3.
Matth.5.30 ende 18.8.
g Deu.17.5.
h Dat heet God boven alle dinck believen.
i Deu.19.20
k Deu.17.4. ende 19.18.
l Of nasoecken
m Deu.7.25 Josue.7.1 2 Machab. 12.40.

Dat xiiij. Capittel.

1. Dewyle sy een reyn heylich Volck Gods zyn/ en sullen sy hen met gheenen Heydenschen ghebruycken over den dooden/ 3. noch onreyner spyse verontreyni-ghen/ 22. de Thienden alles incomens/ 24. ofte ghelt daer voor/ so den wech ten huyse des Heeren te verre is/ sullen sy den Heere brengen/ 27. eñ den Leuite/ Vreemdelinck/ Weesen eñ Weduwen met noodtdruft versorghen.

1 GHy zyt kinderen des Heerē uws Gods:
a ghy en sult v gheen b † Teecken ste-
ken noch kael scheeren boven op den
ooghen/ over eenen dooden.
2 Want ghy zyt een heylich volck den Hee-
re uwen God: d ende de Heere heeft v ver-
coren dat ghy zyn Eygendom zyt/ wt al-
len Volcken die op Aerden zyn.
3 Ghy en sult gheenen grouwel eten.
4 e Dit is dan het gedierte dat ghylieden
eten sult: Ossen/ Schapen/ Geyten/
5 Herten/ Rheen/ f † Buffels/ Ghemsen/
Eenhoornen/ wilde Ossen/ eñ g † Elandē.
6 Ende alle het Gedierte dat zyn klauwē
klieft/ ende wederkaut/ sult ghyliedē eten.
7 Dat en sult ghylieden daerentegen niet
eten/ dat wederkaut/ ende de klauwē niet
en klieft: de Kemel/ den Hase/ ende Konyn-
kens/ die daer wederkauwen/ ende doch
de klauwen niet en klieven/ sullen v on-
reyn zyn.
8 Het Verckem of het wel de clauwē klieft/
so en wederkauwet doch niet/ sal v lieden
oock onreyn zyn: van harē vleesche en sult
ghylieden niet eten/ ende haer aes en sult
ghylieden niet aenroeren.
9 h Dat is het/ dat ghyliedē eten sult van
allen dat inde wateren is: alles wat vlot-
vederen ende schubbē heeft/ sult ghy eten.
10 Wat daerenteghen gheen vlotvederen
noch schubben en heeft/ en sult ghylieden
niet eten/ want het is v onreyn.
11 i Alle reyne Voghelen etet.
12 Dat zyn sy dan/ die ghyliedē niet etē en
sult/ dē Arēt/ dē Hauick/ de k † Meeuwe/
13 Den Duycker/ den Wouwe/ den Gier/
met zyner aerdt/
14 Ende alle Raven met haerder aerdt.
15 Dē Struys/ den l † Nachtuyl/ dē Koer-
koeck/ den Sperwer met zyner aerdt.
16 Den m † Steenuyl/ den Schuyfuyt/ de
Vledermuys/
17 Den n † Roerdomp/ de Swane/ den
Opvaer/
18 Den Reygher/ den Hegher met zyner
aerdt/ de Hoppe/ de Swaluwe.
19 Ende alle het Ghevoghelte dat cruypt/
sal v lieden onreyn zyn/ ende en sult het
niet eten.
20 Het reyne gevogelte sult ghyliedē eten.
21 Ghylieden en sult gheen aes eten: den
Vreemdelinck in uwer poorten meucht
ghy het gheven/ dat hy het ete/ oft ver-
coope het eenen vreemden: want ghy zyt
een heylich Volck den Heere uwen Gode;
o ghy en sult het Bocxken niet koken/ de-
wyle het zyne moeder noch suycht.
22 p Ghy sult alle Jaer de Thienden af-
scheyden

a Leui.19.26 Jere.16.4.
b Of lettere keneu suydē
† And. verkeetzen/
Leuit.19.2
c Deu.7.6. ende 26.18
d Exo.19.5.
Reyne eñ onreyne gedierten
e Leuit.11.2.
f † Anders/ Gemsen/ Steenbocken/
g † Anders/ Kemels.
Visschen.
h Leuit.11.9.
Voghelen.
i Leuit.11.13.
k † Anders: Vischar/ De Wiltgier: de Gier de Wouwe met etc.
l † Anders/ Nachtrave de Haghelgans/ de Schuyfuyt/
m † Anders Valck/ de Nachtuyl/ de etc.
n † Anders/ Reyger/ de Exter/ den Duyker/ Dē Opvaer den Heger/ met etc. den Korckhaen oft Woudthan/ de Hoppe.
o Exo. 23.19 ende 34. 26.
p Leu. 27.30 Deut.12.17.
q Of/ uws zaedtsels/

schepden van alle incomen q ws zaedts/
dat wt uwen Acker coemt.
De Thienden vã allẽ incomen te nemen. 23 Ende sult het eten voor den Heere uwen
God/ r aen de plaetse die hy verkiest / dat
zynen Naem aldaer woone: nameliicken/
vanden Tiendẽ ws Korens / ws Mosts/
r Esai. 65.3. uwer Olye ende de Eerstgeborẽ s uwer
s Exo. 34. 19 Runderẽ, ende uwer Schapen: op dat ghy
leeret vreesen den Heere uwen Godt, uwe
leefdaghe.
t Deu. 12. 21. Baruc. 1. 10. 24 t Wanneer v dan noch des weechs te
vele is, dat ghy sulcks niet wech draghen
en condt / daeromme dat v de plaetse te
verre is, die de Heere uwe Godt vercoren
heeft, dat hy zynen Naem aldaer woonen
late, (want de Heere heeft v ghesegheņt.)
a Mat. 21. 12 25 So maket te ghelde: u ende neemt dat
gelt in uwe handt, ende gaet aen de plaet-
se die de Heere uwe God vercoren heeft.
26 Ende gheeft dat ghelt voor alles dat u-
wer ziele lustet: het sy voor Runderẽ, Scha
pen, Wyn, stercken dranck, oft voor alles
dat uwe ziele wenscht: eñ eett aldaer voor
den Heere uwen Gode/ ende weest vrolick
ghy ende uwe huys.
x Deu. 12. 19 Syr. 7. 32. 27 Ende de Leuite die in uwer poorten is:
x ghy en sult hem niet verlatẽ/ y want hy
y Num. 18. 8 en heeft gheen deel noch Erve by v.
z Deu. 26. 12 28 z Over drie Jaer sult ghy wtschepden
alle Thiendẽ ws incomẽs desseluẽ Jaers/
ende sult het laten in uwer poorten:
29 So sal comen de Leuite die gheen deel
nach Erve met v en heeft, ende de Vreem-
delinck/ ende de Weesen ende Weduwen/
die in uwer poorten zyn / ende eten / ende
hen versadighen : op dat u de Heere uwe
Godt seghene in allen wercken uwer han-
den, die ghy doet.

Dat xv. Capittel.

1. Alle seuen Jaer sal een Vry Jaer zyn
4. Bedelrye salmen weeren/ 7. ende alle
billickheyt met vriendelickheyt tegen den
verarmden broeder pleghen. 12. Een ghe-
cocht Hebreer ofte Hebreerinne / sal inden
seuenden Jare met goede beladen, wtgaẽ:
16. oft ewichlick dienen. 19. Hoedanighe
Eerstgheboorten men den Heere heylighen
sal.

Alle seuen Jaer sal een Vry Jaer zyn. 1 Over seuen Jaer sult ghy een a Vry-
Jaer maken.
a Leuit. 25. 5. 2 Also salt ymmers toegaen met den
b Esai. 58. 6. Vry Jaer: b wanneer yemant zynen nae-
Luce 6. 30 sten wat borcht, die salt hem nalaten, ende
en salt niet inmanen van zynen naestẽ ofte
van zynen broeder: want het heet het Vry
Jaer den Heere.
3 Van eenen Vreemden meucht ghy het
inmanen / doch dien die uwe Broeder is/,
Bedelaer. sult ghy het nalaten.
c Syrac. 4. 1 Prov. 28. 27 4 c Daer en sal gheensins gheen Bedelaer
onder v zyn: want de Heere sal v seghenen
inden Lande/ dat v de Heere uwe God ge-
d Deu. 28. 12 ven sal, tot eender Erven in te nemen:
e t And. vele volckẽ pan-
den/ eñ etc. 5 Alleen dat ghy der stemme des Heeren
ws Gods hooret, ende houdet alle dese ge
boden die ick v heden ghebiede / dat ghy
ghepandet worden: daer na doet.
f t Anders/ outleenen: g t An. heerschappie hebben/
6 Want de Heere uwe God sal v segenen/
als hy v geseyt heeft: d so sult ghy e t vele
Volcken leenen, ende ghy en sult van nie-
manden f t borgẽ: ghy sult ouer vele Volc-
g t regeren, ende ouer v en sal niemandt
regeren.
huysarmen en salmen niet verachten/ of aberetisschen.
7 h Als uwer broederen ergheris een arm
is ergheris in eener Stadt in uwen Lan-
de, dat v de Heere uwe Godt gheuen sal/
soo en sult ghy uwe herte niet verharden/
noch uwe handt toe houden / tegen uwen
h 1 Joa. 3. 17 armen Broeder:

8 Maer sult se hem opdoen/ ende hem lee-
nen, daer na als hy ghebreck heeft.
9 Hoedt v , dat in v herte gheen Belials
i t tucke en sy, die daer spreke: Het seuẽde i t An. tucke of listicheyt
Jaer, het Vry Jaer k is na by / ende siet
uwen armẽ broeder onvriendelick aen/ eñ And. verkeertheyt.
en geuet hem niet: so sal hy ouer v tot den
Heere roepẽ, so sult ghy dies sonde hebbẽ: k Of/ naeet.
10 l Maer ghy sult hem gheuen ende uwer l Rom. 12. 8.
herten niet verdrieten laten/ dat ghy hem Matt. 5. 42.
gheeft : want om sulcx wille sal v de Heere Luce 8. 30.
uwe God segenen in allen uwen wercken/ Tob. 4. 7.
ende wat ghy voorhanden neemt. Spraeh. 4. 1
11 m Daer sullen alletyt armen zyn inden m Matthe.
Lande: daerom gebiede ick v, ende segghe: 26. 11.
Dat ghy uwe handt opdoet uwẽ broeder
die verdruckt ende arm is in uwen Lande. n Exo. 21. 1.
12 n Wanneer hem uwe Broeder, een He- Leuit. 25. 34.
breer oft Hebreerinne / v vercoopt/ soo sal Jere. 34. 13.
hy v ses Jaer dienen: in den seuenden Ja-
re sult ghy hem vry los gheuen.
13 Ende wãneer ghy hem vry los geeft / so
en sult ghy hem niet ydel van v gaen latẽ:
14 Maer sult hem opleggẽ van uwẽ Scha
pẽ, van uwẽ Dorschvloer, vã uwer Wyn-
persen, dat ghy geuet van het gene, dat v
de Heere uwe God ghesegent heeft:
15 o Ende ghedencket, dat ghy oock een o Exo. 21. 2.
knecht waert in Egyptenlande, ende v de Jere. 34. 14.
Heere uwe Godt verlost heeft : daeromme
ghebiede ick v sulcx heden.
16 p Ist dat hy dan noch tot v spreken sal: Eyghen
Ick en wil niet wtrecken van v: want ick knechten.
hebbe v ende uwe huys lief,(dewyle hem p Exo. 22. 6.
wel by v is:)
17 So neemt eenẽ Priem / ende boort hem Alle Eerstgeboorte is
door zyn oore aen der deure, ende laet hem des Heeren.
ewichlic v knecht zyn : met uwer maeght q Exod. 13. 2
sult ghy oock also doen. Leuit. 27. 26.
18 Ende en latet v niet swaer duncken, dat Num. 3. 12.
ghy hem vry los gheeft/ want hy heeft v/ r t Anders/
als een dobbel Dachlooner ses Jaer ghe- manneken
dient: so sal v de Heere uwe God seghenen s Deut. 12. 6.
in allen wat ghy doet. 26. eñ 14. 23.
19 q Alle Eerstegeboorte / die onder uwen ende 16. 2.
Runderen ende Schapen geboren wordt/
dat een r t hy is, sult ghy den Heere uwen t Leuit. 22. 21
God heylighen: ghy en sult niet arbeidẽ met Deut. 17. 1.
den Eerstelinge uwer Ossen, ende niet be- Mala. 1. 8.
scheeren het Eerstelinck uwer Schapen. Syr. 35. 14.
20 Voor den Heere uwen Godt sult ghyse u Deu. 12. 16
Jaerlicx eten, s inde stede die de Heere ver Paschen.
kiest, ghy ende uwe huys. a Abib/ is
21 So het nochtans een ghebreck heeft/ de maẽt die
dat het hinckt oft blindt is / oft sus ergẽs wy April
een quaet ghebreck, so en sult ghy dat niet heeten, wãt
offeren den Heere uwen Godt de Hebreen
22 Maer in uwer poorte sult ghy het eten beginnen
(u ghy zyt reyn oft onreyn/) als een Rhee haer nieuwe
oft Herte. Jaer nae de
23 Alleen dat ghy zyns Bloedts niet en natuere wãt
etet/ maer op de Aerde gietet als water. neer alle
dinck wederom groent
Dat xvj. Capittel. eñ wast, eñ
1. Van den drien voornemelicken Fee- hẽ bezadet:
sten der Joden, Paesschen, 9. Pinghsten, 13. daerõ heet
ende Loofhutten-feest/ 16. die yeghelick sy oock de
manlick Jaerlicx ende met gauen sal hou- Maent der
den. 18. Vanden ampte der rechteren Rich- nieuwer
ters/ 21. ende vermyden aller Afgoderye. vruchten/
1 Houdt de Maendt a Abib / dat ghy om dat dan
b Paesschen houdet den Heere uwen alle dinck
Godt : want inder Maendt Abib/ nieu wordet
heeft v de Heere uwe Godt wt Egypten b Exo. 12. 3.
gheleydt by der nacht. Leuit. 23. 5.
2 Ende sult den Heere uwẽ God het Paes- c Deu. 12. 6.
sach slachten / Schapen ende Runderen/ d t Anders.
c aen der stede die de Heere verkiesen sal/ haeste
dat zynen Naem aldaer woone.

3 Ghy en sult niets ghehevelts op dat
Feest eten: seven dagen sult ghy ongheheu-
velt broot der ellende etē: wāt met vluee-
sen zijt ghy wt Egyptenlant getogen / op
dat ghy dies daechs ws wtganckx wt E-
gypten landt / ghedencket v leefdaghe.

d † Anders haeste.

4 Daer en sal in seven daghen niet ghehe-
velts gesien worden in alle uwe Lantpalē /
eñ sal oock niets van vleesche dat des a-
vonts aen den eersten dage geslachtet is /
den nacht over blyven tot aen den morgē.
5 Ghy en cont het Passah niet slachten in
eenighe van uwe poorten, die v de Heere v
Godt ghegheven heeft:
6 e Maer inder stede die de Heere v God
verkiesen sal / dat zijnē Naē saldaer woo-
ne, daer sult ghy het Passah slachten / des
avonts / wāneer de Sonne is ondergegaē
tot der tijdt als ghy wt Egypten toghet.

e 2. Par. 35. 1
f 1. reg. 8. 29.

7 Eñ sult het koken / ende eten inder stede
die de Heere v Godt verkiesen sal / ende v
daer na keeren des morgens, ende te huys
gaen in uwe Hutten.
8 Ses dagen sult ghy des onghehevelden
eten / ende aen den sevenden daghe is de
Vergaderinghe des Heeren ws Godts / so
en sult ghy gheen arbeydt doen.
9 g Seven weken sult ghy v tellen / ende
beginnen te tellen / wanneermen beghint
met de Sickel int h zaet.

Pingsten.
g Levi. 23. 15
h Oft / ghezaeytsel.
i Act. 2. 1.

10 Eñ sult houden i het Feest der Weken
den Heere uwen God / dat ghy een vrywil-
lighe gave uwer hant ghevet / na dien v de
Heere v Godt ghesegent heeft
11 Eñ sult vrolic zijn voor God uwē Heere
ghy ende v sone / v dochter / v knecht / uwe
maecht / ende de Levijt die in uwer poorten
is / de Vreemdelinc / de Weesen ende We-
duwen / die onder v zijn / aen de stede / die de
Heere v Godt vercoren heeft / dat zijnen
Naem daer woone.
12 Ende ghedenckt dat ghy een knecht in
Egypten gheweest zijt dat ghy houdedt
ende doet na dese ghebooden.
13 k Het Feest der Loofhuttē sult ghy hou-
den seven dagen, wanneer ghy hebt inge-
samelt van uwen l † Dorschvloer / eñ van
uwer Wynperssen.

Loofhuttenfeest.
k Levi. 23. 34
l † Anders / Dele /

14 Ende sult vrolic zijn op v Feest / ghy en-
de v Sone / v Dochter / v Knecht / v
Maecht de Levijt / de Vreemdelinck / de
Weese ende de Weduwe, die in uwer poor-
ten zijn.

m 2. Regum 8. 65.
n Exo. 23. 17. ende 34. 23.
Levit. 23. 4.
o Exo. 23. 15 ende 34. 20.
Syrac. 35. 6.

15 m Seven daghen sult ghy den Heere u-
wen Godt het Feest houden / in der stede
die de Heere verkiesen sal: want de Heere v
Godt sal v seghenen in allen uwen inco-
men / ende in allen wercken uwer handen /
daerom sult ghy vrolick zijn.
16 n Drymael des Jaers / sal alles wat
manlick is voor den Heere uwen God ver-
schijnen / aen der stede die de Heere verkie-
sen sal: op het Feest der ongheheveldē broo-
den / op het Feest der Weken, ende op het
Feest der Loofhuttē: o maer het en sal niet
ydel voor den Heere verschijnen.

Het Ampt der rechten Richteren wordt hier beschreven.
p Cap. xvij. na afdeylinghe S. Pagnini ende der Duytschen.
Exod 18. 21. ende 23.
Levit. 22. 6.
q deut. 24. 17
1. Sam. 8. 3.
r Exo. 23. 8.
Syra. 20. 31.
Afgoderye verboden.

17 Een yghelick na der gave zijnder hant
nae den Seghen die v de Heere v God ge-
gheven heeft.
18 p Richters ende Amptlieden sult ghy v
setten in allen uwen Poorten / die v de Hee-
re v Godt gheven sal / onder uwen stam-
men, dat sy het volck richten met rechten
Gherichte.
19 q Ghy en sult het Recht niet buyghen / eñ
en sult oock gheen persoonen aensien / noch
geschencken nemen: r want de geschenckē
maken de Wijsen blint / ende verkeeren de
saken der Rechtveerdighen.
20 Wat recht is, dat sult ghy navolgen / op
dat ghy leven ende innemen meucht het
Lant / dat v de Heere v Godt gheven sal.
21 Ghy en sult v f † gheene Hagē vā t † Boo-
men planten / by den Altaer des Heeren
ws Godts, den welcken ghy v maket.

f † Anders / gheen Lustwoudt.
t † Anders / alderley Boomen.
u 1. sam. 15. 12
2. sam. 18. 18

22 u Ghy en sult v geen Calumnen oprich-
ten / die de Heere v Godt hatet.

Dat xvij. Capittel.

1. Offer niet ghebreck, is den Heere ee-
nen grouwel / 3. Straffe der Afgoderye, de
doot / 6. Een ghetuyghe / gheen ghetuyge /
8. Sware saken sullen de Leviten ende de
Hooghe Priester bescheyden / 10. ende sal
haer oordeel by straffe des doots ghehou-
den worden / 14. Van verkiesinghe eens
Coninckx 16. ende zijner plicht.

1 Ghy a en sult den Heere uwen God gee
nen Osse oft Schaep offeren / dat een
ghebreck / oft eenighes wat quaedts
aen hem heeft: want het is den Heere u-
wen Godt eenen grouwel.

a Levi. 22. 21
Deut. 15. 21.
malach. 1. 8.
Syr. 35. 14.

2 b Wanneer onder v in der Poorten ee-
ner / die v de Heere v God geven sal / gevon
den wort, een Man oft Vrouwe / die daer
quaet doet voor de ooghen des Heeren ws
Godts, dat hy zijn Verbondt overtreedt /

Straffe der Afgoderye.
b Exo. 32. 25
2. Reg. 10. 18

3 Eñ gaet heenen eñ dient andere Goden /
ende bidtse aen / c het sy Sonne oft Ma-
ne / oft eenich Heyr des Hemels / dat ick
niet ghebooden en hebbe /

c Deut. 4. 19

4 Ende het wordt v aenghesegdt / ende
hoort / d soo sult ghy daer wel nae vra-
ghen: Ende wanneer ghy vindet dat het
ghewisselick waer is / dat sodanigen grou-
wel in Israel gheschiedt is /

d deut. 13. 14 ende 17. 18.
Josue 7. 16. 22.

5 So sult ghy denselven Man oft de selve
Vrouwe buyten brengē, die alsulckē quaet
hebben gedaen / tot uwer Poorten / ende
men salse ter doodt steenighen.
6 e Op tweer oft dryer Ghetuygen mont:
sal sterven / wie des doodts weerdich is /
doch op eens Ghetuyghen mont en sal hy
niet sterven.

Een ghetuyghe gheen ghetuyghe.
e Nu. 35. 30.
Deut. 19. 15.
Hebr. 10. 28.
f Deut. 19. 13
Num. 35. 30.

7 De handt der Ghetuyghen sal de eerste
zijn / hem te dooden / ende daer na de hant
alles Volcks / dat ghy † den Boosen van
v doet.
8 g Wanneer v een sake voor Gherichte
te swaer zijn sal / tusschen bloede ende bloe-
de / tusschen handel ende handel / tusschen
schade ende schade / ende wat twistige sa-
ken zijn in uwen Poorten: soo sult ghy v
op maken / ende opgaen tot der stede / die
de Heere v Godt verkiesen sal.

† Anders / het boose van v wtroeyet.
g Exo. 18. 22
Deut. 1. 17.

9 Ende tot den Priesteren / dē Leviten / eñ
tot * den Richter / die te dier tijdt zijn sal /
comen / ende vragen: h die sullen v het oor-
deel spreken.

* 2. Par. 19.
h Deut. 21. 5
ezech. 44. 23

10 Ende ghy sult doen na dien / dat sy v seg
gen / in der stede / die de Heere vercoren
heeft: ende sult het houden / dat ghy doet /
na allen dat sy v leeren sullen.
11 Na de Wet die sy v leeren / ende nae den
Rechte dat sy v seggen / sult ghy v houden /
i dat ghy van dat selve niet af en wijcket /
noch ter rechter handt / noch ter slincker.

i Deut. 5. 32.

12 Ende so yemant vermetelick handelde /
dat hy den Priester niet en hoorde / die al-
daer in des Heeren ws Gods ampt staet /
oft den Richter, die sal sterven: ende sult
den Quaden wt Israel doen:
13 Dat het alle dat Volck hoore / ende hem
vreese / ende niet meer vermeten en sy.
14 Wanneer ghy in het Lant coemt / dat v
de Heere v God geven sal / ende neemt het
in / ende woonet daer in / ende sult seggen:
k Ick wil eenen Coninck over my setten /
als alle Volcken rondtom my hebben:

Van het verkiesen eens Coninckx.
k 1. sam. 8. 5.
Hosee 13. 11.
Act. 13. 21.

15 So sult ghy dien tot eenē Coninc ouer
v setten/ dien de Heere uwe God verkiesen
sal: ghy sult doch wt uwē broederen eenē/
tot eenen Coninck ouer v setten: ghy en
condt niet eeghens eenen vreemden/ die
uwe broeder niet en is/ ouer v setten.
16 l Alleene/ dat hy niet veel Peerden en
houde/ ende brenghe dat volck niet weder
in Egypten/ om der veelheydt wille der
Peerden/ dewyle de Heere v lieden geseyt
heeft/ dat ghy nu voortaē niet weder door
desen wech comen en sult.
17 m Hy en sal oock niet vele Wyuen ne-
men/ dat zyn herte niet afghewendet en
worde: n ende en sal oock niet veel siluers
ende gouts vergaderen.
18 Eñ wanneer hy nu sitten sal op den Stoel
zyns Coninckrycx/ so sal hy o dese andere
Wet/ vanden Priesteren den Leuiten ne-
men/ ende in een Boeck schryuen laten.
19 Dat sal by hem zyn/ p ende sal daer in
lesen zyn leefdaghe: op dat hy leere vreesen
den Heere zynen Godt/ dat hy houde alle
woorden deser Wet/ ende dese Rechten/
dat hy daer na doe.
20 q Hy en sal zyn herte niet verheffen ouer
zyne broeders/ ende en sal niet wycken vā
den Ghebode/ noch ter rechterhant/ noch
ter slincker: op dat hy zyne dagen verlen-
ghe in zyn Coninckrycke/ hy/ ende zyne
kinderen in Israel.

l 3 Re.4.26. 2 Par.9.25.
m Gen.6.2. 1 Reg.11.1. Syr.47.21.
n 1 Re.10.14
Cant.2.7
o Deuteronomium/ het tweede boeck der Coningen.
Ierem.5.5. Mich.3.1.
p Iosue 1.7.
q Leuit.25.43

Dat xviij. Capittel.

1. Vander Priesteren ende Leuitē Erue/ 3. ende Recht. 9. Toouerye/ ende andere lasterwoorden verboden. 15. Een ander Prophete als Moses toegeseyt. 20. Van straff/ ende kennisse eens valschen Propheten/ die teghen Gods woordt leert.

1 De Priesters/ de Leuiten des gantschē
stamme Leui/ en sullen geen deel noch
Erue hebben met Israel: a den Offer
des Heeren/ eñ zyn Erfdeel sullen sy eten.
2 Daerom en sullen sy gheen Erue onder
haren broederen hebbē/ dat de Heere haer
Erue is/ als hy hen gheseydt heeft.
3 Dat sal dan noch het recht der Prieste-
ren zyn/ aen den volcke/ ende aen dien/ die
daer offeren/ het sy een Osse oft Schaep/
dat men den Priester geue de schouder/ eñ
beyde de kinnebacken/ eñ de b † pentsen.
4 Ende de Eerstelingen ws Koorens/ uwes
Mosts/ ende uwer Olye/ eñ de Eerstelin-
gen vander bescheeringe uwer Schapen.
5 c Want de Heere uwe Godt heeft hem
vercoren wt alle uwen stammen/ dat hy
sta inden Dienst/ inden Naem des Heerē/
hy/ ende zyne sonen eewichlick.
6 Wanneer een Leuyt coemt ergens wt
eener uwer poorten/ of sus ergens wt den
gantschen Israel/ daer hy een Gast is/ eñ
coēt na aller lust zyner zielē/ aen de plaetse
die de Heere v † vercoren heeft/
7 Dat hy diene inden Naem des Heeren
zyns Gods/ als alle zyne broederen de Le-
uiten/ die aldaer voor den Heere staen/
8 Die sullen ghelyck deel te eten hebben/
behaluē wat hy heeft/ vanden vercoop: en
goede zyner vaderen.
9 e Wanneer ghy in het Landt coemt/ dat
v de Heere uwe God gheuen sal/ so en sult
ghy niet leeren doen de grouwelen deser
Volcken.
10 f Dat onder v niet gheuonden en wor-
de/ die zynen Sone ofte Dochter door het
vyer gaen late: oft een g † Voorsegghet/
oft een Dachverkieser/ oft een die op Vo-
ghelschreyen achtet/
11 h Oft een Toouenaer/ of een Beswer-
der/ of een Waersegghet/ of een Teecken-

Van der Priesteren eñ Leuitē recht.
Num.18.20 Deut.10.9. ende 12.12. ende 14.27 Iosu.13.14.33 ende 14.3 Eze.44.28
a 1.Cor.9.13
b † Anders maghen.
c Num.3.6. ende 16.9. ende 18.2.
d † Anders erwelet.
e Deu.12.29
f Leuit.18.21 ende 20.2. Deut.12.31. 2 Reg.21.6. ende 23.10. Ierem.7.6. ende 19.5.
g of toecocstiger dingē Voorsegger † And. Lotvoorkieser.
h Leui.20.27 1 Sam.28.7

bedieder/ oft een die de dooden vraghet.
12 Want wie sulcks doet/ die is den Heere
eenen grouwel: ende om sulcker grouwe-
len wille/ verdryftse de Heere uwe Godt
voor v wech.
13 Ghy dan sult sonder vlecke zyn met den
Heere uwen Godt.
14 Want dese Volcken/ die ghy innemen
sult/ hooren de Dachverkiesers eñ Voor-
segghers: doch ghy en sult v niet also hou-
den teghen den Heere uwen Godt.
15 i Eenen Propheet als my/ sal v de Hee-
re uwe Godt verwecken: k dien sult ghy
hooren:
16 Als ghy dan vanden Heere uwen Godt
gebeden hebt te Horeb/ aen den daghe der
Vergaderinge/ ende spraket: l Ick en wil
nu voortaen niet meer hooren de stemme
des Heeren myns Gods/ ende dat groote
vyer niet meer sien/ dat ick niet en sterue.
17 Ende de Heere sprack tot my: Sy heb-
ben wel ghesproken:
18 m Ick wil hen eenen Propheet als ghy
zyt/ verwecken wt haren broederen/ ende
myne woorden in zynen mondt gheuen:
die sal tot hen spreken/ alles wat ick hem
ghebieden sal.
19 n Ende wie myne woorden niet hooren
en sal/ die hy in mynen Name spreken sal/
van dien wil ick het eyschen.
20 o Doch wanneer een Propheet verme-
ten is te spreken in mynen Name/ dat ick
hem niet gheboden en hebbe te spreken:
en/ wie daer spreeckt inden name anderer
Goden/ die selue Propheet sal steruen.
21 Of ghy dan in uwen herten seggen sult:
Hoe can ick ghemercken/ welck woordt de
Heere niet ghesproken en heeft?
22 p Wanneer de Propheet spreeckt inden
Naem des Heeren/ ende daer en wort niet
wt/ ende en coemt niet: dat is het woordt/
dat de Heere niet ghesproken en heeft: de
Propheet heeft het wt vermetenheyt ghe-
sproken: daerō en ontsiet v niet voor hem.

i Hier wort claerlicken een ander predicatie toegeseydt/ dā Moyses predickt: welcker en can de Wet niet zyn/ die genoechsaē door Moyse gegeuē is/ daerō moet dat het Euangelium zyn/ eñ dese Propheet niemant anders/ sonder Iesus Christus selue/ die sot ante gepredicatie op Aerden heeft gebracht.
Actu.3.21.
k Mat.17.5
l Exo.20.19 Deute.5.25.
m Ioā.1.45
n Ioā.12.48 Hebr.2.3.
o Num.16.1 Deut.13.1. Iere.28.3.9 Ezech.14.4
p Hier spreeckt Moses vā dē Propheten/ die nieuwe Leere ouer de oude eñ voorighe leere voortgeuē: alsulcke en salmē sonder teeckenen niet ghelooven: want God bevesticht alle tyt zyn nieuwe woordt/ met nieuwē teeckenen: maer voren in 13. Cap. spreeckt hy vā dien etc.

Dat xix Capittel.

1. Van drie Vrysteden. 4. Doodtslach sonder voornemen. 8. Noch drie ander Vrysteden/ 11. ende moetwilligen doodtslach. 12. Der Voorvaderen paelsteenen salmen onuerruckt laten. 15. Een ghetuyghe gheen ghetuyghe. 16. Een valsch getuyghe sal zyner valscheyt straffe dragen.

1 Wanneer de Heere uwe God/ de Volc-
ken wtgheroeyt heeft/ welck Landt
v de Heere uwe Godt gheuen sal/ dat
ghyse innemet/ ende in haren Steden en-
de huysen woonet/
2 a Soo sult ghy drie Steden wtscheyden
inden Lande/ dat v de Heere uwe God ghe-
uen sal in te nemen.
3 Ende sult v † bequame plaetsen verkie-
sen/ ende bepalen uwes Landts/ dat v de
Heere uwe God wtdeylen sal/ in drie deelē
scheyden: dat daer heen en vliede/ wie eenen
doodtslach ghedaen heeft.
4 c Eñ dat sal de sake zyn/ dat derwaerts
vliede/ die eenen doodtslach ghedaen heeft/
dat hy leuendich blyue/ d wanneer yemant
zynen naesten slaet/ niet met opset/ eñ en
heeft te voren geenen haet op hē gehadt.
5 Maer wanneer yemant met zynen nae-
sten in het Woudt ghinghe/ hout te hou-
wen/ ende reyckte de handt met der Axe
wt/ om het hout af te houwen/ eñ het yser
spronge af vanden steele/ ende troffe zynē
naesten/ dat hy storue/ die sal in deser Ste-
den een vlieden/ dat hy leuendich blyue.

Drie Vrysteden.
a Deu.4.41 Exod.21.13. Nu.35.6.10. Iosu.20.2.
b † An. den wech vlytich toerichten.
c Exo.21.13. Num.35.10
d Nu.35.22. Iosue.20.3.
Doodslach sonder opset.

Op

6 Op dat de Bloetwreker den Doots la-
gher niet na en jage, dewyle zijn herte ver
hittet is, ende grype hem, dewyle de wech
soo verre is, ende sla hem zijn ziele: soo
doch gheen oordeel des doots aen hem en
is, dewyle hy te voren gheenen haet tot
hem ghedraghen en heeft.
7 Waerom gebiede ick v, dat ghy drye Ste-
den wtscheydet.

e Deut.28.14. Deut.12.20. Noch drye ander Vry-steden.

8 e Ende soo de Heere v Godt uwe palen
verbreyden sal, als hy uwen Vaderen ghe
swooren heeft, ende gheeft v alle dat Landt,
dat hy ghesept heeft uwen Vaderen te ghe
uen,
9 (So ghy anders alle dese geboden hou-
den sult, dat ghy daer na doet, dat ic v he-
den gebiede, dat ghy den Heere uwe Godt
lief hebbet, ende in zijnen wegen wandelt

f Josue 20.7

v leefdaghe) f soo sult ghy noch drye Ste
den doen tot desen dryen.
10 Op dat daer geen onschuldich bloet in
uwen Lande vergoten worde, dat v de Hee-
re v Godt gheeft tot een Erue, ende come
bloedtschult op v.

g Nu.35.20. 2 sam.14.6. Moetwilghen doot-slach.

11 g Wanneer daerentegen yemant haet
draecht teghen zijnen naesten, ende loert
op hem, ende maeckt hem ouer hem, ende
slaet hem zijn ziele doodt, ende vlucht in
deser Steden eene,
12 So sullen de Oudesten in zijner Stadt
henen schicken, ende van daer halen laten
ende hem inde handen des Bloetwrekers
gheuen, dat hy sterue.
13 V ooghe en sal zijner niet verschoonen,
ende sult het onschuldich bloet wt Israel
doen, dat het v wel gae.

h Pro.22.28. Deut.27.17. Job 24.2. Een getuyghe, gheen ghetuyghe.

14 h Ghy en sult wts naesten Lantpale niet
te rugge drijuen, die de Vooruaderen geset
hebben in uwen Erfdeele, dat ghy eruet in
den Lande, dat v de Heere v Godt gegeuen
heeft in te nemen.

i Nu.35.30. Deut.17.6. Mat.18.16. Joan.8.17. k 2.Cor.13.2. Hebr.10.28. l Oft, moetwillich, onbeschaemt. Rechte straffe des valschen getuyghes. m Deut.13.14. ende 17.4. n Oft, doorgronden, ondersoecken.

15 i Een ghetuyghe alleen, en sal teghen
niemanden optreden, ouer eenigher mis-
daedt oft sonde, het sy welckerley sonde
het sy, diemen doen can: k Maer in twee
ofte drijer ghetuyghen mondt, sal alle sa-
ke bestaen.
16 Wanneer een l wreuelich getuyge tegen
yemanden optreet, ouer hem te betuygen
een ouertredinghe,
17 So sullen die beyde mannen, die een sa-
ke met malcanderen hebben, voor den Hee
re, voor den Priesteren en Richteren staen,
die ter seluer tydt zijn sullen.
18 m Ende de Richters sullen wel n ver-
vorschen: ende wanneer de valsche ghetuy
ghe een valsch ghetuyghenisse teghen zij-
nen broeder ghegheuen heeft,

o Pro.19.5. Susan.62.

19 o Soo sult ghy hem doen, gelijck als hy
zijnen broeder dachte te doen, dat ghy den
v osen van v wech doet:
20 Op dat het de andere hooren, hen vree-
sen, ende niet meer sulcken boosen stuck
voor en nemen te doen onder v.

p Exo.21.23. Leuit.24.20. Mat.5.38.

21 V ooghe en sal zijner niet verschoonen:
maer p ziele om ziele, ooghe om ooghe,
tandt om tandt, handt om handt, voet
om voet.

Dat xx. Capittel.

1. Hoemen hem inden Krijch ende aen-
grijp houden sal, 10. Oock in Belegeringe
ende innemunghe der Steden, 15. in ende
buyten Canaan. 19. Vruchtbare Boomen
salmen ongheschendet laten.

Hoe sy hem in krijgs beloften houden sullen.

a Deut.7.18.

1 WAnneer ghy in eenen Krijch treckt
tegen uwe vyanden, a en siet Rossen
ende Wagenen des volcks, dat groo
ter is dan ghy, so en vreest v niet voor hen:
want de Heere v God, die v wt Egypten-
lant gheleydt heeft, is met v.
2 Wanneer ghylieden nu coemt totte stry
de, soo sal de Priester toe treden, ende met
den volcke spreken,

b Deut.1.29. Num.14.9. 1.mach.4.8.

3 En tot hen seggen: Israel, hoort toe: ghy
lieden gaet heden inden Strijt tegen uwe
vyanden: uwe herte en versage niet: b en
vreest v niet, ende en verschrickt niet, ende
en laet v niet grouwelen voor hen.

c Deut.28.7.

4 c Want de Heere uwe Godt gaet met v,
dat hy voor v stryde met uwen vyanden, v
te helpen.

d Jud.7.3. 2 mach.3.56. e Een huys wyen, heet op Hebr. wanneermen daerin begint te woonen: Eenen Wijnberch gemeyn maken, heet wanneermen vrucht beginnet daer wt te nemen: dweil voor den vyfsten Jare niet gheoorloft was, als oock aen allen Boomen.

5 Daer toe de Amptlieden sullen met den
volcke spreken, en seggen: d Wie een nieu
huys gebouwt heeft, ende en heeft het noch
niet e ingewyhet, die gae henen, ende blyue
in zijnen huyse: op dat hy niet en sterue in-
den Krijch, ende een ander wyhe het in.
6 Wie eenen Wijnberch gheplant heeft,
en en heeft hem noch niet ghemeyn ghe-
maeckt, die gae henen, ende blyue te huys
dat hy niet inden Krijch en sterue, ende een
ander make hem ghemeyn.
7 f Soo wie een vrouwe ondertrouwt heeft,
ende en heeftse noch niet te huys ghehaelt,
die gae henen, ende blyue te huys, dat hy
niet in den Krijch en sterue, ende een an-
der haelse te huys.
8 Ende de Amptlieden sullen vordere met
den volcke spreken en seggen: g Wie hem
vreeset, en een vertsaecht herte heeft, die ga
henen, ende blyue te huys, op dat hy zijner
broederen herte oock niet veruaert en ma-
ke, als zijn herte is.
9 Ende wanneer de Amptlieden wtgespro
ken hebben met den volcke, so sullen sy de
Ouersten des Heyrs, voor het volck aen de
spitse setten.

Leuit.19.22. f Deut.24.5. g Jud.7.3. h Deut.2.26. Num.21.21. Vrede aenbieden.

10 h Wanneer ghylieden voor een Stadt
treckt, tegen haer te stryden, so sult ghy
haer den vrede aenbieden.

i Dat is die schot ende rente geuen moeten.

11 Antwoordt sy v vreedtsaem, ende doet
v op, soo sal v alle dat volck dat daer in
geuonden wordt, i schijnsbaer ende onder-
danich zijn.
12 Wil sy daerentegen niet vreedsaem met
v handelen, ende wil met v crijghen, so be
legtse.
13 Ende wanneerse v de Heere v Godt in
de handt geeft, so sult ghy alles wat man-
nelick daer in is, met des sweerts scherpe
te slaen.

k Josue 8.27. ende 11.14.

14 Behaluen de vrouwen, kinderen, k en-
de Vee, ende alles wat inder stadt is, en-
de alle den roof sult ghy onder v wtdeylen
ende sult eten van den wtbuyte uwer vyan-
den, die v de Heere v God gegeuen heeft.
15 Alsoo sult ghy allen steden doen, die seer
verre van v ligghen, ende niet en zijn van
den Steden deser Volcken hier.

l Deut.7.2. Num.33.52. Josue 6.21. ende 8.26. ende 10.28. Judic.1.8. De Cananiters te verderuen. m Deut.7.1.

16 l Doch in den steden deser Volcken, die
v de Heere v Godt tot een Erue gheuen
sal, en sult ghy niets leuen laten, dat den
adem heeft:
17 Maer sultse verbannen, m namelic-
ken, de Hethiters, Amoriters, Cananii-
ters, Pheresiters, Heuiters ende Jebusi-
ters: ghelijck als v de Heere v Godt ghe-
boden heeft.
18 Op dat sy v lieden niet en leeren doen al
le de grouwelen, die sy haren Goden doen
ende ghy v besondicht aen den Heere u-
wen Godt.

n 2.reg.3.19.

19 Wanneer ghy voor eenighe stadt lange
tijt liggen moet, daer ghy teghen stryden,
om die in te nemen, n so en sult ghy de Boo
men niet verderuen, dat ghy met Axe daer
aen houwet: want ghy cont daeruan eten,

daerom

o Wat wilt ghy v tegen de Boomē legghen/ eñ bouwen/ als ware het een mensche ofte bolwerck voor v het is hout op den velde en niet in der stat. Het en doet v niet, eñ is v niet. Hic scriuis congruit Allegorie. Nō esse pugnandum contra eos, qui non sunt contra nos/ sed pro nobis.

daerom en sult ghyse niet wtroeyen: o het is doch hout op den velde, ende geen mensche / dat het voor v een Bolwerck zyn mochte.
20 Welcke dan noch Boomen zijn/ die ghy weet datmen daer niet van en eet / die sult ghy verderuen ende wtroeyen / ende Bolwercken daer van bouwen, teghen de stadt die met v kryght/ tot dat ghy haer machtich wordet.

Dat xxj. Capittel.

1. Van sonde eens doots lachs/ welcks Dader onbekent is/ 10. ende vertrouwinge eener Heydenscher vrouwen, die inden krych geuangen wort/ 15. De eerstgeboren sone moet aller dingen zyns rechts genieten/ 18. Onghehoorsaemheyt tot dē Ouderen. met den doot gestraft/ 22. Ende dat de opgehangene, die by Godde vervloeckt is/ desseluen daechs begrauen sal worden.

Van den Vermoorden wanneermen niet en weet wie dat ghe daen heeft.

1 Wanneermen eenen verslagenen vint inden Lande, dat v de Heere v Godt gheuen sal in te nemen / ende leyt in den velde/ ende men en weet niet wie hem verslaghen heeft.
2 So sullen uwe Oudtsten ende Richters wtgaen ende vanden verslagenen meten/ aen de steden die rondtom ligghen:
3 Welcke stadt de naeste is. derseluē Outsten sullen een jonghe Koe van den Runderen nemen/ daermen niet mede ghearbeyt en heeft/ noch aen het Jock getrocken en heeft/
4 Eñ sullen se nederwaerts brengen in eenen a † steenachtigen gront. die noch gearbeyt noch besaeyt en is ende aldaer inden gront haer den hals afhouwen.
5 Soo sullen daer toe comen de Priesters/ de kinderen Leui: (b want de Heere v God heeft se vercoren, dat sy hem dienen, ende zijnen Name louen, ende na haren monde sullen alle saken ende alle schaden gehandelt worden:)
6 Eñ alle Oudtsten der seluer stat /sullen der toetreden, tot dē verslagenē /eñ hare handen wasschen ouer de jonge Koe, die inden gronde den hals afghehouwen is/
7 Ende sullen antwoorden/ ende segghen: Onse handen en hebben dit bloet niet vergoten, soo en hebbent oock onse ooghen niet ghesien.
8 c Weest genadich uwen Volcke Israels/ dat ghy Heere verlost hebt: legt dat ontschuldich bloet niet op v Volc Israels: so sullen sy ouer den bloede versoent zijn.
9 Alsoo sult ghy het ondtschuldich bloedt van v doē/ dat ghi doet wat recht is/ voor den ooghen des Heeren.
10 Wanneer ghy tu eenen strydt treckt teghen uwe vyanden/ ende de Heere v Godt gheeft se in uwe handen, dat ghy hare gheuanghenen wech leydet/
11 Ende siet onder den gheuanghenen een schoone vrouwe, ende hebt lust tot haer/ dat ghyse ten wijue nemet:
12 Soo brengtse in u huys/ ende laet haer het hayr af scheeren/ ende hare naghelen besnyden/
13 Ende de cleederen af legghen daer sy in gheuanghen is: ende laetse sitten in uwen huyse: ende beweenen een Maendt lanck haren vader ende haer moeder: d daer nae slaept by haer. ende neemtse ten houwelicke/ ende laetse v wijf zijn.
14 Wanneer ghy nu gheenen lust tot haer en hebt/ soo sult ghyse wt laten/ waer sy henen wil/ ende niet voor ghelt vercoopen noch e † versetten/ daerom dat ghyse vernedert hebt.

a † Anders/ bruchtich Dal/
b Deut.17.9 Ezech.44.23 Deut.?.19.
c Jone 1.14.
Heydensche vrouwen.
d Deut.7.3.
e † Anders/ ten arbeyt gebruycken

15 f Wanneer yemant twee wijuen heeft/ eene die hy lief heeft, ende eene die hy haet ende sy hem kinderen baren, beyde de liefste ende de vyandtsalighe. dat de eerstgheboren der vyandtsalighe is:
16 Ende de tijdt coemt/ dat hy zijnen kinderen het Erue wedeylt soo en can hy den sone der liefste niet ten eerstengeboren sone maken/ voor den eerstengheboren sone der vyandtsalighe:
17 Maer hy sal den sone der vyandtsaliger voor den eersten sone bekennen / g dat hy hem dobbel geue, alles wat voorhanden is h want de selue is zijne eerste cracht/ ende der eerstgheboorten recht is zyne.
18 i Wanneer yemandt eenen eyghenwillighen ende onghehoorsamen sone heeft/ die zyns vaders eñ moeders stemme niet en hoort/ ende als sy hem castyden / hen niet hooren en wil:
19 So sal hem zyn vader eñ moeder grijpē ende tot den Oudtsten der stadt brenghen/ ende tot der poorten der seluer plaetsen/
20 Eñ tot den Oudtsten der stadt segghen: Dese onse sone is eygenwillich ende ongehoorsaem ende en hoort onse stemme niet/ ende is een k † swelgher ende dronckaert.
21 l So sullen hem steenigen alle de lieden der seluer stadt/ dat hy sterue: ende sult alsoo m † den boosen van v doen/ dattet het gātsche Israel hoore. ende hem vreese.
22 n Wanneer yemant een sonde ghedaen heeft/ die des doodts weerdich is / ende wort alsoo gedoodt / datmen hem aen een hout hanghet:
23 Soo en sal zyn lichaem den nacht ouer niet aen den houte blyuen / maer men sal hem desseluen daechs begrauen: o want eenopghehanghene is vervloeckt by Gode: op dat ghy v Landt niet en verontreynighet, dat v de Heere v Godt gheeft tot een Erue.

f Recht des eerstgheboren sons. f Gen.29.30
g 1.Par.5.1.
h Gen.49.3
i Exo.21.17. Onghehoorsaemheydt der Ouders wert met den doot ghestraft.
k † Anders/ slemmer.
l 2.Sam.18.17
m † anders het boose.
De opghehanghene is veruloeckt n Josue 8.29. ende 10.27. Joan.19.31.
o Gal.3.13.

Dat xxij. Capittel.

1. Des naesten/ oock des vyants schade salmen weeren/ 5. Gheseitte van cleedinge 6. vogelnesten/ 8. muergebouwe/ 9. besaeyinge des Wijnberchs, 10. arbeyt met ongheliycken Dieren/ 11. Rosende belegsel der cleederen. 13. Item van eener vrouwen die maecht/ 20. oft niet maecht bevondē wort inden houwelicken staet/ 22 Vā straffe des ouerspels/ 23. beslapinge oft vertrachtinge eener ghetrouder / 28. oft ongetrouder Maecht. 30. Des vaders deksel en salmen niet ontdecken.

1 Wanneer ghy ws broeders a Osse oft Schaep siet gaen dolen/ soo en sult ghy v niet ontrecken van hen, maer sultse weder tot uwen broeder brenghen.
2 Wanneer v nu v broeder niet nae en is/ eñ en kēt hem niet/ so sult ghyse in v huys nemen/ dat sy by v zyn, tot dat se v broeder soecke/ ende dan hem weder gheuet.
3 Also sult ghy doen met zynen Ezel / met zynen cleede, ende met allen verloren / dat v broeder verliest, ende ghy het vindet: ghy en cont v niet ontrecken.
4 b Wanneer ghy ws broeders Ezel oft Osse siet vallen op den weghe, soo en sult ghy v niet van hem ontrecken / maer sult hem op helpen.
5 c Een vrouwe en sal gheen mans d † habijt draghen / ende een man en sal gheen vrouwen cleederen aentrecken: want wie sulcks doet/ die is den Heere uwen Godt eenen grouwel.
6 Wanneer ghy op den wege vindet eenen voghelnest, op eenen Boom / oft op der Aerden / met jonghen / oft met eyeren/

Ghy sult de letten de schade ws naesten, oock ws vyants a Exo.23.4.
b Mat.12.11. Luce 13.15. ende 14.5.
c 1.Cor.11.6. d † anders/ ghewaet.

ende dat de Moeder op de Jonghen / oft
op de Eyeren sitt / so en sult ghy de Moe-
der met den Eyeren niet nemen.
7 Maer sult de moeder vlieghen laten / ende
de Jonghen nemen, op dat het v wel ga/
ende langhe leuet.
8 Wanneer ghy een nieu huys bouwet / so
maket een leene [illegible] om op v dack: op dat
ghy gheen bloedt op v huys en ladet, wan-
neer yemandt daer af viele.
9 e Ghy en sult uwen Wijnberch niet met
menigherley besaeyen, dat ghy ter vullin-
ghe niet en heylighet sulck zaedt (dat ghy
ghesaeydt hebt/) met het Incomen des
Wijnberchs.
10 Ghy en sult niet te ghelijck ackeren met
eenen Osse ende Ezel.
11 f Ghy en sult niet aentrecken een cleedt
van wullen ende lijnen tsamen ghemengt.
12 g Ghy sult v leypkens maken aen de vier
h † hoecken ws mantels, daer ghy v mede
bedecket.
13 i Wanneer yemant een wijf neemt/ ende wort
op haer k gram / als hyse beslapen heeft/
14 Ende leyt haer wat schandelicks op, ende
brengt een boos gheschrey ouer haer wt/
ende spreeckt: Dese vrouwe hebbe ick ge-
nomen / ende doe ick my tot haer dede, en
vandt ickse gheen maecht.
15 So sullen der Deernen vader ende moe-
der haer nemen, ende voor de Oudtsten der
Stadt inde Poorte / voortbrenghen der
Deernen maechdom.
16 Ende der Deernen Vader sal tot den
Oudtsten segghen: Ick hebbe desen Man
myn Dochter ten wyue ghegheuen / nu is
hy haer gram gheworden/
17 Ende leyt een schandelick dinc op haer/
ende seydt: Ick en hebbe v Dochter geen
maecht geuonden: hier is de maechdom my-
ner Dochter: ende sullen de cleederen voor
den Oudtsten der Stadt wtbreyden.
18 So sullen de Oudtsten der Stadt den
man nemen, ende castyden.
19 Ende om hondert Sikel siluers straffen/
ende de selue der deerne vader geuen: daer
om dat hy een Maecht in Israel beruch-
ticht heeft, ende salse ten wyue hebben dat
hyse zyn leefdaghe niet verlaten en can.
20 Is het dan noch de waerheydt / dat de
Deerne gheen maecht gheuonden en is/
21 So salmense buyten voor de deure haers
vaders huys brenghen, ende de lieden der
Stadt sullense doodt steenigen: l daerom
dat sy een dwaesheydt in Israel begaen
heeft / ende in haers vaders huys gehoe-
reert heeft/ ende sult het boose van v doen.
22 m Wanneer yemant geuonden wort / die
by eener vrouwen slaept/ die eenen echten
man heeft so sullen sy beyde steruen, de man
ende de vrouwe, daer hy by geslapen heeft/
ende sult het boose van Israel doen.
23 Wanneer een Maecht yemant beloeft
is/ ende een Man ercrijchtse inder Stadt/
ende slaept by haer/
24 So sult ghyse alle beyde tot der Stadt-
poorten wtbrenghen / ende sultse beyde
steenighen, dat sy steruen: de Maghet/
daerom dat sy niet geroepen en heeft / de-
wyle sy inder stadt was: de Man, daerom
dat hy zyns naesten wijf geschendet heeft:
ende sult het boose van v doen.
25 Wanneer daerentegen yemant een † ver-
loofde maecht op den velde ercrijcht ende grijpt
se, ende slaept by haer/ so sal de man alleen
steruen, die by haer gheslapen heeft.
26 Ende de Maecht en sult ghy niet doen/
want sy en heeft gheen sonde des doodts
weerdt gedaen: maer gelijck als wanneer

† Om dat het dac der huysen plat was gelijck het blijcht/ Mat.10.27. Marc 2.4.
e Leui.19.19.
f Leui.19.19
g Nu.15.38.
h † Anders geeren oft panden.
i Num. 5.12
k of hatich Wanneer een man wil seggen, dat zijn wijf geen maecht gheweest en is. etc.
l Deu.13.17. Ouerspel gestraft met den doodt.
m Leu.20.10 Job 31.11. Joan.8.5.
Vertroude Maghet.
† Of ondertroude.

hem yemant tegen zynen naesten verhief/
ende sloech zyn ziele doot / so is dit oock.
27 Wandt hy vandtse op den velde / ende
de n verloofde Maecht schreyde: ende daer
en was niemandt die haer halp.
28 o Wanneer yemant aen een Maecht
coemt, die niet beloeft en is/ ende grijpt se/
ende slaept by haer, ende het wordt alsoo
beuonden:
29 Soo sal die, diese beslapen heeft/ haren
Vader vijftich Sikel siluers gheuen/ ende
salse ten Wijue hebben / daerom dat hyse
geschendt heeft/ hy en canse niet verlaten
zyn leefdaghe.
30 p Niemandt en sal zyns Vaders wijf
nemen ende niet om decken zyns Vaders
decksel.

n Of ondertroude.
Die een maeget onteert.
o Exo. 22.16 Gene. 34.2.
p Leuit. 18.8 ende 20.11. Deut.27.20. 1Cor 5.1.

Dat xxiij. Capittel.

1. Hoedanige inde Ghemeynte des Hee-
ren comen sullen/ oft niet. 9. Hoe sy hen
inden Legher houden sullen. 15. Hoe sy ee-
nen verloopenen knecht beschutten sul-
len. 17. Alle hoererye vermyden. 18. ende
gheen onrecht goet noch oneerlick gelt in
des Heeren huys brenge. 19. Van Woec-
ker. 21. Beloften. 24. Druyuen eten, 25.
ende ayren plucken ouer den wech.

1 Gheen a ghebroken / noch ghesneden/
en sal in de Menichte des Heeren co-
men.
2 Oock en sal geen hoerenkindt inde Me-
nichte des Heeren comen / ooc niet na dat
thiende lidt, maer het en sal gheensins in
de Menichte des Heeren comen.
3 b De Ammoniters ende Moabiters en
sullen niet inde Menichte des Heeren co-
men, oock niet nae het thiende lidt maer
sy en sullen daer nemmermeer in comen.
4 Daerom dat sy v lieden niet teghen en
quamen met Broodt ende Water, op den
wech doe ghy wt Egypten toocht: c ende
daertoe tegen v huerden den Bileam den
sone Beor, van Pethor / wt Mesopota-
mia dat hy v vervloecken soude.
5 Doch de Heere uwe God en woude Bi-
leam niet hooren / ende veranderde v den
vloeck inden seghen, daerom dat v de Hee
re uwe Godt lief hadde:
6 Ghy en sult hen noch geluck noch salic-
heyt wenschen / uwe leefdage eewichlick.
7 Den Edomiter en sult ghy voor geenen
grouwel houden: d hy is uwe broeder: den
Egyptenaer en sult ghy oock voor geenen
grouwel houden/ want ghy zyt een Vreem-
delinck in zynen Lande gheweest.
8 De kinderen die sy in het derde lidt baren/
sullen inde Menichte des Heeren comen.
9 e Wanneer ghy wt den Legher gaet te-
ghen uwe vyanden / so hoedt v voor alle
f quaden.
10 Wanneer yemant onder v is/ die niet
reyn en is / dat hem des nachts wat ghe-
schiedt is/ die sal buyten gaen voor den Le-
gher, ende daer niet weder in comen.
11 Tot dat hy hem voor den auondt met
water bade: ende als de Sonne ondergegaen
is/ so sal hy weder inden Legher gaen/
12 Ende ghy sult buyten voor den Leger een
plaetse hebben, daer ghy ter noot wt gaet.
13 Ende sult g † een Schuyfken hebben,
ende als ghy v daer buyten setten wilt/ so
sult ghy daer mede grauen: ende wanneer
ghy gheseten hebt/ so sult ghy toedecken/
wat van v ghegaen is.
14 Want de Heere uwe God/ wandelt onder
uwen Leger dat hy v verlosse / ende geue uwe
vyanden voor v: daerom sal uwen Leger hey-
lich zyn, dat daer geen schande onder v ge-
sien en werde / ende hy hem van v keerde.

a Esa 56.3. Hoedanige inde Ghemeynte des Heeren comen sullen/ ende hoedanige niet.
b Nehe.13.1
c Nu.22.5. Josue 24.9
Bileam.
d Gen.25.25 Hoe sy hen inden Leger houden sullen.
e Eph.6.4. 2.Cor.10.3.
f Dat ghy selfs niet straffelick zijt ende alsoo de ouerwinninghe ter straffe verliesen/ ende geslagen wordet: als ter tijt Eli ende Sauls gheschiede.
g † Anders/ eenen beughel onder den gordel hebben.

Ghy

h † anders/ overantwoorden: Verstaet ten doode/ wanneer de heere so boos is/ anders en sal niemant eenen synen knecht voor ont-houden/ want het is roof eñ te-ghen de [illegible]de.
i Numeri. 31.6. Deuter. 22.21
k Michee. 1.7.
Woecker verboden.
l Exodi. 22.25 Levitic. 25.35. Ezech. 22.12. Nehemie. 5.7.
Van Beloften
m Num. 30.2 Eccle. 5.3. Baruch. 6.34. Actuum. 5.3.
n Matth. 12.4.
o Of sichte

15 Ghy en sult den knecht synen Heere
niet h † overleveren/ die hem van hem tot
v afgheheert heeft.
16 Hy sal by v blijven aen de plaetse die
hy verkiest in eener uwer poorten/ hem
te goede/ ende en sult hem niet schenden.
17 i Daer en sal geen hoere zijn onder den
dochteren Israels/ ende geenen hoerenle-
ger onder den kinderen Israels.
18 k Ghy en sult geenen hoeren loen/ noch
honden ghelt / in het huys Godts uwes
Heeren brenghen / wt eenigher beloften:
want dat is den Heere uwen God beyde
eenen grouvel.
19 l Ghy en sult aen uwen broeder niet
woeckeren noch met gelde / noch met spij
se / noch met allen daermen mede woec-
keren kan/
20 Aen den Vremdē meucht ghy woeckerē/
doch niet aen uwen broeder: op dat v de
Heere uwe God segene/ in allen dat ghy
voorhanden neemt/ indē Lande/ daer ghy
henen koemt dat selve in te nemen.
21 m Wanneer ghy den Heere uwen God
een belofte doet/ so en suldy het niet ver-
trecken te houden: want de Heere uwe
God / sal het van v eysschen / ende sal v
sonde syn.
22 Wanneer ghy het beloven onderwegen
latet/ so en ist v geen sonde.
23 Doch wat tot uwen lippen wtgegaen
is suldy houden/ ende daer na doen / als
ghy den Heere uwen God vrijwillich be-
loft hebt/ dat ghy met uwen monde ghe-
sproken hebt.
24 Wanneer ghy in uwes naesten Wijn-
berch gaet/ so meucht ghy der Druyvē etē
na uwen wille/ tot dat ghy genoech hebt:
doch ghy en sult niets in dijn Vat doen.
25 n Wanneer ghy in het zaedt dijns nae-
sten gaet/ so meucht ghy met der hant aa-
ren af breken / doch met der o sickele en
suldy daer niet in herwaerts ende der-
waerts varen.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Van den Scheydtbrief den Joden ter vertwijffelder hardicheyt gegeven/ 5. Van vrijheyt des nieuwē gehoudē mans/ 6. 10. 17. ende pandt nemen. 7. Menschē diefstal wordt met den doot ghestraft. 8. Voor Melaetschept te wachten: 14. ende verdienden loonigheden ernstelick ghebo-den: 16. Ende eygen sonden eygen straffe op geleyt/ 17. Vreemdelinghen / weduwē ende weesen salmen te rechte helpen/ 19. ende hem tegen de selve inden Oogste / Olye lesen / ende wijnwinninghe weldadich bewijsen.

Dē scheydt brief hoort tot der ver-twijffelden hardicheyt der Joden.
a Jeremie. 3.1. Matthei. 5.31 ende. 19.7. Marc. 10.4
b Of, hatich

1 WAnneer yemant een wijf neemt/ ende
neemtse ten houwelicke / ende sy en
vindet gheen ghenade voor synen
ooghen om eeniger onlust wille / a so sal
hy eenen Scheydtbrief schrijven/ eñ haer
inde handt gheven/ ende wt synen huyse
verlaten.
2 Wanneer sy dan wt synen huyse ghe-
gaen is / ende henen gaet/ ende wordt
eens anders wijf/
3 Ende de selve ander man op haer oock
b gram wort / ende eenen Scheydtbrief
schrijft / ende haer in de handt geeft / ende
haer wt synen huyse verlaet: of so de selve
ander man sterft, diese hem ten wyve ge-
nomen hadde/
4 So kanse haer eerste man, diese verliet/
niet wederom nemen dat sy zijn wijf sy/
na dien sy onreyn is / want sulcks is ee-
nen grouwel voor den Heere: op dat ghy
het Lant niet tot sonden en maket / dat v
de Heere v God ten Erve ghegheven
heeft:
5 c Wanneer yemant nieuwelinck een wijf genomē heeft/ die en sal niet in d † het
Heyr trecken/ ende men en sal hem niet op
legghen: hy sal vrij in synen huyse zijn
een Jaer lanck/ dat hy vrolick sy met sy-
nen wijve die hy ghenomen heeft.

c Deut. 20.7
d Of, Heyr-vaert/
† Anders/ den krych

6 e Ghy en sult niet te pande nemen den
ondersten ende den oversten Meulensteen:
want hy heeft v de ziele te pande gheset.

e Exod. 22.26.

7 f Wanneer yemant ghevonden wordt/
die wt synen broederen een ziele steelt wt
den kinderen Israels/ ende g † versetse of
verkooptse/ een sulck dief sal sterven / dat
ghy het quaet van v doet.

f Exo. 21.16 1. Tim. 1.10.
g † And. gé bruyctse ten arbeyt/

8 Wacht v voor de plaghe der Melaet-
schept/ dat ghy met neersticheyt houdet
ende doet/ alles dat v de Priesters, de Le-
viten leerē/ h ende alles sy v heden gebie-
den, dat sult ghy houden / ende daer nae
doen.
9 i Ghedenckt wat de Heere v God dede
met Mir Jam op den wech, doe ghy wt
Egypten toocht.

h Deu. 17.11 Levit. 14.2. Mat. 23.3.
i Nu. 12.10.

10 Wanneer ghy uwen naesten ergens een
schult borghet / soo en sult ghy niet in zijn
huys gaen/ ende hem een pant nemen:

Van pant-nemen.

11 Maer ghy sult daer buyten staen/ ende
hy/ dien ghy borghet/ sal zijn pant buyten
tot v brenghen.
12 Is hy dan noch een nootdruftiger / so
en sult ghy v niet slapē leggen met synen
pande:
13 Maer sult hem zijn pant weder geven/
wanneer de Sonne onder gaet/ dat hy in
synen kleede slape/ ende seghene v: dat sal
v voor den Heere uwen God een gherech-
ticheydt zijn.
14 k Ghy en sult den nootdruftighen ende
Armen synen loon niet behouden / hy sy
van uwen broederen/ of Vremdelinghen/
die in dyner poorten is
15 Maer sult hem synē loon l des daechs
geven/ dat de Sonne daer niet over onder
en ga: want hy is nootdruftich / ende m
onthoudt zijn ziele daer mede: op dat hy
den Heere niet tegen v en aenroepe/ ende
sy v sonde.
16 n De vaders en sullen niet voor de kin-
deren/ noch de kinderen voor de vaders
sterven/ maer een yeghelick sal voor zijn
sonde sterven.
17 o Ghy en sult het Recht des Vremde-
lincks ende des Weesen niet buygen: eñ
en sult der Weduwen het kleet niet te
pande nemen:
18 Want ghy sult ghedenckē/ dat ghy een
knecht in Egypten ghewéest zijt/ ende de
Heere v God / v van daer verlost heeft:
daerom ghebiede ick v / dat ghy sulcks
doet.

k Levi. 19.13 Syr. 7.22. ende 34.27 Tobie. 4.15
Verdiendē loon roept tot God.
l Dat is/ in dien dach als hy ghe-arbeydt heeft/
m Dat is te segghen na sommi-ghen/ het ghene dat hy arbeyt/ is om den loon die hy verwacht.
n Jere. 31.29 2. Reg. 14.6 2. Par. 25.4 Ezech. 18.20 v. 19. 20.
o Deu. 16.19 ende. 27.19

19 p Wanneer ghy op uwen Acker geoog-
stet hebt / ende een q garve vergeten hebt
op den Acker/ so en suldy niet omkeeren
die selve te halen: maer sy sal des Vreem-
delincx/ des Weesen ende der weduwen
zijn: op dat de Heere v God seghene/ in
alle wercken uwer handen.
20 Wanneer ghy uwe Olyboomen hebt af
gelesen, so en suldy daer na niet nauwe af
lesen: het sal des Vremdelincks, der Wee-
sen ende der Weduwen zijn.
21 Wanneer ghy uwen Wijnberch gelesen
hebt, so en suldy daer na niet nauwe ople-
sen: het sal des Vremdelincks, des Wee-
sen/ ende der Weduwen zijn.
22 Ende sult ghedencken / dat ghy een

Van wel-daedt tegen den Armen
p Levi. 19.9.
q Of, schoof

knecht in Egyptenlande gheweest zijt: daer om ghebiede ick v. dat ghy sulcks doet.

Dat xxv. Capittel.

1 De Boose salmen richtelick en met billicheyt straffen/ 4. ende den Arbeyder zijn voeder niet ontwenden. 5. Broeder sal den broeder zaedt verwecken.11. en een onbescaemt wijf harer onbeschaemtheydt straffe draghen.13. Onrechten handel en coopmanschap wort verboden/17. ende datse de Amalekiters vernielen souden/ gheboden.

a1. Cor.6.1.

1 WAnneer daer eenen a twist is tusschẽ mannen, so salmense voor Gerichte brenghen ende den gherechten recht spreken/ende den Godloosen verdoemen.

2 Ende so de Godloose slaghen verdient heeft/so sal hem de Rechter heeten nedervallen/ende sullen hem voor hem slaen/ na der mate ende ghetale synes misdaet.

Veertich slaghen. b 2 Cor.11.24 c† Anders schuwelick of snoode. d 1 Cor.9.9 Gheeft den Arbeyder zijn voeder. e Gen.38.8 Rut.4.5.10 Mat.22.24 Mar.12.19 Luc.20.28. f† And. veermaechschappen/of der vrienden. g† Of in stede settes. † An. oprechten

3 b Wanneermen hem veertich slaghen ghegheven heeft/so en salmen niet meer slaen: op dat hy niet, somen meer slaghen geeft, te vele gheslagen en worde, en uwe broeder c† eyselick voor uwẽ oogen en sy.

4 d Ghy sult den Osse den mont niet toebinden/die daer dorscht.

5 e Wanneer broeders by malkanderen woonen/en de eene sterft sonder kinderẽ/ so sal dat wijf des verstorvenen / gheenen vreemden man daer buyten nemen/maer haer Swagher salse besclapen/ende ten wijue nemen, ende haer f† trouwen:

6 En den eersten sone die sy baert/sal hy g† bestedighen/na den name zijns verstorven broeders/dat synen naem niet wtgedaen en worde wt Israel.

7 Bevalt het nu den man niet/dat hy zijn Swagherinne neme/so sal sy zijn Swagherinne opwaerts gaen, onder de poorte/voor de Oudtsten/ende segghen: Myn Swagher weygheert hem synen broeder eenen naem te verwecken in Israel/ende en wil my niet te houwelick nemen.

8 Soo sullen hem de Oudtsten der stadt roepen/ende met hem spreken. Wanneer hy dan staet/en seyt: Het en bevalt my niet haer te nemen:

9 So sal zijn Swagherinne tot hem treden/ voor de Oudtstẽ, en hem eenẽ schoen wttrecken van synen voeten/ende in zijn aensichte spouwen/ende sal antworden, en segghen: Also salmen doen eenen yegelicken/die zijns broeders huys niet bouwẽ en wil.

Onrechten handel en coopmanschap wort hier verboden. h Leu.19.35 Ezec.45.9. Mich.6.10 Prou.11.1. i† Anders. Epha Epha/is by dẽ Hebreen schen een seker mate dorrer dingẽ/bevaet soo veel alsmen met eenen holen eye op 430. mael soude meughen opmeten.

10 Ende synen naem sal in Israel heeten/ des Barvoeten huys.

11 Wanneer twee mannen met malkanderen twisten/ende des eenẽ wijf loopt toe/ dat sy haren man verlosse van der handt des ghenen die hem slaet/en steeckt haer handt wt/ende grijpt hem by synen schamelheyt:

12 So suldy haer de handt af houwen/en uwe ooghe en sal harer niet verschoonen.

13 h Ghy en sult niet tweerley ghewichte in uwen sack, groot ende kleyn hebben.

14 Ende in uwẽ huyse en sal niet tweerley i† Schepel/groot ende kleyn zijn.

15 Ghy sult een volcomen ende recht Ghewicht/ende eenen volcomen ende rechten Schepel hebben: op dat uwe leven lange duere/inden Lande/dat v de Heere uwe God gheven sal.

16 Want wie sulcks doet/die is den Heere uwen God eenen grouwel/als alle die/die quaet doen.

17 k Gedenckt wat v de Amalekiters deden/ op den wech doe ghy wt Egypten tooght: k Ero.17.b. Teghen de Amalekitẽ.

18 Hoe sy v aengrepen op den wech/ende sloeghen uwe achtersten/alle de swacken die v achter na toghen/doe ghy moede en mat waert/ l ende en vreesden God niet. l Te weten/ de Amalekiters.

19 Wanneer v nu uwe Heere uwe God tot ruste brengt, van alle uwe vyanden rondtom/inden Lande dat v de Heere uwe God geeft een Erve in te nemen, m so suldy de gedachtenisse der Amalekiters wtroeyen onder den Hemel: dat en vergheet niet. m 1 Sa.14.48. en.15.3.

Dat xxvj. Capittel.

1. Den Heere salmen met lof en danck segginge alle eerste vruchten toebrengen/ 12. en den Leuiten/ Vreemdelinghen/ Weesen ende Weduwen alle tienden des derdẽ Jaers op ghelijcke wijse gheuen 16. Van den Verbonde des Heeren als hier te voren int seuenste ende tienste Capittel.

1 WAnneer ghy in het Landt coemt/dat v de Heere uwe God ten Erve gheuen sal ende neemt het in ende woonet daerinne/ Eerste vruchten/ bewys der danckbaerheydt.

2 So suldy nemen a allerley eerste vruchten des Lants, die wt der Aerden comen/ die v de Heere uwe God geeft/ ende sultse in eenen korf legghen/ ende heenen gaen/ aen de plaetse die de Heere uwe God verkiesen sal, dat synen naem aldaer woone. a Prou.3.9. Mala.3.10.

3 Ende sult tot den Priester comen, die te dier tijt daer is, ende tot hem seggen: Ick bekenne heden den Heere uwen God/ dat ick ghekomen ben in het Lant/dat de Heere onsen Vaderen ghesworen heeft / ons te gheuen.

4 Ende de Priester sal den korf nemen van uwer hant/ende voor den Altaer des Heeren uws Gods neder setten.

5 Daer suldy antwoorden / ende segghen voor den Heere uwen God: b† De Syriers wouden mynen vader verdoen/die tooch af in Egypte ende was aldaer een vreemdelinck met c† weynighen volcke / ende werdt aldaer een groot sterck ende veel volcks:

b† Anders. Myn Vader de Syrier ware vergaen/en hy tooch etc. Gen.42 2. ende 46.5 An. Myn Vader was een Syrier/ arm man/ ende tooch af etc. c† Anders. kleynẽ/ etc.

6 d Doch de Egyptenaers handeldẽ ons qualick, ende dwonghen ons, ende leyden eenen harden Dienst op ons. d Ero.1.11.

7 Doe schreyden wy tot den Heere den God onser Vaderen: en de Heere verhoor de onse schreyen / ende sach onse ellende / angst/ende noot.

8 e En leyde ons wt Egypten met machtigher handt/ende wtgerechten Arm, en met groot verschricken, door Teeckenen ende Wonderen: e Ero.14.30 1 Mac.4.9

9 Ende bracht ons in dese plaetse/en gaf ons dit Lant, daer Melck ende Honich in vloeyt:

10 Nu brenghe ick de eerste vrucht des Lants die ghy Heere my ghegheuen hebt: ende sultse laten voor den Heere uwen God, ende aenbidden voor den Heere uwen God.

11 Ende vrolick zijn ouer allen goede, dat v de Heere uwe God ghegheuen heeft, en uwen huyse: ghy/ ende de Leuyt / ende de Vreemdelinck die by v is.

12 f Wanneer ghy alle tienden uws incomens tesamen ghebracht hebt inden derden Jare/dat een Jaer der Tienden is, so suldy den Leuiten/den Vreemdelingen, dẽ Weesen ende den Weduwen gheuen / dat sy eten in uwer poorten, ende sat wordẽ. f Deu.14.28

13 Ende sult spreken voor den Heere uwen God: g Ick hebbe h† ghebracht dat ghe- g Lu.18.11. h† An. super wech gaen.

heyl-

heylicht is/wt mynen huyse/ende hebbe
i Deu.14.28 het ghegheven den Leviten/den Vreemde
linghen/den Weesen ende Weduwen/na
alle uwe Gheboden/die ghy my gheboden
hebt: ick hebbe uwe gheboden niet over-
treden noch vergheten.
14 Ick en hebbe daer niet van ghegheten in
mynen k leede/ende en hebbe daer niet
van ghedaen in onreynicheydt: ick en heb-
be tot den Dooden daer niet van ghegh-
ven: ick ben de stemme des Heeren myns
Gods gheoorsaem gheweest/ende hebbe
ghedaen alles/als ghy my gheboden
hebt.
15 l Siet nederwaert van uwe heylighe
wooninge van den Hemel/ende segent uwe
Volck Israel ende het Lant dat ghy ons
ghegheven hebt: als ghy onsen Vaderen
ghesworen hebt/een Lant daer Melck ende
Honich in vloeyt.
16 Heden ten daghe ghebiedt v de Heere
uwe God/dat ghy doet na alle dese Ghe-
boden ende Rechten/dat ghyse houdet/ende
daer na doet van gantscher herten ende
van gantscher zielen.
17 m Den Heere hebdy heden gesepdt/dat
hy uwe God sy/dat ghy in alle syne we-
ghen wandelt/ende houdet syne Wetten/
Gheboden/ende Rechten/ende zyn stemme
hooret:
18 n Ende de Heere heeft v heden ghespro-
ken/dat ghy zyn eyghen Volck zyn sult/
als hy v ghesept heeft/dat ghy alle syne
gheboden houdet:
19 o Ende hy v het hoochste make/ende dat
ghy gheroemet/ghepresen ende geeert wor-
det over alle volcken/die hy ghemaeckt
heeft/dat ghy den Heere uwen Gode een
heylich volck zyt/als hy v gheseidt heeft.

k Godes offer/sal vroolick reyn/ende heylich zyn/daerom sal niets daer van in treurichept ghegeten/niets in onreynicheydt daer van ghenomen/niets de Afgoden oft de Dooden daer van gegruẽ zyn.
l Esa.63.15. Baruc.2.16
m Exo.19.8 ende 24.3 Deut.5.27 ende 7.6 ende 14.2
n Deut.7.6 ende 14.2 Esaie 43.1
o Jere.13.11 ende 30.22

Dat xxvij. Capittel.

1. Steenen salmen op ghene zyde der Jordanen oprechten/; ende daer op de Gheboden des Heeren schryven. 12. Grisim eenen Berch te seghenen 13. ende Ebal eenen Berch te vervloecken.

1 ENde Moses ghebood met tsamen de Oudtste Israels/den Volcke/ende sprack: Behoudt alle gheboden/die ick v heden ghebiede.
2 a Ende te dier tydt als ghy over de Jordane gaet/int Lant dat v de Heere uwe God gheven sal/so suldy groote steenen op rechten/ende haer met calck bestrycken/
3 Ende daer op schryven alle woorden deser Wet/wanneer ghy over coemt: op dat ghy comet int Lant/dat v de Heere uwe God gheven sal/een Lant/daer Melck ende Honich in vloeyt/als v de Heere uwer Vaderen God ghesepdt heeft.
4 Wanneer ghy nu over de Jordane gaet/so sult ghy sulcke steenen oprechten/(daer ick v heden van ghebiede/) op den Berge Ebal/ende met calck bestrycken.
5 b Ende sult aldaer den Heere uwe God/eenen steenen Altaer bouwen/daer gheen yser op en coemt.
6 c Van heelen steenen suldy desen Altaer/den Heere uwen Godt bouwen/ende Brandtoffer daer op offeren/den Heere uwen God.
7 Ende sult Danckoffer offeren/ende aldaer eten/ende vrolick zyn voor den Heere uwen God.
8 Ende sult op den steenen alle woorden deses Wets schryven/claer ende duydelick.
9 Ende Moses/met tsamen de Priesteren ende Leviten/spraken met den gant-

Groote Gedencksteenen op de berch Ebal.
a Josue 4.2
b Josu.8.30
c Exo.20.25

schen Israel/ende seyden: Merckt ende hoort toe Israel: heden op desen dach zyt ghy een Volck geworden des Heeren uws Gods.
10 Dat ghy der stemme des Heeren uws Gods ghehoorsaem zyt/ende doet na syne Gheboden ende Rechten/die ick v heden ghebiede.
11 b Ende Moses gheboot den Volcke desselven daechs/ende seyde:
12 Dese sullen staen op den Berch Grisim/te seghenen het volck/wanneer ghy over de Jordane ghegaen zyt: Simeon/Levi/Juda/Isaschar/Joseph/ende Ben Jamin.
13 Ende dese sullen staen op den Berch Ebal/te vloecken: Ruben/Gad/Asser/Zebulon/Dan/ende Naphthali.
14 Ende de Leviten sullen beginnen/ende segghen tot alle man van Israel/met luyder stemmen:
15 e Vervloeckt zy/wie eenen Afgod of gegoten Beeldt maeckt/eenen grouwel des Heeren/een werck des Werckmeesters hant/ende settet verborgen: ende alle het volck sal antwoorden ende segghen: Amen.
16 f Vervloecht zy/wie synen vader of moeder vloeckt: ende alle het volck sal segghen: Amen.
17 g Vervloeckt zy/wie zyns naesten palen engher maeckt: ende alle het volck sal segghen: Amen.
18 h Vervloeckt zy/wie eenen Blinden dwalen maeckt op den wech: ende alle het volck sal segghen: Amen.
19 i Vervloeckt zy/wie het recht des Vreemdelincks/des Weesen ende Weduwen buyght: ende alle het volck sal segghen: Amen.
20 k Vervloeckt zy/wie by zyns vaders wyf leyt/dat hy ontdeckt l † het decksel zyns vaders: ende alle het volck sal segghen: Amen.
21 m Vervloeckt zy/wie ergens by een Vee leyt/ende alle het Volck sal segghen: Amen.
22 n Vervloeckt zy/wie by syner suster leyt/die zyns vaders of zyns moeders dochter is/ende alle het volck sal seggen: Amen.
23 o Vervloeckt zy/wie by zyn sweerinne leyt: ende alle het volck sal seggen: Amen.
24 p Vervloeckt zy/wie synen naesten heymelicken slaet: ende alle het volck sal segghen/Amen.
25 q Vervloeckt zy/wie geschencken neemt/dat hy de ziele des ontschuldighen bloets slaet: ende alle dat volck sal seggen/Amen.
26 r Vervloeckt zy/wie niet alle woorden deser Wet vervult/dat hy daer na doe: ende alle het volck sal segghen/Amen.

b De.11.29 Josue.8.33. Grisim/eenen Berch te ghebeneedyden ende Ebal te vermaledyden. Vermaledyde dinge der overtreders des Wets.
e Exo.20.4 Levi 26.1. Esaie.57.8. Daniel.9.12
f Exo.21.17. Levi 20.9. Prov.20.20 Mat.15.5
g Deu.18.14
h Levi.19.14 Blinden verdwalen. Recht richten. Verboden graden.
i Deu.24.17
k Levi.18.8. Deut.22.30
l † An den geeren
m Exo 22.19 Levi.18.23 ende.20.15.
n Levi 18.9 2 Sam.13.14.
o Levi.18.6.15.
Sluypslagen.
p Exo.21.12 Levi.24.17. Deu.19.11
q Ezec.22.12 Deu.16.19. Geschencken
r Gal.3.10

Dat xxviij. Capittel.

1. Wat gheluck ende heyl dien gemoeten sal/die Gods Gheboden houden. 15. Wat ongheluck ende straffe den Overtreders.

1 ENde a wanneer ghy de stemme des Heeren uws Gods hooren sult/dat ghy houdet ende doet alle syne Gheboden/die ick v heden ghebiede/so sal v de Heere uwe Godt het hoochste maken over alle Volcken op Aerden.
2 Ende alle dese segeningen sullen over v comen/ende sullen v treffen/daerom dat ghy der stemme des Heeren uws Godts/zyt ghehoorsaem gheweest:
3 Gesegent suldy zyn inder Stadt ghesegent op den Acker.

Ghebenedyde dinghe/so ghy de Wet houdet.
a Levi.26.3.

4 Ghesegent sal zijn de vrucht uws lie-
haems/de vrucht uws Lants/ en de vrucht
uws vees/ende de vrucht uwer Ossen/ende
b Dat is/ de vrucht uwer Schapen.
allen wat 5 Ghesegent sal zijn uwen b corf/ ende c †
ghy teghen dat v over is.
woordich 6 Ghesegent suldy zijn/ wanneer ghy in-
ghebrupc gaet/ ghesegent wanneer ghy wtgaet.
ket/ende 7 d Ende de Heere sal uwe vyanden / die
wat ghy be hen teghen v verheffen/ voor v slaen: voor
zydenlegt eenen wech sullen sy wttrecken teghen v/
te bewarē/ ende door seven weghen voor v vlieden.
c ‡ aen. uwe 8 De Heere sal ghebieden den seghen/ dat
brootkiste/ hy met v sy in uwen kelder /ende in allen
of meelkiste dat ghy voor handen nemet/ende sal v se-
d Deu.20.4 ghenen inden Lande/ dat v de Heere uwe
God ghegheven heeft.
9 De Heere sal v hem ten heylighen Volc
ke oprechten: als hy v ghesworen heeft/
daerom dat ghy de ghebooden des Heeren
uws Gods houdet/ende wandelt in syne
weghen:
10 Dat het alle Volcken op Aerden sullen
e Josu.2.9 sien/dat ghy na den Naem des Heeren ge
noemt zijt/ e en sullen hen voor v vreesen.
11 Ende de Heere sal maken/dat ghy over
vloedt aen goederen hebben sult / aen de
vrucht uws lichaems / aen de vrucht uws
Vees/ ende aen de vrucht uws Ackers / op
den Lande/dat de Heere uwen Vaderen
f Deu.11.14 ghesworen heeft/ v te gheven.
12 f En de Heere sal v synen goeden schat
op doen/ den hemel/ dat hy synen Lande
g Deu.15.6 reghen gheve tot syner tijdt/ende dat hy
segene alle wercken uwer handen: g ende
h † Anders. ghy sult velen volcken leenen/ ghy daeren
ontleenen teghen sult van niemanden h † borghen.
13 Ende de Heere sal v ten hoofde maken/
ende niet ten steerte/ende sult boven swe-
ven/ende niet onder ligghen: daerom dat
ghy ghehoorsaem zijt den Ghebooden
des Heeren uws Gods/ die ick v heden ge-
h Deu.4.2. biede te houden ende te doen.
ende.12.32. 14 h Ende dat ghy niet en wijcket van ee-
ende.17.10. nighen woorde/ dat ick v heden ghebiede/
noch ter rechter handt /noch ter slincker/
op dat ghy anderen Goden na wandelt
i Leui. 26.14 hen te dienen.
Judic.2.14. 15 i Wanneer ghy daerenteghen niet hoo-
Thre.2.17. ren en sult de stemme des Heerē uws Gods/
Dan.9.14. dat ghy houdet ende doet alle syne ghebo
Mala.2.2. den ende Rechten/ die ick v heden ghebie-
Wederom de/ so sullen alle dese Vloecken over v ko-
vermaledij- men/ende v raken.
dinghe: 16 Vervloeckt suldy zijn inder stadt / ver-
wāt de Wet vloeckt opten Acker.
dreycht/ 17 Vervloeckt sal zijn uwen korf/ en wat v
drijft/ende over is.
laet geenen 18 Vervloeckt sal zijn de vrucht uws lie-
vrede. haems/ de vrucht uws Lands / de vrucht
Ongeluck. uwer Ossen/ en de vrucht uwer Schapen.
k taen ver- 19 Vervloeckt suldy zijn wanneer ghy in-
swijmen. en gaet / ende vervloeckt wanneer ghy wt-
verwerren/ gaet.
en beschel- 20 De Heere sal onder v senden k tongeval/
dinghe/ l onraet/ende ongheluck/in allen dat ghy
l Of mis- voor de hant neemt/ dat ghy het doet: tot
raeck/ dat ghy vernielt wordet/ en haest onder-
m † Anders/ gaet/ om uws boosen doens wille/ dat ghy
Sterf/ droe my verlaten hebt.
sen/ 21 De Heere sal v de m † Pestilencie aen-
Pestilencie. hanghen/ tot dat hy v verdoe inden Lan-
Febris. de daer ghy henen koomt / dat selve in te
n † Anders/ nemen.
gheswel/ 22 De Heere sal v slaen met gheswel / fe-
brandt. en bris/ hitte brandt / n † doorrichept / ver-
vleeckhept. ghiftighe locht/ en gheelsucht/ en sal v ver
o Leui.26.19 volghen tot dat hy v verdoe.
Deu.11.17 23 o uwen Hemel/ die boven uwen hoofde

is/ sal metael zijn/ende de Aerde onder v
yseren.
24 De Heere sal uwen lande stof en Asschē
voor reghen gheven / vanden Hemel op v/
tot dat hy v verdoe.
25 De Heere sal v voor uwe vyandē slaen:
door eenen wech suldy tot hen wttrecken/
en door seven weghen suldy voor hen vlie-
den/ en sult p † verstropt worden onder alle p † An. ten
Rijcken op Aerden. verschrickē
26 V lichaem sal een spijse zijn/ allen ghevo wordē allen
ghelten des Hemels/ ende allen gedierten Rijcken etc.
op Aerden/ en daer en sal niemant zijn/ die
se daer van jaghe.
27 q De Heere sal v slaen metten sweeren q Exo.9.8.
Egypti/ metten speenen/met grillicheyt en Droesen/
schorfticheyt/ dat ghy niet en kont gesont Schorft.
worden. Grouwelic-
28 r De Heere sal v slaen met onsinnicheyt/ ke blinde-
blintheyt ende raserhen des herten. heyde.
29 s Ende sult om v tasten inden middaghe/ r Mich.3.6
als een blinde om hem tastet int doncker/ Rom.1.27
en sult op uwen wech gheen gheluck heb- s Job.5.14.
ben / ende sult gewelt ende onrecht lijden
moeten uwe leefdage / ende niemandt en
sal v helpen.
30 * Een wijf suldy v vertrouwen laten/ *2.Sam.12.11
doch een ander sal by haer slapē: een huys Deu.20.5.
suldy bouwen/ doch ghy en sult daer niet 6.7.
in woonen: eenen Wijnberch suldy plan-
ten/doch ghy en sult hem niet t ghemeyn t Hebr. ont-
maken. maecht den/
31 Uwen Osse sal voor uwen ooghen ghe- namelickē/
slachtet wordē/ doch ghy en sult daer niet in vier Jae-
van eten: uwē Ezel sal voor v aengesich- ren. als
te met ghewelt genomen ende v niet we- voorseyt is.
der ghegheven worden; uwe Schaep sal
uwen vyanden ghegheven worden /ende
niemandt en sal v helpen.
32 Uwe sonen ende uwe dochteren sullen
eenen anderen volcke ghegheven worden/
dat het uwe ooghen aensien/ende amech-
tich worden over hen den gantschē dach/
ende daer en sal gheen sterckte in uwen
handen zijn.
33 De vrucht uws Lands / ende alle uwen
arbeyt sal een volck verteerē/dat ghy niet
en kennet: ende sult onrecht lijden/ en ver-
stooten worden v leefdaghe:
34 Ende sult onsinnich worden/ van dien/
dat v ooghen sien moeten.
35 De Heere sal v slaen met eenen boosen
sweer aen de knyen ende schenen/ dat ghy
niet en kont gheheelt worden/ vanden voet
sole aen/ tot op de schedel.
36 n De Heere sal v/ ende uwen Koninck/ n Deu.4.27
dien ghy over v ghesett hebt/ drijven onder 2 Reg.24.15
een volck/ dat ghy niet en kent/ noch uwe 2. Para.33.11
Vaders/ende sult aldaer dienen anderen ende.36.10.
Goden/ hout ende steenen. Jere.14.8.
37 Ende sult een Schusel/ ende een Spreec
woort ende een Spot zijn onder allen
Volcken/ daer v de Heere henen gedreven
heeft.
38 x ghy sult veel zaets wt voeren op het x Mic.6.15
velt/ende weynich in vergaderen want de Hag.1.6.
sprinckhanen sullent af eten.
39 Wijngaerden suldy planten ende bou-
wen/ doch gheenen wijn drincken noch le
sen/ want de wormen sullent verteeren.
40 Olyboomen suldy hebben in allen uwen
Lantpalen/ doch ghy en sult v niet salven
met olye/ want uwen Olyboom sal wtghe-
scheurt worden.
41 Sonen ende dochteren suldy generen/
ende doch niet hebben/ want sy sullen ge-
vanghen wech ghevoert worden. p † An. de
42 Alle uwen Boomen ende vruchten uws doode of
Lants sal p † het boose gewormte eten. maeldouw

43 De vreemdelinck die by v is / sal ouer v climmen/ ende altoos bouen sweuen / ghy daerentegen sult onder dalen/ ende altoos onder ligghen.

44 Hy sal v leenen / ghy daerenteghen sult hem niet leenen: hy sal het hooft zijn/ ende ghy sult de steert zijn.

45 Ende alle dese vloecken sullen ouer v comen/ ende v veruolghen ende treffen/ tot dat ghy verdaen werdet: daerom dat ghy de stemme des Heeren uws Gods niet ghehoort en hebt / dat ghy syne Gheboden ende Rechten hieldet / die hy v gheboden heeft.

46 Daerom sullen Teeckenen ende Wonderen aen v zijn / ende aen uwen zade eewichlick.

47 Dat ghy den Heere uwen Godt niet gedient en hebt / met vreucht en lust uws herten/ doe ghy allerley ghenoech haddet.

48 Ende sult uwen vyanden/ die v de Heere toeschicken sal/ dienen in hongher en dorst/ in bloothept ende allerley ghebreken: ende sal een yseren Jock op uwen hals leggen/ tot dat hy v verdoe.

j Bar. 4.15. Jere. 5.15. ende 50.41.

49 j De Heere sal een volck ouer v schicken van verre/ vander Wereldt eynde/ als een Arent vliecht / welckers sprake ghy niet en verstaet/

50 Een wreet volck/ dat de persoonen des ouden niet aensiet / noch verschoont den Jongelinghen:

51 Ende sal verteeren de vrucht uws Vees/ en de vrucht uws Lants/ tot dat ghy a verdaen wordet: ende sal v niet ouer laten aen coren/ most/ olye / aen vruchten der Ossen ende Schapen: tot dat het v ombrenghe.

a Of gantsch vonderbracht/ of vernielt/ of te niete ghebracht/ etc.

52 Ende sal v benauwen in alle uwe poorten/ tot het nederworpe uwe hooghe ende vaste mueren daer ghy v op verlatet/ in alle uwen Lande: ende sult benaut worden in alle uwe poorten/ in uwen gantschen Lande/ dat v de Heere uwe God gegeuen heeft.

b Leui. 26.29. 4 Reg. 6.28. Thre. 4.10. Baru. 2.3.

53 b Ghy sult de vrucht uws lijfs eten / het vleesch uwer sonen ende dochteren/ die v de Heere uwe Godt ghegheuen heeft/ inden angst ende der noot/ daer v uwe vyant mede benauwen sal.

c † An. cleynlick of teerlick

54 Dat een man die te voren seer c teerlick en in lusten geleeft heeft onder v / sal synen broeder ende het wijf in synen arm/ en den soon die noch ouer is van synen sonen/

55 Vergunnen te gheuen yemanden onder hen/ vanden vleesche syner sonen / dat hy eet / nademael hem niet ouer en is van allen goede/ inden angst ende der noot/ daer v uwe vyant mede dringhen sal in alle uwe poorten.

d † An. cleynlickheydt / of teerlickheydt

e † An. doch der die sy tusschen hare beenen in haren schoot vertooghen heeft. Alij/ infantes recens natos

Waerschuwinghe en vermaninghe aen het volck Israels.

f † Anders bestendige

56 Een wijf onder v / die te voren teerlick ende in lust gheleeft heeft / dat sy niet versocht heeft/ hare voetsolen op de Aerde te setten van d † teerheyt ende wellust. die sal den man in haren armen/ ende haren sone/ ende harer dochter/

57 Vergunnen de e † achterghebooorten/ die tusschen haer eyghen beenen zijn wtgegegaen/ daer toe hare sonen die sy ghebaert heeft : want sy sullense voor allerley ghebreck heymelick eten in den angst ende der noot / daer v uwe vyant mede beangsten sal in uwer poorten.

58 So ghy niet sult houden/ dat ghy doet alle woorden deser Wet/ die in desen Boeck gheschreuen zijn/ dat ghy vreeset desen heerlicken ende verschrickelicken Naem / den Heere uwen God/

59 Soo sal de Heere wonderlick met v omgaen / met plaghen op v ende uwe zaedt/ met groote ende f † lanckduerende plaghen / g met boose ende lanckduerende cranckheden.

g Exo. 15.26 2 Paral. 21.14.

60 Ende sal v toekeeren alle siecten Egypti/ daer ghy voor vreeset/ ende sullen v aenhanghen.

61 Daer toe alle cranckheydt ende alle plaghen / die niet gheschreuen en zijn inden Boeck deser Wet / sal de Heere ouer v comen laten/ tot dat ghy verdaen wort.

62 Ende uwer sal een weynich ghemeyns volcks ouerblijuen / ghy die te voren gheweest zijt h als de Sterren aen den Hemel/ na der veelheydt/ daerom dat ghy niet gehoort en hebt de stemme des Heeren uws Godts.

h Deu. 10.22

63 i Ende ghelijck als hem de Heere te voren ouer v verblijdde / dat hy v wat goets dede/ ende vermeerderde v: alsoo sal hy hem ouer v verblijden / dat hy v verniele ende verdoe: ende sult verstoort worden vanden Lande/ daer ghy als nu in trecket/ het in te nemen.

i Jere. 32.28.

64 Want de Heere sal v verstroyen onder alle Volcken/ van eenen eynde der Wereldt tot aent ander / ende sult aldaer anderen Goden dienen/ die ghy niet en kent/ noch uwe Vaders/ hout ende steenen.

65 Daer toe sult ghy onder de selue Volcken gheen blijuende wesen hebben / ende uwe voetsolen en sullen gheen rust hebben: want de Heere sal v aldaer een beuende herte gheuen / ende amechtichept der ooghen/ ende een versmachte ziele.

66 Dat uwe leuen sal voor v sweuen/ nacht ende dach suldy v vreesen/ ende uws leuens niet seker zijn.

67 Des morghens suldy segghen: Och/ dat ick den auont af leuen mochte. Des auonts sult ghy segghen : Och / dat ick den morghen af leuen mochte / van grooter vreese uws herten / die v verschricken sal / ende voor het ghene/ dat ghy met uwen ooghen sien sult.

68 k Ende de Heere sal v met Schepen vol weder in Egypten voeren/ door den wech daer ick v van ghesept hebbe: Ghy en sult hem niet meer sien: ende ghy lieden sult aldaer uwen vyanden tot knechten ende maechden vercocht worden / ende daer en sal gheen Cooper zijn.

k Exo. 14.13

Dat xxix. Capittel.

1 Het Verbont wort vernieut/ 2. ende met verhael menigherley weldaden ende wonderwercken Godts/ den onuerstandighen volcke voor Mosen aenghesept. 18. De ouertreders worden met grousame straffen ende vloecken ghedreyecht. 29. God openbaert syne heymelickheden synen Volcke.

1 Dit zijn de woorden des Verbondes/ dat de Heere Mosi gheboden heeft te maken metten kinderen Israels/ a inder Moabiten Lant/ ten anderen mael/ b na dien hy dat selue met hen ghemaeckt hadde in Horeb.

a Num. 21.20 ende 22.1. b Exo. 19.5.

2 En Moses riep het gantsche Israel/ en sprack tot hen: c Ghy hebt gesien alles wat de Heere ghedaen heeft in Egypten/ voor uwen ooghen/ den Pharao met tsamen alle synen knechten / ende synen gantschen Lande:

c Exo. 19.4.

3 De groote versoeckinghen die uwe ooghen gesien hebben/ dat het groote Teeckenen ende Wonderen waren.

4 * Ende de Heere heeft v heden tot op desen huydighen dach noch niet ghegheuen een herte/ dat verstandich ware/ ooghen die daer saghen/ ende ooren die daer hoorden.

* Deuter. 30.6. Jere. 32.39.

b Deu. 8.2

5 b Hy heeft v lieden veertich Jaer inder Woestijne laten wandelen: uwe cleederen en zijn aen v lieden niet veroudt/ ende uwen schoen en is niet veroudt aen uwe voeten.

6 Ghy lieden en hebt gheen broodt ghegheten/ ende gheenen Wijn ghedroncken/ noch stercken dranck: op dat ghy weten dat ick de Heere uwe God ben.

c Nu.21.23 Deut.2.32 ende 3.1

7 c Ende doe ghy lieden quaemt aen dese plaetse / tooch wt de Coninck Sihon tot Hesbon/ ende de Coninck Og tot Basan/ ons teghen/ om met ons te strijden: ende wy hebbense gheslaghen/

8 Ende haer Lant inghenomen/ ende ten Erfdeele ghegheuen den Rubeniten / den Gadditen / ende den haluen stamme der Manassiten.

9 Soo houdt nu de woorden deses Verbonts/ ende doet daer nae/ op dat ghy lieden f wijsselick handelen meucht in allen uwen doen.

f Sonder voorwoort in alle onse doen sorchvuldicheyt

10 Ghy staet heden alle voor den Heere uwe Godt/ de Oversten uwer stammen / uwe Oudtsten/ uwe Amptlieden/ een yeghelick in Israel.

g Josua 9.21

11 Uwe kinderen / ende Wijuen / uwe vreemdelinck die in uwen legher is/ g bey de uwe Houtdhouwers ende uwe Waterdraghers/

12 Dat ghy gaen sult in het Verbondt des Heeren uws Godts / ende inden Eedt/ die de Heere uwe God heden met v maeckt:

13 Op dat hy v heden hem ten volcke oprichte/ ende hy uwe Godt sy/ als hy ghesept heeft / h ende als hy uwen Vaderen/ Abraham/ Isaac/ ende Jacob gheswooren heeft.

h Gen.17.2.

14 Want ick en make dit Verbondt ende desen Eedt/ niet met v lieden alleene:

15 Maer beyde/ met v lieden/ ghy die heden hier zijt / ende met ons staet voor den Heere onsen God/ ende met dien/ die heden niet met ons en zijn.

i Act.2.23

k dat is/ der roeckeloose liede woort ende gedachte Ey, dese helle is niet soo heet/ het heeft gheen noot / de Duyvel is so grouwelick niet als men hem maelt: welc alle de werc heylighe vliedt en comlick doen/ Jae noch loon ende hemel daer voor hwachten.

l Dat is/ de wyle ic also doe/ en myn Afgoderye pligue/ so is hoel geluck daer: wie God dient/ dien gaet het nimmermeer wel.

Deut. 11.8 m Al. verstandts

16 Want ghy weet hoe wy in Egyptenlandt gewoont hebben/ ende midden door de Heydenen ghetoghen zijn: door welcke ghy toocht/

17 Ende saecht haren grouwel ende hare Afgoden/ hout ende steen/ siluer ende gout/ die by hen waren.

18 Dat niet misschien eenen man / ofte een wijf/ ofte een ghesin / of eenen stamme onder v lieden zy/ diens herte hem heden van den Heere onsen Godt ghewendet hebbe/ dat het henen gae / ende diene den Goden deser Volcken/ i ende worde misschien een wortel onder v lieden/ die daer Galle ende Alssen draghe.

19 Ende of hy alreede hoore de woorden deses Vloecks / nochtans hem seghent in zijn herte/ ende spreect: k Het gaet my wel/ l dewyle ick wandele als het mynen herte dunct: op dat de droncken metten dorstighen m t verloren worde.

20 Soo en sal de Heere dien niet ghenadich zijn / maer dan sal synen toorn ende yver/ roocken over sulcken man/ ende alle Vloecken sullen hen op hem legghen/ die in desen Boeck gheschreuen zijn/ ende de Heere sal synen naem wt doen / onder den Hemel:

21 Ende sal hem afscheyden ten ongheluck wt allen stammen Israels/ na inhoudt aller Vloecken des Verbondts / dat inden Boeck deser Wet gheschreuen is.

22 Soo sullen dan segghen de nacomelinghen uwer kinderen/ die na v lieden opcomen sullen/ ende de vreemden/ die wt verren landen comen/ wanneer sy de plaghen deses landes sien / ende de cranckheden/ daerse de Heere mede beladen heeft:

23 Dat hy alle haer Lant met sulpher ende sout verbrandt heeft / dat het niet besaeyt worden en can / noch wast / noch eenich cruydt daer in op gaet: n ghelijck als Sodoma / Gomorra / Adama ende Zeboim omgekeert zijn/ die de Heere in synen toorne ende grimmicheydt/ omghekeert heeft. n Gen.19.24

24 o Soo sullen alle Volcken seggen: Waerom heeft de Heere desen lande alsoo ghedaen? Wat is dat voor eenen soo grimmighen toorne? o 1 Reg.9.8. Jere.22.8

25 Soo salmen segghen: Daerom dat sy dat Verbondt des Heeren des Godts haerder vaderen verlaten hebben/ dat hy met hen maechte / doe hyse wt Egyptenlandt leydde:

26 Ende zijn henen ghegaen/ ende hebben andere Goden ghedient/ ende hen aenghebeden/ sulcke Goden / die sy niet en kennen / ende die p † hen niet ghegheuen en hebben. p † And. hy hen niet toe gedeylt/ etc.

27 Daerom is des Heeren toorne vergrimt ouer dit lande/ dat hy ouer hen heeft comen laten alle Vloecke/ die in desen Boeck gheschreuen staen.

28 Ende de Heere heeftse wt haren lande ghestooten/ met grooten toorne/ grimmicheydt ende onghenade/ ende heeftse in een ander landt ghewoorpen/ als het staet heden ten daghe.

29 q † De heymelickheyt des Heeren onses Gods / is ons ende onsen kinderen gheopenbaert eewichlick / dat wy doen sullen alle woorden deser Wet.

q Hy wil also segghen: Ons Joden heeft God voor allen volcken op Aerde syne wille geopenbaert/ ende wat hy inden sinne heeft/ daerom sullen wy oock dies te vlijtegher zijn/. † And. Wat heymelick is/ hoort den Heere onsen God te straffen/ maer wat openbaer is, den ende onsen kinderen eewichlicker.

Dat xxx. Capittel.

1. Barmherticheydt/ 6. Besnijdinghe des herten/ 9. daer toe allerley Seghen ende voorspoet/ worde toegheseyt dien/ die hen tot God bekeeren/ 17. verderf daerentegen/ die hen van hem afwenden. 15. Moses betuyght den Volcke/ hy hebbe hen Leuen ende Seghen/ Doot ende Vloeck voorghelept/ 19. ende vermaentse met hefighe woorden / sy en willen gheen voor desen verkiesen.

1 Wanneer nu ouer v coemt dit alles/ a het zy den Segen ofte den Vloeck/ die ick v voorghelept hebbe/ ende in uwe herte gaet/ waer ghy onder den Heydenen zijt/ daer v de Heere uwe God henen verstooten heeft/

r Col.4.5 Barmherticheyt woort toegheseyt dien/ die hen bekeeren.

2 Ende bekeert v totten Heere uwen God/ dat ghy syner stemme hooret/ ghy ende uwe kinderen van gantscher herten / ende van gantscher zielen/ in allen dat ick v heden ghebiede:

a 1 Reg.8.33 2 Par.33.12 Psal. 106.45

3 b Soo sal de Heere uwe Godt/ uwe ghevanckenisse wenden/ ende hem uwer ontfermen / ende sal v weder vergaderen wt allen Volcken/ daer v de Heere uwe Godt verstropt heeft.

b Jere.32.37 2 Mac.1.29 ende 2.18

4 Wanneer ghy tot aen der Hemelen eynde verstooten waert/ so sal v doch de Heere uwe God/ van daer vergaderen/ ende v van daer halen.

5 Ende sal v in het lant brengen/ dat uwe Vaders beseten hebben / ende sult het innemen ende sal v wel doen/ ende v vermeerderen bouen uwe Vaders.

De geestelicke Besnijdinghe.

6 c Ende de Heere uwe Godt sal uwe herte besnijden/ ende het herte uws zaets / dat ghy den Heere uwen God lief hebbet/ van gantscher herten/ ende van gantscher zielen/ op dat ghy leuen meucht.

c Deu 10.16 Jer.4.4 Rom.2.29 Phil.3.3 Col.2.11

7 Daerentegen dese Vloecken sal de Heere uwe Godt / alle op uwe vyanden leg-

legghen/ende op die die v haten ende ver-
volghen.
8 Ghy dan / sult v bekeeren / ende de
stemme des Heeren hooren/ dat ghy doet
alle sijne Gheboden / die ick v heden ghe-
biede.
9 Ende de Heere uwe Godt/ sal v gheluck
gheven in alle wercken uwer handen / aen
de vrucht ws lichaems/ aen de vrucht ws
Vees/aen de vrucht ws Lants/dat het v v
te goede come : d want de Heere sal hem
keeren/ dat hy hem over v verblijde / v te
goede / als hy hem over uwen Vaderen
verblijdt heeft:

d Want de Godloosen hebbē oock wel eere eñ goet/eñ die wile meer als de Heylighē maer tot haer eñ der anderē verderve.

10 Daerom dat ghy de stemme des Heeren
ws Gods hooret te houden sijne Ghebo-
den ende Rechten / die gheschreven staen
inden Boeck deser Wet/ so ghy v sult be-
keeren totten Heere uwen God/ van gant-
scher herten/ende van gantscher zielen.

e Jere.32.28 ende 32.41 Zach.8.14

11 Want dat Ghebodt / dat ick v heden
ghebiede/ en is v niet verborghen/noch te
verre:
12 Noch inden Hemel/ dat ghy mochtet
segghen: f Wie wil ons inden Hemel va-
ren/ende ons halen/dat wy het hooren en-
de doen?

f Rom.10.6

13 Het en is oock niet op ghene zijde der
Zee/ dat ghy mochtet segghen: Wie wil
ons over de Zee vaer ende ons halen/dat
wy het hooren ende doen?
14 Want het Woordt is vast na by v/in u-
wen mondt/ ende in uwer herten/ dat ghy
het doet.
15 g Siet/ick hebbe v heden voorghelept/
het leven ende den doot:het goet/ ende het
quade/

g Deu.11.27 Jere.21.8

16 Die ick v heden ghebiede / dat ghy den
Heere uwen Godt lief hebt / ende wandelt
in sijne Weghen / ende sijne Gheboden/
Wetten ende Rechten houdet / ende leven
meucht. ende vermeerdert wordet/ ende v
de Heere uwe Godt seghene inden Lande
daer ghy in treckt/dat selve in te nemen.
17 Keert ghy daerentegen uwe herte/ en-
de en hoort niet / maer laet v verleyden/
dat ghy andere Goden aenbiddet / ende
hen dienet/
18 Soo verkondighe ick v lieden heden/
dat ghy om comen sult / ende niet langhe
in den Lande blijven / daer ghy henen
treckt over de Jordane/dat selve in te ne-
men.
19 h Ick neme Hemel ende Aerde heden
over v lieden tot ghetuyghen / ick hebbe
v lieden het Leven ende den Doot/ den Se-
ghen ende Vloeck / voorghelept/ dat ghy
het Leven verkieset / ende ghy ende uwe
zaet leven meucht:

h Deu.4.26 ende 31.28

20 Dat ghy lieden den Heere uwen Godt
lief hebbet/ ende sijner stemme hoort/ en-
de hem aenhangt: want i † dat is uwe le-
ven / ende uwen langhen ouderdom / dat
ghy inden Lande woonet/ dat de Heere u-
wen Vaderen/Abraham/Isaac/ ende Ja-
cob ghesworen heeft/ hen te gheven.

† And. hy

Dat xxxi. Capittel.

1. Mosis bevel aen Israel. 7. ende Josua/ coft voor sijnen doot/ 10. ende dat sy het Boeck des Wets alle seven Jaer lesen. 14. God settet Josua in zijn Ampt/ 16. voorsegt sijnen toorn over des Volcx afval. 19. ende laet een Liet/ hen ter ghetuyghenisse schrijven/ 25. Moses hiet het Wetboeck legghen in de Arcke des Ghetuyghenisses. 27. Settet den Volcke zijn hooghe ende coemstighe ongheboorsaemheydt vaor ooghen/ 28. ende spreeckt des Liedts woort voor de gantsche Menichte wt.

1 Ende Moses ginck henen/ ende sprack
dese woorden metten gantschen Is-
rael:

Mosis ouderdom 120 Jaer.

2 Ende seyde tot hen: Ick ben heden hon-
dert ende twintich Jaer oudt / ick en can
niet meer wt eñ in gaen : daer toe heeft de
Heere tot my ghesept : a Ghy en sult niet
over dese Jordane gaen.

a Nu.20.24 ende 27.13 Deut.3.27 ende 4.21 ende 32.48

3 De Heere uwe Godt sal selfs voor v he-
nen gaen: hy sal selve dese Volcken voor v
henen verdoen/ dat ghyse in neemt: Josua
die sal voor v over gaen/b als de Heere ge-
seyt heeft.

Josua. b Nu.27.18

4 Ende de Heere sal hen doen/ als hy ghe-
daen heeft Sihon ende Og den Coninghen
der Amoriten ende haren Lande / c die hy
verdaen heeft.

c Nu.21.24 35.

5 d Wanneer sen v de Heere voor v lieden
gheven sal / soo sult ghy hen doen/ na al-
le Ghebodt dat ick v lieden gheboden
hebbe.

d Deu.7.2 ende 20.16

6 e Weest goets moets eñ onvertsaecht/
en vreest v niet / ende en laet v lieden niet
voor hen grouwelen : want de Heere uwe
Godt / sal selfs met v wandelen/ f ende
en sal de handt niet af trecken/ noch v ver-
laten.

e Esa.35.4 Josue 1.7.9. f Josue 1.5. Hebr.13.5

7 Ende Moses riep Josua / ende sprack
tot hem voor de ooghen des gantschen
Israels: g Sijt goets moets ende onver-
tsaecht/ h want ghy sult dit Volck int lant
brenghen/dat de Heere haren Vaderen ge
sworen heeft/ hen te gheven/ ende ghy sult
het onder hen wt deylen.

g Deu.31.23 1 Reg.2.3 h Nu.27.16

8 Maer de Heere die selfs voor v lieden
henen gaet/ die sal met v zijn/ ende sal de
handt niet af trecken / noch v verlaten/
en vreest v niet / ende en verschrickt v
niet.
9 Ende Moses schreef dese Wet / ende
gaffse den Priesteren / den kinderen Levi/
i die de Arcke des Verbondts des Heeren
droeghen/ ende allen Oudtsten Israels:

i Num.3.6 Josue 8.33.

10 Ende gheboodt hen/ende seyde: k Over
seven Jaer/ ter tijdt des Vrijen Jaers/aen
het Feest der Loof hutten/

Alle seven Jaer salmē het boec der Wet lesen.

11 Wanneer het gantsche Israel coemt/
te verschijnen voor den Heere uwen God/
aen de plaetse / die hy verkiesen sal / soo
sult ghy dese Wet voor den gantschen Is-
rael wtroepen laten/ voor haren ooren:

k Nehe.8.18

12 Namelicken voor de Vergaderinge des
Volcx / beyde der mannen ende der vrou-
wen/ kinderen / ende ws vreemdelinck die
in uwer poorten is : op dat sy het hooren
ende leeren/op dat sy den Heere haren God
vreesen/ende houden/dat sy doē alle woor-
den deser Wet.
13 Ende dat het hare kinderen / die het
niet en weten / oock hooren ende leeren/
op dat sy den Heere uwen Godt / vreesen
alle uwe leefdaghe / die ghy lieden op den
Lande leeft / daer ghy in gaet over de Jor-
dane/om dat in te nemen.
14 Ende de Heere sprac tot Mosen: Siet/
uwen tijdt is hier by ghecomen / dat ghy
stervet: Roept Josua/ ende treedt voor de
hutte des l † Bescheydts/ dat ick hem be-
vel doe. Moses ghinck henen met Jo-
sua / ende traden in de hutte des Be-
scheydts.

Josua wort in zijn ampt geset van God.
l † An. Misse/ of Ghetuyghenissen.

15 Ende de Heere verscheen in der hut-
ten/ in een m Wolckencalumne/ n ende de
selve Wolckencalumne stondt in der hut-
ten deure.

m Of/ wolckenpilaer.
n Exo.33.9

God weet wel dat niet goets in ons en is.
o 1 Sam.8.7.

16 Ende de Heere sprack tot Mosen: Siet/
ghy sult slapen met uwen vaderen/ eñ dit
Volck sal opcomen/ eñ sal vreemden Godē
nahoereren/ dies Landts daer sy in comē/
o eñ sal my verlaten/ eñ het Verbont varē
laten/ dat ick met hen ghemaeckt hebbe:
17 So sal mynen toorne vergrimmen ouer
hen ter seluer tijdt/ ende salse verlaten/ eñ
mijn aensicht voor hen verberghen/ dat sy
verteert worden: p ende wanneer hen dan
veel ongheluck ende angsts treffen sal/ so
sullen sy segghen: Is my dit quaet niet al
le wederuaren/ dewijle mijn God niet met
my en is?
18 Ick dan/ sal mijn aensicht verberghen
te dier tijdt/ om alle het quaets wille/ dat
sy gedaen hebben/ dat sy hen tot anderen
Goden ghekeert hebben.

p Iere.2.27
Een Liedt/ Israel ter getuygenisse gegeuen.
q Deut.32.1

19 So schrijft v lieden nu dit Liedt/ eñ leert
het den kinderen Israels/ ende legt het in
haren mont/ dat my dat q Liedt een getuy
ghe sy onder den kinderen Israels.
20 Want ick wilse int Lant bringhen/ dat
ick haren vaderen ghesworen hebbe/ daer
Melck ende Heunich in vloeyt: r ende als
sy eten/ ende sat ende vet worden/ so sullen
sy hen keeren tot anderen Goden/ eñ hen
dienen/ ende my lasteren/ ende mijn Ver
bondt varen laten.
21 Ende wanneer hen dan veel ongheluck
eñ angsts wederuaren sal/ so sal dit Liedt
hen antworden ter ghetuyghenisse: want
het en sal niet vergheten worden wt den
monde haers zaets: s want ick weet hare
ghedachten/ daer sy nu alreede medr om
gaen/ eer ickse int Landt brenghe/ dat ick
ghesworen hebbe.
22 Also schreef Moses dit Liedt ter seluer
tijdt/ eñ leerde het den kinderen Israels.
23 Ende beual Iosue den soone Nun/ eñ
sprack: t Weest goedts moets/ ende on
uertzaecht: want ghy sult den kinderen
Israels in het Lant leyden/ dat ick hen ge
sworen hebbe/ ende ick wil met v zijn.
24 u Doe nu Moses de woorden deser
Wet/ gantsch wtgeschreuen hadde in ee
nen Boeck/
25 Gheboot hy den Leuiten/ die de Arcke
der ghetuyghenisse des Heeren droeghen/
ende sprack:
26 Neemt dat Boeck deses Wets/ eñ legt
het in de zijde der Arcke des Verbondts
des Heeren uwes Gods/ dat het aldaer een
ghetuyghe sy teghen v.
27 x Want ick kenne uwe ongehoorsaem
heyt eñ hardneckicheyt: siet/ dewijle ick
noch heden met v lieden leue/ zijt ghy on
ghehoorsaem gheweest teghen den Heere/
hoe veel meer na mijnen doodt?
28 So vergadert nu voor my alle Outsten
uwer stammen/ ende uwe Amptlieden/ dat
ick dese woordē voor haren ooren spreke/
y eñ hemel ende Aerde tegen hen tot ghe
tuyghe neme.
29 Want ick weet het/ dat ghylieden het
na mijnen doot verderuen sult/ ende wt
den weghen treden/ dien ick v gheboden
hebbe: so sal v lieden dan ongheluck ont
moeten hier na/ daerom dat ghy quaet ge
daen hebt voor de ooghen des Heeren/
dat ghyliedē hem vertoornt/ door de werc
ken uwer handen.
30 Also sprack Moses de woorden deses
Liedts gheheel wt/ voor de ooren der gant
scher Menichten Israels.

r Deu.8.14 Prou.30.1.
s Rom.7.18. Ioan.2.25.
t Deu.31.7. Iosue.1.9. ende.23.15.
u Deu.10.5
x 2 Reg.17.14. Mala.3.7.
y Deu.4.26 ende 30.19.

Dat xxxij. Capittel.

1. Moses/ so hy God hooch prijst/ 5. straft hefticg de afuallighe Joden/ 7. eñ vermaent se tot nadencken der weldaden Gods. 15. Weelde brengt Israel tot Afgoderie 29. so dreyght hem God met grousame straffen 29. Ja met eenigher wtroepinghe/ so hy hem des onrecht en roems der vyanden niet en ontsage. 35. Wrake is des Heeren/ die alleene den synen can eñ wil in noode helpen. 40. ende synen vyanden hare boosheydt op den cop brenghen. 44 Moses na ernstigē beuele aen het Volck/ deses Liedts haluen. 48. wort ghebodē/ hy sal hem opten Berch Nebo vergaderen/ ende het beloofde Landt door synen doodt besien.

1 MErckt op/ ghy a Hemelen/ ick wil
spreken/ ende de Aerde hoore de redē
mijns mondts.
2 b Mijnr leere druype als den reghen/
ende mijn reden vloeye als den dauwe/
als den reghen opt gras/ ende als de drup
pen op het cruydt.
3 Want ick wil den Naem des Heeren †
prijsen: gheeft onsen God c alleen de eere.
4 Hy is een * Rotzsteē/ d syne werckē zijn
onstraffelick: want alles wat hy doet/ dat
is recht: getrouwe is God/ eñ niet quaets
aen hem/ e rechtueerdich eñ vroom is hy.
5 De verkeerde eñ boose aert/ valt van
hem af/ sy zijn schandvlecken/ eñ niet syne
kinderen.
6 Danct ghy also den Heere uwen God/
ghy dwaesachtich ende onwijs volck: is
f hy niet uwe vader ende uwe Heere: g is
hy het niet alleen/ die v ghemaeckt ende
bereydt heeft?
7 Ghedenckt aen de voorleden daghen/
tot nu toe/ ende merckt wat hy ghedaen
heeft aen den ouden Vaderen: vraecht het
uwen vader/ die sal het v verkondighen/
uwe Oudesten/ die sullent v segghen.
8 h Doe de Alderhoochste de Volcken wt
deylde ende verstroyde der menschen kin
deren/ doe settede hy de Landtpalen der
Volckē/ na het getal der kinderē Israels.
9 i Want des Heeren deel is zijn Volck/
Jacop is het snoer zijnder Eruen.
10 k † Hy vandt hem in de Woestyne/ inde
dorren Wildernisse/ daer het huylde: hy
voerde hem eñ gaf hem l † de Wet: hy be
waerde hem als synen Ooghenappel.
11 Als een Arendt syne ionghen veruoert/
ende bouen hen sweeft: m hy breydde syne
vederē wt/ eñ droechse op syne vleugelen.
12 De Heere alleen leydde hem/ ende daer
en was gheen vreemt God met hem.
13 Hy liet hem hooch varen op Aerden/ eñ
spijsde hem metten vruchten des Velts:
n ende liet hem Heunich suyghen wt den
Rotzsteenē/ eñ Olye wt den hardē steenen.
14 Boter vanden Koeyen eñ Melck van
den Schapen/ met het vette vanden Lam
meren: ende vette Rammen/ ende Bocken
met vette Nieren/ eñ Tarwe: ende drenc
tohem met goet Druyuenbloedt.
15 o Doe hy p † nu vet ende sat wert/ wert
hy weeldich: hy is vet ende dick/ eñ sterck
ghewordē: ende hy heeft den God laten
varen/ die hem ghemaeckt heeft/ hy heeft
den Rotzsteen zijns heyls kleyn gheacht:
16 Ende heeft hem tot yuer verwect door
vreemde Goden/ door de grouwelē heeft
hy hem vertoornt.
17 r Sy hebben den Veltduyuelen gheof
fert/ ende niet haren Gode: den Goden die
sy niet en kenden/ den nieuwen/ die et te
vorē niet geweest en zijn/ die uwe Vaders
niet gheeert en hebben.
18 Uwen Rotzsteen die v ghebooren heeft/
hebdy wt der acht ghelaten/ ende hebt
Godt vergheten/ die v ghemaeckt heeft/

a Esaie.1.2. Mich.1.2.
b Esa.55.10.
† And. aenroepen.
c Dat is/ laet onse Heere God alleen God zijn/ eñ alle eere hebbē/ ende geenē anderen.
* De Hebreusche sprake heet God eenen Rotzsteen/ dat is eenē trotz troost/ Sterckte/ eñ versekeringhe/ allē die hen op hem verlatē ende hem vertrouwē.
d Gen.17.1.
e By den Godloosen moet God altijdts onrecht hebben/ eñ hem meesteren laten Mat.11.19. De wijsheyt moet haer laten rechtveerdighen vā harē kinderen die weten alle dinck beter als het God maeckt/ soo en deught niet.
f Mala.1.6
g Gene.1.26
h Gene.11.8
i Deut.4.20
k Exo.19.3.
† An. Hy verNoechde
l † Anders. verstandt:
m Exo.19.4
n Psal.81.17
o Deu.6.10
p † And. vet wert/ rechtich behoorde te zijn/ werdt hy wederspannich (ofte dertel)
r Psa.106.63
s Dat is/ daer van sy geen beuel noch Gods woort en hebben/ maer verkiesen wt eyghner achtbaerheyt/ nieuwe Godsdinsten.
t † And. nieuwe/ welcke coemen zijn/ etc. geureest hebben.

19 Ende doe het de Heere sach / werdt hy toornich ouer syne sonen ende dochteren.

20 Ende hy sprack: ick wil myn aensicht voor hen verberghen/ wil sien/ wat hen ten laetsten wedervaren sal: want het is eenen verkeerden aerdt/ het zijn ontrouwe kinderen.

s Rom.10.19 Jere.15.14.

21 Sy hebben my verwecket aen dien/ dat gheen God en is/ met haerder Afgoderye/ hebben sy my vertoornt: u ende ick wilse weder verwecken aen dien dat geen Volck en is/ aen een dwaesachtich Volck wil ick se vertoornen.

x Anders. brandende sucht ende van bitter gifte.

y Jere.5.6. Ezech.1.6.

22 Want het vyer is aenghegaen door mynen toorne/ ende sal bernen tot in de onderste Helle: en sal verteeren het Lant met syne vruchten ende sal aensteken de fundamenten der Aerden.

23 Ick wil alle ongheluck ouer hen hoopen/ ick wil alle myne pylen in hen schieten.

24 Van hongher sullen sy versmachten/ en verteert worden van de x koortsen/ ende van snellen doodt: y ick wil der Dieren tanden onder hen schicken / ende der Slanghen vergift.

z Dat is buyten sullen sy Weduwen en Weesen door den Sweert/ en geuanckenisse der kinderen mannen ende vrouwen berooft worden: maer wat inblijft sal door verschricken/ dat is door hongher/ pestilencie/ oproer/ iammerlick omcomen.

25 Van buyten salse het Sweert z beroouen ende inwendich het verschricken beyde Jongelinghen ende maeghden/ de suyghende kinderen met den grysen mannen.

26 Ick wil segghen: Waer zijn sy? ick sal hare gedachtenisse wech nemen onder den menschen:

27 Wanneer ick den toorne der vyanden niet en schoude/ dat hare vyanden niet stout en werden/ ende mochten segghen: Onse macht is hooch/ en de Heere en heeft sulcx niet alles ghedaen.

28 Want het is een Volck daer gheen a raet in en is/ ende daer en is gheen verstandt in hen.

a Dat is/ Sy en achten Gods woort niet. weten wel beter.

29 O dat sy wijs waren/ ende vernamen sulcx daer sy verstonden wat hen hier na ontmoeten sal.

30 Hoe gaet het toe / dat een sal haerder duysent iagen/ ende twee sullent thien duysent vluchtich maken? is het niet also/ om datse haren Rotzsteen vercocht heeft? ende de Heere heeftse ouerghegheuen.

31 Want onsen Rotzsteen en is niet als haren Rotzsteen/ b des zijn onse vyanden selfs Richters.

b Exo.14.25 1 Sam.5.7.

32 Want haren Wijnstock is vanden Wijnstock tot Sodom/ ende vanden Acker Gomorra/ hare Wijndruyuen zijn Galle / sy hebben bitter Besyen.

c Dat is/ Sy en ghelooven niet tot dat sy het beuinden/ want het is voor haren ooghen verborgen.

33 Haren Wijn is Draken vergift/ ende woedender Adderen galle.

34 Is sulcx niet by my verborghen? ende c versegelt in myne schatten?

35 d De wrake is mijne/ ick wil betalen. Te syner tijdt sal haren voet slibberen: want den tijdt haers ongeluks is na by/ ende wat hen ontmoeten sal/ haestet hem hiertoe.

d Rom.12.19 Sap.28.1 Hebr.10.30 e Psal.134.14 Mach.7.6.

36 e Want de Heere sal zijn Volck rechten/ ende ouer syne knechten sal hy hem ontfermen: want hy sal aensien/ dat hare cracht wech is/ ende dat beyde f het besloten en verlaten/ wech is.

f Dat is/ het dierbaer ende snoode.

37 Ende men sal segghen: g Waer zijn hare Goden? haer Rotzsteen/ daer sy op betrouden?

38 Van welcker Offer sy het vet aten/ en droncken den Wijn haers Dranckoffers: laetse op staen ende u lieden helpen/ ende u beschutten.

g Jere.2.28. h Deu.4.35 i Sam.2.6. Tob.13.2. Sapi.16.13

39 Siet ghy lieden nu dat ick het alleen ben/ h ende datter gheen God beneuen my en is: i ick can dooden en leuendich maken:
ick can k † verslaen / ende can heelen/ l en daer en is niemandt die wt myner handt verlosse.

k Of/ ontwee sla/ † Anders verwonden/ l Job 10.7.

40 Wat ick wil myne hant inden Hemel heffen/ en wil segghen/ Ick leue eewichlick.

41 m Als ick het blincken de mijns Sweerts wetten sal/ ende myne hant ter straffe grypen sal/ so wil ick my weder wreken aen myne vyanden/ ende dien die my haten/ betalen.

m Psalm.149.10.

42 Ick wil myne pijlen met bloede droncken maken/ ende mijn Sweert sal vleesch eten n ouer den bloede der verslaghenen/ ende ouer de geuanckenisse/ ende ouer den ontblooten hoofde des vyants.

n Dit straffen des Sweerdts onder den Joden: Verwoestinghe/ Ghevanckenisse/ en Verooringhe des Coninckrycx en Priesterdoms/ door het hayr op den hoofde bediet.

43 o Juycht alle ghy die zijn Volck zijdt: want hy sal het bloet syner knechten wreken: en sal hem aen syne vyanden wreken/ ende genadich zijn den Lande zijns Volcx.

44 Ende Moses quam/ en sprack alle woorden deses Liets voor den ooren des Volcx/ hy ende Josua de sone Nun.

45 Doe nu Moses sulcx al wt ghesproken hadde/ tot alle Israel:

46 Sprack hy tot hen: p Nemet ter herten alle woorden die ick u lieden heden betuyghe/ dat ghy uwen kinderen beueelt/ dat sy houden: en doen alle woorden deses Wets/

o 2 Mac.7.6 Rom.15.10 p Deut.6.6 ende 11.18 q Nu.27.12 Deu.3.27

47 Want het en is niet een vergeefs woort aen u lieden/ maer het is uwe leuen: en sodanige woort sal uwe leuen verlengen op ten lande/ daer ghy lieden henen gaet ouer de Jordane/ dat ghy het in neemt.

48 q Ende de Heere sprack met Mose desseluen daechs ende seyde:

49 Gaet op het gheberchte Abarim/ op ten Berch Nebo/ die daer leyt in der Moabiten Lant/ teghen Jericho ouer/ en besiet het Lant Canaan/ dat ick den kinderen Israels ten eyghendom gheuen sal.

r Nu.20.28 ende 33.38

50 Ende sterft op ten Berch/ als ghy daer op ghecomen zijt / ende vergadert u tot uwen volcke: r ghelijck als uwe broeder Aron sterf op ten Berch Hor/ ende hem tot synen volcke vergaderde.

s Nu.20.12 ende 27.14

51 s Daerom dat ghy lieden u besondich hebt onder den kinderen Israels/ by den Twistwater te Cades / in de Woestyne Zin/ dat ghy lieden my niet en heylichdet onder den kinderen Israels.

Moses seghent voor synen doot de xij. stammen Israels.

52 Want ghy sult het Lant teghen u sien/ dat ick den kinderen Israels gheue/ doch ghy en sult daer niet in comen.

Dat xxxiij. Capittel

1 Moses seghent voor synen doot de twaelf stammen Israels/ ende seydt wat hen wedervaren sal.

a Exo.3.2 ende 19.3 b Nu.21.4.8 c Num.11.17.31 d Tit.3.4 e Sap.3.1. f Luc.10.39

1 DIt is den Seghen / daer Moses de man Gods de kinderen Israels voor synen doodt mede seghende:

2 Ende sprack: De a Heere is van Sinai ghecomen/ b ende is hen op ghegaen van Seir: c hy is claerlick verschenen vanden Berch Paran/ ende is ghecomen met veel duysent Heylighen: tot syner rechterhant is een vyerighe Wet aen hen.

3 d Hoe heeft hy de lieden so lief? e alle syne Heylighen zijn in uwer hant: f sy sullen hen setten tot uwen voeten / ende sullen leeren van uwe woorden.

g Hy en was niet Coninc/ en hadde ooch niet daervan ende hielt doch het volck te samen: alsoo dat het een hooft hadde/ als een Coninck/ en niet gestropt onder Hooveringhe ginck. Ruben.

4 Moses heeft ons de Wet gheboden/ de erue der Menichten Jacobs.

5 Ende hy volbrenge g het ampt eens Koninckx/ ende hielt te hoope de Oversten des volcx/ met samen den stammen Israels.

6 Ruben leue/ ende en sterue niet/ en zijn ghemeyn volck zy h gheringhe.

h Of/ slecht dunne/ verachtelick. Juda.

7 Dit is den Seghen Juda: En hy sprack: Heere/ verhoort de stemme Juda/ maeckt hem

Levi.
i Dat is/
als Exo.28.
staet/ het
heylichdom
opte borst-
lappe. Hy
wil also seg
ghen: Uwe
Priesterlick
ampt zy ge
lucksalich
voor Gode
en de men-
sche met bid-
den en leeren
k Nu.20.10
l Mat.17.23
m† An. hen
Ben Jamin.
n Dat is de
Tempel/ en
Jerusalem/
en het Co-
ninckrycke
was in Ben-
Jamin.
Joseph.
Josue16. 17
o Dat is va
den Coninc
rycke Israe-
els ghesept:
welc hooch
ghesegent
weer in allē
dat de He-
mel/ Sonne
Mane/ Aer
de/ Berch/
Dal/ Wa-
ter/ en alles
dat eertlick
goet voortb
en gaf: daer
toe oock Pro
pheten en
heylige Re-
genten hadde
p Exo.3.2
q Hebr.tien
duysent
Sebulon.
Isaschar.
r Dit heeft
Debora en
Barac ge-
dae/ Judi.5
Gad.
s Ire.10 Gad
verwydert.
t An. gesegent
zy die den
t † An. syne
aenvanc/ dz
daer des
Leeraers
deel verborgē
lagen/ ende
quam/ etc.
u Den Segē
Gad heeft
de Coninck
Jehu uytge
richt/ 4 Re.
10. daer hy
Baal te nie
te brenget/
en dat volc

hem ten Regente in synen volcke/ en laet
syne macht groot worden/ ende hem moet
teghen syne vyanden gheholpen worden.
8 Ende tot Levi sprack hy: i Uwe Recht
ende uwe Licht/ blijve by uwen heylighen
Name k dien ghy versocht hebt tot Mas
sa doe ghylieden twistedet aen het Twist
water.
9 l Die tot synen vader en tot syner moe-
der spreecht: Ick en sie hem niet: ende tot
synen broeder/ Ick en kenne hem niet: en
tot synen sone/ Ick en weet hem niet: die
houden uwe redenen/ ende bewaren uwe
Verbondt.
10 Die sullen Jacob uwe Rechten leeren/
ende uwe Wet: die sullen Reucwerck voor
uwen neuse leggen ende gheheel Offer op
uwen Altaer.
11 Heere/ segghent zijn vermueghen/ en laet
u bevallen de wercken syner handen: ver-
slaet den rugghe der gener/ die hen tegen
m hem verheffen/ ende der gener die hem
haten/ dat sy haer niet op en richten.
12 Ende tot Ben Jamin sprack hy: n Het
lieflicke des Heeren sal seker woonen/ alle
tydt sal hy over hen houden/ ende sal tus-
schen syne schouderen woonen.
13 Ende tot Joseph sprack hy: Zijn landt
leyt in den Seghen des Heeren: daer zijn
o edele vruchten vanden Hemel/ vanden
Dauwe/ ende van der diepte die hier on-
der leyt.
14 Daer zijn edele vruchten vander Son-
nen/ en edele rype vruchten der Manen/
15 Ende vanden hooghen Berghen teghent
Oosten/ ende vanden cleynen Berghen ee-
welick:
16 Ende edele vruchten der Aerden/ ende
wat daerin is: de genade des genen p die
in den Bossche woonde/ come op het hooft
Josephs/ en opten schedel des Nasir/ on-
der synen broederen.
17 Syne heerlickheyt is als eenen eerstge-
boren Osse/ en syne hoornen zijn als eens
Eenhoorens hoorne: metten seluen sal hy
de Volcken stooten te hoope/ tot aen des
lants eynde: dat zijn de q duysent Ephraim/
ende de duysent Manasse.
18 Ende tot Sebulon sprack hy: Sebulon
verheucht u was r uyttocht/ ende Isaschar
verheucht u uwer Hutten.
19 Sy sullen de Volcken opten Berch roe-
pen/ ende aldaer offeren Offer der gherech
tichheydt: want sy sullen de veelheydt des
Zees suyghen/ ende de versoncken schatten
inden zande.
20 Ende tot Gad sprack hy: s† Gad zy ghe-
seghent de Ruymmaker: hy leyt als een
Leeuwe/ ende rooft den arm ende den sche
del.
21 En hy sach/ t† dat hem een u hooft ghe
ghevenwas/ een Leeraer die verborgen is/
welcker quam metten Oversten des volcx/
ende beschickte de Gerechticheyt des Hee
ren/ ende syne Rechten aen Israel.
22 Ende tot Dan sprack hy: Dan/ een jon-
ghe Leeuwe die sal x† vloeyen van Basan.
23 Ende tot Naphthali sprack hy: Naphe
hali sal genoech hebben/ wat hy begeert/
y ende sal vol Seghens des Heeren zijn/ te
gens Westen ende Suyden/ sal syne besit-
tinghe zijn.
24 Ende tot Asser sprack hy: Asser sy ghe-
segent met sonen: hy sy aenghenaem sy-
nen broederen/ ende dooppe synen voet in
Olye.
25 Yser ende/ metael a† sy aen uwen schoe-
nen uwen ouderdom als uwe ieucht.
26 Daer en is gheen God/ als de God des

b† Rechtueerdighen/ die inden Hemel sit:
die sy uwe hulpe/ ende diens syne heerlick
heydt inde Wolcken is.
27 c Dat is de Wooninghe Gods vanden
beginne/ ende onder den armen eewelick:
ende hy sal voor u henen/ uwen vyant ver-
dryven/ ende segghen: o Zyt verstroyt.
28 e Israel sal seker alleen woonē: de† Fon
teyne Jacobs sal zijn opten Lande/ daer
Koren ende Most is: daertoe synen Hemel
sal met dauwe druppen.
29 Wel u Israel/ wie is u ghelijck? O volc/
die ghy door den Heere salich wordet/ die
uwer hulpe Schilt en het Sweert uwer
overwinninghe is: uwen vyanden sal het
faelgeren/ doch ghy sult op haer hoochte
henen treden.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. Moses na dien hy het Beloofde lant
heeft ghesien/ 5. sterft. 6. Wordt vanden
Heere begrauen/ 8. ende van Israel be-
weent. 9. Josua coemt na hem ten regi-
mente. 10. Daer en staet voortaen geen
Propheet meer op als Moses.

1 Ende a Moses ghinck vanden Velde
der Moabiten/ opten Berch Nebo/
op de spitze des ghebercht Pisga/ te-
ghen Jericho ouer: en de Heere wees hem
het gantsche Lant tot Dan toe:
2 Ende het gantsche Naphthali/ ende het
lant Ephraim ende Manasse: ende het
gantsche Landt Juda tot aen de uterste
Zee:
3 Ende teghent Suyden/ ende de contrey
en der breydde Jericho/ der Palmen stadt
tot Zoar toe.
4 Ende de Heere sprack tot hem: b Dit is
het Landt/ dat ick Abraham/ Isaac ende
Jacob gheswooren hebbe/ ende geseyt: Ick
wil dat uwen zade gheuen: ghy hebt het
met uwen ooghen ghesien/ c doch ghy en
sult niet ouer gaen.
5 Also sterft Moses de knecht des Heeren
aldaer inden Lande der Moabiten/ na den
woorde des Heeren.
6 d Ende hy begroef hem inden Dale in-
den Lande der Moabiten/ teghen den huy
se Peor/ ende niemant en heeft zijn graf
vernomen tot op desen huydighen dach.
7 e Ende Moses was hondert ende twin
tich Jaer oudt/ doe hy sterf. syne ooghen
en waren niet doncker ghewordden/ ende
syne kracht en was niet veruallen.
8 f Ende de kinderen Israels beweenden
Mosen inden Velde der Moabiten/ der-
tich daghen/ ende de dagen des weenens
ende klaghens ouer Moses/ werden vol
eyndt.
9 Josua de sone Nun/ werdt veruult met
den Gheest der wijsheyt: g want Moses
hadde syne handen op hem gheleyt: ende
de kinderen Israels hoorden hem/ ende de-
den als de Heere Mosi geboden hadde.
10 h Ende daer stont namaels gheen Pro-
pheet in Israel op/ als Moses/ die den Hee
re ghekent hadde van aenghesichte i†/
11 Tot allerley Teeckenen en Wonderen/
daer hem de Heere toe sandt/ dat hyse de-
de in Egypten lande/ aen Pharao/ ende
allen synen knechten/ ende aen allen synē
Lande:
12 Ende tot aller deser machtigher handt/
ende groote k† ghesichten/ die Moses de-
de/ voor de oogen des gantschen Israels.

Eynde des vijfsten Boecx
Mosis.

weder to
rechte
bracht/ en
sloech twee
Coninghen
doot/ daer
toe Jesabel:
en de Lee-
raer is E-
lias de Pro-
pheet/ die
indē Hemel
genomē en
verborgē is/
wāt hi was
een Burger
wt Gilead/
inden Stam-
me Gad.
Dan.
x† An. sprin
ghen
Naphthali
y Mat. 4.13
Asser.
z Of. eerin
a† An. sullē
uwe sloten
zijn/ en uwe
smerte als
uwe goede
daghen.
b† And. Is-
raels.
c Godswoo
ninge is int
volc Israel
van begin
af/ onder
welcke sy
eewichlick
blijuen als
de Hooveer-
dighens onder
de armē of-
te vleugels
der Hinnen.
d Of. wtge-
roept/ ver-
niet.
e Jere.23.6.
f† An. ooge
Moses siet
het beloof-
de lāt/ maer
en mach
daer nȳ in.
a Nu.27.12.
* 2 mac. 2.4
b Gen.12.7
c Nu.20.12.
Mose sterft
d Jude 9
Mose heeft
120. Jaer ge
leeft.
e Deu.31.2.
f Nu.20.29
Josua coēt
na Mosen
totte Regi-
mente.
g Nu.27.23.
Act.6.6
1 Tim. 4.14
h Deu.18.18
i† Nu. tot al
gesichte.
k† Anders
schrickinge/

Argument.

DAer na volcht dat Boeck Josue / het welcke voornemelick de waerheydt der Godlicker belofte bewyst/ te weten/ hoe het volck Israel is na de doodt Mosis in het beloefde Landt ghebracht door Josue/ (van welcken dit boeck den naem heeft gekregen) de Coninckrijcken en volcken des Lants Canaan gantschelick te niete gebracht hebbende/ tot grouwelicke straffe der grooter grouwelicker sonden. In dit boeck is oock een beschrijvinghe des heylighen Landts/ ende een patroon ofte exempelaer eens goedē Princes/ ende eens gehoorsamen volcx: en daer wort een Historie veruolcht ontrent van ses ofte seuen ende twintich Jaren.

Het Boeck Josua.

Dat Eerste Capittel.

1 God sterckt ende troost Josua/ 7. en gheeft hem een Leesboeck in de hant/ daer in hy hem altoos oeffenen sal. 10. Josua ghebiedt den Volcke dat sy voorraet bereyden ter reyse/ 12. ende den Rubeniten/ Gadditen ende den haluen stamme Manasse/ dat sy na aengheedingder toeseggin ghe/ haren broederen tot ruste helpen / 16. ende beloouen hem volcomen ghehoorsaemheydt/ als den Mosi toeghesepdt was.

God sterckt ende troost Josua.

a Exo.33.11.

1
N den doodt Mosis des knechts des Heeren/ sprack de Heere tot Josua den sone Nun/ a Mosis Dienaer:
2 Myn knecht Moses is ghestoruen: so maect u op/ ende treckt ouer dese Jordane ghy en dit gantsche volck/ in het Landt dat ick hen/ den kinderen Israels. ghegheuen hebbe.
b Deu.11.24 Jos.14.9.
3 b Alle Steden daer uwe voetsolen op treden sullen/ hebbe ick v lieden ghegheuen/ als ick Mosi ghesepdt hebbe.
4 Van der Woestyne aen/ en desē Libano/ tot aen het groote water Phrath: het gantsche Landt der Hethiters/ tot aen de groote Zee teghent Westen / sullen uwe Landtpalen zyn.
c Jos.3.7
d Deu.31.6
Heb.13.5
5 Het en sal niemandt wederstaen uwe leef daghe: c ghelyck als ick met Mose ghe weest ben/ alsoo wil ick oock met v zyn: d ick en wil v niet verlaten / noch van v wycken.
6 Zyt ghetroost/ en weest onuertsaecht: want ghy sult desen Volcke het Lant wt deylen/ dat ick haren Vaderen gesworen hebbe/ dat ick het hen gheuen wilde.
e 1 Reg. 2.3
Jos 21.6
f of aukfins
g Deu.12.16
7 e Hebt slechs eenen goeden moet/ ende weest gantsch vrymoedich/ dat ghy houdet ende doets aller dinghe na de Wet f die v Moses myn knecht geboden heeft: gen wyct daer niet van/ noch ter rechter noch ter slincker hant/ op dat ghy cloeckelicken handelen meucht/ in allen dat ghy doen sult.
h Deu.17.19
ende 15. 14.
i Of, besint
8 h Ende laet het Boeck deser Wet van uwen monde niet comē maer i ouerdenct het dach ende nacht: op dat ghy houdet en doet al ten mael na dien/ dat daer in geschreuen staet/ als dan sal het v wel ghelucken in allen dat ghy doet/ en sult wyslick handelen connen.
9 Siet/ ick hebbe v ghebodē/ dat ghy eenen goeden moet hebt / ende vrymoedich zyt: en laet v niet grouwelen/ ende een ontsettet v niet: want de Heere uwe God is met v / in allen dat ghy doen sult.
10 Doe gheboodt Josua den Hooftlieden des Volcx/ ende sprack:
11 Gaet door den Legher/ ende gebiet den Volcke/ ende segt: Bereydet v lieden voorraet: want na dry daghen/ sult ghy lieden ouer dese Jordane gaen/ dat ghy in coemt/ ende het Lant inneemt/ dat v de Heere uwe God gheuen sal.
12 Ende totten Rubeniten/ Gadditen / en den haluen stāme Manasse/ sprack Josua:
13 k Denckt aen het woort / dat v lieden Moses de knecht des Heeren seyde/ ende sprack: de Heere uwe God heeft v lieden tot ruste ghebracht/ ende dat Landt ghegheuen. k Nu 32.20. 28 Jos.4.12.
14 Uwe wyuen ende kinderen/ ende Vee/ laet inden Lande blyuē/ dat v lieden Moses ghegheuen heeft/ op dese zyde der Jordanen: daerentegen sult ghy lieden voor uwen broederē heenen treckken gewapent/ wat stridtbare mannen zyn: ende hen helpen:
15 Tot dat de Heere uwe broederen oock tot ruste brengt/ ghelyck als v lieden / dat sy oock in nemen het Lant/ dat hen de Heere uwe God gheuen sal/ als dan sult ghy lieden wederom keeren in uwe Lant/ dat v Moses de knecht des Heeren ingegeuen heeft te besitten op dese zyde der Jordanen/ teghen den Opganck der Sonnen.
16 Ende sy antwoorden Josua/ en spraken: l Alles wat ghy ons gheboden hebt/ dat willen wy doen/ ende waer ghy ons henen sendet/ daer willen wy henen gaen. l Deu.5.27. Jere.42. 5. n Nu.32.25
17 Ghelyck als wy Mosi gehoorsaem gheweest syn / so willen wy v oock ghehoorsaem zyn: alleen dat de Heere uwe God/ slechs met v zy/ ghelyck als hy met Mose was.
18 Wie uwen monde ongehoorsaem is/ ende en hoort niet uwe woorden/ in allen dat ghy ons gebiedet/ die sal steruen: hebt slechs eenen goedē moet/ ende weest onuertsaecht.

Dat ij. Capittel.

1. Josua sendt Verspieders wt / het Lant te bespieden 3. Rahab verberchtse voor den Coninck. 8. Doet bekentenisse haers gheloofs. 12. ende biddet om haren en der haren verschooninge/ in der Stadt inneminghe. 14. De Verspieders maken met haer een Verbont. 22. Gaen henē des weechs als sy ghewesen worden. 23. en comende/ vertellen Josue alle saken.

1 JOsua de sone Nun/ hadde twee Verspieders heymelicken wt gesonden van Sittim/ ende hen gesept. Gaet henen / besiet het Lant/ ende a † Jericho: die ghingen henen/ b ende quamen in het huys eener c † Hoeren/ die hiet Rahab/ ende lagen aldaer ter herbergen. Verspieders worden wt ghesonden het Lant te besien. Rahab. a † Anders. Jericho. b Hebr.11.31 c † Anders. weerdinnē
2 Doe wert den Coninck tot Jericho ghesept: Siet/ in deser nacht zyn mannen hier in ghecomen van den kinderen Israels/ het Lant te verspieden.
3 Doe sandt de Coninck te Jericho tot Rahab/ ende liet haer segghen: Geeft de mannen wt/ die tot u in uwe huys ghecomen zyn: want sy zyn ghecomen/ het gantsche Lant te verspieden. Rahab verbercht de Verspieders.
4 Doch het wyf verberch de twee mannē/ ende sprack also: Daer zyn wel mannen tot my in ghecomen/ doch ick en wiste niet van waer sy waren.

5 Ende doemen de Poorte wilde toesluy-
ten/doe het duyster was: gingen sy wt: dat
ick niet en weet / waer sy henen ghegaen
b Of, fluex zijn: iaecht hen d haestelick na/ want ghy-
e And. ach- lieden sultse e † grypen.
terhalen 6 Doch sy lietse op het Dack climmen/ eñ
f † And.de verberchdese onder het f † vlas/dat sy haer
vlas stenge op den Dake wtghebreyt hadde.
le/die sy etc 7 Nv/de mannen iaechden hen na op den
wech na de Jordane/ tot aen het Veyr/eñ
men sloot de Poorte toe / doe die daer wt
waren/die hen na iaechden.
8 Ende eer hen de mannen slapen leyden/
clam sy op tot hen/op het Dack/
g Hebr.11.31 9 Ende sprack tot hen:g Jck weet het/dat
h Deu.28.10 de Heere v lieden dit Lant ghegeuen heeft:
Josue 5.1 h want een verschrickinge is op ons ghe-
uallen uwent haluen / ende alle Jnwoon-
ders des Landts zijn voor uwer toecoemst
vertzaecht ghewoorden.
i Exo. 14.21 10 Want wy hebben i ghehoort / hoe dat de
Josue 9.9 Heere het water in de k † Scheilzee heeft
k † An.riet- wtghedroocht voor v lieden henen/ doe ghy
zee/Roode lieden wt Egypten toocht:l ende wat ghy-
zee. lieden den tween Coningen der Amoriten/
l Nu.21.24. Sihon eñ Og/ op gene zyde der Jordanen
gedaen hebt/ hoe ghyse verbannen hebt.
11 Ende sindt dat wy sulcx ghehoort hebbē/
is onse herte vertzaecht / ende daer en is
geen opgerichte gemoet meer in yemandē/
voor u wer toecoemst: want de Heere uwe
God is een Godt/ beyde/bouen inden He-
mel ende beneden op Aerden.
m Jud.1.24 12 m So sweert my nv u by den Heere/dat/
n peu.10.20 nademale ick barmherticheyt aen v lieden
ghedaen hebbe/ dat ghylieden oock weder
om aen mijns vaders huys barmhertic-
heydt doet / ende gheeft my een ghewisse
teecken/.
13 Dat ghylieden leuen laet mynen vader/
myne moeder / myne broeders/ ende myne
susters/ende alles wat sy hebben/ ende ver
lost onse zielen van den doot.
o Josue 6. 14 De mannen spraken tot haer:o En doen
17.25 wy geen barmherticheyt ende trouwe aen
v / wanneer ons de Heere dit Lant gheeft/
soo sal onse ziele voor v lieden des doodts
zyn / soo verre als ghy onsen aenslach niet
en verradet.
p 1Sa.19.12 15 p Doe liet sy de selue by een zeel neder
Act.9.25 door de venster: want haer huys was aen
der stadt mueren / ende sy woonde oock op
de mueren.
16 Ende sy sprack tot hen: Gaet op het ge-
berchte/op dat v lieden die niet en ontmoe
ten/ die v na iaghen/ ende verberecht v lie-
den aldaer drie daghen / tot dat die weder
comen/ die v na iaghen:daer na gaet uwer
straten.
17 De mannen daerenteghen spraken tot
haer: Maer wy willen des Eeds los zyn/
dien ghy van ons ghenomen hebt/
Verbondt 18 Wanneer wy int Lant comen/ ende ghy
der Verspie dit roode zeel niet in de venster en knoopet/
ders met daer ghy ons mede af ghelaten hebt/ ende
Rahab. tot v int huys versamelt/ uwē vader/ uwe
moeder / uwe broeders / ende uws vaders
gantsche huys.
19 Ende wie ter deuren uws huys wt gaet/
diens bloet zy op zyn hooft/ ende wy ont-
schuldich:doch alle der ghener die in uwen
huyse zijn/ so een hant aē hen geleyt woort/
so sal haer bloet op onsen hoofde zyn.
20 Eñ so ghy vā desen onsen aenslach wat
sult na seggen/so willen wy des Eedts los
zyn/dien ghy van ons ghenomen hebt.
21 Sy sprack: Het zy als ghylieden segget/
ende lietse gaen: ende sy ghinghen henen:eñ
sy knoopte het roode zeel in de venster.
22 Sy dan gingen henen/ ende quamen op
het gheberchte/ ende bleuen aldaer drie da-
ghen lanck / tot dat die weder quamen die
hen nae iaechden : want sy haddense ghe-
socht op alle straten / ende doch niet ghe-
uonden.
23 Also keerden de twee mannen weder/eñ
ginghen van het gheberchte / ende voeren
ouer/eñ quamen tot Josua den sone Nun/
ende vertelden hem alle dinck / als sy het
beuonden hadden.
24 Ende spraken tot Josua : q De Heere q Judi.7.15
heeft ons alle dat Lant in onse handen ge-
gheuen : oock zijn alle Jnwoonders des
Landts versaeft voor ons.

Dat iij.Capittel.

1. Josua coemt metten Volcke aen de Jordane. 6. De Leuiten worden gheordineert metter Arcke voortaen henen te gaē. 7. Josua versterckt vanden Heere/ 9. geeft den Volcke een merckteecken der Goddelicker tegenwoordicheyt. 15. De Jordane staet eens deels/het ander deel loopt af/ende gaen alle drooch daer door.

1 ENde Josua maeckte hem vroech op/ Het Volck
ende sy toghen wt na Sittim/ eñ qua- coēt aen de
men aen de Jordane/ hy ende alle kin- Jordane.
deren Jsraels/ende bleuen aldaer dē nacht
ouer/eer sy ouer toghen.
2 a Ende na drie daghen gingen de Hooft- a Josue 1.10
lieden door den Legher/ ende geboden den
Volcke/ende spraken:
3 Wanneer ghylieden de Arcke des Ver-
bonts des Heeren ws Gods sien sult/ende
de Priesters wt den Leuiten haer draghen/
so treckt wt van uwe plaetsen/ende volcht
haer na.
4 Doch dat tusschen v lieden ende haer
ruymte zy/ by twee duysent ellen: ghylie-
den en sult v niet tot haer genaken/ op dat
ghy wetet/ op welckē wech ghy gaen sult/
want ghylieden en hebt den wech te voren
niet ghegaen.
5 Ende Josua sprack totten Volcke:b Hey b Leu.20.7
licht v / want morghen sal de Heere een Nume.11.18
wonder onder v lieden doen. 1 Sam.16.5
6 Eñ totten Priesteren sprac hy: Draecht
de Arcke des Verbondts / ende gaet voor
den Volcke henen : c doe droeghen sy de c Num. 7.9
Arcke des Verbondts/ ende ginghen voor
den volcke henen.
7 Ende de Heere sprack tot Josua : d He- d Josu.4.14
den wil ick beginnē v groot te maken voor
het gantsche Jsrael/dat sy weten/dat e ge- e Josue 1.5
lyck als ick met Mose gheweest ben/alsoo
oock met v zy.
8 Ende ghebiedt ghy den Priesteren/ die
de Arcke des Verbondts draghen / ende
segt : Wanneer ghylieden coemt voor aen
int water der Jordanen/so staet stille.
9 Ende Josua sprack totten kinderen Jsr
raels: Herwaerts/ ende hoort de woorden
des Heeren ws Gods:
10 Ende sprach : Daer by sult ghylieden
mercken / dat een leuendich Godt onder v
is/eñ dat hy voor v lieden wtdrijuen sal/
de Cananiten/Hethiten/ Heuitē/ Pheresi-
ten/Gergesiten/Amoriten ende Jebusiten.
11 Siet/de Arcke des Verbonts des Heer-
schers ouer de gantsche Werelt/ sal voor v
lieden henen gaen in de Jordane.
12 Soo neemt nv twaelf mannen wt den
stammen Jsraels / wt eenen yeghelicken
stamme eenen.
13 Wanneer hen dan de voetsolen der Prie-
steren / die des Heeren Arcke / des Heer-
schers ouer de gantsche Wereldt draghen/
in des Jordaens water laten/ soo sal hen

het water dat van bouen af vliedt in der
Jordanen af trecken / dat het op eenen
hoop staende blyue.
14 * Doe nv het Volck wt tooch wt syne
hutten / dat sy ouer de Jordane ghingen/
ende de Priesters/ die de Arcke des Ver-
bonts voor den Volcke henen droegen/
15 Eñ aen de Jordane quamen / ende met
haren voeten voor int water traden (g eñ
de Jordane was vol aen alle hare Oeuerẽ/
den gantschen tyt des Oogsts.)
16 h Doe stondt het water/ dat van bouen
neder quam/ opgherichtet in eenen hoop/
i ‡ gantsch verre van den lieden der Stadt/
die ter zyden Zarthan leyt: daer entegẽ het
water dat na der Zee af liep ter Soutzee/
dat nam af/ ende verliep: k also ginck het
Volck henen ouer tegen l† Jericho.
17 Ende de Priesters / die de Arcke des
Verbondts des Heeren droeghen/ stonden
alsoo int drooghe / midden inde Jordane:
ende het gantsche Israel ginck drooch
voor/ tot dat het gantsche Volck alle ouer
de Jordane quam.

Dat iiij. Capittel.

1. Twaelf Steenen wt de Jordane/ worden nae het beuel des Heeren/ 20. in Gilgal ter eewiger ghedachtenisse opghe-richtet. 9. Josua richtet twaelf andere op/ midden in de Jordane, 12. De Rubini-ten/ Gadditen/ ende den haluen stamme Manasse gaen ghewapent voor aen/ voor de kinderen Israels. 16. De Priesters climmen op met der Arcke wt de Jorda-ne/ 18. so coemt die weder in haer stede.

1 Ende de Heere sprack tot Josua:
2 a Neemt v lieden twaelf mannẽ/ wt
eenen yegelicken stamme eenen/
3 Ende ghebiet hen / ende segt : Neemt
twaelf steenen op/ wt de Jordane/ van der
plaetsen daer de voeten der Priesters b al-
soo staen/ ende neemtse met v lieden ouer/
dat ghyse in de herberghe laet / daer ghy-
lieden desen nacht herberghen sult.
4 Doe riep Josua twaelf mannẽ/ die ver-
ordineert waren vandẽ kinderen Israels/
wt eenen yeghelicken stamme eenen.
5 Ende sprack tot hen : Gaet henen ouer
voor de Arcke des Heeren vws Godts/
midden in de Jordane, ende een yeghelick
neme eenen steen op syne schouderen / na
den ghetale der stammen der kinderen Is-
raels:
6 Dat sy een teecken zyn onder v lieden:
wanneer uwe kinderen hier namaels hare
vaders vragen sullen/ ende segghen: Wat
doen dese steenen daer?
7 Dat ghylieden hen dan segt / hoe hem
het water der Jordanen afghetogen heeft
voor der Arcke des Verbonts des Heerẽ/
doe sy voor de Jordane ginghen : dat dese
steenen den kinderen Israels tot eener ee-
wigher ghedachtenisse zyn.
8 Doe deden de kinderen Israels/ als hen
Josua geboden hadde ende droegẽ twaelf
steenen midden wt de Jordane/ als de Hee-
re tot Josua gesept hadde/ c na den getale
der stammen der kinderen Israels / ende
brachtense met hen ouer in de herberghe/
ende lietense aldaer.
9 Ende Josua richtede twaelf steenen op
midden in de Jordane/ daer de voeten der
Priesteren gestaen hadden / die de Arcke
des Verbonts droegen/ ende sy zyn noch
aldaer/ tot op desen dach.
10 Want de Priesters die de Arcke droe-
ghen/ stonden midden in de Jordane/ tot

* Dese ghe-schiedenisse bedupdet/ dz ons Christus door de Apostelen voorgedragen inde Euangelio/ leydet uit Hemelrycke/ door de drooge Jordane/ die doch op dat mael ae het aldervolste] was: dat is de Wet c ons met wercke̋ beangstet eñ dryft/ hou-det op doort Euangelium/ dat onse cõ-scientie̋ vry/ vrolick eñ seker voor haer zyn/ eñ alleene Christum in den geloo-ue volgen.
g Josue 4.18 Act.7.45
g Spr.24.36
h Psal.114.3
i‡ And. eñ swelde gantsch ver-re van der stadt Adom die/ etc.
k Psal.66.6
l† And. Jericho.
Twaelf steenen wordẽ opgericht.
a Deu.27.2.
b Dat is/ de Priesters die de Arcke droegẽ/ stonden als sy geordineert waren/ eñ en dedẽ niet anders.
c 1Reg.18.31

dat alles wtgericht wert/ dat de Heere Jo-
sua geboden hadde den Volcke te seggen/
d als dan Moses Josua gheboden hadde/
ende het volck haestede hem / ende ginck
henen ouer.
11 Doe het Volck gantsch ouer ghegaen
was/ doe ginck de Arcke des Heeren oock
ouer/ eñ de Priesters voor dẽ Volcke henẽ.
12 e Ende de Rubiniters ende Gadditers/
eñ den haluen stamme Manasse / ginghen
ghewapent voor de kinderen Israels he-
nen/ als Moses tot hen ghesept hadde:
13 By veertich duysent gerustet tenheyre/
ginghen voor den Heere ten stryde op het
Velt f† Jericho.
14 g Aen dien daghe maeckte de Heere Jo-
sua groot/ voor het gantsche Israel/ ende
sy vreesdẽ hem/ gelyck als sy Mosen vrees-
den/ zyn leefdaghe.
15 Ende de Heere sprack tot Josua:
16 Ghebiedt den Priesteren/ die de Arcke
des Ghetuyghenisses dragen/ dat sy wt de
Jordane opclimmen.
17 Also geboot Josua den Priesteren/ ende
sprack: Climt op wt de Jordane.
18 h Ende doe de Priesters / die de Arcke
des Verbonts des Heeren droegen/ wt de
Jordane opclommen/ ende met harẽ voet-
solen op het drooge traden/ doe quam het
water der Jordanen weder in zyn stede/
ende vloot als te voren / aen alle syne Oe-
ueren.
19 Ende het was inden tienden dach der
eerster Maent/ doe het Volck wt de Jor-
dane op clam/ ende legerden hen in Gilgal/
tegent Oosten der stadt Jericho.
20 Ende de twaelf steenẽ/ die sy wt de Jor-
dane genomen hadden/ richtede Josua op
tot Gilgal/
21 Ende sprack tot den kinderen Israels:
i Wanneer uwe kinderen hier namaels ha-
ren vader vraghen sullen / ende segghen:
Wat sullen dese Steenen?
22 Soo sult ghy het hen condt doen / ende
segghen: Israel ginck droochs voets voor
de Jordane/
23 Doe de Heere uwe Godt het water der
Jordanen verdroochde voor v lieden / tot
dat ghy daer ouer ginckt : ghelyck als de
Heere uwe Godt dede in de k † Schelfzee/
l die hy voor ons verdroochde/ tot dat wy
daer door ginghen.
24 Op dat alle Volcken op Aerden de hãt
des Heeren bekennen / hoe machtich dat
sy is: dat ghylieden den Heere uwen Godt
vreest alle tyt.

Dat v. Capittel.

1. De Coninghen aen ghene zyde der Jordanen verschricken. 2. Het volck wort in Gilgal besneden. 10. Eten het Passah/ ende ongheheuelt broodt. 12. Het Man houdt op. 13. Een Engel verschynt Josua.

1 Doe nv alle Coningen der Amoriteren/
die op ghene zyde der Jordanen te-
ghent Westen woonden/ ende alle Co-
ninghen der Cananiters aen de Zee, hoor-
den/ dat de Heere het water der Jordanen
hadde wtghedroocht / voor de kinderen
Israels tot dat sy daer ouer gingen / ver-
tsaechde haer herte / ende daer en was
gheenen moet meer in hen/ voor den kinde-
ren Israels.
2 Te dier tyt sprack de Heere tot Josua:
a Maeckt v steenen Messen / ende Be-
snydt de kinderen Israels weder ten an-
deren mael.
3 Doe maeckte hem Josua v steenen
Mes-

d Deu.27.2.
e Num.32.20.29
Josue 1.13
f† And. Jericho.
g Josue 3.7.
Het water der Jordane coẽt weder in zyn stede.
h Josu.3.14
Josua richt 12. steenẽ op ter eewiger ghedachtenisse.
i Exo.12.26
k† An. Riet zee/ Roode zee.
l Exo.14.21
Psal.114.3
a Exo.4.25
b Dat is/ scherp/ als aen steenen ghewettet/ Psal.89.44 Auertisti la-vidẽ gladii tuis: De scherpte zyns sweerts is plomp/ dat het niet en snydt.

Messen / ende besneedt de kinderen Is-
c Dat is / Voorhupt. raels op den Berghe c Araloth.
4 Ende dat is de sake daer Josua alle het
Volck dat wt Egypten ghetoghen was /
mans namen / om Besneedt : want alle
Krijchsluden waren gestorven in der woe-
stijne / op den wech / doe sy wt Egypten
toghen.
5 Want alle het Volck dat wttooch / was
besneden: daerentegen alle het Volck dat
inder Woestijne geboren was, op den wech /
doe sy wt Egypten toghen / dat en was
niet besneden.
6 Want de kinderen Israels wandelden
veertich Jaer inder woestijne / tot dat het
gantsche Volck der Crijchsmannen / die
wt Egypten getogen waren / om quamen /
daer om dat sy der stemmen des Heeren /
d Nu.14.22 niet gehoort hadden: d als hen dan de Hee-
re gheswooren / dat sy het Landt niet sien en
souden / welck de Heere haren Vaderen ge-
swooren hadde / ons te gheuen / een Landt
daer Melck ende Heunich in vloeyt.
e Nu.14.3 7 e Der seluer kinderen die in haer plaetse
waren opgekomen besneedt Josua: want
sy hadden de Voorhuyt noch / ende en wa-
ren op den wech niet besneden.
8 Ende doe het gantsche Volck besneden
was / bleuen sy aen haer plaetse inden Le-
gher / tot dat sy heel werden.
9 Ende de Heere sprack tot Josua: Heden
hebbe ick de schande Egypti van v lieden
Gilgal. ghewendet: ende de selue plaetse wert Gil-
gal genoemt tot op desen dach.
10 Ende als de kinderen Israels in Gilgal al-
f Exo.12.3 so het Leger hadden / f hielden sy Paeschen /
Leui.23.14 inden veertienden daghe der Maent aen
den auont / op den velde Jericho.
11 Ende aten van den coorne des Landts /
aen den anderen dage des Paeschens / na-
melick ongeheuelt broodt / ende g San-
g Dat is / versengde aeren / Spicas tostas / Het Man hout op. ghen euen desseluen daechs.
h Exo.16.35 12 h Ende het Man hielt op des anderen
daechs / doe sy des lants coorne aten / dat
de kinderen Israels gheen Man meer en
hadden / maer sy aten des coorns vanden
Lande Canaan / vanden seluen Jare.
13 Ende het begaf hem / doe Josua by Je-
i Exo.23.23. Josua ver-schijnet een man. richo was / dat hy syne ooghen ophief / i en
wert ghewaer dat daer een Man teghen
hem stont / ende hadde een bloot sweert in
syner hant: ende Josua ginck tot hem / en-
de sprack tot hem: Hoordy ons toe / of on-
se vyanden?
k Dan.10.13 14 Hy sprack: Neen / maer ick ben een k
Vorst ouer het Heyr des Heeren / ende ben
nu nv ghecomen. Doe viel Josua op zijn
aengheschte ter Aerden / ende badt aen /
ende sprack tot hem: Wat seyt mijn Heere
synen knechte?
15 Ende de Vorst ouer het Heyr des Heeren
l Exo.3.5. sprack tot Josua: l Treet uwe schoenen wt
Act.7.33 van uwen voeten / want de stede daer ghy
op staet / is heylich: Ende Josua dede also.

Dat vi. Capittel.

1. Hoe Jericho ghewonnen / inghenomen ende verwaldicht wert. 22. Rahab met den haren wordt behouden. 26. De oprichter ende Bouwer Jericho veruloect.

a† Anders Jericho. 1 Dat a Ericho dan was b toegheslote ende
b Josu.24.11 bewaert / om der kinderen Israels
wille / dat daer niemandt wt of in comen
en conde.
2 Doch de Heere sprack tot Josua: Siet
daer / ick hebbe Jericho / met tsamen haren
Conningen ende Crijchsluden in uwe hant
ghegheuen.
3 Laet alle Crijchsmannen rondtom de
Stadt henen gaen eenmael / ende doet al-
so ses daghen lanck.
4 Aenden seuenden daghe nv / laet de Prie-
sters seuen c† Basuynen des Juytiaers c† Anders Rams hoornen. Dese Basuynen van hoornen gemaect / bediedt het Euangelium vā Christo / door welcker gheluyt en prediicke valt Jericho / de Werelt / en alle hare macht: doch de sonderlijke Rachab met hā een vrienden wert behouden / de wereldt heylighen zijn alle verloren.
nemen / voor de Arcke / ende gaet des sel-
uen seuenden daechs / seuenmael om de
Stadt / ende laet de Priesters de Basuy-
nen blasen.
5 Ende wanneermen het Juytiaers Hoorn
blaest / ende het langhe tuyt / dat ghy de
Basuynen hoort / so sal het gantsche volck
een groot Veldtgheschrey maken / so sullen
der Stadtmure om vallen: ende het volck
sal daer in vallen / een yegheliick stracks
voor hem.
6 Doe riep Josua de sone Nun de Prie-
steren / ende sprack tot hen: Draecht de
Arcke des Verbonts / ende seuen Priesters
laet seuen Juytiaers Basuynen draghen /
voor de Arcke des Heeren henen.
7 Doch totten volcke sprack hy: Treckt
henen / ende gaet om de Stadt: ende wie
wel gerustet is / die gae voor de Arcke des
Heeren henen.
8 Doe Josua sulcks den volcke ghesegt
hadde / droeghen de seuen Priesters / seuen
Juytiaers Basuynen / voor de Arcke des
Heeren henen / ende ginghen / ende bliesen
de Basuynen / ende de Arcke des Verbonts
des Heeren volchde hen na.
9 Ende wie gherustet was / die ginck voor
de Priesters henen / die de basuynen bliesen /
ende den hoop volchde de Arcke na / ende
blies d† de Basuynen. d† Andi... clanck ander Basuynen.
10 Josua dan / gheboodt den volcke / ende
sprack: Ghy sult geen Veltgeschrey maken /
noch uwe stemmen hooren laten / noch een
woort wt uwen monde gheuen / tot op den
dach / wanneer ick tot v lieden segghen sal:
Maeckt een Veltgeschrey / so maeckt dan
een Veldtgheschrey:
11 Also ginck de Arcke des Heeren rontom
de Stadt eenmael / ende quamen weder int
Legher / ende bleuen daer in.
12 Want Josua plach hem des morghens
vroech op te maken / ende de Priesters droe-
ghen de Arcke des Heeren:
13 So droeghen de seuen Priesters / de se-
uen Juytiaers Basuynen voor de Arcke
des Heeren henen / ende ginghen / ende blie-
sen de Basuynen: ende wie gherustet was /
ginck voor hen henen / ende den hoop
volchde de Arcke des Heeren na / en blies
Basuynen.
14 Des anderen daechs ginghen sy oock
eenmael om de Stadt / en quamen weder
int Leger: Also deden sy ses dagen lanck.
15 Aenden seuenden daghe nv / doe den da-
gheraet opginck / maeckten sy hen vroech
op / ende gingen na der seluer wyse / seuen-
mael om de Stadt / dat sy des seluen eeni-
ghen daechs / seuenmael om de Stadt
quamen.
16 Ende aenden seuendenmael / doe de Prie-
sters de Basuynen bliesen / sprack Josua
totten volcke: Maeckt een Veldtgeschrey /
want de Heere heeft v lieden de Stadt ge-
gheuen.
17 Doch dese Stadt / ende alles wat daer
in is / sal den Heere verbannen zijn: e al- e Josu.2.14
leen de f† Hoere Rahab sal leuendich blij- f† An. Weert
uen / ende alle die met haer inden huyse dinne
zijn: g want sy heeft de boden verborghen / g Josue 2.4
die wy wtsonden.
18 h Alleen wacht v lieden voor den ver- h Josue 7.1.
banden goede / dat ghy v niet verbannet:
so ghy des verbannen goets wat neemt /
ende maeckt het Legher Israels verban-
nen / ende brengt het tot ongheluck.

Doch

19 Doch alle het silver ende gout/ met tsa-
men de metalen ende yseren ghereetschap-
pe sal den Heere gheheylicht zijn/ dat het
tot des Heeren schat come.
Jericho valt te gronde. 20 Doe maecte het volck een Veltgeschrey/
ende bliesen in de Basuynen: want als het
volck den clanck der Basuynen hoorde/
i Heb. 11. 30 maecte het een groot veltgheschrey: i ende
de mueren vielen om/ ende het volck clam
in de Stadt/ een yegelick recht voor hem:
k 2 Mach. 12. 15 k Also ghewonnen sy de Stadt.
l Deu. 20. 16 21 l Ende verbanden alles wat inder Stadt
was/ met der Scherpte des Sweerts bey
de mannen ende vrouwen/ jonck en oudt/
Ossen/ Schapen ende Ezels.
22 Ende Josua sprack tot den twee man-
m Josue 2. 14. nen/ m die het Lant verspiet hadden: Gaet
in het huys der Hoeren/ ende brengt het
wijf van daer wt/ met alle dat sy heeft/ als
ghy haer ghesworen hebt.
Rahab wert behouden. 23 Doe gingen de Jongelingen de verspie-
ders daer in/ ende brachten Rahab wt/ met
tsamen haren vader ende moeder/ en broe-
deren/ alles wat sy hadde/ ende alle haer
gheslachte/ ende lietense buyten den Le-
gher Israels.
24 Mer de Stadt verbranden sy met vye-
re/ ende alles wat daer in was/ alleen het
silver/ ende goudt/ ende metalen ende yse-
n[1] An. vat. ren n[1] ghereetschap/ deden sy ten schatte
in het huys des Heeren.
o Heb. 11. 31 Jaco. 2. 25 25 o Rahab daerentegen de Hoere met tsa-
men den huyse haers Vaders/ ende alles
wat sy hadde/ liet Josua leven: ende sy
woont in Israel tot op desen dach/ daer-
om dat sy de Boden verborgen hadde/ die
Josua te verspieden wtghesonden hadde
na Jericho.
26 Te dier tydt swoer Josua/ ende sprach:
p 1 Re. 16. 34 p Vervloeckt sy de man voor den Heere/ die
dese Stadt Jericho/ oprichtet ende bouwet:
Als hy haren grout leyt/ dat coste hem sy-
nen eersten sone/ ende wanneer hy hare
poorten settet/ dat coste hem synen jonck-
sten sone.
27 Also was de Heere met Josua/ datmen
van hem seyde in allen Landen.

Dat vij. Capittel.

1. Achan neemt vanden verbanden goe-
de. 2. Ai wert verspiedt. 4. Israel vliedt
voor syne vyanden. 6. Josua is in grooten
angste/ ende roept tot God/ 10. Die troost
hem/ en gheeft hem raet. 16. Josua volcht
hem. 19. Achan bekent syne misdaet. 22.
ende so die wert bevonden/ werdt hy met
den synen ghesteenicht en omghebracht.

Achan neemt vanden verbanden goede. 1 DOch de kinderen Israels vergrepen
hen aen den verbanden goede: want
a Deu. 7. 25 Josue 6. 18 ende 22. 20 2 Mach. 12. 40. 1 Para. 2. 7 a Achan de sone Charmi/ des soons
Sabdi/ des soons Seray vanden stamme
Juda/ nam des verbanden goedts wat:
doe vergrimde den toorn des Heeren over
de kinderen Israels.
Ai werdt verspiedt. 2 Doen nu Josua mannen wtsandt van Je-
richo na Ai/ die by Beth Auen leyt tegen
Oosten voor Beth El/ ende sprack tot hen:
Gaet henen op/ ende verspiedt het Landt.
Ende doe sy opghegaen waren/ ende Ai
verspiedt hadden/
3 Quamen sy weder tot Josua/ ende spra-
ken tot hem: Laet het gantsche volck niet
op trecken/ maer by twee of drie duysent
mannen/ dat sy op trecken/ ende slaen Ai/
b Josue 8. 5 dat hen het gantsche volck daer niet mede
bemoeye/ want haer is weynich.
Israel vluchtet voor syne vyanden. 4 Alsoo toghen des volcx by drie duysent
mannen op/ b ende die vloden voor de man-
nen tot Ai.

5 Ende die van Ai sloeghen haer by ses
ende dertich mannen/ ende jaechdense van
der poorten aen tot Sabarim toe/ ende
sloeghense den wech neder: doe werdt den
c Psal. 22. 15 volcke het herte versaecht/ c ende werdt
als water.
Josua is in grooten angste/ en roept tot God. 6 Ende doe verscheurde Josua syne clee-
deren/ ende viel op zijn aensicht ter Aerden/
voor de Arcke des Heeren tot aen den avont/
met tsamen den Oudtsten Israels/ ende
werpen stof op hare hoofden.
d Deu. 9. 26 7 d Ende Josua sprack: Och Heere Heere/
waerom hebdy dit Volck over de Jordane
geleyt/ dat ghy ons in de handen der Amo-
riters ghevet/ ons om te brenghen? O dat
wy waren op gene zyde der Jordanen ge-
bleven/ als wy begost hadden!
8 Och myn Heere/ wat sal ick segghen/ de
wyle Israel synen vyanden den rugghe
toekeert?
9 Wanneer dat de Cananiters/ ende alle
inwoonders des Landts hooren/ so sullen
sy ons omvanghen/ ende oock onsen name
wtroeyen vander Aerden: wat wildy dan
by uwen grooten Name doen?
10 Doe sprack de Heere tot Josua: Staet
op/ waerom ligdy also op uwe aensicht?
11 Israel heeft hem besondicht/ ende heb-
ben myn Verbont overtreden/ dat ick hen
gheboden hebbe/ daer toe hebben sy des
verbanden goets genomen ende gestolen/
ende versaeckt/ ende onder haer ghereet-
schap gheleyt.
12 De kinderen Israels connen niet staen
voor hare vyanden/ maer moeten hare vy-
anden den rugghe toekeeren/ want sy zijn
inden Ban: Ick sal voortaen niet meer
met u lieden zijn/ so ghy den Ban niet wt
u en roeyt.
13 Staet op/ en heylicht het volck/ en segt:
e Heylighet u op morgen: want also seyt de e 1 Sam. 16. 5
Heere de Godt Israels: f Daer is eenen f Deu. 13. 17
Ban onder u Israel/ daerom condy voor
uwe vyanden niet staen/ tot dat ghy den
Ban wt u lieden * wech doet. * Of/ ver-
14 En sult u vroech hier toe maken/ eenen delghet.
stamme na den anderen/ ende welcker
stamme de Heere raken sal/ die sal hem hier
toe maken een gheslachte na den anderen/
ende welcker gheslachte de Heere raken
sal/ dat sal hem hier toe maken/ een huys
na den anderen: ende welcker huys de Hee-
re raken sal/ dat sal hem hier toe maken/
een Huysweert na den anderen.
15 Ende wie bevonden wordt inden Ban/
dien salmen met vyere verbranden met al-
len dat hy heeft: daerom dat hy het Ver-
bondt des Heeren overtreden/ ende een
dwaesheyt in Israel begaen heeft.
16 g Doe maecte hem Josua des morgens g 1 Sa. 10. 20
vroech op/ ende brachte Israel hier toe/
eenen stamme na den anderen/ ende den
stamme Juda wert gheraecht.
17 Ende doe hy de geslachten in Juda hier
toe brachte/ wert het geslachte der Sera-
hiters gheraecht: ende doe hy het geslach-
te der Serahiters hier toe brachte/ eenen
Huysweert na den anderen/ werdt Sabdi
gheraecht.
18 Ende doe hy zijn huys hier toe brachte/
eenen Weert na den anderen/ werdt ghe-
raecht Achan de sone Charmi/ des soons Achan.
Sabdi/ des soons Serah/ wt den stam-
me Juda.
19 Ende Josua sprack tot Achan: h Myn h 1 Sam. 14. 43.
sone/ gheeft den Heere den God Israels de
eere/ ende gheeft hem het lof/ ende segt my Joan. 9. 24
aen: Wat hebdy ghedaen? ende en versaect
my daer niet van.

Achan bekent syne misdaet.
20 Doe antwoorde Achan Josua / ende
sprack: Voorwaer / ick hebbe my besondicht
aen den Heere den God Israels: soo
ende so hebbe ick ghedaen.
21 Ick sach onder den roof/ eenen costelicken
Babylonischen mantel / ende twee honPSALM
l Of spanesel/ als een tonge gestalt
dert Sikel silvers/ ende een gulden l tonghe/
vyftich Sikel weert aen den gewichte:
des lustede my. ende nam het: ende siet/
het is begraven inder Aerden in myner
hutten/ ende het silver daer onder.
22 Doe sandt Josua Boden henen/ die liepen
ter hutten/ ende siet/ het was begraven
in syner hutten/ ende het silver daer onder.
23 Ende sy namen t wt der hutten / ende
brachtent tot Josua. ende tot allen kinderen
Israels/ ende leyden t voor den Heere.
Achan wert gesteenicht.
24 Doe nam Josua/ ende het gantsche Israel
met hem/ Achan den sone Serach/ met
tsamen den silver mantel/ ende gulden tongen/
syne sonen ende dochteren/ syne Ossen/
ende Ezels / ende Schapen/ zyn hutte/ ende
alles wat hy hadde / ende voerdense opwaerts
in het dal Achor.
25 Ende Josua sprack: Dewyle dat ghy
k Al. eenē commer aengherichtet hebt/ so becōmere/ etc. 1 Sam.18.17
ons k bedroeft hebt/ soo bedroeve u de
Heere aen desen daghe. l Ende het gantsche
Israel steenichde hem/ ende verbrandese
met vyere.
26 Ende doe sy se gesteenicht hadden/ maecten
sy eenen grooten steenhoop over hem/
die blyft tot op desen dach: also keerde hē
de Heere van de grimmicheyt zyns toorns.
Daer van heet de selve plaetse / het dal
Het dal Achor.
Achor/ tot op desen dach.

Dat viij. Capittel.

1. De Heere geeft Ai Josua in de hant/
3. Soo verdeylt hy zyn Volck in twee hoopen.
14. De Coninck tot Ai iaecht Josua/
15. die hem als vluchtich stelt / met synen
gantschen Volcke/ onbedachtsaem na. 18.
De achterhoede valt inde Stadt / ende
steecktse aen. 21. Josua wederom gekeert/
slaet met hulpe des achterhoedts / alles
wat buyten ende binnen Ai is. 28. Laet
de Stadt wtbranden/ 29. ende haren Coninck/
23 levendich ophangen. 30. Bout
daer na den Heere eenen Altaer/ 33. ende
laet de Segenen ende Vloecken van Moses
ghebodē/ op den Berghen Ebal ende
Grimsim lesen.

Ai. a Deu.7.18 ende 20.1
1 Ende de Heere sprac tot Josua: a Vreest
u niet/ ende vertzaecht niet: neemt met
u alle het crychsvolck / ende maeckt u
op/ ende trecht op na Ai: siet daer/ ick hebbe
den Coninck Ai/ met synen Volcke/ in
syner Stadt ende Landt / in uwe handen
ghegheven.
2 Ende sult met Ai ende haren Coninck
b Josu. 6.21
doen/ b gelijck als ghy met Jericho ende haren
c Deu.20.14
Coninck ghedaen hebt: c behalven dat
ghy haren roof ende haer Vee onder u lieden
d Ofte achterwacht/ of achterlaghe. Josue 8.12
deylen sult: maer bestelt een d achterhoede
achter de Stadt.
3 Doe maecte hem Josua op/ ende alle het
crychs volck op/ te trecken na Ai: ende Josua
las wt dertich duysent strijdbare mannen/
ende sandtse wt by nachte/
e Jud.20.29 1 Sam.15.4
4 Ende ghebodt hen/ ende sprack: e Siet
toe / ghylieden sult de achterhoede zyn
achter de stadt: maeckt u dan noch niet al
te verre vander stadt / ende zyt niet al te
samen bereyt
5 Daerentegen ick / ende alle het volck
dat met my is/ willen ons na der Stadt
maken: ende wanneer sy tegen ons wt vallen/
f ghelijck als te voren/ soo willen wy
f Josue 7.5
voor hen vlieden.
6 Dat sy ons daer wt na volghen/ tot dat
wyse wtlocken vander Stadt: want sy sullen
ghedencken/ wy vlieden voor hen/ gelijck
als te voren: ende dewyle dat wy voor
hen vlieden/
7 Sult ghylieden u opmaken wt der achterhoede/
ende de Stadt innemen: want de
Heere uwe Godt salse in uwe handen gheven.
8 Wanneer ghylieden van de Stadt ingenomen
hebt/ so steecktse aen met vyer/ ende
doet g na den woorde des Heeren: Siet/ g Deut.20. 13.16
ick hebbe het u lieden gheboden.
9 Alsoo sandtse Josua henen: ende sy ginghen
op de achterhoede/ ende hielden tusschen
BethEl ende Ai/ tegent Westen aen
Ai: Josua daerentegen bleef dien nacht
onder den Volcke.
10 Ende maecte hem des morghens vroech
op / ende h† ordineerde het Volck / ende h† An. monsterde.
tooch opwaerts met den Outsten Israels/
voor den Volcke henen na Ai.
11 Ende alle het crychsvolck dat by hem
was / tooch opwaerts / ende traden hier
toe/ ende quamen teghen de Stadt / ende
legherden hen teghent Noorden voor Ai/
dat daer slechs een dal was, tusschen hen
ende Ai.
12 Ende hy hadde by vijf duysent mannen
ghenomen ende op de achterhoede gheset/
tusschen BethEl ende Ai/ teghent Westen
der Stadt.
13 Ende sy ordineerden het volck des gantschen
Leghers / dat teghent Noorden der
Stadt was/ dat zyn eynde reyckte tegent
Westen der Stadt. Alsoo ginck Josua henen
inder selver nacht/ midden in het dal.
14 Als nu de Coninck tot Ai dat sach/ haesteden
sy hen/ ende maeckten hen vroech op/
i† ende de mannen der Stadt togen wt / Israel i† And. ende tooch wt
te ontmoeten ten stryde / met allen sy- met de mannen der
nen volcke / aen k† een bestemde plaetse/ Stadt/ Israel te. etc.
voor dat slecht velt: want hy en wiste niet/ k† And. op
dat daer eē achterhoede op hen was/ ach- bestemden
ter de Stadt. tyde/
15 Josua dan/ ende het gantsche Israel stelden
hen/ als werden sy gheslagen voor hen/ ende
vloden op den wech na der Woestynen.
16 Doe l† schreyde het gantsche volck in- l† An. wert
der Stadt/ datmen hen soude naiagen: ende tsamen geroepen
sy iaechden oock Josua na / ende gaven hen
vander Stadt wt/
17 Dat daer niet een man overbleef in Ai
ende BethEl/ die niet wtghetoghen waren/
Israel na te iaghen: ende lieten de Stadt
open staen/ dat sy Israel na iaechden.
18 Doe sprack de Heere tot Josua: Recke
de spiesse wt/ die ghy inder handt hebt/ tegen
Ai/ want ick wilse in uwe hant geven:
ende doe Josua de spiesse die in syner hant
was/ teghen de Stadt wtreckte/
19 Doe brack de achterhoede haestelick op
van harer plaetse / ende liepen na dien hy
syne handt wtreckte / ende quamen in de
Stadt/ ende wonnense/ ende haesteden hen
ende stakense met vyere aen.
20 Ende de mannen van Ai keerden hen/ Ai wert gewonnen
ende sagen te rugge/ ende sagen den roock ende verbrant.
der Stadt opgaen na den Hemel/ ende hadden
gheen ruymte te vlieden / noch herwaerts
noch derwaerts: ende het volck
dat na der Woestyne vluchtede / keerde
hem/ om hen na te iaghen.
21 Want doe Josua ende het gantsche Israel
sach/ dat de achterhoede de Stadt gewonnen
hadde / de wyle dat der Stadt
roock opginck/ keerden sy wederom/ ende
sloeghen de mannen van Ai.
22 Ende die inder Stadt quamen oock wt/

hen teghen / dat sy midden onder Israel
quamen van beyden zijden ende sloegen=
se / tot dat daer niemãt van hen ouer bleef/
oft ontloopen conde.
23 Ende grepen den Coninck te Ai leuen=
dich ende brachten hem tot Josua.
24 Ende doe Israel alle inwooners te Ai
hadde verworcht / op den Velde ende in=
der Woestyne / die hen na ghejaecht had=
den / ende vielen alle door de scherpte des
sweerdts / tot dat sy alle om quamen / doe
keerde het gandtsche Israel na Ai / ende
sloeghense met de scherpte des sweerts.
25 Ende alle die des daechs vielen / beyde
mannen ende vrouwen dier waren twaelf
duysent / altemael lieden van Ai.
26 Eñ Josua trooch zijne hãt niet weder tot
hem daer hy de spiesse mede wtreckte / tot
dat alle inwooners Ai verbannen werden
m Nu.31.26. 27 m Behaluen het Vee ende den roof der
Deut.20.14 Stadt / deylde Israel wt onder hen / nae
Josue 8.2. den woorde des Heeren / dat hy Josua ge=
ende 22.8. boden hadde.
1.sam.30.24 28 Eñ Josua brandde Ai wt / ende maeck=
2.mach.8.28 te eenen hoop daer wt eewichlic / die noch
heden ten daghe daer leydt.
29 Eñ liet den Coninck tot Ai / aen eenen
n deut.21.22 boom hangen tot aen den auont. n Doe
Josue 10.27 nu de Sonne was ondergegaen / geboodt
hy datmen zijn lichaem vanden boom na=
me / ende worpen het onder de Stadtpoor=
te / eñ maeckte eenen grootẽ steẽhoop daer
op / die noch tot op desen dach daer is.
30 Doe bouwede Josua den Heere dẽ God
Ebal. Israels eenen Altaer / op den Berch Ebal
o Exod.20. 31 (o Als Moses de knecht des Heerẽ den
24.25. kinderen Israels geboden hadde / als ghe=
Deut.27.5. schreuen staet int Wetboec Mosis / eenen
Altaer van heelen steenen / die met geenen
ysere behouwẽ ware /) eñ offerde daer den
Heere op Brandtoffer ende Danckoffer.
32 Ende schreef aldaer op de steenen / de an=
der Wet / die Moses den kinderẽ Israels
voorghescreuen hadde.
33 Eñ het gantsche Israel / met zijnen Out=
sten / eñ Amptlieden / ende Richteren ston=
den tot beyden zijden der Arcken / teghen
den Priesteren ouer wt Leui / die de Arcke
des Verbonts des Heerẽ droegẽ / de Vreẽ=
delingen so wel als de Ingeborẽ: een helft
Grisim. by den berge Grisim ende de ander helft
Ebal. by dẽ berge Ebal / p als Moses de knecht
p deut.11.29 des Heeren te voren gheboden hadde / het
Volck Israels te seghenen.
34 Daer na liet hy wtroepen alle woorden
des Wets / van den Segenẽ eñ Vloecken /
als sy ghescreuen staen int Wetboeck.
35 Daer was geẽ woort dat Moses gebo=
den hadde / dat Josua niet hadde latẽ wt=
roepen / voor der gantschee Gemeyntẽ Is=
raels / eñ voor de wijuen / eñ kinderen / eñ
vreemdelingen die onder hen wandelden.

Dat ix. Capittel.

1. De Heydensche Coningen rusten hen te=
gen Israel / 3. De Gibeoniters versoecken
listelick vrede ende verbondt met Israel /
14. ende verweruent / 16. Na drij daghen
coemt het bedroch wt / 18. De Ghemeyn=
te wiltse ombrengen / 22. so verlostse Jos=
ua / 27. ende maecktse tot Houthouwers
ende Waterdragers der Ghemeynten / en=
de des Heeren.

1 Doe nu dat alle Coninghen hoorden /
die op gene zijde der Jordanen warẽ /
op den geberchten / ende inden Leech=
ten / eñ aen alle hauenen der grooter Zee /
oock die by den berge Libanon warẽ / na=
melickẽ / de Hethiters / Amoriters / Canani=
ters / Phereziters / Heuiters / eñ Jebusiters

2 a Vergaderdẽ sy hẽ eẽdrachtelic te hoop a Jos.10.11.
dat sy tegen Josua ende Israel crijchden.
3 b Maer teghen de inwooners te Gi= b 2.sam.21.2
beon / doe sy hoorden wat Josua met Je=
richo ende Ai ghedaen hadde /
4 Bedachten sy eenen list / gingen henen / Listicheyde
ende maeckten een Boodtschap wt / ende der Gibeo=
namen oude sacken op hare Ezels / ende niters.
oude verscheurde ghelapte wijnsacken /
5 Ende oude ghelapte schoenen aen hare
voeten / ende togen oude cleederen aen / en=
de alle het broodt dat sy met hen namen /
was hardt ende schimmelachtich.
6 Ende ginghen tot Josua int Legher / te
Gilgal / ende spraken tot hem ende totten
gandtschen Israel: c Wy zijn wt verren c deut.20.10
Landen ghecomen / so maeckt nu een Ver=
bondt met ons.
7 Doe sprack het gantsche Israel tot den
Heuiters: Misschien d † mochtet ghylie= d † anders /
den onder ons woonen / hoe conde ick dan woont ghy
een verbondt met v maken? int midden
8 Doch sy spraken tot Josua: Wy zijn u= van my / en=
we knechten: Josua sprack tot hen: Wie de hoe / ꝛc.
zijt ghy? ende van waer coemt ghylieden?
9 Sy spraken: Vwe knechten zijn wt gãtsch
verren Landen gecomen / om des Naems
wille ws Godts / e want wy hebben zijn e Jos.2.10.
gheruchte ghehoort / ende alles wat hy in
Egypten ghedaen heeft /
10 f Eñ alles wat hy den tween Coningen f Num.21.
der Amoriters / op ghene zijde der Jorda= 24.35.
nen gedaen heeft / Sihon den Coninc tot
Hesbon / ende Og den Coninck tot Basan
die tot Astaroth woonde.
11 Daerom spraken onse Oudtsten / eñ alle
inwooners onses Lãts: Neemt spijse met
v lieden op de reyse: eñ gaet henen hen te=
gen / ende segt tot hen: Wy zijn uwe knech=
ten: so maeckt nu een Verbondt met ons.
12 Dit onse broot / dat wy wt onsen huy=
sen tot onser spijsẽ namẽ / was noch versch
doe wy wt togen tot v lieden: nu daerent=
tegen siet / isset hart ende schimmelachtich
13 Eñ dese wijnsacken vuldẽ wy vol / doe sy
nieuwe warẽ / eñ siet / sy zijn verscheurt: eñ
dese onse cleederen ende schoenen zijn out
ghewordden / ouer die al te langhe reyse.
14 g Doe namen de Hooftlieden hare spijse g De Ver=
aen / ende en vraechden den mont des Hee= bondtma=
ren niet. kers aten
15 h Ende Josua maeckte vrede met hen / met malcan=
eñ richtede een verbont met hen op dat sy deren / ten
leuendich bliuen souden / ende de Ouer= teecken des
sten der Ghemeynten swoeren hen. aengegaen
16 Nu na drij daghen / na dien sy een Ver= ende vasten
bondt met hen ghemaeckt hadden / quam Verbondts
het voor hen / dat de gene na by hen waren welcke wij=
ende souden onder hen woonen. se ooc Chri=
17 Want doe de kinderẽ Israels voort to= stus de Hee=
gen / quamen sy des derden daechs tot ha= re in zijnen
ren Steden / die hieten / Gibeon / Caphira / laetsten A=
Beeroth / ende Kiriath Jearim: uontmale
18 Eñ en sloegense niet / daerom dat hen de ghehouden
Ouersten der Ghemeynten geswooren had= heeft.
den / by den Heere den Godt Israels. Een Ver=
19 Doe nu de gantsche Gemeynte teghen bont maect
de Ouersten murmureerden / spraken alle Israel met
Ouersten der gantscher Gemeynten: Wy den Gibeo=
hebben hen gesworẽ by den Heere dẽ God niters.
Israels / daer om connẽ wyse niet aẽtastẽ. h 2.sam.21.2
20 Doch dat willen wy hen doen: laetse le=
uen / dat daer gheenen toorn ouer ons en
come / om des eedts wille dien wy hen ge=
daen hebben.
21 Ende de Ouersten spraken tot hen: Laetse
leuen / i dat sy Houthouwers ende Water= i deut.29.11.
draghers zijn der gantscher Ghemeynten /
als hen de Ouersten ghesedt hebben.

22 Doe riepse Josua/ ende sprack met hen ende seyde: Waerom hebt ghylieden ons bedroghen ende ghesept: Ghylieden zijt gantsch verre van ons/ so ghylieden doch onder ons woont?

23 Waerom sult ghylieden vervloeckt zijn/ dat onder u niet ophouden/ knechten die hout houwen/ ende water dragen ten huyse myns Godts.

24 Sy antwoordden Josue/ ende spraken: Het is uwen knechten aengheseyt/ dat de Heere u Godt/ Mosi synen knechte gheboden heeft/ dat hy u lieden het gandtsche Lant geuen/ en alle inwoonders des Lants voor u henen vermelen woude. Doe vreesden wy onses leuens gandtsch seer voor u lieden/ ende hebben sulcr ghedaen.

25 Nu dan siet/ wy zijn in uwe handē/ wat u goet ende recht dunckt ons te doen/ dat doet.

26 Ende hy dede hen alsoo/ ende verlostese van der kinderen Israels handt/ dat syse niet en * verworchden.

* Oft/ dooden.

27 Alsoo maecktese Josua desseluen daechs tot houthouwers ende Waterdragers der Ghemeynten/ ende ten Altaer des Heeren/ tot op desen dach/ aen de plaetse die hy verkiesen soude.

Dat x. Capittel.

1. Gibeon van AdoniZedeck en zijnen hulpers beleghert/ 6. soeckt ontset aen Josua/ 7. Die coemt/ ende doet met hulpe des Heeren/ 10. door verschricken/ 11. haghel/ 12. ende bestandichept Sonnen ende Maens/ eenen grooten slach/ 16. AdoniZedeck met den anderen Coningen/ wordt in dat hol daer sy in geuonden werden/ besloten/ 22. voor Josua wegghebracht/ 24. van den Ouersten Israels vertreden/ 26. ende aen vijf boomen ghehanghen/ 28. Josua vaert voort met hulpe des Heeren/ ende ouerwint noch vele andere Coninghen/ met Steden ende Landen.

AdoniZedeck soeckt hulpe tegen Gibeon.

1 DOe nu AdoniZedeck de Coninck tot Jerusalem hoorde/ dat Josua Ai ghewonnen ende haer verbannen hadde ende Ai met tsamen haren Coninc gedaen hadde/ gelijck als hy Jericho en haren Coninck gedaen hadde: a ende dat die te Gibeon vrede met Israel gemaeckt hadden/ ende onder hen ghecomen waren/

a Jos.9.14.

2 Vreesde hy hem gantsch seer: (want Gibeon was een groote Stadt/ als een Coninckliicke Stadt/ ende grooter dan Ai/ ende alle hare Burghers strijdtbaer.)

3 En sant henen tot Hoham den Coninck tot Hebron/ en tot Piream den Coninc tot Jarmuth/ ende tot Japhia den Coninck tot Lachis/ en tot Debir den Coninck tot Eglon/ ende liet hen segghen:

4 Coemt op tot my/ en helpt my/ dat wy Gibeon slaen: want sy heeft met Josua en den kinderen Israels vrede ghemaeckt.

5 Doe quamen de vijf Coningē der Amoriters te hoop/ ende togen op/ de Coninck tot Jerusalem/ de Coninck tot Hebron/ de Coninck tot Jarmuth/ de Coninc tot Lachis/ de Coninck tot Eglon/ met allen haren Heyrleger ende beleyden Gibeon/ ende kryghden teghen haer.

6 Nu/ die tot Gibeon sonden tot Josua/ in het Leger tot Gilgal/ en lieten hem seggen: Treckt uwe hant niet van uwe knechten/ coemt u haestelick tot ons op/ verlost en helpt ons: want alle Coningen der Amoriters/ die op het ghebercghte woonen/ hebben hen teghen ons vergadert.

b Of sloech Josua verlost de Gibeoniters/ en slaet vijf Coninghen

7 Josua tooch op van Gilgal/ en alle het krijchsvolck met hem/ ende alle strijdtbare mannen.

8 En de Heere sprack tot Josua: Vreest u niet voor hen/ want ick hebbese in uwe handt gegeuen: niemant van hen sal voor u staen connen.

9 Alsoo quam Josua onuersiens snel ouer hen/ want den gantschē nacht ouer tooch hy op van Gilgal.

10 c Ende de Heere verschrickte se voor Israel/ dat sy eenen grooten slach sloeghen tot Gibeon/ en iaechden hen na/ den wech nae Bethhoron/ ende sloeghense tot Asecha ende Makeda toe.

c Esai.28.21 1.Sam.14.15.

11 Ende doe sy voor Israel vloden/ den wech af na Bethhoron/ liet de Heere eenen grooten haghel van den hemel op hen vallen/ tot Aseka toe/ dat sy storuen: ende haer storuen veel meer van den haghel/ dan de kinderen Israels met den sweerde verworchden.

Eenk grooten haghel.

12 Doe sprack Josua met den Heere dies daechs/ doe de Heere de Amoriters ouergaf voor de kinderen Israels/ ende sprack in de teghenwoordichept Israels: d Sonne staet stille tot Gibeon/ ende de Maen in het dal Ajalon.

d Psal. 46.5 Habac.3.11.

13 Doe stont de Sonne ende de Mane stil tot dat hem het Volck aen zijne vyanden wrekede: Is dit niet geschreuē indē Boecke † des Vromē: Also stont de Sonne midden aen den Hemel/ ende vertrock onder te gaen/ by na eenen gantschen dach.

De Sonne en de Mane staen stille. † Anders/ Jasar? Anders/ in het Rechtsboeck? e Exo.34.10. f Esai.38.8. Psal 46.5.

14 f Ende daer was geenen dach desen gelijck/ noch te voren/ noch daer nae/ doe de Heere de stemme eens mans hoorde/ want de HEERE streedt voor Israel.

15 Josua dan trock weder int Legher nae Gilgal/ ende het gantsche Israel met hem.

16 Nu/ de vijf Coningen waren geuloden/ ende hadden hen versteken inde spelonacke tot Makeda.

17 Doe wert Josua aengheseyt: Wy hebben de vijf Coningen gheuonden/ verborghen in het hol tot Makeda.

18 Josua sprac: So wentelt groote steenen voor het hol der spelonacken en bestelt daer mannen voor/ die se bewaren.

19 Ghylieden oock staet niet stille/ maer iaecht uwen vyanden na/ ende slaet hare achtersten/ ende laetse niet comen in hare Steden/ want de Heere uwe Godt heeftse in uwe handen ghegheuen.

20 Ende doe Josua ende de kinderen Israels den seer grooten slach aen hen gheeyndt hadden/ ende hen gantsch verslagen: wat doe van hen ouerbleef/ dat quam in de vaste Steden.

21 Also quam alle het Volck weder in het Leger tot Josua tot Makeda/ met vreden ende niemant dorste voor de kinderen Israels zijn tonghe roeren.

22 Josua dan sprack: Maeckt het hol der spelonacken op/ ende brengt de vijf Coningen hier voor tot my.

23 Sy dedē also/ en brachten de vijf Coningen tot hem wt der spelonacke/ dē Coninc tot Jerusalem/ den Coninck tot Hebron/ den Coninck tot Jarmuth/ den Coninck tot Lachis/ den Coninck tot Eglon.

24 Doe nu de vijf Coningen tot hem wtgebracht waren/ riep Josua het gandtsche Israel/ ende sprack tot den Ouersten des krijchsvolcks/ die met hem togen: Coemt hier toe/ ende treedt desen Coninghen met voeten op hare halsen.

25 Ende Josua sprack tot hen: Vreest u lieden niet/ ende verschrickt niet/ hebt eenen goeden moet/ ende zijt onuertzaecht: want

also sal de Heere allen uwē vyanden doen
daer ghy tegen kryghe.
g Jos.8.29. 26 Ende Josua sloechse daer na/ ende doodde-
h Deut.21.22 dese/ g ende hinckse aen vyf boomen: h en-
de sy hinghen aen de Boomen tot aenden
auondt.
27 Doe nu de Sonne was ondergegaē, ge-
boot hy/ datmense vanden boomen name/
eñ worpense inde spelonche/ daer sy hen in
versteken hadden: ende leyden groote stee-
nen voor het hol der spelouncken / die zyn
daer noch tot op desen dach.
Makeda. 28 Desseluē daechs gewā Josua ooc Ma-
keda ende sloechse met der scherpte des
i Deut.20.16 sweerts: daer toe haren Coninc/ i eñ ver-
bandtese/ eñ alle zielen die daerin waren/
ende liet niemanden ouerblyuen: eñ dede
k Jos.6.21. den Coninck tot Makeda / k als hy den
Coninck tot Jericho ghedaen hadde.
29 Doe tooch Josua eñ het gandtsche Is-
Libna. rael met hem/ van Makeda na Libna: en-
de kryghde teghen haer.
30 Ende de Heere gaf de selue oock in de
handt Israels/ met haren Coninc/ ende hy
sloechse met der scherpte des sweerts/ en-
de alle zielen die daer in waren/ ende en liet
daer niet een in ouerblyuen: ende dede ha-
ren Coninck/ als hy den Coninck tot Je-
richo ghedaen hadde.
31 Daer na tooch Josua/ ende het gātsche
Israel met hem van Libna na Lachis/ en-
de belegerdese/ ende kryghden teghen haer.
Lachis. 32 Eñ de Heere gaf Lachis ooc inde handē
Israels/ dat syse des anderen daechs won-
nen/ ende sloeghense met der scherpte des
sweerts/ ende alle zielen die daer in warē/
allesins als hy Libna ghedaen hadde.
Horam. 33 Ter seluer tyt tooch Horam de Coninck
tot Geser op/ Lachis te helpen: doch Jo-
sua sloech hem/ met alle zynen volcke/ tot
dat niemandt daer in ouerbleef.
34 Eñ Josua tooch van Lachis/ met tsamē
Eglon. het gantsche Israel/ na Eglon/ ende beley-
dese/ ende kryghde teghen haer.
35 Eñ wanse desseluen daechs/ eñ sloechse
met der scherpte des sweerts/ eñ verbandde
alle zielē/ die daerin warē desseluē daechs/
allesins als hy Lachis ghedaen hadde.
36 Daer na tooch Josua op / met tsamen
Hebron. het gantsche Israel/ van Eglon nae He-
bron/ ende kryghde teghen haer.
37 Eñ wanse/ eñ sloechse met der scherpte
des sweerts/ eñ haren Coninc met alle ha-
ren Stedē/ eñ alle zielen die daer in warē/
ende en liet niet eenen ouerblyuē/ allesins
als hy Eglon gedaen hadde/ eñ verband-
dese/ ende alle zielen die daer in waren.
38 Doe keerde Josua wederom / met tsa-
Debir. men het gantsche Israel na Debir/ ende
kryghde teghen haer.
39 Ende wanse met haren Coninck/ eñ alle
hare Steden: eñ sloegense met der scherp-
te des sweerts/ ende verbandden alle zie-
len die daer in waren ende en liet niet ee-
nen ouerblyuen/ ghelijckals hy Hebron ge
daen hadde/ soo dede hy Debir oock/ en-
de haren Coninck/ ende als hy Libna ende
haren Coninck ghedaen hadde.
40 Also sloech Josua alle het Lant op het
gheberchte/ ende teghent Zuyden / ende
inde Leeghten/ ende aen de Beken/ met al-
le haren Coninghen/ ende en liet niet een
ouerblyuen: ende verbandde alles wat ee-
l Deut.20.16 nen adem hadde/ l als de Heere de Godt
Israels gheboden hadde.
41 Ende sloechse van Kades Barnea aen/
tot Gasa toe/ ende het gantsche Lant Go-
sen/ tot Gibeon toe.
42 Ende ouerwan alle dese Coningen met
haren Lande/ op eenmael: want de Heere
de Godt Israels kryghde voor Israel.
43 Ende Josua tooch weder int Leger nae
Gilgal/ met het gantsche Israel.

Dat xj. Capittel.

1. Jabin vergadert vele Coninghen te-
ghen Israel/ 6. Josua versterckt van den
Heere/ brengtse alle om/ 10. Neemt hare
Steden in/ 15. ende verworcht alle inwoo-
ners der seluer/ 19. De Heydensche Steden
werden alle met strydender handt gewon-
nen/ 21. Enakim werdt wtgheroeyt.

1 DOe nu Jabin de Coninck tot Hazor/ Jabin ver-
sulcks hoorde/ sant hy tot Jobab den gadert vele
Coninck tot Madon / ende tot den Coninghen
Coninck tot Simron/ ende totten Coninc teghen Is-
tot Achsaph. rael.
2 Ende tot den Coninghen die teghent
Noorden op het gheberchte/ ende op den
slechten velde tegent Zuyden Cineroth/
ende inde Leeghten/ ende in Naphoth Dor
aen de Zee woonden:
3 De Cananiters tegent Oosten ende We-
sten/ de Amoriters/ Hethiters/ Pheresiters
eñ Jebusiters op het geberchte/ daertoe de
Heuiters beneden aen den berge Hermon/
inden Lande Mizpa.
4 Dese toghen wt met allen haren Heyre/
een groot volck/ soo veel als des zandts
aen der Zee/ ende gandtsch vele Peerden
ende Waghenen.
5 Alle dese Coningē vergaderden hen/ eñ
quamen/ eñ legerden hen te hoope/ aen het
water Merom/ te kryghen met Israel.
6 Eñ de Heere sprack tot Josua: Vreest u
niet voor hen: want morgen om dese tyt/
wil ickse alle verslagen geuen voor de kin-
derē Israels: hare peerdē sult ghy verlem-
mē/ eñ hare wagenen met vyere verbrandē. a Jos.10.9.
7 a Eñ Josua quam onuersiens ouer hen/
ende alle het Kryghsvolck met hem/ aen
het water Merom/ ende ouervielense.
8 Eñ de Heere gaffe inde handen Israels
ende sy sloegense/ eñ iaechdense tot groot
Zidon toe eñ tot aen de warme wateren/
ende tot aen de breydde tot Mizpa tegēt
Oosten ende sloegense / tot dat daer nie-
mandt onder hen ouerbleef.
9 Doe dede hen Josua / als hem de Heere
ghesepdt hadde/ ende verlemde hare peer-
den/ ende verbrandde hare waghenen.
10 Eñ keerde om ter seluer tyt/ eñ wan Ha- Hazor wert
zor/ ende sloech haren Coninck metten gewonnen.
sweerde: (Want Hazor was te voren de
Hooftstadt aller deser Coninghen.)
11 Ende sloeghen alle zielen/ die daer in
waren/ met de scherpte des sweerts/ ende
† verbanddese/ ende en liet niets ouerbly- † Anders/
uen/ dat den adem hadde/ ende verbrand- verbanddē-
de Hazor met vyere. se/ ende en
12 Daer toe wan Josua alle Steden deser lieten niets
Coninghen/ met haren Coninghen / ende etc. eñ ver-
sloechse met der scherpte des sweerts/ en- brandde Ha
de verbanddese/ b als Moses de knecht zor/ etc.
des Heeren gheboden hadde. b Nu.33.52.
13 Doch verbrandden de kinderē Israels Deut.7.2.
geene Steden/ die op c † de Bergen lagen ende 20.16.
sonder Hazor alleen verbrandde Josua. c † Anders/
14 d Ende allen roof deser Steden/ ende het haren heere-
Vee/ deylden de kinderen Israels onder lē die na dē
hen: daerentegen alle menschen sloegen kryghe stōn
sy met der scherpte des sweerts / tot dat den/
syse vernielden/ ende en lieten niets ouer- d Nu.31.26.
blyuen/ dat den adem hadde/
15 e Als de Heere Mosi zynen knechte/ e Exo.34.11.
eñ Moses Josue geboden hadde/ soo dede Deut.7.2.
Josua/ dat daer niets faelgeerde/ aen allen
dat de Heere Mosi gheboden hadde.

16 Also nam Josua in/alle dat Lant op het
gheberchte/ende alles wat tegent Zuyden
lept/ende alle het Lant Gosen/ende de leech
ten/ende de vlacke Velden/ende het gheberchte
Israels met zijnen leechten/
17 Van het gheberchte aen/dat het Landt
opwaerts na Seir schepdet tot BaalGad
toe/in der bleyde des berchs Libanon/
beneden aen den berghe Hermon: alle ha-
re Coninghen ouerwan hy/ende f sloech se
ende doodde se:
f Exo.23.29. 18 f Ende hy voerde eenen tijdt krijch met
dese Coninghen.
19 Daer en was geen Stadt die haer met
g Jos.9.14. vreden gaf den kinderen Israels/ (g wt-
genome de Heuiters/die tot Gibeon woon
den/) maer sy wonnense alle met strijde.
20 Ende dat gheschiedde also vanden Heere/
dat haer herte verstocht werdt/met strijde
te ontmoeten den kinderen Israels/ op dat
sy verbannet werden/ende hen geen genade
h deut.20.16 gheschiedde/ h maer vernielt werden/ als
de Heere Mosi gheboden hadde.
21 Te dier tijt quam Josua/ende roeyde wt
i Nu.13.33. i de Enakim/vanden gheberchte/van Hebron/
Enakim wert wtgeroeyt van Josua.
van Debir/van Anab/van alle gheberchten
Juda/ende van alle gheberchten Israels/
ende verbandde se met haren Steden:
22 Ende en liet geenen Enakim ouerblijuen
inden Lande der kinderen Israels/ behal-
k 1.sam.17.4 uen tot Gasa/ k tot Gad/ende tot Asdod/
daer bleuen sommighe ouer.
23 Alsoo nam Josua alle dat Lant in/alles-
sins als de Heere tot Moses ghesproken
l Nu.26.53. hadde/ende gaf het Israel ten Erue/ l ee-
nen yeghelicken stamme zijn deel. Ende
het Landt hielt op te krijghen.

Dat xij. Capittel.

1. Ghetal ende noeminghe aller Coninghen/so van Israel ende Josua verslagen zijn/aen beyden zijden der Jordanen.

a † anders/ Josua sloech/ † Anders/ Aaron/
1 DIt zijn de Coninghen des Landts/
a † die de kinderen Israels sloegen/
ende namen haer Landt in/ op ghene
zijde der Jordanen/teghen den Opganck
der Sonnen: vanden water † by Arnon/
tot aen den berch Hermon/ende het gandt-
sche effen velt teghent Oosten.
Sihon. b Nu.21.24 Deut.2.32.
2 b Sihon de Coninck der Amoriten/die
tot Hesbon woonde/ende heerschapte van
Aroer aen/die aen den Oeuer lept/des wa
ters by Arnon/ende midden int water/en-
de ouer het halue Gilead/ tot aen het wa-
Jabok. c Gen.32.22 ter c Jabok/die de Landtpale is der kin-
deren Ammon.
3 Ende ouer het vlacke velt/tot aen de Zee
Cinneroth tegent Oosten/ende tot aen de
Zee des vlacken velts/namelick/de Zout
zee/tegent Oosten/des weechs na Beth-
Jesmoth/ende van den Zuyden beneden
aen de Beken des ghebercht Pisga.
Og. * Nu.21.33. Deut.3.3. Rephaim zijn groote Reusen.
4 * Daer toe de Landtpale des Coninck
Og tot Basan/die noch van den Repha-
im ouer was/ende woonde tot Astaroth/
ende Edrei.
5 Ende heerschapte ouer den berch Her-
mon/ouer Salcha/ende ouer gantsch Ba-
san/tot aen de Landtpale Gesuri/ende
Maachati/ende des haluen Gilead/welc
ke was de Lantpale Sihon/des Coninc
tot Hesbon.
d Nu.32.33. ende 34.14. Deut.3.12. ende 29.8. Josue 13.8. ende 22.4.
6 Moses de knecht des Heeren/ende de
kinderen Israels sloeghense/ d ende Mo
ses de knecht des Heeren/ gaffe in te ne-
men/ den Rubeniteren/ Gadditeren/ende
den haluen stamme Manasse.
Eenendertich Coningen verslaghen van Josua. e deut.7.24.
7 Dit zijn daerenteghen de Coningen des
Lants/ e die Josua sloech/ende de kinde-
ren Israels op dese zijde der Jordanen/
teghent Westen/ van BaalGad aen/ op
der bleyde des Berchs Libanon/tot aen
den Berch/die het Landt opwaerts nae
Seir schepdt/ ende dat Josua den stam-
men Israels in te nemen gaf/ eenen yege-
licken zijn deel.
8 Wat op den Gheberchten/Leechte/vlac-
ken Velden/aen de Beken/inde Woestij-
nen/ende tegent f Zuyden was: de Heui- f Jos.6.20.
ters/Amoriten/Cananiters/ Pheresi-
ters/Heuiters/ende Jebusiters.
9 De Coninck tot Jericho/ g de Coninck g Jos.8.23.
tot Ai/die ter zijden aen BethEl lept.
10 h De Coninck tot Jerusalem/de Co- h Jos.10.23.
ninck tot Hebron/
11 De Coninck tot Jarmuth/de Coninck
tot Lachis/
12 De Coninck tot Eglan/de Coninck tot
Geser/
13 De Coninck tot Debir/de Coninck tot
Geder/
14 De Coninck tot Harma/de Coninck tot
Arad/
15 De Coninck tot Libna/de Coninck tot
Adullam/
16 De Coninck tot Makeda/de Coninck
tot BethEl/
17 De Coninck tot Thapuah/de Coninck
tot Hepher/
18 De Coninck tot Aphek/de Coninc tot
Lasaron/
19 De Coninck tot Madon/de Coninck
tot Hazor/
20 De Coninck tot Simron/de Coninck
tot Achsaph/
21 De Coninck tot Thaenach/de Coninck
tot Megiddo/
22 De Coninck tot Kedes/de Coninck tot
Jakneam aen Charmel/
23 De Coninck tot NaphothDor/de Co-
ninck der Heydenen tot Gilgal/
24 De Coninck tot Tirza: dat zijn een en-
de dertich Coninghen.

Dat xiij. Capittel.

1. Hier begint de beschrijuinge der wtdeylinge des Landts/als God hen toeghe seydt hadde/7. der neghen stammen ende des haluen Manasse dese zijde/8.ende 15. Ruben/24. Gad/29. ende des anderen haluen Manasse/ghenezijde der Jordanen/14. De stamme Leui/is des Heeren Offer.

Beschrijuinghe der wtdeylinge des Lants.
1 DOe nu Josua oudt was/ende wel be-
daecht/sprack de Heere tot hem: Ghy
zijt oudt gheworden/ende wel bedaecht
ende des Landts is noch vast veel ouerble
uen in te nemen/
a † anders/ alle Lantpalen oft Lantschappen der etc.
2 Namelick/ a † het gantsche Galilea der
Philisteen/ende gantsch Gessuri:
3 Van Sihor aen/die voor Egypten vliet/
tot aen de Landtpale Ekron tegent Noorden/
die den Cananiten toegerekent wort/ vijf
Heeren der Philisteen/namelick/ de Gasi-
ten/de Asdoditen/de Askloniten/de Ge-
thiten/de Ekroniten/ende de Auiten.
4 Nu/ van den Zuyden aen/het gantsche
Landt der Cananiten/ende Maara der
Sidoniers tot Aphek toe tot aen de Lant
pale der Amoriten.
5 Daer toe het Landt der Gibliten/ende
den gantschen Libanon/teghen den Op-
ganck der Sonnen/ van BaalGad aen/
beneden aen den Berghe Hermon/tot dat
men coemt tot Hamath:
6 Alle die op het gheberchte woonen/van
Libanon aen/tot aen de warme wateren/
ende alle Sidoniers: Jck wilse verdrijuen
voor den kinderen Israels: legt slechs het
lot daerom/haer wt te deylen onder Israel/
als ick v gheboden hebbe.

7 Soo deylt nu dit Lant ten Erue onder de
neghen stammen / ende onder den haluen
stamme Manasse.

Het Lande Rubē/ Gad eñ den haluē stamme Manasse/ ghene zyde der Jordanen.

8 Want de Rubeniten ende Gadditē heb-
ben met den anderen haluē Manasse Erf-
deel ontfangen/ b dat hen Moses gaf op
ghene zyde der Jordanen/ tegen den Op-
ganck der Sonnen: als hen dat selue Mo-
ses de knecht des Heeren ghegeuen heeft/

b Nu.32.33. Deut.3.12. Josue 1.13. ende 12.6. ende 22.4

9 Van Aroer aen / die aen den Ouer des
waters c† by Arnon lept / ende van der
Stadt midden int water/ eñ alle d † Con-
treye Medba tot Dibon toe.

c † Anders/ Arnon/ d † Anders Lantstreke/

10 Ende alle Steden Sihon/ des Coninckx
der Amoriten / die tot Hesbon regeerde/
* tot aen de Lātpale der kinderē Ammon:

* Josu. 12.2

11 Daer toe Gilead / ende de Lantpale aen
Gessuri ende Maachati / ende den gant-
schen berch Hermon/ eñ het gantsche Ba-
san tot Salcha toe.

12 Het gantsche Ryck Og tot Basan / die
tot Astaroth eñ Edrei regeerde / die noch
een van den ouerbleuen e † Reusen was:
Moses sloech hse ende verdreeffse.

e † Anders/ Rephaim

13 De kinderen Israels nu/ en verdreuē de
Gessuriters ende Maachiters niet / maer
beyde Gessur eñ Maachat woondē onder
den kinderen Israels / tot op desen dach.

14 f Nu den stamme der Leuiten en gaf hy
gheen Erfdeel: want het Offer des Heerē
des Gods Israels is haer Erfdeel/ als hy
hen ghesepdt heeft.

f Nu.18.20. Deut.10.9. Jos.13.14.33

15 g Also gaf Moses den stamme der kin-
deren Ruben/ na haren gheslachten/

g Nu.32.33. Ruben.

16 Dat hare Landtpalē waren van Aroer/
die aen den Ouer des waters h † by Ar-
non lept / ende de Stat midden int water
met allen effen velden/ tot Madeba toe.

h † Anders Arnon

17 Hesbon ende alle hare Steden/ die indē
effen velde liggen/ Dibon/ Bamoth Baal
ende Beth Baal Meon/

18 Jahza/ Kedemoth/ Mephaath/

19 Kiriathaim/ i † Sabama/ Sereth Sa-
har/ op het gheberchte k † in den Dale/

i † Anders/ Sibama/ k † Anders Emek.

20 Beth Peor/ de Beke aen Pisga / ende
Beth Jesimoth/

21 Ende alle Steden op den effen velde:
eñ het gantsche Ryc Sihon des Coninckx
der Amoriten/ die tot Hesbon regneerde:
l dien Moses sloech met tsamen den Vor-
sten Midian/ Eui/ Rekem/ Zur/ Hur ende
Reba/ de Geweldige des Coninckx Sihon/
die inden Lande woonden.

l Nu.31.24. ende 31.8.

22 m Daer toe Bileam den sone Beor/ den
Waerseggher/ verworchden de kinderen
Israels met den Sweerde/ met tsamen de
verslaghenen.

Bileam werdt verworcht. m Nu. 31.8.

23 Ende de Landtpale der kinderē Ruben/
was de Jordane: dat is het Erfdeel des
kinderen Ruben in haren geslachten / van
Steden ende Dorpen.

24 Den stamme der kinderen Gad na harē
gheslachten gaf Moses.

Gad.

25 Dat hare Landtpalen waren / Jaeser/
ende alle Stedē in Gilead/ ende het halue
Landt der kinderē Ammon/ tot Aroer toe/
die daer lept voor n † Rabbath:

n † Anders Rabba.

26 Ende van Hesbon tot o † Ramath toe/
Mizpe ende Bethonim/ eñ van Maha-
naim/ tot aen de Landtpale Debir.

o † Anders Ramath in Mizpe/

27 Maer in het Dal Betharam / Beth
Nimra/ Sucoth ende Zaphon / die ouer-
bleuen was vandē Ryeke Sihon des Co-
ninck tot Hesbō/ dat de Jordane de Lant-
pale was/ tot aen het eynde der Zee Cin-
neroth/ op deze zyde der Jordanen / tegen
den Opganck der Sonnen.

28 Dat is het Erfdeel der kinderen Gad/
in haren geslachtē/ vā Steden eñ Dorpen.

29 p Den haluen stāme der kinderen Ma-
nasse/ na haren gheslachten gaf Moses/

Manasse. p Josu 17.1

30 Dat hare Landtpalen waren van Ma-
hanaim aen/ het gantsche Basan/ het gāt-
sche Ryck Og des Coninckx tot Basan/
ende alle Vlecken Jair / die in Basan lig-
ghen/ namelick tsestich Steden.

1 Paral.5.23

31 Ende het halue Gilead/ Astaroth/ Edrei
de Steden des Coninckrijcks Og tot Ba-
san/ gaf hy den kinderē Machir des soōs
Manasse/ dat is de helft der kinderē Ma-
chir/ na haren gheslachten.

32 Dat is het/ dat Moses wtgedeylt heeft
op den velde Moab / op ghene zyde der
Jordanen voor Jericho / teghen den Op-
ganck der Sonnen.

33 q Nu / den stamme Leui/ en gaf Moses
gheen Erfdeel: want de Heere de Godt
Israels is haer Erfdeel/ r als hy hen ghe-
sproken heeft/

q Nu.18.20 Jos.13.14 Ezec.44.28 r Nu.18.20

Dat xiiij. Capittel.

1. Wederhalinghe der wideylinge des
Landts. 6. Caleb voordert zijn Erfdeel/
na toeseggingge des Heerē/ 13. eñ verkrijget.

1 Dit ist nu/ dat de kinderen Israels in-
ghenomen hebben in den Lande Ca-
naan / a dat onder hen wtghedeylt
hebben/ de Priester Eleasar / ende Josua/
de sone Nun/ ende de Ouerste Vaders on-
der den stammen der kinderen Israels.

Wedeylinge des lāts door het lot. a Nu.34.17.

2 Sy deylden het door het Lot onder hen/
b als de Heere door Mosen geboden hadd-
de / den neghen ende den haluen stamme
te gheuen.

b Nu.26.53 ende 33.54

3 Want den tween ende den haluen stam-
me/ hadde Moses Erfdeel ghegheuen/ op
ghene zyde der Jordanen: c den Leuiten
daerenteghen en hadde hy gheen Erfdeel
onder hen ghegheuen.

c Jos.13.14.

4 d Want de kinderen Josephs worden
twee stammen/ Manasse ende Ephraim:
daerom en gauē sy den Leuitē geen deel in-
dē Lande/ maer stedē daer in te woonen/ eñ
e † Voorsteden voor harer Vee ende goedē/

d Gen. 48.5 e † Anders Wijde plaetsen.

5 f Als de Heere Mosi gheboden hadde/
soo deden de kinderen Israels/ ende deyl-
den het Landt.

f Nu.35.2.

6 Doe traden de kinderen Juda hier toe/
tot Josua/ tot Gilgal/ ende Caleb de sone
Jephunne / de Kenesiter sprach : g Ghy
weet/ wat de Heere tot Mosen den man
Gods sepde/ van mynent ende van uwent
weghen/ in Kades Barnea.

Calebs Erfdeel. g Nu 14.24

7 Ick was veertich Jaer oudt/ h doe my
Moses de knecht des Heerē wtsandt van
Kades Barnea / het Landt te verspieden/
ende ick hem weder sepde / als ick het in
myn herte wist.

h Nu.13.3.

8 Eñ myne broeders die met my opwaerts
ghegaen waren/ maeckten den volcke het
herte vertzaecht : doch ick volchde den
Heere mynen God trouwelicken na.

9 Doe swoer my Moses desseluen daechs
ende sprach: i Het Lant daer ghy met uwē
voeten op getreden hebt / sal v ende uwer
kinderen Erfdeel zyn eewichlick: daerom
dat ghy den Heere mynen God trouwelic-
ken na gheuolcht hebt.

i Josue 1.3.

10 Ende nu siet/ de Heere heeft my laten le-
uen/ k als hy ghesproken heeft: het zyn nu
vyf ende veertich Jaer/ dat de Heere sulcx
tot my sepde / die Israel in de Woestyne
ghewandelt heeft/ ende siet nu/ ick ben he-
den vyf ende tachtentich Jaer oudt/

k Nu.14.38

11 Ende ben noch heden in den dach soo
sterck / als ick was dies daechs / doe my
Moses wtsant: l als myne cracht op dat-
mael was/ alsoo is sy oock noch nu te stry-
den/ wt ende in te gaen.

l Syr.46.11.

Caleb eyscht ende verkrijcht zyn Erfdeel

12 So geeft my nu dit gheberchte/ daer de
Heere van gesprokẽ heeft aen genen dage:
want ghy hebt het gehoort aen den seluẽ
dage: want de Enakim woonen daer be-
uen/ eñ het zyn groote eñ vaste Stedẽ: oft
de Heere met my zyn woude/ dat ickse ver-
drijue/ als de Heere ghesproken heeft.

m Jud.1.20 1.Para.6.55 Josue 21.12. n Oft/ daer wt.. 1.mach.2.56

13 Doe seghende hem Josua/ m ende gaf
alsoo Hebron/ Caleb den sone Jephunne
ten erfdeele.
14 n Daer af werdt Hebron Calebs / des
soons Jephunne des Kenisiters Erfdeel/
tot op desen dach/ daerom dat hy den Hee
re den Godt Israels trouwelick naeghe-
uolcht hadde.

o Jos.15.13. p Dat is/ Arbastadt: als wy op Duytsch segghen/ Karlstadt/ Arnstadt.

15 o Ende Hebron hiet in voortyden p Ki-
riathArba/ die was een groot mensche on
der den Enakim: ende het Lant hadde op-
ghehouden met kryghen.

Dat xv. Capittel.

1. De Lantpalen/ 20. ende de Stedẽ des
Erfdeels des stams Juda/ 13. Calebs Erf-
deel bysonder in den stamme Juda/ 16.
Achsa Calebs dochter dẽ Athniel vertrou-
wet/ 18. ende met Erue beschencket.

De Lantpalen des Erfdeels des stams Juda. Num.34.3.

1 HEt lot des stams der kinderen Juda
in haren geslachten was de Lantpa-
le Edom/ aen der Woestyne Zin/ die
teghent Zuyden schiet/ aen het eynde der
Landen teghent Zuyden.
2 Dat hare Landtpalen teghent Zuyden
waren/ van den eynde des souten Zees
aen/ dat is/ van der a tonghen die tegent
Zuydenwaert gaet/

a Dat is/ voorghe-berchte/ oft tootze: Andere willen/ het sy eenen Zeearm die onghewis wtloopt.

3 Ende coemt wt van daer opwaerts tot
Akrabbim/ ende gaet door Zin henen/ eñ
gaet weder opwaerts van Zuydẽwaerts
nae Kades Barnea/ ende gaet door Hezron
ende gaet op nae Adar/ ende gheeft haer
rondtom Karkaa.
4 Ende gaet door Azmon/ ende coemt wt
aen de Beke Egypti / dat het eynde der
Lantpalen de Zee wert: dat sy uwe Lant-
palen teghent Zuyden.
5 Nu/ de Landtpale teghent Oosten / is
van de soute Zee aen / tot aen het eynde
der Jordanen: de Lantpale tegent Noor-
den/ is van der tonghen der Zee/ die aen
den hoeck der Jordanen is/
6 Eñ gaet opwaerts na BethHagla/ ende
treckt haer van't Noorden waert na Beth
Araba/ ende coemt opwaerts totten steen
Bohen/ des soons Ruben.
7 Eñ gaet opwaerts na Debir/ vandẽ Da
le Achor/ eñ vanden hoeck des Noordẽ/ dat
tegen Gilgal leyt/ welck gelegen is tegen
ouer na Adumim opwaerts/ die van Zuy
denwaerts aen't water leyt: daer na gaet
sy totten water EnSemes / eñ coemt wt

b † Anders totten Berghe. c 1.Reg.1.9.

totter b c † Fonteynen Rogel.
8 Daer na gaet sy op ten Dale des soons
Hinnam/ aen de zyde des Jebusiten / die
vã Zuydenwaerts woont/ dat is/ Jerusa-
lem/ eñ coemt opwaerts op de spitse des
berchs/ die voor den Dale Hinnã leyt/ vã
Westẽwaerts/ dwelc stoot aen den hoeck
des Dals Rephaim tegẽ Noordẽwaerts
9 Daer na coemt sy van desseluen berchs
spitse tot de waterfonteyne Nephthoah/
eñ coemt wt tot den steden des geberchts
Ephron/ ende neycht haer na Baala/ dat
is KiriathJearim.
10 Ende gheeft haer om van Baala tegent
Westen/ nae het gheberchte Seir / ende
gaet aen de zyde henen des gheberchts
Jearim/ van Noordenwaerts tot Ches-
salon/ ende coemt af na BethSemes/ ende
gaet door Thimna.

11 Eñ streckt wt aen de zyde Ekron tegẽt
Noordenwaerts/ ende treckt haer na Si-
chrõ/ eñ gaet ouer dẽ berch Baala/ eñ coẽt
wt tot Jabneel/ dat haer eynde de zee is
12 De landtpale nu teghent Westen/ is de
groote Zee: dat is de lantpale der kinde-
ren Juda rontom in haren ghesl achten.

Calebs erfdeel bysonder/ in den stamme Juda.

13 Caleb nu den sone Jephunne/ werdt zyn
deel gegeuẽ onder den kinderen Juda/ als
de Heere Josua beual/ d namelic/ Kiriath-
Arba des vaders Enack/ dat is/ Hebron.
14 e Ende Caleb verdreef van daer de dry
sonen Enack/ Sesai/ Ahiman ende Thal-
mai/ ghebooren van Enack.

b Jos.14.13. Judic.1.10. e Jud.1.20.

15 Ende tooch van daer opwaerts tot den
inwooners Debir : maer Debir hiet in
voortyden KiriathSepher.
16 Eñ Caleb sprack: f Wie KiriathSepher
slaet ende wint/ dien wil ick myne doch-
ter Achsa ten wyue gheuen.

f Jud.1.12. 1.Par.11.6. 1.sam.17.25. Achsa Calebs dochter.

17 Doe wanse Athniel de soue Kenas/ des
broeders Caleb/ eñ hy gaf hem zyne doch-
ter Achsa ten wyue.
18 g Eñ het begaf hem/ doe sy tot hẽ tooch/
wert haer geraden/ eenen acker van haren
vader te bidden: ende sy viel vanden Ezel:
doe sprack Caleb tot haer: Wat is v?

g Nu.36.2. Josue17.4.

19 Sy sprack: Geeft my eenen segen: want
ghy hebt my een lant tegent Zuyden ghe
gheuen/ gheeft my oock h † een waterich
landt: doe gaf hy haer een waterich landt
bouen ende beneden.

h † anders/ waterfonteynen/ oft waterspronghen.

20 Dit is het erfdeel des stams der kinde-
ren Juda in haren ghesl achten.
21 Eñ de stedẽ des stams der kinderen Ju-
da/ van eenen hoeck tot den anderen / aen
de lantpale der Edomiten tegent Zuyden
waren dese/ Kabzeel/ Eder/ Jagur/

Stedẽ des stams Juda.

22 Kina/ Dimona/ AdAda/
23 Kedes/ Hazor/ Jethnan/
24 Siph/ Thelem/ Bealoth/
25 i † HazorHadatha/ KiriathHezron/ dat
is/ Hazor/

i † Anders/ Hazor Hadatha. Krioth Hezron/ dat etc

26 Aman/ Sema/ Molada/
27 HazarGadda/ Hesmon/ BethPalet/
28 HazarSual/ BeerSeba/ Bisiothja/
29 Baala/ Jym/ Azem/
30 ElTolad/ Chesil/ Harma/
31 Ziklag/ Madmanna/ SanSanna/
32 Lebaoth/ Silhim/ Ain/ Rimon: k dat zyn
neghen ende twintich Steden ende hare
Dorpen.

k Jos.19.9.

33 Inde leeghten nu was Esthaol/ Zarea/
Asna/
34 Sanoah/ EnGanim/ Thapuah / Enã/
35 Jarmuth/ Adullam/ Socho/ Aseka/
36 Saraim/ Adithaim/ Gedera / Gedero-
thaim/ dat zyn veerthien Steden / ende
hare Dorpen.
37 Zenan/ Hadassa/ MigdalGad/
38 Delean/ Mispe/ Jaktheel/
39 Lachis/ Bazekath/ Eglon/
40 Chabon/ Lahman/ Cithlis/
41 Gederoth/ BethDagõ/ Naema/ Make
da/ dat zyn sestien Steden eñ hare dorpen.
42 Libna/ Ether/ Asan/
43 Jephthah/ Asna/ Nezib/
44 Kegila/ Achsib/ Maresa: dat zyn negen
Steden ende hare dorpen.
45 l Ekron met haren dochteren eñ dorpen.
46 Van Ekron eñ tot aen de m † Zee/ alles
wat aen Asdod leyt/ ende hare dorpen.

l Judic.1.18 m † anders/ Westen.

47 Asdod met haren dochteren eñ dorpen/
Gasa met haren dochteren eñ dorpen/ tot
aen het water Egypti/ ende de groote Zee
is zyn landtpale.
48 Op het gheberchte nu/ was Samir/ Ja-
thir/ Socho/
49 Danna/ KiriathSanna/ dat is/ Debir/
Anab/

50 Anab/Esthemo/Annim/
51 Gosen/ Holon/Gilo: dat zijn elf Steden
ende hare dorpen.
52 Arab, Duma/Esean/
53 Janum/Beth Thapuah/Apheka/
54 Humta/Kiriath Arba/dat is / Hebron/
Zior: dat zijn negen steden eñ hare dorpē.
55 Maon/Calmel/Siph/Juta/
56 Jesrael/Jakdeam/Sanoag/
57 Kain Gibea/Thimna:dat zijn tien Ste
den ende hare dorpen.
58 Halhul/Bethzur/Gedar/
59 Maarath/Beth Anoth/Elthekon : dat
zijn ses Steden en de hare dorpen.
60 Kiriath Baal / dat is Kiriath Jearim/
Harraba twee Steden ende hare dorpen.
61 In der Woestijne nu / was Beth Ara-
ba/ Middim/Sechacha/
62 Nibsan/eñ de Soutstadt/ eñ Engeddi:
dat zijn ses Steden ende hare dorpen.
n Jud.1.21. 63 n Ende de Jebusiten woonden te Jeru-
2.Sam.5.7. salem: ende de kinderen Juda en condense
david heeft niet verdrijuen: Alsoo bleuen de Jebusiten
se daer nae met den kinderen Juda tot Jerusalem tot
verdreuen/ op desen dach.
so men leest.

Dat xvj. Capittel.

1. Het erfdeel Ephraim/eñ des haluen
stamme Manasse/ 5. de lãtpale Ephraim.

Het erfdeel 1 Ende het lot viel den kinderē Josephs
Ephraim/ van der Jordanen tegen Jericho/ tottē
eñ des hal- water by Jericho / van Oostenwaert:
uen stamme ende de Woestyne/die wt gaet van Jeri-
Manasse. ho/door het ghebercchte Beth El/
a Jud.1.22. 2 Ende coemt van a Beth El wt na Lus/
ende gaet door de lantpale Archi Ataroth
De lantpa- 3 Eñ treckt haer af tegen Westenwaert/
le Ephraim na de lantpale Japhleti/ tot aen de lantpa
len des nederen Beth Horon/eñ tot Gaser
toe/ ende het eynde is aen de Zee.
4 Dat hebben de kinderē Josephs/Ma-
nasse eñ Ephraim ten erfdeel ghenomen.
5 De lantpale der kinderen Ephraim in
haren gheslachten / haers erfdeels van
Oostenwaert/ was Ataroth Addar/ totten
hooghen Beth Horon.
6 Eñ gaet wt tegent Westen by Michme
thath/ die tegent Noorden leydt / aldaer
gheeft sy haer om tegent Oosten der stadt
Thaenath Silo/ende gaet daer door van
Oostenwaert na Janoha:
7 Ende coemt af van Janoha/ na Ataroth
ende Naaratha/ ende schiet aen Jericho/
en de gaet wt aen de Jordane.
8 Van Thapuah gaet sy tegent Westen-
waert/ na Nahalkana/ ende haren wt-
ganck is aen de Zee: dat is het erfdeel des
stams der kinderen Ephraim / in haren
Gheslachten.
9 Ende alle de lantpalen/Steden met tsa
men haren dorpen der kinderen Ephraim
waren verstropt onder het erfdeel der kin-
deren Manasse:
b Nu.33.51. 10 b Ende sy en verdreuen de Cananiters
Jud.1.29. niet/ die tot Gaser woonden: also bleuen de
Cananiters onder Ephraim tot op desen
dach/ ende werden chynsbaer.

Dat xvij. Capittel.

1. Landt/ 7. ende landtpale des haluen
stamme Manasse/ 13. chynsbaerheyt der
Cananiten/ 14. Manasse ende Ephraim
begheeren meer landes/ende wert hen ver
willicht.

Het landt 1 Ende het lot viel a den stamme Manas
des haluen se: b want die is Josephs eerste sone/
stamme ende viel op Machir / den eersten sone
Manasse. Manasse/ den vader Gilead: want hy was
a Jos.13.29. een strijdtbaer man/ daerom wert hem Gi-
b Gen.41.51 lead ende Basan.
ende 48.14.

2 c Maer den anderen kinderen Manas- c Nu.26.29
se/ na haren maechschappen/ viel het oock/
namelick/ den kinderen Abieser / den kin-
deren Helec/den kinderen Asriel/den kin-
deren Sechem/ den kinderen Hepher / eñ
den kinderen Semida: dat zijn de kinderē
Manasse/ des soons Josephs/ mans na-
men onder haren maechschappen.
3 d Nu Zelaphehad de sone Hepher / des d Nu.26 33
soons Gilead / des soons Machir / des
soons Manasse/ hadde gheen sonen/ maer
dochteren: ende hare namen zijn dese: Ma
hala/ Noa/ Hagla/ Milca/ Tirza.
4 Eñ sy traden voor den Priester Eleasar
eñ voor Josua den sone Nun / eñ voor de
Oversten/ eñ spraken: e De Heere heeft Mo e Nu.27.1.
si gebodē/dat hy ons soude erfdeel geuen ende 36.2.
onder onsen broederen: ende men gaf hen
erfdeel onder den broederen haers vaders
nae het beuel des Heeren.
5 Daer vielen dan op Manasse tien snoe-
ren/ behaluen het lant Gilead eñ Basan/
dat op ghene zijde der Jordanen leyt.
6 Want de dochteren Manasse / namen
erfdeel onder hare sonen: ende het lant Gi-
lead/ werdt den kinderen Manasse.
7 Ende de landtpale Manasse / was van
Asser aen na Michmethath/ die voor Si-
chem leyt /eñ streckt totter rechter zyden/
aen die van En Thapuah.
8 Want het lant Thapuah wert Manas-
se/ ende is de landtpale Manasse f † aen de f † Anders/
kinderen Ephraim. eynde der
9 Daer na coemt sy af/ na Nahalkana/ te etc.
ghent Zuydenwaert/ tot den beeckSteden/
die Ephraims zijn / onder den Steden
Manasse: Nu vanden Noordē/ is de lant-
pale Manasse aen de beke/ ende gaet wt
aen de Zee/
10 Den Ephraim teghent Zuyden / ende
Manasse teghent Noorden/ ende de Zee
is zijne landtpale: ende sal schieten / aen
Asser vant Noorden / ende aen Isaschar
vant Oosten.
11 g Soo hadde nu Manasse / onder Isa- g Jud.1.27.
schar ende Asser / Beth Sean / ende hare
dochteren/Jeblaam/ende hare dochteren
ende die tot Dor ende hare dochteren / eñ
die tot Endor ende hare dochteren/ eñ die
tot Thanach ende hare dochteren / eñ die
tot Megiddo ende hare dochteren / ende
het derde deel Naphet.
12 Ende de kinderen Manasse/ condē dese
Steden niet innemē/ h † maer de Cananı- h † anders/
ters begostē te woonē in denseluen lande. hoewel de
13 Ende doe de kinderen Israels machtich Cananiters
werden/ maecktē sy de Cananiters chyns- hem afghe-
baer/ ende verdreuense niet. slagen had
14 Doe spraken de kinderen Josephs met den/ meer te
Josua/ eñ seyden : Waerom hebt ghy my woonen/ etc
maer een lot/ eñ een snoer des erfdeels ge-
geuen? eñ ick ben doch een groot volc/ als
my de Heere so wel ghesegent heeft.
15 Doe sprack Josua tot hen : Dewyle dat
ghy een groot volck zijt/ so gaet opwaerts
in het wout/ eñ houwet omme/ eñ maeckt
v aldaer Steden/ inden lande der Pheresi-
teren/ ende Raphaim/ dewyle dat v het ge
berchte Ephraim te enghe is.
16 Doe spraken de kinderē Josephs: Dat i † Anders/
geberchte i † en sullen wy niet verkrygen: is ons niet
want daer zijn yseren waghenen by allen genoech: eñ
Cananiteren/ die in den dale des landts oock zijn
woonen/ by welcken leyt Beth Sean ende daer yseren
hare dochteren/ ende Jesreel in den dale. etc.
17 Josua sprac tot den huyse Josephs, tot Strijdtwa-
Ephraim eñ Manasse: Ghy zijt een groot ghenen.
volck/ ende dewyle dat ghy soo groot zijt/
moet ghy niet alleen een lot hebben.

18 Maer dat geberchte sal v zijn/ daer het
wout is dat houwet omme, so sal het wt
lots eynde zijn/wanneer ghy de Canani-
teren verdrijft, die de ijseren wagenen heb
ben, ende machtich zijn.

Dat xviij. Capittel.

1. De hutte des Bescheyts werdt tot
Silo opgherricht/4. drij mannen van den
seuen ouerbleuen stammen werden wtghe-
sonden het lant te besië, ende wt te deylen/
10. het lot werdt ghewozpen, ende het erf-
deel Ben Jamin/ 21. met tsamen zijnen ste-
den beschreuen.

De hutte des Be-scheydts, is te Silo op-gherricht.

a † anders/ Tuyghenis-ses oft Stifts/

1 Ende de gantsche Ghemeynte der kin-
deren Israels vergaderdẽ hen tot Si-
lo, ende richteden aldaer op de Hutte
des a † Bescheydts/ ende het landt was
hen onderworpen.
2 Ende daer waren noch seuen stammen
der kinderen Israels, dien sy haer erfdeel
niet wtghedeylt hadden.
3 Ende Josua sprack totten kinderen Is-
raels: Hoe langhe zijt ghy soo traech/ dat
ghy niet henen gaet/ het lant in te nemen/
dat v de Heere uwer Vaderen Godt ghe-
gheuen heeft?
4 Beschickt v wt eenen yegheliicken stam
me drij mannen, dat ickse henen sende: eñ
sy hen opmaken, ende door het lant gaen/
ende beschrijuent na haren erfdeelen, ende
weder tot my comen.
5 Deylt het lant in seuen deelen/ Juda sal
blijuen op zijne lantpalen vanden Zuydẽ
af, ende het huys Josephs sal blijuen op
zijne lantpalen, van den Noorden af.
6 Ghy dan beschrijft het lant der seuen dee
len/ ende brengtse herwaerts tot my / soo
wil ick v het lot werpen voor den Heere
onsen Godt.

b Jos.13.14. ende 14.3.

7 Want de Leuiten en hebbẽ geen deel on-
der v/ maer het Priesterdom des Heerẽ is
haer erfdeel: Gad nu ende Ruben / eñ den
haluen stamme Manasse hebbẽ haer erf-
deel genomen op gene zijde der Jordanẽ/
tegent Oostẽ/ c dat hen Moses de knecht
des Heeren ghegheuen heeft.

c Nu.32.33. ende 34.14. Deut.3.12. ende 29.8. Josue 12.6.

d † anders/ voz.

8 Doe maeckten hen de mannen op/dat sy
henen gingẽ: eñ Josua geboot hen, d † dat
sy henen wouden gaen, het lant te beschrij
uen eñ sprack: Gaet henen / eñ doorwan-
delt het lant ende beschrijuet, ende coemt
weder tot my/ dat ick v hier het lot werpe
voor den Heere tot Silo.
9 Also gingen de mannen henen/eñ door-
toghen het landt/ eñ beschreuent op eenen
brief na den Steden in seuen deelen/ ende
quamen tot Josua int legher tot Silo.
10 Doe werp Josua het lot ouer haer tot
Silo voor den Heere/ ende deylde aldaer
het landt wt onder de kinderen Israels/
eenen yeghelicken zijn deel.

Erfdeel des stams der kinderen Ben Jamin

11 Ende het lot des stams der kinderen
Ben Jamin/ viel na haren geslachten/ en-
de den landtpale haers lots ginck wt, tus-
schen den kinderen Juda/ ende den kinde-
ren Josephs.
12 Eñ haer lantpale was/ na den hoec te-
gent Noorden/ van der Jordane aen / eñ
gaet opwaerts aen de zijde Jericho vant
Noordenwaert /ende coemt op het ghe-
berchte teghent Westenwaert / ende gaet
wt aen de Woestijne Beth Auen.
13 Eñ gaet van daer na Lus / aen de zijde
aen Luse teghent Zuydenwaert / dat is/
Beth El eñ coemt af na Ataroth Adar aen
den berghe, die van het Zuyden herwaert
leyt aen den nederen Beth Horon.
14 Daer na neycht sy haer/ ende cromt haer
om na den hoeck des Westens / teghent
Zuyden/ van den berghe/ die voor Beth-
Horon teghent Zuydenwaert leydt / ende
gaet wt aen Kiriath Baal, dat is, Kiriath
Jearim, de Stadt der kinderen Juda: dat
is het eynde teghent Westen.
15 Nu het eynde teghent Zuyden / is van
den Kiriath Jeariam aen/ eñ gaet wt tegẽt
Westen/ ende coemt wt totter waterfon-
teynen Nephtoah.
16 Eñ gaet af aẽ des berchs eynde, die voor
den dale des soons Hinnam leyt/ welck in
de leechte Rephaim teghent Noordẽ leyt/
ende gaet af door het dal Hinnam / aen de
zijde der Jebusiteren/ tegent Zuyden, eñ
coemt af totter fonteynen Rogel.
17 Eñ treckt haer vant Noordenwaert, eñ
coemt wt na En Semes / ende coemt wt
tot den e † hoopen/ die tegen Adumim op
waert ligghen/ ende coemt af totten steen
Bohen, des soons Ruben.

e † Anders/ plaetsen Geliloth.

18 Ende gaet ter zijden henen by den vlac-
ken velde, dat tegent Noorden leyt / ende
coemt af op het vlacke velt.
19 Ende gaet aen der zijden Beth Hagla/
die teghent Noorden leyt/ende zijn eynde
is aen der tonghe des souten Zees/tegent
Noorden/ aen den f † hoeck der Jorda-
nen teghent Zuyden: dat is de landtpale
teghent Zuyden.

f † Anders/ eynde.

20 Nu het eynde tegent Oosten/ sal de Jor
daen eynden: dat is het erfdeel der kinde-
ren Ben Jamin/ in haren lantpalen ront-
om na haren ghesIachten.
21 De Steden nu des stams der kinderen
Ben Jamins in haren geslachtẽ, zijn dese:
Jericho, Beth Hagla Emeck Rezi/
22 Beth Araba Zemaraim/ Beth El/
23 Auin/ Hapara/ Ophra/
24 Caphar Amonai/ Aphni/ Gaba: dat zijn
twaelf Steden ende hare dorpen.
25 Gibeon/ Rama, Beeroth/
26 Mizpe/ Caphira/ Moza
27 Reken/ Jerpeel, Tarala/
28 Zela, Eleph/ eñ de Jebusiters / dat is/
Jerusalem, Gibeath, Kiriath / veerthien
Steden ende hare dorpen: dat is het erf-
deel der kinderen Ben Jamin in haren ge
slachten.

Dat xix. Capittel.

1. De erfdeelen der stammen/ Simeon/
10. Sebulon/ 17. Isaschar/ 24. Asser/ 32.
Naphthali/ 40. Dan/ 49. ende Josua.

Erfdeel des stams der kinderen Simeons.

a Gen.49.4

b 1.par.4.28

1 Daer na viel het ander lot des stams
der kinderen Simeons na haren ghe
slachten/ a eñ haer erfdeel was on-
der het erfdeel der kinderen Juda.
2 b Ende hem wert ten erfdeele/ Beer Se-
ba/ Molada/
3 Hazar Sual, Bala, Azem/
4 Eltholad/ Bethul/ Harma/
5 Ziklag/ Beth Marcaboth, Hasar Susa
6 Beth Lebaoth/ Saruhen: dat zijn dertien
Steden ende hare dorpen.
7 Ain/ Rimon, Ether/ Asan: dat zijn vier
Steden ende hare dorpen.
8 Daer toe alle dorpen/ die rontom dese
Steden ligghen, tot c † Balaath / Beer/
Ramath, teghent Zuyden: dat is het erf-
deel des stams der kinderen Simeon/ in
haren ghesIachten:

c † Anders/ Baalatath Beer/ Ra-math.

d Jos.15.32.

9 d Want der kinderen Simeons erfdeel
is onder dat snoer der kinderen Juda: de-
wyle dat het erfdeel der kinderen Juda
hen te groot was, daerom erfden de kinde
ren Simeons onder haren erfdeel.

Erfdeel der kinderen Sebulon.

e Gen.49.13.

10 Het derde lot viel op de kinderẽ e Sebu-
lon/ na haren geslachten: ende de lantpale
haers erfdeels/ was tot Sarid toe.
11 Eñ gaet opwaerts na dẽ Westenwaert
na Ma-

na Mareala/ en schiet aen Dabaseth / en
schiet aē de beke/ die voor Jakneam vliet.
12 Ende keert haer van Sarid/ teghen den
Opganck der Sonnen/ tot aen de lantpa=
le Cisloth Thabor/ ende coemt wt na Da
brath/ ende gaet opwaerts na Japia.
13 Ende van daer gaet sy teghent Oosten
voor f† Githaheppher/ Ithakazin / ende
coemt wt na Rimon/ Mithoar ende Nea.
14 Ende gheeft haer om van het Noorden
na Nathon/ ende haren wtganck is in het
dal Jephthahel/
15 Kahath/ Nahalal/ Simron/ Jedeala/ en
Bethlehem: dat zyn twaelf Steden ende
hare dorpen.
16 Dat is het erfdeel der kinderen Zebu=
lon in haren gheslachten: Dat zyn hare
Steden ende dorpen.
17 Het vierde lot viel op de kinderen Isa=
schar/ na haren gheslachten.
18 Ende haer landtpale was/ Jesrael/ Ce=
sulloth/ Sunem/
19 Hapharaim/ Sion/ Anaharath/
20 Rabith/ Kiseon/ Abez.
21 Remeth/ Engannim/ En hadda/ Beth=
Parez.
22 Ende schiet aen Thabor / Sahazima/
Beth Semes/ en haer eynde is aē de Jor
dane: sesthien Steden ende hare dorpen.
23 Dat is het erfdeel des stams der kinde=
ren Isaschar in haren gheslachten / Ste=
den ende dorpen.
24 Het vyfste lot viel op den stamme der
kinderen Asser/ na haren gheslachten.
25 Ende haer lantpale was/ Helkath/ Ha=
li/ Beten/ Achsaph/
26 AlaMelech/ Amead/ Misael : en schiet
aen den Carmel aen de Zee/ en aen g† Si=
hor Libnath.
27 En keert haer teghen den Opganck der
Sonnen na BethDagon/ ende schiet aen
Zebulon/ en aen het dal Jephthael/ tegē
Noorden/ BethEmek/ Negiel/ en coemt
wt tot Chabul ter slincker zyden.
28 Ebron/ Rehob/ Hamon/ Kana/ tot aent
groot Zidon.
29 Ende keert haer na Rama / tot der va=
ster Stadt Zor toe/ ende keert haer nae
Hossa/ ende gaet wt aen de Zee / nae dat
snoer tot Achsib/
30 Vma/ Aphep/ Rehob : twee ende twin=
tich Steden ende dorpen.
31 Dat is het erfdeel des stams der kinde=
ren Asser in haren gheslachten / Steden
ende dorpen.
32 Het seste lot viel op de kinderen Naph=
thali in haren gheslachten.
33 Ende hare palen waren van Heleph/
Elon/ door Zanaim / Adami / Nekeb/
JabneEl tot Lakum toe/ ende gaet wt aen
de Jordane.
34 Ende keert haer na den Westen/ na As=
noth Thabor/ ende coemt van daer wt nae
Hukok : ende schiet aen Zebulon teghent
Zuyden/ ende aen Asser teghent Westen/
ende aen Juda aen de Jordane / teghen
den Opganck der Sonnen.
35 Ende heeft vaste Steden/ Zidim/ Zer/
Hamath/ Rabath/ Chinnareth.
36 Adama/ Rama/ Hazor/
37 Kedes/ Edrei/ EnHazor/
38 Jereon/ MigdalEl/ Harem/ BethA=
nath/ BethSames: neghenthien Steden
ende hare dorpen.
39 Dat is het erfdeel des stams der kinde=
ren Naphthali in haren gheslachten/ Ste=
den ende dorpen.
40 Het sevende lot viel op den stamme der
kinderen Dan na haren gheslachten.

f† Anders/ Githa hepher/ en Ithaa kazin/
2.Reg.14.25
Erfdeel der kinderen Isaschar.
Erfdeel der kinderen Asser.
g† anders/ Sihor ende Libnath.
Erfdeel der kinderen Naphthali
Erfdeel der kinderen Dan.

41 Ende de palen haers erfdeels waren/
Zarea/ Esthaol/ Irsames/
42 Saalabin/ Ajalon/ Jethla/
43 Elon/ Thimnatha/ Ekron/
44 Eltheke/ Gibethon/ Baalath:
45 Jehud/ BneBarak/ GathRimon/
46 MeJarkon/ Rakon met den palen te=
ghen Japho.
47 En aen den selven eynde het haer de lātpa=
le der kinderen Dan: en de kinderen Dan
toghen opwaerts/ en krijchden teghen Le= Lesem ouer=
sem/ ende wonnen en sloeghense met der wonnen.
scherpte des sweerts/ en namense in/ ende
woonden daer in/ h ende noemdese Dan/ h Jud.18.29
nae haers vaders name.
48 Dat is het erfdeel des stams der kinde=
ren Dan in haren gheslachten / Steden
ende dorpen.
49 Ende doe sy het lant gantsch wtgedeylt
hadden met zynen lantpalē/ gauen de kin=
deren Israels Josua den sone Nun / een Josua erf=
erfdeel onder hen. deel.
50 Ende gauen hem na den beuele des Hee
ren/ de Stadt die hy begeerde / i namelic/ i Jos.24.30.
ThimnathSerah/ op het ghebercht E=
phraim: daer boude hy de Stadt/ ende
woonde daer in.
51 k Dat zyn de erfdeelen / die Eleasar de k Nu.34.17
Priester/ en Josua de sone Nun/ en de O=
uersten der Vaders onder den gheslachten
door het lot den kinderē Israels wtdeyl=
den tot Silo voor den Heere/ voor de deu=
re der hutten des l† Beschryts/ ende vol= l† Anders/ Tuyghenis=
brachten also het wtdeylen des landts. ses.

Dat xx. Capittel.

1. Wtdeylinge der Vrijsteden/ ende van
haren ghebruycken.

1 Ende de Heere sprack met Josua / ende
seyde:
2 Segt den kinderen Israels: Gheeft Des Vrye=
sommighe Vrijsteden onder v/ a daer ick steden.
b door Mosen van ghesept hebbe: a Exo.21.13.
3 Daer een doot slager die een ziele onuer Num.35.10
siens ende onwetende slaet / henen vlie= Deut.19.2.
den mach/ dat sy onder v vrij zyn voor den
bloetwreker.
4 Ende die tot dier Steden een vlucht/ die
sal staen buyten voor der Stadtpoorte/
ende voor den Oudtsten der Stadt zyne
saken vertellen: soo sullen sy hem tot hen
in de Stadt nemen/ ende hem ruymte ge=
uen/ dat hy by hen woone.
5 Ende wanneer hem de bloetwreker nae=
iaecht/ so sullen sy den doodslager in zyne
handen niet ouergeuē / dewyle dat hy on=
uersiens zynen naesten gheslagen heeft/ en
is hem te voren niet vyandt gheweest.]
6 So sal hy in der Stadt woonen/ tot dat
hy stae voor der Ghemeynten voort Ghe=
richte: tot dat de hooghe Priester sterft/
die tot der selver tydt zyn sal : als dan sal
die doodslager wederkomen in zyn Stadt
ende in zyn huys/ in der Stadt / daer hy
van ghevloden is.
7 Doe heylichden sy Kedes in Galilea/ op
het ghebercht e Naphthali/ ende Sechem/
op het ghebercht e Ephraim/ ende Kiriath
Arba/ dat is/ Hebron/ op het ghebercht=
te Juda.
8 Ende op gene zyde der Jordanen / daer
Jericho leyt/ tegen den Opganc der Son=
nen/ b gauen sy Bezer in der Woestyne/ b Deut.4.43
op dat effen velt/ wt den stamme Ruben/
ende Ramoth in Gilead/ wt den stamme
Gad/ ende Golan in Basan/ wt den stam=
me Manasse.
9 Dat waren de Steden/ die allen kinde=
ren Israels/ ende den vreemdelingen/ die c Oft/ be=
onder hen woonden/ c bestemt waren/ dat schepden.

daer henen vluchten soude / wie een ziele
ouersiens slaet, dat hy niet en steruе door
den bloedtwreker, tot dat hy voor de Ge-
meynte ghestaen heeft.

Dat xxj. Capittel.

1. Steden den Leuiten, Aarons kinde-
ren/ 20. ende den anderen Kahathiten/27.
Gersoniten/ 34. ende Merariten gegeuẽ.

De Steden den Leuiten gheghеuen.

1 DOe traden hier toe de Ouerste vaders
onder den Leuiten / tot den Priester
Eleasar / ende Josua den sone Nun/
ende tot den Ouersten Vaderen/ onder dẽ
stammen der kinderen Israels/

a Nu.35. 2.

2 Ende spraken met hen tot Silo / in den
lande Canaan / ende seyden : a De Heere
heeft ghebaden door Mosen/ datmen ons
Steden gheuen soude te woonẽ / ende der
seluer b † Voorsteden tot onsen Vee.

b † An. Vrijvelden.

3 Doe gauen de kinderen Israels/ den Le-
uiten van haren Erfdeelen / na den beuele
des Heerẽ/ dese steden eñ hare Voorsteden.

Kahath. c Nu.3.4.

4 Ende het Lot viel op het ghes lachte der
c Kahathiten/ ende den kinderen Aaron/
des Priesters wt den Leuitẽ/ worden door
het lot derthien Steden/ van den stamme
Juda vanden stamme Simeon/ ende van
den stamme Ben Jamin.
5 Den anderen kinderen daerentegen Ka-
hath/ des seluen ghes lachts/ worden door
het lot thien Steden/ van den stamme E-
phraim, van den stamme Dan / ende van-
den haluen stamme Manasse.

Gerson.

6 Nu den kinderen Gerson/ des seluen ge
slachts / worden door het Lot derthien
Steden/ vanden stamme Isaschar/ vandẽ
stamme Asser / ende van den haluen stam-
me Manasse/ tot Basan.

Merari.

7 Den kinderẽ Merari haers geslachts/
worden twaelf Steden / van den stamme
Ruben / van den stamme Gad/ ende van-
den stamme Sebulon.
8 Also gauen de kinderen Israels/ den Le-
uiten door het Lot dese steden / ende hare
Voorsteden/ als de Heere door Mosen ge
boden hadde.
9 Van den stamme der kinderen Juda/
eñ vanden stamme der kinderẽ Simeons/
gauen sy dese Steden / die sy met haren
namen noemden.
10 Den kinderen Aaron / des ghes lachts
der Kahathiten / wt den kinderen Leui/
want het eerste Lot was haer.

d 1.par.6.53

11 d So gauen sy hen nu Kiriath Arba/ die
des vaders Enack was/ dat is Hebron op
het ghebercchte Juda/ ende hare Voorste-
den rondtom haer.

e Jos.14.13. ende 15.13.

12 e Doch den Acker der Stadt/ ende hare
Dorpen/ gauẽ sy Caleb den sone Jephun-
ne, tot zijnder besittinghe.
13 Also gauen sy den kinderen Aaron des
Priesters de Vrijestadt des doots lagers/
Hebron ende hare Voorsteden, Libna ende
hare Voorsteden.
14 Jathir eñ hare Voorsteden/ Esthmoa/
ende hare Voorsteden.
15 Holon ende hare Voorsteden/ Debir eñ
hare Voorsteden.
16 Ain ende hare Voorsteden / Juta ende
hare Voorsteden/ Beth Semes ende hare
Voorsteden: neghen Steden van desen
tween stammen.
17 Vanden stamme Ben Jamin nu/ gauen
sy vier Steden: Gibeon ende hare Voor-
steden/ Geba ende hare Voorsteden.
18 Anathoth ende hare Voorstedẽ/ Almon
ende hare Voorsteden.
19 Dat alle Steden der kinderen Aarons
des Priesters/ derthien waren met haren
Voorsteden.
20 f Den ghes lachten nu der anderen kin- Der Kahathiters steden.
derẽ Kahath/ den Leuiten/ wordẽ door het
lot vier Stedẽ/ van dẽ stamme Ephraim/
21 Eñ gauen hen de Vrijestadt der doodt- f 1 Par.6.66
slaghers/ Sechem ende hare Voorsteden/
op het ghebercchte Ephraim, Geser / ende
hare Voorsteden.
22 Kibzaim ende hare Voorsteden / Beth-
Horon ende hare Voorsteden.
23 Vanden stamme Dan/ vier Steden. El-
thekе ende hare Voorsteden/ Gibthon en-
de hare Voorsteden.
24 Aialon ende hare Voorsteden / Gad Ri-
mon ende hare Voorsteden.
25 Vanden haluen stamme Manasse twee
Steden/ Thaenach ende hare Voorstedẽ/
Gad Rimon ende hare Voorsteden/
26 Dat alle Steden der anderen kinderen
des ghes lachts Kahath/ thien waren met
haren Voorsteden.
27 Daerentegen den kinderen Gerson wt Der Gersoniters stedẽ
den geslachten der Leuiten/ worden gege-
uen: vandẽ haluẽ stamme Manasse / twee
Steden/ de Vrijestadt voor de Doodtsla-
gers/ Golon aen Basan/ ende hare Voor-
steden/ Beesthra ende hare Voorsteden.
28 Vanden stamme Isaschar/ vier Stedẽ:
Kision ende hare Voorsteden/ Dabrath
ende hare Voorsteden.
29 Jarmuth ende hare Voorsteden / En-
Gannim ende hare Voorsteden.
30 Van den stamme Asser / vier Steden:
Miseal ende hare Voorsteden/ Abdon en-
de hare Voorsteden/
31 Helkath ende hare Voorsteden/ Rehob
ende hare Voorsteden.
32 Vanden stamme Naphthali/ drie Ste-
den: de Vrijestadt Kedes voor de Doodt-
slaghers in Galilea / ende hare Voorste-
den / Hamoth Dor ende hare Voorsteden/
Karthan ende hare Voorsteden.
33 Dat alle Stedẽ des ges lachts der Ger-
sonitẽ derthiẽ warẽ met haren Voorstedẽ.
34 Den ghes lachten nu der kinderen Me- Der Merariters Steden.
rari/ den anderen Leuiten, worden ghege-
uen : van den stamme Sebulon vier Ste-
den/ Jakneam met haren Voorstedẽ, Kar-
tha met haren Voorsteden/
35 Demna met haren Voorsteden/ Naha-
lal met haren Voorsteden:
36 Vanden stamme Ruben / vier Steden:
Bezer met haren Voorsteden/ Jahza met
haren Voorsteden.
37 Kedemoth met haren Voorsteden/ Me-
phath met haren Voorsteden.
38 Vanden stamme Gad/ vier Steden : de
Vrijestadt voor de Doodtslaghers / Ra-
moth in Gilead / met haren Voorsteden/
Mahanaim met haren Voorsteden.
39 Hesbon met haren Voorsteden / Jaeser
met haren Voorsteden.
40 Dat alle Steden der kinderen Merari
in haren ghes lachten/ der anderen Leuitẽ/
na haren Lote twaelf waren.
41 Alle Steden der Leuiten onder dat erue
der kinderen Israels/ waren acht eñ veer- 48. Steden der Leuiten
tich/ met haren Voorsteden.
42 Ende een yeghelicke deser Stede hadde
een Voorstadt rondtom haer/ de eene ghe
lijck als de ander.
43 Also gaf de Heere den Israelitẽ alle dat g Gen.13.15.
Landt/ g dat hy ghesworen hadde haren ende 15.18
Vaderen te gheuen/ ende sy namen ut/ en- ende 17.6.
de woonden daer in. ende 28.13.
44 Ende de Heere gaf hen ruste van allen
rondtom/ als hy haren Vaderen gesworen
hadde ende niemandt van haren vyanden
en wederstondt hen/ maer alle hare vyan-
den gaf hy in haren handen.

Ende

45 Ende daer en faelgeerde niets aen alle
goede/ dat de Heere den huyse Israels ge
sproken hadde: het quam altemael.

Dat xxij. Capittel.

1. De twee stammen ende halven stam-
me worden te rugghe in haer landt geson-
den/ 5. met bevele/ dat sy Gods ghebodt
neerstelick houdē souden. 8. ende haer ver
overde goedt onder hare broeders wtdey-
len/ 10. den stamme in Canaan ontrustet
over den Altaer dien sy onderwegen bou-
wen/ willense beryghen/ 13. senden hen
ernstighe bootschap na/ 21. ende so sy haer
verantwoorden hooren/ 32. worden sy an
dersins. ende loven God.

Twee' stammen ende te nen halven werdt te rugghe in zijn landt ghesonden.

1 Doe eysche Josua de Rubeniten. ende
Gadditen / ende den halven stamme
Manasse/
2 Ende sprack tot hen: a Ghy hebt alles
dat ghehouden. wat v Moses de knecht
des Heeren gheboden heeft / ende mijnder
stemme gehoorsaem geweest in allen wat
ick v gheboden hebbe.

a Nu. 32.29

3 Ghy en hebt uwe broeders niet verlaten
eenen langhen tydt/ tot op desen dach. en-
de hebt gehouden aen dat gebot des Hee-
ren ws Gods.
4 Dewyle nu de Heere uwe God uwe broe
ders heeft tot ruste ghebracht / als hy hen
ghesworen heeft/ so keert v nu. ende treckt
henē in uwe hutten. indē lande uwer b er-
ven/ dat v Moses de knecht des Heerē ge
geven heeft / over gene zyde der Jordanē.

b Nu. 32.33 Deut.3.12.13 Josue 12.6. ende 13.8.

5 Houdt slechts aen met neerstichept / dat
ghy doet nae den Ghebode ende Wet/
dat v Moses de knecht des Heeren ghe-
boden heeft: c dat ghy den Heere uwen
God bemint/ende wandelt in alle zyne we
ghen/ ende zyne gheboden houdt / eñ hem
aenhangt / ende hem dient van gantscher
herten/ende van gantscher zielen.

c Deu.10.12

6 Also segende se Josua / ende lietse gaen:
ende sy ginghen henen na haren hutten.
7 d Den halven stamme Manasse/ hadde
Moses Erfdeel ghegheven tot Basan: de
ander helft / gaf Josua erfdeel onder harē
broederen/ op dese zyde der Jordanen/ te-
gen het Westen: ende doe hyse liet gaen na
haren hutten/ende haer ghesegent hadde/

d Nu. 32.33. Josue 13.29. ende 17.2.

8 Sprack hy tot hen: Ghy coemt weder te
huys met grooten goede tot uwen huttē/
met seer veel Vees/ silver/ goudt/ metael/
yser ende cleederen: e so deylt nu den Roof
uwer vyanden wt onder uwe broederen:

e Gen.20.14 Nu. 31.26. Josue 8.27. 1.Sam. 30.24 2 Machab. 8.28.

9 Alsoo keerden de Rubeniten/Gadditen/
ende den halven stamme Manasse om. eñ
ghinghen van den kinderen Israels wt
Silo/ die inden lande Canaan leyt / dat sy
in het landt Gilead togen/ ten lande haer-
der erven/ dat sy besaten wt dē bevele des
Heeren door Mosen.
10 Ende doe sy quamen aen de f † hoopen
aen de Jordane / die inden lande Canaan
ligghen / bouweden de selve Rubeniten/
Gadditen/ ende den halven stamme Ma-
nasse aldaer/ aen de Jordane eenen groo
ten schoonen Altaer.

f † Anders/ plaetse Geliloth. De Rubeniten bouwen eenē Altaer.

11 Doe nu de kinderen Israels hoordē seg-
gen: Siet. de kinderen Ruben/ de kinderen
Gad/ ende den halven stamme Manasse/
hebben eenen Altaer ghebouwt tegen het
lande Canaan/ by de hoopen aen de Jor-
dane/ op dese zyde der kinderen Israels.
12 Doe vergaderden sy hen met der gant-
scher Ghemeynten tot Silo/ dat sy tegen
hen op toghen met eenen Heyre.
13 Ende sonden tot hen int landt Gilead/
Pinehas den sone Eleasar des Priesters/
14 Ende met hem thien Overste Vorsten/
vanden huyse haerder Vaderen/ wt eenen
yeghelicken stamme Israels eenen.
15 Ende doe sy tot hen quamē in het landt
Gilead. spraken sy met hen. ende seyden:
16 So laet v de gantsche Ghemeynte des
Heeren segghen: h Hoe besondicht ghy v
also/ aen den God Israels: dat ghy v van
den Heere afwendet / daermede dat ghy v
eenen Altaer bouwet/ dat ghy afvalt van-
den Heere.

h Jud.20.12

17 Isset ons te weynich i aen der misdaedt
Peor/ van welcker wy noch tot op desen
dach niet gereynicht en zyn / eñ quam een
plage onder de Ghemeynte des Heeren.

i Nu.25.3. Deut.4.3.

18 Ende ghy wendt v oock noch heden vā
den Heere wech / ende zyt heden afvallich
ghewoorden van den Heere / dat hy heden
oft morghen over de gantsche Ghemeynte
Israels toornich worde.
19 Dunct v het landt uwer erven onreyn/
so coemt over in het landt dat de Heere be-
sit/ daer de wooninge des Heerē is / ende
neemt erve onder ons/ ende en wordt niet
afvallich vanden Heere. ende van ons/ dat
ghy v eenen Altaer boudt / boven den Al-
taer des Heeren onses Gods.
20 k Besondichde hem Achan de sone Se-
rah niet/ aen den verbanden goede / ende
den toorne quam over de gātsche gemeyn-
te Israels: ende hy ghinck niet alleen on-
der/om zynder misdaedt.

k Jos.7.1.

21 Doe antwoordden de kinderen Ruben/
ende de kinderen Gad / ende den halven
stamme Manasse / eñ seydē tot den Hoof-
den ende Vorsten Israels:
22 De stercke God de Heere/de stercke God
de Heere weet het: so weet het Israel oock:
vallen wy af/ oft sondigen tegen den Hee-
re/so en helpe hy ons heden niet.
23 Ende so wy daerom den Altaer gebou-
wet hebben/ dat wy ons vanden Heere af-
wende wildē / Brandtoffer oft Spysoffer
daer op offeren/oft Dancoffer daer op doē
den Heere: so eyssche het de Heere vā ons.
24 Ende so wy het niet veel meer wt sorge
des dincks gedaen en hebben/ eñ ghespro-
ken. Heden oft morgen/mochten uwe kin-
deren tot onsen kinderen segghen: Wat
gaet v de Heere de God Israels aen?
25 De Heere heeft de Jordaen ter Landt-
pale gheset tusschen ons / ende uwen kin-
deren Ruben ende Gad / ghy en hebt geen
deel aen den Heere: daermede souden uwe
kinderen onse kinderen vander vreese des
Heeren afwysen.
26 Daerom spraken wy: Laet ons eenen
Altaer bouwen / niet ten Offer noch ten
Brandtoffer:
27 l Maer dat het een getuyge sy tusschen
ons ende v / ende onsen nacomelinghen/
dat wy den Heere dienst doen mogen voor
hem / met onsen Brandtofferen / Danck-
offeren/ende andere Offerē: ende uwe kin-
deren heden oft morghen niet segghen en
dervē tot onsen kinderen: Ghy en hebt
gheen deel aen den Heere.

l Gen.31.48 Deut.30.19 Josu. 24.27

28 Wanneer sy dan noch also tot ons seg-
gen souden/ oft tot onsen nacomelinghen/
heden oft morgen. so conden m † sy seggē:
Siet de gelyckenisse des Altaers des Hee-
ren/ die onse Vaders gemaect hebbē/ niet
ten Offer/noch ten Brandtoffer. maer tot
eenen ghetuyghe tusschen ons ende v.

m † An. wy

29 Dat sy verre van ons / dat wy afvallich
worden vanden Heere/ dat wy ons heden
wilden van hem afwenden/ ende eenen Al-
taer bouwen ten Offer / ten Brandtoffer/
ende ten Spysoffer/ ende anderen offeren/

buyten den Altaer des Heerẽ onses Gods/
die voor zijne wooninghe staet.
30 Doe nu Pinehas de Priester / ende de
Oversten der Ghemeynte/ de Vorsten Is-
raels / die met hem waren / hoorden dese
woorden die de kinderen Ruben/ Gad/ eñ
Manasse seyden bevielen sy hen wel.
31 Eñ Pinehas de sone Eleasar des Prie-
sters, sprack tot den kinderẽ Ruben/ Gad/
ende Manasse: Heden bekennen wy, dat
de Heere onder v is dat ghy v aen dẽ Hee-
re niet besondicht en hebt in deser daedt:
nu hebt ghy de kinderen Israels verlosst
vander handt des Heeren.
32 Doe tooch Pinehas / de sone Eleasar
des Priesters eñ de Overstẽ / wt dẽ lande
Gilead, van den kinderen Ruben eñ Gad/
weder int landt Canaan/ tot den kinderen
Israels ende seyden't hen weder.
33 Dat beviel den kinderen Israels wel:
ende en seyden niet meer, dat sy wildẽ op-
trecken met eenen heyre tegen hen te ver-
derven het Landt / daer de kinderẽ Ruben
ende Gad in woonden.
34 Ende de kinderen Ruben eñ Gad hietẽ
n † An. Het: want hy is ghetuyghe tusschẽ ons dat de Heere God is.
den Altaer: n † Dat het een ghetuyghe sy
tusschen ons ende dat de Heere God sy.

Dat xxiij. Capittel.

1. Een schoone ernstelicke vermaninge
Josue aen het volck/ 6. dat sy hen in haer-
der ruste / met gantscher ernste des Wets
des Heeren ende zijns reynen Diensts be-
vlijtighen/ 12. ende hoe sy met vermengin-
ge met den Heydenen / van den Heere af-
vallen/ 14. dat niet weynigher zijne ghe-
dreyghde straffe, als zijne toegeseyde wel-
daet, aen hen faelgeren sal.

Een schoone vermaninghe Josue aen het volck Israels.

1 Ende na eenen langen tijt/ doe de Heere
Israel hadde te ruste ghebracht voor
allen haren vyanden rondtom/ ende
Josua nu oudt ende welbedaecht was/
2 Doe eysschede hy het gantsche Israel/
ende hare oudtste Hoofden/ Richters ende
Amptlieden te samẽ/ ende sprack tot hen:
Ick ben oudt ende wel bedaecht:
3 Eñ ghy hebt ghesien alles wat de Heere
uwe Godt ghedaen heeft / aen allen desen
Volcken voor v henẽ/ want de Heere uwe
a Judic.1.2.
God heeft selfs voor v ghestreden.
4 a Siet / ick hebbe v de overghebleven
Volcken door het Lott wtghedeylt, eenen
yeghelicken stamme zijn Erfdeel/ van de
Jordane aen / ende alle Volcken / die ick
wtgheroeyt hebbe aen de groote Zee/ te-
b Deu.12.19
ghen den Ondergank der Sonnen.
5 b Ende de Heere uwe God salse wtstoo-
ten voor v henen / ende van v verdrijven/
dat ghy haer lant inneemt / als v de Hee-
c Josue.1.7.
re uwe Godt ghesproken heeft.
6 c So hebt nu eenen gantsch vrijmoedi-
ghen moet, dat ghy houdt ende doet, alles
d Deu 4.2. ende 6.24.
wat gheschrevẽ staet int Wetboec Mosis:
d dat ghy daer niet van en wijct, noch ter
rechter noch ter slincker handt.
7 Op dat ghy niet onder dese overbleven
e Deu. 10.20
Volcken en coemt, die by v zijn / ende niet
en gedenct e noch en sweert by den name
haerder Goden/ noch hen dient, noch hen
en aenbidt.
8 Maer den Heere uwẽ God aenhanget/
f Deut. 7.1. ende 28.7
als ghy tot op desen dach ghedaen hebt.
9 f So sal de Heere voor v verdrijven groo
te ende machtige Volcken ende niemant
g Levi.26.8. Esai.30. 17.
en heeft v wederstaen / tot op desen dach.
10 g Uwer een sal duysent iaghen, want de
Heere uwe God strijdt voor v, als hy v ge-
sproken heeft.
11 Daerom soo bewaert op het alder neer-
stichste uwe zielen / dat ghy den Heere u-
wen Godt lief hebt.
h Deut. 7.2 ende 11 28.
12 h So ghy v daerentegen omkeert / ende
desen overghebleven Volcke aenhangt / eñ
i † And. verbindt door houwelick/
v met hen i † vermaechschapt, dat ghy on
der hen/ ende sy onder v comen/
13 Soo weet dat de Heere uwe Godt niet
meer en sal alle dese volckẽ voor v verdrij-
ven: maer sy sullen v ten stricke ende nette/
ende ter geessel in uwer zijden worden / eñ
ten doorne in uwen ooghen/ tot dat hy v
ombrengt vanden goeden Lande/ dat v de
k 1. Re.2.2.
Heere uwe Godt ghegheven heeft.
14 Siet/ k ick ga heden daer van / als alle
Weerelt: eñ ghy sult weten van gantscher
herten/ ende van gantscher ziele, dat niet
een woordt gefaelgeert en heeft aen allen
den goeden dat de Heere uwe Godt ghe-
sproken heeft: het is alles ghecomen, ende
niet een achter bleven.
15 Ghelijck als alle het goet ghecomen is/
l Deu. 28.15
dat v de Heere uwe God gesproken heeft:
l also sal de Heere oock over v comen laten
alle het quaet, tot dat hy v verdelghe van
desen goeden Lande / dat v de Heere uwe
m Jos 24.20
God ghegheven heeft/
16 m Wanneer ghy overtreedt het Ver-
bondt des Heeren uws Gods/ dat hy v ge-
boden heeft/ ende henen gaet ende anderẽ
Goden dient / ende hen aenbidt / dat den
toorne des Heeren over v vergrimmet/ eñ
v haest ombrenget vanden goeden Lande/
dat hy v ghegheven heeft.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Een verhael der weldadẽ Gods/ van
Abraham af, tot op de tijden Josue / den
volcke Israels bewesen/ 14. ende daer op
een ander vermaninghe, dat sy zijne gebo-
den trouwelicken houden/ eñ zijnen dienst/
19. dewijle hy een heylich/ sterck ende yve-
rich God is, onvermengt bewarẽ. 15. Gods
Verbondt werdt/ 16. over des volcks be-
kentenisse/ 22. ende verplichtinghe / ver-
nieut/ 26. ende een ghedencksteen ten ge-
tuyge opgherricht. 29. Josua/ 33. ende E-
leasar sterven/ 32. Josephs gebeente wort
na zijnen bevele begraven.

Sichem. Een ander vermaninge Josue/ aen het volc Israels.

1 Josua vergaderde alle stammen Israels
tot Sichem, ende a † eysschede de Oudt-
sten van Israel/ de Hoofdẽ, de Richters/
ende Amptlieden: ende doe sy voor Godt
ghetreden waren/
2 Sprack hy tot den gantschen Volcke:
a † An. riep
So seyt de Heere de Godt Israels: Uwe
b Ge. 11.26. 27.
Vaders woonden in voortijden op ghene
zijde des waters, Tharath, Abraham/ eñ
Judith. 5.6 Actu.7.7.
Nahors vader / eñ dienden andere Goden.
3 c Doe nam ick uwen vader Abraham/
c Gene.12.1
op ghene zijde des waters / ende liet hem
wandelen inden gantschen lande Canaan
d Gen.21.2.
ende vermeerderde hem zijn zaedt/ d ende
gaf hem Isaac.
e Gen.25. 23
4 e Ende Isaac gaf ick Jacob ende Esau:
f Gen. 36.8.
f ende gaf Esau het gebercchte Seir te be-
g Ge.46.6.
sitten: g Jacob daerentteghen ende zijne
kinderen toghen af in Egypten.
h Exo.3.10.
5 h Doe sandt ick Mosen ende Aaron/
i Exo.7. 8.9 10.11.
i ende plaechde Egypten / als ick dan on-
der hen ghedaen hebbe.
k Exo.12. 37
6 k Daer na leydde ic v ende uwe Vaders
l Exo.14.9.
wt Egypten: l ende doe ghy aen de Zee
quaemt / ende de Egyptenaers uwen Va-
deren naiaechden / met Waghenen ende
m † Anders Rietzee, oft Roodezee.
Ruyteren, tot aen de m † Schelfzee.
7 Doe schreyden sy tot den Heere / die
settede een duysternisse tusschen v ende dẽ
Egyptenaren / ende voerde de Zee over
hen/ ende bedecktese: ende uwe ooghen
hebben ghesien/ wat ick in Egypten ghe-
daen hebbe: ende ghy hebt ghewoont
inder

inder Woestijne/eenen langhen tijdt.
8 Ende ick hebbe u ghebracht in het Lant
der Amoriten/ die op ghene zijde der Jor-
n Nume.21. danen woonden: n ende doe sy teghen u
24.35. strijdden/ gaf ickse in uwe handē/ dat ghy
haer Landt besatet/ eñ vernieldese voor u.
o Nu.22.3. 9 o Doe maeckte hem Balack de sone Zi-
Deut.23.4. ppor/der Moabiten Coninck op/ eñ strijd-
de teghen Israel: ende sandt henen / ende
liet Bileam den sone Beor halen / dat hy
u vervloeckte:
10 Doch ick en wilde hem niet hooren/ en-
de hy seghende u / ende ick verloste u wt
zijnen handen.
11 Ende doe ghy ouer de Jordaen ginckt/
p Josu. 6.1. ende tot Jericho quaemt/ p streden teghē
ende 11.3. u de Burgers van Jericho/ de Amoriters/
Phereziters/ Cananiters/ Hethiters/ Ger-
gositers/ Heuiters/ ende Jebusiters/ doch
ick gaffse in uwe handen.
12 q Ende sandt Horselen voor u henen/ die
q Exo. 23.28 dreuense wt voor u henen/ de twee Conin-
ende 33.2. ghen der Amoriten/ niet door u Sweerdt/
Deut.7.20. noch door uwen Boghe.
Josue 12.19. 13 r Ende hebbe u een Landt ghegheuen/
r Deut.6.10 daer ghy niet aen gearbeydt en hebt/ ende
Steden die ghy niet ghebouwet en hebt/
dat ghy daer in woonen soudt / ende eten
vanden Wijnberghen ende Olyfboomen/
die ghy niet gheplant en hebt.
s 1.Sam.7.3. 14 s So vreest nu den Heere/ eñ dient hem/
Tobie 14.11. ghetrouwelick ende oprechtelijck/ ende laet
varen de Goden die uwe vaders gedient/
hebben op gene zijde des waters / ende in
Egypten/ ende dient den Heere.
t 1.Reg.18.21 15 t Behaecht het u dannoch niet dat ghy
den Heere dient/ so verkiest u heden/ wel-
cken ghy dienen wilt / den Gode die uwe
Vaders ghedient hebben / op ghene zijde
des waters/ of den Goden der Amoriten/
in welcker Landt ghy woont: daerentegen
ick eñ mijn huys / willen den Heere dienē.
16 Doe antwoordde het Volck/ eñ sprack:
Dat sy verre van ons / dat wy den Heere
verlaten ende andere Goden dienen.
17 Want de Heere onse Godt/ heeft ons eñ
onse Vaders wt Egyptenlandt geleydt/
wt den diensthuyse: ende heeft voor onsen
ooghen sulcke groote teeckenen voor ons
ghedaen / ende ons bewaert op den gant-
schen wech die wy ghetoghen zijn/ ende
onder allen Volcken/ door welcken wy ge
gaen zijn.
18 Ende heeft wtghestooten voor ons he-
nen/alle Volcken der Amoriten/ die inden
Lande woonden: daerom willen wy oock
den Heere dienen/ want hy is onse Godt.
19 Josua sprack tot den Volcke: Ghy en
condt den Heere niet dienen: want hy is
een heylich ende sterck God/ende een yue-
rich Godt / die uwer ouertredinghe ende
sonde niet verschoonen en sal.
u Josu.23.16 20 u Wanneer ghy den Heere verlaet/ende
eenen vreemden Godt dient/ so sal hy hem
omkeeren/ ende u plagen/ ende u ombren-
ghen/ na dien hy u goedt ghedaen heeft.
21 Het Volck daerenteghen sprack tot
Josua : Niet alsoo / maer wy willen den
Heere dienen.
22 Doe sprack Josua tot dē Volcke: Ghy
zijt ghetuyghen ouer u/ dat ghy u den Hee
re verkoren hebt/ dat ghy hem dient / ende
sy spraken: Ja.
23 So doet nu van u wech de vreemde Go-
den/ die onder u zijn/ ende neycht uwe her-
ten tot den Heere den God Israels.
24 Ende het Volck sprack tot Josua: Wy
willen den Heere onsen God dienen/ ende
zijnder stemme hooren.

25 x Also maeckte Josua desseluen daechs x 2 Reg.23.3
een verbondt met dē volcke / ende gaf hen Josua geeft
Wetten ende Rechten voor tot Sichem. Gesetten in
26 Ende Josua schreef dit altemael in het Sichem.
Wetboeck Gods / y ende nam eenen groo y 1.Sam.7.12
ten steen/ ende richtede hem op aldaer on- Josua richt
der een Eycke/ die bijden Heylichdom des een gedenck-
Heeren was. steen ofte ge
27 Ende sprack tot den gantschen Volcke: tuychsteen
z Siet / desen Steen sal een ghetuyghe zijn op.
tusschen ons: want hy heeft ghehoort alle z Gen 31.48
redenen des Heeren/ die hy met ons ghe- Josue 22.27
sproken heeft/ ende sal een ghetuyge ouer
u zijn/ dat ghy uwē God niet en versaket.
28 Also verliet Josua het Volck/ eenen ye-
ghelicken in zijn Erfdeel.
29 a Ende het gheviel na dese gheschiede- Josua sterft
nisse / dat Josua de sone Nun / de knechte a Judi. 2.8.
des Heeren/ sterf/ doe hy hondert eñ thien
Jaer oudt was.
30 Ende men begroef hem inde landtpalen
zijns Erfdeels tot b Thimnath Serah/ die b Jos.19.50.
op het ghebercht e Ephraim leyt van het
Noordenwaert aen den berghe Gaas.
31 c Ende Israel diende den Heere/ so lan- c 2 Paral.
ghe als Josua leefde / ende de Oudtsten 34.33.
die langhen tijde leefden na Josua/ die al-
le wercken des Heeren wisten/ die hy aen
Israel ghedaen hadde. Josephs ge
32 Het ghebeente Josephs/ d dat de kin- beente wort
deren Israels hadden wt Egypten ghe- begrauē nae
bracht / begroeuen sy tot Sichem/ in den zijnē beuele.
stucke veldes/ e dat Jacob cochte vanden d Gen. 50.25
kinderē Hemor des vaders Sichem/ voor Exo.13.19.
hondert Grossen/ ende werdt der kinde- Actu.7.16
ren Josephs Erfdeel. e Gene.33.19
33 Eleasar de sone Aaron/ sterf oock/ ende Eleasar
sy begroeuen hem tot Gibea/ zijns soons sterft.
Pinehas/ die hem ghegheuen was op het
ghebercht e Ephraim.

Argument.

HEt Boeck der Richteren/ dat daer naer volcht/ heeft desen naem vā de Richters des volcx Israels: twelck eene schoone beschrijuinge vervaet van daden ende van de regeringe der Policie ofte Burgerlicken Regiments. Ist datmen Josue mede telt/ so salmen vinden/ dat daer derthien Richters ghe weest zijn ouer dit volck. Ende dese Richters en warē noch Coningen noch Princen/ maer Leydtsluyden ende Regeerders eens vrijen volcks / ofte als Voorstanders ofte Raedtsheeren. So beschrijft hy dan de gestalte eens vrijen volcks. Ja den staet der vrijheyt selue/ de menigerleye wtcomsten/ eerlicke ouerwinningen/ ellendige verdruckinghen/ verlossingen/ oordeelen / ende menigerley beroeringe. Bouen desen wordē hier vele geschiedenissen voor oogen ghestelt / de natuerlicke ongestadicheyt des volcks / ende gheneghentheyt tot alle boose dingen/ ende wonderlicke strijden tusschen de warachtige Religie ende valsche superstitie. Bouen desen is daer by ghestelt een exemplaer ofte staet eens volcx sonder Ouerheyt/ daer een yegelick doet eñ volcht dat hem goet dunct. Daer wort oock wel vertoont wat ende eñ ongeluck na sulcke ongeschicte vrijheydt volcht. Want daer door coemt inlantsche Crych ende strijdt/ daer wt wordē alle dinghen door beestlickheyt vermengt. Men sal in dit Boeck vinden een gheduerige Historie van driehondert ende sestenveertich Jaren/ te weten/ ist dat mē hier toe rekent de Jarē Josue ende de twintich Jaren voor de regeringe Heli. Judicum Cap.21.

Judicum:het
Boeck der Richteren.

Dat Eerste Capittel.

1. Juda wordt het regiment bevolen/ 3. die treet op met Simeon zynen broeder 4. ende slaet de Cananiters ende Pheresiters/ 8. wint Jerusalem/ 10. Hebron/ Debir/ (die den Athniel Achsa Calebs dochter ten wyue vercreght/) 17. en meer andere Steden. 16. Jethros kinderen comen onder Juda. 21. 28. Israel en roept de Volcken der Heydenen niet wt/ als het hen God gheboden hadde.

1 Naer den doodt Josua/ vraechden de kinderen Israels den Heere/ en spraken: Wie sal onder ons den Crych voeren
2 teghen de Cananiters? De Heere sprack: Juda sallet voere: siet/ a ic hebbe het Landt in zyne handt ghegeuen.

Josue 13.4.

3 Doe sprack Juda tot zynen b broeder Simeon: Treet met my opwaerts in myn Lot/ ende laet ons teghen de Cananiten crijghen/ so wil ick weder met u treeken in u Lot: also tooch Simeon met hem.

b Pro.18.19

4 Doe nu Juda opwaerts tooch/ gaf hem de Heere de Cananiten ende Pheresiten in haer handen/ ende sy sloeghen tot Besek thien duysent mannen.

5 Ende vonden den AdoniBesek/ en streden teghen hem ende sloeghen de Cananiten ende Pheresiten.

AdoniBesek worden de duymen afgehouwe

6 Doch AdoniBesek vluchtede: ende sy iaechden hem na/ ende doe sy hem grepe/ hieuwen sy hem de Duymen af/ aen zyne handen ende voeten.

7 Doe sprack AdoniBesek: Tseuentich Coningen met afghehouwen duymen haerer handen ende voete/ lasen onder myne Tafelen de crummen op: c ghelijck als ick nu ghedaen hebbe/ soo heeft my Godt weder vergolden: ende men bracht hem tot Jerusalem aldaer sterf hy.

c Leu. 24.19 Judic.15.11.

8 Ende de kinderen Juda crijchden tegen Jerusalem/ende wonnense/ d ende sloeghense met der scherpte des sweerts ende staken de Stadt aen.

Jerusalem wordt ghewonnen. d Deu.20.16

9 Daer na toghen de kinderen Juda af/ te crijghen teghen de Cananiten/ die op het gheberchte/ ende teghen het Zuyden/ ende inden leeghten woonden.

10 En Juda tooch hene tegen de Cananiten/ die tot Hebron woonde. (e en Hebron hiet in voortyde Kiriath Arba) en f sloegen den Sesai ende Ahiman/ ende Thalmai.

11 Ende tooch van daer tegen de Inwoonders tot Debir/(maer Debir hiet in voortyden Kiriath Sepher.)

12 Ende f Caleb sprac: g Wie Kiriath Sepher slaet/ ende winnet/ dien wil ick myn dochter Achsa ten wyue gheuen.

13 Doe wanse Athniel de sone Kenas des Calebs ionghste broeder/ ende hy gaf hem zyn dochter Achsa ten wyue.

14 En het gheuiel doe sy tot hem in tooch/ werdt haer gheraden dat sy bidden soude eenen Acker van haeren vader: ende sy viel van den Ezel: Doe sprack Caleb tot haer: Wat is v?

15 Sy sprack: Gheeft my h eenen seghen: want ghy hebt my i Zuyden landt ghegheuen/ gheeft my oock een k ‡ waterich landt: doe gaf hy haer l ‡ een waterich Landt bouen ende beneden.

e Jos.14.15. ende.15.13. Caleb. f Naemlick de Vorst des stams Juda. g Jos.15.16. 1 Para.11.6. 1 Sam.17.25 Achsa. h Dat is/ dat ick u bidden sal. i Of middaechs/ dorre. k ‡ An. Waterfontepne spring...

l ‡ And. de Fontepnen van bouen/ etc.

16 Ende de kinderen des Keniters Moses Sweers toghen op wt m der Palmstadt/ met den kinderen Juda / in de Woestyne Juda die daer leyt tegen het Zuyden der Stadt Arad/ n ende ghinghen henen/ ende woonden onder den volcke.

m Deu.34.3 n Nu.10.30 1 Sam.15.6

17 Ende Juda tooch henen met zyne broeder Simeon/ ende sloeghen de Cananiten tot Zephat/ en verbandense/ o en noemden de Stadt Harma.

o Nu.21.2.

18 p Daer toe wan Juda Gaza met haren toebehoorte en Askalon met haren toebehoorte en Ekron met hare toebehoorten.

p Jos.15.45.

19 Ende de Heere was met Juda / dat hy het gheberchte in nam: want hy en conde de Inwooners inder leeghte niet innemē/ daerom dat sy ysere Waghenen hadden.

q Nu.14.24 Josue 14.12. ende 15.14.

20 Ende sy gauen den Caleb Hebron/ q als Moses ghesept hadde: ende hy verdreef daer wt de drie sonen Enak.

21 r Daerenteghen de kinderen BenJamin en verdreuen de Jebusiten niet/ die tot Jerusalem woonden. maer de Jebusiten woonden by den kinderē BenJamin tot Jerusalem/ tot op desen dach.

r Jos.15.63. Israel en heeft de Heydenen niet al verdryuē connen.

22 s Desseluen ghelijcken toghen oock de kinderen Josephs opwaerts na BethEl/ ende de Heere was met hem.

s Jos.16.2.

23 Ende het huys Josephs verspiedde BethEl (die te voren Lus hiet.)

Lus.

24 En de Wachters saghen eenen man wt der Stadt gaen/ ende spraken tot hem: t Wyst ons waer wy in de Stadt comen/ so willen wy barmhertichept aen v doen.

t Josu.2.12.

25 Ende doe hy hen wees/ waer sy in de Stadt quamen/ sloegen sy de Stadt met de scherpte des sweerts/ doch den man en alle zyn gheslachte lieten sy gaen.

26 Doe tooch de selue man int landt der Hethiten/ en bouwede een Stadt/ en hietse Lus/ die heet noch heden ten daghe alsoo.

27 u En Manasse en verdreef BethSean met haren x dochterē niet/ noch Tanach met haren dochterē/ noch de Inwooners te Dor met haren dochteren/noch de Inwooners tot Jebleam met haren dochteren/ noch de Inwoonders tot Megiddo met haren dochteren: ende de Cananiten y begosten te woonen inden seluen Lande.

u Nu.33.52. Josue 17.12. x Dochterē zyn hier cleyne Steden ende Dorpen. y ‡ An. sloegen hen af/ etc.

28 Doe nu Israel sterck wert/maecte hy de Cananitē chynsbaer/ en en verdreefse niet.

29 z Desgelijcks en verdreef oock Ephraim de Cananiten niet/ die tot Gaser woondē/ maer de Cananiten woonden onder hen te Gaser.

z Jos.16.10.

30 Zebulon en verdreef oock de Inwoonders tot Kitron ende Nahalol niet / maer de Cananiters woonden onder hen / ende waren chynsbaer.

31 Asser en verdreef de Inwoonders tot Ako niet/noch de Inwooners tot Zidon/ tot Ahelab/ tot Achsib/ tot Helba/ tot Aphik ende tot Rehob.

32 Maer de Asseriten woonden onder den Cananiten / die inden Lande woonden/ want sy en verdreuense niet.

33 Naphthali en verdreef de Inwoonders tot BethSemes niet / noch tot BethAnath/maer woonden onder den Cananitē die indē lāde woondē: doch die tot BethSemes en tot BethAnat wordē chynsbaer

34 Ende de Amoriten drongen de kinderē Dan op het gheberchte/ ende en lieten niet toe/ dat sy onder inden leeghten quamen.

35 En de Amoritē begosten te woonen op het gheberchte Heres/ tot Aialon/ ende tot Saalbim/ doch wert hen de hāt des huys

Joseph

Josephs te swaer/ eñ wordē cijnsbaer.
35 Ende de Landtpale der Amoriten was/
daermē na Akrabbim opwaerts gaet/ eñ
vanden Rotzsteen/ ende van der hoochte.

Dat ij. Capittel.

1. Israel wert ghestraft/ dat sy met den
Heydenen verbont makē. 6. Onder Josua
eñ zijns ghelijcken gaet de Godsdienst in
swange. 10. Onder den Nacomelinghen/
die den Heere ende zijne wonderwercken
niet en kennen/ vertwijfelde Afgoderye/
14. die de Heere met ghevanckenisse ende
allerley ongeluck straft/ 16. ende hoe wel
daer na verlossinge coemt/ door opgewec-
te Richters/ 17. soo vervallen sy nochtans
weder/ eñ keeren weder tot dē Afgodē 20.
eñ vertoornē den Heere hefticht/ dat hy de
overblevē Heydenē niet verdrijvē en wil.

De Enghel Gods vermaent Israel.
a Dat was de Priester Pinehas.
b Dat is/ plaetse des weenenden
c Nu.33.52. Deut.7.2. ende 12.1.
1 Ende daer quam de a Engel des Heerē
opwaerts vā Gilgal tot b Bochim/ eñ
sprack: Ick hebbe v wt Egypten op-
waerts geleydt: ende in het Landt gebracht
dat ick uwen Vaderen ghesworen hebbe/
ende sprack: c Ick en wil de mijn Verbont
niet v lieden niet na laten eewichlick.
2 Dat ghy niet en soudet een Verbondt
maken met der Inwooners deses lants/
ende hare Altaren breken: doch ghy en
hebt mijner stemmen niet gehoort: waer-
om hebt ghy dat ghedaen?
d † Anders doorne/ etc. ten afstoot.
3 Doe sprack ick oock: Ick en wilse niet
voor v verdrijven/ dat sy v ten d † stricke
worden/ ende hare Goden tot eenen nette.
4 Ende doe de Enghel des Heeren suicke
woorden ghesproken hadde/ tot allen kin-
deren Israels/ hief het volck zijne stemme
op/ ende weende.
e Heet des weenenden
f Jos.24.28
2 Par.34.33
5 Ende hieten de stede e Bochim/ ende of-
ferden aldaer den Heere.
6 f Want als Josua het Volck van hem
ghelaten hadde/ ende de kinderen Israels
wech ghetoghen waren/ een yeghelick in
zijn erfdeel/ het landt in te nemen/
7 Diende het volck den Heere/ soo langhe
als Josua leefde/ ende de Oudesten die lan-
ghe na Josua leefden/ eñ alle groote werc-
ken des Heeren gesien hadden/ die hy Is-
rael ghedaen hadde.
g Jos.24.29
8 g Doe nu Josua de sone Nun gestorven
was/ de knecht des Heeren/ doe hy hon-
dert ende thien Jaer oudt was/
9 Begroevē sy hem in de Lantpalen zijns
erfdeels/ tot Timnath Heres/ op het ghe-
berchte Ephraim/ van Noordenwaert
aen den berch Gaas.
10 Doe oock alle/ die te dier tijdt gheleeft
hadden/ tot haren Vaderē vergadert wer-
den/ doe quam na hen een ander geslachte
op/ dat den Heere niet en kende/ noch de
wercken die hy Israel ghedaen hadde/
Afgoderije des volcks Israels.
h Judic.3.5 eñ 4.1 eñ 6.1
11 h Doe dedē de kinderen Israels quaet
voor den Heere/ ende dienden Baalim.
12 Ende verlieten den Heere harer Vaderē
Godt/ diese wt Egyptenlandt gheleydt
hadde/ ende volchden andere Goden na/
oock de Goden der Volcken/ die rondtom
hen woonden/ ende badense aen/ ende ver-
toornden den Heere:
Baal. Astaroth.
13 Want sy verlieten al meer eñ meer den
Heere/ ende dienden Baal ende Astaroth.
14 So vergrimde dan den toorn des Hee-
ren over Israel/ ende gaffse in de handt/
diese roofden/ dat sy se beroofden/ ende ver-
cochtese inde handen harer vyanden ront-
om/ ende sy en condē haer vyanden niet
wederstaen:
i Levi.26.14
Deut.28.14 ende 28.15.
15 Maer waer sy henē wilden/ so was des
Heeren handt teghen hen ten ongheluckes/
i als hen de Heere ghesegdt eñ ghesworen
hadde/ ende werden hardt ghedronghen.
16 Wanneer dan de Heere Richters opwec-
te/ die hen holpen wt der Roovers handē/
17 So en hoorden sy den Richter oock niet/
maer bedrevē hoererije met anderē Godē/
ende badense aen/ ende weken haest van-
den wech daer hare Vaders op ghegaen
hadden/ des Heeren Ghebođen ghehoor-
saem te zijn/ eñ en deden niet als de selue.
18 Wanneer hen dan de Heere Richters ver-
wecte/ so was de Heere met den Richter/
ende halp hen wt der vyanden handt/ soo
lange als de Richter leefde: k want haer
weeclagen over de ghene diese dwenghen
ende drijghen iammerde den Heere.
k Exo.2.24
19 l Wanneer daerentegē de Richter sterf/
so keerden sy hen/ eñ verdorvēt noch meer
dan hare Vaders/ dat sy andere Goden
volchden hen te dienen/ eñ aen te bidden:
sy en lieten van haren voornemen niet af/
noch van haren hardtneckighen wesen.
l Judic.3.12
20 Daerō vergrimde alsoo des Heerē toorn
over Israel/ dat hy sprack: Dewijle dat
dit volck mijn verbondt overtredē heeft/
dat ick haren Vaderen geboden hebbe/ eñ
en gheven mijner stemme gheen ghehoor/
21 So en wil ick oock voortaen m † de Hey-
nen niet verdrijven/ die Josua heeft laten
blijven doe hy sterf:
m † Anders niemande verdrijven wt den Heydenen/ die etc.
22 n Dat ick Israel aen hen versoecke/ oft
sy op de wegen des Heeren blijven/ dat sy
daer in wandelen/ gelijck als hare vaders
ghebleven zijn/ oft niet.
n Deu.8.2. ende 13.3. Jos.23.13.
23 Also liet de Heere dese Heydenen blijvē/
dat hyse niet haest en verdreef/ die hy niet
en hadde in Josue handt over ghegeven.

Dat iij. Capittel.

4. Overbleven Heydenen/ 5. met welcke
hem Israel vermaechschapt/ dē Heere ver-
toornt ende ghestraft werdt/ 9. Athniel/
15. Ehud/ 31. eñ Samgar/ Richters/ door
welcke de Heere hen/ so sy tot hem schrey-
en/ wonderbaerlicken helpt.
Welcke Heydenen onder Israel gebleven zijn.
1 Dit zijn de a † Heydenen/ die de Heere
liet blijven/ dat hy aen hen Israel ver-
sochte/ die niet en wisten vanden crijg-
ghen Canaan/
a † Anders Volcken.
2 Ende op dat de gheslachten der kinde-
ren Israels wisten ende leerden crijghen/
die daer te voren niet van en wisten/
b † Anders Heeren
3 Namelickē/ de vijf b † Vorsten der Phi-
listeen/ eñ alle Cananiten/ eñ Zidoniten/
ende Heviten/ die aenden berge Libanon
woondē/ vandē berch Baal Hermon aen/
tot datmen coemt te Hemath.
c Deut.8.2. ende 13.3. Judic.2.22.
4 De selve bleven/ c Israel aen hen te ver-
soecken: datmen ghewaer werde/ oft sy
den ghebođen des Heeren gehoor gaven/
die hy haren Vaderen ghebođen hadde/
door Mosen.
d Exo.23.32 Deut.7.2. ende 11 28.
5 Doe nu de kinderē Israels also woon-
den onder dē Cananitē/ Hethitē/ Ammo-
riten/ Pheresiten/ Heviten ende Jebusitē/
6 d Namen sy der selver dochterē tot wij-
ven ende gaven hare dochteren der selver
sonen/ ende dienden hare Goden.
e † Anders Aseroth.
7 Ende deden quaet voor den Heere/ ende
vergaten des Heeren hares Gods/ ende
dienden Baalim ende e † den Haghen.
Cusanrisathaim heeft Israel ghevanckelick.
8 Doe vergrimde den toorne des Heeren
over Israel/ eñ vercochtese onder de handt
Cusanrisathaim des Conincks tot Me-
sopotamia: ende also dienden de kinderen
Israels den Cusanrisathaim acht Jaer.
Athniel de eerste Richter in Israel regneerde 40. Jaer.
f Of Heylmaker/
† an. Helper
g Judi.1.13.
9 Doe schreyden de kinderen Israels tot
den Heere/ eñ de Heere verweckte hen eenē
f Heylande/ diese verloste/ g † Athniel dē
sone Kenas/ Calebs iongsten broeder.

10 Ende den Gheest des Heeren was in
hem/ende hy werdt Richter in Israel / en
tooch wt ten stryde: ende de Heere gaf den
Coninck tot Syrien Cusan Risathaim in
zyne handt / dat zyne handt ouer hem te
sterck werdt.

h 2 par.15.19
11 h Doen werdt het Landt stil veertich
Jaer/ende Athniel de sone Kenas sterf.

Eglon heeft Israel ghevanckelick. i Judic.2.19 ende 4.1.
12 i Doch de kinderē Israels deden voortaen quaet voor den Heere: Doe sterckte de
Heere Eglon den Coninck der Moabitē/
teghen de kinderen Israels / daerom dat
sy quaet deden voor den Heere.
13 Ende vergaderde tot hem de kinderen
Ammon ende de Amalekiten: en hy tooch
henen / ende sloech Israel / ende nam in
k de Palmstadt.

k Deu.34.3.
Ehud de tweedde Richter in Israel.
14 En de kinderen Israels dienden Eglon /
der Moabiten Coninck / achthien Jaer.
15 Doe schreydden sy tot den Heere: ende
de Heere verweckte hen eenen Heylandt/
Ehud den sone Gera / des soons Jemini/
die was l † slincks: ende doe de kinderen
Israels door den seluen gheschencken sou
den/Eglon der Moabiten Coninck/

l † And. onbuchtich met zyner rechterhādt
16 Maeckte hem Ehud een tweesnydende
m † sweert/eener ellen lanc/ en gordde het
onder zyn cleedt/op zyn rechte heupe/

m † Anders stootdegen/
17 Ende brachte het geschenck den Eglon/
der Moabiten Coninc: Doch Eglon was
een gantsch vett man.
18 Ende doe hy het geschenck hadde ouer
ghelevert. verliet hy het volck/ die het ghe
schenck ghedraghen hadden.
19 Ende keerden wederom vanden Afgoden tot Gilgal/ende liet hem aenseggen:
Ick hebbe v O Coninck wat heymelick te
segghen: hy daerenteghen hiet/ men soude
swyghen: ende alle die rondt om hem ston
den ghinghen van hem wt.
20 Ende Ehud quam tot hem in. maer hy
satt inde Somer sale alleene: Ende Ehud

n 2 Samuel 3.27.
sprack: n Ick hebbe Gods woordt aen v:
doe stondt hy op van zynen stoele/

Ehud doorsteect Eglon
21 Ehud dan reckte zyne handt wt / ende
nam het sweert van zyner rechter heupe/
ende stiet het hem in zynen buyck.
22 Dat oock den hecht na het lemmer daer
in volchde/ en het vette den hecht besloot/
(want hy en trock het sweert niet wt zynē
buycke) so dat den dreck van hem ginck/

o De Raetcamer/de Raedtstoue: vbi ordinate erāt sedes
23 Doch Ehud ginck o ter salen wt/ ende
dede de deure achter hem toe/ en slootse.
24 Doe hy nu wt was. quamē zyne knechten in / ende saghen dat de deure der Somersalen toegheslotē was/ende sprakē:
Hy is mischien ten stoele ghegaen / in de
Camer aen de Somersale.
25 Doe sy nu langhe veydden / tot dat sy
hen schaemden: want niemant en dede de
deure der Salen op/namen sy den sleutel/
ende slotense op: siet/ doe lach haer Heere
doodt op der Aerden:
26 Ehud dan was ontulodē/ dewyle dat sy
het vertogen/ en ginck voor den Afgoden
voorby ende ontquam tot Seyrath toe.

p Nu. 10.7. Judic.5.11.
27 En doe hy daer in quam/ p blies hy de
Basuynen op het geberchte Ephraim: en
de kinderen Israels toghen met hem van
den gheberchte/ ende hy voor hen henen.
28 Ende hy sprack tot hen: Volcht my na:
want de Heere heeft v de Moabiten uwe
vyanden in uwe handen gegeuen: ende sy
volchden hem nae / ende wonnen dat Veer
aen de Jordane die na Moab gaet/ ende
en lieten daer niemanden ouer gaen.
29 En sloegen de Moabiten te dier tydt/ by
thien duysent mannē/ altemael de beste en
strydtbare mannē/ dat daer niet eē ontquā.

30 Also werden de Moabiten te dier tydt/ q Deut.2.8.
onder de handen der kinderen Israels/
ondergebracht/ ende het Landt was stille
tachtentich Jaer:

Samgar de derde Richter in Israel. r † And. met een Herders kudse.
31 Daer na was Samgar de sone Anath/
die sloech ses hondert Philistiem met eenē
r † Ossen stock/ ende verloste Israel oock.

Dat iiij. Capittel.

1. Israel is geuanckelick onder Jabin/
4. Debora richtet Israel/ 6. ende schickt
Barack wt/te cryghen met Sissera/ 12. die
vergadert een gantsch groote macht/ Israel te bestrijden/ 15. wert vluchtich door
verschrickinghe des Heeren/ 17. ende van
Jael verworcht.

Judic.5.5.

Israel is geuanckelick onder Jabin.
1 MAer a de kinderē Israels dedē voortaen quaet voor den Heere/ doe Ehud
ghestoruen was.

a Judic.2.11 ende 3.12. 1 Sam.12.9. b † An. in dē wonde/ etc. Sissera.
2 Ende de Heere vercochtse onder de hant
Jabin/ des Coninex der Cananiten/ die
tot Hazor regeerde/ ende zyn Veldthooftman was Sissera. ende hy woonde b † tot
Harozeth der Heydenen.
3 En de kinderen Israels schreydden tot
den Heere: want hy hadde negen hondert
yseren waghenen/ en dwanck de kinderen
Israels met gewelt/twintich Jaren lanc.

Debora Prophetinne/de vierde Richterse in Israel/ regneert 40 Jaer.
4 Ter seluer tydt was een Richterse in
Israel/ de Prophetisse Debora/een echte
wyf Lapidoth.
5 Ende sy woonde onder den Palmboom
Debora tusschen Rama ende BethEl/op
het geberchte Ephraim/ende de kinderen
Israels quamen tot haer opwaerts voor
het Gherichte.

c Judic.5.11. Barak Israels hooftman.
6 c De selue sandt henen/ ende liet eyschē
Barack den sone Abi Noam / van Kedes
Naphthali ende liet hem segghen: Heeft
v de Heere de God Israels niet gheboden:
Gaet henen/ ende treckt op het gheberchte Thabor/ ende neemt thiē duysent mannen met v / van den kinderen Naphthali
ende Sebulon?
7 Want ick wil Sissera den Veldthooftman Jabin tot v voortbrenghen aen het
water Kison/met zynen Waghenen/ ende
met zynen Hoopen / ende wil hem in uwe
handen gheuen.
8 Barack sprack tot haer: Wanneer ghy
met my treckt / soo wil ick henen trecken:
treckt ghy oock niet met my/ so en wil ick
niet henen trecken.
9 Sy sprack: Ick wil met v trecken / doch
den prys en sal uwe niet zyn op dese reyse
die ghy doet/ maer de Heere sal Sissera in
eens Wyfs handt ouergheuen: also maercte haer Debora op / ende tooch met Barack nae Kedes.
10 Doe ontboodt Barack Sebulon ende
Nahthali tot hem na Kedes / ende tooch
te voete met thien duysent mannen: Debora tooch oock met hem.

Heber. d Nu.10.29
11 Maer Heber de Keniter / was van den
Keniteren / van den kinderen d Hobab/
Moses Sweer/ ghetoghen / ende hadde
zyn Hutten opgheslaghen e † by de Eycken Zaanaim by Kedes.

e † Anders/ tot ter effene Zaanaim. Sissera.
12 Doe werdt Sissera ghesepdt / dat Barak de sone Abi Noam/ op den berch Thabor ghetoghen ware:
13 Ende hy vergaderde alle zyne Waghenen te hoope/neghen hondert yseren Waghenen / ende alle het volck dat met hem
was/ van Haroseth der Heydenen/aen het
water Kison.
14 Debora dan sprack tot Barak: Op/ dit
is dē dach/ in welckē v de Heere/ Sissera
heeft in uwe handt ghegheuen: want de
Heere sal voor v wt trecken: Alsoo tooch

Barak

Barak van den berch Thabor neder / en-
de de thien duysent mannen met hem.
15 f Ende de Heere verschrickte den Sisse-
ra, met alle zijne waghenen en gantschen
heyre/ door de scherpte des sweerts Ba-
raks/ dat Sissera van zijnen wagen spranc/
ende vluchtet te voet.

f 1. sam. 14. 15

16 g Barak dan iaechde den wagenen en-
de den Heyre na/ tot Haroseth der Heyde-
nen toe/ en alle het heyr Sissera viel door
de scherpte des sweerts/ dat daer niet een
ouer bleef.

g Psa. 83. 10

17 Maer Sissera vluchte te voet in de hut-
te Jael/ des wijfs Heber des Keniters:
want de Coninck Jabin tot Hazor / ende
het huys Heber des Keniters stonden met
malcanderen in goeden vrede.
18 Jael dan ginck wt Sissera te ghemoet,
ende sprack tot hem: Wijckt myn heere/
wijckt tot my in/ ende vreest v niet: en hy
weeck tot haer in hare hutte, en sy bedeck
te hem met eenen mantel.

Jael. Jael Hebers wijf/ verdecht Sissera/ en verworcht hem.

19 Hy sprac daer na tot haer: h Lieue/ geeft
my een weynich waters te drincken/ want
my dorstet: * doe dede sy eenen melckpot
op. ende gaf hem te drincken/ ende deckte
hem weder toe.

h 1. reg. 17. 10
* Jud. 5. 24.

20 En hy sprack tot haer: Treet inder hut-
ten deure/ ende wanneer yemandt coemt/
ende vraecht: Ist hier yemandt sy / soo
spreeckt: Niemandt.
21 i Doe nam Jael Hebers wijf eenen Na-
ghel van der hutten/ ende eenen Hamer in
haer hant/ en ghinck k heymelick tot hem
in/ ende sloech hem den nagel door zijnen
slaep/ dat hy l † ter Aerden sanck: hy dan
ontslupmerde/ wert amechtich ende sterf.

i Jud. 9. 15.
k Ofte/ lijslic
l † Anders/ in der Aerden stack/ en hy was ontslapen / was moede ende sterf.

22 Doe nu Barak Sissera na iaechde/ ginc
hem Jael te gemoet/ ende sprack tot hem:
Coemt herwaerts/ ick wil v den man wy-
sen/ dien ghy soecket / en doe hy tot haer
binnen in quam/ lach daer Sissera doodt/
ende den Naghel stack in zijnen m slape.

m Ofte / den slaep zijns hoofts.

23 Alsoo dempte Godt te dier tijdt Jabin
der Cananiten Coninck / voor den kinde-
ren Israels.
24 Ende de n † hant der kinderen Israels
voer voort/ ende werdt sterck teghen Ja-
bin der Cananiten Coninc / tot dat sy hem
wtroeyden.

n † anders/ cracht van hem ginck/ en vermeerderde tegen etc.

Dat v. Capittel.

1. Dit Liet wil soo veel seggen/ dat God den Sissera heeft gheslaghen/ door de alderkleynste lieden in Israel/ op dat de alderkleynste oock eens heerlick ende groot ghewordem zijn/ doe de groote ende hooghe gheslachten Israels stille saten/ ende haer verlieten in den nooden : dat is dat nieuwe/ dat de Heere vercoren heeft : doe zijn de boeren Israels oock heerlick ende heeren ghewordem. Deut. 2.

1 DOe sang Debora ende Barak de sone
Abi Noam te dier tijdt/ ende seyden:
Loeft den Heere dat a † Israel weder
vry is ghewordem/ ende dat het volck wil
lich daer toe gheweest is.

a † anders/ de wrake in Israel ghewroken is/ en dat het volk weder willich ghewordem is.

2 Hoort toe ghy Coninghen/ ende mercke
op ghy Vorsten : ick wil / den Heere wil
ick singhen/ den Heere den Godt Israels
wil ick spelen.
3 b Heere/ doe ghy van Seir toghet/ ende
ghinghet van den velde Edom/ doe versde
de Aerde/ den Hemel droop/ ende de Wolc
ken dropen met water.
4 De Berghen versloten voor den Heere/
De Sinai voor den Heere den God Israels.
5 c Ten tijden Samgar/ des soons Anath
ten tijden d Jael/ warē vergaen de wegen
ende die daer op paden gaen souden/ die
wandelden door e cromme weghen.

b Exo. 19. 16
Nu. 21. 4. 8.
Deut. 4. 9.
Psal. 68. 8.
c Judic. 3. 31
d Jud. 4. 17.
e Dat is/ Daer was gheen regiment noch ordeninghe inden lande. f † Anders/ Doe Israel nieuwe Goden vercoos was krych in haren poorten/ en was doch gheen/ etc.

6 Het ghebrack/ aen Boeren gebrack het
in Israel/ tot dat ick Debora op quam/
tot dat ick op quā/ een Moeder in Israel.
7 f † Wat nieus heeft Godt vercoren / hy
heeft de poorten in ghenomen : daer was
geen Schilt noch Spiesse/ onder veertich
duysent in Israel te sien.
8 Myn herte is wel aen de Regenten Is-
raels / die daer vrywillich zijn onder den
volcke: loeft den Heere/
9 Ghy die op schoone Ezelen rijdt/ ghy die
int Gherichte sit/ ende g † singt ghy die op
den wech gaet.

g † anders/ ghy die opwaerts/ etc gaet segt (daer van)

10 h Daer de Schutters schreyden / tus-
schē den Waterdragers/ daer segge mē vā
der gerechticheyt des Heeren/ vander ge-
rechticheydt zijner Boeren in Israel : doe
tooch des Heeren volck af tot de poorten.

h Dat is/ Daer de schutters Sissera schreyden van grooter noot by het water Kison/ daer men water pleecht te halen/ daer halp Godt zijnen volck ende liet het recht gaen.

11 Wel op/ wel op Debora/ wel op/ wel op
ende singt een Liedeken/ i maect v op Ba-
rak/ ende vanght uwe vanghers/ ghy sone
Abi Noam.
12 Doe heerschheden de Verlatene / ouer de
Machtige lieden: de Heere heeft gheheer-
schet door my ouer de Gheweldighe.
13 Wt Ephraim was haer k wortel tegen
Amalek: ende na v Ben Jamin in uwen
volcke: van Machir zijn Regenten gero-
men/ ende van Zebulon zijn regeerders ge
worden/ door de schrijfpenne.

i Judic. 4. 6
k Dat is/ Josua was de eerste Vorst wt den stamme Manasse/ die sloech Amalek. Exod. 17. en na hen de anderen/ tot dat Zebulon ooch eenmael eenen Josua ghecreghen heeft tegen Sissera.

14 Ende de Vorstē tot Isaschar warē met
Debora ende Isaschar was als Barak in
de leechte, gesonden met zijnen voetvolcke
Ruben hielt veel van hem / ende scheydde
hem van ons af.
15 Waerō blijft ghy tusschē dē l † schaephut
ten/ te hooren het bleeten der kudden/ ende
hieldet groot van v/ en scheyddet v vā ons
16 Galaad bleef op ghene zijde der Jorda-
nen: ende waerom woonde Dan onder de
Schepen? Asser woonde aen de havē der
Zee/ en bleef in zijne verscheurde Vlecken
17 Zebulons volck daerentegen waechde
zijn siele in den doot/ Naphthali oock in-
der hoochten des velts.

En merckt/ sy noemt de Vorsten Regeerders/ die met des Schrijfpennen strijden dat is/ Sy wonnen meer door den geloove in Godes woort/ dan met den sweerde.

18 De Coninghen quamen en streden : doe
streden de Coninghen der Cananiten tot
Thaanath/ aen het water Megiddo doch
sy brachten gheen ghewin daer van.
19 Van den Hemel wert teghen hen gestre-
den/ de Sterren in haren loop streden te-
ghen Sissera.
20 De beke Kison wenteldese/ de beke Ke-
dumim/ de beke Kison: tredet myn ziele
op de stercken.
21 Doe veesdē der Peerdē voeten / van de
vertzaginghe harer machtigher Ruyteren
22 Vloeckt de Stat Meros/ sprac de En-
gel des Heeren/ vloeckt haren Burgeren/
dat sy den Heere niet te hulpe comen / te
hulpe den Heere totten Helden.
23 Gesegent sy onder den wijuen Jael/ dat
wijf Heber des Keniters: gesegent zy sy in
der hutten onder den wijuen.

l † Anders/ lantpalen. Dat is/ ghy bleeft te huys/ hoe wel ghy hoordet het arme hoopken te velde blasē/ en hieldet doch niet vā vere tot hem.

24 m Melck gaf sy/ doe hy water begeer-
de/ ende boter dracht sy daer in eener heer
licker schale.
25 Sy greep met harer hant den nagel/ en
met harer rechter hant den smehamer / en
sloech hem Sissera door zijn hooft : ende
versloech ende doorboorde zijnen slaep.
26 Tot haren voeten crombde hy hem / viel
neder en leyde hem: hy crombde hem / ende
viel neder tot haren voeten : als hy hem
crombde, soo lach hy ooch verdoruen.
27 De moeder Sissera sach ter venster wt/
en huylde door de Tralien : waerom blijft
zijnen waghen soo langhe wt/ dat hy niet

m Jud. 4. 23
Jael verworcht Sissera.

en caemt waerom blijuen de raders sijner
waghenen so langhe te rugghe?

28 De wijste onder sijnen wijuen antwoord
den n† doe sy hare claechwoorden meer en
meer vermeerderde/

29 Sullen sy den roof niet binden ende wt
deylen/ eenen yeghelicken manne een sijne
Deerne ofte twee ten buete/ ende Sissera
bonte ghestichte cleederen ten buete/ ghe-
stichte bonte cleederen o† om den hals/ ten
buete?

30 Also moeten omcomen/ Heere/ alle uwe
vyanden: die hem daerentegen lief hebbē/
moeten zijn ghelijck als de Sonne/ wan-
neer sy op gaet in haerer macht. Ende het
lant hadde vrede/ veertich Jaer.

n† And. Ja noch sy selfs sette haer sulcke woorden/ voor. o† Anders/ den Hoofts-manne.

Dat vj. Capittel.

1. Israel geuanckelick onder den Midianiten/ werdt door eenen Propheete ghe-
straft/ 11. Gideon/ 15. met teecken/ vandē
Heere een verlosser gheeyscht/ 25. verstoort
den Altaer Baals/ 28. ende ouercoemt dē
naem JerubBaal. 33. De Medianiten
vergaderen hen ten stryde/ 36. Gideon ey-
schet van God een teecken ghewisser ver-
lossinghe/ ende vercryghet.

1 Ende doe de kinderen Israels quaet de-
den voor den Heere/ gaffe de Heere on-
der de hant der Midianitē/ seuē Jaer.

2 Ende doe der Midianitē hant te sterck
wert ouer Israel/ maeckten de kinderen
Israels voor hen holē indē ghebeerchten/
ende grachten ende a vesten.

3 En wanneer Israel wat saeyde/ so qua-
men de Midianiten ende Amalekiten/ en
die wt den Oostenlande/ opwaerts ouer
hen/

4 Ende legerden hen teghen haer/ en ver-
doruen de vrucht op het lant/ tot Gaza
toe/ ende lieten niets ouer van voederinge
in Israel/ noch Schapē/ noch Ossen/ noch
Esels.

5 Want sy quamen op met haren Vee en
hutten/ ghelijck als eenen grooten hoop
Sprinchhanen/ datmen noch hen/ noch ha-
re Kemelen tellen en conde/ en vielen int
lant/ dat sy het/ verdoruen.

6 Also wert Israel seer b cleyn voor den
Midianiten: doe scieyden de kinderen Is-
raels tot den Heere.

7 Als sy dan totten Heere schreyden/ om
der Midianiten wille/

8 Sant de Heere eenen Propheet tot hen/
die sprack tot hē: So seyt de Heere de God
Israels/ c Ick hebbe v wt Egypten ghe-
leyt/ ende wt den dienst huyse ghebracht.

9 Ende hebbe v verlost vander Egypte-
naers hant/ ende vander hant/ aller der ge-
ner die v dronghen/ ende hebse voor v wt-
ghestooten/ ende v haer lant ghegheuen.

10 Ende sprack tot v: Ick ben de Heere u-
we God/ d Vreest der Amoriten Goden
niet/ in welcker lant ghy woont: ende ghy
en hebt mijner stemme ghee† ghehoor ge-
gheuen.

11 En een Engel des Heeren quam/ en set-
tede hem onder een Eycke te Ophra/ die
was Joas des vaders der Esriten/ en
syn sone Gideon dorschede tarwe in der †
persse/ dat hy vluchte voor dē Midianitē.

12 Doe verscheen hem de Enghel des Hee-
ren/ ende sprack tot hem: De Heere met v/
ghy strydtbaer heldt.

13 Gideon daerenteghen sprack tot hem:
Mijn Heere/ is de Heere met ons/ waerō
is ons dan sulcks alle wederuaren? ende
waer zijn alle syne wonderen/ die ons on-
se vaders vertelden/ ende seyden: De Heere

Onder den Midianitē is Israel gheuanckelick seuen Jaer. a Of/ Steerten.

b Of/ dunne † And. verarmt.

Een Propheet wort tot Israel ghesonden. c Exod. 13. 14.

d 2. Reg. 17. 38. Jeremie 10 1.

† An. kelde/ of/ dorschvloer/

Gideons eyschinge.

heeft ons wt Egypten gheleydt? doch nu
heeft ons de Heere verlaten/ en onder der
Midianiten handen ghegheuen.

14 De Heere dan keerde hem tot hem/ ende
sprack: e Gaet henen in dese uwe cracht:
ghy sult Israel verlossen wt der Midiani-
ten handen: siet/ ick hebbe v ghesonden. e 1. Sa. 12. 11.

15 Hy sprack daerentegen tot hem: f Mijn
Heere/ waermede sal ick Israel verlossen?
siet mijn maechscap is dat slechtste in Ma-
nasse/ ende ick ben de cleynste in mijns va-
ders huys. f Exo 3. 11.

16 De Heere dan sprack tot hem: Ick wil
met v zijn/ dat ghy de Midianiten slaen
sult/ ghelijck als eenen eenighen man.

17 Hy sprack daerenteghen tot hem: Lieue/
heb ick voor v ghenade geuonden/ so geeft
my een teeckē/ dat ghy het zijt/ die met my
spreeckt.

18 Wijckt niet van hier/ tot dat ick weder
tot v come/ ende brenge met mijn offer/ dat
ick voor v sette: hy sprack: ick wil hier blij-
uen/ tot dat ghy wedercoemt.

19 Ende Gideon quam/ ende bereydde een
Bocxken/ ende een Epha ongheheuelts
meels/ ende leyde vleesch in eenen korf/ en
dede de broeye in eenen pot/ ende brachte
het tot hem wt onder de Eycke/ en tradt
toe.

20 Doch de Enghel Gods sprack tot hem:
g Neemt het vleesch ende dat ongheheuel-
de/ en legghet op den Rotzsteen/ die hier is/
ende ghiet de broeye wt: ende hy dede also. g Jud. 13. 19

21 Doe stack de Enghel des Heerē dē stock
wt/ dien hy in der hant hadde/ ende roer-
de met den eynde het vleesch en het onghe-
heuelde meel aen/ h en het vyer voer wt dē
rotzsteen/ en verteerde het vleesch en ongh-
heuelde meel: ende de Enghel des Heeren
verdween wt synen ooghen. h Gen. 15. 17 3. Reg. 18. 38

22 Doe nu Gideon sach/ dat het een En-
ghel des Heeren was/ sprack hy: O Heere/
Heere/ i hebbe ick also eenen Enghel des
Heeren van aenghesichte ghesien? i Exo 33. 20 Jud 13. 22.

23 Doch de Heere sprack tot hem: Vrede zy
met v/ vreest v niet/ ghy en sult niet ster-
uen.

24 Doe bouwde Gideon aldaer den Heere
eenen Altaer/ ende hiet hem/ k† de Heere
des vredes: die staet noch tot heden in den
dach/ tot Ophra des vaders der Esriten/

25 Ende in der seluer nacht sprack de Heere
tot hem: Neemt eenen Osse/ van den Ossē
die uws vaders zijn/ ende eenen anderen
Osse die seuenjarich is/ ende breeckt den
Altaer Baals/ die uws vaders is/ ende hou
wet af l† die Haghe/ die daerby staet.

26 Ende bouwet den Heere uwen God/ bo-
uen op der hooghten in des rotzsteens ee-
nen Altaer/ en de bereydet hem: ende neemt
den anderen Osse/ ende Offert den Brant
offer met den houte der hagen/ dat ghy af
ghehouwen hebt.

27 Doe nam Gideon thien mannen wt sy-
nen cnechten/ ende dede als hem de Heere
ghesept hadde: doch hy vreesde hem sulcks
te doē des daechs/ voor zijns vaders huys/
ende den lieden in der Stat/ ende dede het
by nachte.

28 Doe nu de liedē der Stat des morgens
vroech op stondē/ siet/ doe was den Altaer
Baals gebroken/ ende de haghe daerby
afghehouwen/ ende den anderen Osse/ een
Brantoffer op den altaer die ghebouwet
was.

29 Ende eener sprack tot den anderen/ Wie
heeft het ghedaen: ende doe sy sochten en
nae vraechden/ wert ghesept: Gideon de
sone Joas/ heeft dat ghedaen.

Gideon begeert een teecken.

Vrede Altaer. k† Jehouah Salom.

Gideon verstoort den Altaer Baals. l† And. het wout/ m Judic. 6. 20.

Dat

30 Doe spraken de lieden der Stat tot Jo
as: Gheeft uwen sone wt/ hy moet steruẽ/
dat hy den Altaer Baals ghebroken ende
de haghe daer op afghehouwen heeft.
31 Joas daer entegen sprack tot allen/ die
by hem stonden. Wilt ghy om Baal twis-
ten: wilt ghy hem helpẽ: wie om hem twis
tet, die sal om n † desen morghen steruen: is
hy God, so richte hy voor hemseluen/ dat
synen Altaer ghebroken is.
32 Van dien dage aen hietmen hem o Je-
rub Baal/ ende sprack: Baal richte voor
hemseluen/ dat synen Altaer gebroken is.
33 Doe hen nu alle Midianiten ende Ama
lekiten/ eñ die wt den Oostenlande te hoop
vergadert haddẽ, ende trocken der p door/
eñ leghedẽ hẽ in den leechtẽ Jes Raels/
34 Tooch de Gheest des Heeren Gideon aẽ:
q ende hy liet de Basuynen blasen / r ende
riep Abi Eser/ dat sy hem volghen souden.
35 Ende sandt bootschap in gantsch Ma-
nasse ende riep hen aen/ dat sy hem oock
na volgheden: sant oock bootschap tot As
ser/ ende Sebulon/ ende Naphthali/ die
quamen op/ hem te ghemoet.
36 Ende Gideon sprack tot God: Wilt ghy
Israel door myn handt verlossen/ als ghy
ghesproken hebt/
37 So wil ick een s vel metter wolle in den
hof legghen: sal den dauwe alleen op het
Vel zyn/ ende op de gantsche Aerde droo-
ge, so wil ick mercken/ dat ghy Israel ver-
lossen sult door myne handt, als ghy ghe-
sproken hebt.
38 Ende het geschiede also: ende doe hy des
anderen morgens vroech op stont, druckte
hy den dauw wt het vel, eñ vulde een gant
sche t † schale vol van den water.
39 Ende Gideon sprack tot God: uwe toorn
en vergrimme niet tegen my/ dat ick noch
eenmael spreke: ick wilt slechts noch een-
mael versoecken met den velle: Het sy allee-
ne op het vel drooge, ende den dauw op de
gantsche Aerde.
40 Ende God dede also den seluen nacht/
dat het alleene drooghe was op den velle/
ende den dauwe op de gantsche Aerde.

n † Anders/ tusschen dit eñ morgen.
o Dat is/ strecker dan Baal.
De Midianiten vergaderen hen
p Dat is/ voor de Jordaen.
q Nu.10.7. Judic.3.27.
r Judic.8.2.
Gideon eyschet van God een teecken.
s Nẽ moet het also verduytschẽ, een Vel, hoe wel het slechs ghe weest is, de afgeschorẽ wolle.
t † anders, flesschken

Dat vij. Capittel.

1. Hoe Gideon na het beuel des Heeren
zyn crychsvolck neemt ende deylt/ 9. Hoe
hy der Midianiten Legher verspiehet, 15.
hen aen grypt/ 21. slaet.

1 DOe maecte hem a Jerub Baal / dat
is /Gideon vroech op/ ende alle het
volck dat met hem was, ende legerdẽ
hen aen de Fonteyne Harod / dat hy het
heyr der Midianiten hadde tegen Noor
den / achter den berch der wachten in der
leechten.
2 Ende de Heere sprack tot Gideon: Des
volcx is te vele dat met u is / dat ick soude
Midian in hare handen gheuen / Israel
mochte hem beroemen tegen my/ ende seg-
ghen: Myne handt heeft my verlost.
3 So laet nu wtroepẽ voor den oorẽ des
volcx ende seggen: b Wie bloode ende ver
tsaecht is, die keere wederom: doe keerde
des volcks wederom/ twee ende twintich
duysent mannen/ dat daer slechts thien
duysent ouer bleuen.
4 Ende de Heere sprack tot Gideon: Des
volcx is noch te veel: leydtse neder aent wa
ter/ aldaer wil ickse proeuen: ende vã welc
ken ick u seggẽ sal/ dat hy met u treckẽ sal/
die sal met u trecken. doch van welckẽ ick
u seggen sal. dat hy niet met u trecken sal/
die sal niet met u trecken.
5 Eñ hy leyde het volck nederwaerts aen
het water: ende de Heere sprack tot Gide-
on: Wie met syner tongen des waters lec-
ket/ ghelyck als een Hont leet/ dien set al-
leen: desseluen gelycken wie op syne knien
valt te drincken.
6 Doe was het getal der ghener/ die daer
ghelecket hadden wt der hant ten monde/
dry hondert mannen: het ander volck alles
hadde op de knien ghedroncken.
7 Ende de Heere sprack tot Gideõ: c Door
de dry hondert mannen die daer ghelecket
hebben, wil ick u verlossen, ende de Midi-
aniten in uwe handen gheuen: daerentegẽ
het ander volck laet altemael gaen aẽ syn
plaetse.
8 Ende sy namen voederinge d † voor het
volck met hen ende hare Basuynen: nu de
ander Israeliten liet hy alle gaen. eenen ye-
gelicken in syn hutte: hy sterckte hem met
dryhondert mannen: ende het heyr der Mi
dianiten/ lach daer beneden voor hem inder
leechten.
9 Ende de Heere sprack in der selner nacht
tot hem: Staet op: ende gaet heuen af int
legher: want ick heb het in uwen handen
ghegheuen.
10 Vreeset ghy u dannoch af te gaẽ/ so laet
uwen iongẽ Pura/ met u af gaen int le-
gher/
11 Dat ghy hooret/ wat sy segghen: daerna
sult ghy met der macht af trecken ten le-
gher: doe ginck Gideon met synen ionghen
Pura af aen de plaetse der Schildtwach-
ters/ die in den legher waren.
12 Eñ de Midianiten eñ Amalekiten / eñ
alle die van den Oostenlande/ hadden hen
neder ghelegt inder leechten / ghelyck als
eenen hoop sprinckhanen/ ende hare keme
len waren ontellick van veelheyt/ ghelyck
als het zant aen den Oeuer der Zee.
13 Doe nu Gideon quam/ siet/ doe vertelde
daer eener eenen anderen/ eenen droom/ en
sprach: Siet/ my heeft eenen droom ghe-
droomt: my dochte/ een e † gheroostet ger-
sten broot wendelde hem ten heyr der Mi
dianiten/ ende doe het quam aen de Tente/
sloech het deselue/ ende werpse neder/ ende
keerdese om/ dat het onderste bouen quã/
dat het ghetente lach.
14 Doe antwoorde de ander: Dat is niet
anders dan het sweert Gideons des soons
Joas des Israeliten: God heeft de Midia
niten in syne handen ghegheuen/ met den
gantschen heyre.
15 Doe Gideon dien hoorde sulcken droom
vertellen ende syne wtlegginge / aenbadt
hy. ende quam weder int heyr Israels/ eñ
sprack: Maeckt u op/ f wãt de Heere heeft
het heyr der Midianiten in uwe handen
ghegheuen.
16 g Ende hy deylde de dry hondert man-
nen in dry hoopen/ ende gaf eenen yegelic-
ken een Basuyne in syne hant/ ende ledige
kruycken/ ende Lampen daerinne.
17 Ende sprack tot hen: h Siet op my/ ende
doet oock also: ende siet, wanneer ick aen
de plaetse des heyrs come/ ghelyck als ick
doe so doet ghy oock.
18 Wanneer ick de Basuyne blase / ende
alle die met my syn/ soo sult ghy oock de
Basuynen blasen / rondtom het gantsche
heyr: eñ seggen: Hier de Heere ende Gideon.
19 Also quam Gideon/ ende hondert man-
nen met hem aen de plaetse des i † heyrs/
aen de eerste wachters / die daer verordi-
neert waren/ ende weckten se op/ ende bliesẽ
met Basuynen: ende versloegen de kruyc-
ken in haren handen'
20 Also bliesẽ alle dry de hoopẽ met Basuy

a Judic.6.32
b Deut.20.8 1 Mac.3.56
c Judic 9.16
d † And. van den volcke.
Pura Gideons schiltionghen.
e † and. ruyschende
Gideon rust zyn volck.
f Josue 2.24
g 1.Sam.11.
h Judi.9.48
i † an heyr legers/ ontrent den tydt wanneer de middelste wacht aen gaet, ende weckten de wachters op etc.

nen/ende brakē de kruycken: maer sy hiel-
den de lampen in haer slincker handt/ eñ
de Basuynen in harer rechter hant/ dat sy
bliesen eñ riepen: Hier het sweert des Hee-
Gideon ren ende Gideon.
slaet de 21 Ende een yegelick stont aen zijn plaetse
Midianitē rontom het heyr. k Doe wert het gantsche
k Exo.14.25 heyr loopende ende schreyden ende vlo-
1 sam.17 51. den.
l 1 sa.84.20. 22 Eñ in dien als de dry hondert mannē de
2 Par..20.22 Basuynen bliesen / beschickte de Heere /
Psalm.83.10 dat in den gantschen heyre/eens yegelijc-
ken sweert tegen den anderen was: eñ het
heyr vluchte tot Bethsitta Zereretha
toe/ tot aē de lantpalē der vreedde Meha-
la by Tabath
23 Eñ de mannen Israels by Naphtali vā
Asser/ eñ van den ganschen Manasse rie-
pen/ ende iaechden den Midianiten na.
24 Eñ Gideon sant bootschap op het gant-
sche geberchte Ephraim / ende liet segghē
Coemt af den Midianiten teghen / ende
onderloopt hen het water tot Beth Bara
m † anders ende de Jordaen: doe m † schreyden alle
vergader- die van Ephraim waren/ ende onderliepē
den hen. hen het water / tot Beth Bara / ende de
Oreb ende Jordaen
Zeb Vor- 25 n Ende vingen twee Vorsten der Midi
stē der Mi- anitē/ Oreb eñ Zeb: ende verworchdē O-
dianiten. reb op den rotzsteen Oreb / eñ Zeb in der
n Esa 10.26 persen Zeb: ende iaechden de Midianitē
Psal.83.12. ende brachten de hoofden Oreb ende Zeb
tot Gideon ouer de Jordane.

Dat viij. Capittel

1. Gideon stilt den toorn der mannen Ephraim/ 4. wert inden naiagen Zebah eñ Zalmuna van dien te Sucoth ende te Pnuel bespottet / 13. eñ vergeldet hen / 10 slaet het sorgheloos heyr der Midianitē 12. vangt hare Coningē/ 18. eñ verworcht se/ 24. maeckt eenen ergelicken lyfrock 29 heeft met vele wijuen vele kinderen/ 32 eñ sterft/ 33. Israel keert hem weder tot afgoderye.

1 Ende de mannen van Ephraim sprakē
a Jud.12.1. tot hem: a Waerom hebt ghy ons dat
gedaē dat ghy ons niet en riepet/ doe
ghy in den stryde toocht / teghen de Mi
b Oft/sterc- dianitē? ende sy twistichden b hefrich met
kelick hem.
2 Hy sprack daerentegē tot hen: Wat heb-
be ick als nu gedaen/ dat uwer daet gelijc
c Jud.6 34. zy? c is niet d † een wijnranck Ephraims
d † anders/ beter dā den gantschen Wijnoogst Abieser.
het naesoec- 3 God heeft de Vorsten der Midianiten/
ken Oreb ende Zeb in uwe handen ghegeuen
AbiEser hoe hadde ick cōnen dat doen dat ghy ge
daen hebt? doe hy sulcx sprack / liet haren
toorne van hem af.
Gideon 4 Doe nu Gideon aen de Jordane quam/
iaecht Ze- ginc hy daer ouer met dē dry hondert man
ba ende nen/ die by hem waren / eñ waren moede/
Zalmuna ende iaechden na,
nae. 5 Eñ hy sprack tot den lieden te Sucoth:
e 1.sam.21.3. e Lieue/ geeft den volcke dat onder my is/
ende 25.8 sommige brooden want sy zijn moede/ dat
ick na iageden Koningen der Midianitē/
Zebah ende Zalmuna.
f Gen 33.17. 6 Doch de Ouersten tot f Sucoth spraken
g 1 sa 10.28. g Zijn de vuysten Zebah ende Zalmuna al
reede in uwen handen dat wy uwen heyre
souden broot gheuen?
7 Gideon sprack: Wel aen wanneer de Hee
re Zebah eñ Zalmuna in mynen hādē
gheeft. so wil ick v vleesch metten doornē
wt der waestijne ende met distelen verdor-
schen.
8 Ende hy tooch van daer opwaerts na
Pnuel/ ende sprack oock also tot hen: ende
de lieden tot Pnuel antwoorden hem/ ghe
lijck als die tot Sucoth.
9 Eñ hy sprack oock tottē liedē tot Pnuel
Kome ick met vredē weder so wil ick desen
Torren breken.
10 Zebah dan eñ Zalmuna warē tot Kar-
kor/ eñ haer heyr met hen/ by vyftien duy-
sent/ die al ouer ghebleuen waren van den
gantschen heyre der ghener van den Oostē-
lande: want hondert ende twintich duysēt
warender geuallen/ die het sweert wt trec-
ken konden.
11 h Ende Gideon tooch opwaerts op de h Hosee.10.
strate/ daermen in hutten woont / teghen 14.
Oosten na Nobah eñ Jagbeha/ eñ sloech Psa. 83.12
het heyr: want het heyr was seker ende so-
der sorghe.
12 Eñ Zebah eñ Zalmuna vloden: doch hy
iaechde hen na/ eñ vinck de twee Coningē
der Midianiten / Zebah ende Zalmuna /
ende verschuckte het gantsche heyr .
13 Doe nu Gideon de sone Joas weder quā
van den stryde / i † eer de Sonne k † opge- i † Anders
gaen was/ vanden op-
14 Vinck hy eenen iongehen van den lieden ganck der
tot Sucoth eñ vraechde hem: die beschreef sonnen.
hem de Ouerste tot Sucoth/ eñ hare Oudt k † anders/
sten seuen ende tseuentich mannen. onder ghe-
15 Ende hy quam totten liedē tot Sucoth/ gaen/ oft
ende sprack: Siet/ hier is Zebah eñ Zal- doe desonne
muna/ ouer welcken ghy my bespottedet/ noch hooch
ende spraeckt: Is dan Zebahs eñ Zalmu- was.
na vuyst alreede in uwen handen/ dat wy
uwen lieden die moede zyn/ broot gheuen
souden?
16 Eñ hy nam de Oudtsten der Stat/ ende
doornen wt der woestijne/ ende distelen/ eñ
liet het de lieden tot Sucoth l ghevoelen. l Dat is ge
17 m Ende den thorren Pnuel brack hy/ waer wor-
ende n verwoorchde de lieden der Stadt. den/ etc.
18 Eñ hy sprack tot Zebah eñ Zalmuna/ m 1.Reg.12.
Wat warent voor mannen/ die ghy ver- 25
worchdet tot Tabor? Sy spraken: Sy wa n Oft doo
ren als ghy/ ende een yeghelick schoō/ als de
eens Koninckx kinderen.
19 Eñ hy sprack: Het zijn mijne broeders/
myner moeder sonen geweest: so waer als
de Heere leeft, so ghyse haddet leuen latē/
so wilde ick v niet o verworghen. o Oft/ doo
20 Ende sprack tot synen eerst ghebooren den.
sone Jether: Staet op/ ende verworchse:
doch de Jongelinck troch zijn sweert niet
wt/ want hy vreesde hem/ de wijle dat hy
noch een Jonghelinck was.
21 Zebah dan eñ Zalmuna spraken: Staet
ghy op eñ slaet ons: wāt daerna als de mā Gideon ve-
is/ daerna is oock syne macht: also stont worcht Ze-
Gideon op/ ende verworchde Zebah ende bah ende
Zalmuna/ eñ nam de spanselen die aē ha- Zalmuna.
rer kemelen halsen waren.
22 Doe spraken sommige in Israel tot Gi
deon: Weest een heere ouer ons/ ghy ende
uwe soon/ ende uws soons soon/ dewijle gy
ons van der Midianiten handt verlost
hebt,
23 Doch Gideon sprack tot hen: Ick wil
gheen heere ouer v zyn/ ende mijn soon en
sal oock gheen heere ouer v zyn/ maer de
Heere sal Heer ouer v zijn.
24 Gideon dan sprack tot hen: Eē dinck be
geer ick van v: p een yegelick geue my de p Exo.32.2
q voorhoofdbanden/ die hy gherooft heeft: q Oft oor-
want dewijle dat het Ismaeliten waren/ ringhen.
hadden sy voorhoofts banden.
25 Sy spraken: Die willen wy v geuen: eñ
spreyden een kleedt wt: eñ een yeghelick
werp de voorhoofts banden daer op/ die
hy gherooft hadde.
26 Ende de ghulden voorhoofts bandē die
hy eysch te

hy eyschte / maeckt in ghewichte/ duysent
seuē hondert/ sickel gouts/ sonder de span-
selen ende ketenen ende scharlaken kleede-
ren/ die der Midianiten Koninghen droe-
ghen/ ende sonder de halsbanden harer
kemelen.

Gideons Lyfrock tot Ophra. r † And. Ephod

27 Ende Gideon maeckte daer eenē r † Lyf-
rock af/ ende settede hem in syne Stadt tot
Ophra: eñ gātsch Jsrael bedreef daer hoe-
rerie mede aldaer/ ende het werdt Gideon
ende synen huyse ter ergheruisse.
28 Also werden de Midianiten veroodmoe-
dicht voor den kinderen Jsraels/ ende hie-
uen haren kop niet meer op: ende het lant
was stil veertich Jaer/ so langhe als Gide-
on leefde.
29 Ende Jerub Baal de sone Joas/ ghinck
henen/ ende woonde in synen huyse.

f 1 Re. 10.1. Gideon hadde 70 soons.

30 f Ende Gideon hadde tseuentich sonen/
die wt syner heupe ghecomē waren: want
hy hadde veel wyuen.
31 Ende zyn bywyf die hy tot Sichem had-
de/ baerde hem oock eenen sone/ dien noem
de hy Abi Melech.

Abi Melech.

32 Ende Gideon de sone Joas sterf in goe-
den ouderdom / ende werdt begrauen in
zyns vaders Joas graf tot Ophra des va-
ders der Esriten.
33 Doe nu Gideon ghestoruen was/ keer-
den hen de kinderen Jsraels om / ende be-
dreuen hoererye met Baalim/ t eñ maeck
ten hen u † Baal Berith tot eenen God.

t Num. 25.3 u † An. Baal met eenen verbonde tot etc.

34 Ende de kinderen Jsraels dachten niet
aen dē Heere haren God/ diese verlost had-
de van der handt aller vyanden rontom/
35 Ende deden gheene barmherticheyt den
huyse Jerub Baal Gideon / ghelyck als
hy alle goedt by Jsrael gedaen hadde.

Dat ix. Capittel.

1. Abi Melech komt met liste 5. ende
schendelicker moort ter Ouerheyt / 7. des
straffet Jotham Gideons sone de Sichi-
miters 17. ende voorseyt hen / haer ende
haers Koninckx onghelueck. 23. De Sichi-
miters verachten Abi Melech. 26 Gaal
woet/ 30. met liste ende hulpe Sebul/ 35.
voor hem vliedē 41. so werde ghene met
Stadt 46. ende Thoren van hem verdel
ghet. 50. Den Thoren tot Thebez betaelt
Abi Melech syner boosheyt loon.

Abi Melech de sesde Richter in Jsrael

1 ABi Melech nu de sone Jerub Baal/
ghinck henen na Sichem totē broe-
deren syner moeder / ende sprack met
hen/ ende met den ghantschen gheslachte
des huyses syner moeder vader/ eñ seyde:
2 Lieue/ spreeckt voor de ooren aller man-
nē tot Sichem: Wat is v beter/ dat tseuen
tich mannen/ altemael kinderen Jerub
Baal ouer v heeren zyn/ ofte dat een man
ouer v heere zy: Dencket oock daerbene-
uen / dat ick uwe gebeente eñ vleesch ben.
3 Doe spraken de broeders syner moeder
voor hem/ alle dese woorden/ voor den oo-
ren aller mannen tot Sichem / ende haer
herte neyghde hem tot Abi Melech: Want
sy dachten/ Hy is onse broeder.
4 Ende ghauen hem tseuentich siluerlin-
ghen/ wt den huyse Baal Berith/ ende A-
bi Melech bestelde daermede a† loose lichte
veerdighe mannen/ die hem navolchden.

a Of/ ydele † And. verdorvene! Abi Melech verworcht synē 70. broeders b 2 Par. 21. 4

5 Ende hy quam in zyns vaders huys tot
Ophra b ende verworchde syne broeders
de kinderen Jerub Baal/ tseuentich man-
nen op eenen steen: doch Jotham/ de ionge-
ste sone Jerub Baal/ die bleef ouer/ want
hy werdt versteken.
6 Ende alle mannen van Sichem / eñ het
gantsche huys Millo/ vergaderden hen
ghinghen henen / eñ maeckten Abi Melech
ten Coninck/ by der hoogher Eycken/ die
tot Sichem staet.

Jotham Gideons sone spreeckt metten Sichimitē.

7 Doe dat Jothā aengeseyt werdt / ginck
hy henen ende tradt op de hoochte des
berchs Grisim/ eñ hief syne stēme op / riep
ende sprack tot hen: Hoort my/ ghy man
nen tot Sichem/ dat v God oock hoore.
8 c De boomen ghinghen henen / dat sy
eenen Coninck ouer hen salfdē/ ende spra-
ken ten Olyboome/ Weest onse Coninck.

c 2. Par. 25. 18. 4. Esdr. 4 13.

9 Doch de oliboom antwoorde hen: Sal
ick myne vetticheyt verlaten / die beyde
God ende de menschen aen my prysen/ eñ
henē gaē/ dat ick d sweue bouē de boomē

d Oft hy seggen wilde/ Het bestaet niet het is doch een lichtvee/ dich kindisch dinck.

10 Doe sprakē de boomē ten Vyghebouni
Coemt ghy/ ende weest Coninck ouer ons
11 Doch de Vijchboom sprack tot hē: Sal
ick myne soeticheydt / ende myne goede
vruchten verlaten/ ende henen gaen/ dat
ick bouen den boomen sweue:
12 Doe spraken de boomen ten Wijnstock:
Comt ghy/ ende weest onse Coninck.
13 Doch de Wynstock sprack tot hen: Sal
ick mynen most verlaten/ die God ende e
den menschen vrolick maeckt/ ende henen
gaen/ dat ick bouen den boomen sweue:

e Psal. 104. 15. f † And/ eglentier

14 Doe spraken alle boomen ten f † Door-
nenbossche: Comt ghy/ eñ weest Coninck
ouer ons.
15 Ende de Doornenbosch sprack totten
boomen: Jsset waer/ dat ghy my ten Co-
ninc salft ouer v/ so Comt/ eñ vertrouwet
v onder myne schaduwe: so niet/ so ga vier
wt den doornen bossche/ ende verteere de
Cederen Libanon.
16 Hebt ghy nu recht eñ redelicken gedaen
dat ghy Abi Melech ten Coninck ghe-
maeckt hebt: ende hebt ghy wel ghedaen
by Jerub Baal/ ende by synen huyse/ ende
hebt hem ghedaen / als hy aen v verdient
heeft/
17 Dat myn vader om uwent wille ghe-
kryght heeft/ ende syne ziele van hem henē
ghewoorpen / dat hy v verlossede van der
Midianiten handt/
18 Ende ghy verheft v heden tegen myns
vaders huys/ ende verworcht syne kinde-
ren/ tseuentich mannen op eenen steen eñ
maeckt v eenen Coninck Abi Melech/ sy-
ner maghet soon/ ouer de mannen tot Si-
chem/ de wyle dat hy uwe broeder is.
19 Hebt ghy nu recht ende redelicken ghe-
handelt by Jerub Baal/ eñ by synen huyse
in desen daghe / so weest vrolick ouer den
Abi Melech / ende hy zy vrolick ouer v
lieden.

De Sichimiten verachten Abi Melech.

20 Js dat niet/ so ga vier wt van Abi Me-
lich / ende verteere de Mannen tot Si-
chem eñ het huys Millo: eñ daer ga ooc
vier wt vā dē mānē tot Sichem / eñ van-
den huyse Millo/ eñ verteere Abi Melech.

g Esaie 45. 7.

21 Ende Jotham vluchte ende ontweeck/
ende ghinck na Ber/ ende woonde aldaer
voor synen broeder Abi Melech
22 Als nu Abi Melech drye Jaer ouer Js-
rael gheheerschet hadde/
23 g Sandt God eenē boosen wille tusschē
Abi Melech ende den mannē tot Sichem
want de mannen tot Sichem h † verspra-
ken Abi Melech/

h † And vielen af van Abi Melech/ dat de wreuel moetwillighe onbillicheyt aendē 70. sonen Jerub Baal begaē ende haer bloedt ouer hen quame ende geleyt werde op Abi Melech/ etc.

24 Ende toghen aen den moetwil / aen de
tseuentich sonen Jerub Baal / volbracht:
ende leydē der seluer bloet op Abi Melech
haren broeder/ diese verworcht hadde/ en-
de op de mannen tot Sichem / die hem
syne hant daertoe ghesterct hadden/ dat hy
syne broeders verworchde.
25 Ende de mannen tot Sichem bestelden

ſen achterwacht op de ſpitzen der bergẽ/
ende beroofden alle die op der ſtraten tot
hen wandelden: eñ het werdt AbiMelech
aen gheſeydt.

Gaal verheft hem teghen AbiMelech

26 Gaal oock de ſone Ebed quam/ eñ ſyne
broeders/ ende gingen tot Sichem in: eñ
de mannẽ tot Sichem verlieten hẽ op hẽ.
27 Ende toghen wt opt velt/ eñ laſen hare
wynbergen af/ ende vertradenſe/ eñ maecten
eenen dans/ ende ghinghen in haers
Gods huys/ ende aten eñ droncken/ ende
vloecten AbiMelech.
28 Ende Gaal de ſone Ebed ſprack: Wie
is AbiMelech: ende wat is Sichem/ dat
wy hem dienen ſouden? is hy niet Jerub-
Baals ſone/ eñ heeft Sebul ſynen knecht
i † geſedt ouer de liedẽ k Hemor des Vaders
Sichem? waerom ſoudẽ wy hem dienen?

Sebul AbiMelechs knecht.
i † and geſet maer dient den lieden Hemor des vaders Sichem/ etc
k Gene. 34. 2.
l † an vandẽ abiMelech ſeyde hy vermeerdt/ etc. Maer Sebul de etc

29 Wilde God / het volck ware onder myne
hant/ dat ick den AbiMelech verdreve:
ende l † AbiMelech werdt gheſeydt: Vermeerdert
uwe heyr/ ende treckt wt/
30 Want Sebul de Ouerſte in der ſtadt /
doe hy de woorden Gaal des ſoons Ebed
hoorde/ doe vergrimde hy in ſynẽ toorne/
31 Ende ſant boodtſchap tot AbiMelech
heymelicken/ ende liet hem ſegghen: Siet
Gaal de ſone Ebed/ ende ſyne broeders /
zyn tot Sichem gecomen/ ende maken de
Stadt wederſpannich
32 So maeckt v nu op by der nacht / ghy
eñ v volck dat by v is / ende maeckt een
achterwacht op hen inden velde:
33 Ende des morghens wanneer de Sonne
op gaet / ſo maeckt v vroech op / ende
ouervalt de ſtadt : eñ ſo hy ende het volck
dat by hem is/ tot v wt treckt/ ſo doet met
hem/ als het uwe handt vindet.
34 AbiMelech ſtondt op by nacht / ende
alle het volck dat by hem was/ ende hielt
op Sichem met vier hoopen.
35 Ende Gaal de ſone Ebed trock wt/ ende
tradt voor den ingank aen der ſtadt poorte:
eñ AbiMelech maeckte hem op wt de
achterwacht/ met iſamen den volcke dat
met hem was.
36 Doe nu Gaal het volck ſach / ſprack hy
tot Sebul: Siet/ daer coemt een volck neder
vã der hoochte des gheberchs : Sebul
daerenteghen ſprack tot hem: Ghy ſiet de
ſchaduwe der berghen voor lieden aen.
37 Gaal ſprack noch meer / eñ ſeyde: Siet
een volck coemt neder wt het middel des
lants/ ende eenẽ hoop coemt op den wech
der Toouer Eycken.
38 Doe ſprack Sebul tot hem: Waer is nu
uwen mont / die daer ſprack. Wie is AbiMelech/
dat wy hem dienẽ ſouden? is dat
niet het volck / dat ghy verachtet hebt?
treckt nu wt ende ſtrydt met hem.
39 Gaal trock wt/ voor den Burgheren tot
Sichem/ ende ſtreedde met AbiMelech:
40 Doch AbiMelech iaechde hem/ dat hy
voor hem vluchte: ende daer vielẽ veel verſlagene
tot aen den inganck der poorten
41 Ende AbiMelech bleef tot Aruma: eñ
Sebul veriaechde dẽ Gaal ende ſyne broeders/
dat ſy tot Sichem niet moeſten blyuen.
42 Op den morghen ghinck nu het volck
wt op het velt: doe dat AbiMelech werdt
aenghezeyt:
43 Nam hy het volck / ende deylde het in
dry hoopẽ. ende maeckte een achterwacht
op hen inden velde: als hy nu ſach/ dat het
volck wt der ſtadt ghinck / maeckte hy
hem ouer hen/ ende ſloechſe.
44 AbiMelech nu / ende de hoopen die by
hem waren/ ouervielenſe, eñ traden aen dẽ
Inghanck der poorten der ſtadt : daerenteghen
de ander twee hoopen ouervielen
alle die opten velde waren, eñ ſloegenſe.
45 Doe ſtreet AbiMelech teghen de ſtadt/
den ſeluen gantſchen dach / ende wanſe/
eñ verworchde het volck dat daer in was
m ende verbrack de ſtadt /ende ſaeyde daer
ſout op.

m i. Reg. 12. 31.
Berith een Afgod.
n Jud. 8. 33.

46 Doe dat hoorden alle mannen des torrens
tot Sichem/ ghinghen ſy in de ſterckte
des huys des Gods n Berith.
47 Doe dat AbiMelech hoorde / dat hen
alle de mannen des torrens tot Sichem
vergadert hadden/

AbiMelech doelchde Sichunten.

48 Ghinck hy op den berch Zalmon/ met
alle ſyn volck dat by hem was ende nam
een axe in ſyn hant, ende hieuw eenẽ dickẽ
tack vanden boome ende nam hem op, eñ
leyde hem op ſyne ſchouderen: ende ſprack
tot allẽ volcke / dat met hem was: o Wat
ghy gheſien hebt dat ick doe dat doet ghy
oock haeſt/ ghelyck als ick.

o Judic. 7. 17.

49 Doe hieuw alle het volck een yeghelyck
eenen tack af/ ende volchden AbiMelech
na: ende leydenſe aen de Sterckte. ende ſtakenſe
aen met vyer/ dat oock alle mannen
des torrens tot Sichem ſtorven / by duyſent
mannen ende vrouwen.
50 AbiMelech oock tooch na Thebez / eñ
beleydeſe ende wanſe.
51 Daer was ymmers eenen ſtercken Torrẽ
midden inder Stadt / op welcken vloden
alle de mãnen ende vrouwen/ eñ alle Burgheren
der Stadt/ eñ ſloten diẽ achter hen
toe/ eñ clommẽ op het dack des Torrens.
52 Doe quam AbiMelech tot aendẽ Torrẽ
ende beſtormde hem: ende genaecte totter
dueren des Torrens, dat hy hem met vyere
verbrandde.
53 p Doch een wyf wierp een ſtuck van eenen
Meulenſteen AbiMelech op dẽ kop/
ende brack hem de herſſenpanne.

AbiMelech ſterft ſchãdelickẽ
p 2. Sam 11 21.

54 Doe riep AbiMelech haeſtelick dẽ Jonghen/
die zyn wapen droech/ eñ ſprack tot
hem: q Treckt v ſweert wt/ ende doodt
my/ datmen niet vã my en ſegge: Een wyf
heeft hem verworcht : doe doorſtack hem
ſynen Jonghen/ ende hy ſterf.

q 1. Sam. 31 4.
1. Paralip. 10. 4.

55 Doe nu de Iſraeliters die met hem waren/
ſaghen/ dat AbiMelech doodt was/
ghinck een yeghelyck aen zyn plaetſe.
56 Alſo betaelde God AbiMelech dat
quaet, dat hy by ſynẽ vader gedaẽ hadde/
doe hy ſyne tſeuẽtich broeders r worchde.

r Of doode

57 Deſſeluen gelycken alle dat quaet der
mannen Sichem/ vergalt hen God oock
op haren kop: ſ ende den Vloeck Jotham
des ſoons Jerub Baals/ quam ouer hen.

ſ Judic. 9. 20.

Dat x. Capittel

1. Thola/ 3. ende Jair / regeren het
Volck. 6. Allerheydenẽ Afgoderye is by
den Iſraeliten/ 7. ſo werden ſy vanden
Philiſteen ende kinderen Ammon beangſtet.
10. Schreyen totten Heere/ 11. die
en wil hen haerder niet aennemen/ 15. vã
door ghedueregen bekentenisse haerder ſonden
wtroepinghe vreemder Goden / ende
ernſtighe bekeeringhe tot God. 17. Ouerheyt
wordt verordineert dien/ die met Ammon
den ſtrydt beghint.

Thola de vy. Richter in Iſrael/ regneert xxiij. Jaer.
a Of Heylmaker
† An. d Helper
Jair de achſte Richter in Iſrael/ regneert xxij. Jaer.

1 NA AbiMelech ſtõt een ander a † Heylandt
op / Iſrael te helpen/ Thola /
een man vã Iſaſchar. eñ een ſone Pua
des ſoons Dodo: ende hy woonde tot Samir,
op het gheberchte Ephraim.
2 Eñ hy richtede Iſrael dry eñ twintich
Jaer. eñ ſterf/ eñ wert begrauẽ tot Samir.
3 Na hem ſtõt Jair een Gileaditer op eñ
richtede Iſrael twee ende twintich Jaer.

b Ju. 12.14 4 Ende hadde dertich sonen/b op dertich
Ezels veulen rydende: en hadde dertich
Steden die hieten Dorpen Jair, tot op de-
sen dach/ ende ligghen in Gilead.
Aller heydenen Afgoderye is by den Israeliten. 5 Ende Jair starf ende werdt begrauen tot
Kamon.
6 Doch de kinderen Israels deden voort
een quaet voor den Heere / ende dienden
Baalim ende den Astaroth/ ende den Go-
den tot Syria ende den Goden tot Zidon/
ende den Goden Moab / ende den goden
der kinderen Ammon ende den Goden der
Philisteen/ ende verlieten den Heere/ ende
en dienden hem niet.
7 Doe vergrimde den torn des Heeren ouer
Israel/ende gaffe ouer onder de handt der
Philisteen/ ende der kinderen Ammon.
8 Ende sy vertraden en plaechden de kinde-
ren Israels van dien Jare aen/ wel achtien
Jaer lanck namelicken alle kinderen Is-
raels / op gene zyde der Jordanen / inde
Lande der Amoriten die in Gilead leydt.
9 Daertoe toghen de kinderen Ammon o-
uer de Jordane/ende kryghden tegen Juda
Ben Jamin en teghen het huys Ephraim
also dat Israel seer beangstet werdt.
10 Doe schreyden de kinderen Israels tot
den Heere / en spraken: Wy hebben aen v
ghesondicht, want wy hebben onsen God
verlaten/ ende Baalim ghedient.
11 Doch de Heere sprack tot den kinderen Is-
raels: Hebben v lieden de Egyptenaers/ de
Amoriters/de kinderen Ammon/ de Phili-
steen/
12 De Zidoniters/ de Amalekiters/ende
Moabiters/ oock niet gedwonghen? ende
ick halp v lieden wt haren handen/ doe ghy
lieden tot my schreyedet.
13 Noch hebt ghy lieden my verlaten/ende
anderen Goden gedient/ daerom en wil ick
v lieden niet meer helpen.
† Of/ ws huys 14 Gaet henen/ en roept de Goden aen/ die
ghy lieden verkoren hebt/ laet v de selue hel
pen ter tydt euwer droeffenissen.
15 Doch de kinderen Israels spraken tot
den Heere: Wy hebben ghesondicht/ maket
slechs ghy met ons als het v behaecht /
b 1. Sam.7 3. alleen verlost ons te deser tydt.
16 b En sy deden van hen de vreemde Goden
c 1. Sam.11,1 en dienden den Heere; ende het iammerde
† Of/ ruepchen † And: beriepen hen te samen/ hem dat Israel also gheplaecht werdt.
17 c Ende de kinderen Ammon † schreyd-
den en legerden hen in Gilead: daerentegen
de kinderen Israels vergaderden/ en leger-
den hen tot Mizpa.
18 Ende de Ouersten des volcx tot Gilead
spraken onder malcanderen: Wie eerst be-
ghint te stryden tegen de kinderen Ammon/
die sal het hooft zyn ouer alle die in Gilead
woonen.

Dat xj. Capittel.

1 Jephthah wort Regeerder des Volcx
12. Seynt Bootschap aen der Ammoniten
Coninck/ 28. en so die gheen gehoor wil
gheuen/ 29. gaet hy henen/ 30 met onbe-
dachter belofte/ 32 ende veroortmoedicht
de kinderen Ammon. 34. Jephthah eeni-
ghe Dochter / weert na zyn belofte / 37
na twee Maenden gheoffert.

Jephthah/ een Hoerenkint / de ix. Richter in Israel, regeerect vi Jaer
a Gen.21,10 Galat,4,30

1 Jephtha een Gileaditer/was een stryt-
baer/ Heldt/ Doch een hoerenkindt:
Doch Gilead hadde Jephthah ghegene-
reert.
2 Doe nu Gileads wyf hem kinderen baer-
de/ en desseluen wyfs kinderen groot wer-
den/ stieten sy Jephthah wt/ en spraken tot
hem: a Ghy en sult niet erue in onses vaders
huys / want ghy zyt een anders wyfs sone.
3 Doe vloot hy voor synen broederen en
woonde inden Lande Tob: b daer verga- b 1.Sam.22 2
derden hen c † loose lieden ende togen wt
met hem. c Of ydele/ ledighe † And/ verdoruen
4 En ouer een wyle tyts daer na, kryghden
de kinderen Ammon met Israel.
5 Doe nu de kinderen Ammon also kryghden met Israel/ ginghen de Oudtsten van
Gilead henen dat sy Jephthah haelden wt
den Lande Tob/
6 En spraken tot hem: Comt/ ende weest
onse Hooftman dat wy stryden teghen de
kinderen Ammon.
7 Doch Jephthah sprack tot den kinderen
van Gilead: Zyt ghy lieden niet die, die my
haten en wt mynes vaders huys gestooten
hebbet/ ende nu coemt ghy lieden tot my de
wyle dat ghy in droeffenisse zyt?
8 De Oudtsten van Gilead spraken tot Jeph-
thah: Daerom comen wy nu weder tot v/
dat ghy met ons trecket/ ende helpet ons
stryden tegen de kinderen Ammon/ en zyt
onse Hooftman ouer alle die in Gilead
woonen.
9 Jephthah sprack tot den Oudtsten van
Gilead: So ghy lieden my wederhaelt te
kryghen tegen de kinderen Ammon / en de
Heere hen voor my gheuen sal, sal ick dan
uwe Hooft zyn?
10 De Oudtsten van Gilead spraken tot Jeph-
thah: De Heere zy een toehoorder tus-
schen ons/ist dat wy niet en doen als ghy
ghesepdt hebt.
11 Also ghinck Jephthah met den Oudtsten d Deuter. 16.18.
van Gilead, d en het volck sette hem ten
Hoofde ende Ouersten ouer hen: en Jeph-
thah sprack sulx alle / voor den Heere te
Mizpa. Jephthah sendet Boden tot der Amoriten Coninck.
12 e Doe sandt Jephthah Bootschap totten
Coninck der kinderen Ammon/ en liet hem
segghen: Wat hebdy met my te doen / dat
ghy tot my coemt / teghen myn Landt te
kryghen? e Nu. 11,26
13 De Coninck der kinderen Ammon andt- f Nu.21,13,31
woordde den Boden Jephthah: f Daerom
dat Israel myn Landt genomen heeft, doe
sy wt Egypten togen van Arnon aen/ tot aen
Jabok/ en tot aen de Jordane: so geeft het
my nu weder met vreden.
14 Jephthah daerentegen sandt noch meer
Boden tot den Coninck der kinderen Am-
mon/
15 Die spraken tot hem: So seydt Jephthah g deu, 2,9,19
g Israel en heeft gheen Lant ghenomen/ 2, Mach 15
noch den Moabiteren noch den kinderen 33
Ammon/
16 Want doe sy wt Egypten togen/ wandel- h † andt Riet
de Israel door de Woestyne/ tot aende h † zee/ of Schoo-
Schelfzee/ende quamen tot Kades. de zee/
17 i En sonden Boden totten Coninck der
Edomiten en spraken: Laet ons door v lant i Nu.20. 14
trecken: Doch der Edomiten Coninck en
verhoorde se niet: oock sonden sy totten Co-
ninck der Moabiten / die en woude oock
niet: also bleef Israel in Kades.
18 Ende wandelde inder Woestyne /en to-
ghen het Lant der Edomiten ende Moa-
biten om / en quam vanden Opganck der
Sonnen/ aen der Moabiten Lant ende le-
gerden hen op gene zyde Arnon/ende qua-
men niet in de Lantpalen der Moabiten:
k want Arnon is der Moabiten Lande- k Num,21,13
pale. l Num,21,21
19 l En Israel sandt Boden tot Sihon/ der Deuter,2,25
Amoriten Coninck tot Hesbon/ en liet hem
segghen. Laet ons door v Landt trecken
tot aen myn plaetse.
20 Doch Sihon en vertroude Israel niet
door syne palen te trecken: maer vergaderde

de alle zijn volck eñ legerde hem tot Jah-
za/ ende streedt met Israel
21 De Heere dan de God Israels gaf den
Sihon met alle sijnē volcke in de handen
Israels dat sijse sloegen: also nam Israel
in alle dat Lant der Amoritē: die indē sel-
uen Lande woonden.
22 Eñ namen alle palen der Amoritē in vā
Arnon aen tot aen Jabok eñ vā der Woe-
stijne aen/ tot aen de Jordane.
23 So heeft nu de Heere de God Israels de
Amoriters verdreuē voor sijnē Volcke Is-
rael ende ghy wiltse innemen.
24 Ghy soudet die innemen / die v God m
Camos verdreef/ n eñ ons latē nemē/ alle
die/ die de Heere onse God voor ons ver-
dreuen heeft.

Camos.
m Num.21.29.
1.Reg.11.11
n Jerem.27.6.
Leuit.25.23
o Num.22.2
Deut.23.4

25 Meyn dy dat ghy beter recht hebt o dā
Balack de sone Zipor der Moabitē Co-
ninck? heeft desehe oock opt gerechtet oft
ghekryghet teghen Israel/
26 Hoewel Israel nu dry hondert Jaer ghe-
woont heeft in Hesbō/ eñ in haren Doch-
terē in Aroer, eñ in haren Dochteren ende
in allen Steden die aen Arnō liggē? waer
om en verlossedet ghy liedē het niet in der-
selner tyt?
27 Ick en hebbe niets aen v ghesondicht /
ende ghy doet so qualick by my / dat ghy
tegen my krygget: de Heere geue heden een
oordeel tusschen Israel ende den kinderen
Ammon
28 Doch de Coninck der kinderen Ammon
en verhoorde de reden Jephthah niet, die
hy tot hem sandt.
29 Doe quam de Geest des Heerē op Jeph
thah eñ troch door Gilead ende Manas-
se/ ende door Mizpa dat in Gilead leyt eñ
van Mizpa dat in Gilead leyt, teghen de
kinderen Ammon.

Jephthah onvedachte Belofte
p Marc.6.23.

30 Eñ Jephthah beloefde dē Heere een Be
lofte eñ sprack: p Geefdy de kinderē Am
mon in myne handt/
31 Wat tot myner huysdeure wtgaet / my
te gemoete/ als ick met vreden weder ko-
me van den kinderen Ammon dat sal des
Heeren zyn / ende ick wilt een Brantoffer
offeren.

q Deu.2.18

32 q Also tooch Jephthah tegen de kinde-
ren Ammō/ tegen hen te strijdē/ eñ de Heere
gafse in syne handen.
33 Eñ hy sloechse/ van Aroer aen/ tot dat-
men koemt tot Minnith twintich Stedē
eñ tot aen de pleyne der Wijnbergen/ eenē
seer grooten slach: eñ also werdē de kinde-
ren Ammon veroot moedicht voor de kin-
deren Israels.

r of/ veroot moedicht gy etc. God heeft my hooch ver-heuen door dese ouer winninghe dat ick myn hooft hooch ende vrolick oprichtede: maer ghy buycht my/ dat ick den kop moet neder slaen met groot herteleedt ende sulcke groote vreucht in drey herten leet verkee-

34 Doe nu Jephthah quā te Mizpa voor
zijn huys, siet daer gaet zyn Dochter wt/
hem te ghemoete/ met Tamborynen ende
reyen: ende sy was een eenich kint / ende
hy en hadde anders gheen sone noch doch
ter meer.
35 Ende doe hyse sach verscheurde hy syne
kleederen/ ende sprack: Och myn Dochter
hoe r buychdy my / ende bedroeuet my:
want ick hebbe mynen mont opghedaen
teghen den Heere / ende ick en kans niet
wederroepen.
36 Sy sprack daer entegē: Mijn vader/ heb
dy dijnē mont opgedaen tegen dē Heere/ so
doet my / als het wt uwen monde gegaen
is/ na dien v de Heere gewroken heeft aen
uwe vyanden/ den kinderen Ammon.
37 Eñ sy sprack tot haren vader: Ghy wil-
det my doch dat te wille doen dat ghy my
twee Maenden latet dat ick van hier af
gae op de Berghen/ ende myne Maeghde-
lickheydt beweene met myne Ghespelen.
38 Hy sprack: Gaet henen / eñ lietse twee
Maenden gaen. Doe ginck sy henen met
harē Ghespelē eñ beweende hare Maegh
delicheyt op de Berghen.
39 Eñ na twee Maenden quam sy weder
tot haren vader: eñ hy dede haer s als hy
beloeft hadde: ende sy en was noyt geens
mans schuldich ghewordē.
40 Eñ het wert een gewoonthept in Israel
dat de Dochteren Israels Jaerlicx henen
gaen/ ende beclagē de Dochter Jephthah/
des Gileaditeers, des Jaers vier daghen.

s Men wil/ hy en hebse niet gheoffert/ doch de Text staedt hier klaer. Also siet mē ooch beyde aendē Rich-teren ende Coninghen dat sy na groote daden ooch groote sotheyt hebbē begaen moeten / te ver-hoeden den ledighen hooch moet

Dat xij. Capittel.

1. De Ephraimiters verheffen hen te-
gen Jephthah/ 4. eñ worden haerō twee
eñ veertich duysent verslagen. 7. Jeph-
thah sterft. 8. Ebzan/ 11. Elon/ 13. ende
Abdon / volghen hem na malcanderen in
het regiment.

1 Ende die van Ephraim a † schreyden/
eñ gingen na den Noordenwaert/ ende
sprakē tot Jephthah: b Waerom zydy
inden krych getoghen teghen de kinderen
Ammon/ ende en hebt ons niet aangheseyt
dat wy met v togen: wy willē v huys met
v met vyere verbranden.
2 Jephthah sprack tot hen: Ick eñ mijn
Volc hadden een groote sake met dē kin-
deren Ammon/ ende ick riep v lieden aen/
doch ghy lieden en holpt my niet wt haren
handen.
3 Doe ick nu sach dat ghy liedē niet helpē
en woudet/ c sette ick myne ziele in my-
ne hant / ende tooch henen tegen de kinde
ren Ammon/ eñ de Heere gafse in myne hāt
waerom coemt ghy liedē nu tot my op te-
ghen my te strijden?
4 Eñ Jephthah vergaderde alle mannē in
Gilead eñ streedt tegen Ephraim: ende de
mannē in Gilead sloegen Ephraim/ daer
om dat sy seyden: Zyt doch ghy Gileadi-
ters onder Ephraim ende Manasse, als
d de vluchtighe te Ephraim.
5 Eñ de Gileaditers namē in het Veyr der
Jordanē voor Ephraim: Wanneer nu de
veluchtige Ephraim spraken: Laet my
ouer gaen: so spraken de mannen Gilead
tot hem: Zydy een Ephraiter? Wanneer
hy dan antwoorde Neen/
6 So hieten sy hem sprekē: e Schibboleth:
so sprack hy: Sibboleth/ eñ en conde(s) niet
recht seggen/ so grepen sy hem eñ versloe-
ghen hem aen het Veyr der Jordanen: dat
te dier tyt van Ephraim vielen twee ende
veertich duysende.
7 Jephthah doch richtede Israel ses Jaer
eñ Jephthah de Gileaditer sterf/ eñ werdt
begrauen in den steden tot Gilead.
8 Na desen richtede Israel Ebzan van
Bethlehem.
9 Die hadde dertich sonē/ eñ dertich doch
teren gaf hy wt: eñ dertich dochterē nam
hy wederom van buyten/ synen sonen/ eñ
richtede Israel seuen Jaer/
10 Ende sterf ende wert begrauen te Beth-
lehem.
11 Na desen richtede Israel Elon een Se-
buloniter: eñ richtede Israel thien Jaer/
12 Eñ sterf ende wert begrauen tot Ajalon
inden Lande Sebulon.
13 Na desen richtede Israel Abdon/ een so-
ne Hillel een Pirathoniter.
14 Die hadde veertich sonen ende dertich
soons kinderen/ f die op tseuentich Ezels
veulen reden: eñ richtede Israel acht Jaer/
15 Ende sterf ende wert begrauen te Pir-
athon inden Lande Ephraim / op het ghe-
berchte der Amalekiten.

a † Anders oproerden/ aud. versa-melden hen
b Judic.8.1
c Dat is/ Ick waech de mijn leuē ende settede my in vare.
d Dat is die in noode tot Ephra-im om hul-pe geulodē zyt: ons en kan gheen hulpe van v lieden co-men maer v lieden van ons dewyle wy van eenen Co-ninclicken stamme zyn
e Het een onstuymige waterloop: andere be-diedent een aare aent koren of lantteare/ of heyrstra-te.
Jephthah sterver.
Ebzan de tiende Rich-ter in Isra-el/ regneert vij Jaer lanck.
Elon de elf-ste Richter in Israel regneert tien Jaer lanck.
Abdō de xij Rich-ter in Isra-el/ regneert acht Jaer lanck.
f Judic.10.1

Dat xiij. Capittel.

1. Israel komt in de handen der Philisteë. 3. Simsons/ 5. diese verlossen sal/ ontfanckenisse wort een stuck der Moeder/ 8. ende daer na den Vader. 11. met verichtinghe wyse ende werck des gebooren knechtkens/ aengesept. 15. De Enghel des Heeren vaert in de vlamme des Brantoffers (dat hy in de stede spyser spyse den Heere begeert) ten Hemel. 21 Manoah so hy hemselven zyns lyfs ontsept wordt van synen wyue gesterckt. 24. Des Heeren Gheest is in Simson.

1 Ende de kinderen Israels deden voort aen quaet voor den Heere. a ende de Heere gaffse in de handen der Philisteë veertich Jaer.

a Judic. 10. 7

Manoah Simsons vader.

2 Daer was een man te Sarga van eenen geslachte der Danitë, met name Manoah/ ende zyn wyf was onvruchtbaer/ ende en baerde niet.

3 Ende de Enghel des Heeren verscheen den wyue, ende sprack tot haer: Siet, ghy zyt onvruchtbaer/ ende en baert niet: doch ghy sult swanger worden/ ende eenë sone baren.

4 b So wacht v nu dat ghy geenen Wyn/ noch sterecken dranck drinckt/ ende niet onreyns en etet.

b Num. 6. 3.

5 Want ghy sult swanger worden/ ende eenen sone baren, c dien geen Schermesse sal op het hooft comen: want dat knechtkë sal een d Verloefder Gods zyn/ van Moeders lyue aen: ende hy sal beginnen Israel te verlossen wt der Philisteen handt.

c 1 Sam. 1. 11.

d Een gheboren Nazir/ ofte Nazareus niet na der Wet des Beloftes wegë maer van Gode sonderlick daer toe gemaeckt/

6 Doe quam dat wyf ende sepde dat haren man aen ende sprack: Daer quam een mä Gods tot my/ ende zyn ghestalte was aen te sien/ als een Engel Gods seer verschrickelick/ dat ick hem niet en vraechde van waer, of waer henen/ ende hy en sepde my niet hoe hy hiet.

7 Hy sprack dannoch tot my: e Siet/ ghy sult swangher worden/ ende eenë sone baren: so en drincke nu gheenen Wyn/ noch sterckëen dranck/ ende en eet niet onreyns: f want dat knechtken sal een Verloefder Gods zyn/ van Moeders lyue aen tot in synen doodt.

e Sem. 16. 11 Luc. 10. 31.

f Mat. 2. 32.

8 Doe badt Manoah den Heere ende sprac: Ach Heere/ laet den man Gods weder tot ons comen/ dien ghy ghesonden hebt: dat hy ons leere/ wat wy met het knechtken doen sullen/ dat gheboren worden sal.

9 Ende God verhoorde de stëmme Manoah: ende de Engel Gods quam weder totten wyue: Ende sy sat op den velde/ ende haer man Manoah en was niet by haer.

10 So liep sy haestelick henen/ ende sepde het haren man aen, ende sprack tot hem: Siet, die man is my verschenen, die heden tot my quam.

11 Manoah maecte hem op/ ende ginck synë wyue na ende quam tot den man/ ende sprack tot hem. Zydy de man die met den wyue ghesproken hebt: Hy sprack: Ja.

12 Ende Manoah sprack: Wanneer nu comen sal, dat ghy gesproken hebt, wat sal des knechtkens wyse ende werck zyn?

13 De Enghel des Heeren sprack tot Manoah: g Hy sal hem wachten voor alle dat ick den wyue ghesepdt hebbe.

g And. De vrouwe sal haer ete dat ick haer gesept heb. Sy en sal etc.

14 Hy en sal niet eten dat wt den Wynstock comt, ende en sal geenen Wyn noch sterckë dranck drincken/ ende niet onreyns eten alles wat ick haer gheboden hebbe, dat sal sy houden.

Nume 6. 3. Amos 2. 12.

15 Manoah sprack totten Engel des Heeren: Lieue laet v hier behouden, wy willen v een Bocxken bereyden.

16 Doch de Engel des Heeren antwoordde Manoah: Wanneer ghy my hier alreede behieldet/ h so en ete ick doch uwer spyse niet: wildy ende daerenteghen den Heere een Brantoffer doen so mueghdy het offeren want Manoah en wiste niet/ dat het een Enghel des Heeren was.

h Gene. 18. 8 ende 19. 3. Tob. 12. 19. i And. doch een Brantoffer doen/ so doet het den Heere.

17 Ende Manoah sprack tot den Engel des Heeren: Hoe heet ghy/ dat wy prysen, alst nu comt dat ghy ghesproken hebt:

18 Doch de Enghel des Heeren sprack tot hem: k Waerom vraechdy na mynen Name, die doch l wonderlick is?

k Gene 32. 9 Exodi 3. 13. l And. verborgen is?

19 m Doe nam Manoah een Bocxken ende Spysoffer/ ende offerde dat op eenë Rotzsteen den Heere/ n ende hy maeckte het o wonderbaerlick: Manoah ende zyn wyf sagen toe.

m Judi. 6. 20 n Psalm. 7a 18.

20 Ende doe de p vlamme opuoer vanden Altaer/ na den Hemel/ voer de Enghel des Heeren inder vlamme des Altaers op: doe dat Manoah ende zyn wyf sagen/ vielen sy ter Aerden op haer aenghesichte.

ende 16. 4. o dat is/ het ghinck wöderbaerlick toe alsoo volcht dat de Enghel verdween / ende inde vlamme op voer.

21 Ende de Engel des Heeren en verschee Manoah ende synë wyue niet meer. Doe bekende Manoah dat het een Engel des Heeren was/

22 Ende sprack tot synen Wyue: q Wy moeten den doot steruë, dat wy God gesië hebben.

p t And. laeye q Exo 33. 20. Judic. 6. 22

23 Doch zyn Wyf antwoordde hem: Wanneer de Heere lust hadde ons te dooden so en hadde hy het Brantoffer ende Spysoffer niet genomen van onsen handë: hy en hadde ons oock sulcx alles niet bewesen. noch ons sulcx hooren laten/ ghelyck als nu geschiedt is.

24 Ende dat wyf baerde eenen sone/ ende hiet hem r Simson/ ende de Heere seghende hem.

25 Ende de Gheest des Heeren begonst met hem te zyn inden Legher Dan tusschen Zarea ende Esthaol.

r 1. Sam 12 11. De Gheest des Heeren is in Simson.

Dat xiiij. Capittel.

1. Simson begheert een wyf onder den Philisteen. 5. Doodt eenen iongen Leeu we, 8. ende vint Honich in dessel uë ase. 10 Geeft eë Raetsel op in zyn Bruyloftmael. met winninge oft verbeurte van dertich Hemden/ ende so vele Opercleederen, in seuë daghen te treffen. 15. Syne Ghesellen (11. dien sulches gheldt) dringhen zyn wyf 17 die hen dat sept/ 19. so ghedyet hem datsel ue tot toorne/ ende den Philisteen tot een groot ongheluck.

1 Simson ginck henë af na Thimnath/ ende sach een wyf tot Thimnath/ onder den Dochteren der Philisteen.

2 Ende doe hy weder opwaerts quam/ sepde hy dat synen vader/ ende syner moeder ende sprack: Ick hebbe een wyf gesien te Thimnath onder den Dochteren der Philisteen/ gheeft my nu deselue tot een wyue.

3 Zyn vader ende zyn moeder spraken tot hem: a Is daer dan nu geen wyf onder dë Dochteren uwer broederen/ ende in alle b uwen volcke, dat ghy henen gaet, ende neët eë wyf by den Philisteë, die onbesnedë zyn? Simson sprack tot synen vader: Geeft my dese, want sy beualt mynen ooghen.

a Deut. 7. 3. b And. mynen

4 Doch zyn vader ende syne moeder en wistë niet/ dat het vanden Heere waer: de Philisteen heer scheden te dier tydt ouer Israel.

5 Also ginck Simson af met zynen vader ende syner moeder na Thimnath: ende als sy quamë aen de Wynbergen te Thimna: h/ siet, doe quam hem een ionghe brullende Leeuw teghen.

Simson doot eenen jonghen Leeuw door de cracht des Gheests Gods.

c 1 Sam 17. 35. Dan 6.22. Hebr 11.33.

6 Ende de Gheest des Heeren wert veer-
dich over hem/ c ende verscheurde hem/ ghe
lijck als men een Bocxken van malkande-
scheurt/ eñ en hadde doch gātsch niet in sy-
ner hant: ende en seyde het synen vader
noch syner moeder niet/ wat hy ghedaen
hadde.
7 Doe hy nu af quam/ sprack hy met den
wijue/ eñ sy beuiel Simson in synen oogē.
8 Ende na sommighe dagen quam hy we
der dat hyse name: ende tradt wt den we-
ge dat hy dat aes des Leeuwen besaghe:
siet/ doe was een Byenswerm in den ase
des Leeuwen ende Heunich.
9 Ende hy nam het in syne handt/ ende at
daer van onder weghen: ende ginck tot sy
nen vader ende tot syner moeder/ ende gaf
hen daer van dat sy oock aten: hy en seyde
hen dannoch niet/ dat hy dat Heunich van
des Leeuwen ase ghenomen hadde.
10 Ende doe zijn vader af quam tot dē wij
ue/ maeckte Simson aldaer een Bruyloft/
gelijck als de Jongelingen plegen te doen.
11 Ende doe sy hem saghen/ gauen sy hem
dertich Gheselllen. die by hem zijn souden.
12 Simson dan/ sprack tot hen: Ick wil v
lieden een Raetsel voor gheuen / wanneer
ghylieden my dat gheradet ende treffet/ in
desen seuen dagen der Bruyloft/ so wil ick
v lieden dertich Hemden geuen/ eñ dertich
Opperkleederen:
13 Connet ghylieden dat daer entegen niet
gheraden so sult ghylieden my dertich Hē
den ende dertich Opperkleederen geuen: eñ
sy sprakē tot hem: Geeft uwe Raetsel voor/
latet ons hooren.

Simsons Raetsel.

14 Hy sprack tot hen: Spijse ginck vanden
Eter/ ende soeticheyt vanden Sterckem: eñ
sy en conden dat Raetsel in drij dagen niet
gheraden.
15 Ten den seuenden daghe spraken sy tot
Simsons wijf: Overredet uwen man/ dat
hy ons dat Raetsel segge/ oft wy willen v
ende ws vaders huys met vyere verbernē:
hebt ghyliedē ons daerom genoot/ op dat
ghy ons soudt arm maken/ ofte niet?

a of hatich vyandisch/

16 Doe weende Simsons wijf voor hem/
ende sprack: Ghy zijt my v gram / ende en
hebt my niet lief: ghy hebt den kinderen
myns volcx een Raetsel voorgheghenen/ eñ
en hebt het my niet gesept. Hy sprack daer

e Judic 14 6

entegher tot haer: e Siet/ ick en hebbe het
mynen vader ende myner moeder niet ge-
seydt/ ende soude het v segghen?
17 Ende sy weende de seuen daghen voor
hem/ dewijle dat sy Bruyloft hadden. Nu/
aen den seuenden dage seyde hy het haer/
want sy drāgde hem hardt: eñ sy seyde dat
Raedtsel den kinderen haers volcx.
18 Doe spraken de mannen der Stadt tot
hem aen dē seuenden daghe/ eer de Sonne
ondergincK: Wat is soeter dan Heunich?
Wat is stercker dan de Leeuwe?

Hier ersicht Simson oorsake tegen de Philisteen.

19 Doch hy sprack tot hen: Wanneer ghy-
lieden met mynen Kalue niet en hadt ghe-
ploecht/ ghy en haddet myn Raetsel niet
gheraetet.

f Luth. voor.

20 Eñ de Gheest des Heeren wert veerdich
ouer hem/ ende ginck af tot Askalon / ende
f sloech dertich mannen onder hen: eñ nam
haer kleederen/ eñ gaf Operkleederen dien/
die het Raetsel geraden haddē/ eñ vergrim
de in synen toorne/ eñ ginck op in zijns va-
ders huys.

g 1 Sam. 18.19. ende 25.44. 2 Sam 3.14

21 g Nu/ Simsons wijf wert eenen syner
Gesellen ghegheuen/ die hem toebehoorde.

Dat xv. Capittel.

1. Simson veroorsaeckt tegen de Philis-
teen. 4. steeckt haer Koren eñ Wijnbergen
aen 9. Zijn wijf tsamen met haren vader/
wort om synent wille verbrant/ 7. noch en
wil hy van beschadigen niet ophouden 9.
Den Philisteen so sy Juda belegheren/ 11.
wort hy gebonden ghelevert. 14. Breeckt
de stricken eñ slaet met eens Ezels kinne
backen duysent mannen. 18. God gheeft
hem water in synē dorst/ wt des Ezels kin
nebacken.

Simson beschadicht de Philisteen.

1 Het begaf hem dan na sommige dagē/
om den tijdt des Tarwenoogsts / dat
Simson zijn wijf besochte/ met een
Bocxken / eñ als hy dachte: ick wil tot my
nē wijue gaen in de Kamer/ en woude hem
haer vader daer niet in laten/
2 Eñ sprack: Ick meynde/ ghy waert haer

a of hatich vyandisch/

a gram geworden/ ende hebse uwen vrient
gegheuen: sy heeft doch een jonghe suster/
die is schoonder dan sy/ die laet uwe zijn
voor dese.
3 Doe sprac Simson tot hem: Ick hebbe
eenmael een rechte sake teghen de Phili-
steen: ick wil bij v lieden schade doen.

b s And/ hem

4 Ende Simson ginck henen/ ende vinck
drij hondert Vossen/ ende nam Brandē/ eñ
keerde twee ende twee de Steerten te sa-
men/ eñ bandt steets tusschen twee Steer-
ten eenen Brandt.
5 Eñ stack die aen met vyere / eñ lietse on-

c Judi 2.17

der het Koren der Philisteen loopen / c eñ
stack also de Opperen aen/ met tsamen den
staenden Koorne/ eñ de Wijnbergen eñ Olij
boomen.
6 Doe sprakē de Philisteen: Wie heeft dat
gedaen? Doe seyden sē: Simson/ des Thim
niters schoonsone: daerom dat hy hem syn
wijf ghenomen/ ende synen vrient ghegheuen heeft. Doe togen de Philisteen op / eñ
verbrandense met tsamē haren vader/ met
vyere.
7 Simson dannoch sprac tot hen: Hoewel
dat ghylieden alschoon dat gedaē hebbet/
so wil ick my doch aen v lieden seluen wre-
ken/ ende daer na ophouden.

b dat is/ Hy sloech se als sy hem voorqua- men: sy waren dan vā hoogē of vā leegē stāde.

8 Ende sloechse hardelick/ b beyde aen de
schouderen eñ lendenen: ende tooch af/ eñ
woonde in het Steenhol Etam.
9 Doe togen de Philisteen henen/ eñ bele-
gerden Juda/ ende leyden hen neder tot
Lehi.
10 Doch die van Juda spraken: Waerō sijt
ghylieden tegen ons op getoghen? Sy ant-
woorden: Wy sijn op ghecomen / Simson te
binden/ dat wy hem doen / ghelijck als hy
ons ghedaen heeft.
11 Doe togē drij duysent mannē vā Juda/
af in dat Steenhol tot Etam/ eñ spraken
tot Simson: En weet ghy niet dat de Phi
listeen ouer ons heerschen? Waerō hebdy
dan dat by ons gedaen? Hy sprack tot hē.

e Leu 24.19 Judic 1.7.

e Als sy my ghedaen hebben / so hebbe ick
hen weder ghedaen.
12 Sy spraken tot hem: Wy sijn afgecomē
v te binden ende in der Philisteen handen
te geuen. Simson sprac tot hen: So sweert
my/ dat ghylieden my niet f t weeren en

f t An/ ouervallen/ of dooden

wilt.
13 Sy antwoorden hem: Wy en willen v
niet weeren/ maer willen v slechs bindē/
eñ in haer handen geuen/ eñ en willen v niet
dooden: ende sy bondē hem met twee nieu
we stricken/ ende brachten hem op vanden
steen.

Simson slaet de Philisteen. g 1. Sam. 10.10.

14 Ende doe hy quam tot Lehi toe / juych-
den de Philisteen hem aen: g doch de Geest
des Heeren wert veerdich ouer hem/ eñ de
stricken aen syne armen: werden als draeē
die het vyer versengt heeft/ dat de banden
aen syne handen versmolten.

De Gheest des Heeren is in Simson ende hy slaet met des Ezels kinnebackē duysent mannen.

15 Eñ hy vant een vuyl Ezels kinnebackē:
doe reckte hy zijn hant wt, eñ nam het, eñ
sloech daer duysent mannen mede.
16 Eñ Simson sprack: Daer ligghen sy by
hoopen: met het kinnebacken eens Ezels,
hebbe ick duysent mannen gheslaghen.
17 Ende doe hy dat wtghesproken hadde,
wierp hy het kinnebacken wt synder hant,
ende hiet de stede b Ramath Lehi.

b Heet, een wechworpē des kinnebackens.

18 Doe hem nu seer dorstede, riep hy dē Hee
re aen, ende sprack: Ghy hebt sulcken groo
tē heyl gegevē, door de hant ws knechts:
eñ nu moet ick van dorste sterven, eñ inder
Onbesneden handen vallen.

God gheeft Simson water wt des Ezels kinnebackē

19 Doe opende God eenen Backtandt, in
dat kinnebackē, dat daer water wt ginck
ende als hy dranck, quam synen gheest we
der ende wert verquickt: daerom heet hy
noch heden ten daghe, Des Aenroepers
fonteyne, die in dat kinnebacken werdt.

Simson de 13. Richter in Israel, regneert xx. Jaer

20 Ende hy richtede Israel ter tydt der
Philisteen twintich Jaer.

Dat xvj. Capittel.

1. Simson vanden Burgheren Gasa
omringt, draecht der Stadtpoorten wech
4. Delila menichmael ghehoonet, ver-
dwaelt hem ten laetsten, 16. dat hy haer
syne heymelicheyt vermeldt, 18 ende van
hen gevangen, 21 iammerlick mishandelt
wort. 23 De Philisteen maken den Dagō
een Feest over hem. 25. Hy roept in synder
bespottinge den Heere aen, 29. eñ maeckt
meer doode in synen doodt, dan by synen
leven.

Simson hoereert te Gasa.

1 SImson ginck henen na Gasa, ende sach
aldaer een a† Hoere, ende lach by haer.
2 Doe wert den Gasiteren geseyt Sim
son is hier in ghecomen: ende omringden
hem eñ lieten op hem loeren den gantschē
nacht inder Stadtpoorte, ende waren
den gantschen nacht stille ende spraken:
Beydt, morgen wanneer het licht wort,
so willen wy hem verworghen.

a: An. weert inne, ende quā tot etc

3 Ende Simson lach tot middernacht toe
doe stont hy op ter middernacht, ende
greep beyde de Deuren aen der Statpoor
te met tsamen de beyde posten, ende hieffse
wt met den rychelen, eñ leydese op beyde
syne schouderen, ende droechse opwaerts
op de hoochte des gebercht voor Hebron.

Delila.

4 Daer na kreech hy een wyf lief aen der
Beke Sorek, die hiet Delila.
5 Te dier tyt quamen der Philisteen Vor-
sten op, ende spraken tot haer: Overreedt
hem, ende siet toe, waer hy sulcke groote
kracht in heeft, ende waermede wy hem
machtich meughen worden, dat wy hem
binden ende dwinghen: so willen wy v ge-
ven yegelick duysent ende hondert Silver
linghen.
6 Ende Delila sprack tot Simson: Lieve
seght my waer uwe groote kracht in zy,
ende waermen v mede bindē mach ende
datmen v dwinghe?
7 Simson sprack tot haer: Wanneermen
my bōde met sevē zeelē van versche bastē
die noch niet verdort en zijn, so werde ick
swack ende ware als een ander mensche.
8 Doe brachten der Philisteen Vorstē tot
haer op, seven zeelen, van versche basten,
die noch niet verdorret en waren, ende sy
bandt hem daermede.
9 (Men loerde doch op hem by haer inder
kamer:) ende sy sprack tot hem: de Phili-
steen over v Simson: Hy daerentegen
brack de zeelen, ghelyck als een vlassen
snoer breeckt, wanneer het aent vier roect:
ende het en wert niet kenlick waer syne
kracht in ware.
10 Doe sprack Delila tot Simsō: Siet ghy
hebt my b bedroghen ende voor my ghe-
loghen: nu, so segt my doch waer canmen
v mede binden?

b Of, bespot

11 Hy antwoordde: Wanneer sy my bondē
met nieuwe stricken, daer noyt geenen ar-
beyt mede geschiet is, so werde ick swack,
ende als een ander mensche.
12 Doe nam Delila nieuwe stricken, ende
bant hem daermede, ende sprack: De Phi-
listeen over v Simson, (men loerde doch
op hem inder kamer:) ende hy brackse vā
synen armen, als eenen draet.
13 Delila voortaen sprack tot hem: Noch
hebdy my bedrogen ende my ghelogen. Lie
ve, segt my doch: Waer kanmen v mede
binden: Hy antwoordde haer: Wanneer
ghy seven lockē hayrs myns hoofts vloch
tet met c† een vlechtsnoer, ende hechtede-
se met eenen Naghel erghens aen
14 Eñ sy sprack tot hem: De Philisteen o-
ver v Simson: Ende hy waecte op van sy
nen slape, ende trock de gevlochten lockē
met den Naggel ende vlechtsnoer wt.

c †Anders een wevers webbe. Ende sy hechtedet met eenen Naghel in ende sprack etc.

15 Doe sprack sy tot hem: Hoe kondy seg-
ghen: Ghy hebt my lief, so v herte doch
niet met my en is? drymael hebdy my be-
droghen, ende my niet gheseyt, waer uwe
groote kracht in is.
16 Doe sy hem nu harde dringde met harē
woorden alle dage ende en liet hem gheen
ruste, wert zijn ziele mat tot aenden doot.

Simson openbaert syne verborgentheyt eener Hoeren.

17 Ende seyde haer zijn gantsch herte ende
sprack tot haer: d Daer en is noyt gheen
Scheermes op mijn hooft ghekomen,
want ick ben een Verloofder Gods van
moeders lyve aen: wanneer ghy my nu be
schoert, so weke mijn kracht van my, dat
ick swack werde, ende ghelyck als alle an
der menschen.

d Num. 6. 5 Judic. 13. 5.

18 Doe nu Delila sach dat hy haer alle zijn
herte gheopenbaert hadde, sandt sy henē
ende liet der Philisteen Vorsten roepen,
ende segghen: Coemt noch eenmael op,
want hy heeft my alle zijn herte gheopen-
baert. Doe quamen der Philisteen Vorstē
tot haer op, ende brachten het gheldt met
hen in harer handt.
19 Ende sy lieten hem ontslapen op haren
schoot, ende riep eenen die hem de seven
locken zijns hoofts afschoert: ende sy be-
gost hem te dwingen: doe was synecracht
van hem ghewecken.
20 Ende sy sprack tot hem: De Philisteen
over v Simson. Doe hy nu van synē slaep
opwaeckte, dachte hy: Ick wil wtgaen,
als ick dickwils ghedaen hebbe, ende wil
my los trecken: ende en wiste niet, dat de
Heere van hem ghewecken was.

Simson wort gevanghen, ende hem wordē de ooghen wtgesteken

21 Doch de Philisteen grepen hem, ende
staken hem de ooghen wt, ende voerden
hem af na Gasa, eñ bonden hem met twee
metalen ketenen: ende hy moeste malen in
der ghevanckenisse.
22 Nu, het hayr zijns hoofts begonst we-
der te wassen, waer het beschoren was.

Een Feest des Afgods Dagon.
e 1. Sa. 5. 2.

23 e Doe hen nu der Philisteen Vorstē ver-
gaderden, haren Gode Dagon een groot
Offer te doen, ende hen te verblydē spra-
ken sy: Onse God heeft ons onse vyandt
Simson, in onse handen ghegheven.
24 Desselven ghelycken als hem het volck
sach, loefden sy haren God: Want sy spra
ken: Onse God heeft ons onse vyandt in
onse handen ghegeven: die ons onse Lant
verderf, ende onser vele versloech.
25 Doe nu haer herte vrolick was, sprakē
sy: Laet Simson halen, dat hy voor ons
spele. Doe haeldē sy Simsō wt de gevanc
kenisse

f ! And. caluminen.
Simsõ coept dẽ Heere aẽ Simson sterft als hy Israel xx Jaer gherichtet hadde.
g Judic: 14. 20. ende 15. 8. 15.
De Historie v. Michas Afgoderye.
a ! And. V ghenoemen zyn worden ẽ ghy hebt genoemt/ ẽ etc.
b Dese vrouwe sal beloeft hebbẽ sulc gelt tot het beelt te geuen ende dat en sal den sone int eerste niet bevallẽ hebbẽ ẽ heuet haer daerõ gestolẽ daer na hem vã harẽ clagen beweghen latende heuet haer weder gegeuen ẽ daermede doen laten/ wat sy wou de maer so het nu wel gelucht (gelyck sulck vã ne plecht) so laet hyt hem ooch wel gevallẽ.
Een Afgod int huys Micha.
c ! And. Theraphim dat verdoutschẽ wy het Heylichdom: gelyck te onsẽ tyden/ de houten Heylighẽ/ Doodẽ cleederẽ/ ẽ dergelyke/ Heylighen tuyge houden is voor Godsdienst.
Een Levit int huys Micha.
d Exo. 28. 41 Num. 3. 3 ende 21. 25 Judic. 13. 1. 1. Sam. 8. 5

kemisse/ ẽ hy speelde voor hen / ẽ sy sette den hem tusschen twee f † pilaernen.
26 Simson nu, sprack tot den Jongen die hem by der hant leyde: Laet my gaen / dat ick de pilaernen gheuoele / op welcke het huys staet dat ick my daer aen leue.
27 Ẽ het huys was vol mannen ẽ vrouwen: Der Philisteen Vorsten alle waren ooch daer, ẽ op den Dake by dry dupsẽt mannen ẽ vrouwen, die toesagẽ hoe Simson speelde.
28 Simson riep den Heere aen/ ende seyde: Heere Heere ghedenckt myner, ẽ sterckt my doch God, op dit mael, dat ick my voor myn beyde oogẽ, eens wreke aen den Philisteen.
29 Ẽ hy vattede de twee middelste pilaernen/ op welcke het huys gesettet was, ẽ hem daer op onthiel, de eene in zyn rechter, de ander in zyn f lincker handt.
30 Ẽ sprack: Myn ziele sterue met dẽ Philisteen/ ẽ buychde se vrachtelicken: doe viel het huys op den Vorsten, ende op alle dat volck dat daer in was: dat v doodẽ meer was, die in synen doot storuẽ / g dan die hy synen leuen storuen.
31 Doe quamen syne broeders af/ ẽ zyns vaders gantsche huys/ ẽ namen hem op/ ẽ droegẽ hem opwaerts / ẽ begroeuẽ hẽ in zyns vaders Manoah graf tusschẽ Zarea ende Esthaol: Hy richtede ouers Israel twintich Jaer.

Dat xvij. Capittel,

1. Van Micha ende syner moeder Afgoderye. 7. Van den ghehuerdẽ Levyt een Priester in synen huyse.

1 Daer was een man op het gheberchte Ephraim met namen Micha/
2 Die sprack tot syner Moeder: De dupsent ẽ hondert Siluerlinghen/ af die ghy tot v genomen hebt/ ẽ v gesworen ẽ ghesept voor mynen ooren: siet / dat selue ghelt is by my/ ick hebbe het tot my genomen. Doe sprack zyn Moeder: Ghesegent zy myn sone den Heere.
3 Also gaf hy syner Moeder de dupsẽt ẽ hondert Siluerlingẽ weder. Ẽ zyn Moeder sprack: Ick hebbe dat ghelt den Heere geheylicht van myner handt/ voor mynen sone, datmen een gegoten Beelt ẽ Afgod daer wt maken sal: daerom geue ick het v nu weder.
4 Doch hy gaf syner Moeder dat ghelt weder. Doe nam zyn Moeder twee hondert Siluerlinghen/ ende brachtese tot dẽ Goutsmit, die maeckte een gegoten Beelt ẽ Afgod/ dat was daer na inden huyse Micha.
5 Ẽ de man Micha hadde also ẽ Gods huys, ende maecte eenen Lyfrock ẽ c het Heylige v ẽ vulde syner sonen een dehãt/ dat hy zyn Priester werdt.
6 e Te dier tyt en was daer gheen Coninc in Israel, ende een yegelick dede, wat hem recht dochte.
7 Daer was een Jongelinck van Bethlehem Juda onder den geslachte Juda/ ẽ hy was een Levyt ẽ was aldaer vreemt.
8 Ende hy tooch wt der Stat Bethlehẽ Juda te wandelen waer hy henen konde. Ende doe hy op het gheberchte Ephraim quam tot den huyse Micha, dat hy synẽ wech ghinghe.
9 Vraechde hem Micha: Van waer coemt dy? Hy antwoorde hem: Ick bẽ een Levyt van Bethlehem Juda/ ende wandele waer ick henen can.
10 Micha sprack tot hem: Blyft by my/ ghy sult myn vader ẽ myn Priester zyn: ick wil v Jaerlicx tien Siluerlingen/ ende

f † besproken kleederen/ ende uwe voetsel gheuen: ende de Levyt ginck met hem.
11 g † De Levyt begonde te blyuen by den man/ ende hy hielt den Jongelinck gelyck als eenen sone.
12 Ẽ Micha vulde dẽ Levyt de hant, dat hy zyn Priester wert/ ende was also inden huyse Micha.
13 Ẽ Micha sprack: Nu weet ick/ dat my de Heere sal wel doen/ dewyle dat ick een Levyt tot eenen Priester hebbe.

f Of / benoodde ! And. tweerley/ dat is / een wintersche ẽ een somersche.
g ! And. Also beliefde den Leuite / etc.

Dat xviij. Capittel.

1. Vyf verspieders van Dan wtghescheat keeren by Micha in. 5. vragen syne Priester na haren wech/ 8 ende weder gekeert raden hare broederẽ het verspiedelant in te nemen. 13. Micha worden syne Afgoden ende Priester/ 22. metten ghewade ontuoert. 27. Lachis woort gewonnen/ ende Dan ghenoemt. 30. Ende Michas Beeldt wordt opgherichte.

1 Te a dier tydt en was daer gheen Coninck in Israel: ẽ de stam der Damten socht haer een Erfdeel daer sy woonen mochten: b want daer en was tot op dien dach noch geen Erue voor hen geuallen onder den stammen Israels.
2 Ẽ de kinderen Dan sonden wt haren gheslachten, van haren eynden vyf stryebare mannen van Zarea ẽ Esthaol het lãt te verspiedẽ ẽ te ondersoeckẽ/ ẽ sprakẽ tot hen: Treckt henen/ ẽ verspiet het Lant: ende sy quamen op het geberchte Ephraim aen het huys Micha, ẽ bleuẽ al daer den nacht ouer.
3 Ende dewyle dat sy aldaer by den gesinne Micha waren kendẽ sy de stemme des Jongelincx des Leuiten: ẽ sy weken daer henen/ ẽ sprakẽ tot hem: Wie heeft v hier gebracht? wat doedy daer? ende wat hebdy hier?
4 Hy antwoorde hen: So ẽ so heeft Micha by my gedaen ende heeft my gehuert dat ick zyn Priester zy
5 Sy spraken tot hem: Lieue / c vraecht God, dat wy bekennen oft onsen wech dien wy wandelen, oock wel ghelucken sal.
6 De Priester antwoorde hen. Treckt henen met vreden: uwen wech is recht voor den Heere, dien ghylieden trecket.
7 Doe ghingen de vyf mannen henen/ ẽ quamen tot Lais/ ẽ saghen het volck dat daerin was/ seker woonen, na de wyse/ als de Zidoniters / stil ẽ seker, ẽ daer en was niemant die hen d leedt dede inden Lande/ oft een heere ouer hen ware: ẽ warẽ verre van den Zidoniten/ ẽ en hadden met den lieden niet te doen.
8 Ende sy quamen tot haren broederen te Zarea ẽ Esthaol: ẽ hare broeders sprakẽ tot hẽ: Hoe staet het nu met v liedẽ toe?
9 Sy spraken: Op/ ẽ laet ons tot hen optrecken, want wy hebben het Lant besien/ dat is gantsch goet: daerom haest v liedẽ/ ende en weest niet luy opwaerts te treckẽ/ dat ghy henen coemt dat Landt in te nemen.
10 Wanneer ghy daer henẽ coemt so sult ghyliedẽ tot eenẽ sekerẽ volcke comen: ẽ dat Landt is wydt ẽ breedt / want God heeft het in uwe handen gegeuen: een sulcken plaetse daer niet en ontbreeckt / alles wat op Aerden is.
11 Doe toghen van daer/ wt den geslachte Dan/ van Zarea ẽ Esthaol ses hondert mannen gherustet met haren wapenẽ ten kryghe.

a Judic. 17. 6 ende 21. 25.
b Josue 19. 51
De Daniters schickẽ vyf mannẽ wt/ het Lãt te verspiedẽ
c Judic. 1. 1. ende 20. 18.
d Dat is Sy en hadden noch vyanden noch heeren.

Dans leger, 12 Ende togen op/ende legherden hen tot
Kiriath Iearim in Iuda: daer van noem-
den sy de plaetse/ het Legher Dan/tot op
desen dach/dat achter Kiriath Iearim is.
13 Eñ van daer gingen sy op het geberchte
Ephraim/ende quamen ten huyse Micha.
14 Doe antwoorden de vijf mannen die wt
gegaen waren het Lant Lais te verspiedẽ/
eñ spraken tot haren broederen: Weet ghy
lieden oock dat in desen huyse eenen Lijf-
rock/ Heylichdom/ Beelden/ ende Afgoden
zijn: nu meucht ghylieden bedencken wat
v te doen is?
15 Sy weken daer henen/ende quamen aẽ
het huys des Jongelincx des Leuiten/ in-
den huyse Micha/ ende groetteden hem
vriendelick.
16 Nu de ses hondert ghernste met haren
harnasche/die vanden kinderen van warẽ/
stonden voor de poorte.
17 Ende de vijf mannen die wtgetogen wa
ren/het Lant te verspieden/ ginghen op eñ
quamen daerhenen/ eñ namen het Beelt/
den Lijfrock/het Heylichdom/ende Afgod:
dewijle stonde de Priester voor de poorte/
by de ses hondert gerustede met harẽ har-
nasch.
De Daniters nemen Micha zijn Afgoden eñ dẽ Priester. 18 Als nu gene int huys Micha gecomen
waren/ eñ namen het Beeldt/ den Lijfrock/
het Heylichdom / ende Afgodt / sprack de
Priester tot hen: Wat maeckt ghylieden?
19 Sy antwoordden hem: Swyght / ende
houdt den mondt toe/ ende treet met ons/
dat ghy onse vader ende Priester zijt: ist v
beter dat ghy in des eenigen mans huys
Priester zijt / oft onder eenen gantschen
stamme ende gheslachte in Israel?
20 Dat beviel den Priester wel / ende nam
beyde den Lijfrock / het Heylichdom ende
Beeldt. ende quam mede onder het volck.
21 Eñ doe sy hen keerden / eñ wech togen/
schickten sy de kinderkens eñ het Vee/ eñ
e t Anders/ verhinderlick/ oft/ den crijchtrosse/ wat sy e t costelicx haddẽ/ voor hen henẽ.
22 Doe sy nu verre vã Michas huys qua-
men/ schriepdden de mannen die inden huy
se waren by Michas huys / ende volchdẽ
de kinderen Dan na/
23 Ende riepen den kinderẽ Dan: sy daer-
entegen keerden haer aensicht om / ende
spraken tot Micha: Wat is v / dat ghy
sulck een gheschrey maket?
24 Hy antwoordde: Ghylieden hebt mijne
Goden ghenomen/ die ick gemaect hadde/
ende den Priester / ende treckt wech/ ende
wat hebbe ick nu meer? Ende ghylieden
vraecht noch/ wat my ghebreecht?
25 Daerentegen de kinderen Dan spraken
tot hem: Laet uwe stemme niet hooren by
ons / dat niet ouer v en comen toornighe
lieden/ ende uwe ziele / ende ws huys zielẽ
niet wech gherupmt en worden
26 Also ghinghen de kinderen Dan haers
weechs: ende Micha / doe hy sach dat sy
hem te sterck waeren/ keerde hy hem/ende
quam weder in zijn huys.
Lais wordt gewonnen/ ende Dan genoemt. 27 Sy dan namen dat Micha ghemaeckt
hadde/ende den Priester dien hy hadde/ eñ
quamen aen Lais/ aen een stil seker volck/
eñ sloegẽ se met de scherpte des Sweerts/
ende verbranden de Stadt met vyere.
28 Eñ daer en was niemant diese verloste:
want sy lach verre van Zidon/ eñ en had-
den met den lieden niet te doen: eñ sy lach
inde leechte die aen Beth Rehob leyt. doe
bouden sy de Stat/ ende woonden daerin/
f Josue.19. 48.29 29 f Ende noemdense Dan/ na den name
haers vaders Dan die van Israel ghebo-
ren was: eñ de stat/ hiet in voortijdẽ Lais.
g 1 Reg 12. 28. 30 g Eñ de kinderen Dan/ richteden voor
hen dat Beelt op/ eñ Jonathan de sone
Gerson/ des soons h Manasse/ eñ syne so-
nen/ waren Priesters/ onder den stamme v
Daniten/ i tot aen den tijdt/ doe sy wt dẽ
lande geuanghen wech gheuoert werden.
31 k Eñ setteden also onder hen dat Beeldt
Micha/ dat hy gemaeckt hadde / so lange
als het huys te Silo was.

h Niet vã gevoorte/ na welcke Gersom/ Mose sone was/ maer van gelijckheyt in sonden wegẽ/ dewijle Manasse oock een Afgodendienaer was
i sam 4 10.11
k 2 Reg.17. 29.

Dat xix. Capittel.

1 Eens Leuiten wijf verloopt tot haren
vader/ 3. wort vandẽ man wedergehaelt.
22. Vandẽ Gibeonitẽ/ (12. in welcke Stat
sy herbergen/) 25. tot inden doodt schan-
delicken misbruyckt. 29. Ende in twaelf
stucken gedeylt / wordt in alle Lantpalen
Israels ghesonden.

1 TE dier tijt en was daer gheen Koninc
in Israel/ende een Leuitisch man/ was
een vreemdelinck aen der zijden des ge De historie van des Leuiten wijf
berchts Ephraim/ ende hadde hem een by
wijf ten wijue ghenomen/ van Bethlehem
Juda.
2 Ende doe sy by hem hadde hoererije ghe
dreuen/ liep sy van hem/ tot haers vaders
huys/ te Bethlehem Juda. eñ was aldaer
vier Maenden lanck.
3 Eñ haer man maeckte hem op/ eñ tooch
haer na / dat hy vriendelicken met haer
spracke/ eñ haer weder tot hem haelde/ eñ
hadde eenẽ Jongen/ eñ een paer Ezels met
hem: eñ sy brachten hem in haers vaders
huys: doe hem nu der Deernẽ vader sach/
werdt hy vrolick/ ende outfinck hem.
4 Ende zijn Sweer/ der Deernen vader/ be
hielt hem/ dat hy drij dagen by hem bleef/
aten ende droncken/ ende bleuen daer des
nachts.
5 Des vierden daechs maecktẽ sy hen des
morgens vroech op/ ende hy stont op/ende
woude wech treckẽ. Doe sprack der Deer
nen vader tot synen schoonsoone: a Laest a Gen 18.4
uwe herte te voren met eenen bete broots/ Psal 104.5.
daer na sult ghylieden wech trecken.
6 Eñ sy setteden hen/ eñ aten beyde met
malkanderen/ eñ droncken. Doe sprac der
Deernen vader tot den man: Lieue / blijft
ouer nacht/ eñ laet uwe herte vrolyck zijn.
7 Doe nu de man opstont/ eñ woude wech
treckẽ noodichde hem zijn Sweer/ dat hy
den nacht ouer daer bleef.
8 Des morghens aen den vijfsten daghe
maecte hy hem vroech op: eñ woude wech
treckẽ: Doe sprack der Deernẽ vad: lieue/
laest uwe herte/ eñ laet het ons vertreckẽ/
tot dat hem de dach neycht: eñ also atẽ die
beyde met malkanderen.
9 Eñ de man maeckte hem op/ ende wou-
de wech trecken met synẽ bywijue. eñ met
synen Jongen: Doch zijn Sweer/ v Deer-
nen vader sprack tot hem: Siet / de dach
neycht hem/ eñ het wil auõt worden/ blijft
hier ouer nacht: siet/ hier is noch herberge b 2 sam.11
desen dach: b blijft hier ouer nacht/ eñ laet
uwe herte vrolick zijn: morgen so staet ghy
lieden vroech op/ ende trecket henen ws
weechs tot uwer Hutten.
10 Doch de man en woude niet ouer nacht
blijuen/ maer maeckte hem op/ eñ tooch
henen/ ende quam tot voor Jebus/ dat is/ Jebus/is
Jerusalem/ eñ zijn paer Ezels beladen / eñ Jerusalem.
zijn bywijf met hem.
11 Doe zij nu te Jebus quamen/ ginck den
dach vast wech: eñ de Jonghen sprack tot
synen heere: Lieue/ treckt voort/ eñ laet õs
in dese Stat der Jebusiten wijcken/ eñ o-
uernacht daer in blijuen.
12 Daerentegen zijn heere sprack tot hem:

Wy en willen inder vreemder Stadt niet
wycken/die niet en zijn vanden kinderen
Israels maer wy willen voortaen henen
ouer gaen na Gibea.
13 Ende sprack tot synen Jonghen: Gaet
voort dat wy daer henen comen aen een
plaetse ende ouer nacht tot Gibea/ ofte te
Rama bliuen.
14 Ende sy toghen voort ende wandelden/
ende de Sonne ghinck onder hardt by Gi
bea/die daer leyt onder Ben Jamin.
15 Eñ sy weken aldaer henen dat sy daer
henen quamen/ende den nacht ouer te Gi
bea bleuen. Doe hy daer nu in quam/sette
de hy hem op der stadt strate: wãt daer en
was niemant diese den nacht ouer in huys
herberghen woude.
16 Ende siet/doe quam een oudt man van
synen arbeyde vanden velde/op den auõt/
ende hy was oock van het gheberchte E-
phraim/ende een vreemdelinck tot Gibea:
doch de lieden dier plaetsen/waren kinde-
ren Jemini.
17 Ende doe hy zijn oogen ophief/ eñ sach
den gast op der straten/sprack hy tot hem:
Waer wildy henen? eñ van waer coemdy?
18 Hy antwoorde hem: Wy reysẽ vã Beth
lehem Juda/tot dat wy comẽ aen dese zy-
de des geberchts Ephraim / van daer ick
bẽ: eñ ben na Bethlehem Juda getogẽ/ eñ
trecke nu na den huyse des Heeren/eñ nie-
mant en wil my herberghen.
19 Wy hebben stroo ende voeder voor onse
Ezels/ende broot ende wijn/voor my eñ
uwe maeght/eñ voor den Jongẽ die met
uwẽ knecht is/dat ons niet en ontbreke.
20 De oude man sprack: De vrede sy met
v: alles wat v ontbreect / dat vindet ghy
by my en blijft slechs ouer nacht niet op
der strate.
21 Eñ bracht hem in zijn huys/ende gaf dẽ
Ezelen voeder: ende sy wiesschen hare voe-
ten/ende aten ende droncken.
22 Eñ doe haer herte nu vrolick was / siet/
doe quamen de lieden der Stadt/ c boose
Boeuen ende omsetteden het huys/ende
sloeghen aen de duere / ende spraken tot
den ouden manne/den huysweert: Brengt
den man buyten/die in uwe huys ghecoo-
men is/dat wy hem bekennen.
23 d Doch de man de huysweert/ginck tot
hen wt/eñ sprack tot hen: Niet myne broe
ders/en doet niet so qualick / na dien dese
man in myn huys gecomẽ is/ en doet niet
suicke dwaesheyt.
24 Siet ick hebbe een Dochter /noch een
Maghet/ende dese een bywijf/die wil ick
v lieden wt brenghen: die meucht ghy liedẽ
te schanden maken/eñ doet met hen wat v
lieden behaecht / doch aen desen man en
doet niet sulcke dwaesheyt.
25 Doch de lieden en woudẽ hem niet hoo-
ren: doe greep de mã zyn bywijf/eñ bracht-
se tot hen wt: die bekenden sy/ eñ ghingen
schandelicken met haer om/den gantschen
nacht tot aen den morghen: eñ doe den da-
gheraet aenbrack / lieten sy se gaen.
26 Doe quam de vrouwe vroech smorgẽs/
eñ viel neder voor de deure des huys des
mans/daer haer heere in was / ende lach
daer tot dat het licht werdt.
27 Doe nu haer heere des morgens opstõt/
ende de Deure des huys op dede/ ende wt
ginck/dat hy zijns weechs soude reysen/
siet/doe lach zyn bywijf voor der deure des
huys / ende hare handen op den Dorpel.
28 Ende hy sprack tot haer: Staet op/laet
ons voortaen trecken: doch sy en antwoor
de niet. Doe nam hyse op synẽ Ezel/maec-
te hem op/ende tooch aen zijn plaetse.
29 Als hy nu te huys quam / nam hy een
Mes/ende greep zijn bywijf e eñ hieuw-
se met beenderen/ende met alle/ in twaelf
stucken/eñ santse in alle lantpalẽ Israels.
30 Wie dat sach/die sprack: Sulck en is nz
ghescheet noch ghesien/sint der tijt/ dat de
kinderen Israels wt Egyptenlande ghe-
toghen zyn/tot op desen dach: nu bedenct
v lieden daerouer/ ende gheeft raedt ende
segt aen.

c Hebreisch kinderen Belealis/

d Gen. 19. 7.

Een ver-schrickelic ke ende gru welicke boo se daet.

e Sam. 1 1. 7.

Dat xx. Capittel.

1. Israel verbint hem teghen Ben Ja
min/ 12. ende eysch de schandelicke Boe-
uen tot Gibea ter straffe. 13. Ben Jamin
en geeft gheen gehoor/maer stelt hem in te
gen weer. 18. Israel wort eenmael. 22. eñ
andermael grauwelicken geslagen/ 26. eñ
so sy god tẽ derdenmael om raet vragẽ/28.
hooren sy/ hy wil de eere hebben / eñ Ben
Jamin in hare handẽ geuen. 33. Den strijt
gaet aen. 35. De stamme Ben Jamin
wort schier gantsch wtgheroeyt.

1 DOe a togen de kinderẽ Israels wt/eñ
vergaderdẽ hẽ te hoope als een man/
van Dan tot Berseba toe eñ vanden
lande Gilead/tot den Heere te Mizpa.
2 Ende b † traden te hoope/ de Ouersten
des gantschen volcx/aller stammẽ Israels:
inder Gemeynte Gods/vier hondert duy-
sent mannen te voete/die het Sweert wt
trocken.
3 Nu de kinderen Ben Jamins hoorden/
dat de kinderen Israels c † opwaert na
Mizpa getogen waren: ende de kinderen
Israels spraken: Segt / hoe is doch dat
quaet toeghegaen?
4 Doe antwoorde de Leuijt/der vrouwen
man die d verwoorcht was/ eñ sprac: Ick
quam tot Gibea in Ben Jamin met my-
nẽ bywijue/õ dẽ nacht ouer daer te blijuẽ.
5 Doe maeckten hen tegen my op de Bur
ghers te Gibea/ende omringden my in dẽ
huyse des nachs/ende dachten my te ver-
worghen: ende hebben myn bywijf ghe-
schendt/dat sy ghestorven is.
6 Doe nam ick mijn bywijf/ ende hieuwse
in stucken/ende sandtse in alle velden des
Erues Israels: want sy hebbẽ eenẽ moet-
wille ende dwaesheydt ghedaen in Israel.
7 Siet/daer zijt ghy kinderen Israels alle/
houdt raet/ ende doet hiertoe.
8 Doe maeckte hem alle dat volck op/als
een man/ eñ sprack: Daer en sal niemãt in
zijn hutte gaen/noch in sijn huys wijcken.
9 Maer dat willen wy als nu doẽ tot Gi-
bea/Laet ons het lot daerom worpen/
10 Ende nemen tien mannen van hondert/
ende hondert van duysent/eñ duysent van
tien duysent wt allen stammen Israels/
dat sy spijse nemen voor het volck/ dat sy
comen/ende doen met Gibea Ben Jamin/
na alle hare dwaesheyt die sy in Israel ge-
daen hebben.
11 Also vergaderden hen tot der stadt/alle
mannen Israels/als een man/ ende verbũ
den hen.
12 Ende de stammen Israels sonden man-
nen tot allen gheslachten Ben Jamin/ eñ
lieten hen seggen: e Wat is daer voor een
boosheydt/ die by v lieden ghescheidt is?
13 f So gheeft nu wt die mannen/die boo-
se boeuen tot Gibea/dat wijse dooden/eñ
het quaet van Israel wech doen: doch de
kinderen Ben Jamin en wouden niet hoo
ren de stemme harer broederen/ der kin-
deren Israels:

a Hose 10. 9

b † An. Het traden te hoope van allen hoecken des volcx/ ende van allẽ sta men etc.

c † And. wa- ren getogẽ/ eñ hadden gheseyt/ Segt ghy kinderen Israels/ hoe is etc.

d Of ghe- doot was

e Josue 22. 16.

f 2. Sam. 20. 21.

Maer

14 Maer sy vergaderden hen wt den Ste-
den na Gibea/ wt te trecken inden strydt
teghen de kinderen Israels.
15 Ende dies daechs werden de kinderen
BenJamin wt den Steden ghetelt/ ses en
twintich duysent mannen /die het sweert
wttrocken/ behaluen de Burgers tot Gi-
bea/ dier werden seuenhondert ghetelt/ wt
ghelesen mannen.
16 En onder alle desen volcke waren seuen
hondert mannen wtghelesen / g die slincx
waren en conden met den slingheren een
hayr treffen/ dat het hen niet en miste.
17 Nu der mannē van Israel/ (behaluē die
van BenJamin/) werden ghetelt/ vierhon
dert duysent mannē/ die het sweert voerdē/
ende alle strydtbare mannen waren.
18 En de kinderē Israels maecktē hen op/
en togen opwaerts ten huyse Gods/ h en
vraechden God/ en spraken: i Wie sal voor
ons optrecken den strydt te beginnen met-
den kinderen BenJamin? De Heere sprack:
Juda sal beginnen.
19 Also maeckten hen de kinderen Israels
des morghens vroech op/ ende legherden
hen voor Gibea.
20 En een yeghelick man van Israel ginck
wt te stryden met BenJamin / en schicktē
hen ten stryde teghen Gibea.
21 Doe vielen de kinderē BenJamin daer
wt/ wt Gibea/ ende sloeghen op dien dach
van Israel/ twee ende twintich duysendt
daer neder.
22 Doch het volck der mannē van Israel/
vermande hen / ende rusteden hen noch be
ter te stryden aen de selue plaetse / daer sy
hen des voorigen daechs gerustet hadden.
23 Ende de kinderen Israels togen op/ en
weenden voor den Heere/ tot aen den auōt/
ende vraechden den Heere / ende spraken:
k Sullen wy ons noch meer ghenaken te
stryden/ met den kinderen BenJamin on-
sen broederen? De Heere sprack: Treckt op
waerts tot hen.
24 Ende doe hen de kinderē Israels maec-
ten aen den kinderen BenJamin / des an-
deren daechs/
25 Vielen de BenJamiters wt Gibea/ hen
teghen desseluen daechs/ ende sloegen van
den kinderen Israels/ noch achtien duy-
sent daer neder/ die alle het sweert voerden.
26 Doe toghen alle de kinderē Israels op/
en alle het volck/ en quamē tē huyse Gods/
en weenden/ en bleuen aldaer voor den Hee
re/ ende vasteden dien dach tot aende auōt/
ende offerden Brantoffer ende Danckof-
fer voor den Heere.
27 Ende de kinderen Israels vraechden dē
Heere/ (de Arcke des Verbondts Gods/
was te dier tydt aldaer/
28 Ende l Pinehas de sone Eleasar/ Aarōs
sone/ stont voor hem te dier seluer tydt/) en
spraken: Sullen wy noch meer wttrecken/
te stryden met den kinderē BenJamin on
sen broederen/ of sullen wy af laten? De Hee
re sprack: Treckt op / morgen wil ic hen se
in uwen handen gheuen.
29 n Ende de kinderen Israels bestelden
een achterwachte op Gibea rondtom.
30 Ende also togen de kinderē Israels op/
des derden daechs/ aen de kinderen Ben-
Jamin/ ende rusteden hen aen Gibea/ ghe-
lyck als te voren tweemael.
31 Doe voeren de kinderen BenJamins
wt/ den Volcke tegen/ ende gauen hen van
der Stadt / ende begonden te slaen / ende
verwonden sommighe vanden Volcke/ ge-
lyck als te vooren tweemael / inden velde
op twee straten/ daer de eene na BethEl/

g Judic 3.15

h Judic. 1.1 ende.8.4.

i Sy en vid den niet om eer wen-nynge maer staen ende vertrouwē op hare cracht ende gherechtic-heyt/ en ne-men eenen moet wt der kinderē BenJa-mins boos-heydt/

k Noch en bidden sy niet ende hē en wort verhaluen gheene o-uerwinnin ghe toeghe seydt.

l Pinehas was Hoo-ge Priester te Silo/ en leefde so de Rechteren ge regeert.300. Jaer

m Ick/ spreecke God/ wil-le doē/ tot nu toe hebt ghy willen doen/ maer het heet/ Jō/ nz ghy.

n Josua 8 4

de ander na Gibea gaet / by dertich man-
nen in Israel.
32 Doe dachten de kinderen BenJamins:
Sy zyn gheslaghen voor ons/ ghelick als
te voren: doch de kinderen Israels spraké:
Laet ons vlieden/ dat wyse vander Stadt
trecken/ op de straten.
33 Doe maeckten hen op alle mannen van
Israel/ van hare stede ende rustedē hen te
BaalThamar: ende de achterwachte Is-
raels brack voor van syner plaetse , vandē
o † hole Gaba/ o † Ard. groene:
34 En quamē teghen Gibea tien duysendt
mannē wt gelesen wt den gantschē Israel/
dat den strydt hardt wert: sy en wisten nz/
dat hen het ongheluck treffen woude.
35 Also sloech de p Heere BenJamin voor
den kinderen Israels: dat de kinderen Is-
raels op dien dach verdoruen vyf en twin
tich duysent en hondert mannen in Ben-
Jamin/ die alle het sweerdt voerden.
36 Want doe de kinderē BenJamin sagē/
dat sy gheslagen waren/ gauen hen de mā-
nen Israels ruymte: want sy verlietē hē
op de achterwacht die sy by Gibea ghe-
stelt hadden.
37 En de achterwacht haestede haer oock/
en brack voorwaerts na Gibea toe/ ende
tooch haer daer aen/ ende sloech de gant-
sche Stadt met de scherpte des sweerdts.
38 En sy hadden een lose met malkanderē/
de mannē van Israel/ en de achterwachte/
met den sweerde hen te ouervallen / wan-
neer den roock vander Stadt opginghe.
39 Doe hen nu de mannen van Israel keer
den inden strydt/ ende BenJamin begōst
te slaen/ ende verwonden in Israel by der-
tich mannen/ ende dachten: Sy zyn voor
ons gheslaghen/ ghelyck als inden voor-
gaenden strydt:
40 Doe begonst hem te verheffen vander
Stadt eenen roock/ recht opwaerts gaen-
de: ende BenJamin keerde hem te rugge/
ende siet/ doe ginck het branden van de
gantsche Stadt op in de locht.
41 Ende de mannen van Israel keerden hē
oock om/ ende verschrickten de mannen
BenJamins: want de mannen BenJa-
mins sagen/ dat hen het ongheluck treffen
woude.
42 Ende keerden hen voor de mannen Is-
raels/ op den wech na der Woestyne: doch
den strydt volchde hen na: daer toe die vā-
den Steden daer ghecomen waren/ die ver-
doruense midden onder hen.
43 Ende sy omringden BenJamin/ ende
iaechten hen na tot Menuah toe/ ende ver
nederdense tot voor Gibea/ tegē der Son-
nen Opganck.
44 Ende van BenJamin vielen achtien
duysent mannē/ die alle strydtbare mannē
waren.
45 Doe keerden sy hen/ ende vloden na der
Woestyne/ aen den Rootzsteen Rimmon:
ende op der seluer strate sloeghen sy vyf
duysent mannen/ ende volchdē hen achter-
na/ tot Gibeon toe/ ende sloeghen harer
twee duysendt.
46 Ende also vielen dies daechs van Ben-
Jamin/ vyf ende twintich duysendt man-
nen/ die het sweerdt voerden/ ende alstrydt-
bare mannen waren. 25000. BenJamiters werden ver slaghen.
47 Alleen ses hondert mannen keerdē hen/
en vloden na de Woestyne/ ten Rootzsteen
Rimmon/ en bleuen inden Rootzsteen Rim
mon/ vier Maenden lanck.
48 Ende de mannen Israels quamen we-
der tot den kinderen BenJamins / ende
sloeghen met de scherpte des sweerts die
inder

p De HEERE sloech se met Israel: wat et heet Gloria in excelsis Deo.

inder Stadt beyde lieden ende Vee/ende alles watmen vandt/ ende alle Stedē die men vandt/verbrandedemen met vyere.

Dat xxj. Capittel.

1. Hoe de overghebleven BenJamiten wijven crijghen / die de Israeliten hen te gheven versworen hadden.

1 DE mannē Israels nu/haddē te Mizpa ghesworen / ende ghesecht: Niemant en sal zijn dochter den BenJamiten een wijve gheven.
2 Ende het Volck quam tot den huyse Gods/ ende bleef daer tot op den avondt voor Godt / ende hieven op hare stemme/ ende weenden seer/
3 Ende spraken: Och Heere Godt van Israel/ waerom is dat gheschiedt in Israel/ dat heden eenen stam van Israel weynigher gheworden is?
4 Des anderen morgens maeckte hen het Volck vroech op/ende boude aldaer eenen Altaer/ ende offerden Brandtoffer ende Danckoffer.
5 Ende de kinderen Israels spraken: Wie is daer van den stamme Israels / die niet met der Ghemeynten en is opghecomen/
a 1. Samu. 11.22. ten Heere? a want daer was eenē grootē
Eedt geschiet/ dat wie niet op en quam tē
Heere te Mizpa/ die soude dē doot sterũ.
6 Eñ den kinderen Israels berouwdet over BenJamin haren broeder/ ende spraken: Heden is een stam van Israel afgebroken.
7 Hoe willen wy hem doen / dat de overghebleven wijven crijghen? want wy hebben ghesworen by den Heere / dat wy hen van onsen dochteren gheene wijven gheven en willen.
8 Ende spraken: Wie is daer vandē stammen Israels/ die niet opghecomen en zijn ten Heere te Mizpa? eñ siet / daer en was niemandt ghewe(e)st in den Legher der Ghemeynten/van Jabes in Gilead.
Jabes in Gilead vernielt 9 Want sy telden het volck/ eñ siet/gheen Burger en was daer vā Jabes in Gilead.
10 Doe sandt de Ghemeynte daer twaelf duysent Mannen henen / van strijdtbare mannen/ende geboden hen/ende spraken: Gaet henē/ende slaet met de scherpte des Sweerdts / de Burgers te Jabes in Gilead/met wijven ende kinderen.
b Nu. 31.17. 11 Doch also sult ghylieden doen: b Alles wat manlick/ ende alle wijven die by eenē man ghelegen hebben/verbannet.
12 Ende sy vonden by de Burgheren te Jabes in Gilead / vierhondert Deernen/ die Maechden waren / ende by gheenen man ghelegen en hadden / die brachten sy inden Legher te Silo / die daer leyt inden Lande Canaan.
13 Doe sandt de gantsche Ghemeynte henen / ende liet spreken met den kinderen
c Judicum. 20.47. BenJamin/ c die inden Rootzsteen Rimmon waren/ende riepen hen vriendelickē.
14 Also quamen de kinderen BenJamins weder ter seluer tijdt: ende sy gaven hen de wijven / die sy hadden behouden van den wijven Jabes tot Gilead / ende en vondē gheene meer also.
15 Doe berouwdet den volcke over BenJamin / dat de Heere een scheure ghemaeckt hadde inden stamme Israels.
16 Ende de Oudtsten der Gemeynten spraken: Wat willen wy doen/ dat de overghebleuene oock wijven crijghen? want de wijven in BenJamin zijn vernielt.
17 Ende spraken: De overghebleven van BenJamin moeten haer Erve behouden/ dat niet eenen stam wtgheroeyt en worde in Israel.
18 Ende wy en connen hen onse Dochteren niet gheven/tot wijven: want de kinderen Israels hebben ghesworen ende gesecht: Vervloeckt sy de gene/ die den Ben-
Jamiten een wijf gheeft. Hier wordt
19 Ende sy spraken: Siet/ daer is een Ja- beschreven/
rich Feest des Heeren tot Silo / die na den niet de gele-
Noordenwaert leyt / teghen BethEl/ te- ghentheydt
ghen den Opganck der Sonnen / op der Silo/ die allen
straete daer mē henen opgaet van BethEl condt
na Sichem/ ende vā Suydenwaert leyt sy was/ maer
teghen Libano. de plaetse
20 Ende sy gheboden den kinderen Ben- daer hen de
Jamin ende spraken: Gaet henen / ende Maechden
loert inden Wijnberghen: vā Silo ter
21 Wanneer ghyliedē dā siet / dat de doch- Speelfeeste
teren Silo/ met reyen buyten ten Danse henen ver-
gaen/ soo weset haest voorwaerts wt den gaderden.
Wijnbergen/ ende een yegelick neme hem een wijf vanden dochteren Silo / eñ gaet henen in het Landt BenJamin.
22 Wanneer dan hare vaders of broeders
comen/met ons te richten: willen wy tot b †Anders/
hen segghen: Sijt b † hen genadich/want ons ghena-
wy en hebbense niet ghenomen met crij- dich/ harent-
ghen/maer ghylieden en wondtse hen niet halven
gheven/de schult is als nu uwe.
23 De kinderen BenJamin deden also/ eñ namen wijven na haren ghetale / van den Reyen/ diese roofden: ende toghen henen/ ende woondē in haer Erfdeel / ende bouwden Steden/ ende woonden daerinne.
24 Oock maecten hen de kinderen Israels van daer te dier tijdt/een yeghelick tot zijnen stamme ende tot zijnen gheslachte/ ende toghen van daer wt/ een yeghelick in zijn Erfdeel.
25 e Te dier tijdt en was daer gheen Co- e Jud. 17.6.
ninck in Israel: een yeghelick dede wat ende 18.1.
hem recht dochte. 1. Sam. 8.5.

Eynde des Boecks Judicum/
ofte der Richteren

Argument.

HEt Boeck Ruth volcht daer na/ dwelck den naem heeft van Ruth / van welcke
hier in / voornemelick gheschreven wort. Ruth. Capit. 4.
Men sal hier vinden grouwelicke versoeckinghen/ sware geschiedenissen/ maer de wtcoemste is seer heughelick. Soo wordt dan hier in wel bewesen/ dat de deuchden niet onghe loont en blijven/ende dat God na groote versoeckinghen een heughelick eynde ende wtcoemste gheeft / so verre de menschen blijven eerlick levende / ende gheenen heylighen arbeydt en vlieden. Boven desen wort hier vervolcht het Gheslachte register Davids/ofte meer Messie / om tot de navolgende Historie te comen/ eñ tot de kennisse der beloften/ dwelck een seer nutte orden ende vervolginge is. Ende so veel dese Historie aengaet / sy coemt den tijdt der Richterē toe.

Het Boeck Ruth.

Dat Eerste. Capittel.

1. Eli Melech treckt des dieren tijdts halven met zijnen wijve ende twee sonen inder Moabiten Landt. 5. Naemi/ na den doodt haers Mans ende beyder Sonen/ keert weder in het Landt Juda/ 8. ende heet haer schoondochteren na huys gaen. 14. Arpa verlaetse/ 18. Ruth coemt met haer te Bethlehem.

Eenen dieren tijt by der Richters tyden.
1 TE dier tijt/ doe de Rich-
ters regeerden/ wert ee-
nen dieren tijt inden Lã-
de: ende een man van
Bethlehem Juda tooch
wt/ ẽ wandelde inder
Moabiten Lant. met sy-
nen wijve ẽ twee sonẽ/
Eli Melech Naemi. 2 Die hiet Eli Melech/ ẽ zijn wijf Naemi/
ende syne twee sonen/ Mahelon ende Chil
Jon/ die waren Ephraiters/ van Bethle-
hem Juda: ende doe sy quamen int Landt
der Moabiten/ woonden sy aldaer.
3 Ende Eli Melech der Naemi man sterf/
ende sy bleef over met haren twee sonen/
a Ruth 4.5 Arpa. Ruth. 4 a Die namen Moabitische wijven / de
eene hiet Arpa. de ander Ruth: ende doe sy
aldaer by tien Jaren ghewoont hadden/
5 Storven sy allle beyde/ Mahelon ende
Chil Jon. dat dat wijf overbleef den beydẽ
sonen/ ende haren man.
6 Doe maeckte sy haer op met haren twee
soons wijven / ende tooch weder wt der
Moabiten Landt: want sy hadde verno-
men inder Moabiten Landt/ dat de Heere
zijn Volck hadde besocht/ ende hen broodt
ghegheven.
7 Ende ghinck wt van de plaetse daer sy
gheweest was ende hare beyde soons wij-
ven met haer: ende doe sy ginck op den we-
ghe/ dat sy weder quame int Landt Juda/
8 Sprack sy tot haren beyden soons wij-
ven: Gaet henen/ ende keert wederom / een
yeghelick tot haers moeders huys: de Hee-
re doe aen v lieden barmhertichheyt / ghe-
lijck als ghylieden aen den dooden ende
aen my ghedaen hebt/
9 De Heere gheve v lieden / dat ghy ruste
vindet/ een yegelick in haers mans huys:
ende kustese: doe hieven sy hare stemme
op/ ende weenden/
10 Ende spraken tot haer: Wy willen met
v/ tot uwen volcke gaen.
b An. heb-beick noch sonẽ in mijn lichaem/ die etc. Deu. 25.5 11 Doch Naemi sprack / Keert wederom/
mijn dochteren: waerom wilt ghylieden
met my gaen? b† hoe can ick nu voortaen
kinderen in mijnen lijve hebben/ die uwe
mannen zijn mochten?
12 Keert wederom/ mijne dochteren / ende
gaet henen: want ick ben nu te oudt / dat
ick eenen man neme: ẽ wanneer ick spre-
ke: Het is te hopen dat ick in deser nacht
eenen man neme/ ende kinderen ghebare/
13 Hoe condet ghylieden doch beyden / tot
dat sy groot worden: Hoe wilt ghylieden
vertoeven dat ghy geene mannen en sout
nemen? niet myne dochterẽ/ want my iam-
mert uwer seer: want des Heeren hant is
over my wtghegaen.
Arpa verlaet Naemi. 14 Doe hieven sy hare stemmen op/ ẽ weẽ-
dẽ noch meer: ẽ Arpa kussede haer Sweer-
inne: Ruth daerenteghen bleef by haer.
15 Sy sprack dan: Siet / uwe Swagerijn-
ne is omgekeert tot haren volcke/ ende tot
haren Gode: Keert ghy oock wederom/ u-
wer Swagerinne na.
16 Ruth antwoorde: c Spreeckt my dat niet c 2 Sa. 15.21 Ruth wil.
in/ dat ick v verlaten soude/ ende van v om- van Nae-
keeren: waer ghy henen gaet daer wil ick mi niet wij-
oock henẽ gaen: waer ghy blyft/ daer bly- ken.
ne ick oock: uwe volck is mijn volck: d ẽ d Judi 11.21
uwe God is mijn God.
17 Waer ghy stervet. daer sterve ick oock/
daer wil ick oock begraven wordẽ: de Hee-
re doe my dit ende dat / de doot moet my
ende v scheyden.
18 Als sy nu sach dat sy haer vast in haren
sin voorgeset hadde met haer te gaen/ liet
sy af met haer daervan te spreken.
19 Also gingen die beyde met malanderẽ/
tot dat sy te Bethlehem quamen/ ende doe
sy te Bethlehem inquamen / beweechde
haer de gantsche Stat over hen/ ende spra-
ken: Is dat de Naemi?
20 Sy sprack daerentegen tot hen: Heet my e Naemi.
niet e Naemi/ maer Mara / want de Al- heet Mijn
machtighe heeft my seer bedroeft. lust. Mare.
21 Vol tooch ick wt/ doch ledich heeft my heet bitter
de Heere weder thuys gebracht: waerom of bedroeft.
heet ghy my dan Naemi? so my doch de
Heere verootmoedicht/ ende de Almachti-
ghe bedroeft heeft.
22 Ende het was om de tijt/ dat den Gers-
tenoogst aenginck/ doe Naemi ende haers
soons wijf Ruth de Moabitische weder
quamen/ van den Lande der Moabiten/
tot Bethlehem.

Dat ij. Capittel.

1. Ruth vergadert aaren op den Acker Boas haers mans Ooms/ 8. ende vindet ghenade voor hem.

1 DAer was oock een man/ der Naemi Boas / Da-
mans vrient/ van den ghe slachte Eli- uids over-
Melech met namen Boas/ die was grootvader
een redelick ende vermeughen man. Mat 1.5.
2 Ende Ruth de Moabitische sprack tot
Naemi: Laet my op het velt gaen/ ende aa-
ren oplesen dien na/ voor dien ick ghenade
vinde. Sy sprack dan tot haer: Gaet henen
mijn dochter.
3 Sy ghinck henen/ quam ẽ las op / den
Maeyers na op dẽ velde: ẽ het beghaf hẽ-
even/ dat dat selve velt des Boas was/ die
van den ghe slachte Eli Melech was.
4 Ende siet/ Boas quam even van Beth-
lehem/ ende sprack tot den Maeyers: De
Heere zy met v lieden: Sy antwoordẽ: De
Heere seghene v.
5 Ende Boas sprack tot synen Jonghen/
die over de Maeyers gheset was: Wiens
is die Deerne?
6 De Jonge die over de Maeyers geset
was/ antwoorde ende sprack: De Deerne
is de Moabitische vrouwe/ die met Nae-
mi wederghecomen is vander Moabiten
Landt.
7 Want sy sprack Lieve/ laet my op lesen/
ẽ vergaderẽ onder de graven/ den Maey-
ers na: ende is also ghecomen / ende heeft
daer ghestaen van heden morghen aen/ tot
nu toe/ a ende blyft weynich te huys. a Dat is/ sy
8 Doe sprack Boas tot Ruth: Hoordy en is niet
wel/ mijn dochter? ghy sult niet ghaen op v meysse na
eenen anderen Acker op te lesen / ende en eene die
gaet oock niet van hier/ maer houdt v tot thuys op
mynen maechden/ de sachte-
9 Ende siet toe/ waer sy snijden inden vel- kussens sit-
de/ daer gaet hẽ na: ick hebbe mijnẽ Jongẽ ten/ ende le-
geboden/ dat v niemant aen en taste: ẽ so dighe luye
v dorstet/ so gaet henen tot de Vaten/ ende daghen
drinckt daer myne Jonghers wt tappen. hebben.
10 Doe viel sy op haer aenghesicht / ende
badt aen ter Aerden/ ende sprack tot hem:
Waer mede hebbe ick die genade gevõdẽ

voor uwen ooghen / dat ghy my kennet/
die ick doch vreemdt ben?
11 Boas antwoordde/ en sprack tot haer:
Het is my ghesept / alles wat ghy gedaen
hebt by uwer Sweerinne / na uws mans
doot: dat ghy verlaten hebt uwen vader
ende uwe moeder, ende v Vaderlant/ ende
zijt tot eenen Volcke ghetoghen / dat ghy
te voren niet en kendet.
12 De Heere vergelde v uwe daet/ en uwen
loon moet volcomen zijn/ by den Heere den
God Israels / tot welcken ghy ghecomen
zijt / dat ghy onder syne vleugelē toeuluscht
haddet.
13 Sy sprack: Laet my ghenade voor uwē
oogen vinden / myn Heere: want ghy hebt
my ghetroostet/ ende uwer maeght vrien-
delicken toegesproken / soick doch niet en
ben/ als uwer maeghden eene.
14 Boas sprack tot haer: Wanneer het etēs
tijdt is / so maeckt v hier toe / en eet van-
den broode / ende weyckt uwe bete inden
azyn: en sy stelde haer ter zijden der Maey-
ers: hy leyde haer dan versengde aaren
voor: ende sy at / ende werdt satt / ende
liet noch wat ouer.
15 Ende doe sy haer opmaeckte te lesen/ ghe-
boot Boas synen Jonghen/ ende sprack:
Laetse oock tusschen de Schoouen lesen en
en beschaemtse niet.
16 Oock vanden hoopen laet wat ouerblij-
uen/ ende laetet ligghen / dat sy dat oplese /
ende niemādt en scheldese daeromme.
17 Alsoo las sy op den velde / tot aenden
auont, en sloech het wt wat sy opghelesen
hadde, en het was by eenē Epha Gersten.
18 Ende sy nam het op / ende quam in de
stadt, en haer Sweerinne sach het / wat sy
ghelesen hadde: daertoe track sy voor-
waerts/ en gaf haer wat ouerbleuen was/
daer sy sate van ghewordē was.
19 Doe sprack haer Sweerinne tot haer:
Waer hebdy heden ghelesen / ende waer
hebdy ghearbeydt? Ghesegent zy die, die
v ghekent heeft. Sy seydet dan haerer
Sweerinne, by wiē sy gearbeydet hadde/
ende sprack: De man daer ick hedē by ge-
aerbeydt hebbe/ die heet Boas.
20 Naemi daerenteghen/ sprack tot haers
soons wijf: Ghesegent zy hy den Heere/
want hy en heeft syne barmherticheyt niet
naghelaten/ beyde aen den leuendigen en
aen den dooden: ende Naemi sprack tot
haer: Die man hoort ons toe/ende is onse
v † Erfghenaem.
21 Ruth de Moabitische sprack: Hy sprack
oock dat tot my: Ghy sult v tot myne Jon
ghen houden / tot dat sy alle mynen Oost
wtrichten.
22 Naemi sprack tot Ruth haers soōs wijf:
Het is beter myn dochter, dat ghy met sy-
nen Maechden wtgaet, op dat v niemant
en roepe op eenen anderen Acker.
23 Also hielt sy haer tot Boas Maeghden/
dat sy las/ tot dat den Ghersten oogst ende
Tarwen oogst wt was / ende quam weder
tot haer Sweerinne.

v † And. na-
bijent.
Deut. 25. 5.

Dat iij. Capittel.

1. Ruth leyt haer wt raet harer Sweer-
inne ten voeten aen het bedde Boas / 8
die wordt harer gewaer/ 11. beloeft haer/
hy wilse / met afseggheu eens nadreren ten
wyue nemen / 14 ende verdichtse des
morgens vroech met ses maten Gerstē af.

1 Ende Naemi haer Sweerinne sprack
tot haer: Myn dochter/ ick wil v rustē
maken/ dat het v wel ga.
2 Nu/ de Boas onse vriendt / by welckes
maechden ghy geweest zijt/ wannet desen
nacht Gerste op syne Dorschvloer.
3 So badet v nu/ ende salft v / ende trecke
v kleedt aen / ende gaet henen af in het
Dorschhuus / dat v niemandt en kenne/
tot datmen gantsch ghegheten ende ghe-
droncken heeft.
4 Wanneer hy hem dan leyt/ so merckt de
stede daer hy hem henen leyt/ ende coemt/
ende slaet het decksel op te synen voeten/
ende leght v: so sal hy v wel segghen/ wat
ghy doen sult.
5 Sy sprack tot haer: Alles wat ghy my
seght, dat wil ick doen.
6 Sy ghinck af in het Dorschhuys / ende
dede alles / als hir haer haer Sweerinne
gheboden hadde.
7 En doe Boas geghetē ende ghedronc-
ken hadde / werdt zyn herte vrolick / ende
quam, ende leyde hem achter eenē schoof:
ende zy quam stillekēs, en dede het decksel
op te zynen voeten, ende leyde haer.
8 Doe het nu middernacht was / ver-
schrickte de man/ende greep om hem, ende
siet/ een vrouwe lach te zynen voeten.
9 En hy sprack: Wie sydy? Sy antwoordde:
de: Ick ben Ruth uwe maeght; vreydt
uwen vleugel ouer uwe maeght, want ghy
zijt de b † Erfghenaem.
10 Hy sprack dan: Ghesegent zydy den
Heere, myn dochter, ghy hebt eē beter bar-
mherticheyt na ghedaen / dan te vooren/
dat ghy niet en zijt na Jongelinghen ghe-
gaen/ noch rijck noch arm.
11 Nu / myn dochter / vreest v niet: alles
wat ghy seght / dat wil ick doen: want de
gantsche stadt myns volcks weet het / dat
ghy een deuchdelick wyf zijt.
12 Nu/ het is waer, dat ick de Erfghenaem
ben/ doch daer is noch een naerder dā ick.
13 Blijft ouernacht/ morgē so hy v neemt/
goet: lustet hem oock niet v te nemen / soo
wil ick v nemen / so waerlick als de Heere
leeft: slaept tot morghen toe.
14 Ende zy sliep toe des morgens te zynen
voeten: en zy stont op / eer dan een den an-
deren kennen konde: en hy dachte, dat het
slechs niemādt wyts en worde/ dat een wyf
in het Dorschhuys ghecomen zy/
15 En sprack: Langht herwaerts den man-
tel, dien ghy aen hebt/ ende houdt hem toe
en zy hielt hem toe: ende hy matt ses matē
Gersten / ende leydet op haer: en hy quam
in de Stadt.
16 Ende sy quam tot haer Sweerinne / die
sprack: Hoe staet het met v toe/ myn doch-
ter? Ende zy seyde haer alles / wat haer de
man ghedaen hadde/
17 Ende sprack: Dese ses maten Ghersten
gaf hy my: want hy sprack / Ghy sult niet
ledich tot uwer Sweerinne comen.
18 Sy sprack dan: Beydt slechs, myn doch-
ter tot dat ghy bekēnet, waer het wt wil:
want de man en sal niet rusten hy en bren-
ghe het dan heden ten eynde.

a Of, heuse-
lick/

b † And/ na-
bijent.

Dat iiij. Capittel.

1 Boas werdt met recht als de naeste
Ruths ghetroude man / 13. die daert hem
Obed, Dauidts Grootvader. 18. Dauidts
Vooroouderen worden beschreuen.

1 Boas ghinck op in de Poorte / ende set-
tede hem aldaer: en siet / doe de a † Erf-
ghenaem daer voorby ghinck / sprack
Boas met hem/ ende seyde: Comt/ en settet
v b † erghens/ hier of daer. Ende hy quam/
ende settede hem.
2 En hy nam thien mannen vanden Oudt-
sten der stadt / ende sprack; Settet v hier.
Ende zy setteden hem.

a † And/ na-
bijent.
b Ploni/ Al-
moni Nomen
loci in
certi, id est,
aliquo
Waer ghy
wilt/
† And/ Hier/
hoe ghy
heetet.

e Levi. 25.25 Jere. 32.7
3 Doe sprack hy tot den Erfghenaem: e
Naemi/ die van den Lande der Moabiten
weder gecomen is/ biedt veyl dat stuck velts/
dat onses broeders was/ Eli Melech.
4 Daerom dachte ick voor uwen ooren te
brengen/ ende te segghen: Wildy het veer-
uen/ zo koopt het voor den Burgheren/ en
voor de Oudtsten mijns volcks: wildy het
oock niet veeruen/ zo segghet my/ dat ickt
wete: want daer en is geen Erfghenaem
behalven ghy/ ende ick na u. Hy sprack: ick
wilt veeruen.
d Deu. 25.5
5 Boas sprack: d Op welcken dach ghy
dat velt coopt van der handt Naemi/ soo
moet ghy oock Ruth de Moabitische/ des
verstorvenen wijf nemen/ dat ghy den verstorve-
nen eenen naem verwecke op zijn Erfdeel.
6 Doe sprack hy: Ick en kans niet veeruen/
op dat ick mijn Erfdeel niet misschien en
verderve: veeruet ghy/ wat ick veeruen sou-
de/ want ick en cans niet veeruen.
e Deut 25.7
7 e Daer was van ouders af een sulke ghe
woonheyt in Israel/ wanneer eener een
goet niet veeruen noch coopen en woude/
op dat allerley zake bestonde/ zoo track hy
zynen schoen wt/ ende gaffen den anderen:
Dat was de ghetuyghenisse in Israel.
8 Ende de Erfghenaem sprack tot Boas:
coopt ghy het: ende track zynen schoen wt.
9 Ende Boas sprack tot den Oudesten/ en
tot allen volcke: Ghy lieden zijt heden getuyge/
dat ick alle dat ghene gecocht hebbe/ wat
Eli Melechs gheweest is/ ende alles wat
Chil Jon en Mahelon/ van de handt Naemi.
f Deut. 25.5
10 f Daer toe oock Ruth de Moabitische/
Mahelons wijf/ neme ick ten wijve/ dat ick
den Verstorvenen eenen naem verwecke op
zijn Erfdeel/ ende zynen naem niet wtghe-
roeyt en worde onder zynen broederen/ en
wt der poorten zyner plaetsen: des zijt ghy
lieden heden ghetuyghen.
11 En alle het volck dat inder poorten was/
met tsamen den Oudesten/ spraken: Wy
zijn getuyghe: de Heere make de vrouwe/
die in u huys coemt/ als Rahel ende Lea/
g Gen. 29.30
g die beyde het huys Israels ghebouwet
hebben: ende wasse zeer in h Ephrata ende
worde ghepresen te Bethlehem:
(wasset seer) Jo est/ ver Deus/ vt cum illa magnifice-ris. vt certe factum est: Nam peperit Obed/ Auum Davides/ h Ephrata ende Bethlehem is een dinck.
12 En u huys worde/ als het huys Peres/
i die Thamar Juda baerde/ van den zade
dat u de Heere geven sal/ van deser vrouwen.
13 Alzo nam Boas Ruth/ dat sy zijn wijf
weert: ende doe hy by haer lach/ gaf haer de
Heere dat zy k swanger wert ende baerde
eenen sone.
14 Doe spraken de vrouwen tot Naemi:
Gheloeft zy de Heere/ die u niet en heeft
laten ontbreken een Erfghenaem te deser
tijdt/ dat zynen naem in Israel bleve.
i Gen. 38.29
k Oft, met kinde
15 Die sal u verquicken/ ende u ouderdom
versorghen: want uwe soons wijf die u bemint
heeft/ heeft hem ghebaert/ die u beter es
dan seuen sonen.
16 En Naemi nam het kindt/ en leyde het
op haren schoot/ en werdt zijn l † Voester.
l Aud/ Bewaerster.
17 En hare Nabuerinnen gaven hem eenen
naem/ ende spraken: Naemi is een kindt
Obed/ Isai m 1. Par. 2. 4. 12.
ghebooren/ en hieten hem m † Obed: die is
de vader Isai/ welcker is Davids vader.
18 Dit is het geslachte Perez: n Perez ge-
Perez ghe-slachte tot op Davic. n 1. Par 2.5 6.9 10 11 12 15 Matt. 1.3
nereerde Hezron/ Hezron genereerde Ram
Ram genereerde Amminadab/ Amminadab
genereerde Naheson/ Naheson gene-
reerde Salma/ Salma genereerde Boas/
Boas genereerde Obed/ Obed genereerde
Isai/ Isai genereerde David.

Hier eyndt dat Boeck
Ruth.

Argument.

Samuel en de Coninghen.

DAerna volghen de twee Boecken Samuelis/ ende de Boecken der Coningen. Dese Boecken vervaten menigherley en schoone argumenten/ en zijn vol seer schoonder gesonder en saliger leere. De ordinancien en beloften Gods worden hier bevestich ende verclaert door schoone exempelen. Boven desen zijn oock daer wt genomen de Psalmen en gemeyne Sermoonen der Propheten. En om int korte te seggen/ onder de Boecken die de voorneemste plaetsen hebben/ en de sonderlicste leere en geleertheyt vervaten/ en zijn dese de laetste niet/ noch in het wel spreken en in weerdicheyt/ noch oock onder die/ die seer nootsakelich zijn. Het Boeck der Richteren heeft beschreven/ hoedanich de Democratie ofte Aristocratie/ dat is/ de regheringhe des volcks ofte der Besten des volcx zy: maer de Boecken Samuelis ende der Coningen/ beschrijven levendichlick de Monarchie/ ofte regieringhe der Coninghen. Daer wordt oock niet alleenlick de persoon eens Conincx beschreven/ maer oock het hof eens Conincks en het gantsche Coninckrijcke beyde goet en quaet. Men sal in dese Boecken oock vinden schoone exempelen van alle staten/ van allerley menschen heylich ende onheylich: so vele verscheyden Mandaten ende ordinancien verandert/ so vele verscheyden wijsen en onderhoudingen/ ende oock verachtingen der Religie/ schoone exempelen des gheloofs/ der trouwe/ ongetrouwicheyt/ voorsichticheyt/ stercte en oprecht veerdicheyt. Int korte/ men sal hier allerley wijse van leven vinden: Item welcke de goede ende getrouwe Priesters/ ende welcke de boose zijn: oock welcke de goede Princen zijn/ ende welcke die zijn/ die wreede tyrannie bedrijven. Maer het en is niet mogelick de argumenten ende lange materien/ en het groot nut der grooter dingen in dese Boecken vervaet/ met korte woorden te begrijpen. Het eerste Boeck beschrijft alleenlick ende voornemelick de regeringhe Samuelis/ ende des Conincx Sauls: Het tweede spreect van David: Het derde vervaet de eerlickheyt Salomonis/ ende terstont daer na machmen lichtelick sien/ hoe groote eerlicke Coninckrijcken comen te vallen/ so sy niet door een heylighe begheerte der waerachtigher Religie ende der reyner vreese Gods/ ende der deucht eendrachticheyt bewaert en worden. Hierom wordt in het laetste bewesen/ hoe dat de Coninghen Juda ende Israels malkanderen verdorven hebben door crijghen/ die sy teghen malcanderen gevoert hebben hoe sy oock in groote crijgen de Egyptische ende Assyrische Coningen tot hulpe geropen hebben/ en door sulcken middel oorsake ghegheven/ het Coninckrijcke Israels in te nemen: het welcke het vierde Boeck breet verclaert/ oock de grouwelicke verderuinghen der Joden verhalende/ die over hen gecomen zijn eer sy wech gevoert werden/ het welcke begonste ten tijde Jechonie/ in het Jaer der scheppinge der Werelt 3430. Want Samuels Historie vervaet 110. Jaren/ te weten/ de 20. laetste Jaren Heli/ ende de 40. Jaren Samuels ende Sauls/ en de 40. Jaren Davids. Ende de twee Boecken der Coningen/ tot de Babylonische gevanckenisse/ hebben 423. Jaren/ en 6. Maenden. Ist datmen wil daerby stellen de Jaren der Historie Mosis en der Richteren/ so salmen 3430. Jaren vinden. Ende ist datmen daer na oock wil de 70. Jaren der Babylonischer gevanckenisse tellen/ so sullen daer wesen 495. Jaren en 6. Maenden na het twintichste Jaer Heli. Voort inde rekeninge der 70. Jaren

Het Eerste Boeck Samuelis.

Dat Eerste Capittel.

1. Elkana heeft twee wijuen/ 4. dier de eene der anderẽ haer onvruchtbaerheyt verwijt ende haer bedroeft. 9. Hanna bidt den Heere/ende doet hem een belofte. 12. Eli achtse dronckẽ. 15. verontschuldicht. 19. Samuel wordt gheboren. 22. gespeent. 24. ende den Heere gheoffert.

Elkana eñ Hanna Samuels Ouderen.
a † An. vanden geslacht te Zophim.
b 1. Par. 6. 34

1 DAer was een man van Ramathaim a † Zo=
phim vã dẽ geberchte
Ephraim / b die hiet
Elkana / een sone Je
roham des soons Eli=
hu / des soons Tohu /
des soons Zuph / die
daer van Ephrat was.
2 Ende hy hadde twee wijuẽ/ de eene hiet
Hanna/ de ander Peninna. Peninna nu/
hadde kinderen/ eñ Hanna en hadde geen
kinderen.

c Exo. 23. 14
Deu. 16. 16.
d † And. der heyren/

3 c Ende de selue man ginck op van syner
stadt/ te syner tyt dat hy aenbade/ eñ offer=
de dẽ Heere d † Zebaoth/ te Silo: eñ aldaer
waren Priesters des Heeren/ Hophni ende
Phinehas/ de twee sonen Eli.

Hophni eñ Pinehas Priesters.
e † An. bysõder schõ=ne stuckẽ
f Gen. 29. 31 ende. 30. 2
g † An. moeder h Of. misgonsti=ge tegenstel linge i † An/ moeder
k † And. hy/ etc. wan=neermen op etc. huyse: so terchde syse also/ etc.

4 Doe het nu op eenen dach quam/ dat El
kana offerde/ gaf hy synẽ wyue Peninna/
eñ allen haren sonen eñ dochteren stucken:
5 Daerentegen Hanna gaf hy een e † stuck
treurich/ wãt hy hadde Hanna lief/ f maer
de Heere hadde haer g † lyf toegheslotẽ.
6 Ende haer h Weyderste bedroefdese eñ
terchdese seer/ dat de Heere haer i † lyf toe=
ghesloten hadde.
7 Also dedese k † sy alle Jaer / wanneer sy
opginck tot des Heeren huys/ eñ bedroef=
dese also: so weende sy dan/ eñ en at niet.
8 Elkana dan haer man/ sprack tot haer:
Hanna/ waerom weendy? ende waerom
en eet ghy niet? ende waerom benaut hem
uwe herte so seer? ben ick v niet beter/ dan
tien sonen?
9 Doe stont Hanna op/ doe sy gegetẽ had=
de te Silo ende gedroncken: (Ende Eli de
Priester sat op eenen stoel/ aen de posten
des Tempels des Heeren/)

Hanne ghebedt ende belofte.

10 Ende sy was van herten bedroeft / ende
badt tot den Heere/ ende weende:
11 Ende belofde een belofte/ ende sprack:
Heere Zebaoth/ so ghy uwer Maghet el=
lende aensiet/ ende aen my gedencket/ eñ
uwer Maget niet en vergetet/ ende ghy u
wer Maghet eenen sone gheuet/ so wil ick
hem den Heere gheuen i zyn leefdaghe/ m
ende daer en sal gheen Scheermesse op zyn
hooft komen.

i Numeri. 4. 3.
m Numeri. 6. 3.
Judic. 13. 4

12 Ende doe sy lange badt voor den Heere/
hadde Eli achtinghe op haren mondt.
13 Want Hanna sprack in harer herten/ al
leen hare lippen verrueerden haer/ eñ haere
stemme en hoorðemen niet. Doe meynde
Eli sy ware droncken/
14 Ende sprack tot haer: Hoe langhe wildy
droncken zyn? laet den wyn van v comen/
dien ghy by v hebt.
15 Hanna daerenteghen antwoorde ende
sprack: Neen/ myn heere/ ick bẽ eẽ bedroef=
de vrouwe: wyn eñ stercken dranck en heb
be ick niet gedroncken/ n maer hebbe myn
herte voor den Heere wtghegoten.
16 En wilt doch uwe Maghet niet achten
als een o † loos Wyf: want ick hebbe wt

n Psal. 42. 5 ende. 62. 9.
o † An/ doch ter Belials

mynen grooten kommer ende treuricheyt
ghesproken tot nu toe.
17 Eli antwoorde haer/ eñ sprack: Gaet he
nẽ met vreden: de God Israels sal v geuen
uwe bede/ die ghy van hem gebeden hebt.
18 Sy sprack: Laet uwe Maeght ghenade
vinden voor uwen ooghen: also ghinck de
vrouwe henen haers weechs/ ende at/ ende
en sach niet meer so treurich.
19 Ende des morgens vroech maeckten sy
haer op/ ende doe sy aenghebeden hadden
voor den Heere/ keerden sy wederom/ ende
quamen te huys tot Ramath/ ende Elka=
na bekende zyn wyf Hanna/ ende de Heere
dachte aen haer.
20 p Ende doe sommighe daghen om wa=
ren/ wert sy swangher/ ende baerde eenen
sone/ ende hiet hem Samuel: want ick heb
be hem vanden Heere ghebeden.

Samuel wort gheboren
p Gen. 21. 2.

21 Ende doe de man Elkana op toch met
synen gantschen huyse/ dat hy den Heere of
ferde het offer ter gewoonlicker tyt/ ende
zyn belofte/
22 Doe en tooch Hanna niet mede op/ maer
sprac tot harẽ man: So lange tot dat het
kint gespeent worde/ so wil ick hem bren=
ghen/ dat hy voor den Heere verschyne/ eñ
blyue aldaer q eewichlick.
23 Elkana haer man sprack tot haer: Soo
doet/ als het v behaecht/ blyft tot dat ghy
hem spenet: de Heere r beuestige doch wat
hy gesproken heeft: also bleef de vrouwe eñ
soochde harẽ sone/ tot dat sy hem speende.
24 f Eñ brocht hem met haer op/ doe sy hẽ
gespeent hadde/ met dry Ossẽ/ met eẽ Epha
Meels/ en eener Flesschen vol Wyns/ ende
bracht hem in het huys des Heeren te Si=
lo: maer het kint was noch jonck.
25 Ende sy slachteden eenen Osse/ eñ brach
ten het kindt tot Eli.
26 Ende sy sprack: Och myn heere/ so wa=
rachtelick als uwe ziele leeft/ myn heere/
ick ben de vrouwe/ die hier by v stont/ eñ
badt den Heere/
27 Doe ick om dit Jonckskẽ badt: nu heeft
de Heere myne bede ghegeuen/ die ick van
hem badt.
28 Daerom geue ick hem den Heere weder
zyn leefdage/ dewyle hy vanden Heere ge=
beden is: eñ sy baden aldaer den Heere aen.

q Nu. 4. 3. 23 ende. 8. 24.
r Of/ bestendighe/ of/ make stadtgrypich
f Luc. 2. 41
a † An. Koot ze. b Dat is het vaste/ gewisse/ eer licke/ ghleydemen van spreect: Het is/ en gge=woonheyt / vanouts af comen/ een lantsede eñ wyse: want op sulcke dingen trotzen of sprekẽ hooch moedich de lieden. ende seggen: Ey lieue/ de oude wyse de beste/ onse Voorvaders en en zyn oock niet sotten ghe=weest eñ de poeyen alsa tegen Gods werck/ als mocht hy het niet ver= anderẽ noch vernieuwen na zyn be=haghen.

Dat ij. Capittel.

1. Een Prophetisch Lofpsalm Hanne. 12. Eli sonen zyn Godloose boeuen. 22. werdẽ vanden vader niet ghestraft met ernste. 30. daerom hem oock God sware straffen dreycht. 18. Samuel dient voor den Heere, 20. Hanna wordt ghesegheut.

1 ENde Hanna badt/ eñ seyde: Myn her=
te is vrolick indẽ Heere: mynen Hoorn
is verhoocht inden Heere: mynen mont
heeft hem wyde opgedaen ouer myne vy=
anden: want ick verblyde my ws Heyls.
2 Daer en is niemant heylich als de Hee=
re: buyten v en is geen ander/ eñ daer en is
gheen a † Steenrotse/ als onse God is.
3 Laet uwe groote beroemẽ eñ trotzẽ/ laet
wt uwen monde blyuen het b Oude/ want
de Heere is een God/ die het mercket/ ende
c † hy laet sulck voornemen niet gelucken.
4 Den d boghe der Stercken is gebrokẽ/
eñ de swacken zyn omgort met sterckheyt.
5 Die daer sat waren/ e zyn om broot ver=
kocht worden/ eñ die hongher leden / dien
en hongert niet meer: tot dat de onvrucht
bare seuen baerde: ende die vele kinderen
hadde/ afnaem.
6 f De Heere doodet/ eñ maket leuendich:
leydet in de Helle/ ende weder wt.

c † And. wat hy aenslaet dat sal stijf zyn.
d Luc. 1. 52.
e Dat is/ sy moesten om het broot dienen.
f Deu. 32. 39 Tobie. 13. 2. Sapi. 16. 13.

De Heere

7 De Heere maeckt arm ende maeckt rijc-
ke: hy vernedert ende verhooght:
8 g Hy heft op den nootdruftighen wt de
stof, en verhooght den Armen wt den dreck
dat hy hem sette onder den Vorsten/ ende
den stoel der eeren erue late: want der We-
relt h fundamenten zijn des Heeren: ende hy heeft
den Aerdtbodem daer op gheset.
9 Hy sal bewaren de voeten sijner Heyli-
gen/ daerentegen de Godloose moeten te nie-
te worden inder duysternisse: i want vele
vermeughen helpet doch niemanden.
10 Die met den Heere twisten / moeten te
gronde gaen, bouen hen sal hy donderen inden
Hemel: de Heere sal richten der Werelt eyn
de ende sal machte geuen sijnen Coninc/ en
verhooghen den Hoorn zijns Ghesalfden.
11 Elkana dan ginck weder henen na Ra-
math in zijn huys: ende den Jongen was
des Heeren Dienaer/ voor den Priester Eli.
12 Doch de sonen Eli waren k boose boe-
uen/ ende en vraechden niet na den Heere/
13 l Noch na de rechte der Priesteren aen het
volck: wanneer yemant wat offeren woude
so quam des Priesters Jonghen / de wijle
dat het vleesch coochte/ ende hadde eenen
krauwel met drie tacken in sijne handt/
14 Ende greep in de teyle/ of ketel/ of panne
of pot / en wat hy met den krauwel voor-
waert tooch / dat nam de Priester daeruan
also deden sy den gantschen Israel/ die daer
henen quamen tot Silo.
15 Desseluen gelijcken/ eer sy van het vette
aenstaken/ quam des Priesters Jonghen
en sprack tot dien / die het Offer brachte:
Gheeft my dat vleesch den Priester te bra
den: want hy en wil geen gecoocht vleesch
van v nemen/ maer rouw.
16 Wanneer dan yemant tot hem seyde:
Laet het vette aensteken/ als het heden be
hoort/ ende neemt daer na wat v herte be-
gheert: so sprack hy tot hem: Ghy sult het
my als nu gheuen so niet/ so wil ickt met
ghewelt nemen.
17 Daerom was de sonde der Jongers seer
groot voor den Heere: want de lieden las-
terden het Spijsoffer des Heeren.
18 Samuel was een Dienaer voor den Hee-
re: ende de Jonghe was omme gordt met
eenen lijnen m Lijfrock.
19 Daertoe maecte hem zijn moeder eenen
cleynen rock ende brachte hen op/ n t ee sy
ner tijdt / wanneer sy met haren man op-
ginck te offeren so den Offer te sijner tijt.
20 Ende Eli segende Elkana en zijn wijf/
ende sprack: De Heere gheue v zaedt van
deser vrouwen/ voor de bede die sy van den
Heere gebeden heeft: ende sy ginghen we-
der aen haer plaetse.
21 Ende de Heere besocht Hanna/ dat sy p
swanger wert/ ende baerde drie sonen en
twee dochteren: q doch Samuel den Jon-
ghen nam toe by den Heere.
22 Ende Eli wert seer oudt/ ende vernamt
alles wat sijne sonen deden den gantschen
Israel/ ende dat sy sliepen by de wijuen die
r t daer dienden voor der deure der Hutten
des s t Bescheydts.
23 Ende hy sprack tot hen: Waerom doet
ghy lieden sulcks: want ick hoore uwe boo-
se wesen van desen gantschen volcke.
24 Niet/ myne kinderen/ dat is geen goede
ghescrey dat ick hoore: ghy lieden maect/
dat des Heeren volck ouertreedt.
25 t Wanneer yemant tegen eenen mensche
sondicht/ so cant de Richter slecht maken
wanneer daerenteghen yemandt teghen
den Heere sondichdt/ wie can voor hem
bidden? Doch sy en hoorden haers Va-
ders stemme niet/ want de Heere hadde in
willen hem te dooden.
26 u Doch de Jonghelinck Samuel ginck
ende nam toe / ende was aenghenaem by
den Heere/ ende by den menschen.
27 Daer quam oock een man Gods tot Eli
ende sprack tot hem: So spreect de Heere:
Ick hebbe my gheopenbaert uws vaders
huys doe sy noch in Egypten waren in Pha
raos huys.
28 Ende hebbe hem aldaer my verkoren
voor allen stammen Israel/ ten Priesterdom
dat hy offeren soude op mijnen Altaer/ en
Reuckwerck aensteken/ ende den Lijfrock
voor my draghen: x ende hebbe den huyse
uws vaders ghegeuen/ alle y Offeren der
kinderen Israels.
29 Waerom slaet ghy dan achter wt tegen
mijnen Offer en Spijsoffer/ die ick geboden
hebbe inder Woonijnghe? ende ghy eeret
uwe sonen meer dan my/ dat ghy v lieden
mestet van den besten aller Spijsoffer mijns
volcx Israel.
30 Daerom spreect de Heere de God Israels
Ick hebbe ghesept: v huys/ ende uws va-
ders huys/ souden wandelen voor my ee-
wichlick: doch nu spreect de Heere: Het zy
verre van my: Maer wie my eert dien wil
ick oock eeren: wie my daerentegen veracht
die sal wederom veracht worden.
31 a Siet / de tijt sal comen / dat ick wil in
tweeen breken uwen arm/ en den arm des
huys uws vaders/ dat daer geen Oude zy
in uwen huyse.
32 En sult sien uwen Wedersaker inder woo
ninghe in allerley goet/ dat Israel geschie-
den sal: ende daer en sal gheen Oude zijn in
uws vaders huys eewichlick.
33 b Doch en wil ick wt v niemanden van my
nen Altaer wtroeyen: op dat uwe ooghen
versmachten/ ende uwe ziele haer wtquele
ende alle veelheyt uws huys sullen steruen/
wanneer sy mannen ghewonden zijn.
34 c Ende dat sal v een teecken zijn / dat o-
uer uwe twee sonen Hophni ende Pinehas
comen sal d Op eenen dach sullen sy alle bey
de steruen/
35 e Ick dannoch wil my eenen getrouwen
Priester verwecken/ die sal doen/ als het my
nen herte en mijner ziele welbehaecht: die
wil ick een bestandich huys bouwen / dat
hy voor mijnen Ghesalfden wandele ee-
wichlick.
36 Ende wie ouerbleuen is van uwen huy-
se/ die sal comen ende voor ghenen neder-
vallen/ om eenen siluerenn penninck / ende
een stuck broots/ ende sal segghen Lieue/ f t
laet my tot een Priesterdeel, dat ick een
bete broodts ete.

Dat iij. Capittel.

I. Samuel viermael vanden Heere ge-
roepen/ II. hoort wat ouer Eli ende ouer
zijn huys/ om der sonde wille sijner kinde-
ren/ comen sal/ 16. ende seyt hem altemael
al. 19. God is met Samuel. 20. so wort
zijn Ampt allen Volcke kondt.

1 Ende doe Samuel de Jonghe/ den Hee
re diende onder Eli / was des Heeren
woordt seldtsaem ende a dierbaer te
dier seluer tijt/ ende daer was weynich b t
prophetie.
2 Ende het gheschiedde ter seluer tijt: Eli
lach aen zijn plaetse c ende zijn oogen be-
gonsten doncker te worden/ dat hy niet sien
en konde.
3 Ende Samuel hadde hem gheleyt inden
Tempel des Heeren/ daer de Arcke Gods
was eer dan de Lampe Gods wtbluschte.

g Psal.113.6
h t Anders. fondament
i Deu.8.17
k t And. kinderen Belias
l t And. Dit doch ghebruyckten de Priesters met den Volcke.
m Dat waren Priesterlicke cleederen daermen kleeder van lerst Exo.18 40.
n t An Jaerliet.
o Deu.16.1.
p Of/ met kinde
q Luc.1.80. En kraft sy ne sonen niet met eernste.
r t And. daer waecten of vergaderden voor etc.
s t And. Getuygenisses
t Alsmen teghen God sondicht/ en hy selue dat niet en vergheeft / so en is daer geen ander noch hooger/ die tusschen hem en den sondaer scheyden of middelen meughe als onder den menschen etc.
Matt.12.31

u Luc.2.52.
x Deu.12.11. Leuit. 10.17.
y Of. Vier-offer
z Dat is gelijck als S. Paulus Act 9 tegen eenen prickel achter wt slaet / dat is stout en moetwillich was. God dreyght Eli swaerre straffen.
a 1.Sa.9.11
1.Regu.2.27
b Ick wil ymmers uwe nakomelinghe niet gheheel wt roeyen van mijnen Altaer: doch sy sullen int beste haer leuens steruen.
c 1.Sa.10.2
Esaie.38.7.
d 1.Sa.2.11.
e Jere.33.18. Sadock en ghetrauwe Priester voor gesalft den Salomo.
f t And. set ick my in Ick bidde het v tot een etc dat ick eenen mont vol/ etc
a Dat is daer en waren niet Predikers noch Parochyheeren ghenoech: de Bibel heeft doe ouer de banck gelegen/ niemant heeft gestudeert / doch Samuel is gecomen en heeft dat woort weder voortgebracht.
b t And geen openbaer gesicht.
c 1.Sa.4.15.

4 Eñ de Heere riep: Samuel Hy antwoord
de dan: Siet/ hier ben ick.
5 Ende liep tot Eli/ ende sprack: Siet hier
ben ick ghy hebt my geroepen. Hy sprack
daerenteghen: Ick en hebbe v niet geroe-
pen/ gaet weder henen/ ende legt v weder
slapen. Ende hy ginck henen/ ende leyde
hem slapen.
6 De Heere riep weder: Samuel. Eñ Sa-
muel stont op/ eñ ginck tot Eli/ ende sprac
Siet/ hier ben ick ghy hebt my geroepen.
Hy sprac daerentegē: Ick en hebbe v niet
geroepen/ myn sone/ gaet weder henen eñ
legt v slapen.
7 Doch Samuel en kende den Heere noch
niet/ ende des Heeren woort en was hem
noch niet gheopenbaert.
8 Eñ de Heere riep Samuel weder ten der-
dēmael: ende hy stont op/ ende ginc tot Eli
ende sprac: Siet hier ben ick ghy hebt my
gheroepen. Doe merckte Eli dat de Heere
den Jonghen riep/
9 Ende sprack tot hem: Gaet weder henē/
ende legt v slapen: ende so v geroepē wort
so segt/ Spreeckt Heere want v knecht hoo-
ret. Samuel ginck henen/ ende leyde hem
aen zyn plaetse.

Godspreeckt met Samuel.

10 Doe quam de Heere/ ende tradt daer he-
nen/ ende riep als te voorē: Samuel/ Sa-
muel. Ende Samuel sprack: Spreect/ wāt
u knecht hooret.
11 Eñ de Heere sprack tot Samuel: Siet ick
doe een dinck in Israel/ dat wie dat hoorē
sal/ dien sullen syne beyde ooren clincken.

b 1. Sa. 2. 3.

12 b Aen dien dage wil ick verwecken over
Eli/ alles wat ick tegen zyn huys gespro-
ken hebbe: ick wilt beghinnen ende vol-
brenghen.
13 Want ick hebt hem aenghesept/ dat ick
Richter zyn wil over zyn huys eewichlick
om der misdaet wille dat hy wiste dat hen
syne kinderen schandelicken hielden/ ende
en hadde et niet eenmael daerō suer gesiē.

et Anhet hē niet met een ke geweert.

14 Daerom hebbe ick den huyse Eli geswo-
rē dat dese misdaedt des huys Eli/ niet en
soude versoēt wordē/ noch met Offer noch
met Spijsoffer eewichlick.
15 Eñ Samuel lach tot aenden morgen en-
de dede de deure op aenden huyse des Hee
ren: doch Samuel vreesde hem/ dat gesicht
te Eli te segghen.
16 Doe riep hē Eli/ eñ sprack Samuel myn
sone. Hy antwoordde: f Siet hier ben ick.

f Gen. 37. 13.

17 Hy sprack: Wat is dat woort/ dat tot v
gesept is? en verborget niet voor my: God
doe my dit eñ dat/ so ghy my wat verbor-
get/ van allen dat met v ghesproken is.
18 Doe seyde hem Samuel altemael/ eñ en
verborch niet voor hem. Eñ hy sprack: Het
is de Heere/ hy doe wat hem wel gheualt.
19 Samuel nu/ nam toe/ eñ de Heere was
met hem/ ende daer en viel niet een van al
le syne woorden op de Aerde.
20 Ende gantsch Israel/ van Dan aen tot
Bersaba toe kende dat Samuel een ge-
trouwe Propheet des Heeren was.
21 Ende de Heere g verscheen voortaē meer
te Silo/ want de Heere was Samuel open
baer geworden te Silo/ door het woort des
h Heeren.

g Id est/ Deus cepit apparere co piosio verbo sub Samuel/ etc.
h Luth. Heeren eñ Samuel etc/ Israel. Cap iiij. Doch Israel tooch etc.

Dat iiij. Capittel.

1 Israel wert vanden Philisteen hardt gheslagen/ 3. ghedenckt met tegenwoordicheyt der Arcke Gods/ denseluen te ouerwinnen/ 9. ende wert noch harder geslagen. 11. De Arcke wert genomē/ Hophni ende Pinehas comen om. 12. Eli/ 10. eñ zyn Schoondochter so sy het hooren sterue van grooten rouwe.

1 Ende Samuel begonst te prediken den
gantschen Israel: Doch Israel tooch
wt/ den Philisteen tegen inden strydt/
ende legerden hen by at Eben Ezer: de Phi
listeen daerenteghen hadden hen gelegert
tot Aphek/

a t And'Hel- pensteens

2 Ende rusteden hen tegen Israel: ende dē
strydt deylde hem van malcanderen/ ende
Israel wert voor den Philisteen geslagen/
ende sloeghen inder ordeninghe indē vel-
de/ by vier duysendt mannen.
3 Ende doe dat Volck inden Leger quam/
spraken de Oudsten Israel: Waerom heeft
ons de Heere heden slaen laten vandē Phi
listeen? Laet ons tot ons nemen de Arcke
des Verbondts des Heeren van Silo/ ende
laetse onder ons comen/ dat sy ons helpe
vander hant onser vyanden.
4 Ende het Volck sant henen na Silo ende
liet van daer halē de Arcke des Verbonts
des Heeren Zebaoth/ die bouen de Cheru-
bim sit: ende daer waren de twee sonē Eli
met de Arcke des Verbonts Gods/ Ho-
phni ende Pinehas.
5 Ende doe de Arcke des Verbondts des
Heeren inden Leger quam/ juychte het gāt
sche Israel met groot juychen/ dat de Aer-
de clanck.
6 Doe nu de Philisteen hoorden het ghe-
schrey sulckes juychens/ spraken sy: Wat
is dat voor een geschrey sulcx grootē rnich
ens inder Hebreen Leger? Ende doe sy ver-
namen dat de Arcke des Heeren indē Leger
ghecomen was/
7 Vreesden sy hen eñ spraken: God is indē
Legher ghecomen: ende spraken voorder:
Wee ons/ want het en heeft te voren alsa
niet ghestaen.
8 Wee ons wie wil ons verlossē vādet hāt
deser machtiger Goden? dat zyn de Goden
die Egypten sloegen met allerley plagen
inder Woestyne.
9 So hebt nu eenen goeden moet eñ weest
mannen ghy Philisteen/ op dat ghy niet en
niet dienen en dorst den Hebreen/ b als sy
ons ghedient hebben/ weest mannen/ ende
strydet.

b Judic. 13. 1.

10 Doe streeden de Philisteen/ ende Israel
wert geslagē/ ende een yegelick vluchtede
in syner hutten: eñ het was eenē gantsch
grooten slach/ dat wt Israel vielen dertich
duysent mannen voetvolcks.

De Philisteē nemē de Arcke Gods/ eñ slaen Israel

11 Ende de Arcke Gods wert ghenomen/
c ende de twee sonen Eli/ Hophni ende Pi-
nehas storuen.

c 1. Sa. 2. 34

12 Doe liep een van BenJamin wt dē Hey
re ende quam tot Silo deselven daechs eñ
hadde zyn cleedt verscheurt/ eñ hadde Aer
de op zyn hooft ghestropt/
13 Ende siet/ als hy daer in quam/ sadt Eli
op eenen stoel/ dat hy op den wech saghe/
want zyn herte was schroemende ouer de
Arcke Gods: ende doe de man in de Stadt
quam/ seyde het vā hem: ende de gantsche
Stadt schreyde.
14 Ende doe Eli dat luyde schreyē hoorde/
vraechde hy Wat is dat voor een luyt ru-
moer? Doe quam de man haestelick/ ende
seyde het Eli aen.
15 (Eli/ nu was acht ende tnegentich Jaer
oudt/ ende syne d oogē waren doncker dat
hy niet sien en conde.)

d 1. Sam. 3. 2

16 De man dan sprack tot Eli: Ick come/
eñ ben heden wt den Heyre ghevloden. Hy
sprack dan: Hoe gaet het toe/ myn sone?
17 Doe antwoordde de Vercondiger/ ende
sprack: Israel is ghevloden voor den Phi-
listeen/ ende daer is eenen grooten slach
inden Volcke ghschiedt/ ende uwe twee
sonen/

sonen Hophni ende Pinehas zijn ghestor-
uen: daer toe de Arcke Gods is genomen.
18 e Doe hy nu der Arcken Gods gedachte
viel hy te rugge vanden stoel af der deure/
ende brack synen hals ontwee/ ende sterf:
want hy was out/ ende een swaer mã: Hy
richtede Israel veertich Iaer.
19 Zijn schoondochter ooch Pinehas Wijf
was swangher/ ende soude schier int kin-
derbedde: doe zy dat geruchte hoorde/ dat
de Arcke Gods ghenomen/ eñ haer Sweer
ende man doodt waren/ cromde sy haer/
ende baerde want haren noot quam haer
aen.
20 Ende doe sy nu starf spraken de vrouwẽ
die by haer stonden: Vreest v niet/ ghy
hebt eenen ionghen sone. Doch sy en ant-
woordde niet/ ende en nam het oock niet
ter herten.
21 Ende sy hiet dat kint/ f Icabod eñ sprac:
de Heerlichheyt is wech van Israel/ dewyle
de Arcke Gods ghenomen was/ ende haer
Sweer ende haer man.
22 Ende sprack noch eenmael/ De Heerlic-
heyt is wech van Israel/ want de Arcke
Gods is ghenomen.

e Wanneer de menschẽ eñ vernuft bouen leyt/ so gaet Gods woort eñ alle eere onder so valt dat rechte Priesterlic ampt terugghe ende sterft/ ende dat alles wt Gods toorne Maer de gene die daer gewonnẽ hebben daer na gẽ ruste inder conscientie: wãt waer Gods woort niet recht gaet/ daer leyt het der conscientie: alle plage eñ herteleet aen/ gelijck als hier de Arcke Gods den Philisteẽ/ so lãge tot dat sy ten laetsten haer schande bekennẽ moeten/ dat sy gods woort verkeert hebbẽ/ ende met eeren wed te rechte brengẽ moeten/ dat is hier bediet metten gulden ersen eñ muysẽ welc niet anders is dan de heymelicke plage der cõscientiẽ/ die ten laetsten openbaer wort door Gods wort als S Paul. seyt 1. Timot 4. Hare dwaesheyt sal alle menschen openbaer wordẽ
f Is zonder eere de Arcke Godes

Dat v. Capittel.

1. De Arcke Gods wort gheset by den Afgod Dagon/ 4. So verschijnt daer een verschrickelic oordeel ende plage des Heeren aen den seluen/ 6. aen dien van Asdod/ 8. ende Gath. 10. Die van Ekron willen/ men salse aen hare plaetse weder brenghen.

1 DE Philisteen van namen de a† Arcke
Gods ende brachtense van b† Eben-
Ezer na Asdod/
2 In het huys Dagon/ ende steldense by
Dagon.
3 Ende doe die van Asdod des anderen
morgens vroech opstonden vonden zy Da
gon op zijn aensicht ligghen op der Aerdẽ
voor de Arcke des Heeren: doch zy namen
den Dagon ende stelden hem weder in zijn
stede.
4 Doe sy nu des anderẽ morgens vroech
op stonden vondẽ sy Dagon weder op zijn
aensicht liggen op der Aerdẽ/ voor de Arc-
ke des Heeren/ doch zijn hooft eñ zijn bey-
de handen afgehouwen op den dorpel dat
den romp alleen daer op lach.
5 Daerom tredẽ de Priester. a Dagon eñ al
le die in Dagons huys gaen/ niet op den
dorpel Dagõ tot Asdod/ tot op desẽ dach.
6 Doch de hant des Heerẽ wert swaer ouer
die van Asdod/ ende verderfte/ c eñ sloech
Asdod ende alle hare Lantpalen/ aen hare
heymelicke plaetse.
7 Doe nu de lieden te Asdod sagen/ dat het
so toeginck/ spraken zy: d Laet de Arcke des
Gods Israel/ niet by ons blyuẽ/ want zijn
hant is te hart ouer ons/ ende onzen God
Dagon.
8 Ende sonden henen/ ende vergaderden
alle Vorsten der Philisteen tot hen/ ende
spraken: Wat sullen wy met de Arcke des
Gods Israels maken? Doe antwoordden
zy: Laeter die van Gad/ de Arcke des
Gods Israels rondtom draghen: Ende
zy droeghen de Arcke des Gods Israels
rondtom.
9 Doe zy nu deselue rontom droegen werd
door de handt des Heeren inde Stadt een
gãtsch groot rumoer/ eñ sloech de liedẽ inde
Stadt/ beyde cleyn ende groot/ ende sy cre
ghen heymelicke plagen/ aen haere heyme
licke plaetsen.
10 Doe sonden zy de Arcke des Heeren na
Ekron: doe nu de Arcke Gods tot Ekron
quam/ schreyden die van Ekron: Sy heb-
ben de Arcke Gods rondtom ghedraghen
tot my/ dat zy my ende myn volck dooden
zouden.
11 Doe sonden zy henen/ ende vergaderden
alle Vorsten der Philisteen/ ende spraken:
Sendet de Arcke des Gods Israels weder
aen haer plaetse/ dat sy my ende myn volc
niet en doode: want de hant Gods maecte
een seer groot rumoer met dooden in e† der
gantscher Stadt.
12 Ende welcke lieden niet en storuen/ die
werden gheslaghen aen hare heymelicke
plaetsen/ dat het gheschrey der Stadt op-
ginck inden Hemel.

y wert by dẽ Afgod Dagon gestelt.
a† An. Kiste
b† An. Helpensteen.
1 Sa.7.12
c Psal.78.66
d Deu.32.31
e† An. sommighe.

Dat vj. Capittel.

1. De Philisteen door den raet haerder Papen ende Voorsegghers/ 10. schicken de Arcke den Volcke Gods weder/ 17. met sommige Offeren ende Gauen/ 13. des verblyden hen die van Beth Semes/ 15. offeren den Heere/ 19. ende worden grouwelicken gheslaghen.

1 ALso was de Arcke des Heeren/ seuen
Maenden inden Lande der Philisteen.
2 Ende de Philisteen riepen hare Prie-
steren ende a Voorseggers ende seydẽ: Wat
sullen wy met der b† Arcke des Heeren ma
ken: Leert ons/ waer mede sullen wyse aen
haer plaetse senden?
3 Sy spraken: Wilt ghyliedẽ de Arcke des
Gods Israels wech sendẽ/ so en sentse niet
ledich wech maer sullet haer een Schuld-
offer vergheldẽ. so sult ghylieden ghesont
worden/ ende v lieden sal kondt worden/
waerõ zijn hant niet van v liedẽ af en laet.
4 Sy spraken dan: Welck is dat Schuld-
offer/ dat wy hen gheuen sullen? Sy ant-
woordden: Vyf gulden Eersen/ ende vyf
gulden Muysen na den getale der vyf Vor
sten der Philisteen: want het is eenerley
plagh: geweest ouer v alle ende ouer uwe
Vorsten.
5 So moet ghylieden nu maken ghelijcke
gedaente uwer Eersen ende uwer Muysen
die uwer Lant verdoruen hebben/ dat ghy-
lieden den God Israels de eere gheeft: mis-
schien sal zyne hant lichter worden ouer v
lieden ende ouer uwen God/ ende ouer u-
we Lande.
6 Waerom verstoct ghylieden uwe herte/
gelijck als de Egyptenaers ende Pharao
haer herte verstocten: c is het niet also/ doe
hy hem aen hen bewees/ lieten sy se varen
dat zy wech ghinghen?
7 d So neemt nu/ ende maect eenen nieuwẽ
wagen/ ende twee ionge zuygende Koeyen
op welcke noyt geen Iock gecomẽ is ende
spantse aen den Waghen/ ende laet hare
Kalueren van hen te huys blyuen/
8 Eñ neemt de Arck des Heeren/ ende setse
op den Wagen: ende de gulden kleynodiẽ
die ghyliedẽ hem ten Schuldoffer geeft leg
get in een kistkin by haer zydẽ/ ende sentse
henen/ ende laetse gaen.
9 Ende siet ghylieden toe: Gaet sy henẽ op
den wech harer Lantpalen na Beth Semes
so heeft hy ons alle dat groot quaet gedaẽ
is dat niet/ so sult ghylieden weten dat ons
syn handt niet geroert en heeft/ maer het
is ons sus e by gheualle gheschiedt.
10 De lieden deden also/ ende namen twee
ionge suygende Koeyen/ ende spandese aen
eenen Wagen ende behielden hare Kalue-
ren te huys.

De Arcke Godes is in der Philisteen lant.
a Of. toekomende dinghen voorsegghers/
b† An. Kiste lade.
c Exo.12.31.
d 2.Sa.6.3
e Of toeualligher wyse ghebuert.

11 Ende setteden de Arcke des Heeren op
den Waghen/ ende het kistken met de gul-
den Muysen/ ende met ten Beelde haerder
Eersen.
12 En de Koeyen ginghen stracx weechs na
Beth Semes toe/ op eener straten/ en gin-
ghen ende loeyden/ en en weken niet noch
ter rechter noch ter slincker hant: ende de
Vorsten der Philisteen ginghen hen na/ tot
aen de Landtpalen Beth Semes.

de Beth Semiters ontfanghen de Arcke Gods

13 En de Beth Semiters maeyden euen in
der Tarwenoost in der leechte/ ende hieuē
hare ooghen op/ en saghen de Arcke/ ende
verblyden hen de selue te sien.
14 De Wagen dan quam op den Acker Jo-
sua des Beth Semiters/ ende stont aldaer
stille: ende aldaer was eenen grooten steē/
ende sy clouen het hout vanden Waghen/
ende offerden de Koeyen den Heere ten
Brandtoffer.
15 Doch de Leuitē hieuē de Arcke des Hee-
ren af/ ende de kiste die daer by was/ daer
de gulden kleynodien in warē/ ende setten
se/ op den grooten steen: ende de lieden tot
Beth Semes offerden den Heere dessuluen
daechs Brandtoffer ende ander Offer.
16 Doe nu de vyf Vorsten der Philisteē to-
gesien hadden/ togen sy wederom na † E-
kron dessuluen daechs.

†Ax. Acaro

17 Dit zyn de gulden Eersē die de Philisteē
den Heere ten Schultoffer gauen: Asdod
eenen/ Gasa eenen/ Askalon eenē/ Gath ee-
nen/ ende Ekron eenen.
18 Ende gulden Muysen na dē getale aller
Steden der Philisteen onder den vyf Vor-
sten/ beyde der ghemuerden Steden ende
Dorpen/ ende tot aen den grootē † Abel
daer sy de Arcke des Heerē op lietē/ tot op
desen dach/ op den Acker Josua des Beth
Semiters.

† Aud. Klaechsteen.

19 Ende sommige te Beth Semes werden
ghesl laghen/ daerom dat sy de Arcke des
Heeren ghesien haddē: ende hy sloech des
volcx vyftich duysēt en tseuentich mannē:
doe droech dat volck leet/ om dat de Heere
sulck een groote slachtinghe inden volcke
ghedaen hadde.
20 Ende de lieden tot Beth Semes sprakē:
Wie kan staen voor den Heere sulcken hey-
lighen God? ende tot wien sal hy van ons
trecken?
21 Ende sy sonden Boden totten Burgerē
Kiriath Jearim/ ende lieten hen segghen:
De Philisteen hebben de Arcke des Heerē
wedergebracht/ comt af/ ende haeltse tot
v lieden opwaerts.

Dat vij. Capittel.

1. De Arcke des Heeren coemt tot Ki-
riath Jearim. 3. Israel bekeert hem door
vermaninghe Samuels tot den Heere/ 7.
weert door dessuluen hulpe der Philisteen
machtich/ 14. ende verkryght syne afge-
nomen Steden weder. 15. Samuel be-
dient het Richterampt na den doodt Eli/
met groote neerstichheydt.

De Arcke des Heeren tot Kiriath Jearim/ in den huyse Abi Nadab des Priesters tot Gibea.
a 2. Sa. 6.3.
b 1. Par. 13.3.
c Dat is Sy droegē leet/ ende claechden dē Heere haer leet ouer de Philisteen.
† An. iāmerden.

1 Also quamen de lieden van Kiriath Je-
arim/ ende haelden de Arcke des Hee-
ren op/ ende brachtense int huys a Abi
Nadab tot Gibea: ende synē sone Eleasar
heylichden sy/ dat hy de Arcke des Heeren
bewaerde.
2 b Ende van dien daghe aen doe de Arcke
des Heeren tot Kiriath Jearim bleef/ ver-
tooch hem den tydt so langhe/ tot dat het
e twintich Jaerē werdē: ende het gantsche
huys Israels c† weende voor den Heere.
3 Samuel dan/ sprack totten gantschen
huyse Israels: d So ghy v lieden met gant
scher herten bekeert totten Heere/ so doet
van v liedē de vreemde Goden/ en Astarot
ende richtet uwe herte tottē Heere/ e ende
dient hem alleen/ so sal hy v verlossen wt
der Philisteen handt.

d Jos. 24.14. Tob. 14. 11. e Deu. 6. 13. Matt. 4.10.

4 Doe deden de kinderen Israels van hē
Baalim ende Astaroth/ ende dienden den
Heere alleen.
5 Samuel dan sprack: Vergadert het gā
sche Israel na Mizpa/ dat ick den Heere
voor v lieden bidde.
6 Ende sy quamen te samen tot Mizpa en
putten water/ ende gotent wt voor den
Heere/ ende vasteden den seluen dach/ ende
spraken aldaer: Wy hebben den Heere ge-
sondicht: also richtede Samuel de kinderē
Israels te Mizpa.

Samuel de Propheet is Richter in Israel na dē doot Eli des Priesters en zyner kinderē.

7 Doe nu de Philisteen hoorden/ dat de
kinderen Israel te samen ghecomen warē
tot Mizpa/ toghen de Vorsten der Phili-
steen op teghen Israel: doe dat de kinderē
Israels hoorden/ vreesden sy hen voor dē
Philisteen.
8 Ende spraken tot Samuel: Laet niet af
voor ons te roepē tot den Heere onsē God
dat hy ons helpe wt der Philisteen handt.
9 Samuel nam een f† melcklammeken/ en
offerde den Heere een gantsche Brandoffer
ende schreyde totten Heere voor Israel:
ende de Heere verhoorde hem.
10 En in dien als Samuel dat Brandtoffer
offerde/ quamen de Philisteen aen/ om te
stryden tegen Israel: doch de Heere liet ee-
nen grooten donder donderē ouer de Phi-
listeen dessuluen daechs/ en verschrickte se/
dat sy voor Israel gheslaghen werden.

f Dat is dat noch af der melc wanen noch sooch. † An. Suyck lam Syrach 46.19.

11 Doe togen de mannen Israels wt van
Mizpa/ ende iaechden de Philisteen/ ende
sloeghense tot onder Beth Car.
12 g Doe nam Samuel eenen steen en sette-
den tusschen Mizpa ende Sen/ ende hietē
h† Eben Ezer/ en seyde: Tot hier toe heeft
ons de Heere gheholpen.

g Jos 26.19. h† Aud. Helpensteen/ 1. Sam. 4.1.

13 Also werden de Philisteen gedempet/ en
en quamen niet meer in de Lantpalen Is-
raels: ende de hant des Heeren was tegen
de Philisteen/ so lange als Samuel leefde.
14 Also creech Israel de Stedē weder/ i die
hen de Philisteen ghenomen hadden/ van
Ekron aen/ tot Gath toe/ met tsamen harē
Lantpalen/ die verlosse Israel vander hāt
der Philisteen: want Israel hadde vrede
met den Amoriten.

i 1. Sam. 4.

15 Samuel richtede Israel zyn leefdaghe.
16 Ende trooch Jaerlicx rondtom tot Beth
el ende Gilgal/ ende Mizpa: ende wanneer
hy Israel aen alle dese plaetsen gherichtet
hadde.
17 So quam hy weder te k Ramath/ want
daer was zyn huys: en richtede Israel al-
daer/ en boude dē Heere aldaer eenē Altaer.

k Josu 18.25. 1. Sam. 1. ende 15. 34.

Dat viij. Capittel.

1. Samuels sonen zyn Godloose Rich
ters/ 4. so eyscht Israel ouer hen eenen
Coninck. 6 Samuel dien sulcx qualick be
valt/ 10. settet dē volcke des Conincx recht
voor ooghen/ 19. ende sy vaeren ghelycke-
wel voort in haren voornemen.

Samuels sonen zyn Godloose Richters.
a 1. Paral. 6 28. Joel Abia.
b Deu. 16.19.

1 Doe nu Samuel out werdt/ stelde hy
syne sonen tot Richters ouer Israel.
2 a Zyn eerstegeboren sone hiet Joel
ende de ander hiet Abia/ ende waren Rich-
ters te Berseba.
3 Doch syne sonen en wandeldē niet in sy
ne weghē/ maer neychden hen tot gierich-
eydt/ b ende namen gheschencken/ ende
buychden het recht.

Das

Israel eyscht eenē Coninck.
c 1. Sa. 12. 12
d Judi. 17. 6.
Hose. 13. 10.
Act. 13. 21.

4 Doe vergaderden hen alle Oudsten in
Israel/ ēn quamē te Ramath tot Samuel.
5 Ēn spraken tot hem: c Siet ghy zijt out
geworden / ende uwe sonen en wandelen
niet in uwe weghen: d so settet nu eenē
Coninck ouer ons/ die ons richte ghelijck
als alle Heydenen hebben.
6 Dat beuiel Samuel qualick/ dat sy sey-
den: Gheeft ons eenen Coninck / die ons
richte: ēn Samuel badt voor den Heere.

e Deut. 31. 16
1. Sa. 10. 20.

7 De Heere sprac doch tot Samuel: Hoort
de stemme des Volcx in allen dat sy tot v
ghesegdt hebben: e want sy hebben niet v
maer my verworpē: dat ick geen Coninck
en sal ouer hen zijn.
8 Sy doen v/ als sy altoos gedaen hebben
vandē dage aen/ doe ickse wt Egiptē leyd
de/ tot op desen dach: ende hebbē my verla
ten / ende anderen Goden ghedient.

De Rechtē des conincx
f Deut. 17. 15.
1. Sa. 10. 26.

9 So hoort nu haer stēme: doch betuycht
hen/ ende verkondicht hen f het recht des
Conincx/ die ouer hen heerschen sal
10 Ende Samuel seyde alle woorden des
Heeren den Volcke/ dat eenen Coninck vā
hem versocht.

g 1. Re. 9. 22.

11 Dat sal des Conincx recht zijn die ouer
vlieden heerschē sal: g Uwe sonen sal hy ne
men tot synen Wagen ende Ruyteren/ die
voor synen Waghen henen drauen.
12 Ēn tot Hooftliedē ouer duysent/ ende o-
uer vijftich: ēn tot Ackerlieden/ die hem sy
nen Acker bouwen/ ende tot Maeyers in
synen Oogst/ ende dat sy zijn Harnasch ēn
wat tot synen Waghen behoort/ maken.
13 Uwe Dochteren oock sal hy nemē/ dat
sy Apotekerssen/ Keuckenmaeghden ende
Backerssen zijn.

h 1. Re. 21. 3.

14 Uwe beste Ackeren ende h Wijnbergen/
ende Olijgaerden/ sal hy nemen/ ende synen
knechten gheuen.
15 Daer toe van uwe zaet ende Wijnbergē/
sal hy de tiende nemen ende synen Kamer
linghen ende knechten gheuen.
16 Ende uwe Knechten ende Maeghden/
ende uwe schonste Jongelinghen/ ende uwe
Ezels/ sal hy nemen/ ende zijn volck daer-
mede wtrichten.
17 Van uwe Cudden sal hy de Tienden ne-
men ēn ghylieden moet syne knechtē zijn.
18 Wanneer ghyliedē dan schreyen sult te
dier tijt ouer uwē Coninck dien ghy v lie-
dē vercorē hebt so en sal v de Heere te dier
seluer tijdt niet verhooren.
19 Doch het Volck weygerde hem te hoo-
ren de stemme Samuels/ ēn spraken: Geen
verley wijse/ maer daer sal een Coninck o-
uer ons zijn?
20 Dat wy oock zijn als alle ander Heyde-
nen dat ons onse Coninck richte/ ēn voor
ons wt trecke/ wanneer wy onse crijghen
voeren.
21 Doe hoorde Samuel alle het ghene dat
dat volck seyde / ende seyde het voor den
ooren des Heeren.
22 De Heere dan sprack tot Samuel: Hoort
haer stemme/ ende maeckt hen eenen Co-
ninck: ēn Samuel sprack totten mannē Is-
raels: Gaet henē eē yegelick in zijn Stadt.

Dat ix. Capittel.

2. Saul soect de Ezelinnē zijns vaders
5. Coemt door aengheuen zijns Jonghen/
14. tot Samuel/ 19. die seyt hem hoe zijn
Ezelinnen gheuonden / ende hy ten Co-
ninck vanden Heere verordent zy

Kis sendet Saul de Ezelinnen te soecken.
a 1. Par. 8. 33
ende 9. 39.
1. Sa. 14. 51

1 DAer was een mā van Ben Jamin met
namen a Kis/ een sone AbiEl / des
soons Zeror / des soons Bechorath/
des soons Apiah/ des soons eens mans Je-
mini/ een strijtbaer man.
2 Die hadde eenen sone met namen Saul
die was een fijn jonck man / ēn daer was
geen schoner onder den kinderen Israels b
eens hoofts langher dan alle het volck.

b Jn. vander schoudren aen/ ēn daer bouen was hy hooghe, etc.

3 Kis nu/ Sauls vader/ hadde syne Ezelin
nen verloren: ende hy sprack tot synē sone
Saul: Neēt der Jongers een met v maeckt
v op/ gaet henen/ ende soeckt de Ezelinnē.
4 Ende hy ginck door het gheberchte E-
phraim / ende door het lant Salisa/ ende
vondēse niet: sy ghinghen door het landt
Saalim/ ende sy en warē niet daer: sy gin-
ghen door het lant Jemini/ ende en von-
denise niet.

c Zuph was Samuels landt/
1. Sam. 1. 1.

5 Doe sy nu quamē int lāt c Zuph/ sprack
Saul totten Jonghen die met hem was:
Coemt/ laet ons weder na huys gaē: myn
vader mochte van den Ezelinnen aflaten/
ende voor ons sorghen.
6 Hy sprack daerentegen: Siet hier is een
besonder man Gods in deser Stadt/ al-
les wāt hy seydt/ dat geschiet: nu laet ons
daer henen gaen/ misschien seyt hy ons on
sen wech dien wy gaen.
7 Saul dan sprack tot synē Jongē: Wan-
neer wy daer alreede henen gaen wat brē
ghen wy dan den manne? want het broot
is wech wt onsē sack/ so en hebbē wy ooc
sus gheene ghaue/ die wy den man Gods
brenghen: wat hebben wy:
8 De Jonghē antwoordde Saul weder/
ēn sprack: Siet/ ick hebbe een vierendeel
eens silueren Sikels by my/ dien willē wy
den man Gods/ gheuen dat hy ons onsen
wech segghe.
9 In voortijden in Israel / wanneermen
ginck God te vraghē so sprack men: Coēt/
laet ons gaen totten d Siender: want die
men nu Propheten heet/ die hietmen in
voortijden Sienders

d Prohetes heeten Sienders / die daer sien connē wt Gods woort wat Gods wille zy

10 Saul sprack tot synē Jongē: Ghy hebt
wel ghesegt: Comt/ laet ons henen gaen.
Ende doe sy henen gingen na der Stadt/
daer de man Gods was/
11 Ende ter Stadt op quamen / vonden sy
Maeghden die wtghegaen waren water
te halen: tot denseluen spraken sy: Is de
Siender hier?
12 Sy antwoordden hen ēn spraken: Ja siet
daer is hy/ haest v/ want hy is heden inde
Stadt ghecomen/ dewijle het Volck hedē
te offeren heeft op der Hoochte.
13 Wanneer ghylieden in de Stat coemt/
so sult ghy hem vinden eer hy dan opgae/
op de Hoochte te eten: want het Volck en
sal niet eten tot dat hy coemt/ want hy se-
gent het Offer: daer na eten die ghenoodt
zijn: daerom so gaet op/ want nu sult ghy-
lieden hem euen treffen.
14 Ende doe sy op totter Stadt quamē/ ēn
midden inder Stadt waren/ siet doe ginck
Samuel wt/ hen teghen/ ende wilde op de
Hoochte gaen.

e 1. Sa. 15. 1.
Act. 13. 21.

15 e Nu/ de Heere hadde Samuel syne oorē
geopenbaert/ eenen dach te vorē/ eer Saul
quam ende ghesegdt:
16 Morgen om dese tijt/ wil ick eenē man
tot v senden / wt den Lande Ben Jamin/
dien suldy ten Vorst saluen ouer myn Volc
Israels/ dat hy myn Volc verlosse wt der
Philistēē hant: want ick hebbe myn Volck
aengesien / ende zijn gheschrey is voor my
ghecomen.
17 Doe nu Samuel Saul aensach āt woord
de hem de Heere/ Siet/ daer is de mā/ daer
ick v van gesegdt hebbe/ dat hy ouer myn
Volck heersche.

Saul komt tot Samuel.
18 Doe tradt Saul tot Samuel onder der
poorte/ende sprac: Segt my/ waer is hier
des Sienders huys?
19 Samuel antwoorde Saul/ ende sprack:
Ick ben de Siender / gaet voor my op /
op de Hoochte / wät ghylieden sult heden
met my eten: morghen wil ick v laten
gaen / ende alles wat in v herte is / wil
ick v segghen.
20 Ende om de Ezelinnen/die ghy voor dry
dagen verloren hebt/ bekommert v slechs
niet/sy zijn geuonden/ende wiens sal zijn,
alles wat in het beste is in Israel ? sal het
niet uwe ende des gantschen huys uws va
ders zijn?
Saul is ootmoedich eer hy Koninck wort.
21 Saul antwoorde/Ben ick niet een sone
van Jemini f ende van de g slechtsten stä
men/ende mijn geslachte het kleynste on-
der allen gheslachten der stammen Bē Ja
min?waerom segdy my dan van sulcken?
f Judi 20.35 47. 1Sa 15.17 g Of/ dunsten/ verachten
22 Samuel dan nam Saul ende zynen Jon
ghen ende brachtse in de Sale/ende sette-
se bouen aen/ onder die/ die genoodt warē/
dier waren by dertich mannen.
23 Ende Samuel sprac totten Koch? Geeft
dat stuck herwaerts/dat ick v dede eñ be-
ual/ghy soudet dat by v behouden.
24 Doe droech de Koch eē Schouder op/eñ
dat daer aen hinck : eñ hy leyde het Saul
voor/ende sprack: Siet/dat is ouer bleuen
legt het voor v/eñ eet:wät het is euen tot
deser tijt op v behouden/doe ick het volck
noode : also at Saul met Samuel dies
daechs.
25 Ende doe sy af ghinghen vander Hooch
te in de Stadt/sprack hy met Saul op den
Dake/
26 Ende stonden vroech op / ende doe den
dageraet opginck/ riep Samuel den Saul
op den Dake eñ sprack: Op/dat ick v gaen
late:eñ Saul maecte hem op/ende die bey
de ginghen met malkanderen wt/hy ende
Samuel.
27 Ende doe sy af quamen aen der Stadt
eynde/ sprack Samuel tot Saul: Segt den
Jonghen/dat hy voor ons henen ga:ende
hy ghinck voor henen : doch staet ghy nu
stille dat ick v kondt doe/wat God ghe-
seydt heeft.

Dat x. Capittel.

1. Saul wort met sommighe teeckenen ten Koninck ouer Israel gesalft. 9. Krijcht een ander herte 10. Propheteert. 14. ende verberght des Koninckrijcx handel. 17. Samuel settet den Volcke syne sonden voor oogen. 21 Gheeft hen haren Koninck/ 27. dien sy alle niet aen en nemen. 26. Ende schrijft desseluen Recht in een Boeck.

Saul wort ten Koninc ouer Israel ghesalft. a 1Sa 10.13 b Hose 19 15 Act.13.21. c Deu.9.26 d Gen.35.19.
1 DOe a nam Samuel een Olyglas/ende
goot op zijnhooft/ende custe hem/ eñ
sprack:b Siet ghy dat v de Heere ten
Vorst ouer c zijn Eerfdeel ghesalft heeft?
2 Wanneer ghy nu van my gaet/ so suldy
twee mannen vindē by d den grafe Rahel/
in de Lantpale Ben Jamin tot Zelzah die
sullen tot v segghen: De Ezelinnen zijn ge-
uonden die ghy te soecken zijt wtgegaen:
ende siet/uwe vader heeft de Ezels wt der
sorghen ghelaten/ende sorghet voor v lie-
den/ende seydt: Wat sal ick om mynen so-
ne doen?
3 Ende wanneer ghy van daer voortaen
gaet, so suldy komen tot der Eycken Tha-
bor/aldaer sullen v aenkomen dry mannē/
die opghaen tot God na e Beth El : deen
draecht dry Boecxkens/de ander dry stuc-
ken broots/de derde een Flessche met wyn,
e Josue.18. 13.

4 Ende sy sullen v vriendelick groeten/eñ
v twee brooden gheuen/ die suldy van ha-
ren handen nemen.
5 Daer na suldy komē op dē Berch Gods.
daer der Philisteen Leger is:ende wanneer
ghy aldaer in de Stadt koemt / sal v ont-
moetē eenen hoop Prophetē vâder Hooch
te afkomende/ ende voor hen een Psalter/
ende Tamborynen/ende Pypen/ende Har
pen ende sy propheteerende.
6 f Ende de Gheest des Heeren sal veerdich f Judi.13.24
worden ouer v dat ghy met hem sult pro-
pheteren so suldy een ander man worden.
7 Wanneer v nu dese teeckenen komen g g 1Sa.7.3.
so doet wat v voor handen koemt / want 1 Para.17.2
God is met v .
8 Ghy sult voor my af gaen na Gilgal/siet, h 1.Sa.13.8.
daer wil ick tot v afkomē te offeren Brant
offer ende Danckofferh seuen dagen sul-
dy beyden/tot dat ick tot v kome/ ende v
kondt doe/wat ghy doen sult.
9 Ende doe hy zyn schouderen keerde/ dat
hy van Samuel ghinck/ gaf hem God een
ander herte / ende alle dese teeckenen qua-
men op den seluen dach.
10 Ende doe sy quamen aen den Berch/siet i By Pro-
doe quam hem eenen hoop i Propheten pheten ver-
teghen / k ende de Gheest Gods werdt staen de He
veerdich ouer hem/dat hy onder hen pro- breen. Pro-
pheteerde. pheten Leer
11 Doe hem nu alle die saghen / die hem te longhers/
voren gekent hadden/dat hy met den Pro- die yen
pheten propheteerde/ der leere der
12 Sprakē sy alle onder malkanderē: Wat H. Schriftē
is den sone Kis geschiet? is Saul oock on- beulytigen.
der den Propheten? k 1Sa.11.6
13 Ende een aldaer antwoorde/eñ sprack: l Dat is/
l Wie is haer vader? m Daer is eē Spreec- Laetse pro-
woort af ghekomen: Is Saul oock onder pheterē het
de Propheten? en is hen
14 Ende doe hy wt gheprophetcert hadde/ doch van
quam hy op de Hoochte. vader niet
15 Ende Sauls Oom sprack tot hem ende, aengeborē/
tot synen Jongen: Waer zijt ghylieden he maer van
nen gegaen? Sy antwoorden : De Ezelin- God, die is
nen te soecken: eñ doe wy sagen dat sy niet de rechte
daer en waren/quamen wy tot Samuel. vader.
16 Doe sprac Sauls Oom: Segt my: Wat m 1Sa 19 24
seyde v lieden Samuel?
17 Saul antwoorde synen Oom : Hy seyde
ons dat de Ezelinnen gheuonden waren:
doch van den Koninckrijcke en seyde hy
hem niet wat Samuel ghesept hadde.
18 Samuel dan reysde het Volck te samē
ten Heere na Mizpa/
19 Ende sprack tot den kinderen Israels:
So seydt de Heere de God Israels : Ick
hebbe Israel wt Egypten geleydt/ ende v
lieden van der Egyptenaeren handt ver-
lost/ende vander handt aller Koninckrijc-
ken die v dwonghen,
20 n Eñ ghylieden hebbet heden uwen God n 1Sa. 8.7.
verworpen/ die v wt alle uwe ongeluck eñ
droeffenisse geholpen heeft/ ende seydet tot
hem: Siet eenen Koninc ouer ons: Wel aē/
so treedt nu voor den Heere/na uwen stam
men ende o Maechschappen. o of And.
21 p Doe nu Samuel alle stammen Israels Hooftliedē.
daer toe bracht/werdt gheraeckt de stam- p Jos.7.16
me Ben Jamin. Jone.1.7.
22 Ende doe hy den stamme Ben Jamin
daer toe brachte met synen gheslachten/
werdt gheraeckt het geslachte Matri/eñ
werdt geraect Saul/ de sone Kis: ende sy Voor dee-
sochten hem/ doch zy en vonden hem niet. re salmen v
23 Doe vraechdē zy voorder den Heere; Sal lieden/ ende
hy oock noch herwaerts komen? De Heere hem daer
andtwoorde. Siet/hy heeft hem onder de toe dringen
Vaten versteken. laten.

24 Doe liepen sy henen/ende haelden hem
van daer:ende doe hy onder het Volc trat/
q † was hy eens hoofts langer dan alle het
Volck.
25 Ende Samuel sprack tot allen Volcke:
Daer siet ghy welcken de Heere vercoren
heeft: doe tuychte alle dat Volck/ en sprac:
Gheluck en Heyl den nieuwen Coninck.
26 r Samuel nu seyde den Volcke alle dat
recht des Coninckrijcx/ ende schreef het in
eenen Boeck/ ende leyde dat voor den Hee
re: ende Samuel liet alle dat Volc gaen/
eenen yeghelicken in zijn huys.
27 Ende Saul ginck oock thuys na Gibea.
ende des Heyrs ghinck een deel met hem/
welcker herte God roerde.
28 Doch sommighe boose lieden spraken:
Wat soude ons dese helpen? u ende ver-
achteden hem ende en brachten hem geen
ghescheneken: doch hy dede als hoorde hy
het niet.

q † And. doe ginck hy hooch bouē alle het volck, van de schouderen aen/ en daer bouē. r 1 Reg 1 29. s Deu 17.15 1. Sa. 8. 11. t 1 Sa 8. 22. u Judic. 8.7 1 Sa. 11. 12

Dat xj. Capittel.

1. De Amoniters belegghen Israel. 9. De Geest Gods coēt ouer Saul. 11. die slaet se. 14. en wordt in synen rijcke beuesticht.

Nahas belegghet Israel. Judi 10. 17

1 Ende Nahas de Amoniter tooch op-
waerts ende beleghende Jabes in Gi-
lead: ende alle mannen te Jabes spraken
tot Nahas: Maeckt een verbont met ons,
so willen wy v dienen.
2 Doch Nahas de Amoniter antwoorde
hen: Daer wil ick een verbont met v liedē
in maken/ dat ick v alle de rechte ooghe wt
steke, ende make v te schanden onder het
gantsche Israel.
3 Doe spraken tot hem alle Oudtsten te
Jabes. Gheeft ons seuen daghen. dat wy
Boden senden in alle Landtpalen Israels:
is daer dan niemandt die ons verlosse/ so
willen wy tot v wt gaen.
4 Doe quamen de Boden te Gibea tot Sa
ul/ende seydē suer voor de oorē des Volcx:
doe hief alle dat Volc zijn stemme op/ ende
weende.
5 Ende siet/ doe quam Saul vanden Vel-
de/ achter den Runderen/ en sprac. Wat is
den Volcke, dat het weent? Doe vertelden
sy hem de sake der mannen van Jabes.
6 a Doe wert de Gheest Gods veerdich o-
uer hem als hy sodanighe woordē hoorde/
ende synen toorne vergrimde seer.
7 Ende nam een paer Ossen/ b ende hieuse
in stucken. en sandtse in alle Lantpalen Is-
raels/ door de Boden. en liet seggen: Wie
niet wt en treckt Saul ende Samuel na/
dies Runderen salmen also doen: doe viel
de vreese des Heeren op het Volck/ dat sy
wt togen/ gelijck als een eenich man.
8 c Ende men maeckte de ordeninghe te Ba
sek: ende der kinderen Israels waren / drij
hondert mael duysent mannen/ en der kin-
deren Juda dertich duysent.
9 Ende sy seyden den Boden die daer ghe-
komen waren: Alsoo segget den mannen te
Jabes Gilead: Morghen sal v lieden hulpe
ghescheden/ wanneer de Sonne beghint
heet te schijnen. Doe de Boden quamen/
ende verkondichdē dat den mannen te Ja
bes doe werden sy vrolick
10 Ende de mannen te Jabes sprakē Mor
gen willen wy tot v lieden wt gaen. dat gy
ons doet alles wat v lieden behaecht.
11 d Ende des anderen morgens, ordineer-
de Saul het Volck in drij hoopen/ en qua-
men midden Leger om de Morgenwake. en
sloech de Amoniten tot dat den dach heet
werdt: die nu ouerbleuen, die werden also
verstroyt/ dat daer der niet twee by malcā
deren en bleuen.
12 Doe sprack het Volck tot Samuel: Wie
zijn sy die daer seyden: e Zoude Saul ouer
ons heerschen? geeftse herwaerts die man
nen/ dat wyse dooden:
13 Saul daerenteghen sprack : Daer en
sal op desen dach niemandt steruen: want
de Heere heeft heden Heyl ghegheuen in
Israel.
14 Samuel sprack ten Volcke. Koemt/ laet
ons na Gilgal gaen/ ende het Coninckrijc-
ke aldaer vernieuwen.
15 Doe ginck alle dat Volck na Gilgal/ en
maeckten aldaer Saul ten Coninck / voor
den Heere tot Gilgal/ en offerden Danck-
offer voor den Heere : ende Saul met tsa-
men alle mannen Israels, verblyden hen
aldaer gantsch seer.

De Gheest Gods coēt ouer Saul/ a 1 Sa. 10 10 b Jud 19 29 c 1 Sa 13 15. Iudic. 1 5.4 d Judi. 7.16 1 Sa. 10.28 e 1 Sa 10 27.

Dat xij. Capittel.

Samuel is hier eenen Spiegel en Voorbeeldt aller vromer Ouerheden ende Richters. 7. Straft het Volck harer ondanckbaerheyt dat sy voor haren Coninc/ God/ eenen mensche ten Coninck gecoren hadden. 10. God dwingtse door een onghewoōlick teecken tot kennisse harer sonden. 20. Samuel troostse/ 23. ende neemt aen/ voor hen altijt te bidden/ dat sy slechs trouwelicken den Heere aenhanghen.

1 Doe sprack Samuel ten gantschen Is
rael: a Siet / ick hebbe uwer stemme
gehoort in allen dat ghy lieden my ge
seyt hebt. ende hebbe eenen Coninck ouer
v lieden ghemaeckt.
2 Ende nu siet daer treckt uwen Coninck
voor v lieden henen: ick nu ben oudt ende
graw gheworden/ ende myne sonen zijn by
v lieden/ ende ick hebbe voor v lieden henē
gheghaen van myner ionckheyt op. tot op
desen daech.
3 b Siet hier ben ick. antwoordet teghen
my voor den Heere ende synen Gesalfden/
oft ick yemants Osse ofte Ezel genomen
hebbe? of ick yemandē hebbe ghewelt of-
te onrecht ghedaen? oft ick yemanden on-
derdruct hebbe? oft ick van yemants hant
een geschenck genomen hebbe ende my de
ooghen blinden laten: so wil ick het v liedē
weder gheuen.
4 Sy spraken: Ghy en hebt ons gheen ge-
welt noch onrecht gedaē/ noch onderdruct
ende van niemants handt wat genomen.
5 Hy sprack tot hen: De Heere zy een ghe
tuyge tegen v lieden ende synen Gesalfden
heden ten daghe/ dat ghy niet in myner
handt geuonden en hebt. Sy spraken: Ja
sy sullen ghetuyghen zijn.
6 Ende Samuel sprack ten Volcke: Ja/
de Heere. die Mosē ende Aaron gemaect/
ende uwe Vaders wt Egyptenlandt ghe-
leydt heeft/
7 So tredet nu herwaerts/ dat ick met v
liedē rechte voor den Heere/ ouer alle wel-
daet des Heeren/ die hy aen v lieden ende
uwen Vaderen ghedaen heeft.
8 c Als Jacob in Egypten ghekomē was/
doe schreyden uwe Vaders tot den Heere:
d ende hy sandt Mosē ende Aaron/ dat sy
uwe Vaders wt Egyptē leyden. ende hen
aen dese plaetse woonen lieten.
9 Doch doe sy des e Heeren haers Gods
vergaten. verkocht hyse onder het gewelt
f Sissera des Hooftmans tot Hazor. ende
onder het ghewelt der Philisteen. g en on-
der het ghewelt des Coninex der Moabi-
ten/ die vrochten teghen hen.

a 1 Sa. 8.4. b Syr 46 Act. 20.18 c Gen 46. 5 Exo. 2. 23. d Exo 3. 10 e Judic 4 1 f Judic 13 1 g Judic 3 12

Ende

10 Ende sy schreyden voortaen tot den Hee
re ende spraken: Wy hebben gesondicht/
dat wy den Heere verlaten ende Baalim
ende Astaroth ghedient hebben: doch ver-
lost ons nu van der handt onser vyanden/
so willen wy v dienen.
11 h Doe sandt de Heere Jeru Baal/ i Be-
dan k Jephthah l ende Samuel ende ver
loste v lieden van der hant uwer vyanden
rondtom/ ende liet v lieden seker woonen.
12 Doe ghylieden m saecht/ dat Nahas de
Koninck der kinderen Ammon tegen v lie
den quam/ n spraeckt ghylieden tot my:
Niet ghy maer een Koninck sal ouer ons
heerschen: so doch de Heere uwe God uwe
Koninck was.
13 Nu daer hebt ghylieden uwē Koninck/
dien ghy ghekoren ende ghebeden hebt: n
want siet/ de Heere heeft eenen Koninck o-
uer v lieden gheset.
14 So ghylieden nu den Heere vreest ende
hem dient ende syne stemme hoort/ eñ den
monde des Heeren niet ongehoorsaem en
zyt/ so sullet beyde ghylieden ende uwe Ko
ninck die ouer v lieden heerschet/ den Hee-
re uwe God volghen.
15 So ghylieden daerentegen des Heeren
stemme niet en hoort/ maer synen monde
ongehoorsaem zyt/ so sal de hāt des Heerē
tegen v lieden/ eñ teghen uwe vaders zyn.
16 Oock tredet nu herwaerts/ ende siet dat
groote dinck/ dat de Heere voor uwen oo-
ghen doen sal.
17 Is als nu niet den Tarwe oogst: ick wil
dannoch den Heere aenroepen/ dat hy sal
donderen eñ regenen laten: dat ghy beuin-
den eñ sien sult/ dat groot quaet/ dat ghy
voor des Heeren oogen ghedaen hebt/ dat
ghy v lieden eenen Coninck gebedē hebt.
18 o Ende doe Samuel den Heere aenriep/
liet de Heere donderen eñ regenen desseluen
daechs: doe vreesde dat gantsche volck dē
Heere ende Samuel seer.
19 Eñ spraken alle tot Samuel: Bidt voor
uwe knechtē/ den Heere uwē God/ dat wy
niet en steruen: want bouen alle onse son-
den hebben wy oock dat quaet gedaē dat
wy ons eenen Koninck ghebeden hebben.
20 Samuel daerentegen sprack ten Volcke:
Vreest v niet/ ghy hebt tis waer dat quaet
alle gedaen: doch wijckt niet achter vandē
Heere af/ maer dient den Heere van gant-
scher herten:
21 Ende wijckt der ydelheyt niet na/ want
het en baet v lieden niet/ eñ en kan v niet
verlossē/ dewyle dat het een ydel dinck is.
22 p Doch de Heere en verlaet zyn Volck
niet om zyns grooten Naems wille: want
de Heere heeft begost/ v hemseluē ten Volc
ke te maken.
23 Doch het zy oock verre van my/ my also
aen den Heere te besondigen/ dat ick soude
aflaten voor v lieden te bidden/ ende v lie-
den te leeren den goeden eñ gerechtē wech.
24 Vreest slechs den Heere/ ende dient hem
trouwelicken van gantscher herten: want
ghylieden hebt gesien hoe groote dinghen
hy met v doet.
25 So ghylieden daerentegen quaet han-
delt/ so sult beyde ghylieden ende uwe Ko-
ninck verloren zyn.

h Judi.6.14
i Judi.13.24
k Judi.11.1
l 1.Sa.7.4
m 1.Sa.8.5
n God ver-
mislicht den
Koninck/
eñ is doch
toornich/
dat sy hem
gekoren
hadden.
Dat is so
veel geseyt.
Sy deden
quaet/ dat
sy haer ver-
trouwen vā
God op ee-
nen men-
sche ende
op hen selfs
setten: so sy
doch sus lā
ge/ so dick
sonder Ko-
ninck/ door
God verlost
waren.
Daertoe de
wyle dat hē
toegeseydt
was Konin
gen te heb-
ben/ so en
laet het
God niet
toe/ dat zy
hem verkie
sen/ maer
hy verkiest
hem selfs:
op dat het
besta/ dat
alles wat
God niet
en begint
ende doet/
voor God
niet en gelt.
o 1.Reg.13.41
p Exo.34.10
Deut.9.26
Josue.7.7.

Dat xiij. Capittel.

1. De Philisteen van Saul eñ Jonathā geslagen. 5. wedergaen den stryt met ontallicke crijchsrustinghe. 6. Israel verschrickt hem van banghicheyt. 9. Saul wort ghestraft zyns Offers haluē. 15 Telt zyn volc/ 89. ende vindt het ouer al wapenloos.

1 SAul was af een Jaer Koninck geweest/
ende doe hy twee Jaer ouer Israel gere
geert hadde/
2 Verkoos hy hem dry duysent mannen
wt Israel: twee duysent waren met Saul
te Michmas/ ende op het geberchte Beth
El/ ende een duysent met Jonathan/ tot
Gibea Ben Jamin/ nu het ander volck liet
hy gaen/ eenen yeghelicken in zyne Hutte.
3 Doch Jonathan sloech de Philisteen in
haren leger/ b die tot Gibea was: dat quā
voor de Philisteen: eñ Saul liet de Basuy
nen blasen inden gantschen Lande/ eñ seg-
ghen: Dat latet den Hebreen hooren.
4 Ende het gantsche Israel hoorde seggē:
Saul heeft der Philisteen leger geslagen:
want Israel stanck voor den Philisteen:
ende alle dat Volck schreyde Saul na/ na
Gilgal.
5 Doe verghaderden hen de Philisteen te
stryden met Israel/ dertich duysent Wage
nen/ ses duysent Ruyters/ eñ ander volck/
so vele als des zants aenden Oeuer der
Zee: eñ toghen op/ ende legherden hen te
Michmas/ tegent Oostē voor Beth Auē.
6 Doe dat de mannen Israels saghen dat
sy in noode waren/ (want den Volcke was
banghe/) verstaken sy hen in de spelonckē
ende kuylen/ ende rotzsteenen/ ende holen/
ende bornputten.
7 De Hebreen nu gingen ouer de Jordane/
int lant Gad ende Gilead: ende Saul was
noch tot Gilgal/ ende alle dat volck wert
achter hem vertzaecht.
8 c Doe toefde hy seuen dagē/ op den tyt
van Samuel bestemt: ende doe Samuel
niet en quam tot Gilgal/ verstroyde hen
het volck van hem.
9 Doe sprac Saul: Brengt my herwaerts
Brantoffer ende Danckoffer: ende hy of-
ferde Brandtoffer.
10 Als hy nu dat Brantoffer volbracht had
de/ siet/ doe quam Samuel: doe ginck Sa-
ul wt hem teghen/ hem te seghenen.
11 Samuel daerenteghen sprack: Wat heb
dy ghemaeckt? Saul antwoorde: Ick sach
dat hen het volck van my verstroyde/ ende
ghy en quaemt niet ter bestemder tyt/ eñ
de Philisteen waren vergadert te Mich-
mas.
12 Doe sprack ick: Nu sullen de Philisteen
tot my af komen te Gilgal ende ick en heb
be het aenghesicht des Heeren niet ghebe-
den/ doe waechde ick het eñ offerde Brant
offer.
13 Samuel daerenteghen sprach tot Saul:
Ghy hebt sottelick gedaen/ eñ niet gehou-
den des Heeren wes Gods ghebodt/ dat hy
v geboden heeft: want hy hadde uwe Ryc-
ke v beuesticht ouer Israel voort eñ voort
14 Doch nu en sal uwe Rycke niet bestaen/
e de Heere heeft hem eenen man wt gesocht
na zynder herten/ dien heeft de Heere ghe-
boden/ Vorst te zyn ouer zyn Rijck: want
ghy en hebt des Heeren ghebot niet ghe-
houden.
15 Ende Samuel maecte hem op/ eñ ginck
van Gilgal op na Gibea Ben Jamin: f eñ
Saul telde het volck dat by hem was/ by
ses hondert mannen.
16 Saul ende zyn sone Jonathan/ ende het
volck dat by hem was/ bleuen op den klep
nen berch te Ben Jamin/ de Philisteen
daerentegen hadden hen gelegert te Mich
mas.
17 Ende wt den legher der Philisteen to-
ghen dry hoopen/ het lant te verderuen: dē
eenen keerde hem op de strate na Ophra/
int landt Sauls;

a An. als eē
Jarich kint
in zynen
Rycke, ende
doe etc.
1.Sa.13.17.
Jonathan
slaet de Phi
listeen.
b 1.Sa.10.5
c 1.Sa.10.8
Saul offert
Brantoffer
Samuel
straft Saul.
d Of, hadde
gheyck ge-
maeckt
e 1.Sa.16.13
Psal.78.70
Act.13.22
f 1.Sam.11
ende.15.6

Den

18 Den anderen keerde hem op de strate
Beth Horon/ den derden keerde hem op de
strate/ die daer gaet na den dale Zeboim/
aen der woestyne.
g Judi.5.7. 19 g Ende daer en wert gheen Smit inden
gantschen lande Israels geuonden / want
de Philisteen dachten: De Hebreen moch-
ten sweerden ende spiessen maken.
20 Ende gantsch Israel moest af trecken tot
den Philisteen/ wanneer yemant hadde een
h † Anders. saeghyser. ploechyser/ houweel/ byl of h † seyssen te
scherpen.
21 Ende de sneden aen de seyssens/ en hou-
weelen/ ende gaffelen/ ende bylen waren
afgearbeydet/ ende de scheepten stomp ge-
worden.
22 Doe nu den strijdtdach quam/ en werdt
daer gheen sweert noch spiesse gheuonden
in des gantschen volcx hant/ dat met Saul
ende Jonathan was/ behaluen Saul ende
zijn sone hadden wapen.
23 Ende der Philisteen leger tooch wt voor
Michmas ouer.

Dat xiiij. Capittel.

1. Jonathan met zijnen Wapendrager
slaet der Philisteen Legher op de vlucht/
16. Saul so hy hem met den volcke te hul-
pe coemt/ 24. doet een verbot der spijse tot
op den auont/ 27. dat Jonathan onwetende
ouertreedt/ 32. desgelijcx het volck eet bloe
dich vleesch/ tegen de Wet/ 36. Saul vraecht
God om raet tegen de Philist. en 39. wil
zijnen sone die metten lote geraect werdt/
doot hebben/ 45. ende moet denseluen voor
den volcke loos gheuen. 47. van Sauls cry
ghen/ 49. ende gheslachten.

Jonathan Sauls sone
1 HEt ghebiel op eenen dach / dat Jona
than de sone Saul sprack tot zijnen
Jongen/ die zijn Wapendrager was:
Koemt/ laet ons ouer ghaen tot der Phili-
steen Legher/ die daer bouen leydt: ende en
seydet zijnen vader niet aen.
2 Ende Saul bleef te Gibea / aent eynde/
a † An. Migron onder eenen Granaten boom die in a der
b 1.Sa.13.15 Voorstadt was b en des volcx dat by hem
was/ was by ses hondert mannen.
c 1.Sa.21.1. 3 En c Ahia de sone Ahitob / d Jcabods
d 1.Sa.4.21 broeder Pinehas sone/ des soons Eli/ was
Priester des Heeren tot Silo/ en droech den
Lijfrock aen: het volck en wiste oock niet
dat Jonathan was henen ghegaen.
4 Daer waren aen den weghe/ daer Jona-
than socht ouer te gaen tot der Philisteen
Leger/ twee spitze steenklippen / deen op
dese zijde/ de ander op ghene zijde: de eene
hiet Bozez/ de ander Senne.
5 Ende de eene sach vanden Noorden na
Michmas/ ende de ander van den Zuyden
na Gaba.
6 Ende Jonathan sprack tot zijnen Wa-
pendrager: Koemt laet ons ouer gaen tot
den Legher deser onbesneden/ misschien sal
e 1.Pa 14.11 de Heere wat door ons wtrichten: e want
het en is den Heere niet swaer/ door vele of
te weynighe te helpen.
7 Doe antwoorde hem zijn Wapendrager:
Doet alles wat in uwe herte is : keert
voort/ siet/ ick ben met v/ als uwe herte wil.
8 Jonathan sprack: Wel aen/ Wanneer wy
ouer comen tot den lieden/ ende hen int ge
sichte comen/
9 Ist dat sy dan seggen: Staet stille/ tot dat
wy aen v comen/ so sullen wy aen onse plaet
se staen blijuen
10 Ist dat sy daerentegen seggen: Koemt
tot ons op: so willen wy tot hen opgaen/ so
heeftse ons de Heere in onse handen ghe-
gheuen: ende dat sal ons een teecken zijn.
11 Doe sy nu der Philisteen Leger alle bey-
de int gesichte quamen/ spraken de Phili-
steen/ f Siet/ de Hebreen zijn wt de holen f 1.Sa.13.6.
ghegaen/ daer sy hen in versteken hadden. Judic.14.12
12 Ende de mannen inden Leger/ antwoor-
den Jonathan ende zijnen Wapendrager/
ende spraken: Koemt tot ons opwaerts/
so willen wy het v wel leeren: doe sprack
Jonathan tot zijnen Wapendrager: g Klimt g 1.Mac.4.
my na/ de Heere heeft se gegheuen in de han 30.
den Israels.
13 Ende Jonathan klauerde met den han- Jonathan
den ende met den voeten daer op ende zijn slaet der
Wapendragher hem na: doe vielense voor Philisteen
Jonathan neder/ ende zijn Wapendrager Leger op de
doodese hem altoos na/ vlucht.
14 Also dat de eerste slachtinge/ die Jona-
than en zijn Wapendrager deden/ was by
twintich mannen/ byna in een half Bun-
der Lants / dat een jock Ossen om ploeght
15 h Ende daer quam een verschricken in- h Jud 1414
den Legher op den velde/ ende in het gant
sche volck des Legers/ ende de stroopende
roteuende rotten verschricken oock/ also dat
het landt beefde: i want het was een ver-
schricken van God. i Jos 10.10
16 En de wachters Sauls tot Gibea Ben- Esa.28.21.
Jamin sagen/ dat hem den hoop verstroey Judic 4.15
de/ ende verliep hier ende daer / ende werdt
versmeten.
17 Saul sprack tot den volcke dat by hem
was: Tellet ende siet toe/ wie van ons zy
wech gegaen: ende doe sy telden/ siet/ doe
was Jonathan ende zijn Wapendragher
niet daer.
18 Doe sprack Saul tot k Ahia: Brengt de k 1.Sa 14.3
l Arcke Gods herwaerts/ want de l Arcke l † An. Kiste/
Gods was te dier tijt by den kinderen Is- of lade.
raels.)
19 En doe Saul noch sprack metten Prie-
ster/ doe wert dat rumoer en t'aenloopen in
der Philisteen leger noch grooter: en Saul
sprack ten Priester: Treckt uwe handt af.
20 Ende Saul riep/ ende alle dat volck dat
met hem was/ ende quamen ten strijde/ en
siet/ m doe ginck een yegelijcx sweert tegen m Judi.7.22
den anderen/ ende daer was een gantsch 2.Par.20.23
groot rumoer. 2.Ma.12.22
21 Oock de Hebreen die te voren by den Phi
listeen geweest waren/ ende met hen int le
ger op getogen waren/ rontom gauen hen
tot Israel / die met Saul ende Jonathan
waren.
22 Ende alle mannen van Israel / die hen n 1.Sa.13.6
op het gebercht Ephraim n versteken had-
den/ doe sy hoorden dat de Philisteen vlo-
den/ strecken sy achter hen wech inden strijdt.
23 Also halp de Heere te dier tijdt Israel en
den strijdt duerde tot Beth Auen toe.
24 En doe de mannen Israels moede wa-
ren dessenuen daechs / beswoer Saul alle
dat volck en sprack: Veruloeckt zy een ye-
ghelick/ die broot eet/ voor den auont/ dat
ick my aen mijnen vyanden wreke: doe en
at oock alle dat volck gheen broot.
25 En het gantsche lant quam in het woudt
ende daer was honich inden velde.
26 Ende doe het volck henen in het woudt
quam: siet/ doe vloeyde het honnich/ doch
niemant en nam desseluen metter hant tot
zijnen monde: want het volck vreesde hem
voor den eedt.
27 Maer Jonathan en hadde niet gehoort/
dat zijn vader het volck beswooren hadde/
en reckte zijnen staf wt/ dien hy in zijner
hant hadde/ en stac metter spitze inden hou-
nichseem/ en keerde zijne hant tot zijnen
monde: doe werden zijne ooghen wacker.

28 Doe antwoorde een van den volcke / eñ
sprack: Uwe vader heeft het volck beswo-
ren, ende gheseyt: Vervloecht zy een yege-
lick die hedẽ wat eet: ende het volck was
moede gheworden.
29 Doe sprack Jonathã: Myn vader heeft
het lant bedroeft: siet/ hoe wacker zyn my-
ne oogen geworden dat ick een weynich
deses heunichs ghesmaeckt hebbe.
30 Dewyle dan het volck heden niet heeft
mogen eten/ van der buete synder vyanden/
die het ghevonden heeft / so heeft ooc nu
den slach niet grooter geworden konnen
tegen de Philisteen.
31 Sy sloegen dannoch de Philisteen dies
daechs van Michmas tot Aialon toe: eñ
het volck weert seer moede.
Teghen de Wet. 32 Ende het volck richtede den buete toe/
ende namen Schapen ende Runderen / eñ
Kalveren/ ende slachtedense opter Aerden/
a Deu.12.16 o ende atent so bloedich.
Leuit. 3.17 33 Doe verkondichde men Saul: Siet/ het
ende.7.26. volck besondicht hem aen den Heere / dat
ende.17.14 het bloet eet: hy sprack: Ghy hebt quaet
ende.19.26 gedaen wentelt herwaerts tot my als nu
eenen grooten steen.
34 Ende Saul sprack voorder: Verstroeyt
v onder het volck eñ segghet hen/ dat een
yegelick synen Osse eñ syne Schapen/ tot
my brenge/ ende slachtse hier/ dat ghyse e-
tet/ ende v niet besondicht aen den Heere/
met dẽ bloet etẽ: doe brachte alle dat volck
een peghelick synen Osse/ met syner handt
† And.tot den nacht/ hiertoe † dies nachts / ende slachtedense
aldaer.
p1.Reg.18.30 35 Ende Saul boude den Heere eenen p Al
taer: dat is den eersten Altaer dien hy den
Heere boude.
36 Ende Saul sprack: Laet ons af trecken/
de Philisteen na by nacht, ende hen beroo-
ven/ tot dat het licht morghen wordt/ dat
wy niemandẽ van hen over laten. Sy ant
woordẽ: Doet alles wat v behaecht: Daer
toe de Priester sprack: Laet ons herwaert
tot God genaken.
q1.Sa.28.6 37 q Ende Saul vraechde God: Sal ick af
trecken, den Philisteen na? ende wildyse ge
ven in Israels handẽ? doch hy en antwoor
de hem te dier tyde niet.
38 Doe sprack Saul: Laet hiertoe treden al-
le hoopen des volcks/ ende ondervindt/ eñ
siet toe, aen wien de sonde zy te deser tyde.
r Of/ Heyl-geuer 39 Want so waer als de Heere leeft/ de Hey-
lant Israels/ ende wanneer sy oock alreede
aen mynen sone Jonathan ware/ so sal hy
sterven: ende niemandt en antwoorde hẽ
wt den gantschen volcke.
40 Ende hy sprack tot het gantsche Israel
Weest ghylieden op gener zyden/ ick ende
myn sone Jonathan willen zyn op deser zy
den: het volck sprack tot Saul: Doet wat
v behaecht.
41 Eñ Saul sprack tot den Heere/ den God
Israels: Doet wat recht is. Doe weert Jo-
nathan ende Saul gheraeckt/ daerentegen
het volck ghinck vry wt.
42 Saul sprack: Worpt het lot over my/ eñ
mynen sone Jonathan: doe weert Jonathã
gheraeckt.
(Josue 7.19) 43 Ende Saul sprac tot Jonathan: (Segt
my/ wat hebdy ghedaen? Jonathan seyde
het hem/ ende sprack: Ick hebbe een wey-
nich heunichs ghesmaect met den staf dien
ick in myner handt hadde, eñ siet/ ick moet
daerom sterven.
44 Doe sprack Saul: God doe my dit ende
dat Jonathan ghy moet den doot sterẽ.
45 Doch het volck sprack tot Saul: Sou-
de Jonathan sterven/ die sulck eenen groo
tẽ heyl in Israel gedaen heeft? dat zy verre
t so waer als de Heere leeft/ daer en sal geẽ t 2.Sa.14.11
hayr van synen hoofde op de Aerde vallẽ:
want u† God heeft het heden door hem ge- u† And.met God heeft
daen: also verloste het volck Jonathan/ hy te deser
dat hy niet sterven en moeste. tyt ghe-
46 Doe tooch Saul op vanden Philisteen: wrocht.
eñ de Philisteen toghen aen haer plaetse.
47 Nu doe Saul het Ryck over Israel in-
genomen hadde, kryghde hy teghen alle sy
ne vyanden rontom tegẽ de Moabiters/
tegen de kinderen Ammon/ tegen de Edo-
miters/ teghen de Koningen Zoba/ tegen
de Philisteen: ende waer hy hem henẽ keer
de, daer oeffende hy straffe.
48 r Ende maeckte een Heyr/ ende sloech de r Deu.25.19
Amalekiten: ende verloste Israel van der
handt aller diese beroofden.
49 Saul hadde sonen: Jonathan / Iswi/ Sauls ghe
Malchisua: ende zyn twee dochteren hie- slachte.
ten also/ de eerstegeboren Merob/ ende de
jonckste Michal.
50 Eñ Sauls wyf hiet Ahinoam/ een doch
ter Ahimaaz/ ende zyn Velthooftman hiet
Abner/ een sone Ner/ Sauls Oom.
51 p Ende Kis was Sauls vader: eñ Ner p 1.Sa.9.1.
Abners vader/ was een sone AbiEl. 1.Par.8.33.
52 Daer was doch eenen harden kryjch te-
gen de Philisteen/ so lange als Saul leefde/
eñ waer Saul eenen streustighen ende sterc z† And.man geschickt tẽ
ken man sach/ dien nam hy tot hem. crygé sach etc.

Dat xv. Capittel.

1. Samuel heet Saul wt Gods bevel
Amalek slaen ende wtroeyen. 9. Saul ou
gehoorsaem/ 13. 20 stelt hem als hadde hy
gehoorsaẽ geweest/ 17. 22. hoort zyn straf
fe/ 24. eñ laet hem syne sonden slechs hyp-
chelscher wyse rouwen. 32. Samuel hou-
wet Agag in stuckẽ 35. ende draecht ernst
lick leedt over Saul.

1 Samuel dan sprack tot Saul: a de Heere Gods bevel
gheeft my herwaerts ghesonden/ dat ick aen Saul
v ten Koninck salfde over zyn volck Is- dat hy de A
rael: so hoort nu de stemme der woorden malekiten
des Heeren. slaen ende
2 So spreeckt de Heere Zebaoth: Ick heb verbannen
be bedacht wat Amalek Israel dede / b eñ soude.
hoe hy hem den wech verleyde/ doe hy wt a 1.Sa.9.15
Egypten tooch. b Exod.17.8
3 So treckt nu henen/ ende slaet de † A- Nu.24.20.
malekiters ende verbandtse met allen dat Deu.25.15.
sy hebben: en verschoont syner niet / maer † Andere/
doot beyde mans ende vrouwen/ kinderẽ/ Amalec/
ende soogh kinderen/ Ossen ende Schapen/
Kemelen ende Ezels.
4 Saul liet alsulcx voor het volck komen/ b 1.Sa.11.8
b ende hy teldese te Telaim/ tweehondert ende.13.16
duysent voetvolcks/ ende tien duysent ma-
nen wt Juda.
5 Ende doe Saul quam tot der Amaleki-
ters Stat, maeckte hy een achterwacht aẽ
der Beke.
6 Eñ liet den Keniter seggen: Gaet wech/ de Keniters
wyckt / ende treet af vanden † Amale- zyn vanden
kiteren/ dat ick v niet met hen wech ruy- Keniter
me: want ghy dedet barmhertichheyt aen Jetro, Mo
allen kinderen Israels, dat sy wt Egyptẽ ses Sweer.
toghen: also maeckten hen de Keniters van † An. Ama
den Amalekiteren. lec/
7 Doe sloech Saul de Amalekiters vã He e Exo.8.19
uila aẽ tot/ Sur toe, die voor Egyptẽ leyt. Nu.10.29.
8 Eñ greep Agag der Amalekiters Koninc Judic.1.16
levendich/ f eñ alle dat volck verbande hy ende.4.17.
met der scherpte des sweerts. Agag der
9 Doch Saul ende het volck verschoon- Amalekit
de Agag/ ende wat goede Schapen ende ters koninc
Runderen/ ende ghemeste was / ende de f1.Sa.17.9
Lammeren/

lammerē/ ende alles wat goet was/ ende
en woudent niet verbannen: wat daerenteghen
slim was ende niet en dochte, dat
verbanden sy.
10 Doe ghesciedde des Heeren woordt tot
Samuel/ ende sprack:
11 g Het rouwet my dat ick Saul ten Coninck
gemaeckt hebbe want hy heeft hem
achter vā my afgekeert/ ende myne woordē
niet veruullet: dies wert Samuel toornich/
ende schreyde tot den Heere den
gantschen nacht.
12 Eñ Samuel maeckte hem vroech op/
dat hy Saul ontmoettede: eñ hem werdt
geseyt/ dat Saul te Charmel gecomē ware
h ende hadde hem een it litteeken opgherieht.
ende ware daerom getogen/ eñ af te
Gilgal ghecomen.
13 Als nu Samuel tot Saul quam sprack:
Saul tot hem: Ghesegent zydy den Heere
Ick hebbe des Heeren woort veruult.
14 Samuel antwoordde: Wat is dan dat
voor een bleeten der Schapen in mynē oo
rē/ eñ eē loepē der Runderē/ die ick hoore?
15 Saul sprack: Vanden Amalekiten hebben
syse gebracht: wāt het volck verschoōde
der besten Schapen eñ Runderen / om
des Offers wille des Heeren uws Gods/
het ander hebben wy verbannen.
16 Samuel daerentegen antwoorde Saul:
Laet v segghen/ wat de Heere met my gesproken
heeft / desen nacht. Hy sprack:
Segt op.
17 Samuel sprack: k Isset niet also? doe
ghy cleyn waret voor uwen ooghen/ werdet
ghy het Hooft onder den stammen Israels/
ende de Heere salfde v ten Coninck
ouer Israel?
18 Eñ de Heere sandt v op den wech/ ende
sprack: Treckt henen ende verbant de Sōdaers/
de Amalekiters/ eñ kryght tegen hen/
tot dat ghyse verdelghet.
19 Waerom en hebdy niet gehoort de stemme
des Heeren: maer hebt v totten roof gekeert/
ende quaet ghedaen voor de oogen
des Heeren?
20 Saul antwoordde Samuel: Ick hebbe
doch de stemme des Heeren gehoort / ende
ben henen ghetogen den wech dien my de
Heere henen sandt, ende hebbe Agag der
Amalekiten Coninck ghebracht/ ende Amalekiters
verbannen.
21 Doch het volck heeft des roofs genomē
Schapen ende Runderen, het beste vandē
verbannen, den Heere uwen Gode te offeren
in Gilgal.
22 Samuel daerenteghen sprack Meyndy
dat de Heere lust heeft aen Offer eñ Brantoffer/
als aen gehoorsaemheyt der stemmē
des Heeren? Siet l Gehoorsaemheyt is beter
dan Offer / ende Opmercken is beter
dan het vette van den Rammen.
23 Want ongehoorsaemheyt is m een sōde
der tooverie, eñ wederspannicheyt is Afgoderie
ende Afgodendienst: dewyle ghy
nu des Heeren woordt verworpen hebt/
so heeft hy v oock verworpen dat gy geen
Coninck zyt.
24 Doe sprac Saul tot Samuel: Ick hebbe
gesondicht/ dat ick des Heeren beuel ende
uwe woorden ouertreden hebbe: want ick
vreesde het volck eñ hoorde haer stemme.
25 Ende nu vergeeft my de sonde/ eñ keert
met my om, dat ick den Heere aenbede.
26 Samuel sprac tot Saul: Ick en wil niet
met v omkeeren/ n want ghy hebt des Heeren
woort verworpen ende de Heere heeft
v oock verworpen, dat ghy geen Coninck
zyt ouer Israel.

g Exod.6.6
1.Sa.15.29.
h Deu.15.22
it An calum
ne. Anders.
plaetse/ (dē
seyde den
huyt wt te
deylen) verandert.
k1.Sa.9.21.
ende 10.1.22
ende 13.1.
l Eccl.4.17.5
Osee. 6. 7.
Math.9.13.
ende 12.7
m Ex.22.18
Deut.18.11.
n Re.11.11.?

27 Ende als hem Samuel omkeerde/ dat hy
wech ginge/ greep hy hem by eenen slippen
zyns rocks ende sy scheurde.
28 Doe sprack Samuel tot hem: o De Heere
heeft het Coninckryck Israels heden van
v gescheurt/ ende uwen naeste gegeuen die
beter is dan ghy.
29 Oock en liecht de Heldt in Israel niet eñ
het en p berout hē niet: q wāt hy ē is niet
een mensche/ dat hem wat berouwē soude.
30 Hy sprack daerentegen: Ick hebbe ghesondicht:
dannoch eert my doch voor den
Outsten myns volcks / ende voor Israel/
ende keert met my om/ dat ick den Heere
uwen God aenbede.
31 Also keerde Samuel om / ende volchde
Saul na dat Saul den Heere aenbedede.
32 Samuel dan sprack: Laet Agag der Amalekiten
Coninck herwaerts tot my brengē:
ende Agag ginck r ghetroostet tot hem/ eñ
sprack: Also moetmen des doots bitterheydt
verdrijuen.
33 Samuel sprack: s Ghelyck als v sweert/
de vrouwen harer kinderen beroofte heeft/
also sal oock v moeder/ harer kinderen berooft
zyn/ onder den vrouwē: also hieu Samuel
den Agag in stucken voor den Heere
te Gilgal.
34 t Ende Samuel ginck henen na Ramath
Saul daerentegen tooch op na synen huyse
te Gibea Saul.
35 u Ende Samuel en sach Saul doe voortaen
niet meer tot aen dē dach zyns doots:
euenwel doch droech Samuel leet om Saul
dat het dē Heere x berouwet hadde/ dat
hy Saul tot eenen Coninck ouer Israel gemaeckt
hadde.

Dat xvj. Capittel.

1. Samuel treurich ouer Saul/ wert met bouwendinge eens Offers henen gesonden eenen wt Isai sonen ten Coninc te saluen/ 17. Saul vanden boosen geest gequelt 19. laet wt aengeuen syner knechtē Dauid halen/ dat hy hem met Harpenspel verlichtinghe zyns quaets doen soude.

1 ENde de Heere sprack tot Samuel: Hoe
lange draechdy leedt om Saul dien ick
verworpen hebbe/ dat hy geen Coninc
zy ouer Israel? Vult uwen Hoorn met olie/
ende gaet henen/ ick wil v henē senden tot
den Bethlehemiter Isai: want onder syne
sonen hebbe ick my eenen Coninck wtghesien
2 Samuel daerentegen sprack: Hoe sal ick
henen gaen? Saul sal het vernemen/ ende
my verworghen. De Heere sprack: Neemt
een Kalf vanden Runderen tot v / ende
spreeckt: Ick ben ghecomen den Heere te
offeren.
3 Eñ ghy sult Isai ten Offer nooden so wil
ick v wysē wat ghy doen sult dat ghy my
saluet dien ick v segghen sal.
4 Samuel dede als hem de Heere ghesept
hadde, ende quā tot Bethlehem Doe ontsetteden
hen de Oudtsten der Stadt/ eñ
gingen hem tegen ende spraké: a Is uwe
toecomst oock vreedtsaem.
5 Hy sprack: Ja ick ben gecomen dē Heere
te offeren: b Heyliget v heden, ende coemt
met my ten Offer: eñ hy heylichde Isai eñ
syne sonen, ende noodese ten Offer:
6 Doe sy nu in quamen/ sach hy den Eliab
aen/ ende dachte: Ofte hy voor den Heere zy
zyn Ghesalfde?
7 Doch de Heere sprack tot Samuel: Siet
niet aen zyn ghestalte / noch de grootte
zyns persoons/ ick hebbe hem verworpen:
want

o1.Sa.28.17
p Men sal
Gods woort
niet veranderen
noch
verbeteren/
want hy en
laet hē niet
veranderē of
beweghen.
q 1.Sa.15.1/
r Dat is hy
stelt hē kloeck
eñ moedich
als die den
doot veracht
tede, ende
daermede
de bitterheyt
des
doots verdreuē.
s Aldus
teerderlick
tot hem eñ
sprack: het
is waer, de
bitterheyt
des doots
is schoon
hier.
s Exod 17.8
Nu.14. 22.
t 1.Sa.7.17
u 1.Sa.28.15
x God en
feylt ofte hē
en berout.
niet aen het
gene wat
hy van eewicheyt
hebben wil.
1.Sa.15.29.
Psal.10.4.
Maer wat
hy veranderen
wil.
hoewel hyt
selfs beschickt
heeft/ daer
van spreeckt
de Schrift
menschelicker
wyse/
dat het Gode
berout:
als hier/ ende
Gen.6.
Dat is dan
wat nieuws
by ons
maer niet
by Gode/
die alle
dinck te voren
weet
a 1. Reg 2.13
b Nu.11.18
Josue.3.5.
ende 7.13.
God is geē
aenneemer
d persoonē.
Act.10.34.
1.Para.2.

wãt het en gaet niet toe/ als een mensche
e Psal.7.10. siet/ e een mensche siet wat voor oogen is/
daerentegen de Heere siet het herte aen.
8 Doe riep Isai den Abinadab/ eñ liet hem
voor Samuel voor by gaen/ eñ hy sprack:
Desen heeft de Heere oock niet verkoren.
9 Doe liet Isai Samma voorby gaen: hy
sprack weder: Desen heeft de Heere oock
niet verkoren.
10 Doe liet Isai syne seuen sonen voor Sa
muel voorby gaen: doch Samuel sprac tot
Isai: De Heere heeft dier gheene verkoren.
11 Eñ Samuel sprac tot Isai: Zyn dat de
Jonghers alle? hy sprack: De cleynste is
daer noch ouer/ eñ siet/ hy hoedt de Scha-
d 2.Sa.7.8 pen. Doe sprack Samuel tot Isai: d Sent
Psal.78.70 henen/ eñ laet hem halen: e want wy sullen
ende.89.21 ons niet settẽ tot dat hy hier henẽ coemt.
e Gen.24.33 12 Doe sant hy henen/ eñ liet hem halen: eñ
hy was bruynachtich met schoonen oogẽ/
eñ goeder gestalte. Ende de Heere sprack:
f Psal.78.70 f Op/ ende saluet hem/ want hy isset.
Act.13.22. 13 * Doe nam Samuel synen Olyhoorne/
*1.Sa.10.1 ende salfde hem midden onder synen broe-
God is met deren: ende de Geest des Heeren wert veer
synen Gees dich ouer David/ van dien dage aen/ ende
te by Da- voortaen: Ende Samuel maeckte hem op/
uid/ maer ende ginck na Rama.
de boose 14 g De Gheest dan des Heeren weeck van
gheest is by Saul/ h ende eenen boosen gheest vanden
Saul. Heere maeckte hem seer onrustich.
g Act.13.22. 15 Doe spraken Sauls knechten tot hem:
h 1.Sa.19.9 Siet/ eenen boosen geest van Gode maeckt
v seer onrustich/
16 Onse heere segge syne knechten die voor
hem staen/ dat sy eenen man soecken die
op der Harpen wel spelẽ conne: op dat hy/
wanneer de boose Geest Gods ouer v coẽt/
met syner handt spele/ dat het beter met v
worde.
17 Doe sprack Saul tot syne knechtẽ: Siet
na eenen man/ die goet zy op Snarenspel/
ende brengt hem tot my.
18 Doe antwoorde der Jongers een/ ende
i Amos.6.5 sprack: i Siet ick hebbe gesien eenen sone
Isai des Bethlemitẽ/ die kan wel op Sna
renspelẽ/ een rustich man/ eñ strijtbaer/ eñ
Gen.39.6. verstandich in saken/ k ende schoon/ ende
de Heere is met hem.
19 Doe sandt Saul Boden tot Isai/ eñ liet
hem seggen: Sendt uwen sone David tot
my/ die by den Schapen is.
20 Doe nam Isai eenen Ezel met broot/ eñ
een Flessche wyns/ eñ een Geytenbocxkẽ/
ende sandt het Saul by synen sone David.
David 21 Also quam David tot Saul/ eñ diende
wert Sauls voor hem/ ende hi kreech hem seer lief: eñ
Wapendra hy werdt zijn Wapendragher.
gher. 22 Eñ Saul sant tot Isai/ eñ liet hẽ seggẽ:
Laet David voor my blyuẽ/ want hy heeft
ghenade ghevonden voor mynen oogen.
23 Wanneer nu de Geest Gods ouer Saul
quam/ so nam David de Harpe/ eñ speelde
met syner handt: so verquickte hem Saul/
ende het wert beter met hem/ eñ de boose
gheest weeck van hem.

Dat xvij. Capittel.

1. De Philisteen rusten hen ten strijde
met Israel. 4. Goliath beroept met groo
ter hoonsprake eenen bysonderen kamp/
op verlies des gantschen Heyrs. 12. Da-
uid van synen vader/ 17. inden Leger ge-
sonden/ 22. hoort het. 26. Soeckt oorsa
ke/ tegen den seluen geuordert te wordẽ/
32. ende set hem wt bevindinge Godlicker
bystant/ gewisse ouerwinninghe voor/ 38.
maeckt hem wapenloos/ met staf. slinger/
eñ vijf gelatte steene den Goliath onder oo
ghen/ 42. wederlept hem syne verachtlic
ke schimpreden/ 45. met ernstinge woor
den/ 48. ende brengt hem wonderlick om.
51. Israel slaet de Philisteen in de vlucht.
54. David koemt met Goliaths hooft
voor Saul.

1 DE Philisteen vergaderden haer Heyr
ten strijde/ ende quamen te samen tot
Socho in Juda/ eñ legerden hen tus-
schẽ Socho eñ Aseka/ aẽ het eynde Damim
2 Daerentegẽ Saul eñ de mannẽ Israels/
quamen te samen/ eñ legherden hem inden
Eyckgront/ ende rusteden hen ten strijde
teghen de Philisteen.
3 Eñ de Philisteen stonden op eenen berch
op gene zijde/ ende de Israeliten op eenen
berch op dese zijde/ dat daer een dal tusschẽ
hen was.
4 a Doe tradt daer voor wt den Leger der a 2.Sa 21.19
Philisteen een b† Reuse/ met namen Goli- Goliath et.
ath van c Gath/ ses ellen ende een handt- Reuse.
breet lanck. b† An. Tus-
5 Ende hadde eenen coperen helm op zijn schenbey-
hooft/ ende een schubachtich pantzier aen treder dat
ende het ghewichte zyns pantziers was/ is/ die mid-
vijf duysent Sikel kopers/ den tusschẽ
6 Ende hadde koperen beenharnasch aen twee Heyrẽ
syne beenen/ ende eenen koperen schilt/ op henen trat.
zyne schouderen. And. breck
7 Ende den schacht syner spiessen was als man.
eenen weefboom/ ende het yser zyner spies- c Josue 11.21
sen hadde ses hondert Sikel ysers: eñ zijn
Wapendragher ginck voor hem henen.
8 Ende stont/ ende riep totten Heyre Is- Goliath
raels/ ende sprac tot hen: Wat zijt ghy wt trotzet met
getogen v lieden te rusten in eenen strijdt? Israel.
ben ick niet een Philisteus/ ende ghy Sa-
uls knechten? Kiest eenen onder v lieden
wt/ die tot my afkome.
9 Kan hy tegen my strijden/ ende slaet my/
so willẽ wy uwe knechtẽ zijn: can ick daer-
en tegen hem ouerweldigen/ ende sla hem/
so sult ghylieden onse knechtẽ zijn/ dat ghy
ons dient.
10 Ende de Philisteus sprack: Ick hebbe d† An. hoon
hedẽ tẽ dage dat Heyr Israels v beschimpt gesproken/
d Geeft my eenen/ ende laet ons met mal-
kanderen strijden.
11 Doe Saul ende het gantsche Heyr dese
redenen des Philisteus hoorden/ ontsette-
den zy hen/ ende vreesden hen seer.
12 e Ende David was een Ephratischen Isai Da-
mans sone/ van Bethlehem Juda/ die hiet uids vader.
Isai/ die hadde acht sonen/ ende was een e 1.Sa.16.1
oudt man te Sauls tijden/ ende was wel 11.18.
bedaecht onder den mannen.
13 Ende de drie grootste sonen Isai/ waren
met Saul inden crijch getogen/ ende hietẽ
met namen: Eliab de eerstgheboren/ Abi-
Nadab de ander/ ende Samma de derde.
14 Doch David was de ioncxste. Doe nu
de drie oudtste/ met Saul inden crijch togẽ/
15 Ginck David wederom van Saul/ dat
hy de Schapẽ zyns vaders hoedde te Beth
lehem.
16 Nu/ de Philisteus tradt hiertoe des mor
gens vroech/ ende des auonts/ ende boodt
hem wt/ veertich dagen lanck.
17 Isai dan/ sprack tot synen sone David: Isai sendt
Neemt voor uwe broederẽ dese Epha ver- David int
sengde aaren/ ende dese tien brooden/ ende Legher.
loopt inden Legher tot uwen broederen/
18 Ende dese tien weecke Keesen/ eñ brengt
se den Hooftman/ ende besoeckt uwe broe-
ders/ of het hen wel gaet/ ende neemt wat
sy v beuelen.
19 Saul dan/ ende sy/ ende alle mannen Is-
raels/ waren inden Eyckgrondt/ eñ crych-
den teghen de Philisteen.

20 Doe maeckte hem David des morgens
vrouch op/ eñ liet de Schapen dē Hoeder/ eñ
droech dat/ eñ ginck henen/ als hem Isai
g bodē hadde/ eñ quam ter Wagenborch:
eñ heir/ dat ye was wt getogē/ eñ hadde hem
gheruster/ ende schreyde inden strydt.
21 Want Israel hadde hem gherustet/ soo
waren de Philisteen tegen haer Heyr oock
gherustet.
22 Doe liet David dat Vat dat hy droech/
by dē bewaerd' d' f† Vatē/ eñ liep int Heyr/
eñ ginck daer in/ eñ groetede syne broeders.

f† Anders. Tuyghs/ of Gheree-t-schaps/

23 Ende doe hy noch met hen sprack/ siet/
doe tradt de Kemse met namē Goliath/ de
Philisteus van Gath/ voorwaerts wt der
Philisteen Heyr/ ende sprack als te voren.
ende David hoorde het.
24 Doch een yeghelick in Israel/ wanneer
hy den man sach/ so vluchtede hy voor hē/
ende vreesde hem seer.
25 Eñ yegelick in Israel sprack: Hebt ghy
dē man gesien voortredē? wāt hy is voort
ghetreden Israel te* beschimpen: g eñ wie
hem slaet/ dien wil de Coninck zeer ryck
maken/ h eñ hem zyn dochter gevē/ eñ wil
zyns vaders huys vry maken in Israel.

* Of smaet heyt te spreken:
g Jos 15.16 Judic 1.12
1 Para.11.6
h 1.Sa 18.17

26 Doe sprack David tot den mannen die
by hem stonden: Wat salmē dien doen/ die
desen Philisteus slaet/ ende de schande vā
Israel keert? wānt wie is de Philisteus/
dese onbesneden/ die het Heyr des levendi-
ghen Gods i† beschimpt.

i† Anders. weepscht?

27 Doe seyde hem het volck/ als te voren:
So salmen dien doen/ die hem slaet.
28 Eñ Eliab zyn grootste broeder/ hoorde
hem spreken met den mannen/ eñ vergrim-
de met toorn teghen David/ ende sprack:
Waerom syt ghy afghecomen? ende waerom
hebt ghy daer inde Woestyne gelaten de wey-
nighe Schapen? Ick kenne uwe vermet-
tentheyt wel/ ende uws herten boosheyt:
want ghy zyt afghecomen/ dat ghy den
strydt saghet.
29 David andtwoorde: Wat hebbe ick dan
nu ghedaen? k† Isset my niet bevolen?

k† And. Is daer gheen oorsake?

30 Ende keerde hem van hem teghen eenē
anderen/ ende sprack/ als hy te voren ghe-
seyt hadde: Doe andtwoorde hē dat volck
als te voren.
31 Ende doe zy de woorden hoorden/ die
David zeyde/ vercondichden zy die voor
Saul. ende hy liet hem halen.
32 Eñ David sprack tot Saul: Het herte
ontvalle gheenen mensche/ om dies wille:
u knecht zal henen gaen/ eñ met den Phi-
listeus stryden.
33 Saul daerenteghen sprack tot David:
Ghy en cont met henen gaen tegen desen
Philisteus/ om met hem te stryden: want
ghy zyt een Jongelinck/ dese daerenteghē
is een crychsman van syner ionckheyt op.
34 David daerentegē sprack tot Saul: l u
knecht hoedde de Schapen zyns vaders/
eñ daer quam eenen Leeuwe eñ eenē Beyr/
eñ nam een Schaep wech vander kudde.

l Spr.47.3

35 Eñ ick liep hem na/ eñ sloech hem/ ende
ontruckte et wt synen monde: m eñ doe hy
hem over my maeckte/ greep ick hem by
synē baerde/ eñ sloech hem/ eñ doode hem.

m Judi.14.6 Daniel.6.22 Hebr.11.32.

36 Also heeft u knecht gheslagen/ beyde dē
Leeuwe eñ den Beyr: So sal nu dese Phili-
steus de onbesneden zyn/ ghelyck als dier
een: want hy heeft geschendt het Heyr des
levendighen Gods.
37 Ende David sprack: De Heere die my
vanden Leeuwe ende Beyr verlost heeft/
die sal my oock verlossen van desen Phili-
steus. ende Saul sprack tot David: Gaet
henen/ de Heere zy met u.
38 Ende Saul tooch David syne cleederen
aen/ ende settede hem eenen metalen helm
op zyn hooft. eñ dede hem een pantzier aē.
39 Ende David gorde zyn sweert over syne
cleederen/ eñ begōst te gaē/ want hy haddet
noyt versocht. Doe sprac David tot Saul:
Ick en kan also niet gaen/ want ick en bēs
niet ghewoon: ende leyde het van hem.
40 Ende nam synen staf in zyn handt/ las
vyf glatte steenen wt der Beke/ eñ stackse
in zyn Herders tessche die hy hadde/ eñ indē
sack/ ende nam den slingher in zyn handt/
ende maeckte hem tot den Philisteum.
41 Ende de Philisteus ghinck oock henen/
ende maeckte hem tot David/ eñ zyn Wa-
pendragher voor hem henen.
42 Doe nu de Philisteus opsach/ ende sach
David aen/ verachtede hy hem: want hy
was een Jonghelinck/ bruynachtich/ van
schooner ghestalt.
43 Eñ de Philisteus sprack tot David: Bē
ick dan een Hondt/ dat ghy met eenen stock
tot my compt? Ende vloeckte David by
synen Gode/
44 Ende sprack tot David: compt hier tot
my/ ick wil u vleesch gheven den Voghelen
onder den Hemel/ ende den Dieren op den
Velde.
45 David daerentegē sprack tot dē Philiste-
um. Ghy compt tot my met een Sweerdt/
Spiesse ende Schilt: doch ick come tot u/
inden n Name des Heeren Zebaoth/ des
Gods des Heyrs Israels/ dien ghy be-
schimpt hebt.

n Tegen dē duyvel eñ tegē de sonde/ doot eñ valsche leere is niet met mēsche lickerkracht maer met den Name Gods/ ende Gods woort te strijden. Psalm 20.6

46 Hede/ ten daghe sal u de Heere in myn
handt overleveren/ dat ick u slae/ eñ neme
u hooft van u/ eñ geve u lichaem des Heyrs
der Philisteen heden/ den Voghelen onder
den Hemel/ eñ den o Wildtwerck op Aerdē:
dat alle dat Landt verneme/ dat Israel ee-
nen God heeft.

o Of. Ghewilde

47 Eñ dat alle dese Gemeynte bevinde/
dat de Heere niet door Sweerdt noch door
Spiesse en helpt: want den strydt es des
Heeren/ ende sal u gheven in onsen handen.
48 Doe hem nu de Philisteus opmaeckte/
ghinck daer henen/ ende genaeckte hem tot
David/ haestede hem David/ eñ liep p† wt
den Heyre teghen den Philisteum.

p† An. totte kamp

49 Ende David greep met der handt in de
tessche/ ende nam daer eenen steē wt/ ende
slingerde: q ende trefte den Philisteus aen
zyn voorhooft/ dat den steen in zyn voor-
hooft voer/ ende hy ter Aerden viel op zyn
aensicht.

q Spr.47.4

50 r Also overwan David den Philisteum
met der slinghen ende met den steen/ ende
sloech hem/ eñ doode hem: s† Eñ doe Da-
vid gheen sweert in syner handt en hadde/
51 Liep hy henen/ eñ tradt tot den Philiste-
um t ende nam zyn sweert/ ende trock het
wt der scheede/ ende doode hem/ eñ hieuw
hem den kop daer mede af. Doe nu de Phi-
listeen sagē/ dat haer allersterckste doodt
was/ u vloden sy.

r 1. Mach 4.30.
s† And. hen/ Ja David/ die daer geen etc hadde. Eñ David | liep hee etc.
t 1. Par 11.23
u Judi.7.21.

52 Eñ de mannen Israels eñ Juda maecten
hen op/ eñ riepen/ eñ iaechden den Philisteē
na/ tot datmen koemt in het dal/ ende tot
aen de poorte Ekron: Ende de Philisteen
vielen verslagē op den wech/ x† na de poor-
te tot Gath ende tot Ekron toe.

x† An. Saaraym

53 Ende de kinderē Israels keerdē om van
den naiaghen der Philisteen/ eñ beroofden
haren Legher.
54 Ende David nam des Philisteus hooft/
ende brachte het tot Jerusalem: syne wapē
daerenteghen leyde hy in zyn Hutte.
55 Doe nu Saul David sach wtgaen/ tegen
den Philisteum/ sprack hy tot y Abner sy-

y 1.Sa 14.50

nen Velthooftman: Wiens sone is die Jon-
ghelinck?
56 Abner sprack: So waerachtich als v ziele
leeft/ Heer Coninck/ ick en weets niet.
57 De Coninck sprack: So vraecht daer
na/ wiens sone die Jonghelinck zy.
58 Doe nu David weder quam vanden slach
des Philisteus/ nam hem Abner/ ende brach-
te hem voor Saul/ ende hy hadde des Philis-
teus hooft in zyner handt.
59 Ende Saul sprack tot hem: Wiens sone
zydy/ Jonghelinck? David sprack: Ick ben
een sone uwes knechts Isai/ des Bethle-
hemiten.

Dat xviij. Capittel.

1 Jonathan ende David worden groote
vrienden ende maken een verbont te samen/
6. Saul eergierich/ 10. pooget den David
te verspeten: 13. Sedt hem wt ontsach/
ten Vorste ouer duysent mannen/ 17. ende
biet met zyner dochter Merob. 20. met
Michal die hem lief heeft/ beneemt hy hem
inder Philisteen handt te brenghen. 22.
Ghebruyckt teghen hem menigherley list:
27. ende so hy ziet dat hem alle geluck toe-
slaet/ 29. werdt hy hem vyandt zyn leef-
daghe.

Jonathan ende David werden groote vrienden/ ende maken een verbont te samen.
a 1. Sa 19. 1
b 1. Sa. 20. 8
16. ende 23. 18
c 1. Sa 20. 13
ende 22. 8.

1 ENde doe hy hadde wt ghesproken met
Saul/ a verbandt hem het herte Jo-
nathe met het herte David/ ende Jo-
nathan creech hem lief/ als zyn eyghen
herte.
2 Ende Saul nam hem dies daechs/ ende
liet hem niet weder tot zyns vaders huys
commen.
3 b Ende Jonathan ende David maecten
een verbonde met malcanderen: c want
hy hadde hem lief als zyn eyghen herte.
4 Ende Jonathan track zynen rock wt/
dien hy aen hadde/ ende gaffen David/ daer-
toe zynen mantel/ zyn sweert/ zynen boge/
ende zynen gordel.
5 Ende David tooch wt/ waer hem Saul
henen sandt/ ende hielt hem cloucklick: ende
Saul settede hem ouer de crijchslieden/
ende hy beviel allen volcke wel/ oock den
knechten Sauls.
6 Het gheviel/ doe hy weder ghecommen
was van des Philisteus slach/ d dat de
vrouwen wt allen steden Israels waren
ghegaen/ met ghesanghe ende reyen/ den
Coninck Saul teghen met Tamborijnen/
met vruechden ende met Vedelen.

d Judi. 11. 34

7 Ende de vrouwen songhen teghen mal-
canderen/ ende speelden/ ende spraecken: e
Saul heeft duysent gheslaghen/ daeren-
teghen David tien duysent.

e 1. Sa 21. 12
ende. 29. 5.
Syra 47. 7.

8 Doe vergrimde Saul seer/ ende dat woort
beviel hem qualick ende sprack: Sy hebben
David tien duysent ghegheuen/ ende my
duysent: het Coninckrycke wil noch zyne
worden.
9 Ende Saul sach David qualick aen/ van
dien daghe aen ende voort aen.

Sauls list tegen David
f 1. Sa 19. 9

10 f Des anderen daechs werdt den boosen
gheest van Gode veerdich ouer Saul/ ende
prophetéerde midden inden huyse: David
nu speelde op de Snaren met zyner handt/
als hy dagelijcx plach: ende Saul hadde
een spiesse inder handt/
11 Ende schoot na hem/ ende dachte: Ick
wil David aen de wandt spitten: Ende Da-
uid ontweeck tweemael van hem.
12 Ende Saul vreesde hem voor David:
want de Heere was met hem/ ende was
van Saul ghewecken.
13 Doe deden Saul van hem/ ende settede
hem ten Vorste ouer duysent mannen: ende
hy ghinck wt ende in voor den volcke.
4 Ende David hielt hem cloecklick in alle
synen doen/ ende de Heere was met hem.
15 Doe nu Saul sach/ dat hy so ghantsch
cloeck was/ g schuwede hy hem voor hem. g Al. vreesde hy voor hem of ontsach
16 Doch het gantsche Israel ende Juda had
de David lief/ want hy tooch wt ende in voor
hen henen.
17 Ende Saul sprack tot David: Siet/ h
myne grootste dochter Merob wil ick v ten
wyue geuen/ zyt slechs i dapper/ ende voert
des Heeren kryghe: k want Saul dachte:
Myn handt en sal niet aen hem zyn/ maer
de handt der Philisteen.

Merob Sauls dochter
h 1. Sa 17. 25
i Of, vroomelick
al. redelick.
k Psal 64. 6
l 2. Sa 9. 8

18 David daerentegen antwoorde Saul: l
Wie ben ick? ende wat is myn leuen ende ghe-
slachte myns vaders in Israel/ dat ick des
Coninckx Schoonsoon worden sal?
19 m Doe nu den tydt quam dat Merob de
dochter Sauls/ soude David gegeuen wor-
den/ doe wert sy Adriel den Meholathiter
ten wyue ghegheuen.

m Judi 14. 20
1. Sa 25. 44.
2 Sa 21. 8.

20 Ende Michal Sauls dochter hadde Da-
uid lief. Doe dat Saul ghesepdt werdt n
sprack hy: Dat is recht.
21 Ick wilse hem geuen/ dat sy hem ten [illegible]-
le ghedye/ ende der Philisteen handen ouer
hem komen: ende sprack tot David: Ghy
sult heden met der andere myn Schoon-
soon worden.

Michal Sauls dochter
n Anders. ghe-
uiel hem de
sake wel/ ende
sprack: Ick
etc.

22 Ende Saul geboodt syne knechten: spreect
met David heymelicken/ ende segt: Siet/ de
Coninck heeft lust tot v/ ende alle syne knech-
ten hebben v lief: so weest nu des Coninckx
Schoonsoon.
23 Ende de knechten Sauls spraken sodanige
woorden voor den ooren Davids. David
daerenteghen sprack: Dunckt v dat een o o Of, licht/ slecht/
kleyn dinck zyn/ des Koninck Schoonsoon
te zyn? Ick ben doch een arm slecht man.
24 Ende Sauls knechten seyden hem weder
ende spraken: Sulcke woorden heeft Da-
uid ghesproken.
25 Saul sprac: So segt tot David: De Ko-
ninck en begeert geen p Morgengaue/ dan p Of, Bruyt gaue/.
alleen hondert Voorhuyden vanden Phi-
listeen/ datmen hem wreke aen des Koninckx
vyanden: want Saul poochde David te vel-
len door der Philisteen handt.
26 Doe seyden syne knechten David sulcke
woorden weder/ ende de sake dochte David
goet zyn/ dat hy des Koninckx Schoonsoon
soude werden: ende den tydt en was noch
niet om.
27 Doe maeckte hem David op/ ende tooch
henen met syne mannen/ ende sloech van-
den Philisteen tweehondert mannen: ende
David brachte hare Voorhuyden/ ende ver-
nochde den Koninck van t ghetal/ dat hy
des Koninck Schoonsoon werde: q Doe gaf
hem Saul syne dochter Michal ten wyue. Michal Davids wyf/
28 Ende Saul sach ende merckte/ dat de Heer- q 2. Sa 3 14
re met David was/ Ende Michal Sauls
dochter hadde hem lief.
29 Doe vreesde hem Saul noch meer voor
David/ ende wert zyn vyandt zyn leefdaghe.
30 Ende doe der Philisteen Vorsten wtto-
gen/ handelde David cloeckelicker/ dan alle
knechten Sauls/ wanneer sy wttoghen/ so
dat synen name gheacht werdt.

Dat xix. Capittel.

1. Jonathan waerschout David/ 4.
spreect van hem het beste/ 6. ende stilt zyns
vaders quaden moet/ 8. David slaet we-
derom de Philisteen/ 10. verkrycht daerme-
de/ datmen hem na zyn leuen stelt/ 11. ende
moet hem door hulpe Michal met vluchte
daeruan brenghen/ 19. Saul ende syne dienaers

so sy den David najaghen / worden met den propheterenden Propheten.

Jonathan waerschout David. a1.Sa13 13

1 Saul dan sprack met synen sone Jonathan ende met alle syne knechten / dat sy David souden dooden: a doch Jonathan Sauls sone hadde hem seer lief/

2 Eñ verkondichde het hem/ ende sprack: Myn vader Saul pooget daer na / dat hy v doode: so bewaert v nu des morgens/ eñ blyft verborghen/ende versteeckt v.

Jonathan spreect voor David.

3 Doch ick wil wtgaen / ende by mynen vader staen/ op den velde daer ghy zyt/ eñ van v met mynen vader spreken : eñ wat ick sie/ dat wil ick v condt doen.

4 Ende Jonathan sprack het beste van David/ met synen vader Saul/ ende seyde tot hem: De Coninck besondige hem niet aen zynen knecht David/ want hy heeft geen sonde tegen v gedaen: ende zyn doen is v seer nut.

b1.Sa17 49

5 b Ende hy heeft zyn leven in zyn handt gheset/ende sloech den Philisteus/ ende de Heere dede eenen grooten Heyl den gantschen Israel: dat hebdy gesien/ ende v des verblydt / waerom wilt ghy v dan / aen ontschuldich bloet besondighen / dat ghy David sonder oorsake doodet?

6 Doe hoorde Saul der stemme Jonathe/ ende swoer: So warachtich als de Heere leeft/ hy en sal niet sterven.

7 Doe riep Jonathan David/ ende seyde hem alle dese woorden/ eñ brachte hem tot Saul/ dat hy voor hem was als te voren.

8 Daer verhief hem weder eenen kryech: ende David tooch wt/ eñ kryechde teghen de Philisteen/ eñ dede eenen grooten slach dat zy voor hem vloden.

c1.Sa16 14. ende 18.10. Saul legget David laghen op dat hy hem ombrenge.

9 c Doch de boose geest vandẽ Heere quã ouer Saul/ ende hy sat in synen huyse / eñ hadde een spiesse in zyner hant : ende David speelde op de Snaren met der handt.

10 Ende Saul poochde David met der spiesse aen de wandt te spitten: doch hy ontweeck van Saul/ ende de spiesse vlooch in de wandt. David dan vluchtede/ ende ontquam denseluen nacht.

11 Saul nu sant Boden henen tot Davids huys/ dat sy hem bewaerden / ende doodẽ des morgens. Dat verkondichde den David zyn wyf Michal/ ende sprack: Ist dat ghy desen nacht v ziele niet v verlosset/ so moet ghy morghen sterven.

d Of behoedet/ daer vã maket/ e Josue.2.15 Act.9.28. Michal helpet David daervan

12 e Doe liet hem Michal door de venster neder/ dat hy henen ginck/ ontvluchte / eñ ontquam.

13 Ende Michal nam eẽ beelt/ eñ leyde het int bedde/ eñ leyde een Geytenvel tot synẽ hoofde/ ende deckte het met kleederen toe.

14 Doe sant Saul Boden henẽ/ dat sy David haelden. Doch sy sprack: Hy is cranck.

15 Saul dan sant Boden henen/ David te besien/ ende sprac: Brenget hem op tot my met den bedde/ dat hy ghedoodt worde.

16 Doe nu de Boden quamẽ/ siet/ doe lach dat beeldt int bedde/ ende een Geytenvel tot synen hoofde.

17 Doe sprack Saul tot Michal: Waerom hebdy my bedroghen/ende mynen vyant verlaten/ dat hy ontvluchte? Michal sprac tot Saul: Hy sprack tot my: Laet my gaen/ of ick doode v.

David vlucht voor Saul.

18 David dan ontvluchte/ende ontliep/ eñ quam tot Samuel te Rama/ eñ seyde hem aen/ alles wat hem Saul ghedaen hadde: ende hy ginck henen met Samuel / eñ bleven te Naioth.

19 Ende het wert Saul aengeseydt : Siet David is te Naioth in Rama.

20 Doe sant Saul boden henen/ dat sy David haleden: ende sy sagen f twee Choorẽ Propheten propheteren/ eñ Samuel was haer Opsiender. Doe quam de Geest Gods op de Boden Sauls/ dat sy oock propheteerden.

f Und. eenen hoop

21 Doe dat Saul wert aengheseyt / sant hy andere Boden henẽ/ die propheteerdẽ oock. Doe sant hy de derde Boden henen/ die propheteerden oock.

22 Doe ginck hy selve na Rama / eñ doe hy quam ten grooten Bornput/ die tot Sechu is/ vraechde hy/ ende sprack: Waer is Samuel ende David? Doe wert hem ghesept: Siet/ te Naioth in Rama.

23 Ende hy ginck aldaer henen/ na Naioth in Rama: ende de Geest Gods quam oock op hem / eñ ginck / ende propheteerde/ tot dat hy quam te Naioth in Rama.

24 Eñ hy tooch oock syne kleederen wt / eñ propheteerde oock voor Samuel/ ende viel g bloot neder den ganschen dach ende den gantschẽ nacht. Daer wt spreectmen: h Is Saul oock onder de Propheten?

g Niet dat hy naect gewe(e)st zy/ maer hy heeft de Coninclicke kleederen afgeleyt/ eñ slechs ghemeyne kleederen aen behouden/ als een ander mensche. Eñ viel neder etc. dat is/ hy badernede hem ende wanneer sy neder vielẽ/ so viel hy oock neder met hen.

Dat xx. Capittel.

1. David spreeckt met Jonathan/ 8. eñ vermaent hem des verbonts. 12. Jonathã vernieut het / 18. eñ bestemt hem een teecken zyns vaders sin te bekennen. 17. Saul baret syne boosheyt/ 33. ende wil Jonathã dooden/ om Davids wille. 35. Jonathan na trouwer waerschouwinghe / maeckt een lieflick affscheyt met David.

h1.Sa 10.12 David spreect met Jonathan/ ende vernieut hem des verbonts.

David nu vluchtede vã Naioth tot Rama ende quam/ eñ sprack voor Jonathã: Wat hebbe ick gedaen: wat hebbe ick mishandelt? wat hebbe ick ghesondicht voor uwen vader/ dat hy my na myn leven staet?

2 Hy sprack daerentegen tot hem : Dat zy verre/ ghy en sult niet sterven: Siet/ myn vader doet niets/ noch groot noch kleyn/ dat hy mynen ooren niet en openbare waerom soude dan myn vader die voor my verberghen? Het sal so niet zyn.

3 Doe swoer David voorder/ eñ sprack: V vader weet het wel/ dat ick genade voor uwen oogen gevonden hebbe/ daerom sal hy dencken: Jonathan en sal sulcx niet weten/ het mochte hem bekommeren: Voorwaer/ so warachtich als de Heere leeft/ eñ so warachtich als v ziele leeft daer is slechs een schrede tusschen my ende den doodt.

4 Jonathan sprack tot David: Ick wil by v doen/ wat v herte begheert.

5 David sprack tot hem: Siet morghen is de Nieuwe Maen/ dat ick met den Coninc ter Tafelen sitten soude/ so laet my nu gaẽ/ dat ick my op den velde verberghe tot aen den avont des derden daechs.

6 Ist dat v vader na my vraecht/ so seght: David badt my / dat hy a na Bethlehem tot syner Stat loopen mochte/ want aldaer is een Jaerlick Offer den gantschen ghe slachte.

a Luce.2.4. Joha.7.42

7 Ist dat hy seydt: Het is goet/ so staet het wel om uwen knecht: sal hy daerentegen vergrimmen/ so suldy mercken / dat wat quaets by hem besloten is.

8 So doet nu barmherticheydt aen uwen knecht: b want gy hebt met my uwẽ knecht/ een verbont inden Heere gemaeckt: is dannoch een misdaet in my/ so doodet ghy my: want waerom woudet ghy my tot uwen vader brenghen.

b1.Sa18.3. ende.23.16.

9 Jonathan sprack: Dat zy verre van my/ dat ick soude mercken/ dat wat quaets by

mynen vader besloten ware/ouer v te brē-
ghen ende soude het v niet aensegghen?
10 David daerentegen sprack: Wie wil my
aensegghen, so v v vader wat hard: s ant-
woordet?
11 Jonathan sprac tot David: Koemt laet
ons wt op het velt gaen. Ende sy gingen
beyde wt op het veldt.
12 Ende Jonathan sprack tot David: Hee-
re God Israels wanneer ick e[t] speure aen
mynen vader/ morgen ende aen den derdē
daeghe dat het wel staet met David/ ende
niet henē sende tot v/ ende het voor uwen
ooren openbare/

e Anders. onderuinde Jonathan vernieut het verbont met David, inden Naē des Heere.

13 So doe de Heere Jonathan dit ende dat:
wanneer oock het quaet mynen vader be-
haecht teghen v / so wil ick het oock voor
uwen ooren openbaren / ende v verlaten/
dat ghy met vredē wech gaet. eñ de Heere
zy met v / gelyck als hy met mynen vader
gheweest is.
14 Doe ick het niet / so en doet ghy geen bar-
mherticheyt des Heeren aen my / dewyle
dat ick leue. oock niet so ick sterue.
15 Ende wanneer de Heere de vyanden Da-
uids wtroepen sal/ eenen yegelicken wt dē
Lande so treckt ghy uwe barmherticheyt
niet van mynen huyse eewichlick
16 Also maeckte Jonathan een verbōt met
den huyse Dauids. (eñ sprack:) De Heere
eysche het vander hant der vyanden Da-
uids.
17 Ende Jonathā voer voort ende b swoer
David: so lief hadde hy hem / (want hy
hadde hem so lief / als zyn ziele.

b Al nam eenen eedt van David, by der liefde die hy tot hem hadde.

18 Ende Jonathan sprac tot hem: Morgē
is de Nieuwe Mane. so salmen na v vra-
ghen: want men sal uwer ghenuissen, daer
ghy pleecht te sitten.

c 1.Sa 18.3

19 Des derdē daechs nu/ koemt haestelick
neder/ ende gaet aen een plaetse daer ghy
v verberget aen de werckdagen / eñ settet
v by den steen Asel.
20 So wil ick tot syner zyden drye pilē schie
ten/ eenen als schote ick na dat teecken.
21 Eñ siet ick wil de Jongē henen senden/
Gaet henē/ soeckt de pylen weder: Ist dat
ick ten Jongē segge: Siet/ de pylen liggen
herwaerts achter v, haeltse: so koemt/ wāt
het is vrede/ eñ heeft gheen peryckel, so wa-
rachtich als de Heere leeft.
22 Segghe ick daerentegen ten Jonghe-
linc: Siet/ de pylen liggen derwaerts voor
v: so gaet henen. want de Heere heeft v la-
ten gaen.

f 1.Sa 20.42

23 f Wat ghy ende ick met malkanderen ge
sproken hebben daer is de Heere by / tus-
schen my ende v eewichlick.
24 David verberch hem inden velde: ende
doe de Nieuwe Mane quam settede hem
de Koninck ter Tafelen te eten.
25 Doe hem nu de Koninck geset hadde in
zyn stede als hy te voren gewoon was aē
de wandt/ doe stont Jonathā op: eñ Abner
settede hem aen Sauls zyde, ende men ge-
miste David in zyn stede.
26 Ende Saul en sprack dies daechs niet/
want hy dachte: Hem is ergens wat ont-
moet/ dat hy niet reyn en is.
27 Des anderen daechs der Nieuwer Ma-
ne/ doemen David ghemiste in zyn stede/
sprac Saul tot synē sone Jonathan: waer
om en is de sone Isai niet ter Tafelen ghe
komen, noch ghistern noch heden?
28 Jonathan sprac: Hy badt my dat hy na
Bethlehem mochte gaen/
29 Ende sprac: Laet my gaen want onse ge
slachte heeft een Offer inder Stadt/ ende
myn broeder heeft het my selue geboden:
hebbe ick nu genade voor uwen oogen ge-
uonden so wil ick henen gaen/ ende myne
broederen sien: daerom en is hy niet geko-
men tot des Koninckx Tafel.
30 Doe vergrimde den toorn Sauls tegen
Jonathan eñ sprack tot hem: Ghy g onge-
hoorsaem Booswicht/ ick weet het wel dat
ghy den sone Isai wtuercoren hebt/ v ende
uwer schandelicker moeder te schanden.

Saul schelt Jonathan. g Niet een bly Edel/ maer eener schendelicker snooder eñ onaerdiger vrouwen kint.

31 Want so lange als de sone Isai leeft op
Aerden/ sult ghy daertoe oock v Koninckryck
niet bestaen: so sendet nu henen / ende laet
hem halen tot my. h want hy moet steruen.

h 1.Sa 26.16

32 Jonathan antwoordde synen vader Sa-
ul/ ende sprac tot hem: Waerom sal hy ster
uen? Wat heeft hy ghedaen?
33 Doe schoot Saul de spiesse na hem/ dat
hy hem speten soude. Doe merckte Jona-
than/ dat het by synen vader gantschelick
besloten was/ David te dooden.
34 Ende stont op vander Tafelen met grim
migen toorne, ende en at desselven anderen
daechs der Nieuwer Mane geen broodt:
want hy was bekommert om David/ dat
hem zyn vader also verdoemde.
35 Des morgens ghinck Jonathan wt op
het velt, daer henen hy David bestemt had
de. ende eenen kleynen Jonghē met hem.
36 Ende hy sprack tot den Jongē: Loopt he
nen eñ soeckt my de pylen weder / die ick
schiete. Doe nu de Jongē henē liep/ schoot
hy eenen pyl ouer hem henen.
37 Ende als dē Jonghē aen de stede quam/
daer Jonathan den pyl henen ghescho ten
hadde/ doe riep hem Jonathan na/ ende
sprack: De pyl leyt derwaerts voor v.
38 Ende riep hem noch eenmael na: Haest v
rasch/ ende en staet niet stil. Doe las de Jō
ghē Jonathan de pylen op/ eñ brachtse tot
synen Heere.
39 Ende de Jonghē en wiste daer niet van/
alleen Jonathan ende David wisten om de
sake.
40 Doe gaf Jonathan syne wapen synē Jō-
ghē/ ende sprack tot hem: Gaet henen/ ende
draechse in de Stadt.
41 Doe de Jongē daer in quam/ stont Da-
uid op van de plaetse tegent Zuyden/ ende
viel op zyn aensicht ter Aerden / ende badt
drymael aen: Eñ sy kusten i malkanderen/
ende weenden met malkanderen / David
dannoch allermeest.

Jonathan waerschouwet David. i Of by een te samen

42 Ende Jonathan sprack tot David: Gaet
henen met vreden: k Wat wy beyde geswo
ren hebben inden Name des Heeren eñ ge-
seyt: De Heere zy tusschen my ende v tus-
schen mynen zade ende uwen zade, dat bly
ue eewichlick.

k 1.Sa 20.23

43 Ende l Jonathan maeckte hem op/ eñ
quam in de Stadt.

l And. David maecte hem op eñ tooch henē: doch Jonathan quam in de Stat.

Dat xxj. Capittel.

1. David koemt tot Ahimelech te No-
be. 6. Eet van den Thoonbrooden. 8. ende
neemt met hem het sweerdt Goliath. 10.
Koemt tot den Koninck Achis/ 13. ende stelt
hem als ware hy niet wys.

1 DAuid nu quam tot Nobe totten Prie-
ster a Ahimelech: Eñ Ahimelech ont-
settede hem/ doe hy David tegē ginck/
ende sprack tot hem: Waerom koemdy al-
leen ende gheen man en is met v?

David koēt tot Ahimelech tot Nobe.

a 1.Sa 14.3

2 David sprack tot Ahimelech den Priester
De Koninck heeft my een sake beuolen/ eñ
sprack tot my: Laet het niemande weten/
waerom ick v wech sondē hebbe ende wat
ick v beuolen hebbe: want ick hebbe oock
mynen Jongen hier of daer henen bescheyd-
den:

Hebby

b 1. Sa.25.8 Judicu.8.5

3 b Hebdy nu wat onder uwer handt / een
broot ofte vyue die geeft my in myn hant/
of wat ghy vindet.
4 De Priester antwoordde David eñ sprac:
Ick en hebbe gheen ghemeyn broot onder
myner hant/sonder heylich broot: wãneer
hen slechs de Jongers vanden wyuen out
houden hadden.
5 David ãtwoordde den Priester eñ sprac
tot hem: de wyuen zijn ons drij dagen be-
sloten gheweest doe ick wttooch ende der
Jongers Vaten warẽ heylich: Is dãnoch
desen wech onheylich so sal hy hedẽ gehey
licht worden aen de e Vaten.
6 b Doe gaf hem de Priester des Heyligen/
dewijle dat daer geen ander broot voorhã-
den was / dan de Toonbroodẽ diemẽ voor
dẽ Heere opnam datmẽ ander versch broot
opleggen zoude dies daechs / doe hy die
wech ghenomen hadde.
7 Daer was nu dies daechs een mã e daer
binnen besloten voor den Heere / vanden
knechten Sauls/met namen Doeg een E-
domiter/die machtichste onder den Herde-
ren Sauls.
8 Eñ David sprac tot Ahimelech: Is hier
niet onder uwer hant een spiesse of sweert?
Ick en hebbe myn sweert ende wapen niet
met my ghenomen/ want de zake des Co-
ninck was haestich.
9 De Priester sprack: Het sweert des Philis-
steus Goleath f diẽ ghy sloecht inder Eyc-
ken gront/dat is hier gewonden in eenen
mantel/achter dẽ Lijfrock: wildy datselue
hebbẽ so neemt het henẽ want hier en is
geen ander dan dat. David sprack: Zijns
ghelijcken en is niet/langhet my hier.
10 g Eñ David maecte hem op/ende vlucht
te voor Saul / ende quam tot Achis den
Coninck tot Gath.
11 Maer de knechten Achis spraken tot
hem: Dat is David des Lants Coninck/
daer sy van songen in reyen/ ende spraken:
h Saul sloech duysent daerentegen David
tien duysendt.
12 Ende David nam de reden ter herten eñ
vreesde hem seer voor Achis den Coninck
tot Gath/
13 Ende veranderde zijn gelaet voor hem/
ende steldde hem/ als of hy niet wijs ware/
onder haren handẽ it friet hem aen de deu-
re aen der poortẽ eñ zijn zeeuer vloot hem
inden baert.
14 Doe sprac Achis tot sijnẽ knechtẽ: Siet
ghy siet dat dese mã onsinnich is warom
hebt ghy lieden hem tot my ghebracht?
15 Hebbe ick der ontsinnigẽ te weynich/dat
ghy lieden desẽ hier brochtet/dat hy by my
rasede? Soude die in myn huys comen?

a Ander Schrifthect een pegelijc lijf een Vat instrument of werctuch daerom dat God daer-mede werct, gelijc als eẽ hantwercer man met sy-nen tuyghe of instrumẽ-ten / so wil nu David hier seggen: wanneer de persoõ hey-lich is, so is het altemal heylich wat mẽ eet/ drinct doet ofte laet. Als Paulus T.e. spreect Den reynẽ is allẽ dinc reyn.
b Exo 25.p. Leuiti 24.5. Math 12.3. Luce .6.3.
e 1. Sa 22.9.
f 1. Sa 17.49
g 1. Sa. 27. 1
h 1 Sa.18.7 ende 29.5.
Spr 47. 7.
it An. krets sede met dẽ nagelẽ aen ai.

Dat xxij. Capittel.

1. David vlaet zijn vrienden/eñ anderẽ becommerden lieden voor/tot Adullam. 3. Laet zijn Ouderen by der Moabitẽ Coninc 5. ende gaet wt rade Gads in het Lant Juda. 7. Saul beschuldicht de syne heymelickes verbonts met hem. 9. Laet wt ver-raden ende hantplicht Doeg dẽ Ahimelech mettsamẽ zijns vaders gantsche huys vyf ende tachtentich Priesters/ schandelicken vermoorden/ 19. ende haer Stadt Nobe met den zweerde slaen. 20. Abiathar een sone Ahimelech ontloopt ende sept David aen.

1 David ginck van daer/eñ vluchte in de
dat speloncke Adullã. Doe dat syne broe
deren hoorden / eñ het gãtsche huys
zijns vadẽ/ quamẽ sy twaerdts tot hẽ af.
2 b Eñ allerley mannen die in noot ende

a† And. het hol
Psalm 57.1.

schulde / ende eens bedroefden hertẽ waren/
vergaderden haer tot hem: eñ hy was haer
Ouerste/ e dat daer by vier hondert mannẽ
by hem waren.
3 Ende David ginck vã daer na Mizpa/in
der Moabiten Lant. eñ sprack tot der Mo-
abiten Coninck: Laet mijne vader eñ myne
moeder by v lieden wt ende in gaẽ / tot dat
ick verneme/ wat God met my doen sal.
4 Ende hy liet se voor den Coninc der Mo-
abiten dat sy by hem bleuen/ so langhe als
David in de Burcht was.
5 Ende de Propheet Gad sprac tot David:
Blijft niet in de Burcht/d maer gaet henẽ/
eñ coemt int Lãt Juda. e Doe ginck David
henen/ende quam in het Woudt Hareth.
6 Ende het quam voor Saul dat David eñ
de mannen die by hem waren hier voor ge
comen waren. f Is nu Saul tot Gibea woõ-
de onder eenen f† Hagen in Rama. hadde hy
zijn g † spiesse in de hãt ende alle syne knech
ten stonden by hem.
7 Doe sprack Saul tot synen knechten/die
by hem stonden: Hoort ghy kinderen Jemi-
ne: Sal oock de sone Isai/ v lieden alle Ac-
kers ende Wijnberghen gheuen/ ende v al-
le ouer duysent ende ouer hondert tot Ouer
sten maken?
8 Dat ghy v alle verbonden hebt tegẽ my/
h ende daer en is niemant die het mynẽ oo-
ren openbaerde i dewijle dat oock myn so-
ne een verbont gemaect heeft met den sone
Isai: daer en is niemant onder v lieden die
het eenẽ ke my nent haluen/ ende het mynẽ
ooren openbaere: want myn sone heeft my-
nẽ knecht tegen my opgeweckt/ dat hy my
stelt als het aen den dach is.
9 Doe antwoordde Doeg de Edomiter/die
by dẽ knechten Sauls stont eñ sprack: Ick
sach den sone Isai/ dat hy tot Nobe quam
tot Ahimelech den sone Achitob/
10 Die vraechde raet voor hem den Heere/eñ
gaf hem spyse/ende het sweert Goliath des
Philisters.
11 Doe sant de Coninck henen/ende liet roe-
pen Ahimelech den Priester den sone Achi-
tob/ eñ zijns vaders gãtsche huys ende de
Priesters die tot Nobe waren: ende sy qua-
men alle tot ten Coninck.
12 Ende Saul sprack: Hoort ghy sone Achi-
tob. Hy sprack: Hier ben ick myn heere.
13 Ende Saul/ sprack tot hem: Waerom
hebt ghy een verbont tegen my gemaeckt/
ghy ende de sone Isai dat ghy hem broodt
eñ dat sweert ghegheuen/ eñ God voor hem
raedt geuraget hebt/ dat ghy hem verwec-
ket / dat hy my na stelle/ als het aen den
dach is?
14 Ahimelech antwoordde den Coninck en-
de sprach: Ende wie is onder uwen knech-
ten als David/ die trouwe is ende des Co-
ninck Schoonsoon / ende gaet in uwe ghe-
hoorsamheyt ende is heerlick ghehouden
in uwen huyse?
15 Hebbe ick dan heden eerst aengeuangen/
God voor hem raedt te vragen: Dat zy ver-
re van my: de Coninck en legghe sulcx sy-
nen knecht niet op / inden gantschen huyse
myns vaders: want v knecht heeft van al-
len desen niet gheweten/ noch cleyn noch
groot.
16 Doch de Coninck sprack: Ahimelech ghy
moetet den doodt steruen/ ghy / ende uwes
vaders gantsche huys.
17 Ende de Coninck sprack tot synen Tra-
uanten die by hem stondẽ: Wendet v ende
doodet des Heeren Priesters : want haer
hant is oock met David: ende doe sy wistẽ
dat hy vluchtede/ hebben sy het my niet

b Judic 11.3
c 1. Sa.23.13
De Propheet Gad is by David.
d Mat 2.20
e Psal. 63.1.
Saul pooget na David.
f† An. wout
g† An. speet
h 2. Re. 6. 11. 1 1. Sa.18.3. ende 20.8.16 ende 23.18.
Doeg.
k 1. Sa.21 7. Psal 50.20. ende 52.2.
Saul laet de Priesters vermoordẽ, om Davids wille.

ghepenbaert. Doch de knechten des Co-
nincks wouden hare handen aen de Priesters
des Heeren niet legghen/ hen te verslaen.
Doeg moordt de Priesters. 18 Doe sprack de Coninck tot Doeg: Wen-
det ghy v/ ende verslaet de Priesters. l
l 1.Sam 2.31 Doeg de Edomiter wendde hem ende ver
2.Sam. 21.1. sloech de Priesters: dat dies daechs stor-
m t Anders. uen vyf ende tachtentich mannen/ die lij-
Ephod. nen m t lijfrocken droeghen.
19 Eñ de Stadt der Priesters Nobe/ sloech
hy met de scheepte des sweerts/ beyde mā
nen ende vrouwen / kinderen ende sooch-
kinderen/ Ossen ende Ezels/ ende Schapē.
Abiathar eē sone Agimelech ontloopt. 20 Maer ontquam dannoch een soon Ahime-
lech des soons Achitob/ die hiet Abiathar/
ende vluchtede tot Dauid/
21 Ende verconddichde hē dat Saul de Prie-
sters des Heeren verworcht hadde.
22 Dauid dan sprac tot Abiathar: Ick wistet
het wel aen dien daghe / doe de Edomiter
Doeg daer was / dat hy het Saul soude
segghen: ick ben schuldich aen allen zielen
des huys uws vaders.
23 Blijft by my, eñ vreest v niet, wie na my
nen leuen staet / die sal oock na uwen leuen
staen ende sult met my behouden worden.

Dat xxiij. Capittel.

1. Dauid verlost die van Kegila vandē Philisteen. 7. Saul meynt hem aldaer te versluyten. 13. eñ wert door des Heerē beschickinge gewaerschuwt. 16 Jonathā sterct Dauid/ vernieuwt hem het verbont. 19. Saul/ door verradische aenbrenghen der Siphiters/ iaecht hem hefticg na/ 26. eñ moet nu inden aengrijp/ van synen boosen voornemen afstaen.

Dauid verlost die tot Kegila vandē Philisteen. a 2.Sam 2.1. ende 5.19.
1 ENde Dauid wert aenghesept: Siet/ de
Philisteen cryghen teghen Kegila/ ende
berooven de Schueren.
2 a Doe vraechde Dauid dē Heere eñ sprac:
Sal ick henen gaen? ende dese Philisteen
slaen? Ende de Heere sprac tot Dauid Gaet
henen/ ghy sult de Philisteen slaen / ende
Kegila verlossen.
3 Doch de mannen by Dauid spraken tot
hem: Siet, wy vreesen ons hier in Juda eñ
willen henen gaen na Kegila/ tot der Phi-
listeen heyr?
4 Doe vraechde Dauid dē Heere weder eñ
de Heere antwoordde hem/ ende sprac: Op/
treckt af na Kegila/ want ick wil de Phili-
steen in uwe handen gheuen.
5 Also tooch Dauid met tsamen synen mā
nen na Kegila/ ende street teghen de Phili-
steen/ eñ dreef hen haer vee wech ende dede
eenen grooten slach aen hen. Also verloste
Dauid die tot Kegila.
6 Want doe Abiathar de sone Ahimelech:
vluchtede tot Dauid na Kegila/ droech hy
b t Anders ephod den b t lijfrock met hem af.
7 Doe wert het Saul aē gesept/ dat Dauid
tot Kegila ghecomen ware/ ende sprack:
God heeft hem in mijne handen ouergege
uen/ dat hy beslooten is nu hy in een Stadt
ghecomen is/ met poorten ende grendelen
bewaert.
8 Ende Saul liet alle dat volck roepen ten
stryt, nederwaerts na Kegila/ dat sy Dauid
ende syne mannen belepden.
9 Doe nu Dauid merckte/ dat Saul wat
quaets ouer hem dachte/ sprac hy tot den
c 1.Sam 30.7 Priester Abiathar: t Langt dē lijfroc hier.
10 Ende Dauid sprac: Heere God Israels/
v knecht heeft ghehoort dat Saul daer na
pooget, dat hy tot Kegila coemt de Stadt
te verderuen om mijnent wille:
11 Sullen my oock de Burgers tot Kegila/
ouer leueren in syne handē? v ende sal oock d 1.Sa.26.2
Saul afcomen/ als v knecht ghehoort heeft:
Dat verconddighe de Heere God Israels u-
wen knechte. Ende de Heere sprack: Hy sal
afcomen.
12 Dauid sprack: Sullen de Burgheren tot
Kegila my ende mijne mannen ouerleueren
inde handen Sauls: De Heere sprack: Ja.
13 Doe maeckte hem Dauid op/ met tsamē
syne mannen e diet by ses hondert waren/ e 1.Sa.25.13
eñ togē wt van Kegila ende wandeldē waer
sy henen conden. Doe het nu Saul ghesept
wert. dat Dauid van Kegila ontulodē wa-
re liet hy syn wttrecken aenstaen.
14 Dauid nu bleef in der Woestyne/ in de
Burcht/ ende bleef op den Berch/ in der
Woestyne Siph: ende Saul soehte hem syn
leefdaghe/ doch God en gaf hem niet in sy-
ne handen.
15 Eñ Dauid sach/ dat Saul wtgetogē was/
syn leuen te soecken: Ende Dauid was in-
der Woestyne Siph/ inder heyden.
16 Doe maecte hem Jonathan de sone Sauls Jonathan
op. eñ ginck henen tot Dauid inder heyden coemt tot
ende sterckte syn handt in God/ Dauid ende
17 Ende sprack tot hem: Vreest v niet/ mijns vernieuwen
vaders Sauls hant en sal v niet vinden. eñ het verbont
ghy sult Coninc wordē ouer Israel: So wil
ick de naeste by v syn: Ooch weet sulcx mijn
vader wel.
18 f Ende sy maeckten beyde een verbondt te f 1.Sam.18.3
hoop / voor den Heere: ende Dauid bleef in- ende 20.8.
der heyden / ende Jonathan tooch weder
na huys.
19 g Ende de Siphiters togen op tot Saul na g Doe. van
Gibea ende spraken: Is niet Dauid by ons w den tittel
verborgen in de Burcht inder heyden, op dē des 54. Psa
berch Hachila/ die ter rechterhant leyt inder 1.Para.2.2.
Woestyne? 1.Sam.26.1
20 So come nu de Coninc neder, na allē syns
herten begeerte/ so willen wy hem ouerleue-
ren in des Conincks handen.
21 Doe sprack Saul: Gesegent syt ghy lieden
den Heere/ dat ghy v mijner ontfermt hebt.
22 So gaet nu henen/ eñ wort dies noch ghe-
wisser. dat ghy iedt weet ende siet aen welc-
ke plaetse syne voeten geweest syn/ ende wie
hem aldaer gesien heeft: want my is ghesept
dat hy listich is.
23 Besiet/ ende verspiet alle plaetsen/ daer hy
hem versterckt / ende coemt weder tot my/
wanneer ghy lieden dies ghewis syt / so wil
ick met v lieden trecken: is hy inden Lande so
wil ick na hem h t speuren onder allen t upsē h t Anders.
den in Juda. verrpsschen
24 Doe maeckten sy hen op. ende ghingen na
Siph/ voor Saul henē: Dauid nu. ende syne
mannen/ waren inder Woestyne Maon/ op
den velde ter rechterhandt der Woestynen.
25 Doe nu Saul henē tooch met syne mannē/
hem te soecken/ wert het Dauid aenghesept:
ende hy maecte hem nederwaerts inde Rotz
steen/ eñ bleef inder Woestyne Maon. Doe
dat Saul hoorde/ iaechde hy Dauid na. inder
Woestyne Maon.
26 Ende Saul met syne mannen/ ginck aen-
der eener syde des berchs / Dauid met syne
mannē aen de ander syde des Berchs. i Doe i Psal.115.3
hem nu Dauid haeste Saul te ontgaen/ doe
omringde Saul / met tsamen synen man-
nen / Dauid ende syne mannen / dat hyse
greepe.
27 k Doch daer quam een Bode tot Saul/ eñ k Esaie 7.8
sprac: Haest v/ ende coemt: want de Philisteē
syn int Landt ghevallen.
28 Doe keerde hem Saul van het naiaghen
Dauids/ ende tooch henen den Philisteen te-
gē: daer van heetmen die plaetse: l Sela- l Dat is /
Mahelkoth. scheydsteen.

Dat xxiiij. Capittel

1. Saul soeckt David/ 5. die/ hoewel hy den Saul dooden conde/ verschoont synen/ 9/ ende hout hem voor zijn onschult tegen hem met vriendelicke reden. 17. Saul bekent zijn onrecht/ 21. ende begeert/ David wil hem zijner ende zijns zaedts/ in synen Rycke aen nemen.

1 E Nde David tooch op van daer/ en bleef
in de Borcht tot EnGedi.
2 Doe nu Saul weder quam vanden
Philisteen werc hem ghesept: Siet/ David
is inder Woestyne EnGedi.
3 En Saul nam dry duysent ionge mannen
wt den gantschen Israel ende tooch henen
David met tsamen syne mannen te soecken/
op den klotzsteenen der a † Gemsen.

a † An. Steenbocken

4 En doe hy quam tot den Schaepshutten
aen den wege/ was aldaer een † spelonke/
ende Saul ginck daerin/ syne voeten te be
decken: ende David ende syne mannen sa-
ten achter in de spelonke.

† An. hol.
† So tuchtich is de H. Schrift dat sy voeten ve decken heet zijn ghevoech doen/

5 Doe spraken de mannen Davids tot
hem: Siet/ dat is den dach/ daer v de Hee-
re van gesept heeft: Siet/ ick wil uwen vy-
andt in uwe handen geven / dat ghy met hem
doet/ wat v behaecht. Ende David stondt
op/ ende sneedt † heymelicken een stuck van
Sauls rock.

† An. lossedick een slippe of lijste

6 Doch daer na als hy dat stuck Sauls
hadde afghesneden / sloech e † hy in hem/
7 En sprac tot synen mannen: f Dat late de
Heere verre van my zijn/ dat ick dat doen son
de. ende myn hant leggen aen mynen heere
den Ghesalfden des Heeren: want hy is de
Ghesalfde des Heeren.

David verschoont Saul inder spelonke.
e † an. het zijn herte/
f 1 Sa.26.11

8 Ende David wees syne mannen met
woorden van hem/ ende liet se hen teghen
Saul niet verheffen. Doe hem nu Saul op
maeckte wt der spelonke/ ende ghinck op
den wech/
9 Maeckte hem daer na David oock op/ en
ginck wt der spelonke/ en riep Saul achter
na/ ende sprack: Myn heer Coninck. Saul
sach om: ende David neychde zijn aensicht
ter Aerden ende badt aen.
10 Ende sprack tot Saul: Waerom hoordy
menschen woorden die daer seggen: David
soeckt v ongheluck?

David spreect vriendelick met Saul.

11 Siet/ heden hebben uwe oogen ghesien / dat
v de Heere heden heeft in myne handt gege
ven inder spelonke: en daer werdt gesept dat
ick v soude verworghen/ doch uwer werdt
verschoont: want ick sprac: Ick wil myne
hant aen mynen heere niet legghen/ want
hy is de Ghesalfde des Heeren.
12 Myn vader/ Siet doch dat stuck van uwen
rock/ in myner hant. dat ick v niet verwor-
ghen en woude/ doe ick dat stuck van uwen
rock afsneet: Bekennet ende siet/ dat daer
niet quaets in myner hant is/ noch eenige
overtredinghe: Ick hebbe oock aen v niet
gesondicht/ ende ghy iaecht myn ziele/ dat
ghyse wech nemet
13 g De Heere sal Richter zijn tusschen my en
v/ ende my aen v wreken: doch myne handt
sal niet over v zijn.
14 Als men sept na der ouder Spreucke: h
Van den Godloosen coemt ondeucht: doch
myne handt sal niet over v zijn.
15 Wien treckt ghy na/ Coninc van Israel?
wien iaecht ghy na? Eenen dooden Hont ende
een eenighe Vloo.
16 De Heere zy Richter/ en richte tusschen my
ende v. ende sie daerin/ ende voere myn sa-
ke wt/ ende verlosse my van uwer handt.
17 Als nu David sulcke woorden tot Saul
hadde wtgesproken/ doe sprac Saul: i Is

g 1 Sam.3.2.
h Judic 9.5.
i 1 Sa.26.17.

dat niet v stemme/ myn sone David? Ende
Saul hief zijn stemme op/ ende weende/
18 Ende sprac tot David: Ghy zijt rechtveer
diger dan ick: ghy hebt my goet vergolden/
doch ick hebbe v quaet vergolden.

Saul bekent zijn onrecht

19 En ghy hebt my heden gewesen hoe ghy
wat goets by my ghedaen hebt / dat my de
Heere hadde in uwe handen besloten/ ende
ghy my doch niet en hebt verworcht.
20 Hoe soude yemant synen vyant vinden en
hem laten eenen goeden wech gaen? De Hee
re betale v dat goede voor desen dach / dat
ghy aen my ghedaen hebt.
21 Nu siet/ ick weet het dat ghy Coninc wor
den sult/ ende het Coninckrijck Israels staet
in uwer handt.
22 So sweert my nu by den Heere / dat ghy
mijn zaedt niet wtroeyet na my / ende my-
nen name niet wtdelghet van myns va-
ders huys.
23 Ende David swoer Saul: doe tooch Saul
weder na huys: David daerentegen met sy
ne mannen/ maeckten hen op inde Burcht.

Dat xxv. Capittel.

1. Samuel sterft. David in Paran/ 4. sendt om een handtreyckinghe aen den rycken Nabal/ 10. die verachtet hem/ 12. so rust hy hem met synen volcke ter wrake. 14 Abigail dies vernomen/ 18. rydt David teghen/ 23. bruyckt een schoone ende wyse reden/ 32. ende versoent hem. 37. David loeft God over den doodt Nabals. 40. Neemt Abigail/ 43. ende Ahinoam ten Wyuen/ 44. ende is der Michal berooft gheworden.

1 E Nde a Samuel starf: ende het gantsche
Israel vergaderde hem/ droeghen leedt
om hem/ ende begroeven hem in synen
huyse tot Rama: David nu maeckte hem
op / ende tooch af in de Woestyne Paran.

Samuel de laetste Richter sterft, nu het Coninckrijck is aengegaen.
a 1 Sa.28.3. Syra.46.23

2 Ende daer was een man tot Maon / en-
de zijn v † wesen tot Carmel/ ende die man
was gantsch van grooten vermeughen/ en-
de hadde dry duysendt c Schapen/ ende
duysendt Gheyten: ende het gheschiedde
iust / dat hy syne Schapen beschoer tot
Carmel.

v † An. besittinge
Nabal Abigail.
c Gen. 31.19 ende 38.12 2 Sam.13.23

3 Ende hy hiet Nabal: maer zijn wyf hiet
Abigael / ende was een wyf van goeden
verstande/ ende schoon van aenghesichte:
de man daerentegen was hardt ende boos
achtich in synen doen / ende was een van
Caleb.
4 Doe nu David inder Woestyne hoorde
dat Nabal zyn Schaepen beschoer/
5 sant hy tien Jongelingen wt/ ende sprack
tot hen: Gaet op na Carmel/ en wanneer gy-
lieden tot Nabal coemt / so groetet hem van
mynent weghen vriendelicken/

David schickt syne Boden tot Nabal.

6 En spreeckt: God groete v/ vrede zy met
v/ ende met uwen huyse ende met allen dat
ghy hebt.
7 Ick hebbe gehoort/ dat ghy Schaepscheer
ders hebt nu / uwe Herders die ghy hebt/
zijn met ons gheweest: wy en hebbense niet
v † veracht/ ende hen en heeft niet ghebro-
ken aen den ghetale/ so lange als sy tot Car
mel gheweest zijn.

v † An. beschaemt

8 Vraecht uwe Jongelinghen daerom/ die
sullent v segghen: ende laet de Jongelingen
genade vinden voor uwen oogen: want wy
zijn in eenen goeden dage ghecomen: e geeft
uwen knechten ende uwen sone David/ wat
uwe handt vindt.

e Judic 8.5. 1.Sam.21.2.

9 Ende doe de Jongelingen Davids henen
quamen/ ende van Davids weghen/ alle de
se woorden met Nabal ghesproken hadden/
hielden sy op.

10 Doch Nabal antwoordde den knechten
Davids/ ende sprack: Wie is die David?
ende wie is de sone Isai? der knechten wor
den nu te mael vele die van haer heeren
loopen.
11 Soude ick mijn broot/ water ende vleesch
nemen dat ick voor mijne scheerders ghe-
slachtet hebbe ende den lieden geven/ die
ick niet en kenne van waer sy zijn?
12 Doe keerden hen de Jongelingen Davids
wedr op haren wech ende doe sy weder tot
hem quamen seyden sy hem sulcs altemael.
13 Doe sprack David tot sijne mannen: Een
yegelick gorde zijn sweert om hem: ende een
f 1.Sa.2.8. yegelick gorde zijn sweert om hem.f ende
David gordde zijn sweert oock om hem: ende
hem toghen na opwaerts by vier hondert
mannen: nu de twee hondert bleven by het
ghereetschap.
14 Maer der Abigail/ Nabals wijf seyde een
der Jongelingen/ ende sprac: Siet/ David
g It an.weer se met spie- zichept af ñ kiauvese aſ heeft boden hier ghesonden wt der woesty
ne/ onsen heere te segenen: doch g hy rich-
tese qualick af.
15 Ende sy zijn ons doch seer nutte lieden ge-
weest/ ende en hebben ons niet versmaet ende
ons en heeft niet gefalgeert aen het getal/
so langhe als wy by hen ghewandelt heb-
ben wanneer wy op den velde waren:
16 Maer zijn onse muren geweest dach ende
nacht/ so langhe als wy de Schapen by
hen ghehoedt hebben.
17 So merct nu ende siet/ wat ghy doet: want
daer is gewisselick een ongeluck voorhanden
Beliaes over onsen heere: ende over zijn gantsche huis
ende hy is een h heyloos man die niemant
wat segghen en derf.
Abigail rijt David tegen hem te ver- soenen. 18 Doe haestede haer Abigail ende nam twee
hondert brooden/ ende twee flesschen wijns
ende vijf ghecoocte Schapen/ ende vijf schepel
meels/ ende hondert stucken rozijns/ ende
i Gen.32.14. 2.Sam.16.1 twee hondert stucken vyghen/ ende loedt
het op Ezels.
19 Ende sprack tot haren Jongelingen: Gaet
voor my henen. siet ick wil na comen: ende
sy seyde haren man Nabal daer niets van.
20 Ende als sy op den Ezel reet/ ende afstooch
in het doncker des berchs siet doe ontmoe
tede haer David ende sijne mannen neder-
waerts/ dat sy aen hen stiet.
21 Ende David hadde geseyt: Welaen/ ick
hebbe vergeefs gehoet/ alles wat dese heeft
inder woestijne/ dat daer niets gefalgeert
heeft aen allen wat hy hadde/ ende hy be-
taelt my goedt met quaedt.
k Judic.21.5 1.Re.14.10 2.Reg.9.8. 22 k God doe dit ende noch meer den vianden
so ick desen tot aen den lichten morghen/ l ee-
nen over late/ die aen de wandt pisset/ van
allen dat hy heeft.
23 Doe nu Abigail David sach/ clam sy hae-
stelick vanden Ezel/ ende viel voor David
op haer aensicht ende badt aen ter Aerden.
Een schoone ende wise rede der Abigail. 24 Ende viel tot sijnen voeten/ ende sprack: Och
myn heere/ myn zy dese misdaet/ ende laet
uwe maeghet spreken voor uwen ooren/
ende hoort de woorden uwer maghet.
Nabal heet een dwaes ende ondanckbaer. 25 Myn heere en sette zijn herte niet tegen
desen Nabal/ den heyloosen man: want hy is
dwaes/ als sijnen name heet/ ende dwaesheit
is by hem: maer ick uwe maget/ hebbe de
Jongelinghen mijns heeren niet ghesien/
die ghy hier ghesonden hebt.
26 Nu oock myn heere/ so waerachtich als de
Heere leeft/ ende so waerachtich als u ziele
m Van daer doe ghy ver lost uwe hant va bloetver leeft/ de Heere heeft u verhindert m dat ghy
niet quamet teghen het bloet/ ende heeft u
uwe hant verlost/ so moeten nu worden
als Nabal uwe vianden/ ende die mynen
heere quaedt willen.

27 n Hier is den segen/ die uwe maget mynen n Ge 43.11 &
heere hier ghebracht heeft/ dien gheeft den
Jongelingen/ die onder mynen heere wan
delen.
28 Vergeeft uwer maghet de overtredinge/
want de Heere sal mynen heere een vast ghe
huys maken: want ghy voeret des Heeren
crijch/ ende laet niet quaets aen u ghevon-
den worden/ u leefdaghe.
29 Ende wanneer hem een mensche verheffen
sal u te vervolgen/ ende na uwer sielen staet/
so sal de ziele mijns heeren ingebonden
zijn int bondelken der levendighen/ by den
Heere uwen God: daerenteghen de ziele u-
wer vyanden/ sal geslingert worden met der
slingher.
30 Wanneer dan de Heere alle dat goet mynen
heere doen sal/ dat hy u ghesproken heeft/
ende gebieden/ dat ghy een Hertoch zijt o-
ver Israel/
31 So sal het den herte mijns heeren/ geenen
aenstoot noch ergherinsse zijn/ dat ghy geen
bloet vergoten heeft sonder oorsake ende u
selven gheholpen: so sal de Heere mijnen hee-
re wel doen/ ende sult aen uwe maghet ghe
dencken.
32 Doe sprack David tot Abigail: Ghelooft
zy de Heere de God Israel/ die u heden ten da-
ghe my heeft teghen ghesonden.
33 Ende gesegent zy uwe redenen/ ende ghe-
segent zijt ghy/ dat ghy my heden gekeert hebt/
dat ick niet tegent bloet ghecomen ben/ ende
my met eyghener hant verlost hebbe.
34 Warachtelick/ so waerachtich als de Hee-
re de God Israels leeft die my verhindert
heeft dat ick gheen quaedt aen u dede/ wa
ret ghy my niet snellick ontmoetet/ so ware
den Nabal niet een overbleven tot op de-
sen lichten morghen/ die aen de wandt
pisset.
35 Also nam David van haerder handt wat
sy hem ghebracht hadde/ ende sprack tot
haer: Treect met vreden op in u huys: Siet/
ick hebbe u stemme gehoort/ ende uwen per
soon aenghesien.
36 Doe nu Abigail tot Nabal quam/ siet doe
hadde hy een maeltijt berept in sijnen huyse/
als eens Coninckx maeltijt/ ende zijn herte
was goeder dinghen/ o by hem selven ende o Niemant ende noodehy ende hadde der armen geen achtinghe.
hy was seer dronckē: doch sy seyde hem niets
noch cleyn noch groot tot aen den lichten
morghen.
37 Doe het nu morghen wert ende den wijn
an Nabal ghecomen was/ seyde hem zijn
wijf sulcks: doe bestervt zijn herte in zijn lijf/
dat hy werdt als eenen steen.
38 Ende na thien daghen sloech hem de Heere Nabal sterft
dat hy starf.
39 Doe dat David hoorde dat Nabal doot p Psal.53.a
was sprack hy: p Gelooft zy de Heere/ die
mijne versmaetheyt ghewroken heeft aen
den Nabal/ ende sijnen knecht onthouden
heeft voor het quaet: ende de Heere heeft
den Nabal dat quaet op sijnen cop vergol-
den: ende David sandt henen ende liet met Abigail
spreken/ dat hy se ten wijve soude nemen.
40 Ende doe de knechten Davids tot Abigail
quamen tot Carmel/ spraken sy met haer/
ende seyden: David heeft ons tot u gesonden/
dat hy u ten wijve neme.
41 Sy stont op ende badt aen op haer aen-
sichte ter Aerden/ ende sprack: Siet/ hier is
uwe maget/ dat sy diene den knechten mijns
heeren ende haer voeten wassche.
42 Ende Abigail haestede haer/ ende maeck-
te haer op/ ende reedt op eenen Ezel/ ende
vijf Joncvrouwen die onder haer waren/
ende tooch den Boden Davids na/ ende werd
zijn wijf.

Oock

Abigail en Ahinoam Dauids wyue. q 1. Sa 18.19 2. Sam. 3.14 r Mach 2.12

43 Ooc nam David Ahinoam van Jesreel: ende waren alle beyde zijn wyuen.
44 Ende Saul gaf Michol zijn dochter q Dauids wijf Phalti / den sone Lais van Gallim.

Dat xxvj. Capittel.

1. David van den Siphiters andermael verraden/ 2. wort van Saul ghesocht/ 7. coemt by nachte in dessen Legher/ 8. en neemt hem (met verschooninge syner) zijn Spiesse/ ende waterbeker/ 13. bescheldt dat volck en Hoofmā dat sy haer Coninck niet beter en bewaren ende den Saul dat hy hem sonder oorsake veruolcht. 21. Saul bekent zijn onrecht/ 23. so hout hem David Gods gerechticheydt voor / ende scheydt daer van.

De Siphiters verradē David wederō a 1. Sa. 23.19 Psalm 54.2. b 1. Sa. 23.11

1 Ende die van Siph quamen tot Saul te Gibea ende spraecken: a Is David niet verborgen op den Berch Hachila voor der Woestijne?
2 b Doe maecte hem Saul op/ ende tooch af na der Woestijne Siph/ ende met hem drie duysent ionghe Manschap in Israel/ dat hy David sochte / in der Woestijne Siph.
3 Ende legerden hen op dē Berch Hachila/ die voor der Woestijne leyt aen den wege: David daerentegen bleef in der Woestijne: ende doe hy sach dat Saul hem na quam in de Woestijne.
4 Sant hy verspieders wt ende vernā dat Saul ghewisselick gecomen ware.
5 En David maecte hem op ende quā aen de plaetse daer Saul syn Leger hadde en sach de stede daer Saul lach met synen Veldthooftmanne Abner den sone Ner: wāt Saul lach inden Wagenborch/ en het Heyr volck rondom hem.

c 1. Sa. 14.51

6 Doe antwoorde David en sprac tot Ahimelech den Hethiter/ en tot Abisai den sone Zeru Ja/ dē broeder Joab: Wie wil met my af gaen tot Saul inden Legher? Abisai sprack Ic wil met v afgaen.
7 Also quam David ende Abisai totten volcke des nachts ende siet Saul lach en sliep inden Wagenborch ende zijn d Spiesse stack inder Aerden tot synen hoofde: Doch Abner ende het volck lach rondom hem.

d Vn speer

8 Doe sprack Abisai tot David: God heeft uwen viant hedē in uwe hant besloten: so wil ic hem nu met de Spiesse steken in de Aerde eenmael/ dat e hy dies sal genoech hebben.

e Dat ickere tweedemael niet en behoeue.

9 David daerentegen sprac tot Abisai: Verderft hem niet: want wie wil de handt aen den Gesalfden des Heeren leggen/ ende ont schuldich blijuen?

David verschoōt Saul inden Leger des nachts f 1. Sa. 24.7.

10 Voorder sprac David: f So warachtich als de Heere leeft so hem de Heere niet en slaet/ oft synen tijt coemt dat hy sterue/ oft in eenen strydt treckt ende come om:
11 So late de Heere dat verre van my zijn/ dat ick myn hant soude aē dē Gesalfdē des Heeren leggen: so neemt nu de Spiesse tot synen hoofde ende den g Waterbeker/ en laet ons wech gaen.

g Een water schale/

12 Also nam David de Spiesse en den Waterbeker ten hoofde Sauls en gingē wech: en daer en was niemant die het sach noch mercte noch opwaecte: want sy sliepē alle: want eenen diepen slaep vandē Heere was op hen ghevallen.
13 Doe nu David ouer op ghene zijde ghecommen was/ trat hy op des Berchs spitse van verre / dat een wydt ruym tusschen hen was/
14 Ende riep dat volck aen/ ende Abner de sone Ner. ende sprack: Hoordy niet Abner? Ende Abner antwoorde ende sprac/ Wie zijdy/ dat ghy so schreyet teghen den Coninck?
51 Ende David sprack tot Abner: Zijdy niet een man? en wie is v gelijck in Israel: waer om hebdy dan uwen Heere den Coninc niet bewaert? want een van den volcke is daer in ghecomen/ uwen Heere den Coninck te verderuen.
16 Het en is niet fijn dat ghy ghedaen hebt: so warachtich als de Heere leeft h gy lieden zijt kinderen des doots, dat ghy uwen Heere den Ghesalfden des Heeren niet bewaert en hebt: nu siet/ hier de Spiesse des Coninc ende den Waterbeker/ die te synen hoofde waren. h 1. Sa. 20.31
17 i Doe kende Saul de stemme Dauids/ en sprack: Is dat niet v stemme myn sone David: David sprac: Het is myn stemme/ myn Heere heer Coninck. i 1. Sa. 24.17
18 Ende sprack voorder: Waerom veruolcht myn heere also synen knecht? wat hebbe ick ghedaen? ende wat is quaets in mynen handt.
19 So hoore doch myn Heere de Coninck de woorden zyns knechts / k verweckt v de Heere teghen my/ l so late men hem een m Spijsoffer riecken: doen daerentegen men schen kinderen/ so zijn sy vermaledijt voor dē Heere/ dat sy my heden verstooten/ dat ick niet en woone in des Heeren Eerfdeel/ ende spreken: Ghaet henen / dient andere Goden

k Of/ hitset het tegē my l Au dat hy het offer hadde aēgenaē zy. dat is/ dat God int offer met een claer teeckē bewyse hoe de saueliaer als inden offer Abels en Caine Gen 4 en Nu. 16 m 1 Sa 24.8 n 1 Sa. 24.3 dē ōgetrouwen valschē en godloosē en salmen niet geloouen o t And. spreeck

20 So enberualle nu myn bloet niet op Aerdē van het aengesichte des Heeren: n want de Coninck Israels is wtgetogen te soeckē een Vloye / ghelyck als men een Veldthoen iaecht op de Berghen.
21 En Saul sprack: Ick hebbe gesondicht: comt weder myn sone David/ ick en wil v voortaen gheen leet doen/ daerom dat myn ziele heden ten dage dierbaer gewerst is in uwen oogē: siet/ ick hebbe dwaesselick ende seer onwyselick ghedaen.
22 David antwoorde en sprack: Siet/ hier is o de Spiesse des Coninc: een der Jonghelinghen come herwaerts ende haelse.
23 De Heere doch sal een yegelick vergelden na syner gerechticheyt ende geloouε: want de Heere heeft v heden in myne hant ghegeuen / doch ick en wonde myn hant aen den Ghesalfden des Heeren niet legghen.
24 Ende ghelyck als heden v ziele in mynen ooghen is groot gheacht ghewerest/ so worde myn ziele groot gheacht voor de ooghen des Heeren ende verlosse my van aller droefenisse.
25 Saul sprack tot David: Ghesegent zijdy myn sone David/ ghy sult het doē/ ende wt voeren. David dan ginck syner strate/ ende Saul keerde wederom in zijn plaetse.

Dat xxvij. Capittel.

1. David vliet tot Achis den Coninck tot Gath 5. die geeft hē Ziklag in/ 8. De Philistē worden van hem veryacht/ 11. en Achis bedroghen.

1 David dan dachte in syner herten: Ick sal der daghen een Saul in de handen vallen / my is niet beter / dan dat ick ontuliede in der Philisteen Lant/ dat Saul van my aflate my voortaen te soecken in al len Lantpalen Israels/ so sal ick syner handen ontcomen.

David vlucht voor Saul tot Achis dē Coninck te Gath.

2 a Ende maeckte hem op ende ginck ouer met den ses hondert mannen die by hem waren tot Achis, den sone Maoch de Coninck te Gath. a 1 Sa. 21.10

3 Also bleef David by Achis/ tot Gath/ met syne mannen een yegelick met synen huyse: David oock met syne b twee wyuen. Ahinoam de Iesreelitische/ ende Abigail Nabals wijf der Carmelitischen.

b 1.Sa.30.5

4 Ende doe het Saul gheseyt wert/ dat David na Gath gheulooden ware/ en [illegible] hy hem niet meer.

5 Ende David sprack tot Achis: H[illegible] ick ghenade voor uwen ooghen ghevonden/ so laet my een ruymte gheuen/ in eender Steden op den lande dat ick daerin woone: wat sal u knecht in de Coninckliicke Stadt by u woonen?

Ziklag Davids Stadt

6 Doe gaf hem Achis dies daechs Ziklag: daeruan is Ziklag der Coningen Juda/ tot op desen dach.

7 De tijt nu die David inder Philisteé lant woonde/ is ee[n] iaer ende vier Maendt.

c [een] iaer ende vier Maenden/ eñ sommige dagen An een Iaer ende vier Maenden.

d 2.Sa.13.37

e Deu.20.13

8 David nu tooch op met tsamen syné mannen ende viel int Landt der d Gessuriters/ ende Girgisiters ende Amalikiters: want dese waren van oudts af de Inwooners deses Lants/ alsmen coemt tot Sur/ tot aen Egypten Landt/

9 Doe dan David dat Lant sloech/ e en liet hy noch mans noch vrouwen leuen/ ende nam Schapen/ Runderen/ Ezels/ Kemelen ende cleederé/ ende keerde weder/ ende quā tot Achis.

10 Wanneer dā Achis seyde: En hebt ghylieden heden geenen inual gedaen? so sprac David: Tegent Suyden Juda ende tegent Suyden der Ierahmeeliters/ ende teghent Suyden der Keniters.

11 Ende David en liet noch man noch vrouwe leuendich tot Gath comen/ ende dachte: Sy mochten teghen ons spreken/ ende clappé: also dede David ende dat was zijn wyse/ so langhe als hy inder Philisteé lant woonde.

12 Daerom gheloofde Achis David/ ende dachte: Hy heeft hem stinckende ghemaect voor zyn volck Israel: daerom sal hy altoos myn knecht zyn.

Dat xxviij. Capittel.

1. So de Philisteen inden strijdt trecken teghen Israel/ wert David geset ten hooft hoeder Achis/ 7. Saul beängstiget vraecht raet eener Toouernersse/ 11. laet hem (als hy meynt) den Samuel opbrengen/ 16. eñ so hy syne ende des gantsché Israels straffe hoort/ ouer syner ongehoorsaemheyt/ 20. wort hem so banghe/ 21. dat hy hem aller spijs nootdrust afslaet.

1 ENde het gheschiedde ter seluer tijt/ dat de Philisteen haer Heyr vergaderdé in eenen strydt te trecken tegen Israel: eñ Achis sprack tot David: Ghy sult weten/ dat ghy/ ende uwe mannen sullen met my wttrecken int Heyr.

2 David sprac tot Achis: Welaen ghy sult beuindé wat u knecht doé sal. Achis sprac tot David: Daerom wil ick u ten bewaerder myns hoofts setten myn leefdaghe.

a 1.Sam.25.1

b Dat heele de Schrifte daerom/ op dat sy een yegelic waer schouwe dat hy de nauolghende spreucke van Samuel recht verstá/ ende wete dat Samuel doot zy/ ende dat sulcx de boose geest met ter Toouernesse eñ Samuel spreect eñ doet/ in Samuels persoó eñ name

b Exo 22.18.

3 a Eñ Samuel was gestoruen/ eñ gantsch Israel hadde leedt om hem ghedragen/ eñ hé begrauen in syner Stadt Rama: b so had de Saul wt den Lande verdreuen de Waerseggers ende Teeckenbedieders.

4 Doe hen nu de Philisteé vergaderden/ eñ quamé eñ legherden hen tot Sunem/ doe vergaderde Saul oock het gantsche Israel/ ende legherden hen tot Gil Boa.

5 Doe nu Saul der Philisteen Heyr sach/ vreesde hy hem/ ende zijn herte verzaechde gantsch seer.

6 c Eñ hy vraechde raet den Heere/ doch de Heere en antwoordde hem niet/ noch door droomé/ noch door het d† Licht/ noch door Propheten.

c 1.Sa.14.37.

d Dat Licht is dat op dē borstlappe des Ouerpriesters was/ Exodi.28.

† Anders. Vrim.

7 Doe sprack Saul tot syné knechté: Soect my een vrouwe/ e die eenen waersegghendé gheest heeft/ dat ick tot haer ga eñ haer vraghe. Zijn knechten spraken tot hem: Siet/ te Endor is een vrouwe die heeft eené waersegghenden gheest.

e Leui.20.27

Deut.18.11

8 Ende Saul wisselde zijn cleederé om/ ende tooch ander aen/ ende ginck henen eñ twee mannen met hem/ eñ quamé by nachte tot der vrouwé/ ende sprack: Lieue/ prophetéert my door den waersegghenden gheest/ ende brengt my op/ dien ick u segghe.

Saul vraecht raet eender Toouernersse tot Endor.

9 De vrouwe sprack tot hé: Siet/ ghy weet wel wat Saul ghedaen heeft/ hoe hy de Waerseggers ende Teeckenbedieders wtgheroept heeft van den Lande: waerom wildy dan myn ziele in het Nette voeré dat ick ghedoodt worde?

10 Saul dan/ swoer haer by den Heere/ ende sprack: So waerachtich als de Heere leeft/ het en sal u ter misdaet niet ghedyen.

11 Doe sprack de vrouwe: Wien sal ick u dan opbrengen? Hy sprack: Brengt my Samuel op.

12 Doe nu de vrouwe Samuel sach/ schreyde sy luyde/ ende sprack tot Saul: Waerom hebdy my bedroghen? ghy zijt Saul.

13 Ende de Coninck sprac tot haer: Vreest u niet: wat siedy? De vrouwe sprac tot Saul: Ick sie f Goden opclimmen wt der Aerden.

f dat is/ Richters Exod.22.

14 Hy sprack: Hoe is de ghestalte? Sy sprac: Daer coemt een oudt man op/ ende is becleedt met eenen zyden rock: Doe vernam Saul/ dat het Samuel was/ eñ neychde hé met synen aenghesichte ter Aerden/ ende badt aen.

eñ den zydé rock is den Priesterlicken rock/ Exodi.28.

15 g Samuel nu sprack tot Saul: Waerom hebdy my onrustich gemaeckt dat ghy my opbrenghen latet? Saul sprack: Ick ben seer beangst: de Philisteen kryghen teghen my/ ende God is van my geweken/ ende en antwoordt my niet/ noch door Propheten/ noch door droomen: daerom hebbe ick u laten roepen/ dat ghy my wyset wat ick doé zoude.

g Syr.46.23

16 Samuel sprac: Wat wildy my vragen/ dewyle dat de Heere van u gheweken/ ende u vyandt ghewordē is?

17 De Heere sal u doen h als hy door my gesproken heeft/ ende sal het Rijcke van uwer handt scheuren/ ende David uwen naesten gheuen:

h 1.Sa.15.28

18 Daerom dat ghy der stemme des Heeren niet ghehoort/ ende de grimmicheydt zyns toorns niet wtghericht en hebt teghen Amalek: daerom heeft u de Heere als nu sulcx ghedaen.

19 Daertoe sal de Heere Israel met u oock/ inder Philisteen handen gheuen: i morgen suldy ende uwe sonen met my zyn: oock sal de Heere het Heyr Israels inder Philisteen handt gheuen.

i 1.Sa.31.5.

20 Doe viel Saul haestelic ter Aerdé so lanc als hy was/ ende verschrickte zeer van den woorden Samuels/ dat daer gheen kracht meer in hem en was: want hy en hadde niet ghegheten den ghantschen dach/ ende den gantschen nacht.

21 Eñ de vrouwe ginck tot Saul in/ eñ sach dat hy seer verschrickt was/ ende sprac tot hem: Siet/ uwe maeght heeft uwer stemme gehoort/ ende hebbe myn ziele in myne hát geset/ dat ick uwe woorden gehoort hebbe/ die ghy tot my seydet.

22 So hoort nu oock de stéme uwer maeght: k ick

a Gene.18.5 k ick wil v een bete broots voor setten dat
ghy etet dat ghy tot crachten comet/ende
uwe strate gaet.
23 Doch hy weygerde hem/ende sprac: Ick
en wil niet eten: Doe noodichden hem syne
knechten ende de vrouwe, dat hy haer stē-
men hoorde: ende hy stont op vander Aer-
den ende settede hem op het bedde.
24 Ende de vrouwe hadde een ghemest kalf
in huys: doe haeste sy haer ende slachtedet:
ende nam meel / ende kneeddet/ ende bieck
het ongheheuelt/
25 Eñ brachte het voor Saul ende voor sy-
ne knechten: ende doe sy gegeten hadden/
stonden sy op, ende gingen den nacht ouer.

Dat xxix. Capittel.

1. Der Philisteen Vorsten en betrouwē hen Dauid eñ syner mannen inden krychs toch niet. 6. De Coninck schickt se weder thuys.

1 DE Philisteē vergaderden alle haer heyr
te Apek: ende Israel leghērde hem te
a of An fon-teyne. at Am in Jesrael.
2 Eñ de Vorsten der Philisteen/ gingē daer
henen, met honderden ende met duysendē:
ende Dauid ende syne mannen gingen ach
ter na by Achis.
3 Doe spraken de Vorsten der Philisteen:
Wat sullen dese Hebreen? Achis sprack tot
hen: Is dat niet Dauid de knecht Sauls/
des Conincx Israels: die nu by my geweest
is Jaer ende dach/ ende ick en hebbe niets
aen hem ghevonden/ sint der tyt dat hy af-
ghevallen is, tot nu toe?
b 1.Pa.12.19 4 b Doch de Vorsten der Philisteē werden
toornich op hem ende spraken tot hē: Laet
c 1.Sa.27.6. den man omkeeren / ende aen c zyn plaetse
blyuē, daer ghy hem henē bestelt hebt, dat
hy niet met ōs af en treckē tē stryde/ eñ on
se wederpartye worde inden strydt; want
hoe konde hy synen Heere beter een welbe-
haghen aen doen/ dan aen de hoofden de-
ser mannen?
5 Is hy niet die Dauid/ daer sy van songē
d 1.Sa.18.7 inden reye: d Saul heeft duysent geslagen
ende 21.12. Dauid daerentegen thien duysent?
Syrac 47.7 6 Doe riep Achis Dauid, ende sprack tot
hem: So waerachtich als de Heere leeft, ick
houde v redelick/ ende uwen uutganck ende
inganck met my inden Heyre behaecht my
wel/ ende en hebbe niet quaets aen v ghe-
speurt sindt der tydt/ dat ghy tot my geco
men zyt/ tot nu toe: doch ghy en behaecht
den Vorsten niet.
7 So keert nu om/ende gaet henē met vre-
dē/ op dat ghy niet quaets en doet voor dē
ooghen der Vorsten der Philisteen.
8 Dauid daerentegē sprac tot Achis: Wat
hebbe ick ghedaen/ eñ wat hebt ghy gespeurt
aen uwē knecht sint der tyt dat ick voor v
gheweest ben tot nu toe, dat ick niet en sal
komen ende stryden teghen de vyanden
myns heeren des Conincx?
9 Achis antwoorde ende sprac tot Dauid:
Ick weet het wel: want ghy behaghet my
in mijnen ooghen als een Engel Gods: doch der
Philisteen Vorsten hebben ghesegt: Laet
hem niet met ons op inden strydt trecken.
10 So maeckt v nu morghen vroech op/ eñ
de knechten uws heeren die met v gheco-
men zyn: ende wanneer ghy lieden v mor-
ghen vroech opgemaect hebt, dat het licht
is, so gaet henen.
11 Also maeckten hen Dauid ende syne mā
nen vroech op / dat sy des morghens wech
ginghen, ende weder inder Philisteen Lant
quamen/ de Philisteen daerentegen togen
op na Jesreel.

Dat xxx. Capittel.

1. De Amalekiters plonderen ende ver brandē Ziklag. 6. Dauid iaecht hē na wt Gods raedt. 11. Vintse door het aenwysen eens Amalekiters knechts/ 17. eñ slaetse. 21. Den roof wort na den ghebodt slechte w... deylt/ 26. ende den Oudsten in Ju D... eschencken ghesonden.

1 DOe nu Dauid des derden daechs quā
te Ziklag met syne mannen doe wa-
ren de Amalekiters daer in ghevallen De Amalekiters plon
teghen t Zuyden ende te Ziklag, ende had- deren ende
den Ziklag gheslaghen / ende met vyere verbranden
verbrandt: Ziklag.
2 Eñ hadden de vrouwen daeruwt wech ge-
voert, beyde cleyn ende groot: sy en hadden
nochtans niemanden ghedoodt, maer wech
gedreuen/ ende waren wech haers weechs.
3 Doe nu Dauid met tsamen synen mannē
ter Stadt quam, ende sach dat sy met viere
verbrant was, ende hare wyuen, sonē ende
dochteren gheuanghen waren/
4 Hief Dauid eñ dat volc dat by hem was/
haer stemme op / ende weenden, tot dat sy
niet meer weenen en conden.
5 a Want Dauids twee wyuen waren ooc a 1.Sa.25.
gheuangen/ Ahinoam de Jesreelitische, eñ
Abigail Nabals wyf des Carmeliten.
6 Ende Dauid was seer bedroeft, want het
volck woude hem steenighen: want des
gantschen volckx ziele was onwillich / een
yghelick ouer syne sonen ende dochteren:
Dauid dannoch sterckte hem in den Heere
synen God/
7 Ende sprac tot Ab Jathar den Priester/
Ahimelechs sone: b Brengt my den c Lyf-
rock hier. Ende doe Ab Jathar den Lyfrock b 1.Sa.23.9
tot Dauid ghebracht hadde/ c 1 Anders.
8 Vraechde Dauid dē Heere eñ sprack: Sal Ephod.
ick den krychslieden naiagen, ende sal ickse
grypen: Hy sprack: Jaecht hen na: ghy sult
se grypen, ende verlossinghe doen.
9 d Doe tooch Dauid henen/ ende de ses d Ge.14.14.
hondert mannen die by hem waren: ende Jerem.41.12
doe sy quamen aen de Beke Besor/ bleuen
sommighe staende.
10 Dauid daerentegen ende de vier hondert
mannen iaechden hen na: de twee hondert
mannen die staende bleuen waren te moede
ouer de Beke Besor te gaen.
11 e Ende sy vonden eenen Egyptischen man e Prouer.25
op den velde / dien brachten sy tot Dauid 21.
ende gauē hem broot dat hy att, ende drenc
ten hem met water:
12 Ende gauen hem eenen klomp vyghen/
ende twee klompen rozynen: ende doe hy
gegeten hadde, quam synen geest weder tot
hem: want hy en hadde in dry daghen ende
dry nachten niet ghegheten, ende geen wa-
ter ghedroncken.
13 Dauid sprac tot hem: Wiē behoordy toe?
ende van waer zydy? Hy sprack: Ick ben een
Egyptisch Jongē, eēs Amalekiters knecht
ende myn heere heeft my verlaten: want
ick werdt cranck voor dry daghen.
14 Wy zyn hier in ghevallen tegen t Zuydē
Crethi, ende na Juda ende teghen t Zuydē
Caleb/ ende hebben Ziklag verbrandt.
15 Dauid sprack tot hem: Wildy my henen
af leyden tot desen krychslieden? Hy sprac:
Sweerdt my by Gode, dat ghy my niet en
doodet / noch in myns heeren handt ouer
en leuert / so wil ick v henen af leyden tot
de krychslieden.
16 Ende hy leydese henen af: ende siet / sy
hadden hen verstroyt op der gantscher Aer
den / aten ende droncken / ende vyerden/
om alle des ghrooten roofs wille dien sy

ghenomen

genomen hadden wt der Philisteen ende Ju
da lande.
17 Ende David sloechse/ vanden morgen aen/
tot aenden avont des anderen daechs dat
haerder geen en ontquam behaluen vierhon
dert Jongelingen die vielen op de Kemels
ende vloden.
18 Also verloste David alles wat de Amali-
kiters ghenomen hadden / ende syne twee
wijuen.

David slaet de Amalekiters/ die Ziklag geplondert en verbrant hadden.

19 Ende het en faelgeerde an niemanden/ noch
cleyn noch groot/ noch sonen noch dochte-
ren/ noch roof/ noch alles dat sy genomen
hadden / David brachte het altemael weder.
20 Ende David nam de Schapen ende Runde
ren/ ende dreef het Vee voor hem wech: ende
sy spraken: Dat is Davids roof.
21 Ende doe David tot den twee hondert
mannen quam die te moede geweest waren
David na te volgen ende aender Beke Be
sor ghebleuen waren/ ghinghen sy wt Da-
uid tegen ende den volcke dat by hem was:
ende David trat totten volcke/ ende groet-
tese vriendelicken.
22 Doe antwoorden wat boose ende f † hey-
loose mannen waren/ onder dien die met Da-
uid getoghen waren en spraken: Dewyle
dat sy niet met ons getoghen en zijn/ so en
salmen hen niets gheuen vanden roof dien
wy verlost hebben: maer een yegelick neme
zijn wijf ende kinderen/ ende ga wech.

f † Van Belial

23 Doe sprac David: Ghy lieden en sult so niet
doen myne broeders met dien dat ons de
Heere gegeuen heeft/ ende heeft ons behoet/
ende dese Krijchslieden die tegen ons ghe-
comen waren in onse handen ghegheuen.
24 Wie soude vlieden daerin hooren? g gelijc
als der gener deel is/ die neder inden strijt
getogen zijn so sal oock zijn het deel der ge
ner/ die by de ghereetschap ghebleuen zijn/
ende sal ghelijck ghedeylt worden.
25 Dat is sint dier tijt ende namaels in Is-
rael een Wyse ende Recht ghewordem/ tot
op desen dach.
26 h Ende doe David te Ziklag quam/ sant
hy des roofs/ den Outsten in Juda syne
vrienden/ ende sprack: Siet/ daer hebt gy-
lieden den Segen vanden roof der vianden
des Heeren.

g Nu. 31.27 Deut 20.14 Josue 8.27. ende 22 8. 2 Mac 8.28 dit was een gheboden Recht/ Num. 3..27. doch hier wort het ghehouden en vernieut.
h Ge. 14.22

27 Namelicken/ dien tot Bethel/ dien tot Ra
moth teghen Zuyden/ dien tot Jathir/
28 Dien tot Aroer / dien tot Siphamoth /
dien tot Esthemoa/
29 Dien tot Racal/ dien inden Steden der
Jerahmeliters / dien inde Steden der Ki-
niters.
30 Dien tot Harma/ dien tot Bor Asan/ dien
tot Athach.
31 Dien tot Hebron/ ende in allen plaetsen daer
David gewandelt hadde met synen mannen.

Dat xxxj Capittel.

1. Israel wort vanden Philisteen geslaghen. 4. Saul doorsteeckt hem seluen/ 8. zijn lichaem wort bespot / 11. van die tot Jabes by nachte gehaelt/ ende met tsamen syne sonen eerlicken begrauen.

Hier wordt beschreuen Sauls doot met zijn dri sonen.
a 1. Par 10.1
† An. achter volghden.

1 De Philisteen nu streden teghen Is-
rael: ende de mannen Israels vloden
voor de Philisteen/ ende vielen verslaghen op het gheberchte Gilboa.
2 Ende de Philisteen † leyden hem aen Saul
ende syne sonen/ ende sloeghen Jonathan ende
Abinadab/ ende Malchisua de sonen Sauls.
3 b Ende de strijdt werdt hart teghen Saul/
ende de Schutters schoten op hem met de
Boghen/ ende werdt seer ghewont vanden
Schutters.

b 1 Sa 24'14

4 Doe sprack Saul tot synen Wapendra-
ger: c Treckt v Sweert wt/ ende doorsteect
my daer mede/ dat dese Onbesneden niet
en comen/ ende my doorsteken ende drijuen
eenen spot met my: doch zijn Wapendra-
gher en woude niet/ want hy vreesde hem
seer: Doe nam Saul het Sweert ende viel
daerin.

Saul doorsteect hem seluen.
c Jud 9.54

5 Doe nu zijn Wapendrager sach/ dat Saul
doot was/ viel hy oock in zijn Sweert ende
starf met hem.
6 Also starf Saul ende syne drij sonen/ ende zijn
Wapendragher / ende alle syne mannen te
ghelijck op desen dach.
7 Doe nu de mannen Israels/ die op d[i]e gene
zijde der leechten/ ende op ghene zijde der Jor
danen waren/ saghen/ dat de mannen Isra
els geulooden waren/ ende dat Saul ende zijn
sonen doot waren/ verlieten sy de Stede /
ende vloden oock: also quamen de Philisteen/
ende woonden daerinne.

d And. dese zijde

8 e Des anderen daechs quamen de Philis-
teen/ de verslagenen wt te trecken ende vonden
Saul ende zijn drij sonen/ ligghen op het ge
berchte Gilboa.
9 Ende hieuwen hem zijn hooft af/ ende to
ghen hem zijn Wapen wt/ ende sonden se in-
der Philisteen lant rontom te vercondigen
inden huyse haerder Afgoden/ ende onder
den volcke.
10 Ende leyden zijn harnasch in het huys A-
stharoth/ daerentegen zijn lichaem hingen
sy op der mueren te Bethsan.

Sauls lichaem wordt bespot.
e 1 Par.10 8

11 Doe die tot Jabes in Gilead hoorden wat
de Philisteen Saul ghedaen hadden/
12 Maecten sy hen op/ wat strijtbare mannen
waren/ ende ghingen den gantschen nacht ende
namen de lichaemen Sauls ende syner sonen/
vander mueren te Bethsan ende brachten
se te Jabes / ende g † verbrandense aldaer.
13 Ende namen haer ghebeenten/ ende be-
groeuense onder den Boom te Jabes/ ende
vasteden seuen daghen.

f 1. Sam. 11.1 2. Sam. 2.4
g † An. verbranddense Jere. 34.5 2. Par. 16 14

Het tweede Boec Samuelis.

Dat Eerste Capittel.

1. De vercondiger van Sauls ende Jonathans doot/ wort van David gedoot. 17. ende sy lieden beweent ende beclaecht.

1 Na den doot Sauls doe
David van a den slach
der Amalekiters weder
ghecomen was ende twee
daghen te Ziklag ghbleuen was.
2 Siet/ doe quam aen den
derden daghe een man
wt den Heyre van Saul / met verschuerden
cleede en ende Aerde op zijn hoofde: ende doe
hy tot David quam/ viel hy ter Aerden ende
bedet aen.

David Saul ende Jonathans doot werdt david vercondicht.
a 1 Sa. 30.17

3 David nu sprac tot hem: Van waer coemt
gy: hy sprac tot hem: Wt den Heyre Israe-
els ben ick ontvloden.
4 David sprack tot hem: Segt my hoe gaet
het toe? hy sprack: het volck is ghevloden
vanden strijde ende veel volcx is ghevallen
daertoe is Saul doot / ende zijn sone Jo-
nathan.
5 David sprack tot den Jongeline die hem
sulcx seyde: Waeruan weet gy het/ dat Sa
ul ende zijn sone Jonathan doot zijn?
6 De Jongelinck die hem sulcx seyde/
sprack

spracк: Ick quam onuerhoets op het ghe-
berchte Gilboa/ ende siet/ Saul leende hē
op zyn spiesse/ ende de Waghenen ende Ruy-
teren iaechden achter hem henen/
7 Ende hy keerde hem om ende sach my/
ende riep my: ende ick sprack: Hier ben ick.
8 Ende hy sprac tot my: Wie zyt ghy? Ick
sprack tot hem: Ick ben een Amalekiter.
9 Ende hy sprack tot my: Treet tot my/ ende
doot my/ want ick ben ghedrongen rondt-
om/ ende myn leuen is noch gantsch in my.
10 Doe tradt ick tot hem ende doodde hem:
want ick wiste wel / dat hy niet leuē en con
de na synen valle: ende nam de Kroone van
synen hoofde/ ende het armghesmyde van
synen arme ende hebbe het hier ghebracht
tot v mynen heere.
11 a Doe vattede Dauid syne kleederen ende
verscheurde se/ ende alle mannē die by hem
waren.
12 Ende droeghen leedt ende weenden/ ende
vasteden tot aenden auondt ouer Saul ende
Jonathan synen sone/ ende ouer het volck
des Heeren ende ouer het huys Israels/
dat sy door het sweert ghevallen waren.
13 Ende Dauid sprack tot den Jongelinck
die het hē seyde: Van waer zydy? Hy sprac:
Ick ben eens vreemdelincx eens Amaleki-
ters sone.
14 Dauid sprack tot hem: c Hoe/dat ghy
niet ghevreest hebt uwe hant te legghen
aenden Gesalfden des Heeren hem te ver-
deruen?
15 Ende Dauid sprack tot syner Jonghe-
lingen een: d Hier toe ende slaet hem: ende
hy sloech hem dat hy sterf.
16 Doe sprack Dauid tot hem: V bloet zy
op uwen kop: e want uwen mont heeft te-
ghen v seluen ghesproken/ ende ghesepdt:
Ick hebbe den Gesalfden des Heeren ghe-
doodt.
17 Ende Dauid klaechde dese klaghe ouer
Saul ende synen sone:
18 Ende beual men soude den kinderen Juda
den f Boghe leeren: siet/ het staet gheschre-
uen inden boeck g der redelicken.
19 De Edelste in Israel zyn op uwer hooch-
ten verslagen. hoe zyn de Helden geuallen?
20 h Segt het niet tot Gath verkondicht
het niet op de strate tot Askalon: dat hen
niet en verblyden de dochteren der Phili-
steen/ dat niet vrolick en zyn de dochteren
der onbesneden.
21 Ghy berghē tot Gilboa: het en moet noch
dauwen noch reghenen op v noch ackers
zyn daer Heyoffers van komen: want al-
daer is den Helden haren Schilt afgesla-
gen: den Schilt Sauls gelyck als en wa-
re hy niet gesalft met olye
22 i Den boge Jonathan en heeft nopt ge-
feylt/ k ende het sweert Sauls en is nopt le-
dich weder gekomen van den bloede der v-
slagenen ende vanden vette der Helden.
23 Saul ende Jonathan vriendelijcke ende
liefelick in haren leuen/ en zyn oock inden
doodt niet ghescheyden: lichter dan den A-
rent/ ende sterckee dan leeuwen.
24 Ghy Dochteren Israels weent ouer Sa
ul/ die v kleedet met rozynnerwe supuer-
lick/ ende verrierde v met gulden kleyno-
dien/ aen uwe kleederen.
25 Hoe zyn de Helden geuallen indē strydt?
Jonathan is op uwe hoochten verslagē.
26 Het is my leet om uwēt wille/ myn broe
der Jonathan: ick hebbe groote vruechd ende
l vrolickheyt aen v ghehadt. v liefde is my
sonderlicker gewest dan vrouwen liefde.
27 Hoe zyn de Helden geuallen/ ende m de
strydtbaer omkomen?

Dauid be-
weeft Saul
ende Jonathā
ende beclache
se.
a 1.Sa.3.31.
ende 13. 21.
b Of rouwe
c Psal.105.15
d 2.Sa.4.10
e Mat.12.37
Luc.19.22.
f Soo heet dit
liet ghelijck
als ooc
by ons
sommige lie
dekens na-
men hebbē.
g' and. des
ghrechtigē
oft vromen
(Mose) An
des Jasar.
h Mich.1.10
i 2.Sam.13.3
ende 14.13.
k 1.Sa.15.7.
ende 21.11.
l Of heeren
vrolickheyt
mt An het,
harnasch
verloren.

Dat ij. Capittel.

1. Dauid treet wt Gods raet na Hebron/ wort gesalft ten Koninck ouer Juda 5. ende prijst hoochlick de weldaet der Burgheren Jabes. 8. Isboseth wert Koninck ouer Israel. 14. Zyn Hooftman Abner richtet een bloedich spel ende daer na een groot ongeluck aen synē volcke 18. doorsteecht Asahel 24. ende kan Joab ende Abisai desseluen broederen sonder genade soecken/ niet ont loopen.

1 Na dese gheschiedenisse a vraechde Da
uid den Heere/ ende sprack: Sal ick henē
op trecken in eene der Steden Juda?
ende de Heere sprac tot hem: Treckt op: Da
uid sprack: Waer henen? Hy sprack: Na He
bron.
2 Also tooch Dauid daer henen / met zyn
twee wyue Ahinoam de Jesreelitischen ende
met Abigail Nabals des Carmeliten wyf.
3 Daer toe leyde Dauid ooch den mannen
die by hem waren opwaerts een yegelick
met synen huyse/ ende woonden inden Stedē
Hebron.
4 b Ende de mannen Juda quamen / ende
salfden aldaer Dauid ten Koninck ouer het
huys Juda: ende doe het Dauid wert aen ge-
seyt/ c dat die van Jabes in Gilead / Saul
begrauen hadden.
5 Sandt hy Boden tot hen/ ende liet hen seg-
ghen: Ghesegent zyt ghy dē Heere dat ghy
sulcke bermherticheyt/ aen uwen heere Sa
ul ghedaen ende hem begrauen hebt.
6 Soo doe nu de Heere aen v barmhertic-
heyt ende trouwe: ende ick wil v ooch goedt
doen/ dat ghy sulcks ghedaen hebt.
7 So zyn nu uwe handen getroostet/ ende
weset dapper ende koen: want uwe Heere
Saul is doot/ so heeft my het huys Juda
ten Koninck ghesalft ouer hen.
8 Abner nu de sone Ner/ die Sauls Velt
hooftman was/ nam Isboseth Sauls sone
ende leyde hem of door het Heyr
9 Ende maeckte hem ten Koninc ouer Gi-
lead Assuri/ Jesreel/ Ephraim/ BenJamin/
ende ouer gantsch Israel.
10 Ende Isboseth Sauls sone was veertich
Jaer oudt/ doe hy Koninck wert ouer Is-
rael/ ende regeerde twee Jaer/ daer enteghen
het huys Juda hielt het met Dauid.
11 e Den tydt nu die Dauid Koninck was
te Hebron ouer het huys Juda was seuen
Jaer ende ses Maenden lanck
12 Ende Abner de sone Ner tooch wt met
tsamen den knechten Isboseth / des soons
Sauls wt den Heyre na Gibeon.
13 Ende f Joab de sone Zeru Ja tooch wt/
met tsamen den knechten Dauids ende qua
men te hoope by den g poel te Gibeon/ ende
leyden hen/ dese op deser zyden des poels/
ghene op ghener zyden.
14 Ende Abner sprack tot Joab: Laet hen
de Jonghers opmaken / ende voor ons
spelen. Joab sprack: Wel aen/ het ghelde
wel.
15 Doe maeckten hen op ende ghingen he-
nen/ aen den getale twaelf wt BenJamin/
van Isboseth Sauls soons deel/ ende twaelf
van den knechten Dauids.
16 Ende een yegelick greep den anderen by
den kop/ ende stiet hem zyn sweert in zyn
zyde/ ende vielen met malkanderen/ daer
van wert de plaetse ghenoemt h Helkath
Hazurim.
17 Ende daer verhief hem eenen seer harden
stryt in dien daghe: Abner ende de mannen
Israels werden geslagen/ voor den knech-
ten Dauids.

Dauid
wort verko
ren tot een
Koninck o-
uer Juda.
a 1.Sa.23.2
2.Sa.5.19.
1.Reg.22.6
2.Par.18.4
Judic.1.1.
ende 20.18
b 1.Mac.2.57
c 1.Sa.31.11
Isboseth is
Koninck o-
uer Israel
twee Jaer.
Of and. na
Mahanaim
e 2.Sa.5.5.
f 1.Par.11.6
Abner ende
Joab comē
te samen.
g And.
Piscine
h Dat is de
acker der
Vallen oft
Helden.

Asahel Joabs broed. 2.Sa 23.13. 24. 1Pa 11 20 26

18 Aldaer waren nu dry sonen Zeru Ja/ Joab/Abisai ende Asahel: Asahel dã was van lichten voeten/ als een Rhee op den velde.
19 Ende iaechde Abner na/ eñ en weeck niet van Abner/ noch ter rechter noch ter slincker handt.
20 Doe keerde hem Abner om/ eñ sprack: Zyt ghy Asahel? Hy sprack: Ja.
21 Abner sprack tot hem: Maect v wech hier een/ ter rechter of ter slincker hant/ eñ neemt voor v der Jongeren een/ eñ neemt hem zyn Harnasch: doch Asahel en woude niet van hem aflaten.
22 Doe sprack Abner voorder tot Asahel: Maect v van my: waerom wildy dat ick v ter Aerden slaeē? hoe dorste ick myn aensicht opheffen voor uwen broeder Joab?
23 Doch hy en woude niet wycken: i doe stack hem Abner achter hē met eener Spiessen k in synen buyck dat de Spiesse door henen ghinck: ende hy viel aldaer/ eñ starf voor hem: eñ wie aen de plaetse quã daer Asahel doot lach die stont stille.

Abner doorsteecht Asahel. i 2.Sa.3 27 ende 20.10 k In And. onder zyn vyfste ribbe.

24 Nu Joab eñ Abisai iaechden Abner na/ tot dat de Sonne ondergingck: ende doe sy quamen op den Berch Amma/ die voor Giah leyt/ op den wege na der Woestyne Gibeon.
25 Vergaderden hen de kinderen Ben Jamin achter Abner henen ende werden een hoopken/ eñ traden op eens berchs spitze.
26 Ende Abner riep tot Joab/ ende sprack: Sal dan het sweert sonder eynde verslinden? weet gy niet dat hier namaels mocht meer iammers worden? hoe lange wildy dē volcke niet seggen/ dat het aflate van synen broederen?
27 Joab sprack: So warachtich als Godt leeft/ haddet ghy heden morgen so ghesproken/ het volck hadde een yeghelick van synen broeder af gelaten.

l 2.Sa 20 22

28 l Ende Joab blies de Basuynen/ ende alle dat volck stont stille/ ende en iaechden Israel niet meer na/ eñ en streden oock niet meer.
29 Abner dan ende syne mannen/ ghingen den seluen gantschen nacht/ ouer het vlacke velt/ eñ ghingen ouer de Jordane/ ende wandelden door het gantsche Bichron. eñ quamen in den Legher.
30 Joab oock keerde hem van Abner/ ende vergaderde het gantsche volcke. eñ daer ghebraken aen den knechten Dauids neghentien mannen/ ende Asahel.
31 Daerentegen de knechten Dauids hadden geslagen onder Ben Jamin/ ende den mannen Abner. dat daer dry hondert ende tsestich mannen waren doot ghebleuen.
32 Ende sy namen Asahel op ende begroeuen hem in zyns vaders graf te Bethlehem: ende Joab met syne m mannen/ ghingen den gantschen nacht. dat hen in het licht aenbrack te Hebron.

m In An. de dach ysche

Dat iij. Capittel.

1. Van stande des huys Dauids ende Sauls. 2. Item van Dauids kinderē tot Hebron gheboren. 7. Abner van weghen Rizpa Sauls bywyf bescholden 12. Valt tot Dauid. 17. Wendet hem het herte Israels ende Ben Jamins toe/ 20. eñ wordt van hem eerlicken met tsamen Michal die hy mede brenght/ ontfangen. 23. Joab wt misgunst eñ haet/ doorsteeckt hem listelicken/ 28. wort met vloecken beswaert. 31. eñ moet met tsamen den gantschē volcke wt beuel des Coninckx/ 35. dien dese daet qualick beualt/ leedt draghen.

1 Ende daer was eenen langen krych/ tusschen den huyse Sauls/ ende den huyse Dauids: Dauid ymmers ghinck ende nam toe/ ende het huys Sauls ginck ende nam af.
2 a Ende Dauid werden kinderen geboren te Hebron: zyn eerstgeboren sone/ Ammon/ der Jesreelitischen. Dauids kinderen. a 1 Par. 3. 1. 2.Sa.5.14
3 De ander/ Chileab/ van Abigail Nabals wyf des Carmeliten: de derde Absalom/ de sone Maacha/ der dochter Thalmai/ des Coninckx te b Gesur. b 1.Sa 27 8.
4 De vierde Adonia/ de sone Hagith: de vyfste/ Saphatja/ de sone Abital:
5 De seste/ Jethream/ van Egla den wyue Dauids: dese zyn Dauid gheboren te Hebron.
6 Als nu den krych was tusschen den huyse Sauls ende den huyse Dauids sterckede Abner het huys Sauls/
7 Ende Saul hadde een bywyf die hiet Rizpa een dochter Aia: ende (Isboseth) sprack tot Abner: Waerom slaept ghy by myns vaders bywyf. Rizpa Sauls bywyf.
8 Doe werde Abner seer toornich ouer dese woorden Isboseths/ ende sprack: Ben ick dan een hontskop/ ick die teghen Juda/ aenden huyse uws vaders ende aen synen broederen ende vrienden barmhertichheydt doe/ ende en hebbe v niet in Dauids handen ghegheuen/ ende ghy rekenet my heden eenige misdaedt toe / om eener vrouwen wille:
9 God doe Abner dit ende dat/ wãneer ick niet en doe/ c als de Heere Dauid gesworen heeft/ c 1.Sa 15 28 ende. 16.13
10 Dat dat Coninckrycke van den huyse Sauls genomē worde/ ende den stoel Dauids opgerichtet worde ouer Israel ende Juda/ van Dan tot Ber Seba toe.
11 Doe en konde hy hem voortaen gheen woort voorder antwoorden/ so vreesde hy hem voor hem.
12 Ende Abner sant Boden tot Dauid voor hem eñ liet hem seggen: Wiens is het lant ende sprack: Maeckt v verbondt met my: siet myn handt sal met v zyn/ dat ick tot v keere het gantsche Israel.
13 Hy sprack: Wel/ ick wil een verbont met v maken. doch eenerley bidde ick van v/ dat ghy myn aengesicht niet en siet / gy brenget dan te voren tot my Michal/ Sauls dochter/ wanneer ghy koemt myn aengesicht te sien.
14 Oock sant Dauid Boden tot Isboseth den sone Sauls/ ende liet hem seggen: d Geeft my myn wyf Michal weder/ die ick my ghetrouwet hebbe/ met hondert voorhuyden der Philisteen. Michal. d 1.Sa 18 19. ende 25 .44
15 e Isboseth sant henen/ ende lietse nemen vanden manne Patiel/ den sone Lais. e 1.Sa 25 44
16 Ende haer man ginck met haer/ eñ weende haer na tot Bahurim toe: doe sprac Abner tot hem: Keert wederom/ eñ gaet wech: ende hy keerde wederom.
17 Ende Abner hadde een reden met den outsten in Israel/ ende sprack: Ghy hebt te voren lange na Dauid ghepoocht/ dat hy Koninck ouer v ware.
18 So doet het nu: want de Heere heeft van Dauid gesept: Ick wil myn volck Israel verlossen door de handt Dauids myns knechts/ van der Philisteen hant/ ende van alle haerder vyanden handt.
19 Oock sprack Abner voor den ooren Ben Jamin: ende ginck oock henen/ te spreken voor den ooren Dauids tot Hebron/ alles wat Israel ende den gantschen huyse Ben Jamin wel behaechde.

Doe

20 Doe nu Abner te Hebron tot David quã/
ende met hem twintich mannen/ maeckte
hem David een maeltijdt.
21 Eñ Abner sprack tot David: Ick wil mi
op maken/ eñ henen gaen/ dat ick het gan
sche Israel tot mijnẽ Heere dẽ Coninck ver
gadere/ eñ dat si een verbont met v makẽ/
op dat ghi Coninck zijt/ als het uwe ziele
begeert: alsoliet David Abner vã hem/ dat
hi henen ghinghe met vreden.
22 Eñ siet/ de knechten Davids ende Joab/
quamen vanden krijchsliedẽ/ eñ brachten
met hen eenen grooten roof: eñ Abner en
was nu niet bi David te Hebron/ maer hi
hadde hem van hem ghelaten/ dat hi met
vreden wech ghegaen was.
f 2. Sa. 2. 4. 23 f Doe dan Joab ende het gantsche Heyr/
met hem ghekomen was/ werdt hem ghe-
seyt/ dat Abner de sone Ner/ tottẽ Conin-
ck gekomen was/ eñ hi hadde hem van hem
ghelaten/ dat hi met vreden was wech ge
gaen.
24 Doe ginck Joab totten Coninck in/ eñ
sprack: Wat hebdi gedaen? Siet/ Abner is
tot v gecomen: waerom hebdi hem van v
ghelaten/ dat hi is wech ghegaen?
25 Kendi Abner den sone Ner niet? want
hi is gekomen/ v te overreden/ dat hi be-
kenne uwen wtganck ende inganck/ ende
verneme alles wat ghi doet.
26 Eñ doe Joab van David wt ginck/ sant
Joab ver- moordt Abner met list. hi Boden Abner na/ dat si hem wederom
haeldẽ van Borhasira/ ende David en wis-
te daer niet af.
g 1 Reg. 2. 5 Iudic. 3. 20 27 g Als nu Abner weder tot Hebron quã/
leyde hem Joab midden onder de poorte/
dat hi heymelick met hem sprake ende
h t And. on- der de vijf- ste ribbe. stack hem aldaer in h t den buyck dat hi
starf/ i om zijns broeders Asahels bloet wille.
i 2 Sa. 2. 23 k Ecc. 20. 26 Susan. 6. 4 28 Doe dat David daer na vernam/ sprack
hi: k Ick ben ontschuldich/ ende mijn Co-
ninckrijck voor den Heere eewichlick/ aen
den bloede Abner/ des soons Ner.
29 Het valle daerentegen op de kop Joab/
eñ op zijns vaders gantsche huys: eñ daer
en moet niet ophouden inde huyse Joabs
die een etteruloet eñ melaetscheyt hebbe/
ende by den stock ga/ eñ door het sweert
valle/ ende aen broot ghebreck hebbe.
30 Also verworchden Joab ende zijn broe-
der Abisai/ Abner daerom/ dat l hi haren
l 2 Sa. 2. 23 broeder Asahel ghedoot hadde inden krijch
te Gibeon.
31 David dan sprack tot Joab ende allen
m 2. Sa. 1. 11 ende 13. 31 volcke dat met hem was: m Scheurt uwe
kleederẽ/ ende gort sackẽ om v/ eñ draecht
leedt om Abner: ende de Coninck ghinck
achter de bare.
32 Ende doe si Abner begroevẽ tot Hebrõ/
hief de Coninck zijn stemme op/ ende ween
de by Abners graf: ende alle dat volc weẽ-
de oock.
David be- klaghet Ab ner. 33 Ende de Coninck beklaechde Abner/ eñ
sprack: Abner en is niet gestorven ghelijck
als een Sot sterft.
34 Uwe handen en zijn niet gebonden/ uwe
n Of voeyẽ t And. ketenẽ voeten en zijn niet in n t veteren gesloten:
ghi zijt gevallen/ gelijck alsmen voor boo-
se schalcken valt: doe beweenden hem alle
dat volck noch meer.
35 Doe nu alle dat volck binnen quam/ met
David te eten/ doe het noch hooch dach
was/ swoer David/ ende sprack: God doe
mi dit eñ dat/ so ick broodt ofte yets wat
smake/ eer de Sonne ondergaet.
36 Ende alle het volck bekende het/ eñ het
beviel hen oock wel/ alle dat goede/ dat de
Coninck dede/ voor den oogen des gant-
schen volcks.
37 Ende alle dat volck/ eñ gantsch Israel/
merckten dies daechs/ dat het vanden Co-
ninck niet en quam/ dat Abner de sone Ner
ghedoodt werdt.
38 Eñ de Coninck sprack tot sijnen knechtẽ:
Weet ghi niet/ dat op desen dach eẽ Vorst
ende groot man ghevallen is in Israel?
39 Maer ick ben noch ofteeder/ ende een Ge- o t An. cleyn lick
salfde Coninck/ p so zijn de mannẽ q de kin-
deren Zeru Ja verdrietelick: de Heere ver- p t An. doch de mannen de etc. zijn mi te hart.
ghelde dien/ die het boose doet/ na zijnder
boosheydt. q 2. Sa 19. 22

Dat iiij. Capittel.

1. Isboseth Sauls sone wert van sij-
nen Hooftlieden Baena ende Rechob ver-
raderlicken doorsteken/ 8 ende wordt zijn
doot/ aen denselven van David gewroken.

1 DOe nu Sauls sone hoorde/ dat Abner
tot Hebron doodt ware/ werden sijne
handen mat/ ende gantsche Israel ver-
schrickte.
2 Daer warẽ dannoch twee mannẽ/ Hooft Baena eñ Rachob
lieden over de krijgers onder den sone Sa
uls/ die eene hiet Baena/ de ander Rechob/ Hooftliedẽ
sonen Rimon des Berothiters/ wt den kin- Isboseths.
deren Ben Jamin: want Beroth wert oock
onder Ben Jamin gherekent.
3 Ende de Berothiters waren ghevloden
na Gethaim/ ende woonden aldaer gasts
wijse/ tot heden in den dach.
4 a Oock hadde Jonathan de sone Sauls Mephi Boseth Jonathans sone.
eenẽ sone/ die was lam aẽ de voetẽ/ eñ was
vijf Jaer oudt/ doe het geschrey van Saul
ende Jonathan wt Jesreel quam/ eñ zijn a 2. Sa. 9. 3
Voedster hem opnam/ ende vluchtede: ende
in dien als si haer haestede ende vluchtede/
viel hi/ ende wert hinckende/ ende hi hiet
Mephi Boseth.
5 So gingen nu de sonen Rimon des Be- Isboseth
rothiters/ Rechob ende Baena henen/ eñ wort ver-
quamen ten huyse b Isboseths/ doe den moort van
dach aen alderheetste was/ eñ hi lach op Baena eñ
sijnen Legher in den middaghe. Rechob.
6 Ende si quamen int huys om/ tarwe te b 2. Sa. 2. 8
halen/ ende staken hem c t inden buyck/ eñ c t And. on-
liepen wech. der de vijf
7 Want doe si int huys quamen/ lach hi ste ribbe.
op zijn bedde in zijn slaepkamer/ eñ staken
hem doodt/ eñ hieuwen hem den kop af: eñ
namen sijnen kop/ ende ghingen henen des
weechs op den vlacken velde/ den gantschẽ
nacht.
8 Ende brachten het hooft Isboseths tot
David te Hebron/ ende spraken totten Co-
ninck: Siet/ daer is het hooft Jesboseths
Sauls soon/ uws vyants/ die na uwer zie-
len stont: de Heere heeft heden mijnen Hee-
re den Coninck ghewroken aen Saul ende
aen sijnen zade.
9 Doe antwoorde hen David: So warach- David
tich als de Heere leeft/ die mijn ziele wt al- straft de
ler droefenisse verlost heeft. Moorde-
10 Ick greep dien/ d die mi verkondicht/ eñ naers Isbo
sprack: Saul is doot/ ende meynde/ hi wa- seths.
re eẽ goet Bode/ eñ verworchde hem te Zi- d 2. Sa. 1. 15
klag/ dien ick soude bodenloon gheven.
11 Ende dese Godlouse lieden/ hebben eenẽ
rechtveerdighen man in sijnen huyse op si
nen Leger verworcht: Ja en soude ick dies
bloet niet eyschen van uwen handen? ende
v vander Aerden afdoen?
12 Ende David geboodt sijnen Jongelin-
ghen: die verworchdense/ ende hieuwen hẽ
handen ende voeten af/ ende hinghense op
aenden Poel te Hebron: maer het hooft Isbo-
seths namen si/ ende begroeven in e Ab- e 2 Sa. 3. 32
ners graf te Hebron.

a 1. Par 11.1 ende 12.23
b Psa.78.17
e 1 Reg.2.11.
b † Ant. ghy drijft van de Lammen ende Blinde af. Dese Blinde eñ Lame. zijn haer Afgoden gheweest welcke sy Dauid te spijt. eñ tegen hem op de muerē stelden/ als hare Patronen diese beschutten eñ beschermen souden: gelijc alsmē nu ter tijt ooc met de Beeldē der Heylighen doet. Ghy en crijghet niet met dē, maer met dēse Goden: biet v met hen/ sy zullē v wel weerē. Niet dat sy deselue Blinden of Lamme gheheeten hebbē/ maer de Geest Gods inden genē/ die daer na de Historien beschreuen hebbē/ noēt se also.
e 1 Par.11.6. dit zijn haetlige afgebroken worden alsomē in dinechdē ende treurē plach te spreken of hy segghen woude/ diē sal het wel eñ sonderlick gelooft worden.
f Leui. 21.18.
g 1. Par.14.1
h 2.Sa.3. 2.
i 1 Par.3.5
k Luc 1.3.
l 1.Pa.14.8.
m 1.Sa.23.2
2. Sa n.2.1.
Dauid slaet de Philisteē.
n Esa.28.21.

Dat v Capittel.

1. Dauid wort gesalft ten Koninck ouer gantsch Israel. 6. wint de Burcht Zion. 11. ende bouwet een Koninclick huys 13 krijcht wt meer wijuen eñ bywijuen meer kinderen 17 ende slaet tweemael wt raet ende hulpe des Heeren. de Philisteen.

1 Ende alle stammen Israels quamen tot Dauid te Hebron ende spraken: a Siet/ wy zijn wo gebeēts ende wo vleeschs.
2 Daer toe oock te voren doe Saul Koninck ouer ons was voerdet ghy Israel wt ende in: so heeft v de Heere gesept: b Gy sult mijn Volck Israel hoeden eñ sult een Hertoghe zijn ouer Israel.
3 Ende alle Oudtsten in Israel quamen totte Koninck te Hebron: ende de Koninck Dauid maeckte een verbont met hen te Hebron voor den Heere/ eñ sy salfden Dauid ten Koninck ouer Israel.
4 Dertich Jaer was Dauid oudt/ doe hy Koninc wert c eñ regeerde veertich Jaer.
5 Te Hebron regeerde hy seuē Jaer eñ ses Maenden: ouer Juda eñ te Jerusalem regeerde hy drij eñ dertich Jaer/ ouer gātsch Israel ende Juda.
6 Ende de Koninck tooch henen met syne mannen na Jerusalem tegē de Jebusiters/ die inden Lande woondē. Doch sy spraken tot Dauid. Ghy en sult hier niet in komē/ d † maer Blinde ende Lamme sullen v af drijuen: (dat meyndē sy doch/ dat Dauid daer niet in en soude komen.)
7 Dan Dauid wan de Burcht Zion/ dat is Dauids Stadt.
8 Doe sprack Dauid desseluen daechs: e Wie de Jebusiters slaet ende verkrijcht de dackgoten/ de Lammen ende Blinden/ diē de ziele Dauids vyant is: daer wt spreect men: f Laet geenen Blinden noch Lammen int huys komen.
9 Also woonde Dauid op de Burcht/ ende hietse Dauids Stadt: ende Dauid boude rondtom van Millo/ ende van binnen.
10 Ende Dauid ginck ende nam toe/ ende de Heere de God Zebaoth was met hem.
11 g Eñ Hiram de Koninck te Tyro sandt Boden tot Dauid ende Cederen boomen ter want eñ Timmerliedēn eñ Steenhouwers/ dat sy Dauid een huys bouweden.
12 Ende Dauid merckte dat hem de Heere een Koninck ouer Israel beuesticht hadde/ ende zijn Koninckrijck verhoocht/ om zijn Volck Israels wille.
13 h Ende Dauid nam noch meer wijuen ende bywijuen te Jerusalem daer na als hy van Hebron ghekomen was ende hem werden noch meer sonen ende dochteren gheboren.
14 i Ende dat zijn de namen dier/ die hem te Jerusalem geborē zijn: Samua/ Sobab/ k Nathan/ Salomo/
15 Jebehar/ Elisua/ Nepheg/
16 Japhia/ Elisama/ Eliada/ Eliphelet.
17 l Ende doe de Philisteen hoorden datmē Dauid ten Koninck ouer Israel gesalft hadde/ togē sy alle op Dauid te soecken. Doe dat Dauid hoorde/ tooch hy af in een Burcht.
18 Doch de Philisteen quamen/ eñ leyden hen neder inde leechte Rephaim.
19 m Ende Dauid vraechde den Heere/ eñ sprack: Sal ick op trecken tegen de Philisteen eñ wildyse in mijn hant gheuen? De Heere sprack tot Dauid Treet op: ick wil de Philisteen in uwe handen gheuen.
20 n Eñ Dauid quam te Baal Prazim ende sloechse aldaer/ eñ sprack: De Heere heeft mijn vyanden voor my van malkanderen
gescheurt ghelijck als hen de wateren van malkanderen scheuren: daer van heetmen de selue plaetse o Baal Prazim.
21 Ende sy lieten haer Afgoden aldaer: Dauid dannoch eñ syne mannen namense op.
22 p De Philisteen dannoch togen wederom op ende leyden hen neder in de leechte Rephaim.
23 Eñ Dauid vraechde dē Heere die sprac: Ghy en sult niet op treckē/ maer koemt vā achter tot hen dat ghy aen hen koemt teghen de q † Moerbesienboomen ouer.
24 Ende wanneer ghy hooren sult het ruysschen op de r † tacken der Moerbesienboomen henen gaen. so s † weest dapper: want de Heere is dan wtgegaen voor v henen te slaen het Heyr der Philisteen.
25 Dauid dede als hem de Heere gheboden hadde ende sloech de Philisteen/ van Geba aen tot datmen koemt te Gaser.

Dat vj. Capittel.

1. De Arcke Gods wort gehaelt van Gibea 6. die brengt Vsa diese aenroert/ den doot: 10. eñ ObedEdom diese herberght/ des Heeren seghen. 12. Dauid gesterckt/ laetse daer na in zijn Stadt halen/ 16. Springt eñ dansset voor den Heere. 20. eñ werdt van zijn wijf Michal veracht.

1 Ende Dauid a verghaderde wederom alle ionge Manschap in Israel/ dertich duysendt.
2 Ende maeckte hem op ende ginck henen met allen volcke dat by hem was vanden Burgeren Juda dat hy de b † Arcke Gods van daer op halen soude/ welcr Naem heet Den Naem des Heeren Zebaoth woont daer op c † bouen den Cherubim.
3 d Ende sy lieten de Arcke Gods voerē op eenen nieuwen Waghen. eñ haeldense e wt den huyse Abi Nadab/ die te Gibea woonde: Vsa ende Ahio de sonen Abi Nadab/ drijuen den nieuwen Wagen.
4 Ende doe sy hem met de Arcke Gods wt den huyse Abi Nadab voerden/ die tot Gibea woonde ende Ahio voor de Arcke henen ginck/
5 Speelde Dauid eñ het gantsche huys Israels voor den Heere henen/ met allerley Snarenspel van Dennen houte met Harpen ende Psalteren/ ende Tamborijnen/ eñ Schellen ende Cymbalen.
6 f Eñ doe sy quamē ter Schueren Nachō/ g greep Vsa toe/ eñ hielt de Arcke Gods/ want de Runderen traden ter zijden wt.
7 Doe vergrimde den toorn des Heeren ouer Vsa ende God sloech hem aldaer/ om zijns h † vermetenheyts wille/ dat hy aldaer starf by der Arcken Gods.
8 Doe wert Dauid bedroeft/ dat de Heere sulc een scheure aen Vsa dede/ ende hiet de selue stede Perez Vsa tot op desen dach.
9 Ende Dauid vreesde hem voor den Heere dies daechs ende sprack: Hoe sal de Arcke des Heeren tot my komen?
10 Ende en woudese niet laten tot hem brēgen in de Stadt Dauids/ maer lietse brengen int huys Obed Edom des Gathiters.
11 Eñ doe de Arcke des Heeren drij Maenden bleef in ObedEdom des Gathiters huys segende hem de Heere ende zijn gantsche huys.
12 i Ende het wert den Koninck Dauid aengheseyt/ dat de Heere het huys ObedEdom seghende/ ende alles wat hy hadde/ om der Arcken Gods wille. k Doe ghinck hy henen/ ende haelde de Arcke Gods wt den huyse Obed Edom opwaert in de stadt Dauids/ met vreuchden.

o Peretz. heet een scheure of dach/ daer van heet de stede Baal-Prazim/ Scheurman. dat de Philisteen daer van malkanderen ghescheurt zijn.
p 1. Pa 14.13
q † An. Peer boomen
r † An. wippen s † Ind. roet v.
Dauid haelt de Arcke Godes van Gibea/
a 1 Par 13 5.
b † An. kiste. Lade/
c † Anders/ tusschen
d 1. Sa.6.7.
e 1. Sa.7.1.
f 1. Pa.13. 9.
God doot Vsa
g Nu. 4 15 19. ende 7 6
h † An. syne verwaent heyt. And. feyls
God segent ObedEdō.
i 1. Par 13 14
k 1. Par 13 25

Ende

ll Anders screden/

13 Eñ doe sy henen ghingen met de Arcke des Heeren ses ll gangen/ offerde men eenen Osse ende een vet Schaep.

14 Eñ Dauid danste met aller macht voor den Heere henen/ ende was begordet met eenen lynen m l linroock.

m l And. Ephod.

15 Ende Dauid met tsamen den gantschē Israel/ voerden de Arcke des Heeren op/ met tuychen ende basuynen.

n 1. Par 15. 29.

16 n Ende doe de Arcke des Heeren in de stadt Dauids quā/ keeck Michal de dochter Sauls door de venster / ende sach den Koninck Dauid springen eñ danssen voor den Heere/ eñ verachtede hē in haer herte.

o 1. Par 16 1. Iud. 17.1

17 o Doe sy nu de Arcke des Heerē inbrachten/ stelden sy die in haer stede/ midden inde Hutten/ die Dauid voor haer hadde op geslaghen: ende Dauid offerde Brantoffer ende Danckoffer voor den Heere.

18 Ende doe Dauid hadde wtgheoffert dē Brandtoffer ende Danckoffer/ segende hy dat volck in dē Naē des Heeren Zebaoth.

19 Ende deylde wt allē volcke/ eñ der veelheyt Israels/ beyde mannē ende vrouwē/ eenen yegelicken eenen broodtkoeck/ ende een stuck vleeschs/ ende een flessche wijns. Doe ginck alle dat volck henen/ een yegelick in zijn huys.

Michal veracht Dauid.

20 Doe nu Dauid weder quam zijn huys te seghenē / ginck Michal de dochter Sauls wt/ hem tegen/ ende sprack: Hoe heerlic is heden de Koninck van Israel gheweest/ die hem voor de maeghden sijner knechtē ontbloodt heeft/ ghelijck als hen de p lioose lieden ontblooten.

p l Anders. onnutte

21 Dauid dan sprack tot Michal: Ick wil voor den Heere spelē/ die my verkorē heeft voor uwen vader/ eñ voor alle sijnen huyse/ dat hy my beuolē heeft een Vorst te zijn ouer het Volck des Heeren ouer Israel.

q Of, snood/ veracht elic ken.

22 Ende wil noch q gheringer worden dan also/ ende wil nederich zijn in mijnen oogē/ ende met den maeghden daer ghy van ghesepdt hebt/ tot eeren worden.

23 Doch Michal Sauls dochter en hadde geen kindt/ tot aen dē dach haers doodts.

Dat vij. Capittel.

1. Dauid neemt hem voor/ den Heere eē huys te bouwen/ 5. dat wort hem vanden Heere door Nathan verboden/ 12. eñ opsynen sone gespaert. 18 Dauid seyt den Heere danck/ 25. ende biddet hem/ hy wil zijn toesegghinghe volbrenghen.

a 1. Par.17.1 Nathan de Propheet.

1 Doe nu de a Koninck in zijn huys sat / ende de Heere hem ruste gegeuen hadde van alle sijne vyanden rondtom.

2 Sprack hy tot den Propheet Nathan: Siet/ ick woone in een Cederen huys eñ de b l Arcke Gods woont onder de Tapijten.

b l Anders kiste lade. 1. Reg 8. 16. c 1. Sa 10 7.

3 Nathan sprack totten Koninck: Ghaet henen / c alles wat ghy in v herte hebt/ dat doet/ want de Heere is met v.

4 Des nachts quā nu het woort des Heeren tot Nathan ende sprach:

5 Gaet henen/ eñ segt mijnen knecht Dauid: So spreect de Heere: Soudet ghy my eē huys bouwen/ dat ick daer in woonde?

d 1. Re 8.16. 1. Par.17.5 2. Par.6.5. Esai.66.1

6 d Ick en hebbe doch in geenen huyse ghewoont/ sindt dien dage/ doe ick de kinderē Israels wt Egypten leydde/ tot op desen dach / maer ick hebbe ghewandelt inder Hutten ende Wooninghe.

7 Waer ick met allen kinderen Israels henen wandelde/ hebbe ick oyt yergens met eenen der stammen Israels gesproken/ diē ick beuolē hebbe mijn Volck Israel te weyden/ ende gesept: Waerom en bouwet ghy my niet een Cederen huys?

8 So sult ghy nu also mijnen knecht Dauid segghen: So spreect de Heere Zebaoth: e Ick hebbe v ghenomen vanden Schaeps-hutten/ dat ghy zijn soudet een Vorst ouer mijn Volck Israel.

e 1. Sa.16.11 Psal.78.70.

9 Ende ben met v gheweest/ waer ghy henē ghegaen zijt/ ende hebbe alle uwe vyanden voor v wtgheroeyt/ f ende hebbe v eenen grooten Naem gemaeckt/ als de namē der Grooten op Aerden.

f Mat. 1. 18

10 Ende ick wil mijnen Volcke Israels een plaetse setten/ ende wil het planten/ dat het aldaer woone/ ende dat het niet meer dwalende en ga/ ende het de kinderen der booshept niet meer dringhen als te voren/

11 Ende sindt der tijt dat ick Richters ouer mijn volck Israel gheordineert hebbe: ende wil v ruste geuen van alle uwen vyanden: ende de Heere verkondiget v / dat de Heere v g een huys maken wilt.

g Dat is na Hebreeuscher wyse/ een kindt of oor gheuen. Christus wort Dauidi toegheseyt

12 h Wanneer nu uwen tydt wech is / dat ghy met uwen Vaderen slapen light/ so wil ick v Zaedt na v verwecken / dat van v wen lijue komen sal/ dien wil ick zijn Rijck i beuestigen.

13 Die sal mijnen Naem een huys bouwen/ ende ick wil den Stoel zijns Koninckrijcx beuestighen eewichlick.

h Psal.89.30 ende.132.11. 1 Reg. 5.5. 1 Par.22.10 ende 28. 5. Iere 33 10. i Of stadtgrijpich maken. k Hebr.1.5. l 1 Reg.9.6 ende.11.9. Psal.89.31 m 1 Sa.15 26

14 k Ick wil zijn Vader zijn / eñ hy sal mijn Sone zijn: l wanneer hy eē misdaedt doet/ so wil ick hem met menschē roeden/ eñ met der menschen kinderen slaghen straffen.

15 Doch mijn barmhertichepdt en sal niet van hem gewendet worden/ gelijck als ickse ghewendet hebbe van Saul/ m dien ick voor v hebbe wech ghenomen.

16 Doch v huys ende v Koninckrijck sal bestendich zijn eeuwichlijck voor v / ende uwen Stoel sal eewichlijck bestaen.

17 Doe Nathan alle dese woorden/ ende alle dat ghesichte Dauid ghesepdt hadde/

Dauids gebet tot God

18 Quam Dauid de Koninck/ ende stelde hē voor den Heere/ eñ sprac: Wie ben ick Heere Heere? ende wat is mijn huys/ dat ghy mij tot hier toe ghebracht hebt?

19 Daertoe hebdy dat noch te n gheringhe gheacht Heere Heere/ maer hebt den huyse uwes knechts noch van ouer langhe toekomenden ghesproken: o dat is een p wyse eens menschen/ die God de Heere is.

n Of, slecht weynich etc. o Dat is/ ghy spreect met my vā sulck een eewich Rijcke daer niemāt can Comme in zijn/ hy en moet vā God ende Mensche zijn: bewyle hy mijn sone/ ende doch voort ende voort een Comme zijn sal/ welck alles alleen God toebehoort p l An. recht eens etc. Heere heere q Deu 32.39 r Deu.4.7. s Exo 14.19.

20 Ende wat sal Dauid meer met v sprekē? ghy kennet uwen knecht/ Heere Heere.

21 Om ws woorts wille/ ende na uwer herten/ hebdy sulcke groote dingen alle gedaē/ dat ghyse uwen knecht kondt dedet.

22 Daerom sijdy oock groot gheacht Heere God: q want daer en is niemant ghelijck als ghy/ eñ daer en is geen God dā alleene ghy/ na allen dat wy met onsen ooren ghehoort hebben.

23 r Want waer is een volck op Aerden/ als v Volck Israel? om welkers wille God is henen gegaen/ hem een Volck te verlossen/ ende hem eenen Naem te maken/ ende sulcke groote ende verschrickelicke dinghen te doen/ op uwen Lande voor uwen Volcke s dat ghy verlost hebt van Egypten/ vandē Heydenen ende haren Goden.

24 Eñ ghy hebt v v Volck Israel bereydet/ v ten Volcke in eewichept/ ende ghy Heere zijt haer God ghewordē.

25 So bekrachtighet nu Heere God dat woordt in eewichept/ dat ghy ouer uwen knecht eñ ouer zijn huys gesproken hebt/ ende doen als ghy ghesproken hebt.

26 So sal uwē Naē groot wordē in eeuwicheyt/ datmē sal seggē: De Heere Zebaoth is de God ouer Israel/ eñ dat huys v knechts Dauids/ sal bestandich zijn voor v.

27 Want ghy Heere Zebaoth ghy God Is-
raels, hebt de ooren ws knechts geopent/
ende gesept: Ick wil v een Huys bouwen:
daerō heeft v knecht zijn herte geuonden/
dat hy dit ghebedt v dade.

t Deu.32.39 28 t Nu Heere Heere/ ghy zijt God/ ende u-
we woorden sullen waerhept zijn: ghy hebt
sulck goedt ouer uwen knecht ghesprokē.

29 So begint nu, ende segent het huys ws
knechts/ dat het eewichlick voor v zy: wāt
ghy Heere Heere hebt het gesproken: ende
met uwen segen sal ws knechts huys ge-
seghent worden eeuwichlick.

Dat viij. Capittel.

1 De Philisteen/ 2. Moabiters/ 3. ende
HadadEser/ 5. oock de Syriers te Damas-
co/ 13 ende in het Soutdal/ worden van
Dauid geslagen/ 14. eñ de Edomiters on-
derdanich ghemaeckt. 9. Thoi de Koninc
Hemath begeert vrede. 11. Dauid heylicht
dē Heere veel gouts siluers ende metaels/
15. ende houdt een ordentlick regiment in
synen Houe.

De Philisteen, Moabiters ende HadadEser oock de Syriers wordē van Dauid ghe slagen.

1 Ende het gheuiel daer na/ a dat Dauid
de Philisteen sloech/ ende maeckte se
swack/ ende nam den Dienstroom van
der Philisteen handt.

a 1. Pa.18.b

2 b Hy sloech oock de Moabiters also ter
Aerden/ dat hy twee deelen totten doot
brachte ende een deel by den leuen liet: c
Also werden de Moabiters Dauid onder-
danich /dat sy hem geschencken brochten.

b Nu.24.17
c 2. Reg 1.1 ende.3.4.

3 Dauid sloech oock HadadEser den sone
Rehob/ den Koninck te Zoba/ doe hy henē
toech zijn macht weder te halen aen het
water Phrath.

Dit zijn alle groote strijden ghe weest/ doch seer kort be schreuen.

4 Ende Dauid vinck van hen / duysendt
ende seuē hondert Ruyters/ ende twintich
duysendt voetvolcx/ eñ verlemde alle wa-
ghenen ende hielt ouer/ hondert waghe-
nen.

5 Ende de Syriers vā Damasco quamen
te helpen HadadEser den Koninck te Zo-
ba: ende Dauid sloech der Syriers/ twee
ende twintich duysendt mannen.

6 Eñ leyde volck te Damasco in in Syri-
a: also wert Syria Dauid onderdanich/
dat sy hem geschenckē brochten: want de
Heere halp Dauid waer hy henen tooch.

d Judi.16.23

7 d Ende Dauid nam de gulden Schildē/
die HadadEsers knechten hadden / ende
brachtse te Jerusalem.

8 Maer toe van Betah ende Berothai/ dē
Steden HadadEsers / nam de Koninck
gantsch veel e metaels.

e Of, eerins
f 1. Par.18.9
Thoi Koninck te Hemath.

9 f Doe nu Thoi de Koninck te Hemath
hoorde/ dat Dauid hadde alle macht Ha-
dadEsers gheslaghen/

10 Sandt hy Joram synen sone tot Dauid/
hem vriendelicken te groeten/ ende hem te
segghenen/ dat hy teghen HadadEser ghe-
kreyht/ eñ hem gheslagen hadde: (want
Toi hadde eenē kryeh met HadadEser) eñ
hy hadde met hem/ silueren / gulden/ ende
metalen kleynodien.

g Dat is/ hy en gheeft niet aenden Tempel.

g Dat is/ hy en ghe-benedijdese niet voor hē selven/ maer gaffse Gode totten toe-comenden Tempel/ die Salomo bouwde.

11 Welcke de Coninck Dauid / oock den
Heere g heylichde/ met tsamen het siluer
eñ gouot/ dat hy den Heere heylichde van
allen Heydenen/ die hy onder hem bracht.

12 Van Syria van Moab/ vanden kinde-
ren Ammon/ vādē Philisteen/ vā Amalek/
vanden roof HadadEser den sone Rehob/
den Koninck te Zoba.

h 1 Pa.18.12
Psal.60.1.
i Gen.25.22.
Nu.24.18.

13 h Oock maeckte hem Dauid eenē naem/
doe hy weder quam eñ sloech de Syriers
int Soutdal, achtien duysendt.

14 i Ende hy leyde volck int gantsch Edo-
mea/ ende het ghantsche Edom was Dauid
onderworpen: want de Heere halp Dauid
waer hy henen tooch.

15 Also was Dauid Koninck ouer gantsch
Israel. ende hy dede recht ende gerechtic-
heyt allen volcke.

k 2. Sa 20 23

16 k Joab de sone Zeru Ja was ouer het
heyr: ende Josaphat de sone Ahilud was
Kanselier.

17 Zadok de sone Ahitob/ eñ Ahimelech de
sone AbJathar waren Priesters / Seraia
was Schrijuer.

l† An. Chrethi eñ Plethi. Dese warē als de gaerde Dauids/ eñ bleuen altoos in syn houe: sommige willen, de eene hebben Schutters/ eñ de andere Slingerers geweest.
m 1. Pa 18.17
n† An. Heeren. An. de Woonnemste.

18 Benaia de sone Joiada / was ouer de l†
Crethi ende Plethi. m ende de sonen Dauid
waren n † Priesters.

Dat ix. Capittel.

1 Dauid laet MephiBoseth den sone
Jonathan halen, 7. gheeft hem alle goeden
Sauls/ 9. ende den Ziba met synen kinde-
ren ende knechten / dat sy syne Lantbou
wers zijn.

1 Ende Dauid sprack: Is daer oock noch
yemandt ouer ghebleuen vanden huyse
Sauls/ dat ick barmhertichept aē hem
doe. om Jonathans wille?

Ziba Sauls knecht.
a 2. Sa.16 1
b 2. Sa.4.4

2 Daer was dannoch een knecht vanden
huyse Sauls/ die hiet a Ziba dien riepen
sy tot Dauid: ende de Koninck sprack tot
hē: Sydy Ziba? Hy sprack: Ja / v knecht.

3 De Koninck sprack: Is daer noch ye-
mandt vanden huyse Sauls/ dat ick Gods
barmhertichept aen hem doe? Ziba sprack
totten Koninck: b Daer is noch een sone
Jonothan/ lam aen de voeten.

4 De Koninck sprac tot hem: Waer is hy?
Ziba sprack totten Koninck: Siet hy is te
Lodabar/ inden huyse c Machir des soons
Ammiel.

c 2 Sa 17 27

5 Doe sandt de Koninck Dauid henen eñ
liet hem halen van Lodabar/ wt den huyse
Machir des soons Ammiel

MephiBoseth Jonathans sone.

6 Doe nu MephiBoseth de sone Jonathā/
des soons Sauls/ tot Dauid quam viel hy
op zijn aenghesicht/ ende badt aen. Dauid
dan sprack: MephiBoseth hy sprack: Hier
ben ick v knecht.

d 2. Sa.19 28

7 Dauid sprack tot hem: Vreest v niet/
want ick wil barmherticheydt aen v doen/
om Jonathan ws vaders wille/ v ende wil
v alle Ackeren ws vader Sauls wederge-
uen: ende ghy sult dagelicks by myner Ta-
felen het broodt eten.

8 Hy daerentegen badt aen / ende sprack.
Wie ben ick v knecht/ dat ghy v wēdet tot
eenen dooden Hondt als ick ben?

e 2 Sa 16.4.

9 Doe riep de Koninck Ziba Sauls Jon-
ghē/ ende sprack tot hem: e Alles wat Sa-
uls geweest is/ ende zijns gantschen huys/
dat hebbe ick den sone ws heeren gegeuen.

10 So bearbeydt hem nu synen Acker/ ghy
ende uwe kinderen ende knechtē/ eñ brenght
het hem in/ dat het ws heerē soons broodt
zy/ dat hy hem gheneere: doch MephiBo-
seth ws heeren sone sal dagelicks het broot
eten by myner Tafelen. Ziba hadde vijftiē
sonen ende twintich knechten.

† An. de Koninck sprac etc.

11 Eñ Ziba sprac tot dē Koninck: Alles als
mijn heere de Koninck synen knecht ghebo-
den heeft/ so sal zijn knecht doen: eñ † Me-
phiBoseth ete by myner Tafelen / als des
Konincks kinderen een.

Micha MephiBoseths sone.

12 Ende MephiBoseth hadde eenen kleynē
sone/ die hiet Micha: ende alles wat inden
huyse Ziba woonde/ dat diende MephiBo
seth.

13 Ende MephiBoseth woonde te Jerusa-
lem: want hy at dagelicx by des Koninck
Tafel f eñ hinckte met synen beydē voetē. f 2 Sa. 4. 4

Dat

Dat x. Capittel.

1. Hanon de Koninck der kinderen Ammon schent Dauids Boden. 6. Die Syriers so sy hen onderstaen den kinderẽ Ammon te helpen/ werden/ 13. 18. tweemael vã Dauid ende synen volcke gheslaghen.

a 1. Par. 19. 1 Hanon.

1 Ende het gheviel daer na/ a dat de Koninck der kinderen Ammon starf/ ende zijn sone Hanon werdt Koninck in zijn stede.

b 1. Sa. 22. 3

2 Doe sprack Dauid: Ick wil barmhertichheyt doen aen Hanon/ den sone Nahas/ b ghelijck als zijn vader aen my barmhertichheyt gedaen heeft: ende sant henẽ ende liet hem troosten door zijn knechten ouer synẽ vader. Doe nu de knechtẽ Dauids int Landt der kinderen Ammon quamen/

c Of het is om uwen vader te eeren in uwe tegenwoordicheyt dat Dauid troosters etc. tot v. etc.

3 Spraken de Geweldige der kinderen Ammon tot haren Heere Hanon: Meyndy dat c Dauid uwen vader eere/ voor uwen oogẽ/ dat hy Troosters tot v ghesonden heeft? meyndy niet/ dat hy daerom zijn knechten heeft tot v ghesonden/ dat hy de Stat versperre/ ende verspiede/ ende omkeere?

Hanon de Koninc der kinderen Ammon/ schent Dauids bodẽ.

4 Doe nam Hanon de knechten Dauids/ ende schoer hen den baert half/ ende sneedt hen de kleederen half af/ tot aenden gordel ende liet se gaen.

5 Doe dat Dauid wert geseyt/ sant hy hen teghen: want de mannen waren seer gheschendt: ende de Koninck liet hen segghen: Blijft tot Jericho/ tot dat uwen baert weder wasset/ so coemt dan weder.

6 Doe dan de kinderen Ammon sagen/ dat sy voor Dauid stinckende gewordẽ warẽ/ sonden sy henen/ ende namen aen de Syriers des huys Rehob/ ende de Syriers te Zoba/ twintich duysent mannẽ voetvolx/ eñ vandẽ connic Maacha duysent mannẽ/ ende van Jstob twaelf duysendt mannen.

7 Doe dat Dauid hoorde/ sant hy Joab hẽnẽ met dẽ gantschen Heyre dẽ krijchslieden.

8 Ende de kinderen Ammon togen wt/ eñ rustedẽ hen ten strijde voor den ingane der poorten: ende de Syriers van Zoba / van Rehob/ van Jstob / ende van Maacha/ waren alleen int veldt.

9 Doe nu Joab sach/ dat den strijdt op hẽ gestelt was voor ende achter/ verkoos hy sommighe wt alle ionge Manschap in Jsrael/ ende rustede hem teghen de Syriers.

10 Ende dat ouergebleuen volck dede hy onder de hant zijns broeders Abisai/ dat hy hem rustede tegen de kinderen Ammon.

d 1. Pa 19. 12

11 Ende sprack: d Jst dat my de Syriers te machtich zijn/ so coemt my te hulpe: wordẽ v oock de kinderen Ammon te machtich/ so wil ick v te hulpe komen.

12 Hebt eenen goeden moet/ ende laet ons sterck zijn voor ons volck eñ voor de Steden onses Gods: de Heere dannoch doe wat hem behaecht.

De Syriers eñ Ammoniters vliedẽ voor Dauid

13 Eñ Joab maeckte hem daertoe/ met den volcke dat by hem was/ te strijden teghen de Syriers: ende sy vloden voor hem.

14 Ende doe de kinderen Ammon sagẽ / dat de Syriers vloden/ doe vlodẽ sy oock voor Abisai/ ende togen in de Stat: Also keerde Joab om van den kinderen Ammon/ ende quam te Jerusalem.

15 Eñ doe de Syriers sagen/ dat sy voor Jsrael gheslagen waren/ quamẽ sy te hoope.

HadadEser

16 Ende HadadEser sandt henen/ eñ bracht de Syriers op ghene zijde des waters wt/ ende voerde haer macht daer in / ende Sobach de Velt Hooftman HadadEsers tooch voor hen henen.

Sobach.

17 Doe dat Dauid wert aengeseyt / vergaderde hy te hoope het gantsche Jsrael / eñ tooch ouer de Jordane ende quam te Helam: eñ de Syriers rusteden hen teghen Dauid/ met hem te strijden.

18 Nu / de Syriers vloden voor Jsrael: eñ Dauid verworchde vanden Syriers seuen hondert waghenen/ ende veertich duysendt Ruyters: daer toe Sobach den Veldthooftman sloech hy/ dat hy aldaer starf.

19 Doe nu de Koningen die onder HadadEser waren/ saghen/ dat sy gheslaghen warẽ voor Jsrael/ maeckten sy vrede met Jsrael/ ende werden hem onderdanich: ende de Syriers vreesden hen / den kinderen Ammon meer te helpen.

Dat xj. Capittel.

1. Joab ende het gantsche Jsrael trecken wt inden strijdt teghen Ammon/ Dauid valt thuys in Overspel/ 6. ende so hy dat soeckt te bedecken. 9. ende hem niet en wil ghelucken/ 14. sendt hy den trouwen Vriam met eenen moordadigen brief in synen doodt/ 18. Joab schickt den Koninck bootschap weder/ 25. die laet hem deselue welbehagẽ/ 27. eñ neemt BathSeba ten wyue.

1 Ende doe dat Jaer om quam / a ter tijdt wanneer de Koninghen pleghen wt te treckẽ/ sant Dauid Joab ende syne knechten met hem/ ende het gantsche Jsrael henẽ/ dat sy de kinderen Ammon verderuen souden/ ende beleggen Rabba: Dauid daerentegen bleef te Jerusalem.

a 1 Par. 20. 1 Rabba belegdt.

2 Ende het gheschiede/ dat Dauid om den auont opstont van synen Leger/ ende ginck op het dack des Koninc huys/ eñ sach van het dack een wijf b haer wasschen: ende dat wijf was van seer schoonen ghestalte.

b Exod. 2. 5. Susan. 15.

3 Ende Dauid sandt henen/ ende liet na dat wijf vragen/ ende seggen: Js dat niet BahtSeba de dochter Eliam/ dat wijf Vria des Hethiters?

4 Ende Dauid sandt Boden henen/ ende liet se halen ende doe sy tot hem in quam / c sliep hy by haer: Ende sy dẽ reynichde haer van hare onreynicheyt/ ende keerde wederom na haren huyse.

Dauid valt in Overspel. c Leui. 18. 20 dẽ Anders/ heylichde Leui. 15. 30. e Of met kinde/

5 Ende de vrouwe wert e swanger / eñ sant henen/ ende liet het Dauid verkondigen eñ segghen: Jck ben swangher gheworden.

6 Ende Dauid sant henen tot Joab: Sendt tot my Vriam den Hethiter: Eñ Joab sant Vriam tot Dauid. Dauid/

7 Ende doe Vria tot hem quam / vraechde Dauid/ of het met Joab/ ende met dẽ volcke/ ende met den krych wel stondt?

8 Ende Dauid sprac tot Vria: Gaet af in v huys/ ende wascht v voeten. Ende doe Vria tot des Koninc huys wtginck/ volchde hẽ des Konincks gheschencken na.

9 Ende Vria leyde hem slapen/ voor de deure des huys des Koninc/ daer alle knechten zijns heeren laghen/ ende ginck niet af in zijn huys.

10 Doe men nu Dauid seyde: Vria en is niet af in zijn huys ghegaen: sprack Dauid tot hem: Sydy niet ouer veldt hier ghekomen? waerom en sydy niet ghegaen in v huys?

11 Vria daerentegen sprack tot Dauid: De Arcke ende Jsrael/ ende Juda/ blijuen in de Tenten/ ende/ Joab myn heere/ ende myns heeren knechten ligghen te velde / ende ick soude in mijn huys ghaen/ dat ick ate ende droncke/ ende by mynen wyue laghe? f So waerachtich als ghy leuet/ ende v ziele leeft/ ick en doe sulcx niet. f 2 Sa 14. 19

12 Dauid sprack tot Vria: g So blijft hedẽ oock hier/ morghen so wil ick v laten gaen. g Judi 9. 9

So bleef Vria te Jerusalem dies daechs/ ende des anderen daechs daer toe.
13 Eñ Dauid noode hem, dat hy voor hem at ende dranck ende maeckte hem dronc- ken: ende des auonts ginck hy wt, dat hy hem slapen leyde op synen leger, met zyns heeren knechten, ende en ghinck niet af in zyn huys.
Vrias brief 14 Des morgens schreef Dauid eenen Brief tot Joab, ende sandt en hem by Vria.
b 1. Reg 21.8 15 b Eñ hy schreef alsu inden brief: Stellet Vria aen de plaetse des strydts, daer hy të aller hartste is, eñ went v achter vã hem af dat hy verslagen worde ende sterue.
16 Als nu Joab rontom de Stadt lach/ stelde hy Vria aen de plaetse daer hy wiste dat daer strydtbare mannen waren.
17 Ende doe de mannen der Stadt wt vielë/ ende streden tegen Joab, vielen sommighe wt den volcke vanden knechten Dauids: ende Vria de Hethiter starf oock.
18 Doe sandt Joab henen/ende liet Dauid segghen allen handel des strydts/
19 Ende gheboodt den Bode/ ende sprack: Wanneer ghy allen handel des strydts hebt wtghesproken met den Koninck/
20 Ende siet, dat de Koninck toornich is/eñ tot v spreeckt: Waerom hebt ghy v liedë so na ter Stadt gemaeckt met den strydt? en weet ghy liedë niet/ datmen pleecht van de mueren te schieten?
c Judic. 9.53 21 c Wie sloech Abi Melech den sone Jeru- Beseth? wiert hy niet een vrouwe een stuck van eenen Muelen op hem vanden mue- ren, dat hy starf te Thebez? waerom hebt ghy v lieden so na ter mueren gemaeckt? So sult ghy seggen, V knecht Vria de Hethiter is oock doodt.
22 De Bode ginck henen/ende quam ende seyde Dauid alles, daer hem Joab om wt- ghesonden hadde.
23 Eñ de Bode sprack tot Dauid: De man- nen namen de ouerhant tegen ons, eñ vielë tot ons wt op het velt: wy daerentegë wa- ren aen hen, tot voor de deure der poortë.
24 Ende de Schutters schoten vander mue- ren op uwe knechten, eñ dooden sommige van des Coninck knechten: daertoe is V- ria v knecht de Hethiter oock doodt
25 Dauid sprack tot den Bode: So sult ghy tot Joab seggen: En laet v dat niet qualick be hagen: want het sweert verslindt nu desen nu dien: laet slechs niet af vanden kryeh teghen de Stadt, dat ghyse breket, eñ hebt eenen goeden moet.
Dauid neēt BathSeba tot wyue. 26 Ende doe Vrias wyf hoorde, dat haer man Vria doodt was, droech sy leedt om haren Huysweerdt.
27 Doe sy nu wtghetreurt hadde, sant Da- uid henen, ende liet se in zyn huys halen: eñ sy wert zyn wijf, eñ baerde hem eenë sone: doch de daedt beuiel den Heere qualick/ die Dauid dede.

Dat xij. Capittel.

1. Nathan stelt Dauid syner sonden grootheyt / 10. ende des Heeren ernstighe straffe onder oogen. 13. Dauid bekent zyn sonde. 16. treurt om het geboren knechtkë dat de Heere met kranckheyt slaet / 19. ende so hy verneemt het zy doodt, 20. behaecht hem dat wonderlicken wel. 24. Salomo wordt ghebooren. 26. Dauid wt begheerte Joabs. 29. wint Rabba, 31. ende strafe hare Burgeren met tsamen allen kinderen Ammons, grouwelicken/

Nathan strafe Dauid a 1 Rë. 20.38 1 Ende de Heere sant Nathan tot Dauid: Doe die tot hem quam / sprack hy tot hem: a Daer waren twee mannen in eener Stadt: de een ryche / de ander arm.
2 De ryche hadde gantsch veel Schapen ende Runderen:
3 Daerentegë de arme eñ hadde niet meer/ dan een eenich cleyn Schaepken dat hy ge- kocht hadde / eñ hy voedet, dat het groot wert/ by hem ende by synen kinderen te ge lyck: het adt van synë broot ende dranck vã synen beker ende sliep in synen schoot / eñ hy hielt het als een dochter.
4 Doe nu den rycken man eenen Gast qua/ verschoonde hy te nemen van synen Scha- pen ende Runderen, dat hy den Gaste wat bereyde, die tot hem gekomen was: eñ nam dat Schaep des armen mans, ende bereyde het dien man / die tot hem ghekomen was.
5 Doe vergrimde Dauid met grootë toor- ne tegen dien man/ende sprack tot Nathan So waerachtich als de Heere leeft/die man is een kindt des doodts / die dat ghedaen heeft:
6 b Daertoe sal hy dat Schaep viervoudich betalen/daerom dat hy sulcks gedaen, ende niet verschoont heeft. b Exo. 22. 1.
7 Doe sprack Nathan tot Dauid: Ghy zyt die man: so spreect de Heere de God Israels: c Jck hebbe v tot Coninck ghesalft ouer J- srael / ende hebbe v verlost wt der hande Sauls/ c 1. Sa. 16. 13
8 Ende hebbe v ws heeren huys gegeuen/ daertoe syne wyuen in uwen schoot/eñ heb be v het huys Jsraels ende Juda gegeuen: ende is dat te weynich / so wil ick dit ende dat noch daer toe doen:
9 Waerom hebt ghy dan het woort des Hee- ren veracht, dat ghy sulcken quaet voor sy- nen ooghen dedet? Vriam den Hethiter hebt ghy verslagen met den sweerde, zyn wyf hebt ghy v ten wyue genomen: hem dannoch hebt ghy verworcht met den sweerde der kinderë Ammon.
10 d Nu so en sal van uwen huyse het sweert niet aflaten eeuwichlick / daerom dat ghy my verachtet hebt, ende het wyf Vria des Hethiters ghenomen hebt / dat sy v wyf zy. d Pro. 17.13 2. Sam. 13.s 16.18. etc.
11 So spreect de Heere: e Siet, ick wil onge- luck ouer v verwecken, wt uwen eygë huy- se, ende wil uwe wyuen nemen voor uwen oogen, ende wilse uwen naesten geuen / dat hy by uwe wyuen slapen sal aen der lichter Sonnen. e Deu 28.30 2. Sa. 16. 22
12 Want ghy hebt het heymelick ghedaen: doch ick wil dit doen voor den gantschen J- srael/ende aen der Sonnen.
13 Doe sprack Dauid tot Nathan: f Jck heb be ghesondicht teghen den Heere. Nathan sprack tot Dauid: So heeft oock de Heere uwe sonde wech ghenomen: ghy en sult niet steruen. f Syr. 47.13 Psalm. 51.5.
14 Doch dewyle dat ghy de vyanden des Heeren door dese geschiedenisse hebt laste- rende gemaeckt/ sal de sone die v ghebooren is/ den doodt steruen.
15 Eñ Nathan ghinck weder te huys: eñ de Heere sloech het kint dat Vrias wyf Da- uid gebaert hadde dat het doot cranck werd
16 Ende Dauid g [illegible] versocht God om dat knechtken, ende vastede, ende ghinck in, eñ lach den nacht ouer op de Aerde. g And. ver socht ernste licken
17 Doe stonden de Ouderlingen zyns huys op/ ende wilden hem oprichten vander Aerdë: doch hy en wolde niet, ende en at niet met hen.
18 Aenden seuenden daghe nu, starf dat kint: ende de knechten Dauids vreesden hë, hem te seggen, dat het kint doodt ware: want sy dachten: Siet, doe het kint noch leuend ey was/

was/ spraken wy met hem/ ende hy en hoor
de onser stemme niet: hoeveel te meer sal
hy hem wee doen/ so wy seggen: Het kindt
is doodt:
h † And. flick
19 Eñ Dauid sach dat zijn knechten h † heus-
leken spraken/ ende merckte dat het kint
doodt ware/ ende sprack tot synen knechten
Is het kindt doodt? Sy spraken/ Ja.
20 Doe stont Dauid op vander Aerden/ eñ
wiesch hem/ ende salfde hem/ ende tooch an
der kleederen aen/ ende ghinck in het huys
des Heeren/ ende badt aen/ ende doe hy we-
der int huys quam/ hiet hy hem broodt op
draghen/ ende adt.
21 Doe spraken syne knechten tot hem: Wat
is dat voor een dinck/ dat ghy doet? doe
dat kint leefde/ vastedet ghy/ ende ween-
det: nu het daerentegen ghestoruen is/ sta-
dy op/ ende eet?
i Spra.38.9 28.34
22 Hy sprack: i Om des kints wille vastede
ick ende weende/ dat het leefde: want ick
dachte: Wie weet het/ of my de Heere gena-
dich wert/ dat dat kindt leuendich bliue.
23 Nu het daerenteghen doodt is/ wat sal
ick vasten? kan ick hem oock wederom ha-
len? ick sal wel tot hem varen/ het en coeṁt
dannoch niet weder tot my.
24 Ende doe Dauid zijn wijf BathSeba
ghetroost hadde/ ghinck hy tot haer in/ eñ
k 1 Par.3.5 Matth.1.6
sliep by haer: k ende sy baerde eenen sone/
l Of/ hadde hem lief. m dat is lief lick des heere
dien hiet hy Salomo: ende de Heere l be-
minde hem.
25 Ende hy dede hem onder de handt Na-
than des Propheten/ die hiet hem m Je-
n 1.Par.20.1
did Ja/ om des Heeren wille.
26 n So kryghde nu Joab teghen Rabba
der kinderen Ammon/ eñ wan de Konnic-
lycke stadt.
27 Ende sandt Boden tot Dauid/ ende liet
hem segghen: Ick hebbe ghekryght teghen
Rabba/ ende hebbe oock ghewonnen de
Waterstadt.
28 So neemt nu te hoope het ouergebleuen
volck/ ende belegt de Stadt/ ende windtse:
op dat ickse niet en winne/ ende den naem
daer van hebbe.
29 Also nam Dauid alle dat volck te hoope
Dauid wint Rabba.
ende tooch henen/ ende kryghde tegen Rab-
ba ende wanse.
30 Ende nam de kroone haers Koninex vã
synen hoofde/ die aenden ghewichte eenen
Centener gouds hadde ende edel steenen/
ende weet Dauid op zijn hooft geset/ ende
voerde gantsch veel roofs wt der Stadt.
31 Mn dat volck daer binnen voerde hy wt/
o † Of trecken eñ yseren Beytelen: t a.aren of bylen.
ende leydese onder yseren saghen ende o †
tacken/ ende yseren bylen/ ende verbrande
se in Tichelouens: so dede hy allen Steden
der kinderen Ammon: doe keerde Dauid
ende alle dat volc wederom na Jerusalem.

Dat xiij. Capittel.

1. Ammon. 3. met listighen raet Jo-
nadab. 9. schendt Thamar/ 15. haetse
daer na/ 17. ende stootse van hem wt. 19.
Absalon haer broeder vertrootse/ 23. heeft
een Scheermaeltijdt na twee Jaren/ 28.
ende laet Ammon dootslaen. 30 Het ge-
Thamar Absalõs suster. Hier gaet nv dat onghelnck aẽ/ dat Nathã hiervoor Cap.12. dẽ Dauid verkondicht heeft.
schrey coemt voor Dauid/ die is bouen ma-
ten droeuich. 37. Absalom vliedt na Gesur.

1 Ende het gheuiel daer na/ dat Absalom
de sone Dauids/ hadde een schoone su-
ster/ die hiet Thamar/ ende Ammon de
sone Dauids kreechse lief.
2 Ende Ammõ stelde hem cranck/ om Tha-
mar syner suster wille: want sy was eẽ Ma-
ghet/ ende het dochte Ammon swaer zijn/
dat hy haer wat doen soude.

3 Ammon nu/ hadde eenen vrient/ die hiet
Jonadab/ een sone Simea/ Dauids broe-
der/ eñ deselue Jonadab was een seer wys
man.
4 Die sprack tot hem: Waerom sydy so ma-
ger/ ghy Koninex sone/ van dage te daghe?
mochdy het my niet seggen? Doe sprac Am-
mon tot hẽ: Ick hebbe Thamar mijns broe-
ders Absaloms suster lief ghekreghen.
5 Jonadab sprac tot hem: Legt v op v bed-
de/ ende maeckt v kranck: wanneer dan v-
we vader coemt v te besien/ so spreeckt tot
hem: Lieue/ laet myn suster Thamar komẽ/
dat sy my spyse/ eñ make voor my een etẽ/
dat ick het aensie/ ende van harer hant ete.
6 Also leyde hem Ammon/ ende maeckte
hem cranck. Doe nu de Konninck quam hem
te besien/ sprack Ammon totten Koninck:
Lieue/ laet mijn suster Thamar komen/ dat
sy voor my een moes of twee make/ ende
ick van harer handt ete.
7 Doe sandt Dauid na Thamar int huys/
ende liet haer seggen: Gaet henen int huys
ws broeders Ammon/ ende maeckt hem eẽ
spyse.
8 Thamar ghinck henen int huys haers
a † Anders. deech ende kneedde eñ dieck het voor synen oogen/ende koockte hẽ een geback.
broeders Ammon: hy nu lach te bedde: ende
sy nam a † meel/ ende roerde het te hoop/
ende soodt het voor synen oogen eñ koock
te hem een moes.
9 Ende sy nam dat gerichte/ ende goot het
voor hem wt: doch hy en woude niet eten:
ende Ammon sprack: Laet een yeghelick vã
my wtgaen. Ende een yegelick ghinck van
hem wt.
Ende sy nam de pan ende schudde het voor hẽ wt ete.
10 Doe sprack Ammon tot Thamar: Brẽgt
my dat eten in de kamer/ dat ick van uwer
handt ete. Doe nam Thamar dat moes/ dat
sy ghemaeckt hadde/ ende brachte het tot
Ammon haren broeder in de kamer.
11 Ende doe sy het tot hem brachte/ dat hy
Ammon schendet Thamar.
ate/ greep hyse/ ende sprack tot haer: Koẽt
hier mijn suster/ slaept by my.
12 Doch sy sprac tot hem: Niet/ mijn broedẽ/
onteert my niet: want so en doetmen niet
in Israel: ende doet niet sulcke een sotheyt.
13 Waer wil ick met myne schande henen?
ende ghy sult zijn als de sotten in Israel:
spreect daerentegen met den Koninck/ die
sal my v niet ontsegghen.
14 Doch hy en woude haer niet hooren/ eñ
b Gen 34.2 Leuit.18. 9.
ouerweldichdese/ b ende onteerdese/ eñ sliep
by haer.
15 Ende Ammon wert op haer ouer maten c
c Of/ vyandisch hatie/
gram/ dat den haet grooter was/ dan te vo-
ren de liefde was: eñ Ammon sprac tot haer
Maeckt v op/ ende packt v wech.
16 Sy sprack daerenteghen tot hem: Dat
quaet is grooter dan dat ander/ dat ghy aẽ
my gedaen hebt/ dat ghy my wtstoot: doch
hy en hoorde haer er stemme niet:
17 Maer riep synen Jongẽ/ die zijn Dienaer
was/ ende sprack: Dryft dese van my wt/ eñ
sluyt de deure achter haer toe.
18 Eñ sy hadde eenen bontẽ rock aen: want
sulcke rocken droegen des Koninex dochte-
ren/ dewyle dat sy maeghden waren: ende
doe haer zijn Dienaer wtghedreuen/ eñ de
deure achter haer toeghesloten hadde.
19 Wierp Thamar asschen op haer hooft/ eñ
scheurde den bouten rock dien sy aen had-
d Dat is sy hielt haer in huys/ ende en ghinck niet meer als een maget metten krantz onder lieden.
de/ ende leyde hare handen op het hooft/ eñ
ghinck daer henen/ ende schreyde.
20 Ende haer broeder Absalom sprack tot
haer: Is v broeder Ammon by v gheweest?
nu mijn suster/ swijcht stille: het is v broe-
der/ ende en neemt de sake so niet ter hertẽ.
Also bleef Thamar d verdroeft in Absalõs
haers broeders huys.

21 Eñ doe de Koninck Dauid sulcks alles
hoorde, werdt hy seer toornich.
22 Doch Absalō sprack niet met Ammon /
noch quaet noch goet: doch Absalom was
op Ammon gram daerō dat hy zijn suster
Thamar onteert hadde.
23 Na twee Jaren nu hadde Absalom e
Schaepscheerders te Baalhazor / die on-
der Ephraim leyt: ende Absalom noodde
alle kinderen des Konincks /

e Gen.38.19. ende 31.12. 1.Sam.25.2.

24 Ende quam totte Koninck / ende sprack:
Siet / v knecht heeft Schaepscheerders. De
Koninck woude doch met tsamen synen
knechten / met synen knecht henen gaen.
25 De Koninck dan sprack tot Absalom:
Niet mijn sone / en laet ons niet alle he-
nen ghaen dat wy v niet en beswaren: en-
de doe hy hem noodichde / en woude hy
doch euen wel niet henen ghaen / maer se-
ghende hem.
26 Absalom sprack: Sal dan mijn broeder
Ammon niet met ons gaen? De Koninck
sprack tot hem: Waerom sal hy met v gaē?
27 Doe noodichde hem Absalom, dat hy
Ammon ende alle kinderen des Koninckx /
liet met hem henen gaen.
28 Absalom nu / geboot syne Jonghers / eñ
sprack: Siet daer op / wanneer Ammon f
vrolick wordt vanden wijn / ende ick tot v
lieden spreke: Slaet Ammon / ende doodet
hem / dat ghy v lieden niet en vreest / want
ick hebbe het v geheete: weest vrymoedich
ende g† dapper daer aen.

f ofte heucht wort etc.

g† an. frisch

29 Also dedē Absaloms Jonghers Ammō /
als hen Absalom geboden hadde. Doe stō-
den alle kinderē des Koninckx op / ende een
yegelick sat op synen Muyl / ende vloden.

Absalō laet Ammon doot slaen.

30 Ende doe sy noch op den wech waren /
quam het gheruchte voor Dauid / dat Absa-
lom hadde alle kinderen des Koninckx ver-
slaghen / dat daer niet een van hen ouer en
ware.
31 h Doe stondt de Koninck op / eñ scheur-
de zijn kleederen / eñ leyde hem op de Aer-
de, ende alle zijn knechten die rondtom hem
stonden / scheurden hare kleederen.

h 2.Sam.1.11 ende 3.31.

32 Doe antwoordde Jonadab de sone Si-
mea, des broeders Dauid, eñ sprack: Mijn
heere en dencke niet / dat alle Jongelingen
de kinderen des Koninckx doot zijn / maer
Ammon is alleene doodt: want Absalom
heeft het by hem behouden / van dien dage
aen / doe hy zijn suster Thamar onteerde.
33 So neme nu mijn heere de Koninc sulckx
niet ter herten / dat alle kinderen des Ko-
ninckx doodt zijn: maer Ammon is alleene
doodt.
34 Absalom dannoch vluchtede: eñ de Jon-
ghē op der wacht / hief zijn oogen op / ende
sach / ende siet / een groot volck quam op dē
wech na malkanderen / aen der zyden des
Berchs.
35 Doe sprack Jonadab totten Koninck:
Siet de kinderen des Koninckx comē: also
v knecht geseydt heeft, so isset toegegaen.
36 Ende doe hy hadde wtgesproken / siet /
doe quamen de kinderē des Koninckx / ende
hieuen haer stemme op / ende weenden: de
Koninck ende alle zijn knechten weenden
oock gantsch seer.
37 Absalom dan vluchtede / ende tooch tot
Thalmai den sone Ammihud / den Koninc
te Gesur: ende i hy droech leedt ouer synen
sone alle daghe.

Absalom vlucht tot Thalmai.

i Te weten / Dauid.

38 Doe nu Absalom vluchtede, ende te Ge-
sur tooch / was hy aldaer drie Jaer.
39 Ende de Koninck Dauid hielt op wt te
trecken tegen Absalom: want hy hadde hē
getroost ouer Ammon, dat hy doodt was.

Dat xiiij. Capittel.

1. Joab handelt voor Absalom / 2. dien neemt zijn vader in ghenaden / 24. doch so dat hy zijn aenghesicht niet sien en mach. 25. Absalom is schoon / 29. steeckt den onwilligen Joab zijn veldt aen / 31. eñ koemt so totten Koninck.

1 Hade Joab de sone Zeru Ja / meerckte
dat des Koninckx herte was teghen Ab-
salom.

Joab handelt by Dauid voor Absalom

2 Ende sandt henen te Thekoa / ende liet
van daer halen een kloecke vrouwe / ende
sprack tot haer: Draecht leedt / ende treckt
leedt kleederen aen / ende en salft v niet met
olye / maer stelt v als een vrouwe die eenen
langhen tydt leedt ghedraghen heeft ouer
eenen dooden.
3 Ende sult totten Koninck ingaen / eñ met
hem spreken so ende so: ende Joab gaf haer
in wat sy spreken soude.
4 Eñ doe de vrouwe van Thekoa met den
Koninck spreken woude / viel sy op haer aē-
ghesicht ter Aerden eñ badt aen eñ sprack:
a Helpt my heer Koninck. a 2.Re.6.26
5 De Koninck sprack tot haer: Wat is v?
Sy sprack: Ick bē een Weduwe een vrou-
we die leedt draecht / ende myn man is ghe-
storuen.
6 Ende uwe maeght hadde twee soonē / die
twisteden met malkanderen op den velde /
eñ doe hen niemant en weerde / sloech een
den anderen / ende doodde hem.
7 Ende siet / nu staet het gantsche Maech-
schap op teghen uwe Maeght, eñ seggē: b
Gheeft dien hier / die synen broeder versla-
ghen heeft / dat wy hem dooden voor de zie-
le zijns broeders / dien hy verworcht heeft /
ende oock den Erfgenaem verdelghen: ende
willen myn vonckē wtblusschen / die noch
ouer is / dat mynen man geenen name / ende
niets en ouerblyue op Aerden.

b Deu.19.

8 De Koninck sprac totter vrouwen: Gaet
te huys, ick wil voor v ghebieden.
9 Ende de vrouwe van Thekoa sprack tot
den Koninck: Myn heere Koninck, de mis-
daedt zy op my eñ op myns vaders huys /
daerentegen de Coninck ende synen stoel zy
onschuldich.
10 De Coninck sprack: Wie tegen v spreect /
dien brengt tot my / so en sal hy v niet meer
aentasten.
11 Sy sprack: De Coninck ghedencke aen
den Heere uwen God / dat der Bloetwre-
kers niet te vele en worden te verderuen /
ende mynen sone niet en verdelghen. Hy
sprack: c So waerachtich als de Heere leeft /
daer en sal geen hayr van uwen sone op de
Aerde vallen.

c 1.Sa.14.45

12 Eñ de vrouwe sprack: Laet uwe maeght
mynen heere den Coninck wat segghen. Hy
sprack: Segt aen.
13 De vrouwe sprack: Waerom hebdy een
sulcken gedachte tegē Gods Volck / dat de
Coninck sulcks gesproken heeft / dat hy hē
verschuldige / ende synen Verstooten niet
weder halen en laet?
14 Want wy steruen den doodt / ende gelijck
als het water in de Aerde verloopt / datmē
niet op houdt: d ende God en wil het leuen
niet wech nemen / maer bedenckt hem / dat
het Verstootene oock niet van hem verstoo-
ten en worde.

d Ezec.18.32 ende 33.11

15 So ben ick nu ghekomen / met mynen hee-
re den Coninck sulcx te spreken / wandt het
volck maeckt my bange: wāt uwe Maeght
dachte: Ick wil metten Coninck spreken /
misschien sal hy doen wat syne Maeght
seydt.

Want

16 Want hy sal syne Maeght verhooren dat
hy my verlosse vander hant alle der genen/
die my met mynen sone verdelghen willen
vander Erve Gods.
17 En uwe maeght dachte: Myns heeren des
Coninckx woort / sal my eenen troost zijn: e
e 2.Sa.19.27 want myn heere de Coninc is als een Engel
Gods. dat hy gaet en quaet hooren cã: daer
om sal de Heere v God met v zijn.
18 DeConinck antwoorde/ende sprack tot-
ter vrouwen: En versaeckt my niet/wat ick
v vrage. De vrouwe sprack: Myn heer de
Coninck spreke.
19 DeConinc sprac: Is niet de hant Joabs
f 2.Sam.14.11 met v in allen desen? De vrouwe antwoor-
de ende sprack: f So warachtich als v ziele
leeft. myn heer Coninck/ daer en is niemãt
anders / noch ter rechter noch ter slincker-
hant/dan als myn heere deConinc gespro-
ken heeft: want v knecht Joab heeft het my
geboden/ende heeft sulcks alle uwer maget
inghegheven:
20 Dat ick dese sake also wenden soude dat
heeft v knecht Joab ghemaeckt: doch
myn heere is wijs / als de wijsheydt eens
Enghels Gods/ dat hy alle dinck mercket
op Aerden.
David neemt Absalom tot genaden
21 Doe sprack de Coninck tot Joab: Siet/
ick hebbe sulcx gedaen: so gaet henen/ende
brenght den Jonghelinck Absalom weder.
22 Doe viel Joab op zijn aensicht ter Aerdẽ
ende badt aen ende dancte denConinc/en-
de sprack: Heden merckt v knecht/ dat ick
ghenade ghevonden hebbe voor uwen oo-
gen myn heere Coninc/ dat de Coninc doet
wat zijn knecht seydt.
23 Also maeckte hẽ Joab op/ende tooch na
Gesur/ende bracht Absalom te Jerusalem.
24 Doch de Coninck sprack: Laet hem weder
in zijn huys gaen / ende myn aenghesicht
niet sien. Also quam Absalom weder in zijn
huys/ende en sach den Conincs aengesicht
niet.
25 Daer en was dannoch int gãtsche Israel
gheen man so schoon als Absalom: van sy-
nen voetsole aen tot op zijn schedel en was
niet een ghebreck aen hem.
26 Ende wanneermen zijn hooft beschoer/
(dat ghesciedde ghemeynlick alle Jaer/
want het was hem te swaer/ datmẽ het af-
scheeren moeste/) so woech zijns hoofts
hayr/twee hondert Sikel na den Coninck-
g 2.Sa.18.18 licken ghewichte.
27 g En Absalom werden drie sonen gebooren
ende eẽ dochter. die hiet Thamar/ende was
een vrouwe schoon van ghestalte.
28 Also bleef Absalom twee Jaer te Jerusa-
lem/ dat hy des Coninckx aenghesichte niet
en sach/
29 Ende Absalom sandt na Joab / dat hy
hem totten Coninck soude: ende hy en wou
de niet tot hem comen: hy sant dannoch ten
anderẽ mael henen/ noch en woude hy niet
komen.
h Exod.22.5 30 Doe sprack hy tot synen knechten: h
Siet / dat stuck Ackers Joabs by den my-
nen: ende hy hadde Gherste daer op. so gaet
henen/ ende steket met viere aen. Doe sta-
ken Absaloms knechten dat stuck met vie-
re aen.
31 Doe maeckte hem Joab op / en quam tot
Absalom int huys / ende sprack tot hem:
Waerom hebben v knechten myn stuc met
vyere aenghestecken.
32 Absalom sprack tot Joab: Siet, ick sant
na v/ ende liet v segghen: Coemt hier / dat
ick v totten Coninck sende: waerom ben
ick van Gesur ghecomen? het waer my be-
ter dat ick daer noch ware; so laetet my nu
het aengesichte des Conincks sien: is dan-
noch een misdaet in my so doodet my.
33 Ende Joab ginck in totten Coninc ende
seyde het hem aen: ende hy eyschede Absalõ
dat hy totten Coninc in quam: ende hy badt
aen op zijn aensicht ter Aerden / voor den
Coninck: ende de Coninck kuste Absalom.

Dat xv. Capittel

1. Absalom werdt een listich oproerder teghen synen eyghenen vader. 10. ende hem valt veel volcks toe. 13 David vlucht met den synen/ 19. ende den trouwen Jathi. 24 Zadok Ab Jathar/ ende hare sonen keerẽ met de Arcke weder. 32. Husaisal di s Achitophels raedt te niete maken.

1 Ende het gheviel daer na/a dat hem Ab-
salom liet maken/ waghenen ende peer- a 1 Regu. 1.
den/ende vijftich mannen. die syne Tra
vanten waren.
2 Ende Absalom maeckte hem alletijdt des
morghens vroech op / ende stadt aenden
wech by der poorte: ende wanneer yemant
eenen handel hadde / dat hy tot den Co-
ninck voort ghe richte kommen soude / riep
hem Absalom tot hem / ende sprack: Wt
welcker Stadt zijdy? Wanneer die dan
sprack: V knecht is wt der stammen Isra-
els eenen.

Absalom wort een op roerder tegẽ synen eyghenen vader David.

3 So sprack Absalom tot hem: Siet/v sake
is recht ende slecht/ doch ghy en hebt ghee-
nen verhoorder van den Coninck.
4 Ende Absalom sprack: O wie settet my tẽ
Richter inden Lande/ dat een yeghelick tot
my quame/ die een sake ende gerichts hãdel
heeft/ dat ick hem ten rechte hielpe?
5 Ende wanneer hem yemant tot hem
maeckte/ dat hy hem woude aenbidden / so
reyckte hy zijn hant wt/ende greep hem en-
de kuste hem.
6 Na dier wijse dede Absalõ het gantsche Is
rael/wanneer sy quamen voor het ghe richte
tot den Coninck/ ende stal also het herte der
mannen Israels.
7 b Na veertich Jaren/sprac Absalom totte
Coninck: Ick wil henen gaen/ende myn be-
lofte te Hebron wtrichten, die ick den Heere
beloeft hebbe.
8 Want v knecht dede een belofte/ c doe ick
tot Gesur in Syria woonde / ende sprack:
Wanneer my de Heere weder te Jerusalem
brenghet/ so wil ick den Heere eenen Gods-
dienst doen.
9 De Coninck sprack tot hem: Gaet henen
met vreden: ende hy maeckte hem op / ende
ghinck na Hebron.
10 Absalom hadde verspieders wtghesondẽ
in allen stammen Israels/ende laten seggẽ:
Wanneer ghy der Basuynen geluyt hooren
sult/ so sprekẽt: Absalom is Coninc gewordẽ
tot Hebron.
11 Ende daer ginghen twee hondert mannen
met Absalom/van Jerusalem gheyscht/doch
sy ginghen in haer eenvoudicheydt/ende en
wisten niet van de sake.
12 Absalom van sant oock na Achitophel den
Giloniter/ Davids Raet wt syner Stadt Gi
lo: doe hy nu den Offer dede/ wert het verbõt
streeck/ ende het volc liep toe/ ende vermeer
derde hem met Absalom.
13 Doe quam daer een/ die seyde het David
aen ende sprack: d Het herte eens yeghelicx
in Israel volcht Absalom na.
14 Doe sprack David: Op/ laet ons vlieden
want hier en sal gheen ontvlieden zijn voor
Absalom: Haest v. dat wy gaen. dat hy ons
niet en verrassche / ende grijpe ons / ende
brenghe een ongheluck op ons / ende slae

b Luth. best xl. Jaer en kenen wy aen. vander eerste salum ge Davids: want hy is twintich Jaer out ge salft/ en heft x Jaer ver volghinghe gheleden/ en is inde veertichste Jare Coninck be vesticht en aengenomẽ ander vere- kenense vã tijt aen/ als de kinderen Israels een Coninc eyschten, al den tienden Jaer Samu els drie iaer voor David tot in het 37 iaer toe des selven.

c 2.Sa.13.37.

Achitophel Davids raet valt tot Absalom.

d Psalm.3.1.

David vlucht voor Absalom.

de Stadt met de scherpte des sweerdts.
15 Doe spraken de knechten des Conincks
tot hē: Wat mijn heere de Coninc verkiest/
siet/ hier zijn uwe knechten.
16 Eñ de Coninck ginck te voete wt met sy
nen gantschen huyse: e hy liet daer van=
e 2.Sa.16.21 ende 20.3.
noch thien bywyuen het huys te bewarē.
17 Ende doe de Coninck ende alle dat volck
te voete wt quamen/ traden sy verre van=
den huyse.
18 Ende alle syne knechten gingen by hem:
f dese bediedē sommige de gaerde des coninck An. Raetsheeren ende wetleeraers
daertoe alle f Crethi ende Plethi/ ende alle
Gethiters g ses hondert mannen/ die van
Gath te voete ghecomen waren/ ginghen
voor den Coninck henen.
19 Ende de Coninck sprack tot h Jthai den
Gethiter: Waerom gady oock met ons?
keert wederom ende blyft by den Coninck
g 1.Sa.23.13
want ghy zijt vreēt/ ende van v plaetse her
Jthai.
waerts ghetoghen.
h 2.Sa.18.2
20 Ghisteren syd ghecomen/ ende heden
waechdy v met ons tegaen: doch ick wil
gaen waer ick henen gaē can: keert weder=
om ende uwen broederen met/ v geschiede
barmherticheyt ende trouwe.
i Ruth 1.16.
21 Jthai antwoorde/ ende sprack: i So wa=
rachtich als de Heere leeft. eñ so warachtich
als mijn heere de Coninck leeft aen welcke
plaetse mijn heere de Coninck zijn sal/ het
ghevalle ten doode oft ten leven/ daer sal v
knecht oock zijn.
22 Dauid sprack tot Jthai: So comt ende
gaet mede: alsoo ginc Jthai de Gethiter/ eñ
alle zijn mannen mede/ ende den gantschen
hoop der kinderen die met hem waren.
23 Ende het gantsche lant weende met luy=
der stēmen/ ende alle het volck ginck mede:
Kidron.
ende de Coninē ginc ouer de k beke Kidron
k Joan 18.1
ende alle het volck ginck voor/ op den we=
ghe/ die ter woestyne gaet.
Zadok.
24 Ende siet/ Zadok was oock daer/ ende
alle Leuiten die by hem waren/ ende droe=
l† An. Kiste Lade AbJathar.
ghen de l† Arcke des verbonts Gods/ en=
de steldense daer henen: eñ AbJathar tradt
inde hoochte/ tot dat alle dat volck ter
Stadt wt quam.
25 Doch de Coninck sprack tot Zadok:
Brengt de Arcke Gods weder inde Stadt
sal ick ghenade vinden voor den Heere/ so
sal hy my weder halen/ ende salse my siē la=
ten/ ende zijn huys.
26 Spreect hy oock alsoo: Jck en hebbe gee=
nen lust tot v: siet hier ben ick/ hy make het
met my alsoot hem welbehaecht.
27 Ende de Coninck sprack tot den Priester
m 1.Sa.9.9
Zadok: O ghy m Siender/ keert wederom
inde Stadt met vreden/ ende met v/ uwer
beyder sonen/ Ahimaaz v sone/ ende Jona=
than de sone AbJathar.
28 Siet/ ick wil so langhe wttrecken op dē
vlacken velde inder woestyne/ tot dat daer
boodtschap van v come/ ende segghe het
my aen.
29 Alsoo bracht Zadok ende AbJathar de
Arcke Gods weder te Jerusalem/ ende ble=
uen aldaer.
30 Dauid nu ginck henen aenden Olyberch
n† An. verhullet/ ende hy ghinck barvoets.
ende weēde/ ende zijn hooft was n† toege=
wonden/ want hy ghinck toeghewonden:
daertoe hadde alle het volck dat by hem
was/ een yegelick zijn hooft toegewondē/
Ahitophel is met Absalom.
ende ginghen aen/ ende weenden.
31 Ende doe het Dauid aengeseyt wert/ dat
Ahitophel met Absalom int verbont was/
sprack hy: Heere/ maect dē raet Ahitophels
tot sotheyt.
Husai Dauids vrient
32 Ende doe Dauid op de hoochte quam/
daermen God plеech aen te bidden/ siet/
doe ontmoettede hem Husai de Arathiter/
met eenen verscheurden rock/ ende Eerde
op zijn hooft.
33 Ende Dauid sprac tot hem: Wanneer ghy
met my gaet so sulty my eenen last zijn.
34 Wanneer ghy daerenteghen weder in
de Stadt ghingher ende spraket tot Absa=
lom: Jck ben v knecht. ick wil des Conincs
zijn/ die ick uwes vaders knecht was te vier o 2.Sa.17.8
tijt/ wil nu v knecht zijn: o so souder ghy
my te goede/ den raetslach Ahitophels te
niete maken.
35 So is doch Zadok eñ AbJathar de Prie
sters met v: alles wat ghy hoordet wt des
Conincks huys/ dat seydet ghy den Prieste=
ren Zadok ende AbJathar.
36 Siet by hē zijn hare twee sonē Ahimaaz
Zadoks/ ende Jonathan AbJathars sone
by den seluen cont ghy my ontbieden/ wat
ghy hooren sult.
37 Alsoo quam Husai de vriende Dauids inde
Stadt/ ende Absalom quam te Jerusalem.

Dat xvj. Capittel.

1. Ziba bedriecht Dauid. 5. Dē vloec
ker Simei/ 9. wil Abisai doot hebben/ 10.
ende wort hem van Dauid geweert. 15. Ab
salom coemt te Jerusalem/ 16. Husai biet
hem gheluck toe. 20. Ahitophel geeft hem
eenen schandelicken raedt.

1 Ende doe Dauid een weynich van der Ziba bedriecht Da
hoochte gegaen was/ siet. doe ontmoet uid.
te hem a Ziba MephiBoseths Jongē/ a 1.Sam 9.2
met twee ghesadelde Ezels/ daer waren op
twee hondert brooden/ ende hondert stuc=
ken rozijns/ ende hondert stucken vyghen/
ende een flessche wijns.
2 Doe sprack de Coninck tot Ziba: Wat
wildy daermede maken? Ziba sprack: De
Ezels sullen voor het ghesinne des Coninck
zijn/ daer op te ryden/ ende de brooden ende
vyghen/ voor de Jonghers te eten/ ende dē
wijn te drincken/ wanneer sy moede wordē
inder woestyne.
3 De Coninck sprack: Waer is de sone uwes
heeren? Ziba sprack totten Coninc: b Siet/
hy bleef te Jerusalem: want hy sprack: Hedē b 2.Sa.19.27
wort my het huys Israels/ mijns vaders
Rijck/ weder ghegheuen.
4 De Coninc sprack tot Ziba: Siet/ het sal
uwe zijn/ alles wat MephiBoseth heeft.
Ziba sprack: Jck bidde aen: laet my gena=
de vinden voor v/ mijn heere Coninck.
5 Doe nu de Coninck tot Bahurim toe quā Simei
siet/ doe ghinck een man aldaer wt/ van vloeckt Da
het gheslachte des huys Sauls/ die hiet c uid.
Simei de sone Gera: die ghinck wt/ v ende c 2.Sa.19.16
vloeckte/ d Exo.22.28
6 Ende wierp Dauid met steenen/ ende alle
knechten des Coninck Dauids/ want alle het
volck ende alle Geweldighe waren te syner
rechter ende slincker handt.
7 So sprack nu Simei doe hy vloeckte de: e e Spr.a.23.20
Herwt/ herwt/ ghy bloedt hondt/ ghy loose
Belials man/
8 De Heere heeft v vergolden/ alle dat bloet
des huys Sauls/ dat ghy in syne stede zijt
Coninck ghewordē: nu heeft de Heere dat
Rijcke ghegheuen in de handt uwes soons
Absalom: ende siet/ nu steeckt ghy in v on=
gheluck: want ghy zijt een bloethondt.
9 Ende Abisai de sone ZeruJa/ sprac tottē
Coninck: Soude dese doode hont mijnē hee f 2.Sa.16.20
re den Coninck vloecken? ick wil henē gaen Also sal hē
ende hem den cop af slaen. een ghelo=
10 De Coninck sprack: f Ghy kinderen Ze= uich herte
ruJa/ wat hebbe ick met v te doen? laet hē in allen noo
vloecken/ want de Heere heeft het hem ghe den oock in
heeten: Vloeckt Dauid: wie can nu seggen Gods wille
Waerom doet ghy alsoo? ouergheuē.

Ende

11 Ende David sprack tot Abisai ende tot
alle syne knechten: Siet/ myn sone die van
mynen lyve gecomen is staet my na mynē
leven: waerō nu niet de sone Jemini? laet
hem ghewordē dat hy vloecke/ want de
Heere heeft het hem gheheeten.

g 1 Re 2.45.

12 g Misschien sal de Heere myn ellende an-
sien/ ende my met goede vergheldē zyn
huydighe vloecken.
13 Also ghinck David met syne lieden zyns
weechs: nu Simei ginck aen des berchs zy
de neven hem henen/ ende vloeckte/ ende
wierp met steenen tot hem w/ eñ bespreng-
de hem met Aerde clompen.
14 Ende de Coninc quam in moede met al
lē volcke dat by hem was ende verquickte
hem aldaer.

Absalom eñ zyn volc comen te Jerusalem.

15 Ende Absalom ende alle het volc der mā-
nen Israels quamen te Jerusalem/ ende
Ahitophel met hem.

Husa 1

16 Doe nu Husai de Arathiter Davids vrient
tot Absalom in quam/ sprack hy tot Absa-
lom: Gheluck toe heer Coninck/ gheluck toe
heer Coninck.
17 Absalom daerentegen sprack tot Husai:
Is dat uwe barmherticheydt aen uwen
vrient? waerōen syty niet met uwen vrient
ghetoghen?
18 Ende Husai sprack tot Absalom: Niet al
so/ maer welcken de Heere verkiest/ ende dit
volck: ende alle man in Israel/ diens wil ick
zyn/ ende by hem blyven.
19 Ten anderē: wien soude ick dienen? soude
ick niet voor synen sone dienen? ghelyck
als ick voor uwen vader gedient hebbe/ so
wil ick voor v zyn.
20 Eñ Absalom sprack tot Ahitophel: Geeft
raedt/ wat sullen wy doen?

h 2 Sa 13.14 ende 15.16.

Ahitophels schandelicken raedt.

21 Ahitophel sprack tot Absalom: h Be-
slaept de bywyven uws vaders/ die hy
hier ghelaten heeft het huys te bewaren:
so sal het gantsche Israel hoorē/ dat i† ghy
uwen vader hebt stinckende gemaeckt en-
de aller hant die by v zyn/ sal dies te stou-
ter worden.

i† An. voor uwen vader stinckende zyt ghewordē/

k Gen. 35.22

22 Doe maeckten sy Absalom een hutte op
den dake: k ende Absalom besliep de bywy
ven zyns vaders/ voor de oogen des gant-
schen Israels.
23 Te dier tydt/ wanneer Ahitophel eenen
raet gaf/ dat was/ als wanneermen God om
yet ghevraecht hadde: also waren alle raet-
slaghen Ahitophels/ beyde by David ende
by Absalom.

Dat xvij. Capittel.

1. Ahitophels raedt teghen David/ 6. Husai raet voor David/ 15. Bootschap wort aen David gheschickt door de Priesters/ 23. Ahitophel verhanght hem selvē 24. Absalō taecht synen vader na met Amasa synē hooftman/ 27. David kryght onthout in der woestyne.

Ahitophels raedt teghen David.

1 Ende Ahitophel sprack tot Absalom: a
Ick wil twaelf duysent mannen welesē
ende my opmaken ende David naiagē
by nacht/

a 2 Sa 15.34

2 Ende wil hem overvallen/ dewyle dat hy
mat ende moede is: wanneer ick hem dan
verschricke/ dat alle het volck dat by hē is
vlucht/ so wil ick den Koninck alleene slaē/
3 Ende alle het volck weder tot v bryngen:
wanneer dan een yeghelick tot v gebracht
is/ als ghy begeeret/ so blyft alle het volck
met vreden.
4 Dat dochte Absalom goet zyn/ ende alle
Oudtsten in Israel.
5 Doch Absalom sprack: Lieve/ latet Husai
den Arathiter oock eyschen/ ende hooren
wat hy daer toe seydt.
6 Ende doe Husai tot Absalom inquā/ sprac
Absalom tot hem: Sulcks heeft Ahitophel
ghesproken: segt ghy: Sullen wy het doen
ofte niet?
7 Doe sprack Husai tot Absalom: Het en is
gheenen goeden raet dien Ahitophel op dit
mael ghegheven heeft.

Husai raedt voor David

8 Ende Husai sprack voorder: Ghy kent u-
wen vader wel/ ende syne lieden/ dat sy sterc
zyn/ ende eens toornich hen ghemoets/ b als
eenen Beyr/ dien de ionghen op den velde
genomen zyn: daertoe is v vader een kryghs
man/ ende en sal niet versuymen met den
volcke.

b Pro 17.12

9 Siet/ hy heeft hem nu misschien versteken
erghens in eenen kuyl/ oft e ders aen een
plaetse: wanneert dan gheschiedde dat hi
ten eerstemael qualick verginck/ ende daer
quame een gheschrey/ ende sprake: daer is
eenen slach ghescheet inden volcke, dat Ab-
salom navolchde/
10 So soude yeghelick verzaecht worden die
dus oock een kryesman is/ ende een herte
heeft als eenen Leeuw: want gantsch Israel
weet/ dat v vader sterc is/ ende kryghsliedē/
die by hem zyn.
11 Daerentegen dat rade ick: dat ghy tot v
vergaderē het gantsche Israel/ van Dā aen
tot Berseba toe so vele als des zandts aen
de Zee/ ende uwe persoon trecke met hen.
12 So willen wy hem overvallen/ aē welcke
plaetse wy hem vinden/ ende willen over hē
comen/ ghelyck als den dauw op de Aerde
valt/ dat wy van hem ende alle syne mannē
niet eenen over laten.
13 Ist dat hy hem dannoch in een Stadt ver
gadert/ so sal het gantsche Israel stricken
aen de Stadt worpen/ ende in het water
trecken/ datmen daer niet een steenken van
en vinde.
14 Doe sprack Absalom/ ende een yegelick in
Israel: Den raet Husai des Arathiter is be-
ter/ dan Ahitophels raet: c doch de Heere
schicktede het also/ dat den goeden raet Ahi
tophels verhindert werdt: op dat de Heere
ongheluck over Absalom brochte.

c Esaie 8.10 ende 19.11

15 d Ende Husai sprack tot Zadok ende Ab-
Jathar den Priesteren: So ende so heeft A-
hitophel Absalom ende den Oversten in Is-
rael gheraden: daerentegen ick hebbe so en-
de so gheraden.

d 2 Sa. 15.36

Door de Priesters wort aē David boodtschap ghe schickt.

16 So sendet nu e† haestelic henen/ ende laet
het David aenseggen/ ende segt: En blyft
niet over nacht op den vlackē velde der woe
styne/ maer maeckt v daer over/ dat de Co-
ninck niet verslonden en worde/ eñ alle het
volck dat by hem is.

e† An. fluex vāstondē aē

17 Jonathan nu ende Ahimaaz stonden by
de fonteyne Rogel: ende een maeght ginck
henen/ ende seyde het hen aen: eñ sy gingen
henen/ ende seyden t David aen: want sy en
dorsten hen niet siē laten/ dat sy in de Stadt
quamen.
18 Eenen Jongen nochtans sach se ende seyde
het Absalom aen: doch die beyde ghinghen
haestelick henen/ ende quamen in eens mās
huys te Bahurim/ die hadde eenē Bornput
in synen hof/ daer daelden sy in.
19 Ende de vrouwe nam ende spreydde een
decksel over dē put/ ende spreydde daer gort
over/ datmen het niet en merckte.
20 Doe nu de knechtē Absaloms tot de vrou
we int huys quamen/ spraken sy: Waer is
Ahimaaz ende Jonathan? de vrouwe sprac
tot hen: sy ginghen over dat wateeken: ende
doe sy se sochten ende niet en vonden/ gingē
sy weder na Jerusalem.
21 Ende doe sy wech waren/ clommen sy wt
den put/ ende ghinghen henen/ ende sey-

dent David den Coninck aen / ende sprakẽ
tot David. Maeckt v op / ende gaet haeste
lick ouer dat water / want so ende so heeft
Achitophel teghen v raedt ghegheuen.
22 Doe maecte hem David op / ende alle het
volck dat by hem was / ende ghinghen ouer
de Jordane tot dat het licht morgen wert:
ende het en faelgeerde niet aen eenẽ die niet
ouer de Jordane ghegaen en ware.

Achitophel verhanght hemseluen. f Mat. 27.5

23 Als nu Achitophel sach / dat synẽ raet niet
voortghegaen en was / sadelde hy synen E-
zel / maeckte hem op / eñ tooch na zyn huys
in zyn Stadt / ende beschickte zyn huys / f
ende verhinck hem / ende sterf. ende wert be
grauen in zyns vaders graf.
24 Ende David quam tot Mahanaim: eñ
Absalom tooch ouer de Jordane / ende alle
mannen Israels met hem.

g 2 Sa 19.13 Amasa is Absaloms hooftman. h 1. Par 2.17 It and. Israeliter.

25 g Ende Absalom hadde Amasa in Joabs
stede ghestelt ouer het Heyr: h Amasa nu
was eens mans sone / die hiet Jethra / een
i† Jesraeliter / die welcke lach by Abigail
der dochter Nahas / der suster Zeru Ja Jo
abs moeder.
26 Israel nu ende Absalom legherden hen in
Gilead.

Mahanaim. k 1. Sa. 11.1. l 2. Sam 9.4 m 2 Sa 19.31 1 Reg. 2.7. n† an bedde ghewaect /

27 Doe David te Mahanaim ghecomen
was / doe brachten Sobi de sone k Nahas /
van Rabbath der kinderen Ammon / ende l
Machir de sone Ammiel van Lodabar / eñ
m Barsillai een Gileaditer van Roglim.
28 n† Bedde werck / Beckens / Aerden vatẽ
Tarwe / Gerste / Meel / Saughen / Boonẽ /
Erweten / Gortte /
29 Heunich / Boter / Schapẽ / eñ Runderkese
tot David / ende tot den volcke dat by hem
was; want sy dachten / dat volck sal honge
rich / moede eñ dorstich zyn / inď woestyne.

Dat xviii. Capittel.

1. David ordineert zyn Veltordeninge.
3. ende so hem gheweert wort mede te trec-
ken / 5. doet hy ernstich beuel / sy sullen des
Absaloms verschoonen / 7. de oproerighe
comen om / 9. Absalom hangt by dẽ hayre
aen den boom / 14. wert dorsteken / 17. eñ
eergierich / oneerlick begrauen / 19. Ahi-
maaz ende Cusi loopen tydinghe draghen
den Coninck / 33. die werdt hoochlick be-
droeft.

Veltordeninge Davids.

1 Ende David ordineerde het volck dat
by hem was / eñ settede ouer hen Hoofe
lieden / ouer duysendt eñ ouer hondert.

a 1. Sa. 11.11.

2 a Ende sant des volcks een derdẽdeel v t
onder Joab / ende een derdedeel onder Abi-
sai / den sone Zeru Ja / Joabs broeder / eñ

b 2 Sa. 15.19.

een derdedeel onder b Jthai den Gethiter:
ende de Coninck sprack totten volcke: Jck
wil oock met v wttrecken.

c 2 Sa. 21.17

3 Doch het volck sprack: c Ghy en sult niet
wttrecken: want wanneer wy al vielẽ of de
helft steruen / so en sullen sy hen onser niet
aennemen: want ghy zyt als wãneer onser
tien duysent warẽ: so isset nu beter dat ghy
ons wt der Stadt helpen meughet.
4 De Coninc sprac tot hẽ: wat v behaecht
dat wil ick doen: Ende de Coninck tradt
aẽ de poorte / ende alle het volck tooch wt
by honderden ende by duysenden.
5 Ende de Coninck gheboodt Joab / ende
Abisai / ende Jthai / ende sprack: Gaet my
suyuerlicken om met den Jongheling Ab-
salom: ende alle het volck hoorde het / doe
de Coninck allen Hooftlieden ghebaot van
Absalom.
6 Ende doe het volck wt quam op het velt
Israel teghen / verhief hem den strydt int
woudt Ephraim.
7 Ende het volck Israels wert aldaer ghe-
slagen / voor den knechten Davids / dat des
seluen daechs eenen grooten slach gheschie
de / twintich duysent mannen.

Slach ende straffe der oproerigen / die Absalom aen hingen.

8 Ende den strydt was aldaer verstroydt
op alle den lande: ende het woudt verslinde
veel meer volcks dies daechs / dã het sweert
verslinde.
9 Eñ Absalom ontmoettede den knechten
David / eñ reet op eenẽ Muyl: Eñ doe den
Muyl onder eenen grooten v dicken Eyck
quam / verhinck zyn hooft aen dẽ Eyck / eñ
sweefde tusschen Hemel ende Aerde / ende sy
nen Muyl liep onder hem wech.

Absalõ hãgt aen der Eycke. v dat is / die veel tacken hadde.

10 Doe dat een man sach / seyde hy het Joab
aen / ende sprack: Siet / ick sach Absalõ aen
eender Eycken hanghen.
11 Joab sprac tot den man / die het hem had-
de aenghesept: Siet / saghet ghy dat / Waer
om en sloecht ghy hem dan niet aldaer ter
Aerden? So wonde ick v van mynent wege
thien siluerlinghen / ende eenen gordel ghe-
gheuen hebben.
12 De man sprack tot Joab: Wanneer ghy
my duysent siluerlinghen in myne hant ghe
woghen haddet / so en wonde ick dannoch
myne handt niet aen des Conincks sone ge
leydt hebben: want de Coninck gheboot v /
ende Abisai / ende Jthai voor onsen ooren /
ende sprack: Hoedet v / dat niet yemant den
Jongheling Absolom. e

e Versta eẽ leedt doet /

13 Ofte wanneer ick wat valsch ghedaen had
de / op myner zielen perijckel / dewyle dat
den Coninck niets verholen wert / so soudet
ghy selue teghen my ghestaen hebben.
14 Joab sprack: Jck en kan niet so lange by
v vertrecken: Doe nam Joab dry Spiessen
in syne handt / ende stietse Absalom in zyn
herte / doe hy noch leefde aen der Eycken.

Absalom wert doorsteken / ende kryght zyns loon.

15 Ende tien Jonghers / Joabs Wapendra
ghers / maeckten hen rontom hem / eñ sloe-
ghen hem doodt.
16 Doe blies Joab de Basuynen / eñ brachte
het volck weder / dat het Israel niet voor-
der najaechde: want Joab wonde des volcks
verschoonen.
17 f Ende sy namen Absalom / ende worpen
hem int woudt in eenen grooten kuyl / ende
leyden eenen gansch grootẽ hoop steenẽ op
hem: ende het gansch Israel vluchtede een
yeghelick in zyn hutten.

Absaloms graf. f Deu. 21.21. Jo sue 7.25 Absaloms Calumme. g Deu. 16.22 i Sym. 15.12 h Of standt teecken. 12. Sa. 14.27

18 g Absalom nu hadde hem een h Calumme
opgherecht / doe hy noch leefde / die staet in
des Conincx valleye: want hy sprack: i Jck
en hebbe geenen sone / daerom sal dit myns
naems ghedachtenisse zyn / ende hiet de Ca
lumme na synẽ name ende heet oock tot op
desen dach Absaloms ruyne.
19 Ahimaaz de sone Zadok sprac: Lieue laet
my henen loopen / eñ den Coninck verkon-
digen / dat hem de Heere recht gedaen heeft /
van syner vyanden handen.
20 Joab daerenteghen sprack: Ghy en bren
ghet heden gheen goede bootschap: Op ee-
nen anderen dach suldy bootschap brengen /
ende heden niet: want des Conincks sone
is doodt.
21 Ende tot Cusi sprack Joab: Gaet henen /
ende segt den Coninck aen / wat ghy gesien
hebt: ende Cusi badt aen / ende liep henen.
22 Ende Ahimaaz de sone Zadok / sprack
noch eenmael tot Joab: Hoe / wanneer ick
oock henen liep den Cusi na? Joab sprack:
Wat wildy henen loopen myn sone? Coemt
herwaerts / ghy sult geen goede bootschap
brenghen.
23 Hoe of ick henen liepe? Hy sprack tot hem:
So loopt doch henen: Also liep Ahimaaz
henen op den stracken weghe / ende quam
voor Cusi.

24 Dauid nu sat tusschen twee poorten: en
de Wachter ginck op het dack der poorten
aen der meuren/ ende hief syne ooghen op/
ende sach eenen man loopen alleen/
25 En riep/ ende seyde het den Coninck aen:
De Coninck sprac is hy allee/ so is een goe
de bootschap in synen monde: ende doe de-
selue ghinck ende hiertoe quam/
26 Sach de Wachter eenen anderen man
loopen ende riep inde poorte ende sprack:
Siet/ een man loopt alleen: En de Coninc
sprack: Die is oock een goedt Bode.
27 De Wachter sprack: Ick sie des eersten
loop aen/ als den loop Ahimaaz des soons
Zadok: Ende de Coninck sprack: Het is
een ghoedt man/ ende brenght een ghoede
boodtschap.
28 Ahimaaz inriep/ ende sprack tot den
Coninck: Vrede/ ende badt aen voor den
Coninck op zyn aensicht ter Aerden/ ende
sprack: Gheloeft zy de Heere v God/ die de
lieden/ die hare handt teghen mynen Hee-
re den Coninck ophieuen/ ouer ghegheuen
heeft.

Ahimaaz brengt Dauid tydinge

29 De Coninck daerenteghen sprack: Gaet
het oock den Jonghelinck Absalom wel:
Ahimaaz sprack: Ick sach een groot ru-
moer doe des Conincks knecht Joab/ my
uwen knecht hier sandt/ ende en weet niet
wat het was.
30 De Coninck sprack: Gaet daer om/ ende
treedt herwaerts: Ende hy ginck daer om/
ende stondt daer.
31 Siet doe quam Cusi/ ende sprack: Ick
brenghe goede boodtschap myn Heere Co-
ninck: De Heere heeft v heden recht gedaen
van der handt aller/ die hen teghen v ver-
hieuen.

Cusi brengt oock tydinge

32 De Coninck sprack tot Cusi: Gaet het dē
Jongelinck Absalom oock wel: Cusi sprac:
Het moet allen vyanden myns Heeren des
Conincx so gaen/ als het den Jonghelinck
gaet/ ende allen die hem teghen v verheffen
quaedt te doen.
33 Doe wert de Coninck bedroeft/ en ginck
opwaerts op den Sael inde poorte/ ende
weende: en int gaē sprack hy alsoo: O Myn
sone Absalom/ myn sone/ myn sone Absa-
lom: woude het God/ dat ick voor v moe-
ste steruen: O Absalom/ myn sone.

Dauids claghe ouer Absalom. b 2.Sa.19.4

Dat xix. Capittel.

1. Wt der ouerwinninge Absaloms wert leet ende schande. 5. Dauid wort ghedrongen vriendelicken metten volcke te spreken. 9. Israel bekent zyn dwaesachtighe ontrouwe aen Dauid beghaen. 11. Juda sal ten eersten den Coninc weder halen/ 13. ende Amasa aen Joabs stede comen. 16. Simei ende Ziba handelen om ghenade/ ende vindese/ 24. desgelijcken Mephi-Boseth. 31. Barsilai bewyst den Coninck veel vriendtschap. 41. Israel wil by hem meer rechts hebben dan Juda.

1 Ende het wert Joab ghesepdt: Siet/ de
Coninck weent/ ende draecht leedt om
Absalom.
2 Ende wt der ouerwinninghe wert dies
daechs een leedt onder den gantschen volc
ke: want het volck hadde dies daechs ghe-
hoort/ dat hem de Coninck om synen sone
bekommerde.
3 Ende het volck stal hem aen dien daghe/
dat het niet in de Stadt quam: ghelyck als
hem een volck wech steelt/ dat te schanden
ghe worden is/ wanneer het inden stryt ge-
vloden heeft.
4 De Koninck nu hadde zyn hooft toeghe-
wonden/ ende schreyde luyde: a Och myn a 2.Sa.18.33
son a Absalō. Absalom myn sone myn sone.
5 Joab nu quam tot den Coninc int huys en
sprack: Ghy hebt hedē schaemroot gemaect
alle uwe knechten die heden uwe/ uwer so-
nen/ uwer dochteren/ uwer wyuen/ ende u-
wer bywyuen zielen verlost hebben:
6 Dat ghy lief hebt/ die v haten/ ende hatet/
die v lief hebbē: want ghy latet v hedē merc-
ken/ dat v niets gheleghen is aen den Hooft
lieden ende knechten. want ick merke heden
wel/ wanneer v Absalom slechs leefde/ ende
wy heden alle doodt waren/ dat dochte v
recht zyn.
7 So maeckt v nu op/ ende gaet wt/ ende
spreeckt met uwen knechten vriendelicken:
want ick sweere by dē Heere: So ghy niet wt
en gaet/ so en sal daer geen man by v blyuen
desen nacht ouer: dat sal v erger zyn/ dan al
le het quaet dat ouer v ghecomen is/ van u-
wer ionckheyt op tot nu toe.
8 Doe maeckte hē de Coninck op/ ende set-
tede hem inde poorte: en men seyde het allē
volcke: Siet/ de Coninck sit inde poorte: doe
quam alle het volck voor den Coninck: doch
Israel was ghevloden een yeghelick in syne
hutten.
9 Ende alle het volck in allen stammen Is-
raels twisteden/ ende spraken: De Coninck
heeft ons verlost van de hant onser vyandē/
ende verloste ons wt der Philisteen handt/
ende heeft moeten wt den Lande vliedē voor
Absalom.
10 So is Absalom gestoruen inden stryt/ die
wy ouer ons ghesalft hadden: waerom zyt
ghylieden nu so stil/ dat ghy den Coninc niet
weder en haelt?
11 De Coninck nu sant tot Zadok en AbJa-
thar den Priesteren/ ende liet hen segghen:
Spreect met dē Outsten in Juda ende segt:
Waerom wilt ghylieden de laetste zyn/ den
Coninck weder te halen in zyn huys? (Want
de reden des gantschen Israels was voor
den Coninck ghecomen in zyn huys.)
12 Ghy zyt myne broederen/ myne beenen/ en
myn vleesch.
13 Ende tot Amasa segt: Zydy niet myn been
ende myn vleesch? God doe my dit ende dat
b so ghy niet en sult zyn Veldhooftmā voor b 2.Sa.17.25
my/ v. leefdaghe in Joabs stede. ende 20.4
14 Ende hy maecte het herte aller mannē Ju Amasa
da/ als eens mans: ende sy sonden henen tē hooftman.
Coninck: Coemt weder/ ghy ende alle uwe
knechten.
15 Also quam de Coninc weder: Ende doe hy Dauid coēt
aen de Jordane quam/ waren de mannē Ju weder te Je
da tot Gilgal gecomen/ om af te trecken dē rusalem.
Coninck te ghemoete/ dat sy den Coninc o-
uer de Jordaen voerden.
16 c Ende Simei de sone Gera des soons Je Simei
mini/ die tot Ba Hurim woonde/ haestede c 2.Sa.16.6
hē/ ende tooch met den mannen Juda af/ dē 1.Reg.2.36.
Coninck Dauid teghen.
17 Ende duysent mannen waren met hem vā Ziba.
BenJamin: d daertoe oock Ziba de knecht d 2.Sa.9.2
wt den huyse Sauls/ met synen vyftien sonē ende 16.1.
en twintich knechten/ en haestedē hē voor
de Jordane voor den Coninck henen.
18 Ende maeckten dat Veyr/ dat sy het gesin
des Conincx ouer voerden/ ende deden wat
hē behaechde: Simei dan de sone Gera viel Simei bidt
voor den Coninck neder/ doe hy ouer de Jor ghenade.
dan voer/
19 Ende sprack ten Coninck: Myn Heere/ en
rekenet my niet toe de misdaet/ ende en ge- e 2.Sa.16.5
denct niet dat v v knecht leyden aen dede in
dien daghe/ doe myn Heere de Coninck wt
Jerusalem ginck/ ende de Coninck en neme
het niet ter herten.

20 Want v knecht bekent/ dat ick ghesondicht hebbe: Ende siet/ ick ben hedē de eerste die gecomen is vanden gantschē f huyse Josephs / dat ick mynen heere den Coninck te ghemoete aftooch.

f dat is/ Israel / of Ephraim Benjamin eñ Manasse/ die onder dē standaerdt Josephs laghen.

21 Doch Abisai de sone Zeru Ja antwoordde/ ende sprack: Eñ en soude Simei daerō niet sterven so hy doch den gesalfden des Heerē ghevloeckt heeft?

22 David daerentegen sprac: g Wat hebbe ick met u lieden te doen ghy kinderē Zeru Ja dat ghy my hedē wilt den Satan worden? Soude hedē yemāt sterven in Israel? Meyndy/ ick en wete niet/ dat ick hedē eē Coninck ghewordē ben over Israel?

g 2.Sa.16.10 Matt.16.23

23 Ende de Coninck sprack tot Simei: Ghy en sult niet sterven. ende de Koninck swoer hem.

24 h Mephi Boseth de sone Sauls/ quā ooc af den Coninck teghen: ende hy en i hadde syne voeten noch synen baert niet schoon ghemaeckt ende syne kleederē niet gewasschen/ van dien daghe aen/ doe de Coninck wech gegaen was tot aenden dach/ doe hy met vreden weder quam.

Mephi Boseth. h 2.Sa.9.3 i Of gepalleert/

25 Doe hy nu tot Jerusalem quam/ den Coninck te ontmoeten/ sprack de Coninck tot hem: Waerom en zydy niet met my getogē Mephi Boseth?

26 Ende hy sprack: myn heere Coninck myn knecht heeft my bedroghen: want v knecht dachte: Ick wil eenen Ezel zadelen/ eñ daer op ryden/ ende totten Koninck trecken: want v knecht is lam.

27 k Daertoe heeft hy uwen knecht aengegheven voor mynen heere den Coninck: l doch myn heere de Coninck is als een Enghel Gods: Doet wat v wel ghevalt.

k 2 Sa.16.3 l Gene 33.10 2 Sam 14.17

28 Want alle myns vaders huys is niets geweest dan lieden des doots voor mynē heere den Coninck: m so hebdy uwen knecht gheset onder die/ die by uwen Tafel eten: wat hebbe ick meer voor gerechticheit ofte meer te schreyen aen den Coninck?

m 2.Sa.9.7

29 De Coninck sprack tot hem: Wat spreect ghy noch voorder vā uwen dinge? n Ick hebbe ghesept: Ghy ende Ziba deylt dē Acker onder malkanderen.

n 2 Sa.16.4

30 Mephi Boseth sprack ten Coninck: Hy neme het oock gantsch wech/ na dien myn heere de Coninck met vreden te huys ghecomen is.

31 o Ende Barsillai de Gileaditer quam af van Roglim / ende voerde den Coninck over de Jordane/ dat hy hem inder Jordane beleydde.

o 1 Reg.2.7

32 p Ende Barsillai was gantsch oudt/ wel tachtentich Jaer/ die hadde den Coninc versorcht/ dewyle dat hy te Mahanaim was: want hy was een seer treflick man.

p 2 Sa.17.22

33 Eñ de Coninck sprack tot Barsillai: Ghy sult met my over treckē: ick wil v versorgen by my te Jerusalem.

34 Doch Barsillai sprack ten Coninck: Wat is het noch dat ick te leven hebbe / dat ick met den Coninck soude optrecken na Jerusalem?

35 Ick ben heden tachtentich Jaer out: hoe soude ick kennen/ wat goet of quaet is/ oft smaken wat ick ete oft drincke oft hooren wat de Sanghers ende Sanghersten singē? Waerom soude v knecht mynen heere den Coninck voorder beswaren?

36 V knecht sal met den Coninck een weynich gaen over de Jordane: Waerom wil my de Coninck sulck een vergheldinghe doen?

37 Laet uwen knecht wederom keeren / dat ick sterve in myner Stadt/ by myns vaders ende myner moeder graf: Siet/ daer is v knecht Chimeham/ dien laet met mynē heere den Coninc over trecken/ ende doet hem wat v wel ghevalt.

Chimeham

38 De Coninc sprack: Chimeham sal met my over trecken/ ende ick wil hem doē wat q t v wel ghevalt: Oock alles wat ghy aen my verkiest/ dat wil ick v doen.

q t And. my

39 Ende doe alle het volck over de Jordane ghegaen was / ende de Coninck oock: kuste de Coninck den Barsillai/ ende seghende hem: Ende hy keerde wederom aen zyn plaetse.

40 Ende de Coninck quam over na Gilgal/ ende Chimeham tooch met hem: ende alle het volc Juda hadde den Coninck over ghevoert: Doch des volckx Israels/ was de helft slechs daer.

41 Eñ siet/ doe quamen alle de mannen Israels ten Coninck ende spraken tot hē: Waerom hebben v onse broeders de mannē Juda ghestolen/ ende hebben den Coninck eñ zyn huys over de Jordane ghevoert / ende alle mannen Davids met hem?

42 Doe andtwoordden de mannen Juda/ dien van Israel: De Coninck behoort ons na toe: Wat zyt ghylieden gram daerom? Meyndt ghy dat wy van den Coninck onderhoudinghe oft gheschencken ontfangen hebben?

43 So andtwoordden van die van Israel/ dien van Juda / ende spraken: Wy hebben thienmael meer by den Coninck/ daertoe oock by David / dan ghylieden: Waerom hebdy my dan so r gheringe gheachtet/ dat het onse niet het eerste geweest is onsen Coninck te halen? Doch die van Juda spraken harder dan die van Israel.

r Of snoode oft verworpen.

Dat xx Capittel.

1. Seba maect gantsch Israel afvallich 3. David besluyt syne geschendde bywyven. 4. Dencht de i Seba met Amasa ende den gantschen Juda te ghemoeten: ende so deser op comen hem vertreckt/ 6. wordt Abisai met den volcke dat voorhanden is/ henen gheschickt: 8. Joab doorsteect den Amasa verradelicken. 13. Dvolct den Seba in Abel/ 16. ende laet hem door wysheydt eens vernuftighen wyfs / ter behoudinghe der Stadt/ ombrenghen. 23. Davids Hofregiment wort weder aenghetceckent.

1 Ende aldaer was een vermaerdt a heyloos man/ die hiet Seba / een sone Bichri eens mans van Jemini / die blies de Basuynen/ ende sprack: b Wy en hebbē geen deel aen David noch Erve aen den sone Isai: Een yegelick make hem na zynder hutten O Israel.

Seba oproeriger. a Dat is/ eē vandē grooten Hansen/ van hoogen Adel/ die eenen grootē aenhanc onder den volcke ende een aensien of naemhadde als Catiline te Roomen etc. b 1 Re.12.16. c 2.Sa.15.16

2 Doe viel van David een yeghelick in Israel/ ende volchden Seba den sone Bichri: Maerentegen de mannen Juda / hinghen aen haren Coninck/ van de Jordane aen tot Jerusalem toe.

3 Doe nu de Coninck David te huys quam tot Jerusalem/ nā hy de tien bywyvē die hy c ghelaten hadde het huys te bewaren / eñ bedede in een bewaringhe/ ende versorchde se doch hy en besliepse niet: Eñ sy waren also besloten tot aen haren doot/ ende leefdē als Weduwen.

4 Eñ de Coninc sprac tot d Amasa: Roept my te samen alle mannen in Juda op den derden dach/ ende ghy sult hier oock staen.

Amasa d 2 Sa.17.25 ende 19.13.

5 Eñ Amasa ghinck henen/ Juda te roepē: Doch hy vertooch den tydt die hy hem bestemt hadde.

6 Doe sprack David tot Abisai: Nu sal ons

Abisai iaecht den Seba na.

ons Seba de sone Bichri meer leeds doẽ/
dan Absalom. Neemt ghy de knechten ws
Heeren, ende iaecht hem na/ dat hy nergẽs
vaste Steden voor hem en vinde, ende ont=
vliede wt onsen ooghen.
7 Doe toghen hem na de mannen Joabs:
daertoe de Crethi ende Plethi/ ende alle de
Sterckẽ: ende sy toghen wt van Jerusalẽ/
na te iaghen Seba den sone Bichri.
8 Doe sy nu by den grooten Steen waren te
Gibeon/ quam Amasa voor hen henẽ: Joab
nu was begort op zyn kleedt/ dat hy aen
hadde ende hadde daer een Sweert om ge=
ghordt/ dat hinck op zynder heupe in de
Scheede/ dat ghinck geerne ẽ wt ende in.
9 Ende Joab sprac tot Amasa: Vrede met
v myn broeder: Ende Joab vaterde met zyn
der rechter hant Amasa by den baert/ dat
hy hem kuste.
10 f Eñ Amasa en hadde geen achtinge op
het Sweert inder hant Joabs: eñ hy stack
hem daer mede g in den buyck/ dat hẽ zyn
ingewant op de Aerde goot/ eñ en gaf hem
gheenen steeck meer/ ende hy starf: Joab
nu ende zyn broeder Abisai/ iaechden Se=
ba den sone Bichri na.
11 Ende daer tradt eener van Joabs Jon=
gers by hem/ ende sprack: h Trotz dat hẽ
yemant make aen Joab/ ende voeghe hem
by Dauid na Joab.
12 Amasa nu lach in bloet gewentelt mid=
den op der straten: Doe dan eener sach/ dat
alle het volck daer staende bleef/ nam hy A=
masa vander straten op den Acker eñ wierp
kleederẽ op hem: Dewyle hy sach/ dat wie
aen hem quam/ staende bleef.
13 Doe hy nu vander straten genomẽ was/
volchde alleman Joab na/ Seba den sone
Bichri na te iaghen.
14 Ende hy tooch door alle stãmẽ Israels/
na Abel ende Beth Maacha/ ende gantsch
Haberim: ende sy vergaderdẽ hen/ eñ volch
den hem na/
15 Ende quamen/ ende beleyden hem tot A=
bel ende Beth Maacha: ende maeckten eẽ
Bolwerck om de Stadt/ ende traden aen
de mueren: Ende alle het volck dat met Jo
ab was/ stormde/ ende wouden de mueren
neder worpen.
16 Doe riep een wys Wijf wt der Stadt:
Hoort/ hoort/ spreeckt tot Joab dat hy her=
waerts kome: Jck wil met hem spreken.
17 Ende doe hy tot haer quam/ sprack het
Wijf: Zydy Joab? Hy sprack: Ja. Sy sprac
tot hem: Hoort de reden uwer Maget. Hy
sprack: Jck hoore.
18 Sy sprack: Jn voortyden sprackmen: i
Wie vraghen wil/ die vraghe te Abel/ ende
so ghinck het wel voort.
19 Jck ben een vanden vreedtsamen ende
trouwen Steden in Israel/ ende ghy wilde
de Stadt dooden/ ende de Moeder in Is=
rael? Waerom wildy het Erfdeel des Heerẽ
verslinden?
20 Joab antwoorde/ ende sprac: Dat zy ver
re/ dat zy verre van my/ dat ick verslinden
ende verderuen soude.
21 Het en is niet also daerom: maer eẽ man
van het gheberchte Ephraim/ met namen
Seba/ de sone Bichri/ heeft hem k ver
heuen tegen den Coninck Dauid: l gheeft
den seluen hier alleen/ so wil ick van der
Stadt treckẽ: Het Wijf sprack tot Joab:
Siet/ zyn hooft sal tot v ouer de mueren ge
worpen worden.
22 Ende het Wijf quam in tot allen volcke
me haerder wysheyt: ende sy hieuwen Se=
ba den sone Bichri den kop af ende wier=
pen hem tot Joab: m Doe blies hy de Ba-

e Ande. ont= met hem Jo ab. streckt Amasa voor om afgonst wille der Veltooste= manschap f 2 Sa. 2. 23 ende 3. 27. 1. Reg. 2. 32

g Ande. de vyfste ribbe.

h Of. Poch. i An. Wie met Joab eens is daer toe oock met Dauid/ die volge Joab na.

Een wys Wijf verlost de stadt Abel

i An. Men sal vraghe aẽ vraghen: also souden men oock met a= bel voortge varen zyn. Deu. 20. 10.

k An. opge worpen l Jud 20. 13

Seba wordt op haerder raet om. m 2 Sa 2. 28

suynen/ ende sy verstroyden hen van der
Stadt/ een yegelick in zyn Hutten: Joab
dan quam te Jerusalem totten Koninck.
23 n Joab nu was ouer het gantsche Heyr
Israels/ Benaia de sone Joiada/ was ouer
de Crethi ende Plethi.
24 Adoram was Rentmeester: Josaphat de
sone Ahilud/ was Canzelier.
25 Seia was Schryuer: Zadok ende Ab=
iathar waren Priesters. Daertoe was Jr=
ra de Jairiter/ Dauids Priester.

Dauids haf regiment n 2 Sa 8 16

Dat XXI. Capittel.

1 Dry Jarigen dieren tyt wort door Sauls
mannen/ ..wt Sauls huyse den Heere op=
gehangen/ gheslist. 7. Dauid houdt dẽ eede
Jonathan gheswooren. 10. wort bew echt
Sauls ende Jonathans gebeente te begra=
uen. 15. ende voert vier groote kryghen te=
ghen de Philisteen.

1 Daer werdt oock eenen dieren tydt tot
Dauids tyden/ dry Jaer na malkan=
deren: ende Dauid sochte het aenghe=
sichte des Heerẽ. Eñ de Heere sprac: a Om
Sauls wille/ eñ om des bloethuys wille/
dat hy de Gibeoniters ghedoodt heeft.
2 Doe liet de Koninck de Gibeoniters eys=
schen/ eñ sprack tot hen: (b De Gibeoniters
nu en waren niet van den kinderen Israels
maer ouerbleuen vanden Amoriten: c ende
de kinderen Israels hadden hen gesworen
ende Saul sochtese te slaen in synen yuer/
voor de kinderen Israels ende Juda.)
3 So sprack nu Dauid totten Gibeoniten:
Wat sal ick v .. eden doen/ ende waer mede
sal ick versoenen/ dat ghy het Erfdeel des
Heeren seghenet?
4 De Gibeoniters spraken tot hem/ het en
is ons niet om gout ende silner te doen aen
Saul ende synen huyse/ ende het en is ons
niet te doen om yemant te doodẽ in Israel.
Hy sprach: Wat segget ghy lieden dan/ dat
ick v doen sal?
5 Sy spraken totten Koninck: Dien man
die ons verdoruen/ ende te niete ghemaect
heeft/ sullen wy verdelghen/ dat hem niets
blyue in allen Landtpalen Israels.
6 Geeft ons seuen mannen wt synen huyse/
dat wyse ophangẽ den Heere tot Gibea Sa=
uls/ des verkoren des Heeren. De Koninck
sprach: Jck wilse gheuen.
7 Doch de Koninck verschoonde Mephi=
boseth/ d des soons Jonathan/ des soons Sa
ul/ om des Eedts wille des Heeren/ die
tusschen hen was/ namelick/ tusschen Da=
uid ende Jonathan den sone Sauls.
8 Doch de twee sonen Rizpa/ der dochter
Aia/ die sy Saul ghebaert hadde/ Armoni
eñ Mephi Boseth: e daertoe de vyf sonen
f Michal der dochteren Sauls/ die sy Adriel
ghebaert hadde/ dẽ sone Barsillai des Ma=
holathiters/ nam de Koninck/
9 Ende gaf se in de handẽ der Gibeoniters/
die hingense op den Berch voor den Heere:
also vielen dese seuen op eenmael/ ende stor=
uen ter tydt des eersten Oogsts/ wanneer
den Gerstenoogst aengaet.
10 Doe nam Rizpa de dochter Aia/ eenen
sack/ ende spreyde hem op dẽ Rotzsteen/ int
begin des Oogsts/ tot dat daer water van
den Hemel op hen drupede: ende en liet
des daechs de Vogelen des Hemels niet op
hen rusten/ noch des nachts de Dieren des
Velds.
11 Eñ het wert Dauid geseyt/ wat Rizpa de
dochter Aia/ Sauls bywyf gedaen hadde.
12 g Eñ Dauid ghinck henen/ ende nam het
gebeente Sauls/ eñ het gebeente Jonatha
sijns

eenẽ dieren tyt dry Ja= ren lanck a 1. Sa 22 18

b Josue 9 3

c Josue 9 15

Dauid houdt den Eet Jo= nathan ghe swooren. d 1 Sam 18. 3 ende 20. 8 ende 23. 18. e 1 Sa. 18 19 f Dat was haer een teecken der versoeninge Gods ouer de te asse haerder sün de/ en bewys le de plaghe der dierte wt groote droochte quam.

Dauid be= graeft Sa= uls ende Jo nathans ge beente.

g 1 Sam 31 12 2. Sa 2. 5

zijns soons / vanden Burgheren tot Ja-
bes in Gilead. (die sy vander strate Beth-
san ghestolen hadden / daerse de Philisteen
henen gehangen haddē / te dier tijt doe de
Philisteen Saul sloeghen op den Berch
Gilboa.)
13 Ende brachtese van daer op / ende verga
derdense te hoope / met den ghebeente der
ghehanghenen.
14 Ende begroeuen het ghebeente Sauls /
ende zijns soons Jonathā inden lande Bē
Jamin tot Zela / in het graf zijns vaders
Kis: ende dedē alle dinck / als de Coninck
gheboden hadde: Also wert God na desen
den Lande weder versoent.

Dier groote kriggen Dauids tegēde Philisteen:

15 Daer verhief hem nu weder eenen Krijch
vanden Philisteen teghen Israel / ende Da-
uid tooch af ende syne knechten met hem /
ende streden teghen de Philisteen: ende Da
uid wert moede.
h 1.Sa.17.4. 16 h Ende Jesbi tot Nob (die daer was der
kinderē Rapha een ende het gewichte zijn
i Of, eerins / der Spiessen / was drij hondert ghewicht i
metaels ende hadde een nieuwe harnasch
aen) die dachte Dauid te slaen.
k 2.Sam.23 17 k Doch Abisai de sone Zeru Ja halp hē /
ende sloech den Philisteus doot: Doe swoe
l 2.Sam 18.3 ren hem de mannen Dauids / ende spraken: l
Ghy en sult niet meer met ons wttrecken
inden strijt / dat het licht in Israel niet wt
en blussche.
m 1Pa.20.4 18 m Daer na verhief hem noch eenē Krijch
n† An. Gob tot n† Nob met den Philisteē: Doe sloech
Sibechai de husathiter den Saph / die ooc
der kinderen Rapha een was.
19 Ende daer verhief hem noch eenē Krijch
tot Gob met den Philisteen: Doe sloech El-
hanam de sone Jaere Orgim een Bethlehe-
miter / Goliath den Gethiter / die daer had
de een Spiesse / welckers staf was als eenē
Weuers boom
20 Ende daer verhief hem noch eenē Krijch
tot Gath / daer was een lanc man / die had-
de ses vingheren aen zijn handen / ende ses
teenen aen zijn voeten / dat is / vier eñ twin-
tich aen den ghetale / ende hy was ouck ge
boren van Rapha.
21 Ende doe hy Israel beschimpte / sloech
hem Jonathan de sone Simea / des broe-
ders Dauid.
22 Dese viere waren den Rapha gheboren
tot Gath ende vielē door de hant Dauids /
ende syner knechten.

De kinderē Rapha ghe noemt Raphaim / zijn ouerbleuen / van dē groo ten Reusen.

Dat xxij. Capittel.

Een Dancsegginge Dauids / daeromme
dat hem God vā alle syne viandē verlost had
de.

1 Ende Dauid sprack voor den Heere de
woorden deses Liedts te dier tijdt / doe
hem de Heere verlost hadde van der
hant allerzijnder viandē ende vander hant
a Psalm 18.3 Sauls.
2 Ende sprac: a De Heere is mijn Rotzsteē /
ende mijn Borcht ende mijn Verlosser.
3 God is mijn b† Troost / op welcken ick
vertrouwe, mijn Schilt ende Hoorne mijns
Heyls. mijn c† Bescherminge eñ mijn Toe
uluchte. mijn d Heylandt die ghy my helpet
van ghewelde.
4 Ick wil den Heere louen ende aenroepen
so sal ick van mijne vianden verlost wordē.
5 Want my hadden omuangen de e† smer
ten des doots / ende de Beken Belials ver-
schrickten my.
6 Der hellen banden omgauen my / ende
des doots stricken ouerweldichden my.
7 Wanneer ick beangstet ben / so roepe ick
den Heere aen / ende schreye tot mijnen

b† An. Holt oft rotze / c† And. verhooghinge. d Of Behou der / die etc. vā moetwil ligē gewelt. e† An. verknuflinge of bermelinge.

God: So verhoort hy mijn stemme van sy-
nen Tempel / ende mijn geschrey coemt voor
hem tot synen ooren.
8 De Aerde beefde / ende wert beweecht. de
fundamenten des Hemels verroerden hen
ende beefden / doe hy toornich was.
9 Roock ginck van zijnder neusen ende ver
teerende vyer van synē monde / dat het daer
van blixende.
10 Hy neyghde den Hemel / ende voer neder /
het was doncker onder syne voeten.
11 Ende hy voer op den Cherub ende vlooch
daer henen. ende hy sweefde op de * vederē * Psa. 104.
des Windts.
12 Zijn Tente rontom hē was duysternisse /
ende swarte dicke Wolcken.
13 Van den f glantz voor hem g† brandde f Of, straelschijnsel.
het met blixem,
14 De Heere donderde vanden Hemel / ende g† And. ontvlanden de vyercolen.
de Hoochste liet synen Donder wt.
15 Hy schoot syne Stralen / ende verstroydese:
Hy liet blixemen / ende verschrickte se.
16 Daer sachmen Watergotē ende des Aert
bodems gront wert opghedeckt / voor het
schelden des Heeren / voor den adam ende
tsnuyuen syner Neusen.
17 Hy schicte wt vander Hoochte ende hael-
de my / ende trock my wt groote wateren.
18 Hy verloste my van mijne stercke vyan-
den / van mijne haeters die my te machtich
waren.
19 Die my ouerweldichden ter tijdt mijns
ongheuals / ende de Heere wert mijn Toe-
uerlaet.
20 Hy voerde my wt in het ruyme: Hy ruckte
my wt / want hy hadde lust tot my.
21 De Heere doet wel by my / na mijnder ge-
rechticheyt: Hy vergheldt my na der reyni-
heydt mijnder handen.
22 Want ick houde de Weghen des Hee-
ren / ende en ben niet Godloos tegen mijnen
God.
23 Want alle syne Rechten houde ick voor
ooghen / ende syne Gheboden en worpe ick
niet van my.
24 Maer ick bē sonder h† blecke voor hem / h† And verseertheyt
ende hoede my voor sonden.
25 Daerom vergelt my de Heere / na mijnder
gherechticheyt na mijnder reynicheyt voor
synen ooghen.
26 i By den Heylighen zijdy Heylich / by den i Psal. 18.26
vromen zijdy vroom.
27 By den reynen zijdy reyn / ende by dē ver
keerden zijdy verkeert.
28 Want ghy helpet den ellendighen volc-
ke ende met uwen oogen vernedert ghy de
hooghe.
29 k Want ghy Heere zijt mijn Licht: de Hee- k Psal. 19.8.
re maeckt mijn duysternisse ten lichte.
30 l Want met v can ick Krijchsvolc versling- ende 119.105
ten / ende met mijnen Gode ouer de meuren l 2.Sam 17.52
springhen.
31 Gods Weghen zijn sonder blecke: des Hee
ren Redē zijn doorloutert: Hy is eenē Schilt
allen die hem vertrouwen.
32 Want waer is een God / behaluē de Heere?
Ende waer is een m† Troost behaluen onse m† an Holt of Rotze.
God?
33 God stercket my met kracht / ende wijset
my eenen wech sonder blecke.
34 Hy maeckt mijne voeten gelijck den Her-
ten / ende settet my op mijne hoochten.
35 n Hy leert mijne handen strijden ende leert n Psal. 144.1
mijnen arm een Metalen boghe spannen.
36 Ende gheeft my den Schilt uws Heyls eñ
wanneer ghy my verootmoediget / so maect
ghy my groot.
37 Ghy maket onder my ruym te gaen / dat o Ofst wäckelen.
mijne Enckelen niet en o slibberen.

33 Jck wil myne vianden najagen: ende hen
verdelgen/ en̄ en wil niet omkeeren/ tot dat
ickse omghebracht hebbe.
39 Jck wilse ombrengen ende versmyten en=
de en sullen my niet wederstaen: Sy moetē
onder myne voeten vallen.
40 Ghy cont my rusten met stercke ten stry=
de: ghy cont onder my worpen/ die hen te=
ghen my setten.
41 Ghy gheeft my myne viandē die vlucht/
dat ick verstoore die my haten.
42 Sy p liefooghen hen toe/ doch daer en is
gheen Helper: totten Heere/ doch hy en ant
worder hen niet.
43 Jck wilse ontweē stooten als stof op der
Aerden: Als dreck op der straten/ wil ickse
wt drepden ende verstropen.
44 Ghy helpt my vanden twistigen volcke:
ende behoet my ten Hoofde onder den Hey=
denen: Een volck dat my niet en kende/ die
net my.
45 q† Den vreemden kinderen heeft het tegē
my gefalgeert/ ende hooren myner met ge=
hoorsamen ooren/
46 De vreemde kinderen zyn versmachtet/
ende r† dwinghen hen in hare banden.
47 De Heere leeft/ ende gheloeft sy mynen s†
Troost/ ende God de Troost myns Heyls/
moet verheuen worden.
48 De God die my wrake gheeft/ ende wor=
pet de volcken onder my.
39 Hy voert my wt van myne vianden/ ende
verhooghet my van dien/ die hen tegen my
verheffen: Ghy helpt my vanden moetwil=
lighen.
50 t Daerom wil ick v dancken Heere/ on=
der den Heydenen/ ende uwen Name lof=
singhen.
51 u Die synen Coninc groot Heyl bewyset/
ende barmherticheyt doet synen Gesalfden
Dauid/ ende synen zade eewichlick.

Dat xxiij. Capittel.

1. Dauid betuycht in synen laetstē wor=
den/ Gods Geest hebbe door hem ghesprokē
8. De Helden aen synē Hone wordē beschre=
uen. 15. Dauid hoewel hy met luste bevā=
ghen is/ en wil des waters niet drincken
dat met lyfs perijckels ghehaelt werdt.

1 DJt zyn de laetste woorden Dauids:
Dauid de sone Isai sprack: De man/
die vanden Messia des Gods Jacob/
a† versekert is/ lieflic met Psalmē Israels/
sprack:
2 De Gheest des Heeren heeft door my ge=
sproken/ ende syne reden is door mynen
mont ghescheedt.
3 De God b† Jacobs heeft tot my gespro=
ken/ de c† Hort Israels heeft gesproken/ een
rechtueerdige Heerscher onder dē menschē/
een Heerscher in der vreese Gods.
4 Ende ghelyck als het licht des morgens/
wanneer de Sonne opgaet des morgens d
sonder Wolcken/ so van den glantze na den
reghen het gras wt Aerden wasset.
5 Wāt myn huys is niet also by God: e wāt
hy heeft my een Verbont geset/ dat eewich
ende altemael wel geordineert ende gehou=
den wort: Want alle myn Heyl ende f† doē
is/ dat niets en g† wasset.
6 Daerentegen de h Belial zyn altemael
als wtghewor pen i† Distelen/ diemen niet
den handen niet vaten en can.
7 Maer wiese aengrypen sal die moet yser
ende spiesboomen inder hant hebben: ende
sy sullen met vyere verbrant worden inder
wooninghe.
8 Dit zyn de namen der k Helden Dauids

l† Jasabeam de sone Hachmoni/ de voor=
neemste onder drien Hy hief zyn Spiesse op
ende versloech acht hondert op eenmael.
9 Na hem was Eleasar de sone Dodo/ des
soons Ahohi/ onder den drien Helden met
Dauid/ doe sy den Philisteen beschimpten/
ende aldaer vergadert waren ten stryde/ en̄
de mannen Israels op toghen.
10 Doe stont hy/ ende sloech de Philisteen/
tot dat zyn hant moede aen het Sweert ver
stijfde: ende de Heere gaf eenen grooten Heyl
te dier tydt/ dat het volck omwendede hem
na te roouen.
11 Na hem was Samma de sone Age des Ha
rotiters: Doe hen de Philisteē vergaderden
in een Dorp/ ende aldaer was een stuck Ac=
kers vol Wicken/ ende het volck vluchtede
voor de Philisteen.
12 Doe tradt hy midden op dat Stuck en̄ ver
loste dat volck/ ende sloech de Philisteen/
ende God gaf eenen grooten Heyl.
13 m Ende dese dry Voorneemste onder derti
gen/ quamen af in den Oogst tot Dauid in
de Spelonce Adullam/ ende het Heyr der
Philisteē lach in der leeghten Rephaim
14 Dauid nu was op dat mael in de Borcht
en̄ der Philisteen volck lach tot Bethlehē.
15 Ende Dauid wert lustich/ ende sprac: Wie
wil my te drincken halen des waters/ wt
den Bornputte tot Bethlehem onder de
Poorte?
16 Doe vielen die dry Helden inden Leger der
Philisteen/ ende vulden des waters wt den
Putte tot Bethlehem onder de Poorte/ ende
droeghent/ ende brachtent Dauid: Doch hy
en woude het niet drincken/ maer goot het
wt den Heere.
17 Ende sprack: Dat late de Heere verre vā
my zyn/ dat ick dat doe: Is het niet het
bloedt der mannen/ die haer leuē gewaecht
hebben/ ende daer henen gegaen zyn? Ende
en woude het niet drinckē: dat deden de dry
Helden.
18 n Abisai Joabs broeder/ de sone Zeru Ja
was oock een Voorneemste onder drien: Hy
hief zyn Spiesse op/ ende sloech er dry hon=
dert/ ende was oock beroemt onder drien/
19 Ende de heerlicste onder drien/ ende was
haer Ouerste: doch hy en quam niet tot aen
de o† dry.
20 p Ende Benaia de sone Joiada/ des soōs
Jsahail/ vā grooten daden/ van Kabzeel: die
sloech twee leeuwen der Moabitē en̄ ginck
af/ ende sloech eenen Leeuwe inden put ter
sneeu tydt.
21 Ende sloech oock eenen Egyptischen grou=
welicken man/ die hadde een Spiesse in zyn
der handt: ende hy ginck tot hem af met ee=
nen stock/ ende nam den Egyptenaer de
Spiesse/ ende verworchde hem met zyn ey=
ghen Spiesse.
22 q Dat dede Benaia de sone Joiada: ende
was beroemt onder den drien Helden/
23 Ende heerlicker dā de dertich: doch hy en
quā niet tot aen de dry: Ende Dauid maec=
te hem tot zyn heymelicken rade.
24 Asahel de broed Joab/ is onder den derti
ge: Elhanā de sone Dodo tot Bethlehem.
25 Samma de Haraditer/ Elika de Hara=
diter.
26 Herez de Paltiter/ Ira de sone Ikes des
Tekoiters.
27 Abieser de r† Anthothiter/ Mebunai de
Husathiter.
28 Zalmon de Ahohiter/ Maherai de Neto=
phatiter.
29 Heleb de sone Baena de Netophatiter/
Ithai de sone Ribai van Gibea/ der kinde=
ren Ben Jamin.

Benaia

p Die hen met velen Godsdienstē by ende om God veel H= dienen willen/ meynē van herten en̄ doen met ernste: maer sonder Gods woordt wt eygen vercorenen voornemen/ als dese Monicken ende alle Afgodische doen.
q† And. De vreemde kinderen hebbē my ghelooch= ent.
r† An. wordē ghebracht in hare binnenste cameren.
s† An. Steerte/
t Gods lof onder den Heydenen/ Roma 15.9.
u Psal. 18.51
a† And. geordineert Gods Geest heeft door Dauid ghesproken.
b† And. Israels
c† an Rotze
d Moses richtede des Wets Ryc= keen op dē Berge Sinai met dōderen ende wolcken en̄ blixem verschrickelick. Maer dit Ryck sal liefelick zyn/ ghelyck het milde Reyne/ wanneer het gheregent heeft en̄ de Sonne des morghens vroech schyn.
e 2 Sam 7.12
f† And. lust
g gheen Coninckrijck en is so hooch voor God/ sal oock niet also wassen/ maer moetē alle vergaē/ alleen dit Ryck sal staet in eewicheyde.
h Belial zyn die dē Ryke Christi vyāt zyn als de Jodē/ Paus ketters en̄ Turckē: deselue willen alleen nutte en̄ de beste zyn/ en̄ zyn dannoch de schadelicste: daerom heetē sy Belial/ dat is de onnutte ofte schadelicke/
i Rest Je 33.32
l† An. Voornen/
k Dat is heerlicke koene mannen
l Van die dat sit inde Raet der wysheyt die voornēste onder de Helden is: Adino Ha= Ezni die versloech etc.
m 1 Par 11.15
n 1. Par 11.20 2. Sa. 21.17.
o† An. dry eersten.
p 1 Par 11.22
q 1 Par 11.24 ende 28.5.
r† An. Anathothiter.

30 Benaia de Pirgathoniter/ Hidai van dē
Beken Gaas.
31 Abialbon de Arbathiter/ Asmaueth de
Barhumiter.
32 Eliaheba de Saolbaniter/ de kinderē Ja
sen/ ende Jonathan.
33 Samma de Harariter/ Ahiam de sone
Sara des Harariters.
34 Eliphelet de sone Ahasbai/ des soons
Maechati/ Eliam de sone Ahitophels des
Gibeoniters.
35 Hezrai de Carmeliter/ Paerai de Arbi-
ter.
36 Jegeal de sone Nathan van Zoba/ Ba-
ni de Gaditer.
37 Zelek de Ammoniter: Naharai de Bee-
rothiter/ de Wapēdrager Joabs des soōs
Zeru Ja.
38 Ira de Jethriter/ Gareb de Jethriter.
Vria de Hethiter: Dier is altēsamen seuen
ende dertich.

Dat xxiiij. Capittel.

1. David vertoornt int tellē des volcks
den Heere, 10. wert zyne sonden ghewaer/
eñ so hem dryerley straffe werdt opgeleyt/
kiest meer in Godes/ dan in menschen han
den te vallen/ 17. Hem is wee/ om der straf-
fe wille der ontschuldiger Schapen. 19.
Koopt een ruymte/ den Heere eenen Altaer
te bouwen/ 24. ende en wil niet/ dat hem
een offer yet geschoncken sal worden.

David laet het volck tellen wt Gods heymelicken gerichte daertoe bewoghen. a1. Par. 21. 1 b Esa. 30. ii

1 ENde den toorn des Heeren vergrimde
weder teghen Israel/ a ende beweech-
de David onder hen/ dat hy sprac: Gaet
henen: telt Israel ende Juda.
2 Ende de Koninck sprack tot Joab synen
Veldthooftman: Gaet rontom in allen stam
men Israels/ van Dan aen tot Berseba toe
b ende telt het volck/ dat ick wete/ hoe vele
dat het is.
3 Joab sprack totten Coninck: De Heere v
God doe tot desē volcke/ als het nu is noch
hondertmael so vele/ dat myn heere de Co-
ninck syner oogen lust daer aen sie: Doch
wat heeft myn heere de Coninck tot deser
saken lust?
4 Doch des Konincks woort ginck voort
tegen Joab ende de Hooftlieden des Heyrs.
Also tooch Joab wt/ ende de Hooftlieden
des Heyrs/ vanden Coninck/ dat sy het volc
Israels telden.
5 Ende ginghen ouer de Jordane/ ende le-
gerden hen tot Aroer/ ter rechterhant der
Stadt/ die in de Beke Gad leydt/ ende tot
Jaeser.
6 Ende quamen te Gilead/ ende int neder-
lant Hadsi/ ende quamen te Dan Jaan/ eñ
rondtom Zidon.
7 Ende quamen tot der vaster Stat Tyro/
ende allen Steden der Heuiters/ ende Cana
niters/ ende quamen wt aent Zuyden Ju-
da/ tot Berseba.
8 Ende togen int gantsche Lant rondtom/
ende quamen na negen Maenden eñ twin-
tich daghen te Jerusalem.
9 Ende Joab gaf den Coninck de summe
des volcks/ dat getelt was: ende daer wa-
ren in Israel/ acht hondertmael duysēt stere
ke mannen die het sweert wtrogen/ ende
in Juda/ vijf hondertmael duysendt man-
nen.

Summa des volcks Israels eñ Juda.

10 Eñ het herte sloech David/ na dien als
het volck geteld was: Eñ David sprack tot
den Heere: Ick hebbe swaerlick gesondicht/
dat ick dat ghedaen hebbe/ ende nu Heere/
neemt de misdaet ws knechts wech/ want
ick hebbe gantsch sottelick gedaen.
11 Ende doe David des morgens opstont/
quam des Heeren woort tot Gad den Pro-
phete Davids Siender/ ende sprack:

Gad de Prophete.

12 Gaet henen ende spreect met David: So
seyt de Heere: Dryerley brenge ick tot v/ ver
kiest v dier een wt/ dat ick v doe.
13 Gad quam tot David/ eñ seyde het hem
aen/ eñ sprac tot hem: Wildy dat seuen Jaer
lanck dieren tydt in v Landt come: Of dat
ghy dry Maenden voor uwe Wederparty-
en vlieden moetet/ ende sy v veruolgen: Of
dat dry daghen lanck Pestilencie in uwen
Lande zy? So merckt nu/ ende siet toe/ wat
ick weder segghen sal dien/ die my hier ge-
sonden heeft.
14 David sprack tot Gad: c My is seer van
ge/ doch laet ons in de hant des Heeren val
len/ (want syne barmherticheyt is groot/)
ick en wil niet inder menschen hant vallen.

David verkiest Pestilencie. c Syra 2. 2[?] Susan. 22.

15 Also liet de Heere Pestilencie in Israel co-
men/ vanden morgen aen/ tot den bestemdē
tydt dat des volcx starf/ van Dan aen tot
Berseba toe tseuentich duysent mannen.

70000. mannen van der Pestilencie ghestoruen.

16 Ende doe de Engel syne hant wtstreckte
ouer Jerusalem/ dat hyse verdorue/ d rouwe
de het den Heere ouer het quaet/ eñ sprack
ten Engel/ tot den Verderuer int volck: Het
is ghenoech/ uwe handt late nu af. Ende de
Engel des Heeren was by e der Schuere A-
raffna des Jebusiters.

d 1. Sa. 15. 11 e Of den dorsch vloer 1 Par. 21. [?]

17 David nu/ doe hy den Engel sach/ die het
volck sloech/ sprack hy tot den Heere: Siet/
ick hebbe gesondicht/ ick hebbe de misdaet
gedaen: wat hebben dese Schapen geda[e]?
Laet uwe handt teghen my/ ende myns va-
ders huys zyn:
18 Ende quam tot David te dier seluer tydt/
ende sprack tot hem: Gaet op/ ende richtet
den Heere eenen Altaer op/ inder Schuere
Araffna des Jebusiters.
19 Also ginck David op/ als Gad geseyt/ eñ
de Heere geboden hadde.
20 Ende doe Araffna hem omwēde/ sach hy
den Coninck met synen knechten tot hem
comen/ ende badt aen op zyn aengesichte
ter Aerden/
21 Ende sprack: Waerom coemt myn heere
de Koninck tot synen knechte? David sprac
Te koopen van v de Scheure/ ende te bou-
wen den Heere eenen Altaer/ dat de Plage
vanden volcke ophoude.
22 Doch Araffna sprack tot David: Myn
heere de Koninck neme ende offere/ soo het
hem geualt: Siet/ daer is f t een Rundt tē
Brandtoffer/ ende een g † Sledde/ ende
de ghereetschap dat ten Offer behoort/ tot
houdt.

f † And syn Runderen g † An wagē ende Ossen-ruyche hout te halen.

23 Alle dinck gaf Araffna den Coninck: Eñ
Araffna sprack ten Coninck: De Heere v
God late v hem aengenaem zyn.
24 Doch de Koninck sprack tot h Araffna:
Niet also/ maer ick wilt v afkoopen om
zyn ghelt: i want ick en wil den Heere my
nen God gheen Brantoffer doen/ dat ick
v[?] niet hebbe. Also kochte David de Schue-
re ende het Rundt/ voor vijftich Sikel sil-
uers.
25 Ende bouwede aldaer dē HEERE eenē
Altaer/ ende offerde Brantoffer ende Danc
offer. Ende de Heere werdt den Lande ver-
soent/ ende de Plage hieldt op van Israel volc
ke Israels.

h Dese Araffna sal der Jebusiten Koninck geweest zyn te Jerusalē eñ daer na tot God de heere/ v[er]door eñ salich ge worden/ eñ van den Koninckryck afgestaen zyn/ om Godswille. i Pro. 3. 9.

Ende des tweeden Boecks
Samuelis.

Regum/Het Eerste Boeck van den Coninghen,

Dat Eerste Capittel.

1. So David swack werdt in zijn ouderdom/ 5. staet Adonia na zijn Rijcke. 11. Salomo verkrijcht het door beschickinghe Nathan ende BatSeba. 32. Wert ingehullet. /38. ende gesalft. 41. Adonia hoort het/ 49. ende vliedt.

David wert swack in synen ouderdõ.

1 Ende doe de Coninc David oudt was/ eñ wel bedaecht / konde hy niet warm werden/ wanneer men hẽ oock schoon met kleederen bedeckte.
2 Doe spraken syne knechten tot hem: Laetse mynen heere den Koninck een jonge Deerne eñ Maghet soecken/ die voor den Koninck sta/ ende hem † onderhoude/ ende slape in syne armen/ ende warme mynen heere den Koninck.

†An. plege/

3 Ende sy sochten een schoone Deerne in alle Lantpalen Israels ende vonden Abisag van Sunem/ eñ brachtense dẽ Koninck.

Abisag.

4 Eñ sy was een gantsch schoone Deerne/ ende † onderhiel den Koninck/ ende diende hem: Doch de Koninck en bekendese niet.

†An. pleech de dea

5 Adonia nu de sone Hagith verhief hem/ ende sprac: Jck wil Koninck worden/ ende maeckte hem waghenen ende Ruyteren/ ende vijftich mannen tot Trabanten voor hem henen.

Adonia staet na den Rijcke.
2.Sam.15.1

6 Ende zijn vader woude hem niet bekommeren by synen tijt/ dat hy hadde ghesepdt: Waerom doedy alsoo? Ende hy was ooc een seer schoon man/ a ende † hy hadde hem gheboren naest Absalom.

a 1. Reg.3.12
†An. de moeder had de hem ghebaerde.

7 b Ende hadde synen raet met Joab den sone Zeruja/ eñ met AbJathar den Priester/ die holpen Adonia.

b 1 Reg 2.22

8 Doch Zadok de Priester/ ende Benaia de sone Joiada/ ende Nathan de Propheet/ ende Simei ende Rei/ ende de Helden Davids/ en waren niet met Adonia.
9 Ende doe Adonia Schapen ende Runderen ende ghemest Vee offerde by den steen Soheleth/ die by der Fonteyne Rogel leyt/ noode hy alle syne broeders des Koninckx sonen/ ende alle mannẽ Juda des Koninckx knechten.

c Josue 15.8 ende. 18.17

10 Daerentegen den Propheet Nathan/ eñ Benaia/ ende de Helden/ ende Salomo synen broeder/ en noodde hy niet.
11 Doe sprack Nathan tot BethZeba Salomons moeder: Hebdy niet gehoort/ dat Adonia de sone Hagith/ is Koninck geworden/ ende onse heere David weet daer niets van?
12 So coemt nu/ ick wil v eenen raet gevẽ/ dat ghy v ziele/ ende ws soons Salomo ziele verlost.
13 Gaet henen/ ende gaet ten Koninck David in/ ende spreeckt tot hem: Hebdy niet/ myn heere Coninck/ uwer maget geswooren ende ghesept: V sone Salomo sal na my Koninck zijn/ ende hy sal op mynen Stoel sitten? Waerom is dan Adonia Koninck gheworden?
14 Siet/ dewijle dat ghy daer noch zijt/ ende met den Coninck spreect/ wil ick na v daer inkomen/ eñ v woort te vollen wtsprekẽ.
15 Ende BathSeba ghinck in totten Koninck in de kamer: ende de Koninc was seer oudt/ ende Abisag van Sunem diende den Koninck.
16 Ende BathSeba neyghde haer / eñ badt dẽ Coninck aen. De Coninck daerentegen sprack: Wat is v?
17 Sy sprac tot hem: Myn heere/ ghy hebt uwer maget gesworen by den Heere uwen God: V soone Salomo sal Coninck zijn na my/ ende op mynen Stoel sitten:
18 Nu daerentegen siet/ Adonia is Coninck gheworden/ ende myn heere Coninck / ghy en weet daer niets van.
19 Hy heeft Ossen ende gemest Vee/ ende veel Schapen gheoffert / ende heeft ghenoodt alle sonen des Coninckx: daertoe AbJathar den Priester/ ende Joab den Velthooftmã: Doch uwẽ knecht Salomo en heeft hy niet ghenoodt.
20 Ghy zijt ymmers myn heere de Coninck/ de ooghen des ghantschen Israels sien op v/ dat ghy hen kondt doet/ wie op den Stoel myns heeren des Conincks na hem sitten sal.
21 Wanneer nu myn heere de Coninck/ met synen Vaderen ontslapen is / so sullen ick ende myn sone Salomo/ moeten d sondaers zijn.

d Dat is/ Adonia sal ons haten/ of dooden/ wy moeten de archste worden

22 Dewijle sy nu noch al sprack met den Coninck/ quam de Propheet Nathan.
23 Ende sy seyden den Coninck aen: Siet/ daer is de Propheet Nathan: Ende als hy in quam voor den Coninck/ badt hy den Coninck aen/ op zijn aengesichte ter Aerden/

Nathan coemt tot David.

24 Ende sprack: Myn heere Coninc/ hebdy ghesept: Adonia sal na my Coninck zijn/ eñ op mynen Stoel sitten?
25 Want hy is henen afghegaen / ende heeft geoffert Ossen ende gemest Vee / ende vele Schapen/ eñ heeft alle sonen des Coninckx ghenoodt/ ende de hooftlieden/ daertoe den Priester AbJathar: ende siet / sy eten ende drincken voor hem/ ende seggen: Geluck eñ Heyl den Coninck Adonia.
26 Daerentegẽ my uwen knecht/ eñ Zadok den Priester/ ende Benaia den sone Joiada/ ende uwen knecht Salomo en heeft hy niet ghenoodt.
27 Is dat van mynen heere den Coninck bevolen/ ende en hebt het uwen knecht niet weten laten/ wie op den Stoel myns heerẽ des Conincks na hem sitten sal?
28 De Coninck David antwoorde/ eñ sprac: Roept my BathSeba herwaerts: Ende sy quam in voor den Coninc: Ende doe sy voor den Coninck stondt/
29 Swoer de Coninck/ ende sprack: So waerachtich als de Heere leeft/ die myn ziele verlost heeft wt aller noodt/
30 Jck wil heden doen/ als ick v ghesworen hebbe by den Heere den God Israels/ ende ghesepdt: Dat Salomo v sone/ sal na my Coninck zijn/ ende hy sal op mynen Stoel sitten voor my.
31 Doe neyghde haer BathSeba met haren aengesichte ter Aerden/ ende badt den Coninck aen/ ende sprack: Gheluck ende Heyl myn heere den Coninck David eewichlick.
32 Ende de Coninck David sprack: Roept my den Priester Zadok herwaerts / eñ den Propheet Nathan / ende Benaia den sone Joiada. Ende doe sy in quamen voor den Coninck/
33 Sprack de Coninck tot hen: Neemt met v lieden ws heeren knechtẽ/ ende settet mynen sone Salomo op mynen Muyl/ eñ voert hem af na e Gihon.

e 2Par 32.30

34 Ende de Priester Zadok/ met tsamen den

Propheet Nathan /salue hem aldaer ten
Coninck ouer Israel: ende blaest met de
Basuynen/ende segt: Gheluck ende Heyl
den Coninck Salomo.
35 En treckt hem na opwaerts/en coemt:
so sal hy sitten op mynen Stoel/en Coninc
zyn voor my/ende ick wil hem ghebieden/
dat hy Vorst zy ouer Israel ende Iuda.
36 Doe antwoorde Benaia de sone Ioiada
den Coninck/ende sprack: Amen/ de Heere
de God myns heeren des Coninckx segghe
ooch also.
37 Gelijck als de Heere met mynen heere de
Coninck geweest is/so sy hy ooch met Sa-
lomo/dat synen Stoel grooter worde/dan
den Stoel myns heeren des Coninckx
Dauids.
Salomo wert ten Koninck ghesalft/van den Priester Zadok.
38 Doe gingen af/de Priester Zadok/en de
Propheet Nathan/ ende Benaia de sone
Ioiada/ende Crethi ende Plethi/ ende set-
teden Salomo op den Muyl des Coninckx
Dauids/ende voerden hem na Gihon.
39 En de Priester Zadok nam den Olyhoor-
ne wt der Hutten/en salfde Salomo: en blie-
sen met der Basuynen/ ende alle het volck
f 1. Sa. 10. 25
sprack: f Gheluck den Coninck Salomo.
40 En alle het volck tooch hem na op/ ende
het volck pypte met pypen / ende was seer
vrolijck/dat de Aerde van haren geschrepe
clanck.
41 Ende Adonia hoorde het/en alle die hy
genoodt hadde/ die by hem waren. ende sy
hadden alreede gegeten. En doe Ioab der
Basuynen geluyt hoorde/sprack hy: Wat
wil dat gheschrey ende rumoer der Stadt?
42 Ende doe hy noch sprack/ siet/ doe quam
Ionathan de sone Ab Iathar des Priesters:
Ende Adonia sprack: Coemt in/want ghy
zyt een redelick man/ ende brenghet goede
boodtschap.
43 Ionathan antwoorde/ende sprac tot Ado-
nia: Ja / Onse Heere de Coninck Dauid/
heeft Salomo ten Coninck ghemaeckt/
44 Ende heeft met hem henen gesonden den
Priester Zadok/ ende den Propheet Na-
than/ende Benaia den sone Ioiada/ende
Crethi ende Plethi/ ende sy hebben hem
op des Coninckx Muyl ghesett:
45 Ende Zadok de Priester/ met tsamen den
Propheet Nathan/heeft hem ghesalft ten
Coninck te Gihon/ende zyn van daer op-
ghetogen met vreuchden/dat de Stadt al-
so te werck gaet: dat is het gheschrey dat
ghy ghehoort hebt.
46 Daer toe sit Salomo op den Coninclicken
Stoel.
47 Ende de knechten des Coninckx zyn inge-
ghaen/onsen heere den Coninck Dauid te
seghenen ende hebben ghesept: V God ma-
ke Salomo eenen beteren name/dan uwen
name is/ende make synen Stoel grooter
dan uwen Stoel/ende de Coninck heeft aen
ghebeden op den Legher.
48 Ooch heeft de Coninck also gesept: Ghe-
loeft zy de Heere de God Israels die heden
eenen heeft laten sitten op mynen Stoel/
dat het myne ooghen ghesien hebben.
49 Doe verschrickten ende maeckten hen op/
alle die by Adonia ghenoodt waren / ende
ginghen henen/ een yeghelick synen wech.
g 1. Reg. 2. 14
50 g Doch Adonia vreesde hem voor Salo-
mo/ende maeckte hem op/ginck henen/ en
vattede de hoornen des Altaers.
51 Ende het wert Salomo ghesept: Siet/A-
donia vreest den Coninck Salomo/ en siet/
hy vattet de hoornen des Altaers/ en spreect:
De Koninck Salomo sweere my heden/ dat
hy synen knecht niet en doode met den
sweerde.
52 Salomo sprac: Sal hy redelick zyn/ so en
sal gheen hayr van hem op de Aerde vallen:
werdt daerentegen wat boos aen hem ge-
vonden/ so sal hy sterven.
53 h Ende de Coninck Salomo sant henen/ h Exo. 21. 14
ende liet hem afhalen vanden Altaer: Ende
doe hy quam/ badt hy den Coninck Salo-
mo aen: Ende Salomo sprac tot hem: Gaet
in v huys.

Dat ij. Capittel.

1. Dauids beuel aen Salomo voor sy-
nen doodt. 13. Adonia begeert Abisag. 23.
tot zyn verderf. 26. Ab Iathar werdt vant
Priesterdom ghesett/28. Ioab. 36. ende Si-
mei ghedoodt.

1 Als nu den tijt aen quam/dat Dauid ster- Dauids beuel aen Salomo/voor synen doot
uen soude/gheboot hy synen sone Sa-
lomo. ende sprack:
2 a Ick ga henen den wech der ghantscher a Ios. 23. 14.
Werelt: so zyt getroost/ende weest een man. Deut. 31. 14.
3 Ende neemt waer de wacht des Heeren
vws Gods/dat ghy wandelt in syne Wegen/
ende houdet syne Wyse/Geboden/Rechten/
en Getuyghenissen/ b als ghescreuen staet b Deu. 17. 16
in de Wet Mosis: op dat ghy kloeck zyt/ in
allen dat ghy doet/ ende waer ghy v henen
wendet.
4 Op dat de Heere zyn woordt verwecke/ c c 2. Sa. 7. 12
dat hy ouer my gesproken heeft/ en gesept:
Souwe kinderen haren wech bewaren/dat sy
trouwelijck/ende van gantscher herten/en
van gantscher ziele voor my wandelen/ soo
en sal van v nummermeer een man ontbre-
ken/op den Stoel Israels.
5 Ooch weet ghy wel/ wat my Ioab de so- Ioab.
ne Zeru Ia gedaen heeft d wat hy dede den d 2. Sa. 3. 27
tween Veltoofslieden Israels/ Abner den ende 20. 10.
sone Ner/Amasa den sone Iether/ die hy
verworcht heeft/ ende vergoot krijchsbloet
in vrede: ende dede krijchsbloet aen synen
gordel/ die om syne lendenen was/ ende aen
syne schoenen/die aen syne voeten waren.
6 Doet na uwer wijsheyt/ dat gy zyn grau
hayr niet met vreden ouder ter Hellen en
brenghet.
7 Ooch sult ghy den kinderen e Barsillai des Barsillai.
Giliaditers/ barmhertichheyt bewijsen / dat e 2. Sa. 17. 27
sy by uwen Dissche eten: want also deden ende. 19. 31
sy by my/doe ick voor Absalom uwen broe-
der vluchtede.
8 Ende siet/ ghy hebt by v Simei den sone Simei.
Gera/ des soons Iemini/ van Bahurim / f f 2. Sa. 16. 5.
die my schandelicken vloeckte/ter tydt/ doe ende 19. 19
ick na Mahanaim ghinck: hy dannoch quam
af my tegen aen de Iordane: Doe swoer ick
hem by den Heere/ ende sprack: Ick en wil v
niet dooden met den sweerde.
9 Ghy dannoch laet hem niet ontschuldich
zyn: want ghy zyt een wys man / ende sult
wel weten/wat ghy hem doen sult/ dat ghy
zyn grauw hayr met bloede onder in de Hel-
le brenghet. Dauid
10 g Also ontsliep Dauid met synen Vade- sterft/ als
ren/ en wert begrauen in der Stadt Dauids. hy hadde 70
11 Den tyt nu/die Dauid Coninck geweest iaer geleeft
is ouer Israel/ is veertich Iaer: h Seuen 2. Sa. 5. en
Iaer was hy Coninck te Hebron / ende dry 40. Iaer
ende dertich Iaer te Ierusalem. gheregeert.
12 i Ende Salomo sat op den Stoel zyns Va- g Act. 2. 29
ders Dauids/ende zyn Coninckrijck wert ende. 13. 36
seer standachtich. h 2. Sa. 5. 4
13 Ende Adonia de sone Hagith / quam in i 1. Pa. 29. 23
tot Beth Seba der moeder Salomo/ende sy Adonia
sprack: k Coemdy ooch met vreden? Hy begeeret
sprack Ja. Abisa.
14 Ende sprac: Ick hebbe wat met v te spre- k 1. Sa. 16. 4
ken. Sy seyde: Segt aen.
15 Hy sprack: Ghy weet/ dat het Coninck-
rijck

rijck mijn was/ende het gantsche Israel
hadde hem op my gherichtet/dat ick Co-
ninck zijn soude:doch nu is het Coninck-
rijck ghewendet/ende mijns broeders ghe
worden:vandẽ Heere is het hem gewordẽ.
16 Nu bidde ick een bede vã v/ ghy en wou
det mijn aenghesicht niet beschamen.Sy
sprack tot hem:Segt aen.
17 Hy sprack:Spreect met den Coninck Sa
lomo/(want hy en sal v aengesicht niet be
b. Reg 1.4. schamen/)dat hy my gheue l Abisag van
Sunem ten wijue.
18 BathSeba sprack:Wel/ick wil met den
Coninck uwent haluen spreken.
19 Eñ BathSeba quam in tot den Coninc
Salomo/met hem te spreken Adonias hal
uen:Ende de Coninck stont op/ende ginck
haer teghen/ende badtse aen /ende settede
hem op synen Stoel:ende des Conincks
moeder wert eenen stoel gheset/dat sy haer
settede tot zijner rechter zijden.
20 Ende sy sprack:Ick bidde een cleyn bede
van v/ghy en woudet mijn aengesicht niet
beschamen. De Coninck sprack tot haer
Bidt mijn moeder/ick en wil v aengesicht
niet beschamen.
21 Sy sprack:Latet Abisag van Sunem u-
wen broeder Adonia ten wijue gheuen.
22 Doe antwoorde de Coninck Salomo/ eñ
sprack tot syner moeder: Waerom biddet
ghy om Abisag van Sunem/ den Adonia?
m 1. Reg 1 7. Biddet hem het Coninckrijck oock want hy
is mijn grootste broeder/m ende heeft den
Priester AbJathar/ ende Joab den sone
ZeruJa.
23 Ende de Coninck Salomo swoer by den
Heere/ende sprac:God doe my dit ende dat
Adonia sal dat tegen zijn leuen gesproken
hebben.
n Ofte/stat grijpich ghe maeckt/ 24 Eñ nu/ so warachtich als de Heere leeft/
die my n vestiget heeft/ ende sitten latẽ
op den Stoel mijns vaders Dauids/ende
† An.toebe- reydet die my een huys gemaeckt heeft /o als hy
gesproken heeft/ Heden sal Adonia steruen.
o 2.Sa.7.12 25 Ende de Coninck Salomo sandt heenen/
Adonia door Benaia den sone Joiada/ die sloech
wert gedoot hem dat hy starf.
Abiathar 26 Ende tot den Priester AbJathar sprack
de Priester de Coninck:Gaet henen na Anathoth op
wert afgeset uwẽ Acker/want ghy zijt des doots:Doch
ick en wil v heden niet dooden: want ghy
hebt de Arcke des Heeren voor mijnen va-
der ghedraghen/ende hebt mede gheleden/
waer mijn vader gheleden heeft.
27 Also verstiet Salomo den AbJathar dat
p 1.Sa.2 31 hy niet en mochte Priester des Heeren zijn:
p Op dat veruult worde des Heerẽ woort
dat hy ouer het huys Eli gesproken hadde
tot Silo.
28 Ende dit geruchte quam voor Joab wãt
Joab Joab hadde aen Adonia ghehangen/ hoe-
vlucht wel niet aen Absalon:Doe vluchtede Joab
in de Hutte des Heeren/eñ vattede de hoor-
nen des Altaers.
29 Ende het wert den Coninck Salomo aen
gesept/dat Joab ter Hutten des Heeren ge
uloden ware: ende siet/hy staet by den Al-
taer:Doe sandt Salomo Benaia den sone
Joiada henen/ende sprack:Gaet henen/eñ
slaet hem.
30 Ende doe Benaia ter Hutten des Heerẽ
quam/sprac hy tot hem:So seyt de Coninc
Gaet hier wt: Hy sprack: Neen/hier wil ick
steruen Eñ Benaia seyde sulcx den Coninck
weder ende sprack:So heeft Joab ghespro
ken/ende so heeft hy my gheantwoordt.
31 De Coninck sprack tot hem: Doet als hy
geseyt heeft/ende slaet hem/ende begraeft
hem:dat ghy dat bloedt/dat Joab te ver-
gheefs vergoten heeft/van my doet /ende
van mijns vaders huys/
32 Ende de Heere hem zijn bloet betale op sy
nen cop/dat hy twee mannẽ geslagen heeft
die rechtueerdigher ende beter waren dan
hy/ende heeftse verworcht met den sweerde
dat mijn vader Dauid daer niets van en
wiste/namelicken/q Abner den sone Ner/dẽ q 2.Sa 3 27.
Veltbooftman ouer Israel/ende Amasa dẽ ende.20.10
sone Jether/den Veltbooftman ouer Juda.
33 Dat haer bloedt betaelt worde op dẽ cop
Joab/ende zijns zaets eewichlick: Maer den
teghen Dauid ende zijn zaet/zijn huys en-
de synen stoel/ vrede hebbe eewichlick van-
den Heere.
34 Eñ Benaia de sone Joiada ginck op /eñ Joab wert
sloech hem/ende doode hem:ende hy wert ghedoodt.
begrauen in zijn huys inder Woestyne.
35 Ende de Coninck settede Benaia dẽ sone
Joiada in zijn stede ouer het Heyr:r ende Za r Ezec 44.15
dok den Priester settede de Coninck in Ab-
Jathars stede.
36 Ende de Coninck sandt henen / ende liet
Simei roepen/ende sprack tot hem: Bou- Simei.
wet v een huys te Jerusalem/ ende woont
aldaer/eñ gaet van daer niet wt / noch hier
noch daer henen.
37 Welckes daechs ghy sult wtghaen/ende
ouer de Beke Kidrõ gaen so weet/dat ghy
den doodt steruen moet/v bloet zy op uwen
cop.
38 Simei sprack tẽ Coninc:Dat is eẽ goede
meyninge: Als mijn Heere de Coninck ghe-
sproken heeft/so sal uwẽ knecht doen:Also
woonde Simei te Jerusalem langen tijdt.
39 Ende het gheuiel na drij Jaren/dat twee
knechten den Simei ontliepen/ tot Achis
den sone Maecha / den Coninck te Gath.
Ende het wert Simei aengeseyt: Siet/uwe
knechten zijn te Gath.
40 Doe maeckte hem Simei op/ende zadel-
de synen Ezel/ende tooch henen na Gath/
tot Achis/dat hy syne knechten sochte:Eñ
doe hy daer henen quam / bracht hy syne
knechten weder van Gath.
41 Ende het wert Salomo aenghesept/ dat
Simei henen getogen ware van Jerusalẽ/
na Gath/ende weder ghecomen.
42 Doe sant de Coninck henen/ende liet Si
mei roepen/ende sprack tot hem:Hebbe ick
v niet gesworen by den Heere/eñ v betuychs
ende gheseydt: Welckes daechs ghy sullet
wt trecken/ende hier of daer henen ghaen/
dat ghy weten soudet/ghy moet den doodt
steruen:Ende ghy spraket tot my:Ick heb-
be een goede meyninghe ghehoort.
43 Waerom en hebdy v dã niet gehoudẽ na
den Eedt des Heeren/ende Gebode dat ick
v gheboden hebbe?
44 Ende de Coninck sprac tot Simei:s Ghy s 1.Sa.16.5.
weet alle de boosheyt/die uwer herte kẽlick Simei wort
is/die ghy mynẽ vader Dauid gedaen hebt ghedoodt.
De Heere heeft uwe boosheyt betaelt op u-
wen cop.
45 Ende de Coninck Salomo is ghesegent/
ende den Stoel Dauids sal beuesticht zijn
voor den Heere eewichlick.
46 Ende de Coninck gheboodt Benaia den
sone Joiada:die ginck wt/ende sloech hem
dat hy starf.Ende het Coninckrijck werde
beuesticht door Salomons handt.

Dat iij.Capittel.

1. Salomo neemt een Heydensch wijf
5. bidt den Heere om wijsheyt/ 10. ende ver-
crijchtse met tsamẽ rijckdom ende eere/ dat
zoins gelijcken niet en is. 16. Van eenen wij
sen ende scherpsinnigen gerichte Salomõs.
wt de heymelickheyt der natueren vliet/de.

Salomo ne
met eē Hey-
densch wijf.
a Deu.7.3
Of/ beurien
dede
b Deu.12.17

1 E Nde Salomo a* vermaechschapte hē
met Pharao den Coninck in Egypten/
ende nam Pharaos dochter/ eñ bracht-
se in de Stadt Dauids/ tot dat hy bouwe-
de zijn huys/ ende des Heeren huys ende
mueren rondtom Jerusalem.
2 b Doch het volck offerde noch op de
hoochten: wandt daer en was noch gheen
huys gebouwet dē Name des Heeren / tot
op die tydt.
3 Salomo nu/ hadde den Heere lief/ eñ wan
delde na de zeden zijns vaders Dauids:
behaluen dat hy op de Hoochten offerde eñ
roochte.

c 2.Parel.1.3

4 c Ende de Coninck ghinck henen na Gi-
beon/ aldaer te offeren: want dat was een
heerlicke Hoochte: Ende Salomo offerde
duysent Brantoffers op den seluen Altaer.

d 1.Reg.9.2

5 d Ende de Heere verscheen Salomon te
Gibeon/ inden droom des nachts/ eñ God
sprack: Biddet wat ick v gheuen sal.

e Sap.9.4.
2.Parel.1.9
Salomo
bidt vā God
wijsheydt/.
welcks alle
goet met hē
brenget. eñ
dit treflick
exempel is
allen Vor-
sten eñ Hee-
ren voorge-
stelt/ ten sa-
ligen regi-
mente ha-
rer Landen
ende lieden
*2.Par.1.10
f Eccle.1.13
g Mat 6.33
Psalm 37.25
ende 55.23.
Sapien.7.11
h 1.Reg.15.4
i 2 Par.1.13.

6 Salomo sprack: Ghy hebt by mynen va-
der Dauid uwē knecht/ groote barmhertic
heyt gedaen/ als hy dan voor v gewandelt
heeft/ in waerheyt ende gherechticheyt/ eñ
met een oprecht herte voor v/ eñ hebt hem
dese groote barmherticheyt gehouden / eñ
hem eenen sone gegeuen/ die op synē Stoel
sate/ als het dan als nu voor ooghen is.
7 e Nu Heere myn God/ ghy hebt uwen
knecht ten Coninck gemaeckt/ in myns va
ders Dauids stede: So ben ick een cleyn
Jongelinck weet niet/ noch mynē wtganc
noch inganck.
8 Ende v knecht is onder den volcke / dat
ghy verkoren hebt/ so groot / dat het nie-
mandt tellen noch beschryuen en can/ van
veelheydt haluen.
9 * So wilt doch uwen knecht geuen een
ghehoorsaem herte/ dat hy v Volck richten
mach/ ende verstaen wat goet ende quaet
is: want wie vermach dit/ v machtich Volc
terichten?
10 Dat beuiel den Heere wel/ dat Salomo
sulcx badt.
11 Ende God sprack tot hem: Dewyle dat
ghy sulcx biddet/ ende en biddet niet om
een lanck leuen / noch om ryckdom / noch
om uwer vyanden ziele/ maer om verstant/
gherichte te hooren.

k Het He
breisch
woordt/
beduydt een
hoere/ ende
oock een
Weerdinne.
Eñ dewyle
hoeren of
niet enbarē,
offo sy barē
hare vruch-
ten ombren
gen of ten
minstē niet
lief en heb-
ben/ so hou-
den de Ghe
leerden veel
meer/ dit sul
len weerdin
nen geweest
zyn/ welcker
mannen te
der tydt
haers han-
dels haluen
niet te huys
gheweest en

12 Siet/ so hebbe ick gedaen na uwe woor-
den f Siet/ ick hebbe v een wijs ende ver-
standich herte gegeuen/ dat ws ghelijcken
voor v niet geweest en is/ ende na v niet op
komen en sal.
13 g Daertoe/ dat ghy niet gebedē en hebt/
hebbe ick v oock gegeuen/ namelick: Ryck
dom/ ende Eere dat ws gelijcken niemant
onder den Coninghen en is te uwen tyden.
14 Ende so ghy sult in myne Weghen wan-
delen/ dat ghy houdet myne Zeden Ende
Gheboden/ ghelijck h als v vader Dauid
ghewandelt heeft/ so wil ick v gheuen een
lanck leuen.
15 Ende doe Salomo opwaeckte/ siet /doe
was het eenen droom: i Ende quam te Je-
rusalem/ ende tradt voor de Arcke des ver
bondts des Heeren/ ende offerde Brandt-
offer ende Dancoffer: ende maecte een groo
te Maeltijt allen synen knechten.
16 Te dier tydt quamen twee k Hoeren ten
Coninck/ ende traden voor hem.
17 Ende het een wijf sprack: Och myn hee-
re/ ick ende dit wyf woonden in een huys/
ende ick quam by haer inden huyse mit kin-
derbedde.
18 Eñ nu drye dagen/ doe ick gebaert hadde/
baerde sy oock: Eñ wy waren by malcande
ren/ dat daer niemandt vreemdts met ons
en was in huys/ sonder alleen wy beyden.
19 Ende deses wijfs sone starf inder nacht/
want sy hadde hem inden slaep doodt ghe-
druckt.
20 Eñ sy stondt inder nacht op/ eñ nam my-
nen sone van myner zyden/ doe v Maghet
sliep/ ende leyde hem in haren arm/ eñ harē
dooden sone / leyde sy in mynen arm.
21 Ende doe ick des morgens opstont/ mynē
sone te soogen: siet/ doe was hy doot: Doch
des morgens sach ick hem euen aen/ eñ siet
het en was myn sone niet/ dien ick gebaert
hadde.
22 Het ander wijf sprack: Niet also/ myn so-
ne leeft/ ende v sone is doot: Ghene daerent-
tegen sprack: Niet v sone is doodt/ eñ myn
sone leeft: Ende spraken also voor den Co-
ninck.
23 Ende de Coninck sprack: Dese spreeckt:
Myn sone leeft/ ende v sone is doodt: En de
ghene spreeckt: Niet also/ v sone is doot/ eñ
myn sone leeft.
24 Ende de Coninck sprack: l Haelt my een
sweert hier: Ende doe het sweert voor den
Coninck ghebracht werde.

Eē wijs eñ
scherpsin-
nich gerich-
te Salomo-
nis / wt de
heymelic-
heyt der na-
tueren vlie-
tende.
l Susan.51
m Gen.43.30

25 Sprack de Coninck: Deylt dat leuendige
kint in twee deelen/ ende geeft deser de helft
ende ghener oock de helft.
26 Doe sprack het wijf/ welckers sone leef-
de/ ten Coninck: (want in haer moederlick
herte ontbrande ouer haren sone) Och myn
heere/ gheeft haer dat kindt leuendich/ ende
en doodt het niet: Ghene daerentegē sprac:
Het en zy noch myn noch v: Laet het deylen.
27 Doe antwoorde de Coninck/ ende sprac/
Gheeft deser het kindt leuendich / ende en
doodt het niet: Die is zyn moeder.
28 Ende dat oordeel dat de Coninck gespro-
ken hadde/ werdt luydtbaer voor het gant-
sche Israel: ende vreesden hen voor den Co-
ninck/ want sy sagen dat de wijsheyt Gods
in hem was/ gherichte te houden.

Dat iiij. Capittel.

1. Ordentliche bestellinge des Hofs Sa-
lomons/ met synen Vorsten. 22. Daechlic-
sche spysinge voor zyn Hof/ 29. ende van
syner grooter wijsheydt.

Ordentlicke
bestellinghe
des Hofs
Salomons
met synen
Vorsten.

1 A Lso was Salomo Coninc ouer gantsch
Israel.
2 Ende dit waren syne Vorsten: Asar-
Ja de sone Zadok des Priesters.
3 Elihorep ende Ahi Ja de sone Sisa/ warē
Schryuers. Josaphat de sone Ahilud was
Canzeler.
4 Benaia de sone Joiada/ was Veltoost-
man: Zadok eñ AbJathar warē Priesters.
5 Asaria de sone Nathan / was ouer de
Amptlieden: Sabud de sone Nathan des
Priesters/ was des Coninx Vriendt.
6 Ahiser was Hofmeester. a Adoniram de
sone Abda/ was Rentmeester.

a 1.Reg.12.18
Twa elf
Amptliedē
Salomonis.

7 Eñ Salomo hadde twaelf Amptlieden o-
uer het gantsche Israel/ die den Coninck eñ
zyn huys besorchden: een yeghelick hadde
des Jaers een Maendt lanck te besorgen.
8 Ende hieten also: De sone Hur/ op dē ge-
berchte Ephraim.
9 De sone Deker/ de Makaz/ ende te Saal
bim/ ende Beth Sames/ ende te Elon ende
Bet hhanan.
10 De sone Hesed te Aruboth/ ende hadde
daertoe Socho/ ende het ghantsche landt
Hepher.
11 De sone Abi Nadab/ de ghantsche Heer-
schappie te Dor/ ende hadde Thaphat/ Sa-
lomons dochter ten wyue.

Thaphat

12 Baena de sone Ahilud/ te Thaenach ende
te Megiddo/

te Megiddo. ende ouer het gantsche Beth
Sea die daer leyt by Zarthana/onder Je-
sreel/ van Beth Sean tot aen de Lantpalē
Mehola/tot op ghene zyde Jakmeam.
13 De sone Geber te Ramoth in Gilead/ eñ
hadde de Vlecke Jair des soons Manasse
in Gilead/ende hadde de strecke Argob/ die
in Basan leyt/tsestich groote Steden be-
muert/ende met metalen grendelen/
14 Abi Nadab de sone Jddo/te Mahana-
im.
15 Ahimaaz in Naphthali: eñ die nam oock
Salomons dochter Basmath ten wyue.
16 Baena de sone Husai/ in Asser ende te
Aloth.
17 Josaphat de sone Paruah /in Jsaschar.
18 Simei de sone Ela in Ben Jamin.
19 Geber de sone Vri inden Lande Gilead/
inden Lande Sihon des Coninckx der Amo-
niten/ende Ogh/des Coninckx te Basen: een
Amptman was in denseluen Lande.
b. Par. 14 28 20 b Juda nu ende Jsrael dies daechs was
vele/ als des zandts aender Zee/ ende aten/
ende droncken/ende waren vrolick.
c Gen 15. 18. Exod. 23. 31. Psalm 72. 8. Syr. 47. 15. 21 c Also was Salomo een heere ouer alle
Coninckrijck/vanden water aen in der Phi
listeen Lant/ tot aen de Lantpalen Egypti/
die hem gheschencken brachten/ende dien-
den hem zyn leefdaghe.
Daechlicke spijsinge voor Salomons hof v Os/Meel bloemen/ et † And. Genoghelte. 22 Ende Salomo moeste dagheliex ter spij-
singhe hebben/ dertich Coor v Semelmels
ende tsestich Coor ander Meel.
23 Tien ghemeste Runderen/ende twintich
Weyderunderen/ende hondert Schapen:
wtgenomen Herten/ ende Rheen/ eñ Gem-
sen/ende ghemest et Vee.
24 Want hy heerschede inden gantschē Lan
de op dese zyde des waters/ van Tiphsah
aen tot Gasa toe/ ouer alle Koninghen op
f Leuit. 26. 6. Mach. 14 4. 12. dese zyde des waters: f Ende hadde vrede
van allen synen Onderdanen rontom.
25 Dat Juda eñ Jsrael seker woonden/ een
peghelick onder synen Wijnstock/eñ onder
synen Vijchboom/van Dan aen tot Ber-
Seba toe/ so langhe als Salomo leefde.
g Deu. 17. 16. 1. Reg. 10. 26. 2. Par 9. 25. h † And. wagenpeerden staende/ 26 g Ende Salomo hadde veertich duysent
h † wagenperden/ende twaelf duysent Riep
sighers.
27 Ende de Amptlieden besorchden den Co
ninck Salomo ende alles wat ter Tafelen
des Coninckx behoorde een peghelick in sy
ner Maent/ ende en lieten niet faelgeren.
i † An. Muylen. 28 Oock Gherste ende stroo voor de Peerdē
ende i † Loopers/ brachten sy aen de plaetse
daer hy was/een peghelick na zyn beuel.
Van de groote wijshept Salomonis. k Eccle. 1. 13 Syr. 47. 16. 29 k Eñ God gaf Salomo seer groote wijs-
hept ende verstant/ ende een ghetroost her-
te/ als zandt aenden Oeuer der Zee leyt.
30 Dat de wijshept Salomo grooter was/
dan aller kinderen tegent Oosten/ eñ aller
Egyptenaers wijshept.
l † And. Ethan de Esrahiter/ Hemā Chalcal eñ Darda de sonen Mahol eñ etc. 31 Eñ was wijser dan alle menschen/ oock
wijser dan de l † Dichter Ethan de Esrahi-
ter/ Heman/ Chalchal ende Darda: eñ was
beroemt onder allen Heydenen rontom.
Spreucken hooghliedē. 32 Eñ hy sprack drij duysent Spreucken/ eñ
syne Lieden waren duysent ende vyue.
33 Ende hy sprack van Boomen vanden
Ceder aen te Libanon/tot aenden Jsop die
wt der wandt wasset: Oock sprack hy van
Vee/van Voghelen/van Wormen/ eñ van
Visschen.
34 Ende wt allen Volcken quamen sommi-
ghe/ te hooren de wijshept Salomo/ van al
len Coningen op Aerden/ die van syner wijs
heyde ghehoort hadden.

Dat v. Capittel.

1. Hiram sendt syne Boden tot Salomo
6. verwilliget hem na zyn begeerte/ houdt

ende knechten/ten bouwe des Tempels/ 12
ende maeckt een verbont met hem. 13. Van
den ghetale der Arbeyders Salomo.

1 Ende Hiram de Coninck te Tyro sandt
syne Knechten tot Salomo: Wandt hy Hirā schickt syne Boden tot Salomo. a 1. Sa 5. 11
hadde ghehoort / dat sy hem ten Co-
ninck ghesalft hadden in zyns vaders stede:
a wandt Hiram hadde Dauid lief zyn leef-
daghe.
2 b Ende Salomo sandt tot Hiram / eñ liet b 2. Par. 2. 3
hem segghen:
3 * Ghy weet dat myn vader Dauid niet * 1. Par 22. 8 ende 28. 3.
konde bouwen een Huys den Name des
Heerē zyns Gods/om des krijchs wille/ die
rontom hem was/tot datse de Heere onder
syne voetsolen gaf:
4 Nu daerenteghen heeft my de Heere myn
God ruste ghegheuen ront om/ dat daer geē
wederpartyder noch quade hindernisse
meer is.
5 Siet/ so hebbe ick ghedacht een huys te
bouwen/den Name des Heerē myns Gods
als de Heere ghesproken heeft tot mynen va- c 2 Sa 7. 13 1. Par 22. 10
der Dauid/ ende ghesept: V sone/ dien ick in
v stede setten sal op uwen Stoel/ die sal my
nen Name een Huys bouwen.
6 So beuele nu/ datmen my Cederen wt Salomo bereit hout van Hiram ten Tempel
Libanon houwe/ende dat uwe knechtē met
mynen knechten zyn: Ende het loon uwer
knechten wil ick v geuen/ alles als ghy segt
want ghy weet/ dat by ons niemandt en is
die houdt te houwen weet/ ghelyck als de
Zidoniters.
7 Doe Hiram nu hoorde de worden Sala-
mo/verblyde hy hem hooch / ende sprack:
Ghelooft zy de Heere heden/ die Dauid ee-
nen wijsen sone ghegheuen heeft / ouer dit
groot volck.
8 Ende Hiram sandt tot Salomo/ ende liet
hem segghen: Jck hebbe ghehoort dat ghy
tot my ghesonden hebt: Jck wil doen na al-
le v begheerte/ met Cederen ende Dennen
houte.
9 Myne knechten sullense van Libanon af
brengen aen de Zee / eñ wilse in vloten leg-
ghen laten op de Zee/ tot aen de plaetsen/
die ghy my sult aenseggen laten: ende wil-
se dehouwen laten aldaer/ ende ghy sult het
halen laten: Doch ghy sult oock myn be-
gheerte doen / ende spyse gheuen mynen
ghesinne.
10 Also ghaf Hiram Salomo Cederen ende
Dennen hout na allen zyn begherte.
11 Salomo daerentegen gaf Hiram twintich
duysent Coor Tarwen/ te eten voor zyn ge
sin/ ende twintich Coor ghestooten Olye.
Sulcks gaf Salomo Jaerlicks den Hiram.
12 Ende de Heere gaf Salomo wijshept/ als Een verbōt tusschē Salomo eñ Hiram v † all, maeckte een weschot
hy hem gesproken hadde: Eñ daer was vre-
de tusschen Hiram ende Salomo / ende sy
maeckten beyde een verbondt te samen.
13 Eñ Salomo v † verkoos een summe volcr
wt den gantschen Jsrael: Eñ de somme was
dertich duysent mannen.
14 Ende sandt se inden Libanon/ e † telcken op et And. Ja op een etc.
een Maent tien duysent/ dat sy een Maent
lanck inden Libanon wark ende twee Maē
den te huys: f Eñ Adoniram was ouer sulc f 1. Reg. 4. 6. ende. 12. 18.
ken somme.
15 Eñ Salomo hadde tseuētich duysent/ die
daer last droegen ende tachtentich duysent
die daer timmerden op den Berghe.
16 Behaluen de ouerste Amptlieden Salomo
die ouer het volck gheset waren/ namelick/
drij duysent ende drij hondert/ die ouer het
volck heerscheden/ dat daer aenden wercke
arbeydde.
17 Ende de Koninck gheboodt/ dat sy groo-

te ende kostelicke steenen wtbraken/name
lick ghehouwen steenen/ten Fundamente
des huys.
18 Ende de Bouwlieden Salomo / ende de
Bouwlieden Hiram ende de Gebliten hieu
wen wt ende bereydden toe, hout ende stee
nen het huys te bouwen.

Dat vj. Capittel.

1. Vanden gebouwe ende ghestalte des Tempels Salomons. 11. Item toeseggin ghe Gods ouer denseluen.

1 IN den a vierhondertsten ende tachtich-
sten Jare na den Wtganck der kinderen
Israels wt Egyptenlande/inden vierdẽ
Jare des Coninckrijcks Salomo ouer Is-
rael. inder Maendt Siff / dat is de ander
Maendt/werdt het huys den Heere ghe-
bouwet.
2 Dat huys nu / dat de Coninck Salomo
den Heere bouwede was sestich ellen lanc
twintich ellen breedt / ende b dertich ellen
hooch.
3 Ende bouwede een c Voorhuys voor dẽ
Tempel/twintich ellen lanck/na der breyd
de des huys. ende tien ellen breedt voor dẽ
huyse heuen.
4 Ende hy maecte vensteren aen het huys/
d inwendich wijdt wtwendich enghe.
5 Ende hy bouwede eenen omganck aen de
wandt des huys rontom dat hy beyde om
den Tempel ende Choor ginck/eñ maeckte
syuen buytensten wandt rondtom.
6 Den ondersten † ganck was vijf ellẽ wijt
ende den middelsten ses ellen wijdt / ende
den derden seuen ellen wijdt: Want hy ley-
de balcken buyten aenden huyse rondtom/
dat sy hen aen de wandt des huys niet en
hielden.
7 Ende een deure was ter rechter zijden
midden aen den huyse, datmen door eenẽ
windelsteen op ginck / op den middelsten
ganck / ende vanden middelsten ganck op
den derden.
8 Ende doe het huys gebouwet wert wa-
ren de steenen te voren gantsch toeghericht
tet, datmen gheenen hamer, noch bijl/noch
eenich ysceren instrumendt int bouwen en
hoorde.
9 Also bouwede hy het huys /eñ volbrachte
het: Ende e beschoot het huys met Cederẽ/
beyde bouen aen de wanden.
10 Hy bouwede oock eenen ghanck bouen
op den gantschen huyse rondtom vijf ellen
hooch/ende bedeckte het huys met Cederẽ
houte.
11 Ende des Heeren woort ghschiedde tot
Salomo ende sprack:
12 Dat zy het huys dat ghy bouwet: ist dat
ghy in mijne Gheboden wandelt / ende na
mijnen Rechten doet, ende alle mijne Ghe-
bodẽ houdet/om daer in te wādelen. so wil
ick mijn woordt met v f beuestighen/ g als
ick Dauid uwen vader ghesproken hebbe.
13 Ende wil woonen onder den kinderen
Israels/ende en wil mijn volc Israels niet
verlaten.
14 Also bouwede Salomo het huys / ende
volbracht het.
15 Ende bouwede de wanden des huys, bin
nen aen de zijden/vā Cederen/vā des huys
vloer aen /tot aen het dack: ende beschoo-
tet binnen met houte/eñ solderde den vloer
des huys met Dennen berderen.
16 Ende hy bouwede achter int huys eenen
Cederen wandt/ twintich ellen lanck van-
den vloer aen tot aen het dack: Ende bou-
wede daer binnen het h Choor/ende het Al
derheylichste.

ghebouwte eñ ghestalte des Tẽpels Salomo.
a 2 Para 3.1, Actu. 7.47.
b Verstaet tot aen den onderstẽ sol d: want des gantschen huys hooch te (als 2 Pa 3 stat/) was 120.ellen.
c † An.halle, Joan 12.23. Actum 3.11. ende 5.12.
d De vensteren die so zijn/daer en canmen niet wel / noch veel in sien/ doch seer wel eñ veel daer wt siẽ. Sulcx rijmt hem fijn met dẽ mysterio een geestelic mensche kẽt alle dinc/ eñ siet het wel wtwendich doch niemāt en kẽt hem. Dat is na mijn meyninghe / dat de Textspreect: De vensteren warẽ open ende toe: my wāneer ick daer binnen bẽ / zijn sy open/ v daer buytẽ zijn sy toe.
an. inwendich ẽge/wt wẽdich wijt. Jan solderinghe.
e Of besette
Toeseggin ghe Gods.
f Oste stade ghijvich of vastmaken.
g 2 Sam 7.12 1. Pa/.22.10 10
h Het Choor daer de Arcke des Heerẽ in stont/als inder huttẽ Mose te vooren.

17 Ende het huys des Tempels voor den
Choor, was veertich ellen lanck.
18 Binnẽ was het huys enckel Cederen met
ghedraeyden knoopen ende bloemwerck/
datmen gheenen steen en sach.
19 Mu het Choor bereydde hy binnen inden
huyse datmen de Arcke des Verbondts des
Heeren aldaer henen settede.
20 Ende voor den Choor, die twintich ellen
lanck/ende twintich ellen wijdt/ende twin-
tich ellen hooch was/ende ouertoghen met
lauteren goude beschoot hy den Altaer met
Cederen
21 Ende Salomo ouertooch het huys binnẽ
met louterẽ goude: Ende tooch guldẽ rych-
elen voor den Choor henen/ diẽ hy met gou-
de ouertoghen hadde.
22 Also dat het gantsche huys gantsch met
goude ouertoghen was: daertoe oock den
gantschẽ Altaer voor den Choor, ouertooch
hy met goude.
23 i Hy maeckte oock inden Choor twee Che-
rubim / tien ellen hooch / van Olyeboomen
houte.
24 Vijf ellen hadde eenen vleugel eens yege
licken Cherubs/dat tien ellen waren vandẽ
eynde zijns eenẽ vleugels/ totẽ eynde zijns
anderen vleughels.
25 Also hadde de ander Cherub oock tien el-
lẽ ende daer was eenerley mate/ ende eener
ley ruymte beyde der Cherubim:
26 Dat also een yeghelick Cherub tien ellen
hooch was
27 Eñ hy settede de Cherub binnen int huys:
Ende de Cherubim breydden hare vleughe
len we/dat des eenẽ vleugel roerde aen dese
wandt ende des anderen Cherubs vleu-
ghel aen de ander wandt roerde: Doch mid
den inden huyse roerde een vleughel den
anderen.
28 Eñ hy ouertooch de Cherubim met goude:
29 Eñ aen allen wandẽ des huys alom/liet
hy ghesneden werck maken, van wtgehool
den Cherubim Palmen ende Bloemwerck/
inwendich ende wtwendich.
30 Ooc ouertooch hy dẽ vloer des huys met
gulden platen inwendich ende wtwendich.
31 Ende inden inganck des Choors / maecte
hy twee deuren van Olyeboomẽ houte, met
k vijfcantighe posten.
32 Ende liet ghesneden werck daer op makẽ
van Cherubim/ Palmen ende Bloemwerc/
ende ouertoochse met gulden platen.
33 Also maeckte hy oock inden inganck des
Tempels /vierkantige posten van Olyeboo
men houte.
34 Ende de twee deuren van Dennen hout/
dat een yegheliicke deure twee l vleughelen
hadde aen malcanderen hangende in harẽ
henghen.
35 Ende maeckte daer op gesneden werck vā
Cherubim/ Palmen ende Bloemwerck ende
ouertoochse met goude/m† recht als het be-
uolen was.
36 Ende hy bouwede oock eenẽ hof daer bin
nen van drye rijen ghehouwen steenen ende
van eener rije gheschaefder Cederen.
37 Inden vierden Jare inder Maent Siff/
wert het Fundament ghelept aen het huys
des Heeren.
38 Ende inden elfstẽ Jare inder Maent Bul/
(dat is de achste Maent/)wert het huys be
reydet/als het zijn soude: dat sy seuen Jaer
daer aen bouweden.

Dat vij.Capittel.

1. Vā het gebouwe des huys Salomo. 13 eñ menigherley toe behoorde aen het huys des Heeren.

i Exo.25.18
k Of vijf hoeckighe.
l Of bladers
m† an sõn e uen op den wtgegrauenen/

Salomons huys.
a 1.Reg.9.10

1 MAer aen zijn huys bouwede Salomo
a dertien Jaer/ dat hy het gansch vol
bouwede:
2 Namelick hy bouwede een huys vandē
woude Libanon hondert ellen lanc/ vijftich
ellen wijdt/ ende dertich ellen hooch: op dat
selue vierkantighe ghebouwte/ leyde hy dē
solder van Cederen berderen / op Cederen
Pilaren/ na der rijen henen.

De Koninclicke Sael.

3 Ende bouen daer op/ een ghetimmer van
Cederen op derseluer Pilaren/ welcker wa
rē vijf eñ veertich/ is vijftien in eener rijen.
4 Eñ daer waren vensteren inde drye rijen/
teghen malkanderen ouer.
5 Dry tegen dry/ ende waren in hare postē
vierkantich.

Voorsael/ Cantzelrije, vt An halle

6 Hy bouwede oock een v† Voorhuys met
Pilaren/ vijftich ellen lanck/ eñ dertich ellē
breet: Ende noch een Voorhuys voor desen
met Pilaren ende dicke balcken.

Richthuys.

7 Ende bouwede oock een Voorhuys ten
Richtstoel/ daerinnē gericht hielt ende be
schoot beyde de solders met Cederen.
8 Daertoe zijn huys daer hy in woonde in-
den Achterhoue/ achter aen dē Voorhuyse
ghemaeckt/ als de andere: ende maecte ooc
een huys / ghelijck als dat Voorhuys der
dochter Pharao/ c die Salomo ten wijue ge
nomen hadde.

c 1.Regu.3.1

9 Sulcke alle waren kostelicke steenen / na
den winckelhaeck ghehouwen/ met saghē
gesneden op allen zijden/ vanden gront op
tot aen het dack: Daertoe oock buyten dē
grooten Hof.
10 De Fundamenten nu/ waren oock koste
licke ende groote steenen/ tien ende acht ellē
groot.
11 Eñ daer op kostelicke gehouwen steenen
na den winckelhaeck / ende Cederen.
12 Nu den grootē Hof rontom/ hadde drye
rijen ghehouwen steenen ende een rye van
Cederen berderen: Also oock den binnenstē
Hof aen den huyse des Heeren eñ het Voor
huys aen den huyse.

Hiram.
d 1.Par.2.13

13 Ende de Coninck Salomo sant henen/ en-
de liet halen d Hiram van Tyro/
14 Eener Weduwen sone wt den stamme
Naphtali/ ende zijn vader was een mā vā
Tyro gheweest: e die was een f Meester in f
metael/ vol wijsheyt / verstant ende konste
te arbeydē allerley metaelwerck: doe hy tē
Coninck Salomo quam / maeckte hy alle
zijn werck:

e Exodi 31.3
f Of. ertin.

Twee metalen Pilaren
g 2.Reg.25.16.17.
2.Para.19.8
Jer.51.20 21

15 g Ende maeckte twee metalen Pilarē/ een
peghelick achtien ellen hooch / ende eenen
draet van twaelf ellen/ was de mate om elc
ke Calumne.
16 Eñ maeckte de twee cnoopen van metael
ghegoten/ bouen op de Calumnen te setten
ende elcken knoop was vijf ellen hooch.
17 Ende aen eenen peghelicken knoop bouē
op de Calumne/ waren seuen gevlochtē ree-
pen/ als ketenen.
18 Ende maecte aen eenen pegelicken knoop
twee rijen Garnaetappelen rondtom / aen
eenen reep / daer den knoop mede bedeckt
werdt.
19 Ende de knoopē warē gelijck als de Roo
sen voor den Voorhuyse/ vier ellen groot.
20 Eñ der Garnaetappelen inden rijen ront
om/ waren twee hondert/ bouen eñ benedē
aen dē reep/ die om den buyck des knoops
henen ghinck / aen elcken knoop op beyde
Calumnen.
21 Eñ hy richtede de Calumnen op/ voor dē
Voorhuyse des Tempels: Ende die hy ter
rechterhandt settede hiet hy Jachen/ eñ die
hy ter slincker handt settede hiet hy Boas.
22 Ende het stont also bouen op de Calum-
nen/ als Roosen: Also werdt volbracht het
werck der Calumnen.
23 Ende hy maeckte een gegoten Zee tien el
len wijt/ vanden eenē rant ten anderen ront
om / ende vijf ellen hooch: Ende een snoer
dertich ellen lanck/ was de mate rondtom.

koperen of metalen Zee.
2.Para.4.2
Jere.52.20

24 Ende om deselue Zee/ die tien ellen wijdt
was/ gingen cnoopen aen synen rande ront
om de Zee: Dier knoopen nu/ waren twee
rijen ghegoten.
25 Ende sy stont op twaelf Runderē/ dier dry
tegent Noorden ghewendet waren/ dry te-
ghent Westen/ dry tegent Zuyden/ ende dry
teghent Oosten/ ende de Zee daer bouē op/
dat alle haer achterdeel inwaerts ghekeert
was.
26 Zijn dickte nu/ was een hant breet/ ende
synen randt was als eens Bekers rant/ als
een opgegaen Roose: Eñ daer ginck in/ twee
duysendt Bach.
27 Hy maeckte oock tien metalen Gestoeltē/
een yegelick vier ellē lanck ende breet/ ende
dry ellen hooch.

tien koperē of Metalen Gestoelten.

28 Eñ dat Gestoelte was also gemaeckt/ dat
het zijden hadde tusschen den lijsten.
29 Ende aen den zijdē tusschen den lijstē wa-
ren Leeuwen/ Runderen/ ende Cherubim: eñ
de zijden daer de Leeuwen ende Ossen aen
waren/ hadden lijsten bouen ende onder/ eñ
voeten daer aen.
30 Ende een peghelick Ghestoelte hadde vier
metalen raderen met metalen stellē: ende op
den vierhoecken waren voeten gegoten/ eē
peghelick tegen den anderen ouer/ onder aē
den ketel gheleenet.
31 Nu/ den hals midden op het Ghestoelte/
was een elle hooch ende ront/ anderhalf el-
le wijdt: ende daer waren puckelen aen den
hals indeveldē/ die vierkant waren/ ende
niet rondt.
32 De vier raders nu/ stonden beneden aē de
zijden/ eñ de assen der raders/ waren aen het
Gestoelte: een pegelick radt was anderhalf
elle hooch.
33 Ende het warē raders/ als wagenraders:
ende hare assen/ nauen/ speecken ende velgē
waren altemael ghegoten.
34 Ende de vier voeten op de vierhoecken
eens yegelicken Gestoelts/ waren oock aen'e
Ghestoelte.
35 Ende aen den hals bouen het Ghestoelte/
een half elle hooch rontom/ waren lijsten eñ
zijden aen het Ghestoelte.
36 Ende hy liet op het vlacke derseluer zijden
ende lijsten grauen/ Cherubim Leeuwen eñ
Palmboomen/ een peghelick aen den ande-
ren rondtom daer aen.
37 Op die wijse maeckte hy tien ghegoten
Gestoelten: eenderley mate eñ cijmate was
aen allen.
38 Ende hy maeckte tien metalen ketelē dat
veertich Bach in eenen ketel ghingen/ ende
was vier ellen groot/ ende op eenen pegelic-
ken Ghestoelte was eenen ketel.

tien koperē of metalen ketelen.
2.Par.4.6.

39 Ende settede vijf Gestoelten aen den rech-
ten hoeck des huys/ ende de andere vijue aē
dē slincken hoeck: Nu de Zee settede hy ter
rechterhant/ voor aen teghent Zuyden.
40 Eñ Hiram maeckte oock h† koperen pot
ten/ Schoeffelen/ Beckens/ ende volbracht
also alle wercken/ die de Koninck Salomo
aen den huyse des Heeren maken liet.

h† Anders. ketelen

41 Namelick/ de twee Calumnen/ ende ron-
de knoopen bouen op de twee Calumnē/ en-
de de twee gheulochten reepen/ te bedecken
de twee ronde knoopen/ op de Calumnen.
42 Ende de vier hondert Garnaetappelen/
aen de twee gevlochten reepen/ telckē twee
Granaetappelen aen eenen reep / te bedec-

ken de twee ronde knoopẽ op de Calummẽ
43 Daertoe de tien Gestoelten/ende tien Ke
telen daer bouen op.
44 Ende de Zee/ende twaelf Runderen on=
der de Zee.
45 Ende de Potten Schoeffelen/ende Bec=
kens: ende alle dese Vaten die Hiram den
Koninck Salomo maeckte ten huyse des
Heeren/ waren van louteren metael.
i Jn. streke of euene 46 Jn de i contreye aen de Jordane/ lietse
de Coninck ghieten in de dicke Aerde/ tus=
schen Suchot ende Zarthan.
47 Ende Salomo liet alle vaten onghewe=
ghen/ der seer grooter veelheyt haluen des
Metaels.
48 Oock maecte Salomo alle de gereetscap/
die ten huyse des Heeren behoorde: name=
k Exo. 23. 25 lick/ k eenen gulden Altaer/ eenen gulden
Disch/ daer de Thoonbrooden op laghen.
49 Vijf Kandelaers ter rechter handt ende
vijf Kandelaers ter slincker voor dẽ Choor
van louteren goude/ met gulden Bloemen/
Lampen ende Snuters.
50 Daertoe Schalen/ vaten/ Beckens/ Le=
pelen ende pannen van louteren ghoude:
Oock waren de Herre aen der Deure aen
den huyse binnen in het Allerheylichste/ en
de aen de Duere des Huys des Tempels
gulden.
51 Also wert volbracht alle dat werck/ dat
l 2. Sa. 8. 7. de Coninck Salomo maeckte aen den Huy
2. Par. 5. 1. se des Heeren. l Ende Salomo bracht daer
in/ wat zijn vader Dauid gheheylicht hadde
van siluer en gout/ en Vaten/ ende leyden
het in den Schat des Huys des Heeren.

Dat viij. Capittel.

1. De Arcke des Heeren wort aen haer
plaetse gebracht. 15. Salomo danckt/ prijst
22. ende biddt God. 54. Seghent de gant=
sche Ghemeynte/ 62. ende wijet/ met Offe=
ren/ den Tempel.

a 2. Par. 5. 2 1 Doe a vergaderde de Coninck Salomo
tot hem de Oudtsten in Jsrael/ alle O=
uersten inden stammen ende Vorsten
der vaderen onder den kinderen Jsraels/
tot Jerusalem/ de Arcke des Verbondts
b 2. Sa. 5. 8 des Heeren op te brenghen wt b der Stadt
ende. 6. 17. Dauids/ dat is Zion.
2 Ende alle mannen in Jsrael vergaderdẽ
hen totten Coninck Salomo/ in der Maẽt
Ethanaim aen de Feeste/ dat is de seuende
Maent.
3 En doe alle Oudtsten Jsraels quamẽ/ na
men de Priesters de Arcke des Heeren op/
4 Ende brachtese op: daertoe de Hutte des
Bescheyts/ ende alle de ghereetschap des
Heylichdooms/ dat in der Hutten was: dat
deden de Priesters ende Leuiten.
5 Ende de Coninck Salomo/ ende de gant
sche Ghemeynte Jsraels/ die hen tot hem
vergadert hadden/ ginghen met hem voor
de Arcke henen/ ende offerden Schapen en
Runderen/ so vele datmẽ het niet tellẽ noch
rekenen en konde.
De Arcke des Verbonts wort aen haer plaetse ghebrocht. 6 Also brachten de Priesters de Arcke des
Verbondts des Heeren aen haer plaetse in
het Choor des Huys/ in het Allerheylichste
onder de Vleughelen der Cherubim.
7 Want de Cherubim breyden de Vleughe
len wt aen de plaetse daer de Arcke stondt/
Exodi 25. 29 ende bedeckten de Arcke ende haer Handt=
boomen van bouen neder.
8 Ende de Handtboomen waren so lanck/
dat hare knoopen ghesien werden/ inden
Heylichdom/ voor den Choor/ doch sy en
werden buyten niet ghesien: Ende waren
aldaer op desen dach.
9 Ende daer en was niets in de Arcke/ dan
allẽ twee steenen Tafelen Mosis/ c die hy
aldaer liet in Horeb/ doe de Heere met den Wat. in de
kinderen Jsraels een Verbondt maeckte/ Arcke ghe=
doe sy wt Egyptenlande getoghen waren. weest is.
10 d Doe nu de Priesters wt het Heylichdom Hebr. 9. 4.
gingen/ veruulde een Wolcke het huys des c Exo. 34. 29
Heeren/ ende. 40. 20
11 Dat de Priesters niet en konden staen en Deut. 10. 5
des Ampts volbrenghen voor den Wolcken d Exo 40 34
want de heerlickheyt des Heeren veruulde Ezech. 9. 3.
het huys des Heeren. 2. Par. 7. 1.
12 e Doe sprack Salomo: De Heere heeft ge= e Leuit 16. 2
seydt: Hy wil int doncker woonen. 2. Par. 6. 1.
13 Jck hebbe tot waer een Huys gebouwet
v ter woninge/ eñ stede/ dat ghy daer eewich
lick wonet.
14 Ende de Koninck keerde zijn aenghesichte
ende segende de gantsche Gemeynte Jsraels
ende de gantsche Ghemeynte stondt.
15 Ende hy sprack: Gheloeft zy de Heere de Salomo
God Jsraels/ die door synen mont mynẽ va danckt eñ
der Dauid ghesproken/ ende door zijn hant prijst God.
veruult heeft/ ende ghesept.
16 f Van dien daghe aen/ doe ick mijn volck f 2. Sa. 7. 6.
Jsraels wt Egyptẽ leyde/ en hebbe ick noyt 1. Par. 17. 5.
gheen Stadt verkoren onder eenighen stã= 2. Par. 6. 5.
me Jsraels/ dat my een Huys ghebouwet
worde/ dat mynen Name daer ware: g Da= g 1. Sa. 16. 1
uid dannoch hebbe ick verkoren/ dat hy o=
ner mijn Volck Jsraels zijn soude.
17 h En mijn vadẽ Dauid hadde het is waer h 2. Sa. 7. 5
in den sin/ dat hy den Name des Heerẽ des
Gods Jsraels een huys bouwede.
18 Doch de Heere sprack tot mynen vadẽ Da
uid: Dat ghy in sinne hebt mynen Name
een Huys te bouwen/ daer hebdy wel aen
ghedaen dat ghy sulcx voornemet/
19 Doch ghy en sult dat Huys niet bouwen/
maer v sone die wt uwen lendenen komen
sal/ die sal mynen Name een Huys bouwen.
20 En de Heere heeft zijn Woort beuesticht/
dat hy ghesproken heeft: Want ick ben op=
ghekomen in myns vaders Dauids stede/
ende sitte op den Stoel Jsraels/ als de Hee=
re ghesproken heeft/ ende hebbe den Name
des Heeren des Gods Jsraels een Huys
ghebouwet.
21 Ende hebbe aldaer een stede bereydet der
Arcken/ daer het Verbont des Heeren in is/
dat hy ghemaeckt heeft met onsen vaderen
doe hyse wt Egyptenlande leyde.
22 Ende Salomo tradt voor den i Altaer Salomons
des Heeren/ teghen de gantsche Ghemeynte ghebet tot
Jsraels/ ende breydde zijn handt wt na den God.
Hemel/ i 2. Par. 4. 1
23 Ende sprack: k Heere God Jsraels/ daer k 2. Par 6 14
en is gheen God/ noch daer bouen in dẽ He= 2. Mac 2. 10
mel/ noch hier beneden op Aerden/ v ghelick
die ghy hond het Verbondt ende de barm=
herticheyt uwen knechten/ die voor v wan=
delen van ganzscher herten.
24 Die ghy hebt ghehouden uwen knechte
mynen vader Dauid/ wat ghy hem ghespro
ken hebt: Met uwen monde hebdyt gespro
ken/ ende met uwer handt hebdyt veruult/
als aen desen daghe voor ooghen staet.
25 Nu Heere God Jsraels/ houdt uwẽ knech l 2. Sa 7 12 16
myne vader Dauid/ wat ghy hem ghespro=
ken hebt/ ende ghesept: l Het en sal v niet on
breken aen eenen man voor my/ die daer sit
op den Stoel Jsraels: Also doch/ dat uwe
kinderen haren wech bewaren/ dat sy voor
my wandelen/ ghelick als ghy voor my ge=
wandelt hebt.
26 Nu God Jsraels/ laet uwe woordẽ waer
worden/ die ghy uwen knecht mynen vader
Dauid ghesproken hebt. m Esai. 66. 1
27 Want meyndy oock/ dat God op Aerden Jere. 23. 24
woone: Siet/ in de Hemel/ ende aller Heme= Act. 7. 49.
len Hemel/

nt And.beschreven. len Hemel/ en connen v niet nt verforghen:
Hoe soudet dan dit Huys doen/ dat ick ghe
bouwet hebbe?
28 Wendet v danoch ten Gebede ws knechts
ende tot synen smeecken/ Heere myn God:
op dat ghy hooret het Lof ende Ghebet/ dat
v knecht heden voor v doet.
29 Dat uwe ooghẽ open staen ouer dat Huys
nacht ende dach/ ouer de stede daer ghy vã
o Deu.12.11 gesepdt hebt: o Mynen Name sal daer zyn
ghy woudet doch hooren het Ghebet/ dat v
knecht aen dese stede doet.
30 Eñ woudet doch verhooren het smeeckẽ
ws knechts ende ws volcx Israels dat sy
hier doen sullen aen dese stede uwer Woo=
ningen inden Hemel: ende wanneer ghy het
hoort/ ghenadich zyn.
Eedt. 31 p Wanneer yemant teghen synen naestẽ
p 2. Par 6.22 sondicht/ eñ neemt dies eenen Eedt op hem
Exod.22.8. daer hy hem mede verbindet, eñ den Eedt
koemt voor uwen Altaer in desen Huyse:
32 So woudet ghy doch hooren indẽ Hemel
ende recht doen uwen knechten/ den God=
loosen te verdoemen/ ende synen wech op
synen kop brenghen/ ende den Rechueerdi=
ghen rechueerdich maken/ hem te gheuen
na zyner gerechticheyt.
Krych. Deut.30.1. 33 Wanneer v Volck Israels voor syne vy=
anden ghes laghen wordt/ dewyle dat sy aẽ
v gesondicht hebben: ende bekeeren hẽ tot
v ende bekennen uwen Name ende biddẽ
ende smeecken tot v in desen Huyse:
34 So woudet ghy doch hooren indẽ Hemel
eñ der sonden ws volcx Israels genadich
zyn: ende hem weder brengen int Lant dat
ghy haren vaderen ghegheuen hebt.
Gebreck aẽ reghen. 1.Reg.17.1. 35 Wanneer den Hemel toe ghes loten wort
dat het niet en reghent/ dewyle dat sy aen
v ghesondicht hebben: ende sullen bidden
aen dese stede ende uwen Name bekennen
ende hen van haren sonden bekeeren/ dewy
le dat ghy se dringhet:
36 So woudet ghy doch hooren indẽ Hemel/
ende ghenadich zyn der sonden uwer knech
ten/ ende ws Volcks Israels: dat ghy hen
den goeden wech wyset/ daer sy in wande=
len sullen ende latet reghenen op dat Lant
dat ghy uwen Volcke tot een Erue geghe=
uen hebt.
Dierẽ tydt q Als wanneer het koren verseNget oft van der Sonnẽ verbrant rc. s Esa 56.6. 37 Wanneer eenẽ Dieren tyt oft Pestilẽcie
oft Dorheyt/ oft q Brant/ ofte Sprinckha=
nen/ oft Rupsen inden Lande zyn sal/ oft zyn
vyandt inden Lande syne Poorten belegert
oft erghens een plaege oft cranckheydt:
38 Wie dan biddet ende smeecket/ r het zyn
sns menschen oft u Volck Israels/ die daer
ghewaer worden haerer plaghe/ een peghe=
lick in syner herten/ ende breydet zyn hant
wt tot desen Huyse:
39 So woudet ghy doch hooren inden He=
mel/ inder stede daer ghy woonet/ ende ghe
nadich zyn/ ende doen/ dat ghy geuet eenẽ
peghelicken/ als hy ghewandelt heeft/ als
ghy zyn herte bekent: Want ghy alleẽ kent
het herte aller kinderen der menschen:
40 Op dat sy v vreesẽ alle tyt/ so lãge als sy
op den Lande leuen/ dat ghy onsen vaderẽ
ghegheuen hebt.
f Ioa.12.20 Act.8.27. 41 f Wanneer oock yemandt vreemdts/ die
niet ws Volcx Israels is/ koemt wt eenen
verren Lande/ op ws Naems wille/
Dit Huys sol een Bedehuys zyn allen volcken. Esa.56.7. Mat.21.13. 42 (Want sy sullen hooren van uwen groo=
ten Name/ ende van uwer machtiger hant
eñ van uwen wtgereckten arme/) en coemt
dat hy bidde aen desen Huyse:
43 So woudet ghy doch hooren inden He=
mel/ inder stede uwer Wooninghe/ eñ doen
alle dat/ daer v de vreemde om aenroept:
op dat alle Volcken op Aerden uwẽ Naem
bekennen/ dat sy v oock vreesen/ gelick als
v Volck Israel: ende dat sy vernemen/ dat
dit Huys na uwen Name ghenoemt zy/
dat ick gebouwet hebbe.
44 Wanneer v Volck wtreeet inden Krych Krych
teghen synen vyanden/ des wech dien ghy=
se henen senden sult/ t ende sullen v bidden tẽ t Dani.6.10
Heere teghen den wech na der Stadt/ die
ghy verkoren hebt/ ende na den Huyse/ dat
ick uwen Name ghebouwet hebbe?
45 So woudet ghy doch haer Gebedt ende
smeecken hooren inden Hemel/ eñ recht doẽ
46 Wanneer sy aen v sondighen sullen: (u u 2. Pa.6.36
want daer en is gheen mensche/ die niet en Eccle.7.20.
sondicht) ende ghy wordet toornich/ ende Prou.20.9.
gheeftse voor hare vyanden/ dat syse genã= 1 Ioan.1.8
kelic leydẽ inõ vyandt Lant/ verre oft na by. Israels ge-
47 Eñ sy in haer herte slaẽ indẽ Lande daer uangẽ wech
sy gheuangen zyn/ ende bekeeren hen/ ende ghelepdt.
smeecken v inden Lande haerder gheuancke
nisse/ eñ spreken: Wy hebben gesondicht eñ
misdaen ende Godloos ghewеest:
48 Eñ bekeerẽ hen/ also tot v van gantscher
herten/ ende van gantscher zielen/ in haere
vyanden Lant/ diese wech geuoert hebben/
ende bidden tot v/ teghen den wech na harẽ
Lande/ dat ghy haren vaderen ghegheuen
hebt/ ende na den Huyse/ dat ick uwen Na=
me ghebouwet hebbe:
49 So woudet ghy doch haer Ghebedt ende x Amos.9.6
smeecken hooren inden Hemel/ x van der ste
de uwer Wooninghe/ ende recht doen:
50 Ende uwen Volcke genadich zyn/ dat aen
v ghesondicht heeft/ ende alle hare ouertre=
dinghen/ daer sy teghen v mede ouertreden
hebben/ y ende hen barmherticheyt gheuen y Esd.1.1
voor dien/ die geuanckelick houden/ z ende z Ander dat sy
v haerder ontfermen.
51 Want sy zyn v Volck/ eñ v Erue/ die ghy
wt Egypten/ wt den yseren Ouen ghelepdt
hebt.
52 Dat uwe ooghen open zyn op het smeec=
ken uws knechs/ ende uws Volcx Israels/
dat ghyse hooret in allen/ daer sy v om aen=
roepen.
53 a Want ghy hebse v afgesondert ten Er= a Exod.19.5
ue/ wt allen Volcken op Aerden/ als ghy
ghesproken hebt door Mosen uwẽ knecht/
doe ghy onse vaders wt Egypten leydet/
Heere/ Heere.
54 b Ende doe Salomo alle dit Ghebedt eñ b 2.Par.7.1
smeecken hadde voor den Heere wtgebedẽ/
stont hy op van den Altaer des Heerẽ/ eñliet
af van knielen/ ende handen wt te breyden
na den Hemel/
55 Ende tradt daer henen/ ende seghende de Salomo se-
gantsche Gemeynte Israels met luyder stẽ ghent de
men/ ende sprack: Gemeynte.
56 Ghelooft zy de Heere / die synen Volcke
Israels ruste gegeuẽ heeft/ als hy gesprokẽ
heeft: Daer en is niet een woort verualẽ vã
alle syne goede woorde/ die hy ghesproken
heeft door synen knecht Mosen.
57 De Heere onse God zy met ons / gelijck
als hy geweest is met onsen vaderen/ Hy en
verlate ons niet / ende en trecke de handt
niet van ons af
58 Te neyghen onse herten tot hem / dat wy
wandelen in alle syne weghen ende houdẽ
syne Gheboden/ Wyse ende Rechten/ die hy
onsen vaderen ghevoden heeft.
59 Ende dese woorden/ die ick voor den Hee=
re ghesmeeckt hebbe/ moeten genaken den
Heere onsen God/ dach ende nacht / dat hy
recht doe synen Knecht/ ende synen Volcke
Israels/ een peghelicn te zyner tydt.
60 Op dat alle Volcken op Aerden beken=
nen/ dat de Heere God is / ende niemandt
meer.

61 Eñ v lieden herte zy oprecht met dē Hee
re onsen God, te wandelen in syne Wijsen/
ende te houden syne Gheboden/ als het he
den gaet.

Salomo offert ende wijet den Tempel.

62 Ende de Coninck met tsamen den gant-
schen Israel, offerden voor den Heere Offer
63 c Eñ Salomo offerde Danckoffer/ (die
hy den Heere offerde/)twee ende twintich
duysent Ossen/ ende hondert ende twintich
duysent Schapen: Also wijdden sy het huys
des Heeren in/ de Coninck ende alle kinde-
ren Israels.

c 2. Par.7.5

64 Desselven daechs wijdde de Koninck dē
middelstē Hof/ die voor den Huyse des Hee
ren was, daermede dat hy Brātoffer/ Spijs
offer ende het vette der Danckofferē, aldaer
wtrechtede: Want den Metalen Altaer/
die voor den Heere stont, was te kleyn tot
den Brandtoffer/ Spijsoffer/ ende tē vette
der Danckofferen.

d Deut 16.16

65 d Ende Salomo maeckte te dier tijt een
Feest/ ende het gantsche Israel met hē/ een
groote Vergaderinghe/ van de Landtpale
Hemath aen/ tot aē de Beke Egypti/ voor
den Heere onsen God: Seven daghen/ ende
noch seven dagen/ dat warē veertien dagē
66 Ende liet het volck des achsten daechs
gaen: Ende sy segendē den Coninck/ ende
gingen henen na hare Hutten vrolick/ ende
goets moets, over alle den ghoede/ dat de
Heere by David synen knecht/ ende by sy-
nen volcke Israels ghedaen hadde.

Dat ix. Capittel.

1. God verschijnt ten anderen mael Sa
lomo/ 10. die geeft den Hiram twintich ste
den. 16. Pharao geeft syner dochter/ Ga-
ser. 20. Salomo maeckt de Cananiters
ende andere Heydenē chijnsbaer, 22. plecht
des Volcx/ ende des Heeren/ 26. ende laet
gout wt ophir halen.

God verschijnt Salomo ten anderen mael.

1 ENde a doe Salomo hadde vol ghebou
wet des Heeren huys/ ende des Coninck
huys/ ende alles wat hy begeerde, ende
lust hadde te maken/

a 1. Par.7.11
b 1.Reg.3.5

2 Verscheen hē de Heere ten anderen mael
b gelijck als hy hem verschenen was te Gi
beon.
3 Eñ de Heere sprack tot hem: Ick hebbe
v Ghebet eñ smeecken ghehoort/ dat ghy
voor my ghesmeeckt hebt/ ende hebbe dit
Huys geheylicht/ dat ghy gebouwet hebt/
dat ick mynen Name aldaer henen sette/
eewichlick/ ende myne oogen ende mijn het
te sullen daer zijn altoos.
4 Ende so ghy voor my wandelt/ ghelijck
als v vader David ghewandelt heeft, met
een oprecht herte/ ende oprechtelick/ dat
ghy doet alles wat ick v geboden hebbe, en
de myne Gheboden ende myne Rechten
houdet/

c Ost. stadt-gropich maken
d 2.Sa 7.12.16
1. Par.22.10
e Psal.89.21

5 So wil ick c bevestighen den Stoel uwes
Koninckrijcks over Israel/ d als ick uwen
vader David ghesproken hebbe ende ghe-
seydt: Het en sal niet ontbreken aen eenen
man/ op den Stoel Israels.
6 e Sult ghylieden v daerentegen achter
van my afwendē ghylieden ende uwe kin-
deren/ ende niet houden myne Geboden eñ
Rechten/ die ick v voorghegeven hebbe/
ende gaet henen/ ende dient andere Godē/
ende bidt se aen:

f 2. Reg 25.9
Jere. 7. 10. ende. 19.8.
g Psa 44. 14 ende.79. 4
† And. opgegeven zijn:

7 So sal ick Israel wtroeyen/ van den lan
de/ dat ick hen ghegheven hebbe: ende dat
Huys dat ick geheylicht hebbe mynen Na
me/ wil ick verlaten van mynen aengesich-
te: g ende Israel sal een Spreeckwoordt eñ
Fabel zijn onder allen Volcken.
8 Ende dat Huys sal † neder ghetrocken
worden/ dat alle die daer voor by gaen, hen
sullen ontsetten, ende blasen, ende segghen
h Waerom heeft de Heere desen lande, ende
desen Huyse also ghedaen?

h Deu.29.24
Jere.22.8

9 So salmen antwoorden: Waerom dat sy
den Heere haren God verlaten hebben/ die
hare vaders wt Egyptenlant leyde/ eñ heb
ben andere Goden aenghenomen/ ende hen
aenghebeden: Waerom heeft de Heere alle
dit quaedt over hen ghebracht.

i 2. Par.8.1

10 i Doe nu twintich Jaren om waren/ in
welcken Salomo de twee huysen bouwe-
de, des Heeren huys/ eñ des Koninckx huys

k 1. Reg. 5.8

11 k Daer Hiram de Coninck te Tyro/ Sa-
lomo Cederboomen/ ende Dennenboomē/
eñ ghout na alle zijn begheerte toebrachte:
Doe gaf de Coninck Salomo/ Hiram/ twin
tich Steden in den lande Galilea.
12 Eñ Hiram tooch wt van Tyro/ de Stedē
te besien/ die hem Salomo gegeven hadde
m. de sy en behaechden hem niet.
13 Eñ sprack Wat zijn dat voor Stedē, mijn
broeder/ die ghy my gegeven hebt? eñ hiet-
se het Landt † Cabul/ tot op desen dach

† Cabul heet leē acker/ of kleyn laut.

14 Eñ Hiram hadde den Coninck gesondē
hondert ende twintich Centener gouts.
15 Ende datselve is de summe der chijnse/ die
de Coninck Salomo opnam, te bouwē des
Heeren huys, ende zijn huys/ ende l Millo/
ende de mueren Jerusalems/ ende Hazor/ eñ
Migiddo/ ende Gaser.

l Dat was een opē Raetshof, binnen Jerusalem/ daermē vā dē gemeynē Lantsaken in handelde

16 Want Pharao de Coninck in Egypten/
was opgecomen/ ende hadde Gaser gewō-
nen ende met vyere verbrant/ ende de Ca-
naniters verworcht die in der Stadt woon
den/ ende haddese syner dochter/ Salomōs
wijf/ ten ghesechencke ghegheven.
17 Also bouwede Salomo Gaser/ ende het
m† leeghe Beth Horon.

Gaser.
m † And. zijde
n † And. Scatyuysē.

18 Eñ Baelath/ ende Thamor inder Woe-
stijne inden Lande.
19 Eñ alle Steden der n† Koornhuysen/ die
Salomo hadde/ ende alle Steden der Wa-
ghenen/ ende de Steden der Ruyters, ende
Waer hy lust toe hadde te bouwen tot
Jerusalem/ in Libanon, ende inden ghant-
schen Lande syner heerschappie.
20 o Ende alle het overgebleven volck/ van
den Amoriters/ Hethiters, Pheresiters/
Heviters/ ende Jebusiters/ die niet van-
den kinderen Israels en waren/

o Judic.2.9

21 Der selver kinderen die sy na hen over-
bleven lieten inden lande/ die de kinderen
Israels niet en conden verbannē die maec
te Salomo chijnsbaer tot op desen dach.
22 p Daerentegen van den kinderen Israel
en maeckte hy gheene knechten, maer liet-
se Krychslieden/ ende syne knechten/ ende
Vorsten/ ende Ridders, ende over syne Wa-
ghenen ende Ruyters zijn.

p Leui.25.43
2. Par.8.9.

23 Ende der Amptlieden die over Salomōs
wercken waren/ dier was vijf hondert ende
vijftich/ die over het volck heerscheden, eñ
de wercken wtrichteden.
24 Ende de dochter Pharao tooch op van
der Stat Davids/ q in haer huys/ dat hy
voor haer gebouwet hadde: r doe bouwede
hy oock Millo.

q 1 Par.7.8
2. Par.8.11
r 2 Sa. 5.9.

25 Ende Salomo offerde des Jaers drymael
Brandtoffer ende Danckoffer/ op den Al-
taer s dien hy den Heere ghebouwet hadde
eñ roockte boven hem voor den Heere. ende
also wert het huys veerdich.

s 2. Par.4.1

26 t Ende Salomo maeckte oock Schepen
tot Ezeon Geber/ die by Elon leyt/ aenden
Oever der u† Schelfzee/ inden lande der
Edomiters.
27 Ende Hiram sandt syne knechten henen
in de Schepen/ die goede Schiplieden, ende

t 1 Reg.22.49
2 Para.8.17
u † Ander. Rietzee

op de

op de Zee eruaren waren/met den knech-
ten Salomo
Jere.10.9. 28 Ende quamen tot r Ophir/ eñ haeldē al
daer vier hondert ende twintich Centener
gouts/ eñ brachtent den Coninck Salomo

Dat x. Capittel.

1. De Conninginne wt rijck Arabia comt
tot Salomo/ 6. verwondert haer van zijn
wijsheyt/10. ende gheeft hem gheschencke/
14. Van rijckedaghen/ Schatten/ ende heer
lickheydt Salomons.

De Coninginne wt rijc Arabia. a2.Par.9.1 Mat.12.42. Luc.11.31. b of Anders/ Saba.

1 Ende doe het gerucht Salomo/ van dē
Name des Heeren/ a quam voor de Co
ninghinne van b rijck Arabien/ quam
sy/hem te versoecken met raetselen.
2 Eñ sy quam te Jerusalem met eē gātsch
groot Heyr/ met Kemelen die Specerijen
droeghen/ eñ veel gouts eñ edele steenen: eñ
doe sy totten Coninck Salomo inquam/
sprack sy met hem/ alles wat sy voorghe
nomen hadde.
3 Ende Salomo seyde het haer altemael:
eñ den Coninck en was niets verborghen
dat hy haer niet en seyde.
4 Doe nu de Coninghinne van rijck Ara-
bien sach alle wijsheyt Salomo/ ende het
huys dat hy ghebouwet hadde/
5 Ende de spijse voor sijnen Tisch/ende sy
ner knechten woninghe/ ende sijner Die-
naers ampt/ ende hare kleederen/ ende zijn
Schenckers/ ende sijnen Brandtoffer/ die
hy inden Huyse des Heeren offerde en kon
de sy haer niet langher onthouden/
6 Eñ sprack totten Coninck: Het is waer
wat ick in mijnen Lande ghehoort hebbe/
van uwen wesen/ ende van uwe wijsheyt.
7 Ende ick en hebbe het niet willen ghe-
looven/ tot dat ick gecomen ben/ ende heb
be het met mijnen oogen gesien: ende siet/
het en is mij niet de helft geseyt: ghij hebt
meer wijsheyts ende goets/ dan het ghe-
ruchte is/ dat ick ghehoort hebbe.
c Mat.12.42 Luc.10.23. 8 c Salich zijn uwe lieden/ eñ uwe knech-
ten/ die alle tijdt voor v staen/ eñ uwe wijs
heydt hooren.
9 Gelooft zy de Heere v God/ die tot v lust
heeft/ dat hy v op den Stoel ghesett heeft/
daerom dat v de Heere Israel lief heeft ee-
wichlick/ ende v ten Coninck ghesett heeft/
d Dat is de hant daer aen houdet. dat ghy het Gherichte ende Gerechticheydt
heydt d hanthavet.
10 Eñ sy gaf den Coninck hondert eñ twin
tich Centener goudts/ eñ gāsch veel Spe-
cerijen/ eñ edele steenen: eñ daer quam niet
meer so veel Specerijen/ als de Coningin-
ne van rijck Arabien den Coninck Salo-
mo gaf.
e 1.Reg.9.24 f Is een boom in Jn dien Lant. † An Brief- lien hout. An coral. Hebr. Almu gim. 11 e Waertoe de Schepen Hiram/ e die gout
wt Ophir voerden/ brachten seer veel f
Hebenhout/ ende edel steenen.
12 Eñ de Coninck liet Pilaren maken van
Hebenhout inden Huyse des Heeren/ ende
inden huyse des Coninex/ ende Harpen eñ
Psalters voor de Sangers: daer en quam
niet meer sulcken Hebenhout/ het en werdt
oock niet meer gesien/ tot op desen dach.
13 Eñ de Coninck Salomo gaf der Conin-
ginnen van rijck Arabien/ alles wat sy be-
geerde eñ badt/ behalven wat hy haer gaf
van hemselven: eñ sy keerde haer/ eñ trocht
weder in haer Lant met haren knechten.
Rijckedagē eñ schat Salomons. g† An Coninghen teghen Westen. an. Arabien/ 14 Des goudts nu/ dat Salomo in eenen
Jare ghebracht weet/ was aen ghewichte
ses hondert ende sessentsestich Centener.
15 Behalven wat aenden Kremers ende
Coopliedē/ ende Apotekers/ ende van al
len g† Conninghen/ ende vanden Ghewelldi
ghen inden Landen quam.

16 h Ende de Coninck Salomo liet maken h 1.Reg.14.26
twee hondert Schilden vanden besten gou
de/ ses hondert stucken gouts dede hy tot
eenen Schildt.
17 Ende drij hondert i† Tartschen vanden i† An. cleyne
besten goude/ Ja drij pont gouts tot eener Schilden
Tartschen: ende de Coninck leydse in het k 1.Reg.7.2
k huys vanden Woude Libanon.
18 Ende de Coninck maeckte eenen grootē
Stoel van l Elpenbeē/ ende overtooch hem l Of/ Yvoor
met den edelsten goude. been
19 Ende de Stoel hadde ses trappen/ eñ het Salomons
hooft aen den Stoel was achter ront/ ende stoel.
daer waren leenen op beyde zyden/ om het 2.Par.9.17.
ghestoel/ ende twee Leeuwen stonden aen
de leenen.
20 Ende twaelf Leeuwen stonden op deses
trappen op beyde zyden/ sulcx en is nopt
ghemaeckt in gheenen Coninckrijcken.
21 Alle drinckvaten des Coninex Salomo
waren gulden/ ende alle Vaten inden huyse
vanden Woude Libanon/ waren oock lou-
ter gout: m want des silvers en achtede mē m Sp.47.20
ten tijde Salomo niets.
22 n Want het Zeeschip des Coninex/ dat n 1.Reg 9. 11.28.
op de Zee met den Schepe Hiram voer/
quam in drij Jaren eenmael/ ende bracht
Gout/ Silver/ Elpenbeen/ Simmen/ ende
Pauwen.
23 o Also werdt de Coninck Salomo groo- o.2.Pa.9.22
ter/ met rijckdom ende wijsheyt/ dan alle co
ninghen op Aerden.
24 Eñ de gantsche Werelt begheerde Salo
mo te sien/ dat sy de wijsheyt hoorden/ die
hem God in zijn herte ghegheven hadde.
25 Eñ een yeghelick bracht hem gheschenc
ken/ silveren ende gulden gereetschap/ clee
deren ende Harnasch/ Cruyden/ Peerden/
ende Muylen Jaerlicx.
26 p Ende Salomo bracht te hoope Wage- p Deu.17.16
nen ende Ruyters/ dat hy hadde duysendt 1.Reg.4.26
eñ vier hondert Waghenen eñ twaelf duy- 2.Par.1.14
sent Ruyters: eñ liet se in de Wagensteden/ ende 9.25.
ende by den Coninck te Jerusalem.
27 Ende de Coninck maecte/ dat des silvers Des silvers
te Jerusalem so vele was/ als de steenen/ eñ was so veel
des Cederenhouts so vele als der wilden als steenen/
Vijchboomen in de valleyen. in Salomōs
28 Eñ men brachte den Coninck Salomo tyden.
Peerden wt Egypten ende allerley Ware:
want de Coopliedē des Coninex cochten
dese selue Ware.
29 Eñ brachtense wt Egypten op: q elcken
eenen Wagen voor ses hondert Silverlin- q Of/ telcke
ghen/ ende een Peert voor hondert ende vijf etc.
tich: also brachtmense oock allen Coningē
der Hethiters/ ende den Coninck tot Sy-
rien/ door hare handt.

Dat xj. Capittel.

1. Salomo vertoornt den Heere/ 14. die
verweckt hem wederpartyders Hada. 22/
Reson. 26. ende Jerobeam 29 het Coninc
rijcke Israels wort Jerobeam van Ahia
toegheseyt. 40. Salomo staet na zijn leven
43. ende sterft.

Salomo neemt veel vreemde wijven/ tegen de Wet.

1 Ende de Coninck Salomo a hadde vele
wtlandische Wijven lief/ b de Dochter
Pharao ende Moabitische Ammoni-
tische/ Edomitische/ Zidonitische/ ende He
thitische. a Deu 17.17 b 1.Reg.3.1.
2 Van sulcke Volcken daer de Heere den c Exo.34.16
kinderen Israels van gheseyt hadde c En Deut.7 3.
gaet niet tot hen/ ende en laetse niet tot v ende.17.17
lieden comen: sy sullen gewis neken uwe her Salomons
te neyghen tot haren Goden: aen desē hinc wyven ende
Salomo met liefde. bywyuen.
3 d Ende hy hadde seuen hondert vrouwē d Cant.6.7.
tot Wijven/

Salomons wyuen eñ bywyuen.
tot Wijuē / eñ drye hondert Bywijuē. e eñ
syne Wijuen neyghden zijn herte.
4 Ende doe hy nu oudt was neyghden sy-
ne Wijuen zijn herte tot vreemde Goden/
dat zijn herte niet gantsch en was met den
Heere synen God / als dat herte zijns va-
ders Dauids.
5 Also wandelde Salomo Astaroth dē Go
de dier van Sidō na/ eñ Milcom dē grou-
wel der Ammoniters.
Salomo doet dat dē Heere mishaecht.
6 Ende Salomo dede dat den Heere qua-
lick beuiel/ ende en volchde niet gantsche-
licken den Heere/ als zijn vader Dauid.
f 2.Reg.21.3 ende.23.13.
7 f Doe bouwede Salomo een Hoochte/
Chamos den ghrouwel der Moabiters/
op den Berch die voor Jerusalem leydt eñ
Moloch den grouwel der Ammoniters.
8 Also dede Salomo allen synen wtlandi-
schen Wijuen/ die haren Goden roockten eñ
ders offerden.
9 De Heere dan was toornich op Salomo
dat zijn herte vanden Heere den God Is-
g 1.Reg.3.5 ende.6.11. ende.9.
raels geneycht was / g die hem tweemael
verschenen was/
h 1.Reg.9.3
10 h Eñ hem sulcx gheboden hadde dat hy
anderen Goden niet na en wandelde: eñ hy
doch niet gehouden en hadde wat hem de
Heere gheboden hadde.
i 1.Reg.11.33
11 Daerom sprack de Heere tot Salomo: i
Dewijle dat sulcx by v gheschiedt is / ende
en hebt mijn Verbondt ende Geboden niet
ghehouden die ick v gheboden hebbe: k so
k 2.Sa.15.23 1.Reg.12.15
wil ick oock het Koninckrijcke van v scheu
ren/ ende uwen knecht gheuen.
12 Doch by uwer tijdt en wil ick het niet
doen/ l om ws vaders Dauids wille maer
l Esai.37.35
van der hant ws soōs/ wil ick het scheurē.
13 Doch en wil ick het gantsche Rijck niet
van hem afscheuren: eenen stam wil ick u-
wen sone gheuen/ om Dauids wille mijns
knechts/ ende om Jerusalems wille/ die ick
verkoren hebbe.
God verweect Hadad tegē Salomo.
14 m Ende de Heere verweckte Salomo ee-
nen Wederpartijder/ Hadad den Edomiter
vanden Koninckclicken zade/ die daer was
in Edom.
m Jere.51.11.
15 n Want doe Dauid in Edom was/ ende
n 2.Sa.8.14.
Joab de Veldthooftman op tooch / de ver-
slaghenen te begrauē/ sloech hy wat mās
persoonen waren in Edom.
16 (Want Joab bleef aldaer ses Maenden/
eñ het gantsche Israel/ tot dat hy wtroey-
de alles wat mans persoonen warē in Edō.
17 Doe vluchtede Hadad eñ met hem som-
mige mannen der Edomiters van zijns va
ders knechten/ dat sy in Egypten quamē:
Hadad nu / was een ionck ghesellc.
18 Ende sy maecten hen op van Midian/ eñ
quamen tot Paran eñ namen lieden met hē
wt Paran ende quamen in Egypten / tot
Pharao den Coninck in Egypten / die gaf
hem een huys ende o voedinghe/ ende gaf
o Of/ kost.
hem een landt in
19 Eñ Hadad vant groote genade voor Pha
† And. een wyue gaf/ de Suster zijns wijfs/ de suster Taphenes der Koninginnen Genubath/ Hadads sone.
rao/ dat hy hē oock † zijns wijfs Taphenes
der Koninghinnen suster een wijue gaf
20 Ende Taphenes suster baerde hem Ge-
nubath synen sone: ende Taphenes tooch
hem op in Pharaonis huys / dat Ghenu-
bath was inden huyse Pharao: onder den
kinderen Pharao.
21 Doe nu Hadad hoorde in Egypten/ dat
Dauid ontslapen was met synen vaderen/
ende dat Joab de Veldthooftman doot was
sprack hy tot Pharao: p Laet my in mijn
p Gen.30.25
Landt trecken.
22 Pharao sprac tot hem: Wat gebreeckt v
by my/ dat ghy wilt in v Lant trecken: Hy
sprack: Nie. p: dannoch laet my trecken.

Reson Salomōs wederpartijder.
23 Oock verweckte hem God eenen Weder-
partijder Reson den sone El Jada/ die van
synen heere Hadad Eser/ den Coninck te Zo
ba gheuloden was/
24 Ende vergaderde tegen hem mannen/ eñ
werdt een Hooftman der Krijchsknechten/
doese Dauid verworchde / ende toghen na
Damasco / ende woonden aldaer/ ende re-
gheerden te Damasco.
25 Ende hy was Israels Wederpartijder/ so
langhe als Salomo leefde: dat is q † de
q † And het quaet dat Hadat dede/ eñ hadde etc.
schande die Hadad leedt daerom hadde hy
eenen haet teghen Israel / ende werdt Co-
ninck ouer Syrien.
26 Daertoe Jerobeam de sone Nebat een
Jerobeam Salomons vyant. 2.Par.13.6.
Ephrater van Zareda Salomons knecht/
eñ zijn Moeder hiet Zeruga een Weduwe:
die hief oock de handt op teghen den Co-
ninck.
27 Ende dat is de sake/ daerom hy de handt
teghen den Coninck op hief: doe Salomo
Millo bouwede sloot hy de muerē volcomē
toe aen de Stadt Dauids zijns vaders.
28 Eñ Jerobeam was een strijdtbaer man:
ende doe Salomo sach dat de Jongelinck
behendich was stelde hy hem ouer alle last
des huys Josephs.
29 r Het geuiel nu te dier tijt dat Jerobeam
Ahia de Propheet. r 1.Sa.15.28
wt ginck van Jerusalem ende de Propheet
Ahia van Silo/ quā aen hem op den wege/
ende hadde eenen nieuwen Mantel aen/ eñ
die beyde waren alleen op den Velde.
30 Ende Ahia vattede den nieuwē Mantel
die hy aen hadde/ eñ scheurde dien in twaelf
stucken.
31 Ende sprack tot Jerobeam: Neemt tien
stucken tot v: want so spreect de Heere de
God Israels: Siet ick wil het Koninckrijcke
vander handt Salomo scheuren/ ende v tiē
stammen gheuen.
32 Eenē stā sal hy hebbē/ om mijns knechts
Juda ende Ben Jamin worde hier voor eenen stam gerekent daerom dat sy onder malcanderē bemēgt warē/ eñ de andere Koninck
Dauids wille eñ om der Stadt Jerusalem
wille/ s die ick verkoren hebbe wt allen stam
men Israels.
33 Daerom dat sy my verlaten / eñ aengebe-
den hebbē Astaroth den God der Sido-
niers/ Chamos den God der Moabiters/
ende Melcom den God der kinderen Am-
mon / ende niet gewandelt en hebben in my
ne weghen/ dat sy deden wat my behaecht/
myne Geboden ende Rechten/ ghelijck als
Dauid zijn vader.
34 Ick en wil oock niet het gantsche Rijck
maer tien stāmē en krijcht
wt syner handt nemen/ maer ick wil hem tē
Vorst makē zijn leefdage/ om Dauid mijns
knechts wille/ dien ick verkoren hebbe / die
s 2.Par.7.12
myne Gheboden ende Rechten ghehouden
heeft.
35 t Wt der handt zijns soons / wil ick het
t 1.Reg.12.15
Koninckrijck nemen/ ende wil v tien stam-
men/
36 Eñ synen sone eenen stamme gheuen: u op
u 1.Reg.15.4 Psal.132.17.
dat Dauid mijn knecht/ voor my een Licht
hebbe x altoos inder stadt Jerusalem die
x 2.Sa.7.13
ick my vercorē hebbe/ dat ick mynen Naem
daer henen settede.
37 So wil ick v nemen/ dat ghy regeret ouer
Jerobeam wort het Koninckrijcke Israels toe ghesepdt.
alles wat v herte begeert/ ende sult Koninc
zijn ouer Israel.
38 Sult ghy nu hooren alle dat ick v gebieden
sal ende in mynen Wegen wandelen/ ende
doen wat my behaecht / dat ghy houdet
myne Rechten ende Geboden / ghelijck als
mijn knecht Dauid gedaen heeft: so wil ick
met v zijn / eñ v een bestandich huys bou-
wen als ick Dauid ghebouwet hebbe: ende
p Dat is/ om Salomons daet wille.
wil v Israel gheuen:
39 Eñ wil het zaedt Dauids om y dies wille
verootmoedigē/ nochtans niet eewechlick.

Jt Anders/ trachtede Sisak.

40 Salomo dan zi sochte Jerobeam te doo
den: doe maeckte hem Jerobeam op/ ende
vluchtede in Egypten/ tot Sisak den Co-
ninck in Egypten: ende bleef in Egypten
tot dat Salomo starf.

a 2. Pa. 9 29

41 a Wat meer van Salomo te segghe is/ en
alles wat hy gedaen heeft/ en zijn wysheyt
dat is gheschreuen inder b Chronica van
Salomo.

b Dit boeck en is niet voor handen. Salomo veertich Jaren Coninc ouer t gantsche Israel/ keert.

42 Den tijt nu die Salomo Coninck was
te Jerusalem ouer het ghantsche Israel/ is
veertich Jaer.
43 Ende Salomo ontsliep met synen vade-
ren ende wert begrauen inder Stadt Da-
uid zijns vaders: ende zijn sone Rehabeam
werde Coninck in zijn stede.

Dat xij. Capittel.

1. Israel wil zijn Jock ghelicht hebben van Rehabeam/ 6. die verachtet der Oude ende Wysen raet/ 8. ende beantwoort het volck na het aengheuen der Jongen en onuerstandighen/ 16. Israel valt af van Juda. 21. Rehabeam wort verboden met he te crijgen. 25. Jerobeam haeltse met list en gulden Caluerren aen hem.

a 2 Par 10. 1 Rehabeam Salomons sone. is alleen Coninc ouer Juda. b 1 Reg 11 40

1 ENde a Rehabeam tooch na Sichem:
want het gantsche Israel was te Si-
chem ghekomen/ hem tot een Coninck
te maken.
2 Ende Jerobeam de sone Nabat/ hoorde
dat/ doe hy noch in Egypten was. (b daer
hy voor den Coninck Salomo henen ghe-
vloden was/) ende bleef in Egypten.
3 Ende sy sonden henen/ ende lieten hem
roepen: ende Jerobeam met tsamen der gan
scher Ghemeynte Israels / quamen ende
spraken met Rehabeam/ ende seyden:
4 V vader heeft ons iock te hart gemaect/
so maeckt ghy nu den harden dienst en dat
sware iock lichter/ dat hy ons opgheleydt
heeft/ so willen wy v onder danich zijn.
5 Ende hy sprack tot hen/ Gaet henen tot
aenden derde dach so coemt weder tot my
ende het volck ghinck henen.
6 Ende de Coninck Rehabeam hielt eenen
raet met den Oudtsten/ die voor synen va-
der Salomo stonden/ doe hy leefde/ ende
sprack: Hoe radet ghylieden dat wy desen
volcke een antwoordt gheuen?
7 Sy spraken tot hem: Ist dat ghy heden
desen volcke eenen dienst doet/ ende hem te
wille zijt/ ende hen verhoort/ ende hen goe-
de woorden geeft/ so sullen sy v onder zijn v
leefdaghe.

Der Oude en Wyse raet vacht Rehabeam.

8 Doch hy verliet der Oudtsten raedt die
sy hem gegeuen hadden/ ende hielt eenen
raet met den Jongen/ die met hem opghe-
wassen waren ende voor hem stonden.
9 Ende hy sprack tot hen: Wat radet ghy
lieden dat wy antwoorde desen volcke/ die
tot my ghesept hebben: Maeckt het iock
lichter/ dat v vader op ons gheleyt heeft?

Der Jonghen en onuerstandige raedt c Syr. 47 28

10 Ende de Jongen die met hem opgewas-
sen waren spraken tot hem: c Ghy sult tot
den volcke (dat tot v seyde: V vader heeft
onse iock te swaer gemaeckt/ maeckt ghy
het ons lichter) alsoo seggen: Mynen cleyn
sten vingher sal dicker zijn / dan myns va-
ders lendenen.
11 Nu myn vader heeft een swaer iock op
v lieden geladen/ doch ick wils noch meer
ouer v lieden maken: myn vader heeft v lie-
den met roeden gecastydt / doch ick wil v
lieden met Scorpioenen castyden.
12 Also quam Jerobeam met tsamen den
gantschen volcke tot Rehabeam aenden
derden dage/ als de Coninck gesept hadde
ende ghesproken: Coemt weder tot my aen
den derden daghe.
13 Ende de Coninck gaf den volcke een har
de antwoort/ ende verliet den raet dien hem
de Oudtste ghegheuen hadden/
14 Ende sprack met hen na den raet der Jon
ghen ende seyde: d Myn vader heeft uwe d Esa. 14 29
iock swaer gemaeckt / doch ick wils noch
meer ouer v lieden maken: myn vader heeft
v lieden met roeden ghecastydt: doch ick wil
v lieden met Scorpioenen castyden.
15 Also en hoorde de Coninc den volcke niet:
want het was also gewendet vanden Hee-
re: op dat hy zijn woorde bevestichde/ e e 1 Reg 11 29
dat hy door Ahia van Silo gesproken had-
de tot Jerobeam den sone Nebat.
16 f Doe nu het gantsche Israel sach/ dat de Israels af-val van
Coninck hen niet hooren en wilde/ gaf het Juda.
volck den Coninck een antwoorde/ en sprac: f 2 Reg. 17. 21
g Wat hebbe wy dan voor een deel aen Da g 2. Pa. 20. 1
uid / oft Erue aen den sone Isai? Israel
maeckt v na uwe Hutten: so siet ghy nu tot
uwen huyse Dauid: also ginck Israel in sy-
nen Hutten:
17 Dat Rehabeam slechs regeerde ouer de
kinderen Israels/ die inden Steden Juda
woonden.
18 Ende doe de Coninck Rehabeam henen Adoram
sant h Adoram den Rentmeester / wierp he Salomons
het gantsche Israel met steenen ten doodt: Rentmeester wordt
nu de Coninck Rehabeam clam haestelick met steenen
op eenen Wagen/ dat hy vluchtede na Je- doodt ghe-
rusalem. worpen.
19 Also viel Israel vanden huyse Dauids/ h 1. Reg 4 6.
tot op desen dach.
20 Doe nu het gantsche Israel hoorde/ dat Jerobeam
Jerobeam was weder gecomen/ sonden sy wordt Co-
henen/ ende lieten hem roepen tot der gant ninck ouer
scher Ghemeynte/ ende maeckten hem ten Israel.
Coninck ouer het gantsche Israel/ en nie-
mant en volchde den huyse Dauids/ dan de
stamme Juda alleen.
21 i Ende doe Rehabeam te Jerusalem quam/ i 2. Par. 11. 1
vergaderde hy het gantsche huys Juda/ en
den stamme Ben Jamin/ hondert ende tach
tentich dupsent ionge stryt bare manschap/
om teghen het huys Israels te stryden/ en
het Coninckrijcke weder aen Rehabeam de
sone Salomo te brenghen.
22 Doch Gods woordt quam te SemaJa SemaJa de
den man Gods/ ende sprack: Propheet.
23 Segt Rehabeam den sone Salomo / den 2 Para. 11. 2
Coninck Juda/ ende totten gantschen huy-
se Juda ende Ben Jamin/ ende den anderen
volcke ende segt:
24 So spreeckt de Heere: Ghylieden en sult
niet op trecken: ende stryde tegen uwe broe
deren de kinderen Israels: een yegelick ga
weder te huys/ want sulcx is van my ghe-
schiet: ende sy hoorden den woorde des Hee
ren/ ende keerden om dat sy henen gingen/
als de Heere ghesepdt hadde.
25 Jerobeam nu boude Sichem/ op het ghe-
berchte Ephraim/ ende woonde daerin / en
tooch van daer wt/ k ende bouwede Pnuel. k Judi. 8. 17
26 Ende Jerobeam dachte in zijn herte: l l 1. Reg 11 36
het Coninckrijcke sal nu weder ten huyse
Dauids vallen/
27 So dit volck sal opgaen / offer te doen in
des Heeren huys te Jerusalem: en het her-
te deses volcx sal hem keeren tot haren Hee
re Rehabeam/ den Coninck Juda/ ende sal
my verworghen/ ende weder tot Rehabeam Jerobeams
den Coninck Juda vallen. gulden Kal-
28 En de Coninck hielt eenen raet/ en maect e ueren.
m twee gulden Caluerren/ en sprack tot hen m Tob. 1. 5
het is v lieden te veel/ op na Jerusalem te 2. Reg 17. 16.
gaen: n siet/ daer zijn uwe Goden Israel/ die Exodi 20. 4
v wt Egyptenlande ghelepdt hebben. n Exod. 32. 8

Ende

29 Ende hy settede het een te BethEl/ende
het ander te Dan.
Afgodische onsinnicheyt/soeckt in vreemde landen dat sy thuys heeft gelijck als die van BethEl tot Dan ende wederom die van Dan tot BethEl
30 Ende dat wert tot sonde:want het Volc
ginck henen voor het een tot Dan toe.
31 Hy maeckte oock een huys der Hoochten/
o ende maeckte Priesters vanden p cleynsten
inden Volcke/die niet vanden kinderen Levi
en waren.
32 Ende hy maeckte een Feest/ aenden vijf-
tienden dage der achtster Maent/ghelijck
als het Feest in Juda/ende offerden op den
Altaer:so dede hy te BethEl/ datmen den
Kalueren offerde/die hy gemaeckt hadde:
ende stichtede te BethEl de Priesters der
Hoochten/die hy ghemaeckt hadde.
o Num 3.10. 2 Reg 17 32 2. Par. 11. 15 p Of/ slechteen/ ongeachtsten.
33 Ende offerde op den Altaer(dien hy ghe-
maeckt hadde)te BethEl/aenden vijftien-
den dage der achtster Maent / dien hy wt
zijn herte verdacht hadde:ende maeckte den
kinderen Israels Feeste/ende offerde op den
Altaer/datmen roocken soude.

Dat xiij. Capittel.

1. Een Propheet prophetiert tegen den Altaer te BethEl. 4. Jeroboams arm/dien hy tegen hem wtreckt/verdorret/ 6. ende wort door desseluen Propheten gebedt als te voren. 8. De Propheet heeft Gods beuel/hy en sal aen die plaetse noch eten noch drincken/14/ laet hem dat selue van eenen anderen Propheet ontgheuen/ 20. ende wordt na des Heeren woordt/(24 van eenen Leeuwe ghedoodt/)30. in een vreemt graf begrauen. 33. Jeroboam blijft Godloos ende onbekeert.

Prophetieringe tegen den Altaer te BethEl
1 ENde siet/een man Gods quam van Ju-
da/door het woordt des Heeren te Beth
El ende Jeroboam stont by den Altaer
om te roocken.
2 Ende hy riep teghen den Altaer door het
woort des Heeren/ende sprack: Altaer/altaer/
a Gen.16.11 ende 17 19 Judic 13.20 b 2 Reg 23 16
so spreeckt de Heere: a Siet/daer sal een so-
ne den huyse Dauids geboren worden/met
name Josia/ * die sal op v offeren de Prie-
sters der Hoochten/die op v roocken/ende
sal menschen beenen op v verbernen.
3 Ende hy gaf dies daechs een teecken/ ende
sprac:Dat is het teecken/dat de Heere sulcx
ghesproken heeft:Siet/den Altaer sal van
malcanderen scheuren/ende de asschen ver-
goten worden die daer op zijn.
Jeroboams arm verdort
4 Doe nu de Coninck dat woort vanden
man Gods hoorde die tegen den Altaer te
BethEl riep/ reckte de hy zijn hant wt by
den Altaer/ende sprack: Grijpt hem : ende
zijn handt verdorde die hy teghen hem wt
gereckt hadde/ende en condese niet weder
na hem trecken.
5 Ende den Altaer scheurde van malcande
ren/ende de asschen werden vergoten vanden
Altaer/na het teecken dat de man Gods
ghegeuen hadde / door het woordt des
Heeren.
6 Ende de Coninck antwoorde/ ende sprac
b Exod.8.8 ende.9.28. ende.10.17. Nume.21.7. Act.8.23
tot den man Gods: b Bidt het aengesichte
des Heeren ws Gods/ende bidt voor my/
dat mijn hant weder tot my kome:doe badt
de man Gods het aengesichte des Heeren/
ende den Coninck wert syne handt weder
tot hem ghebracht/ende wert als sy te vo-
ren was.
7 Ende de Coninck sprack met den man Gods
Coemt/ende gaet met my te huys/ende laeft
v/ick wil v een Gheschenck gheuen.
8 Daerenteghen die man Gods sprack tot
c Num. 22.18
den Coninck: c Wanneer ghy my oock uwe
half huys gauet/so en ginge ick doch niet
met v: want ick en wil aen dese plaetse
gheen broodt eten noch water drincken.
9 Want alsoo is my gheboden door des Hee
ren woort/ende ghesept:Ghy en sult gheen
broot eten/ende gheen water drincken/ ende
niet weder door den wech comen / dien ghy
ghegaen zijt.
10 Ende hy ghinck wech door eenen anderen
wech/ ende en quam niet weder door den
wech/dien hy na BethEl ghecomen was.
11 Daer woonde nu een oudt Propheet te
BethEl/tot dien quam zijn sone/ ende ver-
telde hem alle wercken die de man Gods
ghedaen hadde dies daechs te BethEl/ ende
de woorden die hy totten Coninck gespro-
ken hadde.
12 Ende haer vader sprack tot hem: Waer
is de wech dien hy getogen is?ende zijn so-
nen wesen hem den wech/dien de man Gods
ghetoghen was/die van Judea ghekomen
was.
13 Ende hy sprac tot syne sonen: Sadelt my
den Ezel:ende doe sy hem den Ezel sadelden/
reedt hy daer op.
14 Ende tooch den man Gods na/ ende vandt
hem onder een Eycke sitten:ende sprack tot
hem:Zijdy de man Gods / die van Judea
ghecomen is?Hy sprack: Ja.
15 Hy sprack tot hem: Coemt ende gaet met
my te huys/ende eet broodt.
16 Hy sprack daerenteghen/ Ick en can niet
met v omkeeren/ende met v gaen:ick en wil
oock geen broot eten/noch water drincken
met v/aen dese plaetse.
17 Want daer is met my ghesproken door
het woort des Heeren: Ghy en sult aldaer
noch broot eten/noch water drincken : ghy
en sult niet weder door den wech gaen/dien
ghy ghegaen zijt. d Galat.1.8.
18 Hy sprack tot hem:Ick ben oock een Pro-
pheet als ghy/d ende een Enghel heeft met
my ghesproken door des Heeren woort / ende
gesept Voert hem wederom met v te huys/
dat hy broot ete/ ende water drincke : doch
hy looch hem voor:
19 Ende voerde hem wederom/dat hy broot
at/ende water dranck in synen huyse.
20 Ende doe sy ter Tafelen saten/quam het
woort des Heeren tot den Propheet/die hem
wederom ghevoert hadde/
21 Ende riep den man Gods aen/die van Ju
dea ghecomen was/ende seyde: So spreeckt
de Heere: Daerom dat ghy den monde des
Heeren zijt ongehoorsaem geweest/ende en
hebt niet gehouden het gebodt/dat v de Hee
re v God gheboden heeft/
22 Ende zijt wederom ghekeert /hebt broot
ghegheten/ende water gedroncken/aen de
plaetse daer hy v van seyde:Ghy en sult daer
noch broot eten/noch water drincken:so en
sal v lichaem niet in uwer vaderen ghraf
comen.
23 Ende doe hy broot gegeten ende ghedroncken hadde/sadelde men den Propheet/ dien
hy wederom ghevoert hadde/den Ezel.
24 e Ende doe hy wech tooch/vant hem ee- e 1 Reg 20 36.
nen Leeuwe op den wech/ende doode hem:
ende zijn lichaem lach ghewo rpen inden wech
ende de Ezel stont by hem/ ende de Leeuwe stont
by het lichaem.
De Propheet die Gods stemme ongehoorsaem is/ wordt van eenen Leeuwe gedoodt.
25 Ende doe daer lieden voor by gingen/ sa-
gen sy het lichaem inden wech ghewor pen:
ende den Leeuwe by het lichaem staen: ende
quamen ende seyden t inder Stadt/ daer de
oude Propheet in woonde.
26 Doe dat de Propheet hoorde/die hem we
derom gevoert hadde/sprack hy : Het is de
man Gods/ die den monde des Heeren is on
ghehoorsaem gheweest/daerom heeft hem
de Heere den Leeuwe ghegheuen/ die heeft
hem

hem gebroken ende ghedoodt/na het woort/
dat hem de Heere ghesept heeft
27 Ende sprack tot syne sonen: Sadelt my
den Ezel: Ende doe sy hem ghesadelt had-
den/
28 Tooch hy henen/ende vant zijn lichaem
inden wech geworpen/ende den Ezel ende
den Leeuwe by het lichaem staen: de Leeu-
we en hadde niets gegeten van het lichaē
ende den Ezel oock niet ghebroken.
29 Doe nam de Propheet het lichaem des
mans Gods op/ende leyde hem op den E-
zel/ende voerde hem wederom/ende quam
in de Stadt des Ouden Propheten/dat sy
hem beclaechden ende begroeuen.
30 Ende hy leyde het lichaem in zijn graf/
ende beclaechde hem: Och broeder.
31 Ende doe sy hem begrauen hadde/ sprac
hy tot synen sonen: Wanneer ick sterue/ so
begraeft my in het graf daer de man Gods
in begrauen is/ ende legt mijn gebeente by
zijn ghebeente/
1.Reg 13 16 32 f Want het sal ghescheiden/wat hy ghe-
roepen heeft teghen den Altaer te BethEl/
door het woort des Heeren/ende tegen al-
le huysen der Hoochten/die indē steden Sa
maria syn.
33 Euenwel na dese ghescheidenisse/en keer
de hem Jerobeam niet van synen boosen
weghe/maer verkeerde hem/ende maeckte
Priesters der Hoochten/ vanden g alder-
slechtsten des volcx: tot wien hy lust had-
de/diens hant vulde hy/ende die wert Prie
ster der Hoochten.
g Of/ alder-
verachtsten
34 Ende dit wert den huyse Jerobeam tot
sonde/dat hy verdornen/ende vander Aer-
den verdelghet werdt.

Dat xiiij. Capittel.

1. Jerobeam schiet wt oorsake zijns
krancken soons/zijn Wijf aen den Propheet
Ahia/7. die Prophetecrt tegē Jerobeams
huys/12. ende het benoemde teecken/ 17.
coemt.22. Juda doet allerley Afgodische
grouwelen.25. Sisak Coninck in Egypten
berooft den Tempel.29. Rehabeam sterft.

Ahia Jero-
beams sone
1 TE dier tijdt was Ahia de sone Jerobe-
am cranck.
2 Ende Jerobeam sprack tot synē Wij
ue: a Maeckt v op. ende vercleedt v dat het
a 2 Reg 8 18.
niemandt en mercke/dat ghy Jerobeams
wijf zijt/ende gaet henen na Silo: siet/ al-
Ahia.
daer is de Propheet Ahia/b die my gespro-
b 1.Reg 11 31
ken heeft/dat ick soude Coninck zijn ouer
dit volck.
3 Ende neemt met v tien brooden eñ cree-
ken/eñ een kruycke met Heunich/ende gaet
tot hem/dat hy v segge/hoe het den Jongē
gaen sal.
4 Ende Jerobeams wijf dede alsoo / ende
maeckte haer op/ende ginck na Silo/ ende
quam int huys Ahia: Ahia nu/ en conde
niet sien / want zijn ooghen starreden van
ouderdom.
5 Doch de Heere sprack tot Ahia: Siet/Je
robeams wijf Coemt/dat sy een sake van v
vrage om haren sone want hy is kranck:
so spreeckt ghy met haer/ so ende so: Doe
sy nu in quam/ stelde sy haer vreemt.
6 Als dan Ahia hoorde het ruysschē haer-
der voeten ter deuren in gaen/ sprack hy
Ahia pro-
pheteert te-
ghen Jero-
beams
Coemt hier in/ghy wijf Jerobeams: waer-
om stelt ghy v so vreemt: ick ben tot v gh-
sonden een harde Bode.
7 Gaet henen/eñ segt Jerobeā: So spreeckt
c 1.Reg 12 15
ende 16.2.
de Heere de God Israels: c Jck hebbe v ver
heuen wt den Volcke/ende tot een Vorst o-
uer mijn Volck Israel ghestelt.

8 Ende hebbe het Coninckrijck van Da-
uids huyse gescheurt. ende v ghegeuen: ghy
dannoch en zijt niet geweest als mijn knecht
Dauid/ die mijn ghebodt hielt, ende wan-
delde my na van ghantscher herten / dat hy
dede wat my slechs wel beuiel:
9 Ende hebt quaet ghedaen bouen alle die
voor v geweest zijn: zijt henen gegaen/ ende
hebt v ander Goden ghemaeckt/ende gego
ten Beelden/dat ghy my tot toorne verwec
kedet/ende hebt my achter uwen rugge ge-
worpen.
10 d Daerom siet/ick wil ongeluck ouer het d 1.Reg.15.29
huys Jerobeams voeren/ende wtroeyen af
den Jerobeam / e oock dien / die aen de e 1.Sa 25 22.
wandt pist/ f den besloten ende verlaten in 2.Reg 9.8.
Israel: ende wil de nacomelingen des huys f Dat is/
Jerobeams wtuaghen/gelijck als men dreck oock de ver-
wt vaecht/ tot dat het ghantsch met hem worpens eñ
wt zy. verachtste
11 g wie van Jerobeam inder Stadt sterft/ van zijn ghe
dien sullen de Honden eten: wie daerentegen slachte: wāt
op den velde sterft/ dien sullen de Voghelen alle mans
des Hemels eten: want de Heere heeft het geslachte/
ghesproken. de beste met
12 So maect ghy v nu op/ende gaet te huys ten slechstē
ende wanneer uwen voet ter Stadt in treet/ sullen huiele
so sal het kint steruen. worden.
13 Ende het gantsche Israel sal hem becla- g 1.Reg 16.4
gen/ende sullen hem begrauen: want dese al
leen van Jerobeam / sal ten graue komen/
daerom/dat wat goets aen hem gheuonden
is voor den Heere den God Israels indē huy
se Jerobeams.
14 h De Heere dannoch sal hem eenen Co- h Reg 15.29
ninc ouer Israel verwecken/die sal het huys
Jerobeams wtroeyen dies daechs: i ende
wat is nu wt ghrechtet? i Mineſis.
15 k Ende de Heere sal Israel slaen/ ghelijck Wanneer
als het Riet in het water beweecht wordt dit coemt/
ende sal Israel wtplucken van desen goedē zo salmen
lande/ dat hy haren vaderen gegeuen heeft/ segghen:
ende salse verstroyen ouer het water / daer- Wat heeft
omme dat sy haer l Hagen ghemaeckt heb- Jerobeam
ben/ den Heere te vertoornen. nu wtghe-
16 Ende sal Israel ouergeuen om Jerobeās richt
sonden wille/ die daer ghesondicht heeft/ eñ k 2.Reg 17 18
heeft Israel sondighen ghemaeckt. l Of/ Lust
17 Ende Jerobeams wijf maeckt haer op/ wouden.
ginck henen/ende quam te in Thirza: ende m Cant 5.4
doe sy op den Dorpel des huys quam/ sterf
de Jonghen.
18 Ende sy begroeuen hem/ eñ het gantsche
Israel beclaechde hem n na dē woorde des n 1 Reg 14
Heeren/dat hy ghesproken hadde door synē
knecht Ahia den Propheet.
19 Wat meer van Jerobeam te segghen is/
hoe hy gecrycht ende geregeert heeft/ siet/
dat is gheschreuen inder Cronica der Co-
ninghen Israel.
20 Den tijt nu dat Jerobeam regeerde/zijn Jerobeam
twee ende twintich Jaer: ende ontsliep met is xxij.
synen vaderen: ende zijn sone Nadab werdt Jaer Co-
Coninck in zijn stede. ninck ouer
21 So was Rehabeam de sone Salomo/Co- Israel.
ninck in Juda: een ende veertich Jaer was Nadab Co-
Rehabeam oudt/doe hy Coninck wert / eñ ninck in Js-
regeerde seuentien Jaer te Jerusalem/inder rael Reha-
Stadt die de Heere verkoren hadde wt allē beam xvij.
stammen Israels/dat hy synen Name al- Jaer Co-
daer henen settede: zijn Moeder hiet Naē- ninc in Ju
ma/een Ammonitische. da.
22 Ende Juda dede dat den Heere qualick 2.Par.12.13
beuiel/ende verwecken hem tot yuer/meer
dan alles dat hare vaders gedaen hadden/
met haren sonden die sy deden. o Of Pilaer
23 Want sy bouweden hen Hoochten/ o Ca- beelden en-
lummen ende Haghen/ op alle hooghe Ber- de Lust wou
ghen/ ende onder alle groene Boomen. den.

p Aud.bug 24 Daer waren oock p hoereniagers inden
geiongen: Lande/ende sy deden alle de grouwelen der
scorta mas= Heydenen/die de Heere voor den kinderen
sula. Israels verdreuen hadde.
25 Nu/inden vijfsten Jare des Coninck Re-
Sisak Co= habeam/tooch Sisak de Coninck in Egyp
ninck in E= ten op/teghen Jerusalem/
gypten be= 26 Ende nam den schat wt den huyse des
rooft den Heeren/ende wt den huyse des Conincks/
Tempel ende alles wat daer te nemen was: eñ nam
2.Par.12.2. alle gulden Schilden/ t die Salomo hadde
t1 Reg 10 16 laten maken.
2.Par 9.15. 27 In welcker stede liet de Coninck Reha=
beam metalen Schilden maken / ende be=
ualse onder de hant der Ouersten Trauan=
ten/die de deure bewaerden aenden huyse
des Conincks.
28 Ende so dickwils als de Coninck in het
huys des Heeren ginck/droegense de Tra=
uanten/ende brachtense weder inder Tra=
uanten kamer.
29 Wat meer van Rehabeam te segghen is/
ende alles wat hy gedaen heeft/siet/dat is
ghescreuen inder Chronica der Coningen
Juda.
30 Ende daer was crijch tusschen Rehabe=
am ende Jerobeam haer leefdaghe.
Rehabeam 31 f Ende Rehabeam ontsliep met synen Va
sterft deren/ende wert begrauen met synen Va=
f 2.Pa.12.19 deren inder Stadt Dauids/ende zijn moe
der hiet Naema/ een Ammonitische :ende
zijn sone Abiam wert Coninck in zijn stede.

Dat xv. Capittel.

1. Abiam regeert ouer Juda/ 8 ende na
hem Assa/ 16. die wert bekrijcht van Bae=
sa 18. ontset van Ben haddat/ 23. eñ sterft/
25. Baesa slaet den Nadob. 29. daer toe het
gantsche huys Jerobeams / 33. eñ wert
Coninck ouer Israel.

a 2.Pa.13.1 1 a In den achtienden Jare des Coninck Je
Abiam Co= robeam des soons Nebat/ wert Abiam
ninc in Ju= Coninck in Juda.
da regeert 2 Ende regeerde drij Jaer te Jerusalem:
3.Jaer. zijn moeder hiet Maacha/een dochter A=
bisalom.
3 Ende hy wandelde in alle sonden zijns
vaders/die hy voor hem gedaen hadde/ eñ
zijn herte en was niet oprecht aenden Hee=
re synen God/ als het herte zijns vaders
Dauid.
b 1 Reg.11 36 4 b Want om Dauids wille ghaf hem de
Heere synen God een licht te Jerusalem /
dat hy synen sone na hem verweckede ende
onderhielte Jerusalem:
5 Daerom/dat Dauid gedaen hadde wat
den Heere wel beuiel/ende niet geweken en
was van allen dat hy hem gheboodt / zijn
c 2.Sa.11.4 leefdaghe: behaluen alleen in c den handel
17.eñ.12.9 met Uria den Hethiter.
6 Daer was dan eenen crijch tusschen Re=
habeam ende Jerobeam/zijn leefdaghe.
7 Wat nu meer van Abiam te seggen is/ eñ
d 2.Pa.13.3 alles wat hy ghedaen heeft/siet/dat is ge=
Assa Coninc schreuen d inder Chronica der Coningen
in Juda re= Juda: daer was oock krijch tusschen Abiā
geert 41. ende Jerobeam.
Jaer. 8 Ende Abiam ontsliep met synen vade=
e 2.Par.14. ren/ende sy begroeuen hem inder Stadt
f Is hier Dauids: e eñ Assa zijn sone wert Coninck
grootmoed/ in zijn stede.
ghelijck als 9 Int twintichste Jaer des Coninck Je=
Dauids robeams ouer Israel/ wert Assa Coninck
vader in Juda/
voor groot- 10 Ende regeerde een ende veertich Jaer
vader dic= te Jerusalem: zijn f moeder hiet Maacha/
mael ghe= een dochter Abisalom.
noemt 11 Ende Assa dede dat den Heere wel beuiel/
woordt. als zijn vader Dauid.

12 g Ende verdreef de hoereniagers wt dē g 1 Reg 22 47
Lande/ ende nam wech alle Afgoden/die h wie die
zijn Vaders ghemaeckt hadden. Miplezeth
13 Daertoe settede hy oock zijn moeder Maa zy, is onse=
cha af vanden Ampte/dat sy den h Miple ker: sommi=
zeth ghemaeckt hadde inden i Hagen: ende ge seggen /
Assa roeyde haren Miplezeth wt/ende ver= het zy dē Af
brande hem inder Beke Kidron. god Pria=
14 Enen wel de hoochten en namen sy niet pus geweest
wech: doch was het herte Assa oprecht aen= i Of, Lust
den Heere zijn leefdaghe. wouden
15 Ende het siluer/ende gout / ende Vaten/
dat zijn vader geheylicht hadde / ende wat
geheylicht was ten huyse des Heerē/bracht
hy daer weder in.
16 Eñ daer was crijch tusschen Assa eñ Bae
sa den Coninck Israels haer leefdaghe.
17 Baesa de Coninck Israels tooch op te= Baesa Co=
ghen Juda ende bouwede Rama/ dat nie= ninck in Is
mandt en soude wt ende in trecken/op Assa rael.
zyde des Conincks Juda. k 2.Par. 16.1
18 Doe nam Assa alle het siluer ende goudt/
dat ouergebleuē was inden schat des huys
des Heeren/ende inden schat des huys des
Coninck/ende gaf het in synet knechtē han
den/ende sandtse k tot Benhadad den sone k 1.Reg 20.1
Tabrimon/des soons Hesion den Coninck
in Syrien/die te Damasco woonde/ eñ liet
hem segghen:
19 Daer is een verbont tusschen my ende v/
ende tusschen mynē vader ende uwen vader
daerom schicke ick v een geschenck / siluer
ende gout/dat ghy varen latet het verbont/
dat ghy met Baesa den Coninck Israels
hebt/dat hy van my af trecke.
20 Benhadad hoorde den Coninck Assa/eñ
sandt zijn Hooftlieden tegen de Steden Is=
raels/ ende sloech Jion eñ Dan / eñ Abel=
Beth Maacha/het gantsche Cinerot l aen l Anders.
den gantschen Lande Naphthali. met tsamen
21 Doe dat Baesa hoorde/ liet hy af Rama
te bouwen/ende tooch weder na Thirza.
22 De Coninck Assa dan/liet wtroepen indē
gantschen Juda: Hier en sal niemant onghe=
straft blijuen: ende sy namē de steenen ende
het hout van Rama wech/daer Baesa me=
de ghebouwet hadde: ende de Coninck Assa
bouwede daer mede Geba Ben Jamin/ende
Mizpa.
23 Wat nu meer van Assa te seggen is/ ende
alle zijn macht/ende alles wat hy ghedaen
heeft/eñ de Steden die hy gebouwet heeft/
siet/dat is ghescreuen inder Chronica der
Coningen Juda: behaluen dat hy in synen
ouderdom aen syne voeten kranck was. Josaphat
24 Ende Assa ontsliep met synen Vaderen/ Coninck in
ende wert begrauen met synen Vaderen in Juda.
der Stadt Dauids zijns Vaders: eñ Jo= 2. Par.17.1
saphat zijn sone wert Coninck in zijn stede. Nadab Co=
25 Ende Nadab de sone Jerobeam wert Co ninck in Is
ninck ouer Israel/inden anderen Jare Assa rael twee
des Coninck Juda/ ende regeerde ouer Is=
rael twee iaer.
26 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
ende wandelde inden wege zijns vaders/ eñ
in synet sonden/daer hy Israel mede hadde
sondighen ghemaeckt.
27 Ende Baesa de sone Ahia wt den huyse
Isaschar/maeckte een verbont tegen hem/ Baesa Co=
ende sloech hem te Gibethon/ die daer was ninck in
der Philisteen: want Nadab ende het gant Israel.
sche Israel/belegerden Gibethon. 1 Reg.15.17
28 Also doodde hem Baesa inden derdē Ja= Jerobeams
re Assa des Coninck Juda / ende wert Co= huys wort
ninck in zijn stede. wtgeroeyt
29 Als hy nu Koninck was / sloech hy het door Baesa
gantsche huys Jerobeams / eñ en liet niet in 1.Reg.14
ouer/dat den adem hadde van Jerobeam/ 10.14
tot dat hy hem verdelchde/ na dē woor=
de des

de des Heeren / dat hy ghesproken hadde
door synen knecht Ahia van Silo.
30 Om der sonden wille Jerobeams / die hy
u Of, tergē. dede eñ Israel daermede sondigen maecte:
met n den verwecken / daer hy den Heere dē
God Israels mede vertoornde.
31 Wat nu meer vā Nadab te seggen is / eñ
alles wat hy gemaeckt heeft / siet / dat is
Baesa is 24 geschreven inder Chronica der Coninghen
Jaer Coninck ouer Israel. Israels.
32 Ende daer was kryich tusschen Assa ende
Baesa den Coninck Israel / haer leefdaghe.
33 Inden derden Jare Assa des Conincks
Juda / werdt Baesa de sone Ahia / Coninc
ouer het gantsche Israel te Thirza / vier eñ
twintich Jaer.
34 Ende dede dat den Heere qualick beviel /
ende wandelde indē wech Jerobeams eñ /
in syner sonde / daer hy Israel mede hadde
doen sondighen.

Dat xvj. Capittel.

1. Jehu de Propheet / propheteert tegē Baesa. 6. Ella twee Jaer Coninc / 10. met tsamē dē gantschen huyse Baesa / wort vā Simri verslagē. 16. Amri koemt in Simri stede / 24. bouwet Samariā / 29. ende erft de kroone op synen sone Ahab. 30. Jericho word herbouwet / ende des Heerē woort door Josua ghesproken / volbracht.

Jehu propheteert teghen Baesa a 1 Reg. 14. 7
1 Ende het woordt des Heeren qnam tot
Jehu / den sone Hanani / teghen Baesa /
ende sprack.
2 a Daerom dat ick v wt den stof verheven
hebbe / ende een Vorste gemaeckt ouer myn
Volck Israels / eñ ghy wandelt indē wege
Jerobeams / eñ maket myn Volck Israels
sondigē / dat ghy my vertoornet door hare
sonden:
3 Siet / so wil ick de Nakomelingen Baesa / eñ de Nakomelingen zyns huys wech
nemen / ende wil v huys settē / als het huys
b 1 Reg. 14. 11 ende 15. 29. ende 16. 12. Jerobeams / des soons Nebat.
4 b Wie van Baesa sterft inder Stadt / diē
sullen de Hondē eten: eñ wie van hem sterft
op dē velde / dien sullen de Vogelen des Hemels eten.
5 Wat nu meer van Baesa te seggen is / eñ
wat hy gedaen heeft / eñ syne macht / siet /
c 2 Par. 16. 1. dat is gescreven c inder Chronica der Coningen Israels.
Baesa sterft Ella Coninc in Israel.
6 Ende Baesa ontsliep met synē Vaderē /
eñ werdt begravē te Thirza / ende zyn sone
Ella / werdt Coninck in zyn stede.
7 Oock quam het woordt des Heeren door
den Propheet Jehu den sone Hanani ouer
Baesa ende ouer zyn huys / ende tegen alle
quaet dat hy dede voor den Heere / hem te
d 1. Reg. 15. 27 vertoornē door de weckē syner handē / dat
* Cap. xvj. het werde als het huys Jerobeams / ende
Ella twee Jaer Coninck ouer Israel. daerom d dat hy desen verslagen hadde.
8 * Indē ses eñ twintichstē Jare Assa des
Coninx Juda / wert Ella de sone Baesa Coninck ouer Israel te Thirza / twee Jaer lāc.
9 Eñ zyn knecht Simri / de Overste over de
helft der wagenē / maecte een verbont tegē
hem: nu / hy was te Thirza / drancke / eñ was
Simri vdelget het huys Baesa. dronckē / indē huyse Arza des Voochts te
Thirza:
e 2. Reg. 9. 31 10 e Eñ Simri quā daer in / eñ sloech hem
f 1 Reg. 14. 10 doodt / inden seven ende twintichsten Jare
ende. 15. 29. Assa des Conincks Juda / eñ werdt Coninck
ende. 21. 27. in zyn stede.
11 f Ende doe hy Coninck was / eñ op synen
stoel sat / sloech hy het gātsche huys Baesa
ende en liet niemandē ouer / die aende wāt
pist / daertoe syne Erfgenamen ende syne
vrienden.

12 Also verdelgede Simri het gantsche huys
Baesa / g na dē woorde des Heeren / dat hy g 1 Reg. 16. 3
ouer Baesa ghesprokē hadde / door dē Propheet Jehu:
13 Om aller sonden wille Baesa / ende zyns
soons Ella / die sy deden / ende Israel sondighen maeckten / den Heere den God Israels
te vertoornen / door hare Afgoderye.
14 Wat nu meer van Ella te seggen is / ende
alles wat hy ghedaen heeft / siet / dat is ghescreven in der Chronica der Coninghen
Juda.
15 Inden seven / eñ twintichsten Jare Assa Simri is seven daghen
des Conincks Juda / wert Simri Coninck Coninck in
seven dagē lanck te Thirza: wāt het volck Israel.
lach te Gibbethon der Philisteen:
16 Doe nu het volck inden Legher hoorde Amri Coninck in
seggen / dat Simri een verbondt ghemaect / Israel.
ende oock den Coninck verslagen hadde / h h 1 Reg. 12. 19
doe maeckte het gantsche Israel desselven
daechs Amri den Veldthooftman ten Coninck ouer Israel inden Legher.
17 Ende Amri tooch op / ende het gantsche
Israel met hem / van Gibbethon / eñ belegerden Thirza.
18 Doe nu Simri sach / dat de Stadt soude Simri verbrande
ghewonnen wordē / ginck hy in het Palleys
inden huyse des Conincks ende verbrande hem selven.
hem in dē huyse des Conincks / ende sterf /
19 Om syner sonden wille / die hy ghedaen
hadde / dat hy dede dat dē Heere qualick beviel / eñ wandelde inden wege Jerobeams /
eñ in syner sondē die hy dede / dat hy Israel
dede sondighen.
20 Wat nu meer van Simri te segghen is /
ende hoe hy een verbont maecte / siet / dat is
ghescreven inder Chronica der Coninghē
Israels.
21 Op dat mael deylde hem het Volck Israels in twee deelē: deen helft hinck Thibni den sone Ginath aen / dat sy hem ten Coninck maeckten: de ander helft daer tegē
ginck Amri aen.
Israel wort ghedeylt.
22 Doch het volck dat aē Amri hinck / wert
stercker dan het volck dat Thibni den sone
Ginath aēhinck: eñ Thibni sterft / doe wert
Amri Coninck.
23 In het een ende dertichste Jaer Assa des Amri Coninck ouer
Coninx Juda / werde Amri Coninck ouer Israel 12.
Israel twaelf Jaer / eñ regeerde te Thirza iaer lanck.
ses Jaer.
24 Hy kochte den berch Samaria / van Semer / voor twee Centener silvers / eñ bouwde / op den berch / ende hiet de Stadt die hy
Samaria wort ghebouwet.
bouwde / na den name Semer / des berchs
heere / Samaria.
25 Ende Amri dede dat den Heere qualick
beviel / ende was ergher / dan alle die voor
hem gheweest waren /
26 Ende wandelde in alle weghen Jerobeams des soons Nebat / ende in synē sondē /
daer hy Israel mede dede sondighen / dat sy
den Heere den God Israels vertoornden
in hare Afgoderye.
27 Wat nu meer van Amri te seggen is / ende
alles wat hy gedaen heeft / ende zyn macht
die hy gheoeffent heeft / siet dat is gescreven
inder Chronica der Coninghen Israels.
28 Eñ Amri ontsliep met synen vaderen / eñ
wert begraven te Samaria: ende Ahab zyn
sone wert Coninck in zyn stede.
29 In het acht eñ dertichste Jaer Assa des Achab Coninck ouer
Coninx Juda wert Ahab de sone Amri / Israel 22.
Coninck ouer Israel / eñ regeerde ouer Israel te Samaria / twee ende twintich Jaer. Jaer.
30 Ende dede dat den Heere qualick beviel /
boven alle die voor hem gheweest waren.
31 Eñ het was hem een i slecht dinck / dat i Of, cleyne
hy wandelde in de sonden Jerobeams des licht.

b Deut.7.3. Iesabel
soons Achab: k ende nam daer toe Iesabel
de dochter Eth Baal/ des Coninckx te Zi-
don/ten wyue: eñ ginck henen. ende diende
Baal/ ende badt hem aen.
32 Ende richtede Baal eenen Altaer op in-
den huyse Baal / dat hy hem bouwede te
Samaria/
l Of. lust woude
33 Eñ maeckte een lhaghe: dat Achab meer
dede dẽ Heere den God Israels te vertoor-
nen. dan alle Coninghen Israels / die voor
hem gheweest waren.
Hiel bout Iericha
34 Ter seluer tyt bouwede Hiel vã Beth El
Iericho: het kostede hem synen eerstẽ sone
Abiram/ dat hy den gront leyde/ ende synẽ
ionexsten sone Segub dat hy de poorte set-
m Ios 6.29.
tede: m na den woorde des Heeren/ dat hy
gesprokẽ hadde door Iosua dẽ sone Nun.

Dat xvij. Capittel.

1. Elias voorseyt den Achab eenen dierẽ
tyt/ 6. wort vandẽ Rauen/ 9. daerna vanð
Weduwen te Zarepiha gespyst/ 19. ende
maeckt syner Werdinnen sone leuendich.

De historie van Elia dẽ Prophete. a Spr.48.3. Iacob.5.17. 1.Reg.18.14 Luce.4.25. Eenẽ dierẽ tydt te Elias tyden.
1 Ende Elia de Thisbiter/ vandẽ Burgerẽ
Gilead. sprack tot Achab: a So warach
tich als de Heere de God Israels leeft /
voor dien ick sta: Daer en sal dit Iaer ouer/
noch daw noch reghen komen / ick en seg-
ghe het dan.
2 Ende het woort des Heeren quã tot hem/
ende sprack:
3 Gaet wech van hier / ende wendet v te-
ghent Oosten/ eñ verberght v aen der Beke
Crith/ die teghen de Iordane vliet.
4 Ende suit vander Beke drincken / ende
ick hebbe den Rauen gheboden/ dat sy v al
daer sullen besorghen.
5 Hy dã ginck henen/ eñ dede na dẽ woorde
des Heeren: ende ginck wech / ende settede
hem aen de Beke Crith / die tegen de Ior-
dane vliet.
6 Ende de Rauen brachten hem broodt eñ
vleesch/ des morghens ende des auonts/ eñ
hy dranck wt der Beke.
7 Ende het gheschiede na sommighe dagẽ/
dat de Beke wtdroochde / want daer en
was gheenen reghen inden Lande
8 Doe quam het woort des Heerẽ tot hem/
ende sprack:
b Lu.4.26. Elias coẽt totter Weduwen te Zareptha.
9 b Maeckt v op/ ende gaet na Zareptha/
die bi Zidon leyt/ ende blyft aldaer / want
ick hebbe aldaer eener Weduwen geboden/
dat sy v besorghe.
10 Ende hy maeckte hem op/ ende ginck na
Zareptha: ende doe hy quam aen de poorte
der Stat/ siet/ doe was daer een Weduwe/
ende las hout op: eñ hy riep haer / eñ sprac:
c Iudi.4.19.
c Haelt my een weynich waters int Vat/
dat ick drincke.
11 Doe sy nu henen ginck wat te halẽ/ riep
hy haer ende sprack: Brengt my oock een
bete broodts mede.
12 Sy sprack: So warachtich als de Heere
v God leeft/ ick en hebbe niets gebackens/
sonder allẽ een hantuol Meels indẽ Cad/
ende een weynich Olye inder kruycken: eñ
siet / ick hebbe een hout of twee opgelesen/
ende gae in/ ende wil my ende mynen sone
wat torichten/ dat wy eten ende steruen.
13 Elias sprac tot haer: En vreest v niet:
gaet henen / ende maeckt het als ghy ghe-
seyt hebt: doch maeckt my eerst een kleyn
ghebach daer van / ende brengt het hier
wt: v dan ende uwen sone / sult ghy daerna
oock wat maken.
14 b Want also spreect de Heere de God I-
sraels: Het Meel inden Cad en sal niet ver-
mindert worden/ ende der Olykruyckẽ en
sal niets ontbreken/ tot op den dach/ wan
neer de Heere reghen laten sal op Aerden.
Een troostlick exempel tegẽ de buyckSorghe
15 Sy ginck henen/ eñ maeckte het als Elia
gheseydt hadde: ende hy at/ ende sy oock/ eñ
haer huys / eenen tydt lanck.
16 Het Meel inden Cad en werdt niet ver-
mindert/ ende der Olykruyckẽ en ontbrack
niets/ na dẽ woorde des Heeren/ dat hy ge-
sproken hadde door Eliam.
d Of/ daden
17 Ende na dese d gheschiedenissen wert der
vrouwen syner Weerdinnen sone kranck/ eñ
zyn kranckheyt was so seer hardt/ dat gee-
nen adem meer in hem en bleef.
18 Ende sy sprack tot Eliam: Wat hebbe ick
met v te doen/ ghy man Gods? ghy zyt tot
my hier in ghekomen / dat myner misdaede
ghedacht/ eñ myn sone ghedoodt worde.
19 Hy sprack tot haer: Geeft my uwen sone
hier: ende hy nam hem van haren schoot. eñ
ginck op/ op de sale daer hy woonde. eñ ley-
de hem op zyn bedde/
20 Ende riep den Heere aen / ende sprack
Heere myn God/ hebt ghy oock der Weduwẽ
by welcke ick een Gast ben/ so qualick ghe-
daen dat ghy haren sone doodet.
Elia maeckt syner Weerdinnẽ soon leuendich. e 2.Reg.4.34 Sp.48.5.15. Luc.7.14. Act.20.10
21 e Eñ hy mat hem ouer dẽ kinde drymael /
eñ riep den Heere aen/ eñ sprack / HEERE
myn God/ laet de ziele des kints weder tot
hem komen.
22 Eñ de Heere verhoorde de stemme Elie:
eñ de ziele des kindes quã weder tot hem:
ende werdt leuendich.
Eñ Elias nam het kint/ ende brachte het af
vã de sale int huys/ eñ gaf het syner moeder/
ende sprack: siet daer/ v sone leeft.
24 Ende de vrouwe sprack tot Eliã: Nu be-
kẽne ick/ dat ghy een man Gods zyt/ eñ des
Heerẽ woordt in uwẽ mõde/ is waerheydt.

Dat xviij. Capittel.

1. Elias gaet wt beuel des Heeren na A
chab/ 3. die is met synen Hofmeester wtge-
togen/ hoy te soecken voor het Vee. 7. Elias
ontmoet Obad Ia. 17. straft Achab. 21. ende
het gantsche Volck Israels seer/ 23. ende
gheeft voor / men sal door Offer een teecken
des warachtigẽ Gods nemẽ 26. De Prophe
ten Baals staen met schande. 30. De Heere
bewyst hem aen dẽ Offer Elie/ 40. eñ geeft/
(na het dooden der Baalscher Propheten)
op desseluen ghebedt/ reghen.

a Iac.5.17. † And eñ ick sal den regẽ geuẽ op etc.
1 Ende na eenen langhen tydt / quam het
woorde des Heeren tot Eliã/ indẽ derdẽ
Iare/ ende sprack: a Gaet henen/ ende
vertoont v Achab/ † dat ickt late reghenen
op Aerden.
2 Ende Elias ginck henẽ / dat hy hem van
Achab sien liet: daer was dã eenen grootẽ
dieren tydt te Samaria.
Obad Ia Achabs Hofmeester.
3 Eñ Achab riep Obad Ia synẽ Hofmeester:
(Obad Ia nochtans vreesde den Heere seer/
b Mac.10.41 Iesabel doot de Propheten
4 Want doe Iesabel de Prophetẽ des Heerẽ
wtroeyde/ b nam Obad Ia hondert Pro-
phetẽ/ eñ verstackse in de c † Speloncken/ hier
vyftich/ eñ daer vyftich / ende versorchde se
c † And. dẽ hole/
met broodt ende water.)
5 So sprack nu Achab tot Obad Ia: Treck
door het Landt / tot allen Waterfonteynen
ende Bekẽ/ of wy mochtẽ hoy vinden/ ende
de Peerden eñ Muylen behouden / dat het
Vee niet altemael en vergae:
6 Ende sy deylden hen int Landt/ dat sy het
doortoghen: Achab tooch alleen op eenen
wech / ende Obad Ia oock alleen den an-
deren wech.
Elias ontmoet Obad Ia.
7 Doe nu Obad Ia op den wech was/ doe
ontmoettede hem Elias/ eñ doe hy hem kẽ-
de/ viel hy op zyn aensicht/ eñ sprack: Zydy
niet myn heere Elias?

8 Hy sprack: Ja gaet henen/ ende segt uwē
heere/ Siet/ Elias is hier.
9 Daerenteghen hy sprack: Wat hebbe ick
ghesondicht/ dat ghy uwen knecht wilt in
de handē Achabs geuen/ dat hy my doode?
10 So waerachtich als de Heere v God leeft
daer en is geen volck noch Coninckrijc daer
mijn heere niet en heeft henen gesonden/ v
te soecken: eñ wanneer sy spraken: Hy en is
hier niet: so nam hy eenen eedt vanden Co-
ninckrijcke ende volcke/ datmen v niet ghe-
vonden en hadde.
11 Ende ghy spreket nu: Gaet henen/ segt u-
wen heere Siet/ Elias is hier?
12 Wanneer ick nu henen ginghe van v/ so
soude v de Gheest des Heeren wech nemen/
ick en weet niet waer henē ende ick dā qua-
me/ ende seyde het Achab aen/ ende en vōde
v niet/ so verworchde hy my: nu v knecht
vreest den Heere van syner ioncheydt op.
13 Is het mynen heere niet gheseydt/ wat
ick gedaen hebbe/ doe Jesabel de Prophetē
des Heerē verworchde: dat ick der Prophe-
ten des Heeren hondert verstack/ hier vyf-
tich eñ daer vyftich/ inde spelonckē/ ende
versorch dese met broodt ende water.
14 Eñ ghy spreket nu: Gaet henen/ segt uwē
heere: Elias is hier: dat hy my verworge.
15 Elias sprac: So waerachtich als de Heere
Zebaoth leeft/ voor dien ick sta/ ick wil my
heden van hem sien laten.
16 Doe ginck Obad Ja henē / Achab tegen/
ende seyde het hem aen: ende Achab ginck
henen/ Elia teghen.
17 Eñ doe Achab Eliā sach/ sprac Achab tot
b Amos 7.10 hem: v Zyt ghy/ die Israel verwerret?
Elias straft 18 Hy sprack daerentegen: Ick en verwerre
Achab Israel niet/ e maer ghy ende uws vaders
e Jerem.4.18 huys/ daermede/ dat ghy des Heeren gebot
verlaten hebt/ ende wandelt Baalim na.
350. Prophe 19 Welaen/ so sent nu henen/ ende vergadert
ten Baals tot my het gantsche Israel / op den Berch
ende der Ha Carmel/ ende de vierhondert ende vyftich
ghen. Propheten Baals: oock de vierhondert
Propheten des f Hagens/ die vandē dissche
f Of/ Lust- Jesabels eten.
woudts 20 Also sant Achab henē onder alle kinderē
Israels/ ende vergaderde de Propheten op
den Berch Carmel.
21 Doe trat Elias tot allen volcke/ eñ sprac:
g Jos 24.15 Hoe lange hinckt ghy op beyde zijden? g is
de Heere God zo wandelt hē na: is het ooc
Baal/ zo wandelt hem na: Ende het volck
en antwoorde hem niets.
h Num.11.3. 22 Doe sprack Elias totte volcke: h Ick bē
alleen ouergebleuen een Prophet des Hee-
ren: daerentegen der propheten Baals zijn
vierhondert ende vyftich mannen.
23 So geeft ons nu twee Ossen/ ende laetse
wtkiesen eenen Osse/ eñ hem in stucken hou
wen/ ende op het hout leggen/ ende gheē vier
daer aen leggen: so wil ick den anderen Osse
nemen/ ende op het hout leggen/ ende ooch
geen vyer daeraen legghen.
24 So roept ghylieden aen den naē uws Gods
ende ick wil den Naem des Heeren aenroe-
pen: welcker God nu met vier antwoorden
sal/ die zy God. Ende het gantsche volc ant
woordde ende sprack: Dat is recht.
25 Eñ Elias sprac tot den Prophetē Baals:
Kiest ghylieden eenen Osse wt/ ende maect
het ten eersten: want uwer is vele/ eñ roept
uws Gods naem aen / ende en legt daer
gheen vier aen.
26 Ende sy namen den Osse dien hy hē gaf/
ende richteden toe/ eñ riepen aen den naem
Baals / vanden morghen aen/ tot aen den
middach/ ende spraken: Baal verhoort ōs:
doch daer en was gheen stemme noch ant-
woorde ende i sy hinckten rondtom den Al- i De valsche
taer dien sy ghemaeckt hadden. Heylighen.
27 Doe het nu Middach werdt/ bespottese wanneer sy
Elias/ ende sprac: Roept luyde wāt hy is eē eer aēdach-
God / hy dichtet misschien/ of heeft wat te tich zijn wil
doē/ of is ouer velt/ of slaept misschien/ dat len so worpē
hy opwake. sy dē cop op
28 Ende sy riepen luyde/ ende prickelden hen beyde zydē/
met messen ende priemen/ na haer wijse/ tot ghelijck als
dat het bloedt daer na volchde. een Gans
29 Doe nu de Middach voor by was / pro- gaet dat het
pheteerden sy/ tot datmē het Spysoffer doē schijnt ghe-
soude/ ende daer en was geen stemme/ noch lijck als een
antwoordt noch opmercker. hinckende/
30 Doe sprac Elias tot allē volcke: Coēt hier die op beide
alle het volck tot my: ende doe alle het volck zidē ōwaert
tot hem tradt/ heelde hy k dē Altaer des Hee eñ het waert
ren die ghebroken was. waggheit.
31 l Ende nam twaelf steenen/ na den ghetale Daeruan
der stammē der kinderen Jacobs/ (tot wel- koemt oock
ken het woort des Heeren sprac/ ende seyde: het Pasah/
m Ghy sult Israel heeten.) Exodi 12
32 Ende bouwede vanden steenen eenen Al- doe God in
taer inden Name des Heeren: ende maeckte Egypten
rontom den Altaer een groeue/ twee koorn- doorginc/ eñ
maten wijdt. hincte/ daer
33 Ende richtede het hout toe/ ende hieuw dē hy doodt-
Osse in stuckē/ ende leyde hem op het hout/ sloech op
34 Ende sprack: Haelt vier Cad vol waters/ beyde zijdē/
ende ghietet op het Brantoffer/ ende op het hier eñ daer
hout/ ende sprac: Doet het noch eenmael: en ghelijck als
de sy dedent noch eenmael: ende hy sprack: een dronckē
Doet het ten derdemael. Ende sy dedent ten man ghaet.
derde mael. als bouen/
35 Eñ het water liep rontom dē Altaer/ ende Wat hincte
de groeue werdt oock vol waters. ghy op bey
36 Ende doe den tijdt was Spysoffer te offe- de zijdē: Eñ
ren / tradt Elias de Prophet daertoe/ ende dat is de
sprach: Heere God Abrahams/ Isaacx/ ende meyninghe
Jacobs / laet het heden kondt worden dat dat de God/
ghy God Israels zijt/ ende ick v knecht/ ende loose licht-
dat ick sulckes alles / na uwen woorde ghe- ueerdich zijn/
daen hebbe. dobbelmoe-
37 Verhoort my Heere/ verhoort my: dat dit dich / eñ en
volck wete/ dat ghy Heere God zijt/ dat ghy hebbē niets
haer herte daer nae bekeeret. ghewis/ E-
38 n Doe viel het vyer des Heeren neder/ en phes 4. daer
de verslindde het Brandtoffer/ hout/ steenē uā herte de
ende Aerde/ ende leckte het water op inde Schrift ooc
groeue. dāriets/ om
39 Doe dat alle het volc sach/ viel het op zijn dat sy niet
aengesicht/ ende spraken: De Heere is God/ hopworpen
de Heere is God. verdantiets
40 Elias daerentegen sprac tot hen: o Grijpt ghebeer we-
de Propheten Baals / dat harer gheen en drincken/ eñ
ontloope: ende sy grepense. p Ende Elias rechte kop-
voerdese neder aen de Beke Kison/ eñ sloech dāsers zijn
se aldaer. k 1Sam 4 35
41 Ende Elias sprac tot Achab: Treet op eet l Jos.4.5.20
ende drinckt/ want het ruyscht/ als woude m Ge.32.28.
het seer reghenen. ende 35.10.
42 Eñ doe Achab optooch te eten en te drinc 2.Reg.17.34
ken/ ginc Elias op des Carmels spitse/ ende het ghebet
buychde hem ter Aerden/ eñ leyde zijn hooft Elie.
tusschen zijn knyen/ n Judi.6.21.
43 Ende sprack tot synen Jonghe: Gaet op- Syra. 48.3.
waert/ eñ siet henen na de Zee. Hy ginck op 2 Mac. 1.32
waerts ende sach toe/ ende sprack: Daer en Elia doot de
is niets. Hy sprack: Gaet weder opwaerts Propheten
seuenmael. Baals.
44 Eñ inden seuensten male sprack hy: Siet o Deut.13.1.
daer gaet een kleyn wolcke op wt der Zee/ ende 18.20.
als eens mans handt. Hy sprack: Gaet op- 2 Reg.12.25.
waerts/ ende segt Achab: Spant aē/ eñ vaert p Num 25.5
af/ dat v den reghen niet en treffe. 2.Pa.25.33
45 q Ende eer men toesach / werdt den Hemel q 1.Re. 17.1.
swart van Wolcken eñ Winde / eñ daer quā
eenen grooten regen: Achab van voer / ende
tooch na Jesreel.

49 Ende de hant des Heeren quā ouer Elia/
ende hy gordde ſyne lendenen eñ liep voor
Achab henen/ tot dat hy quam te Jeſreel.

Dat xix. Capittel.

1. Elia vluchtich voor Jeſabel/ wēſchet
te ſteruen. 5. Wordt vanden Enghel met
broot eñ water gheſtercket/ 9. eñ vandē Hee
re in ſyner noodtklaghe ghetrooſtet. 15. de
HEERE heet hem Haſael/ Jehu ende E-
liſa/ ter ſtraffe der Afgodenmakers in Iſ-
rael/ ſaluen.

1 Ende Achab ſeyde Jeſabel aē/ alles wat
Elia gedaen hadde: ende doe hy hadde
alle Propheten Baals met den ſweerde
verworcht:
2 Doe ſant Jeſabel een Bode tot Elia/ ende
a 1. Re. 20. 10. 2. Regu. 6. 31 — liet hem ſegghen: a De Goden doen my dit
eñ dat/ ſo ick niet morgen om deſe tyt uwer
ziele en doe/ als deſer zielen een.
Elia vlucht voor Jeſabel b† an. Doe vreeſde hy/ maecte hem op. etc. Jere 26. 23. Elia gebet. c Joſue. 4. 3
3 b† Doe hy dat ſach/ maecte hy hem op. eñ
ghinck waer hy henen woude/ ende quam
tot Berſeba in Juda/ ende liet ſynē Jongē
aldaer.
4 Eñ hy ghinck henen inde Woeſtyne een
dachreyſe: ende quam daer in/ ende ſettede
hem onder eenen Jeneuerboom/ ende badt
dat zyn ziele ſtorue/ ende ſprack: c Het is ge
noech/ ſo neemt nu Heere myn ziele: ick en
ben niet beter dan myn Vaders.
5 Ende leyde hem ende ſliep onder den Je-
neuerboom: ende ſiet/ de Engel roerde hem
aen/ ende ſprac tot hem: Staet op eñ etet.
6 Eñ hy ſach om ende ſiet/ tot ſynē hoofde
lach een gerooſtet broot ende een kāne met
water: ende doe hy ghegheten ende gedronc
ken hadde/ leyde hy hem weder ſlapen.
7 Ende de Engel des Heeren quam ten an-
deren male weder eñ roerde hem aen/ ende
ſprack: Staet op ende eet/ want ghy hebt
eenen grooten wech voor v.
d Exo 34. 28 Matt. 4. 2.
8 Ende hy ſtont op/ ende at/ ende dranck/ d
eñ ginc door de cracht der ſeluer ſpyſe veer-
tiey daghen ende veertich nachten tot aen
den berch Gods Horeb.
9 Ende quā aldaer in een Spelonche/ ende
bleef aldaer dē nacht ouer: eñ ſiet het woort
des Heeren quam tot hem/ ende ſprack tot
hem: Wat maeckt ghy hier/ Elia?
e Rom. 11. 3. 1 Regu 18 21 f. dat is/ met herte brandi gen ijuer ontſteken gheweeſt
10 Hy ſprack: e Ick hebbe f gheyuert om den
Heere den God Zebaoth: want de kinderen
Iſraels hebben v Verbont verlaten/ eñ u-
we Altaren gebroken ende uwe Propheten
met den ſweerde verworcht/ ende ick bē al-
leene ouergebleuen/ ende ſy ſtaen daer na/
dat ſy myn leuen nemen.
11 Hy ſprac: Gaet wt/ eñ treedt op dē Berch
voor den Heere: eñ ſiet/ de Heere ginck daer
voor by/ ende eenen grootē ſterckē wint/ die
de Berghen ſcheurde/ ende de Rotzſteenen
brack/ voor den Heere henen: na den wint
dan quam een Aertbeuinghe: doch de Heere
en was niet inder Aert beuinghe.
12 Ende na de Aertbeuinghe quam een vier
doch de Heere en was niet in het vyer: en-
de na het vyer quam een ſtil ſachtmoedich
ſuyſen.
13 Doe dat Elia hoorde/ bedeckte hy zyn aē
ſicht met ſynen mātel/ ende ginck wt/ ende
tradt inde deure der Spelonckē: ende ſiet/
doe quam een ſtemme tot hem/ ende ſprac:
Wat hebdy hier te doen/ Elia?
g Rom. 11. 3.
14 Hy ſprack: Ick hebbe om den Heere den
God Zebaoth gheyuert: g want de kinde-
ren Iſraels hebben v Verbondt verlaten/
uwe Altaren ghebroken/ uwe Propheten
met den ſweerde verworcht/ ende ick bē al-
leene ouerghebleuen/ ende ſy ſtaen daer na/
dat ſy my het leuen nemen.

15 Nu de Heere ſprac tot hem: h Gaet weder h Syr 48. 8
om uws weechs/ door de Woeſtyne na Da-
maſcō: ende gaet daer in/ ende ſalft i Haſael i 2. Reg. 8. 7.
ten Coninck ouer Syrien.
16 Ende k Jehu den ſone Nimſi ten Coninc k 2. Reg. 9. 2
ouer Iſrael/ ende l Eliſa den ſone Saphat l Syr. 48. 13.
van Abel Mehola/ ten Propheet in v ſtede.
17 Ende het ſal geſchiedē/ dat wie den ſweer-
de Haſael ontloopt/ dien ſal Jehu dooden eñ
wie dē ſweerde Jehu ontloopt/ diē ſal Eliſa
dooden.
18 m Ende ick wil laten ouerblyuen ſeuē duy m Rom 11. 4
ſent in Iſrael/ namelick/ alle knyen/ die hen
niet gebuycht en hebben voor Baal/ ende al
le mont/ die hem niet ghekuſt en heeft.
19 Ende hy ginck van daer/ ende vandt Eliſa Eliſa
dē ſone Saphat/ dat hy ploechde met twaelf Elia ſalft
Jock Oſſen voor hē henen/ ende hy was ſel- Eliſa tot eē
ue onder den twaeluen. Ende Elia ginc tot Propheet.
hem/ ende wierp ſynen mantel op hem.
20 Hy nu verliet de Runderen/ ende liep E-
lia na/ ende ſprack: n Laet my mynen vader n Luc. 9. 61.
ende myn moeder kuſſen/ ſo wil ick v nauol-
ghen. Hy ſprack tot hem: Gaet henen/ ende
coemt weder/ want o † ick hebbe wat met o † An. wat
v te doen. ſoude ick v
21 Ende hy liep weder van hem/ eñ nam een doen?
Jock Runderen/ ende offerde het/ ende kooc-
te het vleeſch met den houtwercke aen den
Runderen/ ende gaf het den volcke/ dat ſy a-
ten: ende maecte hem op/ ende volchde Elia
na/ ende diende hem.

Dat xx. Capittel.

1. Benadab belegheert Samariam/ 13. 22.
zyn Heyr de Syriers/ wordē tweemael door
des Heeren hulpe gheſlagen. 32. Achab be-
ſondiecht hem aen den Heere dat hy des Bē
hadabs verſchoont/ 35. ende wort daerom
van eens Propheten Scholier gheſtraft.

1 Ende a Benhadab de Coninck te Syriē Benhadab
vergaderde alle zyn macht/ ende daer belegert Sa
waren twee ende dertich Coningē met maria.
hē/ ende peerden/ ende wagenen/ ende tooch a 1. Re. 15. 19
op/ ende beleyde Samariam/ ende crychden
teghen haer.
2 Ende ſandt Boden tot Achab den Coninc
Iſraels in de Stadt/
3 Ende liet hem ſegghen: So ſpreeckt Ben-
hadad: V ſiluer ende v gout is myne/ ende
uwe wyuen ende uwe beſte kinderen zyn
oock myne.
4 De Coninck Iſrael andtwoorde/ ende
ſprack: Myn heere Coninck/ als ghy geſeyt
hebt: ick ben uwe/ ende alles wat ick hebbe.
5 Ende de Boden quamē weder/ ende ſpra-
ken: So ſpreeckt Benhadad: dewyle dat ick
tot v geſonden hebbe/ ende laten ſeggen: V
ſiluer ende gout/ uwe wyuen ende uwe kin-
deren ſuldy my gheuen/
6 So wil ick morgē om deſe tyt/ myn knech
ten tot v ſenden/ dat ſy v huys/ ende uwer
Onderdanen huyſen beſoecken: ende wat v
lief is/ ſullen ſy in hare handen nemen/ ende
wech draghen.
7 Doe riep de Coninck Iſraels alle Outſten
des Lants/ ende ſprack: Merckt ende ſiet/
hoe quaet hy het voorneēt: hy heeft tot my
gheſonden/ om myne wyuen ende kinderen/
ſiluer ende gout/ ende ick en hebbe hem des
niet gheweyghert.
8 Doe ſpraken tot hem alle Ouders/ eñ alle
het volck: Ghy en ſult hem niet hoorē/ noch
bewillighen.
9 Ende hy ſprack tot den Boden Benha-
dabs: Segghet mynen heere den Coninck
Alles wat ghy inden eerſtē uwen knecht ē
boden hebt/ dat wil ick doen/ doch dit en cā
ick niet

ick niet doen: ende de Boden gingen henē/
ende ſeyden hem ſulcx weder.
10 Doe ſant Benhadad tot hem/ eñ liet hem
ſegghen: b de Goden doen my dit ende dat
waer het ſtof Samarie genoech ſal zyn/ dat
alle het volck onder my/ een handtvol daer
van dreughe.
11 Daerenteghen de Coninck Iſraels ant-
woordde/ ende ſprack/ Segget hem: die het
harnaſch aentreckt/ die en ſal hem niet c be
roemen/ als die het heeft afghelept.
12 Doe dat Benhadad hoorde/ (eñ hy dranc
even mettē Coningen in de Tenten/) ſprac
hy tot ſynen knechten: Ruſtet v: ende ſy ru-
ſteden hen teghen de Stadt.
13 Ende ſiet/ een Propheet tradt tot Achab
den Koninck Iſraels / ende ſprack : So
ſpreect de Heere : hebt Ghy nu geſien / alle
deſē grootē hoop? Siet/ ick wil haer heden
in uwe hant geven/ dat ghy weten ſult/ ick
zy de Heere.
14 Achab ſprac: Door wien? Hy ſprack: So
ſpreect de Heere: Door de Iongen der Lant-
voochden. Hy ſprack: Wie ſal den ſtryt be-
ghinnen? Hy ſprack: Ghy.
15 Doe telde hy de Ionghen der Lantvooch
den/ ende haerer was twee hondert eñ twee
ende dertich: ende telde na hen het gātſche
volck aller kinderen Iſraels/ ſeven duyſent
mannen.
16 Eñ togen wt inden middage: Benhadad
nu dranck ende was droncken inder Tentē
met tſamen den twee ende dertich Conin-
ghen/ die hem te hulpe ghecomen waren.
17 Eñ de Iongen der Lantvoochden togen
ten eerſten wt: Benhadad dan ſant wt/ eñ
die ſeyden hem weder/ eñ ſpraken: daer trec
ken mannen wt Samaria.
18 Hy ſprack: Grypt ſe levendich/ ſy zyn om
vrede of om ſtrydens wille wtghetoghen.
19 Doe nu de Iongen der Lantvoochden wa
ren wtghetoghen/ ende het Heyr hen na:
20 Sloech een yegelick wie hem voor quam:
ende de Syriers vloden/ ende Iſrael iaech
de hen na: eñ Benhadad de Koninc te Sy-
rien ontquam met Peerden ende Ruyteren.
21 Eñ de Coninc Iſraels tooch wt/ eñ ſloech
Peerden ende Waghenen / dat hy aenden
Syriers eenen grooten ſlach dede.
22 Doe tradt een Propheet totten Coninck
Iſraels/ ende ſprack tot hem: Gaet henē eñ
ſterct v/ ende merct ende ſiet wat ghy doet:
want de Coninc te Sy[illegible] ſal teghen v op
trecken/ wanneer het [illegible] om is/
23 Want de knechten des Conincx te Sy-
rien/ ſpraken tot hē: hare Goden zyn Berch
goden/ daerom hebben ſy ons afgewonnē:
O dat wy met hen op den ſlechten velden
ſtryden mochten/ wat gheldet/ wy wouden
hen afwinnen.
24 Doet hem alſo: Neēt de Coningen wech/
een yeghelicken van zyn plaetſe/ ende ſtelt
Heeren aen hare ſteden.
25 Eñ ordineert v eē Heyr/ als dat Heyr was
dat ghy verloren hebt/ ende Peerden ende
Waghenen/ als de ghene waren/ ende laet
ons tegen hen ſtryden op effenen velde: wat
gelt het/ wy willen boven ligghen? Hy hoor
de haer ſtemme/ ende dede alſo.
26 Als nu het Iaer om was/ ordineerde Bē
hadad de Syriers/ eñ tooch op na Aphek/
teghen Iſrael te ſtryden.
27 Ende de kinderen Iſraels ordineerde hē
oock/ ende verſorchden hen/ ende togen henē/
hen teghen/ ende legerden hen teghen haer
ghelyck als twee cleyne kudden Scheypen/
ende der Syriers was het Landt vol.
28 Ende een man Gods tradt toe/ ende ſprac
totten Coninck Iſraels : So ſpreeckt de
Heere: b Daerom dat de Syriers hebben ge
ſeyt: De Heere zy een God der Berghen eñ
niet een God der leeghten : ſo hebbe ick alle
deſen grooten hoop in uwer hant gegeven:
dat ghy weetet/ ick zy de Heere.
29 Ende ſy legerden hen ſtracx tegē de gene/
ſeven dagen lanck: aenden ſevendē dage to-
ghen ſy te hoope/ om te ſtryden: ende de kin
deren Iſraels ſloeghen der Syriers hōdert
duyſendt voetvolcx op eenen dach.
30 Ende de overgebleuene vloden na Aphec
in de Stadt/ ende de muer viel op de overge
blevene ſevē ende twintich duyſent mannē.
Ende Benhadad vluchtede oock inde Stat
van deen kamer in de ander.
31 Doe ſpraken zyn knechten tot hem: Siet/
wy hebben ghehoort dat de Coninghen des
huys Iſraels barmhertighe Coningē zyn:
ſo laet ons ſacken om onſe lendenen binden
ende ſtricken om onſe hoofden / ende totten
Coninck Iſraels wtgaen/ miſſchien laet hy
v ziele leven.
32 Ende ſy bonden ſacken om hare lendenē/
ende ſtricken om hare hoofden/ ende quamē
totten Coninck Iſraels/ ende ſpraken: Bē-
hadad v knecht laet v ſeggē: Lieve laet myn
ziele leven. Hy ſprack: Leeft hy noch/ ſo is hy
myn broeder.
33 Eñ de mannen namē alſo haeſt dat woort
van hem/ ende beduydent voor hē/ ende ſpra-
ken: Ia/ v broeder Benhadad. Hy ſprack: e
Komt eñ brengt hem hier. Doe ginck Ben-
hadad tot hem wt/ ende hy liet hem op den
Waghen ſitten/
34 Ende ſprack tot hem: De Steden die myn
vader uwen vader genomen heeft/ wil ick v
weder gheven: ende maeckt v ſtraten te Da-
maſcon/ als myn vader te Samaria gedaen
heeft: ſo wil ick v met eenen verbonde verla
ten: f ende hy maeckt e een verbont met hem
ende liet hem trecken.
35 Doe ſprack een man vanden kinderen der
Propheten tot ſynē naeſten/ door het woort
des Heeren: Lieve/ ſlaet my ; doch hy wey-
gherde/ hem te ſlaen.
36 Doe ſprack hy tot hem: Daerom dat ghy
der ſtemme des Heeren niet en hebt gehoort
ſiet / ſo ſal v eenen Leeuwe ſlaen / wanneer
ghy van my gaet : g ende doe hy van hem
wech ginck/ vandt hem eenen Leeuwe/ ende
ſloech hem.
37 Ende hy vandt eenen anderen man/ ende
ſprack: Lieve ſlaet my: eñ die man ſloech hē
ende wondde hem.
38 Doe ginck de Propheet henen/ ende trade
totten Coninck aenden wech/ ende beſmeer
de zyn aenghesicht met aſſchen.
39 Ende doe de Coninck daer voorby tooch/
ſchreyde hy den Coninc aen/ eñ ſprack: h V
knecht was wtgetogen midden inden ſtryt
ende ſiet/ een man was gewekē/ ende bracht
eenen man tot my/ ende ſprack : bewaert de-
ſen man: ſo me[illegible] ſyner ſal miſſen/ ſo ſal v ziele
in ſyner zielen ſtede zyn : of ſult daer eenen
Centener ſilvers voor weghen.
40 Ende doe v knecht hier ende daer te doē
hadde/ en was die daer niet meer. De Co-
ninck Iſraels ſprack tot hem: Dat is v oor
deel/ ghy hebt het ſelve ghesproken.
41 Doe wiſchte hy de aſſchen i haeſtelicken
van zyn aengeſicht: ende de Coninc Iſraels
kende hem/ dat hy der Propheten een was.
42 Eñ hy ſprack tot hem: So ſpreect de Hee-
re : k Daerom dat ghy den verbannen man
hebt van v gelaten/ ſal v ziele voor zyn ziele
zyn ende v volck voor zyn volck.
43 Doch de Coninc Iſraels tooch henen be-
droeft ende toornich in zyn huys/ ende quā
te Samaria.

b 1 Reg. 19. 2
2. Regn. 6. 31

c Dat is/ hy en ſegge niet Huy/ eer hy over den berch comt: want wie ghewonnen heeft/ die legt het harnaſch af: maer die het aen-treckt die en heeft het daerō noch niet gewonnen.

Benhadad is dronckē.

De Syriers worden geſlagen van Achab.

b Deut. 9. 1

De Coninc van Syrien wort weder om geſlagē

Alſo ſon dichde oock Saul met Agag e 1 Sam. 15. 9

f 1 Re. 20. 42

Eens Pro pheten Scholier.

g 1 Re. 13. 24

h 2 Sam [illegible]

i Of/ ſlu[illegible]

k 1. Re. 22. [illegible]

Dat xxj. Capittel.

1. Naboth weygert Achab syn Wijnberch/ 8 wort door eë grousame beschickinge Jesabels gesteenicht. 15. Achab met wil keur schandlicker daet/settet hem in zijnë Erue. 17. Elias prophetereert tegen Achab eñ Jesabel. 27. Achab buycht hë voor dë Heere/ ende krijcht des toegheseyden ongheluckx een vertreck.

Achab staet na Naboths wijnberch.
a 1.Sa.8.14

1 NA dese gheschiedenissen gheuielt / dat Naboth een Jesreeliter/ eenen Wijnberch hadde te Jesreel by den Pallayse Achabs des Coninckx te Samaria.
2 Ende Achab sprack met Naboth/ eñ seyde: Geeft my uwen Wijnberch: ick wil my eenë Coolhof daeruā makë/ dewijle dat hy so na aen mynë huyse leyt: ick wil u eenen beterë Wijnberch daer voor geuen: ofte so het u behaget/ wil ick u siluer daer voor geuen so vele als hy gheldt:
3 Doch Naboth sprack tot Achab: b Dat late de Heere verre van my zijn / dat ick u mynes vaders Erue soude gheuen.

b Leui.25.23. Num.36.8. Jeremi.32.7 Actu.4.34.

4 Doe quam Achab te huys bedroeft ende toornich/ om des woorts wille / dat Naboth de Jesreeliter tot hem ghesept hadde/ ende gesproken: Ick en wil u myner vader Erue niet geuen: ende hy leyde hem op zijn bedde/ ende keerde zijn aensicht om/ ende en at gheen broodt.
5 Doe quam Jesabel zijn wijf tot hem in/ eñ sprack met hem: Wat is het dat uwë geest so bedroeft is / ende dat ghy gheen broodt en etet?
6 Hy sprack tot haer: Ick hebbe met Naboth dë Jesreeliter ghesproken/ ende geseyt: Gheeft my uwë Wijnberch om gelt: of so ghy lust daer toe hebt/ wil ick u eenë anderë daer voor geuë. Doch hy sprack: Ick en wil u mynen Wijnberch niet gheuen.
7 Doe sprac Jesabel zijn wijf tot hem: Wat waer daer voor een Coninckrijck in Israel/ c wäneer ghy het niet en dedet? Staet op/ eñ eet broodt/ ende weest goets moets: ick wil u den Wijnberch Naboth des Jesreeliten doen hebben.
8 d Ende sy schreef brieuen onder Achabs name/ ende verseghelde se met zijn Signet/ ende sandt se tot den Oudtsten ende Ouersten in syner Stadt / die rondtom Naboth woonden/
9 Ende schreef also in de brieuen: Laet een e Vasten wtroepen ende settet Naboth bouen aen inden volcke.
10 Eñ stellet twee lose boeuen voor hem/ die daer getuygë ende spreken: Ghy hebt God ende den Coninck f niet gesegent: eñ voert hem wt/ ende steenicht hem/ dat hy sterue.
11 Eñ de Oudtsten eñ Ouerstë syner Stadt/ die in syner Stadt woondë / deden als hen Jsebel ontboden hadde als sy in de brieuë gheschreuen hadde/ die sy tot hen sandt.
12 Eñ lieten een Vasten wtroepen/ ende lietë Naboth bouë aen sittë onder dë volcke.
13 Doe quamë de twee loose boeuë/ eñ setten hen voor hem/ ende getuychden teghen Naboth voor dë volcke/ eñ spraken: Naboth heeft God eñ den Coninck niet ghesegent. g Doe voerdë sy hem voor de Stadt wt/ ende steenichden hem dat hy sterf.
14 Ende sy ontbodë Jesabel/ eñ lieten haer segghen: Naboth is gesteenicht eñ doodt.
15 Doe nu Jesabel hoorde/ dat Naboth gesteenicht eñ doot was/ sprack sy tot Achab: Staet op/ eñ neemt dë Wijnberch Naboth des Jesreeliten in/ dien hy weygerde/ u om ghelt te geuë: want Naboth en leeft niet meer/ maer is doodt.

c Dat is/ ghy/ zijt het doch die het maect dat Israel een Coninc rijc is: sonder u ware het niets.
d Sa.2.u.15
e Schandelicke misdaet op vastel dagë ge voordert eñ ghestraft.
f Dat is/ gelastert/ Wät de Schrift noemt het grousamen laster/ dat God lasterë heet/ aen dese plaetse opt allertuchtichste: als oock Job 3 staet. Doch God lasterë hadde Moses by pene des doots verbodë: so was het Coninckrijcke Israels vā God ingeset/ also dat den Coninck lasterë/ oock God aenghinck.
g Leui.24.13 Actu.7.58.

16 Doe Achab hoorde/ dat Naboth doodt was / stont hy op / dat hy af ginck inden Wijnberch Naboth des Jesreeliten / ende hem innamë.
17 Doch het woort des Heerë quam tot Elia den Thisbiter/ ende sprack:
18 Maeckt u op/ ende gaet henen af/ Achab den Koninck Israels tegen/ die te Samaria is/ (siet/ hy is inden Wijnberch Naboths/ daer henen is hy afghegaen/ dat hy hem inneme/)
19 Ende spreeckt met hem / ende segt: So spreeckt de Heere: Ghy hebt doot gheslagë/ daer toe oock inghenomen: ende sult met hem spreken ende segghen: So spreeckt de Heere: h Aen de stede daer de honden het bloet Naboths geleckt hebben/ sullen oock de honden u bloet lecken.
20 Eñ Achab sprac tot Eliā: Hebdy my oock opt uwen vyant geuonden? Hy sprack: Ja/ ick hebbe u geuonden: daerom dat ghy verkocht zijt/ slechs quaet te doen voor den Heere
21 i Siet/ ick wil ongheluck ouer u brengen/ ende uwe Nakomelingë nemë/ ende wil vā Achab wtroepen oock dien/ die aen de wāt pisset/ ende die besloten ende ouergelaten is in Israel.
22 Eñ wil u huys maken/ k als het huys Jeroboams / des soons Nebat / l eñ als het huys Baesa/ des soons Ahia/ om des tergës wille/ daer ghy my mede vertoornet / ende Israel sondighen ghemaeckt hebt.
23 Ende ouer Jesabel sprac de Heere oock/ eñ seyde: m De Honden sullen Jesabel eten/ aē de mueren Jesreels.
24 n Wie van Achab steruet inder stadt/ dien sullen de honden eten: ende wie op den velde sterft/ dien sullen de voghelen onder den Hemel eten.
25 o Also en was daer niemāt/ die so gātsch verkocht ware/ quaet te doë voor den Heere/ als Achab: wāt syn wijf Jesabel ouerrede de hem also.
26 Eñ hy maeckte hem ten grootë gruwel/ dat hy den Afgodë na wandelde in alle manierë/ als de Amoriters gedaen haddë/ p die de Heere voor den kinderen Israels verdreuen hadde.
27 Doe nu Achab sulcke woordë hoorde/ verscheurde hy syne kleederen/ ende nam eenen q sack om zijn lijf/ eñ vastede/ ende sliep in sacken/ ende ginck iammerlick henen.
28 Ende het woort des Heerë quam tot Eliā den Thisbiter ende sprack:
29 Hebdy niet gesien / hoe hem Achab voor my buycht/ dewijle dat hi hem nu voor my buycht/ en wil ick dat ongeluck niet inuoerë by synë leuë: doch by zijns soons leuen wil ick ongheluck ouer zijn huys r voeren.

h 1. Regum 22.38.
i 2.Reg.9.8. Osee.1.4
k 1 Reg 15.29
l 1. Reg.16.3.
m 2. Regum 9.10.36.
n 1. Re.14.11 ende.15.29. ende.16.4.
o 1. Mach. 1.16.
p Nu.21.24.
q Dat is/ bedroefde slechte kleederë/ als wanneermë leedt draecht of arbeydt.
r Sebast. min. voorë. Eñ sy saten dry Jaer/ dat daer geenen etc. Israel Cap 22. Maer indë derdë Jare tooch etc.

Dat xxij. Capittel.

1. Achab/ met hulpe Josaphats/ ouerstaet Ramoth te bekrijghen. 6 Zijn valsche Propheten 11 met tsamen Zedekia/ sprekë daer gheluck toe. 15. De eenighe Micha ongheluck 24. ende wordt daerom/ van Zedekia gheslagen/) vanden Coninck in de geuanckenisse ghewotpen. 29. Achab koemt om in den krijch 41. Josaphat sterft.

Achab ende Josaphat strijdë tegë Ramoth

1 EN de drij Jaer quamen om/ dat daer gheenen krijch en was tusschen de Syriers ende Israel.
2 a Inden derdë Jare dan: tooch Josaphat de Coninck Juda af totte Coninck Israels.
3 Ende de Coninck Israels sprach tot synë knechten: En weet ghylieden niet/ dat Ramoth in Gilead onse is / ende wy sitë stille/

a 2 Par.18.2

ende

ende en nemenſe niet vander hant des Co-
ninckx te Syrien?
4 Ende sprack tot Josaphat: Wildy met
my trecken inden strydt na Ramoth in Gi-
lead? Josaphat sprack totten Coninck Is-
b 2.Reg.3.7 raels: b Ick wil zijn als ghy/ ende myn
volck als v volc, ende myne Peerden als u-
we Peerden.
5 Ende Josaphat sprack totten Coninck
c 1.Sam 23.8 Israels: c vraecht doch heden om het woort
2.Sam.2.1. des Heeren.
ende 5.19. 6 Doe vergaderde de Coninck Israels Pro
d 1.Re.18.22 pheten, by d vierhondert mannen en sprac
tot hem: Salick na Ramoth in Gilead trec
ken te stryden, of sal ick het laten aenstaen: sy
spraken: Treckt op, de Heere salse in de hant
des Coninckx gheuen.
7 Josaphat daerentegen sprack: En is hier
gheen Propheet meer des Heeren / dat wy
van hem vraghen?
8 De Coninc Israels sprack tot Josaphat:
Micha de Daer is noch een man Micha/ de sone Jem
Propheet. la / van dien men den Heere vraghen kan:
e Of hatisch doch ick ben hem e gram/ want hy en pro-
vyandisch/ pheteert my niets goets maer enckel quaet.
Josaphat sprack: De Coninck en spreke
niet also.
9 Doe riep de Coninck Israels/ eenen Ka-
f Of. slaet merlinck: en sprac: Brengt f haestelick hier
Micha den sone Jemla.
g 2.Pa.18.9 10 g Nu/ de Coninck Israels ende Josaphat
de Coninck Juda, saten een yghelick op
synen stoel, aenghetoghen met cleederen/ op
de plaetse voor der deuren aender poorten
Samarie/ ende alle Propheten propheteer
den voor hen
Zedekia een 11 En Zedekia de sone Chanaana hadde hem
valsch Pro- yseren hoornen ghemaect, ende sprack: So
pheet. spreeckt de Heere: Hier sult ghy de Syriers me
de stooten/ tot dat ghyse te niete maket.
12 Ende alle Propheten propheteerden also/
ende spraken: Treckt op na Ramoth in Gile
ad, ende vaert gelueckelick/ de Heere salse in
de hant des Coninckx gheuen.
13 Ende de Bode die henen ghegaen was/
Micha te halen, sprack tot hem: Siet/ der
Propheten reden en zyn eendrachtich goet
voor den Coninck: so laet nu v woort ooc
zijn, als het woort der seluen/ ende spreeckt
wat goets.
14 Micha sprac: So warachtich als de Hee
re leeft / ick wil spreken wat my de Heere
segghen sal.
15 Ende doe hy totten Coninck quam/ sprac
de Coninck tot hem: Micha sullen wy na
Ramoth in Gilead treckẽ te cryghen, of
sullen wy het laten aenstaen? Hy sprack tot
hem: Ja, treckt op, ende vaert ghelueckelick
de Heere salse in de handt des Coninckx
gheuen.
16 De Coninck sprack noch eenmael tot hem:
Ick besweere v / dat ghy my niet anders
seght/ dan de waerheydt/ inden Name des
Heeren.
Micha pro- 17 Hy sprack: Ick sach het gantsche Israels
pheteert. verstroyt op de Berghen/ als de Schapen
die geenen Herdeeren hebben: ende de Heere
sprack: En hebben dese gheenen heere? En
yeghelick keere wederom te huys met vre-
den.
18 Doe sprack de Coninck Israels tot Jo-
saphat: En hebbe ick v niet ghesepdt dat
hy my niet goets en propheteert, maer enc
kel quaet?
h 2.Pa.18.18 19 Hy sprack: Daerom hoort nu het woort
des Heeren: h Ick sach den Heere sitten op
synen Stoel/ ende alle het hemelsche Heyr
by hem staen/ te syner rechter ende slincker
handt.

20 Ende de Heere sprack: Wie wil Achab
ouerreden/ dat hy op trecke/ ende valle te
Ramoth in Gilead? En de eene seyde dit/ de
ander dat.
21 Doe ghinck eenen Gheest wt/ ende tradt
voor den Heere / ende sprack: Ick wil hem
ouerreden. De Heere sprack tot hem: Waer
mede?
22 Hy sprack: Ick wil wtgaen/ ende wil ee-
nen valschen Gheest zyn, in aller syner Pro-
pheten mont. Hy sprack: Ghy sult hem ouer
reden, ende sult het wtrichten: gaet wt, en-
de doet also.
23 i Nu siet / de Heere heeft eenen valschen i Esa 19.14.
Geest ghegeuen in alle dese uwer Prophe- Ezec.14.4.9
ten mont: ende de Heere heeft quaet ouer v
ghesproken.
24 k Doe trat Zedekias de sone Chanaana
toe/ en sloech Micha op de kinnebacken ende k Job.16.10
sprack: Hoe? is de Geest des Heeren van my Marc.14.65
ghewecken, dat hy met v spreke? Jere. 20.2.
25 Micha sprack: Siet/ ghy sult het sien/ ae Zedekias
dien daghe, wanneer ghy van de een camer slaet den
in de ander gaen sult, dat ghy v versteket. Propheet
26 De Coninck Israels sprac: Neemt Mi- Micha.
cha, ende laet hem bliuen by Amon den Bur
ghemeester, ende by Joas den sone des Co-
ninckx.
27 Ende spreeckt: So seyt de Coninc: Desen
settet inden kercker, en spijset hem met broot
ende water der droeffenisse/ tot dat ick met
vreden weder come.
28 Micha sprack: coemdy met vreden weder
so en heeft de Heere door my niet gesproken
ende sprack: Hoort toe alle het volck.
29 Also tooch de Coninck Israels, ende Jo
saphat de Coninck Juda/ op na Ramoth in
Gilead.
30 Ende de Coninck Israels sprac tot Josa-
phat: Verkleedt v ende coemt in den strydt/
aengheteghen met uwen cleederen: ende de
Coninck Israels verkleedde hem ooc/ ende
tooch inden strydt.
31 Nu de Coninck te Syrien ghebooft den
Ouersten ouer syne Waghenen, dier waren
twee ende dertich/ ende spraken: l Ghy liede l 2.Pa.18.30
en sult niet stryden noch tegen cleyne noch 1.Reg.20.42
teghen groot, maer teghen den Coninc Is-
raels alleen.
32 Ende doe de Ouersten der Waghenen/ Jo
saphat saghen/ meynden sy hy ware de Co-
ninc Israels/ en vielen op hem met den strydt:
doch Josaphat schreyde.
33 Doe nu de Ouersten der Wagenen saghen/
dat hy de Coninc Israels niet en was/ keer
den sy hen te rugghe van hem.
34 Een man dannoch spande den Boghe Achab ge-
m in onnersicns/ ende schoot den Coninc Is- om inden
raels tusschen het panzier ende n hangsel: cryeh
ende hy sprack tot synen Voerman: Keert v m Of/
hant ende voert my wt den Heyre, want ick onbedacht/
ben ghewont. Heb. in syner
35 Ende den strydt nam de ouerhant desseluen eenuoudich-
daechs: ende de Coninc stont op den wagen heydt/
tegen de Syriers ende sterf des auonts, en- Hand harde
de het bloet vlopde vanden wonden midden n Dat is/
inden Waghen. daer het
36 Ende men liet wtroepen in het Heyr/ doe sweerdt aen
de Sonne ondergiinck ende seggen: Een ye hinc bouen
ghelick ga in syner Stadt, ende in zyn lant. vã de schou
37 Also sterf de Coninck ende werdt na Sa- deren henẽ/
maria ghebrachte/ ende sy begroeuen hem te tot op de
Samaria. heupe.
38 Ende doe sy den Wagen wiesschen by den o Of/ Nu. daer
Poel Samaria lecten de honden zyn bloet behoeren of
(o ende hem wiesschen de hoeren) p na weerdinnen
den woorde des Heeren dat hy ghesproken wiesschen.
hadde/ p 1.Reg.11.19
q of/ puoeys
39 Wat meer van Achab te seggen is ende al
K iij [illegible] was

Ahasia Koninck in Israel. Josaphat is 25 Jaer Coninck in Juda. 2 Par. 17. 1. ende 20. 31.

les wat hy ghedaen heeft / ende het q Elpenbeenen huys dat hy bouwede/ende alle Steden die hy ghebouwet heeft: siet/ dat is gheschreuen inder Chronica der Koninghen Israels.

40 Also ontsliep Achab met synen vaderen/ ende zijn sone Ahasia/wert Coninck in zijn stede/

41 Ende Josaphat de sone Assa/wert Coninck ouer Juda/ inden vierden Jare Achab des Koninckx Israels.

42 Ende was vijf ende dertich Jaer out/doe hy Koninck wert / ende regeerde vijf ende twintich Jaer te Jerusalē: zijn moeder hiet Asuba/ een dochter Silhi.

43 Ende wandelde in allen wegen zijns vaders Assa/ende en weeck daer niet van/ende dede dat den Heere wel beuiel.

44 Doch en nam hy de hoochten niet wech ende het volck offerde ende rootte noch op de hoochten.

45 Ende hadde vrede met den Koninck Israels.

46 Wat nu meer van Josaphat te seggen is eñ de macht/wat hy ghedaen/ ende hoe hy ghecrijcht heeft/ siet/ dat is gheschreuen in der Chronica der Koninghen Juda.

r1. Re.15.12. 47 Doch verdreef hy wt den lande/wat daer noch ouerbleuen Hoerenjagers waren/ die ter tijdt zijns vaders Assa/waren ouergheblenen.

ſ2.Sa.8.14. 49 ſ Ende daer en was gheen Koninck in Edom.

t 1 Reg. 9. 26 2 Par 20. 36. ut An thien Schepen. 49 t Ende Josaphat hadde u† Schepen laten maken op de Zee / die in Ophir gaen souden/gout te halen: doch sy en ghinghen niet: want sy werden ghebroken te Ezeon Geber.

50 Op dat mael sprac Ahasia de sone Achab tot Josaphat: Laet mijn knechten met v knechten in de Schepen varen: x ende Josaphat en woude niet.

x 2 Pa. 20 37

51 Ende Josaphat ontsliep met zynen vaderen/ende wert begrauen met synen vaderen/ inder Stadt Dauids zijns vaders: ende Jozam zijn sone wert Koninck in zijn stede.

Jozam.

y 2. Re. 8. 16 Ahasia is twee Jaer Koninck ouer Israel.

52 * y Ahasia de sone Achabs/wert Coninck ouer Israel te Samaria/ inden seuentiendē Jare Josaphat des Koninckx Juda/ ende regeerde ouer Israel twee Jaer.

* Dat eerste Capitt. des tweeden boecs der Koninghen Luth.

53 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/ ende wandelde inden weghe zijns vaders ende syner moeder/ ende inden weghe Jerobeams des soons Nebat/die Israel sondighen dede.

54 Ende diende Baal/ ende badt hem aen: ende vertoornde den Heere den God Israels/ghelijck als zijn vader zt dede.

z† An. dede Oock viel ē de Moabiters vā. etc

Eynde des Eersten Boecks der Koninghen.

(*.*) (*.*)

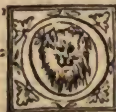
(*.*)

Regum. Het tweede Boeck vanden Coninghen.

Dat Eerste Capittel.

1. Moab valt af van Israel/ 2. Elias prophetéert teghen den Afgodischen Ahasia/ 9. so soeckt hy hem behendelicken te dooden/ende hem worden twee Hooftliedē ouer vijftich met haren vijftighen / vanden vyere vanden Hemel verteert/ 13. den derden smeecken laet hem Elias geuallen. 16. Ahasia sterft na den woorde des Heerē/ 17. Ende Jozam wert Koninck in zijn stede.

a 2. Sa. 8. 2 2. Reg. 3. 4

1 Ock vielē a de Moabiters van Israel af doe Achab doodt was.

2 Ende Ahasia viel door de b Tralie in zijn sale te Samaria eñ wert cranc: ende sant Boden wt/ eñ sprack tot hen: c Gaet henen / ende vraghet Baal Sebub den God te Ekron/ oft ick van deser cranckheydt ghenesen sal?

b of/ schrynwerck.

c 1 Reg. 14. 2 2 Regu 8. 8 Baal Sebub.

3 Doch de Engel des Heeren sprac met Elia den Thisbiter: Op/ende ontmoet den Boden des Koninct te Samaria/ ende spreect tot hen: Is daer gheen God in Israel/ dat ghy henen gaet vraghen Baal Sebub den God Ekron.

4 Daerom so spreect de Heere: Ghy en sult niet vanden bedde comen/daer ghy v opgelept hebt/ maer sult den doot steruen: ende Elias ginck wech.

Elias prophetéert tegen Ahasia.

5 Ende doe de Boden weder tot hem quamen: sprack hy tot hen: Waerom comt ghy weder?

6 Sy spraken tot hē: Ons quam een mā op waerts teghen/ende sprack tot ons: Gaet wederom henen tot den Koninck: die v wtgesonden heeft/ eñ segt tot hem: So spreect de Heere: Is daer dā geē God in Israel/ dat ghy henen sendet te vraghen Baal Sebub/ den God Ekron? daerom en sult ghy niet komen vanden bedde/ daer ghy v op ghelept hebt/ maer sult den doodt steruen.

7 Hy sprac tot hen: Hoe was de mā ghestelt die v ontmoettede/ ende sulcks tot v seyde?

8 Sy spraken tot hem: d Hy hadde een rouwe huyt aen / ende eenen lederen gordel om zijn lendenen/ Hy sprack dannoch: Het is Elias de Thisbiter.

d Matt. 3. 4 Kleedinghe Elias

9 Ende hy sant henen tot hem eenen Hooftman ouer vijftich/ met tsamen denseluē vijftigen: ende doe hy tot hem opwaert qnam/ siet/ doe sat hy bouen op den berch/ hy sprac dan tot hem: Ghy man Gods/ de Coninck seydt/ ghy sult afkomen.

10 Elias antwoorde dē Hooftman ouer vijftich/ ende sprack tot hem: Ben ick den man Gods/ so valle vier vandē Hemel/ ende verslinde v/ende uwe vijftich: doe viel het vyer vanden Hemel / ende verslindde hem/ ende syne vijftich.

Elias ghebiet het vyer vā den Hemel te kommen. Syra. 48. 3. Luce 9. 54.

11 Ende hy sandt wederom eenen anderen Hooftman ouer vijftich tot hem/met tsamē syne vijftighen: die antwoorde/ ende sprack tot hem: Ghy man Gods/ so spreeckt de Koninck: Koemt e haestelick af.

e Of stucks van stondē aen/ sonder toeuen.

12 Elias antwoorde/ ende sprac: Bē ick een man Gods/ so valle vyer vanden Hemel af/ ende verslinde v/ ende uwe vijftich: doe viel het vyer Gods vanden Hemel / ende verslindde hem ende syne vijftich

Doe

13 Doe sandt hy wederom henen/den derdẽ
Hooftman ouer vijftich/met tsamen synen/
vijftighen:doe die tot hem opwaert quam/
buychde hy syne knyen teghen Eliã / ende
smeecte hem / ende sprack tot hem : Ghy
man Gods / laet mijn ziele / ende de ziele
uwer knechten deser vijftich / voor v wat
ghelden.
14 Siet/het vier is vanden Hemel geuallẽ/
ende heeft de twee eerste Hooftlieden ouer
vijftich met haren vijftegen verslondẽ: nu
dan laet mijn ziele wat ghelden voor v.
15 Doe sprack de Engel des Heerẽ tot Eliã:
Gaet met hem af/ eñ en vreest v niet voor
hem:ende hy maecte hem op / ende ghinck
met hem af totten Coninck.
16 Eñ hy sprac tot hẽ:So spreect de Heere:
Daerom dat ghy hebt Bodẽ henen geson-
dẽ/ende laten vragen Baalzebub den God
tot Ekron / ghelijck als en ware daer geen
God in Israel / diens woort men vraghen
kõde:so en sult ghy vãdẽ bedde niet komẽ/daer
ghy v opghelept hebt/maer sult den doodt
steruen.
17 Also sterf hy na den woorde des Heeren/
dat Elias gesproken hadde : ende Joram
wert Coninck in zijn stede / inden anderen
Jare Joram des soons Josaphat / des
Conincks Juda : wãt hy en hadde geenen
sone.
18 Wat meer van Ahasia te seggen is /wat
hy gedaẽ heeft/ siet / dat is geschreuẽ in der
Chronica der Coninghen Israels.

Ahasia sterft. Joram Ahasia broeder wordt Coninck in Israel. 2.Reg.3.1.

Dat ij. Capittel.

1. Eliseus/ so hy dẽ Elia ouerschepdẽt licken aenhangt / 9. krijcht des Gheests Elie tweeuoudich. 16. Elias wort ghesocht ende niet geuondẽ. 19. Eliseus maeckt doo se wateren ghesont/23. zijn bespotters xlij. kinderen, werden vandẽ Beyrẽ verscheurt.

Elias. Elisa.

1 DOe nu de Heere Eliam woude int on-
weder ten Hemel halen / ginck Elias
ende Eliseus van Gilgal·
2 Ende Elias sprac tot Eliseo: Lieue/ blijft
hier / want de Heere heeft my na BethEl
ghesonden: Eliseus daerentegen sprac: So
warachtich als de Heere leeft/ende v ziele/
ick en verlate v niet/ eñ doe sy af te BethEl
quamen/
3 Ghinghen der Propheten kinderẽ die te
BethEl warẽ/wt tot Eliseus/ende sprakẽ
tot hem: Weet ghy oock dat de Heere hedẽ
uwen heere/ sal a van uwẽ hoofde nemẽ:hy
daerentegẽ sprack: Jck weet het oock wel:
swijcht slechs stille
4 Eñ Elias sprac tot hem: Elisee/ lieue blijft
hier / want de Heere heeft my na Jericho
ghesonden . Hy sprack daerenteghen : So
warachtich als de Heere leeft/ende v ziele/
ick en verlate v niet:ende doe sy te Jericho
quamen/
5 Traden der Propheten kinderen / die te
Jericho waren/ tot Eliseũ/ende sprakẽ tot
hem: Weet ghy oock dat de Heere hedẽ uwẽ
heere/ sal van uwẽ hoofde nemen. Hy sprac
daerentegẽ: Jck weet het oock wel: swijcht
slechs stille.
6 Ende Elias sprac tot hem ? Lieue / blijft
hier / want de Heere heeft my gesondẽ aen
de Jordane· Hy sprack daerenteghen: So
warachtich als de Heere leeft/ eñ v ziele/ ick
en verlate v niet : eñ die beyde gingen met
malkanderen.
7 Ende vijftich mannen vandẽ kinderẽ der
Propheten/ghingen henen/ eñ stondẽ daer
teghen ouer van verre:nu die beyde stonden
aen de Jordane.
8 Doe nam Elias synen mantel/ende wãt
hem te samẽ/eñ sloech int water:dat deylde
hem op beyde zijdẽ van malkanderẽ / dat sy
beyden drooch daer door henen ghinghen.
9 Ende doe sy ouer quamen / sprack Elias
tot Eliseũ : Biddet wat ick v doen sal / eer
ick van v genomẽ worde. Eliseus sprack: b
Dat uwen Gheest by my zy tweeuoudich.
10 Hy sprack: Ghy hebt een hardt dinck ghe-
beden: doch so ghy my sien sult/ wanneer ick
van v genomen worde/ so sal het Ja zijn / so
niet/ so sal het Niet zijn.
11 Ende doe sy met malkanderen ghinghen/
ende hy sprack/ siet/ doe quam eenen vyeri-
ghen Waghen met vyerighe peerden/ ende
scheydden die beyde van malkanderen : en
Elias voer also in onweder ten Hemel.
12 Eliseus dan sach het/ eñ schreyde: c Mijn
vader/ mijn vader/ Waghen Israels eñ zijn
Ruyters: eñ en sach hem niet meer/ ende hy
vattede syne kleederen / ende scheurdese in
twee stucken.
13 Ende nam den mantel Elie / die hem ont-
uallen was/op/ ende keerde wederom/ ende
tradt aen den Oeuer der Jordanen.
14 Eñ nam denseluen mantel Elie/ die hem
ontuallen was ende sloech int water/ende
sprack: Waer is nu de Heere de God Elie? eñ
sloech int water : doe deylde het hem van
malkanderen op beyde zijden/ ende Eliseus
ghinck daer henen door.
15 Ende doe hem der Propheten kinderen sa-
ghen/ die tot Jericho tegen hem ouer warẽ/
sprakẽ sy: Den Geest Elie rustte op Eliseus/
ende ghinghen hem tegen /ende baden aen
ter Aerden/
16 Ende spraken tot hem : Siet / daer zijn
onder uwe knechten vijftich mãnen stercke
lieden die laet henen ghaen/ende uwen hee-
re soecken: misschien heeft hem den Gheest
des Heeren ghenomen/ende ergens op ee-
nen berch / oft ergens in eenen dale ghe
worpen . Hy sprack daerenteghen : Laetse
niet henen ghaen.
17 Doch sy noodichden hem/ tot dat hy hem
onmoedich stelde/ ende sprack: Laet se henen
gaen/ ende sy sonden vijftich mannen henẽ/
ende sochten hem drij daghen/ doch sy en
vonden hem niet/
18 Ende quamen weder tot hem: eñ hy bleef
te Jericho/ eñ sprac tot hem: En seyde ick v
niet/ ghy en soudet niet henen ghaen?
19 Eñ de mannẽ der Stat sprakẽ tot Eliseum
Siet/ daer is goet woonen in deser Stadt/
als mijn heere siet / doch daer is quaet wa-
ter/ende het landt onuruchtbaer.
20 Hy sprack : Brengt my hier een nieuwe
schale / ende doet daer zant in : eñ sy brach-
ten it hem.
21 Doe ginck hy wt tot den waterspronck/
ende wierp het zant daerin / ende sprack:
So spreect de Heere: Jck hebbe dit water ge
sont ghemaeckt : daer en sal nu voortaen
gheen doodt noch onuruchtbaerheyt meer
van komen.
22 Also werdt het water ghesont tot op desẽ
dach/ na den woorde Elisei/ dat hy sprack.
23 Ende hy ghinck op na BethEl: eñ als hy
op den wech daer voortaen ghinck/ quamẽ
kleyne Jongers ter Stadt wt/ eñ bespotte-
den hem/ ende spraken tot hem : Kaelkop/
koemt op/ Kaelkop/ koemt op.
24 Ende hy keerde hem om : ende doe hyse
sach/ vloeckte hyse inden Name des Heerẽ:
doe quamen twee Beyren wt den woude/
ende verscheurden der kinderen twee ende
veertich.
25 Van daer ghinck hy op den berch Car-
mel/ ende keerde wederom van daer na Sa-
maria.

a Eñ hoofde zijn heet een Meester eñ Leeraer zijn, Eñ voeten zijn / heet eñ Scholier eñ ondدaen zijn: want wanneer de leeraer leert so sit hy hooger dan de scholiers dat hyse ten voeten ende sy hem ten hoofde hebbẽ. Also seyt S. Paulus. Act. 22. hy hebbe ten voeten Gamaliels de Wet gheleert Ende het is vast een gemeyn wijse der Schrift also te spreken op Hebreesch

b Eliseus en woude niet den Gheest Elie dobbel hebben/ so het doch eñ Geest is/ die in allen heylighen is 1. Corint.12 maer eenen dobbelen mont des seluen Gheests dat hy sterc ker eñ meer predikẽ cõ de/ dan Elia: als hy oock dede. † And. Lieue/ dat twee deelen ws Gheests ouer my comen.

c Spr 48.13/ Gene 5.24. b 2.Re.13.14 De historie van Elia ende Elisea.

Elias wert ghesocht ende niet gheuonden.

42. kinderẽ worden vã den Beyren verscheurt.

Dat iij. Capittel.

1. Jozam/ 7. met tsamen Josaphat/ 9: ende den Coninck Edom rusten hen te strijden teghen Moab/ 10. ende meynen van dorste te sterue. 13. Eliseus prophetee:t om Josaphats wille/ 16. seyt toe water sonder reghē ende wint. 18. daertoe der Moabiters ouerwinninge/ 20. ende zijn prophetie inghe brengt de daet met water heyt.

Jozam is 12 iaer Coninc ouer Jsrael.

1 Jozam de sone Achabs wert Coninc ouer
Jsrael te Samaria inden achtienden Ja
re Josaphat des Conincks Juda ende re-
geerde twaelf Jaer.
2 Eñ dede dat dē Heere qualick beuiel/ doch
niet als zijn vader ende zijn moeder: a wāt
hy nam wech de b Calumnē Baals die zijn
vader maken liet.

a 1. Re. 16. 32
b Of/ pilarē stantteeckē.

3 Nochtans hy bleef hanghen aen de
sonden Jeroboams des soons Nebat/ die
Jsrael sondigen dede/ ende en liet daer niet
van af.

Mesa valt af van Jozā

4 Mesa der Moabiten Coninc hadde veel
Schapen/ ende gaf rechtynse den Coninck
Jsraels wolle vā hondert duysent Lamme-
ren/ ende van hondert duysendt Rammen.

c 2. Reg. 1. 1.

5 c Doe nu Achab doot was/ viel der Moa
biten Coninck vanden Coninck Jsrael af.
6 Doe trooch ter seluer tyt de Coninck Jo-
ram wt van Samaria/ ende ordineerde het
gantsche Jsrael.
7 Eñ sant henen tot Josaphat den Coninc
Juda/ ende liet hem segghen: Der Moabi-
ten Coninck is van my afghevallen: comt
met my te strijden teghen de Moabiten. Hi
sprack: d ick wil op comen: ick ben als ghy/
ende myn volck als v volck/ ende myn peer
den als v peerden.

d 1. Re. 22. 4.

8 Ende sprack: Door welcken wech willen
wy optrecken? Hy sprack: Door den wech
inder woestyne Edom.
9 Also trooch henen de Coninck Jsraels/
de Coninck Juda/ ende e de Coninc Edom:
ende doe sy seuen dachreysen togen/ hadde
het Heyr ende het Vee/ dat sy met hē haddē
gheen water.

e Dese was een Sathouder des Conincx Juda. 2 Regu. 8. 20. 2. Pa. 8. 14.

10 Doe sprack de Coninck Jsraels: O wee/
de Heere heeft dese drie Coninghen te gaste
ghenoot/ dat hyse inder Moabiten handē
gheue.

f 1 Reg. 22. 7

11 f Josaphat daerentegen sprack: Js daer
geen Propheet des Heeren/ dat wy dē Hee
re door hem raet vraghen? Doe antwoorde
een van de knechten des Conincks Jsraels
eñ sprack: hier is Eliseus de sone Saphat/
die Elias water op de handen goot.
12 Josaphat sprac: Des Heeren woort is by
hem: also togen de Coninck Jsraels eñ Jo-
saphat/ ende de Coninck Edom tot hem af.
13 Eñ Eliseus sprack totten Coninc Jsraels:
Wat heb dy met my te doen: gaet henē tot
den Propheten uws vaders/ ende tot de Pro
pheten uwer moeder. De Coninck Jsraels
sprack tot hem: Neen/ want de Heere heeft
dese drie Coningen ghenoot/ dat hyse inder
Moabiten handen gheue.

Eliseus propheteert om Josaphats wille.

14 Eliseus sprac: So waerachtich als de Hee
re Zebaoth leeft/ voor dien ick sta/ wan-
neer ick Josaphat den Coninck Juda niet
aensage: ick en woude v niet aensien noch
achten.
15 So brengt my nu eenen Speelman: ende
doe de Speelmā op het snarenspel speelde/
quam de handt des Heeren op hem/
16 Eñ hy sprack; So spreect de Heere: maect
hier ende daer grachten/ aen dese gr beke.

g t an euene h 1. Reg. 17. 1 ende 18. 45.

17 Want so spreeckt de Heere: h Ghy en
sult gheenen windt noch reghen sien/ dan-
noch sal de beke vol waters wordē/ dat gy
ende uwe gesinne/ ende uwe Vee drincken.
18 Want toe is dat een slecht dinck voor den
Heere: hy sal ooch de Moabiters in uwe
handen gheuen/
19 Dat ghy slaen sult alle vaste Stedē ende
alle wtgelesene Steden/ i eñ sullet vellē alle
goede boomē ende sullet toestoppē alle wa
ter fonteynen/ ende sullet allen goeden Ac-
ker met steenen woest maken.

i Deu 20. 19

20 Des morgens nu wanneer men Spijsoffer
offert/ siet doe quam een water des weechs
van Edom herwaerts/ ende veruulde het
lant met water.
21 Doe nu alle Moabiters hoorden/ dat de
Coninghen optoghen/ om tegen hen te strij
den riepen sy alle/ die ter rustinghe out ge-
noech/ ende daer ouer waren/ ende traden
aen de landtpalen.
22 Ende doe sy hen des morgens vroech op-
maeckten/ ende de Sonne opghinck op dat
water/ dochte den Moabiteren/ het water
teghen hen root zijn/ als bloet/
23 Ende spraken: Het is bloet: de Coninghen
hebben hen met den sweerde verdorven/ eñ
deen sal den anderen geslagen hebben: huy
Moab/ maeckt v op ter wtbuyte.

De Moabiters werdē gheslaghen

24 Doch doe sy ten legher Jsraels quamen/
maeckte hem Jsrael op/ eñ sloegen de Moa
biters: ende sy vloden voor hen: doch sy qua
men in/ ende sloeghen Moab.
25 De Stedē brakē sy/ eñ een yegelick wierp
zijn steenen op alle goedē Acker/ ende maec-
tense vol/ ende stopten alle water fonteynen
toe/ ende velden alle goede boomen tot dat
slechs de steenen aen k t Tichelsteenen mue
ren ouerbleuen: ende sy omringdense met
slingheren/ ende sloegense.

k t And. den Tichelstade

26 Doe nu der Moabiten Coninck sach/ dat
hem den strydt te sterck was/ nam hy seuen
hondert mannē tot hem/ die het sweert wt-
toghen/ wt te vallen teghen den Coninc E-
dom/ doch sy en konden niet.
27 Doe nam hy synen eerstē sone/ die in zijn
stede soude Coninck worden/ ende offerde
hem ten Brantoffer op de muerē. doe wert
Jsrael seer l toornich/ dat sy van hem af to-
ghen/ ende keerden weder te lande.

Der Moabiteren Coninck offert synen sone.
l Vel/ quod ipsi Jsrael offensi ista abominatione/ timuerunt ne Deus ne ipsos quoque itaferiretur.

Dat iiij Capittel.

1. Eliseus helpt een arm Weduwe. 8. Der
krycht syner ontruchtbaerer Weerdinnē ee
nen sone/ 18. ende maeckt hem ghestoruen
wederom leuendich. 38. Jnden dierten tyt/
maeck hy bitter moes suet/ 42. ende wey-
nich broots vermeerdert.

Elisues helpt de arme weduwe

1 Ende een wijf onder de wijuen der kinde
ren der Prophetē/ riep tot Eliseū ende
sprack: V knecht myn man/ is ghestor-
uen: so weet ghy/ dat hy/ v knecht/ den Hee-
re vreesde: nu coemt de schultheere/ ende
wil myn beyde kinderen nemen tot eyghen
knechten.
2 Eliseus sprac tot haer: Wat sal ick v doē/
segt my: Wat hebdy indē huyse? Sy sprac:
Uwe Maeght en heeft niets inden huyse/
dan alleen een Olykruycke.
3 Hy sprack: Gaet hen/ en eñ leent daer buy-
ten van alle uwe Nabuerinnen ledige Va-
ten/ ende derseluer niet weynich.
4 Ende gaet in/ ende sluyt de deure achter
v toe met uwe sonen/ ende ghiet in alle Va-
ten: ende wānneer ghyse gevult hebt/ so geef
se henen.
5 Sy ginck henen/ ende sloot de deure ach-
ter haer toe/ met tsamē harē sonē/ die brach
ten haer de Vaten toe/ so goot sy in.
6 Ende doe de Vaten vol waren/ sprach sy
tot haren sone: Langt my noch eē Vat hier.

hy sprack tot haer: Hier en is gheen Vat
meer: doe stont de Olye stille.
7 Ende sy ghinck henen ende seyde hét den
man Gods aen: hy sprack: Gaet henen/ ver
coopt de Olye/ ende betaelt uwen Schuldt-
heere: ghy dan ende uwe sonen/ gheneert u
van het overghebleuene.

Elisei weert binne te Sunem.

8 Eñ het gheviel op eenen tijt/ dat Eliseus
ginck na Sunē/ aldaer was een rijcke vrou
we/ die hielt hem op/ dat hy by haer at: eñ
als hy nu dickwils aldaer voortoogh/ ginc
hy tot haer in/ ende at by haer.
9 Ende sy sprack tot haren man: Siet/ ick
mercke dat dese man Gods heylich is/ die
hier altoos doorgaet.
10 Laet ons hem een cleyn verderen Camer-
ken daerbouen makē/ ende een bedde/ disch
stoel ende kandelaer daerin setten: op dat/
wanneer hy tot ons coemt/ hy daerin zy.
11 Ende hét geviel op eenen tijt/ dat hy daer
in quam/ ende leyde hem bouen in de Ca-
mer ende sliep daerin.

Gehasi/ Elisei knecht.

12 Ende sprack tot synen Jonghen Gehasi:
Roept de Sunamitische: ende doe hy haer
riep/ tradt sy voor hem
13 Hy sprack tot hem: Segt haer: Siet/ ghy
hebt ons alle desen dienst ghedaen/ wat sal
ick u doen? hebdy een sake aenden Coninc/
oft aenden Velt hooftman? Sy sprac: a ick
woone onder mynen volcke.
14 Hy sprack: Wat salmen haer dan doen?
Gehasi sprack: Och sy en heeft geenen sone
ende haer man is oudt.
15 Hy sprack: Roept haer: ende doe hy haer
riep/ tradt sy in de deure.
16 Ende hy sprack: b Om dese tijt c over een
Jaer suldy eenē sone cussen. Sy sprac: Och
niet myn heere/ ghy man Gods/ liecht u-
wer Maeght niet voor.
17 Ende de vrouwe wert swangher/ ende
baerde eenen sone om dese selue tijt/ over een
Jaer/ als haer Eliseus ghesepdt hadde.
18 Doe nu het kint groot wert/ gheburde
dat het wt tot synen vader tot den Maey-
ers ghinck/

a Dat is ic en hebbe te doue niets te doen/ ick woone ond de lieden al leene: b Ge.18.14. c Dat is na ganck ende loop des iaers/ daer alle leuendighe in leuen
b Of, met kinde

19 Ende sprac tot synē vader: O myn hooft/
myn hooft. Hy sprack tot synen Jonghen:
Brenght hem tot syner moeder.
20 Eñ hy nam hem/ ende bracht hem in tot
syner moeder: ende sy sette hem op haren
schoot tot aenden middach/ doe starf hy.

Der Sunamitischen vrouwen sone sterft.

21 Ende sy ginck op/ eñ leyde hē op het bed
de des mans Gods/ sloot toe ende ginc wt.
22 Ende riep haren man/ ende sprack: Sent
my der Jonghers een/ ende een Ezelinne
ick wil tot den man Gods/ ende weder
comen.
23 Hy sprack: Waerom wildy tot hem? het
en is doch heden niet Nieuwe Mane noch
Sabbath. Sy sprack: Het is goedt.
24 Ende sy sadelde de Ezelinne/ ende sprack
tot den Jonghen: Dryfe voort/ ende en ver-
suymt my niet lange met den ryden als ick
u segghe.
25 Alsoo tooch sy henen/ ende quam tot den
man Gods op den berch Carmel: als nu de
man Gods haer teghen hem sach/ sprac hy
tot synen Jonghen Gehasi: Siet/ de Suna-
mitische is daer.
26 So loopt haer nu tegen/ eñ vraecht haer
of het haer ende haren man ende sone wel
ga? Sy sprack: Ja wel.
27 Doe sy nu tot dē man Gods op dē berch
quam/ hielt sy hem by synen voeten: Ge-
hasi dan tradt hier toe/ dat hyse afstiete:
doch de man Gods sprack: Laetse ghewor-
dē/ want haer ziele is bedroeft/ ende de Hee
re heeft het my verborgen/ ende niet condt
ghedaen.
28 Sy sprac: Wanneer hebbe ick eenē sone/
ghebeden van mynen heere? seyde ick niet
ghy en soudet my niet bespotten?
29 Hy sprack tot Gehasi: e Gordet uwe lende e 2. Reg.6.1
nen/ ende neemt mynen staf in uwe hant en
de gaet henen (f so u yemant ontmoet/ so en f Luc. 10.4.
groet hem niet: ende groet u yemandt so en
danckt hem niet) ende legt mynē staf op des
Jonghens aenghesicht.
30 De moeder daerenteghen des Jonghens
sprack: So warachtich als de Heere leeft/ eñ
u ziele ick en late van u niet af: doe maeckte
hy hem op/ ende ghinck haer na.
31 Gehasi ginck voor hem henen/ ende ley
de den staf den Jonghen op het aensicht:
daer en was gelyckewel geen stemme noch
ghevoelen/ ende hy ghinck wederom hem
teghen/ ende verkondichde het hem/ ende
sprack: De Jonghen en is niet opghe-
weckt.
32 Eñ doe Eliseus int huys quā/ siet/ doe lach
de Jonghen doodt op zyn bedde.
33 g Ende hy ghinck daerin/ ende sloot de g Matt 6.6
deure toe/ voor hen beyden/ ende badt tot Eliseus
den Heere. maeckt
34 h Ende clam op/ ende leyde hem op het eenē doodē
kint/ ende leyde synen mondt op des kints leuendich.
mondt/ ende syne ooghen/ op syne ooghen/ 1. Reg.17.21.
ende syne handen op syne handē: ende breyde h Act.20.10
de hem alsoo over hem dat des kindts lyf Luce 7.14.
warm werdt.
35 Hy stont dan weder op/ eñ ginck int huys 2. Regu.8.1
eenmael herwaerts ende derwaerts/ ende
clam op/ ende breydde hem over hem: doe i †
snuyfde de Jongen seuenmael: daerna dede i † Anders. geeuwde
de Jonghen syne ooghen op.
36 Ende hy riep Gehasi ende sprack: Roept
de Sunamitische: ende doe hy haer riep quā
sy tot hem in: hy sprack: Siet daer neemt
wech uwen sone.
37 Doe quam sy/ ende viel te synen voetē/ en-
de badt aen ter Aerden: ende nam haren so-
ne/ ende ghinck wt.
38 Doe nu Eliseus weder te Gilgal quā/ wert eenen dieren
het dieren tijt inden lande: ende de kinderen tyt te Elisei
der Propheten woonden voor hem: ende hy tyden.
sprack tot synen Jonghen: Settet toe eenē
grooten Pot/ ende coocht een moes voor de
kinderen der Propheten.
39 Doe ginck daer een op het velt/ dat hy
cruyt lase/ ende vant wilde rancke/ ende las
daer van Colochinten zyn kleedt vol/ ende
doe hy quam/ sneet hyse inden Pot tē moese
want sy en kendese niet.
40 Ende doe sy het opgauen voor de man-
nen te eten/ ende sy vanden moese atē/ schriep
den sy ende spraken: O man Gods/ de doot
is in den Pot: want sy en kondens niet
eten.
41 Hy daerenteghen sprack: k Brenget meel k Exo.15.25
hier: ende hy dede het inden Pot/ ende
sprac: Geeft het den volcke op/ dat sy etent
doe en was daer niet quaets meer in den
Pot.
42 Daer quam dan een man van Baal Sa-
lisa/ ende brachte den man Gods eerstē-
linghen broot/ namelick/ twintich gherste
broodē ende nieuwe koorn in synen † clee- l † An. hulse
de: hy sprack dan: Gheeft den volcke/ dat sy Sa summi
eten. gerwtleggē
43 Syn Dienaer sprack: m Wat sal ick hon hoofe of gae
dert mannen daervan gheuen? Hy sprack: ueu.
Gheeft het den volcke dat sy eten: want so m Joa. 6.6
spreect de Heere: Mē sal eten/ ende daer sal Eliseus ver
overblyuen. meerdert
44 Ende hy leyde het hen voor/ dat sy aten: het broodt.
ende daer bleef noch wat over/ na den woor
de des Heeren.

Dat v. Capittel.

1. Naaman van Syrien comt door aen gheuen eener Hebreeusche Deerne/ en met Coninclicke Brieuen/ tot den Coninc Israels/ 8. wort door Eliseu van syner melaetsheydt ghereynicht/ 15. ende versaeckt met warachtighen geloove/ allen valschen Godsdienst. 20. Gehasi ergherlicke ghiericheyt wort met Naamans melaetscheyt gestraft.

Eliseus maeckt Naaman reyn van syner melaetsheyt at Anders. sotbenden

1 Naaman de Veltcooftman des Coninck
te Syrien/ was een treflick man voor
synen heere/ ende groot aengheſien:
want door hem gaf de Heere Heyl in Syriē/
ende hy was een Gheweldich man/ ende
melaetsch.
2 De at krijchsliedem nu in Syrien waren
hier wt gheuallen/ ende hadden een cleyn
Deerne wech gheuoert / wt den Lande Is=
raels / die was inden dienst des Wyfs
Naamans/
3 Die sprac tot haerder vrouwen: Och dat
mijn heere by dē Propheet te Samaria wa
re/ die soude hem van synen melaetschepdt
los maken.
4 Doe ghinck hy in tot synen heere / ende
seyde het hem/ ende sprack: So ende so
heeft de Deerne wt den Lande Israels ghe=
sproken.
5 De Coninck te Syrien sprack: So treckt
henen/ ick wil den Coninck Israels eenen
Brief schrijuen. Eñ hy tooch henē/ ende nā
met hē tien Centener siluers/ ende ses duy=
sendt gulden/ ende tien b Uperkleederen.
6 Ende brachte den brief den Coninc Isra=
els/ die luydde also: wanneer dese Brief tot
v coemt/ so weet/ ick hebbe mynen knecht
Naaman tot v ghesonden/ dat ghy hem vā
syner melaetschept los maket.
7 Ende doe de Coninck Israels den Brief:
las/ scheurde hy syne cleederen/ ende sprac
c Ben ick dan God/ dat ick dooden ende le
uendich maken conne/ dat hy tot my schic=
ket/ dat ick den mā van syner melaetschept
los make? Merckt ende siet/ hoe soeckt hy
oorsake tot my.
8 Doe dat Eliseus de mā Gods hoorde/ dat
de Coninc Israels syne cleederē verscheurt
hadde/ sant hy tot hem/ ende liet hē seggen:
Waerom hebdy uwe cleederen verscheurt?
Laet hem tot my comen / dat hy verneme/
dat daer een Propheet in Israel is.
9 Also quam Naaman met Peerden ende
Wagenen/ ende hielt voor der deure aende
huyse Elisei.
10 Doe sāt Eliseus eenē Bode tot hem ende
liet hem seggen: Gaet henen/ ende wascht v
seuenmael in der Jordane/ sosal v v vleesch
weder ghegheuen/ ende reyn worden.
11 Doe wert Naaman toornich/ ende tooch
wech/ eñ sprack: Ick meynde/ hy soude tot
my wt comen/ ende herwaerts gaen eñ den
Name des Heeren zijn Gods aenroepen/ eñ
met syner hant ouer de stede strijcken; ende
de melaetschept also verdrijuen.
12 Zijn niet de wateren Amana ende Par=
phar te Damascon/ beter dan alle wateren
in Israel/ dat ick my daer in wiesche/ ende
reyn worde: ende keerde hem/ ende tooch
wech met toorne.
13 Doe maeckten hen syne knechten tot hē/
ende spraken met hem/ ende seyden: Lieue
vader/ wanneer v de Propheet wat groots
hadde geheeten/ soudet ghy dat niet doen?
hoe veel meer/ so hy tot v seyt: Wascht v so
wordt ghy reyn?
14 d Doe klam hy af/ ende wiesch hem seuē
mael in de Jordane/ als de man Gods ge=
seydt hadde: ende zijn vleesch werdt hem
weder ghegeuen/ gelijck als een vleesch eens
ionghen Jonghelincx/ ende werdt reyn.
15 Ende hy keerde wederom tot den man
Gods/ met synen ghantschen Heyre: ende
doe hy in quam / tradt hy voor hem ende
sprac: Siet/ ick weet het/ dat daer geen God
en is in allen Landen/ sonder alleen in Isra=
el soo neemt nu den Seghen van uwen
knecht.
16 Hy sprack daerentegen: e So warachtich
als de Heere leeft / voor dien ick sta/ ick en
neemts niet; Ende hy noodichde hē dat hy
het name/ doch hy en woude niet.
17 Doe sprack Naaman: Mochte dan uwen
knecht niet gegeuen worden eenē last deser
Aerden/ so veel als twee Muylen dragen?
want v knecht en wil niet meer andere Go=
den offeren / ende Brantoffer doen / sonder
den Heere.
18 Dat de Heere uwen knecht daer in woude
ghenadich zijn/ so ick aenbidde inden Huyse
Rimmō/ wāneer mijn heere in het huys Rim
mon gaet/ aldaer aen te bidden/ ende hy hē
aen mijn f handt lenet.
19 Hy sprack tot hem: Treckt henen met vre=
den: ende als hy een Velt weechs van hem
wech ghetoghen was op den Lande/
20 Ghedachte Gehasi den Jonghen Elisei/
des mans Gods: Siet/ mijn heere heeft de=
sen Syrier Naaman verschoont / dat hy
niets van hem ghenomen en heeft / dat hy
ghebracht heeft: So warachtich als de Hee
re leeft/ ick wil hem naloopen/ ende wat vā
hem nemen.
21 Alsoiaechde Gehasi den Naaman na: Eñ
doe Naaman sach/ dat hy hem naliep/ clam
hy van den Wagen/ hem tegen/ ende sprack:
Gaet het recht toe?
22 Hy sprack: Ja/ Doch mijn heere heeft my
hier gesonden/ ende laet v seggen: Siet/ als
nu zijn twee Jonghers van den kinderē der
Propheten tot my ghecomen van den Ghe
berchte Ephraim: Gheeft hen een Centener
siluers/ ende twee Uperkleederen.
23 Naaman sprack: Lieue/ neemt twee Cen=
teners / ende hy noodichde hem/ ende bant
twee Centener siluers in twee Buydels en
de twee Uperkleederen/ ende dede het synen
twee Jonghers / die droeghent voor hem
henen.
24 Ende doe hy quam tot g t' Ophel/ nam hy
het van haren handen/ ende leyde het verbo
den int huys/ ende liet de mannen gaen.
25 Ende doe sy wech waren/ trat hy voor sy=
nen heere; Ende Eliseus sprac tot hem: Vā
waer Gehasi? Hy sprac: V knecht en is noch
hier noch daer ghegaen.
26 Hy sprack daerentegen tot hem: h Wan=
delde niet mijn herte/ doe de man omkeerde
van synen Waghen/ v teghen: Was dat de
tijt/ siluer ende cleederen te nemen/ Olygaer=
den / Wijnberghen/ Schapen/ Runderen/
Knechten ende Maeghden?
27 Nu/ de melaetschept Naamans sal v aen=
hanghen/ ende uwen zade eeuwelick: i Doe
ghinck hy van hem melaetsch/ als sneeu.

Dat vj. Capittel.

1. Eliseus maect het yser swemmēde. 8. De Coninck wt Syrien / diens laghen hy ontdect / wil hem vanghen/ 15. ende wort van God wonderbaerlic verlost/ 18. Brēgt syne vyanden met blintheyt gheslagen tot Samariā/ 21 weert des Conincx handen van hen af/ 23. ende beschaffet hen met al=le weldaet/ ooch drijen weder keer na huys. 24. Samaria wort van den Syriers beleyt 25. met hongher op het stichste beladen/ 30. de Koninck wil Eliseo den cop afhouwen.

De kinderen

b Hed. wisselcleederen dat is/ diemen alleen ter eeren/ eñ int opēbaer draecht ende inden huyse veranderde
c Deut.32.39 1.Sam.2.6. Sapi.16.13

d Luce.4.27

Eliseus veracht alle Gauen eñ Gheschenckē Naamās
e 1.Reg.17.1 Dani.5.17.

f Dat is op Hebreeus ghesproken ghelijck als wy Duytschen segghen: Hy is by my duer eñ richtet wt/ wat ick hem beuele/ eñ ick verlate my op hem.

Merckt de giericheyd Gehasi.

g Ande. int doncker

h Dat is/ hebdy nergens henen gewandelt/ hoe gaet het dan toe dat mijn herte wandelde/ eñ was by den wagen etc.
i 2 Pa.26.19

Elisa de Propheet maket yser swemmende.

1 DE kinderen der Propheten spraken tot
Elisa: Siet de ruymte daer wy voor v
in woonen/ is ons te enghe.
2 Laet ons aen de Jordaen gaen/ ende eenen
yegelicken aldaer houten halen/ dat wy ons
aldaer een stede bouwen/ daer wy woonen.
Hy sprack: Gaet henen.
3 Ende daer sprac een: Lieue/ gaet met uwen
knechten. Hy sprack: Ick wil mede gaen.
4 Ende hy ginck met hen: Ende doe sy aen
de Jordaen quamen/ hieuwen sy hout af.
5 Ende doe daer een eenen boom velde/ viel
het yser int water: Ende hy schreyde/ ende
sprack: O wee/ myn heere/ daer toe is het
gheleent.
6 Doch de man Gods sprack: Waer isset
henen geuallen? Ende doe hy hem de stede
wees/ hieu hy een houdt af/ ende stiet aldaer
henen: Doe swemde het yser.
7 Ende hy sprac: Neemt het op. Doe reckte
hy zijn handt wt/ ende nam het op.
8 Ende de Coninck wt Syrien voerde eenen
krijch tegen Israel/ ende beraetslaechde hem
met synen knechten/ ende sprack: Wy willen
ons legheren/ daer ende daer.
9 Doch de man Gods sprac tot den Coninc
Israels ende liet hem segghen: Hoedt v dat
ghy aen die plaetse niet en treckt: want de
Syriers rusten aldaer.
10 So sandt dan de Coninck Israels henen
aen die plaetse/ die hem de man Gods seyde/
verwaerde hem/ ende wachtede hem al-
daer/ ende en dede dat niet eenmael of twee-
mael alleen.

a 1. Sa. 23. 8.

11 Doe wert het herte des Coninc te Syrien
getrubeert daer ouer/ ende riep syne knech-
ten/ ende sprac tot hen: a Wilt ghy het my
dan niet segghen? Wie is vanden onsen tot
den Coninck Israels gheuloden?
12 Doe sprac syner knechten een: Niet also/
myn heere Coninc/ maer Elisa de Propheet
in Israel/ seyt het altemael den Coninc Is-
raels/ wat ghy inder kamer spreect daer v-
wen legher is.
13 Hy sprack: So gaet henen/ ende siet waer hy
is/ dat ick henen sende/ ende late hem halen:
ende sy seyden hem aen/ ende spraken: Siet
hy is te Dothan.
14 Doe sandt hy henen peerden ende wagenen
ende een groote macht: ende doe sy daer by
nacht henen quamen/ omganen sy de Stat.

God verlost Elisa won-derbaerlick.

15 Ende de dienaer des mans Gods stondt
vroech op/ dat hy hem opmakede ende wt-
toghe: ende siet/ doe lach een macht om de
stadt henen/ met peerden ende wagenen: doe
sprack synen jonghen tot hem: O wee/ myn

b 2 Pa. 32. 7.

heere/ hoe willen wy nu doen?
16 Hy sprack: b Vreest v niet/ want dier is
meer die by ons zijn/ dan die/ die by hem zijn.
17 Ende Elisa badt/ ende sprack: Heere/ opent
hem de ooghen / dat hy sie: doe opende de
Heere den jongen syne ooghen dat hy sach:
ende siet/ doe was den berch vol vyerigher
peerden ende waghenen/ om Elisa henen.
18 Ende doe sy tot hem af quamen/ badt Eli-
sa ende sprac: Heere/ slaet dit volck met blint-

c Gen. 19. 11.

heyt: c ende hy sloech hyse met blintheydt/ na
den woorde Elisa.
19 Ende Elisa sprac tot hen: dit en is den wech
niet/ noch de stadt: volget my na/ ick wil v
leyden tot den man/ dien ghy soeckt: ende
leyd de se na Samaria.
20 Ende doe sy tot Samaria quamen sprac
Elisa: Heere opent desen de ooghen/ dat sy
sien: ende de Heere opende hem de oogen dat
sy saghen / ende siet / doe waren sy midden
in Samaria.
21 Ende de Coninck Israels/ doe hyse sach/

22 Hy sprac: Ghy en sultse niet slaen: die ghy
met uwen sweerde ende Boge vanghet/ die
slaet: sedt hem broot ende water voor/ dat sy
eten ende drincken ende laetse tot haren hee-
re trecken.
23 Doe wert een groote maeltijt bereydet: en-
de doe sy gegeten ende gedroncken hadden/
liet hyse gaen/ dat sy tot haren heere togen:
na dier tydt en quamen de krijchslieden der
Syriers niet meer in Israel.
24 Na desen begaf het hem/ dat Benhadad
de Coninck te Syrien/ alle zijn heyr verga-
derde/ ende tooch op/ ende belepde Samariam.

Eenen grooten dieren tydt is te Samaria.

25 Ende daer was eenen grooten dieren tijt te
Samaria: sy beleyden ymmers de stadt/ tot
dat eenen Ezels kop tachtentich siluerlingen/
ende een vierendeel kab duyuenmest vijf sil-
uerlinghen galdt.
26 Ende doe de Coninc Israels op de meuren
gaen woude/ riep hem een wijf aen ende sprack:
b Helpt my/ myn heere Coninck.

b 2. Sa. 14. 4

27 Hy sprack: Helpt v de Heere niet/ waer af
sal ick v helpen: vanden Dorschvloer/ of van
der Wynperssen?
28 Ende de Coninck sprack tot haer: Wat is
v? Sy sprack: Dit wijf sprack tot my: Geeft
uwen sone hier/ dat wy hem heden eten: mor-
ghen willen wy mynen sone eten.

Mercke de se grusame daet.

29 So hebben wy mynen sone gekoocht/ en-
de ghegheten/ ende ick sprack tot haer aen-
den anderen daghe: Gheeft uwen sone hier

Leuit. 26. 22. Deut. 28. 52.

ende laet ons eten: doch sy heeft haren sone
versteken.
30 Doe de Coninc de worden des wijfs hoor-
de/ verscheurde hy syne kleederen/ vndien als
hy henen ginck op de meuren: doe sach alle
het volc/ dat hy eenen sack onder aen syn lichaem
aen hadde.

e 1. Reg. 18. 8 ende 20. 10.

31 Ende hy sprac: e God doe my dit ende dat/
so het hooft Elisa des soons Saphat/ heden
op hem staen sal.
32 Elisa nu sat in zijn huys/ ende de Outsten

f De Coninc

saten by hem: ende f hy sant eenen man voor
hem henen: doch eer de Bode tot hem quam
sprack hy tot den Oudsten: Hebt ghy ghe-

g Dat is de sone Ahab/ die den Naboth met be williige ge-moort heeft

sien/ hoe dat hy g dit Moortkint heeft hier
ghesonden/ dat hy myn hooft afhouwe/ siet
toe/ wanneer de bode komt/ dat ghy de deu-
re toesluyt / ende stoot hem met der deure
wech: siet/ het ruysschen der voeten zijns hee-
ren volcht hem na.
33 Doe hy noch also met hen sprac siet/ doe
quam de Bode tot hem af/ ende sprack: Siet/
h sulck quaet koemt vanden Heere: wat sal
ick meer vanden Heere verwachten?

h Ja/ also gaet het so wanneer wy uwen God dienen/ ghy heyloose Propheten: hoe veel be-ter hadden wy het/ doe wy Baal dienden. Jeremi. 44

Dat vij. Capittel.

1. Elisa verkondicht den Samariteren
verlossinge en ouervloet. 3. Vier Melaet-
schen die haer leuen waghen/ 5. beuinden
ende verkrijgent/ 9. brenghent in de Stat.
12. ende blijft ongheloofte / tot dat hem de
waerheydt an allen zijden voorgheeft. 17.
Een ongeloouich Ridder koemt om na den
woorde des Heeren.

Elisa propheteert van der Samariters verlossinghe ende ouervloede.

ENde Elisa sprack: Hoort des Heeren
woort: so spreeckt de Heere: a Morghen
om dese tijdt sal een Schepel vt Semel-
meels eenen Sikel ghelden/ ende twee Sche-
pel gherstien eenen sikel/ onder de poorte te
Samaria.

a 2. Reg. 7. 16 b Van Meel bloeme

2 Doe antwoorde een Ridder/ op welckers
handt hem de Coninck leende/ den man
Gods/ ende sprack: Ende wanneer de Heere
vensteren inden Hemel maechte/ hoe konde
sulcks ghescheiden? Hy sprack: Siet hier/

et And. den inganck.

3 Ende daer waren vier Melaetsche man
nen by et der deure voor der poorten/ ende
een sprack ten anderen : Wat willen wy
hier blyuen/ tot dat wy steruen?
4 Wanneer wy alreede dochten in de Stat
te comen/ so is daer dieren tydt inde Stat
ende moesten daer doch steruen : Bly-
uen wy daerenteghen hier/ so moeten wy
oock steruen: so laet ons nu henen gaen/ en
tot den Heyre der Syriers vallen: laten sy
ons leuen/ so leuen wy: dooden sy ons / so
zijn wy doodt:
5 Ende maeckten hen vroech op/ dat sy tē
Heyre der Syriers quamen: eñ doe sy voor
aen de plaetse des Legers quamē/ siet/ doe
en was daer niemandt.

God verschrickt eñ veriaecht de Syriers. Mach. 5.2 Esaie 13.4.

6 Want de Heere hadde de Syriers laten
hooren een ghelupt van Peerden Waghe-
nen/ ende grooter Heyrcracht/ dat sy onder
malcanderen spraken: Siet/ de Coninck Js-
raels heeft teghen ons gehuert de Conin-
ghen der Hethiten/ ende der Coningen der
Egyptees / dat sy ouer ons comen sullen.
7 Ende maeckten hen op/ ende vloden alst
noch duyster was/ eñ lieten hare Hutten/
Peerden ende Ezels inden Legher/ als het
stont/ eñ vloden met haren leuen daer van
8 Als nu de Melaetsche aen de plaetse des
Leghers quamen/ gingen sy inder Hutten
eene/ aten ende droncken/ ende namen sil-
uer/ gout/ ende kleederen/ ende ghingen he
nen ende verberchdent: ende quamen we-
der/ ende gingen in een ander Hutte/ ende
nament daer wt ende gingen henen/ ende
verberchdent.
9 Doch een sprack ten anderen : Laet ons
also niet doen/ dese dach is een dach eener
goeder bootschap: so wy dat verswyghen eñ
beyden/ tot dat het licht morghen wordt/ so
sal onse misdaet geuonden worden: so laet
ons nu henen gaen/ dat wy henen komen/
ende segghent den huyse des Coninckx aen.
10 Eñ doe sy henen quamen/ riepen sy voor
der poorte der Stadt / ende seydendt hen
aen/ ende spraken: Wy zijn ten Legher der
Syriers gecomen/ ende siet/ daer en is nie-
mandt meer/ noch gheens menschen stem-
me/ maer Peerden ende Ezels aengebōdē
ende de Hutten als sy staen.
11 Doe riepmen de Poortwachters dat sy
het daer binnen aenseydē inden huyse des
Coninckx.
12 Ende de Coninck stondt op inder nacht
eñ sprac tot synen knechten: Laet v seggen/
hoe de Syriers met ons omgaen: sy weten
dat wy honger lydē ende zijn wt dē Leger
ghegaen/ dat sy hen inden velde versteken
ende dencken: Wanneer sy wt der Stadt
gaen/ so willen wyse leuendich grypen/ eñ
in de Stadt comen.
13 Doe antwoorde syner knechten een/ eñ
sprack: Men neme de vijf ouerghebleuen
Peerden/ die noch hier binnen zijn ouerge-
bleuen/ (siet/ die zijn hier binnen ouerghe-
bleuen van aller veelheyt in Jsrael/ die alle
te niete ghewordeu is/) die laet ons henen
senden/ ende toesien.
14 Doe namen sy twee Wagenen met peer
den/ ende de Coninck sandtse den Legher
der Syriers na/ ende sprack: Treckt henen
ende siet toe.
15 Ende doe sy hen na togen tot aen de Jor
dane/ siet/ doe lach den wech vol kleederē
ende gereetschap/ dat de Syriers van hen
ghewoorpen hadden/ doe sy hen haesteden.
Ende doe de Boden weder quamen/ eñ sey
dent den Coninck aen/
16 Ginck het volck wt/ ende beroofde den
Legher der Syriers: eñ een Schepel Semel
meels galdt eenen Sikel/ eñ twee Schepel
Gersten/ oock eenen Sikel/ b na den woor-
de des Heeren. b 2 Reg. 7. 1
17 Ende de Coninck bestelde den Ridder/ op
des handt hy hem leende/ onder de Poorte
ende het volck vertradt hem inder Poorte/
dat hy sterf/ als de man Gods gesprokē had
de/ doe de Coninck tot hem af quam.

De ongeloovighe Ridder comt om

18 Ende het geschiede gelyck de man Gods
den Coninck seyde/ doe hy sprack: Morgen
om dese tyt/ sullen twee Schepel Ghersten
eenen Sikel ghelden/ ende een Schepel Se
melmeels eenen Sikel/ onder der Poorte te
Samaria/
19 Ende de Ridder/ antwoorde dē mā Gods
/ ende sprack: Siet / wanneer de Heere ven
steren aen den Hemel maeckte / hoe konde
sulcx gheschieden? hy daerenteghen sprack
Siet/ met uwen ooghen suldy het sien/ ende
daer niet van eten.
20 Eñ het ghinck hem euen also / want het
volck vertrat hem indē Poorte/ dat hy sterf.

Dat viij. Capittel.

1. Eliseus heet zijn Weerdinne in een
andt landt trecken toecomender dierten hal
uen/ 3. die koemt weder/ 5. ende roept den
Coninck aen om haer huys ende acker. 7.
Hasael van Benhadad den Coninck te Sy
rien/ tot Eliseus/ wt gesonden/ 11. hoort wat
hy voor quaet doen sal den kinderē Jsraels
16. Joram Coninck Juda wandelt den huy
se Achab na. 26. Edom ende Libna vallen
van hem af. 24. Ahasia. quaet kieckē quaet
Ey/ wort Coninck in zijn stede

1 Eliseus sprac met den Wijue/ a welckers a 2. Reg. 4 35
sone hy hadde leuendich ghemaeckt/ eñ
seyde: Maeckt v op/ ende ghaet henen
met uwen huyse/ ende weest een vreemde-
linck waer ghy coemt: want de Heere sal ee
nen dieren tijdt roepen/ die sal int Landt co
men seuen Jaer lanck.

Eenē dieren tijt seuen Jaer lanck.

2 Het Wijf maeckte haer op/ ende dede als
de man Gods seyde/ ende tooch henen met
haren huyse/ ende was een vreemdelinck in
der Philisteen Lant seuen Jaer.
3 Doe nu de seuen Jaer om waren /quam
het Wijf weder wt der Philisteen Landt:
ende sy ginck wt den Coninck aen te roe-
pen/ om haer huys ende acker.
4 De Coninck dan sprack met Ghesi den
Jonghen des mans Gods/ ende seyde: Ver
telt my alle groote daden/ die Eliseus ghe-
daen heeft.
5 Ende in dien als hy den Coninck vertel-
de/ hoe hy hadde eenen dooden leuendich
ghemaeckt/ siet/ doe quam euen het Wijf
daertoe/ welckers sone hy hadde leuendich
ghemaeckt/ ende riep den Coninck aē/ om
haer huys ende acker: doe sprack Gehasi:
Mijn heer Coninck/ dit is het Wijf / ende
dit is haer sone/ diē/ Eliseus heeft leuēdich
ghemaeckt.
6 Ende de Coninck vraechde dē Wijue: eñ
sy vertelde het hem: doe gaf haer de Co-
ninck eenen Camerlinck/ ende sprack: Doet
haer weder alles dat hare is / daertoe alle
incominge des Ackers/ sindt dier tijdt/ dat
sy het Landt verlaten heeft/ tot nu toe.
7 b Ende Eliseus quam tot Damascon: doe b 1 Reg 19 15
lach Benhadad de Coninck te Syriē cranc:
ende men seyde het hem aen/ ende sprac De
man Gods is hier ghecomen.
8 Doe sprack de Coninc tot Hasael: c Neēt
gheschencken met v / ende ghaet den man
Gods teghen/ ende vraecht den Heere door
hem/ ende segt: Oft ick van deser cranckheyt
mach ghenesen.

Benhadad. sēt tot Eliseus c 1. Reg. 14. 2 2. Reg. 1. 2.

9 Hasael ginck hem teghen/ ende nam Ghe
schencken met hem / ende allerley ghoeden
te Damasco/ veertich Kemelē last: ende doe
hy henen quam / tradt hy voor hem / ende
sprack: V sone Benhadad de Coninck te
Syrien / heeft my tot v ghesonden / ende
laet v seggen: Kan ick ooch van deser cranc
heydt ghenesen?
10 Eliseus sprac tot hem: Gaet henen ende
segt tot hem: Ghy sult ghenesen: Doch de
Heere heeft my kondt ghedaen/ dat hy den
doot sterven sal.
11 Ende de man Gods sach ernstlickē/ ende
stelde hem bedroeft/ ende weende.
12 Doe sprack Hasael: Waerom weent mijn
heere? Hy sprack: d Ick weet het wat quaet
ghy den kinderen Israels doē sult: ghy sult
hare vaste Steden met vyere verbranden/
ende hare ionge manschap met den sweer-
de verworghen/ ende hare ionge kinderen
dooden/ ende hare swanger vrouen in stuc-
ken houwen.
13 Hasael sprack: Wat is v knecht de hont/
dat hy sulck groot dinc doē soude? Eliseus
sprack: e De Heere heeft my kondt gedaen/
dat ghy Coninck te Syrien zijn sult.
14 Ende hy ginc wech van Eliseo/ ende quam
tot synen heere / die sprack tot hem: Wat
sept v Eliseus? hy sprac: hy seyde my Ghy
sult ghenesen.
15 Des anderē daechs nu nā hy de f t Sarck
se ende stacse int water/ ende spreydese ouer
g hem henen: doe sterf hy/ ende Hasael werdt
koninck in zijn stede.
16 Indē vijfsten Jare Jozam des soōs Ahab
des Conincx h Israels/ werdt Jozam de so-
ne Josaphat/ Coninck in Juda.
17 Twee ende dertich Jaer was hy out/ doe
hy Koninck wert/ ende regeerde acht Jaer
te Jerusalem:
18 Ende wandelde op den wege der Conin-
gē Israels gelijck als het huys Ahab dede:
wāt Achabs dochter was zijn wijf ende hy
dede dat den Heere qualick beuiel.
19 Doch de Heere en woude Juda niet Vder
uen/ om zijns knechts Dauids wille/ i als
hy hem gesproken hadde hem te geuen een
licht onder synen kinderen altoos.
20 k Te synen tijde vielen de Edomiters af
van Juda / ende maeckten eenen Koninck
ouer hem:
21 Want Jozam was door Zair getogen en
de alle waghenen met hem/ ende hadde hē
des nachts opgemaect/ ende de Edomiters
gheslagen/ die rontom hem warē: daerto e
de Oversten ouer de Wagenen/ dat het volc
vluchtede in syne Hutten.
22 Daerom vielen de Edomiters af vā Juda
tot op desē dach: ooch viel te dier seluer tijt
Libna af.
23 Wat nu meer van Jozam te segghen is/
eñ alles wat hy ghedaen heeft / siet/ dat is
ghescreuen inder Chronica der Coningen
Juda.
24 l Ende Jozam ontsliep met synen vaderē/
ende wert begrauen met synen vaderē inder
Stadt Dauids/ ende Ahasia zijn sone wert
Coninck in zijn stede.
25 Inden twaelfsten Jare Jozam des soons
Ahabs des Conincks Israels/ wert Ahasia
de sone Jozam/ Coninck in Juda.
26 Twee eñ twintich Jaer was Ahasia out/
doe hy Coninc wert ende regeerde een Jaer
te Jerusalem: zijn moeder hiet Athalia/ een
dochter Amri/ des Konincks Israels.
27 Ende wandelde op dē wech des huys A-
chabs/ eñ dede dat den Heere qualick beuiel
gelijck als het huys Achabs: want hy was
Schoonsone inden huyse Achabs.

d 2. Re. 10. 32 ende 12. 17: ende 13. 7.

Hasael Coninck in Syrien.

e 1. Re. 19. 17.

f Of/ Kulcte † And. een dick stuc lakens.

g in sulcken verstande dat Hasael synen heere versmachtet hebbe.

Jozam acht Jaer Coninck in Juda.

1. Par. 21. 4.

h Heb. Israel doe nu Josaphat de Coninck Juda ghestorue was werdt etc.

i 2. Sa 7. 13. 2 Reg. 11. 36.

De Edomiters vallen vā Juda af

k 2 Pa. 8. 14. 1. Re. 22. 48. 2. Par 11. 8.

l 2. Pa. 21. 19

Ahasia is eē iaer Coninc in Juda.

2. Para 22. 1

28 Ende hy tooch met Jozam dē sone Achab
inden krych teghen Hasael/ den Coninck te
Syrien/ na Ramoth in Gilead: doch de Sy-
riers sloeghen Jozam.
29 m Doe keerde Jozam de Coninc wederom
dat hy hem heelen liete te Jesreel / vanden
slaghen/ die hem de Syriers ghes'agen had
den te Rama/ doe hy met Hasael den Coninc
te Syrien krychde: ende Ahasia de sone Jo
zam de Coninck Juda quam af te besien Jo
zam den sone Achab te Jesreel/ wāt hy lach
kranck.

m 2. Re. 9. 15

Dat ix. Capittel.

1. Jehu ten Coninck gesalft ouer Israel/ 15. ouerualt onuersiens beyde Coningē Jozam ende Ahasia/ 24. 27. ende verslaetse 30. Jesabel wert gedoot/ 25. ende van den honden ghegheten.

1 Eliseus dan de Propheet/ riep d' Prophe
ten kinderen een/ ende sprack tot hem: a
Gordt uwe lendenen / ende neemt dese
Olykruycke met v/ ende gaet henen na Ra-
moth in Gilead.
2 Eñ wanneer ghy daer henen comt suldy
aldaer sien Jehu de sone Josaphat/ des soōs
Nimsi: ende gaet in/ ende heet hem opstaen
onder syne broederen/ ende brengt hem inde
binnenste camer/
3 Ende neemt de Olykruycke/ ende giet hem
op zijn hooft/ ende spreeckt: So sept de Hee-
re: Ick hebbe v ten Coninck ouer Israel ge-
salft: ende sult de deure op doen/ ende wech
vlieden ende het niet vertrecken.
4 Ende de Jonghelinck des Propheten/
ionghē ginck henen na Ramoth in Gilead.
5 Ende doe hy daer in quam/ siet daer saten
de Hooftlieden des Heyrs: ende hy sprack:
Ick hebbe v Hooftman wat te seggē. Jehu
sprack: Welcker onder ons allen: hy sprack:
V Hooftman.
6 Doe stont hy op eñ ginck in: hy dan goot
de Olye op zijn hooft ende sprack tot hē: So
sept de Heere dē God Israels: Ick hebbe v
ten Coninck gesalft/ ouer des Heeren Volck
Israel.
7 b Eñ ghy sult het huys Achabs ws heerē
slaen/ dat ick het bloet der Prophetē myner
knechten/ ende het bloet aller knechten des
Heeren wreke/ c vander handt Jesabels/
8 d Dat dat gātsche huys Achabs omcome:
ende ick wil van Achab wtroeyen/ dien die
aen de wandt pisset / ende den besloten en
verlaten in Israel.
9 Eñ wil het huys Achabs makē/ e als het
huys Jerobeams des soōs f Nebat/ eñ als
het huys Baesa des soons Ahia.
10 g Ende de Hondē sullen Jesabel eten op dē
Acker te Jesreel/ ende niemandt en salse be-
grauen: ende hy dede de deure op/ eñ vluch-
tede wech.
11 Ende doe Jehu wtghinck tot den knechtē
zijns heeren/ spracmē tot hē: Staet het wel
toe? Waerom is dese rasende mensche tot v
gecomen? Hy sprac tot hen: Ghy kent doch
den man wel/ ende wat hy seyde.
12 Sy sprakē: Dat en is niet waer: doch seg-
ghet ons aen. Hy sprack: So ende so heeft
hy met my ghesproken / ende ghesepdt: So
spreeckt de Heere: Ick hebbe v ten Coninck
ouer Israel ghesalft.
13 Doe haesteden sy hen/ h ende een pegelick
nam zijn cleer/ ende leyde het onder hem op
de i hooghe trappen: ende bliesen met der
Basuynen/ ende spraken: Jehu is Coninck
ghewo rden.
14 Also maeckte Jehu de sone Josaphat/ des
soons Nimsi/ een verbondt teghen Jozam:
k Jozam dan lach voor Ramoth in Gilead/
met den

a 1. Re. 19. 16 2 Reg. 4. 29.

Jehu.

Jehu wert ten Coninck gesalft ouer Israel.

b 1. Re. 21. 21 Jesabel. c 1. Re. 18. 4. d 1. Re 21. 21 e 1. Re. 14. 16 ende 15. 19. f 1 Reg 16. 1. g 1. Re. 21. 23

Propheten, rasende eñ onsinnighe te usché by den godloosen.

h Mat. 21. 7

i Dit sal der Ouerheydt Rael gewest zijn/ hooch verheuen in der stadt/ eñ wit blinckende als beenen: hier sullē sy Jehu opgesettet hebbē eñ dewyle sy hem met Coninckliken gesinuc ke tappten so haest niet hebben connen ereen/ hebbē sy hē inder haest sulcker pracht hare cleederē onderghelept/

† An. op den Sōnē wiser

k 2 Reg. 8. 28

met den gantschen Jsrael/ teghen Hasael dē
Coninck in Syrien.
15 Ende Jozam de Coninck was weder ghe
komen / dat hy hem heelen liete te Jesreel/
van den slaghen/die hem de Syriers gesla-
gen hadden/ doe hy crychde met Hasael dē
Coninck te Syrien: ende Jehu sprac: t Js-
set uwe gemoet/so en sal niemant ontcomē
wt der Stadt / dat hy henen ga / ende het
verkondighe te Jesreel.
16 Ende hy liet hem voeren / ende tooch na
Jesreel/want Jozam lach aldaer: so was A
hasia de Coninck Juda afghetogen Jozam
te besien.
17 De Wachter nu/die op dē Torren te Jes-
reel stont/sach den hoop Jehu comen/ende
sprac: Jck sie eenen hoop volcks: doe sprac
Jozam: Neemt eenen Ruyter ende sent hē
teghen ende spreecht: Jsset vrede?
18 Ende de Ruyter reedt henen hem teghen/
eñ sprack: So seyt de Coninck: Jsset vrede?
Jehu sprack: Wat ghaet v den vrede aen?
wendt v achter my: De Wachter verkondich
de het/eñ sprack: De Bode is tot hen ghe-
komen/ende koemt niet weder.
19 Doe sandt hy eenen anderen Ruyter he-
nen: Doe die tot hem quam/sprack hy: So
spreect de Coninc: Jsset vrede? Jehu sprac:
Wat gaet v den vrede aen? wendet v ach-
ter my.
20 Dat verkondichde de Wachter eñ sprack:
Hy is tot hen gecomen/ ende en coemt niet
weder: ende het is een dryuen/ als het dry-
uen Jehu des soons Nimsi: want hy dryft/
als of hy onsinnich ware.
21 Doe sprack Jozam: Spant aen: ende mē
spande aen voor synen Waghen ende sy to
ghen wt/ Jozam den Coninck Jsraels ende
Ahasia de Coninc Juda/een yegelick op sy-
nen Waghen/dat sy Jehu teghen quamen:
ende sy quamen aen hem op den Acker Na
both des Jesreeliten.
22 Eñ doe Jozam Jehu sach/sprac hy: Jehu
isset vrede: Hy sprack daerentegen: wat vre
de? Vwer moeder Jesabels hoererye eñ too
uerye werdt altoos grooter.
23 Doe keerde Jozam zijn hant/eñ vluchte
de/ende sprac tot Ahasia: Het is verraderye
Ahasia.
24 Ende Jehu battede dē Boge ende schoot
Jozam inschen dem armen in/ dat dē pyl
door zijn herte henen voer / ende viel in sy-
nen Waghen.
25 Ende hy sprack totten Ridder Bidekar:
Neemt ende werpt hē op dat stuck Ackers
Naboths des Jesreeliten: want ick gedenc
ke des dat ghy ende ick/ op eenen Waghen
synen vader na voeren/ dat de Heere sulcke
last ouer hem hief.
26 Wat geldt het/sprac de Heere: Jck wil v
het bloet Naboths eñ syner kinderen dat
ick gisteren sach/ vergeldē op desen Acker:
so neemt nu/ende werpt hem op den Acker
m na den woorde des Heeren.
27 n Doe dat Ahasia de Coninck Juda sach/
vluchtede hy des weechs henen na dē huy-
se des hofs: ende Jehu iaechde hem na/ eñ
hiet hem oock slaen op den Wagen na Gur
die by Jeblaam leyt: ende hy vluchtede na
Megiddo/ende sterf aldaer.
28 Ende syne knechten lieten hem voerē na
Jerusalem ende begroeuē hem in zijn graf
met synen vaderen/ inder Stadt Dauids.
29 Ahasia regeerde ouer Juda/ indē elfsten
Jare Jozam des soons Achab.
30 Ende doe Jehu te Jesreel quam/ende Je
sabel dat vernam/ blanckettede sy haer aē
ghesichte/ ende verchierde haer hooft/ ende
keeck ter veynsteren wt.

t An.so het v belieft/

Jozā werdt doorschotē van Jehu.

m 1 Re.21.18
n 2 Re 22 6.7
Ahasia wert geslaghen ende sterft

31 Eñ doe Jehu onder de poorte quam/sprac
sy: Jsset Simri wel ghegaen/o die synē hee o 1 Re.16.10
re verworchde?
32 Ende hy hief zijn aenghesicht op na der
vensteren/ende sprack: Wie is hier by my?
Doe keerden hen twee of drye Kamerlingen
tot hem.
33 Hy sprack: Stootse van bouen af/ende sy
stietense af/ dat de wandt eñ de peerdē met
haren bloede besprengt werdē/ende sy wert
vertreden.
34 Ende doe hy inquam/ende gegeten ende
gedroncken hadde/sprack hy: Siet doch na
de veruloeckte/ende begraefse/p want sy is p 1 Re..9.3
eens Koninckx dochter.
35 Doe sy nu henen ginghen/ haer te begra-
uen/ en vonden sy niets van haer/ van allē
de hersēpanne/ ende voetē/ ende hare vlacke
handen.
36 Eñ quamen weder ende seyden hem aen:
hy dan sprack: Het is/q dat de Heere gespro
ken heeft door synen knecht Elia den This-
biter/ende ghesept: op den Acker Jesreels/
sullen de Hondē der Jesabels vleesch eten.
37 Also wert het aes Jesabels/als dreck op
den velde/inden Acker Jesreels/datmē niet
egghen en konde: Dat is Jesabel.

Jesabel wert ghedoot vā Jehu.

Jesabel wert vanden honden ghegheten.
q 1 Re.21.23

Dat x. Capittel.

2. Het gantsche gheslachte Achabs/18. met den Baals dienst/wert wtgeroept. 12. twee ende veertich broeders Ahasia verworcht/ 15. ende Jonadab opgenomen dat hy den ijuer Jehu saghe. 30. Jehu verkrycht het Rycke Jsraels tot in het vierde lidt. 32. Jsrael werdt van Hasael swaerlicken gheslaghen. 35. Joahas koemt in Jehu stede.

1 Achab nu hadde tseuentich sonē te Samaria: ende Jehu schreef brieuen / ende sandtse na Samaria/ tot den Ouersten der Stadt Jesreels / tot den Oudtsten ende Voormunderen Achabs/die luydden also:
2 Wanneer desen brief tot v lieden koemt/
ghy die wvs heeren sonen/ waghenen/ peer-
den/ vaste Steden/ ende Rustinghe by v hebt/
3 So siet toe/ welcker de beste ende geschic-
ste zy onder den sonē wvs heeren/ ende settet
hem op zijns vaders Stoel/ ende strijt voor
wvs heeren huys.
4 Doch sy vreesden hē gantsch seer/eñ spra
ken: Siet/twee Coningen en zijn niet voor
hem bestaen/ hoe willen wy dan bestaen?
5 Eñ die ouer het huys ende ouer de Stadt
waren/ende de Oudtsten ende Voormunders
sonden henen tot Jehu/ende lieten hem seg
ghen: Wy zijn uwe knechten: wy willen al-
les dat doen/ wat ghy ons segt: wy en wil-
len niemanden ten Coninc maken: doet wat
v behaecht.
6 Doe schreef hy den anderen brief tot hen
die luydde also: So ghy lieden mijn zijt/en-
de myner stemmen hoort/ so neemt de hoof-
den vanden mannen wvs heeren sonen/en-
de brengtse tot my/ morgen om dese tijt tot
Jesreel: (der sonen dan des Coninck waren
tseuentich mannen/ eñ de grootste der Stadt
voeddense op.
7 Doe nu den Brief tot hen quam/namē sy
des Coninck sonen/ende sloegen tseuentich
mannen/ende leyden hare hoofden in korvē
ende schicktense tot hem na Jesreel.
8 Ende doe de Bode quam/en seyde het hē
aen/ende sprack: Sy hebben de hoofden der
kinderen des Coninck gebracht: Doe sprac
hy: legtse op de twee hoopen/ voor de deure
aen de poorte tot morghen toe.

Het geslacht Ahab/ met dē Baals dienst/ wert wtgeroept/ na dē woorde Elie. 2. Regum.1?

Tseuentich sonen Achabs werden ghe doot. Judicu.6.?

Ende

9 Ende des morgens doe hy wtginck/ trat
hy daer henen/ ende sprac tot allen volcke:
Ghylieden wilt ymmers recht hebbē: siet/
hebbe ick teghen mynen Heere een verbont
ghemaeckt/ ende hem verworcht/ wie heeft
dan dese alle verslaghen?
10 So bekennet ymmers / dat gheen woordt
des Heeren is op de Aerde geuallen/ dat de
Heere ghesproken heeft tegē het huys Achab:
a 1.Re.21.29 — ende de Heere heeft ghedaen/ a als hy ghe-
sproken heeft door zijnen knecht Elia.
11 Also sloech Jehu alle ouergebleuene vā
de huyse Achabs te Jesreel/ alle syne Groo-
te/ syne Maghen/ ende syne Priesters/ tot
dat hem niet een ouer en bleef.
12 Ende maeckte hem op/ tooch henen/ en-
de quam tot Samaria: ende onderweghen
b † And. der verscheerhuys. was een b † Herdershuys.
13 Daer quam Jehu aen de broederen Aha-
sia des Conincx Juda/ eñ sprack: Wie zijt
ghylieden? Sy spraken: Wy zijn broeders
Ahasia ende trecken af/ te groeten des Co-
nincks kinderen / ende der Coninghinnen
kinderen.
a broeders Ahasia verworcht Jehu. 14 Hy sprack daerenteghen: Grijptse leuen-
dich: ende sy grepense leuendich/ ende sloe-
ghense by dē Bornput aen des Herdershuys
twee ende veertich mannē/ ende en liet niet
eenen van hen ouer.
Jonadab. 15 Ende doe hy van daer tooch / vandt hy
c Iere.35.2. Jonadab den sone c Rechab/ die hem ont-
moetede/ ende groetede hem / ende sprack
tot hem: Is v herte oprecht als mijn herte
met uwen herte? Jonadab sprac: Ja. Isset
also/ so geeft my v handt. Ende hy gaf hem
zijn hant/ ende liet hem met hem op dē Wa-
ghen sitten/
16 Ende sprack: Comt met my/ ende siet my
nen yuer tot den Heere: ende sy voerdē hem
met op synen waghen.
17 Ende doe hy tot Samaria quam / sloech
hy alles wat daer ouer was van Achab te
d 1.Re.21.21 Samaria/ tot dat hy hem verdelghde/ d na
den woorde des Heerē/ dat hy tot Elias ge-
sproken hadde.
18 Ende Jehu vergaderde alle het volck/
e 1.Re.16.32 ende liet tot hen seggen: e Achab heeft Baal
een weynich ghedient/ Jehu wil hem beter
dienen.
19 So laet nu roepen alle Prophetē Baals/
alle syne knechten/ eñ alle syne Priesterē tot
my/ datmen niemandt ghemisse want ick
hebbe eenen grootē Offer den Baal te doē:
diemmen ghemissen sal/ die en sal niet leuē:
doch Jehu dede sulcks te onder treden/ dat
hy de dienaers Baals ombrochte.
20 Ende Jehu sprac: Heyliget den Baal het
Feest/ ende latet wtroepen.
21 Ooch sant Jehu in het gantsche Israel/
eñ liet alle dienaers Baals comē/ dat daer
niemant ouer was/ die niet en quame: eñ sy
quamen in het huys Baals/ dat het huys
Baals vol werdt aen allen eynden.
* Dat is/ ouer de Sacristie 22 Doe sprack hy tot dien/ die ouer het clee-
derhuys waren: Brenghet allen dienaers
Baals cleederen wt: ende sy brachtē de clee
deren wt.
23 Ende Jehu ghinck in de kercke Baals/
met Jonadab den sone Rechab/ ende sprac
tot den dienaers Baals: Ondersoeckt ende
siet toe/ dat hier niet ergheus een Dienaer
des Heeren onder v lieden en zy/ maer Ba-
als dienaers alleen.
24 Ende doe sy daerin quamen/ om Offer eñ
Brantoffer te doē/ bestelde hem Jehu daer
buyten tachtentich mannen/ ende sprack:
Wanneer der mannē yemant ontloopt/ die
ick onder uwe handen geue/ so sal voor zijn
ziele/ desseluen ziele zijn.
25 Doe hy nu dē Brantoffer volbracht had-
de/ sprac Jehu tot den Trauanten ende Rid
derē: Gaet in/ ende slaet alle man/ laet nie- De Propheten Baals
mant daer wt gaen: ende sy sloeghense met worden ver
der scherpte des sweerts: ende de Trauantē worcht.
ende Ridders wierpense wech/ ende gingen f 1 Re.18.40
in de stadt der kercken Baals/
26 Ende brachtē wt de g Calummen der kerc g Of/ stant-
ken Baals/ ende verbrandense. teeckenen/
27 Eñ braken de Calummen Baals/ met t'sa of stantbeel
men der kercken Baals/ ende maecten daer den
een heymelicheydt van/ tot op desen dach.
28 Also verdelchde Jehu dē Baal wt Israel.
29 Doch vanden sondē Jeroboams des soōs
Nebat/ die Israel sondighen maecte/ en liet
Jehu niet af/ vanden gulden Kaluerenen te
BethEl ende te Dan.
30 Eñ de Heere sprac tot Jehu: h Daerom dat h 2.Re.15.12
ghy ghewillich gheweest zijt te doen / wat Exodi 20.5
my behaecht heeft/ ende hebt aenden huyse
Achabs gedaen/ alles wat in myner herten
was: so sullen v op uwen Stoel Israels sit
ten/ uwe kinderen/ tot int vierde lidt.
31 Ghelyckewel doch en hielt Jehu niet/ dat
hy in de Wet des Heeren des Gods Israels
wandelde van gantscher hertē: want hy en
liet niet af vanden sonden Jeroboams/ die
Israel hadde sondighen ghemaeckt.
32 Te dier seluer tijt begost de Heere i † ver- Hasael.
drietich te worden ouer Israel; want Ha- 1.Reg.19.15
sael sloechse in allen Landtpalen Israels. i † An Israel
33 Van de Jordaue teghen den Opganck der
Sonnen/ ende het gantsche Lant Gilead der
Gadditers/ Rubeniters ende Manassiters
van Aroer aen/ k † die aen de Beke by Arnō k † Anders.
leyt/ ende Gilead/ ende Basan. tot aende Be
34 Wat nu meer van Jehu te segghen is/ en ke die byets
de alles wat hy gedaen heeft/ ende alle zijn
macht/ siet dat is geschreuē inder Chronica
der Coninghen Israels.
35 Ende Jehu ontsliep met synen vaderē/ eñ
sy begroeuē hem te Samaria: ende Joahas Joachas/
zijn sone werdt Coninck in zijn stede. Jehu sone.
36 Den tijt die Jehu ouer Israel gheregeert
heeft / zijn acht ende twintich Jaer te Sa- Jehu 28. Jaer Ko-
maria. ninck ouer Israel.

Dat xj. Capittel.

1. Joas de sone Ahasia/ werdt voor der
tyrannischer Athalia verborghen. 4. Den
Ouersten vanden Priester Joiada na seuen
Jaren ghewesen/ 9. ende ouer Juda Co-
ninck ghemaeckt. 13. Athalia wert gedoot
17. Het volck maeckt een verbont met God
ende den Coninck. 18. Baal met synen
dienst wordt wtgheroydt.

1 Athalia van a Ahasia moeder / doe sy Athalia.
saeh dat haer soon doot was/ maecte sy a 2 Pa 22.10
haer op/ ende brachte om / alle het Ko-
nincklicke zaedt.
2 Doch Joseba de dochter des Konincks
Joram/ Ahasia suster/ nam Joas den sone Joas de so
Ahasia / ende stal hem van des Konincks ne Ahasia/
kinderen / die ghedoodt werden/ met syner wordt voor
Voester inder slaepcamer: ende sy verberch Athalia ver
den hem voor Athalia dat hy niet ghedoot borghen.
en werdt.
3 Ende hy was met haer verborghen indē
huyse des Heeren/ ses Jaer lanck: Athalia
nu was Koninghinne inden Lande.
4 b Inden seuenden Jare nu / sant Joiada b 2 Par.23.1
henen/ ende nam de Ouersten ouer hondert Joiada.
met den Hooftlieden/ ende de Trauantē/ eñ
lietse tot hem int huys des Heeren comen/
eñ maeckte een verbont met hen/ ende nam
eenen Eedt van hen inden huyse des Heeren
ende wees hen des Konincks sone.
5 Ende gheboodt hen/ ende sprack: Dat is-
set dat ghylieden doen sult: Uwer een der-

d Dat waren die die op des Coninckx dienst wachteden / en weke om de ander: wanneer een deel afginck / so ginck het ander aen.

b † And. ordeninghe

e 2. Par. 23. 8

bedeel s ghylieden die des Sabbaths aen-
ghaen / sult de wacht houden inden huyse
des Coninckx.
6 Ende een derdedeel sal zijn aen der poorten
Sur / ende een derdedeel aen der poorten die
achter den Trauanten is / ende sullen de wacht
houden aen den huyse Massa.
7 Mer twee deelen uwer allen / die ghy des
Sabbaths afgaet / sult de wacht houden in-
den huyse des Heeren om den Coninck.
8 Ende sult b rondtom den Coninck maken /
een yegelick met synen geweere in de hant:
ende wie hier in tusschen de b † want koemt /
die sterue / dan ghy by den Coninc zijn / wan-
neer hy wt ende in gaet.
9 e Ende de Ouersten ouer hondert deden al-
les / als hen Joiada de Priester gheboden
hadde / ende namen tot hen hare mannen / die
des Sabaths aengingen / met dien / die des
Sabbaths afginghen / ende quamen tot den
Priester Joiada.
10 Ende de Priester gaf den Hooftlieden spies-
sen ende schilden / die des Coninckx Dauids
geweest waren / ende inden huyse des Hee-
ren waren.
11 Ende de Trauanten stonden rondtom
den Coninck / een peghelick met synen ghe-
weere in de handt / van den hoecke des
huys / ter rechter zyden aen / totten hoeck
der slincker zyden / na den Altaer toe / ende
na den huyse.

Joas wert Coninck ouer Juda.

f Dat was / het boeck Moysi / dat den Coninck beuolen wert. Deut. 17. 18.

g † An. salfden hem

12 Ende hy liet des Coninckx sone hier voor
komen / ende settede hem een kroone op / ende
gaf hem het f Gheтuyghenisse / ende maecte hem
ten Coninck / ende waren g † vrolick / ende
sloegen de handen tesamen / ende spraken:
Gheluck toe den Coninck.
13 Ende doe Athalia hoorde het geschrey des
volckx dat toeliep / quam sy totten volcke in
het Huys des Heeren /
14 Ende sach toe. Siet / doe stondt de Coninck
aen de Calumne / als het een gewoonheit was:
ende de Sanghers ende Trauanten by den
Coninck / ende alle het volck des Landts was
vrolick / ende bliesen met Trompetten: A-
thalia dan verscheurde hare kleederen / ende
sprack Oproer / Oproer.

h † An. tusschen de ordeninghe

15 Ende de Priester Joiada gheboot den
Ouersten ouer hondert / die ouer het Heyr
geset waren / ende sprack tot hen: Leydtse ten
huyse uwt h † inden Hof / ende wie haer
volcht / die sterue door het sweerdt: want de
Priester hadde ghesept / sy en soude inden
huyse des Heeren niet steruen.
16 Ende sy leyden de handen aen haer / ende sy
gingen in / des weechs / daer de peerden tot
ten huyse des Coninckx gaen / ende werdt
aldaer ghedoodt.

Een verbont des volcx Juda met God ende den Coninck Joas.

i 2. Par. 23. 16

Mathan Baals Priester wordt ghedoodt.

17 i Doe maeckte Joiada een Verbont tusschen
den Heere ende den Coninc / ende den volcke /
dat sy des Heeren Volck zijn souden: alsoo oock
tusschen den Coninck ende den volcke.
18 Doe ghinck alle het volck des Landts in
de kercke Baals / ende braken syne altaren af /
ende braken syne beelden recht wel: Mat-
han den Priester Baals verworchden sy voor
den Altaer: de Priester nu bestelde Ampten
inden huyse des Heeren /

k 3. Re. 1. 17. 46.

19 Ende nam de Ouersten ouer hondert / ende
de Hooftlieden / ende de Trauanten / ende alle
het volck des Lants / ende leydden den Coninck
af van den huyse des Heeren / ende quamen op
den wech van der poorten der Trauanten / tot
ten huyse des Coninckx / k ende hy settede hem
op den Coninghen Stoel.
20 Ende alle het volck inden Lande was vrolic /
ende de Stadt werdt stille: Athalia nu
doodden sy met den sweerde / in des Co-
ninckx huys /

1 Ende Joas was seuen Jaer oudt / doe hy
Coninck werdt.

Dat xij. Capittel.

1. Joas God vruchtich / so langhe hem
de Priester Joiada leert. 4. Heet den Prie-
steren verbeteren / wat aen den huyse des
Heeren bauuallick is / 6. ende so sy dat af-
staen laten / 10. doet hy het selue. 17. Ha-
sael beuecht Juda. 20. Joas werdt van sy-
nen eyghen knechten verslaghen.

Joas regeerde 40. Jaer te Jerusalem.

2. Par. 24. 1

a 2. Par. 26. 4.

1 In den seuenden Jare Jehu wert Joas Co-
ninck / ende regeerde veertich Jaer te Jeru-
salem: zijn moeder hiet Zebea van Ber-
Saba.
2 a Ende Joas dede wat recht was / ende den
Heere wel beuiel / solanghe als hem de Prie-
ster Joiada leerde.
3 Sonder dat sy de hoochten niet wech en
namen: want het volck offerde ende rooc-
te noch op de Hoochten.

b Exo. 30. 12

4 Ende Joas sprack tot den Priesteren: b Alle
het ghelt / dat gheheylicht werdt / dat het in
het Huys des Heeren gebracht worde / dat
ganckbaer ende onganckbaer is / het gelt daer een
yegelick geeft inder schattinghe syner zielen /
ende alle het ghelt dat een yegelick van vryer
herten offert / dat het in des Heeren Huys
ghebracht worde.

c † And. bouuallich

5 Dat laet de Priesters tot hen nemen / eenen
yegelicken van synen bekenden: daer sullen
sy v an beteren / wat c † veruallich is aen den
huyse des Heeren / waer sy vinden / dat het
veruallich is.

d † And. bouuallich

6 Doe nu de Priesters tot int drye en twin-
tichste Jaer des Coninck Joas / niet en be-
terden / wat d † veruallich was aen den huyse /
7 Riep de Coninc Joas den Priester Joiada /
met tsamen den Priesteren / ende sprac tot hen:
Waerom en betert ghylieden niet / wat ver-
uallich is aen den huyse? so en sult ghylieden
niet tot v nemen het geldt / een yegelick van
synen bekenden / maer sult het geuen tot dien /
dat veruallich is aen den huyse.
8 Ende de Priesters bewillichden van den
volcke gheen gheldt te nemen / ende het ver-
uallich aen den huyse te beteren.

e Een Offer kiste of Schatkiste 2. Par. 24. 8

9 e Doe nam de Priester Joiada een kiste /
ende boorde daer bouen een hol in / ende settese
ter rechterhandt by den Altaer / daermen in
het Huys des Heeren gaet: ende Priesters die
aen den doorpel de wacht hielden / staken daer
in alle het ghelt / dat tot des Heeren Huys
ghebracht werdt.

f 4. Reg. 22. 3

10 Ende wanneer sy dan saghen / dat daer veel
gheldts inder kisten was / f so quam des
Coninckx Schryuer op met den Hooghen
Priester / ende bonden dat gheldt te samen /
ende teldent / wat voor des Heeren Huys
ghevonden werdt.

g Of / bleue

11 Ende men gaf dat gelt g gereet ouer / dien /
die daer arbeydden / ende bestelt waren tot
den huyse des Heeren: ende sy gauent wt den
Timmerlieden / die daer bouwden ende arbeyd-
den aen den huyse des Heeren:

h † And. bouuallich

12 Namelicken / den Muerlieden ende Steen-
houwers / ende die daer hout ende gehouwen
steenen kochten / dat het h † veruallich aen
den huyse des Heeren gebetert werde / ende
alles wat sy vonden aen den huyse / dat van
noode was te beteren.
13 Doch en lietmen niet maken siluere Scha-
len / Psalters / Beckens / Trompetten / noch
eenich gulden of siluere Ghereetschap inden
huyse des Heeren / van sulcken gelde / dat tot
des Heeren Huys ghebracht werdt /
14 Maer men gaf het den Arbeyders lieden /
dat sy het veruallige aen den huyse des Hee-
ren daermede beterden.

15 Oock en dorsten de mannen gheen reken-
schap doen/dien men dat ghelt dede/dat sy
het den Arbeyts lieden gauen, maer sy han
delden op ghelooue.
16 Doch het ghelt van Schuldtofferen en
Sondofferen / wert ten Huyse des Heeren
niet gebraeht want het was der Priesteren.

Hasael bekrijgt Juda.
f 2.Reg 13.25
k 2.Reg.8.11
2.Par.14.3.
l 2.Reg 18.15

17 i Te dier tijt tooch Hasael de Koninc te
Syrien op, ende krijchde tegen Gath/ende
wanse: k ende doe Hasael zijn aenghesichte
richtede na Jerusalem op te treecken/
18 l Nam Joas de Coninck Juda/ alle het
Gheheylichde, dat syne vaders / Josaphat/
Joram/ende Ahasia de Koninghen Juda/
gheheylicht hadden, ende wat hy gheheylicht
hadde: daertoe alle het gout / datmen
vant inden schatte, in des Heeren Huys/en
de in des Koninckx huys / ende schickte het
Hasael den Koninck te Syrien: doe tooch hy
van Jerusalem af.
19 Wat nu meer van Joas te segghen is en
alles wat hy gedaen heeft, dat is geschreuen
inder Chronica der Koninghen Juda.

Joas wert vã zijn eygẽ knechtẽ verslaghen.
m 2 Re.14.5
Millo.
1 Regum.9.15
ende.11.27.
Amasia Koninc Juda.

20 m Ende syne knechten verhieuẽ hen / en
maeckten een verbont, en sloegẽ hem indẽ
huyse Millo, daermen af gaet na Silla.
21 Wãt Josabat de sone Simeath, en Josa
bad de sone Somer/syne knechten / sloegẽ
hem doodt: en men begroef hem met synen
vaderẽ inder Stadt Dauids: en Amazia zijn
sone werdt Koninck in zijn stede.

Dat xiij Capittel.

1. Israel koemt door Joachas sonde
onder de hant der Syriers. 4 ende krijcht
vanden Heere eenen * heylant. 9. Joas
Joachas sone koemt in zijns vaders stede
ende sonde. 14. Eliseus wert kranck/ende
prophetert teghen de Syriers. 20. Eenen
dooden staet leuendich wt den graue
Elisei op. 23. De Heere ontfermet hem
zijns Volcks om zijns Verbondts wille.

* Of. Noot helper. Verlosser/

Joachas 17 iaer Koninc ouer Israel.

1 INden drij en twintichste Jare Joas des
soons Ahasia des Koninckx Juda wert
Joachas de sone Jehu Koninck ouer Is
rael te Samaria seuentien Jaer.
2 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
en wandelde na den sondẽ Jeroboams des
soons Nebat/die Israel sondigen maeckte/
ende en liet daer niet af.
3 Ende des Heeren toorn verghrimde ouer
Israel/ a en gaffe onder de hant Hasael des
Koninckx te Syrien / en BenHadad des
soons Hasael, haer leefdaghe.

a 1. Reg 19.15

4 Doch Joachas badt des Heerẽ aengesich
te, en de Heere verhoorde hem: wãt hy sach
den iammer Israels aen, hoese de Koninck
te Syrien dreef

b Of. Noot helper/namelickẽ Joas den sone Joachas.

5 (Ende de Heere gaf Israel eenen b Hey-
lant diese wt het geweit der Syriers voer-
de dat de kinderen Israels in haren Huttẽ
woonden/als te voren.
6 Doch lietẽ sy niet af vander sonde des
huys Jeroboams, die Israel sondigẽ maec
te maer wandelden daerin: oock bleef c de
Haghe te Samaria staen.)

c Het Lust woud

7 d Wandt des volcx Joachas en was niet
meer ouergheblieuen/dan vijftich Ruyters/
tien waghens / ende tien duysent voet-
volcks: want de Koninck te Syrien hadde-
se om ghebracht, ende haddese ghemaeckt
als dorschstof.

d 2. Reg.8.12

8 Wat nu meer van Joachas te seggẽ is, en
alles Wat hy gedaen heeft / en zijn macht
stet / dat is geschreuen inder Chronica der
Koninghen Israels.

Joachas sterft

9 Ende Joachas ontslief met synẽ vaderẽ/
en men begroef hem te Samaria: ende zijn
sone Joas werdt Koninck in zijn stede.

10 Inden seuen ende dertichsten Jare Joas
des Koninckx Juda / werdt Joas de sone
Joachas Koninck ouer Israel te Samaria/
sestien Jaer

Joas Koninck ouer Israel 16. Jaer lanck.

11 Ende dede dat den Heere qualick beuiel en
en liet niet af van allen sonden Jeroboams
des soõs Nebat, die Israel sondigẽ maecte/
maer wandelde daerin.
12 e Wat nu meer van Joas te seggen is/ en
wat hy gedaen heeft/ en zijn macht / hoe hy
met Amasia dẽ Koninc Juda gekrijcht heeft/
siet, dat is gheschreuen inder Chronica der
Koninghen Israels.

e 2. Re.14.16

13 Ende Joas ontsliep met synen vaderen:
ende Jeroboam sat op synen Stoel: Joas
nu werdt begrauen te Samaria / bij de
Koninghen Israels.

Jeroboam Koninck ouer Israel.

14 En Eliseus werdt kranck / daer hy oock
van sterf: en Joas de Koninck Israels / quã
tot hem af, en weende voor hem: en sprack: f
Mijn vader/mijn vader/ Wagen Israels/en
zijn Ruyters.

Eliseus wert kranc/ en prophetert tegẽ de Syriers.

15 Eliseus nu sprack tot hem: Neemt dẽ Bo
ge ende den Pyle: ende doe hy den Boge en
Pyle nam/

f 2. Reg.2.12

16 Sprack hy totten Koninck Israels: Spãt
den Boge met uwer handt: ende hy spande
hem met syner handt: en Eliseus leyde zijn
handt op des Koninckx handt/
17 Ende sprack: Doet de vensteren op tegent
Oosten ende hy dedese op: en Eliseus sprac:
Schiet: en hy schoot: en hy sprack: Eenen
Pijl des Heyls vanden Heere/ eenen Pijl des
Heyls teghen de Syriers: en ghy sult de
Syriers slaen g tot Aphek / tot dat sy te
niete worden.

g 1. Re.20.30

18 En hy sprack: Neemt uwe Pijlẽ: ende doe
hyse nam sprack hy tottẽ Koninck Israels:
Slaet de Aerde: ende hy slooch drijmael, en
stondt stil.
19 Doe wert de man Gods toornich op hem/
ende sprack: Haddet ghy vijf of ses mael ge-
slagen / so soudet ghy de Syriers geslagen
hebben /tot dat sy te niete geworden warẽ:
doch nu sult ghyse drijmael slaen.
20 Doe nu Eliseus gestoruẽ was, en mẽ hem
begrauen hadde/ vielen de krijchslieden der
Moabiters int Landt/ h deselven Jaers.

Eliseus gestoruen
h l An. indẽ na volgẽ den Jare.

21 Ende het begaf hem dat sy eenen man be-
groeuen: doe sy nu de krijchs knechten sagẽ/
worpẽ sy dẽ man in Eliseus graf: i en doe hy
daerin quam/ende het ghebeente Elisei aen
roerde, werdt hy leuendich/ende tradt op sy
ne voeten.

i Syr.3.14.

22 Also dwanck nu Hasael de Koninck te Sy
rien/ Israel / so langhe als Joachas leefde.
23 Doch de Heere dede hen genade, ende ont
fermde hem harer, ende keerde hem tot hẽ/
om zijns Verbonts wille met Abraham I-
saac en Jacob gemaeckt/ en en woudese niet
verderuẽ, en en verwarpse oock niet vã zijn
aenghesichte/ k tot op deser vren toe.

k 2. Re.14.27

24 Ende Hasael de Koninck te Syrien sterf/
en zijn sone Ben Hadad werdt Koninck in
zijn stede.
25 Joas nu keerde wederom / en nam l de
Steden wt der hant Ben Hadad des soons
Hasael / die hy wt der hant zijns vaders
Joachas ghenomen hadde met krijghe: drij
mael slooch hem Joas, ende bracht de Ste-
den Israels weder.

l 2. Reg.12.17

Dat xiiij. Capittel.

1. Amazia Koninck Juda / 5 slaet den
slagher zijns vaders. 8. Terget Joas den
Coninck Israels totten kamp/ 11. ende haelt
ouer hem, zijn volck. Jerusalem ende den
Tempel/groot ongheluck 15 Joas sterft 17.
Amazia werdt vã dẽ synẽ gedoodt. 23. Jero
boam brengt Israel veel Landen weder.

Amazia 29. Jaer Coninck over Juda.

1 In den anderen Jare Joas des soons Joa
has, des Coninckx Israels, werdt Ama
zia Coninck, de sone Joas des Coninckx
Juda.

a 2. Pa. 25. 1

2 a Vijf ende twintich Jaer was hy out doe
hy Coninck wert, ende regeerde neghen en
de twintich Jaer te Jerusalem: zijn moeder
hiet Joadan van Jerusalem.
3 Ende hy dede dat den Heere wel beviel,
doch niet als zijn vader David: maer gelijc
als zijn vader Joas, so dede hy oock.
4 Want de Hoochten en werden niet wech
genomen: maer het volck offerde en rooc
te noch op de Hoochten.
5 Doe hy nu des Coninckrijcks machtich
wert, sloech hy sijne knechten, b die sijnen
vader gheslaghen hadden.

b 2. Re. 12. 20

6 Doch de kinderen der dootslagers en doo
de hy niet: als het dan gheschreven staet in
het Wetboeck Mose, daer de Heere gebo
den heeft, en ghesept: c De vaders en sullen
niet om der kinderen wille sterven, ende de
kinderen en sullen niet om der vaders wil
le sterven, maer een yeghelick sal om sijner
sonden wille sterven.

c Deu. 24. 16 Jerem. 31. 29 Eze. 18. 19. 20

7 Hy sloech oock der Edomiters int Zout-
dal tien duysent, ende gewan de Stadt Se
la met kryge ende hietse Jaktheel, tot op
desen dach.
8 d Doe sant Amazia Boden tot Joas den
sone Joachas, des soons Jehu, den Coninc
Israels, ende liet hem segghen: Comt hier
laet onser een den anderen besien.

d 2. Pa. 25. 17

9 Maerenteghen Joas de Coninck Isra
els, sandt tot Amazia den Coninck Juda,
ende liet hem segghen: e Den Doornen
struyck die in Libanon is, sandt totten Ce
deren in Libanon, ende liet hem seggen: Geeft
u dochter mijnen sone ten wijve: doch het
f wildt werck op den velde in Libanon liep
over den Doornen struyck, ende vertradt
hem.

e Ander. distel ofte haeghedoornstruyck.
f Of, wildt

10 Ghy hebt de Edomiters gheslagen, des
verheft hem u herte: hebbet den roem, ende
blijft te huys: waerom soeckt ghy na onge
luck, dat ghy vallet, ende Juda met u?
11 Doch Amazia en hoorde niet: doe tooch
Joas de Coninck Israels op ende sy besa
ghen henonder malcanderen, hy ende A
mazia de Coninck Juda te Bet Semes die
in Juda leyt.
12 Doch Juda werdt gheslaghen voor Is
rael, dat een yegelick in sijne hutten vluch
tede.
13 Ende Joas de Coninck Israels, greep
Amazia, den Coninck Juda den sone Jo
as, des soons Ahasia te Beth Semes: ende
quam te Jerusalem, g ende verscheurde de
muere Jerusalems van der poorte Ephraim
aen, tot aen de Hoeckpoorte, vier hondert
ellen lanck.

Joas de Coninck Israels, wint Jerusalem, plondert den Tempel en des Conincs huys
g 2. Pa. 32. 5

14 Ende nam alle het gout ende silver ende
ghereetschap, dat ghevonden wert in den
huyse des Heeren, ende inden schatte des Co
nincx huys: daertoe de kinderen te pande en
tooch weder na Samaria.
15 h Wat nu meer van Joas te seggen is, dat
hy ghedaen heeft, ende zijn macht, ende
hoe hy met Amazia den Coninck Juda ghe
kryeght heeft, siet, dat is gheschreven in der
Chronica der Coninghen Israels.

h 2. Re. 13. 12

16 Ende Joas ontsliep met sijnen vaderen
en wert begraven te Samaria onder den Co
ninghen Israels: ende zijn sone Jeroboam
wert Coninck in zijn stede.

Jeroboam Coninck over Israel.

17 Amazia nu de sone Joas des Coninckx
Juda, leefde na den doodt Joas des soons
Joachas, des Coninckx Israels, vijfthien
Jaer.
18 i Wat nu meer van Amasia te segghen is i 2. Pa. 25. 26
dat is gheschreven in der Chronica der Co
ninghen Juda.
19 Ende sy maeckten een verbont teghen hem
te Jerusalem: doch hy vluchtede na Lachis:
ende sy sonden henen hem na Lachis, ende
doodden hem aldaer.

Amasia werdt ghedoot van den sijnen.

20 Ende brachten hem op Peerden, ende wert
begraven te Jerusalem by sijne vaders, in
der Stadt Davids.
21 Ende het ghantsche volck Juda, namen A
saria in sijnen sesthienden Jare, en maeckten
hem tot Coninc in zijns vaders Amasia stede.

Asaria Coninck Juda
2 Par. 26. 1
k 2. Re. 16. 6

22 Hy bouwede Elath, k ende brachtse weder
tot Juda, na dien de Coninck met sijnen va
deren ontslapen was.
23 Inden vijfthienden Jare Amazia des soos
Joas, des Coninckx Juda, wert Jeroboam
de sone Joas, Koninc over Israel te Sama
ria een ende veertich Jaer.

Jeroboam Koninck over Israel 41. Jaer lanc

24 Ende dede dat den Heere qualick beviel,
ende en liet niet af van allen sonden Jerobo
ams, des soons Nebat, die Israel sondigen
dede.
25 Ende hy brachte weder hier toe de lantpa
len Israels, van Hemath aen tot aen de Zee,
die inden vlacken velde leyt: na den woorde
des Heeren des Gods Israels, dat hy ghe
sproken hadde door sijnen knecht l Jona den
sone Amithai, den Propheet, die van Gath
Hepher was.

l Jone. 1. 1

26 Want de Heere sach aen den ellendighen
iammer Israels, dat oock de besloten ende
verlaten wech waren, ende gheen helper en
was in Israel.
27 m Ende de Heere en hadde niet gesproken,
dat hy den naem Israels woude wtdelghen
onder den hemel: ende halp hen door Jero
boam den sone Joas.

m 2. Re. 13. 5
Osee 1. 4

28 Wat nu meer van Jeroboam te segghen is
ende alles wat hy ghedaen heeft, ende zijn
macht, hoe hy ghecryecht heeft, ende hoe hy
Damascon ende Hemath weder brachte aen
Juda in Israel, siet, dat is gheschreven in
der Chronica der Coninghen Israels.
29 Ende Jeroboam ontsliep met sijnen vade
ren, met den Coninghen Israels ende zijn
zone Zacharia werdt Coninck in zijn stede.

Zacharias Koninck Israels.

Dat xv. Capittel.

1. Van Asaria. 32. ende Jotham, Coningen Juda: 8. Zacharia 10. Sellum. 14. Menahem, 22. Pekahia, 25 Pekah 30. en Hosea Coningen over Israel, en wat hem tot haren tyden begeven heeft.

1 In den seven ende twintichsten Jare Jero
boams des Coninckx Israels, werdt Co
ninck Asaria de sone Amazia, des Co
ninckx Juda.

Asaria 52. Jaer Coninck over Juda
a 2. Pa. 26. 3

2 a Ende was sesthien Jaer out, doe hy Co
ninc wert, ende regeerde twee ende vyftich
Jaer te Jerusalem: zijn moeder hiet Jecha
lia van Jerusalem.
3 Ende dede wat den Heere wel beviel, aller
dinghen als zijn vader Amazia.
4 Sonder dat sy de Hoochten niet wech en
namen: want het volck offerde ende roocte
noch op de Hoochten.
5 b En de Heere plaechde den Coninck dat
hy melaetsch was tot aen zijn doot, ende
woonde in een besondert huys. ende Jotham
des Coninckx sone, regeerde het huys, ende
rechtede het volck in den lande.

b 2 Pa. 26. 21
c Levi 13. 46
Jotham richtet het volc in zijns vaders stede.

6 Wat nu meer van Asaria te seggen is, en al
les wat hy gedaen heeft, siet, dat is geschre
ven in der c Chronica der Coninghen Juda.
7 Ende Asaria ontsliep met sijnen vade
ren, ende men begroef hem by sijne vaders,
inden

inder Stadt Dauids/ende zijn sone Jothā
werdt Coninck in zijn stede.
8 In den acht ende dertichstē Jare Asaria
des Conincks Juda/wert Sacharia de so-
Zacharia 6 Maent Koninck ouer Israel.
ne Jeroboam/Coninck ouer Israel te Sa-
maria ses Maenden lanck/
9 Ende dede dat den Heere qualick beuiel
gelijck als sijne vaders gedaē haddē: hy en
liet niet af vā dē sōdē Jeroboams des sōōs
Nebat/die Israel sondighen maeckte
Sallum.
10 Ende Sallum de sone Jabes/maeckte eē
verbondt tegen hem: ende sloech hem voor
den volcke/ende doodde hem/ende wert Co
ninck in zijn stede.
11 Wat nu meer van Sacharia te seggē is/
siet/dat is ghescreuen inder Chronica der
Coninghen Israels.
b 2.Reg.10.30
12 b Ende dat is/dat de Heere Jehu ghespro
kē hadde: V sullen kinderen tot in het vier-
de lidt/sitten op den Stoel Israels: eñ het
is also ghescuet.
Sallum eē maent Koninck ouer Israel.
13 Sallum nu de sone Jabes/wert Coninc
inde negen eñ dertichsten Jare e Asaria
des Conincks Juda/ende regeerde een
Maendt lanck te Samaria
e And. lesen Vsia
Manahē.
14 Wat Manahem de sone Gadi/tooch op
van Therza/eñ quam tot Samaria/ende
sloech Sallum dē sone Jabes te Samaria/
ende doodde hem/ende werdt Koninck in
zijn stede.
15 Wat nu meer van Sallum te segghen is/
ende zijn verbont dat hy maeckte/siet/dat
is ghescreuen in der Chronica der Conin-
ghen Israels.
16 Op dat mael sloech Manahē Typhsah/
eñ alle die daer in waren eñ hare landtpalē
vā Threza daerom dat sy hem niet en wou-
dē in laten/ende sloech alle hare beurucht-
te/ende verscheurdese.
17 Indē neghen eñ dertichsten Jare Asaria
Manahē Jaer Koninck ouer Israel.
des Conincks Juda wert Manahem de so
ne Gadi Coninck ouer Israel thien Jaer/
te Samaria.
18 Ende dede dat dē Heere qualick beuiel: hy
en liet zijn leefdage niet af van den sonden
Jeroboams/des soons Nebat/die Israel
sondighen maeckte.
Phul Koninck vā Assyrien. 1.Par.5.25.
19 Ende Phul de Coninck van Assyrien/
quam int landt: ende Manahem gaf den
Phul duysent Centener siluer/dat hy het
met hem hielde/ende bekrachtichde hem
het Coninckrijck.
20 Eñ Manahem settede een gelt in Israel
op de rijcksten/ vijftich Sikel siluers op eenē
yeghelicken man/dat hy den Coninck van
Assyrien gaue: also tooch de Coninck van
Assyrien weder na huys/ende en bleef niet
inden lande.
21 Wat nu meer van Manahem te seggē is/
ende alles wat hy gedaen heeft/siet/dat is
ghescreuen in der Chronica der Coningen
Israels.
22 Ende Manahem ontsliep met sijnen va
deren/ende Pekahia zijn sone werdt Co
ninck in zijn stede.
23 In den vijftichsten Jare Asaria des Co-
Pekahia Koninck ouer Israel 2. Jaer lanck
ninck Juda/werdt Pekahia de sone Ma-
nahem Coninck ouer Israel/te Samaria
twee Jaer lanck.
24 Eñ dede dat dē Heere qualick beuiel: wāt
hy en liet niet af van den sonden Jerobo-
ams/des soons Nebat/die Israel sondi-
ghen maeckte.
25 Ende Pekah de sone Remalia zijns Rid-
ders/maeckte een verbont teghen hem/
ende sloech hem te Samaria/in het Pal-
lais des Coninckx huys/met Argob eñ Arie/
ende vijftich mannen met hem van den
kinderen Gilead/ende doodde hem/ende
wert Koninck in zijn stede
26 Wat nu meer van Pekahia te segghen is/
ende alles wat hy ghedaen heeft/siet/dat
is ghescreuen inder Chronica der Konin-
ghen Israels.
27 In den twee ende vijftichsten Jare Asa-
rie/des Konincks Juda/wert Pekah de so
Pekah twintich Jaer Koninck ouer Israel.
ne Remalia Koninck ouer Israel/te Sama-
ria twintich Jaer.
28 Ende dede dat den Heere qualick beuiel:
want hy en liet niet af vanden sonden Je-
roboams des soons Nebat/die Israel son-
dighen maeckte.
29 Ten tijdē Pekah des Konincks Israels/
quam Thiglath Pillesser/de Koninck te
Thiglath Pellesser Koninck in Assyrien. Esaie 9.1. f † And. Abel/Beth Maecha/ n † An. Galilaam/
Assyrien eñ nam Hion/f † Abel Beth Mae-
cha/Jonoha/Kedes/Hazoor/Gilead/g †
Galilea/eñ het gantsche lant Naphthali/
ende voerdese wech in Assyrien.
30 Ende Hosea de sone Ella/maeckte een ver-
bondt tegen Pekah den sone Remelia/ende
sloech hem doodt/ende werdt Koninck in
zijn stede in den twintichsten Jare Jotham
des soons Vsia.
31 Wat nu meer van Pekah te segggen is/
ende alles wat hy gedaen heeft/siet/dat is
ghescreuen in der Chronica der Koningen
Israels.
32 Inden anderen Jare Pekah des soons
Remalia/des Konincks Israels/wierdt
Koninck Jotham/de sone Vsia des Ko
nincks Juda.
33 Eñ was vijf ende twintich Jaer out/doe
Jotham 16 Jaer Koninck in Juda. 2.Par.27.1.
hy Koninck wert/eñ regeerde sesthien Jaer
te Jerusalem: zijn moeder hiet Jerusa een
dochter Zadok.
34 Eñ dede dat dē Heere wel beuiel/allerdin-
ghen als zijn vader Vsia ghedaen hadde.
35 Sonder dat sy de Hoochten niet wech en
namen: want het volck offerde ende roockte
noch op de Hoochtē: hy bouwede de hooge
Poorte aen den huyse des Heeren.
36 Wat nu meer van Jotham te segghen is/
ende alles wat hy ghedaen heeft/siet/dat
is ghescreuen in der Chronica der Konin-
ghen Juda.
37 Te dier tijdt begonste de Heere te sendē in
Rezin Koninc te Syrien.
Juda Rezin den Koninck te Syrien/ende
Pekah de sone Remalia.
38 Ende Jotham ontsliep met sijnē vaderē/
ende werdt begrauen by sijne vaderē/in der
Stat Dauids zijns vaders: ende Achas zijn
sone werdt Koninck in zijn stede/

Dat xvi. Capittel.

1. Achas begheeft hem ter ghrousamer Afgoderye. 5. werdt van den Koninghen te Syrien ende Israel bekrijcht/7. ende ver bint hem met Thiglath Pillesser den Koninck te Assyrien/hulpe haluen. 10. Vria bouwet eenen Altaer na den bewerpe/hem van Damasco gesonden. 12. Achas offert daer op allerley offer. 15. ende verwoeste den dienst Gods/den Assyrischen Koninck ten gheualle.

1 IN den seuenthienden Jare Pekah des
soons Romelia/wert Koninck Achas/de
sone Jotham des Konincks Juda.
2 Twintich Jaer was Achas oudt/doe hy
Achab 16. Jaer Koninck in Juda. 2.Par.28.1.
Koninck werdt/ende regheerde sesthien
Jaer te Jerusalem: ende en dede niet/wat
den Heere sijnen God wel beuiel/als zijn
vader Dauid.
3 Want hy wandelde op den weghe der Ko-
ningen Israels: a daer toe liet hy sijnē sone
a Deut.18.10 2.Reg.21.6
door het vyer gaen na de grouwelē der Hey
denē/die de Heere voor dē kinderen Israels
verdreuen hadde,

Eñ dede offer/ende roocte op de hoochten/ ende op alle cleyne bergen/ ende onder alle groene boomen.

Rezin/Pekah. b Esaie 7.1.

5 b Op dat mael tooch Rezin de Coninck te Syrien/eñ Pekah de sone Remalia/de Coninck in Israel/op/na Jerusalem te kryghē/ ende beleyden Achas: doch sy en kondense niet ghewinnen.

c 2.Re.14.22

6 Te dier seluer tijdt bracht Rezin de Coninck te Syrien / c Elath weder aen Syrien / ende stiet de Joden wt Elath: ende de Syriers quamen / ende woonden daer in tot op desen dach.

Thiglath Pillesser. d 2.Pa.28.16

7 d Nu Achas sant Boden tot Thiglath Philleser/ den Coninck te Assyrien/ ende liet hem segghen: Jck ben v knecht ende v sone: koemt op ende helpt my wt der hande des Conincks te Syrien/ ende des Conincks Israels/ die hen teghen my hebben op ghemaeckt.

8 Ende Achas nam het siluer eñ gout/ dat in den huyse des Heeren/ ende in de schattē des Conincks huys geuonden werdt/ eñ sant den Coninck te Assyrien gheschencken

e Esaie.8.4.

9 e Ende de Coninck te Assyrien hoorde hem/ ende tooch op na Damascon / ende wanse/ ende voerdese wech na Kir / ende doodde Rezin.

f Esai 17.10. Ezech.13 12

10 Ende de Coninck Achas Thiglath Pilesser den Coninck te Assyrien teghen Damasco: f ende doe hy eenen Altaer sach / die te Damasco was / sant de Coninck Achas desseluen Altaers euenbeelt ende ghelickenisse, totten Priester Vria/ als deseluen gemaeckt was.

Vria

11 Ende Vria de Priester bouwede eenen Altaer/ ende maeckte hem/ als de Coninck Achas tot hem gesonden hadde van Damasco/ tot dat de Coninck Achas van Damasco quam.

12 Ende doe de Coninck van Damasco quā/ ende den Altaer sach/ offerde hy daer op.

13 Ende stack daer op aen zijn Brandtoffer/ Spijsoffer/ eñ goot daer op zijn Drancoffer/ eñ liet het bloet des Dancoffers die hy offerde/ op den Altaer springhen.

14 Maer den metalen Altaer/ die voor dē Heere stont/ nam hy wech/ dat hy niet en stonde tusschē dē Altaer ende dē huyse des Heeren. maer settede hem aen den hoec des Altaers teghen Noorden.

g 1.Re.7.23. 27.38.

15 Ende de Coninck Achas gheboodt Vria den Priester/ ende sprack: Op den grooten Altaer suldy aensteken den Brantoffer des morghens/ ende den Spijsoffer des auonts ende den Brantoffer des Conincks ende zijn Spijsoffer/ ende den Brandtoffer alles volcks in den lande / met tsamen haren Spijsoffer ende Dranckoffer: ende alle het bloet der Brantofferen/ eñ aller anderen offers bloet/ suldy daer op springhen: nu met den metalen Altaer wil ick dencken: wat ick daermede make.

16 Vria de Priester dede alles / wat hem de Coninck Achas hiet.

17 g Ende de Coninck Achas brack af de zijden aen de ghestoelten/ ende nam den Ketel daer bouen af/ ende de Zee nam hy van den metalen Runderen / die daer onder waren / ende settede het op steenen plaueytsel.

18 Daertoe dat decksel h des Sabbaths/ die sy aen den huyse gebouwet hadden/ eñ den ganck des Conincks daer buytē/ wēde hy ten huyse des Heeren/ den Coninck te Assyrien te dienste.

h Daer sy des Sabbath daechs ond' satē ofte stō dē: ghelijck als nu de Vorsten eñ Heerē onder Tapijten of Pouwelioe nē sitte Andere dedupdēr eñ hutte/ daer die hē des Sabbaths in onthielden/ die de voorige weke des dienstes ghepleecht hadden/ eñ souden des dachs daer na na huys trecken.

19 Wat nu meer van Achas te seggen is/ dat hy ghedaen heeft/ siet/ dat is geschreuē in der Chronica der Coninghen Juda.

20 Ende Achas ontsliep met synen vaderē/ ende werdt begrauen by syne vaderē/ in der Stadt Dauids/ eñ Ezechia zijn sone werdt Coninck in zijn stede. i 2.Pa.28.27

Dat xvij. Capittel.

1. Israel wert van den Salmanasser chijnsbaer ghemaeckt. 4. ende daer na van den seluen wech gheuoert in Assyrien/ 7. om syner sonden wille. 24. Samaria met Heydenen besettet/ wert gheplaecht met Leeuwen. 27. van eenen Jodischen Priester in Gods wijse onderrichtet. 29. vermengt den waren God met den Afgoden. 31. ende en dienen noch desen noch gheuen recht.

1 In den twaelfftē Jare Achas des Conincx Juda/ werdt Coninck ouer Israel te Samaria Hoseas de sone Ela neghen Jaer. Hosea Coninck ouer Israel 9. Jaer lanck.

2 Eñ dede dat dē Heere qualick beuiel/ doch niet als de Coningen Israels/ die voor hem waren.

3 Tegen denseluen tooch op Salmanasser de Coninck te Assyrien/ a ende Joseas werdt hem onderdanich/ dat hy hem gheschencken gaf. Salmanasser Coninck te Assyrien. a 4 Es.13.40

4 Doe nu de Coninck te Assyrien vernam/ dat Josea een verbont maecte/ eñ Bodē hadde tot Sua dē Coninc in Egypten gesondē/ ende niet en gaf de geschencken dē Coninck te Assyrien alle Jaer/ belegerde hy hem / eñ leyde hem in de ghevanckenisse. Sua Coninc vā Egyptē.

5 b Ende de Coninck te Assyrien tooch int gantsche lant/ ende na Samaria/ ende belep dese drye Jaer lanck. b 2.Reg 18.9 Salmanasser voert Israel ghevanckelick in Assyrien

6 c Ende in den negenden Jare Hosee wan de Coninck te Assyrien Samariā; eñ voerde Israel wech in Assyrien / ende settede tot Halah/ ende tot Habor/ aent water Gosan/ ende in de Steden der Meden. c Esa.8.4.

7 Want doe de kinderen Israels teghen den Heere harē God sondichden/ d diese wt Egypten lant gelept hadde/ wt der hant Pharaonis des Conincks in Egypten/ ende andere Goden vreesden. d Exo.14.30

8 Ende wandelden na de zeden der Heydenen. die de Heere voor den kinderen Israels verdreuen hadde/ ende dedē als de Coningē Israels. Om welcker sonden wille God Israel verworpē hebbe.

9 Ende de kinderen Israels e vercierdē hare saken tegen den Heere haren God/ die doch niet goet en waren/ namelicken/ dat sy hen hoochten bouweden in allen Steden/ beyde in Borchten ende vaste Steden. e of/ palleerdē/ dat is/ spwouden daer sonde verbedigen/ als recht eñ wel gedaen/ als alle Ketters eñ Afgodische doen.

10 Ende richteden Calumnen op/ ende Hagē op alle hooghe bergen/ eñ onder alle groene boomen.

11 Ende roockten aldaer op alle Hoochten/ ghelijck als de Heydenen/ die de Heere voor hen wech gedreuen hadde: ende dedreuen boose stucken/ daer sy den Heere mede vertoornden/

12 Ende dienden den Afgoden: daer de Heere tot hen van geseyt hadde: f Ghy en sult sulcx niet doen. f Deut.2.15.

13 Ende wanneer de Heere betuychde Israel ende Juda/ door alle Propheten/ ende Sienders/ ende liet hen segghen: g Keert om van uwen boosen weghen. ende houdt myne geboden ende rechten/ na alle Wetten die ick uwen Vaderen gheboden hebbe/ ende die ick tot v gesonden hebbe door myne knechten de Propheten/ g Jere.25.5.

14 So en hoorden sy niet / h maer verharden haren necken / als de necken harer Vaders / die niet en gheloofden aen den Heere haren God. h Deu.31.27 Malac.3.7.

15 Daertoe verachteden sy syne Gheboden ende zijn Verbont/ dat hy met harē Vaderē

ghemaecte

gemaeckt hadde/ eñ syne Getuygenisse die
hy onder hen dede: maer wandelden harer
ydelheyt na/ eñ werden ydel ghelijck als de
Heydenen/ die rondtom hen woonden: van
welcker de Heere gheboden hadde/ Sy en
souden niet doen als sy.
16 Doch sy verlieten alle gheboden des
i 2.Re.12.28 Heeren haers Gods / i ende maeckten hen
k of: Lust- twee ghegoten Kalueren/ ende k Haghen/
wouden ende baden aen alle Heyr des Hemels/ ende
dienden Baal/
l Deu.18.10. 17 l Eñ lieten hare soñ ende dochterẽ door
2.Reg.16.3. het vyer gaen/ ende ghingen met waerseg-
ghinghe ende toouerie om/ ende gauen hen
ouer te doen/ dat den Heere qualick beuiel/
hem te vertoornen.
Israel wert 18 Doe werdt de Heere seer toornich ouer
wech ghe- Israel/ ende dede se wech van synen aenge-
uoert in A- sichte/ dat daer niets ouerbleef/ in dan den
ssyrien. stãme Juda alleen.
Osee 1.6.7. 19 (Daertoe en hieldt oock Juda de ghe-
m 1.Re 12.28 boden des Heeren haers Gods niet / ende
wandelden na de zeden Israels/ die sy ghe
daen hadden.)
20 Daerõ nu verwierp de Heere alle het zaet
n of: And. Israels/ ende dronghse/ ende gaffse in de hã-
walch de dẽ dẽ der Roouers/ tot dat hyse warp van sy-
Heere ouer nẽ aenghesichte.
alle etc. 21 o Want Israel wert gescheurt vã dẽ huy-
o 1.Re.12.16 se Dauids: eñ sy maecten Jeroboam dẽ so-
ne Nebat tẽ Koninck: deselue wende Israel
achter af van den Heere/ eñ maeckte dat sy
swaerlicken sondichden.
22 Also wandeldẽ de kinderẽ Israels in allẽ
sondẽ Jeroboams/ die hy aengericht had
de/ ende en lieten daer niet af/
23 Tot dat de Heere Israel vã zijn aengesich
p Jer.25.9. te wech dede p als hy gesprokẽ hadde door
Osee 1.6. alle syne knechten de Propheten: also wert
Amos 7.17. Israel wt synen lande wech gheuoert in
Assyrien/ tot op desen dach.
24 q Nu de Koninck te Assyrien liet komẽ vã
Samaria Babel/ van Chuta/ van Aua/ van Hemath/
wert met ende Sepharuaim/ eñ besettede de Steden
Heydenen in Samaria/ in der kinderen Israels stede:
besettet. ende sy namen Samariã in/ ende woonden
q Esa.4. 10 in denseluen steden.
25 Doe sy nu begosten aldaer te woonen/ eñ
den Heere niet en vreesden / sandt de Heere
Leeuwen onder hen/ die verworchdense.
26 Ende sy lieten dẽ Koninck te Assyrien seg
ghen: De Heydenen die ghy hebt hier ghe-
bracht/ ende de Steden Samarie daerme-
de besettet/ en weten niets vã der wijse des
Gods in dẽ lande: daerom heeft hy Leeuwẽ
onder hen ghesonden/ ende siet/ deselue doo
dense/ bewyle dat sy niet en weten van der
wijse des Gods in den lande.
27 De Koninck te Assyrien gedoot/ eñ sprac:
Brengt der Priesters een daer henen/ die vã
daer zijn wech geuoert/ ende trect henen/ eñ
woonet aldaer / ende hy leere hen de wijse
des Gods in den lande.
28 Doe quam der Priesters een/ die van Sa-
maria wech geuoert waren/ ende settede hẽ
te Beth-El/ ende hy leerde se/ hoe sy den Hee-
re vreesen souden.
Afgoderije 29 Doch een peghelick volck maeckte synen
der Sama- Godt / ende settense inde huysen op de
riters. hoochten / die de Samariters maeckten/
een peghelick volck in synen Steden/ daer
sy in woonden.
30 Die vã Babel maectẽ Suchot h Benoth:
die vã Chuth maeckten Nergel: die vã He-
math maeckten Asima.
31 Die van Aui maectẽ Nebeas ende Thar-
thak : die Sepharuaim verbrandden hare
sonen den Adramelech ende Anamelech dẽ
Goden der van Sepharuaim.

32 Ende bewijle dat sy den Heere oock vrees-
den/ r maecten sy hen Priesters op de hooch r Nu.3.10.
ten van dẽ s kleynsten onder hen/ ende sette- 1. R eg.12 2.
dense in de huysen op de hoochten. s Of, slech-
33 Also vreesden sy den Heere / ende dienden stẽ/ of ver-
oock den Goden/ na eens pegelicken volcks achtesten.
wijse/ van daer sy ghebracht waren.
34 Eñ noch tot op desen dach doen sy na der
ouder wijse: dat sy noch dẽ Heere vreest/ noch
hare wijsen ende rechten houden/ na de Wet
ende ghebooden/ die de Heere gheboden heeft
den kinderen Jacobs / t dien hy den naem t Gen.32.28
Israel gaf.
35 Ende maeckte een Verbondt met hẽ/ ende
gheboot hen/ ende sprack: u Vreest geene an u Judic 6 10
dere Goden/ ende eñ bidtse niet aen/ ende en Jerem.10.5
dient hen niet/ ende en offert hen niet/
36 Maer den Heere / die v wt Egypten lant
ghelept heeft/ met grooter kracht ende wt-
ghereckten arme/ dien vreest / dien bit aen/
ende dien offert.
37 Ende de zeden /rechten/ wetten/ ende ghe
boden/ die hy v heeft beschrijuen laten / die
hout/ dat ghy daer na doet alle tijt/ ende an
dere Goden niet en vreest
38 Ende des Verbõts dat hy met v gemaect
heeft /vergeret niet/ dat ghy andere Goden
niet en vreeset.
39 Maer vreeset dẽ Heere uwen God/ die sal
v verlossen van alle uwe vyanden.
40 Doch sy en hoordẽ niet/ maer dedẽ na ha
re voor leden wijse.
41 Also vreesden dese Heydenen den Heere/
ende dienden oock hare Afgoden: also deden Ezechias 29
oock hare kinderen/ ende de kints kinderẽ/ Jaer Ko-
gelijck als hare vaders gedaen hebben/ tot ninck in Ju
op desen dach. da.
2.Par.28.27
Dat xviij. Capittel. ende 29.1.

1. Ezechia werdt hooch gepresen syner
vroomicheyt haluen . 9 . Samaria werdt te
synen tijden van Salmanasser ghewõnen. a Deute.7.5
13 . Senacherib kricht tegen Juda . 19 . 2.Reg.23. 4.
dreyghden Ezechiam door syne sendt boden b Of stane
37 . ende lastert God smaedelicken. teeckenen.
c of: Lust-
1 In den derden Jare Hosee des soons woonden
Ela/ des Konincks Israels / werdt Ko- d Num.21.9
ninc* Ezechias de sone Achas / des Ko- e Een stout
nincx Juda. Koninck is
2 Ende was vijf eñ twintich Jaer out / doe dat hy de
hy Koninck wert/ ende regeerde negen ende Slange vã
twintich Jaer te Jerusalẽ: zijn moeder hiet God selue
Abi/ een dochter Zacharie. te dier tijdt
3 Ende dede wat den Heere wel beuiel/ als gebodẽ eñ
zijn vader Dauid. opgerech-
4 a Hy nam de hoochtẽ wech / eñ brac de tet/ afbreect/
b Calumnen/ eñ roeyde de c Hagen wt/ eñ daerom dat
brack de metalen Slanghe/ d die Moses ge sy in eenen
maeckt hadde: want tot dier tijt toe hadden misbruyck
haer de kinderen Israels geroockt/ ende mẽ der Afgode-
hietse e Nehusthan. rie gekomẽ
5 Hy betroude den Heere den God Israels/ was/ eñ der
also dat na hem zijns gelicken niet en was/ verachtelic
onder allen Koningẽ Juda/ noch voor hem prediikẽ laet
ghewees en was. het/ zp Ne
6 Hy hinck dẽ Heere aen/ eñ en weeck niet husthan/
achter van hem af/ ende hielt syne geboden/ dat is/ eẽ ea
die de Heere Moses ghebooden hadde. perẽ Slãge
7 Ende de Heere was met hem/ ende waer hẽ/ eñ slechte
hy wttooch / handelde hy kloeckelicken: stucken cop
daertoe werdt hy afuallich van den Ko- pers / een
ninck te Assyrien / ende en was hem niet kleyn cope
onderdanich. rẽ dinck.
8 f Hy sloech oock de Philisteen tot Gasa toe/ Wat sonde
ende hare lantpalen/ van den bergen aen tot dat voorẽ
aen de vaste Steden. God zijn?
9 g In dẽ vierdẽ Jare Ezechie des Konincx f Esai.14.29
Juda/ dat was het seuende Jaer Hosee den g 2.Re.17.3

soons Ela des Coninckx Israels/ doe tooch
Salmanasser. Salmanasser de Coninck te Assyrien op/ te
ghen Samaria/ ende beleydese.
Samaria van Salmanasser ghewonnen.
10 Ende wanse na drij Jaren: in den sesten
Jare Hiskia, dat is inden neghendē Jare Ho
sea/ des Coninckx Israels/ doe wert Sama-
ria ghewonnen.
11 Eñ de Coninck te Assyrien voerde Israel
wech na Assyrien/ ende settese te Halah/ en-
de Habor/ ende aent water Gosan/ ende in
de Steden der Meden.
h Deut.28.
12 h Daerom dat sy niet ghehoort en haddē
der stemme des Heeren haers Gods / ende
ouertredē hadden zijn Verbont: ende alles
wat Moses de knecht des Heerē geboden
hadde/ dien hadden sy geene ghehoort/ noch
ghedaen.
Senacherib Koninck te Assyrien kryght tegē Juda.
13 i Indē veertienden Jare nu des Coninckx
Ezechias/ tooch Senacherib/ de Coninck
te Assyrien op/ tegen alle vaste Steden Ju
da ende namse in.
2.Par.32.1 Esaie.8.7. ende 36.1. Spr.48.9.
14 Doe sandt Ezechias de Coninc Juda tot
ten Coninck van Assyrien tot Lachis/ ende
liet hem seggen: Ick hebbe my versondicht/
keert wederō vā my: wat ghy my oplegt/
dat wil ick draghen: Doe leyde de Coninck
van Assyrien/ Ezechie den Coninck Juda
op/ drij hondert Centener silvers/ ende der
tich Centener gouts.
k 2.Re.12.18
15 k Also gaf Ezechias alle het silver/ dat in
den huyse des Heeren / ende inde Schattē
des Coninckx huys ghevonden wert.
16 Te seluer tijt brack Ezechias de Coninck
Juda de Deuren aen den Tempel des Hee-
ren/ ende het blech/ dat hy selfs hadde daer
ouer trecken laten/ ende ghaf het dē Coninc
van Assyrien.
Een ander optooch Senacherib.
17 Ende de Coninck vā Assyrien sant Thar
than/ ende den Oversten Kamerlinck/ ende
den l Rabsake van Lachis/ totten Coninck
Ezechiā: met grooter macht na Jerusalē:
eñ sy toghen op: ende doe sy heuen quamē/
2.Par.32.9
hielden sy by der waterkuyle/ by den Over-
l Rabsake heet op Duytsch eē Ertzschincker.
sten Poel/ die daer leyt aen der strate/ op dē
Acker des Vollers.
18 Eñ riep den Coninc: Doe quam tot hem
Senaherib dreycht den Ezechiam door syne Sentboden
wt Eliakim/ de sone Hilkia de Hofmeester/
ende Sebena de Schrijuer/ ende Joah de
sone Assaph/ de Cantzelier.
19 Ende de Overste Schencker sprack tot
hem: Lieve, seght den Coninck Ezechiā: So
spreeckt de groote Coninck/ de Coninck vā
Assyrien: Wat is dat voor een stoutheydt
daer ghy v op verlaet?
m Al An. ghy zijt genoech beredet/ maer inden crijch moet raedt ende macht zijn: oft/ ghy zijt wel beredet eñ hebt raet ende etc.
20 Meyndy/ m daer zy noch raet eñ macht
te strijden: Waerop verlaet ghy v dan nu/
dat ghy afvallich van my ghewordē zijt?
21 n Siet/ verlaet ghy v op desen ghebrokē
o Rietstock op Egypten? welcker/ so hem
yemant daer op leent/ sal hy hem in de hāt
gaen/ ende die doorbooren: also is Pharao
de Coninck in Egypten / allen die op hem
n 2.Re.17.4 o Esa.36.6. Ezech.29.6
verlaten.
22 So ghy lieden nu woudet tot my seggen:
Wy verlaten ons op den Heere onsen God:
is het dan niet die / diens Hoochten ende
Altaren Ezechias heeft afghebroken/ eñ ge
seyt tot Juda ende tot Jerusalem: Voor de
sen Altaer die te Jerusalem is/ sult ghy lie-
den aenbidden?
23 So ghelooft nu mynen Heere den Coninc
van Syrien: so wil ick v twee duysent Peer
den gheuen/ dat ghy meucht Ruyterē daer-
toe bestellen.
p Of/ slechsten ongheachsten.
24 Hoe wildy dan blijuen voor der p minstē
Heeren een/ mijns Heeren onderdanen? ende
verlaet ghy v op Egypten/ om der Wagenē
ende Ruyteren wille?
25 Meyndy dā/ ick zy sonder den Heere op-
ghetogen/ dat ick dese Steden verdorue? De
Heere heeft het my gheheeten: Treckt op in
dit Landt/ ende verderft het.
26 Doe sprack Eliakim de sone Hilkia/ ende
Seneba/ ende Joah tot den Oversten Schēc
ker: Spreect met uwē knechten op Syrisch
want wy verstaent wel/ ende en spreect niet
met ons op Jodisch / voor den ooren des
volcx/ dat op de mueren is.
27 Doch de Overste Schencker sprack tot
hen: Heeft my dan mijn Heere tot uwen Hee-
re/ ofte tot v gesonden/ dat ick sulcke woor-
den spreke? Ja tot den mannen die op der
mueren sitten / dat sy met v lieden haren
eyghen Dreck eten/ ende haer eygen water
suppen.
28 Also stōt de Overste Schencker/ ende riep
met luyder stemme op Jodisch / seyde ende
sprac: Hoort het woort des grootē Coninx
des Coninex van Assyrien.
Senacherib lastert ende versmaedt God.
29 So spreect de Coninck: Laet v liedē Eze-
chias niet bedrieghen: want hy en vermach
v lieden niet te verlossen van myner handt.
30 Eñ en laet v liedē Ezechias niet vertroo-
sten op den Heere/ dat hy seyt: De Heere sal
ons verlossen/ ende dese Stadt en sal niet in
de handen des Coninex van Assyrien gege-
uen worden.
31 Hoort Ezechiam niet: want so spreeckt de
Coninck van Assyrien: Neemt aen mijn ge-
nade/ ende coemt tot my hier wt: so sal elck
man van synen Wijnstock/ ende van synen
Vygheboom eten / ende wt syne Fonteyne
drincken/
32 Tot dat ick come/ ende hale v lieden in eē
Lant/ dat uwen Lande gelijck is: daer Coorē/
Most/ Broot/ Wijnberghen/ Olyboomen/
Olye ende Heunich in is: so sult ghy liedē le-
uendich blijuen/ ende niet sterue: hoort Eze
chiam niet/ want hy verleydet v lieden/ dat
hy seyt: De Heere sal ons verlossen.
33 q Hebben oock de Goden der Heydenē een
yeghelick zijn Lant verlost/ vā der hant des
Coninex van Assyrien? q Esai.10.9.
34 Waer zijn de Goden te Hemath ende Ar-
phad? waer zijn de Goden te Sepharvaim/
Hua ende Ava? hebben sy oock Samariā
verlost van myner handt?
35 Waer is een God onder alle Goden der Lā
den/ die haer Lant hebben van myner handt
verlost? dat de Heere soude Jerusalem van
myner handt verlossen?
36 Het volc nu/ sweech stille/ eñ en antwoor
de hem niets: want de Coninck hadde gebo
den ende ghesevdt: Antwoordet hem niet.
37 Doe quam Eliakim de sone Hilkia de Hof-
meester/ ende Sebena de Schrijuer/ ende Jo
ah de sone Assaph de Cāntzelier/ tot Ezechi-
am met verscheurde kleederen/ ende vertel-
den hem de woorden des Oversten Schenc
kers.

Dat xix. Capittel.

1 Ezechias sent Boden tot den Propheet Jesaiā/ 6. ende wort van hem door Gods toesegghinge getroost/ 7. 36. Senacherib treckt te rugge na huys/ ende lastert wederom God. 14. Ezechias geeft hem totten gebede. 20. Jesaias troost hem/ ende vercondicht hē de ouerwinninghe. 35. Het Heyr des Koninex van Assyrien wort gheslagen.

1 DOe de Koninck Ezechias dat hoorde/
verscheurde hy syne kleederen/ ende
trock eenen sack aen/ ende ginck in het Ezechias sent Boden tot den Propheet Jesaia.
huys des Heeren.
2 Ende sant Eliakim den Hofmeester/ ende
Sebena den Schrijuer/ met tsamen dē Out Esaie 37.1
sten Priesteren/ met sacken becleet/ tot den
Propheet Jesaiam den sone Amoz.

Ende

Jeſaia.

3 Ende ſy ſpraken tot hem: So ſeyt Ezechi
as: Dat is eenen dach der noot/ ende ſchel-
dens ende laſterens: de kinderen zijn geco-
men tot aen de gheboorte/ ende daer en is
gheen kracht te baren.
4 Of miſſchien de Heere v God hooren
woude alle woorden des Oversten Schenc
kers/ dien zijn heere de Coninck van Aſ-
ſyrien hier ghesonden heeft/ schimp te spre
ken den levendighen God/ ende te ſchelden
met woorden/ die de Heere/ v God wel
ghehoort heeft: so heft v ghebedt op voor
de overghebleyvene/ die noch voorhanden
zijn.
5 Ende doe de knechten des Conincs Eze-
chias tot Jeſaias quamen/
6 Sprac Jeſaias tot hē: So ſegt uwē hee-
re/ So ſpreect de Heere: Vreest v niet/ voor
de woorden die ghy gehoort hebt daer my
de Jongelingen des Coninck vā Aſſyrien
mede ghelaſtert hebben.
7 Siet/ ick wil hem eenen geeſt geven latē/
dat hy een gerucht hooren ſal/ ende weder
in zijn Landt trecken/ a ende wil hem door
het Sweerdt vellen in ſynen Lande.
8 Ende doe de Overſte Schencker weder
quam/ vandt hy den Coninck van Aſſyrien
ſtrijden teghen Libna: want hy hadde ge-
hoort/ dat hy van Lachis ghetogen was.
9 Ende hy hoorde van Tharaka den Co-
ninck der Mooren: Siet/ hy is wtgetogen
met v te krijghen: doe keerde hy om: ende
ſandt Boden tot Ezechias/ ende liet hem
segghen:
10 So ſegget Ezechias den Coninc Juda:
laet v uwē God niet bedriegē/ daer gy v op
verlatet/ ende ſpreket: Jeruſalē en ſal niet
in de hande des Coninck van Aſſyrien ge-
gheven worden.
11 Siet/ ghy hebt ghehoort/ wat de Conin-
gen van Aſſyrien ghedaen hebben allen lā-
den/ eñ die verbannen: eñ ghy ſoudet ver-
loſt worden?
12 Hebben der Heydenen Goden die ooc
verloſt/ die myne vaders verdorven hebbē/
Goſan/ Haran/ Rezeph/ ende de kinderē E-
den/ die te Thelaſſer waren?
13 Waer is de Coninck te Hemath/ de Co-
ninck te Arphad/ eñ de Coninck der Stadt
Sepharvaim/ Ana ende Aua?
14 Eñ doe Ezechias de Brieven vā den Bo
den ontfanghen ende geleſen hadde/ ginck
hy op ten Huyſe des Heerē/ eñ ſpreydde ſe
wt voor den Heere/
15 Eñ badt voor den Heere/ ende ſprac: Hee-
re God Jſraels/ die ghy boven Cherubim
ſittet/ ghy zijt alleen God/ onder allen Co-
ninckrijcken op Aerden: ghy hebt Hemel eñ
Aerde ghemaeckt.
16 Heere/ neyght uwe oorē ende hoort: doet
uwe oogen op/ ende ſiet/ eñ hoort de woor-
den Senacherib/ die hier geſonden heeft v
ſchimp te ſpreken den levendighen Godt.
17 Het is waer Heere/ de Coningen vā Aſſy
rien hebbē de Heydenen met den Sweerde
om ghebracht/ ende haer Landt.
18 Eñ hebben hare Goden int vier ghewor-
pen: want het en waren geene Goden/ maer
menſchen hātwerck/ hout ende ſteen: daer
om hebben ſyſe omghebracht.
19 Nu dan Heere onſe God/ helpt ons wt
ſyner handt/ op dat allen Coninckrijcken
op Aerden bekennen/ dat ghy Heere alleen
God zijt.
20 Doe ſāt Jeſaias de ſone Amos tot Eze-
chias/ ende liet hem ſegghen: So ſpreect de
Heere de God Jſraels: Wat ghy tot my ge
beden hebt/ om Senacherib de Coninck vā
Aſſyrien/ dat hebbe ick ghehoort.

Jeſaia pro-
pheteert eñ
trooſt door
Gods toe-
ſegghinghe
Ezechiam.

a Eſai 37. 38
2 Par. 32. 22

Tharaka
Coninc der
Mooren.

Het derde
Belech Je-
ruſalems
van de Aſſy
riers.

Senache-
rib
laſtert we-
derom God.

Het ghebet
Ezechie
des Co-
nincx Ju-
da tot God.

b Of/ ſmaet
heydt

Jeſaias de
Prophet
trooſt Eze-
chiā/ ende
ver cōdicht
hē de over-
winninge.

21 Dat is het dat de Heere teghen hem ghe-
ſproken heeft: De Maghet de Dochter Zi
on/ verachtet v/ ende beſpot uwer/ de Doch
ter Jeruſalem/ ſchuddet v met haren hoof-
de na.
22 c Wien hebdy beſchimpt ende ghelaſtert?
over wien hebdy v ſtemme verheven? ghy
hebt uwe oogen verheven tegen den Heyli-
ghen in Jſrael.
23 Ghy hebt den Heere door uwe Boden be-
ſchimpt/ ende gheſeyt: Jck ben door de veel
heyt myner Waghenen op de hoochtē der
Bergen gheclommen/ op den zijden des Li-
banons: ick hebbe zijn hooghe Cederen ende
wtgheleſen Dennen/ afghehouwen/ ende bē
ghecomen aen d† de uytenſte herberge des
Wouts zijns Carmels.
24 Jck hebbe ghegraven ende wtgedronckē
de vreemde waterē/ ende hebbe verdroocht
met mynen voetſolen de e† Zeen.
25 Hebdy dā niet gehoort dat ick f† ſulcx lā-
ge te voren ghedaen hebbe/ ende van aenbe
gin hebbe ick het bereyt? doch nu hebbe ick
het comen laten/ dat vaſte Steden ſullē val
len in eenen woeſten ſteenhoop.
26 Eñ die daer in woonen/ ſullen mat wor
den/ ende hen vreeſen ende ſchamen moeten
g eñ worden als het gras op den velde/ eñ
als het groen cruyt tot hoy op de Daken/
dat verdorret eer dan het rijp is.
27 Jck weet v woonighe wel/ v wt ende in
trecken/ ende dat ghy teghen my woedet/
28 De wijle gy dan tegen my woedet/ ende
v overmoet voor mynen ooren opgecomen
is/ ſo wil ick v eenen Rinck in dē Neuſeleg-
ghen/ ende een Ghebit in uwen mont/ ende
wil v dē wech weder henen voerē/ daer ghy
hier ghecomen zijt.
29 Ende dit zy v een teecken: Jn deſen Jarē
etet wat h† vertreden is/ in den andrē Jare
wat van ſelfs waſſet/ in den derden Jare
ſaeyet ende maeyet/ eñ plantet Wijnbergē/
ende etet haer vruchten.
30 Ende de dochter Juda/ die verloſt/ ende
overghebleven is/ ſal voortaen onder haer
wortelen/ ende boven haer vrucht dragen.
31 Want van Jeruſalem ſullen wtgaen die
overghebleven zijn/ ende de verloſte vā den
Berch Zion: den yver des Heeren Zebaoth
ſal ſulcx doen.
32 Daerom ſpreect de Heere vā den Coninck
vā Aſſyrien alſo: Hy en ſal niet in deſe Stadt
comen/ ende gheenen Pijl daer in ſchieten/
eñ gheenen Schildt daer voor comen/ ende
en ſal gheenen Wal daerom maken.
33 Maer hy ſal den wech wederom trecken/
dien hy gecomen is/ ende en ſal in deſe Stat
niet comen/ de Heere ſeydt het.
34 Ende ick wil deſe Stadt beſchermen/ dat
ick haer helpe/ om mynent wille/ eñ om Da
uid mijns knechts wille.
35 i Ende in derſelver nacht voer de Enghel
des Heeren wt/ ende ſloech inden Legher vā
Aſſyrien/ hondert ende vijf ende tachtentich
duyſent mannen: eñ doe ſy ſ[illegible]en des morgēs
vroech opmaeckten: ſiet doe lach het allent
henen vol enckel dooder lichamen.
36 k Alſo brack Senacherib de Coninck vā
Aſſyrien op/ ende tooch wech/ ende keerde
wederom/ ende bleef te Ninive.
37 Ende doe hy aenbadt inden Huyſe Niſ-
roch zijns Gods/ ſloech hem met de Sweer
de/ Adra Melech ende Sar Ezer ſyne ſonē:
ende ſy ontvloden int Lant Ararat/ l ende
zijn ſone Aſſarhaddō wert Coninck in zijn
ſtede.

Dat xx. Capittel.

1. Den Ezechias ſo hy doot cranck is.
5. wort zijn leven verlengt vijfthien Jaer/

e Zach. 2. 8.
Mat. 25. 45
Act. 9. 4.

d† And. her
berge zijns
neſtens/ eñ
achter want
ſyner erven
e† An. weer-
achtige ſtat
graven.
f† And. deſe
ſtadt van lā
ghe tijt her-
waerts ghe
maeckt heb
be/ eñ haer
van aenbe-
ghin toe ge
richtet? eñ
ſalſe nu hier
toe comē la-
ten/ dat ſy
woeſt wor-
de/ hoe wel
dat vaſte
Steden in
ſteenhoopē
vallen? Eñ
die daer in
woonē/ dat
ſy mat etc
rijpe is.
g Pſa. 37. 2.
ende 120. 6.
h† An. ſelfs
waſſet/ indē
anderen Ja
re/ wat van
ſelfs waſſi-
ghen weder
wtſpruytet/
inden der-
den etc.

Het Heyr
des Co-
nincx vā Aſ
ſyrien/ wort
gheſlagen.
i Eſai 37. 36.
Oſee 1. 7.
Tob. 2. 21.
Syr. 48. 25
1 Mac. 7. 40
2 Mac. 8. 19
k Tob. 1. 24

8. ende krijcht dies een ghewis waerteeckẽ vanden Heere. 12. Brodach brenght hem gheschencken. 14. Iesaia straft hem syner onbedachtsaemheyt halven/ 17. ende seyt hem de Babylonische gevanckenisse aen.

Ezechias wort cranc, a 2. Pa 32 24 Esaie.38.1. Syra 48.25

1 TE dier tijt wert Ezechias a doot crãc: ende de Propheet Iesaias de sone Amos / quam tot hem: ende sprack tot hem: So spreect de Heere: Beschict v huys want ghy sult sterven/ ende niet levendich blyven.

2 Hy dã keerde zijn aengesicht na de want ende badt den Heere/ ende sprack:

3 Och Heere/ gedenckt doch/ dat ick voor v trouwelicken ghewandelt hebbe/ ende met een oprecht herte/ ende hebbe ghedaen dat v wel ghevalt/ ende Ezechias weende seer.

b Aud. ten voorhuyse

4 Doe nu Iesaia noch niet half uyt ter stat wt ghegaen was/ quam des Heerẽ woort tot hem/ ende sprack:

5 Keert wederom/ ende seght Ezechie den Vorst mijns volcx: So spreecht de Heere/ de God uws vaders Davids: Ick hebbe v ghebedt ghehoort/ ende uwe tranen ghesien: siet/ ick wil v ghesont maken/ aen den derden dage suldy opgaen in het huys des Heeren.

6 Eñ wil vijfthien Iaer tot uwen leven doẽ/ ende v ende dese Stadt verlossen vanden Coninck te Assyrien ende dese Stadt beschermẽ/ om mijnẽ wille/ eñ om mijns knechts Davids wille.

7 Ende Iesaias sprac: Brengt een stuc Vyghen hier: ende doe sy die brachten/ leyden sy se op het gheswel/ ende hy wert ghesont.

c Esai 38.7.

8 Ezechias dã sprack tot Iesaia: c welcker is het Teecken/ dat my de Heere sal gesont maken/ ende ick in des Heeren Huys opgaẽ sal/ aen den derden daghe?

9 Iesaias sprac: Dat Teecken suldy hebbẽ vanden Heere / dat de Heere doen sal/ wat hy ghesproken heeft: Sal de schaduwe tien graden voorwaerts gaen/ ofte tien graden te rugghe gaen?

10 Ezechias sprack: Het is lichtelick dat de schaduwe tien gradẽ nederwaerts gae dat en wil ick niet/ maer dat sy tien gradẽ achterwaerts te rugghe gae.

d Sy.48 26.

11 Doe riep Iesaias de Propheet dẽ Heere aẽ/ d ende de schaduwe ginck achterwaerts te rugghe tien graden/ aen den Wijser Achas/ die sy was nederwaerts ghegaen.

Brodach Coninck te Babel. Esaie 39.1.

12 Te dier tijt sandt Brodach/ de sone Baledan/ des soons Baledan/ Coninc te Babel/ Brieven ende Geschencken tot Ezechiam: want hy hadde gehoort/ dat Ezechias crãc gheweest wes.

e t An. hoorde/ of willichkeurde hy

13 Ende Ezechias e was vrolick met hem ende wees hem het gantsche Schathuys/ Silver/ Gout/ Speserie/ eñ de beste Olye/ ende de Harnaschcamer/ ende alles wat in synen Schatten voorhanden was: daer en was niets in synen huyse/ ende in syner gãtscher heerschappien/ dat hem Ezechias niet en thoonde.

14 Doe quam Iesaias de Propheet tottẽ Coninck Ezechiam/ ende sprack tot hem: Wat hebben dese Lieden ghesepdt: ende vã waer zijn sy tot v gecomẽ? Ezechias sprac Sy zijn wt verren Landen tot my ghecomẽ van Babel.

15 Hy sprack: Wat hebben sy ghesien in uwẽ huyse: Ezechias sprack: Sy hebben alles dat gesien/ wat in mynen Huyse is/ eñ daer en is niets in mynen Schatten/ dat ick hẽ niet ghewesen en hadde.

16 Doe sprack Iesaias tot Ezechiã: Hoort des Heeren woordt:

17 f Siet/ de tijt comt/ dat alle dinck sal wech gevoert worden na Babel/ wt uwen huyse/ ende wat uwe vaders vergadert hebbẽ tot op desen dach/ ende daer en sal niets overghelaten worden/ spreeckt de Heere. f 2. Re.24 13. ende 25. 1 3 Iere.20.5.

18 g Daertoe de kinderẽ die van v comẽ/ die ghy genereren sult/ sullen genomen worden dat sy Camerlinghen zijn int Palleys des Coninex te Babel. g Danie.1.3

19 Ezechias daerenteghen sprac tot Iesaiã: Dat is doch goet/ dat de Heere ghesproken heeft: ende sprac voorder: het sal doch vrede ende trouwe zijn te mynen tijden.

20 Wat meer van Ezechiate segghen is ende alle zijn macht/ ende wat hy gedaẽ heeft/ ende den Poel/ ende de Waterpijpen/ daer hy water mede in de Stadt gheleydt heeft/ siet/ dat is ghescreven in der Chronica der Conninghen Iuda.

21 h Eñ Ezechias ontsliep met synen vaderẽ ende Manasse zijn sone wert Coninc in zijn stede. h 2. Pa.32.33

Dat xxj. Capittel.

1. Manasses settet weder allerley Afgoderije. 10. Des Heeren Propheten propheteren teghen Ierusalem ende Iuda. 19. Manasses vergiet veel ontschuldich bloets 18. Zijn sone Amon / die na hem op synen weghe wandelt/ 23. wordt van synen eyghen knechten omghebracht.

1 MAnasses was a twaelf Iaer oudt/ doe hy Coninck werdt / ende regeerde vijf ende vijftich Iaer te Ierusalem: zijn Moeder hiet Hephziba. Manasse 55. Iaer Coninck in Iuda. a 2.Pa.3 3.

2 Ende hy dede dat den Heere qualick beviel/ na den grouwel der Heydenen / die de Heere voor den kinderen Israels verdreven hadde.

3 b Ende verkeerde hem / ende bouwede de Hoochten/ die zijn vader Ezechias hadde omghebracht/ ende richtede Baals Altaer op/ ende maeckte c Haghen/ ghelijck als Achab de Coninck Israels ghedaen hadde/ ende badt aen allerley Heyr aen den Hemel/ ende diende hen. b 1. Reg.11.7 2 Reg.18.4 c Of. Lustwouden/

4 Ende bouwede Altaeren / in den Huyse des Heeren / daer de Heere van ghesepdt hadde: d Ick wil mynen Name te Ierusalẽ setten. d 1 Re.8.29. 2 Par.6.6. Iere.32.34.

5 e Ende hy bouwede allen Heyre aen den Hemel/ Altaren/ in beyden Hoven aen den Huyse des Heeren. e 2 Re.23.12.

6 f Ende liet synen sone door het vyer gaen/ ende achtede op Voghelgeschrey eñ Teeckenen/ ende hielt Waersegghers ende Teecken bedieders/ ende dede des veel dat den Heere qualick beviel / daer hy hem mede vertoornde. f Leu.23. 29 Deut.18.10 2.Reg.16.3

7 Hy settede oock eenẽ Haghen Afgod/ dien hy ghemaect hadde/ in het huys/ g vã welcken de Heere tot David ende tot Salomo synen sone ghesepdt hadde: In desen huyse ende te Ierusalem/ die ick vercoren hebbe wt allen stammen Israels/ wil ick mynen Name setten eewichlick. g 2 Sa.7.10 1 Reg.8.16. ende 9.3.

8 Ende en wil dẽ voet Israels niet meer beweghen laten vanden lande dat ick haren vaderen ghegeven hebbe: so doch/ sy so houden ende doen na allen/ dat ick gebodẽ hebbe/ ende na alle de Wet/ die hen mijn knecht Moses gheboden heeft.

9 Doch sy en hoorden niet/ maer Manasse verleydde se/ dat sy erger deden dã de Heydenen/ die de Heere voor den kinderen Israels verdelghet hadde.

10 Doe sprack de Heere door syne knechtẽ de Propheten/ ende seyde.

Daerom

Prophetie ringe tegen Jerusalem ende Juda. Jerem. 15.4 2. Par. 33. 9.

11 Daerom dat Manasses de Coninc Juda/
dese grouwelen ghedaen heeft/ die ergher
zijn dan alle grouwelen die de Amoriten ge
daen hebben/ die voor hem gheweest zijn/ ende
heeft oock Juda sondighen ghemaeckt met
synen Afgoden/

b Jere. 19/3

12 Daerom spreeckt de Heere de God Israels
also: b Siet/ ick wil ongheluck ouer Je
rusalem ende Juda brenghen/ dat wie het hoo
ren sal/ dien sullen syne beyde ooren clincken.
13 Ende wil ouer Jerusalem het meetsnoer
Samarie trecken/ ende het ghewichte des
huys Achabs/ ende wil Jerusalem u wt gie
ten gheliyck alsmen Water wtgiet/ ende wilse
omstooten.

u An wt na gen/ gelijck alsmen een schotel wt waecht / ende welvet se daer na om.

14 Ende ick wil sommighe mijns Erfdeels ouer
blijuen laten/ ende hen gheuen in de handen
harer vyanden/ dat sy eenen roof ende pluc
ken worden/ alle haren vyanden.
15 Daerom dat sy ghedaen hebben dat my
qualick beualt ende hebben my vertoornt/ van
dien daghe aen/ doe hare Vaders wt Egyp
ten ghetoghen zijn tot op desen dach.

onschuldich bloet vergoten door Manasse.

16 Oock vergoot Manasses gantsch veel on
schuldich bloets/ tot dat Jerusalem hier ende
daer vol wert: behaluen de sonde/ daer hy
Juda mede sondighen maecte/ dat sy deden
dat den Heere qualick beuiel.
17 Wat nu meer van Manasse te segghen
is/ ende alles wat hy gedaen heeft/ ende syne
sonden die hy dede/ siet/ dat is geschreuen in
der Chronica der Coninghen Juda.
18 Ende Manasses ontsliep met synen vade
ren/ ende wert begrauen inden Hof aen synen
huyse/ namelick/ inden Hof Usa: ende zijn
sone Amon wert Coninck in zijn stede.

Amon Coninck Juda twee Jaer lanck. 2. Par. 33 20

19 Twee ende twintich Jaer was Amon out/
doe hy Coninck werdt/ ende regeerde twee
Jaer te Jerusalem: zijn Moeder hiet Me
suzemeth/ een Dochter Haruc van Jatba.
20 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
ghelijck als zijn vader Manasses ghedaen
hadde.
21 Ende wandelde in allen weghe / die zijn
vader gewandelt hadde/ ende diende de Af
goden/ die zijn vader ghedient hadde/ ende
badtse aen.
22 Ende verliet den Heere syner vaderen
God/ ende en wandelde niet inden weghe
des Heeren.
23 Ende syne knechten maecten een verbont
teghen Amon/ ende doodden den Coninck
in synen huyse.
24 Doch het volc inden Lande sloech alle de
ghene die dat verbont ghemaeckt hadden/
teghen den Coninck Amon: ende het volck
inden Lande/ maeckte Josiam synen sone ten
Coninck in zijn stede.
25 Wat nu Amon meer ghedaen heeft/ siet/
dat is gheschreuen in der Chronica der Co
ninghen Juda.
26 Ende men begroef hem in zijn graf / in
den Hof Usia/ ende zijn sone Josia wert Co
ninck in zijn stede.

Dat xxij. Capittel.

1. Josias een vroom Coninc/ 3. laet den Tempel weder beteren. 8. bekommert hem ouer het ghevonden Wetboeck/ 13. ende so hy daer den Heere ouer raedt vraecht. 16. hoort hy van den ongheluck dat ouer Jerusalem ende hare Inwooners ontstaen soude na zijn doot.

Josias Coninck Juda 31. Jaer. a 2. Pa. 34. 1

1 IOsia was a acht Jaer out/ doe hy Coninc
wert/ ende regeerde een ende dertich Jaer
te Jerusalem: zijn Moeder hiet Jedida/
een dochter Adaia/ van Bozkath.
2 Ende dede dat den Heere wel beuiel/ en
de wandelde in allen weghen zijns vaders
Dauids/ ende en weeck niet/ noch ter rech
ter noch ter slincker handt.

Den Tempel wort weder ghebetert. b 2 Pa. 34. 8 c 2. Re. 12. 10 of And. ophoude van den ghelde dat tot etc.

3 b Ende in den achtienden Jare des Conincx
Josie/ sandt de Coninck Saphan/ den sone
Azalia/ des soons Mesulam den Schrijuer/
henen in het huys des Heeren/ ende sprack:
4 c Gaet op tot den Hooghen Priester Hil
kia/ datmen of hem doe dat gelt/ dat tot den
huyse des Heeren gebracht is/ dat de Wach
ters aen den Dorpel vergadert hebben van
den volcke:
5 Dat sy het gheuen den Arbeydtslieden/
die bestelt zijn inden Huyse des Heeren/ ende
gheuet den Arbeydtslieden aen den huyse
des Heeren/ dat sy beteren wat veruallich is
aen den Huyse:
6 Namelicken/ den Timmerlieden ende Bouw
lieden/ ende Muerlieden/ ende die daer hout
ende ghehouwen steenen coopen sullen/ het
Huys te beteren.
7 Doch datmen gheen rekenschap van hen
en neme van den ghelde/ dat onder hare han
den ghedaen wort/ maer dat sy het op ghe
loone handelen.

Het Wetboeck wort ghevonden. e 2. Pa. 34. 15 Manasses hadde alles inden Tempel verwoestet/ daertoe oock de heylighe Boecken heuen gedaen als het hier blijckt.

8 Ende de Hooghe Priester Hilkia sprac tot
den Schrijuer Saphan: e Ick hebbe het
Wetboeck ghevonden inden Huyse des Hee
ren/ ende Hilkia dede Saphan het Boec dat
hy het lase.
9 Ende Saphan de Schrijuer/ bracht het
den Coninck: ende seyde hem weder/ ende
sprack: Uwe knechten hebben dat ghelt te
samen ghebracht/ dat in den Huyse geuonden
is/ ende hebbent den Arbeytslieden ghege
uen/ die daer bestelt zijn aen den Huyse des
Heeren.
10 Oock seyde Saphan de Schrijuer den Co
ninck/ ende sprack: Hilkia de Priester dede
my een Boeck: ende Saphan las het voor
den Coninck.
11 Doe nu de Coninck hoorde de woorden
in het Wetboeck/ verscheurde hy syne clee
deren.
12 Ende de Coninck gheboot Hilkia den Prie
ster/ ende Ahikam den sone Saphan/ ende
Achbor den sone Michaia/ ende Saphan den
Schrijuer/ ende Asaia den knecht des Conincx
ende sprack:

f Jerem. 11. 8

13 f Gaet henen/ ende vraecht den Heere voor
my / voor het volck / ende voor het ghant
sche Juda / om de woorden deses Boecx/
dat ghevonden is: want het is een groote
grimmicheyde des Heeren/ die ouer ons aen
ghesteken is/ daerom dat onse Vaders niet
gehoort en hebben de woorden deses Boecx/
dat sy deden alles wat daer in gheschre
uen is.

Hulda een Prophetinne. g Hebr. schoolhuyse

14 Doe ghinck Hilkia de Priester Ahikam/
Achbor/ Saphan ende Asaia henen tot der
Prophetinnen Hulda/ den wyue Sallum des
soons Thikwa / des soons Harham / des
Wachters der cleederen: ende sy woonde te
Jerusalem g in den anderen deele/ ende sy
spraken met haer.
15 Sy dan sprac tot hen: So spreect de Heere
de God Israels: Segt den manne die u lie
den tot my ghesonden heeft/
16 So spreect de Heere: Siet/ ick wil onghe
luck ouer dese Stadt ende haer Inwooners
brengen/ alle woorden des Wets/ die de Co
ninck Juda heeft laten lesen.
17 Daerom/ dat sy my verlaten/ ende anderen
Goden gheroockt hebben / dat sy my ver
toornden met allen wercken harer handen:
daerom sal haer myn grimmicheyt tegen de
se Stadt aensteken/ ende niet wtghebluscht
worden.
18 Doch den Coninc Juda/ die u lieden hier
ghesonden heeft/ den Heere te vraghen/ sulc

ghy lieden also seggen: So sprecht de Hee-
re de God Israels:
19 Daerom dat v herte weeck geworden is
over de woorden die ghy gehoort hebt/ eñ
hebt v verootmoediget voor den Heere doe
ghy hoordet wat ick gesproken hebbe tegē
dese Stadt/ eñ hare Inwooners/ dat sy sul
lē eē verwoestinge ende vloeck zijn/ eñ hebt
uwe kleederen verschuert/ ende hebt voor
my geweēt: so hebbe ick het oock verhoort/
spreect de Heere.
20 h Daerom wil ick v tot uwen vaderen
vergaderen dat ghy met vreden in v graf
vergadert wordet/ ende uwe ooghen niet
en sien alle dat ongheluck dat ick over
dese Stadt brenghen wil: ende sy seyden
den Koninck weder.

Dat xxiij. Capittel.

1. Josias met samen dē volcke treedt in een verbont voor den Heere. 4. Alle Afgoderye wordt van hem verdelghet. 21. Paschen ende alles wat in de wet Mosi gheboden was, na de Wet neerstelick ghehouden. 26. de Heere wil ghelijcke wel zijn ghrimmichept over Juda niet sincken laten. 26. Josias sterft. 31 Joiakim wort in des gevangen Joachas stede, van Pharao Necha Koninck ghemaeckt.

1 Ende de Koninck a sandt henen/ eñ het
vergaderdē hen tot hem alle Oudtsten
in Juda ende Jerusalem.
2 Ende de Koninck ghinck op int Huys
des Heeren/ ende alle man van Juda/ ende
alle Inwoonders te Jerusalem met hem/
Priesters ende Propheten/ ende alle het
Volck/ beyde kleyn ende groot: b ende men
las voor haren ooren alle woorden des
Boecx vanden Verbonde: dat inden Huyse
des Heerē ghevonden was.
3 c Ende de Koninck tradt aen d een e Ca-
lumne/ ende maeckte een verbont voor den
Heere/ dat sy souden wandelen den Heere
na/ ende houden syne Gheboden/ Ghetuy-
ghenisse ende Rechten/ van gantscher her-
ten/ eñ vā ganscher zielē/ dat sy oprichtedē
de woorden deses Verbonts/ die gheschre-
ven stonden in desen Boeck: ende alle het
Volck tradt mede in het Verbont.
4 * Ende de Koninck gheboot den Hoo-
ghen Priester Helkia/ ende den Priesteren
der tweedder ordeninghe/ ende de Wach-
ters aen den Dorpel/ f dat sy souden wt den
Tempel des Heeren brenghen/ alle de ghe-
reetschap/ die den Baal ende den Haghen/
ende allen Heyre des Hemels ghemaeckt
was: ende verbrandden het buyten voor
Jerusalem inden Dale Kidron/ ende zijn
stof werdt ghedraghen na BethEl.
5 Ende hy verdelchde de g † Camarim/ die
de Koninghen Juda hadden ghesticht/ te
roocken op de Hoochten/ inden Steden
Juda/ ende rontom Jerusalem: oock de
Roockers den Baals: ende der Sonnen/
ende der Manen/ ende der Planeten/ ende
alles des Heyrs aen den Hemel.
6 Ende liet de h Haghen wt den Huyse des
Heeren voeren/ buyten voor Jerusalem/ in
de Beke Kidron/ ende verbrandde dien in-
der Beke Kidron/ ende maeckten tot stof/
ende wierp het stof op de doode graven der
ghemeynen lieden.
7 Ende hy brack af de huysen der Hoeren-
jaghers/ die aen den Huyse des Heeren
waren/ daer de vrouwen i † huysen maectē
ten Haghen.
8 Ende hy liet alle Priesters komen wt de
Steden Juda/ ende verontreynichde de
Hoochten/ daer de Priesters roockten/ van

h 1. Re. 23. 29 Een verbōt des volcx met God na synē woorde.
a 2. Pa. 34. 19
b Nehe. 8. 3.
c Jos. 24. 25.
d 2 Par. 6. 13
e Of Pilaer
* 2. Re. 18. 4
f Syrac. 49. 3
g Camarim, Dat waren sonderlicke geestelicke lieden/ als nu ter tijt de aller aendachtichste eñ strengste Moncken zijn willen: daer hebbē sy oock den name Camarim, die luyt als vā groter vierigē aendacht/ Eñ het roocken oft wieroockē halt byhen so vele/ als by ons der Moncken singen ende bidden in de Kercken: want ruecke were beduy der alom het Ghebet inder Schrift: maer gelijc als deser Gebet is/ so was ooc ge ner roocke/ alle beyder sy mēsi hen vont sonder Gods Geest eñ Woordt.
† And. Baals Papen.
Zepha. 1. 4
h Of het Lustwoudt
i Hoerē huysē af ghedaen
i † And. gar...

Geba aen tot BerSabe toe: ende brack de
Hoochte in de Poortē af/ die inder deurē der
Poortē warē Josua des Stadtvoochts
welcke ter slincker handt was/ wanneer mē
na der Poorte der Stadt gaet.
9 Doch en haddē de Priesters der Hoochtē/
noyt geoffert op dē Altaer des Heeren te Je-
rusalem/ maer atēn des ongeheuelden broots
onder haren broederen.
10 Hy verontreynichde oock het k Thophet/ Thophet k Jer. 7. 30.
inden Dale der kinderen Hinnom/ dat nie-
mant synen sone ofte dochter/ den Moloch
door het vyer liet gaen.
11 Ende nam wech de Peerden/ die de Konin-
ghen Juda der Sonnen hadden geset inden
inganck des Huys des Heerē/ aen de Kamer
Nathan Melech des Kamerlincx/ die l † te l † And. ouer de Voorsteden.
Parwarim was: ende de Wagenen der Son
nen verbrandde hy met vyere.
12 Ende de Altaren op den Dake in de Sale
Achas/ die de Koninghen Juda ghemaeckt
hadden/ m ende de Altaren/ die Manasse m 2. Re. 21. 5
ghemaeckt hadde in de twee Hoven des
Huys des Heeren/ brack de Koninck af: ende
liep vā daer/ eñ wierp haer stof in de Beke
Kidron.
13 n Oock verontreynichde de Koninck de n 1. Reg. 11
Hoochten die voor Jerusalem waren/ ter
rechter handt aen den Berch o Mashith/ o Heet der verderfnisse/ eñ men houdt het daer voor/ het zy den Olyberch gheweest/ daeromē de Quaedoenders heeft afgheduen/ dat wy den Galgenberch ofte Kalvarien heeten.
die Salomō de Koninck Israels ghebouwet
hadde/ Asthoreth den grouwel van Zidon/
ende Camos den ghrouwel van Moab/
ende Milkom den ghrouwel der kinderen
Ammon.
14 Ende brack de Calumnen/ ende roeyde wt
de Haghen/ ende vervulde haer stede met
menschen beenen.
15 p Oock dien Altaer te BethEl/ ende de
Hoochte die Jeroboam gemaect hadde/ de
sone Nabat/ die Israel sondigē maecte/ dē
selven Altaer brack hy af/ ende de Hoochte:
eñ verbrandde de Hoochte/ eñ maecktese tot
stof/ ende brande de Haghen.
16 Ende Josias keerde hem om/ eñ sach der
dooden graven/ die daer warē op dē Berch/ p 1. Re. 12. 28
ende sandt henen/ ende liet de beenen wt de
gravē halē/ eñ verbranddese op den Altaer/
eñ verontreynichde diē/ q na dē woorde des q 1. Re. 13. 2
Heeren/ dat de man Gods wtgeroepen had-
de/ die sulcx wt riep.
17 Ende hy sprack: Wat is dat voor 'eene r Wat toch sulcke Kamers of Gazophilacia of merckteeckenē of grafteeckenē zijn/ sulcx by in Jeremia eñ Hesechiel wel vinden.
grafteecken/ dat ick hier sie? ende de lieden
inder Stadt spraken: Het is het graf des
mans Gods die van Juda quam/ ende riep
sulcx wt/ dat ghy ghedaen hebt teghen den
Altaer te BethEl.
18 Ende hy sprack: Laet hem ligghen/ nie-
mandt en beweghe zijn ghebeente: also
werdt zijn ghebeente behouden/ met den
gebeente des Propheten/ die van Samaria
ghekomen was.
19 Hy nam oock wech alle Huysen der Hooch-
ten inden Steden Samaria/ die de Koningē
Israels gemaeckt hadden te vertoornē/ eñ
dede met diē in alle manierē/ als hy te Beth
El ghedaen hadde.
20 s Ende hy offerde alle Priesters der Hooch s 1. Reg. 13. 2
ten/ die aldaer waren op de Altaren/ eñ ver-
brandde also menschen beenen daer op/ eñ
quam weder te Jerusalem.
21 t Ende de Koninck gheboot den volcke/ eñ t 2. Par. 35. 1 3. Esdr. 1. 1.
sprack: Houdet dē Heere uwē Gode Paschē/ Paschē gehouden na der Wet.
u gelijck als het geschrevē staet indē Boeck
desers Verbondts/
22 Want daer en waren gheen Paschen so
ghehouden als dese/ vā der Richters tijt af/ u Deu. 16. 5
die Israel gerichtet hebben/ eñ in allen tijdē
der Koninghen Israels/ ende der Koningen
Juda.

23 Maer indē achtiendē Jaer des Koninckx
Josia wert desen Paschen ghehouden den
Heere te Jerusalem.
24 Ooc vaechde Josia wt alle Waerseg-
ghers. Teeckenduyders/ beelden ende Af-
goden/ ende alle grouwelen die inden Lan-
de Juda ende te Jerusalem ghesien werdē/
op dat hy oprichtede de Woorden des
Wets die geschreuen stonden inden Boeck
die Hilkia de Priester vant inden huyse des
Heeren.
25 Zijns ghelijcken en was voor hem geen
Koninck geweest die hem so van gantscher
herten/ van gantscher zielen/ ende van al-
len crachten ten Heere bekeerde/ na alle de
Wet Mose/ ende na hem en quam zijns ge-
lijcken niet op.
26 Doch en keerde hem de Heere niet af van
de grimmicheyt zijns grooten toorns/ daer
hy ouer Juda mede vertoornt was om al-
le de terginge wille daer hem Manasse me-
de ghetercht hadde.
4. Re. 24. 3. 27 Eñ de Heere sprach: r Ick wil Juda ooc
van mijnen aenghesichte wech doen/ ghe-
lijck als ick Jsrael wech ghedaen hebbe eñ
wil dese Stadt verworpen/ die ick vercoren
hadde/ namelicken Jerusalem eñ het huys
daer ick van geseyt hebbe/ Mijnen Naem
sal aldaer zijn.
28 Wat nu meer van Josias te seggen is/ en-
de alles wat hy ghedaen heeft/ siet/ dat is
gheschreuen inder Chronica der Koningen
Juda.
Pharao Ne-cho 29 p Te sijner tijdt tooch Pharao Necho de
p 2 Pa. 35. 20 Coninck in Egypten op/ teghen den Ko-
ninck van Assyrien/ aen het water Phrath:
ende de Koninck Josias tooch hem tegen/
st An. Pha-rao doode hem. ende zij sterft te Megiddo/ doe hy hem ghe-
sien hadde.
Josias sterft 30 Ende sijne knechtē voerden hem doot vā
Megiddo/ ende brachten hem te Jerusalē/
a 2 Re. 21. 20 a ende begroeuen hem in zijn graf: b ende
b 2. Par. 36. 1 het volck indē Lande nam Joachas/ den so-
Joachas is drij Maent Koninck in Juda. ne Josias/ ende salfden hem/ ende maecten
hem ten Koninck in zijns vaders stede.
31 Drij ende twintich Jaer was Joachas
oudt/ doe hy Koninck wert/ ende regeerde
drij Maenden lanc te Jerusalem: zijn Moe-
der hiet c Hamutal/ een dochter Jeremia
c t An. Ha-mutel van Libna.
32 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
d Eze. 19. 4. ghelijck als zijne vaders ghedaen hadden.
et An. de wijle hy regeer-de 33 d Doch Pharao Necho vinck hem te Ri-
blat inden Lande Hemath/ eñ dat hy niet re-
geeren en soude te Jerusalem/ ende leyde eē
Schattinghe op het Lant hondert Cente-
Joakim is elf Jaer Ko-ninck in Juda. ner siluers/ ende eenen Centener gouts.
34 Eñ Pharao Necho maeckte Eliakim dē
sone Josia tē Koninc in zijns vaders Josia
stede/ ende veranderde sijnen name ft Joa-
2 Par. 36. 4. kim: g nu Joachas nam hy/ ende bracht hē
ft An. Jeho-akim in Egypten: aldaer sterf hy
35 Ende Joakim ghaf dat siluer ende gout
Pharao: doch schattede hy het Lant dat hy
g Jer. 22. 10 sodanighen siluer soude gheuen na Phara-
os beuel: eenen yeghelicken na zijn vermo-
ghen schattede hy aen siluer ende gout on-
der den volcke inden Lande/ dat hy het den
Pharao Necho gaue.
36 Vijf ende twintich Jaer was Joakim
out/ doe hy Koninc werdt ende regeerde elf
Jaer te Jerusalem: zijn Moeder hiet Se-
bida een dochter Pedaia van Ruma.
37 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
ghelijck als sijne vaders ghedaen hadden.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Joakim wort afuallich vanden Ko-
ninck Nabuchodo Nozor na dat hy hē drij
Jaer onderdanich was gheweest 3. On-
schuldich bloet wort vanden Heere ghewro-
ken. 5. Joakim sterft. 8. Joachim be-
geeft hē onder Nabuchodo Nozor. 14. wort
van hem gheuanckelick ghevoert na Babel.
17. Zidekia woordt Koninck in zijn stede.

1 TE sijner tijt a tooch op Nabuchodo Na- Nabucho-donozor Ko-ninc te Ba-bel.
zor de Koninck te Babel/ ende Joakim
wert hem onderdanich drij Jaer lanck.
ende hy keerde hem om/ ende wert afuallich
van hem. a 2. Par. 36. 6
2 Ende de Heere liet Krijchsknechten op Dani. 1. 1.
hem commen wt Chaldea/ wt Syrien/ wt
Moab/ ende wt dē kinderen Ammon/ ende
lietse in Juda commen/ dat sy hen ombrach-
ten/ b na den woorde des Heeren dat hy ge- b Jere. 25. 9
sproken hadde door sijne knechten de Pro-
pheten.
3 c Ende het ghesciede Juda also/ na den c 2. Re. 21. 12.
woorde des Heeren/ dat hyse van sijnen aen- ende 22. 27.
gesichte wech dede/ om der sondē wille Ma- Jerem. 15. 4
nasse/ die hy ghedaen hadde.
4 Ooc om des onschuldigen bloets wille/ onschuldich
dat hy vergoot ende maeckte Jerusalē vol bloet wreect
met onschuldich bloet/ daerom en woude Godt
de Heere niet vergheuen.
5 Wat meer te segghen is van Joakim/
ende alles wat hy gedaen heeft/ siet/ dat is
gheschreuen inder Chronica der Koninghen
Juda.
6 Ende Joakim ontsliep met sijnē vaderen
ende zijn zone d Joachin wert Coninck in d t An.
zijn stede. Jechonias
7 e Eñ de Koninc in Egypten en tooch niet Jere. 36. 30
meer wt sijnen Lande: want de Coninck te e Jere 46. 2
Babel hadde hem ghenomen alles wat des
Koninckx in Egypten was/ vander Beke E-
gypti aen/ tot aen het water Phrath.
8 Achtien Jaer was Joachin oudt/ doe Joachin
hy Koninck wert/ ende regeerde drij Maen- drij Maen-
den lanck te Jerusalem: zijn Moeder hiet den lanc Co-
Nehustha/ een dochter Elnathan van Je- ninck in Ju-
rusalem. da.
9 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
ghelijck als zijn vaders ghedaen hadden.
10 f Te dier tijt togē de knechtē Nabuchodo- Jerusalem
Nozor des Koninckx tot Babel/ op na Jeru- belegert eñ
salem/ ende quamen aen de Stadt met Bol- gewonnen.
wercken. 2. Par. 36. 10
11 Eñ doe Nabuchodo Nozor aen de Stadt Ezech. 17. 12.
quam/ ende zijn knechten belegde hyse. f Dani. 1. 1.
12 Nu/ Joachin de Koninck Juda ginck wt 3. Esd. 1. 46
totte Koninc van Babel met sijner Moeder
met sijnen knechten/ met sijnen Ouersten en-
de Kamerlinghen: ende de Koninck van Ba-
bel nam hem aen/ inden achtsten Jaer zijns
Koninckrijcx.
13 g Eñ nam vā daer wt alle Schatten indē g 2. Re. 20. 17
Huyse des Heeren/ ende inden huyse des Ko- Jerem. 20. 5
ninckx/ ende versloech alle gulden Watē/ die
Salomō de Coninck Jsraels ghemaect had
de inden Tempel des Heeren/ als dan de Hee-
re ghesproken hadde.
14 Ende voerde wech het gantsche Jerusa-
lem/ alle Ouersten/ alle Gheweldighe/ thien
duysent ghevanghen/ ende alle Timmerlie-
den eñ alle Smeden/ ende en liet niets ouer
sonder alleen h t slecht volck des Lants. h t An. om
15 i Ende voerde Joachin wech na Babel/ Joachin
de Moeder des Koninckx/ de Wijuen des wort ghe-
Koninckx ende zijn Kamerlinghen: daer- uanckelick
toe de Machtighe inden Lande voerde na Babel
hy oock gheuanckelick van Jerusalem na gheuoert.
Babel. i Dan. 1. 3
16 Ende wat der besten lieden waren/ seuen Jere. 24. 1
duysent ende Timmerlieden ende Smedē/ ende 27. 20.
duysent/ alle stercke Krijchslieden: eñ de Ko- 2 Pa. 36. 10
ninck van Babel brachtse te Babel. Hester 2. 6.

k Ende

h Jere. 37.3. ende. 52.1.
17 h Ende de Coninck van Babel maeckte
Mathania sijnen Oom ten Coninc in zijn
stede ende veranderde sijnen naem Zedekia.
Zedekia is elf Jaer Koninck in Juda. Jerem. 52 1.
18 Eñ ende twintich Jaer was Zedekia out/
doe hy Coninck werdt/eñ regeerde elf Jaer
te Jerusalem: zijn Moeder hiet Hamutal/
een dochter Jeremia van Libna.
19 Eñ hy dede dat den Heere qualick beviel/
ghelijck als Joachim ghedaen hadde.
20 Want het gheschiedde alsoo met Jerusa-
lem ende Juda/ wt den toorne des Heeren/
tot dat hyse van zijn aenghesichte wech
wierp: eñ Zedekia wert afvallich vandē Co
ninck te Babel.

Dat xxv. Capittel.

1. Jerusalem wordt beleghert ende ghe-
wonnen. 5. Zedekia ghevanghen/ 8. den
Tempel ende alle groote huysen verstoort
ende verbrandt/ 11. het slechte volck wort
inden Lande gelaten/ de andere/ of gedoot/
of na Babel wech ghevoert. 22. Godalia
wordt over het overghebleven volck indē
Lande Juda gheset. 25. Ismael slaet hem
doodt. 27. Joachim wort wt de ghevanc-
kenisse weder verheven.

Jerusalem wort belegert gewonnen/ verstoort eñ verbrāt. a 2. Pa. 36 13 Jerem. 39 1 ende 52.4.
1 Ende het gheviel int a neghende Jaer
zijns Coninckrijcks aenden tienden da
ghe der tiender Maent/ quam Nabucho
donosor de Coninck te Babel met alle zijn
macht teghen Jerusalem: ende sy legerden
hen teghen haer/ ende bouweden Bolwerc
ken rondtom haer.
2 Alsoo wert de Stadt beleghert/ tot in het
elfste Jaer des Coninck Zedekia.
b Jere 39.1. Hesek. 4.16. ende 5 16. c t An negēden daghe der vierder Maent etc. d Zedekia.
3 b Nu inder c negender Maent wert dē
hongher sterck in der Stadt/ dat het volck
des Landts niet te eten en hadde.
4 Doe braecmen in de Stadt: ende alle
Krijchslieden vloden by der nacht/ des
weechs henen van der Poorte tusschen dē
twee mueren/ die na des Coninck Hof gaet:
(nu de Chaldeers lagen rontom de Stadt)
ende d hy vloodt des weechs henen na den
vlacken velde.
Zedekia wort ghevanghen.
5 Doch de macht der Chaldeen iaechde
den Coninck na/ ende grepen hem inden
vlacken velde te Jericho: ende alle Krijchs-
lieden die by hem waren/ werden van hem
verstroyt.
e Deu. 28.36 Jere. 44.30
6 e Sy dan grepen den Coninck/ ende voer
den hem opwaert totten Coninck van Ba-
bel na Riblath: ende sy spraken een oordeel
over hem.
f Zepha. 1.8
7 f Eñ sy sloegen de kinderen Zedekia voor
sijnen ooghen/ ende verblinden Zedekia zijn
ooghen/ ende bonden hem met ketenen/ eñ
voerden hem na Babel.
Den Tēpel te Jerusalē wort verstoort ende verbrandt. g 1. Reg 9.7 2 Par. 30 19 Hese. 16.42.
8 Aendē sevendē dage der vijfster Maent/
dat is het neghentiende Jaer Nabuchodo-
nozors/ des Coninck te Babel/ quā Nebusar
dan de Hofmeester/ des Koninckx te Babel
knecht/ te Jerusalem/
9 g Ende verbrande het Huys des Heeren/
ende het Huys des Coninck/ ende alle huysē
te Jerusalem/ ende alle groote huysen ver-
brandde hy met vyere.
10 Ende de gantsche macht der Chaldeē/ die
met den Hofmeester was/ brack de mueren
rondtom Jerusalem.
Juda wort ghevanckelick wechghevoert in Babylonien. h Of acmstē
11 Het ander volck nu dat overgebleuē was
inder Stadt/ ende die totten Koninc te Ba-
bel vielen/ ende het ander ghemeyne volck/
voerde Nebusardan dē Hofmeester wech.
12 Eñ vanden h slechsten inden Lande/ liet
de Hofmeester Wijngaerdeniers ende Ac-
kerlieden overblijven.
i 1 Re. 20 17 Je. 27. 10 22
13 i Nu de metalen Calumnen aenden Huy
se des Heeren/ ende de Ghestoelten/ ende de
metalen Zee/ die aenden Huyse des Heeren
was/ braken de Chaldeen/ ende voerdē het
metael na Babel.
14 Ende de Potten/ Schuppen/ Messen/ Le-
pels/ ende alle metalen Waren daermen me-
de diende/ namen sy wech.
15 Daertoe nam de Hofmeester de Pannē eñ
Beckens wat gulden ende silveren was.
16 Twee Calumnen/ een Zee/ ende de Ghe-
stoelten die Salomon gemaect hadde tottē
Huyse des Heeren: men en condde het metael
aller deser Waren niet ghewegen.
17 k Achtien ellen hooch was elcke Calum- k 1. Re. 7. 15.
ne/ ende haren knoop daerop/ was ooc 2 Par. 3. 15.
metael/ ende drij ellen hooch/ ende de reepē Jere. 52. 21.
ende Granaetappelen aen de knoopē ront-
om/ was altemael metael: na der wyse
was oock de ander Calumne met den ree-
pen.
18 Ende de Hofmeester nam den Priester Se-
raJa der eerster ordeninge/ ende dē Priester
Zephan Ja der anderer ordeninghe/ ende
drij Deurwachters.
19 Ende eenen Camerlinck wt der Stadt/ die
ghestelt was over de Krijchslieden/ ende vijf
mānen/ die altijts by den Koninc waren/ die
inder Stadt gheuonden werden/ ende l Sco l l An. eenen
pher den Veltheofmā/ die den volcke indē schrijuer
Lande crijghen leerde/ ende tsestich mannen des Veldt-
vāden volcke op den Lande/ die inder Stat hooftmās/
ghevonden werden. die het volc
20 Dese nam Nebusardan de Hofmeester/ in den crijch
ende brachtse totten Koninck van Babel te voerde.
Riblath.
21 Eñ de Coninck van Babel sloechse doot
te Riblath inden Lāde Hemath: alsoo werdt
Juda wech gheuoert wt sijnen Lande.
22 m Nu/ over het overghebleuen volck indē m Je 40.5
Lande Juda/ dat Nabuchodonozor de Ko-
ninc van Babel overliet/ stelde hy Godalia Godalia.
den sone Ahikam/ des soons Saphan.
23 Doe nu alle des volcx Hooftliedē/ ende de
mannen hoorden/ dat de Coninc van Babel
Godalia daer ghestelt hadde/ quamen sy tot Ismael.
Godalia te Mizpa/ namelick/ Ismael de so-
ne Nethania/ ende Johanā de sone Kareah/
eñ Seraia de sone Thanehumeth de Netho
phatiter/ ende Jezonias de sone Maechati
met tsamen haren mannen.
24 Ende Godalia swoer hen/ ende haren mā
nen/ ende sprack tot hen: n Eñ vreest v lie- n Jer. 40. 9
den niet onderdanich te zijn den Chaldeen/
blijft in den Lande/ ende weest onderdanich
den Coninck van Babel: so sal het v lieden
wel gaen.
25 o Nu inder sevender Maent quā Ismael Godalia
de sone Nathania/ des soons Elisama/ vā wort doodt
Coninclicken gheslachte/ ende tien mānen gheslaghen
met hem/ ende sloeghen Godalia doot: daer o Jere. 41. 1.
toe de Joden ende Chaldeen/ die by hem wa
ren te Mizpa.
26 Doe maecten hen op alle het volck/ beyde
cleyn ende groot/ eñ de Oversten des crijchs
ende quamen in Egypten/ want sy vreesden
hen voor den Chaldeen/
27 p Nu inden sevenden ende dertichen Ja- Joachin de
re/ na dien Joachim de Koninck Juda/ wech Koninc Ju-
gheuoert was/ inden sevenden ende twin- da wort we
tichsten daghe der twelfster Maendt/ hief derom ver-
Euil Merodach de Coninck te Babel/ inden heuē wt der
eersten Jare zijns Coninckrijcx/ het hooft ghevanc-
Joachin des Coninck Juda/ wt dē kercker kenisse
voort. p Jer. 52. 31.
28 Ende sprack vriendelicken met hem/ ende
stelde sijnen Stoel boven de Stoelen der Co
ninghen/ die by hem waren te Babel
29 Ende veranderde de kleederen sijner ghe-
vanckenisse: ende hy at altoos voor hem/
zijn leefdaghe.

Ende

30 Ende bestemde hem zijn deel/ datmen
hem altoos gaf vanden Coninck, op eenē
yeghelicken dach alle zijn leefdaghe.

Eynde des tweedden Boecx der
Coninghen.

Argument.

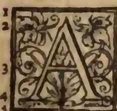
Chronica/ ofte Parali pomenon.

HEt boeck der Cronijcken/ twelck de Griecken ende oock de Latijnsche ghedeylt hebben in twee ende hebbense genoemt Paralipomenon, dat is/ van dinghen die voorby ghegaen oft achterghelaten zijn. Want men sal in dese boecken vinden/ dinghen in het breede verhaelt/ die in de voorgaende boecksonderlinghe in de boecken der Coningen wt ghelaten zijn. Nochtans is het seker/dat niet en zijn de Jaerboecken/ ofte Chronijckboeckē der Coninghen Juda oft Israels van de welcke dickmaels ghesproken wort in de boecken der Coninghen. Want het is sonder twijfel/ dat de boecken zijn gheweest breede ende langhe beschrijvinghē der daden ende ghescheidenissen der Coninghen Juda ende Israel/ eñ door boose tyden vergaen zijn. Sommighe meynē/ dat dese boecken zijn een kort verhael ende vercortinghe der boecken der Coningen/ eñ voornemelick der Coningen Juda. Hoe het zy sy dienen grootelicks tot verclaringhe der Propheten. Dusuerre hebben wy verhaelt alle boecken der heyligher Historie/ de welcke van den beghinne der Wereldt aen/ tot de weder oprechtinghe der Stadt Jerusalem/ te weten/ tot het 32. Jaer des Coninckrijcks Darij/ beuaet 3488. Jaeren/ ende ses Maendē. Wie de heylighe Historien neerstichlick doorsoeckt/ die sal bevinden dat dese rekenschap warachtich is. Want wy hebben dese rekenschap gemaeckt wt de Jaren der Patriarchē/ Richteren/ Coninghen ende Princen. Josephus ende Eusebius/ ende meer andere, volghen yet anders in hare rekeninghe: maer wy zijn de heylighe Schrijuers/ Ja de waerheydt selue naghevolcht.
Laet ons nu komen tot de andere boeckē der heyligher Schrifture.

Het Eerste Boeck der Chronica.

Dat Eerste Capittel.

1. Geslacht e Adams tot op Israel. 35. De kinderen Esau/ 43. met tsamen den Coninghen ende Vorsten in Edom.

Adam. a Gene. 2. 8 ende 4. 25. ende 5. 6.
1 Dam / a Seth / Enos /
2 Kainan / Malaleel /
Jared/
Henoch / Mathusalem/
3 Lamech/
Noah / Sem / Ham /
4 Japheth.
Japheth. b Gen. 10. 2
5 b De kinderē Japheth
zijn dese: Gomer/ Magog/ Madai Jauā/
Thubal/ Mesech/ Thi as.
6 Ende de kinderen Gomer zijn: Ascenes/
Riphath/ Thogarma.
7 De kinderen Javan zijn: Elisa/ Tharsisa/
Chitim Dodanim.
Ham. 8 De kinderen Ham zijn: Chus/ Mizraim
Put, Canaan.
9 Nu de kinderē Chus zijn: Seba/ Hevila/
Sabtha Ragema Sabtecha. De kinderen
Ragema dan zijn: Scheba ende Dedan.
10 Chus dā genereerde Nimrod: die begonst Nimrod.
Gheweldich te zijn op der Aerden. Gen. 8. 10. 8
11 Mizraim genereerde Ludim/ Anamim Lehabim/ Naphthuhim/
12 Pathrusim/ Casluhim: van welcken zijn
voortghecommen de Philistren ende Caphthorim.
13 Canaan dan genereerde Zidon synen eersten sone/ Canaan.
14 Heth/ Jebusi/ Amari/ Girgosi/
15 Heui/ Arki Sini/
16 Arwadi/ Zemari ende Hemathi.
17 De kinderen Sem zijn dese: Elam/ Assur/ Sem.
Arphachsad/ Lud/ Aram/ Uz/ Hul/ Gether Gen. 10. 22.
ende Masech. ende 11. 10.
18 Arphachsad dā genereerde Salah. Salah
genereerde Eber.
19 Eber werden twee sonen ghebooren/ deen Eber.
hiet Peleg/ daerom dat te synen tyde het
Landt ghedeylt wert/ ende zijn broeder hiet
Jaktan.
20 Jaktā genereerde Almodad/ Saleph/ Hazarmaueth/ Jarah/
21 Hadoram/ Usal/ Dikla/
22 Ebal/ Abimael/ Scheba/
23 Ophir/ Hevila eñ Jobab: dat zijn altemael
Jaktans kinderen.
24 Sem/ Arphachsad/ Salach/ Eber/ Peleg
Regu.
25 Serug/ Nahor/ Tharah/
26 c Abram/ dat is Abraham. Abram.
27 d Nu de kinderen Abrahams zijn: Isaac c Ge. 11. 26.
ende Ismael. d Ge. 16. 15.
28 Dit is haer gheslachte: De eerste sone ende 21. 3.
Ismaels: Nebaioth/ Kedar/ Abdeel/ Mibsam/ Ismaels kinderen
29 Misma/ Duma/ Masa/ Hadad/ Thema/ Gen. 25. 12.
30 Jetur/ Naphis/ Kedma. Dat zijn de kinderen Ismaels.
31 Maer de kinderen Ketura Abrahās bywijf/ die sy baerde/ zijn: Simrā/ Jaksan/ Me Ketura kinderen.
dan/ Midian/ Jesbah/ Suah. Gene. 25. 1.
32 Nu de kinderen Jaksan/ zijn: Scheba ende Dedan.
33 e Ende de kinderen Midian zijn: Epha/ e Gen. 25. 4
Epher/ Henoch/ Abida/ Eldaa: dat zijn alte mael Keturā kinderen.
34 Abram genereerde Isaac. Ende de kinderen Isaac zijn: Esau ende Israel. Isaac Esau Israel.
35 f De kinderen Esaus zijn: Eliphas/ Reguel/ Jeus/ Jaelam Korah. f Gen. 36. 9.
36 De kinderen Eliphas zijn: Theman/ Omar/ Zephi/ Gaethan/ Kenas/ Thimna/
Amaleck.
37 De kinderē Reguel zijn/ Nahath/ Serah
Samma ende Misa.
38 De kinderen Seir zijn: Lothā/ Sobal/ Zibeon/ Ana: Dison/ Ezer, Disan. Seir. Gen. 36. 20
39 De kinderen Lothā zijn: Hori/ Homam: eñ
Thimna was Lothans suster.
40 De kinderen Sobal zijn: Aliā/ Manahath/ Ebal/ Sephi/ Onan. De kinderen Zibeon zijn/ Aia ende Ana.
41 De kinderen Ana: Dison. De kinderen
Dison zijn: Hamram/ Esban/ Jethran/
Chran.
42 De kinderen Eser zijn: Bilhan/ Saewan/
Jaekan. De kinderen Disan zijn: Uz ende
Aran.
43 Dit zijn de Coninghen die daer geregeert Coninghen
hebben inden Lande Edom/ eer daer dā een in Edom.
Coninck regeerde onder den kinderen Israels: Bela de sone Beor/ ende zijn Stadt hiet Gene. 36. 31.
Dinhaba.
44 Ende doe Bela sterf wert Jobab/ de sone Seba van Bazra/ Coninck in zijn stede.

45 Eñ doe Jobab sterf/ wert Husam wt der Themaniter lant/ Coninck in zijn stede.
46 Doe Husam sterf/ wert Hedad sone Bedad die de Midianiters sloech inder Moabiten velde/ Koninck in zijn stede/ ende zijn Stadt hiet Awit.
47 Doe Hadad sterf/ wert Samla van Masreka Koninck in zijn stede.
48 Doe Samla sterf/ wert Saul van Rehoboth aent water/ Koninck in zijn stede.
49 Doe Saul sterf/ wert Baalhanan de sone Achboz Koninck in zijn stede
50 Doe Baalhanan sterf/ wert Hadad Koninc in zijn stede: ende zijn Stat hiet Pagi/ eñ zijn wijf hiet Mehetabeel/ een dochter Madzed/ die Mesahabs dochter was.

Vorsten in Edom. Gen.36.40.

51 Doe nu Hadad sterf/ werden Vorsten te Edom: Vorst Thimna / Vorst Ala/ Vorst Jetheth.
52 Vorst Ahalibama/ Vorst Ela/ Vorst Pinon/
53 Vorst Kenas / Vorst Theman / Vorst Mibzaar/
54 Vorst Magdiel/ Vorst Jram: dat zijn Vorsten te Edom.

Dat ij. Capittel.

1 Geslachte Israels tot op Isai/ Davids vader.

Jacob. a Gen.29.32 ende 30..5

1 Dit zijn de kinderen Israels: a Ruben/ Simeon/ Levi/ Juda/ Isaschar/ Sebulon/
2 Dan/ Joseph/ BenJamin/ Nepthali/ Gad/ Asser.

Juda. Gene.38.3. b† And. Ec.

3 De kinderen Juda zijn: b† Ger/ Onam/ Sela/ die drij werden hem geboren vander dochter Sua/ der Cananitische: Ger dã/ de eerste sone Juda/ was quaet voor dẽ Heere/ daerom doode hy hem.

c Matth 1.3

4 c Thamar dan zijns soons wijf/ baerde hem Perez ende Serah: dat alle kinderen Juda vijue waren.

Perez. Ruth.4.18.

5 De kinderẽ Perez zijn: Hezrõ eñ Hamul.
6 Ende de kinderen Serah zijn: Simri/ Ethan/ Heman/ Chalcol/ Dara: dier alle zijn vijue.

d Josue 7.1

7 De kinderen Charmi zijn: d Achar/ welcke bedroefde Israel/ doe hy hem an het verbannen vergreep.
8 De kinderen Ethan zijn: Asaria.

Hezrom. Ruth 4.18. Matth.1.3

9 De kinderen Hezron dan die hem gheboren zijn: Jerahmeel/ Ram/ Chalubai.
10 Ende Ram genereerde Ammi Nadab: Ammi Nadab genereerde Nahesson den Vorst der kinderen Juda.
11 Nahesson genereerde Salma. Salma genereerde Boas.
12 Boas genereerde Obed. Obed genereerde Jsai.

Jsai. e 1.Sa.16.6 ende.7.12 David.

13 e Jsai genereerde sijnen eersten sone Eliab/ Abi Nadab den anderen/ Simea den derden.
14 Nathanael den vierden/ Raddai den vijfsten/
15 Ozem den sesten/ David den seuenden.
16 Ende hare susteren waren Zeru Ja ende Abigail. De kinderen Zeru Ja zijn: Abisai/ Joab/ Asahel/ die drij.

f 2.Sa.17.25 g 1 Par.2.9 Caleb. h† An. wt Asuba sijnen wijue. Asuba eñ Jerigoth ano Asuba/ Jsa ende Jerigoth i Exod.31.2

17 Ende Abigail genereerde Amasa. f De vader Amasa nu/ was Jether/ een Jsmaeliter.
18 g Caleb de sone Hezrõ/ genereerde h† met Asuba sijnen Wijue/ ende Jerigoth: ende dit zijn derseluer kinderen: Jeser/ Sobab ende Ardon.
19 Ende doe Asuba sterf/ nam Caleb/ Ephrath/ die genereerde hem Hur.
20 i Hur genereerde Uri. Uri genereerde Bezaleel.
21 Daer na besliep Hezron de dochter Machir/ des vaders Gilead/ ende hy nãse doe hy tsestich Jaer out was/ ende sy baerde hẽ Segub.
22 Segub genereerde Jair/ die hadde drij eñ twintich Steden inden Lande Gilead.
23 Eñ hy nam we denseluen Gesur eñ Aram de Plecke Jair: daertoe Kenath met haren dochteren/ tsestich Stedẽ: dat zijn altemael kinderen Machir/ des Vaders Gilead.
24 Na den doot Hezron in Caleb in Ephrata/ liet Hezron na Abia zijn wijf/ die baerde hem k Ashur/ den vader Thekoa.

k 1 Par.4.5

25 Jerahmeel de eerste sone Hezrõ/ hadde dese kinderen: den eersten Ram/ Buna/ Ozen/ ende Ozem/ ende Ahia.
26 Ende Jerahmeel hadde noch een ander wijf/ die hiet Atara/ die is Onams moeder.
27 Nu de kinderen Ram/ des eersten soons Jerahmeel zijn: Maaz/ Jamin/ ende Eker.
28 Eñ Onam hadde dese kinderen: Samai/ ende Juda. Ende de kinderen Samai zijn Nadab ende Abisur.
29 Ende dat wijf Abisur hiet Abihail/ die hẽ baerde Ahban ende Molid.
30 Ende de kinderẽ Nadab zijn: Seled ende Appaim: ende Seled sterf sonder kinderen.
31 De kinderen Appaim zijn: Jesei. De kinderen Jesei zijn: Sesan. De kinderen Sesan zijn: Ahelai.
32 Ende de kinderẽ Jada/ des broeders Samai zijn: Jether ende Jonathan. Ende Jether sterf sonder kinderen.
33 Ende de kinderen Jonathan zijn: Peleth ende Sasa: dat zijn de kinderen Jerahmeel.
34 Ende Sesan en hadde gheen sonen/ maer dochteren.

Caleb. l 1.Par.4.15 m 1.Sa.23.19 †And genoreerde †And. genoreerde Achsa Calebs dochter. n Josu 15.16 Judic.1.12. o† an Caleb des iongen des soons Hur/ des eersten soons van etc. p De Propheten Siders of schouwers ind Schrift: eñ sien/ heet leeren of prediken. Also is dese Sobal een Propheet of prediker geweest inden huysen Manuhoth. Eñ dat is eenẽ naem eens Landekens/ dat bilicht stille eñ wel gelegen is: daeró hiet het Manuhoth/ dat is ruste/ of een stede der ruste.

35 Eñ Sesan hadde eenen Egyptischẽ knecht die hiet Jarha: ende Sesan gaf Jarha sijnẽ knecht / zijn dochter ten wijue / die baerde hem Athai.
36 Athai genereerde Nathan. Nathan genereerde Sabad.
37 Sabad genereerde Ephlal. Ephlal genereerde Obed.
38 Obed genereerde Jehu. Jehu genereerde Asaria.
39 Asaria genereerde Halez. Halez genereerde Elleasa/
40 Elleasa genereerde Sissemai. Sissemai genereerde Sallum.
41 Sallum genereerde Jekamia. Jekamia genereerde Elisama.
42 l De kinderen Calebs des broeders Jerahmeel zijn: Mesa zijn eerste sone die is de vader m Ziph/ ende der kinderen Maresa/ des vaders Hebron.
43 De kinderen Hebrõ dan zijn: Korah/ Thapuah/ Rekem ende Sama.
44 Sama genereerde Raham/ dẽ vader Jarkaam. Rekem genereerde Samai.
45 Ende de sone Samai hiet Maon/ eñ Maon was Bethzurs vader.
46 Epha ooch Calebs bywijf/ † baerde Haran/ Mosa ende Gases. Haran genereerde Gases.
47 De kinderen Jahdai dã zijn: Rekem/ Jotham/ Gesan/ Peleth/ Epha ende Saaph.
48 Doe Maecha Calebs bywijf baerde Seber ende Thirhena.
49 Eñ † baerde ooc Saaph den vader Madmanna/ ende Sewa den vader Machbena/ ende den vader Gibea: n ende Achsa was Calebs dochter.
50 Dit waren de kinderen o † Calebs: Hur de eerste sone van Ephrata/ Sobal de vader Kiriath Jearim.
51 Salma de vader Bethlehem / Hareph de vader Bethgader.
52 Eñ Sobal de vader Kiriath Jearim hadde sonen/ die p sach de helft Manuhoth.

53 De maechschap nu te Kiriath Jearim wa
rē de Jethriters/ Puthiters/ Sumathiters/
ende Misraiters: van desen zijn ghecomen
de Zaregathiters ende Esthaoliters.
54 De kinderen Salma zijn: Bethlehem/ eñ
de Netophathiters/ de croone des huys
Joabs/ ende de helft der Manathiters vā
den Zarehithers.
55 Ende het maechschap der Schrijvers/ die
te Jabetz woonden/ zijn de Thireathiters/
Simeathiters / Suchathiters/ q dat zijn
de Keniters/ die daer ghecomen zijn vā Ha=
math/ des vaders Beth Rechab.

h Judi.1.16

Dat iij. Capittel/

1. Dauids kinderen. 10. Salomons ge
slachte tot op Zedechia. 17. Kinderen des
ghevanghenen Jechania.

Dauids kinderen.
a 2.Sam.3.2

1 DIt zijn de kinderē Dauids/ die hem te
Hebron gheboren zijn: a de eerste Am=
mon/ van Ahinoam de Jesreelitische:
De ander/ Daniel/ van Abigail der Carme
litische:
2 De derde/ Absalom/ de sone Maecha/ der
dochter Thalmai des Conincs te Gesur: de
vierde/ Adonia/ de sone Hagith:
3 De vijfste/ Saphat Ja/ van Abital/ de se=
ste/ Jethream/ van b sijnen wijue Egla.
4 Dese sesse zijn hem gheboren te Hebron:
want hy regeerde aldaer seuen Jaer/ eñ ses
Maenden: daerenteghen te Jerusalem re=
geerde hy drij ende dertich Jaer.
5 c Ende dese zijn hem gheboren te Jerusa
lem: Simea/ Sobab/ Nathā/ Salomo/ die
vier/ d van der dochter Sua / der dochter
Ammiel:
6 Daertoe Jebaar/ Elisama/ Eliphaleth/
7 Noga/ Nepheg/ Japhia/
8 Elisama/ Eliada/ Eliphalet/ die neghen.
9 Dat zijn altemael Dauids kinderen/ son=
der wat der bywijuē kinderen noch warē:
e ende Thamar was haer suster.

b dese werd alleene Dauids wijf ghenoemt/ welchte daerom dat sy de eerste ende eenige is geweest/ doe hi noch de Schapē ghehoedt heeft.
c 2.Sa.5.14
d 2.Sam.13.
e 2 Sam 13.1

10 Salomons sone was Rehabeam/ diens
sone was Abia/ diens sone was Asa/ diens
sone was Josaphat/
11 Diens sone was Joram/ diens sone was
Ahasia/ diens sone was Joas/
12 Diens sone was Amazia/ diens sone was
Asaria/ diens sone was Jotham/
13 Diens sone was Achas/ diens sone was
Ezechias/ diens sone was Manasses/
14 Diens sone was Amon/ diens sone was
Josias.
15 Josias sonen dā waren: De eerste Joha=
nā/ de āder Joakim/ de derde Zedechia/ de
vierde Sallum.
16 f Ende de kinderen Joakim waren: Je=
chania/ diens sone was Zedechia.
17 Ende de kinderen Jechania/ g† die ghe=
vanghen werd waren Sealthiel/
18 Malchiram/ Phadaia/ Semneazar/ Je=
kamia/ Hosama/ Nedabia.
19 De kinderē Phadaia waren/ Zerubabel/
ende Simei. De kinderen Zerubabel wa=
ren: Mesullam ende Hanania/ ende haer su
ster Selomith/
20 Daertoe Hasuba/ Ohel/ Berechia/ Hasa=
dia/ Jasub Heses/ die vijue.
21 Eñ de kinderen Hanania waren: Plat Ja
ende Jesaia/ diens sone was Rephia/ diens
sone was Arnā/ diens sone was Obed Ja/
diens sone was Sachan Ja.
22 De kinderen Sachā Ja nu waren: Sema
Ja. De kinderē Sema Ja waren: Hathus/
Jegeal/ Bariach/ Near Ja/ Saphat die ses
se. De kinderē Near Ja nu warē: Elioenai
Ezechias/ Asrikam/ die drij.
23 Eñ de kinderen Elioenai waren/ Joda=
Ja/ Eliasib/ Pla Ja/ Akub/ Johanā/ Dela
Ja/ Anani/ die seuene.

Salomons gheslachte.
Matth.1.7.
f Math 1.11
kinderen Jechania.
g† An. warē Assir/ diēs sone was Sealthiel.

Dat iiij. Capittel.

1. Vanden kinderen Juda. 9. Jaebez
ghebet/ 15. Calebs/ 21. ende Sela kinde=
ren. 24. Vanden stamme Simeon/ 28. ha=
rer Wooninghe/ 39. ende Hams gheslach=
te/ dat van hen verdreuen werdt.

1 DE kinderen Juda waren: a Perez/ Hez=
ron/ Charmi/ Hur ende Sobal.
2 Reaia nu de sone Sobal/ genereerde
Jahath. Jahath genereerde Ahumai/ ende
Lahad: dat zijn de maechschappen der Za=
regathiters.
3 Eñ dit is den stamme des vaders Etham:
Jesreel/ Jesma / Jedbas / ende haer suster
hiet Hazalelphuni.
4 Eñ Pnuel de vader Gedor / ende Eser de
vader Usa: dat zijn de kinderē Hur/ des eer=
sten soons Ephrata/ des vaders Bethlehē.
5 b Eñ Ashur de vader Thekoa hadde twee
wijuen: Halaa end Naara.
6 Ende Naara baerde hem Ahusā/ Hepher/
Themni / Ahastari. Dat zijn de kinderen
Naara.
7 Ende de kinderen Halaa/ waren Zeth/ Ge
zohar/ ende Ethnan.
8 Koz genereerde Anob ende Hazoboba /
ende het maechschap Aharhel des soons
Harum.
9 Jaebez nu was heerlicker dan zijn broe=
ders / ende zijn moeder hiet hem Jaebez/
want sy sprac: Jck hebbe hem met commer
ghebaert.
10 Ende Jaebez riep dē God Israels aen/ eñ
sprac: c So ghy my seghenen sult/ ende mijn
Landtpalen vermeerderen/ ende v hant met
my zijn sal/ ende sult met den quaden doen/
dat het my niet en bekommere: ende God
liet comen dat hy badt.
11 Chalub nu de broeder Suha / genereerde
Mechir/ die is de vader Esthon.
12 Esthon dan genereerde Bethrapha/ Pas
seah/ ende Thehinna / den vader der stadt
Nahas. Dat zijn de mannen van Recha.
13 De kinderen Kenas waren: Athniel ende
Seraia. Ende de kinderen Athniel waren
Hathath.
14 Ende Meonathai genereerde Ophra: en=
de Seraia genereerde Joab/ den vader des
Dals der Timmerlieden / want sy waren
Timmerlieden.
15 b Ende de kinderē Caleb des soons Jephu
ne waren: Jru/ Ela ende Naam. De kinde=
ren Ela waren: Kenas.
16 Nu de kinderen Jehaleel warē: Seph/ Si
pha/ Thiria ende Asrahel.
17 De kinderen Esra dā waren: Jether/ Me=
red / Epher ende Jalon/ ende e † Thahar
met Mir Jam / Samai/ Jesba den vader
Esthemoa.
18 Ende zijn wijf Juda Ja genereerde Jered
den vader Gedor/ Heber den vader Socho/
Jekuthiel den vader Sanoah: dat zijn de
kinderen Bithia der dochter Pharao / die
Mared nam.
19 De kinderen des wijfs Hodi Ja/ der suster
Nahā des vaders Kegila waren: Garmi: eñ
Esthomoa de Maechathiter.
20 De kinderen Simeon waren: Ammā/ Rin
na ende Benhanā: Thilon. De kinderen Je
sei waren: Soheth ende Ben Soheth.
21 De kinderē Sela nu des soons Juda wa=
ren: Er de vader Lecha/ Laeda de vader Ma
resa / ende het Maechschap der Lijnenwe=
vers inden huyse Asbea.
22 Daertoe Jokim/ ende de mannen van Co
seba/ Joas/ Saraph/ die huysvaders werdē
in Moab/ ende Jasubi te Lahem/ ghelijck
de ouderedenluyden.

Kinderē Juda.
a 1.Par.2.4
Gen.38.29.
ende 46.12.
b 1.Pa.2.24
Jaebez roept God aen.
c Ge.28.20.
b 1 Pa.2.49
Calebs kinderen.
e† An. genereerde Esra wijf aock Mir Ja. etc
Sela kinderen.
Gen.38.5.

23 Sy waren Potbackers / ende woonden
onder de planten ende tuynen/ by den Co-
ninck tot synen wercken/ ende quamen en̄
bleuen aldaer.
f Ge. 46.4. Num 26.12.
24 f De kinderen Simeon waren: Nemuel/
Jamuel/ Jarib/ Serah/ Saul.
Dē stamme Simeons.
25 Diens sone was Sallum/ diēs sone was
Mibsam/ diens sone was Misma.
26 De kinderen Misma dan waren: Hamu-
el/ diens sone was Zachur/ diēs sone was
Simei.
27 Simei nu hadde sesthien sonen/ ende ses
dochteren/ en̄ zijn broeders en hadden niet
veel kinderen: oock alle haer maechschap
en vermeerderden hen so niet/ als de kinde
ren Juda.
g Josu.19.2
28 g Ende sy woonden te Berseba/ Molada/
Hazar Sual/
29 Bilha/ Ezem/ Tolad/
30 Bethuel/ Harma/ Ziklagh/
31 Beth Marchaboth/ Hazar Sussim/ Beth
Birei/ Saarim: dit waren hare Stedē/ tot
op den Coninck David.
32 Daertoe hare Dorpen by Etham/ Ain/
Rimmon/ Thochen/ Asan/ die vijf Stedē.
33 En̄ alle Dorpen die rontom dese Steden
waren/ tot Baal toe: dat is haer Woonin
ghe ende Maechschap onder hen.
34 Ende Mesobab/ Jamlech/ Josa de sone
Amaz Ja/
35 Joel/ Jehu de sone Josib Ja/ des soons
Sera Ja/ des soons Asiel/
36 Elioenai/ Jaecoba/ Jesohaia/ Asa Ja/ A-
diel/ Jsmeel ende Bena Ja/
37 Sisa de sone Siphei/ des soons Allō/ des
soons Jeda Ja/ des soons Simri/ des soōs
Sema Ja.
38 Dese werdē naemachtige Vorsten/ in ha
ren geslachten des huys haerer vaderen/ en̄
deylden hen na der veelheydt.
39 En̄ sy toghen henen/ dat sy te Gedor qua
men/ tot tegen Oostē des dals/ dat sy wey-
de soechten voor hare Schapen.
40 Ende vonden vette ende goede weyde/ en̄
een Landt wydt van ruymten / stille ende
rijck: want te voren woonden aldaer die vā
Ham.
Hams ghe-slachte wort verdre uen van de kinderen Si meon.
41 En̄ die als nu by namen beschreuen zijn/
quamen daer ter tijt Ezechie des Coninex
Juda/ ende sloeghen der ghener Hutten en̄
Wooninghen/ die aldaer gevonden werdē
ende verbandense tot op desen dach / ende
woondē in hare stede: wāt aldaer was wey
de voor de Schapen.
Ezechias.
42 Oock ghinghen wt hen/ wt den kinderē
Simeon/ vijf hondert mannen tot den ge-
berchte Seir/ met haren Oversten Plat Ja/
Near Ja/ Repha Ja ende Vsiel/ den kinde
ren Jesei.
Cap.6: Ruth.ende dit Boeck Eyndet al-so met.30. Cap.
43 Ende sloeghen de overghebleuene der A-
malekiters/ die ontloopen waren/ en̄ woō-
den aldaer tot op desen dach.
Dē stamme Ruben.

Dat v. Capittel.

I. Ruben/ die synen eerste gheboorte ont
set wert/ 11. Item Gad/ 23. ende des hal-
uen Manasses gheslachte ende wooninge
10. 18. met tsamen haer crijghen ende ghe-
vanckenisse.

a Ge.35.22. Exodi.6.11. Num.26.5 b Ge.49.4. c 1.Re. hoe-het geslach te na der sel uer eerstee gheboorte/ niet enwert ghereket. d Gen.49.8 e Dat is/de eersterghe-boorte Machte.
1 DE kinderen Ruben des eersten soons
Jsraels/ a wāt hy was de eerste sone:
b doch daerō dat hy zijns vaders bed-
de verontreynichde/ wert zijn eerstgeboor-
te gegeuen den kinderen Joseph/ des soons
Jsraels/ c ende hy en wert niet ghereket
totter Eerstegheboorte.
2 d Maer Juda / die machtich was onder
synen broederen/ diē wert het Vorstendom
voor hem ghegheuen/ ende Joseph de eer-
steghebooȓte.

3 f So zijn nu de kinderen Ruben/ des eerstē
soons Jsrael: Hanoch/ Pallu/ Hezron ende
Charmi.
f Gen.46.9 Exodi.6 13. Num.26.5.
4 De kinderen Joel dan waren: Semeia/
diēs sone was Gog/ diens sone was Simei.
5 Diens sone was Micha/ diens sone was
Reaia/ diens sone was Baal/
6 Diens sone was Beera/ g welckē voerde
geuanckelick wech Tiglath Pilnesser de Co
ninck van Assyrien: ende hy was een Vorst
onder den Rubeniten.
Beera. g 2.Re.15.29
7 Ende syne broeders onder synen geslach
ten/ doe sy onder hare gheboorte ghereckent
werden/ haddē tot Hoofden Jeiel ende Sa
charia.
8 Ende Bela de sone Asā/ des soons Sema/
des soons Joel/ h die woonde tot Aroer/ en̄
tot Nebo toe/ ende Baal Meon.
h Josu 13.16
9 En̄ woonde tegen den Opganck der Son-
nen/ tot datmen comt aen de Woestijne/ aēt
water Phrath: i wāt haers Vees was vele
inden Lande Gilead.
i Num.32.1
10 Ende ter tijdt Sauls voerden sy crijch te-
ghen de Hagariters / dat de ghene vielen
door haer hant/ ende woonden inder gener
Hutten / teghen de gheheele Oostenzijde in
Gilead.
Saul. Hagariters
11 Maer de kinderen Gad woonden teghen
hen ouer/ inden Lande Basan/ tot Salcha
toe.
Dē stamme Gad.
12 Joel de voornemste/ ende Saphā de an-
der/ Jaenai ende Saphat te Basan.
13 Ende haer broeders des huys harer vade
ren waren: Michael/ Mesullam/ Seba/ Jo
rai/ Jaecan/ Sia ende Eber die seuen.
14 Dit zijn de kinderē Abigail/ des soons Hu
ri/ des soons Jaroah/ des soōs Gilead/ des
soons Michael/ des soons Jesisai/ des soōs
Jahdo/ des soons Bus.
15 Ahi de sone Abdiel/ des soons Guni/ was
een Overste inden huyse harer Vaderen.
16 Ende woonde te Gilead in Basā/ ende in
haren Dochteren/ ende in allen Voorsteden
Saron/ tot aen haer eynde.
17 Dese werdē alle gerekēt ter tijt Jonathan
des Coninckx Juda / ende Jeroboam des
Coninckx Jsraels.
18 De kinderen Ruben/ der Gadditers/ ende
des haluē stams Manasses/ wat strijtbaer
mānen waren/ die den schilt en̄ sweert voer-
den/ ende den boghe spannen conden/ ende
strijts eruarē waren/ dier was vier en̄ veer-
tich duysent ende seuē hondert ende sestich/
die in het Heyr toghen.
De Rubeniters en̄ Gaditers strijden tegē de Hagariters
19 Ende doe sy stredē met de Hagariters k †
holpen hen Jetur/ Naphas ende Nodab.
k † an Jetur Naphes/ en̄ Nodab Quam hen te hulpen te gen haer/ en̄ de etc.
20 Ende de Hagariters werden ghegeuen in
haer handen/ ende alles wat met hen was:
want sy schreyden tot God inden strijt/ en-
de hy liet hem l verbidden/ want sy vertrou-
den hem.
21 Ende sy voerden wech haer Vee/ vijf duy-
sent Kemelē/ twee hondert ende vijftich duy
sent Schapen/ twee duysent Ezels/ ende hō
dert duysendt menschen zielen/
l Siet hoe yet recht ge loove alle dinck ver-mach/ gelijc oock Chri-stus betuycht in Marc.
22 Want daer vielen vele/ die daer verwont
waren/ want den strijt was vā God: ende sy
woonden in haer plaetse/ totter tijt toe dat
sy in ghevanghen werden.
m hēt door Sal manesser.
23 Ende de kinderen des haluen stams Ma-
nasses/ woonden inden lande n vā Basā af/
tot Baal Hermon ende Senir toe/ ende den
berch Hermon/ ende harer was vele.
Den haluē stam Ma-nasse.
24 Ende dese warē de hoofden des huys ha
rer vaders/ Epher/ Jesei/ Eliel/ Asriel/ Jere
mia/ Hadawia/ Jahdiel/ gheweldighe rede-
licke mannen/ ende beroemde Hoofden indē
huyse harer vaderen.
n Jos.13.29
25 o En̄ doe sy hen aen den God harer vade-
ren besou-
o 2.Re.15.29

ten besondichhden/ eñ hoererhe bedreuē met
den Afgoden der Volcken inden Lande/ die
God voor hen verdelcht hadde/

Phul.

26 Verwecte de God Israels dē geest Phul/
des Coninex van Assyrien/ ende den gheest
Thiglath Pilnesser des Conincks vā Assyrien/ eñ voerden wech de Rubeniten/ Gadditen eñ den haluen stā Manasses: eñ bracht
se te Halah/ ende Habor/ ende Hara/ ende
aent water Gosan/ tot op desen dach.

Rubeniters Gadditers/ ende dē haluē stā Manasses/ worden in Assyriē wech ghevoert.

Dat vj. Capittel.

1. Geslachtregister der kinderen Leui/
31. Sanghers van David bestelt. 54. Der
Priesters/ 61. ende Leuiten Steden/ 67.
met noch ander Vrijsteden den Leuiten
ghegheuen.

Dē stamme Leui. a Ge.46.11. b 1.Pa 23.12 Exodi 6.17. Aarons kinderen Eleasar.

1 DE kinderen Leui waren: a Gerson/ Kahath/ ende Merari.
2 b De kinderen Kahath nu waren:
Amram/ Jezehar/ Hebron ende Vsiel/
3 De kinderen Amrā waren: Aron/ Mose
ende MirJam. De kinderen Aaron warē:
Nadab/ Abihu/ Eleasar ende Ithamar.
4 Eleasar genereerde Pinehas. Pinehas
genereerde Abisua.
5 Abisua genereerde Buki. Buki genereerde Vsi.
6 Vsi genereerde Seraia. Seraia genereerde Meraioth.
7 Meraioth genereerde Amaria. Amaria
genereerde Ahitob.
8 Ahitob genereerde Zadok. Zadok genereerde Ahimaaz.

Asaria. c 2 Pa.26.17

9 Ahimaaz genereerde Asaria. Asaria genereerde Johanan
10 Johanan genereerde c Asaria/ dien die
Priester was indē huyse dat Salomo bouwede te Jerusalem.
11 Asaria genereerde Amaria. Amaria genereerde Ahitob.
12 Ahitob genereerde Zadok. Zadok genereerde Sallum/

d 2 Re.22.4 ende 23.4. e 2 Re.22.18

13 Sallum genereerde d Hilkija. Hilkija genereerde Asaria/
14 Asaria genereerde e SeraJa. SeraJa genereerde Jozadak.

Jozadak.

15 Jozadak nu/ wert mede wech ghevoert/
doe de Heere Juda ende Jerusalem/ door
Nabuchodonozor liet geuanckelick wech
voeren.

f Exod.6.15.

16 f So zijn nu de kinderen Leui: deser: Gerson/ Kahath/ Merari.
17 So hieten dan de kinderen Gerson/ Libni ende Simei.
18 Ende de kinderen Kahath hietē: Amrā/
Jezehar/ Hebron ende Vsiel.
19 De kinderen Merari/ hieten Maheli eñ
Musi: Dat zijn de gheslachten der Leuitē
onder haren Vaderen.
20 Gersoms sone was Libni/ diēs sone was
Jahath/ diens sone was Simea/
21 Diens sone was Joah/ diens sone was
Iddo/ diens sone was Serah/ diens sone
was Jeathrai.

Elkana.

22 Kahoths sone dā was Amminadab/ diēs
sone Korahs diens sone was Assir/
23 Diens sone was Elkana/ diēs sone was
Abiassaph/ diens sone Assir/
24 Diens sone was Thahath/ diens sone
was Vriel/ diens sone was Vsija/ diens sone was Saul.
25 De kinderen Elkana waren Amasai/ Ahimoth ende Elkana.
26 g Diens sone was Sophai/ h diens sone
was Nahath/
27 Diens sone was Eliab/ diens sone was
Jerohan/ diens sone was Elkana/

g Heb. Elkana. De kinderen Elkana waren/ Zophai zijn sone diens sone was Nahath: diens sone etc. h 1.Sam 1.1

28 Diens sone was Samuel: diens eerstgeboren Vasni ende Abija. i Samue
29 Merari sone was Maheli/ diēs sone was
Libni/ diens sone was Simei/ diens sone
was Vsa/
30 Diens sone was Simea/ diens sone was
Haggija/ diens sone was AsaJa.
31 i Dit zijn nu/ die David stelde te singē inden huyse des Heeren/ doe de Arcke rustede/
32 Ende dienden voor de Wooninge der Hutten des k† Beschepts/ met singhen tot dat
Salomo het huys des Heeren bouwede te
Jerusalem/ ende stondē na haer wijse in haren Ampte.

i 1. Par. 25. Sanghers van David bestelt. k† Nu. Ghetuygenisses of Stifts

33 Ende dit zijn sy die daer stondē/ ende haer
kinderen: vanden kinderen Kahath was Heman de Sangher/ de sone Joel/ des soons l
Samuel.

Heman. l 1.Sam.1.1

34 Des soons Elkana/ des soons Jeroham/
des soons Eliel/ des soons Thohah/
35 Des soons Zuph/ des soons Elkana/ des
soons Mahath/ des soons Amasai/
36 Des soons Elkana/ des soons Joel/ des
soons Asaria/ des soons Zephana/
37 Des soons Thahath/ des soons Assir/ des
soons AbiAssaph/ des soons Korah/
38 Des soons Jezehar/ des soons Cahath/
des soons Leui/ des soons Israel.
39 Eñ m zijn broeder Assaph stondt te synder
rechter zijden: ende hy/ de Assaph/ was een
sone BerechJa/ des soons Simea/

m des Heeren Assaph.

40 Des soōs Michael/ des soons BasaJa
des soons Malchija/
41 Des soons Athni/ des soons Serah/ des
soons Adaia/
42 Des soons Ethā/ des soons Sima/ des
soons Simei/
43 Des soons Jahath/ des soons Gersom/
des soons Leui.
44 Hare broeders van de kinderen Merari/
stonden ter slincker zijdē/ namelicken Ethā
de sone Kusi/ des soons Abdi/ des soons
Malluch/

Ethan

45 Des soons Hasabia/ des soons Amazia/
des soons Hilkija/
46 Des soons Amzi/ des soons Bani/ des
soons Semer/
47 Des soons Maheli/ des soōs Musi/ des
soons Merari/ des soons Leui.
48 n Haer broeders nu de Leuiten/ waren ghegheuen tot allerley Ampt/ aen der Wooninghe des huys des Heeren.

n 1 Pa 23.24

49 Aaron nu ende syne sonen/ waren in het
Ampt/ aen te steken op den Brantoffers Altaer/ ende op dē Reuckaltaer/ ende/ tot allē
wercke in het Allerheylichste/ ende Israel te
versoenen/ als Moses de knecht Gods gheboden hadde.
50 Dit zijn dan de kinderen Aaron: Eleasar
zijn sone/ diens sone was Pinehas/ diēs sone was Abisua/

Aarons kinderen.

51 Diēs sone was Buki/ diens sone was Vsi/ diens sone was Serahja/
52 Diēs sone was Meraioth/ diēs sone was
Amaria/ diens sone was Ahitob/
53 Diens sone was Zadok/ diens sone was
Ahimaaz.
54 Ende dit is hare Wooninge ende Steden
in haren Lantpalen/ namelicken/ der kinderen Aaron/ des geslachts der Kahathiters/
want het lot viel hen.

Der Priesters Stedē. Num.35.2.

55 o Ende sy ghauen hen Hebron inden Lande Juda/ ende derseluer Voorsteden rondtom.

o Jos.14.13. ende 21.11.

56 Doch het Velt der Stadt ende haer Dorpen/ gauen sy Caleb den sone Jephunne.
57 So gauen sy nu den kinderen Aaron de
Vrijsteden/ Hebron ende Libna met haren
Voorsteden/

58 Jather ende Esthemoa/met haren Voorsteden/
59 Hilen/Debir/Asa ende Beth Semes met haren Voorsteden.
60 Ende wt den stāme Ben Jamin/ Geba/ Allemeth ende Anathoth/met haren Voorsteden: dat aller Steden in haren geslachte dertien waren.
Der Leviten Steden. 61 Nu den anderen kinderē Kahaths haers gheslachts/wt den haluē stamme Manasse/werden door het lot tien Steden.
62 Den kinderen Gerson haers gheslachts werden wt den stamme Jsaschar/eñ wt dē stamme Asser/ende wt den stamme Naphthali/ ende wt den stāme Manasses in Basan/dertien Steden.
63 Den kinderen Merari haers geslachts/ werden door het lot/wt den stamme Rubē/ eñ wt den stamme Gad/ende wt den stamme Sebulon/twaelf Steden.
64 Eñ de kinderen Jsraels gauen den Leviten oock Steden met haren Voorsteden/
65 Nameliicken door het lot: wt dē stamme Juda / ende wt den stamme der kinderen Simeon / ende wt den stamme der kinderē Ben Jamin / de Steden/ die sy namen bestemden.
p Jos.21.20 66 p Ende den geslachten der kinderen Kahath/ werden Steden harer palen/ wt den stamme Ephraim.
Vijf steden den Leviten ghegheuen. 67 So gauen sy nu hen/ den gheslachte der anderen kinderen Kahath / de Vrijsteden: Sichē op het gheberchte Ephraim/ Geser/
68 Jakmeam/ Beth Horon/
69 Aialon ende Gath Rimon met harē Voorsteden.
70 Daertoe wt den haluē stam Manasses: Aner ende Bileam met haren voorsteden.
71 Daerentegen de kinderen Gerson/gauen sy wt den geslachte des haluen stams Manasses: Golā in Basā/ende Astharoth/met haren Voorsteden.
72 Wt dē stāme Jsaschar: Kedes/Dabrath/
73 Ramoth eñ Anem/met harē Voorstedē.
74 Wt den stamme Asser: Masal/ Abdon/
75 Hukok eñ Rehob/met haren Voorsteden/
76 Wt den stamme Naphthali: Kedes in Galilea/ Hammon ende Kiriathaim/met harē Voorsteden.
77 Den anderen kinderen Merari gauen sy wt/den stamme Sebulon: Rimono eñ Thabor/met haren Voorsteden.
78 Op gene zijde der Jordanē tegen Jericho ouer teghen den Opganck der Sonnen/ aē de Jordane: wt den stamme Ruben: Bezer in der Woestyne/ Jahza/
79 Kedemoth ende Mepaath / met haren Voorsteden.
80 Wt den stamme Gad: Ramoth in Gilead Mahanaim.
81 Hesbō eñ Jaeser/met haren Voorsteden

Dat vij. Capittel.

1: Geslachtregister Jsaschars/ 6. Ben Jamin/ 13. Naphthali/ 14. Manasses/ 22. Ephraim/ 30 ende Assur.

Dē stamme Jsaschar. Gen. 46.13. 1 DE kinderen Jsaschar waren: Thola/ Pua/ Jasub ende Simron: die viere.
2 De kinderen Thola nu/waren: Vsi/ Rephaia/ Jeriel/ Jahemai/ Jebsam ende Samuel/ Hoofden inden huyse harer Vaderen van Thola/ ende gheweldighe liedē in
a 2 Sam. 24 haren geslachte/ a aen dē getale te Dauids tijden/ twee ende twintich duysendt/ende ses hondert.
3 De kinderen Vsi waren/ Jesraia/ ende de kinderen Jesraia warē: Michael/ Obadia Joel/ende Jesia/ die vijue: ende waren altemael hoofden.
4 Eñ met hen in haren geslachte indē huyse harer vaderen/ waren gerustet Heyrvolck ten strijde/ ses ende dertich duysendt: want sy hadden vele wijuen ende kinderen.
5 Ende harer broeders/ in allen gheslachten Jsaschar/ gheweldighe lieden/ waren seuen ende tachtentich duysent: ende werden alle gherekent.
6 De kinderen Ben Jamin waren: Bela/ Becher/ ende Jediael: die drij. Dē stamme Bē Jamin.
7 Ende de kinderen Bela waren: Ezbon/ Vsi/ Vsiel/ Jeremoth eñ Jri/ die vijue hoofden inden huyse der Vaderen/ ende gheweldighe lieden: ende werden gherekent twee ende twintich duysendt/ ende vier ende dertich.
8 De kinderē Becher warē: Semira/ Joas Eliesér/ Elioenai/ Amri/ Jeremoth/ Abia/ Anathoth/ eñ Ala Meth/ die warē alle des Bechers kinderen.
9 Ende werden ghereket in haren geslachten/ na de Hoofden inden huyse harer Vaderen/ gheweldige lieden twintich duysent eñ twee houdert.
10 De kinderen Jediael nu waren: Bilhan. Ende Bilhans kinderen waren: Jeus Ben Jamin/ Ehud/ Cnaena/ Sethan/ Tharsis/ ende Adisahar.
11 Die waren altemael kinderē Jediael/ hoofden der Vaderen/ gheweldige lieden/ seuentien duysent/ twee houdert/ die int Heyr wt toghen te krijghen.
12 Ende Supim ende Hupim waren kinderē Jr: Husim nu waren kinderen Aher.
13 De kinderen Naphthali waren: Jahziel/ Guni/ Jezer/ ende Sallum/ b kinderen vā Bilha/ Dē stamme Naphthali b Gen. 30.3. ende 46.24.
14 De kinderen Manasses zijn dese: Esreel/ welcke baerde † Aramia zijn bywijf: c ende hy genereerde Machir den vader Gilead. De ander helft des stās Manasses/ op dese zijde der Jordanen.
15 Ende Machir gaf Hupim ende Supim wijuē/ ende zijn suster hiet Maecha: zijn ander sone hiet Zelaphead: d ende Zelaphead had de dochteren. † And. zijn wijf Aramia zijn bywijf heeft ge genereert/ Machir den etc.
16 Ende Maecha Machirs wijf/ baerde eenē sone/ dien hiet sy Peres/ ende zijn broeder hiet Sares/ ende desseluen sonen waren: Vlā ende Rakem.
17 Vlams sone was e Bedan: dat zijn de kinderen Gilead/ des soons Machir/ des soōs Manasses. c Josu 17.2. d Nu. 26.33 ende 27.1. ende 36.2.
18 Eñ zijn suster Molechet / baerde Jchud/ Abieser ende Mohola. e 1 Sa. 12.11
19 Ende Semida hadde dese kinderen: Ahean/ Sichem/ Lekhi ende Aniam.
20 De kinderen Ephraim waren dese: Suthelah/ diens sone was Bered/ diens sone was Thahath/ diens sone was Eleada/ diens sone was Thahath/ Dē stamme Ephraim.
21 Diens sone was Sabad/ diens sone was Suthelah/ diēs sone was Eser ende Elead: ende de mannen tot Gath/ inwoonners des lants verworchdēse/ daerom dat sy afgetoghen waren/ haer Vee te nemen.
22 Ende haer vader Ephraim droech langen tijt leedt/ ende zijn broeders quamen hem te troosten.
23 Ende hy besliep zijn wijf/ die wert f swanger/ ende baerde eenen sone dien hiet hy Bria/ daerom dat het qualick in synen huyse toeghinck. f Of/ met kinde/ Bria.
24 Zijn dochter nu was Seera/ die bouwede het leeghe ende hooghe Beth Horon/ eñ Vsen Seera.
25 Diēs sone was Rephah eñ Reseph/ diens sone was Thelah/ diens sone was Thahā.
26 diens sone was Laedan/ diens sone was Ammihud/ diens sone was Elisama/
27 Diēs sone was Nū/ diēs sone was Josua Josua.

28 Ende haer haue ende wooninghe was Beth El ende hare dochteren / ende teghen Oosten Naeran / ende teghen Westen Geser ende hare Dochteren: Sechem ende hare Dochteren / tot Aiatoe ende hare Dochteren.

g† and. Adja, ende etc and. tot Ziatoe.

29 Ende aen den kinderen Manasses / Beth Sean ende hare Dochteren / Thenach / ende hare Dochteren / Megiddo ende hare Dochteren / Dor ende hare Dochteren: in desen woonden de kinderen Josephs des soons Israels.

Dē stamme Asser. Gen. 46.17.

30 De kinderen Asser waren dese: Jemna / Jeswa / Jeswai / Bria / ende Serah haer suster.
31 De kinderen Bria waren: Heber ende Malchiel / dat is de vader Birsawith.
32 Heber nu / genereerde Japhlet / Somer: Hotham / ende Sua haer suster.
33 De kinderen Japhlet waren: Passach / Bimehal / ende Aswath. Dat waren Japhlets kinderen.
34 De kinderen Somer waren: Ahi / Rahga Jehuba / ende Aram.
35 Ende de kinderen zijns broeders Helem / waren: Zophah / Jemna / Seles ende Amal.
36 De kinderen Zophah waren: Suah / Harnepher / Sual / Beri / Jemra /
37 Bezer / Hod / Sama / Silsa / Jethran / ende Beera.
38 De kinderen Jether waren: Jephunne / Phispa ende Ara.
39 De kinderen Ulla waren: Arah / Haniel / ende Rizia.
40 Dese waren altemael kinderen Asser / hoofden inden huyse harer Vaderen / wtgelesen / gheweldige lieden / ende hoofden ouer Vorsten: ende werden ghereekent int Heyr ten strijde / aen haren getale / ses ende twintich duysendt mannen.

Dat viij. Capittel.

1. Vanden geslachte der BenJamiten.

BenJamins geslachte. 1. Par. 7.6. Gen. 46.21.

1 BEn Jamin genereerde Bela synen eersten sone / Asbal den anderen / Ahrah den derden /
2 Noha den vierden / Rapha den vijfsten.
3 Ende Bela hadde dese kinderen: Addar / Gera / Abihud /
4 Abisua / Naeman / Ahoah /
5 Gera / Sphuphan / ende Huram.
6 Dit zijn de kinderen Ehud die daer hoofden waren der Vaders / onder den Burgeren te Geba: ende togen wech na Manahath /
7 Namelicken: Naeman / Ahia / ende Gera: deselue voerde se wech / ende hy genereerde Usa / ende Ahiud.
8 Ende Saharaim genereerde inden lande Moab / (doe hy gene van hem gelaten hadde) van Husim ende Baera syne wijuen.
9 Ende hy genereerde van Hodes synen wyue: Jobab / Zebia / Mesa / Malcham /
10 Jeuz / Sach Ja / ende Mirma: dat zijn syne kinderen / hoofden der Vaderen.
11 Ende van Husim genereerde hy Ahitob ende Elpaal.
12 Ende de kinderen Elpaal waren: Eber / Misean ende Samed: deselue bouwede Ono / ende Lod / ende hare Dochteren.
13 Ende Bria ende Sama waren hoofden der Vaders / onder den Burgeren te Aialon: sy veriaechden die tot Gath.

g† an. Daer toe Ahio Elpaal sone Sasak etc.

14 at Zijn broeders nu: Sasak / Jeremoth /
15 Sebadia / Arad / Adar /
16 Michael / Jespa / ende Joha: Dat zijn Bria kinderen:
17 Sebadia / Mesullam / Hiski / Heber /
18 Jesmerai / Jeslia / Jobab: dat zijn Elpaal kinderen.
19 Jakim / Sichri / Sabdi /
20 Elioenai / Zilthai / Eliel /
21 Adaia / Braia / ende Simrath: dat zijn kinderen Simei.
22 Jespan / Eber / Eliel /
23 Abdon / Sichri / Hanan /
24 Hanania / Elam / Anthothia /
25 Jephdeia ende Pnuel: dat zijn de kinderen Sasak.
26 Samserai / Sehar Ja / Athal Ja /
27 Jaeres Ja / Elia ende Sichri. Dat zijn Jerohams kinderen.
28 Dat zijn de hoofden der Vaderen harer geslachten / die woonden te Jerusalem.
29 b Ende te Gibeon woonde de vader Gibeon: ende zijn wijf hiet Maecha. b 1. Par. 2.35
30 Ende zijn eerste sone was Abdon / Zur / Kis / Baal / Nadab /
31 Gedor / Ahio ende Secher.
32 Mikloth nu genereerde Simea: ende sy woonden teghen haer broeders ouer te Jerusalem / met hen.

Sauls gheslachte. Jonathan. c 1. Sam. 9.1 ende 14.51. 1. Par. 9.39

33 Ner genereerde Kis / c Kis genereerde Saul / Saul genereerde Jonatha / Melchisua / Abinadab / ende Esbaal.
34 Ende de sone Jonathā was / Meri Baal. Meri Baal genereerde Micha.
35 De kinderen Micha waren: Pithō / Melech / Thaerea / ende Achas.
36 Achas genereerde Joadda. Joadda genereerde Almeth / Asmaueth / ende Simri. Simri genereerde Moza.
37 Moza genereerde Binea / diens sone was Rapha / diens sone was Eleasa / diens sone was Azel.
38 Ende Azel hadde ses sonen / die hieten: Asrikam / Bochru / Ismael / Sera Ja / Abad Ja / Hanan: die waren altemael Azels sonen.
39 De kinderen Esek zijns broeders waren: Ulam zijn eerste sone / Jeus de ander / Eliphelet de derde.
40 De kinderen Ulā nu waren gheweldige lieden / ende gheschickt met Boghen: ende hadden vele sonen / ende soons sonen hondert ende vijftich: die zijn altemael vanden kinderen BenJamin.

Dat ix. Capittel.

1 Van dien / die te Jerusalem / na de wederbouwinge der Stadt ghewoont hebben.
10. Vanden Priesteren ende Leuiten Ampt.
35. Item Sauls gheslachte.

1 EN de het gantsche Israel werdt gerekent: ende siet / sy zijn aengheschreuen inden Boeck der Coningen Israels ende Juda:
a ende nu wech ghevoert na Babel / om harer misdaedt wille. a Deut. 28.
2 Die te voren woonden op hare goederen ende steden / namelicken / Israel / Priesters / Leuiten / ende de b Nethinim /
3 Nu te Jerusalem woonden sommighe der kinderen Juda / sommige der kinderen Ben Jamin / sommighe der kinderen Ephraim ende Manasses.
4 c Namelicken / vanden kinderen Perez des soons Juda / was Uthai de sone Ammihud / des soons Amri / des soons Imri / des soons Bani.
5 Vā Siloni / Asaia de eerste sone / ende syne andere sonen.
6 Vanden kinderen Serah / Jeguel / ende zijn broeders / ses hondert ende neghentich.
7 Vanden kinderen Ben Jamin / Sallu de sone Mesullam / des soons Hodaw Ja / des soons Hassnua.
8 Ende Jebne Ja de sone Jerohā: ende Ela de sone Usi / des soons Michri: ende Mesullam de sone Sephat Ja / des soons Reguel / des soons Jebne Ja.
9 Daer toe hare broederen in haren geslachten / na

b Nethinim heeten de gegeuene of geschencteerde waren de Leuiten / die hē in sonderheyt tot Godsdienst ghegheuen hadden / ware Gods Hutte ende de Arcke was onder dē Priesteren. c Nehem. 11.4. b Nehem. 11.7.

ten/negen hondert ende ses eñ tsestich: alle
dese mannen waren Hoofden der Vaderen
inden huyse harer Vaders.

e Neh. 11. 10 Priesteren.
10 e Vanden Priesters nu/ Jedaia/ Joiarib
Jachin:
11 Ende Asaria de sone Hilkia/ des soös Me
sullam/ des soons Zadok/ des soons Me-
raioth/ des soons Ahitob/ een Vorst inden
huyse Gods/
12 Ende Adaia de sone Jeroham/ des soons
Pashur/ des soons Malchia: ende Maesai
de sone Adiel/ des soons Jahsera/ des soös
Mesullam/ des soons Mesillemith/ des
soons Immer.
13 Daertoe hare broeders/ hoofdë indë huy
se harer vaders/ duysent seue hondert ende
tsestich/ vroomighe lieden/ aen het werck des
Ampts inden huyse Gods.

Leviten. Neh. 11. 15.
14 Vanden Leviten oock/ vanden kinderen
Merari/ Semaia de sone Hasub/ des soös
Asrikam/ des soons Hasab Ja/
15 Ende Bakbakar de Timmerman/ ende
Galal/ ende Matha Ja de sone Micha/ des
soons Sichri/ des soons Assaph.
16 Eñ Obad Ja de sone Semaia/ des soons
Galal/ des soons Jedithun: ende Berechia
de sone Assa/ des soons Elkana/ die inden
Dorpen der Netophathiters woonde.

Poortiers. Nehe. 11. 19
17 De Poortiers nu waren Sallum/ Akub/
Talmon/ Ahiman met haren broederen/
ende Sallum was de Overste.
18 Want dus langhe hadden aendee poorte
des Conincx/ tegen den Opganck der Son-
nen/ wacht gehouden de kinderen Levi met
Leghers.

Deurwach ters.
19 Eñ Sallum de sone Kore/ des soons Abi-
assaph/ des soös Korah/ ende zyn broeders
wt den huyse zyns Vaders/ de Koriters/ aë
den wercke des Ampts/ dat sy wachteden
aen den dorpel der hutten: eñ hare Vaders
inden Legher des Heeren/ dat sy waer sou-
den nemen den Ingang.
20 Ende Pinehas de sone Eleasar/ was een
Vorst over haer/ daerom dat de Heere te vo
ren met hem gheweest was.

f tan Stifts of Getuyge nisses.
21 Sachar Ja oot de sone Meselem Ja/ was
Wachter aen de Poorte der Hutten des f
Beschepdts.
22 Alle dese waren wtgelesen tot Wachters
aen dë dorpel/ twee hondert ende twaelve:
die waren gerekent in haren Dorpen: ende
David eñ Samuel de Siender/ stichtedense
g door haer ghelooue.

g Dat is so veel geseyt: Sulck stichten en dedë sy niet wt menschelicker aëdacht ende goede meyninghe maer door Gods bevel ende haren gheloove: want in Gods saké en sal geen menschelicke stichtinghe wat gheldë

23 h Dat sy ende hare kinderen de wacht
houden souden aen den huyse des Heeren/
namelickë/ aen den huyse der Hutte/ dat sy
dat waer soude nemen/
24 i Sulcke Deurwachters waren tegen de
vier Winden ghestelt/ teghent Oosten/ te-
ghent Westen/ teghent Noorden/ ende te-
ghent Zuyden.
25 Eñ hare broeders waren op hare Dorpë/
dat sy telcken des sevensten daechs daer in
quamen/ alle tydt by hen te zyn.
26 Wät de Leviten waren dese vier Oversté
Deurwachters toebetrout: eñ sy waren o-
ver de kisten eñ schattë inden Huyse Gods.
27 Oock bleuë sy dë nacht over/ rontom het
Huys Gods: want hen behoorde de wacht
te houden/ dat sy alle morghen op deden.

h 1 Pa. 26. 12 i Num. 3. 6. ende 18. 2.

28 Ende sommighe van hen waren over de
ghereetschap des Ampts: wät sy droeghen
ghetelt wt ende in.
29 Eñ harer sommige waren bestelt over de
Vaten/ ende over alle de heylighe ghereet-
schap/ over k t Semelmeel/ over Wyn/ over
Olie/ ende Wierooch/ over Reuckwerck.

k t an Meel bloeme/

30 Ooch der Priesters kinderen/ maeckten
so minghe het l Reuckwerck

l Exod. 30. 20

31 Mathithia wt den Leviten/ den eersté so-
ne Sallum des Korhiters/ waré toebetrout
de Pannen.
32 Vanden Kahathiteren nu haren broede-
ren waren sommighe over de Toonbroo-
den/ die te bereyden/ dat syse alle Sabbath
bereydeden.
33 Dat zyn de Sangers/ de Hoofdë onder dë
Vaderen der Leviten/ over de kisten wtghe-
sondert: want dach eñ nacht waren sy daer
over int weerck.
34 Dat zyn de Hoofden der Vaders/ onder dë Sauls ghe
Leviten in haren gheslachten: dese woondë slachte.
te Jerusalem. 1 Par. 8. 29.
35 Te Gibeon woonden Jeiel/ de vader Gibe 1. Sa. 14. 49.
on: zyn wyf hiet Maecha.
36 Ende zyn eerste sone Abdon/ Zur/ Kis/
Baal/ Ner Nadab/
37 Gedor/ Ahaia/ Sacharia/ Mikloth.
38 Mikloth genereerde Simeam: eñ sy woö
den oock rondtom hare broederen te Jeru-
salem/ onder den haren.
39 m Ner dan genereerde Kis/ Kis genereer- m 1. Pa. 8. 33
de Saul/ Saul genereerde Jonathä Melchi
sua/ Abi Nadab/ Esbaal.
40 Ende de sone Jonathan was Meribaal.
Ende Meribaal genereerde Micha.
41 De kinderen Micha waren: Pithö Me-
lech/ ende Thaerea.
42 Achas genereerde Jaera. Jaera genereer
de Alemeth/ Asmaveth/ ende Simri. Simri
genereerde Moza.
43 Moza genereerde Binea/ diens sone was
Rapha Ja/ diens sone was Eleasa/ diens so
ne was Azel.
44 Eñ Azel hadde ses sonen/ die hieten Asri
kam/ Bochru/ Jesmael/ Sera Ja/ Obad Ja
Hanan: dat zyn Azels kinderen.

Dat x. Capittel.

I. Saul met tsamé syne dry soné gheslagë,
II. eñ vä die te Jabes in Gilead begrauen.

1 DE Philisteen a streedë tegen Israel/ ende Saul eñ sy-
die vä Israel vloden voor de Philisteen ne sonen
ende de verslagene vielen op den berch doodt.
Gilboa. a 1. Sam 31. 2
2 Nu de Philisteen hingen hen aen Saul/ eñ
syne sonen/ ende iaechden achter hen henen
ende sloeghen Jonathan/ Abi Nadab/ ende
Melchisua de sonen Sauls.
3 Ende den strijt werr hardt tegen Saul/ eñ
de Boghenschutters quamen aen hem/ dat
hy vanden Schutters ghewondt werdt.
4 Doe sprack Saul tot synë Wapendrager:
b Treckt v sweerdt wt/ ende doorsteect my b Richt. 9. 54
daer mede: op dat dese Onbesnedene niet en
comë/ ende schandelicken met my omgaen:
doch zyn Wapendrager en woude niet/ wat
hy vreesde seer: Doe nam Saul zyn sweert
ende viel daerin.
5 Doe nu zyn Wapendragher sach dat Sa
ul doodt was/ viel hy oock int sweert/ ende
starf.
6 Also sterf Saul/ ende zyn dry sonen/ ende c 1. Pa. 8. 34
zyn gantsche huys te ghelijck. ende 9. 39.
7 Doe nu de mannen Israels die in de leegh
te waren/ sagen dat sy gevloden warë/ ende
dat Saul ende zyn sonen doot waren/ verlie
ten sy hare Steden/ ende vloden: eñ de Phi-
listeen quamen/ ende woonden daerinne.
8 d Des anderen morgens quamen de Phi- d 1. Sam 31. 8
listeen/ de verslaghene wt te trecken/ ende
vonden Saul ende syne sonen liggen op den
berch Gilboa.
9 Eñ togen hem wt/ ende namen zyn hooft
ende zyn wapen op/ ende sondent int landt
der Philisteen rontom/ eñ lieten verondi-
ghen voor haren Afgoden/ ende dë volcke.
Ende

10 Ende leyden syne wapen int huys haers
Gods / eñ zijn hooft hechteden sy aen het
huys Dagon.
e 1.Sa.31.11. 2.Sam.2.4
11 e Doe nu alle die te Jabes in Gilead
hoorden/ alles wat de Philistē Saul ghe-
daen hadden/
12 Maecten sy hē op alle strijdebare mannē/
ende namē het lichaem Sauls eñ synen so-
nen/ende brachtense te Jabes, eñ begroenē
hare ghebeenten onder de Eycke te Jabes/
ende vasteden seuen daghen.
f 1.Sa.15.3.23 g 1.Sa.28.8
13 Also sterft Saul in synen misdaet/ die hy
tegē dē Heere gedaen hadde/ f aendē woor-
de des Heeren dat hy niet en hielt: g oock
dat hy de Waersegster vraechde/
14 Ende en vraechde dē Heere niet: daerom
doodde hy hem, ende keerde het Coninckrijc
tot Dauid den soō Isai.

Dat xi. Capittel.

1. Dauid wordt Coninck ouer Israel.
4. winnet de Burcht Zion. 17. ende en
wil des waters niet drincken/ dat drij sy-
ner Helden. (10. die onder twee ende der-
tich werden gheteilt) met lijfs noodt halē.

Dauid wort tē Coninck ghesalft ouer Israel.
a 1.Pa.12.23 2.Sam.5.1.
b 1.Sa.16.1
1 Ende het gantsche Israel vergaderde
hem tot Dauid na Hebron/ ende sprack:
a Siet / wy zijn uwe beenen / ende v
vleesch.
Jebus. 2.Sam 5.6. Dauids stadt.
2 Oock voerdet ghy ons te voren wt eñ in/
doe Saul Coninck was: so heeft v de Heere
v God ghesproken: Ghy sult mijn Volck Is-
rael weydē, ende ghy sult Vorst zijn ouer
mijn Volck Israel.
c Jos.15.16. Judic.1.12. 1.Sa.17.27.
3 Ende alle Oudtsten quamē oock tottē Co-
ninck te Hebron: ende Dauid maecte eē ver-
bont met hen/ te Hebron voor dē Heere: eñ
sy salfdē Dauid tē Coninc ouer Israel / v
naden woorde des Heeren door Samuel.
d †And. verbouwede het ouergeblenē inder stet.
4 Ende Dauid tooch henē, eñ het gantsche
Israel, na Jerusalem dat is Jebus, wāt de
Jebusiters woonden daer in inden Lande.
e 2.Sa.23.8
5 Ende de Burghers te Jebus spraken tot
Dauid: Ghy en sult niet hier in komē. Da-
uid dannoch wan de Burch Zion / dat is
Dauids Stadt.
Dauids Helden Jasabeam. f 2.Sam.23. slaet 800. Wie nu eenē hoop vā 800. aengrijpt/ ende slaet 300. daeruan doot/ eñ de 500 in de vlucht, die heeftse alle 800. gheslagē. Also dat hier (onder dertich) staet/ dat heeft de Text 2.Sā. 23. onder drijen. Wāt wie onder dē bestē drij en de voornēcste is/ die is oock onder den dertigē allē de voornēcste.
6 Eñ Dauid sprack: c Wie de Jebusiters tē
eersten slaet, die sal een Hooft ende Ouerste
zijn: doe beklamse aē het allereerste Joab/ de
soō Zeru Ja, ende werdt een Hooftman.
7 Dauid nu woonde op de Burcht/ daerā
hietmense Dauids Stadt.
8 Ende hy bouwede de Stadt rondtom/
van Millo aen tot gantsch rondtomme:
ende Joab d † liet leuen de ouerghbleuene
inder Stadt.
9 Ende Dauid voer voort/ ende nam toe/ en
de de Heere Zebaoth was met hem.
10 e Dit zijn de Ouerste onder den heldē Da
uids, die hen redelickē met hē hieldē in zijn
Coninckrijcke/ by dē gantschē Israel/ datmē
hem ten Coninc maecte/ na dē woorde des
Heeren ouer Israel.
11 Ende dit is het getal der Heldē Dauids:
Jasabeā de sone Hachmoni/ de voornēcste
onder dertigen: hy hief zijn spiesse op/ ende
f sloech f drij hondert op eenmael.
12 Na hē was Eleasar de sone Dodo/ de Aho
thiter/ eñ hy was onder den drij en Helden.
13 Dese was met Dauid / g doe sy schimp
spraken ende de Philisteen hē aldaer verga-
dert hadden tē strijde: ende daer was een
stuck Ackers vol Gersten/ eñ het volc vluch-
tede voor de Philisteen.
14 Ende sy traden middē op het stuc/ eñ ver
losten dat, ende sloegē de Philisteen/ eñ de
Heere gaf eenen grooten Heyl.
g Te Pas Dammim.5
h 2.Sa.23.13
15 h Ende de drij vandē dertich Voornem
stē/ togē af tē Rotzsteen tot Dauid inde Spe
loncke Adullam: eñ der Philisteen Leger
lach inder leechte Rephaim:
16 Dauid nu was in de Burch: ende der
Philisteen volck was op dat mael te
Bethlehem:
17 i Ende Dauid werdt met luste / ende i 2.Sa.23.15
sprack: Wie wil my te drincken gheuen
des waters wt den Bornput te Bethlehem
onder de poorte?
18 Doe vielen der drij inder Philisteen Leger/
ende vulden des waters wt den Bornput
te Bethlehem onder de poorte / ende
droeghent / ende brachtent tot Dauid:
doch hy en woudet niet drincken / maer k k Dat is/ offerde het Gode ten Dranckoffer.
goot het den Heere wt/
19 Ende sprack: Dat late God verre van my
zijn/ dat ick dat doe, eñ drencke het bloet de
ser mannen, in haers leuens perijckel: want
sy hebbent met haers leuens perijckel ghe-
bracht: daerom en woude hy het niet drinc-
ken. Dat deden die drij Helden.
Abisai.
20 Abisai de broeder Joabs, die was oock
de Voornemste onder drijen: eñ hy hief zijn
spiesse op, eñ sloech drij hondert / eñ hy was
onder drijen beroemt.
21 Ende hy dede heerlicker dan de twee/ l †An. drij eersten
ende hy was haer Ouerste: doch aende l † drij
en quam hy niet.
Benaia. 2.Sa.23.20.
22 Benaia de sone Joiada, des soōs Jshail/
van m † grootē dadē, vā Cabzeel: hy sloech m †And grooterē daden dan Cabzeel
twee Leeuwen der Moabiten: ende ginc af/
ende sloech eenē Leeuwe midden indē Born
put/ ter Sneeuwtijdt.
23 Hy sloech oock eenē Egyptischē man, die
was vijf ellē lanc, eñ hadde eē spiesse inder
handt, als eēs Weuers boom: doch hy ginc
tot hem af met eenē stock, ende nam hem de m 2.Sa.17.21
spiesse wt der hant/ n eñ verworchde hē met
zijn eyghen spiesse.
24 Dat dede Benaia de sone Joiada/ eñ was
beroemt onder drij Helden/
25 Eñ was de heerlickste onder dertigē: doch
aen de drij en quā hy niet: eñ Dauid maecte
hem ten Heymelicken rade.
Strijtbare Heldē Dauids Asahel.
26 De strijbare Helden zijn dese: Asahel de
broeder Joabs/ Elhanan o † de sone Dodo/
van Bethlehem/
o †An. zijns Ooms sone.
27 Camoth de Harotiter/ Helez de Peloniter/
28 Jra de sone Ekes, de Thekoiter/ Abieser
de Anthothiter/
p †An. Sebechai
29 p † Sibeachai de Husathiter/ Jlai de Aho-
hiter/
30 Maherai de Netophathiter. Heled de so-
ne Baena de Netophathiter/
31 Jthai de sone Ribai vā Gibeath der kinde
ren Ben Jamin/ Benai de Pirgathoniter/
32 Hurai vādē Beken Gaas, Abiel de Arba-
thiter.
33 Asmoueth de Baherumiter / Eliahba de
Saalboniter/
34 De kinderē Hasem des Gisoniters/ Jona
than de sone Sage de Harariter/
35 Ahiam de sone Sachar de Hararither, Eli
phal de sone Vr/
36 Hepher de Macherathiter / Ahia de Pelo
niter/
37 Hezro de Carmeliter/ Naerai de sone Az-
bai/
38 Joel de broeder Nathan/ Mibear de sone
Hagri/
39 Zelec de Ammoniter / Naherai de
Berothiter / Joabs des soons Zeru Ja
Wapendragher/
40 Jra de Jethriter/ Gareb de Jethriter/
41 Vria de Hethiter/ Sabad de sone Ahelai/
42 Adina de sone Sisa de Rubeniter/ eē Hoofe
man der Rubeniters/ ende dertich warē on-
der hem/

43 Hanā de sone Maecha/Josaphat de Ma
thoniter/
44 Vsia de Astrathiter/Sama eñ Jaiel de so
nen Ho ham des Aroeriters/
45 Jediael de sone Simei/Joha zijn broeder
de Thiziter/
46 Eliel de Maheuiter/Jeribai eñ Josowia
de sonen Elnaan/Jethima de Moabiter/
47 Eliel/Obed/Jaesiel van Mesobaia.

Dat xij. Capittel.

I. Dauids krijsvolc dat te Ziklag tot hē
koemt. 23. Het getal des krijchsvolcks/ dat
tot Dauid te Hebron ghekomen is.

Veel krijchsvolc koemt tot Dauid te Ziklag.
a 1.Sa.27.6
b Dat is/ verborgen

1 Ock b quamen dese tot Dauid te Zi
klag / a doe hy noch b besloten
was voor Saul den sone Kis / ende
sy waren oock onder de Helden / die ten
strijde holpen/
2 Eñ met Bogen geschickt waren tot bey-
den handen/op steenen/op pijlen/eñ Bogē:
vandē broederen Sauls/die wt Bē Jamin
waren/
3 De voorneemste/Ahieser eñ Joas/de kin
deren Samaia des Gibeathiters/Jesiel eñ
Pelet de kinderen Asmaueth. Barachu eñ
Jehu de Anthothiter:
4 Jesmaia de Gibeoniter/geweldich onder
dertigen/ende ouer dertich: Jeremia/Jahe
siel J/ohanan/Josabad de Gederathiter/
5 Eleusai/Jerimoth/Bealia/Samaria/
Saphat Ja de Harophiter.
6 Elkana/ Jesija/Asareel/Joeser/Josabeā
de Korhiter/
7 Joela ende Sabadia/de kinderen Jerohā
van c † Gedor.
8 Vanden Gadditeren scheyden hen wt

c † And. Ged nō- Krijslieden die tot Dauid gekomē zijn wt Israel.

tot Dauid inder Burcht inder Woestij-
ne / stercke Helden ende krijslieden / die
schilt ende spiessen voerden/ende haer aen
gesichte als der Leeuwen/ ende snel als de
Rheen op de Berghen.
9 De eerste Eser/de ander Obad Ja:de derde
Eliab/
10 De vierde Masmāna/de vijfste Jeremia/
11 De seste Athi/de seuende Eliel/
12 De achtste Johanan/de negende Elsabad/
13 De tiende Jeremia/de elfste Machbanai.
14 Dese waren vanden kinderen Gad Hoof
dē indē Heyre/de kleynste ouer hondert/ eñ
de grootste ouer dupsendt.
15 Dese zijn het / die ouer de Jordane gin-
gen in der eerster Maendt / doe sy vol
was aen beyde Oeueren/ d † dat alle leech-
ten effen waren:beyde teghent Oosten ende
teghent Westen.

d † And. eñ veriaechdē alle/so in leechtē woō dē beyde etc. e † An. moet wil

16 Ende daer quamen oock sommige vādē
kinderē Bē Jamin eñ Juda/tot der Burcht
Dauids.
17 Ende Dauid ghinck tot hen wt / ende
antwoordde ende sprack tot hen: So ghy-
lieden in vreden tot my koemt/ ende my te
helpen/so sal mijn herte met v lieden zijn:so
ghy daerenteghen koemt op list / ende my
teghen te zijn/so doch gheen onbillickheydt
aen my en is / so sie de God onser Vaderen
daerin/ende straffe het.
18 Mer dē Geest tooch aē Amasai/dē Hooft
man onder dertigen/ende sprack: Wy zijn
wy Dauid/eñ met v houdē wy het/gy sone
Jsai:vrede/vrede zy met v/vrede zy met u-
wē helpers/wāt v God helpt v. Doe nāse
Dauid aen/eñ stelde se tot Hoofden ouer de
krijslieden.
19 Ende van Manasse vielen sommighe tot
Dauid/doe hy quam met den Philistren te
gen Saul ten strijde/ende en halp hē niet/ f
want de Vorsten der Philisteen/lieten hem

f 1.Sa.29.4

met rade vā hē/eñ spraken: Wanneer hy tot sy
nē heere Saul viel / so mochtet ons onsen
hals kosten.
20 g Doe hy nu na Ziklag tooch/vielē tot hē
vā Manasse. Adna/Josabad/Jediael/Mi
chael/Josabad/Elihu/Zilthai/Hoofdē o-
uer dupsent in Manasse.

g 1.Sa.30.1

21 Eñ sy holpen Dauid tegen de krijslieden/
want sy waren altemael redelicke Helden/eñ
werden Hooftliedē ouer het Heyr.
22 Oock quamen alle dage sommige tot Da
uid/hē te helpen/tot dat het een groot Heyr
werdt/ghelyck als een Heyr Gods.
23 Ende dit is het getal der Hoofden/gerust
tē Heyre h die tot Dauid te Hebron quamē/
het Koninckrijck Sauls tot hem te wendē na
den woorde des Heeren.

Het ghetal des volcx/ dat tot Dauid te Hebron gekomen is/
h 2.Sa.5.1.

24 Der kinderen Juda/ die schildē eñ spiessē
droegen/ waren ses dupsent/eñ achthondert
gherustet ten Heyre.
25 Der kinderē Simeon/redelicke Heldē ten
Heyre/seuen dupsent/ende hondert.
26 Der kinderen Leui/vier dupsent ende ses
hondert.
27 Eñ Joiada de Vorst onder die vā Aaron/
met drij dupsendt ende seuen hondert.
28 Zadok de Jongelinck/een redelick Helt/
met zijns vaders huys / twee eñ twintich
Oeuersten.
29 Der kinderē Bē Jamin/Sauls broederē/
drij dupsent : wāt op die tijt hieldē hare
noch vele met den huyse Sauls.
30 De kinderen Ephraim / twintich dup-
sendt/ende acht hondert/ redelicke Helden/
ende beroemde mannen inden huyse harer
vaderen.
31 Des haluen stamme Manasse / achtien
dupsent/die by namen ghenoemt werden/
dat sy quamen/ ende maeckten Dauid ten
Koninck.
32 Der kinderē Jsaschar/die i verstādich wa
ren/ende rieden wat Jsrael op elcke tijt doē
soude/twee hondert Hooftliedē. ende alle ha
re broeders volchden hare woorden.

i Dat is/ krijchsverstandich.

33 Van Sebulon/ die int Heyr togē tē strijde/
gerustet met allerley wapenen tē strijde/vijf
tich dupsent / hē in de ordeninge te schickē
eendrachtelicken.
34 Van Naphthali/dupsent Hooftlieden/eñ
met hen die schilden ende spiessen voerdē se-
uen ende dertich dupsendt.
35 Vā Dan/ten strijde gerustet/acht eñ twin
tich dupsendt/ses hondert.
36 Van Asser/die int Heyr togen/ gerustet tē
strijde/veertich dupsendt.
37 Van ghene zijde der Jordanen/vādē Ru-
beniteren/Gadditeren/ende den haluen stā-
me Manasse/met allerley wapenē tē strijde/
hondert ende twintich dupsendt.
38 Alle dese krijslieden / het Heyr te ordine-
ren/ k quamen van gantscher herten tot
Hebron/ Dauid ten Koninck te maken ouer
gantsch Jsrael:oock was alle het ander Js-
rael eens herten / datmen Dauid ten Ko-
ninck maeckte.

k 2.Sa.5.1.

39 Ende waren aldaer by Dauid drij dagen/
at ē eñ droncken:want haer broeders haddē
voor hen wat bereydt.
40 Oock die de naeste rondtom warē/tot aē
Jsaschar/Sebulō/eñ Naphthali/ die brach
tē vroot op Ezelen/Kemelē/Muylē/eñ Run
deren/te eten/Meel/Vijgenkoorē/Wijn/
Olye/Runderen eñ Schapē plantey : wāt
daer was een blijschap in Jsrael.

Dat xiij. Capittel.

I. Dauid laet ouer ghebleuen ghesiach-
ten roepen 5. ende de Arcke Gods van Ki-
riath Jearim halen.

Ende

Dauid haelt de Arcke Gods.
1 Ende Dauid hielt eenen raedt a metden
Hooftlieden ouer duysende / ende ouer
hondert / ende met allen Vorsten /
2 Ende sprack tot der gantscher Gemeyntē
a 2. Sa. 6. 1. Israels: Behaecht het v lieden / eñ ist vādē
Heere onsē God / so laet ons ouer al wt schic
ken tot dē anderen onsen broederē in allen
Landē Israels / ende met hē de Priesters eñ
Leuitē / inden Stedē daer sy Voorstedē heb
ben dat sy tot ons vergadert werden /
3 Eñ laet ons de Arcke onses Gods weder
b 1. Sa. 7. 3. tot ons halen: b wãt by dē tijdē Sauls / en
vraechden wy niets na haer.
4 Doe sprack de gantsche Gemeynte: Mē
soude also doen / want sulcks behaechde al-
len volcke wel.
c 2. Sa. 6. 1 5 c Also vergaderde Dauid het gãtsche Is-
rael / van Sihor Egypti aen / tot datmen
koemt te Hemath de Arcke Gods te halen
van Kiriath Jearim.
6 Ende Dauid tooch op met dē gãtschē Is-
rael tot Kiriath Jearim / die daer leyt in Iu
da / dat hy van daer op brochte / de Arcke
Gods des Heeren / die op dē Cherubim sit /
daer den Name aengheroepen werdt.
7 Ende sy lieten de Arcke Gods / op eenen
nieuwen waghen voeren / wt den huyse
Abi Nadab: Vsa nu ende zijn broeder dre-
uen den waghen.
8 Dauid nu eñ het gantsche Israel / speeldē
voor God / wt gãtscher macht / met Lieden /
met Harpen / met Psalteren / met Tamborij
nen / met Cymbalen / ende met Basuynen.
d 2. Sa. 6. 6. 9 d Doe sy nu quamen op de pleyne Chidō /
1. Para. 16. 1. reckte Vsa zijn hant wt / de Arcke te houdē /
want de Runderen traden ter zijden wt.
10 Doe vertoornde de grimmicheyt des Hee-
rē ouer Vsa / eñ sloech hem. dat hy zijn hãt
e Nu. 4. 15. 19 hadde wt ghereckt aen de Arcke / e dat hy
aldaer sterf voor Gode.
11 Doe wert Dauid bedroeft / dat de Heere
een sulcke scheure dede aē Vsa / ende hiet de
Perez Vsa. stede / Perez Vsa / tot op desen dach.
12 Ende Dauid vreesde hem voor Gode dies
daechs / eñ sprack: Hoe sal ick de Arcke
Gods tot my brenghen?
13 Daerom en liet hy de Arcke Gods niet
tot hem brenghen in de Stadt Dauids /
Obed Edō. maer keerdese henen int huys Obed Edom
des Gethiters.
14 Also bleef de Arcke Gods by Obed Edom
in synen huyse / dry Maenden lanck: ende de
Heere seghende het huys Obed Edom / ende
alles wat hy hadde.

Dat XIIII. Capittel.

1. Hiram schickt Dauid houdt ende
Werckliedē / een huys te bouwen. 3. Da-
uid kreijcht by veel wyuen vele kinderen. 8.
De Philisteen worden van hem met rade.
14. ende hulpe Gods tweemael gheslagen.

Hiram.
1 Ende a Hiram de Koninc te Tyro / sandt
a 2. Sa. 5. 11. Boden tot Dauid / ende Cederen hout /
Metsers ende Timmerlieden / dat sy
hem een huys bouweden.
2 Ende Dauid merckte / dat hem de Heere
b Of / stadt ten Koninck ouer Israel b beuesticht hadde:
gerijcht want zijn Koninckrijck klam op / om zijns
ghemaeckt: Volcx Israels wille.
3 Ende Dauid nam noch meer wijuē te Je
rusalem: ende genereerde noch meer sonen
ende dochteren.
Kinderen 4 Ende die hem te Jerusalem geboren wer
Dauids / te dē / die hietē also: Sãmua / Sobab / Nathã /
Jerusalem Salomo /
gheboren. 5 Jebehar / Elisua / Elipalet /
6 Noga / Nepheg / Japhia /
7 Elisamma / Baal Jada / Eliphalet.

8 e Ende doe de Philisteen hoordē dat Da- c 2. Sa. 17. 9
uid ten Koninck gesalft was ouer het gant
sche Israel / toghen sy alle op / Dauid te soe
ken. Doe dat Dauid hoorde / tooch hy wt
teghen hen.
9 Eñ de Philisteen quamen / ende leyden hē
neder inder leechten Rephaim.
10 Dauid dan vraechde God / ende sprack:
Sal ick op trecken teghen de Philisteen / en-
de wildyse in myn handt gheuen? De Heere
sprack tot hem: Treckt op / ick hebse in v
hande ghegheuen.
11 Ende doe sy op togē na d Baal Prazim / d Baal /
sloech se Dauid aldaer: eñ Dauid sprac God heet een
heeft myn vyandē door myn hant / van mal huys / wert /
kanderē gescheurt / gelijck als hem het wa- of man: Pe-
ter van malkanderen scheuet. daerom hietē rez heet / eē
sy die stede / Baal Prazim. scheure of
12 Ende sy lieten hare Goden aldaer: e doe backeel.
hietse Dauid met vyere verbranden. Daeromme
13 f Nu / de Philistē maecktē hen daer weder moet dese
aen / ende leyden hen neder inder leechten. stede Baal-
14 Ende Dauid vraechde God noch eens: en Prazim hee
de God sprack tot hem: Ghy en sult niet op ten dewyle
trecken achter hen henen: maer gheeft v vā dat de Phi-
hen / dat ghy aen hen komet tegen de g † listeen daer
Moerbezien boomen ouer. verstropt
15 Wanneer ghy dan hooren suldt / het ruys- eñ van mal
schen bouen op de Moerbezien boomen kanderē ge-
henen gaen / so koemt wt ten stryde: want scheuet
God is dan voor v wtghetoghen / te slaen zijn.
der Philisteen heyr. e Deut. 7. 8.
16 Eñ Dauid dede als hem God gebodē had- 2 Sam. 5. 22
de: eñ sy sloegē het heyr der Philistē / van g † And
Gibeon aen tot Gaser toe. Peerboom
17 Ende Dauids naem breydde hem wt in
allen Landen: ende de Heere liet zyn vreese o
uer alle Heydenen komen.

Dat XV. Capittel.

1. Dauid bouwet eē stede voor de Arcke
Gods. 12. die wordt vanden Priesteren en
de Leuiten. 16. met ghesanghe Snarenspe-
len ende blijschap op waerts ghebracht. 27.
Dauid wordt zyns doens haluen van
Michal veracht.

1 Ende hy bouwede hem huysen in de
Stadt Dauids / ende bereydde de Arc- Dauid laet
ke Gods een stede / ende bereydde een de Arcke
hutte ouer haer. Gods op
2 Op dat mael sprack Dauid: De Arcke waerts ha-
Gods en sal niemãt dragē dan alleen de Le lē aen haer
uitē: a want deselue heeft de Heere verkorē / stede.
dat sy de Arcke des Heeren dragē / ende hem a 2 Sam 6 6
dienen eewichlick. Nu. 4. 15. 19
3 Daerom vergaderde Dauid het gantsche ende 7. 9.
Israel te Jerusalē / dat sy de Arcke des Hee-
rē op brachten / aen de stede / die hy daer toe
bereyt hadde.
4 Ende Dauid bracht te hoope de kinderē
Aaron / ende de Leuiten.
5 Vanden kinderen Kahath / Vriel den Ouer
sten / met tsamen synen broederen / hondert
ende twintich.
6 Vanden kinderen Merari: Asaia de Ouer
ste / met tsamē synē broederen / twee hondert
ende twintich.
7 Vanden kinderen Gerson / Joel de Ouer-
ste / met tsamen synen broederen hondert en
de dertich.
8 Vandē kinderē Elizaphan / Sema Ja de
Ouerste / met tsamen synen broederen / twee-
hondert.
9 Vanden kinderē Hebron: Eliel de Ouerste /
met tsamen synen broederen tachtentich.
10 Vanden kinderen Vsiel: Amminadab de
Ouerste: met tsamen synē broederē hondert
ende twaelue.
11 Eñ Dauid riep Zadok eñ Ab Jathar den

Priesteren/ende den Leuiten: namelicken/
Vriel/ Asa Ja/ Joel/ Sema Ja/ Eliel/ Am-
minadab/
12 Ende sprack tot hen: Ghy zijt de hoofdē
der Vaders onder den Leuiten/ so heyliget
u lieden nu/ende uwe broederē/ dat ghy de
De Arcke Gods.
Arcke des Heerē des Gods Israel opwaert
brenget/ aen de stede die ick haer bereydet
hebbe.
b 1. Pa. 13.10
13 b Want te voren/ doe ghy liedē daer niet
en waert/ dede de Heere onse God eenen scheu-
re onder ons / daerom dat wy hem niet en
c Nu. 4.15. 19. ende 7.9
sochten/ c als het hem behoort.
14 Also heylichden hen de Priesters ende Le-
uiten/ dat sy de Arcke des Heeren des Gods
Israel opwaerts brochten.
15 Eñ de kinderen Leui droeghen de Arcke
Gods des Heeren op hare schouderen/ met
d Exo 25.13.
dē handtboomē daer aen/ d als Moses ge-
boden hadde/ na den woorde des Heeren.
16 Eñ Dauid sprac tot den Oversten der Le-
uiten/ dat sy hare broederen tot Sanghers
Sanghers met Snarē-spelen.
setten souden/ met Snarenspelen/ met Psal-
terē/ Harpen/ eñ hellen Cymbalē/ dat sy luy-
de songhen ende met blijschappen.
Heman. Assaph.
17 Doe bestelden de Leuiten/ Heman den so-
ne Joel/ ende van synen broederen/ Assaph
den sone Berechia/ ende vanden kinderen
Ethan.
Merari haren broederen/ Ethan den sone
Kusa Ja.
18 Eñ met hen hare broederen des anderen
deels/ namelicken/ Zachar Ja/ Bē/ Jaesiel/
Semiramoth /Jehiel/ Vnni/ Eliab/ Bena
ia/ Maeseia/ Mathathia/ Elipheleia/ Mi-
kneia: Obed Edō/ Jehiel/ de deurwachters.
19 Want Heman/ Assaph/ ende Ethā/ waren
Sanghers met metalen Cymbalen / helle
te klincken.
20 Zachar Ja daerentegen/ Asiel/ Semira-
moth/ Jehiel/ Vnni/ Eliab/ Maeseia/ ende
e And. ten Alamoth.
Benaia/ met Psalteren e/ na te singhen.
21 Ende Mathithia/ Elipheleia/ Mikneia
Obed Edom/ Jehiel eñ Asaia/ met Harpen
van acht Snaren voor te singhen.
22 Chenan Ja nu / der Leuiten Overste / de
Sangmeester/ dat hy se onderwesete singē/
want hy was verstandich.
23 Eñ Berechia/ ende Elkana/ warē Deur-
wachters der Arcken.
f Anders. Ephod
24 Nu Sechan Ja/ Josaphat/ Nethaneel/
Amasai/ Sachar Ja / Benaia/ Eliezer de
Michal. 1. Sa. 6.16.
Priesters/ bliesē met Trompetten voor de
Arcke Gods: eñ Obed Edom eñ Jehia warē
Deurwachters der Arcken.
Dauid offert ende se-gēt het volc.
25 Also ginghen Dauid ende de Outsten Is-
a 2 Sa. 6.17
raels/ ende de Oversten over de duysent he-
b 2 Sa. 6.16
nen/ de Arcke des Verbonts des Heeren op
c Dese drye Hebreische woordē Ci-car/ Espar/ Asisa en heeten niet allē de ma-teria als broot, vlees wijn/ maer ooch de ma-te ofgewich-te derseluē: als so ick op Duytsch spreke: hy gaf een loot broots/ een pōt vleesch/ een Meussel wijns.
te halen / wt den huyse Obed Edom / met
blijschappen.
26 Eñ doe God dē Leuitē halp/ die de Arcke
des Verbondts des Heeren droegen/ offer-
de men seuen Ossen/ ende seuen Rammen.
27 Eñ Dauid hadde eenē lijnen rock aē/ daer
toe alle Leuiten die de Arcke droegen/ ende
de Sanghers / ende Chenan Ja de Sang-
meester/ met den Sangers: ooch hadde Da-
uid eenen lijnen f Lijfrock aen.
28 Also bracht het gātsch Israel de Arcke des
Verbonts des Heeren opwaerts met Jup-
chen/ Basuynen/ Trompetten/ ende hellen
Cymbalen/ met Psalteren ende Harpen.
29 Doe nu de Arcke des Verbonts des Hee-
ren in de stadt Dauids quam/ sach Michal
Sauls dochter tre vensteren wt: ende doe
sy den Coninck Dauid sach dansen eñ spe-
len/ verachtede sy hem in harer herten.

Dat xvj. Capittel.

1. Dauid offert ende segent het volc/ 4.
bestelt lof eñ wachte by der Arcken Gods.

1 Ende a doe sy de Arcke Gods in brachtē/
stelden sy se in de Hutte/ die haer Dauid
opgericht hadde: eñ offerdē Brantoffer
ende Danckoffer voor Gode.
2 Eñ doe Dauid den Brantoffer ende Danc-
offer volbracht hadde/ segende hy het volck
inden Name des Heeren.
3 b Ende deylde wt eenen yegelicken in Is-
rael/ beyde mans ende vrouwen/ een c ghe-
wichte broots / een stuck vleesch / ende een
Meusel wijns.
4 Ende hy stelde voor de Arcke des Heeren/
sommighe Leuiten tot Dienaers/ dat sy den
Heere den God Israels prijsden / danckten
ende loefden.
5 Namelicken/ Assaph dē eerstē/ Sachar Ja
dē anderē/ Jeiel/ Semiramoth/ Jehiel/ Ma-
thithia/ Eliab/ Bena Ja/ Obed Edom ende
Jeiel met Psalteren ende Harpen: ende As-
saph met hellen Cymbalen.
6 Bena Ja daerenteghen ende Jehasiel de
Priesters met Trompetten/ alletijt voor de
Arcke des Verbondts Gods.
7 Te dier tijdt bestelde Dauid ten eersten/
den Heere te dancken/ door Assaph ende syne
broeders.
8 b Danct den Heere/ predickt synen Name/ b Psa. 105.1
doet kondt onder den Volcken zijn doen. Esaie 12.4.
9 Singet/ speelt/ ende dichtet hem/ vā allen
synen Wonderen.
10 Roemet synen Heyligen Name/ het herte
der gheener die den Heere soecken/ verblyde
hem.
11 Vraecht na dē Heere/ ende na syner macht/
soeckt zijn aenghesichte alletijdt.
12 Ghedenckt syner Wonderen/ die hy ghe-
daen heeft/ syner Wonderen / ende e zijns
Woorts.
e t an. der ge-richte zijns monts.
13 Ghy het zaet Israels zijns knechts/ ghy
kinderen Jacobs zijns Wtvercoren.
14 Hy is de Heere onse God/ hy richtet ouer
de gantsche Wereldt.
15 Gedenckt eewelick zijns Verbonts/ wat
hy beloeft heeft in duysent gheslachten.
16 f Dat hy ghemaect heeft met Abraham/ g f Gen. 22.16
ende zijns Eedts met Isaac. g Gen. 26.3
17 h Ende hy stelde het Jacob ten Rechte/ eñ h Gen 28.13
Israel ten eewighen Verbonde/
18 Ende sprack: Ick wil u het Landt Canaā
gheuen/ het Lot ws Eerfdeels.
19 Doe sy noch weynich ende i cleyne warē/ i Of/ slecht/
ende Vreemdelinghen daerin. verachtelic
20 Ende sy toghen van eenen Volcke ten an-
deren/ ende wt eenen Coninckrijcke ten an-
deren Volcke.
21 Hy en liet niemanden hen schade doen/ eñ
strafte om harent wille Coninghen.
22 k Tastet mynen Gesalfden niet aen/ ende k Psa. 105.15
en doet niet quaets mynen Propheten.
23 l Singhet den Heere alle Landen/ vercon- l Psal. 96.1.
dighet dagheliicks zijn Heyl.
24 Vertellet onder dē Heydenen zijn Heerlic-
heydt/ ende onder de Volcken zijn Wonder.
25 Want de Heere is groot / ende ghantsch
loflick / ende Heerlick bouen alle andere
Goden.
26 Want aller Heydenen Goden zijn Afgo-
den: m doch de Heere heeft den Hemel ghe- m Gen. 1.1.
maeckt.
27 Het staet eerlick ende statich voor hem/ eñ
gaet gheweldich ende vrolick toe / aen zijn
plaetse.
28 Gheeft herwaerts den Heere ghy Volc-
ken/ gheeft herwaerts den Heere/ Eere ende
kracht.
29 Gheeft herwaerts den Naem des Heeren
de Eere/ brengt Gheschencken/ ende coemt
voor hem/ ende bidt den Heere aen in Heyli-
ghen verciersel.

30 De gantsche Wereldt vreese hem/ hy heeft
dē Aertbodem bereyt dat hy niet beweecht
en wordt.
31 Dē Hemel verblijde hem/ ende de Aerde
zy vrolick/ eñ men segghe onder de Heyde-
nen/dat de Heere regeert.
32 De Zee bruyse/eñ wat daer in is/ eñ het
Velt zy vrolick/ ende alles wat daer op is.
33 Eñ laet juychen alle Boomen indē Wou
de voor den Heere/ want hy comt te richtē
de Aerde.
34 Dancket dē Heere/wāt hy is vriendelick/
ende zijn barmerticheyt duert eewelick.

n Of/ Heyl-maker/ Be-houder/

35 Eñ segt: Helpt ons God onsen n Heylant/
ende vergadert ons/ eñ verlost ons vanden
Heydenen: dat wy uwen heylighen Name
dancken/ ende v lof segghen.
36 Gheloeft zy de Heere de God Jsraels/ van
eewicheyt tot eewicheyt: eñ alle het volck
segghe: Amen/ ende loue den Heere.

Lof ende wacht by d' Arch Gods

37 Also liet hy aldaer voor de Arcke des Ver
bonts des Heeren/ Assaph eñ zijn broeders
te dienen voor de Arcke alle tijt in eenen ye
ghelicken daghe zijn dachwerck.

† And. syne

38 Daerentegen Obed Edom ende † hare
broederen/ acht ende tsestich/ ende Obed E-
dom dē sone Jedithun/ ende Hossa tot Deur
wachters.
39 Eñ Zadok den Priester/eñ zijn broeders
de Priesters/ liet hy voor de Wooninge des
Heeren/op der Hoochte te Gibeon:

o Exo 29.38 Num.28.3.

40 Dat sy den Heere dagelicx Brantoffer de
dē/op dē Brantoffer Altaer/ des morgens
ende des auonts / o als ghescreuen staet
in de Wet des Heeren/ dat hy aen Jsrael ge
boden heeft.
41 Ende met hen/ Heman ende Jedithun/ eñ
andere verkoren/ die by namen ghenoemt
waren/te dancken den Heere/ dat syne bar-
mherticheyt eewelick deurt.
42 Ende met hen Heman ende Jedithun/
met Trompetten ende Cymbalen teclinc-
ken/ende met Snarenspelen Gods: de kin-
ren Jedithun dan / maeckte hy tot Deur-
wachters.
43 Also tooch alle het Volck weder henen/
een yegelick in zijn huys: eñ Dauid keerde
ooc wederom/ zijn huys te seghenen.

Dat xvij. Capittel.

1. De Heere/ so hy hem gheē huys en wil laten bouwen/ 7. doet Dauid met verhael bewesener weldadē/ 9.11. tweederley/ (dat is/ tijtlicke ende eewighe) toeseghinghe 16. Dauid loeft ende danckt God met grooten verwonderen/ 23. Ende bidt dat hy wil zijn toesegghinghe houden.

Dauid wil eenē Tēpel bouwen. 2.Sam.7.1.

1 Ende het geuiel/ doe Dauid in synē huys
woonde/ sprack hy tot den Propheet
Nathan: Siet/ ick woone in een Cederē
huys/ ende de Arcke des Verbonts des Hee
ren is onder de Tapyten.

a 1.Sa.10.7

2 Nathā sprac tot Dauid: a Alles wat in u
wer hertē is/ dat doet: want God is met v.

Nathan wordt van God tot Dauid ghe sonden.

3 Doch inder seluer nacht/ quam het woort
Gods tot Nathan/ ende sprack:
4 Gaet henē/ eñ segt Dauid mynen knecht:
So spreect de Heere: Ghy en sult my gheen
Huys bouwen ter Wooninghe.

b 1 Re.8.16. Paral.6.5.

5 b Want ick en hebbe in gheenen huyse ge
woont/ vanden dage aen/ doe ick de kinde-
ren Jsraels wtleyde tot op desē dach: maer
ick ben gheweest/ waer de Hutte gheweest
is / ende de Wooninghe.
6 Waer ick ghewandelt hebbe inden gant-
schen Jsrael: hebbe ick tot der Richterē ee-
nen in Jsrael optgeweest/ dien ick gheboot
mijn Volck te weyden/ ende ghesproken:
Waerom en bouwet ghy my geen Cederen
Huys? :
7 So segt nu also tot mynē knecht Dauid
So spreect de Heere Zebaoth: Jck hebbe v
genomen van de Weyde achter de Schapē
dat ghy soudet zijn eē Vorst ouer mijn volc
Jsraels/
8 Eñ ben met v gheweest/ waer ghy henen
ghegaen zijt: ende hebbe v vianden wtghe-
roeyt/ voor v/ ende hebbe v eenen naem ge-
maeckt / gelijck als de Groote op der Aerdē
eenen name hebben.

Dit is een tijtlicke toe segginghe. Dit is eē ee wighe toe segginghe / 2.Sam.7. v.12. Want Christus wort Dauidi toeghe-sept.

9 Eñ ick wil mynē volcke Jsraels een stede
settē/ eñ wil het plantē/ dat het aldaer woo
nen sal/ ende niet meer beweecht en worde:
eñ de kinderen der boosheyt en sullent niet
meer swacken als te voren.
10 Ende te diē tijden/ doe ick Richters ouer
mijn volck Jsraels ordineerde: ende ick wil
alle v vyanden verootmoedigen/ eñ vercon
dighen v/ dat de Heere v een huys bouwen
wil:

c Of/ stat gro vich vast maken.

11 Wanneer nu v daghen wt zijn / dat ghy
henen gaet tot uwen Vaderen/ so wil ick v
Zaet na v verwecken / dat uwer sonen een
zijn sal/ dien wil ick zijn Coninckryck c be-
uestighen/

d Psa.132.11 1 Par.22.10. ende 28.6.

12 d Die sal my een Huys bouwen/ eñ ick wil
synen Stoel beuestighen eeuwichlick.

e 1 Sa.15 26

13 Jck wil zijn Vader zijn / ende hy sal mijn
Sone zijn: ende ick en wil mijn barmhertic-
heyt niet van hem wenden/ e gelijck als ick
se van dien ghewendet hebbe / die voor v
was:

Dauid loeft eñ danckt God/ verwō dert hem sy ner grooter weldaedt.

14 Maer ick wil hem setten in mijn huys/ eñ
in mijn Coninckrijcke eewichlick/ dat synen
Stoel standtvastich zy eewichlick.
15 Ende doe Nathan na alle dese woordē eñ
ghesichte/ met Dauid sprack/

f Of/ slecht/ g dat is/ niet mynen Per-soon/ maer mijns bloe-des Nacoe-melinc/ Sci licet in fu-turum et in ginquum/ die een sulc mensche zijn sal/ die inder Hoochte God de Hee re is/ Psal. 29.

16 Quam de Coninck Dauid/ eñ stelde hem
voor den Heere/ eñ sprac: Wie ben ick Heere
God/ eñ wat is mijn huys/ dat ghy my tot
hier toe ghebracht hebt?
17 Ende dat heeft v noch f te cleyn gedocht/
God: maer hebt ouer het huys ws knechts/
noch van ouerlanghe toecomenden gespro-
ken: ende hebt my aenghesien/ g† als inder
ghestalt eens menschen/ die inder Hoochte
God de Heere is.
18 Wat sal Dauid meer tot v seggen/ dat hy
uwen knecht so heerlick maket? ghy kent u
wen knecht.

Wie kan God gelijck zijn onder dē kinderen Gods: hy is ooc Gods kinde/ doch wijt eñ vele ouer de an-der kinderē Gods / als die selfs ooc God is.

19 Heere/ om ws knechts wille na uwer her-
ten/ hebt ghy alle sulcke groote dingen gedaē/
dat ghy kondt dedet alle Heerlicheyt.
20 h Heere/ ws gelijcke en is niet/ ende daer
en is geen God/ dā alleene ghy/ vā welcken
wy met onsen ooren ghehoort hebben.
21 i Eñ waer is een volck op Aerden/ gelijck
als v Volck Jsrael/ daer een God henen ge-
gaen zy/ hem een Volck te verlossen/ eñ hem
seluen eenen naem te maken/ van groote en
de verschrickelicke dingen/ Heydenen wt te
stooten voor uwen Volcke henē/ dat ghy wt
Egypten verlost hebt?

† And. ende hebt my HEERE God aenge-sien etc. hoochdeis

22 Eñ hebt v Volck Jsraels ten Volcke ge-
maeckt eewichlick/ ende ghy Heere/ zijt haer
God gheworden.

h Deu.32.39 i Deut 4.6.

23 Nu Heere/ het woort dat ghy gesproken
hebt ouer uwē knecht/ ende ouer zijn huys/
worde waer eewichlick/ ende doet als ghy
ghesproken hebt.

Dauid bidt dat God zijn toesegghinghe hou den wil.

24 Eñ uwen Naem worde waer ende groot
eewichlick/ datmen segghe: De Heere Zeba
oth de God Jsraels/ is God in Jsrael/ ende
het huys ws knechts Dauids/ zy standtua-
stich voor v.
25 Want ghy Heere / hebt de ooren uwes
knechts geopēt/ dat ghy hem eē huys bou
wen:

wen wilt: daerom heeft v knecht geuondē/
dat hy voor v soude bidden.
26 Nu Heere / ghy zijt God/ eñ hebt sulck
goet uwen knecht ghesproken.
27 Nu beghint te segheuen het huys uws
knechs/ dat het eewichlick voor v zy: want
wat ghy Heere segheuet/ dat is ghesegheut
eewichlick.

Dat xviij. Capittel.

1. Dauid / na dien hy de Philisteen. 2. Moabiters 3. Hadad Esers. 5. Syriers. 12. ende Edomiters heeft geslagen ende onder hem gebracht. 7. 10 heylicht veel gouts/ siluers eñ metaels dē Heere. 14 eñ voert een ordentlick Hofregiment. 9. Thogu handelt by hem om vrede.

Vele volckē woorden vā Dauid gheslagen. a 2.Sa.8.1. Moabiters. Hadad Eser.

1 Na desen a sloech Dauid de Philisteen/
ende verootmoedich dese / ende nam
Gath ende hare Dochteren / wt der
Philisteen handt.
2 Oock sloech hy de Moabiters / dat de
Moabiters Dauid onderdanich werden/
ende gheschencken brachten.
3 Hy sloech oock Hadad Eser / den Co-
ninck te Zoba in Hemath / doe hy henen
tooch/ zijn Teecken op te richten / aen het
water Phrath.
4 Ende Dauid wan hem duysent waghens
af/ seuen duysent Ruyteren/ ende twintich
duysendt mannen te voet. ende Dauid ver
lemdde alle waghenen/ ende behieldt hon-
dert Waghenen ouer.

De Syriers vā Damasco.

5 Eñ de Syriers van Damascon quamē/ dē
Hadad Eser den Coninck te Zoba te helpē:
doch Dauid sloech derseluē Syriers/ twee
ende twintich duysendt mannen.
6 Eñ leyde volck te Damascō in Syria/ dat
de Syriers Dauid onderdanich werdē/ eñ
brachten hem gheschencken: want de Heere
halp Dauid/ waer hy henen tooch.
7 Eñ Dauid nam de gulden Schilden/ die
Hadad Esers knechtē haddē/ ende brachtse
te Jerusalem.
8 Oock nam Dauid wt de steden Hadad-
Esers/ Thibeath ende Chun/ gantsch veel
Metaels. b daer Salomo de metalen Zee/
ende c Calumnen/ ende metalen Vaten van
maeckte.

b 1.Re.7.15.23. c Of Pilarē. d 2.Sa.8.9. Thogu/ of Thohu.

9 d Ende doe Thogu de Coninc te Hemath
hoorde dat Dauid alle macht Hadad Esers
des Conincks te Zoba gheslaghen hadde/
10 Sant hy synen sone Hadoram totte Co-
ninck Dauid/ eñ liet hem groetē ende e sege
nē/ dat hy met Hadad Eser gekrijcht eñ hē
geslagen hadde: (want Thogu hadde eenē
krijch met f Hadad Eser.)

e Dat is/ geluck wenschen.

f Hebr. Hadad Eser) eñ santmet hē allerley gulden/ siluerē/ eñ metalen Vaten/ 11 Welcke de Coninc Dauid oock heylichde dē Heere/ tsamen met het siluer eñ etcet. Abisai slaet achtiē duysent Edomiters.

11 Oock heylichde de Coninc Dauid dē Hee
re/ alle gulden/ silueren/ ende metalen Va-
ten/ met den siluer ende goude/ dat hy den
Heydenen ghenomen hadde: namelick/ den
Edomiten/ Moabiten/ Ammoniten/ Phi-
listeen/ ende Amalekiten.
12 Eñ Abisai de sone Zeru Ja/ sloech der Edo
miten in het Soutdal/ achtien duysendt/
13 Ende leyde volck in Edomea/ dat alle E-
domiters Dauid onderdanich waren: wāt
de Heere halp Dauid/ waer hy henē tooch:
14 Also regeerde Dauid ouer het gantsche
Israel / ende hanthaefde gerichte ende ghe-
rechticheydt alle synen volcke.
15 Joab de sone Zeru Ja was ouer het Heyr
Josaphat de sone Ahilud was Cantzeler.
16 Zadok de sone Ahitob/ eñ Abi Melech de
sone Ab Jathar waren Priesters. Sawsa
was Schrijuer.

2.Sa.8.18.

17 Bena Ja de sone Joiada / was ouer de
Chreti ende Plethi : ende de eerste sonen
Dauids waren den Coninck ter handt.

Dat xix. Capittel.

1. Hanon schēt Dauids Bodē 6. Zijn hulpers de Syriers. 8. wordē vā Dauid ende synē volcke. 14. 16. tweemael geslagē.

Nahas. a 2.Sa.10.1.

1 Ende na desen / a sterf Nahas de Co-
ninck der kinderen Ammon / ende zijn
sone weerdt Coninck in zijn stede.
2 Doe dachte Dauid : Ick wil barmhertic
heyt doē aen Hanon dē sone Nahas/ want
zijn vader heeft aen my barmhertieheyt ge-
daē. Ende sant Boden henen/ hem te troostē
ouer synen vader. Ende doe de knechtē Da
uids int Landt der kinderen Ammon qua-
men tot Hanon/ hem te troosten/

Hanon.

3 Sprakē de vorstē der kinderen Ammon
tot Hanon: Meyndy dat Dauid uwē vader
eere voor uwē oogē/ dat hy Troosters tot v
ghesondē heeft: Ja/ syne knechtē zijn tot v
gekomen/ te b verspeuren/ ende c om te kee-
ren ende te verspieden het Landt.

b voorgronden.

4 Doe nam Hanon de knechtē Dauids/ eñ
beschoerse/ ende sneedt hare kleederen half
af/ tot aen de lenderen/ ende lietse gaen.
5 Ende sy gingē wech/ eñ lieten Dauid aē
seggen/ door sommighe mannen: hy nu sant
hen tegen: (want de mannen waren seer ge
schent/) ende de Coninck sprack : Blijft te
Jericho/ tot dat uwē baert weder wasse: so
koemt dan weder.

c Gelijck alsmen een dinck om keert/ achter eñ voor besiet/ datmē eygēntlic bemerckē wil.

6 Doe nu de kinderen Ammon sagē/ dat sy
stoncken voor Dauid/ sonden sy henē/ beyde
Hanon eñ de kinderē Ammon/ duysent Cen
tener siluers / Waghenen ende Ruyters aē
te nemen/ wt Mesopotamia/ ende d† Maac
cha/ ende wt Zoba.

d † And Maacht in Syria.

7 Ende namen aen twee ende dertich duy-
sent waghenen/ ende den Coninck Maacha
met synen volcke: die quamen / ende leger-
den hen voor Medba/ ende de kinderen Am
mon vergaderden hen oock wt haren Ste-
den/ ende quamen ten strijde/
8 Doe dat Dauid hoorde/ sāt hy Joab henē/
met den gantschen Heyre der Helden.
9 De kinderen Ammon dan waren wtghe
toghen ende rusteden hen ten strijde/ voor
der Stadtpoorte: daerentegen de Conin-
ghen die ghekomen waren / hielden inden
Velde alleene.
10 Doe nu Joab sach dat beyde voor eñ ach
ter hem strijt tegē hē was/ verkoos hy som
mighe wt alle jonghe Manschap in Israel/
ende rustede hem teghen de Syriers.
11 Ende het ouergeblevē volc dede hy onder
de hant Abisai zijns broeders/ dat sy hē in
steden teghen de kinderen Ammon/
12 Ende sprack: Wanneer my de Syriers te
sterc wordē/ so komt my ter hulpe: so daer-
entegen de kinderē Ammon v te sterck wor
den/ so wil ick v helpen.
13 Hebt eenē goedē moet/ ende laet ons vry-
moedich handelē voor ons volck/ ende voor
de Steden onses Gods: de Heere doe wat
hem behaecht.

De Syriers eñ Ammoniters wordē geslagē vā Dauid.

14 Ende Joab maeckte hem daer toe/ met dē
volcke dat by hem was/ teghen de Syriers
te strijden: ende sy vloden voor hem.
15 Doe nu de kinderen Ammon sagē/ dat de
Syriers vlodē/ doe vlodē sy oock voor Abi-
sai synen broeder/ eñ togē in de Stat: Joab
nu/ quam te Jerusalem.
16 Doe nu de Syriers sagē/ dat sy voor Isra
el geslagen waren/ sondē sy Bodē henē/ eñ
brachten de Syriers wt/ op ghene zijde des
waters: ende Sophach de Veldhooftman Ha
dad Esers/ touch voor hen henen.
17 Doe dat Dauid aēgeseyt wert vergader-
de hy te hoope het gantsche Israel/ eñ toch
ouer de Jordan: ende doe hy aen hen quam/

rustede

ruckede hy hem teghen haer: ende Dauid
rustede hem teghen de Syriers ten strijde/
ende sy streden met hem.
18 Mu/ de Syriers vlodẽ voor Israel eñ Da
uid verworchde der Syriers/ seuẽ duysent
waghenen/ ende veertich duysẽt mannẽ te
voet: daertoe doodde hy Sophach den
Veldthooftman.
19 Ende doe de knechten HadadEsers sagẽ/
dat sy voor Israel geslagen warẽ maecktẽ
sy vrede met Dauid ende eñ synen knechtẽ:
ende de Syriers en wouden den kinderen
Ammon niet meer helpen.

r f And. werdẽ hem dienst baer.

Dat xx. Capittel.

1. De Ammoniters ontgeldẽ het schan-
delick versmadẽ der Bodẽ Dauids. 4. De
Philisteen ende Reusen werden geslagen.

Het versmadẽ der bodẽ Dauids/ wert hier ghewrokẽ. grousaemlick. a 2. Sa. 11. 1 ende 12. 26. Rabba. Joab slaet Raba/ 2. Sam. 12. 27. * 2. Sa. 12. 30 b f Au. eechden c Of/ beytels. De Philisteen eñ Reusen werden geslagẽ Sibechai. b 2. Sa. 21. 18. Elhanan.

1 Ende doe het Jaer om was/ a ter tijt wã-
neer de Koninghen wt trecken/ voerde
Joab des Heyrs macht/ eñ verderf der
kinderen Ammon lant/ quam ende beleyde
Rabba/ Dauid van bleef te Jerusalem: eñ
Joab sloech Rabba/ ende brackse.
2 Eñ Dauid * nã de kroone haers Koninex
van synen hoofde/ eñ vant aen haer een Cen
tener gouds swaer/ ende edelsteenen: eñ sy
wert Dauid op zijn hooft geset: oock voerde
hy wt der Stadt gantsch veel roofs.
3 Ende het volck daer binnẽ voerde hy wt/
eñ deylde se met Sagen/ eñ ysere b f Eackẽ/
eñ c Bylẽ. Also dede Dauid allẽ Stedẽ der
kinderẽ Ammon: ende Dauid trock met dẽ
volcke weder na Jerusalem.
4 b Daer na verhief hem noch eenen strijt
te Gaser/ met den Philisteen: op dat mael
sloech Sibechai de Husathiter den Sibai/
die vanden kinderen der Reusen was/ ende
veroot moedichde hem.
5 Eñ daer verhief hem noch eenẽ strijt met
den Philisteen: doe sloech Elhanan de sone
Jair/ den Lahemi/ den broeder Goliath den
Gathiter/ die daer hadde eenen Spiesstaf/
als eenen Weuers boom.
6 Noch eens wert eenen strijdt te Gath:
daer was een groot man/ die hadde ses
vingheren ende ses teenen/ die maken vier
ende twintich: ende hy was oock vanden
Reusen gheboren/

Jonathan

7 Ende beschimpte Israel: doch Jonathan
de sone Simea des broeders Dauids/
sloech hem: dese waren gheboren vanden
Reusen te Gath/ ende vielen door de handt
Dauids/ ende syner knechten.

Dat xxi. Capittel.

1. Dauid laet het volck tellen wt vermetenheyt/ 8. werdt syner sonde gewaer/ 10. ende so hem dryerley straffe werden voorgeleyt/ 13. kiest hy meer in Godes dan in menschen handẽ te vallen. 16. Hem is wee om der straffe wille der ontschuldiger Schapẽ. 18. koopt een tuynte/ den Heere eenen Altaer te bouwen/ 22. ende wil alleen vanden synen offeren.

Dauid versondicht hem int tellẽ des volcx 2. Sa. 24. 1.

1 Ende de Sathan stont op tegen Israel/
a ende gaf Dauid in/ dat hy Israel tel-
len liet.
2 Ende Dauid sprack tot Joab/ ende tot
den Oversten des volcks: Gaet henen/ telt
Israel/ van BerSeba aen tot Dan toe/ en
de brengt het tot my/ dat ick wete/ hoe veel
dat haer is.
3 Joab sprack: De Heere doe tot synẽ volc-
ke/ als sy nu zijn/ noch hondertmael so veel:
doch myn heere Koninck/ zijn sy niet altemael
myns heerẽ knechtẽ: Waerõ vraecht
dan myn heere daer na? Waer om sal een
schuldt op Israel komen?

4 Oheelscke wel des Koninckx woort ginck
voort/ tegẽ Joab: ende Joab trock wt/ ende
wandelde door het gantsche Israel: ende
quam te Jerusalem/
5 Ende gaf het ghetal des ghetelden volcx
Dauid: ende des gantschen Israel/ was elf
hondert mael duysent mannen/ die het
sweert wt trocken: ende Juda/ vier hondert
mael ende tseuentich duysent mannen/ die
het sweerdt wt trocken.

Summe des volcks Israels eñ Juda.

6 Leui nu eñ BenJamin/ en telde hy niet on
der dese: want des Koninex woort/ was Jo-
ab eenen grouwel.
7 Nu/ sulcx behaechde God qualick/ want
hy sloech Israel.
8 Ende Dauid sprack tot God: Ick hebbe
swaerlick gesondicht/ dat ick dat gedaen
hebbe: nu dannoch/ neemt wech de misdaet
ws knechts. want ick hebbe gantsch v sot-
telick ghedaen.
9 c Eñ de Heere sprack met Gad den Siender
Dauids/ ende seyde:
10 Gaet henẽ/ spreect met Dauid/ ende segt:
So spreeckt de Heere: Dryerley gheue ick v
voor/ kiest v dier een wt/ dat ick v doe.
11 Ende doe Gad tot Dauid quam/ sprac hy
tot hem: So seydt de Heere:
12 Kiest v wt dier een: Dry Jaren dieren tijt/
of dry Maenden lanck vlucht voor uwen
Wederpartyen/ ende door den swerde uwer
vyanden/ dat het v grype: of dry daghen
lanck het sweert des Heeren/ ende Pestilen-
tie inden Lande/ dat het de Enghel des Hee
ren verderue in allen Lantpalen Israels:
So siet nu toe: wat ick antwoorden sal
dien/ die my hier ghesonden heeft.
13 Dauid sprack tot Gad: My is gantsch
banghe: doch ick wil in de handt des Hee-
ren vallen/ want zijn barmherticheydt is
seer groot/ ende en wil niet in der menschen
handen vallen.
14 Doe liet de Heere Pestilencie in Israel ko-
men/ dat tseuentich duysendt mannen van
Israel vielen.
15 Ende God sant den Engel na Jerusalem/
haer te verderuen: ende in het verderuẽ sach
de Heere daer in/ eñ het quaet rouwede hẽ/
ende sprack tot den Engel den Verderuer:
Het is genoech/ v handt laet nu af. Ende de
Enghel des Heeren stont by der Schuere
Arnan des Jebusiters.
16 Ende Dauid hief syne ogẽ op/ ende sach
den Engel des Heeren staen/ tusschen Hemel
ende Aerde/ ende een bloodt sweerdt in synen
hant/ wt ghereckt ouer Jerusalem. Doe viel
Dauid ende de Outsten met d sacken bedect
op haer aensicht/

b Dauid de stont de ỹ del eere/ dat hy woude sien/ hoe het Coninckrijck voor hem/ als voor zijn voorvaderen/ so heerlick hadde toe ghenomen. Daer siet dy. dat fiducia operis/ ỹdel eere/ teghen Gods eere ende Afgoderie is. c God spreeckt tot Dauid. 70000. duysent mannẽ vallen door de pestilẽtie in Israel.

17 Eñ Dauid sprac tot God: Bẽ ick het niet/
die het volck tellẽ hiete? Ick bẽ de gene/ die
gesondich/ ende dat quaet gedaen heeft: dese
Schapẽ daerentegen/ wat hebbẽ die gedaẽ?
Heere myn God/ dat v hant tegen my/ ende
myns vaders huys/ ende niet tegen v volck
en zy/ hen te plaghen.
18 Ende de Engel sprack tot Gad/ dat hy Da
uid soude seggen: Dat Dauid op gaen eñ dẽ
Heere eenen Altaer oprichten soude/ in der
Schuere Arnan des Jebusiters.
19 Also ghinck Dauid op/ na den woorde
Gad/ dat hy ghesproken hadde in des Hee-
ren Name.
20 Arnan nu/ doe hy hem omwende/ ende
sach den Enghel/ ende syne vier sonen met
hem/ verstaken sy hen: want Arnan dorschte
de Tarwe.
21 Als nu Dauid tot Arnan ginck/ sach Arnã
op/ ende wert Dauid gewaer/ ende ghinck/
wt der Schuere/ ende badt Dauid aen/ met
synen aensichte ter Aerden.

d Dat is/ met slechten grouẽ kledereñ/ als daer men sacken wtmaeckt/ als by ons de kedelẽ eñ het graue lijn. waet.

Ende

22 Ende David sprack tot Arnan: Gheeft
my ruymte inder Schuere, dat ick den Hee
re eenen Altaer daerop bouwe: om zijn vol
le ghelt suldy het my gheuen: op dat de pla
ghe vanden volcke op houde.
23 Arnã daerentegẽ sprack tot David Neẽ
het v, mijn Heere Coninck, eñ maecke wat v
behaecht: siet, ick geue e† dat Rinte tẽ Brãt
offer / eñ de ghereetschap die daer toe be-
hoort / tot hout ende Tarweten Spysoffer/
altemael gheue ick v.

e † an. de Runderen

24 Doch de Koninck David sprac tot Arnã:
Niet also: maer om zijn volle ghelt wil ick
het koopen: want ick en wil niet dat uwe
is nemẽ / voor den Heere, ende en wilt niet
te vergheefs hebben een Brandtoffer.
25 Also gaf David Arnan voor de ruymte/
goudt aen ghewichte / ses hondert Sikel.
26 Eñ David bouwede aldaer dẽ Heere eenẽ
Altaer, eñ offerde Brantofferẽ eñ Dancoffer:
ende doe hy den Heere aenriep / verhoorde
hy hem door het vyer / vanden Hemel op dẽ
Altaer des Brandtoffers.
27 Ende de Heere sprack totten Engel / dat
hy zijn sweert in zijn schede soude steken.
28 Ter seluer tyt / doe David sach / dat hem
de Heere verhoort hadde / op de pleyne Arnan
des Jebusiters, plach hy aldaer te offeren.

f Exod 36.8. 2. Par. 1.3.

29 f Want de Wooninge des Heerẽ / die Mo
ses inder Woestyne gemaeckt hadde, ende
des Brantoffers Altaer / was te dier tijt in
der hoochte te Gibeon.
30 David nu en konde daer niet henen gaen
voor denseluen / God te soecken / so was hy
verschrickt voor dat Sweert des Engels
des g † Heeren.

g † And. Heerẽ Eñ David sprack: Hier etc. Brantoffer Israels. Ca. xxij. Eñ David hiet etc. Niet een selfs verkoren plaetse / maer van God gewe- sẽ verkiest David

Dat xxij. Capittel.

1. 14. David beschickt voorraet tot den
Tempel. 6. dat hem daer Salomo van bou
we. 11. Vermaent synen sone Salomo, dat
hy den Heere vreese. 17. ende alle
Ouersten Israels /, dat sy God van herten
soecken.

1 ENde David sprack: a Hier sal het Huys
Gods des Heeren zijn, ende dit den Al-
taer totten Brandtoffer Israels.
2 Ende David hiet vergaderẽ de Vremde-
linghen, die inden Lande Israels waren / eñ
bestelde Steenhouwers / steenẽ te houwẽ /
het Huys Gods te bouwen.

a 2. Par. 3.1. Voorraedt tot dẽ Tempel

3 Ende David bereydde veel ysers / tot na-
gelen / aen de deuren der poorten / eñ wat
te nagelen ware / ende so veel metaels / dat-
men t iet niet weghen en konde.
4 Ooch Cederen hout sonder getal: want
die van Zidon ende Tyro brachten veel
Cederenhouts tot David.
5 Want David dachte: Mijn sone Salo-
mo is een jongelinck ende teer: het huys
daerentegen dat den Heere sal ghebou-
wet worden / sal groot syn, dat synen name
ende roem verheuen worde in allen Lan-
den: daer õ wil ick een voorraet beschic-
ken. b Also beschickte David veel voor-
raedts, voor synen doodt.

b 1. Pa. 20.11

6 Ende hy riep synen sone Salomo: ende ge
boodt hem te bouwen het Huys des Heerẽ
des Gods Israels /
7 Ende sprack tot hem: Mijn sone / c ick
hadde het inden sin den Naem des Heeren
mijns Gods een Huys te bouwen /

c 2. Sa. 7.1.

8 Doch het woort des Heeren quã tot my/
eñ sprack: d Ghy hebt veel bloets vergotẽ /
ende groote cryghen ghevoert: daerom en
suldy mynen Naem gheen Huys bouwen /
dewijle dat ghy soveel bloedts op de Aerde
vergoten hebt voor my.

d 1. Pa. 28 3. 2. Regum 5.3

9 Siet, de sone die v † sal geboren werden /
die sal een gherustich man zijn: want ick

† An. gebo- ren is

wil hem rustẽ latẽ vã alle syne vyandẽ ront e Salomo heet vrede-
om: want hy sal Salomo heeten: want ick saem / of vre-
wil e vrede ende rust gheuen ouer Israel / derijck
zijn leefdaghe.
10 f Die sal mynen Naem een Huys bouwẽ: f 2 Sa. 7.13. 1 Regum. 5.5 Hebr. 1.5.
hy sal mijn Sone zijn / eñ ick wil zijn Vader
zijn: ende ick wil synen Koninckluckẽ Stoel
ouer Israel g beuestighen eewichlick. g stadtgrõ-pich of vest maken
11 So sal nu / mijn sone / de Heere met v zijn /
ende sult gheluckfalich zijn / dat ghy dẽ Heere
uwen God een Huys bouwet / als hy van v
ghesproken heeft.
12 h Ooch sal v de Heere gheven kloeck- h 1. Re. 3.10.
heyt ende verstant / ende sal v Israel be-
uelen / dat ghy houdet de Wet des Heeren
uws Gods.
13 i Dan ymmers suldy gheluckfalich zijn / wã i Merct dit groot be-
neer ghy v hout / dat ghy doet na den Ghe- schept deser toeseggin-
boden ende Rechten / die de Heere Mosi ge- ghe
boden heeft aẽ Israel: k weest vrymoedich /
ende hebt eenen goeden moet / vreest v niet /
ende en versaechtniet.
14 Siet / ick hebbe in myner armoet bestelt k 1. Reg. 2.2.
ten Huyse des Heeren / hondert duysent l l Een Cente
Centener gouts / ende duysentmael duysent ner is by
Centeren siluers / daertoe metael ende yser 100. ponde/
sonder ghetal; want dies is te veel: ooch doch aen eñ
hebbe ick beschickt hout ende steenen / dies yegelicke
muecht ghy noch meer maken. plaetse min
15 So hebdy ooch vele Arbeyders / Steẽhou der of mee-
wers / eñ Timmerlieden / tot steenen eñ hout / der etc. In
ende allerley wijse liedẽ, op allerley arbeyt / Grecia isser
16 Aen gout, siluer / metael / eñ yser sonder ge 600 kroonẽ.
tal: so maecke v nu op / ende richt het wt: de
Heere sal met v zyn.
17 Eñ David gheboodt allen Ouerstẽ Isra-
els / dat sy synen sone Salomo helpẽ soudẽ /
18 Is niet de Heere uwe God met v: eñ heeft
v ruste gegeuẽ rontom: want hy heeft de in-
woonders des Lants in uwe handen gege-
uen / ende het Lant is ouer gebracht voor dẽ m † An. Also
Heere ende synen Volcke. maeckte
19 So gheeft nu v herte eñ v ziele daer henẽ / David syn
dat ghy den Heere uwẽ God soeckt / eñ maeect sone Salo-
v op / ende bouwet God den Heere een Hey mo ten Co-
lichdom / datmen de Arcke des Verbonts ninck ouer
des Heeren / ende de heylighe Vaten Gods Israel / doe
in het Huys brenghe / dat den Naem des hy out / ende
Heeren sal ghebouwet m † worden. des leuens
sat was.

Dat xxiij. Capittel.

1. David voor synen doot / laet de Le- Cap xxiij.
viten tellen / ende bestelt de Ampten inden Eñ David
Huyse Gods. vergaderde
1 DOe nu David oudt / eñ des leuens sat alle etc.
was / maeckte hy synen sone Salomo Salomo Co-
ten Coninck ouer Israel. ninck.
2 Ende vergaderde alle Ouerstẽ in Israel / a Het
ende Priesters ende Leuiten schijnt, dat
3 Daernẽ de Leuiten telde / van a dertich Ja de Hebrei-
ren ende daer bouen: eñ haer getal was van sche Bibliẽ
hoofde te hoofde, dat stercke mannẽ warẽ / hier veruals-
acht ende dertich duysendt. schet zijn:
4 Van welcken werden vier eñ twintich want sus
duysent gheordineert / die het werck inden staet alom.
huyse des Heeren dienen / ende ses duysent (twintich:)
Amptlieden ende Richters. geschreuen
5 Ende vier duysent Dorwachters / ende als eẽ wey-
vier duysent Loffanghers des Heeren / met nich hier
Snarenspel / die ick gheordineert hebbe, lof na. 24.28. eñ
te singhen. ooch by
6 b Ende David maeckte de ordeninge on- Mosen /
der den kinderen Leui: namelicken / onder Numeri 4.3
Gerson / Cahath ende Merari. Vanden
7 De Gersoniten waren: Laedan eñ Simei. Ampt der
8 De kinderen Laedan: de eerste Jehiel, Se Leuiten.
than ende Joel, die dry. b Exo. 6.17. 1 Par. 9.1.
9 De kinderẽ Simei dan warẽ: Salomith / Gersoni-
Hasiel eñ Haran / die dry: dese waren de voor ten.
neemste onder den vaderen van Laedan.

Ooch

10 Ooch waren dese Simei kinderen: Jahath
Sina Jeus/ ende Bria: dese vier waren ooch
Simei kinderen.
11 Jahath nu/ was de eerste/ Sina de ander:
nu Jeus ende Bria en hadden niet vele kin-
deren/ daerom werden sy voor eens vaders
huys gherekent.
12 De kinderen Kahath waren Amram/ Jezε-
har/ Hebron/ ende Usiel/ die viere.

Kinderen Kahath.
c Exod.2.2. ende 6.19. 1.Par.6.2.
d Hebr.5.4. Exodi.28.1. ende 29.1.

13 c De kinderen Amram waren: Aaron en-
de Moses: d Aaron nu wert afghesondert/
dat hy gheheylicht werde ten Allerheylich
sten/ hy ende syne sonen eewichlick/ te roo-
ken voor den Heere/ ende te dienen/ ende te
seghenen inden Name des Heeren eewich-
lick.

Kinderen Mosis.
e Exod.2.22 ende 18.3.

14 Ende Mosis des mans Gods kinderen wer
den gerekent onder den Leuiten stammen.
15 e De kinderen Mosis nu waren: Gerson
ende Eliezer.
16 De kinderen Gerson: de eerste was Se-
buel.
17 De kinderen Eliezer: de eerste was Reha
bia/ ende Eliezer en hadde geen ander kin-
deren: ende der kinderen Rehabia waren veel
meer.
18 De kinderen Jsahar waren: Salomith
de eerste.
19 De kinderen Hebron waren: Jeria/ de eerste
Amaria de ander/ Jehasiel de derde/ ende
Jakmeam de vierde.
20 De kinderen Usiel waren: Micha de eerste/
ende Jesia de ander.

Kinderen Merari/

21 De kinderen Merari waren: Maheli ende
Musi: de kinderen Maheli waren: Eleasar
ende Kis.
22 Eleasar nu sterf/ ende en hadde geen sonen/
maer dochteren: ende de kinderen Kis hare
broeders/ namense.
23 De kinderen Musi waren: Maheli/ Eber
ende Jeremoth/ die drye.
24 Dat zyn de kinderen Leui in haers vaders
huysen/ ende voorneemste der vaders/ die ghe
rekent werden na het getal der namen/ na
de hoofden: welcker deden het werck des
Ampts inden huyse des Heeren/ f van twintich

f Num.4.3.

Jaren ende daer bouen.
25 Want Dauid sprac: de Heere de God Js-
raels heeft synen volcke rust gegeuen/ ende
sal te Jerusalem woonen eewichlick.

g Al.n. heeft hy rust ghegheuen/ den Leuiten/ dat sy de wooninghe niet draghen en dorven/ met alle hare vaten haers Ampts.

26 Ooch g werden onder den Leuiten getelt/
sommighe der kinderen Leui/
27 Van twintich Jaren ende daer bouen/ h dat sy
de Wooninghe niet dragen en dorsten/ met
alle hare gheereetschap haers Ampts: maer
na den laetsten woorden Dauids/

Want naden laetsten woorden Dauids/ werden ghetelt de kinderen Leui/ van twintich Jaren ende daer bouen/ dat sy etc.

28 Dat sy staen souden onder der hant der kin-
deren Aarons/ te dienen inden huyse des
Heeren/ inden Houe/ ende in tot der Kameren/
ende ter reyninghe/ ende tot allerley Heylich
dom/ ende tot allen wercke des Ampts inden
huyse Gods.
29 Ende ten Toonbroode/ k ten Semelmele/
ten Spysoffer/ tot ongheheuelde vladen/ ter
Pannen/ ten Roosters/ ende tot allen ghe-
wichte ende mate.

Veranderinge der Ampten Mosis.
h Num 1.50 2.Par.35.3.
i i And. cameren
k Of/ ter Meelbloemen/

30 Ende te staen des morghens te dancken
ende te louen den HEERE/ ende des auonts
ooch alsoo.
31 Ende alle Brantoffer/ den Heere te offeren
op de Sabathen/ Nieuwe Maenden ende
Feesten/ na den getale ende behoorte/ altoos
voor den Heere.
32 Dat sy de wacht houden aen der Hutten
des Bescheyts/ ende des Heylichdoms/ ende
der kinderen Aarons harer broeders te die
nen in den huyse des Heeren.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Ordeninghe der Priesters.

Ordeninge der Priesters.
a Leui.10.1 Nunneri.3.2 ende 26.6.

1 Ende dit was de ordeninge der kinderen
Aaron: a de kinderen Aaron waren: Na-
dab/ Abihu/ Eleasar ende Jthamar.
2 Ende Nadab ende Abihu storuen voor ha
ren vaderen/ ende en hadden geene kinderen:
ende Eleasar ende Jthamar werden Prie-
sters.
3 Ende Dauid ordineerde se alsoo: Zadok van
den kinderen Eleasar/ ende Ahimelech van den
kinderen Jthamar/ na haren ghetale ende
Ampte.
4 Ende der kinderen Eleasar werden meer
geuonden/ tot voorneemste stercke mannen/
dan der kinderen Jthamar: ende hy ordineert
dese alsoo: naemelick/ sestien vanden kinderen
Eleasar/ tot Ouersten onder harer vaderen
huys: ende acht vanden kinderen Jthamar
onder harer vaderen huys.
5 Hy ordineerde se dan door het lot/ daerom
dat beyde van Eleasars ende Jthamars kinde-
ren/ Ouersten waren int Heylichdom/ ende
Ouersten voor God.
6 Ende de Schryuer Semaia de sone Netha-
neel/ wt den Leuiten/ beschreefse voor den Co
ninck/ ende voor den Ouersten/ ende voor Za-
dok den Priester/ ende voor Ahimelech den
sone Abjathar/ ende voor den Ouersten Va-
deren onder den Priesteren ende Leuiten/ na-
melicken/ eens vaders huys voor Eleasar/
ende het ander voor Jthamar.
7 Ende het eerste lot viel op Joiarib/ het an-
der op Jedaia/
8 Het derde op Harim/ het vierde op Seo-
rim/
9 Het vijfste op Malchia/ het seste op Mia-
iman/
10 Het seuende op Hakoz/ het achste op b A Abia.
bia/ b Luce.1.5.
11 Het negende op Jesua/ het tiende op Se-
chania/
12 Het elfste op Eliassib/ het twaelfste op Ja
kim/
13 Het dertiende op Hupa/ het veertiende op
Jesebeab/
14 Het vijftiende op Bilga/ het sestiende op
Jmmer/
15 Het seuentiende op Hesir/ het achtiende op
Hapizez/
16 Het neghentiende op Pethahia/ het twin
tichste op Jeheskel/
17 Het een ende twintichste op Jachin/ het twee
ende twintichste op Gamul/
18 Het drye ende twintichste op Delaia/ het vier
ende twintichste op Maasia.
19 Dat is haer ordeninge na haren Ampte te
gaen in het huys des Heeren/ na harer wyse
onder haren vader Aaron/ als hem de Heere
de God Jsraels gheboden heeft.
20 Nu vanden anderen kinderen Leui/ was van
den kinderen Amram/ Subael: vanden kin
deren Subael/ was Jehedei.
21 Vanden kinderen Rehabia/ was de eerste
Jesia.
22 Daertoe vanden Jezeharieten/ was Sale
moth/ vanden kinderen Salemoth/ was Ja
hath.
23 De kinderen c Hebron waren: Jeria de eer c And. Bana
ste/ Amaria de ander/ Jehesiel de derde/
Jakmeam de vierde.
24 De kinderen Usiel waren: Micha. Van den
kinderen Micha: was Samir.
25 Micha broeder: was Jesia. Vanden kinde
ren Jesia: was Sacharia.
26 De kinderen Merari waren: Maheli ende
Musi/ diens soue was Jaesia.
27 De kinderen Merari/ van Jaesia syne sone:
waren Soham/ Saccur ende Jbri.
28 Maheli nu hadde Eleasar: d al want hy en d dan die en hadde etc.
hadde gheene sonen.

Van

29 Van Kis. De kinderen Kis/ waren: Je-
rahmeel/
30 De kinderē Musi warē: Maheli/ Eder/
eñ Jeremoth: dat zijn de kinderen der Leuitē
in haerer vaderen huysen.
31 Ende men werp voor haer oock het lot/
neffens haren broederen den kinderen Aa-
ron/ voor den Coninc David/ ende Zadok
ende Ahimelech/ en de voor den Oversten va-
deren/ onder den Priesteren ende Leuitē/ dē
cleynsten broeder even so wel als den Over-
sten onder den Vaderen.

Dat xxv. Capittel.

1. David ordineert Sanghers.

David ordi-neert Sanghers. a Syr.47.11

1 Ende David met tsamē den Velthooftlie-
den/ afscheyde af tot Ampten vandē kin-
deren Assaph/ Heman ende Jedithim/
de Propheten met Harpen/ Psalteren/ ende
Cymbalen: ende sy werden getelt ten wer-
ke na haren Ampte.
2 Vandē kinderē Assaph was: Sachur/ Jo-
seph/ Methania/ Asarela/ kinderen Assaph
onder Assaph / die daer propheteerden by
den Coninck.
3 Vā Jedithim: de kinderē Jedithim warē:
Gedalia/ Zori/ Jesaia/ Hasabia/ Mathati-
as/ die ses onder harē vader Jedithim/ met
Harpen/ die daer propheteerden/ te danckē
ende te loven den Heere.
4 Van Heman/ de kinderen Hemā waren: Bu-
kia/ Mathania/ Usiel/ Subuel/ Jerimoth/
Hanania/ Hanani/ Eliatha/ Gidalthi/ vā
Romamthi Eser/ Jesbakasa/ Mallothi/
Hothir ende Mahasioth.

vā And. Romamtich Eser/

5 Dese waren altemael kinderen Heman/
des Sienders des Coninex/ inden woordē
Gods/ c den Hoorne te verheffē: want God
hadde Heman veertien sonē ende drij doch-
teren ghegheven.

c Luth. Ick houde/ dat dese Heman zy Davids Propheet gheweest/ in Coninclickē sakē/ die het Coninckrijck belangt hebben/ hoe hy heeft strijdē ende regerē moetē: wāt Hoorne bediedt telckē het Regiment eñ Coninckrijck.

6 Dese waren altemael onder harē vaderē:
Assaph/ Jedithim ende Heman/ te singē in
den huyse des Heeren/ met Cymbalē/ Psal-
teren eñ Harpen/ na den Ampte inden huy-
se Gods by den Coninck.
7 Ende haer ghetal was met tsamen harē
broederen/ die inden gesange des Heeren ge-
leert waren/ altesamen Meesters twee hō-
dert ende acht ende tachtentich.
8 Eñ sy worpen het b lot over haer Ampt
te ghelijck/ den cleynsten als den grootsten
den Leeraer als den Scholier.
9 Ende het eerste lot viel onder Assaph op
Joseph: het ander op Gedalia/ met tsamē
sijnen broederen ende sonen/ dier waren
twaelve.

b Pro.16.33

10 Het derde op Sacur/ met tsamē sijnē sone
ende broederen/ dier waren twaelve.
11 Het vierde op Jezri/ met tsamē sijnē sonē
ende broederen/ dier waren twaelve.
12 Het vijfste op Mathania/ met tsamē sijnē
sonen ende broederen/ dier waren twaelve.
13 Het seste op Bukia/ met tsamē sijnē sonē
ende broederen/ dier waren twaelve.
14 Het sevende op Isreela/ met tsamē sijnē so-
nen ende broederen/ dier waren twaelve.
15 Het achste op Jesaia/ met tsamē sijnen so-
nen ende broederen/ dier waren twaelve.
16 Het neghende op Mathania/ met tsamē
sijnen sonen ende broederen / dier waren
twaelve.
17 Het tiēde op Simei/ met tsamē sijnē sonē
ende broederen/ dier waren twaelve.
18 Het elfste op Asareel/ met tsamē sijnē sonē
ende broederen/ dier waren twaelve.
19 Het twaelfste op Hasabia / met tsamen
sijnen sonen ende broederen / dier waren
twaelve.
20 Het dertiende op Subael/ met tsamē sijnē
sonen ende broederen/ dier warē twaelve.
21 Het veertiēde op Mathathia/ met tsamē
sijnen sonen ende broederen / dier waren
twaelve.
22 Het vijftiēde op Jeremoth/ met tsamē sij-
nē sonē eñ broederen/ dier waren twaelve.
23 Het sestiende op Anania/ met tsamē sijnen
sonen ende broederen/ dier waren twaelve.
24 Het seventiende op Jasbekasa/ met tsamē
sijnen sonen ende broederen, dier waren
twaelve.
25 Het achtiende op Hanani/ met tsamē sijnē
sonen ende broederen/ dier waren twaelve.
26 Het neghentiende op Mallothi/ met tsa-
men sijnen sonen ende broederen/ dier warē
twaelve.
27 Het twintichste op Eliatha/ met tsamen
sijnen sonen ende broederen / dier waren
twaelve.
28 Het een ende twintichste op Hothir/ met
tsamen sijnen sonen ende broederē dier wa-
ren twaelve.
29 Het twee eñ twintichste op Gidalthi/ met
tsamen sijnen sonen ende broederē/ dier wa-
ren twaelve.
30 Het drijende twintichste op Mahesioth/
met tsamen sijnen sonen ende broederē/ dier
waren twaelve.
31 Het vier eñ twintichste op Romamthi E-
ser/ met tsamen sijnen sonen ende broederē/
dier waren twaelve.

Dat xxvi. Capittel.

1. Wachters des Tempels/ 20. Schatmee-
sters des Godshuys/ 29. Item Regeerders
deser zijde/ 30. eñ gheener zijde der Jordanē/
werden gheordineert.

1 Van der ordeninghe der Deurwachters:
van den Korhiten was Meselemia de
sone Kore/ van den kinderen Assaph.

Ordeninge der wachte des Tēpels

2 De kinderen Meselemia dan waren dese:
de eerstgeborē Sacharias/ de ander Jadiel
de derde Sebadia/ de vierde Jathanael/
3 De vijfste Elam/ de seste Johanan/ de se-
vende Elioenai.
4 De kinderen Obed Edom nu waren dese:
de eerstgeboren Semaia/ de ander Josabad/
de derde Joah/ de vierde Sachar/ de vijfste
Nathanael/
5 de seste Ammiel / de sevende Isaschar/ de
achste Peguithai: Want God hadde hem
ghesegent
6 Ende sijnen sone Semaia werden ooc so-
nen gheboren/ die inden huyse harer vade-
ren heerscheden: want het waren stercke a
Helden.
7 So waren nu de kinderen Semaia: Ath-
ni/ Raphael/ Obed ende Elsabed/ welckers
broeders vlijtighe lieden waren: Elihu ende
Samachia.

a Want de Priesters moesten ten tijt des crijchs de voorneemste inde Vere zijn met den Trompettē

8 Dese waren altemael vandē kinderen O-
bed Edom: sy/ met tsamen haren kinderen
ende broederen/ vlijtighe lieden/ gheschickt
tot Ampten/ waren twee ende tsestich van
Obed Edom.
9 Meselemia hadde kinderen eñ broeders/
vlijtighe lieden / achtien
10 Hossa nu/ vandē kinderen Merari/ hadde
kinderen den voorneemstē Simre: want de
eerstegeboren en was niet voorhandē/ daer
om settede hem zijn vader tē Voorneemstē.
11 Dē anderē Helkia/ den derdē Tabelia / dē
vierdē Sacharia: alle kinderē eñ broeders
Hossa/ waren dertiene.
12 Dit is de ordeninge der * Deurwachters
onder den Hoofdē der Helden aen den Amp-
te/ neffens haren broederen/ te dienen indē
huyse des Heeren.
13 Ende het lot werd geworpē/ den cleynstē
als den grootstē/ in harer vaders huys/ tot
eener yeghelicker poorten.

* 1. Par. 9.19

14 Het lot teghent Ooſtē/ viel op Meſele-
mia: ende ſynē ſone Sacharia/ die eē cloeck
Raetſman was/ werpmen het lot/ ende het
viel hem teghent Noorden.
15 ObedEdom nu teghent Zuyden / eñ ſy-
nen ſonen by den b huyſe Eſupim.
b Dit is het Raedthuys ghewecſt.
16 Ende Supim eñ Hoſſa teghent Weſten/
by der poorten/ daermen gaet op der ſtratē
des Brantoffers/ daer de wacht tegen mal-
kanderen ouer ſtaen.
17 Teghent Ooſten waren der Leuiten ſes:
tegent Noorden des daechs viere: tegent
Zuyden des daechs viere: by Eſupim nu
gheſtadelick twee ende twee.
18 Aen c Parbar dan teghent Weſten/ viere
aender ſtrate. ende twee aen Parbar.
c Weert voor het Getuyghenisſe of Gereedtkamer ghehouden.
19 Dit ſijn de ordeninghen der Duerwach-
ters/ onder den kinderen der Korhiters/ eñ
den kinderen Merari.
20 Vanden Leuiten nu/ Was Ahia ouer de
ſchatten des huys Gods/ eñ ouer de ſchat
ten die daer gheheylicht werden.
Schatmeeſter des Gods huys.
21 Vanden kinderen Laedan der kinderen
der Gerſoniten: van Laedan waren Hoof-
den der vaders/ namelicken/ de Jehieliten.
22 De kinderen der Jehieliten waren: Se-
tham/ eñ zijn broeder Joel/ ouer de ſchat-
ten des huys des Heeren.
23 Vanden Amramiten/ Jezehariten / He-
broniten /ende d † Vſieliten.
† Vſieliten. d t And. waren oock ſommighe Schatmeeſters. Sebuel de ſone etc. was Vorſt etc.
24 Was Sebuel de ſone Gerſom/ des ſoons
Moſis/ Vorſt ouer de Schatten.
25 Ende zyn broeder Elieſer hadde eenen ſo
ne Rehabia/ diens ſone was Jeſaia/ diens
ſone was Joram/ diens ſone was Sichri
diens ſone was Selomith.
26 Deſelue Selomith eñ ſyne broeders/ wa
ren ouer de ſchatten der Gheheylichden/
die de Koninck Dauid heylichde ende de
Ouerſte Vaders onder den Ouerſten ouer
duyſendt/ ende ouer hondert/ ende de Ouer
ſten inden Heyre
27 Van crijgenende rooué hadden ſy het ge-
heylicht/ te beteren het huys des Heeren.
28 Oock alles wat Samuel de Siender/ eñ
Saul de ſone Kis/ ende Abner de ſone Ner
ende Joab de ſone Zeru Ja/ Gheheylicht
hadden: alle het Gheheylichde was onder
de handt Selomith ende ſyner broederen.
29 Vanden Jezehariten was Chenaia met
ſynen ſonen ten wercke daer buyten ouer
Iſrael/ Amptlieden ende Richters.
30 Vanden Hebroniten nu was Haſabia eñ
ſyne broederen/ vlijtige Lieden/ duyſent eñ
ſeuen hondert/ ouer de Ampten Iſraels/ op
deſe zijde der Jordanen teghent Weſten/
tot allerley werck des Heerē/ ende te dienē
den Coninck.
Deſe zijde der Jordanen Regeerders.
31 Item/ vanden Hebroniten: was Jeria de
voorneemſte onder den Hebroniten zijns
gheſlachts onder den vaderen: daer werdē
dan onder hen ghesocht ende gheuonden/
inder veertichſten Jare des Coninckrijcx
Dauids/ vlijtighe mannen te Jaeſer in Gi
lear.
32 Ende hare broeders / vlijtighe mannen/
twee duyſent ende ſeuen hondert Ouerſte
vaders: ende Dauid ſtelde ſe ouer de Rube
niten/ Gadditen/ ende den haluen ſtamme
Manaſſe/ tot allen handelen Gods ende
des Coninckx.

Dat xxvij. Capittel.

1: Hof ende Lantregiment beſtelt Da-
uid met Amptlieden.

Hof eñ Lantregiment Dauids.
1 DE kinderen Iſraels dan na haren ge-
tale waren Hoofden der vaders/ ende
ouer duyſent ende ouer hondert/ ende
Amptlieden die op den Coninc wachtedē. na
harer ordeninge/ af eñ toe te trecken: yeetner
yeghelicker Maent een /in allen Maendē
des Jaers: een yeghelicke ordeninghe nu
hadde vier ende twintich duyſendt.
2 Ouer de eerſte ordeninghe der eerſter
Maent was Jaſabeam de ſone Sabdiel/
ende onder ſyner ordeninghe waren vier eñ
twintich duyſendt.
3 Nu vanden kinderen Perez/ was de O-
uerſte ouer alle Hoofclieden der Heyren/ in-
der eerſter Maendt.
4 Ouer de ordeninghe der anderer Maent
was Dodai de Ahohiter: ende Mikloth
was Vorſt ouer zyn ordeninghe/ ende on-
der ſyner ordeninghe waren vier ende twin
tich duyſendt.
5 De derde velthooftman der derde Maēt/
de Ouerſte was Benaia de ſone Joiada
des Prieſters: ende onder ſyner ordeninge
waren vier ende twintich duyſendt.
6 a Dat is de Benaia/ de Heldt onder der-
tighen/ ende ouer dertich: ende zyn ordenin
ghe was/ onder ſynen ſone AmiSabad.
a 2 Sa 23.20 1. Par. 11. 22
7 De vierde inder vierder Maent/ was A-
ſahel Joabs broeder: ende na hem Sabad-
Ja zyn ſone/ ende onder ſyner ordeninghe
waren vier ende twintich duyſendt.
8 De vijfste inder vijfster Maent/ was Sa-
mehuth de Jeſrahiter: ende onder ſyner or-
deninghe waren/ vier ende twintich duy-
ſendt.
9 De ſeſte inder ſeſter Maent/ was Ira de
ſone Ikes de Thekoiter: ende onder ſyner
ordeninghe waren/ vier ende twintich duy
ſendt.
10 De ſeuende inder ſeuēder Maēt/ was He
lez de Peloniter/ vanden kinderen Ephra-
raim: ende onder ſyner ordeninghe waren/
vier ende twintich duyſent.
11 De achtſte inder achtſter Maent/ was Si
bechai de Huſathiter/ vanden Sarehiteren
ende onder ſyner ordeninge waren/ vier eñ
twintich duyſendt.
12 De negende inder negender Maent/ was
Abieſer de Anthothiter / vanden kinderen
Jemini/ ende onder ſyner ordeninghe wa-
ren/ vier ende twintich duyſendt.
13 De tiende inder tiender Maēt/ was Ma
herai de Netophatiter van den Sarehite-
ren: eñ onder ſyner ordeninghe waren vier
ende twintich duyſendt.
14 De elfſte inder elfſter Maent /was Bena
Ja de Pirgathoniter vanden kinderen E-
phraim: ende onder ſyner ordeninghe warē
vier ende twintich duyſent.
15 De twaelfſte inder twaelfſter Maendt/
was Heldai de Netophatiter van Athniel:
ende onder ſyner ordeninge waeren vier eñ
twintich duyſendt.
16 Ende ouer de ſtammen Iſraels waren
deſe: onder den Rubeniteren/ was Vorſt E-
lieſer/ de ſone Sichri: onder den Simeonite
ren/ was Sephat Ja de ſone Maecha.
Vorſten des ſtammen Iſraels.
17 Onder den Leuitē was/ Haſab Ja de ſone
Kemuel: Onder den Aaroniteren /was Za-
dok.
18 Ondē Juda was Elihu/ van den broederē
Dauids: Onder Iſaſchar was Amri/ de ſo
ne Michael.
19 Onder Sebulon was/ Jeſmaia de ſone O
bad Ja: onder Naphthali was/ Jeremoth
de ſone Aſriel.
20 Onder den kinderen Ephraim was/ Oſea
de ſone Aſaſia: onder den haluē Manaſſe/
was Joel de ſone Bedaia.
21 Onder den haluen ſtamme Manaſſe in Gi
lead/ was Jeddo/ de ſone Sacharia: onder
BenJamin/ was Jaſiel de ſone Abner.
22 Onder Dan/ was Aſareel/ de ſone Jero-
ham. Dat zijn de Vorſtē d' ſtammē Iſraels.

23 Doch Dauid en nā niet getal niet der ge
ner/die vā twintich Jaren ende daer bene
den waren: wāt de Heere hadde gesprokē/
Israel te vermeerderen / ghelijck als de
Sterren aenden Hemel.
b 1.Par.21.4
24 b Joab nu de sone Zeru Ja/die hadde be
gonst te tellen/ ende en volbracht het niet:
want den toorne quam daerom ouer Isra-
el : daerom en quam het ghetal niet in de
Chronica des Koninckx Dauids.
25 Ouer dē schat des Koninckx/ was Asma
ueth de sone Adiel: eñ ouer de schattē op dē
Lande inden Stedē/Dorpē ende Sloten/
was Jonathan de sone Vsia.
De Ouerstē ouer de goedē Dauids werdē hier beschreuen.
26 Ouer de Ackerlieden het Lant te bouwē/
was Esri de sone Chelub.
27 Ouer de Wijnbergē/ was Simei de Rama
thiter: ouer de Wijnkelders ende schatten
des Wijns/was Sabdi de Siphimiter.
28 Ouer de Olijfhouen eñ f Moerbesieboomē
inde Landauwē/was Baal Hanan de Ga-
deriter: ouer de Olijschat ten was Joas.
29 Ouer de Weyderunderē te Sarō/ was Si
tai de Saroniter: ende ouer de Runderē in
de Valleyen/was Saphat de sone Adlai.
30 Ouer de Kemelen/was Obil de Ismae-
liter: ouer de Ezels/was Jehedia de Me-
ronothiter.
31 Ouer de Schapen/was Jasis de Haga
riter: Dese waren altemael Ouersten/ ouer
de goederen des Koninckx Dauids.
a Of/Be-
richt geuer
32 Jonathā nu Dauids Oom/was dē Raet/
ende c Hoofmeester/eñ Cantzelier: ende Je-
hiel de sone Hachmoni/was by den kinde-
ren des Koninckx.
b 2.Sa.15.12
ende 16.23.
33 b Achitophel was oock des Koninckx
Raedt: Husai de Arachiter/ was des Ko-
ninckx vriendt.
34 Naest Achitophel/was Joiada de sone
Benaia/ende Ab Jathar/ende Joab was
Veldthoofman des Koninckx.

Dat xxviij. Capittel.

1. Een ghemeyn Vermaenreden Da-
uids aen zijn volck. 9. ende aen synen sone
Salomo. 11. dien hy des Tempels ende
zijns gantschen ghereets bewerp/ met tsa-
men allen toebehoorte. 20. met ernsticker
verweckinghe ouergheeft.

1 ENde Dauid vergaderde te Jerusalem
alle Ouersten Israels / namelicken / de
Vorsten der Stammen/ de Vorsten der
a Of wacht eñ acht hielden.
Ordeningē/die op dē Coninck a wachtedē/
de Vorstē ouer duysent ende ouer hondert/
de Vorstē ouer de goederē eñ het Vee des
Coninckx ende syner sonen/met dē Camer
lingen/ de Krijchslieden/ende alleredelicke
mannen.
2 Ende Dauid de Koninck stōt op syne voe
tē/eñ sprack: Hoort my toe/myne broeders
b 2.Sa.7.1.
Wederom spreckt Dauid vā Salomo eñ dē Tempel.
eñ mijn volck: b Ick hadde my voorgeno-
mē een huys te bouwen/ daer de Arcke des
Verbonts des Heeren in rusten soude/ende
een voet schabel den voeten onses Gods/
ende hadde my gheschickt te bouwen.
c 1.Reg.5.3.
2.Pa.22.8.
3 Doch God liet my segghen : c Ghy en
sult mynen Name gheen Huys bouwen:
want ghy zijt een Crijchsman / ende hebt
bloet vergoten.
*1.Sa.16.1.
4 *Nu heeft my de Heere de God Isra-
els verkorē/ wt dē gātschē huyse mijns va
ders/dat ick een Coninck ouer Israel zijn
d Ge.49.8.
1.Par.5.2.
soude eewichlick: d wāt hy heeft Juda ver
korē tē Vorstēdom ende indē huyse Juda
mijns vaders huys/ende onder dē kinderē
mijns vaders/ heeft hi een welgeuallen ge-
had aen my/dat hy my ouer het gātsche Is-
rael ten Koninck makede.
5 Eñ onder alle myne sonen/ (wāt de Heer e
heeft my vele sonen gegeuen /)heeft hy my
nē sone Salomo verkorē/dat hy sittē sal op Salomo.
dē Stoel des Koninckrijcx des Heerē/ouer 1.Par 21.9.
Israel/ Sap.9 6.
6 Ende heeft my geseyt: e V sone Salomo e 1.Pa.17.1
sal mijn Huys ende Hofbouwē: wāt ic heb- 2.Para.6.9
be hē my wtuerkorē tē Sone/ ende ick wil f 1.Reg.8.25
zijn Vader zijn/ g Of staegrijch/ of/ vast maken.
7 f Ende wil zijn Coninckrijck g beuestigen
eewichlick/so hy sal neersticheyt aenwendē/
dat hy doe na mynen Gebodē ende Rechtē/ Bescheyt der toesegghinghe.
als het heden staet.
8 Nu/ voor den gantschen Israel der Ghe-
meynten des Heeren / ende voor den ooren
onses Gods : h so houdet ende soecket alle h 1.Reg.2.3.
Gheboden des Heeren ws Gods : op dat
ghy besittet het goede Lant ende eruet op
uwe kinderen na v eewichlick.
9 Ende ghi/mijn sone Salomo bekent den
God ws vaders/ende dient hem met gant-
scher herten: ende met eener willigher ziele:
i want de Heere k ondersoeckt alle herten/ i Psal.7.10.
ende verstaet aller ghedachten dichten : so k Of/ doorgrondet.
ghy hem soecket / so suldy hem vinden: so
ghy hem daerenteghen verlatet/ so sal hy v
verwerpen eewichlick.
10 So siet nu toe: want de Heere heeft v ver-
koren / dat ghy een Huys bouwet ten Hey-
lichdom: hebt eenen goeden moet / ende be-
reydet.
11 Ende Dauid gaf synen sone Salomo/ een/
Voorbeelt l† des Voor huys/ eñ zijns Huys l † And. der halle/ Salo no bouwet wt Gods/ beuel na dē woorde Gods/ synē vader toegheseyt: Hier bouen 17.11. Oock geeft hem Dauid het monster daerto: beuel na dē woorde Gods wāt selfs verkorē Gods dienst eñ werckē/ en wil God niet hebbē.
ende der m Gemaecken/ ende Salen/ ende
Kameren daer binnē in/ ende des huys des
Ghenadenstoels.
12 Daer toe Voorbeeldē aller dies/dat hy in
synen gemoet hadde/namelicken/ des Hofs
aen den Huyse des Heeren/ eñ aller Gemac
ken rontom/ des schats inden Huyse Gods/
ende des schats der Gheheylichden.
13 De ordeninghe der Priesters eñ Leuiten/
ende alle der wercken der Amptē inden Huy
se des Heeren.
14 Gout/ na den Goutgewichte tot allerley
Vaten eens yeghelicken Ampts/ eñ aller-
ley silueren gereetschap/ na den ghewichte/
tot allerley Vaten eens yegelicken Ampts.
15 Eñ gout tot gulden Kandelarē/ ende gul-
den Lampen/ eenē yeghelickē Candelaer eñ
syner Lampē/ zijn gewichte: also ooc tot sil-
ueren Candelaren/ gaf hy het siluer/ tē Can
delaer ende syner Lampē/ na dē Ampte eens
yeghelicken Candelaers.
16 Oock gaf hy goudt / tot Disschen der m Of ghemaeckkameren.
Thoonbrooden/ tot eenen yeghelicken Dis
sche zijn ghewicht: also oock siluer tot silue-
ren Disschen.
17 Eñ louter gout tot Crauwelen/ Beckens
ende Cannen: ende tot gulden Bekeren/ ee-
nen yeghelicken Beker zijn ghewicht: ende
tot silueren Bekeren / eenen yeghelicken
Beker zijn ghewicht.
18 Ende ten Reuck altaer zijn gewicht / het
aller louterste gout: oock een Voorbeelt des
Waghens der guldenen Cherubim/ dat sy
hen wt breyden/ eñ bedeckeden bouen de
Arcke des Verbondts des Heeren.
19 Het is my almael beschreuen ghegheuen
vander hant des Heeren/ dat het my onder
wese alle wercken des Voorbeeldts.
20 Ende Dauid sprac tot synē sone Salomo:
Weest vrijmoedich / eñ hebt eenen goeden
moet/ eñ bereyde het: vreest v niet/ eñ en ver
zaecht niet: God de Heere/ mijn God/ sal met
v zijn ende en sal de handt niet aftrecken/
noch v verlaten / tot dat ghy alle wercken
ten Ampte in den Huyse des Heeren vol-
brenghet.

Siet

21 Siet daer / de ordeninge der Priesters
ende Leuiten tot allen Ampten inden huy-
se Gods/ zijn met v tot allen wercken/ ende
zijn willich ende wijs tot allen Ampten:
daertoe de Vorsten ende alle het volck/ tot
allen uwen handelen.

Dat xxix. Capittel.

1. Voorraedt ten Tempel. 6. oock der
Vorsten ende des volcks willigen offeren.
10. Dauids dancksegghinghe ende ghebet.
20. Item vermaninghe aen het volck/ dat
sy den Heere louen 22. Salomo werdt ten
Koninck ghesalft 28. Dauid sterft.

Voorraedt tot dē Tempel/ oock der Vorsten eñ des volcx willigen Offer.

1 Ende de Koninck Dauid sprack tot
der gantscher Ghemeynten: God
heeft Salomo/ eenen myner sonen/ ver-
koren/ die noch jonck ende teer is/ het werck
daerentegen is groot: want het en is niet
eens menschen wooninge/ maer Gods des
Heeren.
2 Ick nu/ hebbe wt allen mynen krachtē/ ge
schickt ten huyse Gods/ gout tot gulden/
siluer tot silueren/ metael tot metalen/ ijser
tot ijseren/ hout tot houtenen gereetschap:
Onyxsteenen/ ingestelde Robynē/ ende bon
te steenen / ende allerley Edelsteenen/ ende
Marmelsteenen de volheydt.
3 Daertoe wt welghevallen aenden huyse
mijns Gods/ hebbe ick eygens goets/ gout
ende siluer / drij duysent Centener gouts/
van Ophir/ ende seuen duysende Centener
louter siluers/ dat gheue ick ten heylighen
Huyse Gods.
4 Bouen alle het ghene/ dat ick daertoe ge
schickt hebbe/ de Wanden aen dē Huyse te
ouertrecken.
5 Dat het guldē werde/ wat guldē: ende sil
uerē wat siluer zijn sal/ eñ tot allerley wercke/
door de hant der Werckmeester: eñ wie
is nu vrijwillich/ zijn hant heden den Heere
te vullen?
6 Doe werdē de Vorstē der Vaders/ de Vor
stē der stammē Israels/ de Vorstē ouer duy
sēt ende ouer hondert/ ende de Vorstē ouer
des Conincks wercken/ vrijwillich.
7 Eñ gauen tē Ampte inden Huyse Gods/
vijf duysēt Centener gouts/ ende tiē duysēt
guldē/ ende tien duysent Centener siluers/
achtien duysent Centener metaels / ende
hondert duysendt Centener ijsers.
8 Ende by wien steenen geuonden werden/
die gauē sy tē schatte des Huys des Heerē/
onder de handt Jehiel des Gersoniters.
9 Eñ het volck was vrolick/ dat sy vrijwillich
warē: want sy gauent van gantscher hertē
dē Heere vrijwillich: ende Dauid de Coninc
verblijde hem hoochlicken/

Dauids Dancsegginge eñ gebet.

10 Ende loefde God/ eñ sprack voor der gāt
scher Gemeyntē: Gelouet zydy Heere God
Israels onses Vaders eewichlick.
11 V behoort de Maiesteyt ende Gewelt/
Heerlickheyt / Ouerwinninghe eñ Danck:
want alles wat inden Hemel eñ op Aerden
is/ dat is uwe: v is het Rijcke/ eñ ghy zijt
verhoocht ouer alle dinck ten Ouersten/
12 Uwe is Rijckdom ende Eere voor v: ghy
herschet ouer alle dinck / in uwer hande
staet alle Cracht ende Macht: in uwer hāt
staet het / yeghelicken groot ende sterck
te maken.

Van God ontfangen wy/ dat wy hem geuen.

13 Nu onse God/ wy dancken v / ende roe-
men den Naem uwer Heerlickheydt.
14 Wāt wat bē ick? wat is myn Volck? Dat
wy de kracht souden vermeugē/ vrijwillich
te geuen/ als het nu geschiet: want van v
isser altemael ghekomen/ eñ van uwer hant
hebben wy het v ghegheuen.

e Gen. 15. 13 ende 47. 9. Hebr. 11. 13. Psal. 39. 513

15 Want wy zijn Vremdelingen ende Gasten
voor v/ gelijck als alle onse Vaders: b onse
leuen op Aerden is/ als een schaduwe/ ende
daer en is gheen ophouden.
16 Heere onse God/ allen desen hoop/ diē wy
geschickt hebben/ v een Huys te bouwen/ u
wen heylighen Name/ die is van uwer hant
ghekomen/ ende is altemael uwe.
17 Ick weet het/ mijn God/ dat ghy het her-
te proeuet/ ende oprechticheyt is v aenghe-
naem: daerom hebbe ick dit alles / wt op-
rechtiger herten vrijwillich ghegeuen/ ende
hebbe als nu met vreuchden gesien v volck/
dat hier voor handen is / dat het v vrijwil-
lich ghegheuen heeft.
18 Heere God onser vaderē/ Abraham/ Isaac
ende Israel/ beware eewichlick sulcken sin
ende ghedachtē/ in het herte wws volcks/ eñ
schicke hare herten tot v.
19 Ende mynen sone Salomo / gheeft een
rechschapen herte/ dat hy houde uwe Ghe-
boden/ Ghetuyghenissen ende Rechten/ dat
hy het altemael doe/ ende bouwe dese Woo
ninghe / daer ick alle dinck toe gheschickt
hebbe.
20 Ende Dauid sprack tot der gantscher Ge
meyntē/ Louet den Heere uwen God: Eñ de
gantsche Gemeynte loefde dē Heere dē God
harer Vaderen: ende neychdē hen/ ende ba-
den den Heere aen/ ende den Coninck/
21 Ende offerden den Heere Offer: ende des
anderen morghens offerden sy Brantoffer/
duysent Ossen/ duysent Rammen/ duysent
Lammerē/ met harē Dranckofferē/ ende daer
offerden de volheyt onder den gantschen
Israel.
22 Ende atē ende droncken desseluen daechs
voor den Heere/ met grooter vreuchden: en
de maeckten ten anderen mael Salomo den
sone Dauids/ ten Coninck/ ende salfden hem
den Heere ten Vorst/ ende Zadok e ten Prie-
ster:

Salomo wort ten Coninc ghesalft.

23 d Alsosat Salomo op dē Stoel des Heerē/
een Koninck in zijns vaders Dauids stede/
ende wert gelucksalich: ende gantsch Israel
was hem ghehoorsaem.
24 Ende alle Ouersten ende Gheweldighen/
oock alle kinderen des Conincks Dauids/
gauen hen onder den Coninck Salomo.
25 Ende de Heere maeckte Salomo altoos
grooter voor den gantschen Israel/ e ende
gaf hem een loflick Coninckrijck/ dat nie-
mandt voor hem/ ouer Israel/ sulck een ghe
hadt hadde.
26 Sois nu Dauid de sone Isai/ Coninck ge
weest ouer gantsch Israel.
27 Den tyt nu / die hy Coninck ouer Israel
geweest is/ is veertich Jaer: te Hebron re-
geerde hy seuen Jaer / ende te Jerusalem
drij ende dertich Jaer.

Dauid is 40. Jaer Coninck ouer gantsch Israel.

28 Ende sterft in goedē ouderdō/ vol leuens/
rijcdoms ende eere: eñ zijn sone Salomo wert
Coninck in zijn stede.
29 De ghescheidenissen nu des Conincx Da
uids/ beyde de eerste ende de laetste/ siet/ die
zijn geschreuen onder de geschiedenissen Sa
muels des Sienders/ ende onder de geschie
denissen des Propheten Nathan/ eñ onder
de ghescheidenissen Gads des Sienders/
30 Met allē synen Coninckrijcke/ macht ende
tijt/ die onder hē verloopen zijn/ beyde ouer
Israel/ eñ allen Coninckrijckē indē Landē.

b Sap. 2. 5 ende 5. 9. Psa. 144. 4 Job. 8. 9.

c 1. Reg. 2. 12 d 1. Re. 2. 12.

e 1. Regu. 4.

1. Regu. 2. 28

Eynde des eersten Boecks der Chronica.

Het tweede Boec der Chronica,

Dat Eerste Capittel.

1. Salomo offert te Gibeõ/17. bidt võ God wijsheyt eñ kennisse: 11. verkrijcht het/ 14. ende wert bouen mate rijck.

Salomo.

1 Ende Salomo de sone Dauids wert in zijn rijc becrachticht/ ende de Heere zijn God was met hem/ ende maecte hem altoos grooter.

a1.Reg.3.4
2 a Ende Salomo sprac met den gantschẽ Israel met den Oversteñ over duysent eñ hondert/ met den Richteren eñ met allen Vorsten in Israel/ met den Oversten Vaders/

Te Gibeon is de Hutte Mosis. 1.Par.21.29 b An. Ghetuygenisses c Exod 36 8 d 2 Sam 6 2 De hutte Dauids.
3 Dat sy henen ghingen/ Salomo ende de gantsche Ghemeynte met hem op de hoochte die te Gibeon was: want aldaer was de Hutte des b Beschepts Gods/ c die Mosis de knecht des Heeren ghemaeckt hadde in der Woestyne.
4 d Wãt de Arcke Gods hadde Dauid hier op ghebracht van Kiriath Jearim/ in de stede die hy haer bereyt hadde: want hy hadde haer een Hutte opgheslaghen te Jerusalem.

e Exod.38.1
5 Oock den metalen Altaer/ e die Bezaleel de sone Vri/ des soõs Hur/ gemaect hadde/ was aldaer voor der Woonin ge des Heerẽ ende Salomo eñ de Ghemeynte plegen hem te besoecken.
6 Ende Salomo offerde op den metalen Altaer voor den Heere/ die voor der Hutten des Beschepdts stont/ duysent Brandtoffers.

God verschijnt Salomo.
7 Eñ inder seluer nacht verscheen God Salomo/ ende sprac tot hem: Bidt wat ick v gheuen sal.
8 Ende Salomo sprack tot God: Ghy hebt groote barmherticheydt aen mynen vader Dauid ghedaen/ eñ hebt myn zijn stede tẽ

f1.Par.17.11
Coninck ghemaeckt.
9 f So laet nu Heere God/ uwe woordẽ waer worden/ aen mynen vader Dauid: want ghy hebt my ten Coninck ghemaeckt ouer een Volck/ dies so veel is/ als des stofs op Aerden:

g Sap.9.4
10 g So geeft my nu wijsheyt ende kennisse dat ick voor desen volcke wt eñ inga: want wie can dit groot volck richten?

h1.Reg.3.11
11 Doe sprac God tot Salomo: h dewijle dat ghy dat indẽ sinne hebt/ eñ en hebt niet om rijcdom/ noch om goet/ noch om eere/ noch om uwer vyandẽ ziele/ noch om het lanck leuen ghebeden: maer hebt om wijsheyt ende kennisse gebedẽ/ dat ghy mijn Volc richtẽ meughet/ daer ick v ten Koninck ouer ghemaeckt hebbe:

i1.Reg.4 21
12 i So zy v wijsheyt ende kennisse gegeuen: daertoe wil ick v rijckdom/ ende goet/ ende eere geuen/ dat wt gelijcken onder den Coninghen voor v/ niet gheweest en is/ noch worden en sal na v.
13 Also quam Salomo vander hoochten/ die te Gibeon was/ tot Jerusalem/ vander Hutten des Beschepts/ ende regeerde ouer

Macht eñ rijckdom Salomonis. k1.Re.4 26 10.26.
Israel.
14 k Eñ Salomo vergaderde hem wagenen eñ Ruyters/ dat hy te wege brachte/ duysẽt ende vier hondert waghens/ eñ twaelf duysent Ruyters/ ende liet se inden Wagensteden/ ende by den Coninck te Jerusalem.

15 Ende de Coninck maecte des siluers ende gouts te Jerusalem so veel/ als de steenẽ eñ der Cederen/ als de l Moerbesienboomen/ die in de Landouwen zijn.

l An. wilde Vyghboomen.

16 Ende men brachte Salomo Peerden wt Egypten/ ende allerley Ware: ende de Cooplieden des Conincks cochtẽ de selue Ware/
17 Ende brachtense wt Egypten/ elcken Wagen om ses hondert Siluerlingen/ eñ eenen Hengst om hondert eñ vijftich: also brachtẽ sy oock allen Coningen der Hethiters/ ende den Coninghen te Syrien.

Dat ij. Capittel.

1. Salomo sendt aen Huram/ om hout ende konstelicke Arbeyders/ ten ghebouwe des Tempels 11. Huram danckt God/ 13. ende neemt hem der bede ghewillich aẽ. 17. De Arbeyders Salomo worden ghetelt.

Tempelbouwinghe Salomonis.

1 Ende Salomo dachte eẽ huys te bouwẽ/ den Naeme des Heeren/ ende een huys zijns Coninckrijcks.

1.Regu.5.1.

2 Eñ telde af tseuentich duysent mannẽ ter last/ ende tachtentich duysent Timmerliedẽ op den berge/ ende drie duysent eñ ses hondert Amptlieden ouer haer.

Huram. 1.Regu.5.3. a2/Sa.6.11

3 Eñ Salomo sant tot Huram den Coninck te Tyro/ ende liet hem seggen: Ghelijck als ghy met mynen vader Dauid dedet/ a ende hem Cederen sondet/ dat hy hem een Huys bouwede/ daer hy in woonde/ also doet ooc met my.
4 Siet / ick wil den Naeme des Heeren mijns Gods een huys bouwen/ op dat hem gheheylicht worde/ goet Reuckwerck voor hem te roocken/ ende Thoonbroodt altoos te bereyden/ ende Brantoffer des morgens ende des auondts/ op de Sabbathen ende Nieuwe Maenden/ ende op de Feesten des Heeren onses Godts eeuwichlick/ voor Israel.
5 Ende het huys dat ick bouwen wil/ sal groot zijn: want onse God is grooter dan al le Goden.
6 Doch wie vermach hen / dat hy hem een huys bouwe: b want den Hemel/ eñ aller Hemelen Hemel/ en connen hem niet c verzorghen: wie soude ick dan zijn/ dat ick hem eẽ huys bouwede/ maer alleen d datmẽ voor hem roocke.

b 3.Re.8 Esaie.66.1. c And. begrypen: Actuum 17.

7 So sent my nu eenen wijsen mã te arbeyden/ met gout/ siluer/ metael/ ijserẽ scharlaken/ rozijncoot/ et gheler zijden/ eñ die daer weet wt te grauẽ/ met den Wijsen die by my zijn in Juda ende Jerusalem/ die mijn vader Dauid gheschickt heeft.

God en is niet eener/ diemẽ met menschen handen pleecht etc. d And. sal dit ghebouwe zyn dat etc.

8 Eñ sendt my Cederen/ Dennen/ eñ e Hebenhout wt dẽ Libanon: want ick weet het dat uwe knechten het hout weten op den Libanon: ende siet/ myne knechten sullen met uwe knechten zijn/

e An. blauwer

9 Datmen my veel houts bereyde: want het huys dat ick bouwẽ wil/ sal groot ende f sonderlick zijn.

f Dit is een sonderlinck hout in India ende is hier velichte het ghene/ datmen als nu Sandalẽ heet etc.

10 Ende siet/ ick wil den Timmerliedẽ uwen knechtẽ/ die dat hout bouwẽ/ twintich duysent Cor gestooten der Tarwen/ eñ twintich duysent Cor Gersten/ ende twintich duysent Bath Wijns/ ende twintich duysent Bath Olye gheuen.

g An. Koral/ Breselphout. Hebr. Algumim.

11 Doe sprac Huram de Coninc te Tyro door schriften/ ende santse Salomo: Daerom dat de Heere zijn Volc lief heeft/ heeft hy v ouer hen ten Coninck ghemaeckt.
12 Ende Huram sprach weder: Ghelooft zy de Heere de God Israels / die Hemel ende Aerde ghemaect heeft/ dat hy den Coninck Dauid heeft eenen wijsen/ cloecken eñ ver

standigen sone ghegeuen die den Heere een Huys bouwe/ ende een huys zijns Conincrijcks.

g† An. ende op mijnen vader Huram gheweest is ande Huram Abi/

13 So sende ick nu eenen wijsen man/ die verstande heeft/ g† Huram Abif/

h 1.Reg.7.13

14 Die een sone is eens wijfs vande dochteren Dan/ ende zijn vader een Tyrier geweest is: h die weet te arbeyden aen het gout/ siluer/ metael/ yseren/ steen/ hout/ Scharlaken/ geler zijden/ lijnen/ rozijnroot/ ende te grauen allerley/ ende allerley constelick te maken/ datmen hem voorgheeft/ met uwen Wijsen/ ende met den Wijsen mijns heeren des Conincs Dauids uws vaders.

15 So sende nu mijn heere/ Tarwe/ Gerste/ Olye ende Wijn sijnen knechten/ als hy gesproken heeft:

16 So willen wy het hout houwen op den Libanon/ so veel als dies van nooden is/ ende willent op vloten brengen op de Zee na Japho: vandaer meucht ghy het op na Jerusalem brenghen.

a.Par.23.1

17 Ende Salomo telde alle Vreemdelingen in den lande Israels/ na den getale als Dauid zijn vader telde/ ende daer werden geuonden hondert ende vijftich dupsent/ drij dupsent ende ses hondert.

18 Ende hy maeckte van denseluen seuentich dupsent dragers/ ende tachtentich dupsent Houwers op den Berge/ ende drij dupsent ende ses hondert Opsienders/ die het volck ten dienste aenhielden.

Dat iij. Capittel.

1 Den Tempel wert begonst te bouwen.

Aenuanc des Tempels bouwinghe 1.Regu.6.1

a Op desen Berge offerde Abraham sijnen sone Isaac Ge.22.9

b 1 Pa.22.1

c Met hiet/ Arnan sy der Jebusiten Coninck geweest/ ende bekeert tot den God Abrahams.

1 Ende Salomo hief aen te bouwen het Huys des Heeren te Jerusalem/ op den Berge a Moria/ b die Dauid sijnen vader ghewesen was/ die Dauid toebereydet hadde tot eener ruymte/ op de pleyne c Arnan des Jebusiters.

2 Ende hy hief aen te bouwen/ inder anderer Maent des anderen daechs/ inden vierden Jaere zijns Coninckrijcks.

Gronde.

3 Ende alsoleyde Salomo den gront/ te bouwen het huys Gods: ten eersten de lengde/ tsestich ellen lanc/ de wijde twintich ellen.

Voorhuys. d† Ande. de Halle

4 Ende d† het Voorhuys voor de wijde des huys henen was twintich ellen lanck: de hoochte nu was hondert ende twintich ellen: ende ouertooch het binnen met louteren goude.

Het groote Huys.

5 Het groote huys nu decte hi met Dennenhoute/ ende ouertooch het met den allerbesten goude/ ende maeckte daerop Palmen ende Ketenwerck.

e† And. de posten.

6 Ende ouertooch het huys met edelen steenen/ ter vercieringe: het gout nu/ was Paruaim goudt.

7 Ende ouertooch de e† balcken bouen/ ende de wanden/ ende de deuren met goude/ ende liet Cherubim snijden aen de wanden.

Het huys des Allerheylichsten.

8 Hy maeckte ooch het huys des Allerheylichsten/ dies lengde was twintich ellen/ na der wijde des Huys/ ende zijn wijdde was ooc twintich ellen/ ende ouertooch het met den allerbesten goude/ by ses hondert Centeners.

9 Ende gaf ooc tot nagelen/ vijftich Sikel gouts aen het gewichte: ende ouertooch de Sale met goude.

Cherubim. f† An jongs knechten ghestalt.

10 Hy maecte ooch inden Huyse des Allerheylichsten/ twee Cherubim/ na f† der Beeltsnijders const/ ende ouertooch se met goude.

11 Ende de lengde der vleugelen aen den Cherubim/ was twintich ellen/ alsso dat eenen vleugel vijf ellen hadde/ ende roerde aen de want des huys: ende den anderen vleugel ooc vijf ellen hadde/ ende roerde aenden vleughel des anderen Cherubs.

12 Also hadde ooch den eenen vleugel des anderen Cherub/ vijf ellen/ ende roerde aen de want des huys/ ende synen anderen vleugel ooch vijf ellen/ ende roerde aen den vleugel des anderen Cherubs.

13 Also dat dese vleugelen der Cherubim/ waren wtgebreydet/ twintich ellen wijt: ende sy stonden op haren voeten/ ende haer aensicht was ghekeert na den huysewaert.

14 Hy maecte ooch eenen Voorhanck van g† geelewerck/ Scharlaken Roozijnroot/ ende lijnwerck/ ende maeckte Cherubim daer op. Voorhanc. g† An. blauwer zyden.

15 Ende hy maecte voor den huyse twee Calumnen/ vijf ende dertich ellen lanck: ende den cnoop daer bouen op/ vijf ellen. Twee Calumnen of Pylaren 1 Reg.7.15.

16 Ende maecte Ketenwerck ten h Chooze/ ende maeckte se bouen aen de Calumnen: ende maecte hondert Granaetappelen/ ende maecte se aen dat Ketenwerck. h of bescheyt plaetse.

17 Ende richtede de Calumnen op voor den Tempel/ de eene ter rechter/ ende de ander ter slincker handt: ende hiet die ter rechterhant Jachin/ ende die ter slinckerhandt Boas.

Dat iiij. Capittel.

1. Des Tempels gereetschap ende Vaten.

1 Hy maecte ooch eenen metalen Altaer/ twintich ellen lanck ende breedt/ ende tien ellen hooch. Metalen Altaer.

2 a Ende hy maeckte een gegoten Zee/ tien ellen wijt/ van eenen rant tot aen den anderen rontom/ ende vijf ellen hooch: ende een mate van dertich ellen/ die mochtse rontom begrijpen/ a 1.Re.7.23 Ghegoten Zee.

3 Ende Ossenbeelden waren onder * hem rontom: b† ende daer waren twee rijen cnoopen rontom de Zee/ (die tien ellen wijt was/) die daer mede aenghegoten waren.

* Te weten de Zee/ na sommighe wtleggen eenen Ketel.

b† And tien aen elcker ellen/ die ghingen met twee rijen rondtom de Zee/ ende waren daer mede aengegoten.

4 Ende sy stont also op den twaelf Ossen/ dat de drij gekeert waren tegen Noorden/ drij tegent Westen/ drij tegent Zuyden/ drij teghent Oosten: ende de Zee bouen op hen/ ende alle haer achterdeel/ was inwaerdes ghekeert.

5 Haer dickte was een hantbreet/ ende haren randt was als eens Bekers randt/ ende een opgegaen Roose: ende daer ginck in drij dupsendt Bath.

6 Ende hy maecte tien Ketels: ende stelde hy vijue ter rechter ende vijue ter slincker zijden: daer in te wasschen/ wat ten Brantoffer behoort/ dat sy het daer in stieten: de Zee nu/ dat hen de Priesters daer in wiesschen. Tien Ketels. 1 Regu.7.38

7 Hy maecte ooch tien gulden Kandelaers/ als sy zijn souden/ ende stelde se inden Tempel/ vijue ter rechter/ ende vijue ter slincker zijden. Tien gulden Kandelaers.

8 Ende maeckte tien Disschen/ ende stelde se inden Tempel/ vijue ter rechter ende vijue ter slincker zijden: ende maeckte hondert gulden Beckens. Tien Disschen of Tafelen.

9 Hy maeckte ooch eenen Hof voor de Priesters/ ende een groot schrijenwerck/ ende deuren in dat schrijenwerck/ ende ouertooch de deuren met metael.

10 Ende stelde de Zee op den rechten hoeck te ghen Oosten na den Zuydenwaert.

11 Ende Huram maeckte c de metalen potten/ Schoeffelen/ ende Beckens: also volbracht Huram den arbeyt dien hy den Coninck Salomo dede aen den Huyse Gods: c Of/ teeins potten.

12 Namelicken/ de twee Calumnen met den buyckens ende cnoopen/ bouen op beyden Calumnen/ ende beyde gewonden reepen te bedecken beyde buycken ende cnoopen/ bouen op de Calumnen.

13 Ende de vierhondert Granaetappelen/ aen de beyde gewonden reepen/ twee rijen Granaetappelen aen eenen yegelicken reepe/ te bedecken beyde buycken ende cnoopen/ die bouen op de Calumnen waren

Gestoelten 14 Ooc maeckte hy de Gestoelten, en de Ke
telen op den Ghestoelten/
15 Ende een Zee, ende twaelf Ossen daer
onder.
16 Daertoe metalen Potten/ Schoeffelen/
Krauwelen/ ende alle hare Vaten, maeckte
Huram Abif, de Coninck Salomo/ ten huy
se des Heeren wt den louteren metael.
Van euene 17 Inder d streke der Jordanen lietse de
e t An d. Coninck ghieten/ in e t dicker Aerde/ tus
dleyighen schen Suchoth ende Zaredatha.
18 Ende Salomo maecte alle deser Vaten
gantsch vele/ also datmen des metaels ghe
wichte niet weten en conde.
f 1 Reg 7. 48 19 f Ende Salomo maeckte alle de gereet
schap ten huyse Gods, namelicken, de gul
den Altaer/ de Disschen ende Thoonbroo
den daer op.
20 De Kandelaers met haren Lampen van
louteren goude, dat sy branden voor den g
g Of, Be- Choore, als het behoort.
schepplaet 21 Ende de Bloemen aen den Lampen/ en de
sk Snitersl waren guldé/ dat was altemael
dicht goude.
22 Daertoe de Messen/ Beckens/ Lepelen
ende Nappen, waren louter gout: ende dē
Inganck ende syne Deuren binnen tot dē
Allerheylichsten ende de Deuren aen den
h t An. gul- huyse des Tempels, waren h t gulden: also
den. Cap. v. werde alle arbeyt volbracht, dat Salomo de
Also werde de aen den huyse des Heeren.
alle ete des
Heeren en
Salomo
&c.

Dat v. Capittel.

1. Salomo laet alle het Gheheylichde
zijns vaders/ 2 ende de Arcke Gods indē
Tempel brengen. 11, De Priesters Leui-
ten ende Sanghers / louen den Heere met
sanghe ende spel.

a 1 Reg 7. 51 1 Ende Salomo a brachte daerin/ alles
wat zijn vader Dauid gheheylicht had
de: namelicken, silver ende goudt / ende
allerley ghereetschap/ ende leyde het inden
schat inden huyse Gods.
b 1. Reg 8. 1. 2 b Doe vergaderde Salomo alle Outsten
in Israel/ alle Hoefstlieden der stammen en
Vorsten der Vaders onder den kinderen I
sraels/ te Jerusalem, dat sy de Arcke des
Verbonts des Heeren/ op brachten wt d
Stadt Dauids/ dat is Zion.
De Arcke 3 c Ende alle man in Israel vergaderde hē
wort ghe- tot den Coninck op het Feest/ dat is inder
bracht in- seuenster Maent.
dē Tempel 4 Ende alle Outsten Israels quamen: ende
c 1. Re 7. 51. de Leuiten namen de Arcke op.
ende 8. 1. 5 Ende brachtense op met samen der Hut
d t An. Tug- ten des d t Bescheyts/ en alle het heylige
ghenisses gereetschap, dat inder Hutten was: en de
of Stifts/ Priesters en de Leuitē brachtense mede op
6 Mr de Koninck Salomo, ende de gant
sche Ghemeynte Israels/ tot hem verga
dert/ voor der Arcken / offerden Schapen
ende Ossen/ so vele / datse niemandt tellen
noch rekenē en konde.
7 Also brachten de Priesters/ de Arcke des
Verbonts des Heeren aen haer stede indē
e Of de Be- e Choor des huys/ in het Allerheylichste/
schepplaets onder de vleughelen der Cherubim.
sy. 8 Dat de Cherubim hare vleughelen wt
breyden/ ouer de stede der Arcken / ende
de Cherubim bedeckeden de Arcke ende ha
re handtboomen van bouen neder.
9 De handtboomen nu waren so lanck dat
men hare knoopen sach/ verre vander Arc
ken voor den Choor/ ghelijckewel daer buy
ten en sach mense niet: ende sy was aldaer
tot op desen dach.
f 1 Reg 8. 9. 10 Ende daer en was niet inder Arcken/ sō
Hebr 9. 4. der alleen de twee tafelē/ die Moses in Ho
reb daer in ghelegdt hadde / doe de Heere
een Verbondt maeck te met den kinderen
Israels / als sy wt Egypten toghen.
11 Ende doe de Priesters, wtghinghen wt
den Heylighen: (want alle Priesters die voor
handen waren, heylichden hem/ dat oock de
ordeninghen niet ghehouden en werden)
12 Ende de Leuiten met allen die onder As
saph/ Heman / Jedithun/ ende haren kinde
ren ende broederen waren becleedt met lijn
waet/ songen met Cymbalen/ Psalteren en
Harpen/ ende stondē tegen t Oosten des Al
taers/ en by hen hondert en twintich Prie
sters/ die met Trompetten bliesen.
13 Ende het was/ euen als ware het alleen
een die daer trompettede ende songhe, als
hoordemen een stemme/ te louen ende te dā
ken den Heere: ende doe hem de stemme ver
hief vanden Trompetten Cymbalen/ en an
deren Snarenspelen ende van den loue des
Heeren: Dat hy goedich is, en zijn barmher
ticheyt eewich duert: doe wert het huys de
Heeren veruult met eener Wolcken/
14 Dat de Priesters niet staē en condē te die g t An. van
nen/ g t om der Wolckē: wāt de Heerlicheyt den Rewck
des Heeren/ veruulde het huys Gods.

Dat vj. Capittel.

1. Salomo seghēt het volck/ 4. danckt
den Heere/ dat hy zijn beloofte. Dauid sijnē
vader ghehouden hebbe/ 14. ende bit God/
dat die/ so in synen Tempel bidden/ van hē
verhoort worden.

1 Doe sprack Salomo: a De Heere heeft a 1 Reg. 8. 12
ghesproken/ te woonen int doncker.
2 Ick hebbe (tis waer/) een huys ghe
bouwet v ter wooninghe/ daer ghy eewich
lick woonet.
3 Ende de Koninck keerde zijn aensicht/ en
segende de gantsche Gemeynte Israels: wāt
de gantsche Ghemeynte stondt/
4 Ende hy sprack: Ghelooft zy de Heere de
God Israels/ die door synen mont mynē va
der gesproken, ende met syner hant veruult
heeft/ doe hy seyde:
5 b Sindt dier tijt, dat ick mijn volck wt b 2 Sa. 7. 6
Egyptenlant geleydt hebbe / en hebbe ick 1 Reg. 8. 16
geen Stadt verkoren in allen stammen I- 1 Pa. 17. 5.
sraels/ een huys te bouwē, dat mynē Naē
aldaer ware ende en hebbe oock gheenen c 2 Par. 7. 12
man verkoren, dat hy een Vorst ware ouer d Merct
myn Volck Israel: hier hoe
6 c Doch Jerusalem hebbe ick v verkorē/ dat alle
dat mynen Naem daer zy/ ende Dauid heb dinck wt
be ick verkoren dat hy ouer myn Volck I Gods be-
srael zy. uel geschie
7 Ende doe het myn vader indē sin hadde dē moet: op
een huys te bouwen den Name des Heerē dat nie-
des Gods Israels. mant wt ey-
8 Sprack de Heere tot mynen vader Da- gener aen-
uid: Ghy hebt wel ghedaen, dat ghy inden dacht/
sinne hebt/ mynen Name een huys te bou- Godsdien-
wen: stē aenrich-
9 Doch ghy sult/ dat huys niet bouwen/ te: Wāt Sa-
maer v sone, die wt uwen lendenen komen lomo roes
sal/ die sal mynen Name een huys bouwē met hier/
10 So heeft nu de Heere zijn woort e veruls- beyde de
tiget, dat hy gesproken heeft: want ick bē Stat Jeru
opgekomen in myns vaders Dauids stede salē/ en den
en sitte op den Stoel Israels, als de Hee- persoon
re ghesproken heeft: ende hebbe een huys Dauids/ al
gebouwet, den Name des Heerē des Gods so dat sy
Israels: beyde van
11 Ende hebbe daerin gheset de Arcke, daer God ver-
het Verbont des Heeren in is, dat hy met koren zijn.
den kinderen Israels ghemaeckt heeft. e Of, stadic
12 Ende hy tradt voor dē Altaer des Hee- ghewich ge
ren, voor der gantscher Ghemeynten Isra maeckt.
els/ ende streckte syne handen wt.

Want

f † And. Kāt gestoel.
13 Want Salomo hadde eenē metalē Ketel
ghemaeckt/ ende geset in het Sehzienwerck/
vijf ellē lanck ende breet/ eñ drie ellē hooch:
aen denseluē trat hy ende viel neder op zijn
knyen/ voor der gantscher Ghemeynten Js-
raels/ ende streckte wt syne handē na dē he-
mel/

Salomons ghebedt tot God. 1. Reg 8.22. 2.Mach.2.8
14 Eñ sprack: Heere God Jsraels/ daer en is
geen Godt gelijck/ noch inden Hemel noch
op Aerden die ghy houdet het Verbont eñ
barmherticheydt uwen knechten/ die voor
v wandelden van gantscher herten.
15 Ghy hebt ghehouden uwen knecht Da-
uid mijnen vader/ wat ghy hem gesproken
hebt: met uwen mont hebdy het gesprokē/
ende met uwer handt hebdy het veruult/
als het heden ten daghe staet.
16 Nu/ Heere God Jsraels/ houdt uwen
knecht Dauid mynen vader/ wat ghy hem
gesproken hebt/ ende ghesevdt Het en sal v
niet ontbreken aen eenē manne voor my die
op den Stoel Jsraels sitte: doch so verre/
als uwe kinderē haren wech bewaren/ dat
sy wandelen in myne Wet/ gelijck als ghy
voor my ghewandelt hebt.

g Nu laet ghy Sil- mo v woort oock waer worden/ dat ghy God ge sproken hebt/ te wā delen in sy ne Wet an ders so sal het moyte hebben.
17 Nu/ Heere God Jsraels/ g laet v woordt
waer worden/ dat ghy uwen knecht Da-
uid ghesproken hebt.
18 Want meyndy oock dat God by dē men
schen op Aerden woonen? Siet/ den Hemel/
eñ aller Hemelen Hemel/ en kan v niet i †
versorgen: hoe soude het dan het huys doē/
dat ick ghebouwet hebbe:
19 Keert v dannoch/ Heere mijn God/ tot
den gebede ws knechts/ eñ tot synen smeec
ken/ dat ghy verhooret het bidden ende be
den/ dat v knecht voor v doet.

h Esaie.66.1 Jere.23 23. Act.17.49. i † A. r.b. be- pen.
20 Dat uwe oogen open zijn ouer dit huys/
dach ende nacht/ ouer de stede/ daer dat
ghy uwen Naem henen te setten gesprokē
hebt/ dat gy hooret het gebet/ dat v knecht
aen deser stede doen sal.
21 So hoore nu het smeecken ws knechts/
ende ws volcks Jsraels/ dat sy bidden sul-
len aen dese stede: hoore het doch vander
stede uwer Wooninghe vanden Hemel: en
de wanneer ghy het hooret/ so willet ghy
doch ghenadich zijn.

Eedt doen. 1.Reg.8.31. Exodi 22.8.
22 Wanneer yemant tegen synen naestē son
digen sal/ ende hem wert eenen Eedt opge-
leyt/ dien hy sweerē sal/ ende dē Eet koemt
voor uwen Altaer/ in desen huyse:
23 So willet doch hooren vanden Hemel/
ende uwen knecht recht doen: dat ghy den
Godloosen vergeldet/ ende gheuet synen
wech op synen kop/ ende den Rechtueerdi-
ghen doet/ ende gheuet hem na syner ghe-
rechticheydt.

k Deut.30.1. Baruc.2 14
24 k Wāneer v Volc Jsrael/ voor syne vyan
den geslagen wert/ dewyle dat sy aen v ge
sondicht hebben eñ bekeeren hen/ ende be-
kennen uwen Name/ bidden ende smeeckē
voor v in desen huyse.
25 So willet doch hooren vanden Hemel/ en
de genadich zijn der sonde ws Volcks Js-
raels/ ende hen weder in het Landt brēn-
ghen/ dat ghy hen ende haren Vaderen ge
gheuen hebt.

Gebreck aē reghen. 1.Reg.17.1. Jacobi.5 17
26 Wanneer den Hemel toegheslotē wert/
dat het niet regent/ dewyle dat sy aen v
ghesondighet hebben ende bidden aen de-
ser stede ende bekennen uwen Name/ ende
bekeeren hē van haren sonden/ dewyle dat
ghy se verootmoedicht hebt:
27 So willet doch hooren inden Hemel/ ende
ghenadich zijn den sonden uwer knechten/
ende ws Volcks Jsraels/ dat ghy hen den
goeden wech leeret/ daer sy in wandelen
sullen: ende reghen laet op v Landt/
dat ghy uwen Volcke ghegheuen hebt te
besitten.

Dieren tijt eñ andere 6 Plaghen. 2. Par.20.9. l † Anders. vrucht ver- derft/ bleec- heit/ meel- douw/ bran- der.
28 Wanneer eenē dieretijt inden Lande wert/
of Pestilencie/ of dorheyt/ l brāt/ Sprinckha
nen/ Rupsen: m of wanneer zijn vyant indē
Lande zijn poorten belegert/ of erghens een
plaghe of kranckheydt:
29 Wie dā bidt of smeecht/ vā n allerley mē
schen/ ende van allen uwen Volcke Jsraels/
so yemant zijn plage of smerte voelet/ ende
syne handen wtbreydet tot desen huyse.

m 2.Pa.12 8 n Esaie 56.7 o Mat.5.34 ende 23 22 p 1.Pa.29.9. Jerem.17.10 Psalm.7.10. Apoc.2.23
30 So willet doch hooren vanden Hemel/
vander stede o uwer Wooninghe/ ende ghe-
nadich zijn/ ende yegheliecken gheuen na al
le syne wegen/ als ghy zijn herte bekennet:
(Want ghy p alleen kēt het herte der mē
schen kinderen/)
31 Op dat sy v vreesen/ ende wandelen in u-
wen weghen alle daghe so langhe als sy le-
uen op den Lande/ dat ghy onsen vaderen
ghegheuen hebt.

Den Tem- pel te Jeru- salem eñ Be dehuys al- ler Volckē. Esaie 56/7. Joan 12.20.
32 Wanneer oock yemant vreemdts/ die niet
van uwen Volcke Jsraels en is/ koemt wt
verren Landen/ om ws grootē Naems/ en-
de machtighen Handt/ ende wtgherecktē
Arms wille/ ende bidt tot desen huyse:
33 So willet doch hooren vanden Hemel/ vā
der stede uwer wooninghe/ ende doen alles
dat/ daer hy v om aenroept: op dat alle Volc-
ken op Aerden/ uwē Naem bekennen/ eñ v
vreesen ghelijck als v Volck Jsrael/ ende be
uindē/ dat dit huys dat ic gebouwet hebbe/
na uwen Name ghenoemt zy.

Stryd. Deuter.6. q Dan.6.10
34 Wanneer v Volck wttrecht inde strydt/
tegen syne vyanden/ des wechs/ dien ghy se
henen senden sult/ ende tot v bidden q tegē
den wege na deser Stadt/ die ghy verkoren
hebt/ ende tot den huyse/ dat ick uwē Name
ghebouwet hebbe.
35 So willet doch haer ghebedt ende smeec-
ken hooren vanden Hemel/ ende hen tot ha
ren rechte helpen.

Wanneer het volck gheuanghen wech ghe- voert eteet. r 1. Re.8.46 Prouer.20.9 Eccles.7.20 1. Joan.1.8. s Deut.30.2
36 Wanneer sy aen v sondighen sullen/ (r na
de mael daer geen mensche en is/ die niet en
sondicht/) ende ghy ouer hen toornich
wordt/ ende gheeft se voor haren vyanden/
dat sy se gheuanckelick wech voeren/ in een
verre of na Lande.
37 (s Ende sy hen in haren herten bekeeren in
den Lande/ daer sy gheuanckelick in zijn/ en
de bekeeren hen/ ende smeecken v inden Lan
de harer gheuanckenisse/ ende segghen. Wy
hebben ghesondicht/ misdaē/ ende Godloos
gheweest:

t Dan.6.10
38 Ende hen also van gantscher hertē/ eñ vā
gantscher zielen tot v bekeeren/ in dē Lande
harer geuanckenisse/ daermense geuanckelick
hout: ende sy bidden t tegē den wech na ha
ren Lande/ dat ghy haren vaderen gegeuen
hebt/ eñ tot dē Stadt/ die ghy verkorē hebt/
ende tot den huyse/ dat ick uwen Naem ge
bouwet hebbe:

u Amos.9 6
39 u So willet doch haer gebet ende smeec-
ken hooren vandē Hemel/ vander stede uwer
wooninge/ ende hen tot haren rechte helpē/
ende uwen Volcke genadich zijn/ dat aen v
ghesondicht heeft.

x Psal.13.2 Num 10.35. Josue.3.14. ende.6.6. 1. Sam.5.7.
40 So laet nu/ myn God/ uwe oogē op zijn/
ende uwe ooren opmerckē/ op het gebet aē
deser stede.
41 x So maect v nu op/ Heere God tot uwer
ruste/ ghy eñ de Arcke uwer macht: laet uwe
Priesters/ Heere God/ met Heyl bekleet wor
den/ ende uwe Heylighen hen verblydē/ ouer
den goeden.
42 De Heere God en wende niet wech/ het
aensicht ws Ghesalfden/ gedencke aen de
barmherticheydt uwen knechte Dauid toe
ghesevdt.

Dat vij.Capittel.

1. Het vyer vanden Hemel verteert den offer Salomo. 4. Den Tempel wert inge wyet. 8. Salomo hielt een groote Feest. 12. De Heere verschynt hem. 17. en geeft een bediedelic bescheyt syner toesegginge.

a1 Re.8.10. 1 ENde a doe Salomo wtgebeden hadde/
b 1.Re18.26 b viel een vyer vanden Hemel/ende ver
2 Mac.1.32 teerde het Brantoffer ende ander Offer:
ende 2.10 ende de Heerlicheyde des Heeren veruulde
het Huys/
2 Dat de Priesters niet en conden ingaen
int huys des Heeren/dewyle dat de Heer-
lickheyt des Heeren/het huys des Heeren
veruulde.
3 Oock saghen alle kinderen Israels het
vyer af vallen:ende de heerlicheyt des Hee-
ren ouer den huyse:ende c vielen op haer
c1 Mac 4 55 knyen/met den aengesichte ter Aerden op
het plaueysel/ende baden aen/en danckẽ
den Heere:Dat hy goedich is/en zyn barm
herticheyt eewichlick duert.
4 De Coninck dan/ende alle het volck/of-
ferden voor den Heere.
5 d Want de Coninc Salomo offerde twee
Inwyhinge ende twintich duysent Ossen/ende hondert
des Tem- ende twintich duysent Schapen ende wyde
pels Salo- den also het huys Gods in/beyde de Coninc
monis. ende alle het volck.
1.Reg.8.92. 6 Nu de Priesters stonden in harer wacht
d Esra 6.16. ende de Leuiten met den Snarenspelẽ des
Heeren/die de Coninck Dauid hadde latẽ
maken/den Heere te dancken: Dat zyn
barmherticheyt eewichlick duert/met den
Psalmen Dauids door haer hant:ende de
Priesters bliesen Trompetten tegẽ hen/en
het gantsche Israel stont.
7 Ende Salomo heylichde den middelsten
Hof/die voor den huyse des Heeren was:
want hy hadde aldaer Brantoffer en het vet
te der Danckofferen/wtggerichtet: Want
den metalen Altaer/dien Salomo hadde
makẽ latẽ/en konde alle Brantoffer/Spys
offer ende het vette niet geuaten.
8 e En Salomo hielt in de seluе tydt een
e1 Mac 8 56 Feest seuen dagen lanck/ende het gantsch
Deut.16.15. Israel met hẽ/een gantsch groote Gemeyn
te/vã Hemath aen/tot aẽ de Beke Egypti.
9 Ende hielt aen den achsten dage een f†
f† And. op- vergaderinghe:want de inwyinghe des Al
onthoudin- taers hielden sy seuen dagen lanck/ en het
ghe/ of ver- * Feest oock seuen dagen lanck.
houdinghe. 10 Nu/inden dry ende twintichsten daghe
* Verstaet/ der seuender Maent/liet hy het volck gaẽ
de Loouer- in haren Hutten/vrolick ende goet moets
hutten. ouer allen goede/dat de Heere aen Dauid/
Salomo/ende synen volcke Israel gedaen
hadde.
g1.Reg.9.1. 11 g Also volbracht Salomo het huys des
Heeren/ende het huys des Conincks/ende
alles wat in zyn herte gecomen was/te ma
ken in den huyse des Heeren/ende in synen
huyse gheluckSalichlicken.
12 Ende de Heere verscheen Salomo des
nachts/ende sprack tot hem: Ick hebbe v
gebet verhoort/h ende my dese stede verco
ren ten Offerhuyse.
De Heere
verschynt 13 Siet/wanneer ick den Hemel toesluyte/
Salomo. dat het niet en regent/of heete de Sprinck
h 1.Reg.9.7 hanen het lant verslinden/of laet een Pes-
2.Para.6.6 tilentie onder myn volck comen/
14 Dat sy myn Volck verootmoedigen/dat
na mynen Naem genoemt is:ende sy bid-
den/ende soecken myn aenghesicht/ende
hen van haren boosen wegen bekeeren sul
len: so wil ick vanden Hemel hooren/ende
hare sonden vergheuen/ende haer Landt
heelen.
15 Soo sullen nu myne ooghen open zyn/
ende myne ooren op mercken/op het gebet
aen deser stede.
16 i So hebbe ick nu dit huys vercorẽ en ge i2.Par.33.4
heylicht/dat mynẽ Naem aldaer zyn sal ee 1 Mac.7.36
wichlick/ende myne oogen ende myn herte
sal daer zyn altoos.
17 Ende so ghy sult voor my wandelen/ghe- Bescheydt
lyck als v vader Dauid gewandelt heeft/ der toeseg-
dat gy doet alles wat ick v heete/ende hou ghinghe.
det myne Geboden ende Rechten.
18 So wil ick den Stoel ws Coninckrycks
k beuestigen/gelyck als ick my uwen vad k stadt gehey-
verbonden hebbe/ende ghesegt: l Het en lich/ vast
sal v niet ontbreken aen eenen manne/die o maken/
uer Israel een Heere zy. l2.Sam 7.12
19 Sullet ghy v daerentegen omkeeren/en
myne Rechten ende Geboden die ick v voor
gegeuen hebbe/verlaten/ende henen gaen
ende andere Goden dienen/ende haer aen-
bidden:
20 So sal m† ickse wtwortelen wt mynen m† And.ick
Lande/dat ick hen gegeuen hebbe:ende dit v etc.
huys/dat ick mynen Naem geheylicht heb
be/sal ick van mynẽ aengesichte wech wer n Deu.29 22
pen/n en sal het tẽ gemeynẽ Spreeckwoort Jerem.22.8
gheuen/ende tot een fabel onder allen Volc
ken.
21 Ende voor desen huyse/dat het allerhooch
ste geworden is/ sullẽ hen ontsetten alle die
daer voorby gaen/en seggen: waerom heeft
de Heere desen Lande ende desen huyse also
ghedaen?
22 So salmen seggen: Daerom/dat sy dẽ Hee
re harer vaderen God verlaten hebbẽ/diese
wt Egypten lant geleyt heeft/en hebben an
dere Goden aengehangen/ende haer aen-
ghebeden/en hen gedient: daerom heeft hy
alle dit ongheluck ouer hen ghebracht.

Dat viij.Capittel.

1. Salomo bouwet vele Stedẽ/17. brẽgt onder hem vele Volckẽ/ 11. en laet zyn wyf de dochter Pharao in haer Stadt halẽ/ 12. Offert dẽ Heere na dẽ gebode Mosis/14.be stelt de Ampten inden huyse des Heeren/ 17 ende laet veel gouts van Ophir halen.

1 ENde na a twintich Jarẽ/in welcker Sa a1.Re.9.10
lomo des Heeren huys ende zyn huys
bouwede/
2 b Bouwede hy oock de Steden die Huram b2.Pa.11.5
Salomo gaf/ende liet de kinderen Israels ende 14.6.
daer in woonen.
3 Ende Salomo tooch na Hemath Zoba/en
beuestichdese
4 Ende bouwede Thadmor inder Woesty-
ne/ende alle coornstedẽ/ die hy bouwede in
Hemath:
5 Hy bouwede oock hoogeende Neder Beth
Horon/welcke vaste Stedẽ waren met mue-
ren/poorten ende grendelen.
6 Oock Baelath/ende alle coornsteden die
Salomo hadde/ende alle wagenstedẽ/ende
der Ruyters/en alles waer Salomo lust toe
hadde te bouwen/beyde te Jerusalem ende
op den Libanon/ende inden gantschẽ Lande
syner Heerschappyen.
7 Alle het ouerblieuen volck van de Hethitẽ/
Amoriten/Pheresiten/Heuiten ende Jebu-
siten/die niet en waren vanden kinderen
Israels/
8 Ende hare kinderen/die sy na hen gelaten
hadden inden Lande/die de kinderen Israels
niet verdelget haddẽ/maecte Salomo cynst
baer tot op desen dach.
9 c Doch vanden kinderen Israels/en maec- c1.Reg.9.22
te Salomo gheene knechten/maer sy wa- Leuit 25.11.
ren kryghslieden/ende ouer syne Vorsten/

ende ouer sijne Waghenen ende Ruyters.

Ouerste Amptliedē Salomo. 250.
10 Eñ der Ouersten Amptliedē des Coninck Salomo/ warē twee hondert ende vijftich/ die ouer het volck heerscheden.

b 1.Reg.7.8
11 Ende de dochter Pharao liet Salomo op halen wt der Stadt Dauids/ b in het huys dat hy voor haer gebouwet hadde: wāt hy sprac: mijn wijf en sal nz woonē indē huyse Dauids/ des Koninces Israels: want het is geheylicht/ dewijle dat de Arcke des Heerē daer in ghecoemen was.

12 Van doe aen offerde Salomo den Heerē Brantoffer/ op den Altaer des Heeren/ dien hy ghebouwet hadde voor den Voorhof.

ft Nu.28.3. Exo 23.14
13 Een yegelick op synen dach/ te offerē na dē gebode Mosis/ op de Sabbathē/ Nieuwe Maenden/ eñ bestemde tijden/ f des Jaers drijmael: namelicken/ op het Feest der onge heuelder brooden/ op het Feest der Weken/ ende op het Feest der Loofhutten.

g 1.Pa.9.10
14 Ende hy settede de Priesters in harer ordeninge tot haren Ampte/ g gelijck als het Dauid zijn vader gheordineert hadde ende de Leuiten op haer wacht/ te louen ende te dienen voor den Priesteren/ een yegelick op harē dach: ende de Deurwachters in harer ordeninghe een peghelick op haer poorte: want also hadde het Dauid de man Gods beuolen.

15 Ende daer en wert niet ghewekē vandē ghebode des Coninck/ ouer de Priesters ende Leuiten/ aen allerley saken/ ende aen den schatten.

16 Also wert bereyt alle het werck Salomo/ van dien dage aen/ doe des Heerē huys gefundeert wert/ tot dat hy het volbrachte/ dat des Heerē huys gantsch bereyt wert.

h 1.Re.9.26 ende 22.49
17 h Doe tooch Salomo na Ezeon Geber/ eñ na Eloth aen den Oeuer der Zee/ inden Lande Edomea.

18 Eñ Huram sant hem Schepen door syne knechten/ die der Zee heruaren warē/ ende voeren met dē knechten Salomo in Ophir/ ende haelden van daer/ vier hondert eñ vijftich Centener gouts/ ende brachtent dē Coninck Salomo.

Dat ix. Capittel.

De Coninghinne Saba coemt tot Salomo om syner wijsheyt wille/ 9. brenght. 12. ende ontfangt gheschencken. 13. Salomons Jaerlicke inkomst/ 17. heerlichheyt. 25. ende macht/ 29. daer toe zijn sterue/ wert den beschreuen.

De Coninginne Saba. a 1.Reg.10.1 Matt.12.42 Luce.11.31.
1 ENde doe a de Koninginne van Rijck Arabien/ het gheruchte Salomo hoorde/ quam sy met eenē gantsch grootē Heyrte Jerusalem/ met Kemelen die cruyden eñ gouts de volheyt droeghen/ ende Edelsteenen/ Salomo met Raetselen te versoeckē. ende doe sy tot Salomo quam/ sprac sy met hem/ alles wat sy inden sinne hadde voorghenomen.

2 Ende de Coninck seyde haer/ alles wat sy vraechde: ende Salomo en was niet verborghen/ dat hy haer niet ghesepdt en hadde.

3 Eñ doe de Coninginne van Rijck Arabien sach de wijsheyt Salomo/ eñ het huys dat hy ghebouwet hadde/

b † An Brant offer die hy offerde indē huyse etce.
4 De spijse voor synen Disch/ de Wooninge voor synen knechten/ de Ampten syner dienaers/ eñ hare cleederen/ syne Schenckers met hare cleederen eñ zijn b † Zale/ daermē op ginck int huys des Heeren/ en conde sy haer niet langer onthouden/

5 Eñ sy sprack totten Coninc/ Het is waer/ wat ick in mynen Lande gehoort hebbe/ vā uwen wesen ende van uwer wijsheyde.

6 Ick en woude dannoch harē woordē niet geloouen/ tot dat ick gecomē ben/ ende heb be het met mynen oogen gesien: ende siet de helft uwer grooter wijsheydt en is my niet gesept: daer is meer aen v/ dan het geruchte dat ick ghehoort hebbe.

7 Salich zijn uwe mannē/ eñ salich zijn dese uwe knechten/ die altoos voor v staen/ ende uwe wijsheyt hooren.

† Om dat v etc.
8 De Heere v God zy geloeft/ die v lief heeft/ dat hy v op synen Stoel ten Coninck ghe set heeft/ den Heere uwen God: † dat maect dat v God Israel lief heeft: dat hy hem eewichlick oprichte/ daerom heeft hy v ouer hen tē Coninck geset/ dat ghy recht ende redelickheydt e hant hauet.

c voorstaet eñ wt richtet. d 1.Re.10.10
9 d Ende sy gaf den Coninc hondert eñ twintich Centener gouts/ eñ gansch veel cruyts/ ende Edelsteenen: daer en was gheen cruyt/ gelijck als dit/ dat de Conginnne van Rijck Arabien/ den Koninck Salomo gaf.

e 1 Re.9.27. f † An. Algummim
10 e Daer toe de knechtē Huram/ eñ de knechten Salomo/ die daer gout wt Ophir brachten/ die brachten oock f Ebenhout ende Edelsteenen.

11 Ende Salomo liet vanden Ebenhoudt/ trappen inden huyse des Heeren/ ende indē huyse des Coninck maken/ ende Harpen eñ Psalteren voor de Sangers: sulcke houten en waren te voren noyt gesien inden Lande Juda.

g † An. doch niet so vele als sy etc.
12 Ende de Coninck Salomo gaf der Coninghinnen van Rijck Arabien/ alles wat sy begeerde ende badt/ g † sonder wat sy tē Coninck gebracht hadde: ende sy keerde haer/ ende tooch wedee in haer Lande met haren knechten.

Summa des Jaerlicken incomst Salomons
13 Dies gouts nu/ dat Salomo in eenen Jare gebracht wert/ was ses hondert ende ses eñ tsestich Centener:

14 Sonder wat de Kremers ende Koopliedē brachten: ende alle Coningen der Arabiers/ ende de heeren inden Landen/ brachten gout ende siluer tot Salomo.

h 1.Re.10.16 ende 14.16.
15 Daerom maecte de Coninc Salomo twee hondert h Schilden vandē bestē goude/ dat ses hondert stucken gouts tot eenen Schilt quamen.

i 1.Reg.7.2. Salomons stoel van Elpenbeen 1 Reg 10.18. k Of puoor
16 Ende drij hondert Tartsen vanden besten goude dat drij hōdert stuckē gouts tot eener Tartsen quamen/ i ende de Coninck leyde se in het huys vanden Woude Libanon.

17 Ende de Coninck maeckte eenen grooten k Elpenbeenen Stoel/ ende ouertrock hem met louteren goude.

18 Ende den Stoel hadde ses trappen: ende een guldē voetbanck aen den Stoel: eñ had de twee leuen op beyde zijden rondtom het Sitten/ ende de twee Leeuwen stonden aen de leuen.

19 Ende twaelf Leeuwē stonden aldaer op de ses trappē tot beyde zijden: sulcks en is niet ghemaeckt in allen Coninckrijcken.

20 Ende alle drinckvatē des Coninck Salomo/ waren gulden ende alle Vatē des huys vanden Woude Libanon/ warē louter gout: want het siluer en werdt niet gheachtet ter tijt Salomo.

21 Want de Schepen des Coninc voerē op de Zee/ met dē knechtē Huram/ eñ quamen in drij Jaren eenmael/ eñ brachten gout/ siluer/ Elpenbeen/ Simmen ende Pauwen.

22 l Also werdt de Coninck Salomo grooter/ dan alle Coningen op Aerdē/ met rijckdom ende wijsheydt.

l 1 Re.10.13.
23 Ende alle Coningen op Aerden/ begeerdē het aenghesicht Salomo/ op dat sy zijn wijsheyt hoorden/ die hem God in zijn herte ge gheuen hadde.

24 Ende sy brachten hem/ een yegelick zijn geschencken/ silueren eñ gulden Vaten/ cleederē/ harnasch/ cruyden/ Peerden eñ Muylen Jaerlicks.

Waghenen eñ Reysigepeerden Salomons. 25 Ende Salomo hadde vier duysent mit Waghenpeerden/ ende twaelf duysent Ruyters ende men dedese in de Wagensteden/ eñ by den Coninck te Jerusalem.

Deut.17.16 3.Reg 4 26 mit Au.sten den voor de wagenpeerden. 26 Eñ hy was een heere ouer alle Coningen/ vandē water aen, tot aen der Philistē Lant ende tot aen de Landtpalen Egypti.

27 Eñ de Coninck maecte des siluers so veel te Jerusalem als der steenē: ende der Cederen so veel/ als der Moorbesienboomen inden Leeghten.

28 Eñ men bracht hem Peerden wt Egyptē/ ende wt allen landen.

a 1.Re 11.41 29 a Wat nu meer van Salomo te seggen is/ beyde zijn eerste eñ sonlaetste/ siet dat is geschreuen inder Chronica des Prophetē Nathan/ ende inde prophetien Ahia van Siloe ende inden Gesichten Jeddi des Sienders/ teghen Jeroboam den sone Nebat.

Salomō 40 iaer Coninc ouer Israel 30 Ende Salomo regeerde te Jerusalem ouer gantsch Israel/ veertich Jaer.

31 Ende Salomo ontsliep met synen vaderē/ ende mē begroef hem inder Stadt Dauids zijns vaders: ende Rehabeā zijn sone werd Coninck in zijn stede.

Dat x. Capittel.

1. Israel maect Rehabeam ten Coninc. 3. ende wil van hem zijn swaere Jock gelicht hebben. 6. Rehabeam volcht der Jongen voor der Ouden raet/ 12. wil den volcke niets te wille zijn/ 16. ende maeckt alse Israel van Juda afuallich.

Rehabeam Coninck. a 1.Reg.12 1 1 Rehabeam a trooch na Sichem: want gansch Israel was te Sichem gecomē/ hem ten Coninck te maken.

b 1.Re 11.40 2 Eñ doe dat Jeroboam hoorde, de sone Nebat, die in Egyptē was (b daer hy voor dē Coninck Salomo henen ghevloden was/) quam hy weder wt Egypten.

3 Ende sy sondē henen/ ende lieten hem roepen: ende Jeroboam quam met den gansche Israel ende spraken met Rehabeam/ ende seyden:

4 V vader heeft onse Jock te hart gemaect: so maect ghy nu den harden dienst ws vaders/ ende het sware Jock/ dat hy ons opgeleyt heeft/ lichter: so willen wy v onderdanich zijn.

5 Hy sprack tot hen: Na drij daghen coemt weder tot my. Ende het volck ginck henē.

Der Ouden raedt. 6 Ende de Coninc Rehabeam raetvraechde met den Outsten/ die voor synen vader Salomo gestaen haddē doe hy leefde/ eñ sprac: Hoe raedt ghy lieden/ dat ick desen volcke antwoorde gheue?

7 Sy spraken met hem/ ende seyden: Ist dat ghy desē volcke vriendelick zijt/ ende wertse goedelick handelē/ ende hen goede woorden gheuen/ so sullen sy v onderdanich zijn altijt.

8 Doch hi verliet den raet der Outstē/ dien sy hem gegeuen hadden/ ende raetslaechde met den Jongen/ die met hem opgewassen waren/ ende voor hem stonden/

9 Ende sprack tot hen: Wat raet ghy lieden dat wy desē volcke antwoordē/ die met my ghesproken hebben/ ende seggen: Maeckt dat Jock lichter/ dat v vader op ons gheleyt heeft?

Der Jongē raedt. 10 De Jongen nu/ die met hem opghewassē waren spraken met hem: ende seyden: Sosult ghy seggen tot den volcke dat met v ghesproken heeft/ ende seyt: v vader heeft onse Jock te swaer ghemaect: maeckt ghy onse Jock lichter: ende spreeckt tot hen: Mynen cleynsten vingher sal dicker zijn/ dan myns vaders lendenen:

11 Heeft nu myn vader al te swarē Jock op v lieden geladen / so wil ick ws Jocks noch meer maken: myn vader heeft v lieden met roeden gecastijt, doch ick wil v met Scorpioenen castijen.

12 Als nu Jeroboam eñ alle het volck tot Rehabeam quam aen den derden dage, als dē de Coninck ghesept hadde: Comt weder tot my aen derden daghe/

13 Antwoorde hen de Coninck hardelick: eñ de Coninck Rehabeam verliet den raet der Oudtsten/

14 Ende sprack met hen na den raet der Jongen/ ende seyde: Heeft myn vader uwe Jock te swaer ghemaeckt/ so wil ickx noch meer maken: myn vader heeft v met roeden ghecastijt/ doch ick wil v met Scorpioenen castijen.

15 Also en hoorde de Coninck dē volcke niet/ want het was also van God gewrōt: op dat de Heere zijn woorde c beuestichde/ d dat hy gesproken hadde door Ahia van Silo/ te Jerusalem/ den sone Nebat. c [illegible] Ahia.

16 Doe nu het gansche Israel sach/ dat hē de Coninc niet en hoorde. antwoorde het volc den Coninck/ eñ sprack: wat hebben wy dā voor een deel aen Dauid/ ofte Erue aendē sone Isai: een yegelick van Israel make hem na synen Hutten: so siet ghy nu tot uwē huyse Dauid. Ende het gantsche Israel ghinck in syne Hutten/ d 1 Re.11.29.

17 Dat Rehabeam slechs alleen ouer de kinderen Israels regeerde, die inden Stedē Juda woonden.

18 Nu de Coninc Rehabeam sant henen Hadoram den Rentmeester/ doch de kinderē Israels steenichden hem ter doot: ende de Coninck Rehabeam clam rasch op synē wagen dat hy vluchtede na Jerusalem. Hadoram wert ghesteenighet.

19 Also viel Israel af vandē huyse Dauids/ tot op desen dach. Afual Israels van Juda.

Dat xj. Capittel.

1.Reg.12.16

1. Rehabeam wort geweert tegē Israel te strijden. 5. bouwet eñ maeckt vele Steden in Juda eñ Ben Jamin vaste. 13. de Priesters des Heeren eñ Leuiten/ met velen Godsalighen lieden/ moeten voor Jeroboam wt den gantschen Israel in Juda vlieden. 18. Rehabeam heeft vele wyuen. 22. eñ maect onder der seluen kinderen / Abia den sone Maecha ten hoofde.

1 Ende a doe Rehabeam te Jerusalem quam / vergaderde hy het huys Juda ende Ben Jamin/ hondert ende tachtentich duysent Jongher Manschap/ die strijtbaer waren/ tegen Israel te stryden/ dat sy het Conincrijck weder aen Rehabeā brachten. a 1.Re.12.21

2 Doch des Heeren woort quā tot Semaia den man Gods/ ende sprach:

Semaia de Propheet. 3 Segge Rehabeam den sone Salomo den Coninck Juda/ ende den gantsche Israel/ dat onder Juda ende Ben Jamin is / ende spreeckt:

4 So spreect de Heere: ghy liedē sult niet op trecken/ noch teghen uwe broeders strijden: een yeghelick gae weder te huys/ want dat is van my ghescheit/ Sy hoordē de woordē des Heeren/ ende lieten af van wt trecken teghen Jeroboam.

5 Rehabeam nu woonde te Jerusalem/ b eñ bouwede de Steden vast in Juda/ b 2.Pa 12.4

6 Namelick/ Bethlehem/ Etam/ Thekoa/ Bethzur/

7 Bethzur/Socho/Adullam
8 Gath/Maresa/Siph/
a Jere.34.7. 9 Adoraim/a Lachis/Aseka/
10 Zarega/Aialon ende Hebron/ de welcke
waren de vasteste Stedē in Juda ende Ben
Jamin.
11 Ende maectese vast/ende settede daer Vor
sten in/ende voorraet van Spyse/Olye en-
de Wyn.
12 Ende in allen Steden beschicte hy Schil
den ende Spiessen/ende maecktese gantsch
vast:ende Juda ende Ben Jamin waren on
der hem.
13 Ooch maeckten hen tot hem de Priesters
ende Leuiten/wt den gantschen Israel ende
alle hare Landtpalen.
Jeroboam. 14 Eñ sy verlieten hare Voorstedē ende haue
ende quamen tot Juda te Jerusalem:want
Jeroboam ende syne sonē verstietense/dat
sy den Heere gheene Priesterlicke Ampten
pleghen en mochten.
b 1.Re.12.31 15 b Hy stichtede hem daerentegen Priesters
c Leuit.16. tot den Hoochten/eñ tot den Veltduyuelen/
c ende Kalueren die hy maken liet.
16 Ende na hem quamē wt alle stammen Is-
raels/die haer herte daer henen gauen/dat
sy na den Heere den God Israels vraechdē/
te Jerusalem/ dat sy offerden den Heere dē
God harer vaderen.
17 Ende sterckeden also het Coninckrijck Ju-
da/ ende beuestichden Rehabeā den sone Sa
lomo/drie Jaer lanck:want sy wandeldē in
den wegen Dauids ende Salomo/ drie Jaer
lanck.
18 Eñ Rehabeam nam Mahelat de dochter
Jerimoth/des soons Dauids ten wyue:eñ
Abihail de dochter Eliab des soons Isai:
19 Die baerde hem dese sonē/Jehus/Sama
ria/ende Saham.
f1.Re.15.2. 20 Nadien nam hy f Maecha de dochter Ab
saloms/ die baerde hem Abia/ Athai/Sisa
ende Selomith.
21 Eñ Rehabeam hadde Maecha Absaloms
dochter lieuer dan alle syne wyuē eñ bywyue
nē want hy hadde achtiē wyuē eñ tsestich
bywyuē:eñ genereerde acht ende twintich
sonen/ende tsestich dochteren.
Abia Rehabeams sone 22 Ende Rehabeam settede Abia den sone
Maecha te Hoofde ende Vorste onder syne
broederen: want hy dachte hem Coninc te
maken.
g† An voorsach wijs lie den/eñ verstroyde alle syne sonē in alle Landen Juda etc. 23 Ende hy g† nam tae/ende brack wt voor
alle synen sonen inden Lande Juda eñ Ben
Jamin/in allen vasten Steden:ende hi gaf
hen voedtsels de volheydt / ende nam vele
wyuen.

Dat xij. Capittel.

1. Sisak neemt door een gherichte des Heeren de vaste Steden Juda in. 5. Semaia predickt Rehabeā ende synen volcke des Heeren straffe: 6/ ende so daer beteringhe coemt/ werdt des Heeren toorne noch door een deel/van Jerusalem ende Juda ge wendet. 13. De tijt des Regiments Rehabeam/zijn wesen ende steruen wert int corte verhaelt. 16. Abia werdt Coninck in zijn stede.

1 Doe nu het Coninckrijck Rehabeam/be
uestichte ende verstercht werdt/ver
liet hy de Wet des Heeren/eñ het gant
sche Israel met hem.
Sisak. a 1.Re.14.25. 2 a Nu indē vijfsten Jare des Coninckx Re
habeam/tooch Sisak de Coninc in Egyptē
op/tegen Jerusalem:(want sy hadden hen
besondiche aen den Heere/)
3 Met duysent ende twee hondert waghe
nen/ende met tsestich duysent Ruyteren en
de des volcks en was geen getal/ dat met

hem quam wt Egypten/Libia/Suchim/eñ
Moorenlandt.
4 Eñ hy wan b de vaste Stedē/die in Juda b 2.Pa.11.5
waren/ende quam tot Jerusalem toe.
5 Doe quam Semaia de Propheet tot Re- Semaia
habeam/ende tot den Ouersten Juda / die Propheet.
hen te Jerusalem vergadert haddē voor Si
sak/ende seyde tot hen:So spreeckt de Hee
re:Ghy lieden hebt my verlatē:daerom heb
be ick v lieden oock verlaten in Sisaks
handt.
6 Doe verootmoedichdē hen de Ouersten in
Israel met den Coninck/eñ spraken:De Hee
re is rechtueerdich.
7 Als nu de Heere sach/dat sy hē verootmoe-
dichden / quam het woordt des Heeren tot
Semaia/ende sprac:Sy hebben hen veroot
moedicht/ daerom en wil ickse niet verder-
uen/maer ick wil hen een cleyne verlossinge
gheuen/dat mijn grimmicheyt niet en druy
pe op Jerusalem.
8 Doch so sullen sy hem onderdanich zijn:
dat sy ondervinden/ wat het zy/ my dienen/
ende den Coninckrijcken inden Lande die-
nen.
9 c Also tooch Sisak de Coninck in Egyptē c 1.Re 14.25
op na Jerusalem/ ende nam de schattē indē
huyse des Heerē/ende de schattē inden huy
se des Koninckx wech/ende nam alle dinck
wech:eñ nam oock de gulden Schildē wech
d die Salomo maken liet. d 2.Pa 9.15
10 In welcker stede liet de Koninck Rehabe
am metalen Schilden maken/ende beualse
den Ouersten der e Trauanten / die aen der e Of/ Lompers.
deure des huys des Coninckx de wacht hiel
den.
11 Ende so dicwils als de Koninck in des Hee
rē huys ginck/ quamen de Trauanten/ ende
droeghense/ eñ brachten se weder inder Tra
uanten camer.
12 Eñ dewyle dat hi hem verootmoedichde/
keerde hem des Heeren toorne van hem/dat
het niet altemael verdoruen en wert/ want
in Juda was noch wat goets.
13 f Also wert Rehabeam de Coninck g beue f 1.Re.14.21
sticht in Jerusalem/eñ regeerde:een eñ veer g Of stadtgrijpich gemaeckt.
tich Jaer was Rehabeā oudt/doe hy Coninc
wert/ende regeerde seuentien Jaer te Jeru Rehabeā 17. iaer Coninc in Juda.
salem/inder Stadt h die de Heere vercoren
hadde wt allen stammen Israels/dat hy sy
nen Name daer henen settede : zijn moeder
hiet Naema/een Ammonitische. h 2.Pa.6.6
14 Eñ hi handelde qualic/ende schickede zijn
herte daer niet na/dat hy den Heere sochte.
15 De geschiedenissen nu Rehabeams/beyde
de eerste ende de laetste/zijn gheschreuē inde
Gheschiedenissen Semaia des Propheten/
ende Jddo des Sienders/eñ aengeteeckēt:
daertoe de crijgen Rehabeams ende Jerobo
ams haer leefdaghe.
16 Ende Rehabeam ontsliep met synen va-
deren/ende wert begrauen inder Stadt Da
uids:ende zijn sone Abia werdt Coninck in
zijn stede.

Dat xiij. Capittel.

1. Inden crijghe/so tusschen Abia ende Jeroboam ontstack/ 4. werdt Israel vermaent/vandē strijde tegen den Heere harer vaderen God/af te staē 13. Jeroboā vaert ghelijckewel voort met listighen aenslagen aen Juda/ 15. die schreyet totten Heere/so wert ghene vanden Heere gheplaecht/ende Israel grousamelicken geslaghen.

1 Inden a achtienden Jare des Coninckx Je Abia drie
roboams/wert Abia Koninck in Juda. iaer Coninc
2 Ende regeerde drie Jaer te Jerusalem: in Juda.
zijn moeder hiet Michaia/ een dochter a 1.Reg.15.2
Uriel

Vriel va Gibea: ende daer verhief hem eene
crijch tusschen Abia ende Jeroboam.
b 1.Reg.15.7
3 b Ende Abia ruste hem tot den strijde/
met vier hondert duysent jongher Man-
schap/ stercke liedẽ te crijge: Jeroboam nu
rustede hem met hem te strijden / met acht
hondert duysent jongher Manschap, stercke
lieden.
Een reden Abia.
4 Ende Abia maecte hem op boven op den
Berch Zemaraim die daer leyt op den ge-
berchte Ephraim ende sprac: Hoort mij toe
Jeroboam/ende gantsch Israel:
5 Weet ghy liedẽ niet/dat de Heere de God
Israels/heeft het Coninckrijcke te Israel/Da-
uid gegeuen eewichlick/hem eñ syne sonẽ/
met een Soudtverbondt.
6 Ende wel Jeroboã de sone Nebat de knecht
c 1.Re.11.26
Salomo Dauids sone/ werp hem op/ c eñ
werdt synen heere afvallich.
7 Ende loose lieden ende kinderen Belials/
hebben hen tot hem gegeuen/ende hebben
hen ghesterckt tegen Rehabeam den sone Sa
lomo: want Rehabeam was jonck/eñ blou
de van herten / dat hy hem voor hen niet
en weerde.
8 Nu denckt ghy v lieden te settẽ tegen het
Rijcke des Heeren/onder den sonẽ Dauids/
dewijle dat uwer eenen grooten hoop is/ v
d 1 Re.12.28
eñ hebt gulden Kalueren/ die v Jeroboam
tot Goden ghemaeckt heeft.
e 1 Reg.12.31
2.Par.11.15.
9 e Hebt ghy liedẽ niet de Priesters des Hee
ren de kinderen Aaron ende de Leuiten wt
ghestooten/ ende hebt v eygen Priesters ge-
maeckt/ ghelijck als de volcken inden Lan-
den? Wie daer coemt zijn hant te vullẽ met
eenen jongen Osse ende seuen Rammen/ die
wert Priester der ghenen/ die geen Goden
en zijn.
10 Met ons daerenteghen is de Heere onse
God/ die wy niet en verlatẽ: eñ de Priesters
die den Heere dienen/de kinderen Aaron/ eñ
de Leuiten in haren wercke/
11 Die den Heere alle morgen ende alle auõt
Brandtoffer aensteken: daertoe het goede
Reuckwerck/ ende de bereydde brooden op
den reynen Disch: eñ den gulden Kandelaer
met synẽ Lampẽ dat sy alle auont aengeste-
ken wordẽ: want wy behoudẽ de wacht des
Heeren onses Gods / ende ghy lieden hebt
hem verlaten.
12 Siet/met ons is in spitzen God/eñ syne
f Nume 10
Priesters ende de f Trompetten/ te trom-
petten/ datmẽ tegen v liedẽ trompette: ghy
kinderen Israels/en strijt niet tegen dẽ Hee
re uwer Vaderen God: want het en sal v lie
den niet wel ghelucken.
Jeroboam aenslagen.
13 Doch Jeroboam maeckte een achterlage
rontom hen/dat hy van achter tot aen hen
quame/ ende achterlaghe achter hen.
14 Doe hẽ nu Juda omkeerde/ siet/ doe was
voor ende achter hem strijt: doe schreydẽ sy
tot den Heere/eñ de Priesters trompettedẽ
met den Trompetten/
15 Ende een yeghelick in Juda maecte een
gheluyt: ende doe een yegelick in Juda een
gheluyt maeckte/ plaechde God Jeroboam
ende het gantsche Israel/ voor Abia ende
Juda.
16 Ende de kinderen Israels vlodẽ voor Ju
da/ende God gaffse in hare handen.
Israel wort verslagen.
17 Dat Abia met synen volcke eenen grootẽ
slach aen hen dede/ ende vielen van Israel
verslaghen/ vijf hondert duysendt Jonger
Manschap.
18 Also werden de kinderẽ Israels veroot-
moedicht te dier tijt: daerentegẽ de kinderẽ
Juda werden getroostet/ want sy verlieten
hen op den Heere harer vaderen God.
19 Ende Abia iaechde Jeroboam na/ ende
wan hem Stedẽ af: Bethel met harẽ Doch
terẽ/ Jesana met harẽ Dochteren eñ Ephrõ
met haren Dochteren.
20 Also dat Jeroboam niet weder tot crachtẽ
en quam/ dewijle dat Abia leefde: eñ de Hee-
re plaechde hem dat hy sterf.
Jeroboam sterft.
21 Doe nu Abia gesterct was/nam hy veer-
tien wyuẽ/ ende genereerde twee ende twin
tich sonen ende sestien dochteren.
22 Wat nu meer van Abia te seggen is/ende
syne weghen eñ zijn doen/dat is geschreuen
inder Historien der Propheten g Jddo.
g In Iddo
Ende Abia etc. tot Jaer, Cap xiiij. Eñ Assa etc.

Dat xiiij. Capittel.

1. Assa werdt Coninck in Abia stede. 3.
Sterckt/met wtroepen aller Afgoderie/ zijn
Landt/ 9. ende heeft een wonderbaerlicke
ouerwinninghe teghen de Mooren.

Abia sterft.
1.Reg 15.8.
1 Ende Abia ontsliep met synen vaderen/
ende sy begroeuen hem inder Stadt Da
uids: ende Assa zijn sone wert Coninck in
Assa Coninc Juda.
zijn stede. Te diens tyden was het Lant stil
tien Jaer.
1.Reg.15.8.
2 Ende Assa dede dat recht was/eñ den Hee
re synen God wel beviel.
a 2 Par.17 3 ende 3. 11. ende 33. 15.
3 a Ende brack af de vreemde Altaren/ende
de hoochten/ende brack die b Columnen/eñ
hieuw de Haghen af.
b Of: standt teecken en/ Pilaren.
4 Eñ liet Juda seggen/dat sy den Heere den
God harer vaderen sochten/eñ deden na de
Wet ende Geboden.
5 Ende hy nam wech wt allen Stedẽ Juda/
de hoochten eñ Afgoden: want het Coninc-
rijcke was stil voor hem.
c 2. Par. 8.5 ende 11.5.
6 c Ende hy bouwede vaste Stedẽ in Juda /
dewijle dat het Lant stil ende gheenen strijt
tegen hem en was/ inden seluen Jaren: wãt
de Heere gaf hem ruste.
7 Eñ hy sprack tot Juda: latet ons dese Ste
den bouwen ende Mueren daerom treckẽ/
ende Torren/ Poorten ende Grendelẽ/dewij
le dat het Landt noch voor ons is: want wy
hebbẽ den Heere onsen God ghesocht/ ende
hy heeft ons ruste ghegheuen rontom Also
bouweden sy/ende het ghinck gheluckelick
vander handt.
8 Ende Assa hadde een Heyrcracht/ die daer
Spiessen ende Schilden droegen/eñ met dẽ
Bogen schieten conden/twee hondert ende
tachtentich duysent: eñ dese waren altemael
stercke Helden.
De Moorẽ crijgen tegẽ Juda.
9 Serah nu de Moor/ tooch wt tegen hen/
met eener Heyrcracht/ duysentmael duysent/
daertoe drij hondert Waghenen/eñ quamen
tot Maresa toe.
10 Ende Assa tooch wt teghen hem: ende sy
rustedẽ hen ten strijde in het dal Zephata/
by Maresa.
Het ghebedt Assa.
Judic.7.2
1.Sam 14 6
2.Pa.16.8.
1.Mac3.18
11 Ende Assa riep aen den Heere synen God/
ende sprack: Heere/by v en isset gheen onder-
scheydt/ te helpen door veel/ oft daer gheen
cracht en is: helpt ons Heere onse God: wãt
wy verlaten ons op v/ ende in uwen Name
zijn wy ghecomen teghen desen hoop: Heere
onse God/ voor v en vermach geen mensche
wat.
Een wõderbaerlicke ouerwinninghe Juda.
12 Eñ de Heere plaechde de Moorliedẽ voor
Assa ende Juda/ dat sy vloden.
13 Ende Assa/met tsamen den volcke dat by
hem was / iaechde hen na / tot Gerar toe:
ende de Moorlieden vielen / dat harer niet
een leuendich bleef/ maer sy werden geslagẽ
voor den Heere/ ende voor synen Heyrleger:
ende sy brachten ghantsch veel roofs daer
van.
14 Eñ hy sloech alle Steden rontom Gerar:
want de vreese des Heeren quam ouer hen:
ende sy beroofden alle Steden / want daer
was veel roofs in.

Oock

15 Oock ſloegen ſy de hutten des Vees/ eñ
brachten Schapen de volheyt/ eñ Kemelē/
ende quamen weder te Jeruſalem.

Dat xv. Capittel.

1. Aſſa door prophetieringe Azaria ver-
ſterct/ 8. neemt alle grouwelen Juda/ Bē
Jamin eñ allen gewonnen Stedē. wech. 10
Laet een verbondt voor den Heere maken/
dies hem gansch Juda verblydt/ 16. ende
ſet zijn Grootmoeder van het Ampt.

Azaria de Propheet propheteert. 1 ENde op Azaria den ſone Obed/ quam dē
Gheeſt Gods/
2 Die ginck wt/ Aſſa teghen/ eñ ſprack
tot hem: Hoort ghy toe Aſſa ende gantſch
a Sap. 1.1.2 Juda eñ Ben Jamin: a De Heere is met v
lieden/ dewijle dat ghylieden met hem zijt:
b 2. Pa. 33.12 bende wanneer gylieden he ſoect/ ſo ſal hy
Math. 7.7 hem van v lieden vinden latē: c ſult ghy
c 2 Pa. 14.20 hem daerentegen verlaten/ ſo ſal hy v oock
verlaten.
d Hoſee 3.4 3 d Daer ſullen nu veel dagen zijn in Iſrael/
dat daer gheen recht God/ geen Prieſter die
daer leert/ ende gheen Wet zijn en ſal.
e Deu 4.29 ende 30.4. 4 e Ende wanneer ſy hen bekeeren in harer
2. Par. 33.12. noot/ tot den Heere den God Iſraels/ ende
Pſal. 106. hem ſoecken ſullen/ ſo ſal hy hem vinden
44. laten.
5 Te dier tijt en ſal het niet wel gaē/ diē/ die
wt eñ ingaet: want daer ſullē groote rumo
ren zijn/ ouer alle die op Aerden woonen.
6 Want een volck ſal het ander verſlaē/ eñ
een Stadt de andere: want God ſalſe ver-
ſchricken met allerley angſt.
7 Ghylieden daerenteghen hebt eenen goe
dē moet/ ende en trecht uwe handē niet af:
want v werck heeft ſynen loon.
8 Doe nu Aſſa de woorden/ eñ deſe prophe
cie Obed des Propheten hoorde/ kreech
hy eenen goeden moet/ ende nam wech de
grouwelen wt den gantſchen Lande Juda
f 2 Pa 13.19. ende Ben Jamin/ ende wt den Steden f die
ende 14.14. hy ghewonnen hadde op het geberchte E-
phraim/ ende vernieuwde dē Altaer des Hee
g Int. halle ren/ die voor den g voorhuyſe des Heeren
ſtondt.
9 Ende vergaderde het gantſche Juda en-
de Ben Jamin/ ende de vreemdelinghen
by hen wt Ephraim/ Manaſſe eñ Simeō:
want van Iſrael vielender veel tot hem/
als ſy ſagen/ dat de Heere zijn God met hem
was.
10 Eñ ſy vergaderden hen te Jeruſalem/ des
derden Maents inden vijftienden Jare des
Coninckrijcks Aſſa/
11 Ende offerden deſſeluen daechs den Hee-
re/ van den roof dien ſy ghebracht hadden/
ſeuen hondert Oſſen/ ende ſeuen duyſendt
h Joſ 14.25 Schapen.
Nehe 10.29 12 h Eñ ſy traden in het Verbont/ dat ſy den
4. Reg 23.3. Heere harer Vaderē God ſochten/ vā gant
ſcher herten/ ende van gantſcher zielen.
13 Eñ wie den Heere den God Iſraels niet
ſal ſoecken/ die ſoude ſteruē/ beyde cleyn eñ
groot/ beyde man ende vrouwen.
14 Ende ſy ſwoeren den Heere met luyder
ſtemmen/ met Dennen/ met Trompettē eñ
Baſuynen.
15 Eñ het gantſche Juda was vrolick ouer
den eet: want ſy haddē geſworē van gant-
ſcher herten/ eñ ſy ſochtē hem vā gantſchē
wille: ende hy liet hem van hen vindē/ ende
i 3. Reg 15. 13. de Heere gaf hen ruſte rondtom.
16 i Oock ſtelde Aſſa de Conine/ Maecha zijn
Miplezeth moeder af van den Ampte/ dat ſy geſtichtet
k Of ver- hadde inden Hagen Miplezeth/ ende Aſſa
wyſelde. roeyde harē Miplezeth wt/ ende k verſtiet
hem/ eñ verbrande hem inder Beke Kidron.
17 Euenwel de hoochtē en werdē niet wech
genomē wt Iſrael: doch was het herte Aſſa
rechtſinnich zijn leefdaghe.
18 Ende hy brachte in/ wat zijn vader gehey
licht/ eñ wat hy geheylicht hadde/ int huys
Gods ſiluer/ gout/ ende Vaten.
19 l Ende daer en was gheenen crijch/ tot in l Judic. 3.11
het vijf ende dertichſte Jaer des Coninck-
rijcks Aſſa.

Dat xvj. Capittel.

1. Aſſa ſoeckt hulpe aen den Coninc te
Syrien/ teghen Baeſa den Coninck Iſrael:
7. ende ſo hem daer de Siēder Hanani ouer
ſtraft/ 10. laet hy hem met toorne vangē/
12. ende ſoeckt in ſyner cranckheyt de Me-
decijnen bouen den Heere.

1 INden ſes eñ dertichſten Jare des Coninc
rijcks Aſſa/ a tooch op Baeſa de Coninck Baeſa.
Iſraels tegē Juda/ ende bouwede Rama/ a 1. Re. 15.17
dat hy Aſſa den Coninck Juda belettede/ in
ende wt te trecken.
2 Ende Aſſa nam wt den ſchat inden huyſe
des Heeren eñ inden huyſe des Coninex ſil-
uer ende gout/ eñ ſant tot Benhadad dē Co
ninck te Syrien/ die te Damaſcon woonde/
ende liet hem ſegghen:
3 b Daer is een verbont tuſſchen my ende 2. Sa. 8.6.
v/ tuſſchen mynen vader ende uwen vader:
daerom hebbe ick v ſiluer ende gout geſon-
den/ dat ghy het verbont met Baeſa dē Co-
ninck Iſraels varen laet/ dat hy van my
aftrecke.
4 Benhadad hoorde den Coninc Aſſa/ ende
ſant ſyne Heyrvorſten teghen de Steden Iſ-
raels: die ſloegen Eion/ Dā/ ende Abel Ma
im/ ende alle Koornſteden Naphtali.
5 Doe Baeſa dat hoorde/ liet hy af Rama
te bouwen/ ende hielt op van ſynē wercke.
6 Ende de Coninck Aſſa nam tot hem het
gantſche Juda/ ende ſy droegen de ſteenen eñ
het hout van Rama wech/ daer Baeſa me-
de bouwede/ ende hy bouwede daer Geba
ende Mizpa mede.
7 Te dier tijt quam Hanani de Siender tot Hanani de
Aſſa den Coninck Juda/ ende ſprack tot Propheet
hem: Dat ghy v op den Coninck der Syriē wort gevā
verlaten hebt/ ende en hebt v niet op dē Hee ghen van
re uwen God verlaten: daerom is de macht Aſſa.
des Coninex te Syrien uwer handt ontco-
men.
8 c Waren niet der Moorlieden ende der c 2. Pa. 14.9
Libiers/ eenen grooten hoop/ met gansch
veel Waghenen ende Ruyteren: noch gaffe
de Heere in v handt/ doe ghy v op hem ver-
lieter:
9 d Want des Heeren oogen ſien alle Landē/ d 2 Mac 9
dat hy ſtercke de ghene e die van gantſcher ende. 12.22
herten aen hem zijn: ghy hebt ſottelickē ge- Pſal 33.13.
daen/ daerom ſuldy oock van nv aen crijch Job 28.25.
hebben. e Joan. 7.38
10 Doch Aſſa wert toornich op den Siender/ Merct: De
ende leyde hem inde ghevanckeniſſe: want Propheet
hy murmureerde met hem ouer deſe ſake: eñ wort gevā-
Aſſa onderdruckte ſommighe des volck te ghen/ ende
dier tijdt. het volck
11 De geſchiedeniſſen Aſſa beyde de eerſte eñ verdruckt.
de laetſte/ ſiet/ die zijn geſchreuen int Boeck
van den Coninghen Iſrael ende Juda.
12 Ende Aſſa wert cranck aen ſyne voetē in
den negen eñ dertichſten Jare zijns Coninc
rijcks/ eñ zijn cranckheit nam ſeer toe: f oock f Syr. 38.9
en ſochte hy in ſyner cranckheydt den Heere
niet/ maer de Medecijnmeeſters.
13 Alſo ontſliep Aſſa met ſynen vaderē ende
ſterf inden een ende veertichſten Jare zijns
Coninckrijcks.
14 Eñ men begroef hem in ſynen graue/ dat
hy hem hadde laten grauen inder Stadt
Dauids

Dauids: ende ſy leyden hem op ſynen leger/
dat men gevult hadde met goeden Reucwerc-
ke/ ende allerley Specerye/ na der Apote-
kers konſt gemaeckt/ ende maeckten een
gantſch groot bernen ouer hem.

Dat xvij. Capittel.

1. Josaphat/ſo hy den HEERE ſoeckt.
5. verkrijcht grooten rijckdom ende eere. 7.
Laet des Heeren Wet leeren in allen Ste-
den Juda. 12. Wordt gheureeſt van allen
Koningen rontom 13. ende heeft met veel
voorraets ende ſtercke wachte af Hooftliedē.

Josaphat Koninck Juda. a 1. Re 15.24

1 Ende zijn ſone a Josaphat wert Koninc
in zijn ſtede/ ende wert machtich tegen
Israel.
2 Ende hy leyde krijchſvolck in alle vaſte Ste
den Juda/ ende ſtelde Amptliedē inden Lan
de Juda ende inden Steden Ephraim/ die
zijn vader Aſſa ghewonnen hadde.
3 Ende de Heere was met Josaphat: want
hy wandelde in de voorgaende wegē zijns
vaders Dauids/ en en ſocht Baalim niet/
4 Maer den God zijns vaders: ende wan-
delde in ſyne Gheboden/ ende niet na de
wercken Israels.
5 Daerom beueſtichde hem de Heere het
Koninckrijck: ende gantſch Juda gaf Jo-
ſaphat geſchencken/ ende hy hadde rijckdō
ende eere de volheydt.
6 Ende doe zijn herte moedich wert in de
wegen des Heeren/ nam hy vorts weech
de Hooghten ende Haghen wt Juda.

Een Koninclicke daedt ter ſalicheyt des Lants/

7 Indē derdē Jare zijns Koninckrijcx ſant
hy zijn Vorſtē/ Benhail/ Obad Ja/ Sachar
Ja/ Nethaneel ende Michaia henē/ dat ſy
leeren ſouden inden Steden Juda:
8 Ende met hē de Leuitē/ Sema Ja/ Netha
Ja/ Sebadia/ Aſahel/ Semiramoth/ Jo-
natha/ Adonai/ Tobia/ eñ Tob Adonai: eñ
met hen de Prieſters Eliſama ende Joram.
9 Ende ſy leerden in Juda/ ende hadden het
Wetboeck des Heeren met hen/ ende togen
rondtom in allen Steden Juda/ ende leer-
den het volck.
10 Ende de vreeſe des Heeren quam ouer al
le Koninckrijcken inden Lande/ die rontom
Juda laghen/ dat ſy niet en krijchden tegē
Josaphat.
11 Ende de Philiſteen brachtē Josaphat ge
ſchencken/ een laſt ſiluers: eñ de Arabiers
brachten hem ſeuen duyſent ende ſeuē hon
dert Rammen/ ende ſeuen duyſent ende ſe-
uen hondert Bocken.
12 Alſo nā Josaphat toe/ ende wert altoos
grooter: ende hy bouwede in Juda Burch
ten ende Koornſteden.

b Niet alleen des Koorens/ maer oock des krijchtuichs als wapenen eñ alle ruſtingh

13 Ende hadde veel b voorraets indē Stedē
Juda/ ende ſtrijdbare mannen ende geweldi
ghe lieden te Jeruſalem.
14 Ende dit was de ordeninghe in harer va
deren huys/ die in Juda ouer duyſent Ouer
ſten waren: Adna een Ouerſte/ ende met
hem waren drie hondert duyſent gheweldi-
ghe lieden.

Hooftliedē Josaphats

15 Naeſt hem was Johanan de Ouerſte/ eñ
met hem waren twee hondert ende tachtē
tich duyſendt.
16 Naeſt hem was Amaſia de ſone Sichri/
de vrijwillighe des Heeren/ ende met hem
waren twee hondert duyſendt gheweldige
lieden.
17 Vanden kinderen Ben Jamin was Elia
da/ een geweldich man/ eñ met hem waren
twee hondert duyſent/ die met de Bogē eñ
Schilden gheruſtet waren.
18 Naeſt hē was Josabad/ ende met hē wa-
ren hondert ende tachtentich duyſent/ ghe
ruſt ten Heyre.
19 Deſe wachteden alle op dē Coninc/ behal
uen die/ die de Coninck noch geleyt hadde
in de vaſte Steden/ in het gantſche Juda.

Dat xviij. Capittel.

1. Achab ende Josaphat willen met mal
kanderen inden ſtrijdt. 4. Alle valſche Pro
pheten ſpreken daer gheluck toe. 15. de ee-
nige Micha ongheluck. 23. ende wordt
daerom van Zidekia gheſlaghen. 25. ende
vanden Koninck in de geuanckeniſſe geſet
28. Den ſtrijdt beghint. 31. Josaphat wert
vanden Heere gheholpen. 33. Achab wordt
doorſchoten.

1 Ende Josaphat hadde grootē rijckdom Achab
ende eere/ eñ maeckte vrientſchap met
Achab.
2 Ende na twee Jaren tooch hy af tot A- a 1. Re. 22.2
chab/ na Samaria: ende Achab liet voor hē
ende voor het volck dat by hem was/ vele
Schapen ende Oſſen ſlachten: ende hy o-
uerredede hem/ dat hy op na Ramoth in
Gilead toghe.
3 Ende Achab de Koninc Israels/ ſprac tot
Josaphat dē Koninck Juda: Treckt met my
na Ramoth in Gilead. Hy ſprac tot hē: b Jck b 2 Reg. 3.7
ben als ghy/ ende myn volck als v volck:
wy willen met v inden ſtrijdt.
4 Nu Josaphat ſprac tottē Koninc Israels:
Lieue/ vraecht heden des Heeren woordt.
5 Ende de Koninck Israels vergaderde der
Prophetē vier hondert mannē/ ende ſprac
tot hen: Sullen wy na Ramoth in Gilead
trecken inden ſtrijdt/ of ſal ick het laten aen-
ſtaen? Sy ſpraken: Treckt op/ God ſalſe in
des Koninckx handt gheuen.
6 Ende Josaphat ſprac: Js hier niet ergēs
noch een Propheet des Heeren/ dat wy vā
hem vraechden?
7 De Koninck Israels ſprac tot Josaphat: c 1. Reg. 22.8
c Daer is noch een man/ daer men den Heere d Of/ vpandiſch/ haticha
van hem vrage: doch ick ben hem d gram:
want hy en prophetert niet goets ouer my/
maer altijt quaet/ namelicken Micha/ de ſo
ne Jemla. Josaphat ſprack: De Koninck en
ſpreke alſo niet.
8 Ende de Koninck riep ſyner Kamerlingē Micha de Propheet.
eē/ eñ ſprack: Brengt haeſtelick herwaerts e 1 Re 22.10
Micha den ſone Jemla.
9 Ende de Koninck Israels/ ende Josaphat
de Koninck Juda/ ſaten een yeghelicken op
ſynen ſtoel/ met kleederen aengheroghen: ſy
ſaten nu op de pleyne voor de deure aende
poorte tot Samaria/ ende alle Prophetē pro
pheteerden voor hen.
10 Ende Zidekia de ſone Cnaena/ maecte hē Zidechia een valſch Propheet
yſeren hoornen/ eñ ſprac: So ſpreect de Hee-
re: Hier ſuldy de Syriers mede ſtooten/ tot
dat ghyſe te niete maket.
11 Ende alle Phropheten propheteerdē oac
alſo: ende ſpraken/ Treckt op/ het ſal v ghe
lucken/ de Heere ſalſe gheuen in des Coninex
handt.
12 Ende de Bode die heuen ghegaen was/ Micha.
Micha te roepen/ ſprack met hem/ ende ſey
de: Siet/ der Phropheten reden zijn een-
drachtich goet voor den Koninck: Lieue laet
v woort oock zijn/ als dier een/ eñ ſpreeckt
wat goets.
13 Micha daerentegen ſprack/ So warach
tich als de Heere leeft/ want myn God ſeg-
ghen ſal/ dat wil ick ſpreken/
14 Eñ doe hy totten Koninck quam/ ſprack
de Koninc tot hem: Micha/ ſullen wy na Ra
moth in Gilead inden ſtrijdt trecken/ of ſal
ick het laten aenſtaen: Hy ſprack Ja/ treckt
op/ het ſal v lieden ghelucken: het ſal v in u-
we handen ghegheuen worden.

Doch

15 Doch de Koninck sprack tot hē: Ick ver
sweere v noch een mael/ dat ghy my niet an
ders en segget dan de waerheyt/ inden Na
me des Heeren.

Micha de Propheet prophe-teert.

16 Doe sprack hy: Ic sach het gātsche Israel
verstropt op de Berghen / ghelijck als de
Schapen die geenen Herder en hebben: en-
de de Heere sprack: Hebben dese geenen Hee
re ? een yegheliick keere wederom na huys
met vreden.
17 Doe sprack de Koninck Israels tot Jo
saphat: Seyde ic v niet: Hi en prophetee rt
ou er my niet goedts / maer enckel quaedt ?

f 1. Re. 22. 19 Esaie 6. 1. ende 66. 1.

18 Hy sprack dā noch: Hoort des HEEREN
woordt: f Ick sach den Heere sitten op sy-
nen Stoel / ende alle het Hemelsche Heyr
stont tot synen rechter ende tot synder slinc-
ker handt:

g Of/ met woorden wijs make.

19 Ende de Heere sprack: Wie wil Achab dē
Koninck Israels g overredē/ dat hy optrec
ke ende valle te Ramoth in Gilead: eñ doe
de eene sus/ de andere so seyde:
20 Quammer een Geest voort/ eñ trat voor
den Heere/ eñ sprac: Ick wil hem overredē.
De Heere daerentegen sprack tot hē: Waer
mede?
21 Hy sprack: Ick wil wtvarē/ ende eenē val
schē geest zijn in alle synder Prophetē mōt.
Ende hy sprac: Ghy sult hem overreden/ en
de sult het wtrichten: vaert henē/ ende doet
also.

h Ezec. 14. 4. Job 12. 20.

22 h Nu siet / de Heere heeft eenen valschen
gheest ghegeven in deser uwer Propheten
mondt/ ende de Heere heeft quaet teghen v
ghesproken.

Zidekias slaet Micha. 1. Reg. 22. 24 i Job 16. 10. Marc. 14. 65

23 Doe tradt Zidekia de sone Cnaena daer
toe / eñ i sloech Micha op de kinnebackē:
ende sprack: Door welckē wech is de Geest
des Heeren van my gegaen/ dat hy door v
spreken soude?

k I And. van semer ko-mer in de ander loo-yet.

24 Micha sprack: Siet/ ghy sult het sien/ wa
neer ghy in k de binnenste kamer komet/
dat ghy v versteket.
25 Ende de Coninck Israels sprack: Neemt
Micha / ende laet hem blijven by Amon
den Stadtvooght/ ende by Joas den sone
Melech.
26 Eñ segt: So spreeckt de Koninck: Legt de
sē in de gevanckenisse/ ende spijst hem met
broot ende water der droeffenissen/ tot dat
ick met vreden weder kome.
27 Micha sprack: Koem dy met vredēn we-
der so en heeft de Heere door my niet ghe-
sprokē. Ende hy sprack: Hoort toe ghy volc
ken alle.
28 Also tooch de Coninck Israels op / ende
Josaphat de Koninc Juda/ na Ramoth in
Gilead.
29 Ende de Koninc Israels sprac tot Josa-
phat: Ick wil my verkleedē/ ende indē strijt
komen: ghy daerentegen hebbe uwe kleede
ren aen: eñ de Koninck Israels verkleedde
hem ende quam inden strijdt.
30 Nu / de Koninck te Syrien hadde synen
Oversten Ruyteren gheboden: Ghylieden
en sult niet strijden / noch teghen kleyn
noch tegen groot/ maer tegen den Koninck
Israels alleen.
31 l Doe nu de Overste Ruyters Josaphat sa
gen/ dachten sy: Het is de Koninck Israels/
ende togen rontom/ tegen hem te strijden:
doch Josaphat schreyde/ ende de Heere
halp hem/ ende God wendde se van hem.

l 2. Re. 22. 32. m 1. Re. 22. 34 n Of/ onge-wisse. t And. hoort/ Achab were doot gescho-ten

32 Want doe de Overste Ruyters sagen/ dat
hy de Koninck Israels niet en was/ keerdē
sy hen van hem af.
33 m Doch daer spandde een man synē boge
n ongevaerlick/ eñ schoot dē Koninck Is-
raels tusschen het panzier ende hangsel:
Doe sprack hi tot synen Voerman: Keert u-
we hant/ ende voert my wt den Heyre/ wāt
ick ben ghewont.

o f And. hielt op.

34 Ende dē strijdt o t nam toe dies daechs:
eñ de Koninck Israels stont op synē wagē
teghen de Syriers/ tot aenden avont: ende
sterf/ doe de Sonne onderginck.

Dat xix. Capittel.

1. Josaphat vanden Prophete Jehu
gestraft/ 4. brengt het volck weder tot dē
Heere/ 5. settet Richters in allen Vasten
Steden Juda/ 8 ende Leviten ende Pries-
ters te Jerusalem/ met ernstighen bevele
ende vermane/ dat sy een recht gericht hou
den.

Jehu de Propheet/ een sone Hanani. 2. Re. 16. 7.

1 ENde Josaphat de Koninc Juda/ quam
weder te huys met vreden te Jerusa
lem.
2 Eñ Jehu de sone Hanani de Siēder/ ginc
wt hem teghen/ ende sprack totten Koninc
Josaphat: Suldy so den Godloosen hel-
pen/ ende lief hebben die den Heere haten?
ende om dies wille is over v den toorn des
Heeren.
3 Gelijckewel doch is wat goets aen v ge-
vonden/ dat ghy de Hagē hebt wt gevaecht
wt den Lande/ ende hebt v herte gerichtet/
God te soecken.

a 2. Pa. 17. 7

4 Also bleef Josaphat te Jerusalē: ende hy
tooch a wederom wt onder het volck / van
Berseba aen tot op het gheberchte Ephra-
im/ ende brachte se weder tot den Heere ha-
rer Vaderen God.
5 Ende hy stelde Richters inden Lande/ in
allen vasten Steden Juda/ in eener yeghe-
licker Stadt sommighe.

Een verma-ninge Josa-phats aē de Richters.

6 Ende sprack tot den Richters: Siet toe
wat ghy doet: want ghy hout het gerichte/
niet den menschen, maer den Heere, ende hy
is met v lieden int gherichte.
7 Daerom laet de vreese des Heeren by v lie
den zijn/ ende hoet v/ ende doet het: wāt by
den Heere onsen God en is gheen onrecht/
b noch aensiē der persoonē/ noch aennemin
ghe des gheschencks.

b Deu. 10. 17 Job 34. 19. Rom 2. 11. Act. 10. 34. Galat: 2. 6. 1. Petri. 1: 17. Sap. 6. 8. Syrac 35. 22

8 Oock stelde Josaphat te Jerusalē/ vandē
Leviten ende Priesteren/ eñ vandē Oversten
Vaderen in Israel/ over het ghericht e des
Heeren/ ende over de saken / ende liet se te
Jerusalem woonen/
9 Ende geboot hen/ ende sprack: Doet also
c inder vreese des Heeren/ trouwelick ende
met rechter herten.

Een rechte gerichte be-veelt Josa-phat. c Deu. 1. 16.

10 In allen saken die tot v lieden komē van
uwen broederen/ die in haren Stedē woonē/
tusschen bloet ende bloet/ tusschen Wetten
ende Gheboden/ tusschen Zeden ende Rech
ten/ sult ghyse onderrichten/ dat sy hen niet
en beschuldighen aenden Heere, ende eenen
toorne over uwe broederen en kome: doet
hem also/ so en sult ghy v liedē niet beschul-
dighen.
11 Siet/ Amar Ja de Priester/ is de Overste
over v lieden/ in allen saken des Heeren: so
is Sabad Ja de sone Ismael/ Vorst inden
huyse Juda/ in allen saken des Coninx: so
hebt ghylieden oock Amptlieden de Levitē
voor vlieden: Hebt eenen goedē moet/ ende
doet het / ende de Heere sal met den goeden
zijn.

Dat xx. Capittel.

1. Josaphat gheeft hem in krijchsnoo-
den tot vasten ende bidden. 14. wordt
vanden Heere. (18. dies hy zijn volck met
dancksegghinghe / tot warachtighen ghe-
loove onderrichtet) ghetroost. 22. ende be-
haelt een overvloedinge wt beute aē diē/ die
sonder

sonder alle sweert slach vallē/27. keert daer
na met vruechden ende vrede na huys/ 31.
wort zijns wandels voor een deel ghepre
sen. 25. ende syner vereeninge met den God
loosen Ahasia ghestraft.

Krijch tegē Josaphat.
a 2 Reg. 5. 12 Ammim vandē berge Seir/ daer de Edomitē waren: als hier onder staet v. 10.

1 NA desen quamen de kinderen Moab/
de kinderen Ammon/ ende met hen vā
den a Ammim/ om tegen Josaphat te
krijghen.
2 Ende men quam/ eñ seyde het Josaphat
aen/ ende sprack: Daer koemt een groote
menichte teghen v/ van gene zijde der Zee
van Syrien/ eñ siet/ sy zyn te Hazezon Tha
mar/ dat is En Geddi.
3 Josaphat dan vreesde hem/ eñ stelde sijn
aengesicht den Heere te soecken: eñ liet een
vasten wtroepen in gantsch Juda.
4 Ende Juda quam te samen/ den Heere te
soecken: oock quamen vele wt allen Stedē
Juda/ den Heere te soecken

Josaphats ghebedt.
b 2 Par. 6. 12

5 b Eñ Josaphat tradt onder de Gemeynte
Juda eñ Jerusalems/ inden huyse des Hee-
ren/ voor den nieuwen Hof.
6 Eñ sprac: Heere onser Vaderē God/ syt
ghy niet God inden Hemel/ eñ Heerscher in allē

c Mat. 6. 13
1 Par. 29. 12.

Koninckrijcken der Heydenen? c ende in u-
wer handt is kracht ende macht/ eñ daer
en is niemant/ die v wederstaen mach.
7 Hebdy/ onse God/ niet de inwooners de-
ses landts verdreuen/ voor uwen Volcke
Israel/ ende hebt het ghegheuen den zade
Abrahams ws liefhebbers eewichlick/
8 Dat sy daer in gewoont/ eñ v een Heylich
dom tot uwen Name daer in ghebouwet
hebben/ ende ghesepdt:

d 2 Pa 6. 28 ende 7. 13.

9 d Wanneer een ongheluck/ sweert/ straf-
fe/ Pestilencie of dieren tijdt ouer ons coēt
so sullen wy staen voor desen huyse voor v
(want uwen Naem is in desen huyse/) eñ
schreyen tot v in onser noot: so willet ghy
hooren ende helpen.
10 Nu siet/ de kinderen Ammon/ Moab/ eñ
die vanden geberchte Seir/ e tegen de wel-

e Deut. 2. 1. ende 8. 18.

ke ghy de kinderen Israels niet trecken en
lietet/ doe sy wt Egypten lande togē/ maer
moesten van hen wijcken/ ende hen niet ver
delgen
11 Ende siet/ sy laten ons dies ontgelden/
ende komen ons te stooten wt der Erue/
die ghy ons hebt ingheghenen.
12 Onse God/ wildy se niet richten? want in
ons is geen kracht tegen desen grooten
hoop/ die teghen ons koemt wy en weten
niet wat wy doen sullen/ maer onse oogē
sien tot v.
13 Eñ het gantsche Juda stont voor dē Hee
re/ met haren kinderen/ vrouwen eñ sonen.
14 Eñ op Jehasiel den sone Zacharia/ des

De Prophect Jehasiel troost het volck.

soons Benaja/ des soons Jehiel/ des soōs
Mathanja den Leuyt/ vanden kinderē As
saph/ quam de Geest des Heeren midden in
der Ghemeynten/
15 Ende sprack: Mercket op gantsch Juda/ eñ
ghy inwoonders te Jerusalem/ ende de Co-
ninc Josaphat/ so spreect de Heere tot v lie-

f Exo. 14. 13

dē: f Ghi en sult v niet vreesē/ noch verzaech
achtich worden voor desen grooten hoop:
want ghy lieden en strijdt niet/ maer God.
16 Morgen sult ghi tot hen af trecken: ende
siet/ sy trecken aen Ziz op/ ende ghy sult aē
hē comē vp de gt Rietzee/ inder Beke voor
der Woestyne Jeruel.

gt Anders. Schelfzee/ of dieśē lisse An. eynden der beken voor der etc

17 Want ghy en sult niet strijdē in deser sake:
Tredet slechs henen/ ende staet stille/ ende
siet den Heyl des Heerē/ die met v lieden is:
Juda ende Jerusalem/ en vreest v niet/ eñ en
verzaecht niet/ morghen treckt wt teghen
hen/ de Heere is met v lieden.

18 Doe buychde hem Josaphat met zijn aen
sichte ter Aerdē/ ende gantsch Juda/ ende de
inwooners te Jerusalem/ vielē voor dē Hee
re/ ende baden den Heere aen.
19 Ende de Leuiten vanden kinderen der Ka-
hathiters/ ende vanden kinderen der Korhi-
ters/ maeckten hen op/ te louen den Heere
den God Israels/ met luyder stemmen inder
hoochte.
20 Ende sy maecten hē des morgens vroech
op/ ende toghen wt na der Woestyne The-
koa: ende doe sy wt toghen/ stont Josaphat/
eñ sprac: Hoort toe Juda/ ende ghy Inwoo
ders te Jerusalem: gelooft aenden Heere u-
wen God/ so sult ghy lieden seker zijn: ende
gelooft zijn Propheten/ so sult ghy lieden ge
luck hebben.
21 Eñ h onderwees het volck/ ende stelde Sā

Lofsāc voor den crijchslie den henen.
h Psal. 136. 1

gers den Heere/ dat sy hem loefden in heyli-
ge cieragie/ ende voor de gerustē souden trec
ken/ eñ spracken: h Dancket den Heere/ wāt
zijn barmherticheydt duert eewichlick.
22 Ende doe sy aenhieuen met dancken eñ lo
uen/ i liet de Heere de achterlage/ die teghen

i Jud. 7. 22.
1 Sa 14. 20

Juda gecomen was/ ouer de kinderen Am-
mō/ Moab/ eñ die van het geberchte Seir/
comen/ ende sloeghense.
23 Doe verhieuē hen de kinderen Ammon eñ

Een ouerwinninghe sonder alle sweert slach

Moab tegen die vanden gheberchte Seir/
hen te verbannē eñ te verdelgen/ ende doe sy
alle die vanden geberchte Seir/ haddē te nie
te ghemaeckt/ halp een den anderen/ dat sy
hen oock verdoruen.
24 Doe nu Juda tot Mizpa quā aender woe
stijne/ wenden sy hen tegen dē hoop: eñ siet
doe lagen de doode lichamen op der Aerdē/
dat daer niet een ontkomen en was.
25 Ende Josaphat quam met synē volcke ha
ren roof wt te deylē: ende vonden onder hen
so veel goets/ eñ cleederen/ ende costelickes
gereetschaps/ welcke sy hen namen/ dat mē
het oock niet dragen en conde: ende deyldē
drij daghen lanck den roof wt/ want dies
was vele.
26 k Aen dē vierden daghe nu/ quamē sy tsa-

k 1 Mac. 5. 54.
Lofdal.

men inden dale des Lofs/ want aldaer loefdē
sy den Heere: daer van heet de stede: het dal
des Lofs/ tot op desen dach.
27 Also keerde een yegelick vā Juda ende Je
rusalem wederom/ eñ Josaphat voer aen de
spitze/ dat sy na Jerusalem togē met vreuch
den: want de Heere hadde hen een vreuchde
ghegheuen aen hare vyanden.
28 Ende toghen te Jerusalem in/ met Psalte
ren/ Harpē ende Trompetten/ ten huyse des
Heeren.
29 Ende de vreese Gods quam ouer alle Co-
ninckrijcken inden Lande/ doe sy hoorden dat
de Heere tegen de vianden Israels gecrijcht
hadde.
30 Also was het Coninckrijck Josaphats stil
le/ ende God gaf hem ruste rondtom.
31 Ende Josaphat regeerde ouer Juda/ ende

Josaphat is 25. Jaer Coninck in Juda.
1. Re. 22. 41.

was vijf eñ dertich Jaer out doe hy Coninc
werdt/ ende regeerde vijf ende twintich Jaer
te Jerusalem: zijn moeder hiet Asuba/ een
dochter Silhi.
32 Ende hy wandelde inden weghe zijns va-
ders Assa/ eñ en liet daer niet van af/ dat hy
dede wat den Heere wel beuiel.
33 Sonder alleene de Hoochtē en werdē niet
wech genomē: want het volck en hadde zijn
herte noch niet gheschict/ tot den God hares
vaderen.
34 Wat nu meer van Josaphat te seggen is/
beyde het eerste ende het laetste/ siet/ dat is
geschreuen inde ghescniedenissen Jehu des
soōs Hanani/ die hy aengetekent heeft int
Boeck der Coninghen Israels.

Ahasia.
35 Daer na vereenichde hy Josaphat de Co-
nine Juda met Ahasia dē Coninc Israels/
welcke Godloos was met synen doen.
ij. Re.22.49 36 Eñ hy vereenichde hem met hem Sche-
pen te maken dat sy op de Zee voeren: eñ
sy maeckten de Schepen te EzeonGaber.
Eliefer de Propheet. 37 Doch Eliefer de sone Dodoua van Mare
sa/ prophetee: de tegen Josaphat/ eñ sprac
Daerom dat ghy v met Ahasia vereenicht
hebt/ heeft de Heere v wercken ghescheurt:
eñ de Schepen werden ghebroken/ ende en
conden op de Zee niet varen.

Dat xxi. Capittel.

1. Jozam wort Coninck in Josophats
stede/ 4. verworcht benevē zijn Afgoderye
zyn broeders/ 8. eñ maect de Edomiters
eñ die van Libna/ van Juda afvallende. 12.
wert van Elia door schriften gestraft/ .6.
ende vanden Heere/ met vyandelicke ver-
stooringhe/ 18. ende met eysselicker cranc
heyde tot den doodt gheplaecht.

Jozā 8. iaer Coninck in Juda. a 1 Re. 22.51 2. Reg.8.16.
1 Ende a Josaphat ontsliep met synē va-
deren/ ende wert begrauen by syne va-
deren in de Stadt Dauids: ende zyn so
ne Jozam wert Coninck in zyn stede.
2 Eñ hy hadde broeders/ Josaphats sonē/
AsarJa/ Jehiel/ SacharJa/ AsarJa/ Mic
hael/ eñ SephatJa: dese warē altemael Jo
b van Israel. saphats des Coninck b Juda kinderen.
3 Eñ haer vader gaf hen vele gauē van sil-
ver gout/ eñ clenodien/ met vasten Steden
in Juda: doch het Coninckrijcke gaf hy Jo-
ram: want hy was de eerstegheboren.
4 Doe nu Jozam opquam/ ouer het Coninc
Jozam ver- worcht of doot zyn broeders. c Judi.9.5.
rijcke zyns vaders/ eñ des machtich wert/
c verworchde hy zyn broeders altemael/
met den sweerde/ daer toe oock sommighe
Oversten in Israel.
d 2 Re.8.17. 5 d Twee eñ dertich Jaer was Jozam oudt
doe hy Coninc wert/ eñ regeerde acht Jaer
te Jerusalem.
6 Ende wandelde inden weghe der Conin
ghen Israels/ gelijck als het huys Achabs
gedaen hadde: want Achabs dochter was
zyn wijf/ ende dede dat den Heere qualick
beuiel.
e 2. Sa.7.12 7 e Doch de Heere en wonde het huys Da-
uids niet verderuē/ om des Verbōts wille
dat hy met Dauid ghemaect hadde/ eñ als
hy ghesproken hadde/ hem een licht te ge-
uen/ ende synen kinderen altoos.
De Edomiters vallē af van Juda, 2. Reg.8.20. 8 Te syner tijt vielē de Edomiters af vā Ju
da/ ende maeckten ouer hen eenen Coninc.
9 Want Jozā was ouer ghetogen met synē
Oversten/ ende alle waghenen met hem: eñ
hadde hem des nachts op gemaect/ ende de
Edomiters ront om hem/ ende de Oversten
der waghenen gheslagen.
10 Daerom vielē de Edomiters van Juda af
tot op desen dach: Ter seluer tijt viel Libna
oock van hem af: want hy verliet dē Heere
syner vaderen God.
11 Oock maecte hy hoochten op de Bergen
in Juda. ende maecte/ dat die te Jerusalem
hoererye bedreuen/ ende verleydde Juda/
Elie brief sāt Jozam. 12 Daer quamen nu schriften tot hem vandē
Propheet Elia, die luydē also: So spreec de
Heere. de God wɓ vaders Dauids: daerom
dat ghi niet gewandelt en hebt inde wegen
ws vaders Josaphat/ noch in de weghen
Asa des Conincks Juda.
13 Maer wandelt in de wegē der Coningen
Israels/ ende maket/ dat Juda eñ die te Je
rusalem hoererie bedrijuē/ na der hoererye
des huys Achabs: ende hebt daertoe uwe
broederē uws vaders huys verworcht/ die
beter waren dan ghy:

14 Siet/ so sal v de Heere met eener grooter
plaghe slaen/ aen uwen volcke/ aen uwe
kinderen/ aen uwe wijuen/ ende aen alle u-
wer haue.
15 Doch ghy sult vele cranchept hebben in v
ingewant. tot dat v ingewant van grooter
cranckheydt wt ga/ van daghe te daghe.
16 Also verweckte de Heere tegen Jozam/ den
geest der Philisteren ende Arabiers/ die haer
by de Mooren ligghen/
17 Eñ toghen op in Juda/ ende verstoorden
hen eñ voerden wech alle haue die voorhā-
den was inden huyse des Conincs: daertoe
zyn sonē ende zyn wijuen dat hem niet een
sone ouer en bleef/ dā alleen Joas zyn ionc-
ste sone.
18 Ende na dien alle/ plaechde hem de Heere
in zyn ingewant/ met sulck eener cranchept
die men niet heelen en conde.
19 Eñ dat duerde van dage te dage: als den Jozam de
tijt van twee Jaer om was/ ginck zyn inge- Coninc Ju
want van hem met syner cranchept: ende hi da sterft.
sterf aen boose crancheden: eñ sy en n aecte
geen bernen ouer hem/ f gelijck als sy synen f 2 Pa.16.14
vaderen ghedaen hadden.
20 Twee ende dertich Jaer was hy out/ doe
hy Coninck wert, ende regeerde acht Jaer
te Jerusalem: eñ wandelde dat het niet syn
en was: ende sy begroeuen hem inder Stat
Dauids / doch niet onder der Coninghen
grauen.

Dat xxij. Capittel.

1. Ahasia wort vā zyn moeder tot God
loosheyt ghewent/ 5. treckt met Jozam dē
sone Achabs inden strijdt/ 8. eñ wort met
synē broederē inde straffe des huys Achabs
van Jehu omghebracht. 10. Der Tyrannis
scher Athalia wort Joas Ahasie sone, ont
stolen/ ende ses Jaer lanck inden huyse des
Heeren versteken.

1 Ende die te Jerusalem maeckten Ahasia Ahasia een
synen ionckesten sone ten Coninck in zyn iaer Coninc
stede: a want de krijchs lieden die vandē in Juda
Arabiers met den Heyre quamen/ hadden 2. Reg.2.24
de eerste alle verworcht: daerom wert Aha- a 2. Pa 21.17
sia de sone Jozam des Conincks Juda/
Coninck.
2 Twee ende veertich Jaer was Ahasia out
doe hy Koninck wert/ eñ regeerde een Jaer
te Jerusalem: zyn moeder hiet Athalia/ de
dochter Amri.
3 Ende hy wandelde oock inde wegen des
huys Achabs: want zyn moeder hielt hem
daertoe/ dat hy Godloos was.
4 Daerom dede hy dat den Heere qualic be-
uiel/ gelijc als het huys Achabs: wāt sy wa
ren zyn Raetgevers na zyns vaders doot/
dat sy hem verdoruen.
5 Ende hy wandelde na haren raet: ende hy Jozam Co
tooch henē met Jozam den sone Achabs dē ninck Israels.
Coninc Israels/ indē strijt na Ramoth in Gi
lead/ teghen Hasael den Coninck te Syrien:
doch de Syriers sloeghen Jozam/
6 Dat hy wederom keerde/ om hem te latē
heelē te Jesreel: want hy hadde wonden die
hem gheslagen waren te Rama/ doe hy street
met Hasael den Coninck te Syrien: eñ Aha
sia de sone Jozam/ de Coninc Juda tooch
af/ Jozam den sone Achabs/ die daer cranc
lach/ te besoecken te Jesreel.
7 Want dat ongeual was Ahasia van Gode
toegeuoecht dat hy tot Jozam quame eñ al
so met Jozam wt toge teghē Jehu den sone
Nimsi/ b dien de Heere gesalfst hadde wt te b 2. Reg.9.6
royen het huys Achabs.
8 Doe nu Jehu straffe oeffende aendē huyse Jehu.
Achabs/ vāt hy sommige Oversten wt Juda:
ende de kinderen der broeders Ahasia/ die
Ahasia dienden/ ende verworchde se.

9 Ende hy sochte Ahasia / ende bekreech hem
daer hy hē versteken hadde tot Samaria:
ende hy wert tot Jehu gebracht die dood
de hē, ende men begroef hem want sy spra-
ken: Hy is Josaphats sone, die na dē Hee-
re vraechde vā gantscher herten: eñ en was
niemant meer van den huyse Ahasia / die
daer Koninck werde.

Athalia. 4. Regu. 11. 1.

10 Doe nu Athalia Ahasia moeder sach, dat
haer sone doot was / maeckte sy haer op / eñ
vernielde alle het Koninclicke zaet inden
huyse Juda.

Joas wort versteken in dē Tempel.

11 Doch Josabeath des Koninck suster /
nam Joas den sone Ahasia, ende stal hem
van den kinderen des Koninck die gedoot
werdē ende bracht hem met syner Voester
in een slaepkamer: also verberch hem Josa
beath / de dochter des Koninck Joram /
Joiada des Priesters wijf (want sy was
Ahasia suster /) voor Athalia, dat hy niet ge
doodt en werdt.

12 Ende hy wert met hen indē huyse Gods
versteken ses Jaer lanck dewyle dat Atha
lia Coninghinne was inden Lande.

Dat xxiij. Capittel.

1. Joas wort door beschickinge Joiada.
Koninck. 12. Athalia ghedoot. 16. het huys
Baals met tsamē synē Priesteren verstoort.

Joas wort Koninck. 4. Reg. 11. 4.

1 Ende inden sevenden Jare, nam Joiada
eenen moet / ende nam de Oversten over
hondert / namelicken / Asar Ja den sone
Jeroboam / Jsmahel den sone Johanan /
Asar Ja den sone Obed / Maese Ja den so
ne Adaia ende Elisaphat den sone Sichri
met hem ten verbonde.

2 Die togē rontom in Juda / ende brachten
de Leviten te hoope wt allē Steden Juda /
ende de Overste Vaderen in Jsrael, dat sy
quamen te Jerusalem.

3 Ende de gantsche Gemeynte maeckte eē
verbont inden huyse Gods, met dē Koninc:
ende a hy sprack tot hē: Siet, des Coninck
sone sal Koninck zijn / b als de Heere gespro
ken heeft over de kinderen Davids.

a Joiada. b 1. Pa. 7. 12

4 So sult ghy liedē nu also doen: V wer het
derde deel, die des Sabbaths aengaen sal
zijn onder den Priesteren eñ Leviten, die de
Deurwachters zijn aen den dorpel.

5 Ende het derde deel in den huyse des Ko-
ninck ende het derde deel aē de Fundamēt
poorte: maer alle het volck sal zijn inden Hof
aen den huyse des Heeren

6 Ende dat niemāt in het huys des Heeren
en ga dan alleen de Priesters ende Leviten /
die daer dienen die sullen daer in gaē want
sy zijn † Heylich bō, ende alle het volck hou
de de waecht des Heeren.

† Au. gheyl licht:

7 Ende de Leviten sullen hen rondtom den
Koninck maken / een yegelick met synen ge
weere in de handt: ende wie int huys gaet /
die zy des doodts: ende sy sullen by den Ko
ninck zijn / wanneer hy wt ende in gaet.

c 2. Re. 11. 9.

8 c Ende de Leviten ende gātsch Juda dedē
als de Priester Joiada gebodē hadde ende
een yegelick nam syne leeden, die des Sab
baths aenginghen, met dien, die des Sab-
baths af gingen: want Joiada de Priester
liet de twee hoopen daer buyten niet van
malkanderen komen.

9 Ende Joiada de Priester / gaf dē Overstē
over hondert, Spiessen ende Schilden, eñ
wapenen des Conincks Davids die inden
huyse Gods waren.

10 Ende stelde alle het volck / een yegelicken
met syne wapenen inder hant / van den rech
tē hoeck des huys, totten slincker toe, na
den Altaer, ende na den huyse waerts ront-
om den Koninck.

11 Ende sy brachtē des Konincs sone voort /
ende settedē hem de kroone op / ende d het
Ghetuyghenisse ende maeckten hem tē Ko
ninck: ende Joiada met tsamen synen so en
salfden hem / ende spraken: Gheluck ende
Heyl den Koninck.

d Den Koninck is heerlicken beyde de kroone eñ het boeck des Wets gegevē wor den: op dat hy niet al- leene machtich maer ooch wijs zijn soude Of gelijcken men het seggen mach, dat hy Gods woort ende het recht / weten souwde. Also maeckt men als nu Koningē met eenen Sweerde eñ Boeck.

12 e Doe nu Athalia hoorde het ghescrey
des volcks dat toeliep / ende den Koninck
loefde: ginck sy ten volcke inden Huyse des
Heeren /

13 Ende sy sach toe: eñ siet / de Koninck stōdt
op zijn stede indē inganck / ende de Overstē /
ende Trompetten rontom den Koninck eñ
alle het volck des Lants was vrolick / ende
blies Trompettē, ende de Sangers met al
lerley Snarenspel gheschickt te loven: doe
verscheurde sy hare kleederen, ende sprack:
Oproer Oproer.

14 Doch Joiada de Priester maeckte hem wt /
met dē Oversten over hondert / die over het
Heyr waren / ende sprack tot hen / Leydtse
van den huyse over den Hof wt / ende wie
haer navolcht dien salmē met den sweerde
dooden: want de Priester hadde bevolen /
men soudese niet dooden inden huyse des
Heeren.

15 Ende sy leyden de handen aen haer: ende
doe sy quam tot den ingane der Peerden-
poorte aenden huyse des Koninck / dooden
sy se aldaer.

e 2 Re. 11. 13. Athalia wordt ghedoodt.

16 f Eñ Joiada maeckte een verbont tusschē
hem eñ allen volcke, ende den Koninck, dat
sy des Heeren Volck zijn souden.

Verbondt des volcks. f 2. Re. 11. 17.

17 Doe ginck alle het volck int huys Baal
eñ braken hē af ende zijn Altaren eñ Beel-
dē braken sy, eñ verworchden den Matha
den Baals Priester voor de Altaren.

Hos 24. 25. 2. Par. 6. 12. Het huys Baal wort verstoort / met tsamen synen Priesteren.

18 Ende Joiada bestelde de Ampten inden
huyse des Heeren: onder den Priesteren dē
Leviten, g die David geordineert hadde tot
ten huyse des Heeren / Brantoffer te doen
den Heere: h als het gheschreven staet in de
Wet Mose, met vreuchden ende Lieden, vā
David ghedichtet.

g 1. Pa. 23. 24. h Numeri 28.

19 Eñ stelde Deurwachters in de poortē aē
den huyse des Heerē dat daer niet onreyns
in en quame / van eenighen dinghen.

20 Eñ hy nam de Oversten over hondert / eñ
de Machtige eñ heeren indē volcke eñ alle
het volck des Lants eñ voerdē dē Koninck
af van den huyse des Heeren eñ brachtē hē
door de hooge Poorte aen dē huyse des Ko
nincks ende lieten den Coninck op den Ko
ninckliicken Stoel setten.

21 Eñ alle het volck des Lants was vrolick /
ende de Stadt was stille: Maer Athalia wert
met den sweerde verworcht.

Dat xxiiij Capittel.

1. Joas eenen tijt lanck vroom. 4. bou
wet den Tempel, ende wat totten Gods-
dienst behoort. 15. laet hem naden doot Jo
iada verleyden. 19. ende so hy daer over ge-
straft wort 21. steenicht des Heeren Pro-
pheet zijns ghetrouwen vrients sone. 23.
God straft Juda door de Syriers. 25. Jo-
as wordt van zijn eyghen knechten ver-
worcht.

1 Joas was seven Jaer out / doe hy Koninc
wert, ende regeerde veertich Jaer te Je-
rusalem: zijn moeder hiet Zibia van Ber-
seba.

Joas 40. Jaer Coninck in Juda. 2. Reg. 12. 1.

2 Ende Joas dede wat dē Heere wel beviel /
so langhe als de Priester Joiada leefde

3 Ende Joiada gaf hem twee wijven, ende
hy genereerde sonen ende dochteren

4 Daer na nam Joas voor / het huys des
Heeren te vernieuwen.

5 Ende vergaderde de Priesters en Leuiten
ende sprack tot hen. Treckt wt in alle Steden
Juda ende vergadert gelt wt den gantschen
Israel/ het huys ws Gods Jaerlick te be-
teren ende haest u sulcks te doen: doch de
Leuiten en haesteden hen niet.
6 Doe riep de Coninc/ Joiada den Voornem
sten/ ende sprack tot hem: Waerom en hebdy
geen achtinge op de Leuiten/ dat sy inbrin-
gen van Juda ende Jerusalem/ de schattinge/
a die Mose de knecht des Heeren geset heeft/ — a Deu. 30. 12
die men vergaderde in Israel/ tot der Hut-
ten des b † Beschepdts. — b † Anders. Schrifts of Getuygenisses.
7 Want de Godloose Athalia en hare sonen/
hebben het huys Gods verscheurt. en alles
wat ten huyse des Heeren geheylicht was/
hebben sy aen Baalim vermaeckt.
8 c Doe beual de Coninck/ dat men een kiste — c 2. Re. 12. 9.
maeckte/ en settese buyten in de poorte. aen
den huyse des Heeren.
9 Ende liet wtroepen in Juda en te Jerusa
lem dat men den HEERE in bringen soude de
schattinge van Mose den knecht Gods/ op
Israel ghelept inder Woestijne.
10 Doe verblijden hem alle Oversten/ ende
alle het volck/ ende brachtense ende staken
se in de kiste. tot dat sy vol werde.
11 Ende wanneer het tijt was/ datmen de
kiste voortbrenghen soude/ door de Leui-
ten/ na des Coninck beuel (wanneer sy sa-
ghen dat daer vele gelts in was/) so quam
de Schrijver des Coninck ende wie van den
Voornemsten Priester beuel hadde/ ende
goten het ghelt wt der kiste ende droegen
de kiste weder aen hare plaetse: so deden sy
alle daghe. dat sy des gelts daer volheydt te
hoope brachten.
12 Ende de Coninck ende Joiada gauen
den Arbeydtslieden/ die daer arbeyden
aen den huyse des Heeren. de selue huerden
Steenhouwers ende Timmerlieden. te ver
nieuwen het huys des Heeren: oock den
Meesters aen yser ende metael. te beteren
het huys des Heeren.
13 Ende de Arbeydtslieden arbeydden dat de
beteringe inden wercke toenam door hare
handen/ ende maeckten het huys Gods
gantsch veerdich/ ende wel toegherichtet/
ende maeckten dat vaste.
14 Ende doe zijt volbracht hadden/ brachten
sy het ouergebleuen gelt voor den Coninck
ende Joiada: daervan maeckte men Vaten
ten huyse des Heeren. Vaten ten Dienste/ en
de tot Brantofferen Lepelen ende gulden
ende silueren gereetschap: ende sy offerden
Brantoffer by den huyse des Heeren/ altijt/
so langhe als Joiada leefde.
15 Ende Joiada wert oudt/ en des leuens — Joiada 130. Jaer oudt/ sterft
sat/ ende sterf. ende was hondert ende der-
tich Jaer oudt/ doe hy sterft.
16 Ende sy begroeuen hem inder Stat Da-
uids/ onder de Coningen/ daerom dat hy
hadde wel gedaen aen Israel/ ende aen God/
ende synen huyse.
17 Ende na den doodt Joiada/ quamen den
Oversten in Juda. ende * baden den Coninck — * aen hem ootmoedelick biddende. te veranderen den Dienst Gods.
aen: doe hoorde hen de Coninck.
18 Ende sy verlieten het huys des Heeren des
Gods harer vaderen ende dienden den Ha
gen ende Afgoden: doe quam den toorne des
Heeren ouer Juda ende Jerusalem/ om deser
harer schulde wille.
19 En hy sant Propheten tot hem/ dat sy hen
tot den Heere bekeeren souden/ ende betuygh
dese: doch sy en namen niet ter ooren.
20 En de Geest Gods tooch aen Zacharia
den sone Joiada des Priesters/ die trat op
in de hoochte ouer het volck / ende sprack
tot hen: Waerom ouertreedt ghy de ghebo
den des Heeren / dath niet wel u gelucken? — d Of slaen
want ghy hebt den Heere verlaten. so sal hy — e 2. Par. 15a. 4. Esd. 1. 25.
u weder verlaten.
21 Doch sy maeckten een verbondt teghen — De Prophet Zacharia wort gesteenicht.
hem ende steenichden hem na den gebode
des Coninckx / inden hof aen den huyse des
Heeren.
22 Ende de Coninc Joas en dachte niet aen
de barmherticheyt. die Joiada zijn vader/ aen
hem gedaen hadde. f maer verworchde synen — f Mat. 23. 35
sone Doe hy nu sterf / sprack hy. De Heere
salt sien/ ende soecken.
23 Ende g doe het Jaer om was/ tooch op — g 2. Re. 12. 17
het Heyr der Syriers. ende quamen in Juda
ende Jerusalem/ ende verdorven alle Over
sten inden volcke. ende alle haren roof son-
den sy den Coninck te Damascon.
24 Want der Syriers macht quam met wey- — Weynich Syriers straffen Juda.
nich mannen/ nochtans gaf de Heere in haer hant/
een gantsch groote macht/ daerom dat sy den
Heere harer Vaderen God verlaten hadden/
oock oeffenden sy aen Joas straffe.
25 Ende doe sy van hem toghen lieten sy hem — Joas wort verworcht of doot ghe slagen van zijn eyghen knechten.
in groote kranckheden: syne knechten van
maeckten een verbont teghen hem. om des
bloets wille der kinderen Joiada des Prie
sters/ ende verworchden hem op zijn bedde/
ende hy sterf: ende men begroef hem inder
Stadt Dauids. doch niet onder der Conin
ghen grauen.
26 Die nu het verbont tegen hem maecten/
waren dese: Sabad de sone Simeath der Am
monitischen. ende Josabad de sone Simrith
der Moabitischen.
27 Nu zijn sonen/ en de summe die onder hem
vergadert was. en het gebouwte des huys
Gods/ siet die zijn beschreuen in de Historien
inden Boeck der Coningen: ende zijn sone
Amazia werdt Coninck in zijn stede.

Dat xxv. Capittel.

1. Amazia wreeckt zijns vaders doot. 4.
woordt ghewaerschouwt hy sal hem op niens
schelicke hulpe niet verlaten. 11. ende valt
na den slach der Edomiten. 14. in Afgode
rye. daeruan hy hem niet en wil straffen la-
ten. 17. Treckt Joas den Coninck Israels
ten strijde. 21. Vadert op hem ongheluck en-
de schade. 27. ende woordt ten laetsten van
den synen verslaghen.

1 Vyf ende twintich Jaer was Amazia — Amazia 29. Jaer Coninck in Juda.
oudt / a doe hy Coninck werdt / ende
regeerde neghen ende twintich Jaer te
Jerusalem: zijn moeder hiet Joadan van Je
rusalem.
2 Ende hy dede wat den Heere wel beuiel· — a 2. Re. 14. 2.
doch niet van gantscher herten.
3 Doe nu zijn Coninckrijc beuesticht wert/
verworchde hy syne knechten die de Coninc
synen vader verslaghen hadden.
4 Doch hare kinderen en doodde hy niet:
want also staet ghescreuen in de Wet/ in
het Boeck Mose daer de Heere gebiet ende
spreect: De vaders en sullen niet sterven voor — b Deu. 24. 16.
de kinderen/ noch de kinderen voor de vaders: — 2. Reg. 14. 6.
maer een yegelick sal om syner sonden wil — Jer. 31. 29.
le sterven. — ende 31. 30. Eze. 18. 20.
5 Ende Amasia bracht te hoop Juda/ ende
stelde se na der vaderen huysen. na den Over
sten ouer duysent ende ouer hondert. int gant
sche Juda ende Ben Jamin ende telde se van
twintich Jaren aen ende daer bouen/ ende
vant harer drie hondert duysent wtghelesene die int
Heyr trecken mochten. ende Spiessen ende
Schilden voeren konden.
6 Daertoe nam hy aen wt Israel/ hondert duy
sent stercke kryghslieden. om hondert Centena
ners siluers.

Een Propheet waerschout Amazia.

7 Maer quam nu een man Gods tot hem/ eñ sprack: Heer Coninck/en laet het heyr Israels niet met v coemen: want de Heere en is niet met Israel/ noch met allen kinderen Ephraim.

8 Want so ghy koemt / dat ghy een koenheyt bewijset inden stryde, so sal v God vallen laten voor uwe vyanden: Want by Gode staet de cracht te helpen/ ende vallen te laten.

9 Amasia sprac tot den man Gods: wat sal men dan doen met de hondert Centeners/ die ick den crijchsknechten van Israel ghegheuen hebbe? De man Gods sprac: de Heere heeft noch meer dan dies is, dat hy v geuen can.

10 Doe scheyde Amazia de krijchsknechten af/ die tot hem wt Ephraim gecomen warẽ dat sy heuẽ gingen aẽ haer plaetse: doe vergrimde haren toorne teghen Juda gansch seere ende togẽ weder aen haer plaetse met grimmighen toorne.

De Edomiters wordẽ geslagen eñ ghedoodt.

11 Ende Amazia creech eenen goeden moet/ ende leyde zijn volck wt/ eñ tooch wt in het Soutdal, ende sloech der kinderẽ van Seir tien dupsendt.

12 Ende de kinderen Juda vingen harer tien dupsent leuendich/ ende voerdense heuẽ op de spitze eens rotzsteens/ ende stietense vã der spitzẽ des rootzsteens/ dat sy altemael borsten.

13 Nu/ de crijchsknechten die Amazia hadde laten wederom trecken/ dat sy met synẽ volcke ten stryde niet en toghen/ leyden hen neder inden Steden Juda/ van Samaria aen tot Beth Horon toe/ ende sloegen harer dry dupsendt / ende namen ghantsch veel roofs.

Afgoderye des coninck Amazia.

14 Ende doe Amazia weder quam vanden slach der Edomiters bracht hi de Godẽ der kinderen van Seir mede/ ende stelde se hem tot Goden / ende badt voor hen aen/ ende roockte hen.

Een Propheet strast Amazia.
† An. verlossen

15 Doe vergrimde dẽ toorne des Heerẽ ouer Amasia/ eñ sant eenẽ Propheet tot hem/ die sprack tot hem: Waerom soeckt ghy de Goden dies volcx/ die haer volck niet en conden † veruryden van uwer hande?

16 Ende doe hy met hem sprac/ seyde hy tot hem: Heeftmen v tot des Coninckx Raedt ghemaeckt? hout op/ waerom wildy geslaghen zijn? Doe hielt de Propheet op/ ende sprack: Jck mercke wel / dat God by hem beslotẽ heeft, v te verderuen/ dat ghy sulcs ghedaen hebt/ ende en hoort mynen raedt niet.

e1. Re.14.8. Amasiasch wert Joas ten stryde.

17 e Eñ Amazia de Coninck Juda wert des sins/ eñ sant henen tot Joas den sone Joachas/ des soõs Jehu den Coninc Israels eñ liet hem seggen: Comt herwaerts/ laet onsee een den anderen besien.

18 Doch Joas de Coninck Israels/ sant tot Amazia den Coninck Juda/ ende liet hem seggen: d Den et Doornstrupck in Libanõ/ sande totten Cederen in Lebanon/ ende liet hem seggen: Geeft uwe dochter mynen sone ten wyue: ende het Wiltwerck in Libano liep ouer den Doornstrupck/ ende vertradt hem.

d Judi.9.8. 4.Esd.4.17.
† An distel, of karden-strupck.

19 Gy denckt: Siet/ ick hebbe de Edomiters gheslaghen/ dies verheft hem v herte/ ende soecket roem: nu blijft te huys / waerom poochdy na ongheluck/ dat ghy vallet/ eñ Juda met v.

20 Doch Amasia en hoorde niet: want het geschiede also vã God/ op dat sy gegeuen werden in † de hant/ daerom dat sy de Godẽ der Edomiten ghesocht hadden.

† And. zijn

21 Doe toech Joas de Coninck Israels op/ ende besagen hen onder malcanderen: hy eñ Amazia de Coninc Juda tot Beth Semes die in Juda leyt.

22 Doch Juda wert geslagen voor Israel/ eñ vloden een yghelick in syne Hutten.

23 Eñ Amasia dẽ Coninc Juda dẽ sone Joas/ greep Joas den sone Joachas de Coninck Israel te Beth Semes/ eñ bracht hem te Jerusalem: f eñ brac de mueren te Jerusalem/ van der poortẽ Ephraim aẽ tot aẽ de Hoeckpoorte/ vier hondert ellen lanck. f 2. Pa. 32. 5

24 Ende alle het gout ende siluer/ eñ alle Vaten/ die voorhandẽ waren indẽ huyse Gods by Obed Edom/ eñ inden schatte inden huyse des Coninex/ ende de kinderen te pande/ nam hy met hem na Samaria.

25 Eñ Amazia de sone Joas, de Coninc Juda leefde na dẽ doot Joas/ des soõs Joachas des Coninckx Israels/ vijftien Jaer.

26 g Wat nu meer van Amazia te segghen is/ beyde het eerste eñ laetste/ siet/ dat is geschreuen int Boeck der Coningen Juda eñ Israels. g 2 Re.14.18

27 Eñ van dier tijt aen/ doe Amasia vanden Heere afweeck/ maeckten sy een verbont tegen hem te Jerusalem: hy dan vluchtede na Lachis: doe sondẽ sy hem na te Lachis/ ende doodden hem aldaer.

28 Ende sy brachten hem op peerden / ende begroeuen hem by syne vaderen inder Stadt Juda.

Dat xxvi. Capittel.

1. Vsia richtet met hulpe des Heerẽ/ 5. dien hy voor eenen tijt lanc soeckt vele dinghen te bou- ende in den crijch gheluckelic wt. 11. heeft een wel gerustet eñ sterck crijchsvolck/ 16. ende so hy hem aenden Heere met te roocken vergrijpt / 19. wort met melaetscheyt tot aen syner doot/ gheslaghen.

1 DOe a nam het gantsche volck Juda Vsia/ die was sestien Jaer out/ eñ maecten hem ten Coninck in zijns vaders Amasia stede. Vsia of Asaria 52. Jaer Koninck in Juda.

2 Die selue bouwede Eloth/ eñ brachtse weder aen Juda/ na dien de Coninc ontslapen was met synen vaderen. a 2. Re.14.22

3 b Sestien Jaer was Vsia out/ doe hy Coninc wert/ ende regeerde twee ende vijftich Jaer te Jerusalẽ: zijn moeder hiet Jechalia van Jerusalem. b 2. Re.15.2

4 c Ende dede dat den Heere wel beuiel/ gheliick als zijn vader Amazia ghedaen hadde. c 2. Re.12.2

5 Ende hy socht God / so langhe als Sacharias leefde/ de Leeraer inden d gesichten Gods: ende so langhe als hy den Heere sochte / liet hem God alle dinck wel e ghelucken.

d Gesichtẽ/ zijn prophecien. Eñ hy wil so veel seggen: Sacharia zy geleert ghewe est in Mose eñ inden Propheten/ als Samuel/ Dauid Gad ende dierghelijcken. e Of/ slaen.

6 Want hy tooch wt/ ende crijchde tegen de Philisteen/ ende verscheurde de mueren te Gath/ eñ de mueren te Jabne/ eñ de mueren te Asood/ ende bouwede rontom Asood/ eñ ander den Philisteen.

7 Want God halp hem tegen de Philisteen/ teghen de Arabiers/ teghen die te Gurbaal ende teghen de Meuniters.

8 Eñ de Ammoniters gauen Vsia geschenckẽ/ ende hy wert beroepen/ tot datmẽ comt in Egypten: want hy wert altijt stercker en de stercker.

9 Ende Vsia bouwede Torrens te Jerusalem aen de Hoeckpoorte/ ende aen de Dalpoorte/ ende aen andere eynden/ ende beuestichdese.

10 Hy bouwede ooch Torrens inder Woestijne ende groef vele Bornputten: Want hy hadde veel Vees / beyde in de Landouwen/ ende op de essen Velden: ooch Ackerlieden

den, ende Wijngaertdeniers aen den Ber-
gen ende aen Charmel: want hy hadde lust
tot Acker werck.
Het ghetal des krijchs volcks Vsia 11 Ende Vsia hadde een macht ten strijde/
die uit Heyr toghen van krijchsknechten/
inden ghetale gherekent onder der handt
Jeiel des Schrijuers/ ende Maeseia des
Amptmans/ onder der handt Hanania vā
den Ouersten des Coninckx.
12 Ende het ghetal der Voorneemsten va-
ders onder den sterckē krijghsheren / was
twee duysent ende ses hondert.
13 Eñ onder haer hant des Heyrs macht/
drij hondert duysent, ende seuen duysendt/
ende vijf hondert, ten strijde gheschickt, in
Heyrs kracht/ den Coninck te helpen tegē
de vyanden.
14 Eñ Vsia schickte hem voor het gantsche
Heyr Schilden Spiessen/ Helmen Pantsiers Boghen ende slingherssteenen.
15 Eñ maeckte te Jerusalem Borstgeweerē
konstelick/ die op den Torren ende hoecken
zijn souden te schieten met pijlen ende groo
te steenen: ende zijn gheruchte quam wijt
wt. daerom dat hem sonderlick geholpen
werdt tot dat hy machtich werdt.
f Judi.1.6. 16 Eñ doe hy machtich ghewordē was/ f
verhief hem zijn herte tot synen verderue:
want hy vergreep hem aen den Heere synē
God, ende ginck inden Tempel des Heerē
te roocken op den Reuckaltaer.
g 1.Pa6.10 17 g Doch Asaria de Priester ghinck hē na
eñ tachtentich Priesters des Heeren met
hem/ redelicke lieden/
h Nu.18.1 18 Eñ wederstonden Vsia den Coninck / eñ
sprakē tot hem: het en behoort v niet Vsia
den Heere te roocken: maer den Priesterē/
Aarons kinderen, die te roockē geheylicht
zijn: gaet wt/ wt het Heylichdom. want gy
vergrijpet v / ende het en sal v gheen eere
zijn, voor God den Heere.
Vsia de Coninck wort Melaetsch Zach.14.5 19 Doch Vsia wert toornich eñ hadde een
Wierooc vat inder handt: i eñ doe hy met
dē Priesteren murmureerde voor de melaet
schept wt aen zijn voorhooft, voor dē Prie
1 Nu.12.10 steren in het huys des Heeren/ voor den
Reuckaltaer.
20 Eñ Asaria de Ouerste Priester keerde hē
tot hem, ende alle Priesters, ende siet/ doe
was hy melaetsch aen zijn voorhooft: ende
sy stieten hem wt, hy haestede oock selfs wt
te gaen: want zijn plage was vandē Heere.
k 2 Re 15 5 21 k Also was Vsia de Coninc melaetsch/ tot
l Leui 13 46 aen synē doot/ eñ l woonde in een bysonder
Num.5.2. huys melaetsch: want hy werdt verstooten
ende.12.14. van den huyse des Heeren. Jotham nu zijn
sone stont des Coninckx huys voor/ eñ rich-
tede het volck inden Lande.
22 Wat nu meer vā Vsia te seggē is, beyde/
het eerste ende het laetste/ dat heeft beschre
uen de Propheet Jesaia de sone Amoz.
23 Ende Vsia ontsliep met synē Vaderē/ en
de sy begroeuē hem by syne Vaderen indē
Acker/ by der begrauenisse der Koninghen:
want sy spraken: Hy is melaetsch: ende Jo
tham zijn sone werdt Coninck in zijn stede

Dat xxvij. Capittel.

1. Jotham regeert loffelick. 5. eñ soo
hy syne wegen voor God richtet/ wort der
Ammoniters machtich.

Jotham 16 Jaer Coninck in Juda. 1 Ende Jotham a was vijf ende twintich
Jaer oudt/ doe hy Koninck werdt/ ende
regeerde sestien Jaer te Jerusalem: zijn
moeder hiet Jerusa/ een dochter Zadok.
a 2 Re 15 32 2 Ende dede dat dē Heere wel beuiel/ gelijc
als zijn vader Vsia gedaen hadde: behaluē
b† An. niet/ wreuelick. dat hy inden Tempel des Heerē b† niet en
ginck ende het volck hem noch verderf.
3 Hy bouwede de hooge poorte aendē huy-
se des Heeren/ ende aender muerē Op Jel
bouwede hy vele.
4 Ende bouwede de Steden op het ghe-
berchte Juda/ ende inden Wouden bouwe
de hy Burchten ende Torrens.
5 Eñ hy krijchde met den Coninck der kin
deren Ammon ende hy werde haer mach-
tich/ dat hem de kinderen Ammon dessel-
uē Jaers ghauen/ hondert Centener siluers/
tien duysent Cor Tarwen/ ende tien duysēt
Gersten: so vele ghauen hem de kinderen
Ammon, oock in den anderen ende derden
Jare.
6 Also wert Jotham machtich: want hy
richtede zijn wegen voor den Heere synen
God.
7 Wat nu meer van Jothan te seggen is/
eñ alle syne krijghen/ ende alle zijn weghen/
siet, dat is gheschreuen in het Boeck der co
ninghen Jsraels ende Juda.
8 Vijf ende twintich Jaer was hy oudt/
doe hy Koninck werdt ende regeerde sestien
Jaer te Jerusalem.
9 Eñ Jotham ontsliep met synen Vaderen/
ende sy begroeuen hem inder Stat Dauids
ende zijn sone Achas werdt Coninck in zijn
stede.

Dat xxviij. Cappittel.

Achas/ so hy groote grouwelen teghen
God aenrichtet. 5. 17. ladet op hem ende
zijn volck menigherley ongheluck ende iam
mer. 9. Jsrael syner ongenade van Obed
ghestraft. 12. sendet de ghevanghenen vā
Juda weder. 16. Achas verlaet hem op on
ghewisse hulpe vreemder Koninghen. 22.
Maeckt (oock in nooden) syner Godeloos-
heyt mate noch eynde/ 26. ende sterft.

1 Achas was twintich Jaer oudt/ doe hy Achas.16.
Koninck werdt / ende regeerde sestien Jaer Co-
Jaer te Jerusalem/ ende en dede niet dat in Juda/
den Heere wel beuiel, ghelijck als zijn vader seer Gode-
Dauid: loos.
2 Maer hy wandelde in de wegen der Ko a 2 Re.16a
ningen Jsraels: daertoe maeckte hy ghego
ten Beelden Baalim/
3 Eñ roockte inden dale der kinderen Hin-
non/ b eñ hy verbrande syne sonen met vier b Deu 18.10
na den grouwel der Heydenen / die de Hee 2 Re 21 6.
re voor den kinderen Jsraels verdreuen Jere.7.30.
hadde. eñ 19.5.
4 Eñ offerde ende roockte op de Hoochten
eñ op de Berghen/ ende onder alle groene
Boomen. c Esa.7.1.
5 c Daerom gaf hem de Heere zijn God in
de handt des Koninckx te Syrien/ dat sy
hem sloeghen/ ende eenen grooten hoop vā
den synen ghevanckelick wech voerden/ eñ
tot Damascum brachten: oock wert hy ghe
gheuen onder de handt des Koninckx Jsra-
els/ dat hy eenen grooten slach aen hē dede Pekah Co-
6 Want Pekah de sone Remalia, sloech in ninc Jsrael
Juda, hondert ende twintich duysent op slaet Juda
eenen dach/ die altemael redelicke liedē wa
ren: daerom dat sy den Heere harer vaderē
God verlieten.
7 Eñ Sichri een geweldich mā in Ephraim Sichri.
verwoorchde Maeseia den sone des Co-
nincks, eñ Asrikam den huysvoorst/ eñ El Obed de
kana/ den naesten na den Coninck. Propheet
8 Eñ de kinderen Jsraels voerden geuanc verschrict
kelijck wech van haren broederen, twee hō het de Jsra
dert duysent vrouwen/ sonen eñ dochteren/ eliten/ also
ende namen daertoe grooten roof van hen/ dat sy de
ende brachten den roof te Samaria. geuanghe-
9 Aldaer nu was een Propheet des Heerē / nen van Ju
die hiet Obed/ die ghinck wt / den Heyr te- da weder
ghen dat na Samaria quam / ende sprack ghauen.

tot hen: siet/ dewijle dat de Heere uwer vaderen God over Juda toornich is/ heeft hy se in uwe handē gegeuen: ghyliedē dā hebt se verworcht so grouwelicken/ dat het indē Hemel reyckt.

10 Nu denct ghyliedē daertoe/ de kinderē Juda ende Jerusalem/ v te onderworpen tot knechten ende Maeghden: Is dat dan gheen schult by v lieden/ teghen den Heere uwen God?

11 So hoort my nu ēn brengt de geuangenē weder heenen die ghylieden hebt wech ghevoert van uwen broederē/ want des Heerē toorne is over v lieden vergrimmet.

12 Doe maecten hen op/ sommighe vanden Voorneemsten der kinderen Ephraim/ Asarja de sone Johanā/ Berechia de sone Mesillemoth/ Jehiskia de sone Sallum/ ende Amasa de sone Hadlai/ tegen die/ die wt dē heyre quamen/

13 Ēn spraken tot hem: ghy en sult de geuanghenen niet hier in brengen: want ghylieden denct slechs schult voor den Heere over ons: op dat ghy onser sonde ēn schuldt dies te meer maket: want der schuldt is alreede te voren al te vele/ ēn den toorne over Israel vergrimmet.

14 Doe lietē de gheharnaschte/ de geuangenē ende den roof/ voor dē Oversten/ ende voor der gantscher Gemeynten.

15 Doe stonden de mannē op/ die als nu by namen genoemt zijn/ ende namen de geuangenen/ ēn alle die daer bloot onder hen waren/ toghen sy aen van den geroofden/ ende cleedense/ ende toghen hen schoenen aen/ ēn gauen hen te eten ende te drincken/ ēn salfdense/ ēn voerdēse op Ezelen/ alle die swack warē/ ēn brachtēsen a Jericho tot der Palm stadt by harē broederen/ ende quamen weder te Samaria.

a 2.Re.16.7

16 b Te dier seluer tijt/ sant de Coninc Achas tot den Coninghen van Assur/ dat sy hem holpen.

17 Ende de Edomiters quamen noch eens/ ende sloegen Juda/ ende voerden sommige wech.

18 Ooc leyden hen de Philisteen neder indē Stedē inn Landouwe/ ēn tegen het Zuydē Juda/ ende wonnen Beth Semes/ Ajalō/ Gederoth/ ende Socho/ met haren Dochteren/ ēn Thimna met haren Dochteren/ ende Gimso met haren Dochteren/ ēn woonden daer in:

19 Want de Heere verootmoedichde Juda/ om Achas wille des Koninckx e Juda/ daer om dat hy Juda f bloot maeckte/ ende vergreep hem aen den Heere.

20 Ende Tiglath Pilnesser de Coninck van Assur quam g teghen hem op/ die belegerde hem: doch hy en was hem niet machtich ghenoech.

21 Want Achas deylde het huys des Heerē/ ende het huys des Conincks/ ēn der Oversten/ welcker hy den Coninck te Assur gaf: doch het en halp hem niets.

22 Daertoe in syner noot/ maecte de Coninc Achas des vergrypens aendē Heere noch meer.

23 Ende offerde den Godē te Damascon/ die hem gheslagen hadden/ ēn sprack: h De Godē der Coningen te Syrien helpē hen/ daerom wil ick hen offeren/ dat sy my ooch helpen: so doch deselue hem ende dē gantschē Israel eenen val waren.

24 Ēn Achas bracht te hoope/ de Vaten des huys Gods/ ēn i vergaderde de Vaten in den huyse Gods/ k ēn sloot de deure toe aē den huyse des Heeren/ ende maecte hem Altaren in alle hoecken te Jerusalem.

e l an Israel
f Dese bloot heydt was/ dat het volc onder God/ nasynen woorde niet en leefde/ maer bypna sinnen eygen goetduncke in Godsdienst stenghelijck als Exo.32. Aaron het volc ontblootede.
g Jan. tot hē ende becommerde hem meer/ dā dat hy hē sterckte.
h Habac.1.11
e Aud. ver/ spraeck
Pa.29.3

25 Ēn inden Steden Juda hier ēn daer maecte hy Hoochten/ te roocken anderē Goden/ ende verwerkte den Heere syner vaderē God tot toorne.

26 Wat nu meer vā hem te seggen is/ ēn alle syn weghen/ beyde de eerste ende de laetste/ siet/ dat is gescreuen int Boeck der Coninghen Juda ende Israels.

27 Ende Achas ontsliep met synē vaderē/ ēn sy begroeuen hem inder Stadt Jerusalem/ doch sy en brochtē hem niet onder de grauē der Coningen Israels: ende zijn sone Ezechias werdt Coninck in zijn stede.

Dat xxix. Capittel.

1. Ezechias onderstaet den verlaten ēn verwoestedē dienst des Heeren weder te brengē. 6. ēn leert hoe de selue zy alles ongeluck ēn straffe oorsake/ 12. des Heeren Tempel wort door dē Leuiten ēn Priesterē gereynicht 20. De Coninck met den Oudtsten offeren daerin. 25. De Sanghers louen God met Snarenspel/ 31. Des volcks offer 34./ is meer/ als de Priesters wtrichten connen.

1 EZechias was vyf ende twintich Jaer oudt/ a doe hy Coninck wert/ ēn regeerde neghen ēn twintich Jaer te Jerusalem: zijn moeder hiet Abia/ een dochter Sacharia.

Ijsias of Ezechias Coninck in Juda 29. iaer gansch vroom.
a 2/Reg 18.2
b 2. Pa 28 24

2 Ēn hy dede dat den Heere wel beuiel/ gelijck als zijn vader David.

3 b Hy dede op de deure enna den huyse des Heere inder eerster Maent des eerstē Jaers zyns Coninckrijcks/ ende beuestichdese.

4 Ende bracht daer in de Priesters ēn Leuiten/ ende vergaderdese op de breede strate teghen het Oosten/

5 Ende sprac tot hen: Hoort my toe/ ghy Leuiten: heylicht v/ dat gy heylicht het huys des Heeren uwer vaderē God/ ēn brengt de onreynicheydt wt het Heylichdom.

Vermaninge Ezechie aen de Leuiten.

6 Want onse vaders hebben hen vergrepē ende gedaen dat den Heere onsen God qualick beualt/ ēn hebben hem verlatē: want sy hebben haer aenghesicht vander Wooninge des Heeren ghekeert/ ende haer den rugghe toe ghekeert.

7 Ende hebben de deuren aendē Voorhuyse toegesloten/ ende de Lampen wtgebluscht/ ende gheen Reuckwerck gherooct/ ende geenen Brantoffer ghedaen inden Heylichdom den God Israels.

8 Daer vā is den toorne des Heerē over Juda ēn Jerusalem ghecomen/ ende heeftse gegeuen in verstropinghe ende verwoestinge/ datmense aenspyt/ als ghylieden met uwē ooghen siet.

9 Want siet/ om desselue wille/ zijn onse vaderen ghevallen door het sweert/ onse sonē/ dochteren ende wyuen/ zijn wech gheuoert.

10 Nu hebbe ick herinden sinne een verbont te maken met den Heere den God Israels/ dat hem synē toorne ende grimmicheyt van ons wende.

11 Nu myne sonē/ en weest niet traech: c want v liedē heeft de Heere verkorē/ dat ghy voor hem staen sult/ ēn ghy lieden syne Dienaers ende Wieroockers zijt.

c Num 18.2

12 Doe maecten de Leuitē hen op: Mahath de sone Amasai/ ēn Joel de sone Asaria/ van den kinderē der Kahathiters: ēn vandē kinderen Merari: Kis de sone Abdi/ ēn Asaria de sone Jehaleel: Nu vanden kinderen der Gersoniters: Joah de sone Simma/ ende Eden de sone Joah.

13 Ende vanden kinderen Elizaphā: Simri/ ende Jeiel: ende vanden kinderen Assaph: Sacharia ende Mathania.

Ende

14 Ende vanden kinderen Heman: Jehiel eñ
Semei: ende vanden kinderē Jeduthun/ Se
maes ende Vsiel.
15 Eñ sy vergaderden hare broeders/ eñ hey
lichden hen/ ende gingen daer in/ na den ge
bode des Conincx/ wt den woorde des Hee-
ren/ te reynighen het huys des Heeren.
16 Ende de Priesters ghingen in/ binnen in
het huys des Heeren/ te reynigen/ eñ brach
ten alle onreynicheit/ (die indē Tempel des
Heeren ghevonden werdt/) op den Hof aen
den huyse des Heeren: ende de Leuiten na-
mense op/ ende droeghense wt in de Beke
Kidron.

De Priesters reynigen dē Tempel des Heeren.

17 Ende sy begonsten inden eersten daghe
der eerster Maent/ hen te heyligen/ ende aē
den achtsten daghe der Maent/ ghingen sy
in het Voorhuys des Heeren/ eñ heylichdē
het huys des Heeren acht dagen lanc/ ende
volbrachtent inden sestienden dage der eer
ster Maendt.
18 Eñ sy gingen in totten Koninc Ezechias/
eñ spraken: wy hebbē gereynicht het gant
sche huys des Heerē/ dē Brantoffers altaer
ende alle zijn ghereetschap / den Disch der
Thoonbrooden ende alle zijn gereetschap.
19 Ende alle Vatē/ die de Coninck Achas/ doe
hy Coninc was/ wech geworpen hadde/ doe
hy hem besondichde/ die hebben wy bereyt
eñ gheheylicht: siet/ sy zijn voor den Altaer
des Heeren.
20 Doe maecte hē de Coninc Ezechias vroech
op/ ende vergaderde de Ouerstē der Stadt/
ende ginck op ten huyse des Heeren.
21 Ende brachten hier toe seuen Ossen/ seuē
Rammē/ seuen Lammeren/ ende seuē Geytē-
bocken ten Sondoffer/ voor het Coninckrijc/
voor het Heylichdom/ ende voor Juda: ende
hy sprac tot den Priesterē den kinderen Aa-
ron/ dat sy offeren souden op den Altaer des
Heeren.

De Coninc met en Ouersten in Juda/ offerē inden Tempel

22 Doe slachtedē sy de Runderen: eñ de Prie
sters namen het bloet/ eñ sprengdent op dē
Altaer: eñ slachteden de Rammen/ eñ spreng
den het bloet op den Altaer/ ende slachtedē
de Lammeren/ ende sprengden het bloet op
den Altaer.
23 Ende brachten de Bockē ten Sondoffer/
voor den Coninck/ eñ voor der Gemeyntē/
ende leyden hare handen op haer.
24 Eñ de Priesters slachtēse/ eñ ontsondich-
den haer bloet op den Altaer te versoenen
het gantsche Israel: want de Coninc hadde
beuolen/ Brantoffer eñ Sondoffer te doen
voor het gansche Israel.
25 Ende hy settede Leuiten inden huyse des
Heeren/ met Cymbalen/ Psalterē ende Har-
pen/ b als Dauid beuolen hadde/ eñ Gad
de Siender des Conincs/ ende de Propheet
Nathan: want het was des Heeren gebot
door syne Propheten.

De Sāgers louen God met Snaren spel.
b1. Pa.25.1.

26 Eñ de Leuiten stonden met den Snaren-
spelen Dauids/ ende de Priesters met den
Trompetten.
27 Ende Ezechias hiet se Brantoffer doē op
den Altaer: eñ om den tijt alsmen het Brant
offer begonde/ begonste oock den sanck des
Heeren/ ende Trompetten/ ende op meni-
gerley Snarenspel Dauids des Coninckx
Israels.
28 Eñ de gantsche Gemeynte badt aen: ende
den sanck der Sanghers/ eñ het trompettē
der Trompetters/ duerde altemael/ tot dat
het Brandtoffer wtgherichtet was.
29 Doe nu het Brantoffer wtgerichtet was
buychde hem de Coninc/ eñ alle die by hem
voorhanden waren/ ende baden aen.
30 Eñ de Coninck Ezechias/ met tsamen dē
Ouersten/ hiet de Leuiten den Heere louen/
met den gedichte Dauids/ ende Assaph des
Sienders: eñ sy loefden hem met vreuchdē/
ende neychden hen/ ende baden aen.
31 Eñ Ezechias antwoorde/ ende sprac: Nu
hebt ghy lieden uwe handen geuult den Hee
re/ treedt toe/ ende brengt hier den Offer/ eñ
Lofoffer/ ten huyse des Heeren: ende de Ghe-
meynte bracht daer toe Offer ende Lofof-
fer/ ende elck man met vrijwilligen herten/
Brandtofferen.
32 Eñ het getal der Brantofferen/ die de Ge-
meynte daer toe bracht/ was tseuentich Run
derē/ hondert Rammen/ ende twee hondert
Lammeren/ ende sulcks alle tot Brantofferē
den Heere.

Des volcx Offer.

33 Ende sy heylichden ses hondert Runderē/
ende drij duysent Schapen.
34 Doch der Priesterē was te weynich/ eñ en
conden alle Brantofferē de huyt niet af trec
ken: daerom namē sy hare broederē de Leui-
ten te hulpe/ tot dat het werck wtgerichtet
wert/ ende tot dat hen de Priesters heylich-
den: want de Leuiten zijn lichter te heyligen
dan de Priesters.
35 Oock was der Brantofferen vele/ met den
vette der Dancofferen eñ Drancofferen/ tot
den Brantofferen: Also wert het Ampt aen
den huyse des Heeren veerdich.
36 Ende Ezechias verblijde hem met tsamē
allē volcke/ datmen met God bereydt ghe-
worden was: want het gheschiede gantsch
haestich.

Dat xxx. Capittel.

1. Ezechias vermaent het volck Passchē te houden. 6. ende hem tot den Heere haerer vaderen God bekeeren/ 10. Vele driuē haren spot daer mede/ 11. Andere / dier een ghantsch grooten hoop is/ nemen hen der vermaninghe vlijtich aen. 14. Het Pasfah wordt gheslachtet/ 17. Onreyne woorden door Ezechie ghebedt / vanden Heere gheheylicht. 21. Het Feest wordt met dobbelen daghen/ 24. met ghantsch vele offeren ende groote vreuchde toegebracht.

1 ENde Ezechias sandt henen ten gantschē
Israel ende Juda/ ende schreef brieuen
aen Ephraim ende Manassen/ dat sy
quamen ten huyse des Heeren te Jerusalem [illegible]
Passah te houden/ den Heere den God Isra
els.

Een verma[illegible]e Pa[illegible] hou[illegible]

2 Eñ de Coninck hielt eenen raet met synen
Ouersten/ ende der gantscher Gemeyntē te
Jerusalem/ a het Passah te houden inder an
derer Maendt.

a Exo.12.3 Num.9.10.

3 Want sy en condent te dier seluer tijt niet
houden/ daerom dat de Priesters noch niet
ghenoech geheylicht waren/ ende het volck
noch niet te hoope ghecomen was te Jeru
salem.
4 Ende het behaechde den Coninck wel/ eñ
der gantscher Ghemeynten.
5 Ende bestelden sulcx/ dat het wtgeroepen
wert/ door gansch Israel/ van Berseba aen/
tot Dan toe/ dat sy quamen Pasah te houdē
dē Heere den God Israels te Jerusalem: wāt
het en was langhe niet ghehouden/ als het
ghescreuen staet.
6 Ende de Loopers ghinghen henen met de
brieuen/ vander handt des Coninckx ende
syner Ouersten/ door gantsch Israel ende Ju
da/ wt den beuele des Coninckx/ ende spra-
ken: Ghy kinderen Israels/ bekeert v tot dē
Heere den Godt Abrahams / Isaacx ende
Israels: so sal hy hē tot v keerē tot dē ouer
gebleuen / die noch ouergheblenen onder v
lieden zijn/ wt der handt der Coninghen te
Assur.

Een troostelicke vermaninghe Ezechie aen het volck.

7 Ende en weest niet als uwe vaderen ende
broederen, die hen aen dē Heere harer vade
ren Gode vergrepen/ende hy gaffse in een
verwoestinghe, als ghy lieden selfs siet.
8 So en weest nu niet halstarrich/als uwe
vaderē/maer geeft uwe handt dē Heere/en
de koemt tot synē Heylichdō, dat hy gehey
licht heeft eewichlick/ende dient dē HEere
uwen God so sal hy de grimmicheydt zijns
toorns van v lieden keeren.
9 Want so ghy vlieden bekeert tot den Hee
re/so sullen uwe broederen ende kinderen
barmherticheydt hebben/voor dien/ diese
ghevanckelick houden dat sy weder in dit
b Exo.39.7. Lant komen: b want de Heere uwe God is
genadich ende barmhertich/ende sal zijn
aengesicht niet van v lieden keeren/so ghy
v tot hem bekeert.
10 Ende de Loopers gingē van eener Stat
tot der anderer/indē Lande Ephraim ende
Manasse, ende tot Sebulon toe, doch sy be
lachtense ende bespottense.
11 Doch verootmoedichden hen sommighe
van Asser/ ende Manasse ende Sebulon/
ende quamen te Jerusalem.
12 Oock quam Gods hant in Juda/dat hy
hen gaf eenerley herte/ te doen na des Ko-
ninck ende der Overften gebot/wt dē woor
de des Heeren.
13 Ende daer quā een groot volck te hoope
te Jerusalē, te houdē het Feest der ongehe-
velder brooden/inder anderer Maent, een
gantsch groote Ghemeynte.
Paschen wort gehouden tot Ezechie tydē. 14 Ende sy maeckten hen op/ende brakē af
c 2.Pa.28.24 c de Altaren/die te Jerusalem waren/ende
alle Reuckwerck namē sy wech/ende wier
pense in de Kidron.
15 Eñ slachteden het Passah/aendē veertiē
den dage der anderer Maent: ende de Prie
sters ende Leuitē bekendē hare schande/en
de heylichden hen ende brachten de Brāt-
offer ten huyse des Heeren/
16 Eñ stonden in harer ordeninge/als het be
hoort/ na der Wet Mosis des mās Gods:
eñ de Priesters sprengden het bloet vander
hant der Leuiten.
17 Want harer warē vele inder Gemeyntē/
die hen niet geheylicht haddē, daerō slach
teden de Leuiten het Passah/voor alle die/
die niet reyn en waren/dat sy den Heere ge
heylicht werden.
18 Oock was des volcks vele vā Ephraim/
Manasse/ Isaschar eñ Sebulon/ die niet
reyn en waren: maer en aten het Paschlam
niet/ als geschreven staet: want Ezechias
bat voor hen, ende sprac: De Heere die goe
dich is/sal ghenadich zijn.
d Dat is/ God siet het herte aē: wāneer dat oprecht is aen God/ so en braecht hy na de wtwēdighe reynicheyt niet, die na de Wet heylich is. 19 Allen die haer herte schickē/God te soec
kē/ den Heere/den God harer Vaderē/ d eñ
niet om der Heylighen reynicheydt wille.
20 Ende de Heere verhoorde Ezechiam/eñ
heylichde het volck.
21 Also hieldē de kinderē Israels/die te Je
rusalem gevonden werden/het Feest der on
gehevelder brooden/sevē dagen lanck/met
grooter blydschappē: ende de Leuitē eñ Prie
sters loefden den Heere alle dage/met stercken Snarenspelen des Heeren.
22 Eñ Ezechias sprac van herten met allen
Leuiten/ die een goet verstant hadden aen
den Heere/ende sy aten het Feest ouer/sevē
daghen lanck/ ende offerden Danckoffer/
ende Danckten den Heere harer Vaderen
God.
23 Eñ de gantsche Gemeynte wert des sins/
noch ander seven dagen te houdē: eñ hieldē
e 2.Pa.35.7 oock de seven daghen met blydschappen.
24 e Want Ezechias de Koninc Juda/gaf
een Heffinge voor de Ghemeynte, duysent
Ossen eñ seuē duysent Schapen: ende de O-
uerste gaven een Heffinge voor de Gemeyn-
te duysent Ossen/ende tien duysēt Schapē:
also heylichden hen de Priesters vele.
25 Eñ de gantsche Gemeynte Juda verblij-
de haer/ende de Priester als de Leuiten: eñ
de gantsche Ghemeynte/die wt Israel ghe
komen was/ende de vreemdelingen/die wt
den Lande Israels ghekomen waren/ ende
die in Juda woonden.
26 Ende daer was eē groote blydschap te Je-
rusalem/want sint der tijt Salomons/ des
soons Dauids des Koninx Israels/en was
sulcks te Jerusalem niet gheweest.
27 Ende de Priesters ende de Leuiten stondē
op/ende segenden het volck/ende haer stem
me werdt verhoordt/ ende haer ghebedt
quam in/voor syn heylige Wooninge inden
Hemel.

Dat xxxj. Capittel.

1. Alle Afgodische kramen worden in Juda, BenJamin Ephraim ende Manasse na Paschen houden/verstoort. 2. Priesters ende Leuiten werden in haer Ampt ge stelt. 3. meliōs neeringe ouer vloedich ver sorcht. 11. ende met getrouwe Opsienders ende wtdeylers haers inkomens voorsien 20. Ezechias soeckt den Heere vā gantscher herten/so heeft hy groot gheluck.

1 ENde doe dit altemael wtgherichtet
was, togen wt alle Israliten/die inden
Steden Juda ghevonden werden/ a a 2.Pa.14.3 ende 17.3 ende 33.15.
braken de Calunnen/ ende hieuwen de Ha- b Of standt
ghen af ende braken de Hoochten ende Al- teecheuen.
taren af/wt den gantschen Juda/ BenJa-
min/Ephraim eñ Manasse: tot dat syse te
niete maeckten: ende de kinderen Israels to
gen altemael weder tot haren goede in ha-
ren Steden/
2 Ezechias stelde oocPriesters eñ Leuitē in
hare ordeninge/eenen yeghelicken na synen
Ampte/beyde de Priesters ende Leuitē/tot
Brantofferen ende Danckofferen / dat sy
dienden/danckten ende loefden/inde poor-
ten des Leghers des Heeren.
3 Ende de Koninck gaf/zijn deel van syner
haue/tot Brantofferen des morghens ende
des avonts eñ tot Brandtofferē des Sab
baths eñ der Nieuwer Maenden eñ Fees c Nu.28.3.9
ten/ c als het gheschreuen staet in de Wet
des Heeren.
4 Ende hy sprack totten volcke/dat te Je-
rusalem woonde/dat sy deel gaven den Prie b Op dat sy
sterē eñ Leuiten: op dat sy des te d blijtiger niet gebreck
waren/tot de Wet des Heeren. haluen des
5 Eñ doe dat woort wt quam/gaven de kin- boetsels eñ
deren Israels veel Eerstelingen van Koorn der boeckē/
Most/Olye/Heunich/eñ allerley inkomin- beyde het
ge van velden/ende allerley Tienden/brach stnderen te
ten sy vele in. verlaten: eñ
6 Ende de kinderen Israels ende Juda/die haer boetsel
in den Steden Juda woonden / brachten te soeckē/ge
oock Tienden van Runderen ende Schapē/ drongē wer
ende Tienden vanden gheheylichden/dat sy dē: want de
den Heere haren God ghehelicht hadden/ Kerckendie-
ende maeckten hier eenen hoop / ende daer naers sullen
eenen hoop. versorcht
7 Inder derder Maent begonsten sy hoo zijn/eñ stude
pen te legghen/ ende inder seuender Maent ren: als Ne-
richteden sy het wt. hemias eñ
8 Ende doe Ezechias met den Ouerstē daer Sprach
in ginck/ende sagen de hoopen / loefden sy oock leeren
den Heere ende zijn volck Israel.
9 Ende Ezechias vrechde de Priesters/ eñ
de Leuiten/om de hoopen.
10 Ende Asaria de Priester / de Voorheem-
ste inden huyse Zadok / sprack tot hem:

Sindt der tijt datmē begonst heeft/ de Hef
finge te brengē int huys des Heerē/ hebbē
wy ghegeten ende zijn sat ghewordē ende
daer is noch vele ouergebleuen: wāt de Hee
re heeft zijn Volck gesegent/ daerom is de-
sen hoop ouergheblevuen.

Kiste voor de Priesterse ende Leuiten.

11 Doe beual de Coninck/ datmen de kisten
maken soude aenden huyse des Heeren: eñ
sy maeckten se.
12 Ende leyden daer in de Heffinge/ de Tien
den/ ende het gheheylichde/ trouwelicken: eñ
ouer dat selue was e † Voorste/ Chanā Ja
de Leuyt/ eñ Simei zijn broeder/ de ander.

e † Auders. Voorgeset-te.

13 Ende Jehiel/ Asasia/ Magath/ Asahel/
Jerimoth/ Josabad/ Eliel/ Jesmachia/
Mahath eñ Bena Ja/ geordineert vander
hant Chanan Ja ende Simei zijns broe-
ders/ na den beuele des Coninck Ezechie:
nu Asaria was Voorste indē huyse Gods.
14 Eñ Kore de sone Jemna de Leuijt/ de Deur
wachter tegēt Oostē/ was ouer de vrijwilli
ge gauen Gods/ hē toevertrout/ die den Hee
re ter Heffinge gegeuen werden/ ende ouer
de Allerheylichsten.
15 Ende onder syne hant waren: Eden/
Miniamin/ Josua/ Semaia/ Amaria ende
Sachania/ in de Steden der Priesters/ op
geloove/ dat sy geuen souden haren broede
ren/ na harer ordeninghe/ den kleynsten als
den grootsten.

f † And. wt ghenamen

16 f † Daertoe de gene die daer gerekēt wer
dē voor mans persoonē/ van drij Jarē oudt/
eñ daer bouen/ onder allen die in het huys
des Heeren gingen/ g † een yeghelicken aen
synen dage tot harē Ampte en harer wacht/
na harer ordeninghe.

g † An. eenē yegelicken dach behoor te of dach-recht.

17 Oock die voor Priesters gerekent werdē
inden huyse harer vaderen/ eñ de Leuiten/
van twintich Jaren eñ daer bouē in harer
wacht na harer ordeninghe.
18 Daertoe die gerekent wardē onder hare
kinderen/ wijuen/ sonē ende dochterē inder
ganscher Ghemeynte: want sy heylichden
getrouwelicken het gheheylichde.

h † And. de mannē met namen benoemt verordent dat sy deel gauē den kinderē Aarōs etc. steden/ allen etc.

19 Oock warē h † daer mannē met namē be
noemt onder de kinderē Aaron dē Prieste-
ren/ op den veldē der Voorstedē in allē Ste
den/ dat sy deel gauen allē Mans persoonē
onder den Priesteren/ ende allen die onder
de Leuiten gherekent werden.
20 Also dede Ezechias indē gantschē Juda/
ende dede wat goet/ recht ende warachtich
was/ voor den Heere synen God.
21 Ende in allen doen/ dat hy begonde aen
den dienste des huys Gods/ na de Wet en-
de Geboden/ te soecken synen God/ dat de-
de hy van gantscher herten daerom hadde
hy ooc geluck.

Dat xxxij. Capittel.

1. Ezechias stopt alle putten voor Sena
cherib. 5. steret Jerusalem oueral met vrij
moediger herten. 6. eñ vermaēt zijn volck
op God te betrouwē. 9. Senacherib onder
staet den volcke de vermaninghe Ezechie
te ondernemen. 16. lastert Godt. 20. ende
wort na grouwelicker slachtinghe zijns
Heyrs/ van synen eyghenen sonen in synen
Lande verworght. 24. Ezechias is ondanc
baer tegen God. 3. wort van hem verla-
ten. 33. ende sterft.

Senacherib strijdet tegē Jerusalem. 2. Reg. 18. 13. Esaie. 7. 33. ende 36. 1. Syra 48. 20

1 Na dese gheschiedenissen ende trouwe/
quam Senacherib de Coninc te Assur/
ende tooch in Juda/ ende leyde hem
voor de vaste Steden/ ende dachte se tot hē
te trecken.
2 Eñ doe Ezechias sach/ dat Senacherib
quam/ ende zijn aengesichte stont te krijgē
teghen Jerusalem/
3 Werdt hy des raedts met synen Ouer-
sten ende Geweldigen/ te bedecken de wa-
teren vanden Bornputten die buytē voor
der Stadt waren: ende sy holpen hem.
4 Ende een groot volck vergaderde hen eñ
deckten toe alle Bornputtē/ eñ vliete ende wa
teren middē indē Lande/ eñ spraken: Op dat
de Coningen van Assur/ niet vele waters en
vinden/ wanneer sy komen.
5 Ende hy kreech eenen goeden moet/ a eñ a 2. Pa. 29. Syra 48. 19
bouwede alle muerē/ waer sy ontwee warē/
ende maeckte daer Torens op: ende bouwe
de daer buyten noch eenē anderen muer/ en
de veuestichde Millo/ aen der Stadt Da-
uids: ende maeckte vele Wapenen ende
Schilden/
6 Ende stelde de Hooftlieden ten strijde/ vp
het volck/ ende vergaderde se tot hem/ op de
breede strate aen de poorte der Stade/ ende
sprack van herten met hen/ ende seyde:
7 b Hebt eenen goeden moet/ ende weest vrij b 2. Re. 6. 16.
moedich/ en vreest v liedē niet/ ende en wor-
det niet verzaecht voor den Coninck van
Assur/ noch voor alle den hoop die by hem
is: want daer is een grooter met ons/ dan
met hem.
8 c Met hē is eenē vleeschelickē arm/ met c Jer. 17. 5.
ons daerentegen is de Heere onse God/ dat 1. Joan. 4. 4
hy ons helpe/ eñ voere onsē krijch: ende het
volck verliet hem op de woorden Ezechie/
des Coninckx Juda.
9 d Daer na sāt Senacherib de Coninc te As d 2. Re. 8. 2.
sur/ syne knechten na Jerusalem/ (want hy
lach voor Lachis/ eñ alle zijn Heerschappen
met hem/) tot Ezechias den Coninck Juda/
ende ten gantschen Juda/ dat te Jerusalē
was/ ende liet hen segghen
10 So spreect Senacherib de Coninc te As-
sur: Waer op vertroost ghy v/ ghy die woōt
in den belegherden Jerusalem?
11 Ezechias ouerredet v liedē/ dat hy v geue
in dē doot/ honger ende dorst/ ende seyt: De
Heere onse God sal ons verlossē vander hāt
des Coninckx van Assur.
12 Is hy nu de Ezechias/ die zijn hoochten
ende Altaren afghebroken heeft/ ende ghe-
seyt tot Juda ende Jerusalem: Voor eenē
Altaer sult ghylieden aenbidden/ ende daer
op rocken?
13 Weet ghyliedē niet/ wat ick ende myn va
der gedaen hebben allen Volcken indē Lan
den? Hebben oock de Goden der Heydenē in
den Landen/ konnen haer Lant verlossen vā
myner handt?
14 Wie is daer van allen Godē deser Heyde-
nē/ die myn vaders verbannē hebbē/ die zijn
volck hebbe konnen verlossen wt myner
hant/ dat uwe God v lieden soude konnen
verlossen wt myner handt?
15 So en laet v lieden nu vā Ezechia niet be-
drieghen/ ende en laet v lieden sulckx niet
ouerreden/ ende en ghelooft hem niet: want
so gheen God aller Heydenen ende Coninc-
rijcken/ heeft zijn volck konnen van myner/
ende myner vaderen hant verlossen: so en
sullen v lieden oock uwe Goden niet verlos-
sen van myner handt.
16 Daertoe spraken zijn knechtē noch meer/
teghen den Heere den God/ ende teghen sy-
nen knecht Ezechiam
17 Oock schreef hy brieuen/ schimp te sprekē
den Heere den God Israels/ ende sprac van
hem/ ende seyde: Ghelijck als de Goden der
Heydenen inden Landen/ harer volck niet
verlost en hebben van myner hant/ so en sal
oock de God Ezechie/ zijn volck niet ver-
lossen van myner handt.
18 Ende sy riepen met luyder stemmen op
Jodisch tot dē volcke te Jerusalem/ dat op
der mueren was/ hen vreesachtich te makē/

ende te verschrickē/dat sy de Stat mochtē
ghewinnen.
19 Ende spraken teghen den God Jerusa-
lems / ghelijck als teghen de Goden der
Volcken op Aerden / die menschen hande-
werck waren.
20 Doch de Coninck Ezechias/ende de Pro
pheet Jesaia de sone Amoz/baden daer te-
ghen ende schreyden inden Hemel.
21 Ende de Heere sant eenen Engel/ die ver
delchde alle Geweldighē des Heyrs/ eñ Vor
sten ende Oversten inden Legher des Co-
nincx te Assur/dat hy met schanden weder
in zijn Lant tooch: e ende doe hy in zijns
Gods huys ginck/velden hem aldaer door
het sweert/die van sijnen eyghen lijve ghe-
komen waren.

Senacherib wordet van zijn eyghen soonen ghedoodt.
2. Re. 16. 37
Tobie 1. 24.
f Gelick als een Herder zijn Schapē onderhoudt tegē de Wolven/eñ hoedse/dz sy hier en daer gaē: ter Weyden also konden die te Jerusalem/ooch wt ende in treckē/seker eñ sonder schade. Ezechias wert kranck.
h Reg. 20. 1.
Esaie 38. 1.

22 Also halp de Heere Ezechiam/ ende dien
te Jerusalem/wt der hant Senacherib des
Conincx te Assur/eñ alle andere/ende fout
hieltse voor allen rondtom.
23 Dat vele den Heere geschencken brachtē
te Jerusalem / ende kleyn odien Ezechie
den Koninck Juda :·ende hy wert daer na
verheven voor alle heydenen.
24 g Te dier tijt wert Ezechias doot kranc/
ende bat den Heere: die seyde het hem toe/
ende gaf hem een teecken.
25 Doch Ezechias en vergalt het niet ghe-
lijck als hem gegeven was: want sijn herte
verhief hem: daerom quam den toorne over
hem ende over Juda ende Jerusalem.
26 Doch Ezechias verootmoedichde hem/
dat hem zijn herte verheven hadde met t'sa
men dien te Jerusalem: daerom en quam
den toorne des Heeren niet over hen, bewij
le dat Ezechias leefde.
27 Eñ Ezechias hadde gantsch grootē rijc-
dom ende eere/eñ maeckte hem schattē vā
silver/gout/edelsteenen/kruyden schilden/
ende allerley kostelicke ghereetschap.
28 Eñ Coornhuysen tot der inkominge des
Coorns / Mosts ende Olye: ende Stallen
voor allerley Vee, eñ Schaepstallen/ voor
de Schapen.
29 Ende bouwede hem Stedē/eñ hadde Vee
aen Schapen ende Runderen de volheyt:
want God gaf hem seer groot goedt.
30 Hy is de Ezechias/die de hooge Watera
dere in Gihon verdeckte, ende leydde se on-
der van westēwaert/na der Stat Davids:
want Ezechias was gheluckselich in alle
zijn wercken.
31 Doe nu de Sentbaden der Voorsten van
Babel tot hem gesonden waren/ te vragen
na het wonder dat inden Lande gheschiet

h Deu. 8. 2. ende 13. 3.

was/ h verliet hem God also / dat hy hem
versochte: op dat kont werde alles wat in
sijner herten was.
32 Wat nu meer van Ezechia te seggen is/
ende sijne barmhertichheyt/siet/ dat is ghe-
schreven inden Gesichte des Propheets Je
saie/des soons Amoz, inden Boeck der Co
ninghen Juda ende Israels.

i 2. Re 20 21.

33 i Ende Ezechias ontsliep met sijnen va-
deren/ende sy begroeven hem boven de gra
ven der kinderen Davids, ende gantsch Ju
da ende die te Jerusalem/dedē hem eere in
sijnen doot: ende zijn sone Manasses wert
Koninck in zijn stede.

Dat xxxiij. Capittel.

1. Manasses een heyloos Afgodēstich-
ter. 4. ende verwoester aller Godlicker Re
ligie. 11. wordt na zijn ghevanckenisse een
ware Dienaer Gods / ende Afgodevwer-
stoorer. 21. Amon/die alleen sijnen vader in
den quaden na wandelt. 24. wordt van sy
nen knechten ghedoodt.

1 Manasses was a twaelf Jaer oudt/doe
hy Koninck werdt / ende regeerde vijf
ende vijftich Jaer te Jerusalem.

Manasses. 55. Jaer Konink in Juda.
a 2. Re. 21. 1.

2 Ende dede dat den Heere qualick beviel/
na de grouwelen der Heydenē/die de HEE
RE voor den kinderen Israels verdreven
hadde.
3 Eñ keerde hem om/eñ bouwede de Hooch
ten, b die zijn vader Ezechias afghebroken

b 2. Re. 18. 4.

hadde: ende stichtede Baalim Altaren/ende
maeckte Hagen / ende bat aen allerley Heyr
aenden Hemel/ende diende hen.
4 Hy bouwede oock Altarē inden huyse des
Heeren / c daer de Heere van ghesproken
heeft: d Te Jerusalem sal mijnen Naem zijn
eewichlick.

c 2. Sa. 7. 10
d 1. Re. 8. 29.
2. Par. 7. 16.

5 Ende bouwede allerley Altaren / allerley
Heyr aenden Hemel/in beyden Hoven aendē
huyse des Heeren.

e Leu. 18. 12.
Deut. 18. 10
2. Reg. 16. 3.

6 Ende hy liet sijne sonen e door het vyer
gaen/in het dal des soons Hinnon: ende ver
koos daghen/ende achtede op Voghelghe
schreep/ende toouerde / ende stichtede Waer
seggers ende Teeckenbedieders, ende dede
veel dat den Heere qualic beviel/ hem te ver
toornen.
7 Hy stelde oock Beelden ende Afgoden/die
hy makē liet int huys Gods, f daer de Heere
David vā geseyt hadde, ende Salomo sijnē
sone: In dit huys te Jerusalē/ g dat ick ver-
koren hebbe voor allen stammen Israels/
wil ick mijnen Name stellen eewichlick.

f 2. Sa. 7. 10
1. Reg 8. 16.
ende 9. 3.
g 1. Reg. 8. 16.

8 Ende en wil niet meer den voet Israels
laten wijcken vanden Lande, dat ick haren
vaderen bestelt hebbe: so verre als sy hen
houden/dat sy doen alles wat ick hen gebo
den hebbe/in allen Wetten/Geboden ende
rechten door Mose.
9 Doch Manasses verleydde Juda/eñ die
te Jerusalem/dat sy erger werden dan de
Heydenen/ die de Heere voor den kinderen
Israels verdelcht hadde.
10 Ende wanneer de Heere met Manasse en
de sijnen volcke spreken liet/en merckten sy
daer niet op.
11 h Daerom liet de Heere over hem komē de
Vorsten des Heyrs des Koninckx te Assur/
die namen Manasse gevangen met i † vete
ren ende bonden hem met ketenen/eñ brach
ten hem na Babel.

h Deu. 28. 36
Job 36. 8.
Manasses gevangē tot Babel ghevoert.
i † In d. Hebr. den.

12 k Ende doe hy inden angst was/ smeecte
hy voor den Heere sijnen God, ende veroot
moedichde hem seer voor den God sijner va
deren.

k Deu. 30. 1.
1. Par. 15. 4.

13 Ende bat eñ smeeckte hem: doe verhoorde
hy zijn smeeckē, ende bracht hē weder te Je
rusalem in zijn Koninckrijcke: doe bekende
Manasses, dat de Heere God is.
14 Daer na bouwede hy de buytēste muerē
aen der Stat Davids, vā Westenwaert aē
Gihon inder Beke. ende daermē ter Visch
poorten in gaet, ende rontō aen l Ophel/eñ
maecktese seer hooch: ende leyde Hooftlieden
in de vaste Steden Juda.

l Neh. 3. 27.

15 m Ende nam wech de vreemde Goden/en
de de Afgoden wt den huyse des Heeren: eñ
die Altaren die hy gebouwet hadde op den
Berch des Heeren/ende te Jerusalem/ende
wierpse wt voor de Stadt.

m 2. Pa. 14.
ende 17. 3.
ende 31. 1.

16 Ende richtede toe den Altaer des Heeren/
ende offerde daer op Dancoffer eñ Lofoffer/
ende beval Juda, dat sy den Heere den God
Israels dienen souden.
17 n Doch offerde het volck op de Hoochtē/
maer alleen den Heere haren God.

n Deu. 12. 4.

18 Wat nu meer van Manasse te segghen
is/ ende zijn ghebedt tot God / ende de Re-
denen der Sienders/die met hem spraken in
den Name des Heerē des Gods Israels/
siet

siet/die zijn onder de Gheschiedenissen der
Koninghen Israels.
19 Ende zijn gebet ende smeecken/ ende alle
syne sondē ende misdaet/ ende de stedē daer
a Of int wouden
hy de Hoochten op bouwede/ ende a Hagē
eñ Afgodē stichtede/ eer hy verootmoedicht
werr/ siet/ die syn gheschreuen onder de ge
schiedenissen der Sienders.
Amō twee Jaer Coninck in Juda.
20 Eñ Manasses ontsliep met synē vaderen/
ende sy begroeuen hē in synen huyse: eñ syn
sone Amon werdt Koninck in zijn stede.
b 2.Re.2.18
21 Twee eñ twintich Jaer b was Amō oud/
doe hy Koninck werdt/ ende regeerde twee
Jaer te Jerusalem.
22 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
ghelijck als sijn vader Manasses gedaen
hadde: ende Amon offerde allen Afgoden/
die zijn vader Manasses gemaeckt hadde/
ende diende hen.
23 Doch hy en verootmoedichde hem niet
voor den Heere/ gelijck als hem zijn vader
Manasses verootmoedicht hadde: wāt A=
mon maeckte der schuldt vele.
24 Ende zijn knechten maeckten een ver=
bondt tegen hem ende doodden hem in sy=
nen huyse.
25 Doe sloech het volck indē lande/ alle de
gene die dat verbont teghen den Koninck
Amon gemaeckt hadden: ende het volck in
den lande maeckte Josiā synen sone tot
Koninck in zijn stede.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. Josias/ na verstooringe aller Afgo=
derye inden lande. 8. laet den Tempel weer
bereyt maken ten Dienste des Heeren. 14.
Bekommert hem hooch ouer het gheuon=
den Wetboeck. 20. ende so hy daer den
Heere om raedt vraecht. 23. wort van des
Lants ongheluck. 26. dat dannoch syn oo=
ghen niet sien en sullen/ berichtet. 29.
Maeckt een verbondt met God. 32. ende
houdt zijn Volck onder des Heeren ghe=
hoorsaemheyt zijn leefdaghe.

Josias 31. Jaer Koninck in Juda.
1 Acht a Jaer was Josias oudt/ doe hy
Koninck werdt/ ende regeerde een ende
dertich Jaer te Jerusalem.
a 4.Re.22.1
2 Ende dede dat den Heere wel beuiel/ ende
wandelde in de wegē zijns vaders Dauids/
ende en weeck niet/ noch ter rechter noch
ter slincker zijden.
3 Want inden achtsten Jare zijns Koninck
rijcx/ doe hy noch een Jongelinck was/ be=
gonst hy te soecken den God zijns vaders
Dauids: ende indent twaelfsten Jare/ be=
b 2.Re.23.1
gonst hy Juda ende Jerusalem te reyni=
gen. b vanden Hoochten ende Hagen ende
Afgoden/ ende gegoten Beelden.
De Afgoderie wert verstoort door Josiā.
4 Ende liet voor hem af breken de Altaren
Baalim/ eñ de Beeldē daer bouē op. hieuw
hy daer bouen af: ende de Hagē/ ende Afgo
den/ ende Beelden brack hy/ ende maeckte
se tot stof/ ende stroyde se op de doode grauē
der ghener die hen gheoffert hadden.
c 1.Re.13.2. 2.Re.23.20.
5 Ende c verbrandde het gebeente der Prie
sterē op den Altaren/ ende reynichde alsō
Juda ende Jerusalem.
6 Daertoe inden steden Manasse Ephra=
im/ Simeon/ ende tot aen Naphthali/ in
d 2.Re.22.3
haren Woestynen rondtom.
Den Gods dienst wort weder aengerichtet na Godes Woort eñ Wet door Josiā.
7 Eñ doe hy de Altaren ende Haghen afghe
broken/ ende de Afgodē kleyn vergruyst/ eñ
de alle Beelden afgehouwen hadde inden
gantschen Lande Israels/ quam hy weder
te Jerusalem.
8 d Indē achtiendē Jare zijns Coninckrijcx/
doe hy het Lant ende het huys ghereynicht
hadde/ sandt hy Saphan den sone Azal Ja/
eñ Maeseia den Statvoocht/ eñ Joah den
sone Joahas den Kanzilier henen/ te beterē
het huys des Heeren zijns Gods.
9 Ende sy quamen tot den hoogen Priester
Helkia/ eñ men gaf hen het gelt. dat tē huy
se Gods gebracht was. het welc de Leuiten/
die aen den dorpel de wacht hielden/ verga
dert hadden van Manasse/ Ephraim/ eñ vā
allen ouergebleuen in Israel/ eñ vāden gant
schen Juda ende Ben Jamin/ eñ e f vā dien/
e f And. wo der te Jerusalem kommē waren.
die te Jerusalem woonden/
10 Ende gauent onder de handē der Arbeyts
lieden/ die daer bestelt waren aenden huyse
des Heeren: ende sy gauent dien/ die daer ar
beyd den aenden huyse des Heeren/ ende
waer het veruallich was/ dat sy het huys
beterden.
11 Deselue gauent voortaen den Timmerlie
den ende Bouwlieden: ghehouwen steenen
eñ geschaeft hout te koopen/ tot den balckē
aen den huysen/ die de Koningen Juda ver=
doruen hadden.
12 Ende de mannen arbeydden aen den werc
Het Wetboeck wort weder ghevonden/ door Hilkia dē Priester. 2.Reg.22.8.
ke trouwelicken: eñ ouer hen waren geordi=
neert: Jahath eñ Obad Ja de Leuiten vādē
kinderen Merari: Sacharia ende Mesullā/
vāden kinderen der Kahathiten/ het werck
voort te driuen: ende warē altemael Leuitē/
die op Snarenspel konden.
13 Nu/ ouer de Lastdragers eñ toedrijuers/
tot allerley arbeyt in allen Ampten waren
vanden Leuiten de Schrijuers/ Amptlieden
ende Deurwachters.
14 Eñ doe sy dat gelt wt namē/ dat ten huy
se des Heeren ingelept was/ vant Hilkia de
Priester/ het Boeck des Wets des Heeren/
door Mose ghegheuen.
15 Ende Hilkia antwoordde/ eñ sprac tot Sa
phā den Schrijuer: Ick hebbe het Wetboec
geuonden inden huyse des Heeren: ende Hil/
kia dede het Boeck Saphan.
16 Saphan nu/ brachte het totten Koninck
ende seydt den Coninck weder/ ende sprac
Alles wat onder de handen uwer knechten
ghegheuen is dat maken sy.
17 Ende sy hebben het gelt te hoope gegotē/
dat inden huyse des Heeren geuonden is eñ
hebbent gegeuen dien/ die daer toe verordi=
neert zijn/ ende den Arbeyders lieden.
18 Ende Saphan de Schrijuer seydt den Ko
ninck aen/ ende sprack: Hilkia de Priester
heeft my een Boeck gedaen: ende Saphan
Het bijstre Boeck Mosis.
las daer in voor den Koninck.
19 Eñ doe de Koninck de woordē des Wets
hoorde/ verscheurde hy sijn kleeren.
20 Ende de Koninck gheboot Hilkia ende
Ahikam den sone Saphan/ ende Abdon
den sone Micha/ ende Saphan den Schrijē
uer/ ende Asa Ja den knecht des Conincks/
ende sprack:
21 Gaet henen/ ende vraecht den Heere voor
my. eñ voor de ouergebleuene in Israel/ eñ
voor Juda ouer de woordē des Boecks/ dat
geuonden is: want de grimmicheyt des Hee
ren is groot/ die ouer ons aengestekē is: dat
onse Vaderen niet ghehouden hebben het
woort des Heeren/ dat sy deden/ als geschre
uen staet in desen Boeck.
Hulda Prophetersse
22 f Doe ginck Hilkia henen/ met samen den
f 2.Re.22.14
anderen vanden Coninck wtghesonden tot
der Prophetersse Hulda/ den wyue Sal=
g f Anders. Schoolhuyse. And. binnen der anderer muren.
lum des soons Thokeath/ des soōs Hasra/
des Cleederbewaerders/ die te Jerusalem woon
de int g f ander deel/ ende sprakē sulcks met
haer.
23 Eñ sy sprack tot hen: So spreeckt de He
re de God Israels: Segt den man/ die v lie
den tot my ghesonden heeft/
24 So spreeckt de Heere: Siet/ ick wil on
ghe=

gheluck brenghen ouer dese stede, ende ha-
re inwooners alle de vloecken / die ghe-
schreuen staen inden Boeck, diemen voor
den Coninck Juda ghelesen heeft
25 Daerom dat sy my verlaten, eñ andere
Goden gheroockt hebben, dat sy my ver-
toornden met allerley wercken harer han-
den: ende mijn grimmicheyt sal aenghestee-
ken worden ouer dese stede, ende niet wt-
ghebluscht worden.
26 Eñ totten Coninck Juda, die v lieden wt
gesondẽ heeft den Heere te vragen, sult gy
alsoo seggen: So spreeckt de Heere de God
Israels, vã den woorden die ghy gehoort
hebt.
27 Daerom dat v herte weeck geworden is
ende hebt v verootmoedicht voor God, doe
ghy syne woorden hoorder teghen dese
Stat, ende teghen hare inwooners / ende
hebt v voor my verootmoedicht, ende uwe
kleederen verscheurdt, ende voor my ghe-
weent / so hebbe ick v ooc verhoort / spreect
de Heere.
h 2.Re.22.20 28 h Siet / ick wil v vergaderen tot uwe va-
deren / dat ghy in v graf met vreden verga-
dert wordet: dat uwe ooghen niet en sien /
alle dat ongheluck, dat ick ouer dese stede
ende hare inwooners brengen wil: ende sy
seyden den Coninck weder.
i 2.Reg.23.1. Josua maeckt. Een Vbont met God na Gods Wet. 29 i Doe sant de Coninc henẽ / eñ liet te hoo
pe komen alle oudtsten in Juda ende Je-
rusalem.
30 Ende de Coninck ginck op inden huys des
Heeren, eñ alleman in Juda / eñ de inwoo-
ners te Jerusalem / de Priesters, de Leuiten
eñ alle het volck, beyde kleyn eñ groot: eñ
alle woorden inden Boeck des Verbonts
dat inden huyse des Heeren geuondẽ wert /
werden voor haren ooren ghelesen.
k 2.Re.23.3 l Josu.24.25 2.Par.6.12. 31 Ende de Coninck k tradt aen zijn plaet-
se: ende maeckte een l Verbondt voor den
Heere: datmen den Heere na wandelen sou
de, te houden syne Geboden, Getuygenissẽ
eñ Rechten / van gantscher herten / ende vã
ghantscher zielen, te doen na alle woorden
des Verbonts / die gheschreuen stonden in
desen Boeck.
32 Eñ alle die te Jerusalem ende in BenJa
min voorhanden waren / stonden daer: eñ
de inwooners te Jerusalem deden na den
Verbonde Gods harer Vaderen God.
33 Eñ Josia nam wech alle grouwelen wt
allen Landen / die der kinderen Israels wa
ren: ende maeckte dat alle die in Israel ge-
uonden werden, den Heere haren God dien
m Josu.24.31 Judic.2.7. den: m so langhe als Josia leefde / en weken
sy niet vanden Heere haren Vaderen God

Dat xxxv. Capittel.

1. Josia houdt Paschenfeest / 2 beselt Priesters eñ Leuiten / die met berichte des volcx, den Godsdienst / na harer ordeninge wtrichten: 20. wordt vanden Coninck in Egypten / dien hy na des Heeren woordt niet en wilde wycken / ghewont / 24. ende na zijn doodt vanden synen beclaecht.

Paschen wort gehou den na de Wet / te Josie tyden. a 2.Re.23.21 3.Esdr.1.1. Deut.16.1. 1 Ende Josia a hielt den Heere Passah te
Jerusalem, ende slachtede het Passah
inden veertienden daghe der Eester
Maendt.
2 Eñ hy settede de Priesters in hare wacht
ende sterckte se tot haren Ampte indẽ huy
se des Heeren.
3 Ende sprack tot den Leuiten / die gantsch
Israel leerden / ende den Heere gheheylicht
waren: Settet de heylighe Arcke int huys /
b Pa.23.27 dat Salomo de sone Dauids des Coninck
Israels ghebouwet heeft: b ghy en sultse
niet op de schouderen draghen: so dient nu
den Heere uwen God / ende synen volcke
Israels.
4 Ende bereyt het huys uwer Vaderen in
uwer ordeninge, als sy gheschreuen in van
Dauid den Coninck Israels ende synen so-
ne Salomo.
5 Eñ staet int Heylichdom, na der ordenin-
ge der vaderẽ huysen / onder uwẽ broederẽ /
vanden volcke gheboren: oock de ordenin-
ge der vaderen huysen onder den Leuiten.
6 Eñ slachtet het Passah, eñ heyliget v lie-
den ende schickt uwe broederen, dat sy doẽ
na den woorde des Heeren door Mose.
7 c Eñ Josia gaf ter Heffinge voor den ge-
meynen man, Lammeren eñ ionge Gheytẽ /
(altemael tot den Passah / voor alle die daer
voorhanden waren) aenden getale dertich
duysent / ende drij duysent Runderen / alte-
mael vanden goede des Coninckx. c 2.Pa.30.24
8 Syne Vorsten daerentegen / gauen ter hef
finge vrijwillich voor het volck, eñ voor de
Priesters, eñ Leuiten / (namelicken / Hilkia /
Sachar Ja eñ Jehiel, de Vorsten inden huy
se Gods onder den Priesteren /) ten Passah /
twee duysendt ende ses hondert Lammeren
ende Gheyten: Daer toe drij hondert Run
deren.
9 Nu Chanan Ja / Sema Ja / Nethaneel /
ende syne broederen / Hasab Ja / Jeiel eñ Jo
sabad / der Leuiten Oeersten / gauen ter Hef-
finge den Leuiten ten Passah / vijf duysende
Lammeren ende Gheyten, ende daertoe vijf
hondert Runderen.
10 Also wert den Godsdienst beschickt / ende
de Priesters stonden in harer stede / ende de
Leuiten in harer ordeninge / na den gebode
des Coninckx.
11 d Ende sy slachteden het Passah ende de
Priesters namen van haren handen / ende
sprengdent / ende de Leuiten toghen hen de
huydt af. d 2.Pa.29.22
12 Eñ namen de Brandtofferen daer van /
dat syse gauen onder de deelen der Vaderen
huysen / in haren gemeynen hoop / den Hee-
re te offerẽ / e als het gescreuen staet in het
Boeck Mosis: so deden sy met den Runde-
ren oock. e Leuit.1.2.
13 Eñ sy koockten het Passah by den vyere
f also het behoort: daerentegen wat geheyl-
licht was, dat koockten sy in Potten Kete
len / ende Pannen / ende sy maecktent met
haeste voor den gemeynen hoop. f Exod.12.9
14 Eñ daer na bereyden sy oock wat voor
hen / eñ voor de Priesters: want de Priesters
de kinderen Aaron / arbeydẽ aẽ de Brant-
offer eñ vette, tot inden nacht: daerom mee
sten de Leuiten voor hen ende voor de Prie-
sters de kinderen Aaron wat bereyden.
15 Eñ de Sangers / de kinderen Asaphs / stõ
dẽ in harer stede / g na den gebode Dauids
eñ Asaphs / ende Heman / eñ Jedithun / des
Sienders des Coninckx, ende de Deurwach-
ters in allen poorten: ende sy en weken niet
van haren Ampte; want de Leuiten hare
broeders / bereyden wat voor hen. g 1.Pa.25.2. ende.26.1.
16 Also wert beschickt allen Gods dienst des
Heeren / des daechs, datmen Passah hielt / eñ
Brandtoffer dede op den Altaer des Heerẽ
na den gebode des Coninckx Josia.
17 Also hielden de kinderen Israels / die voor
handen waren / Passah te dier tyt / ende het
Feest der ongheheuelder brooden / seuen dagẽ
lanck.
18 Daer en was geen Passah ghehouden in
Israel / als dat / vãder tyt Samuels aẽ des
Propheten / ende geen Coninck Israels had
de sulcken Passah gehouden / gelijck als Jo
sia Passah hielt / ende de Priesters / Leuiten /
gantsch

gantsch Juda / ende wat van Israel voor
handē was/ eñ de inwoonders te Jerusalē
h 2.Reg 23.23 19 h Inden achtienden Jare des Coninck
rijcks Josia/ wert dit Passah ghehouden.
20 Na desen/ als Josia het huys berept had
Necho Koninck in Egypten. de/ tooch i Necho de Coninck in Egypten
op te strijdē tegen Carchemis aen Phrath
ende Josia tooch wt hem teghen.
i 2.Re 23.29. 21 Doch hy sant Boden tot hem/ eñ liet hē
3.Esd.1.25 seggen: Wat hebbe ick met v te doen/ ghy
Coninck Juda: ick en kome als nu niet te-
ghen v/ maer ick krijghe teghen een huys/
ende God heeft ghesept/ ick soude my haes
tē: hout op van Gode die met my is/ dat
hy v niet en verderue.
22 Doch Josia en keerde zijn aengesicht
niet vā hē/ maer schickte hem met hem te
strijden/ eñ en hoorde de woorden Necho
k Zach 12.11 niet/ wt den monde Gods: k ende quā met
hem te strijden op den effenen velde by Mi
giddo.
23 Nu/ de Schutters schoten den Coninck
Josia: ende de Coninck sprack tot sijnen
Josia wort doodelick gewont/ eñ sterft knechten: l Voerdt my ouer/ want ick ben
seer ghewont.
24 Eñ zijn knechten namen hem vandē wa
l 1.Reg 22.34 gen/ ende voerden hem op sijnen anderen
waghen/ ende brachten hem te Jerusalem
3.Esd.1.30. eñ hy sterf/ eñ werdt begrauē onder de gra
uen sijner vaderen: eñ gantsch Juda eñ Je
rusalem/ droeghen leedt om Josia.
Jeremias de Propheet beklaecht Josiā. 25 Eñ Jeremias beclaechde Josia: eñ alle
Sanghers eñ Sanghersen/ spraken hare
Klaechlieden ouer Josiā/ tot op desē dach
ende maeckten een ghewoonheyt daer wt
in Israel: siet/ het is gheschreuen onder dē
Zach 12.11.12 Klaechlieden.
3.Esd.1.31. 26 Wat nu meer van Josia te seggen is/ eñ
sijne barmherticheyt na der Schrift/ in de
Wet des Heeren/
27 Eñ sijne gheschiedenissen/ beyde de eerste
eñ de laetste/ siet/ dat is gheschreuen in het
Boeck der Coninghen Israels ende Juda

Dat xxxvj. Capittel.

1. Joachas wort door den Coninck in Egypten vanden Coninckliken Ampte afghesettet. 4. Joiakim/ 9. Joiachin 11. Zedekia/ wordē na malkanderē om harer/ 14. der Priesteren/ ende des ghantschen volcx sonde wille met den vaten des huys des Heerē/ ende allen den volcke. 7. na Babel geuoert. 18. Jerusalem ende den Tempel verstoort. 20. ende na tseuentich Jaer onder den Coninck Cores/ verlossinghe eñ vrijheyt wt der Babylonischer ghevanckenisse ghegheuen.

Joachas drij Maenden Koninc in Juda. 1 Ende a het volck inden lande/ nam Joa
chas den sone Josia/ ende maeckten hē
ten Koninck in zijns vaders stede te Je
rusalem.
a 2.Re.23.30 2 Drij eñ twintich Jaer was Joachas out
3.Esd.1.34. doe hy Koninc werd/ eñ regeerde drij Maē
den te Jerusalem.
3 Want de Coninck in Egypten stelde hē
af te Jerusalem/ ende schattede het landt
om hondert Centener siluers/ ende eenen
Centener goudts.
Necho. 4 b Ende de Coninck in Egypten/ maecte
b Mat.1.13. Eliakim sijnē broeder ten Coninck ouer Ju
da ende Jerusalem/ ende veranderde sijnē
c 2.Re.24.1 name Joiakim: nu sijnē broeder Joachas
Necho/ ende bracht hem in Egypten.
Joiakim elf Jaer Koninck in Juda. 5 Vijf ende twintich Jaer was Joiakim
oudt/ doe hy Koninck werdt/ ende regeerde
elf Jaer te Jerusalem: ende dede dat dē Hee
re sijnen God qualick beuiel.
d 2.Re.24.1 6 Ende d Nabuzodonozor den Coninc te
Babel tooch teghen hem op/ ende bandt hem
met ketenen/ dat hy hem na Babel voerde.
7 Ooc brachte Nabuchodonozor sommi- Nabuchodonozor.
ghe e Vaten des huys des Heeren na Babel
ende leyde se in sijnen Tempel te Babel. e Esd 1.7.
8 Wat nu meer van Joiakim te seggen is/ Dani.1.
ende sijne grouwelen die hy dede/ ende die
aen hem gheuonden werden/ siet/ die zijn
gheschreuen in het boeck der Koninghen Is
raels ende Juda: eñ de sone Joiachin wert
Coninck in zijn stede.
9 Acht Jaer was Joiachin oudt/ doe hy Co Joiachin
ninck werdt/ ende regeerde drie Maenden drij Maent
ende tien daghen te Jerusalem: ende dede dat eñ tiē dagē
den Heere qualick beuiel. Koninck in
10 Doe nu het Jaer omquam/ sandt Nabu Juda.
chodonozor heenen ende liet hem na Babel
halen/ met de Costelicke Vaten inden huyse
des Heeren: ende maeckte Zedekiā f sijnen f Nā. zijns
broeder tē Coninc ouer Juda eñ Jerusalem. vaders bro e-
11 Een ende twintich Jaer was Zedekias der Zede
oudt/ doe hy Coninck werdt ende regeerde kia elf Jaer
elf Jaer te Jerusalem. Koninck in
12 g Ende dede dat dē Heere sijnen God qua Juda.
lick beuiel/ ende en verootmoedichde hem 2 Reg 24.17
niet voor den Propheet Jeremiā die daer Jerem 37.1
sprack wt den monde des Heeren. ende.52.1.
13 Daertoe wert hy afuallich van Nabucho g Jere.52.3
donozor den Coninc te Babel/ die eenen eet
by Gode van hem ghenomen hadde: ende
werdt hardtneckich/ ende verstocte zijn her
te/ dat hy hem niet en bekeerde/ tot den Hee
re den God Israels.
14 Oock maeckten alle Ouersten onder den
Priesteren/ met tsamen den Volcke/ des son
dighens vele/ na allerley grouwelē der Hey
denen: ende verontreynichdē het huys des
Heeren/ dat hy gheheylicht hadde te Jeru
salem.
15 h Ende de HEERE harer Vaderen God
i sant droech tot hen door sijne Boden: want h Jere 25.4
hy verschoōde zijns Volcx/ ende sijner Woo i Dat is: hy
ninghe. sende het hē
16 Doch sy bespotteden de Boden Gods/ tijtlickē ge
ende verachteden sijne woorden / ende be- noech te vo
schimpten sijne Propheten/ tot dat de grim rē, dat sy al
micheyt des Heeren ouer zijn Volck wies/ le weghe
dat daer geen heelen meer en was. tijt genoech
17 k Want hy voerde ouer hen den Coninck hadden hen
der Chaldeen/ ende liet verworghen hare te beteren/
jonghe Manschap met den sweerde/ inden eer de straf-
huyse hares Heylichdoms: eñ en verschoō- fe quam.
de noch der Jongelingen noch der Maegh k 1.Reg 9.6
den/ noch der Ouden noch der Grootvaders/ 2.Reg 25.1
altemael gaf hyse in zijn handt. De verstoo
18 Eñ alle Vaten inden huyse Gods/ groot ringe Jeru
ende kleyn/ de Schattē inden huyse des Hee salems eñ
ren/ ende de Schatten des Coninckx ende des Tem-
sijner Vorsten/ liet hy altemael na Babel pels.
voeren. l 2 Re 20.17
19 Ende sy verbranden het huys Gods/ eñ ende 25.8
braken af de Mueren te Jerusalem/ ende Jere.20.5.
alle hare Pallaysen verbranden sy met vye Dan 5.1.
re/ dat alle haer kostelicke tuych verdoruē m Jeremi-
werdt. as ghōdiech
20 Ende voerde wech na Babel/ wie vandē de.70.iaer
sweerde ouergebleuē was: eñ sy werdē sijne inder ghe-
ende sijner sonen knechten/ tot dat het Co- vanckenisse
ninckrijck der Persen regeerde. Babel.
21 Op dat veruult werde het woort des Hee n Jere.25.11
ren/ door den mont m Jeremie/ n tot dat ende 29.10
het lant aen sijnē Sabbathē genoech had Leuit 26.34.
de: want den gantschen tijdt ouer der ver- Cores Co-
stooringe/ was het Sabbath/ tot dat tseuē ninck in
tich Jaer vol werden. Persen.
22 o Nu inden eersten Jare Cores des Co- o Esra.1.1
ninck in Persē/ op dat veruult werde het p Jere.25.12
woordt des Heeren/ p door den mont Jere q Dan 9.2
mie ghesproken: q Verweckte de Heere den 3 Esd.2.1.
gheest

geest Cores des Coninicks in Persi, dat hy
liet wt roepen door zyn gansch Coninckrycke
ooc door schriften, ende segghen:
a3 So spreeckt Cores de Coninck in Persi:
De Heere de God vanden Hemel, heeft my
alle Coninckrycken inden Lande ghegheuē,
eñ heeft my beuolen, hem een huys te bouwen
te Jerusalem in Juda: wie nu onder v
lieden van synen volcke is, met dien zy de
Heere zyn God, ende trecke op.

Eynde des tweeden Boecks
der Chronica.

Argument.

1. Esdras. Cap. 10.

Nv volghen de boecken, door welcken verclaert
wort, wat dē volckē Gods geschiet
is na de Babilonische geuanckenisse. Het
eerste is Esdras, waer door de waerheyt der
beloften Gods bewesen wort. Want dewyle
de Babilonische gheuanckenisse deurde, heeft
het volck tot den Heere gheroepen, eñ de Heere
heeftse door zyn goetheyt verhoort. Daerom
me doe de 70. Jaren veruult warē, was de Coninck
Cyrus hen gonstich eñ ghenadich, ende
gaf hen vryheyt wederomme in haer landt te
gaen. Ja met groote gauen vā gout eñ siluer
om met hen te dragen, op dat de Tempel weder
opgebouwet worde. So hebben sy dā begonnen
eenen Altaer op te richten: ende eē yegelick
maecte hem bereyt tot de wederopbauwinge
des Tempels: nochtans waren sy daer
veertich Jaren lanck besich, om haer goede
wercken volbrenghen. Ende de Tempel wert
ten eynde wederopghericht ende gheheylicht
onder Coninck Darius den Jonghen. Daerna
quam Esdras, die de Wetten ende ordenē
wederoprichtede, ende heeft sommige
groote feylen in de Ghemeynte
ende in de Voorneemste der
Gemeynte ghebetert,
ende wederom
te rechte ge
bracht.

Het Boeck Esdras,

Dat Eerste Capittel.

1. Cores na den wtganc der tseuentich Jaren, laet het volck in Judeam trecken, den Tempel ende de Stadt Jerusalem weder te bouwen. 4. Vermaent zyns Lants Insaten, tot milderhanderepringe aen de selue, 7. ende sent de Vaten des huys des Heeren, van Nabuchodonozor wech ghevoert, weder.

Cores, na den wtganc der tseuentich Jaren, laet het volc in Judeam trecken, dē Tempel eñ de stadt Jerusalem weder te bouwen.
a 2 Pa. 36 22 3. Esd. 2. 1
b Jer. 25. 12. ende 29. 10.
c Esa 45 1 13

1 In dē eerstē Jare a Cores
des Coninex in Persē, op
dat vervullet werde het
woort des Heerē b door
dē mont Jeremie gesproken:
Verweckte de Heere
den gheest Cores des Coninex
in Persen: dat hy
liet wtroepen door zyn gantsch Coninckryke
oock door schriften ende segghen:
2 So spreect Cores de Coninck in Persen:
c de Heere de God vanden Hemel heeft my
alle Coninckrycken inden Lande ghegheuē,
eñ heeft my beuolen, hem een huys te bouwen,
te Jerusalem in Juda.
3 Wie nu onder v lieden van synē volcke is
met diē sy zyn God, ende hy trecke op na Jerusalē
in Juda, eñ bouwe het huys des Heerē
des Gods Israels: hy is de God die te Jerusalem
is.
4 Eñ wie noch ouerbleuē is aen allen plaetsē,
daer hy een vreemdelinck is, dien helpē de
lieden syner plaetsen, met siluer ende gout,
goede ende Vee, wt vryen wille, ten huyse
Gods te Jerusalem.
5 Doe maectē hen op de Ouerste vaders wt
Juda ende Ben Jamin ende de Priesters eñ
Leuiten, alle, welcker gheest God verweckte
op te trecken, ende te bouwen het huys des
Heeren te Jerusalem.
6 Ende alle die rontom hen waren, stercten
haer hāt, met silueren eñ guldē gereetschap,
met goude, ende Vee, ende kleynodien, besaluen
wat sy vrywillich gauen:
7 d Eñ de Coninck Cores brachte wt de Vatē
des huys des Heeren, e die Nabuchodonozor
wt Jerusalem genomen, ende in zyns
Gods ghedaen hadde.
8 Ende Cores de Coninck in Persen, brachtese
wt door Mithredath dē Schatmeester,
ende teldese f Sesbazar den Vorste Juda.
9 Eñ dit is haer getal: dertich gulden Beckens
ende duysent silueren Beckens, neghē
ende twintich Messen,
10 Dertich gulden Bekers, ende der anderen
silueren Bekers, vier hondert ende tiē, ende
ander Vaten duysende.
11 Dat aller Vaten, beyde gulden eñ silueren,
vyf duysent ende vier hondert waren: altemael
brachtese Sesbazar op, met dien die
wt der geuanckenisse van Babel, op togen
na Jerusalem.

d Jer. 27. 9
Het ghetal der Vaten des huys des Heeren, die weder Cores weder te Jerusalem ghebracht zyn.
e 2 Pa 36. 7 10. 18
Dan. 1. 2.
Sesbazar, een Vorst Juda.
f Esra 5. 14.

Dat ij. Capittel.

1. Summa der, die na den lxx. Jaren geuanckenisse te Babel weder opgetoghen zyn. 68. gauen der Ouersten vaderen, tot Tempelbouwinghe ghegheuen.

1 Dit zyn de kinderē wt den Landen, a die
optoghen wt der geuanckenisse, die Nabuchodonozor
de Coninck te Babel,
hadde na Babel geuoert, ende weder tot Jerusalem,
ende in Juda quamē, een yegelick
in zyn Stadt.
2 Ende quamen met Serubabel, Jesua, b
Nehemia, Sera Ja, Reel Ja, Mardochia,
Bilsan, Mispar, Bigenai, Rehum eñ Baena:
dit is nu het getal der mannē des volcs
Israels:
3 Der kinderen Pareos, twee duysent, hondert
ende twee ende tseuentich.
4 Der kinderē Sephatia, dry hondert ende
twee ende tseuentich.
5 Der kinderē Arach, seuen hondert eñ vyf
ende tseuentich.
6 Der kinderē Pahath Moab, onder dē kinderē
Jesua Joab, twee duysent, acht hōdert
ende twaelue.
7 Der kinderē Elam, duysent, twee hondert
ende vier ende vyftich.
8 Der kinderen Sathu, neghen hondert eñ
vyf ende veertich.
9 Der kinderen Sacai, seuen hondert ende
tsestich.
10 Der kinderē Bani, ses hondert ende twee
ende veertich.
11 Der kinderen Bebai, ses hondert ende drie
ende twintich.
12 Der kinderē Asgad, duysent twee hondert
ende twee ende twintich.
13 Der kinderē Adonikam: ses hondert ende
ses ende tsestich.
14 Der kinderen Begenai, twee duysent eñ
ses ende vyftich.

Summa der die na tseuētich Jaren wt der gheuanckenisse te Babel, weder opgecomen zyn.
a Neh. 7. 6 3 Esd. 5. 1.
Serubabel.
b Nehe. 2. 8

15 Der kinderẽ Adin/ vier hondert ende vier
ende vijftich.
16 Der kinderen Atar van Ezechias/ acht
ende tneghentich.
17 Der kinderẽ Bezai/ drie hondert ende drie
ende twintich.
18 Der kinderẽ Jorah hondert ẽ twaelve.
19 Der kinderen Hasum/ twee hondert ende
drie ende twintich.
20 Der kinderen Gibbar/ vijf ende tneghen
tich.
21 Der kinderẽ Bethlehem hondert/ ẽ drie
ende twintich.
22 Der mannen Netopha/ ses ende vijftich.
23 Der mannẽ van Anathoth/ hondert ende
acht ende twintich.
24 Der kinderen Asmaveth/ twee ende veer
tich.
25 Der kinderen van Kiriath Arim Caphi-
ra/ ende Beeroth seven hondert, ende drie ẽ
veertich.
26 Der kinderẽ van Rama ẽ Gaba/ ses hon
dert. ende een ende twintich.
27 Der mannen vã Michmas/ hondert ende
twee ende twintich.
28 Der mannẽ van Beth El ẽ Ai/ twee hon-
dert ende drie ende twintich.
29 Der kinderen Nebo twee ende vijftich.
30 Der mannen vã Magbis/ hondert ẽ ses
ende vijftich.
31 Der kinderen des anderen Elam dupsent
twee hondert ende vier ende vijftich.
32 Der kinderẽ Harim/ drie hondert ẽ twin
tich.
33 Der kinderen Lot/ Hadid ende Ono/ sevẽ
hondert ende vijf ende twintich.
34 Der kinderen Jerecho/ drie hondert ẽ vijf
ende veertich.
35 Der kinderẽ Senaa/ drie dupsent ses hon
dert ende dertich.
36 Der Priesters/ der kinderẽ Jodaia/ vandẽ
hupse Jesua/ negen hondert ende drie ende
tseventich.
37 Der kinderen Jmmer dupsent ende twee
ende vijftich.
38 Der kinderen Puthur/ dupsent/ twee hon-
dert ende seven ende veertich.
39 Der kinderen Harim dupsent ende seven
tiene.
40 Der Leviten: der kinderen Jesua ẽ Kad-
miel/ vanden kinderen Hodavia/ vier ende
tseventich.
41 Der Sangers: der kinderẽ Assaph/ hõdert
ende acht ende twintich.
42 Der kinderẽ der Poortwachters: de kinde
rẽ Sallum/ de kinderẽ Atar/ de kinderẽ Tal-
mon/ de kinderen Akub/ de kinderẽ Hatita/
ende de kinderen Sobai/ al te samẽ hondert
a Nehem.7 ende neghen ende dertich
40. 43 c Der Nethinim: de kinderẽ Ziha/ de kin-
deren Hasupha/ de kinderen Thabaoth.
44 De kinderen Keros/ de kinderẽ Sieha/ de
kinderen Padon/
45 De kinderen Lebana/ de kinderẽ Hagaba/
de kinderen Akub/
46 De kinderen Hagab/ de kinderẽ Samlai/
de kinderen Hanan/
47 De kinderen Giddel/ de kinderẽ Gahar/
de kinderen Reaia/
48 De kinderen Rezin/ de kinderen Nekoda/
de kinderen Gasam/
49 De kinderen Usa/ de kinderẽ Passeah/ de
kinderen Besai/
50 De kinderen Asna/ de kinderẽ Meunim/
de kinderen Nephusim/
51 De kinderen Bacbuc/ de kinderen Haku-
pha/ de kinderen Harhur/
52 De kinderen Bazeluth/ de kinderẽ Meh
ida/ de kinderen Harsa/
53 De kinderen Barkos/ de kinderẽ Sissera
de kinderen Thamah/
54 De kinderen Neziah/ de kinderen Hathi
pha/
55 De kinderen der knechtẽ Salomõ: de kin
deren Sotai/ de kinderẽ Sophereth/ de kin
deren Pharuda.
56 De kinderen Jaala/ de kinderẽ Darkon/ de
kinderen Giddel/
57 De kinderen Sephatia/ de kinderẽ Hattil
de kinderẽ Pochereth van Zebaim/ de kin-
deren Ami.
58 Aller Nethinim ẽ kinderen der knechtẽ
Salomõ waren te samen/ drie hondert ende
twee ende tneghentich.
59 b Ende dese toghen oock mede op/ et Mel b Neh.7.61.
thel Melah/ Thel Harsa/ Cherub Addon/ et Ano. van
ẽ de Jmmer/ doch sp en condẽ harer vaders Thel Mela
hups noch zaet niet bewijsen/ of sp uit Jsra ẽ Thelhar
el waren. sa/
60 De kinderen Delaia/ de kinderen Tobia
de kinderẽ Nekoda/ ses hondert ende twee
ende vijftich.
61 Ende vanden kinderẽ der Priesters: de kinde
ren Haboia/ de kinderen Hakoz/ de kinderen
Barsillai/ f die vantẽ dochteren Barsillai des f Neh.7.63.
Gileaditers een wijf nam/ ende wert onder 3.Esd.5.36.
derselver namen ghenoemt.
62 Deselve sochten hare Gheboortregister/
ẽ en vonden gheen/ daerom werden sp des
Priesterdoms los.
63 Ende Hathirsatha sprack tot hen: Sp en
soudẽ niet eten van het Allerheplichste/ tot
dat een Priester stonde met gl den Lichte ẽ Licht ende
Rechte. Recht
64 Der gantscher Ghemepnten/ als een man/ gtaŭ. Urim
was twee ẽ veertich dupsent/ drie hondert ẽ Thunim.
ende tsestich. Exod 28.30.
65 Uitghenomen hare knechten ẽ maeghdẽ/
dier waren seven dupsent/ drie hondert ẽ se
ven ende dertich: ende hadden twee hõdert
Sanghers ende Sangheressen.
66 Sevẽ hondert ende ses ende dertich Peer
den: twee hondert ende vijf ende veertich
Muylen.
67 Vier hondert ende vijf ẽ dertich Kemelẽ/
ende ses dupsent seven hondert/ ende twin-
tich Ezels.
68 Ẽ sommige der Oversten vaderen/ doe
sp quamẽ totten hupse des Heeren te Jerusa
lem/ werden sp vrijwillich ten hupse Gods/
datmen het stelde op zijn stede.
69 Ẽ gaven na harẽ vermueghen/ tẽ schatte Gaven ten
aent werck/ een ende tsestich dupsent guldẽ/ Tempel te
ende vijf dupsent pont silvers ende hondert bouwen.
Priesters rocken.
70 Also stelden hen de Priesters ende Levitẽ/
ende so sommige des volcks/ ende de Sangers
ende de Poortwachters/ ende de Nethinim
in hare steden/ ende het gansche Jsrael in sp
ne steden.

Dat iij. Capittel.

1. Des Heeren Altaer wert gebouwet. 4 Loofhutten Feest ẽ andere Feesten des Hee ren gehouden/ 8. ẽ na versorghinge allerlep voorraets/ 10. des Tempels gront met lof ende dancksegghinghe gheleyt.

1 Ende doe a de sevende Maendt hier toe Josua de
quam/ ende de kinderẽ Jsraels nu in ha Priester ẽ
ren stedẽ waren/ quam het volck te samẽ Zerubabel
als een man/ te Jerusalem. de Vorst
2 b Ẽ Josue de sone Jozadak/ maecte hẽ bouwen dẽ
op/ ẽ spne broeders ende Priesters/ ende c Altaer.
Zerubabel de sone Salathiel/ ende spne broe a Nehe 8.1.
derẽ/ ende bouweden den Altaer des Gods 3.Esd.5.45.
Jsraels/ om Brandoffer daerop te offeren/ b Sp 49 14.
als het gheschreven staet in de Wet Mose/ c Math 1.12
des mans Gods.

b Nu.38.3.
3 Eñ stelden den Altaer op zyn Ghestoelte:
(wāt daer wasEEN verschrickinge onder hē
vanden volcken inden Landen/) eñ offerdē
den Heere Brandtoffer daer op/ b des mor-
ghens ende des avonds.
Loofhutten Feest/ na de Mosis Wet Leui.c23.34. eNu.29.12
4 Eñ hieldē der Loofhutten Feest/ c als het
gheschreven staet/ ende dedē Brantoffer alle
daghe/ na den getale/ als het hem behoort
op eenen yeghelicken dach synen Offer.
5 Daer na ooch de dagheliicksche Brantof-
fers eñ der Nieuwer Maenden/ ende aller
Feestdagen des Heeren/ die gheheylicht wa
ren/ ende allerley vrijwillighen Offer/ die sy
den Heere vrij willich deden.
f2.Exo.35.51
6 f Venden eerstē dage der sevender Maent/
bieven sy aen den Heere Brantoffer tedoen:
doch den gront des Tempels des Heerē en
was noch niet ghelegt.
7 Sy gaven nu gelt den Steenhouwers eñ
Timmerlieden/ eñ spijse/ eñ dranck/ eñ Olie
dien te Zidon ende te Tyro/ dat sy Cederen
hout vā Libanō op de Zee na Japho broch
ten/ na den bevele Cores des Conincks in
Persen aen hen.
Dē gront of fundament des Tēpels wort gelept door Zerubabel eñ Jesua den Priester.
8 Inden anderen Jare harer toecoemst ten
huyse Gods te Jerusalē/ der tweeder Maēt
hieven aen Serubabel de sone Sealthiel/
ende Jesua de sone Jozadak/ ende de over-
blevene harer broederen/ Priesters eñ Levi
ten/ eñ alle die vander gevanckenisse geco-
men waren te Jerusalem/ eñ stelden de Levi
ten van twintich Jaren ende daer en bovē
voort te drijven het werck aen den huyse
des Heeren.
9 Eñ Jesua stont met synen sonen eñ broe-
deren eñ Kadmiel met synen sonen/ ende de
kinderen Juda / als een man te drijven de
Arbeytsliedē aen den huyse Gods/ namelic-
kē/ de kinderen Hanadad met harē kinderē
ende haren broederen/ de Leviten.
10 Eñ doe de Bouwlieden den gront leyden/
aen den Tempel des Heerē/ stonden de Prie
sters aengetogen/ met Trompetten: ende de
Leviten de kinderen Assaph/ met Cymbalen
g1.Pa.16.8 Psal.147.1. ende 150.1.
te loven den Heere/ g met den gedichte Da-
vids des Konincks Israels.
11 Eñ songen eenom den anderen/ met lovē
eñ dancken den Heere/ dat hi goedich is/ eñ
zijn barmherticheit eewichlic duert over Is
rael: ende alle het volck riep luyde /met lo
ven den Heere/ dat den gront aenden huyse
des Heeren ghelept werde.
h Hagg.2.4
12 h Doch vele der ouder Priesteren ende Levi
ten/ eñ Oversten vaderen/ die het voorleden
huys gesien haddē/ ende dit huys nu voor
haren oogen gegrondet wert/ weenden seer
luyde: vele daerentegen riepen met vreuch
den/ dat het gheschrey hooch clanck:
13 Dat het volck niet bekennē en conde/ het
geluyt met vreuchden/ voor den geschrey
des weenens inden volcke: want het volck
riep luyde/ datmen het gheschrey verre
hoorde.

Dat iiij. Capittel.

1. De Heydenē willen met dē Joden bou
wē/ 3. eñ so hen dat afgeslagē wert/ 4. ver
hinderen sy het met rade/ 7. ende brieven.

Samariteers. a3.Esd.5.66. 2.Re.17.24. Joan.4.9.
1 Doe a nu de wederpartijders Juda eñ
BenJamin hoorden/ dat de kinderen
der gevanckenisse/ den Heere den God
Israels den Tempel bouweden/
2 Quamen sy tot Serubabel/ eñ tot den O-
versten vaderen/ eñ sprakē tot hen: wy wil
b2.Re.17.29 Asserhaddō een sone Senacherib 2.Re.19.37.
len met u lieden bouwen: want wy soecken
uwen God/ gelijck als ghy lieden: ende wy
en hebbē niet gheoffert/ b sint dier tijt/ dat
ons Asserhaddon de Coninc te Assur heeft
opghebracht.
3 Doch Serubabel ende Jesua/ eñ de andere
Oversten vaderē onder Israel/ antwoorden
hen: het en betaemt hem niet/ ons ende u lie
den/ het huys onses Gods te bouwen: maer
wy willē alleen bouwē/ den Heere den God
Israels/ c als ons Cyrus de Coninck in Per c Esd 1.3.
sen ghebodē heeft.
De bouwinge des Tempels wordt verhindert.
4 Doe verhinderde het volck indē Lande/ de
hant des volcks Juda/ ende verschricten se
daer af te bouwen.
5 Ende huerden Raetgheuers teghen hen/
ende verhinderden haren raet/ so lange als
Cyrus de Coninck in Persen leefde/ tot aen
het Coninckrijck Dary des Conincks in Darius.
Persen.
6 Want doe Assuerus Coninck werdt / int Assuerus
beginsel zijns Coninckrijcks/ schreven sy een
aenclaghe/ teghen die van Juda ende Jeru
salem.
7 Eñ ten tijdē Arthahsastha/ schreef d Bis Arthahsastha.
lam/ Mitredath/ Tabeel/ ende de andere
haers raets/ tot Arthahsastha dē Coninc in d lan ter tijt
Persen: ende de schrift des briefs was op des vreedts
Syrisch gheschreven/ ende wert op Syrisch An vredelic
wtghelept.
8 Rehum de Cantzelier/ eñ Simsai de Schrij
ver schrevē desen brief tegen Jerusalem/ tot
Arthahsastha den Coninck:
9 Wy Rehum Cātzelier/ eñ Simsai de Schrij
ver/ ende andere des Raets van Dina/ van
Arphatsath van Tharplat/ van Persē/ van
Arah/ van Babel/ van Susan/ van Deha/
ende van Elam.
10 Ende de andere volcken/ e die de groote en e2.Re.17.24
de ft beroepen Asnaphar overghebracht/ eñ ft an.beroe
haer ghesettet heeft inde stede Samaria/ eñ de
andere op dese zijde des waters/ ende in Ca-
naan.
11 Ende dit is het inhout des briefs/ diē sy
tot den Coninck Arthahsastha sonden: uwe
knechtē/ de mannē op dese zijde des waters Der Samariteers eñ andere volckē brief aen Arthahsastha/ teghen de Joden.
ende in Canaan.
12 Het zy cont den Coninck/ dat de Jodē/ die
van u tot ons opgecomē zijn/ te Jerusalem
inde oproerische ende boose Stadt/ bouwen
deselve/ ende makē hare mueren/ ende bren-
gense wt den gronde.
13 So zy nu den Coninc condt/ so dese Stadt
ghebouwet wordt/ ende de mueren weder
ghemaeckt/ so en sullen sy den Schot Tollē/
ende Jaerlicksche Chijnse niet gheven/ ende
haer voornemen sal den Coninc schade bren
ghen.
14 Nu/ wy alle die daer by zijn/ wy die dē Tē-
pel verstoort hebbē/ wy hebbē de versmaet-
heyt des Conincks niet langher willen sien:
daerom schicken wy henen/ ende latent den
Coninck te weten doen/
15 Datmen late soecken/ inden Chroniken u-
wer vaderē/ so suldy vindē inden selvē Chro
nijken/ ende bevindē/ dat dese Stadt oproe
risch ende schadelick is/ den Coningen ende
Landen/ ende maken dat andere oock af val
len/ van ouders af: daerom is de Stadt oock
verstoort.
16 Derhalvē doen wy den Coninc te weten/
dat so dese Stadt ghebouwet wert/ eñ haer
mueren gemaect/ so en suldy voor haer niet
behouden/ op dese zijde des waters.
17 Doe sandt de Coninck antwoort tot Re- Antwoordt des Conincx
hum dē Cātzelier/ eñ Simsai den Schrijver/
ende den anderen haers raets/ die in Sama
ria woonden/ eñ den anderen op gene zijde
des waters: g f Vrede ende groetē: gf An. Selā eñ Chebeth
18 Den brief dien ghy ons gheschict hebt is
openbaer voor my ghelesen:
19 Ende het is van my bevolen/ datmen
soecken sonde: ende men heeft ghevonden/
dat hem dese Stadt van ouds af/ tegen dē
Coninck

Coningē gesettet heeft / ende oproer eñ af-
ual daer in ghescHiet.
20 Oock zijn machtige Coningen te Jerusa-
lem ghweest/ die daer geheerschet hebbē/
ouer alles dat op gene zijde des waters is/
dat hen Tollen/ Schot ende Jaerlicksche
chijnse ghegheuen werden.
21 So doet nu na desen beuele: Weeret den
selfden mannen/ dat de Stat niet gebouwet
en worde/ tot dat van mij het beuel ghege-
uen worde.
22 So siet nu toe / dat ghylieden hier niet
traech in en zijt/ op dat daer gheen schade
wt onsta den Coninck.
23 Doe nu den brief des Conincx Artaxer-
xes gelesen wert/ voor Rehum eñ Simsai dē
Schrijuer/ eñ haren Rade/ togē sy haestelic
op na Jerusalem/ tot den Joden/ ende weer
den hen met den arme ende ghewalt.
h Esra 6.9. 24 h Doe hielt het werck aendē huyse Gods
te Jerusalē op/ eñ bleef na/ tot in het twee-
de Jaer Darij / des Conincks in Persen.

Dat v. Capittel.

1. Haggai ende Sacharia vermanen dē
Tempel te bouwen. 3. Thathnai de Lant-
voocht/ so hy het niet verhinderen en kan/
6. schrijft aen Darium/ wat daer zijn mey-
ninghe ouer zy.

Haggai eñ Sacharia prophetecrē eñ vermanē den Tempel te bouwen.
1 DE a Propheten nu Haggai eñ Sacha-
ria de sone Iddo/ propheteerdē tot dē
Joden/ die in Juda eñ Jerusalem wa-
ren/ in den Name des Gods Israels.
a 3.Esd 6.1
b Hagg.1.12
2 b Doe maecten hen op/ Serubabel de sone
Sealthiel/ ende Josua de sone Jozadak/ eñ
hieuen aen te bouwen het huys Gods te Je
rusalem/ eñ met hen de Propheten Gods/
diese sterckten /
Thathnai. 3 Te dier tijt quā tot hen Thathnai de Lan-
voocht op dese zijde des waters/ ende Star
Bosnai/ eñ haren Raet/ eñ spraken alsoo tot
hen: wie heeft v lieden beuolen dit huys te
bouwen/ ende syne mueren te maken?
4 Doe seyden wy hen/ hoe de mannen hie-
ten/ die dit bouwen deden.
5 Doch de ooghe haers Gods quam op de
Outsten der Joden/ dat hen niet geweeret
en werdt/ tot datmen de sake aen Darium
comē liete/ ende daer ouer een schrift weder
quame.
Darius. 6 Dit is nu het inhout des briefs/ dië Thath
nai de Lantvoocht op dese zijde des waters
eñ Star Bosnai/ eñ haren Raet vā Arphar
sach/ die op dese zijde des waters warē/ aē
den Coninck Darium sonden.
Inhout des brie(f)s Thathnai aen Darius.
7 Eñ de woorden die sy tot hem sondē luy-
den alsoo: De Coninck Dario allen vrede:
8 Het zy cont den Coninck/ dat wy int Jo-
dische Lant gecomen zijn/ tot den huyse des
grooten Gods/ welck men bouwet met al-
lerley steenē/ ende balcken leytmē inde wā
den/ ende dat werc gaet rasch voort onder
haer handt.
9 Wy dan hebben de Outsten gheuraecht/
ende also tot hen geseyt: Wie heeft v lieden
beualen dit huys te bouwen/ ende syne mue
ren te maken?
10 Oock vraechden wy/ hoe sy hietē/ op dat
wyse v cont deden/ ende hebben de namen
der mannen/ die hare Ouersten waren/ be-
schreuen.
11 Ende sy gauen ons sulcke woorden tot
antwoorde/ ende spraken: Wy zijn knechtē
des Gods des Hemels ende der Aerden/
c 3.Reg.6.1. ende bouwē het huys/ dat te voren voor
velen Jarē gebauwet was/ c dat een groot
Coninck Israels ghebouwet hadde/ ende
opghericht.
12 Doch doe onse vaders dē God vandē He-
mel vertoornden/ v gaf hyse in de hant Na- b 2.Re.24.
buchodonosor des Conincks te Babel des 10 end .5.1.
Chaldeers/ die brack dit huys/ ende voerde
het volck wech na Babel.
13 e Nu inden eerstē Jare Cores des Conincx e Esra.1. 9.
te Babel/ beual deselue Koninck Cores dit 3.Esd.2.1
huys Gods te bouwen.
14 Want oock de gulden ende silueren Vatē
indē huyse Gods/ die Nabuchodonosor wt
den Tempel te Jerusalem nam/ ende bracht
se indē Tempel te Babel/ nam de Coninc Co
res wt den Tempel te Babel/ f eñ gaffse Ses f Esra. 1. 8
basar met namen/ dien hy ten Landtuoocht Sesbasar.
settede/
15 Ende sprack tot hem: Dese Vaten neemt/
ende trecht henen/ ende brengse inden Tem
pel te Jerusalē/ eñ laet het huys Gods bou-
wen aen syner stede.
16 Doe quam deselue Sesbasar / ende leyde
dē gront aenden huyse Gods te Jerusalem:
sint dier tijt bouwetmē/ ende het en is noch
niet volbracht.
17 Behaecht het nu den Koninck/ so late hy
soecken inden Schathuyse des Conincks/
dat te Babel is/ of het vandē Coninc Cores
beuolen zy/ dat huys Gods te Jerusalem te
bouwen: ende sendt tot ons des Conincks
meyninghe hier van.

Dat vi. Capittel

1 Darius vernieut het beuel Cores/ ouer
des Tempels bouwinghe gegeuen/ 3. Den
Tempel wert volbracht/ 16. ende inghe-
wijet. 19. Paschen wert ghehouden.

1 DOe a beual de Coninck Darius/ datmē Darius.
soecken soude inder Cantzelrije/ inden a 3.Esd.6.23
Schathuyse des Konincks/ die te Ba-
bel lach
2 Dae vandtmen b/ te Ahmetha op der b Al.in eē
Burcht/ die in Meden leyt/ een Boeck ende net laden.
daer stont een ghescheidenisse in/ also ghe-
schreuen.
3 Inden eersten Jare des Conincks Cores/
beual de Koninck Cores het huys Gods te
Jerusalem te bouwen/ op der stede daermē
offert/ ende den gront te leggen ter hoochte
tsestich ellen / ende ter wijde oock tsestich
ellen.
4 Ende drij Wanden van c grootē allerley steenē/ c Al.groote
ende eenen Wandt van houte: ende dē cost of marmel-
sal van den huyse des Conincks ghegheuen steenen.
worden.
5 d Daer toe de gulden ende silueren Vaten d Esra 1.7
des huys Gods/ die Nabuchodonosor wt ende 5.14
den Tempel te Jerusalem genomen/ eñ naer
Babel gebracht hadde/ salmen weder geuē
dat sy weder ghebracht worden indē Tem-
pel te Jerusalem/ aen haer stede/ inden huy
se Gods.
6 So maeckt v nu verre van hen/ ghy Tath- Dariꝰ beuel
nai Lantuoocht op ghene zijde des waters/ of antwoort
ende Sethar Bosnai/ ende haren Raedt van van den Tē-
Arphar sach/ die ghy op ghene zijde des wa pel eñ Gods
ters zijt. dienst we-
7 Laetse arbeydē aendē huyse Gods/ dat der der op te
Joden Lantuoocht ende hare Outsten het richten.
huys Gods bouwen aen zijn stede.
8 Oock is van my beuolē/ wat men dē Out-
stē Juda doen sal/ te bouwē het huys Gods:
namelickē/ datmen vā des Konincx goede-
rē/ vandē Renten op gene zijde des waters/
met vlijtenheme/ ende geue het den lieden/ eñ
datmen hen niet en weere.
9 e Ende so sy behoefden Kaluerren/ Lamme- e 3.Esd.6.29
ren of Bocken/ ten Brantoffer den God vā-
den Hemel/ Tarwe/ Sout / Wijn ende Olye/
na der wijse der Priesters te Jerusalem/

salmen hen daghelicks gheuen haer toebehoorte: ende dat sulcks niet versuymelic en ghescheide:

10 Dat sy offeren ten suetē Reucke den God vanden Hemel, eñ biddē voor des Coninckx leuen/ ende synder kinderen. f 1.Tim.2.2.

11 Van my is sulcken beuel geschiet: eñ welcker mensche dese woorden verandert/ van diens huyse salmen eenen balck nemen/ eñ oprichten/ ende hem daer aen hanghen: eñ zyn huys sal g tot den gerichte veruallen zyn/ om dier daet wille. g In mistschutte werden.

12 De God nu/ die indē Hemel woonet/ brenghe om/ alle Coningen ende volck/ dat zyn hant wtrecket te veranderen ende te brekē dat huys Gods in Jerusalem: ick Darius hebbe het beuolen/ dat het met vlyte gedaē werde.

De Tempel werdt volbracht. h 3.Esd.7.1
13 h Dat deden met vlyte Thathnai de lantvooght op gene zyde/ des waters, eñ Star-Bosnai met haren Rade/ tot welcker de Coninck Darius ghesonden hadde.

i Esdras. 18.
14 i Eñ de Outstē der Joden bouweden: ende het ginck voort/ door de prophetie des Prophetē Haggai/ ende Zacharie des soñs Iddo: ende bouweden/ eñ richtent op/ na den beuele des Gods Israels/ ende na dē beuele Cores/ Darij/ ende Artaxerxes/ der Coninghen in Persen.

15 Eñ volbrachtē dat huys/ tot aenden derdē dach der Maendt Adar: dat was het seste Jaer des Coninckx Darij.

Inwijnghe des nieuwē Tempels. k 1.Par.7.5.
16 k Eñ de kinderen Israels/ de Priesters/ de Leuiten/ eñ de andere kinderen der geuanckenissen/ hielden een inwijnghe des huys Gods met vreuchden.

17 Ende offerden inder inwijnghe des huys Gods/ hondert Kaluerē/ twee hondert Lammeren/ vier hondert bockē/ ende tē Sondoffer voor het gantsche Israel/ twaelf Geytenbocken/ na den getale der stammen Israels.

l Num 9.11 ende 8.16.
18 Ende stelde de Priesters l in hare ordeninge/ ende de Leuiten in hare wacht/ te dienē God die te Jerusalem is/ als het geschreuē staet int Boeck Mosis.

Passah wert gehouden.
19 Ende de kinderē der ghevanckenisse hieldē Passah/ inden veertienden daghe der eerster Maendt.

Exod.12.5. Nume.9.2. ende 28.16. Leuit.23.15. Deut 16.1. Ezec.45.21.
20 Want de Priesters eñ Leuiten haddē hen gereynicht dat sy altemael reyn warē als een man: eñ slachtedē het Passah voor alle kinderen der geuanckenissen/ eñ voor hare broederen den Priesters/ ende voor hen.

21 Eñ de kinderē Israels/ die wt der geuanckenisse waren weder gecomen/ ende alle die hem tot hen wtgescheyden haddē/ vander onreynicheyt der Heydenē indē Lande/ te soecken den Heere den God Israels/ aten/

22 Ende hielden het Feest der ongeheuelder brooden/ seuen dagen lanck met vreuchdē: want de Heere haddese vrolick ghemaect/ eñ het herte des Coninckx te Assur tot hen gewendet/ dat hare handen gesterct werdē in het we . k aenden huyse Gods/ die een God Israels is.

Dat vij. Capittel.

1. Esdras reyst op/ 10. met beuelbrieuē van Babel in Judeam. 25. Dancet eñ loeft God voor syne weldaedt.

Esdra reyst op van Babel in Judeam. a 3.Esd.8.1 b 4.Esd.1.1.
1 NA dese ghescheidenisse int Coninckryc Artaxerxes a des Coninex in Persē/ tooch op van Babel/ b Esdras de sone Seraja/ des soons Asarja/ des soons Hilkia/

2 Des soons Sallum/ des soons Zadok/ des soons Ahitob/

3 Des soõs Amaria/ des soons Asarja/ des soõs Meraioth/ des soons Serahja/ des soons Usi/ des soons Buki/

4 Des soõs Abisua/ des soõs Pinehas/ des soons Eleasar/ des soons Aaron des Oversten Priesters/

5 Welcke was eē geschickt Schriftgeleerde in de Wet Mosis/ c die de Heere de God Israels ghegeuen heeft: ende de Coninck gaf hem alles wat hy begeerde/ na der hant des Heeren syns Gods ouer hem. c Esra.1.

6 Ende sommige der kinderen Israels/ ende der Priesters eñ Leuiten/ der Sangers/ der Deurwachters/ eñ der Nethinim/ togen op na Jerusalem/ inden seuenden Jare Artaxerxes des Coninckx.

7 Ende sy quamen te Jerusalem inder vijfster Maendt/ dat is het seuende Jaer des Coninckx.

8 Want aen den eersten daghe der eerster Maēt/ wert hy des sins/ op te treckē van Babel/ eñ aen den eersten daghe der vijfster Maent/ quam hy te Jerusalem/ na der goeder hande Gods ouer hem.

9 Want Esdras schicte zyn herte/ te soeckē de Wet des Heeren/ eñ te doen/ ende te leeren in Israel Gheboden ende Rechten.

10 Ende dit is het inhout des Briefs/ diē de Coninck Artaxerxes/ gaf Esdre den Priester den Schriftgeleerden/ die een leeraer was in de woorden des Heeren/ ende syner gheboden ouer Israel. Inhout des Briefs/ diē Artaxerxes dē Esra gaf

11 Artaxerxes Coninck aller Coninghen Esdre den Priester eñ Schriftgheleerdē/ inder Wet des Gods vanden Hemel: Vrede ende groete:

12 Vā my is beuolē/ dat alle/ die daer vrijwillich zyn in mynen rijcke/ des volcx Israels/ eñ de Priesters eñ Leuiten naer Jerusalem te trecken/ dat die met v trecken.

13 Vanden Coninc ende den seuen Raetsheeren wtghesonden/ te besoecken Juda eñ Jerusalem/ na de Wet Gods/ dat onder uwer handt is.

14 Ende mede nemet siluer ende gout/ dat de Coninck ende syne Raetsheeren vrijwillich gheuen den God Israels/ diens Wooninge te Jerusalem is.

15 Ende allerley siluer ende goudt/ dat ghy vinden cont/ in het gantsche Lantschap te Babel/ met dien dat het volck ende de Priesters vrijwillich gheuen ten huyse Gods te Jerusalem.

16 Alle dat selue neemt ende coopt met vlyte vanden seluen gelde/ Kalueren/ Lammeren/ Bocken/ eñ Spijsoffer eñ Drancoffer datmen offere op den Altaer/ by den huyse uws Gods te Jerusalem.

17 Daertoe wat v ende uwen broederē/ met den ouerbleuen gelde te doen behaecht/ dat doet na den wille uws Gods.

18 Ende de Vaten die v ghegheuen zijn ten Ampte inden huyse uws Gods ouerleuert voor God te Jerusalem.

19 Oock wat meer van nooden zijn sal/ ten huyse uws Gods/ dat u voorcoemt wt te geuen/ dat laet geuen wt den Cameren des Coninex.

20 Ick Coninc Artaxerxes/ hebbe dit beuolē dē Schatmeesters op gene zijde des waters/ dat wat Esdras vā v voorderē sal/ de Priester eñ Schriftgeleerde in de Wet Gods vanden Hemel/ dat ghy dat vlijtigen doet/

21 Tot op hondert Centener siluers/ ende op hondert Cor Tarwen/ eñ op hondert Bath wyns/ eñ op hondert Bath Olye/ ende sout sonder mate.

22 Alles wat totter Wet Gods vanden Hemel behoort/ dat men dat selue vlytigē doe/

ten

tē huyse des Gods vandē Hemel/dat daer
geenē toorne en kome over des Conincks
Koninckrijck/ende syne kinderen.
23 Ende v lieden zy kōt/dat ghy geē macht
en hebt/Chijns/Tollen/eñ Jaerlicke Ren-
tē op te leggen op eenigen Priester/Leuijt/
Sangher/Deurwachter/Nethinim/ ende
Dienaer inden huyse deses Gods.

Merckt de se daet van eenen Heydenschen Coninck.

24 Ghy oock Esdra / na der wijsheydt/ ws
Gods die onder uwer handt is / set Rich-
ters ende Amptliedē/die alle het volck rich
ten/dat op ghene zijde des waters is: alle
die de Wet ws Gods weten/ende die het
niet en weten/dien leere het.
25 Ende alle die niet met vlyte doen en sullē
de Wet ws Gods/ eñ de Wet des Conincx/
die sal zijn oordeel om der daedt wille heb-
ben/het zy ten doodt/of inden Ban/of ter
breucke aen goede /of in de gevanckenisse.

Lof eñ danc segginge Esdre.

26 Geloeft zy de Heere onser Vaderen God/
die sulcks den Coninck heeft inghegheven/
dat hy het huys Gods te Jerusalem soude
vercieren.
27 Ende heeft tot my barmhertichheyt ghe
neycht voor den Koninck/ende synē Raets-
heeren/ende allen Gheweldighen des Ko-
nincks: ende ick werd ghetroostet / na der
handt des Heeren mijns Gods over my/eñ
vergaderde de Hoofden wt Israel/ dat sy
met my optoghen.

Dat viij. Capittel.

1. Welcke met Esdra / van Babel in
Juda ghetoghen zijn .15 .Esdras int over
sien zijns hoops / misset der Leuiten / diet
hy sommighe laet halen .21 .roept wt een
vasten .24 .ende bestelt het opghehaelde
gout ende siluer / onder twaelf Priesters
handen te bewaren .30 .den hoop breeckt
op .31 .ende komen met spoede te Jerusa-
lem/daer sy haer deuel .34 .ende den Heere
loefliicke offer wtrichten.

Optoch wt Babel. a 3.Es.8.31.

1 DJt zijn de Hoofden harer vaderen/die
gherekent werden/die met my op to-
ghen van Babel/te dien tijden/doe de
Coninck Artaxerxes regeerde.
2 Vanden kinderē Pinehas: Gersō: vandē
kinderen Ithamar/ Daniel: vandē kinderē
Dauid/ Hattus.
3 Vanden kinderē Sechan Ja der kinderē
Pareos/ Sachar Ja ende met hē mās per
soonen gherekent/hondert ende vijftich.
4 Vanden kinderen Pahath Moab/Elioe-
nai de sone Serah Ja ende met hem twee
hondert mans persoonen.
5 Vanden kinderen Sechan Ja de sone Je
hasiel / ende met hem drij hondert mans
persoonen.

Die vā Babel getogen zijn in Judea met Esdras.

6 Vandē kinderē Adin Ebed/de sone Jona
than/ende met hē vijftich mans persoonē.
7 Vanden kinderen Elam Jesaia de sone
Athal Ja/ende met hem tseuentich mans
persoonen.
8 Vanden kinderen Sephat Ja / Sebadia
de sone Michael / ende met hem tachten-
tich mans persoonen.
9 Vanden kinderen Joab/ Obad Ja de so-
ne Jehiel/ende met hem twee hondert ende
achtien mans persoonen.
10 Vanden kinderen Selomith de sone Jo
siph Ja / ende met hem hondert eñ tsestich
mans persoonen
11 Vanden kinderen Bebai/Sachar Ja de
sone Bebai/ende met hem acht ende twin-
tich mans persoonen.
12 Vanden kinderen Asgad : Jahanan de
ionckste sone/ende met hem hondert eñ tien
mans persoonen.
13 Vanden laetsten kinderen Adonikam/eñ
hietē also: Eliphelet/ Jeiel eñ Sema Ja/
ende met hem tsestich mans persoonen.
14 Vanden kinderen Bigeuai / Vthai ende
Sabud/ende met hen tseuentich mans per
soonen.
15 Ende ick vergaderde se aent water/dat te
Aheua koemt/ende bleven aldaer drij dagē: Aheua.
ende doe ick achtinghe hadde op het volck
ende de Priesters/en vandt ick aldaer geen
Leuiten.
16 Doe sant ick henen Eliezer/Ariel/ Sema
Ja/Elnathan: Jarib/Elnathan/ Nathan/
Sachar Ja/ende Mesullam de Oversten/
ende Joiarib/ende Elnathan de Leeraers/
17 Eñ santse wt/ tot Jddo den Oversten tot
Casphia/dat sy ons Dienaers haelden int
huys onses Gods: ende ick gaf hen in/wat
sy sprekē souden met Jddo/eñ synen broede
ren den Nethinim te Casphia.
18 Ende sy brachten ons/na der goeder hant
onses Gods over ons/eenen kloecken man/
vanden kinderen Maheli/des soons Leui/
des soons Israels/Sereb Ja met synen so-
nen ende broederen/achtiene.
19 Ende a Hasabia/eñ met hē Jesaia/vanden
kinderen Merari/met synen broederen eñ
haren sonen/twintich.
20 Ende vanden Nethinim/die Dauid ende
de Vorsten gauen te dienen den Leuiten/
tweehondert ende twintich / altemael by
namen ghenoemt.
21 Ende ick liet aldaer aēt water by Aheua/ Nethinim.
een vasten wtroepen / dat wy ons veroot- b.3.Es.8.50
moedichden voor onsen God/te soecken vā
hem eenen rechten wech/voor ons ende on
sen kinderen/ende alle onse haue.
22 Want ick schaemde my/vanden Coninck
geleyde ende Ruyters te begeeren/ende ons
teghen de vyanden te helpen op den wech:
want wy hadden den Koninck ghesept: De
hant onses Gods/is ten besten bouen allē/
die hem soecken: ende zijn stercke ende toor
ne over alle/die hem verlaten.
23 Also vasteden wy/ende sochten sulcks aen
onsen God: ende hy verhoorde ons.
24 Ende ick scheydde der twaelve wt vanden
Oversten Priesteren/Sereb Ja ende Hasab
Ja/ende met hen tien harer broederen.
25 Ende woech hen toe het siluer ende gout/
ende Vaten ter Heffinghe ten huyse onses
Gods/die de Koninck ende syne Raetshee-
ren/ ende Vorsten ende gantsch Israel dat
voorhanden was/ter Heffinghe ghegheuen
hadden.
26 Ende woech hen toe onder haer hant: ses
hondert ende vijftich Centener siluers/ ende
aen silueren Vaten hondert Centener/ ende
aen goude hondert Centener: twintich gul-
den c Bekers/die hadden dupsent gulden/ c Al. Becke-
eñ twee goede metalen costelicke Vaten/ kens/of
blinckende louter goudt/ Schalen.
27 Ende sprack tot hen: Ghy lieden zijt hey-
lich den Heere / so zijn de Vaten oock hey-
lich/daertoe het vry gegeuen siluer en gout/
den Heere uwer Vaderen God.
28 So waect nu/ende bewaert het/ tot dat
ghy lieden het toe weget voor den Oversten
Priesteren ende Leuiten ende Oversten Va
deren in Israel te Jerusalem/in de kiste des
huys des Heeren.
29 d Doe namen de Priesters ende Leuiten d 3.Es.6.8.
dat gewegen siluer ende gout ende Vaten/
dat sy het brochten na Jerusalem / totten
huyse onses Gods.
30 Also braken wy op van het water Aheua/
aen den twaelfsten dage der eerster Maent/
dat wy na Jerusalem toghen: ende de hant
onses Gods was over ons / ende verlos-

ſede ons vander hant der vyandẽ/ende der
ghener/die op ons loerden op den weghe.
31 Ende quamen tot Jerusalem/eñ bleuen
aldaer drie daghen.
32 Nu aenden vierdẽ dage wert gewegen/
het siluer eñ gout/ende vatẽ int huys on-
ses Gods onder de hant Meremoth/ des
soõs Uria des Priesters/eñ met hem Elea
zar dẽ sone Pinehas/ eñ met hem Josabad/
den sone Jesua / ende Noad Ja / den sone
Benni den Leuiet/
33 Nadeu getale eñ gewichte eens yegelic-
ken:eñ het gewichte wert te dier tyt alte-
mael beschꝛeuen.
34 Eñ de kinderen der geuanckenissẽ die wt
der geuanckenisse gecomen warẽ/offerden
Brandoffer dẽ God Israels twaelf Ossẽ/
vooꝛ het gansche Israel ses eñ tnegentich
Rammen/seuen eñ tseuentich Lammeren/
twaelf Bocken ten Sondoffer / altemael
ten Bꝛandoffer den Heere.

Israel met dẽ Heydenẽ vermaechschapt.

35 Eñ sy leuerden des Coninex beuel ouer/
den Amptlieden des Coninex/eñ den Lant
voechdẽ op dese zyde des waters :ende sy
verhieuen het volck eñ het huys Gods.

a 3 Esd.8.69

Dat ix. Cappittel.

b Deut.7.2 ende 12.30. Josue.13.12. Judic.2.8.

1. Esra is bedꝛoeft/ daerom dat vele wt
Israel hen met den Heydenen vermaech-
schapt hadden.

1 DOe dat a altemael wtgerichtet was/
traden tot my de Ouersten/eñ spꝛaken:
Het Volck Israels/ende Priesters eñ
Leuiten/en zyn niet afgesondert vãdẽ volc
kẽ inden Landen na haren grouwelẽ naem
lickẽ der Cananiters/ Hethiters/Pheresi
ters/Jebusiters/ Ammoniters/ Moabi-
ters/Egypters Amoꝛiters.
2 b Want sy hebbẽ hen eñ haren sonẽ der-
seluen dochteren genomẽ/eñ het heylighe
zaet gemeyn gemaect/met den volcken in-
den Landen: ende de hant der Ouersten eñ
Raetsheeren / was de vooꝛneemste in de-
ser misdaet.

c† And. die wt der gheuanckenisse gecomẽ waren/vergrypinghe etc.

3 Doe ick nu sulcx hooꝛde/verschuerde ick
myne kleederen eñ mynen rock/ eñ trock
myn hoofthaer ende mynen baerdt wt/eñ
sat eenlick.

Esre gebet.
d.3.Esdꝛ.8.71.

4 Eñ alle die des Heeren wooꝛt des Gods
Israels vreesden/vergaderden hen tot my/
om der c† grooter vergrypinge wille:eñ ick
sat eenlick tot op het Auontoffer.

e Deu.28.36. Leui.26.33.

5 Eñ om dẽ tyt des Auondoffers/stont ick
op van myner ellende/ende verschuerde my
ne kleederen ende mynen rock/ende strech-
te myne handen wt tot den Heere mynen
God.

f Esr.9.6 Esr.3

6 Eñ spꝛack: Myn God/ ick schame my/
eñ ontsie my myne ooghen op te heffẽ tot
v/myn God:wãt onse misdaet is ouer onse
hooft gewassen/eñ onse schult is groot tot
aenden Hemel.

g Nagel eñ Tuyn is ghesprooken/na der wyse eener gemeynen spꝛueke dat alle het ander lande ende lieden omgecomẽ zyn ende sy noch ouerbleuen zyn/ als eenẽ nagel vanden huyse/ende eenen tuyn vandẽ lande.

7 Van dier tyt onser vaderẽ aen zyn wy in
grooter schult geweest tot op desẽ dach: e
eñ om onser misdaet wille/zyn wy/eñ onse
Coninghen ende Priesters/ghegeuen in de
hant der Koningen indẽ Landẽ/in sweert/
in gheuanckenisse/in roof/ende in schaem-
te des aenghesichts/als het hedensdaechs
gaet.
8 Nu dan is een weynich eñ gansch snelle
genade vandẽ Heere onsen God geschiet/
dat ons noch wat ouerbleuẽs is ontcomẽ/
dat hy ons gaue eenẽ g nagel an syner hey
liger stede/dat onse God onse ooghen ver-
lichtede/eñ gaue ons een weynich leuẽs/
daer wy knechten zyn.
9 Want wy zyn knechten eñ onse God en
heeft ons niet vlatẽ/hoe wel dat wy knech
tẽ zyn eñ heeft barmherticheyt tot ons ge-
neycht/vooꝛ dẽ Coningen in Persẽ/ dat sy
ons het leuen latẽ eñ verhoogen het huys
onses Gods/eñ richten op syne verstooꝛin-
ghe/ende gheuen ons eenen tuyn in Juda
ende Jerusalem.
10 Nu wat sullen wy segghen onse God/na
desen?dat wy uwe ghebodeu verlaten heb-
ben/
11 Die ghy dooꝛ uwe knechtẽ de Propheten
gebodẽ hebt/eñ geseyt:h Het Lant daer ghy h Leu.18.24.
in comt /het te eruẽ/ is een onreyn Landt/
dooꝛ de onreynicheyt der Volckẽ indẽ Lan-
den/in haren grouwelẽ/daer sy het hier en-
de daer vol onreynicheyts mede gemaeckt
hebben.
12 i So en sult ghyliedẽ nu uwe dochterẽ niet i Deut.7.3.
gheuen haren sonen/ende hare dochteren en
sult ghyliedẽ uwen sonen niet nemen/eñ en
soect haren vꝛede noch goet niet eewichlick
op dat ghy machtich werdet/ ende etet het
goet inden Lande/ende eruet op uwe kinde
ren eewichlick.
13 Eñ na allen dien/dat ouer ons gecomẽ is/
om onser boose wercken eñ grooter schult
wille/hebdy onse God/ onser misdaet ver-
schoont/eñ hebt ons een behoudinge gege-
uen/als het vooꝛ ooghen staet.
14 Wy daerentegen hebbẽ ons omgekeert/
eñ v gebot laten varẽ/dat wy ons met den
volckẽ deser grouwelẽ vermaechschapt heb
bẽ:wildy dan ouer ons grã zyn/ tot dat het
gans wt zy/dat daer niets ouer/noch eenr
ghe behoudinghe en zy?
15 Heer God Israels/ghy zyt rechtueerdich/
want wy zyn ouergebleuẽ eẽ behoudinge/
als het hedẽ tẽ dage vooꝛ oogen staet/siet/
wy zyn vooꝛ v in onser schult/wãt om dies
wille en cannen niet bestaen vooꝛ v.

Dat x. Cappittel.

1. Den volcke Israels beroudt het/dat
het vꝛeemde Wyuen ghenomen heeft/ende
verlaet deselue.12. God bestelt den Esra in
deser sake een willich volc 18. De namẽ der
ghener die vꝛemde Wyuen ge. [illegible]en had-
den/woꝛden beschꝛeuen.

Israel bewilliget syne vꝛeemde Wyuen te verlaten.
a 3.Esd.8.92

1 ENde doe a Esra also badt/ eñ bekende/
weende/eñ vooꝛ den huyse Gods lach/
vergaderde hen tot hem wt Israel/ een
gantsch groote Ghemeynte/van mans eñ
vꝛouwen ende kinderen : Want het volck
weende seer.
2 Ende Sechania/de sone Jehiel/vanden
kinderen Elam/antwooꝛde ende spꝛac tot
Esra : Welaen/ wy hebben ons aen onsen
God vergrepen/dat wy vꝛẽde Wyuẽ van
den Volcken des Lants ghenomen hebbẽ:
nu/ daer is noch een hopen in Israel ouer
dien.
3 So laet ons nu eẽ verbont makẽ met on-
sen God/dat wy alle wyuẽ/eñ die vã hen ge
boꝛen zyn/ wt doẽ/na den rade des Heerẽ/
eñ b† dier/die de Gebodẽ onses Gods vꝛee- b † An.stal inder vꝛeese der gebodẽ onses Gods/dat etc.
sen/dat men doe na de Wet.
4 So maeckt v nu op/ want v behooꝛt het/
wy willẽ met v zyn:hebt eenẽ goedẽ moet/
ende doet het.
5 c Doe stont Esra op/ eñ nam eenen Eedt c 3.Esd.6.8
vanden Ouersten Priesteren eñ Leuiten/ eñ
dẽ ganschen Israel/dat sy na desen wooꝛde
doen soudẽ:ende sy swoeren.
6 Eñ Esra stont op vooꝛ den huyse Gods/
ende ginck in de camer Johanan des soõs
Elisab:eñ doe hy aldaer henen quam/ en at
hy gheen bꝛoot/ende en dꝛanck ghéen wa
ter: want hy dꝛoech leedt om der vergry-
ping he

pinge wille/ der ghenen/ die geuangen ghe-
weest waren.
7 Eñ sy lieten wtroepẽ door Juda ende Je
rusalem/ tot allen kinderen die ghevangen
gheweest waren/ dat sy hen te Jerusalẽ ver
gaderden.
8 Ende wie niet en quame in drij daghẽ/ na
den raedt der Oversten eñ Oudtsten/ diens
have soude altemael verbannen zijn eñ hy
afgesondert vander Gemeynte der gevan-
ghenen.
9 Doe vergaderden hen alle mannen Juda
ende BenJamin te Jerusalem in drij daghẽ
dat is/ inden twintichsten dage der negen-
der Maent: eñ alle het volck sat op der stra
te/ voor den huyse Gods/ eñ d beefden om
d Of/schul-
den.
der saken wille/ ende vanden reghen.
10 Ende Esdras de Priester stondt op en-
e Deut. 7. 3.
de sprack tot hen: e Ghylieden hebt v ver
Judic. 3. 5.
grepen/ dat ghy vreemde wijuen genomen
Nehem. 13
hebt/ dat ghy der schult Israels noch meer
28.
makedet.
11 So bekennet nu den Heere uwer vaderẽ
God/ ende doet zijn welbehagen/ eñ schey
det v lieden vanden Volcken des Landts/
ende vanden vreemden wijuen.
12 Doe antwoorde de gantsche Gemeynte/
eñ sprack met luyder stemmen: het geschie-
de als ghy geseyt hebt.
13 Doch des volcx is vele/ eñ een regenach
tich weder/ ende en can hier buyten niet
staen: so en is het oock niet eens of twee
daghen werck: want wy hebben sulcker o-
vertredinghe veel ghemaeckt.
14 Laet ons onsen Oversten bestellen inder
gantscher Ghemeynten/ dat alle die in
onsen Steden/ vreemde wijuen genomen
hebben/ op bestemden tijdt komen/ ende
de Oudtsten eener yegelicker Stadt/ en-
de hare Richters mede/ tot dat van ons
ghewendet worde den toorne onses Gods
om deser saken wille.
15 Doe werden bestelt Jonathan de sone
Asahel/ ende JehasJa de sone Thikwa/
over dese sake: ende Mesullam ende Sab-
thai de Leviten/ holpen hen.
16 Ende de kinderen der gevanckenisse de-
den also: ende de Priester Esdras/ ende de
Voornemste vaderen in harer vaderen
huysen/ eñ alle voorghenoemde scheyde-
den hen: ende setteden hen aenden eersten
daghe der thiender Maent/ dese sake te
verhooren.
17 Ende sy richteden t wt aen allen man-
nen/ die vreemde wijuen hadden/ inden eer
De mannen
sten daghe der eerster Maent.
der gener
18 Ende daer werden ghevonden f onder
die vreemde
den kinderen der Priesters/ die vreem de
wijuen ghe-
wijuen genomen hadden/ namelicken/ on-
nomen hadden.
der den kinderen Jesua des soons Joza-
dak/ ende sijnen broederen: MaeseJa/ E
f 3. Esd. 9. 18
lieser/ Jarib/ ende Gedalia.
19 Eñ sy gaven haer hant daer op/ dat sy
de wijuẽ wonde wtstooten/ eñ tot Schulte
offer eenen Ram voor hare Schult geven.
20 Onder den kinderen Jmmer: Hanani
ende SabadJa.
21 Onder den kinderen Harim: MaeseJa/
Elia/ SemaJa/ Jehiel ende Vsia
22 Onder de kinderen Pashur: Elioenai/
Maeseia/ Jsmael/ Nethaneel/ Josabad/
ende Eleasa:
23 Onder den Leviten: Josabad/ Simei/ eñ
Kolaia/ (hy is de Klita/) PethahJa/ Juda
ende Eliezer.
24 Onder de Sangers: Eliasib/ onder den
Duerwachters: Sallum/ Telem ende Vrij
25 Van Jsrael: onder den kinderen Paros
Ramia/ Jesia/ Malchia/ Meiamin/ Ele
asar/ Malchia/ ende Benaia.
26 Onder den kinderen Elam: Mathania
Sacharia/ Jehiel/ Abdi/ Jeremoth eñ Elia
27 Onder den kinderen Sathu: Elioenai/
Eliasib/ Mathania/ Jeremoth Sabud eñ
Asisa.
28 Onder den kinderen Bebai: Johannan/
Hanania/ Sebai ende Athlai.
29 Onder den kinderen Bani: Mesullam/
Malluch/ AdaJa/ Jasub Seal ende Jere-
moth.
30 Onder den kinderen Pahath Moab: Ad
nan/ Chelal/ BenaJa/ MaeseJa/ Ma
thanJa/ Bezaleel/ Benui ende Manasse.
31 Onder den kinderen Harim: Eliezer/ Jes
sia/ MalchJa/ SemaJa/ Simeon/
32 BenJamin/ Malluch ende Samaria.
33 Onder den kinderen Hasum: Mathnai/
Mathatha/ Sabad/ Eliphelet/ Jeremia/
Manasse ende Simei.
34 Onder den kinderen Bani: Maedai/ Am
ram/ Huel/
35 BenaJa/ Bedia/ Chelui/
36 Naia/ Meremoth/ Eliasib/
37 Mathania/ Mathnai/ Jaesan/
38 Beni/ Benui/ Simei.
39 Selemia/ Nathan/ Adaia/
40 Machnadbai/ Sasai/ Sarai/
41 Asareel/ SelemJa/ Samaria/
42 Sallum/ Amaria/ ende Joseph.
43 Onder den kinderen Nebo: Jeiel/ Ma-
thithia/ Sabad/ Sebina/ Jaddai/ Joel/ en-
Benaia.
44 Dese hadden altemael vreemde wijuen
ghenomen: Ende daer waren sommighe on-
der denseluen wijuen/ die daer kinderen ge-
draghen hadden.

Eynde des Boecks
Esdre

Argument.

Na Esdras coemt Nehemias wt de Ba- Nehemias of 2. Esdras.
byloniſche ghevanckenisse daer hy noch
was/ ende doe hy te Jerusalem gecomen
was/ dede hy de Stadt wederbouwen/ ende
de mueren/ ende de straten. Hy verlichtet ooc
het volck van sommighe ongerechtighe schat
tinghen/ lasten ende woecker/ waerdoor sy o
verladen waren: ende beschermde de Burgers
met grooten voorspoet ende standtvasticheyt/
oock sommige misbruyckẽ die in de Gemeyn-
te waren/ beterende. Bouen desen wort bewe
sen: hoe noodich het den gheloovighen zy/ te
waken ende voorsichtich te zyne/ omde vyan
den des volcks Gods te bedriegen ende te o-
verwinnen/ ende haer hoouerdich voornemẽ
te niete te maken. In dese Historie zijn tseuen
tich Jaren vervaet/ want van den eersten Ja
re Cyri/ tot het 20. Jaer Darij/ teltmen
58. Jaren/ ende van daer tot het 32.
Jaer Darij/ teltmẽ 12. Jarẽ/
in de welcke de muerẽ
der Stadt weder
opghrecht
wa.

Het Boeck
Nehemie.

Dat Eerste Capittel.

1. Nehemias treurt en beclaecht de ge vanckenisse des volcks.

Nehemias/ Schencker des Koninckx Artaxerxes

1 Jt zijn de geschiedenis-
sen Nehemie/des soons
Hachalia: Het geschiede
inde Maent Chisleu/ des
twintichsten Jaers/dat
ick was te Susan op de
Burcht.
2 Doe quam Hanani een
mijner broederen/met sommighe mannen
wt Juda: ende ick vraechde se: Hoe het den Jo-
den ginge/die behouden ende ouerbleuen wa-
ren vander geuanckenisse ende hoe het te Je
rusalem stonde.
3 Ende sy spraken tot my: De ouerbleuene
vander ghevanckenisse / zijn aldaer inden
Lande in grooten ongeluck ende versmaet
heyt: a de mueren Jerusalems zijn gebro-
ken / ende haere Poorten met viere ver-
brandt.
4 Doe ick nu sulcke woorden hoorde/ sat ic/
ende weende/ ende droech leet b twee dagen
lanck/ende vastede/ende badt voor den God
vanden Hemel/
5 Ende sprack: O Heere God vanden Hemel
ghy groote ende verschrickelicke Godt/ b
die daer hout het Verbont ende barmher-
ticheyt dien/die hem lief hebben/ende syne
Ghebodenhouden.
6 Laet doch uwe ooren opmercken/ende uwe
oogen open zijn/ dat ghy hooret het gebet
ws knechts dat ick nu voor v bidde/dach
ende nacht/ voor de kinderen Israels uwe
knechten/ende bekenne de sonden der kin-
deren Israels/ die wy aen v gedaen hebben: ende
ick ende mijns vaders huys hebben oock
ghesondicht.
7 Wy zijn verdoruen geworden/dat wy niet
gehouden en hebben de Geboden/Beuelen/
ende Rechten/die ghy geboden hebt uwen
knechte Mosi.
8 Gedenckt doch des woorts/ dat ghy uwen
knechte Mosi gebodet/ende spraket: e Wan-
neer ghy v lieden vergrijpt: so wil ick v on
der de Volcken verstroyen.
9 f So ghy v daerentegen bekeert/tot my/ende
houdet mijne geboden/ende doetse: ende wan-
neer ghy lieden ooch verstootet waert/tot aen
des Hemels eynde/so wil ic v doch van daer
vergaderen/ende wil v brengen aen die plaet
se/die ick verkoren hebbe/dat mijnen Naem
aldaer woone.
10 Sy zijn doch uwe knechten ende v Volck/
die ghy g verlosset hebt / door uwe groote
kracht/ende machtigher handt.
11 Och Heere/laet uwe ooren opmercken op
het gebet ws knechts/ ende op het ghebet
uwer knechten/die daer begeeren uwen Na
me te vreesen: ende laet het uwen knechte he-
den wel gelucken/ ende geeft hem barmher-
ticheydt voor dese mannen: want ick was
des Coninckx Schencker.

a 2.Reg.25.4.8.
2.Par.36.19

b t. Anders sommighe.

Nehemie ghebedt.
c Nehe.9.32
Dan.9.4.
d Exo.20.5.
ende 34.6.
Deut.7.9.
Jer.32.19.

e Deu.30.1.

f 2.Par.6.37

g Exo.14.30

Dat ij. Capittel.

1. Nehemias reyst met oorlof ende brieuen
Artaxerxes na Jerusalem. 11. besiet de
stadt heymelicken/ haer te helpen/19.ende hem
geraet zijn voornemen tot nactlap ende spot
voor den vyanden Israels.

1 In der Maent Nissan/a des twintichsten
Jaers des Coninckx Artaxerxes / doe
wijn voor hem stont/nam ick den wijn op/
ende gaf hem den Koninc/ende ick sach bt
treurich voor hem.
2 Doe sprack de Coninck tot my: Waerom
siedy so iammerlicken? ghy en zijt immers
niet kranck: dat en isset niet/ maer ghy zijt
swaermoedich: Jck nu: vreesde my gantsch
seer/
3 Ende sprack totten Coninck: de Coninck leue
eewichlick: soude ick niet iammerlicken sien?
de Stadt/ daer het huys der begrauenisse
mijner vaderen is/leyt woest/ ende hare poor-
ten met viere verteert.
4 Doe sprack de Coninck tot my: Wat be-
geerdy dan? Doe badt ick God vanden He-
mel.
5 Ende sprack totten Coninck: Behaecht het
den Coninck/ende uwen knechten voor v/dat
ghy my henen sendet in Juda/tot der Stadt
der begrauenisse mijner vaderen/ dat ickse
bouwe?
6 Ende de Coninck sprack tot my/ende de Ko
ninginne die by hem sat: Hoe lange sal uwe
reyse dueren?ende wanneer suldy weder comen?
ende het behaechde den Coninc wel/dat hy
my henen sant: ende ick settede hem eenen
ghewissen tijt/
7 Ende sprack totten Coninck: c Behaecht et
de Coninck/ so geue hy my brieuen/ aen de
Lantvoochden op ghene zijde des waters/
dat sy my ouer ghelepden/ tot dat ick come
in Juda.
8 Ende brieuen aen Assaph den d Houtvorst
des Coninckx/dat hy my hout geue tot bal-
ken der Poorten/aende Pallepse die inden
huyse ende Stadmueren zijn/ende totten huy
se daer ick in trecken sal: ende de Coninck
ghaf my na der goeder handt mijns Gods
ouer my.
9 Ende doe ick quam totten Lantvoochden op ge
ne zyde des waters/gaf ick hem des Coninc
brieuen: ende de Coninck sandt met my he-
nen/de Hooftlieden ende Ruyteren:
10 Doe nu Sanneballat de Heroniter/ende To
bia een Amonitich knecht/dat hoorden/ver
droot het hen seer/dat een mensche ghero-
men ware/die wat goets sochte voor de kin-
deren Israels.
11 Ende doe ick te Jerusalem quam/ende daer
drij daghen gheweest was.
12 Maecte ick my des nachts op/ ende wey-
nich mannen met my: want ick en seyde ge-
nen mensche/wat my mijn God ingegeuen
hadde/te doen aen Jerusalem: ende daer en
was gheen Dier met my/dan alleen daer ic
op reedt.
13 Ende ick reet ter Daelpoorte wt by nachte/
voor der Draken fonteyne/ende aen de Mest-
poorte/ ende e het dede my wee dat de mueren
Jerusalems verscheurt waren/ende de Poorten
met vyere verteert.
14 Ende ginck ouer ter Fonteynpoorte/ ende
tot des Coninckx f) Wyer/ende daer en was
gheen ruymte mijnen Diere/dat het onder
my hadde connen gaen.
15 Doe tooch ick by nacht lancx de Beke he
nen/ende het dede my weede mueren also te
sien: ende keerde wederom/ende quam ter
Daelpoorten weder in.
16 Ende de Ouersten en wisten niet/ waer ick
henen ginck/of wat ick maecte: want ick en
hadde tot dier tijt toe den Joden ende den Prie-
steren/den Raedtsheeren ende den Ouersten/
ende den anderen die aen het werck arbeyden/
noch niet ghesepdt.
17 Ende sprack tot hen: Ghy lieden siet het
ongheluck/daer wy in zijn/dat Jerusalem
woest

Nehemias reyst na Jerusalem.
a Nehem.13
b t Anders te vooren treurich

c 3.Esd.4.47.

d Of Forestmeester

Saneballat

Nehemias besiet de Stadt heymelick hae te helpen.

e t And. be trachtede/ hoe de mueren etc.
f t And. Cisterne of Vyuere.

woest leyt/eñ haer poortē zijn met vyere v
brant: koemt/ latet ons de mueren Jerusa
lems bouwen / dat wy niet meer een ver/
smaetheyt zijn.
18 Eñ seyde hen aen de hāt mijns Gods/ die
goet ouer my was: daertoe de woordē des
Koninckx/ die hy tot my gesprokē hadde: eñ
sy spraken: So latet ons op zijn/ ende wy
bouweden. ende hare handen werden bly=
moedich ten goeden.
19 Doe nu Saneballat de Horoniter/ eñ To
bia de Ammonitische knecht/ ende Gosē de
Araber. dat hoorden bespottedē sy ons/ eñ
verachteden ons. eñ spraken: Wat is dat/
dat ghyliedē doet? wilt ghyliedeu vanden
Coninck weder af vallen?

De Samariters met harē Byhulpers/ sprekē tegē het bouwē etc.

20 Doe antwoorde ick hem. ende sprac: De
God vanden Hemel sal het ons wel gelue=
ken laten wāt wy sijne knechtē hebbē ons
opgemaect/ eñ bouwen: ghyliedē daerent e
gen/ en hebt het geen deel/ noch recht/ noch
ghedachtenisse in Jerusalem.

Dat iij. Cappittel.

1 De namen der ghener / door welcke
de mueren te Jerusalem weder ghebou=
wet zijn.

De namē d' Bauwers Jerusalēs.

1 Ende Eliasib de Hooge Priester maeck=
te hem op met sijnen broederē den Prie
sterē/ ende bouweden de Schaepspoor
te: sy heylichdense/ ende setteden hare deu
ren in: eñ sy heylichdense tot aen den Thor
ren Mea namelicken. tot aen den a Thor
ren Hananeel.

a Jer. 31. 38. Zac. 14. 10

2 By hem bouweden de mānen van Je=
richo: oock bouwede by hem Sachur/ de so
ne Jmri.
3 Nu de Vischpoorte/ bouwedē de kinderē
Senaa/ die decktense//eñ stelden hare deu=
ren in/ sloten ende grendelen.
4 By hem bouwede Meremoth / de sone
Vria/ des soons Hokos: by hem bouwede
Mesullam/ de sone Berechia / des soons
Mesesabeel: By hem bouwede Zadok de
sone Baena.
5 By hen bouwedē die van Thekoa: doch
hare b Geweldigē en brachten harē hals
niet ten dienste harer heeren.

b De Armē moeten het Cruyce dragen/ de Ryke en geuen niets/ deur aes en heeft niet/ Sic cuncque en geest ny Quater dyp: die helpen bly.

6 De Oude poorte bouwedē Joiada de so
ne Passeah ende Mesullam de sone Beso
dia: sy decktense/ ende stelden de deuren in/
ende sloten ende grendelen.
7 By hen bouwedē Melathia vā Gibeon/
ende Jadon van Merono. mannen vā Gi=
beon eñ van Mizpa. aen de stoel des Lant
vooghts/ op desezijde des waters.
8 By hem bouwede Vsiel/ de sone Harha
Ja de Goutsmidt: by hem bouwede Hana
nia de sone c † des Apotekers: ende sy bou
weden wt te Jerusalem/ tot aen de Breede
mueren.

c † Anders/ Harakahim

9 By hem bouwede Repha Ja de sone Hur
de Ouerste des haluen d † vierendeels te
Jerusalem.

d † And. deels

10 By hem bouwede Jedaia/ de sone Haru
Maph/ tegen sijnen huyse ouer: by hē bou
wede Hattus/ de sone Hasabenia.
11 Mi Malchia de sone Harim/ eñ Hasub
de sone Pahath Moab. bouwede twee stuc
ken. ende den Thoren byden Ouen.
12 By hem bouwede Sallum de sone Halo
hes. de Ouerste des haluen vierendeels te
Jerusalem. hy ende sijne dochteren.
13 De Daelpoorte bouwede Hanun/ eñ de
Burgers van Sanoah: sy bouwdendense. eñ
setteden hare deurē in. sloten eñ grendelē/
ende duysent ellen aan der mueren/ tot aen
de Messpoorte.
14 De Messpoorte / bouwede Malchia
de sone Rechab/ de Ouerste des e † vieren= e † An hal
deels der Wijngaerdeniers: hy bouwedese/ uen deels
ende settede hare Deuren in/ Sloten ende An. des
Grendelen. wyckx
15 Nu de Fonteynpoorte bouwede Sallum/ Beth Cherem
de sone Chal Hose / de Ouerste des vieren
deels te Mizpa. hy bouwedese ende deck=
tese/ ende settede hare Deuren in Sloten
ende Grendelen: daertoe de Mueren aen=
den † Poel Siloah byden Hof des Koninckx † Anders Piscine
tot aen de trappen/ die vander Stadt Da=
uids afgaen.
16 Naest hem bouwede Nehemia/ de sone As
buk/ de Ouerste des haluen f † vierendeels te f † An. deels
Bethzur/ tot teghen de doode grauen Da=
uids ouer. ende tot aen den poel Asu Ja. eñ
tot aen het huys der Helden.
17 Naest hem bouweden de Leuiten/ Rehum
de sone Bani: naest hem bouwede Hasabia/
de Ouerste des haluen vierendeels te Kegi
la in sijnen vierendeele.
18 Naest hem bouweden hare broederen
Bauai de sone Hanoda. der Ouersten des
haluen vierendeels/ te Kegila.
19 Naest hem bouwede Eser / de sone Je=
sua / de Ouerste te Mizpa/ twee stucken
lanckx den hoeck heneu / teghen het Har=
naschhuys.
20 Naest hem op den Berch bouwede Ba=
ruch de sone Sabai. twee stuckē/ indē hoec/
tot aen de huysdeure Eliasib des Hooghen
Priesters.
21 Naest hem bouwede Meremoth/ de sone
Vria des soōs Hakoz/ twee stuckē. vander
huysdeure Eliasib / tot aen het eynde des
huys Eliasib.
22 Naest hē bouweden de Priesters/ de man
nen wt den g † Landestreken. g † An/ Con treyen.
23 Daer naest bouwede Ben Jamin ende
Hasub / teghen haren huyse ouer : daer
naest bouwede Asaria/ de sone Maese=
ia / des soons Anania. teghen sijnen huyse
ouer.
24 Naest hē bouwede Benui/ de sone Hena
dad/ twee stucken van Asarie huys/ tot aen
den hoeck/ ende tot aen den kant.
25 Palal de sone Vsai / teghen den hoeck
ende den hoogen Thoren ouer / die van
des Koninckx huys wt lyckt / by den
Houe des Kerckers: naest hem Pedaia de
sone Pareos.
26 De Nethinim van h † woondē aē Ophel/ h † And. die
tot aen de Waterpoorte/ tegent Oostē. daer daer woonden etc. bau
den Thoren wtlyckt. weden tot
27 Naest dien/ bouweden die van Thekoa/ aen etc.
twee stucken/ teghen den grooten Tooren
ouer/ die wt lyckt/ ende tot aen de mueren
i Ophel. i 2 Pa. 33. 14
28 Nu/ vander Peerdtspoorte aen / bouwe
den de Priesters/ een yegelick teghen sijnen
huyse ouer.
29 Daer naest bouwede Zadok/ de sone Jm
mer/ tegen sijnē huyse ouer: naest hē bouwe
de Semaia/ de sone Sachania/ de Deur=
wachter teghent Oosten.
30 Naest hem bouwede Hanania de sone
Selemia/ ende Hanun de sone Salaph de
seste / twee stucken: naest hem bouwede
Mesullam de sone Berechia / teghen zijn
† kiste ouer.
31 Naest hem bouwede Malchia / de sone † And. solders. of/ kamers
des Gouitsmidts/ tot aen het huys der Ne
thinim. ende der Kramers. tegen de Raets
poorte ouer/ ende tot aen den Zael aen den
hoeck.
32 Ende tusschen den Zale aen dē hoeck ter
Schaepspoorte / bouweden de Goutsmedē
ende Kramers.

Dat iiij. Capittel.

1. De Samariters ende hare medehul-
pers/spotten teghen Gods werck. 4. Ne-
hemias bidt teghen hen/ 7. so werden ha-
re boose aenslaghen te niete ghemaeckt. 9
De Joden waken ende bidden/ ende rustē
hen te bouwen ende te strijden.

Spot der Samariterē ēn haerer bijhulpers/ tegen Gods werc.

1 DOe nu Saneballat hoorde/ dat wy de
mueren bouweden/ wert hy toornich
ende seer grimmich/ ende bespottede
de Joden.
2 Ende sprack voor synen broederen ende
den Machtigen te Samaria: Wat makē
de amachtige Joden? Salmense laten ge-
werden/ sullen sy offeren/ sullen sy het in ee-
nen daghe volbringhen/ sullen sy de steenē
leuendich maken/ die daer stof hoopen
ende verbrandt zyn/
3 Ende Tobia de Ammaniter by hē sprack
Laet se slechs bauwen: wanneer Vossē daer
op toghen/ die verschuerden hare steenen
mueren wel.

Die zijn Ne-hemie woorden.

4 Hoort/ onse God/ hoe veracht zijn wy:
keert hare versmaetheyt op haren kop/
dat ghyse geuet in verachtinghe/ indē lan
den harer geuanckenisse.
5 Decket hare misdaet niet toe/ ēn hare sō
de en verdelget niet voor v: wāt sy hebben
de Bouwlieden ghetercht.
6 Doch wy bouweden de mueren/ ēn voe-
dense gansch aenmalcanderen/ tot aen de
halue hoochte: ende het volck kreech een
herte te arbeyden.

Boose aenslagē maect God te niete. Wat God bouwē wil/ dat en kan nie-māt weren.
a Of/ verwalinghe.

7 Doe nu Saneballat/ ēn Tobia/ ende de
Arabiers ēn Ammaniters ēn Asdoditers
hoorden dat de mueren te Jerusalem toe-
gemaeckt waren ende dat sy de schueren
begonnen hadden te veteren/ werden sy
seer toornich.
8 Ēn maeckten alle samen een verbondt te
hoop/ dat sy quamen ende krijchden tegen
Jerusalē/ ende daer een a beletsel in maeck
ten.
9 Wy daerentegen baden tot onsen God/
ende setteden een wacht op hen dach ende
nacht tegen hen/

b Dat is/ sommighe vlagē en kō-den sy niet haest voor haer vpsiō ter mueren/ als sy wou-dē: daerom stelden sy daer henen de gewapē-de hant/ als hier na staet.

10 Ende Juda sprack: b De cracht der dra-
gers is te swack/ ende des stofs is te vele/
wy en konnen aen der muerē niet bouwen
11 Onse Wederpartijders dā dachten: Sy
en sullen niet weten noch sien/ tot dat wy
onder hen comen/ ende hen verworgen/ ēn
het werck verhinderen.
12 Doe nu de Joden die by hen woonden/
quamen/ ende seyden ons wel tienmael/
wt allen plaetsen/ daer sy rondom ons
woonden.

c Dat zijn de grauen rondtom de Stadt.
b Nu 11. 9. Deut. 1. 21. ende. 20. 3.
2. Mac. 4. 8

13 Doe stelde ick beneden aen de plaetse/
achter der mueren in der grauen/ het volc
na haren ghesIachten/ met haren sweerdē
spiessen ende Boghen.
14 Ēn sach toe/ ēn maeckte my op/ ēn sprack
tot den Raetsheeren ēn Oversten/ ēn den
anderen volcke: b Vreest v niet voor hen/
denckt aen den grooten ēn verschrickelickē
Heere/ ende strijdet voor uwe broederen/
sonen dochteren/ wijuen ēn huysen.
15 Doe nu onse vyanden hoorden/ dat het
ons was kondt gheworden/ maeckte God
haren raet te niete: ende wy keerden alte-
mael wederom na der mueren/ een yeghe-
lick tot synen arbeyt.
16 Ende het geschiede voortaen dat de jon
gelingen/ die helft den arbeyt deden/ ēn de
ander helft hielden Spiessen/ Schilden/
Boghen ende Pantziers ende de Overste
stonden achter den gantschen huyse Juda.
17 Die daer bouweden aen der mueren/ ēn
droeghen den last/ van dien die hen oploe-
den: met eener handt deden sy den arbeydt/
ende met der ander handt hielden sy de wa-
penen.

Die Jerusalem weder bouwen/ arbeyden met eener hant/ inder anderē houdē sy de wapenē.

18 Ende een yegelick die daer bouwede/ had
de zyn sweert aen syne lendenen gegordet/
ende bouweden also: ende die met der basuy
nen blies/ was by my.
19 Ende ick sprack tot den Raetsheeren ēn
Oversten/ ende ten anderen volcke: Het
werck is groot ende wijdt/ ende wy zyn ver-
stroyt op der mueren/ verre van malcan-
deren:
20 Aen welcker plaetse ghy nu der Basuy-
nen gheluydt hoort/ daer vergadert v
henē tot ons: c ēn God sal voor ons strijdē
21 So willen wy aen het werck arbeydē: ēn
de helft hielt de Spiessen/ van den opganck
des dageraets aē/ tot dat de Sterren voor
quamen.

c Exo. 14. 25 Deut. 1. 30 ende 20. 4. ende 28. 7.

22 Oock sprack ick te dier tijdt ten volcke:
Een yeghelick blijue met synen Jonge den
nacht ouer te Jerusalē/ dat wy des nachts
de wacht/ ende des daechs den Arbeydt
wachten.
23 Nu/ ick ēn myne broederen/ ēn myne jon
gers/ ende de mannen op der wacht achter
my/ wy en toghen onse kleederen niet wt/
een yeghelick st liet het baden aenstaen.

st. Anders met synen sweerde tot int water.

Dat v. Capittel.

1. Daer comt een geschrey inden volc-
ke/ des dieren tijdts halven. 6. Nehemia
verbiet den Woecker/ 14. ende gaet in synē
Ampte zyns rechts te buyten.

1 ENde daer verhief hem een groot ghe-
schrey des volcks/ ēn harer vrouwen te-
ghen hare broeders der Joden.
2 Ende daer waren sommige/ die daer spra
ken: Onser sonen ēn dochteren zyn te vele/
laet ons koorn voor hen nemen ende eten/
dat wy leuen.
3 Doch sommighe spraken: Latet/ ons on-
se Ackers/ Wijnberghen/ ende huysen ver-
setten/ ende koorn daer voor nemen/ inden
dieren tijdt.
4 Sommighe daerenteghen sprackē: Latet
ons gelt leenen op chijnse vanden Coninck
op onse Ackeren ende Wijnberghen.
5 Want onser broeders lijf/ is als onse lijf
ende hare kinderen als onse kinderen: ande-
souden wy onse sonen ende dochterē onder
werpen den dienste: ende daer zyn alreede
sommighe van onsen dochteren onderwor-
pen/ ende daer en is gheen vermeughen in
onsen handen: oock worden onse Ackeren
ende Wijnbergen/ der anderen.
6 Doe ick nu haer gheschrey ende sulcke
woorden hoorde/ werdt ick seer toornich.
7 Ende mijn herte wert des sins met my/
dat ick de Raetsheerē ēn Oversten berispte
ende sprack tot hen: a wilt ghy een op den
anderen woecker drijuen/ ende ick brachte
een groote Ghemeynte te samen teghen
hen/
8 Ende sprack tot hē: Wy hebben onse broe
deren de Joden weder gekocht/ die den hey
denen verkocht waren/ na onsen vermeughē
ende ghylieden wilt ooc uwe broederen ver-
koopen/ die wy tot ons ghekocht hebben:
Doe swegen sy/ ende en vonden niets te
antwoorden.
9 Ende ick sprack: Het en is niet goet dat
ghylieden doet: souder ghy niet inder vree-
se Gods wandelen/ om der versmaetheydē
wille der Heydenen onser vyanden:
10 Ick ende myne broederen/ ēn myne jon-
ghers/ hebben hen ooc ghelt ghedaen

De woecker wert verboden door Nehemiā.
a Deu. 23. 19 Exod. 22. 25 Leuit. 25. 36

ende koorn/den woecker van hebben wy
naghelaten.
11 So gheuet hen nu heden ten daghe we-
der/hare Ackers/Wijnberghen / Olijfgaer
den ende huysen/ende den honderften van-
den ghelde/van Coorn/van Moste/ ende
van Olye/dat ghylieden aen hen gewoec-
kert hebt.
12 Doe spraken sy:wy Willen weder geuē/
ende en willen niets van hen begheeren/
ende willen doen/als ghy gheseyht hebt:
ende ick riep den Priesteren/ende nam ee-
nen Eedt van hen/dat sy also doen souden.
13 Ooc schuddede ick mynē boesem wt/eñ
sprack: also schudde God wt/elcken man
van synen huyse/ende van synen arbeydt/
die dit woort niet b hanthauet: ende de
gantsche Gemeynte sprack. Amen:eñ loef-
den den Heere:ende het volck dede also.
14 c Ooc van dier tyde aen/ doe my beuolē
weet/een Landtvoocht te zyn inden Lande
Juda/namelicken / vanden twintichsten
Jare aen tot in het twee ende dertichste
Jaer des Conincks Artaxerxes/ dat zyn
twaelf Jaer/gheneerde ick my ende myne
broederen/niet vanb Landtvoochden kost
15 Want den voorleden Landtvoochden/
die voor my gheweest waren/hadden het
volck beswaert/eñ haddē vā hem genomē
broodt eñ wyn/daer toe oc veertich Sikle
siluers:oock hadden hare d Jongē/met ge
welt gheuaren ouer het volck:doch ick en
dede also niet/om der vreese Gods wille.
16 Oock arbeyde ick aender mueren ar-
beyt ende en cochte gheenen Acker/ende al
le myne Jongers mosten aldaer totten ar
beydt te hoop komen.
17 Daer toe waren der Joden ende Ouer-
sten/hondert ende vyftich by mynē dissche
die tot my ghekomen waren vanden Hey-
denen/die rondtom ons zyn.
18 Ende men bereyde my des daechs eenen
Osse ende ses wtghelesen Schapen/ ende
Vogelen:eñ telckē in thien dagen allerley
Wyn de volheyt noch en voorderde ick
der Landt voochden kost niet want den
dienst was swaer op den volcke.
e Neh.13.14 19 e Gedenckt my myn God/ ter besten/al-
les wat ick desen volcke ghedaen hebbe.

b Dat is de hant daer aen houdet:
c Nehē.2.6 Nehemias en breyckt zyns rechts niet de wyle het volck dus beswaert is:
d Dat zyn haoftknechten gheweest

Dat vj Capittel.

1. Menigerley listige aenslaghen tegē Gods werck/daer door men het bouwen verhinderē wil/werden door Nehemiā ghekeert /ende te schanden ghemaeckt.

1 ENde doe Saneballat/Tobia ende Go
sē de Arabiter/ende ander onse vyandē
vernamen/dat ick de muerē gebouwet
hadde/ende gheen schuere meer daer aen
en was/ (hoewel ick de deuren te dier tyt
noch niet ghehangen en hadde in de poor
ten/)
2 Sandt Saneballat eñ Gosem tot my / eñ
lieten my segghen:Koemt/ende latet ons
te samen comen inden Dorpen / op den
vlacken velde Ono :Sy dachten van my
quaet te doen.
3 Doch ick sandt Boden tot hen/ende liet
hen segghen/Jck hebbe een groot werck
wt te richten/ick en can niet af comen het
werck mochte na blyuen/wanneer ick de
handt aftoghe/ende tot v lieden afquame
4 Sy sondē nu welviermael tot my/op die
wyse:eñ ick antwoorde hen op dese wyse.
5 Doe sandt Saneballat ten vyftē mael
tot my synen jonghen/ met eenen openen
brief in syner handt/
6 Daer was in ghescreuen : Het is voor

Listige aenslaghen teghen Gods werck daer door men het bouwen verhinderē wil.

de Heydenen ghecomen/ende Gosem heeft
het gheseyt /dat ghy ende de Joden/ denct
af te vallen daerom ghy ooc de mueren bou
wet/ende ghy wilt haer Coninck zyn in de-
sen saken.
7 Ende ghy hebt v Propheten bestelt/ die
van v wtroepen sullen te Jerusalem/eñ seg
gen/hy is de Koninck Juda:nu/ sulcx sal
voor de coninck comen/so coemt nu/eñ laet
ons met malcanderen raedtslaghen.
8 Doch ick sant tot hem/ende liet hem seg
gen Sulcks en is niet geschiet / dat ghy
segt/ghy hebt het wt uwer herten versiert.
9 Want sy alle wouden ons veruerst makē
eñ dachten/Sy sullen de hant aftrecken vā
haren wercke/dat sy niet en arbeyden/
a t doch ick sterckte myne handt dies te
meer.
10 Eñ ick quam in het huys SemaJa / des
Soons DelaJa/des soons Methetabel
eñ hy hadde hem besloten/ende sprac laet
ons te samen comē in den huyse Gods mid
den inden Tempel/ende de duere des Tem
pels toe sluyten:want sy sullē comē v te ver-
woorghen/ende sullen by der nacht comen
dat sy v verworghen.
11 Doch ick sprack : Soude sulck een man
vliedē soude sulck een man als ick ben/in-
den Tempel gaen/dat hy leuendich bleue/
ick en wil daer niet in gaen.
12 Want ick merckte dat hem God niet ge-
sondē en hadde/want hy seyde wel prophe
tien op my: doch Tobia ende Saneballat
hadden hem gelt ghegheuen.
13 Daerom nam hy gelt/dat ick my vreesen
soude/ende also doen/ende sondigē:op dat
sy een quaet gheschrey hadden/daer sy my
mede lasteren mochten.
14 Ghedenct myn God/des Tobie eñ Sane
ballat/na dese syne wercken :oock dt des
Propheten Noadia ende der andere Pro-
pheten/die my woudē daer af verschricken
15 Ende de muer werd reede/inden vyf eñ
twintichsten daghe der Maent Ebul / in
twee end vyftich daghen.
16 Ende doe alle onse vyanden dat hoorden
vreesden hen alle Heydenen/die rontō ons
waren/ende den moet ontviel hen:want sy
merckten/dat dit werck van ons was.
17 Oock waren ter seluer tyde vele der Ouer
sten Juda welcker brieuen gingen tot To-
bia/ende van Tobia tot hen.
18 Want haerer waren vele in Juda/die hem
gheswooren warē:want hy was eē c Schwā
soon Sachan Ja/des soons Arah : eñ zyn
sone Joannan hadde de dochter Mesullam
des soons Berechia.
19 Ende seyden alle goet van hem voor my
ende brachten myne reden wt tot hem : soo
sandt dan Tobia brieuen henen my daer af
te verschricken.

Saneballat Sent brieuē aen Nehemian.
a t An. Daerom sterckt nu/ O Heere/ te aen Saneballat myn handē.
Valsche broeders. Hier siedy/ dat altyde onder Gods Volck/ valsche lieden zyn.
b t And. der Prophetinnen.
c Of dochterman.

Dat vij.Capittel.

1. Jerusalem wort door de wacht/ bewaert ; Het volck/so het wt der ghevanckenisse ghekomen is /wordt ghetelt.

1 DOe wy nu de mueren ghebouwet hadden/ hinck ick de deuren/ende de Duer
wachteren/Sangers ende Leuiten wer
den bestelt.
2 Ende ick ghebood myne broeder Hana-
niā eñ Hananiā dē Palaps voocht te Jeru
salem/(want hy was een ghetrouwe man
ende Godvruchtich/)voor vele anderen
3 Ende sprac tot hen: Men en sal de Poor
ten te Jerusalem niet op doen / tot dat de
Sonne heet wort:ende wanneermen noch
arbeyt / soo salmen de poorten toesluyten

Jerusalem wort door wacht bewaert.
Spr.a.49.b

en grendelt: en daer werden wachters be-
stelt vanden Burgeren Jerusalems, een ye-
ghelick op syne wacht, en a ot op zijn huys.
4 De Stadt nu was wijt van ruymte, en
groot: doch weynich volcks daerin, en-
de de huysen en waren niet ghebouwet.
5 En mijn God gaf my int herte dat ick de
Raetsheere ende de Oversten, en het volck
vergaderde, hen te rekenen: ende ick vant
een Register harer rekenschap, b die te vo-
ren opghecomen waren wt der gevanckè-
nisse.
6 Die Nabugodonozor de Coninc te Ba-
bel, hadde wech gevoert, en te Jerusalem
woonden, ende in Juda, een yegelick in sy-
ner Stadt.
7 En waren gecomen met Zerubabel, Jesua,
Nehemia, Asaria, Raamia, Nahemani,
Mardochei, Bilsa, Misfereth, Bigeuai,
Nehum en Baena. Dit is het ghetal der
mannen vanden volcke Israels:
8 Der kinderen Pareos waren, twee duysent
hondert ende twee ende tseventich.
9 Der kinderen Sephatia, drie hondert en
twee ende tseventich.
10 Der kinderen Arah, ses hondert en twee
ende vijftich.
11 Der kinderen Pahath Moab, onder den
kinderen Jesua en Joab, twee duysent acht
hondert ende achtien.
12 Der kinderen Elam duysent, twee hon-
dert ende vier ende vijftich.
13 Der kinderen Sathu, acht hondert ende
vijf ende veertich.
14 Der kinderen Saccai, seven hondert en
tsestich.
15 Der kinderen Benui, ses hondert en acht
ende veertich.
16 Der kinderen Bebai, ses hondert en acht
ende twintich.
17 Der kinderen Asgad, twee duysent, drie hon-
dert ende twee ende twintich.
18 Der kinderen Adonikam, ses hondert en
seven ende tsestich.
19 Der kinderen Bigeuai, twee duysent en
c seven ende tsestich.
20 Der kinderen Adin, ses hondert en vijf
ende vijftich.
21 Der kinderen Ater van Ezechia, acht en
tneghentich.
22 Der kinderen Hasum, drie hondert ende
acht ende twintich.
23 Der kinderen Besai, drie hondert en vier
ende twintich.
24 Der kinderen Hariph, hondert ende
twaelue.
25 Der kinderen Gibeon, vijf ende tnegen-
tich.
26 Der mannen van Bethlehem en Netopha,
hondert ende acht ende tachtentich.
27 Der mannen van Anathoth, hondert en-
de acht ende twintich.
28 Der mannen van Beth Asmaueth, twee
ende veertich.
29 Der mannen van Kiriath Jearim, Caphi-
ra ende Beroth, seven hondert en drie en-
de veertich.
30 Der mannen van Rama ende Gaba, ses
hondert ende een ende twintich.
31 Der mannen van Michmas, hondert en
twee ende twintich.
32 Der mannen van Beth El ende Ai, hon-
dert ende drie ende twintich
33 Der mannen vanden anderen Nebo, twee
ende vijftich.
34 Der kinderen des anderen Elam, duysent,
twee hondert ende vier ende vijftich.
35 Der kinderen Harim, drie hondert ende
twintich.

a of An. tegen syn huys over.

b Esdr. 2.1.

Zerubabel, Jesua.

Ghetal des volcks. Esdre. 2.3.

c of And. ses hondert en seven.

36 Der kinderen Jereha, drie hondert en vijf
ende veertich.
37 Der kinderen Lohadid en Ona, seven hon-
dert ende een ende twintich.
38 Der kinderen Senaa, drie duysent, negen
hondert ende dertich.
39 De Priesters: der kinderen Jedaia, vanden
huyse Jesua, neghen hondert ende drie ende
tseventich.
40 Der kinderen Immer, duysent ende twee
ende vijftich.
41 Der kinderen Pashur, duysent twee hon-
dert ende seven ende veertich.
42 Der kinderen Harim, duysent ende seuen-
tiene.
43 De Leviten: der kinderen Jesua van Kad-
miel, onder den kinderen Hodua, vier ende
tseventich.
44 De Sangers: der kinderen Assaph, hon-
dert ende acht ende veertich.
45 De Deurwachters waren: de kinderen Sal-
lum, de kinderen Ater, de kinderen Talmon,
de kinderen Akub, de kinderen Hatita, de
kinderen Sobai: altesamen hondert ende
acht ende dertich.
46 d De Nethinim: de kinderen Ziha, de kin-
deren Hasupha, de kinderen Tabaoth.
47 De kinderen Keros, de kinderen Sia, de
kinderen Padon,
48 De kinderen Libana, de kinderen Hagaba,
de kinderen Salmai,
49 De kinderen Hanan, de kinderen Giddel,
de kinderen Gahar,
50 De kinderen Reaia, de kinderen Rezin, de
kinderen Nekoda,
51 De kinderen Gasan, de kinderen Usa, de
kinderen Paseah,
52 De kinderen Besai, de kinderen Megunim,
de kinderen Nephussim,
53 De kinderen Bakbuk, de kinderen Haku-
pha, de kinderen Harhur,
54 De kinderen Bazlith, de kinderen Mehi-
da, de kinderen Harsa,
55 De kinderen Barkos, de kinderen Sissera,
de kinderen Thamah,
56 De kinderen Nezia, de kinderen Hati-
pha.
57 De kinderen der knechten Solomo waren:
de kinderen Sotai, de kinderen Sophereth,
de kinderen Prida,
58 De kinderen Jaela, de kinderen Darkon,
de kinderen Giddel,
59 De kinderen Sephatia, de kinderen Hathil,
de kinderen Pochereth van Zebaim, de kin-
deren Amon.
60 Aller Nethinim, en kinderen der knech-
ten Salomo, waren drie hondert ende twee
ende tneghentich.
61 e En dese togen oock mede op f Melhel,
Melah, Thel, Harsa, Cherub, Addon ende
Immer: doch sy en conden harer vaders huys
noch haer zaet niet bewijsen, hoewel sy wt
Israel waren.
62 Der kinderen Delaia, der kinderen Tobia,
en der kinderen Nekoda, waren ses hondert
ende twee ende veertich.
63 En vanden Priesteren waren: de kinderen
Habaia, de kinderen Hakoz, de kinderen Bar-
sillai, die vanden dochteren Barsillai des
Gileaditers een wijf nam: ende werdt na
derseluen name ghenoemt.
64 Dese sochten hare ghevoorde register: en
doe sy het niet en vonden, werden sy des
Priesterdoms los.
65 Ende Hathirsatha sprack tot hen, sy en
souden niet eten van het Allerheylichste, tot
dat een Priester opquame, met den g Licht
ende Recht.
66 h Der ghantscher Ghemeynte, als een
man,

d Esdr. 2.43

e Esd. 2.59.
f And. van Mihel Melah en Thelharsa

g And. met den Urim en Thumim.
Exo. 28. 30
h Esd. 2.64.

man/was twee ende veertich duysent/drie
hondert ende tsestich.
67 Wtgenomen hare knechten eñ maech-
den/dier waren seuen duysẽt/drie hondert
ende seuen ende dertich/ende hadden twee
hondert ende vijf ende veertich Sangers
ende Sangherssen/
68 Seuẽ hondert ende dertich peerdẽ/twee
hondert ende vijf ende veertich Muylen/
69 Vierhondert ende vijf ende dertich Ke-
melen/ses duysendt/seuen honderdt ende
twintich Ezels.
70 Ende sommige der Ouersten Vaderen/
gauẽ wat tẽ wercke: Hathirsatha gaf ten
schatte/duysent guldẽ vijftich Beckens/
vijfhondert ende dertich Priesterrocken.
71 Ende sommighe Ouerste Vaderen ga-
uen ten schatte aent werck/twintich duy
sent gulden ende twee duysent ende twee
hondert pondt siluers/
72 Ende het ander volck gaf twintich duy-
sendt gulden/ende twee duysendt pont sil
uers/eñ seuen ende tsestich Priesterrockẽ.
73 Eñ de Priesters/eñ de Leuiten/de Deur-
wachters/de Sangers/ende sommige des
volcx/ende Nethinim/ende gansch Israel
setteden hen in hare stede.

Dat viij. Cappittel

1. Esdras leest den volcke het boeck des
Wets. 15. Het Loofhutten Feest wort ghe
houden.

a. Esdr.3.1 3 Esd.9.39. 1 DOe nu de a seuende Maendt hier toe
quam/ende de kinderen Israels in ha
ren steden waren/
2 Vergaderde hen het gantsche volck als
een man/op de Breedestrate voor de Wa-
terpoorte/eñ sprakẽ tot Esdrã dẽ Schrift
geleerdẽ/dat hy het Wetboeck Mosis hael
de/dat de Heere Israel gheboden heeft.
Het Boeck des Wets wert gelesẽ. b Deu.31.11 Exodi.23.2. 3 b Eñ Esdras de Priester brachte de Wet
voor de Gemeynte/beyde mans ende vrou
wen/ende alle diese verstaen konden/ indẽ
eersten daghe der seuender Maendt.
4 Ende las daerin op der Breedestrate/die
voor der Waterpoorte is/van den lichten
morghen aen/tot op den middach: voor
mans ende vrouwen/wiese verstaen kon-
den:ende des gantschen volcx ooren waren
tot het Wetboeck ghekeert.
5 Ende Esdras de Schriftgeleerde/stondt
op eenen hooghen houten stoel/dien sy ge-
maeckt hadden te predicken: ende by hem
stont Mathithia/Samaia/Anania/Vria/
Hilkia eñ Maseia/tot synder slincker hant/
Pedaia/Mesael/Malchia/Hasum/Hasba
dana/Sacharia ende Mesullam.
c Luc.4.17. 6 Ende c Esdras dede het boec op voor dẽ
gantschen volcke/want hy stondt bouen
alle den volcke wt: ende doe hy het op de-
de/stondt alle het volck.
7 Ende Esdras loefde den Heere dẽ grootẽ
God: eñ alle het volck antwoorde: Amen/
Amen/met hare handen in de hoochte/eñ
neyghden hen/ende baden den Heere aen/
met het aenghesichte ter Aerden.
8 Eñ Jesua/Bani/Serebia/Jamin/A-
kub/Sapthai/Hodia/Maeseia/Klita/
Asaria/Josabad/Hanan/Plaia/eñ de Le-
uiten maeckten dat het volck op de Wet
merckede/ende het volck stondt/op syne
stede.
9 Eñ sy lasen in het Wetboeck Gods klaer
licken ende verstandelicken/dat men het
verstondt/doemen het las.
10 Eñ Nehemias/die daer is Hathirsatha/
ende Esdra de Priester de Schriftgeleerde/
ende de Leuiten/die daer maeckten/dat het
volck opmerckede/sprakẽ tot allen volcke:
Dese dach is heylich den Heere uwen God
daerom en weest niet treurich/eñ en weent
niet/want alle het volck weende/doe sy de
woorden des Wets hoorden.
11 Daerom sprack hy tot hen: d Gaet henẽ/
ende eet het vette/ende drincket het soete/
ende sendet dien oock deel/die niets voor hen
bereydt en hebben:want desen dach is hey
lich om onsẽ Heere/daerom en bekommert
v niet:want de blijschap aen den Heere/is
uwe stercke.
12 Ende de Leuiten stilden alle het volck/eñ
spraken Weest stille/want den dach is hey
lich/en bekommert v lieden niet.
13 Ende alle het volck ginck henen/dat het
ate/droncke/ende deelen sendede/ende een
groote blijschap makede: want sy hadden
de woorden verstaen/diemen hen hadde
kondt ghedaen.
14 Ende des anderen daechs vergaderden
hen de Ouerste Vaders onder den gantschẽ
volcke/ende Priesters ende de Leuiten/tot
Esdrã den Schriftgeleerden/dat hy hen de
woorden des Wets onderrichtede.
15 Ende sy vondẽ in de Wet geschreuẽ/e dat Loofhutten Feest.
de Heere door Mosẽ geboden hadde dat de e Leu.23.34.
kinderen Israels in Loofhutten woonẽ sou Nu.29.12.
den/op het Feest inder seuender Maendt.
16 Ende sy lietent luytbaer werden ende wt
roepen/in alle hare Steden eñ te Jerusalẽ/
ende seggen: Gaet wt op de Bergen/eñ ha-
let f Olymeyen/Hartzboomen meyẽ/Myr
ten meyen/Palm meyen/ende meyen van f An. Olyf tacken Balsem tacken etc.
dichten boomẽ/datmen Loofhutten make/
als het gheschreuen staet.
17 Ende het volck ghinck wt/ende haelden
sommighe/ende maeckten hen Loofhutten/
een yeghelick op synen dake/ende in haren
houen/eñ in de houen aen den huyse Gods/
ende op der Breedestrate aen de Water-
poorte/ende op der Breedestrate aen der
poorte Ephraim.
18 Ende de gantsche Gemeynte der ghener/
die wt der ghevanckenisse waren weder ge
komen/maeckten Loofhutten/eñ woonden
daerin:want de kinderen Israels en had-
den sint der tijt Josua des soons Nun/tot
op desen dach/also niet ghedaen/ende was
een gansch groote blijschap.
19 Ende daer werdt in het Wetboeck Gods ge
lesen alle dage/van den eersten dage aẽ/tot
op den laetsten: eñ hielden het Feest seuen
dagen lanck/ende aen den achtsten dage g de g Anders. Op onthoudinge/
Vergaderinghe/als het behoort.

Dat ix. Cappittel.

1. Israel bekent hare sonden. 5 werdt
vermaendt den Heere allertijdt te louen.
6. Nehemias doet een schoone dancksegh-
ginghe tot God/voor alle weldaden en
de ghenade/van Abraham aen/tot op sy-
nen tijdt:

1 IN den vier ende twintichsten dage deses
Maents/quamen de kinderen Israels te
samen/met vasten/ende sacken/ende Aer-
de op hen/
2 Ende scheydden het zaet Israels van al-
le vreemde kinderen: ende traden henẽ en-
de bekenden hare sonden/ende harer vade-
ren misdaedt:
3 Ende stonden aen hare stede/ende men
las in het Wetboeck des Heeren haers
Gods/viermael des daechs:ende sy beken-
den/ende baden aen den Heere haren God/
viermael des daechs.
4 Ende de Leuiten stonden op inde hooch-
te/namelicke/Jesua/Bani/Cadmiel/
Sebania/Buni/Serebia/Benai/eñ Cha

nai/ende schreyden luyde tot den Heere ha-
ren God.

Een schoone danckseggin ghe Nehemie tot God.

5 Eñ de Leuitē/Jesua/Cadmiel/Bani/Ha
sabenia/Serebia/Hodia/Sebania/ Peta
thia spraken: Staet op/ looft dē Heere uwen
God vā eewicheyt tot eewicheyt: eñ mē lo
ue dē Name uwer heerlicheyt/ die hooch
is met allen seghen ende loue.

a Gene.1.1. Act.14.14. ende.17.24. Psal.146.6. Apoca.14.7

6 Heere ghy zijt het alleen a ghy hebt ghe
maeckt den Hemel/ eñ aller Hemelen Hemel/
met allē haren heyre/ de Aerde/ ende alles
wat daer op is/ de Zee/ eñ alles wat daer
in is: ghy maket alle dinck leuendich/ ende
het Hemelsche heyr bidt v aen.

b Gen.11.31.

7 b Ghy zijt de Heere God/ die ghy Abram
verkoren hebt/ ende hem van Vr in
Chaldeam wtghevoert/ c en d Abraham
ghenoemt.

c Gen.17.5.

8 Eñ zijn herte trouwe voor v gheuonden/
d ende een Verbont met hem ghemaect/ sijn
zade te geuē/ het Lant d Cananiten/ Hethi-
ten/ Amoriten/ Pheresiten/ Jebusiten ende
Girgositen: ende hebt v woort ghehouden/
want ghy zijt rechtueerdich.

d Gen.15.18.

e Exodi 3.7.

9 e Ende ghy hebt aengesien de ellendichz
onser vaderen in Egypten/ eñ haer schrey
en verhoort aen de f Scheifzee.

f In Wies ser/ Rietzee Roodzee.

10 Eñ Teecken eñ Wonder gedaē aen Pha
rao/ eñ aen alle sijnen knechten/ eñ aen allē
Volcke sijns Lants: want ghy bekendet/
dat sy stout tegen hen waren/ ende hebt v
eenen Naem gemaeckt/ als het hedē voor
ooghen staet.

g Exo.14.21 Sapi.14.3. Iu.5.14.

11 g Eñ hebt de Zee voor hen van malkan
deren gescheuert/ dat sy midden in de Zee/
droogh daer door gingen/ ende hare veruol
gers in de diepte verworpen/ als steenē in
machtighe wateren.

h Exo 13.21. ende 14.19. Psal.105.39. Exo.19.3 18. ende.20.1. Deut.4.11.

12 h Ende hen geleyt/ des daechs in eener
Wolcken Calumne/ eñ des nachts/ in eener
vier Calumne/ hen te lichten op den wege/
dien sy toghen.

13 Eñ zijt afghecomen op den berch Si-
nai/ ende hebt met hen vanden Hemel ghe-
sproken/ ende hen ghegheuen een waracht
tich Recht/ ende een rechte Wet/ ende goe
de Gheboden ende Zeden.

14 Ende uwen heylighen Sabbath hen
kondt ghedaen/ ende Gheboden Zeden eñ
Wetten hen ghegheuen/ door uwen knecht
Mose.

i Exo.16.13. k Nu.10.11. l Gen.22.17. Deuter.1.8. Nume 14.21

15 i Ende hen broot vanden Hemel gegeuē
doe hen hongerde/ k ende water wt den
steenrotse laten gaen doe hē dorstede/ l eñ
hen gesproken/ sy souden ingaen/ ende het
Lāt innemen daer ghy uwe hant ouer hie
ver/ het hen te gheuen.

Sonde eñ ondanck aer hz des volcx Israel.

16 Doch onse vaderen werden stout ende
halssterck/ dat sy uwe Gheboden niet en
hoorden.

m Nu.14.4

17 Eñ weygerden hen te hooren/ ende dach
ten oock niet aen uwe Wonderen/ die ghy
aē hē dedet: maer sy werdē halssterck/ m eñ
wierpen een hooft op/ dat sy hen keerden
tot harer dienstbaerhz/ in harer onuerdul
dicheyt: doch ghy mijn God vergaeft het
hen/ n ende waret genadich/ barmhertich/
geduldich/ ende van grooter barmhertic-
heyt/ ende en verlietet se niet.

n Exo.34.6 Psa 15. ende.103.8. ende.145.8.

o Exo.32.8. p 1.Re.12.28

18 o Ende hoe wel dat sy een gegoten kalf
maecten/ ende spraken: p Dat is v God/
die v wt Egypten lant geleyt heeft/ eñ de-
den groote lasteringhe/

19 Noch en verlietet ghyse niet inder Woe
stijne na uwer grooter barmhertichept: q
eñ de Wolcken kalumneen weeck niet vā
hen des daechs/ hen te leyden op dē wege
noch de vyeruolumne des nachts/ hen te
lichten op den weghe/ dien sy toghen.

q Exo.13.28 ende 14.19.

20 Eñ ghy gauet hen uwen goeden Geest/
hen te onderwijsen: r ende v s Mā en wen
det ghy niet van haren monde/ ende gauet
hen water/ doe hen dorstede.

r Ex.16.13 ende 17.6t

s Dat is Ho nich broot.

t Deu.8.2.4 ende 29.5.

21 t Veertich Jaer lanck versorgedet ghyse
inder Woestijne/ dat hen niets ontbrac: ha
re kleederen en verouderden niet/ ende hare
voeten en swollen niet.

u Nu.21.24

22 Ende gauet hen Coninckrijcken eñ Vol
ken/ ende deyldese hier ende daer henen/ u
dat sy innamen het Lant Sihon des Co
nincks te Hesbon/ eñ het Lant Og des Co-
nincx in Basan.

x Gen.22.17

23 x Ende vermenichvuldet hare kinderen/ als
de sterren aen den Hemel/ ende brachtetse
int Lant dat ghy haren vaderen gesproken
haddet/ dat sy daer in trecken/ ende het in-
nemen soudē.

y Jos.2.3.4

24 Eñ de kinderen togen daerin/ ende namē
dat Lāt in: y eñ ghy verootmoedichdet voor
hen de inwoonners des Lants/ de Canani-
teren/ eñ gauetse in hare handen: eñ Conin-
gen ende Volcken inden Lande/ dat sy met
hen deden na haren wille.

25 Ende sy wonnen vaste Steden/ eñ een vet
Lant/ eñ namen huysen in/ vol allerley goe-
den/ wtgehouwen bornputten/ Wijnber-
gen/ Olijfgaerden/ ende boomen daer men vā
eet/ de veelheyt: ende aten/ ende werden sat
eñ vet/ eñ leefden in wellust/ door uwe groo-
te goedicheyt/

Ondanckbaerheyt eñ ouertredinghe des volcx Israels.

26 Doch sy werden ongehoorsaem/ ende we
derstreefden v/ eñ worpen uwe Wetten ach
ter hen te rugghe z ende verworchden uwe
Propheten die hen betuychden/ dat sy hen
souden tot v bekeeren/ ende deden groote
lasteringhe.

z 1.Re.18.4. ende 19.10. 2 Pa.24.20. a Judic.3.9. ende 4.3. ende 6.7. ende.10.10.

27 Daerom gauet ghyse inde handt harer
vyanden/ diese beangstichden/ ende a inder tijt
harer angste/ schreyden sy tot v/ ende ghy
verhoordese vanden Hemel: ende door uwe
groote barmherticheydt gauet ghy hen *
Heylanden/ die hen holpen wt harer vyan-
den hande.

* Of Heylmakers/ Behouders. Int Boeck der Richteren: Item 2.Sam.7.1.

28 Wanneer sy dan tot ruste quamen/ keer
den sy hen/ quaedt te doen voor v: verlietet
ghyse in harer vyanden hant/ dat sy ouer
haer heerschedē/ so bekeerdē sy hen dan eñ
schreyden tot v: eñ ghy verhoordetse van-
den Hemel/ ende verlossede: se na uwer groo
ter barmhertichz ydt menichmael.

29 Ende lietetse betuygen/ dat sy hen beke-
ren souden tot uwer Wet: doch sy warē stout
eñ en hoorden uwe geboden niet/ ende sou/
dichden aen uwe Rechten/ (b welcke so ee n
mensche doet/ leeft hy daerin) eñ wendden
hare schouderen wech/ eñ werden halsstere/
ende en hoorden niet.

b Leui.18.5. Eze.20.15.4 Roma.10.5. Galat.3.12

c 2.Reg.17.4 ende 25.4.

30 c Eñ ghy vertoocht het vele Jaren ouer
hen/ ende lietetse betuygen door uwē Geest
in uwen Propheten: doch sy en namen het niet
ter ooren/ daerom hebdyse ghegheuen in de
handt der Volcken inden Landen.

31 Doch na uwer grooter barmherticheyds
hebdy het niet gātsch met hē wtgemaect/
noch hen verlaten/ want ghy zijt een gena-
dich ende barmhertich Godt.

Een ernstich he biechte Nehemie Nehem.1.5. Daniel.9.4. b Offlechs kleyn.

32 Nu onse God/ ghy groote God machtich
eñ verschrickelick/ die ghy hout het Verbōt
ende barmherticheyt/ achtet niet d geringe
alle de moeyte/ die ons ghetroffen heeft/ ende
onsen Koningen/ Vorsten/ Priesteren/ Pro-
pheten/ Vaders/ ende v gansche Volck/ vā
der tijt der Coningen te Assur aen/ tot op
desen dach.

33 Ghy zijt rechtueerdich/ aen allen dat ghy
ouer ons ghebracht hebt: want ghy
hebt rechte ghedaen/ doch wy zijn Godloos
gheweest.

Ende

34 Eñ onse Coningen/ Vorsten/ Priesters/ ende Vaders/ en hebben na uwer Wet niet ghedaen/ ende gheen achtinge ghe-hadt op uwe Gheboden ende Ghetuy-genissen/ die ghy hen hebt laten betuygen.

35 Ende sy en hebben v niet ghedient in haren Coninckrijcke/ eñ in uwen grooten goeden/ die ghy hen gauet/ ende inden wijden ende vetten Lande/ dat ghy hen ingegeuen hebt. eñ en hebben hen niet be-keert van haren boosen wesen.

Eñ Verbont dat Israel met Gode ghemaeckt heeft.

36 Siet/ wy zijn heden ten dage knechten/ ende inden Lande dat ghy onsen Vaderen ghegeuen hebt/ te eten sijne vruchten ende goeden: siet/ daer zijn wy knechten in.

37 Ende zijn inkominge vermeerdert hem den Coningen/ die ghy ouer ons ghesettet hebt/ om onser sonden wille: ende sy heer-schen ouer onse lijuen ende vee/ na haren wille/ ende wy zijn in grooter noot.

38 Ende in allen desen maken wy een vast Verbont/ ende schrijuent/ ende laten onse Vorsten/ Leuiten ende Priesters versege-len.

Dat x. Capittel.

1 Het Verbondt dat het Volck met God maeckt/ werdt versegheit.

Des volcx Verbôt met Godt wert versegelt.
a † Anders Opgheteec-kenden.

1 DE a † Verseghelaers dien waren: Nehemia/ Hathirsatha de sone Hac-halie/ ende Zedechias.
2 Seraia/ Asaria/ Jeremia/
3 Pashur/ Amaria/ Malchia/
4 Hattus/ Sebania/ Malluch/
5 Harim/ Meremoth/ Obadia/
6 Daniel/ Ginthon/ Baruch/
7 Mesullam/ Abia/ Meiamin/
8 Maasga/ Bilgai/ ende Semaia: dat waren de Priesters.
9 De Leuiten nu waren: Josua de sone Asania Binui vanden kinderen Henadad. Kadmiel.
10 Eñ hare broederen: Sechanja/ Hodia/ Klita/ Plaia/ Hanan/
11 Micha/ Rehob/ Hasabja/
12 Sachur/ Serebja/ Sebanja/
13 Hodia/ Bani ende Beninu.
14 De hoofden inden volcke waren: Paros/ Pahath/ Moab/ Elam/ Sattu/ Bani/
15 Bunni/ Asgad/ Bebai/
16 Adonia/ Bigeuai/ Adin/
17 Ater/ Ezechia/ Asur/
18 Hodia/ Hasum/ Bezai/
19 Hariph/ Anathoth/ Neubai/
20 Magpias/ Mesullam/ Hesir/
21 Meselsabeel/ Zadok/ Jaddua/
22 Platia/ Hanan/ Anaia/
23 Hosea/ Hanania/ Hasub/
24 Halohes/ Pilha/ Sobek/
25 Rehum/ Hasabna/ Maeseia/
26 Ahia/ Hanan/ Anan/
27 Malluch/ Harim ende Baena.

28 Eñ het ander volck/ Priesters Leuiten/ Deurwachters/ Sanghers/ Nethinim/ ende alle die hen vanden Volcken inden Landen afghesondert hadden totter Wet Godes/ met tsamen haren wijuen/ sonen ende dochteren/ alle die het verstaen kon-den/ eñ hare Machtige/ namen aen voor hare broeders.

b Josue 24. 25. 2. Par. 15. 21 2. Re. 23. 3.

29 b Eñ sy quamen dat sy swoeren/ eñ hen met eenen Eede verplichteden/ te wande-len in de Wet Gods/ die door Mose den knecht Gods ghegeuen is/ dat sy houden ende doen wouden/ na allen Gheboden/ Rechten ende Zeden des Heeren onses Heerschers.

c Deu. 7. 3.

30 c Eñ dat wy den Volcken inden Lande/ onse dochteren niet gheuen/ noch hare dochteren onsen sonen nemen en wouden.

31 d Ooch wanneer de Volcken inden Lande/ op Sabbathsdagen/ Ware ende allerley voederinge brengen te verkoopen/ dat wy het niet van hen nemen en wouden/ op den Sabbath ende heylighe dagen: e eñ dat wy des seuenden Jaers/ allerhande beswaringe vry laten wouden.

d. Nehe. 13. 15.
e. Leuit. 25. 4 Deut. 15. 1.

32 Eñ leggen een ghebodt op ons/ dat wy Jaerlicx een derde deel eens Sikels geuen willen ten dienste inden huyse onses Gods.

33 Namelicken/ tot Thoonbrooden/ ten dagelicksen Spijsoffer/ ten daghelicksen Brantoffer des Sabbaths/ der Nieuwer Maenden ende Feestdaghen/ ende tot den Gheheylichden/ eñ tot Sondoffer/ op dat Israel versoenet werde/ ende tot allen wercke inden huyse onses Godts.

34 Ende wy worpen het Lot/ onder den Priesteren/ Leuiten/ eñ den volcke/ om het Offer des houts/ datmen ten huyse onses Gods Jaerlicken brenghen soude/ na den huyse onser Vaderen/ op bestemden tijt te branden op den Altaer des Heeren onses Gods als het f in de Wet geschreuen staet.

f. Leuit. 6. Josue. 9. 27.

35 Eñ Jaerlicx te brenghen de Eerstelingen onses lants/ ende de Eerstelinghen aller vruchten op alle Boomen/ ten huyse des Heeren.

36 g Eñ de Eerstelingen onser sonen/ ende onses vees/ als het in de Wet gheschreuen staet: eñ de Eerstelinghen onser Runderen eñ onser Schapen/ dat wy dat alles ten huyse onses Gods brengen souden/ den Priesteren die inden huyse onses Gods dienen.

g. Exo. 13. 2

37 Ooch souden wy brengen de Eerstelingen onses Deeghs eñ onser Heffinghe/ ende de vruchten allerley Boomen/ Most ende Olye/ den Priesteren/ in de kiste aen den huyse onses Gods: eñ de h Thienden onses Lants/ den Leuiten/ dat de Leuiten de Tien-den hebben/ in allen steden onses Ackerwercks.

Der Prie-sters ende Leuiten voedtsel.
h Nehem. 13. 19.

38 Ende de Priester de sone Aaron/ sal met den Leuiten/ ooch aen de Tienden der Leuiten/ deel hebben: dat de Leuiten de Tiende harer Tienden opbrenghen/ ten huyse onses Gods/ in de i † kiste in het Schathuys.

i. † Anders kamer.

39 Want de kinderen Israels/ eñ de kinde-ren Leui/ sullen de Heffinghe des Koorns/ Most ende Olye op brenghen in de kiste: aldaer zijn de Vaten des Heylichdoms/ eñ de Priesters die daer dienen/ ende de Deur-wachters ende Sangers/ dat wy het huys onses Gods niet en verlaten.

Dat xi. Capittel.

1. Het volck wert ghedeylt/ sommige te Jerusalem/ 20. sommighe inden anderen Steden Juda te woonen.

Welcke te Jerusalem ghewoont hebben/ als de stadt weder ghe-bout is.

1 ENde de Ouersten des volcks woonden te Jerusalem: het ander volck daer en tegen worp het lot daerom/ dat van tienen/ een deel na Jerusalem in de heylige Stadt togen/ daer te woonen/ ende neghen deelen in de Steden.

2 Eñ het volck segende alle de mannen/ die vrywillich waren te Jerusalem te woonen.

3 Dit zijn de Hoofden des Landtschaps/ die te Jerusalem woonen: a † inden Ste-den Juda nu woonde een yegelick op sijnen goede/ dat in haren Steden was/ name-licken/ Israel/ de Priesters/ Leuiten/ Net-hinim/ eñ de kinderen der knechten Salomo.

a † And. eñ inden steden Juda woon den/ een ye-gelic op etc.

4 Ende te Jerusalem woonden sommighe der kinderen Juda ende BenJamin: b vanden kinderen Juda: Athaja de sone Vsia/ des sons Sacharia/ des sons Amarja/ des sons Sephatja/ des sons Ma-halaleel/ vanden kinderen Parez.

b. 1. Par. 9. 4

Ende

5 Eñ Maesia de sone Baruch/des soons
Chalhose/des soõs Hasa Ja/des soõs Ada-
ia/des soõs Joiarib des soons Sachar-
Ja/des soons Siloni.
6 Allec kinderen Parez/ die te Jerusalem
woonden/warẽ vier hondert ende acht eñ
tsestich redelicke lieden.
c 1. Par. 9. 7 7 c Dit zijn de kinderẽ Ben Jamin: Sallu
de sone Mesullam / des soons Joed/des
soons Peda Ja / des soons Kola Ja / des
soons Maese Ja / des soons Ithiel / des
soons Jesa Ja.
8 Eñ naest hem Gabal/Salai/negen hon-
dert ende acht ende twintich.
9 Eñ Joel de sone Sichri/was haer Voor-
stander: eñ Juda de sone Hasnua/ouer het
ander deel der Stadt.
10 d Vandẽ Priesteren woondẽ daer: Jedaia
d 1. Pa. 9. 10 de sone Joiarib/Jachin.
11 Sacharia de sone Hilkia/des soons Me-
sullam/des soons Zadok/des soons Me-
raiath/des soons Ahitob/was Vorst indẽ
huyse Gods.
12 Eñ syne broeders die indẽ huyse arbey-
den/dier waren acht hondert ende twee eñ
twintich: ende Adaia de sone Jeroha des
soons Plalia des soons Amzi/ des soons
Sachar Ja/des soons Pashur/des soons
Malchia.
13 Eñ syne broeders/Ouerstẽ onder den Va-
deren dier warẽ twee hondert eñ twee eñ
veertich: ende Amassi de sone Asareel/des
soons Ahusai des soõs Mesillemoth des
soons Immer.
14 Ende syne broederen/gheweldige lieden/
dier warẽ hondert ende acht eñ twintich:
ende haer Voorstander was Sabdiel/ de
sone Gedolim.
15 e Vandẽ Leuitẽ: Semaia de sone Hasub/
des soons Asrikam/des soons Hasab Ja/
e 1. Pa. 9. 14 des soons Bunni.
16 Ende Sabthai eñ Josabad/vanderLeui-
ten Ouersten aenden wtwendigen wercke
inden huyse Gods.
17 Eñ Mathania de sone Micha/des soons
Sabdi / des soons Assaph/ die het hooft
was/danckbaerheyt te beginnẽ ten gebede:
eñ Bakbukia de ander onder synẽ broede-
ren/eñ Abda de sone Sammua/des soons
Galal/des soons Jedithum.
18 Allec Leuiten inder heyliger Stadt/warẽ
twee hondert ende vier ende tachtentich.
19 f Ende de Deurwachters Akub eñ Tal-
mon/eñ hare broeders die inde poorten de
f 1. Par. 9. 17. wacht hielden/ dier waren hondert ende
twee ende tseuentich.
20 Het ander Israel nu/Priesters eñ Leuitẽ/
waren in allen Steden Juda/een yegelick
in synen Erfdeele.
21 Ende de Nethinim woonden an Ophel
ende Ziha ende Gispa behoorden tot den
Nethinim.
22 De Voorstandt nu ouer de Leuitẽ te Jeru-
salẽ/was Vsi de sone Bani des soõs Hasa-
bia des soõs Mathania/des soõs Micha:
vanden kinderen Assaph waren Sangers/
tot den wercke inden huyse Gods.
23 Want des Conincks ghebodt ouer hen/
was: dat de Sangers souden trouwelickẽ
handelen op eenen yegheliicken dach sijn
toebehoorte.
24 Eñ Petah Ja de sone Mesabeel/vanden
kinderẽ Serah des soons Juda/was Be-
uelhebber des Coninck / tot allen wercke
aen het volck.
25 Ende der kinderen Juda die buyten op
de Dorpen op haren Lande waren/ woon-
den sommighe te Kiriath Arba ende in ha-
ren Dochteren; ende te Dibon / ende in
haren Dochteren: eñ te Kabzeel/ende in ha
ren Dorpen/
26 Ende te Jesua/ Molada/Bethpalet.
27 Hazarsual/Berseba/ende haren Dochte-
ren:
28 Ende te Ziklag ende Machona/ende ha
ren dochteren.
29 Eñ te Enrimmon/Zarega/Jeremuth.
30 Sano ah Adullã/eñ harẽ Dorpẽ: te Lachis
ende op haren velde: te Aseka/ende in harẽ
Dochteren: ende legerden hen van Berseba
aen/tot aen het dal Hinnom.
31 De kinderen Ben Jamin nu van Gaba/
woonden te Michmas/Aia/Beth El eñ ha-
ren Dochteren.
32 Ende te Anathoth/Nob/Anan Ja/
33 Hazor/Rama: Githaim.
34 Hadid/Ziboim/Neballat/
35 Lod/Ono/ende int Simmerdal.
36 Eñ sommige Leuitẽ die deel in Juda had
den/woonden onder Ben Jamin.

Dat xij. Capittel.

1. Hier wordẽ beschreuẽ de Priesters eñ
Leuitẽ die van Babylonien gecomen zijn/
eñ haer ghes lachte. 27. Der Stadtmuer en
worden ingewyet/ 43. ende Schatmeesters
voor de Priesters eñ Leuiten gheordineert.

1 Dit zijn de Priesters ende Leuiten / die
met a Zerubabel den sone Sealthiel/
ende Jesua op togen: Sera Ja Jerem-
Ja/Esdra/ — De Priesters eñ Leuiten die van Babylonien gecomen zijn/eñ haer ghes lachte. Esdra. 1 5. a 1. Pa. 9. 10
2 Amaria/Malluch/Hattus/
3 Sechan Ja/Rehum/Meremoth/
4 Iddo/Ginthoi/Abia/
5 Miamin/Maadia/Bilga/
6 Sema Ja/Joiarib/ Jedaia/
7 Sallu/Amok/Hilkia eñ Jedaia: dit warẽ
de hoofden onder den Priesteren ende harẽ
broederen/ten tyden Jesua.
8 Ende de Leuitẽ warẽ dese: Jesua/Benui/
Kadmiel/ Sereb Ja/ Juda ende Mathan-
Ja/ ouer het Danckampt/ dẽ hy ende syne
broederen. — b. And. hy eñ hare broeders.
9 Bakbukia eñ Vnni hare broederen/wa-
ren rontom hen ter wacht.
10 Jesua genereerde Joiakim. Joiakim
genereerde Eliasib. Eliasib genereerde
Joiada.
11 Joiada genereerde Jonathan. Jonathan
genereerde c Jadua. — c Dat is/ Jaddus die den grootẽ Alexander te Jerusalẽ ontfinck.
12 Ende ten tyden Joiakim / waren dese de
Ouerste Vaders onder de Priesteren/name
licken/dẽ van Seraia was Meraia/ vã Je-
remia was Hanan Ja.
13 Van Esdra was Mesullam: Vã Amaria
was Johanan:
14 Van Malluch was Jonathan: van Se-
bania was Joseph:
15 Van Harim was Adna: Van Maraioth
was Helkia:
16 Van Iddo was Sachar Ja: Vã Ginthon
was Mesullam:
17 Van Abia was Sichri: Van Miamin
Moadia was Piltai:
18 Van Bilga was Sammua: Van Sema-
Ja was Jonathan:
19 Van Joiarib was Mathnai: Van Jedaia
was Vsi:
20 Van Sallai was Kallai: Van Amok was
Eber:
21 Van Hilkia was Hasab Ja: Van Jedaia
was Nethaneel:
22 Eñ inden tydẽ Eliasib Joiada Johanan
ende Jaddua/ werden de Ouerste Vaders
onder de Leuiten ende de Priesters beschre-
uen / onder den Koninckryke Darij des
Persen.

Also heeft Nehemia/ veel lichte oock Esdras/ tot op de tydt des grootẽ Alexandri geleeft ende zijn ... ... gewordẽ/eñ hebben dies ofte hoofde Priesters ouerleeft. van. onder

23. Eñ de kinderē Leui de Ouerste vaders/
werdē gescreuē in de Chronijcken/tot der
tijdt Johanan des soons Eliasib toe.
24 Eñ dit waren de Ouerste onder de Leui-
ten: Hasab Ja/Sereb Ja/ eñ Jesua de sone
Kadmiel/eñ hare broeders by hen/te louen
ende te dancken/ als het Dauid de Man
Gods ghebaden hadde/ deen wacht by der
anderen.
25 Mathania/Bakbukia/Obad Ja/Me-
sullam/Talmon ende Akub/waren Deur-
wachters aen der wacht / aen den dorpel
in de poorten.
26 Dese warē inden tijdē Jojakim des soōs
Jesua/des soōs Jozadak/eñ ten tijdē Ne-
hemie des Lantvoochts/eñ des Priesters
Esdre des Schriftgheleerden.

Der Stadt-mueren inwijinghe/met Psalmsanc der Leuiten.

27 Eñ inder inwijinge der muerē te Jerusa-
lem/sochtmen dē Leuitē wt alle harē plaet-
sen/datmense te Jerusalem brochte/de in-
wijinghe te houden met blijschappen/met
dancken/met singhen/cymbalen/ psalterē
ende harpen.

e1 Nu.stedē

28 Eñ de kinderē der Sangers vergaderdē
hen/vander Lantstreke rontom Jerusalē/
ende van den e1 hoeuen Nethophathi/
29 Ende vanden huyse Gilgal/ende vanden
Ackeren te Gibea eñ Asmaueth: want de
Sangers hadden hen hoeuen gebout ront
om Jerusalem.
30 Ende de Priesters eñ Leuiten reynichdē
hen/eñ reynichden het volck/de poorten/
ende de mueren.
31 Eñ ick liet de Vorsten Juda bouē op de
muer en klimmen/eñ bestelde twee groote
Danckchooren/die gingen henen ter rech-
ter zijden/bouen op de muerē na de f Mest

f Nehe.3.14

poortewaert.
32 Ende hen ginck na/Hosa Ja/ eñ de helft
der Vorsten Juda.
33 Eñ Asar Ja/Esra/Mesullam/Juda/Bē
Jamin/Sema Ja ende Jerem Ja.
34 Ende sommighe Priesters kinderen met
Trompettē/namelickē/Sachar Ja de sone
Jonathā/des soōs Semaia/des soōs Ma-
thania/des soons Michaia/des soōs Sa-
chur/des soons Assaph:
35 Eñ zijn broeders: Sema Ja/Asareel/Mil
lai/Galalai/Maai/Nethaneel/eñ Juda/
Hanani/ met den Snarenspelen Dauids
des mans Gods: eñ Esdras de Schriftge-
leerde voor hen henen/nader Fonteynpoor
ten waert.
36 Ende gingen neffens hen op de trappen/
ter Stat Dauids de mueren op/na dē hup
se Dauids waert/tot aen de Waterpoorte
teghen Oosten.
37 Dē anderē Danckchoor ginck tegen hen
ouer/eñ ick na hem/eñ de helft des volcx/
de muerē lancx/naden Ouentooren/op-
waerts/tot aen de breede mueren.
38 Eñ na der poorte Ephraim henen/eñ na
der Oudepoorte/eñ nader Vischpoorte/eñ
naden Torren Hananeel/eñ na den Torren
Mea/tot aen de Schaepspoorte/eñ bleuen
staen inder Kerckerpoorte.
39 Ende de twee Danckchooren stondē also
inden huyse Gods/eñ ick ende de helft der
Oversten met my/
40 Ende de Priesters/ namelicken/ Eliak-
Jm/ Maseia / MinJamin / MichaJa/
Elioenai/Sacharia/Hanania/met Trom-
petten.
41 Eñ Maseia/Semaia/Eleasar/Vsi/Joha
nan/Malchia: Elam eñ Asar: eñ de San-
ghers songhen luyde/ ende Jesrahia was
de Voorstander.
42 Ende desseluē daechs werden groote of-
feren gheoffert/ende waren vrolick: want
God hadde hen een groote blijschap ghe-
maeckt/dat hen beyde vrouwē eñ kinderen
verheuchden/ende men hoorde de blijschap
Jerusalems verre.

Schatkiste voor de Priesters ende Leuitē /1.38

43 Te dier tijt werdē mannen geordineert o-
uer de Schatkistē/daer de Heffinge Eerste
lingen eñ Tienden in waren/dat sijse verga
deren souden vanden Ackeren rontom der
Stede/ wt te deylē na de Wet voor de Prie-
sters ende Leuiten: want Juda hadde een
blijschap/aen den Priesteren ende Leuiten/
dat sy stonden/
44 Eñ wachteden de wacht hares Gods/eñ
de wacht der Reyninge: eñ de Sanghers eñ
Duerwachters stonden na den gebode Da-
uids/ende zijns soons Salomo.
45 g Wāt ten tijdē Dauids eñ Assaph wer-
den de Ouerste Sangers/ende Lofliedē/eñ
Danck tot God ghestichtet.

g 1.Par.25.

46 Eñ gansch Israel gaf den Sangers ende
Deurwachters deel/ten tijdē Serubabel eñ
Nehemie/ op eenē yegelickē dach zijn deel/
eñ sy gauen wat geheylichts voor de Leui-
ten: ende de Leuitē gauen wat geheylichts
voor de kinderen Aaron.

Dat xiij. Capittel.

1 Na de Wet woꝛt het volck wederom
gereynicht/ vander Heydenen geselschap/4
Int afwesen Nehemie veel onrechts voor-
genomen/10. den Leuitē haer behoorlic deel
niet gegeuen. 15. Den Sabbath niet gehou-
dē. 23. De Joden nemen wederom Heyden-
sche wijuen.

1 Ende te dier tijt a wert het boec Mosis
ghelesen voor de ooren des volcx/ b en-
de daer wert in geuonden ghescreuen/
Dat de Ammoniten ende Moabitē/nem-
mermeer sullen in de Ghemeynte Gods co-
men.

a Nehe.8.6
b Deu.23.3

2 Daerom dat sy den kinderē Israels niet
voorquamē met broot eñ water/c eñ huer-
den tegen hen Bileam/dat hyse verbloeckē
soude: doch onse God keerde den vloeck in
eenen seghen.

c Nu.22.5.

3 Doe sy nu de Wet hoorden / schepden sy
alle vreemdelinghen van Israel af.
4 Eñ voor dien i hadde de Priester Eliasib
in de kiste aenden huyse ons Gods/gheleyt
het Offer Tobie.
5 Wāt hy hadde hem een groote kiste ghe-
maect/eñ daer hadden sy te voren henen ge
leyt/Spijsoffer/Wierooch Gereetschap/eñ
de Tienden van Koren/Most eñ Olye/na t
den ghebode der Leuiten/Sanghers ende
Deurwachtern/daer toe de Heffinghe der
Priesters.

i Nu.was gestelt ouer de kiste aen dē huyse des Godes de Priester Eliasib/die was eē vriēt Tobia. Eñ hadde hem een groote. etc.

6 Doch in allē desē en was ick niet te Jeru
salem: f want indē twee eñ dertichstē Jare
Artaxerxes des Koninex te Babel/quam
ick tot den Coninck: eñ na sommige dagen
verwerf ick vanden Koninck/dat ick na Je-
rusalem tooch.

t Nu. wele-ke warē na den gebode der Leuiten etc.

7 Eñ ick merckte dat het niet goet en was/
dat Eliasib by Tobia ghedaen hadde/ dat
hy hem een kiste maeckte/inden hofaenden
huyse Gods.

Int afwesē Nehemie wert veel onrechts weder voor gheuomen.

8 Ende het verdroot my seer/ende wierp al
le ghereetschap vanden huyse Tobie wt
voor de kiste.
9 Ende hiet/dat sy de kiste reynichden: eñ
ick bracht aldaer weder henen de ghereet-
schap des huys Gods/het Spijsoffer/ende
den Wierooch.

f Nehe.2.1.

10 g Eñ ick vernam/dat de Leuiten veel hen
niet gegeuen waer: daerom de Leuiten ende
Sanghers ghevloden warē/een yeghelick
tot sijnen Acker te arbeyden.

De Leuiten verlatē door gebreck den dienst des Heeren.

11 Doe beschouldt ick de Ouersten/eñ sprack:
waerom

g Neh.10.37

Waerom verlaten wy het huys Gods?
doch ick vergaderdese/ ende stelde se aen hare
stede.

12 Doe brachte gantsch Juda de Tiende
van Koren Most ende Olye/ ten schatte.

13 Ende ick stelde ouer de schatten/ Selem
Ja den Priester / ende Zadok den Schrift-
gheleerden/ ende vanden Leuyten Pedaia/
ende onder haer handt Hanan / den sone
Zachur / des soons Mathan Ja: want
sy werden trouwe gehouden: ende het werdt
beuolen / haren broederen wt te deylen.

b Nehem 5. 19.

14 b Ghedenckt myner myn God daer aen/
ende en delcht myne barmherticheyt niet wt/
die ick aen myns Gods huys/ ende aen syner
wacht ghedaen hebbe.

Den Sabbath wordt ontheylicht Nehem. 10. 31.
l. Of/ schooven.

15 Ter seluer tijt sach ick in Juda Wijn-
perssen treden op den Sabbath/ ende l gar-
uen in brenghen/ ende Ezels beladen met
Wijndruyuen/ Vyghen ende allerley last te
Jerusalem brengen op den Sabbathdach:
ende ick betuychdese dies daechs/ doe sy
de voederinghe verkochten.

16 Daer woonden oock Tyriers inne / die
brachten Visschen/ ende allerley Ware ende
verkochtense op den Sabbath/ den kinderen
Juda ende Jerusalem.

17 Doe bescholdt ick de Ouerste in Juda/
ende sprack tot hen: [illegible] is dat voor een
boos dinck dat ghy [illegible] breeckt den
Sabbathdach?

k Esra. 10. 10

18 Deden onse vaders [illegible] niet/ ende God
[illegible] alle dit ongeluck [illegible] ons/ ende ouer
dese Stadt? [illegible] ende ghy lieden [illegible] des
to[illegible] ouer Israel noch [illegible] dat ghy den
Sabbath breeckt.

l† An. het begost donc ker te worden in de poorten te Jerusalem / voor etc.

19 Ende doe l† de poorten [illegible] Jerusalem op-
ghe[illegible] waren voor den Sabbath/ hiet
ick de [illegible] toe sluyten/ ende beual men
soudese niet op doen tot na den Sabbath:
ende ick bestelde myner Jongers sommige
aen de poorte/ datmen gheenen last daer in
en brachte aen den Sabbathdage.

20 Doe bleuen die Kremers ende verkoopers
met allerley Ware/ dien nacht ouer buyten
voor Jerusalem/ eenmael of twee.

21 Doe betuychde ick hen/ ende sprack tot
hen: Waerom blijft ghy lieden den nacht
ouer rontom de mueren? so ghy het noch
eens doet/ so wil ick de handt aen v lieden
leggen. Van dier tijt aen/ en quamen sy des
Sabbaths niet.

22 Ende ick sprack tot den Leuiten/ die daer
reyn waren/ dat sy quamen/ ende wachten de
poorte/ te heylighen den Sabbathdach.
Myn God/ ghedenckt my dies oock/ ende
verschoont myner/ na dyner grooter bar-
mherticheyt.

De Joden nemen wed: r om heydensche wijuen.
m. Nehe. 10 29.
Esra. 10. 11.

23 m Ick sach oock te dier tijt Joden / die
daer Wijuen namen van Asdod/ Ammon
ende Moab.

24 Ende hare kinderen spraken de helft Asdo-
disch/ ende en conden geen Jodisch spreken/
maer na der sprake eens yegelicken volcks.

n. Deut. 7. 3

25 Ende ick bescholdtse/ ende vloeckte hen / ende
sloech sommige mannen / ende plucktese/ ende
nam eenen Eedt van hen by Gode: n Ghy
en sult uwe Dochteren niet gheuen haren
Sonen/ noch hare Dochteren nemen uwen
Sonen/ of v seluen.

o. 3 Reg. 3. 1. ende. 11. 1.
p. 1. Reg. 11. 4
Syrac 47. 21
q. † Anders Sul en wi v nu hier in hooren/ dat etc.

26 o Ende heeft niet Salomo de Koninck Isra-
els daer aen ghesondicht/ ende daer en was
doch in velen Heydenen / gheen Koninck
hem ghelijck: ende hy was synen Gode lief /
ende Godt stelde hem Koninck ouer gantsch
Israel: p noch maecten hem de Vtlandi-
sche Wijuen tot sonden.

27 q † Hebt ghy dat niet ghehoort/ dat ghy
sulck groot quaet doet / v lieden aen uwen
God te vergrijpen/ met Vtlandische wijuen
te nemen?

28 Ende een vanden kinderen Joiada / des
soons Eliasib des Hooghen Priesters/ hadde
hem vermaechschapt met Sanaballat den
Horoniter/ doch ick iaechde hem van my.

29 Ghedenckt aen hem myn Godt/ die des
Priesterdoms los ghewordden zijn / ende des
Verbonts des Priesterdoms ende der Leuiten.

30 Also reynichde ickse van allen Vtlandi-
schen/ ende stelde wacht der Priesters ende
Leuiten/ eenen yegelicken tot synen wercke.

31 Ende te offeren het hout tot bestemden ty-
den/ ende de Eerstelingen. Gedenckt myner
myn God/ ten besten.

Eynde des Boecks
Nehemie.

Argument.

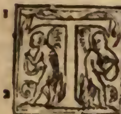
Hester. Cap 10. Het boeck Hester wort hier ghestelt nae de ordre des tyts.

DAt van Hester gheschreuen is / schijnt
gheschiet te zijn onder Astyages / den
welcken meughelick Euilmerodach Na-
buchodonosors sone/ heeft toeghelaten heer-
schappie te hebben ouer de Volcken ende
Natien/ daer van in het eerste Capitel Hester
ghesproken wordt. Ende so veel alsmen kan
wt het 9. Capittel Danielis verstaen/ so
schijnt het wel dat dese Astyages sy oock ghe-
naemt gheweest Assuerus / ter cause der Ko-
ninckliker eerlickheyt. Het is dese/ die ghe-
weest is de grootvader Cyri van zijns moe-
ders weghe / ende de vader Dary/ niet des
Histaspis maer dies onder Meden/ welcken
Xenophon noemt Cyaxares / die Danielem
met hem in het Medische lant brachte/ te
dien tyde onder zijn trouwe hebbende 120.
heerschappien. Want het is seker / dat de
seuen/ die zijn vader Assuerus ofte Astyages
hadde/ (ghelijckmen mach sien in het tweede
Capittel Hesters) waren doe onder der Persen
Rycke geuallen: ende ten eynde hebben oock
de andere hen onderworpen gheweest te we-
ten/ na den doot des Medischen Dary / die
zijn Dochter hadde Cyro ten wyue ghegeuen/
die heere ende Koninck ghebleuen is / ouer
Babylon/ ende Media ende Persia. Hoe het
sy/ men siet in dit boeck een beschrijuinghe
eens Hofschen dwasen / rasenden ende ver-
derffelicken leuens. Daer sietmen alle groot-
scheyt / ende alle dingen verderuen door on-
gheschicktheyt ende ouerdadicheyt. Desgelijcks
sietmen daer droeuige ghescheidenissen / be-
nautheden/ groote periculen ende verraderien.
Van eener zyde is daer voor oogen ghestelt/
de Koninginne Vasti / hoouerdich ende we-
derspannich/ van dander zyde Hester/ ootmoe-
dich/ goedich/ onderdanich ende zedich.
Oock wort daer Aman voor oogen ghestelt/
als een eerghierich mensche / vol ongherech-
ticheyt/ hoouerdicheyt ende wreetheyt: de
welcke is van kleynen state ghekomen tot
hooge eere / ende daer na in seer korten tyde af-
ghewotpen/ ende ten eynde ghehanghen/ een
exempel eener seer veranderlicker fortune ghe-
uende/ ende bewijsende wat eynde alle hoo-
ueerdighe / wreede Hofsche lieden meughen
verwachten/ die onrechtueerdigen raet brou-
wen. Daerentegen wort Mardocheus voor
ghestelt / als een exempel ende patroon eens
goeden duechdelicken Princes. Ende daerom
blijft synen staedt standtvastich / ende door
zijn deuchden ende vromicheyt/ wort hy selues
ende zijn volck behoudert/ ende is den vreemden
Koninghe seer nut. Voort ghelijck het boeck
Ruth synen naem heeft van den voornoemde
persoon/ daer van meest ghescreuen wort/ also
heeft oock dit boeck synen naem van Hester/
als den voornoemden persoon.

Het Boeck
Esther.

Dat Eerste Capittel.

1. Assuerus maeckt groote maeltijt synen Vorsten ende knechten, 5. ende synen volcke te Susan. 10. Zyn wijf Vasthi en wil hem niet ghehoorsaem zijn, 13. so laet hyse door raet syner Wijsen / met openen ende strengen Mandaten / vanden Koninckrijcke afsetten.

1 En tijden Assueri / die daer Koninck was van India / tot aen Mooren landt / ouer hondert ende seuen ende twintich landen.
2 Ende doe hy op synen Koninclicken stoel sat / a † op der burcht Susan.

a † And. ind Hoofstadt.

3 Inden derden Jare zijns Koninckrijcx maeckte hy by hemeen maeltijt alle synen Vorsten ende knechten / namelicken / den Gheweldigen in Persen ende Meden / den Lantvoochden ende Ouersten in synen Landen:
4 Dat hy sien liete den heerlicken rijckdom zijns Koninckrijcx / ende de kostelicke heerlicheyt syner Maiesteyt / vele daghen lanck / namelicken / hondert ende tachtentich dagen lanck.
5 Ende doe die daghen wt waren / maeckte de Koninck een maeltijt / allen volcke / dat op der Burcht Susan was / beyde groot ende kleyn / seuen dagen lanck inden b houe des hofs aen den huyse des Konincx.

b Of / voorpleyne des Hofs.
c † Anders blauwe.

6 Daer hingen witte / roode ende c † ghele lakens / met lijnen ende scharlaken zeelen ghevatet in silueren ringen / op marmelen d Calummen: de bancken waren gulden ende siluere / opt plaueysel van groene / witten / ghelen / ende swerten marmelsteenen ghemaeckt.

d Of / pilaerposten.

7 Ende den dranck droech men in gulden Vaten / ende doorgaens in anderen ende anderen Vaten: ende Koninclicken wijn de volheyt / als dan de Koninck e vermochte.

e Dat is / ghelijck het behoorde eenen soo machtigen Koninck.

8 f † Ende men en dreide niemant wat hy drincken soude: want de Koninck hadde allen Voorstanders in synen huyse beuolen / dat een yegelick soude doen / als het hem behaechde.

f † And. Ende den dranck was na de wyse: ende men etc.
Vasthi de Conniginne

9 Ende de Koninghinne Vasthi / maeckte een maeltijt voor de vrouwen / inden Koninclicken huyse des Connincks Assueri.
10 Ende aen den seuenden daghe / doe de Koninck goets moets was va wijne / hiet hy Mahuman / Bistha Harbona / Bigtha Abagtha / Sethar ende Charcas / de seuen Kamerlingen / die voor den Koninck Assuero dienden.
11 Dat sy de Koninghinne Vasthi haelden / voor den Koninck / met der Koninclicker kroone / dat hy den volcke ende Vorsten wese haer schoonheyt: want sy was gantsch schoone.
12 Doch de Koninginne Vasthi en woude niet komen / na den woorde des Konincx door syne Kamerlinghen. Doe wert de Koninck seer toornich / ende zijn grimmicheyt ontbrandde in hem.
13 Ende de Koninck sprack tot den Wijsen die hen op Lants wijse verstonden: (want des Konincks sake moeste gheschieden / voor allen verstandighen in recht ende handel.
14 De naeste nu by hem waren: Charsena / Sethar / Admatha / Tharsis / Meres / Marsena ende Memuchan / de seuen Vorsten der Persen ende Meden / die het aengesichte des Konincks saghen / ende saten bouen aen in het Koninckrijcke.)
15 Wat men voor een recht aen der Koninginnen Vasthi doen soude / daerom dat sy niet ghedaen en hadde na de woorden des Konincks / door syne Kamerlingen.
16 Doe sprac Memuchan / voor de Koninck ende den Vorsten: De Koninghinne Vasthi en heeft niet alleen aen den Koninck quaet ghedaen / maer oock aen allen Vorsten / ende aen allen Volcken / in allen Landen des Koninchs Assueri.
17 Want sodanige daedt der Koninginnen / sal wtkomen tot allen vrouwen / dat sy hare mannen verachten voor haren oogen / ende sullen segghen: De Koninck Assuerus hiet de Koninginne Vasthi voor hem komen / doch sy en woude niet.
18 So sullen nu de Vorstinnen in Persen ende Meden / oock alsoo seggen / tot allen Vorsten des Konincx / wanneer sy sodanighe daedt der Koninginnen hooren: so sal hem verachtens ende toorns genoech verheffen.
19 Behaecht het den Koninck / so late men een Koninclick ghebodt van hem wtgaen / ende schrijuen na der Persen ende Meden Wet / welcke men niet en derf ouertreden: Dat Vasthi niet meer voor den Koninck Assuero kome / ende de Koninck gheue haer Koninckrijcke haerer naesten / die beter is dan sy.
20 Ende dat [illegible] gesen brief des Konincx / die ghemaeckt wert in synen gantschen Rijcke / [illegible] groot is / ruchtbaer worde: dat alle vrouwen hare mannen in eeren houden / beyde onder den grooten ende kleynen.
21 Dat behaechde den Koninck ende den Vorsten wel: ende de Koninck dede na den woorde Memuchan.
22 Doe werden brieuen wtgesonden in alle Landen des Konincx / in een yeghelick lant na syner Schrifft / ende tot eenen yegelicken volcke na syner sprake: Dat een yegelick man de Ouerheere in synen huyse zy: ende liet spreken na der sprake zijns volcks.

Dat ij. Capittel.

1. Onder den dochteren diemen den Koninck socht / 5. wert Esther een arme weese / des Mardochei ghekoren dochter / oock in des Konincks huys ghebracht / 15. werdt van hem bemint bouen alle andere / ende in Vasthi steede ter Koninginne ghemaeckt. 21. Mardocheus behoedt den Koninck zijn leuen.

1 NA dese gheschiedenissen / doe hem de grimmicheydt des Konincx Assueri ghelept hadde / dachte hy aen Vasthi / wat sy ghedaen hadde / ende wat ouer haer besloten ware.

Een ander Conniginne wordt ghesocht.

2 Doe spraken de Jongen des Konincx / die hem dienden: Men soecke den Koninck ionghe schoone a Maeghden.

a Of / Joncvrouwen.

3 Ende de Coninck bestelle Toesienders in allen Landen zijns Koninckrijcx / dat sy allerley ionge schoone Maeghden te samen brengen b † op de Burcht Susan / int vrouwen getimmer / onder de handt Hegai des Konincks Kamerlinck / die op de vrouwen wachtet / ende gheue hen haer c cieragie.

b † Anders / in de Hoofstadt.
c Of / ghesmucke, verciersel / opmutsinghe / opmersel.

4 Ende welcke Maeght den Koninck behaecht / die worde Koninginne in Vasthis stede: Dat behaechde den Coninck wel / ende hy dede alsoo.

Mardocheus een Jode.
b 2Esd.4.1

5 Daer was nv een Jodisch man / op der
Burcht Susan/die hiet b Mardocheus/
eñ sone Jair/des soons Simei/des soons
Kis/des soons Jemini/

c 2.Reg.24 15.

6 Die mede wech gheuoert was van Je-
rusalem/ c doe Jechania de Koninck Ju-
da wech gheuoert werdt/ dien Nabugo-
donosor deConinck teBabel wech voerde.

f † Ander Opvoeder Hadassa/ die anders Esther heet

7 Ende hy was een f † Voormunder
Hadassa / die is Esther / een dochter zyns
Ooms: wāt sy en hadde noch vader noch
moeder: eñ sy was een fyn schoon Deerne:
eñ doe haer vader ende moeder sterf/namse
Mardocheus aen voor een dochter.

Esther een arm weeskē des Mardochei ghe-boren doch ter/ wort in des Coninckx huys ghebracht.

8 Doe nv het ghebodt ende Wet des
Coninckx luydtbaer wert / eñ vele Maegh-
den te hoop gebracht werdē op de Burcht
Susan/onder de handt Hegai/wert Esther
ooc genomē in des Coninckx huys/ onder
de handt Hegai des Hoeders der vrouwē.
9 Ende de Maeght behaechde hem wel/
ende sy vandt barmhertichheydt voor hem:
ende hy haestede hem met haer verciersel/
dat hy haer/haer deelgaue/ende seuen syne
Deernen van des Coninckx huys daer toe:
ende hy brachtse met haren Maeghdē/aen
de beste plaetse in het vrouwen getimmer.
10 Ende Esther en seyde het haer volck eñ
haer maechschap niet aen: want Mar-
docheus hadde haer geboden / sy en soude
het niet seggen.
11 Ende Mardocheus wandelde alle dage
voor den Hof/ aen het vrouwen getimmer/
dat hy vername / of het Esther wel ginge/
ende wat haer gheschieden soude.

g † Anders oynopen.

12 Wanneer nu den bestemden tydt eener
yegelicker maegets quam dat sy totten
Coninck Assuerus komen soude/ na dien
sy twaelf Maenden lanck in vrouwen g †
verciersel gheweest was/ (want haer ver-
cieringe moeste so veel tyts hebben name-
licken / ses Maenden met Balsem ende
Myrrhe / ende ses Maenden met goeder
Specerye: So waren dan de vrouwen
verciert.

h † An. wat sy etc. dat moeste etc. dat is met haer etc.

13 Als dan ginck een Maget ten Coninck
eñ h † welcke sy hebben woude/die moeste-
men haer doen/ dat sy met haer van het
vrouwen getimmer/tot des Coninckx huys
ginck.
14 Ende wanneer eene des auonts daer in
quam / die ginck des morghens van hem
in het ander vrouwen getimmer/ onder de
hant Saasgas des Coninckx Kamerlinck/
der bywrouwen Hoeder: ende sy en moeste
niet weder totten Coninck komen / het en
luste dan den Coninck/ende liet se by na-
men roepen.

Esther een geboren Jodische/wort Coningine.

15 Doe nv den tydt Esther hier toe quam/
der dochter Abihail / des Ooms Mar-
dochei / (die hy voor een dochter hadde
aengenomē)dat sy totten Coninck komen
soude/en begeerde sy niets, dan wat Hegai
des Coninckx Kamerlinck / der vrouwen
Hoeder sprack: ende Esther vandt genade
voor alle diese aensagen.

i Dat is/ Winter-maent / of December.

16 Esther nv wert genomen totten Coninck
Assuerus / int Coninclicke huys / inde i
tiende Maent / die daer heet Thebeth/
inden seuenden Jare zyns Coninckryckx.
17 Eñ de Coninck kreech Esther lief bouen
alle vrouwen/ ende sy vandt ghenade ende
barmhertichheydt voor hem / voor alle
Maeghden: eñ hy stelde de Coninclicke
kroone op haer hooft / ende maeckte se ter
Coninginne in Vasthi stede.
18 Eñ de Coninck maecte een groote mael-
tyt alle synen Vorsten ende knechten / dat
was een maeltyt om Esthers wille: eñ liet
de Landen rusten / ende gaf Coninckliicke
gheschencken wt.
19 Eñ doemē ten anderen mael Maeghden
vergaderde/satt Mardocheus in de poorte Mardocheus.
des Coninckx.
20 Eñ Esther en hadde haer maechschap
noch niet geseyt/noch haer volck/ als haer
dan Mardocheus ghboden hadde: want
Esther dede na den woorde Mardochei/
ghelijck als doe hy haer voormunder was. k 1. Est.6.2.
21 k Ter seluer tyt/doe Mardocheus in de Bigthan
poorte des Coninckx satt / werden twee Ka- eñ Theres
merlingen des Coninckx/ Bigthan ende wordē ghe-
Theres/die de deure wachteden/toornich hangen.
eñ poochden haere handen aen dē Coninck
Assuerum te leggen.
22 Dat wert Mardocheo kont/eñ hy seyde
het der Coninghinnen Esther: eñ Esther
seyde het dēConinck in Mardochei name. l † Anders bernam.
23 Eñ doemen daer na l † sochte/ wert het
so beuonden: eñ sy werden alle beyde aen
boomen gehangen/eñ het wert geschreuen
in de Chronica/ voor den Coninck.

Dat iij.Capittel.

1 Haman vandē Coninck verhoocht/5.
soect om Mardochei willen/alle Joden te
verdelghen.

1 NA dese gheschiedenissen maeckte de Hamā wort
Coninck Assuerus Haman groot/den vanden
sone Medatha den Agagiter / eñ ver- Koninck
hoochde hem/ende stelde synen stoel bouen verhoocht.
alle Vorsten die by hem waren.
2 Eñ alle knechtē des Coninckx/ die aen de
poorte des Coninckx warē, buychdē de kny-
en/eñ baden Haman aen: wāt de Coninck
hadde het also geboden: a doch Mardo- a 2. Esther
cheus en buychde de knyē niet/ eñ en badt 1. 7.
hem niet aen.
3 Doe spraken des Coninckx knechten/die
inder poorte des Coninckx waren / toe
Mardocheum: Waerom ouertreedt ghy
des Coninckx ghebodt:
4 Eñ doe sy dagelickx sulckx tot hem seyden/
ende hy hen niet en hoorde / seyden sy het
Haman aen/ op dat sy sagen/ of sulck doen
Mardochei / bestaen soude : want hy
hadde geseyt/ dat hy een Jode ware.
5 Eñ doe Haman sach/ dat Mardocheus
hem de knyen niet en buychde / noch hem
aenbadt/wert hy vol grimmicheyts.
6 Eñ verachtede het/ dat hy aen Mardo-
cheum alleen soude de hant leggen: wāt sy
hadden hem het volck Mardochei aen-
geseyt: maer hy poochde het volck Mar-
dochei / alle Joden / die inden gantschen
Coninckrycke Assueri warē / te verdelgen.
7 Inder eerster Maent/ dat is de Maent
Nissan/indē twaelfsten Jarē des Coninckx
Assueri / werdt het lodt ghewoorpen voor
Haman /op wat dach eñ op wat Maent
dat soude geschieden eñ is geuallē op de
twaelfste Maent, dat is de Maent Adar.
8 Ende Haman sprack totten Coninck Hamans
Assuero : Daer is een volck verstroyt/ eñ boosen raet
het deylt hem onder alle volcken / in allen teghen de
Landen dyns Coninckryckx/ende haer Wet Joden.
is anders / dan aller Volcken / eñ en doen
niet na des Coninckx Wetten / eñ het en is
den Coninck niet te lydē/ hen also te laten.
9 Behaget den Coninck/ so schryue hy
datmen het ombrenghe : so wil ick tien
duysent Centeners siluers henen weghen/
onder de hant der Amptlieden datmen het
brenghe in de kamer des Coninckx.
10 Doe tooch de Coninck synen rinck van
der hant/ende dede hem Haman/ den sone
Medathā/ dē Agagiter/ der Jodē vyant.
Eñ

11 Ẽ de Coninck ſpꝛack tot Haman:
Dat ſiluer zy v ghegeuẽ, daer toe dat volc/
dat ghy daer mede doet/ wat v behaecht.
12 Doe cieymẽ de Schꝛijuers des Coninx
inden dertienden dage der eerſter Maent:
ẽ daer wert gheſchꝛeuen/als Haman be-
val/ aen de Voꝛſten des Coninx/ ẽ tot
de Lantvoochdẽ hier ẽ daer indẽ Landẽ/
ẽ tot den Hooftlieden eens yeghelicken
volcx inden Landen hier ẽ daer/ na der
ſchꝛift eens yegelickẽ volcks/ ẽ na haerer
ſpꝛake/ inden name des Coninx Aſſueri/
ẽ met des Coninckx rinck verſegelt.

Een ghe-
bodt des
Coninckx/
dat alle Jo-
den op eenẽ
dach ſullen
verdelcht
woꝛden.
b Dat is/
Spꝛockel.

13 Ẽ de bꝛieuen werden geſonden dooꝛ de
Loopers/ in alle Landen des Coninx/ te
verdelgen/ te verwoꝛgẽ/ ẽ om te bꝛengen
alle Joden/ beyde ionck ẽ oudt kinderen
ende vꝛouwen/ op eenen dach/ namelicken
op den dertienden dach der b twaelfſter
Maendt/ dat is de Maent Ader. ẽ haer
goet te roouen.
14 Alſo was het inhoudt der ſchꝛift:
Dat een ghebodt gegeuen ware in allen
Landen/ allen volcken kondt te doen/ dat
ſy op den ſeluen dach bereydt waren.
15 Ẽ de Loopers gingen haeſtelick wt/ na
des Coninx gebodt: ẽ op der Burcht
Suſan wert een ghebodt aengeſlagen: ẽ
de Coninck ẽ Haman ſaten ẽ dꝛoncken/
c Of/ on-
ruſtich.
doch de Stadt Suſan wert c verwerret.

Dat iiij. Capittel.

1. Mardocheus dꝛaecht leedt/ 5. geeft
dies Eſther bericht/ ẽ ghebiedt haer/ ſy
ſal een bede doen/ aen den Coninck vooꝛ
haer volck/ 10. Eſther/ die haer des niet
en derf aennemen/ 13. wert daer na dooꝛ
Mardochei liſtige redẽ alſo beweecht, 15
dat ſy op vertrouwen vaſtens ẽ biddens
der Joden/ haer in de waghe geeft.

Mardoche-
us dꝛaecht
rouwe om
des gebots
wille.

1 Doe Mardocheus vernam alles wat
geſchiet was/ verſcheurde hy zijn
kleederen/ ẽ tooch eenen ſack aen/
ẽ aſſchẽ/ ẽ ginck wt middẽ in de Stadt/
ende ſchꝛeyde luyde/ ende klaechlicken.

a † Anders
maer tot
des Coninx
pooꝛte en
mochte hy
niet ingaẽ/
dewijle hy
eenen/etc.

2 Ẽ quam vooꝛ de pooꝛte des Coninckx:
a † want daer en mocht niemant tot des
Coninx pooꝛte ingaen/ die eenen ſack aen
hadde:
3 Ẽ in allen Landen/ aen welcke plaetſe
des Coninckx woozdt ẽ ghebodt quam/
was een groot klagen onder dẽ Joden/ ẽ
vele vaſteden, weenden/ bꝛoeghen leedt/ ẽ
laghen in ſacken/ ende inder aſſchen.
4 Doe quamẽ de Jonckvꝛouwẽ Eſthers/
ẽ haer Kamerlingen/ ende ſeyden haer.
Doe verſchꝛack de Coninginne ſeer/ ende
ſy ſandt kleederen henen/ datſe Mardo-
cheus aentoge/ ẽ den ſack vã hẽ af leyde:
doch hy en namſe niet.

Eſther
ſchickt aen
Mardoche-
um van hẽ
te vꝛaghen
de ooꝛſake
des leedts
ofte rouwe.

5 Doe riep Eſther Hathach/ van des Co-
ninx Kamerlingen/ die vooꝛ haer ſtondt/
ẽ dede hẽ beuel an Mardocheum/ dat hy
vername/ wat dat ware/ ẽ waerom hy ſo
dede.
6 Doe ginc Hathach wt tot Mardocheum
op de ſtrate inder Stadt/ die vooꝛ de pooꝛ-
te des Coninckx was.
7 Ende Mardocheus ſeyde hem alles/
wat hem wedervaren ware/ ẽ de ſumme
des ſiluers/ dat Haman geſpꝛoken hadde/
in des Coninx kamer te weghen/ om der
Joden wille, hen te verdelgen.
8 Ẽ gaf hem een wtſchꝛift des gebodts/
dat te Suſan aengheſlagen was, hen te
verdelgen/ dat hy het Eſther weſe ẽ haer
ſeyde: ẽ gheboot haer dat ſy tẽ Coninck
in ghinge/ ẽ dede een bede aen hem, om
haer volck.

9 Ende doe Hathach in quam/ ende ſeyde
Eſther de wooꝛden Mardochei/
10 Spꝛack Eſther tot Hathach/ ẽ geboodt
hem aen Mardocheum:
11 Alle knechten des Coninx weten/ dat
wie totten Coninck ingaet binnen int hof/
hy ſy man of vꝛouwe/ die niet geroepen en
is/ die ſal ſtrackẽ gebodts ſteruen/ (het en
ſy dan/ dat de Coninck den guldẽ Scepter
teghen hem wtrecke/ op dat hy leuendich
blyue/) ẽ ick ben nv in dertich dagẽ niet
geroepen/ totten Coninck in te komen.
12 Ẽ doe de wooꝛdẽ Eſther/ Mardocheo
gheſeydt werden/

Een liſtige
antwooꝛdt
Mardo-
chei aen
Eſther.
b † An.ver-
loſſet.

13 Hiet Mardocheus Eſther weder ſeggen:
En dencket ſlechs niet/ dat ghy v leuen b †
behoudet/ dewyle dat ghy inden huyſe des
Coninx zijt vooꝛ allen Joden:
14 Want ſo ghy te deſer tijt ſwijgen ſult/ ſo
ſal den Joden een hulpe ẽ verloſſinge wt
een ander plaetſe ontſtaen/ ẽ ghy ẽ ws
Vaders huys ſult omkomen: ẽ wie weet
het/ of ghy om deſer tijdt wille/ totten Co-
ninckrijcke ghekomen zijt?
15 Eſther hiet Mardocheo antwooꝛden:
16 So gaet henen/ ẽ vergadert alle Jodẽ/
die te Suſan vooꝛhanden zijn/ ende vaſtet
vooꝛ my/ dat ghy niet en eet ẽ dꝛinckt in
dry daghen/ noch des daechs noch des
nachts: ick ẽ myne Jonckvꝛouwẽ willen
oock alſo vaſten: ẽ alſo wil ic tẽ Coninck
ingaen/ tegen het ghebodt: kome ick om/
ſo kome ick om.
17 Mardocheus ginck henen/ ẽ dede alles
wat hem Eſther ghedoden hadde.

Dat v. Capittel.

1. Eſther bidt dẽ Coninck ẽ Haman te
gaſte/ 9. Haman is ſtout/ ẽ in ſynen ghe-
lucke verheuẽ 14. Laet vooꝛ Mardocheo/
dien hy haet/ een galghe toerichten.

Eſther gaet
totten
Coninck.
a 2 Eſther
2. 1.

1 Ende a aendẽ derdẽ dage/ tooch Eſther
de Coninclicke kleederen aen/ ẽ tradt
binnen int hof aenden huyſe des Co-
ninx/ tegen het huys des Coninx: ẽ de
Coninck ſatt op ſynen Coninclickẽ ſtoel/ in
het Coninclicke huys/ teghẽ der deure des
huys.
2 Ẽ doe de Coninck/ Eſther de Coningin-
ne ſach ſtaen inden hof/ vandt ſy ghenade
vooꝛ ſynen oogen: ẽ de Coninck reckte dẽ
guldẽ Scepter in ſyner handt/ tegẽ Eſther
wt: doe tradt Eſther toe/ ende roerde de
ſpitze des Scepters aen.
3 Doe ſpꝛack de Coninck tot haer: Wat
is v Eſther ghy Coninginne? ẽ wat be-
geerdy? oock de helſt des Coninckrijckx
ſal v gegeuen woꝛden.

Eſther bidt
dẽ Coninck
ẽ Haman
te gaſte.

4 Eſther ſpꝛack: Behaget den Coninck/
ſo kome de Coninck ẽ Haman/ heden tot
der maeltijdt/ die ick bereyt hebbe.
5 De Coninc ſpꝛack: Haeſt v/ dat Haman
doe/ wat Eſther gheſeyt heeft. Doe nv de
Coninck ende Haman tot der maeltijdt
quamen/ die Eſther bereydt hadde/
6 Spꝛack de Coninck tot Eſther/ doe hy
Wijn ghedꝛoncken hadde: Wat biddet ghy
Eſther? het ſal v ghegeuen woꝛden: ẽ wat
begeerdy? oock de helft des Coninckrijcx/
het ſal gheſchieden.
7 Doe antwooꝛdde Eſther/ ende ſpꝛack:
Mijn bede ende begeerte is/
8 Hebbe ick ghenade gheuonden vooꝛ den
Coninck/ ẽ ſo het den Coninck behaecht/
my te gheuen mijn bede/ ẽ te doen mijn
begeerte/ ſo kome de Coninck ẽ Haman/
tot der maeltijt/ die ick vooꝛ hen bereyden
wil, ſo wil ick moꝛgen doẽ wat de Coninck
gheſeyt heeft.
9 Doe ginck Haman dies daechs wt/ vꝛo-

 lick

Haman is stout eñ verheft in zÿn gheluck.

lick eñ goets moete: eñ doe hy Mardocheũ
sach inder poorte des Coninck, dat hy niet
op en stõt, noch hem voor hem en bewechde.
wert hy vol toorns ouer Mardocheũ.
10 Doch hy onthiel hem: eñ doe hy int huys
quam/ sant hy heuen/ eñ liet halen zÿn vrien-
den/ ende zÿn wÿf Seres/
11 Eñ vertelde hem de heerlicheyt zÿns rÿc-
doms/ ende de veelheyt syner kinderen/ eñ
alle dinck/ hoe hem de Koninck so groot
gemaeckt hadde/ ende dat hy ouer de Vor-
sten ende knechten des Konincks verheuē
ware.
12 Oock sprack Haman: Eñ de Coninginne
Esther en heeft niemandē laten comē/ met
dē Koninck ter maeltÿt/ die sy bereyt had-
de/ dan alleene my: eñ ick ben oock morgen
tot haer ghenoodt/ met den Coninck.
13 Doch aen dien alle/ en hebbe ick niet ge-
noech/ so lãge als ick dē Jode Mardocheũ
sitten sie aen de poorte des Conincks.

Hamãs galge wort toe ghericht. Esther. 7. 9.

14 Doe sprack syn wÿf Seres / eñ alle sÿn
vriẽden tot hem: Men bereyde eenen Boõ
vÿftich ellen hooge/ eñ segt morgen dē Co-
ninck/ datmen Mardocheũ daeran hange
so com dy met den Coninck vrolick tot ter
maeltÿt. Dat behaechde Haman wel/ ende
liet eenen Boom bereyden.

Dat vi Capittel.

1. Mardochei trouwe den Coninck be-
wesẽ/ wort door Gods deschickinge vandē
Koninck bekent. 7. eñ met Koninckliker
eerẽ geloont. 14. Haman wort treurich tot
der Maeltÿt Esthers ghedreuen.

God gheeft oorsake dat Mardochei getrouwicheyt dē Coninc bewesen/ bekent wort vandē Coninck. a Esther. 2. b Esther. 2.

1 In der seluer nacht en konde de Coninck
niet slapen/ ende hiet de Chronica eñ de
Historien voortbrengen: doe die voor dē
Coninck ghelesen werden/
2 Troffemẽ de plaetse daer geschreuẽ was/
a hoe Mardocheus hadde aẽgeseyt dat de
twee Kamerlingen des Coninck/ Bigtha
na eñ Theres/ die aenden dorpel de wacht
hielden/ ghepoocht haddẽ de hant aen den
Coninck Assuero te legghen.
3 Ende de Koninck sprac: Wat hebben wy
Mardocheo/ voor eere eñ goets daer voor
gedaen: Doe spraken de Jongers des Co-
ninck/ die hem diẽdē: hem en is daer niets
voor gheschiet.
4 Eñ de Coninck sprac: Wie is inden hof:
(want Haman was indẽ hof gegaen/ buytẽ
voor des Coninck huyse/ dat hy dē Coninck
seyde/ Mardocheũ te hangen an dē boom/
dien hy hem bereydt hadde.)
5 Eñ des Coninck Jõgers sprakẽ tot hem:
Siet: Haman staet inden hof. De Koninck
sprack: Laet hem hier in gaen.
6 Ende doe Haman daer in quam sprack de
Koninck tot hem : Wat salmen den man
doen/ dien de Koninck geerne eerẽ woude?
Haman nu dachte in syner herten: Wien
soude de Coninck anders geerne eere doen/
dan my?
7 Eñ Haman sprack totten Coninck: Dien
man dien de Coninck geerne eeren woude/
8 Salmẽ hier brẽgen/ datmẽ hem Coninc-
licke cleederẽ aẽtrecke/ die de Coninc plach
te dragen eñ den Hengst daer de Koninck
op ryt/ ende datmen de Coninclicke croon
op zÿn hooft sette:
9 Ende men sal sodanigen cleet eñ Hengst
geuen/ indt hant eens Vorstẽ des Coninck/
dat deselue dē mã aẽtrecke/ dien de Coninc
gheerne eeren woude eñ voere hem op den
Hẽgst inder Stadtstraetẽ/ eñ late voor hem
henẽ roepen: So salmen dien manne doen/
dien de Coninck gheerne eeren woude.
10 De Coninck sprack tot Haman: Haest v/
ende neemt dat kleet ende den Hengst/ als
ghy geseyt hebt/ ende doet also met Mar-
docheo dē Jode/ die voor de poorte des Co-
nincks sit/ ende en laet niets ghebrekē aen
allen dat ghy ghesproken hebt.
11 Doe nam Haman het cleet eñ den Hengst/
eñ tooch het Mardocheo aẽ/ eñ voerde hem
op der Stadt straten/ ende riep voor hem.
So salmen den man doen/ dien de Coninck
gheerne eeren woude.
12 Eñ Mardocheus quam weder aẽ de poor-
te des Coninck: ende Haman snelde hem te
huys/ ende droech leedt met bewimpelden
hoofde.
13 Ende vertelde synen wÿue Seres/ eñ alle-
le syne vrienden/ alles wat hem wedervarẽ
was. Doe spraken syne Wyse/ eñ zÿn Wÿf
Seres tot hẽ: Is Mardocheus vandẽ zade
der Jodẽ voor welckẽ ghy hebt begonnen
te vallen/ so en vermuecht dy niets aen hem/
maer ghy sult voor hem vallen.
14 Doe sy nu noch met hem spraken/ quamẽ
des Coninck Kamerlinghen daer by. eñ dre-
uen Haman tot der Maeltÿt te comen/ die
Esther bereydt hadde.

Dat vij. Capittel.

1. Esther bidt voor haer seluen eñ de Jo-
den/ eñ ontdeckt Hamans schalcheyt. 7. De
Coninck wort gantsch toornich/ 9. eñ laet
Haman hanghen aen den boom / dien hy
Mardocheo hadde maken laten.

Esther bidt voor haer seluen ende de Jodẽ eñ ontdect Hamãs schalcheydt.

1 Ende doe de Koninck met Haman quam
ter maeltÿt/ die de Koninghinne Esther
bereydt hadde/
2 Sprack de Coninc tot Esther des anderẽ
daechs/ doe hy wÿngedronckẽ hadde: Wat
biddet ghy Coninginne Esther / datmen v
geue eñ wat begeerdy? oock het halue Co-
ninckrÿck het sal ghescheiden.
3 Esther de Coninghinne antwoorde/ ende
sprack: Hebbe ick ghenade voor v geuondẽ/
O Heere Coninck ende behaecht het dē Ko-
ninck/ so gheeft my mÿn leuen/ om myner
bede wille/ ende mÿn volck/ om mÿns be-
gheerens wille.
4 Want wy zÿn vercocht/ ick eñ mÿn volc/
dat wy vdelcht verworcht/ eñ omgebracht
worden: eñ woude het God/ wy werdẽ doch
tot knechten eñ maegden vercocht/ so wou-
de ick swygghen/ so en soude de vyandt doch
den Koninck met schaden.
5 De Koninck Assuerus sprack/ ende seyde
tot der Koninginnen Esther: Wie is die: of
waer is hy/ die sulcks in synen sin nemen
derf also te doen:
6 Esther sprac: De Vyant ende Wederpar-
tÿder/ is dese boose Haman: eñ Haman ont-
settede hem / voor den Coninck ende der
Koninghinnen.
7 Eñ de Coninck stont op vander maeltÿt/
ende vanden wÿn/ in syner grimmicheyt/ eñ
ginc indẽ hof aendẽ huyse: eñ Haman stont
op/ eñ badt de Koninghinne Esther om zÿn
leuẽ/ want hy sach dat hem eẽ ongeluck vã
den Coninck alreede bereydt was.
8 Ende doe de Coninck weder wt den hof
aen den huyse in de Saledaermen gegeten
hadde quã/ lach Haman op de banck/ daer
Esther op sat. Doe sprack de Coninck: Wil
hy oock de Coninginne a verworgen by my
int huys: Doe dat woort wt des Conincks
monde ginck/ bedeckten sy Haman het aen-
ghesichte.

a Of, doodē

9 Eñ Harbona der Camerlinghen een voor
den Coninck / sprack: Siet daer/ staet ee-
nen boom inden huyse Haman/ vÿftich ellẽ
hooghe/

hooge, dien hy Mardocheo bereyt hadde/
die wat goedts voor den Koninck ghespro
ken heeft. De Koninck sprack/ laet hem
daer aen hanghen.

b Dan. 6.14. Susan 1.62. Psalm. 7.16. Eccle. 10.4. Prou. 26.27. Syrach 28.2

10 b Also hinck men Haman aen den Boom/
dien hy Mardocheo bereydt hadde. Doe
leyde hem des Conincks toorne.

Dat viij. Capittel.

1. Mardocheus wort verheuen in Hamans
stede. 3. Esther bidt voor haer volck. 7. De
grouwelicke Mandaten teghen den Joden
ghegheuen/ 16. worden tot hareer grooter
bruechden wederroepen.

Mardochei wort verheuen in Hamans stede.

1 AEn dien daghe gaf de Coninck Assu-
erus / der Coninghinne Esther het
huys Haman / des vyandts der Jo-
den: ende Mardocheus quam voor den Co-
ninck: want Esther seyde hem/ dat hy haer
toe hoorde.

2 En de Coninck tooch af synen vingerlinc/
dien hy van Haman genomen hadde/ ende
gaf hem Mardocheo: ende Esther stelde
Mardocheum ouer het huys Haman.

Esther bidt voor haer volck

3 En Esther sprack voorder voor den Co-
ninc/ en viel hem te voete/ weende en smeec
te hem/ dat hy wech name de boosheyt Ha
man des Agahiters / ende zyn aenslag-
ghen / die hy teghen de Joden verdacht
hadde.

4 En de Coninck reckte den gulden Scep-
ter wt/ teghen Esther: doe stont Esther op/
ende tradt voor den Coninck/

5 En sprack: Behaecht het den Coninck/
en hebbe ick genade voor hem ghevonden/
ende ist den Coninck gelegen/ ende behage
ick hem: so schrijuemen/ dat de brieuen der
aenslagen Hamans/ des soons Medatha/
des Agahiters/ a wederroepē worden/ die

a Dat is/ de wyle dat de boose brieuen Hamās/ met des Conincks segel versegelt waert/ hadde het dē Jodē niets gehol-pen/ wāneer sy niet en waer op het nieuwe/ door ander brieuen wedr roepen.

hy geschreuen heeft de Joden om te bren-
ghen/ in allen Landen des Conincks.

6 Want hoe kan ick dat quaet aensien/ dat
myn volck treffen sal/ ende hoe kan ick aen
sien/ dat myn geslachte omkome.

7 Doe sprack de Coninc Assuerus totter
Conninginnen Esther/ ende tot Mardocheū
den Jode: Siet/ ick hebbe Esther het huys
Haman gegheuen/ ende hem heeftmen aen
eenen boom gehangen/ daerom dat hy zyn
handt heeft aen de Joden gheleyt:

8 So schrijft ghylieden nu voor de Joden/
als het v lieden behaecht/ in des Conincks
name: ende versegelt het met des Coninex
rinck: want de schriften die in des Coninex
name gheschreuen / ende met des Coninex
rinc versegelt werden/ en moeste niemant
wederroepen.

Wederroep des grouwelicken Mandaets tegen de Jodē gegheuen.

9 Doe werden des Koninex Schrijuers ge
roepē/ te dier tyt/ in der derder Maent/ dat
is de Maent Siuā/ inden drie en twintich
sten dage: en daer werdē brieuen gheschre-
uen/ als Mardocheus geboot/ tot den Jo
den/ ende tot den Vorsten/ Landtvoochden
ende Hooftlieden in den Landen van In-
dia aen/ tot aen de Moorlādē/ namelickē/
hondert en seuen ende twintich Landen: ee
nen yegelicken Lande na synē Schriften/ ee
nen yegelicken volcken na syner sprake/ en
den Joden na haeer schrift ende sprake.

b 2. Esth. 7.

10 b Ende sy werden geschreuen in des Co
ninex Assuerus name / ende met des Co-
nincks rinck versegelt: ende hy sandt de
brieuen henen/ door de rydende Boden/ op
Jonge Muylen.

11 Daer de Coninck den Joden in beual/
waer sy inden Steden waren/ hen te ver-
gaderen/ en te staen voor haer leuen/ en te
verdelgen/ te verworghen/ ende om te bren-
gē/ alle macht des volcks en Lants/ die hē

beangstēden/ met tsamen den kinderen en
vrouwen/ ende haer goedt te rooven.

12 Op eenen dach/ in allen Landen des Co-
nincks Assueri/ namelicken / inden dertien
den daghe der twelffter Maendt/ dat is de
Maendt Adar.

13 Het inhout nu der schrift was: Dat er ge
bot ghegeuen ware in allen Landen/ kondt
te doen allen volcken/ dat de Joden op dien
dach bereydt zyn souden/ hen te wreken aē
hare vyanden.

14 Ende de rydende Boden op de Muylen/
reden snellicken ende met haeste wt/ na den
woorde des Coninex: ende het ghebot were
c † op der Burcht Susan aen gheslaghen. c † An. inder Hooftstadt

15 Mardocheus nu ginck wt vandē Coninc/
in Coninclicken kleederen / d † geel ende d † An. blauwe.
wit/ ende met eener grooter guldē kroone/
bekleedt met eenen lynen ende purpuren
mantel/ ende de Stadt Susan iuychede/ en-
de was vrolick.

16 Den Joden nu/ was een licht/ ende breuch
de/ ende vrolicheydt ende eere ghekomen.

17 Ende in allen Landen ende Steden / aen
welcke plaetse des Coninex woort ende ge
bodt quam/ daer was breuchde ende vrolic-
heyt onder den Joden/ e wel leuen/ ende goe
de daghen: so dat vele Volcken inden Lan- e Of. Werschap.
de/ Joden werden: want de vreese der Jodē
quam ouer hen.

Dat ix. Capittel.

1. De Joden wreken hen aen hare vyan
den. 7. Hamans sonen oock omghebracht
ende ghehangen. 20. Danckfeest ende Ge
denckfeest wordt ghehouden/ 27. ende tot
een eewighe wyse aenghe: nomen.

1 IN der twaelffter Maendt / dat is de
Maendt Adar/ inden dertienden daghe/
dien des Coninex woort ende ghebodt be-
stemt hadde / datmen het doen soude / tien
desseluen daechs/ doe de vyanden der Jodē
hoopten/ hen te ouerweldighen/ keerde het
hem om/ dat de Joden hare vyanden ouer-
weldighen souden.

2 Doe vergaderden hen de Joden in hare
Steden/ in allen Landen des Koninex Assue
ri/ dat sy de handt leyden aen die / die hen
quaet wilden/ ende niemant en konde hen
wederstaen: want haer vreese was ouer alle
Volcken ghekomen.

De Joden wreken hen aen hare vyanden.

3 Oock alle Ouersten inden Landen/ en Vor
sten/ ende Lantvoochden/ ende Amptlieden
des Coninex/ verheuen de Joden: want de
vreese Mardochei quam ouer hen.

4 Want Mardocheus was groot indē huy
se des Coninex: ende zyn gheruchte werde
luydtbaer in allen Landen/ hoe hy toenam
ende groot werde.

5 Also sloegē de Joden aen allen hare vyan
den met † des sweerts slach/ en verworch-
den en brachten om en deden na haren wil-
le met dien/ die hen vyandt waren.

† And. de slachtinghe des etc.

6 Ende a † op der Burcht Susā/ verworch
den de Joden / ende brachten om vyf hon-
dert Mannen.

a † An. inder Hooftstadt Hamās sonē wordē oock omgebracht en gehangē.

7 Daer toe verworchden sy Parsandatha/
Dalphon/ Aspatha/

8 Poratha/ Adalja/ Aridatha/

9 Parmastha/ Arissai/ Aridai/ Vaiesatha/

10 De tien sonen Haman des soons Me-
datha/ des vyants der Joden/ doch aen sy-
ne goeden en leyden sy de handen niet.

11 Ter seluer tyt quam het ghetal der ver-
worchden/ op de Burcht Susan voor den
Coninck.

12 Ende de Coninck sprack tot der Conin-
ghinnen Esther: De Joden hebben op der

Burcht Susan vijf hondert mannen ver-
worcht/eñ omgebracht/ ende de tien sonē
Haman wat sullen sy dan noch doen indē
anderen landen des Conincx? wat biddet
ghy datmen v geue? eñ wat begeerdy meer
datmen doen sal?
13 Esther sprack: Behaecht het den Co-
ninck/so late hy morgen de Joden te Su-
san oock doen/na dat ghebodt van heden/
dat sy de tien sonen Haman aen den boom
hanghen.
14 Eñ de Koninck hiet alsoo doen: eñ het ge-
bot wert te Susan aengeslaghen/ende de
tien sonen Haman werden ghehanghen.
15 Ende de Joden vergaderdē hen te Susā/
aen den veertiēden dage der Maent Adar.
eñ verworchden te Susan drie hondert mā-
nen: doch aen hare goeden en leyden sy ha-
re handen niet.
16 Nu de andere Jodē inden Lande des Ko-
nincx/quamen te samen/ ende stondē voor
haer leuen/dat sy hen ruste souden maken
voor hare vyanden: ende verworchdē ha-
rer vyanden/ vijf ende tseuentich duysent:
doch aen hare goeden/en leyden sy hare
handen niet.
17 Dat geschiede aenden dertienden daghe
der Maendt Adar: ende rusteden aen den
veertienden dach der Maent Adar: dien
maecktemen ten daghe des welleuens eñ
blijschappen
18 Daerenteghen de Joden te Susan warē
te samen comen/beyde aenden dertienden
ende veertienden dage/ende rusteden aen-
den vijftienden dage: ende dien dach maec-
temen ten daghe des welleuens ende blij-
schappen.
19 Daerō maecten de Jodē die op de Dor-
pen eñ in de Vlecken woondē, dē veertien
dē dach der Maent Adar/tē dage des wel
leuens eñ blijschappen/ende deen sant den
anderen gheschencken.
20 Eñ Mardochei beschreef dese geschiede-
nisse/eñ sant de brieuen tot allen Jodē die
in allen Landen des Conincx Assueri wa-
rē/beyde diē/die daer na by waren/eñ dien
die daer verre waren.

Danckfeest eñ Gedenc-feest hondē de Joden. b t And. Als dagen daer etc. eñ als een Maent etc.

21 Dat sy aennamen ende hieldē Jaerlicx/
den veertienden ende vijftienden dach der
Maent Adar.
22 b t Na dē dagen/daer de Jodē in tot ruste
gecomen warē van haren vyanden/ eñ na
der Maēt/daerin haer smerte in blijschap/
eñ haer leet in goede dagē verandert was:
dat sy deselue houden soudē/ voor daghen
des welleuens ende blijschappē/ende deen
den anderen geschencken senden/ende den
Armen mede deylen.
23 Eñ de Joden namen aen/dat sy begonst
haddē te doen ende dat Mardocheus tot
hen schreef.
24 Hoe Haman de sone Hadatha/de Agahi
ter/aller Joden vyant/gedacht hadde alle
Joden om te brenghen/ende het lot te wor
pen laten/ hen te verschricken ende om te
brenghen.
25 Eñ hoe Esther ten Coninck gegaen was/
eñ gesproken hadde/dat door brieuen syne
boose aenslagen die hy tegen de Joden ge
dacht hadde/op synē cop gekeert werden/
ende hoemen hem ende syne sonen aen dē
boom ghehanghen hadde.

De daghen Purim. Pur/heet een lot. Purim. vele loten.

26 Daer vā dese dagen Purim heeten/na dē
naē des Lots/na alle woordē deses briefs/
ende wat sy selfs gesien hadden ende wat
aen hen ghecomen was.
27 Ende de Joden richteden op/eñ namen
op hen/ende op haer zaet/ ende op alle die
hen tot hen gaue/ dat sy niet en woudē ouer
treden/Jaerlicx te houden dese twee dagē/
als sy beschreuē eñ bestemt werdē: dat de-
se dagen niet te vergetē, maer te houdē zijn
by kints kinderen/by allen geslachten/ in
allen Landen ende Steden.
28 Het zijn de dagen Purim/ die niet en sul-
len ouergetreden worden onder den Jodē/
ende hare ghedachtenisse niet vergaen by
haren zade.
29 Eñ de Coninginne Esther/de dochter A-
bihail/eñ Mardocheus de Jode/ schreuen
met gantscher macht te c beuestigen desen
anderen brief van Purim/

c Of, stadt-grypich te maken.

30 Ende sant de brieuē tot allen Joden/inde
hondert eñ twee ende tseuentich Landē des
Conincrijcx Assueri/met vriendelicken ende
trouwen woorden/
31 Dat sy beuestichden dese daghen Purim/
op haren beste tijden tot gelijck alsse Mar-
dochei de Jode ouer haer beuesticht hadde/
ende de Coninginne Esther/hoe sy op hare
ziele/ende op haer zaet beuesticht hadden/
de gheschiedenisse der vasten/ ende haers
schreyens.
32 Ende Esther beual dese geschiedenisse de-
ser Purim te beuestighen/ eñ in een Boeck
te schrijuen.

Dat x. Capittel.

1. Vander ghewelt Assueri/eñ Mardo-
chei heerlickheyt by hem.

1 Ende den Coninck Assuerus leydde den
Landē chijns op/ ende dē Eylanden in
de zee.
2 Maer alle werckē syner macht eñ gewelt/
eñ de heerlickheyt Mardochei/die hem de
Koninck gaf/siet/dat is gheschreuen inder
Chronijcken der Coninghen in Meden eñ
Persen.
3 Want Mardocheus de Jode/was de twee-
de naest den Coninck Assuerus/ende groot
onder den Joden/eñ aengenaem onder de
veelheyt syner broederē: die voor zijn volck
wat goets sochte/ende sprac het beste voor
alle zijn zaet.

Eynde des Boecks Esther.

Argument.

HEt boec Hiob leert voornemelik/hoemē moet lijdtsaemlick dat ongerief verdragen/dat God toesent: ende dat niet wt de leeringhe ofte gheboden der Philosophie/ maer door een wonderlicke wijse / eñ door de aenmerckinghe der Godlicker voorsienighe. In het beghin des boecks is de historie van desen heylighen persoon Hiob/te weten/van zijn teghenspoet/ende versoeckinghe, dwelck was eē seltsaem exempel des oordeels Gods. Daerna wordt dit oordeel Gods door menigherley redenen ghehandelt ende ondersocht Ten laetsten wort de ouerwinninge ende triumphe deses heylighen Mans beschreuen. Voort is in dit boeck meer eyrner Philoso-/phie, dan in alle de boecken aller Philosophē die opt gheweest zijn: gelijck daer voorwaer nopt mensche onder hen gheweest en is /die/ dese materie suptijlick ghehandelt heeft. Die Epicureen leeren haer volck vanden cruyce af/ende willense tot wellust ende ghenoechte brenghen. De Peripatetici stellen de sieckten ende kranckheden/ende armoeden / onder het grootste quaedt. Sommighe Stoici raden den verdruckten mensche: dat hy hemseluen het leuen neme. Hierin stetinē de schoone wijsheydt der Heydenscher menschen / die nochtans den naem hebben/dat sy den menschen die Philosophie ofte wijsheyt leeren.

Hiob. Cap 44.

Het Boeck Hiob.

Dat Eerste Capittel.

1. Hiobs vromicheyt/2. welstant/5. ende sorge voor zijn kinderē. 6 zijn ongeval wt gehengenisse Gods vādē Satā aengericht/20. eñ zijn wonderlic gedult daer inne.

Hiob is Jobab de Koninck Edō/ Gen.36.33. Scilicet/ iuxta Arabiam felicem in Petrea Arabia quia tribuit in eum Sabei.

1 DAer was een man in den Lāde a Uz/die hiet b Hiob. die selue was slecht eñ recht/Godvreesende/ ende vermijdende het quaet.

2 Ende generreerde seuen sonē ende drij dochteren.

a Gen.22.21 Thren.4.21 b Ezec.14.14.20.
c Job.42.14

3 c Eñ zijns Vees was seuen dupsēt Schapen/drij dupsēt Kemelen. vijf hondert Jock Ossen/eñ vijf hondert Ezelinnē/eñ gantsch vele gesints: ende hy was d heerlicker/dan alle die teghent Oosten wonden.

4 Ende syne sonen gingen henen. eñ maecten Maeltijden/een yegelick in synē huyse op synen dach: ende sonden henen/eñ nooden hare drij susteren/met hen te eten ende te drincken.

d Niet dat hy so rijcke eñ ghewelbich ghe weest zy/ maer om sy net wijsh/ verstāts eñ Godsalichs wille. so hy heerlicker gehoudē ge worden/ dā andere.

5 Eñ wanneer eenē dach des wellevens om was/ sant Hiob henen. ende heylichdese/eñ maecte hem des morgens vroech op eñ offerde Brantoffer/na harer aller getal: wāt Hiob dachte: Myne sonē mochten gesondicht/eñ God e geseghent hebben in haren herten: Also dede Hiob alle daghe.

e Dat is/ge lastert.
f Job.1.1.
g 1.Pet.5.8.

6 f Het begaf hem nu op eenē dach doe de kinderen Gods quamen/eñ voor dē Heere traden/quam de Satan oock onder hen.

7 Ende de Heere sprac tot den Satan: Van waer comdy? Satan antwoorde dē Heere/ ende sprack: g Ick hebbe het lant rontom doorghetoghen.

8 De Heere sprack tot Satan: Hebdy geen achtinge gehadt op mynen knecht Hiob? want zijns gelijcken en is niet indē Lande/ slecht ende recht/Godvreesende/ende vermijdt het quaede.

9 Satan antwoorde den Heere/ende sprac: Meyndy dat Hiob om niet God vreest?

10 Gy hebt doch hem/zijn huys/eñ alles wat hy heeft/rontō bewaert: ghy hebt het werc syner handen ghesegent/eñ zijn goet heeft hem wtghebreydet inden Lande.

11 Doch streckt v hant wt/ eñ tastet aē alles wat hy heeft: wat geldet/hy sal v int aenge sichte h seghenen?

h Dat is/ vloecken eñ lasteren.

12 De Heere sprac tot Satā: Siet/alles wat hy heeft/dat zy in uwer hant/sonder alleen aen hemseluen en legt uwe handt niet: Doe ginck Sathan wt vanden Heere.

13 Des daechs nu doe syne sonen eñ dochteren aten eñ dronckē wijn in haers broeders huys des eerstegheboren/

14 Quam een Bode tot Hiob/eñ sprack: De Ossē ploechden/ende de Ezelinnen gingen by hen inder Weyden/

15 Doe vielē die wt Rijck Arabiē daerin/en namense/ ende sloegen de Jongers met de scherpte des sweerts: eñ ick ben allenē ontkomen/dat ick v aen seyde.

i 3.Regu.1. 20.12.14.

16 Doe hy noch sprack/quam een ander/eñ sprac: i Het vyer Gods viel vandē Hemel/ eñ verbrande beyde Schapen eñ Jongers/ ende verteerdese: eñ ick ben alleene ontkomen/dat ick het v aen seyde.

k t Ān. hoopen.

17 Doe die noch sprack/quam daer eē/ende seyde: De Chaldeen maecten drij k t spitzē/
ende ouervielen de Kemelen/ende namense wech/eñ sloegen de Jongers met de scherpte des sweerts: eñ ick ben alleen ontloopē/ dat ick het v aen seyde.

18 Doe die noch sprack/quam daer een/ende seyde: l Uwe sonen ende dochteren atē ende dronckē/inden huyse haers broeders des eerstegheboren/ l Job.8.4.

19 Eñ siet/doe quā eenen grooten wint van ouer de Woestyne/eñ stiet aen de vier hoecken des huys/eñ wierp het op de Jongelingen/dat sy storuen: eñ ick ben alleen ontcomen/dat ick het v aen seyde.

20 Doe stont Hiob op/ eñ verscheurde syne cleederen/eñ pluckte syn hooft/ende viel op de Aerde/ende badt aen/

21 Ende sprack: m Ick ben naect van mōns moeders lijf gecomen/naect sal ick daer weder henē varen: de Heere heeft het gegeuen/ de Heere heeft het genomen: den Naem des Heeren zy gelooft. m Eccl.5.14 ende 11.10. 1.Tim.6.7. Job.27.19. Psal.49.18.

22 n In allē desen en sondichde Hiob niet/eñ en dede niet sottelicks teghen God. n Job.2.10

Dat ij. Capittel.

1. Hiob wort door gehengenisse Gods/ oock in het lichaē aēgegrepē/9. dat draecht hy met gelijcker gedult. 11 Syne drij vrienden komen om hem te troosten.

1 HEt begaf hem nu dies daechs/ a doe de kinderen Gods quamen/ende traden voor den Heere. dat Sathan oock onder hen quam/ ende voor den HEERE tradt. a Job.1.6.

2 Doe sprack de Heere tot Satā: Van waer komdy? Satan andtwoorde den Heere/ ende sprack: Ick hebbe het Landt rondtom doorghetoghen.

3 De Heere sprack tot den Sathan: Hebdy geen achtinghe ghehadt op mynen knecht Hiob? want zijns gelijcken en is inden Lande niet/slecht ende recht/Godvreesende/ende vermijdt het quaedt/ende blijft noch vast by syner vromicheyt: ghy dannoch hebt my bewogghen/dat ick hem sonder oorsake verdoruen hebbe.

4 Satan antwoord. den Heere/ende sprac: b Huyt voor huyt/ c ende alles wat een man heeft/laet hy voor zijn leuen.

b Dat is/ Voor zijn huyt laet hy varen/ kinderen/vee/ gesinne/eñ aller anderē huydt.

5 Doch streckt v hant wt/ende tast zijn ghebeente ende vleesch aen: wat geldet. hy sal v int aensicht seghenen?

6 De Heere sprac tot dē Satan: Siet daer/ hy zy in uwer hant: doch verschoont zijns leuens.

7 Doe voer de Satan wech vandē aēgesichte des Heeren/ende sloech Hiob met boose sweeren vanden voetsolen aen/tot op synē schedel. c Psal.33.8

8 Ende hy nam een stuck van eenen pot/eñ schrabde hem/ende sat inder asschen.

9 Ende zijn wijf sprack tot hem: d Blijfdy noch vaste by uwer vromicheyt? Ja seghet God ende sterft. Jobs wijf. d Mich.7.6 Tobi.2.22. Mat.10.36.

10 Doch hy sprack tot haer: Ghy spreket als de sotte wijuen spreken: hebben wy het goede ontfangen van God/ende souden wy het quade oock niet aennemē? f In allen desē en besondichde hem Hiob niet met synen lippē.

e Je ghy doet synes kens/louet ende dienet God/ende gaet daeronder te grōde
f Job.1.22.

11 g Doe nu de drij vrienden Hiobs hoorden/ alle het ongheluck/dat ouer hem gekomen was quamē sy een yegelijck van syner plaetsen/Eliphas van Theman/Bildad vā Suah/eñ Sophar van Naema: want sy werdēs eens/ dat sy quamen hem te beclaghen ende te troosten. g Job.42.9

12 Eñ doe sy haer oogen ophieuen van verre/en kenden sy hem niet: eñ hieuen op hare stemmen/ende weenden: ende eē yeghelijck

 dee-

verscheurde syne kleederen/ en sprengden
Aerde op haer hooft na den Hemel.
13 En saten met hem op de Aerde/ seven da-
gen ende seven nachten/ en en spraken niets
met hem: want sy sagen dat de smerte seer
groot was.

Dat iij. Capittel.

1. Hiob vervloect den dach syner geboorten.

1 DAerna dede Hiob synen mont op/ ende
vervloeckte synen dach/
2 Ende sprack:
3 a De dach moet verloren zijn / daer ick
geboren ben: en den nacht doemen sprack:
Een b knechtken is ontfanghen.
4 Den selven dach moet duyster zijn/ ende
God van boven afmoet doch niet na hem
vraghen: geenen glantz en moet over hem
schijnen.
5 Duysternisse en donckerheyt/ moeten hem
c† overweldigen/ en dicke wolcken moeten
over hem blijven/ en den damp aenden dach
make hem afgrijselick.
6 Een donckerheyt moet dien dach inne-
men/ en en moet hem niet onder de dagen
des Jaers verblijden/ noch in het getal der
Maenden komen.
7 Siet/ dien nacht moet eensaem zijn / ende
gheen juychen daerinne.
8 De Vervloeckers d† moetense vervloecken
des daechs/ ende die daer bereyt zijn te ver
wecken e† den Leviathan.
9 Hare Sterren moeten duyster zijn in harer
dageringe: sy hope op het licht/ ende het en
come niet/ en en moet niet sien het aenbre-
ken des dagheraets.
10 Dat sy niet toegesloten en heeft de deure
f myns lijfs/ ende niet verborgen het onge
luck voor mynen ooghen.
11 g Waerom en ben ick niet gestorven van
moeders lijve aen? waerom en ben ick niet
omcomen/ doe ick uit den lijve quam?
12 Waerom heeftmen my op den schoot ge-
nomen? waerom ben ick met borsten ghe-
soocht?
13 So laege ick doch nu en ware stille/ sliep
ende hadde ruste
14 Met den Coningen ende Raetsheeren op
Aerden/ h die het woeste bouwen
15 Of met den Vorsten die gout hebben/ ende
hare huysen vol silvers zijn.
16 Of als een ontijdige geboorte verborgen
en ware niets/ als de jonge kinderen/ die het
licht noyt ghesien en hebben.
17 Aldaer moeten noch ophouden de Godloo
sen/ met i rasen: aldaer rusten doch die vele
moeyte ghehadt hebben.
18 Daer hebben doch met malcanderen vrede
de ghevangenen/ ende en hooren de stemme
des Dwinghers niet.
19 Daer zijn beyde cleyn ende groot / de
knecht/ en die van synen heere vry gelaten is.
20 Waerom is het licht gegeven den harthui-
ghen ende het leven den bedroefden herten?
21 (Die des doots verwachten/ ende hy en
comt niet: ende groeven hem wel uit den k
verborghen:
22 Die hen seer verblijden/ en zijn vrolic/ dat
sy het graf bekomen.)
23 En den man/ welckers wech verborgen
is/ ende God voor hem den selven bedect?
24 Want wanneer ick eten sal/ so moet ic such-
ten: ende mijn huylen valt uit als water.
25 Want dat ick gevreest hebbe/ is over my
ghecomen: ende dat ick sorchde/ dat heeft
my ghetreft.
26 Was ick niet geluckfalich? was ick niet
son stille? hadde ick niet goede ruste? ende
daer comt sodanighen onruste.

Het bleeschelick verdoet hier zijn onghe-
dult/ en hier wort de per
soon des on-
duldigen/ die tegen Gods
oordeel murmureeren
afghebeelt.

a Je. 20.14.

b Of/ man-
neken.

c† And. ver-
masschen of
bevlecken.

d† And. der
dagen moe-
ten etc.

e† An. haer
leedt.

f Daer ick
uit gebaren
wart/ dat is
des moeders
lijf.

g Jer. 20.17
Hiob. 10.18

h Of/ die met
bouwen om-
gaen/ daer
te vooren
niets
en staet.

i Of woeden:

k Dat is/
uit der Aer-
de:

l Wat sal
de gene leven
die voor
angst niet
weet/ waer
hy uit of in
sal? de doot
is hem beter.

Dat iiij. Capittel.

1. Eliphas straft Hiob syner onlijdt-
saemheyt halven/ en wil/ als oock syne me
degesellen doen/ beweeren hy zy om syner
sonden wille gheltraft: want God straft al-
leen de boose/ ende niet de goede.

1 DOen antwoorde Eliphas van Theman/
ende sprack:
2 Ghy hebt het misschien niet geerne
so men versocht met u te spreken: maer wie
kant doch laten?
3 Siet/ ghy hebt vele onderwesen/ ende moe
de handen ghesterckt.
4 Uwe reden heeft de gevallene opgerecht/
ende de a† bevende knien hebdy verstercht
5 Nu het dan aen u koemt/ nu werdy ver-
tsaecht: ende nu het u treft/ nu verschricty.
6 b Is dat † u vreese Gods/ u troost/ u ho
pe/ ende uwe vromicheyt?
7 Lieve gedenckt: Waer is een die onschul-
dich was omcomen: Of waer zijn de Recht
veerdighe opt verdelcht?
8 b Als ick wel gesien hebbe/ die daer moey-
te ploechden/ ende ongeluck sayden / ende
oogsteden se oock in.
9 Dat sy door den Adem Gods zijn omge-
commen/ ende vanden gheest zyns toorns
verdelcht.
10 Het brullen der Leeuwen/ en de stemme der
grooter Leeuwen/ en de tanden der jongher
Leeuwen/ zijn ghebroken.
11 De Leeuwe is omgecomen/ dat hy niet meer
en rooft: ende de Jongen der Leeuwinnen
zijn verstropt.
12 Ende tot my is ghecomen een heymelick
woort/ en mijn oore heeft een woordeken uit
den selven ontfanghen.
13 Doe ick gesichte overdacht inder nacht/
wanneer de slaep over de lieden valt:
14 f Doe quam my vreese ende beven aen/ en
alle myne been en verschroeten.
15 Ende doe de geest voor my voor by ginc/
stonden my de hayren te berghe aen mynen
lyve:
16 Doe stont een beelt voor mynen oogen/ en
ick en kende zyn gestalte niet: het was stil-
le/ ende ick hoorde een stemme:
17 g Hoe can een mensche rechtveerdiger zijn
van Godt? of een man reyner zijn/ dan die
hem ghemaeckt heeft?
18 h Siet/ onder syne knechten en is geener
sonder ghebreck/ ende in syne Boden vint
hy sotheydt.
19 Hoe veel te meer sullen die vanden wor-
men ghegheten worden/ die inden leemen
huysen woonen/ ende die op Aerden ghe-
fundeert zijn?
20 Het duert vanden morgen tot anden avont/
so worden wy uitgehouwen: en eer sy het
ghewaer worden zijn sy gantsch wech.
21 Ende die van hen overblijven/ vergaen en
sterven onversiens.

a† An. swac-
kende.

b Dat is/
Daer siet-
men nu/ hoe
vroom ghy
zijt/ dat u
God alsoo
straffet.

c† And. niet
uwe vreese
en vromic-
heyt/ dat ghi
wat Hwach
tet ende ho-
pet?

b Prov. 22.8
Galat. 6.7.

Dese Leeu-
wen en Leeu-
winnen/ zijn
de Rijcke
en Ghewel-
dige op Aer-
den/ die de
Armen onder
drucken.

e Of/ versin-
de.

f Deu. 10.8

g Job. 9.2
ende 25.4.
Psal. 143.3
Roman. 3.4

h Job 15.5
2 Pet. 2.4
Judas. 6.

r Of Enge
len.

Dat is/
Wijst my e-
nen Heyli-
gen die on-
schuldich
sy geplaecht
als ghy
meynet:
maer de dul
le en onwe-
tende/ heet
hy hier de
loose wrevel-
lighe lieden/
die na God
niet en vra-
gen: sulcke
verderft de
yver ende
toorn Gods
wel.

Dat v. Capittel.

1. Eliphas vaert voort te beweeren/ dat
God alleen de Godloosen straft. 17 Vermaent den
Job hem in syner straffe weder tot God te
keeren.

1 NOemt my eenen: wat geldet/ of ghy ee-
nen vindet? en siet u om/ eergens na ee-
nen Heylighen.
2 Eenen dullen doch verworcht den toorne
wel: ende den onwetenden doot den yver.
3 Ick sach eenen dullen ingewortelt/ en ick
vloeckte van stonden aen a† synen huyse.
4 Zyn kinderen sullen verre zijn vanden Heyl/
en sullen verslagen worden inder poorten/
daer gheen Verlosser zyn en sal.

a† An. syne
wooninge.

b Of/ te mor
sel geslagen

5 r Syuen Oogst sal etē de b Hongerighe/
eñ et de gewapende sullē hem halē, eñ zyn
goet sullen de Dorstighe wtsuppen.
6 Want moeyte s en gaet niet wt der Aer-
de, ende ongheluck en wasset niet wt den
Acker:
7 Maer de mēsche wort tot ongeluck gebo
ren/ gelijck als de g t Voghelen sweuen in
de hoochde te vlieghen.
8 Doch ick wil als nu van God spreken, eñ
van hem handelen.
9 Die groote dingen doet. diemē niet door
gronden en kan: ende wonderen diemen
niet tellen en kan
10 h Die den regen op het Lant geeft, eñ laet
water komen op de straten.
11 i Die de nederighe verhoocht/ eñ den be-
droefden ophelpt.
12 Hy maect te niete de aenslagē der listigē
dat het hare handt niet wtvoeren en kan.
13 k Hy vangt de Wijsen in haer listichept/ eñ
stortet der Verkeerden raedt.
14 l Dat sy des daechs inder duysternisse loo
pen/ ende m tasten inden middach/ gelijck
als inder nachte.
15 n Ende helpt dē Armen vandē sweerde/
ende van haren monde ende vander hant
des Machtighen.
16 Ende is des Armē hope/ dat de boosheyt
sal haren mont moeten toehouden.
17 o Siet/ salich is de mēsche/ diē God straft:
daerom en weygheret v der castijdinge des
Almachtighen niet.
18 p Want hy verwondet/ ende verbindet:
Hy slaet/ ende zijn hant heelt
19 q Wt ses droeffenissen sal hy v verlossē/
ende inder seuende en sal hy niet quaets
aenroeren.
20 Inden dieren tijdt sal hy v vanden doot
verlossen: ende inden kryech, vander handt
des sweerts.
21 Hy sal v verberghen voor de gheessel der
tōgen/ dat ghy niet en vreeset voor het ver
deruen wanneer het koemt.
22 Int verderuen ende honger sult ghy lachē/
r ende v voor den wilden Dierē inden Lan-
de niet vreesen.
23 s Maer v verbont sal zijn met den steene
op den velde/ eñ de wilde Dierē op den Lā-
de, sullen vrede met v houden.
24 Ende sult beuinden/ dat v Hutte vrede
heeft/ ende sult uwe behuysinge besorgen:
ende niet sondighen.
25 Ende sult beuindē/ dat ws zaets sal vele
worden/ eñ uwe Nacomelingen/ gelijck als
het gras op Aerden.
26 Eñ sult inden ouderdom ten graue comē/
gelijck als de t garuen ingheuoert worden
te synertijdt.
27 Siet/ dat hebben wy ondersocht/ eñ het
is also: dat hoort/ ende mercket ghy het v.

r Deuter.28
b Hongherighe eñ Dorstighe, heeft hy Roo-
uers eñ Ty-
rannen.
et And. sal
hem middē
wt dē door-
nen nemen.
f Dat is/ de
mensche ver
dient sulcks
met sondigē
anders quaet
hem nergens
van.
g t An. Vinc
ken.
h Deu 28 12
Act.14.16.
i 1.Sa.2/7.
k 1.Co.3.19
l Deu.28.29
m Esa.59.10
2 Petri 1.9.
Deut.28.29
n Psa.140.2
o Proue.3 11
Hebr.12.5.
1. Pet.4.12.
p 1.Sa.2.7.
Deut 32 39
Tobie.13 2.
Hosee.6.1.
q 1.Co.10.13
r Psal.91.13
s Dat is de
Steenēsullen
v koorne be
warē bewō
le daer van
ren en mure
rontom ge-
maect wort
t Of schoo
uen.

Dat vj Capittel.

1. Hiob berichtet zijn vriendē, dat hy niet sonder oorsake so ongeduldich gheschreyt en hebbe: de smerte zy groot 14. Treffe heymelickē, dat sy meer wt huychelrie dā wt warachtigher liefden hem te troosten ghecomen zijn.

1 H Iob antwoorde/ ende sprack:
2 Wanneermen mynē iammer woe-
ghe/ ende myn lijden te samen in een
Waghe leyde.
3 So soude het swaerder zijn/ dan het zant
aen der Zee: daerō ist onnut wat ic spreke.
4 Wāt de pijlē des Almachtigen steken in
my. derselver grimmicheyt suypt wt mynē
gheest ende de verschrickingen Gods/ zijn
op my ghericht.

t Anders de
Wonderlijc.
a Dat is Gy
hebbet goet
troostē ben
feylt niets:
mē eet niet
ongesoten/
wanneermē
het beter
weet: maer
ic moet als
nu beyde
dit eñ dz etc
Amos 3.4.
b Pro. 27.7
* Of, stoorch
te morsel.

5 t Het Wilt en schreyt niet/ wanneer het
gras heeft: den Osse en loept niet/ wanneer
hy zijn voeder heeft.
6 a Kanmen oock eten dat ongesouten is?
of hoe kanmen smaken het witte/ dat om
den doyer is?
7 b Wat myner ziele tegen was an te roerē
dat is myn spijse van smerten.
8 O dat myn bede geschiede/ ende my God
gaue/ dat ick hope.
9 Dat God begost ende * verslorch my/ eñ
liet syn handt gaen ende vermorselde my.
10 So hadde ic noch troost/ eñ woude biddē
in myner cranckheyt dat hy slechs niet ver-
schoonde: ick en heb doch niet t versaect/ de
reden des Heylighen.
11 Wat is myn kracht, dat ick cā bestandich
blyuē: ende welcke is myn eynde. dat myn
ziele soude ghedueldich zijn.
12 Myn cracht en is doch niet steenē so en is
myn vleesch oock niet metalen.
13 c Ick en hebbe doch nerghēs geen hulpe, eñ
myn vermeughen is wech.
14 Whe synen naesten geen barmherticheyt
en bewijst/ die verlaet de vreese des Almach
tighen.
15 Myn broeders gaen verachtelick voorby
my, gelijck als een Beke, gelijck als de wa-
terstroomen voorby vlieten.
16 d t Doch die hen voor den rijm schroemē,
ouer dien sal den sneeu vallen.
17 Te dier tijt wanneer haer de hitte druc-
ken sal, sullen sy e versmachten ende wan-
neer het heet wort, sullen sy vergaen vā ha-
rer stede.
18 Harē wech gaet ter zijden wt/ sy tredē op
het ongheuaende ende sullen omcomen.
19 Sy siē op de swegen Thema/ op de padē
van Rijck Arabien wachten sy.
20 Duch sy sullē te schanden wordē. wāneer
het op het allerseker ste is eñ hen schamen
moeten wanneer sy daer henen comen.
21 Want ghylieden zijt g t nu tot my geco-
men, eñ dewyle dat ghy iammer siet, vreest
ghy v.
22 Hebbe ick oock ghesept: Brenghet her-
waerts eñ van uwen vermeughen schencet
my wat?
23 Ende verredt my wt der handt des vyā-
ants, ende verlost my wt der hant der Ty-
rannen?
24 Leert my, ick wil swijgen: eñ wat ick niet
en weet, dat onderwijst my.
25 h t Waerom straft ghylieden de rechte re
den? wie is daer onder v lieden diese straf-
fen can?
26 Ghyliedē versiert woordē, dat gy slechs
straft eñ dat ghy slechts woordē vlaest die
my vertzaech maken souden.
27 Ghylieden ouervalt eenen armen Weesē
ende graeft uwen naesten kuylen.
28 Doch dewijle ghylieden begonnen hebt,
so siet op my of ick voor v met leughen be-
staen sal.
29 Antwoordet wat recht is myn antwoor
de sal noch recht blijuen.
30 i Wat gheldet of myn meyninge onrecht
hebbe ende mynē mont wat quaets voor-
gheeft.

t Dat is/ Ic
en hebb het
doch nu ver-
dient dz ick
also ghe-
plaecht wor
de: wonde
God ic wa
re doodt.
And. want
ick en wilde
afuallen vā
den woordē
des etc.
c Thren.3.2
d t An. welc
bedroeft
And. rauw
worden van
ijse/ soose be
sneeubedect
Te dier tijt
wāneer het
kout wordt
verteerē sy
te samen/ eñ
wāneer het
heet woort
vergaen sy
etc.
e Dat is/ de
wijle dat
myn vriendē
nu voorby
ruyschen/ ge
lijck als een
water/ ende
en kennen
my nu/ alse
ooc eēmael
een hitte
drucken: so
sullen sy dā
verloopē eñ
verdroogen
daerom dat
sy my nu
verlaten.
f Dat is sy
houdē met
dien. die my
berooft heb
bē als voor
int eerste
Cap staet:
geuen dēsel-
uē recht/ eñ
my onrecht
g t an. ooc al
so wordē etc
h t An Hoe
bondich of
vast zijnde.
etc.
i Job.11.4

Dat vij. Capittel.

1. Eē vriendelicke twistinge Hiobs tegē God, met vertellinge vā katyuicheden des mensche lijcken leuens.

1 M Oet de mensche niet at altoos inden
strijt zijn op Aerden ende zijn daghen
zijn als eens v Dachlooners?
2 Gelijck als eenen knecht verlangt na der
schaduwe: eñ eenen Dachlooner dat synen
arbeydt wt zy.

a t An. heeft
de mensche
niet een be-
strijdende
tijt op Aer-
den.
b Of, Heur-
linck.

c Dat is/ Ick hebbe ruste/ ende des arbeyts een eynde ghesocht: maer dat is te vergeefs: daer blijft noch altoos onruste.
d Deu.28.67
e† An. Dan werde ic vã wemelẽ vã eender zydẽ op der andr/ gantsch sat tot dat den dagheraet aenbrack.
f Job.9.25. ende 14.1.
g† An.sonder eenighe hope.
h† An.ooge diens die my siet.

3 Also hebbe ick wel gantsche Maenden
c te vergeefs ghearbeyt/ eñ der ellendiger
nachten zijn my vele geworden.
4 d Wanneer ick my leyde/ sprack ick:
Wanneer sal ick opstaẽ? eñ daer na reken
de ick wanneer het avont wordẽ woude:
e† want ick was gantsch een schuwsel
alleman, tot dat het duyster werde.
5 Myn vleesch is om ende om vermach=
tich ende drekich: myn huydt is ver=
schrompen ende te niete gheworden.
6 f Myn dagẽ zijn lichter wech gevlogẽ/
dan een Wevers spoele, eñ zijn vergaen/
g† dat daer geen ophoudẽ geweest en is.
7 Gedenckt dat myn leven eenen wint is/
eñ myn oogen niet wedercomen te sien het
goede.
8 Eñ geen h† levendighe ooge sal my meer
sien / uwe ooghen sien my aen/ daer over
vergae ick.
9 Een wolcke vergaet / ende vaert daer
heuen: also wie hier onder in de Helle
vaert, die en koemt niet weder op.
10 Ende koemt niet weder in zijn huys/
ende zijn plaetse en kent hem niet meer.
11 Daerom en wil ick oock mijnen monde
niet weeren: ick wil spreken vandẽ angst
mijns herten / ende wil wt seggen vander
droeffenisse mynes zielen.
12 Ben ick dan een Zee/of Walvisch: dat
ghy my also bewaret?
13 Wanneer ick gedachte: Myn bedde sal
my troosten / mynen legher sal het my een
weynich verlichten / wanneer ick met my
seluen spreke:

i.Dan 2.1.
14 i So verschricktẏ my met droomẽ/ ende
maket my grouwen /
15 Dat myn ziele wenschet ghehangen te
zijn/ende myn beenen de doodt
16 Ick en begeere niet meer te leven: houdt
op van my/ wãt myn dagen zijn vergeefs
gheweest.

k Psalm.8.5 ende 144.3. Hebr. 2.6.
l Deut.8.2 Gen.22.1.

17 k Wat is een mensche/ dat ghy hem
groot achtet, eñ bekommert v met hem?
18 Ghy soeckt hem dagelicks te huys/ l eñ
versoecket hem alle stonden.
19 Waerom maecktẏ v niet vã my/ eñ latet
niet af, tot dat ick myn speecsel versl inde.
20 Hebbe ick gesondicht/wat sal ick v doẽ?
O ghy menschẽ hoeder;waerom maecktẏ
my, dat ick aen v stoote/ ende ben my sel=
uen eenen last?

m† And. so ic nu in stof sliepe/ ende ghi my morgen vroech soecken soudet / so en waer ic niet daer.

21 Ende waerom en vergeefdy my mijn
misdaet niet/eñ neemt wech myne sondẽ?
want m† nv sal ick my in de Aerde leggen
ende wanneermen my morghen soeckt/ so
en sal ick daer niet zijn.

Dat viij.Capittel.

1. Bildad strafe dẽ Hiob.5. Ondersraet hem tot bekentenisse syner sonden/ eñ also verdiender straffe te brengen/ 11. eñ leyt hem der huychelrie/ (dier aert hy syn beschrijft/) schuldt op.

Bildad spreeckt met Hiob.

1 DOe antwoorde Bildad van Suah/
ende sprack:
2 Hoe lange wildy sulcx spreken? eñ
de reden uwes monts sulck eenen stouten
moet hebben?

a Hiob. 1. 4.5.
b Deut.30. 2.8.
c† And. de wooninghe dyner gherechticheyt weder bevredighen.

3 Meyndy dat God onrecht richte/of de
Almachtige het Recht verkeere?
4 a Hebben uwe sonen vooz hem ghesõ=
dicht/ so heeft hyse verstooten/ om harer
misdaet wille.
5 b So ghy v nv by tijdẽ tot God maket/
ende den Almachtighen smeecket/
6 Eñ so ghy reyn eñ vroom zijt / so sal hy
opwaken tot v/ eñ sal c† weder oprichten
de wooninghe / om uwer gherechticheydt
wille.
7 Eñ wat ghy te voren te weynich gehadt
hebt / dat sal hier namaels seer toenemen.
8 Want vraecht de voorgaende geslachtẽ/
eñ neemt v voor, te voorsoecken hare va=
ders.
9 Want wy zijn van gisteren aen / ende en
weten niets: onse leuen is een schaduwe
op Aerden.
10 Sy sullen v leeren eñ v segghen / eñ hare
redenen wt haren herten voortbrengen.
11 Kan oock het d schelf opwassen / waer
het niet vocht en staet? of gras wassen
sonder water:
12 And. alst noch bloeyt eer het afgehouwẽ
wort verdoret eer/dat e† mẽ hoy maeckt.
13 So gaet het alle dien/ die Godes verge
ten, ende de hope der Huychelaers sal ver=
loren zijn.
14 Wãt zijn toeuersicht vergaet/ ende zijn
hope is een spinnewebbe.
15 Hy verlaet hem op zijn huys, ende en sal
doch niet bestaen: hy sal hẽ daer aen hou=
den/ maer doch niet bestaende blijuen.
16 f Het heeft wel vruchten, eer dan de
Sonne koemt/ eñ rijsers wassen voorts in
synen Hof: Zijn zaet staet dick by den wa=
teraderen, ende zijn huys op steenen:
17 Wanneer hy hem nu verslindt van syner
plaetse sal hy hem tegen hem stellen, recht
als en kende hy hem niet.
18 Siet/ dat is de vreuchde zijns wesens/
ende andere sullen wt het stof wassen.
19 Daerom siet / dat God de Vrome niet
en verworpt/ ende en onderhout de handt
der Boosachtigen niet/
20 Tot dat uwen monde vol lachens wor=
de / ende uwe lippen vol juychens.
21 Die v dan haten/sullen te schanden wor=
den/ ende der Godloosen Hutte en sal niet
bestaen.

Dat ix. Capittel.

1. Hiob ghestaet dies / dat daer ghene Mensche voor God, (diens Almeugentheyt hy prijst,) bestaen eñ onschuldich zijn kan, of hy schoon voor den menschen de vroomste zy: 22 noch so staet vaste/ dat God na synen wille eñ met recgtueerdigen oordeele niet alleenlick de boose, maer ooc de vrome menichmael straft.

1 HJob antwoorde / ende sprack:
2 a Ja ick weet het seer wel / dat het
also is / Dat een mensche niet recht=
veerdich bestaen en kan teghen God.
3 Heeft hy lust met hem te twisten / so en
kan hy hem op duysent niet een antwoor=
den.
4 b† Hy is wijs eñ machtich: wiex heeft
het oyt wel c gelukt, die hem teghen hem
ghesteyt heeft?
5 Hy settet de Bergen om/ eer sy het ghe=
waer worden / die hy in synen toorne om=
keert.
6 Hy beweecht een Lant wt syner plaetse/
dat zijn pilaren beuen.
7 Hy spreeckt totter Sonne / so en gaet sy
niet op/ ende versegheltt de Sterren.
8 Hy breydt den Hemel wt alleen/ eñ gaet
op de baren des Zees.
9 Hy maeckt den waghen aen den Hemel
eñ een Orion/ende het Seuenghesterre, eñ
de Sterren teghent Zuyden.
10 Hy doet groote dingen diemen niet door
gronden en kan: eñ Wonderen/ dier gheen
ghetal en is.
11 Siet/ hy gaet voor my ouer / eer ick des
ghe=

d Dat is/ biesen.
e† Anders eenich ander kruyt.
f And. Ghelyck als eenen (boom) groyt inder Sonnen/ eñ breydt zyn tacken over synen gaerdẽ, staet wy voorulochten wortels aen de Fonteyn wateren/ dat het een huys van steenen gelyck siet. So hy ooghelicht wort van syner stede/ dat hyse versake/ ende spreche/ Ick en kenne v niet: Siet so is dat de vreuchte zijns wesens, dat hy in eẽ ander Aerde wast

Hiob spreeckt eñ prijst Gods Almuegentheyt.

a Hiob.4.17. ende 25.4. Psal. 143.2.
b† An. Wie is daer eẽ wijsen herten/ eñ geweldich in sterckte, die hem [illegible] ende vrede ghehadt?
c Of / ghe= slagen/
d Amos.5.8
e Is dat klaer ghesternte tegent Zuyden/ dat de Boeren/ dẽ Jacobs staf heeten.

ghewaer worde: en verandert hem/ en icke mercke.
12 Siet/ wanneer hy snellich f wech vaert/
wie wil hem weder halen? g wie wil tot
hem seggen: Wat maeckstu?

f † An. wat wech neemt/ wil het etc.

13 h Hy is God/ sijnen toorn en kan nie-
mandt stillen: onder hem moeten hen
buyghen de i † hoochwerdighe heeren.

g Eccle. 8. 4
h Jere. 10. 10
i Dat zijnde hoochmoedige Joncheeren/ die hen op hare macht verlaten/ ende eenen yegelicken helpen konnen. † And. allergeweldichste helpers.

14 Hoe soude ick hem dan antwoorden/ en
woorden vinden teghen hem?
15 Wanneer ick oock allreede recht hebbe/
so en kan ick hem dan noch niet antwoorden/
maer ick moeste om mijn Recht smeecken.
16 Wanneer ick hem alreede aenroepe/ en
hy my verhoort/ so en gheloove ick doch
niet/ dat hy mijn stemme hoort
17 Want hy vaert over my met onstuymic-
heyt/ ende maeckt my der wonden vele
sonder oorsake.
18 Hy laet mynen geest hem niet verquicken/
maer maeckt my vol bedroeffenisse.
19 Wilmen macht/ so is hy te machtich: wil-
men Recht/ wie wil k † mijn getuyge zijn?

k † And. hem teghen my verdragen.

20 Segge ick/ dat ick rechtveerdich ben/
so verdoemt hy my doch: ben ick dan
vroom/ so maeckt hy my tot onrecht.
21 l Ben ick dan vroom/ so en derf hem
dies mijn ziele niet aennemen/ ick en be-
geere geens levens meer

l. 1 Cor. 4.

22 Dat is dat eene/ dat ick gesept hebbe:
m hy brengt om/ beyde den Vromen ende
Godloosen.

m Eccle. 9. 2

23 Wanneer hy begindt te gheesselen/ so
bringt hy voort haest ten doot/ en bespot
de aenvechtinge der onschuldighen.
24 Het Landt dan noch wordt ghegheven
onder de handt des Godloosen/ dat hy
hare Richters onderdrucke: Isset niet al-
so: hoe soude het anders zijn?
25 n Mijn dagen zijn snelder gheweest dan
een Looper: sy zijn ghevloden/ ende en
hebben niet goedts beleeft.

n Hiob. 7. 6

26 Sy syn vergaen/ ghelijck de stercke
Schepen/ ghelijck als eenen Arendt ter
spijse vliecht.
27 Wanneer ick dencke: Ick wil myner
klage vergheten/ende mijn ghebaer laten
varen/ ende my verquicken:
28 So vreese ick alle mijn o smerte/ dewijle
dat ick weet/ dat ghy my niet onschuldich
zijn en laet.

o Namelicken/ dat sy niet weder en komen.

29 Ben ick dan Godloos/ waerom lijde ick
dan sulcke onnutte plaghe?
30 p Wanneer ick my alreede met allen
sneeuwater wiessche/ ende reynichde mijn
handen met Fonteynwater:

p Jere. 2. 22

31 So sult ghy my doch duycken inden dreck/
ende myne q kleederen sullen my eyselic-
ken aenstaen.

q Dat is/ deuchden.

32 Want hy en is niet mijns ghelijcken/
dien ick antwoorden mochte/ dat wy te
samen voor het gherichte quamen.
33 r Daer en is gheen f Scheydtsman
tusschen ons/ noch die zijn handt tusschen
ons legghe.

r 1. Tim. 2. 5
f Of. middelaer.

34 Hy neme van my syne roede/ ende late
syne verschrickinghe van my:
35 Dat ick mach spreken/ en my niet voor
hem vreesen en derf: t † anders en kan ick
niets doen dat voor my sy.

t † And. en dewijle dat het alsoniet en is/ moet ick my stille houden.

Dat x. Capittel.

1. Hy verantwoordt hem voor God als voor eenen Richter/ en voecht zijn gantsche redene daer henen/ Dewijle op Aerden niemandt sonder schult en leeft/ en Godt dat weet/ waerom hy dan so roc zy metter straffe: Item/ waerom hy straft/ so doch niemandt zijn gewelt ontloopen en mach.

1 MYner zielen verdriet mijn leven: ick
wil mijn klaghe over my gaen laten/
ende spreken vander bedroeffenisse
myner zielen.
2 En tot God seggen: Verdoemt my niet
laet my weten waerom ghy met my twistet
3 Behaecht het v/ dat ghy ghewaldt doet
ende my verworpet/ dien uwe handen ghe-
maeckt hebben/ ende maket der Godloosen
voornemen tot eeren?
4 Hebdy dan oock vleeschelicke ooghen/
of siedy als een mensche siet?
5 Of is uwen tijt/ als eens menschen tijt/
of uwe Jaren/ als eens mans Jaren?
6 Dat ghy na myner misdaet vraget/ende
soecket mijn sonde:
7 So ghy doch weter/ dat ick niet God-
loos en zy: a so doch daer niemandt en is/
die wt uwer hant verlossen kan.
8 b Uwe handen hebben my geschapen/ en
ghemaeckt alles wat ick c om en om ben:
ende ghy versincket my gheheelick.
9 Denckt doch/ dat ghy my wt leem ghe-
maeckt hebt/ende sult my weder tot Aerde
maken.

a Deut. 32. 39
b Psal. 119. 73
c Niets is aen my dat ghy niet gemaeckt en hebt/ of dat niet uwe en is: noch verwerpt ghy my/ als hadde my een ander ghemaeckt/ die v vyant ware/ so geheel en nederdy v dijns eygens niet aen.

10 d Hebdy my niet gelijck als melck ghe-
molcken ende als kase laten runnen?
11 Ghy hebt my huydt en vleesch aengheto-
ghen/ met beenen ende aderen hebdy my te
samen ghevloecht.
12 Het leven en weldaet hebdy aen my ghe-
daen/ en v opsien bewaert mynen e adem.
13 En hoewel ghy sulcx in uwer herten ver-
berghet/ so weet ick doch/ dat ghy des ghe-
dencket.

d Sap. 7. 2.
e Dat is/ mijn leven/ dat den adem wtwijst.

14 Wanneer ick sondige/ so merckt ghy het
haest/ ende en laet myne misdaedt niet on-
ghestraft.
15 Ben ick Godloos/ so is my wederom
wee/ ben ick rechtveerdich/ so en derf ick
doch mijn hooft niet opheffen/ als die ick
vol versmaetheyts ben/ en sie mijn ellende.
16 f † En ghelijck als een opgericht Leeuw
jaecht ghy my/ en handelt wederom grouwe-
lijcken met my.

f And. Ende het come op het hoochste/ dat ghy my als een Leeu najaghet/ doch ghy bewijset wederom wonder met my.

17 Ghy vernieuwet uwe ghetuygen tegen
my/ en maket uws toorns vele op my: het
eene plaecht my ons het ander met hoopen.
18 g Waerom hebdy my wt moeders lijve
komen laten? och dat ic ware omgekomen/
ende my noyt geen ooghe ghesien en had-
de.
19 So ware ick/ als die noyt gheweest en
zijn/ van moeders lijve ten grave gebracht.
20 Wil dan gheen eynde hebben mijn kort
leven? ende van my aflaten/ dat ick een
weynich verquickt worde?

g Hiob. 3. 11.
Jere. 20. 17.

21 Eer dan ick henen ga ende en kome niet
weder/ namelicken int Landt der duystere-
nisse ende donckerheyt.
22 In het Lant daer het stické dick duyster
is/ ende daer gheen ordeninghe en is/ daer
het schijnt als de donckerheyt.

Dat xi. Capittel.

1. Zophar straft den Hiob/ 6. hout hem voor/ dat zijn sonden veel meer straffen verdient hebben/ ende dat hem niemant tegen Godt setten sal/ 13. ende wijst hem lijdtsaemheyt ende beteringhe.

1 DOe antwoorde Zophar van Naema/
ende sprack:
2 Wanneer eener langhe ghesproken
heeft/ moet hy niet oock hooren? moet dan
een a Wasscher altoos recht hebben?
3 Moeten de lieden tot uwen grooten
wasschen swijgen/ dat ghy bespottet/ ende
v niemant beschame?

Zophar spreekt/ en straft Hiob onbillick.
a Of/ Swetser/ klappaert.

Ghy

b Hiob 6.30 ende.16.17
4 Ghy spreket v Myn reden is reyne / eñ
louter ben ick voor uwen ooghen.
5 Och dat God met v sprake / ende dede
syne lippen op
6 Ende dede v kont de heymelicke wijsh:
want hy hadde noch wel meer aen v te doē
op dat ghy wistet/dat hy uwer sondē niet
alle ghedencket.
7 Meyndy dat ghy so vele wetet/ als God
weet/ende willet alle dinck so volcomelick
treffen/als de Almachtighe?
8 Hy is hoogher dan den Hemel/wat wil-
dy doen? dieper dan de Helle / wat kendy
weten?
9 Langher dan de Aerde/ende breeder dan
de Zee.
10 So hyse omkeerde of verberchde/ of op
eenē hoop worpe/wie wil het hem weerē/

c.Sam.16.7 Jer.17.10. d† An.cōt teu verstāde
11 c Want hy kent de loose lieden: hy siet
de ondeucht /ende soude het niet verstaen
12 Een onnut man d† blaest hem op / ende
een geboren mensche wil zyn/als een ionck
e wildt.

e Dat is/ vry ende sy-nen eyghen wille hebbē
13 Wanneer ghy v herte haddet ghericht et/
ende uwe handen tot hem wtghebreydet.
14 Wanneer ghy de ondueght/die in uwer
handt is haddet verre van v ghedaen/dat
in uwer hutte gheen onrecht bleue/
15 So mochtet ghy v aensichte op heffen
onstraffelick/ende soudet vaste zyn/ ende v
niet vreesen.
16 Dan soudet ghy der moeyte vergheten/
ende so weynich dencken/als des waters
dat voor dy gaet.

f Esaie.58.8
17 f Ende den tyt ws leuens soude opgaen
als den middach/ ende de duysternisse sou-
de eenen lichten morghen worden.

g Leui.26.5 h† And. een gracht gra-nen/ende se ker slapen. i Leui.26.6
18 g Ende mochtet v dies troostē/ dat daer
noch hope voor handen zy / ende soudet h
met ruste int graf komen.
19 i Ende soudet v legghen/ ende niemant
soude v opschricken/ende vele souden voor
v vlieden.
20 Dach de ooghen der Godloosen sullen te
niete worden/ ende en sullen niet ontloopē
k† And haer ziele beang-sten.
komen: want haer hope sal k† harer zielen
feylen.

Dat xij. Capittel.

1. Hiob straft zyn vrienden/bewijst hē/
dat wt vrijē wille kent Gods/ons alle dinc
ontmoet/nz wt onsē verdiensten of misver
dienstē: want de Godloosē hebbēt hier me
nichmael beter /dan de vrome. 14. Be-
schrijft de macht Gods.

Hiob. antwoordet dē Zophar.
1 Doe antwoorde Hiob/ende sprack:
2 Ja ghy zyt v lieden/met v liedē sal
de wijsheyt steruen.

a Of snood b† An. Ick ben als ee-ner/die van synen etc. Wort:die God aēroep ende die God verhoort sy nen naesten eenen spot de rechtueerdi-ghe.etc. Prou.14.20. c Dat is een glimmende wille
3 Ick hebbe so wel een herte als ghyliedē/
ende en ben niet a slechter dan ghy : ende
wie is daer die sulcks niet en weet?
4 b† Wie van synen naesten belacht wort/
die sal God aenraepen/die sal hem verhoo
ren: de rechtueerdige ende vrome moet be
lacht worden.
5 Ende is een verachtet c lichteecken in-
de ghedachten der Stouten/staet dannoch
dat sy hen daer aen ergheren.
6 Der Verstoorders hutten hebben de vol
heyt /ende woeden teghē God koenlickē/
hoewel het hen God in hare handen ghe-
gheuen heeft.
7 Vraecht doch het Vee/dat sal het v leerē
ende de Vogelen onder den Hemel/die sul-
lent v segghen.
8 Of spreect met der Aerden/die sal het v
leeren/ ende de visschen in dē Zee sullent v
vertellen.
9 Wie en weet sulcks alles niet / dat des
Heeren handt dat gemaeckt heeft?

d Sapi.3.1.
10 d Dat in syner handt is de ziele alle des
ghenen dat daer leeft / ende den Gheest al
les vleeschs/eens yeghelicken?

e Hiob.34.3.
11 e Proeft de oore niet de reden: ende den
mondt smaket de spijse?

f Dat is/ gy segghet, de wijsheyt zy by den groot vaderen: maer ick seg ge: sy zy by Gode/ die al leeue/ aller Koninghen/ Priesteren/ Richterē ge walt/ kunst ende Hey-lichheyt te niete maeck Hiob.32.7. g Esa.22.22 Apocal.3.7. h Esai.50.2 i† An. keert de Geweldi ghe omme k 2 Pa.18.21 Ezech.14.4 l Luce.12/2 m† And te niete: hy etc
12 f Ja by den Grootvaderen is de wijsh/
ende het verstandt by den Ouden.
13 By hem is wijsheyt ende ghewalt/ raet
ende verstandt.
14 Siet/wanneer hy breeckt/ soo en helpt
gheen bouwen: g wanneer hy yemanden
be sluyt/ so en can niemant opmaken.
15 h Siet/wanneer hy het water besluyt/
so wordt alle dinck dorre: ende wanneer hy
het wtlaet/so keert het landt om.
16 Hy is sterc/ende voert het wt: syne is bey
de die daer dwaelt/ende daer verleydt.
17 Hy voert de Vroeden ghelyck als eenen
roof/ ende maeckt de Richters dul/
18 Hy ontbindt der Koningē bedwanck/ eñ
gordet met eenen gordel hare lendenen.
19 Hy voert de Priesters als eenen roof/ eñ
laet het faelgeren den sterckeu.
20 k Hy keert wech de lippen der warachti
ghen/ ende neemt wech de zeden der Oudē
21 Hy giet verachtinge op den Vorstē ende
maeckt het verbonde der geweldighen los.
22 l Hy opent de duyster gronden/ende brēgt
wt het doncker aen het licht.
23 Hy maeckt sommighe tot grooten volc-
ke/ ende brengt se m† wederō. hy breydt het
een volck wt /ende drijft het weder wech.
24 Hy neemt wech den moet der Ouersten
des volcx inden lande / eñ maecktse dolen
op eenen onweghe/ daer geenē wech en is
25 Dat sy de duysternisse tasten sonder licht
ende maectse dolen/gelijck als die daer dronc
ken zyn.

Dat xiij. Capittel.

1. Hiob. spreeckt so hem te moorde is/ eñ
ongheueynst/4. scheldtse als Huychelaers/
ende maeckt de wijsheydt ende voorsichtic
heyt Gods met syner twistinghe / grooter
ende heerlicker tegen hen/ met hare schoon
reden.

1 Siet/ dat heeft mijn ooge altemael gesiē/
ende myn oore ghehoort/ ende ick hebbe
het verstaen.
2 Wat ghylieden wetet/dat weet ick oock/ a Of snoer
ende en ben niet a slechter dan ghylieden.
3 Doch woude ick geerne tegen dē Almach
tigen spreken/ende woude geerne met God
twisten.
4 Want ghy bediedet valschelicken / ende
zijt altemael onnutte Medecijnmeesters. b Pro.17.28
5 b Woude God/ ghy sweghet/ so werdet
ghylieden wijs gheachtet.
6 Hoort doch myn straffe/ ende merckt op v
saken/ daer van ick spreke.
7 Wilt ghylieden God verantwoordē met
onrechte/ende voor hem listicheyt gebruyc-
ken?
8 Wilt ghylieden synen persoon aen sien/ c† An. voor God twistē of rechten.
wilt ghylieden c† God verbidden?
9 Sal het v oock wel gaen/ wanneer hy v d Of Tuy-schers wijse bedrieghers
rechten sal/ Meynt ghy /dat ghy hem d
tuysschen sult/gelijck alsmen eenen mensch
tuyschet/
10 Hy sal v straffen/so ghy den persoon hey
melicken aensiet.
11 Sal hy v niet verschrickē/wanneer hy hē
sal voorwaerts maken/ ende zijn vreese sal o
uer v lieden vallen.
12 Uwe ghedachtenisse sal verghelijcke wor e† And. lyf.
den der asschen/ende uwen e† rugge sal als
eenen leemhoop zijn.

13 Swyghet my/dat ick spreke / het en sal
my niet saelgeren.
14 Wat sal ick myn vleesch met mynen tã-
den f bijten/ende myn ziele in myne handẽ
legghen.
15 Siet /g† hy sal my doch verworgẽ/ende
ick en kans niet verwachten / h doch wil
ick myne weghen voor hem straffen/
16 Hy sal ymmers myn heyl zyn: want/geẽ
Huychelaer en koemt voor hem.
17 Hoort myne reden/ende myne wtleggin
ge voor uwen ooren.
18 Siet/ick hebbe het oordel al reede ghe-
velt: ick weet het/dat ick sal rechtueerdich
zyn
19 Wie is daer /die met my richten i† wil
doch nu moet ick swyghen/ende verderuẽ
20 Tweerley en doet my slechs niet/so wil
ick my voor u niet verberghen,
21 Laet uwe hant verre van my zyn:ende u
verschricken en verschricke my niet.
22 Roept my/ick wil u antwoorden: of ick
wil spreken /antwoordt ghy my.
23 Hoe vele is myner misdaet ende sonde?
laet my wetẽ myne ouertredinge/eñ sonde
24 Waerom verberchdy u aengesichte/ende
houdt my voor uwen vyandt?
25 Wil dy teghen een vliegende bladt so
ernstachtich zyn/ende eeuen dorren hallem
veruolghen?
26 Want ghy schrijft my een bedroefnisse/
k ende wilt my ombringhen /om der sondẽ
wille myner ioncheyt.
27 l Ghy hebt mynen voet inden stoel gelept
ende hebt achtinghe op alle myne paden/
ende siet op de voetstappen myner voetẽ
28 Jck die doch gelijck als een vuylaes ver
ga/eñ als een cleedt dat de Motten eten.

f Dat is/ wat sal ick my vele ca-stydẽ. eñ my wee doe/ so ick doch steruẽ moet eñ en helpt my niet. Jc-tẽ/myn sie-le in de han-den leggen/ dat is wa-gen/ende en vare geuen. g† An. wan neer hy my schoon doo-dede/so woude ick doch op hẽ hopen:alles me wil ick myne etc. h Psal.32.5. i Jere.15.18. i† And. wilt dat ick nu swyghe eñ den gheest opgheuẽ? k Psa.25.7. l Hiob.33.11.

Dat xiiij. Capittel.

1. De cortheyt ende kranckheyt men-
schelicken leuens wort vertelt / ende dit
hoort tot den voorigẽ twist/aen het eynde
tot xiiij. Capittel begonst.

1 DE mensche van eener vrouwen gebo-
ren/leeft eenen corten tijdt/ ende is
vol onrusten.
2 a Gaet op gheliick als een bloeme / ende
valt af /b vlucht als een schaduwe/eñ en
blijft niet.
3 Ende ghy doet uwe ooghen ouer sulck ee
nen op / dat ghy my voor u int gherichte
trecke.
4 c Wie wil eenen reynen vinden/by dien/
daer niemant reyn en is?
5 Hy heeft synen bestemden tijdt/het d he-
tal syner Maenden staet by u:ghy hebt eẽ
u perck ghesettet/dat en sal hy niet ouergaẽ
6 Maeckt u van hem/dat hy rust hebbe /
tot dat synen tijdt come/dien hy / als een
Dachlooner verwachtet.
7 Eenen boom heeft een hope/wanneer hy
alreede afghehouwen is /dat hy hem we-
der verandere/ende syne spruyten en hou-
den niet op.
8 Hoewel synen wortel inder Aerde verou-
det/ende synen stam inden stof sterft:
9 So groent hy doch weder/vanden reuck
des waters/ eñ wast daerhenen / en e als
ware hy gheplantet.
10 Waer is daerentegen een mensche/wan-
neer hy doot/ eñ omcomẽ/ende daervan is?
11 e Gheliick als een water wtloopt wt der
Zee/ ende als eenen Vloet verloopt ende
verdroocht/
12 So is een mensche/wanneer hy hem lept/
f eñ en sal niet opstaẽ/eñ en sal niet opwa-
ken/so lange als den Hemel blijft/noch vã
synen slaep opghewect worden.

a Esa.40.6 b Hiob.8.9. Psa.144.4 c Psal.51.7. d Of/ mate. e Eccle.1.7. f Dan.12.2 Joan.5.2. 1.Cor.15.52 1.The.4.16.

13 Ach/dat ghy my inder hellẽ verdeckedet/
ende verberchdet. tot dat hem uwen toorne
legghe ende settede my eenen tijt/dat ghy
aen my dencket.
14 Meyndy eẽ doot mensche sal weder leuẽ?
g ick wachte dagelicx/dewyle dat ick stryde/
dat myn veranderinghe kome.
15 Dat ghy my willet roepen/ende ick u ant
woorden/ h ende woudet i† het werck uwer
handen niet wtslaen.
16 k Want ghy hebt alreede myne gangen ge-
telt:doch ghy en wilt dannoch geen achtin
ghe hebben op myne * sonde.
17 Ghy hebt myne ouertredinge in een bun-
delken verseghelt/ende myn misdaet te sa-
men ghevatet.
18 Eenen berch veruallt doch/ende vergaet/
ende een Rotzsteen wort van zyn plaetse om
ghesettet.
19 Het water wascht de steenẽ wech/ende de
druppen drijuen de Aerde wech: doch des
menschen l hope is verloren.
20 Want ghy stoot hem gantsch om/dat hy
henen vaert:verandert zyn wesen/ eñ laet
hem varen.
21 Zyn syne kinderen in eerẽ/dat en weet hy
niet:oft sy m† slecht zyn/dies en wordt hy
niet ghewaer.
22 Dewyle hy het vleesch aẽ draecht moet
hy smerte hebben:eñ dewyle dat zyn ziele
noch by hem is/moet hy leet draghen.

g Gen.479. h Psa.138.8 i† And. den wercke u-wer handen wel. k Pro.5.21. Hiob.31.4. ende 34.21. *Of/ straf-finghe. l Dat is voor den doode en heeft hy geẽ hope in dẽ-sen leuen. m Of/ ka-tynich/ver-achtelick/ † and.bekũ-mert.

Dat xv. Capittel.

1. Eliphas bewéert/dat niemant voor
Godt onschuldich ende reyn zy/dat wel-
ke Hiob selfs toestaet. des haluen hy hem
onbillicken straft.20. Beschrijft daer mede
het wesen der Godloosen.

1 DOe antwoorde Eliphas van Theman/
ende sprack.
2 Sal een wijs man so opgheblasene
woorden spreken/ende synen buyck vullen
met a† loose reden?
3 Ghy straffet met woorden die niet en
deughen/ende u redene is gheen nut.
4 Ghy hebt de vreese varen laten/eñ spre-
ket te veracht elck voor God.
5 Want b† u misdaet leert uwen mont al-
so/ende hebt verkoren een schalckachtighe
tonghe.
6 Uwen mont sal u verdoemen/eñ niet ick:
uwe lippen sullen u antwoorden.
7 Zydy de eerste mensche geborẽ:zijdy voor
allen Berghen ontfanghen?
8 Hebdy Gods heymelickẽ raet gehoort:eñ
is de wijsheyt selue minder dan ghy?
9 Wat weetty/ dat wy niet en weten: wat
verstady/ dat by ons niet en is?
10 Daer zyn grouwe eñ oude onder ons/die
langher gheleeft hebben dan uwe vaders.
11 d Soude Gods troostinge so weynich voor
u gelden?doch ghy hebt ergens een heyme
lick stuck by u.
12 Wat neemt u herte voor ?wat siedy so
stout?
13 Wat settet hem uwẽ moet tegẽ God/dat
ghy sulcke redenen wt uwen monde latet?
14 Wat is eẽ mẽsche/dat hy soude reyn zijn/
ende dat hy soude rechtueerdich zijn/die vã
eener vrouwen ghebooren?
15 e Siet/onder zyn Heyligen en is niemant
onstraffelick / ende de Hemelen en zijn niet
reyn voor hem.
16 Hoe veel meer een mensche die eenẽ grou
wel ende boos is/die het onrecht suypt als
water?
17 Jck wilt u kondt doen/hoort my toe/eñ
wil u vertellen wat ick ghesien hebbe.

Eliphas. a† And den Oostenwin-de. b† An. uwẽ mont leert (anderen u misdaedt) c Of/ slech-ter/verach-ter/ d Dat is/ Meyndy dat God de sondaers troost/ ende synen troost so ge-ringhe of ge-achtelick be-nen weynt? ghy moet te voren v, oom woe den. e Hiob.4.18

Wat

18 Wat de Wijsen gesept hebben/ende harē Vaderen niet verholen gheweest is:
19 Welcken alleen het Lant gegeuē is/dat daer niemant vremts door henē gaē moet.
f Gen.4.12. 20 f De Godloose beeft alle zijn leefdaghe/ ende den Tyranne is het getal synerJarē verborghen.
g Leu.26.36 21 g Wat hy hoort/dat verschrickt hem/eñ wanneer het oock alreede vrede is / noch vreest hy hem de Verderuer come.
h Hebr. der duysternisse 22 Eñ en gelooft niet/dat hy mach h het on gheluck ontloopen / eñ verstet hem altoos des sweerdes'
23 Hy treckt henen ende weder na broot/ eñ hem dunckt altoos/den tijt zijns ongelucs zy voorhanden.
24 Angst ende noot verschricken hem/eñ slaē hem neder. gelijck als eenen Koninck met eenen Heyre.
25 Want hy heeft zijn hant tegen God wtgestreckt/ende hem teghen den Almachtighen ghesterckt.
26 Hy loopt met dē cop aen hem. eñ vechtet halsstarrich teghen hem.
i Namelicken teghen God/als eenē vettē dicken eñ vetten Osse. 27 Hy i drupst hem als eenē vettē balch/eñ maeckt hem vet ende dicke.
28 Hy sal doch woonen in verstoorde Steden. daer gheen huysen zijn/ maer op eenen houp ligghen.
29 Hy en sal niet rijck blijuen/eñ zijn goet en sal niet bestaē/eñ zijn geluck en sal hem nz wtbreyden inden Lande.
k Esaie.11.4 2.Thess.2.8. 30 Ongheual en sal niet van hem aflaeten/ de vlamme sal zijn tacken verdorren/k ende door den adem haers monts hem wech eten.
31 Hy en sal niet bestaen/want hy is in synē ijdelen duncken bedrogen/ende ydel sal synen loon zijn.
32 Hy sal een eynde nemē/wanneer het hem ondequaem is/ ende synen tack en sal niet groenen.
33 Hy sal afgescheurt worden/gelijck als eē ontijdige Druyue vanden Wijnstock/ende ghelijck als eenen Olijboom zyn bloemen afworpt.
34 Want der Huychelaerē vergaderinge sal eensaē blijuen/eñ het vier sal de Huttē verslinden. die gheschencken nemen.
l Psal.7.11 Esaie.59.4. 35 l Hy gaet bevrucht met ongeluc/eñ baert moeyte/ende haren buyck brengt liste.

Dat xvj. Capittel.

1. Hiob dringt daer henē/dat so de mensche menschelicker wijse voor God t sonde geoordeelt wordē/so ware hy vroom ende rechtueerdich: Ja vromer dan diet vele/die meer geluck hebbē dan hy: deshaluen staet noch vast/dat God na synen wille straft/ niet allewegh hier na onser daden.

Hiob andwoordet. 1 Hiob antwoorde ende sprack:
2 Ick hebbe sulcx dickwils ghehoort/ ghy zijt altemael ellendighe Troosters.
3 Willen de loose woorden geen eynde hebben/of wat maeckt v so stoutmoedich alsu te spreken?
4 Ick conde oock wel spreken als ghy liedē: woude het God/uwe siele ware in mijner zielen stede: ick woude oock met woorden aen v lieden setten/ende mijn hooft ouer v schudden.
5 Ick woude v lieden sterckē metten monde/ende met mijnen lippen troosten.
6 Doch wanneer ick alreede spreke / so en verschoont mij der doch de smerte niet: late ick het aenstaen/so en gaet sy niet van my.
7 Nu doch maect hy my moede/eñ verstoret alles wat ick ben.
8 Hy heeft my rompelachtich gemaeckt/eñ a betuycht tegen my/eñ mijn vl wederspreker verheft hem tegen my/ende antwoort teghen my. a Dat is/ haer behnip teghen my: b Sn. ma gherheydt.
9 Syne grimmichheyt scheurt/ende die my c gram is/bijt de tanden ouer my te samē/ mijn teghenpartye blicket met synē oogen op my. c Of/ vyandich/hatich
10 Sy hebbē harē mont opgesperret tegen my/d eñ hebben my e schimpelick op mijne kinnebakē geslagen/sy hebbē sich harē moet altesamen aen my ghekoelt. d Pe.22.24 Mar.14.65 e Of/ smadelick.
11 God heeft my ouerghegeuen den onrechtveerdigen/ende heeft my inder Godloosen handen laten komen. f And hen al te samen teghen my gherottet.
12 Ick was rijcke/ doch hy heeft my te niete gemaect: hy heeft my by den halse genomē/ ende g verstooten/h ende heeft my hem ten teecken opghericht. g Of in stucken gestooten/ of vermorselt.
13 Hy heeft my omringt met syne Schutters/ hy heeft my de nierē gecloven/ende niet verschoont/hy heeft mijn galle op de Aerde ghegoten. h Hiob.7.6
14 Hy heeft my deen wonde ouer de ander ghemaect/hy is aen my ghelooyen als een Gheweldigher.
15 Ick hebbe eenen sack om mijne huyt ghenaeyt.ende hebbe mijnen i† Hoorne in het stof ghelegt. i Dat is/ mijn ghewalt macht eñ heerschappye/ende waer ic my op verliet.
16 Mijn aenghesicht is k† ghefwollen van weenen / ende mijn ooghenleden zijn verduystert. † An. hooft k† And. wt gebrant.
17 Hoewel datter gheen l† vreuel in mijner hant is/ende mijn ghebedt reyn is Of/ moetwillighe boosheydt. † An. schalckheydt.
18 Och Aerde/en bedect mijn bloet niet/ende mijn gheschrey en moet gheen ruymte vinden.
19 Ooch siet daer mijn getuyge is inden Hemel: ende die my kent/is inder hoochte.
20 Mijn vriendē zijn mijne bespotters/doch mijn ooghe traent tot God.
21 m† Wanneer een mā conde met God rechten/ghelijck als een menschen kint met synen vrient. m* Anders Och dat eē man etc.
22 Doch de bestemde Jarē zijn gecomen/eñ ick ga henē des weechs/diē ick niet weder comen sal.

Dat xvij. Capittel.

1. Hy vertelt synen iammer eñ ellende/ als oock te voren.

1 Mijnen adem is swack/ ende mijne daghen zijn afghekort / het graf is voorhanden.
2 a† Niemanten is van my b bedrogē/noch moet mijn ooge daerom blijuen in bedroefenisse. a Daer en zijn niet dā bespouwers tan bespotters by my/ daerō moet mijn ooghe blyuen etc. b Of tuysschers wyse bedroghen.
3 Wanneer ghy alreede een Borghe voor my hebben woudet / wie wil ick voor my ghelooven?
4 Ghy hebt harē hertē het verstant verborghen/daerom suldy se niet verhooghen'
5 c† Hy roemt wel synen vriendē de wtbuete/doch syner kinderen ooghen sullen versmachten. c† An. Wie met flatteren met synen vriēden omgaet/ diens kinderen etc.
6 Hy heeft my ten d spreucke onder den lieden ghestet e† ende moet een wonder onder hen zijn. d Tob.2.10 e† And. die ick te voorē eē vrienschap onder hen was.
7 Mijn gestalte is doncker geworden van treuren/ende alle mijne litmaten zyn als eē schaduwe.
8 Daer sullen de rechtueerdige qualic ouer sien/eñ de ontschuldige sullen hen setten teghen de Huychelaers.
9 De rechtueerdige sal synen wech behouden/ende die van reynen handen sal sterck blijuen.
10 Welaen/so keert v alle herwaerts/ende

kompt

doemt/ick en sal doch gheenen Wijsen on-
der v vinden.
11 Mijne dagen zijn vergangen/mijne aen-
slaghen zijn verstropt/die mijn herte beses-
ten hebben.
12 En hebben van der nacht/dach ghemaeckt/
ende van den dach/nacht.
13 Wanneer ick alreede lange wachte/so is
doch de Helle mijn huys/en inder duyster-
nisse is mijn bedde ghemaeckt.
14 De verrottinge heet ick mijnen vader/
ende den worme mijn moeder ende mijn
suster.
15 Wat sal ick wachten? ende wie achtet
mijner hope?
16 Onderwaerts in de Helle sal het vaer/ en
sal met mij inden stof ligghen.

Dat xviij. Capittel

1. Bildad beschelbet de Hiob/ als eenen Godloosen. 5. en vertelt daermede/ wat straffe de Godloose hebben sal.

Bildad spreeckt.

a Van v selfs van toorne oschueren?

b Dat is/ God en sal met v niet anders maken/dan met allen anderen/ en zijn wijse niet naer laten om uwen wille.

c Hiob.11.17 ende 18.15. Prover.119. ende 24.20

* Ofte keerse.

1 Doe antwoorde Bildad van Suah/ende
sprack:
2 Wanneer wilt ghij der redenen een
eynde maken/mercket doch/daerna willen
wij spreken.
3 Waerom worden wij geachtet als Vee/en
zijn so onreyn voor uwen ooghen?
4 Wildy a[l] van boosheyt verscheuren/meyndy
dat om uwen wille de Aerde verlaten wor-
de/ende de Rotzsteen van sijner plaetse ver-
settet worde?
5 Oock sal het licht den Godtloosen we-
gaen/ende de vonck zijns viers en sal niet
lichten.
6 Het licht sal duyster worden in sijner hut-
ten/ende zijn * licht ouer hem wegaen.
7 De toeganghen sijner haue sullen smal wor-
den/ende sijnen aenslach sal hem vellen.
8 Want hij is met sijnen voeten inden strick
ghebracht/ende wandelt int nette.
9 Den strick sal sijne versenen houden/ende
de dorstighe sullen hem grijpen.
10 Sijnen strick is geleyt in de Aerde/ ende
sijnen val op sijnen ganck.
11 d Om ende om sal hem haestighe vreese
verschricken/dat hij niet en weet waer hij
wt sal.

d Leu.26.36 Hiob.15.21

12 Hongher sal zijn haue zijn/en ongheluck
sal hem bereedt zijn ende aenhanghen.
13 De stercheyt sijner huyt sal verteert wor-
den/ende zijn stercheyt sal verteeren den e †
Vorst des doots.
14 Zijn hope sal wt sijner hutten wtgeroyet
worden/en sy sullen hem drijuen tot den Coninck
der verschrickinghe.
15 In sijner Hutte sal niets blijuen/ouer zijn
hutte sal solpher ghestroyt worden.
16 Van onder op sullen verdorren sijne f wor-
telen/ende van bouen af sal afghesneden
worden sijnen g † Oogst.
17 h Zijn ghedachtenisse sal vergaen inden
Lande/en en sal gheenen naem hebben op
der strate.
18 Hij sal vanden lichte inder duysternisse ver-
dreuen worden/ende vanden Aerdtbodem
verstooten worden.
19 Hij en sal gheen kinderen hebben / ende
gheen kints kint onder sijnen volcke/ hij en
sal niemant ouerblijuen onder sijnen Erf-
ghenamen.
20 Die na hem comen/sullen hen ouer sijnen
dach ontsetten: en die voor hem zijn/die sal
een vreese aencomen.
21 Dat is de woonninghe des onrechtveer-
dighen/ende dit is de stede diens/die God
niet en acht.

e Dat is de macht ende gewelt des doots: also oock de Coninck der verschrickinghe/ is het gewelt der verschrickinge/ dat hij moet onder liggen/ en niet ontkomen kan.

† An. Eerstgheboren.

f Wortelen heet hy al les wat inde Aerde gheplant is: Oogst/ alles wat bouen wt wast/ het sy hooy/ ofte wijn etc.

† An. tacken

h Prou.2.22. g Psal.37.9.

Dat xix. Capittel.

1. Hiob vertelt met gansch treffelicke klaghe/ sijnen iammer. 21. Beschelbet/ sijne vrienden/ dat sy hem niet en troosten/ maer meer bekommeren.

1 Hiob antwoordde/ende sprack:
2 Wat plaecht ghy lieden doch mijn
siele/ ende pijnicht mij met woorden?

Hiob antwoordt.

3 Ghy lieden hebt mij nu tienmael beschimpt/
ende en schaemt v niet/ dat ghy mij alsoo
omdrijft?
4 Dwale ick/so dwale ick mij.
5 Doch ghy lieden verheft v waerlicken te-
ghen mij/ende schelbet mij te mijner ver-
smaetheydt.
6 Merckt doch eens/dat mij God onrecht
doet/ ende heeft mij met sijnen jaechstrick
omringt.
7 a Siet/wanneer ick alreede schreye ouer b
gewelt/so en worde ick doch niet verhoort:
ick roepe/ende daer en is gheen recht.
8 Hij heeft mijnen wech vertuynt/dat ic niet
en can voorbij gaen/ende heeft duysternisse
op mijnen pade ghestelt.
9 c Hy heeft mij mijn eere wtgetogen/ende
de kroone van mijnen hoofde ghenomen.
10 Hy heeft mij ghebroken om ende om/ende
laet mij gaen/ende heeft mijn hope wtghe-
scheurt als eenen Boom.
11 Sijnen toorne is ouer mij vergrimt/en hy
houdet mij voor sijnen vyandt.
12 Zijn krijchs lieden zijn met malcanderen ge-
comen/ en hebben haren wech ouer mij ghepla-
veyt/ en hebben hen rontomme mijne Hut-
ten ghelegert.
13 d Hy heeft mijn broeders verre van mij ge-
daen/ende mijne e maghen zijn mij vremt
ghewoorden.
14 Mijne naesten hebben hen ontoghen/en
mijn vrienden hebben mijner vergheten.
15 Mijne huysgenooten en maeghden ach-
ten mij voor vremt / ick ben onbekent gewor-
den voor haren ooghen.
16 Ick riep mijnen knecht/en hy en antwoor-
de mij niet/ ick moeste hem smeecken met mij-
nen eyghenen monde.
17 Mijn wijf stelt haer vremt / wanneer
ick haer roepe: ick moet smeecken de kinderen
mijns lijfs.
18 Oock de ionge kinderen en achteden niets
op mij: wanneer ick mij tegen haer sette/ so
gheuen sy mij boose woorden.
19 Alle mijne getrouwe hebben eenen grouwel
aen mij: ende die ick lief hadde/ die hebben
hen teghen mij ghekeert.
20 Mijn gebeente hangt aen mijne huyt en
vleesch/ende ick gaen nu aen mijne tanden met
eer huydt niet bedecken.
21 Ontfermt v mijner/ ontfermt v mijner/ ghy
mijne vrienden/want de handt Gods heeft
mij gheraeckt.
22 Waerom veruolcht ghy mij / euen so wel
als God/ende en kont mijns vleeschs niet
sat worden?
23 Och dat mijne reden gheschreuen werden:
Och dat sy in een Boeck ghestelt werden:
24 i Met een yseren griffie op het loot/ende
tot eener eewigher gedachtenisse/ in eenen
Rotzsteen ghehouwen werden.
25 k Doch ick weet het/ dat mijn l Verlosser
leeft/ ende m † hy sal mij hier namaels wt
der Aerden opwecken.
26 Ende n † ick sal daer na met deser mijner
huyt omuangen worden/ende sal in mijnen
vleesche God sien.
27 Den seluen sal ick mij sien/ende mijn oo-
ghen sullen hem aenschouwen / ende geen
ander:

a Habac.1.2

b Of/ onbillickheyt of/ vermetelheyt.

c Hiob.1.13. Kroone eere/hope: is altemael ghesproken van desen tijtlicken leuen in goeder ruste.

d Psal.38.12 Of/ bekende

† An. heeft feen schuwen van mijnen ade/hoewel ick haer smeecke om de kinderen etc.

g And. heb de alleene de huyt aen mijnen tanden noch ouerich.

h Dat is/ en het niet op houden/ mij te bijten en te straffen.

i Jer.17.1.

k Job.14.12 Dan.12.2 1.Cor.15.52 1.Thess.4.16

l Dat is/ mijn Heder: Vinder: Want Christus verlost ende beschermt ons voor de Moordenaer des duyuel.

m † And. de laetste ouer den stof staen sal.

n † An daer na wanneer dit lijf verknaecht sal zijn/ sal ick in etc.

ander: mijne nieren zijn verteert in mijnen
schoot.
28 Want ghylieden spreect: Hoe willen wy
hem vervolghen / ende een sake tot hem
vinden?
29 Vreeset v lieden voor het sweerdt: want
het sweerdt is den toorne over de misdaet:
op dat ghylieden weten/dat daer een ghe-
richte zy.

Dat xx. Cappittel.

1. Sophar vertelt de straffe der hooverdigē
Godloosen ende Huychelaers.

Sophar spreeckt.

1 DOe antwoorde Sophar van Naema /
ende sprack.
2 Daerop moet ick antwoorden/ en-
de en kan niet beyden.
3 Ende wil geerne hooren/ wie my dat sal
straffen ende omstooten: want den gheest
mijns verstants sal voor my antwoorden.
4 Weet gy niet: dat het alletijdt so toeghe-
gaen heeft/sint dat daer menschen op Aer-
den gheweest zijn:
5 Dat den roem der Godloosen niet lange
en staet/ende de blijschap des Huychelaers/
eenen oogenblick duert?
a Psal.37/37. 1.Ma.2.63.
6 a Wanneer syn hoochte alreede inden He-
mel reyckt/ ende zijn hooft aē de wolcken/
roeret.
7 So sal hy doch ten laetstē omkomē als
eenen dreck: dat de gene van dien hy is aen
ghesien/ sullen segghen: Waer is hy:
8 Ghelijck als eenen droom vergaet / so en
sal hy oock niet gevonden worden / eñ ghe-
lijck als eē gesichte inder nacht verdwijnt.
9 Welcke ooge hem gesien heeft die en sal
hem niet meer sien / ende zijn stede en sal
hem niet meer beschouwen.
10 Syne kinderen sullen b † bedelē gaen. eñ
zijn hant sal hem moeyte te loon gheven.
11 Syne beenen sullen syne heymelicke son
den wel betalen / ende sullen hen met hem
in de Aerde legghen.
12 c Wanneer hem de boosheyt alreede in
synē monde wel smaect/ so sal sy hem doch
in syner tonghen saelgeren.
13 Soo sal hem verhouden worden / ende
niet toeghelaten/ ende sal hem ghewerret
worden in synen hals.
14 Zijn spijse binnen inden lijve/ sal hē ver-
anderen in adderen galle
15 De goedē die hy vers londen heeft/moet
hy weder wtspouwen / ende God salse wt
synen buyck stooten.
16 d Hy sal de aderen galle suygen/ende dē
tonghe der Slanghen sal hem dooden.
17 Hy en sal niet sien den stroom noch de
waterbeken / die met he unich ende boter
vlieten.
18 Hy sal arbeyden/ende dies niet genietē/
ende syne goeden worden anderen lieden
dat hy dier niet blijde en worde.
19 Want hy heeft onderdruckt eñ verlaten
den Armen hy heeft huysen tot hem getroc
ken/ die hy niet ghebouwet en heeft.
20 e Want synen buyck en konde niet vol
worden/ ende en sal door zijn kostelick goet
niet ontkomen:
21 Van syner spijse en sal niets overblijven:
daerom en sal zijn goet leven ghéén ghesta-
dichheyt hebben.
22 Wanneer hy alreede de volheyt ende ge-
noech heeft. so sal hem doch bange wordē:
aller hande moyte sal over hem komen.
23 Den buyck sal hem eenmael vol worden:
ende hy sal de grimmicheydt zijns toorns
over hem senden: hy sal over f † hem reghe-
nen laten synen strijdt.
24 Hy sal v lieden voor het ijseren harnasch/

b † An. de armen versoeken of bidden eñ. zyn hāt sal syn bedriegen moet en weder geven.
c Dat is: Wanneer hy boosheyt beghint/sa heet hy lust eñ custe: doch het en sal niet lange dueren. het sal haest bitter smaken
d Dat is/ Hy sal daer lick hertenleet eñ jammer lijdē: eñ alles goedes beroost worden.
e Eccle.5.11.
f † An. hem ende zyn spijse reghenen laten.

ende den metalen boghe sal hem veriagen.
25 Een bloot sweert sal door hem henē gaen
ende des sweerdts blicken / dat hem bitter
zijn sal / sal met verschrickinghe over hem
komen.
26 Daer en is gheen duysternisse/die hem be
decken mochte: een vyer sal hem verteeren/
dat niet g op gheblasen en is / ende wie o-
verbleven is in synen hutten / dien sal het
qualick gaen.
27 Den Hemel sal syne misdaet openbaren/
ende de Aerde sal haer teghen hem setten.
28 Het koorn in synen huyse sal wech ghe-
voert worden/verstropt aen den dage zijns
toorns.
29 h Dat is het loon eens Godloosen men-
sches by Gode / ende het Erve syner reden
by God.

g Dat is: vā God aengesteken/ niet door menschen opgeblasen.
h Hi.27.13

Dat xxi Capittel.

1. De vrienden Hiob drijnghen daerin
alle hare reden op/ dat alleen de Godloosē
van God met ongheval ghestraft worden:
wiē gestraft wort/ die zy Godloos ende on-
vroom: dat weder strijdet Hiob / eñ wil/ dat
het menichmael den schalcken hier eenē tijt
lanck beter ga dan dē vroomen: daerom en
straffet God niet alletijdt na onser schalck-
heydt. maer na synen wille.

Hiob antwoordet

1 HIob antwoordde/ende sprack:
2 Hoort doch aen mijne reden/ende la-
tet v lieden raden.
3 Verdraecht my/ dat ick oock spreke / ende
bespottet my daer na.
4 Handele ick dan met eenen mensche / dat
mynen moet hier niet en soude onwillich
in zijn:
5 Keeret v hier tot my/ghy sullet suer siē/ eñ
de handt op den mondt legghen moeten.
6 Wanneer ick daer aē dencke/ so verschric-
keick / ende het beven koomt mynen vlee-
sche aen.
7 a Waerom leven dan de Godloose/ wor-
den oudt/ ende nemen toe met goederen:
8 Haer zaet is seker coudtom hen/ eñ haer
nakomelinghen zijn by hen.
9 Haer huys heeft vrede voor de vreese/ b
ende Gods roede en is niet boven hen.
10 Syne Ossen laetmen toe/ ende het en mis
raeckt hem niet: zijn Koe kalvet/ ende en is
niet onvruchtbaer.
11 Hare ionge kinderen gaen wt / gelyck als
een kudde ende hare kinderen springhen.
12 c Sy juychen met Tamborijnen eñ Har-
pen/ende zijn vrolick met d † pijpen.
13 Sy worden oudt by goede dagen/ eñ ver-
schricken e nauwelick eenen f ooghenblick
voor de Helle.
14 Die doch tot God segghen: g Maeckt v
van ons. wy en willen van uwen wegē niet
weten.
15 h Wie is de Almachtige/ dat wy hem die-
nen souden? i Of wat zijn wy dies gebetert/
so wy hem aenroepen?
16 Doch siet haer goedt en staet niet in harē
handen: daerom sal der Godloosen sin verre
van my zijn.
17 O hoe sal dat k licht der Godloosen ende
haer ongeluck over hem komen? hy sal her-
tenleedt wt deylen in synen toorne.
18 Sy l sullen zijn gelyck als stoppelen voor
den winde. m ende als kaf / dat den storm-
windt wech voert.
19 God bewaert desselven ongeluck op syne
kinderen: wanneer hy het hem betalen sal/
so salmen het vernemen
20 Syne ooghen sullen zijn verderven sien/
ende van der grimmicheyt des Almachtigē
sal hy drincken.

a Psal.73.2. Jerem.12.1. Habac.3.17.
b Pro3.11 33 Hebr.12.5.
c Esaie 5.12. Amos 6.5.
d † An. vedelē.
e Of/ huppen
f Dat is: sy leuē wel tot aē dē doot/ ende so isset om eenen boosen oogenblic met hem te doē/ so zijn sy henen door maer ick moet so lange tot verschrickinge eñ ongelu lijden.
g Luc.19.14 Hiob 22.17.
h Exodt.5.2.
i Ma.3.14.
k Of verse Prov.24.29
l Hiob 18 5.
m Psal.1.5.

Want

21 Want wie sal een welgevallen hebben
aen sijnen huyse na hem? ende het ghetal
sijner Maendē sal nauwelick half blijven.
22 Wie wil God leeren / die oock de Hoo-
gen richtet?
23 Dese sterft n frisch eñ ghesont/ m allen
rijckdom ende voller ghenoeghe.
24 Zijn † o Melckvat is vol melcks / eñ
sijne beenen worden gemestet met marck.
25 Ghene daerentegen sterft met bedroef-
der zielen/ eñ en heeft noyt met vreuchden
ghegeten.
26 Eñ liggen ghelijck met malcanderen in
der Aerden/ eñ de wormen decken se toe.
27 Siet, ick kenne uwe gedachten wel/ eñ
uwe p vermeten voornemen tegen mij.
28 Want ghij spreeckt: Waer is het huys
des Vorsten? eñ waer is die Hutte daer de
Godloose woonden?
29 q † Ghij spreeckt doch daer van / gelijck
als het ghemeyn volck eñ en merckt niet/
wat ghener wesen bedied.
30 r Want de boose werdt verwaert tot op
den dach des verderuens/ eñ op den dach
der grimmicheyt blijft hij.
31 Wie wil seggen wat hij verdient/ wan-
neer men het uytwendich aensiet? wie wil
hem s vergelden wat hij doet?
32 Doch hij wordt ten graue ghetrocken/
eñ moet blijuen bij den t hoopen.
33 u † Den slijm der Beken beviel hē wel/
eñ alle menschen werden hē na ghetogen/
eñ dier, die voor hem gheweest zijn / en is
gheen ghetal.
34 Hoe troostet ghij mij so vergeefs? ende
uwe antwoorde wort onrecht bevonden.

Dat xxij. Capittel.

1. Eliphas besluyt met sijner rede / de
wijle Hiob ghestraft wordt/ so zij hij on-
vroom. 5 Vertelt doch met onwaerheyt/
wat misdaden hij ghedaen heeft / 13. eñ
hoe hi Gods voorsichticheyt versaket. 21.
ende vermaent hem ter boete:

1 DOe antwoorde Eliphas vā Theman/
ende sprack:
2 Wat behoeft God eens Stercken?
eñ wat is hem nut eenen kloecken?
3 Meynt ghij dat den Almachtighen wel
beualt, dat ghi u vroom maket? Ofte wat
helpt het hem, wanneer ghij uwe weghen
alreede sonder vlecke maket?
4 Meynt ghij hij sal hem voor u vreesen/ u
te straffen/ ende met u voor tghericht te
treden?
5 a Ja uwe boosheyt is te groot, eñ uwer
misdaet en is gheen eynde.
6 Ghij hebt uwen Broeder ergens eenen
pant ghenomen/ sonder oorsake: ghij hebt
den naeckten de kleederen uytgetogen.
7 b Ghij en hebt de vermoeyde niet ghe-
drencket met water/ ende hebt den honge-
righen u Broodt ontseydt.
8 c † Ghij hebt ghewelt inden Lande ghe-
oeffent, eñ u moetwillich daer in geseten.
9 De Weduwen hebdij ledich latē gaen/
eñ de armen der Weesen ghebroken/
10 Daerom zijdij met stricken omvangen/
eñ vreese heeft u onversiens verschrickt.
11 Soudet ghij dan niet de * duysternisse
sien/ eñ den watervloet u niet bedecken?
12 e Siet/ God is hooch daer boven inden
Hemel/ ende siet de Sterren daer boven in
der hoochte.
13 Ende ghij spreket: Wat weet God daer
van? soude hij dat gene dat in donckeren
is/ richten konnen?

n Psal. 49.12
Eccl. 2.14.16
o † Anders/ sine borsten zijn.
p Of/ eerch-grondich / onbillick.
q † Anders Wanneer daer wech-reysers voorbij gin ghen / en vraechdet ghijse niet: gewis hare teeckenē en kondt ghij niet afslaē.
r Spraech. 12 13.
2. Pet. 2. 9.
s Dat is: Wie kande oordeelen/ wat hem te vergeldē zij sonder alleē God.
t Dat is: Hī is oock een graf bereyt onder den anderen grauen.
u Dat is/ den wellust inden vleesche/ eñ het goet leuen.
† And. daer zijn hem de ruffen des dals aenge naem.
Eliphas spreeckt.
a Iere. 2.19
Osee. 13. 9.
b Iob. 27. 29. p. a.
c † Anders. Die gewelt oeffene. (satt) inden Lande/ ende die hooch aengheslen wert/ woon de daer in.
d Of/ met onbillicke moetwille.
* Duyster-nisse heet/ droeffenisse ende onge-

14 De Wolcken zijn sijn voordecksel / ende
en siet het niet / ende wandelt inden om-
ganck des Hemels.
15 Wildij f † der Wereldt loop achten daer
de onrechtueerdige inghegaen hebben?
16 Die vergaen zijn eer het tijt was / eñ het
water heeft haren gront wech gewasschen/
17 Die tot God spraken: g Maeckt u vā ons,
† wat soude hen de Almachtige doen kon-
nen?
18 So hij doch haer huys met goederē ver-
vullet: doch der Godloosen meyninghe sij
verre van mij.
19 h De Rechtueerdighe sullent sien/ eñ hen
verblijdē, eñ de onschuldige salse bespotten.
20 Wat gheldt het/ haer wesen sal verdwijnē
ende hare overblijfsel sal het vyer verteeren.
21 So vereenicht u nu met hem / ende hebt
vrede, daer sal u veel goets uytkomen.
22 i Hoort de Wet van sijnen monde / ende
vatet sijne reden in u herte.
23 * So ghij u bekeeret tot den Almachtigē/
so suldij gebouwet worden/ eñ onrecht verre
van uwer Hutten doen.
24 So suldij voor Aerde goudt gheven/ ende
voor den k † Kotzsteen gulden Beken.
25 Eñ de Almachtighe sal u l † goudt zijn/
ende silver sal u toegheghoopt worden.
26 Dan suldij uwen lust hebben aen den
Almachtighen/ ende u aensicht tot God op
heffen:
27 m So suldij hem bidden / ende hij sal u
hooren/ ende sult uwe beloften houden.
28 Wat ghij sult voornemē/ dat sal hij u latē
wel gelucken/ eñ het licht sal op uwen wege
schijnen.
29 n † Want die hen vernootmoedighen / die
verhoocht hij: ende wie sijne ooghen neder-
slaet, die sal ghenesen.
30 Ende de onschuldige sal o † verlosset wor-
den: hij wordt doch verlosset/ om p † sijner
handen reynicheyt wille.

Dat xxiij. Capittel.

1. Hiob dringt noch daer op: Somen
menschelicker wijse soude richten/ so zij hij
vroom, ende of hij schoon de vroomste eñ
onschuldichste ware, noch gelijckewel straft
hem God.

1 HIob antwoorde/ ende sprack:
2 Mijn redē blijft noch bedroeft/ mijne
macht is swack over mijn suchten.
3 Och dat ick wiste / hoe ick hem vinden/
ende tot sijnen stoel komen mochte.
4 Eñ het rechte voor hē soude voorleggen/
ende den mondt vol straffinge doen.
5 Ende vernemen de reden/ die hij mij ant-
woorde / ende verstaen / wat hij mij seggen
soude.
6 Wil hij met grooter macht met mij rech-
ten? hij en stelle hem so niet teghen mij.
7 Maer legge het mij ghelijck voor/ so wil
ick mijn recht wel ghewinnen.
8 Doch gae ick nu strack voor mij wech/ so
en is hij daer niet: ga ick te rugghe / so en
speure ick hem niet.
9 Is hij ter slincker a † hant / so en grijpe
ick hem niet: verberght hij hem ter rechter
hande, so en sie ick hem niet.
10 Doch hij kendt mijnen wech wel: b hij
versoecke mij/ so wil ick bevonden wordē/
ghelijck als het goudt.
11 Wāt ick sette mijnē voet op sijne bane/ eñ
houde sijnē wech/ eñ en wijcke daer niet af.
12 Ende en treede niet vanden ghebooden
sijner lippen / ende beware de reden sijns

f † And. den oudē wech houdē daer etc.
g Hiob 21. 14.
† And. Eñ vraechden wat haer de Almachtige doen soude.
h Psal. 107. 42.
i Pro. 2. 1.
* Gene. 15. 1.
Deut. 4. 29. ende. 30. 1.
k † Anders Beecsteen: § Ophirisch goudt.
l † Anders bastichheyt.
m Ier. 29. 12
Mat. 7. 7.
Ioan. 14. 13. ende. 16. 2. 3
n † Anders Wanneer (de Godloo sen) verne-dert wordē/ suldij seggē: Ick ben hooch: wāt wie/ etc.
Pro. 29. 23.
o † And. het Eylant be-hoeden/ hij sal het ym-mers behoe den om, etc.
p † Anders dyner.
Hiob ant-woordt.
luck: weder om / licht/ heet. geluck ende heyl.
e Spraech. 23 25.
Esaie. 29. 15
Ezech. 8. 12 ende. 9. 9.
a † Anders/ hant / daer hij zijn were werckeet/ so. etc.
b 1. Pet. 1. 7.
Sap. 3 6.
c And. meer dan mijns lijfs noot-druft.
† And dat sij mij een ghebruyck zijn.

mondts eſ meer dan ick schuldich ben.
13 Hy is d eenich/wie wil hem et antwoor
den/ende hy maket so hy wil.
14 Ende wanneer hy my alreede betaeldt/
wat ick verdient hebbe/ so is dies noch
meer daer achter.
15 Daerom verschricke ick voor hem / ende
wanneer ick het mercke / so vreese ick my
voor hem.
16 God heeft mijn herte bloode gemaect/ eñ
de Almachtighe heeft my verschrickt.
17 Want de duysternisse en maeckt dies geẽ
eynde met my /ende de donckerheyt en wil
voor my niet bedeckt worden.

Dat xxiiij. Capittel.

1. De vorige meyninge beweert Hiob/ bewijle doch niemant meer geluck/rijckdõmen / eere ende ghewelt hebbe/ dan de Godloosen: daerentegen niemant meer iammers/ellende ende armoet/dan de vrome?

1 WAerom en a souden de tijden den Al-
machtighen niet verborgen zijn: ende
die hem kennen / en sien syne daghen
niet.
2 b Sy driuen de palen te rugge/sy roouẽ
de kudden/ende weydense.
3 c Sy drijuen der Weesen Ezelen wech/eñ
nemen der Weduwen Ossen te pande.
4 De Arme moeten hen wijcken /d ende de
nootdruftige inden Lande moeten hen ver-
berghen.
5 Siet/ e † het Wildt inder woestijne gaet
daer wt als sy plegẽ/vroech ten roue/ dat
sy spijse bereyden voor de ionghen.
6 Sy oogsten op den Acker / alles wat hy
draget/ende belesen den Wijnberch/dien sy
met oncecht hebben.
7 De naeckten laten sy liggen/ende en latẽ
hen geen decksel inden vrost, diẽ sy de klee
deren ghenomen hebben.
8 Dat sy hen moeten tot den Rotzsteenen
houden wanneer/ eenen slachregen vandẽ
Bergen op hen giet/dewijle sy anders gee
nen troost en hebben.
9 Sy rucken het kint vanden borsten/ ende
makent ten Weese/ende maken de lieden
arm met pandden.
10 Den naeckten laten sy sonder kleederen
gaen/f ende den hongerighen nemen sy de
garuen.
11 Sy dwingense Olye te maken op harer ey
ghen Meulen/ende hare eygen Wijnpersse
te treden ende latense doch dorst lijden.
12 Sy maken de lieden inder Stat suchten/
eñ de zielen der verslagenen schreyen/ ende
God en g† stortse niet.
13 Daerom zijn sy afuallich geworden vandẽ
lichte/ende en kennẽ synen wech niet/ ende
en keeren niet weder tot syner straten.
14 Wanneer dẽ dach aenbreeckt. so staet de
Moorder op/ende verworget den armẽ eñ
nootdruftighen/ende des nachts is hy als
een Dief.
15 De ooge des Echbrekers/heeft achtinghe
op het doncker/ende seyt: My en siet geen
ooghe: ende meynt, hy zy verborghen.
16 Inden duysteren breken sy tot den huysẽ
in h† des daechs verbergẽ sy hen te samẽ/
ende schuwen het licht.
17 Want wanneer hen de morgẽ koemt /is
hy hen als een duysternisse: wãt hy geuoelt
het verschricken der duysternissen.
18 Hy vaert lichtueerdich / ghelijck als op
een water henen wech/ zijn haue wordt i†
kleyne in den Lande / ende en bouwet synen
k Wijnberch niet.
19 De Helle neemt wech die daer sondigen/

b Also ooch Galat.3. God is eenich: daer en is geẽ Middelaer eens eenighen.
e † An. afwenden?
a Dewijle dat God de Boosen so laet maken/ hoe sy willẽ; so schijnt het/ghelijck als were hy daer niet vã. Dewijle ghy dan seg get/hy straft de Boosen/ eñ uz de Vromen: so moeset ghy ymmers toelaten. dat hy. het niet en were/eñ die hem kennẽ/ ooch niet en weten/tot welcker tijdt hy straffen sal/ghelijck als ghy u be raemet te we ten.
b Deu.19.14 ende 27.17.
c Exo.22.22.
d Exo 23.6.
e dat zijn de vrije/wreuele lieden eñ Tyrannen.
† Anders. de Woutezelen inetc. gaen daer wt tot haren wercke/makẽ hẽ vroech op tẽ roue etc.
f Deut 24.19 ende 25.4. Leu.19.9. ende 23 22.
g † An. doet suiche ongeschinde dinghen niet.
h † An. die sy des daechs bemercket hebben.
i Sinal. veracht elic † An verbloecht op Aerdẽ/eñ en siet op dẽ wech d Wijn bergen niet.
k Datis: Die hoererije nargaen/die

ghelijck als de hitte ende dorheyt het sneeu
water verteert.
20 De barmhertige sullẽ syner vergetẽ/ synẽ
lust sal wormachtich worden: syner en wort
niet meer gedacht/ hy sal gebroken wordẽ/
ghelijck als eenen vuylen boom.
21 Hy heeft beledighet de eensame/die niet en
baert/ende heeft der Weduwen niet goets
ghedaen.
22 Ende de Machtige onder hẽ getogẽ met
syner kracht; wanneer hy staet/ en l† sal hy
zijns leuens niet ghewis zijn.
23 Hy maeckt hemseluen wel een sekerheyt/
daer hy hem op verlaet : doch sien syne oo-
ghen op m haer doen.
24 Sy zijn een kleyne tijt verheuen/ende sul
len te niete ende onderdruct/ ende gantsch
ende geheelick wtgedelget worden/ende ge
lijck als het eerste bloeyen aen den aarẽ/ sul
len sy afgheslaghen worden.
25 Isset niet also? welaen/wie wil my leugen
straffen/ eñ beweerẽ/dat myne redene niets
en zy.

Dat xxv. Capittel.

1. Bildad beweeret/dat voor God niemant onschuldich ende reyn zijn konne.

1 DOe antwoordde Bildad van Suah/ en
de sprack:
2 Is de heerschappie ende vreese niet
by hem/die den vrede maeckt onder synen
Hoochsten?
3 * Wie wil syne krijchsliedẽ tellen? eñ ouer
wien en gaet zijn licht niet op?
4 a Ende hoe kan eẽ mẽsche recht ueerdich
zijn voor God? ende hoe kan eener vrouwen
kindt reyn zijn?
5 Siet/de Mane en schijnt noch niet /eñ de
Sterren en zijn noch niet reyne voor synen
ooghen:
6 Hoe b veel weyniger eẽ mensche/de made/
ende een menschen kindt de worme?

Dat xxvj .Capittel.

1. Hiob bespottet syne vrienden / als die daer beweerẽ/dat hy niet en verneemt/ ende vertelt de macht Gods.

1 HIob antwoordde ende sprack:
2 Wien stadt hy by? dien/ die geen kracht
en heeft? helpt hy dien /die gheen sterck-
heydt inden armen heeft?
3 Wien gheeft hy raet? dien/die/ gheen wijs-
heyt en heeft? a† eñ dewijset eenen Mach-
tighen/hoe hy het wtvoeren sal?
4 Voor wien sprecktg? ende voor wien gaet
den adem van u?
5 b† Den Reusen is bange onder den wate
ren/ende dien /die by hen woonen.
6 De Helle is opgedeckt voor hẽ/ ende het
verderuen en heeft gheen decksel.
7 Hy breydet wt het Noorden nergens aẽ/
ende hanget de Aerde aen niets.
8 Hy vatet het water te samen in syne Wolc
ken /ende de Wolcken en verscheuren daer
niet onder.
9 Hy houdt synen Stoel/ende breydet syne
Wolcken daer ouer.
10 c Hy heeft rondtom het water eẽ d teeckẽ
ghesettet / tot dat het licht met tsamen der
duysternisse verga.
11 De e Calumnen des Hemels beuen/eñ ont
setten hen voor zijn schelden.
12 f Door syner kracht wort dẽ Zee g onuer-
hoets onstuymich: ende vã synen verstande
verheft haer de hoochte des Zees.
13 Aen den Hemel wordt het schoon door sy-
nen windt / ende zijn handt bereydet de h†
rassche Slanghe.
14 Siet/also ghaet zijn doen: doch daervan
hebben

bringen haer goet om eñ latent onghe bouwet.
l † And. ber rouwet niemandẽ.
zijns leuens m dat is: dat sy gheen oproer tegen hẽ en maken/ dwinget hyse altoos/ ende moet also se kerheyt met list soeckẽ: maer het en duert niet lange/eñ en is niet bestãdich.
Bildad sprecckt
* Wie soude u wat doen: God is Almachtich/eñ kan wel stueren den Godloosen/wanneer ghy slechs vreẽ waret: ende ghy meynt: hy en weet hemet ghe lijck als ghy nu nieuwe- licken geseyt hebt.
a Hiob.4.17. Ioan.10.3.5. Psal.143.2.
b Hiob.15.16.
Hiob antwoordet.
a An. ghy bewijset wel de hoerdeninge † An rechtighẽ leuens stane
b De groote Waluisschẽ. welcke de die dẽ de groote Tyrannẽ op Aerden. † an Werden niet de leefloose dingẽ onder den water ge schapen/ en wat na by hen is?
c Gen.1.9. Hiob.38.8. Ierem.5.22 Prou.8.29.
d Of. pale/ perck
e Of. pilaren
f Mat.8 26. Psal.89.10 eñ 10 7.29.
Op desen tegẽ woordigẽ oogenblick.

g In gebogẽ
† An. sudderi
ghe.

hebben wy een kleyn woordeken vernomẽ
wie wil dan het donderen syner macht ver
staen?

Dat xxvij. Capittel.

1. Van desẽ Cap. aen/ tot int xxxij. vech
tet Hiob tegen syne vrienden/ende bewee
ret/dat God niet en straffet na onsen ver-
diensten: so hy/(teghen andere gherekent/)
vroom zy / ende ghelycke wel ghestraffet
worde.

1 Ende Hiob sprack voorder/ende hief aẽ
syne spreecken/ende seyde:
2 So waer als God leeft/die my myn
recht niet en laet/ ende de Almachtighe/
die myn ziele bedroevet.
3 So langhe als mynen adem in my is/eñ
het snuyven van God in mynerneusen is/
4 Sullen myne lippen niet onrechts spre-
ken/ende myn tonghe en sal gheen bedrie-
gerie segghen.
5 Dat sy verre vã my/dat ick v liedẽ recht
geve: tot dat myn eynde koemt/en wil ick
niet wijcken van myner vromicheydt.
6 Van myner gherechticheyt die ick hebbe
en wil ick niet aflaten: myn conscientie
byt my niet/myns gants schen levens hal-
ven.
a Hiob.42.7.
7 a Doch mynen vyandt sal een Godlooser
bevonden worden / ende die hem teghen
my verheft/een onrechtveerdigher.
Eenẽ Huy
chelaer heet
hy in desen
boeck allom
me/eenen
valschen men
sche als sy al
temael zijn
voor God
sonder het
ghelooue.
b Prou.1.28.
8 Want wat is de hope des † Huychelaers
dat hy so gierich is/ende God doch zijn zie
le wech schuert?
9 Meyndy dat b God zijn schreyen hoorẽ
sal/wanneer den angst over hem koemt?
10 Hoe kan hy aen den almachtighen lust
hebben/ende God eenmael aenroepen?
11 Ick wil v lieden leeren vander handt
Gods/ende wat by den Almachtigen gelt
en wil ick v lieden niet verhelen.
12 Siet/ghylieden houdet v altemael kloec
waerom ghevet ghylieden dan sulcke on-
nutte dinghen voor.
13 Dat is het loon eens Godloosen men-
schen by God: ende het Erve der Tyrannẽ
dat sy vanden Almachtigen nemen sullen.
Het loon der
Godloosen
menschen.
Hiob 20.29.
14 Sal hy vele kinderen hebben / so sullen
sy des sweerts zijn: ende syne nacomelingẽ
en sullen des broodts niet sat worden.
15 Syne overblevene sullen inden doodt be
graven worden/ende syne Weduwen en sul
len niet c weenen.
c Dat is: sy
sullen vrolick
zijn dat hy
stechs doot
is.
16 Wanneer hy gelt te samenbrengt als Aer
de/ende vergadert kleederen als leem:
17 So sal hyse wel bereyden/doch de recht-
veerdige salse aentrecken/ende de onschul-
dighe sal dat ghelt wtdeylen.
18 Hy bouwede zijn huys ghelijck een Spin
ne/ende gelijck als een Hoeder een Schuyl
hutte maeckt,
d Psal.39.7.
ende 48.18.
ende 92.8.
Hiob 1.21.
Luc 12.20.
Eccle.5.14.
1.Tim.6.7.
Sprach 11.10
19 d De Rijcke/wanneer hy hem leyt / en
sal hy het niet mede rapen: hy sal syne oo-
gen op doen/ende daer en sal niets zijn.
20 Verschrickinghe sal hem aenvallen/ghe-
lijck als water/des nachts sal hem het on-
weder wech nemen.
21 Den Oostenwindt sal hem wech voerẽ/
dat hy daer henen vaert ende onsinnichey
sal hem van synee plaetse drijven.
22 Hy sal sulcks over hem voeren / ende en
sal syner niet verschoonen: alle dinck sal hẽ
wt synen handen ontvlieden.
23 Men sal over hẽ met dẽ handẽ cloppẽ /
eñ over hem tisschen/daer hy gheweest is.

Dat xxviij. Capittel.

1. Een beschrijvinghe ende aenwijsin-
ghe Godlicker Wijsheydt ende voorsichtic
heyt/ende waermen die vinde.

1 Het silver heeft syne ganghen /ende het
gaudt heeft zijn plaetse / daermen het
smeltet.
2 a Het yser brengtmen wt der Aerden/ende
wt den steenen smeltermen b metael.
a Deu.8.9
b Of/ eeren
3 c Des duysterẽ wert ymmers eenmael eẽ
eynde/eñ yemant vindet ymmers ten laet-
sten den scheuersteen diep verborghen.
c Dat is:
Mẽ graest
ten laetsten
so diepe, dat
mẽ vint, dat
verborghen
leyt inder
duysternisse
der Aerden.
4 Daer d springhet sulck een Beke wt/dat
de ghene die daerom woonen/ den wech al-
daer verliesen: ende valt weder / ende schiet
daer henen vanden lieden.
5 Men brenget ooc vyer onder wt der Aer-
den/daer doch spijse boven opwasset.
d Of/ breect
6 Men vindet Saphier aen sommige plaet
sen/ende Aerdenclompen daer goudt is.
7 Den padt en heeft geen Vogel bekent/ eñ
gheens Ghiers hooge ghesien.
8 De e stoute kinderen en hebben daer niet
op ghetreden / ende gheen Leeuwe en heeft
daer op ghegaen
e Dat zijn/
ionge Leeu
wen.
9 Oock leytmen de handt aen de Rotzstee-
nen/ende graeft de berghen om.
10 † Men treckt Beken wt den Rootzsteenẽ/
ende alles wat kostelick is, siet de ooghe.
† And. Hy
siiet/etc.in-
den etc.
11 Men weeret den stroom des waters / en-
de brenghet dat daer verborghen in is/aent
licht.
Gods wijs-
heyt.
Prove.2.6.
Sprach.1.1.
Jacobi.1.5.
f † And. haer
weerde: sy
en wort oock
niet etc.
g Sap.7.9.
h † And. Cry
stal.
12 Waer wilmen dan wijsheyt vinden? ende
waer is de stede des verstandts?
13 Niemant en weet f † waer sy leyt/ende en
wordt niet gevonden inden lande der leven
dighen.
14 Den Afgrõt spreect: Sy en is in my niet:
ende de Zee spreeckt: Sy en is niet by my.
15 g Men en kan geen gout voor haer ghe-
ven/noch silver weghen/haer te betalen.
16 Haer en is niet ghelijck Ophirisch gout/
of kostelicke Onix ende Saphyr.
17 Gout ende d † Demant en kan haer niet
ghelijck zyn/noch om haer gulden kleyno-
dien verwisselen.
18 Ranmoth eñ Gabis en achtemen niet:
de Wijsheyt is hooger te achten dan Peer
len.
19 Topasius wt Moorenlant en wort haer
niet gelijck gheachtet: ende het aller reyn
ste gout en gelt haer niet ghelijck.
i Mat.11.25
20 Van waer koemt dan de Wijsheyt: ende
waer is de stede des Verstandts?
k Psal.33.13
2.Par.16.9.
2.Mach.9.5
ende 21.22.
l Spr.23.27
Hiob.2.10.
Jerem.5 21
21 Sy is verholen voor den oogen aller le-
vendighen/oock verborghen den Vogelen
onder den Hemel.
22 De Verdoemenisse ende de doot spreckẽ:
Wy hebben met onsen ooren haer gerucht
ghehoort.
23 i God weet den wech daer toe/ende kent
haer stede.
24 k Want hy siet de eynden der Aerden/eñ
schouwet alles wat onder den Hemel is.
m Psa.111.10
Prover.1.7
ende 9.10
Spr.1.16.25
25 Doe hy den winde zijn gewichte maecte/
l ende het water zijn ghewisse mate settede.
26 Doe hy den regen een teecken maecte/eñ
den donder ende blixem den wech.
27 Doe sach hyse/ende verteldese/bereydese
ende vandese.
28 Ende sprack tot den mensche: m Siet/de
vreese des Heeren dat is de Wijsheyt/eñ het
boose vermijden/dat is Verstant

Dat xxix. Capittel.

1. Hiob vertelt synen voorgaenden wel
stant ende ontschult/oock de goede daden
die hy ghedaen heeft.

1 Ende Hiob hief noch eens syne Spree-
ken op/ ende sprack:
2 O dat ick ware ghelijck als inden
voorledenen Maenden/inden daghen die
my God bewaerde.

3 Die zijn licht bouen mynen hoofde schee/
ende ick by synen lichte in duysteren ginck.
4 Als ick was inder tijt myner ionckheyt/
doe Gods heymelickheyt bouen myner hut
ten was.
5 Doe de Almachtige noch met my was/
ende myne kinderen condtom my.
6 Doe ick myne treden wiesch in a boter/
ende de Rotzsteenen my Olyebloedt goten.
7 Doe ick ter poort en wtginck inder Stat/
ende liet my mynen Stoel op der straten be
reyden.
8 Doe my de Iongers sagen/ende hen ver
staken/ende Ouden voor my opstonden.
9 Doe de Ouersten ophielden te spreké/eñ
leyden haer handt op haren mondt.
10 Doe hẽ de stemme der Vorsten verderch/
ende haer tonge aen hare b raken kleefde.
11 Want welcker oore my hoorde/die pries
my salich: ende welcker ooghe my sach die
roemde my.
12 c Want ick verlossede den Armẽ die daer
riep/ende den Weesen/die geenen helper en
hadden.
13 De segen dies/die verderuen soude quã
op my:ende ick verblijde het herte der We
duwen.
14 d Gherechticheydt was mijn kleyt/ dat
ick aentrock ghelijck als eenen rock/ende
mijn recht/was myne Vorstelicke besthut-
tinghe.
15 Ick was des Blinden ooge/eñ des lam
men voet.
16 Ick was een vader der Armen/eñ welcke
sake ick niet en wiste/die e ondersocht ick.
17 Ick brack de backtanden des onrecht-
ueerdighen/f ende troch den roof wt synen
tanden.
18 Ick dachte:Ick wil in mynen nestester-
uen ende myner dagen veel maké/als des
zandts.
19 Mijn g † zaet ginck op aent water ende
den dauwe bleef ouer mynen h† oogst.
20 Myne heerlickheyt vernieude haer door
gaens aen my ende mynen i boghe/beterde
hem in myner handt.
21 Men hoorde my toe ende swegen/ende
wachteden op mynen raedt.
22 Na mynen woorden en sprack niemant
meer/ende myne reden druppede op hen.
23 Sy wachteden op my gelijck als op den
regen/ende sperden haren mont op gelijc
als na den auontreghen.
24 k Wanneer ick met hen lachede/so en l†
werden sy niet te koene daer op/ende het
licht mijns aengesichts en maeckte my niet
m kleynder.
25 Wanneer ick tot haren geselschap wou
de komen/ soo moeste ick bouen aensitten:
ende woonde als een Coninck onder den
krijchsknechtẽ. n doe ick trooste de die daer
leedt droeghen.

a Dat is: Doe ick al-les dinck o-ueruloede-licken ghe-noech/eñ al-le dinck ver ende vol op hadde.
b† Dat is/ het gehemel te des mõts.
c Prou.21.13 2 Par.11.18.
d Esai 59.17. Sap.5.19. Ephes.6.14. 1.Thess.5.8.
e Of. onder-grondde
f Gen.14.15.
g† An woortel
h† An.tackẽ
i Dat is/my-ne macht nam door-gaens toe.
k Dat is vriendelick ende vrolick met hẽ was/ so en werdẽ sy daerom niet koene/ my te ver-achten.
l† And. ghe loofdẽ sy het niet/
m Of. ver-werpelicker.
n Sy17.37.

Dat xxx. Capittel.

1. Beklaecht hem dat hy van den on-wetenden ende kleynen verachtet zy / 16. ende van God met plaecken ouerschad det.

1 NU daerentegẽ lachten myner/die ion-
gher zijn dan ick/welcker vaders/ick
verachtet hadde/te setten onder myne
Schaephonden.
2 Welcker vermeugen ick voor niets hielt/
die ten onderdom niet komen en konden.
3 Die van hongere ende kommer eensaẽ vlo
den in at de woestijne/nieuwelicken ver-
doruen/ende ellendich ghewordden/
4 Die daer bt netelen wtpluckten/rontom
de Bosschen:eñ Ieneuer wortel was haer
spijse.

a† An.in eẽ duyster/on-reyn eñ gãt-sch woeste plaetse/
b† An.pape len af brauẽ rontdom de struyckẽ he-nen/ etc. spijse. Wan-neer sy dan wtgedreuen werdẽ/wert daer een ge-schrey/hen na/als eenẽ dief.

5 Ende wanneer sy die wt trocken/ruypen
sy daer ouer/ghelijck als een dief.
6 Aen den grousamen Beken woonden sy/
in de holen der Aerden/ende steene eten.
7 Tusschen den Bosschen riepen sy ende on
der den c† Distelen vergaderden sy hen.
8 De kinderen der loosen eñ verachtedẽ lie-
den/die de d kleynste in den Lande waren.
9 e Nu ben ick haer f† Snarenspel gewor-
den/ende moet haer Fabelken zijn.
10 Sy hebben eenen grouwel aen my / ende
maken hen verre van my/ende en verschoo-
nen niet/voor mynen aenghesichte wt te
spouwen.
11 g Sy hebben myne zeele wtgespannen
ende my te niete gemaeckt / ende het myne
h afghetoomt.
12 Ter rechter zijden/daer ick groende/heb-
ben sy hen tegẽ my gesettet/ende hebbẽ my
nen voet wtgestooten/eñ hebben eenẽ wech
ouer my ghemaeckt/my te verderuen.
13 Sy hebben myne paden gebrokẽ:het was
hen also licht my te beschadigẽ/dat sy daer
gheener hulpe toe en behoefden.
14 Sy zijn daer in gekomen/gelijck als door
een wyde scheure/ende zijn sonder ordenin
ghe daer in ghevallen.
15 Verschrickinge heeft en tegẽ my gekeert/
eñ heeft veruolcht gelijck als den wint /my
ne heerlickheyt/ende als eẽ loop ende wolc
ke/mynen gheluckzalighen standt.
16 Nu dã giet haer wt mijn ziele ouer my/eñ
my heeft vergrepen den ellendighen tijdt.
17 Des nachts werden myne gebeentẽ door
gebooret allenthaluen/ ende i† die my tagẽ
en legghen hen niet slapen.
18 Door de veelheydt der kracht worde ick
anders ende anders k gekleet/ende mẽ gor-
det my daer mede/ghelijck als met den hole
mijnes rocks.
19 Men heeft my inden dreck getreden/ende
gelijck gheachtet den stof ende der asschen.
20 l Schreye ick tot v/so en antwoordet ghy
my niet:trede ick hier voor/so en hebby geẽ
achtinghe op my.
21 Ghy zijt my verandert in eenen grouwe-
licken ende bewijset uwẽ haet aen my met
der sterckheydt uwer handt.
22 Ghy heffet my op/eñ laet my op dẽ wint
varen/ende versmeltet my krachtelicken.
23 Wãt m ick weet het/ghy sult my dẽ doot
ouerleueren/daer is het bestemde huys al-
ler leuendighen.
24 n Doch en sal hy de hant niet wtstrecken
int beenhuys/ende sy en sullen niet schreyen
van synen verderuen.
25 Ick weẽde pinmeers o† inder harder tijt/
ende myner ziele iammerde der armen.
26 Ick verwachtede des goeden eñ nu koemt
het boose:p ick hoepte op het licht/ende nu
koemt de duysternisse.
27 Myne inghewanden sieden/ende en hou-
den niet op/my heeft ouervallen den ellen-
dighen tijdt.
28 Ick ga swart daer henen/ende my en brãt
der doch gheen Sonne niet:ick sta op inder
Gemeyn te ende schreye.
29 Ick ben een broeder der Slangen eñ een
geselle der Struyssen.
30 Mijn huydt ouer my is swart gewordẽ/
ende myne beenders zijn verdorret vã hitte.
31 Mijn Harpe is een klage geworden/ende
myn Fluyte een weenen.

c† An. Braẽ besten hagen
d Of. smal-ste verwor-penste
e Psal.69.13. Thren.3.62. Ezech.33.32.
f† And. Liet
g De Chal-deen
h Dat is/ my myner heerschap pie beroofft.
i† An. myne slincke ade-ren of zenu-wen
k Dat is/ Menigher-ley ongeluck wort my a ghetogen ge weldichlic-ken/ dat ick my dies niet beweeren eñ kan:eñ gor-det my dat ick daer niet wtkomẽ en kã/eñ moet het aen heb-ben gelijck als eenẽ roe aen dẽ hals.
l Mat.15.22. Thren.3.8.
m Heb.9.27.
n Dat is: In den been hupse sal ick pinmeers niet te hebben.
o† An. ouer dié/ die har-der dagen hadde.
p Esai 59.9

Dat xxxj. Capittel.

1. Hiob geeft hemselven de hoochste vro-micheydt ende onschult toe/doch dat alleen wt dier oorsaken dat hy behoude / dat wt Gods voorsichticheyt ende wille/den men sche alle straffe ende ongheual tockomen

niet

niet altoos wt syne verdiensten: want so
dat niet also en ware/ so hinge Gods voor-
sichticheydt aen onse wercken/ dat on men
ghelick/ ende der Godlicker wijsheyt nae-
deelich is.

a Syr.41.25 Tobie.3.14. Matt.5.28.

1 Ick hebbe een verbont ghemaeckt met my-
nen oogen/ a dat ick niet achtede op een
vrouwe.
2 Wat gheeft my daerenteghen God van
bouen ten loone? ende wat voor een erue/
de Almachtighe vander hoochte?
3 Soude niet billicker de onrechtueerdige
suicks ongheluck hebben? ende een quaet-
doender also verstoot n worden?

b Pro.5.21. Hiob.14.16. ende 34.21.
c Of/ met haeste geloopen.

4 b Siet hy niet myne weghen / ende telt
alle myne gangen?
5 Hebbe ick gewandelt in ydelheyt/ of heeft
mynen voet c ghesnellet ter bedrieghery?
6 So weghe men my op eener rechter wa-
ge/ so sal God vernemen myne vroomheyt
7 Heeft mynen ganck geweken wt den we-
ghe/ ende myn herte mynen ooghen nage-
volghet/ ende is daer wat in mynen handē
bekleuet?
8 So moete ick saeyen/ ende een ander ete
het/ ende myn ghe slachte moete wtgewor
telt worden.

d 2.Sa.11.3 ende 12.10.

9 d Heeft hē myn herte laten verwecken ter
vrouwen/ ende hebbe ick voor mijns naestē
deure gheloert?
10 So moete myn wijf van eenen anderen
geschendet worden/ ende andere moeten se
beslapen.

e Deu.22.22

11 e Want dat is eenen laster ende misdaet
voor de Richters.
12 Want dat ware een vyer/ dat tot int ver
deruen verteerde/ ende alle myne inkomin-
ghe wtwortelde.
13 Heb ick verachtet het recht mijns knechts
of myner maget/ wanneer sy een sake tegē
my hadden?

f Luce.16.3.

14 f Wat woude ick doen/ wanneer hē God
opmaeckte: ende wat soude ick antwoordē
wanneer hy te huys sochte:
15 Heeft hem die oock niet gemaeckt/ die my
in moeders lijue maeckte? ende heeft hem in
den lijue euen so wel bereydt?
16 Hebbe ick den armen haer begeeren ont-
seyt/ ende de oogen der Weduwen laten ver
smachten?

g Esai.58.7

17 g Hebbe ick mynen bete alleen ghegetē?
ende en heeft de Weese daer oock niet van
ghegeten?
18 Want ick hebbe my van myne Ionckheyt
op als een vader ghehouden/ ende van my-
ner moeder lijue aen/ hebbe ick gheerne ge
troostet.

h Esai.58.7
i Dat is: hē herwaerts ende derwaerts ghedreuen ende veruolghet.
k† An. mijn hulpe.

19 k Hebbe ick yemanden sien omcomen/ dat
hy geen cleet en hadde/ ende den armen son
der decksel gaen laten?
20 Hebben my niet gesegent syne zyden/ dat
hy vanden vellen myner Lammeren ver-
waermt werd?

l Luc.18.24.
m Of/ toe-verlaet.

21 Hebbe ick mijn hant aen den l Weesen ge
leyt/ dewijle dat ick my sach inder poorte
k † macht hebben te helpen?
22 So valle mijn schoudere vanden schou-
derbeene/ ende mynen arm breke af vander
pijpen.

n Dat is: Wāt my geluckfalich ginc/ so hebbe ick mijn vreuchde daer niet in ghehadt.

23 Want ick vreesde God/ ghelijck als een
ongheual ouer my/ ende en konde synē last
niet verdraghen.
24 l Hebbe ick het gout tot myner m toeuer
sicht ghesettet/ ende tot den goutklompen
geseyt: Mynen troost.

Deut.4.19. ende 17.3. Sapi.13.2.

25 Hebbe ick my verblydt/ dat ick groot
goet hadde/ ende mijn hant allerley verwor
uen hadde?
26 n Hebbe ick het licht aenghesien / want
klaer lichtede/ ende de Maen/ wanneer sy
vol ginck:

* De hande kussen/ heet/ zijn eyghen wercke prijsē/ welcke alleē God toebehoort.

27 Heeft hem mijn herte heymelicken ouer-
reden laten/ dat mynen mont mijn handt
kusse:
28 Welcker is oock een misdaet voor de rich
ters: want daer hadde ick God mede ver-
saect van bouen.

o Prou.17.5

29 o Hebbe ick my verblijdt/ want het my-
nen vyandē qualick ginck/ eñ hebbe my ver
heuen/ dat hem ongheluck ghetreffet hadde?
30 Want ick en liet mynen mont niet sondi
ghen/ dat hy eenen vloeck wenschede myne
zielen.

p Dat is: mijn gesinne en moeste ooc niets begeerē at mynē vyandē
q Hebr.13.2. Rom.12.13. 1.Petr.4/9.

31 p Hebben de mannen in myner Hutten
niet moeten segghen: O woude God/ dat wi
van synen vleesche niet versaedt en werden,
32 q Den Gast en moeste daer buyten niet
blijuen maer mijn deure dede ick den Wan-
delmanne op.
33 Hebbe ick myne schalckheydt/ gelijck als
een mensche bedecke/ dat ick heymelicken
myne misdaet verberchde?
34 Hebbe ick my grouwelen laten voor der
grooter veelheyt/ eñ heeft my de verachtin
ghe der maechschap afghesehrickt? ic bleef
stille/ ende en ginck ter dueren niet wt.
35 Wie gheeft my eenen Verhoorder/ dat de
Almachtighe mijn begeerte verhoore / dat
yemandt een Boeck schryue van myner
sake.
36 So woude ick het op myne schouderen
nemen/ ende my gelijck als een kroone om-
binden:

r Dat is: Vrij onbeschroocken.

37 Ick woude het ghetal myner gangen seg
gen/ ende gelijck als een Vorst woude ickse
voorbringhen.
38 Sal mijn lant teghen my schreyen/ ende
te samen syne voren weenen?
39 Hebbe ick syne vruchten onbetaelt ghe-
geten/ ende het leuen den Ackerlieden suer
ghemaeckt?
40 So wasse my Distelen voor tarwe/ ende
Doornen voor Gerste.

De woorden Hiobs hebben een eynde.

Dat xxxij. Capittel.

1. Elihu straffet der vriendē Hiob onwijs/
hē 13. vermeynt/ hy wil de sake met vol ko
mener beantwoordinghe wtvoeren.

Elihu spreeckt.

1 Doe hielden de drye mannen op/ Hiob te
antwoorden/ de wijle hy hem rechtueer-
dich hielt.

a Gen.22.21

2 Doch Elihu de sone Barachel van a
Bus/ des geslachts Ram/ wert toornich
op Hiob/ dat hy zijn ziele rechtueerdigher
hielt/ dan God.
3 Oock wert hy toornich op syne drye vriē
den/ dat sy geen antwoorde en vonden/ eñ
Hiob doch verdoemden/
4 Want Elihu hadde ghetoeft/ tot dat sy
met Hiob gesproken hadden/ dewijle sy ou
der waren dan hy.

b Syr.32.4

5 Daerom doe hy sach/ dat daer geen ant-
woort en was inden monde der dryer man
nen/ werde hy toornich.
6 Ende so antwoorde Elihu de sone Bara
chel van Bus ende sprack: b Ick ben iōck
daerenteghen ghy lieden zyt oudt; daerom
hebbe ick my gemijdt/ ende gevreeset/ mijn
konst aen v lieden te bewijsen.

c Hiob.12.12

7 Ick dachte: Laet de Iaren spreken/ c eñ
de veelheyt des ouders laet wijsheyt bewij
sen.

d Dan.2.21 Prou.2.6

8 Doch de Geest inden lieden/ d ende den
Adem des Almachtighen/ maeckt se verstan
dich.

9 De groote en zijn de wijste niet/ ende Oude en verstaen het recht niet.
10 Daerom wil ick oock spreken: hoort my aen/ ick wil mijn conste oock sien laten.
11 Siet/ ick hebbe ghetoeft. dat ghy lieden ghesproken hebbet: ick hebbe opghemerct op u lieden verstant/ tot dat ghy de rechte reden treffedet.
12 Ende hebbe achtinghe op u lieden ghehadt: doch siet/ daer en is niemant onder u lieden/ die Hiob straffet of sijner reden antwoorde.
13 Ghy lieden sult misschien seggen: Wy hebben de wijsheyt getreffet/ dat hem God verstooten heeft/ ende anders niemandt.
14 Die redene en doet my niet genoech: ick en wil hem so niet na uwer redene andtwoorden.
15 Och sy zijn vertzaecht/ en connen niet meer antwoorden: sy en connen niet meer spreken.
16 Dewijle ick dan getoeft hebbe/ ende sy niet meer spreken en connen/ (want sy staen stille/ ende en antwoorden niet meer.)
17 Wil ick doch mijn deel antwoorden/ ende wil mijn const u bewijsen.
18 Want ick ben der reden so vol/ dat my den adem in mynen buyck banghe doet.
19 Siet/ mynen buych is gelijck als den Most/ die toegheslopt is/ die de niewe Vaten verscheurt.
e Of/ ick ver quicke ande dan grooter wijsheydt. 20 Ick moet spreken/ e dat ick adem hale: ick moet myne lippen opdoen/ ende antwoorden.
21 Ick en wil niemants persoon aensien/ ende en wil gheenen mensche roemen.
f Sa. 1. 10. 22 Want ick en weets niet/ (f wanneer ick het dede/) of my mijn Schepper/ ouer een cleyne wijle wech nemen soude.

Dat xxxiij. Capittel.

1. Elihu vertoont den Hiob/ waer hy in gesondicht heeft: 15 Item hoe God de menschen der sonden haluen straffet/ 23. ende hen/ so sy hen int gebet tot hem keeren/ wederom in ghenade aenneemt.

1 Hoort doch Hiob myne reden/ ende merct op alle myne woorden.
2 Siet/ ick doe mynen mont op/ ende mijn tonghe spreeckt in mynen monde.
a Prou. 2. 7. 3 a Mijn herte sal recht spreken/ ende myne lippen sullen het reyn verstandt segghen.
b Gen. 2. 7. 4 De Geest Gods heeft my gemaeckt/ b ende den Adem des Almachtighen heeft my het leuen ghegheuen.
5 Kondy/ so antwoort my: schickt u tegen my/ ende settede u hier.
c Gen. 12. 7 6 c Siet. ick ben Gods/ euen so wel als ghy: ende van leem ben ick oock ghemaeckt.
7 Doch ghy en doruet vooz my niet verschricken/ ende mijn hant en sal u niet swaer zijn.
8 Ghy hebt gesproken voor mynen ooren/ de stemme uwer reden moest ick hooren.
d Hiob. 11. 4 ende 16. 17. ende 34. 5 9 d Ick ben reyn/ ende sonder misdaet/ onschuldich/ ende en hebbe gheen sonde.
10 Siet/ ghy hebt een sake tegen my geuonden/ daerom hout hy my voor synen vyant.
e Hiob. 13. 27 11 e Hy heeft mynen voet inden stock geleyt/ ende heeft alle myne weghen bewaert.
12 Siet/ euen daer wt besluyte ick tegen u/ dat ghy niet rechtueerdich en zijt: want Godt is meer dan een mensche.
13 Waerom wildy met hem twisten/ dat hy u gheen rekenschap en geeft/ van allen synen doen?
* de mensche raet slaet na synen doen 14 Want wanneer God eenmael wat besluyt/ so en * bedenckt hy het niet eerst daer na.

15 f Inden droome des gesichts inder nacht/ wanneer den slaep op de lieden valt/ wanneer sy slapen op het bedde.
f Gen. 20. 6. ende 28. 12. ende 31. 24 Danie. 2. 1.
16 Dan opent hy de ooren der lieden/ ende verschrickt se/ ende onderwijst se.
17 Dat hy den mensche van synen voornemen wende/ ende bescherme hem voor houeerdye.
18 Ende verschoont syner zielen voor den verderuen / ende zijns leuens/ dat het niet int sweert en valle.
19 Hy straffet hem met smerten op zijn bedde/ ende alle syne beenen strenghelick.
20 Ende richtet hem zijn leuen also toe/ dat hem voor der spijse grouwelt/ ende zijn ziele/ dat sy gheenen lust te eten en heeft.
g Math. 2. 12
21 Zijn vleesch verdwijnt/ g dat hy niet wel sien en mach/ ende syne beenen werden h. verslaghen/ dat menst niet gheerne en siet.
g Of dat hy het gesichte vergaet dat hy noch siet noch hoort h Of/ in twee gesla ghen.
22 Dat zijn ziele naket ten verderue/ ende zijn leuen tot den dooden.
23 So dan een Engel een van duysend en met hem sprake te vercondigen den mensche/ hoe hy recht soude doen/
24 So sal hy hem genadich zijn/ ende segghen: Hy sal verlosset worden/ dat hy niet onderwaerts en vare int verderuen: want ick hebbe een versoeninghe gheuonden.
i And ontblootet/ dienen ta bozen niet en sach.
25 i Zijn vleesch groene weder/ als inder ieughet ende laet hem weder ionck worden.
l Psa. 103. 5
26 Hy sal God bidden. die sal hem genade bewijsen/ ende sal zijn aensicht sien laten met vreuchden/ k ende sal den mensche na syner gherechticheyt verghelden.
k Psa. 8. 2 5
27 Hy sal l voor den lieden bekennen/ ende segghen: Ick woude gesondicht ende het recht verkeert hebbe: doch het en hadde my niet nut ghewest.
l f. An. op an dere lieden mercken.
28 Hy heeft mijn ziele verlost/ dat sy niet voere in het verderuen/ maer mijn leuen het licht sien soude.
29 Siet/ dat alles doet Godt/ m bij of viermael met eenen yeghelicken.
m Dat is/ dickmael.
30 Dat hy zijn ziele wederom hale wt den verderuen. ende verlichtet hem met den lichte der leuendighen.
31 Merct op Hiob/ ende hoort my toe/ ende swijcht/ dat ick spreke.
32 Hebdy dan noch wat te seggen/ so antwoort my: segghet op / zijdy rechtueerdich/ ick wilt gheerne hooren.
33 Hebdy oock niet/ so hoort my toe/ ende swijghet/ ick wil u wijsheyt leeren.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. Hy bewijst dat God rechtueerdich zy/ dewijle hy een Richter der Werlt/ ende een gheweldich Verwalter of Regeerder alles dinghen zy.

1 Ende Elihu antwoorde/ ende sprack:
2 Hoort ghy Wijsen/ myne reden/ ende ghy Verstandighe merckt op my.
3 a Want de oore proeuet de reden/ ende den mondt smaeckt de spyse.
a Hiob. 12. 1
4 b Latet ons een oordeel wtkiesen/ dat wy bekennen tusschen ons wat goet zy.
b 1 Pa. 14. 29
5 Want Hiob heeft geseyt: c Ick ben rechtueerdich / ende Godt weyghert my mijn Recht.
c Hiob. 12. 18 ende 16. 17. ende 33. 9.
6 Ick moet liegen/ hoewel ick recht hebbe: ick ben gequelt met d mynen pijlen/ hoewel ick niets verschuldet hebbe.
d Dat zijn Gods pijlen/ die in my steken.
7 Wie is een sodanighe/ als Hiob/ die daer spotterie drinckt als water:
8 Ende op den wege gaet met den Quaetdoenders/ ende wandelt met den Godloosen lieden?
9 Want hy heeft geseyt: Wanneer yemant

alreede vroom is/ so en ghelt hy doch niet
by God.

10 Daerō hoort my toe/ghy wyse liedē: dat
zy verre/ dat God soude Godloos zijn/ eñ
de Almachtighe onrechtveerdich:

e Psa.28.4 ende 62.13. Iere.25.14. Roman.2.6 Apoc.2.23.

11 e Maer hy vergeldet den mensche daerna
als hy verdient heeft/ eñ treffet eenē yege-
licken na synen doen.

f Roma.3.4

12 f Sonder twyfel/ God en verdoemt nie-
manden met onrechte/ende de Almachtige
en buycht het Recht niet.

13 Wie heeft dat op Aerdē is/ verordineert?
ende wie heeft den gantschen Aertbodem
ghesettet?

g Ps.104.29 ende 145.15.

14 So hy hem dies soude onderwindē/ g so
soude hy aller geest ende adem tot hem ver
gaderen.

h Psa.146.4

15 Alle het vleesch soude alles met malcā de-
ren vergaen/ h eñ de mensche soude weder
tot asschen worden.

16 Hebdy nu verstant/ so hoort dat/ eñ merct
op de stemme myner reden.

i † an. eñ Heerscher zijn/ dat hy het Recht hate:

17 Soude emer daerom i † het Recht dwin-
gen/dat hy het hatet: eñ dat ghy stout zyt
soudet ghy daerom den Rechtveerdighen
verdoemen?

18 Soude emer ten Coninck segghen: Ghy
loose man? ende tot den Vorste: Ghy God
loose?

k Deu.10.17 2.Pa.19.7. Sapien.6.8 Syra.35.16. Roman.2.11 Acto.10.34 Galat.2.6.

19 k Die doch niet aensiet de persoonen der
Vorsten/ eñ en kent dē heerlickē niet meer/
dan den Armē: want sy zijn altemael syner
handen werck.

20 Hem nu moeten de liedē sterven/ende te
middernacht verschricken ende vergaen:
de Machtighe werden crachteloos wech
ghenomen.

l Hiob.31.4. Prou.5.21. Psa.33.13.

21 l Want zijn oogen siē op eens yegelicken
wech/ ende hy siet op alle hare ganghen.

22 Daer en is geen duysternisse noch dōcker
heyt/ dat hem daer de Misdadighe mochte
verberghen.

m Rom.9.20

23 m Wāt het en wort niemandē toegelatē/
dat hy met God rechte.

n Dan.2.21

24 Hy brengt der Stouten veel om / die mē
niet tellen en can/ n eñ settet sommige an-
dere in haer stede.

o Dan.5.30. p of/ in twee gheslaghen.

25 o Daerom dat hy kent hare wercken/ eñ
keertse om des nachts/ dat sy p verslagen
werden.

26 Hy werpt de Godloose op eenen hoop/
daermen het geerne siet.

27 Daerom dat sy van hem geweke zijn/ eñ
en verstonden syner weghen gheene.

28 Dat het schreyen der Armē moeste voor
hem comen/ ende hy het schreyen der ellen

q Rom.8.7. Esaie.50.8.

dighen hoorde.

r † And. dat de Huychelaer niet en regere/ dat het volck/ nz mdē stric en valle.

29 q Wanneer hy vrede gheeft/ wie wil ver-
doemen? eñ wanneer hy het aenschijn ver-
berght/ wie wil hem sien onder den volckē
ende lieden?

30 r † Eñ laet over hen regerē eenen Huychel
laer/ het volck s te dringhen.

31 Ick moet voor God spreken/ eñ en kant
niet laten.

s Dat is/ hy laet eenen Tyran regeren/ die het volc met op settinghen/ schattet eñ schendet/ eñ vanghet eñ quellet.

32 Hebbe ick het niet getreffet/ so leere het
ghy my beter: hebbe ick onrecht ghehādelt
ick en wilt niet meer doen.

33 Men verwāchtet des antwoorts van v:
wāt ghy verworpet alle dinck/ eñ ghy hebt
het aengegeven/ ende niet ick: weet ghy nu
wat: so segghet op.

34 Wyse lieden laet ick my seggen/ ende een
wys man hoort my.

35 Doch Hiob spreect met onverstādicheyt/
ende syne woorden en zijn niet cloeck.

t † An. Datmē antwoorde geve den onrechtveerdi...

36 Myn Vader/ laet Hiob versocht wordē
tot aen het eynde/ t † daerō dat hy hem tot
onrechtveerdighen lieden keert.

37 Hy heeft over syne sondē/ noch daertoe ge
lastert: u † daerō laet hem tusschē ons gesla-
ghen worden/ ende daerna veel tegen God
met synen woorden twisten.

u † An. hant cloppet onder ons / eñ maeckt veel woordē teghen God

Dat xxxv. Capittel.

1. De mensche is hem vroom of ondroō/
niet God. 12. Des sondaers gheschrey tot
God/ blyft onverhoort.

1 Ende Elihu antwoorde/ ende sprack:
2 Houdy dat voor recht/ dat ghy spre-
ket: Ick ben rechtveerdiger dan God?

a Hiob.9.30.

3 Want ghy spreeckt: Wie ghelt hy v wat?
wat a helpt het/ wanneer ick my sonder
sonde make?

4 Ick wil v andtwoorden een woort/ende
uwen vrienden met v.

5 Merct na dē Hemel/ende siet toe/ eñ siet
aen de wolcken dat sy v te hooghe zijn.

6 Sondichdy wat condy met hem maken?
ende of uwer misdaet veel is/ wat cōdy hem
doen?

b Psa.40.7 Hebr.10.7. Psa.50.8.

7 b Eñ of ghy rechtveerdich zijt/ wat condy
hem geven? of wat sal hy van uwen handē
nemen?

8 Eenen mēsche als ghy zijt/ mach uwe boos
heyt wel wat doen: ende uwe gerechticheyt
eenen menschen kinde.

9 Deselve meughen schreyen/ wanneer hen
veel gewelts geschiet/ ende roepen over dē
arm der Grooten.

c Dat is/ der Vogelen sanck: ofte geestelickē/ daermē hem loeft in leet eñ ongeval: als ooc dē Psalm segt: Et nocte canticum eius.

10 Die daer niet na en vragen/ waer is God
myn Schepper? die c het gesanck maeckt in
der nacht/

11 Die ons geleerder maeckt/ als het Vee op
Aerden: ende wyser/ dan de Voghelē onder
den Hemel.

12 Doch sy sullen daer oock schreyen over dē
hoochmoet der boosen/ ende hy en salse niet
verhooren.

13 Wāt God en sal de ydelheyt niet verhoo-
ren/ ende de Almachtighe en sal het niet aē
sien.

14 Daertoe spreeckt ghy: Gy en sult hem niet
siē. doch daer is een gerichte voor hem/ ver
wacht syner slechs.

15 Of synen toorn so haest niet te huys en
soect/ ende hem dies so haest aenneemt/ dat
daer so vele lasteren zijn.

16 Daerō heeft Hiob synen mont ydelick op
ghedaen/ ende geeft woorden voor met on-
verstandt.

Dat xxxvj. Capittel.

1. Elihu bewyset Gods rechtveerdicheyt
wt synē wonderbaren werckē. 8. Ooc wt
dien/ dat hy de menschen straffet/ dat hyse
betere. 13. Of so sy Huychelaers zijn/ dat hy
se tot schande ende wanhope brenghe.

1 Elihu sprach voort/ ende seyde:
2 Verbeyt my noch eē weynich: ick wilt
v cont doen: want ick hebbe van Gods
weghen noch wat te segghen.

3 Ick wil myn verstant verre halen/ eñ my-
nen Schepper bewysen/ dat hy rechtveer-
dich zy.

4 Myne reden en sullen sonder twyfel niet
valsch zijn/ myn verstandt sal sonder vlecke
voor v zijn.

5 Siet/ God en verworpt de Machtige niet/
want hy is oock machtich van crachte des
herten.

a Psal.3.4. ende 34.16.

6 Den Godloosen en onderhoudt hy niet/
maer helpet den ellendighen ten rechte.

b † And. met den Coningen laet hyse etc. 1.Sa.2.8 2.Sam.7.13 2.Reg.10.30. c 2.Par.33.11.

7 a Hy en keert syne ooghen niet af van den
Rechtveerdigen/ ende b † de Coningen laet
hy sittē op dē Throone altoos/ dat sy hooch
bliven.

8 c Eñ waer gevangenen liggen in de stockē
ende ghebonden met stricken ellendichlick

9 So vercondiget hy hen/ wat sy gedaē heb
bē/ ende haer ondeucht/ dat sy met gewelt
ghehandelt hebben.
10 Ende opent hen de ooꝛe ter † tucht/ ende
sept hen/ dat sy hen vanden onrechte beker
ren sullen.

† dat is/ tot straffinghe/ onderwysinghe.

11 b Hooꝛen sy/ ende dienen hem/ so sullen sy
in goeden dagen oudt woꝛden/ ē met lust
leuen.

b Esai.1.19.

12 c Hooꝛen sy niet/ so sullen sy int swerdt
vallen / ende vergaen / eer sy het ghewaer
woꝛden.

c Exodi.14. 7.27.

13 De f Huychelaers/ g† wanneerse dē tooꝛne
treffet / so en schꝛeyen sy niet : wanneer sy
gheuanghen ligghen/
14 So sal haer ziele met quale steruē/ ē haer
leuen onder den Hoerenmaghers.

f Of/ bewimpelaers / of veynsers
g† And. geuē God den tooꝛne.

15 h Daerentegen den ellendigen sal hy wt
syner ellende verlossen/ ē den armē de ooꝛe
openen inder bꝛoeffenisse.

h Psa.34.23 ende 37.40.

16 Hy sal v trecken wt der wyder kele des
angsts/ die geenen gront en heeft: ē uwen
disch sal ruste hebben/ vol alles goeden.
17 Ghy daerentegen maket de sake der God
loosen goet/ dat haer sake ende recht i be-
houden woꝛt.

i Of/ stadtgrypen.

18 k† Siet toe/ dat v niet missch ik tooꝛnichept
bewogē hebbe/ yemandē te plagē of groot
gheschenck v niet ghebuyghet en hebbe.
19 Meyndy/ dat hy v gewelt achte of gout/
of eenighe sterckhept of vermeuzhen?
20 Ghy en doꝛuet l† den nacht niet begeerē/
den lieden aen haer plaetse te ouervallen.
21 Hoedt v/ ē en keert v niet ten onrechte/
als ghy dan van ellendichepdt beghonnen
hebt.

k† Anders/ Maer den tooꝛne is/ op dat hy v niet gansch henen en werpe met straffe/ ē v niet veel ghescenghauen helpen en meughen.

22 Siet/ God is te hooch in syner cracht: wat
is een Leeraer als hy is?
23 Wie wil ouer hem te huys soecken synen
wech? ende wie wil tot hem segghen: Ghy
doet onrecht?
24 Denct/ dat ghy zyn werck niet en m† we
ter/ als de lieden singhen.
25 Want alle menschen sien dat/ de lieden
sient van verre.
26 Siet/ God is groot ende onbekēt/ syner
Jaren ghetal kan niemant ondervinden.

l† And. des nachts niet versuchten/ dat een volc vooꝛ het ander opga.
m† an. groot maket.

27 n Hy maeckt het water tot cleynen dꝛup
pen/ ende dꝛyft syne wolcken te samen ten
reghen.
28 De Wolcken vlieten/ ē dꝛuppen seer op
de menschen.
29 o† Wanneer hy vooꝛnekt de Wolcken wt
te bꝛeyden/ als zyn hooghe Tente/
30 Siet/ so bꝛeydet hy synē blixē wt ouer de
selue/ ende bedecket p alle eynden der Zee.
31 Want daermede verschꝛickt hy de liedē/
ende gheeft doch spyse de volhepdt/
32 Hy bedect den blixem als met handen/ ē
ghebiedt hem dat hy weder come,
33 Daervā getuycht zyn geselle namelickē/
des donders tooꝛne inden Wolcken.

n Deu.1.14. ende 28.12. 1. Reg.18.45 Psal.47.8.
Een Poetische beschꝛyuinghe des onweders.
o† An. Wie mach doch der Wolckē ondschept/ ē het duenen syner Hutten bekennen?
p Dat is/ vā het Westen tot in het Oosten.

Dat xxxvij. Capittel.

1. Beschꝛyft vooꝛtaen Godes ghewelt ende wyshept/ wt synen wercken/ 14. ende bescheldet den Hiob.

1 DAer af ontsettet hem myn herte/ ende
beuet.
2 Lieue/ hooꝛt doch/ hoe synen a† don
der tooꝛnet/ ende wat verspꝛeken wt synen
monde wt gaet.

a† An. stemme maket/

3 Hy siet onder allē Hemelen/ ē synen blix-
em schynt op de eynden der Aerden.
4 Na hem bulder t den donder/ ē hy don-
dert met synen grooten geluyde/ ende wan
neer zyn donderen gehooꝛt woꝛt/ so en can-
men het niet ophouden.
5 God dondert met synen donder grouwe-
lickē/ ende doet groote dingen/ ē en woꝛt
doch niet bekent.
6 b Hy spꝛeect ten sneeuw/ so is hy van stō-
den aē op Aerden: ende tē slachregen/ so is
den slachreghen daer met macht.

b Psa.147. 16.

7 Alle menschen heeft hy inder hant/ als be
sloten/ op dat de lieden leeren wat hy doen
can.
8 Het wilde ghedierte gaet in de kuylen/ ē
blyft aen zyn plaetse.
9 Wt den c† Zuydē coemt het onweder/ ē
vant Nooꝛden de koude.

c† An. camerē der Wolcken.

10 Van den d adem Gods comt den vꝛost/ ē
groote wateren/ e† wanneer hy het op dop-
en laet.

d Psa 147.17
e† An. werden met hys schollē ouertoghen.

11 De dicke Wolcken scheyden hem/ dat het
claer woꝛde: ende dooꝛ den neuel bꝛeect zyn
licht.
12 Hy keert de f Wolcken waer hy henē wil/
dat sy wꝛrichten alles wat hy hen gebiet op
den Aerdbodem/

f† And. omloop of Spheren.

13 Hy zy g† ouer een geslachte/ ofte ouer een
Lant/ so men hem barmhertich vindet.
14 Daer merct op Hiob/ staet ende verneemt
de wonderen Gods.

g† And. ter gheesselē/ of tennutte zyns Lants of ter weldaedt/ hy laetse komē

15 Weet ty/ wanneer God sulcx h† ouer hen
bꝛengt? ē wanneer hy het licht syner Wolc
ken laet hier vooꝛ bꝛeken?
16 Weet ty/ hoe hen de Wolcken verstꝛoyen:
i† welcker Wonderen de Volcomenen we-
ten.

h† An. verooꝛdent?
i† An. ē de wonderwerckē des die volcomelick wys is.

17 Dat uwe cleederē warm zyn/ wāneer het
Landt stille is vanden Zuyden winde.
18 Ja ghy sult met hem de Wolcken wtbꝛey
den/ die daer vast staen/ als een ghegheten
Spieghel.
19 Leert ons wat wy hem seggen sullen: wāt
wy k† en sullē daer niet henen reycken van
de duysternisse.

k† And. zyn er daer niet toegeschict vooꝛ duystere.

20 Wie sal hem vertellē/ dat ick spꝛeke? so ye
mant spꝛeeckt/ die woꝛt versl onden.
21 Als nu en siet mē het licht niet/ dat inden
wolckē helle lichtet: wanneer daerentegen
de wint waeyt/ so woꝛt het claer.
22 Want Nooꝛdē comt l gout/ tot lof vooꝛ dē
verschꝛickelicken God.

l Dat is/ claer weder als louter gonde/

23 Den Almachtigen nu en cōnen sy niet be-
grypē/ die so groot is van cracht: wāt hi sal
van synen rechte ē goeder sake/ geen reken-
schap gheuen.
24 Daerom moeten hen de lieden vꝛeesē/ en-
de hy en vꝛeest hem vooꝛ gheenen/ hoe wys
sy oock zyn.

Dat xxxviij. Capittel.

1. God spꝛeeckt tot Hiob/ ē bewyst hem syne rechtueerdichept/ wt synen ongronderlicken wercken.

1 ENde de Heere antwooꝛde Hiob wt eenē
onweder/ ende seyde:

God spꝛeect tot Hiob.

2 Wie is die/ die also a faelgeert in der
wyshept/ ē spꝛeect so met onuerstandichz?

a Hebꝛ. den raet verduystert:

3 b Goꝛdet uwe lendenē als een man ick wil
v vꝛaghen leert my.

b Job.40.2.

4 Waer waerdy/ c doe ick de Aerde fōdeer-
de? segghe het my/ sydy so cloeck.

c Genes.1.1.

5 Weet ty wie haer de mate gesettet heeft?
ofte wie ouer haer een richtsnoer getrockē
heeft?

Psa.146.6.

6 d Ofte waer op staen hare voeten gesonc-
ken? ofte wie heeft haer eenen hoeckstein
ghelept?

d Psal.124.2 ende 136.6

7 Doe my de Morgensterren alle met mal-
canderen loefden/ ende alle kinderen Gods
juychden.
8 e Wie heeft de Zee met haren deuren toe-
gesloten/ doese haer wt bꝛack als wt moe-
ders lyue?

e Jere .5.22 Job 26.8. ende 28.26 Pꝛoue.8.29

9 Doe ick het met Wolcken kleedde/ ende

in donckerheyt inwandt / ghelijck als in
windeldoecken.

f Psal. 33. 7 ende 104. 9 Luce 8. 25.

10 f Doe ick haer den loop brack met mij-
nen damme / ende settede haer grendelen
ende deuren/
11 Ende sprack: Tot hier toe suldy komen/
ende niet vorder: hier sullen hen leggen
uwe stoute baren.
12 Hebdy by uwer tijdt den morghen ghe-
boden/ en den dagheraet haer plaetse ghe-
wesen?
13 Dat de eynden der Aerden ghevatet/
ende de Godloosen daer wt gheschuddet
werden.

g Dat is/ haer staet ende wesen dies sy ghe-wis zijn will/ als ware het also ver-seghelt/ † And. Sy (de Aerde) verwandelt haer als seghelleem/ ende etc.

14 g † Den seghel sal hem veranderen als
leem/ sy staen als een kleedt.

h Job 18. 5 ende 21. 17. Prov. 13. 9 ende 24. 20

15 h Ende den Godloosen sal haer licht ghe
nomen worden / en den arm der hoonerr-
digen sal ghebroken worden.
16 Sydy inden gront der Zee ghekomen/
ende hebdy in de voetstappen der diepten
ghewandelt?
17 Hebben haer v des doots poorten opt
opgedaen? ofte hebdy ghesien de poorten
der duysternissen?
18 Hebdy vernomen / hoe breedt de Aerde
zy? segt op/ weet ghy sulcks altemael?
19 Welcker is den wech daer het licht
woont/ en welc is der duysternissen stede?
20 Dat ghy meuget afnemen syne palen/
ende mercken den pade tot synen huyse.
21 Wistet ghy/ dat ghy te dier tijdt soudet
gheboren worden: ende hoe vele dat uwer
dagen zijn souden?
22 Sydy geweest van daer de sneeu koemt/
of hebdy ghesien van waer den haghel
koemt?

i Exo. 9. 23. Josue 10. 11.

23 i Die ick hebbe bewaert tot op den tijdt
der droeffenissen / ende op den dach des
strijdts ende krijchs.
24 Door welcker wech deylt hem het licht?
ende den Oostenwint vaert henen op der
Aerden?
25 Wie heeft den slachregen synen loop wt
gedeylt? ende den wech den blixem ende
donder?
26 Dat het regendt op het lant daer nie-
mant en is / inder woestyne daer gheen
mensche en is?
27 Dat hy vullet de woestijne ende wilder-
nisse/ ende maeckt dat het gras wasset.
28 Wie is des regens vader? wie heeft de
druppen des dauws gheboren?
29 Wt wiens lyve is het ys ghegaen? ende
wie heeft dē rijm onder dē Hemel geboren?
30 Dat het water verborgen wert/ ghelijck
als onder steenen / ende de diepte bouen
bevriest?

k † And. lieflicke in-vloeyinge/ (of influen-cie) der etc. of de ver-stuende crachte der etc.

31 Kondy de k † banden der Sevensterren
te samen bindē? ofte den bant des Orions
oplossen?
32 Kondy de Morgensterre hier voor bren
gen tot harer tijdt? ofte den Waghen aen
den Hemel over syne kinderen voeren?
33 Weet ghy / hoe den Hemel te regeren is/
ofte kondy hem meesteren op Aerden?
34 Kondy uwē donder inder wolckē hooch
opvoeren? ofte sal v de veelheyt des wa-
ters bedecken?
35 Kondy de blixemen wtlatē/ dat sy henen
varen ende spreken: Hier zijn wy?

l Dat is/ int herte.

36 Wie geeft de wijsheyt int l verborghen?
wie geeft verstandige ghedachten?

m † Andere/ Vaten des Ks.

37 Wie is so wijs / die de wolcken tellen
konne? wie kan de m † waterbulgen aen dē
Hemel toe stoppen?
38 Wanneer het stof begoten wort/ dat het
te hoope loopt/ ende de klompen aen mal-
kanderen kleven?

Dat xxxix. Capittel.

1. Godes goedicheydt ende Wonder-
wercken aen den onredelicken Dieren.

1 Kondy der Leeuwinnen haren roof te
lagen gheven/ ende de ionge Leeuwen
versadighen?
2 Dat sy hen legeren in harer stede/ ende
rustē in de kuylen daer sy loeren?

a Psal. 147. 9 * Ca. 39. Munst. Pagnu. en anderen. b † Anders Steengey-ten.

3 a Wie bereydet der Raven de spijse, wan
neer hare iongen tot God roepen / en vlie-
gen dwalende/ wanneer sy niet te eten en
hebben?
4 * Weet ghy den tijdt/ wanneer de b † Gem
sen op de Rootzsteenen baren: of hebdy
ghemerckt/ wanneer de Hinden swangher
gaen?
5 Hebdy hare Maenden ghetelt/ wanneer
sy vol wordē/ of weet ghy den tijdt wanneer
sy baren?
6 Sy buygen hen wanneer sy baren/ ende
scheuren hen van malkanderen/ ende laten
wt hare Jongen.

c † And. de Woudtezel.

7 Hare Jongen worden vet/ ende wassen
int koorn/ ende gaen wt/ ende en komen
niet weder tot hen.
8 Wie heeft het c † Wilt so vrij latē gaen?
wie heeft de bandē des Wildes opgelosset?
9 Dien ick het veldt ten huyse ghegeven
hebbe/ en de Woestyne ter wooninghe.
10 Het belachet het rumoer der Stadt/ het
pochen des Drijvers en hoort het niet.

d Nume. 23. 22. ende 24. 8 Psal. 22. 22

11 Het siet na de Bergen daer de Weyde is/
ende soeckt waer het groen is.
12 Meyndy/ dat d een Eenhorē sal v dienē/
ende sal blijven aen uwer kribben?
13 Kondy hē het Jock aenknoopē de vooren
te maken / dat het achter v ploeghe inden
leechten?
14 Meuchdy v op dat verlaten/ dat het so
sterck is? suldy het dlaten arbeyden?

e † Anders/ Hebdy den Pauwe/ so lustlicke ve-deren/ of dē Oyuar (an-der Struys-vogel/) syne vleugelē en vederen ge-geven:

15 Meuchdy hē betrouwen/ dat het v zaedt
wederbrenge/ en in uwe Schuere vergadere?
16 e † De vederen des Pauwen zijn schoo-
ner / dan de vleughelen ende vederen des
Oyuars.
17 Die syne eyeren op der Aerden laet/ ende
laetse op de heete Aerde wtbroeyen.
18 Hy vergheet het/ dat sy mochten vertre-
den worden/ ende een wildt Dier haer ver-
breken.

f Dat is/ het is sterck dies te koener en moedigher/ en snuyft en brieschet/ ge-lijck als ver-roemde het hem dies/ waer schrie-lick dinck/ als strijt en krijch voor handen is.

19 Hy wordt so hardt tegen syne Jonghen/
even als waren sy niet syne: hy en achtet
dies niet/ dat hy om niet arbeydet.
20 Want God heeft hem de wijsheyt ghe-
nomen / ende en heeft hem gheen verstant
ghegeven.
21 Te dier tijdt wanneer hy hooch vliecht/
verhoocht hy hem / ende belachet beyde
Peert ende man.
22 Kondy den Peerde kracht gheven/ of sy-
nen hals vercieren met synen gheschreye?
23 Kondy het verschricken als de Sprinck
hanen? f dat is prijs synen neusen / wat
verschrickelick is.
24 Het crampet op der Aerden/ ende is vrij
moedich met kracht/ ende treckt wt / den
gheharnaschten teghen.

* Dat is/ het doet als waer hem daer aen nz gheleghen/ dwele doch so verschric-kelick dinck is.

25 Het bespottet de vreese / ende en ver-
schrickt niet/ en en vliedt voor den sweerde
niet.
26 Wanneer oock alreede den koker teghen
dat klinckt/ ende beyde de Speer en Schilt
blinckt.
27 Het beeft ende woedet/ en schrapet inder
Aerden/ ende en * achtet niet der Trompet-
ten gheluydt.
28 Wanneer de Trompette seer klinckt / so
spreeckt het: Huy: ende riecket dē strijdt

van verre / het schreyen der Vorsten ende
iuychen.
29 Vliecht den Havick door u verstant / eñ
breydet syne vleughelen na den Zuyden?
30 Vliecht den Arendt so hooch wt uwen
bevele / dat hy synen nest in de hoochte
maeckt?
31 Inden Rootzsteenen woondt hy / ende
blijft op den steenklippen / aen dẽ Rootz-
steenen ende in de vaste plaetsen.
32 Van daer siet hy na de spijse / ende zijn
oogen sien verre.
g Mat.24. 28. 33 Syne Jangen suppen bloet: g eñ waer
een aes is / daer is hy.
34 Ende de Heere antwoorde Job / ende
sprack:
h Ca. 40. Munster. Sal yemãt met God dẽ Almachtigen twistẽ / dien hy straffet: eñ wien God / etc.
35 h Wie met den Almachtighen twisten
wil / sal die het hem niet ouerbrengen? eñ
wie God straffet / sal die niet antwoordẽ?
36 Hiob daer en teghen antwoordde den
Heere / ende sprack:
37 Siet / ick ben te lichtueerdich gheweest /
wat sal ick antwoorden? i Ick wil myne
handt op mynen mondt leggen.
38 Ick hebbe eenmael gesproken / daerom
en wil ick niet meer antwoorden: ick en
i Mich.7.16 wilt hier na niet meer doen.

Dat. xl. Capittel.

1. Aenwysinge menschelicker swacheyt /
in vergelijckinghe Godlicker macht / die
hem oock / 10. in eysliken Dieren / 20. ende
Visschen vertoonet.

1 Ende de Heere antwoordde Hiob wt
eenen onweder / ende sprack:
a Hiob.38.3. b Of, kleedt u / etc.
2 a Gordet als een man uwe lendenẽ:
Ick wil u vragen: leert my.
3 Soudet ghy mijn oordeel te niete ma-
ken / eñ my verdoemen dat ghy rechtueer-
dich zijt?
4 Hebdy eenen arm als God / ende kondy
c † An. praeł
met ghelijcker stemmen donderen?
5 Verciert u met hoouerdichèyt / eñ ver-
heft u: b treckt u lofliken ende heerlickẽ
d Behemoth / heet allerley groote schuyslicke dierẽ / gelijc als Leuiathan / alle groote schuyslicke Visschen: doch daer onder beschrijft hy het ghewelt ende macht des Duyuels / ende zijns ghesints des Godloosen hoopen inde Wereldt.
aen.
6 Stropt wt den toorne uwer grimmic-
heyt: Schouwet aen de hoochmoedighe /
waer sy zijn / eñ verootmoedichtse.
7 Ja schouwet aen de hoochmoedighe /
waer sy zijn / ende buyghtse: eñ maeckt de
Godloosen dunne daer sy zijn.
8 Begraeftse altesamen inder Aerden / eñ
versinckt haer c † pronckerye int verbor-
ghen.
9 So wil ick u oock bekennen / dat u
uwe rechterhandt helpen kan.
10 Siet de d Behemoth / dien ick neffens
u ghemaeckt hebbe / eet hoy ghelijck als
een Osse.
11 Siet / syne kracht is in synen lendenen /
eñ zijn vermoghẽ indẽ nauel zijns buycks.
12 Synen steert streckt hem wt als een
e † Anders / zijn verwickelt of doorvlochten.
Ceder de aderen zijns ghemechts e † star-
ren / als eenen tack.
13 Syne knoken zijn als vast metael: syne
ghebeenten zijn als ijseren stauen.
14 Hy is het aenbegin der weghen Gods /
die hem ghemaeckt heeft / die grijpt hem
aen met synen sweerde.
15 De bergen dragen hem cruyderen / eñ
alle de wilde Dieren spelen aldaer.
16 Hy leyt gheerne int schaduwe / int riet /
f † Anders / vochte plaetsen.
ende int f † slijm verborghen.
17 Het Boschwerck bedeckt hẽ met syner
schaduwe / eñ de Beeckwilghen bedeckẽ hẽ.
18 Siet / hy slickt in hem den stroom / ende
achtet het niet groot / laet hem dunckẽ / hy
wil de Jordane met synẽ monde wtsuppẽ
19 Noch vangetmen hem met synen eyghen
oogen / eñ door valstricken doorbooremen
hem synen neuse.
g Cap. 41. Luth. Leuiathan noẽt hy de groote Walvisschẽ inder Zee: doch beschrijft hy daer onder der Werelt Vorsten / dẽ Duyuel mz synen aenhanghe.
20 g Kondy den h Leuiathan trecken met
den i hangel / eñ zijn tonge met eenen strick
vaten?
21 Kondy hem eenen anghel in de neuse
doen / ende met eenen priem hem de backen
doorbooren?
22 Meyndy dat hy u sal veel smeeckens
maken / k † ofte u huychelen?
23 Meyndy dat hy een verbondt met u
maken sal / dat ghy hem l altoos een
knecht hebbet?
24 Kondy met hem spelen / ghelijck als met
eenen Vogel? ofte hem uwen maeghden
binden?
h Esai.27.1.
i Of, hake.
k † And. met u vriendelic sprecken?
l Of, allewe ghe.
25 Meyndy / de gheselschappen sullen hem
versnijden / dat hy onder de Kooplieden
ghedeylt worde?
26 Kondy het nette vullẽ met syner huydt /
eñ de Visschers korven met synen koppe?
27 Wanneer ghy u handt aen hem legt / so
ghedenckt dat het eenẽ strijdt zy / dien ghy
niet wtvoeren sult.
28 Siet / zijn hope sal hem faelgeren / ende
m † Anders / valtmen daer neder.
wanneer hy hem int gesichte krijcht / so m †
swenget hy hem daer henen.

Dat xli. Capittel.

1. Wt der sterckte der Leuiathan / wert
aenghetoonet / dat niemandt God weder-
staen kan.

1 Niemant en is so koene / die hem a † ver-
a † And. opwecken.
ghen derf: b wie is dan die voor my
b Jere. 50. 44.
bestaen komt?
2 Wie heeft my wat te voren ghedaen / dat
c Psal.24.1. Deut.10.14. Exodi.19.5. 1.Cor.10.26
ick het hem vergelde? c het is myne / wat
onder allen Hemelen is.
3 Waer toe moet ick seggen / hoe groot / hoe
machtich / ende welgeschapen hy is.
4 Wie kan hem zijn kleedt op decken? eñ
d † And. met dobbelen toome aen te / etc.
wie derf het waghen / d † hem tusschen den
tanden te grijpen?
5 Wie kan de kinnebacken zijns aensichts
opdoen? verschrickelick staen syne tanden
rontom.
6 Syne stoute schubben zijn / ghelijck als
vaste schildẽ / vast eñ enghe in malcanderẽ.
7 Eene roeret aen de ander / dat daer niet
e † Anders maeckt kolẽ gloeyen.
eenen kleynẽ winde tusschen komẽ en kan.
8 Eene hanghet aen der anderen / eñ hou-
den hen te samen / dat sy niet en konnẽ van
malkanderen ghetoghen worden.
9 Zijn priuysten schijnt ghelijck als een
licht: syne ooghen zijn als de ooghenleden
der dageraet.
10 Wt synen monde varen fackelen / ende
vyerighe voncken schieten daer wt
11 Wt syner neusen gaet roock / ghelijck als
f Dat is, de groote Visschen vliedẽ voor hem: Also vlieden oock voor des Werelts ghewelt / de Machtigẽ.
van heeten potten ende ketelen.
12 Synen adem e † is als lichte kolen / ende
wt synen monde gaen vlammen.
13 Hy heeft eenen stercken hals / ende het is
synen lust / waer hy wat verderft.
14 De lidtmaten zijns vleeschs hangen aen
malkanderen / eñ houden hardt aen hem /
dat hy niet veruallen en kan.
15 Zijn herte is so hardt als eenen steen / eñ
so sterck als een stuck vanden ondersten
Meulensteen.
g Also hebbẽ sy ghesondiget / dat is / sy moetent gedaen hebben: eñ hiet houden / als arme sondaers.
16 Wanneer hy hem opheft / so ontsetten
hem de f stercken: ende wanneer hy daer
henen breeckt / g so en is geen genade daer.
17 Wanneermen tot hem wil met dẽ sweer-
de / so en verroert hy hẽ niet / of met spiessen
gheschut ende pantzier.
18 Hy achtet ijser als stroo / ende metael als
vuyl hout.

19 Gheen geschutte en sal hem verjagen/
beslingersteenen zijn hem als stoppelen.
20 Den hamer achtet hy als stoppelen:
hy bespottet de beuende spiessen.
21 Onder hem ligghen scherpe steenen/ en
hy vaert ouer de scherpe Rotzsteenen/
als ouer dreck.
22 Hy maeckt dat de Zee siedt/ ghelijck
als eenen pot/ ende roeret door malkanderen/
ghelijck alsmen een salue menget.
23 Na hem h lichtet dē wech/ hy maeckt
de diepte gantsch grauwe.
24 i † Op Aerden en is k † hem niemandt
te vergelijcken/ hy is ghemaeckt sonder
vreese te zijn.
25 Hy l † verachtet alles wat hooch is
hy is een Koninck ouer alle stouten.

h Dat is/ hy swēmet en leeft in de Zee/ hoe hy wil/ dat men synen wech van verre siet.
i † An. Zijn heerschappie is niet op der Aerden.
k † And. zijn ghewelt niet/ etc.
l † And. siet alle hooge dingen: hy is de Koninck ouer alle kinderen der houeerdichz.

Dat xlij. Capittel.

1. Hiob bekent zijn sonde. 7. De Heere straft Eliphan met synen medegesellen 10 en gheeft den Hiob weder/ wat hy voor henen verloren heeft.

1 Ende Hiob antwoordde den Heere/ en
sprack:
2 a Ick bekenne dat ghy alle dinck
vermeucht/ ende gheen ghedachte en is v
verborghen.
3 b Het is een c † onbesint man/ die synen
raedt meynt te verbergen: daerom bekenne
ick/ dat ick hebbe onwijsliecken gesproken/
dat my te hooch is/ en niet en versta.
4 So verhoort nv / laet my spreken: ick
wil v vragen/ leert my.
5 Ick hebbe v met den ooren ghehoort/
ende myn ooghe siet v oock nv.
6 Daerom beschuldige ick my / ende doe
boete in stof ende asschen.
7 Doe nv de Heere dese woorden met
Hiob ghesproken hadde / sprack hy tot
Eliphas van Theman: Mynen toorne is
vergrimt ouer v/ en ouer uwe twee vrienden:
want ghy lieden en hebt niet recht
van my gesproken/ gelijck als myn knecht
Hiob.
8 d So neemt nv seuen Ossen/ ende seuen
Rammen/ ende gaet henen tot mynen
knecht Hiob/ ende offert Brantoffer voor
v lieden: ende latet mynen knecht Hiob
voor v lieden bidden: want hem wil ick
aensien: dat ick v lieden niet sien late/ hoe
ghy sotheyt bedreuē hebt: want ghy lieden
en hebt niet recht van my ghesproken/
ghelijck als myn knecht Hiob.
9 e Doe ginghen Eliphas van Theman/
Bildad van Suah/ ende Zophar van
Naema henen/ en deden als hen de Heere
ghesegt hadde: f ende de Heere sach aen
Hiob.
10 Ende de Heere wende de ghevanckenisse
Hiobs/ doe hy badt voor syne vrienden: g
ende de Heere gaf Hiob dobbel so vele/ als
hy ghehadt hadde.
11 Ende alle syne broederen ende alle syne
susteren/ ende alle die hem te voren kendē/
quamen tot hem/ ende aten met hem in
synen huyse/ ende keerden hen tot hem/
ende troosteden hem/ ouer alle quaet/ dat
de Heere ouer hem hadde komen laten: en
een yegelick gaf hem h † eenen schoonen
grosschen/ ende eenen gulden i † voorhooft
bandt.
12 k En de Heere seghende daer na Hiob
meer dan voorhenen / dat hy kreech veertien
duysent Schapen/ en ses duysent Kemelen
/ en duysent Jock Runderen / ende
duysent Ezels.
13 En kreech seuē sonen/ en drye dochteren.

a Esai. 19. 21
1. Sam. 16. 7
Spra. 43. 4
Hebr. 4. 12.
b Hiob. 38. 2
c † Anders/ onbesinnē.
Hiob antwoordet Gode.
Godt spreeckt tot Eliphas vā Theman.
d Mat. 5. 24
e Hiob. 2. 11.
f Gen. 4. 4.
Hiob krycht dob bel weder wat hy te voren verloren heeft.
g Mat. 19. 29.
Luc. 18. 29.
Dan. 4. 35.
h † An. een Schaep.
i † Anders/ voorbandt.
k Pro. 10. 22
Sprac. 11. 22
Hiob. 1. 3.

14 Ende hiet de eerste Jemima/ de ander
Kezia/ ende de derde Kerenhapuch.
15 En daer en werden so schoone vrouwen
niet ghevonden in allen Landen / als de
dochteren Hiob: en haer vader gaf hen
Erfdeel onder haren broedern.
16 Ende Hiob leefde daer na hondert ende
veertich Jaer/ l dat hy sach kinderen ende
Kints kinderen / tot int vierde lidt.
17 Ende Hiob sterf/ oudt en des leuens sat.

l Gen. 50. 23
Psal. 128. 6.
Tobis 14. 1

Eynde des Boecks
Hiobs.

Argument.

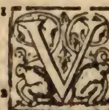
Het boeck der Psalmen is gantschelick een heylich Godlick boeck/ vol menigerley argumenten/ en seer schoone materien/ van grooter nutticheyt/ verheuginghe/ ende wonderlicke leere. De Godlicke wijsheyt/ die ghene konste voorby en gaet / en heeft de Musycke ooc willē aenroeren/ en die supuerlickē leeren/ om dē menschē door desen middel (so het mengelick ware) van die oneyne ende onkuysche Musycke af te trecken. So heeft dan de Heere onse goede God/ wiens wijsheyt ongemeten is/ alle heylighe Psalmen/ Liedekens en Dancksegginghen/ van verscheyden dingen en tijden/ die door Dauid ende andere heylige en wijse mannē Gods/ Philosophen/ Sangers/ Poeten/ Priesters/ en Leuitē ghemaeckt en beschreuen zijn/ willen in dit boeck teenen male der Werelt voor ooghen stellen. Want de Psalmen veruaten den lof Gods/ en syner wonderlicker wercken/ menigherley exempelen der aenroepinge/ biddinge/ klaginghe/ dancksegginge/ en beteringe. Sommige veruaten menigerley goede wercken des leuens/ schoone Sententiē/ treffelicke daden/ die der ghedachtenisse weerdich zijn: oock exempelen van boose woorden ende daden. Int korte/ men sal in dit boeck allerley wijse en gedaente des leuens vinden. Men sal hier sien / hoe de Gheloouighe ende ghetrouwe Dienaers Gods moeten in allen gevalle des leuens ghestelt zijn. Dit woordt Psalm/ beduydet een Liedt ofte Ghesanck.

Psalm. 150

De Psalter
Dauids.

Den Eersten Psalm.

1. Der Vromen (die hen met vermijden der boosen tot Gods Wet begeuen) geluck salicheyt. 4. Desghelijcken der Godloosen onduchticheydt ende ondergangk werdt beschreuen.

1 Wel dien / die niet en
wandelt in a den raedt
der Godloosen / noch
treedt op den wech der
Sondaers/ noch sit daer
de b Bespotters sitten.
2 c Maer heeft lust tot
de Wet des Heerē/ d en
spreeckt van syner Wet dach ende nacht.
3 e Die is als een Boom/ gheplantet aen
de waterbeken/ die syne vrucht brenget te
synen tijt: en syne bladeren verwelckē niet/
en wat hy maeckt/ dat f ghelukt wel.
4 g Doch so en zijn de Godloosen niet/
maer als kaf / dat den wint verstroyt.
5 h Daerom en blijuen de Godloosen niet
int i Gerichte / noch de Sondaers in de
Vergaderinghe der Rechtueerdigen.

a Esai. 8. 10
ende 19. 11.
ende 30. 1.
Psal. 33. 10
b Die het voor enckel dwaesheyt houden/ wat God spreecke ende doet.
c Prou. 2. 3.
d Josue. 1. 8
Psal. 119. 12
97.
e Jere. 17. 8
Ezec 47. 12
f Of/ slaet.
g Pro. 10. 16
Esaie. 29. 5
h Esai. 26. 10
i Dat is/ Sy en sullen noch ampt hebben / noch sus inder Christenen versamelinge blijuen: Ja sy verwapen hen seluen als het kaf van den koorne.

6 Want de Heere kent den wech der Recht
veerdighen: daerentegen der Godloosen
wech vergaet.

Den ij. Psalm.

1. Christi Rijck en meughen noch Hey-
denen noch Joden met alle hare aenslagen
dempen: 4. maer moeten daer ouer tot
spotte worden/ Ja gansch ende gaer omko
men / 10. het en zy dan dat sy hen onder-
richten laten/ ende hen onder Christo ende
synen Scepter buygen.

1 Waerom a waeden de Heydenen/ b † eñ
spreken de lieden so verghefs.
2 De Coninghen inden Lande richtē
hen op / ende de Heeren raedtslaghen met
malkanderen/ teghen den Heere ende synen
Ghesalfden.
3 Laet ons verschueurē hare banden/ eñ vā
ons werpen hare zeelen.
4 c Doch die inden Hemel woont/ d lachet
haer, ende de Heere spottet haer.
5 Hy sal eens met hen spreken in synē toor-
ne/ ende met syner grimmicheydt sal hyse
verschricken.
6 e Nu ick hebbe mynen Coninck ingeset/
op mynen heylighen Berch.
7 Ick wil van eener sulcker f wijse pre-
diken/ dat de Heere tot my ghesevdt heeft:
g Ghy zijt mijn Sone / heden hebbe ick v
ghebooren.
8 Eyscht van my/ * so wil ick v de Heyde-
nen ten Erue gheuen/ ende der Wereldt eyn
de ten Eyghendomme.
9 Ghy sulse met eē ijserē Scepter ontwee
slaen/ h als potten sul dyse versmijten.
10 So latet v nu onderwijsen ghy Conin-
ghen/ ende latet v tuchtighen/ ghy Rich-
ters op Aerden.
11 i Dienet den Heere met vreesen/ eñ ver-
blijdet v met beuen.
12 k Kust den Sone dat hy niet en toorne/
ende ghy omkomet l op den wege, want sy
nē toorne sal haest aenbrandē: m doch/ wel
allen/ die op hem vertrouwen.

Den iij. Psalm.

1. David met grooten hoopen vyan-
den omgeuen/ ende beangstet/ 4. vertroost
tet hem zijns Gods/ 5. roept hem aen/ eñ
set hem een ghewisse hulpe voor.

1 Eenen Psalm Dauids / * doe hy vloot
voor synen sone Absalom.
2 O Ch Heere/ a hoe is myner vyanden so
vele, ende so vele setten hen teghen
my:
3 Vele seggē van myner ziele/ Sy en heeft
gheen hulpe by God. b Sela.
4 Doch ghy Heere zijt dē Schilt voor my/
ende die my tot eeren settet/ eñ myn hooft
oprichtet.
5 c Ick roepe aen met myner stemme den
Heere/ so verhoort hy my van synen heyli-
ghen Berghe. Sela.
6 d Ick ligghe ende slape/ ende ontwake:
want de Heere ent houdt my.
7 Ick en vreese my niet f voor vele hōdert
duysent/ die hen rontom tegen my leggen.
8 Op Heere/ ende helpt my mijn God: wāt
ghy slaet alle myne vyanden op de kinne-
backen/ eñ verbreket der Godloosē tandē.
9 g By den Heere vindtmen hulpe, ende u-
wen seghen ouer v volck. Sela.

Den iiij. Psalm.

1. Een ghebedt teghen het Cruyce/
dat den Gheloovighen der bekentenisse

a Acto 4.25.
Psalm. 71.10.
ende 83.3.
b † And. hoe
nemen de lie
den ydele den
gen voor etc.
c Prou. 1.26.
d Psal. 37.13
Prouer. 1.26.
Psalm 59.9.
Sapien. 4.13
e Eze 37.13
Esaie 52.1.
Jerem 23.5.
ende 33.15.
f Van eener
nieuwer wij-
se/ dat is/ de
nieuwe leere
des Euange
lij/ van Chris
tο Godes
Sone.
g Act. 13.33.
Hebr. 1.5.
ende 5.13.
* Apoc. 12.26
ende 19.15.
h Esaie 30.14
i Weset ghe-
hoorsaem/ on
derdanich
k Of/ Huldi-
get de Sone.
l Dat is. in
uwer wijse
ende wesen
m Esai 30.18

a 1 Sa. 15 14

a Psal. 25 19.
ende 119. 157.

b Bediedet/
ophessinghe
of wtschrep-
inge/ eñ was
een teecken
ernstlicker
nadinckinge
met stilte.
c Psal. 13.7.
en 120.1.
d Thren. 3.55
Joue 2.2.
Psalm. 4.9.
e † An onder
steunet
f Psalm. 27.3
ende 118 10.
Sprac. 24.16
g Psal. 121.2
ende 124.8.

halven aengeleyt wert / 3. met eener troo
stelicker leere / teghē des cruyces ergernisse/
namelicken/ dat God seer wonderbaerlic-
ken omgaet / ende hen aent allerhoochste
beschermt/ wanneer sy aent meeste verlatē
schijnen.

1 Eenen Psalm Dauids voor te singhen op
Snarenspelen.
2 V Erhoort my, wanneer ick roepe / God
myner gherechticheydt / a die ghy my
troostet in angste: weest my ghenadich/
ende hoort mijn ghebedt.
3 b Lieue heeren/ hoe langhe sal mijn c eere
gheschent worden/ hoe hebt gy het ydele so
lief, ende de leughenen so gherne? Sela.
4 Bekennet doch dat de Heere syne Heyli-
gen wonderlick leydt: de Heere hoort/ wan-
neer ick hem aenroepe.
5 d † Toornet ghy/ so so ndiget niet spreeckt
met uwer herten op uwen legher/ eñ e ver-
beydet. Sela.
6 Offert rechtueerdicheydt/ ende hoept op
den Heere.
7 Vele segghen: Hoe soude ons dese wijsen
wat goet is? doch Heere verheft ouer ons
het f licht ws aensichtes.
8 Ghy verheuget myn herte/ g † hoewel ge-
ne ghelijcke vele wijn ende coren hebben.
9 h Ick ligghende slape gansch met vredē
want alleene ghy Heere helpet my / dat ick
seker woone.

Den v. Psalm.

1. Een gebet tegen de valsche Leeraers/
met eener merckelicke beschrijuinghe/ val-
scher leere/ die de menschen door vertrauwē
eyghener ver dienst en ouermoedich/ eñ also
seker in sware sonden maket: daer dannoch
ten laetsten ghespueret wort, dat de cōscien
tien nerghens dan in Gods woort berusten
connen.

1 Eenē Psalm Dauids voor te singē voor
het Erue.
2 H Eere hoort mijn woort/ merct op myne
reden.
3 Hebt acht op mijn schreyen/ mijn Co-
ninck ende mijn God: want ick wil voor v
bidden.
4 Heere/ vroech woudet ghy mijn stemme
hooren/ vroech wil ick my tot v schicken/
ende daer op mercken.
5 a want ghy en zijt niet een God/ diē God
loos wesen behaecht: wie boos is / die en
blijft niet voor v.
6 b † De grootsprekers en bestaē niet voor
uwen ooghen/ ghy zijt vyandt allē quaedt-
doenders.
7 c Ghy brenget de leughenaers om: de Hee
re heeft euen grouwel aen den bloetgieri-
ghen ende valschen.
8 d Ick daerentegen wil in v huys gaen/
op uwe groote goedicheyt, ende aenbidden
teghen uwen heylighen Tempel / in uwer
vreese.
9 Heere leyt my in uwer gerechticheyt/ om
myner vyanden wille: richtet uwen wech
voor my henen.
10 Want in harē monde en is niets e gewis/
hare inwendicheyt is hertenleet/ f haer kele
is een open graf/ met haren tonghen g huy
chelen sy.
11 h † Beschuldichtse God/ dat sy vallen van
haren voornemē, stootse wt om harer groo-
ter ouertredinghe wille: want sy zijn v on-
ghehoorsaem.
12 Laet hen verblijden alle die op v betrou/
wen

a Psal. 91.10
b dat is/ ghy
groote Han-
sen/ ende wat
groot geacht
ter wil zijn.
c Dat is, my
nen Psalm
ofte leere/
daer ick God
mede eere.
d Of. Be-
weeche
d wat tot on
ruste
† And. Ver-
schricket ende
sondet. etc.
Ephes 4.26.
e Dat is/
weest stille.
f Js een
vriendelic eñ
genadich
aensien.
g † An. Van
der tijt aen/
als genen ve
le koorns eñ
mosts ghe-
worden is.
h Psal. 3.6.
Leu 26.4.
Job 11.19.
Prou. 3.24.

a Sapi. 14.8.
Prouer. 3.31.
b † And. ont-
sinnigen oft
onuerstandi-
ghe n.
g Psal. 101.7.
c Psal. 138.2.
e Dat is/
haer leere
maeckt ydele
onrustige eñ
onsalige con
scientien/ de-
wijle sy ydele
wercken/ eñ
niet Gods
ghenade eñ
prediken.
f Rom. 3.13.
g Of. kleyren
h † And. Ver
woestse.

wen/eeuwichlick laetse roemen: want ghy
beschermtse/ vrolick laet zijn in v/ die uwen
Naem lief hebben.
13 Want ghy Heere segghent de rechtueer-
dighe/ ghy croonetse met genaden/ als met
eenen schilde.

Den vj. Psalm.

1. Ghebedt eenes die met Gods toor-
ne/ ende der conscientie beschuldinghe hef-
tich bekommert/ slechs tot Gods barmher-
ticheyt (die alleen der menschen herte kan
stillen) zijn toevlucht neemt.

1 Eenen Psalm Dauids/ voor te singhen
op acht Snaren.

2 OCh Heere/ a en straft my niet in uwen
toorne/ ende en castydt my niet in u-
wer grimmicheyt.
3 Heere zijt my ghenadich/ Want ick ben
swack: heylt my Heere/ want myne beenderen
zijn verschrocken.
4 Ende mijn ziele is seer verschrickt: Och
ghy Heere/ hoe langhe/
5 Wendet v Heere/ ende verlosset mijn zie-
le: helpt my om uwer goedicheyt wille.
6 b Want inden doodt en ghedenckt men
uwer niet: wie wil v inder c Helle dancken.
7 Ick ben so moede van suchten: d ick swem-
me mijn bedde den gantschen nacht/ ende
nette met mynen tranen mynen legher.
8 Mijn ghestalt is veruallen van treuren/
ende is oudt ghewoorden: want ick worde
e allent halven beangstet.
9 f Wijckt van my alle quaetdoenders/
want de Heere hoort mijn weenen.
10 De Heere hoort mijn smeecken/ mijn ge-
bet neemt de Heere aen.
11 Alle mijne vyanden moeten te schanden
worden/ ende seer verschricken: hen te rug-
ghe keeren/ ende te schanden worden snel-
licken.

a Jer.10.24 ende 30.11. Psalm.38.2
b Psal.30.10 ende 88.12 ende 115.17. Esai.38.18. Syra.17.26
c † An. graf.
d Of/ ick ben in sweete gheleghen.
e Of allent heuen
f Mat.7.23 ende 25.41. Luc.13.27. Psal.119.113

Den vij. Psalm.

1. Biddet met outslach onbillicker ver-
uolginghe Sauls. 7. in sijn beloofde Rijcke
ghesettet te worden. 10. ende dat syn vy-
anden. 13 (welcker straffe hy op toeuersicht
Godlicker rechtueerdicheyt voorseydt. 18.
ende daer voor den Heere danckt) tot schan-
den werden.

1 De a † ontschult Dauids/ daer hy van
sanck den Heere/ * van wegen der woor-
den des Mooren des Jeminiten.
2 OP b v Heere betrouwe ick/ mijn God
helpt my c van alle myne veruolgers/
ende verlost my.
3 Dat sy niet als Leeuwen mijn ziele en grij-
pen/ ende verscheuren/ de wyle daer gheen
Verlosser en is.
4 Heere mijn God/ hebbe ick suler ghedaen
ende is onrecht in myne handen.
5 Hebbe ick quaet vergolden dien/ die vreet-
saem met my leefden: of die/ welcker my son-
der oorsake vyandt waren/ gheschadicht?
6 So veruolge mijn vyant mijn ziele/ ende
grypese/ ende trede mijn leuen ter gronde en
legghe mijn eere in het stof. Sela.
7 Staet op Heere in uwen toorne verheft v
ouer de grimmicheyt myner vyanden ende
d helpt my weder in het Ampt/ dat ghy
my beuolen hebt.
8 Dat hen de lieden weder tot v vergade-
ren: ende om derseluen wille koemt weder
bouen.
9 e De Heere is Richter ouer de lieden: richt
my Heere/ na myner gherechticheydt ende
vromicheydt.

a † Aud. onweetenheyt.
* 2. Sa.16.7
b Psal.25.1. ende 31.1. ende 71.1.
c Eccle.19.19 ende 24.26
d † An. waect voor my inde gerichte/ regeert dat ghy geordineert hebt.
e Dat is: Mijz ic noch yemant maer God selfs regeert ouer ons.

10 Laet der Godloosen boosheyt een eynde
worden/ ende voordert de Rechtueerdighe
f want ghy rechtueerdige God/ proeuet de
herten ende nieren.
11 Mynen schilt is by God/ die den vromen
herten helpet.
12 g God is een recht Richter/ ende een God
die dagheliex dreycht.
13 Wiltmen hem niet bekeeren/ h so heeft hy
syn sweert ghewettet/ ende synen boge ge-
spannen/ ende ooghet.
14 Ende heeft daer op ghelegt doodlick ge-
schut: syne pylen heeft hy toegherichtet te
verderuen.
15 Siet/ i die heeft wat quaets inden sin/ met
ongeluck is hy swanger: hy sal dan noch een
faute baren.
16 k Hy heeft eenen kuyl gegrauen/ ende wt-
ghebracht/ ende is inden kuyl geuallen/ die
hy ghemaeckt heeft.
17 Zijn ongheluck sal op synen cop komen/
ende syne m verneteniheyt op synen schedel
vallen.
18 Ick dancke den Heere om syner gherech-
ticheyt wille/ ende wil louen den Name des
Heeren des Allerhoochsten.

f 1 Par.28.9 1.Sa.16.7. Jer.11.20. ende 17.10. ende 20.12.
g Deuter.10 Psalm.9.5. Jer.11.20. 2.Tim 4.8
h Ezec.18.13
i Esaie.59.4 Hiob.15.35
k Esthe.7.9 Syr.27.29. Eccle.10.4. Pro.26.27. Susan.62. Dani.6.24.
l Psa.140.10
m Of/ wrevel/ of moetwillige onbillickheyt.

Den viij. Psalm.

1. Verwondert hem Godlicker menichte
in der scheppinge aller dingen. 5. daertoe won-
derbaerer eere ende goedicheyt/ so God aen
den menschen bewesen heeft. Ende is hier
een sonderlinghe prophetie van Christo ende
synen Rycke: dat hy door het cruyce verne-
dert/ wederom door de opstandinge hooch
verheuen worden soude/ een geweldich Hee-
re aller creatueren/ oock na der menscheyt:
ende dat de Kercke (op Aerden den iongen
kinderen ende sooghelinghen verghelecken)
haer Hooft ende Koninck Christum door
predike des Euangelij soude verklaeren/
ende ouer de ghantsche Wereldt voeren.

1 Eenen Psalm Dauids voor te singen / a †
op der Githith.

2 HEere onse Heerscher hoe heerlick is u-
wen Name in allen Landen: daermen v
dancket inden Hemel.
3 b Wt den monde der ionger kinderen en-
de suygelinghen hebdy een machte toeghe-
richtet/ om uwer vyanden wille: dat ghy c †
verdelget den Vyandt ende den Wraecgie-
righen.
4 Want ick sal sien de Hemelen uwer vinge-
ren werck/ de Mane en de Sterren/ die ghy
* bereydet.
5 Wat is de mensche dat ghy syner gedenc-
ket/ ende des menschen kint/ dat ghy syner
aenneemt?
6 Ghy e † sult hem laten een cleyne tijt van
God verlaten zijn: doch met eeren en veerci-
ringhe suldy hem croonen.
7 Ghy sult hem een Heere maken/ ouer uwer
handen werck: f alle dinck hebdy onder syne
voeten ghedaen.
8 Schapen en Ossen altemael: daertoe ooch
de wilde Dieren.
9 De voghelen onder den Hemel/ en de vis-
schen inder Zee ende wat inder Zee gaet.
10 Heere onse Heerscher hoe heerlick is uwen
Name in allen Landen?

a † An. voor den Herbst.
b Ma.21.16
c † An. swichtet.
* Of/ bereydet hebt.
d Psa.144.3 Hebr.2.6.
e † An. hebt hem een weynich ringer gemaect dan God met eere en ciere hebdy hem gecroonet.
f Philip.2.7 Gen.1.28. 1.Cor.15.27 Ephes.1.22. Hebr.2.8. De Christenen sullen ooch te regeeren hebben op Aerden.

Den ix Psalm.

1. Dancet God ouer syne ouerwonnen vy-
anden. 10. Prijst syne goedicheyt/ gerechticheyt
en machte daer hy de syne wanneer het tijdt
ende stondt is/ mede verlost.

1 Eenen Psalm Davids / van de schoone
jeughet/voor te singhen.

2 Ick a dancke den Heere van ghantscher
herten/ ende vertelle alle uwe Wonde-
ren.
3 Ick verblijde my / ende ben vrolick in
u/ende loue uwen Name/ ghy Allerhooch-
ste.
4 Dat ghy myne vyanden te rugge gedre-
uen hebt: sy zijn gheuallen ende omcomen
voor u.
5 Want ghy voeret mijn recht eñ sake wt:
ghy sittet op dẽ Stoel een b recht Richter.
6 Ghy scheldet de Heydenen/ende brengt
de Godloosẽ om: harẽ name verdelcht ghy
altoos ende eewichlick.
7 De c swerdẽ des vyants hebbẽ een eyn
de/d de Steden hebby omgekeert: haer ge-
dachtenisse is omkomen met hen.
8 De Heere daerentegẽ blijft eewichlick: hy
heeft synen Stoel bereydet ten Gerichte.
9 e Hy sal den Aerdbodem recht richten/eñ
de lieden regeren oprechtelick.
10 Eñ de Heere is des Armen beschuttinge/
f een beschuttinge inder noot.
11 Daerom hopẽ op u/die uwẽ Name ken-
nen: g want ghy en verlaet niet/die u Hee-
re soecken.
12 Loeft dẽ Heere/h die tot Siõ woonet: ver-
condicht onder den lieden zijn doen.
13 Want hy denckt ende vraecht na haren
bloede: hy en vergheet des schreyens der
Armen niet.
14 Heere/weest my genadich: siet aẽ mijn el-
lende/onder den vyandẽ. ghy die my verhef
fet wt de poorten des doots.
15 Op dat ick vertelle alle uwen prijs/in de
poorten der dochterẽ Sion: dat ick vrolick
zy ouer uwer hulpe.
16 De Heydenen zijn versoncken i inder cuy
len die sy toegherichtet hadden: harẽ voet
is ghevaughen in het net / dat sy ghestelt
hadden.
17 So bekentmẽ dat de Heere recht doet: k
de Godloose is verstrict inden werck syner
handen/door It het woordt. Sela.
18 Och dat de Godloosẽ moestẽ tot der Hel-
len ghekeert worden/ ende alle Heydenen
die Gods vergheten.
19 Want hy en sal des Armẽ niet so gantsch
vergheten/eñ de hope der Ellendighen en
sal niet verloren zijn eewichlick.
20 Heere staet op/dat de mẽschen deouerhant
niet en crijghen: laet alle Heydenen voor u
gherichtet worden.
21 Gheeft den Heere eenen Meester: dat de
Heydenen bekennen/ dat sy menschẽ zijn.
Sela.

Den x. Psalm.

1. Een gebet der Kercken tegen den An-
tichrist/ die met moorden eñ valscher leere
de Kercke onderdruckt ende verwoestet.

1 HEere/waerom treedt ghy so verre af?
verberghet u ter tijt der noot?
2 So langhe de Godloose ouermoet
drijft/moet de ellendige lijden: at sy hãgen
hen aen malcanderen eñ bedencken boose
vt nucken.
3 Want de Godloose beroemt hem zijns
moetwillen/eñ ct de ghierighe segent hem/
ende lastert den Heere.
4 De Godloose is stout endẽ toornich/dat
hy na niemanden en vraecht: in allen synẽ
nucken houdt hy God voor niets.
5 b Hy vaert voort met synen doen altoos:
u gherich ten zijn verre van hem: hy hãdelt
trotzich met alle syne vyanden.

6 Hy spreect in syner herten: Ick en sal nem
mermeer omgestooten wordẽ: het en sal al-
leweghe voortaen gheen noot hebben.
7 f Synen mont is vol vloeckens/valschept
eñ bedrieghery: zijn tonghe richter moeyte
ende arbeyt aen.
8 g Hy sit eñ loert in de houẽ: hy verworcht
de onschuldige heymelick: syne oogen heb-
ben acht op de Armen.
9 Hy h loert inne verborgen als eenen Leeu-
we inder cuyle: hy loert dat hy dẽ ellendigen
grijpe: ende grijpt hem/wanneer hy hem in
syn net treckt.
10 Hy it verslaet ende druckt neder/eñ stoot
ter Aerden den Armen met ghewelt.
11 k Hy spreect in syner hertẽ: God heeft het
vergeten: heeft zijn aenghesicht verborgen:
hy en sal het nummermeer sien.
12 Staet op Heere God: verheft u hant ver-
gheet der ellendighen niet.
13 Waerom sal de Godloose God lasteren/eñ
in syner herten spreken: Ghy en vraget daer
niet na?
14 Gy siet het ymmers: wãt ghy beschouwet
de ellendighe/eñ den iammer: het staet in u-
wen handen: l de Armẽ beuelent u: ghy zijt
der Weesen Helper.
15 m Breeckt den arm des nt Godloosen/eñ
soect het boose: so en salmen zijn Godloose
wesen niet meer vinden.
16 De Heere is Koninck altoos ende eewich
lick: de Heydenen moeten wt synen Lande
omkomen.
17 Het verlãgen der ellendigen hoordy/Hee-
re: haer herte is ghewis/dat u ore daerop
mercke:
18 p Dat ghy recht doet dẽ Weesen ende Ar-
men/dat de mensche niet meer en q trotze
op Aerden.

Den xj. Psalm.

1. Een bescheldinge der Godlooser Leer-
raers / die de menschen vander warer leere
des Godlickẽ woorts op menschelicke droo
men/eñ van vertrouwẽ Godlicker barmhert
ticheydt/op menschelicke hulpe eñ bystant
voeren: desen dreycht hy verderf: maer den
vromen seyt hy verlossinghen toe.

1 Eenen Psalm Davids/voor te singhen.

2 ICk a betrouwe op den Heere: hoe segghet
ghy dan tot myner zielen: b Sy soude
vlieghen als eenen Voghel ct op uwen
berghen?
3 b Want siet/ de Godtloosen spannen den
boge/ende legghen haer pijlen op de pese?
e om daer met heymelick te schieten den
Vromen.
4 Want sy rtickẽ de fundamentẽ om: f wat
soude de rechtueerdighe wtrichten?
5 g De Heere is synen heyligen Tempel: h
des Heerẽ Stoel is indẽ Hemel/syne oogen
sien daer op: syne ooghenleden proeuen de
menschen kinderen.
6 i De Heere praeft dẽ Rechtueerdigen: zijn
ziele haet den Godloosen/eñ die daer geern
k wreuel oeffenen.
7 l Hy sal regenen laten ouer de Godloosen/
blixem/vyer eñ solpher/ende sal hen een an
weder te loon gheuen.
8 De Heere is rechtueerdich m eñ heeft de
gerechticheyt lief: daerom dat n hare aenge
sichten aenschouwen op dat/dat recht is.

Den xij. Psalm.

1. Ghebet voor de Kercke ende dẽ warẽ
Godsdienst/die in synẽ woorde bestaet/dat
God de Kercken soude bewaren/ ende alle
God-

a Psal. 111. 1. ende 138. 1.
b Psal. 7. 12. Jerem. 11. 20
ct And. ver-
woestinge.
d Ge. 19. 24
e Actes. 17. 31
f Esaie. 33. 2.
g Deu. 4. 31.
h Psal. 76. 3 Esaie 8. 18.
i Psal. 7. 16. ende 35. 8. Prou. 26. 27 Syra. 28. 3 Eccle. 10. 4. 1. Hest. 7. 10. Susan. 62. Dan. 6. 24.
k Pro. 5. 22. ende 26. 6.
l Betrach-
tinghe des
woorts/soit
der gewelt/
sweert ende
bleeschelic-
ken arm.
In silentio
vt spe erit
fortitudo ve
stra. † And.
Higaion.
Sela.
a † And. Och
dat sy in ha
ren listighen
aenslagen/
die sy vedẽc-
ken/geuan
gen werdẽ
vt An. tuckẽ
ct An. prijst
den gierigẽ/
die God ee-
nen grouwel
is/
b Hy arbeyt
eñ latet hem
suer wordẽ/
Ja doch
geern/op dz
zijn doen be
sta eñ voort
gae.
Of/ scham-
pere eñ spij-
tich.

f Rom. 3. 14. Psalm 14. 3. ende 14. 40.
g Prou. 1. 11.
h Ps. 37. 32. Jerem. 9. 8. Sapie. 2. 17.
i † An. duyct
in een/ende
veroot moe-
dicht hem
dat der Ar-
men hope
door syne
stercke leden
valle.
k Psal. 73. 11. ende 94. 4.
l 2. Sa. 16. 1. Jere. 11. 20. 1. Petr. 2. 23.
m Psal. 37. 17
nt An. schale
ken/ende
soeckt syner
schalckheyt
na so en
suldy hem
nergens vin
den.
o Psa. 29. 10
p Ps. 140. 14
q Of/schaw
peren moet-
wille drijue-
ke.
a Psalm. 7. 1 ende 31. 1. ende 71. 1.
b Luc. 13. 31
ct And. van
uwẽ bergẽ?
d Pro. 26. 18.
e Psal. 64. 5.
f Daudeons
de Narre
weeren of
leeren?
g Haba. 2. 20
h Esai. 66. 1. Math. 5. 34
i Sapie. 3. 5. Deute. 8. 2. 2. Par. 32. 31.
k Of/ onbil-
licken moet
wille.
l Hiob 18. 15 Gen. 19. 24.
m Psal. 45. 8 Hebreen. 1. 9
n dat is/de
rechtueerdi-
ghe eñ vro-
me worden
niet onmoe
dich inden
veruolghe/
maer siẽ al-
leẽht op dat
daer recht
is daerom
onderwindẽ
sy dat ghe-
rechticheyt
Gode aen-
gevaem is.

Godloose leeraers ombrenghen: na den woorde Christi: Bidtet den HEERE des Oogsts dat hy Arbeyders wtsende.

1 Eenen Psalm Dauids/ voor te singen/ op acht Snaren.

2 HElpt Heere: de Heylighen hebben afgenomen/ ende der gheloouighen is weynich/ onder den menschen kinderen.

3 Een spreeckt met den anderē onnutte dinghen ende a huychelē/ ende leeren wt oneenighen herten.

4 De Heere woude doch wtroeyē alle huychelrye/ ende de longhe die daer stoudt spreeckt.

5 Die daer seggen: Onse tonge sal de ouerhant hebben: ons behoort te spreken: Wie is onse Heere?

6 Dewijle dā de Ellendighe verstoort worden/ eñ de Armen suchtē/ wil ick op/ spreect de Heere: ick wil een hulpe beschicken/ b dat men vrymoedich leeren sal.

7 c De rede des Heeren is louter/ als doorlautert siluer in Aerdenē d degel/ beproeft seuenmael.

8 Ghy Heere woudet se doch bewaren/ ende ons behoeden voor desen gheslachte eeuwichlick.

9 Want het wort e allenthaluen vol Godloosen/ waer suicke loose lieden onder de menschen heerschen.

a Of/ diepen bedrieghelijcken.

b t And. die de Godloose stricken leyt.

c Psa. 18. 31. ende 19. 8. ende 1. 9. Prou. 30. 5.

d Of/ kepie/ e Of/ rontal

Den xiij. Psalm.

1. Een gebet tegen de treuricheyt ende verdrietsaemheydt des Gheests/ die of wt der sonde/ of wt der sonden straffe voortcōt. Hier van spreeckt Salomo: Prouerb. 17. 22. Een bedroeft ghemoedt verdort de beenderen.

1 Eenen Psalm Dauids/ voor te singhen

2 HEere/ hoe lange wildy mijner so gātsch vergheten? hoe langhe verberchdy v aensicht voor my:

3 Hoe lange sal ick at sorgen in mijner zielē/ ende my angsten in mijner herte dagelicx? hoe langhe sal hem mijn vyandt ouer my verheffen?

4 Aenschouwet doch eñ verhoort my Heere mijn God: b verlichtet mijne oogen/ dat ick niet inden doot ontslape.

5 Dat hem mijn vyant niet en beroeme: hy is mijner macht ghewordē/ c ende mijne wederpartijders hen niet en verblijdē/ dat ick nederligghe.

6 Ic hope doch daerop dat ghy so genadich zijt: mijn herte verheugt hem dat ghy so geerne helpet: Ick wil den Heere singen/ dat hy so wel aen my doet.

a t An. raet slaghen.

b Of/ maect my het aenghesicht vrolick/

c Psal. 25. 2.

Den xiiij. Psalm.

1. Een prophetie van der Joden Godloosheyt op de tyden Christi: derhaluē hy aent eynde begheert/ dat Christus een verbeterder ende veranderder suicker Godloosheyt/ door de leere zijns Euangeliums gesonden worde. Paulus bediedt dit int ghemeyn/ dat de ghantsche Nature/ sonder den Gheest Gods/ door de sonde verdorven zy.

1 Eenen Psalm Dauids/ voor te singhen.

DE a * Dwasen spreken in haren hertē: Daer en is gheen God: sy en deughen niets/ eñ zijn eenē grouwel in harē wesē: daer en is niet een/ die wat goets doet.

a Psa. 53. 2.

* Dwasen heet hy roeckeloose lieden/ die na God niet en vraghen.

2 b De Heere sach vandē hemel op der menschē kinderen/ dat hy sage/ of yemant verstandich ware/ ende na God vraechde.

3 Doch sy zijn alle afgheweken/ ende alle met malcanderen ondeuchdelick: daer en is niemandt die wat goets doet/ oock niet eenen.

4 Wil dan niemant dt banden quaetdoenders dat merckē: die mijn Volck verslindē/ dat sy hen generen: doch den Heere en roepen sy niet aen.

5 e Aldaer vreesen sy hen: doch God is by dē gheslachte der Rechtueerdighen.

6 Gy schendet des Armen raet: doch God is zijn toeuersicht.

7 f Och dat de hulpe wt Zion ouer Israel quame/ eñ de Heere zijn geuanghen Volck verloste: so soude Jacob vrolick zijn/ ende Israel hem verblijden.

Den xv. Psalm.

1. Handel eñ wandel eens warachtigen Burghers des hemelrijcks.

1 Eenen Psalm Dauids.

HEere/ a wie sal woonen in uwer Hutten? wie sal blijuen op uwen heylighen Berghe?

2 Die sonder vlecke daer henen gaet/ ende recht doet/ ende spreeckt de waerheydt van herten.

3 Wie met syner tongen niet b achterclapt/ ende synen naesten geen leet en doet/ eñ synen naesten niet en schendet.

4 c t Wie de Godloosē niets en achtet/ maer eert de Godvreesende: wie dē synen naestē sweert/ ende houdt het.

5 Wie zijn ghelt niet e op woecker en geeft eñ en f neemt niet geschencken ouer den onschuldigen: wie dat doet/ die sal wel blijuen.

Den xvj. Psalm.

1. Een ghebet Christi in synen vernederinghe/ met dancksegghinghe desseluen in synder verceringhe/ ende heerlicker ouerwinninghe des doots ende des Satans. Derhaluen oock den Titel is: Een gulden kleynoot/ ende is een voornemelicke Prophetie van Christo ende synen Kercke/ daer de Apostelen treflicke ghetuyghenisse wt nemen/ vander verwerpinghe der Synagoghe/ eñ ophoudinghe des gantschen Wets Mosis Actor. 28. 13

1 Een gulden kleynoot Dauids.

BEwaert my Godt/ want ick betrouwe op v.

2 Ick hebbe geseyt tot den Heere: Ghy zijt ymmers de Heere: at ick moet om uwen wille lijden.

3 Voor de Heyligen die op Aerdē zijn/ ende voor de Heerlicken: aen deuseluē hebbe ick mijn welgheuallen.

4 Maer ghene/ die eenen anderen naloopen sullen groot hertenleedt hebbē: ick en wil haers Danckoffers b met den bloede niet offeren/ c noch haren naem in mijnen monde voeren.

5 De Heere doch is d mijn goet eñ mijn deel: ghy e onderhoudet mijn Erfdeel.

6 Het Lot is my geuallē op het lieflicke: my is een schoon Erfdeel ghewordē.

7 Ick loue den Heere/ die my geradē heeft: oock castijden my mijne nieren des nachts.

8 Ick hebbe dē Heere allertijt voor ooghen: g want hy is my ter rechter hant/ daerom sal ick wel blijuen.

b Gen. 11. 5. ende 18. 21.
c Rom. 3. 10.
d t And. niet merckē dat sy alle quaetdoenders zijn/ eñ mijn volck eten als het broot vretē/ of oprtē/ eñ den Heere niet aen en roepen?
e God vreesen sy niet/ anders ist ree sen sy allerley/ als den duyck het broot/ goet/ eere/ daerlicheyt/ doot.
f Esa. 59. 20. Rom. 11. 26.
a Psa. 24. 3. Esai. 33. 15. Mat. 19. 17. 1. Joan. 1. 6.
b Jaco. 4. 10 Proue. 18 8. ende 26. 22. Leuit. 19. 16.
c t And. aen hemseluē eñ mishaghen eñ beachtinge heeft/ eñ eert etc.
d t An. syne schade.
e Exo. 22. 25. Leui. 25. 35. Deut. 23. 19 2. Esdr. 5. 7.
f Deu. 27. 26 Ezech. 22. 12 Prou. 17. 23.
a t An. mijn goet langet niet aen v: Maer aen de etc. ende aen de etc.
b Dat is/ die met Bloet vloet Godt ghoenemaec ick met mijnen eyghen bloede/ etc.
c Dat is/ ick en wil haer dingen niet leeren noch predikē/ die met werckē ōgaen: maer vādē geloove dat God gheeft.
d Thre. 3. 24 Psal. 73. 26. ende 119. 57
e Of/ onderstennet.
f Actuu. 2. 25 Psal. 109. 31

9 Daerom verblijt hem mijn herte/ende h
mijn eere is vrolick : oock sal mijn vleesch
seker ligghen.
10 i Want ghy en sult mijn ziele niet inder
Hellē laten: ende niet toelaten dat v Heyli
ghe verrotte.
11 Ghy doet my cont dē wech ten levē: voor
v is vreuchde de volheyt/ende lieflick we-
sen tot uwer rechter handt eewichlick.

h Dat is/ mijn tonge daer ic God mede eere ende prijse.
i Actu.2.32. ende 13.35.

Den xvij. Psalm.

1. Roemt over een met den inhoudt des xvj. Psalms: wāt hy bidt tegen de valsche Propheten eñ Ketters: eñ begeert dat hen God in heylsamer leere beware: geeft daer beneven te kennen dat hy om des woorts wille (gelijck als oock heden ten dage alle warachtighe Christenen) zy ghehaet/ende als een Ketter ghescholden.

1 Een ghebedt Davids.

HEere/a* verhoort de gherechticheyt/
merckt op mijn roepen. verneemt op
mijn gebet, dat niet wt valschen mon
deen gaet.
2 Spreect ghy in myner saken/ eñ siet ghy
op het recht.
3 b Ghy proeft mijn herte/ eñ besoecht het
des nachts/ende reyniget my/ eñ en vindet
niets: ick hebbe my voorgheset/dat mynen
mont niet en sal overtreden.
4 Ick beware my inden woorde uwer lip-
pē/voor menschen werck op den wege des
Moordenaers.
5 c Onderhout mynen ganck op uwe voet-
paden/dat myne treden niet en slibberen.
6 Ick roepe tot v/dat ghy God my wondet
verhoorē: neyeht uwe ooren tot my/hoort
myne reden.
7 Bewijst uwe wonderlicke goedicheyt/ghy
d Heylant diet die v betrouwen/tegen die/
die hen teghen v rechter handt setten.
8 e Behoet my als eenē oogen appel/ inder
ooghe: f beschermt my onder de schaduwe
uwer vleughelen.
9 Voor dē Godloosē die my verstoorē: voor
myne vyanden/die om ende om na myner
zielen staen.
10 Hare g Vette houden te samē: sy spreken
met haren monde stout.
11 Waer wy gaen/ so omringen sy ons: hare
ooghen richten sy daer henen/ dat sy ons
ter Aerden stoten.
12 Gelijck als eenen Leeuwe die des roofs
begheert/als eenen jongen Leeuwe/ die in
de kuylen sit.
13 Heere/maect v op/overweldicht hen/ eñ
vernootmoedicht hen/verlost mijn ziele vā
den Godloosen/h met uwen sweerde.
14 Vanden lieden i uwer hant Heere vandē
lieden deser Weerelt/k welcke haer deel heb-
bē in haren leven/ diē ghy den buyck vullet
met uwen schatte. die daer kinderē de vol-
heyt hebben ende laten haer overschot ha
ren Jonghen.
15 Ick doch wil schouwen v aensicht in ge-
rechticheyt: ick wil sat wordē, wanneer ick
l opwake na uwen Beelde.

a Psal.26.1
* Ick weet/ dat ick niet valsch/ maer v woort leere/ daerom wildy my niet verhooren/ so verhoort uwe eygen rechte sake.
b Prov.17.3 Psal.7.10.
c Of/ Onderstoudt.
d Of/ Heylgever Salichmaker.
e Zach.2.8.
f Mat.23.37 Psal.63.8. 4.Esd.1.30.
g Dat is/de Groote eñ Geweldige.
h Ant. dat v sweert is. Ephes.6.17 Apoc.19.15
i Dat is/die v in v hant kommen te straffen. Heb.10.31 Psal.21.9.
k Sap.2.9
l Opwakē/ dat is/wacker inden woorde eñ in het geloove zijn/ ende niet slorcken noch traech zijn.

Den xviij. Psalm.

1. Seyt lof eñ danck den Heere. 5. vertelt in wat grooter vaerlicheyt hy ghecomen zy. 8. Beschrijft gantsch schoon ende konstich de almachticheyt Gods, 17. ende besingt syne weldaden.

1 Eenē Psalm voor te singen Davids des
Heeren knechts/ die den Heere de woorden
desēs Liets ghesproken heeft/a ter tijt doe
hem de Heere verlost hadde vander handt
syner vyanden/ende vander handt Sauls/
2 Ende sprack:

HErtelick lief hebbe ick v Heere / mijn
Sterckte.
3 b Heere mijnen Noodtsteen / mijn
Burcht/mijn Verlosser/myn Godt/mynen
c Troost/d op dien ick betrouwe: mynen
Schilt/ende Hoornemijns Heyls/ eñ mijn
Beschutter.
4 e Ick wil den Heere loven eñ aenroepen/
so worde ick van mynen vyanden verlost.
5 f Want my omringen des doots g banden/ ende de Beken Belials verschrickten
my.
6 Der Hellen banden omringhen my/ende
des doots stricken overweldichden my/
7 h Wanneer my angst is/ so roepe ick den
Heere aen/ eñ schreye tot mynē God/so ver
hoort hy mijn stemme van synen Tempel/
ende mijn roepen coemt voor hem tot synē
ooren.
8 i De Aerde beefde ende werdt beweecht/ eñ
de fundamēten der Bergen beverdē haer/
ende beefden. doe hy toornich was.
9 Damp ginck op van syner nuesen/ eñ ver
teerende vyer van synen monde/ dat het k
daer van blixemde.
10 Hy neychde den Hemel / ende voer daer
af/ende donckerheydt was onder syne voe-
ten.
11 Ende hy voer op den Cherub,/ende vlooch
daer henen: l hy swevede op de vederen des
windts.
12 m Zijn Tente rontō hem was duysternis-
se/ende swarte dicke Wolckē/daer was hy
in verborghen.
13 Vandē n glantze voor hem/ deyldē hen de
Wolcken/met Haghel/ende Blixem.
14 Ende de Heere donderde inden Hemel eñ
de Hoochste liet wt o syne Donder/p met
Haghel ende Blixem.
15 q Hy schoot syne r stralen/ eñ verstroyde
se: hy liet seer blixemen/ ende verschrictese.
16 Daer sachmen watergaten/ eñ des Aerd
bodems gront werdt ontdect/ Heere, van u-
wen schelden/van den adem ende snuyven
uwer nuesen.
17 Hy schicte wt vander Hoochte/ eñ haelde
my/t ende troch my wt groote wateren.
18 Hy verlossede my vā mynen sterckē vyan-
den/van mynē haters/ die my te machtich
waren.
19 Die my overweldichden ter tijdt mijns
ongheluks/u ende de Heere werdt mijn toe-
versicht.
20 Eñ hy voerde my wt in het ruyme: hi rucke my daer wt, want hy hadde lust tot my.
21 De Heere doet wel aē my/na myner x ge-
rechticheyt hy vergeldet my/ na de reynic-
heyt myner handen.
22 Wāt ick houde de y wegen des Heeren/ eñ
en ben niet Godloos teghen mynen God.
23 Want alle syne Rechten hebbe ick voor
ooghen/ ende zyn gebot en worpe ick niet
van my.
24 Maer ick ben sonder vlecke voor hem/ eñ
beware my voor sonde.
25 z Daerō vergeldet my de Heere na myner
gerechticheyt/nader reynicheyt myner hā-
den/ voor synen ooghen.
26 a By den Heylighen syt' heylich/ende by
den Vromen zydy vroom.
27 Ende bydē reynen zydy reyn/ende by dē
Verkeerden zydy verkeert.
28 Want ghy helpet den ellendigen volcke
b ende de hooghe ooghen vernedert ghy.

a 2.Sa.22.1
b 2.Sa.22.3 Psal.91.2. ende.144.2
c Ant. Hort.
d Heb.2.13
e 2.Sa.22.4.
f Psa.116.3.
g Ant. smerten.
h Chro.3.1. Jone.2.2. Psalm.3.5. ende 118.5. ende 120.
i 1.Ma.2751 2.Sa.22.8. 4.Esd.16.16 Judt 16.18
k Ant. daer de kolen vā ontfunckt werden.
l Psal.104.3
m Psa.97.2
n Of glinsteren schijn.
o Ant. zijn stemme.
p Exo 9.23
q Haba.3.4 Dan.17.
r Ant. pijlen
s Psal 57.4
t Psal.40.3
u Psa.91.9 Si.34.16
x Non personalis/sed realis: dat is/ Ick en heb niet wt wercken aen ghehevert/ maer bē by Gods woort gebleuē/ heb be daer over geleden
y Dat is/de gerechticheyt daer hi hier vā spreeckt.
z Job.31.20
a 2.Sa.22.26
b Pro.6.17. Esai.2.11. 1. Pet.5.5.

c Psa.119.105 29 c Want ghy verlichtet myn d licht: de Hee
d Of keersse re myn God maeckt myn duysternisse licht
e Phil.4.13 30 Want met v can ick krijchsvolck versmij
ten/ende met e mynen God ouer de muerren
springhen.
f Psa.12.7. ende.19.9. eñ 119.140. Prou.30.5. 31 Gods weghen zijn sonder blecke: f de re-
den des Heere zijn doorloutert: hy is eenen
schilt allen die hem betrouwen.
g Deut.4.35 ende.35.39. 32 g Want waer is een God / sonder alleen
de Heere? of een h Hordt/sonder onse God
h Of/Rotze: of Stercke 33 i God rustet my met kracht/ende maeckt
myne weghen sonder blecke.
i Abac.3.19. 34 Hy maeckt myne voeten ghelijck der Her-
ten/ende settet my op myne hoochte.
k Psa.144.1. 2.Sa.22.35. 35 k Hy leert myn hant strijden / eñ leert my
nen arm eenen metalen boghe te spannen.
l † And.verbreken. 36 Ende geeft my den schilt ws Heyls/ende
uwe rechterhant sterckt my: ende wanneer
ghy my veroetmoediget / so maeckt ghy my
groot.
37 Ghy maket onder my ruymte te gaē dat
myne enckelen niet en slibberen.
38 Ick wil myne vyanden naiaghen / ende
haer grijpen/ende niet omkeeren/ tot dat
ickse omgebracht hebbe.
39 Ick wilse versmijten/ ende en sullen my
niet wederstaen: sy moetē onder myne voe
ten vallen.
40 Ghy kont my rusten met stercke tē strij
de: ghy kont onder my worpen/die hen te-
ghen my setten.
41 Ghy geeft my myne vyandē in de vlucht
dat ick myne haters verstoore.
m Pro.1.20 Hebr.12.17 42 m Sy roepen/doch daer en is geen Hel-
per: totten Heere/doch hy en antwoordet
hen niet.
n Of te morselen stootē/ of And.verpletteren. 43 Ick wilse n ontwee stooten/als stof voor
den winde: ick wilseoꝛ weechruymen / als
den dreck op der straten.
44 Ghy helpet my vanden twistighen volc-
ke/ende maket my een Hooft ouder de Hey
denen: een volck dat my niet en kende/dient
my.
p† And.de vreemde kinderen hebbē hen my ghe loochent. 45 Het hoort my mee ghehoorsamen ooren:
p† ende den vreemden kinderen heeft het
tegen my gefaelgeert.
q† An.tzap pelen.verschricken in hare binnen kameren 46 De vreemde kinderen versmachten/ende
q† grabbelen in haren banden.
47 De Heere leeft/ ende gheloeft zy myn r
Hordt/ende de God myns Heyls moet ver
heuen worden.
r Of/Sterck te. 48 De God die my wrake gheeft/eñ dwingt
de volcken onder my.
s Of met moetwille onbillicken 49 Die my verlost van mynen vyanden: en-
de verhoocht my wt dien/ die hen teghen
my setten: ghy helpt my vanden s verme-
teuen.
t Rom.15.9 u 2.Sa.22.50 50 t daerom wil ick v dancken Heere onder
de Heydenen/ende uwen Name lof singen.
51 Die syne Koninck groot u Heyl bewijst/
ende wel doet synen ghesalfden/ David eñ
synen zade eewichlick.

Den xix. Psalm.

1. Een vrolicke Prophetie vanden Euā
gelio (dies lof hier prijs hier aengestelt
wordt) ouer de gantsche Werelt te verbrey
den door de Apostelen 13. Ende eyndelick bidt
hy om vergiffenisse/ so hy ergens vanden
woorde zijn ghewercken/ ende dat hy daer
voortaen totten eynde toe door Godlicke
regeringhe inne bewaert worde.

a Psa.89.6. ende.97.6. Rom.1.20.
b† And.onderslach/wt spannen
c† An.op dē anderē stoot de reden voortwaerts ende eenen op den anderen doet het koudt.

1 Eenen Psalm Davids/voor te singhen.

2 DE hemelen a vertellen de eere Gods/
eñ de b † vastichept verkondicht syner
handen werck.
3 Eenen dach c† seydt het den anderen/en
de eenen nacht doet het kondt den anderē.
4 Daer en is geen sprake noch reden/ daer
men hare stemme niet en hoort.
5 d haer rechtsnoer gaet wt in alle landen/ d Rom.10.18
haer reden aen der Werelt eynde: hy heeft
der e Sonnen een Hutte in den seluighen e Gen.1.16. 4.Esd.6.45
ghemaeckt/
6 Ende deselue gaet daer wt als een Bruy Syr.43.2.
degom wt syner kamer: f ende verblijdt f Luc.24.46
haer als een Helde/g te loopen den wech. g Syr.43.15
7 Sy gaet op aen een eynde: des Hemels/
eñ loopt wederom tot aen dat selue eynde: h Syr.43.17
eñ h niets blijft voor haer hitte verborgen
8 i De Wet des Heeren is sonder blecke/ i Psalm.22.7 ende.18.31. eñ.119.146.
ende verquickt de zielen: de getuyghenisse
des Heeren is ghewis/k ende maeckt de on k Deut.4.6.
verstandighe wys.
9 De beuelen des Heeren zijn gherechtich l Psalm.22.9 ende 18.31 ende.119.105
ende verblijden het herte: l de ghebodē des
Heeren zijn louter/eñ verlichten de oogen
10 De vreese des Heeren is reyn/ende blijft Prou.30.5.
eewichlick: de Rechten des Heeren zyn wa-
rachtich/alle samen rechtueerdich.
11 m Sy zijn kostelicker dan goudt ende veel m Iob 28.15
schoons goudts: sy zijn soeter dan heunich Prou.8.10.
ende heunichseem.
12 Oock wert v knecht door haer vermaent: n Psal.119.2
n ende wiese houdt/die heeft grooten loon. Ioan.8.51
13 Wie can mercken hoe dickwils hy feylt?
vergheeft my de verborghen ghebreken.
14 Bewaert oock uwē knecht voor den stou
ten/dat sy niet ouer my heerschen: so sal ick
sonder blecke zijn/ende onschuldich blijuen
van grooter misdaet.
15 Laet v wel behaghen den reden myns
monts/ende het spreken myns herten voor
v: o Heere myn p† Troost ende myn verlos o Psal.18.3.
ser. p† Andere Hordt. Rotz

Den xx. Psalm.

1. Een gemeyn gebedt voor de welvaert
der Ouerheyt/ datse God in allen goeden
ende vare regere ende bescherme.

1 Eenen Psalm Davids voor te singhen.

2 DE Heere verhoore v inder noot: den
Name des Gods Iacobs beschutte v.
3 Hy sende v hulpe vanden Heylichdom/
ende stercke v wt Zion.
4 Hy ghedencke alle ws Spijsoffers / eñ a† And.tot asschen wor den.
v Brandtoffer moet a† vet zijn, Sela.
5 Hy v geue v wat v herte begheert / ende b Psal.37.4.
veruulle alle uwe aenslaghen.
6 Wy roemen dat ghy ons helpet/ende in-
den Name onses Gods worpen wy de Ba
niere op: de Heere veruulle alle uwe bede.
7 c Nu mercke ick dat de Heere synen Ghe c Dat is God moet helpen ende raden/onse aenslaghen ende doenis anders te vergheefs.
salfden helpt/ende verhoort hem in synen
Heylighen Hemel: d† zijn rechterhandt helpt
geweldichlick.
8 e Gene verlaten hen op wagens eñ peer-
den: wy daerenteghen dencken aen den Na
me des Heeren onses Gods.
9 Sy zijn neder ghestoort ende gheuallen: d† An.met cracht syner heylsamer rechterhant
wy daerenteghen staen opgherecht.
10 Helpt Heere: de Coninck verhoore ons/
wanneer wy roepen.

Den xxj. Psalm.

1. Een Prophetie van Christo ende sy- e Iudi.9.8.
nen Rijcke: het en can ymmers van David 2.Re.19.22.
niet verstaen worden de wyle hy seyt: hy sal Esaie.30.2. ende.31.1.
leuen eewichlicken. ende zy gesettet ten se-
gen/namelicken dat hy andere segene/ als
Gen.12. stact.13. Hier wordt oock toeghe-
settet een Prophetie vanden afual ende ons
verganck der Synagoge.

1 Eenen Psalm Davids/ voor te singhen.

2 HEere / de Coninck verheucht hem in
uwer cracht: ende hoe gantsch vrolick
is hy in uwer hulpe.
3 Ghy gheeft hem zijns herten wensch/ en
en weygheert niet / wat synen mondt bidt
Sela.
4 Want ghy overschuddet hem met goe-
a 2.Sa.12.30 den seghen: a ghy settet een gulden kroone
op zijn hooft.
5 Hy biddet v om het leven/ so geef dy hē
een lanck leven/ altoos ende eeuwichlick.
6 Hy heeft groote eere aen uwer hulpe: gy
legget lof ende cieragie op hem.
7 Want ghy settet hem ten segen eewich-
lick: ghy verheuget hem met der vruechdē
vws aenghesichts.
8 Want de Coninck hoopt op den Heere/
ende sal door de goedicheyt des Hoochsten
vast blijven.
9 V hant sal vinden alle uwe vyanden : v
rechter handt sal vinden die v haten.
10 Ghy sultse maken als eenen vyerovem/
wanneer ghy in de sake sien sult: de Heere
salse verslinden in synen toorn/ het vyer
salse verteeren.
11 Haer vrucht sult ghy ombringhen van-
den Aerdbodem/ en haer zaet vanden men
schen kinderen.
12 Want sy dachten v quaet te doen / ende
maeckten aenslaghen/ die sy niet en kondē
wtvoeren.
b Dat is/ Dat sy altijdts draghen ende ongheluck lijden moeten.
13 Want ghy sultse ter schouderen maken:
met uwer pese sult ghy teghen haer aenge-
sicht ooghen.
14 Heere ēt verheft v in uwer cracht/ so wil
len wy singhen / ende loven uwe macht.

Den xxij. Psalm.

1. Prophetie van Christo/ daer eerst sy-
ne vernederinge. 23. ende daerna syne ver-
hooginge. 26. met tsamen zijns rijcx wtbrei
dinge ende ghedurrichheydt inghesongen
wordt.

ct An. Heft v op

1 Eenen Psalm Davids voor te singen/ vā
a t And. der dagheraedt der Hinde/ a t die vroech gheiaecht wort.

b Ma.27.46 Mar.15.34.
2 MIn God/ b mijn God / waerom hebt
ghy my verlaten? ick huyle/ doch mijn
hulpe is verre.
3 Mijn God/ des daechs roepe ick/ so en
andtwoordet ghy niet/ ende des nachts
en swijghet oock niet.
c Levi.19.2. 1.Petr.1.16
4 c doch/ ghy zijt heylich/ die ghy woonet d
onder den lof Israels.
d Dat is in den heylighē volcke/ daer men v loeft in Israel.
5 Ouse Vaders hoopten op v/ ende doe sy
hoopten/ holpet ghy hen wt.
e Judic.3.9 10.10
6 e Tot v riepen sy/ ende werden verlost: zy
hopten op ende werden niet totschanden.
7 Ick daerentegē ben eenen worm ende
gheen mensche/ eenen spot der lieden/ ende
verachtinghe des volcx.
f Ps.109.24. Mat.27.39
8 Alle die my sien/ spotten myner : sperren
den mont op ende schudden den kop:
g Ma.27.43 Sapie.2.18.
9 g Hy klage het den Heere/ die helpe hem
wt/ ende verlosse hem/ heeft hy lust tot hē.
h Psal.71.5 ende.129.15
10 h Want ghy hebt my wt myner moeder
lijve ghetoghen: ghy waret myne toever-
sicht/ doe ick noch aen myner moeder borst
ten was.
11 Op v ben ick ghworpen wt moeder lij-
ve: ghy zijt mijn God van myner moeder
lijf aen
12 Weest niet verre van my/ want angst is
na by: want hier en is gheen helper.
i t And. vet Basan.
13 Groote Ossen hebben my omringt / i t
vette Ossen hebben my omringt.
k Psa.35.21
14 k Haer kelen sperren sy op tegen my/ als
een brullende ende verscheurende leeuwe.

15 l Ick ben wt getogen als water: alle my-
ne beenen hebben hen ghedeylt/ mijn herte
is in mynen lijve/ als ghesmolten was.
l Josu.7.5. 2.Sa.14.14.
16 Myne krachten zijn verdroogt / als een
potscherf/ ende mijn tonge kleeft aen my-
nen m tando/ ende gy legt my in des doots
stof.
m Dat is/ verghehemelte des monts.
17 Want honden hebben my omringt/ ende
der boosen Rotte heeft hem over my ghe-
maeckt: n sy hebben myne handen ende voe
ten doorgraven.
n Ma.27.35 Mar.15.24 Luc.23.33. Joan.19.8.
18 Ick mochte alle myne beenen tellen: * sy
ymmers schouwen en sien haren lust aē my.
* Sy koelē haren moet aen my.
19 o Sy deylen myne kleederen onder hen/
ende worpen het lot om myn ghewaede.
o Ma.27.35 Joan.19.24
20 Doch ghy Heere en weest niet verre: mijn
Stercke/ haest v my te helpen.
21 Verlost mijn ziele vanden sweerde/ mijn
eensaeme vanden honden.
22 Helpt my wt der kelen des leeuwen/ ende
verlost my vanden Eenhoornen.
23 p Ick wil uwen Name predicken mynen
broederen/ ick wil v inder Ghemeynten roe
men.
p Psal.35.18 Joan.20.17 Hebr.2.12.
24 Roemt den Heere/ ghy die hem vreest: hē
eere alle zaet Jacobs/ ende voor hem schroe
me hem alle zaet Israels.
25 q Want hy en heeft niet veracht noch ver
smaet de ellende des armen/ ende sijn aen-
sicht voor hem niet verborghen: r ende doe
hy tot hem s schreyde/ hoorde hy het.
q Psal.9.10
r Psa.10.17. ende.34.7.
s Of riep/
26 V wil ick prijsen inder grooter Ghemeyn
ten: ick wil myne beloftebetalen voor dien/
die hem vreesen.
27 t De ellendighe sullen eten / dat sy sat
worden ende die na den Heere vraghen/ sul
len hem prijsen: uwe herte sal eewich leven
t Psa.132.15
28 Aller Werelt eynde worde ghedacht/ dat
sy hen totten Heere bekeeren: ende voor hē
aen biddē alle geslachten der Heydenen.
29 Want de Heere heeft een Rijcke/ ende hy
heerschet onder de Heydenen.
30 Alle u Vetten op Aerden/ sullen eten en
aenbidden: x voor hem sullen de kniepē buy
ghen/ alle die inden stof ligghen / ende die/
die kommerlick leven.
u Dat zijn de rijcke ende groote: die int stof liggen: zijn de arme en slechte: Die qualick en kommerlick leven/ of ter doode berept zijn/ alle sullen Christum aē bidden.
x Esai.45.23 Roma.14.11 Phil.2.10.
31 Hy sal een zaet hebben dat hem dient :
vanden Heere salmen vercondighen tot
kindts kinde.
32 Sy sullen komen/ ende syne gherechtichz
prediken: den volcke dat geboren wort/ dat
hy het doet.

Den xxiij. Psalm.

1. Besinghet Gods wonderbare ghe-
nadicheyt ende weldaden aen zijn Gemeyn
te/ dat hyse als een Herder/ met synē woor
de weydt/ troost/ regeert/ ende beschermt.

Eenen Psalm Davids.

1 DE Heere is mijn a Herder : my en sal
niets ontbreken.
a Esai.40.11 Jerem.23.5 Hese.34.23. Joan.10.11 Hebr.13.20. 1.Petr.2.25 ende.5.4.9
2 Hy weydet my op een groene landou
we/ ende voert my ten verschen watere.
3 Hy verquickt mijn ziele/ hy voert my op
der rechter strate/ om zijns Naems wille.
b Prov.10.
4 b Ende wanneer ick alreede wandelde in
duysteren dale/ so en vreesde ick doch geen
ongheluck: want ghy zyt by my: uwē stock
ende staf troosten my.
5 Ghy bereydet voor my eenen disch tegē
myne vyanden: ghy salvet mijn hooft met
olye/ ende schencket my vol in.
c Psal.27.4.
6 Dat goede ende barmhertichept sullen
my volghen mijn leefdaghe/ c ende sal blij-
ven inden Huyse des Heeren eewichlick.

Den xxiiij. Psalm.

1. Een Prophetie vandē Rijcke Christi
of des

of der Kercken ouer de gantsche werelt ver-
drevet/ die hy seker merckteeckenen geeft/
dat sy hebbe heylsame leere/ een herte door
den gheloove gereynicht/ ende een onschul-
dich leuen/ 7. aenden eynde/ is een heftige
vermaninghe/ als vooren inden tweeden
Psalm.

1 Eenen Psalm Dauids.

a Exo.14.5 Deu.10.14. 1.Sam.2.8 1.Cor.10.26 Psal.50.12. Iere.27.5. b.Iob.38.6 Psal.136.6. c.Psal.15.1. d Psal.73.1 Esai.33.14. Mat.3.8. e Exo.20.7 f Dat is/ Gods aensichte en tegenwoordicheyt/ die int volck Israels was en anders nergens. g† Au. Ver heft uwe hoofden O ghy poorten en wordt verheuen O ghy eewige poorten/ dat etce. h† And. der heyrschaer.

DE a Aerde is des Heeren / ende wat
daer in is ; de Aerdtbodem / ende wat
daer op woont.
2 b Want hy heeft hem aen de Zee ghe-
fondeert/ende aen de wateren bereydet.
3 c Wie sal op des Heeren Berch gaen? en
wie sal staen aen syner heyligher Stede?
4 Die onschuldighe handen heeft / d ende
reyn van herten is: die niet lust en heeft tot
looser leere/ e en en sweert niet valschelick.
5 Die sal den seghen vanden Heere ontfan
ghen/ ende gherechticheyt / vanden Godt
zijns heyls.
6 Dat is het gheslachte dat naer hem
vraecht/ dat daer soeckt f u aenghesicht
Iacob. Sela.
7 g† Maeckt de poorten wijdt / ende de
deuren inder Werelt hooghe/ dat de Co-
ninck der eeren intrecke.
8 Wie is de selue Coninck der eeren ? het
is de Heere sterck/ende machtich/de Heere
machtich inden strijde.
9 Maeckt de deuren wijdt / ende de deuren
inder Werelt hooghe; dat de Coninck der
eeren in trecke.
10 Wie is de selue Coninck der eeren ? het
is de Heere h† Zebaoth: Hy is de Co-
ninck der eeren. Sela.

Den xxv. Psalm.

1. Bidt dat hem God met syne woorde
regere/ 7. zijne sonden vergheue. 15. ende
van alle vaerlicheden die der Kercken vy-
anden aenrichten/ verlosse. En hier wort
seer schoon weghedrucket de aenvechtinge der
gheuer/die in waren gheloove bidden/ die
hen nu troosten/ nu vermanen / nu weder-
om hen tot den ghebede gheuen. etce.

1 Eenen Psalm Dauids. Aleph.

a Psal.31.1. ende 71.1. b Psal.13.5 ende 30.2. c Rom.9.33 ende 10.11. Esai.28.16. Psal.31.2. d Psal.27.11 ende 86.11 e Die groote en doch nietige oorsaken hebben te dachten; als gewelt/ konst/ wijsheyt / rijckdom/ etce. f Iob.13.26 g Esai.43.25 Iere.33.8.

NA den Heere verlangt my.
2 Beth. Mijn God a ick hope op
u/ en laet my niet te schande worden:
b dat hen mijne vyanden niet en verblijden
ouer my.
3 Gimel. c Want niemant wert tot schan-
den die uwer verbeyt: doch te schande moe-
ten worden de d loose verachters.
4 Daleth. e Heere wijst my uwe weghen
ende leert my uwe paden.
5 Vau He. Leydt my in uwer waerheyt/
ende leert my: Want ghy zijt de Godt die
my helpt/ daghelicks verwachte ick uwer.
6 Zain. Ghedenckt Heere aen uwer bar-
mherticheyt / ende aen uwe goedertieren-
heyt/ die vander Werelt aen gheweest is.
7 Heth. f Ghedenckt niet de sonden my-
ner ionckheyt/ en myner ouertredinge: ge-
denckt daerentegen myner/ na uwer bar-
mherticheyt/ om uwer goetheyt wille.
8 Thet. De Heere is goet ende vroom:
daer om onderwijst hy den sondaers op
den weghe.
9 Iod. Hy leydt de elendighe recht/ ende
leert den ellendighen synen wech.
10 Caph. De weghen des Heeren zijn enc
kel goetheyt ende waerheyt / dien die zijn
Verbondt ende Ghetuyghenisse houden.
11 Lamech. g Om uwes Naems wille
Heere weest ghenadich myner misdaet/ die
daer groot is.
12 Mem. Wie is die/ die den Heere vreest
hy sal hem onderwysen h† den besten wech.
13 Nun. Sijn ziele sal inden goeden woo-
nen/ ende zijn zaet sal het lant besitten.
14 Samech. i De heymelickheyt des Heeren
is onder dien / die hem vreesen/ ende zijn
Verbont laet hy hen weten.
15 Ayn. Myne ooghen sien alwege tot
den Heere: want hy sal mynen voet wt den
nette trecken.
16 Phe. Keert u tot my/ ende weest my ge-
nadich / want ick ben eensaem ende ellen-
dich.
17 Zade. Den angst mijns herten is groot/
voert my wt myne nooden.
18 Coph. k Siet aen mynen iammer ende
ellende/ ende vergeeft my alle mijn sonden.
19 Res. Siet aen / dat myner vyanden so
vele is/ l ende haten my wt m wreuele.
20 Sin. Bewaert mijn ziele/ ende verlost
my / en laet my niet te schande worden /
want ick vertrouwe op u.
21 Tau. Slecht ende recht dat behoede
my/ want ick verwachte uwer.
22 Phe. Godt verlosse Israel wt alle sy-
ne noodt.

h† Anders heurlicken i Iere.31.33 k Psal.3.1. l Ioa.15.25. m Of moet willigher schamperheyt oft boosheyt. And. treffelicken of op andelicken baer.

Den xxvi. Psalm.

1. Biddet onder den persoon der Ker-
ken Christi/ teghen de valsche broeders/ en
de Kercke der Godloosen / die het Euange-
lium als ketterie verdoemen/ ende de God-
salighe op menigherley wijse schelden / en-
de beleedighen : Ende is hier een aerdighe
beschrijuinghe beyder Kercken/ ende haren
handel ende wandel.

1. Eenen Psalm Dauids.

a Psal.17.1 b† Anders wandele. c Psal.139.23 d Of goedertierenheyt. e Eph.5.11. f Esai.1.16 Godes huys ende versamelinge is / waer Godes woort gaet en anders nerghens: want aldaer woont God: daer o prijst hy so dikwil Godes huys om des woorts wille/ Psal. 12. g Exo.23.8. Deut.16.19. Syra.20.31. h Psal.22.23. ende 35.15.

HEere a bestelt my recht / want ick b†
ben onschuldich: ick hope op den Hee-
re/ daerom en sal ick niet vallen.
2 c Proeft my Heere/ ende versoeckt my /
reynicht myne nieren/ ende mijn herte.
3 Want uwe d goetheyt is voor mynen oo-
ghen/ ende ick wandele in uwer waerheyt.
4 Ick en sitte niet by de ydele lieden/ e en
en heb de niet ghemeynschap met den val-
schen.
5 Ick hate de vergaderinghe der boosach-
tigen/ en en sitte niet by den Godloosen.
6 f Ick wassche myne handen met onschult/
ende houde my Heere tot uwen Altaer/
7 Daermen hoort de stemme des dancks/
ende Daermen predickt alle uwe wonde-
ren.
8 Heere / ick hebbe lief de stede uwes huys/
ende de plaetse daer u eere woont.
9 Raeyt mijn ziele niet wech met den son-
daren/ noch mijn leuen met den bloetdorsti-
ghen.
10 Welcke met boose tucken omgaen / g en
nemen gheerne gheschencken,
11 Ick daerenteghen wandele onschuldich-
lick: verlost my/ ende weest my ghenadich.
12 Mynen voet ghaet richtich: h ick wil u
louen Heere in de vergaderinghen.

Den xxvij. Psalm.

1. Eerstelick seydt hy danck / voor de
verlossinge/ die hem ghescheet is / 7. daer
naer begeert hy inden woorde bewaert/ en
voor syne listige vyanden beschermt te wor-
den.

1 Eenen Psalm Dauids.

a Psal.112.4.7. b Hab.3.19.

DE Heere is mijn licht ende mijn Heyl:
voor a wien soude ick vreesen: b de Hee-
re is mijns leuens kracht: Voor wien
soude my grouwelen/
2 Daerom/ so de boosen/ mijn tegenparthy-
ders en vyanden aen my willen/ mijn vleesch

ve verslinden / moeten sy aenloopen ende
vallen.
3 c Wanneer hem alreede een heyr teghen
c Psal.3.7. ende.118.10. Sprach 34.16.
my leyde/ so vreest hẽ dan noch myn herte
niet: wanneer hẽ krijch tegen my verheft/
so verlaete ick my op hem.
4 d Eenerley bidde ick van den Heere dat
d Luc.10.42
hadde ick geerne: e dat ick indẽ huyse des
e Psal.23.6.
Heeren blijuen mochte myn leefdaghe: te
aenschouwen de schoone Godsdienstẽ des
Heeren / ende synen Tempel te besoecken.
5 f Want hy bedeckt my in syner hutten/
f 1.Sam.21.1
ter booser tyt: hy verberght my heymelick
in syner tente/ g ende verhoocht my op ee-
g 1.Sam.23.19.
nen rotzsteen.
6 Ende sal nu verhoogen myn hooft/ ouer
myne vyanden/ die rontom my zijn: so wil
ick in syner hutten lof offeren: ick wil sin-
ghen ende lof seggen den Heere.
7 Heere/ hoort myn stemme/ wanneer ick
roepe weest my genadich/ eñ verhoort my.
8 Myn herte hout v voor v woort/ Ghy
sult myn aengesicht soecken: daerom soec-
ke ick oock Heere v aengesicht.
9 Verberght v aenghesicht niet voor my/
ende en verstoot niet inden toorne uwen
knecht: want ghy zijt myn hulpe. en ver-
laet my niet / ende en treckt de handt niet
van my af/ God myn Heyl.
10 Want myn Vader ende myn Moeder
verlaten my/ doch de Heere neemt my op.
11 h Heere wijst my uwen wech/ eñ leyt my
h Psal.25.4
op rechter bane / om myner vyandẽ wille.
12 Gheeft my niet indẽ wille myner vyan-
den: want valsche ghetuygen staen tegen
my / eñ doẽ my onrecht sonder schuywen.
13 i† Ick ghelooue ia doch/ dat ick sien sal/
het goet des Heeren inden lande der k le-
uendighen.
14 l Verbeydt des Heeren / weest ghetroost
ende onuersaecht / eñ verbeyt des Heeren.

i† Anders/ (Het ware met my wt gheweest) en hadde ick niet ge-looft/ ic sal het goede sien/ etc.
k Dat is/ daer het wel gaet.
l Psal.31.25

Den xxviij. Psalm.

1. Desen Psalm schijnt gheschreuen te
zijn van Dauid / doe hy in perijckel was
om des Coninckrijcx wille / daer hy van
God door Samuel toe gheroepen was:
wāt hy bidt om bescherminge voor sulcke
vyanden: die alleens met list omghingen/
eñ niets openlick aen en richteden: ghe-
lijck als Saul inden beginne dede.

1. Eenen Psalm Dauids.

WAnneer ick roepe tot v / Heere myn
a † Hort/ so en swijcht my niet: op
a Anders sterckte.
dat niet/ so ghy swijghet/ ick ghelijck
worde dien, die in de Helle varen:
2 Hoort de stemme myns smeeckens/wan
neer ick tot v schreye / wanneer ick myne
handẽ opheffe/ tot uwen heylighen Choor.
3 Treckt my niet henen onder den God-
loosen, eñ onder den quaetdoenders b die
vriendelick spreken met haren naesten / eñ
b Iere.9.8
hebben het boose int herte.
4 c Geeft hen na harer daet / eñ na haren
boosen wesen: geeft hen na de wercken
c Iob.34.11 Iere.17.10. Roma.2.6. Psal.62.13.
harer handen/ betaelt hen wat sy verdient
hebben.
5 Want sy en willen niet achten op het
doen des Heeren/ noch op de werckẽ syner
handen: daerom sal hyse breken/ ende niet
bouwen.
6 Gelooft zy de Heere/ want hy heeft ver-
hoort de stemme myns smeeckens.
7 d De Heere is myn sterckte ende mynen
d Deu.8.18
schilt/ op hem hoopt myn herte/ eñ my is
gheholpen: ende myn herte is vrolick/ eñ
ick wil hem dancken met mynen liede.
8 De Heere is haer sterckte: hy is de
Sterckte / die synen Ghesalfden helpt.
9 Helpt uwen volcke/ eñ segent v e Erue/
e Deut.32.9
eñ weydtse ende verhoochtse eewichlick.

Den xxix. Psalm.

1. Een Prophetie vandẽ Rijcke Christi /
dat door het Euangelium toegerichtet sou-
de worden: eñ desen gantschen Psalm is
inden verstande diepgrondich/ ghelijck als
oock vanden Propheten sulcke heymelick-
heden onder gelijcke verkreden bewanden
ende verhult worden.

1 Eenen Psalm Dauids.
2 BRenget herwaerts den Heere / ghy
Gheweldige / brenget herwaerts den
Heere/ eere ende sterckte.
3 a Brenget herwaerts den Heere eere
a Psal 96.7
zijns Naems: biddet aen den Heere in
b Of. verciersel wt moysel.
heylighe b verciecinghe.
4 De c stemme des Heeren gaet op de
wateren/ d de God der eeren dondert/ e de
Heere op groote wateren.
c Exod.7.8.
5 f De stemme des Heerẽ gaet met macht/
d Exo.9.23
de stemme des Heeren gaet eerlick / de
e Exo.14.27
stemme des Heeren verbreect de Ceder-
f Hesek.17.22.
ren/ de Heere g † verbreeckt de Cederen in
Libano/
g † Anders vrijselt.
6 Ende maeckt se springhen als een Kalf/
Libanon ende h Sirion/ als eenen iongen i
h Deut.3.9
Eenhoren.
i Iob.39.12
7 De stemme des Heeren houwet k als
k Nume.[illegible] 35.
vyervlammen.
8 De stemme des Heeren beweecht de
woestyne/ de stemme des Heeren beweecht
de woestyne Kades.
9 De stemme des Heeren l † beweecht de
l † Anders/ maket barẽ
Hinden/ ende ontbloot de Wouden/ ende in
synen Tempel sal hẽ yeghelick eere seggen.
10 De Heere sitt een sundtvloet aen te rich-
m Psal. [illegible] 26.
ten / m ende de Heere blijft een Coninck in
eewicheyt.
11 De Heere sal synen volck kracht gheuen:
de Heere sal zijn volck segenen met n vrede.
n Dat is/ dat hem wel gaen sal.

Den xxx. Psalm.

1. Dancket God / dat hy hem / of van
doodlicke kranckheyt / oft van sulcker aen-
uechtinge daer hy anders niet dan dẽ doot
in en sach / verlost hebbe: eñ is hier eenen
schoonen lof der barmherticheyt Gods eñ
troostinge/ dat God de syne/ hoe wel hyse
een kleyne tijt castijdt/ dannoch wederom-
me wt helpt: als hy seydt: Want synen
thoorne/ etc.

1. Eenen Psalm te singhen / vander *
inwijinghe des huys Dauids.
2 ICk prijse v Heere/ want ghy hebt my ver
hoocht/ a ende en laet myne vyanden hen
niet ouer my verheugen.
3 Heere myn God/ doe ick schreyde tot v/
maeckte ghy my ghesonde.
4 b Heere ghy hebt myn ziele wt der Hellẽ
geuoert/ c ghy hebt my leuendich behoudẽ/
daer die in de Helle varen.
5 Ghy Heylighen/ lofsinghet den Heere/
danckt ende prijst d syne Heylicheyt.
6 e Want synen toorn duert eenen oogen-
blick/ ende heeft f lust ten leuen: den auont
lanck duert het weenen/ doch des morgens
de vreuchde.
7 Ick doch sprack/ doe het my wel ginck:
Ick en sal nemmermeer daer neder liggen.
8 Want Heere door v welbehagẽ hebt ghy
mynen berg sterck gemaeckt. doch doe ghy
v aensicht verberchdet / verschrock ick.

*2 Sam.5.9
a Psal.25.2.
b 1 Sam.2.6
c Psal.86.13
d Dat is/ Prediket / dat God niet zy een God der valschẽ hypchelaers/ als sy hen toonẽ/ maer hy is heylich / eñ heeft de rechte Heylighen lief. Psal.18.28.
e Esai.54.7
2.Cor.4.17
Mich.7.18.
f Het en is synen ernst niet: hy meynet goet ende niet het steruen/ als soot hem voelen laet.

Ick

9 Ick wil Heere roepen tot v / den Heere wil ick smeecken.

g Psal.6.6. ende 88.12. ende 115.17. Esai. 38.18

10 g Wat is nut aen mynē bloede wanneer ick doot ben ? sal v oock het stof dancken : ende uwe trouwe vercondigen?

11 Heere hoort / eñ weest my ghenadich : Heere weest myn hulper.

12 Ghy hebt my myn klaghe verandert in eenen reye : ghy hebt mynen sack wtghetoghen / ende my met vreuchden ghegordet.

h Myn Tonghe eñ snaren spel/ daer ick v mede eere. Psalm.16.9

13 Op dat v lof singhe myn h eere/ eñ niet stille en worde: Heere myn God/ ick wil v dancken in eewicheydt.

Den xxxj. Psalm.

1. Een ghebedt/ daer menigherley aenvechtingen in ghespeurt worden / als nv dier/ die God louen / nv wederom dier/ die daer vertzaghen ende God aenbidden/ nv dier/ die oock andere tot den ghelooue verwecken eñ stieren / etc ? Welcke verscheydenheyt eenen schoonen troost met hem brengt. want daer in sietmen/ dat oock de Heylighen niet altoos eenen gelijcke vasticheyt en houden in de aenuechtingen.

1. Eenen Psalm Dauids voor te singen.

a Psalm.7.1 ende. 25.2. ende. 71.1. Sprac.2.12.

2 HEere a op v betrouwe ick/ en laet my nemmermeer te schanden worden: verlost my door uwe gherechticheydt.

3 Neycht uwe ooren tot my/ haestelicken helpt my: weest my eenē sterckē Rotzsteen ende Burcht dat ghy my helpt.

4 Want ghy zijt myn Rotzsteen ende myn Burcht : ende om ws Naems wille/ woudet ghy my doch leyden ende voeren.

b 1.Sam.19.1 eñ 23.7.24.

5 b Ghy woudet my doch wt den nette trecken/ dat sy my ghestelt hebben : want ghy zijt myn stercke.

c Luc.23.46. Acto.7.59.

6 c In uwe handē beuele ick mynen geest: ghy hebt my verlost Heere/ ghy getrouwe Godt.

7 Ick hate die daer houden op loose leere: ick hope doch op den Heere.

d Of/ goedertierenheyt ; e 1.Sam.23 26.

8 Ick verheuge my/ eñ ben vrolick ouer uwe d goetheyt: dat ghy myn ellende aensiet/ eñ bekennet myn ziele inder noot.

9 e Eñ en ouergeeft my niet in de handen des vyants : ghy stellet myn voeten op wijde ruymte.

10 Heere zijt my ghenadich / want my is angst : myn ghestalte is vervallen van treurē/ daer toe myn ziele/ eñ mynē buyck.

11 Want myn leuen heeft afgenomen van droeffenisse/ eñ mynen tijt van suchtē: myn kracht is veruallen door myn misdaet/ ende myn beenders zijn versmacht.

f Psal 44.14 ende 79.1. Iere. 20.10 g Of/ vrienden/ of ghemeynsamē:

12 f Het gaet my so qualick/ dat ick ben een groote versmaetheydt ghewordē mynen nabuerē/ eñ een schuywen mynē g magen: die my sien op der straten/ vliedē voor my.

13 Myner is vergheten inder herten/ als eens dooden ; ick ben ghewordē als een ghebroken vat.

h 2.Sa.17.1

14 Want vele schelden my qualick / dat yegelick hē voor my schuywet: h sy raedtslagen met malanderē ouer my/ eñ deucken my het leuen te nemen.

i Psal.25.2.

15 i Ick van noch Heere hope op v / ende spreke: Ghy zijt myn Godt.

k Iob.14.5

16 k Mynē tijt staet in uwe handē: verlost my vander handt myner vyanden/ eñ van dien/ die my veruolghen.

l Of/ goedertierenheyt.

17 Laet v aenghesicht lichten ouer uwen knecht/ helpt my door uwe l goetheyt.

m Psal.25.2

18 m Heere / en laet my niet te schanden worden/ want ick roepe v aen : de Godloosen moeten te schanden eñ verstommet wordē/ inder Hellen.

19 Verstommen moeten de valsche mondē/ die daer spreken tegen den rechtueerdigē/ styf / stout ende n schimpich.

n Of/ met schamper versmadinghe.

20 Hoe groot is uwe goedertierenheyt / die ghy verborghen hebt dien / die v vreesen/ ende verthoon het dien/ die voor dē lieden op v betrouwen.

21 Ghy verberghetse heymelick by v / voor yeghelicx o trotz: ghy verdecketse in der hutten/ voor den twistischen tongen.

o Of/ ouermoedicheyt

22 Gheloeft zy de Heere / dat hy heeft een wonderlicke goedertierenheyt my bewesen in eener vaster stadt.

Een vaste stadt / heet alderley sekerheyt.

23 Want ick sprack in mynen vertzaghen/ Ick ben van uwen oogen verstooten : dan noch hoordet ghy myns smeeckēs stemme/ doe ick tot v schreyde.

24 Bemint den Heere alle zijn Heylighen: de gheloouige behoedt de Heere/ eñ vergeldet rychelickē dien/ die hoochmoet oeffent.

25 p Weest ghetroost eñ onuertzaecht/ alle ghy die des Heeren verbeydet.

p Psal.27.14.

Den xxxij. Psalm.

1. Een klare leere van der rechtueerdich makinghe: namelicken/ dat wy nerghens anders door rechtueerdich worden/ vroom ofte salich zijn/ dan dat ons onser aller sonden niet toegherekent/ maer ghedeckt ende quijt gescholden worden. Dat is / Wy en wordē niet gherechtueerdicht door eenige wercken ofte Wetten/ maer alleen door het ghelooue/ die de barmherticheyt Gods/ die in Christo bewesen is / grijpt ende vaet. So leert Christus/ a Wie aen my gelooft/ die en sal den doot niet sien eewichlick. Item / b Wie daer ghelooft ende gedoopt wordt / die sal salich worden.

a Ioa.3.18. ende. 8.51 b Mar.16.16

1. Een onderwijsinge Dauids.

WEl dien / dien de ouertredinghen vergeuen zijn/ c dien de sonde bedeckt is.

c Rom.4.7.

2 Wel den mensche/ dien de Heere de misdaet niet toerekent: in welckers gheest ghen valschheyt en is.

3 Want doe ick het woude v verswijghen/ versmachtedē myne ghebeenten/ door myn dagelicx huylen.

b Dat is/ Doe ic niet woude bekennen/ dat enckel sonde in my ware / eñ habbe myne conscientie geen ruste/ tot dat ick het moeste bekennen/ eñ alleene op Gods goetheyt betrouwē.

4. Want uwe handt was dach ende nacht swaer op my : dat myn sap verdrooghde/ als het inden somer dorre werdt. Sela.

5 Daerom bekenne ick v myne sonden/ eñ en verhele myne misdaet niet: e ick sprack: Ick wil den Heere myne ouertredinge bekennen : doe vergaefdy my de misdaet myner sonden. Sela.

6. Daerom sullen v alle Heylighen bidden/ ter rechter tijdt : daerom wanneer groote wateruloeden komen/ sullen sy aen den seluen niet gheraken.

7 Ghy zijt myn beschermer / ghy woudet my voor angst behoeden/ dat ick verlosset/ gantsch vrolick roemen konde. Sela.

8 f Ick wil v onderwijsen/ ende v den wech leeren/ dien ghy wandelē sult: ick wil v met mynen oogen leyden.

e Iob.13.15 Esa.65.24. Luce.15.18. Pro.28.13. Psal.51.5. f Prou.2.3. g Pro.26.3 Tob.6.14. h Of/ goedertierenheyt. i Psal.33.1. ende 97.12.

9 g Weest niet als peerden ende muylen/ die niet verstandich zijn/ welckē men toom ende ghebidt inden mont legghen moet/ wanneer sy niet tot v willen.

10 De Godloose heeft vele plagen: wie daer entegen op den Heere hoopt / dien sal de h goetheyt omuangen.

11 i Verheucht v des Heeren / ende weest vrolick ghy rechtueerdige/ ende roemet alle ghy vrome.

Den xxxiij. Psalm.

1. Een schoone dancksegginghe/daer in
Godes goedertierenheyt ende weldadẽ in
vertelt werden/namelickẽ dat hy ons zijn
woort gheeft/de vrome beschermt/de boo-
se straft/ ende dat hy alle dinck wonder-
baerlicken gheschapen heeft. etc. Welcke
alles ons tot grooten troost is/ dat so wy
weten / wy hebben so eenen machtighen
God/wy des te styuer op hem betrouwen
derren.

1 Verheucht v a des Heerẽ ghy rechtueer
dighe: de vrome sullen hem heerlick
prijsen.
2 b Danct den Heere met harpen/ende lof-
singhet hem op den psalter c† van tien
snaren.
3 d Singt hem een niewe liedt: maeckt het
goet op snaren spelen met gheschalle.
4 e Want des Heerẽ woort is warachtich/
eñ wat hy f† toeseyt dat hout hy gewisse.
5 Hy bemint Gerechticheyt ende het Ghe-
richte: g de Aerde is vol der h goedtheydt
des Heeren.
6 i Dẽ Hemel is door het woort des Heeren
gemaect/ ende alle zijn heyr door dẽ geest
zijns monts.
7 k Hy hout het water in de Zee te samẽ/als
in eenen lederen balge/ende leyt de l diep-
te inde verborghen.
8 Alle werlt vreese den Heere/eñ voor hem
m schuwe hem / alles wat op den Aertbo-
dem woont.
9 n Want so hy spreect/ so geschiet het: so
hy ghebiedt/ so staet het daer.
10 De Heere maeckt te niete den raedt der
Heydenen/ ende wendet de gedachten der
volcken.
11 p Daerentegen den raet des Heeren blijft
eewichlick/zijns herten ghedachten in ee-
wicheyt.
12 q Wel den volcke/diens de HEERE eñ
God is: het volck/dat hy ten Erue vercorẽ
heeft.
13 r De Heere schouwet vanden Hemel/ eñ
siet aller menschen kinderen.
14 Van synen vastẽ throone siet hy op alle/
die op Aerden woonen:
15 Hy buyrcht hen alle het herte: hy mercket
op alle hare wercken.
16 Eenen Coninck en helpt niet zijn groote
macht: eñ Reuse en wort niet verlost door
syne groote cracht.
17 t Peerdẽ en helpen oock niet/eñ hare groo
te sterckte en verlost niet.
18 u Siet/des Heeren ooghe siet op die/ die
hem vreesen/die op zijn goedertierenheydt
hopen.
19 x Dat hy hare ziele verlosse vandẽ doot/
ende voetse inden dieren tijdt.
20 Onse ziele wachtet op den Heere: y hy is
onse hulpe ende schildt.
21 Want onse herte verheughet hem syner/
ende wy vertrouwen op synen heylighen
Name.
22 Uwe goedertierẽheyt Heere zy ouer ons/
ghelijck als wy op v hopen.

a Psa.32.11. ende 97.12.
b Ephe.5.19 Coloss.3.16.
c† And. ende spelen van tien snaren.
d Psa.96.1. ende 98.1. Iudit.16.1
e Psa.119.89
f† An. doet/ dat is trouwe.
g Psa.119.64
h Of goedertierenheydt
i Gene.1.6. ende 2.1. Coloss.1.16. Iudit.16.17.
k Iob.26.10 ende 38.10. Gen.1.9. Ierem.5.21.
l Of/ afgronden.
m Of/ schroomen.
n Gen.1.3. Psa.148.5. Iudit.16.17
o Esai.8.10 ende 19.11. ende 30.1.
p Esa.46.10
q Psa.144.15
r Psa.2.4. Prou.15.3. Iob.28.25.
s Par.16.9.
2. Mat.9.5 ende 12.22.
s Dat is wat sy gedẽckẽ/ dat weet eñ wet hy/ hoe hy wil.
Prouer.16.1. ende 21.1.
t Prou.21.31
u Spr.15.20 ende 34.19. Hebzee.4.13
x Psa.34.11 ende 37.19. 1.Pet.3.12.
y Psa.115.9.

Den xxxiiij. Psalm

1. Is ghelijcken inhouts met den voor-
ghen Psalme: is oock met lieuelicken ver-
maningen ondermengt/ende met schoonẽ
vertroostinghen/dat de Heyligen/hoewel
hier beangstet eñ benauwet/ dan noch by
Gode in ghestadigher achtinghe zijn/ etc.
Ende Dauid heeft hem gedichtet/ doe hy
in vaer was by Abimelech/dat is/Achis/
1.Samuel.21.

1 Eenen Psalm Dauids/a doe hy zijn ge-
daer veranderde voor Abimelech/die hem
van hem dreef/ende hy wech ginck.

Aleph.

2 Ick wil den Heere louen allertijt: synen lof
sal altoos in mijnen mont zijn.
3 Beth. Mijn ziele sal haer beroemẽ des
Heeren/dat het de ellendighe hooren/ende
hen verblijden.
4 Gimel. Prijset met my den Heere/ ende
laet ons met malcanderen synen Naem ver
hooghen.
5 Daleth. Doe b ick den Heere sochte/ant
woorde hy my/eñ verlossede my wt alle my
nen vreesen.
6 Vau/He. Die hem aensien c† ende d aen
loopen/dier aenghesicht sal niet te schandẽ
worden.
7 Zain. Doe e dese ellendige riep/ hoorde
de Heere/ende halp hem wt alle synen noo
den.
8 Heth. f De Enghel des Heeren leghert
hem rontom dien/die hem vreesen/eñ helpt
hen wt.
9 Thet. g Smaeckt ende siet/hoe vriende
lick de Heere is: wel dien / die op hem be-
trouwet.
10 Iod. h Vreest den Heere ghy syne H eyli-
gen: want die hem vreesen/ en hebben geen
ghebreck.
11 Caph. De rijcke moetẽ noodtdruftich zijn
eñ hongeren: k daerentegen die den Heere
soeckẽ/ hebben gheen gebreck aen eenighen
goede.
12 Lamed. Coẽt herwaerts kinderen/ hoort
my toe: ick wil v de vreese des Heeren lee-
ren.
13 Mem. l Wie isset/die een goet leuen be-
gheert: ende die gheerne goede dagen hab-
de?
14 Nun. m Behoedt v tonge voor den boo-
sen/ ende uwe lippen dat sy geen bedriege-
rie en spreken.
15 Samech. Laet af van het boose/eñ doet
het goede: soeckt vrede ende iaecht hem na.
16 Ayn. n De ooghen des Heeren sien op
de rechtueerdighe/ ende zijn ooren op haer
schreyen.
17 Phe. Het aensicht daerentteghen des
Heeren staet ouer die/ die quaet doẽ dat hy
hare ghedachtenisse o wtroeye vander Aer
den.
18 Zade. Wanneer de rechtueerdighe roe-
pen/so hoort de Heere/eñ verlostse wt alle
haren noot
19 Coph. De Heere is na by dien/ die eens
gebrokẽ herten zijn: ende helpet dien/ die p
een verslaghen ghemoet hebben.
20 Resch. q De rechtueerdighe moeten vele
lijden: doch de Heere helpt hem wt dien al-
len.
21 Sin. Hy bewaert hem alle zijn gebeente/
dat daer niet een ghebroken en wort.
22 Tau. Den Godloosen sal het ongeluck
dooden: ende die den rechtueerdigen haten/
sullen schult hebben.
23 Phe. r De Heere verlosset de zielen syner
knechten/eñ alle die op hem vertrouwẽ en
sullen gheen schult hebben.

a 1.Sam.21.10.
b 1. Sa.30.9 Psa.22.25.
c† An. werdẽ verlicht et haer aengesichte. etc.
d Dz is/die hem dringẽ/ als wouden sy hem ouervallẽ/gelijck als de ghilẽ de vrouwe dẽ Richter. Luc.18. Oft/ ghelijck als waterẽ daer henen vlietẽ/met hoopen eñ stormen: want hy heeft het geerne/dat men soecke/ aen kloppe eñ buldere/ met bidden sonder aflaten.
e Psa.91.11
f 2.Reg.6.17 ende 19.35. Iosue.5.14.
g Psa.25.2. 1. Petr. 2.3
h Psa.128.2
i Heb. Leeuwen.
k Gen.31.42 Psa.33.19. ende 37.19. Mat.6.33.
l 1. Pet.3.10
m Dat is/ Weerinĝde valsche leere/ende doet goets/ ende lijdt v.
n Spr.15.20 Hebre.4.16.
o Dz is/dat menniẑ meer van hem en hout.
p Psa.51.19 Esai.57.15. ende 61.3. ende 66.2.
q Pro.24.16 1.Tim.3.12.
r Dz is/ om ghebracht worden/als quaetdoenders.

Den xxxv. Psalm.

1. Een gebedt tegen die die de vrome sonder
alle schult haten/eñ quellen/eñ willen ghe-
lijckewel voor vrienden aengesien zijn. So
danighe lieden zijn gemeynlick in der hee-
ren houen te vinden.

1 Eenen Psalm Dauids.
2 Heere: twist met mijnen twisters: strijt
met myne wederstrijders.

2 Grijpt den schilt eñ de wapen/eñ maect
v op mp te helpen.
3 Treet hervoor de spere/ende beschut mp
tegen mijne veruolghers:spreect tot mijner
zielen: Jck ben v hulpe.
4 Sp moeten hen schamen/ende gehoont
worden/die na mijner zielẽ staen:sp moetẽ
te rugge keeren ende te schanden worden/
die mp quaet willen.

a Psal. 83.14

5 a Sp moeten worden als kaf voor den
winde / ende de Engel des Heeren stoot se
wech.
6 Harẽ wech moet duyster ende slibberich
worden / ende de Enghel des Heeren ver-
volghe se.
7 Want sp hebbẽ sonder oorsake gestelt haer
nette/ mp te verderuen/ ende hebbẽ sonder
oorsake mijner zielen kuylen ghegrauen.

b Syr. 27.29
Prou. 26.27.

8 Hp moet onuersiens oueruallen worden:
ende zijn nette dat hp ghestelt heeft/ moet
hem vanghen/ende moet daerin oueruallẽ
worden.
9 Doch mijn ziele moet haer verblijdẽ des
Heeren/ende vrolick zijn op zijn hulpe.
10 Alle mijne beenen moeten seggen: Heere/
wie is v ghelijck? ghp die den ellendighen
verlosset van dien/die hem te sterck is/ eñ
den ellendighen ende armen/van sijnẽ roo-
vers.
11 Daer tradẽ c wreuelige getuygen op:die
tijghen mp/ dies ick niet schuldich ben.
12 d Sp doen mp quaet voor goet/ mp in e
hertenleedt te brenghen.
13 Jck daerentegen/wanneer sp cranck wa
ren/tooch eenẽ sack aen:dede mp wee met
vasten/ende f badt van herten.
14 Jck hielt mp/ als ware het mijn vriẽt eñ
broeder:ick ginc treurich als eener die leet
draecht/ouer sijner moeder.
15 g Sp daerenteghen verblijden haer ouer
mijn schade:eñ vergaderden hen:de h hinc-
kende vergaderen hen teghen mp/ sonder
mijne i schuldt:sp scheuren ende en houden
niet op.
16 Met dien die daer huychelen eñ k† spot
tẽ/om des buyck wille/bytensp hare tandẽ
te samen ouer mp.
17 Heere/hoe lange wilt ghp toesiẽ? verlost
doch mijn ziele van haren bulderen/ eñ mij
ne eensame/van den jonghen leeuwen.
18 l Jck wil v dancken in der grooter Ghe-
meynten/ende onder vele volckẽ wil ick v
roemen.
19 Laet hen niet ouer mp verblijden/ die mp
onbillick vpant zijn/ noch met den ooghen
spotten/die mp sonder oorsake haten.
20 Want sp dencken nt schade te doen:ende
soecken valsche saken tegen de o stille indẽ
Lande.
21 Ende sperren haren mont wijt op tegen
mp/ende spreken: Daer/ daer:dat sien wp
gheerne.
22 Heere/ ghp siet het/swijcht niet: Heere/
weest niet verre van mp.
23 Ontweckt v/ende waeckt op tot mijnen
rechte/ende tot mijner sake/ mijn God en-
de Heere.
24 Heere mijn God/richtet mp na uwer ge-
rechticheyt/ dat sp hen ouer mp niet en ver
blijden.
25 Laetse niet seggẽ in hare hertẽ:daer/daer
dat wouden wp: laetse niet segghen : Wp
hebben hem verslonden.
26 p Sp moetẽ hen schamen ende te schandẽ
worden/ q alle die hen mijns quaedts ver-
blijden:sp moetẽ met schande ende schaem
te ghekleedt worden / die hen teghen mp
roemen.
27 Roemen ende verblijden moeten hen/die

e Dat is/
stoute ghe-
weltdadi-
ghe.
d Psal. 109.4
e Sterilita-
tem animæ
meæ id est/
als moeste
mijn ziele
verlaten eñ
nacht zijn/
als een we-
duwe oft on
vruchtbare.
Andere duy
dent becoo-
ringe des le
uens.
f † An. Dat
ic bat/wou
de ick/ het
quame ouer
mp.
g Prou. 17.5
Job. 31.23.
h Dat is/
die den bod
op beyden
schouderen
dragen: die-
nẽ Gode/ eñ
dienẽ doch
oock dẽ duy
uel. 1. Reg.
18.21.
i † An. wetẽ
k † And. on-
nutten spot
drijuen.
l Psa. 22.23
m Joa. 15.25
n † An. gee-
nen vrede/
o Dat is/
die gheerne
vrede had-
den.
p Psa. 40.15
ende 70.3.
ende 71.13.
q Prou. 17.5
Job 31.29.

mp gunnen/ dat ick recht behoude: ende al-
toos seggen: De Heere moet hooch geloeft
zijn/ die sijnen knechte wel wil.
28 Ende mijn tonghe sal spreken van uwer
gherechticheyt/ende v daghelicks prijsen.

Den xxxvj. Psalm.

1. Troostet de vromen tegen het rasen
der Godloosen/die hp seer fijn afmaelt. 10.
Ten eynde biddet hp / dat hem God inden
woorde voor den Godloosen ende hare listi
ghe aenslaghen beware.

1 Eenen Psalm Dauids des Heerẽ knecht
voor te singhen.

HEt is a van gront mijns herten / vanð
Godloosen weghen ghesproken / Dat
gheen Godsvreese bp hen en is.
2 Sp b vercieren hen onder malcanderẽ sel
ue/ dat sp hare boose sake voorderẽ/ende an
dere c veronglimpen.
3 Alle hare leere is schadelick ende ghelo-
gen d sp en laten hen oock niet wijsen/ dat
sp wat goets deden.
4 Sp dencken e op haren leger na schade:
ende staen vast op den boosen wech / ende
en schouwen geen erch.
5 f Heere/ uwe g goetheydt reycht so wijt de
als den Hemel is/ende uwe waerheyt soo
wijdt als de Wolcken gaen.
6 Uwe gherechticheyt staet als h de bergẽ
Gods/ende v Recht als groote diepte i Hee
re / ghp helpet beyde den mensche ende
Vee.
7 Hoe dierbaer is uwe goedertierenheyt/
God dat de menschen kinderen onder de
schaduwe uwer vluegelen vertrouwen.
8 Sp worden dronckẽ van de rijcke goe-
deren ws huys / ende ghp drenckese met
wellust/ als met eenen stroom.
9 k Want bp v is de leuendighe l fonteyne
ende in uwen lichte sien wp het m licht.
10 Breydt uwe goedertierenheyt ouer die/ die
v kennen/ ende uwe gherechticheydt ouer
de vromen.
11 Laet mp van den stouten niet ouertreden
worden ende/de hant der Godloosen n stoo-
te mp niet.
12 m† Maer laet sp/de quaetdoenders/ al-
daer vallen/dat sp verstooten worden / eñ
niet blijuen mueghen.

Den xxxvij. Psalm.

1. Eene schoone vertroostinghe tegen
de ergherrnisse der Godsalighen/daer sp bp
wijlen mede worden aenghevochten: wan-
neer sp sien/dat sp/als van Gode verlaten/
de Godloosen daerenteghen met alderley
voorspoet ende gheluck ouerschuddet wor-
den. Worden derhaluen hier vermaendt
tot ghedult/ dat sp daerom niet vertzagen
noch gener exempel niet sonden nauolgen
Ende dat hier de vermaninghen ende ver-
troostingen so dickwils verhaalt worden /
daer verthoont de heylighe Gheest in / hoe
wp van aerde wraeckgierich zijn/ende daer
om ixe wel behoenen/ dat ons sulcks beuel
des ghedults altijdts ingheðruckt worde.

1 Eenen Psalm Dauids. Aleph.

VErtoornt a v niet ouer de Boose :
weest niet nijdich ouer de quaetdoen-
ders.
2 b Want als het gras worden sp haest af
gehouwen/ende als het groene kruydt sul-
len sp verwelcken.
3 Beth Hoopt op den Heere/ende doet het
goede: c blijft inden lande/ende ghenert v
redelick.

a Dz is/wã
neer ick goð
delick de
waerheyt seg
gen sal/ wãt
de Godloose
schijnen als
warẽ sp vroõ
eñ heylich /
ende is doch
inden gront
valsch.
b Dat is/op
topen.
c Dat is/on
schijnich ha
telickmakẽ.
d Sp. 21.7.14
e Dat is sõð
ophoudẽ en
rusten sp nz.
f Deut. 4.19
Math. 5.45
g Of/ goeder
tierenheydt
h Dat is sta
ste onuer-
stoorelick.
i Esai. 30.23.
k Jere. 2.13
l Of/ sprin-
gende water
adere.
m Dat is/
troost/
vreuchde.
n Of/ velle.
o † An. daer
zijn geuallẽ
die onghe-
rechticheyt
doen/sp zijn
afgeworpẽ
geweest/ eñ
sp en zijn nz
connen we-
der opghe-
richt wordẽ
Dese Sprea
ke Salich
zijn de sachte
moedighe:
wãt sp sullẽ
het Aertrijc
ke besittẽ: uz
eñ Glose eñ
wtduydin-
ghe deses
Psalms.
Matth. 5.5
a Pro. 23.17
ende 24.1.
b Psa. 129.6
2. Reg. 19.26
c Deu. 4.1.
ende 4.33.
b Dat is/
met God eñ
met eeren :
oz ghp God
vreeset. eñ
niemanden
onrecht
doet.

4 Hebt uwen lust inden Heere:die sal v ghe
uen wat v herte wenscht.

Hiob.13.15. Prou.16.3. *Esai 58.8. Job.11.17. f Oz is/ der roest/ verhept/ eñ en woedet niet g Of/houdt wacht/verwacht.

5 Gimel. e Beueelt dẽ Heere uwe wegen/
ende hoept op hem/hy salt wel maken.
6 *Ende sal uwe gerechticheyt voortbren-
ghen als het licht/ende v recht als dẽ mid
dach.
7 Daleth. f Weest stille dẽ Heere/eñ g wacht
op hem:vertoornt v niet ouer dien/ dien sy
nen moetwille ghelucklelick voortgaet.
8 He. Staet af van toorne/ende verlaet de
grimmicheyt:vertoornt v niet/dat ghi ooc
quaet doet.

h Pro.2.12. Hiob.18.17

9 h Want de boose worden wtgeroept: die
daerentegen des Heeren verwachtẽ/sullen
het Landt beeruen.

i Hiob.7.21. Psa.37.36. k Mat.5.5.

10 Van. Het is noch om een cleyne tijt/so is
de Godloose niet meer: i eñ wanneer ghy
na synder stede sien sult/sal hy wech zijn.
11 k Daerentegẽ de ellendige sullẽ het Landt
beeruen/ende lust hebben in grootẽ vrede.

l† An. stellet den etc. na. Psa.112.10 59.9. m Psa.2.4. Prou.1.16.

12 Zain. De Godloose l† dreycht dẽ Recht
ueerdighen/ * eñ bijt syne tanden tsamen-
ouer hem.
13 m Doch de Heere lachet synder:wãt hy siet
dat synen dach coemt.
14 Heth. De Godloosen trecken het sweert
wt/eñ spannen haren boghe/dat sy vellen
den ellendighen eñ armen/ende slachtẽ de
vrome.
15 Doch haer sweert sal in haer herte gaen/
ende haren boghe sal verbreken.

n Prou.15.16 Syra.29.29 .Tim.6.8. o Psa.10.15

16 Thet. n Het weynige dat een rechtueerdi-
ge heeft/is beter/dan het groote goet veler
Godloosen.
17 o Want der Godloosẽ arm sal verbrekẽ:
daerenteghen de Heere onthout de Recht-
ueerdighe.
18 Jod. De Heere kent de dagen der vromẽ/
ende haer goet sal eewichlich blijuen.

p Psa.38.11

19 Sy en worden niet te schandẽ inder boo-
ser tijt/p ende inden dieren tijt sullen sy ge
noech hebben.

q Psa.92.10 Proue.12.7. r† An. Heere sullen als rammẽ vet verteert worden/als den rooc sullen sy verswinden. s Psa.68.3. t Psa.112.5. Luce.6.35.

20 Caph. q Want de Godloose sullen omco-
mẽ/eñ de vyanden des r† Heeren:wanneer
sy ooch alreede zijn als costelicke landou-
we/so s sullen sy doch vergaen/als dẽ rooc
vergaet.
21 Lamed. t De Godloose borcht/eñ en be
taelt niet:de Rechtueerdige daerenteghen
is barmhertich ende mildt.
22 Want syne gesegende beeruen het Lant:
daerentegen syne vervloecteden/wordẽ wt
gheroept.
23 Mem. Vanden Heere wort sulcr mans
ganck geuoordert/ende heeft lust aen synẽ
wech.

u Pro.24.16 Psa 34.20. ende 145.15. x Syra.2.12 1.Reg.17.4. y Psa 112.5.9 Prou.11.17

24 u Valt hy/so wort hy niet wech geworpẽ/
want de Heere houdt hem by der hant.
25 Nun. x Jck ben ionck geweest/ ende out
ghewordden:ende en hebbe noch noyt gesiẽ
den Rechtueerdigen verlaten/ ofte zijn zaet
om broodt gaen.
26 y Hy is altijt barmhertich eñ leenet geer-
ne ende zijn zaet wort ghesegent.

z Psa.34.15. Amos.5.15. a Hebr.13.5. Josue.1.5.

27 Samech. z Laet vanden boosẽ/ende doet
het goede/ende blijft altoos.
28 Wãt de Heere heeft het recht lief/a eñ en
verlaet syne Heylighen niet/eewichlick wor
den sy bewaert:doch der Godloosen zaedt
wort wtgheroept.

b Prou.2.24

29 Jod. b De rechtueerdige beeruẽ het Lant/
ende blyuen eewichlick daerinne.

c Deu.31.6. Prou.31.6. d Esai.51.7. e Jere.9.8. Psa.10.9. Sapie.2.12.

30 Phe. c De mondt des rechtueerdighen
spreeckt de wijsheyt/ende zijn tonghe leert
het Recht.
31 d De Wet zijns Gods is in zijn herte:sy-
ne treden en slibberen niet.
32 Zade. e De Godloose loeret op den
Rechtueerdigen/ende dencket hem te doo-
den.
33 Doch de Heere en laet hem niet in synen
handen/ eñ en verdoẽt hem niet / wanneer
hy veroordeelt wort.
34 Coph. Wacht op dẽ Heere/eñ hout synen
wech: so sal hy v verhooghen/ dat ghy het
Lant beeruet/ghy sult het sien/dat de God
loosen wtgheroept worden.

f Psa.92.8. Hiob.20.6.

35 Resch. f Jck hebbe gesien eenen Godloo-
sen/ die was stoutmoedich / ende breydde
hem wt / ende groende als eenen Lauwer-
boom.

g 1.Thess.5.3 h Hiob.7.21. Psa.37.10.

36 g Doemẽ voorby ginck/siet/doe was hy
wech:h ick vraechde na hem/doe werdt hy
nerghens ghevonden.
37 Sin. Blijft vroom/eñ hout v recht:want
sulcken sal het ten laetsten wel gaen.

i Hiob.8.22

38 i De Ouertreders daerentegẽ wordẽ ver-
delget met malcanderen / eñ de Godloosen
worden ten laetsten wtgheroept.
39 Tau. Doch de Heere helpt dẽ Rechtueer
dighen:die is haer stercke inder noot.

k Hiob.36.13

40 Want de Heere sal hen bystaen/ k eñ sal-
se verlossen:hy salse vanden Godloosen ver
lossen/ende hen helpen:want sy vertrouwẽ
op hem.

Den xxxviij. Psalm.

1. Een gebet tegen de sonde eñ boose cõ-
scientie:eñ wort hier een costelicke leere ende
voorbeelt gegeuen/datmen inden aengrijp
des toorns Gods eñ zijns gerichts/met va
ster hope aẽ syne barmhertichept sal hou
den/eñ hem tot vlijtige gebeden begheuen.

a God louẽ eñ hemseluẽ beschuldigẽ, dat is/recht aen God eñ hemseluen ghedacht. b Jer.10.24 Psa.6.2.

1 Eenen Psalm Dauids ter a ghedachte-
nisse.
2 HEere/b straft my niet in uwen toorne/
ende castijt my niet in uwer grimmic-
heydt.
3 Want uwe pijlen steken in my/ende uwe
handt drucket my.
4 Daer en is niet gesonts aen mynen lijue/
voor uwen dreyghen/ende daer en is ghee-
nen vrede in mijn ghebeenten / voor myne
sonden.
5 Wãt myne sondẽ gaen ouer mijn hooft/
als eenen swaren last zijn sy my te swaer ge
worden.
6 Myne wonden stincken/eñ vloeyen van
etter/om myner dwaesheyt wille.
7 Jck ga crom/eñ seer gebucket/den gant-
schen dach ga ick treurich:

c† Anders. dyen/ of heupen.

8 Wãt myne c† lendenen verdorrẽ gantsch/
ende daer en is niet ghesondes aen mynen
lijue.
9 Het is met my gantsch anders gewordẽ/
ende ben seer ontween gestooten: ick huyle
van onruste mijns herten.
10 Heere/voor v is alle mijn begheeren/ende
mijn suchten is niet verborghen.

d Dz is/mijn aenghesichte en is niet licht eñ vrolick/maer siet suer/bedroeft ende duyster. e Hiob.19.13 Psa 55.14. ende 88.9.

11 Mijn herte beeft/mijn cracht heeft my ver
laten/eñ d het licht myner oogen en is niet
by my.
12 e Myne beminden ende vriendẽ staen te-
ghen my/ende sien mijn plaghe/ende myne
naesten treden verre af.
13 Ende die na myner zielẽ staen/stellen my
na:ende die my quaet willen/sprekẽ hoe sy
schade doen willen / ende gaen met enckel
list omme.
14 Jck doch moet zijn als eenen Doouen/eñ
niet hooren:ende als een Stomme/die synẽ
mondt niet op en doet.
15 Eñ moet zijn/als een die niet en hoort/en-
de die gheen wederreden in synen mondt en
heeft.

f Of/beste.

16 Doch ick f volherde Heere op v:ghy Hee-
re mijn God sult my verhooren.

Want

17 Want ick dencke/dat sy doch haer niet= o
uer my en verblydẽ: wanneer mynen voet
slibberde/souden sy hen hooch roemen te=
ghen my.
18 Wãt ick ben tot lydẽ ghemaect/eñ myn
smerte is ghestadelick voor my.
19 Want ick doe myne misdaet cont/eñ sor
ghe voor myne sonden.
20 Doch myne vyanden leuen / ende zijn
g Psa.69.5. ende 35.19. machtich:g die my sonder schult hatẽ,zyn
groot.
h Psa.25.12/ ende 109.5 21 hEñ die my quaet doen voor het goede/
setten hen tegen my/daerom dat ick ouer
het goede houde.
22 Verlaet my niet/Heere myn God: weest
niet verre van my.
23 Haest v/my by te staen/Heere myn Hulpe

Den xxxix. Psalm.

1. Stelt hem tweerley erghernisse voor zijn ellende/ eñ der Godloosen voorspoet/ eñ sterckt hem teghen beyde. 5. Bidt daer na/dat hem God voor der Godloosẽ sekerheyt beware/9. eñ van sonden ende der sõden straffe verlosse.

1 Eenẽ Psalm Dauids/voor te singẽ/voor
a Jeduthun.
a 1.Pa.16.38 ende 25.1.
2 Ick hebbe my voorghesettet/ ick wil my
hoedẽ, dat ick niet en sondige met myner
tonghen: ick wil mynen mont b toomen/
dewyle ick den Godloosen alsa voor my
sien moet.
b Dat is/dat ick niet murmurere/ dewyle het my so qualic eñ den boosen so wel gaet.
3 Ick bẽ verstommet, ende stille gewordẽ/
ende c swyge der vreuchden/ eñ moet myn
leet in my eten
c Dat is/ het en is my niet lachelick.
4 Myn herte is ontbrant in mynẽ lyue/eñ
wanneer ick daer aen gedencke, wordet ick
ontsunckt/ick spreke met myner tonghen.
5 dDã noch Heere/ e leert my doch dat het
een eynde met my hebbẽ moet/eñ dat myn
leuen een merckteecken heeft/ende ick daer
van moet.
d Psa.90.10 ende 119.
e Dat is, dat ick nu so seker en leue/ als de Godloosẽ/die geẽ ander leuen verhopen.
6 Siet, myne dagen zyn eener hant breedt
by v/eñ myn leuen is als niets voor v:hoe
gantsch niets zyn alle menschen/ die doch
so seker leuen.Sela.
7 Sy gaen daerhenen/als eẽ schaduwe,eñ
maken hen veel onnutter onruste: sy ver=
gaderen / ende en weten niet wie het kry=
ghen sal.
f Hiob.7.6. ende 8.9.
8 Nu Heere/wes sal ick my troostẽ:ick ho=
pe op v.
g Luc.12.10
9 Verlost my vã alle myner sonden/eñ laet
my niet den sotten eenen spot wordẽ.
h Dat is ic wilse laten varen/eñ nz murmurere teghen v.
10 Ick wil h swyghen/eñ mynen mont niet
op doen:ghy sulthet wel maken.
11 Wende uwe plaghe van my:want ick ben
versmacht voor de straffe uwer hande.
12 Wãneer ghy eenen castydet om der sondẽ
wille/ so worct syne schoonheyt verteert als
i Psa.62.10 van Motten:i Ach hoe gantsch niets zyn
doch alle menschen.Sela.
13 Hoort myn gebet Heere / ende verneemt
myn schreyen/eñ en swyght niet ouer myne
k 1.Pa.3.15/ Hebr.11.13. tranen:k wãt ick ben beyde v Pelgrim eñ
v Burgher/als alle myne vaders.
14 Laet af vã my, dat ick my verquicke/eer
ick van henẽ vare/eñ niet meer hier en zy.

Den xl. Psalm.

1. Desen Psalm is eygen den persoone Christi:veruatet voorgaens een dancksegginge voor zyn verlossinge.7.Daer na een prophetie/van de afwerpinghe des Wets/ eñ wtcondinghe des Euangelij/eñ der weldaet Christi / namelicken / dat hy de Wet hebbe veruult/ende nu zyn verdienste/door het Euangelium syner Kercken aenbiedt ende schenckt.14.Ende eynde is een ghebet Christi/met der Werlt sonden beladẽ/ende voor haer in syner lyue voldoende.

1 Eenen Psalm Dauids voor te singhen.
2 Ick verbeydde des Heeren/ende hy neych
de hem tot my/ende hoorde myn schrey=
3 en.
a Eñ tooch my wt der grousamen kuylen/ a Psa.18.17
ende wt den slycke:ende settede myne voe=
ten op eenen Rotzsteen, dat ick gewisse tre
den kan.
4 Ende heeft my een nieuwe Liet in mynen
mont gegeuen/te louẽ onsen God. Dat sul=
len vele sien/ende dẽ Heere vreesen/ende op
hem hopen.
5 b Wel dien/ die zyn hope set op dẽ Heere/ b Jer.17.7 Psa.2.12.
ende hem niet en wendet tot dẽ houeerdi=
ghen/ende die met leughenen omgaen.
6 Heere myn God groot zyn uwe wonderẽ
ende uwe gedachten die ghy aẽ ons bewy=
set:b is niets gelyck.ick wilse vercondigen
ende daeruan seggen, hoewel sy niet te ver=
tellen en zyn.
7 c Offer ende Spysoffer en behaghen v
niet, doch de ooren hebby my opghedaen:
ghy en wilt noch Brandtoffer noch Sond
offer. c Esai.1.11 Jere.6.20. ende 7.20. Hebr.10.5. Philip 2.7.
8 Doe sprac ick:Siet, ick come, int Boeck
is van my ghescreuen.
9 Uwen wille/myn God/doe ick geerne, d
ende d Wet hebbe ick in mynen herten. d Jer.31:33
10 e Ick wil predikẽ de gerechticheyt in der
grooter Gemeynten:siet/ick en wil my my=
nen mondt niet stoppen laten/ Heere dat
weet ghy. e Psa.22.23. ende 35.18.
11 f Uwe gerechticheyt en verborge ick niet
in myner hertẽ:van uwer waerheyt eñ van
v heyl spreke ick:ick en verhele uwe g goet=
heyt ende trouwe niet/inder grooter Ghe=
meynten. f Mat.12.34 g Of goedertierenheydt
12 h Ghy dannoch Heere/en wilt doch uwe
barmherticheyt van my niet wendẽ.laet u=
we goedicheyt ende trouwe my allewegen
behoeden. h Psa.12.35
13 Want my heeft omvanghen lyden sõder
getal:myne sonden hebbẽ my aengegrepẽ/
dat ick niet i sien en can: haerer is meer als
hayr op mynẽ hoofde/ eñ myn herte heeft
my verlaten. i Dat is/dat my het ghesichte vergaet van grootẽ wee.
14 k Laet v welgeuallen Heere, dat ghy my
verlosset:haest v Heere my te helpen: k Psa.70.1.
15 Schamen moeten hen ende tot schanden
worden/ die my na myner zielen staen/dat
syse ombrengen/l te rugge moeten sy vallẽ
ende tot schanden worden / die my quaedt
gonnen. l Vloeck der Synagoge. l Job.38.29. Prou.17.5. Psa.70.3.
16 Sy moeten in harer schande versmachtẽ/
die ouer my roepen:Daer, daer.
17 Het moten hen verblyden eñ vrolick zyn/
alle die na v vraghen:eñ die v heyl beminnẽ, m moeten seggen allewegen:De Heere
zy hooch geloeft. Seghen der Kercke. m Psa.35.27 ende 70.8.
18 Want ick ben arm ende ellendich:de Hee
re dannoch n sorget voor my: ghy zyt myn
Helper eñ Verlosser: myn God en vertoe=
uet niet. n 1.Pet.5.7.

Den xlj. Psalm.

1/ Desen Psalm hoort oec tot dẽ persoon Christi die daer biddet om verlossinge teghen de aenslaghen der Synagoguen. 13. Ende is hier een openliche, Prophetie van de opstandinghe Christi.5.die hemseluen hier oock Sondaer noemt/daerom dat hy hemseluen aen onse stede ghesetet/ende voor onse sonden voldaen heeft. Wordt verclaert van Christo/Joannis 13. So kan het van op Dauid / na de dwalinghe der om ver=

onder kinden Joden/ niet getogen worden.

1 Eenen Psalm Davids/ voor te singhen.

a Rom. 12.13 Syrach. 7.35 ende 12. 8. Galat. 6.10.

2 WEl dië/ a die hem des nootdruftigen
aenneemt: dien sal de Heere verlossen
inder booser tydt.
3 De Heere sal hem bewaren / eñ by den
leven behouden / eñ hem latē wel gaen op
Aerden / ende hem niet gheven in syner
vyanden wille.
4 De Heere sal hem verquicken op het
bedde syner kranckheyt: ghy helpet hem
van alle syner kranckheyt.

b Syrac. 23.1 c Psal. 51.6.

5 b Ick sprack: Heere zyt my ghenadich:
heeldt myn ziele / c want ick hebbe aen v
ghesondicht.
6 Myn vyanden sprekē quaet tegen my:
wanneer sal hy sterven / ende synen naem
vergaen?
7 Sy komen dat sy aenschouwen / ende
meynen het doch niet van herten / maer
soecken wat/ dat sy lasteren meugen: gaen
henen / ende draghent wt.

d Of. ruymen.

8 Alle die my hatē/ d mummelen te samen
teghen my / eñ dencken quaedt over my.
9 Sy hebben een boevenstuck over my
besloten / Wanneer hy leyt / en sal hy niet
weder opstaen.

e Joā. 13. 18 Mat. 26.21 Luce. 22. 21. Act. 1. 17.

10 e Ooch myn vrient/ dien ick vertroude/
die myn broodt att / treedt my onder de
voeten.
11 Ghy dan noch Heere, weest my ghenadich
eñ helpt my op, so wil ickse betalen.
12 Daer by mercke ick dat ghy een welgheuallen
aen my hebt / dat myn vyandt
niet over my juychen sal.

a + Anders/ Hinde. b Psal 63.2. 143. 6.

13 My doch weerhoudet ghy om myner
vromicheyt wille / ende stellet my voor v
aensichte eewichlick.
14 Ghelooft zy de Heere de God Israels/
van nv aen/ tot in eewicheyt. Amē/ Amen.

Den xlij. Psalm.

c Dat is/ Daer God woont/ als inden Tempel/ eñ waer zyn woordt is. d Psal. 80.6 e Psal. 115.2 ende 79. 10. f Psal. 62. 9. g Psal. 42.12 ende 43. 5. h Dat is / syne bekentenisse ende tegenwoordicheyt door het woordt ende het ghelooue. i Dat is/ in den Joordtschē Lande/ welcke hy so noempt/ de wyle de Jordane daerin vliet als het Lantwater: ende Hermonim zyn groote bergē daer ontrent/ tegen welckē de berch Zion kleyne is. Josue. 12. 2.

1. Een ghebedt teghen de treuricheydt
des gheests die dan by den Gheloovigen
in sonderheydt onstaet als sy met lyden
ende kommer beladen / daer toe der Godloosen
spot als warē sy van God verlatē/
dragen moeten/ ghelyck als Christus der
Joden aen het Cruyce. Hy bidt dan / dat
God zyn aensicht wil sien laten, ende hem
tegen sulcke treuricheyt door zyn woordt
troosten/ Ende hier zyn schoone lieflicke
troostredenen vervatet.

1. Een onderwysinge der kinderē Korach
voor te singhen.

2 GHelyck als het a + Hert schreyet na
versch water / so schreyt myn ziele/
God tot v.
3 b Myn ziele dorstet na Gode / na den
levendighen God: wanneer sal ick daer
henen komen/ dat ick c Gods aengesichte
aenschouwe?
4 d Myn tranen zyn myn spyse dach eñ
nacht: dewyle men daghelicx tot my seydt:
e Waer is nv v God?
5 Wanneer ick dan daer aen ghedencke/
f so schudde ick myn herte daer wt by my
seluen: want ick woude gheerne henen
gaen met den hoop/ eñ met hen wandelen
ten huyse Gods/ met vrolickheyt eñ danckē/
onder de hoopen die daer vyeren.
6 g Wat bedroeft ghy v myn ziele / eñ zyt
so onrustich in my? wacht op God/ want
ick sal hem noch dancken/ dat hy my helpe
met zyn h aensichte.
7 Myn God/ bedroeft is myn ziele in my/
daerom ghedencke ick aen v/ i inde Lande
aen der Jordane ende Hermonim/ op den
kleynen berghe.
8 Uwe vloeden ruyschē daer henen dat
hier een diepte/ eñ daer eē diepte bruysen/
l alle uwe waterwaghen ende baren gaen
over my.

h Ghelyck als in de Roode Zee den Egyptenaren geschiedde.

9 De Heere heeft des daechs toegheseyt
zyn goedertierenheyt/ eñ des nachts singe
ick hē/ eñ bidde tot den God myns levens.

l Josue. 2.4

10 Ick segghe tot God mynen Rotzsteen:
Waerom hebt ghy myner vergeten? waerom
moet ic so trurich gaen/ wanneer myn
vyandt my dringt?
11 Het is als een moort in mynen beenen/
dat my myne vyanden schenden: wanneer
sy dagelicx tot my segghen: Waer is nu v
God?
12 Wat bedroeft dy v myn ziele/ ende zyt so
onrustich in my? wacht op God: want ick
sal hem noch danckē/ m dat hy myns aensichts
hulpe/ ende myn God is.

m Dat is/ hy sal myn aensichte niet laten te schande worden: vt supra: Psalm. 43. Maer my vrolick latē verhoort zyn.

Den xliij. Psalm.

1. Een ghebedt van gelycken verstande
met den voorgaenden: ende dese Psalmen
zyn misschien ghedichtet van David / doe
hy voor Absolon / huys ende Tempel derven
moeste buytens landts.

1 RIcht my God, eñ voert myn sake/ tegē
het onheylige volck, eñ verlost my van
den valschen eñ boosen lieden.
2 Want ghy zyt de God myner stercke:
waerom verstoot ghy my? a waerom laet
ghy my so treurich gaen/ wanneer my myn
vyandt dringt?

a Psal. 42.10

3 Seyndt v licht ende uwe waerheyt/ dat
sy my leyden, ende brengen tot uwen Heyligen
berge/ ende tot uwer Woonynghe.
4 Dat ick ingae, tot den b Altaer Gods:
tot den God/ die myn vreuchde eñ herten=
lust is, ende v God op der herpen dancke/
myn God.

b Esai. 56.7 Hebr. 13.10.

5 c Wat bedroefdy v myn ziele / ende zyt
so onrustich in my? wacht op God: want
ick sal hem noch dancken / dat hy myns
aensichts hulpe ende God is.

c Psal. 42.6 12.

Den xliiij. Psalm.

1. Een ghebedt der Kercken tegen der
tyrannen woedighe vervolgingen/ want so
bedieder Paulus Rom. 8. Eñ wort hedens
daechs wel gebeden/ niet alleen tegen die/
die Gods woordt haten ende vervolghen/
maer oock tegen den Turck: Voor aen is
een vertellinge der voriger verlossinge. 10.
daer na een klaghe/ dat hen de selue so niet
laten speurē bydē tegenwoordigē tydē/ 23.
eñ biddet / God woude om zyns woordts
wille/ helpen.

1 Een onderwysinge der Kinderen Korach
voor te singhen.

2 GOd; a wy hebbē met onse Ooren ghehoort
b onse vaders hebbent ons vertelt/
wat ghy ghedaen hebt te haren
tyden/ van ouds herwaerts.

a 1 Sam. 12.8 2. Sam. 8. 1 b Deut. 6. 7

3 Ghy hebt met uwer handt de Heydenen
verdreven/ daer en teghen * hen hebt ghy
ingesettet: ghy hebt de Volcken verdrvē/
daer en teghen hen hebt ghy wtgebreydet.

* Te weten ōse Vaders

4 c Wāt sy hebbē het lant niet ingenomen
door haer sweert/ ende haren arm en holp
hen niet: maer uwe rechterhant/ uwē arm/
ende het licht uws aensichts: want ghy
haddet een welgevallen aen hen.

c Deut. 7.7

5 d God / ghy zyt de selue myn Koninck/
ghy die Jacob hulpe toesegt.
6 Door v willen wy onse vyanden outwee
stooten: in uwen Name willen wy ondertreden/
die hen tegen ons setten.

d Psal. 74.12 e Psal. 118.10

Want

7 Want ick en verlate my niet op mynen
boghe / ende myn sweert en kan my niet
helpen.
8 Maer ghy helpet ons van onsen vyan-
den/ende maket te schanden die ons haten.
9 Wy willen dagheliicx roemen van God/
ende uwen Name dancken eewichlick. Sela.
10 Waerom verstoot ghy ons dan nu / ende
laet ons te schanden worden ? ende en
treckt niet wt onder onsen Heyre:
11 Ghy laet ons vlieden voor onse vyanden/
dat ons berooven / die ons haten.
12 f Ghy laet ons op eten als Schapen/ende
verstroyet ons onder de Heydenen.
13 Ghy verkoopt u Volck g om niet/ ende en
h † neemt niets daer voor.
14 i Ghy maket ons ter versmaetheyt onsen
nabueren / ten spotte ende hoon/ dien die
rontom ons zijn.
15 k Ghy maket ons tot eener bysprecke
onder den Heydenen/ ende dat de Volcken
het hooft over ons schudden.
16 Dagheliicx is myn versmaetheyt voor
my/ ende myn aenghesicht is vol schanden.
17 Dat ick de schenders ende lasteraers
hooren / ende de vyanden ende wraeckgierighen sien moet.
18 Dit alles is over ons ghekomen / ende
hebben doch uwer niet vergeten/noch on-
trouwelick in uwen Verbonde ghehandelt.
19 Onse herte en is niet afgheuallen/ noch
onsen ganck ghewecken van uwen weghe.
20 Dat ghy ons also l † slaet onder de m
Draken ende bedecket ons met duysternisse.
21 Wanneer wy des Naems onses Gods
vergeten hadden/ ende onse handen opge-
heven tot eenen vreemden God:
22 Dat soude Godt wel vinden: n nu kent
hy immers onses herten grondt.
23 o Want wy worden doch om p uwent
wille dagelicx verworcht, ende zijn geacht
als slachtschapen.
24 q Ontweckt u Heere: waeromme slaept
ghy ? waeckt op / ende en verstoot ons niet
so gantschelick.
25 Waerom verberght ghy u aensicht: ver-
geet onser ellenden ende benautheyts?
26 r Want onse ziele is ghebuyght ter Aer-
den/onsen buyck kleeft aenden Aerdbodem.
27 Maeckt u op/helpt ons / ende verlost
ons, om uwer goedertierenheyt wille.

f Esai.53.6
g Dat is/ sonder ghewin.
h † Anders laet haer we.tocringe niet verhooghen.
i Psal.97.5 31. 12.
k 1.Reg.9.7
l † Anders/ verstoot onder de. etc.
m Dat is/ den vergiftigen tyrannen: ende duysternisse heet ongheluck.
n Psal.7.10 Jere.17.10.
o Ro. 8. 36.
q Esai.15.10
p Dat is / Niet om onsen wille/ maer u woort vervolgen sy in ons.
q Psal. 89. 47.
r Psa.119.25

Den xlv. Psalm.

1. Een Prophetie van het Rijcke Christi/ die hier afgemaelt wordt/ een Bruydegom met eener Bruydt der Kercken / wt den Overigen der Joden met tsamen den Heydenen / vergadert. Hier zijn merckelicke bewijsredenen/ dat Christi Rijcke bestaet inden woorde: want hy spreect van lippen ende Scepter 11. Item/ De Synagoge sal haren afbreuck/ so veel het werlicke ghepronge des Wets belangt/ hebben/ ende de Heydenen gheroepen worden 12. Item Christus zy ware God : dewijle hier een wtdruckelick bevel is / Men sal hem aenbidden.

1 Een Bruydtliet ende onderwijsinghe der kinderen Korach/ vanden a † Roosen/ voor te singen.
2 MIjn herte dichtet een fijn liedt : ick wil singen van eenen Koninck : myn Tonghe is een penne eens goeden schrijvers.
3 Ghy zijt de schoonste onder der menschen kinderen/ b liefalich zijn uwe lippen/ daerom c † seghent u God eewichlick.
4 d Gordt u sweert aen u zijde ghy Helde ende vercierde u schoon.

a † Anders Lelien.
b Of/ genadenrijcke met ghenade ende liefde treckende.
c † And. dat u Godt segent/ etc.
d Ephe.6.17 Apoc.19.15
e † And. op den woorde der waerheyt/ saechtmoedicheydt ende gerechticheyt so etc.
f † Anders/ (sy gaen) int herte der vyanden/etc.
g Hebr. 1. 8.
h † Anders billich.
i Psal. 11. 8.
k Luth wat Kezia zy/en weet ic niet Sommige noement Kasia: het moet een wortel zijn/ die wel riecht/ ende kleederen wel aenhoude.

5 Het moet u ghelucken in uwer cieragie:
treckt henen/ e † der waerheydt te goede/
ende de ellendighe by rechte te behouden ; so
sal uwe rechter handt wonder bewijsen.
6 Scherp zijn uwe pijlen / dat de Volcken
voor u neder vallen/ f † midden onder den
vyanden des Koninckx.
7 g God / uwen stoel blijft altoos ende
eewichlick. de Scepter ws Rijcx is een h†
veerdich Scepter.
8 i Ghy hebt lief gherechticheyt/ ende hatet
een Godloos wesen : daerom heeft u God/
u God / ghesalft met vreuchdenolie / meer
dan uwe ghesellen.
9 Uwe kleederen zijn enckel Myrrhen/
Aloes ende Kezia l † wanneer ghy wt den
Elpenbeenen Palleyse daerhenen tredet/
in uwer schooner heerlicheyde.
10 In uwer cieragie gaen der Koninghen
Dochteren: de Bruyt staet tot uwer rech-
terhande, in enckelen kostelicken goude.
11 Hoort Dochter, siet daer op/ ende neycht
u ooren : vergeet ws Volcx ende ws Vaders
huys.
12 So sal de Koninck lust aen uwer schoon-
heyt hebben: want hy is u Heere, ende ghy
sult hem aenbidden
13 De Dochter in Tor sal met gheschencken
daer zijn, de rijcke inden volcke sullen voor
u smeecken.
14 Des Konincx Dochter is gants heerlic
n inwendich : sy is met gulden stucken be-
kleedt.
15 Men leydtse in gheslickten kleederen
totten Koninck: ende hare o speelgenooten/
de maeghden die haer na gaen, leydtmen p
tot u.
16 Men leydtse met vreuchden ende q vrolick-
heydt/ ende gaen in des Konincx Palleys.
17 In de stede uwer Vaderen sult ghy kin-
deren krijgen/ die sult ghy tot Vorsten set-
ten in der gantscher Werelt.
18 Ick wil ws Naems gedencken van kindt
tot kints kinde : daerom sullen u dancken
de Volcken altoos ende eewichlick.

l † And. wt uwen Elpenbeenen / oft Yvooren Palleysen / (dat is / schrijnen) daerinnen u mede verheucht.
Koninghen Dochteren zijn onder uwen edelen (vrouwen) de/etc.
m Tor / so heet de stadt Tyrus/ die, te dier tijdt de rijckste ende beroemtste stadt was. Als soude hy seggen Oock de rijcksten inder werelt sullen Christum eeren.
Esai. 23. 18. Hesek.27.28.
n Gheheel als int vrouwentimmer alles enckel gout ende zijden is.
o Dat is/ haer edel vrouwen/of staetvrouwen.
p Als ten dansse of ter vreuchden.
q Of herten lust.

Den xlvi. Psalm.

1. Een vertroostinge ende danckegginge voor de weldaden Gods, dat hy so wonderlicken zijn Kercke teghen alle ghewelt der Werelt ende des Satans weer houdet/ 9. Ten eynde vermaent hy ernstlick/ datmen dese weldaden Gods bekenne / ende hem daer voor dancke.

1. Een Liedt der kinderen Korah / vander jeucht/ voor te singhen.
2 GOd is onse toevlucht ende Stercke/ een b † hulpe inden grooten nooden/ die ons gheraeckt hebben.
3 Daeromme en vreesen wy ons niet / wanneer ooch alreede de Werelt ondergin ghe, ende de bergen midden in de Zee soncken.
4 c Wanneer ooch alreede de Zee raesde/ ende wentelde/ dat van haerder ongestuymicheyt de bergen inuielen. Sela.
5 d † Dan noch sal e de Stadt Gods fijn lustich blijven/met haren bornputten/ daer de Heylige wooningen des Hoochsten zijn.
6 f God is by haer daer binnen/ daerom sal sy wel blijven : God helpt haer vroech.
7 De Heydenen moeten vertzaghen/ ende de Koninckrijcken vallen: het Aerdtrijck moet vergaen g wanneer hy hem hooren laet.
8 De Heere h † Zebaoth is met ons / de God Jacobs is myn beschuttinghe Sela.
9 Coemt herwaerts ende siet de wercken des Heeren die op Aerden sulck verstooren heeft aengherichtet.

a Psal.43.4
b † Anders treffelicke hulpe/ hebben wy(hem) in nooden bonden.
c Psal.89.10 ende 93.3
d † An. Wat daer is een vliet/ die mz syne beken de Stat Gods verheucht / de etc.
Allerhoochsten.
e Heb.12.22 Apoc. 3.12. ende 21. 2.
f Joh.14.23 2. Cor 6.16 Apoc 21 3.
g Dat is/ wanneer hy dondert.
h Anders der Heyrscharen.

Psal.76. Esa.30.15.

k Of/ behalen.

10 l Die de krijgen stuert in aller Werelt/ de bogen breeckt/ spiessen ontwee slaet/ ende waghenen met vyere verbrant.
11 Weest stille/ ende bekent dat ick God ben: ick wil eere k inleggen onder de Heydenen/ ick wil eere inlegghen op Aerden.
12 De Heere Zebaoth is met ons/ de God Jacobs is onse beschuttinghe. Sela.

Den xlvij. Psalm.

1. Een Prophetie van het Rijcke Christi door het Euangelium aen te richten/ en voort hier in/ den dienst Gods int Nieuwe Testament/ namelicken de predicatie des woorts/ dwelck oock der Heydenen Vorsten souden aennemen/ ende een volck des Gods Abrahams worden. So wort nu hier merckelicken ghespeurt de dwalingen der Joden/ die hier een wtlegghinghe maken/ vant invoeren der Arcken in het Huys des Heeren.

1 Eenen Psalm voor te singhen/ der kinderen Korah.
2 Slaet a in de handen alle Volcken/ en juychet Gode met vrolicken gheschalle.
3 b Want de Heere de aller Hoochste/ is verschrickelick/ een groot Coninc op den gantschen Aerdbodem.
4 Hy sal de Volcken onder ons dwinghen/ ende de lieden onder onse voeten.
5 Hy verkiest ons ten erfdeele/ de heerlicheyt Jacobs/ dien hy lief heeft. Sela.
6 God vaert op met juychen/ ende de Heere met heller Basuynen.
7 Lossinghet/ Lossinghet Gode/ Lossinget/ Lossinghet onsen Koninck.
8 Want God is Coninck op den gantschen Aerdbodem. Lossinghet hem c kloeckelic.
9 God is Coninck ouer de Heydenen/ d God sittet op synen Heylighen stoel.
10 De Vorsten onder de volcken zijn vergadert/ tot eenen Volcke den God Abrahams: want God is seer verhooght by den e Schilden op Aerden.

a Psa.96.4. Spra.43.42 b Deu.4.20 ende 32.9.

c Dat is/ Dz men int prediken het woort met blijde handele/ ende daer by blijue/ nz allewege henen roepen en wasschen: als de wilde woeste schreyers en bespotters/ stoutmoedighe Predikers/ die daer spreken wat hen duncke.

d Esa.66.1

e De Vorsten moeten oock Christen zijn/ so sy genoemt werden schilden op Aerden.

Den xlviij. Psalm

1. Is euen ghelijckes inhouts ende verstants met den xlvj Psalm: want hy vertelt wat God door weldaden bewesen hebbe synen volcke/ in dien/ dat hy Jerusalem oft de Kercke ende synen dienst/ voor meniger ley aenloopen der vyanden/ beschuttet ende beschermt heeft. Sodanighe exempelen maken ons oock eenen troost en toeuersicht/ God sal alle wege zijn Kercke wel bewaren.

1 Eenen Psalm der Kinderen Korah.
2 GOd is de Heere ende hooch beroemt/ in der Stadt onses Gods/ op synen Heylighen Berghe.
3 De Berch Zion is als een schoon a † spruytken/ dies hem het gantsche lant troostet/ aen der zijden tegen Noorden/ leyt de b Stat des grooten Koninck.
4 God is in hare Pallepsen bekent/ dat hy de beschuttinghe zy.
5 c Want siet/ Coningen zijn vergadert/ en de met malkanderen voor by ghetoghen.
6 Sy hebben hen verwondert/ doe sy sulcx saghen: sy hebben hen ontset/ ende zijn ghestortet.
7 Beuinge is hen aldaer aengecomen/ angst als eener die baert.
8 d Hy verbreeckt de Schepen in de Zee/ door den Oosten wint.
9 Als wy ghehoort hebben/ so sien wy het aen der Stadt des Heeren Zebaoth/ aen der Stat onses Gods: God onderhoudt de selue eewichlick. Sela.

a † An lanbouwe dies hem etc. verblijdt.
b Heb.12.22. Apo.21.2.10
c Dat is/ Coningen hebben voor de seer stat moeten verschricken/ en dies wils met schanden daer van trecken/ 2.Par.20.

10 God wy verwachten uwer goedertierentheyt/ in uwen Tempel.
11 God/ als uwen Name/ so is oock uwen roem/ tot aender Werelt eynde: uwe rechterhant is vol gherechticheyts.
12 b De Berch Zion verblijde hem ende de Dochteren Juda zijn vrolic/ om uwer Rechten wille.
13 Maeckt v op Zion: ende omuanghtse/ en telt hare toorrens.
14 Legt neersticheyt aen hare mueren/ ende verhooght hare Pallepsen/ op datmen daer van e verkondighe by den nacomelinghen.
15 Dat dese God/ zy onse God altoos ende eewichlick: hy voert ons f als de ieucht.

b Psal.67.8
c Dat is/ prediken moghen Gods woort.
f Dat is/ genadichlic en saechtmoedich door het woort v genade/ als vader ende moeder hare kinderen opbrengen: niet als henckers en stockmeesters door Wetten en bedwanck/ driuen ende worghen.
† Anders ieucht doodt.

Den xlix. Psalm.

1. Een ghelijck inhout met den xxxvij. Psalm/ want t is een vertroostinge teghen dese ergernisse/ dat den Godloosen allenthaluen wel is/ de Godsalighe daerentegen bekommert worden. 16. ende is hier een ghewisse plaetse van der Godsalighen opstandinghe ten eewighen leuen.

1 Eenen Psalm der kinderen Korah/ voor te singhen.
2 HOort toe alle Volcken: merckt op alle die a † in deser tijt leeft.
3 Beyde ghemeyne man ende Heeren/ beyde Rijck ende Arm met malcanderen.
4 Mijnen mont sal van wijsheyt spreken/ ende mijn herte van verstande segghen.
5 b Wy willen een goede spreucke hooren/ en een schoon gedichte op der harpen spelen.
6 Waer om soude ick my vreesen in boose daghen/ wanneer my de misdaet myner c † ouertreders omringt?
7 d Die hen verlaten op haer goet/ en pochen op haren grooten Rijckdom/
8 Doch kan een Broeder niemanden verlossen/ noch Godt yemandt versoenen.
9 Want het kost te vele haer ziele te lossen/ dat hy het moet laten aenstaen eewichlick.
10 Wanneer hy oock alreede e langhe leeft/ ende den kuyl niet en siet.
11 f Wandt men sal sien/ dat sulcke wijsen doch steruen/ so wel als de dwasen en narren omkomen/ * ende moeten haer goet anderen laten.
12 Dat is haer herte/ dat hare g Huysen altoos duren/ hare wooninghen blijuen voort en voort/ en hebben groote eere op Aerden.
13 Dan noch connen sy niet blijuen in sulcker h weerde/ maer moeten daer van/ als een vee.
14 Dit haer doen is enckel dwaesheyt/ noch lonent haere nakomelinghen met haeren monde. Sela.
15 Sy ligghen inder Hellen als Schapen/ de doot knaechtse/ doch de i vrome sullen gantsch geringhe ouer hen heerschen: En haer k † pochen moet verghaen/ inder Hellen moeten sy blijuen.
16 Doch Godt sal mijn ziele verlossen uwt der Hellen ghewelt/ want hy heeft my aenghenomen Sela.
17 l Laet v niet verbijsteren/ of eener rijck wort/ of de heerlicheyt zijns huys groot wordt.
18 m Want hy en sal in synen steruen niets mede nemen/ ende syne heerlicheyt sal hem niet na varen.
19 Maer hy troost hem deses n goeden leuens/ ende lof het/ wanneer eener na goede dagen o † pocht.
20 So varen sy haren Vaderen na/ ende en sien het licht nemmermeer.
21 Summa: Wanneer de mensche inder

weer.

a † And. op Aerden wooner.
b Psal.78.2. Mat.13.35.
c † An. versenen omstaet/ Somnuge verlaten hen op/ etc.
d Psal.52.9. Sprac.5.1. Luc.12.19.
e Dat is/ heeft eenen goeden moet/ dencke nimmermeer aen den doot.
f Eccle.2.14.16. ende 3.18
* Eccl.11.10
g Dat is/ hare gheslachten kinderen. gesinne/ etc. Sprac.11.10
h Dat is in goet en eere.
i Malac.1.3
k † And gestalte
l Psal.37.1. Eccl:10.14.
m Hiob.1.21. ende.27.19. 1.Tim.6.7. Spr.11.10.
n Dat is/ hy houdet daer voor/ dat men hier ge noch hebbe ende prale.
o † And. trachtet.

weerdicheyt is/ en en heeft des gheen ver-
stant/ so vaert hy daervan als een vee.

Den l. Psalm.

1. Een Prophetie vander gemeyner ver
condinge des Rijcx Christi. 8. ende vander
affettinge des Wets met alle haer offeren
ende Godsdiensten: en zijn hier treffelicke ver
maningen en dreygingen/ dat wy met ach-
terstel des wets en haerder gerechticheyt/
de barmherticheyt ons in Christo bewesen/
begrijpen.

1 Eenen Psalm Assaph.

GOd de Heere/ de Machtighe spreect/
ende roept de Werelt/ vanden Opganck
der Sonnen/ totten Nederganck.
2 a Wt Zion breect aen de schoone b glantz
Gods.
3 Onse God comt en en swijcht niet: c ver-
slindende vyer gaet voor hem henen/ ende
rontom hem een groot onweder.
4 Hy roept Hemel ende Aerde dat hy zijn
volck d richte.
5 Vergadert my myne Heyligen/ die e het
Verbont meer achten van offer.
6 f Ende de Hemelen sullen syne gerechtic-
heyt vercondigen: want God is Richter.
Sela.
7 Hoort mijn volck/ laet my spreken/ Israel
laet my onder v betuyghen/ Ick God/ ben
v God.
8 g Ws offers haluen straffe ick v niet: h v
we brantoffers zijn doch altoos voor my.
9 Ick wil niet van uwen huyse Ossen nemen.
noch Bocken wt uwe stallen.
10 Want alle Dieren inden Woude zijn myne/
en het Vee op de Berghen/ daer sy by duy
senden gaen/
11 Ick kenne alle het gevogelte op de Ber-
ghen/ en alderley ghedierte op den velde is
voor my.
12 So my hongerde/ woude ick v daer niet
van seggen: i want den Aertbodem is myne
ende alles wat daerinne is.
13 Meynt ghy dat ick Ossen vleesch eten wil/
oft Bocken bloet drincken?
14 Offert Gode danck en betaelt den Hooch
sten uwe k ghelofte.
15 l Ende roept my aen inder noot/ so wil ick
v verlossen: so sult ghy my prijsen.
16 Daerenteghen totten Godloosen spreect
God: Wat vercondicht ghy myne rechten/ en
nemet myn Verbant in uwen mondt?
17 So ghy doch nu castydinge haet/ en wor
pet myne woorden achter v henen.
18 Wanneer ghy eenen Dief siet/ so loopt ghy
met hem/ ende hebt ghemeynschap metten
Overspeelders.
19 Uwen mont laet ghy het quaet spreken/ en
uwe tonghe dryft valscheyt.
20 Ghy sittet ende spreket tegen uwen broe-
der: den sone uwer moeder achterklapt
ghy.
21 Dat doet ghy en ick swijghe: so meynt ghy/
ick sal v gelijck zijn: doch ick wil v straffen/
ende wil v dat onder ooghen setten.
22 Merct doch dat/ ghy die Gods vergeet/
dat ick v niet eenmael wech rucke/ en daer
gheen verlosser meer en sy.
23 Wie danck offert/ die prijst my: en daer is
den wech/ dat ick hem wyse het Heyl Gods.

a Esai. 2. 3.
b Dat is/ glinsterschijn
c Deu. 4. 24 ende 9. 3. Heb. 12. 29. Johel. 2. 3.
d Dat is/ regere/ helpe/ verlosse/ van den Duyvel/ menschen/ doot sonde. etc.
e t And. met my een verbont maken met offer.
f Psalm. 19 ende 89. 6. ende 97. 6.
g Esai. 1. 11 Jerem. 7. 15
h t An. noch dat uwen brandtoffer niet altoos voor my zijn.
i Psa. 24. 1. ende 86. 12 Deu. 10. 14. Exod. 19. 5. Jerem. 27. 5 1. Cor. 10. 26
k Dat ghy hem geloeft hebt/ hy sou de v God zijn/ int eerste ghebadt.
l 2. Pa. 15. 4. nt an. tucht

Den lj. Psalm.

1. Een sonderlinge gebet van vergevinge
der sonden: en is hier een beweeringe des
voorigen Psalms: Want in desen hy om der
sonden vergiffenisse biddet. 17. Item een losof
fer belooft/ geeft hy claerlicken te kennen/ sy
zy een ghescheenck / en der barmherticheyt
Gods eenich werck: leert seer dapper van-
der sonden grootheyt en oorsake daertoe van
onser swackheyt teghen de selve.

1 Eenen Psalm Davids/ voor te singhen.
2 a Doe de Propheet Nathan tot hem quam
als hy was tot Bath Saba in ghegaen.
3 GOdt zijt my ghenadich na uwer goe-
dertierenheydt: ende verdelcht myne
sonden/ na uwer grooter barmhertic
heyt.
4 Wascht my wel van myner misdaet/ en rey
nicht my van mynen sonden.
5 c Want ick bekenne mijn misdaedt. ende
myn sonde is alleweghen voor my.
6 Aen v alleene hebbe ick gesondicht/ ende
quaet voor v gedoen: d op v dat ghy recht be
houdet in uwe woorden/ ende reyn blijvet/
wanneer ghy gherichtet wordet.
7 Siet/ ick ben e wt sontlicken zade gebo-
ren/ en mijn moeder heeft my in sonden ont-
fanghen.
8 Siet/ gy hebt lust ter waerheyt die int ver
borgen leyt: ghy laet my weten de heymelic-
ke wijsheydt.
9 f Ontsondicht my met Ysope/ dat ick reyn
worde: wascht my dat ic sneeu wit worde.
10 Laet my hooren vreuchde en g vrolicheyt/
dat de beenen vrolick worden/ die ghy h ver
slaghen hebt.
11 Verberght v aensicht van myne sonden/ en
verdelcht alle myne misdaden.
12 Schept in my God een reyn herte/ en geeft
my genen niewen i ghewissen gheest.
13 Verworpt my niet van uwen aensichte/
ende neemt uwen Heylighen Gheest niet
van my.
14 Troost my weder met uwer hulpe/ en de
vrijmoedighe Gheest onthoude my.
15 Want ick wil den Overtreders uwe we-
ghen leeren/ dat hen de Sondaers tot v be-
keeren.
16 Verlost my vanden bloetschuldigen God/
die ghy mijn God en l Heylant zijt: dat mijn
tonghe uwe gherechticheyt roeme.
17 Heere doet myne lippen op/ dat mynen mont
uwen roem vercondighe.
18 m Want ghy hebt niet lust ten offer: ick woude
de het v anders wel geven: ende brantoffer
en behaghen v niet.
19 De offerhanden die God behagen/ zijn ee-
nen n t verbrijsten gheest: o een verbrijstet
ende verslaghen herte/ sult ghy God niet
verachten.
20 Doet wel by Sion na uwer genade/ bou
wet de mueren te Jerusalem.
21 Dan sullen v behagen p de offerhanden der
gerechticheyt/ de brantofferen en gantschen
offer: dan salmen Ossen op uwen Altaer offeren.

a 2. Sa. 12. 1
b Psa. 56. 1.
c Job. 13. 15. Psa. 32. 5. Luce. 18. 13. ende 15. 21.
d Roma. 3. 4
e t An in sonden geboren.
f Dat is/ Absolveert my en spreeckt my los: als in voortijden inde Wet door het sprengen met Ysope/ bediet werdt. Levit. 14. 6. Num. 19. 6 Ephe. 5. 26. 1. Pet. 3. 21.
g Of. herten lust/
h t And. ontwee geslaghen.
i Dat is/ en gheest die int geloove sonder twyfel/ en der sake ghewis is en hem niet irren noch bewegen en laet van meniger ley waenge dachten/ leeren/ etc. als die duncke laers / ende twyfelaers doen.
t An. richtighen. Eze. 36. 26. Acto 2. 4.
k Dat is/ van verschulde daer ick den doot mede verdient hebbe/ gheluck wy alle zijn voor God.
l Of/ Heylmaker/ Salichmaker.
m Mir. 6. 8
n t And. verknnisen.
o Jasu. 76. 2
p Rom. 12. 1

Den lij. Psalm.

1. Desen Psalm veruaet een heftige over-
schuddinge en bedreyghinge der Tyrannen
en vyanden der kercken. 8. vertroostet daeren
tegen de geloovigen met Gods hulpe ende
hulde.

1 Een onderwijsinge Davids/ voor te sin-
ghen/
2 a Doe Doeg de Edomiter quam/ en seyde
het Saul aen/ ende sprack: David is in A-
himelechs huys ghecomen.

3 WAt b t trotz ghy dan/ ghy Tyran/ dat
ghy kont schade doen? so doch Gods
goedertierenheydt noch daghelicx
duert.
4 c V tonghe poocht na t schaden/ ende snijt
met leughenen/ als een scherp scheermes.

a 1. Sa. 22. 1
b t An. roemt ghy.
c Dat is/ dat ghy anderen ongheluck toerichtet/ ende schade doet.

5 Ghy spreect liever het boose dan het goe
de/ende liever valsch dan recht. Sela.
6 Ghy spreect geerne alles wat tot verder=
ven dient/met valscher tonghen.

b Wiet pla=
gen vertelt
hy/Dat hy
sal geẽhuys
ende gheen
goet behou
den/daertoe
in gheen
Stat noch
in geenẽ Lã
de blyven.
e Psal.49.7
Apc.12.19.

7 Daerom sal v God oock d gantsch ende
gaer verstoorẽ ende verslaẽ/eñ wt der hut
ten rucken/ende wt den lande der levendi=
ghen wtroepen. Sela.
8 Ende de rechtveerdige sullent sien /ende
hen vreesen/ende sullen syner lachen.
9 Siet/dat is de mã/dſe God niet voor synẽ
troost en hiel/e maer verliet hem op synen
grooten Rijckdom/eñ was machtich scha
de te doen.
10 Ick daerentegen sal blijven als eenẽ groe
nen Olyboom/inden Huyse Gods:verlate
my op Gods goedertierenheyt/altoos eñ
eewichlick.
11 Ick dancke v eewichlick/want ghy cont

f Of bestaẽ.

het wel maken:eñ wil f verbeyden op uwẽ
Name. want uwe Heylighen hebben vreuch
de daer aen.

Den liij. Psalm
i. Is ghelijcken inhouts met den xiiij.
Psalm.

a † An. Op
den Maha
lath
b Psal.14.1

1 Een onderwijsinge Davids/a int Choor/
om malcanderen voor te singhen.
2 DE b Dwasen spreken in harer herten:
Daer en is gheen God: sy en deughen
niets/ ende zijn eenen grouwel in ha=
rẽ boosen wesẽ:daer en is niemant die wat
goets doet.
3 God sach vanden Hemel op der menschẽ
kinderen/dat hy sage/of yemant verstan=
dich ware/die na God vraechde.
4 Doch sy zijn alle afgevallen/eñ altemael
ondeuchdelick geworden: c daer en is nie=
mant die wat goets doet/oock niet eener.

c Rom.3.10.

5 Willẽ dan de quaetdoenders hen niet seg
gen latẽ?die mijn Volck verslindẽ/ dat sy
hen generẽ?doch God en roepẽ sy niet aẽ.
6 Daer vreesẽ sy hen doch/daer niet te vree
sen is:want God verstroyt de beenẽ der b
Drijvers/ghy maecktse te schanden:want
God versmaedtse.
7 Och dat de hulpe wt Zion over Israel
quame/eñ de God zijn gevanghen Volck
verlossede:so soude hem Jacob verblijden/
ende Israel vrolick zijn.

b Dat zijn
die/die met
de Wet eñ
geweldt de
lieden willẽ
vroõ makẽ
in haer eygẽ
wercken:als
de Hoofstlie
den het
Keyserboole
blijven.

Den liiij. Psalm.
1. Een gebet/ dat hem God holpe wter
vaer daer hy door verraderie ingheromen
was:eñ zijn hier schoone troostinghen/die
ons in gelijcke vaer een toeverlaet makẽ/
van onser hulpe ende beschuttinghe/ ende
vander Kercken vyanden omcomen.

1 Een onderwijsinge Davids/voor te sin=
ghen op snaerenspelen.

a 1.Sa.23.19
ende 26.1.

2 a Doe die vã Siph quamen/ende sprakẽ
tot Saul:David heeft hem by ons verbor
ghen.
3 HElpt my Godt door uwen Naeme/
ende doet my recht/ door v ghewelt.
4 God verhoort mijn gebet/verneemt
de redenen mijns monts.
5 Want vᵇ stoute setten hen tegen my/en=
de cᶜ trotzighe staen na myner zielen/ en=
de en hebben Godt niet voor ooghen.
Sela
6 Siet/God staet my by:de Heere dᵈ weer=
houdt mijn ziele.
7 e Hy sal de boosheyt mynen vyanden be=
talen:verstoortse door v trouwe.
8 So wil ick v een vreuchdenoffer doen/eñ
uwẽ Name Heere dancken/dat hy so troo=
stelick is.

b † And.
vreemde/
etc.eñ schrie
kelicke
staen/etc.
c ‡ An wre
velige dat
is moet wil
lige.
d † And.is
onder dien/
die mijn zie
l : weerhou=
den.
e Deu.32.35

9 Want ghy f† helpet my wt alle myner
noot/ dat mijn ooghe aen mynen vyanden
lust siet.

f † An. Hy
heeft my
verlost van
der hellen/
vroeffenisse.
eñ mijn oo=
ge heeft ge=
sien de wra=
ke op mijn
vyanden.

Den lv. Psalm.
1. Een gebet onder den persoon Christi/
tegen de Synagoge eñ den verrader Juda
Ende wort recht ghebruyckt tegen de val=
sche broeders die met hefighẽn haet/dien
sy dannoch met huychelsse gelate behendich
decken de/ der Kercken aldermeest schaden.

1 Een onderwijsinge Davids voor te sin
ghen op snarenspel.
2 GOd hoort mijn ghebet/ende verbercht
v niet voor mijn smeecken.
3 Merckt op my. ende verhoort my/
hoe ick soo klaeghelick vertzaghe ende
huyle.
4 Dat de vyãt so schreyt/ende de Godloose
dringet:want sy willẽ my eenen boosẽ tuck
bewijsen/ende zijn my hefstich a gram.

a Of ha=
tich/vyan=
dich.

5 Mijn herte beangstet hem in mynẽ lijve/
ende des doots vreese is op my ghevallen.
6 Vreesen ende beven is my aengecomen/
ende grouwen heeft my overvallen.
7 Ick sprach:O hadde ick vleugelen als de
Duyven/dat ick vloge /ende yewers blijvẽ
conde.
8 Siet so woude ick my verre wech makẽ/
ende in de Woestyne blijven. Sela.
9 Ick woude haestẽ/dat ick ontliepe/voor
den stormwinde ende onweder.
10 d Maeckt hare tonghen oneens Heere/ eñ
laetse ondergaen:want ick sie c wrevel ende
twist inder Stadt.
11 Sulckes gaet dach ende nacht om eñ om
in haren muren:het is d moeyte eñ arbeyt
daerinne.
12 Schade doen regeert daerin:liegen ende
bedrieghen laet niet af van haren straten.
13 Wanneer my doch mijn vyant schendede/
woude ick het lijden: ende wanneer my mijn
hater overpochte/woude ick my voor hem
verberghen.

b Gene.11.9
c Of/moet
willige on
billicheydt.
d Dat is/
Enckel
boosheyt
daermede
sy hen ende
andere be=
swaren.

14 e Ghy dannoch zijt mijn geselle/mijn ple=
gher ende f bekende vrient.

e Psal.41.10
Mich.7.6.
f Of ghe=
woonlicke

15 Die wy vriendelick met malcanderẽ wa=
rẽ/tusschen ons:wy wandelden in dẽ huyse
Gods met hoopen.
16 g De doot h overvallese/ende moeten levẽ
dich in de helle varẽ:want enckel boosheyt
is onder haere hoopen.

g Nu.16.32.
h Of overe=
vallese

17 Ick dannoch wil tot God roepen / ende
de Heere sal my helpen.
18 Des avonts/ morgens ende middachs/
wil ick klaghen ende huylen/so sal hy mijn
stemme hooren.
19 Hy verlost mijn ziele vã dien/die aen my
willen/ende geeft my ruste/want harer is
vele teghen my.
20 God sal hoorẽ eñ haer veroottmoedigen/
die altoos blijft:Sela:want sy worden niet
anders/ende en vreesen God niet.
21 Want sy legghen hare handen aen syne
vreedsamen / ende ontheylighen zijn Ver=
bondt.
22 Haren mont is glatter dan boter/eñ heb
bẽ doch kryech inden sinne:hare woordẽ zijn
sachter dan olye:eñ zijn doch blooote sweer=
den.
23 i Werpt uwen aenligghenden noodt/ op
den Heere/die sal v versorghen / ende sal dẽ
rechtveerdighen niet eewichlick in onruste
laten.
24 Doch God ghy sultse onderwaerts stootẽ
in de diepe kuyle:de bloetgeerigen ende val
schen sullen k hare levẽ niet ter helfte brẽn
ghen:ick daerentegen hope op v.

i Mat.6.25
Luce.12.22.
1.Pet.5.7.
k Dat is/
Waerse voor
hebbẽ noch
te doen by
haren levẽ.

Den lvj. Psalm.

1. Een gebet om verlossinge wt den va
re/daer hy in synen vlucht/ 1. Sam 21. inne
was.

1 Eeen gulden kleynoot Davids van der
a stomme duyuẽ/onder de vreemde/ b doe
hem de Philisteen greyen te Gath.

2 GOd weest my genadich want menschẽ
willen my versincken/dagelicx strÿdẽ
sy ende beangstighen my.
3 Myne vyanden versincken my dagelicx/
want vele strÿden teghen my stoutelick.
4 c Wanneer ick my vreese/so hope ick op v.
5 Ic wil Gods woort roemẽ/op God wil
ick hopen. ende my niet vreesen. wat soude
my het vleesch doen?
6 Daghelicx vechten sy myne woorden
aen/ alle haer ghedachten zÿn dat sy my
quaedt doen.
7 Sy houden te hoope ende loeren/eñ heb
ben acht op myne versenen/ hoe sy mÿn
ziele grÿpen.
8 d † Wat sy quaedts doen/ dat is schoon
vergeven: God slote sulcke lieden sonder al
le ghenaden tonder.
9 Telt myne vlucht/vaet myne tranen in u
wen sack/sonder twÿfel e ghy tellet se.
10 Dan sullen hen myne vyanden moeten te
rugghe keeren: wanneer ick roepe/so ver-
mercke ick/dat ghy mÿn God zÿt.
11 Ick wil roemen Godes woort/ ick wil
roemen des Heeren woordt.
12 f Op God hope ick/eñ en vreese my niet/
wat konnen my de menschen doen?
13 Ick hebbe v God gelaeft/dat ick v danc
ken wil.
14 g Want ghy hebt myne ziele van den
doot verlosset/myne voeten van slibberen/
dat ick wandelẽ mach voor God/int Licht
der Levendighen.

a David moeste als een Duyve stom zÿn/dz is/stille swÿgen/eñ Coninck Saul niet verklagen onder de Philistẽ. b 1. Sa. 21. 11 Sauls Hofgesinne versaget my in de ellende/ eñ ick moet ymmer in de vlucht levẽ. c Josu. 1. 5. Psalm. 118. 6 Hebreen. 13. d Wat sy doen dat is aflaet. † An. Meynen sy te ontkomẽ om harer booshepdt wille? e Dat is/ Ghy weet/ hoe veel dier is/eñ en vergetse niet. f Psal. 118. 6. g Psal. 116. 8.

Den lvij. Psalm.

1. Een gebet den voorgaenden niet onghelÿck/in eener anderen vaerlickheyt (daer van 1. Sam. 21. ende 24.) van David ghedichtet.

1 Een gulden kleynoodt Davids voor te
singen (dat hy niet om en quame) a doe hy
voor Saul vluchtede inde speloncke.
2 SIit my genadich God/zÿt my genadich
want op v betrout mÿn ziele/ b eñ on-
der de schaduwe uwer vleugelen hebbe
ick toevlucht: tot dat het c ongheluck voor
by gae.
3 Ick roepe tot God den Alderhoochsten/
tot God/ die myns iammers een eynde
maeckt.
4 Hy sendet van den Hemel ende helpet
my/vaẽ versmaet heyt mÿns versinckers/
Sela: God sendet syne goedertierenheyt eñ
trouwe.
5 Ick ligge met myner zielẽ onder dẽ Leeu
wen/ der menschen kinderen zÿn vlammẽ/
hare tanden zÿn glavien ende pÿlen/ende
hare tonghen scherpe sweerden.
6 Verheft v God over de Hemel/ende uwe
eere over alle Werelt.
7 d Sy stellen mynẽ gange netten/eñ druc
ken mÿn ziele neder: e sy graven v oor my
eenen kuyl/ende vallen selfs daerin. Sela.
8 f Mÿn herte is bereyt/God/ mÿn herte
is bereydt/dat ick singhe ende love.
9 Waeckt op mÿn g eere/waeckt op Psal-
ter ende Harpe/vroech wil ick opwaken.
10 Heere ick wil v dancken onder den
Volcken/ ick wil v lofsinghen onder den
lieden.
11 h Want v goedicheyt is so i † wÿt/als
de Hemel is/ende uwe waerheyt so wÿt/als
de wolcken gaen/
12 Verheft v God over dẽ Hemel/ende uwe
eere over alle Werelt.

a 1. Sa. 22. 1. ende 24. 4. b Ma. 23. 37 c Dat is/ Schade eñ leet dat sy my doen. d Psal. 35. 7. ende 119. 40. ende 140. 6. e Psa. 7. 16. Prov. 26. 27 Eccle. 10. 4. 1. Hest. 7. 10. f Psal. 108. 1. g Dat is/ Mÿn Psalter ende Liet/daer ic God mede eere etc. h Psal. 103. 11 i † An. groot tot in de Hemelen. etc. O God etc. over de Hemelen etc.

Den lviij. Psalm.

1. Den tÿtel deses Psalms gheeft wt/ hy zy eens inhoudts met den voorgaendẽ: want hy bidder teghen Saul/ ende die/die den selven teghen David/ als teghen eenen oproerischen verweckten. Voorgaen is eene heftighe bescheldinghe der wedersakers/ 7. daerna eenen vloeck der selven/ 11. ende aent eynde een troostinge der vromẽ.

1 Een gulden kleynoodt Davids. voor te
singhen/dat hy niet om en quame.

2 SIit ghy dan stom dat ghy niet sprekẽ en
wilt wat recht is ende richtet wat ghe
lÿck is/ ghy menschen kinderen?
3 Ja moetwillich doet ghy onrecht in den
lande ende gaet stracx voor met uwen han
den a te wreuelen.
4 De Godloosen zÿn b † verkeert vaẽ c moe
der lÿve aen/ de leugenaers dolen van moe
der lÿve aen.
5 Haer woedẽ is als het woeden eener Sla
gen/ d als een dove Adder die hare ooren
toestopt.
6 Dat sy niet en hoore de stemme des Too
venaers/ des Beswerders/ die wel beswee
ren kan.
7 God/verbreect hare tanden in haren mon
de/ stoot ontwee Heere de backtanden der
ionghen Leeuwen.
8 Sy sullen vergaen als water/ dat daer
henẽ vliet: sy oogen met haren pÿlen/doch
deselve verbreken.
9 Sy vergaẽ als een Slecke versmachtet/
als een ontÿdighe geborte eener vrouwen/
sien sy de Sonne niet.
10 e Eer uwe f † doornen rÿp worden aen dẽ
doorn strupck/salse eẽ toornicheyt so versch
wech rucken.
11 g De rechtveerdige sal hem verblÿdẽ/ wã
neer hy sulcke wrake siet/ h eñ sal syne voe-
ten baden in des Godloosen i bloedt.
12 Dat de lieden sullen seggẽ. De rechtveerdige sal des ymmers genieten, God is dan
noch Richter op Aerden.

a Of stouteliick te veron ghelÿcken. b † And verfremdet c Dat is Haren aert is niet goet/ eñ laten van aerden niet. d Acto. 7. 51. e Dat is/ Eer sy het half daer henen brengẽ/ daer sy henẽ willen/ salse Gods toorne verstooten ende den rechtveerdigen helpen. f † An. potten een doornen vyer gevoelen sal. etc. g 1. Sa. 25. 39. h Psal 68. 24 i Dz is/ De wrake sal grooter woorden/ als yemandt begeert: dat is waer hy een druppel bloets ende wrake begeert/ daer sal des so veel zÿn/ dat hy mochte daerinne baden.

Den lix. Psalm.

1. Den tÿtel wÿst den inhoudt aen: de Historie is 1. Sam. 19. Want hy bidder teghen Saul ende synen aenhanck/ dat sy hem ontschuldigen/ niet beschadigen. Wert van sommighen geduydet op den persoon Christi. die daer bidder teghen de Godloosẽ/ als de Synogogue: ende tis waer: beyder Christi ende Davids vyanden is gelÿckes weder varen: want beyde zÿn sy omkomẽ. Is waer hy een gansch hefticht ghebet/ derhalven het oock vele wederhalinghen heeft.

1 Een gulden kleynoot Davids (dat hy
niet omquame) a Doe Saul henen sant eñ
liet zÿn huys bewaren/ dat hy hẽ doodede.
2 VErlost my mÿn God, van mynen vyan-
den/ ende beschut my voor dien/ die hen
teghen my setten.
3 Verlost my van den quaetdoenders/ eñ
helpt my van den bloetgierighen.
4 Want siet Heere/ sy loeren op mÿn ziele/
de Stercken vergaderen hen tegen my/ son
der schuldt ende misdaet.
5 Sy loopen sonder m hu schult/ende berey
den hen: waeckt op/ ende antwoordt my/en
de siet daerin.

a 1. Sa. 19. 11

6 Ghy Heere God Zebaoth/God Israels/
waecht op ende soeckt te huys alle Heyde
nē: b zyt niemanden genadich van dien die
so moetwillighe quaetdoenders zyn Sela.
7 c † Des auonts laetse wederom oot hup
len als de honden/ende in der Stadt rond=
tom loopen.
8 Siet sy spreke met malkanderē/sweerdē
zyn in hare lippen: d wie soude het hooren?
9 e Doch de Heere sal harer lachen / ende
aller Heydenen spotten.
10 Voor harer f macht houde ick my tot v:
want God is myn beschuttinghe:
11 God vertoont my rijckelick zyn goeder=
tierenheyt: God laet my mynen lust siē aen
myne vyanden.
12 Verworchtse niet / dat het myn Volck
niet en vergheete / maer verstroytse met u=
wer macht/ Heere onse Schilt/ ende stootse
tonder.
13 g † Hare leere is enckel sonde/ eñ h verhar
den in harer hooueerdie/ende predikē ene
kel vloecken ende weder spreken.
14 Verdelchtse sonder alle ghenade/dat sy
niets zyn/ ende beuinden / dat God Heer=
scher sy in Jacob in aller Werelt. Sela.
15 Des auonts laetse wederom oock hup=
len/als honden/ende in der Stadt herom
loopen.
16 Laetse henen ende her loopen/om spijse/
ende murmureren wanneer sy niet sat wor=
den.
17 Jck ia wil van uwer macht singen/ ende
des morghens roemen v goedertierenheyt:
want ghy zijt myn beschuttinghe ende toe
vlucht/in myner noodt.
18 Jck wil v myn God lossingen: want ghy
God zijt myne beschuttinge/ ende myn ge=
nadighe God.

Den lx. Psalm.

1. Een dancksegghinghe / dat God het
Rijcke/onder Saul verwoestet ende bekom
mert/met schoonē ouerwinningē/eñ in son=
derheyt met synen woorde eñ dienst/weder
om te rechte brengt/heylet ende verciert.

1 Een gulden kleynoodt Dauids/voor te
singhen van een gulden a Roosen spanne/
te leeren.
2 b Doe hy gestredē hadde met dē Syriers
te Mesopotamia eñ met den Syriers van
Zoba doe Joab omkeerde/ ende sloech der
Edomiten int Soutdal twaelf Duysenden.
3 GOd/die ghy ons verstooten ende v er=
stroyt hebt/ eñ toornich waret/ c † troo
stet ons weder.
4 Die ghy de Aerde beweecht eñ verscheurt
hebt: heelt haer breucke/die so veruallē is.
5 Want ghy hebt uwen volcke een hart we
sen getoont: d ghy hebt ons eenen dronck
wyns ghegheuen dat wy tuymelden.
6 e Ghy hebt dannoch ia een teecken gege
uen/dien/die v vreesē/ welcke sy opworpē/
ende hen seker maeckte. Sela.
7 f Op dat uwe beminde verlost werden: so
helpt nu met uwer rechter hant /ende ver
hoort ons.
8 God spreeckt in synen Heylichdō/ des ben
ick vro ende wil g deylen Sichem/ende af
meten het dal Suchoth.
9 Gilead is myne/ myn is Manasse/ Ephra
im is de macht myns hoofts/Juda is myn
h Vorst.
10 Moab is myn i Waschuat/ mynen schoē
strecke ick ouer Edom / Philistea iuychet
tot my.
11 Wie wil my voeren in een k vaste Stat
wie beleydet my tot in Edom?

12 Sult ghy het niet doen God/die ghy ons
verstoot/ende en treckt niet wt God / l op
onse Heyr.
13 Doet ons bystant in der noot/ want men
schen hulpe is gheen nutte.
14 Met God willen wy daden doen: hy sal
onse vyanden tondertreden.

Den lxj. Psalm.

1. Een ghebet voor Koninck ende Rijc=
ke/dat hy by den warachtigen Godsdienst
blijue/ende het Rijcke door nieuwe verande
ringhe/niet onrustet worde.

1 Eenen Psalm Dauids/voor te singen op
een snarenspel.
2 HOort God myn schreyen/ ende merckt
op myn ghebedt.
3 Hier beneden op Aerden roepe ick
tot v/wanneer myn herte in angste is: ghy
wandet my doch voeren op eenen hooghen
Rotzsteen.
4 a Want ghy zijt myn Toeuersicht/ eenen
stercken Tooren voor myn vyanden.
5 Jck wil woonen in uwer hutten eewich
lick/ende betrouwen onder uwe vleugelen.
Sela.
6 Want ghy God hooret myn b ghelofte/
ghy c beloonet dien wel / die uwen Name
vreesen.
7 Ghy geeft eenen Coninck een lanck leuē/
dat syne Jaren dueren altoos voort ende
voort.
8 Dat hy altoos sittende blijft voor God:
vertoont hem goedicheyt ende trouwe/ dat
sy hem behoeden.
9 So wil ick uwen Name lossinghen ee=
wichlick/dat ick myne gelofte betale daech
licks.

Den lxij. Psalm.

1 Voor aen is een sonderlinge troostin=
ghe ende exempel/dat wy in daerlicheydē/
ons onse betrouwen ende toeuersicht God=
licker hulpe niet ontrucken en laten. 9. daer
na vermaent hy/dat wy met mistrouwē mē
schelickes bystandts (dat doch ongewisse/ia
niets is) ons op Gods almachticheyt ende
goedicheyt/ die eenne ghewisse toeuersicht ge=
uen/ verlaten. Hier schynen in sonderheyt
aengetoghen te worden de machtighe Vo=
uelinghen/ die haer gheweldt ende vermeu=
ghen daer sy mede verdooft zyn/sonder ee=
nich achter dencken tot onderdruckinghe
der vromer misbruycken.

1 Eenen Psalm Dauids/voor Jeduthun/
voor te singhen.
2 MYn ziele is stille a tot God/die helpet
my.
3 Want hy is mynen b † troost / myn
hulpe/myn beschuttinge/ dat my geenē val
stooten sal/hoe groot hy ooc is.
4 Hoe langhe stellet ghy allen eenen c † na
dat ghy hen verworcht/als een hanghende
wandt ende verschuerden muer?
5 Sy denckens lechs /hoe sy hem dempen:
beulijtighen hen der leugen/gheuen goede
woorden/ int herte daerentegehen vloecken
sy. Sela.
6 Doch myn ziele bestaet alleē op God/ wāt
hy is myn hopeninghe.
7 Hy is mynē troost myn hulpe/ ende myn
beschuttinghe/dat ick niet vallen en sal.
8 By God is myn Heyl/ myn eere/ dē Rotz
steen myner Sterckte/ myn Toeuersicht is
op God.
9 Hoopt op hē alle tijt/ Lieue liedē/ v schud
det uwe herten voor hem wt/ God is onse
Toeuersicht. Sela.

Daeren

a Dat is/ Laet v haer boose voornemen niet behagē/ eñ helpt niet/ dz haer boos dz voort ga. c† And. Sy gaen eñ keeren weder aen den auont/ huylē etc. eñ loopen in het etc. om het Psalm. 59.15. d Dz is/ Sy doē als waer er gheen God die het hoorde: eñ segghen noch dencken niet/ dz het eē mael moet luyde baer wordē. e Psal.2.4. f Dat is/ Wanneer sy my te machtich zyn/ so sie ick op v. g An. Om dē sonden wille haers mōts eñ der reden harer lippen laetse in harer hoouerdie geuanghen werden/ die met meyneeden eñ luegenen omgaen † Anslapen gaen eer sy sat etc. h Dz is/ Sy blijuen op haren trotze eñ stoudt heyde.

a Dz is/ Eē voorhanck of kostlies kleynoot/ in eener Roosē gestalt: also noemt hy hier zyn Coninckrijcke/ het welck eē Godlic kleynoot voorspanne is. b Leest 1. Sa. 8.1.13. ende.10.13.16. 1. Pa. 18.1.12 c † An. keert v tot ons etc. d Esai. 51.17 Jere. 25.15. e Dat is/

Dat desen volke meen gesichters verwecket zyn. diese te ruste ghebracht ende geredder hebben/ siet mē alleē thalnen in den boecken der Richteren ende Coninghen. Andere duyden dit teecken/ de Kiste des Verbonts onder Saul verachtet. f 1. Para. 13. Psal. 108.7. g Dat is Jc rekene wat ick voor volc hebbe. h Dat is/ Die ter tijt des vredes met Leere/ niet met Wapenen regeere. i Dat is/ Myne Onderdanen. k Heer alles wat seker ende vast is l Dat is/ nu op onse macht/ maer op uwe macht dat ghy wat ghy ons doet. a Psal.18 19 ende 91.9. Sprac. 34.16 b Dat is/ Dat ick v loue ende eē roepe als eenen God: welcker wy int eerste gebot Gode te louen. c† An. geeft eene dien/ die etc. a Dat is/ Sy is te vreden laet God regeerē murret ende worde niet/ maer lydet haer ende bestaet. b† And. Rotz of Vels. c† An. nae ghy sullet alle omkomē als etc.

e Dat is / Wie hē op menschen verlaet / die feylet / hoe groot si ooc zijn. so en is het doch niets met hen / ende moet feylē.
f Syrac. 5. 1.
1 Timo. 6. 17
g Of / moet-willige an-billichheyt.
† And. eyof.
h Mat. 16. 27
Hiob. 34. 11.
Jere. 17. 16. ende. 32. 19.
Roma. 2. 6.
1. Cori. 3. 4. ende. 14. 12.
Galat. 6. 5.
Apoca. 2. 23. ende. 22. 12
a 1. Sa. 22. 23 ende 24.
b Psal. 119. 16 ende 143. 6.
c Dat is / Ick woude gheerne by uwen Gods dienste zijn / daer ghy machtich zijt en̄ gheeert wordt / maer nu moet ic hier zijn inder woestijne.
d Of / herten lust / vrolicheydt.
e Deut. 6. 7.
f Psal. 17. 5.
g Deut. 6. 13 ende 10. 20.
h Of / ghepriesen.
a Psal. 57. 5
b Psal. 11. 3.
c 1. Sam. 18 17. 21.
d Of / God sietse selfs niet.

10 Daer en teghen de menschen zijn doch
niets. Groote lieden e feylen oock: sy we-
gen weyniger dan niets / so vele harer is.
11 f Verlaet u niet op onrecht en̄ g † vrevel:
houdet u niet tot sulckē, dat niets is: valt
u Rijckdom toe / so hanget het herte niet
daer aen.
12 God heeft een woort ghesproken / dat
hebbe ick somtijts ghehoort / dat God al-
leen machtich is.
13 Ende ghy Heere zijt ghenadich / h ende
betaelt eenen yeghelicken / als hy het ver-
dient.

Den lxiij. Psalm.

1. Beklaghet hem den gantschē Psalm / sijns afwesens van den volcke ende dienst Gods te Jerusalem / en̄ maeckt een syne verghelijckinge eens lands / daer Gods woordt en̄ dienst niet en is / met eener waterlooser woestijne / 10. aent eynde beschuldicht hy syne wedersakers / en̄ drepcht hen die zijns quaets een oorsake waren. Wert wel ghebeden van dien / dien Gods woort door Tyrannen ghewеert wert.

1. Eenen Psalm Davids / a doe hy was in
der Woestijne Juda.
2 GOd ghy zijt mijn God / u vroech wake
ick tot u : mijn siele dorstet na u / mijn
vleesch verlangt na u / in eenen droo-
ghen ende dorren lande / daer geen water
is.
3 Aldaer sie ick na u in uwe Heylichdom /
woude geerne aenschouwen uwe c macht
ende eere.
4 Want uwe goedertierenheyt is beter
dan het leven: myne lippen prijsen u.
5 Aldaer woude ick u geerne loven mijn
leefdaghe / ende myne handen in uwen
Name opheffen.
6 Dat ware mijns herten vreuchde ende
d ghenoechte. wanneer ick u met vrolickē
monde loven soude.
7 e Wanneer ic my te bedde legge / so ghe-
dencke ick aen u / wanneer ick opwake. so
spreke ick van u.
8 Want ghy zijt mijn Hulper / f en̄ onder
de schaduwe uwer vleugelen roeme ick.
9 Mijn ziele hangt u aen / uwe rechter
handt behandt my.
10 Sy daer en tegen staen na myner zielen /
my te overvallen: sy sullen onder de Aerde
onderwaerts varen.
11 Sy sullen int sweerdt vallen / ende den
Vossen te deele worden.
12 Doch de Coninck verheucht hē in God
g wie by hem sweert / sal h gheroemt wor-
den : want de leughenmonden sullen ver-
stopt worden.

Den lxiiij. Psalm.

1. Een sonderlinghe schoon ghebedt / tegen de fendnige aenslagen der vyanden. die de vrome en̄ de Kercke altijdt in der Werelt hebben.

1 Eenen Psalm Davids / voor te singen.
2 HOort God myne stemme in myner
klaghe / behoedt mijn leven voor den
grousamen vyandt.
3 Verbercht my voor de vergaderinge der
boosen voor dē hoop der quaetdoenders.
4 a Die hare tonghen scherpen als een
sweert: die met harē vergiftigen woorden
dooghen / als met pylen.
5 b Dat sy heymelicken schieten den vro-
men: haestich schieten sy op hem / sonder
alle schuwen.
6 Sy zijn koen met haren boosen aensla-
ghen / ende seggen. c hoe sy stricken leggen
willen / ende spreken : Wie kanse d sien.
7 Sy dichtē schalckheyt / e † ende houdent
heymelick. zijn verslaghen / ende hebben
listige schalcks stucken.
8 Doch God salse haestich schieten / dat
het hen f wee doen sal.
9 Haer eygen tonge salse vellen / dat harer
bespotten sal wiese siet.
10 Ende alle menschen die het sien / sullen
seggen : Dat heeft God ghedaen : ende
mercken. dat het zijn werck is.
11 De rechtveerdighe sullen hen des Heeren
verblijden. ende op hem vertrouwen / ende
alle vrome herten / sullē hen des beroemen.

Den lxv. Psalm.

1 Eenen liefelicken Psalm / vervatet vooraen een danck segginge. 4. daer na een ghebedt om vergevinge der sonde / om bestandicheyt indē woorde en̄ verhooringe / 10 ten laetsten vertelt hy Gods weldaden in werelicken leven / dat hy vrede geeft / het Landt seghent etc. Also dat het gantsche Jaer zy als eenen lustighen krantz van Gods weldaden ghemaeckt. Sommighe beduyden de woorden deses Psalms in hoogeren verstande / vant Rijcke Christi / ende den Nieuwen Testamente / ende dat uit oorsake des derden ende sesten verses: wāt sodaner Prophetien is niet weynich / die met gheliycken deckreden verwickelt zijn.

1 Eenen Psalm Davids ten liede / voor te
singen.
2 GOd / men loeft u in der a stilheyt te
Zion / ende u betaeltmen ghelosten.
3 Ghy verhoort het ghebedt / daerom
koemt alle vleesch tot u.
4 Onse misdaet drucket ons hart / ghy
woudet doch onse sonden vergeven.
5 b Wel dien / dien ghy verkiest, ende tot
u laet / dat hy woone in uwe hoven : die
heeft rijcken troost van uwen Huyse, uwen
Heyligen Tempel.
6 Verhoort ons na der wonderliche ghe-
rechticheyt / God onse Heyl / die ghy zijt de
toeversicht aller op Aerden / ende verre aen
de Zee.
7 Die de Bergē vast settet in syne kracht /
ende c gherustet is met macht.
8 d Die ghy stillet het bruysen des Zees /
het bruysen harer wallen / ende het e woe-
den der Volcken.
9 Dat hem ontsetten / die aen den seluen
eynden woonen / voor uwe f teeckenen:
ghy maket vrolick alles wat hem herwt
maket / beyde des morghen ende avondts.
10 Ghy besoeckt het Landt ende wateret /
en̄ maket seer rijcke : g Gods springborne
heeft de volheyt : ghy laet harr koornen
wel ghelucken : want also bouwet ghy het
Landt.
11 Ghy drencket syne voren / ende vochtet
dat gheploecht is : met reghen maket ghy
het weeck / ende segenet syne vruchten.
12 Ghy kroonet het Jaer met uwen goede /
ende uwe h voetstappen druppen vā vette
13 De wooninghen in der Woestijne zijn
oock vett, dat sy druppen / ende de kleyne
Bergen zijn rontom lustich.
14 De driessen zijn vol Schapen / en̄ de lan-
bouwen staen dick niet koorne / datmen
juychet ende singhet.

Den lxvj. Psalm.

1. Een danckseggkinghe / dat God zijn Volck en̄ Kercke / hoe wel hyse met cruyce beladet / dan noch niet en verlaet / maer gheweldichlick te syner tijt verlast / ghelijck als hyse verlost heeft in de Roode Zee / voor den Tyran Pharao.

e † Anders In sulcker betrachtinge gebruycken sy allen vlijt / een yegelick inwendich in der diepte zijns hertē.
f Dat is / Dat sy het voelē sullē.
Desen Psalm louet God vā goeden vredesamen tyts haluen.
a Dat is / In der ghedult / daimē hem lydet en̄ stille is / etc.
b Eph. 1. 4. 11
c Dat is / Ymmer vooraen en̄ meer goedes te doen
d Psal. 89. 9
Mat. 8. 26.
e Of / opwoelen.
f Dat is / Het zijn eens hel groote wonderwercken / wanneer God vrede houdt / ende stueret den onvreedsamen: so gaet dan en̄ verwandelt hē beyde de menschen en̄ het vee / welckes in den krijch nȝ zijn can.
g Gods springborne, is zijn Landt ende Volck. Psalm. 46.
h Dat is / Waer hy gaet. daer wast het wel.
† And. wage leesen / of wolcken.

a Psal.100.1. Apoca.15.3.
b Dat is/ Dat sy tegē v beoqnemen.
c Exod.14.22 Josu.3.16.
d Psal.32.13 Hiob.28.24 2 Para.16.9 2 Mach.9.5 Spra.23.27
e Dat is/ Sy sullen niet ouerwinnē noch bouē blijuē/ hoe hooch sy oock hen verheffen.
f Deut.8.2. 2.Par.32.31 Sapi.3.5. Syra.2.5. Pron.17.3. 1.Pet.1.6.
g † Anders stricke.
h Esa.43.2. Dani.3.23.
i Eccle.5.3. Deut.23.21.

1 Een Psalmliedt / voor te singen.
2 Iuychet a Gode / alle landen: Lofsinget
ter eeren synen Name/ roemt hem heer-
licken.
3 Spreeckt tot God: Hoe wonderlick
zijn uwe wercken: het sal uwe vyanden b
faelgeeren/ door uwer grooter macht.
4 Alle landt bidde v aen/ ende lofsinge v/
lofsinghe uwen Name; Sela.
5 Koempt herwaerts / ende siet aen de
wercken Gods/ die so wonderlick is met
synen doen/ onder dē menschen kinderen.
6 c Hy verandert de Zee int drooghe/
datmen te voete ouer het water gaet: des
verheugen wy ons in hem.
7 Hy heerschet met zijn ghewelt eewich-
lick / d syne ooghen aenschouwen op de
Volcken: de afvallighen sullen hen niet e
verhoogen konnen. Sela.
8 Louet ghy Volcken onsen God / latet
synen roem wijdt luydtbaer worden.
9 Die onse zielen int leuen behoedt/ ende
laet onse voeten niet slibberen.
10 Want God ghy hebt ons f versocht / eñ
geloutert/ als het Siluer geloutert wort.
11 Ghy hebt ons laten in den g † Torren
werpen/ ghy hebt op onse Lendenen eenen
last gheleyt.
12 Ghy hebt menschen laten ouer onsen
Hoofde komen: h wy zijn in vyer ende
water ghekomen/ doch ghy hebt ons wt-
gheuoert ende verquickt.
13 Daerom wil ick met brandtoffer gaē in
v Huys/ i ende v myne gheloften betalen.
14 Also ick myne lippen hebbe opgedaē/ eñ
mynē mont gesprokē heeft in mynes noot.
15 Ick wil dy vette Brandtofferen doen/
van gebrandde Rammē: ick wil v Offeren
Runderen met Bocken: Sela.
16 Koemt herwaerts/ hooret toe / alle die
ghy God vreeset: ick wil vertellen wat hy
aen myner zielen ghedaen heeft.
17 Tot hem riep ick met mynen monde/
ende prees hem met myner tongen.
18 So ick wat onrechts voor hadde in my-
ner herten/ so soude de Heere niet hooren.
19 Daerom verhoort my God / ende merct
op mijn smeecken.
20 Gheloeft sy God/ die mijn ghebedt niet
en verwerpt / noch syne goedertierenheyt
van my wendet.

Den lxvij. Psalm.

1. Een ghebedt / dat het Euangelium ghepredickt wordē mach: want daer wort rechtschapen Gods aenghesicht / dat is Christus ende de barmhertichheyt Gods/ inne vertoondt: Ende is hier een klare Prophetie van dē Heydenē/ dat die Gods volck / ende een deel des Rijcks Christi worden souden: want hy roeptse niet tot der Besnydinghe/ noch tot de Wet/ maer slechs tot ghelooue eñ danckseggbinghe.

a Psal.115.12
b Nu.6.25.
c Dat is/ Vrolick eñ ghenadich aensien/ hē vriendelick vertoonen.
d Dat is/ verdeghet eñ regeret. Desē Psalm spreeckt gātsch door vā Christo: daerō moet men daer op merckē: want hy voert seltsame redenen/

1 Een Psalmliet/ voor te singen op sna-
renspel.
2 God sy ons genadich/a eñ segene ons:
b hy laet ons zijn c aensicht lichten:
Sela.
3 Dat wy op Aerden bekennen synen
wech onder allen Heydenen zijn Heyl.
4 God d dancken de Volcken/ d dancken
alle Volcken.
5 De Volcken verheugen hen eñ juychen/
dat ghy de lieden recht richtet/ eñ regeeret
de lieden op Aerden. Sela.
6 God d dancken de Volcken/ d dancken
alle Volcken.
7 Het Landt geeft syne vrucht/ het segene
ons God / onse God.

8 Het seghene ons God/ ende alle Werelt
vreese hem.

Den lxviij. Psalm.

1. Een schoone Prophetie van den Rijcke Christi ende Christo / daer hy seer fijn den Koninck eñ het Hooft des Rijcks inne beschrijft / dat hy soude verrijsen/ 19. ten Hemel varen/ ende den Heyligen Geest met synen gauen (namelick de Apostelen ende Propheten/ door welcker woordt de Satan soude worden ondertreden / ende Christo zijn Rijcke opgerichtet) gheuen/ 12. Seitet hier toe van den ondergãck der Synagoge / ende ophoudē des Wets met haren gheprange/ 29. ende vermaent tot danckseggingthe ende vlytich bidden/ dat Godt sodanige gauen behoude.

1. Eenen Psalm Dauids/ voor te singen.
2 God a staet op / dat zijn vyanden ver-
stroyt worden/ ende die hem haten/
voor hem vlieden.
3 b Verdrijfse gelijck den roock verdreuen
wort: als het was versmiltet van dē vyere/
so moeten omkomen de Godloosen/ voor
God.
4 De rechtueerdigen daerentegen moeten
hen verheugen/ eñ vrolick zijn voor Godt/
ende van herten hen verblijden.
5 Singet Gode / Lofsinget synen Name/
maect de bane dien/ die daer saechte henen
vaert: hy heet Heere/ eñ verblijt v voor hē.
6 c Die een Vader is der weesen/ ende een
Richter der weduwen: hy is God in syner
heyliger Wooninghe.
7 d Een God die den eensamen het huys
vol kinderen geeft / die de ghevangen wt-
voert e ter rechter tijt/ f eñ laet de afualli-
ghe blijuen int dorre.
8 g God/ doe ghy voor uwen Volcke henen
toghet / doe ghy henen ghinghet in der
Woestijne/ Sela.
9 h Doe beefde de Aerde/ ende de Hemelen
druptē/ voor desen God in Sinai/ voor den
God die Israels God is:
10 Nu daerentegen geefdy God eenen ghe-
nadigen reghen/ ende v Erue dat dorre is/
verquickt ghy.
11 Dat uwe Dieren daerinne woonen kon-
nen: God ghy lauet de ellendigē met uwen
goederen.
12 De Heere gheeft het woort/ met grooten
scharen der i Euangelisten.
13 De Koningen der Heyrscharen k † zijn
ender malcanderen vlienden / ende de l
huysheere deylet den roof wt.
14 Wanneer ghy m † te velde ligghet / so
blincket als de vleugelen der Duyuen/ die
als n Siluer ende Goudt schemeren.
15 Wanneer de Almachtighe henen ende
weder onder hen Coningen settet / so wort
o † het klaer/ waer het doncker was.
16 Den Berch Gods / is eenen p vrucht-
baren Berch / een groot ende vruchtbaer
gheberchte.
17 Wat q huppelt ghy groote Berghen?
God heeft lust op desen Berch te woonen/
ende de Heere blijft oock altoos aldaer.
18 Der r Wagenen Gods is veel Duysent
mael Duysent/ de Heere is onder hen in dē
heyligen Sinai.
19 s Ghy zijt in de hoochte ghevaren/ ende
hebt de ghevanckenisse ghevanghen: ghy
hebt gauen ontfangē t † voor de menschē/
oock de u afvallighen/ dat Godt de Heere
van noch aldaer blijuen sal.
20 Gheloeft zy de Heere daechlicks/ God
leyt ons eē last op/ doch hy helpet ons ooc.
Sela.
21 Wy hebben eenen God die daer helpt/
ende

eñ woorden na ā letter.
a Nu.10.35.
b Psa.37.20 Sapi.5.15.
c Deu.10.18 Psal.146.9.
d Psal.113.21
e † Anders geschickelic
f Psal.66.7.
g Exo.13.21
h Exo.20.18 Judic.5.3.
i Dat zijn de Apostelē/ die eēdrachtich leeren.
k † Anders vliedē ende ontloopen.
l Heer op hebreisch eñ Huysvrouwe ende spreect hier van der Kercken eñ Bruydt Christi.
m † Anders tusschen dē oeueren oft drijuoetpotten.
n Dat is/ Roodt ende witt/ als eñ Heyr van harnasch eñ vaneren schijnet.
o † And. sy witt als de snee in Salmon.
p Op Hebreisch/ vett/ dat is/ een goet Landt/ ende niet kale berghen.
q Dat is/ Roemet/ trotzet ende pochet ghy op uwe heerlicheyt?
r † An. rijē Gods etc. dupsent Engelen/ de Heere is onder hen in Heylichdō als in Sinai
s Dani.7.10 Apoca.5.11 Ephe.4.8.
t † Anders onder den.
u Dat is/ Christum moetē lijdē ooc syne vyanden.
Mat.11.27.

eñ dẽ Heere Heere/ die vand doot verlosset.
22 Doch God sal den kop syner vyanden
versmyten/ met tsamen haren r Hayrschede=
del/ die daer voortvaren in harer sonde.
23 Doch spreeckt de Heere: Ick wil onder
den p Vette sommige halen. wt der diepte
des Zees wil ick sommighe halen.
24 Daerom sal uwen voet inder vyanden
bloet gheuerwet wordẽ/ende uwe Honden
sullen het lecken.
25 Men siet God / hoe ghy daer henen
trecket/ hoe ghy myn God ende Coninck
daer henen trecket in Heylichdom.
26 De Sangers gaen voor henen/ daer na
de Speellieden / onder de Maeghden die
daer bommen.
27 z † Loest God den Heere in de Vergade=
ringhen/ voor der a Fonteyne Israels.
28 Daer heerschet onder hen de kleyne
Ben Jamin/de Vorsten Juda met haren
Herpen/ de Vorsten Sebulon/de Vorsten
Naphthali.
29 V God heeft v b † Rijcke opgerichtet:
dat selue woudet ghy God ons stercken/
want het is v werck.
30 Om ws Tempels wille te Jerusalem/
sullen v de Coninghen gheschencken toe
voeren.
31 c † Scheldt het v Gedierte int riet. het
Rotte der Ossen onder e haren Kalueren/
die daer f vertreden om gheldts wille: hy
verstroyt de Volcken / die daer gheerne
kryghen.
32 De Vorsten wt Egypten sullẽ komen/
Moorenlandt sal syne handen wtstrecken
tot God.
33 Ghy Coninckrijcken op Aerden singhet
Gode/ lofsinghet den Heere. Sela.
34 Dien/die daer vaert indẽ Hemel ouer al
van aenbeginne: siet/ hy sal g syuen don=
der kracht gheuen.
35 Geeft Gode de h Macht: zijn Heerlick=
heyt is in Israel / ende syne Macht in de
Wolcken.
36 God is wonderlick in zijn Heylichdom:
hy is een God Israels / hy sal den volcke
macht eñ kracht gheuen: ghelooft zy God.

Den lxix. Psalm.

1. Een gebedt Christi/ aent Cruyce met
doodes smertẽ beangstet om onser sonden
wille: ende bidt om verlossinghe syner
Kercken haluen: als hy seyt :7. Laet niet
te schandẽ/ etc.23. Der Synagoge vloeckt
hy/ende verworptse. Eñ dewyle het een
sonderlinghe Prophetie is / heeft hy den
Psalm eenen naem ghegeuen/ van Lelien
ende Roosen.

1 Eenẽ Psalm Dauids vandẽ a † Roosen/
voor te singhen.
2 GOd/ helpt my/ b want het water gaet
my tot aen de ziele.
3 Ick versincke in diepẽ c slijm/ daer
gheenen gront is: ick ben in diepe wate=
ren/ende de vloet wil my versuppen.
4 Ick hebbe my moede gheroepẽ. mynen
hals is heesch: d † het ghesichte vergaet
my/ dat ick so langhe moet harden op my=
nen Godt.
5 Die e my sonder oorsake haten dier is
meer/ dan ick hayrs op dẽ hoofde hebbe:
die my onbillicken vyandt zijn / ende my
verderuẽ/ zijn machtich: ick moet bet... v
dat ick niet gherooft en hebbe.
6 God/ ghy weet myne dwaesheyt/ ende
myne schulden en zijn v niet verborghen.
7 Laet niet te schandẽ wordẽ aen my. die
uwer verwachten/ Heere Heere Zebaoth/
laet niet schaemroodt worden aen my/ die
v soecken/ God Israels.
8 f Want om uwent wille draghe ick ver=
smaethz/myn aenghesicht is vol schandẽ.
9 g Ick ben vreemdt ghewordẽ mynen
broederen / ende onbekent myner moeder
Kinderen.
10 h Want ick quele my schier ter doot om
v Huys / i ende de smaetheydt dier / die v
scheuden/ vallet op my.
11 Ende ick weene k eñ vaste bitterlicken/
ende men spottet myner daer toe.
12 Ick hebbe eenen sack aengetogen / doch
sy maken eenen spot daerwt.
13 Die inder poorten sitten/ l wasschen van
my/ eñ inden Ghelagen singtmen van my.
14 Ick daerentegen bidde Heere tot v/ indẽ
aengenamen tyt: God / door uwe groote
goedertierenheyt/ verhoort my/ met uwer
trouwer hulpe.
15 * Verlost my wt den dreck/dat ick niet en
versincke/ dat ick verlost worde vã mynen
Haters/ ende wt den diepen water.
16 Dat my de watervloet niet en versuppe/
ende die diepte niet en verslinde/ eñ het hol
der kuylen hem niet bouen my toe en doe.
17 Verhoort my Heere / want uwe goeder=
tierenheyt is troostelick: keert v tot my/ na
uwer grooter barmhertichheydt.
18 Eñ en verberght v aenghesicht niet voor
uwen knecht / want my is in angst: ver=
hoort my haestelick.
19 Maeckt v tot myner zielen/ eñ verlostse
verlost my om myner vyanden wille.
20 Ghy weet myne smaetheydt/schande eñ
schaemte: myne Wedersakers zijn alle voor v
21 Den smaedt verbreeckt my myn herte/
eñ krencket my: ick wachtede / of het ye=
manden iammerde/ doch daer en was nie=
mandt: eñ op Troosters/ doch ick en n vinde
gheene.
22 n Eñ sy gheuen my galle te eten eñ edick
te drincken in mynen grooten dorst.
23 o Haren Disch moet voor hen tẽ stricke
worden/tot vergeldinge/ eñ tot eenen val.
24 Hare ooghen moeten duyster worden/
dat sy niet en sien: ende hare lendenen laet
altyts slackeren.
25 Ghiet v ongenade op haer/ende uwen
grimmigen toorn grijpese.
26 p Hare wooninghe moet woest worden/
ende daer en sy niemant die in hare Hutten
woonen.
27 Want sy veruolgen dien ghy gheslagen
hebt/ eñ roemẽ/ dat ghy die uwen seer slaet.
28 Laetse in een sonde ouer de ander vallen/
q dat sy niet komẽ tot uwer gerechticheyt.
29 Delchtse wt r den Boeck s der leuendi=
ghen/ dat sy met den Rechtueerdigen niet
aengheschreuen worden.
30 Ick doch ben ellendich/ende my is wee:
God v hulpe beschutte my.
31 Ick wil den Name Gods louen met ee=
nen Liede / ende wil hem hooch eeren met
Dancke.
32 Dat sal den Heere beter beuallen / dan
eenen Osse/ die hoornen eñ klauwen heeft.
33 Die ellendige sient/ ende verblyden hen:
eñ die God soeckẽ/ dien sal het herte leuen.
34 Want de Heere hoort de Armen/ende en
veracht syne Ghevangenen niet.
35 t Hem loue den Hemel / Aerde / ende de
Zee/ ende alles dat hem daer in veruert.
36 Want God sal Zion helpẽ/ eñ de Steden
Juda bouwen/ datmen aldaer woone/ eñ
die besitte.
37 u Ende het zaet syner knechten sullense
beeruen/ ende die synen Name beminnen/
sullen daer in blijuen.

x Dat is/ het Koninckrijcke ende Priesterdõ der Joden/ daerom dat sy blijuen in ongeloove.
y Dat is/ Wt den Volcke Israels/ dat rijcke ende heerlick was / van Gods wegẽ.
z † An. Laest God in de vsamelinge eñ dẽ Heere/ (ghy die zijt vander afkomste Israels.)
a Dat is/ voor het Rijcke Christi/ dat begonnen heeft/spruyt ende wast.
b † Anders Stercke.
c † An. Men sal v buckẽ met geslagẽ gelde / so de hoopen der Caneeuoerders/ tsamẽ met de Rotten der Ossen onder den Kaluerẽ der volcken der Rooser / eñ de volcken die daer geerne krijgẽ verstroyet.
d Dat zijn de valsche Leeraers met haren hoopen.
e Dat is/ onder haren volcke.
f Dat is/ Gelijck als de groote Hengstẽ het water toe treden/ende modderich maken/ dat het niet te drinken deucht: also tertredẽ eñ maken modderich alle Rottenghee sten de Heylige Schrifture.
g Dat is/ syner predikinghe.
h Dat is/ het Rijc: laet hem een Heere zijn.
a † Anders Lelien/of Violetten.
b Jone.2.6.
c Of/ modd.
d † An. myn ooghen zyn beswelken/ verwachtẽde na mynẽ God.
e Psal.35.19. Joan.15.25
f Mat.10.22 ende 24.9.
g Psal.88.9. Hiob.19.14
h Psal.119.139. Joan.2.19
i Rom.15.3.
k Jone.3.5.
l Dat is/ vertellen/ etc. ende inden drincksitten of drinckgelagẽ / etc. Hiob.30.9.
* Thre.3.62 Ezech.33.32
m Of/ vãger.
n Mat.27.48 Joan 19.28
o Dat is/ hare predikẽ eñ leerẽ daer sy hen mede vermeynen te spysen. Actu.1.18. Roma.11.9
p Act.1.20 Mat.23.38
q Dat is/ eñ laet hen niets goedts noch recht zijn.
r Exo.32.32
s Philip.4.3 Apoca.3.5. ende 20.12. ende 21.27.
t Psal.148.1
u Psa.2.21.

Den lxx. Psalm

1. Is euen eens inhouts met den voor gaenden Psalm: want hy biddet teghen de afvallige Synagoge/ ende voor de Kercke.

1 Eenen Psalm Dauids/ voor te singẽ/ ter ghedachtenisse.

a Psa.40.14

2 HAest v God/ a my te verlossen: Heere
3 my te helpen.

b Psa.35.26. ende 71.13. c Psa.35.26. ende.71.13.9 d Hiob/31.2 Prouer.17.5°

b Sy moeten hen schamẽ/ eñ te schã den worden/ die na myner zielen staen: sy moeten c te rugghe keeren/ ende beschimpt worden/ die my quaedt wenschen.
4 d Dat sy moeten wederom te schanden worden/ die daer ouer my schreyen: Daer/ daer.
5 Verheughen ende vrolick moetẽ zyn al v/ die na v vraghen: ende die v Heyl lief hebben/ e altoos segghen: Hooch ghelooft zy God.

e Psal.35.27 ende 40.17.

6 Ick doch bẽ ellendich eñ arm/ God haest v tot my: want ghy zyt myn Hulper ende Verlosser/ myn God en vertreckt niet.

Den lxxi. Psalm.

1. Desen Psalm is sonder Titel/ misschiẽ dat het een ghemeyn ghebedt zy der gantscher Kercken/ van allen tyden herwaerts/ voor de behoudinghe des woorts/ eñ verlossinge vanden Tyrannen eñ veruolgers/ die de Kercke/ ghelijck als tot allen tyden/ also in sonderheyt in den laetsten tydẽ/ als in haer ouderdom/ hebben sal: want dã sullen de Geest eñ andere gauen also niet als inder eersten Kercken/ ende onder den Prophete/ in swanghe gaen.

a Psal.7.1. ende 25.1. ende 31.1. Syrac.2.12.

1 HEERE/ a ick betrouwe op v/ en laet my nemmermeer te schanden worden.
2 Verlost my door uwe gherechticheyt/ eñ helpt my wt: neyght uwe ooren tot my/ eñ helpt my.

b† An. Rotz

3 Zyt my eenen sterckẽ b† Troost/ daer henen ick altoos vlieden mage/ ghy die toe gesept hebt my te helpẽ: wãt ghy zyt myn Rotzsteen ende myn Burcht.
4 Myn God helpt my wt der hãt des God loosen/ wt der hant des onrechtueerdigen ende Tyrannen.

c Psal.22.10 ende 91.9. Syra.34.16 d Jerem.1.5

5 c Want ghy zyt myn Toeuersicht Heere: myn hope van myner ieughet aen.
6 Op v hebbe ick my verlatẽ van moeders lijue aen: d Ghy hebt my wt mynes moeders lijf ghetoghen/ mynen roem is altoos van v.
7 Ick ben voor v elẽ als een wonder/ doch ghy zyt myn stercke Toeuersicht.
8 Laet mynen mont uws roems ende uws prijs vol zyn daghelicks.
9 e Verworpt my niet in mynẽ ouderdom/ verlaet my niet/ wanneer ick swack worde

e Psal.71.18

10 Want myn vyandẽ spreken tegen my/ eñ die op myn ziele houdẽ/ f beradẽ haer met malkanderen.

f Psalm.2.2

11 Ende spreken: God heeft hem verlaten: iaecht na/ ende grijpt hem: want daer en is gheen Verlosser.
12 God/ weest niet verre van my: myn God haest v/ my te helpen.
13 g Schamen moeten hen/ eñ omcomen/ die myn ziele tegen syn: met schande eñ schimp moeten sy ouerschuddet worden/ die myn ongheluck soecken.

g Psal.35.26 ende 70.3.

14 Ick ymmers wil altoos h† herdẽ/ eñ wil altoos uws roems meer maken.

h† And. verwachten.

15 Mynen mont sal vercondighen uwe gerechticheyt/ daghelicks v Heyl/ die ick niet alle tellen en kan.
16 Ick ga henẽ inder cracht des Heeren: Heere ick prijse alleen uwe Gherechticheydt.
17 God/ ghy hebt my van ieught op geleert/ daerom vercondighe ick uwe Wonderen.
18 Oock i verlaet my niet God inden ouderdom/ wanneer ick grau worde/ * tot dat ick uwen arm vercondighe kindts kinderen/ ende v kracht/ allen die noch coemen sullen.

i Psal.71.9 * Deu.6.20

19 God/ uwe gherechticheyt is hooch/ ghy die groote dinghen doet: God wie is v ghelijck?
20 k Want ghy laet my beproeuen vele ende grootẽ angst/ ende maket my weder leuendich/ eñ halet my weder wt der diepten der Aerden op.

k 1.Sam.2.6 Tobie.13.2. Sap.16.13.

21 l Ghy maket my seer groot/ ende troostet my weder.

l 2.Sam.7.9

22 So dancke ick ooc v met Psalterspel voor uwe trouwe/ myn God: ick lofsinge v op der Harpen/ ghy Heylighe in Israel.
23 Myne lippẽ/ ende myn ziele/ die ghy verlosset hebt zyn vrolick/ ende lofsinghen v.
24 Oock dichtet myn tonge dagelicx van uwer gerechticheyt: m want schamen moetẽ hen ende teschanden worden/ die myn ongeluck soecken.

m Psa.35.26 ende 40.15. ende 70.3. ende 71.13.

Den lxxij. Psalm.

. Een sonderlinge Prophetie vandẽ Ryke Christi/ ende Christo selfs/ Dat hy God zy: 5. Want hem (seyt hy) salmen vreesen/ so langhe/ etc. Item/ 11. Alle Coninghen sullen hem aenbidden/ etcet. Dat in zyn Ryke zy/ vergheuinghe der sonden. 7. Ouervloedige gerechticheyt. 4. Verlossinghe der ellendigen ende armen: welcke weldadẽ hy hooch prijst. 12. seyt oock daerby vã het cruyce/ dat/ die onder desen Ryke zyn/ haere vyanden hebben/ eñ ghemoordet wordẽ. 14. daer hy dan noch in troostet/ dat dese haere doot niet schandelic nochte boos/ maer gans dierre gheachtet wort door Christo. 17. Aen het eynde wort hier toe ghesettet/ vanden Dienst der Kercken/ van wtkondinghe der weldaedt Christi.

1 Des Salomons.

GOd/ gheeft v Gherichte den Coninck/ ende v Gherechticheydt des Coninckx sone.
2 a Dat hy v Volck b† brenghe tot der Gherechticheydt/ ende uwe ellendigen verlosse.

a Deu 17.18 b† An. richte met gherechticheydt/ eñ uwe becommerden met gerichte.

3 Laet de Bergen dẽ vrede brenghen onder het volck/ ende de cleyne Bergen de gerechticheyt.
4 Hy sal het ellendich volck by dẽ rechte behouden/ ende den Armen helpen/ eñ de lasteraers versmyten.

c Psa.89.30 37.

5 Men sal v vreesen/ c so langhe de Sonne ende Mane duert/ van kinde tot kints kinderen.

d als Gideõ gheschiede/ Iudicu.6.37 † And. ghemayde.

6 Hy sal afvarẽ/ als dẽ regen op het d† Velt/ als de druppen die het Landt vochtighen.
7 Te synẽ tyde sal bloeyen de Rechtueerdige/ eñ grooten vrede/ tot dat de Mane niet meer en is.

e Exo.23.31. 1.Reg.4.21. Psal.80.12. Zacha.9.8. f Dat is/ vã de Iordane.

8 e Hy sal heerschẽ vander eener Zee tot aẽ de ander/ ende vanden f water aen/ tot der Werelt eynde toe.
9 Voor hem sullẽ hen neygen die inde Woestenen zyn/ ende syne vyandẽ sullen het stof lecken.

g 1.Reg.10.1 Esaie.60.6. Matt.2.11. Een Conincx der armen roepende.

10 g De Coningen aen de Zee/ eñ inden Eylandẽ/ sullen Geschencken brengen: de Coningen wt Ryck Arabien ende Seba/ sullen Gauen toeuoeren.

11 Alle Coninghen sullen hem aenbidden:
alle Heydenen sullen hem dienen.
12 Want hy sal den Armen verlossen/ die
daer schreyet: ende den Ellendighen/ die
gheenen hulper en heeft.
13 Hy sal ghenadich zijn den h kleynen en-
de armen/ende den zielen der armen sal hy
helpen.
14 Hy sal hare zielen wt der bedriegerie en-
de i wreuel verlossen/ende haer bloedt sal
diere gheachtet worden voor hem.
15 Hy sal leuen / ende men sal hem vanden
goude wt Rijck Arabien geuen/ende men
sal altoos voor hem bidden/ dagheliex sal-
men hem louen.
16 Op Aerden bouen op den Berghen sal
k † het koorne dick staẽ/zijn vrucht sal l be-
uẽ als Libanon/ende sal groenen inden ste-
den/als gras op Aerden.
17 Synen Naem sal eewichlick blijuen: so
langhe de Sonne duert / sal synen Name
op de nakomelinghen m reycken /eñ n sul-
len door den selven gesegent zijn: alle Hey-
denen sullen hem prijsen.
18 Geloeft zy God de Heere/de God Jsra-
els. u die alleene Wonder doet.
19 Ende geloeft zy synen heerlicken Name
eewichlick/ende alle Landen moeten syner
eere vol worden. Amen. Amen.]

De ghebeden Dauids des soons Jsai/
hebben een Eynde

Den lxxiij. Psalm.

1. Js ghelijcken inhoudts met den
xxxvij. Psalm: ende veruatet een schoone
leere/dat wy ons door ghemeyne ergheniss-
se int cruyce der Godtvreesenden in desen le-
uen/ende voorspoet der Godloosen niet der
ergheren laten : maer ons in onse ellende
troosten in den woorde/ ende sien met ghe-
dult op der Godloosen wrake/ die God te
syner tijt aen hen openbaren wil.

1 Eenen Psalm Assaph.
ISrael heeft dannoch God ten troostea
wie slechs van reynen herten is.
2 v Jck dannoch hadde schier gestruyc-
kelt met mynen voeten: mijn treden haddẽ
bynaghesl ibbert.
3 Want het verdroot my op de Grootspre
kers/doe ick sach dat het den Godloosẽ so
wel ginck.
4 Want sy en zijn in gheen perijckel des
doots/maer c † staen vast als een Palleys.
5 Sy en zijn niet in ongheluck als ander
lieden/ende en worden niet als ander men
schen gheplaecht.
6 Daerom d † moet haer trotzen kostelick
dinck zijn/ende haren wreuel moet wel ge
daen heeten.
7 Haren persoon e † pruyst hem als ee-
nen vetten balch: sy doen wat sy f slechs ge-
dencken.
8 Sy vernieten alle dinck / ende spreken
quaet daervan/ende spreken ende laste/ en
hooch hierin.
9 Wat sy spreken/dat moet vanden Hemel
afghesproken zijn: wat sy seggen/dat moet
gelden op Aerden.
10 f † Daerom valt hen haer gemeyn Volc
toe/ende loopen hen toe met hoopen/ als
water.
11 Ende spreken: Wat soude God na ghe-
nen vraghen: wat soude de Hoochste hare
achten?
12 Siet/dat zijn de Godloosẽ: die zijn geluc
salich in de Wereldt/ende worden rijck.
13 g Sal het dan te vergeefs zijn/ dat ick
hert te onstraffelick leeft/ende ick myne han
den in onschuldt wassche?
14 h Ende bẽ geplaecht dagelicx/ende mijn
straffe is alle morgen voorhanden?
15 Jck hadde ooch schier also gesept/als sy:
doch siet/daermede hadde ick verdoemt al-
le uwe kinderen/die oyt gheweest zijn.
16 Jck dachte daer na / dat ickt begrijpen
mochte/doch het was my te swaer.
17 Tot dat ick ghinck in het i Heylichdom
Gods/ende merckte op haer eynde.
18 Doch ghy settetse op het glatte/eñ stor-
tet se te gronde.
19 k Hoe worden sy so haest te niete: sy gaen
onder/ende nemen een eynde met verschric
ken.
20 Als eenen droom / wanneer eener op-
waecht/so maeckt y Heere hare l Beelden
inder Stadt versmaedt.
21 Doch het doet my wee int herte / ende
steeckt my in myne nieren.
22 Dat ick moet een sot zijn/ende niets we-
ten: ende moet als een Dier zijn voor v.
23 Dan noch blijue ick allewege by v: want
ghy houdet my by myner rechter handt.
24 Ghy leydet my na uwen rade / ende ne-
met my eyndelick met eeren aen.
25 Wanneer ick slechs v hebbe/so en vrage
ick niets na Hemel ende Aerde.
26 Wanneer my ooc lijf ende ziele versmach
tede/so zijdy doch God alletijdt mijns her-
ten troost/ende m mijn deel:
27 n Want siet/die van v wijcken/sullen om
komen: ghy brenget om alle die/die teghen
v hoererie bedrijuen.
28 Doch dat is mijn vreucht/dat ick my
tot God houde/ende mijn toeuersicht sette
op den Heere Heere/dat ick verkondige al-
leene v Doen.

Den lxxiiij. Psalm.

1. Een Prophetisch ghebedt / voor het
Volck Gods/ende den Tempel of Gods-
dienst/tegen de Heydenẽ/die het Volck sou
den wech voeren/ende den Tempel verwoes
ten als door de Chaldeen / ende daer na
door den Antiochum ghesciedt is.

1 Een onderwijsinghe Assaph.
GOd / waerom verstoot ghy ons so
gheheel/ende zijt so grimmighen toor-
nich/ouer de Schapen uwer Weyde?
2 Ghedenckt aen uwe Ghemeynte/die ghy
van a outs her verworuen/ b ende v tẽ Erf-
deele verlost hebt: aen den Berch Ziõ/ daer
ghy op woonet.
3 Tredt op hen met voeten / ende stootse
gansch te gronde: de vyant heeft alle dinck
verdoruen int Heylichdom
4 Uwe Wederspannighe brullen in u-
we v † Huysen/ ende setten hare Afgoden
daerinne.
5 Men siet de Axe bouen blicken: alsomen
in een Woudt houwet.
6 Ende verhouwẽ alle zijn schutwerck/met
Bijlen ende Baergien.
7 e Sy verbernen v Heylichdom : sy ont-
wijen de Wooninghe ws Naems te gron-
de.
8 Sy spreken in harer herten: Laet ons
hen berooven / sy verbernen alle f Huysen
Gods inden Lande.
9 Onse Teeckenen sien wy niet/ende geen
Propheeten predickt meer/ende g † gheen
Leeraer leert ons.
10 Och God/hoe lange sal de Wederparty-
der schenden/ ende de vyandt uwen Name
so gantsch lasteren?
Waerom w endet ghy uwe hande af/ ende

h Of, slechten/verworpen
i Of/moetwilliger onbillichedyt/schamperheydt.
k † Anders. slechs een hantvol koorns saeyẽ ende zijn etc.
l Dat is/ dẽ Berch Libanõ staet dicke van boomẽ/eñ beeft wanneer de wint waeyt: also dicke sal/oock het Euãgelium staen eñ beuen inden steden. Dat is/het Euã gelium ende de Christenen sullen rijckelijck wassen ende toenemen.
m Dat is/ mẽ sal synẽ Naẽ altijts predikẽ/vã gheslachte: tot gheslachte hoewel de Oude sterũẽ/ so doet het doch de Nacomelinghen
n Gen.12.3. ende 21.18.
o Judi.13.19 Psa.136.4.
a Een reyn herte is/ dat hẽ hout aen Gods woort/reyn ende louter. Psa.25.4. Matth.5.8.
b Jiob 21.7. Jeremi.12.1 Habac.1.13. Male.3.15.
c † An. zijn vet ende machtich Psal.94.3.
d † Anders. maectse hare ouermoedicheyt vermaent/eñ de Mantel moetwilliger onbillicheyt ouerdeckese.
e Streect de borst wt/

Dat is/ Sy zijn vet/dat is/rijck/machtich in eerẽ daer om pruyssẽ sy hen/willen voor eñ bouen aen zijn/eñ voor allen gesien zijn: wat sy doen/dat moet recht eñ fijn zijn: wat sy spreken/dat is kostelijck dinc/dat hare pracht eñ hoouerdieheyt/voor een eere eñ cyrae: ghehouden worde.
Wat doch andere spreken eñ doẽ/ dat moet stincken eñ niets zijn: haer tonge regeert indẽ Hemel ende Aerde. † An. haer oogen puylen wt van vetheyt/sy: etc
† Anders. Keert hem zijn volck daer henen/ eñ hẽ worẽ water met vollen Bekeren ingeschoncken. Ende sprekẽ: Hoe sou de het God weten? Hoe soude opmercken by den Hoochsten zijn?
g Mal.3.14
h Psal.28.3.
i Waermen Gods woorde hoort/ende sulcke saken recht leert verstaen.
k Psal.37.16 35.
l Dat is/ haer tijtlick wesen welc slechs een beelt ende schijn is. Psalm.90.5 Esaie 29.7. Jiob 20.8.
m Nu.18.20 Psalm.16.5.

uwe rechterhandt/so gansch van uwen h Schoot?
12 Doch God is mijn Coninck van oudts af/die alle hulpe doet/die op Aerden ghe-schiedt.
13 Ghy verdeylet de Zee door uwe kracht/ ende verbreket de koppen der i Draken int water.
14 Ghy verslaet de koppen der Walvisschen/ ende gheeftse ten spijse den volcke inder Woestyne.
15 Ghy laet herwt k Springfonteynen en Beken: ghy laet verdrooghen stercke stroomen.
16 Dach ende nacht is uwe: ghy maekt dat beyde de Sonne ende Sterren haren ghewissen loop hebben.
17 Ghy settet eenen yegelicken Lande syne palen: Somer ende Winter maeckt ghy.
18 So ghedenckt doch dies/dat de Vyant den Heere schendet/ende een dwaesachtich volck lastert synen Name.
19 Ghy woudet doch den Ghedierte niet gheven de ziele uwer Tortelduyven/ ende uwe ellendighe Dieren niet so gansch vergheten.
20 Ghedenckt aen het Verbont: want het Lant is allenthalven iammerlicken verheert/ ende de huysen zijn verscheurt.
21 Laet den l slechten niet met schande daer nae gaen: want de armen ende ellendighen roemen uwen Name.
22 Maeckt v op God/ende voert wt v saken: denckt aen de smaet heyt die v dagelicx van den dwasen wedervaert.
23 Vergeet niet des roepens uwer vyanden: het rasen uwer wederpartyders wert hoe langher hoe grooter.

enden 17.56.
Thren. 3.24
n Ier. 17.13. Hebr. 10.38.
a Of/Ouds ijden af/
b Deu. 4.20 ende 32.9.
c Of Veleediger Verstreuers
d Dat is/ Scholen en Synagogen/ daer Gods woort gheleert werdt.
† Anders. Hoochtijdelicken Feesten/ ende steken haer Banieren tot teeckenen op.
Men roemde hem als eenen/die en hooch were dede/die daer dicke boomen hieuwen: Nu doch verhouwen sy alle etc.
e 1. Reg. 9.7. 2. Reg 25.9. 2. Par. 36.19.
f Dat is/de steden daer God zijn woort heeft als inden Scholen.
g † An. Niemant onder ons weet hoe langhe.
h Schoot/ dat is den Tempel/ daer God zijn Volck versamelt en leert: gelijck en moeder haer kint draget en soocht.
i Dat is/ Tyrannen: als Pharao en zijn Vorsten: also oock de Walvisschen.
Exod 14.27. Hiob 40.20 Esaie 27.1.
k Dat is/ God bouwet Landen ende Steden/ hy verstoortse oock weder.
l Of/verworpenen.
a Dat is die ons

Den lxxv Psalm.

1. Desen Psalm wordt wel bediet als een prophetie op den persoon Christi/die daer als een Koninck regeert/door zijn Woordt inder Werelt/zijn Kercke beschermt/ ende de Synagogue met allen vyanden des Evangelij ombrenght. Sodanich verstant beweeren het tweedde ende het laetste veers/die sulck werck veruaten/dat alleen Christo door het woordt zijns Evangelij taekoemt.

1 Eenen Psalm ende liedt Assaph / dat hy niet om en quame/voor te singhen.
2 Wy dancken v God/ wy dancken v/ en verkondighen uwe wonderen: dat uwen Name so a nabij is.
3 Want te syner tijt so sal ick recht richten.
4 Het Lant beeft/ende alle die daer in woonen: doch ick houde syne b Calumnen vaste. Sela.
5 Ick sprack tot den Grootsprekers: Roemt niet also/ende tot den Godloosen: en pocht niet op c ghewelt.
6 Pochet niet so hooch op uwe ghewelt: spreeckt niet so halsterkich:
7 Het hebbe geenen noot/noch van den Opganck noch van den Nederganck/noch van den ghebercht e inder Woestyne.
8 d Want God is Richter/die vernedert desen/ende verhooocht ghenen.
9 f Want de Heere heeft eenen Beker inder hant/ende met stercken wijne vol ingeschoncken/ende g schenckt wt denselven: doch de Godloose moeten alle drincken/ ende den droesem wt suppen.
10 Ick dannoch wil verkondighen eewichlick/ende lofsinghen den God Jacobs.
11 Ende wil alle ghewelt der Godloosen verbreken: dat het ghewelt der Rechtveerdighen verhooocht worde.

Den lxxvj. Psalm.

1. Een dancksegginghe voor twee riepgaven Gods/dat hy der Kercken ende synen Volcke geeft zijn woort/ 4. ende daer bene- ven vrede/in dien/dat hyse voor der Tyrannen ghewelt beschermt/

1 Een Psalmliedt Assaph / op Snarenspel voor te singhen.
2 God is in Juda bekent/in Israel is synen Name heerlick.
3 Te Salem is zijn Tente / a ende zijn Wooninghe tot Zion.
4 b Aldaer verbreeckt hy de pijlen des booghen schildt/sweerdt ende strijdt. Sela.
5 Ghy zijt heerlicker ende machtiger/ dan de c Roofberghen.
6 De Stoute moeten berooft worden/ende ontslapen / ende alle Krijghers moeten de handt laten d sincken.
7 Van uwen schelden God Jacobs/sincke inden slaep/beyde peert ende waghen.
8 Ghy zijt verschrickelick: wie kan voor v staen/wanneer ghy toornet?
9 e Wanneer ghy het oordeel laet hooren van den Hemel/so verschrickt het Aerdrijck/ ende wordt stille.
10 Wanneer God hem opmaeckt te richten/ dat hy helpe allen ellendighen op Aerden. Sela.
11 Wanneer menschen teghen v woeden/ so legdy eere in: ende wanneer sy noch meer woeden/so sydy noch gheruster.
12 f Gheloeft ende houdet den Heere uwen God/alle die ghy rontom hem zijt: brenghet gheschencken den Verschrickelicken.
13 Die den Vorsten den moet neemt / ende verschrickelick is onder den Coninghen op Aerden.

Den lxxvij. Psalm.

1. Een leere ende sonderlinghe vertroostinghe/hoe hen treurighe herten oprichten sullen / die met swaren ghedachten ende anderen bekommernissen onderdruckt worden: Namelicken / dat sy hen voor aen ten ghebede / ende daer na tot ernstigher nadenckinghe der wonderwercken Gods begheven. Die sulcx niet doen/ ende de ooghen alleene op het teghenwoordighe leedt vesten / dien ist vergheefs/ dat sy smerte met smerte soecken te verdrijven.

1 Eenen Psalm Assaph / voor Jeduthum/ voor te singhen.
2 Ick a roepe met myner stemmen tot God / tot God schreeye ick / ende hy verhoort my.
3 Inder tijdt myner noodt soecke ick den Heere/mijn b † hant is des nachts wtghestreckt/ende en laet niet af /want mijn ziel en wil haer niet troosten laten.
4 Wanneer ick bedroeft ben/so ghedencke ick aen God: wanneer mijn herte in angsten is/so spreke ick. Sela.
5 Mijn ooghen houdy dat sy waecken: ick ben so aemechtich/dat ick niet spreken en kan.
6 Ick gedencke der ouden tijt/der voorleden Jaren.
7 e Ick dencke des nachts aen mijn Snarenspel/en spreke met myner herten/mynen geest moet d † nasoecken.
8 Sal dan de Heere eewichlick verstooten/ ende gheen ghenade meer betoonen?
9 Is het dan gantsch ende gaer wt met syner goedertierenheyt/ende heeft de e † toesegginghe een eynde?
10 Heeft dan God vergeten genadich te zijn/ ende syne barmherticheyt voor toornen besloten? Sela.

troostelicke helpet ende behoudt.
b Of/ pilaer stijlen. Dat is/de Vromen verschricken voor God: maer hy versterckt se: doch de Godloosen blijven stont/ ende gaen also onder.
c Heb. hoorne/ welche bedrieden geweldt.
d Spr. 35.15.
e 1. Reg 2.7.
f Esaie. 51:17 Iere. 25.15. Psalm. 60.5.
g Dat is/ hi deylt eenen yegelicken zijn mate toe/dat hy lijde/doch het grontsop blyft den Godloosen
a Psa. 9.12. Esaie 8.10.
b Psa. 46.10
c Dat zijn de grote Coninckrijcken ende Vorsten dommen: als Assyrien/ Babylon ende Egypten/ die de Landen onder hen brachten met strijt/ en also tot hen roofden.
d Of/En hebben geen vuysten meer konnen niet staen/zijn versaecht.
e Judi. 4.15 2. Pa. 20.22 2. Gen. 19.35
f Dat is/ Beloeft dat hy sal v God zijn/ al so het eerste gebot leert: ende en beloeft niet den Heylighen noch anderen beloften.
Sprach 5.3.
a Psa. 142.2
b † An. smerte verbreyder haer des nachts/ ende etc.
Psa. 143.5.
b † An. ver-

11 Doch so sprack ick: Ick moet dat lyden
de rechter handt des Hoochsten f kan alle
dinck veranderen.
12 Daerom gedencke ick aen de daden des
Heeren/ Ja ick gedencke an uwe voorledē
Wonderwercken.
13 Ende spreke van alle uwe Werckē/ ende
segghe van uwen doen.
14 God/ uwen wech is g heylich: waer is so
een machtich God/ als ghy God zijt?
15 h Ghy zijt Godt, die Wonderwercken
doet/ ghy hebt uwe macht bewesen onder
den Volcken.
16 i Ghy hebt v Volck verlost ghewelddich-
lick/ de kinderen Jacobs ende Josephs.
Sela.
17 De wateren sagen v God/ de wateren sa
ghen v. ende angsteden hen/ eñ de diepten
daverden.
18 De dicke Wolckē goten water/ de Wolc-
ken donderden/ eñ de stralen voeren daer-
henen.
19 Het donderde indē Hemel/ uwe blixemen
lichtedē op dē Aerdbodem/ het Aerdrijcke
beruerde hem/ ende beefde daervan.
20 Uwen wech was in de Zee/ eñ uwen pat
in groote wateren/ eñ men en spuerde doch
uwen voet niet.
21 k Ghy voerdet v Volck als een kudde
Schapen/ door Mosē ende Aaron.

f Dat is/ ick mach my tot doot toe daerom bekommeren/ ick en cā het dannoch uyt veranderen.
g Dat is is verborgen: als wanneer God hem leven geeft in den doot/ eñ na vreese: wanneer hy verre is: dwelc het vernuft niet en begrypt: het is te heylichen verborgen.
h Psa.136.4
i Exod.14.30
k Exo.14.19

Den lxxviij. Psalm.

1. Vertelt inden gantschē Psalm: Gods menichfuldige weldaden/ eñ zijns Volckx menichfuldige archeyt ende sonde/ die alle weghe ghestraft zijn/ op dat also de lieden leerden/ God vertrouwen/ hem vreesen/ eñ syne Wet alle ghehoorsaem zijn.

1 Een onderwijsinghe Asaph.
Hoort mijn Volck/ mijn Wet/ neyght
uwe Ooren tot der reden mijnes
mondts.
2 a Ick wil mynen mondt op doen te spre-
ken/ ende oude ghescheidenissen wt spre-
ken.
3 Die wy gehoort hebben/ ende weten/ eñ
onse Vaders ons vertelt hebben.
4 b Dat wy het niet verbergen en soudē ha
ren kinderen die hier na comen: eñ vercon-
dichden den roem des Heeren/ ende syne
Macht ende Wonderen/ die hy ghedaen
heeft.
5 Hy richtede een Getuygenisse op in Ja-
cob/ ende gaf een Wet in Israel/ c die hy
onsen Vaderen ghebodt/ te leeren haren
kinderen.
6 Op dat het de Nacomelingen leerden/ eñ
de kinderen die noch souden geboren wor-
dē/ wanneer sy opquamē/ dat sy het oock
haren kinderen vercondichden.
7 Dat sy op God settedē hare hope/ eñ niet
en vergaten de Daden Gods/ eñ syne Ghe-
boden hielden.
8 Eñ niet en werden d als hare Vaders/ eē
teghenwillige ende onghehoorsamen aerdt:
welcken haer herte niet recht en was/ ende
haren ghéest en hieldt niet ghetrouwelick
aen God.
9 Als de kinderen e Ephraim/ die ghehar-
nascht den Boge voerden/ afvielen ter tijt
des f strijdts.
10 Sy en hielden het Verbont Gods niet/ eñ
en wouden niet in syne Wet wandelen.
11 Eñ vergaten syner Daden/ eñ syne Won-
deren/ die hy hen bewesen hadde.
12 g Voor haren Vaderen dede hy Wonder
in Egyptenlande inden Velde Zoan.
13 h Hy deylde de Zee/ ende liet se daer door

a Psa.49.4 Mat.13.35.
b Exo.12.26 Deute.4.9. ende 11.19.
c Deu.6.7.20
d Nu 14. 1.
e Voor den Koninghen stont het regimēt indē Stamme Ephraim/ die voerden het harnas eñ Boghe: maer sy waren stout/ eñ en vertrouden God niet/ daerō werde het vā hen genomē/ eñ Silo verstoort/ ende wert in Juda opgericht
f Strijt/ heet hier aēvechtinge/ vare ende noodt.
g Exo.7.8.9 10.12.
h Exo.14.21 Psa.136.13

henen gaen/ ende settede het water als ee-
nen muere.
14 l Hy leydese des daechs met eener Wolc-
ken/ ende des nachts met eenen klaeren
vyere.
15 k Hy verscheurde de Rotzsteenen inder
Woestijne/ ende drenckte se met grooten wa
teren.
16 Ende liet Beken wt den Rotzsteenē vloey
en/ dat sy henen afvloten als water stroo-
men.
17 Noch sondichden sy voorder tegen hem/
eñ vertoornden den Hoochsten inder Woe-
stijne.
18 l Eñ versochten God in hare herten: dat sy
spijse voorderden voor hare zielen.
19 m Ende spraken tegen God/ eñ seydē: Ja/
God soude wel connen eenen Disch berey-
den inde Woestijne:
20 n Siet, hy heeft wel de Rotzsteenē geslagē/
dat de wateren vloten/ eñ Beken hen daer
wt gotē: doch hoe can hy broot geven: ende
synen Volcke vleesch verschicken?
21 o Doe nu dat de Heere hoorde/ ontbrande
hy: ende vyer ginck aen in Jacob/ eñ toorne
quam over Israel.
22 Dat sy niet en geloofden aē God/ eñ hoep
ten op zijn hulpe.
23 Eñ hy gheboot den Wolcken daerboven/
ende dede op de deuren des Hemels.
24 p Eñ liet het Man op hen regenen/ te etē
ende gaf hen Hemels broodt.
25 Sy aten Enghels broot: hy sant hen spyse
de volheyt.
26 q Hy liet waeyen den Oostenwint onder
den Hemel eñ voerde door zijn stercke den
Zuyden winde.
27 r Eñ liet vleesch op haer regenen/ als stof/
ende Voghelen/ als zandt inder Zee.
28 Eñ lietse vallen onder haer Legers/ allent-
halven daer sy woonden.
29 Doe aten sy/ ende werdē alte sat/ hy lietse
haren lust doeten.
30 Doe sy nu haren lust ghedoet hadden/ s eñ
sy noch daervan aten.
31 Doe quam den toorne Gods over haer/
ende verworchde de Voornemste onder
hen/ ende sloech daer neder de Beste in Is-
rael.
32 t Doch boven dat alle sondichden sy noch
meer/ ende en geloofden niet aen syne Won
deren.
33 u Daerom liet hyse afsterven/ dat sy niets
x vercregen/ ende moesten haer leefdage ge-
plaecht zijn.
34 Wanneer hyse verworchde/ so sochtē sy
hem/ ende keerden hen vroech tot God.
35 Eñ ghedachten/ dat God haren troost is/
ende God de Hoochste haer Verlosser is.
36 Eñ y huychelden hem met haren monde/
ende loghen hem met harer tonghen.
37 Doch haer herte en was niet vaste aē hē/
ende en hielden niet getrouwelicken aen sy
nen Verbonde.
38 z Hy dānoch was barmhertich/ eñ vergaf
de misdaet/ ende en verdelchde se niet/ ende
wende dicwils synen toorne af/ ende en liet
niet synen gantschen toorne gaen.
39 a Want hy dachte dat sy vleesch zijn/ eenē
wint die daer henen vaert/ ende niet weder
en comt.
40 Sy vertoornden hem gantsch dicwils in
der Woestijne/ eñ maecten hem onmoedich
inde woeste plaetse.
41 Sy versochten God allewegen weder/ eñ
b meesterden den Heylighen in Israel.
42 Sy dachtē niet aē syne hant/ dies daechs
doe hyse verlossede vanden vyanden.
43 Als hy dan syne Teeckenen ghedaen

i Exo.13.22. eñ 14.19.24. Psa.105.39
k Exo.17.6. Num 20.11. Psa.105.41 2.Cor.10.4.
l Exod.16.3 Num.11.4.
m Exo.16.2 Nume.11.1.
n Exo.17.6. Num.20.11. Psa.105.41. 1.Cor.10.4. Sapi.11.4.
o Num.11.1
p Exo.16.12 Nume.11.74 Deuter.8.3. Sap.16.20. Joan.6.31. 1.Corin.10.3
q Nu.11.31
r Exo.16.13. Nume.11.31
s Num.11.33 Sapi.16.2.
t Num.14.1
u Nu.14.36
x Dz sy het Gheloofde Lant niet en cregē/ eñ te vergeefs getogē waren wt Egyptē.
y Verdoōden hem schoon ghelaet.
z Exo.32.14. Num.14.20. 2.Esd.9.17.
a Psa.103.14
b Dat is sy bestemmen Gode alle wegen tydt ende wyse hoe hy flucx tegenwoordich zyn/ eñ bevindelick helpē soude ende wouden niet vertrouwen nach hopen op het toecomende als nu wouden sy vleesch/ dan water/ daer na broot hebbē. Doch alsoo settē eñ leeren/ hoe het God maken sal, dz heet/ God ghesteken.
Plage over Egypten.

hadde in Egypten / ende zijne wonderen
inden Lande Zoan.
44 c Doe hy haer water in bloet verander-
de / dat sy haer Beken niet drincken en konden.
45 d Doe hy boose Worminen onder haer schick-
te / die hen veraten: ende Vorschen diese
verdorven.
46 e Ende gaf haere vruchten den Rupsen /
ende haer f arbeyt den Sprinckhanen.
47 g Doe hy haren Wijnstock met haghel
versloech / ende haer † Moerbesienboo-
men met vroste.
48 Doe hy haer Vee sloech met haghel / ende
hare Kudde met stralen.
49 Doe hy boose Engeln onder haer sandt
in synen grimmighen toorne / ende lietse
rasen ende woeden / ende leedt doen.
50 h Doe hy synen toorne liet voortgaen /
ende hare zielen voor den doot niet verschoon-
de / ende liet haer Vee aen der Pestilentie
steruen.
51 i Doe hy alle Eerstgheboorne in Egypten
sloech / de eerste Erfghenamen in de Hut-
ten Ham.
52 k Ende liet zijn Volck wttrecken als Scha-
pen / ende voerdese als een Kudde inder
Woestijne.
53 Ende hy leydese seker / dat sy hen niet vreese-
den / doch hare vyanden bedeckten de Zee.
54 Ende brachtesein syne heylige Lantpa-
len / tot desen Berge / dien zijn rechterhant
verworuen heeft.
55 l Ende verdreef voor hen henen de Volc-
ken / ende liet hen het Erve wtdeylen / ende
liet in hener Hutten de Stammen Israels
woonen.
56 Doch sy versochten ende vertoornden God
den Hoochsten / ende hielden syne Ghetuy-
ghenisse niet.
57 Ende vielen terugghe / ende verachteden
alle dinck als hare Vaders / ende hielden
niet / ghelijck als eenen loosen boghe.
58 m Ende vertoornden hem met haren Hooch-
ten / ende terchden hem met haeren Af-
goden.
59 Ende doe dat Godt hoorde / ontbrande
hy / ende verwerp Israel seer.
60 n Dat hy syne wooninghe tot Silo liet
varen / de Hutte daer hy onder den men-
schen woonde.
61 Ende gaf hare o Macht in de ghevanc-
kenisse / ende hare Heerlickheyt in de han-
den des vyants.
62 Ende gaf zijn Volck over int sweert / ende
ontbrande over zijn Erve.
63 Haere ionghe Manschap verslinde het
vyer / ende hare p Jonckvrouwen moes-
ten ongheuryet blijven.
64 q Hare Priesters vielen door het sweert /
ende † daer en waren geen Weduwen / die
weenen souden.
65 Ende de Heere waeckte op als een sla-
pende / als een sterck ruyter / die vanden
wijne koemt.
66 r Ende sloech syne vyanden in het achter-
deel / ende hinck hen een eewige schande aen.
67 s Ende verwerp de Hutte Joseph / ende
verkoos niet den stamme Ephraim.
68 Maer verkoos den stamme Juda / t den
Berch Zion / dien hy lief hadde.
69 Ende bouwede zijn Heylichdom hooch / als
een Landt dat eeuwich vast staen sal.
70 u Ende verkoos synen knecht David / x
ende nam hem vanden Schaepstallen.
71 Vanden sooghenden Schapen haelde
hy hem / y dat hy zijn Volck Jacob wey-
den soude / ende zijn Erve Israel.
72 Ende hy weydese oock met aller trauwe /
ende regeerdese met allen vlijte.

c Leui.7.29. Psal.105 29
d Exo.8.6. & 4.
e Exo.10.12.
f † Anders arbeydt
g Exo.9.23 ende 10.13 Psal.105 32.
† And. wilde Vijghen boomen.
h Exo. 9.2. 13.
i Exo.12.29 ende 13.15. Psal.135.8. Sap.18.11
k Exo 13.17 ende 14.19.
l Deu. 3.3. Josu.6.10. & 11.7.13.7.
m Jud.3.11
n 1.Sa 4.2 Jere.7.12.
o Dat is / de kiste ofte lade des verbonts / daer sy hen op verlieten.
1.Sam.4.5.
p Dat is ionghe Maechden moesten ongheghillickt eere. Heb. ongheeeret
q 1.Sa.4.11
† And. haer weduwen en weenden niet.
r 1.Sa 5.6. Psal. 87.1.
s Sam.7.5.
t Psal.132,13
u 1.Sa.16.12
x 2 Sa.7.8.
y 2.Sa.5.2.

Den lxxix. Psalm.

1. Is ghelijcken inhoudts met den 74.
Psalm: siet de comstighe verstooringe des
Tempels ende des volckx / ende biddet om
hulpe.

1 Eenen Psalm Assaph.

HEere / a Heydenen zijn in u Erve ghe-
uallen / die hebben uwen Heylighen
Tempel verontreynicht / b ende van Je-
rusalem steenhoopen ghemaeckt.
2 c Sy hebben de lichamen uwer knechten /
den Voghelen onder den Hemel te eten ge-
gheuen / ende het vleesch uwer Heylighen /
den Dieren inden Lande.
3 Sy hebben bloet vergoten rondtom Je-
rusalem / als water / ende daer was niemant
die begroef.
4 d Wy zijn onsen nabueren een smaetheyt
ghewordden / eenen spot ende schimp dien /
die rondtom ons zijn.
5 Heere / e hoe langhe wildy so gantsch ver
toornen? ende uwen yuer / als vyer bernen
laten?
6 f Schuddet uwe grimmicheyt op de Hey
denen / die u niet kennen / ende op de Coninc-
rijcken / die uwen Name niet aenroepen.
7 Want sy hebben Jacob opghegheten /
ende syne huysen verwoestet.
8 g Ghedenckt niet onser voorleden mis-
daet / ontfermet u onser in korten / want wy
zijn seer dunne ghewordden.
9 Helpt ghy ons / God onse Helper / om uws
Naems eere wille: verlost ons / ende vergeeft
ons onse sonden / om uwes Naems wille.
10 Waer om laet ghy de Heydenen seggen:
h Waer is nu haren Godt? laet onder den
Heydenen voor onsen ooghen kondt wor-
den / de wrake des bloets uwer knechten /
dat vergoten is.
11 Laet voor u koemen het suchten der ghe-
vanghenen / naer uwen grooten arme be-
houdt de kinderen i des doodts.
12 Ende vergeldt onsen nabueren sevenvou-
dich in haren schoot / hare smaetheyt daer-
mede sy u Heere gheschendet hebben.
13 k Wy daerentegen u volck / ende Schapen
uwer weyde / dancken u eewichlick / ende ver-
condighen uwen roem voort ende voort.

a 2.Pa.36,17
b Jere.9.11
c Jer. 15.3. ende 16.4. ende 34.20. Deu.28.26.
1 Mac.7.17
d 1.Reg.9.7 Psal.31.12 ende 44.14 Jere.19.8.
e Esa.64.22
f Jer.10.25.
g Esa.64.9
h Psal.42,4 ende 115.2.
i Dat is / diemen daer gelijck wech worgen / ende gansch wt roepen wil.
k Psa.95.7. ende 103.

Den lxxx. Psalm.

1. Een schoon ghebedt / ghelijcken in-
houdts met den voorigen Psalm. want hy
biddet / dat Godt voor den omligghenden
Heydenen het Rijcke Israels (inden titel
een Lelie genoempt / ende inden Psalm ee-
ner lustigher Rancke verghelijcken / die van
Gode wt Egypten ghenomen / door zijn
woordt is opghetuynet ende ghebouwet)
beschermt: ende wordt oock nu wel teghen
der Kercken vyanden ghebeden.

1 Eenen Psalm Assaph / vanden a Spanroo-
sen / voor te singhen.
2 GHy Herders Israels / hoort / ghy die u
Joseph hoedet als de Schapen: ver-
schijnt / ghy die sittet bouen Cherubim.
3 Verweckt u ghewelt / ghy die c voor E-
phraim / Ben Jamin ende Manasse zijt / ende
coemt ons te hulpe.
4 God d troost ons / ende laet lichten u aen-
sicht / so genesen wy.
5 Heere Godt e † Zebaoth / hoe langhe wil
dy vertoornen ouer den gebede uws volckx?
6 f Ghy spijstse met tranen broot / ende drenck-
se met grooter mate vol tranen.
7 g Ghy settet ons onse nabueren ten h ge
kijf / ende onse vyanden spotten onser.
8 God Zebaoth troost ons / laet lichten u
aensicht / so ghenesen wy.

a Een kleyn noot als een Roose / ende heet hier het Koninckrijcke Israels.
b Dat is / het Koninckrijcke Israels.
Psal.99.1.
c Dat is, op den Ghenadenstoele / achter welken dese stammen Israels lagen. Num.2.18.
d And. brengt ons weder /
e † And. der Heyrschaer.
f Psal.42.4
g Psal.79.4
h Dat is / dat een peghelick ons sake tot ons soeckt / ons ouervalt / ende vyer vy ons halst

9 i Ghy hebt eenen Wijnſtock wt Egyptẽ ghehaelt/ eñ hebt verdreuen de Heydenen/ ende denſeluen gheplantet.

10 Ghy hebt voor hem de bane gemaect/ eñ hebt hem laten inwortelẽ/ dat hy het Lant veruult heeft.

k dat is/het Rijcke is wt ghebreydet tot aẽ Libanon.

11 Berghen zijn met ſyner ſchaduwe bedeckt/ ende met ſynen ranckẽ de k Cederen Gods.

12 l Ghy hebt ſynen waſdom wtghebreydet tot aen de Zee/ ende ſyne tackẽ tot aẽ het m water.

l Pſalm.72.8

m Or is/het water Prat.

13 Waerom hebdy dan ſynen n tuyn gebroken/ dat hem o al verſcheurt alles wat voor by gaet.

n Pſa.89.44 Eſaie.5.5.

o† And. ß = wepdt.

14 p De wilde Swijnen hebben hem verwoeſt/ eñ de q de wilde Dierẽ hebben hem r† verdorven.

p Eſaie.7.13

q Cant.2.15

r† An. afgeeten.

15 God Zebaoth/wendet v doch/ſchouwet vanden Hemel/ende ſiet aen/ende beſoeckt deſen Wijnſtock.

16 Eñ houdt hem in bouwinge/ die v rechter hant geplant heeft/ eñ dien ghy v vaſt verkoren hebt.

ſ† An. Hy is met vyer ghebrant/ eñ wt gehouwen/ eñ ſy ſullen van uwen ſchelden omkomen.

17 ſ† Siet/ daerin ende ſchelt/ dat des berns ende ſcheurens een eynde worde.

18 V handt beſchutte het volck uwer rechter hant/ ende de lieden die ghy v vaſt verkoren hebt.

19 So willen wy niet van v wijcken: laet ons leuen/ ſo willen wy uwen Name aenroepen.

2.Par.36.17

20 t Heere God Zebaoth troost ons/ laet v aenſicht lichten/ ſo ghenesen wy.

t Pſa.80.4.

Den lxxxj. Pſalm.

1. Deſen Pſalm ſongmen aen de Loofhutten Feeſte/ dat daer ingheſettet was ter gedachteniſſe des wttochs wt Egyptenlant. Eñ hier vervatet de Propheet de leere des eerſtẽ gebots dat ſy alleene dẽ God/ die ſe wt Egyptenlant gheuoert heeft/ betrouwen/ eñ hen voor Afgoderie vermydẽ: hangt oock hier aen de toeſeggingen ende dreygingen/ die indẽ eerſten geboden zijn.

a† An. voor de Wijnperſſe.

1 a† Op der Gitith voor te ſingẽ Aſſaph.

2 SInget vrolicken Gode/ die onſe Sterckte

3 is/ juychet den Gode Jacobs.

Neemt de Pſalmen/ ende gheeft herwaerts de Tamborijnen/ lieflicke Harpen met Pſalteren.

b† An. te de ſtonder tijt/ eñ aẽ onſen hoochtijdelicken Feeſte.

4 Blaeſt in de niewe Mane de Baſuynen/ b† in onſen Feeſte der Loofhutten.

5 c Want ſulcx is een wijſe in Iſrael/ eñ een Recht des Gods Jacobs.

c Leuit.23.34.

c Num.10.2

6 d Sulcx heeft hy ter getuygeniſſe gheſettet onder Joſeph/ doe ſy wt Egyptenlant toghen/ ende vreemde ſpraken ghehoort hadden.

d Gen.41.45.

7 Eñ hy hare ſchouderen vanden laſt outledighet hadde/ ende hare handen verpotten los werden.

e Exod.3.7.

ſ† And. ond den donder verborgen.

8 e Doe ghy my inder noot aenriepet/ halp ick v wt/ eñ verhoorde v/ ſ† doe v het weder ouervielig ende verſochte v aent Twiſtwater. Sela.

Exod.19.16.

9 Hoort mijn Volck/ ick wil onder v getuyghen/ Iſrael ghy ſult my hooren.

g Exo.17.6

h Exo.20.2.

10 h Dat onder v geen ander God zy/ ende ghenen vreemden God aenbiddet.

i Deut.5.6.

11 i Ick bẽ de Heere v God/ die v wt Egyptenlant gheuoert heeft: doet uwen mondt wijdt op/ laet my hem vullen.

k Pro.1.24.

12 k Doch mijn Volck hoorde mijn ſtemme niet/ ende Iſrael wil myner niet

l Rom.1.20

Acto.14.16

13 l So hebbe ickſe gelaten in haers herten gaetdunckẽ/ dat ſy wandelẽ na harẽ rade.

14 m Woude mijn Volck my gehoorſaẽ zijn/ ende Iſrael op mynen weghe gaen. m Baru.3.13

15 So woude ick hare vyandẽ in cortẽ dempẽ/ ende myne hant ouer haer wederparthyers wenden.

16 Eñ die den Heere haten/ moeſten aen hem faelgeeren/ haren tijt dan woude eewichlick dueren.

17 Ende ick ſaudeſe met der beſter Tarwe ſpijſen/ n ende met heunich wt dẽ Rotzſteenen verſadighen. n Deu.32.13

Den lxxxij. Pſalm.

1. Een ernſtige beſcheldinge dier/ die in Ouerheyt haren Ampte niet nacomẽ/ maer miſbruycken: gewelt tot onderdruckinghe der Armen/ eñ rijckdom tot allerley ouerdaet eñ ydelheyt: ſulcken dreyghe hy heftich met gewiſſen omcomẽ. Maer dat hier de Ouerheyt Goden genoemt wort/ is derhaluen/ dat ſy van Gode verordent. Rom.13.1. hare wrake/ dieſe na belange des Ampts oeffenẽ/ wtrichten.

1 Eenen Pſalm Aſſaph.

GOd ſtaet in der Ghemeynten Gods/ eñ is Richter onder den Goden.

2 a Hoe lange willet ghylieden onrecht richten/ ende de perſoonen der Godlooſen voortrecken? Sela. a Mich.1.9 Zepha.3.3

3 Doet rechte den Armen ende den Weeſen/ ende helpet den ellendigen ende noot druſtighen ten rechte.

4 b Verloſt den verachteden ende Armen/ eñ b Of/ onrue verloſt hem wt der Godlooſen ghewelt. ket.

5 Doch ſy laten hen niet ſeggen/ eñ achtẽs Prou.14.11.
niet: ſy gaen altoos henen in duyſterẽ: daer 1.Mac.14.7
om moeten c alle Fondamenten des Lants Jere. 22.12.
vallen.

6 b Ick hebbe wel gheſeyt/ Ghy zijt Godẽ/ c Eſaie.3.1
ende altemael kinderen des Hoochſten.

7 Doch ghyliedẽ ſullet ſteruẽ als menſchẽ/ b Joa.10.34
ende als een Tyran te gronde gaen. Exodi.22.8

8 God maeckt v op/ ende richtet het Landt: want ghy zijt een Heere ouer alle Heydenẽ.

Den lxxxiij. Pſalm

1. Is gelijckẽ inhouts met dẽ 80. Pſalm: want hy biddet voor het volc/ tegen de omliggende Heydenen/ die het bekommerdẽ eñ verſtoorden.

1 Een Pſalmliedt Aſſaph.

2 GOd/ ſwijcht doch niet alſo/ ende weeſt doch niet alſo ſtille/ God haudt doch niet ſo in.

3 a Want ſiet/ uwe vyanden woeden/ eñ die v haten/ rechten den kop op. a Pſalm.2.1

4 Sy maken liſtighe aenſlaghen teghen v Volck/ ende raetſlaghen tegen uwe v Verborghene. b Or zijn die int geloove der Wereldt verborghen leuẽ dat mẽ ſy voorſieters achter.

5 Wetaen/ ſprekẽ ſy/ laet ons hen wtroeyẽ/ dat ſy geen Volck zijn/ dat des naems Iſraels niet meer ghedacht en worde.

6 Want ſy hebben hen met malcanderẽ vereenighet/ ende een Verbont teghen v ghemaeckt.

7 De Huttẽ der Edomiters eñ Iſmaeliters/ der Moabiters ende Hagariters/

8 Der Gebaliters/ Ammoniters ende Amalekiters/ de Philiſteen/ met ſamen dien te Tyro.

9 Aſſur heeft hem oock tot hen gegeuen/ eñ helpen den kinderen Lot. Sela. e Judic.7.22

10 e Doet hen als dẽ Midianiterẽ/ v als Siſſera/ als Jabin aen e der Beke Kiſon. b Jud.4.15. 23.

11 Die verdelget werden tot Endor/ eñ werden tot dreck op Aerden. e Judi.5.20

12 ſ Maeckt hare Vorſten als Oreb ende ſ Judi.7.25. ende 8.21.

 Seeb/

Oreb/alle hare Oversten/ als Zebah en Zalmuna.
13 Die daer seggen: Wy willen de Huysen Godts innemen.
14 God maeckse als eenen wervel / g als stoppelen voor den winde.
g Psalm 1.4 ende 35.5
15 Als een vyer dat het Woudt verbrant/ en als een vlamme de Berghen aensteeckt
16 Also vervolchtse met uwen weder/ ende verschrickse met uwen onweder.
17 Maeckt haer aengesichte vol schanden/ dat sy na uwen Name vraghen moeten.
18 Schamen moeten sy hen ende verschricken/ altoos meer ende meer, ende tot schanden worden/ ende omkomen.
19 So sullen sy bekennen / dat ghy met uwen Name heetet /h† Heere alleene/ ende de Hoochste in aller Wereldt.
h† Anders Jehova.

Den lxxxiiij. Psalm.

1. Tweerley vervatet dese Psalm: voor aen danckt hy God/ voor zijn Woort/ Tempel ende dienst .5. ende vertelt wat het voor eene ghenade zy/ sulcks te hebben.10. daer na biddet hy/ dat God dese behouden wille.

1 Eenen Psalm der kinderen Korach / a† op der Gitith/ voor te singhen.
a† An. voor de Wynpersse.
2 Hoe lieflick zyn uwe Woonungen/ Heere b† Zebaoth.
b† And. der Heyrscharen c 2.Cor.5.2. d Cantic.5.6
3 c Myne ziele verlangt ende suchtet na den Voorhoven des Heeren: myn d lijf ende ziele verheughen haer inden levendighen God.
4 Want den e † Voghel heeft een huys ge vonden: ende de Swaluwe haren nest/ daer sy jonghen opbrengen/ namelicken/ uwen Altaer Heere Zebaoth/ myn Coninck ende myn God.
e† An. Musche etc. En de Tortelduyve etc.
5 Wel dien/ die in uwen Huyse woonen/ die louen v altoos. Sela.
6 Wel dien menschen/ die v voor hare Sterckte houden/ ende u na wandelen.
7 Die door het f† Jammerdal gaen/ ende maken aldaer Fonteynen/ ende de g† Leeraers worden met vele seghens ghecierl.
f Dat is Reysen hen ende weder/ en leeren de liede. † An. Moerbesien boomen dal.
8 Sy behouden deen overwinninghe na der andere/ datmen/ sien moet / de rechte God zy te Zion.
9 Heere God Zebaoth/ hoort myn gebedt/ verneemt het/ God Jacobs. Sela.
g† And. dyeken werden met reghen vol. Sy gaen van hoope te hoopen/ ts verschynen voor Gode in Zion.
10 God onse Schildt/ schouwet doch/ siet aen het h† Aensichte ws Ghesalfden.
11 Want eenen dach in uwen Voorhove is beter/ dan anders duysent, ick wil liever de Deurewachter in myns Gods huys dan langhe woonen inder Godloosen Hutten
12 Want God de Heere is der Sonne ende Schildt/ de Heere gheeft i ghenade ende eere/ den Vromen sal hy geen goet ontbreken laten.
h† And. Aengesichte i Dat is/ Hy leeret ende beschuttet/ troostet en helpet
13 l Heere Zebaoth/ wel dien menschen die hem op v verlaet.

Den lxxxv. Psalm.

1. Is niet ongheliicken inhoudts met den voorleden want het is een gebedt dat Religie en gemeyne stammen behouden werden. Voortaen biddet hy voor het woort ende syne vruchten inden volcke. Daer na voor gemeynen welstant inden lande/ ende vruchten des velts. Sommige maken hier eene bedieninge op het Rijcke Christi ofte Euangelium: ende also moetmen in hoogeren verstande nemen/ dat hier van Acker of Lande ghesept wordt.
k Dat is/ Voor den hart ende smaetheyt der Wereldt.
l Psalm.2.12 Jerem.17.7 Prou.16:20.

1 Eenen Psalm der kinderen Korah/ voor te singhen.
2 Heere/ ghy zijt voormaels genadich geweest uwen Lande ende hebt de ghevanghenen Jacobs verlost.
3 a Die ghy de misdaet voormaels vergeven hebt uwen Volcke/ ende alle hare sonden bedecket. Sela.
a Psalm.32.1
4 Die ghy voormaels alle uwen toorne hebt wech ghenomen/ ende v ghewendet vander grimmichept ws toorns.
5 b† Troost ons/ God onse c Heylant/ ende laet af van uwer ongenade over ons.
b† Anders Brengt ons weder/ c Dat is/ Heylgheuer, Salichmaker.
6 Wildy dan eewichlick over ons toornen? ende uwen toorne gaen laten altoos voort ende voort?
7 d Wildy dan ons niet weder verquicken? daer hen v Volck over v verheughen mughe:
d Psal.79.5. Esai.64.12.
8 Heere/ vertoont ons uwe ghenade ende helpt ons.
9 Och dat ick hooren mochte/ dat God de Heere spreeckt/ dat hy vrede toesepde syns volcke ende synen Heylighen/ op dat sy niet e op een dwaesheydt komen.
10 Doch is ymmers zijn hulpe na dien/ die hen vreesen/ dat in onse Lande f eere woone.
e Dat is/ dat syns te laetsten en versagen/ ofte onverduldichwor den/ en God lasteren.
11 Dat goedichept ende trouwe hen onder malcanderen ontmoeten gerechtichepdt ende vrede hen kussen.
12 Dat Trouwe op Aerden wasse/ ende de Gherechtichepdt vanden Hemel schouwe.
13 Dat ons oock de Heere goet doe/ op dat onse Landt syne vruchten gheue.
14 Dat dannoch gherechtichept voor hem blyue/ ende in swanghe gae.
f Dat is/ dat het lofflick toegae/ en de lieden vroom teghen een ander zyn. voor goeden stant der Religie ende Burghelicken leuen allenthaluen.

Den lxxxvj. Psalm.

1. Biddet dat hy wt vare verlosset worde. Ende hy laet zyn gantsche gebedt stuenen/ niet op eenighe syne verdiensten maer alleen op Gods goedertierenheyt en barmhertichepdt /8. daer hy een schoon wtghesprey van invoert/11. ende biddet / dat hy in sulcken betrouwen/ als Gods woort inne de bringhet/ behouden worde. 12. Menget hier oor een dancksegginge onder/ als wa re hy alreede verhoort.
1 Een ghebedt Dauids.
2 Heere a neycht uwe ooren ende verhoort my/ want ick ben ellendich/ ende arm.
a Psal.88.3 Thre.3.57.
2 Bewaert myn ziele/ want ick ben b heylich: helpt ghy myn God uwen knechte/ die hem verlaet op v.
b Heylich nu hier oor heeten verdoemt ende verachtet/ per Antiphrasin/ als een Ketter.
3 Heere zijt my ghenadich want ick roepe daechlicks tot v.
4 Verheucht de ziele ws knechts / want na v Heere verlangt my.
5 c Want ghy Heere zyt goet ende ghenadich/ van grooter goedertierenheyt / allen die v aenroepen.
c Joel.2.13
6 Verneemt Heere myn gebedt/ en mercket op de stemme myns smeeckens.
7 d Inder noot roepe ick u aen/ ghy wout der my doch verhooren.
d Jone.2.3. Psal.103.8. ende 145.8.
8 e Heere v is niemant ghelijck/ onder den Goden ende daer en is niemant die doen kan als ghy.
e Psa.89.7. f Psa.25.4.
9 Alle Heydenen die ghy ghemaeckt hebt sullen komen/ en voor v aenbidden Heere/ ende uwen Name eeren.
10 Dat ghy so groot zyt/ ende wonder doet ende alleen God zyt.
11 f Wyst my Heere uwen wech / dat ick wandele in uwer waerheyt: behout myn hertte by den g eenighen / dat ick uwen Naem vreese.
g Dat is/ Godts woordt/ dat blijft ende maeckt eenich: andere leere maect oneenichept en tatterye.
12 Ick dancke v Heere myn God van gantscher hertten/ ende eere uwen Naem eewichlick.

13 Want uwe goedertierenheyt is groot o-
uer my/ ende hebt myn ziele verlost wt der
dieper Helle.
14 God/ de stoute setten hen tegen my/ eñ dē
hoop der Tyrannen staet my na myner zie
len/ ende hebben v niet voor ooghen.
a Exo.34.6. 15 a Ghy daerentegen Heere God zijt barm-
Num.14.18 hertich ende ghenadich/ geduldich/ eñ van
Psa.103.8. grooter goedertierenheyt ende trouwe.
ende 145.8. 16 Wendet v tot my/ zijt my genadich: sterct
Joel.2.13. uwen knecht met uwer macht/ ende helpt
Jone.14.2. b den sone uwer Maghet.
b Psa.116.15 17 Doet een teecken aen my/ dat het my wel
ga: dat het sien die my haten/ ende hen scha
men moeten/ dat ghy my bystaet Heere/ eñ
troostet my.

Den lxxxvij. Psalm.

1. Een Prophetie vander Kercken des Nieuwē Testaments / dat sy zijn soude als een Stadt/ die de gantsche Wereldt vullen: daerin geboren eñ opheuoet werdē/ Moorē/ Egypters/ Babiloniers/ Tyriers/ Philisteen/ ende aller Tongen lieden: (Eñ dese gheboorte ende op brenginghe/ gheschiet door het woort des Euangelij/ daer de sōden in worden vergeuen/ de herten door dē geloove gereyniget/ ende het eewich leuen gheschencket.) ende dat de eenighe Godsdienst zijn soude/ Gods eere eñ barmhertic heyt door het Euangelium besingen ende prediken.

a† And. Korah welches gront is vā den heyligē Berghen. De Heere heeft de etc. lieuer dā alle etc.
1 Een Psalm liedt der kinderen a† Korah.

S Y is v vast gefondeert op de Heylighe
Berghen/
2 De Heere bemint de poorten Zions/
ouer alle wooninghen Jacobs.
3 Heerlicke dingen worden in v gepredict/
c ghy Stadt Gods. Sela.
b Psa.78.67 4 Ick wil prediken laten v Rachab eñ Ba-
c Heb.12.22 bel/ dat sy my kennē sullē: siet/ de Philistē
Apoc.21.2. eñ Tyriers / met samen de Mooren wor-
d Dat is/ Egypten. Esai.30.7. den aldaer gheboren.
5 Men sal tot Zion seggen: dat allerley lie
den daerin geboren wordē/ ende dat hy/ de
Hoochste/ haer bouwet.
e Mar.16.17 6 e De Heere sal predikē laten f in allerley
f Acto.2.4. spraken/ datter sommige oock * aldaer sul
* te Zion. len gheboren worden Sela.
g Dz is/ alle 7 Eñ de g Sangers als h† aen Reyen/ sul-
die Musikē len alle in v singhen/ deen om het ander.
connē/ sullen hengedrupeken om v te louen.
h† An. Gheliick die op de Fluyten speilē. eñ alle myn her cōsten zijn in v.

Den lxxxviij. Psalm.

1. Een gebet tegen de aenuechtinge der conscientie/ die wt vertwijfelinge/ ende wt dien/ datmē Gods toorne eñ doot voeldt/ hercomen. Sodaniger Psalmen zijn daer noch sommige hier voor aengeteeckent. 11. Eñ dringet seer zijn daerop/ dat daer Gods eere hooch inne geuoordert worde/ dat hy de lieden wt sulcken aenuechtingē verlosse bewyse sy hem also dancken ende predikē: ende wederom lasteren / so sy in aenuechtinghen verlaten worden.

1 Een Psalmliet der kinderē Korah/ voor te singen/ vander swacheyt der ellendigen: een onderwijsinghe Heman des Esrahitē.

2 HEere God myn Heylandt / ick roepe
dach ende nacht voor v.
a Thre.3.57 3 Laet myn ghebedt voor v comen/ a
Psa.86.1. neyght uwe ooren tot mynen roepen.
4 Want myn ziele is vol iammers/ eñ myn
leuen is na by der Hellen.
5 Ick ben geachtet gelijck dié/ die ter Hel-
b† Anders/ veracht. len varen: ick ben als een man/ die geen b†
hulpe en heeft.
6 Ick ligge onder den dooden verlatē/ als
de verslagene die in den graue liggen/ die
gy niet meer ghedencket/ ende die vā uwer
handt afghesondert zijn.
7 Ghy hebt my in dē cuyl onderwaerts ghe-
leyt/ in de duysternisse ende in de diepte.
8 V grimmicheyt drucket my/ eñ drenghet
my met alle uwe vloeden. Sela.
9 Myne vriendē hebt ghy verre vā my ge- c Psa.69.6
daen: ghy hebt my hen eenen grouwel ghe- ende 38.12
maect: ick ligghe ghevanghen/ ende cā niet Job.19.14
wtcomen.
10 Myn gestalte is iammerlick van ellende
Heere ick roepe v daechlicx aen/ ick breyde
myne handen wt tot v.
11 d Suldy onder den dooden wonder doen? d Psa.6.6
oft sullen de verstoruene opstaen/ eñ v danc ende 30.10
ken? Sela. ende 115.17
12 Salmen in den grauen vertellē uwe goe- Esai.38.18
dertierenheyt? ende uwe trouwe in het ver-
deruen.
13 Mogen dan uwe wonderen inder duyster
nisse bekendt worden? ofte uwe gherechtic-
heydt in den lande / daermen niets ghe-
dencket?
14 Doch ick roepe tot v Heere/ ende myn ge
bedt comt vroech voor v.
15 Waerom verstoot ghy Heere myn ziele/ eñ
verberghet v aengesicht voor my?
16 Ick ben ellendich eñ amechtich/ e† dat ick e† And. Vā
so verstooten ben/ ick lyde v verschrickē/ dat ieughet op/
ick schier vertzaghe. etc verschric
17 Uwe grimmicheydt gaet ouer my/ v ver- ke ende ben
schricken drucket my. alle tijt in
18 Sy omgeuen my daechlicks als water/ eñ vreesemijns
omringhen my met malcanderen. leuens.
19 Ghy maket/ dat myne vrienden eñ nae-
sten/ eñ myne f† bekendē/ hen verre van my f† And. ver-
doen/ om sulcker ellenden wille. wandte/ de t
is/ ghewoō-
licke/ bekende.

Den lxxxix. Psalm.

1. Een Prophetie vant Rijcke Christi in den Hemele dat daer bestaet in der Predicatie des Euangelij/ daer Gods barmherticheyt/ eñ den segen/ David eñ den Vooruaderen toegeseyt/ inne vercondich wort. Eñ hier salmen mercken. 5. 30. 27. hoe hy op de toeseggingē van dē eewighen zade Davids dringhet: Want die siet niet op het lijflickē Rijcke Davids. maer op het Rijcke Christi eñ de Ghemeynte. Want het lijflicke Joetsche Rijcke is nu ouerlanghe daerheneu/ eñ blyft dannoch waer/ dat de Enghel spreect. Luce. 1. 32. God de Heere sal hem den stoel. etc. Dit verbont wort in desē Psalm hooch gheroemet. Ende dewyle het Volck des Wets / inden wtterlicken Rijcke Davids / om harer sonden wille/ met geuanckenissē eñ menigerley iammer gheplaecht werden soude/ 47. so biddet hy/ dat de Heere zijn Volck in sodanighen ongheluckē. (36 daer van hier een claer Prophetie is) niet gansch verwerpe / maer hen een ghenadighe hulpe beschaffe.

1 Een onderwijsinge Ethā/ des Esrahitē. a Joan.1.17 Door Jesū is genade eñ waerheydt ghewordē.

2 I Ck wil singhen van der ghenade des Hee b Wāt Christi Rijcke
ren/ eewichlick/ ende syne waerheydt ver- is niet een
condighen met mynen monde voort ende Aerdtsch.
voort. Rijckē maer
3 Ende segge also/ Dat een eewighe a ghe- Hemelscheñ
nade sal opgaen/ eñ ghy sult uwe waerheyt ende wolckē
trouwelick houden in den b Hemel. dat is nu op
4 c Ick hebbe een Verbont ghemaeckt met Aerden.
mynen d† Wtuercorē/ ick hebbe David my c 2.Sa.7.12
nen knechte ghesworen. Psa.132.11.
5 Ick wil v eewichlick zaet verschaffen/ en- d† An. wter
de uwen Stoel bouwen voort ende voort. weelden.
Sela.

6 e Eñ de Hemelen sullen Heere uwe won- | huys soecken eñ hare misdaet met plagen.
e Psa.19.2. deren prijsen / ende uwe waerheyt inder | 34 Doch myne genade wil ick niet van hem
ende 50.5. Ghemeynten der Heylighen. | wenden/ ende myne waerheydt niet laeten
ende 97.7.6 7 Want wie mach in dē wolcken dē Heere | feylen.
f Psa.86.8. gelijck ghelden? f ende gelijck zijn onder dē | 35 Ick wil mijn Verbont niet ontheylighen/
kinderen der Goden/ den Heere? | eñ niet veranderen wat uyt mynen monde
g† And. ver schrickelick. 8 God is seer g† machtich inder Vergaderin | ghegaen is.
ghe der Heyligen/ende wonderbaerlick o- | 36 Ick hebbe eens ghesworen by mijnder
ver alle die rontom hem zijn. | Heylicheydt/ Ick wil David niet voor lie-
9 Heere God Zebaoth/ wie is als ghy/ een | ghen.
machtich God? ende v waerheydt is ront- | 37 u Zijn zaedt sal eewich zijn / ende synen u 2.Sa.7.16
h Exo 14.21 om v. | Stoel voor my/ x als de Sonne. Joan.12.34.
Hiob.26.12. 10 h Ghy heerschet over de ongestuymde | 38 Als de Maen sal hy eewichlick behoudē Luce.1.33.
Psal.106.29 Zee/ ghy stillet hare Barē / wanneer sy hen | worden/ ende gelijck als de y Getuyghen in x Psa.72.5.
Esaie.51.15. verheffen. | de wolcken/ ghewisse zijn. Sela. y Dat is/ de
Mat.8.26. 11 Ghy slaet i Rahab ter doot/ gy verstroy- | 39 Doch nu verstoot ghy eñ verwerpt/ ende Regēboge/
i Dat is Egypten/ als voor henen eñ heetstout et uwen vyanden met uwen stercken arme. | toornet met uwen Ghesalfden. dien/ welckē
12 k Hemel eñ Aerde is uwe/ ghy hebt ghe- | 40 Ghy verstooret het verbont uws knechts/ God ten ge
fondeert den Aertbodem/ ende wat daerin | ende treedt syne croone aen de Aerde. tuyge sette-
ne is. | 41 Ghy verbreket alle syne z mueren/ eñ laet des eewigē
k Genes.1.1. 13 Noorden ende Zuyden hebt ghy gescha | syne Borsten verscheuren. verbonts
Psa.24.1. pen: Thabor eñ Hermon l juychen in uwen | 42 Hem berooven alle die voorby gaen/ hy is met Noah.
ende 50.12. Name. | synen nabueren eenen spot gheworden. Genes.9.13.
Exodi.19.5 14 Ghy hebt eenen geweldigen arm/ sterck | 43 Ghy verhooghet de rechter handt syner Apoc.1.5.
1.Cor.10.26 is uwe handt/ ende hooch is uwe rechter | beleedighers/ ende verheughet alle syne vy ende 3.5.
Deut.10.14 handt. | anden. z Psa.80.13
1.Sam.2.8. 15 Gerechticheyt eñ Gerichte is uws stoels | 44 Ooc hebt ghy de a† cracht zijns sweerts a† An. snede
Jerem.27.5. bevestinge/ genade eñ waerheyt/ zijn voor | wech ghenomen/ eñ laet hem niet overwin-
l Dat is/ het gantsche landt groenet eñ staet lustich. uwen aenghesichte. | nen in den strijdt.
16 Wel dië Volcke dat m juychen can: Heere | 45 Ghy verstooret syne b reynicheyt/ eñ wer b Dat is/ Al
sy sullen inden lichte uws aenghesichts wā- | pet synen stoel ter Aerden. le zijn ghe-
delen. | 46 Ghy vercortet dē tijdt syner jeucht/ ende smuck ende
m Dat is/ dat het vrolicke woort Gods heeft 17 Sy sullen over uwen Name daechlicks | bedecket hem met hoon. Sela. cieringe des
vrolick zijn/ eñ in uwer gerechticheyt heer- | 47 c Heere/ hoe langhe wilt ghy v so gantsch Gods dienst.
lich zijn. | verbergen/ ende uwe grimmicheyt als vier c Ps.44.24.
18 Want ghy zijt den roem harer Stercken/ | bernen laten?
eñ door uwe genade sult ghy onsen Hoor- | 48 Denct hoe cort mijn leven is: waeromme
n Esaie.1.4 ne verhooghen. | wilt ghy alle menschen te vergeefs gescha-
Habac.1.12. 19 Want de Heere is onsen Schilt/ n eñ de | pen hebben?
Heylighe in Israel is onse Coninck. | 49 d Waer is yemant die daer leeft/ ende den d Gen.2.17.
20 Op dat mael spraect ghy int gesichte tot | doot niet siet? die zijn ziele verlosse/ uyt der ende 3.19.
uwen Heyligen/ ende seydet/ Ick hebbe ee- | Hellen handt? Sela. Eccle.9.5.
nen Helt verweckt/ die helpen sal/ ick heb- | 50 Heere/ waer is uwe voorleden ghenade? Hebr.9.27
be verhooghet een Wtvercoren uyt den | e die ghy David ghesworen hebt/ in uwer e 2.Sa.7.12
Volcke. | waerheydt.
o 1.Sa.16.14 21 o Ick hebbe gevonden mynē knecht Da- | 51 Dencet Heere aē de smaetheyt uwer knech
ende 18.12. vid/ ick hebbe hem gesalft met myner Hey- | ten/ die ick drage in mynen schoot/ van alle
2.Sam.5.2. ligher Olye. | so vele Volcken.
Acts.13.22. 22 Myne hant sal hem onderhouden/ eñ my | 52 Daermede v Heere uwe vyanden schen-
nen arm sal hem stercken. | den/ daer sy mede schenden de voetstappen
23 De vyandē sullen hem niet overweldigen | uws Ghesalfden.
ende de onrechtveerdighe sullen hem niet | 53 Ghelooft sy de Heere eewichlick. Amen.
dempen/ | Amen.

Den xc. Psalm.

24 Maer ick wil uwe Wederparthijders slaē
voor hem henē/ ende die hem haten/ wil ick
plaghen.
p 2.Sa.5.2 25 p Ja mijn waerheyt eñ genade sal by hem
zijn/ ende synen Hoorne sal in mynē Name
verheven worden.
q 2.Sam.8. 26 Ick wil syne hant in de Zee setten/ ende
syne rechter hant in de wateren.
r Hebr.1.5. 27 Hy sal my noemen also/ r Ghy zijt mijn
s† An. Rotz steen. Vader/ mijn God ende s† Troost die my
helpt.
28 Eñ ick wil hem ten Eersten sone maken/
allerhoochst onder den Coningen op Aer-
den.
29 Ick wil hem eewichlick houden myne ge
nade/ ende mijn Verbont sal hem vast blij
ven.
30 Ick wil hem eewichlick zaet gheven/ eñ
synen Stoel / so langhe den Hemel duert/
behouden.
t 2.Sa.7.14 31 t So daerent eghen syne kinderen myne
1.Regu.9.6. Wet verlaten/ ende in mynen Rechtē niet
wandelen.
32 So sy myne Ordeninge ontheyligen/ eñ
myn ghebot niet en houden.
33 So wil ick hare sondē met der roe de

1. Voortaen vertelt hy de ellendicheydt
menschelicken geslachts/ dat wy alle den
doot eñ toorne Gods onderworpen zijn. 7.
Daerna wijset hy aen / de oorsake deses
quaets/ namelicken/ de oorspronckelicke son
de/ daer onse nature mede vergiftet is. 12.
ten laetsten biddet hy int gemeyne om bar-
mherticheyt/ dat de sonde vergeven/ gerech
ticheyt geschencket/ eñ wy behoudē wordē.

1 Een gebedt Mosis/ des mans Gods.

HEere God a ghy zijt onse Toevlucht/ a Dat is de
voort ende voort. liedē sterven
2 Eer dan de Berghen werden / ende altoos hedē
de Aerde/ ende de Wereit ghescapen wer- eñ andere
den zijt ghy God van eewicheyt tot eewic comē weder
heydt. door Gods
3 Die ghy den mensche a laet sterven/ ende woort daer
spreket/ Coemt weder ghy menschen kinde om is onse
ren. leven tegen
4 b Want duysent Jaer zijn voor v/ als den hē als niets
dach die gisteren vergangen is/ eñ als eene b 2.Pet.3.8.
nachtwaecke. c Psa.73.20
5 c Ghy laetse daer henen varen als eenen
stroom/

d Psa.37.35.
Esai.40.6.
e † And. opgaet.
f Dat is/ Adams sonde Roman.5. daer mede de doot ver dienet is: en̄ de Wereldt weet doch sulcks niet.
g Spr.18.8.
h Hiob:7.6. ende.9.25. ende.14.5.
i Dat is/ Dat sulcks uwen toorne is/ en̄ onse sonden so groot zijn/ die sulcken toorn verdient? † And. toornet? wāt daerna als men u vreeset/ so gaet oock u we grimmicheyt aen.
k Psa.39.4.

stroom/ende zijn als eenen slaep/d ghelijck
als een gras / dat doch in korten e † ver-
welket wordt.
6 Dat daer vroech bloeyt / ende in korte
verwelckt wort/ en̄ des avonts afghehou-
wen wort. ende verdorret.
7 Dat maket uwen toorne/dat wy so ver-
gaen / ende uwe grimmicheyt / dat wy so
onversiens daer van moeten.
8 Want onse misdaet settet ghy voor u/on
se f onbekende sonde / int licht voor uwen
aenghesichte.
9 Daerom varen alle onse daghen daer he-
nen/door uwen toorne/wy brenghen onse
Jaren toe als een onnutte reden,
10 g Onse leven duert tseventich Jaren:
wanneert hooch koemt, so zijn het tachten
tich Jaren: en̄ wanneert kostlick gheweest
is/so is het moeyte ende arbeyt gheweest:
h want het vaert snel wech/als vlogen wy
daer van.
11 Wie ghelooft het dannoch / dat ghy so
seer i † toornet? ende wie vreeset hem voor
sulcker uwer grimmicheydt?
12 k Leert ons bedencken / dat wy sterven
moeten/op dat wy verstandich worden.
13 Heere, keert u doch weder tot ons/ ende
weest uwen knechten ghenadich,
14 Vult ons vroech met uwer ghenade / so
willen wy roemen / ende vrolick zijn onse
leefdaghe.
15 Verheucht ons nu weder / na dien ghy
ons langhe plaghet, na dien wy so langhe
ongheluck lijden.
16 Bewijst uwen knechten uwe l wercken/
ende uwe eere haren kinderen.
17 Ende de Heere onse God zy ons vrien-
delick , ende voorderde het in Werck onser
handen by ons / Ja het Werc onser han-
den/wonde hy doch voorderen.

l Dat is/ Le ven/ en̄ hulpe/ende alle goet.
m Dat is/ Geestelic en̄ Wereltlick Regiment.

Den xcj. Psalm,

1. Desen Psalm leeret den ghelaove/en
de is vol liefllicker troostinge. daer de God
vreesende Gods sorchvuldighe achtinghe
over haer/syne regeringhe ende beleydin-
ghe. wt leeren. Sommighe meynen/hy ge-
hoore tot der Historie 2. Sam 24 van der
Pestilentie. om Davids sonde wille onder
het volck gheschicket: dat de Godvreesende
in sulck een plotzlicken ongheluck ende va
re: eene ghewisse troostinghe hadden. Den
strick des Jaghers/zijn de Pestilentie van
den verstoorischen Enghel te weghe ghe-
bracht. Die hier den hooghen verstandt
inne volghen/bedieden de sonderige vare/
op allerley noodt / daer de Godvreesende
onder staen.

a Psa.18.3
b Of/ Toe verlaet/ An Hope
c Psa.121.4
d Dat is: Het woordt ende toesegginge der genade
e Hio[...] Allerl[...]on geluck toornet hy hier mede aen/ het zy ghe-weldt/ on-recht/ lust/ tucken/ en̄ wreuel. etc.
f Ephe.6.16

1 WIe onder de bescherminge des Hooch
sten sit/ende onder de schaduwe des
Almachtighen blijft/
2 Die spreeckt tot den Heere / a Mijn b †
Toeversicht ende myne Burcht/mijn God
op dien ick hope.
3 Want hy verlost my van den strick des
Jaghers/ende van der schadelicker Pesti-
lentie.
4 c Hy sal u met synen vederen bedecken/
ende uwe toeversicht sal zijn onder synen
vleugelen: syne d waerheyt is scherm ende
schildt,
5 e Dat gy niet verschricken moetet/voor
den grouwel des nachts / f voor de pijlen
die des daechs vlieghen.
6 Voor de Pestilentie die in het duyster
sluypt/voor der sieckte/die in den midda-
ghe verderuet.
7 Wanneer duysent vallen aen uwer sijdē/
ende tien duysent tat uwer rechter handen/
so sal het doch u niet treffen.

8 Ja ghy sult met uwen ooghen uwen lust
sien/ende aenschouwen/hoe het den God-
loosen vergolden wordt.
9 g Want de Heere is uwe Toeversicht/ de
Hoochste is uwe Toevlucht.
10 U sal geen quaet wedervaren / ende geen
plaghe en sal tot uwer hutten ghenaken.
11 h Want hy heeft synen Enghelen bevolen
van u / dat sy u behoeden op alle uwe we-
ghen.
12 Dat sy u op den handen dragen/ende ghy
uwen voet niet aen eenen steen en stootet.
13 i Op den Leeuwen ende Adderen sult ghy
gaen/ende treden op de ionge Leeuwen en-
de Draken:
14 Hy begeert myner/so wil ick hem wt hel-
pen: hy kent mynen Name, daerom wil ick
hem beschutten.
15 k Hy roept my aen/so wil ick hem verhoo
ren/ick ben by hem in der noot: ick wil hem
daer wt trecken ende tot eeren maken.
16 Ick wil hem versadighen met langhen le-
ven/ende wil hem toonen mijn Heyl.

g Psa.18.29
Spr.34.16.
Prov.3.25.
h Mat.4.6
Luc.4.10.
Exod.23.20
Psal.34.8.
i Luc.10.19.
k Psa.4.4. ende 50.15. ende 120.1.

Den xcij. Psalm.

1. Een troostlicke dancksegginghe voor
Gods goedertierenheyt ende ghenade, dat
hy de vrome ende syne Kercke behoudet/
den Godloosen daerenteghen, hoe wel sy in
eere ende welstandt bloyen, ombrenghet.

1 Een Psalmliet op den Sabbathdach.
2 DAt is een kostelick a dinck/ den Heere
dancken / en̄ Lofsinghen uwen Name
ghy Hoochste.
3 Des morghens uwe genade, en̄ des nachts
uwe waerheyt verkondighen.
4 Op den tien snarē ende Psalter / met spe
len op der Harpen.
5 b Want Heere ghy laet my vrolick singē
van uwe werckē ende ick roeme de geschie-
denissen uwer handen.
6 c Heere, hoe zijn uwe Wercken so groot!
uwe ghedachten zijn so seer d diep.
7 Een dwaesachtich en gelooft dat niet/en
de een sot en achtet sulcks niet.
8 e De Godloosen groenen als het gras/en̄
de quaetdoenders bloeyen alle, tot dat sy v
delghet worden/ altoos ende eewichlick.
9 Doch ghy Heere zijt de Hoochste/ en̄ blijft
eewichlick.
10 * Want siet/uwe vyandē/ Heere siet uwe
vyanden sullen omkomen/ ende alle quaet-
doenders moeten verstropt worden.
11 f Daerentegen mynen hoorne sal verhoo-
get worden/als eens Eenhoorns/ende wor
de n ghesalvet met verscher olye.
12 Ende myn ooge sal haren lust/ sien/ aē my
ne vyandē, ende mijn oore sal harē lust hoo
ren aen den boosachtigen/ die hen tegē my
setten.
13 De rechtveerdighe sal groenen als een
Palm boom, hy sal wassen als een Ceder en
op Libanon.
14 h Die geplantet zijn in dē Huyse des Hee
ren/sullen in den Voorhoven onses Gods
groenen.
15 Ende wanneer sy oock oudt wordē, sullen
sy dannoch bloeyen/ vruchtbaer ende versch
zijn.
16 Dat sy verkondigen/dat de Heere so vroō
is/ Mynen Troost, en̄ i geen onrecht is aen
hem.

a Heb.13.15.
b Rom.1.16
Kapi.13.1.
c Psa.111.2.
d Dat is Wōderbaerlick/ dat hy ons also we de helper/ dat het geē mensche begrypen noch bedēcken konde.
e Psal.37.35
* Psa.37.20
f Nu.23.22. ende 24.8. Hiob.39:12.
g Dat is/ Ick worde verheuget.
h Ro.11.16.
i Dat is/ Hy siet gee ne persoonē aen/ en̄ helpet der Godloose sake niet/ als sy doch meynē

Den xciij. Psalm.

Een Prophetie vant Rijck Christi over
de gantsche Wereld, ende woedighen doch
verghreesschen dijte der Wereldt, het se lue
te dempen. Ende prijst seer hooch de leere
des Evangelij / daer het Rijcke mede be-
staet/

staet/dat sy gewisse zy/ende de Kercke met
heylicheyt cierde ende ciere. Als oock Chri-
stus seyt/Joan.15.3. Ghy zijt reyn om des
woorts wille dat ic tot u gesproken hebbe.

a Psa.96.10 1 DE a Heere is Koninck/ende heerlick ver
cieret:de Heere is vercieret/ende heeft
een Rijcke beghonnen/so wordt als de
Werelt is/ende toegherichtet/ dat het blij-
uen sal.
2 Van dien aen b staet uwen Stoel vaste·
b Psa.45.7. ghy zijt eewich.
3 c Heere/de Waterstroomen verheffen hen/
c Psa.46.4. ende 89.10. de Waterstroomen verheffen haer Bruysen/
de Waterstroomen heffen op de Baren.
4 Heere de Waterbaren in de Zee zijn groot/
ende Bruysen grouwelick. de Heere dannoch
is noch grooter in der hoochde.
d† An. uwe ghetuyghenissen zijn bewaert. 5 d† U woort is een rechte leere:heylicheyt
is de cieragie uws Huys eewichlick.

Den xciiij. Psalm.

1. Een gebet tegen der Kercken vyanden/
die hy swaerlicken beschuldicht/ dat sy met
harer leere anders niet/dan de vromen moor
den ende dooden.8. ende dreyghet hen Gods
(dien sulcke lasteren niet onbewist zijn)streen
ghe Gherichte.12. Ende troostet de Kerc-
ke/ dat sy in sodanen cruyce niet verlaten/
maer behouden sal worden/ende de vyanden.
(20.dier stoel/dat is/leere ende leuen/God
nummermeer gheuallen mach) omcomen.

a Deu.32.35 Psalm. 7.9. Rom.12.19 1 HEere God/a diens de wrake is/God/
diens de wrake is/ b verschijnt.
b Dat is/ Breeckt her-voor/ laet u sien. 2 Verheft u ghy Richter der Werelt/
vergheldt den houeerdighen wat sy verdie
nen.
3 c Heere/hoe lange sullen de Godloosen/hoe
langhe sullen de Godloosen pralen?
c Psal.73.4. 4 Ende so spijtelick spreken/ende alle quaet
d d'r is/daer henen varen niet woorden als er Heere ost Tyranne/dienmen vreesen moet/ende wat hy seyt ost wil. doenders hen alsoo roemen.
5 Heere/sy slaen e in stucken u Volck/ende
plaghen u Erue.
6 Weduwen ende Vreemdelinghen verwor-
ghen sy/ende dooden der Weesen.
7 f Ende segghen/De Heere siet het niet/ende
de God Jacobs achtet niet.
8 Merket doch ghy sotten onder den Volc-
ke/ende ghy dwasen/ wanneer willet ghy
cloeck worden?
e Of/te mor sel. 9 Die de oore geplantet heeft/soude die niet
hooren?die de ooghen ghemaect heeft/sou-
f Psa.37.21. de die niet sien?
g Gen.7.21. ende 19.24. Exod.14.27. 10 h Die de Heydenen tuchtighet/soude die
niet straffen:die den menschen leert wat sy
weten.
h 1.Cor.3.20 11 h Doch de Heere weet de gedachten der
menschen/dat sy ydel zijn.
i 1.Cor.11.32 12 i Wel dien/dien ghy Heere tuchtighet/ende
leeret hem door uwe Wet.
13 Dat hy gedult hebbe wanneer het qualic
gaet/tot dat de Godloosen de cuyle berey-
det worde.
14 Want de Heere sal zijn Volck niet verstoo-
ten noch zijn Erue niet verlaten.
15 k† Want recht moet doch recht blijuen/
k† An. maer sal het ghe-richte weder na der ghe-rechticheyt rechten. ende dien sullen alle vrome herten toeual-
len.
16 Wie staet by my/teghen de boosachti-
ghen?wie treedt tot my/teghen de quaet-
doenders?
17 So de Heere my niet holpe/ so lage mijn
l Dat is/in der Helle/ daer het stil le ende gansch wt. ziele schier l inder stilheyt.
18 Jck sprack: Mynen voet heeft gestruyc-
kelt/doch uwe ghenade Heere/ helpt my.
19 m Jck hadde vele bekommernissen in my-
m 2.Cor.1.5 nen herten/doch uwe troostinge verheuch-
den mijn ziele.

20 Ghy woort nemmermeer eens met den n n Dat is/daer men schadelicke dingen ende verderffenisse der zielen leert.
schadelicken stoels/ o† die de Wet qualick
bedrieder.
21 Sy p† rusten hen tegen de ziele des Recht
ueerdighen / ende verdoemen onschuldich
bloet·
22 Doch de Heere is myne beschuttinge/mijn o† And.dat ghy cómer door een Wet dichtet
God is den q† Troost/mijn toeuersicht.
23 Ende hy sal hen haer onrecht vergelden/
ende salse om harer boosheyt wille verdelgen/ p† An.rotten
de Heere onse God salse verdelghen. q† an.Rotze

Den xcv. Psalm.

1. Een vermaninghe/ dat wy Christum
ende zijn woort(dewijle hy onsen Scheppere
ende Leeraer/ende wy syne Schapen zijn)met ge
looue aennemen. Van desen Psalm wordt
seer heerlick gehandelt inden Brief tot den
Hebreeren.Ende wort hier (als men in ver-
maningen pleeght) het Jodische Volck/dat
zijns ongheloofs haluen ghestraft/int lant
Canaan/niet heeft komen moghen/ten ex-
empel ingeuoert/dat wy oock/so wy Chri-
stum niet hooren/ in de Hemelsche ruste
niet comen en sullen:

2 COemt herwaerts/a laet ons den Heere a Eph.5.19.
urolicken/ende juychen den Troost on-
ses Heyls.
2 Laet ons met dancke voor sijn aengesicht
komen/ende met Psalmen hem juychen.
3 Want de Heere is een groot God/ ende een
groot Koninck ouer alle Goden.
4 Want in syner hant is wat de Aerde bre-
get/ende de hoochten der Berghen zijn oock
syne.
5 b Want zijn is de Zee/ende hy heeftse ge-
maeckt/ende syne handen hebben het c droo- b Genes.1.9.
ghe bereydet. c Dat is/ De Aerde.
6 Koemt/laet ons aenbidden/ende knielen
ende neder vallen voor den Heere / die ons
ghemaeckt heeft.
7 Want hy is onse Godt / d ende wy het
Volck syner weyden/ende Schapen syner ct d Psa.23.1. ende 29.13. ende 100.3. Hesek.34.31
handen.
8 f Heden so ghy syne stemme hoordt/ So e† And.hauden so wy heden syner stemme hooren. Verstocket niet etc.
verstockt uwe herte niet/ g als tot Meri-
ba ghesciede/ als tot Massa in der Woe-
stijne.
9 Daer my uwe Vaderen versochten/voelden f Hebre.3.7.
ende saghen myne wercken.
10 h Dat ic veertich Jaren moeyte hadde met g Exo.17.2.7 ende 20. 11
desen Volcke/ende sprack: Het zijn lieden/
dien haer herte altoos den onrechten wech
wil/ende die myne weghen niet leeren wil-
len.
11 i Dat ick swoer in mynen toorne/Sy sou- h Nu.14.34 i.Hebr.4.3
den niet tot myner rusten comen.

Den xcvj. Psalm.

1. Js gelijcken inhouts met den voorle-
den Psalm:want hy prophetert vant Rijc-
ke Christi/ouer de gantsche Werelt ende onder
alle Heydenen te verbreyden.8. ende vermaent
tot dancseggunge/die daer gelegen is in Ge
schencoffer/dat is(als hy selfs wtleyt)Gods
breefe/aenbiddinge ende Predike zijns Naems/
dat Christus de Koninck zy/die daer rich-
te in gherechticheyt/dat is/ besonden ver-
gheue/ende rechtueerdich make.

1 SInget a den Heere een niewe Liedt/sin- a Psa.33.3 ende 98.1.
ghet den Heere alle Wereldt.
2 b Singet den Heere/ ende loeft synen b 1.Pa.16.23
Name/Predickt den eenen dach aen den an-
deren zijn Heyl.
3 c Vertelt onder den Heydenen zijn eere/on- c 2.Pa.7..6
der allen Volcken zijn Wonderen. d Psa.47.3.
4 d Want de Heere is groot ende hoochte e Psa.48.2
loueu/

e Psa.115.4. lauen/wonderbaerlick ouer alle Goden.
f† Anders niet ydel. 5 e Want alle Goden der Volcken zijn f†
Afgoden/doch de Heere g heeft den Hemel
g Gene.1.8. ghemaeckt.
h Psa.29.2. 6 Het staet heerlick ende verciert voor hẽ
ende gaet gheweldichlick ende loflick toe
in synen Heylichdom.
7 h Ghy Volcken brenget herwaerts den
Heere/brenget herwaerts den Heere/ eere
ende machte.
8 Brenget herwaerts den Heere de eere sy
nen Name / brenghet gheschencken/ende
koemt in syne Voorhouen.
9 Biddet aen den Heere in Heylighe ciera-
gie/de gantsche Wereldt vreesehem.
i Psa.93.1. 10 i Segghet onder den Heydenen/ dat de
Heere Coninck zy/ende hebbe zijn Rijcke/
so wyt de Wereldt is/ bereydet/dat het blij
uen sal:ende richtet de Volcken recht.
k Psal98.7 11 k Den Hemel verheughe hem / ende de
Aerde zy vrolick/de Zee bruyse/ende wat
daerinne is.
12 Het Velt zy vrolick/ende alles wat daer
op is/ende latet roemen alle Boomen in
den woude.
l Ma.24.30 ende25.31. Iude.14. m Act.17.31 13 Voor den Heere/ want hy koemt/ l want
hy koemt te richten Aerdtrijcke/ m hy sal
den Aerdtbodem richten met Gerechtic-
heyt/ende de Volcken met syner Waerhz.

Den xcvij. Psalm.

1. Een prophetie van het Rijcke Chris-
ti/als inden voorleden Psalm/Ende wort
hier deses Rijcks tweederley bedieninghe
aengheweseu:den Vromen is het een Rijc-
ke in den Wolcken met gherechte ende ge-
rechticheyt beuestighet:dat is : een Rijcke
des gelooueus/der vergheuinghe der son-
den ende beschermiughe/ den Godloo-
sen daerenteghen is het een Rijcke ver-
teerende vyers:derhaluen hy de Godvree-
sende vermaent/Sy sullen hem met heylic-
heyt tot desen Rijcke geuen/so sullen sy int
eruyce verlossinghe verkrijgen.

a Psa.44.5 ende.99.1. 1 De a Heere is Coninck / dies verblijde
hem het Aerdtrijcke/ ende de Eylan-
b Psa.18 12. den zijn vrolick/so vele haerer is.
2 b Wolcken ende donckerheyt is rontom
hem henen:Gherechticheyt ende Gerichte
c Acto.5.5. is syner Stoels beuestinghe.
3 Vyer gaet voor hem henẽ/c ende steeckt
aen rondtom syne vyanden.
4 Syne blixemen lichten op den Aerdtbo-
d Iud.5.4 8 dem:het Aerdtrijck siet het/eñ verschricket
Iudit.16.1. 5 d Bergen versmelten/als was/ voor dẽ
Heere/ voor den heerscher des gantschen
e Psa.19.1. Aerdtbodems.
ende.50.5. ende.89.6. 6 e De Hemelen vercondigen syne gerech-
ticheyt/ende alle volcken sien syne eere.
f Exo.20.4. Deut.5.8. 7 f Schamen moeten hen alle/die dẽ Beel
den dienen ende hen der Afgoden beroe-
Leuit.26.1. men:g bidden hem aen/alle Goden.
g Hebr.1.6. h Psa.48.12 8 h Zion hoorde het/ende is vrolick/ende
de dochteren Iuda zijn vrolick/Heere ouer
i† Anders Gerichten. uwe i† Regimente.
9 Want ghy Heere zijt de hoochste in allen
k Amos.5.15 landen/ghy zijt seer verhooghet ouer alle
Psa.34.15. Goden.
ende 37.27. ende .97.10. 10 k Ghy die den Heere bemint / hatet het
Roma.12.9. boose/de Heere bewaert de zielẽ syner Hey
lighen/vander Godloosen hant sal hyse
l Psa.112.4. verlossen.
m Dat is/ Geluck eñ Heyl. 11 l Den rechtueerdigen moet m het licht
altoos wederopgaen/ ende vreuchde den
vromen herten.
n Psa.32.12 12 Ghy n rechtueerdighe/verheucht v des
ende.33.1. Heeren/ende dancket hem ende prijset zijn
Heylicheyt.

Den xcviij. Psalm.

1. Eenen lieflicken Psalm gantsch ge-
licken inhouts met de voorighen:want hy
predicket vander ouerwinninghe Christi/
teghen de sonde ende den Satan/daer hy
ons onse salicheyt mede verworuen heeft/
ende vermaent tot dancksegginghe.

1 Eenen Psalm.
Singet a den Heere een niewe liet / want a Psa.33.9
hy doet wonder hy b† ouerwint met sy- ende.15.5.
ner rechter hant/ende met synen Heyli- Iudit.16.2
gen arme. b† Anders.
2 c De Heere laet zijn Heyl verkondigen/ schaffet hem
voor den Volcken laet hy syne gerechtichz heyl.
openbaren. c Esai.52.10
3 d Hy gedincket aen syne genade eñ waer ende.63.7.
heyt/den huyse Israels/e aller werelt eyn- d Gen.12.2.
de sien het Heyl onses Gods. ende.15.5.
4 Iuychet den Heere alle Werelt / singet/ e Esai.15.10
roemet ende louet.
5 f Looft den Heere met Harpen/met Harpẽ f Eph.5.19.
ende Psalm. Psa.33.2.
6 Met Trompetten ende Basuynen/iuy-
chet voor den Heere den Coninck.
7 g De Zee bruyse/ ende wat daerin is/ de g Psa.96.11
Aerdtbodem ende die daerop woonen.
8 De waterstroomen vrolicken / ende alle
berghen zijn vrolick.
9 Voor den Heere/ h want hy coemt het h Iude.14.
Aerterijck te richtẽ: hy sal den Aerdtbodem Mat.24:30
richten met gherechticheyt/ende den Volc ende 25.31.
ken met gherechte.

Den xcix. Psalm.

1. Een dancksegginghe voor het Rijc-
ke/Woort ende Godts dienst inden Volc-
ke Gods:ende vermaent / niet te offeren/
maer tot dancksegginge. Wort niet on-
bequaemelicken bedieden op het Rijcke des
Euangely/ dat het ghelijcken inhoudts zy
met den Voorigen.
1 De a Heere is Coninck/ daerom woedẽ a Psa.44.5
de Volcken:hy sitt op Cherubim/daer ende.93.1.
om b† beweghet haer de Aerde. ende.97.1.
2 c De Heere is groot tot Ziõ/ ende hooch b† Anders
ouer alle Volcken. rueret.
3 Men dancke uwen grooten ende won- c Psa.80.2.
derbaerlicken Name/d die haer Heylich is. d Mat.6.9
4 Int Rijcke deses Coninex hreftmen het Luc.11.2.
recht lief:ghy gheeft rechtueerdicheyt/ghy
beschaffet gherichte ende rechueerdicheydt
in Iacob.
5 Verheft den Heere onsen God/ biddet aẽ
tot syner e Voetbanck:want hy is Heylich e1.Par.28.2
6 f Moses ende Aaron onder synẽ Prieste- f Exo.19.18.
ren/ende Samuel onder dien/die synen Na
me aenroepen: sy riepen aen den Heere/ eñ
hy verhoorde se.
7 g Hy sprack met hen door een Wolcken g Nom.12.5
calumne: sy hielden syne ghetuyghenissen
ende Ghebodeu/die hy hen gaf.
8 Heere/ghy zijt onse God/ghy verhoordet
se ghy Gud vergauet h† hen/ ende straffet h† An. Om
haer doen. harent wil
9 Verhooget den Heere onsen God/eñ bid-
det aen tot synen Heyligen Berghe: i want
de Heere onse God is Heylich. i Leuit.19.2
Den C. Psalm. ende 20.1.
1. Eenen corten/ doch lieflicken Psalm/ 1.Pet.1.16
ghelijcken inhouts met den voorigen:want
hy vermaent tot dancksegghen / ende leerde
Christus zy ware God/ onse Scheyper eñ
genadighe Heere/ende van ewigher barm
herticheyt. Ende men sal mercken / dat
sodanige Psalmen/ die tot dancksegginge
vermanen ende tot den diensten des Nie-
wen Testaments/bedecktelicken aenwysẽ
den ondergange der diensten des Wets.

1\. Eenen Danck Psalm.

a Psal.66.1 — Iuychet a den Heere alle Wereldt.
2 Dienet den Heere met vreuchden / koemt voor zijn aenghesicht met b ver-
b Dat is / Vrolick gehupt maken de. — vrolicken.
3 c Bekennet dat de Heere God is : hy
heeft ons ghemaeckt, en niet wy seluers / d
c Psal.95.7 Hesek.34.31 — tot sijnen Volcke, ende tot Schapen sijner
weyden.
d Psal.79.13. ende 95.7. Hesek.34.30 — 4 Gaet tot sijnen Poortē in met dancken/
tot sijnen Voorhouen met louen : danckt
hem / loeft sijnen Name.
5 Want de Heere is vriendelick / en sijne
e Psal.34.19 — ghenade e duert eewich / ende sijne waer-
heyt voort ende voort.

e Psal.34.19 ende 106.1. ende 107.1. ende.118.1. ende 136.1. .3.25.

Den Cj. Psalm.

1\. Eenen Hof Psalm / daer David zijn eygen exempel mede inuoert/ hoe hy hedde zijn Hofregiment aengerichtet/ en wat hem voor Lieden tot dienste gheweest zijn in sijne saken: Leert ooch daerbeneuen/ in wat grooten haet / hy door sulckē vlijt by den sijnen ghecomen zy. En benoemet hier der Houelingen voornemelickste ghebreken/ dat sy zijn / verkeert / vloeckers/ roouers/ leughenachtige/ wellustsoeckers etc.

1\. Eenen Psalm Dauids.

VAn ghenade en rechte wil ick singen/
ende v Heere Lof segghen
a † And. Ick wil my des weghes der onschult en vromichept vervlijtigen/ tot dat ghy tot my koemt: Ick wil met oprechtē hertē wandelē.etc — 2 Ick handele voorsichtich en eedelick
by a † dien / die my toehooren: en wande-
le trouwelicken in mijnen huyse.
3 Ick neme my gheene boose saken voor/
ick hate b † den ouertreders, ende late hen
b † And. de ouertredinghe / dat sy aen my niet hangen sal. — niet by my blijuen.
4 Een verkeert herte moet van my wijc-
ken / den boosen lijde ick niet.
5 Die sijnen naesten heymelickē c achter-
c Dat is/ Met liste en vriendelickē schöne achterclapt — kot set, dien verdelge ick: ick en mach dies
niet/ die stout ghebaer/ ende hoogen moet
heeft.
6 Mijne ooghen sien na den trouwen in
den lande / d dat sy by my woonen ende
hebbe geerne vrome dienaers.
d Psal.15.1. ende 24.3. — 7 Valsche lieden houde ick niet in mijnen
e Psal.5.7. — huyse: e de leugenaers en dijen niet by my.
f Psal.37.35 Hiob.18.17. Prou.2.22 — 8 f Vroech verdelge ick alle Godloosen in
dē Lande, dat ick alle quaetdoenders wt-
roeye, wt der Stadt des Heeren.

Den Cij. Psalm.

1\. Eenen schoonen Psalm onder der Persoone der Kercken des ouden Testaments / welcker / so sy hare sonden ende Gods toorne daer ouer voelet, verlanget met ghetreuwe en suchten / na het Rijcke Christi/ dat der sonden vergeuinghe ende verlossinghe van den doodt den menschen brenghen soude.8. Koemet hooch de goedichept Gods, die de ellendigen allewege hoort, ende hē harer met barmhertichept aenneemt.

1\. Een ghebedt des ellendigen / wanneer
hy bedroeft is / ende sijne klaghe voor den
Heere wtgiet.
2 HEere a hoort mijn ghebedt / ende laet
mijn roepen tot v komen.
a Psal.143.1 — 3 Verberght v aensicht niet voor my/
in der noot b neycht uwe ooren tot my :
b Psal.86.3 ende 88.3. — wanneer ick v aenroepe, so verhoort my
haestelick.
4 Want mijne daghen zijn vergaen / c als
c Psal.68.3 Tren.3.58. Sapie.5.15. — eenen roock / ende mijne beenen zijn ver-
brandt / als eenen brandt.
5 Mijn herte is geslagen ende verdorret
als gras, dat ick oock vergete mijn broot
te eten.
6 b Mijn ghebeente kleuet aen mijnen — b Tren.4.8.
vleesche/ van huylen ende suchten.
7 Ick ben ghelijck als een c † Roerdomp — c † Anders Pellicaē/ of Roerhoeck.
in der Woestijne/ ick ben ghelijck als eenen
Steenuwl in den verstoorden Steden.
8 Ick wake/ ende ben als een eensame f †
Voghel op den dake. — f † Anders Mussche.
9 Dagelicks schenden my mijne vyandē/
ende die my bespotten / sweeren by my.
10 Want ick ete asschen als broodt/ en ver-
menge mijnen dranck met weenen/
11 Voor g † uwen dreygen ende toorne, dat — g And. uwer ongheuade.
ghy my opgeheuen en te gronde gestooten
hebt
12 Mijne h dagen zijn i † vergaen als een — h Hiob.8.9 ende 14.1. Psal.109.23 ende 144.4
schaduwe/ ende ick verdorre als een gras.
13 Ende ghy Heere blijft eewichlick/ en uwe
ghedachtenisse voort ende voort. — 1 Para.30.15 Sapi.2.9.
14 Ghy woudet v doch op maken / en ouer
Zion ontfermen : want het is tijt dat ghy — i † And. Als een auondtschaduwe.
harer ghenadich zijt/ ende k de vre is ghe-
komen.
15 l Want uwe knechten m † woudē geerne — k 2 Pa.36.20 Iere.25.12. ende 29.10.
dat sy ghebouwet worde/ en saghen geerne
dat hare steenen ende kalck / toegherichtet — l Esra.1.5. ende 6.7.
worde.
16 Dat de Heydenen den Name des Heeren — m † Anders hebben liefde tot harē steenen / en eē ontfermē aen haren stane.
vreesen / ende alle Koninghen op Aerden/
uwe eere.
17 Dat de Heere Zion bouwet / ende ver-
schönet in sijner eere.
18 Hy wendet hem ten ghebede der verlate-
nen/ ende versmadet haer ghebedt niet.
19 Dat worde n gheschreuen op de nacome
lingen/ ende het Volck dat gheschapen sal
worden, sal den Heere louen. — n Op dat het gepredickt. worde. Psal.87.5.
20 Want hy schouwet van sijner heyligher
hoochde, ende de Heere siet van den Hemel
op Aerden/
21 Dat hy het suchten der geuangen hoore/
ende los make de kinderen des doodts.
22 Op dat sy tot Zion predicken den Name
des Heeren, ende sijnen Lof te Ierusalem.
23 Wanneer de Volcken te samen komen/.
en de Koninckrijcken/ den Heere te dienen.
24 Hy verootmoedicht op den wege mijne
kracht, hy verkortet mijne daghen.
25 Ick segghe / Mijn God. neemt my niet — o Dat is/ Eer ick my des vermoede.
wech o inder helfte mijner daghen : uwe
Iaren dueren voort ende voort.
26 p Ghy hebt voor henen de Aerde ghe-
fondeert/ ende de Hemelē zijn uwer handen — p Hebr.1.10
werck.
27 q Sy sullen vergaen / doch ghy blijft : sy — q Esai.51.6. Mat.24.35 2 Pet.3.7.10 Hebre.1.11.
worden verandert/ als een kleedt/ wanneer
ghyse veranderen sult.
28 Ghy daerentegen blijft als ghy zijt, ende
uwe Iaren nemen geen eynde.
29 r Die kinderen uwer knechten sullen — r Psal.103.17
blijuen / en haer zaedt sal voor v ghedyen.

Den Ciij. Psalm.

1\. Eenen sonderlingen Psalm daer hy God in danckseggt. voor allerley gheestelicke ende lijflicke weldaden dat hy de sonden vergeeft/ het leuen behoudet troostet/ beschermet, predicken laet / ghenade aenbiedet, etc. Aen het eynde is eē Prophetie van het Rijcke Christi ende den nieuwen Testamente / dat dit alles openlickē ouer de gantsche Wereldt / door de Apostelen ghepredickt worden soude.

1\. Eenen Psalm Dauids.

LOeft a den Heere mijn ziele / ende alles — a Psal.104.1.3.
wat in my is, sijnen Heylighen Name. — ende 146.1.
2 Loeft den Heere mijn ziele / ende ver-
gheet niet, wat hy my goets gedaen heeft. — Tobi.13.19

Die

3 b Die b alle uwe sonden vergeeft/ ende
heelet alle uwe ghebreken.
4 Die u leuen vant verderuen verlost/ die
u kroont met genade eñ barmhertichheyt.
5 c Die uwen monde urolick maeckt. ende
dat ghy weder jonck wordt als eenen
Arent.
6 De Heere doet Gherechticheydt ende
Gherichte/ allen die onrecht lyden.
7 Hy heeft syne Wegen Mosi weten latẽ/
de kinderen Israels zyn doen.
8 d Barmhertich ende ghenadich is de
Heere/ gheduldich ende van grooter goe-
dertierenheyt.
9 Hy sal niet altoos * kijuen/noch eewic-
lick toorne behouden.
10 Hy handelt niet met ons na onse sondẽ/
eñ vergeldet ons niet na onser misdaet.
11 f Want so hooch den Hemel bouen der
Aerden is/ laet hy syne ghenade ghewel-
dich zyn ouer die, die hem vreesen.
12 So verre het Oosten is vant Westen/
laet hy onse ouertredinghe van ons zyn.
13 Ghelijck hem een Vader ouer de kinde-
ren ontfermt/ so ontfermt hem de Heere
ouer die/ die hem vreesen.
14 g Want hy kent wat wy voor een h
werck zyn: hy denckt daer aen/ dat wy
stof zyn.
15 i Een mensche is in synẽ levẽ als gras/
hy bloeyet als een bloeme op den velde.
16 Wanneer den wint daer ouer gaet so is
sy niet meer daer/ ende haer stede k kentse
niet meer.
17 l De genade daerentegen des Heerẽ m
duert van eewicheyt tot eewicheyt/ ouer
die/ die hem vreesen/eñ syne gerechticheyt
op kints Kint/
18 By dien/die zyn Verbont houden/ ende
ghedenckẽ aen syne geboden/ n dat sy daer
na doen.
19 De Heere heeft synen Stoel in dẽ Hemel
bereydet/ ende zyn Ryke heerschet ouer
alle dinck.
20 o Loeft den Heere ghy syne Enghelen/
ghy Stercke Helden/ p ghy die zyn beuel
wtrichtet/ q † datmen hoore de stemme
zyns woorts.
21 Loeft den Heere alle syne Heyrscharen/
syne Dienaers/ die ghy synen wille doet.
22 r Loeft den Heere alle syne Werckẽ/ aen
allen plaetsen/ syner Heerschappie: loeft
den Heere myn ziele.

b Psal.32.5
a Hiob.33.25
b Exo.34.6 Psal.86.15 ende 145.8 2 Esdr 9.17 Num.14.18
e Of Ongenadich zijn.
f Psal.57.11 ende 108.5.
g Psal.78.39
h Dat is/ Hoe een swack loos ghebouwte wy zijn/ eens korten armen levens.
i Psal.90.6 Esai.40.6. Jacob.1.10 1.Petr.1.24 Syrac.14.15
k Dat is/ Sy weet niet meer vã der Bloeme/ denckt ooc niet meer daer aen: dat is/ daer blijft noch speurteeckẽ noch ghedachtenisse.
l Psal.102.29
m Of/ blijft.
n Deut.6.1.
o Psal.148.2
p Hebr.1.14
q † An ende hooret d/etc
r Psal.104.1 ende 146.1

Den Ciiij. Psalm.

1. Een danckseggHinge voor het gant-
sche werckstuck der Wereldt/ dat sy wijs-
licken geschapen is dẽ menschẽ te dienste/
daer hy ordentlicken de wonderwercken
des Hemels/ der Aerdẽ eñ der Zee vertelt.

1 Loeft den a Heere myn ziele/ Heere
myn God ghy zijt seer heerlick/ ghy
zijt b † schoon eñ weerdelick verciert.
2 c Licht is u kleedt/ dat ghy aen hebt/
ghy d breydet wt dẽ Hemel/ als eẽ Tapijt.
3 Ghy welft het bouen met water/ ghy
varet op den Wolckẽ/ als op eenẽ wagen/
e ende gaet op de vederen des windts.
4 f Ghy maeckt g † uwe Engelẽ tot win-
den eñ uwe Dienaers tot vyervlammen.
5 Die h ghy het Aerdtrijcke grondet op
synen bodem/ dat het blijft altoos ende
eewichlick.
6 Met der diepte bedeckt ghy het als
met eenen kleede/ i ende wateren staen
bouen den berghen.
7 Doch van uwen schelden vlieden sy/
voor uwen donder varen sy daer van.

a Psal.146.1
b † An. seer groot/ ghy zijt bekleet met glorie eñ heerlichz. Hy kleedt hem met het lichte/ als met eenẽ kleede. Hemel.
c Gene.1.3.
d Hiob.9.8.
e Psal.18.11.
f Hebr.1.7.
g † And. de winden tot uwen Bodẽ eñ de vyervlammen tot uwen Dienaren.
Aerde.
h Gene.1.1 Psal.136.5.

8 De Bergen gaen hooch daer voor/ ende
de Dalen setten hem daer onder/ tot der
stede die ghy hen ghegrondet hebt.
9 k Ghy hebt eẽ pale gesettet/ daer komen
sy niet ouer/ eñ moeten niet wedercom het
Aerdtrijck bedecken.
10 Ghy laet Fonteynen springhen inden
leeghten/ dat de wateren tusschen de Ber-
ghen henen vlieten.
11 Dat alle Dieren op den velde drincken/
ende l † het Wilde synen dorst lessche.
12 By den seluen sitten de voghelen des
Hemels ende singen onder den tacken.
13 Ghy vochtet de Berghen van bouen af/
ghy maeckt het Landt vol vruchten/ die
ghy verleent.
14 m Ghy laet gras wassen voor het Vee/
ende zaedt n tot nutte der menschen/ dat
ghy broodt wt der Aerden brenghet.
15 o Eñ dat dẽ Wijn verheuge des menschẽ
herte/ eñ syne gestalt schoon worde vã olye
p eñ dat broot des menschẽ herte stercke.
16 Dat de q boomen des Heeren vol saps
staen/ de Cederẽ Libanon die hy geplantet
heeft.
17 Aldaer nestelen de voghelen/ ende de
Reygers woonen op den Dennen.
18 De hooghe Bergen zyn der Gemsen toe-
vlucht/ ende de steengaten der Konijnen.
19 Ghy maeckt de Mane, het Jaer daer na
te deylẽ/ de Sonne weet harẽ nederganck.
20 Ghy maeckt duysternisse/ dat het nacht
wort, dan verruerẽ haer alle wilde Dieren.
21 De ionghe Leeuwen/ die daer brullen na
den roof/ eñ hare spyse soecken van God.
22 Wanneer de Sonne opgaet/ maken sy
hen daer van/ eñ leggẽ hen in hare kuylen.
23 r So gaet dan de mensche wt tot synen
arbeyt/ ende by zyn ackerwerck/ tot aen
den auondt.
24 Heere/ hoe zijn uwe wercken so groot eñ
vele! ghy hebtse alle wijslickẽ geordineert/
ende de Aerde is vol uwer goederen.
25 De Zee die so groot ende wijdt is/ daer
wrimmelt het inne sonder ghetal/ beyde
groot ende kleyne ghedierte.
26 Aldaer gaen de schepen: daer zijn s †
Walvisschen/ die ghy ghemaeckt hebt/ dat
sy daerinne spelen.
27 t Het wachtet alles op u/ dat ghy hen
spijse gheuet tot syner tijdt.
28 Wanneer ghy hen gheeft/ so vergaderen
sy: wanneer ghy uwe handt opdoet/ so
worden sy met goede versadicht.
29 u Verberghet ghy u aenghesicht/ so ver-
schricken sy: ghy neemt wech harẽ x adem/
so vergaen sy/ eñ worden weder tot stof.
30 y Ghy laet wt uwen adem/ so worden sy
gheschapen/ ende vernieuwet de ghestalte
der Aerden.
31 De eere des Heeren is eewich/ de Heere
heeft een welgheuallen aen synen wercken.
32 Hy siet de Aerde aen/ z so beeft sy/ hy
roert de Berghen aen/ so roocken sy.
33 Ick wil a dẽ Heere singen myn leefdage/
ende mynen God louen so langhe ick ben.
34 Myne reden moet hem wel gheuallen:
ick verheughe my des Heeren.
35 Der Sondaers moeten een eynde wor-
den op Aerden/ eñ de Godloosen niet meer
zijn: loeft dẽ Heere myn ziele: b † Haleluia.

k Gene.1.9. Prouer.8.29 Jerem.5.19.
l † And. de Woudt ezel.
m Gene.1.29 Psal.147.9.
n † Door arbeyt der etc.
o Syra.31.32 Prouer.31.7
p Gene.18.5. Judic.19.5.
q Boomen des Heeren heet hy/ die int Woudt staẽ, die niet door menschen gheplantet zijn/
r Gene.3.15.
Zee.
s † An. is de Leviat han/ den etc.
t Hiob.40.20
t Psal.145.15 ende 136.25. Mat.6.26.
u Hiob.34.14
x Gene.3.19
y Gene.2.7.
z Psal.18.8. ende 114.7. 4.Esd.16.12. Judit.16.18. Judit.5.2.
a Psal.146.1
b † An. Loeft den Heere.

Den Cv. Psalm.

1. Een danckseggínge voor de welda-
den/ den volcke Israels bewesen/ 42. die
hy op Gods barmherticheyt brenget/ ende
op de toeseggHinge den Vaderen ghedaen:
gelijck als ooc Moses/ Deuter.29. de selue
in ghelijcker wyse optellet.

a 1.Par.16.8 Esaie.12.4.

1 DAncket a dẽ Heere/ eñ predicket synẽ
Name/verkondicht zijn Doen onder
den Volcken.

2 Singet van hem ende loeft hẽ/spreeckt
van alle syne wonderen.

3 Roemt synen Heylighen Name: het
herte der ghener die den Heere soecken/
verheuge hem.

4 Vraget na dẽ Heere eñ na syner macht/
soeckt zijn aensicht allewegen.

b † And. der gherichte zijns mondts.

5 Ghedenckt syner wonderwercken/ die
hy ghedaen heeft/syner wonderen eñ b †
synes woorts.

6 Ghy het zaedt Abrahams zijns
knechts/ghy kinderen Jacobs zijns wt-
verkoren.

7 Hy is de Heere onse God / hy richtet in
der gantscher Wereldt.

8 Hy dencket eewichlick aen zijn Ver-
bont/des woorts dat hy toegesept heeft/
op vele duysent vuort ende voort.

c Gene.12.2. ende 17.2. ende 22.16. Luce 1.72. Hebre.6.17. d Gene.26.3 e Gene.28.13

9 c Dat hy ghemaeckt heeft Abraham/d
ende des Eedts met Isaac.

10 e Eñ settede dat selue Jacob tot eenen
rechte/eñ Israel ten eewigen Verbonde.

11 Eñ sprach: V wil ick het landt Canaan
gheuen/het lodt uwes Erues.

12 Doe sy weynich ende f gheringe warẽ/
ende vreemdelingen daerinne.

f Dat is/ verachtet/ slecht/ver-worpen.

13 Eñ sy toghen van Volcke tot Volcke/
van eenen Koninckrijcke tot den anderen
volcke.

14 Hy liet geenen mensche hen schade doẽ/
g ende strafte Koningen om harent wille.

g Gene.12.17 ende 20.3. 1.Par.16.22. h 2.Sa.1.14. i Gene.41.54

15 h Tastet myne Gesaluedem niet aen/ eñ
doet mynen Propheten gheen leedt.

16 i Ende liet eenen dieren tydt int Landt
komen/ ende ontooch allen voorraet des
broodts.

k Gen.37.28

17 k Hy sandt eenen man voor hen henen/
Joseph wort een knechte verkocht.

l Gene.39.20 m † An. yser door ghinck syne ziele. Luce 2.35. n Gen.41.14

18 l Sy dwongen syne voeten in stocken/
m zijn lijf moeste in ijseren liggen.

19 Tot dat zijn woort quam/ende hem de
reden des Heeren doorlouterde.

20 n Doe sandt de Koninck henen / eñ liet
hem los geuen/de Heere ouer de Volcken
hiet hem wt laten.

o Gen.41.40 p † An. ghevangen leyde na synen wille.

21 o Hy settede hẽ tẽ heere ouer zijn huys/
ten heerscher ouer alle syne goederen.

22 Dat hy syne Vorsten p † onderwese na
syner wijse/ eñ synẽ outstẽ wijsheyt leerde.

q Gen.46.6 r Exod.1.7 Act.7.17. f Exo.1.8.16 Act.7.18.

23 q Eñ Israel tooch in Egyptẽ/ eñ Jacob
wert een vreemdelinck in den lande Ham.

24 r Eñ hy liet zijn Volck seer wassen/ eñ
maeckte se machtiger als haer vyanden.

25 f Hy verkeerde ghener herte / dat sy
synen Volcke gram werden/ende dachten
syne knechten met list te dempen.

t Exod.3.10. ende 4.15.30 u Exod.7.9

26 t Hy sandt synẽ knecht Mosen/Aaron
dien hy hadde verkoren.

27 u Die selue deden syne teeckenen onder
hen/ eñ syne wonderen in den lande Ham.

x Exod.10.22 Sapi.17.2. y Dat is/ Moses eñ Aaron.

28 x Hy liet duysternisse komen/ eñ maeck-
te het duyster/ eñ y waren niet ongehoor-
saem synen woorden.

29 z Hy veranderde hare waterẽ in bloet /
ende doodde hare Visschen.

z Exod.7.20. a Exod.8.6

30 a Haer landt wriemelde vorschen wt/
in den kameren harer Koningen.

b Exo.8.24

31 b Hy sprack: doe quamẽ boose wormẽ/
Luysen in allen haren landtpalen.

c Exod.9.23

32 c Hy gaf hen haghel ten reghen/ vyer-
vlammen in haren lande.

33 Ende sloech hare Wijnstocken ende
Vijgenboomen/ende brack de boomen in
haren landtpalen.

d Exod.10.4.13.

34 d Hy sprack: doe quamen Sprinck-
hanen/ende Keuers sonder ghetal.

35 Eñ sy braten alle het gras in haren lan-
de/eñ braten de vruchten op haren velde.

e Exod.12.29 ende 13.15 f Heb. Eerstelinge harer sterckte.

36 e Ende sloech alle eerste gheboorte in
Egypten f alle eerste eruen.

37 g Eñ hy voerdese wt met siluer eñ gou-
de/eñ ondẽ harẽ stammẽ was geẽ krancke.

g Exo.12.35 ende 13.17 h Exod.13.21 Psal.78.14 i Exod.5.13 k Exo.17.6. Numme.20.11 Psal.78.20. Sapi.11.4. 1.Cor.10.4. l Gene.22.16 m Josu.3.17 n Of/vrolicheyt. o Gene.15.18 Deute.7.1.

38 Egypten wert vrolick/ dat sy wttogen:
want hare vreese was op hen ghevallen.

39 h Hy spreydde een wolcke wt tẽ decksel/
ende vyer des nachts te lichten.

40 i Sy baden: doe liet hy quackelẽ komẽ/
eñ hy versadichdese met Hemelsbroodt.

41 k Hy opende den Rotzsteen: doe vloten
wateren daer wt / dat beken liepen in der
dorren Woestijne.

42 l Wãt hy dachte aen zijn Heylich woort/
Abraham synen knechte ghesproken.

43 m Also voerde hy zijn Volck wt met
vreuchdẽ eñ syne wtuercorẽ mit n herteluſt

44 o Eñ gaf hen de landen der Heydenen/
dat sy de goeden der Volcken innamen.

45 Op dat sy houden souden syne rechten/
ende syne Wetten bewaren: Haleluia.

Den CVI. Psalm.

1. Is een dancksegginge. Wãt gelijck
als hy voor henen des Heeren weldaden/
also verhaelt hy hier des Volcks sonden
eñ straffe: op dat also de barmhertichheyt
Gods(die met so velen weldaden ende on-
vermeteliicker goedicheyt / so boosen ende
ondanckbaren lieden ouerschuddet)des te
heerlicker worde. Eñ doet eene biechte der
sonden/eñ biddet/dat God syne toeseggin
ghe die hy so dicke belouet ende verklaret
heeft gedenckẽ wille / eñ zijn Volck voort
aen ghenadichlick verlossen.

a † Anders Loeft den Heere. b Judit.13.21 Psal.107.1. c Syrac.43.32. d Mat.7.21 Luce 11.28. Rom.2.13.

1 a † Haleluia.

DAncket b den Heere/wãt hy is vrient-
lick/ eñ syne goedertierenheyt dueret
eewichlick.

2 c Wie kan de groote daden des Heeren
wt sprekẽ? ende alle syne loflicke wercken
prijsen?

3 d Wel dien/die het gebodt houden/ende
doen alle tijde recht.

4 Heere ghedenckt myner/na der genade/
die ghy uwen Volcke gelouet hebt: bewijst
ons uwe hulpe.

5 Dat wy sien meughen de weluaert uwer
wtuercoren/ ende ons verblijden/ dat het
uwen Volcke wel gaet / ende ons roemen
met uwen Erfdeele.

e Judith.7.18. Danie.9.5.

6 e Wy hebben ghesondicht met onsen
Vaderen: wy hebben mishandelt eñ zijn
Godloos ghewee st.

f Exod.4.5. g Exo.14.11 h † Anders Rietzee. Anders Roodezee.

7 f Onse Vaderen in Egypten en wouden
uwe wonderen niet verstaen: sy dachten
niet aen uwe groote goedertierenheyt / g
ende waren ongehoorsaem aen de Zee/
namelicken aen de h † Schelfzee.

8 Hy halp hen dan noch om zijns Naems
wille/dat hy syne macht bewijsede.

i Exo.14.21

9 i Eñ hy scholdt de Schelfzee/ doe werdt
het drooge: ende voerdese door de diepte/
als in eener Woestijne.

k Exo.14.29

10 Eñ halp hen van der handt dies / diese
hatede / ende verlossedese van der handt
des vyandts.

l Exo.14.31 ende 15.1.

11 k Ende de wateren versopen hare weder
partyders/dat niet een ouerbleef.

12 l Doe ghelooſden sy aen syne woorden/
ende songen synen lof.

m Exo.17.8 Num.11.4 1.Cor.10.6 n Nu.11.31.33 o † And. een magerie in hare zielen.

13 Doch sy vergaten haestelicken syner
wercken/sy verbeyden niet zijns raedts.

14 m Eñ sy werden met luste in der Woestij
ne/eñ versochten God in dẽ woestẽ lande.

15 n Hy ia gaf hen hare bede / eñ sandt hen
ol genoech/tot dat hen daer voor walchde.

16 p Eñ sy verhieuen hen teghen Mosen
inden legher, tegen Aaron den Heylighen
des Heeren.
17 q De Aerde dede haer op / eñ verslont
Dathan, eñ deckte toe de rotten Abiram.
18 Ende vyer werdt onder haren rotten
aenghesteken/ de vlamme verbrandde de
Godloosen,
19 r Sy maeckten een Kalf in Horeb / eñ
baden aen het ghegoten Beeldt.
20 Ende veranderden hare f Eere/ in eene
ghelijckenisse eens Ossen / die gras eet.
21 Sy vergaten Gods haers t Heylants/
die so groote dingen in Egypten gedaen
hadde.
22 Wonder inden lande Ham / ende ver-
schrickelicke wercken in de Schelfzee.
23 u Ende hy sprack / hy woudese verdel-
gen / so niet Moses zijn wtuercoren/ het
scheuren opgehouden hadde / zijn grim-
micheyt af te wenden / op dat hyse niet
verdorue.
24 x Eñ sy verachteden het lieue Lande:
sy gheloofden synen woorde niet.
25 Ende murmureerden in haren Hutten:
sy hoorden der stemme des Heeren niet.
26 Ende hy hief syne handt op tegen hen/
dat hyse nedersloege in der Woestijne.
27 Ende werp haer zaedt onder de Hey-
denen/ende verstroydese in den landen.
28 y Eñ sy gauen hen tot den Baal Peor/
eñ aten van dẽ Offerẽ der dooder Afgodẽ.
29 Eñ vertoornden hem met haren doen/
doe reet oock de plaghe onder hen.
30 z Doe tradt toe Pinehas/ eñ slichtede
de sake: doe wert de plaghe ghewceret.
31 a Eñ wert hem gherekent ter gerechtic-
heyt, voort ende voort eewichlick.
32 b Eñ sy vertoornden hẽ aen het Twist-
water/ c † eñ sy plaechden dẽ Mose seer.
33 Want sy bedroefden hẽ zijn herte / dat
hem sominige woorden ontvoeren.
34 d Oock verdelchden sy de Volckẽ niet/
als hen doch de Heere ghcheeten hadde.
35 Maer sy mengden haer onder de Hey-
denen / ende leerden der seluer wercken.
36 e Eñ dienden haren Afgoden: die ghe-
dijden hen ter ergheernisse.
37 f Ende sy Offerden hare Sonen/ ende
hare Dochteren den Duyuelen.
38 g Eñ vergoten onschuldich bloet / het
bloet harer Sonen eñ harer Dochteren/
die sy Offerden dẽ Afgoden Canaan/ dat
het lant met bloetschuldẽ beuleckt wert.
39 Ende verontreynichden hen met haren
wercken/ eñ hoereerden met haren doen.
40 Doe vergrimde den toorne des Heeren
ouer zijn Volck / eñ kreech eenen grouwel
aen zijn Erue.
41 Ende gaffe in de handt der Heydenen/
dat ouer hen heerscheden/die hen h gram
waren.
42 Eñ hare vyanden angsteden hen / ende
werden veroot moediget onder hare han-
den.
43 i Hy verlostese dickwils: doch sy ver-
toornden hem met harẽ voornemen/ ende
werden k † kleyn/om harer misdaet wille.
44 Ende hy sach haren noodt aen/ doe hy
hare klaghe hoorde.
45 l Eñ dachte aen zijn Verbondt met hen
ghemaeckt/ende het rouwede hem na sy-
ner grooter goedertierenheyt.
46 Eñ liet se tot barmhertichheydt komen/
voor allen/diese ghevangen hadden.
47 Helpt ons Heere onse God / eñ brengt
ons te samen wt den Heydenen: dat wy
dancken uwen Heyligen Name/ende roe-
men uwen lof.

p Num. 16. 1
q Num. 16. 31
Deut. 11. 6
r Exod. 32. 4
1. Corin. 10. 7
f Dat is/ God. Rom. 1. 23.
t Of / Heyl-ghevers. Salichma-kers.
u Exo. 32. 11 ende 34. 6.
x Num. 14. 1
y Deut. 25. 2
Josu. 22 17.
1. Cor. 10. 8.
z Deu. 25. 7
a Gene. 15. 6
b Exo. 17. 7.
Num. 20. 13
c † And. dat het oöc den Mose qua-lick ghinck om harent wille.
d Deut. 7. 1. ende 12. 1.
Judi. 2. 2.
1. Sam. 15. 3.
e Judi. 2. 11
f Deut 32. 17
Leuit. 20. 2.
Deut. 18. 10.
g Jere. 7. 6.
Hesek. 20. 31
h Dat is/ hatisch-vyandisch.
i Judicum alienthaluẽ.
k Dat is/ Slecht/ver-worpen.
† And. onder drucket.
l Deut. 30. 1.

48 Gheloeft sy de Heere de God Israels
van eewicheydt in eewicheydt; ende alle
Volcken sprekẽ Amen/ Haleluia.

Den CVII. Psalm.

1. Ghelijck als inden tween voorleden
Psalmen/ God eyghentlicken ghedancket
wort/ voor de weldadẽ, dẽ Volcke Israels
bewesen: also wordẽ hier veruatet allerley
weldaden: daer God den nootdurftighen/
ghevangenen/ krancken/dien die daer zijn
in vare des Zees/ in honger/ in dierte, ende
van Tyrannen gheplaecht worden etc.
mede helpet: ende is derhaluen een ghe-
meyne dancksegginghe / Ende merckt dat
hy duydelickẽ seyt/dat oock dien van Gode
gheholpen wort/die om harer sonde wille
ghestraft/ God met vertouwen om hulpe
bidden.

1 DAncket den Heere/ want hy is vrient-
lick, ende syne goedertierenheyt duert
eewichlick
2 Segget / ghy die verlost zijt door den
Heere / die hy wt der noodt verlost heeft.
3 Ende die hy wt dẽ landen te samen ghe-
bracht heeft, van Oosten/van Westẽ/van
Noorden/ ende vander Zee.
4 Die dolende ghinghen in der Woestijne
in eenen ongebaenden wech/ ende vonden
geene Stadt/ daer sy woonen konden.
5 Hongherich eñ dorstich/ eñ hare ziele ver-
smachtede.
6 Eñ sy riepen tot dẽ Heere in harer noot/
ende hy verlostese wt haren angsten.
7 Eñ leyddese in eenen richtighen wech/
dat sy ghinghen tot der Stadt / daer sy
woonen konden.
8 Die sullen den Heere dancken voor syne
goedertierenheyt / ende voor syne wonde-
ren/die hy aen den menschen kinderẽ doet.
9 a Dat hy versadicht de dorstighe zielen/
eñ vullet die hongherighe ziele met goede.
10 Die daer sitten moesten inder duyster-
nisse ende donckeren/ geuangen in dwange
ende ijseren.
11 Daerom dat sy Gods b † gheboden on
ghehoorsaem gheweest waren/ eñ de Wet
des Hoochsten ghescheldet hadden.
12 Daerom moeste haer herte met ongeluck
gheplaecht worden/dat sy daer laghen/ eñ
niemandt halp hen.
13 Eñ sy riepen tot dẽ Heere in harer noot:
hy halp hen wt haren angsten.
14 Eñ voerdese wt der duysternisse ende
donckerheyt/ ende verscheurde hare ban-
den.
15 Die sullen den Heere dancken voor syne
goedertierenheyt/ende voor syne wonde-
ren/ die hy aen den menschẽ kinderẽ doet.
16 Dat hy in stuckẽ breect metalẽ deuren/
ende slaet ontwee ijsere grendelen.
17 De sotten die gheplaecht waren om
harer ouertredinghe wille/ ende om harer
sonden wille.
18 Dat hen walchde voor alle spijse / ende
werden doodt kranck.
19 Ende sy riepen tot den Heere in harer
noot/eñ hy halp hen wt haren angsten.
20 c Hy sandt zijn woordt/ende maecktese
ghesondt / ende verlostese/ dat sy niet en
storuen.
21 Die sullen den Heere dancken voor syne
goedertierenheyt/ eñ voor syne wonderen/
die hy aen den menschen kinderen doet.
22 d Ende danck offeren/ende vertellẽ syne
wercken met vreuchden.
23 Die met schepen op de Zee varen/ende
dreuen haren handel in grooten wateren.

Desen Psalm is eenen ghe-meynen danck/ hoe God allerley menschẽ wt allerley noot helpt: Gelijck Paulus seyt. 1. Timo. 2. Hy is een Heylant al-ler menschẽ.
I. De eerste zijn/ die arm eñ ellendich zijn/ noch huys noch hof hebben/ ende niets weten te beghinnen.
a Exo. 16. 13.
Deut. 8. 3.
Psal. 78. 24. ende 105. 40
II. Die andere zijn/ die met ghevanckenisse õ harer misdaet wil le geplaecht ende door Gods hulpe verlost werdẽ.
2 Para. 33. 11
b † An. woor dẽ etc. eñ dẽ raet des etc. verlastert hadden.
III. Die derde zijn sotten/ die God met breesen/ eñ in sonden le-uen, die wor den ghe-plaecht: eñ genesẽ/ doch sommighe/ dat sy niet en steruen.
c Num. 21. 9
Esai. 38. 9.
Mat. 8. 13.
d Hebr. 13. 15
1. Pet. 2. 5.
IIII. De vierde zijn/ die op õ Zee noodt lijden/ ende geberget of gheholpen worden.

24 Die des Heeren werck ondersocht heb-
ben/ende syne wonderen inde Zee.
e Joan.1.4. 25 e Wanneer hy sprack/ende eenen storm-
Act.27.10. windt oproerde/ die de baren verhief.
26 Ende sy voeren op na den Hemel/ ende
voeren inden Afgrondt/ dat haere ziele
voor angst versaechde.
27 Dat sy tuymelden ende swanckten/ als
een droncken man/ende en wisten gheenen
raet meer.
Jonæ.1.14. 28 f Ende sy riepen tot den Heere in haeren
noot/ende hy voerdese wt haren angsten.
g Ma.8.26. 29 g Ende stilde het onweder/ dat de Ba-
Psa.8.26. ren hen legerden.
30 Ende sy werdē vrolick/ dat het stille ghe
h Joa.6.20 worden was. h eñ hy hen ten Lande brach
te na haren wenschen.
i Psa.107.8. 31 Die i sullen den Heere dancken voor sy-
ne goedertierenheyt/ ende voor syne won-
derē/ die hy aen den mēschen kinderē doet.
32 Ende hem inder Ghemeynte prijsen/ eñ
De dorste by den Ouderen roemen.
zijn/ die met 33 Die/ welcker hare Beke verdrooghet/
onvruchtba eñ de waterspronghen verlo-pen waren/
rē weder ge 34 Dat een vruchtbaer Lant niets droech/
plaecht wor om der boosheydt wille der/ die daer in
den/eñ wed- woonden.
om regen eñ 35 Ende hy k dat drooghe Landt wederom
vrucht cry- waterrijck maeckte/ ende in dorren Lande
ghen. waterspronghen.
1.Reg.17.1. 36 Ende de Hongherighen daer henen ghe-
Esaie.41.17. settet heeft/ dat sy eene stadt bereydeden/
k 1.Re.18.41 daer sy woonen konden.
Esaie.41.18 37 Ende Ackerē besaeyen/ende Wijnbergē
ende 43.19. plantē mochten/ ende de Jeerlicke vrucht-
l Gen.31.7. ten kreghen.
De secte zijn/ 38 Ende hy se segende/ dat sy hen seer ver-
die met Ty- meerderden/ ende l hen veel Vees gaf.
rannen ofte 39 Die/ welcke nederghedruckt ende ghe-
oproer ghe- swackt waren/ vanden boosen/ diese ghe-
plaecht wor dwonghen ende ghedronghen hadden.
dē/ende we- 40 Hoe verachtinghe op de Vorsten ghe-
derom me schuddet was/ dat alle Landt dwaelde eñ
vrede ende woeste stondt.
eenicheydt 41 Ende hy den Armen beschuttede voor
kryghen. ellende/ ende zijn ghes lachte als een Kud-
m Job.22.1 de Schapen vermeerderde.
42 m Sulckes sullen de Vrome sien/ ende
hen verhenghen/ ende alle boosheyt sal dē
n dz is. daer mondt ghestopt worden.
aen gedenc- 43 Wie is wijs/ende n behoudt dit? so sul-
ket/eñ daer len sy mercken/ hoe vele weldaden de Hee-
mede vgaet. re betoont.

Den Cviij. Psalm.

1 Een danckségginghe/daer hy Godt
in danckt/voor het Rycke Christi/ dat een
Rycke der ghenaden zijn soude/ ende oock
voor syn eyghen lijffelick Ryck/dat als eē
set groene zijn soude des toecomstigen Rycx
Christi: Want het Heyl coemt vanden Jo-
den. Ende dit ander deel deses Psalms/
staet met euen ghelijcken worden inden
a Psa.57.8 lx. Psalm.
b Dat is/ 1 Een Psalmliedt Davids.
Mijn Sna- 2 GOd a het is myn rechte ernst: Ick wil
renspel daer singhen eñ dichten/ mijn b Eere oock.
ick v mede 3 Wel op Psalter ende Harpe: Ick
eere. wil vroech op zijn.
4 Ick wil v dancken Heere onder de Vol-
c Ps.103.11 ken/ ick wil v lof singen onder den lieden.
5 c Want v ghenade reyckt so wijdt als
den Hemel is ende uwe waerheyt so wijdt
als de Wolcken gaen.
6 Verheft v God ouer den Hemel/ eñ uwe
Eere ouer alle Landen.
7 Op dat uwe lieue vrienden verlost wor-
den: Helpt met uwer rechter handt/ ende
verhoort my.
d Psa.60.8 8 d God spreeckt in zijn Heylichdom/ dies
ben ick vrolick: ende wil Sichem deylen/
ende het Dal Suchoth afmeten.
9 Gilead is myne/ Manasse is oock mij-
ne/ eñ Ephraim is de macht myns hoofts/ et An.wtge
Juda is myn e Vorst. ver.
10 Moab is mijnen Waschpot: Ick wil Gen.49.10.
mijnen schoen ouer Edom streckē/ ouer de
Philisteen wil ick juychen.
11 Wie wil my voeren in een vaste Stadt?
wie sal my voeren in Edom?
12 Suldy het niet doen/Godt/ die ghy ons
verstoot? ende en treckt niet wt Godt met
onsen Heyre?
13 f Doet ons bystant inder noot: Want f Psa.60.13.
menschen hulpe en is gheen nutte.
14 Met God willen wy daden doen/hy sal
onse vyanden ondertreden.

Den Cix. Psalm.

1. Een ghebedt Christi/ daer hy synen
vyanden den Joden alle ongheluck in toe-
wenscht/ eñ God om bystant biddet. Oor-
sake deser syner toewenschinge reeckent hy
aen/ dat sy Christum gecruyst/ eñ zijn heyl-
saem woort/door de Apostelen ghepredickt/
niet gewilt en hebben.

1 Eenen Psalm Davids/ voor te singhen.
GOd mynen roem en swyght niet.
2 Want sy hebben haren Godloosen
ende valschen mont teghen my opghe-
daen/ende spreken teghen my met valscher
tonghen.
3 Ende sy sprekē vergiftich tegen my ouer-
al/ende stryden teghen my sonder oorsake.
4 a Daer voor dat ickse lief hebbe zijn sy te- a Psa.35.12
ghen my/ ick daerenteghen bidde.
5 Sy bewijsē my quaet voor goet/ ende haet
voor liefde.
6 b Settet Godloose ouer hem/ c eñ den Sa- b Dat is/
than moet staen te syner rechter hant. haer leere/
7 d Wie hem denseluen leerē laet/diens le- leuen leeren
uen moet Godloos zijn/ eñ zijn gebet moet ende biddē/
sonde zijn. moet al ver-
8 Syner dagen moetē weynich wordē/ e eñ doemt zijn.
zijn Ampt moet een ander ontfanghen. Leuit.26.15.
9 Syne kinderen moeten Weesen worden/ Deut.28.15.
ende zijn wijf een Weduwe. c Zacha.3.1.
10 Syne kinderen moeten verdwaelt eñ ver d Aud. So
bystert gaen/ende bedelen/ende soeckē/ als hy voor het
die verdoruen zijn. gerichte ge-
11 De Woeckeraers moeten wtsuygen alles stelt wordt/
wat hy heeft/ eñ Vreemde moeten syne goe woort hy ver-
deren rooven. oordeelt/ eñ
12 Ende niemant en moet hem weldaedt be- zijn bede
wijsen/ende niemanten ontferme hem syner worde hem
Weesen. ter sonde.
13 Syne nacomelinghen moeten wtgeroept e Joan.17.12
worden: haren naem moet int anderde lidt Actor.1.20.
verdeleght worden.
14 Syner vaderē misdaet moet gedacht wor-
den voor den Heere/ eñ syner moeder sonde
en moet niet wtghedelcht worden.
15 De Heere moetse nemmermeer wt dē oo-
ghen laten/ eñ haer gedachtenisse moet wt-
gheroept worden op Aerden.
16 Daerō dat hy so gantsch gheen barmher-
tichheyt hadde/ f maer veruolchde dē ellendi-
ghen eñ armen/ ende den bedroefden/ dat hy f Psa.10.8.
hen doodde. ende 37.12.32
17 Eñ hy woude den g vloeck hebben/ die sal Exodi.23.7
hem oock comē: hy en woude dē segen niet/ Esaie.23.14
so sal hy oock verre van hem blijuen. g Psa.100.7
18 Eñ hy tooch aen den vloeck/ als zijn hem- Sprac.23.9
de/ eñ is in zijn inwendige gegaē als water ende 27.17.
ende als olye in syne beenen.
19 So worde hy hem als een cleet/ dat hy aen
hebbe/ eñ als eenen gordel/ daer hy hem al-
tijdt mede gorde.

Alse

20 Also gheschiede dien vanden Heere / die
my teghen zyn ende spreken quaet teghen
myn ziele.
21 Doch ghy Heere/Heere /weest ghy met
my/om ws Naems wille / want v ghena-
de is mynen troost verlost my.
h Psa.86.1. 22 h Want ick ben arm ende ellendich/myn
i † And.on- herte is in verslaghen in my.
twee 23 k Ick vaer wech als een schaduwe die
k Psa.102.12 verdreuen wort/ende worde veriaecht als
ende 144.4. de Sprinchanen.
1.Par.29.15. 24 Myne knyen zyn swack van vastē:ende
myn vleesch is magher, ende en heeft geen
vette.
l Psal.22.8. 25 Ende ick moet haren spot zyn:l wanneer
sy my sien schudden sy haren kop.
26 Staet my by Heere myn God:helpt my
na uwer ghenade.
27 Dat sy beuinden/ dat dit zy uwe handt:
dat ghy Heere sulcks doet.
28 Vloecken sy/ so segene ghy/setten sy hen
teghen my/ so moeten sy te schanden wor-
den:doch v knecht moet hem verheughen.
29 Myne teghenpartyders moeten met
smaetheydt aenghetoghen worden/ende
met harer schande bekleet worden/als met
eenen rock.
30 Ick wil den Heere seer dancken met my
nen monde/ende hem roemen onder velen.
m Psa.16.8. 31 m Want hy staet den Armen te rechter
Prou.3.25. handt/dat hy hem helpe van dien/die zyn
leuen veroordeelen.

Den Cx. Psalm.

1. Een Prophetie van Christo ende sy-
nen Ryke / Dat hy zy een warachtich
God: Item een eewich Koninck ende Prie
ster, zyn Kercke/(2. die te Ierusalem sou-
de hebben haer beghinsel/ ende van God
hare wtbreydinghe)te beschermen ende te
heylighen. 5. Item/ dat syne ende zyns
Ryckx vyanden omkomen sullen. 7. Aent
eynde seyt hy vander verneederinghe Chris
ti/dat hy te voren lyden(want dat is van
der Beken drincken)ende also tot heerlick
heydt komen moeste.
1 Eenen Psalm Dauids.
a Mat.22. DE HEERE a sprack tot mynen Hee-
44. re: Settet v te myner rechter handt/
Actu.2.34. tot dat ick uwe vyanden ter schabelle
1.Cor.15.25. uwer voeten legghe.
Heb.1.13. 2 De Heere sal het Scepter b † ws Rijcx
ende 10.12. senden wt Zion/heerschet onder uwe vy-
b † An.uwer anden.
Macht/ 3 Na uwer ouerwinninge/sal c v/ v Volck
Sterckte. gewillichlick offeren/in heyliger cieragien:
Roma.12.1. d † uwe kinderen worden v gheboren/ als
1.Pet.2.5. den dauwe wt den morghenstondt.
Heb.13.15. 4 De Heere heeft gesworen / ende sal hem
d † An den niet berouwen: e Ghy zyt een Priester ee-
dauwe v- wichlick/ na der wyse Melchisedeck.
wer geboor- 5 De Heere tot uwer rechterhant/sal ver-
te is wt den smyten de Koningen/ter tydt zyns toorns.
lyue der da- 6 f Hy sal richten onder den Heydenen/ hy
geraert. sal groote slachtinge doen/ hy sal g versmy
e Heb.5.6. ten het Hooft ouer groote Landen.
ende 7.17. 7 h Hy sal drincken vander Beke op den
f Esaie 2.4. weghe/daerom sal hy het hooft opheffen.
Psal.96.13.
Mat.25.20
Joan 12.14
g Psal.2.9.
h Dat is/
Hy sal den
doot lyden
ende weder
opstaen.

Den Cxi. Psalm.

1. Een dancksegginge voor de weldadē
den Volcke Israels bewesen. Ende hy en
vertelt niet alleen de weldaden/ dat hy zyn
Volck ghespyst hebbe inder Woestyne/ dat
hy hen ghegeuen hebbe het Lant Canaan.
6. maer meldet oock des Nieuwen Testa-
ments/dat een eewich Testament is/ eñ de
verlossinghe door Christum ghesciedt ver
kondet.

1 Halleluia.
ICk a dancke den Heere van gantscher a Spr.51.1.
herten/inden Rade der Vromen ende in- Psal.9.1.
der Ghemeynte. ende 138.1.
2 b Groot zyn de Wercken des Heeren:wie b Psa.92.6.
harer achtet/ die heeft enckel lust daer aen. ende 106.2.
3 Wat hy ordineert / dat is louelick ende Spr.43.42.
heerlick ende zyn gherechticheyt blyft ee-
wichlick.
4 Hy heeft een ghedachtenisse gemaeck sy-
ner Wonderen/ de ghenadige ende barm-
hertighe God.
5 c Hy geeft spyse dien/die hem vreesen:hy c Psa.34.11.
ghedenckt eewichlick aen zyn Verbondt. Gen.15.18.
6 Hy laet verkōdigen syne geweldige Da
den synen Volcke d dat hy hen gheue het d Ps.105.44
Erue der Heydenen.
7 De wercken syner handen zyn Waerheyt
ende Recht:alle syne Gheboden zyn recht-
schapen.
8 Sy werden e weerhouden altoos ende ee- e Of stijf ge
wichlick/ende ghescheiden trouwelick en- houden/on-
de redelick. dersteunt
9 Hy sendet een verlossinge synē volcke:hy f Psa.105.37
geloeft/ dat zyn Verbont eewichlick blyuen
sal: Heylich ende Heerlick is synen Name/
10 g De vreese des Heeren is der Wysheyt g Hiob 28.28
beginsel:dat is een schoone kloeckheyt/ wie Prou.1.7.
daer na doet/ diens lof blyft eewichlick. ende 9.10.
Spr.1.16.25

Den Cxij. Psalm.

1. Vermaent tot vreese Gods / ende
weldadichz ofte werckē der liefde/eñ doet
daer heerlicke beloften toe.

1 Halleluia.
WEl a dien/ die den Heere vreest / die a Psa.128.1.
grooten lust heeft tot synen Ghebo- Prouer.1.7.
2 den ende 9.10.
b Diens zaet sal gheweldich zyn op Aer- Spr.1.19.
den:het gheslachte der Vromen sal ghese- ende 24.14.
ghent zyn. b Psal.37.22
3 Ryckdom ende de volheydt sal in haren
huyse zyn:ende hare gherechticheydt blyft
eewichlick.
4 c Den vromen gaet d het e licht op inder c Psa 97.11.
duysternisse/ van den Ghenadighen / Bar- d Joan.1.4
mhertighen ende Rechtueerdighen. e Dat is/ge
5 f † Wel dien/ die barmhertich is / ende luck eñ heyl
geerne leent/ende richtet syne sake wt/dat midden in-
hy niemanden onrecht en doet der noot.
6 Want hy sal eewichlick blyuen: g des f † And.een
Rechtueerdighen en wordt nemmermeer vroom man
vergheten. die heeft me
7 h † Wanneer een plage komen wil/ so en delyden/ eñ
vreest hy hem niet:zyn herte hoopt onuer- leent.etc.
tzaecht op den Heere. Psal.37.21.
8 Zyn herte is ghetroost / ende en vreest 26.
hem niet/ tot dat hy synen lust aen syne vy- Prou.19.17
anden siet. g Esa 49.14
9 i Hy strooyt wt/ende geeft den Armen/sy- Prouer.10.7
ne gherechticheyt blyft eewichlick / synen h † An.van
Hoorne wordt verhoocht met eeren. eenen boosē
10 De Godloose sal het sien/ende het sal hē geschrey/ sa
verdrieten: k syne tanden sal hy te samen by etc.
ten ende vergaen : want wat de Godloose Psal.22.1.
geerne wouden/dat is verloren. Prou.1.24.
Spr.34.16.

Den Cxiij Psalm.

i Prou.11.25
1 Eenen schoonen Danckpsalm / daer 2.Cor.9.9.
Gods barmherticheyt hooch in gheroemt Tobie.1.17.
wort/dat hy de verachteden ende verwor- ende 4.5.13
pene aensiet/ ende de verneederdē verhoocht. Spr.7.31.
Ende hier heeftmen een klare bewysreden/ k Psa.37.12.
dat ons God daerom niet verneedert ende
afstoot/ dat wy vergaen/ maer dat wy hem
in waren ghelooue aenroepen ende behou-
den worden.
1 Halleluia.

1 LOuet ghy knechten des Heeren / louet
den Name des Heeren.
a Psal.134.1 ende 135.1.
2 a Gheloeft zy des HEEren Name/
van nu aen / tot in eewicheydt.
b Dan.2.20 Mala.1.11
3 b Vanden Opganck der Sonnen / tot
heren Nederganck toe / sy gheloeft/ den
Name des Heeren.
4 De Heere is hooch ouer alle Heydenen:
c Psal.138.6
zijn eere gaet so wijdt als den Hemel is.
5 Wie is als de Heere onse God? c die hē
so hooch ghesetet heeft?
d † An. hem heraf laete tesien in/etc
6 Eñ d † op het nederighe siet/ in Hemel
ende Aerde?
e 1 Sam 2.8 Psal.33.13.
7 e Die den f kleynen oprichtet wt den
f Of/slechtē/ verachtedē.
stof/ eñ verhoocht dē Armen wt dē dreck.
8 Dat hy hem sette neuen de Vorsten/ by
de Vorsten zijns Volcks.
g Psal.68.7
9 g Die de onuruchtbare inden huyse
woonen maeckt / dat sy een vrolicke kin-
dermoeder wordt. Haleluia.

Den Cxiiij. Psalm.

1. Vertelt des volcx/ in Egypten/ iam-
merlicken gheplaecht / wonderbare ende
heerlicke verlossinghe: op dat de God-
vreesende door suicke bekende weldaet/
oock in andere vaerlickheden eñ nooden/
hen ghewisse hulpe trooseden/ eñ teghen
so eenen barmhertigen God / alleweghe
danckbaer waren.

a Exodi.13.3
1 DOe a Israel wt Egypten tooch /
het huys Jacobs wt den vreemden
volcke.
b Exodi.19.5 Deut.14.2.
2 b Doe werdt Juda zijn Heylichdom/
Israel zijn Heerschappie.
c Exo.14.21 d Josue.3.16
3 c De Zee sach het / ende vloodt / d de
Jordane keerde haer te rugghe.
4 De Berghen sprongen als de Lamme-
ren / de kleyne Berghen als de ionghe
Schapen.
5 Wat was v/ ghy Zee/ dat ghy vlodet?
eñ ghy Jordane/ dat ghy te rugge keerde.?
6 Ghy Bergen / dat ghy opspronget als
de Lammeren: ghy kleyne Bergen/ als de
ionghe Schapen?
e Judit.5.2 Psalm.18.8. 4.Esd.16.12
7 e Voor den Heere f † beefde de Aerde/
f † An. beeft ghy Aerde.
voor den God Jacobs.
g Exo.17.6. Num.20.11
8 g Die den Rotzsteen verandert in een
Waterzee/ ende de steenen in Waterson-
teynen.

Den Cxv. Psalm.

1. Een dancksegginghe eñ prijs des
Gods Israels / dat het Volck Israels/
so eenen weldadighen God hebbe: 4.
eñ hangt daer eenen synen teghenset aen/
dat der Heydenen Goden sodanich niet
en zijn/ als die noch hoorē/ noch achtinge
hebben op hare Vereerers/ 8. Dat eygent
hy daer na den Afgodendienaers selfs/
namelicken/ dat sy blindt eñ doof zijn etc.
Maer die hebben alle Afgoden / die niet
en ghelooven/ dat God harer acht hebbe/
dat hy sorghe voor hen draecht / hen ver-
hoore / etc.

a Psal.42.4 ende 79.10.
1 NJet ons Heere/ niet ons: maer uwen
Name geeft eere / om uwer ghenade
ende waerheydt wille.
b Mat.6.9
2 a Waerom sullen de Heydenen seggen:
Waer is nu haren God?
c Psal.135.15 2 Reg.19.17 Esaie 44.12. ende 46.4. Jerem 10.3
3 b Doch onse God is inden Hemel: hy
kan maken wat hy wil.
4 c Gheuer Afgoden daerenteghen zijn
silver ende goudt / van menschen handen
d Sap.13.13. ende 15.15. Baruch 6.3
ghemaeckt.
5 d Sy hebben monden / ende en spreken
niet: sy hebben oogen / ende en sien niet.
6 Sy hebben ooren/ ende en hooren niet:
sy hebben neusen/ ende en riecken niet.
7 Sy hebben handen/ eñ en houden niet:
voeten hebben sy / ende en gaen niet:
ende en spreken niet door haren halse.
8 Die suicke maken / zijn ghelijck also:
ende alle die op haer hopen.
9 e Doch Israel hope op den Heere: f die e Psal.131.3
is haer Hulpe ende Schildt. f Psal.33.20
10 Het huys Aaron hope op den Heere: die
is haer Hulpe ende Schildt.
11 Die den Heere vreesen / hopen oock op
den Heere: die is haer Hulpe eñ Schildt.
12 De g Heere dencket aen ons/ eñ seghent g Num.6.20
ons: hy seghent het huys Israels / hy
seghent het huys Aarons.
13 Hy h seghent die den Heere vreesen / h Psal.5.13.
beyde kleyn ende groot.
14 De Heere seghene v ymmer meer ende
meer / v ende uwe kinderen.
15 Ghylieden zijt de Ghesegende des Hee- i Genesis 1.1
ren / i die Hemel eñ Aerde gemaeckt heeft. Psal.146.6.
16 Den Hemel k † allenthaluen is des Acto.14.14
Heeren: doch de Aerde heeft hy den men- Apoca.14.7
schen kinderen ghegeuen. k And. aen allen zijden.
17 l De Dooden en sullē v Heere niet louē / † An. Ja de
noch die onderwaerts varen in het stille: Hemelē/etc.
18 m Maer wy louen den HEEre/ van nu l Psalm.6.6
aen tot in eewicheydt. Haleluia. Esaie.38.18. Baruch 2.17 m Dan.2.20

Den Cxvj. Psalm.

1. Het voorleden deel deses Psalms is
een dancksegginge/ dat God zijn ghebedt
verhoordt/ eñ hem verlost hebbe: eñ hangt
daer schoone toeseggingen aen/ 12. In het
ander deel roemt hy hooch dē Godsdienst/
dat wy ons in onsen Cruyce met ghedult
onder synen wille gheuen/ hem aenroepen
ende prijsen.

1 DAt is my lief/ dat de Heere mijn stem-
me ende mijn smeecken hoort.
2 Dat hy zijn Oore tot my neyght:
daerom wil ick mijn leefdage hem aenroe-
pen.
3 a Stricken des doots hadden my om-
vanghen/ ende angsten der Hellen hadden
my ghetreft/ ick quam in iammer eñ noot. a 1 Sa.22.14
4 Doch ick riep aen dē Name des Heeren/ Psalm.18.15
O Heere verlost mijn ziele.
5 b De Heere is ghenadich eñ rechtueer-
dich/ ende onse God is barmhertich.
6 De Heere behoedt de eenuoudige wan- b Exo.34.6.
neer ick onder ligghe/ so helpt hy my. Psal.86.15
7 Weest nu weder te vreden mijn ziele: ende 103.8.
want de Heere doet v c † het goede. ende 145.8
8 d Want ghy hebt mijn ziele wt dē doot Joel.2.13
ghetruckt/ mijn oogen vandē tranē/ mynen Jone 2.2.
voet van slibberen. c † An. weder gheldinghe.
9 Ick wil wandelen voor den HEEre/
inden Lande der leuendigen. d Psal.56.14
10 e Ick gheloove/ daerom spreke ick: ick
worde doch seer gheplaecht. e 2.Cor.4.13
11 Ick sprack in mynen vertzaghen: f Alle f Roma.3.4
menschen zijn g leughenaers. g Dat is/ op
12 h Hoe sal ick den Heere vergelden / alle gemeen men-
syne weldaden die hy aen my doet? sche is te
13 Ick wil den Heylsamen Kelck nemen/ bouwen: hy
ende des Heeren Naem i † predikeu. en kan doch
14 Ick wil myne ghelofte den Heere beta- ten laetsten
len/ voor alle synen Volcke. niet helpen/
15 k De doodt syner Heylighen is weerdt ende moet
ghehouden voor den Heere. feylen.
16 l O Heere/ m ick ben v knecht: ick ben v h Mich 6.6
knecht/ uwer maget sone: ghy hebt myne Psal.103.2
banden verscheurt. i † Anders
17 n V wil ick danck offeren/ eñ des Heeren aenroepen.
Name prediken. k Apo.14.13
18 o Ick wil myne ghelofte den Heere be- l Psal.86.16
talen voor allen synen Volcke. m Sapi.9.5
19 Inden Houen aen dē huyse des Heeren/ n Leuit.7.12
in v Jerusalem. Haleluia. o Jone 2.9

Den CXVII. Psalm.

2. Een Prophetie vant Rijcke Christi/ dat hy noemt een Rijcke der Ghenaden ende Waerheyt / over de Kercke ende deses Rijcx onderdanen bevesticht / In dien daer hy seyt/ Heydenen/ ende noemt Gods dienst/ So eenen ghenadigen God loven: daermede neemt hy wech/ Besnijdinghe/ Wet/ Joodschen Godsdienst/ Vloeck des Wets / etc.

a Rom.15.11 1 Loest a den Heere alle Heydenen. prijst hem alle Volcken.

b Joan.12.14 Psal.119.90 2 Want zijn ghenade ende b waerheyt is gheweldich over ons in eewicheydt. Halleluia.

Den CXVIII. Psalm.

1. Een Prophetie van het lijden Christi ende syner verclaringe/ als Christus selfs wtleyt/ Matth. 21. ende Petrus Act. 4. Het meeste deel van voorgaen / zijn woorden Christi/19. die daer predict in Israel/ dat is/ inder Kercke/ ende onder den wtverkoren/ dat hem in zijn lijden geholpen sy/ dat hy behouden ende heerlick gemaeckt sy. Waerna vermaent hy tot dancksegginge. Biddet om voorspoedighen voortganck ende welstandt der Kercken / ende dancket.

a Psal.105.1 ende 106.1. ende 107.1. ende 136.1. Judit.13.21.

1 Dancket a den Heere/ want hy is vriendelick / ende syne goedertierenheydt duert eewichlick.

2 Nu segge Israel: Syne goedertierenheydt duert eewichlick.

3 Nu segge het huys Aaron: Syne goedertierenheydt duert eewichlick.

4 Die den Heere vreesen/ segghen nu: Syne goedertierenheyt duert eewichlick.

b Psal.18.7 Thren.3.55 Jone.2.2. 5 b Inden angst riep ick den Heere aen/ ende de Heere verhoorde my/ ende troostede my.

c Heb.13.6. Psal.56.4. 6 c De Heere is met my/ daerom en vreese ick my niet: wat konnen my de menschen doen?

7 De Heere is met my/ my te helpen ende ick wil mynen lust sien aen myne vyanden.

d Psal.146.3 Jerem.17.7 8 d Het is goet op den Heere vertrouwen/ ende niet hem verlaten op menschen.

9 Het is goet op den Heere vertrouwen/ ende niet hem verlaten op Vorsten.

e Psal.3.7. f Psal.44.6 10 e Alle Heydenen omringen my/ f doch in den Name des Heeren wil ickse verhouwen.

g Of/ aen alle zijden. 11 Sy omringen my g allenthalven/ doch inden Name des Heeren wil ickse verhouwen.

* Sy loopen alle toe/ ende blusschen als woude de gantsche Werelt vernielen van myner leere: niemant en wil verlaetse zijn.

12 Sy omringen my als Byen: sy * dempen als vyer inden doornen: doch inden Name des Heeren wil ickse verhouwen.

13 Men stoot my dat ick vallen soude: doch de Heere helpe my.

h Exo.15.2 Esaie.12.2. 14 h De HEERE is myne macht ende mynen Psalm/ ende is myn Heyl.

15 Men singet met vreuchden vander overwinninge/ inden Hutten der Rechtveerdigen: de rechter handt des Heeren behoudt de overwinninghe.

16 De rechter handt des Heeren is verhooght/ de rechter handt des Heeren behoudt de overwinninghe.

17 Ick en sal niet sterven/ maer leven/ ende des Heeren Werck verkondighen.

i Prove.3.11 Hiob 5.17. Hebr.12.5. 18 i De Heere castijdt my wel/ doch hy en gheeft my den doodt niet.

k Esai.26.2 19 k Doet my de Poorten der Gerechticheyt op/ dat ick daer in ga/ ende den Heere dancke.

20 Dat is de Poorte des Heeren: de Rechtveerdighe sullen daer in gaen.

l † Anders verhooret. 21 Ick dancke v/ dat ghy my l † verootmoediget ende helpet my.

m Mat.21.42. 22 m De Steen die de Bouwlieden verworpen / is een Hoecksteen ghewoorden.

23 Dat is vanden Heere ghescheit/ ende is een wonder voor onsen ooghen. Marc.12.10 Luce 20.17. Acto.4.11. Rom.9.33. 1.Petri.2.6 Esaie.28.16

24 Dat is den dach/ dien de Heere maecke: laet ons verheugen ende vrolick daer in zijn.

25 n O Heere helpt: O Heere laet het wel o ghelucken.

26 Ghelooft zy die daer koemt inden Name des Heeren: wy segenen v lieden/ ghy die vanden Huyse des Heeren zijt. n Mat.21.9 Marci.11.9 Joan.12.13

27 De Heere is God/ die ons verlichtet: p† bereitet het Feest met meyen/ tot aen de hoornen des Altaers. o Of/ staen spoedigen. p † Anders Bindet het slachtoffer met zeelen/ tot aen/ etc.

28 Ghy zijt myn God / ende ick dancke v: myn God/ ick wil v prijsen.

29 Dancket den Heere/ want hy is vriendelick / ende zijn goedertierenheydt duert eewichlick.

Den CXIX. Psalm.

1 Inden gantschen Psalm biddet de Propheet / dat hy by den Woorde Gods behouden worde ende geeft den Woorde eenen heerlicken prijs / Dat het leert/ bewecht/ regeert/ troost/ behoudt/ voor sonden bewaert/ ende niet en bedriecht. Dat salmen dan noch altemael so verstaen/ dat wy deser geene buyten den Woorde krijgen konnen: derhalven hier ooc overal schoone Tegensettingen in ghemengt zijn/ vanden Godloosen Leeraers/ ende haer leere.

Aleph. I.

1 A. Wel a dien/ die sonder vlecke b leven/ die in de Wet des Heeren wandelen: a Hebr. zijn inden wege.

2 c Wel dien/ die zijn Ghetuygenisse houden / die hem van gantscher herten soecken. b Psal.1.1. c Psal.19.12

3 Want die op syne Weghen wandelen/ die en doen gheen quaedt.

4 d Ghy hebt gheboden/ vlijtich te houden uwe Bevelen. d Deu.4.5. 6.7.8. Josue 22.24

5 O dat myn leven uwe Rechten met gantschen ernste hielde!

6 Wanneer ick mercke alleene op uwe Geboden/ so en worde ick niet te schanden.

7 Ick dancke v van rechten herten/ dat ghy my leeret de Rechten uwer Gherechticheydt.

8 Uwe Rechten wil ick houden: verlaet my nemmermeer.

II.

9 B. Beth. Hoe sal een Jongelinck synen wech onstraffelick gaen? Wanneer hy hem houdt na uwen Woorden e Esai.63.17

10 Ick soecke v van gantscher herten/ e laet my niet feylen uwer Gheboden.

11 f Ick behoude v Woort in myner herten/ op dat ick niet teghen v sondighe. f Deut.6.6 ende 11.18.

12 Ghelooft sy v Heere/ leert my uwe Rechten.

13 Ick wil met myne lippen vertellen/ alle Rechten ws mondts.

14 Ick verheughe my des weechs uwer Getuygenisse/ als over allerley rijckdom.

15 Ick spreke wat ghy bevolen hebt/ ende sie op uwe Wegen.

16 Ick hebbe lust tot uwen Rechten/ ende en vergete uwer Woorden niet.

III.

17 C. Gimel. Doet wel uwen Knechte/ dat ick leve/ ende uwe Woorden houde. g Gen.47.9 1.Par.30.15

18 Opent my de oogen/ dat ick sie de Wonderen aen uwer Wet. Hebr.11.13.

19 g Ick ben een Gast op Aerden: verberght uwe Gheboden niet voor my.

20 Myn ziele is verslagen van verlangen/ na uwen Rechten allertijdt. h Deu.11.26 28. ende 28.15.

21 Ghy scheldet de Stouten: h vervloeckt zijn/ die uwer Gheboden feylen.

22 Wendet van my/ smaetheyt ende verachtinghe: want ick houde v Ghetuygenisse.

23 De Vorsten sitten oock/ende spreken te-ghen my: doch v knecht spreeckt van uwe rechten.

24 Ick hebbe lust tot uwe getuygenissen/ die zijn mijne Raetslieden.

IIII. s Psal.44.26

25 D. Daleth. Mijn ziele leyt in het stof: ver-quickt my na uwen Woorde.

26 Ick vertelle mijne weghen/ende ghy ver-hooret my: leert my uwe Rechten.

27 Onderwijst my den wech uwer Beuelẽ/ so wil ick spreken van uwe Wonderen.

28 Ick ben bedruckt/ dat my het herte ver-smachtet: sterckt my na uwen woorde.

29 Wendt van my den valschen wech/ ende gont my uwe Wet.

30 Ick hebbe den wech der Waerheyt ver-koren: uwe Rechten hebbe ick voor my ge-settet.

31 Ick hange aen uwe Ghetuyghenissen: k Heere/ en laet my niet te schanden wor-den. k Psal.25.2

32 Wanneer ghy mijn herte troostet/ so loo-pe ick den wech uwer Gheboden.

V. l Ma.10.22

33 E. He. Leert my Heere den wech uwer Rechten/ l dat ickse beware tot aen het eynde.

34 Onderwijst my/ dat ick beware uwe Wet/ en houde haer van gantscher herten.

35 Voert my op den padt uwer Gheboden/ want ick hebbe lust daertoe.

36 Neycht mijn herte tot uwer Getuygeni-ssen ende niet ter ghiericheyt.

37 Wendet mijne ooghen af dat sy niet en sien na m† onnutter leere/ maer verquickt my op uwen Weghe. m† Anders ydelheydt

38 Laet uwen knecht v Gebodt vast voor v Woordt houden/ dat ick v vreese.

39 Wendet van my de smaetheydt die ick vreese: want uwe Rechten zijn lieffelick.

40 Siet/ ick begeere uwe Beuelẽ: verquickt my met uwer Gherechticheydt.

VI.

41 F. Vau. Heere laet my v ghenade weder-uaren v hulpe/ na uwen Woor-de.

42 n Dat ick antwoorden mach mijnen La-steraer: want ick verlate my op v Woordt. n 2.Pet 3.15

43 Ende neemt doch niet van mijnen mon-de het woort der waerheyt: want ick hope op uwe Rechten.

44 Ick wil uwe Wet houdẽ alletijt/ altoos ende eewichlick.

45 Ende ick wandele vrolick/ want ick soec-ke v Beuel.

46 Ick spreke van uwe Ghetuyghenissen voor Koningen ende en o schame my niet. o Spr.42.22 Roma.1.16 2 Timot.1.8

47 Ende hebbe lust aen uwe Geboden/ en-de sy zijn my lief.

48 Ende heffe mijne handen op tot uwe Gheboden die my lief zijn/ ende spreke van uwe Rechten.

VII.

49 G. Zain. Ghedenckt uwen Knecht aen v Woort/ op welcker gy my laet hopen.

50 Dat is mijnen troost in mijner ellende: p want v Woort verquicket my. p Ioa.14.23

51 De Stoute hebben haren spot aen my: dannoch en wijcke ick niet van uwer Wet.

52 Heere/ wanneer ick ghedencke hoe ghy van der werelt aen gerichtet hebt/ so wor-de ick ghetroostet.

53 Ick ben ontbrant ouer de Godloosẽ/ die uwe Wet verlaten.

54 Uwe Rechten zijn mijn Liedt/ in mijnen huyse.

55 Heere/ ick ghedencke des nachts aen u-wen Name ende houde uwe Wet.

56 Dat is q† mijnen schat/ dat ick v Beuel houde. q† And my wederuaer.

VIII.

57 H. Heth. Ick e hebbe geseydt: Heere/ dat sal mijn Erue zijn/ dat ick uwe r† weghẽ houde. r Nu.18.20 r† Anders

58 Ick smeecke voor uwen aengesichte/ van gantscher herten: weest my genadich na u-wen Woorde. van woordt.

59 Ick s† besinne mijne weghen/ ende keere mijne voeten tot uwe Ghetuyghenissen. s† Anders betrachte

60 Ick haeste/ ende versuyme my niet te hou-den uwe Gheboden.

61 Der u Godloosen Rotte beroost my/ doch ick en vergheet uwes Wets niet. u Coloss.2.8 Latet v nie-mant beroo-uen/ etcete.

62 x Te middernacht stae ick op/ v te danc-ken/ voor de Rechten uwer gherechticheyt.

63 Ick houde my tot dien/ die v vreesen/ en v Beuel houden. x Psalm 63.1

64 y Heere/ de Aerde is vol uwer goedertie-renheydt: leert my uwe Rechten. y Psal.33.5

IX.

65 I. Thet. Ghy doet uwen knechte goet/ Heere na uwen woorde.

66 Leert my heylsame zedẽ en z be z Dat is/ kentenisse/ wãt ick geloove uwe Geboden. bescheyden heydt:

67 Eer ick verootmoedicht wert/ dwaelde ick: maer nu houde ick v Woordt.

68 Ghy zijt goedertieren ende vriendelick: leert my uwe Rechten.

69 De Stouten verdichten leughenen ouer my: ick dannoch houde van gantscher her-ten uwe Beuel.

70 a Haer herte is dicke als smeer: ick daer-entegen hebbe lust aen uwe Wet. a Esa.6.10.

71 Het is my lief dat ghy my verootmoedi-ghet hebt/ dat ick uwe Rechten leere. b Psal.19.11 Hiob.28.19 Prouer.8.11

72 b De Wet uwes monts is my liever/ als vele duysendt stucken gouts ende siluers. Genes.1.27 ende 2.7

X.

73 K. Iod. Uwe hant heeft my gemaeckt en bereydet/ onderwijst my/ dat ick uwe gheboden leere. Hiob.10.8

74 Die v vreesen sien my ende verheughen hen: want ick hope op v Woordt.

75 Heere ick weet dat uwe Gerichten recht zijn/ ende ghy hebt my trouwelick veroot-moedicht. c Apo.19.2

76 V ghenade moet mijnen troost zijn/ als ghy uwen knecht toegheseyt hebt.

77 Laet my uwe barmherticheydt wederua-ren/ dat ick leue: want ick hebbe lust tot u-wer Wet.

78 Och dat de Stouten moesten te schandẽ worden/ die my met leugenen neder druckẽ ick daerentegen spreke van uwen Beue-le.

79 Och dat hen moesten tot my houden/ die v vreesen/ ende uwe Ghetuyghenissen be-kennen.

80 Mijn herte blijue rechtschapen in uwe Rechten/ dat ick niet tot schanden worde.

XI.

81 L. Caph. Mijner ziele verlangt na v Heyl: ick hope op v Woort.

82 Mijn oogẽ verlanghen hen na uwẽ Woorde/ en seggẽ wãneer troostẽ my.

83 Want ick ben als een d huydt inden roock: uwer Rechten en vergete ick niet. d Waermen olye wijn ende water inuoert/ als een water-sack is.

84 e Hoe langh sal v knecht beyden: wãneer wildy Ghericht houden ouer mijne Veruol-ghers. e Psal.39.5

85 De Stoute grauen my kuylen/ die niet en zijn na uwe Wet.

86 Uwe Geboden zijn enckel waerheyt: sy veruolghen my met lueghenen: helpt my.

87 Sy hebbẽ my schier omgebracht op aer-den: ick dannoch en verlate v Beuel niet.

XII.

88 Verquickt my door v genade/ dat ic hou-de de Ghetuyghenissen uwes monts. f Psal.33.11

89 M. Lamed/ Heere f v Woort blijft eewich-lick/ so wijt den Hemel is. Luce.117.2 Esaie.40.8

90 Uwe Waerheyt duert voort ende voort: Ghy hebt de Aerde bereydt/ ende sy blijft staende. Mat.5.18 ende.24.35 1.Pet.1.25

Het

91 Het blijft dagelijcx na uwen woorde: want
het moet v alles dienen.
92 So uwe Wet niet mynen troost geweest
ware/ so ware ick vergaen in myner ellende.
93 Ick en wil v Beuel nemmermeer verge-
ten: want ghy verquicket my daermede.
94 Ick ben uwe/ helpt my: want ick soecke
uwe Beuelen.
95 De Godloose wachten op my/ dat sy my
ombrenghen: ick dannoch mercke op uwe
Ghetuygenissen.
69 Ick hebbe alles dincks een eynde gesie:
g doch v ghebodt duert eewichlick.
97 M. Mem. HOe h hebbe ic uwe Wet so lief:
dagelicks spreke ick daervan.
98 Ghy maket my met uwen Ge-
bode wijser/ als myne vyanden zijn: want
het is i † eewichlick mynen schat.
99 k Ick ben geleerder als myne Leraers
want uwe Getuygenissen zijn myne reden.
100 Ick ben verstandigher als de Ouden:
want ick houde v Beuel.
101 Ick weere mynen voeten alle boose we
ghen/ dat ick uwe Woorden houde
102 Ick en wycke niet van uwen Rechten:
want ghy leeret my.
103 l † V Woorde is mynen monde soeter
dan honich.
104 V Woordt maeckt my kloeck/ daerom
hate ick alle valsche weghen.
105 O. Nun. DYn m woordt is mijns voets la-
terne/ ende een licht op mynen
wege.
106 Ick sweere/ ende wil het houden/ dat
ick de Rechten uwer Gherechticheydt hou
den wil.
107 Ick ben seer verootmoedicht: HEERE
verquickt my na uwen woorde.
108 Laet v gevallen Heere/ het willige Offer
mijns monts/ ende leert my uwe Rechten.
109 n Ick draghe mijn ziele in mynen han-
den/ ende ick en vergheete uwer Wet niet.
110 De Godloosen leggen my stricken: ick
dannoch en dwale niet van uwen Beuele.
111 Uwe Getuygenisse zijn myn eewige Er
ue: want sy zijn mijns hertē o vrolickheyt.
112 Ick neyghe mijn herte te doen na uwe
Rechten/ altoos ende eewichlick.
113 P. Samech. Ick hate de p Fladdergeestē ende
hebbe lief uwe Wet.
114 Ghy zijt mijn Bescherminge eñ Schilt:
Ick hope op v Woordt.
115 Wijckt van my/ ghy Boosachtige: ick
wil houden de Ghebodē mijns Gods.
116 Onthoudt my door v Woordt/ dat ick
leue: ende en laet my niet te schanden wor-
den ouer myner hope.
117 Sterckt my dat ick ghenese: so wil ick
alle weghe mynen lust hebben aen uwe
Rechten.
118 Ghy vertreedt alle die die uwe Rech-
ten feylen: want q † hare bedriegerye is eñ
vel leughen.
119 r Ghy werpet alle Godloosen wech/ als
wt naechsel. daerom heb ick lief uwe Ghe
tuygenissen.
120 Ick vreese my voor v/ dat my de huyt
beuet/ ende ontsette my voor uwen Rech-
ten.
121 Q. Ayn. ICk houde ouer dat recht eñ Ge-
rechticheyt: doch en gheeft my
niet ouer diē die my willen gewelt doen.
122 Beschermt ghy uwen knecht/ ende
troost hem/ dat my de Stoute niet gewelt
en doen.
123 Myne oogen verlangt na v Heyl/ ende
na den woorde uwer Gherechticheydt.
124 Handelt met uwen knecht/ na uwer ge
nade/ ende leert my uwe Rechten.

125 f Ick ben v knecht: onderwijst my dat
ick bekenne uwe getuygenissen.
126 Het is tijt/ dat de Heere daer toe doe: sy
hebben uwe Wet verscheurt.
127 t Daerom hebbe ick lief v Ghebot ouer
goudt ende ouer u † fijn goudt.
128 Daerom houde ick stracx alle uwe Beue
len: ick hate allen valschen wech.
129 R. Pe. DYne Ghetuyghenissen zijn won-
derbaerlick/ daerom houdse mijn
ziele.
130 Wanneer v Woordt openbaer wort so
x † verheucht het/ y ende maeckt wijs de
eenvoudighe.
131 Ick doe mynen mondt op/ ende z † be-
gheere uwe Gheboden: want my verlangt
daer na.
132 Wendet v tot my/ ende weest my ghena-
dich/ als ghy plecht te doen/ dien/ die uwē
Name lief hebben.
133 Laet mynen ganck ghewisse zijn in uwen
woorde/ ende en laet geen onrecht ouer my
heerschen.
134 Verlost my vander menschen a wreuel/
so wil ick houden v Beuel.
135 Laet v aensicht lichten ouer uwē knecht/
ende leert my uwe Rechten
136 Myne ooghen vlopen met water/ dat-
men uwe Wet niet en houdt.
137 S. Zade. HEere ghy zijt rechtueerdich/ en
de v b † Woort is recht.
138 c Ghy hebt de Getuygenissē
uwer Gherechticheydt ende de Waerheyt
hardt gheboden.
139 d Ick hebbe my schier totter doodt ge-
yuert/ dat myne Wederpartyders uwe
Woorden e vergheten
140 f V Woordt is wel ghelouteret/ ende v
knecht heeft het lief.
141 Ick ben g verworpen ende verachtet:
ick en vergheete dannoch niet uws Beuels.
142 Uwe Gerechticheyt is een eewighe ge-
rechticheydt/ ende uwe Wet is waerheyt.
143 Angst ende noot hebben my getreft: ick
hebbe dannoch lust aen uwe Gheboden.
144 De gerechticheyt uwer Getuygenissen
is eewich: onderwijst my/ so leue ick.
145 T. Coph. ICk roepe van gantscher hertē/ ver
hoort my Heere/ dat ick uwe Rech
ten houde.
146 Ick roepe tot v/ helpt my/ dat ick uwe
Ghetuyghenissen houde.
147 Ick kome vroech/ eñ schreye: op v woort
hope ick.
148 h Ick wake vroech op/ dat ick spreke vā
uwen woorde.
149 Hoort mijn stemme na uwer ghenade
Heere/ verquickt my aen uwen Rechten.
150 i † Mijn boosachtige Veruolgers won-
den my toe/ ende zijn verre van uwer Wet.
151 Heere/ ghy zijt na by/ ende k uwe Gebo-
den zijn enckel waerheydt.
152 Te voren weet ick dannoch dat ghy u-
we Ghetuygenissen eewichlick ghefondeert
hebt.
153 V. Res. SIet aen mijn ellende/ ende ver-
lost my: helpt my wt/ want ic en
vergheete uwe Wet niet.
154 Voert mijn sake/ ende verlost my/ ver-
quickt my door v Woordt.
155 l Het Heyl is verre vanden Godloosen/
want sy achten uwe Rechten niet.
156 Heere/ uwe barmherticheydt is groot:
verquickt my na uwen Rechten.
157 m Myner Veruolgers ende Wederpar-
tyders is vele: ick en wycke dannoch niet
van uwe Ghetuyghenissen.
158 Ick sie de Verachters/ ende het doet my
wee/ dat sy v Woordt niet en houden.

g Esa 40.8.
XIII.
h Psal. 1. 2. ende 119. 146
i † An. alle-weghe by my.
k Deu. 4. 6.
l † And. O hoe soete zijn uwe reden mynee kele: sy zijn soeter dan huenich in mynē mōde
Psal. 19. 9.
Ezech. 2. 8. ende 3. 3.
XIIII.
m 2 Pa. 12. 29.
Psal. 19. 9.
n Dat is/ ic draghe mijn leuen veyl/ ben in vare.
o Of herten lust.
XV.
p Fladdergeesten/ hee ten onbestādige geestē/ die altoos wat nieus vinden eñ vernemen/ als de Ketters plegen te doen.
q † An. leugen ende bedroch is in hen.
r Hiob 18. 17
Psal. 37. 9. ende 101. 1.
Prou. 1 22.
XVI.

f Psalm. 116
t Psal 19. 11. ende 119 72.
Prou. 8. 11.
Iob 28. 19.
u † An. edel ghesteente.
XVII.
x † An. vere licht
y Deut 4. 6.
Psal. 19 8.
p Mat. 11. 25
z † And. hale adem: sulc eñ verlanghen hebbe ick na uwen Gheboden.
a Of moetwille onrecht gheweldt.
XVIII.
b † Anders. Gherichte
c Psa. 119. 4
Deu 4. 5. 6. 7
d Psa. 69. 10
e Dat is/ niet alleene wi verachten/ maer so gantsche niet achten/ als en ware nopt gheen woort Gods gheweest.
f Psa. 12. 7 ende 18. 31 ende 19. 8.
Prou. 33. 5
g Of/ snoode/ slecht.
XIX.
h Prou. 8. 16
i † And. die schalckheyt volgen/ maken hen daer toe/ eñ eteete.
k Ioa. 17. 17
Psa. 119. 86
XX.
l Psa. 109. 17
m Psa. 3. 1. ende 25. 19.

159 Siet/ick/hebbe lief v Beuel/Heere ver
quickt my na uwer ghenade.
a Joa.17.17 160 uW Woort en is niet dan waerheyt
gewee st:alle Rechten uwer Gerechticheyt
dueren ewichlick.
XXI.
o Esai.66.2 161 ✝ Schin. De Vorsten vervolgen my son
p Esai.5.2. der oorsake/ende mijn herte o
q Dat is/ vreest hem voor uwe woorden.
huychela- 162 p Ick verheuge my over uwen woorde/
re/ende val- als een der eenen grooten Buet kryght.
schen lieden. 163 Verq leugenen ben ick r gram/ende heb-
r Of. vyan- be eenen gruwel daeraen:s doch uwe Wet
disch ha- hebbe ick lief.
tisch/ 164 Ic loue v des daechs seuenmael/om der
s Psa.119 9. Rechten wille uwer Gherechticheydt.
t Mat.11.29 165 t Grooten vrede hebben / die uwe Wet
u Dat is/ lief hebben/ende en sullen niet u struyckelen.
Sy sullen 166 Heere ick verwachte op v heyl/ende doe
niet dwalen na uwe Gheboden.
noch feylen/ 167 Mijn ziele houdt uwe Ghetuygenissen/
noch door ende heeft se seer lief.
ghewelt/ 168 Ick houde uwe Beuelen ende uwe Ge-
noch door tuyghenissen/want alle mijne weghen zijn
list afgewen voor v.
der worden. 169 ✝ Tau. Heere/laet mijn klaghen voor v
XXII. komen:onderwijst my/ nau-
wen woorde.
170 Laet mijn smeecken voor v komen/verlost
my na uwen woorde.
171 Mijne lippen sullen v louen/wanneer ghy
my uwe Rechten leeret.
172 Mijn tonghe sal haer spreken hebben
van uwen woorde: want alle uwe Ghebo
den zijn recht.
173 Laet my uwe handt by staen:want ick
hebbe vercoren uwe Beuelen.
174 Heere my verlanget na v Heyl/ende ick
hebbe lust aen uwe Wet.
175 Laet mijn ziele leuen dat sy v loue/ ende
uwe Rechten my helpen.
x Esaie 53.9 176 x Ick ben als een y verdwaelende verla
1.Pet.2.25. ten Schaep:soeckt uwen knecht/want ick
y Dat is/ en verghete uwer Gheboden niet.
Niemant en
neemt hem
myner aen.

Den CXX. Psalm.

1 Een ghebedt/daer de Propheet in
bidt om bescherminghe teghen de valsche
tonghen/dat is/ van valscher leere/die hy
met scherpen en vyerighen pijlen vergelijckt

a ✝ An. des
Opstijgens.
b Jone 2.3
Thren.3.55.
Psalm.3.5.
ende 18.7.
ende 118.5.
c Dat is/
vyer in Je-
neuer hout
vvncket en
brandet
seer:want he
is vet:ende
brant geer-
ne:also gaet
de Ketter-
sche leere/
oock met
groot ghe-
welt aen/en
brant seer
gheerne.
d ✝ Anders.
Weckhout
a 1.Pa.20 12
Psal.124.8.
b Gene.1.1.
Psa.55.23.
ende 146 6.
Act.14.14.

1 Een Liedt a ✝ inden hooghen Choor.
Ick b roepe tot den Heere in mijner noot/
ende hy verhoort my.
2 Heere/verlost mijn ziele vanden leugen-
achtighen monden/ende vanden valschen
tonghen.
3 Wat kan de valsche tonge doen/ende wat
kan sy wtrichten?
4 Sy is als scherpe pijlen eens Gheweldi-
ghen als c vyer in d ✝ Jeneuer hout.
5 Wee my/dat ick een Vreemdelinck ben
onder Mesech:ick moet woonen onder den
Hutten Kedar.
6 Het wordt mijner zielen lanck/te woonen
by dien/die den vrede haten.
7 Ick houde vrede:doch wanneer ick spre-
ke so heffen sy kryghs aen.

Den CXXI. Psalm.

1. Een toeseggbe/dat God zijn Kercke/
hoewel sy somtijts verlaten schijnt/ dan-
noch in achtinghe hebbe/ende haer ver-
hoort: 7. met eenen schoonen ende noodi
ghen ghebede daeraen ghehanghen.

1 Een Liedt int hooghe Choor.
Ick heffe mijn oogen op tot den Bergen/
van welcker my hulpe koemt.
2 Mijn a hulpe koemt van den Heere/b
die Hemel ende Aerde ghemaeckt heeft.
3 Hy en sal uwen voet niet slibberen laten:
ende die v behoedet, en slaept niet.
4 c Siet/de Behoeder Israels en slaept c Psal.34.8
noch en sluymert niet. ende 9.11.
5 De Heere beware v:de Heere is v schadu- ende 125.2.
we/over uwer rechter handt. Prouer.3.23
6 d Dat v des daechs de Sonne niet en ste d Apoc.1.16
ke/noch de Mane des nachts. Cantic.1.6.
7 De Heere behoede v voor allen quade: Esaie.49.10
hy behoede v ziele.
8 De Heere behoede uwen wtganck ende
inganck/van nu aen tot in eewicheydt.

Den CXXII. Psalm.

1. Een Dancksegginghe/dat God zijn
Woordt ende Kercke onderhoudt / welcke
weldaet (als billick) de Propheet hooch prij
set. 6. Ende bidder/datse God voortaen by
syner Kercke alle weghe beware.

1 Een Liedt Dauids inden hoogen Choor. a ✝ Anders.
Ick verheughe a ✝ my dies/dat my gesept met dien/die
is:b Dat wy sullen int Huys des Heeren tot my spre
gaen. ken.
2 Ende dat onse voeten sullen staen/in uwen b Esaie.28.5
Poorten Jerusalem. Waermen
3 Jerusalem is gebouwet/dat het een Stat God's
zy/c ✝ daermen tsamen komen sal. Woordt leert
4 Daer de Stammen henen opgaen sullen ende hoort/
namelicken/de Stammen des Heeren/te daer woont
prediken den Volcke Israels/te dancken den God/en is
Naem des Heeren. Gods huys
5 Want aldaer sitten de Stoelen ten Ghe dies is hem
richte/Stoelen des huys Dauids. seer te ver-
6 d Wenschet Jerusalem geluck/het moet heughen.
wel gaen dien/die v lief hebben. c ✝ And. die
7 e Vrede moet zijn inwendich in uwen haer wel by
Mueren/ende gheluck in uwen Pallepsen. malkanderen
8 Om mijner broederen ende vrienden wille/ voeghet.
wil ick v f vrede wenschen. d Tob 13.18
9 Om des Huys wille des HEEren onses e Joa.14.27
Gods/wil ick v beste soecken. Col.3.15
f Dat is/
Den CXXIII. Psalm. Dat het v
wel gae.
1. Een gebedt der Kercken in harer ver
achtinge op der werelt/teghen de valsche
Broeders/ende Vyanden des Woordts.

1 Een Liedt inden hooghen Choor.
Ick heffe mijn ooghen op tot v/ a ghy die a 2.Pa.6.18
inden Hemel sittet. Esaie 66.1.
2 Siet/ghelyck als de oogen der knechten
op de handen harer heeren sien:als de oo-
gen der maechden/op de handen harer vrou
wen:b also sien:onse ooghen op den HEEre b Psa.141.8
onsen God/tot dat hy ons genadich worde.
3 c Zijt ons ghenadich Heere/zijt ons ghe- c Psa.67.2
nadich:want wy zijn seer vol verachtinge.
4 Seer vol is onse ziele/der Stouten spot/
ende der Hoouerdighen verachtinghe.

Den CXXIIII. Psalm

1. Een lieffelicke troostinghe der Kerc-
ken in haren cruyce.6. met eener dancksegg-
ginge voor de trouwe bystant/dat haer God
doet/teghen des Satans ende der Werelt
woeden/dat hier de Propheet seer fijn af-
maelt.
1 Een Liet Dauids/inden hoogen Choor.
So de Heere niet by ons en ware:so segge
Israel.
2 So de Heere niet by ons en ware, wan
neer de menschen hen teghen ons setten/
3 a So verslonden sy ons leuendich/wanneer a Prou.1.12
haren toorne ouer ons vergrimde/
4 b So versope ons water Stroomen gin b Esaie.8.7
ghen ouer onse zielen:
5 c De wateren gingen al te hooch ouer onse c Psa.69.2
zielen. Jone 2.6.

6 Ghelaeft zy de Heere/dat hy ons niet en
gheeft ten roove/in hare tanden.
7 Onse ziele is ontcomē/als een Vogel dē
stricke des Vogeluangers:het strick is ver
scheurt/ende wy zijn los.
b Psal.30.9 ende 21.2.
8 b Onse hulpe staet inden Name des Hee-
ren/die Hemel ende Aerde ghemaect heeft.

Den Cxxv. Psalm.

1. Een toeseggiinge/dat de Heere syne ge
loouige verlossen eñ helaren wil/ met eenē
ghebede der Kercken/teghen hare vyandē.

1 Een Liedt inden hooghen Chooz.
a Pro.10.30
DIe op a den Heere hopen/die en sullē
niet vallen/maer eewich blijuen / als
den Berch Zion.
2 Rontom Jerusalem henen zijn Bergen/
b Psa.34.8 ende 121.4
ben de Heere is rontom zijn Volck/van nu
aen tot in eewicheyt.
c Esaie.1.21
3 c Want der Godloosē Scepter en sal niet
d† And.lot- Psalm.1.6 ende 85.9
blijuē/ouer het d† hooykē der Rechtueerdi
gen:op dat de Rechtueerdige hare hāt niet
wt en strecken ter ongherechticheyt.
4 Heere/doet wel/den vromen ende goedē
herten.
5 Die daerentegen afwijcken op hare crom
me weghen/sal de Heere wech drijuen met
e Gala.6.16
den Quaetdoenders: e doch vrede zy ouer
Israel.

Den Cxxvi. Psalm.

1. Een dancksegginge/met eener toeseg
ginge der verlossinge wt der geuanckenis-
se/daer het Volck Israels in Babilonien
onder gheweest is/ende wt dē cruyce/daer
de Kercke tot allen tijden in deser Wereldt
mede beangstet wozt.

a Dz is/De vreuchde sal so groot zijn/dat wij se nau geloouen sullē eñ sal ons zijn/ghelyck als droōde het ons/ende en ware het nz waer.
1 Een Liedt inden Hooghen Chooz.
WAnneer de Heere de geuangenen Zi-
on verlossen sal/so sullen wy zyn als
de a Droomende.
2 Dan sal onsē mont vol lachens/ende onse
tonge vol roems zijn:dan salmē seggen on
der de Heydenen:De Heere heeft groot vp
hen ghedaen.
3 De Heere heeft groot vp ons gedaē/dies
zijn wy vrolick.
b† And.als de Bekē int Zuyden.
4 Heere wēnt onse geuāckenisse:als b† ghy
de wateren int c Zuyden zedroocht hebt.
5 d Die met tranen saeyen/sullē met vreuch
den maeyen.
c Dz is/daer hy de Roode Zee droo ge maeckte.
d Gala 6.8
6 e Sy gaen henen eñ weenen/ende dragen
edel zaet:eñ comen met vreuchden/eñ bren
ghen haer Garuen.
e Esaie.33.7

Den Cxxvii. Psalm.

a Ecc 1.21.
1. Desen Psalm veruaet een nutte leere
b 2.Regum. 9.16.30.
Dat in Lantregimente eñ Huyshoudinge/
alle menschelicke aenslagen vergeefs zijn/
c Hebre.2.13
het en zy dan/ dat sy dooz Gods segen be-
spoedicht wozden/als Salomo leert:Des
Heeren seghen maeckt rycke.

d Dat is/te vergeefs ist/ dat ghy het met uwē arbeyt wilt wtrichtē:de kinderē zijn doch selue vooz welcke ghy arbeyt/ niet in uwer ghewelt: maer God gheeftse.
1 Een Liet Salomo indē hoogen Chooz.

SO de Heere a het huys niet en bouwet/
so arbeyden te verghe efs / die daer aen
bouwen/b so de Heere de Stadt niet en
bewaerdt / so waken de Wachters ver-
gheefs.
2 Het is vergeefs dat ghy vroech opstaet/
eñ daerna lange sittet/ eñ eet uwe broot
met sozghen: want syne vrienden geeft hy
het slapende.
3 c Siet/de kinderen zijn een d† ghaue des
Heeren/ende de vrucht des lijfs is een ghe-
schencke.
f And. erue des etc. is een loon.
4 Gelijck als de pijlē inder hant eēs Stercken/alsso ghedyen de longhe ghesellen.

5 Wel dien / die synen koker der seluer vol
heeft : die en wozt niet tot schanden/wan-
neer sy met harer vyanden handelē inder
Poozte.

Den Cxxviii. Psalm.

1. Inden voozgaenden Psalm leertmen/
dat alle gedyen onser handelinge/slechs vā
Gods segen coemt/ niet dooz eenige onsēn
arbeyt/vlijt offozge:also wozt hier geleert/
waer denseluen segen zy:namelicken/by dē
ghelooughen/die den Heere vreesen.

1 Een Liedt inden hooghen Chooz.
WEl dien/a die den Heere vreest/ende op
syne weghen gaet.
a Psa.34.10 ende 112.1 Syrach 19 ende 34.17
2 Ghy sult v gheneeren uwer handen
arbeyt:wel v/ghy hebt het goet.
3 V Wijf sal zijn als een vruchtbaer Wijn-
stock/rontom in uwen huyse:uwe kinderen
als de b† Olijfsprupten/rontom uwer Tafe
len henen.
b† An. Olijftackē/of geplantede Olijboomē.
4 Siet/also wozt ghesegent de man/die den
Heere vreest.
c Nu.6.24
5 c De Heere sal v segenen wt Zion/dat ghy
siet het geluck Jerusalems v leefdaghe.
6 d Ende siet uwer kinder kinderen/ vrede
ouer Israel.
d Pro.42.16 Tobie.14.1 Gen.50.23

Den Cxxix. Psalm.

1. Een ghebedt eñ dancksegginghe daer
Gods wonderbaerlicke weldaden van synē
volcke inne gheroemt wozden / dat hy zijn
Kercke int cruyce niet verdomē en late/ maer
haer allewege bescherme ende onderhoude.

1 Een Liedt inden hooghen Chooz.
SY hebben my dicwils ghedronghen van
myner ieucht op:so segghe Israel.
2 Sy hebben my dickwils ghedrongen
van myner ieucht op/doch sy en hebbē my
niet ouermocht.
3 De Ploegers hebbē op mynē rugge ghe-
ackert / ende hare vozen lanck ghetoghen.
4 De Heere die rechtueerdich is/ heeft der
Godloosena reepen afghehouwen.
a Of/touwē
5 b Och dat deeh moesten te schanden woz-
den/ ende te rugghe keeren alle die Zion c
gram zijn.
b Psa.37.2 2Reg 19.25 Esai.37.27
6 Och dat sy moesten zijn/als het gras op
den daken/welck verdozret/eermen het wt
pluckt.
c Of/vyandisch/of/hatisch.
7 Van den welcken de Maeyer zijn handt
niet en vullet/noch de Garuenbinder synē
arm vol.
d Of Schooven binder.
8 Ende die vooz by gaen/niet sprekē:De se
geninge des Heeren zy ouer v:wy seghenen
v lieden inden Name des HEEREN.

Den Cxxx. Psalm.

1. Een gebet eens hertens/dat wt voelē
der sonden eñ des toozns Gods ouer de sō
den verschrocken is.Eñ is hier dat voozne
melicken/dat hy synen sonden niets tegen-
set/dan Gods enckele barmherticheyt/
ende biddet/dat sy hem wt ghenade verge-
uen wozden.
1 Een Liedt inden Hooghen Chooz.
WT der diepte roepe ick Heere tot v:
a Hiob.9.2 ende 25.4 Psa.143.2
2 Heere/hoozt mijn stemme:laet uwe
oozen mercken op de stemme mijns
smeeckens.
b Of/houdē wachte.
3 a So ghy wilt Heere de sonden toerekenē
Heere wie sal bestaen?
c† An. yeueriger dan de Wachters op den dage raet/ ia dan de wachters op den dage raet.
4 Want by v is vergheuinghe : datmen v
vreese.
5 Ick wachte des Heeren/mijn ziele verbey
det/ende ick hope op zijn woozt.
6 Mijn ziele b verwacht op dē Heere/c† vā
eener mozghen wake tot der ander toe.
7 Israel hope op den Heere/ want by den
Heere

Heere is ghenade / ende vele verlossinghe
by hem.
b Esai.43.25 Jerem.33.8
8 b Hy sal Israel verlossen/ wt alle syne son-
den.

Den Cxxxj. Psalm.

1. Stellet zijn exempel voor/ ende ver-
maent/ dat wy inden woorde/ niet in onsē
krachten/ wijsheyt of menschelicke gerech-
ticheyt berusten.

1 Een Liet Dauids inden hoogen Chooꝛ.

a Prov.6.17 b Sy.3.22
Heere/ mijn herte en is niet hoouer-
dich/ a ende myne ooghen en zijn niet
stout: b eñ en wandele niet in grooten
dinghen/ die my te hooch zijn.
c† An. maer ick sette eñ stille mijn ziele als een kint dat gespeent woꝛt by syner moed: mijn ziele is als een gespeēt kinde.
2 c† Waneer ick mijn ziele niet en settede eñ
stilde/ so wert mijn ziele gespeent/ als eener
van syner moeder ghespeent woꝛt.
b Psa.115.7
3 d Israel hope op dē Heere/ van nu aen tot
in eewicheyt.

Den Cxxxij. Psalm.

1. Een gebet voor de Kercke eñ het Rijc-
ke/ datse God beyde beware eñ behoude. 11
Settet hier een toeseggīnge aen/ dat God
met Eede gesworen hebbe/ het Rijcke Da-
uids te behouden/ eñ der Kercken in Zion
by te staen.

1 Een Liedt inden hooghen Chooꝛ.

Ghedencket Heere aen Dauid/ ende aen
alle zijn lijden.
a 2.Sa.7.28 1.Para.23.7.
2 a Die den Heere swoer/ eñ gheloefde
den Machtighen Jacobs.
3 Ick en wil niet in de Hutte mijns huys
gaen/ noch my op het Leger mijns beddes
legghen.
4 Ick en wil myne oogen niet slapen latē/
noch myne ooghenleden sluymeren.
5 Tot dat ick een stede vinde voor dē Heere/
ter wooninghe den Machtighen Jacobs.
b Dat is vā der seluer stede.
6 Siet/ wy hooren van d haer in Ephrata:
wy hebbense ghevonden op den velde des
Woudts.
7 Wy willen in syne Woonīnge gaen/ ende
aenbidden voor syne Voetschabelle.
c 2.Pa.6 41. d Dat is/ uwer Heerscappie.
8 c Heere maect v op tot uwer ruste. ghy eñ
de Kiste uwer d Macht.
e Exo.28:2. Ephes 6 11.
9 e Uwe Priesters laet hen cleedē met Ge-
rechticheyt/ ende uwe Heylighen hen ver-
heughen.
f† An. aēgesichte.
10 Neemt niet wech het f† regiment ws Ge-
salfden/ om ws knechts Dauids wille.
11 De Heere heeft Dauid eenē warachtigen
Eet gesworen/ daer en sal hy hem niet van
wenden: g Ick wil v op uwen Stoel setten
de Vrucht ws lijfs.
g 2.Sa.7 12 1.Par.28.5. Psa.89.30. ende 110.1. Luce.1.32. Actor.2.30
12 Ist dat uwe kinderen mijn Verbont hou
den/ ende myne Getuygenissen/ die ick hen
leeren sal: so sullē ooc haere kinderen op u-
wen Stoel sitten eewichlick.
h Psa.78 68 ende 87.2.
13 h Want de Heere heeft Zion vercoren/ eñ
heeft lust aldaer te woonen.
14 Dit is mijn ruste eewichlick: hier wil ick
woonen/ want het beualt my wel.
i Psa.22.27
15 Ick wil haer spijse segenen/ i eñ haer Ar-
men broots ghenoech gheuen.
k Esa.61.10
16 Hare Priesters wil ick k met Heyl beclee-
den/ eñ haer Heylighen sullen vrolick zijn.
l Luce.1.69. 1.Reg 11.36. ende 15.4. Mal.3 1. m† An. Lampe. n Dat is het Koninckrijcke.
17 l Daer sal opgaē den Hoorn Dauids: ick
hebbe mynen Gesalfden een m† Lanteerne
toeghericht.
18 Syne vyanden wil ick met schanden be-
kleeden: doch ouer hem sal bloeyen zijn n
Kroone.

Den Cxxxiij. Psalm.

1. Prijst der eendrachte inder Kercken/ eñ
in het Rijcke. Verciertse dannoch met sup-
perlicke vergelijckinge. met balsem/ welcx
reuck hem wijt wtbreydet/ eñ met Hemel-
schen dauwe/ haer landen eñ weyden/ door
sonnenbrande verdorret / mede verquickt
worden.

1 Een liet Dauids inden hooghen Chooꝛ.

a Dz is/ wt neer heylighe groote heyligende wijse / hen der armen kleynē Son daer bouē aennemen. Roma.14.1 Syra.25.2 Ephes.4.3. Philipp.2.2
Siet a hoe fijn ende lieffelick isset / dat
broeders eendrachtich by malcanderen
woonen.
b Exo.30.22. Leuitic.8.12
2 Als den kostelicken b Balsem is/ die van
dē hoofde Aarons afvliet in synē gantschē
baert/ die af vliet in zijn kleedt.
c Prov.19.12
3 c Als dē dauwe die vā Hermon af valt/ op
de Berghen Zions: want aldaer geloeft de
Heere den segen ende het leuen altoos ende
eewichlick.

Den Cxxxiiij. Psalm.

1. Vermaent de Kerckendienaers/ dat sy
Gods woort vlijtich leerē: wāt dat is recht
God louen/ eñ dat sy stedes voor de Kercke
bidden. Eñ hy hanget hier eenen schoonen
wēsch aē/ dat God sulcke dienaers segene.

a Psa.113.1. ende 135.1. Dani 3.83.
1 Een liedt inden hooghen Chooꝛ.

Siet/ a loeft den Heere alle knechten des
Heeren: ghy die staet des nachts inden
Huyse des Heeren.
b 1.Tim.2.8 Esai.1.15.
2 b Heft uwe handen op int Heylichdom/ eñ
loeft den Heere.
c Nu.6.24.
3 c De Heere seghene v wt Zion/ die Hemel
ende Aerde ghemaeckt heeft.

Den Cxxxv Psalm.

1. Is by na gelijcken inhoudts met den
voorleden/ behaluen dat hier de oorsakē toe
gesett et wordē/ waerom mē den Heere pre
diken eñ louen sal/ want hy vertelt niet al-
leene ghemeyne wonderwercken/ 8. maer
oock bysonderlinge/ ende die desen Volcke
eyghen zijn. Dat hy zijn Rijcke ende dienst
hebbe in Jacob: dat hy zijn Volck verlost
hebbe in Egypten: dat hy hen het lant Ca-
naan ghegeuen hebbe/ etc.

a† An. Loeft den Heere.
1 a† Halleluja.
b Psa.113 1 ende 134.1.
Loeft b den Name des Heeren: loeft ghy
knechten den Heere.
2 Die ghy staet inden Huyse des Hee-
ren/ in den houe des Huys ons Gods.
c Psa.34.9 ende 118.1. ende 136.1
3 d Loeft den Heere/ c want de Heere is vrien
delick: lofsinghet synen Name/ want hy is
lieffelick.
d Deu.4.20 37. end 10.15. 4.Esd.6.54 e Exo.19.5 1.Petr.2 9. f 1.Pa.3.18
4 d Wāt de Heere heeft hem Jacob vercorē/
Israel tot synen e Eyghendomme.
5 Want ick weet/ dat de Heere groot is/ eñ
onse Heere voor alle Goden.
6 f Alles wat hy wil/ dat doet hy inden He-
mel/ op Aerden/ in de Zee ende in allē diep
ten.
g Jer.10.13 ende 51.16. h An. onder
7 g Die de wolcken laet opgaen vandē eyn-
de der Aerdē: die den blixē h meet samen dē
reghen maeckt: die den wint wt heymelicke
plaetsen comen laet.
i Exo.12.29. Psa.78.51. ende 136.10 k Exod.7.8. 9 10.
8 i Die de eerste gheboorte sloech in Egyptē/
beyde der menschen ende des Vees.
9 k Ende liet syne teeckenen ende wonderen
comen ouer v Egyptenlandt/ ouer Pharao/
ende ouer alle sijne knechten.
l Nu 21 24.31 Deut.2.31. ende 3.3.
10 l Die vele Volckensloech/ m ende doodde
machtighe Conninghen.
m Josu.12.1 n Deut.3 1. Nu 21 24.33
11 n Sihon der Amoriten Koninck/ ende Og
den Koninck te Basan/ ende alle Koninckrij-
ken in Canaan.
o Josu.12 6 ende 13.7.
12 o Eñ gaf haer Lant ten erue/ ten erue synē
Volcke Israel.
13 Heere/ uwen Name duert eewichlick: uwe
ghedachtenisse HEERE duert voort ende
voort.
p Deu.32.36 2.Mac.7.6
14 p Want de Heere sal zijn Volck richtē/ eñ
synen knechten ghenadich zijn.

b Der

a Psa.115.4. 15 a Der heydenen Afgoden zijn Silver ende
Esaie.44.9. Gout/van menschen handen ghemaeckt.
ende.46.6. 16 Sy hebben mont ende en spreken niet/
Jerem.10.3. sy hebben ooghen ende en sien niet.
Sapi.13.15. 17 Sy hebben ooren ende en hooren niet/
Apoc.9.20. oock en is gheenen adem in haren monde.
c Psa.115.8. 18 c Die sulcke maken/zijn gelijck also: alle
die op sulcke hopen.
19 Het huys Israels loue dē Heere: loest dē
Heere ghy vanden huyse Aaron.
20 Ghy vanden huyse Leui loest den Heere
ghy die den Heere vreest/loest den Heere.
21 Gheloeft zy de Heere wt Zion/die te Je
rusalem woont. Halelujah.

Den Cxxxvj. Psalm.

1. Een danckseggynghe ghelijcken in-
houdes met den voorighen Psalm: want hy
vertelt de weldaden Gods in der scheppin
ge ende die hy sonderlinghen den Volcke
Israels bewesen heeft/ende vermaent scal
so tot danckseggynghe.

b Psa.105.1. 1 Dancket a den Heere/want hy is vrien
ende.106.1. delick/ want syne goedertierenheydt
ende.107.1. duert eewichlick.
b Deu.10.17. 2 Dancket den b Gode aller Goden/want
Dani.2.47. syne goedertierenheyt duert eewichlick.
ende.12.1 3 Dancket den Heere aller heeren want sy
ne goedertierenheyt duert eeuwichlick.
c Judi/13/19. 4 c Die groote wonderen doet alleene/wāt
Josu.22.22. syne goedertierenheyt duert eeuwichlich.
Psal.72.18. 5 d Die de Hemelen e ordentlick gemaeckt
d Gen.1.1. heeft/want syne goedertierenheyt duert
Esaie.40.22 eewichlick.
e Dat de He- 6 f Die de Aerde op het water wtgebrey-
melen ende det heeft/want syne goedertierenhz duert
sterren: soda- eewichlick.
nen gewissē 7 g Die groote lichten ghemaeckt heeft/
loop hebben want syne goedertierenhz duert eewichlick
ende niet fey 8 De Sonne den dage voor te staen want
len. syne goedertierenheyt duert eewichlick.
† And/met 9 De Maen ende de Sterren/ der nacht
bernuse. voor te staen/want syne goedertierenheyt
f Hiob.38.6. duert eewichlich.
Gen.1.6. 10 h Die Egypten sloech aen haren eersten
Psalm 24.2 gheboorten/want syne goedertierenheydt
Jere.10.13. duert eewichlick.
ende 51.15. 11 i ende leydde Israel wt/want syne goe-
g Gene.1.14 dertierenheyt duert eewichlick.
h Exod.12.29 12 Door een machtighe hant/ende wtghe-
i Exod.12.37 rechten arme/want syne goedertierenheyt
ende 13.17 duert eewelick.
k Exo.14.28 13 k Die de ll Schelfzee deylde in twee dee
Psalm.78.13 len/want syne goedertierenheyt duert ee-
ll And. Riet wichlick.
zee/Roode 14 Ende liet Israel daer door gaen/ want
zee. syne goedertierenheydt duert eewichlick.
m Ex.14.28 15 m Die Pharao ende zijn heyr inde Schelf
zee stiet want syne goedertierenheyt duert
eewichlick.
n Ex.15.16 17 16 n Die zijn Volck leydde door de Woestij
Psalm.78.53 ne/want syne goedertierenheyt duert ee-
ende 106.11. wichlick.
17 Die groote Coninghen sloech/want sy
o Num.21. ne goedertierenheyt duert eewichlick.
24.35. 18 o Ende verworgde machtige Coningen/
Josu.12.1 want syne goedertierenhz duert eewichlic
4 Esd.1.10 19 p Sihon der Amoriten Coninck/ want
p Nu.21.24. syne goedertierenheyt duert eeuwichlick.
q Num.21.33 20 Ende q Og den Coninck te Basan: wāt
Deut.3.1 syne goedertierenheyt duert eeuwichlick.
r Josu.12.6. 21 r Ende gaf haer Lant ten erue/want sy-
ende 13.7 ne goedertierenheyt duert eewichlick.
22 Ten erue synē knechte Israel want syne
goedertierenheyt duert eewichlick.
s Jud.2.3.4. 23 s Want hy dachte aen ons/ doe wy an-
etc. derdruckt waren/want syne goedertieren
heyt duert eewichlick.
24 Ende verlossede ons van onsen vyan-
den/want syne goedertierenheyt duert ee-
wichlick.
25 t Die allen vleesche spijse geeft/want sy- t Psa.104.27
ne goedertierenheyt duert eewichlick. ende.145.15.
26 u Dancket den Gode vandē hemel/wāt u Tobi.12.7
syne goedertierenheyt duert eewichlich.

Den Cxxxvij. Psalm.

1. Voor aen is een klaghe ouer de Ba-
bylonische geuanckenisse/ende ouermoedi-
ge verhooninge der Heydenen, daerna is
een troostinge/dat de selue gheuanckenisse
eynden/ende de vyanden Israels grousa-
melicken gestraft worden sullen.

1 Aen a de wateren te Babel saten wy/ a Aent eyn-
ende weenden/wanneer wy aen Zion de der Konin
ghedachten. gen eñ aent
2 Onse Harpen hingen wy aen de wilgen/ eynde der
die daer inne zijn. Chronyckē.
3 Want aldaer hieten ons singen/die ons Hesek.1.1.
gheuanghen hielden/ende in onsen huylen/ ende.3.15.
vrolick zijn: Lieue/singet ons een liedt van
Zion.
4 b Hoe souden wy des Heeren liet singen b Mat.7.6
in vreemden landen?
5 Vergheet ick uwer Jerusalem: so worde
myner rechter handt vergheten.
6 Myn tonghe moet aen mynen c gaghel c Of, raken
kleuen/so ick uwer niet en gedencke: so ick
niet en late Jerusalē mijn hoochste vreugh
de zijn.
7 d Heere/gedencket der kinderen Edom d Jer.49.20
aen den daghe Jerusalem: die daer seggen/ Hesek.25.12.
Slept af/ reyt af/ tot haren bodem. Obad.1.
8 Ghy verstoorde dochter Babel: wel dien
die v vergheldt/als ghy ons gedaen hebt
9 e Wel dien/die uwe ionge kinderen neēt e Esai.13.16
ende f† verpletst aenden steen. Jere.50.1.
ende.51.1.

Den Cxxxviij. Psalm.

f † And. ver-
1. Een danckseggynge voor het Euan- smettert of/
gelium ende het Ryckc Christi/die zijn Heere verpletteret/
he hier op aerden in achtinghe heeft ende
verlost.

1 Eenen Psalm Dauids.
Ick a dancke v van gantscher hertē: voor
den b Goden wil ick v lof singen. a Psal.9.1.
2 c Ick wil aenbidden tot uwen Heyli- ende.111.1
ghen Tempel/ende uwen Name dancken/ b Dat is, dē
voor uwe goedertierenheyt ende trouwe: Engelen, eñ
want ghy hebt uwen Name d † ouer alle Gods kinde
dinc heerlick gemaeckt door v woort. ren.
3 Wanneer ick v aenroepe/ soo verhoort my c Psalm.5.8.
ende gheeft myner zielen groote kracht. d † And. eñ v
4 Heere alle Koningen op Aerden dancken woort ouer
v/dat sy hooren het woort ws mondts. etc. Ghe-
5 Ende singen op den wech des Heerē/dat maecht/
de eere des Heeren groot zy.
6 e Want de Heere is hooch/eñ siet op het e Psal.113.5
nederighe/ende kent den stouten van verre
7 Wanneer ick midden inden angst wande
le/so verquickt ghy my/ende strecket uwe
handt ouer den toorne myner vyanden eñ
helpet my met uwer rechter handt.
8 Ende de Heere sal f† des een eynde makē f † An. my al-
om mynent wille: Heere uwe goedertieren- lesins veer-
heyt is eewich/ g het werc uwer handen dich maken.
wondet ghy doch niet verlaten. g Hiob.14.16

Den Cxxxix. Psalm.

1. In het voorgaende deel deses Psalms
is een danckseggynge voor de scheppinge/
ende wonderlicke regeringhe der Heylighē
die in Gods handen/buyten onse krachten
ghedachten ende raedt/ lagen gansch be-
staet. 19. Het ander deel veruaet een ghe-
bedt dat de vyanden des woordts / die wt
vertrouwen eygener kracht allerley mott-
wil

wil eñ stoutheyt pleghen/ omcomen/ eñ hy in Gods woort behouden worde.

a Psa.3.15.
1 Eenen Psalm Dauids voor te singhen.
HEere/ ghy doorgrondet my/ a eñ kent my.
b Job.42.2. Syra.43.4.
2 Ic sitte ofte sta op/ so weet ghy het: b ghy verstaet myne ghedachten van verre.
c Pro.20.24 Jere.10.23.
3 c Ick ga ofte ligge so zijt ghy om my/ eñ siet alle myne weghen.
4 Want siet/ daer en is geen woort op myner tonghen/ dat ghy Heere niet alles en weter.
d † And. stelt my achter eñ voor.
5 Ghy d† beschict het/ wat ic voor ofte na doe ende houdet uwe hant ouer my.
6 Sulcke bekentenisse is my te wonderlick ende hooch: ick en can het niet begrijpen.
e Sap.16.15 Job.13.2.
7 e Waer sal ick henen gaē voor uwen Gheeste? ende waer sal ick henen vlieden/ voor uwen aenghesichte?
f Amos.9.2 Jere.23.23.
8 f Voer ick inden Hemel/ so zijt ghy daer: beddede ick my inder Hellē/ siet/ so zijt ghy oock daer.
9 Name ick vleugelen des dagheraets/ eñ bleue in de wterste Zee:
10 So soude my doch uwe hant aldaer leyden/ ende uwe rechterhant my houden/
11 Sprake ick: Duysternissen meugen my bedecken: so moet den nacht oock licht om my zijn.
12 Want oock de duysternisse en is niet duyster by v/ ende dē nacht lichtet als dē dach duysternisse is als het licht.
g Jer.17.10
13 g Want ghy hebt myne nierē in uwer ghewelt: ghy waret ouer my in moeders lijue
h Apoc.15.3
14 Ick dancke v daer voor/ dat ick wonderbaerlick gemaeckt ben: h wonderbaerlick zijn uwe wercken/ eñ dat bekent mijn ziele wel
15 Mijn gebeente en was v niet verborgē/ doe ick int verborgen ghemaect wert: doe ick ghebeeldet wert i onder in der Aerden.
i Oz is/ diep in moeders lijue.
16 k Uwe ooghen sagen my/ doe ick noch onbereydet was: ende alle l daghen warē in uwen boeck gheschreuen/ die noch worden souden/ ende derseluer noch gheen daer en was.
k Jerem.1.5
l Oz is/ hoe lange ick leuē soude/ dz wistet ghy/ eer ic begost te leuen.
17 Doch hoe costelick zijn voor my. God uwe ghedachten: hoe is harer so een groote somme:
18 Soude ickse tellē/ so soude harer meer zijn dan des zants: wanneer ick op wake/ ben ick noch by v.
† An. myne leden waren als in uwen boec geschreuen/ hoewel sy lāge daer na gestaltet werden/ ende etc.
19 Och God/ dat ghy doodedet de Godloosen eñ de Bloetgierighen van my wijcken moesten.
20 Want sy spreken van v lasterlick/ eñ uwe vyanden verheffen hen sonder oorsake.
21 Ick hate doch Heere die v haten/ eñ het verdriet my op haer/ dat sy hen teghen v setten.
22 Ick haetse in rechte ernste: daerom zijn sy my vyant.
m Psa.26.2.
23 m Doorsoect my God/ eñ ondervint mijn herte: proeft my ende ondervindt/ hoe ick het meyne.
24 Ende siet/ oft ick op boosen wege ben: eñ leyt my op den ewighen wech.

Den CXL. Psalm.

1. Een ghebedt teghen de vyanden der Kercken/ die niet alleen schadich en zijn in dien/ dat sy de heylsame leere menigherley wijse verhinderen/ maer oock met tyrannie ende ghewelt/ die sy met heftiger woedicheyt aenrichten. Biddet derhaluē/ dat de Godvreesende behouden worden/ eñ de Godloosen door haer eyghene aenslaghen omcoemen. Alsmen sulckx ghemeynlick siet: want de Heere is Richter op Aerden

1 Eenen Psalm Dauids voor te singhen.
2 VErlost my Heere vanden quaden menschen/ behoet my vanden a wreuelighen lieden.
a Of/ stoute moetwillige geweltdadighe.
3 Die boosheyt dencken in haren herten/ eñ daghelicx kriich aenrichten.
b Psa.10.7. ende 14.3. Rom.3.14.
4 b Sy scherpen haer tongen/ als een Slanghe: Adderen vergift is onder haer lippen. Sela.
5 Bewaert my Heere voor der handt der Godloosen/ behoet my voor der wreuelen lieden/ die mynen ghanck dencken om te stooten.
c Psa.35.7. 141.9. Jere.18.22.
6 De hoouerdige c leggen my stricken/ eñ breyden my zeelen wt ten nette/ ende stellē my vallen aenden wech. Sela.
7 Ick daerenteghen segghe ten Heere: Ghy zijt myn God/ Heere verneemt de stemme mijns smeeckens.
8 Heere Heere mijn Stercke hulpe: ghy beschermet mijn hooft ter tijdt des strijdts.
9 Heere/ laet den Godloosen zijn begheeren niet: sterckt synen moetwille niet: sy mochtē hen des verheffen: Sela.
d Psa.7.17
10 d Het ongheluck daer van myne vyanden raetslaghen/ e moet op haren kop vallen.
e Eccle.10.4 Prou.26.27. Syra.28.2.
11 Hy sal stralen ouer haer schudden/ hy salse met vyere diep in de Aerde † slaē/ dat sy niem mermeer niet op en staen.
† Hebr.7.10 Blixem eñ donē slaēse in de Aerde: als inde Roode Zee.
12 Eenen boosen mont en sal gheen gheluck hebben op Aerdē: een wreuelich boos mensche/ sal veriaecht ende ghestort worden.
f Psa.10.18.
13 f Want ick weet/ dat de Heere sal des ellendighen sake/ ende des armen recht wtvoeren.
14 Oock sullē de Rechtueerdige uwē Name dancken/ ende de vromen sullen voor v aenghesichte blijuen.

Den CXLI. Psalm.

1. Eē noodich gebet daer hy tweederley in biddet. Ten eerstē/ dat hy in heylsamer leere behoudē worde. 7. daerna bewijle het cruyce den geloouigen allewegen volget/ so biddet hy om verlossinge/ So woort de Kercke allenthaluen afgemaelt/ dat sy in cōmer eñ menigerley ellende is in deser Werelt.

1 Eenen Psalm Dauids.
HEere ick roepe tot v/ haest v tot my/ verneemt myn stemme/ wanneer ick v aenroepe.
a Exo.30.7. Apocal.8.4
b Nu.28.4.
2 Mijn gebet moet voor v deugen/ als een a Roocoffer/ mijn handen opheffen/ als een b Auontoffer.
c Syr.22.33
3 c Heere/ behoet/ mynen mont/ eñ bewaert myne lippen.
d Psa.27.2 Prouer.9.8. ende 15.31. ende 25.12.
4 Neycht mijn herte niet op wat quaets/ eñ Godloos wesē te bedrijuē met den Quaetdoeren: dat ick niet en ete dat hen belieft.
5 d De rechtueerdige sla my et vriēdelickē/ eñ straffe my: dat sal my so wel doē als eenē balssem op mynen hoofde: want ick bidde allewege/ dat sy my niet schade en doen.
et And. eñ het sal my eē vriētscap zijn: hi straffe my/ eñ het sal my eē wtnemelicken balsem zijn: het sal mijn hooft nz vercuen/ iae ick wil noch voor hare boosheyt bidden.
6 Hare ft Leeraers moetē gestort et wordē/ ouer eenen Rotzsteen/ so salmē aen mijn leere hooren/ dat sy lieffelick zy.
ft An. Richters.
7 Onse beenderen zijn verstroyt totter Helle toe/ als erner het gt landt verscheurt ende verwoelt.
gt An. hout verhouwet eñ verklieft op dē velde.
h Psa.123.2.
8 h Want op v Heere Heere sien myne ooghen/ i ick betrouwe op v/ en verstoot mijn ziele niet.
i Psalm.7.2 ende 31.2. ende 71.1.
9 k Bewaert my voor den strick/ diē sy my ghelegdt hebben/ ende voor der vallen der quaetdoenders.
k Psa.35.7. ende 57.7.

De

l Psa. 9.16. ende 35.8. Prou.26.27 Sprа.28.2. a 1.Sa 24.4 Susan.62. Dan.6.44.

10 Del Godloosen moeten in haer eyghen
Net vallen met malcanderen/ Ick daeren-
teghen alle weghe voor by gaen.

Den CXLII. Psalm.

1. Wat deses Psalms inhoudt zy/ leert
den tytel: ende woort bequamelicken ghe-
beden teghen de vyanden der Kercken, en-
de hare veruolghers.

1 Een onderwysinghe Dauids te bidden/
a doe hy in den kuyl was.

b Psa.77.2

2 Ick b schreye tot den Heere met mynder stem-
men / ick smeecke den Heere met myner
stemmen.
3 Ick schudde myn reden voor hem wt/ en
de vertoone voor hem mynen noodt.
4 Wanneer mynen gheest in angsten is/ so
c† neemt ghy v myner aen: d sy leggen my
stricken op den wech daer ick op ga.
5 Schouwet ter rechter handt / ende siet/
daer en wil my niemant kennen: e ick en
kan niet ontulieden, niemant en neemt hē
myner zielen aen.
6 Heere tot v schreye ick/ ende segge: f Ghy
zyt myn Toeuersicht: g myn deel inden lan
den der leuendighen.
7 Merckt op myn klaghe/ want ick worde
seer gheplaecht: verlost my van mynen ver
uolghers, want sy zyn my te machtich.
8 Voert myn ziele wt den h Kercker / dat
ick dancke uwen Name: de rechtueerdighe
sullen hen tot my vergaderen/ wanneer ghy
my wel doet.

c † And. be-
kēt ghy my
nen wech.
d Ps.140.6.
ende 141 9.
Iere. 18.22.
Spr.34.16
e Iere.25:35
f Psa 13.9.
g Psa.16.6
ende.73.26.
Trens.3.24.
h Dat is/
Wt de
noot: ende
angst / daer
ick in geuan
ghen ben.

Den CXLIII. Psalm.

1. Een ghebedt om vergheuinghe der
sonden: ende dewyle deselue hare vyanden
heeft/ namelicken den Satan/ die tot ver-
twyffelinge dryft/ ende Leeraers, die op de
Wet ende wercken wysen: so biddet hy op
Gods waerheydt ende gherechticheydt/
verhoort te worden. Waerheyt is/ dat God
ghelooft/ hy wille de Godureesende verhoo
ren: gherechticheydt/ dat hy van onrecht-
ueerdighen rechtueerdighe maecke / ende
hen de sonden vergheeft om Christi wille.

1 Eenen Psalm Dauids.

a Psa.102.2

Heere verhoort myn gebet: a verneemt
myn smeecken om uwer waerheydt
wille: verhoort my om uwer gherech-
ticheyt wille.
2 b Ende en gaet niet int Gerichte met u-
wen knechte: c want voor v en is gheen le
uendich mensche rechtueerdich.
3 Want de vyant veruolcht myn ziele / en
d † verslaet myn leuen ter Aerden: hy leyt
my int duyster/ als de dooden inder Werelt.
4 Ende mynen geest is in my geangstet:
myn herte is my in mynen lyue verteert.
5 e Ick ghedencke aen de voorleden dyden:
ick spreke van alle uwe daden/ ende segge
van de wercken uwer handen.
6 f Ick breyde myne handen wt tot v: g
myn ziele dorstet na v/ als een dorre landt.
Sela.
7 Heere verhoort my in korten/ mynen geest
vergaet: verberght v aensicht niet van my/
dat ick niet ghelyck en worde dien / die in
de kuylen varen.
8 Laet my h vroech hooren v genade/ i wāt
ick hope op v: doet my kont dē wech: daer
ick op gaen sal/ want my verlangt na v.
9 Verlost my myn God van mynen vyan-
den: tot v hebbe ick toeulucht.
10 Leert my doen na uwen welbehagē/ want
ghy zyt myn God: uwen goeden Geest ley-
de my op effener bane.
11 Heere verquickt my om uws Naems wil
le/ lepe myn ziele wt der noot/ om uwer ge-
rechticheyt wille.
12 Ende verstoort myne vyanden/ om u-

b Exo.34.7
c Hiob. 4.17
ende 25.4.
Psa.130.3.
Eccle.7.21
Nahu.1.3.
4 Esd.8.35.
1.Ioa.1.8.
d † An. slaet
ontwee.
e Psa. 77.7
f Psa.63.2.
g Psa.42.3.
ende 63.2.
h Dat is/
haest eñ by
tyden/ niet
spade noch
lanckşaem.
i Psa.25.1.

wer goedertierenheydt wille/ ende brengt
om/ alle die myn ziele beangsten/ k wāt ick
ben v knecht.

k Sap.9.5.
Psa.116.16

Den CXLIIII. Psalm.

1. Eenen schoonen Psalm/ daer hy God
in te ghelyck dancket/ ende biddet voor het
Ryche ende de Kercke teghen alle vyanden/
oproerische lieden/ ende valsche Propheten.
3 Ende veruatet een sonderlinghe a aen-
moedinghe/ dat hy hem verwondert/ dat
God teghen den ondanckbaren ende boosē
menschen so goedich ende weldadich zy, Hee
re seydt hy wat is de mensche, dat. etc.

a Griecx/
pathos.

1 Eenen Psalm Dauids.

Ghelooft zy de Heere/ mynen b Troost/
c die myne handen leert stryden / ende
myne vuysten kryghen.
2 d Myne Goedertierenheydt ende myne
Burcht myn Beschuttinge/ eñ myn Verlos
ser/ mynen Schildt/ op dien ick betrouwe/
dien myn Volck onder my dwinghet:
3 e Heere, wat is de mensche: dat ghy syner
aennemet/ ende des menschen kint, dat ghy
hem so achtet:
4 De mensche is doch gelyck als niets: f sy
nen tyt vaert daer henen als eē schaduwe.
5 Heere neycht uwe Hemelen/ ende v aert
af tast de Berghen aen dat sy roocken.
6 g Laet blixemen ende verstroytse schiet u
we h † Stralen/ ende verschricktse.
7 Sent uwe hāt vander hoochde/ ende ver-
lost my: ende i verlost my van groote waterē
vander handt der k vreemder kinderen.
8 Welcker l † leere is geen nutte/ ende hare
wercke n zyn valsch.
9 God/ ick wil v een nieuwe liedt singhen:
ick wil v spelen op den Psalter van tien sna
ren.
10 Die ghy den Coninghen de ouerwinnin
ghe gheeft ende verlosset uwen knecht Da
uid / vanden Moordérschen sweerde des
Boosen.
11 Verlost my oock ende beschermt my van-
der hant der vreemder kinderen: welcker
leere en is gheen nutte, ende hare wercken
zyn valsch.
12 m Dat onse sonē opwassē in harer ieucht
als de planten, ende onse dochteren/ als de
wtghehouwen n Ackeners /, ghelyck als
de Palleysen.
13 Ende onse kameren vol zyn/ die wtgeuen
konnen eenen voorraet na den anderen: dat
onse schapen draghen duysent / ende hon-
dert duysent/ op onsen Dorpen.
14 Dat onse Ossen vele arbeydts voortbren
gen: dat geen o † schade, geen verlies, noch
p klaghe op onsen straten en zy/
15 q Wel den Volcke / dien het also gaet:
doch wel dien Volcke/ diens de Heere een
God is.

b Hort of
Rotze/
c Psal.18.35
2.Sa.22.35.
d Psa.18.3.
e Psal.8.5.
Iob.7.17.
Sapi.2.5.
ende 5.9.
f Hiob.8.9.
ende 14.2.
1.Par.30.16
g Dat is
Laet een
mael donde
ren/ eñ slaet
daer in.
h † An. pyls
i Of helpe
my wt
k Dat is/
die niet
recht Gods
kinderē zyn
int geloone/
maer hebbē
alleen dē na
me ende
schyn.
l † An. mont
spreect ydele dingen/ eñ
haer rechter
hant is een
valsche rech
terhandt.
m Also spre
ken eñ wen
ken die op
God niet en
bouwē: als
de ryke mā
int Euange
lie Luc.12.
Capittel.
n Spring-
bouwen of
ouersprongē
o † And. in
breucken/
gheenen ver
loopen noch
etc.
p Dat is/
Dat ons
geen onge-
ual sierte of
plaghe en
treffe/ maer
alles ghe-
noech heb
ben/ seker
ende vrolic
in aller vol
heyt leuen/
q Psa.33.12

Den CXLV. Psalm.

1. Eenen schoonen Psalm / daer hy een
dancksegginghe inne veruatet / voor het
Ryche Christi/ dat het zy een Ryche der bar
mhertichheyt ende genade/ 12. daertoe een
eewich Ryche/ 14. daerin de Veruallen op
gherichtet/ 18. de Bidders verhoort/ 19.
ende die in vare ende kommer zyn/ ghere-
geert/ beschuddet ende bescheremt worden:
dit zyn voornemelicke weldaden/ dier men
int Ryche Christi ghenietet in desen leuen.

1 Eenen lof Dauids. Aleph.
Ick wil v verhooghen myn God ghy Co-
ninck/ ende uwen Name louen altoos eñ
eewichlick.
2 Beth. Ick wil v daghelicx louen: ende
uwen Name roemen altoos eñ eewichlick

Gimel

3 Gimel. a De Heere is groot ende seer
loffelick ende syne grootheyt is b onwt-
sprekelick.
4 Daleth. Kindts kinderen sullen uwe
wercken prijsen/ende van uwer ghewelt
segghen.
5 He. Ick wil spreken van uwen heerlick
schoonen Prale/ ende van uwen Wonde-
ren.
6 Vau. Datmen sal spreken van uwe heer
licken Daden / ende datmen vertelle uwe
Heerlickheyt.
7 Zain. Datmen prijse uwe groote goe-
dertierenheyt/ende uwe Gherechticheyt
roeme.
8 Heth. c Ghenadich ende barmhertich is
de Heere/gedueldich en van grooter goeder
tierenheyt.
9 Thet. De Heere is alleen goedich/ende
ontfermt hem ouer alle syne wercken.
10 Jod. Alle uwe wercken Heere sullen v
dancken/ende uwe Heylighen v louen.
11 Caph. Ende de eere uwes Coninckrijcx
roemen/ende van uwer ghewelt spreken.
12 Lamed. Dat den menschen kinderen v
gewelt cont worde/ende de eerlicke Pracl
uwes Coninckrijcks.
13 Mem. d V Rijcke is een eewich Rijcke
ende uwe Heerschappie e† duert voort en-
de voort.
14 Samech. f De Heere behout alle die daer
vallen/ende rechtet op alle die neder gesla
ghen zijn.
15 Ain. g Aller ooghen h wachten op v/ en
ghy gheeft hen hare spijse te syner tijdt.
16 Pe. Gy doet uwe hant op/ en veruullet
alles wat leuet/met i welgheuallen.
17 Zade. De Heere is rechtueerdich in alle
syne wegen/ende heylich in alle syne werc
ken.
18 Coph. k De Heere is na by allen die hem
aenroepen/allen die hem met ernste aenroe
pen.
19 Resch. l Hy doet wat de Godvreesende be
geeren/ende hoort haer schreyen/ende hel
pet hen.
20 Schin. De Heere bewaert alle/die hem
lief hebben/ende sal verdelghen alle God-
loosen.
21 Tau. Mijnen mont sal des Heeren lof seg-
gen:ende alle vleesch loue synen heylighen
Name/altoos/ende eewichlick.

a Psa.69.4. Syr 43.31. b An. ongrō heerlick. c Exo.34.6. Psa.86.15. ende 103.8. ende 116.5. Jone.4.2. Joel.3.13. 2.Esd.9.17. d Psa.45.7 e† An. voor ende na. f Psa.34.20 ende 37.24. Prou.24.16 g Ps.104.27 h Of, hebben achtinge op v/ ende ver-beyden. i Dat is/ genoech ende sat/dat sy een welgeuallen daeraen hebben mogen: hoe wel de gierige wat anders soeckt k Deut.4.7. l Joan.15.7. 1 Joa.3.22. Mat.18.19 Marc.11.24

Den CXLVI. Psalm.

Is ghelijcken inhouts met den voorgaen
den Psalm: want hy vertelt Gods goeder-
tierenheyt/dat hy aller dingen Schepper
zy/dat hy syne geloften houdet/ons bystaet
beschermt/verlosset/de sonden vergeeft/den
Ellendighen en verlatenen helpt/etc. En
heeft een schoon tegensette/vertrouwens/
op menschen ende op sodanigen God/dat
ghenes/gantsch onnutte ende vergheefs/
maer dit ghewisse ende onbedriegelick zy.

1 Halelupa.
Loeft a den Heere mijn ziele.
2 Ick wil den Heere louen/so langhe
als ick b leue/ende mijnen Godt lofsin-
ghen/bewijle ick hier ben.
3 Verlatet v niet op de Vorsten c† sy zijn men-
schen/die en connen ymmers niet helpen.
4 Want des menschen geest moet daernae/
en hy moet weder tot Aerde worden: als dan
zijn verloren alle zijn aenslaghen.
5 Wel dien/welckers hulpe de God Jacobs
is/welckers hope op den Heere synen God
staet.
6 d Die Hemel/Aerde/Zee/ende alles wat

a Psa.103.1 ende 104.1.35 b Psa.104.33 Die op menschen hoept/ dien feylen syne aenslagen/ ende is vergheefs. Psalm.118. c† An. Jaop geenen mensche. d Act.14.15. Psa.115.15. ende 124.8. Apoc.14.7.

daerinne is gemaeckt heeft: die gelooue hout
eewichlick.
7 Die recht doet dien/die gewelt lijden/die
e de hongerige spijst: de Heere verlost de ge-
uanghenen.
8 f De Heere maeckt de Blinden siende/g de
Heere rechtet op/die nedergeslagen zijn/de
Heere heeft lief de Rechtueerdighe.
9 h De Heere bewaert de vreemdelinghen en
Weesen/i en behout de Weduwen/en keert
terugghe den wech der Godloosen.
10 De Heere is Koninck eewichlick: k God
Zion/voort ende voort. Halelupa.

e Bel.12. f 2.Par.33.11 g Tob.11.15. Joan.9.7 h Deu.10.18 Psal.68.6. i Prou.1.25 k Hy blijft het teghenspel met hen.

Den CXLVII. Psalm

1. Een dancksegginge voor de weldaden
Gods/geestelicken en lijflicken, die hy met
breeden woorden vertellet.

1 Loeft den Heere/want onsen God louen/
dat is een costelick dinck: sulcken lof is
kostelick ende schoon.
2 a De Heere bouwet Jerusalem/ende bren
ghet te samen de b† veriaechde in Israel.
3 c Hy heelet/die eens gebroken herten zijn/
ende verbint hare smerten.
4 d Hy tellet de Sterren en noemtse alle met
namen.
5 Onse Heere is groot/en van grooter cracht/
ende is e† onbegrijpelick als hy regeert.
6 f De Heere richtet op de Ellendige/ ende
stoot de Godloosen ter Aerden.
7 g Singhet een om den anderen den Heere
met dancke/ende loeft onsen God met Har-
pen.
8 h Die den Hemel met wolcken bedecket/en
geeft regen op Aerden/i die het gras op den
Berghen wassen laet.
9 Die den Vee zijn voeder geeft/k den jon
ghen Rauen/die hem aenroepen.
10 l Hy en heeft gheenen lust aen der stercke
des Peerts/noch een welgheuallen aen ye-
mants beenen.
11 De m Heere heeft een welgeuallen aen dien/
die hem vreesen/ die op syne goedertieren-
heyt hopen.
12 Prijst Jerusalem den Heere/loeft Zion/u-
wen God.
13 Want hy maket vaste de grendelen uwer
Poorten/ ende seghent uwe kinderen daer
binnen.
14 Hy schaffet uwen lantpalen vrede/en ver
sadicht v met der bester tarwen.
15 n Hy sendet syne reden op Aerden/zijn woort
loopt snelle.
16 Hy o gheeft sneeu als wolle/hy stroyt den
Rijm als asschen.
17 Hy worpt synen hagel als beten: wie kan
blijuen voor synen p vroste?
18 Hy spreket/so versmelt het: hy laet synen
wint waeyen/so vloyt het op.
19 q Hy doet Jacob cont zijn Woort/Israel
syne Wijsen ende Rechten.
20 So en doet hy geenen Heydene/noch en
laet hen niet weten syne Rechten. Halelupa.

a Apoc.21.2 Tobie.13.12 b† And. verstroyde. c Esa.57.15. ende 61.1. ende 66.2. d Esa.40.26 4.Esd.16.57 e† An. syner verstādenisse en is gē ghetal. f Luce.1.52. g Psa.104.14 h Hiob.36.27 i Psa.104.14 k Hiob.39.3 Luce.12.24. l Judit.9.15. m Psa.149.4 Prou.12.24. n Gene.1.3. Psalm.33.9. o Hiob.37.7. p Dat is, hy maect sulcken winter ende vrost/ datmen vyer moet hebben: want men can de anders daervoor blijuen. q Deut.4.8

Den CXLVIII. Psalm.

1. Een vermaninge tot dancksegginge
voor alle schepselen Gods / daer God syne
goedertierenheyt en macht inne vertoont/
dat wy leeren, so eenen goedigen en machti-
gen God/in allerley vare en noot vertrou-
wen ende hem vreesen.

1 Halelupa.
Loeft ghy a† Hemelen den Heere: loeft
hem inder hoochde.
2 Loeft hem alle zijn Engelen: loeft hem
alle syne Heyren.
3 b Loeft hem Sonne ende Mane: loeft hem
alle lichtende Sterren.

a† And. van den Hemelen Psal.69.35. b Dan.3.59 Psa.103.20

Loeft

4 Loeft hem ghy Hemelen en allenthaluen/ ende d de wateren die bouen aenden Hemel zyn/ — a Ander. al al len zyden.

5 Die sullen louen den Name des Heeren:want hy e ghebiedt/ so wordt het gheschapen. — b Dan.3.58. c zyn woort dat is/ wat hy wil. Psalm 33.9. Genes.1.1. Judit.16.17

6 Hy onderhoutse altoos ende eewichlick: hy ordineertse/ dat sy niet anders gaen en moeten.

7 Loeft den Heere op Aerden / ghy Waluisschen ende alle dieptein: — a Esd.16.56

8 f Vyer/Haghel/Sneeu en Damp/Storm winden die zyn Woordt wtrichten. — f Dan.3.66.

9 Berghen en alle kleyne Bergen/Vrucht bare Boomen/ende alle Cederen.

10 Dieren ende alle Vee/Ghewormte ende Voghelen.

11 Ghy Coningen op Aerden/ende alle Lieden/ Vorsten ende alle Richters op Aerden.

12 Jonghelinghen en Maeghden/de Oude met de Jonghen/

13 Sullen louen den Name des Heeren:want syuen Name alleene is hooch:syne lof gaet so wyde als Hemel ende Aerde is.

14 Ende hy verhoocht den Hoorne zyns Volcks: g alle syne Heylighen sullen hem louen/ de kinderen Israels/ het Volck dat hem dient.Halelupa. — g Psa.145.10

Den CXLIX. Psalm.

I. Een vermaninghe ter dancksegginge voor der genade die ons inde Euangelio vooghedraghen wort Dat God een welbehaghen hebbe aen synen Volcke:dat is/ dat hy niet toorne/maer wt ghenade de sonden vergeue. Item dat hy de Kercke/onder den empeerin deser Weerelt/bescherme also dat sy in het woort de ouerhandt behoude/ Coninghen ende Volcken veroormoedicht dat sy den Euangelio ghehoorsaem worden: want dat zyn de banden ende Kerckers / daer de menschelicke vernuft mede bedwonghen wordt.

1 Halelupa.

2 a Singhet den Heere een nieuwe liedt: h de Ghemeynte der Heylighen sal hem louen. — a Esa.42.10 Judit.16.17

3 Israel verheuge hem diens/ die hem gemaeckt heeft : de kinderen Zions zyn vrolick ouer haren Koninck.

4 Sy sullen louen synen Name b in reyen/ met Tamborijnen en Harpen sullen sy hem spelen. — b Psa.105.4

5 c Want de Heere heeft een welbehaghen aen synen Volcke/hy helpt den ellendigen heerlick. — c Psa.147.11

6 De Heyligen sullen vrolick zyn/en prysen ende roemen op haren legheren.

7 Haren mondt sal God verhooghen/ende d[t] sullen scherpe sweerden in hare handen hebben. — d[t] And.een tweesnidich sweert. Hebre.4.12.

8 Dat sy wrake oeffenen onder de Heydenen/ straffe onder den Volcken.

9 Hare Coningen te binden met ketenen/en hare Edelen met yseren veteren.

10 e Dat sy hen doen het recht daer van geschreuen staet: f sulcke eere sullen alle syne Heylighen hebben.Halelupa. — e Deu.32.41 f Joan.16.8

Den CL. Psalm.

I. Een vermaninghe ter dancksegginge/ die hy niet op eenerley wyse bewesen hebben en wil daerom dat der weldaden Gods on der de Wet aen den Volcke Israels ende nu int Nieuwe Testament aen der Kercke so vele ende deselue so groot ende voorbordich zyn: Dat heet dan het Euangelium pre diken/God prediken/en daer by onse dancbaerheyt sonder alle huychelie betuyghen.

1 Halelupa.

Loeft den Heere in synen Heylichdom: loeft hem inder f Vasticheydt syner macht. — f And. Fir mament.

2 Loeft hem in synen Daden/loeft hem in syner grooter Heerlickheyt.

3 Loeft hem met Basuynen/ loeft hem met a Psalter ende Harpen. — a And. Luy ten.

4 Loeft hem met Tamborijnen/en b Reyen/ loeft hem met Snaren ende Pypen. — b 2.Sa.1.14 Psa.149.3.

5 Loeft hem met hellen Cymbalen/ loeft hem met welklinckenden Cymbalen.

6 Alles wat adem heeft/loue den Heere.Halelupa.

Argument.

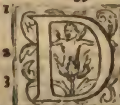
Aengaende Salomon/ van hem is geschre uen in het eerste boeck der Koninghen/ in het vierde Cap. dat hy ghesproken heeft dry duysent Parabolen/ ende zyn Gesanghen waren in ghetale vyf duysent.Maer alle dese dingen en zyn tot onse handen niet gecomen. Hy heeft in zyn Hof sommighe goede heylige ende wyse persoonen gehadt/ die gemeynsaem lick met hem leefden/ende hebben wt alle dat Salomo gemaeckt hadde versamelt dat nutst was/ende so veel als ons goet ende voordeelick was/ na de goetheyt ende voorsieninghe Gods heeft gheacht ons nut te syne:ende heb bent ghestelt in dry boecken. — Salomo.

Het eerste is ghenoemt Prouerbiorum/of te der Spreucken boeck. Want hy stelt daer ghemeyne sententien ende redenen/ welcke wel cort zyn/ maer zyn oock scherpsin nich ende seker/ende dienen velen persoonen/ ende tot velen dinghen. Met dese sententien bewyst hy de waerheydt ende de leughenen/ het goede ende het quade : datmen behoordt te soecken/ ende datmen be hoort te vlieden. Hy gheeft oock hier ende daer vermaninghen ende raden.

Prouerbia: Spreucken Salomonis.

Dat Eerste Capittel.

I. Vrucht/deucht en kracht des Godlicken woordts/met eener waerschouwinghe voor der boosen veruoeringe.2: Verachtinge Godlicker wysheydt/ 26 beladet de roeckeloose lieden met allerley ongheluck ende verderuinghe.

1 Dit zyn de Spreucken Salomonis/ des Coninckx Israel/ Dauids soons. — Prouerbiorum Cap.1.

2 a Te leeren Wysheydt/ b Tucht/ ende Verstant: — a1 Tim.3.15 b Of zedi ginghe.

3 Kloeckheyt/ Gherechticheyt/ Recht ende Billickheyt.

4 c Dat de onbesinnede cloeck/ende de jonghelinghen vernustich ende voorsichtich worden. — c Psa.19.8

5 Wie wys is/ die hooret toe/ende betere hem/ende wie verstandich is / die laet hem raden

6 Dat hy versta de spreuken eñ hare bedie
dinghe/ de leere der Wysen/ ende hare vy
spreecken.
7 De vreese des Heeren/ is eẽ v beginsel te
leeren: de Roeckeloose verachten Wysheyt
ende Tucht.
8 Myn kindt/ luystert der tucht ws Va-
ders/ ende en verlaet het gebot uwer Moe
der niet.
9 Want sulcx is een schoone verceringe u-
wen hoofde/ ende een gulden cleynoot aen
uwen halse.
10 Myn kint/ wanneer v de boose Boeuen
locken/ so en volcht niet.
11 Wanneer sy seggen: f Gaet met ons: wy
willẽ op bloet loeren/ eñ den onschuldigen
sonder oorsake nastellen.
12 g Wy willen se leuendich verslindẽ/ als de
Helle/ ende de vromẽ als die onderwaerts
varen inden kuyle.
13 Wy willen groot goet vinden: wy willẽ
onse huysen met roof vullen.
14 Waget met ons: wy willen eenẽ buydel
te samen hebben.
15 Myn kint/ en wandelt dẽ wech niet met
hen: weert uwe voeten van haren pade.
16 h Want hare voeten loopen tẽ boosen/ eñ
haesten hen bloet te vergieten.
17 Want het is vergeefs/ i het nette wt wer
pen voor de ooghen der Voghelen.
18 Ooc loeren sy selue onder malcanderen
op haer bloet/ eñ deen stelt den anderẽ va
den leuen.
19 Also doen alle k† gierige/ dat een dẽ ande
ren het leuen neemt.
20 l De wysheyt claecht daer buyten/ eñ laet
haer hooren op de straten.
21 Sy roept inder deure voor aẽ der poorte/
onder den Volcke: sy spreect hare woorden
in der Stadt.
22 Hoe lange wilt ghy onbesinneden/ onbe-
sinnet zyn? ende de bespotters/ lust tot spot
terie hebben? ende de roeckeloose de leere
haten?
23 Keert v tot myner straffe: siet/ ick wil v
wt seggen mynẽ Geest/ ende v myne woor
den kondt doen.
24 m Dewyle ick dan roepe/ eñ ghy weygert
v/ ick recke myne hant wt/ eñ niemandt en
achtet daerop/
25 Ende latet varẽ alle mynen raet/ ende en
willet myner straffen niet.
26 So wil ick ooc n lachen/ in uwẽ ongeual
le/ ende v bespotten/ wanneer daer koemt/
dat ghy vreest.
27 Wanneer ouer v comt/ als eenen storm/
dat ghy vreest/ ende uwen ongeual als eẽ
onweder: wanneer ouer v angst ende noot
koemt.
28 o Dan sullẽ sy my roepen/ doch ick en sal
niet antwoordẽ: sy sullen my vroech soeckẽ
ende niet vinden.
29 p Daerom dat sy haetteden de leere/ eñ en
wouden de vreese des Heeren niet hebben:
30 Wouden myns raets niet/ ende lasterden
alle myne straffe,
31 So sullen sy ooc eten vanden Vruchtẽ
hares weechs/ ende van haren raede sat
worden.
32 Wat den onbesinneden lustet/ dat doot se
ende der Roeckeloosen gheluck brenght se
omme.
33 q Wie my daerentegen luystert/ die sal se-
ker blyuen/ ende ghenoech hebben/ eñ geen
ongheluck vreesen.

b Or is/ wie wel leerẽ wil die moet ten eerstẽ Gods vreesende zyn: maer wie God kleyn acht/ die en vraecht oock na geẽ wysheydt/ eñ en lydt gheen straffe noch tucht.
Psa. 111.10
Proue. 9.10
Syr. 1.16.25
Iob. 28.29
e Psa. 37.1.
f Esai. 29.21
g Psa. 124.3
h Pro. 6.18
Esaie. 59.7
Roman. 3.15
i Dat is/ een spreecwoort ende wil soo seggen: Het gaet hẽ als mẽ seyt: het is te vergeefs het nette etc.
k Datis/ haer voornemen sal feylen/ sy sullen selfs omkoemen.
k† an. die na goetiaghen: wãt het neẽt synen Besit ter het leuẽ.
l Proue. 8.1
m Esa. 65.12 ende 66.4. Ierem. 7.13 ende 35.15
n Psa. 2.4 ende 37.13 ende 59.9
o Iob. 27.9 Psa. 18.42. Esaie. 1.15 Micha. 3.4 4. Esdr. 1.26 Heb. 12.17
p Rom. 1.21. De Dwasen wenden hen tot vleeschelicke lusten/ eñ en nemẽ hen des woorts niet aen.
q Pro. 3.21

Dat ij. Capittel.

1. Hoemen wysheyt vercryght. 9. eñ wat nut daer wt volcht.

1 Myn kint/ a wilt ghy myne reden aen-
nemen/ ende myne gheboden by v be-
houden.
2 So laet v oore op Wysheydt achtinghe
hebben/ ende neycht v herte b met vlyte
daertoe.
3 Want so ghy met vlyte daer na roepet/ eñ
daerom biddet:
4 So ghy se soect als siluer/ eñ vorschet daer
na als na den schatten:
5 So sult ghy de vreese des Heeren verstaẽ/
ende de bekentenisse Gods vinden.
6 c Want de Heere geeft Wysheyt/ ende wt
synen monde coemt bekentenisse ende ver-
standt.
7 Hy laet het dẽ Oprechtigen wel v gheluc-
ken/ ende beschermt de vromen.
8 Ende behoedet die/ die recht doen/ eñ be
waert den wech syner Heylighen.
9 Dan sult ghy verstaen/ Gerechticheyt/ eñ
Recht/ ende Vromicheyt/ ende allen goedẽ
wech.
10 So v de wysheyt ter herten gaet/ ende v
ziele lust heeft ter Bekentenisse.
11 e So sal v den goeden raet bewaren/ ende
verstant sal v behoeden.
12 Dat ghy verlõdt wordet vanden weghe
der Boosen/ ende vanden verkeerden clap-
paerts.
13 Die daer verlaten de rechte bane/ eñ gaen
duystere weghen.
14 Die hen verheughen quaet te doen/ ende
zyn vrolick in haren verkeerden boosen we
sen.
15 Welcke haren wech verkeeren/ eñ volgen
den afweghen.
16 f Dat ghy verlõdet wordet vã g† eens an
deren Wyf/ eñ die uwe niet en is/ die glatte
woorden gheeft.
17 Ende verlaet den h heere harer ieucht/ eñ
vergheet het Verbont hares Gods.
18 Want haer huys neycht hen tẽ doode/
ende hare ganghen tot i† den verlorenen.
19 Alle die tot haer in gaen/ die en coemen
niet weder/ ende en begrypen den wech des
leuens niet.
20 Op dat ghy wandelt op eenẽ goeden we
ghe/ ende blyuet op de rechte bane.
21 k Want de Rechtueerdige sullen indẽ lan
de woonen/ ende de vromen sullen daerin
blyuen.
22 l Daerentegen de Godloosen worden wt-
gheroeyt wt den lande/ ende de verachters
worden daer wt verdelghet.

Een vermaninghe tot Gods woorde.
a Iob 22.12
b Or is/ ghi moet groot acht daerop geuen eñ vã herten vlytich zyn.
c Psa. 119.7
Syrach. 1.1
Dan. 2.21.
Iacob. 1.5
d Of/ slaen/
e Sapie. 8.9
f Prouer. 5.3 ende 7.5
g† An. eener wtlãdischer eñ vreemder Vrouwen die etc.
h Or is/ haren ghetrouden mã/ dien sy ionck genomẽ heeft.
i† And. der Helle.
k Psa. 37.29 ende 69.36
l Hiob. 18.17 Psa. 37.9.20 ende 101.8 ende 119.119

Dat iij. Capittel.

1. Seghen dier/ die hen Gods ende zyns Woorts aennemẽ. 5. op hem steunẽ/ 9. hem eeren/ 11. eñ syne tuchtinge met gedult dragen. 12. De wysheyt wort hooch gepresen. 27. liefde tegẽ den naesten geuoordert. 31. eñ vermydinghe der boosen gheboden.

1 Myn kindt/ en vergheet myns Wets
niet/ ende v herte beware myne gebo-
den.
2 a Want sy sullen v een lanck leuen ende
goede Iaren ende vrede brenghen.
3 Genade ende trouwe en sullen v niet ver-
laten: hangt se aen uwen halse/ b eñ schryft
se in de tafelen ws herten:
4 So sult ghy gonst eñ c kloeckheyt vindẽ/
die God ende den menschen behaecht.
5 d Verlaet v op den Heere van ghantscher
herten/ ende en verlaet v niet op v ver
standt:
6 Maer ghedenct aen hem in alle uwe we-
ghen/ so sal hy v recht leyden.
7 e Laet v niet wys duncken/ maer vreest
den

Eẽ vaderlicke vermaninghe tot Gods Woordt.
Deut. 11.18
a Deute. 8.1 ende 30.15
b Prou. 7.3
c Dat is/ ghy sult een syn vernuftich mẽschewoorde dien alle dinck wel staet ende af gaet/ wat ghy aengrypet.
d Exod. 20.5
e Esai. 5.21 ende 26.4
Roma. 12.16

den Heere ende wijckt vanden boosen.
8 Dat sal uwen nauel ghesont zijn/ ende u-
we ghebeenten verquicken.
f Deut.26.2 9 Eert den Heere van uwē goede / eñ van
Mala.3.10 den Eerstelinghen alles uws inkomens:
Tobie.4.7 10 So sullen uwe schueren vol worden/ en-
Luce.14.13 de uwe Wijnperssen van Moste ouerloo-
g Iob.5.17 pen.
Tobi.12.14 11 g Mijn kint/ en verworpt de h tucht des
Hebreen.12 Heeren niet/ eñ en weest niet onuerduldich
Apoca.3.19 ouer syne straffe.
h Of/ casti- 12 Wāt wien de Heere lief heeft/ dien straft
dinge/ ouer- hy/ eñ heeft een welbehaghen aen hem/ als
wijsinghe. een Vader aenden sone.
Een lof der 13 Wel dien mensche/ die wijsheyt vindet/ eñ
Wijsheydt/ dien mensche/ die verstandt bekoemt.
dz is/ Gods 14 Want het is beter om haer te hanteren/
woordts. als om siluer/ eñ hare vrucht is beter dan
i Prou.8.11 goudt.
Psa.19.11 15 i Sy is edeler dan Peerlen/ eñ alles wat
Sapien.5.8 ghy wenschen condt/ en is haer niet te ver-
Iob.28.19 ghelijcken.
16 Een lanck leuen is tot haerder rechter-
hant: tot haerder slincker hant/ is rijck-
dom ende eere.
17 Hare wegen zijn lieffelicke wegen/ ende
alle hare paden zijn vrede.
k Gen.2.17 18 k Sy is eenen Boō des leuens/ allē diese
Ioan.17.3 aengrijpen. ende salich zijn/ diese houden.
l Gen.1.1 19 l Wāt de Heere heeft de Aerde door Wijs-
heyt ghefondeert/ ende door syn raet/ de
Hemelen bereydet.
m Of/ woort 20 Door syne m wijsheyt zijn de diepten ge-
Een lof der deylt/ ende de wolcken met dauwe druppē-
Wijsheydt/ de ghemaeckt.
dz is Gods 21 Mijn kint/ en laetse van uwen oogē niet
woordts. wijcken/ so sult ghy ghelucksalich ende
kloeck worden.
22 Dat sal uwer zielen leuen zijn/ ende uwē
mont sal guntstelijck zijn.
23 Dan sult ghy seker wandelen op uwen
wech/ dat hē uwen voet niet stootē en sal.
24 Legt ghy u/ so sult ghy u niet vreesen/
maer soete slapen.
n Prou.1.26 25 n Dat ghy u niet vreesen en dorvet voor
haestighe verschrickinghe/ noch voor den
storm der Godloosen wanneer hy koemt.
26 o Want de Heere p is u Toeuersicht: hy
o Psal.16.7. bewaert uwen voet/ dat hy niet geuangen
ende 17.5 en wort.
ende 91.9 27 Weygert u niet den nootdruftigen /wat
ende 121.4 goets te doen/ so uwe hant vā God heeft/
p Anu. staet sulcx te doen.
u aen der zij- 28 En spreect niet tot uwen vrient: Gaet he-
den. nen ende comt weder/ morgen wil ickt ge-
q Deut.15.7 uen/ so ghy het doch nu wel hebt.
Sprac.7.35 29 r Ondersraet niet quaets teghen uwen
ende 11.8 vrient/ die op u trouwe by u woont.
Prou.25.21 30 Twistet niet met yemandē sonder oorsa-
r Anders/ ke/ so hy u gheen leet ghedaen en heeft.
Trachtet. 31 s Yuert niet eenen u wreueligē mensche
f Prou.25.8 na/ ende en verkiest syner weghen gheene.
t Psalm.37.1 32 t Want de Heere heeft eenen grouwel aē
Prouer.1.10 den afualligen/ eñ syne heymelickheyt is
u Dat is/ by den Oprechtighen.
Vreckē ghe- 33 Inden huyse des Godloosē is den vloeck
weltdoenigē des Heerē/ daerentegē het huys des Recht-
x Psa.125.5 ueerdighen/ wort ghesegenent.
Ierem.17.13 34 Hy sal de Bespotters bespotten/ daeren
Sprach 2.16 teghen den Ellendighen/ sal hy ghenade
Dwasen die gheuen.
spotten dat 35 De Wijse sullen eere beeruē/ daerentegen
is loose lie- wanneer de dwasen hooch comē/ so wordē
dē/ die God sy doch teschanden.
niet en ach-
tē noch zijn
woort.
Dat iiij. Capittel.
1. Vermaent/ men sal de wijsheydt met
haren vruchten eñ wegen/ vlijtich soecken.
1. Pet.5.5 14. de Godloosen myden. 23. eñ des lijfs lij-
den voor erch bewaren ende hoeden.

1 Hoort a myne kinderē/ de tucht uws va- a Prouer.1.8
ders. merct op/ dat ghy leert eñ cloeck ende 6.7
wordet. Eē vaderlic
2 Want ick gheue u een goede v leere: en ke verma-
verlaet myne Wet niet. ninghe tot
3 Want ick was mijns vaders sone eē teer Gods woort
linck ende een eenich voor myner moeder. v Anu gaue
4 Ende hy leerde my/ ende sprack: c Laet u c Deut.6.7
herte myne woorden aennemen: hout mijn ende 11.18
ghebodt/ so sult ghy leuen. ende 32.46
5 Neemt aen der Wijsheyt/ neemt aen Ver-
stant: vergetet niet/ ende en wijckt niet van
der reden mijns mondts.
6 Verlaetse niet/ so sal sy u bewaren: hebtse
lief/ so sal sy u behoeden.
7 Want der Wijsheyt beginsel is wanneer
men d sy gheerne hoort/ ende de cloecheyt d Anu. voor
liuer heeft/ als alle goederen. haer handelt.
8 Achtetse hooch/ so sal sy u verhoogen/ en- Gods
de sal u tot eeren maken/ īst dat ghyse om- woort vlijtē gē
vanghet. eere eñ ver-
9 Sy sal u hooft schoon e vercieren/ eñ sal standt.
u vercieren met eener schooner kroonen. Deut 26.18
10 So hoort mijn kint/ ende neemt aē myne e Of/ topen/
reden: so f sullen uwer leuen Iaeren vele opnutzen.
worden. f Prou.9.11
11 Ick wil u op den wech der Wijsheyt voe- ende 10.27
ren: ick wil u op de rechte bane leyden.
12 Dat / wanneer ghy gaet / uwen ganck u
niet suer en worde/ en wanneer ghy loopet/
dat ghy u niet aenstootet.
13 Vatet de tucht/ laet daer niet van af/ be-
waertse: want sy is u leuen.
14 g Koēt niet op der Godloosen padt/ ende g Psalm.1.1
en treedt niet op den wech der boosen.
15 Laet hem varen/ eñ en gaet daer niet inne:
wijckt van hem/ ende gaet voor by.
16 h Want sy en slapē niet/ sy en hebben dan h Psa.10.2
quaet gedaen: eñ sy en rusten niet sy en heb Proue.1.10
ben dan schade ghedaen.
17 Want sy generen hen vanden Godloosen
broode/ ende drincken vanden Wijn des i i Dz is stan
wreuels. tē geweldts.
18 k Doch der rechtueerdigē padt/ schijnt als k Luc.11.36
een licht/ dat daer voor gaet/ eñ lichtet tot Sapien.3.7
op den vollen dach.
19 l Der Godloosē wech daerentegen/ is als l Iob.5.36.
donckerheyt/ eñ en weten niet/ waer sy val- Esaie.59.10
len sullen. 2. Petr.1.9
20 Mijn sone/ merckt op myne woorden/ eñ
neycht uwe ooren tot myner reden.
21 m Laetse niet van uwen oogē komen/ be- m Mat 15.38
houtse in uwer herten. Deut.11.18
22 Want sy zijn het leuen/ dien/ diese vindē/
ende ghesont haren gantschen lijue.
23 Bewaert u herte met allen vlijt: wāt daer
wt gaet het leuen.
24 Doet van u den verkeerden mont/ eñ laet
den laster mont verre van u zijn.
25 Laet uwe ooghen straet voor hen sien/ en-
de uwe ooghenleden recht voor u henen
sien.
26 n Laet uwen voet gelijck voor hem henē n Anders/
gaen so gaet ghy ghewisse. weecht den
27 o Wijct niet ter Rechter/ noch te Slincker ganck uwer
hant: want uwen voet vanden quaden. voetē/ dz gy
ordēlick ge
Dat v. Capittel. schicket gaet.
1. Een vermaninge/ hoererie te vermij- o Deut.4.2
den. 15. eñ hem syner houwelick geselschap 14. ende 5.32
alleen te houden. ende 17.11
1 Myn kint/ merckt op myne Wijsheyt/ ende 28.14
neycht u oore tot myner leere. Iosue.23.6
2 Dat ghy behoudet goeden raet/ en- Esaie.30.21
de uwen mont wete onderscheydt te heb-
ben.
3 a Want de lippen der Hoeren zijn soet als a Prou.2.16
heunichseem/ ende haer kele is glatter dan ende 6.24
olye. ende 7.5.

4 Doch daerna bitter als Alssen/ ẽ scherp
als een tweesnydich sweert.
5 Hare voetẽ loopen ten doode ondwaerts:
hare gangen vercrycken de Helle.
6 b† Sy en gaet niet straex op dẽ wech des
levens: ongestadich zyn hare c tredẽ/ dat sy
niet en weet waer sy gaet.
7 d So luystert my nu/ myne kinderen/ ẽ
en wijckt niet vander reden myns monts.
8 e Laet uwe wegen verre van haer zyn/ ẽ
en naerdert u niet ter deuren haers huys.
9 Dat ghy niet den vreemden en gheuet u
eere/ ende uwe Jaren den grousamen.
10 Dat hem geen vreẽde van uwẽ vermo-
ghen en versadige/ ẽ uwen arbeyt niet en
zy in eens anders huys/
11 Ẽ moeten daer na suchten/ wãneer ghy
u lijf ende goet verteert hebt/
12 Ẽ spreken/ Och ! hoe hebbe ick de tucht
gehaet/ ẽ myn herte de straffe versmaedt/
13 Ende en hebbe niet gehoort der stemme
myner Leeraers/ ẽ myn ooze niet geneyget
tot dien die my leerden?
14 Ick ben schier in allẽ ongeluck gecomẽ/
voor allen lieden ende allen Volcke.
15 Drinct water wt uwen putte/ ẽ vloeden
wt uwer fonteynen.
16 Laet uwe fonteynen wt vlieten/ ẽ de water
beken op de strate.
17 Hebt ghyse dannoch alleene/ ẽ niemant
vreemdes met u.
18 U fonteyne zy gesegent/ ende verheucht
u der Vrouwen uwer jeucht.
19 Sy is lieffelic als h een Hinde/ ende gunst
rijck als een Rhee.
20 Laet u haer liefde alle tijt versadigen/ ẽ
verquickt u alleweghe in harer liefde.
21 Myn kint/ waerom wilt ghy u aen der
vreemder verquicken/ ende omhelst u met
eener anderen?
22 i Want eens yeghelicx wegen/ zyn straex
voor dẽ Heere/ ẽ hy metet gelijck alle hare
ghanghen.
23 k De misdaet der Godloosẽ sal hem van-
ghen/ ende sal met den strick syner sonden/
ghehouden worden.
24 Hy sal sterven / daerom dat hy hem niet
wil onderwijsẽ laten/ ẽ om syner grooter
dwaesheydt wille sal it het hem niet wel
gaen.

Dat vj. Capittel.

1. Waerschouwet voor Borgschap/ 6. Luyheyt. 22. ende schadelicken klap. 20. vermaent tot vlytich bedencken des Godlickẽ Woorts 24. daermede men voor Overspel 30. die den diefstal hooch overtreft/ behoedet wort.

1 MYn kint/ a wort ghy borge voor uwẽ
naesten/ b† so hebt ghy uwe hant/ by
eenen vreemden verknoopt.
2 Ghy zyt verknoopt met der reden uwes
monts/ ende gevangen met der redene uwes
monts.
3 So doet doch myn kint alsoo/ ẽ verlosse
u: want ghy zyt uwen naesten in de handt
gekomen: haest u/ ẽ dringt ende drijft uwẽ
naesten.
4 Laet uwe ooghen niet slapen/ noch uwe
ooghenleden sluymeren.
5 Verlost u/ als een Rhee vander handt/ ẽ
als eenen Vogel wt der hant des Voghel
vanghers.
6 Gaet henen tot der Mierẽ ghy luyer: siet
hare weghen aen/ ende leert.
7 b Hoewel dat sy geenẽ Vorst/ noch Hooft
man/ noch eere en heeft/
8 So bereyt sy doch haer broot inden So-
mer/ ẽ vergadert hare spijse inden Oogst.

bf And. Of ghy schoon den wech haers levẽs weghet/ soo zijn hare treden so ongestadich/ dat ghyse niet be kennẽ en cõ net.
c Prou. 4.19
d Prou. 1.8. ende 4.1.
e Syr. 9.6.8
f Wt: derhave re maghers.
Heerẽ haer goet ẽ levẽ met boose Boeven: die hen daer na niet geven noch de kor ste van den broode en geven: gelijct den sone int Evangelio ghescchiede/ doe hy zyn goet dor ast hadde. Lu. 15
g Prou. 29.3
† An. waerõ
h Dat is/ op eens gemeynen spreuter wijse gesproke/ alsoo vele/ als blijft by uwer vrouwen ẽ kinderen/ ẽ bewaert u goet/ dẽ ghy het met Hoeren niet om brenghet/ maer ander ẽ daermede helpet. De vrouwe ẽ kinderẽ zyn de liefliecste/ daer hout u toe. Want geen lieflicher wesẽ is op Aerdẽ dã dat hẽ Man ende Wijf vriẽdelicken te samẽ houden.
Eccles. 9.9.
i Job. 31.4. ende 34.21.
k Pro. 29.1.6 ende 15.10
Sapien. 3.11
† And. hy dwalen.
a Pro 11.15. ende 17.18. ende 20.16. ende 22.26. ende 27.13.

9 e Hoe lange ligt ghy Luyaert/ wãneer wilt
ghy opstaen van uwen slape?
10 Ja slaept noch ẽ weynich/ sluymert noch
een weynich/ legt de handen noch een wey
nich te hoope/ dat ghy slapet.
11 So sal u de armoede overrasschen als een
Wandelaer/ ẽ den kommer/ als een ghe-
wapent man.
12 Een f† loos mensche/ een schadelick man/
g gaet met eenen verkeerden mont om/
13 h Wenckt met den oogen/ beteeckent met
den voeten/ wijst met den vingheren.
14 Bedenct alletijt wat quaets ẽ verkeerts
in synen herten ende richtet twist aen.
15 Daerõ sal i hem onversiens syn ongeval
comen/ ende sal snellicken gebroken wordẽ
dat daer gheen hulpe zyn sal.
16 Dese ses stucken hatet de Heere/ ẽ aendẽ
sevenden heeft hy eenen grouwel.
17 Hooverdighe ooghen/ l valsche tongen/
m handen die onschuldich bloet vergieten.
18 Een herte dat met boosen n† stucken om-
gaet: o voeten die snel zyn schade te doen.
19 Ẽ p valsch getuyge die q vrevelich leu-
ghen spreeckt ende die twist tusschẽ broede-
ren aenrichtet.
20 r Myn kindt/ bewaert de gheboden uwes
Vaders/ ẽ en laet niet varen de wet uwer
moeder.
21 Bintse te hoope op u herte allewegen/ f
ende hangtse aen uwen halse.
22 Wanneer ghy gaet/ dat sy u beleydẽ: wan
neer ghy u legt/ dat sy u bewaren: wanneer
ghy opwaket/ dat sy u ghesprekẽ zyn.
23 t Want het gebot is een Lanteerne ẽ u
Wet een licht: ẽ de straffe der tucht is ee-
nen wech des levens.
24 u Op dat ghy bewaert wordet voor den
boosen wyve/ voor der glatter tonghe der
vreemden.
25 x Laet u hare schoonheyt niet lusten in u-
wer herten/ ẽ en vervangt u niet aen harẽ
ooghenleden.
26 Want een Hoere y brengt eenen om het
broot: doch een ghetroude Vrouwe/ vangt
het edele leven.
27 Can oock yemant een vyer inden boesem
behouden/ dat syne cleederen niet en ver-
nen?
28 Hoe soude yemant op colen gaẽ dat syne
voeten niet verbrant worden?
29 Also gaet het dieẽ die tot zyns naestẽ Wijf
gaet: daer en blijft niemant onschuldich die
se beroert.
30 Het en is eenẽ dief niet so groote schande
wanneer hy steelt/ zyn ziele te versadighen/
dewyle dat hem honghert.
31 z Ende so hy begrepen wort/ geeft hy het
sevenvoudich wedre/ ẽ geeft over/ alle het
goet in synen huyse.
32 a Doch die met eener Vrouwẽ het houwe
lick breect/ die is een sot: die brenghet zyn
leven int verderven.
33 Daertoe treffet hem plage ẽ schande/ ẽ
syne schãde en wort niet wtghedelcht.
34 Want de grimmicheyt des mãs b yvert/
ende en verschoondt niet / tot der tydt der
wrake.
35 Ende en siet geenen persoon aen/ die daer
versoene: ende en neemt het niet aen: wan-
neer ghy oock alreede vele schencken wou-
det.

Dat vij. Capittel.

1. Een vermaninge tot wijsheyt. 5 met eener waerschouwinge voor Hoererie ende Overspel.

1 MYn kint/ bewaert myne reden/ ẽ ver
bercht myn ghebodt by u.
2 a Bewaert myn Ghebodt/ so sult ghy
leven

b† An. ende gelovet by de hant voor eenẽ anderẽ: So zyt ghy verstricket met t/ etc.
e† And. verootmoedicht u/ ẽ eert dẽ Borger met uwen vrienden.
Arbeydt/ ẽ bevreest Gode het ghe- boden.
d Pro. 20.20 ende 30.25.
e Pro 13.4. ende 24.33
f† An. Belial.
g Dat is/ die geen bestendige reden en voert/ ẽ niemandt recht aẽsiet.
h Pro. 10.10 ende 16.30.
Syr. 27.25.
i Jere. 15 8.
1. Thessa. 5.3
Pro. 24.22.
k Psa 18.28
l Pro. 14.22.
m Jere. 7.6.
n† an. tucken
o Prou. 1.16
p Exo. 20.16
Susan 4 9
q Of vrechẽ met onbeschaemder staatheydt.
r Proue 1 8.
Een trouwe vermaninge voor Hoererie ende Overspel.
f Pro. 3.3.23
t Psa. 119.105
Psal. 19.5.
u Prou. 5.3 ende 7.5.
x Mat 5.28
y Dz is/ wie hen met Hoeren geneert/ ẽ wet Ka- rẽ veret. d. ẽ is ongeluck bescheret.
Want Overspel is een doot schult.
z Exo. 22.1.
a Levi. 20.10 Deu. 22.22.
b Of yvert hertẽ v- aut.
a Deu. 11.18.
Num. 15.38

leuē: ende mijne Wet/ als uwen oogappel.
b Prouer. 3.3 3 Bintse aen uwe vingerē: b schrijftse inde
Tafelen uws herten.
4 Spreeckt tot der Wijsheyt: Ghy zijt mijn
Suster: ende heet de Kloeckheyt uwe Vrien
dinne.
c Prou.2.16 ende 5.3 ende 6.24 5 c Dat ghy behoet worden voor der vreem
der vrouwe: voor eener anderen die glatte
woorden gheeft.
6 Want door der venster in mijnen huyse
d Of horde. keeck ick door de d tralien/
7 Ende sach onder den Onbesinneden/ ende
werdt ghewaer onder den kinderen/ eenen
dwaesachtighen Jongheling.
8 Die ginck op der strate aen eenen hoeck/
ende ginck henen op den weghe aen haren
huyse/
9 Inder schemeringhe/ aen den auont des
daechs/ doe het nacht wert/ ende doncker
was:
e Prou.9.13 10 Eñ e siet/ doe ontmoetede hem een vrou-
f Of opmutsinghe. we in hare f cieragie/ g† listich.
g† And. met bewaerder herten. 11 Wilt ende ongebandich/ dat hare voetē
in haren huyse niet bliuen konnen.
12 Nu is sy buytē/ nu op der straten/ eñ loert
aen allen hoecken.
13 Ende greep hem/ ende cussede hem onbe-
schaemt/ ende sprack tot hem:
h† An. vleesch by my: hedē hebbe ic myne ghelofte betaelt. 14 Ick hebbe h† Dancoffer heden voor my
betaelt/ voor mijn ghelofte.
15 Daerom ben ick wtgegaen/ u te ontmoe-
ten/ u aenghesicht vroech te soecken/ ende
hebbe u ghevonden.
i† An. deckē met doeckē eñ vendelen wt etcet. 16 Ick hebbe mijn bedde gheciert/ met i† ge-
smucke/ met bonten Tappyten wt Egyp-
ten.
17 Ick hebbe mijnen Legher met Myrrhen
Aloes ende Kaneel besprenget.
18 Koemt/ laet ons genoech boelen/ tot aen
den morghen/ ende laet ons der liefden ple-
ghen.
19 Want de man is niet te huys. hy is eenē
verren wech ghetoghen.
20 Hy heeft den geltsack met hem genomen:
hy sal eerst op het Feest weder te huys co-
men.
k Eccle 7.26 21 k Sy ouerredede hem met vele woorden/.
ende treech hem met haren glatten monde
22 Hy volchde haer in corten nā/ gelijck als
een Osse ter slachtbanck geuoert wort/ eñ
also ten boeyen/ daermen de Sotten mede
tuchtighet.
23 Tot dat sy hem met de Pijle de leuer vā
malkanderen cloof: als een Vogel ten stric-
ke hem snellet eñ en weet niet dat het hem
het leuen gheldt.
24 So luystert my nu/ mijne kinderen/ ende
merckt op de reden mijns monts.
25 Laet uwe herte niet wijckē op harē wech/
ende laet u niet verleyden op harer bane.
26 Want sy heeft vele verwondet eñ geuel-
let/ ende allerley Machtighe zijn van haer
verworghet.
27 Haer huysē zijn wegē ter Hellen/ daermē
onderwaerts vaert in des doodts kamer.

Dat viij. Capittel.

1. De Wijsheyt prijst haer allen menschen
aen/ 22. ende vertelt het geluck dier/ die hen
harer vlijtigen.

Een vermaninghe ter Wijsheyt of te Godes Woordt.

1 Roept de Wijsheyt niet/ eñ a† het Ver-
Verstandt laet het hem niet hooren?
a Prou.1.20 †An. de Verstandenisse/ en verheft sy haer stemme niet?
2 Openbaer aenden weghe/ ende aen
der straten staet sy/
3 Aen der Poorten der Stadt/ daermē ter
Poorten ingaet. schreyt sy:
4 O ghy Mannē/ ick schreye tot u liedē/ eñ
roepe den menschen kinderen.
5 Mercket ghy onbesinneden de Wijsheyt
ende ghy Dwasen/ neemt het ter herten.
6 Hoort/ want ick wil sprekē wat u Vorste- b Dat is/ de Vorstē sullē eerlic eñ loflick handelē spreken/ schaffē ende doen/ opdat men haerer exempel tot men eñ volgen meugen niet als de Tyrannen/ ousleders/ Cycloppen. etcet.
lick is ende leeren wat recht is.
7 c Want mijnen mont sal de waerheyt spre-
ken: eñ mijne lippen sullen haten/ dat God-
loos is.
8 Alle redē mijns monts zijn recht/ daer en
is niets verkeerts noch valsch in.
9 Sy zijn altemael recht/ diendiese verstaē/
ende oprecht dien/ die het aennemē willen.
10 d Neemt aen mijne e tucht liever dan sil-
uer/ ende de leere acht hooger dan kostelick
goudt.
11 f Want Wijsheyt is beter dan Peerlen/ eñ
alles watmen wenschen mach/ cā haer niet
ghelijcken.
12 Ick de Wijsheyt/ woone by dē Verstande/ c Iob.33.3.
ende ick weet goeden raet te gheuen.
13 g† De vreese des Heeren hatet het quade/ d Pro.16.16
de hooueerdicheyt/ den hoochmoet/ eñ den e Dat is/
boosen wech: ende den vyant den verkeerdē straffinghe/
monde. onderwysinghe.
14 h Ick can raden ende wtvoeren: ick hebbe
verstandt ende macht. f Psa.19.11
15 Door my regeeren de Coninghen/ ende de Prou.3.15
Raetsheeren setten het Rechte. Iob.28.19
16 i Door my heerschen de Vorstē/ ende alle Sapie.7.9
k† Regenten op Aerden. g† An. by my
17 Ick hebbe lief die my lief hebben: l eñ die is vreese
my vroech soecken/ die vinden my. des Heeren/
18 Rijcdom ende Eere is by my/ duerachtich eñ hate des
goet/ ende Gherechticheyt. boosen/ der
19 Mijne vrucht is beter dā gout/ eñ m† fijn etc hoouer-
gout ende mijn incomen beter/ dan wtghe- dicheyt etc.
lesen siluer. ben ick vy-
20 Ick wandele op dē rechten wech/ op der andt.
strate des Rechts. h Dz is/ my
21 Dat ick wel berade/ die my lief hebbē/ eñ ne is/ beyde
hare schatten vol make. raet eñ daet.
22 De Heere heeft my ghehadt int beginsel i Deut.13.13
sijner wegen: eer hy wat maeckte was ick Sapi.6.2.10
daer. k† An. Gaef
23 n Ick ben ingesettet van eewicheydt/ van rijcken zijn
aenden beginne voor der Aerden. Regentē etc
24 o Doe de dieptē noch niet en waren/ doe l Luce.11.9
was ick alreede veerdich: doe de Fonteynē m† An. Edel
noch niet en sprongen met water. ghesteente.
25 Eer dā de Bergen ingesenckt warē: voor Godswoort
den kleynen Berghen was ick veerdich. is eewich/
26 Hy hadde de Aerde noch niet gemaect/ eñ door welc-
wat daerumme is/ noch de Bergen des Aerd ker alle dinc
bodems. gemaect is/
27 u Doe hy de Hemelē bereyde/ doe was ick Gen.1. daer-
aldaer: doe hy de Dieptē met sijnen percke door wordē
beruaettede. wy oock tyde-
28 Doe hy de Wolckē daerbouen veuestich- lick ende ee-
de: doe hy veuestichde de Fonteynen der wichlick be-
Diepten. houden.
29 p Doe hy de Zee het q† perck settede/ eñ n Spr.24.14
dē wateren/ dat sy niet ouergaē zijn Beuel: o Sapi.9.9
doe hy den gront der Aerden leyde. p Genes.1.5
30 Doe was ick r† de Werckmeester by hem/ Iob.26.10
ende hadde mijnen lust daechlicks/ eñ speel q† An. haro
de voor hem allertijt. ordeninghe.
31 Eñ speelde op sijnen Aerdbodem: ende my r† And. Als
nen lust is byden menschen kinderen. een Voester-
32 So luystert my nu/ mijne kinderē: wel dië/ linc by hem/
die mijne Weghen bewaren. eñ maeckte
33 Hoort de tucht/ ende wordet wijs/ eñ laet- hem vreuch-
se niet varen. de daechlicx
34 Wel dië mensche/ die my luystert/ dat hy etcet.
wake aen mijner Deure daechlicks/ dat hy
de wacht houde/ aen de Posten mijner Deu-
ren.
35 Wie my vint/ die vint het leuen/ ende sal
een welgheuallen becomen vanden Heere.
36 Wie daerentegen aē my sondicht/ die ver-
quest zijn ziele: alle die my haten/ hebbē lief
den doot.

Dat ix Capittel.

1. De wijsheyt voordert alle menschē
tot haer, 8 leert der Spotters ende wijsen
ondscheyt inder straffe/ 13. eñ hoe de Door
heyt/(die hy onder der persoone eenes klap
achtighen onwijsen Wijfs beschrijft) de on
besinnede Wereldt beroert.

1 DE Wijsheyt bouwede haer huys/ en=
de hieuw seuen a Calumnen.
2 Slachtede haer Vee/ende droech ha
ren Wijn op ende bereydde haren Disch.
3 Ende sandt hare Maerhden/ wt te noo=
den bouen op den Palleyse der Stadt.
4 Wie b slecht is die make hem hier toe/
ende totten Sotten sprack sy:
5 Koemt/ teert van mynen Broode / ende
drincket des Wijns/ dien ick schencke.
6 Verlaet het onbesinnet wesen/ soo sullet
ghy leuen: ende gaet op den wech des Ver
standts.
7 Wie den c Bespotter tuchtiget/die moet
schande op hem nemen: ende wie den God
loosen straffet/ die moet ghehoont worden.
8 Straft den Bespotter niet/ hy hate v:
straft den Wijsen/ die sal v lief hebben.
9 * Gheeft den Wijsen/ so sal hy noch wij=
ser worden: leert den Rechtueerdighen / so
sal hy inder leere toenemen.
10 b Der Wijsheyt beginsel/ is des Heeren
vreese: ende het Verstandt leert wat Hey=
lich is.
11 e Want door my/ sullen uwer daghen ve
le worden/ ende der Jaren uwes leuens
sullen meer worden.
12 Sydy wijs/ so sydy v wijs: sydy een Be=
spotter/ so suldy het alleen draghen.
13 Daer is Ja een dwaesachtich onrustsaē
Wijf vol klapperien/ ende weet niets.
14 Die sit inder Deure haers huys op den
stoele bouen inder Stadt.
15 Te nooden alle die daer voorby gaen/
ende oprechtich op haren weghe wandelē
16 Wie is onbesinnet? die make hem hier=
toe: ende totten Dwasen spreeckt sy:
17 De gestolen wateren zijn soete / ende het
verborghen broodt is f noodelick.
18 Hy weet Ja niet/ dat aldaer dooden zijn
ende hare Gasten inder dieper Hellen.

a t Anders Pilaren.
b t And. onbesinnet of onberichtet ende door haestich is/ die etc. ende sprack tot yeghelicken Koemt etc. De Wereldt wil ongheſtraft zijn.
c Bespotters heet Salomo alle Verachters ende Wederspannighe der Waerheydt.
* Te weten/ onderwijsinghe/
b Psal.111.10 Prouer.1.7 Syr.16.25
e Prou.4.10
Non me Doctorem/ sed te de lu secis ipsum.
f Dat is/ daermen eenen toe noo den mach/ lustelijcke.
a Pro.15.20
b Dat is on reechte Schatten Prou.11.4 Syrac.5.10
c Psalm.37.19.25 1.Reg.17.4. Prou.12.21
b Dat is/ door welcker sy met aller lieden schade rijcke worden.
Prou.6.9.11 Schande eñ eere heet Salomo dickwils armoede ende rijckdom/ daerom dat de gene die rijck is. eere heeft.
e Dat is/ eere gemoetwilli gestoutheyt.
f Psalm.112.1
g t Anders Rucken.

Dat x. Capittel.

Van desen Capittel tot int 31. worden
verteeckent ontallicke vele wijse ende hub
sche Spruecken/ diemen (korthevt ende ver
scheydenheyt haluen) in gheen sommeldek
begrijp veruaten kan/ in welcken wijsheyt
met grooten nutte wordt gheleert / ende
dwaesheyt met tsamen haren schaden af=
gheraden.
1 Dit zijn de Spruecken Salomonis.
EEn a wijs sone/ is zijns vaders vreuch
de: daerenteghen een dwaesachtich so=
ne/ is synes moeder bedroeffenisse.
2 b Onrecht goet helpet niet) daerentegē
de Gerechticheyt verlost vanden doot.
3 c De Heere laet de ziele des Rechtueerdi
ghen geenen hongher lijden: hy stoortet Ja
der Godloosen dschenderie.
4 Een traghe handt maket arm: daerente=
gen der vlijtighen hant maket rijcke.
5 Wie in de Somer vergadert/ die is kloec
wie daerenteghen inden Oogst slaept/ die
wort tot schanden.
6 Den seghen heeft het Hooft der Recht=
ueerdighen: daerentegē den mont der God
loosen sal haer e wreuel ouervallen.
7 f De ghedachtenisse der Rechtueerdigē
blijft inden seghen: daerenteghen der God
loosen name sal g verrotten.
8 Die wijs van herten is/ die neemt de ghe=
boden aen: die daerentegen eenē dwaeslic
ken mont heeft/ die wordt gheslaghen.
9 h Wie onschuldich leeft/ die leuet seker:
wie daerenteghen verkeert is op synen we
ghe/ die sal openbaer worden.
10 i Wie met den ooghen wencket / die sal
moeyte aenrichten/ ende die eenen dwaes=
licken mont heeft/ die wordt gheslaghen
11 De mont des Rechtueerdighen / is een
leuendighe Fonteyne: daerentegē dē mont
der Godloosen sal haren wreuel ouervallen
12 Haet verweckt twist: k daerentegen de lief
de deeket toe alle ouertredinghe.
13 In de lippen des Verstandighen / bindt
men wijsheyt: daerentegen op den rugghe
des Dwasen behoort een roede.
14 De Wijsen bewaren de leere: daerentegē
der Sotten mont/ is na by der verschrickin
ghe.
15 Het goedt des Rijckē/ is syne vaste Stat
daerenteghen den Armen / maeckt de ar=
moede bloode.
16 De Rechtueerdighe ghebruyckt zijns
goedts l ten leuen: daerenteghen de God=
loosen gebruyket syner inkominge ter sondē.
17 De bewaringhe der tucht/ is den wech
ten leuen: wie daerenteghen de straffe ver=
laet/ die blijft m dolende.
18 n Valsche monden bedecken haren haet:
ende wie achterklapt/ die is een sot.
19 Waer vele woordē zijn /daer gaet het sō=
der sonde niet toe: wie daerenteghen syne
lippen houdt/ die is kloeck.
20 De tonghe des Rechtueerdighen/ is kost
liek silver: daerentegen het herte der God=
loosen is niet.
21 De lippen der Rechtueerdigen weyden
vele: o daerenteghen de Sotten sullen aen
harer dwaesheydt steruen.
22 p De seghen des Heeren maeckt rijcke/ sō
der moeyte.
23 Een Dwaes drijft moetwillen/ eñ heeft
noch daer toe synen spot daer wt: daerente=
ghen de man is wijs/ die daerop mereket.
24 q Wat de Godloose vreeset/ dat sal hem
wederuaren: ende den Rechtueerdigen wort
ghegheuen/ wat sy begheeren.
25 r De Godloose is als een onweder/ dat
haest ouer gaet/ ende niet meer is: de Recht
ueerdighe daerentegen bestaet eewichlick.
26 Ghelijck als Edick den tandē/ ende rooek
den ooghen doet: so doet de Luye dien / die
hem senden.
27 De s Vreese des Heeren vermeerdert de
daghen: daerenteghen de Jaren der God=
loosen worden verkortet.
28 Het verwachten der Rechtueerdigen/ sal
vreuchde zijn: t daerenteghen der Godloo=
sen hope sal verloren zijn.
29 De wech des Heeren/ is des vromen u
troost: daerenteghen de Quaetdoenders zijn
bloode.
30 x De Rechtueerdige wort nemmermeer
omghestooten: daerenteghen de Godloosē
sullen inden lande niet blijuen.
31 Den mont des Rechtueerdighen brenget
wijsheydt: daerenteghen den mont der Ver
keerden/ wort wtgheroeyt.
32 De lippen des Rechtueerdighen / leeren
heylsaem dinck: daerenteghen des Godloo=
sen mont/ y t is verkeert.

Dat xj. Capittel.

1 EEn a valsche Waghe/ is den Heere eenē
grouwel: daerenteghen een vol Gewicht
is zijn welbehagen.
2 b Waer stoutheyt is/ daer is ooc hsmaet
heydt: c daerenteghen wijsheyt is by den
Ootmoedighen.

h Psal.23.4 Prouе.28.18
i Syr.27.25. Prouе.16.30
k 1. Petr.4.8 Prou.11.12 1.Corin.13.4 De liefde laet haer niet vertoornen
* Dat is de vare ende ongheluck. Goet maeckt moet/ armoet wee doet/
Prouer.18.11
l Dat is/ Dat hy hem daerdoor gheniete.
Psalm.1.4 Prouе.11.18
m Dat is/ het gaet hem niet wel.
n Dat is/ de eene vermaent synen broeder niet syner sonden haluen/ of so hy aenloopt so siet hy het geerne: de ander achter clappet/ eñ betert oock niemand eñ daermede.
o Pro.5.23 God bescher God bereydt.
p Hiob.42.12 Syrac.11.12
q Esai.66.4.
r Psalm.1.4 Waer loose heeren ende Amptlieden zijn/ daer sie de ooghen niet/ ende de tanden vyts niet: dat is daer gaet tucht ende straffe onder
s Prou.4.10 ende 9.11
t Prouе.11.7 Sapien.5.5.1 Hiob.8.13 ende.11.20
u Dat is/ stouteren/ Goede conscientien bestaen: de schuldighe beeft.
x Psal.125.1.
y t And. wat verkeert is.
a Pro.16.11 eñ.20.10.23.
b 1. Petri.5.5.
c Mat.11.25

Deon=

Prou.11.2
Spza 5.10
Ezech.7.19
Pro.10.28
Hiob 8.13.
Sap.5.8 15
Dat is/ de
vromē moe
ten eerst lȳ-
den daerna
moeten het
houden de
Godloosē.
1.Pet.4.17
Iere 25.29
Ezechie 9.6
Prou.21.18
Dat is/
p open-
baert des
naesten ge-
breck geer
ne: maer eē
wȳs man/
deckt het
toe: ende on
schuldicht
het.
Sa-16.5.11
Prou.10.12
1.Re.12.10
Prou 14.28
ende 15.22
Prou.6.1
ende 17.18.
Of/gonst-
decke Dat
is/Een vro
me vrouwe
behout ha
er eere:
doch wel sy
niet rȳck
is: de
Tyrannen
trachten na
gelt/eñ en
achten ghee
ne eere.
2.Sam.25.18
Pro.10.16
Ier.17..1
Of zedic-
heyt/
Anders.
spanghen
op der nue-
sen.
Psa.27.21
en 112.9.
Luc 6.25.
Tobie 1.17
Dat is/
onnutlick
verspaert.
2.Co.9 6
Dat is/
wie rȳcklic
ken gheeft/
dien wordt
rȳcklicken
weder ghe-
gheuen.
Prouer.18
12.
Iere 16.11
Luc.12.20.
Psal.1.3,

3 De onschult sal den Vromen leydē: daer
enteghen de boosheyt sal de Verachters.
verstooren.
4 d Het goet helpet niet aen den dage des
toorns: daerentegen de Gerechticheyt ver
lost vanden doodt.
5 De gherechticheyt des Vromen maeckt
synen wech effen: daerentegen de Godloose
sal vallen, door zyn Godloos wesen.
6 De gherechticheyt der Vromen salse ver
lossen: daerenteghen de Verachters/wor-
den ghevanghen in haerer boosheydt.
7 e Wāneer de Godloose mensche sterft so
is de hope verlozen / ende het verwachten
der Onrechtveerdighen wordt te niete.
8 f De Rechtveerdighe wordt wt der noot
verlosset, ende de Godloose koemt in zyn
stede.
9 Door den mont des Huychelaers / wort
zyn naeste verdorven: doch de Rechtveer-
ghen merckent/ende worden verlost.
10 Een Stadt verheucht haer wanneert
den Rechtveerdighen wel gaet: ende, wan-
neer de Godloosen omkomen, salmen vro-
lick zyn.
11 Door den seghen der Vromen/wort een
Stadt verheuen: daerenteghen door den
mont der Godloosen, wort sy ghebroken.
12 Wie synen naesten g schendet, dat is eē
sot: daerenteghen een verstandich man, stil
let het.
13 Een Achterklapper verraet wat hy hey
melickes weet: daerentegen wie eens trou
wen herten is, die verberghet dat selue.
14 h Waer gheenen raedt is, daer gaet het
volck onder: waer daerenteghen vele Raet
ghevers zyn/daer gaet het wel toe.
15 i Wie voor eenen anderen Borghe wort/
die sal schade hebben: wie hem daerentegē
voorghelouen wacht/die is seker.
16 Een k huldesalighe vrouwe behoudt de
eere/daerentegen de Tyrannen behouden
den rȳckdom.
17 Een barmhertich mā/doet synē lȳue wat
goets: daerentegē eē onbarmhertich man/
bedroeft oock zyn vleesch ende bloedt.
18 l Der Godloosen arbeyt sal feylen: daeren
teghen wie gherechticheydt saeyt / dat is
ghewisse goedt.
19 Want gerechticheyt voordert ten leuen/
daerenteghen den quade najaghen, voor-
dert ten doode.
20 De Heere heeft eenen gruwel aen dē ver-
keerden herten, ende een welbehagen aen
den Vromen.
21 m Den Boosen helpet niets wanneer sy
oock alle handen te samen deden: daerente
ghen der Rechtveerdighen zaedt, sal ghe-
lost worden.
22 Een schoō vrouwe sonder n tucht, is als
een Soch/met eenen gulden of hayrbāde.
23 De begeerte der Rechtueerdigen/ moet
doch welghelucken: daerenteghen de hope
der Godloosen/is ongeluck.
24 p Een deylet wt/ende heeft altoos meer:
een ander q bekarget daer hy niet en sal/
ende wort doch armer.
25 r De ziele die daer rȳckelicken seghenet
wort vet: ende wie s droncken maeckt, die
sal oock droncken worden.
26 Wie koorn inhout/dien vloecken de lie
den: daerenteghen seghen koemt ouer dien/
die het verkoopt.
27 Wie het goede soecht / dien wedervaert
wat goets: wie daerentegen na ongeluck
pooghet/ dien sal het wedervaren.
28 t Wie hem op synen rȳcdom verlaet/ die
sal onder gaen: n daerentegē de Rechtueer
dige sullen groenen/ ghelijck als een blat
29 Wie zyn eyghen huys bedroeft/die sal x
wint tot erfdeel hebben: ende een Dwaes
moet des Wȳsen knecht zyn.
30 De vrucht des Rechtueerdighen/ is ee-
nen p Boom des leuens: ende een wȳs mā
neemt hem der lieden van herten aen.
31 So de z Rechtueerdighe op Aerden lȳden
moet/hoe veel meer de Godloose ende Sō-
daer.

Dat xij. Capittel.

1 Wie hem gheerne laet straffen/ die sal
verstandich worden: wie daerentegē
ongheStraft wil zyn / die blyft een
Dwaes.
2 Wie vroom is/ die a verwerft troost van
den Heere: daerenteghen wie moetwillich
is, die verdoemt hem seluen.
3 b Een Godloos wesen voordert dē men-
sche niet: daerentegen de wortel der Recht
ueerdighen sal blyuen.
4 Een c† vlȳtighe vrouwe/is een kroone
haers mans: daerenteghen een d onhupsi-
ghe vrouwe is etter in synen beenderen.
5 Wat de Rechtueerdighen raden/dat is
ghewisse dinck: daerentegen wat de God-
loosen raden, dat bedriecht.
6 e De woorden der Godloosen / richten
bloetuergieten aen: daerentegen der oprech
ter mont verlossetse
7 f De Godloosen sullen omgestootet wor-
den, ende niet meer zyn: daerenteghen het
huys der Rechtueerdighen, blyft staende.
8 Eens wȳsē mans raet wort geloeft: daer
entegen de g† tucken worden tot schandē.
9 h Wie niet groot geachtet is/eñ † neemt
ware des synen / die is beter / dan een die
groot zyn wilt/dien broodts ontbreeckt.
10 De Rechtueerdighe ontfermt hem zyns
Vees: daerentegen het herte der Godloo-
sen, is onbarmhertich.
11 i Wie synen acker bouwercket / die sal
broots de volheyt hebben: wie daerentegē
onnoodighe saken nagaet/die is een Sot.
12 Des Godloosen lust / is schade te doen:
daerentegen de wortel der Rechtueerdigē/
sal vrucht brenghen.
13 k De Boose wort geuangen in synen ey-
genen valschen woorden: daerenteghen de
Rechtueerdighe ontgaet den angste.
14 Veel goets koemt eenen door de vrucht
des monts: ende den mensche l wort ver-
goldē/na dien sy ne handē verdient hebbē.
15 Den Sotte behaecht syne wȳse wel: daer
entegen wie na goeden raet luystert/ die is
wȳs.
16 Een Sot laet synen toorne in korten sie/
m daerentegē wie de smaetheyt verberght
die is voorsichtich.
17 Wie warachtich is / die seydt vrȳ wat
recht is: daerenteghen een valsch ghetuy-
ghe, bedriecht.
18 n Wie onuersichtich wt vaert/die steect
als een sweert: daerenteghen de tonghe der
Wȳsen, is heylsaem.
19 Eenen warachtighen mondt bestaet ee-
wichlick: daerenteghen de valsche tonghe/
bestaet niet langhe.
20 Wie wat quaedts raden / bedrieghen
daerentegen die ten vrede raden/die makē
vreuchde.
21 Dē Rechtueerdigē sal geen leet geschie-
den: daerentegen de Godloosen sullen vol
ongheluks zyn.
22 o Valsche monden zyn den Heere eenen
gruwel: die daerentegen trouwelicken han
delen, die gheuallen hem wel.
23 Een voorsichtich mā verberget de kloeck
heyt: daerenteghen het herte der Dwasen
roept syne dwaesheydt wt.

x Wederge
neeret/on-
vrede ver
teeret.
p Dat is/
wat de
Rechtveer-
dighe doen/
dat koemt
pegelicken
te goede.
z So de
Vromē, die
den anderē
alle goede
doen/ende
God wel be
hagen, van
noch veel
geplaeght
worden:
hoe wil het
dan den
Godloosen
gaen:
1.Pet 4.18
a Of/beha
let.
Gen.4.4.
b Pro.14.11
c† An.huys
licke vrou-
we.
d Onhuys-
licke vrou-
we/die haer
geens dincx
aenneemt/
als ware sy
slechs een
Gast inden
huyse.
e Psa.28.34
f Psa.37.9
20.
Waerheyt
ouerwint.
g† An nue
ken
h Spr.10.
27.30.
† An. die-
net of ar-
beyt hem
selfs
i Dat is/
Wie des sy
nen waer-
neemt in sy
nen beroep
ofte standt:
anders
hoet het/
Veertien
handtwerc
ken vȳfthien
ongelucken.
Spra 20.30
Prou. 18.19
k Prou.13.3
l Psal.62.13
Hiob 34.11
Iere.17.10
Roma.2.6.
Apoc.2.23
m1.Sa.10
28.
2.Sa.16.10
o Pr.16.17

p Prou.10.4
q Prou.14.30
ende 15.13
ende 17.22
Spra.30.21
r Dz is/hoe
wel hy veel
lyden moet/
z ñden God
vreesen wel
gaet.
ſt And. Een
valsche sal
tongeuangs
Wildtbradt
niet bradẽ.
1.Tim.6.6
nt And. En
de die selue
wech leydet
niet tot der
doot.
x Dat is/de
lantstrate is
seker/maer
de houtwech
is vaerlick.
Gods
Woort ley=
det ten leuẽ:
maer eygen
goet dunckẽ
tot der doot
a Prou.12.13
ende 2.23
b Dz is/daer
ende straffe.
c Proue 6.6
d Hiob.2.4
e Dat is/ee=
nen Rijcken
scheldet mẽ:
maer men
gheeft hem
omme ghelt
los: eñ Arm
moet het
houden: wie
niet gelt en
heeft/die be=
tale met der
huyde.
f Pro.24.20
Hiob.18.5
ende 21.17
ende 38.15
g Pro.20.21
ende 28.20
h Of/smal
dunne.
i 1.Ma.24.48
k Pro.14.27
lt And. valt
in schade:
m Of/Vooz
bode.
n Prou.12.1
o Sap.2.15
Prou.29.27
p Ma.25.34

24 p De vlijtige hant sal heerschen/die daer
entegen traech is/die sal chijns moeten ge
uen.
25 q Sorge int herte krencket: daerentegen
een vrientelick woort verheucht.
26 De rechtueerdige heeft het r beter dan
zijn naeste: daerenteghen der Godloosen
wech/veruoertse.
27 ſt Eenen versuymlicken ghelucht synen
handel niet: daerentegen een vlijtich men=
sche woort rijcke.
28 Op den wech der gerechtichept is het le
uen/ende nt op den gebanden x padt en
is gheen doodt.

Dat xiij. Capittel.

1 EEn wijs sone/laet hem den vader tuch
tighen: daerenteghen een Bespotter/
luystert der straffe niet.
2 Der vrucht des monts geniet men: daer=
enteghen de Verachters gedencken slechs
te moetwillen.
3 a Wie synen mont bewaert/die bewaert
zijn leuen: wie daerenteghen met synẽ mõ
de daerwt vaert/die komt in d verschrickẽ.
4 c De Luye begeert/ende krijcht het doch
niet/daerenteghen de vlijtighen krijghen
ghenoech.
5 De Rechtueerdige is der leughenen vy=
andt: daerentegen de Godloose schendet
ende hoont hemseluen.
6 De gherechtichept bewaert den onschul
dighen: daerenteghen het Godloos wesen
brenghet eenen ter sonde.
7 Menige is arm by grooten goede/ende
menighe is rijcke by synder armoede.
8 d Met den rijckdom kan eener zijn leuẽ
verlossen/daerentegen een arm man/hoort
e het schelden niet.
9 Het licht der Rechtueerdigen maket vro=
lick/daerentegen de f keersse der Godloosẽ
sal wtgaen.
10 Onder den Stoutẽ is altoos twist/daer
enteghen de Wijsheyt maket vernuftighe
lieden.
11 g Rijckdom woort h kleyn/wanneermen
hem vergiet: wat men daerenteghen te sa=
men houdt/dat woort groot.
12 De hope die haer vertreckt/angst het her
te: wanneert daerentegen koemt datmen
begeeret/dat is eenen Boom des leuens.
13 i Wie het woort veraechtet/die verderuet
hemseluen: wie daerenteghen het Gebodt
vreeset/dien woordt het vergolden.
14 k De leere des Wijsen/is een leuendige
Fonteyn ader/te vermijden de stricken des
doodts.
15 Eenen goeden Raet doet saechte: daeren
tegen der verachters wech brenget wee.
16 Een voorsichtich man doet alle dinck
met veruuft: daerenteghen de dwaes brep
det de dwaesheyt wt.
17 Een Godloos Bodelt brengt ongeluck
daerentegen een getrouwe m Werner/is
heylsaem.
18 n Wie de tucht varen laet/die heeft ar=
moede ende schande: wie hem geerne straf
fen laet/die sal tot eeren komen.
19 Wanneer koemt datmẽ begeert/dat doet
het herte saechte: o daerenteghen die het
boose vermijdet/die is den Dwasen eenen
grouwel.
20 Wie met den Wijsen omgaet/die woort
wijs: wie daerentegen der Sotten geselle
is/die sal ongeluck hebben.
21 p Ongheluck veruolget de Sondaers:
daerentegen den Rechtueerdighen woordt
het goede vergolden.
22 De goede sal eruen op kindts kindt:
daerentegen der Sondaers goet/woort dẽ

Rechtueerdighen voor ghespaert.
23 Daer is veel spyse inden vooren der q ar
men: daerenteghen die onrecht doen/ver=
deruen.
24 r Wie syne Roede spaert/die hatet synẽ
sone: wie hem daerenteghen lief heeft/die
tuchtighet hem terstondt.
25 ſ De Rechtueerdighe eet/dat zijn ziele t
sat woort: daerentegen der Godloosẽ buyck
heeft nemmermeer ghenoech.

Dat xiiij. Capittel.

1 DOor a wijse vrouwen woort het huys
gebouwet: daerenteghen een Sottin=
ne b verbreect het met haren doen.
2 Wie den Heere vreest/ die gaet op der
rechten bane: wie hem daerenteghen ver=
achtet/die wijcket wt synen Weghe.
3 c Sotten spreken trotsich: daerentegẽ
de Wijsen bewaren haren mondt.
4 Waer geene d Ossen zijn/daer is de krib
be reyn: daerenteghen waer den Osse werc
achtich is/daer is vele inkominghe.
5 e Een trouwe getuyge liecht niet: f daer=
enteghen een valsch ghetuyghe/spreecht
koenlicken leughenen.
6 g De Bespotter soect wijsheydt/ende en
vindt se niet: daerenteghen den Verstandi=
ghen/is de bekentenisse licht.
7 h Gaet vanden Sotten/want ghy en
leeret niets van hen.
8 Dat is des voorsichtighen wijsheydt/
dat hy op synen wech merket: daerentegẽ
dat is der Sotten dwaesheyt/dat het enc
kel bedriegerie met hen is.
9 De Dwasẽ drijuẽ haer spotterie met der
sonde/daerentegen de Vromen hebben ha
ren lust aen den Oprechtighen.
10 Wanneer het herte treurich is/so en hel
pet gheene wtwendighe vreughde.
11 Het huys der Godloosen woort verdelget:
daerentegen de Hutte der Oprechtigen sal
groenen.
12 i Menigen behaget eenen wech wel: dan
noch eyndelick brenghet hy hem ter doot.
13 Na den lachen coemt treuren: ende na der
vreuchde coemt kleet.
14 Eenen losẽ mensche sal het gaẽ als hy
handelt: daerenteghen een vroom man/sal
mt ouer hem zijn.
15 n Een onbesinnede gelooft alle dinck: daer
enteghen een Voorsichtich merckt op synẽ
ganck.
16 Een wijs man vreest hem/eñ vermijdt het
quade: daerentegen een Sot/vaert coenlic=
ken henen door.
17 Eẽ ongeduldich mã doet dwaeslickẽ: daeruet
entegen een bedacht saẽman/ot haet het.
18 De onbesinnede eeruen dwaesheyt: daer
enteghen het is der Voorsichtigen kroone/
voorsichtichlick handelen
19 De Quade moeten hen bucken voor den
Goeden: ende de Godloosen in den Poortẽ
des Rechtueerdighen.
20 Eenen Armen haten oock synen Naesten:
daerenteghen de Rijcken hebbẽ vele vrien=
den.
21 De Sondaer verachtet synen naesten: q
doch wel dien/die hem der Ellendigen ont=
fermt.
22 Die met boose ranckẽ omgaen/fullẽ fey=
len: die daerentegen wat goets denckẽ/dien
sal trouwe ende goedichepdt wederuaren.
23 Waermẽ arbeydet/daer is genoech: waer
men daerenteghen met woorden omgaet/
daer is kommer.
24 Den Wijsẽ is haren Rijcdom een croone:
daerentegen de dwaesheyt der Sottẽ/blijft
slechs dwaesheyt.
25 Een trouwe ghetuyghe verlost het leuen:

q Dat is/
God geeft
den armen
ghenoech/
so sy vroom
zijn.
r Pro.22.15.
ende.23.13
Sprar.30.1
Hebr.12.7
ſ Psal.34.10
t Dat is/
hy laet hem
ghenoegen.
a Pro 11.16
ende 12.4
b Dat is/
die man
moet verder
uen/die eene
onhuysliche
ende traghe
vrouwe
heeft.
c 1.Sa.11.2
1.Reg.19.2
2.Reg.6.31
2.Mat.9.4
d Dat is/
Waermen
niet arbey=
det/daer ge
wint men
oock niets.
e Pro.14.25
f Susan.34
g Dat is/
loose lieden
soecken de
wijsheyde
niet met ern
ste/maer
slechs tot
haren nutte
ende
prale.
h 2.Cor.6.14
Gods
Woort ende
Gheest troo=
stet alleen.
Wanneer
het herte
recht bekroe
ruet is.
i Deut.12.8
Prou.16.25
k Ghelyck
alsmen
Vroncken
vreucbde/
nuchteren
leedt: gheen
liefis son=
der leet.
lt And. on=
nutten
mt Anders
syner vrucht
ghenieten.
n Ephe.4.3
Mat.24.23
o And. ers
Woordt ghe=
hatet.
p Prou.19.4
Hiob.12.4
daer q Psa.41.2

Pro.13.14
1.Re.4.20
Eené goe
é moet/een
alf lyf
Spra.30.21
Prou.15.13
Dat is/
echten der
chtedé,etc.
Prouer.17.5
Zachar.2.8
Mat.25.41
Leu.26.36.
Prouer.28.1
Prou.11.11
† An:erde
goedertieré
heyt is/der
iedé Hond
ffer.
Dat is/die
et huys-
ouden te
iete maect
* Een goet
woort/vint
eene goede
lede.
Judic.8.2
Prou.15.18.
nde 25.11.15
.Sa.25.23
1.Re.12.13
Dat is/sy
an haer
yn helpen/
nde de leere
vel inbeel-
den.
2.Par.16.9
Psal.33.13.
Job 28.28.
Spr.23.25.
.Mat.9.5.
nde 12.22.
Heb.4.13.
.Petri 3.11
Tobi 4.23
Merckt de
istorie van
ain ende
abel.
† An. Die
en rechten
erlaet/
oort hardt
hestraft:en
die de be-
cheldinghe
tte.
De Sotten
até hé,niet
nderrich-
ten.
Sapient.2.
Pro.12.25
nde 14.30.
nde 17.22.
Spra 20.22
Pro.17.22
Prou.16.8
Psal.37.16.
Spr.29.30.
Eccle.4.6.
.Timo.6.8
Prou.15.1:
nde 29.22.
Judi.8.2
Prou.10.1.

daerenteghen een valsche ghetuyghe be-
driecht.
26 Wie den HEERE vreest/die heeft een se
kere vasticheyt/ende syne kinderen wordé
oock beschermt.
27 f De vreese des Heeren/is een Fonteyne
des levens:dat men vermijde de stricken
des doots.
28 t Waer een Koninck veel volcx heeft/dat
is syne Heerlicheyt:so daerentegé des volcx
niet veel is/dat maect eenen heere bloode.
29 Wie gedul dich is/die is wijs:wie daer-
enteghen ongheduldich is/die openbaert
syne dwaesheydt.
30 * Een goedich herte/is des lijfs leven:
daerentegen nijt is etter inden beenderen.
31 Wie den u gierigen gewelt doet/ die la-
stert desselven Schepper:daerentegé wie
hem des Armen ontfermt/die eeret God.
32 x De Godloose bestaet niet in synen on-
gheluck:daerenteghé de Rechtveerdige is
oock in synen doodt blijmoedich.
33 Int herte des Verstandigen rustet wijs-
heyt/ende wort openbaer onder dé Sotté.
34 p De Gherechticheyt verhooghet een
volck:z † daerenteghen de sonde/is der lie
den verderf.
35 Een kloeck knecht bevalt den Koninck
wel: daerenteghen eenen a schendtlicken
knecht is hy vyandt.

Dat xv. Capittel.

1 Een * vriendelicke antwoorde stillet dé
toorne:a daerentegen een hardt woort/
richtet grimmicheydt aen.
2 De tonghe der Wijsen maeckt de leere b
liefflick: der dwasen mont/spouwet enckel
sotheyt.
3 c De ooghen des Heeren / sien aen allen
plaetsen beyde de Boosé ende de Vromé.
4 Een heylsame tonge is eenen boom des
levens:daerenteghen een leughenachtighe
tonghe/richtet hertenleedt aen.
5 De Sot lastert de tucht zijns vaders:wie
daerenteghen de straffe aenneemt/die sal
voorsichtich worden.
6 d Des Rechtveerdigen huys heeft groot
goet/daerenteghen inder inkomunge des
Godloosen/is verderven.
7 Den mont der Wijsen/stroyt wt goeden
raet:daerenteghen des Dwasen herte/is
niet also.
8 Des Godloosen offer is den HEERE
eenen grouwel:daerentegen het gebet der
Oprechtighen is hem aenghenaem.
9 Des Godloosen wech is den Heere eené-
grouwel:wie daerentegen der Gerechtic-
heyt naiaghet/die wordt bemint.
10 e † Dat is een quade tucht/den wech ver
laten: ende wie de straffe hatet/die moet
sterven.
11 De Helle ende het verderven is voor dé
Heere, hoeveel meer der menschen herte?
12 De Bespotter heeft die niet lief/die hem
straffet, ende gaet niet tot den Wijsen.
13 f Een vrolick herte maeckt een vrolick
aengesicht:daerentegen wanneer het her-
te bekommert is, so valt oock den moet.
14 Een verstandich herte handelt bedach-
telick:daerentegen de koene sotté/regeren
sotlick.
15 g Een bedroefde heeft nemmermeer geené
goeden dach: daerenteghen eenen goeden
moet/is een dachlicks welleven.
16 h Het is beter een weynich met der vree-
se des Heeren:dá eenen grooté schat/daer
onruste by is.
17 Het is beter een gerichte koolen met lief-
de/dan eenen ghemesten Osse met hate.
18 i Een toornich mañ richtet twist aen:
daerenteghen een gheduldich man/stillet
den twist.
19 Den wech des Luyen is doornachtich
daerentegen den wech des Vromen/is wel
ghebavet.
20 l Een wijs sone verheucht den vader:eñ
een dwaesachtich mensche/is syner moeder
schande.
21 Den Dwasen is de dwaesheyt eé vreuch
de:daerentegen een verstandich man/blijft
op den rechten wech.
22 m De aenslaghen worden te niete/waer
geenen raedt by is:waer daerenteghen vele
Raedtgheuers zijn/daer bestaen sy.
23 Het is eenen een vreuchde wanneermen
hem recht antwoordet: * ende een woordt
te syner tijdt/is seer liefflick.
24 Den wech des levens gaet op waerdts
kloeck te maken: op datmen vermijde de
Helle nederwaerdts.
25 De Heere sal het huys der Hooverdigen
verbreken/n ende de palen der Rechtveer-
dighen o bevestighen.
26 De aenslaghen des ergen zijn den Heere
eenen gruwel:p daerentegen troostelicke re
den den Reynen.
27 De Ghierighe verstoort zijn eygen huys:
q wie daerenteghen gheschencken hatet/die
sal leven.
28 Het herte des Rechtveerdighen/dichtet
wat te antwoorden is: daerenteghen den
mont der Godloosen/schuymet het boose.
29 De Heere is verre van den Godloosen:r
daerenteghen der Rechtveerdighen ghebedt
verhoort hy.
30 Vriendelick sié/verheucht het herte:een
goet gheruchte maeckt vet de ghebeenten.
31 De ore die de straffe des levens hoort/
sal onder den Wijsen woonen.
32 s Wie hé niet t tuchtigé laet/u die maect
hemselven te niete: x wie daerenteghen de
straffe hoort/die wordt kloeck.
33 p De vreese des Heeren/is de tucht der
wijsheydt: z ende eer men ter eeren koemt/
moet men te voren lijden.

Dat xvj. Capittel.

1 De mensché settet hem wat voor inder
herten: a doch vanden Heere koemt/
wat de tonghe spreken sal.
2 b Eenen yegelicken dencken syne wegen
reyne zijn: c doch alleene de Heere maeckt
het herte ghewisse.
3 d Beveelt den Heere uwe wercken/so sul
len uwe aenslaghen voortgaen.
4 De Heere maeckt alle dinck om zijn selfs
wille: e oock den Godloosen ten boosen da
ghe.
5 Een stout herte is den Heere eenen gru-
wel:ende het en sal niet ongestraft blijven/
wanneer sy hen oock alle aen malkanderen
hinghen.
6 Door goedicheyt eñ trouwe/wort de mis
daet f versoenet: eñ door de vreese des Hee-
ren/vermijdet men het quade.
7 Wanneer yemants wegen den Heere wel
gevallen/so maeckt hy oock syne vyanden
met hem te vreden.
8 g Het is beter weynich met gerechticheyt
dan vele inkomminghe met onrecht.
9 Des menschen herte slaet synen wech
aen/h doch de Heere alleene gheeft dat hy
voortgaet.
10 Prophetie is inden mont des i Coninex:
synen mondt feylet niet int Gherichte.
11 Een k rechte wage ende gewichte is van
den Heere/ende alle ponden inden sacke zijn
sijn werck.
12 Voor den Coninghen onrecht doen/is
eenen gruwel:want door Gherechticheydt

ende 17.6.
ende 19.13.
ende 29.15.
m Pro.11.14
ende 24.6.
* Pro.25.11
n Psa.146.9
o Of/vast
maken.
p Of/de re-
den den vrié
delické zyn
reyne.
q Psal.15.5.
Ghewelt
voor recht
nemen/ghe-
dyet niet.
r Tobie 3.18
Susan.44.
Actor 10.4.
Joan.9.31.
s Prou.5.23.
t Dat is/se-
dighen.
u Dat is/
hy koemt aé
de galghe.
x Prou.12.1.
ende 15.5.
y Spr.1.16
z 1.Petri 1.6
Luc.24.26.
Actor.14.21
Prou.18.12.
So gantsch
staet alle
dinck in
Gods hát.
Prou.21.1.
a 1.Re.10.19
Luc 12.11.
ende 21.15
b Prou.21.2
c Psal.73.15
d Psal.37.5
ende.55.23
Job 13.15
e Rom.9.17
f Dat is/by
God eñ den
menschen:
want God
wendet de
straffe/eñ de
menschen
wordé vrié
den daer
door.
g Psa.37.16
Prou.15.16
Spra 29.30
1.Timo.6.8
h Prou.3.6.
ende 19.21.
i Want hy
richtet na
dé rechte/of
te Wet. wel
ke God be-
vestichet eñ
ghebiet als
zijn eygen
openbaer
Ampt huys
chelt dé Hee
re niet:
Waerheydt
heeft eenen
vasté grouе

k Pro. 11. 1. 3. Reg. 17. 14
wordt den Throon bevesticht.
13 l Recht raden bevalt de Koningen wel: ende wie recht toe radet / die wordt bemint.
14 De grimmicheydt des Konincx is een Bode des Doodts: doch een wijs Man sal hem versoenen.
15 Wanneer des Koninckx aengesicht vrientlick is / dat is het leven: ende sijne ghenade is ghelijck als eenen avondtreghen.

m Pro. 3. 15. ende 8. 10. Iob. 28. 19
16 m Neemt aen de Wijsheydt / want sy is beter dan goudt: ende verstant hebben / is edeler dan silver.
17 Der Vromen wech vermijdet het quade: ende wie sijnen wech bewaert / die behoudt sijn leven.

n Pro. 18. 12
18 n Wie te gronde gaen sal die wordt te voren stout: een hooveerdich ende stout ghemoet koemt voor den valle.

o Psal. 37. 16 Proue. 15. 16 p Esai. 9. 2.
19 o Het is beter eens nederigen ghemoets zijn / met den ellendighen / p dan roof wt deylen / met den hooveerdigen.

q Psal. 2. 12. ende 34. 9. ende 84. 13 ende 125. 1.
20 Wie een sake kloeckelicken voert / die vindt gheluck: q ende wel dien / die hem op den Heere verlaet.
21 Een verstandige wordt gheroemt voor eenen wijsen Man: ende lieflicke reden leeren wel.

r Dat is / Eere Leere / Wijsheydt / Heylicheyt / etc.
22 Kloeckheydt is een levendighe Fonteyne dien / diese heeft: daerenteghen de r Tucht der Dwasen / is dwaesheydt.
23 Een wijs herte spreeckt kloecklick / ende beteret de leere in sijnen lippen.
24 De reden des vriendtlicken zijn Honichseem: troosten de ziele / ende verheugen de beenders.

s Pro. 14. 12. Esaie. 55. 8.
25 s Menighen behaecht eenen wech wel: doch zijn laetste gaet tot den doodt.
26 Menige koemt tot grooten ongeluck: door sijnen eyghen mondt.
27 Een loos mensche graeft na ongheluck / ende in sijnen monde brandt vyer.
28 Een verkeert mensche richtet twist aen: ende een Achterklapper maeckt de Vorsten oneens.

t Of / onbillich / verweldighet.
29 Een t wrevelich mensche lockt sijnen naesten / ende voert hem op geenen goeden wech.

u Pro. 6. 13. ende 10. 10. Syra. 27. 15.
30 u Wie met den oogen wenckt / die denckt niet goets: ende wie met den lippen beteeckent / die volbrengt het quaedt.

x Leuit. 19. 32 Prou. 20. 29
31 x Grauwe hayren zijn een kroone der eeren / die op den wech der gherechticheydt ghevonden worden.

y Acto. 1. 26. 1 Para. 26. 8 Jone 1. 7.
32 Een duldich Man / is beter dan een sterck Man: ende die zijns mondts een heere is / dan de ghene die Steden wint.
33 y Het lott wort inden schoot geworpen: doch het valt als de Heere wil.

Dat xvij. Capittel.

a Prou. 15. 8 ende 16. 8. Eccle. 4. 6 Syra. 29. 30
b Spr. 10. 28
c † And. den schendelicke Sone inden huyse.
d † And. de smelter.
1 EEnen a drooghen bete / daermen hem aen ghenoegen laet / is beter dan een huys vol gheslachts Vees met twiste.
2 b Een kloeck knecht sal heerschen over c † onnuttighe Erfgenamen / ende sal onder den Broederen het Erve wtdeylen.
3 Ghelijck als d † het vyer het silver / ende den oven het gout: alsoo proevet de Heere de herten.

e Pro. 14. 31 Psal. 7. 10. ende 7. 10. ende 66. 10 Sapien. 3. 5 Syrach. 2. 5 f Iob. 31. 29 Psal. 35. 15 Prou. 24. 17
4 Een boos mensche achtet op boose monden: ende een valsch mensche hoort geerne de schadelicke tonghen.
5 e Wie den Armen bespottet / die hoont desselven Schepper: f ende wie hem zijns ongevals verheucht / die sal niet ongestraft blijven.

Een oudt eerlick gheslachte is te louen.
6 Der Ouden kroone zijn kints kinderen: ende der Kinderen eere / zijn hare Vaders.
7 Het en staet eenen Sotte niet wel / van hooghen dingen te spreken: veel weyniger eenen Vorst / dat hy gheerne liecht.

g † And. Een Steen der gonste / dien etc. Tot wien dat het koemt / dien behooret. And. Alles daer het toe koemt / laet het wel gelucken
8 Het gheschenck is een g † edel steen / dien / die het heeft: waer hy hem henen wendet / is hy kloeck gheachtet.

h Pro. 10. 12 i Dat is / wederhaelt / weder aenroonet / weder vernieuwet / etc.
9 h Wie de sonde bedecket / die maeckt vrientschap: wie daerentegen de sake weder ende weder meldet / die maeckt de Vorsten oneens.
10 Scheldinghe verschricket meer aen den Verstandighen / dan hondert slaghen aen den Sotten.

k † Anders tracht.
11 Een bitter mensche k † pooghet schade te doen: doch eenen grouwelicken Enghel sal over hem komen.
12 Het is beter eenen Beyre ontmoeten / dien sijne Jongen berooft zijn / dan eenen Sotte in sijner dwaesheydt.

l Deut. 32. 35 Pro. 20. 22. 1 Sam. 24. 18 2. Sam. 12. 9 Roma. 12. 17 1 Thess. 5. 15 1. Petri. 3. 9
13 l Wie goet met quaden betaelt / van diens huyse sal het quade niet aflaten.
14 Wie twist beghint / is ghelijck als die den wateren den Dam opscheurt: laet ghy af van den twiste / eer ghy daer in ghemenget wort.

m Esai. 5. 23
15 m Wie den Godloosen recht spreeckt / ende den Rechtveerdigen verdoemt / die zijn alle beyde den Heere eenen gruwel.
16 Wat is den Dwase geldt inder handt / wijsheyt te koopen / so hy doch een Dwaes is?

n † Anders / inder noodt werdt hy u Broeder.
17 Een vriendt heeft alletijdt lief: ende n † een Broeder wordt inder noodt bekendt:

o Prou. 6. 1 ende 11. 15. ende 20. 16.
18 o Het is een Dwaes die in de handt ghelooft / ende Borghe wordt voor sijnen naesten.
19 Wie twist lief heeft / die heeft sonde lief: ende wie sijne Deure hooch maeckt / die staet na ongheluck.
20 Een verkeert herte vindt niet goets: ende die van eener verkeerden tonghe is / sal in ongheluck vallen.

p Pro. 12. 25 ende 15. 13 ende 22. 24. Syrac. 30. 35 q Exod. 23. 8 r Eccle. 2. 14 ende. 8. 1. Spr. 2. 14.
21 Wie eenen Sot genereert / die heeft treuricheyt / ende eens Sotten vader heeft gerne blijschap.
22 p Een vrolick herte maeckt het leven lustich: daerentegen eenen bedroefden moedt / verdorret de ghebeenten.
23 q De Godloose neemt heymelick geerne gheschencken / om te buyghen den wech des rechts.

s Dat is / hy heeft een wildt gebeer † And. der Sotten oogen sweven op der Werelt eynde.
24 r Een Verstandighe ghebeert wijslick: daerentegen een Sot / s † werpt de ooghen ghins ende weder.

t Prou. 15. 20 ende 19. 13 ende 29. 15
25 t Een dwaesachtich Sone / is zijns Vaders treuren / ende bedroefenisse sijner Moeder / die hem ghebaert heeft.
26 Het is niet goedt / datmen den Rechtveerdigen schendet: ende den Vorst te slaen / die daer recht regeert.

u Jaco. 1. 16 Syra. 5. 13 x Dat is / weerde / edele / etc. y Iob 13. 5
27 u Een vernuftich Man / die matiget sijne reden: ende een verstandich Man / is een x dierbaer ziele.
28 y Wanneer een Dwaes swege / so werde hy oock wijs ghehouden / ende verstandich / wanneer hy den mondt toe hielde.

Dat xviij. Capittel.

a Dat is / Niet de waerheydt / maer hem en het syne. b † And. men ghet hem in et pegelicke sake in.
1 WIe hem afsondert / die soeckt a wat hem ghelustet / ende b † settet hem teghen alles wat goedt is.
2 Een Dwaes heeft gheenen lust aen verstant / maer tot dit / wat in zijn herte steeckt.
3 Waer de Godloose henen koemt / daer koemt oock verachtinghe / ende smaetheydt met hoone.
4 De woorden in eenes mondt / zijn als diepe wateren: ende de fonteyne der wijsheydt is eenen vollen stroom.

c Deut. 1. 17. Prou. 24. 23 Deut. 1. 17. Jacob. 2. 1.
5 c Het en is niet goedt / de persoon des Godloosen achten / te buyghen den Rechtveerdigen int Gherichte.
6 De lippen des Sotten / brengen in twist / ende

ende

ende synen mondt b † pooghet na slaghen.
7 De mondt des Sotten schadet hem
seluen/ende syne lippen vangen zijn eygen
ziele.
8 e De woorden des Achterklappers zijn
slaghen/ ende gaen eenen door het herte.
9 Wie traech is in synen arbeyt/die is een
broeder diens / die het syne ombrenget.
10 De Name des Heeren is een vaste
Burcht : de Rechtueerdighe loopt daer
henen/ ende wordt beschermt.
11 g Het goet des Rijcken is hem een vaste
Stadt/ende als eenen hoogẽ muer rontom
hem henen.
12 h Wanneer eener te gronde gaen sal/
so wordt zijn herte te voren stoudt: i ende
eermen ter eeren koemt/ moetmen te voren
lyden.
13 k Wie antwoordet eer hy hooret / dien
is het dwaesheyt ende schande.
14 Wie een vrolick herte heeft/die weet hẽ
in zijn lydẽ te houdẽ:wanneer daerentegen
de moet neder leyt/wie kan het verdragen?
15 Een verstandich herte weet hem vernuf-
tichlick te houden / ende de Wijsen hooren
geerne daermen vernuftichlick handelt.
16 l Het gheschencke des menschen maeckt
hem ruymte / ende brenghet hem voor de
groote heeren.
17 De Rechtueerdige is syner sake te voren
ghewisse: koemt zijn naeste/ so vindt hy hẽ
also.
18 Het lott stillet den twist / ende scheydet
tusschen den m † machtighen.
19 Een broeder die n vertoornt is / hout
harder als eene vaste stadt: eñ twist houdt
harder/ als een grendel aen der Burcht.
20 Eenen manne wordt vergolden daerna
als synen mondt ghesprokẽ heeft / eñ wort
ghesadicht vander vrucht syner lippen.
21 De doot ende het leuen staen inder ghe-
welt der tonghen : wiese lief heeft / die sal
van harer vrucht eten.
22 o Wie eene echte Vrouwe vindet / die
vindet wat goedts/ ende kan wel p goe-
der dinghe zijn inden Heere.
23 Een arm man spreeckt met bidden : een
rijck man antwoordet stoutelick.
24 Een ghetrouwe vriendt heeft eenen
liever/ ende staet vaster by eenen / dan een
broeder.

Dat xix. Capittel.

1 EEn a arm Man / die in syner vromicheyt
wandelt/is beter dā een verkeert Man
met syner lippen/ die doch een Dwaes
is.
2 Waermen b niet met vernuft c † handelt
daer gaet het niet wel toe : ende wie snel is
met den voeten/die doet schade.
3 De dwaesheyt eens menschen verleydet
synen wech/ dat zijn herte teghen dẽ Heere
woedet.
4 d Goet maect vele vrienden: daerentegen
de Arme/ wort van synen vriendẽ verlatẽ.
5 e Een valsch ghetuyge blijft niet onghe-
straft : ende wie vrij leugenen spreeckt / die
en sal niet onthomen.
6 Vele f wachten op den persoon des
Vorsten/ende zijn altemael vrienden diens
die daer ghescheneken geeft.
7 Den Armen haten alle syne Broeders :
Ja oock syne vriendẽ maken hen verre van
hem : ende wie hem op woorden verlaet/
dien en wordt niets.
8 Wie kloeck is/ die h heeft lief zijn leuen:
ende de Verstandige vindt wat goedts.
9 Een valsch getuyge blijft niet ongestraft
ende wie vrij leugenen spreeckt/ die sal om-
komen.
10 Den dwase staet het niet wel/goede dagẽ
hebben : veel weyniger een knecht/ te heer-
schen ouer Vorsten.
11 Wie verduldich is/die is een kloeck men-
sche: i ende het is hem eerlick / dat hy on-
deuchde verhooren kan.
12 k De ongenade des Koninex / is als het
brullen eens iongen Leeuwen : daerentegen
syne ghenade is als dauwe op het gras.
13 l Een dwaesachtich sone/ is zijns vaders
hertenleedt: m ende een twistighe vrouwe/
is een ghestadich druppen.
14 Huys ende goet eruen de Ouders: n daer
entegen eene vernuftighe vrouwe/ koemt
van den Heere.
15 Luyheyt brenget slaep: eñ een ledichgaen-
de ziele/ sal honger lyden.
16 Wie het ghebodt bewaert / die bewaert
zijn leuen: wie daerenteghen synen wech
verachtet/ o die sal steruen.
17 p Wie hem der Armen ontfermt/ die leent
den Heere : q die sal hem het goede weder
vergelden.
18 r Tuchticht uwen Sone / dewijl dat daer
hope voorhanden is: s † doch laet uwe ziele
niet bewogen worden/ hem te dooden.
19 Want groote grimmicheyt brenget scha-
de: daerom laet hem los , so kondy hẽ meer
tuchtigen.
20 Luystert dẽ raet/ eñ neemt aen de t tucht/
dat ghy hier namaels wijs zijt.
21 u Daer zijn vele aenslagen in eens mans
herte : doch den raedt des Heeren blijft be-
staende.
22 Eenen mensche x † verciert syne weldaet:
ende een arm man is beter dan een leughe-
naer.
23 De vreese des Heeren voordert ten leuen:
eñ sal satt blijuen/ dat hem gheen quaedt te
huys soecken en sal.
24 y † De Luye verberght syne handt inden
boesem/ ende kanse niet weder ten monde
brenghen.
25 Slaetmen den Bespotter / so wordt de
onbesinnede voorsichtich : straftmen eenen
Verstandigen / so wort hy vernuftich.
26 Wie den Vader verstoort/ eñ de Moeder
verjaecht/ die is een schendich eñ vervloeckt
Kindt.
27 Laet af mijn Sone te hooren de tucht/ die
daer afuoeret van vernuftighe leere.
28 Een valsch ghetuyge bespottet het ghe-
richte : ende der Godloosen mont verslindt
het onrecht.
29 Den Bespotters zijn straffen bereydet/
ende slaghen op der Dwasen rugghe.

Dat xx. Capittel.

1 DEn Wijn maeckt a † loose Lieden ende
stercken dranck maeckt b wildt : wie
daer lust toe heeft/ die wordt nemmer-
meer wijs.
2 c Het verschricken des Koninex / is als
het brullen eens iongen Leeuwen: wie hem
vertoornet / die sondicht teghen zijn leuen.
3 Het is den manne een eere / van twiste
blijuen: daerentegen die geerne twisten/ die
zijn altemael dwasen.
4 Om der koude wille / wil de luye niet
ploegen : so moet hy oock inden Oogste be-
delen / ende niets verkrijghen.
5 Den raedt inder hertẽ eens mans/ is als
diepe wateren : doch een verstandich Man
kant mercken wat hy meynt.
6 Vele menschen worden vroom ghenoemt:
doch wie wil vinden eenen/ die oprechtelick
vroom zy ?
7 f Een rechtueerdich mensche/ die in syner
vromicheyt wandelt/ diens kinderen sal het
wel gaen na hem.

Een

o † Anders
terecht tot
Kampen.
e Leuit.19.16
Prou. 26 22.
Psal.32.6.
Esai. 26. 1
g Pro.10.15.
h Pro. 16.18
1. Pete.1.6
Luce 24.26.
Spr. 11.8
Prou.17.8
m † Anders
hardnecki-
ghen.
Dat is/
Wanneer eẽ
Broeder vā
een anderẽ
gāz onrechte
vertoornet
is/ so is het
lichter eene
vaste Stadt
te gewinnẽ/
dan hen te
versoenen,
hoe naerder
ende liever
vrient / hoe
bitterer eñ
heftigher
toorne : als
tusschen
Man ende
Wijf/ tusschẽ
Broeder eñ
Suster.
Pro.14.14
ende 31.10.
Dat is/
Dat schoon
onderwijlen
wantsch on-
gheluck toe-
slaet, so weet
hy doch/ dat
zijn Echte
Staet Gode
behagelic is
als zijn
schepsel eñ
ordeninghe:
ende wat hy
daer in lijdt
hy fre doet/ dz
weet voor
God wel ge
daen ende
gheleden.
a Pro.28.6.
Want een
moet dẽ an-
deren duldẽ,
† Anders
verlanget,
Pro.14.20.
Deu.19.19
Prou.21.28
ende 24.28.
ende 25.18.
Susan. 62.
Of, houdẽ
wacht ende
acht.
Dat is, hy
voedet hem
voor daer-

liefheyt, b eñ
trouwet de
menschen
niet in harẽ
woorden.
i Dat is/
wie wel ver
hooren kan,
die wil wijs
worden.
k Pro.20.2.
ende 28.15.
Rom.13.4.
l Pro.17.25.
m Pro.27.15
n Pro.18.23
ende 31.10.
Spra. 26. 1
o Dat is/ hy
koempt
Meester
Hanse in de
handen / eñ
aẽ de galge:
want onge-
hoorsaem
kinderen
ontloopen
hem niet.
p Psal.112.5
ende 25.40
q Mat.10.42
r Dat is/
straffende
onderwijst.
s † And. ende
van synen
ghescherp
laet u niet
bewegen
in uwer
herten.
t Dat is, de
straffẽde en
verwijsinge
u Pro.16.9
x † An. lustet
y † And. De
Luye / etc.
in de schotel
etc.
Prou.16.15
a Prou.21.11
† Dat is/ on
verwijsinge
gehoorsame
loose Boeuẽ
moet de
Hencker
straffen /
daer toe kō-
men sy ghe-
wisse.
a † Anders
Bespotters
b Dat is.
Asotia illa.
Ephe.5.18.
Suppet v
niet vol
Wijns, daer
eẽ onordent
lick ofte wilt
wesen wt
volget / etc
c Pro.19.12,
ende 24.21
f Psal.37.26
Tobie.14.1

8 Een Koninck die op dē stoele sit te rich-
ten/ verstropt alle quaet met synen oogen.
9 g Wie kan seggen: Jck ben reyn in my-
ner herten? ẽ louter van myner sonde?
10 h Menggerley ghewichte ende mate/ is
alle beyde den Heere eenen gruwel.
11 i Oock kentmen eenen Jonghen aen
synen doē/ of hy vroom ende redelick wor-
den wil.
12 Een hoorende oore/ ẽ siende ooghe/ die
maket de Heere alle beyde.
13 Hebt dē slaep niet lief/ det ghy niet arm
wordet: laet uwe ooghen wacker zyn/ so
sultdy broodts ghenoech hebben.
14 k Quaet/ quaet/ spreecktmen/ wanneer-
men het heeft: doch wanneert wech is/ so
prijstmen het dan.
15 Daer is goudt ende vele Peerlen/ doch
eenen vernuftigen mondt/ is een edel kley-
noodt.
16 l Neemt dien zyn kleedt/ die voor eenen
anderen Borghe wordt/ ende pandt hem/
om des onbekenden wille.
17 Het m gestolen broodt smaeckt yegelickē
wel: doch daer na sal hem den mondt vol
zantsteenen worden.
18 n Aenslagen bestaen/ wanneermense met
rade voert: ende kryph salmen met vernuft
voeren.
19 Weest niet bien onuerweerret/ die hey-
melichept openbaert/ ende met den Achter
klapper/ ende met den valschen mondt.
20 o Wie synen Vader ende syne Moeder
vloecht/ diens keerse sal uytgebluscht wor-
den/ midden int duystere.
21 p Het Erue daermen met den eersten seer
na q haest/ sal tenlaetsten niet ghesegheut
zyn.
22 r Spreeckt niet/ Jck wil het quade ver-
geldē: verwacht des Heerē/ die sal v helpē.
23 s Menggherley ghewichte is den Heere
eenen gruwel/ ende een valsche Waghe is
niet goet.
24 t Eens yegelicken ganghen komen van
den Heere: welcker mensche verstaet synen
wech?
25 Het is den mensche eenen strick/ het
Heylighe lasteren/ ende daer na met ghe-
lasten omgaen.
26 Een wys Koninck verstropt de God-
loosen/ ende brenget het radt ouer hen.
27 Deluchte des HEEren is des menschen
adem/ die gaet door het gantsche herte.
28 Goedertierē ẽ warachtich zyn/ bewaert
den Koninck: ende synen Stoel wort door
goedtichept beuesticht.
29 Der Jongelingen sterckte/ is harē prys:
ende grouwe hayrē is der Ouden cieragie.
30 Men moet den boosen weeren met har-
der straffe/ ende met ernstelicke slaghen/
diemen voeler.

Dat xxi. Capittel.

1 DEs a Koninckx herte is inder hant des
Heeren/ als water beken/ ẽ hy neycht
het/ waer hy henen wil.
2 Eenen yeghelicken duncket synen wech
recht zyn: doch alleen de Heere maeckt de
herten b ghewisse.
3 Recht doen ende Gherichte/ is den Heere
lieuer dan Offerhande.
4 Hooueerdige ooghen/ ẽ eenen stouten
moet/ ende de c † luchte der Godloosen is
sonde.
5 De aenslagen eens d † vroetigen/ bren-
ghen ouervloedichept: wie daerentegen al
te haestich is/ die heeft kommer.
6 Wie schatten vergadert met leughenen/
die sal feylen/ ẽ vallen onder die/ die synen
doot soecken.

g 1 Re.8.46
2 Para.5.36
1. Joan 1. 8.
h Prou.11.1
ende 16. 11.
ende 20. 23.
i Jonck ghe
went/ oudt
ghedaen.
Prou.22. 6.
k Dat is/
Watmen
heeft/ dies
wortmē ver
drietich/ ẽ
wil hebben/
dat niet te-
ghwoordich
oste voor-
handen is.
l Proue.6. 1
ende 27. 13
m Dat is/
met leugen
ẽ onrecht
verworuen.
n Pro.24 6.
o Exo'21. 17
Leuit. 20.9.
ende 21. 9.
Deut.27.16.
Mat. 15.4.
p Pro.28.20
2 Sam.15.1.
q Dat is/
Haestighen
koopet.
Als de kin-
deren doen.
die gheerne
hare ouders
ẽ vrienden
doot sagen.
Item/ Die
ander lieden
goet met ee
nen schyne
tot hen bren
gen teghen
het tiende
Ghebodt.
Exēpel zyn/
Absalon/
Brutus/ etc
r Mat. 5.4.
Pro. 17. 13.
Roma.12.17
s Pro.20. 10
t Jere.10. 23
a 2. Reg.1.13
b Dat is/
Alles wat
mē doet wt
Gots beuel/
dies is men
gewisse dat
het recht sy:
buytē Gods
woordt is
alle dinck
duyster eenē
loosē waen/
ẽ ōgewisse.
c † Dat is/
de gonst der
Werelt: wie
der Werelt
vrient is/

7 t Der Godloosen roouen/ salse verschric-
ken: want sy en woudē niet doen wat recht
was.
8 Wie eenen f anderen wech gaet/ die is
verkeert: wie daerentegheu g † in synen be-
uele gaet/ diens werck is recht.
9 h Het is beter inden hoeck woonen onder
den dake/ dan by een kysachtich wyf/ in
eenen huyse te samen.
10 De ziele des Godloosen wenscht boose/
ende gonnet den naesten niet.
11 i Wanneer de Bespotter ghestraft wort/
so worden de onbesinnedē wys: ende wan-
neermen eenen Wysen onderrichtet/ so
wordt hy vernuftich.
12 De Rechtueerdighe houdt hē wyslick
tegen des Godloosen huys: daerenteghen
de Godloosen dencken slechs schade te
doen.
13 k Wie syne ooren toestoppet voor het
schreyen des Armen: die sal oock roepen/
ende niet verhoort worden.
14 Eene l heymelicke gaue stillet den toor-
ne: ende een ghescheucke inden schoot/ die
hestighe grimmichepdt.
15 Het is den Rechtueerdigen een vreuch-
de/ te doē wat recht is/ doch een vreese den
quaetdoenders.
16 Een mensche die vandē wege der kloec-
heyt in dwaelt/ die sal bliuen inder dooden
Ghemeynte.
17 n Wie gheerne in wellust leeft/ die sal
kommer lyden: ende wie Wyn ende Olye
lief heeft/ die wordt niet ryckē.
18 p De Godloose moet voor den Recht-
ueerdighen ghegheuen worden/ ende de
Verachter voor den Oprechtigen.
19 q Het is beter in eenen woesten Lande
woonen/ als by eenen twistighen ende
toornigen Wyue.
20 Jnden huyse des Wysen/ is eenen lief-
licken schadt ende Olye: daerenteghen een
Dwaes verslemt het.
21 r Wie der barmhertichepdt ende goedic-
heydt naiaget/ die vindt het leuen/ barm-
herticheyt ende eere.
22 Een wys man ghewinnet de Stadt der
stercken/ ende stortet hare macht door hare
sekerheydt.
23 s Wie synen mondt ẽ tonghe bewaert/
die bewaert syne ziele voor angste.
24 Die stout ẽ vermeten is/ heet een loos
mensche/ die in toorne stoutheydt bewyset.
25 De Luye sterft ouer synen wenschen:
want syne handen wouden niets doen.
26 Hy wenscht wel daerlicks: daerentegen
de Rechtueerdige geeft/ ende verseyt niets.
27 p Der Godloosen Offer is eenen grouwel:
want sy worden in sonden gheoffert.
28 z Een leugenachtige ghetuyghe sal om-
komen: daerentegen wie ghehoorgeeft/ dien
laetmen oock alletydt wederom spreken.
29 De Godloose varet met den koppe door:
daerentegen wie oprechtich is/ diens wech
sal bestaen.
30 Daer helpet geen wysheyt/ geen verstant
gheenen raedt/ a teghen den Heere.
31 b De peerden worden wel ten strydtdage
bereydet/ doch de ouerwinninge koemt van
den Heere.

Dat xxii. Capittel.

1 HEt a geruchte is kostlicker/ dan grootē
Rijckdom: ende gunst is beter/ als
Siluer ende Goudt.
2 Ryke ende arme moeten door malcan-
deren henen zyn: de Heere heeftse altemael
ghemaeckt.
3 De voorsichtighe siet het ongeluck/ ende

die is Go-
des vyant.
Jacobi. 5.
d † An.eindic
ghen/ Seer
haestē brack
den hals ou
twee: lancks-
saem gaet-
men ooc ee-
nen verren
wech: wan-
neermen
haestet/ so
wortmen
moede/ ende
laet in korte
af/ met sachte
moedichept
ẽ dan noch
aenhouden/
brengetmen
een dinck tē
eynde.
Festina lēte.
e Esa. 32. 1.
f Dat is/
Wie het be-
ter ẽ anders
maeckt/ als
hem beuolē
is/ die ver-
derft het
gantsch/ hoe
goet dat ooc
zyn goet-
duncken
schynet: ge-
lyck als
Saul dede
ouer Amalec
g † Anders
reyn is.
Titi. 1. 15.
h Pro.25.24
i Prou.19.25
k Esai.47.6
Mat.18.30
Luc.16.20.24
l Dat is/
Die syne
weldaet niet
roemet/ als
de Phariseē
deden.
m Of vyster
gaet.
n Pro.23.21
o Spre.19.5
p Pro. 11. 8.
q Pro.21.9.
ende 25. 24.
Spre.25. 23.
r Mat. 5. 7.
t Pro. 12.13
ende 13. 3.
p Pro.15.5.
Esaie.1.13.
Jere. 7. 20.
Spre. 34.21
z Deu.19.19
Prou.19. 5.
Susan. 1.62
a Esa. 8. 9.
ende 46.10.11
b Psal. 33.17
a Eccle.7.1
Cantic.1. 3.

verberghet hem: de onbesinneden gaen
henen door/ende worden beschadicht.
4 Waermen lijdet in des Heeren vreese/
daer is rijckdom / eere ende leuen.
5 Doornen ende stricken zijn op dē wech
des Verkeerden: wie hem daer verre van
maeckt/ die bewaert zijn leuen.
6 b Ghelijck alsmen eenen ionghen ghe-
wennet/so laet hy daer niet van af/ wan-
neer hy oudt wordt.
7 De Rijcke heerschet ouer de Armen:
eñ wie borget/ die is des Leeners knecht.
8 c Wie onrecht saeyet / die sal moeyte
maeyen / ende sal door de Roede syner
boosheydt / te niete worden.
9 d Een goede Ooghe wort ghesegent: e
want hy geeft vā synē broode dē Armen.
10 Drijft den bespotter wt / so gaet het
ghekijf wech: so houdet den twist ende
smaetheyt op.
11 Wie een trouwe herte eñ liefliicke reden
heeft, diens vriendt is de Koninck.
12 De Oogen des Heerē bewarē f goeden
raedt: daerentegen de woorden des ver-
achters/ verkeert hy.
13 g De Luye spreeckt/ Daer is eē Leeuwe
buyten: ick mochte verworcht wordē op
der strate.
14 h Der Hoeren mondt is eenen diepen
kuyl: wien de Heere onghenadich is / die
valt daer in.
15 i Dwaesheyt steeckt den iongelinck int
herte: doch de roede der tucht/ salse verre
van hem drijuen.
16 Wie den Armen onrecht doet / op dat
zijns goedts veel worde/ die sal oock eenen
anderen rijcken geuen/ eñ noode lijden.
17 Neyght uwe Ooren/ eñ hoort de woor-
den der Wijsen / ende neemt ter herten
myne leere.
18 Want het sal v saechte doen / so ghyse
sult by v behouden/ende sullē al te samen
door uwen k mondt wel ghelucken.
19 Dat v hope zy op den Heere: ick moet
v sulcks daechlicks vermanen v tē goede.
20 Hebbe ick het v niet menichfuldichlick
voorghescreuen / met raden ende leeren?
21 Dat ick v leerde eenen gewissen gront
der waerheyt/ dat ghy recht antwoorden
kondet/ dien die v senden.
22 Beroeft den armen niet/ hoe wel hy
arm is ende onderdruckt den ellendighen
niet in der l poorte.
23 Want de Heere sal hare saken handelē/
eñ sal hare Ondertreders ondertreden.
24 m Geselt v niet ten toornigen manne/
eñ en houdt v niet tot eenen grimmighen
manne.
25 Ghy mochtet anders synen wech leerē/
ende erghernisse uwer zielen daer van
krijghen.
26 n Weest niet by dē/ die hare handt ver-
knoopen eñ voor schuldt borghe worden.
27 Want so ghy het niet en hebt te betalē/
so salmen v/ v Bedde onder v wech nemē.
28 o Drijft niet te rugge de voorigen palē/
die uwe Vaders ghemaeckt hebben.
29 p Siet ghy eenen Man rasch in synen
wercke/ die sal voor den Koningen staen/
eñ en sal niet voor den Onedelen staen.

Dat xxiij. Capittel.

1 WAnneer a ghy sittet ende etet met
eenen Heere / so merckt daer op / v †
wien ghy voor v hebt.
2 Ende settet een mes aen uwe kele/ wilt
ghy het leuen behouden.
3 En wenscht v syner spijse niet: wāt het
is valsch broodt.
4 c Bemoeyt v niet rijcke te worden/ende
laet af van uwe vonden.
5 Laet uwe ooghen daer niet henen vliegē/
dat ghy niet hebbē en kont: wāt dat selue
maket hem vleugelen/als een Arendt/ende
vliecht na den Hemel.
6 Eett gheen broodt by eenen nijdischen/
eñ wenscht v syner spijsen niet.
7 Want ghelijck als een d schijnsel / is hy
inwendich: hy spreeckt/ Eett ende drinckt:
ende zijn herte en is doch niet aen v.
8 Uwe beten die ghy ghegheten hadder/
moet ghy wtspouwen / ende moet uwe
vriendelicke woorden verloren hebben.
9 e Spreeckt niet voor des sotten ooren:
wāt hy verachtet de kloeckheyt uwer redē.
10 d Drijft niet te rugge de voorigen palen/
eñ en gaet niet op der Weesen Acker.
11 e Want haer Verlosser is machtich: die
sal hare sake teghen v wtuoeren.
12 Geeft v herte ter tucht/ ende uwe ooren
tot vernuftighe redenen.
13 f Laet niet af den Jongelinck te tuch-
tigen: want so ghy hem met der roeden
slaet/ so en derf men hem niet dooden.
14 Ghy slaet hem met der roeden/ doch ghy
l † verlosset syne ziele van der Hellen.
15 Mijn sone/ so ghi wijs zijt/ so verheuget
hem oock mijn herte.
16 Ende myne Nieren zijn vrolic wanneer
uwe Lippen spreken wat recht is.
17 m V herte en volghe niet de Sondaers/
maer weest daechlicks in der vreese des
Heeren:
18 Want het sal v hier namaels goet zijn/
eñ v verwachten en sal niet feylen.
19 Hoort myn sone ende zijt wijs/ eñ richtet
v herte op den weghe.
20 n Weest niet onder den Suypers ende
Slemmers.
21 o Want de Suypers ende Slemmers
verarmē/ ende een slaper moet verscheurde
Kleederen draghen.
22 Luystert uwen Vader/ die v gegenereert
heeft: ende en veracht uwe Moeder niet/
wanneer sy oudt wordt.
23 p Koopt de Waerheyt/ eñ en verkooptse
niet: Wijsheyt/ Tucht ende Verstandt
24 Een Vader des Rechtueerdighen ver-
heucht hem / ende wie eenen wijsen Sone
gegenereert heeft/ die is daer vrolick ouer.
25 Laet hem uwen Vader eñ uwe Moeder
verheugen/ ende vrolick zijn die v ghebaert
heeft.
26 Gheeft my/ mijn Soon/ v herte eñ laet
uwen Ooghen myne weghen wel gheual-
len.
27 q Want eene Hoere is eenen diepē kuyl/
eñ een Ouerspeelster/ is eenen engen kuyle.
28 Oock loert sy als een Rooner / eñ de r †
stouten onder den menschen vergadert sy
tot haer.
29 Waer is wee? waer is leede? waer is
ghekijf? waer is klaghen? waer zijn won-
den sonder oorsake? waer zijn roode oogē?
30 s Namelijcken / waermen by den Wijne
sitt ende te samen koempt/ wt te Suypen
wat ingeschenckt is.
31 Siet den Wijn niet aen/ dat hy root is/
ende in het Glas so schoon staet: hy gaet
syn glade in:
32 Doch daer na steeckt hy ghelijck als een
Slanghe/ ende vergiftiget ghelijck als een
Adder.
33 So sullē uwe Oogen na andere vrouwen
sien / eñ v herte sal verkeerde dinck spreken.
34 Eñ sult zijn/ gelijck als eener die midden
in de Zee slaept ende als eener die bouen
op den Mastboom slaept.

Jonck ge-
went / oudt
gedaen.
Pro. 20. 11.
Hiob. 4. 8
Galat. 6. 8.
Dat is/
een milde
mensche.
Syrac. 31. 28
Tobi. 1. 17.
ende 4. 5. 13
Dat is/
dat noch
goedes
ijft in lee-
eñ radē/
at de hoe-
et God:
nders zijn
er valschē
monden so
ele/ of alle
oede raet-
agen ver-
rukē wor-
en.
Dat zijn
le traghe
redikers/
egenten/
esmne/ die
en Gods
ijtē willen/
gaen niet
oor die ke
nde dinne.
Pro. 23. 27
mtstraffe.
Genes 8. 21
Dat is.
hy sult v
anderen
ermede
utte zijn
helpen.
Dat is/
t Gerich-
. want in
poorten
Stadt /
aechmē tot
erichte is
ten.
Syr. 8. 19
Prou. 6. 1
de 11. 15.
de 17. 18
Deu. 27. 17
ou 23. 10
saie 5. 8.
Verstandi
eñ vrijtic
Liedē sal
en wel ge
nyeten/
ype Sebel
en en zyn
et des
oots
eert.
Syr. 21. 20
† An. wat
voorghe-
eit wordt.
Syra. 27. 1
ere. n. 17. 11
Prou. 20. 11.
de 28. 20

1. Timo. 6. 9
c Syrac. 28.
7. 17.
ende 31. 41.
Mat. 7. 6
d Pro. 22. 28
Deut. 19. 14
ende 27. 17
Hiob 24. 2.
e Pro. 22. 23
f Pro. 13. 24
ende 22. 15.
Syra. 30. 1
g Dat is, te
sedigen/ oft/
straffen ende
wysende.
l † Anders
Geesselt ghi
hem so en
derf hem de
Beucker uz
ghreffelen:
want daer
moet doch
ghegeesselt
zijn / doet
het de Va-
der of de
Moeder uz
so doet het
de Beucker/
daer en
wordt niet
anders wt:
niemant en
is hem opt
ontloopen:
want het is
Gods ghe-
richte.
m Prou. 24
1. 21.
Psal. 37. 1
n Pro. 21. 17
Syra. 19. 5.
o Pro. 21. 22
p Esai. 55. 1
q Prou. 5. 3
ende 6. 27.
ende 7. 10
ende 9. 18
ende 22. 14.
r † Anders
Merckt, de
quaet doen-
ders onder
dē menschē.
Wat het
volle drinc-
ken voor
schade m-
brenghet.
f Esaie. 5. 3
* Dat is/
laet v v ar-
me ellendi-
ge leuen/ uz
verdrieten/
dat ghy den
bosten in
harē goeden
leuen won-
det na vol-
ghen.
Prou. 23. 17
ende 24. 21
Psal. 37. 1

a Pro.20.18
b Pro.11.14
ende 15.22
c Sommighe menschē zijn so boosachtich/ dat sy henselfs gerne schade doen op dat haer naeste/ noch grooter schade lijdē moet: als die hem laet een ooghe wtsteken op dat den anderen twee oogē wtgesteken worden.
d Ro.14.24
Vele menschen zijn stout/ wanneer het wel staet/ ende vreesē hen voor thiene met/ wanneer hy alleen is
Spra.4.34
f Spr.4.15
Psal.82.4
Sprac.4.9.
Psal 82.4
Esaie.1.17
g Datis/ Gebruyckt der goederen die v God gheeft eñ en spaert harer niet.
u ten achter deele.
h Als die doen/ die der Armen huysen eñ goederen tot hen rucken: of anders niet lustighen nuckē/ haer daerwt vyeren.
i Psalm.34 10.ende 37.24
k Pro.17.5
l Psalm 37.1
m Prou.11.9
Iob.21.17.
n Prou.20.2
† Anders Dese dingē behooren ooch den Wijsen:
o Leu.19.15
Deut.1.17.
Syrac.42.1
Prou.17.15
... 19.5

35 Sy slaen my/ doch het en doet my niet
wee: Sy stooten my aen/ doch ick en voelles niet: Wanneer wil ick opwaken? dat
ick het meer ghebruycke.

Dat xxiiij. Capittel.

1 VOlcht * niet boose liedē/ ende wenscht
niet by hen te zijn.
2 Want haer herte pooget na schade/
ende haer lippen raden tot ongheluck.
3 Door wijsheyt wordt het huys ghebouwet/ ende door verstandt onderhouden.
4 Door a ordentlick huyshouden worden
de kameren vol/ aller kostelicken lieflicken
Rijckdom.
5 Een wijs man is sterck/ ende een vernuftich man/ is machtich van crachten.
6 b Want met rade moetmen de Krijghen
voeren/ c ende waer vele Raetgevers zijn/
daer is ouerwinninghe.
7 De wijsheyt is den Dwasen te hooch/ hy
en derf synen mondt in den Poorten niet
op doen.
8 Wie hem seluen schade doet/ dien heetmen billick een d Ertzbooswicht.
9 e Der Sotten dichtē is sonde: eñ de Bespotter is eenen grouwel voor den lieden.
10 Die en is niet f sterck/ die in der noodt
niet vaste en is.
11 g Verlost die/ diemen h dooden wil/ eñ
ontrecket v niet van dien/ diemen verworghen wil.
12 Spreeckt ghy/ Siet/ wy en verstaens
niet: Meynt ghy niet dat de ghene/ die de
herten bereydet/ het mercket? eñ die op de
zielen achtinghe heeft/ het kent? eñ betaelt den mensche na synen wercke.
13 i Eet Honich myn sone/ wandt het is
goet/ eñ Honichseem is soet in uwē halse.
14 Also is de bekentenisse der wijsheydt/
voor uwe ziele: Wanneer ghyse vindet/ so
sal het daer na wel gaen/ ende v hope/ en
sal niet te vergheefs zijn.
15 Loert niet/ ghelijck de Godloose/ op het
huys des Rechtueerdighen: en verstoort
zijn k ruste niet.
16 l Want een rechtueerdich mēsche m valt
seuenmael/ eñ staet weder op: daerentegen
de Godloosen versincken in ongheluck.
17 n Verheucht v des vals uwes vyandts
niet/ eñ v herte en zy niet vrolick ouer syn
ongheluck.
18 De Heere mochte het sien/ ende hem qualick behaghen/ ende synen toorne van hem
wenden.
19 Vertoornt v niet ouer den Boosen/ ende
en yuert niet ouer den Godloosen.
20 p Want de Boose en heeft niet te hopē/
eñ de Lanterne des Godloosē sal wtgaen.
21 q Myn kindt/ vreest den Heere ende den
Coninck/ ende en menghet v niet onder dē
Oproerischen.
22 Wandt haren onual sal onuersiens ontstaen: Ende wie weet/ wanneer dat alleyder ongheluck koemt?
23 † Dit coemt oock van den Wijsen: r Het
aensien der persoonen int Gherichte en is
niet goet.
24 Wie ten Godtloosen spreeckt/ Ghy zijt
vroom: dien vloecken de lieden/ ende het
Volck hatet hen.
25 Die hem daerenteghen straffen/ die behaghen wel/ ende eenen rijcken segen coint
op hen.
26 Een richtighe andtwoordt/ is als eenen
lieflicken kus.
27 Richtet daer buyten v werck wt/ ende
bearbeydet uwen Acker: daer naer bouwet v huys.
28 s Weest gheen ghetuyghe sonder oorsake
teghen uwen naesten/ eñ en bedriecht nie t
met uwen monde.
29 Spreeckt niet/ Alsmen my doet/ so wil
ick weder doen/ ende eenen yeghelicken zijn
werck betalen.
30 Ick ginck voor den Acker des Luyen ende voor den wijnberghe des Sotten voor
by.
31 Ende siet/ daer waren enckel Netelen op/
ende stont vol u † Distelen/ ende de muere
was neder ghevallen.
32 Doe ick dat sach/ nam ick het ter herten/
ende sach toe/ ende leerde daer van.
33 x Ghy sult een weynich slapen/ ende een
weynich sluymeren/ ende de handt een weynich te samen leggen/ dat ghy rustet.
34 Doch v aermoede sal v komen/ ghelijck
als een Wandelaer/ ende uwē kommer/ als
een gewapent man.

Dat xxv. Capittel.

1 DIt zijn ooch Salomonis Spreecken/
die daertoe ghesettet hebben/ de mannen
Ezechiedes Conincks Juda.
2 HEt is Gods eere/ een sake a verbergen:
daerenteghen der Koninghen eere is
het een sake ondersoecken.
3 Den Hemel is hooch/ ende de Aerde diep
doch de Coningen herte is ongrondelick.
4 b Men neme den schuym vanden siluer/
so wort daer een reyne vat wt.
5 Men neme een Godloos wesē van dē Coninck/ so wort synen Throon met gherechtichheyt beuesticht.
6 c Pracht niet voor den Coningen/ ende
en treedt niet aen de plaetse der Grooten
7 d Want het is v beter datmen tot v segge: Treet hier op: als dat ghy voor den Vorste vernedert wordet/ dat het uwe ooghen
sien moeten.
8 e Vaert niet haestelick wt te twisten: f †
want wat wilt gy daerna maken/ wanneer
ghy uwen naesten gheschendet hebt.
9 Handelt uwe sake met uwen naesten/ ende en openbaert eens anderen heymelickheyt niet.
10 Op dat hy v niet qualick na en spreke/
die het hoort/ ende v boose gheruchte nimmermeer ophoude.
11 Een woort gesproken te syner tijt/ is ghelyck als g gulden Appelen in silueren Schalen.
12 Wie eenen wijsen straffet die hem luystert
dat is ghelijck als eenen gulden Voorhoofte bane ende gulden Halsbandt.
13 Ghelijck als de koude des sneeus ter tijt
der Oogst/ also is een ghetrouwe Bode/ dien
die hem ghesonden heeft/ ende hy verquicket
zyns heeren ziele.
14 h Wie vele gelouet/ ende en houdet niet/
die is als een wolcke ende windt sonder reghen.
15 i Door geduldichheyt wort een Vorst versoent: ende een vriendelicke tonghe breket
de hardicheyt.
16 Vindet ghy Honich/ so eet dies genoech
dat gy niet te sat en wordet/ ende spouwet
het weder wt.
17 Treckt uwē voet van dē huyse uws naesten: hy mochte uwer verdrietich eñ v gram
worden.
18 k Wie teghen synen naesten een valsche
ghetuyghenisse spreeckt/ die is een spiesse/
sweerdt ende een scherpe pijle.
19 De hope des Verachters ter tijdt der
noot is gelijck als eenen vuylen tant/ ende een
slibberende voet.
20 Wie eenen boosen herten Liedekens sin
get/ dat is gelijck als een verscheurt kleedt
in den Winter/ ende edick opt in kryt.

p Pr.14.19
ende.19.5
ende 21.28
ende 25.18
q Pro.20.22
1.Pet.3.9
Math.5.39
Rom.12.17
Prou.6.9
r Anders hegghen.
f Also vertrecken de liedē harer saken/ ende spreken/ Morghen/ morghē etc. Ey het coēt noch wel Item het is in korten ghescbiedt.
Prouer.6.10
a Esai.1.22
b An. Dypster geyrange ofte prael etc.
Prou.24.8
c Luc.14.10
d Spra.8. 1
Matt.5.25
e † And. dat ghy veelicht daer niet nae en doet daer hy v v naesten mede te schade make.
f † Als Pomerantzen ende Citrin.
Een trouwe Dienaer ofte Onderdaē is niet te betalen.
g Ghelijck als de Vertelt doet/ de goede woorden en de nietsdaet na.
h Pro.15.4
Judic.8.2
1.Sa.25.18
i Prou.17.5
ende.21.28
ende.24.28
Susan.62
k Want hy wort doch erger ende stouter daer door: eñ met sulcken lieden isset (als men seyt) De eerste toorn de beste/ want hy houdet doch niet op tot dat hy tē ongheluck

21 n Hongert uwen vyandt / ſo ſpijſt hem
met broodt: dorſtet hem/ ſo drenckt hem
met water.
22 Want ghy ſult kolen op zijn hooft
hoopen/ eñ de Heere ſal het u vergheldẽ.
23 Den Noordenwindt verdrijft dẽ regẽ/
eñ een ſuer ſien/ de heymelicke tonghen.
24 o Het is beter / in den hoecke op den
dake ſittẽ/ dan by eenen twiſtiſchẽ Vrouwe/
in eenen huyſe te ſamen.
25 Een goedt gheruchte wt eenen verren
lande is ghelijck als koudt water / eener
dorſtiger ziele.
26 Een rechtueerdich menſche die voor
eenen Godlooſen valt/ is als een deroerde
Fonteyne/ ende verdorven Ader.
27 p Wie te veel Honichs eet / dat en is
niet goedt: ende wie ſwaer dinck onder-
ſoeckt dien wordt het te ſwaer.
28 Een man die ſynen gheeſt niet houden
en kan/ die is gelijck als een opene Stadt
ſonder mueren.

Dat xxvj. Capittel.

1 GHelijck als de Snee in den Somer/
eñ de Regen inden Oogſte. alſo en
rijmt oock den Sotten de a eere niet.
2 Ghelijck als een Voghel wechvaert/
ende een Swaluwe daer van vliecht: b
alſo en treft eenen onverdienden Vloeck
niet.
3 c Den Peerde een gheeſſel / ende den
Eſel eenen toom ende den ſottẽ een roede
op den rugghe.
4 Antwoordt den dwaſe niet na ſyner
dwaesheyt/ dat ghy hem oock niet gelijck
en wordet.
5 Antwoordt dan noch den dwaſe na
ſyner dwaesheyt / dat hy hem niet wys
late duncken.
6 Wie zijn ſake door eenẽ dwaesachtigen
Bode wtrichtet die is gelijck als een/ die
vt daer lam is aen de voeten/ eñ neemt
ſchaden.
7 Gelijck als eenẽ kruepelen het dantzẽ:
alſo ſtaet dẽ ſottẽ/ vã Wijsheyt te ſpreckẽ.
8 Wie eenen ſotten eere aenlecht / dat is
ghelijck als wanneer eener eenen e† Ede-
len ſteen / op den galgenberch werpe.
9 f Een ſpreucke in eens ſotten mondt/
is ghelijck als eenen doornſtruyck/ die in
eens droncken en handt ſteeckt.
10 g† Een goet meeſter maeckt een dinck
recht: daerentegen wie eenẽ h humpelaer
dinget/ dien wordt het verdorven.
11 i Ghelijck als een Hondt weder eet
Wat hy ghespouwen heeft : alſo is de
dwaes/ die ſyne dwaesheyt weder bedrijft
12 Wanneer ghy eenen ſiet/ die hem wijs
duncken laet / ſo is aen eene ſotte meer
hopens / dan aen hem.
13 k De Luye ſpreeckt/ Daer is een jonck
Leeuwe op den weghe / ende een Leeuwe
op der ſtraten.
14 Een Luyaert wendet hem int Bedde/
ghelijck als de Deure in der herren.
15 m De Luye ſteeckt ſyne handt in den
boeſem / eñ het wort hem ſuer / dat hyſe
weder ten monde heft.
16 Een luyaert laet hem n wijſer dunckẽ/
dan ſeuen/ die daer goede ſeden leeren.
17 Wie toegaet eñ menget hem in vreem-
den twiſt / die is ghelijck als een die den
Hondt by den ooren treckt.
18 Ghelijck als die ſchadelick is/ o die hey-
melick met gheſchutte ende pijlen ſchiet
ende doodet:
19 Alſo doet een valſch menſche met ſynen
naeſten / ende ſpreeckt daer na / p Ick
ſchimpte ſlechs.

Rom.12.20
Sam.30.11
Pro. 21. 9
19.
Spr.25.23.
Spr.3.22
e veel ſpre
en doet
chade.
Eere / is
oet / rijck-
om / ende
lle dz gene
aerinẽ eere
an heeft.
Sy vloec-
en God
egenet.
Pſal.109. 28
Pſal.32.9
† Anders
(ſynẽ bode)
e voeten
f houwet.
De Sot en
n ſullẽ niet
loeck zijn/
nde willen
ochaltoos
lorckelen/
at is / De
ijſte zijn.
† An ſteen
n eñ ſlinger
onde.
Wet is/
Wanneer
en Vronc-
enbolte
enẽ doorn-
oſch inder
andt
aecht / eñ
ant aſeert
aermede/
kratzt hy
eer daer-
nede /als
at hy de
ooſen te
erckẽ geue:
lſo doet eẽ
otte met
er Schrift
f Recht-
preucken/
ickwils
eer ſchadẽ
an vromẽ.
† And. De
Meeſter
ie alle din-
ẽ gemaeckt
eeft / die
loonet
epde den
ot ende
uertreder
Of/ Vroe-
er..
2. Pet.2.22
Pro.22.13
Pro.19.15.
Pro.19.24
Or zijn de
ene/ die an
e lieden

20 q Wanneer daer geen houdt meer en is
ſo gaet het vyer wt : eñ wanneer de ach-
terklapper wech is/ ſo houdet de twiſt op
21 r Gelijck als de kolen eenen gloet/ ende
hout een vyer/ ſo richtet eẽ twiſtich man/
ghekijf aen.
22 ſ De woorden des achterklappers zijn
gelijck als ſlagen/ eñ gaet door het herte.
23 Eenen vergiftigen mondt/ eñ een boos
herte / is ghelijck als een potſcherf met
ſilver ſchuym overtoghen.
24 De vyant wort bekent by ſyner redene/
hoe wel dat hy int herte valſch is.
25 Wanneer hy zijn ſtemme vriendtlick
maeckt ſo en gheloeft hem niet/ wãt ſeuen
grouwelen zijn in ſyner herten.
26 Wie den haet verberget / dat hy ſchade
doet dies booſheyt ſal voor der Gemeynte
openbaer worden.
27 t Wie eenen kuyl maect / die ſal daer in
vallen: ende wie eenen ſteen wentelt / op
dien ſal hy komen.
28 Een valſche tonghe/ hatet die u † hem
ſtraffet: ende eenen huychelſchen mondt/
richtet verderf aen.

Dat xxvij. Capittel.

1 BEroemt u v niet dies daechs die mor-
ghen koempt : want ghy en weet niet
wat noch heden begheuen mach.
2 Laet u eenen anderẽ louen eñ niet uwen
mondt: eenen vreemden/ eñ niet uwe eyge-
ne lippen.
3 x Eenen ſteen is ſwaer eñ zant is eenen
laſt: doch des ſotten toorne is ſwaerer/ dan
die beyden.
4 Toorn is een woedende dinck/ eñ grim-
micheyt is onſtuymich. ende wie kan voor
den nyde beſtaen?
5 b Openbare ſtraffe is beter/ dan heyme-
licke liefde:
6 De ſlaghen des liefhebbers meynent
rechts trouwelick: daerentegen het kuſ-
ſen des haters/ is bedriechlick:
7 e Een volle ziele treedt wel op Honich-
ſeem : daerentegen eener hongerigẽ ziele/
is alle bitter/ ſoete.
8 Ghelijck als eenen ſ Voghel is / die wt
ſynen neſte wijcket : alſo is de ghene / die
van ſyner ſtede wijcket.
9 Het herte verheucht hem der Salue eñ
des Rueckwercx : doch een vriendt is
lieflick/ om des raedts wille der zielen.
10 Uwen vriendt ende uws Vaders vrient/
en verlaet niet / ende gaet niet int huys
uws broeders / wanneert u qualick gaet:
want een Nabuer/ die na by is/ is beter/
dan een Broeder / die verre is.
11 g Zijt wijs mijn Sone / ſo verheucht
hem mijn herte: ſo wil ick antwoordẽ dien/
die my ſchendet.
12 h Een voorſichtich man ſiet het onghe-
luck/ eñ verberget hẽ: daerentegen de on-
beſinnedẽ gaen henen door eñ lijdẽ ſchade.
13 i Neemt dien zijn kleede / die voor eenen
anderen borghe wordt / ende pandt hem/
om der vreemden wille.
14 Wie ſynen naeſten met luyder ſtemmen
ſeghent/ ende vroech opſtaet / dat wordt
hem voor eenen vloeck gerekent.
15 l Een twiſtighe Vrouwe/ ende ſtadich
druppen wanneert reghent / worden wel
met malcanderen vergheleken.
16 Wieſe ophoudt/ die houdt den windt/
ende wil de Olye mit met der handt vatẽ.
17 Een meſſe wettet het ander / ende een
man den anderen.
18 Wie ſynen Vijchboom bewaert/ die eet
daer vruchten van: ende wie ſynen heere
bewaert / die wordt gheeert.

willen leerẽ
eñ richten/
eñ en ken-
nent doch
ſelfs niet be-
ter maken
noch doen:
dat is een
verdrietlick
booſe volck
o Pſal. 11. 3
p Dat is/
Feylet hem
zijn booſe
aenſlach/ ſo
heeft hy ge-
ſchimpet/
eñ weet hẽ
ſijn te ont-
ſchuldigen :
het ware hẽ
doch lieuer
dat hy niet
gefeylet en
hadde.
Pſal. 11. 2.
q Spr.28.12
r Spr.28 12
ſ Pro. 18. 8.
t Dat is/
Diena eens
anderẽ ſcha
den pooget
ete.
Pſal.7. 16.
ende 9.16.
Eccle. 10. 8.
Heſth.6. 10.
Suſan. 62.
Dani.6.24.
Spr. 27. 29.
u† And. be-
kommert u
a Jaco.4.13.
Mat.6.34.
Eyghen lof
ſtinckt.
c Spr. 22. 18
d Pſal.141.5
e Hiob.6. 6.
f Dat is/
Laet u geene
aenuechtin-
ge van uwẽ
ſtuele dry-
ven: maer
daer vlyde
daer by :
God ſalt
wel goet
maken.
Spr.9. 14
g Hoedt u
voor v daer
der lenghen
wordt wel
raedt.
Pro. 22. 21.
h Pro.22.3
i Pro.20. 16
ende 22. 26.
l Pro. 19. 13
m Anders
in ſyner
handt
ſchreyen
maken.

19 Ghelijck als de schaduwe int water
is teghen het aensicht/ also is des menschē
herte/ teghen eenen anderen mensche.
20 o De Helle ende verderuinghe worden
nemmeermeer vol: ende der menschen oo-
ghen/ worden oock niet versadicht.
21 *Eē man wordt voor den mont des p lo
uers beproeft/ ghelijck als het silver in een
q Deghel/ ende het Goudt in den Ouen.
22 Wanneer ghy den dwaes in den mor-
tier als gorte verstootet/ met den stooter/
so en laet zijn dwaesheyt doch niet vā hē af
23 Op uwe Schapen hebt achtinghe/ ende
neemt v uwer kudde aen.
24 Want het goet en duert niet eewichlick
ende de r Kroone en duert niet voort ende
voort.
25 Het hoy is opghegaen/ ende het gras is
voorhanden/ ende kruyt wordt vergadert
op den Berghen.
26 s De Lammeren kleeden v/ ende Bockē
gheuen v het Ackergelt.
27 t Ghy hebt Gheytenmelck ghenoech ter
spijse des huys/ ende ter neeringhe uwer
maechden.

Dat xxviij. Capittel.

1 DE a Godloose v vliedt/ ende niemandt
iaget hem: de Rechtueerdige daeren-
teghen is vrijmoedich als een ionck
Leeuwe.
2 Om des Lants sonden wille worden vele
veranderinghen der Vorstendommen: daer
enteghen om der lieden wille die verstan-
dich ende vernuftich zijn/ blijuen sy langhe
leuendich.
3 Een arm man die de s gheringhe beleedi
ghet/ is ghelijck als een Meeldaw/ die de
vrucht verderuet.
4 Die de Wet verlaten/ louen den Godloo
sen: die se daerentegen bewaren/ die zijn on
willich op haer.
5 Boose liedē en merckē niet op het recht/
v die daerenteghen na den Heere vraghen/
die mercken op alle dinck.
6 e Een arm man/ die in synen vromicheyt
henen gaet/ is beter/ dan een rijck man/ die
in verkeerden weghe gaet.
7 Wie de Wet bewaert: dat is een verstan-
dich kint/ wie daerentegen Slemmers voe
det/ die schendet synen Vader.
8 Wie zijn goedt vermeerdert met Woec-
ker ende Ouersettinge/ f die vergadert het
tot der armen nutte.
9 g Wie syne oore afwendet/ te hooren de
Wet/ diens ghebedt is eenen grouwel.
10 h Wie de vromen veruoert op eenen
Boosen wech/ die sal in synen kuyl vallen:
daerenteghen de vromen sullen het goedt
eeren.
11 Eē rijck mā laet hem wijs dunckē: doch
een arm verstādich man/ mercket op hem.
12 i Wanneer de Rechtueerdighen de ouer-
handt hebben/ so gaet het seer fijn toe/ wā
neer daerentegen de Godloosen opkomen:
so k l keeret hem om met den lieden.
13 l Wie syne misdaedt versaeckt/ dien en
sal het niet wel in ghelucken: wie se daeren
teghen bekendt ende laet/ die sal barmher-
ticheyt verkrijghen.
14 Wel dien/ die hem allewege vreest/ wie
daerenteghen halssterck is/ die sal in on-
gheluck vallen.
15 n Een Godloose/ die ouer een arm Volck
regeert/ dat is eenen brullenden Leeuwe ēn
gierighen o Beyre.
16 Wanneer een Vorst sonder verstandt is/
so geschiet veel onrechts: wie daerentegen
de [illegible]icheyt atee/ die sal langhe leuen.
17 p Een mensche/ die aent bloet eenes zielen

a Sp.14.12.3
* Prou.17.
p Dat is/ Wie hē geerne hoort louē/ die wort haest bedrogē want hy bewijset daermede/ dat hy een loos mā zy/ die syne eere bouē alle recht lieuet.
q Of een teyle
r Dat is/ de heerschappije in den huyse/ als soude hy seggen: Laet v genoegen aen diē dat voorhandē is/ hier en is gheen blijuen.
s 1 Tim.6 8
t Spr.29.38 ende 39.21.
a Leuit.26.36
Want de conscientie. is meer/ als duysent Tuygē. Wā neer God eē Lant straffē wil/ so heeft het allewegen nieuwe Heeren
b Dat is/ Armē Rechten/ verachteden verdrucker oft leet aēdoet.
c 1 Cor.2 10
d Prou.19.1
Spr.19.21.
e Dat is/ Die krijgen het/ dien hy het niet toe gedacht en heeft/
f Prou.1.24
g 1.Re.18 18
Iere.23.11.
h Eccl 10.7
Prou.28.28 ende 29.2.
i Hiob 13.15
Psal.32.5.
k Of slaen.
l Prou.19.12
m Dan.7.5
Spr.10.12.
n Gen.4.10 ende 9.6.
o † And. sal tot in het graf oft put se v ue... rich zijn/ dat hen nie...

onrecht doet/ die en q † wort niet behoudē/
wanneer hy schoon tot in der Helle voere.
18 r Wie vromelicken henen gaet/ die sal ge-
nesen: Wie daerenteghen eens verkeerden
weechs is/ die sal op eenmael s† veruallen.
19 t Wie synen Acker bouwercket/ die sal
broots ghenoech hebben: Wie daerenteghē
den ledichganghen nagaet/ die sal armoede
ghenoech hebben.
20 Een ghetrouwe man wort vele gesegent:
u wie hem daerenteghen snellet rijck te wor
den/ die en sal niet onschuldich blijuen.
21 x De persoonen aensien/ en is niet ghoet:
wandt hy doet qualick/ oock wel om een
stuck broodts.
22 Wie ten Rijckdom haestet/ en is nijdisch/
die en weet niet/ dat hem ongheluck weder-
uaren sal.
23 y Wie eenen mensche straffet/ die sal daer
naer gonst vinden/ meer dan die daer huy-
chelt.
24 z Wie synen Vader oft Moeder wat
neemt/ ende spreeckt/ Het en zy geen sonde:
die is des Verderuers gheselle.
25 Een stout man verwecket twist: wie hem
daerentegen op den Heere verlaet/ die wort
vet.
26 a Wie hem op zijn herte verlaet/ die is
een Dwaes: wie daerentegen met Wijsheyt
henen gaet/ die sal ontkomen.
27 b Wie den armen gheeft/ die en sal geenē
kommer lijden: wie daerenteghen syne oo-
ghen afwendet/ die sal seer afnemen.
28 c Wanneer de Godloosen opkoemen/ so
verbergen hen de lieden: Wanneer sy daer-
enteghen omkoemen/ so wordt der Recht-
ueerdighen vele.

Dat xxix. Capittel.

1 WIe a teghen de straffe halssterck is/
die sal onuersiens verderuen/ sonder
alle hulpe.
2 b Wanneer der Rechtueerdighen vele is/
so verheuget hem het Volck: wanneer daer
enteghen de Goddeloose heerschet/ so such-
tet het Volck.
3 c Wie Wijsheydt lief heeft/ die verheucht
synen Vader: Wie hem daerenteghen met
Hoeren gheneert/ die coemt om zijn goet.
4 Een Coninck richtet het Landt op/ door
het Recht: Die daerenteghen d gierich is/
die verderft het.
5 Wie met synen naesten e huychelt/ die
spreydet een nette wt tot synē voetstappen.
6 f Wanneer een boos mensche sondicht/
so verstricket hy hem seluen: doch een recht-
ueerdich mensche verheucht hem/ ēn heeft
g vrolickheyt.
7 De rechtueerdighe bekent de sake der ar-
men: de Godloose en achtet gheen vernuft.
8 De Bespotters brenghen lichtelick een
Stadt in ongheluck: h daerentegen de Wij
sen stillen den toorne.
9 Wanneer een wijs man met eenen dwase
te handelen coemt/ hy toorne ofte lache/ so
en heeft hy gheen ruste.
10 i De Bloedtghierigen haten de Vromen:
daerenteghen de Rechtueerdighen soecken
zijn ziele.
11 Een Sot giet synē geest gansch wt: daer-
entegen een wijs man houdt aen hem.
12 k Een Heere die tot leughenen lust heeft/
diens Dienaers zijn altemael Godloos.
13 Een arm man ende een l Rycke/ ghemoe-
ten hen onder malanderen: Doch beyder
ooghen m verlichtet de Heere.
14 n Een Coninck/ die de Armen trouwelic-
ken richtet/ diens Throon sal eeuwelick be-
staen.
15 De roede ende straffe gheeft Wijsheydt/

want wy verhoudē.
p Pro.10.9.
q † Anders gantsch ontwee vallē.
r Prou.12.11
Spra.20.30
s Prou.13.18 ende 20.21 ende 23.4
1.Timo 6.9
t Deut.1.17 ende 17.2
Jacob.2.9
Prou.24.15.
u Prou.27.5
x Mat.15.5
y Iere.17.5
Psal.49.7
z Deut.15.4
Psa.112.5
Prou 12.24
2.Cor.9.6
a Pro.28.28 ende 29.2
b Prou.5.23 ende.15.10.
Sapi.3.11.
c Prou.28.28.
a Prou.5.7. ende 10.1 ende 15.20
Sp.9 6
Luc.15.13
b Dat is/ Die het Lāt obillicken schattet.
c Of den wijnpelaer schreyet.
† And. liefkoset
d Prou.5.22.
e Of hertē lust
Iudic.8.6
f Gen.18.23
g 2.Sa.20.9
h Spr.10.2
i Een Rijcke heet hier/ die woeckeren kan: gelijck sy dan ghemeynlick alle woeckerē: als oock Esaias. neint 53. den Rijckē/ Godloos noēt.
k Dat is/ hy troostet ende gheeft ghenoech.
l Pro.20.28
m Spr.30.8
n Pro.13.24

baerenteghen een Jongelinck hemseluen
ghelaten schendet syne moeder.
16 Waer vele Godloosen zijn/ daer zijn ve-
le sonden: doch de Rechtueerdighen sullen
haren val afleuen.
17 Tuchticht uwe Sone/so sal hy v verheu
ghen/ende sal uwer zielen saechte doen.
18 Wanneer de p Prophetie wt is so wort
het Volck wilde ende woeste: wel daeren-
teghen dien/die de Wet q handthauet.
19 Een knecht laet hem met woorden niet
tuchtigen: want wanneer hy het alreede
verstaet/so neemt hy hē doch dies niet aē.
20 Siet ghy eenē/die snel is te sprekē: so is
aen eenē Dwase meer hopens/dan aē hē.
21 Wanneer een knecht van ionckheydt r
teerderlick gehouden wort/so wil hy daer
na een f † Jonckerzijn.
22 t Een toornich man richtet twist aen: eñ
een grimmich man doet vele sonden.
23 u De hoouerdicheydt des menschen
sal hem stooten daerentegen den oot moe-
dighen sal eere ontfanghen.
24 x Wie met dieuen een deel heeft/hooret
lasteren/ende en seyt het niet van hem die
hatet zijn leuen.
25 Voor menschen hem schuwen/brenghet
tot valle/wie hem daerenteghen op den
Heere verlaet/die wort bescherinet.
26 Vele soecken het aenghesicht eens p
Vorsten: doch eens yeghelicken gherichte
koemt van den Heere.
27 Een onrechtueerdich man/is den Recht
ueerdighen eenen grouwel: ende wie eens
rechten weechs is/die is des Godloosen
grouwel.

Dat xxx. Capittel.

1 Dit zijn de worden Agur/des soons Ja-
ke/ leere ende redenen des mans Ei-
thiel/Eithiel ende Vchal.
2 Want ick ben de alder a dwaesachtich
ste/eñ menschen verstandt en is niet
by my.
3 Ick en hebbe geen wijsheyt geleert / eñ
wat Heylich zy en weet ick niet.
4 Wie vaert henen op na den Hemel ende
daer af: wie vatet den wint in syne handen
wie bindet de wateren in een kleedt? wie
heeft alle de eynden der Werelt ghesettet?
hoe heet hy? ende hoe heet zijn Sone? weet
ghy dat?
5 b Alle woorden Gods zijn doorlouttert/eñ
zijn eenē Schilt dien die op hen betrouwē.
6 c Doet niets tot synen woordē: dat hy v
niet straffe/ende wordet leugenachtich ge-
vonden.
7 Tweederley bidde ick van v die wouder
ghy my doch niet weygeren / eer dan ick
sterue.
8 d Afgoderie ende leugenen/laet verre van
my zijn: Armoede r ende Rijckdom gheeft
my niet: laet my dan noc h mijn bescheydē
deel spijse wech nemen.
9 f Ick mochte v anders/wanneer ick te
sat worde/versaken/eñ seggen/ Wie is de
Heere? g ofte wanneer ick te arm worde/
mochte ick stelen ende my aen den Name
myns Gods Vergrypen.
10 Vergadert den knecht niet teghē synen
Heere: hy mochte v vloecken / ende ghy
moeste de schult draghen.
11 h Daer is eenen arbeyt/die haren Vader
vloeckt/ende hare Moeder niet en segent
12 Eenen arbeydt/die haer reyne dencken
laet/ende is doch van haren dreck niet ge-
wasschen.
13 Eenē aert/ i die hare ooghē hooch draecht
die hare ooghenleden hooch verheffet.

Prou.13.24
ende 23.13.
Dat is/
sonder
Gods wort
dan de men
sche niet an-
ders doen/
dan afgode-
rye/ eñ syne
wille drijuē
Esai.30.3.
Als met
handen
weerhoudt.
r Of. tzaert
lick
f † And. een
soon in den
huyse.
t Prou.15.18
u Hiob.22.29
1.Pet.5.5.
x Leuit.5.1.
p Op der
Vorsten ge-
nade hem
verlaten son
der God dat
is een ydel
en onnut
dinck.
Dit schijnt
als sy het
een toeset-
tinge eens
wijsē mans
tot den
Spreucken
Salomo-
nis.
a Wijse lie-
den bekēn-
nen/dat ha
re wijsheyt
niets en sy:
Maer de
sotten weēē
alle dinck/
ende en
konnē niet
dwalen.
b Psal.7.12.
ende.12.7
ende.18.31.
eñ.119.140.
c Deu.4.2.
ende.11.32
ende12.32.
Een Gebet
tot God
d Tenscho
gebet is
dit: hy be-
geert Gods
woort ende
syn dagheli-
licke broot/
op dat hy
hier ende
daer leuen
moghe.
e Spr.27.4.
Prou.20.21.
ende.23.4.
ende.28.20
Jere.17.11.
1.Tim.6.9.

14 Eenen aerdt/die sweerden voor tanden
heeft: die met haren backtanden verslint
k eñ verteert de Ellendigen in den lande/
ende den Armen onder den lieden.
15 Een Egel heeft twee Dochteren/Brēgt
herwaerts: Brengt herwaerts: dry dingen
zijn niet te versadighen / ende het vierde
spreeckt niet/Het is ghenoech.
16 l De helle/der Vrouwen toegheslaten
Moeder/de Aerde en wordt des waters
niet sat/ende het Vier spreeckt niet/ Het is
ghenoech.
17 m Een ooghe die den vader bespottet/eñ
verachtet de Moeder / haer te luysteren/
die moeten de Rauen aen de beke wtpickē
ende de ionghen Arenen verslinden.
18 Dry dinghen zyn my te wonderlick/ende
het vierde weet ick niet.
19 n Des Arendts wech inden Hemel / der
Slanghen wech op eenen Rotzsteen/ des
Scheeps wech midden in de Zee/ende eēs
mans wech tot eener o Maghet.
20 Also is oock den wech der Echbrekerschē
die verslindet ende wisschet haren mont
eñ spreeckt/Ick hebbe niets quaets gedaē
21 Een Landt wordt door dryerley onrus-
tich/ende het vierde en kant niet verdragē
22 p Een knecht wanneer die Coninc wort/
een Sot wanneer die broodts te sat wor-
dt.
23 Een boose Vrouwen persoone/wanneer
die ter Echt ghenomen wordt / ende eene
Maget / wanneer die harer Vrouwe Erf-
genaem wort.
24 Vier dingen zijn kleyn op Aerden/ ende
kloecker dan de wijsen.
25 q De Mieren een swack volck/dannoch
beschicken sy in den Somer haer spijse.
26 De Konnickens een swack volck/ dan-
noch leyt het zyn huys in de Rotzsteenen.
27 De Sprinckhanen hebben geenen Ko-
ninck / dan noch treckē sy wt met gantsche
hoopen.
28 De Spinne werckt met haren handen/
ende is inder Koningen Palleysen.
29 Dryerley hebben eenen schoonen ganck/eñ
het vierde gaet gansch wel.
30 De leeuwe machtich onder den dieren/
ende en keeret niet om voor yemanden.
31 Eenen wint van goeden lendenen/ende
eenen Ram/ende de Koninck/ teghen wel-
ke hem niemandt leggen derf.
32 Hebt ghy r genarret/ende hooch henen
geuaren/ende wat quaets voor gehadt/ so
legget de handt op den mondt.
33 Wanneer men Melck stoot so maeckt-
men daer boter wt: ende wie de neuse har-
de snut die dwinghet het bloet daerwt: eñ
wie den toorne st verwecke / die dwinget
daer twist wt.

Dat xxxi. Capittel.

1 Dit zijn de woorden des Konincks a La-
muel: die leere/die hem zijn Moeder leer
de.
2 Och mijn wtuerkoorne? Och ghy So-
ne mijns lichaems? Och myn ghewun
schede Sone.
3 Laet den Vrouwen niet v vermeugen/eñ
gaet den wech niet/daer hen de Koningen
in v verderuen.
4 O niet den Coningen/Lamuel/gheeft dē
Conynghen geenen c Wijn te drincken/
noch den Vorsten stercken dranck/
5 Sy mochten anders drincken ende der
Rechten vergeten/ende veranderen tegēs
de saken der Ellendighen lieden.
6 Gheeft stercken dranck dien/ die omko-
mē sullen/ d ende den wijn den bedroefden
zielen.

f Deut.8.12
ende 31.20.
g Spr.27.1.
h Exo.21.18
Deut.27.16
Mat.15.4.
i Psal.18.28
Prou.6.17.
k Psal.10.8
Esaie3.14
l Prou.27.20
m Exo.21.17
Deut.27.16
n Sapie.5.1
o Dat is/
de liefde en
is niet wt
te dencken
noch te spre
ken.
p 1.Reg.11.
q Prou.6.7
Spr.10.38
r Dat is
Schaertv
niet/wan-
neer ghy ee-
ghens waer
in ghesepte
hebt/ende
en verdedi-
ge het niet:
want feylen
is mensche-
lick/maer
verdedigen
syne dwalin
ghen/is
Duyuelsch.
st And.in-
houdt.
Dat is een
der eerste toe
settinghe
eens Ko-
nincks tot
den Spreuc
ken Salo-
mons.
a Heer/ God
by hem.
b Als de ge-
ne doen/die
veriaecht
ofte versteut
worden * of
te anders
schendelickē
omkomen.
c Spr.19.2.
d Spr.31.7.
Psal.104.15

f † Andere: doornen
f † An. Wie sal etc. vinde etc.
Prou.18 23. ende19.18
Syrac.26.1.
g Dat is nu lieuers en is op Aerden/ als vrouwen liefde/ wien: die kan te recle waerdẽ.
h† And roo: uen sullen. etc. Ofte roouen sal hy gheen noot hebben
i Dat is Sy is rustich in den huyse.
k Dat is/ Sy verhoedet/ schade ende mercket wat voor: deel in brenghet.
l And. keersse
l Dat is/in: der noot heeft sy troost
m Pro.23.5
n† Anders roosuerwi: ghe.
o Luc.6.21
p Dat is Sy onder: wyset hare kinderen eñ gesinne sijn met Godes woordt/ ende leeret hen tucht ende eere
q Dat is/ Een vrou: we kan by haren man: ne/eerlick ende God: lick woonẽ/ ende met goeder con: scientie een huysvrouw zijn. Sy sal doch daer: one lende daerneuen God vreesẽ aen hem ge looven ende bidd..
r Of gepreesẽ Ecclesiastes Cap.12.

7 Dat sy drincken ende haers ellende ver:
ghetẽ. ende haers ongheluckis niet meer
en gedencken.
8 Doet uwen mont op voor de stommẽ/eñ
voor de sake aller/die e † verlaten zijn.
9 Doet uwẽ mont op/ende Richtet recht/
ende wreket den Ellendigen ende Armẽ.
10 Aleph. f † Wien een deuchsaem Wijf
beschicket is/die is veel g Edeler/ als de
kostelicke Peerlen.
11 Beth. Haers mans herte derf hem
op haer verlaten. ende h neeringe sal hem
niet ontbreken.
12 Gimel. Sy doet hem goet ende gheen
quaet/alle zijn leefdaghe.
13 Daleth. Sy gaet met wolle ende vlas
omme/ende arbeydet gheerne met haren
handen.
14 He. Sy is ghelijck als eens Koopmãs
Schip/dat spijse neeringhe van verre bren
ghet.
15 Vau. i Sy staet des nachts op / ende
gheeft haren huyse voeder/ ende eten ha:
ren maechden.
16 Zayn. Sy dencket na eenen Acker/eñ
koopt hem/ende plantet eenen Wijnberg
vanden vruchten harer handen.
17 Heth. Sy gordet hare lendenen vast/
ende stercket hare armen.
18 Thet. Sy mercket hoe haren handel
k vromen brenghet: hare Lanterne en bluſ
schet l des nachts niet wt.
19 Jod. Sy strecket hare handt na den
spinrock/eñ hare vingheren vaten de spille
20 Caph. m Sy breydet hare handen wt
totden Armen/ ende recket hare handen
den Noodtdruftighen.
21 Lamed. Sy vreeset haren huyse niet
voor den snee:want hare gantsche huys
heeft n† dobbel kleederen.
22 Mem. Sy maeckt haer seluen deckẽs
witte zijde ende purper is haer kleedt.
23 Nun. Haer man is beroemt inden
Poorten/wanneer hy sitt by den Ouerstẽ
des Landts.
24 Samech. Sy maeckt eenen rock/ende
verkoopt hem: eenen gordel gheeft sy den
Kramer.
25 Ayn. Haer cieragie is/dat reyn ende
vlijtich is/o ende sal hier namaels lachen
26 Pe. p Sy doet haren mont op met
Wijsheydt/ende op harer tonghe is heyl:
same leere.
27 Zade. Sy schouwet/hoe het in haren
huyse toe gaet/ ende eet haer broot niet
met luyheydt.
28 Koph. Hare sonen komen op ende prijẽ
sense salich /haer man loeftse.
29 Resch. Vele dochteren brenghen rijck
dom te samen/doch ghy ouertreffetse alle
30 Schin. Lieflick ende schoon zyn / is
niets:q een Vrouwe die den Heere vreeset
salmen loven.
31 Thau. Sy sal r gheroemt worden vã
den vruchtẽ harer handen ende hare werc
ken sullense louen inden Poorten.

Argument.

HEt tweede is ghenaemt Ecclesiastes. By de Griecken bedupdt Ecclesia een Vergaderinghe, te weten een menichte volcks te samen gheroepen / om te hooren spreken van saken die de Ghemeynte aengaẽ So is dan Ecclesiastes die een Oratie oft Re laes doet voor het volck/ofte die van de sakẽ der Religie handelt/voor de Vergaderinghe des volcks. So stelt hem dan de Prediker hier/gelijck oft daer van alle eynden der We reldt groot volck versamelt ware/ ende dem teghen den anderen strede van het opperste goet:ende daer stelt Salomon hemseluen als in een hooghe wtnemẽde plaetse voor/ als al ler menschen meyninghe ende gheuoelen stra ffende ende verwerpende/ segghende: Het is enckel ydelheyt/ende alle dinghen zijn ydel. Want in het eerste deel deses boecks / handelt hy de vermaerde Questie vanden oppersten goede/dwelck is/met God vereenicht te zijne ende syner altijdts te ghenieten. Ende daer om wederleyt hy de meyningen der menschẽ/ die het opperste goet ghestelt hebben in ken: nisse ende wetenschap veler dinghen in ghe: noechte ende wellust in eerlickheyt/wtnemẽ heyt ofte rijckdom: ende gheeft daerentus: schen gheboden ende leeringhen van mati: ghen ghebruycke der wellust ende des rijck: doms. Inde laetste Capittelen onderricht hy/ wat voordeel menbehoort te hebben vã het goede te volgen/ende het qua de te vlieden: ende dat door sulcke sententien/als hy in de Prouer: bia ghestelt heeft.

Ecclesiastes/ de Prediker.

Dat Eerste Capittel.

1. Alles wat inder Wereldt is / 16. Ja de menschelicke Wijsheydt selfs/is ydel en de nietich.

1 DIt zijn de woorden des Predikers/des Soons Dauids/des Koninckx te Jerusalem.
2 a Alle dinc is gantsch ydel/ spraeck de Prediker alle dinc is gantsch ydel a Eccle.12.8
3 Wat heeft de mensche
meer van aller syner moeyte / die hy heeft
onder der Sonnen:
4 Een gheslachte vergaet/het ander coẽt
b doch de Aerde blijft eewichlick. b.1.Pet.3.7
5 De Sonne gaet op ende gaet weder on
der/ende loopt aen haer plaetse /dat sy al:
daer weder opgae.
6 De wint gaet tegen Suyden/eñ koemt
omme c ter Middernacht/ende wederom: c Dat is/ Tẽ Noordẽ
me aen de plaetse/daer hy begost.
7 d Alle wateren loopen inde Zee / noch d Prob.14.11
en wordt sy niet voller: aen de plaetse van
daer sy vlieten/daer sy weder henẽ
8 e Alle doen is so vol moeyte/dat het nie
mant wtspreken en kan: de ooghe siet haer e Dat is/ De iammer ende ydel: heyt op Aer den is groo: ter/dan men seggen kan: eñ ick moet doch daer van spreken in desen Boecke.
nimmermeer sat ende de oore hoort haer
nimmermeer sat.
9 Wat is het dat ghescheidt is? euen dat
selue dat hier na geschieden sal: wat is het
datmen gedaen heeft? euen dat selue/datmẽ
hierna doen sal; ende daer en gheschiet niet
nieus onder der Sonnen.
10 Geschiet daer ooc wat daermen van seg
ghen mochte/Siet. dat is nieuwe ? want
het is voor gheschiedt/in verganghen tyden
die voor ons gheweest zijn. Ecclesi.3.15.
11 Men en ghedenckt des vorighen niet/
hoe het gegaen is: also en salmen ooc dies
dat hierna koemt/niet ghedencken by dien
die hierna zijn sullen.
12 Ick Prediker was Coninck ouer Israel
te Jerusalem/
13 f Ende begaf mijn herte te soecken ende
wijslicken te ondergronden alles watmen f 1.Reg 3.12 ende 4.29
onder hemel doet: sulcke onnuttigen moey
te/ heeft God den menschen kinderen ghe:
gheuen/

geuen dat sy hen daerin moeten vermoeyen.
14 Ick sach aen alle doen / dat onder der
Sonnen ghe'chiet : ende siet / het was al-
temael ÿdelheyt ende iammer.
15 Het kromme en kan niet recht worden/
noch de feyle ghetelt worden.
16 Ick sprack in mÿner herten / g Siet /
Ick ben heerlick ghewordē, ende hebbe
meer Wÿsheyt dan alle die voor my ghe-
weest zÿn te Jerusalem / ende mÿn herte
heeft veel gheleert, ende ondervonden.
17 Ende gaf mÿn herte oock daer toe / dat
ick Wÿsheyt ende Dwaesheyt, eñ Kloeck-
heyt leerde: ick werdt dan ghewaer / dat
sulcks oock moeyte is.
18 Want waer vele Wÿsheyt is / daer is
vele onmoedicheydt : ende wie vele leeren
moet, die moet vele lÿden.

g 1.Reg.3.8 ende 23.29.

Dat ij. Capittel.

1. Wellust des vleesches, ende Coninck-
licke pracht, 12. Item / veulgeringhe der
Wÿsheyt, 18. ende zÿns arbeyts niet ge-
meten verren in desen leuen/ is ÿdelheydt.

1 Ick sprack in myner herten. Wel aen/ick
wil wel leuen, ende goede dagen hebben:
doch siet / dat was oock ÿdelheydt.
2 Ick sprack ten Lachen, Ghy zÿt dul : eñ
ter Vreuchde, Wat maeckt ghy ?
3 Doe dachte ick in myner herten/ a† mÿn
lichaem van den Wÿne af te trecken / ende
mÿn herte ter Wÿsheydt te voeren, dat ick
begrepe wat Dwaesheydt is : tot dat ick
leerde/ wat den menschē goet ware, dat sy
doen souden / so langhe als sy onder den
Hemel leuen.
4 b Ick dede groote dingen : Ick bouwede
huysen ick plantede Wÿnberghen.
5 Ick maeckte my Houen eñ Lusthouen/
ende plantede daer allerley vruchtbare
Boomen in.
6 Ick maeckte my Vÿvers / daer wt te
wateren het Woudt der groeuender boomē.
7 c Ick hadde knechten ende Maeghden
eñ ghesinne : ick hadde eene groote haue
aen Runderen ende Schapen / van alle die
voor my te Jerusalem gheweest waren.
8 d Ick vergaderde my ooc silver eñ goudt
ende van dē Koningen ende Landen eenen
schatt : ick bestelde my Sanghers ende
Sanghersssen eñ e † wellust der menschen/
ende allerley Snarenspel.
9 Ende nam toe, bouen alle die voor my te
Jerusalem gheweest waren : oock bleef de
Wÿsheyt by my.
10 Ende alles wat myne ooghen wensche-
den / dat liet ick hen, ende en weerde mÿn
herte gheen blÿschap, dat het vrolick was
van alle mÿnen arbeyt : ende dat hield ick
oock voor mÿn deel, van alle mynē arbeyt.
11 Doe ick daerentegen aensach alle myne
wercken/ die myne handt ghedaen hadde/
eñ de moeyte, die ick gehadt hadde: siet doe
was het altemael ÿdelheydt ende iammer/
ende niets meer onder der Sonnen.
12 Doe wendde ick my te sien de Wÿsheyt/
eñ Kloeckhz'eñ Dwaesheyt, f† want wie
weet wat die voor een mensche worden sal/
na den Koninck dien sy schoon alreede ghe-
maeckt hebben?
13 g Doe sach ick / dat de Wÿsheydt de
Dwaesheyt ouertradt/ gelÿck als het licht
de duysternisse.
14 h Dat den Wÿsen syne ooghen in den
hoofde staen : i daerentegen dat de Sotten
in duysterē gaen : k ende merckte doch, dat
het den eenen gaet als den anderen.
15 Doe dachte ick in myner herten/ Dewÿle

a † Anders of ick mÿn vleesch den wÿne ouer-geuen: Of/ ofte ic mÿn herte ter wÿsh. voe-ren woude/ dat etc.
b 1.Regum. 3.4.5.6.7.
c 1.Reg.4 9
d 2.Par.19. 13.20.
Syr.46.27.
1 Reg.10.27
e Dat is/ met singen. eñ springen/ dantzē ende huppelen.
† An. Rene-licke henen ghelepode vrouwen in kryghe/ die der menschē kinderen vreuchde zÿn.
f Dat is dē tegenwoor-digen Pach-ten sy den koemstigen begeeren sy: ende weten doch nz hoe hy ghedyen sal.
† And. want wie is de mensche die het den Ko-ninc in sulc-ken werckē meughe na doen?
g 2.Cor 6 4
h Pro.17.24 Eccle.8.1.
i Prou.4.19
Hiob.5.14.
k Psa.49.11

het dan den Dwase gaet als my / waerom
hebbe ick dan na Wÿsheydt ghestaen ? doe
dachte ick in myner herten, dat sulcks oock
ÿdelheydt zy.
16 Want men en ghedenckt des Wÿsen niet
eewichlick euen so weynich als des Dwa-
sen : eñ de toekomende daghen vergeten alle
dinck : l † ende ghelÿck als de Wÿse sterft,
also oock de Dwase.
17 Daerom verdroot my te leuen : want het
beviel my qualick, wat onder der Sonnen
ghescheidt / dat het so gantschelicken ÿdel-
heydt ende moeyte is.
18 Ende my verdroodt alle mÿns arbeyts/
dien ick onder der Sonnen hadde : dat ick
den seluen eenen mensche laten moeste / die
na my zÿn soude.
19 Want wie weet /oft hy wÿs ofte dul zÿn
sal ? ende sal doch heerschen in alle mÿnen
arbeyde, dien ick wÿslicken ghedaen hebbe
onder der Sonnen : dat is oock ÿdelheydt.
20 Daerom wendde ick my daer henen/ dat
mÿn herte afliet, van allen arbeyt/ m† dien
ick dede onder der Sonnen.
21 Want een mensche, die synen arbeyt ghe-
daen heeft/ met wÿsheyt vernuft eñ geschic-
lickheydt/ moet hē eenen anderē ten Erfdeele
laten, die daer niet aen ghearbeyt heeft/ dat
is oock ÿdelheydt eñ een groot ongheluck.
22 Want wat krÿcht de mensche van alle
sÿnen arbeyt ende moeyte zÿns herten/ die
hy heeft onder der Sonnen?
23 Dan alle zÿn leefdaghe smertenmet on-
moedicheyt eñ leet ? dat oock zÿn herte des
nachts niet rustet : dat is oock ÿdelheydt.
24 n Is het nu den mensche niet beter / dat
hy ete ende drincke/ende zÿn ziele o goeder
dingen sy/ in synen arbeyt? Ja sulcks sach
ick oock/ dat het van Gods handt koemt.
25 Want wie heeft vrolicker ghegeten/ende
hem meer verheucht dan ick.
26 Want den mensche / die hem behaecht
geeft hy Wÿsheyt, kennisse ende vreuchde:
daerentegen den Sondaer gheeft hy onge-
luck: dat hy vergadere ende te hoop hoope/
ende het doch dien ghegheuen worde / die
God behaecht : daerom is dat oock enc-
kel iammer.

l Psa.49.11 Hiob.21.23
m† And. eñ wÿsh. die ick my be-uÿtiehde onder. etc.
n Eccl 3.13.23 ende 5.17.
o Dat is/ Goedts moets/ vro-lick zy.

Dat iij. Capittel.

1. Dewÿle alle dingen haren bestemden
tÿt hebben, 9. Niemen stedes waernemen
moet, 14. ende God in synen wercken vol-
komen is, 17. So besluyt hy, dat God een-
mael de Rechtueerdighen ende Godloosen
(die hier in desen leuen van Vee niet vele
verschillen) richten moet.

1 EEn yegelick dinck heeft synen tÿdt/ende
alle het voornemen onder den Hemel/
heeft syne vre.
2 Gheboren worden heeft synen tÿdt/† ster-
uen heeft synē tÿdt: plantē heeft synē tÿdt/
wtroeyen dat geplantet is/ heeft synē tÿdt.
3 Dooden heeft synen tÿdt / heelen heeft
synen tÿdt/ te stuckē breken heeft synē tÿdt/
bouwen heeft synen tÿdt.
4 a Weenen heeft synen tÿdt/ lachen heeft
synen tÿdt : leedt dragen heeft synen tÿdt/
dantzen heeft synen tÿdt.
5 Steenen verwerpen heeft synen tÿdt:
steenen vergaderen heeft synen tÿdt : b in
den arm nemen heeft synen tÿdt/ verre zÿn
van in den arm nemen heeft synen tÿdt.
6 Soecken heeft synen tÿdt, verliesen heeft
synen tÿdt: bewaren heeft synen tÿdt, wech
werpen heeft synen tÿdt.
7 Verscheuren heeft synen tÿdt/ toenaeyen
heeft synen tÿdt: c swÿghen heeft synen tÿdt/
spreken heeft synen tÿdt.

* Syr.34.10
† Hiob.14.2
a Psa.14.13
b 1 Cor.7.15
c Syr.20.6.

8 Liefhebben heeft synen tijt/ haten heeft sy
nen tijt: d strijdt heeft synen tijt/ vrede heeft
synen tijdt.
9 e Men arbeyde hoe men wil/ so kanmen
doch niet meer wercrichten.
10 Daer wt sach ick de moeyte/ die God den
menschen ghegheuen heeft/ f dat sy daer in
gheplaecht werden
11 (Hy doet Ja alle dinck fijn te syner tijt) eñ
laet hare herte hem beangsten hoe het gaẽ
sal in der Werelt: want de mensche cã doch
niet verstaen het werck dat God doet/ noch
het beghin noch eynde.
12 * Daerõ mercke ick/ dat daer niet beters
en is/ dan vrolick zijn/ g ende hemselven goet
licken doen in synen leuen.
13 Want een yegelick mensche/ die daer eet
eñ drincket/ ende heeft eenen goedẽ moet in
alle synen arbeydt/ dat is een gaue Gods.
14 h Ick mercte dat alles wat God doet/ dat
bestaet alle wegen: men can daer niets toe
doen noch afdoen ende sulcx doet God/ op
datmen hem voor hem vreesen sal.
15 Wat God doet dat staet daer: eñ wat hy
doen wil dat moet wordẽ/ want hy proeget
ende iaghet hem na.
16 Voorder sach ick onder der Sonnẽ i stedẽ
des Gerichts/ daer was een Godloos wesẽ:
ende steden der Gerechticheyt: daer waren
Godloose.
17 Doe dachte ick in myner hertẽ God moet
Richten den Rechtueerdighen eñ Godloo-
sẽ: want alle het voornemen heeft synẽ tijt/
ende alle wercken.
18 k Ick sprack in myner herten/ van den we
sen der menschen/ daer inne God aentoont
ende laet het aensien/ als waren sy onder
malcanderen als het Vee.
19 Want het gaet den menschẽ als den Vee:
ghelijck als dit sterft/ so sterft hy oock/ eñ
hebben alle beyde eenerley adem: eñ de mẽ-
sche heeft niets meer/ dan het Vee: Want
alle dinck is ydelheyt.
20 Alle dinck vaert aẽ een plaetse: alle dinck
is van stof ghemaeckt/ ende wort weder tot
stof.
21 l Wie weet het/ oft den adẽ der menschen/
opwaerts vaert/ ende den adem des Vees
nederwaerts onder de Aerde vaert?
22 m Daerom segge ick/ dat daer niet beters
is/ dan dat een mensche vrolick zy in synen
arbeyt: want dat is zijn deel: want wie wil
hem daer henen brenghen/ dat hy sie/ wat
na hem gheschieden sal?

d Esai.45.7
e Dat is/ wanneer de tijt ende tijt niet voorhãde is/ so richtmẽ niets wt/ men doe daerom wat men wil: wãneer eñ dinc niet zijn en sal/ so wort oock niets daer wt.
f Deut.8.2. Jacob.1. 2
* Eccl.2.24 ende 5.17.
g t And. goet doen. etc.
h Wat God doet dat bestaet/ wat hy hebben wil/ dz gaet.
i Dat is/ hy is niet wãckelmoedich/ wort ooc nz verdrietich als een mensche: Sõma/ hy bringhet henen door.
k Of/ plaetsẽ
k Eccl.2.14 Psal.49.11.
l Eccl.12.7 Sapien.2.2
m Dat is/ Sorghet nz voor morgẽ wãt ghy en weet nz wat gheschieden sal: laet v hs dẽ benoegẽ/ morgen coẽt oock dach ende raedt.

Dat iiij Capittel.

1. Dooden ende die niets zijn/ gheluckiger dan bekommerde leuendighen/ 4. konst ende vlijt der dwasen nijde onderworpen/ 8. Eensaemheyt ellendich/ 13. arme kintlicke wijsheyt beter dan oude Koninckliike dwaesheyt/ 17. God vreesende menschelicke vernuft te buyten gaen/ het troostelicste in desen ellendighen leuen.

1 ICk wende my eñ sach aen/ a alle die daer
onrecht lijden/ onder der Sonnen/ eñ siet/
daer waren tranen/ der gener die daer on
recht leden ende hadden geenen Trooster/
ende die hen onrecht deden/ die waren te
machtich/ dat sy geenen Trooster hebbẽ en
konden.
2 Doe louede ick de dooden/ die alreede ge-
storuen waren/ meer dan de leuendigen/ die
het leuen noch hadden.
3 Eñ dannoch beter/ dan die beyden/ die
noch b niets is/ ende de boose wercken met
en siet/ die onder der Sonnen gheschieden:
4 Ick sach aen den arbeyt ende gheschic-

a Habac.1.2 Eccle.5.7
b Dat is/ die noch niet in sulcke ongeluck leeft.
* Dz is kan ... wat/ so is ... hem ...

licheyt in allen saken: daer benijdet een den
anderen: dat is oock ymmer ydelheydt ende
moeyte.
5 c Want een Sot slaet de vingeren in mal-
canderen/ ende verslindt zijn vleesch.
6 d Het is beter een hant vol met ruste/ dan
beyde vuysten vol met moeyte ende iam-
mer.
7 Ick wende my/ eñ sach aen de ydelheyt on
der der Sonnen.
8 e Daer is een mensche alleene: eñ niet zijn
tweeder ende en heeft noch kint noch broe-
der: noch en is zijns arbeyts geen eynde/ eñ
syne ooghen worden des rijckdoms niet sat:
wien arbeyden ick doch/ eñ breke myner zie
len af? dat is oock ymmer ydelheyt ende eẽ
boose moeyte.
9 So is het ymmer beter/ twee dã een: wãt
sy ghenieten doch des arbeyts wel.
10 Valt haer eẽ/ so helpt hem zijn geselle op:
wee diẽ die alleen is: wanneer hy valt/ so en
is daer gheen ander/ die hem op helpe.
11 Ooc wanneer twee by malcanderen lig-
gen/ verwermen sy hen doch: hoe can een al
leen warm worden.
12 Een can ouerweldicht worden: doch twee
connẽ wederstaẽ: want eẽ drijuoudich snoer
breeckt niet lichtelick ontwee.
13 Een arm kint dat wijs is/ is beter dan eẽ
oudt Koninc/ die een dwaes is/ eñ en weet
hem niet voor te sien.
14 f Eener coemt wt der ghevanckenisse ten
Koninckrijcke/ g ende een ander die in synẽ
Koninckrijcke ghebooren is/ verarmt:
15 Ende ick sach dat alle de h leuendigen on-
der der Sonnen/ wandelen by eenen anderẽ
kinde/ dat in des ghenes stede sal opkomẽ.
16 Ende des Volckes/ dat voor hem henen
ginck/ was gheen eynde/ eñ des dat hem na
ginck: ende en werden syner doch niet vro-
lick: dat is oock ymmer ydelheyt ende een
iammer.
17 * Bewaert uwen voet/ wanneer ghy ten
Huyse Gods gaet/ i ende kĳ koemt dat ghy
hooret: dat is beter dan der Dwasen Offer:
want sy en kĳ weten niet wat sy quaets doẽ

Dat v Capittel.

1. Met God salmen niet lichtueerdich spreken/ noch hem belouen/ 7. onbillichheyt is vele inden lande/ ende wort dannoch behouden. 9. Ghiericheyt is onuersaetlick/ 12. ende brenghet somwijlen met grooter moeyte/ groote schade/ 17. Zijns arbeydts ende goedes/ met gherusticheyt ghenieten/ is een gaue Gods.

1 WEest niet snel met uwen monde/ ende
laet v herte niet haesten/ wat te sprekẽ
voor Gode: want God is indẽ Hemel/
eñ ghy op Aerdẽ/ a daerom laet uwer woor
den weynich zijn.
2 Want waer vele sorghen is/ daer comen
droomen: ende waer vele woordẽ zijn/ daer
hoortmen den Sotten.
3 b Wanneer ghy Gode uwe ghelofte doet/
so vertreckt het niet te houdẽ: want hy heeft
gheen welbehagen aen den Sottẽ: wat ghy
beloeft/ dat houdt.
4 Het is beter dat ghy niets beloeft/ dã dat
ghy niet houdet/ wat ghy ghelooft.
5 c Laet het uwen monde niet toe/ dat hy v
vleesch verleyde: ende spreect niet voor den
Engel/ Ick ben onschuldich: God mochte
toornich wordẽ op uwe stemme/ eñ verder-
uen alle wercken uwer handen.
6 Waer vele droomẽ zijn/ daer is ydelheydt
ende vele woorden: doch vreest ghy God.
7 d Siet ghy den armen onrecht doen/ ende
recht

vyant is doch selfs een dwaes/ die niets eñ dan dat hy hem selfs vã hate m... rijt/ daer om is het doch een ellẽdich wesen op Aerden.
d Psa.37.16 Prouer.15.16 ende 16.8
e Syr.29.30. 1.Timo.6.8
e t An. Wat isser van den mensche die alleen is/ eñ en heeft gheẽ tweede part.
f Gen.41.14. 40.
1.Sam 16.13
1.Reg.12.19.
2.Par.33.11
g 2.Re.25.3
h Leuendigẽ heet Salomo/ die daer heerlic leuẽ op Aerden: als hy haue eñ anderen grooter pracht ghelijck als ware het leuen eñ de werelt haer eygen.
* 1.Sa.15.22 Hose.6.7.
i t An. want hy nadert hem te hooren: brenget niet Offer als de dwasen/ die daer niet en wetẽ wat srecht ghedaen is.
k t An. en eẽnen niet dat aenghenaem is.
a Psal.115.3. Matth.6.7 Jacob.1.19
b Deu.23.21 Baruc.6.34 Psalm 76.11
c Dat is/ verbedrecht uwe verleydinge niet als de valsche Geestẽ eñ Propometen doen. Engel heet hier/ de Priesters ende Leeraers.
e Eccle.4.8 Habac.1.2

Of/ wech-
gen:
g† An. so dy ghy denckē
oudet/ dat
God sulcks
niet wetē en
soude: want
sulcken Ge-
welt vā der
heeft zijn O-
uerste die
neerstelic be
dencke: wat
hy doet. Eñ
daer zijn an
der Ouerste
ouer die bey
de. Eñ bouē
die op der
gantscher
Aerdē: is diē
Koninc/die
hem te bre-
den houdt
met synē ar-
beydt.
h Dz is/ hy
heerschet o-
uer alle dinc
eñ hantha-
uet het lāt/
dat het niet
en veruallē
eñ verwoe-
ste: dwelc dā
eēs Koninck
Ampt ende
name is.
* Arbeyt is
goet eñ ge-
sont: gieric-
heyt bederft
lijf eñ ziele.
Syra. 31. 1. 3.
i Iiob. 20. 20
k† An. Rijck
dom koemt
om/ door
boosen han-
del.
l Iiob. 1. 21.
1. Timo. 6. 7
m Eccle. 1. 16
ende 2. 24.
ende 3. 22.
ende 8. 15.
1. Timo. 4. 1
2. Timo. 3. 4
a Danie. 5. 1
b Dat is/
die sulcken geer
nelos is/ eñ
syne begra-
venisse niet
eerlick en
maeckt.
c† And. Hy
heeft de Sō
ne nopt ghe
sien/ende en
weet niets:
noch heeft
hy meer ru-
ste dan de
ghene.
d† An. synē
monde/of
van wegen
zijns monts

recht eñ gerechticheyt inden lande f wech-
ruckē: so verwondert v des g† voornemēs
niet: want daer is noch een hooger Hoeder
ouer den hoogen/ eñ daer zijn noch hooger
ouer die beyden.
8 Daerenbouen is noch de Koninck in den
gantschen lande/ h het veldt te bouwen.
9 Wie ghelt lief heeft/ die wort des geldes
nemmermeer sat: eñ wie Rijcdom lief heeft
die sal daer geen nutticheyt van hebbē. dat
is ooch ydelheyt.
10 Wāt waer veel goets is/ daer zijn vele die
het eten: eñ wat batet het diē/ die het heeft
dan dat hy het met den ooghen aensiet?
11 * Wie arbeydet/ dien is dē slaep sofite/ hy
hebbe weynich oft vele gegeten: i daerente
ghen de ouervloedicheyt des Rijcken/ laet
hem niet slapen.
12 Dat is eē boose Plage/ die ick sach onder
der Sonnen: Rijcdom bewaren ter schade/
diens/ dien heeft.
13 Want de k† Rijcke coemt om met grooten
iammer: ende so hy eenen sone gegenereert
heeft/ dien blijft niets inder handt.
14 l Gelijck als hy is naeckt van zijns moe-
ders lijue gecomen/ so vaert hy weder henē
als hy gecomen is/ eñ neemt niets met hem
van synen arbeyt in syner handt/ wanneer
hy henen vaert.
15 Dat is eē boose Plage/ dat hy henē vaert
als hy gecomen is: wat helpet hem dā/ dat
hy inden windt ghearbeyt heeft?
16 Alle zijn leefdage heeft hy in duysterē ge-
geten/ ende in grooten onmoet/ ende cranc
heydt ende treuricheydt.
17 m So sie ick dat nu voor goet aen/ dat het
fijn zy/ wanneer men eet eñ drinct/ eñ goets
moets is/ in allen arbeyt/ die eē doet onder
der Sonnen/ alle zijn leefdaghe/ die hem
God gheeft: want dat is zijn deel.
18 Want welckē mensche God rijckdom/ eñ
goeden/ ende ghewelt geeft/ dat hy daer van
eet eñ drinckt voor zijn deel/ ende vrolick is
in synen arbeyt/ dat is een gaue Gods.
19 Want die gedenct niet veel aen het ellen-
dich leuen/ dewijle dat God zijn herte met
vreuchden veruult.

Dat vj. Capittel.

1. Der Gierigen Rijcke quale eñ plage.

1 DAer is een ongheluck/ dat ick sach on-
der der Sonnen/ ende is ghemeyn b y
den menschen.
2 a Een dien God rijckdom/ goederen eñ ee
re gegeuen heeft/ ende hem niets ontbreect/
dat zijn herte begeert: ende God hem doch
gheen macht gheeft des seluen te genieten/
maer een ander verteert het: dat is ydelheit
ende een boose plaghe.
3 Wanneer hy alreede hondert kinderē ge-
nereert/ eñ hadde sulck een lanck leuen/ dat
hy vele Iaren ouerleefde: eñ zijn ziele versa
dichde haer doch des goets niets/ eñ bleue
b sonder graf: van dien spreke ick/ dat een
ontijdighe ghebooorte beter zy/ dan hy.
4 Want in ydelheyt comt hy/ ende vaert in-
der duysternissen henen/ eñ syne name blijft
inder duysternisse bedeckt.
5 c† Hy en worr der Sonnen niet vrolick/ eñ
weet gheen ruste noch hier noch daer.
6 Wanneer hy ooch twee duysent Iaer leef
de/ so heeft hy doch nemmermeer eenen
goeden moet/ coemt niet alle dinck aen een
plaetse?
7 Eenen yegelicken mensche is arbeyt op-
geleyt/ na d† syner mate/ doch het herte lā
niet daer by bliuen.
8 e Want wat richtet een wijs man meer
wt/ dan een Sot? wat onderstaet hem de

Arme/ dat hy onder den sleuendighen wil
zijn:
9 Het is beter het tegenwoordige goet g† ge
bruycken/ als na anderen gedencken: dat is
ooch ydelheyt ende iammer.
10 Wat is het/ wanneer eener schoon hooch
beroēt is? so weet men doch dat hy een men
sche is: ende kan niet twisten met dien/ dat
hem te machtich is.
11 Want des ydelē dinck is te vele: wat heeft
een mensche meer daer van?
12 Want wie weet wat dē mensche nut is in
den leuē/ so lange als hy leeft in syner ydel-
heyt/ welche wech vaert als een schaduwe?
of wie wil den mensche segghen/ wat h na
hem comen sal/ onder der Sonnen?

Dat vij Capittel

1. Menigherleye leere/ het goede te vol-
ghen/ ende het quade te mijden/

1 EEn a goet gerucht e is beter/ dan goede
salue: ende den dach des doots is beter/
dan den dach der gheboorten.
2 Het is beter in het b Klaechhuys gaen/ dā
in het Drinckhuys: in genen is het eynde al-
ler menschen/ c† ende de leuendighe nemet
ter herten.
3 Treurē is beter dan lachen: wāt door treu
ren wort het herte ghebetert.
4 Het herte der Wijsen is inden Klaechhuy-
se: eñ het herte der Dwasen/ inden huyse der
vreuchden.
5 d Het is beter het scheldē des Wijsen hoo-
ren/ dan hooren den sanck der Dwasen.
6 Want het lachen der Dwasen/ is als het
knetteren der doornen onder den potten: eñ
dat is ooch ydelheyt.
7 Een e† wederspannighe maecht eenen
Wijsen onwillich/ ende verderft een mildt
herte.
8 f Het eynde eens dinck is beter dā zijn be-
ghin: een g† ghedueldich gheest is beter/ dan
een hooch gheest.
9 h Weest niet eens snellen gemoets te toor
nen: want de toorne rustet int herte eēs sot-
ten.
10 Spreect niet: Wat isset/ dat de voorgangē
dagen beter waren dan dese? want ghy vra-
ghet sulckes niet wijsselicken.
11 De wijsheyt met eenen erue is goet/ ende
i† helpet/ dat hem eener der Sonnen ver-
heughen kan.
12 Want gelijck als de Wijsheyt beschermt/
so beschermt het gelt ooch: doch de bekente-
nisse der wijsheyt/ gheeft het leuen dien/ die-
se heeft.
13 Siet aen de Wercken Gods/ want wie cā
dat slecht maken/ dat hy kromt?
14 Aenden goeden dage weest goeder dingē/
eñ den boosen dach neemt ooch voor goet:
want desen schept God neuens genen/ daer
om dat de mensche niet weten sal/ wat toe-
komende is.
15 Allerley hebbe ick gesien/ den tijt ouer my
ner ydelheyt: daer is een Rechtueerdige/ eñ
de coemt om in syner gherechticheydt/ ende
daer is een Godloose/ die leeft lange in sy-
ner boosheyt.
16 k Weest niet al te rechtueerdich/ ende niet
al te wijs/ dat ghy v niet en verdervet.
17 Weest niet al te Godloos/ ende en dwaset
niet/ dat ghy niet en steruet te ontijden.
18 Het is goet dat ghy dit vatet/ eñ het gene
ooch niet wt uwer hant en latet: want wie
God vreest/ die ontgaet dien alle.
19 l De Wijsheyt sterckt den Wijsen meer/ dā
tien Gheweldighe die in der Stadt zijn.
20 m Want daer en is gheen mensche op

e Dat is/ sy
zijn beyde
Sotten/ de
Wijse eñ de
Sotte: de
Wijse wil
het met sor-
gen wercke-
ten: so mey-
net de Ar-
me/ O ware
ick in diē of-
te desē stan-
de/ hoe syn
soude het
toegaen: Ia
achter-
waerts.
f Dat is/ die
wel leuen eñ
teeren.
g† And. aen-
schouwen.
h Dz is/ hoe
zijn doen ge
lucken ende
een eynde
nemen sal.
a Prou. 22.
Canti. 1. 3
Syra. 42. 7.
b Dat is/
daer yemāt
doot is.
c† An datmē
het zijn leef-
daghe ter
hertē neme.
d Prou. 27. 5
e† An. Wijse
hatet wre-
uel of onbil-
lichheyt ende
heeft eenen
gruwel aen
dien/ die na
geschenckē
staet.
f Dat is/ wā
neer het eyn
de goet is:
so isset alles
goet: begin-
nē is licht.
g† an. traech
h Mat. 5. 22
Iacobi. 1. 19
i† An. is eē
voordeel
diē/ die hem
der Sonnen
verheucht.
k Rom. 12. 20
l 2. Sa. 20. 16
m 1. Re. 8. 46
2. Par. 6. 46
Prou. 20. 9.
Luc. 17. 4
1. Ioan. 1. 8

Aerden die wat goedts doet/ ende en sondicht nie r.
21 n Meent oock niet ter herten alles wat
men seyt/dat ghy niet hooren moetet/dat
v/v knecht vloecket.
22 Want v herte weet wel/dat ghy anderẽ
oock dickwils ghevloeckt hebt.
23 Sulcx alles hebbe ick wijsselicken ver-
socht: o ick dachte: Ick wil wijs zijn. doch
sy quam verder van my.
24 Het is verre/wat sal het zijn? ende is seer
diepe/wie sal het vinden?
25 Ick keerde mijn herte/te ondervindẽ/ẽ
te gronderen ende te soecken Wijsheyt ẽ
konst/te ondersoecken der Godloosẽ dwaes-
heydt/ende dwalinghe der Dullen.
26 p Ende vant/dat sulck een vrouwe/wel-
kers herte een q nette ende strick is / ende
hare handen banden zijn / bitterer zy dan
de doodt: wie Gode behaecht/ die sal haer
ontkomen: daerentegen de Sondaer wort
door haer ghevanghen.
27 Siet/dat hebbe ick gevonden / spreeckt
de Prediker/een na den anderen/op dat ick
konste ondervinde.
28 Ende mijn ziele soecket noch/ẽ en heeft
se niet gevonden: onder duysent hebbe ick
eenen mensche ghevonden: doch r gheen
Vrouwe en hebbe ick onder dien allen ge-
vonden.
29 Alleene siet dat aen: ick hebbe l ghevon-
den/ s dat God den mensche heeft oprech-
tich ghemaeckt: doch sy soecken vele t kon-
sten: * Wie is so wijs? ende wie kan dat wt
legghen?

Dat viij. Capittel.

1. Wel doen en schaemt hem niet. 2. Ghehoorsaemheyt Gods/ende der Overheyt/weert der menschen ongheluck/ 11. Vertreckt der straffe/vermeerdert de boosheyt. 14. Het beste in desẽ levẽ daer doch de Rechtveerdige des Godloosen/ẽ hier teghen de Godloosen des Rechtveerdigen lon draecht/is zijns arbeydts met vreucht den ghenieten. 16. Gods wercken zijn onvindelick.

1 De wijsheyt des menschen a verlichtet
zijn aenghesicht: b † wie daerentegen
c ongoedich is/die wordt ghehaet.
2 Ick houde het woordt des Conincks/ẽ
den Eedt Gods.
3 Haestet niet te gaen van synen aengesich
te ende en blijft niet in een boose sake: wat
hy doet/wat hem ghelustet.
4 In des Coninckx woort is gewelt: d ende
wie kan tot hem segghen: Wat maeckt ghy?
5 e Wie het Ghebodt houdt / die sal niet
quaets gewaer worden: ende eens Wijsen
herte/weet tijdt ende wijse.
6 Want een yegelick voornemen/heeft sy-
nen tijt ende wijse: want des ongeluckx des
menschen/is veel by hem.
7 Want hy en weet niet wat gheweest is:
ende wie wil hem segghen/wat noch wor-
den sal?
8 f Een mensche en heeft geẽ macht over dẽ
geest/den geest te weeren/ ẽ en heeft geene
macht ter tijt des doots/ende en wert niet
los ghelaten inden strijdt: ende het God-
loos wesen/ en verlost den Godloosen niet.
9 Dat hebbe ick altemael gesien/ende gaf
mijn herte op alle wercken / die onder der
Sonnen geschiedẽ: een mensche heerschet
onderwijlen over den anderen / tot synen
ongheluckẽ.
10 g Ẽ daer sach ick godloosẽ/die begravẽ
h waren: die ghegaen waren/ende ghewan
delt hadden inder Heyligen stede/ende wa-
ren vergeten inder Stadt/dat sy so gedaen
hadden: dat is oock ydelheydt.
11 Dewijle dat niet haest geschiet een oor-
deel over de boose werckẽ/daer door wort
het herte der menschen vol quaet te doen.
12 Wanneer een Sondaer alreede hondert
mael quaet doet/ende doch lange leeft / so
weet ick doch/dat het dien welgaen sal/die
God vreesen / die zijn aenghesicht ontsien.
13 Want het en sal den Godloosen niet wel
gaen/ende sullen gelijck als een schaduwe/
niet langhe leven / die haer voor God niet
en vreesen.
14 Daer is een ijdelheyt die op Aerden ge-
schiet daer zijn Rechtveerdige / dien gaet
het nyst/als hadden sy wercken der God-
loosen: ende daer zijn Godloosen/dien gaet
het nyst als hadden sy wercken der Recht
veerdigẽ: ick sprack: Dat is ooc ydelheyt.
15 i Daerom loefde ick de vreuchde/ dat de
mensche niet beters en heeft onder der
Sonnen/dan eten ende drinckẽ/ende vro-
lick zijn: ende dat hem sulcx geworde van-
den arbeyt alle zijn leefdaghe/die hem God
gheeft onder der Sonnen.
16 Ick gaf mijn herte te weten de wijsheyt/
ende te sien de moyte die op Aerdẽ geschiet
dat oock eener/noch dach noch nacht den
slaep en siet/met synen ooghen.
17 Ẽ ick sach alle Wercken Gods: want eẽ
mensche en kan het werck niet vinden/dat
onder der Sonnen geschiet: ende so de mẽ-
sche meer arbeydt te soecken/so hy weyni-
gher vindet: wanneer hy alreede spreeckt:
Ick ben wijs/ende weet het/so en kan hy
het doch k niet vinden.

Dat ix. Capittel.

1. Gods liefde oft haet/kannen wt wterlicken ende verganckelicken dingen niet speuren/ 4. wat de levendighe voor voordeel hebben voor de dooden, 7. met vreucht de ende danckbaerheydt der gaven Godes ghenieten, is des menschen deel, 11. Wijsheyt gaet boven macht.

1 Want ick hebbe sulcx altemael ter her-
ten genomen/dat alles te doorgondẽ
dat de Rechtveerdighen ende Wijsen
zijn/ẽ hare a † onderdanẽ/in Gods hant:
doch kennet gheen mensche/noch de liefde
noch dẽ haet eenichs/ b † dien hy voor hem
heeft.
2 c Het ontmoet den eenen als dẽ anderẽ:
den Rechtveerdighen als den Godloosen:
den goeden/ẽ den reynen/als dẽ onreynẽ:
dien die offert / als dien die niet en offert:
gelijck als het den Goedẽ gaet/so gaet het
oock den Sondaer: als het den d † Meyn
eedigen gaet/ so gaet het oock dien/die dẽ
Eedt vreest.
3 Dat is een quaet dinck / onder allen dat
onder der Sonnen gheschiedt/dat het den
eenen gaet als den anderen: daervan wort
oock het herte der menschen vol quaets/
ende dwaesheyt blijft in hare herten/haer
leefdaghe: daer na moeten sy sterven.
4 Want by allen levendighen is/ datmen
wenschet / namelicken Hope: (want een
levendige Hondt/is beter dan eenen doodẽ
Leeuwe.)
5 e Want de levendige f weten/dat sy ster-
ven sullen: daerentegen de doodẽ en weten
niets : sy en verdienen oock niet meer/wat
hare ghedachtenisse is vergeten.
6 Datmense niet meer lief en heeft / noch
en hatet noch en benijdet: ende hebbẽ geen
deel meer op der Werelt/in allen dat onder
der Sonnen gheschiedt.
7 So gaet henen / ende eet b Broodt

Margin notes (left):

n Het is een ghemeyn Spreeckwoort: Wie geerne veel hoort/die hoort vele dat hy niet gheerne en hoort.
o Hiob 28.12
p Prou.7.21
q Want Godts verspel verdient den doot/ẽ is des doots schuldich.
r Dat is/ hiertoe en behoort geẽ wijsich weemoedich mensche/ maer eens mans ghemoet die sulcx alles wagen/ lijdẽ ẽ draghen kan/ als het ghelucht. Doch deselve zijnsel de saem: want wanneer sy hooren dat het niet in harer machten staet/ so worden sy onghewillich/ ẽ en willen niets doen: ẽ doen sy dannoch wat/dat niet wel en geluckt/ so worden sy noch onghewilligher: sulcke zijn wijuen ende niet mans.
s Gen.1.27.
t Dat is/ sy willen het essen/ẽ meynen/het moet hen wel ghelucken.
* Cap viij. by anderen.
a Dat is/ een schalckheyt inden sin heeft/of te ghedaen/ die en siet niemandt drolte noch recht aen: maer de ontschuldighe siet vrolick ende seker.

Margin notes (right):

Prou.17.24
b ‡ And. ẽ de kracht zijns aengesichts wort verandert.
c Of/ vreuelich/of/ vreck.
d Hiob 9.12.
e Leuit.18.5.
f Hiob 14.5.
g Psa.37.20
h † An. waren/dat sy weder quamen: ẽ die gewandelt hadden in heyliger stede/dat die vergheten werden inder Stadt/ daer sy so recht in ghedaen hadden/ etc.
i Eccl.2.24 ende 3.23. ende 5.17.
k Dat is/ hy meynet wel te treffen/maer het leyt doch altemael aent gelucken.
a ‡ And. knechten.
b † An. dat
c Hiob.9.22 Eccle.2.14.
d † And. Sweerdet
e Gen.3.19 Psal.89.49 Heb.9.27.
f Dat is/ Sy mogen gebetert worden ẽ voor den doot verschricken: maer de dooden en voelens niet

met vreuchden / drinckt uwen Wijn met
goeden moet: want v werck behaecht Go
de wel.
8 Laet uwe kleederen allewege wit zijn/ g
eñ laet uwẽ hoofde Salue niet ontbrekẽ.
9 h Ghebruyckt des levens met uwẽ Wy-
ue/ die ghy lief hebt / so lange als ghy het
ydel levẽ hebt / dat v God onder de Son-
nen ghegeuen heeft / so lange als v ydel le
uen duert: want dat is v deel in den leuen/
ende in uwen arbeyt/ dien ghy doet onder
der Sonnen.
10 Alles wat v voor de hant koemt te doẽ/
dat doet flucx: want inder Hellen daer ghy
henen vaert/ is noch werc/ kunst/ vernuft/
noch wijsheydt.
11 Ick wende my/ eñ sach hoe het onder der
Sonnẽ toegaet/ i datẽ loopẽ niet en helpt
snelle zijn/ tẽ strijde en helpt niet/ sterc zijn/
ter neeringe en helpt niet/ geschickt zijn: tẽ
rijckdom en helpt niet/ kloeck zijn: dat een
aengenaem zy/ daer en helpet niet toe/ dat
sy een dinck wel kan: maer het leyt alte-
mael/ aen den tijdt ende den ghelucke.
12 k Oock en weet de mensche niet sijnẽ tijt:
maer gelijck als de Visschen geuangẽ wor
den met eenen schadelicken l† Hame/ ende
gelijck als de Vogelen met eenen strick ge
uangen worden: so worden oock de men-
schen verucket ter booser tijdt/ wanneer sy
onuersiens ouer haer koemt.
13 Ick hebbe oock dese wijsheydt ghesien
onder der Sonnen/ die my groot docht.
14 Dat daer een kleyne Stadt was/ ende
weynich lieden daerinne: ende daer quam
een groot Koninck/ ende beleyde se/ ende
bouwede groote Bolwercken daer rondt-
omme henen.
15 Ende een arm wijs man wert daer inne
ghevonden / die de selue Stadt door zijn
wijsheyt konde verlossen: eñ geen mensche
en ghedachte desseluen armen mans.
16 Doe sprack ick: m Wijsheydt is beter
dan sterckheyt. n noch werdt des Armen
wijsheydt veracht / ende sijne woorden
niet gheluystert.
17 Dat maket: Der Wijsen woorden gel-
den meer by den Stillen / dan der heeren
schreyen by den Dwasen.
18 o Wãt Wijsheyt is beter dan Harnasch:
doch een eenich p Boeue/ verderft veel
goets.

Dat x. Capittel.

1. Menigerley wijse Spreucken/ ende
profijtelicken leeringen.

1 Also a † verderuen de schadelicke Vlie-
gen/ goede Salue: daeromme is onder
wylen dwaesheyt beter / dan wijsheyt
ende eere.
2 Want des Wijsen herte is te sijner rech-
ter zijden: daerentegen des Sotten herte/
is te sijner slincker zijden.
3 Oock hoewel dat de Dwaes selue
dwaesachtich is in sijnen doẽ/ noch houdt
hy alle man voor eenen dwase.
4 b Daerom wanneer eens Geweldigen c
trotzen teghen dynen wille voortgaet/ so en
laet v niet vertoornen: want toegeuen v
stillet groot ongheluck.
5 † Daer is een ongheluck dat ick sach
onder der Sonnen: namelicken / onuer-
stant / dat e † onder den Gheweldighen
ghemeyn is.
6 Dat een Dwaes sitt in grooter weer-
dicheyt/ eñ de Rijcken hier beneden sitten.
7 f Ick sach Knechten op Peerden / ende
Vorsten te voete gaen/ als Knechten.
8 g Doch wie eenen kuyle maeckt / die sal
daer selue in vallen: eñ wie den tuyn ver-

g Mat.6.17
h Pro.5.15 Deut.24.5.
i 1.Sam.2.18
k Luc.12.40
l † Of, Angel † Anders Visschgarẽ.
m Pro.6.7.
n 1.Reg 22.24.
o Sapi.6.1
p Dat is eẽ Boeue verderft som-tijdts een gantsch Lãt met sijnen boosen raet eñ gelt meer dan een wa-rachtighe met sijnen goedẽ raet.
a † Anders Doode vlie-gen maken een welriec-kende salue verdroesen eñ stincken-de: so doet oocc eẽ kley-ne dwaesh: dien/ die an-ders om sy-ner wijsheit eñ heerlich: wille hooge gheroemt wordt.
b Rom.12.19
c Of, stoute-ren.
d Dat is/ verhooren/ eñ gaẽ latẽ. dat het hem seluẽ stillet/ is groote konst ende deucht.
† Cap. x. Luth.
e † An. vandẽ herkoemt.
f Pro. 17. 2.
g Psal.7.16 ende 9. 16. ende 35. 8. Pro.26.27. ende 28.2. Spre.27.29 ende 28. 1. Susan. 62. Dan. 6. 24. 1. Hester 7.10

scheurt/ dien sal een Slanghe steken.
9 Wie Steenen wech h weltelt / die sal
daer moeyte mede hebben: eñ wie houdt
kloeft/ die sal daeruan verseericht worden.
10 Wanneer een yser stomp wort/ eñ ander
snede ongheslepen blijft / so moet men het
met macht weder scherpen: alsoo volget
oock wijsheyt den vlyte.
11 Een * Wasscher is niet beter dan een
Slanghe / die onbesworen steeckt.
12 De woorden wt dẽ monde eens Wijsen/
zijn lieffelick: daerenteghen des Dwasen
lippen verslinden hem seluen.
13 Het beginsel sijner woordẽ is dwaesheyt
ende het eynde is schadelicke dwaesheyt.
14 Een Dwaes maeckt vele woorden: wãt
de mensche en weet k niet wat gheweest
is: ende wie wil hem seggen/ wat na hem
worden sal?
15 Den arbeyt der Dwasen wort hem suer:
dewyle men niet en weet in de Stadt te
gaen.
16 l Wee v Lande/ wiens Koninck een kindt
is/ ende wiens Vorsten vroech eten.
17 m Wel v Landt / diens Koninck edel is/
ende diens Vorsten ter rechter tijt eten/
ter sterckte/ ende niet ter lust.
18 (Want door luyheyt sincken de balcken/
ende door traghe handen/ wordt het huys
lekende.)
19 Dat maeckt het / sy maken broot ten
lachen/ eñ n den Wijn moet de o leuendige
verheugen/ eñ het gelt moet hen alle dinck
te weghe brengen.
20 Vloeckt dẽ Koninck niet in uwer hertẽ/
ende vloeckt den Rijcken niet in uwer slaep
kamer: want de Vogelen des Hemels voe-
ren de stemme wech/ ende die daer vederen
hebben/ seggent na.

Dat xj. Capittel.

1. Hier zijn oock vele wijse Spreucken/
ende nutte leeringhen.

1 Laet a v Broodt ouer het b † water
c varen/ so sult ghy het vinden op langhe
tijdt.
2 b Deylt wt onder seuen eñ onder achte:
want ghy weet niet / wat voor ongheluck
op Aerden komen sal.
3 Wanneer de Wolcken vol zijn/ so gheuen
sy reghen op de Aerde: ende wanneer den
boom valt / hy valle teghent Zuyden ofte
tegent Noordẽ/ na welcker plaetse hy valt/
daer sal hy liggen.
4 Wie op dẽ wint achtet/ die en saeyt niet:
ende wie op de Wolcken siet / die en e †
maeyet niet.
5 f Ghelijck als ghy niet en weter dẽ wech
des Windts/ eñ hoe de beenẽ in Moeders
lyue bereyt worden: also en kondy oock
Gods Werck niet g wetẽ/ dat hy doet ouer al.
6 Vroech saeyet v zaedt/ eñ uwe hant late
des auondts niet af: want ghy en weet
niet / of dit ofte dat wel gheraken sal/
ende of het alle beyde wel gheraechte / so
ware het dies te beter.
7 Het licht is soete/ eñ den oogen lieffelick/
de Sonne te sien.
8 Wanneer een mensche langhen tijdt leef
de / eñ is vrolick in allen dingen/ g so ghe-
dencket hy doch sieths der boosen daghen/
dat haret so vele is: want alles wat hem
ghesschiedt is/ dat is ydelheydt.
9 * So verheucht v Jonghelinck in uwer
ieucht/ eñ laet v herte h goeder dingẽ zijn/
in uwer ieucht: doet wat uwer herten
lustet/ ende uwen oogen behaget/ eñ weter/
dat v God om dit alles sal voor het Ghe-
richte voeren.

h Dat is/ Nieuw Regiment maken/ stercke ten laetsten gantsch seer: want dẽ ge-meynẽ hoop heer Om-mes is onge-bandich eñ onbestãdich.
i An. salmen het wel ende schickelick wtrichten/ dat is in wijsheydt ghelegen.
* Dat is/ onnut schamp-schietende klappaert.
k Dat is/ hy en ghedenct niet hoe het te voorẽ an-deren gegaẽ is: hy vaert altoos voort/ eñ en weet doch niet wat het voor ee-nen wtganc hebben sal.
l Esaie.3.4.
m Pro.31.4
n Psal.104.15 Sprach.32.7
o Dat zijn/ die in suysen leuen/ ende met vreuch-dẽ teeren.
a Luc.14.12.
b † Anders Waterighe aengesichte.
c Dat is/ Geeft vrij wech pege-licken / wat ghy ver-meucht: wãt den tijdt mochte ko-men/ ghy dedet het geerne/ ende sult het niet doẽ konnen.
d Tobi.14.5.
e † An. aruet.
f Joan.3.8.
g Spre.11.10
* Cap. xij. Luth.
h Dat is/ goets moets/ vrolick.

m Cap. xj. 10 Pagn. Munf. n Spr. xv. 22 a Mat. 14. 10 Johel 2. 9 ende 3. 15 Met dese ghebrokent woorde beschrijft hi het onderdom eens menschen: wanneer de han den beuen/ de beenen haer krommen/ de oogen doncker worden/ de tanden niet wel malen/ de hayren grauwe worden/ ende de schouderen haer bucken/ de ooren hi gen en doof worden etc. b Of heusch.

weret n de treurichept wt uwer herten/ eñ neemt het quaede van uwen lijue: want de kintsheyt ende ieucht is ydelheyt.

Dat xij. Capittel.

1. Summa ende besluyt deses Boecks/ Niets is vaste noch ghedurich/ dan alleē God/ ende zijn Gherichte doorgaens van ieucht op voor ooghen hebben.

1 Ghedenckt aen uwen Schepper in uwer
Ieucht/ eer dan de boose daghen comē/
ende de Jaren daertoe treden/ wanneer ghy sult segghen: Sy en behagen my niet.
2 a Eer dan de Sonne eñ het Licht/ de Ma
ne ende de Sterren duyster worden/ eñ de Wolcken weder comen na den reghen.
3 Te dier tijt/ wanneer de Wachters inden
huyse beuen/ eñ de Stercǩ haer crommē/ ende de Mulders ledich staen/ dat harer so weynich gheworden is/ ende de ghesichten duyster worden door de veinsteren.
4 Eñ de Deuren op der straten toegesloten
wordē/ dat de stemme des Mulderschen b lijselick wert/ eñ opwaket wanneer de Vogel singet/ eñ alle Dochteren des gesancks haer bucken.
5 Dat hem oock de Hoogen vreesen eñ ont-
sien op den weghe: wanneer den Amandelboom bloeyt/ ende de Sprinckhane beladē wort/ ende alle wellust ophoudt (want de mensche vaert henen daer hy ewich blijft/ ende de Klagers gaen rontom henen op der strate.
6 Eer dan de silverē Strick wech come/ eñ
de gulden Bornspronck verloope/ ende den Eemer wtleke aen den Bornput: ende het Radt verbreke aenden Bornput.
c Eccle. 3. 20 Gen. 3. 19
7 c Wāt het stof moet weder tot Aerde co-
men/ als het geweest is: ende den geest weder tot Gode/ dien ghegheuen heeft.
d Eccle. 1. 2
8 d Alle dinck is gansch ydel/ sprac de Pre-
diker/ gantsch ydel.
9 Deselue Prediker en was niet alleē wijs/
maer leerde oock den volcke goede leere/ eñ
e 1 Re. 14. 32
merckte ende ondergrondede/ e ende maecte veel Spreucken.
10 Hy sochte dat hy vonde aēgename woor
den eñ schreef recht de woorden der Waerheyt.
f Heb. 4. 12
11 f Dese woorden der Wijsen zijn Spiessē/
ende Naghelen/ gheschreuen door den Meester der Ghemeynten/ ende van eenen Herder ghegheuen.
12 Hoedt v wijn Sone/ voor anderen meer:
want vele Boecken/ makens / en is gheen eynde/ ende vele prediken maect het lichaē
g Apo. 14. 7 4. Esd. 16. 68 h Mat. 19. 17 i Mat. 12. 36 Roma. 14. 10 2. Cor. 5. 10 k 1. Cor. 4. 5
moede.
13 Laet ons de Hooftsumme aller leere hoo-
rē: g Vreest God/ h eñ hout syne Geboden: want dat behoort allen menschen toe.
14 i Want God sal alle werck voor Gerich-
te brengen/ k dat verborgen is/ het sy goet ofte quaet.

Argument.

Canticum Cāticorum. Cap. 8.

Het derde boeck is ghenaemt Canticum Canticorum/ ende is niet anders dan Allegorien. Want door ghelijckenissen ende figuraten/ ende oneyghen redenen / bewijst hy wat groater goet het zijn/ met God verzeenicht te syne/ het welcke warachtichlick het opperste goet is. God wort daer als een Bruydegō voor ghestelt/ ende de Gheloouige ziele als eē Bruydt. Daer wort dickmael ghesproken van minne/ van ontfanghelsinghe/ van kussen / van schoonheyt. Daermede heeft Salomo willen afmalen ende voor oogen stellen/ de aert/ nature behaechlicheydt ende cracht der liefde/ ende eenicheyt/ die de Gheloouighe ziele met haren God heeft. Also heeft de Godlicke goetheyt willē met ons babbelen/ dat is/ haer vrijdelick toe voeghen/ om met ons te spreken: de wijle onder den menschen geen soeter/ krachtigher/ noch wonderlicker dinck en is dan de liefde. Daerom en sal niemant hier wt yet bedencken/ dat onreyn of oncuysch zy. Het zijn hier alle goede/ heylighe/ reyne ende kuysche dinghen. Dit boeck is ghenaemt Canticum Canticorum / dat is/ het Liedt der Liederen/ ghelijck ofmen seyde/ dat allerhoochste ende wtnemenste Liet. Want als de Hebreen willen een wtnemende dinck beduyden / so dobbelen sy het woordt. Also segghen sy/ het Heylighe der Heylighen/ dat is het Alderheylichste.

Het Hooghe Liet Salomonis.

Dat Eerste Capittel.

1 Een al Hooghe Liedt Salomonis.
a † An. ouer schoon ende hubsch.
2 Hy kusse my met den kusse zijns Monts: want uwe Borsten zijn lieffelicker dan Wijn.
3 Datmen uwe goede Salue riecke: uwē Name is een wtghestorte Salue/ daerom hebben v de Maechden lief.
b Eccle. 7. 2 Prouer. 22. 1 Spr. 42. 1
4 Trecke my v na/ so loopen wy: de Coninc
voerde my in syne camer/ wy verheugē ons/ ende zijn vrolick ouer v: wy ghedencken aen uwe Borstē/ meer dan aen dē Wijn. de Vromen hebben v lief.
5 Ick ben swart/ doch gheheel lieffelick/ ghy
c Gen. 25. 13 d 2 Par. 3. 14
Dochteren Jerusalē/ als de Huttē cKedar/ als d de Tapyten Salomo.
e Apoc. 7. 16 Psalm. 121. 6
6 Siet my niet aē/ dat ick so swart bē: e wāt
de Sonne heeft my so verbrant: myner moeder kinderen toornen met my: men heeft my tot eener Hoederinne der Wijnbergen ghesettet/ doch mynē Wijnberch diē ick hadde/ hebbe ick niet behoedt.
7 Segghet my aen ghy/ dien mijn ziele lief
heeft/ waer ghy weydet/ waer ghy rustet in den Middage? dat ick niet ff henen eñ her
ff An. schōne henen eñ her gaē/ als een verhulde/ by/ neuer
waerts gaen moet by den kudden uwer gesellen.
8 Kendy v niet ghy schoonste onder dē Wij-
uen? so gaet henen wt op de voetsporen der Schapen/ ende weydet uwe Bocken by de Herders huysen.
9 Ick ghelijcke v myne Vriendinne/ mynen
reysighen ghetuyghe/ aenden Wagen Pharao.
10 Uwe Wangen staen lieffelick indē Span-
ghen/ ende uwen Hals inde Ketenen.
11 Wy willen v gulden Spanghen maken/
met silveren puckelen.
g † An. in sy nen Sitten was.
12 Doe de Koninck g † hem herwaerts wen-
de gaf mynen Nardus synen reuck.
13 Mijn Vriēt is my een bundelken Myr-
rhen/ dat tusschen mynen Borsten hangt.
h † An. Camphor. of/ vā Cypro.
14 Mijn Vrient is my eē Drupue h † Copher/
inden Wijngaerden tot Engeddi.
i Cant. 6. 4 k Cant. 5. 12
15 i Siet mijn Vriendinne/ ghy zijt schoone/
schoone sydy: k uwe oogen zijn als Duyuen ooghen.
16 Siet mijn Vrient/ ghy zijt schoone/ eñ lief
selick: onse bedde groenet.

Onse

17 Onser huysen balcken zijn Cederen/onse
latten [ij] Cypressen.
[ij And. Olenen.]

Dat ij. Capittel.

1 IJck ben een [a] Bloeme te Saron/ende een
Roose int Dal.
[a An. Lelie indē velde/]
2 Als een Roose onder den doornē. So is
mijn Vriendinne onder den Dochteren.
3 Als eenē Appelboō onder de wilde Boo-
men/so is mijn Vrient onder den sonen: ick
sitte onder de schaduwe diens ick begeere/
b ende syne vrucht is mijner kelen soete.
[b Ps.119.103]
4 Hy voert my inden Wijnkelder/en de Lief
de is zijn Baniere ouer my.
5 c Hy verquickt my met bloemen/ en laeſt
my met appelen: want ick ben cranck van
liefde.
[c And. Om legt my mz wijnvaten een Druyuē en omsettet my etce.]
6 d Zijn slincke hant leyt onder mijnē hoof
de/ende zijn rechter hant omhelst my.
[d Canti.8.3]
7 e Ick besweere v/ghy Dochteren Jerusa-
lēs/by dē Rheen ofte by den Hinden op dē
Velde/dat ghy mijn Vriendinne niet op en
weckt/noch op en f stuert/tot dat het haer
selue behaecht.
[e Cantic.3.5 ende 8.4.]
[f Of/opporret.]
8 Dat is de stemme mijns Vrients: siet/hy
comt/ende huppelt op de Bergen/en springet
op de kleyne Berghen.
9 Mijn Vrient is ghelijck een Rhee of een
ionck Herte: siet/hy staet achter onsē wādt/
ende siet door de venſteren/ende kijckt door
de tralien.
10 Mijn Vrient antwoordet/en spreect tot
my: Staet op mijn Vriendinne mijn Schoo
ne/ ende koemt herwaerts.
11 Want siet de Winter is verganghen/den
reghen is wech/ende daerhenen.
12 De Bloemē zijn voortgecomen indē Lan-
de/de [g] Meytijt is daerby gecomen/ ende
de Torteldvyue laet haer hooren in onsen
Lande.
[g An. Sanctijde.]
13 De Vijgeboom heeft cnoppen gecregen/
h de Wijnstocken hebben oogen gewonnē/
en geuen haren reuck: staet op mijn Vrien-
dinne/ ende koemt/ mijn Schoone/ koemt
herwaerts.
[h Cant.7.10]
14 Mijn Duyue indē Rotzholē/indē [i] steen
scheuren: vertoont my v Gestalte/laet my
hooren v stemme: want v stemme is soete/
ende v Ghestalte lieffelick.
[i And. gatē der trappē:]
15 Vanghet ons de Vossen/de kleyne Vos-
sen/k die de Wijnberghen verderuen: want
onse Wijnberghen hebben ooghen gewon-
nen.
[k Psa.80.14.]
16 Mijn Vrient is myne/ende ick ben syne/
die onder den [l] Roosen weydet.
[l An. lelien]
17 Tot dat den dach cont waeyt/ende de scha
duwen wijckē: keert om/ wordt als een Rhee
mijn Vrient/ofte als een ionck Herte/op dē
Scheydberghen.

Dat iij. Capittel.

1 IJck sochte des nachts in mijn bedde/ dien
mijn ziele lief heeft: a ick sochte hem/doch
ick en vant hem niet.
[a Cant.5.6.]
2 Ick wil opstaen/en inder Stadt omme-
gaē/op de wijcken ende straten/en soecken
diē mijn ziele lief heeft: ick sochte hem/doch
ick en vandt hem niet.
3 Het vonden my de Wachters /die inder
Stadt omgaen: hebt ghy niet ghesien dien
mijn ziele lief heeft.
4 Doe ick een weynich hen voorby quam/
daer vant ick/dien mijn ziele lief heeft: ick
houde hem/ en en wil hem niet verlatē/tot
dat ick hem brenge in myner moeders huys/
in mijns moeders camer.
5 b Ick besweere v/ghy Dochteren Jerusa-
lems/ by den Rheen ofte Hinden op den
Velde/dat ghy mijn Vriendinne niet op en
weckt/noch c opsturet/tot dat het haer selfs
lustet.
[b Canti.2.7 ende 8.4.]
[c Of/opporret.]
6 Wie is die/die daer opgaet wt der Woe-
stijne/als eenen rechten roock/ als een ghe-
roock van Myrrhen/Wierooc/en allerley
puluer eens Apotekers.
7 Siet/rondtomme het bedde Salomons/
staen tsestich Stercke/ wt den Stercken in
Israel.
8 Sy houdē alle sweerden/en zijn geschickt
te strijdē: elck heeft zijn sweert aē syner heu-
pen/om der vreesen wille inder nacht.
9 De Koninc Salomo liet hem een d [†] Bed-
stede maken/van den houte wt Libanon.
[d † An. Palleys.]
10 Derseluer e Calumnē waren siluerē/ [f] het
Voordeck gulden/het Gesitte purpuren/ dē
Bodem midden inne was lieflelick gepla-
uept/om der Dochter wille te Jerusalem.
[e Of/ Pilarē]
[f † An. vloer gulden/ het ghehemelte purperen/ inwendich int midden/ is het beleydt met liefde der Dochteren tot etc.]
11 Gaet wt/ende schouwet aē/ghy Dochte-
ren Zion/dē Coninck Salomo inder Kroo-
ne/daer mede hem zijn Moeder ghekroont
heeft/aen den dage syner Hoochtijt/ende aē
den dagh der vreuchden zijns herten.

Dat iiij. Capittel

1 SIet/mijn Vriendinne/ ghy zijt schoone/
siet/schoone zijdy: uwe Ooghen zijn als
Duyuen oogen/tusschen uwe a vlechten
b v Hayr is/als de Geytenschare/die [c] be-
schoren zijn op den Berghe Gilead.
[a Hy meynt de hayrtuyten/ welcke na der natuerlicher oude/ wyse/ ongheuloch ten ende te rugge ghe slagen ndē wijsē beelden seer wel staen: wanneer sy met vollen aengesichte/ en rootachtige wangen daer wt sien/ en de hayrē te beydē zijden daer af hangē/ ouer de ooren en schouderen.]
2 d Uwe Tanden zijn als de Kudde met be-
sneden wolle/ die wt der Waschstedē comē/
die alle mael Tweelingen draghen/en ghee-
ne onder hen is onvruchtbaer.
3 Uwe Lippen zijn als een Roosenroodt wich
snoer/ en uwe reden lieffelick: uwe Wangen
zijn als e t het afsnijtsel aendē Granaetappel/
tusschen uwe vlechten.
4 Uwē Hals is als den Torrē Dauids/met
Borstweeren ghebouwet/ daeraen duysent
Schilden hangen/en allerley wapenen der
Stercken.
5 f Uwe twee Borsten zijn als twee ionghe
Rhee Tweelingen/ die onder de [g] Roosen
weyden.
6 Tot dat den dach koelt wert/en de schadu
we wijcke: ick wil ten Myrrhenberge gaē/
ende ten Wierookberchsken.
7 Ghy zijt aller dingen schoone/mijn Vrien
dinne/ende daer is gheen vlecke aen v.
8 Comt myne Bruydt van Libanon/ comt
van Libanon: gaet henē in/treet herwaerts
vander hoochte Amana /vander hoochte
Senir ende Hermon: vanden woonīnghen
der Leeuwen / vanden berghen der [h] Leo-
parden.
[b Cant.5.6.]
[c † An. daer glinsterē op den etce.]
9 Ghy hebt my het herte genomē/mijn Su-
ster/lieue Bruyt/met uwe ooghen eene/ende
met uwer halsketen eene.
[d Canti.6.6]
[e † And. een stuck.]
10 Hoe schoone zijn uwe Borsten/ mijn Su-
ster/lieue Bruyt: uwe Borstē zijn lieffelicker
dan Wijn / en den reuck uwer Salue ouer-
treedt alle kruyden
[f Cant.7.3.]
[g † An. lelien]
[h † Anders/ Pardem.]
11 Uwe Lippen/mijn Bruyt/zijn als druppē
de Heunichseem: Heunich en Melck is on-
der uwer tongen/ en uwer cleederen reuck/
is als den reuck Libanon.
12 Mijn Suster/lieue Bruyt/ghy zijt eenen
besloten Hof/een besloten Bornsprinck/
eenen versegheldēn Bornput.
13 Uwe Vrucht is als eenē Lusthof van Gra
naetappelen met edele vruchten / Cyperen
met Nardus.
14 Nardus met Saffraen Kalmus/ende Ka
neel/met allerley Boomen des Wierooc/
Myrrhen ende Aloes met allen bestē cruy-
den.
15 Als een Hoffonteyne / als een Fonteyne
leuendiger wateren/die van Libanon vlie-
ten.
16 Staet op Noordenwint/ende comt Zuy-
den

i Cap. v. Pagn. Enth. den wint/ ende waeyt door mynen Hof dat
syne cruyden druypen: i myn Vrient kome
in synen Hof/ ende ete zyn edele vruchten.

Dat v. Capittel.

1 ICk kome myn Suster/ lieve Bruydt/ in
mynẽ Hof: ick hebbe myn Myrrhe met
tsamen mynen cruyden afghebroken ick
hebbe myns Zeems met mynen Heunich
gegeten/ ick hebbe myns Wyns met myn
Melck ghedroncken: etet myne Lieven/
ende drincket myne Vrienden/ ende wor-
det droncken.
2 Ick slape/ doch myn herte waeckt: daer
is de stemme myns Vriendts/ die aenklop
pet/ Doet my op/ lieve Vriendinne/ myn
suster/ myn Duyve/ myn Vrom: wãt myn
hooft is vol daws/ ende myne hayren vol
nachts druppelen.
3 Ick hebbe mynen rock wtgetogen hoe
sal ick hem weder aentrecken? ick hebbe
myne voeten gewasschen/ hoe sal ickse we
der besoedelen?
4 Doch myn Vrient steeckt zyn hant door
een hol/ ende myn lyf beeft daer voor.
5 Doe stont ick op/ dat ick mynẽ Vriende
op dede: myne handen druypen met Myr
rhen/ ende Myrrhen liepen over myne
vingheren/ aen den grendel aenden slote.
6 Ende doe ick mynen Vrient opgedaen
hadde/ was hy wech ende henẽ gegaẽ: doe
ginck myn ziele daer wt na synen woorde:
a Cant. 3.1. a ick sochte hem/ doch ick en vant hẽ niet:
ick riep/ doch hy en antwoordde my niet.
7 Het vonden my de Wachters/ die inder
stadt omgaen/ die sloegen my wonden de
Wachters op den mueren namen my my-
nen sluyer.
b Cant. 2.7. ende 3.5. 8 b Ick besweere v/ ghy Dochterẽ Jerusa
lems/ vindet ghy mynen Vrient/ so segget
hem/ dat ick van liefde kranck ligghe.
c † An. een Waendrager 9 Wat is v Vrient voor anderen vriendẽ/
O ghy schoonste onder den Wyuen? Wat
is v Vriendt voor anderen vrienden/ dat
a Cant. 1.15. ghy ons so besworen hebt?
d † An. Die haer met Melck wasschen/ ende sitten by de volle Watẽ/ of woonen aen een ghenoechtighe plaetse. 10 Myn Vrient is wit ende root/ c † Wt-
ghekoren onder vele duysendt.
11 Zyn Hooft is het fynste gout/ syne hay
ren zyn kroes/ swart als een Rave.
12 Syne * Oogen zyn als Duyven oogen/
aen de Waterbeken/ d † met Melck ghe-
wasschen/ ende staen in de e volheydt.
13 Syne Kinnebacken zyn als de wassen
e Volligh aengesicht ende oogen meynt hy/ eñ die met veruallẽ of rumpelich zyn. cruythofkens der Apotekers: syne lippen
zyn als Roosen/ die met vlietender Myr-
rhen druppen.
14 Syne Handen zyn als gulden ringẽ vol
Turkoysen: zyn Lyf is als reyn Elpenbeẽ/
met Saphyren versieret:
15 Syne g beenẽ zyn als Marmerkalom.
f Of/ genuste: nẽ/ gegrondet op guldẽ voetẽ: zyn gestalt
is als Libanon/ wtverkoren als Cederen.
g Spr. 26.34 16 Syn kele is soet/ ende gantsch lieffelick/
een sulckẽ/ is myn vriendt/ myn vrient is
h † An. Jerusalẽs. 17. een sulcken/ ghy dochteren h † Jerusalẽs.

Dat vj. Capittel.

Waer is v etc. soeckẽ. Cap. vj. 1 WAer is v vriendt henen ghegaen/ O
ghy schoonste onder de wyuen? waer
heeft hem v vrient henen gewendet?
so willen wy met v hem soecken.
Myn vriẽt etc. 2 Myn Vriendt is henen afghegaen in
synen Hof/ tot den cruythovekens/ dat hy
a † An. lelien. hem weyde onder de Hoven/ ende a † Roo
sen breke.
b Can. 1.15. 3 Myn Vrient is myne/ ende ick ben syne/
c 1. Re. 14.17 ende 16.8. die onder de Roosen hem weydet.
4 b Ghy zyt schoone myn Vriendinne/ als
c † Thirza/ lieffelick als Jerusalẽ/ verschric
† An. die/ die yegelick wel bevalt. kelick als Heyrspitsen.
5 (Wendet uwe ooghen van my/ want y

maken my vierich) d uwe hayren zyn als d Cant. 4.1.
een kudde Gheyten/ die e † op de Berghen e † An. daer glinsteren op/ etc.
Gilead gheschooren zyn.
6 Uwe tandẽ zyn als een kudde Schapẽ/
die wt der wassche komen/ die altemael
Tweelinghen draghen/ ende is gheen on-
vruchtbare onder hen.
7 Uwe wanghen zyn als f † afsnytsel aen dẽ f † An. stucken
Granaetappel/ tusschen uwen vlechten.
8 g Tsestich is der Conincginnen/ ende tach g 1. Re. 11.3.
tentich der h † Bysslaperssen/ eñ der Maech h † An. Bywrouwen.
den en is gheen ghetal.
9 Doch eene is myn Duyve/ myn Vrome:
eene is harer Moeder de liefste/ eñ de Wt-
verkorene harer Moeder: doese de Dochte
ren sagen/ preesen syse salich/ de Conincgin-
nen ende de Bysslaperssen loefdense.
10 Wie is die hier voor breeckt/ als den
Dagheraet/ schoon als de Mane/ wtver/
koren als de Sonne/ verschrickelick als de
Heyrspitze?
11 Ick ben henen af inden Notenhof gegaẽ(
te schouwẽ/ de i † spruyten aen der Beke/ i † An. taxkens.
te schouwen of de Wynstock bloeyt/ of de
Granaetappelen groenden.
12 Myn ziele en wiste niet/ dat hy my ten
Waghen k † Ammi Nadab ghesettet hadde. k † And. Myns Volcks.
13 Keert weder/ keert weder/ O Sulamith:
keert weder/ keert weder/ dat wy v aẽschou An. chynsbaren of
wen: wat siet ghy aen Sulamith/ de Reyen vrywilligen volckes
l † te Mahanaim.

Dat vij. Capittel.

1 HOe schoone is uwẽ ganck inden schoe l † And. der Heyrleggers
nen ghy Vorsten Dochter? uwe lende-
nen staen ghelyck aen malkanderen/
als twee Spangen/ die de Meesters hant
ghemaeckt heeft.
2 Uwen Navel is als eenen rondẽ Beker/
dien nemmermeer dranck en ontbreeckt: u-
wen Buyck is als eenen Tarwen hoop/ a † An. lelien.
omme besteken met a † Roosen.
3 b Uwe twee Borsten zyn/ als twee ionge b Cant. 4.5.
Rheetweelinghen.
4 Uwen Hals is als eẽ Elpenbeenen Tor
ren: uwe Oogen zyn/ als de Vyckẽ tot Hes
bon aen der Poorte Bath Rabbim: uwẽ Neu
se is als den Tooren op Libanon/ die tegen
Damascon siet.
5 V Hooft staet op v/ als Carmelus: het
hayr op uwẽ hoofde/ is als de Purpur des
Conincks/ in vouwen ghebonden.
6 c Hoe schoone ende hoe lieflic zydy/ ghy c Cant. 2.8.
Lieve/ in wellusten!
7 Uwe lengde is gelyck eenen Palmboom/
ende uwe Borsten den Wyndruyven.
8 Ick sprack: Ick moet op dẽ Palmboom
klimmen/ ende syne d † Tacken grypen: d † And. Twyghen
laet uwe Borsten zyn/ als Druyven aen And. Wyp-
Wynstocken/ ende uwer Neusen reuck/ als meyen
Appelen.
9 Ende v Kele als goeden Wyn/ die my-
nen Vriendt glat inga/ ende spreke van
den Ouden.
10 Myn Vrient is myne/ ende hy houdet
hem tot my.
11 Koemt myn Vriendt: laet ons op het
Velde henen wtgaen/ ende op den Dorpen
blyuen.
12 Dat wy vroech opstaen tot den Wynber
gẽ: dat wy sien/ of dẽ Wynstock bloeye/ eñ e e Can. 2.13.
oogen gekregen hebbe: of de Granaetap-
pelboomen wtgeslagen zyn/ daer wil ick v
myne Borsten gheuen.
13 De f † Lelien geuẽ den reuck/ ende voor on f † An. Alrauinen: of Mandragoren.
ser Deure zyn allerley edele vruchten: myn
Vriendt/ ick hebbe v beyde nieuwe ende ou
de behouden.

Dat viij. Capittel.

a O Dat ick v / mijn broeder / die ghy myn-
ner moeder Borsten soeget / daer buy-
ten vonde / ende v cussen moeste / dat af
my niemant v hoonede.

a Rud. v ǀ v Dat is / smaetheyt de / e.

2 Ick woude v leyden ende in mijns moe-
ders huys brengen / daer ghy my leeren sou-
det: daer woude ick v drencken met gemaec-
ten Wijn / ende met den Most myner Gra-
naetappelen.

s Cant. 2. 26

3 c Zyn slincke hant leyt onder mynen hoof-
de ende zijn rechter handt omhelst my.

b Cant. 2. 7 ende 2. 5

4 d Ick besweere v / Dochteren Jerusalem /
dat ghy mijn Beminde niet opwecket noch
e opstueret / tot dat het haer selfs instet

e Of / opporret.

5 Wie is die / die daer opvaert / vander Woe-
styne / ende lenet haer op haren Vrient: On-
der den Appelboom weckte ick v / daer u-
we moeder v gheboren hadde / daer met v
ghelegghen heeft / die v ghegenereert
heeft.

f Hier siet men wel / dat Salomo in dit Liet / van geestelicker liefde singhet / die God gheeft / ende ons oock bethoont in alle syne weldaden.

6 Settet my als eenen seghel op v herte / ende
als eenen seghel op uwen arm: want de liefde
is sterck als de Doot / ende yver is vaste als
de Helle: haren gloet is vyerich / ende een f
Vlamme des Heeren.

7 g Dat oock vele wateren niet mogen de
Liefde wtblusschen / noch de stroomen haer
versuypen: wanneer eener alle goet in synen
huyse / om de Liefde geven woude / so golde
het alles niet.

g Rom. 8. 38

8 Onse Suster is cleyn / ende en heeft geene
Borsten: Wat sullen wy onser Suster doen /
wanneermense nu salaensprekem:

9 Is sy eenen Muer / so willen wy silveren
Bolwerck daerop bouwen: is sy een Deure /
so willen wyse bevestighen / met Cederen h t
palen.

h Luth. bollen / dat is / Schutwerc.

† Rud. Tafe-

10 Ick ben eenen Muer / ende mijn Borsten
zijn als Torrens / daer ben ick geworden voor
synen ooghen / als die vrede vindet.

11 Salomo heeft eenen Wijnberch te Baal-
hamon: i hy gaf den Wijnberch den Hoede-
ren. dat een yegelick voor syne vruchten brach-
ten duysendt Silverlinghen.

i Mat. 21. 33

12 Mynen Wijnberch is voor my: v Salomo
behoorender duysendt / daerenteghen den
Hoederen twee hondert / met tsamen synen
vruchten.

13 Die ghy woonet inden Hoven / laet my v
stemme hooren: de Geselschappen mercken
daerop.

14 Vliet mijn Vrient / ende zijt gelijck een Rhee
of ionghen Herte / op den Kruydtberghen.

Eynde des Hooghen Liedts
Salomonis.

KORTE

KORTE WTLEGGHINGHE OP SOMmighe plaetsen der twee laetste Boecken Salomonis/ te weten/ Ecclesiasten/ ende Canticorum.

Op Ecclesiasten.

Op het beghin des Eersten Cap.

God schickt alle dinck na synen Godlickẽ wille. Wy souden oock hem alle dinck beuelẽ/ ẽ hem dancken voor alle zijn genade. Maer wy willen ende soecken / dat wy niet en hebben/ ende verachten dat wy hebben. Daerinne de maken wy ons dat teghenwoordighe onnut/ ende eten ons selnen op/ door onse ongheloouichept ende groote ondanckbaerheydt. Wat God ons ghegheuen heeft/ dat verachten wy: wat wy niet en meughen noch en connen hebben/ dat willen wy hebben. Van het ghene en verblijden wy ons niet / ende dit en hebben wy niet. Wat konde doch grooter plaghe ende ydelheydt op Aerden zijn:

Dat ij. Capittel. vers. 11

11 Doe ick daerenteghen aensach alle myne wercken die myne hant gedaen haddē/ ende etc.

Dat is/ Ick wert doch verhindert/ dat ick niet en konde die vreucht eñ herten lust ghebruycken/ die ick my bereyt hadde/ eñ gelijck ick gedacht ende voorghenomen hadde. My quam altijdts wat anders voor/ dat my verhinderde/ etc.

15 Doe dachte ick in myn herte: Dewyle het dan den Dwase gaet/ als my: waerom etcet.

Wt beuindinghe hebbe ick geleert/ datmen hem seluen niet en mach noch op goeden raet noch op boose daedt verlaten. God alleen gheeft het gheluck/ ende en doet niet na onse sinnelickheydt. Daerom leert God vreesen/ ende beueelt hem uwen raedt. Hem en behaecht noch vermetenheydt noch onsinnicheydt.

24 Is het nu den mensche niet beter/ dat hy ete ende drincke/ ende syne etcet.

Laet v ghenoeghen/ ende danckt God voor het ghene dat ghy hebt/ Heb. 13. Wie dat doen can / die heeft een sonderlicke ghenade van God/ etc.

Dat iij. Capittel.

1 Een yegelick dinck heeft synē tyt/ ende alle het voornemen onder dē Hemel etce.

Alle dinck coemt als God wil/ ende niet als wy willen/ ghelijck als wy ghebooren worden ende steruen als God wil / ende niet als wy willen.

12 Daerō mercke ick/ dat daer niet beters inne en is/ dan vrolick zyn/ ende etcet.

Hier en spreect Saloma niet van vol drincken eñ oneerlick leuen/ want hy seyt daerby: In synen arbeyt. Item/ hy seyt oock: Dat is een gaue Gods: Want alle andere bekommeringhe is een Plaghe Gods.

16 Voorder sach ick onder der Sōnen steden des Gherichts/ daer was een etc.

Een recht Gherichte wort dickmaels veruaischt ende omghekeert met valscher listicheyt ende boosheyt. So dat het oock by een goede Oouericheydt niet recht toe en gaet/ ooc als alle dinck na het recht bestelt ende beuolē is. De Raetslieden en zijn niet alle goet ende deuchdelick. Dat verdriet dan der goeder Ouerichept/ ende het is oock sonder twyfel Salomoni dickmael ghescheidt. Hoe salmen dan nu doen? Men moet daeromme niet alle dinck laten vallen/ maer op het aller neerstichste alle dinck besorghen/ ende hem seluen op God verlaten/ die de Richter int Lant is.

18 Ick sprack in myn herte vanden wesen der menschen / daerinne God/ etcet.

Het wesen der menschen ende der Beesten/ gelijck het hier op der Aerden beuondē wort/ wort alleleens aengesien/ aengaende de gheboorte ende het steruen. Aller menschen vernuft en weet niet anders: maer het ghelooue weet het wel anders ende beter/ eñ leert Gods gauen ghebruycken met dancksegghinghe/ 1. Timo. 4.

Dat iiij. Capittel.

1 Ick wende my/ ende sach aen/ alle die daer onrecht lijden/ onder der Sonnen/ ende etc.

De alderbeste Ouerichepdt en kan oock niet alle dinck beteren. Salmen daeromme alle dinck laten varen? Neen: Houdt niet op alle ghebreken na uwe vermeughen te beteren/ ende beueelt het Gode/ dat hy voort helpe. God sal sonder twijffel door uwen beuolen arbeydt ende Ampt wat goets beschicken/ als ghy hem aenroept ende om hulpe bidt.

13 Een arm kint dat wijs is/ is beter dan een Koninck die een dwaes is/ ende en weet etcet.

Het gaet gheheel wonderlick inder Werelt toe/ Daeromme weest alleenlick neerstich na alle uwe vermeughen/ in het gene dat v beuolē is. Eñ beueelt den wasdom Gode/ ende bidt hem om hulpe ende bystandt.

15 By eenen anderen kinde / dat in des ghenes stede sal opkoemen/ etcet.

Alle man siet op eenen Jonghen heere/ ende hoept dat van hem wat goedts worden sal. Maer het gaet dickmael ghelijck met Rehabeam des Salomons sone/ ende met vele andere.

17 Bewaert uwen voet / wanneer ghy ten huyse Gods gaet: eñ comt dat ghy hoort etc.

Ergert v niet in Gods woordē, lastert niet wat ghy niet en verstaet. Verstaet niet datmē alle dinck verachten sal/ als het ghelooue in God gheleert wort. Maer doet wat v beuolen is/ ende beueelt Gode de sake.

Dat v. Capittel

3 Wanneer ghy Gode een belofte doet/ so en vertreckt het niet te houdē: want hy/ etc.

Onmeughelicke dinghen ende sotte beloften en zijn gheen beloften. Ick swijghe noch vande beloften die teghen Gods woort zijn/ ende teghen het Christen ghelooue ghehouden worden. Ghelijck nu zijn de Kloosterbeloften / ende diemen den Heylighen beloeft/ door welcke wercken de menschen God willē versoenen. Maer ghy hebt beloeft na Gods wille te doen / blijft daer by / ende doet dat

Ende.

Ende sulcken wille kont ghy wt Gods woort leeren.

13 Ende so hy eenen sone ghegenereert heeft/dien blyft niets in de hant etce.

Nochtans rapen ende schrapen de Gierige met recht ende onrecht/om groot goet te versamelen ende ontschuldighen hen met de kinderen / dat sy die selue besorghen moeten. Maer mate is / tot alle dinck goedt: God geeft de kinderen/ende besorcht seer. Maer onrechtueerdich goet en stadicht den kinderē niet.

Dat vj. Capittel.

9 Het is beter het tegenwoordige goet te gebruycken/als na den anderē ghedencken: dat etcet.

Wat ghy hebt ende voor ooghen siet / dat heeft v God ghegheuen en het is Gods gaue ghebruyckt dat tot noodtruft en en staet niet na yet anders want dat is ydelheydt/ laet v ghenoeghen aen het ghene dat teghenwoordich is.

10 Wat iset/wanneer eener schoon hooch beroemt is? so weetmē doch dat hy een etcet.

Een mensche is een mensche/ Synen name/ dat is/wat fame of gheruchte hy hebben soude op der Aerden/ goet ofte quaet dat was al ghenaemt/dat is/ verordent by God / eer hy gheboren wert. Wat wil hy dan vele disputeren met den Machtichsten? dat is met God. Hy en doet niet meer dan dat hy hem seluen daermede besondicht/en is daerenbouen gheheel onutrichtbaer. Daerom doet altijts wat goets tot Gods eere en gedenckt/ Ick sie wel hoe vele dinghen qualick ghedien/ daerō wil ick doen/etc.

Dat vij. Capittel.

2 Het is beter in het klaechuys gaē/ dan in het drinckhuys: in ghenen is het eynde/etcet.

Dese reden heeftmen seer onrecht gebruyct tegen des Texts meyninghe. Dat huys des droefschaps is/ als ghy een Meunicken meyninge gebruyct/aldus: Ick wil my geuen tot vrede/ick en wil met de Werelt nu meer te doen hebbē/daerom dat het niet recht toe en gaet. Ick en wil gheen Wijf nemen/so en moet ick gheen huys sorghe hebben. Ick wil myn beuolen Ampt ouergheuen. Maer dat Treurhuys is/als ghy de Werelt met Gheestelicke ofte Wereldtlicke regeringhe moet dienen/so loont v den Duyuel op den nuecke / ende die ondanckbaere Wereldt verdruckt v. Maer ghy eert Gode daermede/ ende weest verstandich/leerende v seluen op God verlaten. Alleslick en bedroeft v niet/laet God beschicken/ etcet.

21 Neemt ooch niet ter hertē/alles watmen seyt: dat ghy niet hooren moetet/etcet.

Denckt doch op dese woorden / want het sal v veel onlusts benemen. Laet v niet altijdts de ooren vol blasen. Wy willen alle menschen deuchdelick hebben / maer selue en willen wy niet deuchdelick zijn. Maer en verlaet hierom niet / wat ghy behoort te doen.

26 Ende vandt dat sulck een vrouwe / welckers herte een nette ende etcet.

De vrouwe is ghescapen om den man te dienen/ende kinderen voort te brenghen ende in dat werck is sy een edel gaue Gods / sonder de welcke de Wereldt niet en konde staen. Maer als sy met hare wijsheydt wil heerschappie hebben van sterct sy hare te verre ende dat is een onlijdelick dinck/ etcetera. Het en is niet goet noch nut datmen de vrouwen laet regeren in Wereldtlicke regeringhe/ ghelijck hier na staet. Maer gheen vrouwe en hebbe ick onder alle die ghevonden etcet. Want de vrouwen en zijn daer toe niet ghescapen / maer tot de huyshoudinghe/ etcet.

Dat viij. Capittel.

2. Ick houde het woordt des Conincks/ende den Eedt Gods.

Salomon spreeckt hier als een Ondersaet/ ende leert der Ouerichepdt ghehoorsaem zijn/ na de ghesworen ghehoorsaemheydt/ naest God. Wil nu yemandt ongehoorsaem of oproerich zijn/so valt hy in de straffe der Ouerichepdt/ ofte in Gods strenge Oordeel. Als hy dan inden noot koemt / so wilde hyt wel beter hebben/maer dan ist te spade.

9. Een mensche heerschet somtydts ouer den anderen/tot syuen ongheluche.

Een Tyrannische Ouerichepdt verliest dat gemeyn ghebet/so moet sy dan vergaen. Daer na en ghedenckt mense niet meer. Ende mē en can ooch de deuchdelicke Regeerders niet loben/so ondanckbaer is de Werelt/etc. Daerom schict God ons somtijts kryh ende ander ongheluck toe.

14. Daer zijn Rechtueerdighe/dien het gaet iuyst al hadden sy wercken der etcet.

Weest daerin niet bekommert/veracht ghy ooch de Werelt/die v veracht/en doet nochtans dat v van uwes Ampts weghen toebehoort/en verblijt v/van dat God v gegheuen/ ende ghy voor handen hebt.

Dat ix. Capittel.

4. Want by allen leuendighen is/ datmen wenscht / namelicken hope/ etcet.

Doet wat v beuolen is / bewyle ghy leeft/ daer na sult ghy vergheten wesen: maer God en vergheet v niet. Doet niet quaets/om der menschenliefde of haet. Want ghy moet steruen / ende dan is sulckx al tevergheefs/ende vergheten.

15. Ende een arm wijs man werdt daerin gheuonden/ die deselue Stadt door syne wysheyt/etce.

Sulcke weldaedt is haest na den noot vergheten, ende teghen sulcke mans wijf of kinderen niet ghedacht. Die dit wil bedencken/ die en souds der Wereldt niet dienen. Christus en konde het ooch niet beter hebben. Hoe syne Mannen zyn de Propheten gheweest. De heylighe Paulus was ooch een sonderlick Predikēr. Maer als Paulus wechreysde/so waren de valsche Apostels de beste ende heylichste/ ende Paulus werdt veracht.

11. Een Wasscher en is niet beter/ dan een Slanghe die onbesworen steeckt.

Een wijs man geeft goeden raet. Een onnut Spotter bedeckt het al met syuen doofē raet/ en brengt Landen en Steden tot schade Sulcke zyn alomme vele int Regiment/ende by de heeren. etcet.

Op de Cantica.

Salomon hadde in zijn Lant grooten vrede ende eerlickheyt/ende alle dinck was daer in

een kostelicke ordeninge/ende goet regimēt/ vernaet met alle eerbaerheyt. Want aen oock de andere Coninghen ende Landen haer moesten verwonderen. Bouen desen werdt daer oock Gods Woordt reyn gheleert/ ende den Dienst Gods kostelick/na het wtgheuen des Godlicken woorts wtghericht. O wat een groote ghenade Gods is dat/ als het also in een Stadt of Lant toegaet dat Gods woort daer is/ende een eerbaer Regiment tot straffe der boosen/ ende behulp der goeden. Daer is wel om te bidden/ ende God te dancken/ alsmen een weynich van sulcke genade in het Lant siet. Sulcx bekent Salomo dat het niet syne/ maer Gods Regiment is/ ghelijck het oock inder waerheyt is. Eñ hy maeckt in dit Liedt hem ende zyn volck tot een Huysvrouwe ende God tot eenen ghetrouden Man/ofte Huyshouder. Hy danckt hem voor sulcke liefde ende genade/ende bidt dat God also voortaen met zijn Woort ende Regiment wil huyshouden in zyn Coninckrijcke. Want sonder hem en helpt gheen wysheyt noch voorsichticheyt. Wederom leert/vertroost ende laeft hier God oock zyn Volck/ ghelijck een ghetrouwde Man zijn wijf ofte volck/ende beloeft haer alle liefde ende vriendtschap ende noemtse Schoone/ daerom dat sy haer met sulcken Regimente Gods laet regeren. Ende wordt daeromme eē goede Huyshouderse ofte Huysmoeder na allen wille haers heerlicken lieuē Mans/ die synen Wijue in sulcke ghehoorsaemheydt ende liefde vele dinghen int beste afnemē can/of schoon alle dinck niet so recht wel en gaet. Gelijck een verstandich vriendelick man moet met synen wyue omghaen. De Vrouwe spreeckt hier eerst. Ende wanneer de Man antwoort/ eñ de Vrouwe wederspreect/ dat can een verstandich Leser wel merckē. Ist dat ghy de meyninghe aller woorden niet en kondt doorgronden/ so hebt ghy doch hier de meyninghe in een korte summa vervaet. Vele hebben wonderlicke speculatien op dit Liedt ghemaect: Maer sy hebben goede Policie veracht als een Wereldtlick dinck/etc.

FINIS.

DE PROPHECIEN
DER PROPHETEN.

Luc.24.44.

DIT ZYN DE WOORDEN DIE
ick tot v ſprack, doe ick noch by v was,
namelick / dat het noodich was alles veruult te
worden/al wat van my gheschreuen is inde Wet Mosis/
inde Propheten/ende inde Psalmen.

2.Petri.1.20.21.

Daer is noyt gheen Prophecie wt eyghener ingheuinghe ghesch iet/etc. Maer
de heylighe menschen Gods hebbense ghesproken/ ghedre-
uen zynde van den Heylighen Gheest Gods.

Jeremie.35.15.

Jck hebbe v ghestadelick laten Predi ken / ende
nochtans en hoort ghy my niet. Desghelijcks hebbe ick
oock ghestadelick tot v ghesonden alle myn knechten de Pro-
pheten/ende laten segghen: Bekeert v een yegelick
van synen boosen wesen/ ende betert uwe weghen.

DIT ZYN DE PROPHEten, so sy na malkanderen veruolghen.

I.	Esaias.
ij.	Ieremias.
iij.	HeZechiel.
iiij.	Daniel.
v.	Hoseas.
vj.	Ioel.
vij.	Amos.
viij.	Abdias.
ix.	Ionas.
x.	Micheas.
xj.	Nahum.
xij.	Habacuc.
xiij.	Zophonias.
xiiij.	Haggeus.
xv.	Sacharias.
xvj.	Malachias.

De Prophe-ten.

Argument.

HIer naer volgen de Boecken, ofte Openbaringen, ofte Sermoenen ofte Oratien der Propheten. De Propheten waren lieden/ die toecomende dinghen voorseyden en Gods H. Woort verkondichden, Philosophen ofte wyse mannen/ Predikers ende heylighe Dienaers Priesters ofte anders wtnemende ende wtverkoren mannen / wt de ghemeyne menschen: en leerden ende onderwesen hoemen behoorde wel en heylichlick te leven. Sy waren wonderlick in heylicheyt en eerbaerheyt des levens / in de Religie, in wetenschap, in vrijicheyt des Gheests, in standtvasticheyt, en maedichz in bequaemheyt der tonge/ en welsprekentheyt vol aller kracht. Het is openbaer/ dat inde oude tyden en middeleeuwe/ vele wtnemende Propheten gheweest zyn / onder de welcke waren Samuel/ Helias/ Nathan, Heliseus/ Micheas Jemle sone: der welcker Prophecien en Openbaringen / zyn niet geheel tot onsen handen ghecomen, anders dan so veel/ als de heylige Historie ons hare woorden en daden beschryft. Maer hierentusschen hebben wy van het ghene dat sy ghesproken hebben/ als van hande te handt so veel ontfangen, als ons nut en noodich was: namelick / de Prophecien ende Openbaringen der 16. Propheten/ die onder ander weerdich waren versamelt en behouden te worden. Dese hebben in alle hare worden en daden dat selve voor oogen/ dat de gantsche Bibel heeft. Eensdeels beschryven sy Historien/ eensdeels zyn sy Predikers. In de Historien stellen sy Exempelen des eerlicken levens/ des geloofs en der warachtigher deuchden voor oogen: sy beschryven de groote meughentheyt Godts / zyn waerheyt ende goetheyt. In haer Sermoenen leeren sy seer wel den aert en de nature Gods, hoe danich zyn wille sy, in wat dingen hy zyn behaghen heeft/ oft met wat dingen hy vertoornt wort. Hoemen hem in geloove in rechtveerdicheyt / in waerheyt en suyverheyt / en consciencie der conscientie/ ende in liefde moet onderdanich zyn. Sy vermanen en waerschouwen/ en troosten, sy straffen de boosheyt grouwelick, voornemelick de verachtinghe des Verbondts, de ongheloovicheyt/ de Afgoderie/ doot slagen, meyneedichz bedriegherye, verdruckinghe der armen/ woecker, onrecht overdaet, hoererye, overspel, overdaet ende andere dierghelycke sonden. Sy soecken alle sins het volck te bewegen tot beteringhe: sy stellen de weldaden en beloften Gods, ende den grooten loon den ghehoorsamen voor ooghen/ en dreyghen de wederspannige met den oordeele en grouwelicke straffe. Boven desen handelen ende spreken sy so openlick vanden zade Abrahe, vanden Heere Jesu Christo, den Sone Gods, warachtich God/ ende warachtich mensche: Item van zyn seghenighe, verlossinghe/ en rechtveerdichmakinghe: oock van zyn Kercke, ende van alle syne Dienaren. Boven desen / van de Heydenen en haer roepinghe, van de verworpinghe der Joden/ van de eerlickheyt der Ghemeynte/ en hare deuchden/ so dat het meer schynt dat sy een Euangelische Historie van gheschiedde dinghen schryven/ dan dat sy toecomende dinghen beschryven ofte verhalen. En dit is het ghemeyn eynde ende meerck aller H. Propheten Godts/ van welcker boecken wy nu wat moeten seggen.

Esaias heeft 66. Capit.

ESaias in goede letterkonsten wel geleert/ heeft gepropheteert ten minsten eenen tyt van 60. Jaren lanck. Hy leefde ten tyde Ozia, Jothan, Achas/ Ezechia/ en Manasse. Oft wy schoon van Ozia en Manasses tyde niet en nemen/ so heeft doch der dryer Koninghen Rycke ghedueert 61. Jaren. Inde vyf eerste Capittels/ straft hy den verdorven staet zyns tyts/ en verwecht het volck tot beteringhe. Daerna meldet hy een gesichte dat hem geopenbaert is ten tyde Jothan. en terstont daerna stelt hy de Sermoonen die hy gedaen heeft/ ten tyde Achas. Voort verkondicht hy sommigen vreemden Natien de grouwelicke straffen/ die over haer stonden te comen. Na desen beschryft hy neerstelick dien grooten Assyrischen kryech/ en wat hy voor den kryech also wel den Koninghe als den volcke voorseydt heeft. En na het 40. Capittel begint hy te prophetere van de verlossinge wt de Babylonische gevanckenisse door Cyrum den Koninc, en vertroost het volck Gods, dwelck seer bedruckt was/ beschermt alomme de warachtige Religie/ en straft de valsche. Ten laetsten/ vanden 49. Capittel tot den eynde zyns boecx/ prophetecert hy van Christo/ en van de Gemeynte, en dat so claerlick dat de Heylige Hieronymus achtede, datmen hem meer soude Euangeliste/ dan Prophete noemen. Want hy schryft aldus: Want hy heeft alle de verborgentheden van Christo en van de Gemeynte so claerlick en openlick beschreven/ dat hy niet en schynt toecomende dingen te prophetecren, maer veel meer een Historie van gescheide te beschryven. Buyten desen seyt hy in de Voorrede des eersten boecks zynder wtlegginghe op Esaiam: Niemant en dencke dat ick het Argument en Inhout deses boecks wil in korte woorden vaten/ dewyle dese Schrifture alle de verborgentheden en hooge geheymenissen des Heeren vaet/ en dat daerin verconditcht wort de groote Immanuel vander Maget geboren, wonderlicke teeckenen en wercken doende/ gestorven, begraven/ wederopgewecht van de dooden/ en hem seluen bewysende dat hy is de Salichmaker aller volcken. Wat sal ick spreken van Physica/ Ethica, ofte Logica? Al wat daer is van de Heylige Schrifture al wat der menschen tonge mach voortbrengen al wat het menschelick verstant mach begrypen/ dat is vervaet in desen boec. Dit seyt de heylige Jeronimus.

De Propheet Esaias.

Dat Eerste Capittel.

1. Straffet der Joden ondanckbaerheyt/ 5. daertoe hare groote roeckeloosheyt, dat sy met geenerley straffe te beteren en waren/ 11. verwerpet haren Godsdienst/ daer sy hen met valschen waen op verlieten/ 16. ende wyst aen den warachtigen Godsdienst, diese met God versoenen meuge, 21. beschreyt bestich haer sonde, ende toekomende straffe/ 26. met eener voorsegginge, dat/ na omkomen der boosen, de Rechtighe behouden/ ende Jerusalem noch weder gebouwet sal worden.

1 DIt is het ghesichte Esaie des soons Amos /
dat hy sach van Juda en
Jerusalem a ter tyt Vsia — a Daer van
Jothan Achas en Ezechi — leest 2 Re. 14
as der Koningen Juda. — tot int 20.
2 b Hoort ghy Hemelen — Cap toe.
en ghy Aerde neemt ter — Jere/ 2 Par
oren: want de Heere spreeckt: ick hebbe — 15. tot int
kinderen opghetoghen ende verhooget en — 22.
sy zyn van my afghevallen. — b Deu. 32 1.
3 c En Osse kent synen heere/ en den Ezel de — Mich. 1. 2
cribbe zyns heeren: daerentegen Israel en — c Jer. 8. 6. 7
kent het niet/ ende myn Volc en verstaet
het niet.

4 d O wee des sondighē volcks/ des volcx
van grooter/misdaet: des boosachtighen
zaets/ der schadelicken kinderen: die den
Heere verlaten/ f den Heylighen in Israel
lasteren/ ende wycken te rugge.
5 Wat salmē meer aen v slaen/ so ghy des
afwyckens dies te meer maeckt? het gant
sche hooft is kranck/ het gantsche herte is
mat.
6 g Van der voetsolen af tot op het hooft
en is niets ghesondes aen hem/ maer wou
den ende striemen ende etterbuylen/ die nz
gheechtet/ noch verbonden/ noch met Oly
h versuet en zÿn.
7 Uwe lant is woest/ uwe steden zÿn met
vyere verbrāt: vremde verteerē uwe acke
ren voor uwen ooghen/ ende het is woest/
ghelÿck dat/ dat door vreemde verheert is.
8 Wat daer entegen noch ouericht is/ van
der dochter Zion/ dat is ghelÿck als een
huysken in den Wÿnberge/ als een nacht
hutte in den k† Komkōz hof/ als een ver
heerde stadt.
9 l So ons de Heere Zebaoth/ niet ee wey
nich liete ouerblÿuen/ so waren wy ghe
lÿck als Sodom/ ende als Gomorra.
10 Hoort des Heeren woordt/ ghy Vorsten
Sodom / neemt ter ooren onses Gods
Wet/ ghy Volck van Gomorra.
11 m n Wat sal my de veelheyt uwer offe
ren/ spreeckt de Heere: ick ben sat der brant
offeren/ van den Rammen/ ende des vettē
van den ghemesteden/ ende en hebbe gee
nen lust tot den bloede der Ossen/ der Lam
meren ende Bocken.
12 Wānneer ghy hier in koemt/ voor my te
verschynen/ wie eyscht sulcks van uwen
handen/ dat ghy op mynē voorhof tredet?
13 o Brenget niet meer spÿsoffer so te ver
geefs: het reuckwerck is my eenen grou
wel: de nieuwe Maenden ende Sabbathē
daer ghy in te samen koemt/ ende p moey
te ende angst hebt/ die en mach ick niet.
14 Myn ziele is vyandt uwen nieuwen
Maenden ende Iaerghetÿden: ick ben ha
rer ouer verdrietich/ ick bē s moede te lydē.
15 q Ende wānneer ghy alreede uwe handen
wt breydet/ so verberge ick doch myne oo
gen van v: eñ wanneer ghy alreede veel
biddet/ so en hoore ick v doch niet: want u
we handen zÿn vol bloets.
16 s Wasschet/ reynighet v/ doet uwe boose
wesen van uwē oogen: latet af vant boose.
17 Leeret wat goets doē/ t† pooget na rech
ten: helpet dē verdruckten/ schaffet den Wee
sen recht/ ende helpet der weduwen sake.
18 So koemt dan/ ende latet ons te samen
u richten/ spreeckt de Heere: wanneer uwe
sonde ooc alreede bloetroot is/ so sal sy
doch sneeuwit worden: ende wanneer sy
ooc alreede is als rosynverwe/ so sal sy
doch wit als wolle worden.
19 x Willet ghy my ooren/ so sullet ghy des
landes goet ghenieten.
20 y Weygeret ghy v daerentegen/ eñ zÿt
ongehoorsaem/ so sullet ghy van dē sweer
de ghegheten worden/ want de monde des
Heeren seyt het.
21 Hoe gaet dat toe/ dat de vrome stadt
eer hoeren geworde is? sy was vol rechts/
Gerechticheyt woonde daerin/ nu daeren
teghen moordenaers.
22 z V siluer is schuym ghewordden/ eñ uwe
afgedrencken met water vermengt.
23 Uwe Vorsten zÿn afuallige/ ende der die
uen ghesellen: sy nemen alle gheeren ghe
schencken/ ende poogē na gauen: den wee
sen en doen sy gheen recht/ ende der We
duwen sake en koemt niet voor hen.

24 Daerom spreeckt de Heere Heere Zeba
oth/ de Machtighe in Israel: O wee / ick
sal my troosten c door myne vyanden/ ende
my wreken door myne vyanden.
25 Ende moet myn hant tegen v keeren/ eñ
uwen schuym op het aller louterste vagen/
ende alle u thin wech nemen.
26 Eñ v Richters wedergeuen/ gelÿck als
te voren waren/ eñ Raetsheeren gelÿck als
in aenbeginne: d als dan sult ghy een stat der
gherechticheyt/ eñ een vrome stadt heeten.
27 Zion moet door recht verlosset worden/
eñ hare gheuangenen door Gherechticheyt.
28 Dat de ouertreders ende sondaers te sa
men in twee ghebroken worden/ ende die
den Heere verlaten/ omkomen.
29 Want sy moeten te schanden worden o
uer den e† Eycken/ daer ghy lust toe hebbet
ende schaemroot worden ouer de houē/ die
ghy verkieset.
30 Wanneer ghy zÿn sullet als een Eycke
met dorren bladeren/ ende als eenen hof sō
der water.
31 f Wanneer de g Beschuttinge sal zÿn als
heyde/ ende zÿn doen als een voncke/ ende
beyderley te samen aenghesteken worde/
dat het niemant wtblussche.

Dat II. Capittel.

1 Van beroepinge der Heydenen/ ende
toecoemstighen vrede door Christum/ 6. vā
verwerpinghe der Ioden/ ende oorsake der
seluen.

1 Dit isset/ dat Esaias de sone Amoz sach
van Iuda ende Ierusalem.
2 a Ter laetster tyt sal de Berch/ daer
des Heeren huys is/ b gewisse zÿn/ hooger
dan alle berghen / ende bouen alle kleyne
berghen/ verheuen worden: ende alle Hey
denen sullen daertoe c loopen/
3 d Ende vele Volcken henen gaen / ende
segghen: † Koemt/ laet ons op den Berch
des Heeren gaen/ ten huyse des Gods Ia
cobs/ dat hy ons leere syne weghen / ende
wy wandelen op syne paden: e want van
Zion sal de Wet wtgaen/ ende des Heeren
woordt van Ierusalem.
4 Ende hy sal richten onder de Heydenen
ende straffen vele Volcken: f so sullen sy ha
re sweerden tot ploechÿseren/ eñ hare spies
sen tot sickelen maken: want gheen Volck
en sal teghen het ander een sweerdt ophef
fē/ ende en sullen voortaen niet meer kryghē
leeren.
5 Koemt ghy van den huyse Iacobs/ latet
ons wandelen in den lichte des Heeren.
6 Doch ghy hebt v volc/ het huys Iacobs
laten varen: g† wāt sy bedryuens meer/ dā
die teghen den opganck der Sonnen/ ende
zÿn dachuerkiesers ghelÿck als de Phili
steen/ ende maken der h vreemden kinde
ren vele.
7 i Haer lant is vol siluers eñ gouts/ eñ ha
rer schatten en is gheen eynde / haer lant
is vol peerden/ ende harer waghenen en is
gheen eynde.
8 Ooc is haer lant vol Afgoden/ k ende
bidden aen harer handen werck/ dat hare
vingheren ghemaeckt hebben.
9 Daer bucket hem de ghemeyne mā/ daer
veroetmoedighen hen de Ionckeren/ dat
en sult ghy hen niet verghenen.
10 Gaet in den rotz steen/ ende verberght v
in der Aerden l voor der vreese des Heerē/
ende voor syner heerlicker Maiesteyt.
11 Want alle hooghe ooghen sullen verne
dert worden/ ende wat hooghe lieden zÿn/
die sullen hen bucken moetē: de Heere daer
enteghen sal alleen hooch zÿn te dier tydt.
12 m Want de dach des Heeren Zebaoth
sal gaen/

d Oset. 7. 13.
e Die beyde met valscher leere ende Afgodische exempelen de lieden verleydende verderuen.
f Psal. 89. 19 Habac. 1. 12
g Deu. 28. 35
h Of / ver sacht/ aud/ gesmÿdiget
i Leu. 26. 31. Esaie. 5. 5.
k† And. kou worden hof
l Rom. 9. 29 Gen. 19. 24
m Ier. 6. 20 Amos. 5. 22 Miche. 6. 6 Mat. 9. 13.
n Of / wat hebbe ick te doen met de veelheyt uwer offerhanden?
o Mic. 6. 6
p Dat zÿn twee stackē des Duyuels/ als leughenen ende moort ofte valsche leere ende onrechten Ban.
q Esai. 59. 3 Sacha. 7. 13
r Esaie. 16. 3 Math. 6. 7.
s Ierem. 7. 3 ende 21. ende. 22. 3 1. Pet. 3. 11.
t† Anders/ soeckt oordeel.
* Pro. 24. 11 Sprach. 4. 9
u God moet altoos onrecht doen: wy zÿn doch vroom waerom straft ghy ons dan so hardt? de straffe is ymmer van se schult niet.
x Deu. 11. 13 ende 28. 11. 22
y Leu. 26. 23
z Pro. 25. 4 Ezec. 22. 18.
a† An. wÿn.
b Iere. 5. 28. Sacha. 7. 10

c Dat is/ Myne vyanden de Caldeen/ eñ andere koningē/ moeten my wreken aen mynen volcke.
d Sac. 8. 3.
e† An. Goden
f Iere. 10. 16
g Beschuttinge/ is haren Afgod. Doē is haren Godsdienst ende Afgoderye/ gelÿck als alle Godlosen hebben.
a Mich. 4. 1
b Datmen niet hier eñ daer en derf henen loopē maer gewisselick God al daer vinden sal.
c Gelÿc als water loopet met gewelt ende vry van selfs.
d Sac. 8. 20
† Psal. 122. 1 Iere. 31. 6.
e Psal. 50. 1. Act. 1. 4. 8.
f Ioel. 3. 10. Mich. 4. 3
g† And. om dat sy veruult zÿn vā den Oosten/ etc. Of vant gene dat voormaels ghewerct heeft.
h Wat zÿn kinderen der valscher leere ende Afgoderÿe/ die meer by ghelooue hebben/ dan de Heydenē teghen Oosten.
i Deut. 8. 13 eñ 17. 16. 17
k Esa. 44. 12
l 2. Thes. 1. 9
m Esa. 5. 14

sal gaen ouer alle het hoochmoedige ende
hooghe ende ouer alle het verheuene/ dat
het vernedert worde.
13 Ooch ouer alle hooghe ende verheuene
Cederen op den Libanon / ende ouer alle
Eycken in Basan.
14 Ouer alle hooge berghen/ende ouer alle
verheuene kleyne berghen.
15 Ouer alle hooghe torren/ ende ouer alle
vaste mueren.
16 Ouer alle schepen in der Zee/ende ouer
allen konstelicken arbeydt.
17 Dat hē bucken moet alle hoocheyt der
menschen / ende vernootmoedighen wat
hooghe lieden zijn / ende de Heere alleen
hooch zy te dier tydt.
n Zepha.2.11 18 n Ende met den Afgoden sal het gantsch
wt zijn.
o Hosee.10.8 Luce.23.30. Apoca.6.16 ende 9.6.
19 o So salmen in der rotzsteenen holen
gaen / ende inder Aerden klouen voor der
vreese des Heeren/eñ voor synen herlicken
Maiesteydt / wanneer hy hem opmaken
sal te verschricken de Aerde.
p Esaie.31.7 Ezec.20.43
20 p Te dier tijt sal eē yegelick wech wer-
pen/ syne silueren eñ guldē Afgodē /(die hy
hem seluē hadde laten makē om aen te bid
den) in de holē der Mollen ende Vleder-
muysen.
21 Op dat hy mach in de steenreten ende
rotzklouen kruppen / voor de vreese des
Heeren ende voor syner heerlicker Maie-
steydt / wanneer hy hem opmaken sal te
verschricken de Aerde.
22 So latet nv af / van den mensche / die
eenen adem in der neusen heeft: want ghy
weret niet hoe hooch hy gheachtet is.

Dat iij. Capittel.

1. Alle verstandt in den lande wech
ghenomē/4. wijsche Vorsten eñ Regenten
met noch andere ellendicheden worden
daer henen gheschicket/ 8. om der sonden
wille des volcks/ 14. der ghiericheyt der
Regenten/16. ende der pracht of prael der
Vrouwen.

a† An. God der Heyr-scharen.
b Dat is, al datmē voor toekomende noot vergadert of oplegt.
1 WAnt/siet/de Heere a† Heere Zebaoth
sal van Jerusalem ende Juda nemen
allerley b voorraet des Broots/ende
allen voorraet des waters.
c Of/ Voor spraekers.
2 Sterckē ende Krychslieden/ Richters/
Propheten/ waersegghers/ ende Oudesten/
Hooftliedē ouer vijftich/ eñ eerlicke lieden/
Raedtgheuers ende wijse wercklieden/ende
kloecke c Taelmannen.
d Pron.28.16
e Of, onnut/ verachtelick.
f Heylmeester.
3 d Eñ wil hen Jongelingen tot Vorsten
gheuen / ende kindische sullen ouer hen
heerschen.
g† And. weder streuen. and. tergen.
4 Eñ het volck sal schenderije driuen/ een
ouer den anderen ende een yeghelick ouer
synen naesten: ende de jonghe sal stout zijn
tegen den ouden/ eñ een e loos man tegen
den eerlicken.
h Sy willē voor deucht openbaer gheloest hebben, dies sy hen doch billicker schamen sou den/namelic hen / haerer Afgoderije: so roemē sy: Het zy God gedient: dat heet / eenen rod / die wel swijghens weert ware.
5 Dan sal eener / synen broeder wt zijns
Vaders huyse aengrijpen / ende segghen:
Ghy hebt kleederen / weest onse Vorst:
helpt ghy desen ongheualle.
6 Doch hy sal te dier tijt sweeren / ende
seggē: Ick en bē geen f Medecijn: daer is
noch Broot noch kleedt in mijnen huyse/
en sett my niet ten Vorste in den Volcke.
7 Want Jerusalem valt daer henen/ ende
Juda leyt daer neder / dewijle dat haere
tonghe ende haer doen tegen dē Heere is/
dat sy den oogen syner Maiesteyt g † we-
derstaen.
8 Sy ghebruycken haer wesen openbaer/
ende roemen haere sonde/ ghelijck als die te
Sodom ende en h verberghense niet: wee
haer zielen / want daer mede brenghen sy
hen seluen in alle ongheluck.

9 Prediket van den Rechtueerdighen/ dat
sy het goet hebben: want sy sullē de vrucht
harer wercken eten.
10 Wee daerentegen den Godloosen/ want
sy zijn boos : ende het sal hen vergolden
worden/ ghelijck als sy het verdienen.
i Esaie.28.7
11 Kinderen zijn driuers mijns volcx/ ende
wijuen heerschen ouer hen: i mijn volck/
uwe Troosters verleyden v/ eñ verstooren
den wech/ daer ghy gaen sult.
k Jude.14. Apoca.1.7.
12 k Doch de Heere staet daer ter rechter
hant/ eñ is opgetredē de Volckē te richten.
l Dat is/het volck Gods Esaie.5.1.
13 Eñ de Heere koemt ten gerichte/ met den
Oudtsten zijns volcks/ eñ met syne Vorstē:
want ghy hebt dē l Wijnberch verwoestet/
eñ den roof van dē armen/ is in uwē huyse.
m † Anders vertredet of/ tredet ontwee etc. eñ verslaet/ of/ versmetet.
14 Waerom m † vertredet ghy mijn volck/
ende verslaet de persoonen der ellendigen/
spreeckt de Heere Heere Zebaoth.
n Of/schamperlick ghe-blancketi-den.
15 Eñ de Heere spreeckt : Waerom dat de
dochteren Zion stout zijn/ eñ gaen met op-
gerechteden halse, met n ghesmuckten aen-
gesichten treden henen/ eñ o triepelen ende
hebbē kostelicke schoenē aen haren voeten.
16 So sal de Heere den schedel der dochter
Zion kael maken / eñ de Heere sal haer p †
ghesmijde wech nemen.
o Lurch. weyn verleren/ and. sweetzen, eñ makē hare treden klinghen.
17 Te dier tijt sal de Heere het cieraet aen
den kostelicken schoenen wech nemen/ de
hechtselen ende de spanghen.
p † Anders/ scharmte ontblooten.
18 De keten/ de armspanghen / de huyuen.
19 De q flitteren/ de r vreydel/ de snoeren/ de
mosschelaertknoppen / de oorenspanselen/
20 De ringhen / s † de hayrbanden.
21 De vierkleederen/ de huycken/ de sluyers
de buydelen/
q Ofte / het hooft-geschmuck / and. tempeletten.
22 De spiegelen/ de schorteldoecken/ t † de
voorden ende de kedelen.
r Of / beenvercierfel.
23 Eñ daer sal stanck voor goedē reuck zijn
eñ eenen lossen bandt voor eenen gordel:
eñ eenen kalen kop voor ghekroest hayr/
eñ voor eē wijde huycke/ eenen engen sack:
u † sulcks alles in de stede uwer schoonhz.
s † An. neuse cieraedt.
24 Vwe mannen sullē door het sweert val-
len/ ende uwe Krijgers in den strijde.
t † An. hulle doecken.
u † An. voor syne schoonte/brandt.
25 Ende haere poorten sullen treuren ende
leede dragen / ende sy sal iammerlicken op
der Aerden sitten.

Dat iiij. Capittel.

1. Het kleyn ghetal der mannen na het
destrueren Jerusalems. 2. Een toeseggiṅge
der ghenaden/ 5. eñ troosts door Christum.

Cap. iiij. by allen anderen.
1 ALso dat seuen Vrouwen / sullen te dier
tijt eenen Man aengrijpen/ eñ spreken:
Wy willen ons seluen gheneeren ende
kleeden / laet ons slechs na uwen name
heeten / op dat onse smaetheydt van ons
ghenomen worde.
* Cap. iiij. Luc.
a† And. der ghewassen vruchte/ Zachar.3.9.
2 * In dier tijt/ sal des Heeren a† Spruyte
lief ende weerdt zijn / ende de Vrucht der
Aerden/ heerlick eñ schoone/ by den genen/
die daer behouden worden in Israel.
b Esaie.62.12
c † Anders/ ontslaet)/ dat is driekwortt/ ghereck/ huydenisse.
3 b Eñ wie daer sal ouerich zijn te Zion/
eñ ouerblijuen te Jerusalem die sal heylich
heeten/ een yegelick die gheschreuen is on-
der de leuendigen te Jerusalem.
4 Dan sal de Heere c † de vuylheydt der
dochter Zion wasschē, ende de bloetschult
Jerusalems van haer drijuen / door den
Geest die richten/ eñ een vyer aensteken sal.
d Exod 13.21
e † Anders/ scheppen.
5 d Eñ de Heere sal e † beschicken/ ouer alle
wooninghe des berchs Zion / eñ waer sy
versamelt is/ wolckē eñ roock des daechs/
eñ vyerglantz die daer brande des nachts:
f Dat is, dat voor God heerlick is/ als de Ghe loowighen.
want daer sal een bescherminghe zijn/ ouer
alles wat f heerlick is.
6 Ende sal een huttezijn ter schaduwe des
daechs voor d' hitte/ eñ eē toeuluchr eñ ver

 ber-

verghinghe voor den onweder ende regen.

Dat v. Capittel.

1. Hoe God dat volck Israels heeft/als eenē lustigē Wijnberch geplantet/ 2. maer hoe sy hē niet dan wilde Druyuē, (welcker hy wijt bediet/) hebben ghebracht 25. ende also menichvuldighen Gods toorne 26. eñ ten laetsten een grousaem omcomen/door de Chaldeen/ende daer na door de Romeynen op hen gheladen.

1 WElaen/ick wil mynen Lieue een Liedt mijns Ooms singen/van synen wijnberge: a Mijn Lieue heeft eenen wijnberch/aen eener vetter plaetse.
a Psa.80.9. Esai.3.13 Jerem.2.21 ende 12.10 Math.21.33
2 Eñ hy heeften vetuynt/ende met steēhoopen verwaert/eñ edele wijnrancken daerin gelept: hy bouwede daer oock eenē toorē in ende groef daer een wijnperse in: ende verwachtede dat hy druyuē brachte/ doch hy brachte b† wilde druyuen.
b† An. heerlingen.
3 Nu richtet ghy burghers te Jerusalem/ ende ghy mannen Juda/tusschen my eñ mynen wijnberghe.
4 Wat soude men doch meer doen aen mynē wijnberge/ dat ick aen hem niet gedaen en hebbe? waerom heeft hy dan wilde druyuē ghebracht / doe ick verwachtede / dat hy druyuen brachte?
5 Welaen ick wil v cont doē/wat ick mynē Wijnberge doen wil: synen wandt sal wech genomen worden/dat hy verwoest worde/ eñ synen thuyn sal verscheurt worden/ dat hy vertreden worde/
6 Ick willen woest liggen laten/dat hy niet besnedē noch e behackt en worde/ maer distelen ende doornen daerop wassen/ eñ wil den wolcken gebieden/ dat sy daer niet op en reghenen
e Dat is/bedoluen ofte begrauen eñ bemest.
7 Des Heeren d† Zebaoth Wijnberch doch/ is het huys Israel, eñ de mannen Juda sijne lieflicke e† wijnrancken/ hy wachtet op recht, siet/so isset schenderie: op gerechticheyt/siet/so isset claghe.
d† And. der Heyrscharē. e† an. plantē f Esai.32.12 ende 55.11. Hier bediedet de Propheet/welcke de wilde druyuē zijn/ schier tot aē het eynde des Capittels.
8 f Wee den genē/die deen huys aen het ander trecken/ eñ eenen Acker totten anderen brenghen/tot dat daer gheen ruym meer en sy/dat sy alleen het landt besitten.
9 Het is voor den ooren des Heeren Zebaoth/wat gelt het/so die vele huysen/niet en sullen woest worden/ende de groote ende schone ledich staen?
10 Want thien g ackers Wijnberchs sullen slechs eē ame gheuen/ ende een h Molder zaedts sal slechs eenen Schepel gheuen.
g of/bunder h Hebr. Homer etc. een Ephi etc.
11 Wee den ghenen die des morgens vroech op zijn, om hen tot suppen te beneerstigen/ ende sitten tot in den nacht / dat hen den wijn verhittet.
12 i Ende hebben harpen/k† psalter/ tamborinen/ pijpen ende wijn in haren l wellenen/ende en sien niet op het m werck des Heeren/ende en hebben gheen acht op het ghescaepene syner handen.
i Job.21.12 Amos.6.5. k† An. luytē l Of/brasseriē m Dat is/ wat God gebiet/eñ hebben wil.
13 n Daerom sal mijn volck moeten wech gevoert worden onuersiens eñ syne Heerlicke sullen hongher lijden / ende zijn ghemeyne volck dorst lijden.
Straffe der dronckenschap. n Hosee.4.6
14 Daeromme heeft de Helle de ziele wijt op gespeert/ende de kele opgedaē sonder alle mate: o dat onderwaerts varē/beyde hare Heerlicken eñ de ghemeyne man/beyde hare rijcken ende vrolicken.
o Esa.2.12.
15 Dat een yegelick hem buygen moet/ende een yeghelick veroatmoedicht worde/ ende de ooghen der hoouerdighen veroatmoedicht worden.
16 Doch de Heere Zebaoth verhoocht worden in den Rechte / ende God de Heylighe/ gheheylighet worden in Ghrerechticheyt.
17 So sullen haer dan de Lammeren weyden p † in gener stede/ ende de vremdelinghen sullen hen gheneeren inder Woestijne der q vetten.
p† And. na harer ghewoontheyt. q Dat is/ grootē ende rijcken / die verdreuen zijn/ eñ haer goet moetē na hē woest laten.
18 Wee den genen die hen te samen coppelē/ met loose stricke om onrecht te doen/eñ met waghenseelen te sondighen.
19 Ende spreken: Laet met haeste eñ geringe comen zijn werck/dat wy het sien: laet herwaerts varen eñ comen / den aenslach des Heyligē in Israel/dat wy het wijs worden.
20 r Wee den genen/ die het boose goet eñ het goede boos heeten: die wt duysternisse licht eñ wt licht duysternisse makē: die wt sueren suete/ende wt sueten suer maken.
r Mich.3.2.5
21 s Wee den genē/ die by henseluē wijs zijn/ ende houden henseluen cloeck.
s Prou.3.7. Roma.12.16
22 Wee den genē/ die Helden zijn om wijn te suppen ende crijghers met vollen drinckē.
23 t Die den Godloosen recht sprekē om gheschencken wille eñ het Recht der Rechtueerdighen van hen wenden.
t Deu.16.19 Ezech.13.18 Prove.17.15
24 Daerō gelijck als des vyers vlamme/stroo verteert eñ de laeye stoppelen wech neemt/ also sal haer wortel verduylē eñ hare spruyte opvaren gelijck als stof: wāt sy verachtē de Wet des Heeren Zebaoth/ eñ lasteren de reden des Heylighen in Israel.
25 u Daerō is oock den toorne des Heeren vergrimmet ouer zijn Volck eñ streckt zijn hant wt ouer hen/ende slaetse dat de bergen beuen ende haer lichaem is ghelijck als dreck op den straten: x ende in dies alle en laet synen toorne niet af/ maer zijn handt is noch wtghestreckt.
u Nu.11.33. x Esai 9.12. ende 10.4
26 y Wāt hy sal eē Banier opwerpē verre onder den z Heydenen/ende deselue herwaerts lockē vanden eynde der Aerden: eñ siet haestighen ende snelle komen sy herwaerts.
y Esa.42.13 Dani.9.11. z Dat sijn de Chaldeen.
27 Ende daer en is niemant onder hen moede ofte swack/niemandt sluymert noch en slaept/niemant en gaet het gordel op vā synen lendenen, ende niemant en breect eenen schoenrieme.
28 Hare pijlen zijn scherp/ende alle hare bogē gespannen: harer peerden a hoornen zijn als kepen geachtet/ende haer wagenraden als eenen stormwint.
a Dz zijn hare schoenen
29 Sy brullē als Leeuwen eñ brullen als jonghe Leeuwen: sy sullen bruysen/ eñ den roof grijpen ende daer van brengen/ so datse niemant lossen en sal.
30 Eñ sal ouer hen bruysen/te dier tijt gelijck als de Zee: wanneermē dan het lant aensiē sal/ siet so isset duyster vā angste/eñ het licht en schijnt niet meer b† bouen ouer hen.
b† an. in haren gheheme...

Dat vj. Capittel.

1. Hoe de Propheet beroepen ende gesonden wert/ 9. den verstockeden ende wederspannighen volcke zijn toekomstige straffe/ 13. (dier dannoch het heylighe zaedt ontcomen sal.) te verkondighen.

1 DJes Jaers a doe de Coninc Vsias sterf/ sach ick den Heere sitten/b op eenē hooghen ende verheuen Stoel/ende synen soom veruulde der Tempel.
a 2. Reg.15.7 b Esa.66.1 1. Reg.22.19. 2. Par.6.18.
2 Seraphim stondē bouen hem/eē yegelijck hadde ses vleugelen/met tween bedecten sy hare aensichten/met tween bedecten sy hare voeten/ende met tween vloghen sy.
3 Ende deen riep tot den anderen/ eñ sprac: c Heylich / heylich / heylich is de Heere d† Zebaoth: alle landen zijn syner eere vol.
c Apoc.4.8 d† And. der Heyrscharē.
4 So dat de bouenste posten versdē/van der stemme harts roepens/ende het huys wert vol roocks.

5 Doe sprac ick: Wee my/ ick ben verdorve:
want ick ben van onreyne lippen/ ende woo-
ne onder een volck van onreyner lippen :
want ick hebbe den Coninc den Heere Se-
baoth ghesien met mynen ooghen.
6 Doe vlooch der Seraphim een tot my/ ende
hadde een gloeyende cole inder hant die hy
met der tanghen vanden Altaer nam/
7 Ende roerde mynen mont aen ende sprack:
Siet/ hier zijn uwe lippen mede aengeroert/
dat uwe misdaet van u genomen worde/ ende
uwe sonde versoent zy.
8 Ende ick hoorde de stemme des Heeren/ dat
hy sprac: Wien sal ick henen senden? wie wil
onse Bode zijn? Doch ick sprack: Hier ben
ick/ sendt my henen
9 Ende hy sprack: Gaet henen ende spreect tot (e Esai.29.11.)
desen Volcke: e Hoort het/ ende en verstaet het
niet: Siet het/ ende en bekent het niet. (f Mat.13.14 Mar.4.12. Luce.8.10 Acto.28.26. Roman.11.8.)
10 f Verstocket het herte deses volcx/ ende laet
hare ooren dicke zijn: ende verblendt hare
oogen/ dat sy het niet en sien met haren oo-
gen: ende hooren met haren ooren/ noch en ver-
staen met haren herte/ ende hen bekeeren ende
ghenesen.
11 Doch ick sprac: Heere/ hoe lange? hy sprac:
tot dat de Steden woest worde sonder In-
woonders/ ende de huysen sonder lieden/ ende
het veldt gantsch woest ligghe.
12 Want de Heere sal de lieden verre wech
doen/ dat het lant seer verlaten wordt.
13 Doch sal noch het tiende deel daerin blijven/
want het sal wech gevoert ende verheert wor-
den: gelijck als een Eycke ende Linde/ welcker
den stam noch hebben/ hoewel hare blade-
ren afgestooten worden. Een heylich zaet/
sal sodanighen stamme zijn.

Dat vij. Capittel.

1. Jerusalem wort belegt. 3. Achas so
hem met synen volcke/ hulpe aengheboden
wort/ 10. oock met eenen gewissen waerteec-
ken/ so hij 't slechs eysche/ en neemt hem dies
niet aen/ 17. ende hoort derhalven Gods
straffe. 14. Christus wort toegheseyde.

1 Het gheschiedde a ter tijdt Achas/ des (a 2.Reg.16.5 2.Par.28.5. Achas. Pekah. Rezin.)
soons Usia des Coninck Juda/ dat Re-
zin optooch de Coninck te Assyrien/
ende Pekah de sone Remalia/ de Koninck
Israels/ na Jerusalem teghen hen te kry-
ghen/ sy en kondense dannoch niet over-
winnen.
2 Doe wert den huyse Davids aengeseyt: de
Syriers verlaten hen op Ephraim: doe beef-
de hem het herte/ ende het herte zijns volcx/
gelijck als de Boomen inden Woude beven
vanden winde.
3 Ende de Heere sprack tot Esaiam: Gaet wt/
Achas tegen/ ghy ende u sone Sear Jasub/
aen het eynde der waterroere/ aen den over-
sten Vijver/ aen den wege by den Acker des
b Verwers. (b And. vol-lers.)
4 Ende spreect tot hem: Hoedt u/ ende weest
stille: en vreest u niet/ ende u herte zy onver-
tzaecht/ voor desen tween roockende vlusch-
branden/ namelicken/ voor den toorne Re-
zin/ met tsamen den Syriers/ ende des soons
Remalia.
5 Dat de Syriers tegen u eenen boosen aen-
slach gemaect hebben/ met tsamen Ephraim
ende den sone Remalia/ ende segghen: (c Of/ schroot.)
6 Wy willen henen op Juda/ ende hen c op-
wecken/ ende onder ons deylen/ ende tot een Co-
ninck daer in maken/ den sone Tabeal.
7 Want also spreect de Heere Heere: Het en
sal niet bestaen/ noch also gheschieden.
8 Maer gelijc als Damascus het hooft is
in Syria/ so sal Rezin het hooft te Damas-
sco zijn: ende over vijf ende tsestich Jaer/ sal
met Ephraim wt zijn/ dat sy niet meer een
Volck en zijn.
9 Ende gelijck als Samaria het hooft is in
Ephraim/ so sal de sone Remalia het hooft
te Samaria zijn: d en ghelooft ghy dit niet/ (d Hebr.3.6 ende 4.3.)
so en blyft ghy niet.
10 Ende de Heere sprack wederom tot Achas/
ende seyde:
11 e Eysche een teecken van den Heere uwen (e Of/ Ver-soeckt.)
God/ het zy onder in der Helle/ of daer boven
in der Hoochte.
12 Doch Achas sprack: Ick en wils niet eys-
schen/ dat ick den Heere niet en versoecke.
13 Doe sprack hy: Welaen/ so hoore ghy van
den huyse Davids: Is het u lieden te weynich
dat ghy de lieden queller/ ghy moetet oock
mynen God quellen.
14 Daerom so sal u lieden de Heere selfs een
teechen gheven: f Siet/ een Maghet g is h (f Mat.1.23 Luc.1.31.)
swanger/ ende sal eenen sone baren/ dien sal sy (g Of an. sal be-vrucht wor-den.)
heeten Immanuel. (h Of/ met kinde/)
15 Boter ende heunich sal hy eten/ dat hy wete
het boose te verwerpen/ ende het goede te ver-
kiesen.
16 Want eer dat knechtken leert het boose ver-
werpen/ ende het goede verkiesen/ sal dat lant
daer u voor grouwelt/ verlaten zijn van sijnen
tween Koninghen.
17 Doch de Heere sal over u/ over u volck/ ende
over ws vaders huys/ i dagen comen laten/ (i 2.Re.18.13 17.)
die niet gecomen en zijn/ sint dier tijt/ k dat (k 1.Re.12.16)
Ephraim van Juda gescheyden is/ door den
Koninck te Assyrien.
18 l Want te dier tijt sal de Heere tzijssen de Vlie- (l 2.Par.32.1 Esaie.36.1)
gen aen het eynde der wateren in Egypten/
ende den Byen inden lande Assur/
19 Dat sy comen/ ende hen altemael leggen aen
de drooghe Beken/ ende inde Steenclooven/ ende
in alle Haghen/ ende in alle Bosschen.
20 m Ter seluer tijt/ sal de Heere het hooft ende (m 2.Reg.25)
de hayren aen den voeten afscheeren/ ende
den baert afnemen/ door een n gehuert scheer- (n de Coninc te Assur/ heet een ghe-huert scheer-mes: want God ghe-bruyct synen een tijt lanc om zijn volc te straffen.)
messe/ namelicken door die/ die op ghene zy-
de des waters zijn/ als door den Koninck te
Assyrien.
21 Ter seluer tijt/ sal een o man eenen hoop (2.Reg.19.35.)
Koeyen/ ende twee Kudden opvoeden. (o An. yege-lick opvoe-den een Koe ende twee Schaepen.)
22 Ende sal so vele te melcken hebben/ dat hy bo-
ter eten sal/ want wie inden lande overblij-
ven sal/ die sal boter ende heunich eten.
23 Want het sal te dier tijt gheschieden/ dat
waer als nu duysent Wijnstocken staen/ duy-
sent silverlingen weert/ daer sullen Doornen
ende p Distelen zijn. (p An. hege-gen Dat is/ het lant sal woest liggen/ sonder lieden die het be-treden.)
24 Datmen met pijlen ende boghen daer henen
gaen moet: want in den gantschen lande sal
doornen ende distelen zijn.
25 Datmen oock tot allen den Bergen/ diemen
met houweelen plach om te hacken/ niet en cā
comen/ wt q vreese der doornen ende distelen: (q An. voor schuwinghe)
maer men sal Ossen aldaer gaen/ ende Schapen
daerop treden laten.

Dat viij. Capittel.

1. Ghevanckenisse Israels/ 6. ende Juda
door de Assyriers/ 9 welcker tslaetsten haers
kryghens niet veel eere en behalen. 11. de Jo-
den vertrouwen hen meer menschelicker
verbontenisse ende hulp van Gods. 14 ende
wert hen derhalven menigerley straffe voor
ghelept. 16. de ghetuygenisse der heyliger
Schrift/ 19. die alleen/ in allerley nooden
troosten ende beraden kan/ is den Gods kinde-
ren verstandelick ende klaer/ 21. den ver-
achteren doch brengt sy een ongheluck op
het ander.

1 Ende a de Heere sprach tot my: Neemt (a Esai.30.8)
voor u eenen ghrooten Brief/ ende
schrijft daer op met eener menschen

griffie: Rooft haest/ Buet snellick.
2 Ende ick nam tot my twee ghetrouwe
Ghetuyghen / den Priester Vria eñ Zacha-
ria/ den sone Jeberechia.
3 Eñ ginck tot eener Prophetinnē/ die wert
b swanger/ eñ baerde eenen sone: eñ de Hee-
re sprack tot my: Noemt hem Rooft haest/
buet et snellick.
4 Want eer dat knechtkē roepen kan: Lieue
vader/ lieue moeder/ sal de macht c Dama-
sci/ eñ de wtbeute d Samarie/ wech gheno-
men worden/ door den Koninck te Assyri.
5 Ende de Heere sprac voorder met my/ ende
seyde:
6 Dewijle dat dit volc verachtet e het water
te Siloah/ dat fijn stille gaet/ ende troostet
hem op Rezin/ ende des soons Remalia/
7 f Siet/ so sal de Heere ouer hen comen latē/
stercke eñ vele wateren des g vlied:s. h na-
melicken den Coninck te Assyrien/ eñ alle
syne heerlicheyt: dat sy ouer alle Beken va-
ren/ ende ouer alle hare Oeueren gaen.
8 Eñ sullen inbreken in Juda/ eñ swemmen
ende ouer gaen/ tot dat sy aenden hals reyc
ken: eñ sullen hare vleugelen wtbreydē/ dat
sy d lant/ O i ImmanuEl/ vullen/ so wydt
als het is
9 * Weest boos ghy Volcken/ eñ geeft doch
de vlucht: hoort ghijt alle/ die ghy in verrē
landē zijt: rustet v/ eñ geeft doch de vlucht:
lieue rustet v/ ende gheeft doch de vlucht.
10 Besluyt eenē raet/ ken daer en worde niet
wt: bespreect v/ ende het en besta niet: want
hier is ImmanuEl.
11 Wāt so spreect de Heere tot my/ gelijck als
vatede hy my byder hāt eñ onderwees my/
dat ick niet en sal wandelen op den weghe
deses volcx ende spreeckt:
12 Ghy en sullet niet seggen: † Een Verbont:
dit Volc en spreect nergens vā/ dan van Ver
bont: l vreest v niet also/ gelijck als sy doen/
ende en laet v liede:i niet grouwelen:
13 Maer heyliget den Heere Zebaoth: m dië
laet uwe vreese ende verschrickinghe zijn.
14 So sal hy een heylinghe zijn: n doch ee-
nen Steen des aenstoots/ eñ een Rotzsteen
der ergernissen/ den tween huysen Israels/
tot eenen strick ende val den Burgeren te
Jerusalem.
15 Dat hen harer veel daer aen stooten/ val
len/ o verbreken/ bestrickt ende ghevangen
worden.
16 p Bint toe de Getuyghenissen/ versegelt
de Wet mynen Jongheren.
17 Want ick hope op dē Heere/ die zijn aen-
sicht verborgē heeft voor dē huyse Jacobs
Ja ick verwachte syner.
18 q Siet/ hier ben ick/ eñ de kinderen die my
de Heere gegeuen heeft/ tot een teecken eñ
wonder in Israel/ vanden Heere Zebaoth/
die op den Berghe Zion woont.
19 r Wanneer sy nu tot v segghen: Ghy moe-
tet de Waersegghers ende Teeckēduyders
vragen/ die daer f waschen eñ t disputeren:
so spreect: Sal niet een volck synē God vra
gen? ofte salmen de doodē voor de leuendi-
ghen vraghen?
20 Ja na de Wet ende de Getuychnisse: sullē
sy dat niet seggen/ so en sullen sy den Dage-
raet niet hebben.
21 Maer sullē inden lande ommegaen/ seer
geslagen ende hongherich: wanneer sy dan
honger lijdē/ so sullen sy toornich worden/
eñ vloecken haren Koninck/ eñ haren God.
22 Ende sullen ouer hen gapen / ende onder
hen de Aerde aensien/ eñ niets vinden/ dan
droeffenissen ende duysternissen: wāt sy zijn
moede inden angste/ ende gaen dwalende in
duysteren.

b Of/ met kinde
c 2.Reg.16.9
d 2.Reg.17.5
e Esaie.30.1 Joan 9.7
f Psa 124.2.
g Dat is/ de Phrath/ ouer welcker het lant Assyriē leyt.
h 2.Re.18:13 Esaie.36.1.
i Heet God met ons.
* Cap. vij. luch.
Hy bespottet de Assyriers/ dat sy souden voor Jerusalem comē/ eñ doch met schandē daer weder van trecken.
2.Reg.19.36.
k Esaie.19.11
† Het Jodische volcken vertrouwede God niet/ eñ maecten een verbont met den Heydenē rontom/ die doch hare vyandē waren
l 1.Pet.3.14.
m 2.Re.17.35 Mat.10.28.
n Luc.2.34. Roma.9.33. 1.Petri.2.7
o Of/ gemorselen/ verpletteren.
p Dan.8.17. De Wet blijft onuerstaen/ eñ onueruullet/ waer het geloone niet en is/ dat tot Christi iongeren maect.
q Heb.2.13.
r Leui.19.31
f Dat is/ onnuttelic clappen.
t Die daer clouck zijn willē/ eñ met der vernuft de schrifte meesteren.

23 * u Wāt het sal wel een ander moeyt heyt
zijn/ die hen angst doet/ dā het der voorlede-
ner tijt was/ doe het lichtelicken toeginck
in den lande Zebulon/ eñ in dē lande Naph
thali/ eñ hiernamaels swaerer wert aen den
wege des Zees/ op dese zijde des Jordaens
in der Heydenen Galilea.

Dat ix. Capittel.

1. Toecomst Christi eñ zijn Rijck. 7. om-
comen der tien geslachten om haers weder-
spannicheyts eñ moetwillens wille / tegen
God ende den naesten.

1 Het volck dat in duysternisse wandelt/
siet een groot licht/ a ende ouer die/ die
daer woonen in b † duysteren lande/
schijnt het * helder.
2 Ghy maect der Heydenen vele/ daer mede
en maect ghy der vreuchdē niet vele: c voor
v sal men Ja hem verheughen/ ghelijck als
men hem verheucht inden Oogst / ghelijck
alsmen vrolick is / wanneermen de buete
wtdeylt.
3 d Want ghy hebt het Jock harer last/ eñ de
roede harer schouderē/ ende den stock haers
Drijuers ghebroken/ e ghelijck als ter tijdt
Midian.
4 f † Want alle krijch met rumoer/ ende een
bloedich cleet/ sal verbrant/ ende met vyere
verteert worden.
5 g Want ons is een Kint geboren eñ Sone
is ons gegeuē/ welckers heerschappye is op
syner schouder/ ende hy heet: Wonderlick/
Raet. h † Kracht/ Heldt / Ewighe Vader/
Vredevorst.
6 i Op dat syne heerschapie groot worde/ eñ
des vredes geen eynde: op dē Stoel Dauids
eñ synen Koninckrijcke: dat hy het bereyde
eñ stercke/ met Gerichte eñ Gerechticheyt/
van nu aen tot in eewicheydt: sulcx sal doen
de yuer des Heeren k † Zebaoth.
7 De Heere heeft een woort gesondē in Ja-
cob/ ende het is in Israel ghevallen.
8 Dat het sullen onderuinden alle het volc
Ephraim/ ende de Burgheren te Samaria/
9 Die daer seggen in hoochmoet eñ stouten
sinne: Tichelsteenen zijn geuallen/ doch wy
willent met l † werckstucken weder bouwē:
men heeft m † Moerbesienboomen afghe-
houwen/ so willen wy Cederen aen de stede
setten.
10 n Want de Heere sal des Rezins Krijchs-
volck tegen hen verhooghen/ ende hare vy-
anden te hoope rotten.
11 De Syriers van voren toe/ ende de Phili-
steen van achter toe/ dat sy Israel verslindē
met vollen monde: o in alle dien en laet sy-
nen toorne noch niet af/ zijn handt is noch
wtghestreckt.
12 Noch en keert hem het volck niet tot diē/
die het slaet/ ende en vraghen niets na den
Heere Zebaoth.
13 Daerō sal de Heere afhouwen van Israel/
beyde den Kop ende den Steert/ beyde den
Stronck ende Tack op eenen dach.
14 De oude eerlicke liedē/ zijn den Kop: doch
de Prophetē die daer valsch leeren/ zijn dē
Steert.
15 p Want de Leyders des volcx zijn Verley-
ders/ ende die haer verleyden laten/ zijn ver
loren.
16 Daerō en can hem de Heere ouer haer Jon
ge q † mannenvolck niet verheughen/ noch
harer Weduwen eñ Weesen ontfermē: want
sy zijn altemael r Huychelaers eñ boos/ en-
de aller mont spreeckt dwaesheydt: f in alle
dien en laet synen toorne niet af/ zijn handt
is noch wtghestreckt.
17 Want het Godloose wesen is aengegaen
als vyer/ ende verteert Doornen eñ t Diste
len/

* Cap. ix. by anderen.
u Psalm.50. Math.4.15
a 2.Re.15.29
b † An. inden lande der schaduwe des doodts.
* Of klaer.
c Psa.119.162 Proue.16.19
d Esai.17.12 ende 37.29
e Judic.7.22
1.Cor.15.24.
f † And. Het geschiet/ als waer alle krijch met oproerischer opmakinge/ eñ ontreyningen der cleederen in den bloede / dese doch mz brandende vyer.
Jesus Christus.
g Luce.1.31. Joan.3.16.
h † An. God
i Phili.2.9. Dani.2.44. ende 7.14 Joan.12.34.
k † And. der heyrscharen.
l † An besne. den steenen
m † an. wilde vijchboome.
n 2.Re.16.9.
o Esai.5.25 ende 10.4.
p Jer.23.11.
q † An. manschap.
r Of bewimpelaers.
f Esai.5.25. ende 9.11. ende 10.4.
t An. heggē.

len ende brant als in dicken Woude, ende
ghe: ft hooghen roock.
18 Want in toorne des Heeren Zebaoth/ is het
lant verduystert/ dat het volck is/ ghelijck
als spijse des vyers: niemant en verschoont
des anderen.
19 Roouen sy ter rechter zijden/ so lijden sy
honger: eten sy ter slincker zijden/ so en wor
den sy niet satt: een yeghelick verslindt het
vleesch zijns arms.
20 Manasse den Ephraim/ Ephraim den Ma-
nasse/ en sy alle beyde te samen tegen Juda:
in alle dien en laet synen toorne niet af/ zijn
hant is noch wtghestreckt.

Dat x. Capittel.

1. Straffe der valschen ongerechten O-
verheeren/ 5. Assur/ der kinderen Israels
roede. 12. wort daerna selfs vanden Heere
te huys gesocht/ en geslagen 20 het overi-
ghe Israel/ (welck weynich is) bekeert
hem tot den Heere/ 24. Juda wert getroo-
stet/ dat zijn ongheluck niet langhe dueren
sal/ 28. ende zijn vyanden gewisselick om-
komen sullen.

a Esai. 28.6. Math. 23.3.

1 WEe den Schriftgheleerden/ a die on-
rechte Wetten maken en die onrech-
te Oordeelen schrijuen.
2 Op dat sy de sake der armen buygen/ en
gewelt gebruycken inden Rechte der ellen
digen onder mynen Volcke: dat de Wedu-
wen haer roof/ ende de Weesen haer buyt
zijn moeten.
3 Wat wilt ghy lieden doen aen den dage der
huysoeckinge en des ongeluck/ dat van ver
re comt: tot wien wilt gy u lieden om hulpe
ende waer willet ghy uwe eere laten:
4 Dat sy niet onder de gevangene gebuy-
get en worde ende onder de verslagene en
valle: b in alle dien en laet synen toorne niet
af/ zijn handt is noch wtghestrecke.

b Esai. 5.25. ende 9.11.20
c† An. die ee nen stormijns toorns is/ in diens handt de roede myner straffen is
Esaia. 36.1. Jerem. 25.9 Ezec. 21.9.10
d Dat is/ gevenst.
e 2. Re. 18.33.

5 O wee den c Assur/ die mijns toorns roe-
de/ ende haer hant/ eenen stock mijner grim
michevdt is.
6 Ick wil hem senden teghen een d huychel-
lisch volck en hem bevel gheven tegen het
volck mijns toorns: dat hy het beroove en
wtdeyle: en vertrede het/ ghelijck als dreck
op der straten.
7 Hoewel hy het so niet en meynt/ ende zijn
herte so niet en denct: maer zijn herte staet
te verdelghen/ ende wt te roeyen niet wey-
nich Volcken.
8 Want hy spreect: e Zijn myne Vorsten niet
altemael Coninghen.
9 Is Cal No niet als Carchemis? is Ha-
math niet als Arpad: is niet Samaria als
Damascus?
10 Ghelijck als mijn hant ghevonden heeft de
Coningen der Afgoden/ so doch haer Afgo-
den stercker waren/ dan die te Jerusalem
ende te Samaria zijn:
11 Soude ick Jerusalem en haren Afgoden
niet doen/ gelijck als ick Samaria en haren
Afgoden ghedaen hebbe?
12 Doch wanneer de Heere alle syne wercken
wtgerichtet heeft op den Berghe Zion/ en
te Jerusalem/ so wil ick te huys soecken de

f 2. Re. 19.35 Esai. 37.36
g Deut. 8.17 Esaie. 47.8. Ezech. 29.9.
h† An. lantpalen der vol ken henen ghenomen.

vrucht f des hoochmoedighen Coninck te
Assyrien/ en de heerlickheyt syner hoovaer
dighen ooghen.
13 Daerom dat hy spreect: g Ick hebbe het
door cracht myner hant wtgericht/ en door
myne wijsheydt/ want ick ben kloeck: ick
hebbe h de landen anders ghedeylt/ ende
hare incomingen gerooft/ ende gelijck als
een Geweldighe/ de Inwoonders ter Aer-
den ghewor pen.
14 Ende mijn handt heeft de Volcken ghe-
vonden ghelijck als een Voghelnest/ dat ick
hebbe allen landen te samen geraept/ gelijck
als men eyeren opraept die verloren zijn/ daer
niemant een veder verrueret/ ofte den Beck
opsperret ofte i tziffet.
15 k Can haer ooch een l Axe beroemen tegen
dien/ die daer mede houwet: ofte een Sage
pochen tegen dien/ diese treckt? m† gelijck
als die roemen can/ die den stock voert/ en
heffet/ ende n voert en so lichte/ als ware hy
gheen hout.
16 o Daerom sal de Heere Heere Zebaoth/ on-
der syne vetten/ de wtdroogende siechte sen-
den ende syne heerlicheyt sal hy aensteken/
17 En p het licht Israels sal een vyer zijn en
zijn q† Heylighe sal een vlamme zijn/ en sal
syne Doornen ende r† Distelen aensteken en-
de verteeren op eenen dach.
18 Ende de heerlicheyt zijns Wouts en zijns
Veldts sal te niete worden/ van den zielen
aen tot op het vleesch/ en sal s† vergaen ende
verswinden.
19 Dat de overbleven Boomen zijns Wouts/
meughen ghetelt worden/ en eenen Jongen
haer mach aenschrijven.
20 Te dier tyt sullen de overgebleven in Israel/
en die daer geloffet worden in den huyse Ja
cobs/ hen nu meer verlaten op dien/ diese slaet
maer sy sullen hen verlaten op den Heere den
Heylighen in Israel/ in der waerheydt.
21 De overghebleuene sullen hen bekeeren/
Ja overghebleven in Jacob/ tot God den
stercken.
22 t Want sa v volck/ O Israel is gelijck als
het zant aender Zee/ so sullen doch de overge
bleuene desselven bekeert worden: want wan-
neer den verderue gestuert wort/ so sal over-
vloedelicke gherechticheyt komen.
23 Want de Heere Heere Zebaoth/ sal een ver-
derven laten gaen/ ende het selve doch stie-
ren in den gantschen lande.
24 Daerom spreect de Heere Heere Zebaoth/
vreest v niet. mijn volck/ dat te Zion woont/
voor Assur: hy sal met den stocke slaen/ ende
synen staf teghen v opheffen/ ghelijck als in
Egypten.
25 Want het is noch om een gansch weynich
te doen/ so sal de ongenade/ en mynen toor-
ne over haer ondeughet/ een eynde hebben.
26 n Als dan sal de Heere Zebaoth een geessel
over hem verwecken/ x gelijck als inder slach
tinge Midian/ op den Rotzsteen Oreb: en
sal synen staf/ die hy aen de Zee gebruycte/
opheffen y ghelijck als in Egypten.
27 Te dier tyt/ sal synen last van uwer schou-
deren wijcken moeten/ ende zijn Jock van u-
wen halse: want het Jock sal z verruuylen
van vetticheyt.
28 a Hy komt/ laet het alse zijn/ te Aiath/ hy
treckt door Migron/ hy monstert zijn heyr
te Michmas.
29 Sy treckenn door onsen leger Geba voorby/
Rama verschrickt/ Gibeath Sauls vliedt.
30 Ghy dochter Galim schreyt luyde/ merct
op Laisa/ ghy ellendighe Anathoth.
31 Madmeda wijcket/ de Burgers te Gibim
stercken hen.
32 Men blijft misschien eenen dach te Nob/ so
sal hy zijn hant bewegen teghen den Berch
der dochter Zion/ ende teghen den cleynen
Berch Jerusalem.
33 b Doch siet/ de Heere Heere Zebaoth/ sal
de tacken met macht verhouwen/ ende wat
hooch opgerichtet staet/ verkorten/ dat de
hooghen vernedert worden.
34 En het dicke Wout sal met ijseren omge-
houwen worden/ en Libanon sal vallen door
den Machtighen.

i Blaset of pypet.
k Esai. 45.9 Roma. 9.20
l Of/ Byle.
m† And. gelijc of de roede haer ghene teghen dien ghenen diese ophef: ende dat de stock hem verhieve, gelijck of hy geen hout en ware.
n Gode is het lichter eenen Tyranne te verheffen/ dan ons eenen stropen stock die geen hout en is.
o Esai. 37.36.
p Dat is/ God in den Tempel te Jerusalem.
q† And. Heylichdom.
r† An. heggen Mat. 13.8.22
s† An. zijn als een krychsheyr dien vaendrager omcomen is.
t Rom. 9.27. 1. Reg. 19.18. Esai. 11.11.
u Esai. 37.36
x Judic. 7.25.
y Exo. 14.27
z Gelijck als een osse den Jocke ontwasset/ wanneer hy vet ende sterck wert/ dat hy het Joc ver scheurt/ als een verrot zeel/ etc. Sa spreecktmen ooch: hy is der roede ontwassen.
a Hier beschrijft hy den Toch des Konincks te Assyrien na Jerusalem/ als die sulcke Steden plondert en wtpaochet/ etc. maer hy sal omghehouwen worden/ ghelijck als een Wout/ etc.
b Esaie. 13.8. ende 37.36.

Dat xj. Capittel.

1. Christi gheboorte ende Ampt. 10. Beroepinghe der Heydenen/door de predicatie der Apostelen.

1 Ende a daer sal een Roede opgaen van
den stamme Isai/ende een Scheute wt
synen Wortelen vrucht brenghen.
2 b Op welcker sal rusten de Gheest des
Heeren/ c de Geest der Wijsheyt en des
Verstants/de Geest des Raets ende der
Stercke/de Gheest der Kennisse/ende der
Vreese des Heeren.
3 Ende zijn d Riecken sal zijn in de vreese
des Heeren: hy en sal niet richten/na dien
dat syne ooghen sien / noch straffen /na
tghene dat syne ooren hooren.
4 Maer sal met Gerechticheyt de Armen
richten: en met e Gerichte straffen de ellen
dige in den Lande: en sal met den staf zijns
mondts de Aerde slaen/ f ende met den a-
dem syner lippen/den Godloosen dooden.
5 g Gerechticheyt sal het gordel syner Len
denen zijn: ende het Geloove/het gordel sy
ner Nieren.
6 h De Wolven sullen by den Lammeren
woonen/ende de luypaert by den Bocken
ligghen: een kleyn Jonckxken sal Kalveren
ende ionge Leeuwen/ende Mestvee te sa-
men drijven.
7 Koyen ende Beyren sullen aender Wey-
den gaen / dat hare iongen by malkande-
ren liggen: ende Leeuwen sullen stroo eten/
ghelijck als de Ossen.
8 Ende een soochkindt sal synen lust heb-
ben aen den hole der Adderen/ende een ge-
speent kindt / sal zijn handt steken in de
kuylen des Basilisken.
9 i † Men sal nergens verseerigen noch ver
derven/op mynen heylige Berge: k want
het Landt is vol kennisse des Heeren/ghe-
lijck als met water des Zees bedecket.
10 l Ende het sal geschieden te dier tijt/ dat
de Wortel Isai / die daer staet tot ee-
ner Baniere den Volcke/na dien sullen de
Heydenen vraghen: ende zijn ruste sal m †
eere zijn.
11 n Ende de Heere sal te dier tijt ten anderen
mael zijn hant wtstrecken/dat hy het over-
blijfsel zijns Volcx weder krijge/dat over
gebleven is/van den Assyrien/ Egypten ende/
Pathros/Moorlant/Elamiten/Sinear/
Hamath/ende van den Eylanden der Zee.
12 o Ende sal een Baniere onder den Hey-
denen opwerpen/ende te samen brenghen
de verjaechde Israels/ ende de verstroy-
de wt Juda p † te hoope voeren / van de
vier hoecken des Aerdtrijcx.
13 Ende de nijdt tegen Ephraim sal op houden/
ende de vyanden Juda sullen wtgeroeyt wor
den: q † dat Ephraim den Juda niet en benij
de/ende Juda niet en zy teghen Ephraim.
14 Sy sullen doch den Philisteen op den
halse zijn teghen den Westen/ende beroo-
ven alle de ghene/die tegen t Oosten woo-
nen: Edom ende Moab sullen hare handen
tegen hen bouwen/ de kinderen Ammon
sullen ghehoorsaem zijn.
15 Ende de Heere sal r † verbannen/den stroom
der Zee in Egypten/ende sal zijn hant la-
ten gaen over het water/met synen stercken
Winde: ende de seven stroomen slaen/dat
men met schoenen daer door gaen mach.
16 Ende sal een Bane zijn/den overgebleven
zijns Volcks/dat overgebleven is van den As
syrien: gelijck als Israel gheschiedde/ s te
dier tijt/doe sy wt Egyptenlande toghen.

a Mat. 1. 6 16. Act. 13. 22. 23 b Esaie 61. 1 c Rom. 11. 3. d Zijn Offer dat voor God wel riecket/en zijn Reucwerc en sal niet zijn als des ouden Priesterdoms der Wet/in den wtwendigen ceucwercke/maer inder vreese Gods. Dat is zijn gebet sal in den Geeste geschieden. Joan. 4. want rooc ken/heet bidden. Riecken/heet verhooren. e Hy salse door genade rechtveerdich maken/en door het cruyce laten straffen/den overgebleuenen ouden Adam/in den vleesche: en dat heet/met gerichte straffen/ Dat is/ niet in grimmicheyt en toorne/maer met vernuft en tot haren eyghen nutte. f 2. Thes. 2. 8 g Eph. 6. 14 h Esai 65. 25 i † An. Niemant en sal den anderen quaet doen/ niemant den anderen verderven aen den gantschen Berch mijns Heylichdoms. k Haba. 2. 14 l Rom. 15. 12 m † An. heerlick. n Esai 10. 22 o Luc. 2. 32. p † An. tsamen versamelen/ q † An.

Dat xij. Capittel.

1. Een Dancksegginghe/voor de wonderbare weldaden Gods.

1 Te dier selver tijdt suldy segghen: Ick
dancke u Heere/ dat ghy toornich op
my gheweest zijt / ende uwen toorne
hem gewendet heeft/ende troostet my.
2 Siet/God is mijn a † Heyl/ick ben seker/
ende en vreese my niet: b want God de Hee
re is mijn Stercke/ende mynen Psalm/en
de is mijn Heyl ghewordden.
3 Ghy sult met vreuchden c water scheppen/
wt d † d † Heylsonteyne.
4 Ende sult seggen te dier selver tijt: e Danc
ket den Heere/predicket synen Name/ma-
ket kondt onder den Volcken zijn doen/ver-
kondighet hoe synen Name so hooch zy.
5 Lofsinget den Heere/want hy heeft heer
licken ghehandelt: sulcks zy kondt in allen
Landen.
6 Juycht ende roemet ghy Inwoonder-
sche te Zion: want de Heylighe Israels is
groot by u.

Dat xiij. Capittel.

1. Straffe der Babyloniers.

1 Dit is de a Last over Babel/die Esaias
de sone Amos sach.
2 Werpt het Baniere op/ b † op hooghe
Berghen/roept sluer teghen hen/werpt de
hant op/ c † latet intrecken door de d † poor
te der Vorsten.
3 Ick hebbe mynen Gheheylichden gebo-
den/ende mynen Stercken geroepen tot my
nen toorne/die daer vrolick zijn in mynder
heerlickheydt.
4 e Daer is een geschrey eener menichte op
den Bergen/gelijck als eens grooten Volcx:
een geschrey/gelijck als eens rumoers der
versamelden Konnigen der Heydenen: de Hee-
re f † Zebaoth g † rustet een Heyr ten strijde:
5 Die wt verren Landen komen/vanden eyn
de des Hemels: Ja de Heere selve/ met tsa-
men den Heyre zijns toorns / te verderven
het gantsche Landt.
6 Huylet/want des Heeren dach is harde
by: hy koemt ghelijck als een verwoestin-
ghe e van den Almachtighen.
7 † Daerom sullen alle handen traech zijn/
ende aller menschen herte sal veych zijn.
8 Verschrickinge/angst ende smerte/sal hen
aenkomen/hen sal bange zijn/gelijck als ee
ner die daer baert/een sal hem voor den an
deren ontsetten/ vyerroot sullen hare aen-
ghesichten zijn.
9 Want siet/des Heeren dach koemt grou
welick toornich ende grimmich/het Landt
te verstooren/ende de sondaers daer wt te
verdelghen.
10 Want de Sterren aen den Hemel/ende
zijn Orion/en schijnen niet h heller/ i de
Sonne gaet duyster op / ende de Maen
schijnt doncker.
11 Ick wil den Aerdbodem te huys besoec-
ken/om syner boosheyts wille/ende de God
loosen om harer ondeucht wille: ende wil
des hoochmoets der stouten een eynde ma
ken/ende hooveerdicheyt der Gheweldigen
veroótmoedighen.
12 Dat een man dierbaer zijn sal / dan fijn
gout/ende een mensche weerdiger dan stuc
ken gouts Ophir.
13 Daerom wil ick den Hemel bewegen/dat
de Aerde beven sal van harer stede/door de
grimmicheyt des Heeren Zebaoth / ende
door den dach zijns toorns.
14 En l sy sal zijn gelijc als een verjaecht Reet/
en als een kudde sonder m † kopen: dat hem
een yegelick weder tot synen volcke keeren/
ende een yeghelick in zijn Landt vlieden sal.
15 Daerom/dat/wie hem daer vinden laet/
door steken wort: ende wie n † daer by is/
door het sweerdt vallen/sal.

Ephraim en sal Juda niet benijden/en Juda Ephraim niet vyandt zijn/maer sy sullen met malkanderen teghen den Westen den Philistinen op de schouderen vliegen/en etc. r † An. slypen de tonge der etc. s Exo. 14. 29 a † An. Salicheyt b Exo 15. 2. Psal. 118. 14 c Joan. 7. 38 d † An. Fonteyne der salicheyt. e 1. Pa. 16. 8 Psa. 105. 1. a Jer. 25. 12 ende 50. 1. ende 51. 1. b † An. op den hoogen berch/ c † An. dat de Vorsten door de poorten binnen ingaen. d † An. poorten e 2. Re. 7. 6. 2. Mac. 5. 2 f † And. der Heyrschare. g † An. monstert † And. daer sullen alle handen slap geeren en aller mannen herte versmelten. h Of/klaer/ i Ezec. 32. 7 Joel 2. 10. ende 3. 15. Amos. 58. Mat. 24. 29 Marc. 13. 24 Luc. 21. 25. k Dat is/ der lieden sullen so weynich zijn in den Lande/ als des gouts. l Dat is/ Babel m † And. Schapen. n † An. hem hooper/

oock

o Psa.137.9.
16 o Oock sullen hare kinderen voor haren
ooghen verworcht/ hare huysē gheplundert/
ende hare wijuen gheschent worden.
Meden.
17 Want siet/ ick wil de Medē ouer hen ver
wecken: die geen silver en soecken/ noch na
gheenen goude en vraghen
18 Maer de Jonghelinghen met den bogen
voorschietē eñ hen de vrucht des lyfs niet
ontfermen noch den kinderen verschoonē.
19 Also sal Babel / het schoonste onder den
Coninckrijckē/ de heerlicke pracht der Chal-
p Gen.19.25 Jere.50.40.
deen/ omgekeert wordē van God/ p gelijck
als Sodom ende Gomorra.
20 Datmē daer voortaē niet meer en woone/
noch yemant daer en blijue altoos ende ee-
wichlick: dat oock de Arabische aldaer gee-
ne Hutten en maken/ ende de Herderē daer
gheene kopen opslaen.
q Lut. Ohim ochte ic/ zijn allerley wil de Dierē/ die vieruoetich zijn: ghelijck als Sihim/ allerley wil de Vogelen. Munste. ver bieder Sihim wilde gruwelicke Dieren: Ohim/ Meyr-katten.
21 Maer q Sihim sullen haer daer legeren/
eñ hare huysen vol Ohim zijn: ende Struys
sē sullen daer woonen/ eñ veltgeesten sullen
daer huppelen.
r Lut. And. wilde katten.
22 Eñ r Wiën in haren paleysen singhen/
ende Draken in haren lustighen Borghen:
ende haren tijt sal schier comen / ende hare
daghen en sullen niet versuymen.

Dat xiiij. Capittel.

1. De Heere troostet de ghevangenen te Babel/ 3. eñ seyt hen toe/ dat sy noch sullē harer vyanden ongeual belachen/ 22. den Babilonischen/ 24. Assyrischē. 28. eñ Philistē/ wort een grouwelicke straffe gedreycht.

1 Want de Heere sal hem ouer Jacob ont
fermen/ ende Israel noch voortaē ver-
kiesē. ende hen in haer Lant setten: eñ
vremdelingen sullē hen tot hen maken/ eñ
den huyse Jacobs aenhanghen.
2 Eñ de Volcken sullense aennemen/ ende
brenghen aen haer plaetse/ dat sy het huys
Israels besitten sal/ inden Lande des Hee-
ren. tot knechten eñ maeghden: ende sullen
geuanckelick houdē/ de ghene/ van welcke
sy gevangen waren/ eñ sullen heerschen o-
uer hare Drijuers.
* Cap. xiiij. Luth. Babel
3 *Ende te dier tijt/ wanneer v de Heere ruste
geuen sal/ van uwen iammer ende onruste/
ende van den harden dienste/ daer ghy in-
ne gheweest zijt/
4 So suldy sulc een Spreeckwoort gebruy-
ken/ teghen den Coninck te Babel/ eñ seg-
gen: Hoe isset met den Drijuer so gansche-
lick wt: ende a† de Chijns heeft een eynde:
a† And. die het gout begheert/ etc.
5 De Heere heeft de roede der Godloosē ge-
broken. ende de roede des b Heerschers.
b Of/ Heerschappers.
6 Die de Volckē sloech in grimmicheyt son
der ophouden/ eñ met woeden c heerschede
ouer de Heydenen/ ende veruolchde sonder
barmherticheyt.
c Of/ Heerschappie.
7 Nu rustet doch de gantsche Werelt/ eñ is
stille/ ende iuychet vrolicken.
8 Oock verheugen hen de Dennē ouer v eñ
de Cederen op den Libanon/ eñ seggen: Der-
wijle dat ghy ligt/ so en comt niemant hier
op/ die ons d† afhouwe.
d† And. wtroepe.
9 De Helle daer onder beefde voor v / doe
ghy haer tegen quamet/ sy e† verwecket v
e† And. verschriet etc.
de f† Doodē/ alle g Bocken der Werelt/ eñ
f† an. Reusē/ ende alle Vorsten.
heet alle Coningen der Heydenen/ van ha-
ren Stoelen opstaen.
10 Dat deselue alle een na den anderen spre-
ken/ ende tot v seggen: Ghy zijt oock ghe-
g Dat is/ de grote heerē.
slagen/ ghelijck als wy/ ende het gaet v/ ge
lijck als ons.
11 Uwe heerlickheyt is onderwaerts in de
h Dzis/ beyde de gewelt eñ vreuchde tawt.
Helle geuaren/ met tsamen den geclange u-
wer h Harpen: Matten sullen v bedde zijn/
ende Wormen v decksel
12 i Hoe sydy vanden Hemel ghevallen/ ghy
schoone k† Morghensterre! hoe sydy ter i Luc.10.18. Apoca.12.9
Aerden l† geuelt/ ghy die de Heydenē crencte
k† An. O lucife. g. p kindt des Morghenrontsroot/ of dageraet.
dede ?
13 Ghy dachtet in uwer herten ick wil in den
Hemel opclimmen/ eñ mynen Stoel bouē de
Sterren Gods verhoogen: Ick wil my set-
ten op den berghe des m† beschepts ander
syden teghen't Noorden.
l† And. ghepleft.
14 Ick wil ouer de hooge wolcken varen/ eñ
ghelijck zijn den Alderhoochsten.
m† Anders/ Stifts.
15 Ja n ter Hellen vaerdy/ ter zijden der cuy-
len.
n Ezech.31.16 ende 32.18.
16 Wie v siet/ die sal v beschouwen ende aen
sien/ ende segghen: Is dat de Man/ die de
Werelt verschrickte. ende de Coninckrijckē
beuende maeckte?
17 Die den Aerdbodē ter Woestijne maecte/
ende de Steden daer inne brack/ eñ en gha
syne gheuanghene niet los?
18 Het is waer/ alle Coningen der Heydenen
te samen/ liggen doch met eeren/ een yeghe-
lick in synen huyse
19 Doch ghy zijt verworpen van uwē graue/
gelijck als een verachtede sprupte. ghelijck
als een kleet der verslaghenen/ die met den
swerde doorsteke zijn. die onderwaerts va
rē tot den o steenhoopen der Hellen. gelijck o Dat is/ in het steenige Aerdrijck in den graue: ofte op de schendtkuylen.
als een vertreden lijf.
20 Ghy en sult niet als dieselven begrauen
worden: want ghy hebt v Lant verdoruen/
ende v volck verslaghen / want men en sal
des zaets der Boosachtigen nemmermeer
ghedencken.
21 Richtet toe/ datmē syne kinderē slachte om
harer vaderen misdaet wille: dat sy niet op-
comen. noch het Lant eruen noch den Aerd-
bodem vol p† steden maken. p† Anders/ vyanden.
22 Eñ ick wil ouer hen comē spreect de Hee-
re Zebaot h/ eñ te Babel wtroepen hare ge-
dachtenissen haer ouerblevene gheslachte/
ende nakomelinghen/ spreeckt de Heere.
23 Eñ wilse maken een erue der Swijnege-
len/ ende ter waterzee: ende wilse met eenen
besem des verderuens vaghen. spreeckt de
Heere Zebaoth.
24 De Heere Zebaoth heeft gesworen eñ ge-
seyt: Wat ghelt het/ Het sal alsoo gheschiedē/
als ick dencke/ eñ sal blijuen/ gelijck als ick
inden sinne hebbe.
25 q Dat Assur r† verslaghen worde in my-
nen Lande/ ende ick hem vertrede op myne q Esa. 37.36
Berghen: op dat zijn Jock van hen geno- r† an. ontwee gheslaghen
men worde / ende zyn s borde van haren s Of/ pac/ last
halse come.
26 Dat is dē aenslach. dien hy heeft ouer alle
Landen/ eñ dat is de wtghestreckte hant o-
uer alle Heydenen.
27 Wāt de Heere Zebaoth heeft het beslotē/ Ca.15. Luth. Philisteen landt.
wie wilt weeren? ende zijn hant is wtghe-
streckt/ wie wilse keeren:
28 Inden Jare doe de Coninck Achas sterf/ t Jere.47.1.
wert dese Last ghesien. Ezech.25.15
29 t Verheucht v niet/ ghy gantsche Philistē Sepha.2.4.
Lant/ dat de Roede die v sloech/ gebrokē is: u 1. Re.12.14
u want wt de wortel der Slangē sal eē Ba- x 2. Reg.18.8
siliscus comen / ende haer vrucht sal eenen y Of/ doodē/
vyerighen vlieghenden Drake zijn. z Dz is/ een groot Heyr/ eñ en treckt niet lanc sal/ maer met grooten hoopen.
30 Want de eerstelingen der noodtdruftighen
sullen hen weyden. ende de Armen seker ru-
sten: x daerentegen v wortel wil ick met hon
gher dooden/ ende uwe ouerblevene sal hy
y verworghen.
31 Huylet ghy Poorte/ schreyt ghy Stadt/
gantsch Philisteen Lant is veyech: want vā a† And. daer en sal hem gheener afsonderē als het onder hen bestemt is.
Noorden comt eenen z Roock/ ende a† daer
en is gheen eensame in syne Tenten.
32 Eñ wat sullen de Boden der Heydenē hier
eñ daer segghen: namelicken/ Zion heeft de
Heere ghefundeert, ende aldaer sullen de el

b † Anders/ hope etc.
Cap. 16. Luth. Moab.
a Jere.48.1 Ezech.25.8. Zephan.2.8
b Jer.48.37 Ezech 25.18 Actu.18.18.
c † And. wt ghewortelt.
d † An. wee-klaghen.
e Moab/ heet een drijiarige Koe/ daerom/ dat het een fijn Landt/ ende rijck Volck was: gelijck als ẽ ionge Koe vruchtbaer is/ ẽ vele melck geeft.
f † And. tot in Beer Elim.
g † Anders/ ontloopen: Ja achterwaert. Hy bespottetse also.
h De Leeuwẽ Moab, heet hi de groote hausen: ẽ wil seggen/ dat beyde de heeren ẽ onderdanen die daer overblijuen, sullen noch meer onghe luck hebbẽ.
a † And. het Lam / den Heerscher des Lants/ van etc.
b Dat is/ schickt offer na Jerusalẽ of het helpẽ woude.
c Jere.48.14 29.
d Of, dtwelck te morsel gheslagen/
e † And. wt-ghedreydet, so dat sy over de Zee quamen.

lendigẽ zijns Volcks vȷ toeverlaet hebbẽ.

Dat xv. Capittel.

1. De straffe Moabs.

1 DIt a is de Last over Moab: Des
nachts komt verstooringe over Ar in
Moab: sy is daer henẽ: Des nachts
komt verstooringhe over Kir in Moab:
sy is daer henen.
2 Sy gaen opwaerts na Baith ende
Dibon tot den Altaren dat sy weenẽ ende
huylen over Nebo ẽ Medba in Moab: b
aller hooft is beschoren / alles baert is c †
afghesneden.
3 Op haren straten gaen sy met sacken
omgegordet, op haren daken ende straten
huylen sy alle/ ende gaen weenende af.
4 Hesbon ẽ Eleale schreyen/ datmẽ het
tot Jahza hoort: daerom d † karmen de
ghewapende in Moab / want het gaet
haren zielen qualick.
5 Myn herte schreyet te Moab: hare velt-
vluchtigen vliedẽ vander drijarige e Koe/
tot Zoar toe: wãt sy gaẽ na Luhith henẽ/
ẽ weenen: ẽ op den wege na Horonaim
toe/ verheft hem een iammergheschrey.
6 Wãt de waterẽ te Nimrim verdroogẽ/
het hoy verdorret/ ẽ het gras verwelcket
ende geen groen kruyt en wasset.
7 Want het goet dat sy ghesamelt / ende
het volck dat sy gherustet hebben / voert-
men over de wilgen beke.
8 Een gheschrey gaet omme in de Landt-
palen Moab: sy huylen tot Eglaim toe/ ẽ
huylen by den f Borneput Elim.
9 Want de wateren te Dimon zijn vol
bloets: daertoe wil ick over Dimon noch
meer komen laten / beyde over die g † be-
houden zijn in Moab des h Leeuwen / ẽ
over de overgebleuene in den Lande.

Dat xvj. Capittel.

1. Oorsake der Moabiteren straffe/ is ontrouwe onbarmherticheyt/ende hooch moedighe stoutheydt.

1 LIeve/ schicket ghy a † Lantsheeren b
Lammerẽ van Seba wt der Woestijne
tot den Berghe der Dochter Zion.
2 Doch gheliick als een voghel daer van
vlieght/ die wt den neste ghedreuen wort:
so sullen zijn de dochteren Moabs / wan-
neer sy door Arnon door by trecken.
3 Vergadert raedt / houdt gherichte:
maeckt v schaduwen des Middaechs/
gelijck als eenen nacht: verberght de ver-
iaechdẽ/ ẽ en meldet de veltvluchtigẽ niet
4 Laet mijne veriaechde by v herbergen:
Lieve Moab/ weest ghy hare beschermin-
ge voor den Verstoorder: so sal de Drijver
een eynde hebben/ de Verstoorder ophou-
den, ẽ de Ondertreder aflatẽ indẽ Lande.
5 Daer sal Ja eenen Stoel bereydet wor-
den wt genaden/ dat daer een opsitte inder
Waerheyt/ inder Huttẽ Davids/ ẽ richte/
ẽ pooge na Rechte/ ende voordere Ghe-
rechticheyt.
6 c Wy hooren doch vanden hoochmoede
Moabs/ dat hy gantsch groot is/ dat ooc
haren hoochmoedt, stoutheyt ende toorne
grooter is/ van haer macht.
7 Daerom sal deen Moabiter over den
anderen huylen/ altemael sullen sy huylẽ:
over de fondamenten der Stadt Kir
Hareseth, sullen de verslemden suchten.
8 Want Hesbon is een woest vele gewor-
den/ den Wijnstock te Sibma is verdorvẽ:
de heeren onder den Heydenẽ/ hebben sijne
edele Wijnrancken d verslagen / ende zijn
ghekomen tot Jaeser toe/ ende trecken
rondtomme inder Woestijne: hare Wijn-
rijsers zijn, e † verstroyt / ende over de Zee
ghevoert,
9 Daerom weene ick om Jaeser/ ẽ om dẽ
Wijnstock te Sibma / ende vergiete vele
tranen om Hesbon ende Eleale: wãt daer
is een f ghejanck in dynen Somer ende in
dynen Oogste ghevallen.
10 Dat de vreucyde ẽ g herteniust inden
velde ophoudet/ ende inden Wijnberghen/
juychet noch roepmen niet: men en persset
gheenen Wijn wt in den Wijnpersen: ick
hebbe des gesanckx een eynde ghemaeckt.
11 Daerom h † rommelt mijn herte over
Moab, gheliick als een Harpe, ende mijn
inwendige over Kir Hares.
12 Als dan sal het openbaer worden / hoe
Moab moede is by dẽ Altaren/ ẽ hoe hy
tot k † sijner Kerckẽ gegaen sy om te biddẽ/
l ẽ doch niets wtgherichtet hebbe.
13 Dat isset, dat de Heere op datmael tegen
Moab ghesproken heeft.
14 Nu daerentegen spreeckt de Heere/ ende
seydt: In drij Jaren / gheliick als eens
Dachlooners Jarẽ zijn/ sal de heerlicheyt
Moab m kleyn wordẽ, inder grootẽ veel-
heydt: dat gaet een weynich overblijve/
ende niet vele.

Dat xvij. Capittel.

1. Straffe Damasci, 4. ẽ harer Bondt ghenooten der thien ghestachten, door de Assyriers, 12. die oock selve aent eynde, haer ghedreychde straffe hebben.

1 DIt is de Last over a Damascon: Siet/
Damascus en sal geen Stadt meer zijn
maer eenen vervallen steenhoop.
2 De Steden Aroer sullen verlaten zijn/
dat aldaer kudden weyden/ die niemandt
veriaghen en sal.
3 Ende het sal wt zijn / metter b stercke
Ephraim/ ẽ het Koninckrijcke te Damasco/
ẽ het overghebleuen te Syrien / sal zijn/
gheliick als de heerlickheydt der kinderen
Israels/ spreeckt de Heere Zebaoth.
4 Te dier tijdt sal de heerlickheyt Jacobs
dunne zijn/ ẽ zijn vet lijf sal mager zijn.
5 Want sy sal zijn/ gelijck als wanneer een
koorne ingesamelt indẽ Oogst/ ẽ als wan-
neer ẽ met sijnẽ arme de aaren inoogstede/
ende gheliick als wanneer eene aaren lase
inden Dale Rephaim.
6 Ende een naoogstinghe daer in bleve: c
gheliick als wanneermen eenen Olyboom
schuddet / dat twee ofte drij besien/ bouen
inden toppe blijuen: ofte als wanneer vier
ofte vijf vruchten/ aen den tack hanghen/
spreeckt de Heere de God Israels.
7 Te dier tijt sal hẽ de mensche houden tot
dien/ die hẽ ghemaeckt heeft/ ẽ sijne oogen
sullen op den Heylighen in Israel sien.
8 Ẽ en sal hẽ niet houdẽ tot dẽ Altaren/
die sijne handẽ ghemaeckt hebben/ ẽ niet
sien op dat/ dat sijne vingheren ghemaeckt
hebbẽ/ noch op dẽ Hagen/ noch op Beeldẽ.
9 Te dier tijdt / sullen de Steden harer e
Sterctẽ zijn/ gelijck als een verlatẽ struyck
ende tack / die verlaten wordt voor den
kinderen Israels ende sullen woest zijn.
10 Wãt ghy hebt vergetẽ Gods uws Heyls/
ẽ niet ghedacht aen den Rotzsteen uwer
stercke: f daerom suldy lustighe planten
settẽ/ doch ghy sult daer mede dẽ vreemden
de wijnrijsers ghelept hebben.
11 Ter tijdt des plantens suldy sijner wel
waernemen/ dat zijn zaet tijtlicken wasse:
doch inden Oogst/ wanneer ghy de Man-
delen eruen sult, suldy smerte eens bedroef-
den daer voor hebben.
12 O wee der veelheydt sulcx g grooten
Volcks/ gelijck als de Zee sal het bruysen/
ẽ het rumoer der lieden sal woeden / ghe-
lijck als groote wateren woeden.

f Der vyanden gescherp/ in de stede wa vrolickẽ ghesanckx.
g Of, herten vrolickheyt.
h † Anders/ klinckt mijn inghewant over etc.
i Dat hy hẽ seer bemoyet heeft, sonder alle vrucht ende nut.
k † An. sijnen Heylichdom
l Deut. 32.7
m Of, ongeachtet soo de.
Damascus. a Jer.49.23. Amos.1.3.
b Damascus heet de Stercke des volcx Ephraim / daerom/ dat sy hen op Damascum verlieten.
Esaie.7.4. Esaie 24.13
d † Anders/ Lustwoudẽ.
e Dat zijn de Steden/ daer hare Afgoden ẽ Godsdienst in was, daer sy hen op verlieten: maer gelijck als de huysen Israels kuyen eenen tack ende struycke blijuen lieten/ dat is weynich volcx/ doe sy het Lant der Cananiters innamen: also salt hen nu ooc gaen
f 2.Reg 16.10
g Dz zijn de Assyriers: wãt hy verkondiget haer verderf tot troost den volcke Israels.

Ja

23 h Ja gelijck als groote wateren woedē/
so sullen de lieden woeden : doch hy salse
schelden / so sullen sy verre wech vlieden/
eñ salse veruolgen / gelijck als den stof op
de berghen vanden winde gheschiet / ende
ghelijck als eenen draeywindt van den
onweder ghesschiedt.

h Esaie.y.29

14 Omtrent den auont, siet/ so is daer ver=
schrickinge eñ eer het morgē wort/ en zijn
sy daer niet meer : dat is het loon onser
Roouers / ende het erue der ghener / die
ons het onse nemen.

Dat xviij. Capittel.

1 Straffe der Trogloditen. 7. Beroe=
pinghe der seluen tot den Volcke Gods.

1 WEe den Lande / dat onder dē a seylen
in schaduwe vaert / op dese zijde der
wateren des Moorenlandts
2 Dat Ambasaden op de Zee sendt. eñ in
Rietschepen op den wateren vaert : gaet
henen ghy snelle Boden totte Volcke/ dat
verscheurt eñ geplondert is/ totte volcke/
dat grouwelicker is/ dā sus eenich ander :
totten volcke/ dat hier eñ daer wtgemeten
eñ vertreden is/ dien de waterstroomē zijn
Landt innemen.
3 Alle die ghy op Aerden woonet, eñ ghy
die inden Lande sittet/ sullet sien/ hoemen
de Baniere op de Bergen opwerpen sal/
eñ hoorē hoemē de Trompettē blasen sal.
4 Want so spreeckt de Heere tot my: Jck
wil stille houdē/ eñ aensien in myner stede/
gelijck als eē hitte, die dē regē wtdroocht/
eñ als Meeldouwe in ð hitte des Oogsts.
5 Want voor den Oogst sal de vrucht af=
nemē/ eñ de onrype vrucht inder bloeyinge
verdorren : datmen de stelen met sickelen
moet afsnijden / eñ de Wijnrancken wech
doen ende afhouwen.
6 Datmen het te samen moet latē liggen/
den voghelen op den berghen, eñ den ghe=
dierten inden Lande : dat des Somers de
voghelen daer in nestelen/ eñ des Winters
allerley gedierte indē Lande daer in liggē.
7 Te dier tijdt / sal dat verscheurde ende
gheplonderde volck/ dat grouwelicker is/
dan sus eenich ander / dat hier eñ daer af
ghemeten ende vertreden is / dien de wa=
terstroomen / zijn Lant innemen / b † ghe=
schencken brengen den Heere Zebaoth / c
aen de plaetse/ daer de Name des Heeren
Zebaoth is/ tot den Berghe Zion.

a Dat Landt leyt tusschen Egypten eñ der Roode Zee/ diemen heet Troglodite Egyptios/ Arabes/ Jsmaeliten/ een woest/ wilde/ roouische Volck/ die hen oock beroemen/ dat sy hen vā roouerie ende moetwillens ghe neerē sullen.

b † An. tot eñ gheschenck ghebracht worden/ etc.
c Deut.12.5

Dat xix. Capittel.

1. Straffe der Egyptenaers/ 18. met
tsamen harer / 23. ende der Assyriers be=
roepinghe tot den Heere.

1 DJt is de Last ouer a Egypten : Siet/
de Heere sal op eener sneller wolcken
varen / ende in Egypten komen : so
sullen de Afgoden in Egypten voor hem
beuen / eñ den Egyptenaren sal het herte
veych worden in haren lijue.
2 b Ende ick wil de Egyptenaers aen
malcanderen hitsen/ dat een broeder tegen
den anderen/ een vrient tegen dē anderen/
een stadt tegen de andere/ een rijcke tegen
het ander strijden sal.
3 Ende de moedt sal den Egyptenaren
onder hen vergaen, eñ ick wil hare aensla=
gen te niete maken : so sullen sy dan c vra=
gen hare Afgoden/ eñ Papen/ ende Waer=
seggers/ ende Teeckenduyders.
4 Doch ic wil de Egyptenaers ouergeuen
in de hant grusamer heeren / eñ een hardt
d Koninck sal ouer hen heerschē/ spreecke
de Heerscher de Heere Zebaoth.
5 Eñ het water inder Zee sal wtghesopen

Egypten.
a Jere.46.2 Ezech.29.2.

b Mat.13.8

c Dat zijn hare Papen eñ Geestelicke Prophetē eñ Leeraers.
d De Koninc te Assyrien.

worden / daer toe den stroom sal versijpen
ende verdraoghen.
6 Ende de wateren sullē verloopen, dat de
Meyren aendē Dammen sullē kleyn ende
droech worden, beyde Riet ende e † Biesen
verwelcken.
7 Eñ het gras aen den wateren verdorren/
ende alle zaet aent water / sal verwelcken
ende te niete worden.
8 Ende de Visschers sullen treuren/ eñ alle
de gene, die den anghel int water werpen/
sullen klaghen / ende de ghene, diet Nette
wtwerpē op het water/ sullē bedroeft zijn.
9 Die daer goet Garen werckē, eñ Netten
breyden / sullen met schande bestaen.
10 Eñ die daer vijuers hebben/ met tsamen
allen / die vijchen om loon maken / sullen
bekommert zijn.
11 De Vorsten te Zoan zijn dwasen / f de
wijse Raetgheueren Pharaonis zijn inden
Raet tot sotten geworden: wat segget ghy
doch g † van Pharao: Jck ben der Wijsen
kint/ h eñ kome van ouden Koningen her?
12 Waer zijn dan nv uwe Wijsen? laetse het
v verkondigen eñ aenwijsen, wat de Heere
Zebaoth ouer Egypten besloten heeft.
13 Doch de Vorsten te Zoan zijn tot sotten
gheworden / de Vorsten te Noph zijn be=
drogen: sy verleyden met tsamen Egypten/
den i/ Hoecksteen der gheslachten.
14 k Want de Heere heeft eenen Swijmel=
geest onder hen wtgegotē, dat sy Egypten
verleyden in alle haren doē, als een dronc=
kaert/ wanneer hy spouwet.
15 Eñ Egypten en sal niemant hebben, die
hooft of steert/ struyck ofte tack opbrenge.
16 Te dier tijt sal Egypten zijn/ ghelijck als
wijuen, ende hem vreesen ende verschrickē/
wanneer de Heere Zebaoth de handt ouer
hen bewegen sal.
17 Eñ Egypten sal hem vreesen voor den
Landen Juda dat, wie desseluen gedencht/
sal daer ouer verschricken/ ouer dē raet des
Heeren Zebaoth, dien hy ouer hen besloten
heeft.
18 Te dier tijt sullen vijf Steden in Egyp=
tenlande spreken, na der sprake Canaan/ l
eñ sweeren by den Heere Zebaoth : een sal
heeten m Jrheres.
19 Ter seluer tijt, sal des Heeren Zebaoth
Altaer middē in Egyptenlande zijn. eñ eenē
Merckfteen des Heeren aen dē Lantpalen.
20 Welcke sal een teecken eñ ghetuyghnisse
zijn/ den Heere Zebaoth in Egyptenlande:
want sy sullē tot den Heere roepen ouer de
n † Verdruckers/ so sal hy hen senden eenen
o Heylandt ende Meester/ die se verlosse.
21 Want de Heere sal den Egyptenaren be=
kent worden, eñ de Egyptenaren sullē den
Heere kennen te dier tijt/ eñ sullen hem die=
nen met Offer eñ Spijsoffer : eñ sullen den
Heere belouen ende houden.
22 Eñ de Heere sal de Egyptenaers plagen
eñ heelen : want sy sullen hen bekeeren tot
den Heere : eñ hy sal hem verbidden laten/
eñ haer heelen.
23 Te dier tijt sal een Bane zijn/ vā Egyptē
in Assyrien / dat de Assyriers in Egypten/
eñ de Egyptenaers in Assyrien komen / eñ
de Egyptenaers met tsamen den Assyriers
God dienen.
24 Te dier tijde sal Jsrael y † een derde zijn/
met den Egyptenaers eñ Assyriers / door
den seghen die op Aerden zijn sal.
25 Want de Heere Zebaoth salse seghenen/
eñ spreken : Ghesegent zijt ghy Egypten/
mijn Volck : eñ ghy Assur/ myner handen
Werck : ende ghy Jsrael/ mijn Erue.

e † An. lisch
f 2.Sa.17.14 Esaie. 8. 10.
g † An. tegen
h Of den vā ouder Koninghen afkomen.
i Dat is/ dē Koninck.
k 1.Reg.22.23
l Deu.10.20
m Jrheres heet, Sonnē Stadt/ ende vele houdē/ het sy Helio polis an. verwoeste Stadt.
n † Anders/ Beleedighers.
o Of/ Heylmaker.

Dat

Dat xx. Capittel.

1. Noch vander Egyptenaers / met tsamen der Mooren straffe.

1 IN den Jare / doe Tharthan te Asdod
quam/ a als hem Sargon de Coninck te
Assyrien ghesanden hadde/ ē kryghede
tegen Asdod/ ende wanse:
2 Ter seluer tydt / sprack de Heere door
Esaiam den sone Amos / ē seyde : Gaet
henen / ende trecht den sack af van uwen
lendenen/ ē trecht uwe schoenen wt van
uwen voeten : ende hy dede also / ginck
naeckt ende barvoets.
3 Doe sprack de Heere : Gelyck als mijn
knecht Esaias naeckt ē barvoets gaet/
ten Teecken ende Wonder van drij Jaer/
ouer Egypten ende Moorenlandt:
4 Also sal de Coninck te Assyrien henen
dryuen de ghevangen Egypten/ ende ver-
dreuen Moorenlandt / beyde ionck ende
oudt/ naeckt ende barvoets / met blooter
schamelheydt/ Egypten tot schande.
5 Eñ c † sy sullen verschricken / ende met
schanden bestaen/ ouer den Moorenlande
daer sy hen op verlieten / ē wederom het
Moorenlandt ouer den Egyptenaren/
dier sy hen beroemden.
6 Ende de Inwoonders deser Eylanden/
sullen seggen ter seluer tydt: Is dat onse
toeuluchte/ daer wy henen vlodē om hulpe/
dat wy verlosset worden vanden Coninck
te Assyrien? hoe sijn zijn wy ontkomen!

a Of gesondē zynde vā Sargon dē Coninck vā Assur etc.
Tharthan.
Sargon.
b Dat is uwen grouē rock / ofte weerdaechs kleet.
Egypten.
Moorenlandt.
c † An. sy (de Joden) sullē etc.
verschrickē/ ē ouer den Egypt etc.

Dat xxi. Capittel.

1. Straffe Babels/ 11. Dume/ 13. ende Arabie.

1 DIt is de Last ouer de Woestyne aen de
Zee: Gelyck als een onweder vanden
Zuyden koemt/ dat alle dinck omkee
ret : so koemt het wt der woestyne / wt
eenen grouwelicken Lande.
2 Want my is een swaer ghesichte ghe-
wesen: a deen Verachter koemt tegen den
anderē : ē deen Verstoorder tegen dē an-
derē/ treckt op Elam/ belegget Madai: Ic
wil alle zijns b suchtens eē eynde maken.
3 Derhaluen zijn mijne lendenen vol
smerte/ ē angst heeft my gegrepen/ als een
die daer baert : ick kromme my/ wanneer
ick het hoore/ ende verschricke / wanneer
ick het aensie.
4 Mijn herte beeft / grouwelen heeft my
verschrickt : ick en hebbe inden lieuen
nacht gheen ruste daeruan.
5 Ja / richt eenen disch toe / laet waken
op der Hoede: etet / drincket: maeckt v op
ghy Vorsten/ smeert den Schilde.
6 Want de Heere seyt also tot my : Gaet
henen/ sett eenen Wachter/ die daer toesie/
ende het aenseggghe.
7 Hy siet Ja Ruyters ryden ē varen / op
Peerden/ Ezelen ende Kemelen/ ende heeft
met grooten vlyte achtinge daer op.
8 c † Eñ eenen Leeuwe riep : d Heere ic stae
op der hoede den gheheelen dach door/ ē
sette my op mijn wacht/ alle nacht.
9 Ende siet/ daer koemt een/ die vaert op
eenen wagen/ die antwoordt/ ē spreeckt: e
Babel is ghevallen: sy is ghevallen/ ende
alle Beelden harer Goden zijn ter Aerden
gheslagen.
10 Mijnen lieuen Dorschvloer/ daer ic op
dorsche: wat ick ghehoort hebbe/ van den
Heere Zebaoth den God Israels/ dat ver-
kondighe ick v.
11 f Dit is de Last ouer Duma: Men roept
tot my wt Seir : Wachter / is de nacht
schier wech? Wachter/ is de nacht schier
wech?
12 De Wachter daerentegen sprack: Wan
neer de morghen alreede koemt / so sal het
doch g nacht zijn : wanneer ghy alreede
vraecht/ so sullet ghy doch weder komen/
ende weder vragen.
13 Dit is de Last ouer Arabia : Ghy sullet
inden Woude in Arabia woonen / op den
weghe na Dedanim.
14 h Brenget den dorstigen water teghen/
ghy die woont inden Lande Thema: biedet
Broodt den Vluchtigen.
15 Want sy vlieden voor den sweerde / Ja
voor den blooten sweerde / voor den ghe-
spannen boghe / voor den grooten stryde.
16 Want also spreeckt de Heere tot my : i
Noch in eenen Jare. gelyck als des Dach-
looners Jaren zijn/ sal alle heerlickheyde
Kedar ondergaen.
17 Eñ de ouerighe Schutters/ de Helden te
Kedar/ sal weyniger wordē: want de Heere
de God Israel heeft het ghesproken.

Babel.
Wat gaet te gē de Babyloniers.
Habacuc.3.2
a Dani.6.1.
b Dat hy aenrichtet/ daer mede/ dat hy dese lieden plaget/ sonderlickē/ het Volc Gods.
c † Anders/ Eñ riep een Leeuwe :
d Habac.2.1
e Jere.51.8
Apoca.14.8
ende 18.2.
Babel is Gods dorschvloer : want hy woude se dorschē ende verslaen.
Duma.
Jere.49.7
g Dat is/ duyster ē bedroefden eer ōgeluck halven.
Arabia.
h Esaie.16.1
i Jere.49.28

Dat xxii. Capittel.

1. Straffe Jerusalems / 15. Sobna wort afgesettet/ 20. ende Eliakim aen zijn stede inghesettet.

1 DIt is de Last ouer den * Schouwdal:
Wat is v dan / dat ghy alle so op de
daken loopet?
2 Ghy waret vol geruchts een Stadt vol
Volcks/ een vrolicke Stadt: uwe verslage-
nen en zijn niet met dē sweerde verslagen/
ende niet inden stryde ghestorven.
3 Maer alle uwe Hooftliedē/ zijn voor den
Boghe wech ghewecken ē ghevangen: alle
diemen in v ghevonden heeft / die zijn ghe-
vangen / ende verre wech ghevloden.
4 Daerom segge ick: a Maeckt v van my/
latet my bitterlicken weenen : bemoeyet v
niet my te troosten / ouer de verstooringhe
der Dochter mijns Volcks.
5 Want het is eenen dach des rumoers/
ē der vertredinge/ ē verwerringe vanden
Heere/ Heere Zebaoth inden Schouwdale/
om des ondergrauens wille der mueren/
ende des gheschreys aen den Berghe.
6 Want b Elam koemt daer henen met ko-
keren/ wagenen/ lieden/ ē Ruyteren/ ende
Kir ghelinstert daer henen met schilden.
7 Ende het sal ghescheieden / dat uwe wt-
verkorene dalen sullē vol wagenen zijn/ ē
Ruyters/ sullē hen legeren voor de poorte.
8 So sal den c Voorhanck Juda ontdeckt
worden / datmen sien sal te dier tydt het
Gereetschap inden huyse des Woudts.
9 Eñ ghy sullet der reten aen der d Stadt
Dauids veel sien/ ē e † sult het water indē
ondersten waterloop vergaderen moeten.
10 Ghy f † sult ooc de huysen afbreken/ om
de mueren te veuestighen.
11 Ende g † sult een gracht maken tusschen
beyde mueren / van het water des ouden
waterloops: noch en siet ghy niet op dien/
die sulcx beschickt van verre tyden.
12 Daerom sal de Heere Heere Zebaoth/ te
dier tyt beroepen laten / datmen weene ē
klage/ ē hē bescheere/ ē sacken aentrecke.
13 Hoewel/ siet/ als nv isser enckel vreuchde
ē hertenlust/ Ossen worgē/ Schapē slachtē
vleesch eten/ wijn drincken/ (ende spreken:)
h Laet ons eten ende drincken/ wy steruen
doch morghen.
14 Sulcx is voor den ooren des Heeren
Zebaoth gheopenbaert: wat gelt het/ of v
dese misdaet sal vergeuen worden / tot dat
ghy sterft/ spreect de Heere Heere Zebaoth.
15 So spreect de Heere Zebaoth: Gaet henē
in totten i † Schatmeester Sebna den k
Hofmeester/ (ende spreeckt tot hem:)
16 Wat hebdy hier? wien hoordy toe? dat
ghy v een graf hier houwē latet/ als die zijn
graf

Schouwdal
* Jerusalem heet hy het Schouwdal daerom/ dat sy vele Sienders. dat is/ Propheten ē Leeraers in Gods woort hadden etc.
a Jerem.9.1
Luce.19. 41
b Dat zijn de Persen met dē Chaldeē.
c Dat is de scharkamer ē rusthuys/ sal alle open zijn den vyanden.
d 2. Sa.5.9
e † And. ghy hebt vergadert de wateren vā der onderste Piscine.
f † An. hebt de huysen geteit / ende hebt Jerusalem etc.
de huysen afgebroken, om de etc.
g † An. hebt een graf ghemaeckt.
h Also bespottē sy de Propheten/ die hen den doodt verkondighen.
Esaie.56.12
Sapien.2.6
1.Cor.15.32
Sebna.
i † Anders/ Rooruneesa ter.
k Esaie.36.3

gen/ inder hooghte houwen laet/ ende zijn
woninghe inden Rotzsteenen makē laet.
17 Siet/ de Heere sal v wech werpen / ghe-
lijck als een sterck man eenen wech werpet
eñ v verstroepen:
18 Eñ sal v ombijuen/ gelijck als eenen beu
selkloot op wijden Lande: aldaer suldy ster
uen: aldaer sullē uwe kostelicke wagenen
blijuen/ met smaetheyt des huys uwer herrē
19 Ende ick wil v van uwen State stortē/
ende van uwen Ampte wil ick v setten.
20 Ende te dier tijt/ wil ick roepen mijnen
knecht Eliakim/ der sone Hilkias/

Eliakim.

21 Ende wil hem uwen rock aentrecken/
ende met uwen gordel gorden/ ende u ge-
welt in zijn handt gheuen : dat hy vader
zy der ghenen/ die te Jerusalem woonen/
ende des huys Juda.
22 l Ende wil den m Sleutel ten huyse Da-
uids/ op synen schouderen leggen: dat hy op
doe/ eñ niemant toesluyte/ dat hy toesluy-
te ende niemant op doe.
23 Ende wil hem ten n naghel steken aen eē
vaste plaetse / ende sal hebben den Stoel
der eeren in zijns vaders huyse.
24 Datmen aen hem hange/ alle heerlickheyt
des huys zijns vaders/ kinderen/ eñ kints
kinderen/ alle het kleyne gereetschap/ bey-
de Drinckevaten ende allerley snarenspel
25 Te dier tijdt/ spreeckt de Heere Zebaoth/
sal den naghel wech ghenomen wordē/ die
aen vasten plaetsen steeckt / dat hy breke
ende valle ende synen last omkome/ want
de Heere seyt het.

l Job 12.14
Apoc.3.7.
m Dat hy
Schat meest
ter zy in u-
wer stede.
n Zach 10.4

Dat xxiij. Capittel.

1. Straffe Tyri. 15. ende weder hare
beroepinghe tot den Heere.

1 DJt is de last ouer a Tyro: Huylt ghy
schepen op der Zee/ want sy is ver-
stoort/ dat daer gheen huys meer en
is/ noch niemant daer henen treckt: wt dē
lāde v Chitim sullē sy dies gewaer wordē.
2 De Jnwooners der Eylanden/ zijn stille
ghewordē: de Kooplieden te Zidon/ die
ouer de Zee toghen/ vulden v.
3 Ende wat daer door vruchten aen Sihō/
ende koorne aent water wies/ dat bracht-
men tot haer in/ ouer groote wateren: eñ
ghy waert der Heydenē Marckt gewordē
4 Ghy meucht wel verschricken Zidon:
want de Zee/ Ja de aller vaste aen der
Zee spreeckt: c Jck en ben niet meer swā
gher/ ick en bare niet meer/ so en voede ick
oock gheen Jongelingen op/ ende en brē-
ghe gheene Maechden op.
5 Ghelijck alsmen verschrickte / doemen
van Egypten hoorde: alsosalmen oock ver
schrickē/ wanneermen vā Tyro hoorē sal.
6 Vaert henen op de Zee: huylet ghy Jn-
wooners der Eylanden.
7 Js dat uwe vrolicke Stadt / die haer
haers ouderdoms beroemde: haer voeten
sullense verre wech voeren te wandelen.
8 Wie hadde dat ghemeynt: dat het Tyro
der kroonen/ so gaen soude: so doch hare
Kooplieden Vorsten zijn/ ende hare Kre-
mers de heerlickste indē Lande.
9 De Heere Zebaoth heeft het also ghe-
dacht : op dat hy kreckede allen prael der
lustigher Stadt/ ende verachtelick makede
alle Heerlicken inden Lande.
10 Vaert henen door v Lant / ghelijck als
eenen stroom/ ghy Dochter der Zee: e daer
en is geē * Gordel meer.
11 Hy reckt zijn hant ouer de Zee/ f ende
verschrickt de Koninckrijcken: de Heere ge
biedt ouer g † Chanaan/ te verdelgen hare
Machtighen.
12 Ende spreeckt: Ghy en sult niet meer vro-

Tyrus.
a Jere.47.4
Ezech.26.2.
ende.27 28.
b Dat heeft
ghedaen de
groote Alex
ander wt
Macedo-
nia: so gant-
sch langhe
te voren/
heeft Esaias
sulck dinck
ghesien.
Zidon.
c Dat is/
Tyrus
d† An. O
datick noyt
van kint ge-
legē/ dat ick
noyt ghe-
baert/ dat ic
noch Jonge
linghen op-
gheuoet/
noch Doch-
teren opghe
bracht en
hadde.
e Job 12.18.
* Gordel/
dat is/ geen
Regiment
inde Ouer
richeyt
f Dan.2.21.
g † An. die
Marct

lijck zijn/ ghy gheschendde Jonckvrouwe/
ghy Dochter Zidon: O h † Chitim/ maeckt
v op/ ende treckt voort: want ghy en moet
aldaer oock niet blijuen:
13 Maer inder Chaldeen landt/ dat gheen
volck en was: maer Assur heeft het aenghe
richtet/ datmen daer schepet: ende hebben
vaste torens daer in opgherichtet / ende
Palleysen gebouwet: doch sy is ghesettet/
dat sy verstoort worden sal.
14 Huylet ghy Schepen op der Zee / want
uwe macht is verstoort.
15 Te dier tijdt sal Tyrus vergheten wordē
tseuentich Jaer lanck/ so langhe als eē Ko
ninck leuen mach: doch na tseuentich Jarē
salmen van Tyro een Hoorenliet singhen.
16 Neemt de Harpe/ gaet in de Stadt ront
om/ ghy vergetene Hoere: maeckt het goet
op het Snarenspel/ ende singt i frisch / op
dat uwer weder ghedacht worde.
17 k Want na tseuentich Jaren/ sal de Hee
re Tyrum te huys besoecken/ dat sy weder
kome tot haren Hoerenloon / ende Hoere-
rije bedrijue met allen Koninckrijcken op
Aerden.
18 l Doch haren Koophandel ende m hoerē
loon/ sullen den Heere heylich zijn : men en
salse niet een schatte vergaderen/ noch ver-
berghen/ maer die voor den Heere woonen/
sullen haer Koopgoet hebben dat sy eten/
ende sat worden/ ende wel bekleedt zijn.

h Alexander
moeste na
Tyro/ oock
Babylon
verstooren.
† An. maect
v op na Ki-
tim/ daer
ghy oock
geen ruste
sult hebben.
Siet/ dit
volck en
was voortijd
den niet wt
der Chaldeē
lande/ maer
etc.
i Of/ lustich/
fyn/ wel/
k Act.21.3.
l Psal.45.13.
m Dat is/
haren han-
del dien sy
in Afgode-
rye bedrijft.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Gemeyne straffe Landen ende Liedē

1 SJet/ de Heere maeckt het Lant ledich en
de woest/ ende werpet om/ wat daer in
is/ ende verstroyet syne Jnwooners.
2 a Ende het gaet den Priester als den
volcke/ den heere als den knechte/ der vrou
wen als der maget/ den verkooper / als dē
cooper/ den leener b † als den borger/ den
manenden als den schuldenaer.
3 Wāt het Lāt sal ledich ende berooft zijn:
want de Heere heeft sulcks ghesproken.
4 Het Lāt staet iammerlick/ eñ verderft / dē
Aerdbodem neemt af/ eñ verderft/ de Hooch
sten des Volcks inden Lande/ nemen af.
5 Het Landt is ontheylicht van synen in-
wooners: want sy ouertreden de Wet/ ende
veranderen de Gheboden: ende laten varen
het eewighe Verbondt.
6 Daerom c verteert den vloeck het Landt/
want sy verdienent die daer in woonen/
daerom verdorrē de Jnwooners des Lāts/
dat weynich Lieden ouerblijuen.
7 De Most d verswindet / de Wijnstock
versmachtet : ende alle die van herten vro-
lick waren/ suchten.
8 De vreuchde der Tamborinē vyeret/ het
juychen der Vrolickē is wt/ ende de vreuch
de der Harpen heeft een eynde.
9 e † Men en singt niet by wijndrincken/
ende goeden dranck is bitter/ den ghenen
dien drincken.
10 De f † ledighe Stadt is ghebroken/ alle
huysen zijn toegheslooten / dat daer nie-
mandt ingaet.
11 Men schreyet om wijn op den straten/ al-
le vreuchde is wech/ allen g herten lust des
Landes is daer henen.
12 Enckel verworstinghe is inder Stat ge-
bleuen/ ende de poorten staen woest.
13 Wāt het gaet indē Lande eñ indē volcke
euen toe/ h als wanneer eē Olyboom afge-
pluckt is: ende gelijck als wanneermen na
leest/ wanneer den Wijnoogst wt is.
14 Deselue heffen hare stemmen op / ende
roemen/ ende juychen ouer de Heerlicheyt
des Heeren van der Zee her
15 So prijset nu den Heere inden lechtē/ in

a Hosee 4.9
b † And. op
woecker
neemt/ als
die/ die op
woecker
borghet.
c Of/ versline
d Of/ ver-
gaet/
e † An. sy en
sullen geenē
wijn meer
drincken in
ghesanghe.
f † And. de
Stadt der
ydelheyt is
verdoruen.
g Of/ vrolick
heyt.
h Esai 17.6.

den Eylandē der Zee/den Name des Hee-
ren des Gods Israels.

l De Heydenen louen God inz hoopen/ eñ onse volck is so dunne ende weynich die sulcr doen. k† And. ia doch dat so een heymelick dinck! l Jer.48.44

16 l Wy hooren Loffanck vanden eynde der
Aerden/om te eeren den Rechtuueerdigen:
eñ ick moet seggen. Hoe k† ben ick doch so
magher? hoe ben ick doch so magher! wee
my: want de Verachters verachten/ Ja de
Verachters verachten.
17 Daerō comt ouer v inwooners des Lāts/
verschrickinghe/een kuyle ende strick:
18 l Ende so yemant ontulode voor den ghe-
schreye der verschrickinge/so sal hy doch in
de cuyle vallen: comt hy wt der cuyle/so sal
hy doch indē stricke geuangen wordē: wāt
de vensteren inder hoochte zijn opgedaen/
ende de fondamenten der Aerden beuen.
19 Het sal den Lande qualick gaen/ eñ niets
wel m ghelucken/ende sal veruallen.

m Of slaen/

20 Het Lant sal tuymelē gelijck als eē dronc-
ken man/ eñ wechgheuoert worden/gelijck
als een Hutte: want zijn misdaet druct het/
dat het vallen moet/ende en can niet staen-
de blijuen.
21 Te dier tijt/sal de Heere te huys soecken
de hooghen† Ridderschappen / die in der
Hoochte zijn/ eñ de Koningen der Aerden/
die op Aerden zijn:

n† An. Krijsliedē die op verheuē etc.

22 Dat sy vergadert wordē in eenbundelkē/
totter kuylen/ende besloten worden in den
Kercker. ende na langen tijt weder besocht
worden.

o Luce.21.25.

23 o Ende de Mane sal haer schamē ende de
Sonne met schāde bestaē/ wanneer de Hee-
re Zebaoth Koninck zijn sal/ op den berch
Zion ende te Jerusalem/ ende voor synen
Oudtsten inder heerlicheyt.

Dat xxv Capittel.

1. Een dancksegginghe tot God/dat hy
hem bewijst een Richter der Wereldt/ met
straffen der boosen/eñ behouden der God-
vreesenden: 6. Met eener Prophecie van
der beroepinghe der Heydenen. 10. eñ wt-
roepinghe der Kercken vyanden.

a Esai.26.5 ende 37.26. Jerem.9.11 b Of/slechtē snooden ver achteden geringhen. c Mat.22.2 d Of/ hesse/ e Gelijck als de dooden bewonden worden: dat is/ hy sal de doode.1 leuē dich maken. f Hose.13.14 1.Cor.15.54 g Apoc.7.17 ende 21.4. h S. Paulus 1.Cor.15. de dict het also: De doodt is verslonden in der ouerwinninghe: dat is de doot leydt daer neder/ leyt bouen ende en heeft nu geen machte meer: maer het leuen/ eñ spreect Hier is de ouerwinninghe: waer zijdy nu doot/ etc.

1 HEere/ ghy zijt myn God/ v prijse ic: ick
loue uwen Name: want ghy doet won-
der: uwe voornemen van oudts af zijn
ghetrouwe ende waerachtich.
2 a Want ghy maket de Stadt tot steēhoo-
pen/ de vaste Stadt. dat sy op eenen hoope
leyt/ der vreēden Paleys. dat het niet meer
een Stadt en zy/ende nemmermeer gebou-
wet en worde.
3 Daerom eeret v een machtich Volck/ de
Steden gheweldigher Heydenen vreesē v.
4 Want ghy zijt der b cleynē stercte/ der Ar-
mē stercte in droeffenisse/ eē toeulucht voor
den onweder/ een schaduwe voor der hitte/
wanneer de Tyrannen woeden/ als een on-
weder teghen eenen wandt.
5 Ghy verootmoediget der vreēden onstuy-
micheyt/ ghelijck als de hitte in eener dor-
rer plaetse: dat de hitte de Wijnranckē der
Tyrannen verderue/ eñ de wolcke dannoch
haer schaduwe gheue.
6 c Eñ de Heere Zebaoth/ sal allen Volcken
makē op desen Berge een vette maeltijt/ eē
maeltijt van reynen wijne/ van vette / van
merch/ van wijne daer geenē d droesē in is.
7 Eñ hy sal op desen Berge/ het e bewindē
wech nemen/ daer alle Volckē mede bewon-
den zijn/ende het decksel/ daer alle Heydenē
mede toeghedeckt zijn.
8 f Want hy sal den Doot gantsch verslindē
g eewichlick: ende de Heere Heere/ sal de h
tranen van allen aenghesichten afwisschē/
ende sal wechnemen de versmaetheyt zijns
Volcx in allen Landē. want de Heere heeft
het gheseyt.
9 Te dier tijt sal men seggen: Siet dat is on-
se God/ op dien wy wachten: eñ hy sal ons
helpē: dat is de Heere op dien wy wachtē/
dat wy ons verheugen/ ende vrolick zijn/ in
synen Heyle.
10 Want de hant des Heeren rustet op desen
Berge: eñ Moab sal onder hem verdorscht
worden/ gelijck als stroo verdorschet wort/
ende als dreck.
11 Eñ hy sal syne handen midden onder haer
wtstrecken/ gelijck als die een swemmer wt-
streckt/om te swemmē: eñ sal haer pomperije
vernederen/met den armen syner handen/
12 Eñ de hooghe i Vesten uwer mueren buy-
ghen/ vernederen/ende in den stof ter Aerdē
werpen.

i Dat zijn de Stercken der etc.

Dat xxvj. Capittel.

1. Vertrouwen op God/ brengt den Ge-
loouigen troost ende behoudinghe in allen
haren iammer. 19. Item. vander verrijsenis-
se der Dooden.

Beschrijuinge der Kercken. a Pro.18.10 Zachar.2.5 b Dat is/ vaste eñ onouerwinnelick. c Psa.118.19

1 TE dier tijt sal men sulck een Liet singhen
inden Lande Juda: a Wy hebben een
stercke Stadt/ de mueren eñ geweeren
zijn v Heyl.
2 c Doet de poorten op/ dat daer in ga het
rechtueerdighe Volck/ dat het ghelooue be-
waert.
3 Ghy onderhoudet alweeh vrede/ na ghe-
wisser toeseggingbe: want men verlaet hem
op v.
4 Daerom verlatet v op den Heere eewich-
lick / want God de Heere is een Rotzsteen
eewichlick.

d Esai.25.2

5 d Eñ hy buyghet de gene die inder Hooch-
te woonē/ de hooge Stadt vernedert hy/ Ja
hy stootse ter Aerden/dat sy inden stof leyt.
6 Dat sy met voeten vertredē wort/ Ja met
voeten der armen/ met den voettreden der
e slechten.

e Of geringē snooden/ f Pro.16.9.17 Jerem.10.23

7 f Doch der Rechtueerdigen wech is slicht:
den padt der Rechtueerdighen maket ghy
richtich.
8 Want wy wachtē op den Heere. indē wech
uwes Rechts/ des herten lust staet tot uwen
Name ende uwer g Ghedachtenisse.

g Dat is/ tot uwer predike ofte woorde. Hoc. facite in meā memoriam. h† An. mits dat uwe rechtē inden lande zijn/ de inwoonders d wereld sullen gerechticheyt leeren.

9 Van herten begeere ick uwer des nachts/
daertoe met mynen geeste in my/ wake ick
vroech tot v: h† want waer v Recht in den
Lande gaet/ so leerē de inwooners des Aert-
rijcks Gherechticheyt.
10 Doch wanneer den Godloosen alreede ge-
nade aengeboden wort/so en leeren sy doch
geene gerechticheyt: maer doē slechs quaet
in oprechtighen Lande: want sy en sien des
Heeren Heerlickheydt niet.
11 Heere/ v hant is verhooget/ dat en sien sy
niet: wanneer sy het doch sien sullē/ so sullē sy
te schandē worden/ indē yuer ouer de Hey-
denen: daer toe sul dyse met vyere/ daer ghy
uwe vyanden mede verteeret/ verteeren.
12 Doch ons / Heere/ sul dy vrede schaffen:
want alles wat wy i† hebben / dat hebdy
ons ghegheuen.

i† And. wtrichten

13 Heere onse God/ daer heerschē wel andere
heeren ouer ons. dā ghy/ nochtans wy dene-
ken doch alleen uwer ende ws Naems.
14 De Dooden en blijuē niet leuendich/ de ge-
storuene en staen niet op: wāt ghy hebt se te
huys ghesocht eñ verdelcht/ eñ te niete ghe-
maeckt alle hare ghedachtenisse.
15 Doch ghy Heere varet voort onder de Hey-
denē/ ghy varet altoos voort onder dē Hey-
denen: bewijset uwe heerlicheyt/ ende comt
verre tot aen der Werelt eynde.

k Leu.26.39 * Of/ straffende onderwijset l Joan.16.21

16 k Heere/ wanneer droeffenisse voorhanden
is/ so soecken men v: wanneer ghy * tuchtiget/
so roepen sy angstlicken.
17 l Ghelijck als een swangher vrouwe/ wan-
neer

neer sy schier baren sal/so is haer banghe/
schreyt in haren smerten : so gaet het ons
oock Heere, voor uwen aengesichte.
18 Sozyn wy oock swanger/eñ ons is ban-
ge/dat wy nauwu adem halen:noch en con
nē wy dē Lande niet helpen. eñ de inwoon-
ders op den Aerdbodē en willē niet vallē.
19 m Doch uwe dooden sullen leuen/ eñ met
dē lichame opstaē.waket op/eñ roemet ghy
die ligghet onder der Aerden : want uwen
dauw is eenē dauw des groenē velts:doch
het Lant n der dooden sult ghy neder werpē.
20 o Gaet henen myn Volck/in de camer/eñ
sluyt de deure na u toe : verberght u eenen
cleynen ooghenblick / tot dat den toorne
voorby gae.
21 p Wāt siet/de Heere sal wtgaen vā syner
plaetse/te huys soeckē de boosheyt der In-
woonders des Lants ouer haer:dat het Lāt
sal openbaren haer bloet, ende niet langer
verhelen/die daer in q verworght zijn.

Dat xxvij. Capittel.

1. Straffe der vyanden Israels. 2. 12. Troostinge Israels/ ouer syner geuanckenisse. 10. Oorsake der straffe Ierusalēs/ Afgoderye.

1 TE dier tijt sal de Heere te huys soeckē/ met synen harden grooten eñ stercken sweerde/beyde den a Leuiathan, die eē slichte Slange. ende den Leuiathan die een cromme Slangke is. eñ sal de Draken inder Zee verworghen.
2 Te dier tijt salmen singen, vanden Wijnberghe des besten wijns.
3 Ick de Heere behoede hem/eñ vochte hem haest/datmē bi syner bladerē niet en gemis se:ick willen dach ende nacht behoeden.
4 c Id Gods en toornet niet met my:Och dat ic mochte met den Distelē ende Doornen crijgen:so woude ick onder haer vallē/eñ haer op eenen hoop aensteken.
5 Hy sal my behouden by myner cracht/eñ sal my vrede schaffen/vrede sal hy my noch tans schaffen.
6 d Het sal nochtans eenenwel daertoe comē dat Iacob wortelen sal/ende Israel groenē eñ bloeyen sal/dat sy den Aerdbodem met vruchten veruullen.
7 Hy en wort doch niet geslaghen/ghelijck als hem syne vyandē slaen/eñ en wort niet verworget/ gelijck als hem syne vyanden verworghen.
8 Maer met mate richtet ghyse/ende laetse los/wanneer ghyse bedroeft hebt met uwē scherpen winde/namelicken/ met den Oostenwinde.
9 Daerom sal daer door / de sonde Iacobs op houden/eñ dat is de nutticheyt daervā/ dat syne sonden werdē genomen worden:in dien dat hy alle steenē e des Altaers maect/ ghelijck als verstoorte steenen tot asschen/ dat daer gheen hagen noch Beelden meer en f blijuen.
10 Wāt de vaste Stadt moet eensaem wordē/ de schoone huysen verstooten ende verlatē wordē/gelijck als een woestijne/ dat aldaer Kalueren hen weyden ende rusten/ende aldaer rijsers af eten.
11 Hare tacken sullen vā dorheyt brekē/dat de vrouwē comen/eñ vyer daermede makē sullē / wāt het is een onuerstandich volck: daerō en sal hy hem oock harer niet ontfermen/die se ghemaeckt heeft/eñ die se gescha pen heeft/en sal hem niet ghenadich zijn.
12 Te dier tijt/sal de Heere g werpen vāden Oeuer des waters/ tot aen de Beke Egypti:ende ghy kinderen Israels sult versamelt worden/een na den anderen.

m 2.Cor.6.9
1.Cor.15.13.
n† An. al de dooden wt. werpen/ An. het Lant der Reusē sult ghy tot eenē val trecken.
o Gen.19 12
Apoca.6.11
p Gen.18.21
Miche'1.3.
q Of gedoot
a Iob.40.20
1.Cor.15.25
Apoc.12.9.
b †.An. daer n iet in en breke/wil ic hem etc.
c† And. By my en is geen toorne: so hi dār och heggen ende doornen brochte/ woude ick daer mz crijge inbreken/ eñ hem op eenen hoop aēsteken : Ofte hy moeste myn cracht grijpen/eñ vrede mz my maken/ Jae vrede moeste hy met my maken.
d Ier.33.14
e * Mortificatio est/ nō traditio in mortem/ Psalmo 118. Castigans castigauit me Dominus/et in morti non tradidit me. Castigat ut pereat fiducia sui et crescat fides etc.
e Dat is/alle hare Afgoderye.
Deut 7.5.
f † An. opcomen.
g Gelijck als men in den dorsch huys het koorne opwerpet.

13 Te dier tijt salmē met eener grooter Basuyne blasen:so sullen comen de verlorenē inde Lande Assur/eñ de verstootene in den Lande Egypti/ ende sullen den Heere aenbidden/ op den Heylighen Berge te Ierusalem.

Dat xxviij. Capittel

1. Teghen den hooghmoet ende wellust Israels. 9. Straffe dier/die Gods woordt verachten.22. Vermaninghe ter boete.

1 WEe der heerlicker kroone a der dronckenen vā Ephraim/der verwelckeder bloemen harer liefllicker heerlickheyt/ welcker staet bouen ouer een vet dal/der ghenen/die van wijne tuymelen.
2 b Siet/een sterck ende machtich man vā den Heere/ghelijck als eenen storm des hagels/gelijck als een schadelick weder/ghelijck als een stroom der wateren/die machtighen inbreken/wordt int Landt ghelaten met ghewelde:
3 Dat de heerlicke croone der dronckenen van Ephraim/met voeten vertreden worde.
4 c Eñ de verwelckte bloeme harer lieflicker heerlicheyt/die daer staet bouen een vet dal sal zijn/gelijck als het rijpe voor de Somer/ welcke d t verderft / wanneermen het noch aen synen tacken hanghen siet.
5 Te dier tijt sal de Heere Zebaoth zijn/een liefllicke kroone ende heerlicken krantz/den ouerblevenen zijns volcks.
6 Eñ een Geest des rechts den ghenen die tot gherichte sitt/ende een stercke den ghenen die et vanden strijde weder komen ter poorten.
7 Daer toe zijn dese oock vanden wijne vul geworden/eñ tuymelen van stercken drāc; want beyde de Priesters eñ Propheten zijn vul vanden stercken dranck/f zijn inde wijn verslonden/ende tuymelen van stercke dranc ke:sy zijn vul in prophetecē, eñ g vulckē de oordeelen herwt.
8 Want alle Dischen zijn vol spouwens eñ onreynicheyts/aen allen plaetsen.
9 h Wiē sal hy dā leerē de bekentenisse:wiē sal hy te verstaen geuen de predike : i† den ghespeenden van der melck/dien die vandē borsten afghewent zijn.
10 Want k sy segghen:Gebiet henen/gebiet daer/ghebiet henen/gebiet daer:wacht hier wacht daer/wacht hier/wacht daer:hier eē weynich/daer een weynich.
11 l† Welaen/hy sal eenmael met spottischen lippen/eñ met eener anderen tonghen spreken/tot desen Volcke.
12 Welcken dit als nu ghepredict wort:m So heeftmen ruste:so verquictmen de moede:so wortmen stille: eñ sy en willen doch sulcke predickinghe niet.
13 Daerom sal hen oock des Heeren woort/ euen also wordē: Gebiet henē/gebiet daer: ghebiedt henen: ghebiet daer:wacht hier/ wacht daer:wacht hier/wacht daer:hier eē weynich/daer een weynich:dat sy henē gaē ende te rugghe vallen/breken/bestricket ende ghevanghen worden.
14 So hoort nu des Heerē woort/ghy bespotters/ghy die heerschet ouer dit volck/dat te Ierusalem is.
15 Wāt ghy spreect:Wy hebbē met den Doot een verbont/ende met der Helle een verstant ghemaect:wanneer daer een vloet comt/en sal sy ons niet treffen: want wy hebben de leughenen onse toeuluchte/ende n huychelye onse beschermynghe ghemaeckt.
16 Daerom spreeckt de Heere Heere:o Siet/ ick legghe in Zion eenen grontsteen, eenen beproefsteen/ende eenen costelickē hoecsteē

a Hose.3.16
b Mat.16 1
c Esai 40.7.
d† And. van stonden aen so het gesient wort/eer het wel in de hant coemt/ verdwijnt voort.
e† An. de vyanden veriagen van der etc.
f Leui.10.8.
Ezec.44.21
g Een dronc ken Richter spouwet de oordeelē wel gelijc sy hem siechs inden mont vallē: also de vulle Propheten/ seggen oock alles/wat hen siechs inde sin valt
h Den armē wert het Euangelium ghepredict/
1.Cor.14.20
i† An. sy zijn als de ghespeenden etc. als die/die van etc. wāt een ghebodt op het ander etc. eē wachten of hebben op het ander. etc.
k Dat staet / de bespotters.
l† And. want wie tot desē volcke spreeckt / is als eener die met listē der tonghen, eñ met eener andere sprake spreeckt.
1.Cor 14.21
m Der conscientien vrede en achten sy niet, dz v ā den geloue coemt /maer bespottē des gheloofs leere, eñ porrē op wercken.
n Dz is/ bedrieghelijcheyt.
o Psa.118.22
Mat.21.42
Actor.4.11.
Roma 9.33
ende 10.11.
1.Petri.2.6

die wel ghesondeert is: wie ghelooft / p
die en vlucht niet.
17 Ende ick wil het Recht tot een richt-
snoer/ eñ de Gerechticheyt tot een gewicht
maken: so sal de Haghel de valsche toe-
vlucht wech drijuen / ende wateren sullen
de bescherminghe wech q † swemmen.
18 Dat uwe verbondt met den Doot los
worde / eñ uwe verstandt met der Helle/
niet besta: eñ wanneer een vloedt koemt/
sal sy v vertreden.
19 So haest als sy daer henen koemt / sal
sy v lieden wech nemē. koemt sy des mor-
gens/ so geschiedt het des morgens: also
oock sy kome des daechs/ of des nachts:
want alleen de aenuechtinge leert op het
woordt mercken.
20 Want het Bedde is so enghe / dat daer
niets ouer en schiet/ eñ het decksel so kort/
datmen hem daer onder buygen moet.
21 f Want de Heere sal hem op makē/ ghe-
lijck als op den Berghe Prazim / ende t †
toornen u gelijck als in dē Dale Gibeon:
dat hy zijn werck doe r op eē ander wyse/
ende dat hy synen arbeyt doe/ op eē ander
wyse.
22 So latet nv uwe spotten / op dat uwe
banden niet harder en worden: want ick
hebbe een verderuen ende verstooren ghe-
hoort/ dat van den Heere/ Heere Zebaoth
ghesch ieden sal/ in der gantscher Wereldt.
23 Neemt ter ooren / eñ hoort mijn stem-
me/ merckt op/ ende hoort mijn reden:
24 Ploeget of braket/ of bearbeydet oock
een Ackerman / synen Acker doorgaens
henen tot zaet?
25 Isset niet also? wanneer hy dien ghe-
lijck gemaeckt heeft/ so stropet hy Wickē/
ende werpet Komijn/ eñ saeyt Terwe ende
Gerste/ een yeghelick waer hy het henen
hebben wil / ende Spelte aen zijn plaetse.
26 Also onderwijst se oock haer God door
het Recht/ ende leert se.
27 Want men en dorscht de Wicken niet
met egeden: so en laetmen oock het Wa-
genradt niet ouer den Komijn gaen: maer
de Wicken slaetmen wt met eenen staue/
ende den Komijn met eenen stocke.
28 Men maeckt het/ dat het broot worde/
ende dorscht het niet gantsch te niere/ als
men het met Wagenraden ende Peerden
wtdorschet.
29 Sulcx gheschiedt oock van den Heere
Zebaoth: wāt synen raedt is wonderlick/
ende voert het heerlicken wt.

p Een boose conscientie vloed wel door eenen yserē berch/ want het meughelick ware: so grouwelickē gschrickt sy/ eñ breest haer so dickmael eer dē noodt beyegent: maer een gheloouich herte staet seker/ eñ bespottet oock dē Hellen poorten.
q† And. de waterē sullē verdrincken de verborgē plaetsen.
r De aenuechtinghe maeckt goe de Christen. Roma. 5. Tentatio probationē. Onuersochte liedē zijn onueruaren, ydel onnutte speculisten. Wat souden sy weten? Doch euenwel verleydē sy de gantsche Wereldt.
f 2 Sam 5.20 1. Para. 14.11 Esaie. 37. 36.
t † Ander woeden.
u Josu. 10.10
x 1. Corin. 1. Mat. 11.

Dat xxix. Capittel.

1. Straffe Jerusalems door de Romeynen, 9. De Joden worden verblindet/ dat sy der Propheten prophetieringe niet en verstaen, 13. huychelen met Gods Wet, 15. eñ laten sonde geen sonde zijn, 18. Gods Kercke wort wt Dooue, Blinden/ Armen ende Ellendigen vergadert.

1 WEe a Ariel † Ariel / ghy Stadt des
leghers Dauids / ghy houdet Jaer-
ghetijden. ende v † viertet Feesten.
2 Doch ick wil den Ariel beangsten / dat
hy treurich ende iammerlick sy / eñ sal my
een recht Ariel zijn.
3 Wāt ick wil v beleggen rontom henen/
ende wil v beangsten met Bolwercken/
ende wil Wallen rontom v trecken laten.
4 Als dan sult ghy vernedert worden/
ende wt der Aerden spreken / ende wt den
stoue met uwer sprake mommelen: dat v
stemme sy/ ghelijck als eens Toouenaers
wt der Aerden/ ende v sprake wt dē stoue
wispele.

a Ezec. 43.16
† Ariel heet Gods leeuwe. Also heeten sy de stadt Jerusalem, om dies wille/ dat sy door God machtich was: maer nv sal die Gods leeuwe heeten/ tegē welckē God stryden wil.
b † Anders Vierhet [illegible] Romeynen.

5 Ende de hoopen die v verstropen/ sullen
so vele zijn / als een dunne stof eñ de veel-
heyt der Tyrannen/ als waeyende kaf. eñ
dat sal haestigen onuersiens ghescheden.
6 Want ghy sult van den Heere Zebaoth
te huys ghesocht worden met weder ende
Aerdbeuinghe ende grooten donder met
stormwint ende onweder/ ende met vlam-
men des verteerenden vyers.
7 * Doch ghelijck als een nachtgesichte in
den droom / so sal zijn de veelheydt aller
Heydenen/ die teghen Ariel strijden met
tsamen alle haren heyre ende bolwercken/
ende die hen beangsten.
8 Want ghelijck als eenen hongerighen
droomt/ dat hy ete: wanneer hy nv opwa-
ket/ so is zijn ziele noch ledich: eñ ghelijck
als eenen dorstigen droomt/ dat hy drincke:
wanneer hy nv opwaect/ so is hy † hillich
eñ dorstich: also sal zijn de veelheydt aller
Heydenen die tegen dē Berch Zion strijdē.
9 c † Verstarret eñ wordet verbaest: ver-
blindet v/ wordt droncken/ doch niet van
wijne: tuymelt/ eñ doch niet van sterckem
dranck.
10 Want de Heere heeft v eenen gheest des
harden slaeps ingeschenckt/ eñ uwe oogen
toegedaen: uwe Propheten eñ Oversten dt†
met tsamē dē Sienders/ heeft hy gehlindet.
11 e Dat aller (Propheten) ghesichten zijn
sullen/ ghelijck als de woorden eens ver-
segelden Boecx: dwelck so men het dede
eenen die lesen kan / eñ sprake: Lieue / leest
dat: eñ hy sprake: Ick en kan niet/ wāt het
is versegheit.
12 Ofte ghelijck als wanneermen het dede
dien/ die niet lesen en kan/ eñ sprake: Lieue/
leest dat: eñ hy sprake: Ick en can niet lesen.
13 Ende de Heere spreeckt: f Daeromme dat
dit Volck g † hen tot my naket met synen
monde/ eñ met synen lippen my eeret. doch
haer herte verre van my is/ eñ my vreesen/
na menschen gheboden die sy leeren:
14 So wil ick oock met desen volcke won-
derlickē omgaē/ op het aller wonderlickste
ende selsaemste: h dat de wijsheydt syner
Wijsen onderga / ende het verstandt syner
Kloecken i verblindet worde.
15 Wee dien die verborgen zijn willen voor
den Heere/ haer voornemen te verhelen/ eñ
haer doen in duysteren houden/ eñ sprekē: i
Wie siet ons? Ende wie kennet ons?
16 Hoe zijt ghy so verkeert? ghelijck als oft
des Potbackers leem dachte / ende een
werck sprake van synen Meester: Hy en
heeft my niet ghemaect: eñ een maecksel
sprake van synen Potbacker: Hy en kent
my niet.
17 Wel aen/ het is noch om eē gantsch wey-
nich te doen so sal m Libanon een velt wor
den/ ende het Veldt/ sal voor een Woudt
gherekent worden.
18 Want ter seluer tijdt sullen de Doouen
hooren de woordē des Boecx eñ de oogen
der Blinden / sullen wt den donckerē ende
der duysternissen sien.
19 Ende de ellendigen sullē weder vreuchde
hebben aen den Heere / eñ de armen onder
den menschen / sullen vrolick zijn in den
Heyligen Israel.
20 Wanneer de Tyrannē een eynde hebbē/
ende met den Bespotters wt zijn sal / ende
verdelget zijn sullen/ alle die so waken n om
moeyte aen te richten.
21 o Welcke de lieden sondigen/ maken door
het predicken/ eñ leggen dien laghen/ diese
straffet inder poorte/ p † wijckē door leuge-
nen vanden Rechtueerdighen.
22 Daerom spreect de Heere/ die Abraham

* Tegen de Romeynen. Psal. 73. 19.
† Of galpich
c† An. Houdt v stille staende/ ende etc. Sy zijn blint ende verblinden: sy zijn droncken/ eñ niet van wijn: sy zijn wanderē eñ niet van Bier.
d † And. die daer sien souden.
e Esaie. 6. 10
f Ezech. 33. 31 Mat. 15. 8. Marc 7. 6.
g † And. in syner noodt niet etc.
h Job. 5. 12. 1. Corin. 1. 17
i Want het woordt des Cruyces maectse alle blindt/ dul eñ dwaes. Dat niemāt we den wercken des Wets gherechtueerdicht en wort. Item dat de oude menschen gerechtueerdicht ende verdoemt moeten worden. door het woordt des Wets / die de Wereldt straft vā der sonde. Joan. 16. 6.
k De Joden vercieren hare eydom men ende leugenen.
Obad. 6. 8.
l Spre. 23. 25
Esai. 47. 10.
Ezech. 9. 9.
m Libanon/ is de stadt Jerusalems wt Libanon ghebouwet. Esa. 32. 15.
n Dat is/ valsche leere ende werck.
o Prou. 1. 11.
p † And. eñ maken den vromē valsch sonder oorsake.

verlosset heeft/tot den huyse Jacobs also:
q Esai.43.6. q Jacob en sal niet meer te schanden wor-
den / en zijn aensicht en sal hem niet meer
schamen.
23 Want wanneer sy sien sullen hare kinde
ren/ de wercken mijner handen/onder hen/
so sullen sy mijnen Name heylighen / ende
sullen den Heyligen in Jacob heyligen/ en
den God Israels vreesen.
24 Want die sulcken dwalenden gheest
hebben/ sullen verstant aennemen en de r
Wasschers sullen hen leeren laten.

r Wasschers zijn de onnutte sponwers / die met schelden ofte met Geestloosen gheklap/het Volck ophouden. r Anders / Murmulers.

Dat xxx. Capittel.

1. Straffe der Joden / dat sy hen op menschen troost en hulpe verlaten/ teghen den Heere trouweloos zijn / 8. ende zijn woordt schandelicken verworpen / 18. De Heere dan noch biedet syne genade aen/ den ghenen/die hen tot hem bekeeren/ 27. ende latet hen harer vyanden der Assyriers grousame straffe verkondighen.

1 Wee den afvalligen kinderen/ spreeckt
de Heere/a die sonder my raedt slagë/
en sonder mijnen Gheest beschermin-
ghe soecken/ om te hoopen een sonde over
de andere.

a Esaie.8.6.

2 Die henen aftrecken in Egypten / ende
en vraghen mijnen mont niet / dat sy hen
stercken met der macht Pharao/ ende hen
beschermen onder der schaduwe Egypti.
3 Want de stercke Pharao sal u ter schan-
de ghedijen/ en de beschermingе onder der
schaduwe Egypti/tot smaetheydt.
4 Hare Vorsten zijn wel gheweest tot
Zoan / ende hare Ambassaden tot Hanes
ghekomen.
5 Maer sy moeten doch alle te schanden
worden over den Volcke/dat hen niet nut
zijn en kan / noch ter hulpe / noch anders
tot nutte/maer alleen ter schande en spotte.
6 Dit is den last over de ghedierten / die
tegen Suyden trecken/ daer Leeuwen ende
Leeuwinnen zijn/ Ja Adderen ende vyerige
vliegende Draken/in den lande der droef-
fenisse en des angsts : sy voeren haer goet
op den rugge der Veulen en hare schatten
op der Kemelen* bulten totten Volcke/ dat
hen niet nut zijn en kan.

* Of. heuvelen.

7 Want Egypten en is niets / ende haer
hulpe is te vergeefs / daerom predicke ick
b† daer also van: Det Rahab sal stille daer
toe sitten.

b † An. haer (Jerusalem) also : Stille sitten is haer stercke. † Rahab/ is Egypten: en heet stout.

8 c So gaet nu henen / en schrijft het hen
voor / in een Tafel ende teeckenet in een
Boeck / dat het blijve voort ende voort
eewichlick:
9 Want het is een ongehoorsaem Volck/
ende leugenachtige kinderë/ die niet hoo-
ren en willen des Heeren Wet.
10 Maer seggen tot den Sienders: d Ghy
en sullet niets sien: en tot dë Schouwers:
Ghy en sullet ons niet schouwen de rechte
leere: maer predickt ons e † wat behaech-
lick/ schouwet ons f tuyscherye:

c Esai. 8. 1.
d Jere. 11. 21. Amos. 7. 12.
e † An. saecht moedighen smeeckelënde.
f Of. bedriegherie.

11 Wijckt vanden wege/maeckt u van der
bane/ latet den Heylighen Israels ophou-
den by ons.
12 Daerom spreeckt de Heylighe Israels
also: Dewijle ghy het woordt verworpet/
ende verlatet u g † op vermetentheyt en
moetwille/ende pochet daer op:

g † And. ghewelt etc. en zijt stout daer op.

13 So sal u sulcke ondeucht zijn / ghelijck
als een rete / aen eener hoogher mueren/
wanneer sy begint wt te rijsen/ die gantsch
haestelick ende onversiens invalt ende
vermorselt.
14 h Als wanneer eë Pot vermorselt wort
datmen hem tot pulver stoot/ ende en ver-

h Psal. 2. 9.

schoont syner niet: also/datmen van synen
stucken niet een scherf en vindet/ daermen
vyer in hale van den Heerde / ofte water
mede scheppe wt eenen Bornputte.
15 Want so spreeckt de Heere Heere / de
Heylighe in Israel : i Wanneer ghy stille
bleeft/ so soude u geholpen worden/ door k
stille wesen ende hopen / soudet ghy sterck
zijn / doch ghy en willet niet.

i Dat is/ lijdë/ gedult hebben / en verwachten etc.
k Exod.14.13 2.Par.20.15

16 Ende spreeckt: Neen/ maer op Peerden
willë wy vlieden: (daerom sullet ghy veldt-
vluchtich zijn) ende op Loopers willen wy
rijden/ daerom sullen u uwe Veruolgers l †
overrasschen.

l † An. overloopen.
m Le.27.8.36 Josue.23.10

17 m Want uwer duysendt sullen vlieden/
voor eens eenigen schelden: Ja voor vijue/
sullet ghy alle vlieden / tot dat ghy over-
blijft/ gelijck als een Mastboom boven op
eenen Berge/ en als een Baniere boven op
eenen kleynen Berghe.

n Roma.2.4 2.Pet.3.9.15
o Psa.2.12.
p Niet des woedens of der grimmicheydt: maer straffet met mate / en en maeckt dies niet te velë/ als de wraeckgierigen plegë te doen.

18 n Daerom verwacht de Heere/ dat hy u
ghenadich zy/ende heeft hem opgemaeckt/
dat hy hem uwer ontferme: want de Heere
is een God des o Gherichts : p wel allen
(den ghenen /) die syner verwachten.
19 Want het Volck Zion/sal te Jerusalem
woonen : ghy en sult niet weenen : hy sal u
genadich zijn/ wanneer ghy roept/ hy sal u
antwoorden/ so haest als hy het hoort.
20 En de Heere sal u in droeffenisse Broot/
en angste water gheuen: want hy sal uwen
q † Leeraer niet meer laten wech vlieden/
maer uwe oogen sullen uwen Leeraer sien.
21 En uwe ooren sullen hooren het woordt
achter u heven segghen/ also : r Dit is den
wech/ den seluen gaet/ f ende anders noch
ter rechter noch ter slincker handt.

q† An. regë niet meer verhouden/ maer etc. reghen sien.
r Deu.4.1.2
f † An. het zy dat ghi gaet ter rechter etc. het zy dat ghy ter slincker hant gaet.

22 En ghy sullet ontwijden uwe oversilver-
de Afgoden/en de guldene kleederen uwer
Beelden/en sultse wech worpen/gelijck als
s vuylnisse/ende tot hen seggen : Henen wt.

s Of/ dreck.

23 So sal hy uwen zade / dat ghy op den
Acker gesaeyt hebt/ regen gheuen/ en broodt
van des Ackers inkominghe/ ende desselv-
uen u † volheyt planteyt: x en u Vee sal të
te dier tijt weydë in eener wijder Landouwe.

u † An. vollë ghenoeghe.
x Psal.36.6

24 De Ossen en p † Veulen/ die den Acker/
bouwen / sullen z ghemengt voeder eten/
welck opgeworpen is met der worpschoef-
fel ende Wan.

p † Anders Ezelsveulë.
z Gebetert/ het suere getempereert met den sueten.

25 En op allen grooten Bergen/ en op allen
grooten Berchskens / sullen ghedeylde
watervlieten gaen/ ter tijt der grooteslach-
tinge/ wanneer de a Toorens vallen sullen.
26 Ende des Maens schijn sal zijn/ gelijck
als der Sonnë schijn/ en der Sonnë schijn/
sal sevenmael klaerder zijn /als hy als nu
is : b te dier tijdt / wanneer de Heere den
breucke zijns volcx verbinden / ende syne
wonden heelen sal.

a Toorens/ zijn de groote Tyrannë en Gewveldighen.
b 2.Pet.3.13.

27 Siet/ des Heeren Name koemt vä verre/
synen toorn brandt/ ende is seer swaer: syne
lippen zijn vol grimmicheyts / ende zijn
tonghe als een verteerende vyer.
28 En synen adem als een watervloet / die
tot aen den hals gaet / te verstropen de
Heydenen/ tot dat sy te niete worden/ en de
Volcken met eenen toome in haren kinne-
backen herwaerts en ghinswaerts drijve.
29 So sullet ghy lieden singen ghelijck als
in der nacht eens heyligen Feests/ en u van
herten verheugen/ gelijck als wanneermen
met der pijpen gaet / na den Berghe des
Heeren/ ter rotze Israels.
30 Ende de Heere sal zijn heerlicke stemme
hooren laten/ datmen sie synen wtgestreck-
ten arm/ met toornigen dreygen/ ende met
vlammë des verteerendë vyers/ met stralë/
met stercken reghen/ ende met haghel.

c Esai.10.5.
16.
31 c Want Assur sal verschricken voor der
stemme des Heeren /die hem met der roe-
den slaet.
32 Want de roede sal gantsch door dringē eñ
wel treffē/wāneerse de Heere ouer hem voe
ren sal/met Tamborijnen ende Harpen / eñ
b † allenthaluen teghen haer strijden.
33 Want de e Kuyle is van gisteren her be-
reydet/Ja de selue is oock den Koninck be
reyt/diep eñ wijdt genoech: f so is oock in
de woonînge daer in/vyers ende houts de
volheyt: den adem des Heeren salse aenste-
ken/ ghelijck als eenen swauelstroom.

b † An. allē sijden tegen
e Heb. Thophet. Hier van siet voorder Jer.7.19.
f Dat is/ als sy het van der helle ende den eewigē vyere gesprokē. Mat.25.41.

Dat xxxj. Capittel.

1. Straffet wederomme de Joden/ dat sy den ghetrouwen God Israels veelaten/ ende hen op de Egyptenaers/ swacke menschen/ vertroosten. 4. Roeptse weder tot God / ende seydt hen syne hulpe ende beschermînghe toe.

a Esa.3.1.2.
b Jere.17.5.
Psal.20.8.
4.Re.19.22.
Judith 9.8.

1 WEe den ghenen/die a trecken in Egy-
pten om hulpe/ende b verlatē hen op
Peerden/ende hopen op Waghenen/
dat derseluer vele zijn/ende op Ruyters/
daerom dat sy seer sterck zijn: ende en hou-
den hen niet tot den Heylighen in Israel/
ende en vraghen niets na den Heere.
2 Doch hy is wijs/ eñ brengt ongeluc hier
toe/eñ en wendet syne woorden niet: maer
sal hem opmaken tegē het huys der boosē/
ende teghen de hulpe der quaetdoenders.
3 Want Egypten is mensche ende gheen
God: ende hare Peerden zijn vleesch ende
geen Gheest: ende de Heere sal zijn hant wt
strecken/ dat de Helper strupckele/ ende diē
de d hulpe wordt/ valle/ ende al te samen
ommekomen.
4 Want so spreect de Heere tot my: Gelijck
als een e Leeuwe/ ende een f ionge Leeuwe
brullet ouer synē roof: wāneer hem de veel
heydt der Herders g aenroepen so en ver-
schrickt hy voor haren geschrey niet/ ende
hem en is oock niet leedt voor harer veel
heyt: also sal de Heere Zebaoth her af varē/
te strijden op den Berghe Zion/ende op sy
nen Heuuel.
5 Ende de Heere Zebaoth sal Jerusalem
beschermen/ (h gelijck als de Vogelen doē
met den vleughelen) beschutten/ verlossen/
daer in rontomme gaen/ ende wthelpen.
6 Keert om ghy kinderen Israels/ die ghy
seer afghewekēn zijt.
7 i Want te dier tijt/ sal een yeghelick syne
siluerēn ende gulden Afgoden verworpen/
welcker v uwe handen ghemaeckt hadden
ter sonde.
8 k Ende Assur sal vallen / niet door eens
mans sweert/ende sal verteert wordē/niet
door eens menschen sweert: ende sal doch
voor den sweerde vlieden/ende syne ionge
Manschap sal cijnsbaer worden.
9 Ende † haer l Rotzsteē sal vā vreese wech
trecken/ ende syne Vorsten sullen voor der
Baniere de vlucht gheuen/ spreeckt de Hee
re/ die te Zion vyer/ ende te Jerusalem ee-
nen m heerdt heeft.

c Dat is/ der Joden/ die sulcke hulpe soecken.
d Of/ hulpe zijn sal/
e Apoca.5.5
f Gen.49.9.
g Of/ tegen hem roepen etc.
h Deu.32.11
i Esai 2.20.
Assur.
k Esa.10.16.
26.
ende 37.36.
† An. Hy sal van vreese voor zijn vaste heuen varen/ende etc. verschricken.
l Rotsteen/ dat is haer Coninck/
m Dat is/ die te Jerusalem huys houdt/ ende aldaer te huys hoort.

Dat xxxij. Capittel,

1. Van den welstāde des Rijcx Ezechie/ die een voorbeelde Christi is/ 5. ende schadelickē Regimenten der dwaesachtighen. 9. Der Joden sekerheyt wordt ghestrafft/ 15. tot dat Christus zijn vreedtsame ende volghenoechsame Rijck aenrichtet.

1 SIet/ daer sal een Koninck regeren / om
Gerechticheyt aen te richten/ ende Vor
sten sullen heerschen / om het Recht te
handthauen.
2 Dat eē yegelick zijn sal/als eē die voor dē
winde bewaert is/ eñ als een die voor den
slachregen verborgen is: als de Waterbe-
ken aen dorren plaetsen / als de schaduwe
eens grooten rotzsteens in droogen lande.
3 Ende der sienden ooghen en sullen haer
niet blindē laten/ende de ooren der toehoor
ders/ sullen opmercken.
4 Ende de onuersichtigen/ sullē kloeckheyt
leeren/ende der stamelende tonge/ sal veerdi
ghen ende a † reynlicken spreken.
5 Een Dwaes en sal niet meer Vorst hee-
ten/ noch een Gierige, Heere genoemt wor-
den.
6 Want een Sot spreecke van sotheyt/ eñ
zijn herte gaet met ongeluck omme/ op dat
hy b huychelde aenrichte/ende predicke vā
den Heere dwalingen: op dat hy de honghe
righe zielen wthongere/ ende den dorstigen
het drincken c weere.
7 Want des gierigen regeren/ is enckel scha
de: wāt hy vindt d † nucken/ om te verderuē
de ellendigē met valschen woordē/ wāneer
hy des armen recht spreken sal.
8 e Daerentegē de Vorstē sullē Vorstelicke
ghedacht en hebben/ ende daer van houdē.
9 Staet op ghy f † stoute vrouwen / hoort
myn stemme/ die ghy so seker zijt/neemt ter
ooren myne redenen.
10 Het is om Jaer ende Dach te doen/so sul
let ghy seker beuen: want daer en sal ghee-
nen Wijnoogst zijn/ so en sal daer oock geen
afplucken zijn.
11 Verschrickt ghy stoute vrouwē/ beeft ghy
sekere/ daer is voorhanden wttrecken/ bloo
ten/ ende gorden om de lendenen.
12 Men sal leedt draghen om den Acker/ Ja
om de liefilicke Ackeren/ om de vruchtbare
Wijnstocken.
13 Wāt op dē Acker mijns Volcx/ sullē Door
nē eñ Distelē wassē: daer toe op allē vreuch
denhuysen in der vrolicker Stadt.
14 Want de Pallaysen sullen verlatē zijn/ eñ
de veelheyt in der Stat eensaem zijn/ dat de
Torrens ende Sterckten eewige Speloncken
worden / ende den g † Wiltwercke ter
vreuchde/ een Kudde ter Weyde.
15 So lāge/ tot dat ouer ons wtgegotē wor
de/ de Geest wt der hoochte: h so sal dan de
Woestijne ten Acker wordē/ ende de Acker
voor een Woudt ghereekent worden.
16 Ende het Recht sal in der Woestijne woo
nen/ en de Gherechticheyt op den † Acker i
huysen.
17 k Ende der Gerechticheyt vrucht/ sal de
vrede zijn eñ der Gerechticheyt nutte/ sal de
eewighe stilheyt ende sekerheydt zijn.
18 l Dat mijn Volck in huysen des vreedts
woonen sal/ in sekeren wooninghen / ende
in stoutter ruste.
19 m † Doch Haghel sal zijn den n Woude
henen af / ende de Stadt daer beneden sal
nederich zijn.
20 Wel v/ ghy lieden die sayt alomme aē dē
wateren: want daer meucht ghy de voeten
der Ossen ende Ezelen/ op gaen laten.

a † An. onderscheydelicken.
b Dat is/ geueynstheyde
c Of belette
d † An. listicheden/
e Pro.17.7
f † An rijcke weeldighe. An. die v geset tet hebt/
g † And. Woudtezelē
h Joel 2.22.
Esai 29.17.
* Anders. vruchtbaren lande woonen.
i Of huys hebben.
k Rom.5.3.
l Jere.33.16.
m † And. Maer dē hagel/ so hy valt/ sal in het woudt eñ in de stat vallen. an. Maer dē hagel sal afkomen op het woudt. eñ de stadt sal in nederinghe plaetsen ghe set worden.
n Jerusalem heet hy het woudt/ daerom dat sy wt den woude Libanon ghe bouwet is.

Dat xxxiij. Capittel.

1. Prophetie eringe tegen Senacherib/ 2. met eenen angstighen ghebede tot God om hulpe/ 10. De Heere dreycht den Godloosen/ 15. troostet de vromen. 20. eñ wil by Zion alweeh machtich blijuen.

1 WEe doch v/ ghy Verstoorder: meyndy/ gy en sult niet verstoort worden?
ende ghy Verachter : meyndy men
sal v niet verachten ? b wanneer ghy het
verstooren gheeyndicht hebt / so suldy

a † And. die ghy niet verstoort of verwoestet zijt: ende ghy lagelegghet/ den welcken geen lagelegghinghe geschiet is.
Mat.26.3.
Sapie.11.17.
Matth.7.2.
Psalm.9.16

ooch verstoort worden: wanneer ghy des
verachtens een eynde ghemaeckt hebt/ so
salmen v wederom verachten.
2 Heere/weest ons ghenadich: want op v
verwachten wy: c weest haren arm vroech
daertoe onse Heyl/ ter tijt der droeffenissen
3 Latet vlieden de Volcken voor den groo
ten rumoer/ ende de Heydenen verstroeyt
worden/ wanneer ghy v verhooget.
4 d† So salmen v lieden oprapen/ als ee-
nen roof ghelijck als men de Spinckhanē
opraept/ende ghelijck als de Keuers ver
schupt worden/wanneer mense ouervalt.
5 De Heere is verheuen/ want hy woont
inder Hoochte: hy heeft Zion vol Gerichs
ende Gerechticheyt ghemaeckt.
6 Ende het sal te e† uwer tydt geloue zijn:
ende Heerschappye/ Heyl/ Wijsheyt Kloeck
heydt/ende vreese des Heeren/sullen synen
schat zijn.
7 Siet/ f hare Boden schreyen daer buyte
ende de Enghelen des vredes/weenen bit
terlicken/
8 Eñ spreken: De paden zijn woest: daer en
gaet niemāt meer op der strate: hy en hout
noch trouwe noch gheloone: hy verworpt
de Steden/ende en achtet de lieden niet.
9 Het Lant leyt klagelick ende iammerlick/
de * Libanon staet schandelickē verhouwē:
ende Saron is ghelijck als een slecht Velt
ende Basan ende Carmel is woest.
10 Nu wil ick my opmaken/ spreeckt de Hee
re nu wil ick my verheffē/nu wil ick hooch
comen.
11 Met stroo gaet ghy swangher/ stoppelē
baert ghy/ g vier sal v met uwen moede ver
teeren.
12 Want de Volcken sullen tot kalck ver-
brant worden/ ghelijck als men af ghehou
wen Doornen met vyere aensteeckt.
13 So hoort nu ghy/ die ghy verre zijt/ wat
ick ghedaen hebbe/ende ghy die na by zijt/
merckt mijn sterckheyt.
14 De sondaers te Zion zijn verschrocken/
beuen is den h Huychelaren aenghekomē
ende spreken: Wie is onder ons/ die by ee-
nen verteerenden vyere woonen kan? wie
is daer onder ons/ die by der eewigē gloet
woone?
15 i Wie in gherechticheyt wandelt / ende
spreeckt wat recht is: wie het onrecht ha-
tet met tsamen der ghiericheyt / ende syne
handen afstrecht/ dat hy geene gheschenc-
ken en neme: wie syne oorē toestoppet/ dat
hy gheen bloetschulden en hoore / eñ syne
oogen toehout/dat hy niet quaets en sie.
16 Die sal inder hoochte woonen/ende rotz
steenen sullen syne k vestē ende beschermin
ghe zijn: zijn broot wort hem ghegheuen/
zijn water heeft hy ghewis.
17 Uwe ooghen sullen den Koninck sien in
syner schoonheyt: ghy sult het lant l ver-
wijdt sien.
18 Dat hem v herte seer verwonderen sal/
ende seggen: m Waer zijn nu de n† Schrijfe
ghelêerden: waer zijn nu de Raden? waer
zijn de Kantzeliers?
19 Daertoe en suldy dat stercke volck niet
sien: dat volck van o dieper sprake/ diemen
niet vernemen en kan/ eñ van onbeduytlic
ker tonghen/ diemen niet verstaen en kan.
20 Aenschouwet Zion / de stadt onses p†
Feests: uwe oogē sullen Jerusalem sien/ q
eē sekere wooninghe/ een hutte die nz wech
geuoert en wordt. welcker r† naghelen sul-
len nemmermeer wtghetoghen/ ende haree
seelen gheen ghebroken worden.
21 Want de Heere sal aldaer machtich by
ons zijn/ eñ daer sullen wy de watergrachtē

d† And. Eñ uwe ghedis poulgeerde sullen vergadert worden/gelijck alsmen etc. vergadert etc.
e† And. syner etc.
f Die tot hem ghesonden zijn/ende en willē se doch niet hooren.
* Libanon/ Saron/Basan/ Charmel/ is hier al te mael een dinck/ namelijckē Jerusalem: daeromme dat het hem wt sulcken berghen eñ ackerē/bouwede ende gheleerde/
g Jer.5.14
h Of/gheveynsden.
i Psal.15.1. ende.24.3.
k Dat is sterckten
l Of/verbreedt.
m 1.Co.1.20
n† Anders Schrijuer: waer zijn nu de Waghemeesters: waer zijn der hoffelicke huysen Verteerkenders?
o Of/verborghen etc.
p† And. de Hoofstadt onses hoochtijtlicker Feesten:
q Hebr.9.11
r† An. palen

zijn/dat daer geen Schip met riemen ouer
varen/ noch Galeyen daer heuen schepen
sullen.
22 Want de Heere is onse richter/de Heere
is onse s† Meester/de Heere is onse Coninc
die helpet ons.
23 t† Laetse hare stricken spannen/sy en sullē
doch niet houden: also en sullen sy oock het
vaenken niet wtsteken op den mastboom:
dan sal vele kostelickes roofs wtghedeylt
worden/dat oock de lammen roouen sullen
24 Ende gheen Inwoonder sal seggen: Ick
ben swack: want het volck dat daerinne
woont/sal vergheuinge der sonden hebben.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. De Heere wreeckt zijn volck aen den
Heydenen ende ongheloonighen.

1 KOemt herwaerts ghy Heydenen/ende
hoort/ghy Volcken merckt op: de Aer
de hoore toe/ende wat daer inne is /
des Werelts perck/met tsamē syner vrucht
2 Want de Heere is toornich op alle Hey-
denen/ende grimmich op alle haer Heyr: hy
salse verbannen/ende totten slachten ouer-
leueren.
3 Ende hare verslaghene sullen wech ghe-
worpen worden: dat den stanck van haren
lichamen opgaen sal/ende de berghen van
haren bloede vlieten.
4 a Ende alle het * heyr des Hemels sal ver
uuylen/ende den Hemel sal te hoop gerollet
worden/ghelijck als eenen brief/ ende alle
zijn heyr sal verwelcken/ gelijck als een blat
verwelcket aenden Wijnstock/ende als een
dorre bladt aen den Vyghboom.
5 Want mijn sweert is droncken in dē He-
mel/ende siet/ het sal af varen op Edom/en
de ouer het verbande Volck/ter straffe.
6 Des Heeren sweerdt is vol bloedts/ende
dicke van den vette/ van den bloede der lam
meren ende bocken/van der nieren vette wt
den rammen: want de Heere houdt een slach
ten te Botzra/ende een groot worghen in
den lande Edom.
7 Daer sullen de Eenhoornen met hen daer
onder moeten/ende de Ossen met den ghe-
mesteden ossen: want haer lant sal dronckē
worden van bloet/ende haer Aerde dicke
worden van vette.
8 b Want het is: den dach der wrake des
Heeren/ende het Jaer der vergheldinghe/
om Zion te wreken.
9 Daer sullen hare beken tot peck wordē/
eñ haer Aerde tot sweuel: Ja haer lant sal
tot brandende peck worden/
10 Dat noch des daechs/noch des nachts
wtblusschen sal/maer eeuwichlick sal roock
van haer opgaen ende sal c† voort eñ voort
meer woest zijn/dat daer niemant door gaē
en sal in eeuwicheyt.
11 Maer d Roerdompen eñ Swijneghels
sullent in hebben/ Nachtwlen ende Rauen
sullen aldaer woonen: want hy sal een meet
snoer daer ouer trecken/ dat sy woest worde
ende een richtsnoer/dat sy ledich zy.
12 Dat hare heeren heeten moeten: Heeren
sonder lande/ende alle haer Vorsten eē eyn-
de hebben.
13 Ende daer sullen doornen wassen in hare
pallaysen/netelen ende distelen in harē bor-
ghen/ende sal een wooninghe zijn der Dra-
ken/ende weyde voor de Struyssen.
14 e Daer sullen door malcanderen henē loo
pen/f† Marters ende Ghieren / ende der e
Veltduyuel sal den anderen g† ghemoeten:
de h† Kobolt sal oock aldaer herbergen/en-
de zijn ruste aldaer vinden.
15 Der Swijnegel/sal oock aldaer nestelen

s† An. Wetgheuer/
t† And. Sy we touwen Assur zijn slap/dat sy noch mastboom stijf houden/ noch seyl wtspannen en meugen: so sal etc.
a 2.Pet.3.10
* Heyr des Hemels heet hy hier het Jodische volck met haren Godsdienst daer sy heu tegen andere Heydenē als een Hemelsch volc mede hielden
b Esai.63.4
c† And van gheslachte tot geslachte.
d Putoorē/ And. Pellikanen/ende Wien.
Zepha.2.14
e Esa.13 4
f† And. Ziim ende Ohim.
g† And. toe schreyen.
h† And. ongeheure Nachtvrouwe.
Thren.4.3.
i† An. Wu

h† Anders Ghieren: Deuter.28

ende liggen/broeden ende wtbicken onder
haer schaduwe:oock sullen de k† Wouwē
aldaer te samen komen.
16 l Soecket nu inden Boecke des Heeren
ende leset:het en sal niet aen eenen der sel=
uen feylen:men en misset oock niet noch vā
desen/noch van dié:want hy isset/die door
mynen monde ghebiedt/ende synen Gheest
isset/die het te samen brenget.
17 Hy gheeft het lott ouer haer / ende zijn
handt deylet de mate wt onder haer: dat sy
daer in erue eewichlick/ende daer in blijuē
m † voort ende voort.

m† An. van ouderdom tot ouderdom.

Dat xxxv. Capittel.

1. Van der toekoemst Messie/eñ wat
hy voor goeden synen Ghelooui ghen bzen
ghen sal.

1 Och de Woestijne ende wildernisse sal
dat lustich zijn/ende het velt sal vrolick
staen/ende sal bloeyen ghelijck als de
Lelien.

a† An. haer verheugen/ ende etc.

2 Sy sal bloeyen eñ vrolick staen in aller
lust eñ vreuchde:want de heerlickheyt des
Libanon is haer gegeuen/het cieraet Car=
mels eñ Sarons:sy sien de heerlicheyt des
Heeren/het b† cieraet onses Gods.

b† And. de Maiesteyt c Heb.12.12 d Deu.20.2 ende.31.6.

3 c Stercket de moede handen/eñ verquic=
ket de struyckelende knyen.
4 Segghet den vertzaechden herten:d Hebt
het eenen goeden moet/vreest v niet:siet/u
we God/die koēt ter wrake/God die daer
verghelder/koemt ende sal v helpen:
5 e Als dan sullen der blinden oogen opge
daen worden/ende der dooven ooren sullē
gheopent worden.

e Esai.29.18 Mat.11.5 ende.15.30 Luce.7.22 f Psalm.8.3 g Esa.41.18 ende.43/19 ende.44.3.

6 Dan sullen de lamme springhen als een
Herte/f ende der stommē tonghe sal lof seg
ghen:g want daer sullen wateren inder
woestijne hier ende daer vlieten/ende Vlie
ten inden velden.
7 Ende waer het te voren drooch geweest
is/daer sullen h† Vijuers zijn : ende waer
het dorre gheweest is/daer sullen i spruick
bornen zijn:daer te voren de Slangē gele
gē hebben/daer sal hoy eñ riet eñ biesē staē

h† Anders Dijcken. i Dat zijn springhen de fonteyn aderen.

8 Ende aldaer sal een bane zijn ende eenen
wech/welcke de Heylighe wech heeten sal/
dat daer geen onreyner op gaen en sal: en=
de k de selue sal voor haer zijn/l † datmen
daerop gae/dat oock de dwasen niet dwa=
len en komen.

k Dat is/ hy salse geleyden door den wech. l† And. dat noch die/so des reysens ghewoon zijn/noch de dwasen ver dwalen sullen.

9 Daer en sal gheen Leeuwe zijn/ende geē
schuerende gedierte en sal daerop treden
noch aldaer gheuonden worden/maer men
sal vrij seker aldaer gaen.
10 m De verlossede des Heeren sullen weder
komē/eñ tot Zion komē met juychen:n ee
wighe vreuchde sal op haren hoofde zijn/
vreuchde ende o hertenlust sullen sy omgrij
pen/eñ smerte eñ suchten/sal wech moeten

m 1.Pet.1.18 n Apoc.21.4 o Of/hertē= vrolickheyt

Dat xxxvj.Capittel.

1. Dewijle de Propheet dickmael van
der Jerusalemscher verlossinghe ghespro=
ken heeft/so achtervolcht hy hier der seluē
Historie/op dat also syner prophetie waer=
heyt bewesen worde. Ende beschrijft hier
het beleeg Jerusalems.4 met den lasterlic=
ken smaedtredenen des Assyrischen Hooft=
mans/die hy teghen God ende den Koninc
Ezechia gheuoert heeft.

Senacherib. a 2.Re.18.13 2 Par.32.1. Esaie.7.17. ende.8.7 ende.10.5 ende 17.12. ende 33.1 b Rabsake hiet op Duytsch eē Ertzschencker.

1 Ende het gheschiedde in den veerthien=
sten Jare des Koninck Ezechie / dat
de Koninck te Assyrien/ a Senacherib
optooch tegen alle vaste steden Juda/ende
wanse.
2 Ende de Koninck te Assyrien/sandt den b
Rabsake van Lachis/na Jerusalem/tot den
Koninck Ezechiam/ met grooter macht:en=
de hy tradt aen den waterloop des ouerstē
c† dijcks/aen den wege by den acker des d†
Verwers.

c† And. piscine/ d† And. Wolders. e Esai.22.15

3 Ende Eliakim de sone Hilkias de Hofmee
ster/ende e Sebena de Kantzelier/ende Jo=
ah de sone Assaph de Schrijuer/gingen tot
hem wt.
4 Eñ Rabsake sprack tot hen:Segget doch
den Ezechie/ Soo spreeckt de groote Co=
ninc/de Koninc te Assyrien:wat is dat voor
een f trotz/daer ghy v op verlatet?

f Oft vermaentheyt met woordē wijs makē

5 Ick houde/ghy g† laet v ouerreden / dat
ghy noch raet ende kracht weter om te strij
den:op wien verlaet ghy v dan/dat gy my
zijt afuallich ghewoorden.

g† And. verlaten v dat ghy wel beraydt zijt: maer salmē krijghen/sa moet raet ende machte daer zijn.

6 h verlaet ghy v op den ghebrokenen riet=
staf Egypten?welcken so hem yemant daer
op lenet/gaet hy hem in de hant/ende door
boortse? alsoo doet Pharao de Koninck te
Egypten/allen die hen op hem verlaten.
7 Wilt ghy my hier tegen seggen: Wy verla
ten ons op den Heere onsen God:isset dan
niet die/ welckers hoochten ende Altaren/
Ezechias heeft afghebroken? ende tot Ju
da ende Jerusalem ghesept: Voor desen Al
tare sult ghy aenbidden?

h 1.Re.18.21 Ezech.29.6

8 Welaen/so it neemt het aen/met mynen
Heere den Koninc te Assyrien:ick wil v twee
duysent peerden geuē/laet sien/ of ghy by v
su t konnen wtbringhen/die daer op rijden.

i† Anders gheeft borghen mynen etc.

9 Hoe wildy dan blijuen voor eenen Hooft
manne der k slechten dienaer een mijns hee
ren/ende ghy verlatet v op Egypten om der
waghen ende Ruyters wille?

k Of onghe achtesten/ geringsten

10 Daertoe meyndy dat ick sonder den Heere
ben herwaerts opghetogen in dit lant/om
dat seluele verderuē? Ja de Heere sprac tot
my: Treckt henen op in dit landt/ende ver
derft het.
11 Doch Eliakim/eñ Sebena/eñ Joah spra
ken tot Rabsake:Lieue/spreeckt met uwen
knechten op Syrisch/want wy verstaēt wel
eñ en spreect niet met ons op Jodisch/ voor
den ooren des Volcks dat op der muerē is
12 Doe sprac Rabsake:Meyndy dat my mijn
Heere/tot uwen Heere/of tot v gesondē heb=
be/sulcke woorden te spreken/ende niet veel
meer tot den mannen die op der mueren sit
ten/dat sy met v haren eygen dreck eten/eñ
haer eygen l water suppen?

l Of pisse

13 Ende Rabsake stont/eñ riep luyde op Jo
disch/ende sprack: Hoort de woorden des
grooten Koninck des Konincks te Assyrien
14 So spreeckt de Koninck:Latet u van Eze
chia niet bedrieghen : want hy en kan v
niet m verlossen.

m Dat is helpen beschudden.

15 Ende latet v van Ezechia niet vertroos
ten op den Heere/dat hy seyt: De Heere sal
ons verlossen:ende dese stadt en sal niet in
de handt des Coninck te Assyrien gegeuē
worden.
16 Hoort Ezechiam niet:want so spreeckt de
Koninck te Assyrien:Doet het my te dancke
ende gaet tot my wt/so sullet ghy een yege=
lick van synen Wijnstocke/ende van synen
Vijchboom eten/ende wt synen bornputte
drincken.
17 Tot dat ick kome/eñ hale v in een lant/
gelijck als uwe lant is:eenlant daer koorn
eñ mosten is/een Lant/daer broot eñ wijn=
berghen in zijn:

n Of/met woorden wijs makē o Esai.10.10 p† And. ghe redet/dat is gheholpē/beschudt

18 Latet v van Ezechia niet n ouerreden/
dat hy seyt:De Heere sal ons verlossē/o heb
ben oock der Heydenen Goden/een yeghe=
lick zijn landt p † verlosset vander hant des
Koninck te Assyrien?
19 Waer zijn de Goden te Hamath ende Ar=
pad? waer zijn de Goden Sepharuaim?
hebben

hebben sy ooch Samaria van mynen hant
verlosset:
20 Welcker van allen Goden deser landen
heeft zijn lant verlosset van mijner handt?
dat de Heere soude Jerusalem verlossẽ van
mijner handt.
21 Maer sy swegen stille ende en antwoordẽ
hem niets. want de Coninck hadde gebo-
den ende ghesept: Antwoordet hem niets.
22 Doe quamen Eliakim de sone Hilkia de
Hofmeester / ende Sebana de Kantzelier
ende Joah de sone Assaph de Schrijuer/
met verscheurde kleederen ende vertel-
den hem de woorden des Ertzschenckers.

Dat xxxvij. Capittel.

1. Ezechias sent boden tot Esaiam/
6. ende wordt van hem ghetroostet/ 9. Se-
nacherib trecht te rugge na huys 10. ende
lastert wederom God/ 14. Ezechias geeft
hem ten gebede 21. hoort wederom van E-
saia synen troost. 33. ende hoe Jerusalem
voor den Assyrischen heyr ongeschent blij-
uen soude. 36. Senacheribs heyr wort ge-
slaghen van den Enghel Gods.

a 1. Reg. 19. 1 Jone 3. 6. 1 Doe nu de Coninc Ezechias dat hoor-
de, verscheurde hy syne kleederen eñ
a nam eenen sack om hem ende ginck
in het huys des Heeren.
2 Ende sant Eliakim den Hofmeester/ eñ
Sebena den Kantzelier / met tsamen den
Oudesten Priesteren met sacken gekleedt/
tot den Propheet Esaiam den sone Amos
b † An. dese dach is den dach der ... 3 Dat sy tot hen seggen souden: So spreect
Ezechias: b † Dat is eenen dach der droef-
fenisse, des scheldens ende lasterens ; ende
gaet euen toe als wanneer de kinderen tot
aen de gheboorte ghekomen zijn, ende daer
en is gheen kracht te baren.
4 Dat doch de Heere v God hooren wou-
de, de woordẽ des Ertzschenckers, diẽ zijn
Heere de Coninck te Assyrien herwaerts
gesonden heeft, te lasteren den leuendigen
God, eñ te schelden met sulcke woordẽ, als
de Heere v God gehoort heeft: eñ ghy wou-
det doch een ghebedt opheffen voor de ouer
ghebleuene, die noch voorhanden zijn.
5 Ende de knechten des Coninck Ezechie
quamen tot Esaiam.
6 Eñ Esaias sprack tot hen: so segghet u-
wen Heere/ De Heere spreeckt also: Vreest
v niet voor de woorden/ die ghy ghehoort
hebt/ met welcke my de knechten des Co-
c Esai 32. 8. ninchs te Assyrien ghesmadet hebben.
d † An. eenen windt ouer hem gaen laten. 7 c Siet/ ick wil hem d † eenen anderen
moet maken / ende hy sal wat hooren, dat
hy weder te huys trecke in zijn landt: ende
wil hem door het sweert vellẽ in synẽ lãde.
e 1. Sa. 23. 27 8 e Doe nu Rabsake weder quam vant hy
den Coninck te Assyrien stryden tegen Lib
na: want hy hadde ghehoort / dat hy van
Lachis ghetoghen was.
Thirhaka der Moorẽ Coninck. 9 Want daer quam een geruchte van Thir
haka der Mooren Coninck seggende (Hy
is wtghetoghen tegen v te stryden: doe hy
nu sulcks hoorde, sant hy boden tot Eze-
chiam/ ende liet hem seggen:
10 Segghet Ezechie den Coninck Juda
also: Laet v van uwen God niet bedriegẽ!
op dien ghy v verlatet ende spreket: Jeru-
salem en sal niet in de handt des Conincks
te Assyrien ghegheuen worden.
11 Siet, ghy hebt ghehoort, wat de Conin-
ghen te Assyrien ghedaen hebben allen lan
den, haer te verbannen / ende ghy soudet
verlosset worden?
12 Hebben oock de Goden der Heydenen de
landen verlost/ die myne vaders verdor-
uen hebben: als f Gosan / Haran / Reseph/ f 2. Reg. 17
ende de kinderen Eden tegt Thelassar: g † Anders Thelassar
13 Waer is de Coninck te Hamath / eñ de
Coninck te Arpad ende de Coninc der stadt
Sepharuaim / Hena ende Iwa?
14 Eñ doe Ezechias den brief vanden Bodẽ
ontfanghen/ eñ gelesen hadde, ginck hy he-
nen op in het huys des Heeren, eñ streckte
hem wt voor den Heere.
15 Eñ Ezechias badt voor den Heere/ ende
sprack.
16 Heere Zebaoth ghy God Israels/ h die h Exo. 25. 22
ghy bouen den Cherubim sittet, ghy zijt al-
leen God ouer alle Coninckrijcken op Aer-
den / i ghy hebt Hemel ende Aerde gemaect i Gene. 1. 1.
17 Heere/ neyget uwe ooren ende hoort doch:
Heere doet uwe ooghen op / ende siet doch:
hoort doch alle de woorden Senacheribs/
die hy herwaerts gesonden heeft, alleen te
lasteren den leuendighen God.
18 Het is waer Heere, de Coningen te Assyri-
en hebben woest ghemaeckt / alle Coninc-
rijcken met tsamen haren landen/
19 Eñ hebben hare Goden int vyer ghewor-
pen: want sy en waren gheene Goden, maer
menschen handen werck/ hout ende steenen/
die zijn omghebracht.
20 Nu daerentegen Heere onse God / helpt
ons van syner handt / op dat alle Coninck-
rijcken op Aerden onderuinden: dat ghy al-
leen Heere zijt.
21 Doe sandt Esaias de sone Amos tot E-
zechiam, ende liet hem seggen: So spreect de
Heere de God Israels: Wat ghy my ghebe-
den hebt des Conincks Senacheribs hal-
uen te Assyrien/
22 So isset dat, dat de Heere van hem seyt
De Jonckvrouwe dochter Zion verachtet v
eñ bespottet v, ende de dochter Jerusalems
schuddet v het hooft na.
23 k Wien hebdy geschendet ende gelastert? k Zach. 2. 8
ouer wien hebdy de stemme verheuen: ende Mat. 25. 40
heffet uwe ooghen op, teghen den Heyligẽ Acto. 9. 4
in Israel.
24 Door uwe knechten hebdy den Heere ge l † And. wil
schendet/ ende spreket Ick ben door de veel etc. afhou-
heyt mijner wagenẽ herwaerts opgetogen wen etc. eñ
op de hoochte der berghen, aen der zyden wil ouer de
Libanõ, ende l † hebbe syne hooge Cederẽ af hoochte koe
ghehouwen, met tsamen synen wtuerkoren men etc.
Dennen, ende ben ouer de hoochte tot aen Ick wil gra
zijn eynde, aen dit woudt, op den lande ge uen ende
komen. drincken etc
25 Ick hebbe gegrauen eñ ghedroncken de ende wil
wateren, ende hebbe met mijnen voetsolen met etc. wt
wtghedrooghet alle verwaerde wateren. drooghen.
26 Hebdy Ja niet gehoort/ dat ick in voor- m † An. dese
tijden m † also gedaen/ eñ van ouden tijden stadt hebbe/
so ghehandelt hebbe, ende doe nu oock also: ghemaeckt
dat vaste steden verstoort worden/ tot steen- ende van
hoopen. ouden tydẽ
27 Ende hare Inwoonders geswacket ende toegherich-
vertsaecht worden/ ende met schanden be- tet: ende sal
staen: eñ worden tot veltgras eñ tot groenẽ se nu ver
krupde, ghelijck als hoy op den daken/ het woesten/
welck verdorret, eer het rijp wort. verstroyen eñ
28 Ick kenne Ja v wooninghe wel/ uwen tot steẽhoo
wttoch ende intoch/ eñ u woeden tegen my. pen worden
29 Dewijle ghy dan tegen my woedet, eñ v laetẽ / als de
stoutheyt herwaerts op voor myne oorẽ ge- vaste steden
komen is: so wil ick v eenen rinck in de neu n Psalm. 129. 7
se leggen, ende een gebiet in uwen mondt / n † And van
eñ wil v des weechs weder te huys brengẽ, selfs wasset
dien ghy herwaerts ghecomen zijt. ten anderen
30 Ende dat sy v het teecken: Eett dit Jaer Jare, wat
ouer/ wat n † vertreden is: ten anderen Ja- vanden self
re, wat van selfs wasset: des derden Jaers wassighen
saeyet, maeyet, plantet wijnberghen ende hoort hoit /
eett haer ...

31 Want de verloste vanden huyse Juda/
ende de overgebleuene/ sullen noch weder-
om onder hen wortelen / ende bouen hen
vrucht draghen.
32 Want van Jerusalem sullen noch wt-
gaen/ die overghebleuen zijn/ ende de ver-
loste vanden berghe Zion: sulcx sal doen
o Of. heeren brandt. — den a yver des Heeren Zebaoth.
33 Daerom spreeckt de Heere also vanden
Koninck te Assyrien: Hy en sal niet komen
in dese stadt/ en en sal daer ooc geenen pyl
henen schietē/ eñ geenen schildt daer voor
kamē/ eñ en sal geenen wal om haer makē:
34 Maer des weechs/ dien hy ghekomen
is/ sal hy wederom keeren / dat hy in dese
stadt niet en kome/ spreecht de Heere.
35 Want ick wil dese stadt beschermen dat
ick haer wehelpe om mijnent wille/ eñ om
mijns Dienaers Dauids wille.
Senacheribs heyr wordt gheslaghen van den Enghel Gods.
36 p Doe voer de Enghel des Heeren wt/
ende sloech in den Assyrischen Leger/ hon-
dert ende vijf ende tachtentich duysent
Mannen: ende doe sy hen des morghens
vroech opmaeckten / siet doe lach het q
allenthaluen vol euehel dooder lichamen.
2.Reg.19.35. p Esaie.31.8. Tobie.1.21. Syra 48.24 1.Mach.7.41 2.Mach 8.19 q Of. alomme, of, ouer al.
37 Eñ de Koninck te Assyriē Senacherib/
brack op/ tooch wech / ende keerde weder
na huys/ ende bleef te Niniue.
38 Het ghesciedde ooch/ doe hy aenbadt
in den huyse Nisroch zijns Gods/ sloeghen
hem sijne sonen Adramelech eñ SarEser/
met den sweerde: ende sy vloden int lant
Ararat: ende zijn soon r † Asserhaddon/
r † Anders, Esarhaddon
werdt Koninck in zijn stede.

Dat xxxviij. Capittel.

1. Den Ezechie so hy doot kranck is, 4.
seyt de Heere verlenghinghe zijns leuens
toe, 7. ende gheeft hem dies een ghewisse
waerteeckē, 9. Ezechias dichtet eñ singet
den Heere eenen Lofsanck.

a 1.Reg.20.1 2.Par.32.24
1 TE a dier tijt wert Ezechias dootkranc:
eñ de Propheet Esaias de sone Amos
quam tot hē/ eñ sprach tot hem: So
spreeckt de Heere: b Beschickt v huys: wāt
b Of. bestelt, etc.
ghy sult sterven/ eñ niet leuendich blijuen.
2 Doe keerde Ezechias zijn aēgesichte na
de wandt/ eñ badt tot dē Heere/ eñ sprack:
3 Gedencke doch Heere / hoe ick voor v
ghewandelt hebbe in der waerheydt met
vollenkomener herten/ ende hebbe gedaen
wat v wel behaecht heeft ; eñ Ezechias
weende seer.
4 Doe ghesciede het woordt des Heeren
tot Esaiam ende sprack:
5 Gaet henē/ eñ segt Ezechie/ So spreeckt
de Heere, de God ws vaders Dauid: Ick
hebbe v ghebet gehoort/ ende uwe tranen
gesien: c siet/ ick wil tot uwen dagen noch
vijftien Jaer toeleggen.
c Jere. 3.12. Joue 3.10.
6 Eñ wil v met tsamē deser stadt verlossen/
van der handt des Koninchs te Assyrien:
want ick wil dese stadt wel v verdedigen.
7 e Ende hebt v dat ten teecken van den
d Of. voorstaen.
Heere dat de Heere sulcks doen sal / wat
hy ghesproken heeft.
e 1.Sam.2.34
8 Siet/ ick wil de schaduwe aen den Son-
nenwyser Achas/ thien linien te rugghe
trecken/ ouer welcke hy ghegaen is: dat de
f Sonne thien linien te rugge gaen sal aen
den wyser/ ouer welcker sy ghegaen is.
f Josue.10.13
9 Dit is de schrift Ezechie des Koninchs
Juda/ doe hy kranck gheweest eñ van der
kranckheyt ghesont ghewordén was.
10 Jck sprack: Nu moet ick tot der Hellen
poorten varen / doe mijnen tijdt wt was/
dae ick ghedachte noch langher te leuen.
11 Jck sprack : Nu en moet ick niet meer
sien den Heere/ Ja den Heere in den lande
der leuendighen: nv en moet ick niet meer
g Of. breke.
sien de menschen/ by den ghenen/ die haren
tijdt leuen.
h Ghelijck als een Weuer den draet afsnijt.
12 Mijnen tijdt is daer henen/ ende van my
wech ghenomen/ ghelijck als eens herders
hutte: eñ ick g trecke mijn leuen af ghelijck
als een h Weuer: i hy snijdet my dorre wt:
ghy maket dies met my een eynde, dē dach
voor den auondt.
i Of. trecke, eer hy hē dies voorsiet midden in den wercke.
13 k Ick dachte: Mochte ick doch tot mor-
ghen leuen : doch hy brack my alle mijne
l Dat ick noch kracht noch sap des leuens behoude: ghelijck als een gieriger de arme lieden wt suyghet in den lande.
beenders/ gelijck als een Leeuwe: wāt ghy
maket met my wt/ dē dach voor dē auondt.
14 Jck pijpede als een kraen eñ Swaluwe/
eñ kirde als een Duyue: mijne oogen wou-
den my l breken/ Heere ick lijde noot/ maket
my saechter.
15 m † O hoe wil ick noch spreken / dat hy
my toegeseyt heeft/ ende doet het ooch: ick
sal my n schuwen alle mijn leefdaghe/ voor
sulcker droeffenisse mijnder ziele.
k Deu 28.67
16 Heere / o daer van leefmen/ eñ het leuen
l Die seer kranck zijn, sien ghelijck als wouden hen de oogē breken, ende het gesichte vergaen.
mijns geests staet gheheelick in dē seluen:
want ghy liet my ontslapen/ eñ maecktet
my leuendich.
17 Siet/ om troost was my seer bange/ doch
ghy hebt v mijnder ziele herteliick aenghe-
nomen/ dat sy niet en verdorue : want ghy
werpet alle mijne sonden achter v te rugge.
18 p Wāt de Helle en laeft v niet/ so en prijst
m † An. wat sal ic seggē? hy is het, diet my ghe sept, eñ ghedaen heeft. Jck sal alle mijne Jaren in der bitterheydt mijns zielen wandelen.
v oock de doot niet/ eñ die inde kuyle varē/
en wachten op uwe q waerheydt niet.
19 Maer alleen die daer leuen louen v/ als
ick als nv doe: de Vader sal den kinderen
uwe waerheyt kondt doen.
20 r Heere helpt my : so willen wy mijne
Liedekens singhen/ so langhe wy leuen / in
den huyse des Heeren.
21 Eñ Esaias geboot/ men soude eē plaester
van vijghen nemen / ende op zijn gheswel
legghen/ dat hy ghesondt worde.
22 Eñ Ezechias f † sprack: Welck eē teeckē
n Of, wachtē
is dat/ Dat ick henen op ten huyse des
o Dat is, vā sulcke uwe woorden, wanneer ghy het leuē toesegt, ende niet vā onser kracht eñ macht.
Heeren sal gaen.

Dat xxxix. Capittel.

1. Ezechias vertooget dē boden Merodach des Koninct te Babel alle sijne heymelickheyt ende rijckdom/ 3. eñ hem wort des Heeren toorn van den Propheet Esaia verkondicht.

1 TE a dier tijdt / sande Meradach Bal
Adan de sone Bal Adan / Koninck te
p Psal. 6. 6. ende 88. 11. ende 115.17.
Babel/ brieuen ende gheschencken/ tot
Ezechiam: wāt hy hadde gehoordt/ dat hy
kranck gheweest / ende weder sterck ghe-
worden was.
q Dat is, de toeseggingē der genaden ende des leuens.
2 b Dies verheuchde hem Ezechias/ ende
wees hen de scharkamer/ siluer ende gout/
eñ specerije/ kostelicke salue/ eñ alle huysen
zijns gereetschaps/ eñ allen schadt dien hy
r Luce 1.74.
hadde: daer en was niets/ dat hen Ezech-
f † An. hadde geseyt, welck sal het teecken zijn, dat ick. etc.
ias niet en wese in sijnen huyse / ende in
sijner heerschappie.
3 Doe quam de Propheet Esaias tot den
Koninc Ezechiam/ eñ sprach tot hem: Wat
seggen dese mannē? ende van waer komen
a 2.Reg.20.12
sy tot v? Ezechias sprack: Sy komen
b 2.Par.32.31
van verre tot my/ namelicken van Babel.
4 Hy sprack/ Ja/ Wat hebben sy in uwen
huyse gesien? Ezechias sprack: Alles wat
in mijnen huyse is / dat hebben sy ghesien:
ende daer en is niets / dat ick hen niet en
hadde gewesen in mijnen schatten.
5 Ende Esaias sprack tot Ezechiam: Hoort
het woort des Heeren Zebaoth:
c 2.Reg.24.13
6 c Siet/ den tijt koemt / dat alles wat in
uwen huyse is, eñ wat uwe Vaderen verga-
dert hebben, tot op desen dach / dat sal na
Babel

at And. sal sprekē / etc.
b Ridderschap is dē Godsdienst in dē ouden Testamēte.
c Namelic- ken, vergheuinghe der sonden, ende vrijheyt van de Wet Mosis: dat is, enckel ghenade voor sonde, het leuen voor den doodt.
d Esai.57.14 Mat. 3. 3. Marc. 1. 3. Luce. 3. 4. Joan. 1.23.

e Joan. 1.14
f Psal. 90. 6 Syrac. 14.17 Jacobi. 1. 10 1. Pet. 1. 24.
g Is alle het goet doen, oft het goede leuē, dat het vernuft vermach ende doet.
h Psal. 33. 11. ende 117. 2. ende 119. 90 Mat. 5. 18. Joan. 12. 34 1. Pet. 2. 9.
k Esai. 62. 11
l Psal. 23. 1. Ezec. 34. 23. ende 37. 24 Joan. 10. 11.
m † An. der draghender verschoonē.
n Dat is, met eener mate drie vinger breet
o Rom. 11. 34 1. Cor. 2. 16. Sapi. 9. 13
p † Anders / stofken.
q Oft, kleyn, gheringe.
x Esai. 46. 5 Acto. 17. 29.
f Dat is, eē offer tē beelde, ghelijck als het hesoffer in de Wet Mosis.

Babel ghebracht wordē / so dat daer niets
blijuen en sal / spreeckt de Heere.
7 Daer toe sullen sy uwe kinderē / die van
v komen sullen ende ghy genereren sult /
nemen / ende moeten Kamerlingen zijn in
den houe des Konincks te Babel.
8 Eñ Ezechias sprac tot Esaiā: Het woort
des Heerē is goet / dat ghy segt: eñ sprack:
Het zy alleen vrede ende trouwe / dewijle
ick leue.

Dat xl. Capittel.

1. Troostpredikinge vā der verlossinge wt der Babylonischer geuanckenisse / ende dier / die door Christum gheschiet is allen Gheloouigen / 18. bescheldinge der Afgodendienaers / 21. ende dier / die hen op dē Heere niet vertrouwen.

1 Troostet / troostet / mijn Volck / spreeckt
uwe God.
2 a † Spreeckt vrientlicken met
Jerusalem / ende predickt haer / Dat haer
b Ridderschap een eynde heeft: want hare
misdaet is vergeuen: want sy heeft c dob-
bel ontfangen van der handt des Heeren /
voor alle haer sonde.
3 d Daer is een stemme eens Predikers
in der woestijne: Bereydet den Heere den
wech / maeckt op den velde een effene bane
onsen God.
4 Alle dalen sullen verhooghet worden /
eñ alle bergen eñ heuuelen sullē vernedert
worden: eñ wat ongelijck is / dat sal effen /
eñ wat oneffen is dat sal geslicht worden.
5 e Want de heerlicheydt des Heeren sal
gheopenbaert worden: eñ alle vleesch met
malkanderen sal sien / dat des Heerē mont
spreeckt.
6 Daer spreeckt een stemme: Predickt:
ende ick sprack: Wat sal ick prediken? f
Alle vleesch is hoy / eñ alle zijn g goeder-
tierenheyt is als een bloeme op den velde.
7 Het hoy verdorret / de bloeme verwelc-
ket: wāt des Heeren Gheest blaest daer in:
Ja het volck is het hoy.
8 Het hoy verdorret / de bloeme verwelc-
ket: h doch het woordt onses Gods blijft
eewichlick.
9 i Zion ghy Predikersche / klimt op eenē
hoogen berch / Jerusalē ghy Predikersche /
heft v stemme op met macht / heft op / ende
en vreest v niet: segget den steden Juda: k
Siet / daer is uwe God.
10 Want siet / de Heere Heere koemt ghe-
weldichlicken / eñ synen Arm sal heerschen:
siet / synen loon is by hem / ende syne ver-
geldinge is voor hem.
11 l Hy sal syne kudden weydē als een her-
der: hy sal de Lammeren in syne armen
vergaderen / eñ in synen schoote draghen /
ende m † de open leyden.
12 Wie meet de wateren met der vuyst / eñ
vatet den Hemel met der spannen? ende be-
grijpt met eenen n drielinge de Aerde / ende
weget de bergen met eenen ghewichte / eñ
de heuuelen met eener waghe?
13 o Wie onderrichtet dē Geest des Heerē /
ende welcker Raet geuet onderwijset hem?
14 Wien vraecht hy om raedt / die hem ver-
stant gheue / ende leere hem den wech des
rechtes? ende leere hem de bekentenisse / eñ
onderwijse hem den wech des verstants?
15 Siet / de Heydenen zijn gheachtet / als
een druppe die in dē emmer blijft / eñ als een
p † schardeken dat in der waghe blijft: siet
de Eylanden zijn als een kleyne stof.
16 De Libanon ware te q weynich tē vyere
eñ syne gedierten te luttel ten brandoffer.
17 Alle Heydenen zijn niets voor hē / ende
syen als eē nietich eñ ydel dinck geachtet.
18 x Wien willet ghy dan God nabeelden?
ofte wat voor een ghelijckenisse wilt ghy
hem maken?
19 De Meester ghiet wel een beeldt / ende
de Goudtsmit ouerguldet / ende maket daer
silueren ketenen aen.
20 Desghelijcken wie een arme f heffinghe
vermach / die soeckt hem wt een hout dat
niet en veruuylet / ende soeckt eenē kloecken
Meester daer toe / die een beelt make / dat t
bestandich zy.
21 Weet ghy niet? hoordt ghy niet? isset v
niet voormaels verkondicht? hebt ghijt
niet verstaen / van aenbeginne der Aerden?
22 Hy sitt bouen den kloot der Aerden / eñ die
daer op woonen / zijn als u Sprinckhanen:
x die dē Hemel wttreckt als eē dunne vel / eñ
breydt se wt / als eē hutte / daermē inwoonet.
23 Die de Vorsten te niete maeckt / ende de
Richters op Aerden ydel maeckt.
24 p † Gelijck als hadde haer stamme noch
planten / noch zaet / noch wortelen in der
Aerden: dat sy / so eenen windt onder haer
waeyet / verdorren / eñ haer eenē draeywint /
ghelijck als een stoppel wech voert.
25 Wien willet ghy my dan nabeeldē / dien
ick ghelijck zy: spreeckt de Heylighe.
26 Heft uwe oogen in de hoochte / ende siet:
wie heeft sulcke dinghen gheschapen / ende
leydet haer Heyr / by den ghetale hier wt? z
diese alle by namen roepet: zijn vermeugen
ende stercke kracht is so groot / dat het niet
aen eenen feylen en kan.
27 Waerom spreeckt ghy dan Jacob / ende
ghy Israel segt: Mynen wech is dē Heere
verborgen / eñ mijn recht gaet voor mynen
God voor by?
28 Weet ghy niet? hebt ghy niet ghehoort?
de Heere eewighe God / die de eynden der
Aerdē geschapē heeft / en wordt niet moede
noch mat: zijn verstant is ongrondeerelick.
29 Hy geeft den moeden kracht / eñ stercke
ghenoech den onuermeugenden.
30 De a Jongē wordē moede eñ amechtich /
ende de Jongheliingen vallen.
31 Daerentegen die op den Heere wachten /
die krijgen nieuwe kracht / dat sy opuaren
met vleugelen gelijck als Aernden; dat sy
loopen ende niet amechtich worden / dat sy
wandelen / ende niet moede worden.

Dat xli. Capittel.

1. De Heere beklaecht hem dier / die hem verlaten / ende op Afgoden vertrouwen / 8. troostet de syne in het cruyce / 21. ende seyt / hoe hy alleen toekoemstighe dinghen voorseggen ende te weghe brenghen mach.

1 Laett a de Eylanden voor my swijgen /
ende de Volcken hen stercken: laetse hier
toe treden / ende nv spreken: latet ons te
samen rechten.
2 Wie heeft den b Rechtueerdigen / vanden
opganck der Sonnen verwecket? wie riep
hē dat hy ginck? wie gaf de Heydenen ende
Koningen voor hem / dat hy harer machtich
wert / eñ gaffe synen swerde als stof / ende
synen boghe als verstroyde stoppelen?
3 Dat hy hen najaechde / eñ tooch voor met
vrede / c † eñ en wert des wechs noch nye
moede.
4 Wie doet het / eñ roept alle menschen na
malkanderē vā aenbeginne aen? d Ick bent
de Heere / beyde der eersten eñ der laetsten.
5 e Doe dat de Eylandē sagen / vreesden sy
hen / eñ de eynden der Aerden verschrickten:
sy f † naderden hen / eñ quamen daer toe.
6 Deen halp den anderen / eñ sprack tot sy-
nen Naesten: Hebbet eenen goeden moet:
7 De Timmerman g † nam den Goutsmidt
tot hē / eñ maecte met dē hamer / het blick

Eñ hy wil seggen: De rycken makē guldene / de armen maken houtene beelden oft Afgodē.
t Of, ghedurich etc.
u Die lichte lick draecht eñ henspringt wordē.
x Esa. 44. 24
p † And. Nadē male, dat sy niet meer en sullen geplant noch gesaeyt wordē: noch haren stam geen wortelen krijgen sal in der Aerdē: maer hy salse wech blasen ende sullen verdorrē etc.
z Psal. 147. 7
a Dat is, de jonge manschap, die hen op haer sterckheyt eñ jonckheydt verlaten.
a Dat is, laet doch hooren, wat sy konnen.
b Dat is, Abraham. Gen. 12. 14.
c † An. oock voor eenen wech, dien syne voeten nye gegaē en waren.
d Esai. 44. 6. ende 48. 12. Apoc. 1. 17. ende 22. 13.
e Hy bespottet de Heydenen, dat sy hē so beangsten eñ bemoeyen, dat sy teghen God eñ zijn woort, haer doen verdedigen: want sy vreesen hen, dat sy ouerliggē eñ verliesen moeten.
f † And. zijn tsamen malkanderē ontmoetet, ende zijn gekomē
g † An. sterckte den etc.

glat op den Aenbildt/ eñ seyde: Dat sal vast
staen: ende hechteden het met nagelen aen/
dat het niet en soude wycken.

8 Maer ghy Israel mijn knecht/ Jacob
dien ick verkoren hebbe: ghy zaedt Abra-
hams mijns gheliefden.

h Dat is/ verwisschet/ ghegrepen/ gevatet etc.
i Dat is/ Vanden Vorsten Egypti.
k Esaie. 43. 1

9 Ick die v h ghesterckt hebbe/ van der
Werelt eynde aen/ ende hebbe v geroepen
van haren i Gheweldigen/ eñ sprack tot v:
Ghy sult mijn knecht zijn: want ick ver-
kiese v/ ende en verwerpe v niet.
10 k Vreest v niet/ ick ben met v: wijcket
niet/ want ick ben v God: ick stercke v/
ick helpe v oock/ ick weerhoude v/ door de
rechter hande mijner gherechticheydt.
11 Siet/ sy sullẽ te spotte ende te schanden
worden/ alle die v l gram zijn: sy sullen
worden als niets/ ende de lieden die met
v twisten sullen omkomen.

l Of/ vyandisch/ hatisch.

12 Dat ghy na hen vragen mochtet/ ende
sultse niet vinden: de liedẽ die met v kijvẽ/
sullen worden als niets: eñ de lieden die
tegen v strijden/ sullen een eynde hebben.
13 Want ick ben de Heere v God/ die v
rechterhant m stercket/ eñ tot v spreeckt:
Vreest v niet/ ick helpe v.

m Dat is/ grijpet/ vatet/ als boven.
n Gen. 21. 25 ende 26. 15
* Esaie. 35. 6. ende 43. 19 ende 44. 3.
o † An. inden dale.
* Dat zijn stille waterẽ
p Of/ waterspringhen.
q † Anders/ Sitterẽboom.
r Of/ segget Prophetischer wyse.
* Dat is/ Ick kore v.
* Wie wat van v houdt ende uwe dingen aenneemt/ die is eenen grouwel.

14 So en vreest v niet/ ghy wormken
Jacob: ghy armen hoop Israel/ ick helpe
v/ spreeckt de Heere/ ende v Verlosser/ de
Heylige in Israel.
15 Siet/ ick hebbe v ten scherpen nieuwen
dorschwagen ghemaeckt/ die tackẽ heeft/
dat ghy sult berghen verdorsschen ende
vermorselen/ eñ de heuvelẽ als kaf makẽ.
16 Ghy sultse verstropen/ datse den windt
wech voere/ eñ den draeywint verwaepe:
daerentegen ghy sult vrolick zijn aen den
Heere/ ende sult v beroemen des Heyligen
in Israel.
17 n De ellendigẽ eñ armẽ soecken water/
eñ daer en is gheen/ haer tonge verdorret
van dorste: doch ic de Heere wilse o hooren/
ick de God Israels en wilse niet verlaten.
18 * Maer ic wil watervlietẽ op de hooch-
ten openen/ eñ fonteynẽ middẽ ot op den
veldẽ: ick wil de woestijne tot * waterzeen
makẽ/ eñ het dorre Lant tot p wateraderẽ.
19 Ick wil in der Woestijne geuẽ Cederẽ/
q† Vueren/ Myrten/ eñ Vychten: ick wil
op den velde geuen/ Dennen/ Bueken eñ
Busboom/ door malkanderen henen.

s Esai. 43. 5. 6 Matth. 8. 11
t Geweldigẽ heet hy hier Sagamin/ dat zijn de Oversten in den Geestelicken state/ als de hooge Priesteren/ Leviten/ Bisschoppẽ ende Papen.
u † An. is de selue/ die ver-...ondicht ...eeft/ van ...nbeginne/ ...y dat wy ...kennen: eñ ... het voor-...aende/ ende ...y sullen ...ghen/ dat ... rechtich ...e.

20 Op datmen sie/ eñ bekenne/ eñ mercke/
eñ verstate gelijcke: dat des Heeren handt
sulcx ghedaen/ ende de Heylighe in Israel
sulcx ghescapen hebbe.
21 So latet uwe sake hier komen/ spreeckt
de Heere: brenget herwaerts waer ghy op
staet/ spreeckt de Koninck in Jacob.
22 Laetse herwaerts toe treden/ ende ons
verkondighen/ wat toekoemstich is: ver-
kondiget ons/ eñ r voorsegget toekomen-
de dingen: latet ons met onser hertẽ daer
op achten/ ende mercken/ hoe het hier na-
maels komen sal: ofte latet ons doch hoo-
ren wat toekoemstich is.
23 Verkondighet ons/ wat hier namaels
komen sal: so willen wy mercken dat ghy
Goden zijt: trotz/ doet goet of schade: so
willen wy daer van spreken/ eñ met mal-
canderen toesien.
24 Siet/ ghy zijt wt niet/ ende v te * ver-
kiesen/ is eenen grouwel.
25 s Doch ick verwecke eenen vant Noor-
den/ ende koemt vanden Opganghe der
Sonnen: hy sal in mynen Name prediken:
eñ hy sal over de t Gheweldigen gaen als
over leem/ ende sal den dreck treden als
een Potbacker.
26 u † Wie kan wat verkondigen van aen-
beginne? so willen wy het verstaen: ofte
propheteren van den voorgaenden: so wil-
len wy segghen: Ghy spreeckt recht: doch
daer en is gheen Verkondiger: niemandt
die wat hooren liete/ niemant die van v
een woordt hooren meughe.
27 Ick ben de eerste/ die tot Zion seyt: Siet
daer isset/ eñ gheve Jerusalem Predikers.
28 Ende daer sie ick toe/ doch daer en is
niemant: eñ sie onder haer/ doch daer en is
gheen Raetgever: ick vraghese/ doch so en
antwoorden sy my niets.
29 Siet/ het is altemael enckel moeyte/ eñ
geheel niet met haren doen: hare Afgoden
zijn wint ende ydelheydt.

Dat xlij. Capittel.

1. Dewijle hy aen het eynde vant vorige Capittel gesproken heeft/ van den Figuerlicken Jodenverlosser Cores/ so brenget hy nu hier Meesterlicken in/ dẽ Warachtigen eñ Ewigen Jodenverlosser Christum met synẽ Ampte eñ beroepinge vandẽ Vader, 10 Vermaent de Heydenẽ tot Dancksegginge eñ Lofsanck: 12 Maer den roeckeloosen eñ onwilligen Joden/ dreycht hy met sware straffen.

Christus.
a Mat. 12. 18 ende 17. 5. 1. Petri 1. 17.
b † And. op dien ick steune.

1 Siet/ a dat is mijn knecht/ b† ick onder-
houde hem: eñ mynen Wtverkorenen/
aen welcken mijn ziele een welbehagen
heeft: ick hebbe hẽ mynen Geest gegeuẽ/ hy
sal het Recht onder de Heydenen brengen.
2 Hy en sal niet schreyen noch roepen/ ende
zijn stemme en salmen niet hooren op den
straten.

c Of/ getroot te/ of/ ontween gestooten.
d Of/ rookende vlas wiecke.
e † And. met waerheydt wtvoeren.
f Hy en sal niet harde of vetisch/ of suer/ maer vriendelick/ sachtmoedich/ eñ ghenadich zijn.
g Esai. 49. 6. 8
h Luc. 2. 32. Act. 13. 47.
i Zachar. 9. 11
k Esai. 48. 11
l Of/ prijs.

3 Het c ghestooten Riet en sal hy niet in
stucken breken/ eñ de d glimmende wiecke/
en sal hy niet wtblusschen: hy sal het Recht
e † warachtichlick leeren houden.
4 Hy en sal niet murrisch noch f gruwelick
zijn: op dat hy op Aerden het Recht aen-
richte/ ende de Eylanden sullen op zijn
Gherechticheyt wachten.
5 So spreeckt God de Heere/ die de Hemelẽ
schepper ende wtbreydet/ die de Aerde
maeckt/ ende hare vrucht: die den Volcke/
dat daer op is/ den adem geeft/ eñ dẽ geest
den ghenen/ die daer op gaen.
6 Ick de Heere/ hebbe v gheroepen met
Gherechticheyt/ eñ hebbe v by uwer handt
ghevatet/ g ende hebbe v behoedt: ende
hebbe v ten Verbonde onder het Volck
ghegeuen/ h ten Lichte der Heydenen:
7 Dat ghy sult openen de oogen der Blin-
den/ i eñ de Gevangenen wt der gevancke-
nisse leyden/ eñ die daer sitten in der duyster-
nisse/ wt den kercker:
8 Ick de Heere/ dat is mynen Name: k
eñ en wil mijn eere geenen anderen geuen/
noch mynen l roem den Afgoden.
9 Siet/ wat hier noch komen sal/ dat ver-
kondige ick te voren/ eñ verkondighe oock
wat nieus: eer het dan opgaet/ late ick v
het hooren.
10 m Singet den Heere een nieu Liedt/ synen m Psal. 149.
roem is aen der Wereldt eynde: die in der 1.
Zee varen eñ wat daer in is: de Eylanden/
ende die daer in woonen.
11 Roept luyde/ ghy Woestijnen/ ende de
Steden daer in/ met tsamen den dorpen
daer Kedar woonet: latet juychẽ die in den
Rotzsteenen woonende roepen van der
hoochten der Bergen.
12 Laetse den Heere de eere gheuen/ ende
synen roem in den Eylanden verkondigen.
13 De Heere sal wttrecken als een Riese:
hy sal den yver opwecken als een Krijchs-
man: hy sal juychen eñ drunen/ hy sal syne
vyanden overweldighen.

Ick

14 Ick swyghe wel een tydtlanck / en ben
stille/ en onthoude my: nv daerentegen wil
ick/ als een die baert/ wtschreyen: ick wilse
verwoesten/ ende alle verslinden.
15 Ick wil bergen en heuuelen verwoestē/
en alle haer gras verdorren: en wil de wa=
terstroomen tot Eylanden maken / en de
stille wateren wtdrooghen.
16 Dan noch de blindē wil ick op dē wege
leyden/ dien sy niet en weten: ick wilse ley=
den op den padt dien sy niet en kennen: ick
wil de duysternisse voor hen henē tē lichte
maken / en het oneffene slicht : sulcks wil
ick hen doen/ en haer niet verlaten.
17 Daerentegen die hen op Afgoden ver=
laten/ en spreken tot den gegoten Beeldē:
Ghy zijt onse Goden: die sullen te rugghe
keeren/ ende te schanden worden.
18 Hooret ghy doouen / en siet herwaerts
ghy blynden dat ghy siet.
19 n Wie is so blindt als myn Knecht/ en
wie is so doof als myn o Bode dien ick
sende? wie is so blindt als de Volkomen/
ende so blindt als de Knecht des Heeren?
20 Men prediket wel veel/ doch sy en hou=
dent niet: men seyt hen ghenoech/ doch sy
en willent niet hooren.
21 Noch wil hen de Heere wel / om syner
gherechticheyt wille/ ende dat hy de Wet
heerlick ende groot make.
22 Het is een berooft ende gheplondert
Volck: sy zijn alle verstrickt in kuylen/ ende
versteken in den kerckeren: sy zijn tē roove
ghewordden/ en daer en is gheen Verlosser:
geplondert/ en daer en is niemant die daer
seyt: Geeftse weder herwaerts.
23 Wie is daer onder v/ die sulcx ter ooren
neme: die daer op mercke/ ende hoore dat
hier namaels koemt?
24 Wie heeft Jacob ouergegeuen te plon=
deren/ ende Israel den roouers? heeft het
niet de Heere ghedaen/ aen dē welcken wy
ghesondigt hebben? en sy en wouden op
syne wegen niet wandelen/ ende en p hoor=
den syne Wet niet.
25 Daerom heeft hy ouer haer wtgeschud=
det de grimmicheyt zijns toorens/ en een
krychsmacht / ende heeftse rondtom aen=
ghesteken/ doch sy en merckens niet: ende
heeftse q † aengesteken/ doch sy en nemens
niet ter herten.

n Mat.15.14 Luce 6. 39.
o Dat zijn de hooghe Priesters / ende die het ampt hebbē/ inde volcke/ die de anderen sullen leeren/ maer sy zijn de alderblintstē/ als Christus int Euangelio wtwyset vant fout dz dom is. Ende de Gheleerden de Verkeerden.
p Dat is, sy en wilden syne woorden niet gehoorsaem zijn.
q † Anders/ ghebrandt.

Dat xliij. Capittel.

1. De Heere troostet zijn Volck, 5. beloeft hen, (8. bouen alle verstandt der Heydenen ende Afgoden, 10. en als waerachtich God) hy wilse allewegen onderhouden, 14. ende wt Babel voeren, 21. niet om eenighe hare, 24. maer alleenlick om Christi verdiensten wille.

1 ENde nv spreeckt de Heere/ die v gescha=
pen heeft Jacob/ en die v gemaect heeft
Israel: a Vreest v niet / wāt ick hebbe
v verlost: b ick hebbe v by uwen name ge=
roepen: Ghy zijt myne.
2 c Want so ghy door water gaet/ so wil
ick by v zijn / dat v de stroomen niet en
sullen versmooren: d ende so ghy int vyer
gaet/ en sult ghy niet brandē/ en de vlamme
en sal v niet aensteken.
3 Want ick ben de Heere v God/ de Heyli=
ghe in Israel / v e Heylandt: ick hebbe
Egypten/ Moorenlandt en f Seba / in v
stede ter versoeninge ghegeuen.
4 Dewyle ghy so weert gheacht zijt voor
mynen ooghen/ so moet ghy oock heerlick
zijn: ende ick hebbe v lief: daerom gheue
ick menschen in uwe stede/ ende Volcken g
voor uwe ziele.
5 So vreese v nu niet/ want ick ben by v:

a Esai.41.10 2. Reg.17. 35. b Deut.7.6. ende 16. 18 Hosee. 1. 9. Psal.66. 12. c Exod.14.22 d Dan. 3.91 e Of, Heylige ner, Salichmaker. f Seba is eē Hooftstadt in Moorenlandt. g Dat is, ick late andere landen verstooren, door den Koninck te Assur, op dat ghy behouden wordet.

h ick wil vandē Oosten v zaedt herwaerts
brengē/ en wil v vandē Westē versamelen.
6 En wil seggen teghent Noorden: Geeft
herwaerts: en teghent Suyden: En weert
niet: i brengt myne sonen van verre her=
waerts / ende myne dochteren van der
Wereldt eynde.
7 Alle die met mynen Name genoemt zijn/
namelick/ die ick geschapē hebbe tot myner
heerlicheyt/ en haer bereydet en ghemaeckt.
8 k Laet hier voor tredē het blinde Volck/
welcke doch ooghen heeft: ende de doouen/
die doch ooren hebben.
9 l Laet alle Heydenen te samen komen/
op eenen hoop/ en hen de Volckē vergade=
ren: wie is onder hen/ die sulcx verkondigē
konne/ en ons hooren late te voren wat ge=
schieden sal? laetse hare ghetuygen voort=
brengen/ en bewysen so salmē het hooren/
ende seggen: Het is de waerheyt.
10 Doch ghy zijt myn getuyge/ spreeckt de
Heere/ en myn Knecht dien ick m† verkoren
hebbe/ op dat ghy weter en my gelooouet. n
ende verstaet dat ick het ben: voor my en is
geen God ghemaeckt/ so en sal oock na my
gheen zijn.
11 o Ick/ ick ben de Heere / ende daer en is
gheen p Heylandt dan alleen ick.
12 Ick hebbe het verkondicht/ ende hebbe
oock gheholpen / en hebbe het v laten seg=
gen/ ende daer en is gheen vreemt r (God)
onder v: ghy zijt myn ghetuyge/ spreeckt de
Heere : so ben ick God.
13 Oock ben ick eer dan eenich dach was/
en daer en is niemant die wt myner handt
verlossen kan: ick wercke/ wie wil het af=
wenden?
14 So spreeckt de Heere uwe Verlosser / de
Heylige in Israel: q Om uwent wille hebbe
ick na Babel gesonden/ en hebbe de r Gren=
delen alle onderwaerts ghestooten / en de
klagende Chaldeen in de Scheypē gejaecht.
15 Ick ben de Heere uwe Heylighe / ick die
Israel gheschapen hebbe / uwe Koninck.
16 So spreeckt de Heere/ s die in de Zee we=
gen/ t en in sterken wateren baen maeckt.
17 u Die daer wt brengt Waghen ende
Peerden/ Heyr en Macht/ dat sy daer op
eenē hoop liggen/ en niet opstaē: dat sy wt=
bluffchē gelijc als eē x † wiecke wtbluffchet.
18 Ende dencket niet aen het oude/ ende en
achtet niet op het voorledene.
19 y Want siet / ick wil wat nieus maken:
als nu salt opgaen / dat ghy ondervinden
sult/ z dat ick wegen in der Woestijne make/
ende waterstroomen in der Wildernisse.
20 Dat my het gedierte op dē Velde prijse/
de Draken en Struyssen: want ick wil wa=
ter in der Woestyne / ende stroomen in der
wildernisse geuen/ te drincken myn Volck/
myne wtuerkorenen.
21 a Dit Volck hebbe ick my bereydet/ het
sal mynen roem vertellen.
22 Niet dz ghy my haddet geroepē Jacob:
oft dz ghy om my gearbeyt haddet/ Israel.
23 My en hebt ghy / het is waer/ niet ghe=
bracht de schapē ws Brandoffers/ noch my
gheeert met uwen offeren: b My en heeft
ws dienste niet ghelustet in Spysoffer / en
hebbe oock gheenen lust aen uwen arbeyde
in wierooken.
24 My en hebt ghy voor geen gelt Kalmes
ghekocht: My en hebt ghy met den vette
uwer offeren niet gheuullet: Ja ghy hebt
my arbeyt gemaeckt in uwe sondē/ en hebt
my moeyte ghemaeckt in uwen misdaden.
25 Ick/ ick c doe wt uwe ouertredinghe/ d
om Mynent wille / ende en gedencke uwer
sonden niet.

h Esai.41.19 i Mat. 8. 11. Luce.13. 27. i Esaie.29.23 Galat. 3. 7 k Luc. 14. 21 l Ephes. 3. 8 m † Anders/ erwelet. n Esai.44.6 Apoca.1. 8. o Hosee.13.4 p Of, Heylige ner, Salichmaker. q Esaie. 5.16 r Dat is, de Vorsten en Geweldigen te Babel, door den Koninck Cores verstoort. s Exod.14.21 t Josue.3.16 u Esai.10. 5 ende 37. 36. x † An. vlas. y 2. Cor.5.17 Apoc. 21. 5. z Psal.107.7. Esaie.35.6. ende 41. 18 ende 44. 3. a Dat is al te mael so be le ghesepdt: Dat onse wercken voor God gheen souden wtdelgen, ofte wtwisschen, maer alleen zijn genade: als hy hier seydt: My, My spreect hy: dat is, My te versoenen. b Esai. 1. 11 Jere.7. 21. c Ofte, delge. d Psal.25.11. Jere. 33. 8.

26 Vermaent my: laet ons met malcander d rechten: segghet op, hoe ghy rechtveerdich zijn wilt.
27 eUwe Vaders hebben gesondicht / en u=we Leeraers hebben teghe My mishandelt.
28 Daerom hebbe ick de Vorsten des Heylichdoms onheylighet, ende hebbe Jacob ten Banne ghemaeckt / ende Israel ten spotte.

Dat xliiij. Capittel.

1. Ghelijck als hy in het voorleden Cap. bescholdē heeft het ijsrelicke Jerusalem, also troostet hy hier het Gheestelicke. 9. wijst af der Afgoden en harer Dienaren nietichepe en dwaesheyt / 21. en vermaent met voorhouden syner macht ende weldaden / zijn Volck / sy sullen hen tot hem alleen houdē.

a Jer.30.10 ende 46.27
1 SO a hoort nu mijn knecht Jacob, en Israel dien ick verkoren hebbe,
2 So spreect de Heere die u ghemaect en bereydet heeft / en die u bystaet va moeders lijve aen: Vreest u niet mijn knecht Jacob / ende ghy Vrome dien ick vercoren hebbe.
b Esai.35.6 ende 41.18 ende 43.19 c Ezec.36.27 Joel.2.28. Joan.7.38 Actu.2.17.
3 b Want ick wil water gietē op de dorstigē / en stroomen op de dorren: c Ick wil mijnen Geest op u Zaet ghieten / ende mijnen segē op uwe d† Nakomelinghen.
d † And. ghewassen.
4 Dat sy wassen sullen als gras / als de Wilghen aen den Waterbeken.
* Dese ende gene: dat is hier en daer en allenthalven sullen Christenen zijn oock onder den Heydenen.
5 * Dese sal seggen: Ick ben des Heeren: en de gene sal genoemt worden met den name Jacobs: ende dese sal hem met syner hant den Heere toe schrijven / ende sal met den name Israels ghenoemt worden.
e Esai.41 4 ende 48.12. Apoc.1.17 ende 22.13
6 So spreect de Heere / de Koninck Israels / en zijn Verlosser / de Heere Zebaoth: e Ick ben de eerste ende ben de laetste / ende behalven my en is gheen God.
7 Ende wie is my ghelijck / die daer roepe ende vercondige, en het my bereyde / die ick van der Werelt aen de Volcken sette? laet se hen de teeckenen, ende wat komē sal, vercondighen.
f Of Rotze / and. Schepper?
8 Vreest u niet / en verschrickt u niet, hebbe ick het u niet op dat mael laten hooren / en vercondiget: want ghy zijt mijne getuyghen: isser oock een God buyten my: daer en is geen f Sterckte: ick en weet ymmers gheenen.
g Esa.40.18 ende 41.6. ende 46.6. ende 48.14
9 g De Afgodenmakers / die zijn altemael ydel / en haer kostelichheyt en is geen nutticheyt: sy zijn hare getuyghen / ende en siē niet / mercken oock niet: daerom moeten sy te schanden worden.
10 Wie zijn sy die eenē God maken / en eenen Afgod ghieten die gheen nut en is.
11 Siet / alle hare Medegenooten worden te schanden: want het zijn Meesters wt menschen: wanneer sy schoon al te samen tredē / moeten sy hen doch euenwel vreesē, ende te schanden worden.
h Jere.10.3 Sapi.13.11
12 h Eener smedet het yser in der tangen / arbeydet in der gloet ende bereyt het met hameren / ende arbeydet daeraē met gātscher kracht zijns arms: lijdt oock honger tot dat hy niet meer en can: drinct oock gheen water / tot dat hy amechtich wort.
13 De ander timmert hout / en met et met den snoere / ende teeckenet met rootsteenen / ende behouwet / ende trickelet af, ende maket als een mans Beelt / ende eenen schoonen mensche / die inden huyse woone.
14 Hy gaet haest daeraen onder den boomen in den Woude, dat hy Cederen afhouwe, en neme Bucken ende Eycken: Ja eenē Cederen die gheplantet, ende die van den regen opghewassen is.
Dat is / handwighe
15 Ende die den lieden i hyerwerck gheeft / datmen hē daer by warme / en dien mē aensteeckt / ende broot daerby backet: aldaer maeckt hy eenen God van / en biddet hem aen: hy maect daer eenē Afgod van, en kniellet daer voor neder.
k † Anders siedt etc.
16 De helft verbrandt hy in den vyere, ende ouer der andere helft k † eet hy vleesch: hy braedt een ghebraedt, ende versadiget hem: warmt hem oock / ende spreect: Heya ick ben warm ghewordē / ick sie mynen lust aent vyer.
17 Nu het ouergheblevene maect hy tot eenē God dat het zijn Afgod zy / daer hy voor knielt en nedervalt, ende biddet en spreeckt: Verlost my / want ghy zijt mijn God.
18 Sy en weten niet, en en verstaen niets: wāt sy zijn verblindt / dat hare oogen niet en siē / ende haer herten niet mercken en konnen.
19 Ende en gaen niet in hare herte, daer en is gheen vernuft en cloeckheyt voorhandē / dat sy doch dachtē: Ick hebbe de helft met vyer verbrandt / ende hebbe op den kolen broodt ghebacken / en vleesch gebraden: en gegeten: ende soude ick het ouerblijfsel tot eenen grouwel maken / ende soude ick knielen voor eenen Block?
20 Het geeft asschen / ende bedriecht het herte / dat hem tot hem neyghet / en en can zijn ziele niet verlossen: noch en denct hy niet: Is dat oock een bedriegerie / dat mijn rechter handt bedrijft?
21 Daer aen ghedencke Jacob en Israel: wāt ghy zijt mijn knecht: ick hebbe u bereydet / dat ghy mijn knecht zijt / Israel en verghet mijner niet.
l Esai.43.25 Jan. Hosgua
22 l Ick † delge wt uwe misdaet als een Wolcke, ende uwe sondē als den nevel: keert u tot my, want ick verlosse u.
m Hy is een dader / ende geen valsch waersegger / sō der daet / gelijck als de Afgodē zijn
23 Juychet ghy Hemelē / want de Heere heeft het m gedaen: roept ghy Aerde hier benedē / ghy Bergen werst vrolick met iuychen / het wout en alle Boomē daer in: want de Heere heeft Jacob verlost / en is in Israel heerlick.
n Ko n..6. o Gen.1.7. Esaie.40.22
24 So spreect de Heere u Verlosser / die u van moeders lijue bereydet heeft: n Ick ben de Heere / die alle dinck doet: o die den Hemel wtbreydet alleen / ende de Aerde wijdt maeckt sonder eenen hulper.
25 Die de teeckenen der Waerseggers te niete, ende de Voorsegghers dul maeckt: die de Wijsen te rugghe keert / ende hare konst tēr dwaesheyt maecke.
p Of maect stargropich q dris / haer prediken / daer sy den lieden mede raden.
26 p Beuestiicht daer entegen het woort zijns knechts, ende volbrenghet q den raet syner Boden: die tot Jerusalem spreect / Weest bewoont: ende tot den Stedē Juda, Weest gebouwet: ende ick die hare verwoestinghe oprichte.
27 Ick die spreke tot der dieypte / r † Werdwijnt, ende tot den Stroomen / Verdrooghe.
r† And. Vergaet
28 Ick die spreke tot Cores: die is mijn Herdē / en sal alle mynen wille volbrengen: datmen dorret. tot Jerusalem segghe: Weest ghebouwet: en tot den Tempel: Weest ghefondeert.

Nota.

Dat xlv. Capittel.

1. Cores wordt van den Heere verordent een Oplosser der ghevanckenisse te Babel. 9. De ongeduldige Jodē, die dē tijt der verlossinghe / vā Gode bestemmet, niet onuerdrietsaemlicken verwachten / 15. noch hen tot dē waerachtighen God. (19. die alleen toekomstighe dinghen voorseggen ende te weghe brenghen can /) in vasten gheloove houden, worden bestrichlick gestraft / 22. ende aller werelt eynde tot Gods dienst gheroepen.

Cores.
1 SO spreecht de Heere tot synen Ghesalfden / den Cores / dien ick by syner rechterhandt grype / dat ick de Heydenen voor hem

hem onderworpe / a ende den Coningen het
sweerdt afgorde: op dat voor hem de deurē
gheopent worden/ ende de poorten niet ge-
sloten en bliuen.
2 Ick wil voor v henen gaen/ ende de heuue
len effen maken: ick wil de metalē deuren te
morsel slaen/ eñ yseren grendelen in stucken
breken.
3 Ick wil v gheuen de heymelicke schatten/
eñ de verborgene kleynodien: op dat ghy be
kennet/ dat ick de Heere de God Israels/ v
by uwen Name gheroepen hebbe.
b Gen.39.5 4 b Om Jacob mijns knechts wille/ eñ om
Israels mijns wtuercorens wille: Ja ic riep
v by uwen name/ ende noēde v doe ghy my
noch niet en kendet.
c Esa.43.10 5 c Ick ben de Heere/ ende sus niemāt meer:
d Jerem.1.5 daer en is gheen God/ dan alleen ick: d ick
hebbe v ghegurdet/ doe ghy my noch niet en
kendet.
6 Op datmē onderuinde/ beyde vanden Op-
e Jud.9.23 gange der Sonnen/ eñ vanden Nedergange
der Sonnē/ dat behaluē my niets en zy: Ick
ben de Heere/ ende niemant meer.
7 Ick die het licht make/ eñ scheppe de duy-
sternisse: e Ick die vrede ghÿue/ ende schep-
pe het quade: ick ben de Heere/ die sulcx al-
les doet.
8 f Druppet ghy Hemelen/ van bouen af/
eñ de Wolcken regenen de Gherechticheyt:
de Aerde doe haer op ende brenghe Heyl eñ
Gerechticheyt wasse mede toe: Ick de Hee-
re scheppe het.
9 g Wee dië/ die met sijnē Schepper twistet
namelickē den Scherf/ met den Potbacker
des Leems. Spreect oock de Leem tot sijnen
Potbacker: Wat maecktu: ghy en bewÿset
uwe handen niet aen uwen wercke.
10 Wee dien/ die tot den Vader seyt: Waerō
hebdy my ghegenereert? Eñ tot den Wyue:
Waer om bareÿ ghy?
11 So spreect de Heere/ de Heylige in Israel/
eñ haer h Meester: Eyscht van my de teecke
nen/ wÿst mynē kinderen/ eñ het werck my-
ner handen i tot my.
12 Ick hebbe de Aerde gemaect/ ende dē men-
sche daer op geschapen: Ick bent/ diens hā-
den den Hemel wtghebreydet hebben/ ende
hebbe alle sijnē heyre ghebodeen.
13 Ick hebbe hem verweckt in gerechticheit/
eñ alle sijne wegen wil ick effen makē: k hy
sal myn Stadt bouwen/ ende mijne geuan-
ghenen los laten/ niet om gelt/ noch om ge-
schencken/ spreeckt de Heere Zebaoth.
14 So spreeckt de Heere: Der Egyptenaers
handel/ ende der Mooren l neeringe/ ende
der langelieden te Zeba/ sullen hen v ouer-
gheuen/ ende v eyghen zijn: sy sullen v vol-
ghen: in boeyen sullen sy gaen/ ende sullen
voor v neder vallen/ eñ v smeecken: want by
v is God/ ende daer is anders gheen God
niet meer.
15 m Voorwaer ghy zijt een verborgen God/
ghy God Israels de n Heylandt.
16 Daertegthen de Afgodenmakers moetē
altesamē met schande ende spot bestaē/ en-
de met malkanderen schaemroodt wech
gaen.
17 Doch Israel wort verlosset door dē Heere/
door een eewige verlossinghe/ ende en wort
niet te schanden noch tot spotte/ altoos eñ
eewichlick.
18 Want so spreect de Heere/ die dē Hemel ge-
schapē heeft/ de God die de Aerde bereydet
heeft ende heeftse ghemaect eñ toegerich-
tet: eñ en heeftse niet gemaect/ dat sy ledich
zijn sal: maer heeftse bereydet/ datmen daer
op woonen soude: ick ben de Heere/ eñ daer
en is gheen meer.

Vanden Conīnc Rozes spreeckt hy/ dat hy comē sal/ eñ helpē den volcke Israels.
f And. dauwet ghy etc.
g Esai.29.16 Jerem.18.6 Sapie.15.7 Syr.33.13 Rom.9.20.
h Or is/ diese wel weder tot eerē maken kan/ gelijck als een Potbacker/ die een meester eñ heere des leems is/ eñ kā wt den leeme eē wat maken/ hoe hi slechs wil.
i Dat is dat sy niet wt onuerbuldicheyt andere Goden aenroepen: wāt ick wil hen wel voorseggē/ wanneer haer ellēde sal eeneynde hebben: daer om besthieket dat sy hen tot my houdē: allē ick can ende hebbe alreede eenen verwecket/ die hen helpen sal.
k Esd.1.1.
l Ano. hoop manschap.
m Ro.11.33
n Of/ Heyligener/ Salichmaker.

19 o Ick en hebbe niet int v verborgē gespro
ken/ in duysterē plaetse der Aerdē: ick hebbe
tot den zade Jacobs niet te vergeefs geseyt:
Soecht my: want ick ben de Heere/ die van
gerechticheyt spreeckt/ ende verconbige dat
daer recht is.
20 Laet haer versamelen/ eñ met malcanderē
hier toe comen de Helden der Heydenē/ die
niet en weten: eñ sleppen hen seluen met den
blocken harer Afgoden/ ende smeecken den
God die niet helpen en kan.
21 Verkondighet eñ maect v herwaerts/ raet
slaget met malcanderen: wie heeft dit laten
segghen van ouders herwaerts: ende aldaer
verkondighet: en hebbe ick het niet gedaen
de Heere: ende daer en is anders geen God/
dan alleen ick: een gherecht God eñ Heylāt/
ende daer en is gheen dan ick.
22 Keert v tot my so wort ghy salich / aller
Werelt eynde: want ick ben God/ ende nie-
mant meer.
23 Ick sweere by my seluen/ eñ een woort der
gherechticheyt gaet wt mynen monde/ daer
salt by bliuen/ namelicken: q My sullen hen
alle knien buyghen/ ende alle tongen swee-
ren/
24 Ende segghen: In den Heere hebbe ick ge-
rechticheyt ende stercke: sulcke sullen oock
tot hem comē: doch alle die hem wederstaē/
die moeten te schanden worden.
25 Want in den Heere wort gerechtueerdicht
alle het zaet Israels ende sullen haer spuer
beroemen.

o Exo.20.19
p Or is/ gelijc als inder locht of daer gheenlieden zijn/ die het hooren connen.
q Rom.14.11 Philip.2.10

Dat xlvj. Capittel.

1. Ondergang der Babilonischer Afgo-
den. 3. Den Jodischen Volcke hout de Hee-
re sijne weldaden 5. met tsamen der Afgodē
ydelheyt voor. 8. op dat sy hen tot sulcken
eenen Wonderbaren ende Gadighen God
allertijdt houden. 12. Gods ghenade wort
oock den Verachters aengheprediket.

1 Den Bel is afghebuyghet / den Nebo
is gheuallen: hare Afgoden zijn den
ghedierten ende den vee/ ten deele ghe-
worden/ dat sy hen moede draghen aen v-
wen last.
2 Ja sy vallen ende buyghen hen altemale/
ende en connen den last niet wech brengen/
maer hare zielen moeten in de geuanckenis-
se gaen.
3 * Hoort my toe/ ghy van dē huyse Jacobs/
eñ alle ouer gebleuene vandē huyse Israels/
ghy die van my inden lyue gedragen wort/
eñ a van my inder v moeder ligghet.
4 Ick wil v draghen tot int ouder bō/ ende
tot dat gy graw wort: ick wilt doē: ick wil
heffen/ ende draghen/ ende verlossen.
5 c Na wien verbeelt ghy/ eñ wien vergelijcket
ghy my dan tegen wien meet ghy my/ dien
ick ghelijck zijn soude?
6 Sy schudden het gelt wt den buydel/ ende
weghen daer het siluer met der Wage/ ende
loonen den Goudtsmidt/ dat hy eenen God
daeruan make/ voor dien sy knielen ende aē
bidden.
7 d Sy nemen hem op de schouderen/ eñ dra-
gē hem eñ settē hem op zijn stede: daer staet
hy ende en komt van sijner stede niet: roept
eener tot hem so en antwoordet hy niet/ eñ
en helpt hem niet wt sijner noodt.
8 Aen sulcx dencket doch eñ weest vaste/ ghy
Ouertreders gaet in uwe herten.
9 Dencket des voorledē van ouders herwaerts:
want ick ben God ende niemant meer: Een
God/ dies ghelijcken nerghens en is.
10 Die ick te voren verkondighe / wat hier
na comen sal/ ende van te voren/ eer dan het
geschiet/ ende segghe: Mynē et aenslach be-
staet/

* Cap.46. luth.
a Or And. onderhouden van der moeder.
b Rom.4.19.
c Esai.40.18 ende 41.6. ende 44 9. Baruc.6.28
d Baru.6.25
et And. raet sal bliuen.

staet/ende ick doe alles wat my behaecht.
11 Ick roepe eenen f Vogel vanden Oosten/
en g † eenen man/die mynen aenslach doe/
uyt eenen verren Lande: Wat ick segge/dat
late ick komen: wat ick dencke / dat doe ick
oock.
12 *Hoort my toe/ h ghy van stouten herten/
ghy die verre zijt vander gherechticheydt.
13 Ick hebbe myne gerechticheyt na by ghe
bracht/ sy en is niet verre / ende myn Heyl
en versuymt niet: want ick wil te Zion het
Heyl gheven / ende in Jerusalem myne
Heerlickheydt.

f Den Coninck Cores/ die snel le koemt/ als vloghe hy.
g † An den man mijns Raets van verre landen etc.
* Cap.47.
Int. Babel.
h Dat zijn die Babyloniers.

Dat xlvij. Capittel.

1. Omkomen der Babyloniers. 6. met oorsake der selven 12. daerse geen Meester noch Toovenaers uyt verlossen konnen.

a Of, Maghet/

1 Hier onder a Jonckvrouwe ghy doch
ter Babel/ settet u inden stof/ settet u
op de Aerde : want de dochter der
Chaldeen heeft geenen stoel meer: men sal
u niet meer noemen: Ghy teerdere ende lus
tighe.
2 Neemt de Meulen/ en malet meel/ vlecht
u vlechtsnoer uyt/ ontbloodt den voet/ ont-
deckt de beenen/ b † waedt door het water.
3 c Dat uwe schamelheyt ontdecket/ ende
uwe schande gesien worde: ick wil my wre
ken/ ende geen mensche en sal my afbidden.
4 Sulcx doet onse Verlosser / welcke heet
de Heere Zebaoth/ de Heylighe in Israel.
5 Settet u in het d stille gaet in de duyster
nisse/ gy dochter der Chaldeen : want ghy
en sult niet meer heeten/ Een Vrouwe o-
ver Koninckrijcken.
6 Want doe ick op mijn Volck toornich
was/ ende ontwydde myn Erve / overgaf
ickse in uwe handt. e doch ghy en bewesent
hen geen barmherticheyt/ oock over de Ou
den maecktet ghy u Jock al te swaer/
7 Ende dachte : Ick ben een Koninginne
eeuwelick: ghy hebt sulcx sus langhe noch
niet ter herten genomen noch daer aen ge
dacht/ hoe het met hen hier namaels wor-
den soude.
8 So hoore nu dit/ ghy die in wellust leeft/
en so seker sittet/ ende sprekt in uwer her-
ten. f Ick bent/ ende geen meer: ick en sal geen
Weduwe worden/ noch onvruchtbaer zijn.
9 g Noch sulcks sal u allebeyde haestigen ko
men/ op eenen dach/ h dat ghy Weduwe en
onvruchtbaer zijt: Ja volkomelicken sullen
sy over u komen: om der veelheyt wille u-
wer Toovenaers/ ende om uwer Besweer
ders wille/ dier een groot hoop by u is.

b † And. op dat ghy door het etc gaet.
c Ezec 16 37 Nahum.3 5
d Dat is/ in den noot/ en in de nietichheydt.
e Pro. 21.13 Jere.50.11.
f Esai.10.13 Apoc 18,7.
g Esai 51 19 Apoc.18.8.
h Dan.5.30

10 Want ghy hebt u op uwe boosheyt verla
ten/ doe ghy dachtet: i Men ensiet my niet:
uwe wijsheyt ende konst/ heeft u k † gestoor
tet/ ende sprekt in uwer herten: Ick bent/
ende anders gheene.
11 Daerom sal over u een ongeluck komen/
dat ghy niet en wetet/ wanneer het opgaet/
ende een ongheval sal op u vallen / dwelck
ghy niet versoenen en kont : want daer sal
haestelicken een cumoer over u komen/ dwelc
ghy u niet en versiet.
12 So treedt nu hier voor met uwen Besweer
ders, en met de hoopen uwer Toovenaers/
onder welcke ghy u van uwer ieucht op be
moeyet hebt: of ghy u kondet l raden / of
ghy u mochtet stercken.
13 Want ghy zijt m moede/ van veelheyt uwer
aenslagen: laet herwaerts treden ende u hel
pen/ de Meesters des loops des Hemels en
de Sterrenkijckers/ die na den n † Maenden
rekenen wat over u komen sal.
14 Siet/ sy zijn alle stoppelen/ die het vyer ver
brandt/ sy en konnen haer leven niet verlos
sen van der vlammen: want het en sal niet
zijn een gloet daermen hem by warme : of
een vyer daermen rondtom sitten meughe.
15 Also zijn sy/ onder welcke ghy u bemoyet
hebt/ uwe Hanteerders van uwer ieught
op/ een yegelick sal zijns weechs hier ende
daer henen gaen/ ende o † en hebt gheenen
Hulper.

i Esa 29 15. Syra 23.25 Job 22.13. Ezech.9.9
k † An om gekeert/ dat ghy spraket in etc.
l Of, helpen/
m Dat is/ So vele aenslagen maken u dwalende en onsalich/ dier doch niet een en deucht.
n † And. Manen
o † An. daer en sal geenen Helper wesen.

Dat xlviij. Capittel.

1. Besluyt der predikinghe/ int veertichste Cappittel aenghevanghen/ daer hy der Joden huychelsch wesen/ 3. vertwyvelde ontrouwe ende verstocktheydt in bestrafe. 9. Gods lanckmoedicheydt verwachtet der lieden boete/ op dat hy over harer onderhoudinghe gheeert worde. 16. Klachreden tot den ghevanghenen/ over harer gevanckenisse/ 20. met eener voorsegginge/ dat sy noch tot den prijse des Heeren/ daervan komen sullen.

1 Hoort dat/ ghy vanden huyse a † Israels/
die ghy heetet by den name Israel/ en
uyt den water Juda gevloten zijt/ die ghy b
sweert by den Name des Heeren/ ende die-
net des Gods in Israel/ doch niet inder
waerheydt noch gherechticheydt.
2 Want sy noemen hen uyt der Heylighen
Stadt/ ende pocchen op den God Israels/ c
die daer heet de Heere d † Zebaoth.
3 Ick hebbe te voren verkondighet dit toe
komende: uyt mynen monde isset gekomen/
ende ick hebbet laten seggen: ick make oock
snellicken dat het koemt.
4 Want ick weet dat ghy hardt zijt / ende
uwen necke is een yseren ader/ ende u voor
hooft is koperen.
5 Ick hebbet u te voren verkondiget/ ende
hebbet u laten seggen/ eer dan het gekomen
is: op dat ghy niet seggen en konnet: Mijnen
Afgod doet het/ ende myn Beeldt ende Af
god heeft het bevolen.
6 Sulcx alles hoort ghy/ en siet het/ ende en
hebt het doch niet verkondiget: want ick heb
be u te voren wat nieus seggen laten/ ende
wat verborgens/ dat ghy niet en wistet.
7 e Nu daerentegen isset geschapen/ en niet
op dat mael/ en en hebt niet eenen dach te vo
ren daer van gehoort: op dat ghy niet seg-
ghen en konnet: Siet/ dat wiste ick wel.
8 Want ghy en hoorde het niet/ en en wiste
het oock niet/ ende u oore en was op dat
mael niet geopent: doch ick wiste wel/ dat
ghy verachten soudet/ f † en van Moeders
lyve aen een Overtreder ghenoemt zijt.
9 Daerom ben ick om mijns Naems wille
lanckmoedich/ en om mijns roems wille/ wil
ick my/ u te goede/ onthouden/ dat ghy niet
uytgeroeyt en wordet.
10 Siet/ ick wil u louteren/ doch niet als sil-
ver: g maer ick wil u uytvercoren maken/ in
den oven der ellenden.
11 * Om mynent wille/ Ja om mynent wil-
le/ wil ick het doen/ dat ick niet gelastert en
worde: h want ick wil myne eere geenen an
deren laten.
12 Hoort my toe/ Jacob: en ghy Israel mijn
geroepene: i Ick bent / Ick ben de Eerste/
daer toe oock de Laetste.
13 Mijn handt heeft den Aerdtbodem ghe-
sondert/ ende myn rechterhandt heeft den
Hemel omspannen: wat ick roepe/ dat staet
alles daer.
14 Vergadert u alle/ en hoort : Wie is daer
onder desen/ die sulcx verkondighen kan? de
Heere heeft k hem lief/ daerom sal hy synen
wille aen Babel/ ende synen arm aen den
Chaldeen bewijsen.
15 Ick/ Ja Ick hebbe het geseyt: Ick hebbe
hem gheroepen/ Ick wil hem oock laten ko
men/

a † An. Jacobs/
b Mat. 3.9
c Esaie 51.15 ende 54.5. Jere. 31.35
d † An. der heyrscharen.
e Esai. 37.38
f † An. daer van hebbe ick u Overtreder gheheeten/ van moeders lyne aen.
g Exo 3.7.
* Mercke hier/ dat God lasteren/ heet/ so men eygen werck ende verdienste roemt.
h Esai 42.8
i Esai 41.4. ende 43.10 ende 44.6.
k Cores.

l Of, ſtaen.
men/eñ ſynen wech ſal hem wel l geluckẽ.
16 Tredet herwaerts tot my ende hoort dit
Ick hebbet niet int verborgen te voren ge
ſproken: van dier tijt aen/ doe het geſpro-
ken werdt/ben ick daer:ende nu ſendt my
de Heere Heere, ende ſynen Gheeſt.
17 So ſpreeckt de Heere v Verloſſer/ de Hey
lige in Iſrael/m Ick ben de Heere v God/
die v leeret wat nut is/eñ leyde v op den
weghe/ die ghy gaet.
18 n O dat ghy op myne Geboden merckte-
det, ſo ſoudet uwen vrede zijn als eenẽ wa
terſtroom/ende uwe gherechticheyt als o
golven der Zee.
19 Ende v zaet ſoude zijn als zant/ende de
vrucht ws lijfs / als deſſelven ſteenkens/
diens name niet en ſoude worden wtghe-
royt, noch verdelget voor my.
20 p Gaet wt van Babel/ vliedet van den
Chaldeen met vrolicken geſchalle:verkon
diget ende laet ſulcx hooren/brengt het wt
tot aen der Wereldt eynde:ſegget: De Heere
heeft ſynen knecht Iacob verloſſet.
21 Sy en haddẽ geenẽ dorſt doe hyſe leyd-
de inder woeſtijne:q hy liet hen water wt
den rotzſteenen vlieten: hy verreet den
Rotſteen dat daer water wt liep.
22 r Doch de Godloosen, ſpreeckt de Heere/
hebben gheenen vrede.

m Ro.7.12. 1.Tim.1.8. Titi.3.8.
n Deut.28.
o Of, wage
p Iere.51.6 Eſia.1.3.
q Exo.17.6. Num.20.11.
r Eſai 57.21.

Dat xlix. Capittel.

1. Chriſti beroepinghe ende Ampt. 14. Trooſtinge der Kercken in haren kommer/ 24. ende over der Tyrannen die ſe alle tijt benauwen. grouwelick gheweldt.

1 HOort my ghy Eylanden/eñ ghy Volc
ken/ghy die verre zijt/merckt op: De
Heere heeft my gheroepen/van moe-
ders lijve aen/hy heeft mijns naems ghe-
dacht/doe ick noch in moeders lijve was.
2 a Ende heeft mynen mont gemaeckt/als
een ſcherp ſweert/met der ſchaduwe ſyner
hant heeft hy my bedeckt/hy heeft my tot
eenen b reynen Pijle ghemaeckt/ende my
in ſynen Kocker ghesteken/
3 Eñ ſeyt tot my: Ghy zijt mijn knecht Iſra
el/c door welcken ick wil gepreſen wordẽ.
4 Doch ick dachte: Ick arbeyde te ver-
geefs/eñ brachte mijn kracht te vergheefs
ende onnuttelick toe:hoewel mijn ſake des
Heeren/ende mijn Ampt mijns Gods is.
5 Ende nu ſpreect de Heere/ die my van moe
ders lijve aen/tot ſynen knechte bereydet
heeft: Dat ick Iacob ſal tot hem bekeerẽ/
op dat Iſrael niet wech gheraapt en wor-
de:daerom ben ick voor den Heere heerlick/
ende mijn God is mijn ſtercke.
6 Ende ſpreeckt: Het is een d ſlecht dinck/
dat ghy mijn knecht zijt/de geſlachten Ia-
cobs op te richten/ende het verroeckeloos
de in Iſrael weder te brengẽ:maer ick heb
be v oock ten lichte der Heydenẽ gemaect/
dat ghy zijt mijn Heyl/tot aen der Wereldt
eynde.
7 So ſpreeckt de Heere/de Verloſſer Iſra
els/zijn Heylige:tot der verachtede zielen/
tot dẽ volcke/daermẽ eenẽ grouwel voor
heeft/tot den knechte/die onder dẽ Tyran
nen is: Koningẽ ſullen ſien ende opſtaẽ/eñ
Vorſten ſullen aenbidden/om des Heeren
wille/die getrouwe is om des Heylighen in
Iſraels wille/die v verkoren heeft.
8 So ſpreeckt de Heere:e Ick hebbe v ver
hoort ter genadigen tijt/ende hebbe v aen
den dage des Heyls geholpen:ende hebbe
v behoedt/ſende ten Verbonde onder het
Volck geſettet, dat ghy het Lant oprichtet/
ende der verstoorender Erve innemet.
9 Te ſeggen den ghevangenen: Gaet wt:
eñ tot dien inder duyſterniſſe: Koemt voor

a Eſa 51.16 Eph.6.17.
b Die ſijn glat eñ wel bereydet is te ſchieten.
c Ioa.17.1.
d Of, kleyn/ gheringhe/ licht
Chriſtus is der Heydenen Licht ende Heyl. Eſai 42.6. Luce.2.32/ Acta 13.47. Ioa.8.12. 12,Col.6.2.
f Eſai.42.6

waerts:dat ſy hen aen den wegt weyden/
ende op allen heuvelen hare Weyde hebbẽ.
10 g Sy ſullen noch hongeren noch dorſtẽ/
ooch ſalſe geen hitte noch Sonne ſteken:
want haer Ontfermer ſalſe leyden/ende
ſalſe aen de Waterfonteynen leyden.
11 Ick wil alle myne Bergen ten wege ma-
ken/ende myne paden ſullen gebaent zijn.
12 Siet/ deſe ſullen van verre komen/ ende
ſiet/gene vant Noorden:ende deſe vander
Zee/ende ghene vanden Lande h Simim.
13 i Juychet ghy Hemelẽ/verhuecht v Aer-
de/loeft ghy Bergen met juychen:want de
Heere heeft zijn Volck getrooſtet, eñ ontfer
met hem ſyner ellendighen.
14 Ende Zion ſeyt: k De Heere heeft my ver
laten/de Heere heeft myner vergheten.
15 l Kan ooch een vrouwe haers kints ver-
geten/ dat ſy haer niet ontferme over den
ſone haers buycx ende ſo ſy deſſelven ver-
geet/ſo wil ick doch uwer niet vergheten.
16 Siet/in de handẽ hebbe ick v geteeckent/
uwe mueren zijn m doorgaens voor my.
17 Uwe Bouwmeeſters ſullen ſnel toegaen:
daerentegen uwe Brekers ende Verſtoor-
ders ſullen hen daervan maken.
18 n Heft uwe oogen op rontom/ende ſiet:al
le deſe komen verſamelt tot v: ſo warach
tich als ick leve, ſpreeckt de Heere/ghy ſult
met alle deſen/gelijck als met eenen cieraet
bekleedt worden/ende ſultſe om v nemen/
als een Bruydt.
19 Want v woeſt/verſtoort ende ghebroken
Lant/ſal v dan te enghe worden daer in te
woonen/wanneer uwe Verderuers verre
van v komen.
20 † Dat de kinderen uwer onvruchtbaer-
heyt ſullen voorder ſeggen voor uwen oo-
ren: Het ruym is my te enge: o † ruckt ver
henen/dat ick by v woonen mach.
21 Ende ghy ſult ſeggen in uwer herte: Wie
heeft my deſe gebaerẽ:ick dẽ onvruchtbaer/
alleene/verdreven eñ verſtooten:wie heeft
my deſe opgevoet? ſiet/ ick was eenſaem
ghelaten/p † waer waren dan deſe?
22 So ſpreect de Heere Heere: Siet/ick wil
mijn handt opheffen tot den Heydenen/eñ
tot den Volcken mijn Baniere opwerpen/
ſo ſullen ſy uwe ſonen inden armen hier
toe brenghen/ende uwe Dochteren op den
ſchouderen draghen.
23 Eñ de * Koningen ſullen q uwe Voeſter-
heeren/ende hare r † Vorſten uwe Sooch-
voeſteren zijn: ſ ſy ſullen voor v neder val-
len ter Aerden op het aengeſichte/ende u-
wer voeten ſtof lecken:ſo ſuldy ondervin-
den/dat ick de Heere ben: t aen welcken
niet teſchanden worden/die op my wachtẽ.
24 Kanmen ooch eenen Reuſe den roof ne-
men?of kanmen den u Rechtveerdigen ſy-
ne ghevanghenen los maken?
25 Want ſo ſpreect de Heere:u Nu ſullen de
gevangenen den Reuſe genomen worden:x
ende den roof des Stercken los worden/eñ
ick wil met uwen p † Twiſtighers twiſti-
ghen/ende uwen kinderen helpen.
26 Ende ick wil uwe Schenders ſpijſen/
met haren eygen vleeſche/ ende ſullen van
haren eyghen bloede/gelijck als van ſueten
wijne/droncken worden:eñ alle het vleeſch
ſal bevinden/dat ick ben de Heere v a Hey-
landt/ende v Verloſſer/de Machtighe in
Iacob.

g Apoc.7.16
h Simim/ Sinai/wat den boſſchẽ ende wilde woeſtijnen
i Eſaie 52.6
k Pſa.112.2.
l Jer.14.16.21.
m Of/ alle-wech
n Gen.15.5 Eſaie.60.4
† Der onvruchtbaer heyt kinderen/die ſy heeft/ ſo ſy doch onvruchtbaer is:dat is/eñ verlaten volck ende doch gãtſch ſeer vermeerret/als de Chriſtenen zijn.
Joan.1.12.
o † And. maeckt my plaetſe/dat ick woonen mach.
p † An. van waer komẽ dan etc.
* Eſai.60.16
q 1.Teſſ.2.7
r † An. Koninginnen. an. Princeſſen
ſ Pſa.72.9. Acto.24.10
t Rom.9.33 Eccle.2.12. Pſa.25.3.
u De Wet ende de ſonde hadden ons gelijcke/met recht ende aller macht/ onder hen, ſulcks moeſt ons Chriſtus met rechte weder winnen.
u Luc.14.22 Epheſ.4.8.
x Col.2.15.
p † An. Haderers hadderen/
y Zijn de Tyrannen over de conſcientien/ met wercken ende Wet drijvende/
a Of, Heyl gever

Dat L. Capittel.

1. Verlatinghe der Joden/ſo ſy harer eyghen ſchult halven ghekomen is/en verkleynet des Heeren macht niet: 4. dewijle etc. doch Chriſtus deſelve/ in menſchelicker ſwackheyt/met leere ende ghedult/ſo gheweldighen lichmaken

weldigen ende heerlicken heeft wtgeuoert/
10. dat hy allen doetuerdigen/warachtige
verlossinghe beschicket heeft.

a Jerem.3.1 1 SO spreect de Heere:aWaer is de schept-
brief uwer Moeder/daer ickse mede ver
laten hebbe?oft wie is mijn Woeckenaer/
b Esaie.59.2 die ick u vercocht hebbe?b siet/ ghy zijt om
uwer sonden wille vercocht/ende uwe Moe-
der is om uwer ouertredinghe wille/ verla-
ten.
2 Waeromme quam ick/en daer en was nie
mant?ick riep/ende niemant en antwoorde?
c Esaie.59.1 c is mijn hant nu so cort geworden/dat sy niet
verlossen en can?ofte en is by my geen kracht
d Os/wtruc-ken. te d verlossen?e siet/met mynen scheldë ma-
e Exod.14.21 ke ick de Zee drooghe/ f ende make de wa-
f Josu.3 16. terstroomen/ als een woestijne:dat hare vis
schen van gebreck des waters stincken/ en
van dorste steruen.
g Exo.10.20 3 gIck kleede den Hemel met donckerheyt/
ende make zijn decksel als eenen sack.
h Dienz bã haerseluen dichtet/met leeret wat haer bã God geleert is:sy en is gheen meesterinne/ maer een Scholier. 4 De Heere Heere/heeft my h een gheleerde
tonge gegeuen/dat ick wete met den mon-
de ter rechter tyt te spreké: hy weet my alle
morgen/hy weckt my de oore/dat ick hoo-
re als it een Leerjongher.
it An.slechs de welgeleer de pleecht. 5 k De Heere Heere heeft my de oore gheo-
pent/ende ick en ben niet onghehoorsaem/
ende en gaer niet terugghe.
k Psa.40.7. Hebre.10.5. 6 l Ick hielt mynen rugge toe/den ghenen/
die my sloeghen/en myne wangen dien/die
my ruckten:mijn aengesichte en verberch ick
niet voor smaetheydt ende speecksel.
l Mat.26.67 Luce.22 64. 7 Want de Heere Heere helpet my/daerom en
worde ick nzte schanden: daerom hebbe ick
mijn aenghesichte henen geboden/als eenẽ
keysteen:want ick weet/dat ick niet te schã
den en worde:
m Rom.8.33 n† An.recht ueerdighet/ ofte/ haders of hõuen? 8 m Hy is na by/die my n† recht spreket:wie
wil met my of twisten? laet ons te samen
treden:wie isset/die Recht tot my heeft?die
kome herwaerts tot my.
o Psa.102.27 9 Siet/ de Heere Heere helpet my: wie isset
die my wil verdoemen?o siet/ sy sullen alte-
mael als een kleedt verouden/de Motten
sullense eten.
10 Wie is daer onder u/die den Heere vreest/die
der stemme zijns knechts hoore/die in duyf
steren wandelt/en hem niet en schijnet:die
hoept op den Name des Heeren/ende ver-
laet hem op synen God.
q Of/verder-uet mongelucke/dz ghi my bereydet 11 Siet/ghy alle/die ghy een vyer aensteect/
met vlammen gerustet/q wandelt henen in
den lichte ws vyers/ende inder vlammen/
die ghy aengheesteken hebt : suler ghschiet
u van mynes hant : in smerten moetet ghy
ligghen:

Dat Lj. Capittel.

1. Vermaninge tot den wtuercorenẽ/dat
sy/(na den voorbeelde Abrahe/)in geloone
en ghedult de koemst Christi/9. die hy als
teghenwoordich tot synen Ampte roept/
verwachten/ 7.12. ende hen voor ghenen
sterflicken mensche vreesen/ 17. Jerusalem
wort outslach haer grooter ellende/ 21. van
den Heere t segheseyt.

1 HOoret my toe/ghy die der gherechtic-
heyt naiaecht/ghy die den Heere soeckt
siet den Rotzsteen aen/daer ghy van ge
houwen zijt/en des borns gracht/daer ghy
wt ghegrauen zijt.
a Gen.21.1 Roma.4.1. 2 Siet Abraham an/ a uwen Vad. en Sara:
van welcker ghy gheboren zijt: b want ick
b Gen.12.1 ende 15.2. riep hem/doe hy noch alleen was/en segen
de hem/ende vermeerderde hem.
3 Want de Heere troostet Zion/ hy troostet
alle hare Woestijne : ende maeckt hare

Woestijnen als lusthouen/en hare Velden
als eenen Hof des Heeren:datmen c herten- c Of/herten-vrolickheyt.
lust ende vreuchde daer in vindet/danc ende
Lofsanck.
4 Merct op my/mijn Volck/hooret my/my-
ne Lieden:d want van my sal een Wet wtgaẽ/ d Esaia.2.3
en mijn Recht wil ick ten Lichte der Volckẽ
gantsch haest setten.
5 Want mijn Gherechticheyt is na by/mijn
Heyl treckt wt/en myne armẽ sullẽ de Volc-
ken richten:de Eylanden wachten op my/en
e houden wacht op mynen Arm. e Of/hopen
6 Heft uwe oogen op na den Hemel/ en siet
beneden op de Aerde:f want den Hemel sal als f Psa.102 27
eenen roock vergaen/ende de Aerde als een Mat.24.35
cleet verouden:en die daer op woonen/sullẽ 2.Petr.3.7.
henen steruẽ als g Dat:doch mijn Heyl blijft g Sodanigẽ Dat / moetẽ mẽ niet eenẽ dinger wysẽ als sloegmẽ een knypken met dẽ vinge ren:gheliick alsmen seyt: Ick en geue niet Dat daerom/
eewichlick/ende mijn Gherechticheyt en sal
niet h† vertzaghen.
7 Hooret my toe/ghy die de Gherechticheyt
kennet:ghy Volck/in i welckers herte myne
Wet is : vreest u niet/ wanneer u de lieden
schendẽ/ende ontsettet u niet/wanneer sy u
vertzaecht maken.
8 Want de Motten sullense vereten als een
kleedt/ende Wormen sullense verteeren als
Wollenlakẽ:doch myne gerechticheyt blijft
eewichlick/ende mijn Heyl voorder en voor- h† And.on-
der. vergaen/op-
9 Wel op/wel op/trecht macht aẽ/ghy Arm houden.
des Heeren:wel op/gelijck als in voortijden i Psalm.37.31
van outs herwaerts:k syt ghy niet/die l de l Jere.31.33
Stouten wtgehouwen/ende den Drake ver k Esai.14.9.
wondet hebt? l Dat is/ de
10 m Zijt ghy niet/die de Zee der grooten diepẽ Egypter en
wateren verdroochde:die den grout des Zees den Drake/
ten weghemaeckte/dat de Verlossenden daer dat is/ den
door ginghen? Koninc Pha
11 n Also sullen de Verlosseden des Heeren rao.
wederkeeren/ende tot Zion comen met roe- m Exo 14.21
men/ende eewige vreuchde sal op harẽ hoof n Esa.1.3.
de zijn : herteulust ende vreuchde sullen sy
grijpen . doch treuren ende suchten sal van
hen vlieden.
12 o Ick/Ick ben uwe Trooster:p wie zijt ghy dan/ o 2Cor.1.4.
dat ghy u voor menschen vreeset / die doch p Mat.10.28
steruen?ende voor menschen kinderen/die ge
lijck als Hoy q† verteert worden? q† And.ghe
13 Ende vergheet des Heeren/die u gemaect rekent.
heeft:die den Hemel wtbreydet/en de Aerde
fondeert? ende ghy vreeset u daechlicx den
gantschen dach/voor de grimmicheyt des r r Pharao.
Woedenden/wanneer hy hem voorneemt te Exod.12.30.
verderuen:waer bleef de grimmicheyt des
Woedenden?
14 Doe hy hem moest haesten/ ende rontom s Dat is/ de
loopen?dat hy los gaue/ende s niet ensforne kinderen Is-
onder den verderue/oock geen ghebreck aen raels.
broodt en hadde. t Mat.8.23.
15 t Want ick ben de Heere u God/die de Zee u† And.myne
beweecht/dat hare wagen woeden: u† synẽ nen etc.
Name heet Heere x† Zebaoth. Esaie.48.2.
16 y Ick legge mijn woort in uwen mont/en x† And.der
bedecke u onder de schaduwe myner handẽ: Heyrscharẽ.
op dat ick den Hemel plante/ ende de Aerde y Esai.49 2
fondere:ende tot Zion spreke/ Ghy zijt mijn Jerem.1.9.
Volck.
17 Waeckt op/waeckt op/ staet op Jerusalẽ/ z Psa.75.9.
die ghy van der hant des Heeren/ z den kelck Jerem.25.15
syner grimmicheyt gedroncken hebt/den droe
sem des Tuymelkelcks hebt ghy wtghedron-
ken/ende de druppen wtghelect.
18 Daer en was niemant van allen kinderẽ/
die sy gebaert heeft/diese leyde/niemant van
allen kinderen/ diese opgheuoet heeft/ diese
byder hant name.
19 a Dese twee liep zijn u ontmoetet:wie draecht a Esai.47.9
leet met u?daer was verstooringe/schade/
hongher/ende sweert/wie soude u troosten?

20 Uwe kinderẽ waren versmachtet/sy lagẽ op allen straten/gelijck als ee bestrict Wout osse/vol des toorns vanden Heere/ende des schelding van uwen Gode.
21 Daeromme hoort dit ghy ellendige ende dronckene sonder wijn.
22 So spreect v Heerscher de Heere/eñ v God die zijn Volck wreeckt: Siet/ick neme den Tuymelkelck van uwer hant/met tsamen dē droesem des Kelcks mijner grimmicheit: ghy en sult en niet meer drincken:
23 Maer ick wil hem uwen Schenderẽ in de hant geuen/die tot uwer ziele spreken: Buct v/dat wy ouer v henen gaen: ende legget uwen rugge ter Aerden/ende als een strate/ datmen daer ouer henen loope.

Dat LII. Capittel.

1. Der Pharizeen eñ Verleyders commerlicken last/neemt Christus door zijn toekomst henen. 7. Verquickt de beangstede consciencien met troostlicke Euangelij predikinghe: 11. eñ wil/sy sullen de selue door Godsaligen wandel laten lichten. 13. Christus is door lijden vervoort in synen Ampte, lijde ende wordt verclaert.

Teghen de Phariseẽ eñ Verleyders.
a Of/cieret/ v op.
b† And. komen.

1 Maeckt v op/maect v op Zion/ treet uwe sterckheyt aen/a vercieret v heerlickē ghy Heylige Stadt Jerusalem: want daer en sal nu voortaen geen Onbesneedene oft Onreyne in v b† regeren.
2 Maect v wt den stoue/staet op ghy ghevangene Jerusalem: Maect v los van den banden ws hals/ghy gheuanghene Dochter Zion.
c Rom.7.14.
3 Want so spreeckt de Heere: c Ghy zijt om niet vercocht/ghy sult oock sonder ghelt ghelost worden.
d Gen.46.6
Exodi.1.1.
e 2.Reg.18.8
4 Want so spreeckt de Heere Heere: d Mijn Volck trock ten eersten henen af in Egypten/dat het aldaer een Ghast ware/e ende Assur heeft hem sonder oorsake gheweldt ghedaen.
f Haer leere ween huylẽ: eñ maken de consciencien met Wetten swaer ende huylende.
5 Doch hoe doet mē als nu hier: spreect de Heere: Mijn Volck wort om niet verleydt/ syne Heerschers maken enckel f huylinghe/ spreect de Heere: g ende mijnen Name wort daechlicx altoos ghelastert.
6 Daerom sal mijn Volck/mijnen Name kennē/ter seluer tijt: want siet/ick wil selfs spreken.
g Eze.36.20
Roma.2.14
h Rom.10.5.
Nahum.1.15
i Joan.1.1.
7 h Hoe lieflich zijn op dē Bergen/de voetē der Bodē/die daer vrede vercondigen/wat goets predikẽ/Heyl vercondighen: die tot Zion seggen: V God is Koninck.
8 i Uwe wachters roepen luyde met haer stemme eñ roemen met malcanderen: want men sal het met ooghen sien/wanneer de Heere Zion bekeeret.
k Esai.49.13
9 k Laet vrolick zijn/ende met malcanderẽ roemen/het woeste te Jerusalem: want de Heere heeft zijn Volck ghetroostet/ende Jerusalem verlosset.
l Psa.98.2.
10 l De Heere heeft geopenbaert synen heylighen Arm voor den ooghen aller Heydenen/ dat aller Werelt eynde/siet het Heyl onses Gods.
m 2.Cor.6.17
n Gelijc als sy wt Egypten met vreesen toghen.
Exodi.12.
o Exod.13.21
p† And. de nawachte houden.
Cap.liij.
Luth.
11 Wyckt/wijckt/treckt wt van daer/m eñ en roeret niet onreyns aen: gaet wt vã haer reynighet v/ghy die des Heeren Vaten draghet.
12 Want ghy en sullet niet met n haeste wt trecken/noch met de vlucht wandelẽ: o wãt de Heere sal voor v henen trecken/ende de God Israels sal v p† versamelen.
13 *Siet mijn Knecht sal wijslicken handelẽ/ ende sal verhooghet/ende seer hooch verheuen zijn.
14 Dat hen vele ouer v ergheren sullen/dewijle dat zijn ghestalte eyslicker is/dan anderer lieden/ende zijn aensien/dan der menschen kinderen.
q Esai.65.
Rom.15.21
15 Noch alsoo sal hy vele Heydenen bespreng/ dat ooch Coningen sullen haren mont tegen hem toehoudẽ: q wãt den welckẽ daer niets van vercondighet en is/de selue sullent met lust sien/ende die daer niets van gehoort en hebben/die sullent mercken.

Dat LIIJ. Capittel.

1. Een eygentlicke beschrijuinge des lijdens Christi/7. met synen omstandẽ. 4. oorsaken/10. ende vruchten.

a Joa.12.38
Rom.10.16
1 Doch a wie ghelooft onser predickinge? ende wien wordt den Arm des Heeren gheopenbaert?
2 Want hy schiet op voor hem/gelijck als eẽ rijs/eñ als een wortel wt dorrenAertrijcke: hy en heeft gẽ gestalt noch schoonheyt: wy sagen hem/doch daer en was geen gestalte/ die ons behaecht hadde.
b Mat.9.12
3 b Hy was de aller verachtste eñ onweertste/ vol smerten ende cranckheyt: hy was so veracht/datmen het aenghesichtē voor hem verbarch: daerom en hebben wy hem niet gheachtet.
c Mat.8.17
1.Pet.2.24
4 c Voorwaer hy droech onse cranckheyt/eñ lort op hem onse smertẽ: wy dannoch hieldẽ hem voor dien die geplaecht/ende van God gheslaghen ende ghemartert ware.
d Ofte/te morsel gheslaghen:
f Psl.119.177.
1.Petr.2.25
f Mat.27.14
Jerem.11.19.
Acto.8.32.
Joan.1.29.
1.Corin.5.7
g† An. kercker. and. fort der vertreck
h Luth/lenge de. Lat. generationem.
i Mat.27.60
k Die zijn doen op rijckdom settet/ dat is een Godloose.
l 2.Cor.5.21,
1.Pet.2.22.
1.Joan 3.5.
m Joa.12.24
Roma.8.32
n Of/te morsel slaen.
o Dat is/synen wille eñ werck/dz hy inden sinne heeft/namelicken/de verlossinghe der menschen.
p Rom.3.24.
q Colo.4.15
r Mar.15.28
Luce.22.37.
5 Doch hy is om onser misdaet wille dwondet/eñ om onser sonden willed verslagen: de straffe leyt op hem/op dat wy vrede haddẽ: ende door syne wonden zijn wy ghehepelt.
6 e Wy gingen alle dwalẽde/gelijck als Schapen/een yeghelijck sach opsynen wech: doch de Heere werp onser aller sonden op hem.
7 Doe hy ghestraft eñ gemartert werd/dede hy synē mont niet op: f als een Lam dat ter slachtbanck gelept wort/eñ als een Schaep dat stom wort voor synen Scheerder/ende synen mondt niet opdoet.
8 Hy is Ja wt den g† angste eñ gerichte genomen: wie wil zijns leuens tijt wtspreken? wãt hy is wt dē Lande der leuendigen wech gerückt/doe hy om der misdaet wille mijns Volcks gheplaecht was.
9 i Eñ hy is begrauen als de Godloosen/eñ gestorne als een k Rijcke: hoewel hy niemãt onrecht gedaen heeft/noch eenige bedriegerie in synen monde gheweest is.
10 m Doch de Heere woude hem alsoo n verslaen met cranchept: wanneer hy zijn leuẽ tẽ Schuldoffer ghegeuen heeft/so sal hy zaedt hebben/ende langheleuen: eñ des Heeren o. voornemen/sal door zijn handt voortgaen
11 Daerom dat zijn ziele gearbeydet heeft/sal hy synen lust sien/ende de velheyt hebbẽ: p eñ door syne kennisse sal hy/mijn knecht de Rechtueerdighe/velerechtueerdich maken: wãnt hy draecht hare sonden.
12 Daerõ wil ick hem groote hoopẽ ter buete geuen/eñ hy sal de q Stercken ten roone hebben: daerõ dat hy zijn leuen indẽ doot gegeuen heeft/r eñ den Quaetdoenders ghelijck gerekent is: ende hy veler sonde ghedragen heeft/ende voor de Ouertreders ghebeden.

Dat LIIIJ. Capittel,

1. Christus troostet zijn Kercke/hy wilse wederte recht e brengen/3. eñ gãtsch wijt wt breyden/7. wil synen toorne in eeuwicheyt van haer wenden. 11. haer met allerley kostelicheyt ende Rijckdommen begaue/14. ende voor allerley ghewelt ende onrecht beschermen.

a Luc.23.29
Sapi.3.13.
Gala.4.27.
b Of/niet de.
1 Roemt a ghy onvruchtbare/die ghy niet en baert/verheucht v met roemen/ende iuychet/die ghy niet v swangher en zijt;

en zijt:want de eensame heeft meer kinde-
ren:dan die den mā heeft, spreect de Heere.
2 Maect het ruym uwer hutten wijt/ende
breydet wt de Tappyten uwer woonynghe:
a Wt zijn/zeelen of touwē
spaertse niet:treckt uwe a reepen lanck/eñ
steeckt uwe naghelen vast in.
3 Want ghy sult wtbrekē ter rechter ende
ter slincker zijden/ende v zaet sal de Heyde-
nen eruen/eñ in den verwoesteden Steden
woonen.
4 Vreest v niet/wāt ghy en sult niet te schan
den worden: en wort niet bloode/wāt ghy
en sult niet te spotte wordē:maer ghy sult
b Dat ghy sonder kinderen/eñ ellendich sonder mā geweest zijt.
de schande uwer d Jonckvrouschap vergetē/
eñ de smaetheyt uwer weduweschap/niet
meer ghedencken.
5 e Want die v ghemaeckt heeft/is v mā/ f
e Esai.62.4.
f Esai.48.2.
Luc.1.31.
Heere Zebaoth heet spnē Name/eñ v Ver-
losser de Heylige in Israel/die aller Werelt
God ghenoemt wort.
6 Want de Heere heeft v laten in geruchte
zijn/dat ghy zijt als een verlatene, ende vā
herten bedroefde vrouwe, ende als een jon
ghe vrouwe, die verstooten is / spreeckt v
God.
g Psa.30.6.
7 g Jck hebbe v eenen cleynen ooghenblick
verlatē/doch met grooter barmherticheyt
wil ick v vergaderen.
8 Jck hebbe mijn aenghesicht in een oogen
blick des toorns een weynich van v verbor
ghen/ doch met eewigher ghenade wil ick
mp uwer ontfermen/spreeckt de HEEre v
Verlosser.
h Gene.9.11
9 Wāt sulcx sal mp zijn/h als het water No-
ah/ doe ick swoer/dat de wateren Noah/ nz
i 2.Sa.7.14
meer en soudē ouer den Aertbodem gaen:i
also hebbe ick ghesworen/ dat ick niet op v
toornen noch v schelden en wil.
10 Want Bergē sullen wel wijcken/eñ Heu-
k Esa.60.10
uelē veruallē:doch mpne genade en sal niet
l† And. met karbonckel onder leggē.
van v wijckē/eñ het Verbont mijns vreeds
en sal niet veruallen, spreeckt de HEEre v
Ontfermer.
m† an. sullen etc. zijn. etc. eñ daer sal wesen/ouervloedicheyt des vreets uwen sonen.
11 Ghy ellendige/ouer welcker alle tēpeesten
gaen, eñ ghy troostloose siet/ick wil uwe
steenen als een l† cieraet legghen/eñ wil u-
wen gront met Saphyren legghen
12 Eñ uwe vensteren van Crystallen maken/
eñ uwe poorten van Robijnen/eñ alle uwe
landtpalen van wtuercoren steenen.
n Joan.6 45
Roma.5.10
1.Jo.2.1.2.3
13 m† Ende alle uwe kinderen ghe'eert van
den Heere, ende n grooten vrede uwen kin,
deren.
o vris/moet wille suldp niet meer lijden.
14 Gy sult door gerechticheyt bereydet wor
den:ghy sult verre zijn van gewelt eñ o on
recht/dat ghy nz en dorvet daer voor vree-
sen/eñ daer van verschrickē:want sy en sal
niet tot v naken.
p† And. het sal hem een Rot te samē slaē:doch nz wt mp: wie hen binnen uwen palen tegen v vergaderet/sal vallen.
15 p† Siet, wie wil hem tegen v vergaderen/
eñ v ouervallen/so sp hen sonder mp verga
deren?
16 Siet/ick make het/dat de Smit/die de colē
int vper opblaest/een instrument daer van
maeckt tot synen q wercke:want ick make
het, dat de Verderuer ommekoemt.
17 Want alle instrument/dat tegen v berey-
q Dat is/dz hy hemseluē eñ de syne/ eñ niet v en verderue.
det wort/dien en salt niet r gelucken:s ende
alle tonghe diē haer teghen v settet / suldp
int Gerichte verdoemen: dat is het erue der
knechten des Heeren/ende harer gherech-
ticheyt van mp/spreeckt de Heere.

Dat Lv Capittel.

1. Christus wort allen menschen aengeboden/d' warachtighe vorte. 10. eñ kracht des Godlicken woorts/worden beschreuē.

r of/wel slaē
s Luc.21.15.
Acto.4.13.
ende 6.10.
a Joan.7.38
Hpl.51,33.
Apoc.22.17

1 WEl aen a alle gy die dorstich zijt/comt
herwaerts ten water, eñ ghy die geen
ghelt en hebt, komt herwaerts/coopt
ende etet:comt herwaerts ende koopet son
der gheldt/ ende om niet/beyde Wijn/ende
Melck.
2 Waerom tellet ghylieden gelt henē/ daer
geen broot en is/ eñ uwen arbeyt/daer ghy
niet sat van worden en connet? hoort mp
doch toe/eñ etet het goede/ so sal uwe ziele
in wellust vet worden.
3 Neyghet uwe ooren herwaerts/eñ coemt
herwaerts tot mp:hoort/so sal uwe ziele le
uen:wāt ick wil met v liedē een eewich Ver-
bont maken/namelicken: b de ghewisse ge- b Die david toegesept is
nade Dauids. 2.Sa.7.12.
4 Siet/ick hebbe hem den lieden ten Getup- Acto.13.34
ghe ghesettet/ten Vorste eñ Ghebieder den
Volcken.
5 Siet/ghy sult Heydenē roepē die ghy niet
en kent/ende Heydenen die v niet en kennē/
sullen tot v loopen/ om des HEEren wille
ws Gods / ende des Heylighen in Israel/
die v prijset.
6 Soect den Heere dewijle dat hy te vinden
is/roept hem aen dewijle hy na by is.
7 c De Godloose laet af van synen wege/eñ c Ezec.18.27
de Quaetdoender van synē ghedachten/eñ ende 33.14
bekeere hem tot den Heere, so sal hy hem sy Psa.130.4.
ner ontfermen:ende tot onsen God/wāt hy
hem is vele verghevinghe.
8 Want * mpne gedachten en zijn niet uwe *Sap.9.16
ghedachten/eñ uwe weghen en zijn niet mp 1.Corin.2.14
ne weghen/spreeckt de Heere.
9 Maer so vele den Hemel hooger is/als de
Aerde, so zijn ooc mpne wegen hooger als
uwe weghen/eñ mpne ghedachten als uwe
ghedachten.
10 d Want gelijck als den regē eñ sneew van d Deut.32.2
den Hemel valt/eñ daer niet wederhenen en
comt, maer vochtet de Aerde/ende maeckse
vruchtbaer eñ wassende/dat sp geeft zaet,te
saepen, ende broodt te eten:
11 Also sal het woort dat wt synē mōde gaet/
oock zijn:het en sal niet ledich weder tot mp
comen/maer doē dat mp behaecht/ende sal
hem wel e ghelucken/daer toe ick het sende. e Of, slaen/
12 Want ghy sullet in vreuchde wttrecken/eñ
in vrede gelept worden;Berghen ende Heu-
uelen sullē voor v henē vrolick zijn met roe-
men/eñ alle Boomen op den velde/met den
handen klappen.
13 Dennē sullen wassen voor f† Dosschen/eñ f† an. heggē.
Myrtē voor Doornen:eñ den Heere sal ee-
nen Name ende eeuwich Teecken zijn/ dat
niet wegheroept en wort.

Dat Lvj. Capittel.

1. Vermaninghe datmen Christum.3. die door zijn toecomst alle onderscheyt der personen wech neemt/met Godsaligen wandel eñ leuē aēneme/9. straffe valscher Leeraers.

1 SO spreect de Heere:a houdt het Recht/eñ a Sapi.1.1.
doet gerechticheyt:want mijn Heyl is na Matth.3.2
by, dat het come/ende myn gerechticheit
dat sp gheopenbaert worde.
2 Wel dien mensche die sulcx doet/eñ dien
menschē kint/die het vast houdt:dat hy den
b Sabaoth houde/ende niet ontheylige/eñ b Esa.58.13
houdt zijn hant, dat hy niet quaets en doe.
3 Ende de vremde diehem tot den Heere ge-
gheuen heeft/en salniet seggen:c De Heere c Deut.23.2
sal mp scheyden van synen Volcke: ende de
ghesnedene, en sal niet seggen: Siet ick ben
een dorre Boom.
4 Want so spreect de Heere tot den gesnede
nen/dz die mpne Sabbathen houden/ ende d† And. het
verkiesen wat mp wel behaecht/ ende mijn
Verbonde vast vaten/
5 Jck wil hen in mpnen Hupse ende in mp-
nen mueren een plaetse gheuen, ende eenen
beteren

beteren name/ van den sonen ende dochte-
ren: e eenen eewigen name wil ick hen ghe
uen die niet vergaen en sal.
6 f Eñ der vreemdẽ kinderen die hẽ tot dẽ
Heere gegeuẽ hebben dat sy hem dienen/
ende sijnẽ Name lief hebbẽ op dat sy sijne
knecht n zijn: een yegelick die den Sab-
bath houdt dat hy hem niet en ontwydet
ende mijn Verbondt vast houdt:
7 De selue wil ick tot mynẽ heyligẽ Berch
brenghen ende wilse verhengen in mynen
Bede huyse: ende haren Offer ende Brant
offer/ sullen my aenghename zijn op mynen
Altaer: g want myn Huys heet een Bede-
huys allen Volcken.
8 De Heere H eere die de verstootẽ wt Isra
el vergadert spreeckt: Ick wil noch meer
tot de hoope die vergadert zijn/ vergaderẽ.
9 Alle gedierte op den velde/ koemt eñ ver
slindt/ Ja alle ghedierte in den woude.
10 h Alle hare Wachters zijn blint/ sy en we
ten alle niets: stomme Honden zijn sy/ die
niet straffen en konnen/ zijn luye/ liggen en
de slapen gheerne.
11 Het zijn dannoch stercke Hondẽ vã lyue/
die nemmermeer sat wordẽ en konnẽ: sy de
Herderen en weten gheen verstant. k een
yegelick siet op sijnen wech/ een yeghelyck
ghieret voor hem seluen: in sijnen l stande.
12 m Koemt herwaerts/ laet ons wijn halẽ/
eñ ons vol suppen: ende het sal morgẽ zijn/
als heden/ eñ noch veel meer.

Dat LVII. Capittel.

1. De vromen worden henen genomen/
3. op dat de Godloosen gheſtraft worden/
13. dien die hen met oetmoedighen herten/
tot den Heere bekeeren/ wort toegheseydt
genade/ barmherticheyt/ ende allerley wel
stant/ hoe wel sy dannoch voor eñ tijt lanck
haer sonde straffe dragẽ moeten/ 20. maer
die in Godloosheyt blijuen/ worden met on
ruste ende allen ongheluck beladen.

1 Doch de Rechtueerdighe koemt omme/
ende daer en is niemant die het ter her
ten neemt: ende Heylighe lieden wor-
den wech geraept/ ende niemant heeft ach-
tinge daer op: wãt de Rechtueerdigen wor
den wech gheraept/ voor den ongheluck.
2 Ende die oprechtich voor hen seluen ge-
wandelt hebben/ komen tẽ vrede/ ende rus-
ten in haren kameren.
3 * Ende ghy/ koemt hier toe/ ghy kinderẽ
der † Wachuerkieserssen/ a ghy zaedt des
Ouerspeelders ende der Hoeren/
4 Aen wien wilt ghy lieden nu uwen lust
hebben? ouer wien willet ghy nu den mont
op sperren? ende de tonge wt steke: zijt ghy
lieden niet de kinderen der ouertredinghe?
ende een valsch zaedt?
5 Ghy die inder hitticheyt tot den Afgodẽ
loopt onder alle groene Boomẽ/ ende slacht
tet de kinderen aen den Beken/ onder den
Steenklippen.
6 V wesen is aen den glatten Berchsteenẽ/
de selue zijn v deel/ denseluen ghiet ghy v
Dranckoffer/ daer ghy Spijsoffer offert:
soude ick my dies v troosten?
7 Ghy maeckt uwen c leger op eenen hoogẽ
verheuenen Berch/ ende gaet aldaer oock
opwaerts te offeren.
8 d Ende achter der deure ende posten sette
ghy uwe ghedachtenisse: want ghy wen-
telt v van my/ ende gaet opwaerts/ ende
maeckt uwen leger wijdt/ ende verbindet v
met hen: ghy hebt haren legher lief/ waer
ghyse siet.
9 Ghy treckt e met Olye tot den Koninck/

e Joan.1.12
f Sap.3.14.
g 1.Re.8.41. Mat.21.13. Marc.11.17. Luc.19.46.
h Jer.12.10
i Dat is/ Gods woordt.
k Jere.6.13.
l † An. plaetsen ofte palen.
m Esa 22.13. Sapi.2.6.
* Ca. lvij. Lut.
† Wachuerkiesersse is de valsche secte tegen Gods woordt.
a Mat.12.39
b Dat is/ my dat wel geuallẽ latẽ
c Leger heet hy haren Altaer ofte de stede/ daer sy met den Afgoden hoererye bedrijuẽ: gelyck als eẽ onteuchtich wijf met eenẽ ouerspeelder. Eñ tot den Coninck Pharao/ met gheschenckẽ treckẽ is hen op menschẽ verlaten.
Exo.20 24.
d Deut.27.15.
e Hosee 12.1
f Wanneer emer eens dinckx moede ende ouerdrietich wort/ oft ongeerne meer doet/ so spreeckt hy op Duytsche Dat late ick. Item: Dat laten wy/ Dat laten sy wel. Item: Lieuer/ laet af/ houdt op.
g Mat 9.12
h De Godloosen sorgẽ voor haergen/ so het dach enckel leugen ende valscheyt is
i Psalm.10.11

eñ hebt menigerley Kruyden/ ende sendet v-
we Ambassaden verre henen/ ende zijt verne
dert tot der Hellen.
10 Ghy vermoeyt v in der veelheyt uwer we-
gen: ende en spreeckt niet: f Ick late het: g
maer dewyle dat ghy vindet een leuẽ uwer
handt so en wordt ghy niet moede.
11 Voor wien zijdy so h soorchuuldich/ ende
vreeset so seer: so ghy dach met leughenen
omgaet ende en dencket aen my niet/ eñ en
neemt het niet te herten? i meyndy ick sal
voorgaens swyghen/ dat ghy my so niets
niet en vreeset?
12 Ick wil ooch uwe gerechticheyt kondt
doen/ ende uwe wercken/ dat sy gheen nut
te zijn en sullen.
13 Wanneer ghy roepen sult/ so laett v k u-
we hoopen helpen: doch de windt salse alle
wech voeren/ ende ydelheyt salse wech ne-
men: l daerenteghen wie op my betrout die
sal het landt eruen/ ende mijnen heylighen
Berch besitten.
14 Ende sal seggen: m Maeckt banen: ruy-
met den wech/ neemt de aenstooten wt den
weghe myns volcx.
15 Want also spreeckt de Hooghe ende Ver-
heuene/ die daer eewichlick woonet/ diens
Name heylich is: ick die inder Hoochte en-
de inden Heylichdom woone/ ende by den
ghenen die eens * verslagen ende ootmoe-
digen geests zijn: n op dat ick verquicke den
geest der verootmoedichdẽ/ ende het herte
der verslaghenen.
16 Ick en wil niet eewelicken o kijuen/ ende
niet eewichlick toornen: maer eenen gheest
sal van mynen aenghesichte waeyen/ eñ ick
wil p adem maken.
17 Ick was toornich op de ondeucht harer
giericheyt/ ende sloechse/ verberch my/ ende
was toornich: doe gingen sy herwaerts eñ
ginswaerts inden weghe haers herten.
18 Doch doe ick hare wegẽ aensach/ heelde
ickse/ eñ leyddese/ eñ gaffẽ weder troost/ eñ
dien/ die ouer de ghene q leedt droeghen.
19 Ick wil r vrucht der lippen maken/ die
daer prediken s † Vrede vrede / beyde dien
die verre zijn ende die na by zijn/ spreeckt de
Heere/ ende wilse heelen.
20 Doch de Godloosẽ zijn als eẽ onstuymige
Zee/ die niet stille zijn en kan/ eñ diens Wa-
ren/ t drech ende onreynicheyt wtwerpen.
21 u De Godloosen en hebben geenen vrede/
x † spreeckt myn God.

Dat LVIII. Capittel.

1. Propheten ende Predickers moeten
des volcx sonde ende alle huychelijke mensche
licker wercken vrymoedich straffen. 9.
Rechtvasten. 13. ende Sabbath vyeren der
gheloouighen/ wordt beschreuen.

1 Roept a † fluex/ verschoont niet: verheft
uwe stemme als een Basuyne/ ende
verkondicht mynen Volcke hare o-
uertredinghe/ ende den huyse Jacobs hare
sonde.
2 Sy soecken my daechlicx/ ende willen my
ns wegen weten/ als een volck dat Gerech-
ticheyt alreede ghedaen/ ende het Recht
haers Gods niet verlaten hadde: b sy eys-
schen my ten Rechte/ ende willen met haren
God rechten.
3 c Waeromme vastẽ wy eñ ghy en siet het
niet aen? waeromme doẽ wy onsẽ lijue wee?
ende ghy en wilt het niet weten? Siet/ wan
neer ghy lieden vastet/ so doet ghy uwen wil
le/ ende drijuet alle schuldenaers.
4 Siet/ ghy liedẽ vastet/ dat ghy twistet eñ
kyuet/ ende slaet met der vuyst ongodlicker
vastet niet also/ als ghy nu doet/ dat een

Esai.66.5.
k Dat is/ uwe verraers/ mede genooten met tsamen den Afgodẽ dienst etc.
l Rom.5.5
m Dat is In der noot/ sullen sy ruym eñ troost hebben.
Esaie 40.3 ende 62.10
* Ofte/ te/ morsel gheslaghen.
n Psal.51.19
Esai 61.1. ende 66.2.
o † An. hadderen/
p Dat is: Ick wil de bedroefde verquicken.
q De oprechtige dragen leet ef trouwe ouer de boosheyt der Godloosen/ ghelyck als Lot te Sodõ etc.
r Gelyck als het velt allerley vrucht draecht/ also sal de mont oock vrucht brengen.
Hebr.13.15.
s † An. Ick scheppe de vrucht der lippen/ Vrede/ vrede/
Ephes.2.17.
t Drech is daer heylicheydt/
Philip.2.14.
Daer sy met grooter moyte aen arbeyden.
u Esa 48.22
x † An. (seyt de Heere.)
a † An. wt den halse/
b Mal.3.13.
c Esa.1.11.

ghesch(r)eyen van bleden inder hoochte ghe-
hoort worde.

Macha.7.5 5 b Soude dat een vasten zijn/ dat ick ver-
kiesen soude/ dat een mensche synen lyue
des daechs quaet doet/ oft synē kop hange
ghelijck als een c Biese/ of op eenen Sack
ende inder Asschen ligghe? wilt ghylieden
dat een vasten heeten ende eenen dach den
Heere aenghename?

c Also han-
ghen de
hupchelaers
den kop/ sien
suer/ en stellē
hen iammer-
licken ende
ellendichlic-
ken.

6 f Dat is van eē vasten/ dat ick verkiese:
Latet los/ die ghy met onrecht verbonden
hebt/ laete ledich die ghy beswaert/ gheeft
vrij/ die ghy dringhet/ neemt wech allerley
beswaringe.

f Deute.15.2
Mat.6.16.
g Mat.25.35
Ezech.18.7.

7 g Breeckt den hongerighen v broodt/
ende hẽ die/ die in ellendicheden zijn/ leyt int
huys: so ghy eenen naecktē siet/ so kleedet
hē: eñ en onttrecht v niet van uwē vleesche.

† Anders
de armen
dwaselingē.

8 i Als dan sal v licht hier voor breken/ als
de dageraedt/ eñ uwe k beteringe sal snel-
lick toenemen/ eñ uwe gherechticheyt sal
voor v henen gaen eñ de heerlickheyt des
Heeren sal v tot haer nemen.

i Luc. 11. 41.
k Dat ghy
rijcker wort
eñ toeneemt
den goet eñ
salicheydt.
l Pro. 2. 13.

9 l Dan sult ghy roepen/ so sal v de Heere
antwoorden: wanneer ghy sult schreyen/
sal hy seggen: Siet/ hier ben ick: so ghy
niemandt by v beswaren en sult/ noch met
vingeren wysen noch quaet na spreken:

10 Ende sult den hongerigen laten vinden
v herte/ eñ de ellendighe zielen versadigen:
m so sal v licht in der duysternisse opgaen/
ende uwe donckerheydt sal zijn als de
Middach.

m Mat.5.14

n † Anders
altoos.

11 Eñ de Heere sal v n altoos leyden/
ende uwe ziele versadigen in der dorheyt/
eñ uwe beenderen stercken: eñ salt zijn als
eenen ghewaterden Hof/ ende als een o
springende Fonteyne/ dien het nimmer-
meer aen water en feylt.

o Of sprin-
gende fon-
teyn adere/

p Esai.61.4.
q Dat is/
Ghy sult eē
Beschutter
eñ Beschir-
mer ende
Beteraer in
den lande
zijn/ velen
nutteliick
zijn eñ helpē
r Hier geeft
hy het recht
verstant des
Sabbaths/
datmen
Gods
werck ende
woordt daer
in oeffenen
sal.
Esaie. 56. 2.
ende 66.23.
f Abacuc 4.19

12 p Eñ door v sal ghebouwet worden/
wat langhe woest ghelegen heeft/ eñ ghy
sult eenen grondt leggen die voort eñ voort
blijue: ende sult heeten: q Die de reten ver-
tuynet/ eñ de weghen betert/ datmen daer
woonen mueghe.

13 r So ghy uwen voet vanden Sabbath
keeret/ dat ghy nu en doet wat v behaecht/
aen mynen heyligen daghe: so sal het een
lustich Sabbath heeten/ dē Heere te heyli-
gen ende te prijsen: want so suldy dē seluen
prijsen wanneer ghy uwe weghen niet en
doet/ noch daer in ghevondē en wort wat
v behaecht ofte wat ghy sprekert.

14 Alsdan suldy lust hebben aen dē Heere/
eñ f ick wil v ouer de hoochte op Aerden
sweuen laetē eñ wil v spijsigen met der erue
uws Vaders Jacobs: want des Heeren
monde seydt het.

Dat Lix. Capittel.

1. Beschelder heftighen de valsche ver-
giftighe Leeraers/ die hen des Heeren be-
klagen/ 9. belydt de oorsake alles quaets
eñ ongheluck/ sy de sonde/ 16. ende dat de
Heere deselue grousamelicken wil straffen/
20. het en zy dan dat sy hen daer van be-
keeren/ eñ also Gods ghenade ende hulde
verkrijghen.

a Nume 11.23
Esaie.50.2.

1 Siet/ a des Heeren handt eñ is niet te
kort/ dat hy niet helpen en konne/ ende
syne ooren en zijn niet dicke geworden/
dat hy niet en hoore.

* Jere. 5. 25.
b Esa.1 13.15
Psal. 66. 18.
Esaie. 1. 15.

2 * Maer uwe ondeuchden scheyden v
lieden eñ uwen God van malkanderen b
eñ uwe sonden verbergen het aenghesichte
van v liedē/ dat ghy niet gehoort en wort.

3 Want uwe handen zijn met bloede be-
vleckt/ eñ uwe vingeren met ondeucht: uwe
lippen spreken valscheydt/ uwe tonghe
dichtet dat onrecht is.

4 Daer en is niemandt die van gerechtic-
heydt predicke/ of trouwelicken c richte:
men vertrouwet op ydelheyt/ eñ en spreeckt
niets/ dat wat deucht: d met ongheluckē
zijn sy * swanger/ eñ baren moeyte.

c Dat is/
leere/ want
hy spreeckt
hier van
valschē ver-
ghiftighen
Leeraers.
d Job.15.35
Psalm.7.15.
* Of/ be-
vrucht.
e Of moet-
willich on-
recht.

5 Sy broeden Basilisken eyeren wt/ ende
wercken Spinnewebben/ eetmen vā haren
eyeren/ so moetmen sterven: vertreedtmen
het daerentegen/ so vaert daer eē Adder wt

6 Haer spinnewebbe en deucht niet tot
kleederen/ eñ dat sy ghewracht hebben/ en
deucht niet te decken: want haer werck is
moeyte/ ende in horen handen is e wreuel.

7 f Haer voeten loopen ten boosen/ eñ zijn
snel onschuldich bloede te vergieten: hare
ghedachten zijn moeyte/ haren wech is
enckel verderuen ende schade.

f Prouer.1 16
Roma.3.15.

8 Sy en kennen den wech des vredes niet/
eñ daer en is gheen recht in haren gangen:
sy zijn verkeert op haren straten: wie daer
op gaet/ die en heeft nemmermeer vrede.

9 Daerom is het rechte verre van ons/ ende
wy en kryghen de gherechticheyt niet: g
wy wachten op het licht/ siet/ so wordt het
duyster: op den schijn/ siet/ so wandelen
wy in donckeren.

g Job.30.26

10 h Wy tasten na der wandt/ als de blindē/
eñ tasten als die geene oogen en hebbē: wy
stootē ons in dē Middach/ als in der sche-
meringe: wy zijn in duysterē als de doodē:

h Deu.28.29
Joan.12.35.
2. Pet. 1. 9.
Job. 5. 14.
Prouer.4.19

11 Wy brommen alle als de Beyren/ ende
pijpen als de Duyuen: want wy wachten
op het recht/ so en isset daer niet: op het
heyl/ so is het verre van ons.

12 Want onser ouertredinghe voor v/ is te
vele eñ onse sondē antwoorden tegen ons:
want onse ouertredingen zijn by ons/ ende
wy ghevoelen onse sonde.

13 Met ouertredinghe eñ liegen tegen den
Heere/ eñ te rugghe keeren van onsen God/
eñ met boosen onbillicken spreken ende on-
ghehoorsaemheyt/ verdencken eñ dichten
valsche woorden wt der herten.

14 Daerom is ooch het recht te rugge ghe-
weken eñ gerechticheyt verre afgetreden: i
want de waerheyt valt op der straten/ ende
het recht † en kan niet daer her gaen.

i 4.Esdr.14.
17.
† Anders en
heeft niet
konnē henē
in kom-en.
k 2.Tim.3.12

15 Ende de waerheyt is wech eñ k wie van
den boosen wijckt/ die moet allemans roof
zijn: sulcx siet de Heere/ eñ het beualt hem
quaeck dat daer geen recht en is.

16 Eñ hy siet/ dat daer niemant en is/ ende
verwondert hem/ dat niemandt voor haer
en treedt: daerom helpet hy hem seluē met
synen arme/ ende syne gherechticheydt on-
dersteunt hem.

17 l Want hy treckt Gerechticheyt aen/ als
een pantzier/ ende settet eenen Helm des
Heyls op zijn hooft: eñ treckt hem aen tot
wrake/ eñ kleedet hem met yuer/ als met
eenen rock.

l Ephe.6.17.
1. Thessa.5.8
Sapiē. 5 19
Job. 29. 14.

18 Als die synen wederpartijders vergeldē/
ende synen vyanden betalen wil met grim-
micheyt: Ja den Eylanden wil hy betalen.

19 Dat den m Name des Heeren ghevreest
worde vanden Nedergange/ eñ syne heer-
lickheyt von den Opganghe der Sonnen/
wanneer hy komen sal gelijck als eē opge-
houdē stroom diē de wint des Heerē drijft.

m Psal.113.3
Malac.1.11

20 n Want dien te Zion sal een Verlosser
komen/ eñ dien die hen bekeeren vanden
sonden in Jacob/ spreeckt de Heere.

n Psal.14.7
Roma.11.26

21 Eñ ick make sodanich Verbont met hen/
spreect de Heere: Mynen Geest/ die by v is/
o eñ myne woorden die ick in uwen mondt
ghelept hebbe/ en sullen van uwen monde
niet wijckē/ noch vandē monde uws zaedts/
ende kindts kindt/ spreeckt de Heere/ van
nu aen tot in eewicheydt.

o Esai.51.16
Jerem.1.9.

Van

Dat LX. Capittel.

1. Der Kercke wordt toegheseyt, sy sal op de coemst Messie / wt allerley volcken op Aerden erbouwet worden/ 15. eñ voor haer verlatentheyt eñ iammer / overvloedelicke vreuchde, rijckdom eñ allerley welstandt hebben.

1 Maecke v op / wordt licht : want a v
licht koemt / eñ de heerlicheydt des
Heeren / gaet op over v.
2 b Want siet / duysternisse bedeckt het
Aerdtrijck / eñ doncherheydt de Volcken:
doch over v gaet op de Heere / ende syne
heerlicheyt verschijnt over v.
3 c Eñ de Heydenen sullen in uwen lichte
wandelen eñ de Koningen inde d glantze/
die over v opgaet.
4 e Heft uwe oogen op eñ siet rontomme
dese alle versamelt/ komẽ tot v: uwe sonen
sullen van verre komen, eñ uwe dochteren
ter zijden f opgheuoedt worden.
5 Dan suldy uwen lust sien eñ wtbreken/
ende v herte sal hem verwonderen ende g
wtbreyden/ wanneer haer de veelheyt aen
der Zee tot v bekeert / ende de macht der
Heydenen tot v koemt.
6 Want de veelheyt der Kemelen sal v bedecken/
de Loopers wt Midian eñ Epha:
h sy sullen wt Saba alle komen / Goudt
ende Wierooek brenghen, ende des Heeren
lof verkondighen.
7 Alle Kudden in Kedar / sullen tot v versamelt
worden / eñ de Bocken Nebaioth
sullen v dienen : sy sullen op mynen i aenghenamen
Altaer gheoffert worden: wãt ick
wil het Huys myner heerlicheyt vercierẽ.
8 Wie zijn die / die daer vlieghen als de
Wolcken / ende als de Duyuen tot haren
vensteren ?
9 De Eylanden wachten op my / ende de
Schepen k† aen der Zee, van langher tijt
herwaerts : dat sy uwe kinderen vã verre
hier toe brenghen : met haren goude ende
silver/ den Name des Heeren uws Gods/
ende den Heylighen in Israel/ die v heerlick
ghemaeckt heeft.
10 l Vreemde sullen uwe mueren bouwen/
ende hare Koningen sullen v dienen: want
in mynen toorne hebbe ick v gheslagen/ eñ
in myner genade ontferme ick my over v.
11 m Eñ uwe poorten sullen n doorgaens
open staen/ noch dach noch nacht toegheslotẽ
worden : dat der Heydenen macht
tot v ghebracht/ ende hare Koningen hier
toe ghelevdt worden.
12 o Want welcke Heydenẽ ofte Koninckrijcke/
v niet dienen en willen / die sullen
ommekomen / eñ de Heydenen verwoestet
worden.
13 p De heerlicheydt Libanon sal aen v
komen q† Dennẽ/ Bueckẽ eñ Busboom
met malkanderen/ te vercieren de plaetse
mijns Heylichdoms : want ick wil de voeten
myner voeten heerlick maken.
14 Ooc sullen ghebuycht tot v komen/ die
v onderghedruckt hebben / ende alle die v
ghelastert hebben/ sullen neder vallen/ tot
uwen voeten : r ende sullen v noemen :
Een Stadt des Heeren : Een Zion des
Heylighen in Israel.
15 Want daerom dat ghy zijt de verlatene
eñ ghehatede gheweest/ daer niemandt en
ginck/ wil ick v ten s prale eewichlick maken/
eñ ter vreuchde voort ende voort.
16 t Dat ghy sult Melck vandẽ Heydenen
suygen/ ende der Koningen borsten sullen
v soogen: op dat ghy ondervindet, dat ick
de Heere ben, v u Heylandt / ende ick de
Machtige in Jacob ben v Verlosser.
17 Ick wil Goudt in de stede des x Metaels

a Act. 26. 18. Ephe. 5. 14.
b 4. Esd. 14. 20.
c Apo. 21. 24. Esai. 19. 23.
d Of/ straelichte/ glinsterschijn.
e Gene. 15. 5. Esaie. 49. 18. Mat. 8. 11.
f Of/ opgetoghen.
g Ghelijck als de wateren vloeden loopen / eñ hen wtbreyden.
h Psal. 72. 10. Mat. 2. 11.
i Hebr. 13. 15. Esaie. 56. 7.
k† Anders Tharsis.
l Esaie. 54. 11.
m Apo. 21. 25.
n Of/ allewech.
o Psal. 2. 9.
p Esai. 35. 10.
q †. Anders Cypresse/ Dueren eñ Cederẽ etc. te vercieren etc.
r Acto. 16. 29. Apoca. 3. 9.
s Of/ prachte.
t Esai 40. 29. ende 61. 6.
u Of/ Heylgheuer / Behoeder.
x Of/ kopere ertm / and yser etc.

eñ Silver in de stede des Ysers brenghen/
eñ Metael in de stede des Houts / eñ Yser
in de stede der Steenen : y ende wil maken
dat z† uwe Voorstanders vrede leeren sullen
/ ende uwe Pleghers gherechticheydt
predicken.
18 Men en sal geenẽ a wrevel meer hooren
in uwen lande, noch schade of verderuen in
uwen b lantpalen : maer uwe muerẽ sullen
Heyl/ ende uwe poortẽ Lof heeten.
19 c De d Sonne en sal v des daechs niet
meer schijnẽ/ eñ de glantz der Mane en sal
v niet lichten : e maer de Heere sal v eewige
licht, ende v God sal uwen prijs zijn.
20 Uwe Sonne en sal niet meer ondergaen/
noch v Mane den schijn verliesen : want v
Heere sal v eewighe licht zijn, eñ de daghen
uws leedts sullen een eynde hebben.
21 Eñ v Volck sullen euchel Rechtveerdige
zijn/ f ende sullen het Aerdtrijck eewichlick
besittẽ: als die de Spruyte myner plantinghe,
ende een werck myner handen zijn, tot
mynen prijse.
22 Wt dẽ kleynsten sullen duysendt wordẽ/
eñ wt den g slechtsten/ een machtich Volck:
ick de Heere, wil sulcks te syner tijt snellick
wtrichten.

y Esai. 51. 7. Tit. 1. 6.
z † And. v Vrede ten Voochde zij eñ Gerechticheydt ten Schouts heeten.
a Of/ moetwillighe onbillicheyt ouerlast.
b Of/ lantbegrijp.
c Apoc. 22. 5. Zacha. 14. 7.
d Apoc. 21. 23.
e Apoc. 22. 5.
f Psal. 37. 11. Matth. 5. 5. 2. Pet. 3. 13.
g Of/ verachtesten.

Dat LXI. Capittel.

1 Christus een Leeraer des Evangeliũ, ordineert syne Leeraers eñ Predickers zijn boodschap te voerẽ over de wijde Werelt, 7. met eener vertroostinghe over den Amptsvaerlicheyt, 10. vreuchde der Kercken/ over de ghenade door Christum verkregen.

1 De a Gheest des Heeren Heeren is over
my daerom dat hem my de Heere ghesalft
: hy heeft my ghesonden dẽ ellendigen
te predicken / b de ghebroken herten
te verbinden/ te predicken den gevangenen
een verlossinghe/ den ghebondenen een ontbindinghe.
2 Te predicken een ghenadich Jaer des
Heeren / ende eenen dach der wrake onses
Gods, c te troosten alle treurighen.
3 Te beschaffen den treurigen te Zion dat
hen Cieraedt voor Asschen/ eñ Vreuchdenolye
voor Treurichheyt/ eñ schoone kleederen
voor eenen bedroefden geest ghegeven
worde/ dat sy ghenoemt worden Boomen
der Gherechticheyt / Planten des Heeren/
zen prijse.
4 Sy sullẽ de oude verwoestinge bouwen/
d eñ wat in voortijden verstoort is, oprichten:
sy sullen de verwoestede steden / die †
voort eñ voort verstoort ghelegen hebben/
vernieuwen.
5 Vreemde sullen staen/ ende uwe Kudden
weyden/ eñ Wtlanders sullen uwe Ackerlieden
ende Wijngaerdeniers zijn.
6 e Doch ghy sullet Priesters des Heeren
heeten/ eñ men sal v Dienaers onses Gods
noemen ; eñ ghy sullet der Heydenen goedẽ
eten/ eñ v over haer heerlickheyt verroemẽ.
7 Voor uwe smaedtheyt sal v tweemael so
vele komen / ende voor de schande, sullẽ sy
vrolick zijn op haren Ackeren, want sy sullen
tweemael so vele besitten in harẽ lande
sy sullen eewighe vreuchde hebben.
8 Want ick ben de Heere, die het Recht lief
heeft, eñ hate f roofische Brandoffer: ende
wil beschicken / dat haren arbeydt sal ghewis
zijn, ende een eewich Verbondt wil ick
met hen maken.
9 Eñ men sal haer zaedt kennen onder den
Heydenen, eñ hare g† nakomelingen onder
den Volckẽ: dat/ wie se sien sal/ salse kennẽ/
dat sy een zaedt zijn / ghesegent vanden
Heere.

a Esai. 11. 2. Luce. 4. 18. ende 7. 22.
b Esai. 57. 15. ende 66. 2. Psal. 34. 19 ende 51. 19.
c Esai. 66. 10. Mat. 5. 4.
d Esai. 58. 12.
† And. van gheslachte tot gheslachte.
e Esai. 66. 21. Jerem. 33. 18.
f Dat zijn alle Godsdiensten, die niet Gods eere en soecken/ maer eygen roem eñ vreuchde.
g† Anders/ scheuten.

h Luc.1.46. c Psa.132.16.

10 Ick verheuge my inden Heere/ eñ myn ziele is vrolic in mynē Gode: want hi heeft my aengetrocken met cleederē des Heyls/ eñ met den Rock der gherechticheyt gekleedet: gelijck als een bruydegō in h priesterlicken cieraet verciert/ ende als een Bruyt schōnt in haren gheesmijde.

11 Want ghelijck als Vrucht wt der Aerdē wasset eñ zaet in den Houe op gaet: alsoo sal Gerechticheyt ende Lof/ voor allen Heydenen opgaen/ wt den Heere Heere.

h De Priesters waren heerlic ende hoocheerbaerlick verciert: alsoo is oock des Bruydegoms verciringhe niet hoonisch/ maer eerlick hy wil doch segghen dat Christus te gelijck Priester eñ Bruydegom zy.

Dat lrij. Capittel.

1. Verlanghen der Godsaligen op Christum 2. die hem syner Kercken in syner toekomst/ met wonderbarer ghenade wil aennemen 10. met eener vermaninge/ denseluē weerdichlicken oen te nemen.

1 OM Zions wille/ so en wil ick niet swijghen/ ende om Jerusalems wille/ so en wil ick niet in houden/ tot dat hare gerechticheyt opgae als een a glantz/ eñ haer Heyl ontbrande als een Fackel.

a Of/ stralen de klaerh.

2 Dat de Heydenē sien uwe gerechticheyt/ ende alle Koninghen uwe heerlickheydt: b ende ghy sult met eenen nieuwen name ghenoemt worden/ welcke des Heeren mondt noemen sal.

b Joan.1.12

3 Eñ ghy sult zijn een schoone Kroone inder handt des Heeren/ ende eenen Koninclicken hoedt in der handt ws Gods.

4 Mē en sal v niet meer de Verlatene noch v Lant een verwoestinghe heeten: maer ghy sult/ Mijnen lust aen haer/ eñ v Lant/ Mijn lieue eñ Boele heetē: d want de Heere heeft lust aen v/ ende v Landt heeft eenen lieuen Boele.

c Dat is/ eñ Bruydt/ die niet sonder man eñ verlaten/ maer lief eñ weert is/ als een boele/ † An. Echtgade.

5 Want ghelijck een lief Boel eenen Boele lief heeft/ so sullē v uwe kinderen lief hebben: eñ als hem een Bruydegom verheucht ouer syner Bruydt/ so sal hem v God ouer v verheughen.

d Esai.54.5

6 O Jerusalem/ ick wil Wachters op uwe mueren bestellen/ die den gantschen dach eñ de gātsche nacht/ nemmermeer stille swijgē en sullen/ eñ die des Heeren ghedencken sullen: op dat by v gheen swijghen en zy/

7 Ende ghy vā hem niet en swijcht/ tot dat Jerusalem bereydet ende ghesettet worde een loue op Aerden.

8 De Heere heeft gesworen by syner rechter handt/ ende by den Arme zijnner macht/ ick en wil v koorne niet meer uwen vyanden te eten gheuen/ noch uwen Most daer aen ghy ghearbeydet hebt/ de vreemden drincken laten.

9 Maer die het insamelē/ die sullent oock eten/ eñ den Heere roemen: ende die hem inbrenghen/ sullen hem drincken inden Voorhouen mijns Heylichdoms.

e Esai.57.14

10 e Gaet henen/ gaet henen door de poortē/ bereydet dē volcke den wech: maeckt Banē/ maect banē/ ruymet de steenē wech: worpet een Baniere op/ ouer de Volcken.

11 Siet/ de Heere laet hem hoorē/ tot aen der Werelt eynde: f segghet der dochter Zion: g Siet/ v Heyl comt: siet/ h syn loon is by hem/ ende syne vergheldinge is voor hem.

12 Men salse noemē: i het Heylige volck/ de verlossenden des Heeren: ende v salmen heeten: De besochte eñ † onuerlatene Stadt.

f Zach 9.9. Matth.21.5 Joan.12 15 g Esa.40.10 h Dat is: hy sal het niet lanck make/ den vromen te loonē/ de boosen te straffen. i Esaie.4.3. † Of And. niet de ouergegeuene.

Dat lriij. Capittel.

1. Voert Christum in/ als eenē ouerwinner syner vyanden/ 7. vertelt met dancke de weldadē/ die de Heere altoos aen zijn Volc bewesen heeft/ 11. eñ de wijle het hem met denseluen altoos also niet toedraecht. 15. so biddet hy/ de Heere wil hem doch harer genadichlicken weder aennemen.

1 WIe is die. die van Edō comt/ met root achtighen kleederen van a Bazra: die so verciert is in synen kleederen ende daer henē treedt in syner grooter crachte: ick bent/ die gerechticheyt leert/ ende een Meester ben te helpen.

a An. Bozra

2 b Waeromme is dan v ghewaedt so rootverwich/ ende v kleet als eens Wijnperssen treders?

b Apoc.19.13

3 Ick trede de Wijnpersse alleē/ ende daer en is niemant van den volckē met my: ick hebse geperstet in mynen toorne/ ende vertredē in mynen grimmicheit: daer vā is haer coerno ghen op myne kleederen ghespringet/ eñ ick c hebbe alle mijn ghewaedt besoedelt.

4 d Wāt ick hebbe eenē dach der wrake my voorgenomen/ het Jaer/ de mynen te verlossen/ is ghekomen.

5 Wāt ick sach omme my/ ende daer en was gheen helper/ eñ ick was in verschrickinge/ ende niemant onderhieldt my: maer mynen Arm moeste my helpen/ ende mynen toorne onderhieldt my.

6 Daerom hebbe ick de Volcken vertredē in mynen toorne/ eñ hebse dronckē gemaeckt/ in myner grimmicheyt/ eñ haer vermeugen ter Aerden ghestooten.

7 * Ick wil der goedicheyt des Heerē gedencken/ eñ des lofs des Heeren/ in allen dat ons de Heere gedaē heeft: ende des grootē goets aen den huyse Israels/ e dat hy hen gedaen heeft door zijn barmherticheyt ende groote goedicheydt.

8 Want hy sprac: sy zijn ymmers mijn volc/ kinderen die niet valsch en zijn/ daerom was hy haer f Heylandt.

9 Wiese † beangstet/ die beangstet hem ooc/ g eñ de Enghel die voor hem is/ halp hen: hy verlostese/ daeromme dat hyse lief hadde/ eñ haer verschoonde hy: namse op/ ende droech se alle tijdt van outs hē her.

10 Doch sy verbitterden eñ vertoornden synē heylighen Geest/ daerom wert hy haer vyandt/ ende street teghen haer.

11 Ende hy dachte weder aen de voorige tijt/ aen den Mose/ die onder synen Volcke was: h waer is dan nu / die se wt der Zee leydde/ met tsamen den Herder syner Kudde? waer is die synen heylighen Gheest onder haer ghaf?

12 Die Mosē by der rechter hant leyde door synē heerlicken arm: l die de waterē van malcanderen deylde voor hen henen/ op dat hy hem eenen eewighen Name makede.

13 Diese leyde door de diepte/ als de Peerden in der Woestijne/ die niet en strupckelen.

14 Als het Vee/ dat henē af int velt gaet/ welcke den adē des Heeren drijft: alsoo hebdy oock v Volck gheleydt/ op dat ghy v eenen heerlicken Name makedet.

15 m So siet nu vanden Hemel ende siet af vā uwer heylighē heerlickē Wooninghe: waer is nu uwen yuer/ uwe macht? uwe groote heerlicke barmherticheyt/ houdt haer hardt teghen my.

16 Ghy zijt doch onse Vader: want Abraham en weet vā ons niet/ ende Israel en kent ons niet: n daerentegē ghy Heere zijt onse Vader ende onse Verlosser/ van of outs her is dat uwen Name.

17 p Waerom laet ghy Heere ons dwalen vā uwen weghen/ ende ons herte verstockē/ dat wy v niet en vreesen? Keert weder/ om uwer knechten wille / om der stamme wille uwes erues.

18 Sy besitten v heylige volck schier gantsch: q uwe wederpartijders vertreden v Heylichdom.

19 Wy zijn ghelijck als te voren/ doe ghy niet

c Dat is: ick hebbe onder hen getredē/ dat alle dat ghene/ daer sy my te beren mede ouermochten versmeitert ende verplettert is: gelijc als oock nu/ het Euangelium onder het Pausdō springhet eñ treet/ dat sy ne ouermacht versmeitert. eñ ons boose klicken aenhanget. Wy moeten Ketters/ Oproerers/ duyuelsche Schoolers heetē/ eñ allerley klicken aen ons hebben.

d Esaie.34.8 * Cap lxiij. Luth. e Rom.10.21 f Of Helper. † Of benaut g Exo.13.21 ende 14.30. ende 23.20. Syrach.2.8 h An. roof/ i An. Israel k Exo.14.30 l Exo.14.21 m Deu.26.15 Baruc.2.16 n Mat.6.9 ende 23.9. Malach.1.6. o An. roeden p Psa.119.10 q Psalm.74

ouer

ouer ons en heerschedet/ende wy niet nau-
wen Name ghenoemt en waren.

Dat lxiiij. Capittel.

1. Ghebedt/dat God de verstockten son-
daers straffende/4. maer den swacken niet
ghewoonlicker ghenade betoghene/ 9. eñ
hem haers ellendighen iammers aenneme.

1 OCh dat ghy den Hemel verscheurdet eñ
voert daer af/dat de Bergen voor v ver-
vloten/ghelijck als een heet water van
heftighen vyerē ouersiede.
2 Dat uwē Name condt worde onder uwē
vyanden/ende de Heydenen voor v a† beuē
moesten.
3 Door de wonderen die ghy doet/diemen
hemmet en versiet:doe ghy afvoert/ende de
Berghen voor v vervloten.
4 b† Als dan van aenbegin der Werlt her-
waerts niet ghehoort en is, noch met oorē
ghehoort. c het en heeft ooch gheen ooghe
d† gesien/behaluen v God, wat diē geschiet/
die op e hem wachten.
5 Ghy ontmoetedet den vrolicken/ eñ dien/
die gerechticheyt oeffenden/eñ op uwē we-
gen uwer gedachtē. siet ghy toorndet wel/
doe wy sondichden/eñ lange daer in bleuē/
doch ons wert dannoch gheholpen.
6 Doch nu zijn wy altesamē als de onreynē
eñ alle onse gerechticheyt/als een vreckich
cleet:wy zijn altemael verwelcket als blade-
ren/ende onse sondē voeren ons henē wech/
als eenen windt.
7 Niemant en roept uwen Naem aen / ofte
maect hem op/dat hy hem aen v houde:wāt
ghy verborghet u aengesichte voor ons eñ
laet ons in onsen sonden versmachten.
8 Doch nu Heere ghy zijt onse Vader:g wy
zijn leem/ghy zijt onse Potbacker/ende wy
alle zijn uwer handen werck.
9 h Heere/ en toornet niet te seer/eñ en denct
niet eewich der sonde: siet doch dat aen/dat
wy altemael v Volck zijn.
10 De Steden ws Heylichdoms zijn ter woe-
styne geworden:Zion is ter woestyne ghe-
worden/Jerusalem leyt verstoort.
11 Het huys onser heylicheyt eñ heerlicheit/
daer v onse Vaders in gheloeft hebben is
met vyere verbrant eñ alles wat wy schoōs
hadden/dat is te schanden ghemaeckt.
12 Heere i† wildy so hardt zijn tot sulcken/
ende swijgen ende ons so seer neder slaen?

a† Anders/ tzitterē ek.
b† An. Niē heeft het nz gehoort vā voorleden tyden.
c 1. Cor. 2. 9.
d† And. geē nen anderen God gesien/ behaluē v/ die also doet / dien/ die op etc.
e Of/op v etc. Of/ vuyl.
g Rom. 9. 20
h Ps. 79. 5. 8 Jere. 10. 24
i† An. suldy v verdragē in dese dingen/ ende suldy swyghen.

Dat lxv. Capittel.

1. Beroepinge der Heydenen/2. wt oor-
sake der onghehoorsaemheyt der Joden/5.
11. die (wtghenomen seer weynighe) harer
Afgoderye haluen vanden Heere verworpē
ende grousamelicken ommeghebracht wor-
den. 13. der Vromen segen / der Godloosen
vloeck 17. van den nieuwen ende eeuwighē
Kercke Christi. 19. met tsamen synen ende
sijner Burghers/ welstant/21. gelucksalic-
heyt/29. ende wonderbare vrede.

1 ICk a worde ghesocht van dien die niet na
my en vraechden ick worde gevonden vā
dien die my niet en sochten:ende tot den
Heydenen die mynen Name niet aen riepē/
segghe ick:Hier ben ick hier ben ick.
2 Want ick strecke myn hant wt den gant-
schē dach tot eenen onghehoorsamē volcke/
dat synē ghedachten na wandelt/op eenen
weghe die niet goet en is.
3 Eē volc dat my vertoornet/is altoos voor
mynē aenghesichte: b offert in den Houē/c
ende roockt op den d Tieghelsteenen/
4 Woonet onder den dooden grauen/ ende
onthout hem in den Kuylen: e eten Swy-
nenvleesch/ende hebben grouwelsoppen in
haren potten/
5 Ende sprekē: Blijft te huys/ende en roert
my niet aen:want ick sal v f heylighen:sulc-
ke sullen eenen rooek worden in mynē toor-
ne / ende een vyer dat den ghantschen dach
brandt.
6 Siet/het staet voor my geschreuen:Ick en
wil niet swijghen/maer betalen/Ja ick wil
hen in haren boesem betalen/
7 Beyde hare misdaet eñ harer vaderen mis-
daet te samē spreect de Heere:die op dē Ber-
gen geroockt/ende my op den cleynen Ber-
gen geschendet hebben:ick wil hen toemeten
haer vorighe wesen in haren boesem.
8 So spreect de Heere: Gelijck als wanneer
mē Most in eener Druyue vindet/eñ spreecht
en verderft het niet, want daer is eenen segē
inne: also wil ick om mynen knechten wille
doen/dat ick het altemael niet en verderue:
9 Maer wil wt Jacob zaet wassen laten/eñ
wt Juda dat mynen Berch besitte wāt my-
ne wtuercorenen sullen hem besitten. eñ my-
ne knechten sullen daer woonen.
10 Eñ Saron sal een huys voor de kudde/eñ
g het dal Achor sal ten Veelegher worden/
mynen Volcke dat my socht.
11 Daerenteghen ghy/ghy die den Heere ver-
latet ende myns heylighen Berchs verghe-
tet/ende richtet den * Gad eenen Disch aē/
ende schenckt den Meni vol in van Dranc-
offer.
12 Welaen ick wil v tellen ten Sweerde dat
ghy v allebuyghen moetet ter slachtinghe: h
daerō dat ick riep ende ghy en antwoordet
niet: dat ick sprack/ende ghy en hoordet niet
maer dedet wat my qualick beuiel/ende ver-
koost/dat my niet en behaechde.
13 Daerom spreect de Heere Heere also: Siet/
myne knechtē sullen etē/doch ghy sullet hō-
geren:siet myne knechten sullen drincken/
doch ghy sullet dorsten:siet/myne knechten
sullen vrolick zijn/ doch ghy sullet te schan-
den worden.
14 Siet/myne knechtē sullen van goedē moe-
de juychen/doch ghy lieden sult van herten-
leedt schreyen ende van iammer huylen.
15 Ende sullet uwē name laten mynen wtuer-
corenē ten i sweer:ende de Heere Heere sal v
dooden ende syne knechten met eenen ande-
ren name noemen/
16 k Dat wie hem segenen sal op Aerden/die
sal hem inden rechten God seghenen:eñ wie
sweeren sal op Aerden/die sal by den rechtē
God sweeren ; want der vorighen angst is
vergheten/ende zijn van mynen oogen ver-
borghen.
17 l Want siet/ick wil eenen Nieuwen Hemel
ende Nieuwe Aerde scheppen daermē der vo-
righen niet meer ghedencken en sal/noch te
herten nemen.
18 Maer sy sullen hen eewichlick verheugē/
eñ vrolick zijn ouer het ghene dat ick schep-
pe:want siet ick wil Jerusalem maken ter
m herten lust/ende haer volck ter vreuchde.
19 Ende ick wil vrolick zijn ouer Jerusalem/
ende my verheughen ouer mijn Volck:ende
daer en sal niet meer in ghehoort worden de
stemme des weenens/ noch de stemme des
klaghens:
20 Daer en sullen niet meer zijn n kinderen/die
hare dagen niet ghekrijghen/ofte oudē/die
hare Jaren niet volbrenghen: maer de Jon-
ghen van hondert Jaren sullen steruen/ende
de sondaers van hondert Jaren sullen ver-
vloecht zijn.
21 o Sy sullen huysen bouwen eñ bewoonen:
sy sullen Wijnberghen planten/ende dersel-
uen vruchten eten.

a Esai 52. 15 Rom 10. 20 ende 15. 21.
b Deu 12. 5. ende 14 23.
c Exo. 20. 24
d Dat is: op den Altarē/ die se selue maeckten.
e Leu. 11. 5. 7 Deu 14. 3. 8.
f Dat is/ Ghy Propheteen= beuet my niet leeren heylich worden: laet my v liever heyligen of leeren/ hoe ghy heylich wordet.
g Josu. 7. 25

* Gad sal een Afgod ten kryghe geweest zijn als Mars: wāt Gad heet rusten. Meni heet een ghetal: dat sal der Koopliedē God gheweest zijn/ als Mercurius/ die my ghelt tellen om gaet. Dat roert hy/ als hy spreect: Ick wil v lieden tellen ten sweerde: als soude hy seggen: Ic wil v lieden rustens ende tellens ghenoech gheuen.
h Pro. 1. 24. Jerem. 7. 13 Esaie. 66. 4.
i Dat is: tē exēpel eens vloecks.
k Jer. 9. 23. 1. Cor. 1. 31. 2. Cor. 11. 17.
l 2. Pet. 3. 13 Apoca. 21. 1 Esa. 66. 22.
m Of. vrolickheyt.
n Jonghen vā etc. heetē de Godeloosen wt sulcker reden: Wanneer ghy al schoon hondert Jaer leefdet/so bleeft ghy doch een kint: wanneer ghy doch alscoō hondert Jaer leefde/ so bleeft gy doch een schalck: dat is: ghy wilt doch nēmermeer wijs ende vroeck wordē. Eñ datselue heet ooch: De daghen ghekrygen/ ende de Jaren volbrengen/ dat is: wijs ende vroē wordē.
o Deu. 28. 30

22 Sy en sullen niet bouwen dat een ande
re bewoone ende niet planten/dat een an-
der ete:want de daghen mijns volcx sullen
zijn als de daghen eens Booms/ ende het
werck haerer handen sal oudt worden / by
mynen wtuercorenen.
23 Sy en sullen niet te vergeefs arbeyden
noch p† ontijdighe geboorte baren: want
sy zijn het zaedt der ghesegenden des Hee-
ren/ende hare nacomelinghen met hen.
24 q Ende het sal ghescieden/eer sy roepẽ
wil ick antwoorden:wanneer sy noch spre
ken/wil ick hooren.
25 r De Wolf ende het Lam sullen haer te
samen weyden:de Leeuwe sal stroo etẽ als
een Runt/ende de Slange sal Aerde eten:
sy en sullen niet schaden noch verderuen/
op mynen gantschen heylighen Berghe/
spreeckt de Heere.

Dat lxvj. Capittel.

1. Wercken ende Godsdienst sonder ge
loove/zijn God eenen grouwel/5. Die om
Gods Naems wille lijden/10/ Item alle
liefhebbers Jerusalems/worden hoochlic-
ken ghetrooster/ 14/ alle Godloosen met
grousame gerichte gedreycht/19. De Hey
denen wordẽ tot Gods volcke/21. ende tot
synen dienst gheroepen/door de Apostelen

1 SO spreeckt de Heere:a Den Hemel is my
nen Stoel/ende de Aerde mijn Voet-
bancke:wat is het dan voor een huys/
dat ghy lieden my bouwen wilt?oft welck
is de stede daer ick rusten sal?
2 Mijn handt heeft alle dat ghemaeckt/
wat daer is/spreeckt de Heere:b ick sie daer
entegen aen den ellendighen ende die eens
ghebroken geests is, ende die hem vreeset
voor mynen woorde.
3 Want die eenen Osse slachtet/ die is e-
uen als die eenen Man versloege:wie een
Schaep offert, die is/ als die eenen Hondt
den hals vrake:wie Spijsoffer bringet/die
is/als die Swijnen bloet offert : wie den
Wieroock ghedenckt, is als die het c on-
recht loeft:sulcx verkiesen sy in haren wegẽ
ende haer ziele heeft een wel behagen aen
haren grouwelen.
4 d Daerõ wil ick oock verkiesen / dat sy
verspotten/ende wat sy vreesen/ wil ick o-
uer haer komen laten:e daerom dat ic riep
en niemant en antwoorde:dat ick sprac/ eñ
sy en hoordẽ niet/eñ deden wat my qualic
beviel/eñ verkoren dat my niet en beviel.
5 Hooret des Heeren woort/ghy die v vree
set voor synen woorde:Uwe broeders die
v haten/ende sonderen v van hen af om
mijns Naems wille:spreketẽ.f Laet sien hoe
heerlic de Heere zy:Laet hem verschijnẽ tot
uwer vreuchde:die sullẽ te schãdẽ wordẽ.
6 Want men sal hooren een stemme des ru
moers inder Stadt/ een stemme van den
Tempel/een stemme des Heeren die synen
vyanden betaelt.
7 g Sy baert/eer haer wee woort:sy is eens
manneken ghenesen/eer dan haer kindts
noot aen koemt.
8 Wie heeft sulcx opt ghehoort?wie heeft
sulcx opt gesien?h† kan ooc/eer dat een lãt
de weedagẽ krijcht/een volck te gelijcke ge
boren worden?nu heeft ymmers Zion/ha-
re kinderen i† sonder weedaghen gebaert.
9 Soude ick andere laten de moeder brekẽ
ende selfs oock niet ghebaren/ spreeckt de
Heere?soude ick andere laten baren / ende
selfs toegesloten zijn?spreeckt v God.
10 Verheucht v met Jerusalem/ende weset
vrolick ouer haer/alle/gy die haer lief hebt
k verheucht v met haer/alle ghy die ouer
haer treurich ghe weest zijt.
11 Want daer door sullet ghy suygen eñ sat
worden/van den borsten haers troosts:gy
sullet daer ouer suygen ende v verquicken/
van der volheyt harer heerlickheydt.
12 Want so spreeckt de Heere:Siet/ic brey
de wt dẽ vrede by haer/gelijck als eẽ water
eñ de heerlickh. der Heydenẽ als een ouer-
loopende Beke:so sullet gy suygẽ:gy sullet
op den armen gedragen worden/eñ op den
schoot salmen v vriendelicken houden.
13 Ick wil v troosten/gelijck als eenen syne
moeder troostet:Ja ghy sullet te Jerusalem
verquickt worden.
14 Ghy sult het siẽ/eñ uwe herte sal hem ver
heughen/l ende uwe beenderen sullen groe
nen als gras:so salmen bekennen de handt
des Heeren aen synen knechten / ende den
toorne aen synen vyanden.
15 Want siet/ de Heere sal koemen met vyer
ende syne wagenen/als een onweder ? dat
hy vergelde in grimmicheyt zijns toorns/
ende zijn schelden in vyervlammen.
16 Want de Heere sal door het vyer/eñ door
zijn sweert richten alle het vleesch:ende der
gedooden van den Heere sal vele zijn.
17 Die hen heyligen ende reynighen in den
Houen/de eene hier/de ander daer/ende etẽ
Swijnen vleesch: gruwelen ende Muysẽ:
sullen wech gheraept worden altesamen/
spreeckt de Heere.
18 Want ick wil komen/ende vergaderẽ ha
re wercken eñ gedachten/met tsamen allen
Heydenen ende tongen:dat sy komen/ende
sien myne heerlickheydt.
19 Ende ick wil een teecken onder haer ghe-
uen ende haer sommigen, die verlosset zijn/
senden tot den Heydenen m† aen de Zee, va
Phul ende Lud/tot den Waghenschutters/
na Thubal ende Javan:n ende verre henẽ
tot den Eylanden/daer men niets van my
ghehoort en heeft/eñ myne heerlicheyt niet
gesien en hebben/ende sullen myne heerlick
heyt onder den Heydenen verkondighen.
20 Ende sy sullen alle uwe broederen wt al-
len Heydenen hier toe brengen/ den Heere
ten Spijsoffer/op Peerden ende Wagenen/
Roosbaren/op Muylen eñ Loopers/na Je-
rusalem tot mynen heyligen Berge/spreect
de Heere/ghelijck als de kinderen Israels
Spijsoffer in eenen reynen vate brenghen/
ten Huyse des Heeren.
21 o Ende ick wil wt den seluen nemẽ Prie-
sters ende Leuiten/spreeckt de Heere.
22 Want ghelijck als den nieuwen Hemel /
ende de nieuwe Aerde/die ick make / voor
my staen/spreeckt de Heere : also sal oock
uwe zaedt ende name staen.
23 Eñ alle Vleesch sal vã Maent na den an
deren/eñ eenẽ Sabbath na den anderen ko
mẽ/ õ te bidden voor my/ spreect de Heere.
24 Eñ sy sullen henen wt gaen/ende sien de
lichamen der lieden/die aẽ my mishandelt
hebben:p want harẽ Worm en sal niet ster-
uen/ende haer vyer en sal niet wtbluffchen/
ende sullen allen vleesche eenẽ grouwel zijn.

Eynde des Propheets
Esaie.

Argument.

IEremias en is Esaie niet ghelijck in cier-
lick spreken/maer syne wijse van spreken is
wat harder/Ja wat lichter/ende den verstã
de des gemeynẽ volcks wat bequamer:maer
inden sin ende verstande zyn sy beyde gelijck.
Hy was wt de Stadt Anathot/dwelck ghele
gen is/drie mijlen van der Stadt Jerusalem.
Hy was

p† And. ter verschricklinge baren.
q Psal. 32.5
r Esaie.11.6
a Acts.7.49
1.Reg.8.27.
2.Reg.6.18
Mat.5.34.
ende 23.22.
b Esai.57.15
ende.61.2.
Psa.51.10.19
c Dat is hier/ Afgodendienst.
d Prov.6.16
e Prov.1.24
Jerem.7.13
Esai 65.12.
f De Godloosẽ vrede Christo trotz:so gewis zijn sy in haer heylicheyt:
g Dat is eẽ wonder/ als wanneer ick/ spreke: Sy baert eer sy swanger wordt: also hier oock : Eer haer wee wort/dat is: Sy baert/ eñ en heeft doch geene weedagen/ gelijc als en ware sy niet swanghere.
h† An. baert het Aertrijc oock heden daechs? ofte wort een volck op eẽ mael geboren? i† And. soo haest haer wee
k Mat.5.4
Esaie.61.3.
l Prov.17.22
Ezech.37.5
m† And. in Cilicien/ Afrycken/ eñ Lydiẽ/ daer men met bogen schieten kan / in Italien eñ Griecken lant ende verre etc.
n Esai.49.12
ende 52.1015
ende.60.3.
ende.65.1.
o Esai.61.6
Rom.12.2.
Hebr.12.28
ende 13.15.
1.Pet.2.5.
Apocal.1.6
ende.5.10.
p Mar 9.44
Syrac.7.19

Hy was een Priester/gheboren wt Priesterlic-ken gheslachte/ ende in zijns moeders buyck gheheylicht. Hy was noch wel jonck/doe hy het Prophetische ampt begoste te bedienen/ dwelck hy selue betuyght. Hy begonde te leeren in het 13. Jaer der Coninckrijcks Josie/ ende na de verwoestinghe der Stadt Jerusalem/ dat is/ als hy in 40. Jaren gheprophetéert hadde/en heeft hy noch niet opghehouden van predicken. Ja men seydt/dat hy predikende is om zijn vrymoedicheyt met steenen op hem gheworpě/ bedeckt ghewozden/ ende also synen geest den Heere ouer gegeuen heeft. Hy heeft standuastelyck de sonden ghestraft/die te synen tijden regneerden/ te weten /Afgoderye/ afuallinge/ ghiericheyt/ bedriegerye/ wreedtheyt / ende ouerdaet. Hy heeft het volck vermaent tot beteringhe / ende tot der deucht. Want hy heeft neerstichlijck het gheloone in God den volcke ghe-leert/ende wat tot een heylich leuen dienede. Hy heeft van de geuanckenisse ghesproken/ ende de geuangenen vertroost/ende de straffe der omliggender Heydenen ende Natien voorseyt. Hy heeft dickmael van Christo ende van zijn Rijcke ghepropheteert. Hy heeft oock een boeck der klaghen gemaeckt /waerin hy de verderuinghe der Stadt Jerusalem/ende des Jodischen Rijcks beklaecht. Nochtans worden in die maniere van schrijuen/wonderlicke argumenten der goetheyt ende rechtueerdicheydt Gods bewesen.

De Propheet Jeremias.

Dat Eerste Capittel.

1. Het gheslachte Jeremie / ende tot wat tijden hy gepredicket hebbe. 4. Hoe hy ten Ampte/ daer hy hem ongeschict tot kent 7. van den Heere wort ghesterct/ 13. In gesichte siet de Jerusalemsche verstooringhe. 17. ende sal Gods woordt onuertzaecht ende vrymoedich brijnen ende predikcn.

1

Dit zijn de ghesichten Jeremie des soons Hilkia wt den Priesteren
a Jere.11.21 te a Anathoth/ inden lande Ben Jamin.
2 Tot welcken geschiede het woort des Heeré/
b 2.Re.22.1 2.Paral.34.1 ter tijde Josie/ des soons Amon des Coninckes Juda / inden derthienden Jare zijns Coninckrijcks:
c Jere.39.2. 2.Reg.25.2. 3 Ende daerna ter tijdt des Coninckes Juda/ Joiakim des soons Josia c tot aen het eynde des elsté Jaers Zedechie/ des soos Josie/ des Coninckes Juda/tot op de ghe-uanckenisse Jerusalěs/in der vijfster Maent.
4 Ende des Heeren woort ghefchiede tot my ende sprack:
d Esai.64.8 ende.46.3. Psalm.71.6 ende.139.16 e Exod.4.10 Acto.9 6.
5 d Ick kende v/eer dan dat ick v in moeders lyue bereydde/ ende sonderde v wt/ eer ghy van der moeder gheboren werdet / eñ stelde v ten Prophete onder de Volcken.
6 Doch ick sprack: e Och Heere Heere/ ick en dooch niet te predické/ want ick ben te jonck.
f Mat.10.5 g 1.Cor.3.9
7 De Heere sprack daerentegen tot my: Segget niet/ Ick ben te jonck: f maer ghy sult henen gaen/ waer ick v henen sende/ g ende prediken/wat ick v heete.
h Luc.12.4.
8 h Vreest v niet voor hen/ want ick ben by v/ ende wil v verlossen/spreeckt de Heere.
9 i Ende de Heere streckte zijn hant wt/ eñ roerde mynen mont/ ende sprack tot my: k Siet/ ick legghe mijne woorden in uwen monde. i Esaie.6.6 k Esaie.51.16 ende.59.21
10 Siet/ick stelle v heden deses daechs / ouer Volcken ende koninckrijcken/dat ghy wtroyten/ verbreken/ l verstooten ende verderuen sult/ ende bouwen ende planten. l niet door kracht maer met prediken ende prophetéren.
11 Ende des Heeren woort gheschiede tot my/ ende sprack: Jeremia/ Wat siedy? Ick sprack/Ick sie eenen wackeren staf.
12 Ende de Heere sprack tot my: Ghy hebt recht gesien: want ick wil wacker zijn ouer mijn woort/dat ick het doe/ 2.Tim.4.2
13 Ende des Heeren woort gheschiede ten anderen male tot my/ ende sprack: Wat sie dy? Ick sprack: Ick sie eenen heeten sieden den m pot / vant Noorden herwaerts. m Job.41.20
14 Ende de Heere sprack tot my: n Van den Noorden sal het ongeluck wtbreken/ ouer alle die inden lande woonen. n Jere.4.6. ende.25.8.
15 o Want siet/ ick wil roepen alle Vorsten inden Coninckrijcken teghen Noorden / spreeckt de Heere/dat sy koemen sullen/ eñ hare stoelen setten voor den poorten te Jerusalem/ende * rontomme de mueren henë/ ende voor allen Steden Juda. o Habac.1.6. * Ofringhs wijse om p Und.my ne gherichten/door haer bosheyt dier/die my etc.
16 Ende ick wil p het Recht latë ouer haer gaen/om alle haer boosheyt wille: dat sy my verlaten/ ende roocken anderen Goden/ q ende bidden aen/ harer handen wercken.
17 r So begordt nu v welendené/ eñ maect v op/ ende predickt hen/alles wat ick v hee te: s vreest v niet voor hen/ t als soude ic v t afschricken/
18 u Want ick wil v heden tot eener vaster Stadt/ tot eener ysteren x calomme/ eñ tot eener metalen muere maken/ indé gantsché lande/teghen de Coninghen Juda/teghen hare Vorsten/ tegen hare Priesteren / tegé het Volck inden lande. q Esaie.2.8 r Ezech.3.4 s Esai.41.10 t Onder Gods Name verschrickmen de rechte Predikers. Ey ghy zijt een Ketter/ ghy predict tegen God ende zijn Kercke/etc. Daer beghoeftmen wel dese troosts/ dat men wete/ God en doet het niet. + And. dat ick v niet ergens voor hen vreesen ofte vallich ma ke/
19 Dat/wanneer sy schoon tegen v strijden/ dannoch niet en sullen tegen v winnen: wãt ick ben by v/ spreeckt de Heere/ dat ick v verlosse.

Dat ij. Capittel.

1. 7. De Heere houdt den volcke voor zijn trouwe liefde/ende weldaden / die hy hen van allen tijden herwaerts bewesen heeft: 5. daer sy hem alle ontrouwe/ onghehoorsaemheyt ende ondanckbaerheyt (9. meer dan de Heydenen haren ghewaenden Goden) voor vergelden. 14. Wijst hen aen haers ongheluckes oorsake/ hare sondé / 20. die hy hen (so syse verbloemen willen) son wtstrijcket/ 26. ende seyt/sy sullé als Die ueu/29. ende als die een onghegronde sake voeren/te schanden worden.

1 Ende des Heeren woordt gheschiedde tot my/ende sprack:
2 Gaet henen/ ende predickt openbaer te Jerusalem/ ende spreeckt: So spreeckt de Heere: Ick ghedencke/ doe ghy een vrien delicke jonge Maget/ ende een lieue Bruyt waret/ doe ghy my volchdet in der Woestijne/ inden lande daermen niets en saeyt. u Jere.6.27 ende.15.20 eñ.25 15.28. x Of Pilaer a Exod.13.2
3 Doe Israel des Heeren eyghen was/ eñ syne a eerste vrucht: b wiese verslindé wou de/ die moeste schult hebben/ ende ongheluck ouer hem komen/ spreeckt de Heere. b Jere.10.25. ende.30.16. Sacha.2.8.
4 * Hoort des Heeren woort/ ghy van den huyse Jacobs/ ende alle ghesalchten vandé huyse Israels: Cap.g. Luch.
5 So spreect de Heere: c Wat hebbě doch u we vaders voor feyl aen my ghehadt/ dat sy van my weken/ eñ hingen aen den onnutte Afgoden/ daer sy doch niets en behaelden? c Mich.6.3.
6 Eñ endachten niet eenmael: Waer is de

Heere/ v die ons uyt Egyptenlande voer-
de/ ende leydde ons inder Woestijne/ in woe-
sten ongebaenden Lande/ in dorren ende
duysteren Lande/ inden Lande daer niemant
en wandelde / noch eenich mensche en
woonede.
7 e Ende ick brachte v in een goet Landt/ dat
ghy syne vruchten ende goeden etc: ende doe
ghy daer henen in quaemt/ verontreynich-
de ghy mijn Landt/ ende maeckedet my mijn
Erve ten grouwel.
8 De Priesters en dachten niet : Waer is
de Heere? f ende de Gheleerden en achteden
myner niet: ende de Herders voerden de lieden
van my : ende de Propheten g propheteerden
van Baal/ h ende hingen aen den onnutten
Afgoden.
9 Ick moet my altoos met v/ ende met uwen
kints kinderen schelden/ spreeckt de Heere.
10 Gaet henen in den Eylanden Chitim ende
siet toe/ ende sendet in Kedar/ ende merckt met
vlijte/ ende siet toe/ of het aldaer alsoo toegaet.
11 Of de Heydenen hare Goden verande-
ren/ i hoewel sy doch geene Goden en zijn?
ende mijn volck heeft doch syne k heerlicheyt
verandert in eenen onnutten Afgod.
12 l † Den Hemel soude het doch daer voor
ontsetten/ verschricken ende beven/ spreeckt
de Heere.
13 Want mijn Volck doet een dobbelde sonde:
my m † den levendigen n Borne verlaten
sy/ ende maken hen hier ende daer uytghe-
houwen o bornen/ die doch vol holen zijn/
ende en gheven gheen water.
14 p Is dan Israel een knecht ofte q lijf-
eygen/ r † dat s hy allemans roof zijn moet?
15 Want de Leeuwen brullen over hem/ ende
schreyen ende verwoesten zijn landt/ ende ver-
branden syne steden / dat daer niemandt
inne en woonet.
16 Daer toe so t verslaen die van Noph
ende Taphpanhes v den kop.
17 Suler maeckt ghy v selven/ dat ghy den
Heere uwen God verlatet/ so dickwils hy
v den rechten wech leyden wil.
18 Wat helpt het v / dat ghy in Egypten
trecket/ ende wilt des waters Sihor u drinc-
ken? ende wat helpt het v/ dat ghy na Assyrien
trecket/ ende wilt des waters Phrath drincken
19 x Het is uwer boosheyt schult/ dat ghy
so ghegeesselt wort/ ende uws ongehoorsaem-
heyts/ dat ghy so ghestraffet wordt: y alsoo
moet ghy ghewaer worden ende bevinden/
wat het voor jammer ende hertenleet
brenget / den Heere uwen God verlaten/ ende
hem niet vreesen / spreeckt de z † Heere
Heere Zebaoth.
20 a † Want ghy hebt voorgaens / v jock
verbroken/ ende uwe banden gescheurt/ ende ge-
seyt: Ick en wil so niet onderworpen zijn
b maer op allen hoogen berchskens/ ende
onder allen groenen boomen/ loopt ghy der
hoererye na.
21 c Doch ick hadde v geplantet tot eenen
soeten wijnstocke/ een gantsch echt schapen
zaedt: hoe zijt ghy my dan dit gheworden/
tot eenen bitteren wilden wijnstocke?
22 e Ende wanneer ghy v alreede met looghe
wiesschet/ ende namet f † vele seypen daer toe/
so schijnt doch uwe ondeucht dies te meer
voor my/ spreect de Heere Heere g † Zebaoth
23 Hoe dorst ghy dan seggen : Ick en ben
niet onreyn/ ick en hange Baalim niet aen?
h Siet aen/ hoe ghy het drijvet in den dalen/
ende bedenckt/ hoe ghi het uytgerichtet hebt:
ghy loopet i rontom / als eene Kemelinne
in der hitten.
24 Ende als een k † Wilt in der woestijne
plechte/ wanneert van grooter hitte lecht
ende loopt/ dat het niemant ophouden en kan:
wiet weten wil/ die en derf niet wijt loopen:
aen den Vierdagen siet men het wel.
25 Lieve hondt doch/ ende en loopt v niet so
l heesch: doch ghy spreket : Dat late ick/
ick moet met den vreemden boeleren/ ende
hen naloopen.
26 Als een dief te schanden wort/ wanneer
hy beslagen wort: alsoo sal het huys Israels
te schanden worden met tsamen haren Konin-
gen/ Vorsten/ Priesteren ende Propheten/
27 m Die ten houte seggen : Ghy zijt mijn
Vader : ende ten steene : Ghy hebt my
ghegenereert : n want sy keeren my den
rugghe toe/ ende niet het aengesichte: o doch
wanneer hen noot aengaet / so spreken sy:
Op/ ende helpt ons.
28 p Waer zijn dan nu uwe Goden/ die ghy
v gemaect hebt? heetse opstaen : laetse sien/
of sy v helpen konnen in der noodt: q want so
menige stadt/ so menigen God hebdy Juda.
29 Wat willet ghy noch recht hebben tegen
my? ghy zijt alle van my afgevallen/ spreeckt
de Heere.
30 Alle slaghen zijn verloren aen uwen kin-
deren/ sy laten hen doch niet r onderwijsen:
s want uwe sweert verslindet even wel uwe
Propheten/ als een woedende Leeuwe.
31 Ghy boose aerdt/ merckt op des Heeren
woordt : ben ick dan Israel een woestijne/
Ofte eensaem Lant? Waerom spreeckt dan
mijn Volck : Wy zijn de Heeren / ende en
moeten v niet na loopen.
32 Een Joncvrouwe en vergeet doch haers
vercierselsniet / noch een Bruydt haers
slupers: doch mijn Volck vergheet myner
eewichlick.
33 Wat verbloemdy vele v doen/ dat ick v
t ghenadich zijn sal? onder sulcken schijn/
drijfdy telcken meer ende meer boosheydt.
34 Daer toe vindet men u bloedt der armen
ende onschuldighe zielen by v / aen allen
plaetsen : ende en is niet heymelick/ maer
openbaer aen den selven plaetsen.
35 Noch spreect hy Ick ben onschuldich: hy
wende synen toorne van my : siet / ick wil
met v richten/ om dat ghy spreket : Ick en
hebbe niet ghesondicht.
36 Hoe wijckty doch so geerne/ ende vallet/
nu daer henen / nu hier henen ? doch ghy
sult aen Egypten te schanden worden/ als
ghy aen Assyrien te schanden worden zijt.
37 Want ghy moet van daer oock wech
trecken/ ende uwe handen boven den hoofde te
samen slaen : want de Heere sal uwe hope
feylen laten : ende niets en sal v by hen x
ghelucken.

Dat iij. Capittel.

1. De Heere roept zijn volck/ hoewel trouweloos tot hem/ 2. ende settet hem haer schandelicke ontrouwe ende hoererye onder de oogen. 6. Juda siet Israel/ hoererye halven/ grusaemlicken straffen. 8. Drijft der hoererye nu min/ u ende wort onvroom tegen de gene/ 12. (die derhalven ter boete worde gheroepen/) ghesproken. 14. Van wederbouwinghe der Kercken met haren rechten Godsdienst. 20 Straffe des huys Israels/ haers verachtens ghehalven: 22. Ende bekentenisse der sonde/ dier/ die hen tot den Heere bekeeren.

1 Endeat † spreeckt ? b Wanneer hem een
man van synen wijve scheyden laett/
ende sy treckt van hem/ ende neemt eenen
anderen man/ derf hyse oock weder aen-
nemen? en isset niet also / dat dat Landt
verontreyniget wordt? ghy doch hebt met
velen Boeleerders gehoereert: doch koomt
weder tot my/ spreeckt de Heere.

Heft

d Exod. 13. 14
e Deut. 6. 10
f Marc. 12. 24. 38.
Joan 5. 27. 45.
g Spraken Prophetische wyse.
h 1. Reg. 18. 26.
Chitim.
Kedar.
i Psal. 96. 4.
Esaie. 37. 19
k Dat is/ synen God.
l † Anders/ O ghy Hemelen weest verbaest van desen dingen/ hebbet in verwonderinge/ ende zijt grootelicks bedroeft.
m † And. de fonteyne des levens.
n Psal. 36. 9
Jere. 17. 13.
Joan 4. 10.
Baruc. 2. 12.
o Of, bornputten.
p Exod. 4. 22
q Dat is, slave.
r † And. ghe boren in den huyse / dat hy etc.
s Of, pegelicks.
t Dat is te morsel slaen.
u Dat is/ hulpe soecken by Koninck Pharao ende Assur/ ende niet by God.
x Job. 22. 5.
Hose. 13. 9.
y Bar. 2. 12.
z † Anders/ God der Heyrscharen.
a † And. van den beghin der Werelt hebbe ick v jock gebroken/ ende dyne banden verscheurt / ende ghi spraket: Ick en wil niet overtreden: so ghy dannoch on alle hoogen heuvelen ende onder alle groenen boomen loopet/ hier etc.

Jerem. 5. 5.
b Jere. 3. 6.
c Esaie. 5. 1.
d † Anders/ verandert.
e Mat. 21. 33
Psal. 80. 9.
Jere. 4. 30.
f † And. des (kruydes) borith vele etc.
g † And. de Heere God.
h 2. Reg. 17.
Esaie. 57. 5.
Jere. 5. 7.
Ezech. 16. 15
i Of alomme.
k † Anders/ woudezel.
l Dat is / verschoonet doch uwer voeten/ dat sy niet bloot: ende uwe hals / dat hy niet dorstich worde.
m Rom. 1. 23
n Jere. 32. 33
Zach. 7. 11.
o Esai. 26. 16
p Deu. 32. 37
q Jere. 11. 13
r Luth. optheen.
s 2. Cor. 24. 20.
4 Esd. 1. 32.
Mat. 23. 35
t † Anders/ genadich.
u Exod. 23. 7
x Of, wel slaen.
a Verkaert/ de Heere/ die v uwen hope sal feylen laten : siet aent eynde voorgaens/ Cap.
‡ And. Men spreeckt?
b Deut. 24. 1

2 Heft uwe oogen op tot den Hoochten/ eñ
e Of/ alom/ overal — siet toe/ hoe ghy e allenthalven hoererye
drijft: aen dē straten sittet ghy/ eñ v verbey-
det op haer/ ghelijck als een Arabier inder
Woestijne/ ende verontreynighet het Landt
met uwer hoererye ende boosheydt.
s 1. Reg. 17. 1 — 3 f Daerō moet oock de vroegeregen wt blij-
ven/ eñ gheen spaderegen comen: ghy hebt
eener hoeren aengesicht/ ghy en wilt v niet
meer schamen.
4 Ende schreyet evenwel tot my: Lieve Va-
der/ ghy Meester myner ieught.
5 Wildy dan eewichlicken toornen/ ende
vander grimmicheyt niet aflaten? siet/ ghy
leeret ende doet quaet/ ende en laet v niet
stueren:
6 *Ende de Heere sprack tot my/ ter tijt des
*Ca. 3. Luth — Conincx Josie: Hebdy oock gesiē wat Jsra-
f Jer. 2. 20. — el de Afvallige dede? f Sy ginck henen op al
le hooghe Berghen/ ende onder alle groene
Boomen ende dreef aldaer hoererye.
7 Ende ick sprack/ doe sy sulcx alles gedaen
hadde: Bekeert v tot my: doch sy en bekeer
de haer niet.
8 g Eñ hoewel haer suster Juda/ de verstoc-
g Ezec. 33. 7 — kede ghesien heeft/ hoe ick der Afvallighen
Jsraels Overspeelderye gestraffet/ eñ haer
verlaten ende haer eenen Scheydbrief ge-
gevē hebbe/ noch en vreest haer haer suster/
de verstockede Juda niet/ maer gaet henen
ende drijft oock hoererye.
9 Eñ vā h† dē geschreye haerer hoererye is
h† An. haer lichtveerdighen hoeren oft hoereren is etc. — het Lant verontreynighet: want sy drijft
overspel met steenen ende houten.
10 i Ende in allen desen en bekeert haer de
verstockede Juda haer suster/ niet tot my/
van gantscher herten/ maer huychelt also/
i Hosee 5. 6 — spreect de Heere.
11 Ende de Heere sprack tot my: k De Afval-
k Ezec. 16. 51 — lighe Jsraels vrouw/ teghen de verstocke-
de Juda.
12 Gaet henen/ ende predickt tegent Noordē
also/ eñ spreect: Keert weder/ ghy Afvallige
l† An. myne toorne op v niet vallen laten. — Jsrael/ spreeckt de Heere/ so wil ick mijn l†
aengesicht niet van v wendē: want m ick bē
barmhertich/ spreect de Heere/ eñ en wil niet
eewichlick toornen.
m 4 Esd. 2. 31 — 13 Alleen bekennet uwe misdaet/ dat ghy te-
gen den Heere uwen God gesondiget hebt/
ende hier ende daer gheloopen tot vreemdē
Goden/ onder allen groenen Boomen/ ende
en hebt myner stemme niet gehoort/ spreect
de Heere.
14 n Bekeeret v/ ghy afvallige kinderē/ spreect
n Spr. 17. 24 — de Heere: o want ick wil v my vertrouwen/
Jere. 3. 17. — eñ wil v halē/ dat een eene gantsche Stadt/
o Joa. 3. 29. — ende twee een gantsch Lant leyden sullē/ eñ
wil v brenghen te Zion.
p Esai. 1. 26 — 15 p Ende wil v Herders gheven na mynen
Jere. 23. 4. — herte/ die v weyden sullen met leere ende
wijsheydt.
16 Ende het sal geschieden/ wanneer ghy ghe
wassen/ ende uwer veel geworden is in den
Lāde/ so en salmē/ spreect de Heere/ ter selver
tijt niet meer segghen van q des Verbonts
q Of/ de Kiste des Verbondts. — Arcke des Heeren/ oock derselven niet meer
gedencken/ noch daervan predikē noch haer
besoecken/ noch aldaer meer offeren.
17 r Maer ter selver tijt/ salmen Jerusalē hee
r Gal. 4. 26. — ten/ Des Heeren Throon: ende alle Heydenē
Apoc. 21. 3. — sullē hen daer henen versamelē/ om des Hee
Ezech. 43. 7. — ren Naems wille te Jerusalem: eñ en sullen
niet meer wandelen na den gedachtē haers
boosen herten.
18 Te dier tijt sal het huys Juda gaen tē huy
se Jsraels/ eñ sullen met malcanderen comē
s Mat. 8. 11 — vant s Noorden/ int Lant/ dat ick uwen Va-
Luce. 13. 27. — deren ten Erve ghegheven hebbe.
19 Ende ick segghe v toe: O hoe wil ick v so
vele kinderen gheven/ ende dat lieve Lant/
dat schoone Erve/ namelicken/ het Heyr der
Heydenen: ende ick segghe v toe: Ghy sult
my als dan heeten: Lieve Vader: eñ niet van
my wijcken.
20 Doch het huys Jsraels/ en achtet myner
niet: ghelijck als een wijf haers Boelē niet
meer en achtet/ spreeckt de Heere.
21 t Daerom me salmen een claechlick huylen — t Jere. 31. 15
ende weenen der kinderen Jsraels hoorē op
den Hoochten: daer voor dat sy quaet ghe-
daen ende des Heeren haers Gods verghe-
ten hebben.
22 u Nu keere nu weder ghy afvallige kinde- — u Jerem. 3. 14
ren/ so wil ick v heelen van uwer ongehoor-
saemheydt: siet/ wy komen tot v: want ghy
zijt de Heere onse God.
23 Waerlicken/ het is enckel bedriegerye met
den cleynen Berghen/ eñ met allen Bergen:
waerlicken/ Jsrael en heeft gheen hulpe/ dā
alleen aen den Heere onsen God.
24 Eñ onser Vaderē x arbeyt/ die wy van ieu — x Dz is/ haere stichtinge ende Godsdienst/ ofte Afgoderye/ daer sy vele aen gheaerbeydet ende gedaen hadden.
get op gehouden hebben/ moeten met schan
den ondergaen/ met tsamen haren Schapen
Runderen/ Kinderen/ ende Dochteren.
25 Want daer wy ons op verlietē/ dat is ons
enckel schande/ ende dies wy ons troostedē/
dies moeten wy ons nu schamen: want wy
sondichdē daer mede tegen den Heere onsen
God beyde wy ende onse Vaderen/ van onser
ieught op/ oock tot op desen hedighen dach/
eñ en hoorden de stemme des Heeren onses
Gods niet.

Dat iiij. Capittel.

1: De Propheet roept het volck tot ware boete. 5 voorseyt de verstooringhe Juda. 11. door de Chaldeen. 14 met eener vermaninghe ter beteringhe/ 19. ende drijft groot hertenleedt over des Lants iammer/ 27. dat van den Heere gantsch besloten is.

1 Wilt ghy v Jsrael bekeeren/ spreeckt de
Heere a so bekeere v tot my: eñ so ghy — a Zach. 1. 3
uwe gruwelen wech doet van mynen — Malac. 3. 7
aenghesichte/ so en suldy niet verdreven wor
den.
2 b Als dan suldy e† sonder huychelye/ recht — b Jerem. 5. 2
ende heylichlicken sweeren: So warachtich — ende 12. 16.
als de Heere leeft: ende de Heydenen sullen — e† And. in
in hem ghesegghent worden/ ende hen syner — waerheydt.
beroemen.
3 Want so spreect de Heere tot dié in Juda/
eñ tot Jerusalem: d Ploeghet op het niewe/ — d Hose. 10. 12
ende en saeyt niet onder de Doornen.
4 e Besnijdet v den Heere/ eñ doet wech de — e Jere. 6. 10
voorhuyt uws herten/ ghy mannen in Juda/ — ende 9. 25.
ende ghy lieden te Jerusalē: f op dat myne — f Jere. 21. 12
grimmicheyt niet wtvare als vyer/ eñ bran-
de/ dat niemant blusschē en conne/ om uwer
boosheyt wille.
5 g Ja dan vercondiget in Juda/ eñ schreyet — g Wanneer dat vyer aēgaen sal/ eñ ghy v niet gebetert en hebt: so en sal het niet helpen/ dat ghy v rustet
luyde te Jerusalem ende spreect. h Blaest de
Trompetten inden Lande/ roept met voller
stemmen/ eñ spreect: Vergadert v/ ende latet
ons in de vaste Steden trecken.
6 Werpet te Zion een Baniere op/ hoopt v/
ende * suymet niet lange: i want ick brenge
een ongheluck herwaerts/ vant Noorden/
ende een groot iammer.
7 k De Leeuwe comt daer door wt syner kuy — h Jerem. 6. 1
len/ eñ de Verstoorder der Heydenē treet he- — i Jere. 1. 14.
nen van synerplaetse: dat hy v Lant verwoe- — * Of toevet.
ste/ ende uwe Stedē wtbrande/ dat daer nie — k Dan. 7. 4
mant in en woone.
8 Daerom treckt sacken aen/ weenet/ eñ huy
let: want de grimmighe toorne des Heeren/
wil niet ophouden van ons.
9 Te dier tijt/ spreeckt de Heere/ sal den Co-
ninghen ende den Vorsten het herte ont-

vallen/ de Priesteren sullen verstoort / ende
de Propheten verschrocken zijn.
10 Doch ick sprack: Och Heere Heere / ghy
hebt het desen volcke eñ Jerusalem wijdt
feylen laten/ doe sy seyden: l Daer sal vrede
by v zijn/ so doch het sweert tot aen de ziele
reycke.
11 Ter selver tijdt salmen desen volcke ende
Jerusalem seggen: Het koemt eenen m dor
ren windt over het geberchte herwaerts/
als wt der Woestijne/ des weechs henen
tot der Dochter mijns Volcks/ niet op
† te werpen/ noch te suyveren.
12 Ja eenen n wint koemt die hen te sterck
zijn sal/ so wil ick dan oock met hen richtẽ.
13 Siet hy vaert daer henẽ/ als wolckẽ/ eñ
syne Wagenen zijn / als eenẽ stormwinde/
o syne Peerden zijn sneller dan p Arenden:
Wee ons/ wy moeten verstooret worden.
14 q So wassche nu/ Jerusalem / v herte/
van der boosheydt/ op dat v geholpen wor
de: hoe langhe willen by v blijven de leedi-
ghe r † leeren?
15 Want daer koemt een gheschrey vã Dan
herwaerts/ ende een boose Bodtschap van
den gheberchte Ephraim herwaerts/
16 Hoe de Heyden roemen: eñ het is tot Je-
rusalem toe ruchtich geworden/ dat daer s
Hoeders komen wt verren Landen/ eñ sullẽ
schreyen teghen de Steden Juda.
17 Sy sullense rondtom beleggen / als de
Hoeders op den velde: want sy hebben my
vertoornet/ spreeckt de Heere.
18 t Dat hebdy te loon voor v wesen ende
v doen: dan sal v herte gevoelen/ hoe dat u-
we boosheydt so groot is.
19 u † Hoe is my so hertlick wee: mijn herte
slaet my in den lijve/ ende en hebbe gheen
ruste: want mijn ziele hoort der Basuynen
gheluydt/ ende de een Veldtslachtinghe/
20 Ende het een Moordt gheschrey over
het ander: want het gantsche Landt wordt
verheeret/ haestigen worden mijne Hutten
ende mijne Tenten verstooret.
21 Hoe lange sal ick doch de Banier sien en-
de der Basuynen ghelupt hooren?
22 Doch mijn Volck is dul/ ende en geloovẽ
my niet: dwasen zijn sy/ eñ en achtens niet:
wijs ghenoech zijn sy quaedt te doen/ doch
weldoen en willen sy niet leeren.
23 Ick sach het Lant aen: ende siet/ dat was
woest ende eensaem: ende den Hemel / ende
hy was x duyster
24 Ick sach de Bergẽ aen: ende siet/ die beve
den/ ende alle kleyne Berghen schuddeden.
25 Ick sach/ eñ siet/ daer en was gheen men-
sche: ende alle Vogelen onder den Hemel
waren wechghevloghen.
26 Ick sach/ ende siet/ het Bouwveldt was
een Woestijne: ende alle Steden daerin/ wa
ren verbroken/ voor den Heere/ ende voor sy
nen grimmighen toorne.
27 Want so spreeckt de Heere: y Het gant-
sche Lant sal woest wordẽ/ ende ick en wille
z doch niet gantsch wt maken/
28 Daeromme sal het Landt bedroeft / ende
den Hemel daer boven treurich zijn: want
ick hebbe het gesproken: ick hebbe het beslo
ten/ ende en sal my niet rouwẽ/ ende en wil
oock niet daervan af laten.
29 Alle Stedẽ sullen voor den gheschreye der
Ruyters eñ Schutters vlieden/ eñ in de a †
dicke Wolcken loopen/ eñ b † in de Rotzstee
nen kruppen: alle Stedẽ sullen verlatẽ staẽ/
dat daer niemandt in en woonet.
30 Wat wildy dan doen/ ghy Verstoorde? c
wãneer ghy v schoon met purpuren beklee-
den/ eñ met gulden klepnodien d vercieren/
ende v aenghesichte blancketten woudet/ so

l Deut.28.3 m De Coninck te Babel. † Anders/ om te verwapen/ n Zach.6.5. o Tren.7.4 Abac.1.8. p Dan.7.4. q Psal.51.9 Esaie.1.16. r † An. gedachten/ s Wederstinnich/ de Verstoorders heet hy Hoeders. t Jer.2.17. 1.Reg.18.18. Sapie.1.5. Dit spreect de Propheet. u † An. Mijn lijf/ mijn lijf. Doet my wee omtrent myner herten/ mijn herte etc. so dat ick niet swijgen en kan: want etc. x Hebr. niet licht. y Leu.26.32 Esaie.1.7 z Dat is: Ick wil sommige laten overblijven. Dat hebbẽ sy te dier tijt/ als eẽ gewoonlicke reden/ wel verstaẽ/ dat het soude gantsche wt zijn/ tot op sommighe/ die niet en souden het vorige stuck hebben. a † An. wolcken sullen sy etc. b † And. op de Steenklippen of rotzsteenen sullẽ sy klimmẽ. Alle etc. c Jere.7.22 2.Reg.9.30 d Of/ oognisten/

vercieret ghy v doch te vergeefs: want die
v nu hovieren/ die sullen v verachten/ sy sul-
len v na den leven e † pooghen.
31 Want ick hoore een geschrey als eener die
baert: eenen angst/ als eener die inden eerstẽ
kindts nooden is: een gheschrey der Doch-
ter Zion/ die daer klaghet/ ende de handen
wt werpet: Ach wee my/ ick moet schier ver
gaen/ voor den worghen.

Dat v. Capittel.

1. De Heere verdedighet hem. 20. ende wil sulcks van synen Propheten vrijmoedich ghepredickt hebben / 6. dat hy zijn Volck/ niet sonder oorsake/ met den Babyloniers straffe/ 11. dewijle dat noch aen kleynen Hans/ 5. noch grooten Hans/ 11. noch aen Regenten/ 31. Propheten ende Priesterẽ/ eenighe vroomheyt / dan alle lasteringhe/ onbillickheydt / ende grousame sonden te speuren zijn.

1 Gaet henen door de a straten te Jerusa-
lem/ ende besiet toe/ ende v † ondervindet/
ende soeckt op hare straten / of ghy ye-
mandt vindet/ die recht doet / ende na den
gheloove vraghe/ so wil ick haer ghenadich
zijn:
2 c Ende wanneer sy schoon spreken: By
den levendighen God: so sweeren sy doch
valschelicken.
3 Heere/ uwe oogen sien na dẽ geloove: ghy
slaetse/ doch sy en voelẽs niet: ghy plagetse/
doch sy en beteren hen niet: sy hebben een
harder aenghesichte dan een rotsteen / ende
willen hen niet bekeeren.
4 Ick dachte Ja: Wel aen/ den armen hoop
is onverstandich/ weet niets van des Heerẽ
wegen/ ende van haers Gods d † Rechten.
5 e Ick wil tot den Geweldigen gaen / ende
met hen spreken: die selve sullen van des Hee
ren Wegen/ ende haers Gods Rechten we-
ten: f doch die selve al te samen hadden het
Jock verbroken ende de zeelen verreten.
6 g Daerom salse oock h de Leeuwe/ die wt
den Woude koemt/ verrijten/ ende de Wolf
wt der Woestijne/ salse verderven/ ende de i †
Luypaert sal op hare steden loeren: alle die
aldaer wtgaen/ sal hy verslindẽ: want harer
sonden zijn te vele/ ende blijven verstockt in
harer ongehoorsaemheydt.
7 Hoe sal ick v dan genadich zijn? dewijle
my uwe kinderen verlaten/ k ende sweeren
by dien/ die geen God en is: ende nu ickse ge
vullet hebbe/ bedrijven sy overspel/ ende loo
pen int Hoerhuys.
8 l Een pegelick hunckert na zijns naesten
wijf/ als de volle ledichgaende Henghsten.
9 m Ende soude ickse om sulcks niet te
huys soecken/ spreeckt de Heere/ ende mijn
ziele en soude haer niet wreken/ aen sulcken
volcke/ als dit is?
10 Bestormet hare muerẽ/ ende werptse om/
n † ende en maket niet gantsch wt: voeret
hare o † Wijnrancken wech/ want sy en zijn
niet des Heeren
11 Maer sy verachtẽ my/ beyde het huys Is-
raels/ eñ het huys Juda/ spreeckt de Heere.
12 p Sy versaken den Heere / ende spreken:
Dat en is hy niet / q ende so qualick en sal
het ons niet gaen: Sweert ende Honger en
sullen over ons niet komen.
13 Ja de Propheten zijn r Wasschers / ende
en hebben Gods woordt niet: het gaet over
haer selven alsoo.
14 Daeromme spreeckt de Heere de God Ze
baoth: Dewijle ghy sulcke redẽ drijft/ s siet/
so wil ick mijne woorden in uwẽ monde tot
vyere maken/ ende dit volck tot hout/ ende
het salse verteeren.

e † An. staẽ. a Of/ wijcken b † And. envaeret ofte neẽt waer. Ooch voorsoeckt/ etc. c Jer.4.2. ende 12.16. d † An. gerichten e Deu.7.18. f Mich.3.1. f Jer.2.17. g Deu.32.24 1.Reg.13.24 h De Coninck te Babel/ i † An. Pardeeren k Zepha.1.5 l Ezec.22.11 m Jer.5.29 ende 9.9 n † An/ maer en etc. o Het volck inden Lande. † An. hare scheuten es/ p Het en moet niet Gods woort zijn/ wat Jeremias spreecke. q Jer.14.13. r Dat is/ ydele Klappaerts/ s Esai.33.11

t Deut.28. 15 t Siet/ ick wil ouer v vanden huyse Isra
49. els/ spreeckt de Heere/ een volck van verre
Baruc 4.15 brengen/ een machtich volck/ die het eerste
volck gheweest zijn: een volck/ dies sprake
ghy niet en verstaet/ ende niet vernemen en
kont/ wat sy spreken.
16 Syne kokers zijn open doodengrauen/
het zijn enckel Reusen.
17 Sy sullen uwen Ogst ende v broodt ver-
teeren/ sy sullen uwe sonen ende dochteren
eeten/ sy sullen uwe Schapen ende Runde
ren verslinden/ sy sullen uwe Wijnstocken
ende Vyghboomen verteeren: uwe vaste Ste
den/ daer ghy v op verlatet/ sullen sy met den
Sweerde verderuen.
18 Ende ick en wilt/ spreeckt de Heere/ ter sel
uer tijdt niet gantsch wt maken.
u Jer.16.10 19 u Ende of sy wouden segghen: Waerom
doet ons de Heere onse God sulcx altemael?
x Deut.28. So suldy hen antwoorden/ x Ghelijck als
64. ghy my verlaet ende vreemden Goden die-
net/ in uwen eyghen Lande/ also sullet ghy
oock vreemden dienen in eenen Lande dat
niet uwe en is.
20 Sulcks sullet ghy verkondighen/ inden
huyse Jacobs/ ende prediken in Juda/ ende
spreken:
y Esai 6.9. 21 y Hooret toe/ ghy dulle volck/ dat gheen
verstant en heeft: die daer ooghen hebben/
ende en sien niet: ooren hebben/ ende en hoo
ren niet/
22 Willet ghy my niet vreesen/ spreeckt de
z Job 26.10 Heere/ ende voor my niet verschricken? z ick
ende 38.7. die der Zee het zandt ten Oeuer sette/ daer-
Prou.8.29 se alle tijdt in blijven moet/ daerse niet meer
Gene.1.9. ouer gaen en moet: ende offe schoon bruy-
set/ so en vermachse doch niets: ende of ha-
re goluen schoon woeden/ so en moeten sy
doch daer niet ouer gaen.
23 Doch dit volck heeft een afuallich onghe
hoorsaem herte/ blijuen afuallich/ ende gaen
altoos voortaen heuen wech/
24 Ende en spreken niet eenmael in haren herte:
Laet ons doch den Heere onsen God vreesen/
die ons vroechregen ende spadenregen ter rech
ter tijt geeft/ a ende ons den Oogst trouwe
Vroech ende lichen ende Jaerlicks bewaeret.
spaderegen. 25 Doch uwe misdaden verhinderen sulcx/ en
a Gen.8.22. de uwe sonden keeren sulck goet van v.
Godloose 26 b Want men vindet onder mynen Volcke/
Ouersten/ Godloosen/ die den lieden c † laghen ende
hoe die han ballen verrpden/ haer te vanghen/ als de
delen. Vinkeuangers doen met den Slachnette.
b Abac.1.15 27 Ende hare huysen zijn vol tucken/ als een
c † An.stel d Voghelvlucht vol Lockvogels is: daeruan
len/of/ple: worden sy gheweldich ende rijck/
ten 28 Vett ende glatt: sy gaen met boosen stucken
d Of/Vo- om/ sy en houden gheen Rechts/ den Weesen
gelvoer. en voorderen sy syne saken niet/ ende het slaet
e Esai 1.23. hen wel/ ende en e helpen den Armen niet ten
Ezech.22.7. Rechte.
Zac.7.10. 29 f Soude ick dan sulcks niet te huys soec-
Malac.3.5. ken/ spreeckt de Heere? ende en soude mijn ziele
f Jere.5.9. haer niet wreken aen sulcken volcke/ als dit is?
ende 9.9. 30 Het g staet gruwelicken ende eyslicken in
g Esa 14.4. den Lande.
ende 23.9. 31 h De Propheten leeren valsch/ ende de
Propheten. Priesteren heerschen in haren Ampte/ ende
Priesters. mijn Volck heeft het gheerne also: hoe wil
h Jere.8.9. het v ten lasten daer ouer gaen?
Oorsaken Dat vj. Capittel.
der straffe 1. Wt der beschrijuinghe des iammers
des volcks. Jerusalems/ met menigherley oorsaken
a Jer.4.5. desseluen.
b 2.Sa.14.2 1 VErsamelt v/ ghy kinderen Ben Jamin/
wt Jerusalem/ a ende blaest de Trom-
petten/ op der Wacht b Thekoa/ en-
de werpet op een Banier/ op der Wacht
Beth Cheren: want een ongheluck gaet
daer henen vant Noorden/ ende een groot
iammer.
2 De Dochter Zion is/ als een schoone lus
tighe Landouwe.
3 Doch/ daer sullen Herders ouer haer ko-
men/ met haren kudden/ die sullen Tenten ront-
om haer opslaen/ ende weyden een yegelick
aen syner plaetse/ ende spreken:
4 Rustet v een kryghe tegen haer: Wel op/ la
tet ons henen op trecken/ dewyle het noch
hooch dach is: Ey/ het wil auont worden/
ende de schaduwen worden groot.
5 Welaen/ so laet ons op zijn/ als souden wy
oock by nacht henen optrecken/ ende hare
Palleysen verderuen.
6 Want so spreeckt de Heere Zebaoth: c Vel c Deu.20.19
let Boomen/ ende maeckt Bolwercken te- Onrecht.
gen Jerusalem: want sy is een Stadt die te d d Of quel-
huys ghesocht worden sal: daer is doch enc- let/
kel onrecht in. e Of// moet
7 Want gelijck als eenen Borneput zijn wa willige on-
ter v wtslaet/ also slaet oock wt hare boos- billickheyt
heydt: haer e wreuel ende gheweldt schreyet Wreuel.
ouer haer/ ende haer moorden ende slaen/ be Gheweldt.
drijuense daechlicks voor my. Moordt.
8 Betert v Jerusalem/ eer hem mijn herte f Jere.4.4.
van v wende/ ende ick v ten woesten Lande ende 9.25
make/ daer niemandt in en woone. g Dat is: Ic
9 So spreeckt de Heere Zebaoth: Wat o- moet Gods
uergheblieuen is van Israel/ dat moet oock dreyghen/
na ghelesen worden/ als aen den Wijn- ende zijns
stock: de Wijnleser sal deen na de anderen in toorns
den korf worpen. woort wt
10 Och met wien sal ick doch spreken ende ge gieten/ ende
tuygen/ dat doch yemant hooren woude: (doch gelijck den
hare ooren zijn onbesneden/ sy en meughen niet Wate den va-
hooren/ siet/ sy houden des Heeren woort voor dem wtstae
eenen spot/ ende en willen syner niet. ten.
11 Daerom ben ick des g dreygens des Hee h † An. ver-
ren so vol/ dat ick het niet laten en kan: giet samelinghe
wt/ beyde ouer de kinderen op den straten/ der Jonghe
ende ouer de h † Manschap in den Rade linghen.
met malkanderen: want beyde man ende vrou Giericheyt.
we/ beyde oude ende welbedaechde/ sullen i Esa 56.11
ghevanghen worden. Jere.8.10.
12 Hare huysen sullen den vreemden te deele wor k † An/ be-
den/ met tsamen den Ackeren ende vrouwen: geuen haer
want ick wil mijn handt wtstrecken/ spreect de tot gierie-
Heere/ ouer des Landts inwooners. heydt.
13 i Want sy k † gieren alle te tsamen/ kleyn ende Valsche lee-
groot ende beyde Propheten ende Priesteren/ re.
leeren altesamen valschen Godsdienst. l Of. lichte/
14 Ende troosten mijn Volck in synen on- gheringhe
geluck/ dat sy het l slecht achten sullen en m Dat is/
de segghen: m Vrede/ vrede: ende het en Het gaet ende
is doch niet vrede. staet wel/
15 n Daerom sullen sy met schanden bestaen/ dat het is allen
sy sulcke gruwelen bedrijuen/ hoewel sy o on- t haluen/ so-
gescheydet willen zijn/ ende en willen hen niet scha ker.
men: daerom moeten sy vallen op eenen hoop/ 1.The.5.3.
ende wanneer ickse te huys soecken sal/ so sul Ezec.13.10.
len sy vallen spreeckt de Heere. n Jer.10.14
16 So spreeckt de Heere: Tredet op de we- o Sy en wil
gen/ ende siet toe ende vraecht na de voorigen len niet hoo
weghen/ welcker den goeden wech zy/ ende ren dat sy
wandelt daer inne/ so sullet p ghy ruste vin- boos zijn
den voor uwe zielen: Doch sy spreken: Wy sonden/ ende
en willens niet doen. te schanden
17 q Ick hebbe Wachters ouer v ghesettet/ worden.
merct op de stemme der Trompetten: Doch p Ma.11.29
sy spreken: Wy en willens niet doen. q Esai 62.6.
18 Daerom so hooret ghy Heydenen: ende Ezech.3.8
merckt op/ met tsamen uwen lieden. ende 33.7.
19 Ghy Aerde/ hooret toe/ r siet/ ick wil een on r Jere.19.3.
geluck ouer dit volck brenghen/ namelicken ha s Esa 1.11.
ren verdienden loon/ dat sy op mijn Woort niet Jere.7.20.
en achten/ ende mijn Wet verwerpen. Amos 5.22.
20 s Wat vraghe ick na den Wierooch/ die t † An. Ke-
wt Ryke Arabien/ ende na den goeden t † mes

Kaneel/

Kaneel / die wt verren Landen komen ?
V we Brandoffers en zijn my niet aenge
naem eñ uwe Offers en behagē my niets
21 Daerom spreeckt de Heere also : Siet/
ick wil desen volcke een ergherniſſe setten/
daer aen hen beyde vader ende kinderen/
te samen stooten ende een nabuer met den
anderen, omkomen sullen.
22 So spreeckt de Heere: u Siet / daer sal
een volck komen vanden Noorden, eñ een
groot volck sal hem verheffen / seer na aen
onsen Lande/
23 Die Bogen eñ Schilden voeren: het is
grusaem: eñ sonder barmhertichept : x sy
bruysen daer henen als een onstuymighe
Zee ende rijden op Peerden/ gerustet als
Krijchslieden tegen v/ Dochter Zion.
24 Wanneer wy van hen hooren sullen/ so
sullen ons de vuysten antsincken : ons sal
bange eñ wee wordē, als eener die barē sal
25 Het en gaet ymmers niemant henen wt
op den Acker niemant en gaet ouer velt:
want het is z allenthaluen onseker / voor
den sweerde des vyandts.
26 O Dochter mijns Volcks treckt sackē
aen/ eñ legghet v in de asschen : a draecht
leedt als om eenē eenigen sone/ eñ klaecht
als die die hooch bedroeft zijn : want de
Verderuer koēt ouer ons gants snellick.
27 Ick hebbe v b† ten Smelter ghesettet/
onder mijn Volck dat so hardt is dat ghy
haer wesen onderuinden eñ proeuen sult.
28 Sy zijn altemael afuallighe/ ende wan-
delen verradelicken : sy zijn enckel verdor-
uen c metael ende yser.
29 De Blaesbalck is verbrandt / het loot
vt vergaet : het smelten is te vergheefs:
want het boose en is daer niet van ghe-
schepden.
30 Daerom heeten sy oock/ een verworpē
siluer: want de Heere heeftse verworpen.

Dat vij. Capittel.

1. Vermaninge tot warachtighe boet-
ueerdichept 4. sonder welcke/ Tempel eñ
alle Godsdiensten so seer niet en helpen 12.
dat sy ouck derhaluen van God ghestoort
ende verwoestet worden/ 15. De Heere wil
voor het verstockt Afgodisch volck niet
ghebeden hebben/ 21 Seydt/ hoe hy van
henlieden meer ghehoorsaemheydt dan
Offer eysche: 28. Ende laet hen een leedich
treuren ouer haer straffe. 31. die voorhan-
den is/ verkondighen.

1 DJe is het woort, welcke geschiedde tot
Jeremia vanden Heere / ende sprack:
2 a Treedt in de poorte indē Huyse des
Heeren/ eñ predickt aldaer dit woort / ende
spreeckt: Hoort des Heeren woort. ghy alle
van Juda/ghy die te deser poorten ingaet/
den Heere aen te bidden.
3 So spreect de Heere v† Zebaoth/ de God
Israels . c Betert uwe d† leuen eñ wesen/
so wil ick by v woonen aen deser plaetse.
4 Verlaet v niet op de leughen/ wanneer sy
seggen : Hier is des Heeren Tempel/ hier
is des Heeren Tempel hier is des Heeren
Tempel.
5 Maer betert uwe leuen ende wesen / dat
ghy recht doet/ een teghen den anderen.
6 e Eñ den Vremdelingen / Weesen/ ende
Weduwen geen ghewelt en doet f eñ geen
onschuldich bloedt en verghiet aen deser
plaetse : ende en volcht niet na anderen
Goden / tot uwer eyghen schaden.
7 So wil ick altoos eñ eewichlick g† by v
woonen/ aen deser plaetse/ endē Lande/ dat
ick uwen Vaderen ghegeuen hebbe.
8 Doch nv verlatet ghy v op leughen/ die
gheen nutte en zijn.

u Jere. 1. 14. ende 5. 15. Habac. 1. 6.
x Esaie. 17. 12
y Mat. 24. 16 Luce 21. 19.
z Of, allenthenen, alomme.
a Amos 8. 10 Zach. 12. 10
b Door het woordt sulcke smelten eñ straffen: maer het is boos yserwerck: alle smelten is verloren. De Blaesbalc, zijn de Priesters, door welcke hy de leere dijnē soude Viergelijcken reden voert de Prophect Ezechiel, Cap. 24. vā dē potte, etc
† An. tot eener Burcht eñ tot eener vastē weere ghesettet, onder mijn Volck dat ghy etc.
Jere. 9. 7.
c Of, koper: and. eerin.
d† Anders, verswindet.
a Jere. 17. 19 ende 26. 2.
b † And. der Heyrscharē.
c Esaie 1. 16 Jere. 26. 13
d† An. wegē ende raedtslaghen.
Templum Domini, Templum Domini etc
e Exo. 22. 21 Zach. 7. 10.
f Proue. 6. 17 Jere. 22. 3.
g † And. v woonē latē.

9 Daer toe zijt ghy Dieuen/ Moorders/ h
Ouerspeelders ende i Meyneedighe/ ende
roocket den Baal / ende volcht vremden
Goden na/ die ghy niet en kennet.
10 Daer na koemt ghy dan / eñ treedt voor
my in desen Huyse/ k dat na mynen Name
ghenoemt is / ende spreeckt : Het en heeft
gheenen noodt met ons/ dewijle wy sulcke
grouwelen doen.
11 l Houdet ghy dan dit Huys dat na mynen
Name genoēt is/ voor eē Moorders kuyle?
siet / m ick sie het wel / spreeckt de Heere.
12 Gaet henen aen mijn plaetse te Silo/ n
daer te voren mynē Name gewoont heeft/
eñ siet toe o wat ick aldaer gedaen hebbe
om der boosheyt wille mijns volcx Israels.
13 Dewijle ghy dan alle sulcke stucken be-
dreeft / spreeckt de Heere/ eñ ick v p stadich
predickē lare/ eñ ghy en willet niet hoorē: q
ick roepe v, eñ ghy en willet nz antwoordē.
14 r So wil ick den Huyse / dat na mynen
Name genoemt is/ daer ghy v op verlatet/
eñ der plaetse/ die ick uwē Vaderē gegeuen
hebbe / euen doen/ s als ick Silo ghedaen
hebbe/ t eñ wil v vā mynē aengesichte wech
werpen/ als ick wech geworpen hebbe alle
uwe broeders, het gantsche zaet Ephraim.
15 u Eñ ghy en sult voor dit volck niet biddē/
eñ en sult voor haer geen klage noch gebedt
voorbrenghen/ oock haer niet voorbidden
voor my : want ick en wil v niet hooren.
16 Want en siedy niet / wat sy doen inden
Steden Juda/ eñ op dē stratē te Jerusalē ?
17 x De kinderen rapen hout/ y† so stekē de
Vaders het vyer aē eñ de vrouwe knedē dē
deech /dat sy der z † Melechet des Hemels
koecken backen / eñ den vreemden Goden
Dranckoffer gheuen, op dat sy my verdriet
doen.
18 Doch sy en sullen niet my daer mede /
spreeckt de Heere / maer henseluen verdriet
doen/ eñ moeten te schanden worden.
19 Daerom, me spreeckt de Heere Heere : a
Siet mynen toorne eñ myne grimmichept
is wtgegaen ouer dese plaetse/ beyde ouer
menschen eñ ouer Vee, ouer boomen op den
velde ende ouer de vruchten des Landts : b
ende die sal aenbranden/ dat hem niemandt
ghebluſſchen en konne.
20 So spreeckt de Heere Zebaoth de God
Israels : c Doet uwe Brandtofferen ende
andere Offeren te hoop, ende eet vleesch.
21 d Want ick hebbe uwen Vaderen/ dies
daechs doe ickse wt Egyptenlande leydde,
noch ghesept noch ghebodē/ van Brandt-
offeren ende anderen offeren.
22 Maer dit geboodt ick hen eñ sprack : e
Hooret mijnen woorde: so wil ick uwe God
zijn ende ghy sullet mijn Volck zijn : ende
wandelt op allen wegen/ die ick v gebiede,
op dat het v wel gae.
23 f Doch sy en wonden niet hooren / noch
hare ooren toeneygen/ maer wandelden na
haren eyghen raden/ ende na haers boosen
herten duncken/ ende ghinghen te rugghe
ende niet voorwaerts.
24 Ja van dien daghe aen/ doe ick uwe Va-
ders wt Egyptenlande ghelepdt hebbe tot
op desen dach/ g hebbe ick h allewech tot v
gesonden/ alle myne knechtē de Propheten.
25 Doch sy en willen my niet hooren noch
hare ooren toeneyghen maer zijn halsterck/
ende makent erger i dan hare Vaders.
26 Eñ wanneer ghy hen dit alles schoon
segt/ so en sullē sy doch v niet hoorē: roept hy
hen/ so en sullen sy v niet antwoorden.
27 Daerom spreeckt tot hen : Dit is het
Volck dat dē Heere harē God niet hooren/
noch hen beteren en wil : het k gheloone is
onder

h Jere. 9. 2.
i 1. Tim. 1. 10
k 1. Reg. 8. 6 ende 9. 7.
l Esaie. 56. 7. Mat. 21. 13 Marc. 11. 17 Luc. 19. 46. Joan. 2. 16.
m Jere. 32. 34
Silo.
n Josu. 18. 1. Jere. 26. 6.
o 1. Sam. 3. 4 5. 6.
p Of, allewech, Hebr. vroech.
q Prou. 1. 24 Esaie. 65. 12
r Luce. 21. 6. Jere. 26. 6.
s 1. Sa. 4. 1. 12
t 2. Reg. 17. 18
u Jere. 11. 14 ende 14. 11. ende 15. 1.
x 1. Joan. 5. 16.
x Jere. 44. 19
y † An. ende de Vaders steken het vyer etc.
z Verstaen wy de werckinghe ofte kracht, goet weder ofte ōweder des Hemels
† Anders / Koninginne
a Deut. 31. 22 Jere. 15. 14.
b Ezech. 21. 3. Esaie. 66. 24
c Esaie. 1. 11. Jere. 6. 20.
d Deut. 10. 12 Esaie 43. 23. Jere 11. 43.
e Exod. 19. 5.
f Jere. 11. 8. ende 13. 10. ende 16. 12. ende 18. 12. Zacha. 7. 11
g Jere. 25. 4. ende 29. 19.
h Heb. vroech
i Jere. 16. 12.
k Dat is, de rechte leere is gantsch wech, eñ sy en prediken niets daer van.
Jerem. 5. 1.

ondergegaē ē wtgeroept vā harē monde.
28 l Snydt nwe m † hayrē af/ ē werpt se van
v ē huylet klaechlicken op de Hooghten:
wāt de Heere heeft dit geslachte ouer wel-
ke hy toornich is/ verworpē ē verstooten.
29 Want de kinderen Juda doē quaet voor
mynen ooghen/ spreeckt de Heere/ sy setten
haren Gruwel in het huys / dat na mynen
Name ghenoemt is/ op dat sy het veront-
reynighen.
30 Ē bouwen de Altaren Topheth/ inden
dale n Ben Hinnon o op dat sy hare sonen
ē dochteren verbranden/ welck ick noyt
gheboden/ noch inden sin genomen hebbe.
31 p Daerom siet/ de tijt koemt/ spreeckt de
Heere/ datmen het niet meer heeten en sal
Topheth ende den dal Benhinnon/ maer
Moortdal: q ē men sal in Topheth moe-
ten begrauen/ dewijle datter anders gheen
ruym meer zijn en sal.
32 r Ē de lichamen deses volcks/ sullē den
vogelen des Hemels/ ē den ghedierten op
Aerden ter spijse worden/ daerse niemandt
van verschuwen sal.
33 s Ē ick wil inden Steden Juda/ ē op
der straten te Jerusalem/ wech nemen het
gheschrey der vreuchden ē t † hertenlust/
ē de u stemme des Bruydegoms ende der
Bruydt: want het Landt sal woest zijn.

Dat viij. Capittel.

1. Dewijle des volcks hardtneckicheyt/ 4.
die hy beklaecht/ so groot is/ 10. ē harer/
sonde so vele/ 13. dreyght hy hen sulcke gru-
same straffen/ 19. dat hem harer van herten
iammert.

1 TEr seluer a tijt/ spreeckt de Heere/ salmē
het ghebeente der Koningen Juda/ het
ghebeente harer Vorsten/ het gebeente
der Priesterē/ het gebeente der Propheten/
het gebeente der Burgeren te Jerusalem/
wt harer grauen werpen.
2 Ē sullense verstroyen v onder der Son-
nen/ Mane/ ende allen Heyre des Hemels:
welck sy lief gehadt/ ē hen gedient/ ē hen
nagevolcht/ ē gesocht/ ē aengebedet heb-
ben: sy en sullen niet weder opgelesen/ ende
begrauen wordē/ maer dreck op Aerdē zijn.
3 Ende alle ouerblevene van desen boosen
volcke/ aen welcke plaetse sy zijn sullē/ daer
ickse henen verstooten hebbe/ c sullē liever
doodt dan levendich zijn willen/ spreeckt de
Heere Zebaoth.
4 * Daerom spreeckt tot hen: So spreeckt
de Heere: Waer is yemant/ so hy valt die
niet gheerne weder opstonde? Waer is ye-
mant/ so hy dwalende gaet/ die niet geerne
weder te rechte en quame?
5 Noch wil Ja dit volck te Jerusalem/
dwalende gaen/ voort ende voort: sy houdē
so stijf aen v † den valschen Godsdiensten/
dat sy hen niet af keeren en laten.
6 Ick sie ē hoore / dat sy niet rechts en
leeren: e daer en is niemant/ dien zijn boos-
heyt leedt ware/ ē sprack : Wat make ick
doch? Sy loopen alle haren loop / als een
grimmich Hengst in den strijde.
7 f Een Ooyuaer onder den Hemel weet sy-
nen tijdt: een Tortelduyue/ Kraen/ ende
Swaluwe mercken haren tijdt / wanneer
sy weder komen sullen: doch mijn Volck/
wil het Recht des Heeren niet weten.
8 Hoe meucht ghy doch seggen: Wy weten
wat recht is/ ē hebben de heylige Schrift
voor ons? Het is doch enckel leughene/ wat
de Schriftgheleerden setten.
9 Daerom moetē sulcke Leeraers te schan-
den/ verschrickt ē ghevanghen worden: g
want wat konnen sy goets leeren/ dewijle
sy des Heeren woordt verwerpen.

l Ezec. 5.1.2
4. Esd. 1.8.
m † Anders
verruke (O
Jerusalem)
n Den dal
Benhin-
nom.
2. Reg. 23.10
Ge Bin
Himon/
heet een
Dal:
Benhinnō,
is een seer
lustich Dal
ghweest/
hardt by
Jerusalem/
als Josue.
menden 15.
Capittel.
aenwonet:
etc.
Mat. 5.16.
Leuit. 23.
Job. 17. 6.
o Deu. 18. 10
2. Reg. 21. 6.
Jere. 19. 5.
p Jere. 19. 6.
q Jere. 19. 11.
r Jere. 8. 12.
ende 9. 21.
s Ezec. 26. 13
Jere. 16. 9.
ende 25. 10.
t † Anders/
tuychen.
u Dat is/
pijpē ē alle
vreuchden
gheschrey/
datter
Bruyloft/ dē
Bruydegom
ter eeren
klingt.
Apoc. 18. 23.
a Baru. 2. 24
b Deut. 4. 19
Sap. 13. 2.
c Apoc. 6. 16
ende 9. 6.
Osee. 10. 8.
Luce. 23. 29.
* Cap. 8.
Luth.
v † An. der
bedriegerye
e Ezec. 20. 43
f Esaie. 1. 3
g Deut. 4. 9
Psalm. 19. 8.

10 Daerom wil ick hare wijuen den Vreem-
den gheuen/ ende hare Ackeren dien/ diese
veriagen sullen: h want sy gieren altesamen/
beyde kleyn ende groot / ē beyde Priesters
ē Propheten leeren valschen Godsdienst.
11 i Ē troosten mijn Volck in haren onghe-
lucke dat sy het k kleyn achten sullen/ ende
seggen: l Vrede / vrede: ende het en is doch
niet vrede.
12 Daerom sullen sy met schanden bestaen/
dat sy sulcke gruwelen bedrijuen / hoewel sy
ongeschendet willen zijn / ē en willen haer
niet schamen: m daerom moetē sy vallen op
eenen hoop: ē wanneer ickse te huys soec-
ken sal/ sa sullen sy vallen/ spreeckt de Heere.
13 Ick wilse alsa aflesen / spreeckt de Heere/
dat daer geene Druyuen aen Wijnstocken/
ē geene Vygghen aen Vijchboomen blijuen:
Ja oock de bladers wech vallen sullen: ende
wat ick hen ghegheuen hebbe / dat sal hen
ghenomen worden.
14 Waer sullē wy dan woonen? Ja versamelt
v dan/ ē latet ons in de vaste Steden trec-
ken ē aldaer op hulpe wachten: want de
Heere onse God/ sal ons n † helpē/ met eenen
bitteren dranck/ dat wy also sondigen tegen
den Heere.
15 o Ja verlatet v daer op: Het en sal gheen
noot hebben: so doch niets goedts voorhan
den en is: ende dat ghy saudet heel worden/
so enckel schade voorhanden is.
16 Men hoort / dat hare Peerden alreede
snuyuen te Dan/ ende hare Guylen brieschē
dat het gantsche Landt daer van beeft: ende
sy komen/ daer henen/ ende sullen het gant-
sche Landt op eten/ met allen dat daer in is/
de Stadt/ met tsamē allē die daer in woonē.
17 p Wāt siet/ ick wil Slangen ē Basilisken
onder v senden/ die niet beswaren en zijn/ die
sullen v steken/ spreeckt de Heere.
18 So wil ick my/ aen myner moeyte ē my-
nen hertenleedt verquicken.
19 Siet/ de Dochter mijns Volcks sal schrey-
en/ wt verren Landen herwaerts: Wil dan de
Heere gheen God meer zijn te Zion? Ofte en
sal sy gheenen Koninck meer hebben: Ja/
waerom hebben sy my also vertoornet/ door
hare Beelden/ ende vreemde onnutte Gods
diensten?
20 Den Oogst is voorby/ dē Somer is henē
wech/ ē ons en is gheen hulpe ghekomen.
21 My iammert van herten seer / dat mijn
Volck so verdorven is: ick ontstelle my/ ende
hebbe my seer qualick.
22 Is dan geen salue in Gilead? Of en is daer
gheen Heylmeester? waerom is dan de
Dochter mijns Volcks niet gheheelet?

Dat ix Capittel.

1. Een klaghe ouer de ontrouwe ende
schalckheydt des volcks/ 22. met eener ver-
maninghe tot kennisse Gods/ 24. die aen
niemandt/ hy zy besneden of onbesneden/ de
boosheyt ongestraft wil laten.

1 OCh/ dat ick waters ghenaech hadde/ in
mynen hoofde / ē myne ooghen traen-
aderen waren / dat ick dach ende nacht
beweenen mochte/ de verslagenen in mynen
volcke.
2 Och dat ick een herberghe hadde inder
Woestijne: so woude ick mijn volck verlatē:
ē van hen trecken: a want het zijn enckel
Ouerspeelders/ ē een b trouweloos hoop.
3 Sy schieten met haren tongen enckel leu-
ghenen/ ē gheen waerheydt/ ende drijuen
met ghewelt inden Lande/ ē gaen van eener
boosheyt ter anderen/ ende en achten my niet
spreeckt de Heere.
4 Een yeghelick behoede hem voor synen
vrient.

h Esaie. 56. 11
Jere. 6. 13.
i Jere. 23. 14
k Of/ lichte/
gheringe.
l Vrede/
vrede.
l Ezec. 13. 10
Jere. 6. 14.
m Jere. 7. 32
n Hy sal ons
tot ongeluck
ē iammer
helpē/ ende
niet gelijck
als ghy
meynet/ tot
gheluck.
† An. passen
ē niet ver-
galden wa-
ter drenckē/
dat etc.
o Jere. 14. 19
p Deut. 26. 22
Sapi. 11. 18.
Syra. 40. 20
Een klaghe
ouer de on-
trouwe des
volcks.
Esaie. 22. 4
a Jere. 7. 9.
ende 23. 10.
b Dat is/
moedtwillige
ge boosheyt.

e Mic. 7. 2. 5
Jerem. 12. 6
Mat. 10. 21

vrient/ e eñ en betrouwe oock synen broeder
niet: want een broeder onderdruckt dē an-
deren/ ende een vrient verraet dē anderen
5 Een vrient vertuyscht den anderen/ eñ en
spreect niet eē woort waer/ sy vlijtighē hen
daerop hoe een den anderen bedriege. ende
het is hen leet/ dat sy het niet erger maken
en konnen.
6 † Daer is t allenthalvē enckel bedriegerije
onder hen/ ende voor bedriegerije en willen
sy my niet kennen/ spreeckt de Heere.
7 Daerōme spreect de Heere Zebaoth also:
f Siet/ ick wilse smeltē ende proeven: want
wat sal ick anders doē/ g† dewyle hem myn
Volck so verciert?
8 Hare valsche tonghen zijn moortlicke py-
lē: h met haren monde spreken sy vriendlic-
ken tegen den naestē/ i doch in haren herten
loeren sy op den selven.
9 k Soude ick nu sulcx aen hen niet te huys
soecken/ spreect de Heere: ende myn ziele en
soude haer niet wreken/ aen sulcken volcke/
als die is?
10 Ick moet op den Berghen weenen eñ huy-
len/ eñ l† by den Herders huttē in der Woe-
stijne clagen: want sy zijn so gantsch verhee-
ret/ dat daer niemant meer en wandelt/ eñ
men oock geen Vee schreyen en hoort: bey-
de de Vogelen des Hemels ende het Vee/ is
alle heven wech.
11 m Eñ ick wil Jerusalē ten steenhoope ende
ter Draken wooninge maken: eñ wil de Ste-
den Juda woest maken dat daer niemandt
in woonen en sal.
12 Wie nu wijs ware/ eñ liete het hem ter her-
ten gaē ende vercondichde/ wat des Heeren
mont tot hem seyt: Waerō het Lant verdor-
ven ende verheeret wort als een woestijne/
daer niemant en wandelt.
13 Ende de Heere sprac: Daerom dat sy myn
Wet verlaten/ die ick hen voor gegevē heb-
be/ eñ en hoorē myner reden niet/ leven oock
niet daer na: n maer volghen haers herten
goetduncken/ ende Baalim/ als hen hare
Vaders gheleert hebben.
14 Daerō spreect de Heere Zebaoth/ de God
Israels also: o Siet/ ick wil dit volck met
alssen spijsen/ ende met gallen drencken.
15 Ick wilse onder de Heydenen verstroyen/
welcke noch sy/ noch hare Vaders en kennē:
ende wil het Sweert achter hen schickē. tot
dat het met hen wt zy.
16 So spreect de Heere Zebaoth: Besorcht eñ
bestelt klaechvrouwen/ dat sy comen/ ende
schict na dien/ die het wel connē/ dat sy ons
snellicken beclaghen:
17 Dat onse oogen met tranen loopen/ eñ on-
se ooghenleden met water vlieten.
18 Datmen een claechlick gheschrey hoore te
Zion/ namelicken also: Och hoe zijn wy so
gheel verstoort/ ende te schanden geworden
wy moeten het Lant ruymen/ want sy heb-
ben onse wooninghe verstoort.
19 So hoort nu ghy vrouwen des Heeren
woort/ eñ neemt ter ooren zijn monts redē:
leeret uwē Dochteren weenen/ ende de eene
leere den anderen klaghen/
20 Namelicken also: Den doot is tot onsen
vensteren hierin gevallen/ ende in onsē Pal-
leysen ghecomen de kinderen te verworgen
op de p wijcken/ ende de Jongelinghen op
der straten.
21 So spreect de Heere: Segghet/ q der men-
schen lichamen sullen ligghen als het mest
op den velde/ ende als Garven achter den
Maeyer die niemant vergadert.
22 So spreect de Heere: Een Wijse en beroe-
me hem niet syner wijsheyt: ende eē Stercke
en beroeme hem niet syner sterckheydt: een

b Of, bedrieghet Tuyscher wijse.
† An. Uwe wooninghe O Jeremia is onder dē bedriegerē/ ende etc.
e Of allenthalvenen.
f Jere. 6. 27. Ezech. 22. 22
g† And. der dochter oft, voor de dochter myns volcx
h Psa 28. 3.
i Psa. 37. 12
k Jerem. 5. 9
l† An. op de lustige plaetsen der etc.
m Psal. 79. 1 Mic. 3. 12. Jere. 51. 37
n Deu. 24. 19 Josu. 24. 38
o Jer. 23. 13
p Of gassē/
q Jere 7. 32 ende 8. 32.

Rijcke en beroeme hem niet zijns rijcdoms.
23 r Maer wie hem beroemē wil/ die beroeme
hem dies/ dat hy my wete eñ kenne/ dat ick
de Heere ben/ die Barmherticheyt/ Recht eñ
Gherechticheyt oeffent op Aerden: s want
sulcx behaecht my/ spreect de Heere.
24 t Siet/ de tijdt komt/ dat ick te huys soec-
ken sal u alle/ de Besnedenen met den Onbe-
snedenen.
25 Namelicken: Egypten/ Juda/ Edō/ de kin-
derē Ammon/ Moab/ eñ alle die indē plaet-
sen der Woestijne woonen: x want alle Hey-
denen hebben een onbesnedene Voorhuydt:
y doch het gantsche huys Israel/ heeft een
onbesneden herte.

Dat x. Capittel.

1. Vermaninghe van Heydenschen ghe-
bruycken/ ende Afgoden/ die ymmers niets
en zijn af te staen/ 6. ende den Heere/ die allē
ware God is/ trouwelicken aen te hangen.
17. Klage des Propheten/ over des iammer-
licken verstooringe des Lants: 23. met eenen
ghebede/ dat de Heere synen toorne/ inden
strenghe/ niet over zijn Volck/ maer over de
Godloose Heydenen wtschudde.

1 Hoort/ wat de Heere tot v van den huy-
se Israel seyt.
2 So spreect de Heere: a ghy en sullet
der Heydenen wijse niet leeren/ ende en sult
v niet vreesen voor den Teeckenen des He-
mels: als hen de Heydenen vreesen.
3 Want der Heydenen b† Goden/ zijn enc-
kel niets: Sy houwen inden Woude eenen
Boom ende de Werckmeester maecktse met
den Byle/
4 Ende verciertse met silver ende goude/ c eñ
hechtse met naghelen ende hameren aē/ dat
sy niet ommevallen.
5 d† Het en zijn ymmers niets/ dan aenghe-
strekē pilaren: sy en connen niet spreken/ e so
moetmense oock draghen/ want sy en connē
niet gaen: f daerom en sullet ghy v niet voor
hen vreesen: want sy connen noch helpen/
noch schade doen.
6 g Doch v Heere/ en is niemāt gelijck/ h gy
zijt groot ende uwen Name is groot: ende
kont het met der daet bewijsen.
7 i Wie en soude v niet vreesen/ ghy Koninck
der Heydenen? V soude men Ja hoorē: want
daer is onder allen Wijsen der Heydenen/
ende in allen Koninckrijcken/ uws ghelijcken
niet.
8 Sy zijn altemael Sotten eñ Dwasen: wāt
een hout moet ymmers een nietich k† Gods
dienst zijn.
9 Silveren ‡ bleck brenget men l† op de Zee
herwaerts/ gout wt m Ophaz/ door dē Mee-
ster ende Goutsmit bereydet/ n† ghele zyden
ende purpuren cleet men hem aen/ ende is al-
les der Wijsen werck.
10 Doch de Heere is een recht Godt een levē-
dich God/ een eewich Koninck: o voor synē
toorne beeft de Aerde/ eñ de Heydenen kon-
nen zijn dreyghen niet verdraghen.
11 So spreect nu also tot hen: De Goden/ die
den Hemel ende Aerde niet gemaect en heb-
ben/ die moetē verdelget wordē vander Aer-
den ende onder den Hemel.
12 p Hy daerentegen heeft de Aerde door syne
cracht gemaeckt/ eñ des Werelts circkel be-
reydet door syne wijsheyt/ eñ den Hemel wt
ghebreydet door zijn verstandt.
13 Wanneer hy dondert/ so is des waters de
volheyt onder den Hemel/ q ende treckt dē ne-
vel op vant eynde der Aerdē: hy maect den
blixem in reghen/ ende laet den wint comē/
wt heymelicken plaetsen.
14 Alle menschen zijn sottē met harer konst/
ende

r Esa. 65. 16 1. Cor. 1. 31. 2. Cor. 10. 7
s Mat. 9. 13 ende 12. 7.
t Jer. 25. 15
u Alle op eenen hoope/ beyde Jodē ende Heydenen/ de eene is so vroom als de anderē. de Jodē zijn wel so boos als de Heydenen/ na der hertē/ of sy wel lijflicken besnedē zijn.
x Jere. 4. 4. ende 6. 10.
y Rom. 2. 28
a Esai. 47. 12 Levit. 18. 3.
b† Anders/ ordeninghe
Der Heydenē Afgoden
c Sap. 13. 11. Esai. 44. 12. ende 46. 8. Psal. 115. 4.
e Sap 13. 15
d† And. Sy staen stracx als eē Palm boom.
e Esai. 46. 6 Baruc. 6. 3
f 2. Re. 17. 35
g Esa 40. 25 ende 44. 7. Jere. 49. 19.
h Apoc. 15. 4
1. Apo. 15. 4
k† And. bericht.
‡ An. wtgebreydet.
l† And. wt Tharsis.
m 1. Re 9. 28
n† An. blauwe.
o Nah. 1. 6 Job. 9. 13. Psalm. 18. 8
4. Esd. 16. 12
p Gen. 1. 16. Psa. 146. 6. Jere. 51. 15 Act. 14. 14. Esai. 45. 12.
q Psal. 135. 7

ende alle Goutsmeden staen met schanden
met haren Beelden: want hare Beeldẽ zijn
bedriegherije ende en hebben gheen leuen.
15 Het is enckel niets/ ende een verleydisch
werck: sy moeten omkomen/ wanneer sy te
huys ghesocht worden.
16 Doch alsoo is die niet die Jacobs schat is:
maer hy isset/ die alle dinck geschapẽ heeft/
m Ander. der ende Israel is zijn Erfdeel: hy heet Heere s
Heyrscharẽ. Zebaoth.
17 Doet uwẽ handel wech wt den lande/ die
ghy woonet inder vaster Stadt.
18 Want so spreect de Heere: Siet/ ick wil de
inwoonders des lants/ op ditmael verslin-
geren/ ende wilse beangsten/ dat sy het voe-
len sullen.
19 Och mijns iammers ende hertenleets: ick
dencke dannoch: Het is mijn plage/ ick moet
se lijden.
f Dat zijn/ 20 Mijn hutte is verstoort/ ende alle myne f
zeelen/ tou- reepen zijn verscheurt: myne kinderen zijn
wẽ: anders, wech/ eñ niet meer voorhanden: niemant en
koorden. rechtet mijn hutte weder op ende mijn Tẽ-
te en slaet niemant weder op.
Herderen/ 21 Wãt de Herderẽ zijn tot Sottẽ gewordẽ/
Pastooren. ende en vraghen na den Heere niet: daerom
en connen sy oock niets rechts leerẽ. maer
alle kudden zijn verstroyet.
22 Siet/ daer comt eẽ geschrey herwaerts/ eñ
een groot beuẽ wt dẽ lande vant Noordẽ/
dat de Steden Juda verwoestet/ ende tot
Draken wooninghe worden sullen.
t Pro.20.24 23 t Ick weet het Heere/ dat des mẽschen doẽ
niet en staet in synen ghewelt/ eñ en staet in
niemants macht hoe hy wandele/ of synen
ganck rechte.
u Anders/ 24 u Castijdt my Heere/ doch met mate: ende
Tuchtiget. niet in uwer grimmicheyt/ op dat ghy my
Psalm.6.1. niet te niete en maket.
Esai.64.9. 25 x Schudt daerenteghen uwen toorne o-
Jere.30.11 uer de Heydenen/ die v niet en kennen ende
x Psa.79.6. ouer de geslachten/ die uwen Name niet aẽ-
Spro.36.3. roepen: y want sy hebben Jacob opgegeten
y Jer.30.16 ende verslonden: sy hebben hem wech ghe-
ende 50.7. ruymet/ ende zijn wooninghe verwoestet.

Dat xj. Capittel

1. De Heere heet den volcke zijn Verbõt
voorhouden/ 8. ende so sy haren Vaderen
na/ dat selue niet en houden/ 11. dreycht hy
hen met ongeluck eñ grooter ongenade. 15.
verwijt hen daerbeneuen hare huychelije
eñ gruwelicke schenderye/ so sy in synẽ huy-
se begaen. 18. Jeremias biddet om wrake
tegen syne vyandẽ/ 21. ende wort verhoort.

1 DIt is het woort/ dat tot Jeremia ghe-
schiede vanden Heere/ ende sprach:
2 Hoort de woorden deses Verbonts/
dat ghyse dien in Juda ende dẽ Burgeren
te Jerusalem segghet:
3 Ende spreect tot hen: So spreect de Heere
a Deu.27.26 de God Israels: a Vermaledijt zy/ wie niet
ende 28.15. en hoort den woorden deses Verbondts/
Gala.3.10 4 Dat ick uwẽ Vaderẽ geboot dies daechs/
doe ickse wt Egyptenlande leyde/ wt dẽ yse-
ren Ouẽ/ eñ sprac: b Hoort myn stemme/ eñ
b Jer.7.23 doet/ als ick v geboden hebbe/ so sullet ghy
Exod.19.5. mijn Volck zijn ende ick wil uwe God zijn.
5 c Op dat ick den Eedt houden meuge/ diẽ
c Gen.15.18 ick uwẽ Vaderen gesworen hebbe hen te ge-
ende 26.3. uen eẽ lant/ daer melck eñ heunich invliet/
ende 28.13 als het dan hedensdaechs staet: Ick ant-
Gala.3.18. woorde ende sprac: Heere/ Ja/ het zy also.
d Inden 6 Ende de Heere sprach tot my: Predickt
Hebr. is het: alle dese woorden inden Steden Juda/ eñ
Amen. op den straten te Jerusalem/ ende spreeckt:
Hoort de woorden deses Verbondts/ ende
doet daer na.

7 Want ick hebbe uwen Vaderen betuyget/
van dien daghe aen/ doe ickse wt Egypten-
lande leyde/ tot op den hedighen dach: ende
betuychde vroech/ ende sprack: Hooret mijn
stemme.
8 e Doch sy en hoorden niet/ neyghden oock e Jer.13.10
hare oorẽ niet herwaerts: maer eẽ yeghelick
ginck na zijns boosen herten goetduncken:
daerom wil ick oock ouer hen gaen latẽ alle
woorden deses Verbonts/ die ick ghebodẽ
hebbe te doen/ eñ daer sy doch niet na ghe-
daen en hebben.
9 Eñ de Heere sprach tot my: Ick weet het
wel/ hoe sy hen in Juda ende te Jerusalem/
tsamen rotten.
10 Sy keeren hen euẽ tot den sonden/ harer
voorigen Vaderen/ die oock myn en woorden
niet hooren en wouden/ ende volchden oock
anderẽ Goden na/ eñ dienden hen/ also heeft
het huys Israels eñ het huys Juda/ f steedes f Jan. altoos
henẽ/ mijn Verbont ghebroken/ dat ick met
haren Vaderen ghemaeckt hebbe.
11 Daerom siet/ spreeckt de Heere/ ick wil een
ongeluck ouer hen gaen latẽ/ dwelck sy niet
en sullẽ ontgaen connen: g eñ wanneer sy tot g Zach.7.13
my schreyen/ wil ickse niet hooren. Prou.1.28.
12 h So laet dã de Stedẽ Juda/ eñ de Burge- Esaie.1.15.
ren te Jerusalem henen gaen/ i ende tot den h Deu.32.37
Goden schreyen/ dien sy gheroockt hebben: i Jere.2.25.
doch sy en sullẽ hen niet helpen inder noot. k Jer.2.28.
13 k Want so menighe Stadt/ so menige Go- l Jer.7.15.
den hebdy Juda: ende so menighe stratẽ als ende 14.11
te Jerusalem zijn/ so menighen Schanden- ende 15.1.
altaer hebbet ghy opgherechtet/ den Baal m Ghelyck
te roocken. als de moe-
14 l So en biddet ghy nu niet voor dit volc/ eñ derin toorne
en doet geen smeeckẽ/ noch gebedt voor hen: haer soonkẽ
want ick en wilse niet hooren/ wanneer sy Joncker
tot my schreyen inder noodt. heetet: also
15 Wat hebbẽ myne m vriendẽ in mynẽ Huy- heet hi hier
se te doen? Sy bedryuen alle schalcheyt/ eñ oock syne
meynẽ/ het n heylige vleesch sal het van hen vyenden de
nemen: ende wanneer sy quaet doen/ so zijn vrome kin-
sy o vrolick daer ouer. derkẽs/ die
16 p De Heere noẽde v eenen groenen/ schoo- alle boue-
nẽ vruchtbaren Olijboom: doch nu heeft hy rye ende Af-
met eenen grooten moordtgheschrey/ een q goderye be-
vyer om den seluen aengesteke/ dat syne tac- dryuẽ/ eñ sal
ken verderuen moeten. doch gelyc-
17 Want de Heere Zebaoth die v geplantet wel wel ghe
heeft/ heeft v een ongheluck ghedreyght/ om daen zijn.
der boosheyt wille des huys Israels/ eñ des n Hag.2.13
huys Juda/ die sy bedryuen/ dat sy my ver- o r And. goe
toornen/ met haren roocken/ dat sy den Ba- derdinghẽ
al doen. p Ezec.16.7
18 De Heere heeft het my gheopenbaert dat q Den Co-
ick het weet/ ende wees my haer voornemẽ/ ninck te Ba
19 r Namelickẽ dat sy my als eẽ arm Schaep bel.
ter slachtbanck voeren willen: want ick en Esa.53.7.
wiste niet/ dat sy hen tegen my beraetslacht s Jer.18.18.
hadden/ ende ghesegdt: s Laet ons t den t Ãnd. hem
Boom met synen vruchten verderuen/ ende de spijse met
hem wt den lande der leuendigen wtroeyen/ houte ver-
dat zijns naems nemmermeer ghedacht en deruen.
worde. u 1.Pa.28.9
20 u Doch ghy Heere Zebaoth/ ghy rechtueer- Psalm.7.10
dige Richter/ ghy die nieren eñ herten proeft/ Jer.17.10.
laet my v wrake ouer hen sien: x want ick ende.20.12
hebbe v mijn sake beuolen. 2.Tim.4.8.
21 Daeromme spreect de Heere also/ tegen de x Psa.10.14
mannen te Anathoth/ die v na uwen leuen y Dat is/
staen/ eñ spreken: y Prophetert ons niet in leert ons
den Name des Heeren/ wildy anders niet niet prophe-
van onsen handen sterven. tischer wy-
22 Daeromme spreect de Heere Zebaoth also: se/ etc.
Siet/ ick wilse te huys soecken: hare ionge Esa.20.10.
Manschap sullen met den Swerde gedoot
worden/ ende hare sonen ende dochteren
hongher stercuen.

23 Dat daer niets van hen overblijve: want
ick wil over de mannen te Anathot/ onge-
luck gaen laten dies Jaers wanneer sy te
huys ghesocht worden sullen.

Dat xij. Capittel.

1. Waerom de Godloosen gheluck ende
de vromen veel leets ende iammers heb-
ben in desen leven. 4. Jeremias seer bekom-
mert onder den synen. Coemt in meerder lij-
den te Jerusalem/ 10. beklaecht hem der
Verderven die den lande alle ongeluck toe-
richten 14. ende verkondicht der Joodē by
anden haere verstooringhe/ 15 met aenbie-
dinge dannoch Godlicker genade eñ hul-
pe so sy haer der ware Religie/ met den
volcke Gods aennemen.

1 HEere/ wanneer ick al schoō met v rich-
ten woude/ so behieldet gy doch recht:
dannoch moet ick van den rechte met
a Job.21.7. Psalm.73.2. Haba.1.3.13 v spreken: a Waeromme gaet het doch den
Godloosen so wel/ ende de verachters heb-
ben alles dinck de volheyt.
2 Ghy plantse dat sy wortelen krijghen/ eñ
wassen/ ende bringhen vrucht/ ghy laetse
vele van v roemē/ ende en tuchtichtse niet.
3 My daerenteghen Heere kendy/ eñ siet
b 2. Pet.2.12 my/ ende proeft myn herte voor v: b doch
ghy laetse vry gaen als Schapen/ dat sy ge
c In Hebreeschen: heyliget/ oft bereydet se/ slachtet worden/ ende c spaertse/ dat sy ge
worcht worden.
4 Hoe langhe sal doch het lant so iammer-
licken staen/ d ende het gras op den velde e
d Jere.14.3 allenthaluen verdorren om der Inwoo-
e Of. over-al/ alomme ners boosheyt wille: dat beyde Vee eñ Vo-
ghelen/ daer niet meer en zijn/ want sy spre-
ken: Ja hy weet vele hoe het ons gaen sal
f Lieve Jeremia/ vreest ghy v te Anathoth/ wat wildy dan te Jerusalē noch doen/ daer de hoouerdigheyt iannen tegen v zijn sullē/ vreest v niet also/ etc.
5 Wanneer v die f moede makē die te voe-
ten gaen/ hoe wil het v dan gaen/ wanneer
ghy met den Ruyteren loopen sult: ende so
ghy inden lāde daer het vrede is sekerheyt
soecht/ wat wil het dan met v worden/ by
der hoouerdigher Jordane.
6 Want oock uwe broeders/ ende uws va-
ders huys verachten v eñ schreyen te hoo-
pe over v/ g daeromme vertrouwet ghy hē
niet/ wanneer sy alschoon vriendelickē met
v spreken.
7 Daerom hebbe ick myn huys verlaten
moeten/ eñ myn erve vermijden eñ myn lie-
ve ziele in der vyanden handen ghegeven.
g Jere.9.4. Mich.7.5. 8 h Myn erve is my geworden als eē leeu
we inden Woude ende brullet teghen my/
daeromme ben ick hem i gram ghewordē
h Esa.19.25 9 Myn erve is als de sprinckelighe vogel/
i Of/ hatich vyandich om welcken hen de voghelen vergaderen:
wel op/ ende versamelt v alle veldtdieren/
koemt ende verslindet.
k Esa.3.13. ende.56.10 10 k Herders/ ende dier vele hebben mynen
l Wijnberch verdorven ende mynen Acker
l Esai.5.1. Psal.80.14. vertreden: sy hebben mynen schoonen Ac-
ker tot Woestyne ghemaeckt/ sy hebben hē
eensaem ende ledich ghemaeckt.
11 Ick sie alreede/ hoe iammerlicken dat hy
verwoestet is/ Ja het gantsche lant is woe-
ste/ doch het en wil niemant ter hertē nemē
12 Want de verstoorders komen daer henē/
over alle Berghen der Woestyne/ ende het
verslindende Sweert des Heeren/ van eenē
eynde des lants tot den anderen/ ende geē
vleesch en sal vrede hebben.
13 Sy saeyen Tarwe/ doch Distelen sullen
sy maeyen/ ende wat sy ghewinnen/ dat en
koemt hen niet te nutte: sy sullen haer inko-
minghe niet vrolick wordē/ voor den grim-
minghen toorne des Heeren.
14 So spreeckt de Heere/ tegē alle myne boo-
se nabueren/ die het erfdeel aentasten/ dat
ick mynen volcke Israel wtghedeylt heb-
be: Siet/ ick wilse wt haren lande wtruckē/
ende het huys Juda/ wt haren middel ruc-
ken.
15 m Ende wanneer ickse nu wt gerucket heb- m Deu.4.29
be/ wil ick my wederomme over haer ontfer- ende.30.1
men/ n ende wil eenen yeghelicken tot synē Esaie.54.7
erfdeel/ ende in zijn lant weder bringhen. n Esra 1.3
16 o Eñ het sal gheschieden/ so sy van mynen Deut.10.20
Volcke leeren sullen/ dat sy sweeren by my- o Jere.4.2.
nen Name/ So waerachtich als de Heere ende.5.2.
leeft: als/ sy te voren mynen Volcke gheleert
hebben sweeren by Baal/ so sullen sy onder
mynen Volcke ghebouwet worden.
17 p So sy daerentegen niet hooren en wil- p Mat.22.7
len/ so wil ick sodanich volck wtrucken en-
de omme bringhen/ spreeckt de Heere.

Dat xiij. Capittel.

1. De Heere vertoont den Jeremie/ met
een sichtbaerlick teecken zijns volcks straf-
fe. 12. laet de Overheyt/ Priesters/ Prophe-
ten/ met tsamen den gantschen volcke waer-
schouwen/ dat sy der selver met boete voor-
komen 23. ende so sy gantsch verstocket blij-
ven/ dat syse oock ghewisse ende op het grou-
saemste verwachten.

1 SO spreeckt de Heere tot my: Gaet henen q lijnē gordel
ende koopt v een lijnen gordel/ eñ gordt
uwe lendenen daermede/ ende en maeckt
het niet nat.
2 Ende ick kochte een gordel na den bevele
des Heeren/ ende gordede het om myne len-
denen.
3 Doe ghesciede des Heeren woort ten an-
deren male tot my/ ende sprack:
4 Neemt het gordel dat ghy gekocht/ ende
om uwe lendenen gegordet hebt/ eñ maeckt
v op/ ende gaet henen aen den Phrath/ eñ
versteeckt het aldaer in een steenrotse.
5 Ick ginck henen eñ versteack het aenden
Phrat/ als my de Heere gheboden hadde.
6 Na langhe tijdt nu sprack de Heere tot
my: Maeckt v op/ ende gaet henen aenden
Phrath/ eñ haelt dat gordel weder/ dat ick
v hiet aldaer versteken.
7 Ick ginck henen aenden Phrath/ eñ groef
het op/ ende nam het gordel van dier stede/
daer ick het henē versteken hadde/ ende siet
het gordel was verdorven/ dat het niets
meer en dochte.
8 Doe geschiede des Heeren woort tot my
ende sprack:
9 So spreeckt de Heere: Even also wil ick
oock verderven de groote hoouerdicheyde
Juda ende Jerusalems.
10 Dat boose volck/ a dat myne woordē niet
hooren en wil: maer gaen henē/ na goetdunc- a Jere.7.24
ken haers herten/ ende volghen anderē Go- ende.11.8.
den/ dat sy den selven dienen/ ende aenbid- ende.18.12.
den: sy sullē wordē als dat gordel/ dat niets ende.19.15.
meer en deucht.
11 Want gelijck als een man het gordel om
synen lenden bindt/ also hebbe ick spreeckt
de Heere/ het gantse huys Israels/ ende het
gantsche huys Juda om my gegordet/ b dat b Deu.4.7
sy myn volck zijn souden/ c tot eenen Name ende.16.18.
lof ende eere: doch sy en willen niet hooren c Jer.30.22
12 So segget hen nu dit woort: So spreeckt
de Heere de God Israels: Alle flesschen sul-
len met wijne gheuult worden: so sullen sy
tot v seggen: Wie weet dat niet/ dat men de
flesschen met wijne vullen sal?
13 So spreeckt tot hen: So spreeckt de Heere
Siet/ ick wil alle die in desen lande woonen
de Coninghen/ die op den stoel Dauids sittē
de Priesters/ eñ Prophetē/ ende alle Inwoo-
ners te Jerusalem/ vullen/ dat sy dronckē
worden sullen.
14 Eñ wil eenen met dē anderē/ de vader met
tsamen den kinderen verstroyen/ spreeckt de
Heere:

Heere: eñ en wil noch verschoonen noch
ouersien/noch barmhertich zijn/ ouer haer
verderuen.
b Of/ stoutert. 15 So hoort nu/ eñ mercket op/ ende en v
trotzet niet: wãt de Heere heeft het gesproken.
e Josu 7.19. 16 e Gheeft den Heere uwen God de eere/
eer dan het duyster worde/ eñ eer hen uwe
f Dat is/ Ghy verlaet u op Egyptẽ/ eñ hoopt des lichts eñ gheluck aen sulcken bergẽ/ doch sy sullẽ u in donckeren eñ ongeluck latẽ/ eñ uwẽ troost sal u feylen.
voeten aen den f donckerẽ bergen stooten:
dat ghy liedẽ des lichts verwachtet/ so hy
het doch gantsch duyster eñ doncker makẽ
sal.
17 Wilt ghy lieden daerentegen sulcx niet
hoorẽ/ so moet mijn ziele doch heymelickẽ
weenen ouer sulcker houeerdie: g mijn
oogen moeten met tranen vlieten/ dat des
Heeren kudde gheuangen wordt.
18 Segget dẽ Koninck eñ der Koninginnẽ/
Settet u liedẽ hier onder: want de Kroone
der heerlichheyt/ is vã uwẽ hoofde geuallẽ.
19 De Steden tegent Suyden zijn toeghe-
sloten/ eñ daer en is niemandt die se opdoe:
g Thre.1.2. ende 3.49. Jere.14.16.
het gantsche Juda is reyn wech geuoert.
20 Heft uwe oogen op/ eñ siet/ hoe sy van
Noorden daer henen komen: waer is nu
de kudde/ die u beuolẽ was/ uwe heerlicke
kudde?
21 Wat wildy segghen / wanneer hy u so
thuys soecken sal: want ghy hebtse so
ghewennet teghen u/ dat sy Vorsten ende
Hoofden zijn willen: h wat gheldet/ u sal
h Jere.20.6
angst aenkomen/ als eener Vrouwen in
kints nooden?
22 Eñ wanneer ghy in uwer herten seggen
i Of/ wedervaret.
wilt: Waerom i gheschiet my doch sulcx?
k om der veelheyt wille uwer misdaet zijn
k Jere.13.13 ende 30.15.
u uwe soomen ontdeckt/ ende uwe beenen
(met ghewelt) gheblootet.
Moorman. 23 Kan oock een Moor zijn huyt ver-
anderen / oft een Luypaert syne vlecken?
so konnet ghy lieden oock wat goets doẽ/
dewyle ghy des boosen ghewennet zijt:
24 Daerom wil ick se verstroyen als stoppe-
len / die door den wint wt der woestijne
verwaeyt worden.
25 Dat sal uwen loon zijn/ eñ u deel/ dat ick
u toeghemeten hebbe/ spreeckt de Heere/
daeromme/ dat ghy mijner vergeten hebt/
ende verlaet u op leughenen.
l Hose.2.9. 26 l So wil ick uwe soomen hooch ontdec-
Ezech.16.37. Nahum.3.5
ken teghen u/ datmen uwe schamelheydt
wel sien moet.
m Dat is/ vertelheyt/ sackheyt.
27 Want ick hebbe gesien u Ouerspel/ uwe
m geylheyt/ uwe onbeschaemde hoererie/
Ja uwe grouwelen beyde op Bergẽ eñ op
Ackeren: wee u Jerusalem/ wanneer wildy
doch ymmermeer ghereynicht worden:

Dat xiiij Capittel.

1. Dierre tijt schickt God om des volcx
sondẽ wille/ 7. Jeremias/ so hy om genade
biddet/ 10. eñ hem zijn ghebet vanden Heere
geweygert wert 13. wendet voor / ter ver-
schooninge des volcx/ de valsche Prophe-
tẽ/ 15. de Heere vaert euenwel voort/ dreycht
beyde/ Propheten eñ volck diese hooren/
sweert eñ honger 17. eñ heet dies een ghe-
wisse woort predickẽ/ 10. Het volck claecht
zijns iammers/ 20. Jeremias bidt weder-
om om ghenade/ ende houdt den Heere zijn
Verbont voor.

1 DIt is het woordt dat de Heere tot
Jeremiam seyde/ van der dieren tijdt.
a Jere.12.4. 2 Juda leyt a iammerlickẽ/ hare poor-
ten staen ellendich/ het staet klaechlicken
op den lande/ eñ te Jerusalem is een groote
b † And. gheschrey.
b † dwaesheyt.
c Amos.4.7
3 c De grooten schicken de kleynen na water/
doch wanneer sy ten Bornputte komen/ so
en vinden sy geen water/ eñ brenghen hare
vaten ledich weder: sy gaen treurich ende
bedroeft henen/ eñ bewinden hare hoofden.
4 d Daeromme dat de Aerde van malkan- d Jere.23.9
deren scheurt/ dewijle het niet en reghent op
de Aerde: de Ackerlieden gaen treurich
henen/ ende bewinden hare hoofden.
5 Want oock de Honden / die op den velde
baren/ verlaten de iongen/ dewyle geen gras
wasset.
6 e † Het Wiltwerck staet op den Bergen/ e † And. De woud eselstaen/ etc.
eñ snappet na der locht/ als de Draken ende
versmachtet/ dewijle geen kruydt en wasset.
7 Och Heere / onse misdaden hebbent Ja Jeremie ghebet.
verdient: maer helpt doch om uws Naems
wille: wãt onse ongehoorsaemheyt is groot
daer wy tegen u mede ghesondicht hebben.
8 f Ghy zijt de Troost Israels / ende haren
Noothelper: waeromme stellet ghy u / als f Esai.49.5 Jere.16.19. ende 17.17.
waerdy een g gast inden lande / ende als een
vreemt man die slechs ouer nacht daerinne
g Dat is/ Ghy stellet u/ ghelijck als een gast/ vreemde man/ ofte een die verzaecht is: wãt ghy neemt u onser niet aen/ ende en bewijst uwe macht niet/ ons te helpẽ.
blijft?
9 Waeromme stellet ghy u als een Helt die
verzaecht is/ eñ als eẽ Reuse/ die niet helpẽ
en kan? ghy zijt ymmers onder ons Heere/
eñ wy heetẽ na uwẽ Name: en verlaet ons niet.
10 So spreeckt de Heere van desen volcke:
Sy loopen gheerne h henen eñ weder / ende
blijnẽ niet geerne te huys: daeromme en wil
haer de Heere niet / maer hy dencke nu aen
hare misdaet / ende wil hare sonde te huys
soecken.
h Of/ herwaerts eñ derwaerts.
11 Eñ de Heere sprack tot my: i Ghy en sult
niet voor dit volck om ghenade bidden.
i Jere.7.15.
12 k Wãt wanneer sy al schoon vasten/ so en
wil ick doch haer smeecken niet hooren: eñ
wanneer sy alschoon Brandoffer eñ Spijs-
offer brenghen/ so en behaghen sy my doch
niet/ maer ick wilse met den sweerde / hon-
ger eñ pestilencie te niete maken.
k Esaie.1.11. Jere.6.20. ende 7.20.
13 l Doe sprack ick: Och Heere Heere/ siet/
de Propheten seggen hen: Ghy en sult geen
sweert sien/ eñ geen dierre tijt by u hebben:
l Jere.5.12. ende 23.16. ende 27.9. ende 29.8.
maer ick wil u goeden vrede gheuen aen
deser plaetse.
14 Eñ de Heere sprack tot my: De Prophe-
ten propheteren valsch in mijnen Name: m m Jere 23.21. ende 27.15. ende 29.9.
ick en hebse niet ghesonden/ ende hen niets
beuolen / eñ niets met hen ghesproken: sy
predicken u valsche ghesichten/ n † duydinge/ n † An. ghecantsels.
Afgoderie/ eñ haers herten bedriegherie.
15 Daeromme so spreeckt de Heere/ van de
Prophetẽ/ die in mijnẽ Name propheteren/
so ickse doch niet ghesonden en hebbe: eñ sy
dan noch predicken/ daer en sal geen sweert/
noch dierre tijdt in dit lant komen: o sulcke o Zacha.13.3
Propheten sullen steruen door het sweerdt
ende hongher.
16 Ende het volck dat sy propheterẽ/ sullen
van den sweerde eñ honger/ op de stratẽ te
Jerusalem hier eñ daer liggen/ p datse nie- p Jere.16.4.
mant begrauẽ en sal: also oock hare wijuen
sonen eñ dochteren / eñ wil hare boosheyt
ouer haer schudden.
17 Eñ ghy sult dit woordt tot hen segghen:
q Mijne oogen vlieten met tranen dach eñ q Thren.1.16. ende 2.18. ende 3.48. Jere.13.17.
nacht/ eñ en houdẽ niet op: want de Jonck-
vrouwe de dochter mijns volcx/ is iammer-
licken gheplaecht/ ende iammerlicken ghe-
slaghen.
18 Gae/ ick henen wt op het velt/ siet / so
ligghen daer verslaghene met den sweerde:
kome ick in de Stadt/ so ligghen daer van
honger versmachtede: want oock de Pro-
pheten/ daer toe oock de Priesters / moeten
in een lant trecken/ dat sy niet en kennen.
19 Hebdy dan Juda verworpen? ofte heeft
uwe ziele een walginge aen Zion? waerom
me hebdy ons dan also gheslagen/ dat ons
niemant helpen en kan? r wy hoopten het r Jere.8.15.
soude vrede worden/ so en koemt daer niets

gerts: wy hoopten/ wy souden heel worden/
doch hier/ so is daer meer schadens.

Jeremie ghebedt. f Baru.2.12

20 Heere/ wy bekennen onse Godloose we-
sen ende onser vaderen misdaet: f want
wy hebben tegen v ghesondicht.

s Esa.49.15

21 Doch om uws Naems wille/ en laet ons
niet ghescheudet worden: t laet den
Throon uwer heerlicheydt niet bespottet
worden: ghedenckt doch / ende laet v
Verbont met ons niet ophouden.

s Jere.5.24

22 u Daer en is doch ymmers onder der
Heydenen Afgoden niemandt/ die reghen
konnen gheuen so en kan den Hemel oock
niet reghenen: ghy zijt doch ymmers de
Heere onse God/ op dien wy hopen: want
ghy kont sulcx alles doen.

Dat xv. Capittel.

1. Hoe qualick den Heere behaecht Afgoderie ende onboetueerdicheyt/ wijst hy hier aen met ernstiger ongenade/ ende menigherley plaghen. 10. Jeremias mistroostich ouer zijn volck, wordt getroostet. 15 bidt de Heere om verkortinge der straffe. 19 ende wort tegen alle zijns ampts vaerlickheden ghesterckt.

Moses. Samuel. a Jere.7.15 ende 11. 14. ende 14. 11. Ezech.14.14 Met vierderley plagen dreycht God b Ezech.5.12

1 Ende de Heere sprack tot my: a Ende
wanneer oock Moses ende Samuel voor
my stonden / so en hebbe ick doch geen
herte tot desen volcke: drijftse van my
wech/ ende laetse henen varen.
2 Ende wanneer sy segghen: Waer sullen
wy henen? so spreeckt tot hen: So spreeckt
de Heere: b Wien de doodt treffet / dien
treffe hy: wien het sweerdt treffet / dien
treffe het: wien de hongher treffet / dien
treffe hy: wien de gheuanckenisse treffet/
dien treffe sy.

In Hebreeusch noemt hy dese vierplaghen/ vierfamilias oft geslachten. Welicht om aen te toonen dat een Dunuel vele dunuels onder hem heeft/ ende een plage menigherley ander en wy se heeft te verdeenen: ghelijck de Chirurghijns dagheliex beuinden.

3 Want ick wilse te huys soecken met
vierderley plagen/ spreeckt de Heere: c met
den sweerde/ dat sy verworcht worden: met
honden / diese sleppen sullen: d met den
vogelen des Hemels/ ende met de ghedierten
op Aerden / dat sy verslonden ende te
niete worden sullen.
4 Ende ick wilse in allen Koninckrijcken
op Aerden / herwaerts ende derwaerts drijuen laten. e om Manasse wille/ des soons
Ezechia/ des Koninex Juda/ dies haluen
dat hy te Jerusalem begaen heeft.
5 Wie wil hem dan uwer erbarmen Jerusalem? wie sal dan medelijdinghe met v
hebben? wie sal dan henen gaen / ende v
vrede verweruen?

c Jere 16.4. d Psal.79.2. Deut. 28.26 Manasses. e 2 Reg.21.11 1. Para.33.9 f Heb. inden middage.etc g 1.Tessa.5.3 Prouer.6.15

6 Ghy hebt my verlaten/ spreeckt de Heere/
ende zijt van my af ghevallen: daeromme
hebbe ick mijn handt tegen v wtgestreckt/
dat ick v verderuen wil: ick ben des ontfermens moede.
7 Ick wilse met de worpschoffel ten lande
henen wt worpen / ende wil mijn Volck dat
hem van synen wesen niet bekeeren en wil/
tot enckel Weesen maken ende ommebrengen.
8 Sy sullen meer Weduwen onder hen
worden/ dan des zandts aen der Zee is: ick
wil ouer de Moeder der jonghen Manschap/ komen laten f eenen openbaerlicken
verderuer/ g ende de Stadt daer mede gantsch
in korten ende onuersiens oueruallen laten.

h Amos.8.9

9 Dat die / die seuen kinderen heeft / sal
ellendich zijn/ ende van herten suchten: h
want haer Sonne sal by hooghen daghe
onder gaen/ dat i † beyde haren roem ende
vreuchde/ een eynde hebben sal: ende de
ouergebleuene wil ick int sweerdt gheuen
voor haren vyanden/ spreeckt de Heere.

i † An. sy tot schanden ende smaetheydt worden sal. k Jere.20.14

10 k Och mijn moeder/ dat ghy my gebaert
hebt/ teghen welcken een yegelick twistet
ende kijuet inden gantschen lande: ick en
hebbe doch noch op woecker ghelcent/
noch ghenomen: noch vloeckt my een yegelick.

l † And. wil beschicken / dat v de vyanden inder noodt ende angst vriendelick bejegenen sal.

11 De Heere sprack Wel aen / ick wil uwer
sommighe ouer behouden/ dien het sal weder wel gaen/ ende l † wil v lieden te hulpe
komen inder noodt ende angst / onder den
vyanden.
12 Meyndy niet/ dat daer ergens m een yser
sy/ welcker konne het yser ende metael van
Noorden n † verslaen?
13 o Ick wil dannoch te voren uwe goedt
ende schatten in de p † grabbelinge gheuen/
dat ghy lieden daer niets voor keygen en
sult: q ende dat om uwer aller sonden wille/
die ghy in alle uwen landtpalen begaen hebt.
14 r Ende wil v tot uwen vyanden brenghen/
in een lant dat ghy niet en kent: s want het
vyer is in mijnen toorne ouer v aengegaen.

m Dat is/ ende boose ouer den anderen: de Persen ouer de Chaldeen. n † And. te meester slaen o Jere.17.3. ende 20. 5. p † Of/ rabuse. Anders. tot plonderen. q Jere.13.22 r Deut.32.21 Roma.10.19 s Jere. 7.19.

15 Och Heere/ ghy weet het/ ghedenckt aen
ons ende neemt v onser aen/ ende wreeckt
ons aen onsen veruolgeren: neemt ons op/
ende en vertreckt uwen toorne niet ouer
harr: want ghy weet het/ dat wy om uwent
wille ghehoonet worden.
16 t Onder dies onthoudt ons v woordt/
wanneer wy het kreygen: u ende dat selue v
woordt/ is onses hertten vreuchde ende troost:
want wy zijn Ja na uwen Name genoemt/
Heere God x † Zebaoth.

Jeremie ghebedt. t Ezech.3.1 Mat. 4. 4. u Psal. 119. 103. 116. Sapi.16.26 x † And. der heyrscharen y Psal.1.1 ende 26.4. z Jere. 10.15 a Sacha.1.3 Malach.3.7 b Op Hebreeusch / Kont ghy het kostelicke van den snooden scheyden/ so sult ghy als mijnen mondt zijn. * 2.Cor.6.16 c Jere.21. 1. d Jere.1.18. e † And. ende sullen tegen v krijghen/ maer sy en sullen v niet ouerwinnen f † Anders/ beschermen/ ofte helpen. g Psal.27. 7

17 Wy y en ghesellen ons niet tot den bespotters noch en verheugen ons niet met
hen: maer blijuen alleene voor uwer hant/
want ghy toornet seere met ons.
18 z Waeromme duert doch onse smerte so
langhe / ende onse wonden zijn so gantsch
boos/ datse niemant heelen en kan? ghy
zijt ons ghewoorden/ als een Fonteyne die
niet meer springhen en wil.
19 Daeromme spreeckt de Heere also: a So
ghy v tot my houdt / so wil ick my tot v
houden/ ende sult mijn Predicker blijuen: b
ende ist dat ghy de vromen leert hen * afsonderen van boosen lieden / so suldy mijn
Leeraer zijn: c ende eer ghy soudet tot hen
vallen/ sa moeten sy eer tot v vallen.
20 d Want ick hebbe v teghen dit volck ter
vasten metalen muere ghemaeckt: e oft sy
teghen v strijden/ so en sullen sy doch niets
aen v hebben: want ick ben by v/ dat ick v
helpe ende v f † verlosse/ spreeckt de Heere.
21 g Ende wil v oock verlossen wt der hant
der boosen/ ende verlossen wt der hant der
Tyrannen.

Dat xvj. Capittel.

1. De Heere waerschout den Prophet/ dat hy met den volcke geen gemeynschap hebbe/ 10. maer hen de oorsake alle haers quaets / (met tsamen der Babylonischer gheuanckenisse / 14. daer hyse dannoch na langhe straffe van wil verlossen /) aenwijse/ hare Afgoderie ende schandelicke verachtinge Gods/ 19. Aent eynde is een prophetie vanden Heydenen.

Jeremias sal met den volcke geen ghemeynschap hebben. a † And. van b Leuit.10.6 Jere. 14.16. c Psal.79.2. Jere. 7. 32. ende 15. 3. ende 19.7.

1 Ende des Heere woordt gheschiedde tot
my/ ende sprack:
2 Ghy en sult gheen wijf nemen / ende
noch sonen noch dochteren genereren aen
deser plaetse.
3 Want so spreeckt de Heere vanden sonen
ende dochteren die aen dese plaetse gheboren
worden/ daer toe van haren moederen diese
baren / ende van haren vaderen diese genereren in desen lande:
4 Sy sullen a † aen krancheden steruen/ b
ende noch beweent noch begrauen worden/
maer sullen tot drecke worden op den lande:
daer toe door het sweert ende honger ommekomen / c ende haer lichamen sullen der
voghelen des Hemels/ ende der ghedierten
op der Aerden spijse zijn.

5 Want so spreeckt de Heere: Ghy en sult niet ten treurhuyse gaen, ende en sult oock nergens henen gaen, leedt te dragen, noch medelydinghe ouer haer hebben: want ick hebbe mynen vrede van desen volcke wech ghenomen, spreeckt de Heere, met tsamen myner ghenade ende barmhertichheydt:
6 Dat beyde groot eñ kleyn sullē in desen lande steruen, eñ niet begrauen noch beweent worden, eñ niemandt en sal hē ouer haer ō versplytē, noch zyn hayr wt pluckē.
7 Eñ men sal oock niets onder haer e wt-deylē ouer der klage haer te troosten ouer den lyck, eñ hē oock niet wt dē Troostbeker te drinckē geuen ouer vader eñ moeder.
8 f Daerom en suldy in gheen Drinckhuys gaen, by hen te sitten, noch te eten, noch te drincken.
9 Want so spreeckt de Heere g† Zebaoth, de God Israels: h Siet, ick wil aen deser plaetsen wech nemen voor uwen ooghen, eñ by uwen leuen, de i stemme der vreucht den ende herten lust, de stemme des Bruydegoms ende der Bruydt.
10 Eñ wanneer ghy sulckes alle desen volcke ghesecht hebt, eñ sy tot v spreken sullen: k Waeromme spreeckt de Heere ouer ons alle dit groot ongeluck? welcke is de misdaet ende sonde daer wy teghen den Heere onsen God mede ghesondicht hebben?
11 So suldy hen seggen: l Daeromme, dat uwe vaders my verlatē, spreeckt de Heere, eñ anderen Goden gheuolcht, den seluen ghedient eñ haer aenghebeden, my daerentegen verlaten, eñ myn Wet niet ghehouden hebben.
12 m Eñ ghy lieden noch ergher doet, dan uwe vaderen: want siet, een yegelick leeft na zyns boosen herten goetduncken, op dat hy niet en hoore.
13 Daeromme wil ick v lieden wt desen lande stooten, in een lant, daer noch ghy, noch uwe vaderen van en weten: aldaer sult ghy andere Goden dienen dach ende nacht, aldaer en wil ick v lieden geen ghenade bewysen.
14 n Daeromme siet, het tijt koemt, spreeckt de Heere, datmen niet meer segghen en sal: So warachtich als de Heere leeft, die de kinderē Israels wt Egyptenlande geleydt heeft:
15 Maer, So warachtich als de Heere leeft, die de kinderen Israels geleydt heeft wt den lande des Noorden ende wt allen landen daer hyse henen verstooten hadde: want ick wilse weder brengen in het lant, dat ick haren vaderen ghegeuen hebbe.
16 Siet, ick wil vele o Visschers wtsenden, spreect de Heere, die sullense visschē: eñ daer na wil ic vele Jagers wt sendē, die sullense vanghen, op allen Berghen ende op allen kleynen Bergen, eñ in allen p† steenreten.
17 q Want myne ooghen sien op alle hare weghen, dat sy hen voor my niet verhelen konnen, ende hare misdaet is voor mynen ooghen onuerborghen.
18 Doch te vorē wil ick hare misdaet ende sonde dobbel betalen, daeromme dat sy myn lant met dē r lijcken harer Afgoderie verontreyniget, ende myn erue, met haren grouwelen vol ghemaeckt hebben.
19 s Heere, ghy zyt myn sterckte eñ kracht, eñ myne toeulucht in der noot: de Heydenē sullē tot v komē vander Weerelt eynde, eñ seggen: Onse vaders hebbē valsche ende t nietighe Goden gehadt, die niet helpen en konnen.
20 Hoe kan een mensche Goden maken, die niet Goden en zyn.

b Dat is, Het lof met meskens op kicken, eñ versnyden.
e Dat is, bloot, sydse oft dierghelijcken.
f 1.Cor.5.14
g † And. der Heyrscharē
h Jere.7.33. ende 25.10. Ezech.26.13.
i Apoc.18.22
k Jere.5.19.
l Deut.4.25
m Jere.7.23. 25.
n Jere.23.7.
o Mat.4.19 Marc.1.17. Ezech.47.9
p † Anders, spelonckē der rotzen.
q 2 Par.16.9 Psal.33.13. Job 28.25. Syrac.23.27 Prouer.15.3
r Dat is, Dat sy vele kinderen offerden, eñ den Afgod Moloch verbranden.
s Jere.14.8. ende 17.17.
t Of, ydele.

21 Daeromme siet, nu wil ickse leeren, ende hen myne handt eñ gewelt kondt doen, dat sy gewaer wordē sullē, Ick heete de Heere.

Dat xvij. Capittel.

1. Hardt by nuen der Afgoderie, wordt met harden ongeluck ghestraft 5. Op menschen verlaten, brengt vloeck 7. Op God verlaten, seghen 9. De Heere, dien niet verborgen en is, geeft eenen yegelicken na synē doē 11. eñ en laet der onrechtueerdigen goet niet gelucken 13. Jeremias biddet om hulpe teghen die, die hem beleedighen 19. ende wordt ghesonden de heylighinghe des Sabbaths te prediken.

1 De sonde Juda is met a ysere* griffien, eñ met scherpe Diamantē geschreuen, eñ in de tafelen haers hertē gegrauen, ende op de hoornen aen den Altaren:
2 Dat hare kinderen ghedencken sullē, der seluen Altaren eñ bi Haghen by den groenen Boomen, op de hooghe Bergen.
3 Doch, ick wil uwe Hoochten, beyde op Bergen eñ Velden met tsamen uwer hauen eñ alle c uwen schattē in de b grabbelinge geuen, om der sonden wille, in alle uwe lantpalen begaen.
4 Eñ ghy sult wt uwer erue verstootē worden, dat ick v ghegeuen hebbe: e ende wil v tot knechten uwer vyandē maken in eenen lande, dat ghy niet en kent: wāt ghy lieden hebbet een vyer myns toorns aengesteken, dat eewichlick bernen sal.
5 So spreeckt de Heere: f Veruloeckt is de man g die hem op menschen verlaet, ende houdt vleesch voor synen arm, ende met syner herten van den Heere wijcket.
6 Die sal zyn als de heyde inder Woestyne, * eñ en sal niet sien dē toekoemstigē troost, maer sal blyuen in h dorrē, inder woestyne, in eenen onuruchtbarē lande, daer niemant woonet.
7 i Ghesegent daerentegen is de man, die hem op den Heere verlaet, eñ de Heere syn k toeuersicht is.
8 l Die is als eenen Boom aent water geplantet, eñ aen der Beke ghewortelt, want wānneer alreede eē hitte koēt, so en vreest hy hē doch niet, maer syne bladerē blyuē groē, eñ en sorget nz wānneer een dorre iaer koēt, maer hy brenget sonder ophoudē vruchten.
9 Een trotzich eñ vertzaecht dinck is het m herte: wie kant wtgronden?
10 n Ick de Heere kan het herte wtgronden, eñ de nieren proeuen, o eñ gene eenen yegelicken na synen doen, na de vruchten syner wercken.
11 Want ghelijck als een p † vogel die hem op eyeren settet, eñ en broedtse niet wt: q also is de gene, die onrecht goet vergadert: want hy moet daer van, wanneer hy het aen aller weynichsten meynt, eñ moet doch ten laetsten spott daer toe hebben.
12 Doch de stede onses heylichdoms, namelicken, den Throon der Godlicker eere, is alle tijt vaste ghebleuen.
13 Want Heere, e ghy zyt de Hope Israels: s alle die v verlaten, moeten te schandē worden, eñ t de afuallighe moeten in de Aerde gheschreuen wordē: u want sy verlatē den Heere, de Adere des leuendigen waters.
14 Heelt ghy my Heere, so worde ick heel: helpt ghy my, so is my gheholpen: want ghy zyt mynen roem.
15 Siet, sy sprekē tot my: Waer is dan des Heeren woordt? Lieue, laet het her gaen.
16 x† Doch, ick en ben daeromme van v niet geulodē, myn y Herder, so en hebbe ic oock menschē z dach niet begeert, dat weet ghy:

k Of toeuerlaet.
l Psal.1.3.
m Dat is, Wanneert hem qualick gaet, so is daer enckel vertzagen, wāneert hē wel gaet, so en kant niemant dwinghen, noch houden in synen moetwille: en hoort gheen straffe, etc. weet hē wt te draeyen eñ te smuckē eeck teghen Gods woort: doch het en helpt niet, Op Duytsch seggen wyt, Het is een verkeert boos ding eñ om t herte, het en kan noch het boose noch het goede verdraghen.
n Sam 16.7 Psal.7.10. Jere 11.20. o Rom.2.6. Apoca.2.23. ende 22.12. Psal.18.4. ende 62.13. Job 34.11. Jere.25.14.
p † Anders, veldhoen.
q Prou.11.28 Luc.12.19.
r Psal.115.9.
s Esai.1.28.
t Pro.3.30.
u Jere.2.13. Ezech.36.25 Psal.36.9. Joan.4.10.
x † And. Eñ ick en hebbe my niet angsteilicken gheuordert, dat ick Herd ware na v, so hebbe, etc.
y Psal.23.1. Esaie.40.11. Joan.10.11
z Dat is, roem by den menschen, die doch ellendich eñ niets zyn, in haren roem, leuen eñ daghen. 1.Cor.4.3.

wat ick gepredict hebbe/ dz is recht voor v.
17 Weest ghy my slechs niet verschrickelic/
a myn toeuersicht inder noodt.
18 Laetse te schanden worden die my veruol
gen/ ende niet my: laet den dach des ongheluck ouer haer gaen / ende slaetse te morsel
twevuoudich.

a Jer. 14.7. ende 16.19.

19 So spreect de Heere tot my: b Gaet henē/
ende treedt onder de poorte des volcx daer
door de Koningen Juda wt ende in gaen/ eñ
onder alle poorten te Jerusalem/

b Jere. 7.7. ende 26.2.

20 Ende spreecke tot hen: Hoort des Heeren woort/ ghy Koningen Juda/ eñ gantsch Juda/ eñ alle Inwooners te Jerusalem/ die te deser poorten in gaen.
21 So spreect de Heere: Hoedet v liedē/ eñ en draecht geenen last aen den Sabbathdage/ door de poorte henen in te Jerusalem.
22 Eñ en voert geenen last aen dē Sabbathdaghe/ wt uwen huyse/ eñ en doet gheenen arbeyt: maer heyliget den Sabbathdach/ c als ick uwen Vaderen gheboden hebbe.

c Exo 8.20.

23 Doch sy en hooren niet/ eñ en neyghen haer oorē niet herwaerts/ maer blijuē halstarrich/ op dat sy my ja niet en hooren/ noch hen onderrichten en laten.
24 So ghy lieden my hoorē sullet spreect de Heere/ dat ghy gheenen last en draecht des Sabbathdaechs door deser stadt poorte in/ maer den seluen heylighet/ dat ghy gheenen arbeydt aen den seluen daghe en doet/
25 So sullē oock door deser statpoorte wt eñ in gaen Koningen ende Vorsten (die op den Stoel Dauids sitten) ende ryden eñ varen/ beyde op Wagenen eñ Peerden/ sy eñ hare Vorsten/ met tsamen/ allen die in Juda ende te Jerusalem woonen / ende dese Stadt sal eewichlick bewoont worden.
26 Ende daer sullen komen wt den steden Juda/ ende die rontomme Jerusalem henē liggen/ ende wt den lande BenJamin/ wt dē leechten/ ende vanden ghebercghten/ eñ van Suyden/ die daer brengen Brandoffer Offer/ Spijsoffer/ ende Wieroock tē huyse des Heeren.
27 So ghy my daerentegen niet hooren sult/ dat ghy den Sabbathdach heylighet/ ende geenen last en draecht/ door de poortē te Jerusalem in/ aenden Sabbathdage/ so wil ick een vyer onder hare poorten aensteken/ dat de huysen te Jerusalem verteerē/ ende niet wtghebluschet worden en sal.

Dat xviij. Capittel.

I. Jeremias / van God in eens Potbackers huys gheschicket/ leert exempel wijse/ hoe God syne verachters ombrengen/ ende de seluen so sy hen bekeeren / weder te rechte brengen mogen. II. Het volck/ so het hier wt van Godes straffe ende syner boete berichtet wort/ en neemt hem dies alleene niet aē/ 13. staet oock van synen sonden niet af/ 18. maer soecht oock daerenbouen synen ghetrouwen Prediker allesins te beleedighen/ 19. Jeremias doet een heftich ghebedt teghen syne weder partijders.

1 DIt is het woort/ dat vanden Heere geschiede/ tot Jeremiam/ ende sprack:
2 Maeckt v op/ ende gaet henen af in des Potbackers huys/ aldaer wil ick v myne woorden hooren laten.
3 Ende ick ghinck henen af in des Potbackers huys: eñ siet/ hy arbeyde iuyst op der a schijuen.

a Of/ Wiel.

4 Ende de Pot die hy wt den leem maeckte/ misuiel hem onder de handē: doe maecte hy wederomme eenē anderen Pot/ als het hem behaechde.
5 Doe geschiede des Heeren woort tot my/
ende sprack:
6 b Kan ick oock niet alsō met v liedē omme
gaē/ ghy vandē huyse Israels/ als dese Pot
backer/ spreect de Heere? siet/ als de leem in
des Potbackers hant/ alsoo zijt ghy vanden
huyse Israels/ oock in myner handt.
7 c Gantsch haest spreke ick teghen eē volck
eñ Koninckrijcke/ dat ick het wtroeyen/ verbreken /ende verderuen wille.
8 So het hem daerentegen bekeere van syner booshēyt/ daer ick tegen spreke/ so sal my oock berouwen het ongheluck dat ick hem dachte te doen.

b Esa. 45.9. Jerem 19.11 Sapie. 15.7. Syr. 33.13. Roma. 9.20
c Jere. 1.10. Ezec. 18.21. ende 33.14 Luce. 15.7.

9 d Ende gantsch haest spreke ick van eenen
volcke ende Koninckrijcke/ dat ick het bouwen ende planten wille.

d 1. Sam. 15. Jone. 3.

10 So het daerentegen quaet doet voor mynē
oogen/ dat het myner stemme niet en hoort/ so sal my oock berouwen dat goede dat ick hem toegheseydt hadde te doen.
11 So spreeckt nu tot dien in Juda/ ende tot
den Burgheren te Jerusalem: So spreect de
Heere: e Siet/ ick bereyde v lieden eē ongheluck toe/ ende hebbe gedachten teghen v lieden: daeromme keere hem een yegelick van synen boosen wesen/ ende beteret uwe wesen ende doen.
12 Doch sy spreken: f Daer en wort niet wt: g
wy willen na onse gedachten wandelen/ ende een yeghelick doen/ na het goetduncken zijns boosen herten.
13 Daeromme spreect de Heere: Vraecht doch
onder den Heydenen daer na: wie heeft opt
des ghelijcken gehoort? h dat de Jonckvrouwe Israel so gantsch grouweliche dinghen doet?
14 De sneeu blijft doch langer op de steenē in
dē velde/ wanneert van Libanon af sneeut/ ende het reghenwater en verloopt so in korten niet/
15 Als mijn volck myner vergeet: sy roocken
den Goden/ eñ richten ergherniſſe aen op haren weghen/ altoos meer ende meer/ eñ gaen op i onghebaende straten/
16 k Op dat haer lāt ter woestijne worde/ hen
ter eewigher schande: dat/ wie daer voorby gaet/ hem verwondere/ eñ dē kop schudde.
17 Want ick wilse door eenē Oostenwint ver
strooyen voor harē vyanden: ick wil hen den rugge/ ende niet het aensicht wijsē/ wanneer sy verderuen.
18 Doch sy spreken: l Coēt/ eñ laet ons tegen Jeremiam raet slaghen: m want de Priesters en konnen niet dwalen in de Wet/ ende de Wijsen en konnen niet feylen in raden/ eñ de Propheten en konnen niet onrecht leeren: Koemt herwaerts/ laet ons hem met der tonghen dootslaen / ende niets gheuen op alle syne reden.

e Jer. 25.5. ende 35/15 ende 36.3. Jone. 3.8. 1. Reg. 17.13
f Of/ dat laten wy.
g Jer. 7.24. ende 11.8. ende 13.21.
h Hos. 5.15
i Dat is/ sy dienē vreemde Goden/ welcke harē vaderen ont bekent ende een ongheoonlick dinck gheweest is: gelijck als een ongebaēden wech.
k Jer. 19.8. ende 49.17. ende 50.13.
l Jer. 11.19.
m Dat heet/ Sy zijn van God int ampt. gelijc als de onse seggen: De kercke/ de kercke en cā niet dwalen.

19 n Heere hebbet achtinghe op my/ eñ hoort
de stemme myner wederpartijders.
20 o Isset recht/ datmē goet met quadē vergelde/ want sy hebbē myner ziele eenen kuyl gegrauen: gedenct doch/ hoe ick voor v gestaen hebbe/ dat ick haer ten besten sprack/ ende uwe grimmichēyt van hen wendede.
21 p So straffet nu hare kinderē met honger/
ende laetse in het sweert vallen/ dat hare wijuen ende weduwen sonder kinderen zijn/ eñ hare mannen doot geslagen/ ende ionghe q Manschap / inden strijde door het sweerdt verworcht worden.
22 Dat een geschrey wt haren huysen gehoort worde/ gelijck ghy plotzlick hebbet r krychsvolck ouer haer comē laten: s want sy hebbē eenen kuyl ghegrauen/ my te vanghen/ ende mynen voeten stricken ghelept.
23 Ende dewijle ghy Heere weet alle hare aē
slaghen-

n Jeremie ghebedt. Jere. 15.23 ende 14.7.
o Pro. 17.13
p Syr. 3.62. Jerem. 11.22
q Of gesellē.
r Of/ subytelick/ onuersiens.
s Je. 11.18.21 Psalm. 7.16 ende 35.7. ende 140.6. ende 141.9. ende 142.4.

slaghen tegen my/dat sy my dooden willē:
t so en vergeeft hen hare misdaet niet/eñ en
laet hare sonde voor v niet wtgedelcht wor
den:laetse voor v uit ghestortet worden/en-
de handelt met hen na uwen toorne.

t Or is/laet v haer doen niet behagē eñ en helpt hen niet.
u† An.neder gheslaghen.

Dat xix.Capittel.

1. De Propheet wort henen geschicket/
de grousame verstooringe Topheth eñ Je-
rusalems wt te vercondigē.10.ende deselue
met sichtbaerlicker vertooginge den volcke
in te beelden:daeromme dat sy halstarrich/
God verlaten/ende zijn woort niet hooren
willen.

1 SO spreect de Heere:Gaet henen/eñ coopt
v een aerden Kruycke vanden Potbac-
ker/met tsamen sommigen vanden Out-
sten des volcx/ende voor den Oudesten der
Priesteren.
2 Eñ gaet henen wt inden Dale Benhinnō/
die voor de Tichelpoorte leyt/ende predict
aldaer de woorden die ick v segghe.
3 Eñ spreeckt:Hoort des Heeren woort/ghy
Koningen Juda/eñ Burgers te Jerusalem/
So spreect de Heere Zebaoth/de God Jsra-
els:a Siet/ick wil sulck eē ongeluck ouer de
se stede gaen laten/dat wie het hooren sal/
hem de ooren klincken sullen.
4 Daeromme dat sy my verlaten/ende dese
stede eenen vreemden Gode ghegeuen heb-
ben ende anderen Goden daerinne gerooc-
ket hebben/die noch sy/noch hare vaderen/
noch de Koningen Juda gekent en hebben/
eñ hebbē dese stede vol onschuldich bloets
ghemaeckt.
5 b Want sy hebben den Baal hoochten ge-
bouwet/hare kinderē te verbrandē/dē Ba-
al tot Brantofferen/welckes ick hen noch
gebodē/noch daeruan gesproken en hebbe/
daertoe in myn herte noyt ghecomen en is/
6 Daeromme siet/c de tijt sal comen spreect de
Heere/datmē dese stede/niet meer Topheth
noch het Dal Bēhinnom/maer Worchdal
heeten sal.
7 Want ick wil den d Godsdienst Juda eñ
Jerusalems/van deser plaetse verstoorē/eñ
wilse door het sweert vallen latē voor harē
vyanden/onder de handt der ghenen die na
haren leuen staen:e ende wil hare lichamen
den voghelen des Hemels/ ende den Dierē
op Aerden/ te verslinden gheuen.
8 f Eñ wil dese Stadt woeste maken/eñ ten
spotte:g dat alle die daer voor by gaen/hen
sullen verwonderen/ouer alle hare plagen/
ende haer bespotten.
9 Jck wilse laten harer sonen ende dochterē
vleesch eten/ende een sal des anderē vleesch
eten/inder noot eñ angst/daermede hen ha-
re vyanden/ende de gene die na haren leuen
staen/bedrenghen sullen.
10 Ende ghy sult de Kruycke verbrekē/voor
den mannen die met v ghegaen zijn:
11 Ende spreect tot hen: So spreect de Heere
Zebaoth:h Eñ alsmē een Potbackers vat
verbreect/dat het niet en can weder gansch
wordē/so wil ick dit volck ende dese Stadt
oock verbreken:i ende sullen daertoe in To-
pheth begrauē wordē/bewijle daer anders
gheen ruym zijn en sal te begrauen.
12 So wil ick met deser plaetse/ spreeckt de
Heere eñ haren Jnwoonders omgaen/dat
dese Stadt wordē sal/gelijck als Topheth.
13 Daertoe sullen de huysen te Jerusalem/eñ
de huysē der Koninge:i Juda/euē so onreyne
worden/als de stede Topheth:Ja alle huy-
sen/ daer sy op de daken gerooket hebben/
allen Heyre des Hemels/eñ anderen Goden
dranckoffer gheoffert hebben.
14 Ende doe Jeremias weder van Topheth

Benhinnoms Dal.

a 2.Re.21 12 Jere/6.19.

b Deu.12.30 31.ende 18.9 Ps.106 36.37 Ezec.20.31. Jerem.7.30 2.Reg.21.6
c Jer.7.31.
d Of/Hebr. den Raet. De Prophe ten heetē ge meynlick de Afgoderye oft valschen Godsdienst/ bergeefs eñ ydel dinck: als Christus Matth.15. Jtem/der Godloosen raet oft lee-re/Psalm.1. Jerē/leuge-ne/valsche bedriegerye welckes wy het meeste deel Afgode rie ver-duytscht hebbē. Luth
e Deu.28.26 Jerem.15.3. ende 16.4. Psalm.79.2.
f 1.Reg.9.7 Jere.16.16. ende 49.17 ende 50.13
g Leu.26.29
2.Reg.2.29
h Jer.18.6.
i Jere.7.32

quam/daer hem de Heere henen ghesonden
hadde/te prophetereē/tradt hy inden Voor-
hof aen den huyse des Heeren/eñ sprack tot
allen den volcke:
15 So spreect de Heere Zebaoth/de God Js-
raels:Siet/ick wil ouer dese Stadt/eñ ouer
alle steden/alle dat ongeluck comen latē/dat
ick tegen haer gesproken hebbe:k daeromme/
dat sy l halstarrich zijn/ende myne woorden
niet hooren en willen.

Dat xx.Capittel.

1. Jeremias geslagen eñ geuangen/voor
seyt den Pashur/wat hem eñ den gantschen
Juda ouercomen soude/ 7.bekommert hem
hoochlick ouer zijn vaeclicke ampt/ 11. ende
hoewel hy hem des Heeren/(13.dien hy oot
daue seyt)troostet/14. wort noch wederom
met swaerder versoeckingeaenghenochtē.

1 DOe nu Pashur een sone Jmmer a† des
Priesters:die ten Ouersten inden huyse
des Heeren ghesettet was/ Jeremiam
hoorde sulcke woorden propheteren/
2 b Sloech hy den Propheet Jeremiam/eñ
wierp hem c† int gewelfte/onder der bouen
ster poorte Ben Jamin/welcke aen dē huy-
se des Heeren is.
3 Ende doe het morgen werT/tooch Pashur
Jeremiam weder wt dē gewelfte:Doe sprac
Jeremias tot hem:De Heere en heet v niet
d Pashur/maer Magur omme ende omme.
4 Want so spreeckt de Heere:Siet/ick wil v
met tsamen alle uwen vrienden in de vreese
gheuen/ende sullen vallen door het Sweert
harer vyanden/dat suldy met uwen ooghen
sien:ende wil het gantsche Juda/in de hant
des Koninck te Babel ouergheuen/die salse
wech voeren na Babel/ende met dē Sweer
de dooden.
5 e Oock wil ick alle goederē deser Stat/met
tsamen alle haren arbeyt/eñ alle kleynodien
eñ alle schattē der Koningen Juda/in harer
vyanden hant gheuen/dat sy deselue rooue/
nemen/ende na Babel brenghen.
6 Ende ghy Pashur sult met alle uwen huys
ghenooten gheuangen gaen/ende te Babel
comen/aldaer suldy steruen/ende begrauen
worden/met tsamē alle uwen vriendē/welc-
ke ghy leughenen predicket.
7 Heere/ghy hebt my so ouerredet/eñ ick heb-
be my ouerredē latē:ghy zyt my te sterck ge-
weest/ende hebt ghewonnen:g doch ick ben
daer ouer te spotte ghewordben dagelicx/eñ
alleman belachet my.
8 Want sindt dat ick ghesproken / gheroe-
pen/ende ghepredickt hebbe vander plaghe
ende verstooringe/is my des Heeren woort/
h ten hoone ende spotte ghewordben daghe-
licks.
9 Doe dachte ick:Welaen/ ick en wil syner
niet meer gedencken/eñ in synen Name niet
meer prediken:doch het wert in myner her-
ten/als een bernende vyer in mynen bende-
ren/dat ick het niet lijden konde/ende ware
schier vergaen.
10 i Want ick hoore/hoe my vele schelden/eñ
my allenthaluē verschrickē:Huy/verclaecht
hem:wy willen hem verclagen (spreken alle
myne vriendē ende gesellen)oft wy hem met
liste verrooren/ende aen hem comen connen/
ende ons aen hem wreken.
11 Doch de Heere is by my/als eē sterck Helt/
daeromme sullen myne veruolgers vallen/eñ
niet ghewinnen/maer sullen seer te schandē
wordē: daeromme dat sy so dwaeslickē han
delen: k eewich sal de schande zijn/dier men
niet vergheten en sal.
12 l Ende nu Heere Zebaoth / die ghy de

k Jere.7.24 ende 11.8. ende 18.12.
l Of/hardt-neckich.
a † Anders/ de Priester. 1.Re,22.24 Jere.32.2. ende 33.1. Act.23.2. Joan.18.22
c† And.indē stock.
d Pashur cōt vā Pas/ dat heet breedt/ende Hur/wydt/ Magur heet vreese: so heert nu Jeremias dien synen naē ommer als soude hi seggen:Ghy en sult niet so groot/ breedt ende wydt henen gaen/als u-wen name luydt/ maer vreese eñ ver schrickinge sal om ende rondtō v he nen zijn/dat het enge eñ smal ghe-/ noech om sy.
e 2.Re.20.17 Jere.15.13. ende 17.3.
f Dat is/ dat ick sule pre-dickampt hebbe aenge nomē/eñ en hebbe nu ge weten/dat de lieden so booswarē/ eñ het pre-dickē so ve-le eñ groote vare hadde.
g Tren.3.14 Psa.44.14. ende 79.4.
h Of/ter ver smadinghe.
i Psa.31.12 Jeremie ge bedt.
k Jer.13.40
l Jere.11.20 Psalm.11.6. Sapie.2.5.

m Jer.17.10 Rechtueerdige proeuet/ m nieren en herte
n Jer.11.20 siet/laet mp uwe wrake aē hen sien: n wāt
ich hebbe v mijn sake beuolen.
13 Singhet den Heere/ roemt den Heere/ die
des armen leuen wt den boosachtigen han-
den verlost.
o Job.3.3. Jere.15.10. 14 o Veruloect zp den dach/daer ich in gebozē
ben/den dach moet ongesegent zijn/ daer
in mp mijn moeder in ghebaert heeft.
15 Veruloect zp de gene die mijnen vader goe
de bootschap brachte/ende sprac: Ghp hebt
eenen jongen sone/dat hp hem vrolick ma-
ken wonde.
p Ge.19.24 16 Deselue man moet zijn/als de Steden/p
die de Heere ommeghekeert/ende hem niet
gherout en heeft: ende moet des morghens
hooren een ghescherp/ende des middachs
een hupleu.
q Job.3.11 ende 10.18 r Of/be-vrucht. 17 q Dat ghp mp doch niet ghedoot en hebt
in moeders lijue/dat mijn moeder mijn graf
gheweest/ ende haer lijf eewich r swangher
ghebleuen ware.
18 Waeromme ben ick doch wt moeders lijue
voorts ghekomen/ dat ick suchten iammer
ende herteleet sien moet/ende mijne dagen
met schande toebrenghen.

Dat xxj. Capittel.

1. Diete Jerusalem so sp vandē Koninc
te Babel belept wordē/4 wil de Heere niet
helpen/5 maer teghen haer met wtgerechtē
arme ende Pestilencie strijden.7. ende Zede
kiam met den sijnen/in des Koninckx te Ba-
bel handen gheuen. 8. Den Volcke worden
twee weghen voorghelept/eenen ten leuen/
de ander ten doode.11. De Ouerhept wort
in haer sekerhepdt ter boete vermaent.

1. Dit is het woort/dat vanden Heere ge-
schiede tot Jeremia/a doe de Koninck
a Jere.37.3 Zedekias tot hem sant/ Pashur den so
ne Malchia/eñ Zophonia den sone Mase-
ia des Priesters/ende liet hem segghen:
b 2.Re.22.13 2.Par.18.4. c Jer.42.10 2.Par.18.14 d Dese Koninck wort hier eñ hier namaels die wils Nabuchodonosor die doch an ders Nebucad Nezar of Nebucad Rezar heet) genaēt 2 b Vraecht doch dē Heere voor ons: c want
d Nabuchodonosor de Koninck te Babel/
strijdē tegē ons. dat de Heere doch met ons
doen wil/na alle sijnen wonderē/op dat hp
van ons aftrecke.
3 Jeremias sprac tot hen: So segghet Ze-
dekie:
4 Dat spreeckt de Heere/ de God Israels/
Siet/ ick wil de wapenen te rugge wendē/
die ghplieden in uwe handen hebt/ daerme
de ghp teghen den Coninck te Babel ende
teghen de Chaldeen/die v lieden daer bup-
ten aen der mueren belept hebben/ strijdet/
eñ wilse te hoope versamelen/midden inder
Stadt.
5 Eñ ick wil tegen v lieden strijden/met wt
ghereckter handt/met stercken arm/met grootē
toorne/grimmichept eñ onbarmhertichept
6 Ende wil de Burgeren deser Stat slaen/
bepde Menschen eñ Vee/dat sp steruen sul
len door een groote Pestilencie.
e Jere.39.5. 7 e Ende daerna/spreeckt de Heere/ wil ick
Zedekiā dē Koninck Juda met tsamen sijnē
knechten eñ den volcke/dat in deser Stadt
van der Pestilencie/ Sweerde eñ Hongher
ouerblijuen sal/ geuen in de handē Nabucho
donosors des Konincks te Babel: eñ in de
handen haerer vpanden/ eñ in de handē der
ghener/ die hen na den leuen staē: dat hpse
met der scherpte des sweerds alsoo sla/ dat
daer geen verschoonen/noch genade/noch
barmhertichept/mede en zp.
f Deu.30.15 g Jer.27.7. ende 38.2. 8 Ende segghet desen volcke: So spreect de
Heere: f Siet/ick legge v liedē voor/dē wech
ten leuen/ende den wech ten doode.
9 g Wie in deser Stadt blijft/die sal steruen

moeten door het Sweert/Honghet eñ Pesti
lencie: wie hem daerentegen henen wt geeft
tot dē Chaldeen/die v liedē beleggen/die sal
leuendich blijuen/ h ende sal zijn leuen als
een wtbeute behouden. h Jer.45.5
10 i Wāt ick hebbe mijn aengesichte ouer dese
Stadt gherichtet ten ongelucke/eñ tot gee
nen goeden/spreect de Heere: sp sal den Ko-
ninck te Babel ouergheghenen worden/dat
hpse met vpere verberne. i Jere.32.3.
11 Ende hoort des Heeren woort/ vandē hup
se des Koninckx Juda: Ghp hups Dauid/ so
spreect de Heere:
12 k Houdet des morgens gherichte/ende ver
losset den beroofden wt des verweldighers
hant: l op dat mijne grimmichept niet wt en
vare als een vper/ende berne alsoo/dat se nie-
mant wtblusschen konne/om ws boosē we-
sens wille. k Esa.1.16 Psalm.82.4 Jerem.22.3 Prou.24.11. Sopra.4.12. l Jerem.4.4
13 m Siet/spreect de Heere/ick segge v/ die gp
woonet inder leechte: inden rotzsteene/eñ op
dē effenen velde/ ende sprekent: Wie wil ons
oueruallen/oft in onse Veste komen? m Jer.48.7 n Of/vastic hepdt of stercke.
14 Jck wil v lieden te hups saecken/spreeckt
de Heere/ na der vrucht ws doens: ick wil eē
vper aensteken in haren Woude/dat sal alle
dinck rontomme henen verteeren.

Dat xxij. Capittel.

1. De Coninck met tsamen den gantschē
volcke/ worden vermaent ter vromichepdt
des leuens/5. met aenkondige gewisser straf
fe van Gode/ so sp haer sulcker vermaninge
niet aennemē. 10 Den Sallum wort gepro
pheteert sijne ghevanckenisse ende sterfē/13.
Den onrechtueerdighen ende prachtighen
Joiakim/18 zijn schandelick epnde/24. ende
den Chania/ sijne ende sijner kinderē ellen-
se ellende ende verdoruenhept.

1 So spreect de Heere: Gaet henen af in het
hups des Coninckx Juda/ende segt aldaer
dit woordt/
2 Eñ spreeckt: Hoort des Heeren woort/ ghp
Coninck Juda die ghp op dē Stoel Dauids
sittet/bepde ghp ende uwe knechten/ ende v
volck/die tot desen poorten in gaen.
3 So spreect de Heere: a Houdet Rechte ende
Gherechtichept/ eñ b verlost den beroofden
van des c vreuelers hant/ ende en schendet
niet de Vreemdelingen/Weesen ende Wedu
wen/ende en doet niemanden ghewelt/ d eñ
en vergiet geen onschuldich bloet aen deser
stede. a Esa.56.1 Jere.21.12. Recht eñ Gerechtichept b Esa 1.17 Jere.21.12. Psalm.82.4 c Of/moetwilligē verweldighers Sopra.4.12. d Jere.7.6.
4 Sullet ghp sulckes doen/ so sullen door de
poort en deses hupses intrecken/Koningen/
die op Dauids Stoel sitten/bepde te wagen
ende te peerde/met tsamen hare knechten eñ
volcken.
5 Sullet ghp daerenteghen sulcx niet hoorē/
e so hebbe ick bp mp seluen gesworen spreect
de Heere/dit Hups sal verstoort worden. e Esa.45.23 Jere.51.14 Hebr.6.13.
6 Want so spreeckt de Heere vanden hupse
des Coninckx Juda: Gilead ghp zpt mp het
hooft in Libanon/ wat gelt het/ick wil v ter
woestijne/ ende de stede sonder Jnwooners
maken.
7 Want ick hebbe Verderuers ouer v f bestelt/
eenen pegelicken met sijner wapen/die sullē
uwe wtuercoren Cederen ommehouwen/eñ
int vper werpen. f Heb. geheplicht
8 So sullen vele Heydenen door deser Stadt
voorbp gaen/eñ onder malcanderen seggen:
g Waeromme heeft de Heere met deser groo
ter Stadt alsoo ghehandelt? g Deu.29.24 1.Reg.9.8.
9 Ende men sal antwoordē: Daeromme/dat
sp het Verbont des Heerē haers Gods verla
ten/ ende ander Goden aenghebeden/ ende
deselue ghedient hebben.

h 2.Re.23.34 10 hWeent niet ouer de dooden/ende ontstelt
u lieden daer niet omme: weent daerentegē
ouer dié/die daer henen treet: want hy en sal
nemmermeer weder comen/dat hy zyn va-
derlant sien mochte.
Sallum. 11 Want so spreect/de Heere van Sallum/dē
1.Para.3.15 sone Josia/des Koninck Juda/die Koninck
is in de stede zyns vaders Josia/ die vā de-
ser stede henen wtgetogen is, hy en sal niet
weder herwaerts komen.
12 Maer moet sterué aen der plaetse/daer hy
ghevanckelick henen ghevoert is/eñ en sal
dit landt niet meer sien.
13 iWee dié, die zyn huys met sōde bouwet/
i Hagg.1.4 ende syne k† cameren met onrechte: die synē
k† An. ghe- naesten om niet arbeyden laet/eñ en gheeft
macken. hem synen loon niet.
14 Eñ dencket: Welaen/ick wil my een groot
huys bouwen/ende wȳde Palleysē/eñ laet
hem vensteré daerin houwen/eñ met Cede-
ren beschutten/ende root schilderen.
15 Meyndy/ghy willet Koninc zyn/ dewyle
l† An. ghe- ghy met Cederé l† prael: heeft u vader ooc
praughe eñ niet gegeten ende gedroncken/eñ hielt dan-
hoouerdȳe noch ouer dat Recht ende Gherechticheyt/
driuet? ende het ginck hem wel?
Recht eñ Ge- 16 mHy halp den ellendighen armen te rech-
rechticheyt. te/ende het ginck hem wel: is het niet also/
m Esai.1.16. dat sulckes heet/my recht bekennē/ spreect
de Heere?
17 Doch uwe ooghen ende u herte en staen
n Esai.59.7 niet also/maer op uwer giericheyt/n op on-
o Of/moet- schuldich bloet te vergieten/op o wrevel/eñ
willige on- neder te stooten.
billicheyt. 18 pDaeromme spreecht de Heere van Joia-
Joiakim. kim/den sone Josia/dē Koninck Juda: Mē
p 2.Re.23.34 sal hem niet beweenen: Och broeder och su-
ende.24.1. ster: men en sal hem niet beclagen/Och hee-
Jere.36.30 re/och edele.
19 Hy sal als een Ezel begrauen worden/ver-
sleypt eñ henen wtgeworpen/voor de poor-
ten Jerusalems.
20 Ja dan so gaet henen op den Libanon/eñ
schreyet/ende laet u hooren te Basan/ende
schreyet vā Abarim: want alle uwe liefheb-
bers zyn iammerlick ommeghebrocht.
21 Ick hebbet u tevoré geseyt/doe het noch
wel om u stont: doch ghy spraecht: Ick en
q Hed. van wil niet hooren: also hebdy q alle uwe leue-
uwer ieught daghe gedaen/dat ghy myner stemme niet
op. en hoordet.
r† An. drȳft 22 De wint r† weydet alle uwe Kuddē/eñ u-
als een Wee we liefhebbers trecken ghevanckelick daer
alle etc. van: daer moet ghy doch tot spot eñ te schā-
den worden/ om alle uwer boosheyt willen.
23 Ghy die als nu in Libano woont/eñ in Ce-
deren nestelt: hoe schoone sult ghy sien/wāneer
u smerte ende s weedagen comen sullen/als
s Dat is/ eener in kints nooden.
verdriet. 24 tSo warachtich als ick leue/ spreecht de
t 2.Reg.24 Heere: Al ware Chania/de sone Joiakim/de
6.22. Koninck Juda/een Seghelrinck aen myner
Jere.36.31 rechter hant/so woude ick u daer vā ruckē/
Chania. 25 Ende in de handen geuen der ghenen/ die
na uwen leuen staen/ende voor welckē ghy
u vreest/namelicken/in de handē Nabucho-
donosors des Koninckx te Babel/ende der
Chaldeen.
26 Ende wil u eñ uwe moeder/die u gebaert
heeft/in een ander lant dryuē dat niet uwe
vaderlant en is/ ende sullet aldaer steruen
27 Ende in het lant/daer sy van herten geer-
ne weder henen waren/en sullen sy niet we-
der komen.
28 Welck een ellendich verachtet/eñ versto-
ten man is doch Chania? een onweert vat:
Och hoe is hy doch met tsamen synen zade
so verdreuen/ende in een onbekent lant ge-
worpen?
29 O lant/lant/lant/hoort des Heerē woort.
30 So spreecht de Heere: Schryft aen desen
man voor eenen verdoruen/eenen man/dien
het zyn leefdaghe niet wel en slaet: want hy
en sal dat gheluck niet hebben/dat yemant
zyns zaets op den Stoel Dauids sitte/ende
voortaen in Juda heersche.

Dat xxiij. Capittel.

1 9. God scheldet de valsche Propheten/
ende Godloosen Ouersten. 5. Seyt toe dē
waren Herder ende Koninck Christum. 33.
ende dreycht synen spotters / dié zyn woort
eenen last is/ hy wil hen eenen ghewissen
last voeren laten.

1 WEe u Herders/ghy die de Kudde myner Teghen de
Weyde ommebrenghet ende verstroyt/ valsche Pro-
spreecht de Heere. pheté/ ende
2 Daeromme spreect de Heere de God Isra- Godloose
els vanden Herderen die myn Volck weydē: Ouersten.
Ghy hebbet myn Kudde verstroyt ende ver- Ezech.13.3
stooté/ eñ niet besocht: siet/ ick wil u te huys ende 34.2.
soecké/ om ws boosen wesens wille/ spreecht Zach.10.3
de Heere.
3 Eñ ick wil de overgeblevene myner kudde
vergaderen wt allen landen/ daer ickse henē
verstooten hebbe/ ende wilse weder brengen
tot haren Kopen/dat sy sullen wassen / ende
harer vele worden.
4 aEñ ick wil Herderen over haer setten/die a Jer.3.10.
se weyden sullé/dat sy hen niet meer en sullē
vreesé noch verschricken noch q† te huys ge- q† And. ee-
socht worden/ spreecht de Heere. nich gebrec
5 Siet/de tyt comt/spreect de Heere/c dat ick lyden/oft ge-
den Dauid een rechte Spruyte verwecké wil/ mindert
eñ het sal een Koninck zyn/ die wel regeren worden.
sal/ende Recht ende Gerechticheyt op Aer- c Jesus
den aenrichten. Christus
6 bTe eñ dier seluer tyt/ sal Juda geholpen wort toege-
worden/ende Israel seker woonen: eñ dit sal seyde.
synē Name zyn/ datmen hem heeten sal/Hee- Jere.33.14.
re f die onse Rechtueerdicheydt is. Esaie.4.2.
7 gDaeromme siet/ de tyt sal comen spreect ende 40.11.
de Heere / datmen niet meer segghen en sal: ende 45.8.
So warachtelick als de Heere leeft / die de Ezec 34.16.
kinderen Israels wt Egyptenlande geleyt Dani.9.24
heeft: Mich.7.20
8 Maer / so warachtich als de Heere leeft/ Joan.1.45.
die het zaedt des huys Israels heeft henen b Deu.33.28
wt gheleydt / ende ghebracht wt den lande e† An. besse-
des Noorden / ende wt allen landen / daer uen.
ickse henen verstooten hadde / dat sy in ha- f 1.Cor.1.30
ren lande woonen sal. g Jer.16.14

Teghen de Propheten.

9 Myn herte wil in mynē lyue verbreké/alle
myne beenderē beué: my is als eenen drōc-
kē manne/ ende als eenen/ die van wȳne tuy-
melt voor den Heere/ende voor synen heyli-
ghen woorde.
10 Dat het lant so vol Overspeelders is/dat
het landt so iammerlick staet/dat het so ver-
vloect is/eñ de h Landouwé inder Woestyne h Jer.14.2
verdorren: er de haer leuen is boos / eñ haer
regiment en deucht niet.
11 Want beyde Propheten eñ Priesters/ zyn
schalcken/ eñ ick vinde ooch in mynen Huyse
hare boosheyt spreecht de Heere.
12 Daeromme is haré wech als eenen glatté
wech in duysteren/ daer sy op glyden eñ val-
len: want ick wil ongeluck over hen komen
laté/ het Jaer harer tehuysoeckinge/ spreect
de Heere.
13 Tis waer/ by den Propheten te Samaria
sach ick dwaesheyt/ dz sy propheteerdē door
Baal/ ende verleyden myn Volck Israel/

14 Doch by den Propheté te Jerusalé/sie ick
grouwel hoe sy Ouerspel bedrijuen/ eñ gaen
i Jerem.8.8 met leugenen omme/ i eñ stercké de boos=
Ezec.13.22. achtige/ op dat hem / doch niemant en be
keere van synes boosheyt: sy zijn alle voor
k Gen.19.24 my gelijck als k Sodoma / ende hare Bur
gheren als Gomorra.
15 Daerõme spreect de Heere Zebaoth van=
l Jere. 9.14 dé Propheté also:l Siet/ick wilse met Alsé
spijsen/ende met Gallen drencken: want vã=
m Dat is/een den Propheten te Jerusalem coemt m hyp=
valsch ghee= ocrisie wt/int gantsche lant.
stelick leuen 16 So spreect de Heere Zebaoth:n Hoort niet
ende by ghe= den woorden der Propheten/ die v prophe=
looue. teren : sy o bedriegen v : want sy predicken
n Je.27.9.14 haers herten gesichte/ende niet wt des Hee
ende 29.8. ren monde.
o Esa.9.15. 17 Sy seggen dien die my lasteren: De Heere
heeft het geseyt: het sal v wel gaen: eñ allen
die na haers herten goet duncken wandelé/
seggen sy: Daer en sal gheen ongeluck ouer
v lieden komen.
18 Want wie heeft inden Raet des Heeré ge=
staen/ die zijn woort ghesien ende ghehoort
hebbe? wie heeft zijn woort vernomen ende
ghehoort?
p Jer. 30.23 19 p Siet/een Weder des Heeré sal met grim
ende 25. 32. micheyt comen/eñ eé verschrickelick onwe=
der/den Godloosen op den kop vallen.
20 Ende des Heeren toorne en sal niet afla=
ten/tot dat hy doe eñ wt richte/wat hy indé
sinne heeft: Hier namaels sullet ghy het wel
q Jer. 14.14 beuinden.
ende 27.15 21 q Ick en sant de Propheten niet/ noch liepé
ende 29.9. sy : ick en sprack niet tot hen/noch prophe=
teerden sy.
r Godts 22 Want so sy by mynen Rade ghebleuen/eñ
woorde be= myne woort mynen Volcke ghepredickt had
keert/alle an den/r so hadden sy dat selue van haré boo=
dere leere sen wesen/ ende van haren boosen leuen be=
verleydet. keeret.
s Psa.139.8. 23 s Ben ick nu een God/die t na by is/spreect
Ezech.8.12. de Heere/ ende niet een God die verre zy?
t An. Meyn 24 u Meyndy/dat hem yemandt so heymelic=
dy dat ick ken verbergen conne/dat ick hem niet en sie/
God van v spreect de Heere? ben ick het niet/ die x Hemel
ben/eñ etc. ende Aerde vullet spreecht de Heere?
x Dat is/ Sy 25 Ick hoore het wel/dat de Propheté predi=
zijn so seuer ken/ eñ valsch Propheteré in mynen Name/
eñ stout/ghe ende spreken: My heeft ghedroomt/my heeft
lijck als en ghedroomt.
sage ick haer 26 Wanneer willé doch de Propheté ophou=
valsche leere den: die valsch propheteren/eñ haers herten
niet. bedriegherye propheteren/
u Esa.29.15. 27 Ende willen/ dat mijn Volck/mijns Naés
x 1.Reg.8.27 vergete/met haré droomen/die een den ande
y Dat is/hy ren predicket: gelijck als hare Vaders mijns
late mynen Naems vergaten/ouer den Baal.
Name met 28 Een Propheet die droomé heeft/y die pre=
predeken/ende dicke droomé: z Wie daerentegé mijn woort
eñ segge niet heeft/die predicke mijn woort recht: hoe rij=
dat het mijn men hen stroo ende tarwe te samen: spreecht
woordt zy/ de Heere.
wat hem 29 Is mijn woordt niet ghelijck als een vyer/
droōt : maer spreecht de Heere/ eñ als eenen hamer/die de
het zy zijn Rotzsteenen te morselslaet?
woort/ ende 30 Daeromme siet/ick wil aen de Propheten/
hebbe synen spreecht de Heere/die myne woorden a steilé/
name. een den anderen.
z 1.Pet.4.11 31 Siet/ick wil aen de Propheten/spreect de
1.Corin.4.2. Heere/die haer eyghen woort voeren/eñ spre
a Dat is/val ken: Hy heeft het ghesepdt.
schelické be= 32 Siet/ick wil aé die/die valsche droomé pro
drieden/ende pheteren/spreecht de Heere/eñ predicken die
daermede dé selue/ende verleyden mijn Volck/ met haren
lieden het leugheuen ende loosen bedrieghen/ b so ickse
rechte woort doch niet ghesonden/eñ hen niets beuolen en
stelen. hebbe/c ende sy ooch desen volcke niets nut=
b Je 14.14. te en zijn spreecht de Heere.

33 Wanneer v dit volck/ ofte een Propheet/ofte c Sy zijn mẽ
een Priester vragen sal/eñ segghen: Welcker barennutte/
is de v last des Heeren? so suldy tot hen seg= gheen nutte
gen/wat de Last zy: Ick wil v wech werpen/ desé volcke.
spreecht de Heere. d Dit is/sy zijn
34 Eñ waer een Propheet/ofte Priester/ofte de schadelic=
volck sal seggen: Dat is de Last des Heeren/ sté/eñ daer/
den seluen wil ick te huys soecken/ ende zijn daer sy nutte
huys daertoe. zijn willen.
35 Also sal nu een met dé anderen spreken/eñ b Sy hebbé
onder malcanderen segghen: Wat antwoor= spottischen
det de Heere/ende wat seydt de Heere? des Prophe
36 Eñ noemt het niet meer: Een Last des Hee ten woort ee=
ré: want eené yegelicken sal zijn eygen woort nen Last ghe
eenen Last zijn/ dewijle ghy alsode woorden heeten/ende
e des leuendigen Gods/des Heeré Zebaoth Jeremiam
onses Gods/verkeeret. daer voor ee
37 Daerõ sullet ghy tot den Propheten also nen dwaes
seggen: Wat antwoordet de Heere: ende wat gehouden.
seyt de Heere? e In Hebr.
38 Dewijle ghy daerentegen spreket: Eené staet/ Der le
Last des Heeré: daerom spreect de Heere also: uendigé Go
nu ghy dit woort/eené Last des Heeré noeṁt/ den / als vã
ende ick tot v ghesonden hebbe/ende hebbe velé/eñ daer
segghen laten: Ghy en soudet niet noemé ee= is doch een
nen Last des Heeren: Heere Zeba
39 Siet/so wil ick v henen wech nemen/ eñ v oth: te bedie
met tsamen der Stadt/die ick v eñ uwé Va= dé drij Per=
deren ghegheuen hebbe/van mynen aenghe= soone inder
sichte wech werpen: ewigher
40 f Ende wil v eewige schande ende eewighe Godheyt.
versmaetheyt toeuoeghen/die nemmermeer f Jere.20.11
vergheten worden en sal.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Voorbertooninge tweer vijgenkorven met vijgen/ woort de Propheet bericht. 4. vã der te huyskomst der geuangené te Babel. 8. ende van den omcomen dier die met Zedechia te Jerusalem ghebleuen/ oft wt vreese der Chaldeen/ in andere Landen gheulooden waren.

1 Siet/ de Heere wees my twee vijgenkor= Twee Vij=
uen/gesettet voor dé Tempel des Heeré/ genkorven
(a daerna als de Koninc te Babel Nabu= a 2.Re.24.15
chodonozor/ hadde wech gheuoert Jecho=
nia/ den sone Joiakim/den Koninck Juda/
met tsamen den Vorsten Juda/b t Timmer b t An. Were
lieden/ende Smeden van Jerusalem/ ende meesteré eñ
na Babel ghebracht.) Versluyters
2 Indé eenen korue waré seer goede vijgen/ dat is/die
als de eerste rijpe vijgen zijn: inden anderen met legher=
korue/waren gantsch boose vijgen/datmen sluyté ende
se niet eten en konde/so boos waren sy. met kriegh=
3 Eñ de Heere sprack tot my: Jeremia/wat tuygen kon
siedy? Ick sprack Vijgen: c de goede Vijgen den.
zijn seer goet/eñ de boose zijn seer boos/dat= c Jere.29.17
menfe niet eten en can/so boos zijn sy. Osee.9.10.
4 Doe geschiede des Heeren woort tot my/
ende sprack:
5 So spreect de Heere de God Israels: Ge=
lijc als dese vijgen goet zijn/also wil ick my
genadichlicken aennemen/der geuangenen
wt Juda/ die ick hebbe wt deser steden laten
trecken in der Chaldeen Landt.
6 Ende wil se ghenadichlicken aensien/ende
wilse weder in dit Lant/brengen/ende wilse
bouwen/ende niet afbreken: ick wilse plan=
ten/ende niet wtplucken.
7 b Ende wil hen een herte geuen/dat sy my
kennen sullen/ dat ick de Heere zy: e eñ sy sul b Deu.29.4
lé mijn Volck zijn/ so wil ick haer God zijn: Jere. 31.33
want sy sullen haer van gantscher herté tot ende 32. 39
my bekeeren. e Jer.13.11.
8 f Doch/gelijck als de boose Vijgé so boos ende.31.1.33.
zijn / datmense niet eten kan / spreecht de ende 32.38.
Heere: also wil ick henen wech geuen Zede= f Jer. 29.17
chia den Koninck Juda /met tsamen synen Osee.9.10
Vorsten/eñ wat ouergebleué is te Jerusalé/
ende

ende onverblijvende is in desen Lande/ende
die in Egypten lande woonen:
g Jer.29.18 9 Jck wil hen ongheluck toevoegen/g ende
in gheenen Koninckrijcke op Aerden blij-
uen laten/ dat sy sullen te schanden worden/
ten Spreeckwoorde/ter Fabelen/ende ten
vloecke/ aen allen plaetsen/ daer ickse henen
verstooten sal.
h Jer.27.8. 10 Ende wil h Sweert/Hongher ende Pesti-
ende 42.17. lencie onder haer schicken/ tot dat sy omcomen
Ezech.6.11 vanden Lande/dat ick hen ende haren Vaderen
Spr.40.19. gheghevven hebbe.
4 Esd.15.49

ende 16.20.

Dat xxv. Capittel.

1. Jeremias voorseyt synen volcke/de tseventichjarighe ghevanckenisse/om der verachtinge wille Gods woort/12. den Babiloniers ende allen Heydenen een ghewisse omcomen. (34. daeromme hyse oock tot ernstelicken treuren vermaent/) omme hare misdaedt wille.

1 Dit is het woort / dat tot Jeremiam ghe-
schiede/over dat gantsche volck Juda/
inden vierden Jare Jojakim des soons
Josia/des Koninck Juda/(welcker is het
eerste Jaer Nabugodonozors/des Koninck
te Babel.)
2 Welcker oock de Propheet Jeremias seyde
tot den gantschen volcke Juda/ende tot allen
Burgheren te Jerusalem/ende sprack.
a Jer.1.2.3 3 a Des Heeren woordt is tot my ghheschiet/
van den dertienden Jare Josie des soons A-
mon/des Koninck Juda / tot op desen dach
toe: ende ick hebbe v nu drij ende twintich Jaer
b In Hebr. lanck v met vlijte ghepredickt: doch ghy en
vroech hebt nopt hooren willen.
4 c So heeft de Heere oock tot v gesonden al-
c 2.Pa.36.15 syne knechten de Propheten/v gantsch vlij
Jere.29.15 tigen:doch ghy en hebt nopt hooren willen/
ende 35.15. noch uwe ooren toeneyghen / dat ghy ghe-
end 44.4.16 hoort hadbet/
d of/vroech 5 Doe hy sprack: e Bekeeret v/een yegelick
e Jer.18.11. van synen boosen wege/ende van uwen boosen
ende 35.15. wesen:so sullet ghy inden Lande/dat de Heere
2.Reg.19.13 v ende uwen Vaderen ghegeuen heeft/altoos
Ezec.18.30. ende eewichlick blijven.
Jone.3.8. 6 Volget niet na anderen Goden/ dat ghy hen
dienet/ende haer aenbiddet:op dat ghy my niet
en vertoornet/door uwer handen werck /ende
ick v ongheluck toevoeghen moet.
7 Doch ghy en woudet my niet hooren/ spreect
de Heere:op dat ghy my Ja wel vertoornet-
det/door uwer handen wercken/tot uwen ey
ghen ongheluцke.
8 Daeromme so spreect de Heere Zebaoth:
f Jer.1.14. f Dewijle ghy van myne woorden niet hoo-
ren en williet/
9 Siet/so wil ick wtschicken ende comen laten
alle Volcken teghent Noorden/ spreeckt de
g Esai.10.5 Heere:Oock g mynen knecht Nabuchodono-
Jerem.27.6 zor/den Koninck te Babel/ende wilse brengen
ende 43.10. over dit Lant/ende over de gene die daerin-
ne woonen/ende over alle het Volck/dat ront
omme henen leyt:ende wilse verbannen en-
de verstooren/ ende ten spotte ende eewiger
Woestyne maken.
h Jer.7.33. 10 h Ende wil daer wt nemen allen vrolicken ge-
ende 16.9. sanck/i de stemme des Bruydegoms ende der
i Apo.18.22 Bruyt / de stemme der Meulders/ende het
licht der Lanteernen.
11 Dat dit gantsche Lant woeste ende verstoort
Tseventich ligghen sal:ende dese Volcken sullen den Ko-
Jaer de ge- ninck te Babel dienen/tseventich Jaer.
vanckenisse. 12 k Wanneer nu de tseventich Jaren omme
k 2.Pa.36.22 zijn/so wil ick den Koninc te Babel te huys
Esdr.1.1. soecken/ende alle dit volck/spreeckt de Hee-
Jere.29.10. re/om haerer misdaet wille:daertoe het Lant
Daniel.9.2. der Chaldeen/ende wil het tot eener eewiger
ende 8.1. Woestyne maken.
Zach.1.12.13 Also wil ick over dit Landt brenghen alle
myne woorden/die ick tegen haer ghesproken
hebbe:namelicken alles wat in desen Boecke
geschreven staet/dat Jeremias gepropheteert
heeft over alle Volcken.
14 Ende sullen oock dienen/hoewel sy groote
Volcken ende Coningen zijn:l also wil ick hen l Job.34.11
vergelden na haren verdiensten/ende na den Jere.17.10.
wercken harer handen. ende 32.19.
15 Want also spreect de Heere de God Israels Roman.2.6
tot my.m Neemt desen beker wijns vol toorns Jere.9.24.
van myner hant/ende schencket daer wt al- m Esa.51.17
len Volcken/tot dien ick v sende. Psalm.60.5
16 Dat sy drincken/tuymelen/ende vol worden/ ende 75.9.
voor den Sweerde/ dat ick onder hen schic-
ken wil.
17 Ende ick nam den Beker vander hant des
Heeren/ende schanck allen Volcken/tot dien
my de Heere sande.
18 Namelicken/Jerusalem/den Steden Ju-
da/haren Koninghen ende Vorsten / dat sy
woeste ende verstoort liggen/ende een Spot
ende Vloeck zijn sullen/gelijck het dan hedens
daechs staet.
19 Oock Pharaoni den Koninck in Egypten/
met tsamen synen knechten / synen Vorsten
ende synen gantschen volcke.
20 Allen n Landen tegent Westen/allen Co- n Anders/ ge-
ninghen inden Lande o Vz: allen Koningen meynen vol
inder Palestiner Lant/met tsamen Ascalon/ ke met mal-
Gasa/ Akaron/ende den overgebleuenen te kanderen.
Asdod. o Gen.22.21
21 Dien van Edom/dien van Moab/de kin- Job.1.1.
deren Ammon:
22 Allen Koningen te Tyro/allen Koningen
te Zidon/ den Koninghen inden Eylanden
op ghene zyde des Zees.
23 Dien van Dedan/dien van Thema/dien van
Bus/ ende allen Vorsten in dien p plaetsen. p Dat zijn
24 Allen Coninghen in Arabia/q allen Ko- de Tragio-
ningen tegent Westen/r die inder woestyne diten/diemen
woonen. noemt Ara-
25 Alle Koningen in Simri/ allen Koningen bers/Egyp-
in Elam/allen Koninghen in Meden. ters/ inden
26 Allen Koningen tegent Noorden/ beyde hoec tusschen
na ende verre/eenen met den anderen:ende al- de Roode
len Koninghen op Aerden/die op den Aert- Zee ende
bodem zijn:ende de Koninck s Sesach/sal na de Egypten.
sen drincken. † And. Ken-
27 Ende spreect tot hen:So spreect de Heere stooters af
Zebaoth/de God Israels:Drincket dat gy de Lantpalen
droncken wordet/spouwet ende nedervallet Jeremie.9.
ende niet opstaen en connet voor den Sweer q† An.ende int
de/dat ick onder v schicken wil. gemeyne al-
28 Ende so sy den Beker van uwer hant niet len Coningen
willen nemen/ende drincken so spreect tot hen: Arabie / die
Also spreeckt de Heere Zebaoth : Nu sullet etc.
ghy drincken.
29 t Want siet/inder Stadt die na mynen Na- r Jere.9.25.
me ghenoemt is/begin ick te plaghen/ende s Dat sal de
soudet ghy ongestraffet blijven? ghy en sul- Koninck te
let niet ongheftraffet blijven: want ick roepe Babel zijn.
dat Sweert over alle die op Aerden woonen/ t Jer.25.29
spreect de Heere Zebaoth. ende 49.12.
30 Ende ghy sult hen alle dese woorden prophe- Ezech.9.6.
teeren ende spreect tot hen:u De Heere sal brul- 1.Pet.4.17.
len wt der Hoochte/ ende zijn donderen hooren Luc.23.31.
laten wt syner heyligher woonninghe:hy sal u Joel.3.16
brullen over syner † stallen: hy sal een y Lied Amos.1.2.
singen/als de Wijntreders/over alle inwoo x† An/woon
ners des Lants. e steden:
31 Welckers gelupt klincken sal/tot aen der y Dat is/de
Werelt eynde:de Heere heeft te richten met vyanden sul-
den Heydenen/ende wil met allen vleesche ge- len wtroepen/
richte houden: De Godloosen sal hy den Sweert dat sy so
de overgheuen/spreeckt de Heere. overwin-
32 So spreect de Heere Zebaoth:z Siet/daer nen. etc.
sal een plage comen vanden eenen volcke tot Jere.23.19
den anderen/ende een groot weder sal verwect ende 30.23.
worden vander zyden des Lants.

33 So sullen de verslagene des Heeren/ ter
seluer tijt ligghen/ vanden eenen eynde der
Aerden/ tot aen het ander eynde toe: die en
sullen niet beweenet/ noch wech ghenomen/
noch begrauen worden: maer moeten op
den velde ligghen/ ende tot messe worden.
34 Huylet nu ghy Herderen/ ende schreyet:
wentelt v inder asschen/ ghy Geweldighen
ouer de Kudde: want de tijdt is gekomen/
dat ghy gheslachtet ende verstroyt worden/
ende vervallen moetet als een kostelick vat
a Psa.142.5 35 a Ende de Herderen en sullen niet vlie-
den konnen/ ende de Gheweldigen ouer de
Kudde en sullen niet ontkomen konnen.

b Dat is de Vorsten ende Heere: hare Weyden zijn hare Heerschappijen/ die de Tyranne te Babel verwoesten sal

36 Daer sullen de Herderen schreyen/ ende de
Gheweldigen ouer de Kudde sullen huy-
len/ dat de Heere haer Weyde alsoo verwoe
stet heeft.
37 Ende haer Landouwen/ die so wel ston-
den/ verdoruen zijn/ vanden grimmighen
toorne des Heeren.
38 Hy heeft syne Hutten verlaten/ als een
jonck Leeuwe ende haer Lant is also ver-
woest van den toorne der Tyrannen/ ende
van synen grimmigen toorne.

Dat xxvj. Capittel.

1. Jeremias so hy het volc ter boete ver
maent/ 7. wordt door besciekinge der Pa
pen ende valschen Propheten geuangen/
ende voor het gerichte gebracht. 13. Doet
syne verantwoordinge hy en hebbe niets
van Gods woort gepredicket/ 16. ende wort
na ernstelicken in sien gheleyder wercken/
(20. tegen danck syner vyanden/) door tede
lickheyt der Vorsten/ Oudtsten/ ende Ahi-
kam vrij los ghegheuen.

1 In aenbeginne des Coninckrijckx Joia-
kim des soons Josie/ des Conincks Ju
da/ gheschiede dit woordt vanden Heere/
ende sprack:
a Jere.7.2. ende.17.19
2 So spreect de Heere: a Treedt inden voor
hof aen den Huyse des Heeren/ ende predict
allen Steden Juda/ die daer henen in gaen
aen te bidden inden huyse des Heeren/ alle
woorden/ die ick v beuolen hebbe/ hen te
seggen/ b ende doet daer niets van.
b Deut.4.2 ende.12.32. Prou.30.6.
3 Of sy misschien hooren wouden/ ende hen
bekeeren/ een yegelijck van synen boosen
wesen? op dat my ooc berouwen moch-
te het quaet/ dat ick hen dencke te doen/
om haers boosen wesens wille.
4 Ende spreeckt tot hen: So spreeckt de
Heere: Sullet ghy my niet luysteren/ dat
ghy in mynder Wet wandelet/ die ick v voor
ghelept hebbe?
5 Dat ghy hoort de woorden myner knech
ten der Propheten/ die ick c voorgaens tot
v ghesonden hebbe/ ende ghy doch niet hoo
ren en woudet.
c Of/ alle wege heb. vroech.
d 1.Sa.4.11 Jr.6.7.12.14
6 So wil ick het met desen huyse maken/ d
als met Silo ende dese Stadt allen Hey-
denen op Aerden een vloecke maken.
7 Doe nu de Priesters/ Propheten ende alle
het volck/ Jeremiam hoorden/ dat hy sulc
ke woorden sprac inden Huyse des Heeren.
8 Ende als Jeremias nu wtgesproken hadde
alles wat hem de Heere beuolen hadde/ al
len volcke te seggen/ e grepen hem de Prie
sters/ Propheten ende het gantsche volck/
ende spraken: Ghy moet steruen.
e Jere.20.2 ende.37.13 ende.38.6.
f Of/ Prophetische wijse verkondighen.
9 Waerom dersty f propheteren inden Name
des Heeren ende seggen: Het sal desen huyse gaen
als Silo: ende dese Stat sal so woeste worden
dat daer niemant meer inne en woone? ende
het gantsche volck vergaderde hem inden
Huyse des Heeren tegen Jeremiam.
10 Doe sulcks de Vorsten Juda hoorden gin
gen sy wt des Conincks huyse/ henen op
in het Huys des Heeren/ ende setteden hem
voorde g Nieuwe poorte des Heeren. g 2.Re.15.35 Jere.36.10.
11 Ende de Priesters ende Propheten spra
ken voor den Vorsten ende allen volcke: De
se is des doodts schuldich: want hy heeft
gheprophetecrt tegen dese Stadt/ als ghy
met uwen ooren ghehoort hebbet.
12 Doch Jeremias sprac tot allen Vorsten/
ende tot allen volcke: De Heere heeft my her
waerts ghesonden/ dat ick sulcks alles dat
ghy gehoort hebbet/ soude propheteren te-
ghen dit Huys/ ende teghen dese Stadt.
13 So betert nu uwe wesen ende handel/ ende
hoort der stemme des Heeren uwes Gods: so h Jer.7.3. Esai.1.16.
sal hem ooc berouwen het quaet/ dat hy
tegen v ghesproken heeft.
14 Siet/ ick ben in uwen handen/ ghy meugt
het met my maken/ hoe het v recht ende goet
dunckt.
15 Doch sullet gy weten: so gy my doodet/ i
so sullet ghy onschuldich bloet laten op v i Mat.23.35
selfs/ op dese Stadt ende hare inwooners:
want waerlicken/ de Heere heeft my tot v
gesonden/ dat ick sulcks alles/ voor uwen
ooren spreken soude.
16 Doe spraken de Vorsten/ ende het gant-
sche volck/ tot den Priesteren ende Prophe
ten: Dese en is des doots niet schuldich:
want hy heeft tot ons ghesproken/ inden
Name des Heeren onses Gods.
17 Ende sommige der Oudtsten inden lande
stonden op/ ende spraken tot den gantschen
hoope des volcks:
18 Ter tijt Ezechie des Conincks Juda/ was
een Prophet k Michea van Maresa/ ende Micha.
sprack tot den gantschen volcke Juda: So k Mich.1.1
spreeckt de Heere Zebaoth/ l Zion sal als l Mich.3.12
een Acker geploeget worden/ ende Jerusa- Jerem.9.11
lem eenen steenhoope worde/ ende de Berch
des Huys des Heeren/ ten wilden Woude.
19 Noch en liet hem Ezechias de Coninc Ju
da/ ende het gantsche Juda daerom niet dooden
20 Ja sy vreesden veel meer den Heere/ ende be
baden voor den Heere: doe berouwede ooc
den Heere het quaet/ dat hy tegen haer ghe
sproken hadde: daeromme doen wy seer qua
lick tegen onse zielen.
21 So was daer ooc een/ die inden Name
des Heeren propheteerde/ Urias de soone Urias.
Semaia/ van Kiriath Jearim/ de selue pro-
pheteerde tegen dese Stadt/ ende tegen dit
Lant/ gelijck als Jeremias.
22 m Doe nu de Coninck Joiakim/ ende al- m 1.Regu. 22.26.
Gheweldigen/ ende de Vorsten/ syne woor-
den hoorden/ woude hem de Coninck doo- n 1.Re.19.3
den laten: n ende Urias vernam dat/ vreesde/ Mat.2.14.
ende vloodt/ ende tooch in Egypten.
23 Doch de Coninck Joiakim schickte lie-
den in Egypten/ Elnathan den sone Ach
bor/ ende andere met hem/
24 Die voerden hem wt Egypten/ ende brach
ten hem tot den Coninck Joiakim: die liet
hem met den sweerde dooden/ ende liet zijn
lichaem onder den gemeynen volcke begrauen.
25 Also was de hant Ahikam des soons Sa Ahikam.
phan met Jeremia/ dat hy den volcke niet
in de handen en quam dat sy hem doodeden.

Dat xxvij. Capittel.

1. Jeremia schicket wt beuele des Hee
re/ Jock tot den Heydenschen Koningen/
die rontom Juda henen ligghen. 6. Laet
daermede vermanen/ sy sullen hen de Co-
ninck te Babel ondergeuen/ 9. ende den val
schen bedriegerts/ die hen sulcks afraden
willen/ niet hooren/ 12. Op gelijcker wijse
vermaent hy ooc Zedekiam den Coninck Ju
da/ met tsamen synen volcke/ 16. ende wijset
synen Propheten leughenachtighe prophe-
teringhe aen.

Inaen-

Jeremias maket een hauten Jock/ wt Godes beuel.
at And. van den ende rie men/ ende hangtse etc.

1 IN aenbeginne des Caninckrijcks Jo-
iakim/ des soons Josia des Coninck Ju
da gheschiede dit woort vanden Heere
tat Jeremiam ende sprack:
2 So spreeckt de Heere tot my: Maeckt v
at een Jock ende hange het aen uwe hals
3 Eñ schicke het tat den Coninc in Edom/
tot den Coninck in Moab/ tot den Coninc
der kinderen Ammon/ tot den Coninck te
Tyro ende tot den Coninck te Zidon/ by
den Boden die tot Zedekia den Coninck
Juda te Jerusalem ghekomen zijn.
4 Ende beueelt hen dat sy haren heeren
seggen/ So spreeckt de Heere Zebaoth/ de
God Israels:

b Deu.10 14 Psalm.146.7 Act.14.14.

5 b Jck hebbe de Aerde gemaket/ ende de
menschen ende het vee die op Aerden zijn/
door myne groote cracht ende wtgestree-
keden arm/ ende ghenese wien ick wil.

c Spr.a.10.8 Judic.11.24 Jerem 32.3. Dan 4.14. d Jere 25.9 e Jere.21.9 ende.38.2. ende.42.12.

6 c Nu dan hebbe ick alle dese Landen ghe-
gheuen in de hant d mynes knechts Na-
buchodonozor des Caninckx te Babel: eñ
hebbe hem oock de wilde Dieren op den
velde ghegeuen dat sy hem dienen sullen.
7 e Ende alle volcken sullen hem/ ende syn
sone/ ende syns soons sone dienen/ tot dat
de tijdt synes Lants oock kome: want vele
Volcken ende groote Coningen sullen hem
dienen.
8 Welck Volck nu/ ende Coninckrijcke/ dē
Coninck te Babel/ Nabuchodonozor niet
dienen en wil/ ende wie synen hals niet en
sal onder het Jock des Coninckx te Babel
gheuen/ sodanich volck wil ick te huys

f Jere.24.10 ende.42.17. Ezech.6.11 Spr.a.40.19 g Jere.23.16 ende.29.8. h t An. dach keurders/

soecken/ f met den Sweerde/ Honger/ ende
Pestilencie/ spreeckt de Heere/ tot dat ickse
door syne hant ommebrenghe.
9 g Daerō hooret uwē Prophetē/ Prophe
teerders/ Droombediedets/ h t Dachuer-
kiesers/ eñ Toouenaers nz die v seggē: Ghy
en sullet den Coninc te Babel niet dienen.
10 Want sy propheteren v valschelick: op
dat sy v verre wt uwen Lande brenghen/
eñ ick v wtstoote/ ende ghy ommekomet.
11 Want welck volck synen hals onder het
Jock des Coninckx te Babel geeft eñ dienet
hem/ dat wil ick in synen Lande laten/ dat
het dat selue bouwe ende bewoone/ spreect
de Heere.

i Jere.38.17

12 i Ende ick seyde sulckes alle tot Zedechi
am den Coninc Juda/ eñ sprack: Geeft uwē
hals onder het Jock des Coninckx te Ba
bel/ ende dienet hem/ ende synen volcke/
so sullet ghy leuendich blijuen.

k Eze.14.21

13 Waeromme willet ghy steruen/ ghy ende
v volck/ door k het Sweert/ Honger eñ Pes
tilencie: als dan de Heere gesproken heeft
ouer het volck/ dat den Coninck te Babel
niet dienen wil.

l Jere.23.16 ende.29.8.

14 l Daerom en hoort niet den Propheten/
die v seggen: Ghy en sullet den Koninck te
Babel niet dienen: want sy propheteren
v valschelick.

m Jer.14.14 ende 23.12. ende.29.9.

15 m Eñ ick en hebse niet gesonden spreect
de Heere/ eñ sy propheteren valschelick in
mynen Name: op dat ick v wtstoote/ ende
ghy omme koemt/ met tsamen den Prophe
ten die v Propheteren.
16 Ende tot den Priesteren/ eñ tot alle desen
volcke/ seyde ick ende sprack: So spreeckt
de Heere: Hoort niet den woorden uwer

n Jere.28.3

Propheten/ die v propheteren eñ spreken:
n Siet/ de Vaten wt den huyse des Heerē/
sullē nu in kortē vā Babel weder herwaerts
komē: Wāt sy propheteren v valschelick.
17 Hoort hen niet/ maer dienet den Coninc
te Babel/ sa sullet ghy leuendich blijuen:
waeromme sal doch dese Stadt tot eener
Woestijne worden.

18 Zijn sy dan Propheten/ eñ hebbē sy des
Heerē woort/ so laetse het den Heere Zeba-
oth o af bidden dat de ouergebleuene Va-
ten inden huyse des Heeren/ ende indē huy
se des Coninckx Juda/ ende te Jerusalem/
oock niet na Babel ghevoeret worden.

o Merckt dat wie Godswoort heeft/ die kā oock biddē Wie het nz en heeft/ die kan oock niet bidden: maer gelijck als zijn prophecie valsch ende leugen is/ so is ooc zijn gebede niets.

19 Want so spreeckt de Heere Zebaoth/ van
den p Pilaren/ ende van de Zee/ ende vandē
Ghestoelte/ ende van den Vaten/ die noch
ouerghebleuen zijn in deser Stadt.
20 Welcker Nabuchodonozor de Coninc te
Babel niet wech en nam/ q doe hy Jecho-
nia den saue Joiakim den Coninck Juda/
van Jerusalem wechvoerde na Babel/ met
tsamen allen Vorsten in Juda/ eñ Jerusalē
21 Want so spreeckt de Heere Zebaoth/ de
God Israels vanden Vaten/ die noch ouer
ghebleuen zijn inden huyse des Heeren/ eñ
inden huyse des Coninckx Juda/ ende te
Jerusalem.

p Of Colummen/
q 2.Re.24.15 r 2.Re.25.13 s Esra.1.7

22 r Sy sullen na Babel geuaert worden/ eñ
aldaer blijuen/ tot op den dach/ dat ickse te
huys soecke/ spreeckt de Heere/ s ende ickse
wederom aen dese plaetse brenghen late.

Dat xxviij. Capittel.

1. Hananias valsche prophetieringe/ 5. worden van den Jeremia nedergelept/ eñ valsche bewesē. 10. De Heere wil voor het houtē Jock Jeremie/ dz Hananias brekt. 13 een ysteren gemaket hebbē/ 15. eñ laet dē Hananie syner sonde straffe aenseggheen.

Hananias een valsch Prophect.

1 ENde inden selue Jare/ in aenbeghinne
des Coninckrijcx Zedekie/ des Coninx
Juda inder vijfter Maent des vierden
Jaers sprac Hananias de sone Azur/ eē Pro
phete van Gibion/ tot my/ inden huyse des
Heeren/ in tegenwoordicheyt der Prieste-
ren/ ende alles volcks/ ende seyde:
2 So spreect de Heere Zebaoth/ de God I
sraels: Jck hebbe het Jock des Coninckx
te Babel verbroken:

a Jere.27.16

3 a Ende eer twee Jaer omme zijn/ wil ick
de Vaten des huys des Heeren/ die Nabu
chodonozor de Coninck te Babel/ heeft vā
deser Stadt wech ghenomen/ eñ na Babel
ghevoert/ wederom aen dese plaetse brengē
4 Daertoe Jechonia den sone Joiakim/ dē
Coninck Juda met tsamen allen geuange
nen wt Juda/ die na Babel ghevoert zijn/
wil ick oock weder aen dese plaetse brengē
spreeckt de Heere: want ick wil het Jock
des Coninckx te Babel verbreken.

Jeremias.

5 Doe sprac de Propheet Jeremias/ tot dē
Propheet Hananiā/ in tegenwoordichept
der Priesteren/ ende des gantschen Volcx/
die inden huyse des Heeren stonden/

b Mich.3.8 c Dat is/ Make stac gijpich/ beuestighe/

6 b Ende seyde: Amen: de Heere doe alsoo: de
Heere c bestedige v woort/ dat ghy ghepro-
pheteert hebt/ dat hy de Vaten wt dē huy
se des Heeren/ van Babel weder brenghe
aen dese plaetse met tsamen allen gheuan-
ghenen.
7 Doch nu hoort oock dit woort/ dat ick
voor uwen ooren spreke ende voor den oo-
ren des gantschen volcks.

d Het zijn gewisselicken valsche Propheten/ die lyflicken troosten/ sa de liebeu doch boos zijn.

8 De Propheten die voor my ende v ghe-
weest zijn/ van oudts herwaerts/ die hebbē
tegen vele Landē/ ende groote Coninckrijc-
ken gheprophetee rt/ van krijgen/ van On-
geluck/ ende van Pestilentie.
9 d Wanneer daerentegheen een Propheet
van vrede prophet eert/ dien salmen ken-
nen/ of hem de Heere warachtigen ghesō-
dē heeft/ wāneer zijn woort veruulet wort.

Deuter.18.20.22.
Num.16.28 e t Anders de keten

10 Doe nam de Propheet Hananias e t het
Jock vanden halse des Propheten Jeremie
ende verbrack het.
11 Ende Hananias sprack in tegēwoordic-
heyt des gantschen volcks: So spreeckt de

Heere: Euen so/wil ick verbreken het Jock
Nabuchodonozors des Coninckx te Babel/
eer twee Jaer omkomen/vanden halse aller
volcken: ende de Propheet Jeremias ginck
synes weechs.
12 Doch des Heerē woort geschiedde tot Je
remiā, na dat de Propheet Hanania / het
Jock vanden halse des Prophetē Jeremie
verbroken hadde/ende sprack:
13 Gaet henen / ende segghet Hananie: So
spreect de Heere: Ghy hebt het houtē Jock
verbroken / so maeckt nu een yseren Jock
aen ghenes stede.
14 Want so spreeckt de Heere Zebaoth / de
God Israels: Een yseren Jock / hebbe ick
alle desen volcken aen den hals gehangen/
daer sy mede dienen sullen/ Nabuchodono-
zor den Koninck te Babel/ eñ moeten hem
dienen: want ick hebbe hem oock de wilde
Dieren ghegheuen.
15 Ende de Propheet Jeremias sprac tot dē
f Jere.29.31. Propheet Hananiā: f Hoort doch Hanania:
De Heere heeft v niet gesonden / ende ghy
hebt ghemaeckt/dat hem dit volck op leu-
genen verlaet.
16 Daerom spreeckt de Heere also: Siet/ick
wil v vandē Aerdbodem nemē: deses Jaers
sult gy steruen: want ghy hebtse met uwer
reden vanden Heere afgewendet. Also sterf
de Propheet Hananias des seluē Jaers in
der seuender Maendt.

Dat xxix. Capittel.

1. Brieuen Jeremie aen de geuangenen te Babel/ 4. daer hyse van haren handel/ wandel/ 8 hoede/ 10. waerschuwinge der geuanckenisse ende wederkoemste na Jerusalem: 16. Item van des Coninckx/ ende dier die te Jerusalem gebleuen zijn/ 20.24. met tsamen dryer valscher Propheten in Babel omkomen/ inne vermaent.

a † And. Boeck/ 1 DIt zijn de woordē inden a † Brief/ diē
de Propheet Jeremias sant van Jeru
salem tot den ouergebleuenen Oudt-
sten/ die wech geuoeret waren/ ende tot den
Priesteren eñ Propheten/ ende tot den gant
schen volcke/dat Nabuchodonozor van Je
rusalem hadde wech geuoert na Babel.
2 (Daer na als de Coninc Jechonias ende
de Koninginne/ met den Camerlingen ende
Vorsten in Juda ende Jerusalem/met tsa-
b † And. men den b † Timmerlieden ende Smeden
Werckmees te Jerusalem/ wech waren:)
teren / ende 3 Door Eleasā dē sone Saphan / eñ Gema
Verslup- ria dē sone Hilkia/ (welcker Zedechia de Co
ters dat is/ ninc Juda sant na Babel/ tot Nabuchodo
die met le- nozor den Coninck te Babel/) ende sprack:
gersluyten/ 4 So spreect de Heere Zebaoth de God Is
ende anderē raels/ tot allen geuangenen/ die ick hebbe
krijchstuy- van Jerusalē laten wech voeren na Babel:
gen kondē/ 5 c Bouwet huysen / daer ghy in woonen
Brieuē Je- meughet/ plantet Houen / daer wt ghy de
remie aen vruchten eten meughet/
de geuange 6 d Neemt wijuen/ genereert soons eñ doch
nen te Ba- teren: neemt uwen soons wijuen/ ende ghe-
bel. uet uwen dochteren mannen/dat sy soons
c Jer.35.7. ende dochteren baren: vermeeret v aldaer/
d Gen.1.27. dat uwer niet weynich zy.
ende 9.1. 7 Soecket der Stat e † beste/daer henē ick v
e † In/vrede/ hebbe laten wech voeren/ f eñ biddet voor
f Baruc.1.11 haer dē Heere/ want wanneer het haer wel
1.Tim.2.2. gaet /so gaet het v oock wel.
g Jere.14.13 8 Wāt so spreect de Heere Zebaoth/ de God
e.de 23.16.21 Israels: g Laet v de Prophetē/ die by v
ende 27.9.15 zijn/ eñ de Waerseggers/niet bedriegen/ eñ
en hoort uwen Droomers niet/die v droomē.
9 Want sy propheteeren v leugenen/ in my
nen Name: ick hebse niet gesonden/ spreect
de Heere.

10 h Want so spreeckt de Heere: Wanneer te h Dat is/
Babel tseuentich Jaren wt zijn/so wil ick de hooft
v besoecken/ ende wil mijn genadige woort/ sprencke/
ouer v verwecken/dat ick v weder aen dese die ter dier
plaetse brenghe. tijt het volc
11 Want ick weet wel/wat ick voor gedach- behouden
ten ouer v hebbe/ spreeckt de Heere / name- heeft/ende
licken / ghedachten des vreedts / ende niet Daniel 9.
des leedts/ dat ick v gheue het eynde / dies gheprysen
ghy verwachtet. wordt.
12 i Ende ghy sullet my aenroepen / ende he- 2.Par.36.22
nen gaen/ende my bidden / ende ick wil v Esra.1.1.
verhooren. Jere.25.12.
13 k Ghy sullet my soecken / ende vinden: Dan 9.2.
want so ghy my van gantscher herten soec i Deu.4.29.
ken sullet. ende 30.1.
14 So wil ick my van v vinden latē/spreect Job 22.27.
de Heere/ende wil uwe geuanckenisse wen- k Joa.7.34
den/ ende v vergaderen wt allen Volcken/ Mat.7.7.
ende van allen plaetsen / daer ick v henen Luc.11.9.
verstooten hebbe / spreeckt de Heere : ende l Dat is/
wil v wederom aen dese plaetse brenghen Ghy en sul-
daer van ick v hebbe wech voeren laten. let uwe Pro
15 Want ghy meynet / de Heere hebbe v l te pheten te
Babel Propheten opghewecket. Babel niet
16 Want also spreect de Heere vādē Coninc/ gheloouen:
die op Dauids stoele sitt / ende van allen ick en hebse
volcke/ dat in deser Stat woonet/ namelic- niet verwec
ken/ van uwen broederen/ m die met v ghe- ket/ als ghy
uanckelick henen wegh ghetoghen zijn. meynet.
17 Ja also spreect de Heere Zebaoth: n Siet/ m 2.Re.24.
ick wil het Sweert/ Honger ende Pestilēcie 15.
onder haer schicken/ ende wil met hen om- n Jer.24.8.
gaen/ als met den boosen Vygen/ daer eenen Hosee 9.10.
voor walghet te eten.
18 Eñ wil achter hen henē zijn met dē Sweert
de Honger eñ Pestilencie: o eñ wilse in gee- o Jere.24.9
nen Coninckrijcke op Aerden blijuen laten/
dat sy sullē tē Vloecke/ ten Wonder/ ten * * Of/ver-
Hoone/ ende ten Spotte/ onder allē Volckē smadinge/
worden/ daer ickse henen verstooten sal.
19 Daerom / dat sy myne woorden niet en
hooren/ spreeckt de Heere : p ick die myn p Jer.25.4
knechten de Propheten q doorgaens tot v ende 44.4.
gesonden hebbe: doch/ ghy woudet niet hoo q Of/alle-
ren/ spreeckt de Heere. wege/ vroech
20 Doch ghy alle / ghy die geuanckelick zijt
wech ghevoeret/ die ick van Jerusalem heb
be na Babel trecken laten/ hoort des Hee-
ren woordt:
21 So spreeckt de Heere Zebaoth / de God
Israels/ tegē Achab den sone Kolaia/ende Achab.
tegen Zedekia dē sone Maseia/ die v valsch Zedekia.
lick propheteeren in mynen Name: siet ick
wilse gheuen in de handen Nabuchodono-
zors des Koninckx te Babel/ die salse slaen la
ten voor uwen ooghen/
22 Datmen sal vandē seluē eenē Vloeck ma
ken/ onder allen geuangenē wt Juda/ die te
Babel zijn/ ende segghen: De Heere doe v/ ge
lijck als Zedekie eñ Achab/ welcke de Co-
ninck te Babel op den vyere braden liet.
23 Daerom dat sy een dwaesheyt in Israel be-
gingen/ ende bedreuē ouerspel met r † ande- r † And.
re wijuen/ ende predickten valschelick my- haers naes-
nen Name/ dat ick hen niet beuolen hadde: ten wijuen
sulcks weet ick/ende betuyge het / spreeckt etc.
de Heere.
24 Ende teghen Semaia vā Nehalam/ sult gy Semaia.
segghen:
25 So spreeckt de Heere Zebaoth /de Godt
Israels: Daerom dat ghy onder uwē name
hebt brieuen gesonden tot allen volcke/ dat
te Jerusalem is / ende tot den Priester Ze
phonia den sone Maseia / ende tot allen
Priesteren/ ende ghesendt:
26 De Heere heeft v ten Priester gesettet/ in
de stede des Priesters s Jehoiada/ dat ghy s 2.Re.11.4.
sullet Opsienders zijn inden huyse des Hee- 2.Par.23.1.
ren/

een/ ouer alle Waersinninghe ende Prophe-
teerders/ dat ghyse inden Kercker ende Stoc
settet.
27 Nu waerom en straft ghy dē Jeremiam
van Anathoth niet die v prophetëert?
28 Daerom dat hy tot ons na Babel ghe-
schicket heeft/ eñ laten seggen: Het sal noch
langhe dueren. bouwet huysen / daer ghy
inne woonet/ eñ plantet houen / dat ghy
vruchten daer van etet.
29 Want Zephania de Priester / hadde den
seluen brief gelesen/ ende den Propheet Je-
remia laten toe hooren.
30 Daerom gheschiedde des Heeren woordt
tot Jeremiā/ ende sprack:
31 Sendet henen tot allen geuangenen/ eñ
laet hen seggen: So spreeckt de Heere tegē
Jere 28.15. Semaia van Nehalam: Daerom dat v
Semaia prophetëert / ende ick en hebbe
hem doch niet ghesonden/ ende maeckt dat
ghy op leughenen vertrouwet.
32 Daerom spreeckt de Heere: Siet / ick wil
Semaia van Nehalā te huys soecken/ met
tsamen synen zade dat der synen niemant/
sal onder desen volcke blyuen/ eñ en sal het
goede niet sien/ dat ick mynē Volcke doen
wil/ spreect de Heere: want hy heeftse met
synee reden vanden Heere afghewendet.

Dat xxx. Capittel.

1. De Heere wil zyn volck van der iammerlicken geuanckenisse verlossen/ 8. ende hen het lastbaerlicke Jock vanden halse af ryten. 11. Laet hen syne tuchtinghe / eene aenwysinghe zyn harer sonden: ende wilse (16. na straffe harer vyanden/) 18. weder tot geluckfaligen welstande brenghen. 21. Aent eynde is eene prophetëringe/ van de verstooringe Jerusalēs door de Romeynē.

Dese twee Capittelen prophete-ren van Christo eñ den Nieuwen Testamente door gaens.

1 DJt is het woort/ dat vanden Heere ge-
schiedde tot Jeremia.
2 So spreect de Heere/ de God Israels:
a Schryft v alle woorden in eenen Boeck/
die ick tot v spreke.
3 Want siet/ de tyt koemt/ spreeckt de Hee-
re/ dat ick de gheuanckenisse myns volcx/
beyde Israel ende Juda/ wendē wil/ spreect
de Heere: ende wilse weder brenghen in het
a Jere.36.2 Lant: dat ick haren Vaderen gegeuen heb-
be/ dat sy het besitten sullen.
4 Dit zyn Ja de woordē/ die de Heere seyde
van Israel ende Juda.
5 Want so spreeckt de Heere: Wy hooren
een gheschrey des verschrickens/ daer is
enckel vreese/ ende gheen vrede.
b Of door-soecket. 6 Vraet b ondersoecket doch daer na / ende
siet toe/ of een mans persoone barē konne?
hoe gaet het dan toe / dat ick alle mannen
sie/ hare handen op hare heupen hebbē/ als
vrouwen in kindts nooden/ ende alle aen-
ghesichten so bleeck zyn?
c Joel 2.11 Amos 5.18. Zepha.1.14 Esaie 13.6.
7 c Het is ymmers een groot dach/ ende sy-
nes gelycken en is niet geweest/ ende is ee-
nē tydt des angstes in Jacob: noch sal hem
daer wt gheholpen worden.
8 Het sal Ja geschieden ter seluer tyt/ spreect
d Namelicken des Veers. de Heere Zebaoth/ dat ick d zyn Jock van
uwen halse verbreken wil/ ende uwe ban-
den verscheuren: dat hy den vreemden daer
e Ezec.34.23 inne niet meer dienen en moet:
9 Maer dē Heere haren God/ e ende haren
f Esa 44.1. Coninc Dauid/ dien ick hen verwecken wil.
Jere.46.27. 10 f Daerom en vreest v niet/ myn knecht Ja-
Luc.1.69.70 cob/ spreeckt de Heere/ eñ onsett v niet/ Js-
* Dat is/ van allen dingen ouer vloedich/ &c. rael: want siet/ ick wil v helpē wt verrē lan
dē/ eñ uwē zade wt dē lande harer geuanc
kenisse: dat Jacob sal weder komen/ in vre
de leuen/ ende * ghenoech hebben/ ende nie
mandt en sal hem verschricken.
11 Want ick ben by v/ spreect de Heere/ dat
ick v helpe: g want ick wil het met allē Hey g Amo.9.8.
denē eē eynde makē/ daer ick v henen ver- Jere.46.28
strevt hebbe: doch met v en wil ick het niet
een eynde maken: h † tuchtigen nochtans h Dat is/ straffende onderwyse.
wil ick v/ met mate/ dat ghy v niet onschul
dich en houdet. † And. hoe wel dat ick v niet onge-straft laten en sal
12 Want also spreeckt de Heere: V gebreck
is verwyselt boos/ eñ uwe wonden en zyn
niet te heelen.
13 Uwe sake en handelt niemant/ dat hyse
verbonde/ v en kan niemandt heelen.
14 Alle uwe liefhebbers vergeten uwer / eñ Jere.10.24
en vragē daer niets na: ick hebbe v geslagē/ Esaie 27.8.
als of ick eenē vyant sloege/ met onbarmher-
tiger geesselinge/ om uwer grooter misdaet/
ende om uwer stercker sonden wille.
15 i † Wat schreydy ouer uwe gebreken/ ende i Jere.15.18
ouer uwe groote smerte: k ick hebbe v doch † An. Waerom ere mis-troostic-heyt: uwe smert is groot:
sulcks gedaen/ om uwer grooter misdaet/ eñ
om uwer stercker sonden wille.
16 l Daerom alle die v verslindt hebbē/ sullen
verslint wordē/ ende alle die v beängstet heb
ben/ sullen alle geuangen worden: ende die
v m † berooft hebben/ sullen berooft wor k Jer.13.22. ende 15.13.
den/ ende alle die v geplondert hebben/ sul-
len geplondert worden. l Jere.2.3. ende 10.25
17 Doch/ v wil ick weder gesont makē/ ende
uwe wonden heelen/ spreeckt de Heere: daer m † An. ver-treden. etc.
om datmen v noemet/ de Verstooten: ende
Zion zy/ na dier niemandt en vraghe.
18 So spreeckt de Heere: Siet / ick wil de ge-
uanckenisse der hutten Jacobs wendē/ eñ my
ouer syne wooninge ontfermē: eñ de Stadt
sal weder op hare Bergē gebouwet wordē
ende den Tempel staen na syner wyse.
19 Ende lof eñ vreuchden gesanck / sal van
daer henen wtgaen: want ick wilse vermeer
deren/ eñ niet verminderen: ick wilse so heer-
lick maken/ ende niet kleyner maken.
20 Haer soons sullen zyn ghelyck als te vo-
ren/ ende hare Ghemeynte voor my gedyen:
want ick wil te huys soecken/ alle diese pla-
ghen.
21 n Ende haer Vorst sal wt hen voortko- n Mic.5.2
men/ ende haer Heerscher van hen wtgaen:
dien wil ick voor my komen laten / ende hy
sal hem tot my naken: o want wie is die/ o Joa.6.44.
die also met willigher herten/ hem tot my
naket ? spreeckt de Heere.
22 p Ende ghy sullet myn Volck zyn/ ende p Jer.13.11.
ick wil uwe God zyn. ende 24.7. ende 31.1.33.
23 q Siet/ daer sal een weder des Heerē met
grimmicheyt komē een verschrickelick on- Verstooringe der Jodē door de Ro-meynen.
weder sal den Godloosen op den kop vallē.
24 Want des Heeren grimmigen toorne/ en
sal niet af laten/ tot dat hy doe eñ wtrichte/
wat hy in sinne heeft: ter laetster tyt sullet q Jer.23.19 ende 25.32.
ghy sulcx wel r ghewaer worden. r † An. ver-staen.

Dat xxxj. Capittel.

1. Na troost ouer der Babylonischer gheuanckenisse/ vrolicker verlossinghe/ 22. beschryft hier Jeremias/ de wōderbare ende vreuchdenryke genade/ die door Christum aengerichtet is/ inden Nieuwē Testamente

1 TEr seluer tyt/ spreeckt de Heere/ wil ick
aller ghestachten Israels God zyn/ en-
de sy sullen myn Volck zyn.
2 So spreeckt de Heere: a Het Volck dat a Nu.14.20
ouergebleuen is vanden sweerde/ heeft ghe-
nade gheuonden inder Woestyne: Israels
treckt henen tot syner ruste.
3 De Heere is my verschenen van verre:
ick hebbe v opt eñ v doorgaens lief gehadt/ b Of allewege
daerom hebbe ick v tot my ghetoghen/ wt
enckel goedertierenheyt.
4 Welaen/ ick wil v wederom bouwen/ dat
ghy sult gebouwet heeten/ ghy Jonckvrou-
we

we Israel: ghy sult noch c † vrolick v
kommen/ eñ daer wt gaen aenden dantz.
5 Ghy sult wederom Wijnbergē planten
aen den Bergen Samarie: plantē salmen/
ende daer toe e l pijpen.
6 Want de tijdt sal noch komen / dat de
Hoeders aendē geberchte Ephraim sullen
roepē: f Welop, ende laet ons henen op-
gaen na Zion / tot den Heere onsen God.
7 Want so spreeckt de Heere: Roepet ouer
Jacob met vreuchden/ eñ juychet ouer het
hooft onder den Heydenen: roepet luyde/
roemet ende spreeckt: Heere, helpt uwen
Volcke den ouerghebleuenen in Israel.
8 Siet/ ick wilse wt dē Lande des Noordē
brengen/ eñ wilse versamelen wt dē eyndē
der Aerden / beyde Blinden / Lamme / g
Swangere/ ende Kinderbeddeschen dat sy
met grooten hoopen weder herwaerts
komen sullen.
9 Sy sullen weenende komen / h † ende
biddende, so wil ickse leyden: ick wilse
leyden aenden waterbeken / op slechten
weghe. dat sy hen niet en stooten: wāt ick
ben Israels Vader: k so is Ephraim mijn
eerstghebooren sone.
10 Hoort ghy Heydenē des Heerē woordt/
eñ verkondighet het verre inden Eylandē/
eñ spreect: l De ghene die Israel verstroyt
heeft/ die salt het oock weder versamelen/
m eñ sal harer * wachten / als een Herder
syner kudde.
11 Want de Heere sal Jacob verlossen / eñ
vander handt des Machtigen verlossen.
12 Eñ sy sullē komen eñ op der hoochte te
Zion juychen; eñ sullen hen tot den gauen
des Heerē hoopen, namelicken tē koorne/
moste, olye/ ende jonge Schapen eñ Ossen:
dat hare ziele sal zijn, als eenē waterrijckē
hof / ende en sullen niet meer bekommert
zijn.
13 Als dan sullē de Jonckvrouwen vrolick
zijn: daer toe de n jonghe Manschap eñ
de Ouden met malkanderen; want o ick
wil haer treuren in vreuchde veranderen/
eñ haer troosten/ ende haer verheughen/ na
harer droefheníse.
14 Ende ick wil der Priesteren herte vol
vreuchdē maken p eñ mijn Volck sal syner
gauen de volheyt hebbē/ spreeckt de Heere.
15 So spreeckt de Heere: q Men hoort
eene klaechlicke stemme eñ bitter weenen/
op der hoochte/ Rachel weenet ouer hare
kinderen eñ en wil haer niet troostē laten
ouer hare kinderē: wāt het is met hen wte
16 Doch de Heere spreeckt also: Laet v
schreyen eñ weenen/ eñ laet r na de tranen
uwer oogen: wāt uwen arbeyt sal beloonet
worden, spreeckt de Heere sy sullen weder
komen wt den Lande des vyandts.
17 Eñ uwe Nacomelinghen hebben vele
goets te verwachten / spreeckt de Heere:
want uwe kinderen sullen weder in hare
Landtpalen komen.
18 Ick hebbe wel ghehoort/ hoe Ephraim
klaget: s ghy hebt my ghetuchtiget / ende
ick ben oock getuchtiget, als eē t wulpsch
Kalf: u bekeert ghy my/ so worde ick be-
keert: want ghy Heere zijt mijn God.
19 Doe ick bekeert werdt/ dede ick boete:
want na dien ick kloeck ghemaket ben, sla
ick my op x de heupe: wāt ick ben te schan-
den ghewordē/ eñ sta schaemroodt: want
ick moet lijden/ den y hoon myner jeughet.
20 z Is Ephraim niet mijn dierbaer sone/
eñ mijn troetelkint? want ick dencke noch
wel daer aen/ wat ick hem gesprokē hebbe:
daerom breect my mijn herte tegen hē/ dat
ick my syner outfermen moet / spreeckt de
Heere.

c † Anders/ vercieret zijn van uwen Tambourijnē/ eñ tē dantze der Speellieden gaen. d Of/ trommelen.
e † Anders/ ghemeyn maken. Leuit. 19. 23.
f Esaie. 2. 3. Mich. 4. 3. Zach. 8. 21.
g Of / met kinde.
h † An. so wil ickse ghenadichlicken leyden / ick etc.
i Deut. 32. 6.
k Gen. 48. 20
l Jere. 2. 14. Zach. 8. 13.
m Ezec. 34. 11
* Of waernemen.
n Of/ Ghesellen.
o Joā 16. 20
p Coloss. 2. 10.
q Jere. 3. 21. Mat 2. 18
r Of, achter.
s Ezec. 20. 37 44.
t Of/ geyl/ vertel/
u Tren. 5. 21 Zacha. 1. 3.
x Op de heupe. slaen/ is een teecken der smerten: ghelijck als de vrouwen doen in kintsnoodē
y Dat is/ lachter/ versmadinghe.
z Gen. 48. 20

21 Richtet v a † grafteeckenen op/ settet v
treurteeckenen / ende richtet v herte op de
ghebaende strate / daer ick op ghewandelt
hebbe: keeret weder/ Jonckvrouwe Israel/
keeret v weder tot dese uwe Steden.
22 Hoelanghe wildy inder verbijsteringhe
gaen/ ghy afgeweken Dochter: want de
Heere sal wat nieuwes inden Lande schep-
pen: b de vrouwe sal dē man ommevangen.
23 So spreeckt de Heere Zebaoth / de God
Israels: Men sal noch dit woordt/ weder
spreken inden Lande Juda, ende in synen
Steden/ wanneer ick hare ghevanckenisse
wendē sal: De Heere segene v, ghy woonin-
ge der gherechticheyt/ ghy Heylige Berch.
24 Eñ Juda met tsamen allē synen Stedē/
sullē daerinne woonē, daer toe Ackerliedē/
ende die met kudden omme henen trecken.
25 c Wāt ick wil de moede zielen verquickē/
ende de bekommerde zielen versadighen.
26 Daerom ben ick opgewaket/ eñ sach op/
ende hebbe so soete gheslapen.
27 Siet, de tijdt koemt/ spreeckt de Heere/
dat ic het huys Israels/ eñ het huys Juda
besadē wil/ beyde met menschē eñ met vee.
28 d Eñ ghelijck als ick ouer haer gewaket
hebbe, wt te roepen / wt te rucken / af te
breken. te verderuen/ eñ te plagen: also wil
ick ouer haer waken/ te bouwen ende te
planten/ spreeckt de Heere.
29 e Ter selver tijt en salmē niet meer seggē:
De Vaderen hebben suere Wijndruyuen
ghegeten / ende der kinderen tanden zijn
stomp ghewordē.
30 Maer een yegelick sal om syner misdaet
wille steruen: ende welcke mensche suere
Wijndruyuen eet/ dien sullen syne tanden
stomp worden.
31 f Siet/ de tijt koemt/ spreeckt de Heere/ so
wil ick met den huyse Israels / eñ met den
huyse Juda, een nieuwe Verbondt maken:
32 Niet als het Verbondt gheweest is/ dat
ick met haren Vaderen maeckte/ doe ickse
met der hant nam / dat ickse wt Egypten-
landt leyde: welcker Verbondt sy niet
ghehouden en hebben/ eñ ickse g dwingen
moeste spreeckt de Heere.
33 Maer dat sal het Verbondt zijn/ dat ick
met den huyse Israels maken wil na deser
tijt / spreeckt de Heere: h Ick wil myne
Wet in hare herte gheuen / ende in haren
sin schrijuen i ende sy sullē mijn Volck zijn/
so wil ick haer God zijn.
34 Ende niemandt en sal den anderen/ noch
een broeder den anderen leeren, eñ seggen:
Bekennet den Heere: maer sy sullē my alle
kennen/ beyde kleyn eñ groot / spreeckt de
Heere: k want ick wil hen hare misdaedt
vergeuen/ ende harer sonden nemmermeer
ghedencken.
35 So spreeckt de Heere/ l die de Sonne den
d[illegible] ghe den ten lichte geeft/ eñ de Maen/ eñ
de Sterren/ na haren loope, der nacht ten
lichte: m die de Zee beweghet, dat hare
golven bruysen/ n Heere Zebaoth is synen
Name.
36 Wanneer sulcke ordeninghen afkomen
voor my/ spreeckt de Heere/ so sal oock op-
houden het zaedt Israels/ dat het niet meer
een Volck voor my en zy eewichlick.
37 So spreeckt de Heere: Wanneer men den
Hemel bouen kan meten / eñ de grondt der
Aerden doorgronden / o so wil ick oock
verwerpen het gantsche zaedt Israels/ om
alles dat sy doen, spreeckt de Heere.
38 Siet, de tijt koemt, spreeckt de Heere, dat
de stadt des Heeren sal ghebouwet worden/
van p den Toren Hananeel aen/ tot aen de
Hoeckpoorte.

a † An. meet/ teeckenē op. settet v hoopen/ eñ etc. daer ghy op ghewandelt hebt:
b Luther. Ick en weete het verstant niet wech/ daer de Ouden in ne segghen/ Christus zy de man van Maria ommevangen / dat is / ontfangen ende geborē, etc. Roma. 7.
c Mat. 5. 4. 6 ende 11. 28.
d Deut. 28. 63 ende 30. 9. Jere 32. 41. Zach 8 14.
e Ezech. 18. 2. 3. Tren. 5. 7.
f Heb. 8. 8. Barne. 2. 35.
g Door de Wet de onwillighe regeren.
h Heb. 8. 10. ende 10. 16. Esaie. 51. 7. Psal. 40. 9. Jere. 24. 7.
i Jere. 32. 34 Zach. 8. 8.
k Act. 10. 43. Rom. 11. 27.
l Gen. 1. 14. Psal. 136. 8. Deut. 4. 19. 4. Esd. 6. 45
m Esai. 51. 15
n Esai. 48. 2 ende 51. 15. ende 54. 5.
o Rom. 11. 1
p Nehem 3. 1 Zach. 14. 10.

39 Eñ het Richtsnoer, sal by der seluen wy-
der wtgaen/tot aen het Bergelken Gareb/
ende hem na Gaath wenden.
q Iere.19.6. 40 q Eñ het gantsche Dal der lijcken ende
der asschen / met tsamen den gantschen
Acker / tot aen de Beke Kidron / tot den
egghe aender Peerdenpoorte toe/ teghent
Oosten/ sal den Heere heylich zijn/ dat het
nemmermeer verreten noch afghebroken
worden en sal.

Dat xxxij. Capittel.

1. Jeremias geuanclick/ 6. koopt wt
beuele des HEEREN een Erfgoet / te
Anathoth : ten teecken/ dat de Babyloni-
sche gheuanckenisse / (die nv voorhanden
was.) niet doorgaens dueren en soude/ 16
Bidder tot den HEERE/ 26. die wijset
hem aen / de oorsake voorghemelder ghe-
uanckenisse/ 26. ende hoe hy de selue noch
ghenadichlicken wil wenden/ 34. dat zijn
Volck in zijn Landt komē/ ende daer noch
inne handelen sal.

Jeremias leyt ghe-uanclick. 1 DIt is het woorde / dat vanden Heere
gheschiede tot Jeremiā / indē tienden
Jare Zedechie des Koninckx Juda/
welcker is het achtiende Jaer Nabugo-
donosor.
2 (Op dat mael beleyde het Heyr des
Koninckx te Babel / Jerusalem : (doch de
a Jere.20.2. ende 33. 1. Propheet Jeremias a lach geuanclick/
inden Voorhoue der gheuanckenisse / aen
den huyse des Koninckx Juda.
3 Daer hem Zedechia de Koninck Juda/
b Jere.21.10 hadde laten besluyten/ende geseyt: Waer-
ende 27. 6. om prophetéerdy/eñ spreeckt: So spreeckt
ende 34. 2. de Heere : b Siet/ ick gheue dese Stadt in
ende 38. 3. de handen des Koninckx te Babel/ ende
ende 39. 1. hy salse ghewinnen.
4 Eñ Zedechias de Koninck Juda/ en sal
den Chaldeen niet ontkomen. maer ick wil
hem den Koninck te Babel in de handen
geuen/ dat hy mondelickē met hē spreken/
ende hem met synen ooghen sien sal.
5 Eñ hy sal Zedechiam na Babel voerē/
daer sal hy ooch blyuen. tot dat ick hem te
huys soecke / spreeckt de Heere : want
wanneer ghy schoon teghen de Chaldeen
stryde: so sal v doch niets wel sloen.
6 Ende Jeremias sprack : Des Heeren
woordt is tot my ghescchiedt. eñ spreeckt:
Hanameel. 7 Siet / Hanameel de sone Sallum ws
Ooms, koemt tot v / ende sal segghen :
c Leui.25.25 Lieue. koopt ghy mynē Acker te Anathoth
Num.27.8. c want ghy hebt het naeste vriendtrecht
ende 36. 8. daer toe, dat ghy hem koopen sult.
Ruth. 4. 3. 8 Also quam Hanameel. myns Ooms sone
tot my/ (als de Heere geseyt hadde/)voor
den Hof der gheuanckenisse/ eñ sprack tot
my: Lieue/ koopt mynē Acker te Anathoth/
die inden Lande BenJamin light : want
ghy hebt erfrecht daer toe, ende ghy zijt de
naeste: Lieue/ koopt hem.
9 Doe merckte ick / dat het des Heeren
woort ware / ende kochte den Acker van
d Mat.27.9 Hanameel/ myns Ooms sone/ te Anathoth
eñ d woech hē dat gheldt toe/ seuen Sikel/
ende tien Siluerlingen.
10 Eñ schreef eenen Brief, ende versegelde
hem eñ nam getuygen daer toe / eñ woech
het geldt daer henē, op eener Waechschalē.
11 Eñ nam den versegelden koopbrief tot
my/ na den Rechte eñ der ghewoonheydt/
ende een opene wtschrift.
12 Eñ dede dē koopbrief/ Baruch dē sone
Neria/ des soons Mahasea / in teghen-
woordicheyt Hanameel myns Ooms sone
eñ der getuygen/ die inden koopbrief ghe-
schreuen stonden / eñ aller Joden/ die aen
den Houe der gheuanckenisse woonden.
13 Ende beual Baruch voor haren ooghen/ Baruch.
ende sprack:
14 So spreeckt de Heere Zebaoth / de God
Israels : Neemt dese Brieuen / den verse-
gelden koopbrief met tsamen deser opener
wtschrift / ende legtse in een Aerden Vat/
dat sy langhe dueren meughen:
15 Want so spreeckt de Heere Zebaoth / de
God Israels: Noch salmē huysen Ackers
eñ Wijnbergen koopen in desen Lande.
16 Eñ doe ick den koopbrief/ Baruch den Een Gebet.
sone Neria ghedaē hadde/ badt ick tot den Jeremie.
Heere / ende sprack: e Gene.1.1.
17 Och Heere Heere/ siet / e ghy hebt Hemel Jere. 10. 12.
ende Aerde ghemaeckt / door uwe groote f Job.42. 2.
kracht / ende door uwen wtghestreckten Sapi.11. 18.
arm/ f ende daer en is geen dinck voor v g† Zach 8. 6.
onmeugelick. Mat.19.26.
18 h Die ghy wel doet vele duysenden/ende Luce. 1. 37.
vergeldet de misdaet der Vaderen / inden ende 18. 27.
boesem harer kinderen na hen: ghy Groote g† Anders
ende Stercke God/ i Heere Zebaoth is verborgen.
uwen Name. h Exod.34.7
19 Groot van Rade/ eñ machtich vā Daede: i Esai.48. 2
eñ k uwe oogen staen open ouer alle wegen ende 51. 15.
der menschen kinderen : l dat ghy eenen Jere. 31. 35.
yeghelicken gheuet na synen wandel/ eñ na k Pro.15. 3.
der vrucht zijns wesens. 2 Para.16.9
20 Die ghy in Egyptenlande hebt Teecke- Psal.33.13.
nen eñ Wonderen ghedaen / tot op desen Job.28. 25.
dach, beyde aen Israel ende den menschen/ Sprac.23.27
eñ hebt v eenen Name ghemaeckt/ als hy 2 Mach.9.5
hedensdaechs is. Jere. 17. 10.
21 m Eñ hebt v volck Israel/ wt Egypten- ende 25.14
lant geleydt/ door Teeckenē eñ Wonderen/ Job.34. 11
eñ door een Machtighe handt/ door eenen l Roma.2.6.
wtghestreckten Arm / ende door groote Psal.62.13
Verschrickinghe. Apoc.2.23.
22 Eñ hebt hen dit Landt gegeuen / welcker m Exo.7.8.9
ghy haren Vaderen ghesworen haddet, dat 10.11.12,13.14
ghy het hen gheuen woudet / een Landt/
daer melck ende heunich inne vliedt.
23 n Ende doe sy daer in quamen/ende het n Judic.2.3.
besaten / hoorden sy uwer stemme niet/ 4. 6. 8.
wandelden oock niet na uwer Wet : ende
alles wat ghy hen gheboden haddet, dat sy
doen souden/dat lieten sy: daerom ghy hen
oock alle dit ongeluck liet ghebeuren.
24 Siet / dese Stadt is beleyt / dat sy ghe-
wonnen/ eñ door dē Sweerde/ Hongher eñ
Pestilencie/ in der Chaldeen handen / die
teghen haer stryden/ghegeuen wordē moet :
ende als ghy ghesproken hebt / so gaet het
nv, dat siet ghy.
25 Ende ghy Heere Heere spreeckt tot my:
Koopt ghy eenen Acker voor gelt / ende
neemt ghetuygē daer toe/ so doch de Stadt
in der Chaldeen handen ghegeuen wordt?
26 Eñ des Heeren woordt ghescchiedde tot
Jeremiam/ ende sprack :
27 o Siet / ick de Heere ben een God alles o Num. 16. 22.
vleesches. soude my wat onmeugelick zijn?
28 Daerom so spreeckt de Heere also : p p Jere.25.9.
Siet/ ick gheue dese Stadt inder Chaldeen ende 32. 3.
handē/ eñ in de handt Nabugodonosor des ende 39. 8.
Koninckx te Babel/ eñ hy salse gewinnen.
29 Eñ de Chaldeen/ die teghen dese Stadt
stryden/ sullen daer in komen/ eñ haer met
vyer aensteken eñ verbranden/ met tsamen
den huysen / daer sy op den daken Baal
gheroocket/ eñ andere Goden Dranckoffer
geoffert hebbē/ op dat sy my vertoornden.
30 Want de kinderē Israels, eñ de kinderen
Juda/ hebbē van harer ieughet op gedaen/
dat my qualick behaecht: ende de kinderen
Israels hebben my vertoornt / door harer
handen werck spreeckt de Heere.

Want

31 Want sindt der tijdt / dat dese Stadt
ghebouwet is/tot op desen dach/ heeft sy
my toornich eñ grimmich ghemaeckt/ dat
ickse moet vã mynẽ aengesichte wech doẽ.
32 Om alle der boosheyts wille/ der kinde-
ren Israels/ eñ der kinderen Juda / die sy
ghedaen hebben dat sy my vertoorndẽ, sy/
hare Koningẽ/Vorsten/Priesterẽ eñ Pro-
pheten/eñ die in Juda eñ Jerusalẽ woonẽ.

q Jere.2.27 Zach. 7. 11. r Of / alle wegbe. Hebr. vroech f 2. Reg. 21. 4. Jere.7.11.29

33 Sy hebben my den rugge/ ende niet het
aengesichte toeghekeert : q hoewel ickse r
voorgaens leeren liet: doch sy en wouden
niet hooren/noch hen beteren.
34 f Daertoe hebben sy hare gruwelen in
dat huys ghesettet/ dat van my dẽ Name
heeft/op dat sy het verontreynichden.

t Levit.18.21 ende 20. 2. 2.Reg.16.3. ende 17. 17. Deut.12.31 ende 18. 9. Jere. 7. 30. ende 19. 5. Ezec.16.20.

35 Eñ hebben de Hoochten Baals gebou-
wet / inden dale BenHinnon: t op dat sy
hare soons eñ dochteren den Moloch ver-
branden : daer ick hen niets van bevolen
hebbe, eñ het en is my noyt inden sin ghe-
komen/dat sy sodanigẽ gruwel doẽ soudẽ/
daermede sy Juda alsoo tot sondẽ brachtẽ.
36 Eñ nu om dies wille spreeckt de Heere
de God Israels alsoo vã deser Stadt daer
ghy van segghet : Dat sy worde door den
Sweerde Hongher eñ Pestilencie / in de
handen des Koninckx te Babel ghegheven.

u Deut.30.3.

37 u Siet / ick wilse vergaderen wt allen
Landen/ daer ickse henen verstoote/ door
mynen grooten toorne/grimmichheyt ende
onbarmherticheyt/eñ wilse weder aen dese
plaetse brengen dat sy sullẽ seker woonen.

x Jere.24.7. ende 31.33. Zach. 8. 8.

38 x Ende sy sullen myn Volck zijn/ so wil
ick haer God zijn.

y Psa 119,36 Ezech.11 19

39 y Eñ wil hen eenerley herte eñ wesen ge-
ven/dat sy my vreesen sullẽ haer levedage:
op dat het hen eñ haren kinderen na hen/
wel gae.

z Ezec.36.26

40 z Eñ wil een eewich verbondt met hen
maken, dat ick niet en wil aflaten hen wel
te doen / eñ a wil hen myn vreese int herte
gheven dat sy niet van my en wijcken.

a Esaie.55.3 Ezech.37.26 b Deut.30 9. Jere. 31. 28. Zach. 8. 14. c Of / in brieven be-schrijvẽ.etc.

41 b Eñ het sal mynen lust zijn/ dat ick hen
wel doen mach: eñ ick wilse in desen lande
planten/ ghetrouwelicken/ van gantscher
herten / ende van gantscher ziele.
42 Want so spreeckt de Heere : Gelijck als
ick over dit volck hebbe komen laten/ alle
dit groote ongeluck : also wil ick oock alle
dat goede over haer komen laten / dat ick
hen ghesproken hebbe.
43 Eñ daer sullen noch ackeren ghekocht
worden in desen lande/ daer ghy vã segget:
Het sal woest liggen / dat noch lieden noch
vee / daer inne bliuen / ende worde in der
Chaldeen handen ghegeven.
44 Dannoch salmen Ackers voor ghelt
koopen/ende verbrieven/ c versegelẽ ende
betuygen : in den lande Ben Jamin ende
rondtom Jerusalem henẽ, eñ in dẽ Steden
Juda in den Steden op den gheberchten/
in den Steden in dẽ leechtẽ eñ in den Ste-
den teghent Suyden : want ick wil hare
ghevanckenisse wenden spreeckt de Heere.

Dat xxxiij. Capittel.

1. Na eechtuerrdigher straffe. 6. wil de Heere synẽ volcke/ eẽ genadige heylinge 10 ende wedersettinge beschicken. 14. seyt tot den Heylandt Christum / 17. met synen altoos duerigen Kercke.

Dit Capittel is een openbaer prophete-ringhe van Christo Jesu ende synẽ Kercke. a Jere.20.2 ende 32. 2. b t An. haer (Jerusalem) maket / de Heere diese ghestaltet/ dat hyse be-reyde/ Heere etc.

1 Ende des Heeren woordt geschiede tot
Jeremia ten anderenmael / a doe hy
noch in den Voorhove der ghevancke-
nisse besloten was, ende sprack :
2 So spreeckt de Heere, die b t sulcx maket
doet ende wtrichtet/ Heere is zijn Name.
3 Roept my/ so wil ick v antwoorden/
eñ wil v kondt doẽ groote ende gheweldige
dingen/ die ghy niet en weet.
4 Wãt so spreeect de Heere, de God Israels/
van den huysen deser Stadt/ ende van den
huysen der Koningen Juda/ welcke afghe-
brokẽ zijn/Bolwercken te maken ter weer.
5 Eñ van dien/ die daerin ghekomen zijn/
op dat sy tegẽ de Chaldeen strijdẽ mogen:
dat sy de selfste vullen moeten met dooden
lichamen/ welcke ick in mynen toorne ende
grimmicheyt verslaen wil: want ick hebbe
mijn aengesichte vã deser Stadt verborgẽ/
om alle harer boosheyt willẽ.

c † And. den alderhoochstẽ vrede eñ trouwe op-doen.

6 Siet, ick wilse heelen eñ ghesõnt maken/
eñ wil hen c † des ghebedts om vrede ende
trouwe ontwijden.
7 Want ick wil de ghevanckenisse Juda/
eñ de ghevanckenisse Israels wenden/ende
wilse bouwen als van aenbeghinne.

d Esai.43.25 Psal. 25.11. e Colos.2.13.

8 d Eñ wilse reynighen van aller misdaet/
daer sy tegen my mede gesondiget hebben/
* eñ wil hen vergeven alle misdaet daer sy
tegen my mede gesondiget eñ overgetreden
hebben.
9 Ende dat sal my eenen vrolicken Name/
roem eñ prijs zijn onder allen Heydenen op
Aerden/ wanneer sy hooren sullen alle dat
goede dat ick hen doe: eñ sullẽ hen verwon-
derẽ eñ ontsettẽ over alle den goedẽ eñ over
alle den vrede dien ick hen / f † gheven wil.

f And deser (Stadt) g Jere.7.19 33.

10 So spreeckt de Heere : g Aen deser plaet-
se / daer ghy van segghet : Sy is woeste/
dewyle dat noch lieden noch Vee in den
Steden Juda, eñ op dẽ straten te Jerusalẽ
blijft (die so verwoestet zijn, dat daer noch
liedẽ noch Borgers noch Vee/ daerinne is)

h Jere. 16. ende 28.

11 h Salmen dannoch wederomme hooren
een gheschrey van vreuchden eñ herten vro-
lichheyt/ de stemme des Bruydegoms ende
der Bruydt/ ende de stemme der ghener die
daer seggen: Dancket den Heere Zebaoth/
dat hy so ghenadich is, eñ doet altoos wel:
ende dier/ die daer Danckoffer brengen ten
Huyse des Heeren : i wãt ick wil des landts
ghevanckenisse wenden / als van aenbe-
ginne / spreeckt de Heere.

i Jere.32.26

12 So spreeckt de Heere Zebaoth: In deser
Stede die so woest is/ dat daer noch lieden
noch Vee daerinne zijn / ende in alle synen
Steden sullẽ dannoch wederomme herders
huysen zijn. die de Kudde weyden/
13 Beyde in den Steden op den gebercchten/
eñ in den Steden inden leechten / eñ in den
Steden teghent Suyden inden lande Ben
Jamin/ eñ rontomme Jerusalem henen, eñ
in den Steden Juda : k daer sullen dan
noch wederomme de Kudden ghetelt wt
ende in gaen/ spreeckt de Heere.

k Esai.27.6

14 l Siet, de tijt koemt / spreeckt de Heere/
dat ick dat genadige Woort verwecke wil,
welcke ick den huyse Israels, eñ den huyse
Juda ghesproken hebbe.

l Jere. 23. 5.

15 In den selven dagen eñ terselvertijt/wil
ick in den David eene vrucht der gherech-
ticheyt opgaen laten/ (n ende het sal een
Koninck zijn die wel regeren sal,) eñ sal het
Recht eñ Gerechticheyt aenrichtẽ op Aerden.

m Jere.23.5. Ezech.37.24 Jesus Christus is dese vrucht Davids.

16 Terselver tijt, sal Juda gheholpen wor-
den, o eñ Jerusalem seker woonen: eñ men
sal hem heeten: p De Heere die onse Recht-
veerdicheydt is.

n Esaie.32.1 o Esa.32.18. p 1.Cor.1.30. q 2.Sam.7. 13. 1. Reg. 9. 5. r 1. Sam.2.35. f Esai.62. 6. ende 66.21. 1Petr.2.9.

17 Want so spreeckt de Heere : q Het en sal
nemmermeer feylen / daer en sal een van
David sittẽ, op dẽ Stoel des huys Israels.
18 r Desghelijcx en salt nemmermeer feylen/
daer sullen f Priesters eñ Leviten zijn voor
my/ die daer Brantoffer doẽ/ eñ Spijsoffer
aensteken/ eñ Offer slachten eewichlick.
19 Ende des Heeren woort gheschiedde tot
Jeremiam, ende sprack :

t Gene.8.22. 20 So spreeckt de Heere: t Wanneer myn
Verbont ophouden sal met den daghe en
der nacht/ dat het gheen dach ende nacht
en zy te syner tydt:
21 So sal oock myn Verbondt ophouden
met mynen knechte David / dat hy niet
eenen Sone en hebbe ten Koninge op synē
Stoel: u ende met den Leviten en Prieste-
u Esa.61.6. ende 66.21. 1. Pet. 2.9. ren mynen Dienaren.
x Gene.15.5 ende 22.17. 22 x Ghelijckmen des Hemels Heyr niet
tellen nach het zant in der Zee niet meten
en kan / also wil ick vermeeren het Zaedt
Davids myns knechts / ende de Leviten/
die my dienen.
23 En des Heeren woordt ghesciedde tot
Jeremia/ ende sprack:
24 Hebdy niet ghesien wat dit volck seydt/
en spreeckt? De Heere heeft doch oock de
y †And.wt-verkoren. twee gheslachten verworpen / die hy y †
verkoren hadde: en z lasteren myn Volck/
z Dat is/ Sy beweghē het volck ten ongheloove ende vertwijvelinghe. als en souden sy myn Volck niet meer zijn.
25 So spreeckt de Heere: Houde ick myn
Verbont niet met Dach en Nacht / noch
de Ordeninge des Hemels ende Aerden:
26 So wil ick oock het Zaedt Jacobs en
Davids myns knechts verworpē, dat ick
niet wt haren zade en neme/ die daer heer-
schen/ over het zaedt Abrahams/ Isaacx
a Jere.33.11. en Jacobs: a want ick wil hare gevancke-
nisse wendē, en my over haer ontfermen.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. 21. De Propheet seyt wt bevele Gods/
wat ongheluck over den Zedekia ende
Jerusalem komē sal/ 8. Item hoe de Heere
het volck/ 11 verbroken verbonts halven
dat sy over den Vrij Jare ghemaeckt
hadden 17 straffen wil.

a Jere.39.1. 1 DJt is het woordt dat vanden Heere
ghesciedde tot Jeremia / a doe
Nabuchodonosor de Koninc te Babel
met tsamen alle synen Heyre / ende allen
Koninckrijckē op Aerden/ die onder synen
ghebiede waren/ ende alle Volcken streden
tegen Jerusalem / ende alle hare Steden/
ende sprack:
2 So spreeckt de Heere / de God Israels:
Gaet henen / ende segghet Zedekie den
Koninck Juda / en spreeckt tot hem: So
b 2.Reg.25.4 spreeckt de Heere: b Siet / ick wil dese
Jere.32.28. Stadt in die handen des Konincx te Ba-
ende 39. 8. bel gheuē, en hy salse met viere verbrandē.
3 Ende ghy en sult syner hant niet ontco-
men / maer ghegrepen / en in syne handt
ghegeven worden: dat ghy hemmet oogen
sien / ende mondelicken met hem spreken
sult / ende na Babel comen.
4 Soo hoort doch Zedekia / ghy Coninck
Juda / des Heeren woort: Soo spreeckt de
Heere van v: Ghy en sult niet door het
Sweerdt sterven.
c 1.Sam.31.12 5 Maer ghy sult in vrede sterven: c ende
2.Para.16.14 alsmen uwe vaderen de vorige Coningen/
die voor v gheweest zijn / verbrandt heeft/
soo salmen v oock verbranden / ende v be-
claghen / Och Heere: want ick hebbe het
ghesproken/ spreeckt die Heere.
6 Ende de Propheet Jeremias seyde alle
dese woorden tot Zedekiā den Coninck
Juda/ te Jerusalem/
7 Doe het Heyr des Conincx te Babel al-
reede streedt tegen Jerusalē/ en tegen alle
Lachis. Aseka. overgebleven Steden Juda/ namelicken/
teghen Lachis ende Aseka: d want dese
d 2.Para.11. 5. 9. als de * vaste Steden / waren noch over
* Of. sterckste. ghebleven vanden Steden Juda.
8 Dit is het woort dat vanden Heere ge-
sciedde tot Jeremia / daer na als de Co-
ninck Zedekia een verbont gemaeckt had-
de / met dē gantschen volcke te Jerusalē/ e e Exo. 21.2.
een Vrij Jaer wt te roepen. Levit.25.39.
9 Dat een yeghelick synen knecht / en een Deut.15.12.
yeghelick syne maegt/ die Hebreers ende
Hebreersche waren / soude vrij geven dat
gheen Jode/ den anderen vanden selven
voor lijfeyghen hielde.
10 Doe hoorden hem alle Vorsten/ ende al-
le het volck/ die sodanich verbondt inghe-
gaen waren: dat een yegelick synen knecht
en syne maegt soude vrij gheven / en haer
nz meer voor lijfeygē houdē, en gantse los.
11 Doch daer na keerden sy hen wederom/
en eyschten de knechten en maegden weder
tot hen/ die sy vrij ghegeven hadden / ende
dwongense dat sy knechten en maeghden
zijn moesten.
12 Doe ghesciede des Heeren woordt tot
Jeremiā vanden Heere/ ende sprack:
13 So spreeckt de Heere de God Israels:
Jck hebbe een verbondt ghemaeckt met
uwen vaderen/ doe ickse wt Egyptenlandt
wt den Dienſthuyse leydde, ende sprack:
14 f Wanneer seven iaer om zijn / so sal een f Exod.21.2
yegelick synen broeder die een Hebreer is/ Deut.15.12.
en hemselven hem verkocht, ende ses Jaer
ghedient heeft / vrij van hem los laten:
doch uwe vaders en hoorden my niet/ en en
neychden hare ooren niet herwaerts.
15 So hebbet ghy v heden bekeert / ende
ghedaen dat my wel behaechde / dat ghy
een Vrij Jaer liet wtroepen een yeghelick
synen naesten: en hebbet des een verbondt
ghemaeckt / voor my in den huyse/ g dat g 1.Reg.9.3
na mynen Name ghenoemt is.
16 Doch ghy zijt omgheslagen/ en ghy ont-
heylighet mynen Name/ en een yeghelick
eyscht synē knecht en syne maeght weder/
die ghy haddet vrij ghegheven/ dat sy haer
selfs eyghen waren: en dwingtse nu dat sy
uwe knechten ende maeghden zijn moeten.
17 Daerom spreeckt de Heere also: Ghy en
hoort my niet / dat ghy een Vrij Jaer wt-
riepet/ een yegelick synen broeder en synen
naesten: siet / so roepe ick, spreeckt de Heere/
v lieden een Vrij Jaer wt ten Sweerde/ ter
Pestilencie/ tē honger/ en en wil v in geenen
Koninckrijcke op Aerden blijven laten:
18 En wil de liedē die myn Verbondt over-
treden/ en de woorden des Verbonts / dat
sy voor my ghemaeckt hebbē / niet en hou-
den/ so makē, h als het Kalf/ dat sy in twee h Gene.15.10
stucken ghedeylt hebben/ ende tusschen den
stucken henen ghegaen zijn/
19 Namelickē de Vorsten Juda/ de Vorsten
Jerusalems/ de Kamerlingen/ de Priesters/
en het gantsche volck inde lande/ die tusschē i Dat is een
des i Kalves stucken henen ghegaen zijn. wyse ghe-
20 En wilse geven in harer vyanden handt/ weest ten
en der gener die hen na dē leven staen: k dat waerteeckē/
hare lichamē sullē dē Vogelen onder dē He- dat dat ver-
mel/ en dē Dierē op Aerdē/ ter spijse wordē. bondt soude
21 En Zedekiam dē Koninck Juda en syne vast zijn/ de-
Vorsten / wil ick gheven in de handē harer wyle sy het
vyanden/ en der genen die hen na den leven offer Gods
staen/ en den Heyre des Konincx te Babel/ l daermede
die nu van v lieden afghetogen zijn. eerden / als
22 Want siet/ ick wil hen bevelen/ spreeckt de ter ghetuy-
Heere / ende wilse weder voor dese Stadt genisse der
brengen/ en sullen teghen haer strijden/ ende waerheyt.
haer ghewinnen/ en met vyere verbranden: k Psal.79.2
ende wil de Steden Juda verwoesten/ dat Jere.7.33.
daer niemandt meer woonen en sal. l Jere.37.5.

Dat xxxv. Capittel.

1. De Heere beklaecht hem met het
exempel der Rechabiterē/ 12. dat menschen
ghebodē boven de syne/ aenghenomen

ende ghehouden worden /17. drepch de on-
ghehoorsame Joden haer ongheluck/ 18.
den ghehoorsamen Rechabiters doch/ seyt
hy synen segghen toe.

1 Dit is het woordt dat vanden Heere ge-
schiede tot Jeremia/ ter tijdt Joiakim
des soons Josia/ des Koninckx Juda/
Rechabi-ters. ende sprack:
a 2.Re.10.15 2 Gaet henen in der a Rechabiters huys/
eñ spreeckt met hen/ ende brenghet haer in
des Heerē huys in eene der Cappellē/ ende
schinckt hen wijn.
3 Doe nam ick Jasania den sone Jeremie/
des soons Habasinia/ met tsamen synen broe
deren ende alle synen sonen/ ende het gant-
sche huys der Rechabiten/
4 Eñ brachtse in des Heeren huys/ in de Ca
pelle der kinderen Hanan/ des soōs Jegda-
lia/ des mans Gods/ welcke by der Vorstē
b Anders/ Schatwaerders. Capelle is/ bouen der Capelle Maseia/ des
soons Sallum des b Deurwachters/
5 Eñ ick settede den kinderē van der Recha-
biten huyse/ bekers vol wijns/ ende schalen
voor/ ende sprack tot hen: Drinckt wijn.
6 Doch sy antwoordē: Wy en drincken gee
nē wijn: want onse vader Jonadab/ de sone
Rechab/ heeft ons geboden eñ geseyt: Ghy
lieden ende uwe kinderen en sult nemmer-
c Jere.29.5. meer gheenen wijn drincken/
7 c Eñ gheen huys bouwen/ geen zaet saeyē/
gheenen Wijnberch planten/ noch hebben/
maer sult in Huttē woonen uwe leefdaghe:
op dat ghy lange leuet indē lande daer ghy
inne wandelet.
8 Also hoorē wy der stēme onses vaders Jo-
nadab des soōs Rechab in allē dat hy ons
gheboden heeft/ dat wy gheenen wijn en
drincken/ onse leefdage noch wy/ noch onse
wijuen/ noch soons/ noch dochteren.
9 Eñ en bouwen oock gheene huysen/ daer
wy inne wooneden/ eñ en hebben noch wijn
berghen noch Ackers noch zaedt.
10 Maer woonen in Hutten ende hooren eñ
doen alle dinck/ als onse vader Jonadab ge
boden heeft.
11 Als nu Nabuchodonosor de Koninc te Ba
bel opwaerts int landt tooch/ spraken wy:
Koemt laet ons na Jerusalem trecken/ voor
den Heyre der Chaldeen eñ Syriers/ eñ zijn
also te Jerusalem ghebleuen.
12 Doe ghesciede des Heeren woordt tot Je-
remia/ ende sprack:
13 So spreect de Heere Zebaoth/ de God Is-
raels: Gaet henen/ eñ spreect tot dien in Ju-
da/ eñ tot den Burgeren te Jerusalem: Wilt
ghy v dan niet beteren/ dat ghy mynē woor
den hooret/ spreeckt de Heere?
14 De woordē Jonadab des soons Rechab/
die hy synen kinderen geboden heeft/ dat sy
gheenen wijn drincken en sullen/ wordē ge-
houden/ ende en drincken gheenen wijn/ tot
d Of/ allewe op desen dach/ daerom dat sy haers vaders
ghe/ Hebr. gheboden hooren: doch ick hebbe v d voor-
vroech. gaens predicken laten / noch en hoort ghy
e Jer.18.11 lieden my niet.
ende 25.3.5. 15 e So hebbe ick oock voorgaens tot v gesō-
Jone 3.8. den/ alle myne knechtē de Propheten/ eñ la
4. Reg.17.13. ten segghen: Bekeert v een yegelick van sy-
Ezech.18.30 nen boosen wesen/ eñ betert uwe wesē/ ende
f Pro.1.24. volget anderen Goden niet na/ hen te dienē
Esaie.65.11 so sullet ghy inden lande blijuen / dat ick v
ende 66.4. eñ uwen vaderen gegeuen hebbe/ f doch gy
Jere.7.13. en wandet uwe ooren niet herwaerts ney-
ghen/ noch my hooren.
16 So doch de kinderen Jonadab des soons
Rechab/ haers vaders ghebodt/ dat hy hen
gheboden heeft/ gehouden hebben: doch dit
volck en hoort my niet.

17 Daerō/ so spreect de Heere/ de God Zeba-
oth/ ende de God Israels: Siet/ ick wil ouer
Juda/ eñ ouer alle Burgers te Jerusalem co-
men laten alle het ongeluck/ dat ick teghen
haer ghesproken hebbe: daerom dat ick tot
hen gesproken hebbe/ ende sy niet hooren en
willen/ ick hebbe geroepen/ ende sy en willē
niet antwoorden.
18 Eñ ten huyse der Rechabiten/ sprack Jere
mias: So spreect de Heere Zebaoth/ de God
Israels: Daerom/ dat ghylieden den gebode
ws vaders Jonadab hebbet gehoort/ eñ alle
syne gheboden gehouden/ ende alles dat ge-
daen/ wat hy v lieden gheboden heeft.
19 Daerō spreect de Heere Zebaoth/ de God
Israels also: g Het en sal Jonadab den sone g Jer.33.19
Rechab nemmermeer feylen/ daer sal yemāt
van den synen alle tijdt voor my staen.

Dat xxxvi. Capittel.

1. Jeremias geuanckelick/ laet wt beuele
des Heeren/ syne predicatie in een Boec ver
teeckenen/ 6. ende de selue aen den vastenda-
ghe in den huyse des Heeren/ den gantschen
Juda voorlesen. De Vorsten ende Ouersten
des volcx. 11. dien sulcx aengeseyt woort 14.
eysschen dat Boeck/ hoorē oock lesen/ 19. eñ
sy daer den Koninck van vermanen/ 13. laet
hy het schandelicken verbranden/ 27. de
Heere heet een ander Boeck schrijuen/ 29.
ende den Koninck syne straffe aensegghen.

1 In den vierden Jare Joiakim / des soons
Josia/ des Koninckx Juda/ ghesciedde dit
woordt tot Jeremiā van den Heere / ende
sprack:
2 a Neemt een Boeck/ eñ schrijft daerin alle a Jer.30.2
redenen/ die ick tot v ghesproken hebbe/ o-
uer Israel/ ouer Juda ende alle volcken: van
der tijt aen/ dat ick tot v ghesproken hebbe/
namelicken/ van der tijdt Josia aen / tot op
desen dach.
3 b Oft misschien het huys Juda / wanneer b Jer.8.19.
sy hooren alle het ongeluck/ dat ick hen denc
ke te doen/ hen bekeeren wouden/ een yeghe-
lick van synen boosen wesen: op dat ick
hen hare misdaedt ende sonde vergheuen
konde.
4 Doe riep Jeremias Baruch dē sone Neria: Baruch Je
c de selue Baruch schreef in eē Boeck/ wt dē remie
monde Jeremie/ alle redenen des Heerē/ die Schrijuer
hy tot hem ghesproken hadde. c Jere.45.1
5 Eñ Jeremias geboot Baruch / eñ sprack:
Ick ben gheuanghen/ dat ick niet en can in
des Heeren huys gaen.
6 Doch gaet ghy daer henen in/ eñ leest dat
boeck/ daerin ghy des Heeren redenē wt my-
nen monde geschreuen hebt/ voor den volcke
in den huyse des Heeren: aen den vasten da-
ge: ende saltse oock lesen voor den oorē des
gantschen Juda/ die wt haren Steden daer
in komen.
7 Oft sy hen misschien met bidden voor den
Heere veroetmoedigen wouden/ eñ hen be-
keeren/ een yegelick van synen boosen wesē:
want dē toorne ende grimmicheyt is groot/
daer de Heere teghen dit volck van ghespro-
ken heeft.
8 Eñ Baruch de sone Neria/ dede alles wat
hē de Propheet Jeremias beuolē hadde/ dat
hy de redenen des Heeren wt den Boecke
lase inden huyse des Heeren.
9 Het begaf hem Ja/ indē vijfsten Jare Jo- d Jone.3.5.
iakim des soōs Josia/ des Koninckx Juda/
inder negender Maent/ d datmen eenen va-
sten vercondichde voor den Heere/ allē volc-
ke te Jerusalem/ ende allen Volcke dat daer
wt den Stedē Juda/ tot Jerusalem koemt.
10 e Ende Baruch las wt den Boecke de re- e Baruc 1.8.
denen

denen Jeremie /indē huyse des Heerē/inder
Capellen Gemaria/des soons Saphā des
f Jer.26.10 Kantzeliers / inden bouensten Voorhof/ f
voor der niewer poorten aen dē huyse des
Heeren/voor den gantschen volcke/
11 Doe nu Micheas de sone Gemaria/des
soons Saphan/ alle redenen des Heerē wt
den Boecke ghehoort hadde/
12 Ginck hy henē af in des Koninckx huys in
de Kantzelie:ende siet/aldaer saten alle Vor
sten/Elisama de Kantzelier/ Delaia de sone
Semaia/Elnathan/de sone Achbor/Gema
ria de sone Saphan/ ende Zedekia de sone
Hanania/met tsamen allen Vorsten.
13 Eñ Micheas vercondichde hen alle rede-
nē die hy ghehoort hadde/ als Baruch las
wt den Boecke/ voor de ooren des volckx.
Judi. 14 Doe sondē alle Vorstē/Judi dē sone Na-
thania/ des soons Selemia/des soons Chu
Baruch si/na Baruch/eñ lieten hem seggen: Neemt
leest het dat Boeck daer ghy voor dē volcke wtgele-
Boec voor sē hebt met v/ende comt herwaerts:eñ Ba-
allen Vorstē ruch de sone Neria/ nā het Boeck met hem
ende Ouer- ende quam tot hen.
sten des 15 Ende sy spraken tot hem: Settet v/eñ le-
volcx. set/dat wy herhoorē.ende Baruch las het
hen voor haren ooren.
16 Eñ doe sy alle redenē hoorden/ontsettedē
sy hen/een tegen den anderen/ende spraken
tot Baruch:wy willen alle dese redenen dē
Koninck condt doen.
17 Ende vraechden dē Baruch:Segget ons/
hoe hebdy alle dese redenen wt synen mon-
de ghescreuen?
18 Baruch sprac tot hen:Hy las my alle dese
redenen toe. wt synen monde/ eñ ick schreef-
se met incke int Boeck.
19 Doe sprakē de Vorsten tot Baruch:Gaet
henen/eñ verberecht v met Jeremia dat nie
mandt en wete waer ghy lieden zijt.
20 Sy dan ghinghen henen in ten Coninghe
in den Voorhof/ ende lieten het Boeck bly-
uen inder kamer Elisama des Kantzeliers/
ende seyden voor den Coninck aen/alle dese
redenen.
21 Doe sant de Coninck den Judi henē/ het
Boec te halen: deselue nā het wt der camer
Elisama des Kātzeliers:eñ de Judi las het
voor den Koninck / ende allen Vorsten die
by den Coninck stonden.
22 De Coninck nu/ sat in den Winterhuyse/
g† An. ende in der negender Maent/g† aen den Schoor-
voor hem steene.
brandde een 23 Als nu Judi drye oft vier bladeren gelesen
gloedt. hadde/versnetde hy het met eenen Schryf-
Jeremie messe/ h eñ wierp het in het vyer / dat voor
Boeck wort den Schoorsteene was / tot dat dat Boeck
verbrandt. gantsch verbrandt inden vyere.
h 1 Mac 1,59 24 Ende niemant ontsettede hem/noch ver-
Actu. 19.19 scheurde syne kleederen/ noch de Coninck/
noch syne knechtē/die doch alle dese redenē
ghehoort hadden.
25 Hoewel Elnathan/ Delaia eñ Gemaria/
baden den Coninck/ hy en woude doch dat
Boeck niet verbranden: doch hy en hoorde
hen niet.
26 Daertoe geboot noch de Coninck/Jerah-
meel den sone Hameleck/eñ Sereia den sone
Asriel / ende Selamia den sone Abdeel / sy
souden Baruch den Schrijuer/eñ Jeremiā
den Propheet/grijpen: doch de Heere had-
dese verborghen.
27 Doe gheschiede des Heeren woort tot Je-
remiā / daer na als de Koninck het Boeck
eñ de redenen die Baruch ghescreuen had
de wt dē monde Jeremie/verbrant hadde/
ende sprack:
28 Neemt v wederomme een ander Boeck/
ende schrijft alle vorighe redenen daerin/ die
inden eersten Boecke ghescreuen stonden/
welcker Joiakim de Coninck Juda ver-
brant heeft.
29 Eñ segget den Joiakim/den Coninck Ju Joiakim Co
da:So spreect de Heere:Ghy hebt dit Boec ninc Juda.
verbrant ende geseyt:Waerom hebdy daer
in ghescreuen/ dat de Coninck van Babel
comen sal/ eñ dit lant verderuen/ende makē
dat daer noch liedē noch vee meer daerinne
zijn en sullen.
30 Daerom spreeckt de Heere van Joiakim
den Coninck Juda: i Daer en sal niemandt
van den synen op den Stoel Dauids sitten/ i2.Re.24.17
k ende zijn lichaem sal wech geworpen/ des k Jer.22.18
daechs inder hitte/ende des nachts inden
vroste ligghen.
31 Ende ick wil hem ende zijn zaet/ende syne
knechten te huys soecken/ om haer misdaet
wille : ende ick wil ouer haer/ ende ouer de
Burgers te Jerusalem/ eñ ouer die in Juda/
comen laten alle het ongheluck dat ick hen
ghesproken hebbe/ ende sy doch niet en hoo-
ren.
32 l Doe nam Jeremias eē ander Boeck/eñ de l Jere.30.2
de het Baruch den sone Neria dē Schrijuer: ende 36.2.
die schreef daerin wt den monde Jeremie/
alle de redenē die in den Boecke stondē/ dat
Joiakim de Coninc Juda/ hadde met vyere
verbranden laten:eñ tot den seluen/ werden
der redenen noch veel meer dan eener warē.

Dat.xxxvij.Capittel.

1 Jeremias gheeyscht/ voor den Zedekia
te bidden/ 5. laet hem der stadt Jerusalems
ghewisse verstooringhe aenseggen/ 10. wort
in voorghenomener reyse int lant BenJa-
min/voor eenen afuallighen aengegrepen/
ende ghevangen. 16. ende na heymelickē ge
spreke met den Zedekia. 19. in een ander ge-
uanckenisse ghebracht.

1 Ende Zedekias de sone Josia/wert a Co
ninck in de stede Jechonia des soōs Jo- a 2.Re.24.17
iakim:want Nabuchodonozor de Coninc 2.Par.36.10
te Babel/maeckte hem ten Coninge in den
lande Juda.
2 Doch hy ende syne knechten/eñ het volck
in den lande/en hoorden des Heeren woor-
den niet/die hy door dē Propheet Jeremia
sprack:
3 b† Nochtans sant de Coninc Zedekiā/Ju
chal den sone Selemia/eñ Zophonia den so b† And. Ge
ne Maseia den Priester/ tot den Propheet löckewel.
Jeremiā/ eñ liet hem seggen:Bidt dē Heere Jere.21.1.
onsen God voor ons. ende 42.2.
4 Want Jeremias ginc nu onder den volcke
wt ende in/ ende niemandt leyde hem in de
gheuanckenisse.
5 c So was het Heyr Pharao wt Egypten c Ezec.17.15
getogen/ende de Chaldeen die voor Jerusa-
lem gelegen hadden/ doe sy sulck gheruchte
ghehoort hadden/waren van Jerusalem af- d Jer.34.19
ghetoghen.
6 Eñ des Heeren woort ghescchiede tot den
Propheet Jeremia/ende sprack:So spreect
de Heere de God Israels:So segget den Co
ninge Juda/ die v lieden tot mij ghesonden
heeft my te vraghē:Siet/het Heyr Pharao/
dat v te hulpe is wtgetoghen/sal wederom e Jer.46.3.
na huys in Egypten trecken.
7 Ende de Chaldeen sullen wedercomen/eñ
tegen dese Stadt strijden/eñ haer gewinnē/
ende met vyere verbranden.
8 Daerom spreeckt de Heere alsoo:f Bedrie- f Math.3.9.
ghet uwe zielen niet/ dat ghy dencket : De
Chaldeen sullen van ons aftrecken:sy sullen
niet aftrecken.
9 Ende wanneer ghy liedē schoon het gant-
sche Heyr der Chaldeen sloeghet/ die tegen v

strijden / eñ hares sommighe verwondet
overbleven/ so souden sy doch een yegelick
in synes tente hem op maken / ende dese
Stadt met vyere verbranden.
10 Als nv der Chaldeen Heyr vā Jerusalē
was afghetoghen / om des Heyrs wille
Pharaons/
11 Ginc Jeremias wt Jerusalē/ eñ woude
in het landt BenJamin gaen/ g† Ackers
te bestueren onder den volcke.
12 Eñ doe hy onder de poorte BenJamin
quam/ doe was daer een bestelt ten Poort-
wachter/ met namen Jeria/ de sone Sele-
mia des soons h Hanania: i de selve greep
den Propheet Jeremiā/ ende sprack: Ghy
wilt tot den Chaldeen vallen.
13 Jeremias sprack: Dat en is niet waer/
ick en wil niet tot den Chaldeen vallen:
doch Jeria en woude hem niet hooren/
maer greep Jeremiā / eñ brachte hem tot
den Vorsten.
14 Ende de Vorsten werden toornich op
Jeremiam/ eñ lietē hem slaen/ eñ wierpen
hem in de ghevanckenisse / in den huyse
Jonathan des Schrijvers: k † den selven
setten sy ten Stockmeester.
15 l Also ginck Jeremias inden kuyl ende
kercker/ ende lach langhe tijdt aldaer.
16 m Eñ Zedekias de Coninc sandt henē/
eñ liet hem halē/ eñ vraechde hem heymē-
licken in synen huyse/ eñ sprack: Is ooc
een woort vandē Heere voorhandē? Jere-
mias sprack: Ja: want ghy sult dē Coninck
te Babel in de handen ghegeven worden.
17 Ende Jeremias sprack tot dē Coninck
Zedekia: Wat hebbe ick teghen v/ tegen
uwe knechtē/ eñ tegē dit volc gesondiget/
dat sy my in dē kercker geworpē hebben?
18 n Waer zijn nv uwe Propheten die v
propheteerden/ eñ spraken: De Coninck te
Babel en sal niet over v lieden / noch over
dit landt komen?
19 Ende nv mijn heer Coninck/ hoort my/
eñ laet myne bede voor v ghelden/ ende en
laet my niet weder in Jonathans des
Schrijvers huys brenghen/ op dat ick al-
daer niet en sterve.
20 Doe beval de Coninc Zedekia/ datmen
Jeremiam inden Voorhove der ghevanc-
kenissen verwaren soude: eñ liet hem des
daechs een o leefbroodt geven p† wt der
Backerstrate/ tot dat alle het broot inder
Stadt op was: also bleef Jeremias indē
Voorhove der ghevanckenisse.

g † An. dat hy hem van den volcke afsonderde. And. onder den volcke versteke.

Jeria grijpt Jeremiam.

h Jere. 28. 1. 5

i Jere. 20. 2. ende 26. 8. ende 36. 6.

Jeremias wordt gheslagen/ eñ in de ghevanckenisse geworpen.

k † Anders/ want dat selve haddē sy ten Stockhuyse ghemaeckt:

l Jere. 38. 6.

m Jere. 38. 14

n Jere. 28. 29

o Of/ lijfbroot.

p † Anders/ behalven de toespijse.

Dat xxxviij. Capittel.

1. Jeremias wort van den Vorsten/ 4. die op synen doodt hestich dringhen/ 6. in een swarer ghevanckenisse geworpen/ 7. koemt door beschickinge Abdemelech weder in syne vorighe ghevanckenisse/ 14. eñ waerschuwet den Zedekia op trouwe/ wil hy by den leven blijven / hy sal hem ghewillichlicken in der Chaldeen handen gheven/ 24. den handel Jeremie ende Zedekie blijft behendichlicken verholen.

1 SAphatia nv de sone Mathan / ende
Gedalia de sone Pashur / Juchal de
sone Selemia / ende Pashur de sone
Malchia/ hoordē de redenē/ die Jeremias
tot allen volcke seyde/ ende sprack:
2 So spreeckt de Heere: a Wie in deser
Stadt blijft/ die sal door het sweert/ hon-
ger/ ende pestilencie / sterven moeten: wie
daerentegen henen wt gaet/ tot den Chal-
deen/ die sal levendich blijven / eñ sal zijn
leven/ als een wtbeute daer van brengen.
3 Want so spreeckt de Heere: b Dese Stadt
sal overghegeven worden/ den Heyre des
Coninck te Babel/ eñ sullense ghewinnen.
4 Doe spraken de Vorsten tot dē Coninck:
Laet doch desen man dooden: want met dier
wijse c † wendet hy de krijchsluyden af/ die
noch overbleven zijn in deser Stadt: des
gelijcken het gantsche volck ooc / dewijle
hy sulcke woorden tot hen seyt: want de
man en soeckt niet / wat ten vrede desen
volcke/ maer wat ten ongelucke dient.
5 De Coninck Zedekias sprack: Siet/ hy
is in uwen handen: want de Coninck en
kan daer niets teghen.
6 d Doe namen sy Jeremiam/ eñ worpen
hem inden kuyl Malchia des soons Ha-
melech/ die aen den voorhove der ghevanc-
kenisse was: ende lieten hem met e reepen
henē af in dē kuyl/ daer geen water/ maer f
slijm inne was: eñ Jeremias sāc indē slijm.
7 Als nv AbdeMelech de Moorman /
een Kamerlinck in des Coninck huys/
hoorde/ datmen Jeremiam hadde inden
kuyl ghewoorpen/ eñ de Coninck even satt
inder poorten BenJamin/
8 Doe ginck AbdeMelech in des Coninck
huys/ eñ sprack met dē Coninck/ eñ seyde:
9 Mijn heere Coninck / de mannē hande-
len qualick met den Propheet Jeremia/
dat sy hem hebben inden kuyl ghewoorpen/
dat hy moet van hongher sterven: want
daer en is gheen broodt meer inder Stadt.
10 Doe beval de Coninck/ AbdeMelech dē
Moormanne / eñ sprack: Neemt dertich
mannen met v van desen/ eñ treckt dē Pro-
pheet Jeremiā wt dē kuyl/ eer dā hy sterft.
11 Eñ AbdeMelech nam de mannē met hē
eñ ginck in des Coninck huys / onder de
Schatkamer / eñ nam aldaer verscheurde
eñ versletene oude plondē/ eñ lietse met eenen
g reepe henen af / tot Jeremia inden kuyl.
12 Eñ AbdeMelech de Moorman / sprack
tot Jeremiā: Legget dese verscheurde ende
versleten oude plonden/ onder uwe armen
omme den reep: ende Jeremias dede also.
13 Ende sy togen Jeremiam op waerts wt
den kuyl/ by dē strickē: eñ Jeremias bleef
also inden voorhove der ghevanckenisse.
14 h Eñ de Coninc Zedekias sandt henē/
eñ liet den Propheet Jeremiā tot hē halē/
onder den derden inganck aendē huyse des
Heerē: eñ de Coninck sprack tot Jeremiā:
i † Ick wil v eyghens om vraghen / lieve/
veronthoudet my niets.
15 Jeremias sprac tot Zedekiā: Segge ick
v wat / so doodet ghy my doch: gheve ick
v ooc eenen raedt / so en hoordy my niet.
16 Doe swoer de Coninck Zedekias/ den
Jeremia heymelicken / ende sprack: So
warachtich als de Heere levet/ die ons dese
ziele ghemaket heeft / so en wil ick v niet
dooden / noch den mannen in de handen
gheven/ die v na uwen leven staen.
17 k Ende Jeremias sprac tot Zedekiā: So
spreect de Heere de God Zebaoth/ de God
Israels / Suldy henen wt gaen tot den
Vorsten des Conincks te Babel / so suldy
levendich blijven / ende dese Stadt en sal
niet verbrandt worden/ maer ghy ende v
huys/ sullen by den leven blijven.
18 Suldy daerenteghen niet henen wtgaen
tot den Vorsten des Conincks te Babel/
so wordt dese Stadt den Chaldeen in de
handen ghegeven/ ende sullense met vyere
verbranden / ende ghy en sult ooc haren
handen niet ontkomen.
19 De Coninc Zedekia sprac tot Jeremiā:
Maer ick besorge/ dat ick den Joden / die
tot den Chaldeen ghevallen zijn / mochte
overgegeven worden/ dat sy my bespotten.

a Jere. 21. 9. ende 27. 7.

b Jere. 32. 3.

c † Anders/ maket hy der krijchslieden handen mat.

d Jere. 20. 2. ende 26. 8. ende 37. 15.

e Of/ zeelen.

f Of/ modder.

AbdeMelech verlost Jeremiam.

Jere. 39. 7.

g Of/ touwe/ zeel.

h Jere. 37. 16.

i † Anders. Ick vraghe v een dinck/ eñ verberght etc.

k Jere. 27. 12

20 Jeremias sprac: Men en sal v niet ouer
gheuen: lieue / hoort doch der stemme des
Heeren / die ick v segghe: so sal het v wel
gaen/ende ghy sult leuendich blijuen.
21 Suldy daerentegē niet henen wt gaen/
so is dit het woordt / dat my de Heere
ghewesen heeft.
22 Siet/alle Vrouwen die noch voor han-
den zijn / inden huyse des Coninck Juda/
sullen henen wt moeten tot den Vorsten
des Coninck te Babel: die selue sullē dan
segghen: Och / uwe troosters hebben v
ouerredet ende verleydet / eñ inden dreck
ghevoeret / ende laten v nv steken.
23 Also sullen dan alle uwe Vrouwen ende
Kinderen henen wt tot dē Chaldeen/ende
ghy selfs en sult haren handē niet ontgaē:
maer ghy sult vanden Coninck te Babel
ghegrepen/l eñ dese Stadt sal met vyere
verbrandt worden. l 2.Reg.25.9
24 Eñ Zedekias sprac tot Jeremiā: Siet
toe, dat niemandt dese redenen gewaer en
worde/so en suldy niet steruen.
25 Eñ so het de Vorsten ghewaer worden/
dat ick met v ghesprokē hebbe/eñ quamen
tot v eñ spraken: Segget hier/wat hebdy
met dē Coninck ghesproken? en versaecht
het ons niet/so en willē wy v niet doodē:
ende wat heeft de Coninck met v ghe-
sproken?
26 So spreecht: Ick hebbe den Coninck
ghebeden / dat hy my niet en liete we-
derom in Jonathans huys brenghen/ ick
mochte anders aldaer steruen.
27 Doe quamen alle Vorsten tot Jeremiā/
ende vraechden hem: ende hy seyde / als
hem de Coninck beuolen hadde: doe lieten
sy van hem af/ dewijle sy niets van hem
ghewaer worden konden.
28 m Eñ Jeremias bleef indē voorhoue der
gheuanckenisse / tot op den dach / doe
Jerusalem ghewonnen werdt. m Jere.37.21

Dat xxxix Capittel.

1. Jerusalem wordt inghenomen/ 4. Zedekias inder vlucht gheuangen/ ende iammerlicken mishandelt / 9. de voornemste Burgers na Babel ghevoeret/ 11. Jeremias/ 15. ende Abde Melech wordē behouden / ende van den Heere verlosset/ of wtgheholpen.

1 Ende het gheschiedde dat Jerusalem
ghewonnē wert: a wāt inden negendē
Jare Zedekie des Conincks Juda/ a 2.Reg.25.1 Jere. 52. 4.
inder tiender Maent / quam Nabucho-
donosor de Coninck te Babel/ eñ alle zijn
Heyr voor Jerusalē/eñ belegerdē de selue.
2 Eñ in den elfsten Jare Zedekie / aen
den negenden Dage der vierder Maent/
brack men in de Stadt. † b Kinders/
3 Eñ alle Vorsten des Coninck te Babel/
togen daer henen in/ eñ hielden onder der
middelster poorte/namelicken/b† Nergal
SarEzer/ Sangar Nebo / Sarsechim de
ouerste Kamerlinck/ Nargal SarEzer de
Hofmeester/ ende alle andere Vorsten des
Coninck te Babel.
4 c Alse nv Zedekias de Coninck Juda
sach met tsamen synē Krijchsliedē/vloden
sy by nacht ter Stadt henenwt/ by des
Coninck hof/door de poorte tusschē twee
muerē/eñ togē wt door het veldt henvoor.
5 Doch der Chaldeen Heyr iaechde hen
na / eñ grepen Zedekiam inden velde vp
Jericho/eñ vingen hē: eñ brachtē hem tot
Nabuchodonosor dē Coninck te Babel/
na Riblath/ die in den lande Hemath leyt:
die sprack een oordeel ouer hem.
6 Eñ de Coninck te Babel/liet de Kinderē
Zedekie voor synen ooghen dooden / te
Riblath / eñ doodede alle Vorsten Juda.
7 Doch Zedekie liet hy de oogen wtstekē/
ende hem met ketenen binden/ dat hy hem
na Babel voerde.
8 e Eñ de Chaldeen verbranden beyde des e 2.Reg.25.9
Coninck huys / eñ der Burgheren huysen/ Jere. 32. 23.
ende verbroken de mueren te Jerusalem. ende 50. 13
9 Wat nv noch vandē volcke in der Stadt
was/ ende wat sus tot hem geuallen was/
die voerde Nebusar Adan de Hofmeester/
al te samen gheuanckelick na Babel.
10 Doch vandē f slechten volcke/dat niets f Of snoodē dunnen.
en hadde/ liet ter seluer tijt Nebusar Adan
de Hoofdman/sommige inden lande Juda/
eñ gaf hen Wijnbergē eñ g† Dorpkens in. g† And.velden.
11 Doch Nabuchodonosor de Coninck te
Babel / hadde Nebusar Adan den Hooft-
manne beuolen van Jeremia/eñ ghesеydt: Jeremias wordt versorghet by Gedalia.
12 Neemt hem / ende laet hem v beuolen
zijn/eñ en doet hem geen leedt/ maer als hy
het van v begeert/ so maeckt het met hem.
13 Doe sandt Nebusar Adan de Hooftman/
eñ Nebu Sasban de ouerste Kamerlinck/
Nargal SarEzer de Hofmeester / ende alle
Vorsten des Coninck te Babel henen/
14 h Ende lieten Jeremiam halen / wt den h Jere.38.28
Voorhoue der gheuanckenisse: eñ beuolen Gedalia.
hem Gedalia den sone Ahikam/des soons i Jere.40.6
Saphan/dat hy hem henen wt in zijn huys
brachte/ i ende hy by den volcke bleue.
15 Het woort des Heeren was oock gheschiet
tot Jeremiā / dewijle dat hy noch in den
Voorhoue der gheuanckenisse gheuancke-
lick lach/ ende hadde ghesproken:
16 Gaet henen/ ende segghet Ebed Melech
den Moorimanne: So spreecht de Heere God beschermet Ebed Melech.
Zebaoth / de God Israels: Siet / ick wil
myne woordē komen latē ouer dese Stadt/
ten ongelucke eñ tot geenen goede/ eñ ghy
sult het sien ter seluer tijdt.
17 Doch v wil ick verlossen ter seluer tijdt/
spreecht de Heere/ eñ en sult dien lieden niet
te deele worden/voor welcke ghy v vreeset.
18 Want ick wil v daer van helpen/ dat ghy k Jere.21.9.
niet door het sweert en vallet/k maer sult v ende 45. 5.
l † leuen als een buete daer van brenghen/ l † And. siele
daerom dat ghy my betrout hebt/ spreecht
de Heere.

Dat xl. Capittel.

1. Jeremias wort los ghegeuen / ende hem te blijuen vergonnet waer hy wil / 7. alle vluchtigen ende verstroyden vergaderen hen tot Gedalia. 13. Ismael soect hem om te brenghen.

1 Dit is het woordt dat vanden Heere a Jere.43.6
gheschiedde tot Jeremiā / a doe hem b An. Rama
Nebusar Adan de Hooftman los liet te daer hi hem
v † Rama: wāt hy was oock met ketenen henen ghe-
ghebonden onder alle dien die te Jerusalē uoert hadde
ende in Juda gheuangen waren/datmense Josue 18.25.
na Babel wech voeren soude. Dese waren
2 (Doe nv de Hooftman Jeremiam hadde thesis of
tot hem laten halen / sprack hy tot hem: tusschen-
De Heere v God: heeft dit ongeluck ouer lees eyndet.
dese Stadt ghesproken. Cap. 42. 6.
3 Ende heeft het oock komen laten / ende † Of/ ghe-
ghedaen als hy ghesproken heeft: want schiede.
ghy lieden hebbet ghesondicht teghen den An. wede-
Heere / ende syner stemme niet ghehoort/ waren.
daeromme is v lieden sulcr † ghebeurt. Jeremias
4 Nu siet/ ick hebbe v heden los gemaeckt wordt los
van den ketenen / daer uwe handen mede ghegeuen /
ghebonden waren: behaecht het v met my eñ hem te
na Babel te trecken so koemt/ ghy sult my blijuen ver-
beuolen zijn en behaecht het v niet met my gonnet
na Babel te trecken so laet het aenstaen: c waer hy wil
siet/ daer hebdy het gantsche landt voor v/ c Gene.13.9
waer het v goet duncket ende v behaecht/ Tob. 1. 13.
daer treckt henen. Jere 43. 6.

Margin (left, beside chapter 39 verses 2–6): † b Kinders/ Nergal/ SarEzar/ Sanger Nebo/ Sarsechim/ Rabsaris Nargal/ SarEzar / Rab Mag eñ alle/ etc. c Jere.52.7. 2.Reg.25. 4 d † And. der woestyne toe. Zedekias wordt ghevanghen/ eñ hem de oogen wtghesteken.

5 Want wilder henen wt/ende sal geen we
der keeren zijn: daeromme meucht ghy weder-
keeren tot Gedalia den sone Ahikam des
soons Saphan/ d welcken de Coninck te
Babel gesettet heeft ouer de Steden in Ju
da/ ende by den seluen onder dē volcke bly-
uē: oft gaet henē waer het v wel behaecht:
ende de Hooftman gaf hem teeringhe ende
gheschencken/ende liet hem gaen.

Gedalia.
b 2.Re.25.22

6 Also quam Jeremias tot Gedalia dē sone
Ahikam te Mizpa/ende bleef by hem on-
der den volcke dat inden lande noch ouer-
ghebleuen was.

Jeremias blijft by Gedalia.
Jere.39.14.

7 Doe nu de Hooftliedē/die hen op dē velde
onthielden/met tsamen harē liedē gewaer
werdē dat de Coninc te Babel/ Gedalia dē
sone Ahikam/ hadde ouer het landt gheset
tet/ ende beyde auer mannē ende vrouwē/
kinderen/ ende de e slechtsten in den lande/
die niet na Babel gheuoeret en waren/

Gedalia der Joden ouerste.
e Of dunnesten

8 Quamē sy tot Gedalia te Mizpa/name-
lickē/ Jsmael de sone Methania/ Johanan
eñ Jonathan de sonen Kareah/ ende Sera
ia de sone Thanhumeth/ eñ de sone Ephai
van Netophot/ende Jesania de sone Ma
achati/ met tsamen haren mannen.
9 Ende Gedalia de sone Ahikam/des soōs
Saphan/ dede hen ende horen mannen ee-
nen Eedt/ende sprack: f Vreeset v lieden
niet/ dat ghy den Chaldeen onderdanich
zijn sult: blijft in den lande/ende weest den
Coninck te Babel onderdanich/ so sal het
v lieden wel gaen.

f 2.Re.25.24

10 Siet/ ick woone hier tot Mizpa/ dat ic dē
Chaldeen diene die tot ons komē: daerom
vergadert in dē Wijn/ende g † ooghen ende
olye/ ende doet het in uwe vaten / eñ woo-
net in uwen stedē die ghy gekregē hebbet.

g † An. somervruchtē oft herfstvruchten.

11 Oock alle Joden/ die in dē lande Moab
der kinderē Ammon/ende in Edom/ende in
allen landē waren/ doe sy hoordē dat de Co
ninck te Babel/sommighe in Juda hadde
latē ouerblyuē/ ende Gedalia den sone Ahi
kam des soons Saphan/ouer hē gesettet.
12 Quamen sy alle weder van allen plaetsē/
daer sy henē verstootē warē/ int lāt Juda/
tot Gedalia te Mizpa/ ende vergaderden
in/ gantsch veel wijns ende somervruchtē.
13 Doch Johanan de sone Kareah/ met tsa-
men alle den Hooftlieden / die hen op den
velde onthouden hadden/ quamen tot Ge-
dalia te Mizpa/

Johanan. Jsmael verslaet Gedalia.
a 2.Re.25.25

14 Ende spraken tot hem: Weet ghy ooch dat
Baelim de Coninck der kinderē Ammon/
Jsmael den sone Methania/ heeft hier ghe-
sonden/ dat hy v sal verslaen / dat wilde
hen daer noch Gedalia de sone Ahikam niet
gheloouen.
15 Doe sprack Johanan de sone Kareah tot
Gedalia heymelicken te Mizpa: Lieuer/
ick wil henen gaen/ ende Jsmael den sone
Methania slaen dat het niemandt gewaer
wordē en sal: waer om sal hy v verslaē: dat
alle Jodē die tot v vergadert zijn verstroyt
worden/ende die noch van Juda ouergheble
uen zijn/ omme komen?
16 Doch Gedalia de sone Ahikam/ sprack tot
Johanan den sone Kareah: Ghy en sult dat
niet doen: het en is niet waer dat ghy van
Jsmael segt.

Dat xlj. Capittel.

I. Jsmael verslaet Gedalia/ende vele andere. II. Johanan strijdet teghen hem/ 16. ende dencket met den volcke in Egypten te vlieden.

1 DOch inder a seuender Maendt/ quam
Jsmael/ de sone Methania/ des soons
Elisama / wt Coninckelicken stamme/
met tsamen den Oversten des Coninckx/
ende tien mannen met hem/tot Gedalia/dē
sone Ahikam/ tot Mizpa/ ende atē aldaer
tot Mizpa met malkanderen.
2 Eñ Jsmael de sone Methania/maecte hē
op/ met tsamē dē tiē mannē die by hem wa-
ren/ ende sloegē Gedalia/ den sone Ahikam
des soons Saphan/ met dē Sweerde doot:
daer om dat hem de Coninck te Babel/ ouer
het gantsche landt ghesettet hadde.
3 Daertoe alle Jodē die by Gedalia waren
tot Mizpa/ ende de Chaldeen die sy aldaer
vonden/ eñ alle Krijchsliedē sloech Jsmael.
4 Des anderē daechs daer na als Gedalia
verslagē was/ende noch niemant en wiste/
5 Quamē tachtentich mannē van Sichem/
van Silo/ende van Samaria/ ende hadden
de baerden afgeschooren/ ende hare kleede-
ren verscheurt/ ende hē b verhiet/ eñ droe
gen Spijsoffer ende Wierooch met hen/dat
sy het brachten in het huys des Heeren.

b Dat is/ Met naghelen mes kē oft andersins verseeret.
† And. v er kraest/
c Spra.31.16

6 c Ende Jsmael de sone Methani a ghinck
henen wt van Mizpa/ den seluen teghen/
ginck daer henē ende weende. Als hy nu aē
haer quam/ sprack hy tot hen: Ghy sult tot
Gedalia den sone Ahikam komen.
7 Doe sy nu midden in de Stadt quamen/
vermoordese Jsmael de sone Methania/
ende de mannen die by hem waren/ by den
Bornputte.
8 Doch daer waren tien mannen onder/die
spraken tot Jsmael: Lieue / en doodet ons
niet/ wy hebben Schatten inden Acker lig-
ghen van Tarwe/Gerste/ Olye ende Heu-
nich: also liet hy af/ ende en doodde se niet
met den anderen.
9 d Den Bornput nu/daer Jsmael de doo
de lichamen in wierp/ die hy hadde versla-
gen/ met tsamen den Gedalia/ is die/ dien de
Coninck Assa maken liet tegen Baesa den
Coninck Jsrael: dien vulde Jsmael de sone
Methania/ met den verslaghenen.

d 1.Re.15.22

10 Ende wat ouergebleuens volcks was tot
Mizpa/ aach des Coninex dochteren/ voer-
de Jsmael de sone Methania / geuanckelic-
ken wech/ met tsamen allen ouergebleuenen
volcke tot Mizpa: e ouer welcke Nebusar-
Adam de Hooftman/ Gedalia den sone A-
hikam gesettet hadde/ ende tooch henen/ en
de woude henen ouer tot den kinderen Am-
mon.

e 2.Re.25.22

11 f Doe nu Johanan de sone Kareah ver-
nam/ ende alle Hooftlieden die by hem wa-
ren/alle het quaedt dat Jsmael de sone Me-
thania bedreuen hadde/

Johanan.
f Gen.14.14
1.Sam.30.9

12 Namen sy tot hen alle mannen/ende togē
henen/ tegen Jsmael den sone Methania te
strijden: ende quamen aen hem by den groo-
ten water aen Gibeon.

Johanan strijdet tegē Jsmael en synen aenhanck.

13 Doe nu alle het volck / dat by Jsmael
was/ sach den Johanan den sone Kareah/
ende alle Hooftliedē des Heyrs die by hem
waren/ werden sy vrolick.
14 Ende het gantsche volck dat Jsmael had
de van Mizpa wech geuoert/ wendde hem
om/ ende keerde wederom tot Johanan dē
sone Kareah/
15 Mach Jsmael de sone Methania/ ontquā
Johanan met acht mannen/ ende tooch tot
den kinderen Ammon.
16 Ende Johanan de sone Kareah/met tsa-
men allen Hooftlieden des Heyrs / die by
hem waren/ namen alle het ouerghebleuen
volck (dat sy weder ghebracht hadden van
Jsmael den sone Methania) wt Mizpa tot
hem/ bewijle dat Gedalia de sone Ahikam
verslagen was/ namelicken/ de krijchsman-
nen/ vrouwen ende kinderen/ ende kamerlin
ghen/ die sy van Gibeon hadden weder ghe
bracht.

g† And. Ge=
ruch Kimha
in/dz by etc.
Jere.42.16.

17 Ende eeysoen henen/ende toghen tot g †
Kimham inwer herberge/ die by Bethle=
hem woonderh ende wouden in Egypten
trecken voor den Chaldeen.
18 Want sy vreesdẽ haer voor hẽ/ dewyle dat
Ismael de sone Nethanja/ Gedaliam den
sone Ahikam/ verslagen hadde/ dien de Co
ninck te Babel ouer het lãt gesettet hadde.

Dat xlij. Capittel.

1. De Hooftliedẽ bidden Jeremiam/ dat
hy God om raedt vrage hoe sy hen houdẽ
sullen. 5. beloven daer toe by hooghen Ee=
de/ sy willen hen des seluen houden. 9. De
Heere laet hen aenseggen/ sy sullen in den
lande blyuen/ 11. ende hen noch voor den
Chaldeen vreesen / 13. noch in Egypten
15. het en ware dan dat sy groot ongeluck/
18. ende Gods grimmigheyt toorne op hen
laden wouden) treckẽ. 19 Jeremia houdt
hen hare meyneedicheyt/ met tsamẽ Gods
ghewisse straffe voor.

1 DOe traden daer toe alle Hooftlieden
des Heyrs/ Johanan de sone Kareah/
Jesania de sone Hosaia/ met tsamen
den gantschen volcke/ beyde kleyn ende
groot/
2 Ende spraken tot dẽ Propheet Jeremia:
a Lieue/ laet onse gebedt voor v gelden/ eñ
biddet voor ons den Heere uwen God/ om
alle dese ouergebleuene (want onser is ley
der weynich gebleuen van velen/ als ghy
ons selfs siet met uwen ooghen.)
3 Dat ons de Heere v God wolde kondt
doen/ waer wy henen treckẽ/ ende wat wy
doen sullen.
4 Ende de Propheet Jeremias sprac tot hen:
Wel aẽ/ ick wil v hoorẽ/ eñ siet/ Ick wil dẽ
Heere uwen God bidden/ als ghy lieden ge
sept hebt/ eñ alles wat v de Heere antwoor
den sal/ dat wil ick v kondt doen / ende en
wil voor v lieden niets onthouden.
5 Eñ sy spraken tot Jeremiã: b De Heere zy
een gewisse ende warachtich getuyge tus=
schen ons/ so wy niet doen en sullen / alles
wat v de Heere God aen ons beuelen sal.
6 Het zy goet ofte quaedt/ so willen wy der
stemme des Heeren onses Gods tot wel=
ken wy v senden/ hooren: op dat het ons
wel gae/ so wy der stemme des Heeren on=
ses Gods hooren.)
7 Ende na tien dagen geschiedde des Hee=
ren woordt tot Jeremiam.
8 Doe riep hy Johanan dẽ sone Kareah eñ
alle Hooftlieden des Heyrs/ die by hem wa
rẽ/ ende allen volcke/ beyde kleyn eñ groot/
9 Ende sprach tot hen: So spreeckt de Heere
de God Israels/ tot den welcken ghy my
gesonden hebbet/ dat ick uwe gebedt voor
hem brengẽ soude
10 c So ghy lieden in desen lande blyuet/ so
wil ick v bouwen ende niet verbreken/ ick
wil v lieden plantẽ ende niet wtroeyen: wãt
dat quaet dat ick v lieden ghedaen hebbe/
heeft my alreede gerouwet.
11 Ghy lieden en sult v niet vreesen voor dẽ
Koninck te Babel/ voor diẽ ghy v vreeset/
spreeckt de Heere: want ick wil by v lieden
zyn dat ick v helpe ende van synen handt
d† verlosse.
12 Ick wil v lieden barmherticheyt bewyſ=
sen/ ende my ouer v ontfermen/ ende v we=
der in uwe landt brenghen.
13 So ghy lieden dannoch seggen sult: Wy
en willen in desen lande niet blyuen / op
dat ghy lieden ymmers niet en hoort der
stemme des Heeren ws Gods:
14 Maer segget: Neen/ wy willen in Egyp=

a Jer.21.2. ende 33.7.
De Hooftlieden laetẽ dẽ Heere om raet vragen
Jeremias vraget den Heere voor het volck.
b Josu.1.16 1 Mac.2.34 Jerem.43.2.
Eynde des tusschenghelees/ daer van Cap. 40.2.
Des Heeren beuel aen het volck.
c Jere.21.2
d† Anders/ wtrucke.

tenlande trecken/ op dat wy geenen kryc
en sien/ noch der Basuynen geluyt/ hoorẽ/
ende geenen honger/ broodts haluen lyden
en dorven/ aldaer willen wy blyuen.
15 Nu so hoort des Heeren woort/ ghy ouer
gebleuenẽ wt Juda: So spreect de Heere Ze
baoth de God Israels: e So ghy uwe aen
gesichten richtet/ in Egyptenlande te trec=
ken/ dat ghy aldaer blyuen willet/
16 f So sal v lieden het Sweert/ voor dien
ghy v vreeset/ in Egyptenlande treffen/ eñ
den honger/ dies ghy v lieden besorget/ sal
g doorgaens achter v henen zyn in Egyp=
ten/ ende sult aldaer steruen.
17 Want sy zyn wie sy willẽ/ die hare aenge
sichten daer henen richten/ dat sy in Egyp=
ten trecken/ aldaer te blyuen/ h die sullẽ ster
uen/ door het Sweerdt/ Hongher ende Pes
tilencie: ende daer en sal niemandt ouer bly=
uen/ noch den quade ont loopẽ/ dat ick ouer
hen wil komen laten.
18 Want so spreect de Heere Zebaoth/ de God
Israels: Gelyck als mynen toorne ende
grimmicheyt ouer de Inwoonders te Jeru=
salem gegaen is/ so sal hy oock ouer v liedẽ
gaen/ so ghy in Egypten treckt: dat ghy tẽ
Vloecke/ ten Wonder/ ter Sweeringe eñ
ter schanden wordet / ende dese stede niet
meer sien en sullet.
19 Het woort des Heeren geldt v/ ghy ouer=
gebleuenen wt Juda/ dat ghy niet in Egy=
pten en trecket: daeromme so wetet/ dat ick
v lieden heden betuyghe
20 Ghy lieden sullet anders v leuen berroye
keloost: i want ghy hebbet my gesondẽ tot
den Heere uwẽ God/ ende gesept: Biddet dẽ
Heere onsen God voor ons/ ende alles wat
de Heere onse God seggẽn sal/ dat doet ons
kondt/ so willen wy daer na doen.
21 Dat hebbe ick v lieden heden te wetẽ ge=
daen/ doch ghy en woudet der stemme des
Heeren ws Gods niet hoorẽ/ noch alle dien
dat hy my aen v lieden beuolen heeft.
22 So sult ghy liedẽ nu weten/ dat ghy door
het Sweerdt/ Honger ende Pestilencie ster
uen moetet/ aen der stede daer ghy denket
henen te trecken/ dat ghy aldaer woonen
wilt.

Dat xliij. Capittel.

1. Johanã eñ alle het volc/ en geloouẽ
de woorden des Propheten niet/ ende trec=
ken tegen Gods ghebodt in Egypten. 6.
De Propheet/ dien sy oock mede nemẽ/ sept
hen/ wat hen aldaer ontmoeten sal.

1 DOe Jeremias alle woordẽ des Heeren
haers Gods hadde wtgesproken/ tot
allen volcke / als hem dan de Heere
haer God/ alle dese woorden aen hen beuo=
len hadde/
2 Sprack Asaria de sone Hosaia/ eñ Joha=
nan de sone Kareah / eñ alle a wreuelighe
mannẽ tot Jeremiã: b Ghy liecht/ de Heere
onse God/ en heeft v niet tot ons gesanden/
noch gesept: Ghy lieden en sullet niet in E=
gypten trecken/ aldaer te woonen.
3 Maer Baruch de sone Neria ouerredet
v/ dies ons tegen: op dat wy den Chaldeen
ouerghegheuen worden dat sy ons doodẽ/
ende na Babel/ wech voeren.
4 Also hoorde Johanan de sone Kareah/
ende alle Hooftlieden des Heyrs / met tsa=
men den gantschen volcke/ der stemme des
Heeren niet/ dat sy in den lande Juda ghe=
bleuen waren:
5 Maer Johanan de sone Kareah/ ende al
le Hooftlieden des Heyrs/ nam tot hem alle
ouerghebleuenen wt Juda / c die van allen
volcken/ daer henen sy geulodẽ/ weder ghe

e Jere.27.9. ende 44.11.
f Jer.41.17 ende 44.27.
g Of/ allewe ghe.
h Jer.24.10 ende 27.8. Ezech.6.11.
Jeremias betuyget eñ protesteert voor dẽ volcke.
i Jere.42.2
a Of/ los/ on billicke/ vrecke stoute.
b Jere.42.5
Baruch.
c Jer.42.16

komen waren / dat sy in den lande Juda
woonden.
6 Namelicken / Mans / Vrouwen ende
Kinderē / daer toe des Coninckx Dochterē /
ende alle zielen die Nebuzar Adan de d †
Hoofman by Gedalia den sone Ahikam /
des soons Saphan / e † ghelaten hadde :
oock den Propheet Jeremias / eñ Baruch
den sone Neria.
7 Eñ togen in Egyptenlandt: want sy en
woudē der stemme des Heerē niet hooren /
ende quamen te Thachpanhes.
8 Ende des Heeren woordt geschiede tot
Jeremia, te Thachpanhes / ende sprack:
9 Neemt groote steenen ende begraeftse
f † inden Tichelouen / die voor der poorte
inden huyse Pharao is / te Thachpanhes /
dat het de mannen Juda aensien.
10 Eñ segt tot hen : So spreeckt de Heere
Zebaoth, de God Israels: g Siet / ick wil
henen senden / eñ mynen knecht Nabucho-
donosor dē Coninck te Babel halen laten /
eñ wil synen Stoel bouen op dese steenen
setten / die ick begrauen hebbe, ende hy sal
syne Tenten daer ouer opslaen.
11 Eñ hy sal komē eñ Egyptenlant slaen:
eñ dooden wien hy treft : eñ geuanckelick
voeren wien hy treft : met den Sweerde
slaen / wien hy treft.
12 Ende ick wil den huysen der Goden in
Egypten met vyere aensteken / dat hyse
verbrande eñ wech voere : eñ hy sal hem
Egyptenlandt aentrecken / als een Herder
zijn kleedt aentreckt, ende met vreden van
daer trecken.
13 Hy sal de h † Beeldtpijlaren tot Beth
Semes in Egyptenlandt verbreken eñ de
Afgodenkercken in Egypten met vyere
verbranden.

d † Anders / Hofmeester. Jeremias moet met den volcke in Egypten reysen.
e † And. ende by den Propheet etc. den sone Neria gelaten hadde. Jere. 40. 1. 4
f † And. inde mortel onder den Tichelouē.
g Jere. 25. 9. ende 46. 13.
h And. des Sonnentempels.

Dat xliiij. Capittel.

1. Jeremias seyt den volcke wat voor straffe in Egypten ouer hen komen sal / 15 eñ straftse om harer Afgoderie wille.

1 DIt is het woordt, dat tot Jeremiam
ghescchiede / aen alle Joden / die in
Egypten woonden / namelicken / tot
Migdal, tot Thachpanhes, tot Noph eñ
die indē lande Pathros woondē, eñ sprac:
2 So spreeckt de Heere Zebaoth / de
God Israels : Ghy hebbet gesien alle dat
quaet dat ick hebbe komen laten ouer
Jerusalem, eñ ouer alle Steden in Juda :
eñ siet heden ten daghe zijn sy woest, ende
daer en woont niemandt inne.
3 Ende dat omme harer boosheydt wille /
die sy deden: dat sy my vertoornden ende
henen ghingen, ende roockten / eñ dienden
andere Goden / welcke noch sy noch ghy
lieden, noch uwe vaderen en kenden.
4 a Eñ ick sandt v voorgaens tot v lieden
alle myne knechtē de Propheten / eñ liet v
seggē: Doet suickē gruwel niet, die ic hate.
5 Doch sy en hoordē niet, neyghden oock
hare ooren van harer boosheyt niet / dat sy
hen bekeerden / ende andere Goden niet
gheroockt hadden :
6 Daeromme ghinck oock mynen toorne
eñ grimmicheyt aen, eñ ontbrande ouer de
Stedē Juda eñ ouer de stratē te Jerusalē /
dat sy tot eener woestijne eñ eensaemheyt
geworde zijn / als het hedensdaechs staet.
7 Nu, so spreect de Heere de God Zeba-
oth, de God Israels : Waeromme doet
ghy doch suick groot quaet / teghen uwe
eygen leuē: op dat vā v wtgeroept worde /
beyde Man eñ Vrouwe, beyde Kint ende
Soochkint wt Juda / ende niets van v
ouer blyue.
8 Dat ghy my so vertoornet / door uwer
handen werck / eñ roockt anderen Goden
in Egyptenlande, daer ghy henen getogen
zijt, aldaer te herbergen : op dat ghy wt-
geroept / eñ tē vloecke eñ ter versmaetheyt
wordet / onder allen Heydenen op Aerden.
9 Hebt ghy vergeten des ongelucks uwer
Vaderen, des ongheluckes der Koninghen
Juda / des ongeluckes harer Vrouwē, daer
toe ws eygen ongeluckes, eñ des ongeluckes
uwer Vrouwē, dat e † v wedervarē is indē
lande Juda eñ op den straten te Jerusalē?
10 Noch en zijn sy tot op desen dach niet
verootmoedicht, vreesen hen oock niet / eñ
en wandelen in myne Wet eñ Rechtē niet /
die ick v eñ uwē Vaderē voorgestelt hebbe.
11 Daeromme spreeckt de Heere Zebaoth /
de God Israels also : d Siet / ick wil mijn
aengesicht tegen v richten / ten ongelucke /
ende gantsch Juda sal wtgeroept worden.
12 e Eñ ick wil die ouergebleuene wt Juda
nemen, die haer aengesicht henen gerichtet
hebben in Egyptenlant te trecken / dat sy
aldaer herbergē / het sal een eynde met hen
allen worden / in Egyptenlande : door het
sweert sullen sy vallen / ende door hongher
sullen sy omkomē, beyde kleyn ende groot:
sy sullē door het sweerdt eñ honger steruen /
eñ sullen een Sweeren / Wonder / Vloeck /
ende versmaetheyt worden.
13 Ick wil oock de inwooners in Egypten-
lande / metten sweerde / honghet ende
pestilencie te huys soecken / ghelijck als ick
in Jerusalem ghedaen hebbe /
14 Dat vanden ouergheblenene Juda /
niemant sal ontkomen / noch ouerblyuen:
die doch daeromme hier in Egyptenlande
ghekomen zijn ter herberghen / dat sy we-
deromme in het landt Juda komen moch-
ten / daer sy gheerne wouden weder henen
komen / ende woonen : doch daer en sal
niemandt weder henen komen / dan alleen /
die van hier vlieden.
15 Doe antwoordde, den Jeremia alle man-
nen / die daer wel wistē / dat hare Vrouwē
anderen Goden roockten / eñ alle Vrouwē /
die by grooten hoopen daer stonden / met
tsamen allen volcke / die in Egyptenlande
woonden / eñ in Pathros / ende spraken:
16 Na den woorde / dat ghy ons inden
Name des Heeren segt / en willen wy niet
hooren:
17 Maer wy willen doē na alle dē woorde /
dat wt onsen monde gaet : ende willen f †
Melecheth des Hemels roocken / ende der
seluen dranckoffer offeren : als wy eñ onse
Vaders / onse Koninghen ende Vorsten /
ghedaen hebben inden Steden Juda / ende
op den straten te Jerusalem : doe hadden
wy oock Broots ghenoech / eñ het ghinck
ons wel / ende en saghen gheen ongheluck.
18 Sindt der tijt daerentegen dat wy heb-
ben g afgelaten / Melecheth des Hemels
te roockē, eñ dranckoffer te offeren / hebben
wy allen kommer gheleden, ende zijn door
het sweert ende honger omghekomen.
19 h Oock wanneer wy Melecheth des
Hemels roocken / ende dranckoffer offeren /
dat en doen wy ymmers niet sonder onser
Mannē wille / dat wy haer koeckē backen /
eñ dranckoffer offerē, haer te i bekommerē.
20 Doe sprack Jeremias tot dē gantschen
volcke, beyde Mannen / Vrouwen / ende
allen volcke / die hem so antwoordden:
21 Ja ick meyne oock / de Heere hebbe ghe-
dacht aen dat roocken / dat ghy inden
Steden Juda, eñ op de straten te Jerusalē /
gedreuen hebt / met tsamen uwē Vaderen /
Koningen / Vorsten, eñ allen volcke inden
lande / ende heeft het ter herten ghenomen.

a Jere. 4. 24. ende 25. 4. ende 27. 19
b Of / allewege. Hebr. vroech
c † And. ghy aengerichtet hebbet.
d Amos. 9. 4 Jere. 44. 27.
e Jere. 42. 15
f Melechet / heet werckinge / des Hemels werckinge / is / dat hy regen / dau / sneeu / vorst / ys, koude / hitte / licht / schijn / eñ in somma / allerley weder gheeft : dat Melecheth wel mochte heeten / weder / ofte des Hemels wederinge / De Joden hebbē desen Godsdienst ghehouden / om goet weders wille (als de text seyt : dat sy Broot ende alles dinckx ghenoech gehadt hebben) Op dat de vruchten van donder / hagel, blixē / meeldau / ende ander onweder onuerseericht / door goet weder rijckelick wiessen / eñ te rechte tijt alle dinghen wel bequamen. Sulck Melechets stuck / is by ons Sint Vrbaen / die sal goet weder Wijne geuen : ende S. Alexius teghen den donder ende blixem helpen : eñ dergheliicken meer.
† And. der Koninginne
g Namelicken / na uwē woorde.
h Jere. 7. 17.
i Dat sy haer onser van herten aenneme / als om onse grootē noot wille bekommert. Also God hem bekōmerde. Gene. 6. dat so groote boosheyt op Aerdē was.

Dat

22 Dat hy niet meer lijden en konde/ uwe boose wesen ende grouwelen/ die ghy dedet: daeruan oock uwe lant ter woestijne/ ten Wonder/ ende ten Vloecke geworden is/ dat niemant daerinne en woont/ als het hedensdaechs staet.
23 Daeromme dat ghy geroockt hebbet/ en tegen den Heere gesondicht/ ende der stemme des Heeren niet gehoort/ ende in syne Wetten/ Rechten ende getuygenissen niet gewandelt en hebbet: daeromme is v oock sulcken ongeluck wederuaren/ als het hedensdaechs staet.
24 En Jeremias sprac tot allen volcke/ ende tot allen vrouwen: Hoort des Heeren woort/ alle ghy wt Juda/ die in Egyptenlant zijt.
25 So spreect de Heere Zebaoth/ de God Israels: Ghy en uwe vrouwen/ hebbet met uwen monde gesproken/ ende met uwen handen volbracht/ dat ghy seydet: Wy willen onse geloften houden/ die wy Melecheth des Hemels geloeft hebben/ dat wy derseluen roocken/ ende Dranckoffer offeren: Welaen/ ghy hebbet uwe geloften veruult/ ende uwe geloften ghehouden.
26 So hooret nu des Heeren woort/ ghy alle wt Juda/ die ghy in Egyptenlande woonet: Siet/ ick sweere by mynen grooten Name/ spreeckt de Heere/ dat mynen Name niet meer en sal door eenichs menschen mont wt Juda/ ghenoemt worden/ in gantsch Egyptenlande die daer segge: So warachtich als de Heere Heere leeft.
h Amo.9.4 27 Siet/ h ick wil ouer hen waken ten ongelucke/ ende tot geenen goede: i dat/ wie wt Juda
Jere.4.11. in Egyptenlande is/ die sal door het
i Jer.42.15. sweert ende honger omkomen/ tot dat het een eynde met hen hebbe.
28 Die daerentegen den sweerde ontgaen/ die sullen doch wt Egyptenlande/ int Lant Juda
m Of/ bunnen wepnighen weder komen moeten/ met eenen m kleynen hoop: ende alsoo sullen dan alle de ouergebleuene wt Juda/ die in Egyptenlande ghetoghen waren/ dat sy aldaer herberghen/ vernemen/ wiens woordt waer geworden is/ myn/ ofte hare.
29 Ende ten teecken/ spreeckt de Heere/ dat ick v aen dese plaetse te huys soecken wil/ op dat ghy weten/ dat myn woort sal waer worden/ ouer v ten ongheluckel/
30 So spreeckt de Heere alsoo: Siet ick wil Pharao Hophra den Koninck in Egypten/ ouergeuen in de handen syner vyanden/ en
n 2.Re.25.6 der genen/ die hem na synen leuen staen/ n
Jere.39.5. gelijck als ick Zedekia den Koninck Juda ouergegeuen hebbe/ in de hant Nabuchodonozors des Koninck te Babel/ zijns vyants/ ende die hem na synen leuen stondt.

Dat xlv. Capittel.

1. Jeremias troostet den Baruch.

Baruch wordt ghetroostet. a Jere.30.2 ende.36.4.

1 Dit is het woort/ dat de Propheet Jeremias sprack/ tot Baruch/ den sone Neria/ a doe hy dese reden in een boeck schreef/ wt den monde Jeremie/ inden vierden Jare Joiakim des soons Josia/ des Koninckx Juda/ ende sprack:
2 So spreeckt de Heere Zebaoth/ de God Israels/ van v/ Baruch:
3 Ghy sprekest: Wee my/ hoe heeft my de Heere iammer tot myner smerte toeghevoecht: ick suchte my moede/ ende en vinde gheen ruste.
4 Segget hem alsoo: So spreeckt de Heere: Siet/ wat ick gebouwet hebbe/ dat breke ick af/ ende wat ick geplantet hebbe/ dat rope ick wt/ met tsamen desen gantschen mynen eyghen Lande.
Ende ghy begeeret v groote dinghen: en begeeret niet: want siet/ ick wil ongeluck komen laten ouer alle het vleesch/ spreeckt de Heere: b doch v ziele wil ick v ter buyte geuen/ aen welcke plaetse ghy treeket. b Jere.21.9. ende 39.18.

Dat xlvi. Capittel.

Jeremias propheteert teghen Egypten/ 27. ende voorseydt zijns volcks verlossinghe.

1 Dit is het woort des Heeren/ dat tot den Propheet Jeremia ghescheit is/ tegen alle Heydenen.

a Teghen Egypten/

a Esai.19.1. ende 20.3. ende 30.3. Ezech.29.2. ende 30.4. ende 31.1. 2.Reg.24.7

2 Tegen het Heyr Pharao Necho/ des Coninck in Egypten/ dwelck lach aen het water Phrath/ tot Carchemis/ dat de Coninck te Babel Nabuchodonozor sloech/ inden vierden Jare Joiakim/ des soons Josia/ des Coninckx Juda.
3 b Rustet Schilden ende Tartschen toe/ ende treckt in de slachtinghe. b Jere.36.9
4 Spannet Peerden aen/ en latet de Ruyters op sitten: settet de Helmen op/ en schuert de Spiessen/ ende treckt Pantzier aen.
5 Hoe komt het doch/ dat ick sie/ dat sy versaget zijn/ ende de vlucht gheuen/ en hare c Helden verslagen zijn: sy vlieden/ dat sy haer oock niet omme en sien/ verschrickinghe is omme ende omme/ spreeckt de Heere. c Dat is/ strijdbare mannen verslaghen:
6 De snelle kan niet ontvlieden/ noch de sterke ontkomen: tegent Noorden aen het water Phrath/ zijn sy geuallen ende nedergheleyt.
7 Waer is nu die/ die henen op tooch/ als eenen stroom/ ende syne wallen hen verhieuen/ als wallen des waters?
8 Egypten tooch henen op/ als eenen stroom/ en syne wallen verhieuen haer als wallen des waters/ en sprac: Ick wil opwaerts trecken/ het Lant bedecken/ ende de stadt verderuen/ met tsamen dien/ die daerinne woonen.
9 Welaen/ sittet op de peerden/ rennet met den wagenen/ laet de Helden/ de Moorlieden/ ende wt d † Puth/ die den schilt voeren: ende de Schutters Lydia wt trecken. d † An. Lybia
10 Want dit is de dach des Heeren Heeren Zebaoth/ eenen dach der wrake/ dat hy hem aen syne vyanden wreke/ daer het sweert verslinden/ ende van haren bloede vol ende droncken worden sal: want sy moeten den Heere Heere Zebaoth/ een slachtoffer worden in den Lande teghen Noorden/ aen het water Phrath.
11 Gaet henen op na Gilead/ ende haelt e † salue/ Jonckvrouwe/ ghy Dochter wt Egypten: doch het is vergheefs/ dat ghy v vele meestert/ ghy wordet doch niet heel. e † An. herst.
12 Uwe schande is onder den Heydenen ruchtbaer geworden/ uws huylens is het Lant vol: want deen Heldt valt ouer den anderen/ en liggen beyde met malkanderen daer neder.
13 f Dit is het woort des Heeren/ dat hy tot den Propheet Jeremia sprack/ doe Nabuchodonozor de Coninck te Babel/ daer henen tooch/ Egyptenlandt te slaen: f Jere.43.8.
14 Verkondiget in Egypten/ ende segt het aen te Migdal/ segt het aen tot Noph ende Thachpanhes: ende spreeckt: Stellet v ter weere: want het sweert sal verslinden/ wat rondt omme v henen is.
15 Hoe gaet het toe/ dat uwe Gheweldigen ter Aerden vallen: ende en konnen niet bestaen/ de Heere heeftse so g ghestoortet.
16 Hy maeckt/ dat haerer vele vallen/ dat eene met den anderen daer nederlept: doe spraken sy: Wel op/ laet ons weder tot onsen volcke trecken: in onse Vaderlandt/ voor den sweerde des Tyrannen. g Dat is/ plotzlichen neder ghestooten.

17 Aldaer schreytmen hen na: Pharao de Coninck in Egypten lept hy heeft zyn h † Tente verlaten.
18 So warachtich als ick leue/ spreect de Coninck/ die daer Heere Zebaoth heet/ hy sal daer henen trecken so hooch/ als de Berch Thabor onder den Bergen is/ ende als de Charmel aen de Zee is.
19 Neemt v wandelgereetschap/ ghy inwoonersse dochter Egypten: want Noph sal woest ende verbrandt worden/ dat daer niemandt inne woonen sal.
20 Egypten is een gantsch schoone Kalf: doch de slachter koemt vant Noorden.
21 Ende de k Dachlooners/ die daer inne woonen zyn oock/ als gemeste Kaluerren: doch sy moeten hen dannoch wenden/ veltvluchtich worden met malkanderen en en sullen niet bestaen: want de dach hares ongeuals sal ouer hen komen namelicken/ de tyt harer thuysoeckinghe.
22 l † Sy komen daer henen/ dat het harnasch klatst ende komen met Heyrskracht/ ende brenghen Axen ouer hen/ ghelyck als de Houthouwers.
23 Deselue sullen also in haren Woude houwen/ spreeckt de Heere/ dat het niet te tellen is: want harer is meer dan der Sprinckhanen/ die niemandt tellen en kan.
24 De Dochter Egypti staet met schanden: want sy is den volcke van Noorden in de handen ghegheuen.
25 De Heere Zebaoth / de God Israels spreeckt: Ick wil te huys soecken m † de Regenten tot No ende den Pharao ende Egypten met tsamen synen Goden ende Coningen: Ja Pharao n met alle dien/ die op hem verlaten/
26 Dat ickse gheue in de handen dier/ die hen na haren leuen staen/ ende in de handen Nabuchodonosors des Conincx te Babel en syner knechten: o en daer na sal dy bewoont worden als van ouders herwaerts/ spreeckt de Heere.
27 p Doch ghy myn knecht Jacob/ vreest v niet: ende ghy Israel en vertzaecht niet: want siet/ ick wil v wt verren Landen: en uwen zade wt den lande syner geuanckenisse helpen: dat Jacob sal weder komen/ ende in vrede zyn ende de volheyt hebben/ ende niemant en sal hem verschricken.
28 q Daerom en vreest v niet/ ghy Jacob myn knecht spreeckt de Heere: want ick ben by v: met allen Heydenen/ daer ick v henen verstooten hebbe/ r wil ick een eynde maken: f maer ick wil v tuchtigen met mate/ op dat ick v niet ongestraft en late.

Dat xlvij. Capittel.

1. Een prophetieringe tegen de Philisteen.

1 Dit a is het woort des Heeren/ dat tot den Propheet Jeremia geschiedde/ teghen de Philisteen/ eer dan Pharao Gaza sloech.
2 So spreeckt de Heere: Siet/ daer komen wateren opwaerts van Noorden/ die een vloedt maken sullen/ ende beyde het Landt ende wat daer inne is/ beyde Steden ende die daer inne woonen/ wech vloeyen sullen: dat de lieden sullen schreyen/ ende alle inwoonders in den Lande huylen/
3 Voor den gedommel harer stercker peerden/ die daer henen drauen/ en voor het bolderen harer waghens ende ommeloopen harer raderen: dat de vaders niet en sullen ommesien na den kinderen/ so vertzaecht sullen sy zyn/
4 Voor den dage die daer koemt te verstooren alle Philisteen/ en wt te royen b Tyrum ende Zidon/ met tsamen haren anderen hulperen: want de Heere sal de Philisteen/ die het ouerblyfsel zyn wt den Eylande Caphthor/ verstooren.
5 Gaza sal kael worden/ ende Ascalon/ met tsamen den ouergebleuenen in haren gronden/ verderuen: hoe langhe c krabstu v.
6 O ghy sweerdt des Heeren: wanneer wilt ghy doch ophouden? vaert doch in uwe scheyde/ ende rustet/ ende weest stille.
7 Doch hoe kondy ophouden: dewyle dat v de Heere beuel gedaen heeft tegen Ascalon/ en v teghen de hauen aen de Zee bestellet.

h † An. syne bestemde tyt voorby gaen laten.
i Esa 48.2. ende 51.15. ende 54.5.
Thabor. Charmel.
k Dat is/ de Vorsten ende Heeren/ die hem dienen/ en grooten solt nemen.
l † An. Jare Egypten stemme gaet als eener slangen: want sy de Chaldeen komen/ etc.
m Hebr. Amon heet een Regent/ een Meester/ dat is/ die alle dinck voorgeest ende regeert/ daer door de lieden onderhouden ende beschut worden. Prou. 8. Ick de Wysheydt/ was Amon/ dat is/ de Meester of Onderhouder/ die alle dinc meestert ende regeert.
† And. het peupel van Alexandria
n Jere. 37.13
o Ezec. 29.13
p Esai 44.1 Jere. 30.10.
q Hag 2.5. Esai. 41.10. ende 43.1. ende 54.4.
r Jer. 30.11.
f Jer. 10.24. Esai 27.8.
Philisteen.
a Esa. 14.29 Ezec. 25.15. Zeph. 2.4.
b Esa. 23.1. Ezec. 26.2. ende 27.28

Dat xlviij. Capittel.

1. Een prophetie tegen de Moabiten.

1 Teghen a Moab. So spreeckt de Heere Zebaoth/ de God Israels: Wee der stadt Neba: want sy is verstoort/ ende lept ellendich / b Kiriathaim is ghewonnen/ c † de † Veste staet ellendich/ ende is verschrickt.
2 De Roemeringe Moabs is wte / dien sy aen Hesbon hadden: want men denckt quaets tegen haer/ namelicken: Koemt/ wy willense wtroeyen/ dat sy gheen volck meer en zyn: ende ghy Madmen moest oock verdoruen worden / het sweerdt sal achter v komen.
3 Men hoort een gheschrey te Horonaim/ van verstooren ende grooten iammer.
4 Moab is d † verslagen/ men hoort hare Jonghen schreyen.
5 Want sy gaen met weenen/ den wech opwaerts na Luhith/ ende de vyanden hooren een iammergheschrey/ den wech van Horonaim af/
6 Namelicken/ e Maeckt v wech/ ende verloft uwe leuen: doch ghy sult zyn/ als de heyden in der woestyne.
7 f Daeromme dat ghy v g † op uwe gebouwen verlatet en op uwe schatten/ sult ghy ooc gewonnen worden/ en Camos moet henen wt/ ende geuanckelick wech trecken/ met tsamen synen Priesteren ende Vorsten.
8 Want de Verstoorder sal ouer alle Steden komen/ dat niet een Stadt ontgaen en sal: daer sullen beyde de h gronden verdorven/ ende het effen velt verstoort worden: want de Heere heeft het ghesepdt.
9 i † Geeft Moab vedern: hy sal wegaen/ als vloge hy: ende hare Steden sullen woest liggen/ dat daer niemant inne woonen en sal
10 Vervloeckt zy die des Heeren werck tragelick doet: vervloeckt zy/ k die zyn sweert ophoudt/ dat het gheen bloedt en verghiete.
11 Moab is van syner ieucht op seker gheweest/ ende heeft op zyn l heffe stille gelegen/ en en is nopt wt een Vate int ander gegoten/ ende nopt in de geuanckenisse getogen/ daeromme is hem synen smaeck gebleuen/ ende synen reuck niet verandert geworden.
12 Daerom siet/ spreeckt de Heere/ de tydt/ koemt/ dat ick hen wil m Aflaters schicken/ diese aflaten sullen/ ende hare vaten ledich maken/ ende hare Flesschen n verslaen.
13 En Moab sal ouer den Camos te schanden worden/ o gelijck als het huys Israels/ ouer Beth-El te schanden geworden is daer sy hen doch op verlieten.
14 Hoe dorst ghy seggen: p Wy zyn de helden/ ende de rechte Krijchslieden?
15 So doch Moab moet verstoort worden/ ende hare Steden beklommen worden / en haer beste manschap/ ter slachtbanck afgaen moeten/ spreect de Coninck/ q welcke heet/ de Heere Zebaoth.
16 Want den ongeual Moabs sal schier komen/ ende haer ongheluck sneller hem seer.
17 Lieue hebbet doch medelydinge met hen/ ghy die om haer woont/ ende haren naem

c Van grooten rouwe: als die dooden die ouer eenen dooden hen krabben/ welck doch Mose verbiet/ Deut. int 14. Ca. 1.
b Jer. 48.10
Moab.
a Esaie 15.1 ende 16.1. ende 25.10. Ezech. 25.8. Zepha. 2.8.
b Jos 13.19
c An. Misgab
† And. Stercke.
d † And. te morsel ghe slagen/
e Jere. 17.6.
f Esai 2.7. Jer. 2.13. Ezech. 29.3.
g † An. in uwe wercken
Camos heet/ den Afgod der Moabiten.
h Of/ leeghte
i † An. Lieue laet Moab vlopen sy sal haest wt gheloopt hebben:
k Jer. 47.6
l Of/ ghist.
m Dat is/ Wynschrooders etc. wtschrooen/
n Of/ versmetteren.
o 1. Re. 12.29
p Esai 16.6.
q Esai 48.2 ende 51.15. ende 54.5. Jere. 46.18. ende 50.34.

ken

kennet/ ende spreket: Hoe is de sterke roede/
ende den heerlicken staf so ghebroken?
18 Herab vander Heerlicheyt/ ghy Doch-
ter/ die ghy te Dibon woonet/ ende sittet
in dorren: want de Verstoorder Moabs
sal tot u henen op komen/ ende uwe †
Vesten verbreken.

† Anders. Sterckten.

19 Treedt op de Strate/ en siet toe/ ghy
inwoonersse tot Aroer: vraget die die daer
vlieden ende ontloopen/ ende spreecket:
Hoe gaet het toe?
20 Och Moab is verwoestet en verdorven:
huylet ende schreyet/ segt het aen tot
Arnon/ dat Moab verstooret zy.
21 De straffe is over het effene Lant gegaē/
namelick ouer Holō/ Jahza/ Mephaath/
22 Dibon/ Nebo/ Beth Diblathaim/
23 Kiriathaim/ Beth Gamul/ Beth Meon
24 Kirioth/ Bazra/ en ouer alle Stedē indē
lande Moabs/ sy liggen verre of na by.
25 Den Hoorn Moabs is afgehouwen en
haren Arm is verbrokē/ spreeckt de Heere.
26 Maeckt se dronken/ (want sy heeft haer
tegen dē Heere verheuen) dat sy spouwen
ende de handen wringhen moet: op dat sy
oock tot spot worde.
27 Want Israel heeft uwen spot zyn moetē/
als ware hy onder den Dieven gevondē: c
en dewyle ghy suler teghen haer spreeckt/
suldy oock weech moeten.

c Num.25.2.

28 O ghy inwooners in Moab/ verlaet de
Steden/ ende woont in de Rotzsteenen/
ende doet als de Duyuen/ die daer nestelen
inden hooghen holen.
29 f Men heeft altoos ghesepdt vanden
stouten Moab/ dat hy seer stout zy/
hooveerdich/ hooghmoedich/ † trotzich/
ende ouermoedich.

f Esaie.16.6 Jere.49.16.
† Of/ stout/ vermeten.

30 Doch de Heere spreeckt: Ick kenne synē
toorne wel/ dat hi so vele niet en vermach/
ende onderstaet hem meer te doen dan zyn
vermeughen is.
31 Daeromme moet ick ouer Moab huylē/
ende ouer het gantsche Moab schreyen/ u
en ouer de liedē tot Kir Heres leedt dragē.
32 x † Ick moet ouer u Jaezer/ ghy Wyn-
berch te Sibma/ weenen: wāt uwe Wyn-
ranckē zyn ouer de Zee gevarē/ en tot aen
de Zee Jaeser gekomen: de Verstoorder
is in uwen Oogst en Wynlesen ghevallen.
33 Vreuchde en hertenvrolickheyt is wt dē
velde wech/ ende wt den lande Moabs:
en men en sal gheenen Wyn perssen/ de
Wyntreder en sal niet meer zyn Liet singē/
34 Van des ghescheeys wegen te Hesbon/
tot Eleale toe/ welcke tot Jahza toe
klincke/ van Zoar aen. y † der drijarigen
Koe/ tot Horonaim toe: want oock de wa-
teren Nimrim sullen verdroogen.
35 En ick wil/ spreeckt de Heere/ in Moab
daer mede een eynde maken/ dat sy niet
meer op de Hooghten offeren/ ende haren
Goden roockē sullen.
36 Daeromme brummet myn herte ouer
Moab als een z † Trompette/ en ouer de
lieden te Kir Heres/ brummet myn herte
als eē Trompette: wāt sy hebben te vele
ghemaeckt/ daeromme moetē sy te gronde
gaen.
37 a Alle koppen sullen kael zyn/ ende alle
baerden afgeschoren/ alle handen b † ver-
hicket/ en eē yegelick sal c sackē aentreckē.
38 Op allen daken en stratē/ d allenthalven
in Moab salmen klagen: want ick hebbe
Moab verbroken/ als een onweerdt vat/
spreeckt de Heere.
39 O hoe is sy verdorven/ hoe huylen sy/
hoe schandelickē hangen sy de koppen: en
Moab is ten spotte en ter verschrickinge

u 2.Reg.3.25
x † Anders/ Gelyck ouer Jaeser/ also moet ic ouer u/ ghy/ etc.
y Dat is/ het Rycke Moabs/ is ghelyck als eē drijarige Koe/ sterck/ ryck/ prachtich/ vol goederē ende lieden.
† And. tot Horonaim toe/ sal de drijarighe Koe (volckeren:) Esaie.16.
z † Anders/ Treurschalmeye.
a Esaie.15.2. Ezech.7.18.
b Dat is/ met nagelen meskens/ of andersins verseericht.
† Anders/ gheracrst.
c Esaie.16.3 Jere.49.3.
d Of/ alomme/ overal.

gheworden/ allen/ die rontomme haer
henen woonen.
40 Want so spreeckt de Heere: e Siet/ hy
vliecht daer henen/ als een Arendt/ ende
breydet syne vlougelen wt ouer Moab.

e Deu.28.49 Jere.49.22.

41 Kiriath is ghewonnen/ ende de vaste
Stedē ingenomen: en het herte der Helden
in Moab/ sal ter seluer tyt zyn/ als eener
Vrouwen herte in kinds nooden.
42 Want Moab moet verdelcht worden/
dat sy gheen volck meer en zyn/ daeromme
dat het hē tegen den Heere verheuen heeft.
43 Vreese/ kuylen/ en strick/ koemt over u/
ghy inwooners in Moab/ spreeckt de Heere.
44 f Wie de vreese ontvliedt/ die sal inden
kuyl vallen: en wie wt den kuyl koemt/
die sal inden strick gevangen worden: dan
wil ick ouer Moab komen laten een Jaer
harer thuyssoeckinge/ spreeckt de Heere.

f Esai.24.18

45 Die wt den slacht ontloopen/ sullen toe
vlucht soecken tot Hesbon: doch een vyer
sal wt Hesbon/ en een vlamme wt Sihon
gaen/ welcke de plaetsen in Moab/ ende
de kryghslieden verteeren sal.
46 g Wee u Moab/ verloren is het volck
Camos: want men heeft uwe Sonen ende
Dochteren ghenomen/ ende ghevanckelick
wech ghevoeret.

g Num.21.29

47 Doch in den toekoemstigen tyt/ wil ick
de gevanckenisse Moabs wendē/ spreeckt
de Heere. Dat zy ghesepdt vander straffe
ouer Moab.

Dat xlix. Capittel.

1. Prophetie tegen de Ammoniten/ 7. Edomitē/ 23. Syriers/ 28. Kedarriers/ 34. ende Elamiten.

1 Tegen a de Kinderen Ammon/ spreeckt
de Heere alsoo: Heeft dan Israel geene
Kinderen/ of en heeft hy geen * erven?
waeromme besit dan Malchom het Landt
Gad/ en zyn volck woont in harē Stedē?
2 Daeromme siet/ de tydt koemt spreeckt
de Heere/ dat ick wil een kryghsgheschrey
hooren laten/ ouer Rabbath der Kinderen
Ammon/ dat sal op eenen hoope woeste
liggen ende hare b Dochteren met vyere
aenghesteken worden: daerentegen Israel
sal de ghene besitten/ van den welcken sy
beseten waren/ spreeckt de Heere.

Ammon.
a Ezec.21.28 ende 25.1. Amos.1.13.
* Of/ Erfgenamen?
Malchom is der Ammoniten Afgod.
b Dat is/ omliggende Vlecken.

3 Huyle/ O Hesbon/ want Ai is verstoort:
schreyet ghy Dochter Rabba/ en c treckt
sacken aen/ klaecht en loopt op de mueren
rondtomme: want Malchom werdt ghe-
vanckelick wech gevoeret/ met tsamē synen
Priesteren ende Vorsten.
4 Wat d trotz ghy op uwe Landouwen?
uwe Landouwen zyn verdroncken/ ghy
ongehoorsame Dochter/ e ghy/ die u op
uwe schatten verlaet/ ende spreket in uwer
herten: Wie derf hem aen my maken?

c Esaie.16.3. Ezech.7.18. Jere.48.37
d Of/ Roemeerdy.
e Jere.7.18

5 Siet/ spreeckt de Heere Zebaoth/ ick
wil een vreese ouer u komen laten/ van al-
len die rondom u woonen/ dat eē yegelick
zyns weechs voor hem wech henen wt
verstooten worde/ en niemant en zy/ die de
veltvluchtighe vergadere.
6 Doch daer na wil ick weder wenden/ de
ghevanckenisse der Kinderen Ammon/
spreeckt de Heere.

Tegen f Edom.

7 So spreeckt de Heere Zebaoth: Is daer
dan gheen wysheyt meer te Themon? en
is daer dan geenen raet meer by dē kloec-
ken? is hare wysheyt g so loos?
8 Vliedet/ wendet u/ en verstecket u diepe/
ghy Burgeren te Dedan: want ick late
een ongheval ouer Esau komen/ den tydt
syner thuyssoeckinghe.

Edom.
f Esaie.34.5. Ezech.25.12 ende 32.29. ende 35.1.
g Ydel/ of nietich.

Wynlesers

9 Wijnlesers sullen ouer v comen/die v geē
nalesen en laten / ende dieuen des nachts
sullen ouer v comen/die sullē hem genoech
verderuen.
10 Want ick hebbe Esau ontblootet/eñ syne
heymelicke plaetse geopent/dat hy hē niet
versteken en can:zijn zaet/syne broeders/eñ
syne nabuerē zijn verstoort/ dat haer geen
meer voorhanden en is.
11 h† Doch wat ouerblijft van uwen Weesē/
dien wil ick het leuen gounen/eñ uwe We=
duwen sullen op my hopen.
12 Want so spreecke de Heere: i Siet/de ge=
ne die het niet verdient en hadden/dē kelck
te drincken/die moeten drinckēn/ende sou=
det ghy ongestraft blijuen/ghy en sult niet
onghestraft blijuen / maer ghy moet oock
drincken.
13 Want ick hebbe by my seluen gesworen/
spreect de Heere/dat Bazra sal een wonder/
versmaedt hept/ woestijne ende vloeck wor=
den/ende alle hare Steden een eewige woe
stijne.
14 l Ick hebbe gehoort vanden Heere/ dat eē
bootschap onder den Heydenen gesondē zy:
Vergadert v. ende comt herwaerts/maect
v op ten strijde.
15 Want siet/ ick hebbe v m kleyn gemaeckt
onder den Heydenen/ende veracht ondet
den menschen.
16 n V trots eñ ws herten hoochmoet/heeft
v bedroghen/dewijle dat ghy in Rotzsteen=
cloouen woonet/eñ hooghe gebercgten inne
hebt/o wanneer ghy dan uwē nest alschoon
so hooch makedet/als den Arendt/dannoch
wil ick v van daer henen/ onder stoten/
spreecke de Heere.
17 Also sal Edō woest worden/ p dat alle de
gene/die daer voorby gaen/hen verwonde=
ren/ende slupten sullen ouer alle hare plage
18 q Ghelijck als Sodom eñ Gomorra/met
tsamen harē nabuerē/omgekeert is/spreect
de Heere/dat niemant aldaer woonē/noch
eenich mensche daerinne behuysen sal.
19 Want siet/hy comt opwaerts als eē Leeu/
van de stoute Jordane herwaerts tegen de
vaste Hutte:want r† ick wil hem aldaer he=
nē snellicken loopen laten:eñ wie weet/wie
de s Jongelinck is/dien ick teghen haer ru=
sten sal: t want wie is my ghelijck?wie wil
my meesterē/ende wie is de Herder/die my
wederstaen kan?
20 n So hoort nu dē raetslach des Heeren/diē
hy ouer Edom heeft / eñ syne ghedachten/
die hy ouer de inwooners in Themā heeft:
wat ghelt het/of de x Herders iongers haer
niet slecht maken en sullen/ende hare woo=
ninghe verstoren?
21 Dat de Aerde beuen sal/wanneert in mal
canderen valt/ ende haer gheschrey salmen
aen de y† Schelfzee hooren.
22 z Siet/hy vliecht opwaerts als eenē Arent/
ende sal zijn vleughelen wtbreyden ouer
Bazra:ter seluer tijt/sal het herte der Heldē
in Edom zijn/ als het herte eener vrouwen
in kints nooden.

Teghen Damascon.

23 a Hemath ende Arpad staen iammerlickē/
sy zijn vertzaecht/ want sy hooren eē boos
gheschrey:b† die aen der Zee woonen/ zijn
so verschrocken/ dat sy gheen ruste hebben
konnen.
24 Damascus is vertzaecht/ ende gheeft de
vlucht:sy beeft/eñ is in angsten eñ smerten/
als een vrouwe in kints nooden.
25 Hoe? is sy nu niet verlaten/die beroemde
ende seluere Stadt?

h† An. ver=
laet uwe
Weesē/wāt
diē wil/ etc.
i Jere.25.29
Ezech.9.6.
1.Pet.4.17
k Esa 45.23
Jere. 22.5.
Hebr.6.13.
l Obad.1.
m of/dunne
n Of uwe
stouteringe
Jere.48.29
Esai.47.10.
o Amos.9.2
Abdia.1.4.
p Jer.18.16.
ende 19.8.
ende 50.13.
Tren.4.19
q Gen.19.25
r† An.so ick
ruste geuen
sal/wil ick
hen/etc.latē
eñ wien ick
daertoe ver=
kiese/dien
wil ick tegē
haer monste
ren:etc.
s Dat is de
groote Alex
ander/die
alle Landen
winnen sou=
de.
t Esai 44.7
Jere.50.44
Sapie.12.12
u Psa.137.7
Ezech 25.13
x Dat is/der
Hooftlieden
eñ Vorsten
volck:want
Herders hee
ten hier al=
omme/Vor=
sten / die de
vrome wey=
den sullē/eñ
boose straf=
fen.
y† An.Riet=
zee/of/Roo=
de Zee.
z Jer.48.40
Deut.28.49
Damascus.
a Esai.17.1
Amos.1.3.
b† an.sy zijn
verschrockē
als die die
in de Zee
zijn/eñ voor
angste ghee
ne/etc.

26 Daeromme sullen hare ionge Manschap/op
harer straten daer neder liggen/eñ alle hare
crijchslieden ondergaen/ter seluer tijt/spreect
de Heere Zebaoth.
27 Eñ wil de mueren te Damasco met vyere
ontsteken / dat het de pallepsen Benhadad
verteeren sal.

28 Teghen Kedar/ende de Ko=

ninckrijckē c Hazor/ die Nabuchodonosor de
Coninck te Babel sloech. So spreect de Hee=
re. Wel op/treckt opwaerts in Kedar/ ende
verstoort de kinderen teghent Oosten.
29 Men sal hen hare hutten eñ kudden ne=
men/hare Tenten/ alle hare ghereetschap/
eñ Kemelen/sullen sy wech voeren/ ende mē
sal verschrickelicken ouer hen roepē / omme
ende omme.
30 Vliedet/ maeckt v vuert daeruan/versteect
v diepe/ghy inwooners in Hazor/spreect de
Heere:want Nabuchodonosor de Coninc te
Babel/heeft wat inden sinne tegen v/ende
meynet v.
31 Wel op/treckt opwaerts/tegen een volck
dat ghenoech heeft/ eñ seker woont/ spreect
de Heere: sy en hebben noch poorten / noch
grendelen/ende woonen alleene.
32 Hare Kemelen sullen gherooft/eñ de veel=
heyt haers vees genomē worden: eñ ick wil
se verstropen in alle winden/d† die indē hoec
kē woonen/eñ van allen plaetsē herwaerts/
wil ick haer ongheluck ouer haer komen la=
ten/spreecke de Heere.
33 Dat Hazor sal een Draken woonige/ende
een eewighe woestijne worden/dat niemant
aldaer en woone/ eñ gheen mensche daer in
en behuyse.
34 Dit is het woort des Heeren/dwelck ge=
schiede tot Jeremiā den Propheet / tegen e
Elam/in aenbeginne des Coninckrijcks Ze=
dekie des Coninckx Juda/ende sprack:
35 So spreect de Heere Zebaoth:Siet ick wil
den boge Elam verbreken, haer voorneem=
ste ghewelt.
36 Eñ wil de vier windē/ wt den vier hoeckē
des Hemels/ouer hen comen laten/eñ wil se
in alle de selue winden verstropen : dat daer
geen volck zijn en sal/daer niet sommige ver
dreuen wt Elam/henen komen sullen.
37 Ende ick wil Elam vertzaecht makē voor
haren vyanden/ende dien/ die hen na haren
leuen staen/ende ongheluck ouer haer comē
laten met mynen grimmigen toorne/spreect
de Heere/ende wil het sweert achter hen he=
nen schicken/tot dat ickse te niete make.
38 Mynen f stoel wil ick in Elam settē/ ende
wil beyde den Coninck ende de Vorsten al=
daer opbrenghen / spreect de Heere:doch in
toecomender tijt/wil ick de ghevanckenisse
Elam weder wenden/spreecht de Heere.

Dat L. Capittel.

1. Prophetie teghen Babel/ 21. ende de
Chaldeen 4. daertoe van des volcx Israels
verlossinghe.

1 Dit a is het woort/welck de Heere door
dē Propheet Jeremiam gesprokē heeft/
teghen Babel/ende het Lant der Chal=
deen.
2 Verkondighet onder den Heydenen/ende
laet het luydtbaer worden : Worpt een ba=
niere op/laet het luydtbaer worden/ende en
verberght het niet/ende spreect:Babel is ge
wonnen/ b Bel staet met schanden/ c Me=
rodach is d vermorseit/hare Afgoden staen
met schanden / eñ hare Goden zijn te niete
ghemaeckt.
3 Want van Noorden koemt een volck op=
waerts

Kedar.
Hazor.
c Esai.21.16
d† An.eñ in
de wterste
hoecken der
Aerden.
Elam/de
Perser.
e Ezec.32.24
Daniel.8.2
f Dat is de
groote Alex
ander/die
Elā gewan.
Babel.
a Esa.13.1.
ende 47.1.
Jere.25.12.
ende 51.1.
b Esai.46.1
Jere.51.44.
Bel.2.22.
c Dan.5.6.
d of/tot pul
uer gemaect

waerts tegen haer/ dwelcke sal haer lät ter
Woestijne maken: dat niemandt daerinne
woonen sal/ maer beyde Lieden ende Vee /
daeruan v lieden sullen.
4 Inden seluen daghe/ende ter seluer tijdt/
spreect de Heere sullen de kinderē Israels/
met tsamen de kinderen Juda/comē/ ende
weenende derwaerts trecken/eñ den Heere
haren God soecken.
5 Sy sullen vraghen na den wege na Zion/
ende hen aldaer henen keeren: Koemt/ende
laet ons tot den Heere voeghē/met eenē ee-
wigen verbonde/dat nemmermeer vergetē
worden en sal.
6 Want mijn Volck is als een e verloren
Kudde/hare Herders hebbense verleyt/ eñ
op den Berghen dwalende gaen laten/dat
sy van den Berghen/ op de kleyne Bergen
ghegaen zijn/ende hare Koyen vergheten
hebben.
7 Alles wat aen hen quam/ dat verslontse:
ende hare vyanden sprakē: Wy en doē niet
onrecht/daeromme dat sy hen hebbē veson
dicht aen den Heere/ inder wooninghe der
gerechticheyt/ende aen dē Heere/ die harer
Vaders hope is.
8 f Vliet wt Babel/ende treckt wt der Chal
deen Lant/ende stellet v als de Bockē voor
den Kudde henen.
9 g Want siet/ ick wil groote volcken met
hoopen/wt den Lande tegen Noordē ver-
wecken/ende tegen Babel opwaerts bren-
ghen/die hen teghen haer rusten sullē/diese
ooch sullen ghewinnen: syne pijlen zijn als
eens goeden Krijghers/die niet en feylt.
10 Eñ het Chaldeer Lant sal eenen roof wor-
den/dat alle diese berooven ghenoech daer-
van hebben sullen/ spreect de Heere.
11 h Daeromme dat ghy v dies verheucht/
ende beroemt/dat ghy mijn Erfdeel geplon
dert hebbet: ende i † springhet als de ghey-
le Kalueren/ende † briesschedet als de sterc-
ke Guylen.
12 Uwe moeder staet met grooter schanden/
eñ die v gebaert heeft/is tot spot gewordē:
siet/onder den Heydenen is sy de k snootste/
woeste/dorre/ende eensaem.
13 Want vanden toorne des Heerē moet sy
onbewoont/ende gantsch woeste blijuen/ l
dat alle die voor Babel voorby gaen/ hen
sullen verwonderen/ende fluyten ouer alle
hare plaghe.
14 Rustet v teghen Babel rontomme henen
alle Schutters: schiet in haer: spaert de pijlē
niet: want sy m heeft teghen den Heere ghe
sondicht.
15 Juychet ouer haer om eñ omme: ‡ sy moet
haer opgheuen: hare Fondamenten zijn ge-
uallen/hare Mauerē zijn afgebroken: want
dat is des Heerē wrake: Wreect v aē haer/
n doet ghy/als sy ghedaen heeft.
16 Roeyt wt van Babel/beyde den Saeyer
eñ den Maeyer/ inden Oogst/dat hem een
yegelick voor den sweerde der Tyrannen/
keere tot synen volcke/ ende een yeghelick
in zijn Lant vliede.
17 Israel heeft moetē zijn eē verstroyde Kud-
de/dat de Leeuwen verschuychtert hebbē: o
ten eerstē verslontse den Koninc te Assyrien:
p daerna ouerweldichdese Nabuchodono
zor de Koninck te Babel.
18 Daerō spreect de Heere Zebaoth/de God
Israels also: Siet ick wil den Koninck te
Babel te huys soecken/eñ zijn Lant: q ghe-
lijck als ick den Koninc te Assyrien te huys
ghesocht hebbe.
19 Israel dannoch wil ick weder te huys tot
syner wooninge brengē/dat sy op Charmel
ende Basan weyden/ende haer ziele op den

Dat is/ het huys trec-kē wt babel voor Coninc Cores ver-oorloeft eñ toegelaten Esdr.1.1.
e Jer.23.1. Ezech.34.5. ende 36.37.
f Jere.51.6 Apoc.18.4.
g Jer.50.41
h Esa.47.6
i † An. wor-den vet/ als de kalueren in het gras.
† An. wren-schedet/
k Of/ dunste.
l Jer.18.16. ende 19.8. ende 49.17.
m Jer.50.29 ende 51.5.
‡ An. sy heeft de hant ge-gheuen.
n Exo.21.23 Leui.24.20. Jer.51.40. Ezec.10.59 Joel.3.7.
o 2.Re.17.20 Esaie.10.5.
p 2.Re.25.9.
q 2.Re.19.37 Esai.14.25.

geberchte Ephraim ende Gilead gesadicht
worden sal.
20 r Te dier seluer tijt/eñ inden seluen dagē/
salmen de misdaet Israels soeckē/spreect de
Heere/doch daer en sal gheene voorhanden
zijn: eñ de sonde Juda/ doch daer en sal geen
geuonden worden: want ick wilse vergeuen
dien/die ick ouerblijuen late.
21 Treckt opwaerts teghen het Lant/dat alle
dinck s verbittert heeft/ treckt opwaerts/eñ
soect te huys de inwooners der te huyssoec-
kinge: verheert eñ verbant hare nacomelin-
gen/ spreect de Heere/eñ doet alles/ wat ick
v beuolen hebbe.
22 Daer is een krijchsgeschrey inden Lande/
ende groot iammer.
23 Hoe gaet het toe/dat den Hamer der gant
scher Werelt verbroken eñ verslagen is? Hoe
gaet het toe/ dat Babel een Woestijne ghe-
worden is onder allen Heydenen?
24 Ick hebbe v gestelt/ Babel/ daerom zijdy
ooc geuangen/eer ghy v dies voorsaget: ghy
zijt ghetreft ende ghegrepen: want ghy hebt
den Heere t ghetrotzet.
25 De Heere heeft synen schat opghedaen/eñ
de wapenē zijns toorns voortgebracht: wāt
suler heeft de Heere Heere Zebaoth inder
Chaldeen Lant opghericht.
26 Koēt herwaerts tegen haer/ u † ghy vandē
eynde/opent haer Koorenhuysē: x † worpt se
op eenen hoop/eñ verbant se/dat haer niets
ouerblijue.
27 Verworcht alle haer kinderen/brengtse af
ter slachtbancke: Wee hen/want dē dach is
gecomen/ de tijt haerer te huys soeckinghe.
28 Men hoort een gheschrey der veluchti
gen/ eñ dier/ die ontloopen zijn wt dē Lande
Babel: op dat sy verkondighen te Zion/ de
wrake des Heeren onses Gods/ eñ de wrake
zijns Tempels.
29 Roept velen tegen Babel/ belegtse omme
eñ omme/alle Boghenschutters/ende en laet
niemant daer vā comē: y vergeldet haer als
sy verdient heeft: z als sy gedaē heeft/so doet
haer weder: a want sy heeft hoochmoedich
ghehandelt tegen den Heere/den Heylighen
in Israel.
30 Daeromme sullen hare ionghe manschap
vallen op hare stratē/ende alle hare Krijchs
lieden ondergaen/ ter seluer tijdt/spreect de
Heere.
31 Siet/ghy stoute/ick wil aen v/ spreeckt de
Heere Heere Zebaoth: want uwen dach
is ghecomen/den tijdt uwer te huyssoeckin-
ghe.
32 Dan sal de stoute storten eñ vallen/dat hem
niemant oprichte: ick wil syne Steden met
vyere aensteken/ welcker sal/ alles wat ront-
omme is/ verteeren.
33 So spreeckt de Heere Zebaoth: Siet/ de
kinderen Israels/ met tsamen de kinderen
Juda/moeten ghewelt ende onrecht lijden:
alle diese ghevanckelick wech gheuoert heb
ben/ behoudense/ ende en willense niet los
laten.
34 Doch haer Verlosser is sterck/ b die heet/
Heere Zebaoth: die sal haer sake wtuoeren/
dat hi het Lant c † beuende/eñ de inwooners
te Babel/ tzitterende make.
35 Het sweert sal comen/ spreect de Heere/ o-
uer de Chaldeen/ende ouer de inwooners te
Babel/ ende ouer hare Vorsten/ ende ouer
hare Wijsen.
36 Het sweerdt sal comen ouer hare Prophe-
teerders/ dat sy tot Sotten worden: het
sweert sal komen ouer hare Sterckē/ dat sy
vertzaghen.
37 Het sweert sal komen ouer hare Peerden
eñ Waghenen/ende allen ghemeynen man/
die

r Jere.31.3
s Dat is/ die God eñ de menschē be-droeft ende vertoornt heeft: die daer weerdē zijn/ datse wederom te huys ghe-socht wordē
t Of/ stoutelicken ghe-terget.
u † An. want het eynde is voorhandē.
x † An. treect se/ somen de scoouē doet.
y Jer.50.15
z Apoc.18.6
a Jere.51.5.
b Esai.48.2 ende 51.15. ende 54.5. Jere.46.18. ende 48.15. Amos.4.13
c † An. tot rusten brenge/ eñ de/ etc.

dit vertinnels/dat sy tot v vrouwen wor=
den: Het sweert sal comen ouer hare schatte
dat sy gheplondert worden.
38 Drooghept sal comen ouer hare wateren/
dat sy wtdrooghen: want het is een Afgo=
den Lant/ende pochen op hare gruwelicke
Afgoden.
39 Daeromme sullen e gruwelicke Dieren eñ
Vogelen daer inne woonen/ende de ionghe
Struyssen: ende en sal nemmermeer bewoont
worden/ende niemant daerinne behuysen/
pmmermeer ende pmmermeer.
40 f Ghelijck als God Sodom ende Gomor=
ra met tsamen haren nabueren omgekeert
heeft/spreeckt de Heere/dat niemant daer/
inne woone/noch eenich mensche daerinne
en behuyse.
41 g Siet/een volck comt van Noorde/af/ve=
le Heydenen/ende vele Coningen sullē hen
van der zijden des Landts opmaken.
42 Die hebben Bogen ende Schilde: sy zijn
grusaem eñ onbarmhertich/ haer geschrep
is/als het bruysē der Zee:sy rijden op Peer
den gerustet als krijchsmannen teghen v/
ghy dochter Babel.
43 Wanneer de Coninck te Babel haer ge=
ruchte hoorē sal/so sullē hem de vuystē ont
sincken/hem sal so angst ende banghe wor=
den/als eener vrouwen in kints nooden.
44 Siet/hy comt daer op als een Leeuwe/vā
de stoute Jordane/tegen de vaste Hutte:h t
want ick wil hem aldaer snellicken loopen
laten: eñ wie weet wie de i Jongelinck is/
dien ick tegen haer rusten sal:k want wie is
my gelijck:wie wil my meesteren:ende wie
is de Herder/die my wederstaen kan?
45 So hoort nu dē raetslach des Heeren/ dē
hy ouer Babel heeft:eñ syne gedachten/die
hy heeft/ouer de inwooners indē Lande der
Chaldeen:wat geldt het:of de Herders ion
gers haer niet slecht makē en sullen/eñ ha=
re wooninghe verstooren.
46 Eñ de Aerde sal beuen van den geschrepe
ende het sal onder den Heydenen Luytbaer
worden/wanneer Babel gewonnē wort.

Dat lj. Capittel.

1. Voorder van der straffe Babels/ende
menigherley oorsake derseluer.

1 SO spreeckt de Heere/a Siet/ick wil eenē
scherpen wint verwecken/tegen Babel/
eñ tegen haer inwooners/ die hen tegen
my ghesettet hebben.
2 Ick wil ooc Wanners na Babel schickē/
diese b wannen sullen/ eñ haer Lant wtua=
gen/die c allenthaluen rontomme haer zijn
sullen/aen den daghe haers ongheluckx.
3 Want hare Schutters en sullen niet schie
ten: ende haer ghebarnaschte en sullen haer
niet weeren connen: so en verschoont nu ha
rer iongher Manschap niet/ verbant alle
hare Heyren.
4 Dat de verslagene daer liggen inden Lan=
de der Chaldeen/ende de doorstekene op der
straten.
5 d Want Israel ende Juda sullen niet We=
duwē van haren God den Heere Zebaoth/
gelaten e t worden:want ghener Lant heeft
hem hooch verschuldicht/aen den Heylighen
in Israel.
6 f Vliedet wt Babel/op dat een yeghelick
zijn ziele verlosse/dat gy niet onder en gaet
in harer misdaet: want het is den tijdt der
wrake des Heeren/die een Vergelder is/eñ
wilse betalen.
7 g t Den gulden Kelck te Babel/die de gāt=
sche Werelt dronckē gemaect heeft/is inder
hant des Heeren: alle Heydenen hebben vā
haren wijn ghedroncken/daeromme zijn de
Heydenen so h dul ghewordē.
8 i Hoe gantsch haest is Babel geuallen eñ
te niete ghemaeckt: huylt ouer haer/neemt
oock salue tot haren wonden/of sy misschiē
mochte heel worden.
9 Wy heelē Babel/doch sy en willē niet heel
worden:so laetse varen/eñ laet ons een ye=
gelick in zijn Lant trecken:want haer straffe
reyckt tot aenden Hemel / ende langhet op=
waerts tot aen de Wolcken.
10 De Heere heeft onse gerechticheyt voort=
gebracht/Comt/laet ons te Zion vertellen/
de wercken des Heeren onses Gods.
11 Ja/palleert nu de pijlen wel/ende rustet de
schilden toe : k de Heere heeft den moet der
Coningen in Meden verweckt:want syne ge
dachten staen tegen Babel/dat hyse verder
ue:want dit is de wrake des Heerē:de wra=
ke zijns Tempels.
12 Ja steeckt nu de Baniere op de mueren te
Babel/l t neēt de Wacht in/set tet de Wach
ters/bestelt de Schaerwacht: want de Hee=
re dencket wat/ende sal oock doen/wat hy
teghen de Inwooners te Babel gesproken
heeft.
13 Die ghy aē groote wateren woonet/ ende
groote schattē hebt/v eynde is gecomen/eñ
uwe ghiericheyt is wte.
14 m De Heere Zebaoth heeft by syner zielen
geswooren/ Ick wil v met menschen vullen/
als warent Keuers/die sullen v een n t Liedt
singhen.
15 o Die de Aerde door zijn kracht gemaeckt
heeft/ende den omloop der Werelt/door syne
wijsheyt bereydet/ende den Hemel p t ordent=
lick gheschicket.
16 Wanneer hy donderet/ so is daer waters de
volheyt onder den Hemel/q hy treet den ne=
uel op van het eynde der Aerden:hy maeckt
blixem inden regen/ende laet r den wint co=
men wt heymelicke plaetsen.
17 f Alle menschen zijn dwasen met harer t
const:ende alle Goutsmeden staen met schā=
den met haren Beelden:u want hare Afgo=
den zijn bedriegherie/ende en hebben gheen
leuen.
18 Het zijn enckel ijdelheden/ eñ verleydische
wercken:sy moeten omcomen/wanneer sy te
huys ghesocht worden.
19 Doch so en is die niet/ die Jacobs schat
is:maer die alle dinck maeckt/die ist/x eñ
Israel is de roede zijns erues/hy heet Heere
Zebaoth.
20 Ghy zijt mynen Hamer/mijn krijchswa=
pe:door v hebbe ick de Heydenen y verslagē
ende de Coninckrijcken verstoort.
21 Ick wil uwe peerden ende Ruyters ver=
slaen/ick wil uwe wagenen eñ Voerluyden
verslaen.
22 Ick wil uwe mannen ende vrouwen ver=
slaen/ick wil uwe ouden eñ iongen verslaē/
ick wil uwe Jongheliugen ende Joncvrou=
wen verslaen.
23 Ick wil uwe Herders eñ Kudden verslaen
ick wil uwe Boeren eñ Jocken verslaen:ick
wil uwe Vorsten ende Heeren verslaen.
24 Want ick wil Babel eñ allen inwooners
der Chaldeen vergelden/alle hare boosheyt/
die sy aen Zion begaen hebben/voor uwen
ooghen/spreeckt de Heere.
25 Siet/ick wil aē v/ghy schadelicke Berch/
die ghy de gātsche Werelt verderuet/ spreect
de Heere: ick wil mijn hant ouer v strecken/
ende v vanden Rotzsteenen daer af wente=
len/ende wil eenen verbranden Berch vā v
maken.
26 Datmen noch hoecksteen/noch grontsteē
wt v nemen conne:maer een eewige woestē
ne suldy zijn/spreeckt de Heere.
27 Worpt Banieren op inden Lande/blaest
de Ba=

Margin notes (left):
b Bijs die
in kindts
nooden kla=
ghen.
e Heb. Zijm
ende Jim:
daeruan siet
Esaie 13.22.
f Gen 19.15
Esai.13.19.
g Jer.50.9
Deu.28 40.
h t An. so ick
ruste geuen
sal/wil ick
hen etc. latē
eñ wien ick
daertoe ver=
kiesē sal/dīē
wil ick tegē
haer monste
ren.
i Dat is/A=
lexander de
groote.
k Job.41.1
Esai.44.7.
Jere.49.19
Sapie 12.12
Babel.
a Jer.25.12
ende 50.1.
b Gelijck alsmē het coorne wannet/
wāneer het
wtgedorscht
is.
c Of/als van
allen zijden.
d Jer.50.20
e t An. wor=
den/of sy
schoon haer
lant vol mis
dadē geuult
hebbē/voor
dien/oft/vā
weghen des
Heylighē etc.
f Esai 48.20
Jerem.50.8
Apoca 18.4.
g t An. babel
is ghewerst
een gulden
Beker in de
handt des
Heeren / die
de etc. heeft t
alle/etc.
Jere.25.15.
h Dz is/ die
haer so stout
moetē gelije
als de sottē.

Margin notes (right):
i Esai.21.9.
Apoca.14.8.
ende 18.2.
k Judi.2.14
1.Reg.11.14.
l t An. steer=
ket de schilt
wacht/be=
stelt de
Schaer=
wacht/ stelt
heymelicke
hoede:
m Jer.22.5
Esai.45.23.
Amos.6.8.
Hebr.6.13.
n t An. Wijn
lesers Maē
liedt.
o Gen.1.6.
Psal.146.6.
Jere.10.12
Act.14.14.
p t And. met
syner voor=
sichticheyt wt
ghespannen
q Psa.135.7.
Jere 10.13.
f Esai.44.4
t Dat is/
leere vā Af=
goderye.
u Psa.115.4.
x Deu.4.20.
ende 32.9.
Esaie.19.25
y Ja te mor=
sel geslagen:
Also oock
hierna.

de Basuynen onder den Heydenen: heyli-
get de Heydenen teghen haer, roept teghen
haer de Coninckrijcken Ararat, Meni eñ
Asceenas: bestellet Hooftlieden tegen haer, [Askenas.]
brenghet Peerden opwaerts, als snorren-
de Keuers.
28 Heyliget de Heydenen tegen haer, name-
lijcken, de Coningen wt Meden, met tsamē
den Vorsten ende Heerē, ende het gantsche
Landt harer Heerschappije.
29 Dat het Lant beuende worde eñ versehric-
ke: want de gedachten des Heerē willen ver-
uult worden tegen Babel, dat hy het Lant
Babel tot eener woestijne make, daer nie-
mant inne woone.
30 De Heldē te Babel en sullen niet te velde
treckē verren, maer moetē inde Steerte blij-
uen: hare sterckheyt is wte, ende zijn g wijuē
geworden, hare wooningen zijn aenghestee-
ken ende hare grendelen verbroken.

[g Dat is, vertzaecht eñ bloodt-lick, als de Vrouwē in Kints nooden.]

31 Daer loopt hier een eñ daer een den ande
ren tegen, ende eē Bootschap ontmoet hier
eñ daer der anderen, den Koninck te Babel
aen te seggen, dat syne Stadt gewonnē zy
tot aen het eynde.
32 Ende de Hauene ingenomen, ende de Zee
wtgebrandt zy, ende de Krijchsliedē bloode
ghewoorden zijn.
33 Want so spreeckt de Heere Zebaoth de
God Israels: De Dochter Babel is als ee
nen Dorschuloer, wanneermen daer op dor
schet, harē Oogst sal gātsch haestelic comē.
34 Nabuchodonosor de Coninck te Babel,
heeft my verslondē eñ omgebracht, hy heeft
van my een ledich vat ghemaeckt: hy heeft
my verslonden als eenen Drake, hy heeft
synen buyck geuult met mynen noodelicstē
hy heeft my verstooten.
35 Nu daerentegen vindet hem ouer Babel
den a vreuel aen my begaen, eñ myn vlees,
spreect de inwoonersse tot Zion ende myn
bloet ouer de inwooners in Chaldea, spreect
Jerusalem.

[a Dat is, onbillicken moetwille.]

36 Darrom spreeckt de Heere also: Siet, ick
wil v uwe sake wtuoeren eñ v wreken: ick
wil haer zee wtdroogen eñ haren Born put
verloopen laten.
37 Ende b Babel sal een steenhoop ende eē
eener Drakenwooninge worden, een won-
der, ende een aensluyten, dat niemant daer
inne woonet.

[b Esai.13.1 ende 26.5. ende 37.26. Jerem.9.11.]

38 Sy sullen altesamen brullen als de Leeu-
wen ende schreyen als de ionghe Leeuwen.
39 c Ick wilse met haren drincken in de hitte
setten, ende wilse droncken maken, dat sy
vrolick werden, d eñ eenē eewigen slaep sla
pen, van welcken sy nemmermeer opwaken
en sullen, spreeckt de Heere.

[c dz is, Ick wilse suer laten suppē, der gantscher werelt goet eñ lieden, eñ wanneer sy aent allersekerste is, so wil ick se slapende maken, dat sy te gronde gaen eewichlick.]
[d Jer.51.57.]

40 Ick wilse daer onder voeren, als Lamme
ren ter slachtbancke, als de Rammen met
den Bocken.
41 Hoe is Sesach so gewonnen, ende de be- [Selach.]
roemde inder gantscher Werelt, so ingeno-
men? Hoe is Babel so ten wonder gewordē
onder den Heydenen?
42 Een Zee is ouer Babel gegaen, eñ is met
derseluen Wallen veelheyt, bedeckt.
43 Haer Steden zijn tot eener woestijne, ende
tot eenen dorren eensamen Lande gewordē,
een Lande, daer niemant inne woont, ende
daer gheen mensche inne en wandelt.
44 e Want ick hebbe dē Bel te Babel te huys
gesocht, ende hebbe wt syner kele getrockē,
dat hy verslonden hadde: eñ de Heydenē en
sullen niet meer tot hem loopen: want oock
de mueren te Babel zijn neder ghevallen.
45 f Treckt henen wt myn Volck, eñ een ye-
gelick g1 verlosse zijn ziele, vanden grimmi-
ghen toorne des Heeren.

[e Jere.50.2]
[f Esa.48.20 Jerem.50.8 ende 51.6. Apoc.18.4.]
[g1 Anders, wtrucke.]

46 Uwe herte mocht anders weeck worden,
eñ vertzaghen, door den ghescreye dat mē
inden Lande hooren sal: want inde Jare sal
een geschrey gaen, ende na den seluen indē
anderen Jare oock een gheschrey, ouer ghe-
welt inden Lande, ende een Vorst sal teghen
den anderen zijn.
47 Daerōme siet, het tijt comt, dat ick de Afga
den te Babel te huys soecken wil, ende hare
gantsche Lant te schanden worden sal, ende
hare verslaghene daerinne ligghen sullen.
48 Hemel eñ Aerde eñ alles wat daerinne is,
sullen iuyche ouer Babel, dat hare Verstoo
ders van Noorden ghecomen zijn, spreeckt
de Heere.
49 h Ende als Babel in Israel de verslagene [h Jerem.50 15.29.]
gheuellet heeft, also sullen oock te Babel de
verslagene geuelt worden, inden gantschen
Lande.
50 So treet nu henen, ghy die dē sweerde ont
vloden zijt, eñ en suymt niet lange: ghedenct
des Heeren in verren Lande, ende latet v Je-
rusalem inden herten zijn.
51 Wy waren te schanden geworden, doe wy
de versmaetheyt hooren moesten, eñ de schā
de onse aengesichte bedeckte, doe de vreem-
de ouer het Heylichdom des huys des Hee-
ren quame.
52 Daeromme siet, de tijdt coemt, spreect de
Heere, dat ick hare Afgoden thuys soecken
wil, eñ inden gantschen Lande sullē de doot-
lick verwondeden suchten.
53 Eñ wanneer Babel inden Hemel clomme,
ende hare macht inder hoochte vast maecte,
so sullē doch Verstoorders vā my ouer haer
komen spreeckt de Heere.
54 Men hoort een gheschrey tot Babel, en-
de eenen grooten iammer inder Chaldeen
Landt.
55 Want de Heere verstoort Babel: hy ver-
derftse met sulcken grooten ghescrey ende
rumoer, dat hare wallen bruysē, als de groo
te wateren.
56 Want de Verstoorder is ouer Babel geco
men: haer Helden worden ghevanghen: hare
bogen worden ghebroken: want de God der
wrake, de Heere betaeltse.
57 Ick wil hare Vorsten, wysen, Heeren, eñ
Hooftlieden, ende Kryghers, droncken ma-
ken, i dat sy eenen eewighen slaep sullen sla- [i Jer.51.39]
pen, daer sy nemmermeer van opwaken,
spreeckt de Koninck, die daer k heet, Heere [k Esa.48.2 ende 51.15 ende 54.5. Jere.46.18. ende 48.15. ende 50.34]
Zebaoth.
58 So spreect de Heere Zebaoth: De mueren
der grooter Babel, sullen ondergrauen ende
hare hooge poorten, met vyere aengesteken
wordē: dat der l1 Heydenen arbeyt verloren
zy, ende verbrant worde, wat de volckē met
moeyte ghebouwet hebben.

[l1 An. volcken arbeyde vergeefs, eñ der liedē tui ghen aens vyer, ende moeyte zijn sal.]

59 Dit is het woort, dat de Propheet Jere-
mias, Seraia dē sone Neria des soōs Mah
sea beual, doe hy met Zedekia den Koninck
in Juda m na Babel tooch, inden vierden
Jare zijns Conincktijcx: ende Seraia was
een vreedsam Vorst.

[Seraia.]
[m Dat is geschiet door der verstooringe belichte dē Coninc te Babel te huldigē, etc.]

60 Eñ Jeremias schreef alle het ongeluc dat
ouer Babel comen soude in een Boeck na-
melicken, alle dese woorden, die teghen Ba-
bel ghescreuen zijn.
61 Eñ Jeremias sprac tot Seraia: Wanneer
ghy te Babel comt, so siet toe, ende leest al-
dese woorden.
62 Ende spreect: Heere, ghy hebt teghen dese
Stadt ghesproken, dat ghyse wilt wtroeyē,
dat niemandt daerin en woone, noch men-
schen, noch vee, maer eewichlick woest zy.
63 Ende wanneer ghy dat Boeck hebt wtge
lesen, n so binder eenen steen daer aen, ende [n Apo.18.21]
worpt het, inden Phrath,

Ende

64 Ende spreeckt: also sal Babel versoncken
worden, ende niet weder op komen vanden
ongelucke/ dat ick ouer haer bringen wil/
maer vergaen. So verre heeft Jeremias
ghesproken.

Dat LII. Capittel.

1. Wt oorsake des afvals Zedekie/ 4. wert Jerusalem belegt / gewonnen/ 12. gheplondert / ende verbrant. 15. Des volcx so te Jerusalem gheuonden wort/ worden sommige wech geuoert/ 16. sommige inden lande ghelaten. 10. 24. sommighe gedoot/ 28. tot het getal der gheuangenen wt Juda/ vā Nabuchodonozor tot verscheyden tijden wech gheuoert/ wort aengeteeckēt/ 31. Joachim wort wt der geuanckenisse los ghegeuen.

Zedechia. 1 ZEdekias a was eenentwintich Jaer
a2. Re. 24. 17 oudt/ doe hy Coninck werdt/ ende Re-
2. Par. 36. 10 geerde elf Jaer te Jerusalem: zijn moe
Jerem. 37. 1 der die hiet Hamutal/ een dochter Jeremie
tot Libna.
2 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
gelijck als Joiakim ghedaen hadde.
3 Want t den toorne des Heerē ginck ouer
Jerusalem ende Juda/ tot dat hyse van sy
nen aengesichte verwierp: ende Zedekia
viel af vanden Coninck te Babel.
b 2. Reg. 25. 1 4 b Maer inden negenden Jare zijns Co
Jerem. 39. 1 ninckrijcks aenden tienden daghe der tien
der Maēt quam Nabuchodonozor de Co
ninck te Babel met tsamen alle synen Hey
re/ tegen Jerusalem ende beleydense/ ende
maeckten daer een schantze rontomme.
5 Ende de Stadt bleef also belegt/ tot int
elfde Jaer des Conincks Zedekie.
6 Maer aenden negenden dage der vier-
der Maent/ nam den honger ouerhant in
der Stadt/ eñ het volck hadde niets meer
vanden Lande te eten.
7 Doe brack men in de Stadt / ende alle
Krijchslieden gauen de vlucht/ eñ togē ter
Stadt henē wt/ bynachte/ des weechs he-
nen na der poorte/ tusschen den tween mue
ren/ na den Hof des Coninck: doch de Chal
deen lagen rondtomme de Stadt.
8 Ende doe dese henen togen des weechs
voor het velt/ iaechde der Chaldeen Heyr
c2. Reg. 25. 3 den Coninc na/ c ende grepen Zedekia in
den velde by Jericho: doe verstroeyde hem
alle zijn Heyr van hem.
9 Ende sy vingen den Coninck/ ende brach
ten hem henen op tot den Coninck te Ba-
bel na Riblath/ die inden Lande Hemath
leyt: die sprack een oordeel ouer hem.
10 Aldaer liet de Coninck te Babel/ de kin-
deren Zedekie / voor synen oogen verwor-
ghen: ende hy verworchde alle Vorsten Ju
da te Riblath.
11 Doch Zedekie liet hy de oogen wt ste-
ken/ ende liet hem met tween ketenen bin-
den: ende de Coninck te Babel / voerde hē
also na Babel/ ende leyde hem inde ghe-
uanckenisse/ tot dat hy sterf.
12 Aenden tienden dage der vijfster Maēt
welcke is het negentiēde Jaer Nabucho-
donozors des Coninck te Babel/ quam Ne
d† And. Hof buzar Adā/ de d† Hooftmā/ die e voorgaēs
meester. by den Coninc te Babel was/ te Jerusalē.
e Oft alle 13 Ende f verbrande des Heeren huys ende
weghe. des Conincks huys/ ende alle huysen te
f1. Reg. 9. 7. Jerusalem/ alle groote huysen verbrande
2. Reg. 25. 7. hy met vyere.
14 Ende het gantsche Heyr der Chaldeen/
dat by den Hooftman was/ ruckten om alle
muren te Jerusalem rondtomme.
15 Doch het arme volck/ ende ander volck/
dat noch ouerich was inder Stadt/ ende
ten Coninck te Babel vielen/ ende het oue
rige Handtwercks volck voerde Nebusar
Adan de Hooftman geuanckelick wech.
16 Ende van den armen volcke op den Lan-
de/ liet Nebusar Adan de Hooftman/ Wijn
gaerdeniers ende Ackerlieden blijuen.
17 g Ende de metalen h Calomnen aenden g2. Re. 25. 13
huyse des Heeren/ ende het ghestoelte/ ende h Of pilaren
de Metalen Zee aenden huyse des Heerē/
verbraken de Chaldeen/ ende voerden alle
het metael van den seluen na Babel.
18 Ende de ketelen/ schoeffelen/ messen bec-
kens/ koocklepelen/ ende alle metalen Va-
ten/ diemen inden Godsdienst plach te ghe-
bruycken/ namen sy wech.
19 Daertoe nam de Hooftmā wech/ wat gul
den ende siluerē was/ aen i† Bekerē/ Kooch i† Anders
pannen/ Beckenen/ Ketelen / Kandelaren/ kruycken/
Lepelen ende Schalen.
20 De twee Calommnen/ de eenige Zee/ de
twaelf metalen Runderen/ die in k† der ste k† And. on
de des gestoeltes stonden/ l welcke de Co- der het ge
ninck Salomo hadde laten maken/ ten huy- stoelte.
se des Heeren: des metaels van alle dese † l 1. Regn. 7.
gereetschap/ was bouen maten vele. 15. 23.
21 Der twee Calomnen/ was een yghelick † And. vatē.
achtien ellen hooch/ ende een snoer twaelf
ellen lanck/ reyckte rontomme haer / ende
was vier vingeren dicke/ ende binnen hol.
22 Ende op eener yegelicken stont eenen me
talen knoop/ vijf ellen hooch/ ende m† ree- m† And. ge
pen ende Granatappelen waren aen eenen vlochten
yegelijcken knoop/ rontōme henē/ altemael reepen.
metael: eñ deen Calomne was als de ander.
23 Der Granaetappelen waren ses ende tne
ghentich daer aen: ende aller Granaetappe
len waren hondert aen eenē Reep rontom-
me henen.
24 Ende de Hooftman nam den n† Priester n† Anders
Seraia/ wt der eerster ordeninge/ ende den ouersten
Priester Zephania/ wt der anderer ordenin- Priester Se
ge/ ende drij Deurwachters. raia/ eñ Ze-
25 Ende eenen Camerlinc wt der Stadt/ die phania die
ouer de Krijchslieden ghesettet was/ ende na hem de
seuen mannen/ die by den Coninck zijn moe ouerste
sten/ die inder Stadt geuonde werdē: daer was.
toe Sopher/ den Heyr Vorst/ die het landt-
volck plach te monsteren: daer toe tsestich
mannen lants volcx/ die inder Stat geuon
den werden:
26 Dese nam Nebusar Adan de Hoofman/
ende brachtse den Coninc te Babel/ na Ri-
blath.
27 Ende de Coninck te Babel sloechse doot
te Riblat/ die inden lande Hemath leyt: o al o 2. Re. 25. 8
so wert Juda wt synē lande wech geuoert.
28 Dit is het volck dat Nabuchodonozor
wech geuoert heeft/ namelickē indē seuēdē
Jare/ drij duysēt eñ drij eñ twintich Jodē.
29 Ende inden achtienden Jare Nabucho-
donozors/ acht hōdert/ ende twee ende der
tich zielen wt Jerusalem.
30 Ende inden drijentwintichsten Jare des
Nabuchodonozors/ voerde Nebusar Adan
de Hooftman/ seuen hondert ende vijf ende
veertich zielen wech wt Juda: aller zielen
zijn vier duysent/ ende ses hondert.
31 p Ende inden seuenenderrtichsten Jare/ Joiachim
daer na als Joiachin de Coninc Juda wech p 2. Re. 25. 27
gheuoert was/ aenden vijf ende twintich- q Jere. 52. 2.
sten dage der twaelfster Maent/ verhief q
Euil Merodach de Coninck te Babel/ in-
den Jare doe hy Coninc wert/ het hooft Jo
iachin des Koninc Juda/ ende liet hem wt
de geuanckenisse/
32 Ende sprack vriendelicken met hem / en-
de sette de synen Stoel/ bouen der Coningē
Stoelen/ die by hem te Babel waren.

33 Ende veranderde hem de kleederen syner gevanckenisse dat hy voor hem att/ e door gaens zijn leefdaghe.

r Of/ allewe ght.

34 Eñ hem wert doorgaens spijse nootdruft van den Koninck te Babel ghegheven/ als het hem verordineert was/ zijn gantsche leven lanck/ tot aen zijn eynde.

Eynde des Propheten Jeremie.

De Klaechlieden Jeremie.

Dat Eerste Capittel.

1. De Propheet beclaecht den ellendigen standt Jerusalems/ 5. wijst aen de oorsake harer sonde/ 12. Jerusalem vermaent alle ghelovighen tot medelijdinghe/ 18. bekent sy zy rechtveerdichlicken ghestraft/ dewijle sy den Heere vertoornt hebbe/ 21. ende bidt/ de Heere wille zijn wrake/ over hare vyanden gaen laten.

Aleph.

1 Hoe leydt de Stadt so woest/ die vol volcx was/ sy is als een Weduwe: die een Vorstinne onder den Heydenen / a ende Koninghinne in den landen was / b moet et dienen.

a 1. Re.4.21 b 2. Reg.25. et An. tijns baer zijn. b Jer.13.17.

2 Beth. d Sy weent des nachts dat haer de tranen over de kinnebacken loopē: daer en is niemant onder alle hare vrienden die se trooste: alle hare naesten f † verachtense/ ende zijn hare vyanden ghewoorden.

e Job.6 13 f † An. handelen ontrouwelicken teghen haer. g † And. tusschē mueren

3 Gimel. Juda is gevanckelick in ellende eñ swaren dienste: sy woont onder de Heydenen/ ende en vindet gheen ruste/ alle hare veruolghers houdense g † qualick.

4 Daleth. De straten na Zion liggen woeste/ dewijle dat daer niemant op geen Feest en comt: alle hare poorten staen eensaē/ hare Priesters suchten/ hare Jonckvrouwen sien iammerlicken/ ende sy is bedroeft.

5 He. Hare wederparthijders sweven in der hoochte haren vianden gaet het wel: want de Heere heeftse vol iammers gemaect/ om haerder grooter sonde wille/ ende hare kinderen zijn gevanckelick voor den vyanden henen ghetoghen.

6 Vau. Alle h † cieraet is vander Dochter Zion henen wech/ hare Vorsten zijn als de i † Rammen die geene Weyde en vinden/ eñ amechtich voor den Drijver henen gaen.

h † An. heerlickheyt. i † An. hertē oft hinden.

7 Zain. Jerusalē dencket in deser tijt/ hoe ellendich ende verlaten sy is/ ende hoe vele goets sy van outs af ghehadt heeft/ dewijle dat alle hare volc daer neder leyt/ onder dē vyanden ende haer niemant en helpt: hare vyanden sien haren lust aen haer/ eñ bespotten hare Sabbathen.

8 Heth. Jerusalem heeft haer besondicht/ daeromme k † moet sy zijn/ als een onreyne vrouwe: alle diese eerden/ versmadense nu/ dewijle sy hare schamelheydt sien: doch sy suchtet/ ende is te rugghe ghekeert.

k † An. is sy ... n meniger... ep iammer. An. gevanckenisse. And. ...ot spotte ...omen.

9 Theth. Hare onreynicheyt kleeft aen haren soom: sy en haddeniet gemeynt/ dat het haer ten laetsten so gaen soude: sy is Ja te grouwelick hieronder ghestooten/ ende en heeft daer toe niemant diese trooste: Och Heere/ siet aen mijn ellende/ want de vyant l † praler seer.

l Of/ prachter † An. ne... ...met seer tot

10 Jod. De vyant heeft zijn hant aē alle hare kleynodien gelept: want sy moeste heraensien / dat de Heydenen in haer Heylichdom gingen/ m daer ghy van gheboden hebt: Sy en souden in uwe Ghemeynte niet komen. m Deu.23.3

11 Caph. n Alle haer volck suchtet/ eñ gaet om broot: sy geven hare kleynodien om spijse / op dat sy de ziele laven : och Heere/ siet doch ende schouwet/ hoe iammerlick dat ick ghewoorden ben. n 2. Re.6.6. Tren.j.18.

12 Lamed. U segghe ick/ alle ghy die voorby gaet/ schouwet doch ende siet toe / oft daer eenighe smerte zy als mijn smerte/ die my getreft heeft: want de Heere heeft my vol iammers ghemaeckt/ aen den daghe zijns grimmighen toorns.

13 Mem. Hy heeft een vyer wt der hoochte in mijnen beenderē gesonden/ ende dat selue laten woeden: hy heeft mijnen voeten een Nette ghestelt/ eñ my te rugge ghestooten: hy heeft my tot eener Woestijne ghemaect/ dat ick dagheliex treuren moet.

14 Nun. Mijne swaere sondē zijn door zijn straffe opghewaeckt/ eñ met hoopen my op den hals gecomen/ dat my alle mijne kracht vergaet: de Heere heeft my also o toegepact/ dat ick niet en can opkomen. o Of/ toegetastet/

15 Samech: De Heere heeft p † vertreden alle mijne Sterckē die ick hadde/ hy heeft eē Feest over my wtroepen laten/ mijne Jonge manschap te verderuen : de Heere heeft der Jonckvrouwen dochter Juda/ een Wijnpersse treden laten. p † An. te mor sel getreden

16 Ayn q Daerom weene ick also/ ende mijn beyde oogen vlieten met water. dat de Trooster die mijn ziele verquicken soude/ verre vā my is: mijn kinderen zijn henen wech/ want de vyant heeft de overhandt ghekreghen. q Jer.13.17. ende 14.16. Treno.2.18. ende 3.48.

17 Phe. Zion strecket haer handen wt/ ende daer en is doch niemant diese trooste. want de Heere heeft rontomme Jacob henen synē vyanden geboden/ dat Jerusalem sal tusschē hen zijn/ als een onreyn vrouwe.

18 Zade. r De Heere is rechtveerdich/ want ick ben synē monde ongehoorsaem geweest: hoort alle volcken/ eñ siet mijne smerte. mijne Jonckvrouwen ende Jongelinghen/ zijn in de ghevanckenisse ghegaen. r Dan.9.7.

19 Coph. Ick riep mijne vrienden aen/ doch sy hebben my bedroghen. mijne Priesters eñ de Oudtsten in der Stadt zijn versmachtet: want sy gaen om broot/ op dat sy haer ziele lauen.

20 Resch. Och Heere/ siet doch/ s hoe bange dat my is / dat het my daer van inden lijue wee doet : mijn herte slaet my in mijnen lijue/ want ick ben gantsch seer bedroeft: buyten heeft my het sweerdt / ende inden huyse heeft my de doot/ tot eener Weduwen ghemaeckt. s Tren.3.

21 Sin. Men hoort het wel/ dat ick suchte/ ende en hebbe doch geenen trooster: alle mijne vyanden hooren mijn ongheluck/ eñ verheughen hen/ dat maect ghy: so laet doch dē dach comen / dien ghy wtroept/ dat het hen gaen sal als my.

22 Thau. Laet alle haer boosheyt voor v comen/ ende t packtse toe/ als ghy my/ om alle mijner misdaet willen toegepact hebt: want mijns suchtens is vele / ende mijn herte is bedroeft. t Of/ tastet.

Dat ij. Capittel.

1. Hy volhert in beklagen des ongevals Jerusalem/ 14. wijst den oorspronck aen/ de valsche Propheten diese verleyt hebben. 18. ende vermaentse tot stadich schreyen eñ weenen voor den Heere. 20. Aen het eynde wendet hy zijn reden/ in dier hy zijns volcx iammer voorbraecht tot God.

Aleph.

a Tre.4.11 1 O Ae hoe heeft de Heere de dochter Zion/
met synẽ toorne overschuddet: hy heeft
de heerlickheyt Israels vanden Hemel
op de Aerde geworpen: hy en heeft niet ge-
b 1.Par.28.2 dacht aen syne b voetbancke/ aenden dage
Psal.99.5. syns toorns.
2 Beth. De Heere heeft alle wooningẽ Ja-
cobs sonder barmherticheyt verdelghet/ hy
heeft de * veste der dochter Juda/afgebro-
* Of sterckte/ of/vasticheyt kẽ in syner grimmicheyt/ eñ slecht gemaect:
hy heeft ontwyet/beyde haer Coninckrycke-
ke/ende hare Vorsten.
c Dz is/het Coninckrycke/ welcker sy een hoorne heeten. 3 Gimel. Hy heeft alle c Hoornen Israels/
in synen grimmighen toorne ghebroken: hy
heeft syn rechterhant te rugghe ghetogen/
doe de vyant quam/ * ende heeft in Jacob
* Tren.4.11. een vyer aenghesteken / dat rontomme he-
nen verteert.
4 Daleth. Hy heeft synen boghe ghespan-
nen als een vyandt/ syne rechterhant heeft
hy ghevoert als eenen wederpartyder/ en-
de heeft verworcht alles wat lieffelick aen
te sien was: ende syne grimmicheyt als een
vyer/ wtghegoten/ inder hutten der dochter
Zion.
5 He. De Heere is ghelijck een vyant/ hy
heeft Israel verdelcht: hy heeft verdelcht al
le hare pallepsen/eñ syne * vesten verdorvẽ:
* Of sterckte/ of/vasticheyt hy heeft der dochter Juda vele clagens en-
de leedts ghemaeckt.
6 Vau. d Hy heeft syn Tente verwoest als
d Jere.7.14 of An.getuy genisse. An. versamelinghe. eenẽ Hof/ ende syne et wooninge verdorvẽ:
de Heere heeft te Zion / beyde Vierdach eñ
Sabbath laten vergeten ende in synen grim
mighen toorne/ beyde den Coninck eñ Prie-
ster/schenden laten.
7 Zayn. De Heere heeft synen Altaer ver-
worpen/ende syn Heylichdom verbannen:
hy heeft de mueren harer pallepsen/ in des
vyants handen gegeven/ dat sy inden huy-
se des Heeren gheschreyet hebben / als aen
eenen Vyerdach.
8 Heth. De Heere heeft gedacht/ de mueren
der dochter Zion te verderven/ hy heeft het
rechtsnoer daer over ghetogen/ eñ syne hant
niet afgewendet/ tot dat hyse verdelchde: de
dwinghers staen klaechlicken/ ende de mue-
re leyt iammerlicken.
9 Teth. Hare poorten liggen diepe inder
Aerden/ hy heeft hare grendelen gebroken:
f hare Coningen eñ Vorsten/ syn onder den
f 2.Re.24.15. Jerem.52.8 Heydenẽ/ daer sy de Wet niet gebruyckẽ en
connen/ ende hare Propheten geen gesichte
van den Heere en hebben.
10 Jod. De Oudtsten der dochter Zion lig-
ghen op der Aerden / ende zyn g stille : sy
g Dz is/het is met hen wte/ sy zyn daer henen. worpen stof op hare hoofden / ende hebben
sacken aenghetoghen: de Jonckvrouwen
van Jerusalem/ hanghen haer hoofden ter
Aerden.
11 Caph. Jck hebbe myn ooghen schier wt-
h Tre.1.16.20 geweent/ dat my myn lijf wee daervã doet:
myn levere is op de Aerde wtgeschuddet/ o-
ver dẽ iammer der dochter myns volcx/ doe
de sooghkinderen eñ onmondige/ op de strae-
te inder Stadt versmachteden.
12 Lamed. Doe sy tot harẽ moederen spraken:
waer is broot ende wyn? doe sy op de stratẽ
inder Stadt versmachteden/ als de dootlick
verwondeden/ eñ inden armen harer moe-
deren den gheest op gaven.
13 Mem. Och ghy dochter Jerusalems/ wien
sal ick v vergelijcken/ ende waer voor sal ick
Jere.13.5 onde 14.13 onde 23.16 ende 27.9. ende 29.8. v houden / ghy Jonckvrouwe der dochter
Zion? wien sal ick v verghelijcken/ daer ick
v mede troosten mochte? want v schande is
groot/ als een Zee: wie kan v heelen?
14 Nun. i Uwe Propheten hebben v ydele
ende dwaesachtighe ghesichten ghepredict/
ende k uwe misdaet niet geopenbaert/ daer-
mede sy uwe ghevanckenisse ghewert had-
den / maer hebben v ghepredickt ydele pre-
dicatien/ op dat sy v ten lande henen wt pre-
dickten.
15 Samech. Alle die voorby gaen / clappen
met den handen/ fluyten v aen/ eñ k schuddẽ k Psal.22.8.
den kop over der dochter Jerusalem: is dat
de Stadt/ daermen van seyt: Sy zy de aller-
schoonste/ daer hem het gantsche landt ver-
heucht?
16 Phe. l Alle uwe vyanden sperren haren l Psal.22.8.
mont op teghen v/ fluyten v aen / wysen de Tren.3.46.
tanden/ ende sprekẽ: Hey/ wy hebbẽ en ´e ver-
delcht: dat is den dach dien wy begeert heb
ben: wy hebbent vercreghen/ wy hebbent af
gheleest:
17 Ayn. m De Heere heeft gedaen wat hy in m Leu.26.14
dẽ sinne hadde/ hy heeft syn woort vervult/ Deut.28.15
dat hy lange te voren gebodẽ heeft/ hy heeft
sonder barmherticheyt verstoort: hy heeft dẽ
vyant over v verheucht/ ende uwer weder-
partyders hoorn verhooght.
18 Zade. n Haer herte schreyde tot dẽ Heere/ n Deu 4.29
O ghy muere der dochter Zion/ laet dach eñ Jere.14.17
nacht tranen hier af vlieten/ als een Beke: Tren.1.16.
hout oock niet op/ ende uwen ooghenappel
late niet af.
19 Coph. Staet des nachts op/ eñ schreyet/
schuddet v herte wt/ inder eerster wake/ tegẽ
den Heere/ als water: heft uwe handẽ tegen
hem op/ om der zielen wille uwer ionger kin
deren/ die van hongher versmachten / voor
aen allen straten.
20 Resch. Heere/ schouwet/ eñ siet doch toe/ p Deu.28.53
wien ghy doch also verdorven hebt/ o sullẽ 2.Reg.6.28
dan de vrouwen haers lijfs vrucht eten/ de Tren.4.10
iongste kinderkens eener spanne lanck? sul-
len dan de Propheten ende Priesters/ inden
Heylichdõ des Heeren so verworcht wordẽ?
21 Sin. Daer lagen in de stratẽ op der Aer-
den/ ionge ende oude/ myne Jonckvrouwen
ende Jongelinghen zyn door het Sweert ge-
vallen: ghy hebt verworcht aen den daghe
ws toorns/ ghy hebt sonder barmherticheyt
gheslachtet.
22 Thau. Ghy hebt mynen vyanden ront-
omme henen gheroepen/ als op eenen vyer-
dach/ dat niemant aen den dage des toorns
des Heeren ontloopen eñ overgheblevẽ is:
die ick opghevoedt ende opghetoghen heb-
be/ die heeft de vyandt ommeghebracht.

Dat iij. Capittel.

1. De Propheet vertelt/ onder den per-
soon des volcx/ de strengheyt der Godlicker
straffe/ 4. bekẽt in goedẽ toeversicht/ Gods
wonderlicke goedicheyt/ in dẽ/ dat hy niet
gantsch ommecomen is/ 33. eñ gerechticheyt
dat hy de schuldighen niet onghestraft en
laet/ 35. ende biddet met ernstiger klaghe/ de
Heere wil synen wreeden vyanden/ een ghe-
wisse wrake aenlegghen.

Aleph.

1 JCk ben een ellendich man/ die de roede sy-
ner grimmicheyt sien moet.
2 Hy heeft my ghelepdet ende gaen latẽ in
de duysternisse/ ende niet int licht.
3 Hy heeft syn hant ghewendet teghen my/
eñ handelt gantsch anders met my/ ymmer
ende ymmermeer.
4 Beth. Hy heeft myn vleesch eñ huyt out a Dat is/te
ghemaeckt/ ende myne beenen a verslagen. morsel ghe-
5 Hy heeft my rontomme bebouwet/ eñ my slaghen.
met galle ende moeyte omghevẽn.
6 Hy heeft my in de duysternisse ghelept als
de dooden inder Werelt.

7 Gimel. Hy heeft my bemuert/dat ick niet
†An.heldt daer wt en kan/ende my in harde vs beterk
Job.30.21 gheleyt.
8 t Ende wanneer ick alreede schreye ende
roepe/so stopt hy de ooren toe/voor mynen
ghebede.
9 Hy heeft mynen wech toeghemuert met
grontsteenen/eñ mynen padt toeghemaect.
10 Daleth. Hy heeft op my ghelooert/als een
Beyr/als een Leeuwe int verborghen.
11 Hy laet my des weechs feylē/ hy heeft my
in stuckē verscheurt/ ende te niet gemaect.
12 Hy heeft synen boge ghespannen/ende my
Of/teeckē den pyle/ten o witte ghemaeckt.
13 He. Hy heeft wt den koker in myne nierē
schieten laten.
Jer.20.7. 14 t Ick ben eenen spot allen mynen volcke/
Job.30.9 ende dagheliex haer liedeken.
Psal.69.13 15 Hy heeft my met bitterheyt gesadicht/ eñ
met Alssen ghedrencket.
‡And.met 16 Vau. Hy heeft myne tanden g‡ tot kley-
steenen te nen stucken geslagen / hy wentelt my inder
gruysel ghe- asschen.
slaghen. 17 Myn ziele is wt den vrede verdreuen/ick
moet goede daghen vergheten.
18 Ick sprac: Myn vermuegen is daer henē/
ende myn hope op den Heere.
19 Zayn. Ghedencket doch hoe ick so ellen-
Psa.69.22 dich ende verlaten/h met alssen eñ galle ge-
drencket ben.
20 Ghy sult ymmers daeraē gedencken: wāt
myn ziele seyt het my.
21 Dat neme ick ter herten/daeromme hope
ick noch.
22 Heth. De goedicheyt des Heeren is het/
dat wy niet gantsch wt zyn/syne barmher-
ticheyt en heeft noch gheen eynde;
23 Maer sy is alle morgen niewe/ende uwe
trouwe is groot.
Psa.16.5. 24 i De Heere is myn deel/spreect myn ziele/
ende 73.26. daeromme k wil ick op hem hopen.
Psa.22.5.6 25 Theth. l Want de Heere is vriendelic/dē/
Psal.34.6. die op hem wachtet / ende der zielen/die na
ende 106.1. hem vraghet.
ende 107.1. 26 Het is een costelick m dinc geduldich zyn/
ende 136.1. ende op de hulpe des Heeren hopen.
m Luc.21.19 27 Het is een kostelick dinck eenen manne/
Jaco.5.8. dat hy het Jock in syner ieucht draecht.
n†An.hy sit 28 Jod. n† Dat een die verlatē is/geduldich
alleene ende zy/wanneer hem wat ouervalt/
swijcht daer 29 Ende synen mont inden stof steke/ eñ des
omme dat hopens verwachte.
het also op 30 Ende o late hem op de kinnebacken slaen/
hem gelept ende hem vele smaedtheyt aenlegghen.
is. Zyn aen 31 Caph. Want de Heere en verstoot niet
gesichte lept eewichlick.
dt op de Aer 32 p Maer hy bedroeft wel/eñ ontfermt hem
de/ oft hem weder na syne groote goedicheydt.
noch eenighe 33 Want hy en plaecht ende en bedroeft de
hopeninghe mensche niet van herten.
come. Den 34 Lamed. Als wonde hy de geuanghenen
slaende biet op Aerden/ gantsch onder syne voeten ver-
hy de kinne treden.
backē daer/ 35 Eñ eens mans recht voor den Allerhooch
eñ wort met sten buyghen laten.
smaedtheyt 36 Ende eens menschen sake verkeeren latē/
versadicht. ghelijck als saghe het de Heere niet.
q Re.22.24 37 Mem. q Wie derf dan segghen/dat sulcx
Job.18.10. ghescheide sonder des Heeren beuel?
Mat.14.65 38 Eñ dat r noch quaet noch goet en come/
r 1.Sam.2.6 wt den monde des Allerhoochsten?
Amos.3.6 39 Hoe murmureren dan de lieden inden le-
Spre.11.5. uen also? een pegelick murmureere tegen zyn
sonde.
s Job.13.15 40 Nun. s Ende latet ons onse wesen onder
Psalm.32.5. gronden ende soecken / ende ons ten Heere
bekeeren.
41 Latet ons onse herte/met tsamen den han
den opheffen tot God inden Hemel.

42 t Wy/wy hebben ghesondicht/eñ zyn on- t Psa.106.6.
gehoorsaem geweest/daeromme hebdy met Judit.7.17.
recht niet verschoont. Dane.9.5.
43 Samech. Maer ghy hebt ons met toor-
ne ouerschuddet ende veruolcht/ende sonder
barmhertichept verworcht.
44 u Ghy hebt v met eener wolckē bedeet/op u Spr.33.28
dat daer gheen ghebedt henen door komen
en konde.
45 Ghy hebt ons tot dreck eñ tot x buylnisse x Of/ontrey-
ghemaeckt onder den Volcken. nicheyt.
46 Phe. p Alle onse vyanden sperren haren p Psa.22.8.
mont op teghen ons. Tren.2.16.
47 Wy worden gedruckt ende geplaecht met
verschrickinghe ende angste.
48 z Myn oogen loopē met waterbekē/ouer z Jere.2.11.
den iammer der Dochter myns volcx. ende 14.17.
49 Ayn. Myn ooghen vlieten/ende en con- Tren.1.16.
nen niet aflaten/want daer en is gheen a† a† And.on-
ophouden/ derlaet ofte
50 Tot dat de Heere vanden Hemel daer af ruste/
schouwe/ende sie daer in.
51 Myn ooge verslint my het leuē wech/om
der dochteren wille myner Stadt.
52 Zade. Myne vyandē hebben my b† lagē b† And.hef-
ghelept als eenen Voghel / sonder oorsake. tich naghe-
53 Sy hebbē myn leuen in eenen kuyle omge iaecht/ als/
bracht/ende steenen op my verworpen. etc.
54 Sy hebben oock myn hooft met water be
deckt: doe sprack ick : Nu isset gantsch met
my wte.
55 Coph. Ick riep c dannoch uwen Name c Jone.2.2.
aen/Heere/beneden wt den kuyle/ Psalm.3.1.
56 Ende ghy verhoordet myn stemme : ver- ende 18.7.
bercht uwe ooren niet voor mynen suchten ende 118.5
ende schreyen. ende 120.1
57 Nadert v tot my / wanneer ick v aenroe- d Psal.86.3
pe/ende spreeckt: Vreest v niet. ende 88.2.
58 Resch. Voert ghy Heere de sake myner zie
le/ende verlost myn leuen.
59 Heere/siet doch/ hoe onrecht dat my ghe-
schiet/ende helpt my tot mynen rechte.
60 Ghy siet alle haer wrake/eñ alle haer ghe-
dachten teghen my.
61 Sin. Heere/ghy hoort hare smaedtheyt/
ende alle hare ghedachten ouer my/
62 De lippen myner wederpartyders/ eñ ha-
re dichten teghen my dagheliex:
63 Schouwet doch: sy gaen liggen ofte staen
op/e so singhen sy van my een Liedeken. e Job.30.9
64 Thau. f Vergelt het hen Heere/ g als sy Psal.69.13
verdient hebben. Ezec.33.32.
65 Laet hen het herte verschricken/ende uwē f Jer.17.10
vloeck voelen. Psa.62.13
66 Veruolchtse met grimmicheyt/ ende ver- Spre.35.26
delchtse onder den Hemel des Heeren. Roman.2.6.
Apoca.2.23
g Heb. na dē
wercken ha
rer handen.
a Esa.34.15
b Dat is/sy
en kan hare
kindert niet
sooghē/ noch
hare plegē/
welckers
doch doē de
aller grou-
saemste Die
ren:want de
diere tydt is
te groot.
c Tren.2.11.
Amos 8.13.
d Dris/tge
hemeltede des
monds.

Dat iiij. Capittel.

1. Wat iammer ouer Jerusalem gegaen
zy onder het Babylonische belech/13. oorsa-
ke desseluen/ de sonde der Priesters eñ Pro-
pheten.21. De Edomiters die Jerusalē op-
aen [illegible]/worden ghedreycht.

Aleph.

1 O hoe is het gont so gātsch verdonckert/
eñ het fyne gout so eyselick geworden?
ende de steenen des Heylichdoms/liggē
voor op allen straten verstropt.
2 Beth. De edele kinderen Zions den gou
de gelyck gheachtet/hoe zyn sy nu den Aer-
den potten ghelyck geacht/die een Potbac-
ker maeckt?
3 Gimel. a De Draken geuen haren iongen
de borsten/eñ soogense:daerentegen de doch
ter myns volcx b moet onbarmhertich zyn/
als een Struys inder Woestyne.
4 Daleth c Den soochkinde kleeft zyn ton
ghe aen synen braken van dorste:de ionghe

kinderen eyscheñ broot/ende daer en is nie-
mant die het hen breke.
5 He. Die te voren het alder noodelicste a-
ten versmachten nu op de straten:die te vo-
e † An.pur- ren in e † zyden opghetogen zyn/die moe-
puc ten nu in den drecke ligghen.
f Gen.24 25 6 Vau. De misdaet der dochter myns
g † An.nu/ volcx/is grooter dan de sonde Sodom f die
ost/vroelic in g † eenen oogenblick omgekeert werdt/
ende daer en quam gheen handt toe.
h Num.6.4 7 Zayn. h Hare Nazaren waren reynder
i † An.ghe- dan de sneeu/ ende klaerder dan de melck:
heente was hare i † ghestalt was rooder dan de korael
rooder dan len/haer aensien was als Saphir.
peerlen/als 8 Heth. Nu daerenteghen is hare gestal-
hadde het te so doncker van swerticheyt / datmense
Saphir ge- op der straten niet en kent / k hare huydt
houwen ge- hangt aen de beenderen/ende zyn so dorre
weest. als een hout.
k Psa.102 6 9 Teth. Den verworchdeñ door het sweert
ghescheidde beter/dan dien die van honger
storuen / die versmachten ende verderuen
moesten/des ghebrecx haluen der vruchten
des ackers.
l Deu.28 53 10 Jod. l De aller barmhertichste vrouweñ
2.Reg.6 28. hebben hare kinderen selfs moeten koken /
Tren.2.20. op dat sy te eten hadden/in den iammer der
Dochter myns volcx.
m Tren.2.1 11 Caph. m De Heere heeft syne grimmic
heyt volbracht/hy heeft synen grimmighen
toorne wtegegoten: hy heeft te Zion een
vyer aengesteken welcker oock hare funda
menten verteert heeft.
12 Lamed. De Coningen op Aerdeñ en had
dens niet gelooft noch alle lieden inder we-
relt/dat de wederparthder eñ vyandt soude
ter poorten Ierusalems intrecken.
13 Mem. Het is dannoch geschiet/om der
sonden wille harer Propheten/ende om de
a Gene.9 6. misdaet wille harer Priesteren / die n der
Exod 23.7. rechtueerdighen bloedt daerinne vergoteñ.
14 Nun. Sy gingen heuen ende weder op
o dat is/ de straten/als de blinden/ende waren met
Sy hadden bloede o besmet ende en konden oock ghe-
veel on- ner kleederen niet aenroeren.
schuldich 15 Samech. Maer riepẽse af: Wijckt ghy
bloets ver- oncreyneñ wijckt/wijct/roert niets aen:wãt
goten. sy schuwedeñ hare voor hen eñ vlodeñ voor
p Dat is/ hen:datmen oock onder de Heydenen sey-
Sy verlie- de:Sy en sullen daer niet langhe blijuen.
ten hen op 16 Phe. Daerom heeftse den toorne des
Egypteñ/eñ Heeren verstroyt/eñ en wilse niet meer aen
op men- sien:dewijle dat sy de Priesters niet en eer-
scheñ/eñ ver- den/ende met den Oudtsten gheen barm-
worchden hertichheyt oeffenden.
stuer de vro 17 Ayn. Noch gaepten onse ooghen op de
me Prophe p ijdelige hulpe/tot dat sy alreede moede
ten. werden / doe wy wachteden op een volck
q Jer.4.13. dat ons doch niet helpen en konde.
ende 49.16. 18 Zade. Men iaechde ons/dat wy op on
Habac.1.8. se straten niet gaen en dorften: doe quam
r Dat is/ oock onse eynde:onse dagen zyn wt / ende
Onse Ko- onse eynde is ghekomen.
ninck:want 19 Coph. q Onse veruolgers ware sneller
wy meyn- dan Arenders onder den Hemel:op de Ber-
deñ/onse Co gen hebben sy ons veruolcht/ende inder
ninck:want Woestijne op ons gheloert.
wy meyn 20 Resch. Der Ghesalfde des Heeren /die
deñ/onse Co onsen troost was/is ghevangen geworden/
ninckrijck doe sy ons verstoorden:dies wy ons troos
en soude teden/wy souden onder syne schaduwe le
geen noodt uen onder de Heydenen.
hebben/eñ 21 Sin. Ia verheucht v/ ende weest vro-
allen Heyde lick/ghy dochter Edom/die ghy woonet
nen trotzeñ. inden lande s Vz want den Kelck sal oock
s Job 1.1. ouer v komen: ghy moet oock droncken eñ
t Esai.21.11. de ghebloot worden.
Iere.49.7. 22 Thau. t Maer uwe misdaet heeft een
Mal.1.7. eynde/ghy dochter Zion:hy en sal nu meer

laten wech voeren: doch uwe misdaet/ghy
dochter Edom/sal hy te huys soecken/ende
uwe sonde ontecken.

Dat v.Capittel.

1. Ieremias klaecht den Heere deñ onge
ual zijns volcx.6.met tsamen der onder-
druckinge/so hem vanden Egyptenaren
ende Assyriers is aengeleyt.16.geeft sulcke
haren ende harer vaderen sonden schult/
19.ende biddet/hy wil hem harer noch met
genade aennemen.

1 Gedenct Heere hoe het ons gaet/schou Ieremie ge
wet ende siet aen onse smaetheydt. bede;
2 Onse erue is den vremden te deele
geworden eñ onse huysen den Vtlanderẽ
3 Wy zijn Weesen/ende en hebben geenen
vader/onse moeders zijn als weduwen.
4 Onse eygen water moeten wy voor gelt
drincken / onse hout moeten wy betaelt bren-
ghen laten.
5 Men drijft ons ouer hals / eñ wanneer
wy alreede moede zijn:so en laetmen ons
doch gheen ruste.
6 Wy hebben ons moeten Egypten ende
Assur a opgeuen: op dat wy doch broots a Of oue-
sat te eten hebben. geuen/
7 b Onse vaders hebben gesondicht ende b Jer.31.29.
en zijn niet meer voorhandeñ/ende wy moe Ezech.18.2.
ten harer misdaet ontghelden.
8 Knechten heerschen ouer ons/eñ daer en
is niemãt die ons van harer hant verlosse.
9 Wy moeten ons broot met vare onses le
uens halen / voor den sweerde inder Woe
stijne.
10 Onse huydt is verbrant / als in eenen
Ouen/vanden grouwelicken hongher.
11 Sy hebben de vrouwen te Zion te schã-
den gemaeckt/ende de Ionckvrouwen in
den Steden Iuda.
12 De Vorsten zijn van hen gehangen/ en-
de de persoonen der ouden en heeftmẽ niet
gheeert.
13 De Iongelingen hebben Meulensteenẽ
moeten dragen/ende de Iongers ouer het
houtdragen strupckelen.
14 De ouden en sitten niet meer onder der
poorte/ende de Ionghelinghen eñ drijuen
geen Snarenspel meer.
15 Onses herten vreuchde heeft een eynde
onsen reye is in weeklage verandert
16 De kroone onses hoofts is afgeuallen/O
wee/dat wy so gesondicht hebben.
17 Daeromme is oock onse herte bedroeft
ende onse oogen zijn c duyster gheworden/ c Het gesicht
18 Om des berchs Zions wille / dat hy so te vergaet
woest leyt/dat de Vossen daerouer loopen. ons/eñ ons
19 Doch ghy Heere/die ghy eewichlic blijft is alle dinc
ende uwen Throon altoos ende eewichlick swart voor
20 Waerom wildy onser so gantsch verghe den oogen/
ten/ende ons dẽ inde lengde so gantsch ver van grooteñ
laten/ iammer eñ
21 e † Brengt ons Heere weder tot v dat leede.
wy weder te huys komen. d † An.so
22 Vernieut onse dagen/als van f † ouders lange tijde
herwaerts: want ghy hebt ons verworpeñ/ verlaten?
ende zijt al te seer ouer ons vertoornt. e Iere 31.18.
† And be-
Eynde der Klaghen keert ons
Ieremie. tot v Heere/
ende wy sul
DE PRO- len bekeert
zijn:
f † An ams
beginne;
want etc.

Argument.

Ezechiel. 48. Cap.

EZechiel is oock wt de Priesters gesproté
Hy werdt met den Coninck Jechonias in
de Babilonische geuanckenisse gebracht.
Ende wat Jeremias te Jerusalem gheleert
hadde/ dat heeft Ezechiel in Babylonien ghe
leert. Hy heeft alomme in synen boeck (ghe-
lyck het den Prophetischē ampte betaemde)
ghemeyne materien van Christo/ ende van sy-
nen Kercke gemengt. Hy propheteert oock
tegen die van Tyro/ ende teghen andere Na-
tien/ hen oor de grouwelicke oordeelē Gods
verkondighende. Hy is seer neerstich in de
beschrijuinge der weder oprechtinge des hey-
lighen Tempels/ ende der Stadt: Ende son-
der twijfel door sulcke bedeckte woor-
den heeft hy de verborgentheden
der Ghemeynte Christi/
voor ooghen
ghestelt.

De Propheet Ezechiel.

Dat Eerste Capittel.

1. f Den tijdt ende plaetse der prophe-
tie Ezechiel. 5. ghesichte der vier Dieren. 15
vier Raders. 26. ende Stoelen met eens
menschen gelijckenisse daerop: door welc-
kes alle de Heere syne Maiesteydt / Voor-
sichticheyt / wijsheyt ende Macht / den
Propheet vertoont.

1
IN den dertichsten Jare/
aen den vijfsten daghe
der vierder Maent/ doe
ick was onder den ghe-
vanghenen aen den wa-
ter a Chebar/ dede hem
den Hemel op/ ende God-
wees my ghesichten.

2 De selue vijfste dach der Maent/ was e-
uen inden vijfsten Jare/ daer na als Joia-
chim de Coninck Juda was gheuancke-
lyck wech gheuoert.

3 Doe geschiede des Heeren woort tot Eze-
chiel/ den sone Busi des Priesters / inden
lande der Chaldeē/ aen den water Chebar:
b aldaer quam de handt des Heeren op hē.

4 Ende ick sach/ ende siet/ Daer quam eenē
onghestuymen wint vant Noorden af/ met
eender grooter wolcken vol vyers: dat het
c alleenthaluen rontom blinckerde/ eñ mid-
den inden seluen vyere was het als een d
helle licht.

5 Ende daer binnen inne was het ghestal
te: als vier Dieren/ e ende eens ghestalte
onder hen/ als een mensche.

6 f Ende een yeghelijck hadde vier aenge-
ghesichten/ ende vier vleughelen:

7 g Ende hare beenen stonden recht / doch
hare voeten waren als gh ronde voeten/
eñ blinckerden als een klaer glatt Metal.

8 h Ende hadden menschen handen onder
haren vleughelen/ aen haren vier eynden:
want sy hadden alle viere hare aenghesich-
ten ende hare vleughelen.

9 Ende der seluen vleughelen was elck een
aen den anderen: ende wanneer sy gingen/
so en dorsten sy hen niet om i wendē: maer
waer sy henen gingen daer gingē sy straer
voor hen wech.

10 k Hare aenghesichte ter rechter zijdē der
vierkante/ waren l ghelijck een Mensche
ende Leeuwe/ doch ter slincker zijden der
vierkante/ waren hare aenghesichten ghe-
lijck een Osse ende m Arende.

11 Ende hare aengesichten ende vleugelen/
waren bouen her verdeylt / dat elcke twee
vleugelen te samen sloegen/ ende met tween
vleughelen haer lijf bedeckten.

12 Waer sy henen ghinghen daer gingen sy
straer voor hen wech: sy gingē telckē / waer
n † de wint henen stont/ ende en dorstē hen — n † An. de geest haer henē dreef.
niet omme wenden/ wanneer sy ghinghen. — o Of/ glinsteringhe

13 Eñ de Dieren waren aen te sien/ als vyeri
ge kolen/ die daer bernen/ ende als fackelen
die tusschen den Dieren ghinghen: ende het
vyer gaf eenē o glantz van hem/ ende wt dē
vyere ginck eenen blixem.

14 De Dieren nu liepen henen ende weder/
als eenen blixem.

15 Als ick de Dieren sach/ siet/ doe stont een
Radt op der Aerden/ by den vyer Dieren eñ
was aen te sien/ als vyer raders.

16 Ende p de selue Raders waren/ als een q † — p Ezec. 10. q † And.
Turkoys/ ende waerē alle viere/ een als het
ander: ende sy waren aen te sien / als ware — Tharsis/
een Radt inden anderen.

17 Wanneer sy gaen souden/ so kondē sy in al
le vier plaetsē gaen/ ende en dorstē hen niet
omme wenden/ wanneer sy ghinghen.

18 r Hare velgen ende hoofden waren schric- — r Ezec/ 10. 12
kelick: ende hare velgen waren vol ooghen
omme ende omme/ aen allen vier Raderen.

19 Ende wanneer de Dieren gingen/ so gin-
gen de Raderen oock by hen: ende wanneer
hen de Dieren vander Aerden ophieuen/ so
hieuen hen de Raderen oock op.

20 Waer de wint henen ginck/ daer ginghen
sy oock henen/ ende de Raderen hieuē haer
by hen op: want s† daer was een leuendi- — s† And. de
ghe windt in den Raderen. — gheest der

21 Wanneer sy ginghen/ so gingen dese oock/ — Dierē was
wanneer sy stonden/ so stonden dese oock/ en — ende de Ra-
de wanneer sy hen ophieuen vander Aerdē/ — ders.
so hieuen haer de Raderen oock by hen op:
want t † daer was een leuendighe wint in — t† And. de
den Raderen. — geest. etc.

22 Ende bouen de Dieren was het ghelijck
ghestalt/ als den Hemel / als een Christal/
schrickelick/ recht bouen hen wegheb reyt.

23 Dat onder den Hemel haere vleugelē/ een
straer tegen den anderen stont: ende eens ye
ghelicken lijf bedeckten twee vleughelen.

24 Ende ick hoorde de vleugelen ruysschen/
als groote wateren/ ende als u † een gedeun — u † And.
des Almachtigen/ wanneer sy gingen/ ende — tgoon/
als een rumoer in eenen Heyre: wanneer sy
nu stille stonden/ so lieten sy de vleughelen
neder.

25 Ende wanneer sy stille stonden / ende de
vleugelen neder lieten/ so donderde het in
den Hemel bouen ouer hen.

26 Ende bouen den Hemel/ die bouē ouer hē
was/ was het gestalt als eē Saphir/ gelijck
als eenen Stoel: eñ op den seluen Stoel sat
een/ ghelijck als een Mensche ghestalt.

27 Ende ick sach hem aen/ eñ hy was gestalt
als eē x helle licht: eñ binnē was het gestalt — x Of/ klaer
als een vyer omme eñ omme: van synē lende
nen opwaerts eñ nederwaerts/ sach ick het
als vyer blincken/ omme ende omme.

28 Gelijck als de Regenboge siet indē wolc-
ken wanneert geregent heeft/ alsoo blinckte
het omme ende omme: dit was het aensien
der Heerlickheyt des Heeren: ende doe ick
het gesien hadde/ viel ick op myn aengesich
te/ ende hoorde eenen spreken.

Dat ij. Capittel.

1. De Prophete rodt aen syne sendinge/
in wat ghestalte die gheschiet/ ende wat wil
hy ghesonden zy.

1 EN de hy spracke tot my: Ghy menschen
kindt/ treedt op uwe voeten/ so wil ick
met u spreken.

Marginal notes (left):

a Psa. 137. 1. Joiachin.
b Eze. 10. 20
c Of/ alom/ aen allen zijden.
d Luth. In Heb staet/ Als de ghestalt Hasmal. Dat wil niemāt weten/ wat het zy: wy laten zijn het alder heiste oft klaerste inden vyere oft blixem/ dat sommige specien Electri/ den witten amberssteen ge lijck houdē: ende hebbē dese meyning he: Inder wolcken was root vyer/ inden rooden vyere een klaer wit licht.
e † And. die waren ghestalt als een mensche.
f Eese. 10. 14
g Dat is/ daer sy mede konden op alle plaetsen gaē / eñ dat waer de dieren doch niet krom men noch wenden en moesten.
h And. run-deen/
i Ezec. 10. 8 Of. krommen:
k Eze. 10. 14 Apoc. 4. 7.
l Eze. 10. 14 ende 17. 3.
m Esd. 11. 1. Dan. 7. 4.

a Ezec.3.24 2 a Eñ doe hy so met my sprac/wert ick we=
der verquickt/ ende tradt op myne voeten/
ende hoorde dien toe/die met my sprack.
3 Eñ hy sprack tot my: Ghy menschen kint/
ick sende v tot den kinderen Israels/tot dē
b Exo.32.1 afvalligen volcke, die van my afvallich ge=
worden zijn: b sy met tsamen haren vaderē/
hebben tot op desen hedighen dach teghen
my ghedaen.
4 Ja de kinderen tot welcken ick v sende/
hebben harde koppen/ende verstockte her=
ten/tot dien suldy segghen: So spreeckt de
Heere Heere:
c Ezech.3.17 5 Sy hoorent ofte latent: c het is wel eē on=
gehoorsaem huys/dannoch sullen sy werē/
dat een Propheet onder hen is.
d Jere.1.8. Luce.12.4. 6 Ende ghy menschē kint/ d sult v voor hen
niet vreesen/noch voor haren worden vree=
sen: daer zijn wel wederspannige eñ scherpe
Doornen by v / ende ghy woont onder den
Schorpioenen: doch ghy en sult v niet vree=
sen voor haren woorden/enoch v voor herē
e 1.Pet.3.14 aenghesichte ontsetten/ oft sy wel een onge
hoorsaem huys zijn.
7 Maer ghy sult hen mijn woort seggen/sy
hoorent ofte latent, want het is een onghe
hoorsaem volck.
8 Doch gy menschē kint/hoort ghy wat ick
v segghe/ende en weest niet ongehoorsaem/
als dat ongehoorsaem huys is: doet uwen
f Apoca.5.1 mont op/ende eet wat ick v gheven sal.
9 Ende ick sach/f ende siet/doe was eē hant
teghen my wtgherecht/die hadde eenen te=
samengheleyden brief.
10 Dien breydese voor my wt/eñ hy was be=
schreven buyten eñ binnen: ende daer stont
in gheschreven: Klaghe/Ach ende Wee.

Dat iij. Capittel.

1. Den Propheet wort eenen brief gegev=
ven te eten/4. wert ghesterckt tegen de har=
dichept des volcx. 10. ende tot hen met des
Heeren woort henen gheschicket. 16. De Hee
re berichtet hem/van eens wachtich Pro=
pheten ampt. 22. laet hem syne heerlickhept
wederomme sien. 24. ende bereidet hem des
volckx gheuanckenisse voor.

a Jer.15.16 4.Esd.14.39 Apoca.10.9 1 Ende hy sprack tot my: Ghy menschen
kint /a eet wat voor v is/ namelicken/
desen brief/ ende gaet henen/ ende pre=
dickt den huyse Israels.
2 Doe dede ick mynē mont op/ ende hy gaf
my den brief te eten/
3 Eñ sprack tot my: Ghy menschē kint/Ghy
moet desen Brief dien ick v gheve/in v lyf e=
ten/ende uwen buyck daer mede vullen doe
b Psa.19 11. ende 119.103 Apoc.10.10. at ick hem/b ende hy was in mynē monde
so soet als Heunich.
c Jere.1.17. 4 Ende hy sprack tot my: c Ghy menschen
kint, gaet henen tot den huyse Israels/ eñ
predickt hen myne woorden.
5 Want ick en sende v ymmers niet tot eenē
volcke dat een vreemde reden eñ onbeken=
de sprake heeft maer tot dē huyse Israels.
6 Ja vrijelicken niet tot grooten Volcken/
die vreemde reden ende onbekende sprake
hebben/ welcke woorden ghy niet verstaen
d Jone.3.4 en kondet: d ende wanneer ick v alreede tot
denselven sonde/so souden sy v doch geerne
hooren.
7 Doch het huys Israels en wil v niet hoo
ren: want sy en willen my selfs niet hooren:
want het gantsche huys Israels heeft har=
de voorhoofden/ende verstockte herten.
e Mich.3.8 Jerem.1.18 † And. kepe 8 e Doch so hebbe ick v aenghesichte hardt
ghemaecht teghen haer aengesichte/ende v
voorhoof teghen haer voorhooft.
f Jere.1.17. ende 11.24. 9 Ja ick hebbe v voorhooft so hart als eenē
Dyamant/die harder is dan een † Kotzsteē

ghemaeckt: f daer omme en vreest v niet/en
ontsettet v oock niet voor hen/ dat sy sulck
een onghehoorsaem huys zijn.
10 *Ende hy sprack tot my: Ghy menschen * Cap.iij. Luth.
kint/alle myne woorden die ick v segge, die
vatet met der herten/ ende neemtse ter oorē.
11 Ende gaet henen tot den gevangenen wā
Volcx / ende predickt hen ende spreeckt tot
hen: So spreeckt de Heere Heere: sy hoorent
ofte latent.
12 g Ende h† eenen wint nam my op/ende ick g Ezec.8.3. h† Anders/ de Gheest.
hoorde achter my eē duvderē als eener groo
ter Aertbevinge: (Geloeft zy de Heerlickheyt
des Heeren aen haerer plaetse.)
13 Ende was het ruysschen vanden vleugelē
der Dierē/die hen aē malcanderen i cussedē / i Oz is/ Sy sloegen/ aen roerden/ oft swongē haer aen malcanderen/ of te= gen malcanderen.
eñ oock het bulderen der Raderen/die harde
by hen waren ende het bulderen eener groo
ter Aerdtbevinghe.
14 k Doe nam my de wint op/ende voerde my
wech: eñ ick voer wech/l† eñ verschrack seer/
doch des Heeren handt hieldt my vaste.
15 Ende ick quam tot den gevangenen/m die k Ezech.8.3 ende 11.21.
aen den water Chebar woonden n† daer de
* Mandelen stonden/inder Maent Abib: eñ l† And. met becommerdē eñ getreurtē gemoedē.
settede my by haer/die daer saten/ende bleef
aldaer onder hen seven dagen lanck/gantsch
treurich.
16 Ende doe de seven daghen omme waren/ m Psa.137.1
gheschiede des Heeren woordt tot my/ ende n† And. in Thel Abib.
sprack:
17 o Ghy menschē kint/ick hebbe v ten Wach * Dat zijn hoopē schoo uen vā nieu coren vruchten.
ter ghesettet over het huys Israels: ghy sult
wt mynen mont het woort hoorē/ ende haer
van mynent weghen waerschuwen.
18 p Wanneer ick den Godloosen segge: Ghy o Ezec.33.8 Esaie.62.6. 1.Timo.3.1.
moet des doodes sterven: eñ ghy en waer=
schouwet hem niet / ende en segt hem niet/ p Ezec.33.8.
dat hem de Godloose voor synē Godloosen
wesē hoede/op dat hy levendich blijve: so sal
dē Godloose om syner sonde wille sterven/
doch zijn bloet wil ick van uwer handen ver=
eysschen.
19 So ghy daerentegen den Godloosen waer=
schuwet/eñ hy hem van synen Godloosen we
sen eñ wege niet en bekeert/so sal hy om zijn=
der sonden wille sterven: doch ghy hebt uwe
ziele q† geloffet. q† Anders/ wtgheruct.
20 r Eñ wanneer hem een Rechtveerdige van r Eze.18.24.
syner gherechticheyt wendet, ende doet wat
quaets/so sal ick hem laten aenloopē/dat hy
moet sterven: want dewyle dat ghy hem niet
gewaerschout en hebt/ sal hy om syner sonde
wille sterven moeten/eñ syne gherechticheyt
die hy ghedaen heeft / en sal niet aenghesien
worden: doch zijn bloedt wil ick van uwer
handt vereysschen.
21 So ghy daerenteghen den Rechtveerdigen
waerschouwet/dat hy niet sondigen sal/eñ
hy en sondicht ooc niet/ so sal hy levē: want
hy heeft hem waerschouwen latē/ende ghy
hebt v ziele ghelosset.
22 Ende aldaer quam des Heeren hant over
my/ende sprack tot my: Maect v op/ende
gaet henen wt int veldt/ daer wil ick met v
spreken.
23 Ende ick maecte my op/ende ginck henen
wt int velt: eñ siet/doe stont de heerlickheyt
des Heeren aldaer/ sghelijck als ickse aen't s Ezech.1.3
water Chebar ghesien hadde/ ende ick viel
neder op mijn aenghesichte.
24 t Ende ick wert verquickt/ende tradt op t Ezech.2.2.
myne voeten: ende hy sprack met my / ende
seyde tot my: Gaet henen/ende besluyt v in
uwen huyse.
25 Ende ghy menschen kint/Siet/men sal v
stricken aen v leggen/ende v daermede bin=
den/dat ghy hen niet ontgaen en sult.
26 Ende ick wil v uwe tonghe aen uwen
tande

a Of/ gagel: dat is het ghehemelte des monts.
x Ezech. 2. 5

u raken kleuen laten/ dat ghy stom worden
sult/ ende haer niet meer straffen en kont: x
want het is een onghehoorsaem huys.
27 Wanneer ick nu met v sprekē sal/ so wil ick
v den mont op doen/ dat ghy tot hen seg-
ghen sult: So spreect de Heere Heere: Wie
het hoort die hoore het: wie het laet/ die la-
te het: want het is een ongehoorsaē huys.

Dat iiij. Capittel.

1. Den Prophete wordt vertoont het be-
lech Jerusalems. 4. de draginge der gevanc
kenisse Israels eñ Juda 8. met tsamen den
kommerlicken honger/ die over Jerusalem
ter tijdt des belechs gaen soude.

a Of/ ont-werpt

1 Ende ghy menschen kindt/ neemt eenen
tichelsteen/ dien legghet voor v/ ende a
bewerpt daer op de Stadt Jerusalem.
2 Ende maeckt een belegeringhe daer omme
henen/ ende bouwet een Bolwerck daerom
me henen/ ende treckt eenen Wal daeromme
henen/ ende maeckt een Heyr daeromme he
nen/ ende settet v Bocken ringswyse om
haer henen.

b Dat waren in den oorloghen tijden Arietes/ daermen de mueren mede omliep.
c Jere. 13. 17.

3 Voor v nu/ neemt een yseren Panne/ die laet
eenen yseren muer zijn tusschen v/ ende der
Stadt: ende richtet v aenghesichte teghen
haer/ ende belegtse: dat zy een teecken den
huyse Israels.
4 c Ghy sult v oock op uwe slincker zijde leg
ghen/ ende de misdaet des huys Israels/ op
de selue leggen: so vele daghen als ghy daer
op ligt/ so langhe suldy oock hare misdaedt
draghen.

d Dan. 9. 24
e Nu. 14. 34.

5 d Ick wil v Ja de Jarē harer misdaet na
den ghetale der daghen maken/ namelickē/
drij hondert ende tneghentich daghen: e so
langhe suldy de misdaet des huys Israels
draghen.
6 Ende wanneer ghy sulcx wtgericht hebt/
suldy v daer na op uwe rechter zijde leg-
ghen/ ende sult dragen de misdaet des huys
Juda/ veertich daghen lanck: want ick ge-
ue v hier oock telcken eenen dach voor een
Jaer.
7 Ende richtet v aenghesichte ende uwen
blooten arm/ teghen dat belech Jerusalem/
ende prophetet teghen haer.
8 Eñ siet/ ick wil stricken aen v leggen/ dat
ghy v niet wenden en cont van eener zijden
ter anderen/ tot dat ghy de dagen uwer be-
legheringhe gheeyndet hebt.
9 So neemt nu tot v Tarwe/ Gerste/ Boo-
nen/ Linsen/ Herse ende Spelte/ ende doet
het altesamen in een vat/ ende maeckt v so
vele broots daer van/ so vele dagen als ghy
op uwer zijden ligghen sult/ dat ghy drijhō-
dert ende tneghentich daghen daer van te
eten hebt.

f Hy heeft by sulcken dreck moetē cokē/ gelijck als men by wasen ende Koedreck ko ket: ende de spijse riect dan na den vyere. Also soudē sy ooc in sulcken nout eñ hon ger comen/ dat sy geen recht vyer noch broot hebben en souden.
g Hosee. 9. 3

10 Also dat uwe spijse die ghy daghelicx eten
moet/ twintich sikel swaer zy: sulcx suldy vā
eener tijdt ter anderen eten.
11 Het water suldy oock na der mate drinc-
ken/ namelicken/ het seste deel van Hin/ en-
de sult sulckes oock van eener tijt der ande-
ren drincken.
12 Gersten koecken suldy eten/ die ghy voor
haren ooghen by menschen f dreck/ backen
sult.
13 Ende de Heere sprack: g Also moetē de kin-
deren Israels haer onreyne broot eten/ on-
der den Heydenen daer ickse henen verstoo
ten hebbe.
14 Doch ick sprack: Och Heere Heere/ siet/
mijn ziele en is noch noyt onreyne gewor-
den: want ick en hebbe vā myner ieuget op
tot aen dese tijt gheē aes/ noch wat verscheurt
was/ gegeten ende daer en is noyt geen on-
reyn vleesch in mynen mondt ghekomen.

15 Doch hy sprac tot my: Siet/ ick wil v Koe
mest voor Menschenmest toelatē/ daer ghy
v broot mede maken sult.
16 Eñ sprack tot my: Ghy menschē kint/ siet/
h ick wil den voorraet des broots te Jeru- h Ezec. 5. 8 ende 14. 13 2. Reg. 25. 3.
salem wech nemē/ dat sy het broot etē moe
ten/ ja der gewicht/ eñ met kommer/ eñ het
water na der mate/ met kommer drincken.
17 Daeromme dat het aen broot ende water
feylen sal/ eñ een met den anderen treuren/
ende in hare misdaet versmachten sullen.

Dat v. Capittel.

1. De Heere beeldet den Prophete voor/
het omcomen zijns volcx/ 5 wijst aē de oor-
sake zijns toorns/ 12. eñ geeft hem des teec-
kens bediedinghe.

1 Ende ghy menschen kindt/ a neemt een a Jere. 7. 29
Sweerdt so scherp als een Scheermes/
ende scheert daer mede v hooft/ ende u-
wen baert: ende neemt een Weechschale/
ende deylt de hayren daer mede van mal-
kanderen.
2 Het een derdedeel/ suldy met vyere verbrā-
den/ midden inder Stadt/ wanneer de dagen
der beleghieringe omme zijn: het ander der-
dedeel neemt/ eñ slaet het met dē Sweerde
rontomme henē: het laetste derdedeel stroyt
inden wint/ dat ick het Sweert achter hen
wttrecke.
3 Neemt dannoch een kleyn weynich daer
van/ ende bintse in de slippe uws mantels.
4 Ende neemt wederom sommige daer vā/
ende worptse in een vyer/ eñ verbrantse/ met
vyere: van v dien sal een vyer wtcomē/ ouer b Verstaet/ het vyer.
dat gantsche huys Israels.
5 So spreect de Heere Heere: Dat is Jerusa
lem/ die ick onder de Heydenen gesettet heb
be/ ende ringswijse om haer lant henen.
6 Doch sy heeft myne Wet verādert in God
loose leere/ meer dan de Heydenen/ ende my
ne Rechten meer dan de landē die rings wij
se om haer henen ligghen: want sy verwor-
pen myne Wet/ eñ en willen na myne Rech-
ten niet leuen.
7 Daeromme spreect de Heere Heere also: c c Leui. 18. 24.
Dewijle dat ghy lieden dies meer maeckt 28.
dan de Heydenen die rondtomme v lieden
zijn/ ende na mynen Geboden niet en leeft/
ende na mynen Rechten niet en doet: maer
doet na der Heydenen wijse/ die rondtom v
lieden zijn.
8 So spreect de Heere Heere also: Siet/ ick
wil oock aen v/ ende wil eē recht ouer v gaē
laten/ dat de Heydenen toesien sullen.
9 Eñ wil also met v ommegaē/ als ick noyt
ghedaen/ ende voortaen niet doen en sal/ om
alle uwer gruwelen wille.
10 d Dat in v de vaders hare kinderen/ eñ de d Deu. 28. 53.
kinders hare vaders opeten sullē: ende wil Tren. 4. 10.
sulck recht ouer v gaen laten/ dat alle uwe 2. Reg. 6. 28
ouerblyuende sullen in alle windē verstroyt
worden.
11 Daerō so waerachtich als ick leue/ spreect
de Heere Heere/ dewijle ghy mijn Heylichdō/
met allerley uwē gruwelen eñ Afgoden/ ver
ontreynicht hebt/ wil ick v oock e verslaen/ e Dan, te mor
ende mijn ooghe en sal uwer niet verschoo- sel slaen.
nen/ ende en wil niet ghenadich zijn.
12 f Het derdedeel vā v/ sal aender Pestilentie f Jerem. 15. 2
steruen/ ende door honger te niete wordē: eñ
het ander derdedeel door het Sweert vallē/
ringswijse om v henen/ eñ het laetste derde
deel wil ick in alle winden verstroyen/ ende
het Sweert achter hen wt trecken.
13 Also sal mynen toorne volbracht/ ende my
ne grimmichheyt ouer hen wtgerichtet wor
den/ dat ick mynen moet koele: ende sy sullē
ghewaer worden/ dat ick de Heere in my

 nen

mynen ijver gesproken hebbe/wanneer ick
myne grimmicheyt aen hen wtgherichtet
hebbe.
24 Ick wil v ter woestijne ende ter versmaet
heyt setten/voor allen Heydenen/die ront-
omme v henen zijn:voor den ooghen aller/
die daer voor by gaen.
25 Ende sult een versmaetheyt/hoon/ exem-
pel ende wonder zijn allen Heydenen die
rondtomme v zijn/ wanneer ick ouer v het
Recht gaen late/met toorne/ grimmicheyt
ende toornighen schelden/g1 dat segghe ick
de Heere.

g1 An. Ick die de Heere ben / hebbe ghesproken

16 Ende wanneer ick de boose pijlē des hon-
gers/onder haer schietē sal/die daer schade
lick zijn sullen/eñ ickse wtschieten sal/v lie
den te verderuen/h ende den honger ouer v
lieden altoos grooter worden late/ ende dē
voorraet des broots wech neme.

h Eze.4.16. ende 14.13. 2.Reg.25.3. Esaie.3.1.

17 Ja honger eñ boose wilde Dieren wil ick
onder v schicken / die sullen v lieden sonder
kinderen maken/ende daer sal Pestilentie eñ
bloet onder v ommegaen/eñ wil het Sweert
ouer v brenghen: ick de Heere hebbe het ge-
seydt.

Dat vj.Capittel.

1. Israel wert met grousamen straffen
ghedreycht/om haerder grooter Afgoderie
wille/ 8. dien die ouerblijuen ende hen tot
den Heere bekeeren/ ghenade/ 11. den on-
boetueerdighen daerenteghen wert anghe-
luck ende verderf toegheseydt.

1 ENde des Heeren woordt gheschiede tot
my/ende sprack:
2 Ghy menschen kint/keert v aengesich
te teghen a de Berghen Israels/ende pro-
pheteert teghen haer/

a Eze.36.1

3 Eñ spreeckt :Ghy Bergen Israels/ hoort
het woort des Heeren Heeren/So spreeckt de
Heere Heere/beyde tot den Berghen eñ cley
nen Berghen/beyde tot den Beken eñ Da-
lē/Siet/ick wil het Sweert ouer v brengen/
ende uwe Hoochten ommebrenghen:
4 Dat uwe Altaren verwoestet / ende uwe
Afgoden verbroken worden sullen/ende wil
uwe b† lichamen voor den Beelden doot
slaen laten.

b† And. ver wondeden.

5 Ja ick wil de lichamen der kinderen Isra
els / voor uwen Beelden vellen / ende uwe
ghebeenten rantomme uwe Altaren henen
verstropen.
6 Waer ghy lieden woont/daer sullē de Ste
den woeste ende de Hoochten ter wildernis-
se worden:want men sal uwe Altarē/woest
ende ter wildernisse maken/ende uwe Afgo-
den verbreken ende te niete maken/ende u-
we Beelden c verslaen/ ende uwe d† stichtē
verdelghen.

c Dat is/te morsel slaen

d† Anders/ wercken.

7 Ende verslagene sullen onder v daer lig-
gen: dat ghy lieden gewaer wordet/Ick zy
de Heere
8 Ick wil dan noch sommige van v ouerblij-
uen laten/die den Sweerde ontgaen onder
den Heydenen/wanneer ick v in dē lande ver
stroyt hebbe.
9 De selue uwe ouerblijuende/ sullen dan aē
my gedencken onder den Heydenen daer sy
geuanckelick zijn moeten:wanneer ick haer
hoerische herte/dat van my geweken is/eñ
hare hoerische oogen/die na haren Afgodē
ghesien hebben/verslaghen hebbe : ende de
boosheyt sal hem rouwē/die sy voor allerley
hare gruwelen begaen hebben.
10 Eñ sullen ghewaer worden dat ick de Hee-
re zy/ende niet vergheefs gesproken hebbe/
sodanich ongheluck hen te doen.
11 So spreeckt de Heere Heere: Slaet uwe
handen te samen/ ende stampet met uwen
voeten/eñ spreeckt: Wee auer al gruwel der
boosheyt inden huyse Israels/e daeromme e Jere.21.9
sy door het Sweert/honger/eñ Pestilentie ende 24.10.
vallen moeten. ende 27.8.
12 f Wie verre is/die sal aē der Pestilentie ster ende 42.17
uen/eñ wie na by is/die sal door het Sweert f Ezech.7.9.
vallen: wie daerenteghen ouerblijft/eñ daer
ouer belegert is / die sal van hongher ster-
uen :also wil ick myne grimmicheydt onder
hen volbrenghen:
13 Dat ghy lieden gewaer worden sult/ick zy
de Heere/ wanneer hare verslaghene/ onder
haren Afgoden ligghen sullen / rondtomme
hare Altaren henen/bouen op allen kleynen
berghen/ende bouen op allen Bergen/ende
onder allen groenen Boomen/eñ onder allē
dicken Eycken / aen welcker plaetsen sy al-
lerley Afgoden soeten reuckoffer deden.
14 Ick wil myne hant tegen haer wt streckē/
ende het lant/ woeste ende eensaem maken/
van der Woestijne aē tot Diblath toe/waer
sy woonen:ende sullen ghewaer worden/dat
ick de Heere zy.

Dat vij.Capittel.

1. De Heere wil zijn straffe/ 14. daer men
gheen hulpe tegen vinden sal in corten ouer
Israel schicken/ 23. dien die ontkomen/wert
een kommerlicke gheuanckenisse/met eenen
sichtbaerlicken teecken voorghebeeldet.

1 ENde des Heeren woordt ghesciede tot
my/ende sprack:
2 Ghy menschen kint/so spreeckt de Hee-
re Heere vanden lande Israels : Het eynde
koemt/het eynde ouer alle vier hoecken des
lants.
3 Nu coemt het eynde ouer v: want ick wil
myne grimmicheyt ouer v sendē/ende wil v
richten/a als ghy verdient hebt/ ende wil v a Heb.na u-
gheuen wat alle uwe gruwelen behoort. wen wegen
4 b Mijn ooge en sal uwer niet verschoonē/ b Jere.7.9.
noch v ouersien:maer ick wil v geuē als ghy ende 9.10.
verdient hebt/ende uwe gruwelen sullen on
der v comen:dat ghy lieden gewaer worden
sult/ick zy de Heere.
5 So spreeckt de Heere Heere:Siet een onge-
luck comt ouer het ander.
6 Het eynde comt/ het eynde comt : het is c c Of/ontwaect
opghewaeckt ouer v:siet/het komt.
7 Het gaet alreede op/eñ breeckt daer voor:
ouer v/ghy Inwooner des lants:de tijt cōt/
den dach des iammers is na by / d wanneer d Of/dat
gheen singhen op den Berghen zijnen sal. daer
8 Nu wil ick in cortē myne grimmicheyt o- Ezech.7.3.
uer v gieten/ende mynen toorne ouer v vol-
brengen:ende wil v richten als ghy verdient
hebt/ende v gheuen/wat alle uwe gruwelen
behoort.
9 e Mijn ooge en sal uwer niet verschoonē/ e Eze.6.11
ende wil niet ghenadich zijn: maer ick wil v ende 9.10.
geuen/als ghy verdient hebt:eñ uwe gruwe
len sullen onder v comen / dat ghy ghewaer
worden sullet/ick zy de Heere/die v slaet.
10 Siet de dach:siet/hy comt derwaerts/ hy
breket aen:de roede f bloeyet/ ende de stoute
groenet. f Dat is/hy
11 De Tyranne heeft hem opgemaket/ter roe is gerustet/
de ouer de Godloosē/dat niets vā hen/noch eñ het sal hē
van haren volcke / noch van haren hoope wel geluckē.
troost hebben sal. Ende het is
12 Daerom comt de tijt/de dach naeckt hem vanden Co-
hier toe:de cooper en verheuge hem niet/ eñ ninc te Ba-
de vercooper en treure niet:want dē toorne bel ghesept.
comt ouer alle haer hoopen. g† Anders/
13 Daerō sal de vercooper/na synen verkoch- trachten:
ten goede/niet weder g† pooghen: h† want h† And. hoe
wie daer leeft/die sal het hebbē:want de pro wel sy noch
phetie ouer alle haren hoopen/en sal niet te leuen sullen

zugghe

rugge gaen/geener en sal zijn leven behou-
den/omme synes misdaet wille.
14 Laetse de Basuynen slechs blasen/ eñ alle
dinck toerustẽ/daer en sal oock niemant in
den stryt trecken:want myne grimmicheyt
gaet ouer alle hare hoopen.
15 Op der straten gaet het sweert/inden huy
sen gaet pestilentie eñ hongher:wie op den
velde is/die sal vanden swerde steruen:wie
nu inder stadt is/dien sal de pestilentie ende
hongher vereten.
16 Ende die van hen antulieden/ die moeten
op den gebergtẽ zijn/ende als de Duyuen
inden leechten/ die alle onder malkanderen
kurren / een yeghelick om synes misdaedt
wille.
17 Aller handen sullen daer henen sincken/eñ
aller knien sullen so onghewisse staen / als
water.
i Esaie.15.3 Jere.48.37 18 i Ende sullen sacken om haer gorden/ende
met vreesen ouerschuddet zijn/eñ aller aen-
gesichten iammerlicken sien/ende aller hoof
den sullen kael zijn.
19 Sy sullen haer siluer henen wt op de stratẽ
k Of/ vuylnisse. werpen/ende haer gout als eene k onreynic-
l Pro.11.4. ende 21.4. Zeph.1.18. Syra.5.10. heyt achtẽ: l want haer siluer eñ gout/salse
niet verlossen/aen den dage des toorns des
Heeren: eñ en sullen doch hare zielen daer-
van niet versadigen/noch harẽ buyck daer
van vullen:want het is hen geweest een er-
gernisse/tot harer misdaet.
m Ezec.16.17 Osee 2.10 ende 13.2. 20 m Sy hebbẽ van haren edelẽ kleynodien/
daer sy hoouerdie mede bedreuen/verbeelden
harer gruwelen ende schuyselen ghemaket/
daerom wil ickse hen ter vuylisse maken.
21 Ende wilse vreemden in de handen geuen/
dat syse roouen / ende den Godloosen op
Aerden ter wtbeute/dat syse ontheylighen
sullen.
22 Ick wil myn aengesichte daer van keerẽ/
datse mynen schat Ja wel ontheyligen: Ja
roouers sullen daer ouer comen / ende hem
ontheylighen.
23 Maket ketenẽ:want het lant is vol bloet
n Dat is/ onbillicken moetwilles schulden/ende de Stadt vol n wreuels.
24 So wil ick de Allerergchste onder den Hey-
denen comen laten/dat sy hare huysen sullẽ
innemen:eñ wil der hoouerdie der Gewel-
digen een eynde maken/ende hare Kercken
ontheylighen.
25 De Wtroyer comt/so sullen sy vrede soec-
ken/ende hy en sal daer niet zijn.
26 Eẽ ongeluck sal ouer het ander comen/eñ
o Jer.18.14. gheruchte ouer het ander: o so sullen sy dan
een gesichte by den Propheten soeckẽ.doch
daer en sal noch Wet by den Priesterẽ/noch
raedt by den Ouden meer zijn.
27 De Coninck sal bedroeuet zijn/eñ de Vor-
sten sullen treurich gecleet zijn/ende de han
den des volcx inden Lande/sullen vertzaget
zijn:ick wil met hen ommegaen/als sy gele-
p Jere.17.10 Psal.62.13 Syra.35.30 Mat.16.27 Roman.2.6 Apoca.2.23 uet hebben/p eñ wilse richten/als sy verdie
net hebben/dat sy ghewaer worden sullen/
ick zy de Heere.

Dat viij. Capittel.

1. De Propheet wort inden Geeste in Je-
rusalem gheuoert/5. siet menigerley gruwel
eñ Afgoderie/die daer begaen wort.18. ende
hooret/ hoe grusaemlicken de Heere deselue
straffen wil.

1 Ende het beghaf hem inden sesten Jare/
aen den vijfsten dage der sester Maent/
dat ick sat in mynen huyse/eñ de Outstẽ
wt Juda saten voor my:aldaer viel de hant
a† And. als de ghestalt Basmal.an. des Engels den Heeren Heeren op my.
2 Ende siet ick sach/dat van synen lendenen
onderwaerts was/dat was gelijc als vyer/
doch bouen ouer syne lendenen/was het al
b Of/ klaer gantsch b helle.
3 c Ende reckte wt:ghelijck als eene handt/ c Ezec.3.14. ende 11.24.
ende greep my by den hayre mijns hoofts: Bel.35.
doe voerde my eenen Wint tusschen Hemel
ende Aerde/ ende brachte my te Jerusalem/
in eenen Godlicken ghesichte / tot der bin-
nenster poorten/ die tegent Noorden staet/
daer dan sat een Beeldt / dat verdriete den
d Huysheere. d God was Huysheere te Jerusalẽ/ eñ sy brachtẽ hẽ eenen anderen Afgod daer henen in/ dat verdroot hẽ billicken.
4 Ende siet / daer was de Heerlickheyt des
Gods Israels/ * als ickse te voren ghesien
hadde inden velde.
5 Eñ hy sprack tot my:Ghy menschen kint/
heft uwe oogen op teghent Noorden:eñ doe
ick myne oogen ophief tegent Noordẽ/siet/
doe sat tegent Noorden/ dat verdrietelicke
Beelt/aẽ der poorten des Altaers/euẽ daer
men henen ingaet.
6 Eñ hy sprack tot my:Ghy menschen kint/ * Ezech 1.3
siedy oock wat dese doen? Namelickẽ/groo et And. nu
te gruwelen/die het huys Israels hier doet/ keeret v om
dat sy my Jo verre van mynen Heylichdom me/so suldy
drijuen: eñ doch ghy sult noch meer eñ groo- noch groo-
ter gruwelen sien. ter/etc.
7 Eñ hy brachte my voor de deure des voor f Of/aẽ alle
hofs/ daer ick sach/ ende siet/ daer was een zijdẽ/oueral
hol inder wandt. g Exo.18.24
8 Ende hy sprac tot my:Ghy menschẽ kint/ Num.11.16
graeft door de wandt : ende doe ick door de h Job.22.13
wandt groef/siet dye was daer eene deure. Esaie.29.15
9 Eñ hy sprack tot my: Gaet daer henen in/ ende 47.10.
eñ siet de boose gruwelen/die sy hier doen. Jere.23.24
10 Ende doe ick daer henen in quam / eñ sach Ezech. 9.9.
toe / siet/ daer waren allerley beelden / der Spr.23.25.
wormen ende dieren/enckel schuyselen/ en- i Luth. Dat
de allerley Afgoden des huys Israels/ f al- sal zijn de Af
lenthaluen rondtom aen de wandt gheschil- god Adonis
dert: daer de Poe
11 Voor welcken stonden g tseuentich mannẽ ten eñ Hey-
van den Outsten des huys Israels/eñ Jasa- denen vele
nia de sone Saphan / stont oock onder hen: van geschre
ende een yeghelick hadde zijn reuckwerck in uen hebben/
der hant/ende eenen dicken neuel ghinck op eñ is vrou-
van den reuckwercke. we Venus
12 Eñ hy sprack tot my:Ghy menschen kint/ Boel ghe-
siet ghy / wat de Outsten des huys Israels weest:daerõ
doen inder duysternisse/een yegelick in syner beweenen
schoonster comer? h want sy seggen: De Hee hẽ de vrou-
re en siet ons niet / maer de Heere heeft het wen. My
Landt verlaten. duncket het
13 Ende hy sprac tot my:Ghy sult noch meer zy Bacchus
ende grooter gruwelen sien. die sy doen. de Afgod
14 Eñ hy brachte my henen in ter poorte aen des Wijns:
des Heeren huys/die tegent Noorden staet / ghelijck by
ende siet/aldaer saten vrauwen/ die weendẽ ons S. Vy-
ouer den i Thamus. taen.
15 Eñ hy sprack tot my:Ghy menschen kint/ k Dat is eẽ
siedy dat? doch ghy sult noch grooter gruwe wijse ghe-
len sien/dan dese zijn. weest in den
16 Ende hy brachte my inden binnenstẽ hof/ Godsdienste
aen den huyse des Heeren : eñ siet/ voor der ghelijck als
deure/aen den Tempel des Heeren/tusschen by ons het
den voorhuyse ende den Altaer/daer waren ghewijede
by vijf ende twintich mannen/die haren rug sout/water/
ghe tegen den Tempel des Heeren/ eñ hare kruyt/ ende
aengesichten teghent Oosten ghekeert had dergelijcken
den/ende baden teghen den Opghanghe der den Afgode
Sonnen. te eeren.
17 Eñ hy sprack tot my:Ghy menschen kint/ † And. laten
siedy dat? is het den huyse Juda te weynich/ een boos ge
dat sy alsulcke gruwelẽ hier doen? so sy doch reuck in de
anders inden gantschen Lande/enckel ghe- neuse opgaẽ
weldt ende onrecht drijuen/ende varen toe/ l Prou.1.28
eñ verwecken my oock noch daertoe tot toor- Jerem.11.15
ne: ende siet/sy houden de k † Wijnrancken ende 14.12
aen de neuse. Esaie.1.15
18 Daerom wil ick oock teghen haer / met Mich.3.4.
grimmicheyt handelen/ende mijn ooghe en 4.Esd.1.26.
sal harer niet verschoonen/ ende en wil niet
ghenadich zijn: l ende wanneer sy alreede

 met

met luyder stemmen/ voor mynen ooren
schreyen/ so en wil ickse doch niet hooren.

Dat ix. Capittel.

1. De Heere heet syne straffe aengaē. 4. die ouer de sonden treurē/ met dē teecken Thau vermercken ende verschoonen/ 8. ende gheeft synen Propheet/ dien sulcks bekümmert/ synes toorns oorsake.

1 ENde hy riep met luyder stemmen voor
mynen ooren/ ende sprack: Laet hier
toe komen de a† te huys soeckinge der
Stadt/ eñ een yegelick hebbe een moordt-
licke Wapen in syner handt.
2 Ende siet/ daer quamen ses Mannen
op den weghe/ vander bouenster poorten
af/ die tegent Noorden staet/ eñ een yege-
lick hadde een b † schadelicke Wapen in
syner hant: doch daer was een onder hen/
die hadde lynen kleederen aen/ ende een*
Schryftuych aen syner zydē: eñ sy gingen
henen in/ eñ traden by dē metalen Altaer.
3 Eñ de Heerlichheyt des Gods Israels/
verhief haer vanden Cherub/ d bouē dien
sy was tot den dorpel aenden huyse/ ende
riep dien/ die de lynen kleederē aen hadde/
ende het Schryftuych aen syner zyden.
4 Eñ de Heere sprack tot hem: Gaet door
de Stadt Jerusalem/ e ende teeckent met
eenen teecken aen het voorhooft de Liedē/
die daer suchten ende iammeren ouer alle
gruwelen/ die daer inne ghescheiden.
5 Tot ghenen daerentegen sprack hy/ dat
ickt hoorde: f Gaet desen na/ door de
Stadt/ eñ slaet daer onder: uwe Oogen
en sullen niet verschoonen/ noch ouersien.
6 Verworget beyde Oude/ Jongelingen/
Maeghden/ Kinderen/ ende Vrouwen/
alle ter doot: doch die het teecken aen hen
hebben/ daer en sullet ghy geenen aenroe-
ren: g ende beginnet aen mynen Heylich-
domme: ende sy begonsten/ aen den ouden
Lieden/ die voor den huyse waren.
7 Eñ hy sprack tot hen: Verontreyniget
het Huys/ ende maket de Voorhouen vol
dooder Lichamen: gaet daer wt: ende sy
gingen daer wt/ eñ sloegen inder Stadt.
8 Ende doe sy h † wt gheslagen hadden/
was ick noch ouergebleuen: eñ ick viel op
myn aengesichte/ schreyede ende sprack:
Och Heere Heere/ wildy dan alle ouer-
blyuende in Israel verderuen? dat ghy
uwen toorne so wtschuddet ouer Jerusalē.
9 Ende hy sprack tot my: De misdaet des
huys Israels eñ Juda is al te seer groot:
daer is euchel ghewelt inden Lande/ ende
onrecht inder Stadt: want sy spreken: i
De Heere heeft het Lant verlaten ende de
Heere en siet ons niet.
10 k Daeromme en sal myn Ooghe oock
niet verschoonen/ ick en wil oock niet
ghenadich zyn/ maer ick wil haer doen/ op
haren kop werpen.
11 Ende siet/ de Man/ die lynen kleederen
aen hadde/ eñ het Schryftuych aen syner
zyden/ antwoordde/ eñ sprack: Ick hebbe
ghedaen/ als ghy my gheboden hebt.

a† And. die ouer de Stadt ghesettet zyn.
b† Anders/ hamerwapē
c Ezech.10.2
* Dat is/ schryfgereetschap.
d Exo.40.34 Num.9.15. 1. Reg.8.10
e Exod.12.3. Apoc. 7. 3.
f Judit.2.6.
g Jere.25.29 ende 49.12 1. Pet.4.17.
h† And. het dooden ghedaē hadden.
i Job.22.12 Esaie.29.15. ende 47.10. Jere.23.24. Syrac.23.25
k Ezec.6.12 ende 7.9.

Dat x. Capittel.

1. De Propheet siet/ hoe Jerusalem verbrandt worden soude/ 9. Item een ander ghesichte der Raders/ ende Dieren/ als hy inden eersten Capittel gesien heeft.

1 ENde ick sach/ eñ siet/ aen den Hemel
bouen aen den hoofde der Cherubim/
was het ghestalt als eenen Saphir/ eñ
bouen den seluen was het aen te sien/ als
eenen Throon.
2 Eñ hy sprack tot den a Manne inden
lynen kleederen: Gaet henē in tusschen de
Raders onder den Cherub/ eñ vaet de han-
den vol gloeyender kolen/ die tusschen den
Cherubim zyn eñ stroyetse ouer de Stadt:
ende hy ginck henen in/ dat ick het sach/
doe de selue henen in ginck.
3 De Cherubim nu/ stonden ter rechter
zyden aenden Huyse/ eñ de Voorhof wert
binnen vol neuels.
4 b Eñ de Heerlichheyt des Heeren verhief
haer/ vandē Cherub/ tot den dorpel aen
den Huyse/ eñ c het Huys wert vol neuels/
ende de Voorhof vol d glantzes/ vander
Heerlichheyt des Heeren.
5 Ende men hoorde de vleughelen der
Cherubim ruyschen/ tot daer buyten wt
voor den Voorhof/ als een stemme des
Almachtigen Gods/ wanneer hy spreeckt.
6 Ende doe hy den Manne inden lynen
kleederen gheboden hadde ende ghesepdt:
Neemt vyer tusschen den Raderen/ onder
den Cherubim/ ginck de selue henē in/ ende
tradt by het Radt.
7 Ende e † de Cherub streckte syne handt
wt tusschen den Cherubim/ tot den vyere/
dat tusschen den Cherubim was/ nam daer
van/ ende gaf het den Manne inden lynen
kleede/ in de handen: die ontfinck het/ ende
ginck henen wt.
8 f Ende het scheen g † aen den Cherubim/
ghelyck als eens menschen Handt/ onder
haren vleugelen.
9 Ende ick sach/ eñ siet/ vier Raders ston-
den by den Cherubim/ by eenen yegelicken
Cherub een Radt: ende de Raders waren
aen te sien/ ghelyck als een Turkoys.
10 Ende waren alle vier een als het ander/
euen als ware deen Radt in den anderen.
11 Wanneer sy gaen souden/ so konden sy
in alle vier hoeckē gaen/ eñ en dorsten haer
niet omme wenden/ wanneer sy ghinghen:
maer waer het voorste henen ginck/ daer
gingen sy henen na/ ende en dorsten haer
niet ommewenden/
12 Met tsamen haren gantschen lyue/
Rugghe/ Handen ende Vleugelen: i ende de
Raders waren vol Oogen omme eñ omme/
aen allen vier de Raderen.
13 Ende hy riep tot den Raderen: Galgal/
dat ick het hoorde.
14 l Een yegelick hadde vier aengesichten:
het eerste aengesichte was een Cherub/ m
het ander was een Mensche/ het derde een
Leeuwe/ het vierde een n Arendt.
15 Eñ de Cherubim sweueden inder hooch-
de: het is euen dat Ghedierte/ dat ick sach
aen den water Chebar.
16 Wanneer de Cherubim gingē/ so gingen
de Raders oock by hen: ende wanneer de
Cherubim met haren vleughelen vluchter-
den/ dat sy hen vander Aerden verhieuen/
so en wendē hen de Raders oock niet vā hen.
17 Wanneer ghene stonden/ so stonden dese
oock: wāt eē leuendich Windt was in hen.
18 o Eñ de Heerlicheydt des Heeren ginck
weder wt/ van den dorpel aen den Huyse/
ende settede haer bouen de Cherubim.
19 Doe vluchterdē de Cherubim met haren
Vleughelen/ ende verhieuen haer van der
Aerden/ voor mynen Ooghen: ende doe sy
wtgingen/ gingen de Raders by hen: ende
sy traden in de deure/ aen den Huyse des
Heeren/ tegent Oosten/ eñ de Heerlichheyt
des Gods Israels/ was bouen hen.
20 p Dat is het Gedierte/ dat ick onder dē
God Israels sach/ aenden water Chebar/
eñ merckte dat het q Cherubim waren:
21 Doe een yeghelick vier aenghesichten
hadde/ eñ vier Vleugelen/ ende onder den
Vleugelen/ gelyck als Menschen handen.
Daer

a Ezec.9.2.
b 2. Par.7.1.
c Exod.40.34
d Of glintseringhe.
e† Anders/ een/ etc.
f Ezech.1.8.
g† And. in.
h Ezec.1.16.
i Ezec.1.18.
k Galgal. luydet/ als wy op Duytsch spreken tot Rade: Wendet/ wendet/ dat hem altoos wenden ende gaen sal.
l Ezech.1.10
m Apo. 4.7
n Ezec.17.3. Daniel.7.10
o Ezec.11.23 ende 43.4.
p Ezech.1.3 ende 10.8.
q Hier siet men/ dat Cherub oft Cerubim niet en zy een sonderlicke creatuer/ maer een gevleugelde ghestalt/ of een beeldt eens vogels Ossen/ Leeuwen/ Menschen/ daerinne de Engelen verschynen/ hoe sy willē. Daerom heeten sy ooch Cherubim/ ende wordē door Cherubim bediedet. Als ooch de Engelen der Kercken/ dat is de Apostelen/ Propheten/ Bisschoppē oft Predickers/ etc.

22 Hare aenghesichten waren ghestaldt/ ghelijck ickse aen den water Chebar sach/ ende ghingen stracks voor hen wech.

Dat xj. Capittel.

1. Propheteert teghen de verleyders te Jerusalem/ 14. Voorseyt den ghevangenen te Babel eene ghenadighe te huys koemste/ 22. De Heerlickheyt des Heerē verlaet Jerusalem / 24. De Propheet koemt weder inden Gheeste in Chaldea.

1 Ende my nam a eenen windt op / ende brachte my voor de poorte aen den huyse des Heerē/ die tegen Oosten siet: ende siet/ onder der poorte waren vyf en twintich Mannen: en ick sach onder hen Jasania den sone Assur / ende Platia den sone Benaia/ de Vorsten inden volcke.
2 Ende hy sprack tot my: Ghy menschen kindt/ dese lieden hebben onsalige ghedachten / ende schadelicke raedt slagen in deser Stadt.
3 Want sy spreken: b Het en is so na niet: laet ons slechs huysen bouwen: Sy is de pott/ so zijn wy het vleesch.
4 Daerom seldy/ ghy menschen kindt/ tegen haer propheteren.
5 Ende de Gheest des Heeren viel op my/ en sprack tot my: Spreeckt: So seydt de Heere: Ghy hebbet also ghesproken/ ghy vanden huyse Israels/ ende c uws gheests ghedachten kenne ick wel.
6 Ghy hebbet v † vele verslaghen inder Stadt en hare strat' liggē vol dooden.
7 Daeromme spreect de Heere Heere also: Die ghy daer binnen ghedoodet hebbet/ die zijn het vleesch / ende sy is de pott: doch ghy moetet henen wt.
8 g Het sweerdt dat ghy vreest/ dat wil ick over v komē laten, spreect de Heere Heere.
9 Ick wil v van daer wt stooten / en den vreemden in de handt gheven/ ende wil v uwe recht doen.
10 Ghy sullet door het sweerdt vallen indē Lantpalen Israels wil ick v richten: en sullet gewaer wordē dat ick de Heere ben.
11 De Stadt en sal niet uwe pott zijn/ noch ghy het vleesch daer inne maer inden Landtpalen Israels wil ick v richten.
12 En sullet ghewaer worden/ dat ick de Heere ben: wāt ghy en hebbet na mynen Gheboden niet ghewandelt / ende mijne Rechten niet gehoudē / h maer gedaen na der Heydenen wijse/ die rontomme v zijn.
13 Ende doe ick so propheteerde / sterf Platia de sone Benaia. Doe viel ick op mijn aengesichte / en schreyde met luyder stemmen/ ende sprack: Och Heere Heere/ ghy sult het met dē overblijvendē Israels/ gantsch wt maken.
14 Doe gheschiede des Heerē woordt tot my / ende sprack:
15 Ghy menschen kint/ uwe Broeders en Nabijenden / ende het gantsche huys Israels/ die noch te Jerusalem woonen/ spreken wel onder malkanderen: Ghene zijn vanden Heere verre afgeweken/ doch wy hebben het Landt inne.
16 Daeromme spreeckt ghy: So spreeckt de Heere Heere: Ja/ ick hebse verre wech onder de Heydenen laten drijven / en in de Landen verstropt: doch ick wil in korten haer † Heylandt zijn/ inden Landen/ daer sy henen ghekomen zijn.
17 Daeromme spreeckt: So seyt de Heere Heere : Ick wil v versamelen vanden Volcken / ende wil v versamelen wt den Landē/ daer ghy henen verstropt zijt/ ende wil v het Landt Israels gheven.
18 Daer sullen sy henen komē/ en alle schuyselen ende gruwelen daer wt wech nemen.
19 l Ende wil v een eendrachtich herte gheven/ ende eenen nieuwen geest in v geven: ende wil het steenen herte wech nemen wt uwen lijve/ ende een vleeschen herte geven:
20 Op dat sy in mynen seden wandelen / en myne rechten houden/ ende daerna doen: m ende sy sullen mijn Volck zijn / so wil ick haer God zijn.
21 Dien doch/ die na haers herten schuyselen ende grouwelen wandelē/ wil ick haer doen op haren kop werpen / spreeckt de Heere Heere.
22 Doe vluchterden de Cherubim met haren vleughelen/ ende de Raders gingen neven hen/ ende de Heerlickheyt des Gods Israels was boven over hen.
23 n En de Heerlicheyt des Heeren verhief haer wt der stadt/ ende settede haer op den berch die tegen Oostē voor der stadt leyt.
24 o Ende eenen wint hief my op/ en brachte my inden ghesichte ende inden Gheeste Gods in Chaldea/ tot den gevangenen: en het gesichte/ dat ick gesien hadde, verdween de voor my.
25 En ick seyde den gevangenen/ alle woorden des Heeren/ die hy my ghewesen hadde

Dat xij. Capittel.

1. De Heere geeft door synen Propheet den onghehoorsamen volcke een onsichtelick teecken harer ende haers Coninckx gevanckenisse: Item/ komerlicken hongers ende dorstes daer hyse mede wil beangstē 21. ende laet hen aenseggē hy wil alles wat over haer geprophetteert is/ gātsch in korten te wegēe bringhen.

1 Ende des Heeren woort gheschiede tot my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kindt/ ghy woonet onder eenen onghehoorsamen huyse/ a welcker heeft wel ooghen/ dat hyse sien konden/ en en willen niet sien: ooren/ dat sy hooren konden/ ende willen niet hooren/ b maer het is een onghehoorsaem huys.
3 Daeromme ghy menschen kint/ schicket v daerna/ dat ghy wandelet / ende treckt aenden lichten dage daer van/ voor haren oogen: van uwer stede sult ghy wech treckē aen eene andere stede voor haren oogen/ of sy het misschien mercken wouden/ dat sy een onghehoorsaem huys zijn
4 Ende sult v ghereede daerwt bringhen/ even als woudet ghy wandelen by lichten daghe/ voor haren ooghen: ende ghy sult wech trecken des avonts voor haren ooghen/ gelijck alsmen wech treckt/ wanneermen wandelen wil.
5 Ende ghy sult door de wandt brekē/ voor haren ooghen/ ende aldaer door henen wt trecken.
6 Ende ghy sult het op uwe schouderen nemen/ voor haren ooghen/ en wanneert donker ghewordden is/ henen wt dragen: u aenghesichte suldy toewinden/ dat ghy het Lāt niet en siet: want ick hebbe v/ den huyse Israels/ ten wonderteecken ghesettet.
7 Ende ick dede als my bevolen was/ ende droech mijn gereede henen wt/ ghelijck als wandel ghereetschap/ by lichten daghe: en aenden avont/ brack ick met der hant door de wandt/ ende doe het donker ghewordē was/ nam ick het op de schouderen / ende droecht daer wt voor haren ooghen.
8 Ende des morgens vroech gheschiedde des Heeren woort tot my/ ende sprack:
9 Ghy menschen kint / heeft het huys Israels/ het anghehoorsame huys/ niet tot v ghesepdt: Wat maeckty?

So

Marginal notes (left, partly cut off): a Ezec.8.3. ende 11.24. ende 43.5. b De destructie / die Ezechiel voorsept is noch verre/ etc. c Job.42.2 Eccl.16.15 Heb.4.12. † Anders/ ghedoodt hebt ... uwē in dese stadt ... en hebbet de straten verfult met ghedoodde lieden. e So vele Propheten hadden sy verworget / en beroemdē hen gelijcke vel/ dat sy voor den Koninck te Babel blijvē souden. f Want sy meynden/ onse Heere God konde haer so weynich ontberē/ als des vleesches in den potten/ dat is/ als des Godsdienstes en Offers inden Tempel/ als die nu onder gaen en konde. g Ezech.24.3 h Mat.26.52 Levit.18.3. Deut.12.30. Jere.10.2. † Anders / wesent ge bleves wijse: Vlucht verre wech. Of/ Heylmaker/ Heylgever. † And. hen een kleyn Heylichdom zijn.

Marginal notes (right): l Jere.21.33 ende 32.39 Ezech.18.31 ende 36.26. m Hebr.8.10 Jere.24.7. n Ezec.10.18 ende 43.4. o Ezec.3.14. ende 8.3. ende 11.1. a Esaie.6.9 b Ezec.2.5. ende 3.17.

10 So ſpreeckt tot hen: So ſpreeckt de Hee-
re Heere: Deſe laſt betreffet den Vorſte te
Jeruſalem / ende het gantſche huys Iſra-
els/ dat daerinne is.
11 Spreeckt: Ick ben uwe wonderteecken:
als ick ghedaen hebbe/ alſo ſal v gheſchie-
den/ dat ghy wandelen moetet / ende ghe-
vanckelick gheuoeret worden.
12 c Haer Vorſt ſal op der ſchouderē draghē
† in den donckeren/ ende moet wech treckē
door de wandt/ die ſy breken ſullen/ dat ſy
daer door wttrecken: zijn aenghesichte ſal
toegheWonden wordē/ dat hy met geener
ooghe het Lant en ſie.
13 e Ick wil oock mijn Nette ouer hem wer
pen/ dat hy in mijner Jacht geuanghē wor-
de: ende wil hem na Babel brenghen/ inder
Chaldeen Landt/ f dat hy doch niet ſien en
ſal/ ende ſal aldaer ſteruen.
14 Eñ alle die rōtom hem zijn/ ſyne hulpers/
ende alle ſynen aenhanck / wil ick in alle
Winden verſtroyē/ ende het ſweert achter
hen wttrecken.
15 g Alſo ſullen ſy gewaer wordē/ dat ick de
Heere zy/ wanneer ickſe onder de Heydenē
verſtoote/ ende in den Lande verſtroye.
16 Doch ick wil harer ſommighe ende wey-
nich ouerblijuen latē vanden ſweerde/ hon
ger/ ende peſtilencie/ die ſullen gheuer gru-
welen vertellen onder den Heydenen/ daer
ſy henen komen ſullen/ ende ſullen gewaer
worden/ dat ick de Heere zy.
17 Ende des Heeren woordt geſchiedde tot
my/ ende ſprach:
18 Ghy menſchen kindt/ ghy ſult v broot etē
met beuen/ ende v water drincken met h
tzitteren ende ſorghen.
19 Eñ ſpreect tot dē volcke in dē Lande: So
ſpreect de Heere Heere vandē Inwooners
te Jeruſalem/ in dē Lande Iſraels: Sy ſul
len haer broodt eten in ſorgen / ende haer
water drincken in ellende: i want het Lant
ſal woeſt worden/ van allē dat daerinne is/
om k des wreuels willen aller inwooners.
20 Ende de Steden/ die wel bewoonet zijn/
ſullen verwoeſtet / ende het Lant eenſaem
worden: alſo ſullet ghy ghewaer worden/
dat ick de Heere zy.
21 Ende des Heeren woordt geſchiedde tot
my/ ende ſprack:
22 Ghy menſchen kindt / wat hebbet ghy
voor een Spreeckwoort inden Lande Iſra
els/ ende ſpreeckt: l Dewijle het hem ſo lan
ge vertrecket/ ſo en wordt vooraen niets
wt der prophetērin zhe.
23 Daerom ſpreeckt tot hen: So ſpreeckt de
Heere Heere: Ick wil dat Spreecwoort ne-
derleggen/ datmen het niet meer * voeren
en ſal in Iſrael: ende ſegget tot hen: De tijt
is na/ ende alles wat gheprophetēert is.
24 Want ghy ſullet nu vooraen ghewaer
worden/ dat gheene geſichten feylen / ende
gheene prophetēringhe lieghen en ſal/ te-
ghen het huys Iſraels.
25 Wat ick ben de Heere: wat ick ſpreke/ dat
ſal gheſchieden/ ende niet langer vertogen
worden: maer by uwer tijdt/ ghy angehoor
ſame huys wil ick doen/ wat ick ſpreke/
ſpreeckt de Heere Heere.
26 Ende des Heeren woordt geſchiedde tot
my/ ende ſprack:
27 Ghy menſchē kint/ ſiet/ het huys Iſraels
ſpreeckt/ Het geſichte dat deſe ſiet/ daer is
het noch langhe henen / ende prophetēert
op de tijde/ die noch verre is.
28 Daerom ſpreeckt tot hen: So ſpreeckt de
Heere Heere: Wat ick ſpreke / dat en ſal
niet langer vertogen worden/ maer ſal ghe
ſchieden/ ſpreeckt de Heere Heere.

c Jer. 21. 7. ende 24. 8. ende 32. 4. ende 34. 3.
d Dat is/ Sy en ſal niet henen wt rijdē oft varen/ etc.
e Ezec. 17. 20 ende 32. 3.
† And zijn kleederen in etc.
f Want ſy ne ooghen werdē hem te Ribla ch wtgeſtekē/ Jere. 30. 52. Alſo ſach hy den Coninck te Babel als Jeremias ſeyt/ ende en ſach doch Babel niet/ als Ezechiel ſeyt. welcker ſtucken/ de Joden/ als teghen malkanderen ſtrijdende/ voor leugen hieldē.
g Ezec. 15. 7. ende. 22. 15.
h Dat is beuen/ of/ ſchudden
i Leui. 26. 31. Eſaie 1 7.
k Dat is/ Der moetwilligher om billicheydt eñ geweldt
l Rom. 2. 4. 2. Pete. 3. 15
* gebruyckē

Dat xiij. Capittel.
1. Teghen de valſche Propheten.

1 Ende a des Heerē woort geſchiedde tot
my/ ende ſprack:
2 Ghy menſchen kindt/ prophetēert tegē
de Propheten Iſraels / ende ſpreeckt tot
dien/ die wt haren eyghen herten prophe-
teren: Hoort des Heeren woordt:
3 So ſpreect de Heere Heere: b Wee dē dullē
Propheten/ die haren eygen geeſte volgen/
ende en hebben doch gheen gheſichte.
4 O Iſrael/ uwe prophetē zijn/ als de Voſ
ſen in den woeſtijnen.
5 Sy en treden niet voor de holen/ ende ma
ken hen niet ten tuyne om het huys Iſra-
els/ ende en ſtaen niet in den ſtrijdt aen den
daghe des Heeren.
6 Haer geſichte en is niets/ eñ haer prophe
teren is enckel leughen: ſy ſpreken: De Hee
re heeft het geſeyt: ſoſe doch de Heere niet
geſanden en heeft: ende bemoedē hen/ c dat
ſy haer druck onderhouden.
7 Iſſet niet alſo/ dat uwe d gheſichte niets
en is/ ende uwe prophetēren enckel leugen?
ende ghy ſpreeckt doch: De Heere heeft het
gheſproken/ ſo ick het doch niet gheſprokē
en hebbe.
8 Daerom ſpreeckt de Heere Heere alſo:
Dewijle dat ghy predicket / daer niets wt
en wordt/ ende leughenen prophetēert / ſo
wil ick aen v/ ſpreeckt de Heere Heere.
9 Ende myne handt ſal komen ouer de Pro
pheten/ die dat predicken/ daer niets wt en
wort/ ende leugenen prophetēren/ ſy en ſul-
len inder Verſamelinghe mijns volcks niet
zijn / ende inden getale des huys Iſraels
niet geſchreuen worden/ noch int Lant Iſra
els komen: ende ghy ſullet gewaer wordē/
dat ick de Heere ben.
10 e Daerom dat ſy mijn Volck verleyden/ f
eñ ſeggen: Vrede/ ſo doch daer gheen vrede
en is: het volck bouwet de wādt / g ſo plaeſ
teren ſy de ſelue met looſen kalcke.
11 Spreect tot den Plaeſteraers/ die met loo
ſen kalcke plaeſteren/ dat het afuallen ſal: h
Want daer ſal een ſlachregen komen/ ende
daer ſullē groote hagelē komen/ die het vel-
len/ eñ een ſtaeyWindt ſal het verſcheuren.
12 Siet/ ſo ſal de Wādt inuallē: wat gelt het
dan ſalmen tot v ſegghen: Waer is nu het
gheplaeſterde/ dat ghy geplaeſtert hebbet?
13 So ſpreeckt de Heere Heere: Ick wil eenē
ſtaeywint ſtormen laten in mijner grimmic
heyt/ ende eenen ſlachregen in mijnen toor-
ne/ ende groote hagelſteenen in grimmic-
heyt/ die ſullen alle dinck omſtooten.
14 Alſo wil ick de Wandt omme werpen/ die
ghy met looſen kalcke gheplaeſtert hebbet/
ende wilſe ter Aerden ſtooten/ datmen hare
grondt ſien ſal/ dat ſy daer ligge/ ende ghy
ſullet daer binnen oock ommekomen/ ende
ghewaer worden/ dat ick de Heere zy.
15 Alſo wil ick myne grimmicheyt volbren-
gen aen der Wandt/ ende aen die/ dieſe met
looſen kalcke plaeſteren/ ende tot v ſeggen:
Hier is noch Wandt noch Plaeſteraer.
16 Dat zijn de Propheten Iſraels/ die Jeru
ſalem prophetēren/ i ende predicken van vre
de/ ſo daer doch gheen vrede en is/ ſpreeckt
de Heere Heere.
17 Ende ghy menſchen kindt/ richtet v aen-
geſichte teghen de Dochteren in uwē volc-
ke: welcker prophetēren wt haren herten/
ende prophetēert teghen haer/
18 Eñ ſpreeckt: So ſpreeckt de Heere Heere:
Wee v/ ghy die den lieden kuſſenen maket
onder de armen/ eñ peulwen/ tot den hoof-
den/ beyde jonghen ende ouden/ die zielen te
vanghen: k wanneer ghy nu de zielen ghe-
vanghen

a Ezec. 14. 9
b Ezec. 14. 9 ende 34. 2. Jere. 23. 1. Mich. 3. 5.
c Je. 27. 10. 14
d Dat is/ haer predicken ende leeren.
e Eſai 3. 12.
f Jere. 6. 14. ende 8. 11.
g Ezec 22. 28
De wandt bouwē/ dat is arbeyden ende doen/ wat men leeret: Plaeſteren/ is/ toeſegginghe doen/ ende trooſtē/ dat het ſal goet worden/ ſo doch alle verleyde verloren is eñ ydel valſche leugen zijn.
h Ma. 7. 27
i Jere. 6. 14. ende 8. 8.
Kuſſē ende peulwē onder de armen.
k Eſai 5. 21. Mich. 3. 5.

vangen hebbet in mynen Volcke, so segget
ghy den seluen het leuen toe.
19 Ende ontheyliget my in mynen Volcke/
om eener hant vol gersten/ende eens broots wille: daer mede/dat ghy de zielen ten doot veroordeelt/die doch niet steruen en souden: en oordeelet die ten leuen, die doch niet leuen en souden / door uwe leughenen onder mynen Volcke/welcke gerne leugenen hoort.
20 Daerom spreect de Heere Heere: Siet/ick wil aen uwe kussenen/daer ghy de zielen mede vanghet en troostet / ende wilse van uwen armen wech rucken: en de zielen die ghy vanghet ende vertroostet/los maken.
21 Ende wil uwe peulwen verscheuren ende myn Volck wt uwen handen ll verlossen, dat ghyse niet meer vanghen en sullet, en sullet ghewaer worden/dat ick de Heere zy.
22 Daerom dat ghy het herte der Rechtueerdigen valschelicken bedroeuet / die ick niet bedroeuet en hebbe/m en hebbet gestercket de handen der Godloosen dat sy hen van haren boosen wesen niet en bekeeren/op dat sy leuendich blijuen mochten.
23 Daerom en sullet ghy niet meer onnutte leere predicken/noch propheteren: maer ick wil myn Volc wt uwen handen verlossen/en ghy sullet gewaer worden/ dat ick de Heere ben.

ll Anders/ wtrucken. Vrome herten verschricken door Gods Name: daerom worden sy lichtelick beswaert ende geuanghen mz valscher leere/onder Gods Name voortgebracht.
m Jer.23.14

Dat xiiij. Capittel.

1. Afgoderye weeret Gods woort. 4. en wort met bedriegerye door valsche Propheten. 6. daertoe met Gods ernstighen toorne gestraffet. 12. Van vier ouuerbidelicke plagen Gods/21. daer dannoch sommige ten trooste der geuangenen te Babel/wtcomen souden.

a Ezec 20.1.

1 Ende a daer quamen sommighe van den Outsten Israels tot my/ende setteden hen by my.
2 Doe geschiede des Heeren woort tot my/ ende sprack:
3 Menschen kint/dese lieden hanghen met haren herten aen haren Afgoden ende houden vaste aen der ergernisse harer misdaet: soude ick hen dan antwoorden/ wanneer sy my vraghen?
4 Daerom spreect met hen/ ende segget tot hen: So spreect de Heere Heere: b Welcker mensche van den huyse Israels met der herten aen synen Afgoden hanget ende hout vaste aen der ergernisse syner misdaet, en comt ten Propheet: so wil ick de Heere den seluen antwoorden / als hy verdient heeft met syner grooter Afgoderye.
5 Op dat het huys Israels bedrogen worde in haren herten/daerom/dat sy van my geweken zyn/door menigherley Afgoderye.
6 Daerom suldy ten huyse Israels seggen: So spreect de Heere Heere: c Keeret ende wendet v van uwer Afgoderye/en wendet uwe aensichten van alle uwe gruwelen.
7 Want welcker mensche van den huyse Israels/of een Vreemdelinck die in Israel woonet/ van my wijcket/en met syner herten aen synen Afgod hanget/ende vaste houdt aen der ergernisse syner Afgoderye/en ten Prophete comt/dat hy my door hem vraghe/dien wil ick de Heere selfs antwoorden.
8 Ende wil myn aengesichte teghen den seluen setten dat sy sullen woest/en ten Teecken en Spreecwoort worden/ende wilse wt mynen Volcke roepen: dat ghy ghewaer worden sullet dat ick zy de Heere.
9 d So doch een e bedroghen Propheet wat spreeckt / dien wil ick de Heere wederom laten bedroghen worden: ende wil myne handt ouer hem wtstrecken/ ende hem wt

b Jer.12.20
c Ezec.20.18
d 1.Re 22.23 Job.12.20. Ezech 13.2. ende 14.3.
e Dat heet/ met goeden woorden bedriegen/ydel goet/wt eygenen goetduncken sonder Gods woort spreecken/dien sullen syne gode woorden selfs bedriegen, tot synen ongheluck.

mynen Volcke Israels roepen.
10 Also sullen sy alle beyde hare misdaet dragen: als de misdaet des vragers/also sal ooc zyn de misdaet des Propheten.
11 Op dat sy het huys Israels niet meer en verleyden van my/ en hen niet meer verontreynighen in allerley harer ouertredinghe: f maer sy sullen myn Volck zyn/ ende ick wil haer God zyn/spreeckt de Heere Heere.
12 Ende des Heeren woort geschiede tot my/ ende sprack:
13 Ghy menschen kint/wanneer het Lant aen my sondiget/ende my daer toe versmadet: so wil ick myn hant ouer dat selue wtstrecken/ g ende den voorraedt des broodts wech nemen/ende wil daer dierte tyde henen schicken/ dat ick beyde den menschen ende vee, daerin ne wtroepe.
14 h En wanneer dan schoon de dry mannen: Noah/Daniel/ende Job daerinne waren so souden sy alleene haer eygen zielen verlossen/ door hare ghereghtigheyt/spreeckt de Heere Heere.
15 Ende wanneer ick boose ghedierten in het Lant brengen woude/die de lieden wech rumeden/ende dat selue verwoestden dat niemandt daerinne wandelen konde voor den ghedierten.
16 En dese dry mannen waren daer ooc inne: so waraghtich als ick leue/ spreect de Heere Heere, sy en souden noch soons noch dochteren verlossen/ maer alleene hen selfs/en het Landt moeste woest worden.
17 Oock wanneer ick het sweert comen liete/ ouer het Lant, en spreke: Sweert varet door het Lant ende soude also beyde menschen en vee wtroepen.
18 Ende de dry mannen waren daerinne: so warachtich als ick leue/ spreeckt de Heere/ Heere, sy en souden noch soons noch dochteren verlossen: maer sy alleene souden verlosset zyn.
19 Of/so ick pestilentie in het Lant schicken/ en myne grimmigheyt ouer datselue wtgieten woude en bloet verstorten, also dat ick beyde menschen ende vee wtroepde.
20 En Noah/Daniel/en Job/waren daerinne: so waraehtich als ick leue, spreect de Heere Heere/sy souden noch soons/noch dochteren, maer alleene haer eygen ziele, door hare gherechticheydt verlossen.
21 Want so spreect de Heere Heere: So ick myne vier boose straffen/als het sweert, honger/ boose gedierte/en pestilentie, ouer Jerusalem schicken sal/i dat ick daerinne wtroepe, beyde menschen ende vee:
22 Siet / so sullen sommige daerinne ouerblijuende daeruan comen/die soons en dochteren wt brenghen sullen/en tot v hier herwaerts comen/dat ghy sien sullet/hoe het hen gaet/ ende v troosten ouer den ongelucke/ dat ick ouer Jerusalem hebbe komen laten.
23 Sy sullen uwen k troost zyn/ wanneer ghy sien sullet/hoe het hen gaet: ende ghy sullet gewaer worden, dat ick het niet sonder oorsake ghedaen en hebbe, wat ick daerin ghedaen hebbe/ spreeckt de Heere Heere.

f Ezec.11.20 Jere.24.7. ende 31.33. Hebr.8.10.
Vier plagen Gods.
I. Hongher.
g Ezec.4.16 ende 5.16.
h Jer. 15.1.
Noah. Daniel. Job.
II. Boose ghedierten.
III. Sweerdt.
IIII. Pestilentie.
i Jer.17.17.
k De geuangenen te Babel werden vrolick dat die te Jerusalem oock geuanckelic tot hen komen moesten: van welcken sy/als de afvalligen versmadelicken gehoont waren.

Dat xv. Capittel.

1. De Heere vergheleycket Jerusalem by den Wyngaert houte.

1 Ende des Heeren woordt gheschiede tot my/ende sprack:
2 Ghy menschen kint/wat al is het hout van den Wynstocke/voor den anderen houte/ of een Wynrancke/voor den anderen houte inden Woude.
3 Neemt mense oock ende maeckt wat daer van: of maecktmen daer oock eenen naghel van?

al Antwoort wt de wyngaert houte onder allen houte? ende van den wyngaertscheute onder den houten inden woude?

van/ daer men wat aenhanghen mochte?
4 b Siet/ men werpt het in het vyer/ dat
het verteert wordt/ dat syne beyde eynden
het vyer verteert/ ende zijn middelste ver-
bernet/ waer toe soude het nu deughen?
deucht het dan oock ergens toe?
5 Siet/ doe het noch gantsch was/ en
kondemen daer niets van maken: hoe vele
weyngher kanmen daer nu voortaen wat
van maken/ so het het vyer verteert ende
verbrandt heeft?
6 Daerom spreect de Heere Heere: Gelijck
als ick het hout vanden Wijnstocke/ voor
anderen houte inden Woude/ den vyere te
verteeren gheue: also wil ick met den in-
wooners te Jerusalem/ oock ommegaen.
7 Ende wil mijn aengesichte tegen haer setten/
dat sy den vyere niet ontgaen en sullen/
c Jere.12.15 ende 22.15.
maer het vyer salse verslinden: c ende ghy
lieden sult het ghewaer worden/ dat ick de
Heere ben/ wanneer ick mijn aengesichte
tegen u lieden sette/
8 Ende het landt woest make/ daeromme/
dat sy my versmaden/ spreect de Heere Heere.

Dat xvj. Capittel.

1. Gods wonderbare liefde ende trouwe/ 15 wordt van synen volcke met grooter ondanckbaerheyt ende ontrouwe vergolden/ 35 daerop wort hen aengeseyt hare straffe. 44 ende der Heydenen sonde voor kleyne ghereкent/ 53. Aent eynde is een troostelicke toesegginghe Godlicker ghenade/ dat hy wil hare ghevanckenisse wenden/ 60. ende hare met tsamen den getale der Heydenen/ tot hem bekeeren.

1 Ende des Heeren woort gheschiede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kindt/ openbaert der
Stadt Jerusalem hare gruwelen/
3 Ende spreect: So spreeckt de Heere Heere
a † Anders/ wooninge/ of/ woonstede.
tot Jerusalem: U gheslachte a † ende ghe-
boorte/ is wt der Cananiters Lande: b
u Vader van den Amoriteren/ ende uwe
b Ezec.16.45
Moeder vanden Hethiteren.
4 Uwe gheboorte is also gheweest: Uwen
Navel/ doe ghy geboren werdet/ en is niet
besneden/ so en heeftmen u oock met water
niet ghebadet/ dat ghy reyne werdet/ noch
met Soute ghewreuen/ noch in Windelen
ghewonden.
5 Want niemanden en iammerde uwer/
dat hy hem ouer u ontfermet hadde/ ende
u der stucken een bewesen: maer ghy wer-
det op het Veldt geworpen/ also veracht
was uwe ziele/ doe ghy gheboren waret.
6 Ick doch/ ginck voor u voor by/ ende sach
u in uwen bloede ligghen/ ende sprack tot u/
doe ghy so in uwen bloede laget: Ghy sult
leuen: Ja tot u sprack ick/ doe ghy so in
c Esaie.5.1. Jere.11.16.
uwen bloede laget: Ghy sult leuen.
7 c Ende hebbe u opgetogen/ ende laten groot
worden/ als een vrucht op den Velde: ende
waret nu gewassen/ ende groot ende schoon
gheworden: uwe Borsten waren gewassen/
ende haddet schoon lanck hayr ghekregen:
doch ghi waret noch bloodt ende beschaemt.
d Dat is/ ghy waret manbaer.
8 Ende ick ginck voor u voorby/ ende sach u
aen: ende siet/ het was de tijdt/ om u d te
e Of/ slippen/
boelen: doe breydde ick myne e gheeren
ouer u/ ende bedeckte uwe schamelheyt: ende
ick ghelooefde het u/ ende begaf my met u
in een verbont/ spreeckt de Heere Heere/
dat ghy myne zijn soudet.
9 Ende ick badede u met water ende wiesch u
van uwen bloede/ ende salfde u met Balsem.
10 Ende bekleedede u met ghestickten kleede-
ren/ ende tooch u f seemesche schoen aen: ick
gaf u syne kleederen/ ende zijden sluyers.
11 Ende vercierde u met kleynodien/ ende leyde
gesmijde aen uwe armen/ ende ketenen aen
uwen hals.
12 Ende gaf u spanghen aen u Voorhooft/
ende oorenrincghen aen uwe Ooren/ ende eene
schoone kroone op het Hooft.
13 Summa/ ghy waret ghecieret met enckel
Goudt ende Siluer/ ende bekleedet met enckel
g Of/ semelē † And. Tarwenbloeme
lijnwaerdt/ Zijden ende Ghestickten: ghy
atet oock enckel g † Semelmeel/ Heunich/
ende Olye/ ende waret weermaten schoone/
ende verkreget het Koninckrijcke.
14 Ende uwen roem wert luydt daer onder den
h Of/ vercieringe.
Heydenen/ uwer schoonheydt haluen/ die
gantsch volkomen was/ door het h cieraet/
dat ick aen u ghehangen hadde/ spreeckt de
Heere Heere.
15 Doch ghy verlietet u op uwe schoonheyt/
ende dewijle ghy so beroemet waret/ dreefdy
hoererije/ also/ dat ghy u eenen yegelicken/
wie daer voorby ginck/ ghemeyn makedet/
i Hose.2.[illegible]
ende dedet synen wille.
16 Ende i namet van uwen kleederen/ ende
k Jere.2.3.5
makedet u bonte Altaren daeruan/ ende
bedreuet uwe hoererije daer op/ k als noyt
l Esaie.46.6 Ezech.20.31 Hosee.2.7. ende 13.2.
ghescheidt is/ noch ghescheiden sal.
17 l Ghy namet oock u schoone m tuygh/ dat
m Of/ vaggē
ick u van mynen Goude ende Siluer ghe-
n Deu.4.16.
gheuen hadde/ ende makedet u n Mans-
beelden daeruan/ ende bedreuet uwe hoererije
met den seluen.
18 Ende namet uwe ghestickte kleederen/
ende bedecktetse daer mede/ ende myne Olye
ende rueckwerck leydet ghy hen voor.
19 Myne spijse/ die ick u te etengaf/ Semel-
meel/ Olye ende Heunich/ leydet ghy hen
voor/ ten soeten reucke.
o Leuit.18.21 ende 20.2. Jere.32.35. Ezech.20.31
20 Ja het quam daer henen/ spreeckt de
Heere Heere/ o dat ghy namet uwe Sonen
ende Dochteren/ die ghy my † ghebaren
† Anders/ ghebaert.
haddet/ ende offerdetse den seluen te ver-
slinden: Meyndy dan/ dat het een p slecht
p Of/ kleyn.
dinck zy/ om uwe hoererije?
21 Dat ghy my myne Kinderen slachtet/
ende laetse den seluen verbranden?
22 Noch en hebdy in alle uwen grouwelen
ende hoererye/ noyt ghedacht aen die tijdt
uwer ieughet/ hoe bloodt ende naeckt dat
ghy waret/ ende in uwen bloede laghet.
23 Bouen alle dese uwe booshheyt/ (ach wee/
wee u/) spreeckt de Heere Heere/
24 Bouwedet ghy u Berchkercken/ ende
makedet u Berchaltaren/ in allen wijcken:
25 Ende voor aen op allen straten/ bouwedet
q † An. dedet uwe beenen open.
ghy uwe Berchaltaren/ ende makedet uwe
schoonheyt tot enckel grouwelen/ ende q †
gherdedet met uwen beenen teghen alle/
r Ezec.23.[illegible]
die daer voorby gingen/ ende bedreuet groote
hoererije.
26 r Eerstwerf/ bedreefdy hoererije met den
Kinderen Egypti/ uwen Nabuers/ die groot
vleesch hadden/ ende bedreuet groote hoe-
rerye/ my tot toorne te verwecken.
27 Doch ick streckede myne handt wt tegen
u/ ende stuerde sulcke uwe wyse/ ende gaf u
ouer inden wille uwer vyanden/ den Doch-
teren der Philisteen welcke hen schaemden
s Ezech.23.[illegible]
voor uwen onbeschaemden wesen.
28 s Daer na bedreefdy hoererye met den
Kinderen Assur/ ende en kondet dies niet
sat worden.
29 Ja doe ghy met hen hoererije ghedreuen
haddet/ ende dies niet sat worden en kondet/
t † Anders/ Ach hoe is doch u herte so swack.
makedet ghy der hoererije noch meer/ inden
Lande Chanaan/ tot in Chaldea: noch en
kondet ghy daer mede ooc niet sat worden.
30 t † Hoe sal ick u doch u herte besnyden/
spreeckt de Heere Heere/ dewijle dat ghy
sulcke

ſulcke wercken eener grooter Ertzhoeren doet?
31 Daer mede dat ghy uwe Berchkercken
bouwet/voor aen op allen ſtraten/en uwe
Altaren makedet in allen wycken.
32 Daer toe en waret ghy niet als een
ander hoere / diemen met gelde koopen
moet/noch als de overſpeelderſche/ die in
de ſtede hares mannes andere toelaet/
33 Want allen anderen hoeren gheeftmen
gelt : doch ghy geeſt allen uwen Boeleer-
ders gelt toe / ende ſchencket hen / dat ſy
tot v komen uyt allenthaluen/ en hoererye
met v bedryuen.
34 Ende het teghendeel vindetmen aen v/
voor anderen Wyuen/ met uwer hoererye/
dewyle men v niet na en loopt / maer dat
ghy gelt toegeeft/ende men v geen ghelt
toe en geeft : alſo bedryfſtu het tegendeel.
35 Daerom ghy Hoere / hoort des Heeren
Woordt.
36 So ſpreeckt de Heere Heere: Dewyle
ghy dan ſo x † milde ghelt toegheeft/ ende
uwe ſchamelheyt/door uwe hoererye tegē
uwe Boelen/ontblootet/ ende teghen alle
Afgodē uwer gruwelē/ en vergiet het bloet
uwer Kinderen/ y welcke ghy hen offert :
37 Daeromme ſiet / ſo wil ick verſamelen
alle uwe Boelen/met welcken ghy wellust
bedreuen hebt/ met tſamen allen / die ghy
voor vrienden houdet/ tot uwen vyanden:
en wilſe beyde tegen v verſamelen allent-
halven/ z ende wil hen uwe ſchamelheydt
ontblooten / dat ſy uwe ſchamelheydt
gantſch ſien ſullen.
38 a Ende wil het Recht der Overſpeelder-
ſchen en Bloetvergieterſchen/ over v gaen
laten/ ende wil v bloedt verſtorten/ met
grimmicheyt ende vyer.
39 En wil v in hare handen gheuen/dat ſy
uwe Berchkerckē afbrekē/ en uwe Berch
altaren v † ommerückē/en v uwe Kleederē
wt treckē/en v uwe c † ſchoone cuyrch nemē
ende v naeckt ende bloodt ſitten laten.
40 b Ende ſullen hoopen Volcx over v
brengen/ende v ſteenigen/ ende met haren
ſweerden verhouwen:
41 c Ende uwe huyſen met vyere verbran-
den ende v d recht doen/ voor den ooghen
veler Wyuen : Alſo wil ick uwer hoererye
een eynde maken/dat ghy niet meer en ſult
noch ghelt toe gheuen.
42 Ende wil mynen moedt aen v koelen/
ende mynen yver aen v verſadighen/ dat
ick ruſte/ende niet meer toornen en dorve.
43 Daerom/dat ghy niet ghedacht en hebt
aen de tyt uwer f ieugt/maer my met alle
deſen/ tot toorne verweckt': daerom wil
ick v oock/alle v doen op den kop leggen/
ſpreeckt de Heere Heere : g † hoewel ick
daer mede niet gedaen en hebbe/ na dē h
laſter in uwen grouwelen.
44 Siet/alle die daer een Spreeckwoordt
plegen te gebruycken /die ſullen van v dit
Spreeckwoordt ſegghen : De Dochter is
als de Moeder.
45 Ghy zyt uwer Moeder Dochter/welc-
ke van haren Manne ende Kinderen liep:
ende zyt eene Suſter uwer Suſteren / die
van haren Mannen en Kinderen
uwe Moeder is eene vandē
ende uwe Vader een Amo
46 Samaria is uwe gr
haren Dochteren/ die
woonet/ en Sodom is
met haren Dochterē/ b
ter zyden woonet.
47 Hoewel ghy dann
hebt na haren weſe
haren gruwelen: daer

t/die hy ge-
recht ende wel/
h behouden.
hy ſiet/ende bekeeret
ooſheydt/die hy ghe-
en k/ende niet ſterue.
a dē huyſe Iſraels: De
et recht: ſoude ic onrecht
n huyſe Iſraels hebbet

aen / dat ghy het erger ghemaeckt hebt/
dan ſy / in alle uwen weſen.
48 So warachtich als ick leve/ ſpreeckt de
Heere Heere/ Sodom uwe Suſter/ met tſa-
men harē Dochteren/ heeft ſo niet gedaen/
als ghy/ ende uwe Dochteren.
49 Siet/ k dat was uwer Suſter Sodom
miſdaet: l Hoochmoet/ en in alles dinges
de volheyt/ en goede vrede/ dien ſy en hare
Dochteren hadden/ daerentegen dē armen
ende noodtdruftigen en holpen ſy niet:
50 Maer warē ſtout/ ende deden gruwelen
voor my : m daerom hebbe ickſe oock wech
ghedaen / doe ick begonde daer in te ſien.
51 o So en heeft oock Samaria niet de
helfte uwer ſonden gedaen: maer ghy hebt
uwer gruwelē ſo vele meer dan ſy gedaen/
dat ghy uwe Suſter ſchier vroom ghe-
maeckt hebt / teghen alle uwe gruwelen/
die ghy ghedaen hebt.
52 So draecht nu oock uwe ſchande / ghy
die uwe Suſter vroom maeckt door uwe
ſonde/ in welcker ghy grooter grouwelen
dan ſy/ gedaen hebt/ ende maeckt ſe vromer
dan ghy zyt : ſo weeſt nu ooc ſchaemroodt/
ende draecht uwe ſchande / dat ghy uwe
Suſter vroom ghemaeckt hebt.
53 p Ick wil dannoch hare ghevanckeniſſe
wendē/ namelickē/ de ghevanckeniſſe deſer
Sodom/ ende harer Dochteren/ ende de
ghevanckeniſſe deſer Samaria/ en harer
Dochterē/ en de ghevangenen uwer tegen-
woordiger gevanckeniſſe met tſamen hen.
54 Dat ghy dragen moetet uwe ſchande en
q hoon/ voor alles dat ghy ghedaen hebt/
en ghy dā noch evenwel getrooſtet wordet
55 En uwe Suſter deſe Sodom / ende hare
Dochterē/ ſullen bekeeret wordē/ als ſy te
vooren geweeſt zyn/ende Samaria en hare
Dochteren/ſullen bekeeret worden/ als ſy
vooren gheweeſt zyn : daer toe ghy ooch/
ende uwe Dochteren/ſullet bekeeret wor-
den/als ghy te voren gheweeſt zyt.
56 Ende en ſult niet meer de ſelue Sodom
uwe Suſter roemen/ als ter tyde uwes
hoochmoets.
57 Doe uwe booſheyt noch niet ontdecket
en was : als ter tyt/ doe v de Dochteren
Syrie/ ende de Dochteren der Philiſteen
allenthalven ſchenden/ ende verachteden v
omme ende omme.
58 Doe ghy moeſtet uwen laſter en gruwel
draghen / ſpreeckt de Heere Heere.
59 Want ſo ſpreeckt de Heere Heere: r Ick
wil v doen/ als ghy ghedaen hebt/dat ghy
den eedt verachtet/ en breket het Verbont.
60 Ick wil dannoch dencken aen myn
Verbondt/dat ick met v ghemaket hebbe/
ter tydt uwer ieughet/ ſ ende wil met v
een eewich Verbondt maken.
61 So ſuldy aen uwe wegen dencken/ en v
ſchamen/ wanneer ghy uwe groote ende
kleynſte Suſter/tot v nemen ſult/ die ick v
tot Dochteren gheuen ſal : doch niet wt
uwen Verbonde/
62 t Maer ick wil myn Verbondt met v
maken : dat ghy ghewaer worden ſult/
dat ick de Heere zy.

...orgegaen om ha-
renze ghy danckē, dat verteert hare vrucht
dat in haer geen ſtercke rancke meer en is/
tot eens Heeren ſcepter: dat is een klaechlic
ende iammerlick dinck.

Dat xx. Capittel.

1. De Heere wil van den ondanckbarē/
27. ende Afgodiſchen ongheuraecht zyn/
33. ſeyt hen doch toe/ hy wilſe in ghevanck
niſſen ende verſtropinghen met ſcherpen
dwange aen hem houdē/ 40. ende daer va

m Of/ alem-
me.
† And. van
allen plaet-
ſen.

y † An. uwe
onderleyde
hier voor
gheeft.
2. Re.16.3.
ende 17. 17.
Deut.12.31.
ende 18. 9.
Iere. 7. 30.
ende 19. 5.
z Eſai.47.3.
Nahum.3.5
Schamelhz
ontblooten,
...ert hier nz
...nders/ van
dat ſy ghe-
weldichlick
verſtoort/
en haer Re-
giment te
niete gewor
den is.
a Ezech.23.
10. 45.
b † And. te
...terē doen.
† Anders/
koſtelicke
...weelen.
Leui.20.10
2.Reg.25.9

Of/ ionck-
heydt.

† And. dat
ghy uwe
roeckelooſe
ghedachten
niet wtvoe-
ret / in alle
...wen/ etc.
Luth Wide
Hebreum/et
...dde me-
...us / ſi po-
...es.
Ezech.16.3

Sodome
miſdaedt.
k Gen.15.24
l Hoochmoet
heet / Godt
trotzen/ zyn
woordt ver-
achten/ende
hoop eygens
wysheyt en
macht verla
ten/even als
ware daer
gheen God.
Waer ſulcke
verachtinge
Gods is/
daer toe de
volheydt en
goede vrede.
daer volget
ooc allerley
moetwille
na.
m † And. ...
overvloedt
vā broode/
ende etc.
n Gen.19.24.
Luce. 17.29.
Deut.29.23.
o Iere. 3.11
Sodom be-
diedet hier
Iuda/ gelyc
Samaria
Iſrael: ende
ſpreeckt vā
dē nieuwen
Verbonde/
daer de
ganſche
Werelt
mede tot
Christo
bekeeret is.
p Amos.9.14
q Of. ſma-
dinghe.
r Exo.21. 23.
Leuit.24.19.
Iere.50.15.
ende 51.49.
Ioel. 3.7.
ſ Eſai. 55.3.
Iere.31.31.
Hebr. 8. 8.
Ezech.37.26
t Iere.31.31
32. 33. 34.

a Ezech.24 3
b De Joden
te Jerusalẽ
bespotteden
de Prophetẽ
ẽ de liedẽ/
die hen den
Koninck te
Babel ouer-
ghegheuen
hadden / ẽ
hadden hen
na Babel
voeren latẽ:
daerom
predicket
Ezechiel
hier / dat de
ouergeblene
nen te Jeru-
salem / oock
ghewislick
wech moetẽ
welcker van
dẽ Koninck
te Babel af
ghevallen
waren/ende
verlietẽ hen
op der Egy-
ptenaers
hulpe.
De eerste
Arendt/is de
Koninck vã
Babel : de
bouensten
tack op Liba
no / is de
Koninck
Jechonia/
die daer
wech geuoe-
ret wert: het
Kremerlãt,
is Babel:
het zaet dat
loose inghe-
settet is / is
Zedekias/
die soecht
hulpe by dẽ
Koninck in
Egypten.
Dit is de
ander Arendt:
doch het en
halp hẽ niet
Dani. 7. 4.
Dani 7.4.
...sb.11. 1.
...10.
... 14.
...nders/
...ypten.
Of nederẽ.
f † And. den
...
b Dat is/
ghy waeret
mandaer.
Slippẽ/

1 E Nde des Heeren woordt geschiede tot
my / ende sprack :
2 Ghy menschen kint / geeft den huyse
Israels een a raetsel voor/ ende eene ghe-
lyckenisse/
3 Ẽ spreect: So spreeckt de Heere Heere:
b Een groot c Arendt met grooten vleu-
ghelen/ langhen vlercken/ ẽ vol vederen/
die bondt waren/ quam op Libanon/ ende
nam de d f tacken van den Cederen:
4 Ende brack den bouensten tack af ende
voerde dien in het Kremerlant / ẽ settede
hem in de Stadt / daermen koophandelt.
5 Hy nam oock zaedt wt dẽ seluen Lande/
ende saeyde het in dat selue goede Landt/
daer vele waters is/ ẽ settede het loose in
6 Ende het wies / ende werdt een groot
wtghebreydet Wynstock/ doch hadde het
eenen e leegen stamme: wãt syne rancken
buygeden haer tot hem : ẽ syne wortelen
waren onder hem : ende was als een
Wynstock / dieranckẽ kreech/ ẽ tacken.
7 Ẽ daer was een ander groot Arendt/
met grooten vleughelen/ ẽ vele vederen:
ẽ siet/ de Wynstock hadde een verlangen
aen synen Wortelen tot desen Arendt/ende
streckede syne Rancken wt teghen hem/
dat hy gewatert worde van f † der plaetse
syner planten.
8 Ẽ was doch op eenen goeden Lande/
aen vele waters gheplantet / dat hy wel
hadde konnen tacken brengen / vruchten
dragen/ ẽ een heerlick Wynstock wordẽ.
9 So spreeckt nv : Also seydt de Heere
Heere : Soude die ghedyen ? Ja men sal
syne wortelẽ wt roeyen / ẽ syne vruchten
affsplyten/ende sal verdorrẽ/ dat alle zyns
ghewasses bladeren verdorren sullen: ende
het en sal niet ghescheiden / door eenen
grootẽ Arm/ noch vele volcks/ op datmen
hem van synen Wortelen wech voere.
10 Siet/ hy is/ tis waer/ geplantet: doch/
soude hy ghedyen ? Ja / so haest als hem
de Oostenwint aenroeren sal/ so sal hy ver-
dorren/ op der plaetse synes wassens.
11 Ende des Heeren woordt geschiede tot
my/ ende sprack:
12 Lieue/ spreeckt tot den ongehoorsamen
huyse: Weet ghy niet/ wat dat is ? ende
spreeckt: Siet/ g de Coninck te Babel
quam te Jerusalem / ende nam haren
Coninck / ende hare Vorsten/ ẽ voerdese
wech tot hem/ na Babel.
13 Ende nam van den Coninckicken zade/
ende maeckte een verbont met hem / ende
nam eenen eedt van hem: doch de Gewel-
digen inden Lande nam hy wech/
14 Op dat het Coninckrycke ootmoedich
bleue ẽ hem niet en verhieue: op dat zyn
verbondt ghehouden worde/ ẽ bestonde.
15 Doch/ dat selue (zaedt) viel van hem af/
ẽ sandt syne h Boodtschap in Egypten/
datmen hem peerden ẽ vele volcks schic-
ken soude: soude het dien wel slaen? soude
hy daeruan komen/ die sulcks doet ? ende
soude die/ die het verbont breket/ daeruan
komen ?
doch ghi war... als ick leue ...
8 Ẽ ick ginck voor v ... sach v
aen : ende siet/ het was de tydt / om v v te
vrelen : doe spreydde ick myne e gheeren
ouer v/ ẽ bedeckte uwe schamelheyt: ende
ick ghelooefde het v / ende begaf my met v
in een verbont / spreeckt de Heere Heere/
dat ghy myne zyn soudet.
9 Ẽ ick badede v met water ẽ wiesch v
van uwẽ bloede/ ẽ salfde v met Balsem.
10 Ẽ bekleedede v met ghestickten kleede-
ren/ ẽ tooch v f seemesche schoon aen: ick

18 Want dewyle hy den Eedt verachtet/
ẽ het Verbondt gebroken heeft / daer hy
syne hant op ghegeuen heeft/ ẽ sulcks alte
mael doet / en sal hy daer niet van komen.
19 Daeromme spreeckt de Heere Heere also:
So warachtich als ick leue / so wil ick
mynẽ Eedt/ die hy verachtet heeft/ ẽ myn
Verbont/ dat hy ghebroken heeft/ op synen
kop brenghen:
20 i Want ick wil myn Nette ouer hem
werpen/ ẽ hy moet in myner Jacht ghe-
vagen wordẽ ; ẽ wil hẽ na Babel brengẽ/
ẽ wil aldaer met rechten/ k ouer dien/ dat
hy hem also aen my vergrepen heeft.
21 Ende alle syne veldtvluchtigen / die hem
aenhangen / sullen door het sweert vallen/
ẽ hare ouerblyuende sullẽ in alle Winden
verstroyt worden : ẽ sult het gewaer wor-
den/ dat ick het de Heere ghesprokẽ hebbe.
22 So spreeckt de Heere Heere: l Jck wil
oock vã dẽ tacken des hoogẽ Cederbooms
nemen / ẽ bouen van synen tacken een m
teederlick rys breken/ ẽ wil het op eenen
hoogen opgehoopten Berch planten.
23 Namelickẽ/ op dẽ hoogẽ Berch Jsraels/
wil ick hem planten/ dat het tacken krygẽ/
ẽ vruchten brenge/ ẽ een heerlick Ceder-
boom worde / also / dat allerley Voghelen
ondẽ hẽ woonẽ/ ẽ allerley vliegende/ onder
de schaduwe syner tacken/ blyuen mogen.
24 Ẽ alle Veldtboomen sullen ghewaer
wordẽ/ dat ick de Heere/ dẽ hoogen Boom
vernedert/ ẽ dẽ nederigen Boom verhoo-
get hebbe: ẽ dẽ groenen Boom verdorret/
ẽ dẽ dorrẽ Boom groenende gemaeckt heb
be: ic de Heere/ spreke het/ ẽ doe het oock.

Dat xviij. Capittel.

1. Een yegelick sondiget ẽ doet wel/ hẽ
seluen/ 21. den boetveerdigen sondaer/ wor-
den syne sonden/ 24. ẽ den afualligen rechte
veerdigen syne gerechticheydẽ niet gedacht.
30. Warachtighe bekeeringhe weerdt den
ongheual ende doodt.

1 E Nde des Heeren woort ghescheide tot
my / ende sprack :
2 Wat dryft ghy onder v in den lande
Israel/ dit spreeckwoordt/ ende spreeckt: a
De Vaderen hebbẽ b† suere Wyndruyuen
gheten/ doch den Kinderen zyn de Tanden
stomp daer van ghewordẽ.
3 So warachtich als ick leue/ spreeckt de
Heere Heere : Sodanich spreeckwoordt en
sal niet meer onder v lieden gaen in Israel.
4 Want siet / c alle zielen zyn myne: des
Vaders ziele is so wel myne als des soons
ziele: d welcke ziele sondiget/ die sal steruẽ.
5 e Wanneer nv yemandt vroom is / die
recht ende wel doet :
6 Die op den Bergen niet en eett/ die syne
Oogen niet op en heft tot den Afgodẽ des
huys Israels/ ende zyns naesten Wyf niet
en beuleckt / ẽ en leydt niet by den Wyue
in haerer kranckheydt.
7 Die niemandt schade en doet / die den
schuldenaer zyn pandt weder gheeft / die
niemandt met ghewelt wat neemt / f die
den hongerigen zyn Broodt mede deylet/
ende den naeckten kleedet.
... eenẽ g woecker en dryft/ die niemãt
28 f Daer ... die zyn hant van den onrechte
Kinderen ... chen dẽ lieden recht oordeelt/
satt worden. ... en Rechten wandelt/ ende
29 Ja doe ghy met ... houdt/ dat hy ernstlicken
haddet/ ende dies ... t is een vroom Man/ i die
makedet ghy der ... spreeckt de Heere Heere.
Lande Chanaan / ... enen sone k† genereert/
kondet ghy daer me... een Moorder/ die bloet
30 z † Hoe sal ick v ... ser stucken een doet/
spreeckt de Heere

i Ieze.12.13.
ende 32. 3.
k Of/ om
dies wille.
l Psal.29.5.
m Dat is/
Den Heere
Christum/
die is vandẽ
hoogen Ce
derboome.
dat is / wt
den volcke-
Godes/ ende
van den
stamme
Dauids.
a Jere.31.29
Tren. 5.7.
b † Anders/
heerlingen.
c Psal.34.1.
d Deu.24.16
e Leui.16.4.
Eens vro-
men Mans
wercken.
f Esai.58.7.
Tob.1.17.
ende 4.13.
Mat.25.35.
4.Esdr.1.21
g Psalm.15.5
h Leuit.18.4
i Rom.10.5.
Eens Gode
loosen
wercken.
k † Anders/
gegenereert
heeft.
l Jaco.2.10.

11 Ende der anderen stucken gheens doet/
maer eet op den Berghen/ eñ beulect zijns
naesten wijf
12 m Beschadiget de armen ende ellendigē/
met gewelt wat neemt/ het pāt niet weder
en geeft/ syne oogen opheffet tot den Afgo
den/ daermede hy eenen grouwel begaet/
n Exo.22.25 13 n Geeft op woecker/ ouersettet: soude die
Deut.23.19. leuē? hy en sal niet leuē: maer dewijle hy al
le sulcke grouwelē gedaen heeft/ sal hy des
doodts steruen: zijn bloedt sal op hem zijn.
14 So hy daerentegen eenen sone genereert/
die alle sulcke sōde siet/ die zijn vader doet/
ende hem vreest/ ende also niet en doet/
15 Eett niet op den Bergen/ heft syne oogen
niet op tot den Afgodē des huys Israels/
beulecht zijns naesten wijf niet/
16 Doet niemant schade/ behoudt het pant
o Esa.58.7. niet/ niet met gewelt wat en neemt/ o deylt
Tob.1.17. zijn broot mede den hongerigen/ ende klee-
Mat.25.35. det den naecten:
17 Die zijn hant vā onrecht afkeeret/ neemt
geenen woecker noch ouersettinghe/ maer
p Leui.18.4 hout myne Geboden/ p ende leeft na mynē
Rechten/ die en sal niet steruen om zijns va
ders misdaedt wille/ maer leuen.
18 Doch zijn vader die ghewelt en onrecht
gedruyckt/ ende onder synen volcke gedaē
heeft/ dat niet en deucht/ siet/ de selue sal
steruen/ om syner misdaet wille.
19 So spreeckt ghy lieden: Waerom sal dan
een sone niet dragen zijns vaders misdaet?
Daerom dat hy recht ende wel gedaē/ ende
alle myne Rechten ghehouden ende gedaē
heeft/ sal hy leuen.
q De.24.16 20 Wāt welcke ziele die sondiget/ die sal ster
4.Reg.24.6 uen: q de sone en sal niet dragen de misdaet
2.Par.25.4. des vaders/ ende de vader en sal niet dra-
r Haba.2.4. gē de misdaet des soons: maer des Recht-
Hese.14.20. ueerdigen gerechticheyt sal ouer hem zijn/
Roma.1.17. ende des Onrechtueerdighen ongherech-
ticheyt sal ouer hem zijn.
s Iere.18.7. 21 s So hem nu de Godloose bekeert van al
Esaie 55.7. le synen sonden/ die hy gedaen heeft / ende
Ezech.33.14 houdt alle myne Rechten/ ende doet recht
ende wel: so sal hy leuen/ ende niet steruen.
God en be- 22 Alle syner ouertredinghe die hy begaen
gheert des heeft/ en sal niet gedacht worden: maer sal
sondaers leuē om der gerechticheyt wille die hy doet
doot niet. 23 t Meyndy dat ick een welgeuallē hebbe/
t Ps.30.4.6 aen den doodt des Godloosen/ spreeckt de
Ezech.33.11. Heere Heere/ ende niet vele meer dat hy hē
2.Pet.3.9. bekeere van synen wesen/ ende leue?
u Ezec.3.11. 24 u Eñ so hem de Rechtueerdige keert van
syner gherechticheyt/ eñ doet wat quaets/
eñ leeft na allen grouwelē die een Godloose
doet: soude die leuen? Ja alle syner gerech-
ticheyt die hy gedaen heeft/ en sal niet ghe
dacht wordē/ maer in syner ouertredinghe
eñ sondē die hy gedaē heeft/ sal hy steruen.
x Hes.33.17. 25 Noch spreeckt ghy lieden: x De Heere en
20. handelt niet recht: so hooret nu ghy van
den huyse Israels: Js het niet also? dat ick
recht hebbe/ ende ghy onrecht hebbet?
26 Wāt wanneer hem de Rechtueerdige kee
ret van syner gerechticheyt/ eñ doet quaet/
so moet hy steruen: hy moet Ja om syner
boosheyt wille/ die hy gedaen heeft/ steruē.
y Esa.55.7. 27 y Wederom/ wanneer hem de Godloose
keeret vā syner ongerechticheyt/ die hy ge-
daen heeft/ ende doet nu recht ende wel/
die sal zijn ziele leuendich behouden.
28 Want dewijle dat hy siet/ ende bekeeret
hem van alle syner boosheydt/ die hy ghe-
daen heeft/ so sal hy leuē/ ende niet steruē.
z Ezec.33.17 29 z Noch sprekē die vā dē huyse Israels: De
Heere en hādelt niet recht: soude ic onrecht
hebben: ghy van den huyse Israels hebbet
onrecht.

30 Daerom wil ick v richten/ ghy van den
huyse Israels/ a eenen yegelicken na synen a Rom.2.6.
wesen/ spreeckt de Heere Heere: b daerom/ Job 34.11.
so bekeeret v van alle uwer ouertredinghe/ Apoc.2.23.
op dat ghy niet vallen en moetet/ om der Iere.18.11.
misdaedt wille. ende 25.5.
31 Werpet vā v alle uwe ouertredinge/ daer ende 35.15.
ghy mede ouertreden hebbet/ c ende maeckt Jone 3.8.
v een nieuwe herte/ ende eenē nieuwē geest: 2.Reg.17.13
want waerom wilt ghy also steruen/ ghy b Mat.3.2
huys Israels? c Heze.11.19
32 Want ick v en hebbe gheen welgeuallen ende 36.26.
aen den doot des steruendē/ spreeckt de Hee d Ezec.33.11.
re Heere: daerom bekeeret v / so sullet ghy Sapie.1.13.
leuen.

Dat XIX. Capittel.

1. Geuanckenisse Joahas/ 5. eñ Joia-
kim/ Coninghen Juda/ 10. met tsamen den
ongeual des gantschen volcx.

1 GHy dan maeckt een weeklaghe ouer de
Vorsten Israels/
2 Ende spreeckt: Waerom leyt uwe
moeder de Leeuwinne onder den a † Leeu- a †An. Leeu
winnen/ ende b brengt hare iongen op/ on- wen.
der den ionghen Leeuwen? b Of/ voet/
3 Der seluen eenen/ tooch sy op / ende daer
wert een c ionck Leeuwe van/ die gewende- c Jonge
de hem aen/ de lieden te verscheuren ende te Leeuwe/ be-
verslinden. duydet Joa-
4 Doe dat de Heydenen van hem hoorden/ ahas den
vingen sy hem in haren kuylen/ d eñ voer- Koninck Ju
den hem in ketenen in Egypten landt/ da/ dien de
5 Doe nu de moeder sach dat haer hopen Koninck vā
verloren was/ doe sy lange gehoept hadde/ Egypten
nam sy eenen e anderen van haren iongen/ hadde
eñ maeckte daer eenen iongen Leeuwe van. wech ghe-
6 Doe die onder den Leeuwinnen wandel- uoert.
de/ wert hy een ionck Leeuwe/ die wert het d 2.Re.23.33
ooch gewennet/ die lieden te verscheurē en e Beduydet
de verslinden. Joiakim dē
7 Hy leerde hare f Weduwen kennen/ ende Koninck Ju
verwoestede hare Stedē: dat hem het lant/ da/ die Na-
ende wat daer in is/ voor der stemme zijns buchodono
brullens ontsettede. zor geuan-
8 Doe leyden haer de Heydenen wt allen gen hadde
lande eondtom hem henen / ende wierpen 2.Par.36.6.
een Nette ouer hem/ ende vinghen hem in f Die en
haren kuylen/ hebben gee
9 g Ende stieten hem ghebonden in een h ne beschut-
schreuewerck/ ende voerden hem totten Co tinge/ daer-
ninck te Babel: ende men liet hem verwa- om moeten
ren/ dat zijn stemme niet meer ghehoort en sy hen lydē
werdt op den Berghen Israels. eñ schatten
10 V moeder was als een Wijnstock/ gelijck laten/
als ghy/ aen het water geplantet/ ende ha- † And. pal-
re vrucht ende rancken/ wiessen van den leysen ver-
grooten water: berghen.
11 Dat syne ranckē so sterc werdē/ dat sy tot g 2.Re.25.1.
Heeren scepterē goet waren/ eñ wert hooch 2.Par.36.6.
onder den rancken: ende doemen sach dat Jere.39.1.
hy so hooch was/ ende vele rancken hadde. ende 52.4.
12 Wert hy in grimmicheyt ter Aerdē gere- h Of/ traly
ten ende verworpen: den Oostenwindt ver werck
dorrede syne vrucht/ ende syne stercke ranc-
ken werden verbroken/ dat sy verdorreden/
ende verbrandt werden.
13 Nu dan/ sy is geplantet inder Woestyne/
in eenen dorren dorstighen lande.
14 Ende daer is een vyer wtgegaen van ha-
ren stercken rancken/ dat verteert hare vrucht
dat in haer geen stercke rancke meer en is/
tot eens Heeren scepter: dat is een klaechlic
ende iammerlick dinck.

Dat XX. Capittel.

1. De Heere wil van den ondanckbarē/
27. ende Afgodischen ongheuraecht zijn/
33. seyt hen doch toe/ hy wil se in gheuanck
nissen ende verstropinghen met scherpen
dwange aen hem houdē/ 40. ende daer na

weder met genade in haer landt brenghen.
XX. Aen het eynde wort de verstooringe Je-
rusalems afghebeeldet
1 Ende a het begaf hem inden sevendē Ja
a Ezec.14.1 re/ aen den tienden daghe der vijfster
Maendt/ quamen sommighe vanden
Outsten Israels/ den Heere te vragen ende
setteden hen voor my neder.
2 Doe geschiede des Heeren woort tot my/
ende sprack:
3 Ghy menschen kint/ segghet den Outsten
Israels/ ende spreect tot hen: So spreect de
Heere Heere: Zijt ghy ghecomen my te vra-
ghen? So warachtich als ick leve/ ick wil
van u lieden ongheuraecht zijn/ spreect de
Heere Heere.
4 Doch wildyse straffen/ ghy menschē kint/
so meuchdyse also straffen: Houdt hen voor
de gruwelen harer Vaderen.
5 Ende spreect tot hen: So spreect de Heere
Heere: b Ter tijdt doe ick Israel vercoos/ c
b Exo.3.7. verhief ick mijn hant tot dē zade des huys
c Dat is: Ick bewees my wedelicken tot hen. Jacobs eñ gaf my hen te bekennen in Egyp
ten lande: Ja ick verhief mijn hant tot hen/
ende sprack: d Ick ben de Heere uwe God.
6 Ick verhief Ja ter selver tijt mijn hant/ e
d Exo.20.2 dat ickse leydde wt Egypten lande/ in een
Deut.25.6. lant dat ick hen wtvoorsiē hadde/ f dat met
e Exo.13.17 Melck eñ Honich vliet/ een edel lant voor
ende 14.21. allen landen.
f Nu.13.28 7 Eñ sprack tot hen: g Een yegelick worpe
g Deut.7.5 wech de gruwelen voor synen oogen/ eñ en
verontreynicht u niet aen den Afgoden E-
gypti: want ick ben de Heere uwe God.
8 Doch sy waren my onghehoorsaem/ ende
en wouden my niet volghen/ eñ haer geen
en wierp de grouwelen voor synen ooghen
wech/ eñ en verlieten de Afgoden Egypti
niet: h Doe dachte ick/ myne grimmicheyt
h Eze.20.22 over haer wt te gieten/ eñ alle mynen toor-
ne over haer gaen te laten.
9 Nochtan liet het om mijns Naems wille op
dat hy niet ontheylicht en worde voor den
Heydenen/ onder dien sy waren/ ende voor
dien ick my hen hadde te bekennen gegevē/
dat ickse wt Egyptenlande leyden woude.
10 Ende doe ickse wt Egyptenlande ghelept
hadde/ ende in de Woestijne ghebracht.
11 i Gaf ick hen myne Geboden/ ende leerde
i Exo.20.21 hen myne Rechtē/ k door welcke de mēsche
23. leeft/ diese houdt.
k Leviti.18.3. 12 l Ick ghaf hen oock mynen Sabbath/ ten
Deute.4.5. teecken tusschē my ende hen: op dat sy leer-
k Rom.10.5 den dat ick de Heere zy/ diese heylighet.
Gala.3.12. 13 m Doch het huys Israels was my onghe
l Exod.20.8. hoorsaem/ oock inder Woestijne/ eñ en leef-
ende 31.13.17 den niet na myne Gheboden/ ende verachte
Deu.5.12. den myne Rechten/ n door welcke de men-
m Exo.32.7 sche leeft/ diese houdt/ o ende ontheylichdē
n Leu.18.5 mynen Sabbath gātsch seer: p Doe dachte
o Exo.16.28 ick/ myne grimmicheyt over haer wt te gie-
p Nu.14.12 ten in der Woestijne ende haer gantsch om
te brenghen.
q Oft/ te niet te etc. 14 r Doch ick liet het om mijns Naems wil
le/ op dat hy niet ontheylicht en worde
r Eze.20.20 voor den Heydenen/ voor welcke ickse had-
de wtghelept.
15 s Eñ hief oock mijn handt op teghen haer
s Nu.14.22 inder Woestijne/ dat ickse niet en woude
brenghen in dat lant dat ick hen ghegheven
hadde/ dat met Melck ende Honich vliet/
een edel landt voor allen landen.
16 Daerom/ dat sy myne Rechtē verachtet/ eñ
na mynen Gheboden niet geleeft/ eñ myne
t Eze.23.1 Sabbathen ontheylicht hadden: t want sy
Num.25.2. wandelden den Afgoden haers herten na.
...ric.2.12. 17 Doch mijn ooghe verschoonde haer/ dat
ickse niet en verdorve/ noch gantsch om en
brachte inder Woestijne.
18 Ende ick sprack tot haren kinderen in der
Woestijne: Ghy en sult na uwer Vaderē ge-
boden niet leven/ ende hare Rechtē niet hou-
den/ ende u lieden aen haren Afgoden niet
verontreynighen.
19 Want ick ben de Heere uwe God: u na my u Leui.18.4.
nen Geboden sult ghy leven/ eñ myne Rech- Ezec.18.9.
ten sult ghy houden ende daer na doen.
20 Eñ myne Sabbathen sult ghy lieden hey
lighen/ dat sy zijn/ een teeckē tusschen my en-
de u/ dat ghy lieden weter/ dat ick de Heere
uwe God ben.
21 x Doch de kinderen waren my oock onge- x Nu.25.3
hoorsaem/ eñ leefden na mynen Gheboden
niet/ eñ hielden oock myne Rechten niet/ dat
sy daer na deden/ y door welcke de mensche y Leu.18.5
leeft diese houdt/ ende ontheylichden myne Ro.10.5.etc.
Sabbathen: z doe dachte ick myne grimmic z Eze.20.8.
heydt over haer wt te ghieten/ ende alle my-
nen toorne/ over haer gaen te laten in der
Woestijne.
22 Ick wende dannoch mijn hant/ eñ ick liet
het om mijns Naems wille/ op dat hy niet
ontheylicht en worde voor den Heydenen/
voor welcken ickse hadde wtghelepdt.
23 Ick hief oock mijn hant op tegen haer in
der Woestijne/ dat ickse verstroyde onder de
Heydenen/ ende van malcanderen stuyrde in
de landen.
24 Daerō dat sy myne Geboden niet gehou-
den/ ende myne Rechten verachtet/ eñ myne
Sabbathen ontheyliget hadden/ ende na dē
Afgoden harer Vaderen saghen.
25 Daerō gaf ickse over in de leere/ die a niet a De rechte
goet en is/ ende in de Rechten/ daer sy geen leere Gods/
leven in hebben en konden. is vrede.
26 Ende verwierpse in haren Offer/ * doe sy vreuchde eñ
alle eerstegheboorte door het vyer verbran- het leven/ in
den: op dat ickse verstoorde/ eñ sy leerē moe- den heyligē
sten dat ick de Heere zy. Gheeste:
27 Daerō spreect/ ghy menschen kint/ met dē maer men-
huyse Israels/ ende segt tot hen: So spreect schē leere is
de Heere Heere: Uwe vaders hebbē my noch enckel on-
meer ghelastert ende u ghetrotzet. vrede/ herte
28 Want doe ickse in het lant ghebracht had leedt/ ende
de/ over welcke ick mijn handt opgheheven doot/ want
hadde/ dat ick het hen gheve/ waer sy slechs sy laet der
eenen hooghen Berch ofte dicken Boom sa conscientie
ghen/ aldaer Offerden sy haren Offer/ ende geene ruste
brachten daer henen hare onaenghename nach vrede/
gaven/ ende roockten aldaer haren soeten hoewel sy
reucke/ ende goten aldaer wt hare Dranck- groote e din-
offeren. gen doet: als
29 Doch ick sprack tot hen: Wat sal doch de vele offeren/
Hoochte/ daer ghy henen gaet? eñ also heet- oock de lief
se tot op desen dach/ de c Hoochte. ste kinderen
30 * Daerō spreect tot den huyse Israels: So verbrandē/
spreect de Heere Heere: Ghy verontreynighet als hy indē
u lieden in dat wesen uwer Vaderen/ ende Text seyde.
drijft hoererije met haren grouwelen. * Leui.18.21.
31 Ende verontreynicht u aen uwē Afgodē/ Deut.12.31.
welcken ghy lieden uwe gaven offert/ b eñ ende 18.9.
uwe sonen ende dochteren door het vyer ver 2.Reg.16.3.
brandet tot op den hedighen dach/ ende ick ende 17.17
soude my u vanden huyse Israel vragen la- Iere.32.35.
tē? so warachtich als ick leve/ spreect de Hee b Tegē my
re Heere/ ick wil van u lieden ongheuraecht gestouteert/
zijn. overmoedic-
32 Daertoe dat ghy lieden dencket: Wy willē licke ghe-
doen als de Heydenen/ ende als andere liedē trecht.
in den landen/ Hout ende Steenen aenbid- c1 Anders/
den/ dat sal u lieden feylen. Bamath.
33 So warachtich als ick leve/ spreect de Hee b Iere.19.5
re Heere/ ick wil over u lieden heerschen met Deut.12.31
stercker hant/ ende wtgestreckten arme/ ende ende 18.10
met wtgheschuddeder grimmicheyt. Ezec.16.20.
34 Ende wil u van den volcke/ leyden/ eñ wt 2.Reg.17.17.
den landen daer ghy lieden henen verstrayt ende 21.6.
zijt/ versamelen met stercker hant ende wt- 2.Par.28.3.
ghestreckt

gestrecktem arme/ende met wtghegotener
grimmichept

e Oock bup ten der Babylonischer ghevanckenisse.

35 Ende wil v lieden bringen in de e woestõ
ne der Volcken/ende aldaer met v rechten
van aenghesichte tot aenghesichte.
36 Als ick met uwen Vaderen in der Woe=
stijne by Egypten gerechtet hebbe. euen so
wil ick oock met v rechten/ spreeckt de Hee
re Heere.
37 Ick wil v wel onder de raede brenghen/
ende v lieden in de banden des Verbondts
dwinghen.
38 Ende wil de afvalligen. ende die tegē mp
overtredē onder v liedē wtuagē: Ja wt dē
lande daer ghy nu woont/wil ickse lepdē/
ende int lant Israels niet komen latē: dat
ghy lieden leeren sult/ ick zy de Heere.
39 Daerō. gy vā dē huyse Israels so spreect
de Heere Heere: Dewyle ghy my dan pm=
mers niet hooren en wilt/so vaert henē/en
de een yegelick diene synē Afgod: doch my=
nen heyligen Naeme laett voort aen onge=
schendet. met uwen offeren ende Afgoden.
40 Want so spreect de Heere Heere. Op my=
nen heyligen Berghe. op den hoogen Ber
ghe Israels / aldaer sal my het gantsche
huys Israels/ eñ alle die in den lande zijn/
dienen: f aldaer sullen sy my aenghename
zijn. ende aldaer sal ick uwe Hefoffer ende
eerstelinghen uwer offeren voorderen. met
allen dat ghy lieden my heylighet.

f Deut.12.5. ende 14.23.

41 Ghy sult my aengename zijn met den soe=
ten reucke, wanneer ick v lieden vandē volc
ken brenghen/ende wt dien landen versa=
melen sal/ daer ghy henen verstropt zijt. en=
de ick sal in v gheheylicht worden voor den
Heydenen.
42 Ende ghy sallet gewaer worden/ dat ick
de Heere ben/ wanneer ick v lieden in het
lande Israels gebracht hebbe: in het landt
daer over ick myne handt ophief / op dat
ick het uwen Vaders gheue.
43 Aldaer sult ghy denckē aen uwe wesē/ eñ
aen alle uwe doen. daer ghy in verontrey=
nicht zijt. g eñ sullet mishagen hebben aen
alle uwer boosheyt die ghy ghedaen hebt.
44 Ende sullet gewaer worden / dat ick de
Heere ben/ wāneer ick met v doe. om mijns
Naems wille/ eñ. niet na uwen boosen we
sen/ ende schadelicken doen/ ghy huys Is=
raels spreeckt de Heere Heere.

g Jere.8.6. ende 18.11. ende 31.18.

45 * Ende des Heerē woort geschiedde tot
my/ ende sprack:
46 Ghy menschen kint/ rechtet v aengesich=
te henen teghent Suyden / ende druppet
teghen den h Middach. ende prophetêert
teghen het Woudt in den Velde teghent
Suyden/
47 Ende spreeckt tot den Woude teghent
Suyden/ Hoort des Heeren woordt / So
spreeckt de Heere Heere: i Siet/ ick wil in
v een vyer aensteken/ dat sal beyde groene
ende dorre boomen verteeren. k datmen sy
ne vlammen niet en sal wt blusschen kon=
nen: maer alles wat vant Suyden teghent
Noorden staet. dat sal verbrant worden.
48 Ende alle het vleesch sal sien/ dat ickt de
Heere aengesteken hebbe / ende niemandt
wtblusschen en konne. Eñ ick sprack: Och
Heere Heere/ sy segghen van my: l Dese
spreeckt enckel verdeckte woorden.

* Cap.xxi. Lue. Munst.

h Jerusalē leyt tegent Suyden vā Babel wt: Nu is Eze=chiel te Babel. ende spreeckt vā Jerusalem/ dat noemt hy het Woudt te=ghent Suy=den.

i Esai.9.18. k Esa.24.10. ende 66.24. Jere.7.19. l Jere.20.8.

Dat xxj. Capittel.

1. Jerusalem wordt grousamelicken
met den sweerde ghedreycht/ 18. over die
van Rabbath / neemt Nabuchodonozor
een Waerseggers teecken/ 25. Zedekias
hoort syne vernederinghe/ 28. ende de Am
moniters hare verstooringhe.

1 Ende des Heeren woordt gheschiedde
tot my/ ende sprack.
2 Ghy menschen kint/ rechtet v aenghe
sichte teghen Jerusalem/ eñ druppet tegen
de Heylichdommen/ ende prophetêert tegē
het landt Israels/
3 Ende spreeckt totten lande Israels: So
spreeckt de Heere: a Siet/ ick wil aen v/ ick
wil myn Sweert wt der Scheyden treckē/
ende wil in v wt royen/ beyde rechtveerdi=
ghe ende onrechtveerdighe.
4 Dewyle ick dan in v/ beyde den rechtveer
digen ende onrechtveerdighen wtroyen/ so
sal mijn Sweert wt der Scheyden varen/ o=
ver alle het vleesch/ vant Suyden af totten
Noorden.
5 Ende alle het vleesch sal gewaer worden/
dat ick de Heere mijn Sweerdt hebbe wt sy
ner Scheyden getogen/ ende het en sal niet
weder inghesteken worden.
6 Ende ghy menschen kint sult suchten/ b
tot dat v de lendenen wee doen/ Ja bitter=
licken suldy suchten/ dat sy het sien.
7 Ende wanneer sy tot v seggē sullē: Waer
om suchtet ghy? So suldy seggē: Om des ge
schreys wille dat daer koemt/ voor welcken
alle hert en versagen/ ende alle handen sinc
ken/ alle moet vallen ende alle knyen als
water gaen sullen: siet/ het koemt/ ende sal
geschieden. spreeckt de Heere Heere.
8 Ende des Heeren woort gheschiedde tot
my/ ende sprack:
9 Ghy menschē kint/ prophetêert eñ spreect
So spreeckt de Heere: c Het Sweerdt is ge
scherpt ende wtghevaecht.
10 Het is gescherpet/ dat het slachten sal: het
is wtgevaget/ dat het blinckē sal. c † O hoe
vrolick wouden wy zijn / wanneer hy oock
alreede alle d boomen tot roeden makede
over de boose kinderen.
11 Nu/ hy heeft een Sweert wt te vagē ghe=
daen. datmen het varen sal: het is ghescher
pet ende wtgevaget/ datmen het den Doot
slagher in de hant gheue.
12 Schreyet ende huylet/ ghy menschē kint:
want het gaet over mijn Volck / ende over
alle Regenten in Israel/ die ten Sweerde/
met tsamen mynen Volcke versamelt zijn:
daerom slaet op uwe lendenen/
13 Want hy heeftse dickmael ghetuchtiget/
wat heeft het gheholpen? der boosen kinde=
ren roede en wil niet helpen. spreect de Hee
re Heere.
14 Ende ghy menschen kindt / prophetêert
ende slaet uwe handen te samen: want het
Sweerdt sal dobbel/ Ja drpvuldich komen:
een Moordtsweert/ een Sweert eener groo=
ter slachtinghe/ daerse oock treffen sal in den
Kameren daer sy henen vlieden.
15 Ick wil dat Sweert laten blinckē/ dat de
herten vertzagē/ ende vele vallen sullen aen
alle haren poorten: Ach hoe blinckt het. eñ
houwet daer henen ter slachtinghe/
16 Ende spreken: Houwet daer onder/ beyde
ter rechter eñ slincker syden/ wat voor v is.
17 So wil ick dan met mynen handē vrolick
daer over zijn/ ende mynen toorne gaen la=
ten: ick de Heere hebbe het ghesepdt.
18 Ende des Heeren woort gheschiedde tot
my/ ende sprack:
19 Ghy menschen kindt / maecke twee we=
ghen. door welcke komen sal het Sweerde
des Koninex te Babel: sy sullē Ja alle bey=
de wt eenen lande gaen: ende set een teec
ken voor aen den wech na der Stadt/ daer
het henen wysen sal.
20. Ende maeckt den wech dat het Sweerdt
kome te Rabbath der kinderen Ammon. eñ
in Juda, tot der vaster Stadt Jerusalem.

a Esa.1.24.

b Eze.7.20. ende.2.11.

c Psal.7.13.

c † An/ soude wy ons dies verheugen? de roede is mijns soons/ sy verachtet alle hout. d Hy dreycht/ de straffe en salgeen geest selen eñ kin der straffen zijn/ daer be teringhe na volge: maer het sal ydel toorne ende gantsch met hen wt zijn/ daer=om wensche de hy wel dat het een scherpe roe de ware/ Ja dat alle boomen tot roeden ghe=maeckt wa=ren/ so dor=de dat het niet ydel toorne en ware. Maer hy spreect daer na: God heeft het dickmael versocht met der roe=den/ maer het en hebbe niet ghe=holpē/ daer=om moet nu tsweert komen.

21 Want de Coninck te Babel/ sal hem aen
de wechscheydinghe setten/ voor aen den
tween weghen/ e dat hy hem waersegghẽ
late/ met den pylen om het f lot schiete/ sy-
nen Afgodt vrage/ ende sie de Lever aen.
22 Eñ de waerseggínghe sal op de rechte zỹ
de na Jerusalem bedieden/ dat hy zoude
Bocken henẽ aenvoeren laten/ ende holen
maken/ eñ met grooten gheschreye overval
lẽ ende moorden: Eñ dat hy Bocken voerẽ
soude tegen de poorten/ eñ daer eenen Wal
maken/ ende daer Bolweercken bouwen.
23 Doch sulcks voorseggen/ sal hem valsch
dunckẽ/ hy sweere so dicke als hy wil: doch
hy sal dencken aen de misdaet/ dat hyse ge-
winne.
24 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
daerom dat uwer gedacht wort/ om uwer
misdaet wille/ eñ uwe ongehoorsaemheyt
gheopenbaert is/ datmen uwe sonde siet
in alle uwen doen: Ja daerom/ dat uwer
ghedacht wordt: sult ghy lieden met ghe-
welt ghevanghen worden.
25 Ende ghy Vorsten in Israel/ die ghy ver
doemt eñ verooreelt zyt/ diens dach daer
henen coemen sal/ wanneer de misdaet ten
eynde ghecoemen is.
26 So spreeckt de Heere Heere: Doet wech
den Hoedt/ ende neempt wech de Croone:
want daer en sal noch Hoedt noch Croone
blyven: maer g die hem verhoocht heeft/
die sal vernedert worden/ ende die hem ver
nedert heeft/ die sal verhoocht worden.
27 Ick wil de Croone te niete/ te niete/ te
niete maken/ tot dat hy coeme/ diese hebbẽ
sal/ dien wil ickse gheven.
28 Ende ghy menschen kindt/ propheteert
eñ spreeckt: So spreeckt de Heere Heere h
van den kinderen Ammon/ ende van harẽ
lasteren: ende spreeckt: Het Sweerdt/ het
Sweerdt is wtgheruckt dat het slachten
sal/ het is wtghevaget/ dat het i worghen
sal/ ende blincken.
29 Daerom/ dat ghy v valsche ghesichten
seggen laet/ ende leugen propheteren: op
dat ghy oock overghegeven wordet onder
den verslaghenen Godloosen/ welcker ha-
ren dach quam/ doe de misdaedt ten eynde
ghecoemen was.
30 Eñ wanneert alreede weẽ inde Scheyde
ghesteken worde/ so wil ick v doch richten
aen der plaetsen daer ghy gheschapen/ eñ
inden lande daer ghy gheboren zyt.
31 Ick wil mynen toorne onder v ghieten/
ick wil het vyer myner grimmicheydt over
v opblasen/ eñ wil v lieden/ die branden eñ
verderven connen/ overleveren.
32 Ghy moet den vyere ter spyse wordẽ/ eñ
v bloet moet inden lãde vergoten worden:
eñ men sal uwer niet meer gedencken/ wãt
ick de Heere hebbe het ghesproken.

d Levi.10.31. ende 20.6. Deu.18.11.
f De Coninck van Babel sal syne Waerseggers vragen/ welck hy angrypẽ sal/ eñ waer het hem gelucken sal/ eñ sal teeckẽ hsoeckẽ/ als naemelicken schieten/ ende achtinghe hebbẽ waer de pyl henẽ vallen wil: want sodanich teeckẽ hebbẽ dese lue krygers gebruyckt. So was dat oor een teeckẽ wanneer de Heydenen offerden/ so besachmen de Lever ende het Herte.
g Mat.18.4. eñ 23.11. Luce.14.11. ende 18.14.
h Ammon. Jer.49.1. Ezech.25.1. Amos.1.13.
i Dat is/ haest dooden ende worgẽ sal.

Dat xxij. Capittel.

1. Menigherley schandelicke lasteringhe
der Inwooners Jerusalems/ 6. 27. met
tsamen haren Vorsten/ 23. Propheten/ 26.
Papen/ 29. eñ ghemeynen man/ 30. dier
hem niemandt aen en neemt/ die de Heere
den Prophete heet/ 14. 17. met aenseg-
ginge grousamer straffe/ heftigen schelden.

1 ENde des Heeren woordt geschiede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kint/ wildy niet straffen
de moordersche Stadt/ ende haer voorhou
den/ alle hare grouwelen?
3 Spreeckt: So spreect de Heere: O Stat/
die ghy her uwen bloet vergiet/ op dat uwen
tydt comme/ ende die ghy Afgoden by v
maeckt/ op dat ghy v verontreyniget.
4 a Ghy beschuldicht v aen dẽ bloede/ dat
ghy vergiet/ eñ verontreynicht v aen dẽ Af-
goden/ die ghy maeckt: daermede brengdy
uwe daghen hier toe/ eñ maect dat uwe Ja-
ren coemen moeten: b daerom wil ick v tẽ
spotte onder den Heydenen/ eñ ter c sma-
dinghe in allen landen maken.
5 Beyde d† na by eñ verre/ sullen sy v be-
spotten/ dat ghy een schandelick gheruchte
hebben/ eñ groot iammer lyden moet.
6 Siet/ de Vorsten in Israel/ een yeghelick
is machtich by v/ bloet te vergieten.
7 e Vader eñ moeder hachten sy/ f dẽ vrem-
delingen doen sy ghewelt ende onrecht/ de
weduwen eñ weesen beschenden sy.
8 Ghy veracht myne Heylichdommẽ/ ende
ontheylighet myne Sabbathen.
9 Verraders zyn in v/ op dat sy bloet ver-
ghieten: g sy eten op den bergen/ ende hã-
delen moetwillichlick in v.
10 Sy blootẽ de schamelheyt der vaderẽ/ eñ
noodigen de vrouwen in harer cranckheyt.
11 h Eñ dryven onder malcanderen/ vriendt
met des vriendts wyf/ grouwelen: sy schẽ-
den haerer eyghen soons wyven met allen
moetwille/ i sy maken te schanden hare ey-
ghen suster/ haers vaders dochter.
12 k Sy nemen geschencken/ op dat sy bloet
vergieten: l sy dryven woecker/ eñ overset
ten een den anderẽ/ ende dryven hare ghie-
richeydt tegen haren naesten: eñ doen hen
onder malcanderen ghewelt/ eñ vergheten
myner also/ spreeckt de Heere Heere.
13 Siet/ ick slae myne handen te samẽ/ over
de ghiericheyt die ghy dryft/ ende over het
bloedt/ dat in v vergoten is.
14 Meyndy nu/ v herte konne het lyden/ of
te uwe handen verdraghen/ ter tydt/ wan-
neer ick het met v maken sal? ick de Heere
hebbe het gesproken/ ende wilt oock doen.
15 m Eñ wil v verstropen onder de Heydenẽ/
eñ v verstootẽ in de landen/ eñ wil uws on-
reynicheyts een eynde maken.
16 Dat ghy by den Heydenen moet Huloect
gheacht worden/ eñ ghewaer worden/ dat
ick de Heere zy.
17 Ende des Heeren woort ghescheidde tot
my/ ende sprack:
18 Ghy menschen kint/ o het huys Israels
is my tot schuyme ghewoorden: alle koper/
tinn/ yser ende loodt/ is inden oven tot sil-
verschuym ghewoorden.
19 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
de wyle ghy dan alle schuym ghewoorden
zyt/ siet/ so wil ick v allt naer Jerusalem
te samen doen/
20 Alsmen silver/ koper/ yser/ loot eñ tinn/
te samen doet in den oven/ datmen een vyer
daer ondẽ opblase/ eñ smelte het: also wil ick
v oock in mynen toorne eñ grimmicheyt te
samen doen/ inlegghen ende smelten.
21 Ja ick wil v vsamelen/ eñ het vyer myns
toorns onder v opblasen/ q dat ghy lieden
daer in smelten sult.
22 Als het silver smeltet in dẽ oven/ so sullet
ghy oock daer in versmelten/ eñ sullet ghe-
waer worden/ dat ick de Heere myne grim-
micheyt over v lieden wtghegoten hebbe.
23 Ende des Heeren woordt ghescheide tot
my/ ende sprack:
24 Ghy menschen kindt/ spreeckt tot hen:
ghy zyt een landt/ dat niet te reynighen en
is/ ghelyck een/ dat niet beregent en wort/
ter tydt des toorns.
25 De propheten die daer in zyn/ hebbẽ hẽ
tesamen gherottet/ de zielen te verslindẽ/
als een brullẽde Leeuwe wanneer hy rooft:
r sy rucken ghelt ende gout tot hen/ eñ ma-
ken der weduwen vele daerinne.

a 2.Re.21.16 2.Par.24.21 4.Esdr.1.27.
b 1.Reg.9.7 Psal.79.4.
c Of/ hoone
d† And. ind naderheydt ende ere.
Dit zyn de ghemeyne ende daghelicksche gebruycken.
e Deu.5.16. ende 27.16.
f Esai.1.23. Exo.22.21. Jere.5.26. Mala.3.5.
g Deu.12.2. 5.7.
h Jere.5.8.
i. 1.Re.11.14
k Deu.27.25 Exo.23.8. Ezech.11.19 Spr.20.31 Psal.15.5.
Dese lasteren zyn so ghemeyne/ datse voor geen sonde gheacht en worden.
l Exo.22.25. Levi.25.35. Deu.23.19. 2.Esdr.5.7. Psal.15.5.
m Eze.12.15 ende 15.7.
n Of/ vuylnisse.
o Esa.1.22.
p Ofte/ metael/ ertz/
q Jere.6.29 ende 9.7.
Der Propheten lasteringhe.
Mich.3.5. Zep.3.4.11.
r Esa.56.11.
Priesters.

f Dat is/mz onbillicker stoutheit eñ moetwille. t Leui.10.10

26 Hare Priesters verkeeren mijne Wet f swre-
uentlick/eñ ontheyligen mijn Heylichdom:
t sy en houden tusschen den heyligen eñ on-
heylighen gheen onderscheyt/ende en leerē
niet wat reyn ende onreyn zy/ende en nemē
mijner Sabbathen niet waer/ende ick worde
de onder hen ontheylighet.

Vorsten. u Mic.3.10 Zepha.3.3 * Of/verscheurende. Propheten. x Ezec.13.9. y Of/besettē z Dz is/loo se bedeghinghen/ Volck indē lande. a Exo.22.2

27 Hare Vorsten zijn daer in/als de * u rijtende
Wolven/bloet te vergieten/ende zielen om
te brenghen/om hare ghiericheyt wille:
28 x Ende hare Propheten y plaesterense met
loosen kalcke/predicken z ydel dinghen/eñ
propheteren hen leughen/ende seggen: So
spreeckt de Heere Heere/so het doch de Hee-
re niet ghesproken en heeft.
29 Het volck inden lande ghebruyct gewelt/
eñ roouen met macht/ende beschenden den
armē ende ellendigen/a eñ doen den vreem-
delinghen ghewelt ende onrecht.
30 Ick sochte onder hen/oft yemãt hem tot
eener muere makede/ende tegen de rete ston
de teghen my/voor het lant/dat ick het niet
en verdorve/
31 Doch ick en vant niemant: daerõme goot
ick mynen toorne ouer haer eñ met dē vyere
mijner grimmicheyt/maeckte ick harer een
eynde/ende gaf hen also haer verdienst op
haren kop/spreeckt de Heere Heere.

Dat xxiij. Capittel.

1 Samaria ende Jerusalems Afgoderye/ wort onder den schandelickē handel tweer hoeren/afgebeeldet/11 der Jerusalē die gene in hoerdommen ouertreffet/18. wort aengesept des Heeren ernstige straffe. 36. eñ beyde desen hoeren/harer hoererie/dat is Afgoderie/46. met tsamen der ouerspeelderschen straffe wtghedrucht.

1 Ende des Heeren woordt ghesciede tot
my/ende sprack:
2 Ghy menschen kint/daer waren twee
wijuen/eens moeders dochteren:

a Ezec.20.7

3 a Die dreuen hoererye in Egyptē in harer
ieughet: aldaer lieten sy hare borsten begrij-
pen/ende de tepelē harer Jonckvrouschap
betasten.

b Ahala/is/ haer eygen behuysinge/ Ahaliba/is mijne behuysinghe met haer. Ahala is Samaria.

4 De groote hiet b Ahala/ende hare suster
Ahaliba: ende ick namse ten houwelick/
ende sy baerden my sonen ende dochteren:
ende Ahala hiet Samaria/ende Ahaliba
Jerusalem.
5 Ahala dreef hoererie doe ickse ghenomen
hadde/c ende brande teghen hare Boelen/
namelickē/tegen de Assyriers/die tot haer
quamen.

c 2.Re.15.19

6 Teghen de Vorsten ende Heerē/die met zij-
den ghecleedet waren/ende tegen alle ionghe
liefelicke ghesellen/namelicken/teghen de d †
rupters ende waghens.

d † An. die so op Peerden daer henen reden. e Of/ontstac

7 Eñ boeleerde met allen schoonen gesellen
in Assyria/ende verontreynichde haer met
alle haren Afgoden/waer sy op eenen e ont-
brandde.
8 Daertoe en verliet sy oock niet hare hoe-
rerye met Egypten/die by haer gheleghen
hadden/van harer ieughet op/ende hare
borsten in haeer Jonckvrouschap betastet/
ende groote hoererye met haer ghedreuen
hadden.

f 2.Re.17.18 23. Ezec.16.37. g Eze.16.38

9 f Doe gaf ickse ouer in de hant harer Boe-
len/den kinderen Assur/teghen welcker sy
brandden van lust.
10 g Die ontdecktē hare schamelheyt/ende na-
men hare sonē ende dochterē wech: eñ haer
dooden sy met den sweerde: ende het quam
wt/dat dese wijuen ghestraft waren.

h Jere.3.8. i Ahaliba/is Jerusalem.

11 h Doe nu haer suster i Ahaliba dat sach/ont-
brande sy noch veel erger/dan de ander/eñ
dreef der hoererye meer/dan haer suster.
12 k Eñ ontbrandde tegen den kinderē Assur
namelicken den Vorsten ende Heeren(die
tot haer quamen wel ghecleedet) Rupters
ende Waghenen/ende alle ionghe liefelicke
ghesellen.
13 Doe sach ick dat sy alle beyde/in gelijcker
wijse verontreynicht waren.
14 Doch dese dreef hare hoererye meer: want
doe sy sach geschilderde mannē aē d wandt/
in rooder verwe/de Beelden der Chaldeen/
15 Om hare lendenen gegordet/ende bonte k
Koghelen op haren koppen/ende alle gelijck
aen te sien/als geweldige lieden/als dan de
kinderen Babel/ende de Chaldeen in haren
vaderlande draghen/
16 Ontbrandde sy tegen hen/so haest als sy
harer gewaer wert/ende schictē bootschap
tot hen in Chaldea.
17 Als nu de kinderē Babel tot haer quamē/
by haer te slapē/na der liefde verontreynich
den hen deselue met harer hoererye/ende sy
verontreynichdē haer met hen/dat sy harer
moede wort.
18 Ende doe beyde hare hoererye eñ schande/
so gantsch openbaer was/wert ick harer ooc
verdrietich/als ick harer suster oock was
moede gheworden.
19 Sy euenwel dreef hare hoererye altoos
voort aen/eñ dachte aen den tijdt harer ieu-
ghet/doe sy in Egyptenlant hoererye gedre-
uen hadde:
20 Eñ ontbrandde tegen hare Boelen/welc-
ker hitticheyt was/als der Ezelen ende der
Hengsten hitticheyt.
21 Eñ dreeft uwe ontucht/m als in uwer ieu-
get/doe die in Egypten uwe borsten begre-
pen/ende uwe tepelen betastet werden.
22 Daerõ Ahaliba/so spreect de Heere Heere:
Siet/ick wil uwe Boelē/dier ghy moede ge-
worden zijt/teghen v verwecken/ende wilse
rondtom teghen v brenghen.
23 Namelickē/de kinderē Babel/eñ alle Chal
deen/met Hooftlieden/Vorsten ende Heerē/
eñ alle Assyriers met hen/de schoone Jonge
manschap/alle Vorsten/ende Heeren/Ridde
ren ende Edelen/ende allerley Rupteren.
24 Ende sullen ouer v comē gerustet met wa-
genen eñ Rupteren/ende met eenen grooten
hoop volcx/eñ sullen v beleggen/met Spies-
sen/Schilden ende Helmen/om ende omme/
dien wil ick het Recht beuelen/dat sy v rich-
ten sullen na haren rechte.
25 Ick wil mijnen yuer ouer v gaen laten/
dat sy onbarmhertigen met v handelen sul-
len: sy sullen v den neuse ende ooren afsnijdē/
ende wat ouerblijft sal door het Sweerdt
vallen/sy sullen uwe sonen ende dochteren
wech nemen/ende het ouerblijfsel met vye-
re verbranden.
26 Sy sullen v uwe cleederen wttrecken/eñ
v verciersel wech nemen.
27 Also wil ick uwe ontucht ende uwer hoere
rye met Egyptenlande/een eynde maken/
dat ghy uwe ooghen niet meer na hen op-
heffen/ende Egypten niet meer ghedencken
en sult.
28 Want so spreect de Heere Heere: Siet/ick
wil v ouerleueren/dien ghy vyant gewordē/
ende dier ghy moede zijt.
29 Die sullen als vyanden met v ommegaē/
ende alles nemē wat ghy verworuē hebt/eñ
v naeckt ende bloot laten/dat uwe schamel-
heyt ontdeckt worde/met tsamen uwer on-
tucht ende hoererye.
30 Sulcx sal v gheschieden om uwer hoererye
wille/die ghy met den Heydenen gedreuen/
aen welcker Afgoden ghy v verontreynicht
hebt.
31 Ghy hebt op den weghe uwer suster ghe-

k Kogelen/ heet op Hebreis Siuh/ gelijck Mates Exo.26. het ouerige aen den Capittel nokt. Ende is een Koghel/als voortijdē de Magistri eñ Studenten Kogelen droegē/daer veel onnut ghewaets om den kop henen ginc: Dat waren Babilonisce Sruhim/of Chaldeische Kogelē. Dē noemt Jer. 49 Cap. sapientiam/ Misra/loose fladderendē lappen.
l Of/doden.
m Ezec.16.26

10 So spreeckt tot hem: So spreeckt de Hee-
re Heere: Dese last betreffet den Vorste te
Jerusalem / ende het gantsche huys Israels/ dat daerinne is.
11 Spreeckt: Ick ben uwe wonderteecken:
alsick ghedaen hebbe/ also sal v gheschie-
den/ dat ghy wandelen moetet / ende ghe-
vanckelick ghevoeret worden.
12 c Haer Vorst sal op der schouderen dragē
† in den donckeren/ ende moet wech treckē
door de wandt/ die sy breken sullen/ dat sy
daer door wttrecken: zijn aenghesichte sal
toeghewonden wordē/ dat hy met geener
ooghe het Lant en sie.
13 e Ick wil oock mijn Nette over hem wer
pen/ dat hy in mijner Jacht gevangē wor-
de: ende wil hem na Babel brengen/ inder
Chaldeen Lande/ f dat hy doch niet sien en
sal/ ende sal aldaer sterven.
14 Eñ alle die rōtom hem zijn/ syne hulpers/
ende alle synen aenhanck / wil ick in alle
Winden verstropē/ ende het sweert achter
hen wttrecken.
15 g Also sullen sy gewaer wordē/ dat ick de
Heere zy/ wanneer ickse onder de Heydenē
verstoote/ ende in den Lande verstrope.
16 Doch ick wil haerer sommighe ende wey-
nich overblijven latē vanden sweerde/ hon
ger ende pestilencie/ die sullen haerer gru-
welen vertellen onder den Heydenen/ daer
sy henen komen sullen/ ende sullen gewaer
worden/ dat ick de Heere zy.
17 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my/ ende sprack:
18 Ghy menschen kindt/ ghy sult v broot etē
met bevē/ ende v water drincken met h
zitteren ende sorghen.
19 Eñ spreeckt tot dē volcke in dē Lande: So
spreect de Heere Heere vandē Inwooners
te Jerusalem/ in dē Lande Israels: Sy sul
len haer broodt eten in sorgen / ende haer
water drincken in ellende: i want het Lant
sal woest worden/ van allē dat daerinne is/
om k des wrevels willen aller inwooners.
20 Ende de Steden/ die wel bewoonet zijn/
sullen verwoestet / ende het Lant eensaem
worden: also sullet ghy ghewaer worden/
dat ick de Heere zy.
21 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my/ ende sprack:
22 Ghy menschen kindt / wat hebbet ghy
voor een Spreeckwoort inden Lande Isra
els/ ende spreeckt: l Dewijle het hem so lan
ge vertrecket/ so en wordt voortaen niets
wt der prophetien zijn.
23 Daerom spreeckt tot hen: So spreeckt de
Heere Heere: Ick wil dat Spreeckwoort ne-
derleggen/ datmen het niet meer * voeren
en sal in Israel: ende segget tot hen: De tijt
is na/ ende alles wat gheprophetеert is.
24 Want ghy sullet nu voortaen ghewaer
worden/ dat gheene gesichten feylen / ende
gheene prophecieringhe lieghen en sal/ te-
ghen het huys Israels.
25 Want ick ben de Heere: wat ick spreke/ dat
sal gheschieden/ ende niet langer vertogen
worden: maer by uwer tijdt/ ghy ongehoor
same huys/ wil ick doen / wat ick spreke/
spreeckt de Heere Heere.
26 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my/ ende sprack:
27 Ghy menschē kint/ siet/ het huys Israels
spreeckt/ het gesichte dat dese siet/ daer is
het noch langhe henen / ende prophetеert
op de tijdt die noch verre is.
28 Daerom spreeckt tot hen: So spreeckt de
Heere Heere: Wat ick spreke / dat en sal
niet langer vertogen worden/ maer sal ghe
schieden/ spreeckt de Heere Heere.

a Jer. 21. 7. ende 24. 8. ende 32. 4. ende 34. 3.
b Dat is/ Sy en sal niet henen wt rijdē oft varen/ etc.
c Ezec. 17. 20 ende 32. 3.
† And zijn kleederen in etc.
f Want sy ne ooghen werdē hem te Ribla th wtgesteкē/ Jere. 30. 52. Also sach hy den Coninck te Babel als Jeremias sept/ ende en sach doch Babel niet/ als Ezechiel sept/ welcker stucken/ de Joden/ als teghen malkanderen inpaert/ de/ voor leughen hieldē.
g Ezec. 15. 7. ende 22. 15.
h Dat is/ rijden/ of/ schudden.
i Levi. 26. 31. Esaie 1. 7.
k Dat is/ Der moetwilliger onbillicheydt eñ geweldt.
l Rom. 2. 4. 2. Petr. 3. 15.
* gebruycke

Dat xiij. Capittel.

1. Teghen de valsche Propheten.

1 Ende a des Heerē woort geschiedde tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kindt/ prophetеert tegē
de Propheten Israels / ende spreeckt tot
dien/ die wt haren eyghen herten prophe-
teren: Hoort des Heeren woordt:
3 So spreect de Heere Heere: b Wee dē dullē
Propheten/ die haren eygen geeste volgen/
ende en hebben doch gheen ghesichte.
4 O Israel/ uwe prophetē zijn/ als de Vos
sen in den woestijnen.
5 Sy en treden niet voor de holen/ ende ma
ken hen niet ten tuyne om het huys Isra-
els/ ende en staen niet in den strijdt aen den
daghe des Heeren.
6 Haer gesichte en is niets/ eñ haer prophe
teren is enckel leughen: sy spreken: De Hee
re heeft het geseyt: sose doch de Heere niet
gesanden en heeft: ende bemoedē hen/ c dat
sy haer dinck onderhouden.
7 Isset niet also/ dat uwe d ghesichte niets
en is/ ende uwe propheteren enckel leugen?
ende ghy spreeckt doch: De Heere heeft het
ghesproken/ so ick het doch niet ghesprokē
en hebbe.
8 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
Dewijle dat ghy predicket / daer niets wt
en wordt/ ende leughenen prophetеert / so
wil ick aen v/ spreeckt de Heere Heere.
9 Ende myne handt sal komen over de Pro
pheten/ die dat predicken/ daer niets wt en
wort/ ende leugenen propheteren/ sy en sul-
len inder Versamelinghe mijns volcks niet
zijn/ ende inden getale des huys Israels
niet geschreven worden/ noch int Lant Isra
els komen: ende ghy sullet gewaer wordē/
dat ick de Heere ben.
10 e Daerom dat sy mijn Volck verleyden/ f
eñ seggen: Vrede/ so doch daer gheen vrede
en is: het volck bouwet de wādt/ g so plaes
teren sy de selve met loosen kalcke.
11 Spreect tot den Plaesteraers/ die met loo
sen kalcke plaesteren/ dat het afvallen sal: h
Want daer sal een slachregen komen/ ende
daer sullē groote hagelē komen/ die het vel-
len/ eñ een draeywindt sal het verscheuren.
12 Siet/ so sal de Wādt invallē: wat gelt het
dan salmen tot v seggen: Waer is nu het
gheplaesterde/ dat ghy geplaestert hebbet?
13 So spreeckt de Heere Heere: Ick wil eenē
draeywint stormen laten in mijner grimmic
heyt/ ende eenen slachregen in mynen toor-
ne/ ende groote hagelsteenen in grimmic-
heyt/ die sullen alle dinck omstooten.
14 Also wil ick de Wandt ommewerpen/ die
ghy met loosen kalcke gheplaestert hebbet/
ende wilse ter Aerden stooten/ datmen hare
grondt sien sal/ dat sy daer ligge/ ende ghy
sullet daer binnen oock ommekomen/ ende
ghewaer worden/ dat ick de Heere zy.
15 Also wil ick myne grimmicheyt volbren-
gen aen der Wandt/ ende aen die/ diese met
loosen kalcke plaesteren/ ende tot v seggen:
Hier is noch Wandt noch Plaesteraer
16 Dat zijn de Propheten Israels/ die Jeru
salem propheteren/ i ende predicken van vre
de/ so daer doch gheen vrede en is/ spreeckt
de Heere Heere.
17 Ende ghy menschen kindt richtet v aen-
gesichte teghen de Dochteren in uwē volc-
ke: welcker propheteren wt haren herten/
ende prophetеert teghen haer/
18 Eñ spreeckt: So spreeckt de Heere Heere:
Wee v/ ghy die den lieden kussenen maket
onder de armen/ eñ peulwen tot den hoof-
den/ beyde jonghen ende ouden/ die zielen te
vanghen; k wanneer ghy nu de zielen ghe-
vanghen

a Ezec. 14. 9
b Ezec. 14. 9 ende 34. 2. Jere. 23. 1. Mich. 3. 5.
c Je. 27. 10. 14
d Dat is/ haer predicken ende leeren.
e Esai 3. 12.
f Jere. 6. 14. ende 8. 11.
g Ezec 22. 28 De wande bouwē/ dat is arbeyden ende doen/ wat men leeret: Plaesteren/ is/ toeseggingheп doen/ ende troostē/ dat het sal goet worden/ so doch alderley verlooren is eñ ydel valsche leugen zijn.
h Ma. 7. 27
i Jere. 6. 14. ende 8. 8.
Kussē ende peulwē onder de armen.
k Esai 5. 23. Mich. 3. 5.

uangen hebbet in mynen Volcke, so segget
ghy den seluen het leuen toe.
19 Ende ontheyliget my in mynen Volcke/
om eener hant vol gersten/ende eens beten
broots wille: daer mede/dat ghy de zielen
ten doot veroordeelt/die doch niet steruen
en soudẽ: ẽ oordeelet die ten leuẽ, die doch
niet leuen en souden / door uwe leughenen
onder mynen Volcke/welcke geerne leuge-
nen hoort.
20 Daerom spreect dẽ Heere Heere: Siet/ick
wil aẽ uwe kussenẽ/ daer ghy de zielẽ mede
vanghet ẽ troostet / ende wilse van uwen
armen wech rucken: ẽ de zielen die ghy vã-
ghet ende vertroostet/los maken.
21 Ende wil uwe peulwen verscheuren ende
myn Volck wt uwen handẽ l ver losſẽ, dat
ghyse niet meer vanghen en sullet, ẽ sullet
ghewaer worden dat ick de Heere zy.
22 Daerom dat ghy het herte der Rechtveer
digen valschelicken bedroeuet / die ick niet
bedroeuet en hebbe/m ẽ hebbet gesterckt
de handen der Godloosẽ dat sy hen van ha-
ren boosen wesen niet en bekeeren, op dat sy
leuendich blijuen mochten.
23 Daerõ en sullet ghy niet meer onnutte lee
re predicken/noch propheterẽ: maer ick wil
myn Volc wt uwen handẽ verlossen/ẽ ghy
sullet gewaer wordẽ, dat ick de Heere ben.

l Anders/ wtrucken.
Vrome herten verschricken door Gods Name: daerom worden sy lichte ick be swaert ende geuanghen mz valscher leere/onder Gods Name voortge bracht.
m Jer. 23.14

Dat xiiij. Capittel.

1. Afgoderye weeret Gods woort. 4. ẽ
wort met bedriegerye door valsche Prophe
ten. 6. daertoe met Gods ernstighen toorne
gestraffet. 12. Van vier onuerbidtlicke plagẽ
Gods/21. daer dannoch sommige een troo-
ste der geuangenẽ te Babel/wtcomẽ soudẽ.

1 Ende a daer quamen sommighe van den
Oudsten Israels tot my, ende setteden
hen by my.
2 Doe geschiede des Heeren woort tot my/
ende sprack:
3 Menschen kint/dese lieden hanghen met
haren herten aen haren Afgoden, ende hou-
den vaste aen der ergheruisse harer misdaet:
soude ick hen dan antwoorden/ wanneer sy
my vraghen?
4 Daerom spreect met hen/ ende segget tot
hen: So spreect de Heere Heere: b Welcker
mensche van dẽ huyse Israels met der hertẽ
aen synen Afgoden hanget ende hout vaste
aen der ergernisse syner misdaet, ẽ comt tẽ
Propheet: so wil ick de Heere den seluen ant
woorden / als hy verdient heeft met syner
grooter Afgoderye.
5 Op dat het huys Israels bedrogen worde
in haren herten/daerom, dat sy van my ge-
weken zyn/door menigherley Afgoderye.
6 Daerõ suldy ten huyse Israels seggen: So
spreect de Heere Heere: c Keeret ende wendet
v van uwer Afgoderye/ẽ wendet uwe aen-
gheſichten van alle uwe gruwelen.
7 Want welcker mensche vandẽ huyse Isra-
els, of eẽ Vreẽdelinck die in Israel woonet/
van my wijcket/ẽ met syner herten aen sy-
nen Afgod hanget/ende vaste houdt aẽ der
ergernisse syner Afgoderye, ẽ ten Prophete
comt, dat hy my door hem vraghe/dien wil
ick de Heere selfs antwoorden.
8 Ende wil myn aengesichte teghen den sel
uen settẽ, dat sy sullen woest/ẽ ten Teeckẽ
ẽ Spreecwoort worden, ende wilse wt my
nen Volcke roepen: dat ghy ghewaer wor-
den sullet dat ick zy de Heere.
9 d So doch een e bedroghen Propheet
wat spreeckt / dien wil ick de Heere weder-
om laten bedroghen worden: ende wil myne
handt ouer hem wtstrecken / ende hem wt

a Ezec. 20.1.
b Job. 12.20
c Ezec. 20.18
d 1. Re. 22.23
Job. 12.20.
Ezech 13 2.
ende 34. 3.
e Dat heet/ met goeden woorden be driegẽ/vdel goet/wt eyghen en goet-dunckẽ son-der Gods woort spre-ken/dið sullen syne goe de woorden selfs bedrie-gen/eersynẽ ongheluckẽ.

mynen Volcke Israels roepen.
10 Also sullen sy alle beyde hare misdaet dra-
gen: als de misdaet des vragers/also sal oock
zijn de misdaet des Propheten.
11 Op dat sy het huys Israels niet meer en
verleyden van my/ ẽ hen niet meer veront-
reynighen in allerley harer ouertredinghe: f
maer sy sullen myn Volck zijn/ ende ick wil
haer God zijn/spreeckt de Heere Heere.
12 Ende des Heeren woort geschiede tot my/
ende sprack:
13 Ghy menschen kint, wanneer het Lant aen
my sondiget, ende my daer toe versmadet: so
wil ick myn hant ouer dat selue wtstrecken/
g ende den voorraedt des broodts wech ne-
mẽ, ende wil daer dieretijdt henen schicken/
dat ick beyde den menschen ende vee, daerin
ne wtroepe.
14 h Ẽ wanneer dan schoon de dry mannen:
Noah, Daniel, ende Job daerinne warẽ so
souden sy alleene haer eygen zielen verlossẽ/
door hare gherechtigheyt/spreeckt de Heere
Heere.
15 Ende wanneer ick boose ghedierten in het
Lant brengen woude/die de liedẽ wech ruy-
meden, ende dat selue verwoesteden, dat nie
mandt daerinne wandelen konde voor den
ghedierten.
16 Ẽ dese dry mannen waren daer ooc inne:
so warachtich als ick leue, spreect de Heere
Heere, sy en souden noch soons noch dochte-
ren verlossen/ maer alleene hen selfs/ ẽ het
Landt moeste woest worden.
17 Ooch wanneer ick het sweert comen liete/
ouer het Lant, ẽ spreke: Sweert varet door
het Lant ende soude also beyde menschen ẽ
vee wtroepen.
18 Ende de dry mannen waren daerinne: so
warachtich als ick leue/ spreeckt de Heere/
Heere, sy en souden noch soons noch dochte
ren verlossen: maer sy alleene soudẽ verlosset
zyn.
19 Of, so ick pestilentie in het Lant schicken/
ẽ myne grimmicheyt ouer datselue wtgietẽ
woude ẽ bloet verstorten, also dat ick bey-
de menschen ende vee wtroepde.
20 Ẽ Noah/Daniel/ẽ Job/waren daerin
ne: so warachtich als ick leue, spreect de Hee
re Heere, sy souden noch soons/noch dochte-
ren, maer alleene haer eygen ziele, door hae-
re gherechticheydt verlossen.
21 Wãt so spreect de Heere Heere: So ick my-
ne vier boose straffẽ, als het sweert, honger/
boose gedierte/ẽ pestilentie/ ouer Jerusalẽ
schicken sal/ i dat ick daerinne wtroepe, bey-
de menschen ende vee:
22 Siet / so sullẽ sommige daerinne ouerblij-
uende daeruan comẽ/die soons ẽ dochteren
wt brenghen sullen/ẽ tot v hier herwaerts
comen/dat ghy sien sullet/hoe het hen gaet/
ende v troosten ouer den ongelucke/ dat ick
ouer Jerusalem hebbe komen laten.
23 Sy sullen uwẽ k troost zijn/ wanneer ghy
sien sullet/hoe het hen gaet: ende ghy sullet
gewaer worden, dat ick het niet sonder oor-
sake ghedaen en hebbe, wat ick daer in ghe-
daen hebbe, spreeckt de Heere Heere.

f Ezec. 11.20
Jere. 24.7.
ende 31.33.
Hebr. 8 10.
Vier plagẽ Gods.
I.
Hongher.
g Ezec. 4.16
ende 5.16.
h Jer. 15.1.
Noah.
Daniel.
Job.
II.
Boose ghe-dierten.
III.
Sweerdt.
IIII.
Pestilentie.
i Jer. 17.17.
k De geuã-genẽ te Babel werden vrolick dat die te Jeru-salem oock geuanckelic tot hen ko-menmoestẽ: van welckẽ sy/als de af valligẽ ver-smadelicken ghehoont wa ren.

Dat xv. Capittel.

1. De Heere verghelijcket Jerusalem by
den Wijngaerthoute.

1 Ende des Heeren woordt gheschiede tot
my/ende sprack:
2 Ghy menschẽ kint/wat a is het hout
vanden Wijnstocke/voor den anderẽ houte/
of een Wijnrancke/voor den anderen houte
inden Woude.
3 Neemtmense oock ende maeckt wat daer
van: of maecktmen daer oock eenen naghel
van?

a Ãn. woort wt de wijn-gaert houte onner allen houte? ende van dẽ wijn gaertschen-te onder dẽ hout en in-den woudẽ

van/ daer men wat aenhanghen meughe?
4 b Siet/ men werpt het in het vyer/ dat
het verteert wordt/ dat syne beyde eynden
het vyer verteert/ ende zijn middelste ver-
bernet: waer toe soude het nu deughen?
deucht het dan oock ergens toe?
5 Siet/ doe het noch gantsch was/ en
kondemen daer niets van make: hoe vele
weyniger kanmen daer nu voortaen wat
van maken/ so het het vyer verteert ende
verbrandt heeft?
6 Daerom spreect de Heere Heere: Gelijck
als ick het hout vanden Wijnstocke/ voor
anderen houte inden Woude/ den vyere te
verteeren gheue: also wil ick met den in-
wooners te Jerusalem/ oock ommegaen.
7 Eñ wil mijn aengesichte tegē haer settē/
dat sy den vyere niet ontgaen en sullen/
maer het vyer salse verslinden: c ende ghy
lieden sult het ghewaer worden, dat ick de
Heere ben/ wanneer ick mijn aengesichte
tegen v lieden sette/
8 Eñ het Landt woest make/ daeromme/
dz sy my versmadē/ spreect de Heere Heere.

c Jere.12.15 ende 22.15.

Dat xvj. Capittel.

1. Gods wonderbare liefde eñ trouwe/ 15 wordt van synen volcke met grooter ondanckbaerheyt eñ ontrouwe vergolden/ 35 daerop wort hen aengeseyt hare straffe. 44 ende der Heydenen sonde voor kleyne ghe rekent/ 53. Aent eynde is een troostelicke toesegginghe Godlicker ghenade/ dat hy wil hare ghevanckenisse wenden/ 60. ende hare met tsamen dē getale der Heydenen/ tot hem bekeeren.

1 ENde des Heeren woort ghschiede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kindt/ openbaert der
Stadt Jerusalem hare grouwelen/
3 Eñ spreect: So spreeckt de Heere Heere
tot Jerusalem: V ghestachte a † eñ ghe-
boorte/ is wt der Cananiters Lande: b
v Vader van den Amoriteren/ ende uwe
Moeder vanden Hethiteren.
4 Vwe ghebooorte is also gheweest: Vwen
Nauel/ doe ghy geboren werdet/ en is niet
besneden/ so en heeftmē v oock met water
niet ghebadet/ dat ghy reyne werdet/ noch
met Soute ghewreuen/ noch in Windelen
ghewonden.
5 Want niemanden en iammerde uwer/
dat hy hem ouer v ontfermet hadde/ ende
v der stucken een bewesen/ maer ghy wer-
det op het Veldt geworpen/ also verachtet
was uwe ziele/ doe ghy gheboren waret.
6 Ick doch/ ginck voor v voor by/ eñ sach
v in uwen bloede ligghen/ eñ sprack tot v/
doe ghy so in uwen bloede laget: Ghy sult
leuen: Ja tot v sprack ick/ doe ghy so in
uwen bloede laget: Ghy sult leuen.
7 c Eñ hebbe v opgetogen/ eñ laten groot
worden/ als een vrucht op den Velde: ende
waret nu gewassen/ ende groot eñ schoon
ghewordē: uwe Borsten warē gewassen/
eñ haddet schoon lanck hayr ghekregen:
doch ghi waret noch bloodt eñ beschaemt.
8 Eñ ick ginck voor v voorby/ eñ sach v
aen: ende siet/ het was de tijdt/ om v d te
boelen: doe breydde ick mijne e gheeren
ouer v/ eñ bedeckte uwe schamelheyt: ende
ick ghelofde het v/ ende begaf my met v
in een verbont/ spreeckt de Heere Heere/
dat ghy mijne zijn soudet.
9 Eñ ick badede v met water eñ wiesch v
van uwē bloede/ eñ salfde v met Balsem.
10 Eñ bekleedede v met ghestickten kleede-
ren/ eñ trock v f seemesche schoon aen: ick

a † Anders/ wooninge/ of/ woonstede.
b Ezec.16.45
c Esaie.5.1. Jere.11.16.
d Dat is/ ghy waeret manbaer.
e Of/ slippē/

gaf v syne kleederen/ ende zijden slupers.
11 Eñ verchierde v met kleynodien/ eñ leyde
gesmijde aen uwe armen/ ende ketenen aen
uwen hals.
12 Ende gaf v spanghen aen v Voorhooft/
eñ oorencinghen aen uwe Ooren/ ende eene
schoone kroone op het hooft.
13 Summa/ ghy waret ghecieret met enckel
Goudt eñ Siluer/ eñ bekleedet met enckel
Lijnwaedt/ Zijden ende Ghestickten: ghy
atet oock enckel g † Semelmeel/ Heunich/
eñ Olye/ ende waret wtermaten schoone/
ende verkreeget het Koninckrijcke.
14 Eñ uwen roem werd luydtbaer onder den
Heydenen/ uwer schoonheydt haluen/ die
gantsch volkomen was/ door het h cieraet/
dat ick aen v ghehangen hadde/ spreeckt de
Heere Heere.
15 Doch ghy verliete v op uwe schoonheyt/
eñ dewijle ghy so beroemet waret/ dreefdy
hoererye, also/ dat ghy v eenen yegelicken/
wie daer voorby ginck/ ghemeyn makedet/
ende dedet synen wille.
16 Ende i namet van uwen kleederen/ ende
makedet v bonte Altaren daeruan/ ende
bedreuet uwe hoererije daer op/ k als noyt
ghschiedt is/ noch ghschieden sal.
17 l Ghy namet oock v schoone m tuych/ dat
ick v van mynen Goude ende Siluer ghe-
gheuen hadde/ ende makedet v n Mans-
beelden daeruan/ eñ bedreuet uwe hoererije
met den seluen.
18 Ende namet uwe ghestickte kleederen/
eñ bedecktetse daer mede/ ende myne Olye
ende ruerwerck leydet ghy hen voor.
19 Myne spijse/ die ick v te etengaf/ Semel-
meel/ Olye ende Heunich/ leydet ghy hen
voor/ ten soeten reucke.
20 Ja het quam daer henen/ spreeckt de
Heere Heere, o dat ghy namet uwe Sonen
ende Dochteren/ die ghy my † ghebooren
haddet/ ende offerdetse den seluen te ver-
slinden: Meyndy dan/ dat het een p slecht
dinck zy/ om uwe hoererije?
21 Dat ghy my myne Kinderen slachtet/
ende laetse den seluen verbranden?
22 Noch en hebdy in alle uwen grouwelen
ende hoererye/ noyt ghedacht aen die tijde
uwer ieughet/ hoe bloodt ende naeckt dat
ghy waert/ eñ in uwen bloede laghet.
23 Bouen alle dese uwe boosheyt/ (ach wee/
wee v/) spreeckt de Heere Heere/
24 Bouwedet ghy v Berchkercken/ ende
makedet v Berchaltaren/ in allen wijcken
25 Eñ voor aen op allen straten/ bouwedet
ghy uwe Berch altaren/ ende makedet uwe
schoonheyt tot enckel grouwelen/ ende q †
gherdedet met uwen beenen teghen alle/
die daer voorby gingen/ eñ bedreuet groote
hoererije.
26 r Eerstwerf/ bedreefdy hoererije met den
Kinderen Egypti/ uwē Nabuers/ die groot
vleesch hadden/ ende bedreuet groote hoe-
rerije/ my tot toorne te verwecken.
27 Doch ick streckede myne handt wt tegen
v/ ende stuerde sulcke uwe wyse/ ende gaf v
ouer inden wille uwer vyanden/ den Doch-
teren der Philisteen welcke hen schaemden
voor uwen onbeschaemden wesen.
28 s Daer na bedreefdy hoererye met den
Kinderen Assur/ ende en kondet dies niet
sat worden.
29 Ja doe ghy met hen hoererije ghedreuen
haddet/ ende dies niet sat wordē en kondet/
makedet ghy der hoererije noch meer/ inden
Lande Chanaan/ tot in Chaldea: noch en
kondet ghy daer mede ooc niet sat wordē.
30 t † Hoe sal ick v doch v herte besnijden/
spreeckt de Heere Heere/ dewijle dat ghy
sulcke

g Of, semels † And. Tarwenbloems
h Of/ verciersel.
i Hose.2.10.
k Jere.2.3.5
l Esaie.46.6 Ezech.20.31 Hosee.2.7. ende 13.2.
m Of, baggē
n Deu.4.16.
o Leuit.18.21 ende 20.2. Jere.32.35. Ezech.20.31
† Anders/ ghebaert.
p Of/ kleyn.
q † An. vedet uwe beenen open.
r Ezec.23.19
s Ezech.23.12
t † Anders/ Ach hoe is doch v herte so swacke

sulcke werckẽ eener grooter Ertzhoerẽ doet?
31 Daer mede dat ghy uwe Berchkercken
bouwet/ voor aen op allen straten/ eñ uwe
Altaren makedet in allen wijcken.
32 Daer toe en waret ghy niet als een
ander hoere / diemen met gelde koopen
moet/ noch als de ouerspeelderschẽ/ die in
de stede hares mannes/ andere toelaet/
33 Want allen anderen hoeren gheeftmen
gelt : doch ghy geest allen uwen Boeleer-
ders gelt toe / ende schencket hen / dat sy
tot v komen uyt allenthaluen/ eñ hoererye
met v bedrijuen.
34 Ende het teghendeel vindetmen aen v/
voor anderen Wijuen/ met uwer hoererije/
dewijle men v niet na en loopt / maer dat
ghy gelt toegeeft/ ende men v geen ghelt
toe en geeft : also bedrijfsy het tegendeel.
35 Daerom ghy Hoere / hoort des Heeren
Woordt.
36 So spreeckt de Heere Heere: Dewijle
ghy dan so x † milde ghelt toegheeft/ ende
uwe schamelheyt/ door uwe hoererije tegẽ
uwe Boelen/ ontblootet/ ende teghen alle
Afgodẽ uwer gruwelẽ/ eñ vergiet het bloet
uwer Kinderen/ y welcke ghy hen offert :
37 Daeromme siet / so wil ick versamelen
alle uwe Boelen/ met welcken ghy wellust
bedreuen hebt/ met tsamen allen / die ghy
voor vrienden houdet/ tot uwen vyanden:
eñ wilse beyde tegen v versamelen allent-
haluen/ z ende wil hen uwe schamelheydt
ontblooten / dat sy uwe schamelheydt
gantsch sien sullen.
38 a Ende wil het Recht der Ouerspeelder-
schen eñ Bloetuergieterschen/ ouer v gaen
laten/ ende wil v bloedt verstoorten/ met
grimmicheyt ende yuer.
39 Eñ wil v in hare handen gheuen/ dat sy
uwe Berchkerckẽ afbrekẽ/ eñ uwe Berch
altaren v † ommeruckẽ/ eñ v uwe Kleederẽ
wt treckẽ/ eñ v uwe c† schoone tuych nemẽ
ende v naeckt ende bloodt sitten laten.
40 b Ende sullen hoopen Volcx ouer v
bringen/ ende v steenigen/ ende met haren
sweerden verhouwen:
41 c Ende uwe huysen met vyere verbran-
den ende v d recht doen/ voor den ooghen
veler Wijuen : Also wil ick uwer hoererije
een eynde maken/ dat ghy niet meer en sult
noch ghelt toe gheuen.
42 Ende wil mijnen moedt aen v koelen/
ende mijnen yuer aen v versadighen/ dat
ick ruste/ ende niet meer toornen en dorue.
43 Daerom/ dat ghy niet ghedacht en hebt
aen de tijt uwer f ieuget/ maer my met alle
desen/ tot toorne verwecket: daerom wil
ick v oock/ alle v doen op den kop leggen/
spreeckt de Heere Heere: g † hoewel ick
daer mede niet gedaen en hebbe/ na dẽ h
laster in uwen grouwelen.
44 Siet/ alle die daer een Spreeckwoorde
plegen te gebruycken / die sullen van v dit
Spreeckwoordt segghen : De Dochter is
als de Moeder.
45 Ghy zijt uwer Moeder Dochter/ welc-
ke van haren Manne ende Kinderen liep:
ende zijt eene Suster uwer Susteren / die
van haren Mannen eñ Kinderen [...]t/ die hy ge-
uwe Moeder is eene vandẽ [...] recht ende wel/
ende uwe Vader een Amo[...]h behouden.
46 Samaria is uwe gr[...]hy siet/ ende bekeeret
haren Dochteren/ die [...]oosheydt/ die hy ghe-
woonet/ eñ Sodom is [...]en ẽ/ ende niet steruẽ.
met haren Dochterẽ/ v[...]a dẽ huyse Israels: De
ter zijden woonet. [...]et recht: soude ic onrecht
47 Hoewel ghy dan[...]n huyse Israels hebbet ·
hebt na haren wese
haren gruwelen: daer

Of/ alom-
me.
† And. van
allen plaet-
sen.

y † An. uwe
onderleyde·
hier voor
gheeft.
y 2. Re. 16. 3.
ende 17. 17.
Deut. 12. 31.
ende 18. 9.
Iere. 7. 30.
ende 19. 5.
z Esai. 47. 3.
Nahum 3. 5
Schamelhz
ontblooten,
heet hier nz
enders/ dan
dat sy ghe-
weldichlick
verstooret/
eñ haer Re-
giment te
niete gewor
den is.
a Ezech. 23.
10. 45.
† And. te
niete doen.
† Anders/
costelicke
iuweelen.
Leui. 20. 10
2. Reg. 25. 9

Of/ ionck-
heydt.

† And. dat
ghy uwe
roeckeloose
ghedachten
niet wtuoe-
ret / in alle
uwen/ etc.
Luth Wide
gebreum/ et
odde me-
us/ si po-
es.
Ezech. 16. 3

aen / dat ghy het erger ghemaeckt hebt/
dan sy / in alle uwen wesen.
48 So warachtich als ick leue/ spreeckt de
Heere Heere/ Sodom uwe Suster/ met tsa-
men harẽ Dochteren/ heeft so niet gedaen/
als ghy/ ende uwe Dochteren.
49 Siet/ k dat was uwer Suster Sodom
misdaet: l Hoochmoet/ eñ int alles dinges
de volheyt/ eñ goede vrede/ dien sy eñ hare
Dochteren hadden/ daerentegen dẽ armen
ende noortdruftigen en holpen sy niet:
50 Maer warẽ stout/ ende deden gruwelen
voor my : m daerom hebbe ickse oock wech
ghedaen/ doe ick begonde daer in te sien.
51 o So en heeft oock Samaria niet de
helfte uwer sonden gedaen: maer ghy hebt
uwer gruwelẽ so vele meer dan sy gedaen/
dat ghy uwe Suster schier vroom ghe-
maeckt hebt / teghen alle uwe gruwelen/
die ghy ghedaen hebt.
52 So draecht nu oock uwe schande / ghy
die uwe Suster vroom maeckt door uwe
sonde/ in welcker ghy grooter grouwelen
dan sy/ gedaen hebt/ ende maecktse vromer
dan ghy zijt : so weest nu ooc schaemroodt/
ende draecht uwe schande / dat ghy uwe
Suster vroom ghemaeckt hebt.
53 p Ick wil dannoch hare ghevanckenisse
wendẽ/ namelickẽ/ de ghevanckenisse deser
Sodom/ ende harer Dochteren/ ende de
ghevanckenisse deser Samaria/ eñ harer
Dochterẽ/ eñ de ghevangenen uwer tegen-
woordiger gevanckenisse met tsamen hen.
54 Dat ghy dragen moetet uwe schande eñ
q hoon/ voor alles dat ghy ghedaen hebt/
eñ ghy dã noch euenwel getrooster wordet
55 Eñ uwe Suster dese Sodom / ende hare
Dochterẽ/ sullen bekeeret wordẽ/ als sy te
voren geweest zijn/ ende Samaria eñ hare
Dochteren/ sullen bekeeret worden/ als sy
voren gheweest zijn : daer toe ghy oock/
ende uwe Dochteren/ sullet bekeeret wor-
den/ als ghy te voren gheweest zijt.
56 Ende en sult niet meer de selue Sodom
uwe Suster roemen/ als ter tijdt uwes
hoochmoets.
57 Doe uwe boosheyt noch niet ontdecket
en was : als ter tijt / doe v de Dochteren
Syria/ ende de Dochteren der Philisteen
allenthaluen schenden/ ende verachteden v
omme ende omme.
58 Doe ghy moestet uwen laster eñ gruwel
draghen / spreeckt de Heere Heere.
59 Want so spreeckt de Heere Heere: r Ick
wil v doen/ als ghy ghedaen hebt/ dat ghy
den eedt verachtet/ eñ breket het Verbont.
60 Ick wil dannoch dencken aen mijn
Verbondt/ dat ick met v ghemaket hebbe/
ter tijdt uwer ieughet/ f ende wil met v
een eewich Verbondt maken.
61 So suldy aen uwe wegen dencken/ eñ v
schamen/ wanneer ghy uwe groote ende
kleynste Suster/ tot v nemen sult/ die ick v
tot Dochteren gheuen sal : doch niet wt
uwen Verbonde/
62 t Maer ick wil mijn Verbondt met v
maken : dat ghy ghewaer worden sult/
dat ick de Heere zy.
[...]
teitre ghy dancke/ dat verteert hare vrucht
dat in haer geen stercke rancke meer en is/
tot eens Heerenscepter: dat is een klaechlic
ende iammerlick dinck.

Sodome
misdaedt.
k Gen. 15. 24
l Hoochmoet
heet / Godt
trotzen/ zijn
woordt ver-
achten/ ende
op eygens
wijsheyt eñ
macht verla
ten/ euen als
ware daer
gheen God.
Waer sulcke
verachtinge
Gods is/
daer toe da
volheydt eñ
goede vrede
daer volget
ooc allerley
moetwille
na.
m † And. [...]
ouervloedt
dã broode/
ende etc.
n Gen. 19 24.
Luce. 17. 29.
Deut. 29. 23.
o Iere. 3. 11
Sodom be-
diedet hier
Iuda/ gelijc
Samaria
Israel: ende
spreeckt vã
dẽ nieuwen
Verbonde/
daer de
gantsche
Werelt
mede tot
Christo
bekeeret is.
p Amos. 9. 14
q Of. sma-
dinghe.
r Exo. 21. 23.
Leuit. 24. 19.
Iere. 50. 15.
ende 51. 49.
Ioel. 3. 7.
f Esai. 55. 3.
Iere. 31. 31.
Hebr. 8. 8.
Ezech. 37. 26
t Iere. 31. 31
32. 33. 34.

Dat xx. Capittel.

1. De Heere wil van den ondanckbarẽ/
27. ende Afgodischen ongheuraecht zijn/
33. seyt hen doch toe/ hy wilse in ghevanck
nissen ende verstropinghen met scherpen
dwange aen hem houdẽ/ 40. ende daer va

a Ezech.24 3
b De Joden te Jeruſalẽ beſpotteden de Propheten ẽ de liedẽ/ die hen den Koninck te Babel ouergheghenen hadden/ ẽ hadden hen na Babel voeren latẽ: daerom predicket Ezechiel hier/ dat de ouergeblenenen te Jeruſalem/ oock ghewiſlick wech moetẽ welcker van dẽ Koninck te Babel af ghevallen waren/ ende verlietẽ hen op der Egyptenaers hulpe.
De eerſte Arendt/ is de Koninck vã Babel: de bouenſten tack op Libano/ is de Koninck Jechonia/ die daer wech gevoeret wert: het Kremerlãt/ is Babel: het zaet dat looſe ingheſettet is/ is Zedekias/ die ſoecke hulpe by dẽ Koninck in Egypten.
Dit is de ander Arendt: doch het en halp hẽ niet
Dani.7. 4.
c Dani 7.4.
4.Eſd.11.1.
Heſe.1.10. ende 10. 14.
b † Anders/ Spruyten.
[illegible] nederẽ.
[illegible] Ind.den
[illegible]at is/ [illegible]op waeret manbaer.
[illegible] Of/ ſlippẽ/

1 E Nde des Heeren woordt geſchiede tot
my/ ende ſprack:
2 Ghy menſchen kint/ geeſt den huyſe
Iſraels een a raetſel voor/ ende eene ghe-
lyckeniſſe/
3 Eñ ſpreect: So ſpreeckt de Heere Heere:
b Een groot c Arendt met grooten vleu-
ghelen/ langhen vlercken/ eñ vol vederen/
die bondt waren/ quam op Libanon/ ende
nam de d f tacken van den Cederen:
4 Ende brack den bouenſten tack af ende
voerde dien in het Kremerlant/ eñ ſettede
hem in de Stadt/ daermen koophandele.
5 Hy nam oock zaedt wt dẽ ſeluen Lande/
ende ſaeyde het in dat ſelue goede Landt/
daer vele waters is/ eñ ſettede het looſe in
6 Ende het wies/ ende werdt een groot
wtghebreydet Wynſtock/ doch hadde het
eenen e leegen ſtamme: wãt ſyne rancken
bugeden haer tot hem: eñ ſyne wortelen
waren onder hem: ende was als een
Wynſtock/ die ranckẽ kreech/ eñ tacken.
7 Eñ daer was een ander groot Arendt/
met grooten vleughelen/ eñ vele vederen:
eñ ſiet/ de Wynſtock hadde een verlangen
aen ſynen Wortelen tot deſen Arendt/ ende
ſtreckede ſyne Rancken wt teghen hem/
dat hy gewatert worde van f † der plaetſe
ſyner planten.
8 Eñ was doch op eenen goeden Lande/
aen vele waters gheplantet/ dat hy wel
hadde konnen tacken brengen/ vruchten
dragen/ eñ een heerlick Wynſtock wordẽ.
9 So ſpreeckt nu: Alſo ſeydt de Heere
Heere: Soude die ghedyen? Ja men ſal
ſyne wortelẽ wt roeyen/ eñ ſyne vruchten
affſlyten/ ende ſal verdorrẽ/ dat alle zyns
ghewaſſes bladeren verdorren ſullen: ende
het en ſal niet gheſchieden/ door eenen
grootẽ Arm/ noch vele volcks/ op datmen
hem van ſynen Wortelen wech voere.
10 Siet/ hy is/ tis waer/ geplantet: doch/
ſoude hy ghedyen? Ja/ ſo haeſt als hem
de Ooſtenwint aenroeren ſal ſo ſal hy ver-
dorren/ op der plaetſe ſynes waſſens.
11 Ende des Heeren woordt geſchiede tot
my/ ende ſprack:
12 Lieue/ ſpreeckt tot den ongehoorſamen
huyſe: Weetet ghy niet/ wat dat is? ende
ſpreeckt: Siet/ g de Coninck te Babel
quam te Jeruſalem/ ende nam haren
Coninck/ ende hare Vorſten/ eñ voerdeſe
wech tot hem/ na Babel.
13 Ende nam vanden Conincklicken zade/
ende maeckte een verbont met hem/ ende
nam eenen eedt van hem: doch de Gewel-
digen inden Lande nam hy wech/
14 Op dat het Coninckrycke ootmoedich
bleue eñ hem niet en verhieue: op dat zyn
verbondt ghehouden worde/ eñ beſtonde.
15 Doch/ dat ſelue (zaedt) viel van hem af/
eñ ſandt ſyne h Boodtſchap in Egypten/
datmen hem peerden eñ vele volcks ſchic-
ken ſoude: ſoude het dien wel ſlaen? ſoude
hy daeruan komen/ die ſulcks doet? ende
ſoude die/ die het verbont breket/ daeruan
komen?
doch ghi wat[illegible]ich als ick leue [illegible]
8 Eñ ick ginck voor v [illegible]ſach v
aen: ende ſiet/ het was de tydt/ om v [illegible] te
voelen: doe breydde ick myne e gheeren
ouer v/ eñ bedeckte uwe ſchamelheyt: ende
ick gheloeſde het v/ ende begaf my met v
in een verbont/ ſpreeckt de Heere Heere/
dat ghy myne zijt ſoudet.
9 Eñ ick badede v met water eñ wieſch v
van uwẽ bloede/ eñ ſalfde v met Balſem.
10 Eñ bekleedede v met gheſtickten kleede-
ren/ eñ toogh v f ſeemeſche ſchoon aen: ick

18 Want dewyle hy den Eedt verachtet/
eñ het Verbondt gebroken heeft/ daer hy
ſyne hant op ghegeuen heeft/ eñ ſulcks alte
mael doet/ en ſal hy daer niet van komen.
19 Daeromme ſpreeckt de Heere Heere alſo:
So warachtich als ick leue/ ſo wil ick
mynẽ Eedt/ die hy verachtet heeft/ eñ myn
Verbont/ dat hy ghebroken heeft/ op ſynen
kop brenghen:
20 i Want ick wil myn Nette ouer hem
werpen/ eñ hy moet in myner Jacht ghe-
vangen wordẽ: eñ wil hẽ na Babel brengẽ/
eñ wil aldaer met rechten/ k ouer dien/ dat
hy hem alſo aen my vergrepen heeft.
21 Ende alle ſyne veldtvluchtigen/ die hem
aenhangen/ ſullen door het ſweert vallen/
eñ hare ouerblyuende ſultẽ in alle Winden
verſtropt worden: eñ ſult het gewaer wor-
den/ dat ick het de Heere gheſprokẽ hebbe.
22 So ſpreeckt de Heere Heere: l Ick wil
oock vã dẽ tacken des hoogẽ Cederbooms
nemen/ eñ bouen van ſynen tacken een m
teerderlick rys breken/ eñ wil het op eenen
hoogen opgehoopten Berch planten.
23 Namelickẽ/ op dẽ hoogẽ Berch Iſraels/
wil ick hem planten/ dat het tacken krijge/
eñ vruchten brenge/ eñ een heerlick Ceder-
boom worde/ alſo/ dat allerley Voghelen
ondẽ hẽ woonẽ/ eñ allerley vliegende/ onder
de ſchaduwe ſyner tacken/ blyuen meugen.
24 Eñ alle Veldtboomen ſullen ghewaer
wordẽ/ dat ick de Heere/ dẽ hoogen Boom
vernedert/ eñ dẽ nederigen Boom verhoo-
get hebbe: eñ dẽ groenen Boom verdorret/
eñ dẽ dorrẽ Boom groenende gemaect heb
be: ic de Heere/ ſpreke het/ eñ doe het oock.

Dat xviij. Capittel.

1. Een yegelick ſondiget eñ doet wel/ hẽ
ſeluen/ 21. den boetueerdigen ſondaer/ wor-
den ſyne ſonden/ 24. eñ den afualligen recht
ueerdigen ſyne gerechtichedẽ niet gedacht.
30. Warachtighe bekeeringhe weerdt den
onghenal ende doodt.

1 E Nde des Heeren woort gheſchiede tot
my/ ende ſprack:
2 Wat dryft ghy onder v in den lande
Iſrael/ dit ſpreeckwoordt/ ende ſpreeckt: a
De Vaderen hebbẽ b † ſuere Wyndruyuen
ghegeten/ doch den Kinderen zyn de Tanden
ſtomp daer van ghewordẽn.
3 So warachtich als ick leue/ ſpreeckt de
Heere Heere: Sodanich ſpreeckwoordt en
ſal niet meer onder v lieden gaen in Iſrael.
4 Want ſiet/ c alle zielen zyn myne: des
Vaders ziele is ſo wel myne als des ſoons
ziele: d welcke ziele ſondiget/ die ſal ſteruẽ.
5 e Wanneer nu yemandt vroom is/ die
recht ende wel doet:
6 Die op den Bergen niet en eet/ die ſyne
Oogen niet op en heft tot den Afgodẽ des
huys Iſraels/ ende zyns naeſten Wyf niet
en bevleckt/ eñ en leydt niet by den Wyue
in harer kranckheydt.
7 Die niemandt ſchade en doet/ die den
ſchuldenaer zyn pandt weder gheeft/ die
niemandt met ghewelt wat neemt/ f die
den hongerigen zyn Broodt mede deylet/
ende den naeckten kleedet.
voor[illegible]eenẽ g woecker en dryft/ die niemãt
28 ſ Daer [illegible] die zyn hant van den onrechte
Kinderen A[illegible]ſchen dẽ lieden recht oordeelt/
ſatt worden. en Rechten wandelt/ ende
29 Ja die ghy met houdt/ dat hy ernſtlicken
haddet/ ende dies [illegible] is een vroom Man/ i die
makedet ghy der [illegible]/ ſpreeckt de Heere Heere.
Lande Chanaan/ [illegible] eenen ſone k † genereert/
kondet ghy daer me[illegible] een Moorder/ die v loet
30 t † Hoe ſal ick v [illegible] ſer ſtucken een doet/
ſpreeckt de Heere

i Heſe.12.13. ende 32. 3.
k Of/ om dies wille.
l Pſal.29.5.
m Dat is/ Den Heere Chriſtum/ die is vandẽ hoogen Cederboome. dat is / wt den volcke Gods/ ende van den ſtamme Davids.
a Jere.31.29
Tren.5.7.
b † Anders/ heerlingen.
c Pſal.34.1.
d Deu.24.16
e Leui.16.4.
Eens vromen Mans wercken.
f Eſai.58 7.
Tob.1.17. ende 4. 17.
Mat.25.35.
4.Eſdr.2.20
g Pſalm.15.5
h Leui.18.4
i Rom.10.5.
Eens Godeloosen wercken.
k † Anders/ gegenereert heeft.
l Jere.2.10.

11 Ende der anderen stucken gheens doet/
maer eet op den Berghen/ eñ verontreynicht zijns
naesten wijf
12 m Beschadiget de armen ende ellendigẽ/
met ghewelt wat neemt/ het pãt niet weder
en geeft/ syne oogen opheffet tot den Afgo
den/ daermede hy eenen grouwel begaet/
n Exo.22.25 13 n Gheeft op woecker/ ouersettet: soude die
Deut.23.19. leuẽ? hy en sal niet leuẽ: maer dewijle hy al
le sulcke grouwelẽ gedaen heeft/ sal hy des
doodts steruen: zijn bloedt sal op hem zijn.
14 So hy daerentegen eenen sone genereert/
die alle sulcke sõde siet/ die zijn vader doet/
ende hem vreest/ ende also niet en doet/
15 Eet niet op den Bergen/ heft syne oogen
niet op tot den Afgodẽ des huys Israels/
bevleckt zijns naesten wijf niet/
16 Doet niemant schade/ behoudt het pant
o Esa.58.7. niet/ niet met gewelt wat en neemt/ o deylt
Tob.1.17. zijn broot mede den hongerigen/ ende klee-
Mat.25.35. det den naecten:
17 Die zijn hant vã onrecht afkeeret/ neemt
geenen woecker noch ouersettinghe/ maer
p Leui.18.4 hout myne Geboden/ p ende leeft na mynẽ
Rechten/ die en sal niet steruen om zijns va
ders misdaedt wille/ maer leuen.
18 Doch zijn vader die ghewelt en onrecht
gebruyckt/ ende onder synen volcke gedaẽ
heeft/ dat niet en deucht/ siet/ de selue sal
steruen/ om syner misdaet wille.
19 So spreeckt ghy lieden: Waerom sal dan
een sone niet dragen zijns vaders misdaet?
daerom dat hy recht ende wel gedaẽ/ ende
alle myne Rechten ghehouden ende gedaẽ
heeft/ sal hy leuen.
q De.24.16 20 Wãt welcke ziele die sondiget/ die sal ster
2.Reg.24.6 uen: q de sone en sal niet dragen de misdaet
2.Par.25.4. des vaders/ ende de vader en sal niet dra-
r Haba.2.4. gẽ de misdaet des soons: maer des Recht-
Hese.14.20. ueerdigen gerechticheyt sal ouer hem zijn/
Roma.1.17. ende des Onrechtueerdighen ongherech-
tichheyt sal ouer hem zijn.
s Jere.18.7. 21 s So hem nu de Godloose bekeert van al
Esaie 55.7. le synen sonden/ die hy gedaen heeft/ ende
Ezech.33.14 houdt alle myne Rechten/ ende doet recht
ende wel: so sal hy leuen/ ende niet steruen.
God en be- 22 Alle syner ouertredinghe die hy begaen
gheert des heeft/ en sal niet gedacht worden: maer sal
sondaers leuẽ om der gerechticheyt wille die hy doet
doot niet. 23 t Meyndy dat ick een welgeuallẽ hebbe/
t Ps.30.4.6 aen den doodt des Godloosen/ spreeckt de
Ezech.33.11. Heere Heere/ ende niet vele meer dat hy hẽ
2.Per.3.9. bekeere van synen wesen/ ende leue?
u Ezec.3.20. 24 u Eñ so hem de Rechtueerdige keert van
syner gherechticheyt/ eñ doet wat quaets/
eñ leeft na allen grouwelẽ die een Godloose
doet: soude die leuen? Ja alle syner gerech-
ticheyt die hy gedaen heeft/ en sal niet ghe
dacht wordẽ/ maer in syner ouertredinghe
eñ sondẽ die hy gedaẽ heeft/ sal hy steruen.
x Hes.33.17. 25 Noch spreeckt ghy lieden: x De Heere en
20. handelt niet recht: so hooret nu ghy van
den huyse Israels: Ist et niet also/ dat ick
recht hebbe/ ende ghy onrecht hebbet?
26 Wãt wanneer hem de Rechtueerdige kee
ret van syner gerechticheyt/ eñ doet quaet/
so moet hy steruen: hy moet Ja om syner
boosheyt wille/ die hy gedaen heeft/ steruẽ.
y Esa.55.7. 27 y Wederom/ wanneer hem de Godloose
keeret vã syner ongerechticheyt/ die hy ge-
daen heeft/ ende doet nu recht ende wel/
die sal zijn ziele leuendich behouden.
28 Want dewijle dat hy siet/ ende bekeeret
hem van alle syner boosheydt/ die hy ghe-
daen heeft/ so sal hy leuẽ/ ende niet steruẽ.
z Ezec.33.17 29 z Noch spreckẽ die vã dẽ huyse Israels: De
Heere en hãdelt niet recht: soude ic onrecht
hebben: ghy van den huyse Israels hebbet
onrecht.
30 Daerom wil ick v richten/ ghy van den
huyse Israels/ a eenen yegelicken na synen a Rom.2.6.
wesen/ spreeckt de Heere Heere: b daerom/ Job 34.11.
so bekeeret v van alle uwer ouertredinghe/ Apoc.2.23.
op dat ghy niet vallen en moetet/ om der Jere.18.11.
misdaedt wille. ende 25.5.
31 Werpet vã v alle uwe ouertredinge/ daer ende 35.15.
ghy mede ouertreden hebbet/ c ende maeckt Jone 3.8.
v een nieuwe herte/ ende eenẽ nieuwẽ geest: 2.Reg.17.13
want waerom wilt ghy also steruen/ ghy b Mat.3.2
huys Israels? c Heze.11.19
32 Want ick d en hebbe gheen welgeuallen ende 36.26.
aen den doot des steruendẽ/ spreeckt de Hee d Ezec.33.11.
re Heere: daerom bekeeret v/ so sullet ghy Sapie.1.13.
leuen.

Dat xix. Capittel.

1. Geuanckenisse Joahas/ 5. eñ Joia-
him/ Conínghen Juda/ 10. met tsamen den
ongeual des gantschen volcx.

1 Ghy dan maeckt een weeklaghe ouer de
Vorsten Israels/
2 Ende spreeckt: Waerom leyt uwe
moeder de Leeuwinne onder den a † Leeu- a † An. Leeu
winnen/ ende b brengt hare iongen op/ on- wen.
der den ionghen Leeuwen? b Of/ voet/
3 Der seluen eenen/ tooch sy op/ ende daer
wert een c ionck Leeuwe van/ die gewende- c Jonge
de hem aen/ de lieden te verscheuren ende te Leeuwe/ be-
verslinden. duydet Jo-
4 Doe dat de Heydenen van hem hoorden/ ahas den
vingen sy hem in haren kuylen/ d eñ voer- Koninck Ju
den hem in ketenen in Egypten landt/ da/ dien de
5 Doe nu de moeder sach dat haer hopen Koninck vã
verloren was/ doe sy lange gehoept hadde/ Egypten
nam sy eenen e ãnderen van haren iongen/ hadde
eñ maeckte daer eenen iongen Leeuwe van. wech ghe-
6 Doe die onder den Leeuwinnen wandel- uoert.
de/ wert hy een ionck Leeuwe/ die wert het d 2.Re.23.33
oock gewennet/ die lieden te verscheurẽ en e Beduydet
de verslinden. Joiakim dẽ
7 Hy leerde hare f Weduwen kennen/ ende Koninck Ju
verwoestede hare Stedẽ: dat hem het lant/ da/ die Na-
ende wat daer in is/ voor der stemme zijns buchodono
brullens ontsettede. zor geuan-
8 Doe leyden haer de Heydenen wt allen gen hadde
lande rondtom hem henen/ ende wierpen 2.Par.36.6.
een Nette ouer hem/ ende vinghen hem in f Die en
haren kuylen/ hebben gee
9 g Ende stieten hem ghebonden in een h ne beschut-
schreuwercke/ ende voerden hem totten Co tinge/ daer-
ninck te Babel: ende men liet hem verwa- om moeten
ren/ dat zijn stemme niet meer ghehoort en sy hen lijdẽ
werdt op den Berghen Israels. eñ schatten
10 V moeder was als een Wijnstock/ gelijck laten/
als ghy/ aen het water geplantet/ ende ha- † And. pal-
re vrucht ende rancken/ wiessen van den leysen ver-
grooten water: berghen.
11 Dat syne ranckẽ so sterc werdẽ/ dat sy tot g 2.Re.25.1.
Heeren scepterẽ goet waren/ eñ wert hooch 2.Par.36.6.
onder den rancken: ende doemen sach dat Jere.39.1.
hy so hooch was/ ende vele rancken hadde. ende 52.4.
12 Wert hy in grimmicheyt ter Aerdẽ gere- h Of/ treck
ten ende verworpen: den Oostenwindt ver werck
dorrede syne vrucht/ ende syne stercke ranc-
ken werden verbroken/ dat sy verdorreden/
ende verbrandt werden.
13 Nu dan/ sy is geplantet in der Woestijne/
in eenen dorren dorstighen lande.
14 Ende daer is een vyer wtgegaen van ha-
ren sterckẽ ranckẽ/ dat verteert hare vrucht
dat in haer geen stercke rancke meer en is/
tot eens Heeren scepter: dat is een klaechlic
ende iammerlick dinck.

Dat xx. Capittel.

1. De Heere wil van den ondanckbarẽ/
27. ende Afgodischen ongheuraecht zijn/
33. seyt hen doch toe/ hy wilse in gheuanck
nissen ende verstropinghen met scherpen
dwange aen hem houdẽ/ 40. ende daer na

weder met genade in haer landt brenghen.
xx. Aen het eynde wart de verstooringe Je-
rusalems afghebeeldet

a Ezec.14.1 1 Ende a het begaf hem inden sevenden Ja-
re / aen den tienden daghe der vijfster
Maendt / quamen sommighe vanden
Outsten Israels/ den Heere te vraghen ende
setteden hen voor my neder.
2 Doe geschiede des Heeren woort tot my/
ende sprack:
3 Ghy menschen kint/segghet den Outsten
Israels/ende spreect tot hen: So spreect de
Heere Heere: Zijt ghy ghecomen my te vra-
ghen? So warachtich als ick leue / ick wil
van v lieden ongheuraecht zijn / spreect de
Heere Heere.
4 Doch wildyse straffen/ghy menschē kint/
so menchdyse alsó straffen: Houdt hen voor
de gruwelen harer Vaderen.
5 Ende spreect tot hen: So spreect de Heere
Heere: b Ter tijdt doe ick Israel vercoos /c
b Exo.3.7. verhief ick mijn hant tot dē zade des huys
c Oft is: Ick Jacobs eñ gaf my hen te bekennen in Egyp
bewees my ten lande: Ja ick verhief mijn hant tot hen/
gevelicken ende sprack: d Ick ben de Heere uwe God.
tot hen. 6 Ick verhief Ja ter seluer tijt mijn hant/e
d Exo.20.2 dat ickse leydde wt Egypten lande in een
Deut.25.6. lant dat ick hen wtvoorsiē hadde/f dat met
e Exo.13.17 Melck eñ Honich vliet/een edel lant voor
ende14.21. allen landen.
f Nu.13.28 7 Eñ sprack tot hen: g Een yegelick worpe
g Deut.7.5 wech de gruwelen voor synen oogen/ eñ en
verontreynicht v niet aen den Afgoden E-
gypti: want ick ben de Heere uwe God.
8 Doch sy waren my onghehoorsaem/ ende
en wouden my niet volghen/ eñ harer geen
en wierp de grouwelen voor synen ooghen
wech / eñ en verlieten de Afgoden Egypti
niet: h Doe dachte ick/ myne grimmicheyt
h Eze.20.22 ouer haer wt te gieten/eñ alle mynen toor-
ne ouer haer gaen te laten.
9 Macht ick liet het om mijns Naēs wille op
dat hy niet ontheylicht en worde voor den
Heydenen/onder dien sy waren / ende voor
dien ick my hen hadde te bekennen gegeuē/
dat ickse wt Egyptenlande leyden woude.
10 Ende doe ickse wt Egyptenlande gheleypt
hadde ende in de Woestijne ghebracht.
11 i Gaf ick hen myne Geboden ende leerde
i Exo.20.21 hen myne Rechtē/k door welcke de mēsche
23. leeft/diese houdt.
Leuiti.18.3. 12 l Ick ghaf hen oock mynen Sabbath/ten
Deute.4.5. teecken tusschē my ende hen: op dat sy leer-
k Rom.10.5 den dat ick de Heere zy/diese heylighet.
Gala.3.12.13 m Doch het huys Israels was my onghe
l Exod.20.8. hoorsaem oock inder Woestijne/ eñ en leef-
ende 31.13.17 den niet na myne Gheboden/ende verachte
Deu.5.12. den myne Rechten/n door welcke de men-
m Exo.32.7 sche leeft /diese houdt /o ende ontheylichdē
n Leu.18.5 mynen Sabbath gātsch seer: p Doe dachte
o Exo.16.28 ick/myne grimmicheyt ouer haer wt te gie-
p Nu.14.12 ten in der Woestijne ende haer gantsch om
tebrenghen.
q Oft/te niet 14 r Doch ick liet het om mijns Naems wil
te etc. le / op dat hy niet ontheylicht en worde
r Eze.20.20 voor den Heydenen/ voor welcke ickse had-
de wtgheleypt.
15 s Eñ hief oock mijn handt op teghen haer
s Nu.14.22 inder Woestijne / dat ickse niet en woude
brenghen in dat lant dat ick hen ghegheuen
hadde / dat met Melck ende Honich vliet/
een edel landt voor allen landen.
16 Daerom/dat sy myne Rechtē verachtet/eñ
na mynen Gheboden niet geleeft/ eñ myne
t Ezec.23.8 Sabbathen ontheylicht hadden: t want sy
Num.25.2. wandelden den Afgoden haers herten na.
Iudic.2.12. 17 Doch mijn ooghe verschoonde harer/ dat
ickse niet en verdorue/ noch gantsch om en
brachte inder Woestijne.

18 Ende ick sprack tot haren kinderen in der
Woestijne: Ghy en sult na uwer Vaderē ge-
boden niet leuen/ende hare Rechtē niet hou
den / ende v lieden aen haren Afgoden niet
verontreynighen.
19 Want ick ben de Heere uwe God: u na my u Leui.18.4.
nen Geboden sult ghy leuen/eñ myne Rech- Ezec.18.9.
ten sult ghy houden ende daer na doen.
20 Eñ myne Sabbathen sult ghy lieden hey
lighen/dat sy zijn/eén teeckē tusschen my en-
de v/ dat ghy lieden wetet / dat ick de Heere
uwe God ben.
21 x Doch de kinderen waren my oock onge- x Nu.25.5
hoorsaem / en leefden na mynen Gheboden
niet/en hielden oock myne Rechten niet/dat
sy daer na deden/y door welcke de mensche y Leu.18.5
leeft diese houdt/ende ontheylichden myne Ro.10.5.etc.
Sabbathen: z doe dachte ick myne grimmic z Eze.20.8.
heydt ouer haer wt te ghieten/ ende alle my-
nen toorne / ouer haer gaen te laten in der
Woestijne.
22 Ick wende dannoch mijn hant/eñ ick liet
het om mijns Naems wille / op dat hy niet
ontheylicht en worde voor den Heydenen/
voor welcken ickse hadde wtgheleydt.
23 Ick hief oock mijn hant op tegen haer in
der Woestijne/dat ickse verstroyde onder de
Heydenen/ende van malcanderen stuysde in
de landen.
24 Daerō dat sy myne Geboden niet gehou-
den/ende myne Rechten verachtet/ eñ myne
Sabbathen ontheyliget hadden/ende na dē
Afgoden harer Vaderen saghen.
25 Daerō gaf ickse ouer in de leere/die a niet a De rechte
goet en is/ende in de Rechten/ daer sy geen leere Gods/
leuen in hebben en konden. is brede.
26 Ende verwierpse in haren Offer/* doe sy breuchde eñ
alle eerstegheboorte door het vyer verbran- het leuen/en
den: op dat ickse verstoorde/ eñ sy leerē moe- den heyligē
sten dat ick de Heere zy. Gheeste:
27 Daerō spreect/ ghy menschen kint/met dē maer men-
huyse Israels/ende segt tot hen: So spreect schē leere is
de Heere Heere: Uwe vaders hebbē my noch enckel on-
meer ghelastert ende v ghetrotzet. vrede/herte
28 Want doe ickse in het lant ghebracht had leedt/ende
de/ auer welcke ick mijn handt opgheheuen doot/ want
hadde/ dat ick het hen gheue. waer sy slechs sy laet der
eenen hooghen Berch ofte dicken Boom sa conscientie
ghen/aldaer Offerden sy haren Offer/ ende geene ruste
brachten daer henen hare onaenghename noch vrede/
gauen/ ende roockten aldaer haren soeten hoewel sy
reucke. ende goten aldaer wt hare Dranck- groote din-
offeren. gen doē: als
29 Doch ick sprack tot hen: Wat sal doch de vele offeren/
Hoochte/daer ghy henen gaet: eñ also heet- oock de lief
se tot op desen dach/de c Hoochte. ste kinderen
30 Daerō spreect tot den huyse Israels: So verbrandē/
spreect de Heere Heere: Ghy verontreyniget als hy indē
v lieden in dat wesen uwer Vaderen / ende Text seydt.
drijft hoererye met haren grouwelen. *Leui.18.21.
31 Ende verontreynicht v aen uwē Afgodē/ Deut.12.31.
welcken ghy lieden uwe gauen offert/ b eñ ende 18.9.
uwe sonen ende dochteren door het vyer ver 2.Reg.16.3.
brandet tot op den hedighen dach/ende ick ende 17.17
soude my v vanden huyse Israel vragen la- Jere.32.35.
tē? so warachtich als ick leue/spreect de Hee b Tegē my
re Heere/ick wil van v lieden ongheuraecht gestouteert/
zijn. ouermoedic-
32 Daertoe dat ghy lieden dencket: Wy willē licke ghe-
doen als de Heydenen/ende als anders liedē trecht.
in den landen / Hout ende Steenen aenbid- c Anders/
den/ dat sal v lieden feylen. Bamath.
33 So warachtich als ick leue/spreect de Hee d Jere.19.5
re Heere/ick wil ouer v lieden heerschen met Deut.12.31
stercker hant/ende wtgestrecten arme/ende ende 18.10
met wtgheschudder grimmicheyt. Ezec.16.20.
34 Ende wil v van den volcke/leyden/ eñ wt 2.Reg.17.17.
den landen daer ghy lieden henen verstroyt ende 21.6.
zijt / versamelen met stercker hant ende wt- 2.Par.28.3.
ghestreckt-

gestreckten arme/ende met wtghegatener
grimmicheyt
35 Ende wil v lieden brenghen in de e woestijn
ne der Volcken/ende aldaer met v rechten
van aenghesichte tot aenghesichte.
36 Als ick met uwen Vaderen in der Woe-
stijne by Egypten gerechtet hebbe, even so
wil ick oock met v rechten/spreeckt de Hee
re Heere.
37 Ick wil v wel onder de roede brenghen/
ende v lieden in de banden des Verbondts
dwinghen.
38 Ende wil de afvalligen, ende die tegē my
overtredē onder v liedē wtuagē: Ja wt dē
lande daer ghy nu woont/wil ickse leydē/
ende int lant Israels niet komen latē: dat
ghy lieden leeren sult/ick zy de Heere.
39 Daerō, gy vā dē huyse Israels so spreect
de Heere Heere: Dewyle ghy my dan im-
mers niet hooren en wilt/so vaert henē/en
de een yegelick diene synē Afgod: doch my-
nen heyligen Name laett voort aen onge-
schendet, met uwen offeren ende Afgoden.
40 Want so spreect de Heere Heere. Op my-
nen heyligen Berghe, op den hoogen Ber
ghe Israels / aldaer sal my het gantsche
huys Israels/ eñ alle die in den lande zijn/
dienen: f aldaer sullen sy my aenghename
zijn ende aldaer sal ick uwe Hefoffer ende
eerstelinghen uwer offeren vooderen, met
allen dat ghy lieden my heylighet.
41 Ghy sult my aengename zijn met den soe-
ten reucke, wanneer ick v lieden vandē volc
ken brenghen/ende wt dien landen versa-
melen sal/daer ghy henen verstroyt zijt, en-
de ick sal in v gheheylicht worden voor den
Heydenen.
42 Ende ghy sullet gewaer worden dat ick
de Heere ben/wanneer ick v lieden in het
lande Israels gebracht hebbe: in het landt
daer over ick myne handt ophief / op dat
ick het uwen Vaders gheve.
43 Aldaer sult ghy dencken aen uwe wesē/eñ
aen alle uwe doen, daer ghy in verontrey-
nicht zijt, g eñ sullet mishagen hebben aen
alle uwer boosheyt die ghy ghedaen hebt.
44 Ende sullet gewaer worden / dat ick de
Heere ben/wāneer ick met v doe om mijns
Naems wille/eñ niet na uwen boosen we
sen/ende schadelicken doen ghy huys Is-
raels, spreeckt de Heere Heere.
45 * Ende des Heerē woort geschiedde tot
my/ende sprack:
46 Ghy menschen kint/rechtet v aengesich-
te henen teghent Suyden /ende druppet
teghen den h Middach, ende prophetéert
teghen het Woudt in den Velde teghent
Suyden/
47 Ende spreeckt tot den Woude teghent
Suyden / Hoort des Heeren woordt / So
spreeckt de Heere Heere: i Siet/ ick wil in
v een vyer aensteken/dat sal beyde groene
ende dorre boomen verteeren, k datmen sy
ne vlammen niet en sal wtblusschen kon-
nen: maer alles wat vant Suyden teghent
Noorden staet, dat sal verbrant worden.
48 Ende alle het vleesch sal sien/dat ickt de
Heere aengesteken hebbe / ende niemandt
wtblusschen en konne. Eñ ick sprack: Och
Heere Heere/ sy segghen van my: l Dese
spreeckt enckel verdeckte woorden.

e Oock buyten der Babylonischer ghevanckenisse.

f Deut.12.5. ende 14.23.

g Jere.8.6. ende 18.12. ende 31.18.

* Cap.xxi. Lat. Munst.

h Jerusalē leyt tegent Suyden vā Babel wt: Nu is Ezechiel te Babel, ende spreeckt vā Jerusalem/ dat noemt hy het Woudt teghent Suyden.

i Esai.x.17.

k Esa.24.10. ende 66.24. Jere.7.19.

l Jere.20.8.

Dat xxj Capittel.

1. Jerusalem wordt grousamelicken met den sweerde ghedreycht/ 18. over die van Rabbath / neemt Nabuchodonozor een Waersegghers teecken/ 25. Zedechias hoort syne vernederinghe/ 28. ende de Ammoniters hare verwoestinghe.

1 ENde des Heeren woordt ghescheidde
tot my/ende sprack.
2 Ghy menschen kint/rechtet v aenghe
sichte teghen Jerusalem/eñ druppet tegen
de Heylichdommen/ende prophetéert tegē
het landt Israels/
3 Ende spreeckt totten lande Israels: So
spreeckt de Heere: a Siet/ick wil aen v/ick
wil myn Sweert wt der Scheyden treckē/
ende wil in v wtroyen/ beyde rechtveerdi-
ghe ende onrechtveerdighe.
4 Dewyle ick dan in v/beyde den rechtveer
digen ende onrechtveerdighen wtroyen/ so
sal myn Sweert wt der Scheyden varen/o-
ver alle het vleesch/vant Suyden af totten
Noorden.
5 Ende alle het vleesch sal gewaer worden/
dat ick de Heere myn Sweerdt hebbe wt sy
ner Scheyden getogen/ende het en sal niet
weder ingheteken worden.
6 Ende ghy menschen kint sult suchten/ b
tot dat v de lendenen wee doen/ Ja bitter-
licken suldy suchten/dat sy het sien.
7 Ende wanneer sy tot v segghē sullē: Waer
om suchtet ghy? So suldy segghē: Om des ge
schreys wille dat daer koemt/ voor welcken
alle hert en vertzagen, ende alle handen sinc
ken/aller moet vallen ende alle knyen als
water gaen sullen: siet/ het koemt, ende sal
geschieden, spreeckt de Heere Heere.
8 Ende des Heeren woort ghescheidde tot
my/ende sprack:
9 Ghy menschē kint/prophetéert eñ spreect
So spreeckt de Heere: c Het Sweerdt is ge
scherpt ende wtghevaecht.
10 Het is gescherpet/dat het slachten sal: het
is wtgevaget/ dat het blinckē sal, c † O hoe
vrolick wouden wy zijn / wanneer hy oock
alreede alle d boomen tot roeden makede
over de boose kinderen.
11 Nu hy heeft een Sweert wt te vagē ghe-
daen datmen het varen sal: het is ghescher
pet ende wtgevaget/datmen het den Doot
slagher in de hant gheve.
12 Schreyet ende hayler, ghy menschē kint:
want het gaet over mijn Volck / ende over
alle Regenten in Israel/ die ten Sweerde/
met tsamen mynen Volcke versamelt zijn:
daerom slaet op uwe lendenen/
13 Want hy heeftse dickmael ghetuchtiget/
wat heeft het gheholpen? der boosen kinde-
ren roede en wil niet helpen, spreect de Hee
re Heere.
14 Ende ghy menschen kindt / prophetéert
ende slaet uwe handen te samen: want het
Sweerdt sal dobbel/ Ja drydubbich komen:
een Moordtsweert/een Sweert eener groo-
ter slachtinghe/datse oock treffen sal in den
Kameren daer sy henen vlieden.
15 Ick wil dat Sweert laten blinckē/dat de
herten vertzagē/ende vele vallen sullen aen
alle haren poorten: Ach hoe blinckt het, eñ
houwet daer henen ter slachtinghe/
16 Ende spreken: Houwet daer onder, beyde
ter rechter eñ slincker zyden/wat voor v is.
17 So wil ick dan met mynen handē vrolick
daer over zijn/ende mynen toorne gaen la-
ten: ick de Heere hebbe het ghesepdt.
18 Ende des Heeren woort ghescheidde tot
my/ende sprack:
19 Ghy menschen kindt / maeckt twee we-
ghen doorwelcke komen sal het Sweerdt
des Koninck te Babel: sy sullen Ja alle bey-
de wt eenen lande gaen: ende setten een teec
ken voor aen den wech na der Stadt, daer
het henen wijsen sal.
20 Ende maeckt den wech dat het Sweerdt
kome te Rabbath der kinderen Ammon, eñ
in Juda, tot der vaster Stadt Jerusalem.

a Esa.1.24.

b Eze.1.20. ende.2.11.

c Psal.7.13.

† An/souden wy ons dies verheugen? de roede is mijns soons/sy verachtet alle hout.

d Hy dreycht/de straffe en sal geen geeselen eñ kinder straffen zijn/daer de teringhe na volge: maer het sal hoel toorne ende gantsch met hen we zijn/daerom wensche de hy wel dat het een scherpe roede ware/ Ja dat alle boomen tot roeden ghemaeckt waren: so doch dat het niet hoel toorne en ware. Maer hy spreect daer na: God heeft het dickmael versocht met der roeden/maer het en hebbe niet gheholpē, daerom moet nu tsweert komen.

21 Want de Coninck te Babel/ sal hem aen
de wechscheydinghe setten/ voor aen den
tween weghen/ e dat hy hem waersegghē
late/ met den pijlen om het f lot schiete/ sy-
nen Afgodt vrage/ ende sie de Lever aen.
22 Eñ de waerseggingh sal op de rechte zÿ-
de na Jerusalem bedieden/ dat hy soude
Bocken henē aenvoeren laten/ ende holen
maken/ eñ met grooten gheschreye overval-
lē ende moorden: Eñ dat hy Bocken voerē
soude tegen de poorten/ eñ daer eenen Wal
maken ende daer Bolwercken bouwen.
23 Doch sulcks voorseggen/ sal hem valsch
dunckē/ hy sweere so diere als hy wil: doch
hy sal dencken aen de misdaet/ dat hyse ge-
winne.
24 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
daerom dat uwer gedacht wort/ om uwer
misdaet wille/ eñ uwe ongehoorsaemheyt
gheopenbaert is/ datmen uwe sonde siet
in alle uwen doen: Ja daerom/ dat uwer
ghedacht wordt: sult ghy lieden met ghe-
welt ghevanghen worden.
25 Ende ghy Vorsten in Israel/ die ghy ver
doemt eñ veroordeelt zÿt/ dien us dach daer
henen comen sal/ wanneer de misdaet ten
eynde ghecomen is.
26 So spreeckt de Heere Heere: Doet wech
den Hoedt/ ende neempt wech de Croone:
want daer en sal noch Hoedt noch Croone
blÿven: maer g die hem verhoocht heeft/
die sal vernedert worden/ ende die hem ver
nedert heeft/ die sal verhoocht worden.
27 Ick wil de Croone te niete/ te niete/ te
niete maken/ tot dat hy come/ diese hebbē
sal/ dien wil ickse gheven.
28 Ende ghy menschen kindt/ propheteert
eñ spreeckt: So spreeckt de Heere Heere h
van den kinderen Ammon/ ende van harē
lasteren: ende spreeckt: Het Sweerdt/ het
Sweerdt is wtgheruckt dat het slachten
sal/ het is wtgheveget/ dat het i worghen
sal/ ende blincken.
29 Daerom/ dat ghy v valsche ghesichten
seggen laet/ ende leugen propheteren: op
dat ghy oock overghegeven wordet onder
den verslaghenen Godloosen/ welcker ha-
ren dach quam/ doe de misdaedt ten eynde
ghecomen was.
30 Eñ wanneert alreede weẽ inde Scheyde
ghesteken worde/ so wil ick v doch richten
aen der plaetsen daer ghy gheschapen/ eñ
inden lande daer ghy ghebooren zÿt.
31 Ick wil mynen toorne onder v ghieten/
ick wil het vyer myner grimmicheydt over
v opblasen/ eñ wil v lieden/ die branden eñ
verderven konnen/ overleveren.
32 Ghy moet den vyere ter spÿse wordē/ eñ
v bloet moet inden lāde vergoten worden:
eñ men sal uwer niet meer gedencken/ wāt
ick de Heere hebbe het ghesproken.

a Lev. 10. 31. ende 20. 6. Deu. 18. 11.
f De Coninck van Babel sal syne Waerseggers vragen/ welck hy angrÿpē sal/ eñ waer het hem gelucken sal/ eñ sal teeckē hsoeckē/ als naemelicken schieten/ ende achtinghe hebbē waer de pÿl henē vallen wil: want sodanich teeckē hebbē deselve kryggers gebruyckt. So was dat ooc een teeckē wanneer de Heydenen offerden/ so besachmen de Lever ende het Herte.
g Mat. 18. 4. eñ 23. 11. Luce. 14. 11. ende 18. 14.
Ammon.
h Jer. 49. 1. Ezech. 25. 1. Amos. 1. 13.
i Dat is/ haest dooden ende worden sal.

Dat xxij. Capittel.

1. Menigherley schandelicke lasteringhe der Inwooners Jerusalems/ 6. 27. met tsamen haren Vorsten/ 23. Propheten/ 26. Papen/ 29. eñ ghemeynen man/ 30. dier hem niemandt aen en neemt/ die de Heere den Prophete heet/ 14. 17. met aenseggınge grousamer straffe/ hefrigen schelden.

1 Ende des Heeren woordt geschiede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kint/ wildy niet straffen
de moordersche Stadt/ ende hare voorhou
den/ alle hare grouwelen?
3 Spreeckt: So spreect de Heere: O Stat/
die ghy hier uwen bloet vergiet/ op dat uwen
tÿdt comme/ ende die ghy Afgoden by v
maeckt/ op dat ghy v verontreyniget.
4 a Ghy beschuldicht v aen dē bloede/ dat
ghy vergiet/ eñ verontreynicht v aen dē Af-
goden/ die ghy maeckt: daermede brengdy
uwe daghen hier toe/ eñ maect dat uwe Ja-
ren comen moeten: b daerom wil ick v tē
spotte onder den Heydenen/ eñ ter c sma-
dinghe in allen landen maken.
5 Beyde d na by eñ verre/ sullen sy v be-
spotten/ dat ghy een schandelick gheruchte
hebben/ eñ groot iammer lÿden moet.
6 Siet/ de Vorsten in Israel/ een yeghelick
is machtich by v/ bloet te vergieten.
7 e Vader eñ moeder hachten zy/ f dē vrem-
delingen doen sy ghewelt ende onrecht/ de
weduwen eñ weesen beschenden zy.
8 Ghy veracht myne Heylichdommē/ ende
ontheylighet myne Sabbathen.
9 Verraders zÿn in v/ op dat sy bloet ver-
ghieten: g sy eten op den berghen/ ende hā-
delen moetwillichlick in v.
10 Sy blootē de schamelheyt der vaderē/ eñ
noodigen de vrouwen in harer cranckheyt.
11 h Eñ drÿven onder malcanderen/ vriendt
met des vriendts wÿf/ grouwelen: sy schē-
den harer eyghen soons wÿven met allen
moetwille/ i sy maken te schanden hare ey-
ghen suster/ haers vaders dochter.
12 k Sy nemen gescheucken/ op dat sy bloet
vergieten: l sy drÿven woecker/ eñ overset-
ten een den anderē/ ende drÿven hare ghie-
richeydt tegen haren naesten: eñ doen hen
onder malcanderen ghewelt/ eñ verghetē
myner also/ spreeckt de Heere Heere.
13 Siet/ ick slae myne handen te samē/ over
de ghiericheyt die ghy drÿft/ ende over het
bloedt/ dat in v vergoten is.
14 Meyndy nu/ v herte konne het lÿden/ of
te uwe handen verdraghen/ ter tÿdt/ wan-
neer ick het met v maken sal? ick de Heere
hebbe het ghesproken/ ende wilt oock doen.
15 m Eñ wil v verstropen onder de Heydenē/
eñ v verstootē in de landen/ eñ wil uwes on-
reynicheyts een eynde maken.
16 Dat ghy by den Heydenen moet hulorett
gheacht worden/ eñ ghewaer worden/ dat
ick de Heere zy.
17 Ende des Heeren woort gheschiedde tot
my/ ende sprack:
18 Ghy menschen kint/ o het huys Israels
is my tot schuyme ghewoorden: alle koper/
tinn/ ÿser ende loodt/ is inden oven tot sil-
verschuym ghewoorden.
19 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
de wÿle ghy dan alle schuym ghewoorden
zyt/ siet/ so wil ick v alle naer Jerusalem
te samen doen/
20 Als men silver/ koper/ ÿser/ loot eñ tinn/
te samen doet in den oven/ datmen een vyer
daer ondē opblase/ eñ smelte het: also wil ick
v oock in mynen toorne eñ grimmicheyt te
samen doen/ inlegghen ende smelten.
21 Ja ick wil v vsamelen/ eñ het vyer mÿns
toorns onder v opblasen/ q dat ghy lieden
daer in smelten sult.
22 Als het silver smeltet in dē oven/ so sullet
ghy oock daer in versmelten/ eñ sullet ghe-
waer worden/ dat ick de Heere myne grim-
micheyt over v lieden wtghegoten hebbe.
23 Ende des Heeren woordt gheschiede tot
my/ ende sprack:
24 Ghy menschen kindt/ spreeckt tot hen:
ghy zÿt een landt/ dat niet te reynighen en
is/ ghelÿck een/ dat niet beregent en wort/
ter tÿdt des toorns.
25 De propheten die daer in zÿn/ hebben hē
te samen gherottet / de zielen te verslindē/
als een brullēde Leeuwe wanneer hy rooft:
r sy rucken ghelt ende gout tot hen/ eñ ma-
ken der weduwen vele daerinne.

a 2. Re. 21. 16. 2. Par. 24. 21. 4. Esdr. 1. 32.
b 1. Reg. 9. 7. Psal. 79. 4.
c Of/ hoone
d † And. ind naderheyde ende vere.
Dit zÿn de ghemeyne ende daghelicksche gebrecken.
e Deu. 5. 16. ende 27. 16.
f Esai. 1. 23. Exo. 22. 21. Jere. 5. 26. Mala. 3. 5.
g Deu. 12. 2. 5. 7.
h Jere. 5. 8.
i 1. Re. 13. 14
k Deu. 27. 25 Exo. 23. 8. Ezech. 13. 19 Spra. 20. 31 Psal. 15. 5.
Dese lasteren zÿn so ghemeyne/ datse voor geen sonde gheacht en worden.
l Exo. 22. 25. Levit. 25. 35. Deu 23. 19. 2. Esdr. 5. 7. Psal. 15. 5.
m Eze. 12. 15 ende 15. 7.
n Of/ vuylnisse.
o Esa. 1. 22.
p Ofte/ metael/ eertz
q Jere. 6. 29 ende 9. 7.
Der Propheten lasteringhe.
Mich. 3. 5. Zep. 3. 4. 11.
r Esa. 56. 11.
Priesters.

Hare

f Dat is/mz onbillicker stoutheit eñ moetwille.
t Leui.10.10

26 Hare Priesters verkeerẽ mijne Wet (wie
ueutlick/eñ ontheyligen mijn Heylichdom:
t sy en houden tusschen den heyligen eñ on-
heylighen gheen onderschept/ende en leerẽ
niet wat reyn ende onreyn zy/ende en nemẽ
mijner Sabbathen niet waer/ende ick wor
de onder hen ontheylighet.

Vorsten.
u Mic 3.10
Zepha.3.3
* Of/ver-scheurende.

27 Hare Vorsten zijn daer in/als de *rijtende
Wolven/bloet te vergieten/ende zielen om
te brenghen/om hare ghiericheyt wille:

Propheten.
x Ezec.13.9.
y Of/besettẽ
z Dz is/loo se bedeghin ghen/

28 xEnde hare Propheten y plaesterense met
boosen kalcke/ predicken z ydel dinghen/eñ
propheteren hen leughen/ende seggen: So
spreeckt de Heere Heere/ so het doch de Hee-
re niet ghesproken en heeft.

Volck indẽ laude.
a Exo.22.21

29 Het volck inden laude ghebruypet gewelt/
eñ rooven met macht/ende beschenden den
armẽ ende ellendigen/a eñ doen den vreem-
delinghen ghewelt ende onrecht.
30 Ick sochte onder hen/oft yemãt hem tot
eener muere makede/ende tegen de rete ston
de teghen my/voor het lant/dat ick het niet
en verdorve/
31 Doch ick en vant niemant:daeromme goot
ick mijnen toorne ouer haer eñ met dẽ vyere
mijner grimmicheyt/maeckte ick harer een
eynde/ ende gaf hen also haer verdienst op
haren kop/spreeckt de Heere Heere.

Dat xxiij.Capittel.

1 Samaria ende Jerusalems Afgoderye/
wort onder den schandelickẽ handel tweer
hoeren/afgebeeldet/11.der Jerusalẽ die ge-
ne in hoerdommen ouertreffet/12.wort aen-
gesept des Heeren ernstige straffe.36.eñ bey
de desen hoeren harer hoererie/dat is Afgo-
derie/46.met tsamen der ouerspeelderschen
straffe wtghedruckt.

1 Ende des Heeren woordt gheschiede tot
my/ende sprack:
2 Ghy menschen kint/daer waren twee
wijuen/eens moeders dochteren:

a Ezec.20.7

3 a Die dreuen hoererije in Egyptẽ in harer
jeughet:aldaer lieten sy hare borsten begrij-
pen/ende de tepelẽ harer Jonckvrouschap
betasten.

b Ahala/is/ haer eygen behuysinge/
Ahaliba/is mijne be-huysinghe met haer.
Ahala is Samaria.

4 De groote hiet b Ahala/ende hare suster
Ahaliba: ende ick namse ten houwelick/
ende sy baerden my sonen ende dochteren:
ende Ahala hiet Samaria / ende Ahaliba
Jerusalem.
5 Ahala dreef hoererie doe ickse ghenomen
hadde/c ende brande teghen hare Boelen/
namelickẽ/tegen de Assyriers/ die tot haer
quamen.

c 2.Re.15.19

6 Tegen de Vorsten ende Heerẽ/die met zij-
den gecleedet waren/ende tegen alle jonghe
liefliche ghesellen/namelicken/ teghen de d †
ruyters ende waghens.

d † An. die so op Peerden daer henen reden.
e of/ontstac

7 Eñ verleerde met allen schoonen gesellen
in Assyria/ende verontreynichde haer met
alle haren Afgoden/waer sy op eenen e ont-
brandde.
8 Daertoe en verliet sy noch niet hare hoe-
rerije met Egypten / die by haer ghelegen
hadden / van harer jeughet op / ende hare
borsten in harer Jonckvrouschap betastet/
ende groote hoererije met haer ghedreuen
hadden.

f 2.Re.17.18 23.
Ezec.16.37.
g Eze.16.38

9 f Doe gaf ickse ouer in de hant harer Boe
len/den kinderen Assur/ teghen welcker sy
brandden van lust.
10 g Die ontdeckẽ hare schamelheyt/ende na
men hare sonẽ ende dochterẽ wech:eñ haer
dooden sy met den sweerde: ende het quam
wt/dat dese wijuen ghestraft waren.

h Jere.3.8.
Ahaliba/is Jerusalem.

11 h Doe nu haer suster Ahaliba dat sach/ont
brande sy noch vele erger/ dan de ander/eñ
dreef der hoererije meer/dan haer suster.
12 i Eñ ontbrandde tegen den kinderẽ Assur
namelicken den Vorsten ende Heeren(die
tot haer quamen wel ghekleedet) Ruyters
ende Waghenen / ende alle jonghe lieflicke
ghesellen.
13 Doe sach ick dat sy alle beyde/in gelijcker
wijse verontreynicht waren.
14 Doch dese dreef hare hoererije meer:want
doe sy sach geschildert de mannẽ aẽ d wandt/
in rooder verwe/de Beelden der Chaldeen/
15 Om hare lendenen gegordet/ende bonte k
Roghelen op haren koppen/ende alle gelijck
aen te sien /als geweldige lieden/als dan de
kinderen Babel/ende de Chaldeen/in haren
vaderlande draghen/

k Kogelen/ heet op Hebreus Siuh/ gelijck Mo sen Exo.26. het onrrige aen den Ta-pijten noẽt. Ende is een Koghel/als voortijdẽ de Magistri eñ Studen-ten Kogelen droegẽ,daer veel onnut ghewaets om den kop henen ginc: Dat waren Babilonisce Sruhim/of Chaldeische Kogelẽ. Sõ noemt Jer. 49 Cap. sapientiam/ Misra/loose fladderendẽ lappen.

16 Ontbrandde sy tegen hen/ sa haest als sy
harer gewaer wert/ende schictel bootschap
tot hen in Chaldea.
17 Als nu de kinderẽ Babel tot haer quamẽ/
by haer te slapẽ/na der liefde verontreynich
den hen deselue met harer hoererije/ ende sy
verontreynichdẽ haer met hen/ dat sy harer
moede worde.
18 Ende doe beyde hare hoererije eñ schande/
so gantsch openbaer was/wert ick hares ooc
verdrietich / als ick harer suster oock was
moede ghewordden.
19 Sy euenwel dreef hare hoererije altoos
voort aen/eñ dachte aen den tijdt harer jeu-
ghet/doe sy in Egyptenlant hoererije gedre
uen hadde:
20 Eñ ontbrandde tegen hare Boelen/welc-
ker hitticheyt was/als der Ezelen ende der
Hengsten hitticheyt.
21 Eñ dreefst uwe ontucht/m als in uwer jeu-
get/doe die in Egypten uwe borsten begre-
pen/ende uwe tepelen betastet werden.
22 Daerõ Ahaliba/so spreect de Heere Heere;
Siet/ick wil uwe Boelẽ/dier ghy moede ge
worden zijt/teghen v verwecken/ende wilse
rondtom teghen v brenghen.

l Of/boden.
m Ezec.16.26

23 Namelickẽ/de kinderẽ Babel/eñ alle Chal
deen/met Hooftlieden/Vorsten ende Heerẽ/
eñ alle Assyriers met hen/de schoone Jonge
manschap/alle Vorsten/ende Heeren/Ridde
ren ende Edelen/ende allerley Ruyteren.
24 Ende sullen ouer v comẽ gerustet met wa-
genen eñ Ruyteren/ ende met eenen grooten
hoop volcx/eñ sullen v beleggen/met Spies-
sen/Schilden ende Helmen/om ende omme/
dien wil ick het Recht beuelen/dat sy v rich-
ten sullen na haren rechte.
25 Ick wil mijnen yuer ouer v gaen laten/
dat sy onbarmhertigen met v handelen sul-
len:sy sullen v den neuse ende ooren afsnijdẽ/
ende wat ouerblijft sal door het Sweerdt
vallen/ sy sullen uwe sonen ende dochteren
wech nemen/ende het ouerblijfsel met vye-
re verbranden.
26 Sy sullen v uwe cleederen wttrecken/eñ
v verciersel wech nemen.
27 Alsa wil ick uwe ontucht ende uwer hoere
rije met Egyptenlande / een eynde maken:
dat ghy uwe ooghẽ niet meer na hen op-
heffen/ende Egypten niet meer ghedencken
en sult.
28 Want so spreect de Heere Heere: Siet/ick
wil v ouerleueren/dien ghy vyant gewordẽ/
ende dier ghy moede zijt.
29 Die sullen als vyanden met v ommegaẽ/
ende alles nemẽ wat ghy verworuẽ hebt/eñ
v naeckt ende bloot laten/dat uwe schamel-
heyt ontdeckt worde/met tsamen uwer on-
tucht ende hoererije.
30 Sulcx sal v gheschieden om uwer hoererije
wille/ die ghy met den Heydenen gedreuen/
aen welcker Afgoden ghy v verontreynicht
hebt.
31 Ghy hebt op den weghe uwer suster ghe-

gaen/daeromme geue ick v oock der seluen
Kelck in de handt.
32 So spreeckt de Heere Heere: Ghy moet
den Kelck uwer suster drincken / so diep eñ
wijt als hy is : ghy sult tot so grooten spott
eñ u smadinge worden/ dat het ondragelick
u Of/hoone.
sijn sal.
33 Ghy moet v dies sterclien dranck ende
iammers vol suppen: wãt den Kelck uwer
suster Samaria/ is eenen Kelck des iam-
mers ende treurens.
34 Den seluen moet ghy reyn wt drincken/
daer na de stucken o te morsel worpen eñ
o Ofte/ on-
uwe borsten verscheuren: want ick hebbe
twee worpẽ
het ghesproken/ spreeckt de Heere Heere.
35 Daerom so spreeckt de Heere Heere:
Daerom dat ghy myner vergeten eñ my
achter uwen rugghe ghewórpen hebt: so
draecht oock nu uwe ontucht eñ hoererije.
36 Eñ de Heere sprack tot my: Ghy men-
schen kint / en wilty Ahala ende Ahaliba
niet straffen/ende bewysen hen hare grou-
welen:
37 Hoe sy ouerspel ghedreuen /ende bloet
vergoten eñ p t het houwelick ghebroken
p t Anders/
hebben/met den Afgoden: q daer toe hare
de echt.
Kinderen die sy ghebaert haddẽ/ verbran-
q 2. Reg. 16.3
den so den seluen ten Offer.
ende 17.17.
38 Daerenbouen hebbẽ sy my dat gedaen:
ende 21. 6.
sy hebben myne Heylichdommen op dat
Jere. 7. 30.
mael verontreynicht/ eñ myne Sabbathen
ende 19. 5.
ontheylicht.
Ezech. 16.37
39 Want doe sy hare Kinderẽ dẽ Afgoden
gheslachtet hadden ginghen sy deselven
daechs in mijn Heylichdom/ dat selue te
ontheylighen: siet/ sulcx hebben sy aen
mynen Huyse begaen.
40 Sy hebben oock Boden gheschicket na
lieden/die wt verren landen komẽ souden:
ende siet / doe sy quamen / baeddet ghy v/
ende blanckettedet ghy v / eñ r verçierdet
r Of/ smuc-
v met ghesmijde/ hen ter eeren.
kedet v/etc.
41 Eñ satet op eenen eerlicken bedde/ voor
welcke stont eenen Disch bereydet/ s daer
s Exo. 30.23.
op roockedet ghy/ eñ offerdet mynen t o ye
24.
daer op.
t Ezec 30.25
42 Aldaer verhief hem een groot gerucht
u t Anders/
den gheschrey: eñ sy u t gauen den lieden
daer mede
die x allenthaluen van grooten volcke/
met dẽ seluẽ
ende wt der Woestijne ghekomen waren/
lieden dies
ghesmijde ouer haer armen/ ende schoone
te meer
Kroonen op hare hoofden.
volcx te sa-
43 Doch ick dachte: Sy is des ouerspels
men quame,
ghewoone/ van oudts herwaerts / sy en
wordẽ oock
kan van der hoererye niet aflaten:
henen ghe-
44 Want men gaet tot haer in / alsmen
schickt de
tot eener Hoeren ingaet: euen so gaetmen
Sabeen
tot Ahala ende Ahaliba den ontuchtigen
wt der
Vrouwen in.
Woestijne/
45 Daerom me sullense de Mannẽ straffen/
die gauen
die het Recht volbrenghen / y alsmen de
hen gesmij-
ouerspelersschen ende bloetuergieterschen
de ouer etc.
straffen sal: want sy zijn ouerspelersschen/
x Dat is/
ende hare handen zijn vol bloedts
van allen
46 Also spreeckt de Heere Heere: z Voert
plaetsen.
eenen grooten hoop ouer haer henen op/
y Leuit. 20.10
eñ a t geeftse in de b grabbelinghe/ eñ ten
Ezech 16.38
rooue.
z Ezec. 16.40
47 Dat syse steenen/ eñ met haeren sweerdẽ
a t An, heetse
doorsteken/ eñ hare Sonen eñ Dochteren
stropen eñ
verworghen/ ende hare huysen met vyere
plonderen.
verbranden.
b Of / rab-
48 Also wil ick der ontucht indẽ lande een
buse.
eynde maken: dat haer alle Vrouwen daer
aen stooten sullen ende na sulcker ontucht
niet doen : ende men sal uwe ontucht op v
lieden legghen / ende sullet uwer Afgoden
sonde dragen / op dat ghy lieden ghewaer
wordt / dat ick de Heere Heere ben.

Dat xxiiij. Capittel;

1. De Heere heet dẽ Propheet eenẽ pot/
met velen stuckẽ daerin op het vyer settẽ. 6
beeldet hẽ daer mede 15. Item/noch met dẽ
lijckhandel zijns Wijfs/ (20 dies hy den
volcke een bericht heet ghegeuen/) af/ de ver-
stooringhe Jerusalems / 25. ende wil hem
de selue te syner tijt aenseggen laten.

1 Ende het woordt des Heeren gheschiede
tot my indẽ negendẽ Jare/ aen dẽ tien-
den dage der tiender Maent/ eñ sprack:
2 Ghy menschẽ kint/ schrijft desen dach aẽ/
Ja euen desen dach : want de Koninck te
Babel / heeft hem euen aen desen daghe
teghen Jerusalem gherustet
3 a Eñ geeft den onghehoorsamen volcke/ a Ezech 2.3
een gheliickenisse/ eñ spreeckt tot hen: So De gelijcke
spreeckt de Heere Heere: b Settet eenẽ pot nisse van dẽ
toe/ settet hem toe/ ende ghiet water daer potte.
in. b Ezec. 11.7.
4 Doet de stuckẽ te samen daer in/ die daer
henen in sullen/ ende de beste stucken/ de
Lendenen ende Schouderen/ ende vult hem
met den besten marchstucken.
5 Neemt het beste vã der kudde/ eñ maeckt
een vyer daer onder / om marchstucken te
koken: ende laet het sterck sieden/ ende de
marchstucken wel daer in koken.
6 Daeromme spreeckt de Heere Heere: c c Jere. 6.7.
O der moordersche Stadt/ die sulck eenen Abac. 3. 8.
pot is daer het aengebrande daer in kleuet/ Nahum. 3.8
ende niet afgaen en wil: neemt een stuck na Mich. 3. 10
den anderen daer wt / eñ ghy en derft daer
niet om loten/ welcker teersten daer wt sal.
7 Want haer bloet is daer inne / dat sy op
eenen blooten rotzsteen / ende niet op der
Aerden / vergoten heeft/ daermen het doch
hadde met Aerden konnen d beraken. d Dat is/
8 Eñ ick hebse oock daerom dat selue bloet/ als met
op eenen blooten rotzsteen laten vergieten/ raken toe
op dat het niet beraect en worde/ ende dat scharren/ of
de grimmicheydt ouer haer quame/ ende toedecken.
ghewroken worde.
9 Daeromme spreeckt de Heere Heere alsoe: e e Nahu. 3.1
O ghy moordersche Stadt welcke ick wil Habac. 2.12.
tot eenen grooten vyere maken.
10 Draecht slechs vele houts herwaerts/
steeckt het vyer aen/ dat dat vleesch f ghe- f Of/ reet/
noech worde ende kruyde het wel / dat de ‡ Anders/
marchstucken aenbranden. ve. teert.
11 Legget oock den pot ledich op de kolen/
op dat hy heet worde/ eñ zijn g koper ont- g Of/ tin
brande: of syne onreynicheyt versmelten/
ende syne aenghebrande afgaen woude.
12 Doch het aengebrande / hoe seer hy oock
brandet wil niet afgaen: wãt het is te seer
aengebrant/ het moet in dẽ vyere versmeltẽ
13 Uwe onreynicheyt is so verhardet/ dat/
wanneer ick v alreede gheerne reynighen
woude/ ghy v dannoch niet en wilt reynigẽ
latẽ vã uwer onreynicheyt: daerõ en kondy
voortaen niet weder reyn worden / tot dat
haer myne grimmichz aen v gekoelt hebbe.
14 Ick de Heere hebbe het gesprokẽ: het sal
komen/ ick wilt doen / eñ niet versuymen:
ick en wil niet verschoonen / noch my het
rouwen laten: maer sy sullen v richten/ als
ghy ghelееft ende gedaen hebt/ spreeckt de
Heere Heere.
15 Ende des Heeren woordt ghesch iede tot h Ogẽ lust/
my / ende sprack : heet hier/
16 Ghy menschẽ kint/ siet/ ick wil v uwer h zyn Wijf/
Ogen lust nemẽ/ door een plage doch ghy daer hy
en sult niet klaghen / noch weenen / noch troost / lust
eenighe tranen laten. eñ vreuchde
17 Heymelicken moechdy suchten / doch van hadde.
geene doodenklage doẽ. maer ghy sult v i ‡ i ‡ Anders/
verçiersel aen v leggen / ende uwe schoe- Huyve.
nen

nen aenteecken: ghy en sult uwe mont niet
k toe winden / ende het treurbroot niet etē. k Of/ver-winden.
18 Ende doe ick des morgens vroech tē volc
ke sprack sterf my op ten avont myn wyf/
ende ick dede des anderen morghens / als
my bevolen was.
19 Ende het volck sprack tot my: Wildy ons
dan niet cont doen/wat ons dat beduydet/
dat ghy doet?
20 Eñ ick sprack tot hen: De Heere heeft met
my ghesproken/ende ghesepdt:
21 Segghet den huyse Israels/dat de Heere
Heere also spreect: Siet/ ick wil myn Hey-
lichdom uwen hooghstē troost/de lust uwer
ooghen/ende ws herten wenschen ont hey-
lighen ende uwe sonen ende dochteren die
ghy lieden verlaten moet / sullen door het
sweerdt vallen.
22 Ende moetet doen als ick gedaen hebbe:
uwen mont en moet ghy lieden niet toebin
den/ende het treurbroot niet eten.
23 Maer moetet uwe cieraet op uwe hooft
setten ende uwe schoenen aentrecken: ghy
en sult niet klaghen noch weenē/maer ouer
uwe sonden versmachten/ ende onder mal-
canderen suchten.
24 Ende Ezechiel sal v lieden also een won-
der zijn/ dat ghy doen moet/ als hy gedaen
heeft / wanneert nu komen sal : op dat ghy
lieden ghewaer wort/dat ick de Heere Heere
ben.
25 Ende ghy menschē kint/ ter tijt/ wanneer
a ick van hen wech nemen sal hare macht/eñ
troost de lust haerer ooghen/eñ haers herten
wenschen/hare sonen ende dochteren:
26 Ja ter seluer tijt/sal een die ontvloden is/
tot v komen/ ende het v cont doen:
27 Ter seluer tijt sal uwen mont tegen haer
opgedaen worden/dat ghy spreken sult/eñ
niet meer swyghen : want ghy moet haer
wonder zijn/op/dat sy ghewaer worde/ick
zy de Heere.

Dat xxv. Capittel.

1. Prophetie tegen de Ammoniters/ 8. Moabiters met den volcke Seir. 13. Edomiters 15. ende Philisteen / daerom dat sy Israel bespottet hadden.

1 Ende des Heeren woordt gheschiede tot
my/ende sprack:
Ammon. a Eze.21.28 Jere.49.1.
2 Ghy menschen kint/ richtet v aenghe
sichte teghen de kinderen a Ammon/ ende
propheteert teghen haer/
3 Ende spreeckt tot den kinderen Ammon:
Hoort des Heeren Heeren woort: so spreect
de Heere Heere: Daerom dat ghy liedē ouer
myn Heylichdom spreect: Heah het is ont-
heyliget: ende ouer het lant Israels het is
verwoestet: eñ ouer het huys Juda/het is
ghevanckelick wech ghevoeret.
4 Daerom siet/ick wil v den kinderē tegent
Ostē ouergeuen/dat sy hare Borgen daer
in bouwen ende hare woninghen daer in
maken sullen: sy sullen uwe vruchten eten/
ende uwe Melck drincken.
5 Ende wil Rabbath ten Kemelstalle makē/
ende de kinderē Ammon tot Schaepskoop
en: ende sullen ghewaer worden/ dat ick de
Heere ben.
6 Want so spreect de Heere Heere: Daerom
dat ghy met uwen handen gheklappet/ende
met uwen voeten ghescharret/ ende v ouer
het lant Israels/van gantscher herte so by
spottisch verheughet hebt:
b Of/ houlschen. And. c Ezec.35.15. ende 36.2.
7 c Daerom siet ick wil myn hant ouer v wt
strecken/ende v den Heydenen ter beute ge-
uen. ende v van den Volckē wtroepen ende
wt den landen ombrenghen ende vverdel-
ghen: ende sult gewaer worden/ dat ick de
Heere ben.

8 So spreect de Heere Heere: b Daerom dat Moab.
Moab ende Seir spreken: Siet / het huys b Esa.15.16
Juda is euen als andere Heydenen. Jerem. 48.1
9 Siet/so wil ick Moab ter zyden openen Zepha.2.8
in synen Steden/ ende in synen Lantpalen
des edelē lants/namelickē: Beth Jesimoth/
Baal Meon/Kiriathaim/
10 Den kinderen teghent Osten met tsamē
den kinderen Ammon : ende wilse hen ten
erue gheuen. datmen der kinderen Ammon
niet meer ghedencken en sal onder den Hey-
denen.
11 Ende wil het recht gaen latē ouer Moab/
ende sy sullen ghewaer worden / dat ick de
Heere ben.
12 So spreeckt de Heere Heere: daerom dat Edom.
hem e Edom aen den huyse Juda ghewro- e Esai.34.5
ken heeft/ende hem met haren wrekē schul- Jer.49.7.20
dich maeckt: Ezec.32.29.
13 Daerom spreeckt de Heere Heere also: Jck ende 35.2.
wil myn hant wtstrecken ouer Edom/ ende Psa.137.7.
wil wtroepen van hem beyde Menschē en- f Num.20.18
de Vee / ende wilse woest maken/van The- Obad.10.
man aen/ tot Dedan toe/eñ door het sweert
vallen:
14 g Ende wil my weder aen Edom wreken/
door myn Volck Israels/ende sullen met E- g 1 Mac.5.3
dom omgaen na mynen toorne eñ grimmic-
heyt/dat sy myne wrake gewaer wordē sul-
len/spreeckt de Heere Heere.
15 So spreect de Heere Heere: Daerō dat hen Philisteen.
de Philisteen gewroken hebbē/ende den ou- Esai.14.29
den haet gheboetet na alle haren wille/aen Jerem.47.1
der schade myns volcx. Zepha.2.4
16 Daerō spreect de Heere Heere also : Siet/
ick wil myn hant wtstrecken ouer de Philli-
steen/ende de Krijgers wtroepen/ eñ wil de
ouergebleuen aender Hauen des Zees/om-
mebrenghen.
17 Eñ wil groote wrake aen hen oeffenen/eñ
haer met grimmicheyt straffen: h dat sy ge- h Eze.33.29
waer worden sullen/ick zy de Heere/wanneer
ick myne wrake aen hen ghedaen hebbe.

Dat xxvj. Capittel.

1. Verstooringe Tyri met oorsake derselnen/15. ende klage/die de Vorsten ende Eylanden daer ouer voeren.

1 Ende het begaf hem inden elfsten Jare/
aenden eersten dage des eersten Maent/
gheschiede des Heeren woort tot my eñ
sprack:
2 Ghy menschen kint a daeromme dat Tyr Tyrus.
us spreeckt ouer Jerusalem: Heah de poo- a Esa.23.1
ten der Volcken zijn verbrokē/het is tot my Jere.47.4.
gewendet: ick sal nu vol worden/ dewyle dat Ezech.27.
sy woest is. ende 28.2.
3 Daerom spreect de Heere Heere also: Siet/
ick wil aen v Tyrus/ende wil vele Heydenē
ouer v daer wt brengen gelyck als haer een
Zee verheffet met haren baren.
4 b Die sullen de muerē te Tyro verderuen/ b Ma.11.21
ende hare torrens afbrekē: Ja wil oock die Luc.10.13.
stof door haer wech vaghen ende wil eenen
blooten rotzsteen van haerer maken.
5 Ende tot eenen c weerder in de Zee/daer Of/schoor
men de visch gareren op wtspannet : want waeyer.
ick hebbe het ghesprocken/spreeckt de Heere
Heere / ende sy sal den Heydenen ten roove
worden.
6 Ende hare dochteren die op den velde ly-
ghen/sullen door het sweert verworget wor
den/ende sullen ghewaer worden/dat ick de
Heere ben.
7 Want so spreect de Heere Heere: Siet/ick
wil ouer Tyro comē latē Nabuchodonozor/
vant Noorden heuen (die een Coninck aller
Koningen is) met Peerdē/ Waghenen/Ruy
teren/ende met eenen grooten hoope volcx.
8 Die sal uwe dochteren die op den vel-

10 So spreeckt tot hen: So spreeckt de Hee-
re Heere: Dese last betreffet den Vorste te
Jerusalem / ende het gantsche huys Isra-
els/dat daerinne is.
11 Spreeckt: Ick ben uwe wonderteecken:
als ick ghedaen hebbe/also sal v gheschie-
den dat ghy wandelen moetet / ende ghe-
vanckelick gheuoeret worden.
12 c Haer Vorst sal op der schouder v draghē
† in den donckeren/ende moet wech treckē
door de wandt/die sy breken sullen/dat sy
daer door wttrecken: zijn aenghesichte sal
toeghewonden wordē/dat hy met geener
ooghe het Lant en sie.
13 e Ick wil ooch mijn Nette ouer hem wer
pen/dat hy in myner Jacht geuanghē wor-
de: ende wil hem na Babel brengen/ inder
Chaldeen Landt/ f dat hy doch niet sien en
sal/ende sal aldaer steruen.
14 Eñ alle die rōtom hem zijn syne hulpers/
ende alle synen aenhanck / wil ick in alle
Winden verstropē/ende het sweert achter
hen wttrecken.
15 g Alsa sullen sy gewaer wordē/dat ick de
Heere zy/wanneer ickse onder de Heydenē
verstoote ende in den Lande verstrope.
16 Doch ick wil haerer sommighe ende wey-
nich ouerblijuen latē vanden sweerde/hon
ger ende pestilencie die sullen gheener gru-
welen vertellen onder den Heydenen/daer
sy henen komen sullen/ende sullen gewaer
worden/dat ick de Heere zy.
17 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my/ende sprack:
18 Ghy menschen kindt/ghy sult v broot etē
met beuen/ ende v water drincken met h
tzitteren ende sorghen.
19 Eñ spreect tot dē volcke in dē Lande: So
spreect de Heere Heere vandē Inwooners
te Jerusalem/in dē Lande Israels: Sy sul
len haer broodt eten in sorgen / ende haer
water drincken in ellende: i want het Lant
sal woestworden/van allē dat daerinne is/
om k des wreuels willen aller inwooners.
20 Ende de Steden/die wel bewoonet zijn/
sullen verwoestet / ende het Lant eensaem
worden: also sullet ghy ghewaer worden/
dat ick de Heere zy.
21 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my/ende sprack:
22 Ghy menschen kindt / wat hebbet ghy
voor een Spreeckwoort inden Lande Isra
els/ende spreeckt: l Dewijle het hem so lan
ge vertrecket/so en wordt vooraen niets
wt der prophetери zhe.
23 Daerom spreeckt tot hen: So spreeckt de
Heere Heere: Ick wil dat Spreecwoort ne-
derleggen/datmen het niet meer * voeren
en sal in Israel: ende segget tot hen: De tijt
is na/ende alles wat gheprophetееrt is.
24 Want ghy sullet nu vooraen ghewaer
worden/dat gheene gesichten feylen / ende
gheene prophetteringhe lieghen en sal/te-
ghen het huys Israels.
25 Wāt ick ben de Heere: wat ick spreke/dat
sal gheschieden/ende niet langer vertogen
worden: maer by uwer tijdt/ghy angehoor
same huys wil ick doen / wat ick spreke/
spreeckt de Heere Heere.
26 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my/ende sprack:
27 Ghy menschē kint/siet/het huys Israels
spreeckt Het gesichte dat dese siet/daer is
het noch langhe henen / ende prophetееrt
op de tijde die noch verre is.
28 Daerom spreeckt tot hen: So spreeckt de
Heere Heere: Wat ick spreke / dat en sal
niet langer vertogen worden/maer sal ghe-
schieden/spreeckt de Heere Heere.

a Jer.21.7. ende 24.8. ende 32.4. ende 34.3.
b Dat is/ Sy en sal niet henen wt rydē oft varen/etc.
c Ezec.17.20 ende 32.3.
† And zijn kleederen in etc.
f Want sy ne ooghen werdē hem te Riblath wtgesteкē/ Jere.30.52. Also sach hy den Coninck te Babel als Jeremias seyt/ ende en sach doch Babel niet/als Ezechiel seyt/welcker stucken/ de Joden/ als teghen malkanderen strydende/voor leughen hieldē.
g Ezec.15.7. ende 22.15.
h Dat is/ zhelen/of/ schudden
i Leui.26.31. Esaie 1.7.
k Dat is/ Der moetwilliger onbillicheyde eñ geweldt
l Rom.2.4. 2.Petr.3.15
* gebruyckē

Dat xiij. Capittel.

1. Teghen de valsche Propheten.

1 Ende a des Heerē woort geschiedde tot
my/ende sprack:
2 Ghy menschen kindt/prophetееrt teghē
de Propheten Israels / ende spreeckt tot
dien/die wt haren eyghen herten prophe-
teren: Hoort des Heeren woordt:
3 So spreect de Heere Heere: b Wee dē dullē
Propheten/die haren eygen geeste volgen/
ende en hebben doch gheen ghesichte.
4 O Israel/uwe prophetē zijn/als de Vos
sen in den woestijnen.
5 Sy en treden niet voor de holen/ende ma
ken hen niet ten tuyne om het huys Isra-
els/ende en staen niet in den strijdt aen den
daghe des Heeren.
6 Haer gesichte en is niets/eñ haer prophe
teren is enckel leughen: sy spreken: De Hee
re heeft het geseyt: sose doch de Heere niet
gesanden en heeft: ende bemoedē hen/c dat
sy haer dinck onderhouden.
7 Ist et niet also/dat uwe d ghesichte niets
en is/ende uwe propheteren enckel leugen?
ende ghy spreeckt doch: De Heere heeft het
ghesproken/so ick het doch niet ghesprokē
en hebbe.
8 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
Dewijle dat ghy predicket / daer niets wt
en wordt/ende leughenen prophetееrt / so
wil ick aen v/spreeckt de Heere Heere.
9 Ende myne handt sal komen ouer de Pro
pheten/die dat predicken/daer niets wt en
wort/ende leugenen propheteren/sy en sul-
len inder Versamelinghe mijns volcks niet
zijn/ ende inden getale des huys Israels
niet geschreuen worden/noch int Lant Isra
els komen: ende ghy sullet gewaer wordē/
dat ick de Heere ben.
10 e Daerom dat sy mijn Volck verleyden/ f
eñ seggen: Vrede/so doch daer gheen vrede
en is: het volck bouwet de wādt / g so plaes
teren sy de selue met loosen kalcke.
11 Spreect tot den Plaesteraers/die met loo
sen kalcke plaesteren/dat het afuallen sal: h
Want daer sal een slachregen komen/ ende
daer sullē groote hagelē komen/die het vel-
len/eñ een draepwindt sal het verscheuren.
12 Siet/so sal de Wādt inuallē: wat gelt het
dan salmen tot v segghen: Waer is nu het
gheplaesterde/dat ghy geplaestert hebbet?
13 So spreeckt de Heere Heere: Ick wil eenē
draepwint stormen laten in myner grimmic
heyt/ende eenen slachregen in mynen toor-
ne/ende groote hagelsteenen in grimmic-
heyt/die sullen alle dinck omstooten.
14 Also wil ick de Wandt ommewerpen/die
ghy met loosen kalcke gheplaestert hebbet/
ende wilse ter Aerden stooten/datmen hare
grondt sien sal/dat sy daer ligge/ ende ghy
sullet daer binnen oock ommekomen/ ende
ghewaer worden/dat ick de Heere zy.
15 Also wil ick myne grimmicheyt volbren-
gen aen der Wandt/ende aen die/ diese met
loosen kalcke plaesteren/ende tot v seggen:
Hier is noch Wandt noch Plaesteraer
16 Dat zijn de Propheten Israels/ die Jeru
salem propheteren/ i ende predicken van vre
de/so daer doch gheen vrede en is/ spreeckt
de Heere Heere.
17 Ende ghy menschen kindt richtet v aen-
gesichte teghen de Dochteren in uwē volc-
ke: welcker propheteren wt haren herten/
ende prophetееrt teghen haer/
18 Eñ spreeckt: So spreeckt de Heere Heere:
Wee v/ghy die den lieden kussenen maket
onder de armen/eñ peulwen tot den hoof-
den/beyde ionghen ende ouden/die zielen te
vanghen; k wanneer ghy nu de zielen ghe-
vanghen

a Ezec.14.9
b Ezec.14.9 ende 34.2. Jere.23.1. Mich.3.5.
c Je.27.10.15
d Dat is/ Haer predicken ende leeren.
e Esai 3.12.
f Jere.6.14. ende 8.11.
g Ezec 22.26 De wandt bouwē/dat is arbeyden ende doen/ wat men leeret: Plaesteren/is/toesegginghe doen ende troostē/ dat het sal goet worden/ so doch alle arbeyt verloren is eñ ydel valsche leugen zijn.
h Mat.7.27
i Jere.6.14. ende 8.8.
kussē ende peulwē onder de armen.
k Esai 5.20. Mich.3.5.

uangen hebbet in mynen Volcke/ so segget
ghy den seluen het leuen toe.
19 Ende ontheyliget my in mynen Volcke/
om eener hant vol gersten/ende eens beten
broots wille: daer mede/dat ghy de zielen
ten doot veroordeelt/die doch niet sterven
en souden: en oordeelt die ten leuē/die doch
niet leuen en souden / door uwe leugheuen
onder mynen Volcke/welcke geerne leugē
nen hoort.
20 Daerom spreect dē Heere Heere: Siet/ick
wil aē uwe kussenē/daer ghy de zielē mede
vanghet en troostet / ende wilse van uwen
armen wech rucken: en de zielen die ghy vā
ghet ende vertroostet/los maken.
21 Ende wil uwe peulwen verscheuren ende
myn Volck wt uwen handē l verlossē/dat
ghyse niet meer vanghen en sullet/ en sullet
ghewaer worden/dat ick de Heere zy.
22 Daerom dat ghy het herte der Rechtueer
dighen valschelicken bedroeuet / die ick niet
bedroeuet en hebbe/m en hebbet gesterckt
de handen der Godloosē dat sy hen van ha
ren boosen wesen niet en bekeeren/op dat sy
leuendich bliuen mochten.
23 Daerō en sullet ghy niet meer onnutte lee
re predicken/noch prophetecrē:maer ick wil
myn Volc wt uwen handē verlossen/en ghy
sullet gewaer wordē/dat ick de Heere ben.

l Anders/ wtrucken. Vrome hertē verschricken voor Gods Name: daerom worden sy lichte ick beswaert ende geuanghen mz valscher leere/onder Gods Name voortgebracht.
m Jer.23.14

Dat xiiij.Capittel.

1. Afgoderye weeret Gods woort. 4. en woort met bedriegerye door valsche Propheten/6.daertoe met Gods ernstighen toorne gestraffet.12.Van vier ounerbidlicke plagē Gods/21.daer dannoch sommige/ten trooste der geuangenē te Babel/wtcomē soudē.

a Ezec.20.1.

1 ENde a daer quamen sommighe van den
Oudtsten Israels tot my/ende setteden
hen by my.
2 Doe geschiede des Heeren woort tot my/
ende sprack:
3 Menschen kint/dese lieden hanghen met
haren herten aen haren Afgoden/ende hou
den vaste aen der ergernisse haerer misdaet:
soude ick hen dan antwoorden/ wanneer sy
my vraghen?
4 Daerom spreect met hen/ende segget tot
hen: So spreect de Heere Heere: b Welcker
mensche van dē huyse Israels niet der hertē
aen synen Afgoden hanget ende hout vaste
aen der ergernisse syner misdaet/en comt tē
Propheet:so wil ick de Heere den seluen ant
woorden / als hy verdient heeft met syner
grooter Afgoderye.
5 Op dat het huys Israels bedrogen worde
in haren herten/daerom/dat sy van my ge
weken zyn/door menigherley Afgoderye.
6 Daerō suldy ten huyse Israels seggen: So
spreect de Heere Heere: c Keeret ende wendet
u van uwer Afgoderye/en wendet uwe aen
sichten van alle uwe gruwelen.
7 Want welcker mensche vandē huyse Isra
els/of eē Vreēdelinck die in Israel woonet/
van my wijcket/en met syner herten aen sy
nen Afgod hanget/ende vaste houdt aē der
ergernisse syner Afgoderye/en ten Prophete
comt/dat hy my door hem vraghe/dien wil
ick de Heere selfs antwoorden.
8 Ende wil myn aengesichte teghen den sel
uen settē/dat sy sullen woest/en ten Teeckē
en Spreecwoort worden ende wilse wt my
nen Volcke roepen: dat ghy ghewaer wor
den sullet dat ick zy de Heere.
9 d So doch een e bedroghen Propheet
wat spreeckt / dien wil ick de Heere weder
om laten bedroghen worden:ende wil myne
handt ouer hem wtstrecken / ende hem wt

b Jsa.12.20
c Ezec.20.18
d 1.Re.22.23 Job.12.20. Ezech 13 2. ende 14.3.
e Dat heet/ met goeden woorden bedriegē/oDel goet/wt eygenen goetduncke sonder Gods woort spreken/dié sullen syne goede woorden selfs bedriegen/tot synē ongheluckē.

mynen Volcke Israels raepen.
10 Also sullen sy alle beyde hare misdaet dra
gen:als de misdaet des vragers/also sal oock
zyn de misdaet des Propheten.
11 Op dat sy het huys Israels niet meer en
verleyden van my/ en hen niet meer veront
reynighen in allerley harer ouertredinghe: f
maer sy sullen myn Volck zyn/ ende ick wil
haer God zyn/spreeckt de Heere Heere.
12 Ende des Heeren woort geschiede tot my/
ende sprack:
13 Ghy menschen kint/wanneer het Lant aen
my sondiget/ende my daertoe versmadet:so
wil ick myn hant ouer dat selue wtstrecken/
g ende den voorraedt des broodts wech ne
mē/ende wil daer dierte tyde henen schicken/
dat ick beyde den menschen ende vee/ daerin
ne wtroepe.
14 h En wanneer dan schoon de dry mannen:
Noah/Daniel/ende Job daerinne warē/ so
souden sy alleene haer eygen zielen verlossē/
door hare gherechticheyt/spreeckt de Heere
Heere.
15 Ende wanneer ick boose ghedierten in het
Lant brengen woude/die de liedē wech ruy
meden/ende dat selue verwoesteden/dat nie
mandt daerinne wandelen koude voor den
ghedierten.
16 En dese dry mannen waren daer ooc inne:
so warachtich als ick leue/ spreect de Heere
Heere/sy en souden noch soons noch dochte
ren verlossen/ maer alleene hen selfs/en het
Lant moeste woest worden.
17 Oock wanneer ick het sweert comen liete/
ouer het Lant/en spreke: Sweert varet door
het Lant ende soude also beyde menschen en
vee wtroepen.
18 Ende de dry mannen waren daerinne: so
warachtich als ick leue/ spreeckt de Heere/
Heere/sy en souden noch soons noch dochte
ren verlossen:maer sy alleene soudē verlosset
zyn.
19 Of/so ick pestilentie in het Lant schicken/
en myne grimmicheyt ouer datselue wtgietē
woude/en bloet verstorten/also dat ick bey
de menschen ende vee wtroepde.
20 En Noah/Daniel/en Job/waren daerin
ne:so warachtich als ick leue/ spreect de Hee
re Heere/sy souden noch soons/noch dochte
ren/maer alleene haer eygen ziele/door hae
re gherechticheydt verlossen.
21 Want so spreect de Heere Heere:So ick my
ne vier boose straffē/als het sweert/honger/
boose gedierte/en pestilentie/ ouer Jerusalē
schicken sal/i dat ick daerinne wtroepe/bey
de menschen ende vee:
22 Siet / so sullē sommige daerinne ouerbly
uende daeruan comē/die soons en dochteren
wt brenghen sullen/en tot u hier herwaerts
comen/dat ghy sien sullet/hoe het hen gaet/
ende u troosten ouer den ongelucke/ dat ick
ouer Jerusalem hebbe komen laten.
23 Sy sullen uwē u troost zyn/ wanneer ghy
sien sullet/hoe het hen gaet: ende ghy sullet
gewaer worden. dat ick het niet sonder oor
sake ghedaen en hebbe. wat ick daer in ghe
daen hebbe/spreeckt de Heere Heere.

Dat xv.Capittel.

1. De Heere vergheleecket Jerusalem by den Wyngaerthoute.

1 ENde des Heeren woordt gheschiede tot
my/ende sprack:
2 Ghy menschē kint/wat ar is het hout
vanden Wynstocke/voor den anderē houte/
of een Wynrancke/voor den anderen houte
inden Woude.
3 Neemt mense oock ende maeckt wat daer
van: of maecktmen daer oock eenen naghel
daer/

f Ezec.11.20 Jere.24.7. ende 31.33. Hebr.8 10.
Vier plagē Gods.
I. Honger.
g Ezec.4.16 ende 5.16.
h Jer.15.1. Noah. Daniel. Job.
II. Boose ghedierten.
III. Sweerdt.
IIII. Pestilentie.
i Jer.17.17.
k De geuāgenē te Babel werden vrolick/dat die te Jerusalem oock geuanckelic tot hen komen moestē: van welckē sy/als de afvalligē versmadelicken gehoont waren.
ar An.woort wt de wyngaerthoute onder allen houte/ende van dē wyngaertscheute onder dē hout en inden woudē.

van/ daer men wat aenhanghen mcughe?
4 v Siet/ men werpt het in het vyer/ dat
het verteert wordt/ dat syne beyde eynden
het vyer verteert/ ende zijn middelste ver-
bernet: waer toe soude het nv deughen?
deucht het dan oock ergens toe?
5 Siet/ doe het noch gantsch was/ en
kondemen daer niets van make: hoe vele
weyngher kanmen daer nu voortaen wat
van maken/ so het het vyer verteert ende
verbrandt heeft?
6 Daerom spreect de Heere Heere: Gelijck
als ick het hout vanden Wijnstocke/ voor
anderen houte inden Woude/ den vyere te
verteeren gheue: alſo wil ick met den in-
wooners te Jerusalem/ oock ommegaen.
7 En wil mijn aengesichte tegē haer settē/
dat sy den vyere niet ontgaen en sullen/
c Jere.12.15 ende 22.15. maer het vyer salse verslinden: c ende ghy
lieden sult het ghewaer worden/ dat ick de
Heere ben/ wanneer ick myn aengesichte
tegen v lieden sette/
8 En het landt woest make/ daeromme/
dz sy my versmadē/ spreect de Heere Heere.

Dat xvj. Capittel.

1. Gods wonderbare liefde eñ trouwe/ 15
wordt van synen volcke met grooter on-
danckbaerheyt eñ ontrouwe vergolden/ 35
daerop wort hen aengeseyt hare straffe. 44
ende der Heydenen sonde voor kleyne ghe-
rekent/ 53. Aent eynde is een troostelicke
toesegginghe Godlicker ghenade/ dat hy
wil hare ghevanckenisse wenden/ 60. ende
hare met tsamen dē getale der Heydenen/
tot hem bekeeren.

1 Ende des Heeren woort gheschiede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kindt/ openbaert der
Stadt Jerusalem hare gruwelen/
a † Anders/ wooninge/ of/ woonste-de. 3 En spreect: So spreeckt de Heere Heere
tot Jerusalem: V gheslachte a † eñ ghe-
boorte/ is wt der Cananiters lande: b
v Vader van den Amoriteren/ ende uwe
b Ezec.16.45 Moeder vanden Hethiteren.
4 Vwe ghebooorte is also gheweest: Vwen
Navel/ doe ghy geboren werdet/ en is niet
besneden/ so en heeftmē v oock met water
niet ghebadet/ dat ghy reyne werdet/ noch
met Soute ghewreuen/ noch in Windelen
ghewonden.
5 Want niemanden en iammerde uwer/
dat hy hem ouer v ontfermet hadde/ ende
v der stucken een bewesen: maer ghy wer-
det op het Veldt geworpen: alſo verachtet
was uwe ziele/ doe ghy ghebooren waret.
6 Ick doch/ ginck voor v voor by/ eñ sach
v in uwen bloede ligghen/ eñ sprack tot v/
doe ghy so in uwen bloede laget: Ghy sult
leuen: Ja tot v sprack ick/ doe ghy so in
c Esaie.5.1. Jere.11.16. uwen bloede laget: Ghy sult leuen.
7 c En hebbe v opgetogen/ eñ laten groot
worden/ als een vrucht op den Velde: ende
waret nu gewassen/ ende groot eñ schoon
ghewordden: uwe Borsten warē gewassen/
eñ haddet schoon lanck hayr ghekregen:
doch ghi waret noch bloodt eñ beschaemt.
d Dat is/ ghy waeret manbaer. 8 En ick ginck voor v voorby/ eñ sach v
aen: ende siet/ het was de tijdt/ om v d te
e Of/ slippē/ boelen: doe spreydde ick myne e gheeren
ouer v/ eñ bedeckte uwe schamelheyt: ende
ick ghelobde het v/ ende begaf my met v
in een verbont/ spreeckt de Heere Heere/
dat ghy myne zijn soudet.
9 En ick badede v met water eñ wiesch v
van uwē bloede/ eñ salfde v met Balsem.
10 En bekleedede v met ghestickten kleede-
ren/ eñ tooch v f seemesche schoon aen: ick
gaf v syne kleederen/ ende zijden sluyers.
11 En verchierde v met kleynodien/ eñ leyde
gesmijde aen uwe armen/ ende ketenen aen
uwen hals.
12 Ende gaf v spanghen aen v Voorhooft/
eñ oorenringhen aen uwe Ooren/ ende eene
schoone kroone op het Hooft.
13 Summa/ ghy waret ghecieret met enckel
Goudt eñ Siluer/ eñ bekleedet met enckel
Lijnwaedt/ Zijden ende Ghestickten: ghy *g Of/ semels † And. Tar-wenbloeme*
atet oock enckel g † Semelmeel/ Heunich/
eñ Olye/ ende waret wtermaten schoone/
ende verkreget het Koninckrijcke.
14 En uwen roem wert luydtbaer onder den
Heydenen/ uwer schoonheydt haluen/ die *h Of/ ver-ciersel.*
gantsch volkomen was/ door het h cieraet/
dat ick aen v ghehangen hadde/ spreeckt de
Heere Heere.
15 Doch ghy verlietet v op uwe schoonheyt/
eñ dewijle ghy so beroemet waret/ dreefdy
hoererye also/ dat ghy v eenen yegelicken/
wie daer voorby ginck/ ghemeyn makedet/
ende dedet synen wille. *i Hose.2.8.*
16 Ende i namet van uwen kleederen/ ende
makedet v bonte Altaren daeruan/ ende *k Jere.2.3.5*
bedreuet uwe hoererye daer op/ k als noyt
ghescheidt is/ noch gheschieden sal. *l Esaie.46.6*
17 l Ghy namet oock v schoone m tuych/ dat *Ezech.20.31*
ick v van mynen Goude ende Siluer ghe- *Hosee.2.7.*
gheuen hadde/ ende makedet v n Mans- *ende 13.2.*
beelden daeruan/ eñ bedreuet uwe hoererye *m Of/ baggē*
met den seluen. *n Deu.4.16.*
18 Ende namet uwe ghestickte kleederen/
eñ bedecktetse daer mede/ ende myne Olye
ende rueckwerck leydet ghy hen voor.
19 Myne spijse/ die ick v te eten gaf/ Semel-
meel/ Olye ende Heunich/ leydet ghy hen
voor/ ten soeten reucke.
20 Ja het quam daer henen/ spreeckt de *o Leuit.18.21*
Heere Heere/ o dat ghy namet uwe Sonen *ende 20.2.*
ende Dochteren/ die ghy my † ghebooren *Jere.32.35.*
haddet/ ende offerdetse den seluen te ver- *Ezech.20.31*
slinden: Meyndy dan/ dat het een p slecht *† Anders/*
dinck zy/ om uwe hoererye? *ghebaert.*
21 Dat ghy my myne kinderen slachtet/ *p Of/ kleyn.*
ende laetse den seluen verbranden?
22 Noch en hebdy in alle uwen grouwelen
ende hoererye/ noyt ghedacht aen die tijdt
uwer ieughet/ hoe bloodt ende naeckt dat
ghy waret/ eñ in uwen bloede laghet.
23 Bouen alle dese uwe boosheyt/ (ach wee/
wee v/) spreeckt de Heere Heere/
24 Bouwedet ghy v Berchkercken/ ende
makedet v Berchaltaren/ in allen wijcken:
25 En voor aen op allen straten/ bouwedet
ghy uwe Berchaltaren/ ende makedet uwe *q † An. dedet uwe beenen open.*
schoonheyt tot enckel grouwelen/ ende q †
gherdedet met uwen beenen teghen alle/
die daer voorby gingen/ eñ bedreuet groote
hoererye. *r Ezec.23.21*
26 r Eerstwerf/ bedreefdy hoererye met den
kinderen Egypti/ uwē Nabuers/ die groot
vleesch hadden/ ende bedreuet groote hoe-
rerye/ my tot toorne te verwecken.
27 Doch ick streckede myne handt wt tegen
v/ ende stuerde sulcke uwe wijse/ ende gaf v
ouer inden wille uwer vyanden/ den Doch-
teren der Philisteen welcke hen schaemden
voor uwen onbeschaemden wesen. *s Ezech.23.12*
28 s Daer na bedreefdy hoererye met den
kinderen Assur/ ende en kondet dies niet
satt worden.
29 Ja due ghy met hen hoererye ghedreuen
haddet/ ende dies niet sat wordē en kondet/
makedet ghy der hoererye noch meer/ inden *t † Anders/ Ach hoe is doch v herte so swacke*
lande Chanaan/ tot in Chaldea: noch en
kondet ghy daer mede oock niet satt wordē.
30 t † Hoe sal ick v doch v herte besnyden/
spreeckt de Heere Heere/ dewijle dat ghy

sulcke wercken eener grooter Ertzhoeren doet?
31 Daer mede dat ghy uwe Berchkercken
bouwet/ voor aen op allen straten/ ende uwe
Altaren makedet in allen wycken.
32 Daer toe en waret ghy niet als een
ander hoere / diemen met gelde koopen
moet/ noch als de overspeelderschen/ die in
de stede hares mannes andere toelaet/
33 Want allen anderen hoeren gheeftmen
gelt: doch ghy geeft allen uwen Boeleer-
ders gelt toe / ende schencket hen / dat sy
tot u komen uyt allenthalven/ ende hoererye
met u bedryven.

u Of/ alomme.
† And. van allen plaetsen.

34 Ende het teghendeel vindetmen aen u/
voor anderen Wyven/ met uwer hoererye/
dewyle men u niet na en loopt / maer dat
ghy gelt toegeeft/ ende men u geen ghelt
toe en geeft: also bedryfsdy het tegendeel.
35 Daerom ghy Hoere/ hoort des Heeren
Woordt.
36 So spreeckt de Heere Heere: Dewyle
ghy dan so x † milde ghelt toegheeft/ ende
uwe schamelheyt/ door uwe hoererye tegen
uwe Boelen/ ontblootet/ ende teghen alle
Afgoden uwer gruwelen/ ende vergiet het bloet
uwer Kinderen/ y welcke ghy hen offert:
37 Daeromme siet/ so wil ick versamelen
alle uwe Boelen/ met welcken ghy wellust
bedreven hebt/ met tsamen allen / die ghy
voor vrienden houdet/ tot uwen vyanden:
ende wilse beyde tegen u versamelen allent-
halven/ z ende wil hen uwe schamelheydt
ontblooten / dat sy uwe schamelheydt
gantsch sien sullen.
38 a Ende wil het Recht der Overspeelder-
schen ende Bloetvergieterschen/ over u gaen
laten/ ende wil u bloedt verstorten/ met
grimmicheyt ende yver.
39 Ende wil u in hare handen gheven/ dat sy
uwe Berchkercken afbreken/ ende uwe Berch
altaren u † ammerucken/ ende u uwe kleederen
uyt trecken/ ende u uwe c † schoone tuych nemen
ende u naeckt ende bloodt sitten laten.
40 b Ende sullen hoopen Volcx over u
brengen/ ende u steenigen/ ende met haren
sweerden verhouwen:
41 c Ende uwe huysen met vyere verbran-
den ende u d recht doen/ voor den ooghen
veler Wyven: Also wil ick uwer hoererye
een eynde maken/ dat ghy niet meer en sult
noch ghelt toe gheven.
42 Ende wil mynen moedt aen u koelen/
ende mynen yver aen u versadighen/ dat
ick ruste/ ende niet meer toornen en dorve.

x † An. uwe onderleyde hier voor gheeft.
y 2.Re.16.3. ende 17.17. Deut.12.31. ende 18.9. Jere.7.30. ende 19.5.
z Esai.47.3. Nahum 3.5 Schamelheyt ontblooten, heet hier niet anders/ dan dat sy gheweldichlick verstoort/ ende haer Regiment te niete geworden is.
a Ezech.23.10.45.
b † And. te nieten doen.
c † Anders/ kostelicke juweelen.
d Levi.20.10
e 2.Reg.25.9

43 Daerom/ dat ghy niet ghedacht en hebt
aen de tyt uwer f jeught/ maer my met alle
desen tot toorne verwecket: daerom wil
ick u oock/ alle u doen op den kop leggen/
spreeckt de Heere Heere: g † hoewel ick
daer mede niet gedaen en hebbe/ na den h
laster in uwen grouwelen.
44 Siet/ alle die daer een Spreeckwoordt
plegen te gebruycken / die sullen van u dit
Spreeckwoordt segghen: De Dochter is
als de Moeder.
45 Ghy zyt uwer Moeder Dochter/ wel-
ke van haren Manne ende Kinderen liep:
ende zyt eene Suster uwer Susteren / die
van haren Mannen ende Kinderen
uwe Moeder is eene vand
ende uwe Vader een Amo
46 Samaria is uwe gr
haren Dochteren/ die
woonet/ ende Sodom is
met haren Dochteren/ d
ter zyden woonet.
47 Hoewel ghy dan
hebt na haren wese
haren gruwelen: daer

f Of/ ionckheydt.
g † And. dat ghy uwe roeckeloose ghedachten niet vernoemet / in alle uwen/ etc.
h Luth Vide Hebreum/ et rode metros/ si potes.
i Ezech.16.3

aen / dat ghy het erger ghemaeckt hebt/
dan sy / in alle uwen wesen.
48 So waerachtich als ick leve/ spreeckt de
Heere Heere/ Sodom uwe Suster/ met tsa-
men haren Dochteren heeft so niet gedaen/
als ghy/ ende uwe Dochteren.
49 Siet/ k dat was uwer Suster Sodom
misdaet: l Hoochmoet/ ende in alles dinges
de volheyt/ ende goede vrede/ dien sy ende hare
Dochteren hadden/ daerentegen den armen
ende nootdruftigen en holpen sy niet:
50 Maer waren stout/ ende deden gruwelen
voor my: n daerom hebbe ickse oock wech
ghedaen/ doe ick begonde daer in te sien.
51 o So en heeft oock Samaria niet de
helfte uwer sonden gedaen: maer ghy hebt
uwer gruwelen so vele meer dan sy gedaen/
dat ghy uwe Suster schier vroom ghe-
maeckt hebt / teghen alle uwe gruwelen/
die ghy ghedaen hebt.
52 So draecht nu oock uwe schande/ ghy
die uwe Suster vroom maeckt door uwe
sonde/ in welcker ghy grooter grouwelen
dan sy/ gedaen hebt/ ende maeckt se vromer
dan ghy zyt: so weest nu ooc schaemroodt/
ende draecht uwe schande / dat ghy uwe
Suster vroom ghemaeckt hebt.
53 p Ick wil dannoch hare ghevanckenisse
wenden/ namelick/ de ghevanckenisse deser
Sodom/ ende harer Dochteren/ ende de
ghevanckenisse deser Samaria/ ende harer
Dochteren/ ende de ghevangenen uwer tegen-
woordiger gevanckenisse met tsamen hen.
54 Dat ghy dragen moetet uwe schande ende
q hoon/ voor alles dat ghy ghedaen hebt/
ende ghy dan noch evenwel getroostet wordet
55 Ende uwe Suster dese Sodom / ende hare
Dochteren/ sullen bekeeret worden/ als sy te
vooren geweest zyn/ ende Samaria ende hare
Dochteren/ sullen bekeeret worden/ als sy
vooren gheweest zyn: daer toe ghy ooch/
ende uwe Dochteren/ sullet bekeeret wor-
den/ als ghy te voren gheweest zyt.
56 Ende en sult niet meer de selve Sodom
uwe Suster roemen/ als ter tydt uwes
hoochmoets.

Sodome misdaedt.
k Gen.13.24
l Hoochmoet heet/ Godt trotzen/ zyn woordt verachten/ ende hoop eygens wysheyt ende macht verlaten/ even als ware daer gheen God. Maer sulcke verachtinge Gods is/ daer toe de volheydt ende goede vrede, daer volget ooc allerley moetwille na.
m † And. overvloedt van broode/ ende etc.
n Gen.19.24. Luce.17.29. Deut.29.23.
o Jere.3.11
Sodom bediedet hier Juda/ gelyc Samaria Israel: ende spreeckt van den nieuwen Verbonde/ daer de gantsche Werelt mede tot Christo bekeeret is.

57 Doe uwe boosheyt noch niet ontdecket
en was: als ter tyt / doe u de Dochteren
Syrie/ ende de Dochteren der Philisteen
allenthalven schenden/ ende verachteden u
omme ende omme.
58 Doe ghy moestet uwen laster ende gruwel
draghen / spreeckt de Heere Heere.
59 Want so spreeckt de Heere Heere: r Ick
wil u doen/ als ghy ghedaen hebt/ dat ghy
den eedt verachtet/ ende brecket het Verbont.
60 Ick wil dannoch dencken aen myn
Verbondt/ dat ick met u ghemaket hebbe/
ter tydt uwer ieughet/ s ende wil met u
een eewich Verbondt maken.
61 So suldy aen uwe wegen dencken/ ende u
schamen/ wanneer ghy uwe groote ende
kleynste Susteren/ tot u nemen sult/ die ick u
tot Dochteren gheven sal: doch niet uyt
uwen Verbonde/
62 t Maer ick wil myn Verbondt met u
maken: dat ghy ghewaer worden sult/
dat ick de Heere sy.

p Amos.9.14
q Of. smaedinghe.
r Exo.21.24. Levit.24.19. Jere.50.15. ende 51.49. Joel.3.7.
s Esai.55.3. Jere.31.31. Hebr.8.8. Ezech.37.26
t Jere.31.33 32.33.34.

a Ezech. 24. 3.
b De Joden te Jerusalē bespotteden de Prophetē eñ de Liedē/ die hen den Koninck te Babel ouerghegheuen hadden/ eñ hadden hen na Babel voeren latē: daerom predicket Ezechiel hier/ dat de ouergebleuenen te Jerusalem/ oock ghewislick wech moetē/ welcker van dē Koninck te Babel af ghevallen waren/ ende verlietē hen op der Egyptenaers hulpe. De eerste Arendt/ is de Koninck vā Babel: de bouensten tack op Libano/ is de Koninck Jechonia/ die daer wech gevoeret wert: het Kremerlāt, is Babel: het zaet dat loose inghesettet is/ is Zedekias/ die soeckt hulpe by dē Koninck in Egypten. Dit is de ander Arendt: doch het en halp hē niet.
Dani. 7. 4.
c Dani. 7. 4. 4. Esd. 11. 1.
Hese. 1. 10. ende 10. 14.
d † Anders/ spruyten.
e Of/ nederē.
f † And. den

1 Ende des Heeren woordt geschiede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kint/ geeft den huyse
Israels een a raetsel voor/ ende eene ghe-
lyckenisse/
3 Eñ spreect: So spreeckt de Heere Heere:
b Een groot c Arendt met grooten vleu-
ghelen/ langhen vlercken/ eñ vol vederen/
die bondt waren/ quam op Libanon/ ende
nam de d † tacken van den Cederen:
4 Ende brack den bovensten tack af ende
voerde dien in het Kremerlant/ eñ settede
hem in de Stadt/ daermen koophandelt.
5 Hy nam oock zaedt wt dē seluen Lande/
ende saeyde het in dat selue goede Landt/
daer vele waters is/ eñ settede het loose in
6 Ende het wies/ ende werdt een groot
wtghebreydet Wijnstock/ doch hadde het
eenen e leegen stamme: wāt syne rancken
buygeden haer tot hem: eñ syne wortelen
waren onder hem: ende was als een
Wijnstock/ die ranckē kreech/ eñ tacken.
7 Eñ daer was een ander groot Arendt/
met grooten vleughelen/ eñ vele vederen:
eñ siet/ de Wijnstock hadde een verlangen
aen synen Wortelen tot desen Arendt/ ende
streckede syne Rancken wt teghen hem/
dat hy gewatert worde van f † der plaetse
syner planten.
8 Eñ was doch op eenen goeden Lande/
aen vele waters gheplantet/ dat hy wel
hadde konnen tacken brengen/ vruchten
dragen/ eñ een heerlick Wijnstock wordē.
9 So spreeckt nv: Also seydt de Heere
Heere: Soude die ghedyhen? Ja men sal
syne wortelē wt roeyen/ eñ syne vruchten
afsnyden/ ende sal verdorrē/ dat alle zijns
ghewasses bladeren verdorren sullen: ende
het en sal niet gheschieden/ door eenen
grootē Arm noch vele volcks/ op datmen
hem van synen Wortelen wech voere.
10 Siet/ hy is/ tis waer/ geplantet: doch/
soude hy ghedyhen? Ja/ so haest als hem
de Oostenwint aenroeren sal so sal hy ver-
dorren/ op der plaetse synes wassens.
11 Ende des Heeren woordt geschiede tot
my/ ende sprack:
12 Lieve/ spreeckt tot den ongehoorsamen
huyse: Weet ghy niet/ wat dat is? ende
spreeckt: Siet/ g de Coninck te Babel
quam te Jerusalem/ ende nam haren
Coninck/ ende hare Vorsten/ eñ voerdese
wech tot hem/ na Babel.
13 Ende nam vanden Coninckl[y]cken zade/
ende maeckte een verbont met hem/ ende
nam eenen eedt van hem: doch de Gewel-
digen inden Lande nam hy wech/
14 Op dat het Coninckrycke ootmoedich
bleue eñ hem niet en verhieue: op dat zijn
verbondt ghehouden worde/ eñ bestonde.
15 Doch/ dat selue (zaedt) viel van hem af/
eñ sandt syne h Boodtschap in Egypten/
datmen hem peerden eñ vele volcks schic-
ken soude: soude het dien wel slaen? soude
hy daervan komen/ die sulcks doet? ende
soude die/ die het verbont breket/ daervan
komen?
… eich als ick leue …

18 Want dewijle hy den Eedt verachtet/
eñ het Verbondt gebroken heeft/ daer hy
syne hant op ghegeuen heeft/ eñ sulcks alte
mael doet/ en sal hy daer niet van komen.
19 Daeromme spreeckt de Heere Heere also:
So warachtich als ick leue/ so wil ick
mynē Eedt/ die hy verachtet heeft/ eñ mijn
Verbont/ dat hy ghebroken heeft/ op synen
kop brenghen:
20 i Want ick wil mijn Nette ouer hem
werpen/ eñ hy moet in myner Jacht ghe-
vāgen wordē; eñ wil hē na Babel brengē/
eñ wil aldaer met rechten/ k ouer dien/ dat
hy hem also aen my vergrepen heeft.
21 Ende alle syne veldtvluchtigen/ die hem
aenhangen/ sullen door het sweert vallen/
eñ hare overblijvende sullē in alle Winden
verstroyt worden: eñ sult het gewaer wor-
den/ dat ick het de Heere ghesprokē hebbe.
22 So spreeckt de Heere Heere: l Jck wil
oock vā dē tacken des hoogē Cederbooms
nemen/ eñ bouen van synen tacken een m
teederlick rijs breken/ eñ wil het op eenen
hoogen opgehoopten Berch planten.
23 Namelickē/ op dē hoogē Berch Jsraels/
wil ick hem planten/ dat het tacken kryge/
eñ vruchten brenge/ eñ een heerlick Ceder-
boom worde/ also/ dat allerley Voghelen
ondt hē woonē/ eñ allerley vliegende onder
de schaduwe syner tacken blyuen meugen.
24 Eñ alle Veldtboomen sullen ghewaer
wordē/ dat ick de Heere/ dē hoogen Boom
vernedert/ eñ dē nederigen Boom verhoo-
get hebbe: eñ dē groenen Boom verdorret/
eñ dē dorrē Boom groenende gemaect heb
be: ic de Heere/ spreke het/ eñ doe het oock.

Dat xviij. Capittel.

1. Een yegelick sondiget eñ doet wel/ hē
seluen/ 21. den boetveerdigen sondaer/ wor-
den syne sonden/ 24. eñ den afvalligen recht
veerdigen syne gerechtichedē niet gedacht.
30. Warachtighe bekeeringhe weerdt den
ongheval ende doodt.

1 Ende des Heeren woort ghschiede tot
my/ ende sprack:
2 Wat dryft ghy onder v in den lande
Jsrael/ dit spreeckwoordt/ ende spreeckt: a
De Vaderen hebbē v † suere Wijndruyuen
gheten/ doch den Kinderen zijn de Tanden
stomp daer van ghewordden.
3 So warachtich als ick leue/ spreeckt de
Heere Heere: Sodanich spreeckwoordt en
sal niet meer onder v lieden gaen in Jsrael.
4 Want siet/ c alle zielen zijn myne: des
Vaders ziele is so wel myne als des soons
ziele: d welcke ziele sondiget/ die sal steruē.
5 e Wanneer nv yemandt vroom is/ die
recht ende wel doet:
6 Die op den Bergen niet en eett/ die syne
Oogen niet op en heft tot den Afgodē des
huys Jsraels/ ende zijns naesten Wijf niet
en bevleckt/ eñ en leydt niet by den Wijue
in haerer kranckheydt.
7 Die niemandt schade en doet/ die den
schuldenaer zijn pandt weder gheeft/ die
niemandt met ghewelt wat neemt/ f die
den hongerigen zijn Broodt mede deylet/
ende den naeckten kleedet.
… eenē g woecker en dryft/ die niemāt
… die zijn hant van den onrechte
… schen dē lieden recht oordeelt/
… en Rechten wandelt/ ende
… houdt/ dat hy ernstlicken
… t is een vroom Man/ i die
… / spreeckt de Heere Heere.
… eenen sone k † genereert/
… een Moorder/ die bloet
… ser stucken een doet/

k Of/ om dies wille.
i Hese. 12. 13. ende 32. 3.
l Psal. 29. 5.
m Dat is/ Den Heere Christum/ die is vandē hoogen Cederboome. dat is/ wt den volcke Gods/ ende van den stamme. Dauids.
a Jere. 31. 29. Tren. 5. 7.
b † Anders/ herlingen.
c Psal. 24. 1.
d Deu. 24. 16
e Leui. 16. 4.
Eens vromen Mans wercken.
f Esai. 58. 7. Tob. 1. 17. ende 4. 13. Mat. 25. 35. 4. Esdr. 1. 21.
g Psalm. 15. 5
h Leuit. 18. 4
i Rom. 10. 5.
Eens Godeloosen wercken.
k † Anders/ gegenereert heeft.
l Jaco. 2. 10.

11 Ende der anderen stucken gheens doet/
maer eet op den Berghen/ eñ beulecr zijns
naesten wijf
12 m Beschadiget de aemen ende ellendigē/
met gewelt wat neemt/ het pāt niet wedet
en geeft/ sijne oogen opheffet tot den Afgo
den/ daermede hy eenen grouwel begaet/
n Exo.22.25 13 n Geeft op woecker/ ouersettet: soude die
Deut.23.19. leuē/ hy en sal niet leuē: maer dewijle hy al
le sulcke grouwelē gedaen heeft/ sal hy des
doodts steruen: zijn bloedt sal op hem zijn.
14 So hy daerentegen eenen sone genereert/
die alle sulcke sōde siet/ die zijn vader doet/
ende hem vreest/ ende also niet en doet/
15 Eet niet op den Bergen/ heft sijne oogen
niet op tot den Afgodē des huys Israels/
beuleckt zijns naesten wijf niet/
16 Doet niemant schade/ behoudt het pant
o Esa.58.7. niet/ niet met gewelt wat en neemt/ o deylt
Tob.1.17. zijn broot mede den hongerigen/ ende klee-
Mat.25.35. det den naecten:
17 Die zijn hant vā onrecht afkeeret/ neemt
geenen woecker noch ouersettinghe/ maer
p Leui.18.4 hout mijne Geboden/ p ende leeft na mijnē
Rechten/ die en sal niet steruen om zijns va
ders misdaedt wille/ maer leuen.
18 Doch zijn vader die ghewelt en onrecht
gebruyckt/ ende onder sijnen volcke gedaē
heeft/ dat niet en deucht/ siet/ de selue sal
steruen/ om sijner misdaet wille.
19 So spreeckt ghy lieden: Waerom sal dan
eensone niet dragen zijns vaders misdaet?
daerom dat hy recht ende wel gedaē/ ende
alle mijne Rechten ghehouden ende gedaē
heeft/ sal hy leuen.
p De.24.16 20 Wāt welcke ziele die sondiget/ die sal ster
2.Reg.24.6 uen: q de sone en sal niet dragen de misdaet
2.Par.25.4. des vaders/ ende de vader en sal niet dra-
r Haba.2.4. gē de misdaet des soons: maer des Recht-
Heze.14.20. ueerdigen gerechticheyt sal ouer hem zijn/
Roma.1.17. ende des Onrechtueerdighen ongherech-
ticheyt sal ouer hem zijn.
f Iere.18.7. 21 f So hem nu de Godloose bekeert van al
Esaie 55.7. le sijnen sonden/ die hy gedaen heeft / ende
Ezech.33.14 houdt alle mijne Rechten/ ende doet recht
ende wel: so sal hy leuen/ ende niet steruen.
God en be- 22 Alle sijner ouertredinghe die hy begaen
gheert des heeft/ en sal niet gedacht worden: maer sal
sondaers leuē om der gerechticheyt wille die hy doet
doot niet. 23 t Meyndy dat ick een welgeuallē hebbe/
t Ps.30.4.6 aen den doodt des Godloosen/ spreeckt de
Ezech.33.11. Heere Heere/ ende niet vele meer dat hy hē
2.Pet.3.9. bekeere van sijnen wesen/ ende leue/
u Ezec.3.20. 24 u Eñ so hem de Rechtueerdige keert van
sijner gherechticheyt/ eñ doet wat quaets/
eñ leeft na allen grouwelē die een Godloose
doet: soude die leuen? Ja alle sijner gerech-
ticheyt die hy gedaen heeft/ en sal niet ghe
dacht wordē/ maer in sijner ouertredinghe
eñ sondē die hy gedaē heeft/ sal hy steruen.
x Hes.33.17. 25 Noch spreeckt ghy lieden: x De Heere en
20. handelt niet recht: so hooret nu ghy van
den huyse Israels: Is het niet also/ dat ick
recht hebbe/ ende ghy onrecht hebbet?
26 Wāt wanneer hem de Rechtueerdige kee
ret van sijner gerechticheyt/ eñ doet quaet/
so moet hy steruen: hy moet Ja om sijner
boosheyt wille/ die hy gedaen heeft/ steruē.
y Esa.55.7. 27 y Wederom/ wanneer hem de Godloose
keeret vā sijner ongerechticheyt/ die hy ge-
daen heeft/ ende doet nu recht ende wel/
die sal zijn ziele leuendich behouden.
28 Want dewijle dat hy siet/ ende bekeeret
hem van alle sijner boosheydt/ die hy ghe-
daen heeft/ so sal hy leuē/ ende niet steruē.
z Ezec.33.17 29 z Noch spreekē die vā dē huyse Israels: De
Heere en hādelt niet recht: soude ic onrecht
hebben: ghy van den huyse Israels hebbet
onrecht.

30 Daerom wil ick v richten/ ghy van den
huyse Israels/ a eenen pegelicken na sijnen a Rom.2.6.
wesen/ spreeckt de Heere Heere: b daerom/ Iob 34.11.
so bekeeret v van alle uwer ouertredinghe/ Apoc.2.23.
op dat ghy niet vallen en moetet / om der Iere.18.11.
misdaedt wille. ende 25.5.
31 Werpet vā v alle uwe ouertredinge/ daer ende 35.15.
ghy mede ouertreden hebbet/ c ende maeckt Ione 3.8.
v een nieuwe herte/ ende eenē nieuwē geest: 2.Reg.17.13
want waerom wilt ghy also steruen/ ghy b Mat.3.2
huys Israels? c Heze.11.19
32 Want ick v en hebbe gheen welgeuallen ende 36.26.
aen den doot des steruendē/ spreeckt de Hee d Ezec.33.11.
re Heere: daerom bekeeret v / so sullet ghy Sapie.1.13.
leuen.

Dat xix. Capittel.

1. Geuanckenisse Joahas/ 5. eñ Joia-
kim/ Coninghen Juda/ 10. met tsamen den
ongeual des gantschen volcx.

1 Ghy dan maeckt een weeklaghe ouer de
Vorsten Israels/
2 Ende spreeckt: Waerom leyt uwe
moeder de Leeuwinne onder den a † Leeu- a †An. leeu
winnen/ ende b brengt hare iongen op/ on- wen.
der den ionghen Leeuwen? b Of/ voet/
3 Der selfen eenen/ tooch sy op / ende daer
wert een c ionck Leeuwe van/ die gewende- c Jonge
de hem aen/ de lieden te verscheuren ende te Leeuwe/ be-
verslinden. duydet Jo-
4 Doe dat de Heydenen van hem hoorden/ ahas den
vingen sy hem in haren kuylen/ d eñ voer- Koninck Ju
den hem in ketenen in Egypten landt/ da/ dien de
5 Doe nu de moeder sach dat haer hopen Koninck vā
verloren was/ doe sy lange gehoopt hadde/ Egypten
nam sy eenen e anderen van haren iongen/ hadde
eñ maeckte daer eenen iongen Leeuwe van. wech ghe-
6 Doe die onder den Leeuwinnen wandel- voert.
de/ wert hy een ionck Leeuwe/ die wert het d 2.Re.23.33
oock gewennet/ die lieden te verscheurē en e Beduydet
de verslinden. Joiakim dē
7 Hy leerde hare f Weduwen kennen/ ende Koninck Ju
verwoestede hare Stedē: dat hem het lant/ da/ die Na-
ende wat daer in is/ voor der stemme zijns buchodono
brullens ontsettede. zor geuan-
8 Doe leyden haer de Heydenen wt allen gen hadde
lande rondtom hem henen / ende wierpen 2.Par.36.6.
een Nette ouer hem/ ende vinghen hem in f Die en
haren kuylen/ hebben gee
9 g Ende stieten hem ghebonden in een h ne beschut-
schreeuwercke/ ende voerden hem totten Co tinge/ daer-
ninck te Babel: ende men liet hem verwa- om moeten
ren/ dat zijn stemme niet meer ghehoort en sy hen lijdē
werdt op den Berghen Israels. eñ schatten
10 V moeder was als een Wijnstock/ gelijck laten/
als ghy/ aen het water geplantet/ ende ha- † And. pal-
re vrucht ende rancken/ wiessen van den leysen der
grooten water: berghen.
11 Dat sijne ranckē so sterc werdē/ dat sy tot g 2.Re.25.1.
Heeren scepterē goet waren/ eñ wert hooch 2.Par.36.6.
onder den rancken: ende doemen sach dat Iere.39.1.
hy so hooch was/ ende vele rancken hadde, ende 52.4.
12 Wert hy in grimmicheyt ter Aerdē gere- h Of/ tralie
ten ende verworpen: den Oostenwindt ver werck
dorrede sijne vrucht/ ende sijne stercke ranc-
ken werden verbroken/ dat sy verdorreden/
ende verbrandt werden.
13 Nu dan/ sy is geplantet inder Woestijne/
in eenen dorren dorstighen lande.
14 Ende daer is een vyer wtgegaen van ha-
ren stercken ranckē/ dat verteert hare vrucht
dat in haer geen stercke rancke meer en is/
tot eens Heeren scepter: dat is een klaechlic
ende iammerlick dinck.

Dat xx. Capittel.

1. De Heere wil van den ondanckbarē/
27. ende Afgodischen ongheuraecht zijn/
33. seyt hen doch toe/ hy wil sen ghenadich
uissen ende verstropinghen met scherpen
dwange aen hem houdē/ 40. ende daer na

weder met genade in haer landt brenghen.
XX. Aen het eynde wort de verstooringe Je-
rusalems afghebeeldet
1 Ende a het begaf hem inden seuende Ja-
a Ezec.14.1 ere / aen den tienden daghe der vijfster
Maendt / quamen sommighe vanden
Outsten Israels / den Heere te vragen ende
setteden hem voor my neder.
2 Doe geschiede des Heeren woort tot my /
ende sprack:
3 Ghy menschen kint / segghet den Outsten
Israels / ende spreect tot hen: So spreect de
Heere Heere: Zijt ghy ghecomen my te vra-
ghen? So warachtich als ick leue / ick wil
van v lieden ongheuraecht zijn / spreect de
Heere Heere.
4 Doch wildyse straffen / ghy menschē kint /
so meuchdyse also straffen: Houdt hen voor
de gruwelen harer Vaderen.
5 Ende spreect tot hen: So spreect de Heere
Heere. b Ter tijdt doe ick Israel vercoos / c
b Exo.3.7. verhief ick mijn hant tot dē zade des huys
c Dat is: Ick Jacobs eñ gaf my hen te bekennen in Egyp
bewees my ten lande: Ja ick verhief mijn hant tot hen /
vederlicken ende sprack: d Ick ben de Heere uwe God.
tot hen. 6 Ick verhief Ja ter seluer tijt mijn hant / e
d Exo.20.2 dat ickse leydde wt Egypten lande / in een
Deut.25.6. lant dat ick hen wtvoorsiē hadde / f dat met
e Exo.13.17 Melck eñ Honich vliet / een edel lant voor
ende 14.21. allen landen.
f Nu.13.28 7 Eñ sprack tot hen: g Een yegelick worpe
g Deut.7.5 wech de gruwelen voor synen oogen / eñ en
verontreynicht v niet aen den Afgoden E-
gypti: want ick ben de Heere uwe God.
8 Doch sy waren my ongehoorsaem / ende
en wouden my niet volghen / eñ haerer geen
en wierp de grouwelen voor synen ooghen
wech / eñ en verlieten de Afgoden Egypti
niet: h Doe dachte ick / myne grimmicheyt
h Eze.20.22 ouer haer wt te gieten / eñ alle mynen toor-
ne ouer haer gaen te laten.
9 Nochtick liet het om mijns Naems wille op
dat hy niet ontheylicht en worde voor den
Heydenen / onder dien sy waren / ende voor
dien ick my hen hadde te bekennen gegeuē /
dat ickse wt Egyptenlande leyden woude.
10 Ende doe ickse wt Egyptenlande ghelevt
hadde / ende in de Woestijne ghebracht.
11 i Gaf ick hen myne Geboden / ende leerde
i Exo.20.21 hen myne Rechtē / k door welcke de mēsche
23. leeft / diese houdt.
Leuit.18.3. 12 l Ick ghaf hen oock mynen Sabbath / ten
Deute.4.5. teecken tusschē my ende hen: op dat sy leer-
k Rom.10.5 den dat ick de Heere zy / diese heylighet.
Gala.3.12.13 13 m Doch het huys Israels was my onghe
l Exod.20.8. hoorsaem / oock inder Woestijne / eñ en leef-
ende 31.13.17 den niet na myne Gheboden / ende verachte
Deu.5.12. den myne Rechten / n door welcke de men-
m Exo.32.7 sche leeft / diese houdt / o ende ontheylichdē
n Leu.18.5 mynen Sabbath gātsch seer: p Doe dachte
o Exo.16.28 ick / myne grimmicheyt ouer haer wt te gie-
p Nu.14.12 ten in der Woestijne ende haer gantsch om
te brenghen.
q Oft / te niet 14 r Doch ick liet het om mijns Naems wil
te etc. le / op dat hy niet ontheylicht en worde
r Eze.20.20 voor den Heydenen / voor welcke ickse had-
de wtghelevt.
15 s Eñ hief oock mijn handt op teghen haer
s Nu.14.22 in der Woestijne / dat ickse niet en woude
brenghen in dat lant dat ick hen gegheuen
hadde / dat met Melck ende Honich vliet /
een edel landt voor allen landen.
16 Daerom / dat sy myne Rechtē verachtet / eñ
na mynen Gheboden niet geleeft / eñ myne
t Ezec.22.8 Sabbathen ontheylicht hadden: t want sy
Num.25.2. wandelden den Afgoden haers herten na.
Judic.2.12. 17 Doch mijn ooghe verschoonde haer / dat
ickse niet en verdorue / noch gantsch om en
brochte inder Woestijne.

18 Ende ick sprack tot haren kinderen in der
Woestijne: Ghy en sult na uwer Vaderē ge-
boden niet leuen / ende hare Rechtē niet hou
den / ende v lieden aen haren Afgoden niet
verontreynighen.
19 Want ick ben de Heere uwe God: u na my- u Leui.18.4.
nen Geboden sult ghy leuen / eñ myne Rech- Ezec.18.9.
ten sult ghy houden / ende daer na doen.
20 Eñ myne Sabbathen sult ghy lieden hey-
lighen / dat sy zijn / eē teeckē tusschen my en-
de v / dat ghy lieden wetet / dat ick de Heere
uwe God ben.
21 x Doch de kinderen waren my oock onge- x Nu.25.5
hoorsaem / en leefden na mynen Gheboden
niet / en hielden oock myne Rechten niet / dat
sy daer na deden / y door welcke de mensche y Leu.18.5
leeft / diese houdt / ende ontheylichden myne Ro.10.5.etc.
Sabbathen: z doe dachte ick myne grimmic- z Eze.20.8.
heydt ouer haer wt te ghieten / ende alle my-
nen toorne / ouer haer gaen te laten in der
Woestijne.
22 Ick wende dannoch mijn hant / eñ ick liet
het om mijns Naems wille / op dat hy niet
ontheylicht en worde voor den Heydenen /
voor welcken ickse hadde wtghelevdt.
23 Ick hief oock mijn hant op tegen haer in
der Woestijne / dat ickse verstroyde onder de
Heydenen / ende van malcanderen stuyrde in
de landen.
24 Daerō dat sy myne Geboden niet gehou-
den / ende myne Rechten verachtet / eñ myne
Sabbathen ontheyliget hadden / ende na dē
Afgoden harer Vaderen saghen.
25 Daerō gaf ickse ouer in de leere / die a niet a De rechte
gaet en is / ende in de Rechten / daer sy geen leere Gods /
leuen in hebben en konden. is vrede.
26 Ende verwierpse in haren Offer / * doe sy vreuchde eñ
alle eerstegheboorte door het vyer verbran- het leuen / in
den: op dat ickse verstoorde / eñ sy leerē moe- den heyligē
sten dat ick de Heere zy. Gheeste:
27 Daerō spreect / ghy menschen kint / met dē maer men-
huyse Israels / ende segt tot hen: So spreect schē leere is
de Heere Heere: Uwe vaders hebbē my noch enckel on-
meer ghelastert ende v ghetrotzet. vrede / hertē
28 Want doe ickse in het lant ghebracht had- leedt / ende
de / auer welcke ick mijn handt opgheheuen doot / want
hadde / dat ick het hen gheue / waer sy slechs sy laet der
eenen hooghen Berch ofte dicken Boom sa- conscientie
ghen / aldaer Offerden sy haren Offer / ende geene ruste
brachten daer henen hare onaenghename nach vrede /
gauen / ende roockten aldaer haren soeten hoewel sy
reucke / ende goten aldaer wt hare Dranck- groote din-
offeren. gen doē: als
29 Doch ick sprack tot hen: Wat sal doch de vele offeren /
Hoochte / daer ghy henen gaet? eñ also heet- oock de lief
se tot op desen dach / de c Hoochte. ste kinderen
30 * Daerō spreect tot den huyse Israels: So verbrandē /
spreect de Heere Heere: Ghy verontreyniget als hy indē
v lieden in dat wesen uwer Vaderen / ende Text seydt.
drijft hoererye met haren grouwelen. * Leui.18.21.
31 Ende verontreynicht v aen uwē Afgodē / Deut.12.31.
welcken ghy lieden uwe gauen offert / v eñ ende 18.9.
uwe sonen ende dochteren door het vyer ver 2.Reg.16.3.
brandet tot op den hedighen dach / ende ick ende 17.17
soude my v vanden huyse Israel vragen la- Jere.32.35.
tē? so warachtich als ick leue / spreect de Hee b Tegē my
re Heere / ick wil van v lieden ongheuraecht gestouteert /
zijn. ouermoedic-
32 Daertoe dat ghy lieden dencket: Wy willē liche ghe-
doen als de Heydenen / ende als andere liedē trecht.
in den landen / Hout ende Steenen aenbid- c Anders /
den / dat sal v lieden feylen. Bamath.
33 So warachtich als ick leue / spreect de Hee b Jere.19.5
re Heere / ick wil ouer v lieden heerschen met Deut.12.31
stercker hant / ende wtgestrecten arme / ende ende 18.10
met wtghestudder grimmicheyt. Ezec.16.20.
34 Ende wil v van den volcke / leyden / eñ wt 2.Reg.17.17.
den landen daer ghy lieden henen verstroyt ende 21.6.
zijt / versamelen met stercker hant ende wt- 2.Par.28.3.
ghestreckt

ghestreckten arme/ende met wtghegoten er grimmichept
35 Ende wil v lieden bringen in de e woestijne der Volcken/ende aldaer met v rechten van aenghesichte tot aenghesichte.
36 Als ick met uwen Vaderen in der Woestijne by Egypten gerechtet hebbe. euen so wil ick ooch met v rechten/ spreeckt de Heere Heere.
37 Ick wil v wel onder de roede brenghen/ ende v lieden in de banden des Verbondts dwinghen.
38 Ende wil de afvalligen. ende die tegē my ouertredē onder v liedē wtvagē: Ja wt dē lande daer ghy nu woont/wil ickse leydē/ ende int lant Israels niet komen latē: dat ghy lieden leeren sult/ick zy de Heere.
39 Daerō gy vā dē huyse Israels so spreect de Heere Heere: Dewyle ghy my dan nimmers niet hooren en wilt/so vaert henē/en de een yegelick diene synē Afgod: doch mynen heyligen Name laett voort aen ongeschendet. met uwen offeren ende Afgoden.
40 Want so spreect de Heere Heere. Op mynen heyligen Berghe op den hoogen Berghe Israels/ aldaer sal my het gantsche huys Israels/ eñ alle die in den lande zijn/ dienen: f aldaer sullen sy my aenghename zijn ende aldaer sal ick uwe Hefoffer ende eerstelinghen uwer offeren voorderen. met allen dat ghy lieden my heylighet.
41 Ghy sult my aengename zijn met den soeten reucke/wanneer ick v lieden vandē volcken brenghen/ende wt dien landen versamelen sal/daer ghy henen verstropt zijt/ ende ick sal in v gheheylicht worden voor den Heydenen.
42 Ende ghy sallet gewaer worden dat ick de Heere ben/wanneer ick v lieden in het lande Israels gebracht hebbe: in het landt daer ouer ick myne handt ophief/ op dat ick het uwen Vaders gheue.
43 Aldaer sult ghy dencke aen uwe wesē/ eñ aen alle uwe doen. daer ghy in verontreynicht zijt. g eñ sullet mishagen hebben aen alle uwer boosheyt die ghy ghedaen hebt.
44 Ende sullet gewaer worden / dat ick de Heere ben/wāneer ick met v doe om mijns Naems wille/eñ niet na uwen boosen wesen/ende schadelicken doen ghy huys Israels. spreeckt de Heere Heere.
45 * Ende des Heerē woort geschiedde tot my/ende sprack:
46 Ghy menschen kint/rechtet v aengesichte henen teghent Suyden /ende druppet teghen den h Middach/ende propheteert teghen het Woudt in den Velde teghent Suyden/
47 Ende spreeckt tot den Woude teghent Suyden / Hoort des Heeren woordt / So spreeckt de Heere Heere: i Siet/ ick wil in v een vyer aensteken/dat sal beyde groene ende dorre boomen verteeren. k datmen sy ne vlammen niet en sal wt blusschen konnen: maer alles wat vant Suyden teghent Noorden staet. dat sal verbrant worden.
48 Ende alle het vleesch sal sien/dat ick het de Heere aengesteken hebbe / ende niemandt wtblusschen en konne. Eñ ick sprack: Och Heere Heere/ sy segghen van my: l Dese spreeckt enckel verdeckte woorden.

e Oock buyten der Babylonischer gheuanckenisse.

f Deut. 12. 5. ende 14. 23.

g Jere. 8. 6. ende 18. 12. ende 31. 18.

* Cap. xxi. Lat. Munst.

h Jerusalē heyt tegent Suyden vā Babel wt: Nu is Ezechiel te Babel. ende spreeckt vā Jerusalem/ dat noemt hy het Woudt teghent Suyden.

i Esai. 9. 18.

k Esa. 24. 10. ende 66. 24. Jere. 7. 19.

l Jere. 20. 8.

Dat xxj. Capittel.

1. Jerusalem wordt grousamelicken met den sweerdeghedreycht/ 18. ouer die van Rabbath / neemt Nabuchodonozor een Waersegghers teecken/ 23. Zedechias hoort syne vernederinghe/ 28. ende de Ammoniters hare verstooringhe.

1 Ende des Heeren woordt ghesciedde tot my/ende sprack.
2 Ghy menschen kint/ rechtet v aenghesichte teghen Jerusalem/ eñ druppet tegen de Heylichdommen/ende propheteert tegē het landt Israels/
3 Ende spreeckt totten lande Israels: So spreeckt de Heere: a Siet/ick wil aen v/ick wil myn Sweert wt der Scheyden treckē/ ende wil in v wt royen/ beyde rechtueerdighe ende onrechtueerdighe.
4 Dewyle ick dan in v/beyde den rechtueerdigen ende onrechtueerdighen wtroyen/ so sal mijn Sweert wt der Scheyden varen/ouer alle het vleesch/vant Suyden af totten Noorden.
5 Ende alle het vleesch sal gewaer worden/ dat ick de Heere mijn Sweert hebbe wt syner Scheyden getogen/ende het en sal niet weder inghesteken worden.
6 Ende ghy menschen kint sult suchten/ b tot dat v de lendenen wee doen/ Ja bitterlicken suldy suchten/dat sy het sien.
7 Ende wanneer sy tot v segghē sullē: Waerom sucht et ghy? So suldy segghē: Om des geschreys wille dat daer koemt/voor welcken alle herten versagen/ende alle handen sincken/aller moet vallen ende alle knyen als water gaen sullen: siet/ het koemt/ ende sal geschieden/ spreeckt de Heere Heere.
8 Ende des Heeren woort ghesciedde tot my/ende sprack:
9 Ghy menschē kint/propheteert eñ spreect So spreeckt de Heere: Het Sweerdt is gescherpt ende wtghevaecht.
10 Het is gescherpet/dat het slachten sal: het is wtgevaget/ dat het blinckē sal. c † O hoe vrolick wouden wy zijn / wanneer hy oock alreede alle v boomen tot roeden makede ouer de boose kinderen.
11 Nu/hy heeft een Sweert wt te vagē ghegeuen. datmen het varen sal: het is ghescherpet ende wtgevaget/datmen het den Doot slagher in de hant gheue.
12 Schreyet ende huylet/ ghy menschē kint: want het gaet ouer mijn Volck / ende ouer alle Regenten in Israel/ die ten Sweerde/ met tsamen mynen Volcke versamelt zijn: daerom slaet op uwe lendenen/
13 Want hy heeftse dickmael ghetuchtiget/ wat heeft het gheholpen? der boosen kinderen roede en wil niet helpen/ spreect de Heere Heere.
14 Ende ghy menschen kinde/ propheteert ende slaet uwe handen te samen ; want het Sweerdt sal dobbel/ Ja druuldich komen: een Moortsweert/een Sweert eener grooter slachtinghe/datse oock treffen sal in den Kameren daer sy henen vlieden.
15 Ick wil dat Sweert laten blinckē/dat de herten versagē/ende vele vallen sullen aen alle haren poorten: Ach hoe blinckt het. eñ houwet daes henen ter slachtinghe/
16 Ende spreken: Houwet daer onder/ beyde ter rechter eñ slincker zyden/wat voor v is.
17 So wil ick dan met mynen handē vrolick daer ouer zijn/ende mynen toorne gaen laten: ick de Heere hebbe het ghesepdt.
18 Ende des Heeren woort ghesciedde tot my/ende sprack:
19 Ghy menschen kinde / maeckt twee weghen door welcke komen sal het Sweerdt des Koninckx te Babel: sy sullē Ja alle beyde wt eenen lande gaen: ende sett en een teecken voor aen den wech na der Stadt/ daer het henen wysen sal.
20 Ende maeckt den wech dat het Sweerdt kome te Rabbath der kinderen Ammon/ eñ in Juda/ tot der vaster Stadt Jerusalem.

a Esa. 1. 24.

b Eze. 1. 20. ende 2. 11.

c Psal. 7. 13. c † An/soudē wy ons dies verheugen/de roede is mijns soons/sy verachtet alle hout. d Hy dreycht/de straffe en salgeen gesselen eñ niet der straffen zijn/daer de teringhe na volgt: maer het sal ydel toorne ende gantsch met hen wech zijn/daerom wensche de hy wel dat het een scherpe roede ware/ Ja dat alle boomen tot roeden ghemaeckt waren/so doch dat het niet ydel toorne en ware. Maer hy spreect daer na: God heeft het dickmael versocht met der roeden/maer het en hebbe niet gheholpē. daerom moet nu sweert komen.

21 Want de Koninck te Babel/ sal hem aen
de wechscheydinghe setten/ voor aen den
tween weghen/ e dat hy hem waersegghē
late/ met den pylen om het f lot schiete/ sy-
nen Afgodt vrage/ ende sie de Lever aen.
22 Eñ de waerseggynghe sal op de rechte zȳ-
de na Jerusalem bedieden/ dat hy zoude
Bocken henē aenvoeren laten/ ende holen
maken/ eñ met grooten gheschreye ouerval
lē ende moorden: Eñ dat hy Bocken voerē
soude tegen de poorten/ eñ daer eenen Wal
maken/ ende daer Bolweercken bouwen.
23 Doch sulcks voorseggen/ sal hem valsch
dunckē/ hy sweere so diere als hy wil: doch
hy sal dencken aen de misdaet/ dat hy sic ge-
winne.
24 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
daerom dat uwer gedacht wort/ om uwer
misdaet wille/ eñ uwe onghehoorsaemheyt
gheopenbaert is/ datmen uwe sonde siet
in alle uwen doen: Ja daerom/ dat uwer
ghedacht wordt: sult ghy lieden met ghe-
welt gheuanghen worden.
25 Ende ghy Vorsten in Israel/ die ghy ver
daemt eñ verooreelt zȳt/ diens dach daer
henen coemen sal/ wanneer de misdaet ten
eynde ghecoemen is.
26 So spreeckt de Heere Heere: Doet wech
den Hoedt/ ende neemt wech de Croone:
want daer en sal noch Hoedt noch Croone
blijuen: maer g die hem verhoocht heeft/
die sal vernedert worden/ ende die hem ver
nedert heeft/ die sal verhoocht worden.
27 Jck wil de Croone te niete/ te niete/ te
niete maken/ tot dat hy coeme/ die se hebbē
sal/ dien wil ickse gheuen.
28 Ende ghy menschen kindt/ prophetcert
eñ spreeckt: So spreeckt de Heere Heere h
van den kinderen Ammon/ ende van harē
lasteren: ende spreeckt: Het Sweerdt/ het
Sweerdt is wtghetruckt dat het slachten
sal/ het is wtgheuaget/ dat het i worghen
sal/ ende blincken.
29 Daerom/ dat ghy v valsche ghesichten
seggen laet/ ende leugen prophetcren: op
dat ghy oock ouerghegeuen wordet onder
den verslaghenen Godloosen/ welcker ha-
ren dach quam/ doe de misdaedt ten eynde
ghecoemen was.
30 Eñ wanneert alreede weder inde Scheyde
ghesteken worde/ so wil ick v doch richten
aen der plaetsen daer ghy gheschapen/ eñ
inden lande daer ghy gheboren zȳt.
31 Jck wil mynen toorne onder v ghieten/
ick wil het vyer myner grimmicheydt ouer
v opblasen/ eñ wil v lieden/ die branden eñ
verderuen konnen/ ouerleueren.
32 Ghy moet den vyere ter spȳse wordē/ eñ
v bloet moet inden lāde vergoten worden:
eñ men sal uwer niet meer gedencken/ wāt
ick de Heere hebbe het ghesproken.

a Leu. 10. 31. ende 20. 6. Deu. 18. 11.
f De Koninck van Babel sal syne Waerseggers vragen/ welck hy angrypē sal/ eñ waer het hem gelucken sal/ eñ sal teeckē soeckē/ als naemelicken schieten/ ende achtinghe hebbē waer de pyl henē vallen wil: want sodanich teeckē hebbē dese ne krygers gebruyckt. So was dat ooc een teeckē wanneer de Heydenen offerden/ so besachmen de Lever ende het Herte.
g Mat. 18. 4. eñ 23. 11. Luce. 14. 11. ende 18. 14.
Ammon.
h Jer. 49. 1. Ezech. 25. 1. Amos. 1. 13.
i Dat is/ haest dooden ende moordē sal.

Dat xxij. Capittel.

1. Menigherley schandelicke lasteringhe der Jnwooners Jerusalems/ 6. 27. met tsamen haren Vorsten/ 23. Propheten/ 26. Papen/ 29. eñ ghemeynen man/ 30. diet hem niemandt aen en neemt/ die de Heere den Prophete heet/ 14. 17. met aenseg-ginge grousamer straffe/ heftigen schelden.

1 Ende des Heeren woordt gheschiede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kint/ wildy niet straffen
de moordersche Stadt/ ende haer voorhou
den/ alle hare grouwelen?
3 Spreeckt: So spreeckt de Heere: O Stat/
die ghy der uwen bloet vergiet/ op dat uwen
tȳdt comme/ ende die ghy Afgoden by v
maeckt/ op dat ghy v verontreynighet.
4 a Ghy beschuldicht v aen dē bloede/ dat
ghy vergiet/ eñ verontreynicht v aen dē Af-
goden/ die ghy maeckt: daermede brengdy
uwe daghen hier toe/ eñ maect dat uwe Ja-
ren coemen moeten: b daerom wil ick v tē
spotte onder den Heydenen/ eñ ter c sma-
dinghe in allen landen maken.
5 Beyde d nu by eñ verre/ sullen sy v be-
spotten/ dat ghy een schandelick gheruchte
hebben/ eñ groot iammer lȳden moet.
6 Siet/ de Vorsten in Israel/ een yeghelick
is machtich by v/ bloet te vergieten.
7 e Vader eñ moeder achten zy/ f dē vrem-
delingen doen sy ghewelt ende onrecht/ de
weduwen eñ weesen beschenden zy.
8 Ghy veracht myne Heylichdommē/ ende
ontheylighet myne Sabbathen.
9 Verraders zȳn in v/ op dat sy bloet ver-
ghieten: g sy eten op den bergen/ ende hā-
delen moetwillichlick in v.
10 Sy blootē de schamelheyt der vaderē/ eñ
noodigen de vrouwen in harer cranckheyt.
11 h Eñ drijuen onder malcanderen/ vriendt
met des vriendts wȳf/ grouwelen: sy schē-
den harer eyghen soons wȳuen met allen
moetwille/ i sy maken te schanden hare ey-
ghen suster/ haers vaders dochter.
12 k Sy nemen geschencken/ op dat sy bloet
vergieten: l sy dryuen woecker/ eñ ouerset
ten een den anderē/ ende drijuen hare ghie-
richeydt tegen haren naesten: eñ doen hen
onder malcanderen ghewelt/ eñ vergheten
myner also/ spreeckt de Heere Heere.
13 Siet/ ick slae myne handen te samē/ ouer
de ghiericheyt die ghy drijft/ ende ouer het
bloedt/ dat in v vergoten is.
14 Meyndy nu/ v herte konne het lȳden/ of
te uwe handen verdraghen/ ter tȳdt/ wan-
neer ick het met v maken sal? ick de Heere
hebbe het ghesproken/ ende wilt oock doen.
15 m Eñ wil v verstropen onder de Heydenē/
eñ v verstootē in de landen/ eñ wil uws on-
reynicheyts een eynde maken.
16 Dat ghy by den Heydenen moet n uloect
gheacht worden/ eñ ghewaer worden/ dat
ick de Heere zy.
17 Ende des Heeren woort gheschiedde tot
my/ ende sprack:
18 Ghy menschen kint/ o het huys Israels
is my tot schuyme ghewoorden: alle koper/
tinn/ yser ende loodt/ is inden ouen tot sil-
uerschuym ghewoorden.
19 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
de wȳle ghy dan alle schuym ghewoorden
zyt/ siet/ so wil ick v alle naer Jerusalem
te samen doen/
20 Alsmen siluer/ koper/ yser/ loot eñ tinn/
te samen doet in den ouen/ datmen een vyer
daer ondē opblase/ eñ smelte het: also wil ick
v oock in mynen toorne eñ grimmicheyt te
samen doen/ inlegghen ende smelten.
21 Ja ick wil v vsamelen/ eñ het vyer mȳns
toorns onder v opblasen/ q dat ghy lieden
daer in smelten sult.
22 Als het siluer smeltet in dē ouen/ so sullet
ghy oock daer in versmelten/ eñ sullet ghe-
waer worden/ dat ick de Heere myne grim-
micheyt ouer v lieden wtghegoten hebbe.
23 Ende des Heeren woordt gheschiede tot
my/ ende sprack:
24 Ghy menschen kindt/ spreeckt tot hen:
ghy zȳt een landt/ dat niet te reynighen en
is/ ghelijck een/ dat niet beregent en wort/
ter tȳdt des toorns.
25 De propheten die daer in zȳn/ hebben hē
te samen gherottet/ de zielen te verslindē/
als een brullēde Leeuwe wanneer hy rooft:
r sy rucken ghelt ende goutt tot hen/ eñ ma-
ken der wedewen veel daerinne.

a 2. Re. 21. 16. 2. Par. 24. 21. 4. Esd. 1. 32.
b 1. Reg. 9. 7. Psal. 79. 4.
c Of hoone
d t Aud. inde naderheyde ende ette.
Dit zyn de ghemeyne ende daghelicksche gebruycken.
e Deu. 5. 16. ende 27. 16.
f Esai. 1. 23. Exo. 22. 21. Jere. 5. 26. Mala. 3. 5.
g Deu. 12. 2. 5. 7.
h Jere. 5. 8.
i. 1. Re. 17. 14.
k Deu. 27. 25. Exo. 23. 8. Ezech. 17. 19
Spra. 20. 31 Psal. 15. 5.
Dese lasteren zyn so ghemeyne/ datse voor geen sonde gheacht en worden.
l Exo. 22. 25. Leui. 25. 35. Deu. 23. 19. 2. Esdr. 5. 7. Psal. 15. 5.
m Eze. 12. 15 ende 15. 7.
n Of/ vuylnisse.
o Esa. 1. 22.
p Ofte/ metael/ ertz/
q Jere. 6. 29 ende 9. 7.
Der Propheten lasteringhe.
Mich. 3. 5. Zep. 3. 4. 11.
r Esa. 56. 11.
Priesters.

f Dat is/my onbillicker Stoutheit en moetwille.
t Levi.10.10

26 Hare Priesters verkeerē myne Wet f wre-
ventlick/en ontheyligen myn Heylichdom:
t sy en houden tusschen den heyligen en on-
heylighen gheen onderschept/ende en leerē
niet wat reyn ende onreyn zy/ende en nemē
myner Sabbathen niet waer/ende ick wor-
de onder hen ontheylighet.

Vorsten.
u Mic.3.10
Sepha.3.3
* Of/verscheurende.

27 Hare Vorsten zijn daer in/als de *rijtende
Wolven/bloet te vergieten/ ende zielen om
te brenghen/om hare ghiericheyt wille.

Propheten.
x Ezec.13.9.
y Of/besettē
z Dz is/loose bedeghinghen/
Volck indē lande.
a Exo.22.21

28 x Ende hare Propheten y plaesterense met
loosen kalcke/predicken z ydel dinghen/en
propheteren hen leughen/ende seggen: So
spreecke de Heere Heere/so het doch de Hee-
re niet ghesproken en heeft.
29 Het volck inden lande ghebruyct gewelt/
en rooven met macht/ende beschenden den
armē ende ellendigen/a en doen den vreem-
delinghen ghewelt ende onrecht.
30 Ick sochte onder hen/oft yemāt hem tot
eener muere makede/ende tegen de rete ston
de teghen my/voor het lant/dat ick het niet
en verdorve/
31 Doch ick en vant niemant:daerōme goot
ick mynen toorne over haer en met dē vyere
myner grimmicheyt/maeckte ick harer een
eynde/ ende gaf hen also haer verdienst op
haren kop/spreeckt de Heere Heere.

Dat xxiij.Capittel.

1 Samaria ende Jerusalems Afgoderye/
wort onder den schandelickē handel tweer
hoeren/afgebeeldet/11.der Jerusalē. die ge-
ne in hoerdommen overtreffet/18.wort aen-
gesept des Heeren ernstige straffe.36.en bey
de desen hoeren/harer hoererie/dat is Afgo-
derie/46.met tsamen der overspeelderschen
straffe wtghedruckt.

1 Ende des Heeren woordt ghesciede tot
my/ende sprack:
2 Ghy menschen kint/daer waren twee
wyven/eens moeders dochteren:

a Ezec.20.7

3 a Die dreven hoererye in Egyptē in harer
jeughet:aldaer lieten sy hare borsten begrij-
pen/ende de tepelē harer Jonckvrouschap
betasten.

b Ahala/is/ haer eygen behuysinge/ Ahaliba/is myne behuysinghe met haer. Ahala is Samaria.

4 De groote hiet b Ahala/ende hare suster
Ahaliba: ende ick namse ten houwelick/
ende sy baerden my sonen ende dochteren:
ende Ahala hiet Samaria /ende Ahaliba
Jerusalem.
5 Ahala dreef hoererie doe ickse ghenomen
hadde/c ende brande teghen hare Boelen/
namelickē/tegen de Assyriers/ die tot haer
quamen.

c 2.Re.15.19

6 Tegen de Vorsten ende Heerē/die met zij-
den ghecleedet waren/ende tegen alle jonghe
lieflicke ghesellen/namelicken/teghen de d†
ruyters ende waghens.

d † An. die so op Peerden daer henen reden.
e Of/ontstac

7 En boeleerde met allen schoonen gesellen
in Assyria/ende verontreynichde haer met
alle haren Afgoden/waer sy op eenen e ont-
brandde.
8 Daertoe en verliet sy oock niet hare hoe-
rerije met Egypten / die by haer gheleghen
hadden / van harer jeughet op / ende hare
borsten in harer Jonckvrouschap betastet/
ende groote hoererye met haer ghedreven
hadden.

f 2.Re.17.18 23.
Ezec.16.37.

9 f Doe gaf ickse over in de hant harer Boe-
len/den kinderen Assur/ teghen welcker sy
brandden van lust.

g Eze.16.39

10 g Die ontdecktē hare schamelheyt/ende na-
men hare sonē ende dochterē wech:en haer
dooden sy met den sweerde: ende het quam
wt/dat dese wyven ghestraft waren.

h Jere.3.8.
Ahaliba/is Jerusalem.

11 h Doe nu haer suster Ahaliba dat sach/ont
brande sy noch vele erger/ dan de ander/en
dreef der hoererye meer/dan haer suster.
12 l En ontbrandde tegen den kinderē Assur
namelicken den Vorsten ende Heeren(die
tot haer quamen wel ghecleedet) Ruyters
ende Waghenen / ende alle jonghe lieflicke
ghesellen.
13 Doe sach ick dat sy alle beyde/in gelijcker
wijse verontreynicht waren.
14 Doch dese dreef hare hoererye meer:want
doe sy sach geschildert de mannē aē d wandt/
in rooder verwe/de Beelden der Chaldeen/
15 Om hare lendenen gegordet/ende bonte k
Kogelen op haren koppen/ende alle gelijck
aen te sien /als geweldige lieden/als dan de
kinderen Babel/ende de Chaldeen/in haren
vaderlande draghen/
16 Ontbrandde sy tegen hen/ so haest als sy
harer gewaer wert/ende schictel bootschap
tot hen in Chaldea.
17 Als nu de kinderē Babel tot haer quamē/
by haer te slapē/na der liefde verontreynich
den hen deselve met harer hoererije/ende sy
verontreynichdē haer met hen/ dat sy harer
moede wort.
18 Ende doe beyde hare hoererye en schande/
so gantsch openbaer was/wert ick harer ooc
verdrietich / als ick harer suster oock was
moede ghewor den.
19 Sy evenwel dreef hare hoererye altoos
voort aen/en dachte aen den tijdt harer jeu-
ghet/doe sy in Egyptenlant hoererye gedre
ven hadde:
20 En ontbrandde tegen hare Boelen/welc-
ker hitticheyt was/als der Ezelen ende der
Hengsten hitticheyt.
21 En dreeft uwe ontucht/m als in uwer jeu-
get/doe die in Egypten uwe borsten begre-
pen/ende uwe tepelen betastet werden.
22 Daerō Ahaliba/so spreect de Heere Heere;
Siet/ick wil uwe Boelē/dier ghy moede ge
worden zijt/teghen u verwecken/ende wilse
rondtom teghen u brenghen.
23 Namelickē/de kinderē Babel/en alle Chal
deen/met Hooftlieden/Vorsten ende Heerē/
en alle Assyriers met hen/de schoone Jonge
manschap/alle Vorsten/ende Heeren/Ridde
ren ende Edelen/ende allerley Ruyteren.
24 Ende sullen over u comē gerustet met wa-
genen en Ruyteren/ ende met eenen grooten
hoop volcx/en sullen u beleggen/met Spies-
sen/Schilden ende Helmen/om ende omme/
dien wil ick het Recht bevelen/dat sy u rich-
ten sullen na haren rechte.
25 Ick wil mynen yver over u gaen laten/
dat sy onbarmhertigen met u handelen sul-
len:sy sullen u den neuse ende ooren afsnijdē/
ende wat overblijft sal door het Sweerde
vallen/ sy sullen uwe sonen ende dochteren
wech nemen/ende het overblijfsel met vye-
re verbranden.
26 Sy sullen u uwe cleederen wttrecken/en
u verciersel wech nemen.
27 Also wil ick uwe ontucht ende uwer hoere
rije met Egyptenlande / een eynde maken/
dat ghy uwe ooghen niet meer na hen op-
heffen/ende Egypten niet meer ghedencken
en sult.
28 Want so spreect de Heere Heere: Siet/ick
wil u overleveren/dien ghy vyant geworden/
ende dier ghy moede zijt.
29 Die sullen als vyanden met u ommegaē/
ende alles nemē wat ghy verworvē hebt/en
u naeckt ende bloot laten/dat uwe schamel-
heyt ontdeckt worde/met tsamen uwer on-
tucht ende hoererye.
30 Sulcx sal u ghescieden om uwer hoererye
wille/ die ghy met den Heydenen gedreven/
aen welcker Afgoden ghy u verontreynicht
hebt.
31 Ghy hebt op den weghe uwer suster ghe-

k Kogelen/ heet op Hebreeus Sybh/ gelijck Moses Exo.26. het overige aen den Tapijten noemt. Ende is een Koghel/als voortijdē de Magistri en Studenten Kegelen droegē,daer veel onnut ghewaets om den kop henen ginc: Dat waren Babilonische Sruhim/of Chaldeische Kogelē. So noemt Jer. 49 Cap. sapientiam/ Misra/loose fladderendē lappen.
l Of/boden.
m Ezec.16.26

gaen/daeromme geve ick u ooch der seluen
Kelck in de handt.
32 So spreeckt de Heere: Heere: Ghy moet
den Kelck uwer suster drincken / so diep eñ
wijt als hy is: ghy sult tot so grooten spott
eñ u smadinge wordẽ/ dat het ondragelick
syn sal.

u Of/hoone.

33 Ghy moet u dies stercken dranck ende
iammers vol suppen: wãt den Kelck uwer
suster Samaria/ is eenen Kelck des iam-
mers ende treurens.
34 Den seluen moet ghy reyn wt drincken/
daer na de stucken o te morsel worpen eñ
uwe borsten verscheuren: want ick hebbe
het ghesproken/ spreeckt de Heere Heere.

o Ofte/ ontwee worpẽ

35 Daerom so spreeckt de Heere Heere:
Daerom/ dat ghy mijner vergeten eñ my
achter uwen rugghe gheworpen hebt: so
draecht ooch nu uwe ontucht eñ hoererye.
36 Eñ de Heere sprack tot my: Ghy men-
schen kint / en wildy Ahala ende Ahaliba
niet straffen/ ende bewysen hen hare grou-
welen:
37 Hoe sy overspel ghedreven / ende bloet
vergoten eñ p t het houwelick ghebroken
hebben/met den Afgoden/ q daer toe hare
Kinderen die sy ghebaert haddẽ/ verbran-
den tot den seluen ten Offer.

p t Anders/ de echt.
q 2.Reg.16.3 ende 17.17. ende 21. 6. Jere.7. 30. ende 19. 5. Ezech.16.37

38 Daerenboven hebbẽ sy my dat gedaen:
sy hebben mijne Heylichdommen op dat
mael verontreynicht/ eñ mijne Sabbathen
ontheylicht.
39 Want doe sy hare Kinderẽ dẽ Afgoden
gheslachtet hadden/ ginghen sy deselven
daechs in mijn Heylichdom/ dat selue te
ontheylighen: siet/ salcx hebben sy aen
mijnen Huyse begaen.
40 Sy hebben ooch Boden gheschicket na
lieden/ die wt verren landen komẽ souden:
ende siet / doe sy quamen / badedet ghy u/
ende blanckettedet ghy u / eñ r verciert
u met ghesmijde/ hen ter eeren.

r Of/ smuckedet u/etc.

41 Eñ satet op eenen eerlicken bedde/ voor
welcke stont eenen Disch bereydet/ s daer
op roockedet ghy/ eñ offerdet mijne t oye
daer op.

s Exo.30.23. 24.
t Ezec.16.18

42 Aldaer verhief hem een groot breuch-
den gheschrey: eñ sy u t gaven den lieden
die x allenthalven van grooten volcke/
ende wt der Woestijne ghekomen waren/
ghesmijde over haer armen/ ende schoone
Kroonen op hare hoofden.

u t Anders/ daer mede met dẽ seluẽ lieden dies te meer volcx te samen quame, wordẽ ooch henen gheschickt de Sabeen wt der Woestijne/ die gauen hen gesmijde over etc.
x Dat is/ van allen plaetsen.

43 Doch ick dachte: Sy is des overspels
ghewoone/ van oudts herwaerts/ sy en
kan van der hoererye niet aflaten?
44 Want men gaet tot haer in/ alsmen
tot eener Hoeren ingaet: even so gaetmen
tot Ahala ende Ahaliba den ontuchtigen
Vrouwen in.
45 Daeromme sullense de Mannẽ straffen/
die het Recht volbrenghen/ y alsmen de
overspeelerschen ende bloetvergieterschen
straffen sal: want sy zijn overspeelersschen/
ende hare handen zijn vol bloedts.
46 Also spreeckt de Heere Heere: z Voert
eenen grooten hoop over haer henen op/
eñ a t geeftse in de b grabbelinghe, eñ ten
roove.
47 Dat syse steenen/ eñ met haeren sweerdẽ
doorsteken/ eñ hare Sonen eñ Dochteren
verworghen/ ende hare huysen met vyere
verbranden.
48 Also wil ick der ontucht indẽ lande een
eynde maken: dat haer alle Vrouwen daer
aen stooten sullen/ ende na sulcker ontucht
niet doen: ende men sal uwe ontucht op u
lieden legghen / ende sullet uwer Afgoden
sonde dragen / op dat ghy lieden ghewaer
wordt / dat ick de Heere Heere ben.

y Levit.20.10 Ezech 16.38
z Ezec.16.40
a t Anders/ heetse stropen eñ plonderen.
b Of / rabbuse.

Dat xxiiij. Capittel.

1. De Heere heet dẽ Propheet eenẽ pot/ met velen stuckẽ daerin op het vyer settẽ. 6 beeldet hy daer mede/ 15. Item/ noch met dẽ lijckhandel zijns Wijfs/ (20 dies hy den volcke een bericht heet gheuen/) af/ de verstooringhe Jerusalems/ 25. ende wil hem de selue te syner tyt aenseggen laten.

1 Ende het woordt des Heeren gheschiede
tot my/ indẽ negendẽ Jare/ aen dẽ tien-
den dage der tiender Maent/ eñ sprack:
2 Ghy menschẽ kint/ schrijft desen dach aẽ/
Ja even desen dach: want de Koninck te
Babel / heeft hem even aen desen daghe
teghen Jerusalem gherustet.
3 a Eñ geeft den onghehoorsamen volcke/
een ghelijckenisse/ eñ spreeckt tot hen: So
spreeckt de Heere Heere: b Settet eenẽ pot
toe/ settet hem toe/ ende ghiet water daer
in.

a Ezech 17.2 De gelijckenisse van dẽ potte.
b Ezec.11.7.

4 Doet de stuckẽ te samen daer in/ die daer
henen in sullen/ ende de beste stucken/ de
Lendenen ende Schouderen/ ende vult hem
met den besten marchstucken.
5 Neemt het beste vãder kudde/ eñ maeckt
een vyer daer onder/ om marchstucken te
koken: ende laet het sijner sieden/ ende de
marchstucken wel daer in koken.
6 Daeromme spreeckt de Heere Heere: c
O der moordersche Stadt/ die sulck eenen
pot is daer het aengebrãde daer in kleuet/
ende niet afgaen en wil: neemt een stuck na
den anderen daer wt/ eñ ghy en derft daer
niet om loten/ welcker eersten daer wt sal.

c Jere. 6.7. Ibid. 3. 8. Nahum.3.1 Mich.3.10

7 Want haer bloet is daer inne / dat sy op
eenen blooten rotzsteen / ende niet op der
Aerden vergoten heeft/ daermen het doch
hadde met Aerden konnen d beraken.
8 Eñ ick hebse ooch daerom datselue bloet/
op eenen blooten rotzsteen laten vergieten/
op dat het niet beraect en worde/ ende dat
de grimmicheydt over haer quame/ ende
ghewroken worde.

d Dat is/ als met raken toe scharren/ of toedecken.

9 Daeromme spreect de Heere Heere also: e
O ghy moordersche Stadt/ welcke ick wil
tot eenen grooten vyere maken.

e Nahu.3.1 Habac.2.12.

10 Draecht slechs vele houts herwaerts/
steeckt het vyer aen/ dat dat vleesch f ghe-
noech worde/ ende krupde het wel/ dat de
marchstucken aenbranden.

f Of/ reet/ t Anders/ verteert.

11 Legget ooch den pot ledich op de kolen/
op dat hy heet worde/ eñ zijn g koper ont-
brande: of syne onreynicheyt versmelten/
ende syne aenghebrande afgaen woude.

g Of/ ertin

12 Doch het aengebrande / hoe seer hy ooch
brandet/ wil niet afgaen: wãt het is te seer
aengebrant, het moet in dẽ vyere versmeltẽ
13 Uwe onreynicheyt is so verhardet/ dat/
wanneer ick u alreede gheerne reynighen
woude/ghy u dannoch niet en wilt reynigẽ
latẽ vã uwer onreynicheyt: daerõ en kondy
voortaen niet weder reyn worden / tot dat
haer mijne grimmicheyt aen u gekoelt hebbe.
14 Ick de Heere hebbe het gesprokẽ: het sal
komen/ ick wilt doen/ eñ niet versuymen/
ick en wil niet verschoonen / noch my het
rouwen laten: maer sy sullen u richten/ als
ghy gheleeft ende gedaen hebt/ spreeckt de
Heere Heere.
15 Ende des Heeren woordt gheschiede tot
my / ende sprack:
16 Ghy menschẽ kint/siet/ ick wil u uwer h
Oogen lust nemẽ/ door een plage doch ghy
en sult niet klaghen / noch weenen / noch
eenighe tranen laten.
17 Heymelicken moechdy suchten / doch
geene doodenklage doẽ/ maer ghy sult u i t
verciersel aen u leggen / ende uwe schoe-
nen

h Oogẽ lust/ heet hier/ zyn Wijf/ daer hy troost/ lust/ eñ vreucht van hadde.
i t Anders/ Huyve.

nen aentrecken: ghy en sult uwẽ mont niet
k Of/ver-windẽ. k toe winden/ende het treurbroot niet etẽ.
18 Ende doe ick des morgens vroech tẽ volc
ke sprack sterf my op ten avont myn wijf/
ende ick dede des anderen morghens/ als
my bevolen was.
19 Ende het volck sprack tot my: Wilt ghy ons
dan niet cont doen/ wat ons dat beduydet/
dat ghy doet?
20 Eñ ick sprack tot hen: De Heere heeft met
my ghesproken/ende ghesepdt:
21 Segghet den huyse Israels/dat de Heere
Heere also spreect: Siet/ ick wil myn Hey-
lichdom uwen hoochstẽ troost/de lust uwer
ooghen/ende ws herten wenschen onthey-
lighen/ ende uwe sonen ende dochteren die
ghy lieden verlaten moet/ sullen door het
sweerdt vallen.
22 Ende moetet doen als ick gedaen hebbe:
uwen mont en moet ghy lieden niet toebin
den/ende het treurbroot niet eten.
23 Maer moetet uwe cieraet op uwe hooft
setten/ ende uwe schoenen aentrecken: ghy
en sult niet klaghen noch weenẽ/maer over
uwe sonden versmachten/ ende onder mal-
canderen suchten.
24 Ende Ezechiel sal u lieden also een won-
der zijn/ dat ghy doen moet/ als hy gedaen
heeft/wanneert nu komen sal: op dat ghy
lieden ghewaer wort/dat ick de Heere Heere
ben.
25 Ende ghy menschẽ kint/ter tijt/wanneer
ick van hen wech nemen sal hare macht/eñ
troost/ de lust haerer ooghen/ eñ haers herten
wenschen/ hare sonen ende dochteren:
26 Ja ter selver tijt/ sal een die ontvloden is/
tot u komen/ ende het u cont doen:
27 Ter selver tijt sal uwen mont tegen haer
opgedaen worden/dat ghy spreken sult/eñ
niet meer swijghen: want ghy moet haer
wonder zijn/ op/dat sy ghewaer wordẽ/ick
zy de Heere.

Dat xxv. Capittel.

1. Propheteringe tegen de Ammoniters/
8. Moabiters met den volcke Seir. 13. E-
domiters 15. ende Philisteen/ daerom dat
sy Israel vervolghet hadden.

1 ENde des Heeren woordt ghesciede tot
my/ende sprack:
Ammon. 2 Ghy menschen kint/ richtet u aenghe
a Eze. 21. 28 sichte teghen de kinderen a Ammon/ ende
Jere. 49. 1. propheteert teghen haer/
3 Ende spreeckt tot den kinderen Ammon:
Hoort des Heeren Heeren woort: so spreect
de Heere Heere: Daerom dat ghy liedẽ over
myn Heylichdom spreect: Heah het is ont-
heyliget: ende over het lant Israels het is
verwoestet: eñ over het huys Juda/ het is
ghevanckelick wech ghevoeret.
4 Daerom siet/ ick wil u den kinderẽ tegent
Oostẽ overgeven/ dat sy hare Borgen daer
in bouwen ende hare wooninghen daer in
maken sullen: sy sullen uwe vruchten eten/
ende uwe Melck drincken.
5 Ende wil Rabbath ten Kemelstalle makẽ/
ende de kinderẽ Ammon tot Schaepskoop
en: ende sullen ghewaer worden/ dat ick de
Heere ben.
6 Want so spreect de Heere Heere: Daerom
dat ghy met uwen handen geklappet/ ende
met uwen voeten ghescharret/ ende u over
het lant Israels/van gantscher hertẽ/ so dat
spottisch verheughet hebt:
b Of/ houi-schen. And. 7 c Daerom siet/ ick wil myn hant over u wt
c Ezec. 35. 15. strecken/ ende u den Heydenen ter beute ge-
ende 36. 2. ven ende u van den Volckẽ wtroepen ende
wt den landen ombrenghen/ ende verdel-
ghen: ende sult gewaer worden/ dat ick de
Heere ben.

8 So spreect de Heere Heere: d Daerom dat Moab.
Moab ende Seir spreken: Siet/ het huys d Esa. 15. 16
Juda is even als andere Heydenen. Jerem. 48. 1
9 Siet/ so wil ick Moab ter zijden openen Zepha. 2. 8
in synen Steden/ ende in synen Lantpalen
des edelẽ lants/ namelickẽ: Beth Jesimoth/
Baal Meon/ Kiriathaim/
10 Den kinderen teghent Oosten met tsamẽ
den kinderen Ammon: ende wilse hen ten
erve gheven/ datmen der kinderen Ammon
niet meer ghedencken en sal onder den Hey-
denen.
11 Ende wil het recht gaen latẽ over Moab/
ende sy sullen ghewaer worden/ dat ick de
Heere ben.
12 So spreeckt de Heere Heere: daerom dat Edom.
hem e Edom aen den huyse Juda ghewro- e Esai. 34. 5
ken heeft/ende hem met haren wrekẽ schul- Jer. 49. 7. 20
dich maeckt: Ezec. 32. 29.
13 Daerom spreeckt de Heere Heere also: Ick ende 35. 2.
wil myn hant wtstrecken over Edom/ ende Psa. 137. 7.
wil wtroepen van hem/ beyde Menschẽ en- f Num. 20. 18
de Vee/ ende wilse woest maken/ van The- Obad. 10.
man aen/ tot Dedan toe/ eñ door het sweert
vellen:
14 g Ende wil my weder aen Edom wreken/ g 1 Mac. 5. 3
door myn Volck Israels/ ende sullen met E-
dom omgaen/ na mynen toorne eñ grimmic-
heyt/ dat sy myne wrake gewaer wordẽ sul-
len/ spreeckt de Heere Heere.
15 So spreect de Heere Heere: Daerõ dat hen Philisteen.
de Philisteen gewroken hebbẽ/ende den ou- Esai. 14. 29
den haet ghebotet/ na alle haren wille/ aen Jerem. 47. 1
der schade myns volcx. Zepha. 2. 4
16 Daerõ spreect de Heere Heere also: Siet/
ick wil myn hant wtstrecken over de Phili-
steen/ ende de Krijgers wtroepen/ eñ wil de
overgebleven aen der Haven des Zees/ om-
mebrenghen.
17 Eñ wil groote wrake aen hen oeffenen/ eñ
haer met grimmicheyt straffen: h dat sy ge- h Eze. 33. 29
waer worden sullen/ ick zy de Heere/ wãneer
ick myne wrake aen hen ghedaen hebbe.

Dat xxvj. Capittel.

1. Verstooringe Tyri met oorsake derselven/
15. ende klage/ die de Vorsten ende Eylan-
den daer over voeren.

1 ENde het begaf hem inden elfsten Jare/
aenden eersten dage der eerster Maent/
ghesciede des Heeren woort tot my/ eñ
sprack:
2 Ghy menschen kint/ a daeromme dat Tyr Tyrus.
us spreeckt over Jerusalem: Heah de poor a Esa. 23. 1
ten der Volcken zijn verbrokẽ/ het is tot my Jere. 47. 4.
gewendet: eñ sal nu vol worden/ dewijle dat Ezech. 27.
sy woest is. ende 28. 2. 2
3 Daerom spreect de Heere Heere also: Siet/
ick wil aen u Tyrus/ ende wil vele Heydenẽ
over u daer wt brengen/ gelijck als haer een
Zee verheffet met haren baren.
4 b Die sullen de muerẽ te Tyro verderven/ b Ma. 11. 21
ende hare toreens afbrekẽ: Ja wil oock dẽ Luc. 10. 13.
stof door haer wech vaghen ende wil eenen
blooten rotzsteen van haere maken.
5 Ende tot eenen c weerder in de Zee/ daer Of/ schoone
men de vischgaren op wtspannet: want waerpe.
ick hebbe het ghesproken/ spreeckt de Heere
Heere/ ende sy sal den Heydenen ten roove
worden.
6 Ende hare dochteren die op den velde lig-
ghen/ sullen door het sweert verworget wor
den/ ende sullen ghewaer worden/ dat ick de
Heere ben.
7 Want so spreect de Heere Heere: Siet/ ick
wil over Tyro comẽ latẽ Nabuchodonosor/
(vant Noorden heven) die een Coninck aller
Koningen is) met Peerdẽ/ Waghenen/ Ruy
teren/ ende met eenen grooten hoope volcx.
8 Die sal uwe dochteren die op den vel-

ligghen/met den sweerde verworgen:doch
teghen v sal hy bolwercken bouwen/ende
eenen Walmaken/ ende schilden teghen v
rusten.
9 Hy sal met Bocken uwe mueren te mor-
sel stooten/ende uwe torrens met sijnē wa-
penen omrucken.
10 De stof vā der veelheyt sijner Peerdē/ sal
v bedecken:so sullen oock uwe mueren be-
ven/vanden ennoer sijner Peerden/ Rade-
ren ende Kupteren/wanneer hy tot uwen
poorten intrecken sal/alsmē pleech in een
verscheurde Stadt in te trecken.
11 Hy sal met den voeten sijner Peerden/ alle
uwe straten ontwee treden/v volck sal hy
met den sweerde verworghen / ende uwe
stercke pilaren ter Aerden rÿten.
12 Sy sullen v goet rooven/ende uwen han
del plonderen:uwe mueren sullen sy afbre-
ken/ende uwe schöne huysen omrÿten / ende
sullen uwe steenen/hout ende stof int wa-
ter worpen.
13 b Also wil ick met den e gedeune uws ghe
sangs een eynde maken/dat mē dē klanck
uwer Harpen/niet meer hooren en sal.
14 Ende ick wil eenē blootē rotzsteen van v
maken/eñ f† eenen weerder daermen het
vischgaren op wtspant/dat ghy niet meer
gebouwet en wordet:wāt ick ben de Heere
die sulcx spreect/spreeckt de Heere Heere.
15 So spreect de Heere Heere tegē Tyro: Wat
gelt het/de Eylanden sullen bevē/wanneer
ghy so opslicken te morsel vallen sult/ ende
uwe verwondeden suchten sullen:die in v
sullen vermoordet worden.
16 Alle Vorsten aen der Zee/sullen van ha-
ren stoelen afsitten/ende g hare rockē van
hen leggen/ende hare gestickte kleederen
wt trecken/ ende sullen in treurkleederen
gaen/ende op Aerden sitten/ende sullē ver
schricken/ ende hen ontsetten over uwen
gantsch haestighen valle.
17 Sy sullen v beklagen/eñ van v segghen:
h Och/hoe zÿdy so gantsch woest gewordē/
ghy beroemde Stadt:die ghy aen de Zee
laecht/ende so machtich waert op der Zee/
met tsamē uwen Inwooners/dat hem het
gantsche landt voor v vreesen moeste.
18 Och ghy/hoe ontsetten hen de Eylanden
over uwen valle/Ja de Eylanden in der
Zee verschricken over uwen ondergange.
19 So spreeckt de Heere Heere/ Ick wil v
tot eener woeste Stadt maken/als ande-
re Steden/daer niemant in en woont/ende
een groote vloet over v komen laten/dat v
groote wateren bedecken.
20 Ende wil v henē onder stootē tot diē/ die
in de kuyle varen/namelicken/ i tot dē doo
den/ick wil v onder de Aerde henē af stoo-
ten/ende als een eewige Woestÿne makē/
met dien/die in de kuyle varen/op dat nie-
mant in v woone:ick wil v / ghy teerdere
in den lande der levendighen/maken/
21 Ja tot eener verschrickinge wil ick v ma-
ken/dat ghy niets meer en zyt: ende wan-
neermen na v vraghet/datmen v nemmer-
meer vinden en konne/ spreeckt de Heere
Heere.

Dat.xxvij.Capittel

1. Heerlickheyt/macht / ende rÿckdom
Tyri/ 29. hare haestige verstooringe/ 28.
met heftigher klaghe daer over.

1 Ende des Heeren woort geschiedde tot
my/ende sprack:
2 Ghy menschē kint / maeckt een wee-
klaghe over a Tyro.
3 Eñ spreect tot Tyro/die daer leyt voor aē
der Zee/ende met velen Eylandē der Volc
ken/handelt/ So spreeckt de Heere Heere

b Jer.7.33. ende 16.9. ende 25.10.
e Of/ ghe-klanck/ ge-tier/
f† And. de plaetse
g Of/ tab-baerts
h Thre.1.1.
i In Hebr. t: Ten ee-wigen volcke. So noēt ooch Salomon Eccle. sient 12. capitt. het graf een eewich huys: daerom dat de dooden altoos blÿven in eenner ley wÿse. Wāt dach/ nacht/ morgen/avont/ is daer alle een dinck. By hen en is gheen onderschept v tÿt/ steden/ wercken ofte veranderingen/als by den levendighen Doch heeftē sÿ een volc/ want sy sullen weder opstaen.
a Ezec 26.1. ende 28.1. Tyrus.

O Tyre / ghy spreeckt : Ick ben de aller-
schoonste.
4 Uwe * landtpalē zÿn middē in der Zee/
ende uwe Bowlieden hebben v op het aller
schoonste bereydet.
5 Sy hebben alle v schutzwerck/van c † A
beelen houte wt Sanir/gemaeckt/ende Ce
deren vanden Libanon voeren laten / ende
uwe Mastboomen daer van ghemaeckt.
6 Ende uwe roeders van Eycken wt Ba-
san/ende uwe Bancken d † van Elpenbee-
nen/ende de kostelicke ghestoelten/ wt den
Eylanden Cithim.
7 U seyl was van gesticter zÿden wt Egyp-
tē/dat het v Baniere ware/ende uwe deck-
selen vañ e † geler zÿden ende purperen/wt
den Eylanden Elisa.
8 Die van Zidon ende Arvad waren uwe
bootzknechten/ende haddet geschickede lie
den tot Tyro te schepen.
9 De outsten eñ kloecksten van Gebal/moe
sten uwe Schepen f† bouwen: alle Sche-
pen in de Zee/ende Schiplieden vantmen
by v/die hadden haren handel in v.
10 Die wt Persia/Lydia eñ Lybia / warē v
Krÿchsvolck/die hare Schilden ende Hel-
men in v ophingen/ende hebben v so schoō
ghemaeckt.
11 Die van Arvad waren onder uwen Hey
re/ringtwÿse om uwe muren heen /eñ g †
Wachters op uwen torrens/die hebben ha
re Schilden h allenthalven van uwen mue
ren afghehanghen / ende v so schoon ghe-
maeckt.
12 i † Ghy hebt uwē handel op der Zee ghe-
hadt/ende allerley ware silver/ÿser/ tinn en
de loodt/op uwe Marckten ghebracht.
13 Javan/Thubal ende Mesech hebbē met
v ghehandelt/ende hebben * lÿfeyghen lie-
den/ende † koper op uwe Marckten ghe-
bracht.
14 Die van Thogarma hebbē v Peerden en
de Waghenen/ende Muylē op uwe Marc
ten ghebracht.
15 k Die van Dedan zÿn uwe Kooplieden ge-
weest/ende hebt allenthalven in den Eylan
den gehandelt/ die hebben v l † Elpenbeen
ende Hebenhout verkocht.
16 De Syriers hebben van v gehalet uwen
arbeyt/wat ghy gemaket hebt/ende Robÿ
nen/purpuren/tapÿten zÿdē ende fluweel/
ende Crÿstallen op uwe Marckten ghe-
bracht.
17 Juda ende het Landt Israels/ hebben
oock met v ghehandelt/ende hebben v Tar
we van Minith/ende Balsem/ ende Heu-
nich/ende Olye/ende m † Mastiex/op uwe
Marckten ghebracht.
18 Daer toe heeft oock Damascus van v ge
halet/uwē arbeydt/eñ allerley Ware/ voor
stercken Wÿn/ende kostelicke Wolle.
19 Dan/ende Javan/ende Mehusal/hebbē
oock op uwe Marckten ghebracht / yser-
werck/Casia/ende Calmus/ dat ghy daer
mede handeldet.
20 Dedan heeft met v gehandelt /n † met
vanclaken/daermen op sitt.
21 Arabia/ende alle Vorsten van Kedar/heb
ben met v gehandelt/met Schapē/o † Ram
men/ende Bocken.
22 De Kooplieden wt Saba eñ Raema/heb
ben met v gehandelt/eñ allerley kostelicke
Specerye/ende Edelsteenen/ende Goudt/
op uwe Marckten ghebracht.
23 Haran/ende Canne/ende Edē met tsamē
den Kooplieden wt Seba/Assur ende Kil-
mad/zÿn oock uwe Kooplieden gheweest.
24 Die hebbē alle met v gehandelt/met kos
telicken ghewade/met zÿdenen ende gestic-
kedem

* Ghelÿck als andere Vorsten die dē ende dorpen ackerē/ etc op den lande hebbē/also was Tyrus machtich ende geweldich op der Zee.
b Of schrÿfwerck.
c † An. Cypressen of Dennen/
d † An. hebben ghemaect die van Assyrē/wt den etc.
e † An. blauwe
Zidon.
f† An. rekenen/
Perssen.
g† And. Dwerghen
h Of allenthenē/ alomme/
i† And. Tharsis heeft met v ghehandelt in allerley ware met silver etc.
k v uwen marckt groot ghemaeckt.
* Dat zÿn slaven
† Of/ eerm
k Ezec.25.13
l† An. Elpenbeenen hoornen/eñ Pauwen tē geschencke gebracht.
Syriers.
m † And. haers/
n † An. kostelicke zadelē/ende wagenlaken.
Arabia.
o † An. Wederen

heden lakenen/welcke sy in costelicke kist/
van Cederen ghemaeckt/eñ wel verwaert/
op uwe Marckten gheuoeret hebben.
25 Doch de Tharsische Zeeschepen/zijn de voornemste op uwen Marckten gheweest: also sijdy
rijck ende heerlick geworden/ op der gantscher Zee.
26 Uwe q Schiplieden hebben v op groote
wateren toegeuoeret: doch een Oostenwint
sal v midden op de Zee verbreken.
27 Also dat uwe Ware/Kooplieden/ Handelaers/Factors/Schippers/ ende Schipbouwers/ende uwe Hanteerders/ende alle uwe
Krijchsliedeu/ende alle het volck in v/midden op der Zee omcomẽ sullen/ter tijt/wanneer ghy ondergaet.
28 Dat oock de Hauenen beuẽ sullen/van dẽ
gheschreye uwer Schippers.
29 Eñ alle die aen de Riemen treckẽ/met tsamen den Schipknechten/ eñ Stierliedẽ/sullen wt den Schepen aen't Lant treden.
30 Eñ luyde ouer v schreyen/ bitterlickẽ klaghen/ eñ sullen stof op hare hoofden werpẽ/
ende hen inder asschen wentelen.
31 Sy sullen hen kael bescheeren ouer v/ende
sacken om hen gorden/eñ van herten bitterlicken om v weenen ende treuren.
32 Oock sullẽ hare kinderen v beclagen! Och
wie is oyt op de Zee so stille geworden/ als
ghy Tyrus?
33 Doe ghy uwen Handel op der Zee dreuet/
doe maecktet ghy vele Landen rijck: Ja met
der veelheyt uwer Ware/ ende uwer koopmanschap/maecktet ghy rijck de Koninghen
op Aerden.
34 Doch nu sijdy vander Zee/in de rechte diepe wateren ghestortet/dat uwen handel/eñ
alle v volck in v/omghekomen is.
35 Alle die in Eylanden woonen/verschrickẽ
ouer v/ende hare Koningen ontsetten hen/
ende sien iammerlicken.
36 De Kooplieden inden Landẽ fluyten v aẽ/
dat ghy in so korten ondergegaen zijt/ende
niet meer opkomen en konnet.

p Af. schepen Tharsis.

q An. weder partijders/

Dat xxviij. Capittel.

1. Prophetie tegen den hoochmoedigen Koninck te Tyro. 11. met eener weeclage
ouer desseluen onderganck. 20. Zidon/dewijle sy Gods volck heeft beleediget of verdruct/ wert met grooten straffe gedreycht/
25. ende den Volcke Gods een toeseggunge
ghedaen/sy sullen in haer Landt weder versamelt worden.

1 Ende des Heeren woordt ghesciede tot
my/ende sprack:
2 Ghy menschen kint/segget den Vorste
te a Tyro: So spreect de Heere Heere: daerõ
dat hem v herte verheft/ende spreect b Ick
ben God: ick sitte indẽ Throone Gods/midden op der Zee/so doch ghy eñ mensche/ eñ
geen God zijt: noch verheft hem v herte/als
een herte Gods.
3 Siet/ghy houdet v cloecker dan c Daniel/
dat u niets verborghen en zy.
4 Ende hebbet door uwe kloecheyt eñ verstant/sulcke macht te weghe ghebracht/ eñ
schatten van goude ende silver versamelt.
5 Ende hebbet door uwe groote wijsheyt eñ
hanteeringhe/so groote macht verkreghen/
daer van sijdy so stout gheworden/dat ghy
so machtich zijt.
6 Daerom spreect de Heere Heere also: Dewijle hem dan v herte verheft/als een herte
Gods.
7 Daerom siet/ ick wil een vreemde ouer v
schicken/namelicken/ de Tyrannẽ der Heydenen/die sullen haer sweert wtruckẽ ouer
uwe schoone wijsheydt/eñ uwe groote eere
te schanden maken.

a De Vorst te Tyro diẽ hy hier na/ eenẽ Koninc noemet.
Ezech. 26. 2. ende 27. 2.
b Esai. 14. 13 ende 47. 8.
Soph. 2. 15
c Dan. 2. 19

8 Sy sullen v henen onder in de kuyle stooten/ dat ghy midden op der Zee steruet/als
de verslaghenen.
9 Wat gelt het? of ghy dan voor uwẽ doot
slagher sult segghen: Ick ben God: so ghy
doch geen God/maer een mensche eñ inder
Doot slaghers handen zijt.
10 Ghy sult steruẽ/als de onbesnedenen/van
der hant der Vreemden: want ick hebbe het
ghesproken spreeckt de Heere Heere.
11 Ende des Heeren woort geschiede tot my/
ende sprack:
12 Ghy menschen kint/maect een weeklaghe
ouer den Coninck te Tyro/ende spreeckt tot
hem: So spreeckt de Heere Heere: Ghy zijt
een d reyn seghel/ vol wijsheydt ende wtermaten schoone.
13 Ghy zijt inden Lusthoue Gods/eñ met allerley Edelsteenen e verciert/ namelicken/
met Sarden/Topasers/Diamanten/Turkoys/Onychen/Jaspis/ Saphier/ f Amethist/ Smaragden/ende Gout: aen den dage
doe gy geschapen werdet/moesten daer bereydt zijn by v/ uwe Trommelwerck ende
Pypen.
14 Ghy zijt als een Cherub/die hem wijt wtbreydet ende bedecket: eñ ick hebbe v op dẽ
heyligen Berch Gods gesettet/dat ghy onder den vyerighen steenen wandelet/
15 Ende waret sonder vlecke in uwen doen/
dies daechs/doe ghy gheschapen waret/so
langhe tot dat haer uwe misdaet ghevondẽ
heeft.
16 Want ghy zijt inwendigen vol g wreuels
h geworden/van uwer grooter hanteringhe/
eñ hebt v versondiget: daerom wil ick v ontheyligen vanden Berge Gods / ende wil v/
wtghebreydden Cherub / wt den vyerighen
steenen stooten.
17 Eñ dewijle hem v herte verheft/dat ghy so
schoon zijt/ende hebt v uwe kloecheyt laten
bedriegen/in uwẽ i pracht: daerom wil ick v
ter Aerden storten/ende een schouspel van v
maken voor allen Koninghen.
18 Want ghy hebt mijn Heylichdom verdorven met uwer grooter misdaet/eñ onrechtẽ
handel: daerom wil ick een vyer wt v aengaen laten / dat sal v verteeren/ ende wil v
tot asschen maken op der Aerden/dat het de
gantsche Werelt aensien sal.
19 Alle die v kennẽ onder den Heydenen sullẽ
hen ouer v ontsetten/dat ghy so gantsch in
korten zijt ondergegaen/ ende nemmermeer
op komen en kont.
20 Ende des Heerẽ woort geschiede tot my/
ende sprack:
21 Ghy menschen kint/ richtet v aengesichte
teghen Zidon/ende prophetteert tegen haer.
22 Ende spreect: So spreect de Heere Heere:
Siet/ick wil aen v k Zidon/ ende wil aen v
eere behalen/datmen ghewaer worden sal/
dat ick de Heere ben/wanneer ick het recht
ouer haer gaẽ late/ende aẽ haer bewijse/ dat
ick heylich zy.
23 Eñ ick wil pestilentie ende bloet vergieten
onder haer schicken/op haren straten/ ende
sullen doodlick verwondet daer inne vallen/
door het sweert/ welcke l allenthaluen ouer
haer gaen sal: eñ sullet ghewaer worden/dat
ick de Heere ben.
24 Ende daer sal voort aen allenthaluen om
het huys Israels henen/ daer hare vyandẽ
zijn/gheene doornen/ die daer steken / noch
m distelen die daer wee doen/ blyuen: op
dat sy gewaer worden/dat ick de Heere Heere ben.
25 So spreeckt de Heere Heere: wanneer ick
het huys Israels weder versamelen sal/ van
den Volcken / daer sy henen verstroyt zijn:

d Die gantz sijn eñ schoone ghedeelt is/ die volmacckt/ ende niets daer aẽ feylet/ noch vergheten is. Id est/ Entelechia: forma: als het zijn sal.
e Of/ wtgetoyet.
f An. Carbonckel.
g Dr is/ onbillicken moetwillẽ gheweldt.
h Esaie. 2. 7
i Anders/ pracht.
Zidon.
k Esai. 23. 4
Joel. 3. 4.
Zach. 9. 2.
l Of/ alomme.
m Aud. stekelen.

so wil ick voor den Heydenen aen hen bewijsen dat ick heylich ben: ende sy sullen woonen in haren lande / dat ick mynen knechte Jacob ghegheuen hebbe.
26 u Ende sullen seker daer in woonen/ eñ huysen bouwen ende wijnbergen plantẽ: Ja seker sullen sy woonen / wanneer ick het recht gaen late/ouer alle vyanden/om ende om: ende sullen gewaer worden/ dat ick de Heere haer Godt ben.

u Deut.28.30. Esa.65.21

Dat xxix. Capittel.

1. Straffe Pharaonis 8. eñ zijns volcx/ met tsamen den gantschẽ Lande. 12. Wederbrenge der ghevanckenisse Egypti. 17. Nabuchodonozor wort vã den Heere voor syne moeyte aen Tyro besoldet.

1 In den tienden Jare/ aen den tienden daghe der twaelfster Maent / gheschiedde des Heeren woort tot my/ende sprack:
2 a Ghy menschen kindt / richtet v aenghesicht teghen Pharao den Coninck in Egypten / ende prophetecrt teghen hem/ ende teghen gantsch Egyptenlandt.
3 Predickt ende spreeckt: So spreecht de Heere Heere: Siet / ick wil aen v Pharao ghy Coninc in Egypten/ ghy groote Drake/ die ghy in uwen water ligt/ eñ spreect: b De waterstroom is myne/ eñ ick hebbe hem my ghemaeckt.
4 c Doch ick wil v een d † ghebidt inden mondt leggen/ eñ de visschen in uwen wateren aen uwe e schubbẽ hangen: eñ wil v wt uwen waterstroomen daer wt trecken/ met tsamen allen visschen in uwẽ wateren/ die aen uwen schubben hangen.
5 Ick wil v/ met den visschen wt uwẽ wateren wech werpen in die woestijne: ghy sult op het landt vallen / ende niet weder opghelesen noch ghesamelt worden/ maer den ghedierten op den lande/ende den voghelen des Hemels/ ten aese worden.
6 Ende alle die in Egypten woonen / sullen gewaer worden/ dat ick de Heere ben/ f daerom dat sy den huyse Israels/ eenen rietstaf ghewcest zijn/
7 Welcker / wanneer sy hẽ in de hant vatteden/ so brack hy/ende stackse door de zyden: wanneer sy hen nu daer op leenden/ so verbrack hy / eñ stackse in de lendenen.
8 Daerom spreeckt de Heere Heere also: Siet/ ick wil het sweert ouer v komen laten/ eñ beyde lieden eñ Vee in v wtroeyẽ.
9 Ende * Egyptenlandt sal tot eener woestyne ende eensaem worden / ende sullen gewaer wordẽ/ dat ick de Heere sy: daerom dat hy spreeckt: De waterstroom is myne/ ende ben het/ die het doet.
10 Daerom siet ick wil aen v / ende aen uwe waterstroomen/ eñ wil Egyptenlandt woest ende eensaem maken/ van den † Torren te h † Siene aen/ tot aen de landtpalen des Moorenlandts/
11 Dat daer noch vee noch lieden in gaen/ ofte daer woonẽ sullen veertich iaer lanc.
12 Want ick wil Egyptenlandt woest maken/ wil hare woeste landtpalen/ eñ hare steden/ woest liggen latẽ als andere woeste steden / veertich Jaer lanck: eñ wil de Egyptenaers verstroyen onder de Heydenen ende in de landen wil ickse verjagen.
13 Doch so spreect de Heere Heere: i Wanneer de veertich Jaer om zijn/ soo wil ick de Egyptenaers wedre versamelen / van den volckẽ/ daer sy sullẽ verstroyet wordẽ/
14 Eñ wil de ghevanckenisse Egypti wenden/ eñ hare wederom int landt Pathros brengen/ welcke haer vaderlant is / ende sullen aldaer een cleyn Koninckrijck zijn,

Egypten. a Esai.19.1. ende.20.3. Jer.46.2. Ezec.30.31.32.

b De water stroom is Nilus / eñ bedupt het gantsche Coninckrijck Egypti/ dat een gantsch schoone eñ machtich Coninckrijck was: daerõ hem oock Pharao op sulcke macht verlaet ende en brachte niets na Gods dreyghen. Dat meynet hy/ als hy sept: Ick hebbe hem my ghemaeckt/ als sprake hy: God en is ghee Heere ic ben Heer daer ouer.
c Esa.37.29
d † And. anghel.
e † And. blinnen kurch.
f 2.Reg 18.21. Esa.30.3. 31.3. 36.6.
* Juda socht te dickwils hulpe by Egypto/ daermede versondichde hem Juda niet onrechten vertrouwen daertoe en halp doch Egyptus

15 Want sy sullen cleyn zijn/ teghen andere Coninckrijcken/ ende niet meer heerschen ouer de Heydenen: ende ick wilse gantsch k verworpen maken/ dat sy onder de Heydenen niet heerschen en sullen/
16 Dat hem het huys Israels niet meer op haer en verlate/ ende haer daermede en vee sondige/ wanneer sy hen aen haer hangen: eñ sullen ghewaer worden/ dat ick de Heere Heere ben.
17 Ende het begaf hem in den seuen ende twintichsten Jare/ aen den eersten daghe der eerster Maent/ gheschiedde des Heeren woort tot my/ ende sprack:
18 Ghy menschen kindt/ Nabuchodonozor de Coninck te Babel heeft zijn heyr met grooter moeyte voor Tyro ghevoeret/ dat alle hoofden cael/ ende alle zyden l wtghepluckt waren/ ende zynen arbeyt is doch noch hem noch zynen heyre/ voor Tyro belooner worden.
19 Daerom spreeckt de Heere Heere also: Siet/ ick wil Nabuchodonozor dẽ Coninc te Babel / Egyptenlandt gheuen/ dat hy alle haer goet wech nemen/ eñ haer berooven ende plonderen sal/ dat hy zynen heyre den solt gheue.
20 Doch het landt Egypten wil ick hem gheuen voor zijnen arbeydt/ dien hy daer aen ghedaen heeft: want sy hebben my ghedienet/ spreeckt de Heere Heere.
21 Ter seluer tijdt wil ick het Hoorn des huys Israels wassen laten/ eñ wil uwen mont onder hen opdoen / dat sy ghewaer worden/ dat ick de Heere ben.

niet in der noot: daerom wort het hier verghelijckt eenen rietstaf: op welcken / so hem yemant leunet/ bewijle hy scherp ende snits is so steect hy hem en breeckt daer toe.
g Esa.47.6
h † And. Seuene.
i Jer.46.26
k Of/ dunn/ slecht.
l Of/ beplucket.

Dat xxx. Capittel.

1. Wijder van de straffe Egypti/ 20. eñ Pharaonis haers Conincks.

1 Ende des Heeren woort gheschiede tot my/ ende sprack:
2 a Ghy menschen kindt/ prophetecrt ende spreeckt: So spreeckt de Heere Heere: Huylet (ende spreeckt:) O wee des dachs.
3 Want dẽ dach is harde by/ b Ja des Heeren dach is harde by/ eenẽ duysteren dach: den tijt is hier/ dat de Heydens comẽ sullẽ.
4 Eñ het sweert sal ouer Egypten comẽ/ eñ Moorenlant moet verschricken / wanneer de verslagenen in Egypten vallen sullen eñ hare volck wech ghevoeret/ eñ hare fondamenten omghetrocken worden.
5 Moorenlandt / eñ Lybia/ eñ Lydia/ met allerley ghemeynen volcke/ eñ Chub/ ende die wt den Lande des Verbondts zijn/ sullen met hen door het sweert vallen.
6 So spreect de Heere Heere: De c Schutzheeren Egypti moeten vallen / eñ de hooveerdye harer macht moet daer onder: van den Torren te d † Siene aen/ sullen sy door het sweert vallen/ spreect de Heere Heere.
7 Ende sullen als hare woeste Lantpalen/ woest worden/ ende hare Steden onder anderen woesten Steden woest liggen.
8 Dat sy gewaer worden/ dat ick de Heere sy/ wanneer ick een vyer in Egyptẽ make/ dat alle die hen helpen/ verstoort worden.
9 Ter seluer tijt / sullen Boden van my wtrecken in Schepen/ Moorenlandt te verschricken/ dat nu so seker is/ eñ daer sal een verschrickinge onder hen zijn/ ghelyck als het Egypten ghinck/ doe haren tijt quam: want siet/ het coemt ghewisselicken.
10 So spreeckt de Heere Heere: Ick wil de veelheydt in Egypten wech ruymen/ door Nabuchodonozor den Coninck te Babel.
11 Want hy / eñ zijn volck met hẽ/ met tsamen den Tyrannen der Heydenẽ zijn hier toe gebracht/ het Landt te verderuẽ: eñ sullen hare sweerden wt treckẽ tegen Egypten.

Teghen Egypten.
a Ezec.29.31.32.
Moorenlandt.
Esa.20.4.
b Jer.30.7 Amos 5.18 Joel.2.1. Sephan.1.14.
c Of/ bescheermheeren.
d † And. Seuene.

And/alommis/oueral

ten dat het e allen: halnen vol verslagene
legghe.
12 Ende ick wil de waterstroomen droogh
maken/ ende het Landt boosen lieden ver-
koopen: ende wil het Lant/ende wat daer-
inne is/ door Vreemde verwoesten / ick de
Heere hebbe het ghesproken.

Beelden:
f Zach.13.2

13 So spreeckt de Heere Heere: f ick wil de
Beelden te Noph wtroeyen/ ende de Af-
goden verdelghen: ende Egyptenlant en
sal geenen Vorst meer hebben/ende wil een
verschrickinghe in Egyptenlant schicken.
14 Ick wil Pathros woeste maken/ ende
een vier te Zoan aensteké/ ende het Recht
ouer No gaen laten.
15 Ende wil myne grimmicheyt wtgieten
ouer Sin/ eñ wil de veelheyt te No wtroeyé.
16 Ick wil een vyer in Egypten aensteken/
ende Sin sal angstich ende bange worden/
ende No sal verbroken/ ende Noph dage-
licks beangstet worden.

g f And/ Auen/ ende Phibeseth/

17 De ionge Manschap te g f On ende Bu
basto/ sullen door het sweert vallé/ ende de
vrouwen ghevanckelijck wech ghevoert
worden.
18 Thachpanhes sal eenen duysteren dach
hebben/ wãneer ick het Jock Egypti slaé
sal/ dat de hooveerdye harer macht/ daerin
ne een eynde hebbe: hy sal met wolcken be
deckt worden/ ende hare Dochteren sullen
geuanckelijck wech ghevoert worden.
19 Ende ick wil het Recht ouer Egypten
gaen laten/ dat sy ghewaer worden/ dat ick
de Heere zy.
20 Ende het begaf hem inden elfsten Jare/
aen den seuenden daghe der eerster Maẽt
ghesciede des Heeren woort tot my/ ende
sprack:
21 Ghy menscheñ kint/ ick wil den arm Pha
raonis des Coninckx van Egypté verbre
ken/ ende siet/ hy en sal niet verbondé wor
den dat hy heelen mueghe/ noch met win-
delen toegewonden worden dat hy sterck
worde/ ende een sweert vaten konne.
22 Daerom spreeckt de Heere Heere alsoo:
Siet/ ic wil aen Pharao den Coninc te E
gypten/ ende wil syne armen verbreké/ bey
de den stercken ende den swacken/ dat hem
het sweert wt syner handt ontuallen moet
23 Ende wil de Egyptenaers onder de Hey-
denen verstroeyen/ eñ inden Landen jagé
24 Daerenteghen de armen des Coninex te
Babel/ wil ick stercken/ eñ hem myn sweert
in syne handt gheuen: ende wil de arm Pha
raonis verbreken/ dat hy voor hem stenen
sal/ als een die dootlick verwondet is.
25 Ja/ ick wil de armen des Coninckx te
Babel stercken/ dat de armen Pharaonis
daer henen vallen: op dat sy ghewaer wor
den/ dat ick de Heere zy/ wanneer ick myn
sweert den Coninck te Babel inde hant ge
ue/ dat hy het ouer Egyptenlant wtrecke
26 Ende ick de Egyptenaers onder de Hey-
denen verstroeye/ ende inden landen veria-
ge: dat sy gewaer wordé/ dat ic de Heere bé

Dat xxxj. Capittel.

1. Pharao de Koninc in Egypten wort
vergheleken/ dat/ gelijck hy den Assyriers
in heerlickheyt ende ghewelt ghelijck wa-
re gheweest/ hy oock also den seluen in on-
derganghe ghelijck zijn sal.

1 EN de het begaf hem in den elfsté Jare/
aen den eersten dage der derder Maẽt
ghesciede des Heeren woort tot my/
ende sprack:

Pharao.
a Ezec.29.
30.32.

2 a Ghy menschen kindt/ segghet Pharao
den Koninck te Egypten/ ende tot allé syné
volcke: Wien meynt ghy dan/ dat ghy ghe-
lijck zijt in uwe heerlickheydt?

Assur.
b Dan.4.9
c Of/ wippe

3 Siet b Assur was als een Cederenboom
op den Libanon/ van schooné tacken/ ende
dicke van loove / ende gantsch hooch/ dat
synen c tsop hooch stont/ onder grooten dic
ken tacken.
4 De wateren maeckten dat hy groot wert
ende de diepten dat hy so hooch wies: syne
waterstroomen ghinghen rontomme synen
stamme henen/ ende syne Beken tot allen
boomen inden velde.

b Of/ meyé

5 Daerom is hy hoogher ghewordén/ dan
alle boomen op den velde/ ende kreech vele
tacken/ ende lange b scheuté/ want hy had-
de waters ghenoech hem wt te breyden.
6 Alle vogelen des Hemels nestelden op sy
nen tacken/ ende alle gedierten in den velde
hadden iongen onder synen meyen/ ende on
der syner schaduwe woonden alle groote
volcken.
7 Hy hadde schoone/ groote ende lange tac
ken/ want syne wortelen haddé vele waters
8 Ende hem en was gheen Cederenboom
gelijck/ in Gods houe/ ende de Dennenboo
men/ en waren syne tacken niet te vergelijc
ken/ ende de e f Amandelboomen en wa-

e f An. Castaneen/ of Ahornen.

ren niet teghen syne meyen: Ja hy was so
schoone als geé Boom inden Houe Gods.
9 Ick hebbe hem so schoone gemaeckt/ dat
hy so vele tacken kreech/ dat hem alle lusti
ghe Boomen inden Houe Gods benydden
10 Daeromme spreeckt de Heere Heere also
Dewyle hy so hooch ghewordén is dat sy-
nen tsop stondt onder grooten/ hoogé dic-
ken meyen/ ende zyn herte hem verhief/ dat
hy so hooch was/

f Want de Koninghen te Babel hebben het Koninckrijcken Assur ende Niniue recht te voren op gegeuen/ eer Jerusalem verstoort wert.

11 Daeromme gaf ick hem den f allermach
tichsten onder den Heydenen in de han
den/ dat hy met hem omginghe/ eñ hem ver
dreue/ als hy verdient et hadde/ met synen
Godloosen wesen
12 Dat hem vreemde wtroeyen souden/ na-
melicken / de Tyrannen der Heydenen/ eñ
hem verstroyen: ende dat syne tacken / op
den berghen/ ende in dalen ligghen moesten
ende syne meyen g verbroken/ aen allen be-
ken inden Lande: dat alle Volcken op Aer-
den/ van syner schaduwe wech trecken moe
sten/ ende hem verlaten.

g Of/ in tween ghebroken/

13 Ende alle Voghelen des Hemels/ op sy-
nen omghevallen stamme saten/ ende alle
ghedierten in den velde/ leyden hen op syne
tacken.
14 Op dat hem voortaen gheen Boom aen
den water / syner hoochte verhieve / dat
synen toppe onder grooten dicken meyen
stae/ ende gheen Boom aen den water hem
verhieue onder de anderen: want sy moeten
alle onder de Aerde/ eñ den doot ouergege-
uen worden/ als andere menschen/ die in de
kuyle varen.
15 So spreect de Heere Heere: Ter tijde/ doe
hy henen onder in de Helle voer/ doe maeck
te ick een treuren/ dat hem de diepte bedec-
kede/ ende syne waterstroomen stille staen
moesten/ ende de groote wateren niet loopé
en konden: ende maeckte / dat de Libanon
om hem treurde/ ende alle veltboomen ver-
dorreden ouer hem.

h Esa.14.15
Ezech.32.18

16 Ick verschrickte de Heydené/ doe sy hé
hoorden vallen/ doe ick hem henen onder
stiete ter h Hellen met dien/ die in de kuyle
varen: ende alle lustige Boomen onder der
Aerden/ de edelsten ende de besten op den
Libanon/ ende alle die aen den water ghe-
staen hadden/ gonnedent hem wel
17 Want sy moesten oock met hem hené on-
der ter Hellen/ tot den verslagenen met den

sweerde/

ſweerde / dewijle ſy onder de ſchaduwe
zijns arms ghewoont hadden/ onder den
Heydenen.
18 Hoe groot meyndy dan/dat ghy Pharao
zijt/met uwen prale ende heerlicheit onder
den luſtigen Boomen: want ghy moet met
den luſtigen Boomen/onder de Aerde he-
nen af varen/ende onder den onbeſnedenē
liggen/diemet den ſweerde verſlagen zijn/
alſo ſal het Pharao gaen/met tſamen alle
ſynen volcke/ſpreeckt de Heere Heere/

Dat xxxij. Capittel.

1. Een klaghe ouer Pharao /11. ende
zijn volck/22. met aenwijſinghe dat ſy/ als
andere Koningen ende Volcken/met heer-
lichept ende pracht ondergaen/ ende een
eynde nemen ſullen.

1 EN de het begaf hem inden twaelfſten
Jare/aenden eerſten daghe der twaelf-
ſter Maent/geſchiede des Heerē woort
tot my/ende ſprack:
2 Ghy menſchen kindt/maeckt een weekla
ge ouer a Pharao den Coninck te Egyptē
Pharao. a Heſe.29. Jo.31. ende ſpreeckt tot hem: Ghy zijt gelijck als
een Leeuwe onder den Heydenen/ende als
een Zeedrake/ ende ſpringet in uwen wa-
terſtroomen/ende vermodderet het water
met uwen voeten/ende maket ſyne ſtroo-
men onreyn.
3 Soo ſpreeckt de Heere Heere: b Jck wil
b Eze.12.13. ende.17.20 mijn Nette ouer v wtwerpen/door eenen
grooten hoop volcr/die v ſullē in mijn Ga
ren iagen.
4 Ende wil v op het Lant trecken/ende op
het velt werpen/dat alle Vogelen des He-
mels op v ſitten ſullen/ende alle gedierten
op Aerden/ van v ſatt worden.
5 Ende wil v aes/ op de Bergen werpen/
ende met uwer hoochte/ de dalē veruullen.
6 Het Lant daer ghy in ſwemmet/ wil ick
van uwen bloede root maken/tot aen de
Berghen henen aen/dat de Beken van v
vol worden.
c Eſai.13.10 Joel.2.31. ende.3.15 Mat.24.29 Mar.13.24 Luc.21.25. 7 c Ende wanneer ick nu gantſch met v wt is
ſo wil ick den Hemel bedecken / ende ſyne
Sterren verduyſteren/ende de Sonne met
wolcken ouer treckē/ende de Mane en ſal
niet ſchijnen.
8 Alle lichten aen den Hemel/wil ick ouer
v laten duncker worden/ende wil een duy-
ſterniſſe in uwen Lande maken / ſpreeckt
de Heere Heere.
9 Daer toe wil ick veler Volcken herten
verſchrict makē/wanneer ick den Heydenē
uwe plaghe gewaer worden late/ eñ velen
Landen/die ghy niet en kennet.
10 Vele Volcken ſullen hen ouer v ontſettē
ende haren Koningen ſal voor v grouwen
wanneer ick mijn ſweert tegen haer blinc-
ken late/eñ ſullen v op den ſeluen ooghen-
d Of/ te blicke verſchricken/ dat hen het herte ont-
uallen ſal/ ouer uwen val.
11 WAnt ſo ſpreect de Heere Heere: het ſweert
des Konincks te Babel/ſal v treffen.
12 Ende ick wil v volck vellen/ door het
ſweert der Helden/ende door alderley Ty-
rannen der Heydenen/die ſullen de Heerlic
heydt Egypti verheeren, dat alle haer
volck verdelghet worde.
13 Ende ick wil alle gedierten ombrengen/
aen den grooten wateren/ datſe geens men
ſchen voet/ ende geens gedierten klauwe/
onreyn maken en ſal.
14 Als dan wil ick hare wateren klaer ma-
ken/dat hare ſtroomen vlieten/als olye/
ſpreeckt de Heere Heere.
15 Wanneer ick het Lant Egypten verwoe-
ſtet/ ende alles wat inden Lande is/ een
ſaem gemaeckt/eñ alle die daer inwoonē/
verſlagen hebbe: dat ſy ghewaer wordē/
dat ick de Heere zy.
16 Dat ſal den iammer zijn / dienmen wel
mach beklaghen: Ja vele dochteren der
Heydenen / ſullen ſulcke klage drijuen ouer
Egypten/ eñ alle haer Volck ſalmen bekla-
gen/ſpreeckt de Heere Heere.
17 Ende in den twaelfſten Jare / aen den
vijftienden dage der ſeluer Maendt / ghe-
ſchiede des Heerē woort tot my/ eñ ſprack:
18 Ghy menſchen kindt/beweent het volck
in Egypten / eñ ſtoot het met den Dochte-
ren der ſtercker Heydenen henen af e onder
de Aerde/ tot dien/ die in de kuyle varen. e Eſa.14.19 Eze.31.16
19 Waer is nu uwe welluſt? henen onder/
ende legget v by den onbeſnedenen.
20 Sy ſullē vallē onder dē verſlagenen met
dē ſweerde: het ſweert is alreede ghevatet
eñ wtgetogen / ouer haer gantſche Volck.
21 Daer van ſullen ſeggen inder Helle / de
ſtercke Helden met haren helpers / die alle
henen onder gheuaren zijn / eñ liggen daer
onder den onbeſnedenen ende verſlagenen
van den ſweerde.
22 Aldaer leyt Aſſur met alle ſynen Volcke Aſſur.
om henen begrauen/ die alle verſlagē ende
door het ſweert gheuallen zijn.
23 Hare dooden grauen zijn diepe inder
kuylen/ende zijn Volck leyt f allenthaluen f Oft/ alom henen om al/
om henen begrauen/die alle verſlagen ende
door het ſweert gheuallen zijn/daer haer de
gantſche Wereldt voor vreeſde.
24 Daer leyt oock g Elam met alle ſynen Elam.
hoop om henen begrauē/ die alle verſlagē/ g Jer.49.34 Daniel.8.2
ende door het ſweert gheuallen zijn / ende
henen onder genaren als de onbeſnedenen/
onder de Aerde/ daer haer ooc de gantſche
werelt voor vreeſde/ eñ moetē hare ſchan-
de dragen met dien / die in de kuyle varen.
25 Men heeftſe onder de verſlagene geleyt/
met tſamen alle haren hoopē/ eñ liggen om
henen begrauē/eñ zijn als de onbeſnedenen
eñ de verſlaghenen van den ſweerde/ door
dien haer oock de gantſche werelt vreeſen
moeſte: ende moeten hare ſchande draghen
met dien/die in de kuyle varen/ ende onder
den verſlaghenen blijuen.
26 Daer leyt Meſech ende Thubal/ met alle
haren hoopen/ om henen begrauen/die al le Meſech Thubal.
onbeſneden ende met den ſweerde verſla-
ghen zijn/ door dien haer oock de gantſche
Werelt vreeſen moeſten.
27 Ende alle andere Helden / die onder den
onbeſnedenen gheuallen zijn/ eñ met haren
krijchſweerde ter Hellen gheuaren/ eñ hare
ſweerden onder hare hoofden hebbē leggen
moeten / ende hare miſdaet ouer hare ghe-
beenten ghekomen is / die doch oock ghe-
vreeſde Helden waren / in der gantſcher
Werelt: alſo moeten ſy ligghen.
28 So moet ty vrijlick oock onder den onbe-
ſnedenen vermorſelt worden/eñ onder dien
die met den ſweerde verſlagen zijn/ liggen.
29 Daer leyt h Edom met ſynen Konnigen/ Edom.
ende alle ſynen Vorſten / onder den verſla- h Jer.49.7 Ezech.25.12 ende.35.1.
ghenen met den ſweerde / eñ onder den on
beſnedenen/ met tſamen anderen / die inde
kuyle varē/ die doch machtich geweeſt zijn.
30 Ja alle Vorſten vant Noorden moeten
daer henen / ende alle Sydoniers die met
den verſlaghenen henen af gheuaren zijn:
eñ hare verſchrickelicke gewelt/ is te ſchā-
den geworden/ eñ moeten liggen onder den
onbeſnedenen/ eñ dien/ die met dē ſweerde
verſlaghen zijn: eñ hare ſchande draghen/
met tſamen dien/die in de kuyle varen.
31 Deſe ſal Pharao ſien / eñ hē trooſten met
alle ſynen Volcke/ die onder hen met den
ſweerde

ſweerde verſlaghen zijn/eñ met ſynen gant
ſchen Heyre/ſpreeckt de Heere Heere.
32 Wāt de gantſche Werelt ſal haer oock een
mael voor my vreeſen/ dat Pharao/ eñ alle
zijn hoopen/ſal ligghen onder den onbeſne-
denen/ eñ met den ſweerde verſlagē/ſpreect
de Heere Heere.

Dat xxxiij Capittel.

1. Het Ampt eens waren Herders inden
volcke.12. Den afuallighen Rechtueerdigen
en helpt ſyne vorighe vromicheyt niet:ende
den boetueerdigen Sondaer/en ſchadet zijn
vorighe Godlooſen weſen niet. 21. Straffe
der ouergheblevenen inden Lande / na der
verſtooringhe Jeruſalems 30. Item / der
verſpotters des Godlicken woorts.

Vanden Wachteers of Paſtoorē 1 Ende des Heeren woort gheſchiedde tot
my/ende ſprack:
2 Ghy menſchen kint/predickt teghen
v volck/ende ſpreeckt tot hen: Wanneer ick
een ſweert ouer het Landt brenghen ſoude/
ende het volck inden Lande/name eenen mā
a 2.Re.17.9 onder hen/ ende makeden hem tot haeren a
Wachter.
3 Ende hy saghe het ſweert comen/ouer het
lant/ende blieſe de Trompetten/eñ waer-
ſchuwede het volck.
4 Wie nu der Trompetten ghelupt hoorde/
eñ en wonde hem niet waerſchuwen laten/
ende het ſweert quame/eñ name hem wech:
deſſeluen bloet zy op ſynen kop.
5 Want hy heeft der Trompetten gelupt ge
hoort/ende en heeft hem dānoch niet waer-
ſchuwen latē/ daerom zy zijn bloet op hem:
wie hem daerenteghen waerſchouwen laet:
die ſal zijn leuen daer van brenghen.
6 Wanneer nu de Wachter het ſweert ſage
comē/ eñ de Trompettē niet en blieſe/noch
zijn volck waerſchuwede:ende het ſweert
quame. eñ name ſōmige wech: de ſelue wor
den wel om haeer ſonde wille wech gheno-
men/doch haer bloet/wil ick van des Wach
ters handt eyſſchen.
b Ezec.3.17. 7 b Ende nu ghy menſchen kint/ick hebbe v
tot eenen Wachter gheſettet ouer het huys
Iſraels/wanneer ghi wat wt mynē monde
hoort/ dat ghyſe van mynent weghe waer
ſchuwen ſult.
8 Wanneer ick nu tot den Godlooſen ſegge:
Ghy Godlooſe moett des doots ſteruen:eñ
ghy en ſegt hem ſulcx niet dat hem de God
looſe waerſchuwen late/voor ſynen weſē/ſo
ſal de Godlooſe wel om zijns godlooſen we
ſens wille ſteruen/doch zijn bloet wil ick vā
uwer hant eyſſchen.
c Act.20.20 9 c Waerſchudy daerenteghen den Godloo-
ſen/voor ſynen weſen/dat hy hem daer van
bekeere/ende hy hem van ſynen weſen niet
en wil bekeeren / ſo ſal hy om ſyner ſonde
d of An.geſal ueert/ghe-arhet. wille ſteruen/ende ghy hebt v ziele d ghe-
loſſet.
10 Daerō ghy menſchen kint/ſegget dē huyſe
Iſraels:Ghy ſpreect alſo: Onſe ſonde ende
miſdaet liggen op ons/ dat wy daer onder
vergaen/hoe konnen wy dan leuen?
e God begheert niet den doodt/ maer de bekeeringhe der Sondaers. 2.Sa.14.14 Ezec.18.32. Sapi.1.13. f Eſai.55.7. g Ezec.18.24 11 So ſpreect de Heere:e So waerachtich als
ick leue/ſpreeckt de Heere Heere/ick en heb
be ſgeē weigeualle aē dē doot des Godloo
ſen/maer dat hem de Godlooſe bekeere van
ſynen weſen/eñ leue: ſo bekeert v doch nu/
van uwen booſen weſen: waerom willet gy
ſteruen/ghy van den huyſe Iſraels?
12 Eñ ghy menſchen kint/ſpreeckt tot uwen
volcke:g Wanneer een rechtueerdighe wat
quaets doet/ſo en ſal het hem niet helpē/dat
hy vroom geweeſt is:ende wanneer eē God
looſe vroom wort/ ſo en ſalt hem niet ſcha-
den/dat hy Godloos gheweeſt is:ſo en kan
ooc h de Rechtueerdige niet leuen/wanneer
hy ſondiget.
13 Want wanneer ick tot dē rechtueerdigen
ſpreke: hy ſal leuen:eñ hy verlaet hem op ſy
ne gherechticheyt/ende doet wat quaets/ſo
ſal alle ſyne vromicheyt niet ghedacht wor-
den/maer hy ſal ſteruen/ in ſyner boosheyt/
die hy doet/
14 h Ende wanneer ick tot den Godlooſen h Eſai.55.7
ſpreke: hy ſal ſteruen: ende hy bekeeret hem Iere.18.7.
van ſyner ſonde / ende doet wat recht ende
goet is/
15 Alſo / dat de Godlooſe het pandt weder
gheeft/ende betalet/ wat hy gerooft heeft/
ende na den woorde des leuens wandelt/
dat hy niet quaets en doet/ſo ſal hy leuen/
ende niet ſteruen.
16 Eñ i aller ſyner ſonde/die hy gedaē heeft/ i Eze.8.11.
en ſal niet gedacht wordē: want hy doet nu
wat goet ende recht is/daerom ſal hy leuen.
17 k Noch ſpreeckt v volck: De Heere en oor- k Eze.18.25
deelt niet recht/ ſo ſy doch onrecht hebben.
18 Want ſo hem de Rechtueerdige keeret/vā
ſyner gerechticheyt/ende doet wat quaets:l l of An. hy ſal
ſo ſterft hy m billicken daerom. door deſelue
19 n Eñ o ſo hem de Godlooſe bekeeret/van ſteruen.
ſynen Godlooſen weſen/ eñ doet wat recht m Ofte/pnemers met
ende goet is ſo ſal hy Ja billicken leuen.
20 Noch ſpreect gy: De Heere en oordeelt niet rechte.
recht/ p ſo ick doch v vanden huyſe Iſraels/ n Ezec.3.11
eenen yeghelicken na ſynen weſen oordeele. of Anders/
21 Eñ het begaf hem inden twaelfſtē Jare on wanneer.
ſer ghevanckeniſſe aendē vyfthienden daghe p Pſa.62.13
des tienden Maents/quam tot my eē die ont- Jerem.17.10
loopen was van Jeruſalem/ende ſprac: De ende 32.9.
Stadt is gheſlaghen. Mat.16.27
22 Ende de handt des Heeren quam op my/ Roman 2.6.
des auonts eer die ontloopene quam/ ende ende 14.12.
dede mynen mondt op/tot dat hy des mor- 1.Cor.3.8.
ghens tot my quam: ende dede my mynen 2.Cor.5.10
mont op/ alſo/dat ick niet meer ſwyghen en Galat.6.5
konde. Apoc.2.23
23 Ende des Heeren woort geſchiede tot my/ ende.22/12
ende ſprack:
24 Ghy menſchen kindt/de inwooners deſer
Woeſtijne inden Lande Iſraels/ſprekē alſo:
Abraham was een eenich Man / eñ eende Abraham.
dit Landt: doch onſer is vele/ ſo hebben wy
Ja het Lant billicker.
25 Daerō ſpreect tot hen: So ſpreect de Heere
Heere: q Ghy hebbet bloet r ghegeten/ ende q Leui.17.14
uwe ooghen opgheheuen tot den Afgoden/ſ r Of, Vſlonden/
ende bloet vergoten: ende ghy meynet/ghy
willet het Landt beſitten? ſ Deu.5.17
26 Ja ghy varet altoos voort met moorden/
eñ doet gruwelen/ende deen ſchendet dē an-
deren zijn wijf/ ende meynet/ ghy willet het
Landt beſitten?
27 So ſpreeckt tot hen: So ſpreect de Heere
Heere: So warachtich als ick leue/ alle die
inder woeſtijnen woonen / ſullen door het
ſweert vallen:eñ wat op dē velde is/wil ick
den gedierten te verſlinden gheuen/ ende die
inden ſterckten eñ ſpelonckenzijn/ ſullen t t Of, van
aen der peſtilentie ſteruen.
28 Want ick wil het Lant gantſch verwoeſtē/
ende ſyner hoouerdye eñ macht/ een eynde
maken: dat het gheberchte Iſraels ſo woeſt
worde/ dat daer niemant ouer en gae.
29 u Ende ſullen ghewaer worden/dat ick de u Ezec.25.7
Heere bē/ wanneer ick het Lant gantſch ver
woeſtet hebbe/om alle harer gruwelen wil-
le/ die ſy doen.
30 Ende ghy menſchen kint/v volck ſpreeckt
teghen v / aen den wanden ende huysdeu-
ren/ende deen ſpreeckt Ja ten anderen: Lie-
ue/ koemt ende laet ons hooren wat de Hee
re ſeydt.
31 Ende ſy ſullen tot v comen/ in de Verſame-
linghe/

r De Joden quamen in de predickinge niet dat sy gheloofden/ ofte yet vercken wouden: maer op dat sy den armen Prophete aensluypteden ende bespotteden: ende wat van hem hoorden/ daer sy maer als van hadden te schimpen en singhen. Also eerden sy dat lieue woordt Gods/ ghelijck als men het tot onsen tijdt / in der werelt eeret.
Job. 30. 3.
Psal.69.13
Tren.3.63.

linghe / en voor v sitten / als mijn Volck/
en sullen de woorden hooren / doch niets
daer na doen: maer sullen v aensluypten/
ende eenwel voortaen leuen / na harer
ghiericheydt.
32 Ende siet / r ghy moet haer liedt zijn/
dat sy geerne singen en spelen sullen : also
sullen sy uwe woorden hooren/ende niets
daer na doen.
33 Wanneer nu koemt / wat komen sal/
siet/so sullen sy ghewaer worden/ dat een
Prophete onder hen gheweest is.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. Met bescheydinghe ontrouwer Herders / die alleen haer eyghen soecken 7. belooft de Heere/ hy wil hem seluen syner kudde aennemen/ haer versamelen / ende op deschalckheyt/ die sommighe onder hen begaen / achtinghe hebben. 23. ghelooft daer beneuen den waren Herder Christum/ ende met hem ghenoechtigen vrede.

Teghen de Pastooren.
a Ezech.13.3
Jere.14.13.
ende 23. 1.
Mich.3.5.
b 1.Petr.5.3.
2.Cor. 2.2.
Luce.22.26.
c Of/ dwalende.
d 1.Petr.5.3.
Esaie.52 9.

1 Ende des Heeren woordt gheschiedde
tot my / ende sprack:
2 Ghy menschen kindt / prophetéert
tegen de Herders Israels/ prophetéert en
spreect tot hen: So spreect de Heere Heere:
a Wee den Herders Israels/ die hen seluen
weyden: Sullen niet de Herders de kudde
weyden ?
3 Doch ghy etet het Vet/ en bekleedet v
met der Wolle/ en slachtet het gemestede/
doch de Schapen en willet ghy niet weyden.
4 Der swacken en v neemt ghy niet waer/
en de krancken en heylet ghy niet/ het verwondde en verbindet ghy niet /het c verbijsterde en halet ghy niet weder/ ende het
verlatene en soeckt ghy niet/ d maer strenghe ende harde heerschet ghy ouer haer.
5 Ende myne Schapen zijn verstropet/
als die gheenen Herder en hebben / en zijn
allen wilden ghedierten ter spijse ghewor-
den/ ende gantsch verstropet.
6 Ende gaen verbijstert hier ende daer op
den Berghen/ en op den hooghen kleynen
Bergen / ende zijn op den gantschen Lande
verstropet: ende daer en is niemant/ die na
hen vraget / of harer achtet.
7 Daeromme hooret ghy Herders des
Heeren woordt:
8 So waerachtich als ick leue/ spreeckt de
Heere Heere / dewyle ghy myne Schapen
latet ten rooue / ende myne kudde / allen
wilden gedierten ter spijse worden/ dewyle
sy geenen Herder en hebben / ende myne
Herders na myne kudde niet en vraghen/
maer zijn sulcke Herders/ die hen seluen
weyden/maer myne Schapen en willense
niet weyden.
9 Daeromme ghy Herders / hooret des
Heeren woordt:
10 So spreeckt de Heere Heere: Siet / ick
wil aen de Herders/ ende wil myne kudde
van haren handen eysschen : ende wil het
met hen een eynde maken/ dat sy niet meer
en sullen Herders zijn/ en en sullen hen seluen
niet meer weyden: ick wil myne Schapen
e † verlossen wt haren monde / dat sy se
voortaen niet meer verslinden en sullen.
11 Want so spreeckt de Heere Heere: f Siet/
ick wil my myner kudde selfs aennemen/
ende soecken.
12 Als een Herder syne Schapen soeckt/
wanneer sy van syner kudde verbijstert zijn/
also wil ick myne Schapen soecken / ende
wilse verlossen van allen plaetsen/ daer sy
henen verstropet waren / ter tijdt/ doe het
doncker ende duyster was.
13 Ick wilse g † wtvoeren van allen Volcken/
en wt allen Landen versamelen/ ende wilse

e † Anders/ wtrucken/ redden.
f Joh.10.11
Heb.13.20.
1.Petr.2.25
ende 5.4.
Esaie 40.11.
g † Anders/ wttrecken.

in haer Landt leyden/ en wilse weyden op
den Bergen Israels/ en in allen Landouwen/
ende op allen bewoonlicken plaetsen des
Lants.
14 Ick wilse op de beste Weyde brenghen/
en hare kopen sullen op den hoogen Bergen in Israel staen: aldaer sullen sy in bequamen kopen liggen / ende vette Weyde
hebben/ op den Bergen Israels.
15 Ick wil selfs myne Schapen weyden/
ende ick wilse h legheren / spreeckt de
Heere Heere.
16 i Ick wil het verloren weder soecken/ en
het k verbijsterde weder brenghen/ en het verwondde verbinden/ en des swacken waernemen: ende wat vet l † ende sterck is/ wil
ick bewaren/ ende wil harer plegen/ als het
recht is.
17 Doch tot v / myne Kudde / spreeckt de
Heere Heere also: Siet/ m ick wil richten
tusschen Schaep ende Schaep/ en tusschen
den Rammen ende Bocken.
18 Isset niet ghenoech / dat ghy so goede
Weyde hebbet/ en so oueruloedighen/ dat
ghyse met voeten tredet ? ende so schoone
Bornen te drincken/ so oueruloedigen/ dat
ghy daer in tredet/ en haer onreyn maket ?
19 Dat myne Schapen eten moeten / wat
ghy met uwen voeten vertreden hebbet:
ende drincken / wat ghy met uwen voeten
onreyn ghemaeckt hebbet ?
20 Daerom so spreeckt de Heere Heere tot
hen: Siet / ick wil richten tusschen den
vetten ende mageren Schapen.
21 Daerom dat ghy springet met den voeten/
ende de swacken van v stootet met uwen
hoornen/ tot dat ghyse alle van v verstropet.
22 En ick wil myner kudde helpen / dat sy
niet meer en sullen ten rooue worden/ ende
wil richten tusschen Schaep ende Schaep.
23 n En ick wil hen eenen eenighen Herder
o verwecken / diese weyden sal/ namelicken/
mynen Knecht p Dauid/ die salse q weyden/
ende sal haer Herder zijn.
24 En ick de Heere wil haer God zijn/ doch
mijn Knecht Dauid / sal de Vorst onder
hen zijn: dat segghe ick de Heere.
25 En ick wil een Verbondt des Vreedes
met hen maken/ ende alle boose ghedierten
wt den Lande wtroepen/ dat sy seker woonen
sullen in der Woestijne / ende in den Woude
slapen.
26 Ick wilse/ en alle myne kleyne Berghen
rondtom/ seghenen/ende op haer reghenen
laten ter rechter tijdt/ r dat sullen genadige
reghenen zijn.
27 Dat de Boomen op den Velde hare
Vruchten brenghen / ende het Landt syne
Vrucht geuen sal / en sy sullen seker op den
Lande woonen: en sullen ghewaer worden/
dat ick de Heere ben/ wanneer ick haer iock
verbroken/ en s † haer verlosset hebbe / van
der handt der genen/ dien sy dienen moesten.
28 En sy en sullen niet meer den Heydenen
ten rooue worden / en gheen ghedierte op
Aerden en sal haer meer verslinden: Maer
sullen seker woonen/ sonder alle vreesen.
29 Ende ick wil hen een beroemde Plante
verwecken/ dat sy niet meer en sullen honger
lyden in den Lande / ende hare smaet heydt
onder den Heydenen/ niet meer draghen en
sullen.
30 Ende sullen ghewaer worden / dat ick de
Heere hare God / by hen ben/ ende dat sy
van den huyse Israels myn Volck zijn/
spreeckt de Heere Heere.
31 t Ja ghy menschen/ sullet de Kudde myner
Weyde zijn/ u ende ick wil uwe God zijn/
spreeckt de Heere Heere.

h Of/ doen rusten.
i Jere.50.6
Luc.4.18.
ende 19.10.
Joh.10.11.
k Ofte/ verdwalende.
l † An. is en hem syner sterckte ouerheft/ wil ick wtroepen/ ende etc.
m Mat.25.32
n Esae.40.11
Dan.9.24.
Joan.1.45.
ende.10.11.
o Of/ opwecken.
p Jere.30 9.
Act.2.22
q Mich.5.4
r Deut.11.14
ende 28.12.
Joel.2.23.
s † Anders/ wtgerucket.
t Psal.95.7.
ende 100.3.
ende 136.9
Joan.10.11.
u Hebr.8.10

Dat

Dat xxxv. Capittel.

1. Verstooringhe des ghebercchs Seir/ dat is/ der Edomiters / daerom dat sy de kinderen Israels beleedichden / of verdruckten ende hateden.

Seir. 1 Ende des Heeren woordt ghschiedde
tot my / ende sprack:
a Esai.34.5. 2 Ghy menschen kindt/richtet v aen-
Iere.49.7. sichte tegen het ghebercchte a Seir/ende
Ezech.25.12. prophetcert daer teghen/
ende 32.29. 3 Ende spreeckt tot denseluen: So spreeckt
ende 36.5. de Heere Heere: Siet / ick wil aen v / ghy
Berch Seir/ ende myn handt tegen v wt-
strecken/ en wil v gantsch woest maken.
4 Ick wil uwe Steden eensaem maken/
dat ghy sult tot eener Woestyne warden/
ende gewaer wordẽ/ dat ick de Heere ben.
b Num 20.18 5 b Daerom/ dat ghy eewige vyantschap
Deut. 2. 3. draget/ teghen de kinderen Israels/ ende
Obad. 10. iaechdese int sweert / doe het hen qualick
ginck / ende hare sonde een eynde hadde.
6 Daerom / so warachtich als ick leue/
spreeckt de Heere Heere / wil ick v oock
bloedich maken / ende en sult den bloede
c I. Mac.5.3 niet ontgaen : c dewyle dat ghy lust tot
bloet hebt/ en suldy v bloede niet ontgaẽ.
7 Ende ick wil den berch Seir woest en
eensaem maken / dat niemant daer op
wandelen noch gaen en sal.
8 En wil zyn ghebercchte/ ende alle kleyne
d Of/Gron- Bergen/ Dalen/ ende alle v d Leechten / vol
den. dooden maken/ die door het sweert sullen
verslaghen daer ligghen.
9 Ja tot eener eewiger woestijne wil ick
v maken/dat niemandt in uwen Steden
woonen en sal: ende sullet gewaer wordẽ/
dat ick de Heere ben.
e Namelick 10 Ende daerom dat ghy spreeckt: e Dese
Juda ende beydẽ Volcken met beyden Landẽ/moeten
Israel. myne worden / en wy willense innemẽ / f †
f † Anders/ wanneer ooc alreede de Heere daer woonet
en de Heere 11 Daerom / so warachtich als ick leue/
was daer. spreeckt de Heere Heere / wil ick na uwen
Exo.25.22. toorne en hate/ met v omgaẽ/als ghy met
hen omgegaen hebt/wt eickelen hate / en
wil by hen bekent worden/ wanneer ick v
ghestraffet hebbe.
12 Ende sult ghewaer worden / dat ick de
Heere/ alle v lasteren ghehoort hebbe / dat
ghy ghesproken hebt/ tegen het gebercchte
g † And. ter Israels/ ende gesept: Sy zyn verwoestet/
Spyse. ende g † ons te verderuen ghegeuen.
13 Ende hebt v teghen my beroemt / ende
hefrich teghen my ghesproken/ dat hebbe
ick ghehoort.
h Ezech.25.6 14 So spreeckt nu de Heere Heere: Ick wil
15. v tot eener Woestyne maken/ dat hem alle
ende 26. 2. het Landt verheugen sal.
15 h En als ghy v verheuget hebt/tegẽ het
Erue des huys Israels in te nemẽ/daerõ
dat het was woest gewordẽ: euen so wil
ic met v doẽ/dat de Berch Seir woest zyn
moet/ met tsamen dẽ gantschẽ Edom: en
sullet gewaer wordẽ/ dat ick de Heere ben.

Dat xxxvj. Capittel.

1. De Heere wil moe smaethepdt ende straffe der Heydenen/ hem zynu volck weder aennemẽ/16. Wyst hen aen de oorsake/ waerom hyse gestraffet/ en dannoch haer verschoonet hebbe / 24. Item / wat ghenade ende weldaden hy voortaen / aen haer wil bewysen.

a Ezech.6.2 1 Ende ghy menschen kint / prophetcert
b Id est/ den Berghen Israels/ende spreeckt:
aeternus 2 Hoort des Heeren woordt / a ghy
perpetuus. Berghen Israels: So spreeckt de Heere
c † And. die Heere: Daerom dat de vyandt ouer v roe-
de Hooghte met: Heah/ b de eewighe c † Hooghden/
des Wereldts zyn nu onse Erue ghewordẽ.
zyn / etc.

3 Daerom prophetcert/ ende spreeckt: So
spreeckt de Heere Heere: Dewyle datmen
v allenthaluen verwoestet ende verdelget/
ende zyt den ouergebleuenen Heydenen te
deele ghewordẽ/ ende zyt dẽ lieden in den
mont ghekomen/ ende een boos ghesehrep
ghewordẽ:
4 Daerom hooret ghy Berghen Israels/
het woort des Heerẽ Heerẽ: So spreeckt de
Heere Heere/ beyde tot den Berghen/ende
kleynen Bergen/ tot den Beken en Dalen/
tot dẽ eensamen Woestijnen/ en verlatenen
Steden / welcken den ouerghebleuenen
Heydenen rontom henen / ten roone ende
spotte ghewordẽ zyn.
5 Ja so spreeckt de Heere Heere: Ick hebbe
in mynen yverigen d yuer ghesproken/ te- d Dat is/
gen de ouergebleuen Heydenen/ ende tegen herten brant
het gantsche e Edom/ die myn Landt in e Esaie 34.5
ghenomen hebben/ met verheughen van Ezech.35.2.
gantscher hertẽ/ende met schimper lachen/
dat selue te verheeren/ en wt te * pluchen: * Of/ plonderen.
6 Daerom prophetcert vanden Lande
Israels / en spreeckt tot den Bergen ende
kleynen Bergen/tot den Beken en Dalen:
So spreeckt de Heere Heere: Siet/ ick hebbe
in mynen yuer en grimmichheyt gesproken/
Dewyle dat ghy (sulcke) smaetheydt van
den Heydenen dragen moetet.
7 Daerom spreeckt de Heere Heere alsoo: f f Dat is/
Ick heffe myn hant op/ dat uwe Nabuers Ick sweere
de Heydenen rontom/ hare schande/ weder
dragen sullen.
8 Daerentegen ghy Bergen Israels/ sullet
weder groenen / ende uwe vrucht brengen/
mynen volcke Israels: en dat sal in korten
gheschieden.
9 Want siet / ick wil my weder tot v wen-
den/ ende v aensien: op dat ghy ghebouwet
ende besaeyet wordt.
10 En wil by v der lieden vele maken/ het
gantsche huys Israels altemael: ende de
Steden sullen weder bewoonet/ ende de
Woestijnen ghebouwet worden.
11 Ja ick wil v/ Lieden ende Vee de volheyt
gheuen / dat ghy v vermeeren ende wassen
sullet: ende ick wil v daer weder insetten/
daer ghy te voren woondet/ en wil v meer
goets doen/ dan oyt te voren: ende sullet
ghewaer worden dat ick de Heere zy.
12 Ick wil v Lieden hier toe brenghen/ die
myn Volck Israels zyn sullen/ die sullen v
besitten/ende sult haer Erfdeel zyn/ende en
sult niet meer sonder g Eruen zyn. g Of/ Erfgenamen.
13 So spreeckt de Heere Heere: dewyle dat-
men dat van v seydt: Ghy hebt lieden ver-
slonden/ ende hebt v Volck sonder Eruen
ghemaeckt.
14 Daerom en suldy (nu) niet meer lieden
verslinden/ noch v volck sonder * Eruen * Of/ Erfge-
maken/ spreeckt de Heere Heere. namen.
15 En ick en wil v niet meer laten hooren de
smaedt woorden der Heydenẽ / ende en sult
den spot der Heydenen niet meer draghen/
en en sult v volck niet meer sonder * Eruen * Of/ Erfge-
maken/ spreeckt de Heere Heere. namen.
16 Ende des Heeren woort geschiede weder
tot my/ ende sprack:
17 Ghy menschẽ kint/ doe het huys Israels
in haren Lande woonde/ ende dat selue ver-
ontreynichden/ met haren wesen ende doẽ/
dat haer wesen voor my was / als de on-
reynicheydt eener Vrouwen / in harer
kranckheydt.
18 Doe goot ick myne grimmicheydt ouer
haer wt/ om des bloets wille/ dat sy inden
Lande vergotẽ/ en dat selue verontreyniget
hadden/ door hare Afgoden.
19 En ick verstroydese onder de Heydenen/
ende

ende verstuysdese in de Landen/ eñ richtede
se/na haren wesen ende doen.
h Esai.52.5 20 hEnde sy hielden hen gelijck als de Heyde
Roma.2.24 nen/daer sy henẽ quamen/ eñ ontheylichdẽ
mijnen heylighen Name/datmen van hen
seyde: Is dat des Heeren volck/ dat wt sy-
nen Lande heeft moeten treckẽ?
21 Doch ick verschoonedese om mijns hey-
ligen Naems wille / dien het huys Israel
ontheylichde/ onder den Heydenen daer sy
henen quamen.
22 Daerõ sult ghy tot den huyse Israels seggen:
So spreect de Heere Heere: Ick doe het niet
om uwent wille/ ghy vandẽ huyse Israels/
maer om mijns heyligen Naẽs wille/ dien
ghy ontheyliget hebt /onder den Heydenẽ/
tot welcke ghy ghecomen zijt.
23 Want ick wil mijnen grooten Name/ die
door u voor dẽ Heydenen ontheyliget is/ diẽ
ghy onder denseluen ontheyliget hebt/ hey-
lich maken: ende de Heydenen sullen gewaer
worden/dat ick de Heere zy/spreect de Hee-
re Heere/wanneer ick my voor hen/aen u be
wijse/dat ick heylich zy.
24 Want ick wil u van den Heydenẽ halen/
eñ u wt allen Landen versamelen/ eñ weder
in uwe Landt brenghen.
i Esai.44.3 25 iEnde wil reyn water op u sprenghen/dat
Iere. 7.15. ghy reyn wort/ van alle uwer onreynicheyt
Zach.14.8 eñ van allẽ uwe Afgodẽ wil ick u reynigen.
Een niewe herte ende gheest wort gheloeft. 26 kEñ ick wil u een niewe herte/ ende eenen
niewen geest in u gheuen/ende wil het stee-
nen herte/wt uwen vleesche wechnemen/eñ
k Ezec.11.19 u een vleeschen herte gheuen.
ende 18.31. 27 lIck wil mijnen Gheest in u gheuen/ m eñ
l Ioel.2.28. wil sulcke lieden van u maken/ die in mijne
m Deu.8.18 Gheboden wandelen / ende mijne Rechten
houden/ ende daer na doen.
28 Eñ ghy sullet woonen indẽ Lande/ dat ick
uwen Vaderen gegheuen hebbe/ende sullet
mijn Volck zijn/ende ick wil uwe God zijn.
29 Ick wil u/van alle uwe onreynicheyt los
n† Anders/ maken: ende n† wil dat koorne roepen/ende
de tarwe wil het vermeeren/ eñ en wil u gheene dière
tijdt comen laten.
30 Ick wil de vruchten op den Boomẽ/ende
de vruchten op den velde vermeeren/op dat
u de Heydenen niet meer en bespotten/ met
der dieren tijdt.
31 Als dan/ sullet ghy aen uwe boose wesen
gedencken/ ende uws doens/ dat niet goet en
was/ende uwer sonde ende Afgoderye/ sal
u rouwen.
32 Sulcx wil ick doen/niet om uwent wille/
spreeckt de Heere Heere/ dat ghy het wetet:
maer ghy sullet u moeten schamen/ eñ schaẽ-
root worden/ ghy vanden huyse Israels/
ouer uwen wesen.
o Esaie.4.4 33 So spreeckt de Heere Heere: o Ter tijdt
1.Cor.6.11. wanneer ick u reynighen sal van alle uwen
Ephes.5.26 sonden/so wil ick de Steden weder besettẽ/
ende de Woestijnen sullen weder gebouwet
worden.
34 Het verwoestede Lant sal weder geploeget
worden/daer voor/ dat het verheeret was/
dat het sien sullen/alle die daer door gaen/
35 Eñ seggen. Dit Lant was verheeret/ende
nu isset als een Lusthof: ende dese Stedẽ wa
ren verstoort/verbroken/ eñ woest/ende staẽ
nu vast ghebouwet.
36 Eñ de ouerblijuende Heydenẽ rontom u/
sullen ghewaer worden/ dat ick de Heere bẽ/
die daer bouwe/wat verbroken is/ eñ plan-
te/wat verheeret was: ick de Heere segghe
het/ ende doe het oock.
37 So spreect de Heere Heere: Ick wil my we
der vragen latẽ/van den huyse Israels/ dat
p Iere.50.6 ick my aen hen bewijse: p ende ick wil se ver
meeren als een kudde/
38 Als een Heylighe kudde/als een kudde te
Ierusalem/ op haren Feesten: so sullen de
verheerden Steden / vol menschen kudden
worden/ende sullen gewaer worden/dat ick
de Heere ben.

Dat xxxvij. Capittel.

1. Der vorighen beloste/ van der Ioden
te huyskoemisse/ waerheydt/wort door een
onmengelicker ende grooter/ (namelicken/
de opstandinghe der dooden lichamen/) be-
wesen. 15. Israel wort met Iuda vereenicht
24. ende Christus/een eenich Koninck ende
Herder zijns eenighen gheloouighen volcx
ingheuoeret.

1 Ende des Heeren hant quam ouer my/ eñ Van de op
voerde my henen wt inden gheeste des standinghe
Heeren/ eñ settede my op een wijdt velt/ der dooden/
dat lach vol beenders. prophetеert
2 Ende hy voerde my a allenthaluen daer de Prophete
door/ ende siet / der beenderẽ lach gantsch a Of/ ouer
vele op den velde: ende siet / sy waren seer al/ alommе/
verdorret.
3 Eñ hy sprack tot my: Ghy menschen kint/
meyndy oock/ dat dese beenders weder leuen
dich worden? Ende ick sprack: Heere Heere/
dat weet ghy wel.
4 Eñ hy sprack tot my: Prophetеert van de
sen beenderen/ eñ spreeckt tot hen: Ghy ver-
dorrede beenderen/ hoort des Heerẽ woort:
5 So spreect de Heere Heere/van desẽ been-
derẽ: Siet/ick wil eenen adem in u brengen/
dat ghy sult leuendich worden.
6 Ick wil u aderen geuen/ende vleesch laten
ouer u wassen/ eñ met eener huydt ouertrec-
ken/ eñ wil u b adem gheuen/ dat ghy weder b Gen.2.7.
leuendich wort: ende sullet gewaer worden/
dat ick de Heere ben.
7 Eñ ick prophetеerde/als my beuolẽ was:
ende siet/ c doe wert daer een groot vulderẽ/ c 1.Cor.15.4
als ick prophetеerde: eñ siet/het verroerde
hem/ende de beenders quamen weder te sa-
men/ een yeghelick tot sijnen beenders.
8 Ende ick sach/ende siet/ daer wiessen ade-
ren ende vleesch op/ ende hy ouertoochse met
eener huydt: daer en was Ja noch gheenen
adem in.
9 Ende hy sprack tot my: Prophetеert ten
winde/ prophetеert ghy menschen kint/ eñ
spreect tẽ winde: So spreect de Heere Heere:
Wint/ comt hiertoe van den vier Winden/
ende blaset dese gedoodde aen/dat sy weder
leuendich worden.
10 Ende ick prophetеerde/ als hy my beuolẽ
hadde: doe quam een adem in haer/ ende sy
werden weder leuendich/ ende richtedẽ hen
op hare voeten: ende harer was een gantsch
groot Heyr.
11 Eñ hy sprack tot my: Ghy menschen kint/
dese beenderẽ zijn het gãtsche huys Israels:
siet/als nu sprekẽ sy: Onse beenders zijn ver
dorret/ende onse hope is verloren/ende het
is met ons wte.
12 Daerom prophetеert ende spreect tot hen:
So spreect de Heere Heere: Siet/ick wil uwe
dooden grauen op doen/ eñ wil u lieden/mijn
volck / wt den seluen daer wt halen / ende u
lieden int lande Israels brenghen.
13 Ende sullet gewaer worden/dat ick de Hee
re ben/ wanneer ick uwe doodẽ grauen geo-
pent/ende u lieden/mijn Volck/ wt den sel-
uen daer wt ghebracht hebbe.
14 Ende ick wil mijnen Geest in u lieden ge-
uẽ/dat ghy weder leuen sullet/ eñ wil u liedẽ
in uwe lant setten: ende sullet ghewaer wor-
den/dat ick de Heere ben: ick spreke het: ende
doe het oock/ spreeckt de Heere.
15 Ende des Heeren woort geschiede tot my/
ende sprack;

16 Ghy menschen kint neemt v een hout/
eñ schrijft daer op: Des Juda eñ der kin=
deren Israels/ met tsamen haren toeghe=
danen: eñ neemt noch een hout/ eñ schrijft
daerop: Des Joseps/ namelickẽ/ het hout
Ephraim/ ende des gantschen huyses Is=
raels/ met tsamen haren toeghedanen.
17 Ende doet dat eene tot den anderen tsa=
mẽ/ dat het een hout worde in uwer hant.
18 So nu v volck tot v seggen sal/ ende spre
ken: Wildy ons niet condt doen/ wat ghy
daer mede meynet?

> d Hose.1.11.

19 So spreect tot hen: So spreect de Heere
Heere: d Siet/ ick wil dit hout Josephs/
dat daer is in Ephraims handt/ nemen/
met tsamen haren e vrienden/ den stammẽ
Israels/ ende wilse tot den houte Juda
doen/ ende een hout daer wt maken/ ende
sullen een zijn in mijner handt.

> e Of. magẽ/ toegedanẽ.

20 Ende sult alsoo de houten daer ghy op
gheschreuen hebt/ in uwer handt houden/
dat sy het aensien.
21 Eñ sult tot hen segghen: So spreecht de
Heere: Siet/ ick wil de kinderen Israels
halen/ vandẽ Heydenen/ daer sy henen ge=
togen zijn/ eñ wilse f allenthaluen versa=
melẽ/ eñ wilse weder in haer lant brengẽ.

> f Of/ ouer=al/ alomme.
> g Jer.10.16 Ephe.2.13.
> h Joã.10.16 Esa.40.11. Jere.23.5. Ezec.34.23. Dani.9.25. Joan.1.45 10.11.
> i Esa.4.4 Ephe.5.16
> k Jere.24,7 30.22. Hebr.8.10
> l Esa.40.11 Jere.33.15.
> m Ezech.34 12.23. Joan.10.11 1.Pet.2.25 5.4. Psal.23.1.
> n Dan.9.25 Joan.12.34 Psal.108.9. 117.
> o Esa.55.3.
> p Leu.26.11 2.Cor.6.16.
> q.Jer.24.7 30.22.31. 33. Heb.8.10. Apoca.21.3

22 g Ende wil een eenich volck van hẽ ma=
ken/ inde lande op den gebergte Israels/
h ende sy sullen al te samen eenen eenigen
Coninck hebben/ ende en sullen niet meer
twee Volcken/ noch in twee Coninckrijc=
ken ghedeylt zijn.
23 Sullen hen oock niet meer verontreyni=
gen met haren Afgoden eñ grouwelen eñ
allerley sondẽ: ick wil hen daer wt helpen
wt allen plaetsen daer sy gesondicht heb=
ben/ i eñ wilse reynigen/ k ende sullen mijn
Volck zijn/ ende ick wil haer Godt zijn.
24 l Ende mijn knecht Dauid sal hare Co=
ninck/ eñ haren alle eenige m Herder zijn:
eñ sullen wandelen in mijnen Rechten/ eñ
mijne gheboden houden/ eñ daer na doen.
25 Ende sy sullen weder inden lande woo=
nen/ dat ick mijnen knechte Jacob ghege=
uen hebbe/ daer uwe Vaders inne ghe=
woont hebben: sy ende hare kinderen/ eñ
kints kinderen/ sullen daer inne woonen
eewichlick/ n ende mijn knecht Dauid/ sal
eewichlick haer Vorst zijn.
26 o Eñ ick wil met hen een Verbondt der
genade makẽ/ dat sal een eewich Verbont
zijn met hen: eñ wilse onderhouden eñ ver
meeren/ ende mijn Heylichdom sal onder
hen zijn eewichlick.
27 p Ende ick wil onder hen woonen/ q eñ
wil haer Godt zijn/ eñ sy sullen mijn Volck
zijn/
28 Dat oock de Heydenen sullẽ gewaer wor=
den/ dat ick de Heere ben/ die Israel hey=
lich maket/ wanneer mijn Heylichdom
eewichlick onder hen zijn sal.

Dat xxxviij. Capittel.

1. Straffe Gog/ die met grooter heyr=
cracht teghen Gods volc/ (8. na dien het
wt der Babylonischer ghevanckenisse we=
der in het landt ghecomen is/) daerop
coemt/ ende dat selue vyandelicken be=
angstet.

1 Ende des Heeren woort gheschiede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kindt/ wendet v te=
ghen a Gog/ die inden lande Magog is/
ende de ouerste Vorst in Mesech eñ Thu=
bal/ ende prophetcert van hem/

> Gog/ bedie=det de Turc=ken/ als A=poc.20. wt=wijset. So hebben

3 Ende spreeckt: So spreect de Heere Hee=
re: Siet/ ick wil aen v Gog/ die ghy de o=
uerste Vorst zijt/ van den Heeren in Me=
sech ende Thubal.
4 Siet/ ick wil v omme verommen/ ende
wil v eenen toom inden mondt doen/ ende
wil v daer wt voeren/ met allen uwen Hey=
re/ Peerdt eñ Man/ die alle wel gecleedet
zijn/ ende haer is eenen grooten hoop/ die
altemale Tartschen ende Schilden/ ende
Sweerden voeren.
5 Ghy brenget met v c Perssen/ Moorlie=
den ende Lybiers/ die altemale Schilden
ende Helmen voeren.
6 Daertoe b Gomer/ eñ al zijn Heyr/ met
tsamen den huyse Thogarma/ dat tegent
Noorden leyt/ met alle synen Heyre: Ja
ghy brenget een groot volck met v.
7 Wel aen rustet v wel/ ghi eñ alle uwe hoo
pen die by v zijn/ eñ weest ghi haer el hooft
man: Na langher tijdt suldy te huys ghe=
socht worden.
8 Ter laetster tijt suldy comen in het lant/
dat van den Sweerde weder ghebracht/
ende wt velen Volcken te samen gecomen
is/ namelicken/ op den Berghen Israels/
welcke lange tijdt woest gheweest zijn/ eñ
nu wtgheuoert van velen Volcken/ ende
alle seker woonen.
9 Ghy sult daerop trecken/ eñ daer henen
comen met grooten storme/ ende sult zijn/
als een Wolcke/ om het landt te bedec=
ken/ ghy ende alle v Heyr/ ende dat groote
volck met v.
10 So spreect de Heere Heere: Te dier tijdt/
suldy v sulcx voornemen/ eñ sult het boo=
se inden sinne hebben/
11 Ende dencken: Ick wil dat lant sonder
mueren/ ouervallen/ ende ouer die comen/
die seker ende stille woonen/ als die alle
sonder mueren daer sitten/ ende hebben
noch grendel noch poorte-
12 Op dat ghy roouen eñ plonderẽ meucht/
eñ uwe handt laten gaen ouer de verstoor=
den/ die weder bewoont zijn: ende ouer dat
volck/ dat wt den Heydenen te samen ge=
raept is/ ende hen ter neeringhe ende goe
deren gheschickt heeft/ ende midden in den
lande woonet.
13 Het Rijcke Arabia/ f Dedan eñ de Coop
lieden op de Zee/ ende alle geweldigen/ eñ
die aldaer zijn/ sullen tot v seggen: Ick mey
ne ymmers ghy zijt g recht ghecomen/ te
roouen/ ende hebt uwe hoopen versamelt
te plonderen: op dat ghy wech nemet/ sil=
uer ende goudt/ ende versamelt Vee ende
Goederen ende grooten roof drijuet.
14 Daerom suo prophetcert ghy menschen
kindt/ ende spreect tot Gog: Soo spreecht
de Heere Heere: Is het niet also? dat ghy
sult mercken/ wanneer mijn volck Israels
seker woonen sal/
15 So suldy comen van uwer plaetse/ name
licken/ van den eynden teghent Noorden/
ghy ende groot volck met v/ alle te peerde/
eenen grootẽ hoop/ eñ een machtich Heyr.
16 Eñ sult daer op trecken ouer mijn Volc
Israels/ als een Wolcke/ die het landt be=
decket: sulcks sal ten laetsten tijden gesche
dẽ: ick wil v doch daeromme in mijn landt
comen laten/ op dat my de Heydenen be=
kennen/ hoe ick aen v/ O Gog/ gheheylicht
worde voor haren ooghen:
17 So spreect de Heere Heere: Ghy zijt het/
van dien ick in voortijden ghesept hebbe/
door mijne Dienaers de Propheten in Is=
rael/ die ter seluer g † tijt prophetcerden/
dat ick v ouer haer comen laten woude.
18 Ende het sal ghescieden te dier tijdt/
wanneer Gog comen sal ouer het landt vã
Israel spreect de Heere Heere. sal op trec=
kẽ/ h mynẽ toorne in myner grimmicheit.

> ooc de Turc=ken haer af=comen/ wt den lande van den Noorden/ dier hier ge=dacht wort. Mesech eñ Thubal zijn ooc Tarta=ren/ ende des volcx op gene zij=de/ die men Schutten of Schottẽ heet; hoe=wel Mesech luydet/ als quamen de Moschowi=ters van hẽ af/ dat is de Russen.
> a Eze.39.1 Apoca.20.8
> b Of/ wen=den.
> c De Per=ssen schietẽ aent Rycke Arabien/ daerom sal de Turck dier oock sommighe hebben.
> b Gomer eñ Thogarma zijn sone/ Gene.10. houde ick/ zijn de Wen=den: want aen des Turcken houen/ spreect men Wendisch.
> e † And. Scherm:
> f Dedan/ is een stuck des Ryer Arabien. So leyt de Mahomet in den Rijc=ke Arabia begrauen tot Mecha.
> g Recht ge=comen/ Dat is/ O ghy doet recht ende wel/ vaert al=toos voort/ gheluck sy met v. Recht/ dat is/ Ghy zijt de rechte Keyser ende Heere.
> g † And. tijdt. ach=teruolgens.

i Of/ herten brande.
k Math.24.29. Luc.1.23.

19 Ende ick spreke sulcx in mijnen i yuer / ende
den yvere mijns toorns : want ter seluer
tijt/sal groot beuen zijn inden lande Israels.
20 k Dat voor mijnen aengesichte beuen sul-
len de Visschen inder Zee/ de Vogelen on-
der den Hemel/het Vee op den velde/ende
alles wat hem verruert ende beweget op
den lande / ende alle Menschen die op der
Eerden zijn : ende de Berghen sullen om-
megheKeert worden / ende de l † wanden
ende alle mueren/neder vallen.

l † And. hooghen trappen der borghen/ and.torrens.
m Dat is/ Sy sullen hen selfs onder malcanderen verworgen ofte moorden. Judic.7.22. 1.Sam.14.20. 2.Para.20.22.
n Apo.20.9

21 Ick wil doch ouer hen roepen / dat
Sweert op alle mijne Bergen/ spreect de
Heere Heere. m dat eens yegelicken Sweert
sal teghen den anderen zijn.
22 Ende ick wil hen richten met Pestilencie
ende bloede/ ende wil reghenen laten/ slachre-
ghen met haghel/ vyere ende n solpher. op
hem ende zijn Heyr / ende op dat groote
Volck/dat met hem is.
23 Also wil ick dan heerlick/heylich ende
bekent worden/ voor velen Heydenen/dat sy
gewaer worden sullen/ dat ick de Heere ben.

Dat xxxix. Capittel.

1. Wyder van der straffe Gog.22.oorsa-
ke / waeromme de Heere den seluen ende
andere vyanden/ ouer zijn volck comen la-
te/25. met toeseggen ghenadigher verlos-
singe/wt harer gheuanckenisse.

Gog.
a Apo.20.
b Ezec.38.3.

Ende ghy menschen kindt/ prophetéert
tegen a Gog/ ende spreect: Also spreect
de Heere Heere:b Siet / ick wil aen v
Gog/die ghy de ouerste Vorst zijt in Me-
sech ende Thubal.

c Of/wenden.
vLuth. Wat de Rabini hier met haren sexteren maken/ dat laten wy varen: wy houdent met S. Hieron. Munst. Met ses straffen te cassen. Apoc.20.7.
e Dat is/ In Gogs landt te huys salt nach branden.

2 Siet / ick wil v omme c crommen ende
v locken / ende wt den eynden van Noor-
den brengen / ende op de Bergen Israels
comen laten.
3 Ende wil v den boghe wt uwer slinc
ker handt slaen / ende uwe Pijlen / wt u-
wer rechter handt worpen.
4 Op den Bergen Israels suldy nederge-
leyt worden / ghy met allen uwen Heyre/
ende met den Volcke / dat by v is: ick wil v
den Vogelen / waer sy henen vlieghen/ ende
den Dieren op den velde te verslinden geuen
5 Ghy sult op den velde daer neder liggen/
want ick de Heere Heere hebbe het gesëydt.
6 Ende ick wil vyer worpen op Magog/
ende op die / die in den e Eylanden seker
woonen ende sullen ghewaer worden/dat
ick de Heere ben.
7 Want ick wil mijnen heylighen Name
condt maken/onder mijnen Volcke Israels/
ende en wil mijnen heyligen Name niet lan-
ger schenden laten: maer de Heydenen sul-
len gewaer worden/dat ick de Heere ben/
de Heylighe in Israel.
8 Siet/het is alreede ghecomen ende ghe-
schiet/spreeckt de Heere Heere: dat is den
dach/daer ick van ghesproken hebbe.
9 Ende de Burgers inden Steden Israels/
sullen daer wt gaen/ende vyer maken/ ende ver
branden Wapenen/ Schilden/ Tartschen/
Boghen/ Pijlen/f † Vaystanghen/ ende
lange Spiessen: ende sullen seuen Jaer lanck
g † vyerwerck daermede houden/

f † Anders/ hantstocken.
g And. vyer ontsteken.

10 Dat sy gheen hout en doruen halen op
den velde/ noch inden Woude houwen/
maer van den Wapenen sullen sy vyer hou
den : ende sullen beroouen de ghene/ van
dien sy berooft zijn/ende plonderen de ge-
ne/ van dien sy gheplondert zijn/ spreeckt
de Heere Heere.
11 Ende het sal te dier tijdt gheschieden/ dat
ick Gog wil een stede geuen ter begraefse-
nisse in Israel/namelicken/ het Dal daer-
men gaet aen de Zee/tegen Oosten: also/
dat de ghene/die voorby gaen/ hen daer voor
h schuwen sullen / dewijle darmen aldaer
Gog met synen hoopen begrauen heeft. ende
sal heeten/ i Gogs hoopen dal.
12 Het huys Israels nu/ sal se begrauen se-
uen Maenden lanck / op dat het landt ge-
reynighet worde.
13 Ja alle het Volck inden lande sal aen hen
te begrauen hebben/ende sullen roem daer van
hebben / dat ick dies daechs mijne heerlic-
heyt bewesen hebbe/ spreect de Heere Heere.
14 Ende sy sullen lieden wtscheyden / die k door
gaens inden lande rontomme gaen ende met
den seluen Doodengrauers/ te begrauen de
ouergebleuene op den lande/ op dat het ge
reynicht worde: na seuen Maenden sullen
sy daer na l ondersoecken.
15 Ende de ghene die inden lande rondtomme
gaen/ ende yeghens eens menschen beenderen
sien/sullen een Merckteecken daer by op-
richten / tot dat hen de Doodengrauers/
oock in Gogs hoopendal begrauen.
16 So sal oock de Stadt heeten / m Hamo-
na: also sullen sy het landt reynighen.
17 Nu ghy menschen kindt : So spreect de
Heere Heere: n Segghet allen Voghelen/
werwaerts sy vlieghen/ende allen Dieren op
den velde : Versamelt v / ende coemt her-
waerts/ vindet v o allenthaluen ten hoope/
tot mijnen slachtoffer/dat ick v lieden slach
te een groot slachtoffer op den Berghen
Israels/ ende verslindet vleesch/ ende sup-
pet bloedt.
18 Het vleesch der Stercken sult ghy lieden
verslinden/ende het bloet der Vorsten op Aer-
den/ sullet ghy suppen/ der Rammen / der
Hamels/ der Bocken/ der Ossen / die alte-
male vett ende wel ghemest zijn.
19 Ende sullet het vette verslinden / dat ghy
lieden vol wordet ende het bloedt suppen/ dat
ghy droncken wordet vanden Slachtoffer/
dat ick v slachte.
20 Versadicht v lieden nu ouer mijnen Dis-
sche van Peerden ende Ruyteren/van Sterc-
ken ende allerley Crijchsl ieden / spreect de
Heere Heere.
21 Ende ick mijne heerlickheyt onder de Hey-
denen brengen/ dat alle Heydenen sien sul-
len/mijn oordeel/ dat ick hebbe gaen laten/
ende mijne hant/die ic aen haer geleyt hebbe/
22 Ende also het huys Israels gewaer wor-
de/ dat ick de Heere haer God ben/ van dien
daghe aen/ende voortaen.
23 Ende oock alle Heydenen gewaer worden/
hoe het huys Israels omme zijner misdaet
wille sy wech gheuoert/ende dat sy hen aen
my besondicht hadden : daeromme hebbe
ick mijn aengesichte voor hen verborgen/
ende hebse ouerghegeuen in de handen harer
wederpartijders/ dat sy altemael door het
Sweert vallen moesten.
24 Ick hebbe hen ghedaen/ als hare sonde
ende ouertredinge verdient hebben/ende also
mijn aengesichte voor hen verberghet.
25 Daeromme so spreect de Heere Heere: Nu
wil ick de gheuanckenisse Jacobs wenden/
ende my des gantschen huys Israels ont-
fermen/ ende omme mijnen heylighen Na-
me q yueren.
26 Sy nu sullen hare smaetheyt/ende alle ha-
re sonde / daer sy hen mede aen my beson-
dicht hebben/ draghen/ wanneer sy slechs
seker in haren lande woonen meughen/ dat-
se niemant en verschricke.
27 Ende ickse slechs weder vanden Volcken
ghebracht / ende wt den lande harer vyan-
den versamelt hebbe/ ende ick in hen gehey-
licht geworden ben/ voor den oogen veler
Heydenen.

h Dat is/ De neuse voor den stancke toe houden.
i Dat is/ Dat aldaer de groote veelheydt ende hoopen Gogs begrauen ligghen.
k Of/ alle weghe.
l Of/ neerstelicken soecken/ Off sy alle begrauen zijn/ oft waer noch yemant ligge onbegrauen.
m Heet een veelheyt/ oft een groot hoop:
n Apo.19.v
o Of/ aen allen syden/ alomme/ ouerai.
p Zeph.1.7

Daer staet het / dat Gog om onser sonden wille machtich sy/ende so vele ongheluck/ ende so menigen strijt behouden hebbe.

q Dat is/ herten vrije draghen.

r Ezec. 36. 22. 23. 24. Esa. 44. 3. Joel. 2. 28. Act. 2. 17.

28 r Also sullen sy ghewaer worden/ dat ick
de Heere haer God ben/ die ickse hebbe la-
ten onder de Heydenẽ wech voeren/ ẽ we-
derom me in haer lant laten versamelẽ/ ẽ
niet eenen van hen/ daer ghelaten hebbe.
29 Eñ en wil mijn aenghesichte niet meer
voor hen verbergen: want ick hebbe my-
nen Gheest/ ouer het huys Israels wtge-
goten/ spreeckt de Heere Heere.

Dat xl. Capittel.

1. Den Prophreet wordt betoont/ dat/ ẽ hoe de Stadt Jerusalem ẽ de Tempel/ weder gebouwet worden souden.

Van desen Capittel aen/ tot aen het eynde des Propheten/ wordt de schoonheydt der Kercken Christi/ ẽ de salicheyt der gheloovighen in Christo/ beschreuen ẽ afgemaelt.
a Ezech. 1. 3.
b Ezech. 8. 3. 11. 24.
c Apo. 21. 10.
d Of/ eerin.

1 IN den vijf ẽ twintichsten Jare onser ge
uanckenisse/ in den aenbeghinne des
Jaers/ aen den tiendẽ dage der Maent/
dat is: het veerthiende Jaer/ daer na
als de Stadt geslagen was euen aen den
seluen daghe/ a quam des Heeren handt
ouer my/ b ende voerde my aldaer henen.
2 Door Goddelicke ghesichten/ namelic-
ken/ uit landt Israels: ende c settede my
op eenen gantsch hooghen Berch/ daer
was het op als een ghebouwede Stadt/
vant Suyden herwaerts.
3 Eñ doe hy my aldaer henen ghebracht
hadde/ siet/ doe was daer een Man/ diens
gestalte was als d Metael/ die hadde een
lynen snoer/ ende een meetroede in zijner
handt/ ende stondt onder der poorten.
4 Eñ hy sprack tot my: Ghy menschẽ kint/
siet/ ẽ hoort vlijtighen toe/ ende merckt
daer euen op/ wat ick v wijsen wil: want
daeromme zijdy hier henen gebracht/ dat
ick v sulcx wijse: op dat ghy sulcx alle/ wat
ghy hier siet dẽ huyse Israels verkondigt.
5 Eñ siet/ daer ghinck eenen muyr buyten
aen den huyse rondtomme henen: ende de
Man hadde de meetroede in zijner hant/

e Apoc. 11. 1. 21. 15. Zacha. 2. 1.
f † Anders/ dicke.

die was ses e ellen lanck: een yegelicke el-
le/ was een handtbreedt langer als een ge
meyne elle: eñ hy mat het ghebouwete in
de f † breedde eene roede/ eñ in de hooch-
te oock eene roede lanck.
6 Eñ hy quam aen de poorte die teghen
het Oosten lach/ eñ ghinck henen op/ op
haren optreden/ eñ mat de dorpelen aen
der poorte/ een yegelick dorpel eener roe-
den breedt.

g † And. cameren

7 Eñ de g † gemaken/ die op beyden zijdẽ
by der poorte waren/ mat hy oock na der
lengde eener roede/ eñ na der breyde eener
roede: eñ het ruym tusschen den gemaken/
was vijf ellen wijdt/ eñ hy mat oock de

h † And. halle.

dorpelen aen der poorte/ by den h † voor-
huyse van binnen aen der poorte/ een roe-
de lanck.
8 Eñ hy mat het voorhuys aen der poor
te van inwendich/ een roede wijdt.

i Of/ voorstellen.

9 Eñ mat het voorhuys aen der poorte/
acht ellen/ eñ zijne i vpsetten twee ellen
wijt: het voorhuys nu stondt binnen der
poorte.
10 Eñ de gemakẽ waren op yegelicker zij-
den drye/ aen der poorte tegent Oostẽ/ elc-
kẽ eene so wijt als de andere/ eñ op beydẽ zij-
dẽ stondẽ vpsettẽ die warẽ gelijcke groot.
11 Daer na mat hy de wijdde der deurẽ in
der poorten namelicken/ thien ellen/ ende
de lengde der poorte/ derthien ellen.
12 Ende voor aen den ghemaken/ waren
raymen op beyden zijden/ elck eener ellen
breedt: doch de ghemaken waren elck ses
ellen wijdt/ op beyden zijden.
13 Daertoe mat hy de poorte van den da-
ke/ des gemakes tot den dake der poorte
toe/ dat waren vijf eñ twintich ellen: ende
de eene deure stondt teghen der anderen.

14 Hy maeckte oock k † vpsetten/ tsestich
ellen hooch/ ende voor eenen yeghelicken
vpsette/ eenen Voorhof aen der poorte
rondtomme henen.

k And. pylaren 60. ellen hooch/ so vele haer omme den Voorhofs poorte om ende om stonden.

15 Ende tot aen het Voorhuys aen der bin
nenster poorte/ daermen henen in gaet/ wa-
ren vijftich ellen.
16 Eñ daer waren enghe vensterkens/ aen
der cameren eñ vpsetten henen inwaerts/
aen der poorte rondtomme henen/ alsowa-
ren oock vensteren inwendich aen den voor-
huysen rondtomme: eñ aen den vpsetten
rondtomme henen/ was palmloofwerck.
17 Eñ hy bracht my voorder aen den buy-
tensten voorhof/ eñ siet/ daer waren Came-
ren/ eñ een Plaueytsel ghemaect voor den
Voorhoue rondtomme henen/ eñ dertich
cameren op den Plaueytsel.
18 Eñ het hoochste Plaueytsel aen den poor
ten/ was soo lanck als de poorten waren/
aen den nedersten Plaueytsel.
19 Ende hy mat de breydde der onderster
poorte/ voor den binnenstẽ Voorhoue wt-
wendigen/ namelicken/ hondert ellen/ bey-
de teghent Oosten ende Noorden.
20 Also mat hy oock de poorte/ die tegẽ¯
Noorden lach/ aen den buytensten Voor-
houe na der lengde ende breydde.
21 Die hadde oock op eener yegelicker zij-
den drye gemaken: eñ hadde oock zijne vp-
setten/ eñ voorhuysen/ gelijck so groot/ als
aen der voorgher poorte/ vijftich ellen in de
lengde/ vijf eñ twintich ellẽ in de breydde.
22 Eñ hadde oock syne vensteren ende syne
voorhuysen/ eñ zijn palmloofwerck/ ghe-
lijck als de poorte teghent Oosten: eñ had-
de seuen optreden/ daermen henen opginc/
ende hadde zijne voorhuysen daer voor.
23 Eñ hy mat de poorte aen den binnenstẽ
Voorhoue/ teghen de poorte die teghent
Noorden eñ Oosten stondt: eñ hadde hon-
dert ellen van eener poorte tot der anderẽ.
24 Daer na bracht hy my ooc tegent Suy-
den/ eñ siet/ daer was oock een poorte te-
gent Suyden: ende hy mat hare vpsetten
ende voorhuysen/ ghelijck als de anderẽ.
25 Die hadden oock vensteren eñ voorhuy-
sen rondtomme: ghelijck als ghene venste-
ren/ vijftich ellen lanck/ ende vijf ende twin
tich ellen breedt.
26 Eñ daer waren oock seuen optreden he-
nen op/ ende een voorhuys daer voor: ende
palmloofwerck aen zijnen vpsetten/ op ee-
ner yeghelicker zijden.
27 Eñ hy mat oock de poorte aen den bin-
nensten Voorhof teghent Suyden/ name-
licken hondert ellen/ van der eener Suy-
denpoorte/ tot der anderen.
28 Eñ hy brachte my voorder door de Suy
denpoorte/ in den binnensten Voorhof/ eñ
mat de selue poorte teghent Suyden/ ge-
lijck soo groot als de anderen/
29 Met haren gemaken/ vpsetten/ eñ voor-
huysen/ eñ met vensteren eñ Voorhouen
daer aen/ euen so groot als de ghene/ rondt-
omme vijftich ellen lanck/ ende vijf ende
twintich ellen breedt.
30 Eñ daer ghinck een l † voorhuys rondt
om/ vijf ende twintich ellen lanck/ eñ vijf
ellen breedt.

l † Anders halle.

31 Datselue stont voor aen tegen den buy-
tensten Voorhof/ eñ hadde oock palmloof-
werck aen den vpsetten: daer waren oock
achte optreden/ daer henen op te gaen.
32 Daer na brachte hy my aen de binnenste
poorte/ teghent Oosten/ ende mat de sel-
ue ghelijck soo groot/ als de anderen/
33 Met haren ghemaken/ vpsetten/ ende
voorhuysen/ eñ haren vensteren ende voor-

huysen rondtomme/ ghelijck soo groot als
de anderen/ vijftich ellen lanck/ ende vijfen
twintich ellen breedt.
34 Eñ hadde oock een voorhuys/ tegen den
buytensten Voorhoue/ eñ Palmloofwerck
aen den bysetten/ tot beyden zijden/ ende
acht optreden henenop:
35 Daer na brachte hy mijn aen de poorte te-
ghent Noorden/ die mat hy ghelijck soo
groot als de anderen/
36 Met haren ghemaken/ bysetten ende
voorhuysen rontomme/ vijftich ellen lanc/
ende vijf ende twintich ellen breedt.
37 Eñ hadde ooc een voorhuys tegen den
buytensten Voorhoue/ ende Palmloof-
werck aen den bysetten tot beyder zijden/
ende acht optreden henen op.
38 Ende beneden aen den bysetten aen ee-
ner yegelicker poorte/ was een m Camer/
met eener deure/ daermen het Brandtof-
fer inne n † dede.
39 Doch inden voorhuyse voor de poorte/
stondē op yegelicker zijdē twee Disschen/
daermen de Brandtofferen/ Sondofferē/
ende Schuldtofferen op slachten soude.
40 Eñ daer wtwaerts ter zijden / daermen
henē op gaet na der poorte tegent Noor-
den/ stonden oock twee Disschen/ ende aen
der anderen zijden onder den voorhuyse
der poorte/ oock twee Disschen.
41 Also stonden op yegelicker zijden voor
der poorte vier Disschē/ dat zijn acht Dis-
schen te hoope/ daermen op slachtede.
42 Eñ die vier Disschen tot den Brantof-
fer ghemaect/ waren van ghehouwen stee-
nen/ elcke anderhalue elle lanck eñ breedt/
eñ eener ellen hooch/ daermen op leyde al-
lerley gereetschap/ daermen de Brantoffe-
ren ende andere offeren mede slachtede.
43 Ende daer ghingen lijsten rondtomme/
henen inwaerts ghebuyget/ eener handt-
breedt hooch/ ende op de Disschen/ soude-
men het Offervleesch legghen.
44 Eñ buyten voor der binnenster poorte/
waren Cameren voor de Sangers/ in den
binnensten Voorhoue: eene aen der zijden
by der poorte teghent Noorden / die sach
teghent Suyden: de ander aender zijden
teghent Oosten/ die sach tegent Noordē.
45 Eñ hy sprack tot my: De Camer teghent
Suyden behoort den o Priesteren toe/ die
p † in den huyse dienen sullen.
46 Doch de Camer teghent Noorden / be-
hoort den Priesteren toe / die op den Al-
taer dienen/ dat zijn de kinderē q Zadok/
die alleene van den kinderen Leui / voor
den Heere treden sullen/ hem te dienen.
47 Eñ hy mat den pleyn inden huyse/ na-
melicken hondert ellen lanck / eñ hondert
ellen breet/ in het viercante/ eñ den Altaer
stondt euen voor aen/ voor den Tempel.
48 Ende hy brachte my henen in het voor-
huys des Tempels: ende mat het voor-
huys/ vijf ellen op eener yegelicker zijdē/
ende de poorte drye ellen wijdt / op eener
yeghelicker zijden.
49 Doch het voorhuys was twintich ellen
lanck/ ende elf ellen wijdt/ eñ hadde optre-
den/ daermen henen op ghinck: eñ pylaren
stonden beneden aen den bysetten / op ee-
ner yeghelicker zijden een.

m Dit zijn ghemaken gheweest/ die in den Euangelio Gazophilacia/ dat is/ Godskistē heeten. Der seluen waren vele/ sommighe voor de priesters Leuiten/ Sangers/ daer sy in leyden hare gereetschap ende cleederen. Sommighe rijcke liedē/ leyden haer ghelt/ cooren/ eñ andere dinghen/ dat tot den Offer of anders tot dē Godsdienst verwaert werdt/ daer inne. Gelijc als by ons de Sacristien zijn.

n † And. wiescht.

o 1. Paral. 24.2. 3. Reg. 2.35.

p † And. des huys waernemen sullen.

q 1. Reg. 2.35.

Dat xlj. Capittel.

1. Hy bewijst hoe de Tempel eñ de din-
ghen belanghende tot den dienste Gods/
behooren herbouwet oft vermaecht te zij-
ne/ ende in wat forme oft wijse.

Ende hy brachte my henen in inden
Tempel/ ende mat de bysetten aenden
wanden / die waren aen eener yeghe-
licker zijdē ses ellen wijde/ so wijdt als het
gantsche huys was.
2 Eñ de deure was thien ellen wijde/ doch
de wanden tot beyden zijden aen de deure/
was eene yegelicke vijf ellen breedt: eñ hy
mat het ruym inden Tempel / dat hadde
veertich ellen in de lengde / ende twintich
ellen in de breydde.
3 Ende hy ghinck daerbinnen henen in/ eñ
mat de deure / twee ellen : ende de deure
hadde ses ellen/ eñ de wijdde der deure se-
uen ellen.
4 Ende hy mat twintich ellen in de leng-
de/ ende twintich ellen in de breydde / aen
den Tempel: ende hy sprack tot my: Dit is
het Allerheylichste.
5 Eñ hy mat de wandt des huys/ ses ellen
hooch: daer waren ghangen op / a allent-
haluen rontomme/ gedeylt in b † gemakē/
die waren allenthaluen vier ellen wijde.
6 Eñ der seluen gemaken/ waren op yege-
licker zijden/ drij ende dertich/ elck een aen
den anderen : ende daer stonden pijlaren
beneden by den wanden aen den huyse/ al-
lenthaluen rondtomme/ diese droeghen.
7 Eñ bouen desen waren noch meer gan-
gen rondtomme/ ende bouen waren de gan-
ghen wijder/ datmen van den onderstē in
den middelsten/ ende vanden middelsten in
den bouensten ghinck.
8 Ende een stont telcken ses ellen bouen
den anderen.
9 Ende de wijde der bouensten ghanghen/
was vijf ellen : ende de pijlaren droeghen
de ghangen aen den huyse.
10 Ende het was telcken van eener wandē
aen dē huyse tot der anderen twintich ellē.
11 Eñ daer waren twee deuren aen dē win-
densteene henen op/ eene tegent Noorden/
de ander teghent Suyden : eñ de winden-
steen was vijf ellen wijdt.
12 Eñ de muere teghent Westen was vijf eñ
tseuentich ellen breedt / ende tneghentich
ellen lanck.
13 Eñ hy mat de lengde des huys/ die had-
de door ende door hondert ellen / de muere
ende wat daeraen was.
14 Eñ de wijdde voor aen den huyse tegent
Oosten/ met dien dat daeraen stondt/ was
oock hondert ellen lanck.
15 Ende hy mat de lengde des ghebouwe-
des/ met allen wat daeraen stont/ van eenē
hoecke tot den anderen/ dat was op yege-
licker zijden/ hondert ellen/ met den binnen-
sten Tempel ende voorhuysen inden Voor-
houe/
16 Met tsamen den deuren/ vensteren/ hoec-
ken/ ende den drijen ghangen ende c schrijn
werck allenthaluen rondtomme.
17 Hy mat oock / hoe hooch dat het vā der
Aerden / tot den vensteren was / ende hoe
breedt dat de vensteren zijn souden.
18 Eñ mat van der poorte aen/ tot dē Aller-
heylichsten/ binnen eñ buyten rontomme.
19 Eñ aen den gantschen huyse rondtom/
van beneden aen / tot bouen henen op aen
de deure/ ende aen den wandē/ waren Che-
rubim/ ende palmloofwerck onder de Che-
rub ghemaket.
20 Ende een yeghelick Cherub hadde twee
coppen / op d eener zijden als eenen men-
schen cop / op der anderen zijden / als eenē
leeuwen cop.
21 Ende de deure aenden Tempel was vier
cant/ eñ alle dinck was behendich in mal-
canderen ghewrocht.
22 Eñ de e houtē Altaer was drij ellē hooch/
ende twee ellen lanck ende breedt : ende
syne hoeckē eñ alle zijne zijden/ waren hou-

a Of/ allent henen/ ouer al/

b † And. cameren.

c Of/ schuyn werck.

d Ezech. 1.10.

e Exod. 25.23.

ten:en hy sprack tot my: Dat is de Disch/ die voor den Heere staen sal.
23 Ende de deure beyde aen den Tempel en dat Allerheylichste/
24 Hadde twee f† vleughelen/ die men op en toe dede. f† And. bladeren.
25 Ende daer waren oock Cherubim ende palmloofwerck aen/ als aen den wanden. en daer waren stercke grendelen voor/ teghen den voorhuyse.
26 Ende daer waren enghe vensteren/ en vele palmloofwercx rontomme/ aen de voorhuyse ende aen den wanden.

Dat xlij. Capittel.

1. Aenhangselen des nieuwen gebouwes.

1 Ende hy brachte my henen wt in den buytensten Voorhof tegent Noorden/ onder de kameren/ die tegen den gebouwete dat aen den Tempel stont / ende teghen den Tempel na den Noordenwaert/ laghen/
2 Welcker pleyn hondert ellen lanck was/ van der poorte aen teghent Noorden/ ende vijftich ellen breedt.
3 Twintich ellen was't tegen den binnensten Voorhove ende tegen den Plaveysel in den buytensten Voorhove/ ende dertich ellen van eenen hoecke tot den anderen.
4 Ende inwendich voor den kameren/ was een pleyn tien ellen breedt/ voor den deuren der kameren: dat lach altemael teghent Noorden.
5 Ende bouen desen kameren/ waren andere enge kameren: want het ruym op den ondersten ende middelsten kameren/ en was niet groot.
6 Want het was drie ghemaeckt hooch/ ende en hadde doch gheene pylaren/ gelijck als de Voorhouen pylaren hadden/ maer sy waren slechs op malkanderen ghesettet.
7 En de buytenste Voorhof/ was ommeuanghen met eenen muer/ daer de kameren aen stonden/ die was vijftich ellen lanck.
8 Ende de kameren stonden na malkanderen heen/ oock vijftich ellen lanck/ aen den buytensten voorhoue: doch het ruym voor den Tempel was hondert ellen lanck.
9 Ende beneden voor den kameren/ was een pleyn tegent Oosten/ daer men wt den buytensten Voorhoue ghinck.
10 Ende aen der mueren van den Oosten aen/ waren oock kameren.
11 En daer was oock een pleyn voor/ gelijck als voor genen kameren teghent Noorden: ende alle dinck was gelijck/ met der lengde/ breydde/ ende alles dat daer aen was/ als te voren aen ghenen.
12 Ende teghent Suyden waren oock euen sulcke kameren met haren deuren: en voor den pleyne was de deure teghent Suyden/ daer men toecomt van den muer die tegent Oosten leyt.
13 En hy sprack tot my: De kameren tegent Noorden ende de kameren tegent Suyden/ teghen den Tempel / die behooren tot den Heylichdomme daer de Priesters in eten/ wanneer sy den Heere offeren het allerheylichste Offer: en sy sullen de allerheylichste Offeren/ namelicken Spijsoffer/ Sondoffer ende Schuldoffer aldaer henen in legghen: want het is een heylighe stede.
14 Ende wanneer de Priesteren daer henein gaen/ so en sullen sy wt dat Heylichdom niet weder gaen in den buytensten Voorhof/ maer sullen te voren hare kleederen daer sy in ghedient hebben/ in den seluen kameren aflegghen/ want sy zijn heylich: ende sullen hare andere kleederen weder aen trecken/ en als dan daer wt onder het volck gaen.
15 Ende doe hy het huys binnen alle gemeten hadde/ brachte hy my daer wt aen de poorte tegent Oosten/ ende mat van der seluer a allenthaluen omme. a Of/ al'tenthenen.
16 Teghent Oosten/ mat hy vijf hondert roeden lanck.
17 Ende teghent Noorden mat hy oock vijf hondert roeden lanck.
18 Desgelijcx teghent Suyden oock vijf hondert roeden.
19 En doe hy quam teghent Westen/ mat hy oock vijf hondert roeden lanck.
20 Also hadde de muer die hy gemeten hadde/ int vierkante/ op yeghelicker zijden/ rontomme vijf hondert roeden/ op dat het Heylige van den Onheylighen onderscheyden waere.

Dat xliij. Capittel.

1. De Propheet siet de heerlicheyt Gods. 7. hoort hoe God zijn volck/ der Afgoderye haluen/ so grusamelicken hebbe gestraft/ 10. en nu wederomme ter boete vermaent/ 12. de grootte des Altaers/ 18. met samen der wijse daer op te offeren (welckes alles een voorbeelt is des eewighen Offers Christi) wort beschreuen.

1 Ende hy brachte my weder aen de poorte teghent Oosten.
2 Ende siet/ de heerlicheyt des Gods Israels quam van den Oosten / ende bruysde ghelijck als een groot water bruyst / en het wert gantsch licht op der Aerden van syner heerlickheydt.
3 a En het was het ghesichte/ b dat ick gesien hadde aen den water Chebar/ doe ick quam/ dat de Stadt soude verstoort worden c doe viel ick neder op myn aenghesichte. a Ezec.9.3. ende 10.11 b Ezec.1.3.
4 c Ende de heerlickheyt des Heeren quam ten huyse henen in door de poorte teghent Oosten. c Eze.10.18 ende 11.23. d Ezec.8.3. ende 11.1.24
5 d Doe nam my eenen wint op/ ende brachte my inden binnensten Voorhof/ ende siet/ de heerlickheydt des Heeren veruulde het huys.
6 En ick hoorde eenen met my spreken/ buyten wt den Huyse/ ende een man stont by my/
7 Die sprack tot my: Ghy menschen kint/ e dat is de plaetse myns Throons/ en de stede myner voetsolen/ daer ick op eewichlick woonen wil onder den kinderen Israels: en het huys Israels en sal niet meer mynen heyligen Name verontreynigen/ noch sy/ noch hare Koningen/ door de hoererye/ en door de lijcken harer Koninghen in haren hoochten. e Esai.6.1. ende 66.1. Jere.3.12. Apoca.21.3
8 f Die hare dorpelen aen myne dorpelen/ en hare posten/ aen myne posten gesettet hebben/ dat daer slechs eenen wande tusschen my en hen was/ ende hebben also mynen heyligen Name verontreynicht/ door hare gruwelen/ die sy deden: daeromme ick se oock in mynen toorne verteert hebbe. f Dat is/ de Coninghen hebben Capellen opgerichtet / by den Tempel/ daer hare begrauenisse in was: en verbodene Godsdiensten worden oock daer by ghehouden.
9 Nu dan sullen sy hare hoererye / ende de lijcken harer Koningen/ verre van my wech doen / ende ick wil eewichlick onder hen woonen.
10 g Ende ghy menschen kint/ wijst den huyse Israels den Tempel/ dat sy hen harer misdaet schamen/ ende laetse een gelijck monster daer van nemen. g Hagg.2.3. Zach.2.1.
11 Ende wanneer sy hen nu alle hares doens schamen/ so wijst hen de gestalt en het monster des huys / ende syner wtganck ende inganck/ ende alle syne wijsen/ ende alle syne zeden/ ende alle syne ordeningen/ en alle syne Wetten/ ende schrijft het hen voor/ dat sy alle syne wijsen / ende alle syne zeden houden/ ende daer na doen.
12 Dat sal nu de Wet des huys zijn: Op der hoochte des Berchs/ so wijdt als het hem

omvanghē heeft/ sal het Allerheylichste zijn:
dat is de Wet des huys.
13 Dit is nu de mate des Altaers na der el-
len/ welcker eener handt breedt langher is
van een gemeyn elle: syn voet is eener el-
len hooch/ende eener ellen breedt: ende den
Altaer henen op tot aen den rant/die is ee-
ner spanne breedt rondtomme: ende dat is
syne hoochte.
14 Eñ van den voet aen op der Aerdē: tot aē
den ondersten affetsel/ zijn twee ellē hooch/
eñ een elle breedt: maer van den seluen kley
nen affetsel/ tot aen den grootsten affetsel/
zijn het vier ellen hooch/ende eē elle breedt.
15 h Ende de i Harel vier ellen hooch/ eñ van
den Ariel opwaerts vier hoornen.
16 De Ariel nu/was twaelf ellen lanck/ende
twaelf ellen breedt int vierkante.
17 Eñ de bouenste affetsel/was veertien ellē
lanck/ende veertien ellen breet/int vierkan
te/ende eenen rant ginck allenthaluen daer
rontomme/eener haluer ellen breet: eñ syn̄
voet was eener ellen hooch/ende syne optre
den waren teghen t Oosten.
18 Eñ hy sprack tot my: Ghy menschen kint:
So spreect de Heere Heere: Dit sullen de ze-
den des Altaers zijn/ dies daechs als hy ge
maect is/ dat men Brandoffer daerop leg-
ghe/ende het bloet daerop sprenghe.
19 Ende den Priesteren van Leui/wt dē zade
k Zadok/die voor my tredē/ dat sy my die-
nen/spreect de Heere Heere/ suldy geuen ee-
nen jonghen Osse ten Sondoffer.
20 Ende van des seluen bloede suldy nemen/
ende syne vier hoornen daer mede besprē-
gen/ende de vier haecken aen den bouenstē
affetsel/ ende omme de lijsten rondtomme/
daer suldy hem mede ontsondighen / ende
versoenen.
21 l Eñ sult den Osse des Sondoffers nemen/
ende hem verbranden aen eener plaetse in
dē Huyse/die daer toe geordineert is buytē
den Heylichdom.
22 Maer des anderen daechs / suldy eenen
Geyteñbock offerē/die sonder vlecke zy/tot
eenen Sondoffer/ ende den Altaer daerme-
de ontsondighen / als hy met den Osse ont-
sondighet is.
23 Ende wanneer dat ontsōdigen volbracht
is/ so suldy eenen jonghen Osse offerē/ m die
sonder vlecke zy/ ende eenen Ram van der
Kudde/sonder vlecke.
24 Eñ sultse alle beyde voor den Heere offe-
ren: ende de Priesteren sullen n sout daerop
stroyen/ ende sullense also den Heere offeren/
ten Brandtoffer.
25 Also suldy seuen dagen na malkanderen/
daechlicx eenen Bock ten Sondoffer offe-
ren: ende sy sullen eenen jongen Osse ende
eenen Ramme van der Kudde/ die alle bey
de sonder vlecke zijn/ offeren.
26 Ende sullen also seuen dagen lanck den
Altaer versoenen ende hem reynigen/ ende
syne handen vullen.
27 Ende na den seuen dagen/ sullen de Prie-
steren/ aen den achtsten daghe / ende daer
na altoos henen op den Altaer offerē uwe
Brandtoffer/ ende uwe Danckoffer: so wil
ick v lieden genadich zijn/ spreeckt de Heere
Heere.

h Exo. 27. 1
i Harel/heet
Gods
berch: Ariel
Gods leeu-
we: so noēt
hy het bouē-
ste deel des
Altaers/
daermen op
offerde. Asa
ra/heet hy
dē onderstē
oft kleynstē/
eñ dē groot
sten affetsel
aen den Al-
taer/daer-
men heeft
vanue i stak/
som nige op
dē onderstē/
sōmighe op
dē hoochstē.
So heet hy
de bouenste
plaetse des
Altaers ooc
Asara. Asa-
ra heet an-
ders op
Duytsch/
hulpe/ of by-
stant/ na der
sprakē aert.
Dē voet des
Altaers
noēt hy ee-
nen schoot
oft boesem.
k Eze. 44. 15
ende 48. 11.
l Leui 16 27
m Leu. 22. 19
n Leui. 2. 13.

Dat XLIIII. Capittel.

1. Van der versloteñer poorte aen den
Tempel. 4. De Heere geeft dē Prophete eē
ernstich bericht/ wie in synen Tempel comē
oft niet komen en sullen 10. Beschryvet
den afvalligheu Leuiten hare straffe 15. en-
de den kinderen Zadok/ (die hy voor syne
Priesteren bekent/) haer ampt/ wijse/ 28.
ende Erfdeel.

1 Ende hy brachte my wederomme aen de
poorte des buytensten Heylichdoms/
teghen t Oosten: die was nu toegheslo-
ten.
2 Eñ de Heere sprac tot my: Dese poorte sal
toegesloten blyuen/ende niet opgedaen wor
den/ eñ daer en sal niemant doorgaē dan al-
leene de Heere de God Israels/ sal daer door
gaen/ende sal toegheslotē blyuen.
3 Doch wtgenomē de Vorst: want de Vorst
sal daer onder sitten/ het broodt te eten voor
den Heere: door at het voorhuys sal hy hē-
nenin gaen ende door dat selue weder daer
wt gaen.
4 Daer na brachte hy my aē de poorte teghē
Noorden/ voor het Huys: ende ick sach/ en-
de siet b des Heeren Huys werd vol der Heer
lickheyt des Heeren: ende ick viel op mijn
aenghesichte.
5 Eñ de Heere sprack tot my: Ghy menschen
kint c merckt daer euen op/ende siet/ ende
hoort vlytighen op alles wat ick v seggen
wil/ van allen zeden ende Wetten in dē Huy
se des Heeren: ende merckt wel hoemen he-
nen in gaen sal/ ende op alle wtgangen des
Heylichdommes.
6 Ende segghet den ongehoorsamen Huyse
Israels: So spreect de Heere Heere: Ghy ma
kets te vele/ ghy vanden Huyse Israels/ met
alle uwen grouwelen.
7 Want ghy brenghet vreemde lieden/ eens
onbesneden herten ende onbesnedē vleesches
in mijn Heylichdom / daer door ghy lieden
mijn Huys ontheylighet/ wanneer ghy mijn
broodt/ vet/ende bloedt offert ende breket
also mijn Verbondt/ met alle uwen grouwē-
len.
8 Eñ en houdet de zeden mijns Heylichdōs
niet/ maer d ! maect v selfs niewe zeden/ in
mynen Heylichdom.
9 Daerom spreect de Heere Heere also: daer
en sal geē vreemde/ eens onbesnedenen hertē
eñ onbesnedenen vleesches/ in mijn Heylich
dom comen/ van allen vreemdelinghen/ die
onder den kinderen Israels zijn.
10 Ja ooc de Leuiten niet/ die van my gewe
ken/ eñ met Israel van my afdwalich gegaen
zijn na haren Afgoden: daerom sullen sy ha-
re sonden draghen.
11 Sy sullen dannoch in mynen Heylichdom
dienen/ aen den ampten/ in den deuren des
huys/ eñ den huyse dienen: ende sullen slechs
het Brantoffer eñ ander Offer/ die het volck
hier toe brenget/ slachten/ ende voor dē Prie-
steren staen/ dat sy hen dienen.
12 Daerom dat sy ghene ghedient voor harē
Afgoden/ende den huyse Israels een erger-
nisse ter sonde/ ghegeuen hebbē: daerom heb
be ick myne handt ouer haer wtghestreckt/
spreect de Heere Heere/ dat sy hare sonde dra
ghen moeten.
13 Ende en sullen niet tot my nakē/ Priester-
ampten te doeren/ noch comen tot eenighen
mynen Heylichdom/ tot den Allerheylichstē/
maer sullen hare schande draghen/ ende hare
grouwelen die sy ghedaen hebben.
14 Daeromme hebbe ickse tot Wachters ge-
maeckt aen allen dienste des Huys/ eñ tot al
len datmen daerinne doen sal.
15 e Doch de Priesters wt den Leuitē/ de kin-
derē Zadok die de zeden mijns Heylichdōs
ghehouden hebben doe de kinderen Israels
van my afuielen die sullen voor my treden/
ende my dienen/ ende voor my staen / dat sy
my het vet ende bloedt offeren/ spreeckt de
Heere Heere.
16 Ende sy sullen henen in gaen in mijn Hey-
lichdom eñ voor mynen Disch treden / my
te dienen/ ende myne zeden te houden.

a Anders/
de halle.
b Exo. 40. 34
ende 24. 16
Num. 9. 15
1. Re. 8. 10.
2. Par. 7. 1.
c Ander/ doet
het in v her
te eñ merct
met uwen
oogen/ ende
hoort alle
dinghen
wat etc.
d An. settet
slechs na
uwen sinne/
hoeders in
etc.
e Ezec. 43. 19
ende 48. 11.

17 Eñ wanneer sy door de poorte des binnẽ
sten Voorhofs gaen willen/so sullẽ sy lijnen
kleederen aentrecken / eñ niets wullens aen
hebben, dewijle sy inden poorten in dẽ bin-
nensten Voorhoue dienen.
18 Ende sullen lijnen deecsersel op harẽ hoof
de hebben / ende lijnen nederkleederen om
hare lendenen/ ende en sullen hen niet f in
sweete gorden.
19 Eñ wanneer sy wt den buytenstẽ Voorho
ue tẽ volcke daer wt gaen/so sullẽ sy de clee-
deren/daerin sy gedient hebben wttrecken/
ende de selue in de kamer des Heylichdoms
legghen/ eñ andere kleederen weder aẽtrec-
ken ende het volck niet heylighen in haren
eyghenen kleederen.
20 g Haer hooft en sullen sy niet bescheeren/
ende en sullen ooch de hayrẽ niet lanck was
sen/maer sullen de hayren rontom besnijden
laten.
21 h Ende daer en sal oock geen Priester wijn
drinckẽ wanneer sy in den binnenstẽ Voor-
houe dienen sullen.
22 i Eñ en sullen gheene Weduwen noch ver-
stootene tẽ k Houwelick nemẽ/maer Maeg-
den van dẽ zade des huys Israels, oft eens
Priesters naghelaten Weduwe.
23 l Eñ sy sullen mijn volck leeren/ dat sy we
ten onderschept te houdẽ tusschen den hey-
lighen ende onheylighen/ ende tusschen den
reynen ende onreynen.
24 Ende wanneer een sake voor haer comt/so
sullen sy staen ende richten/ ende na mynen
rechten spreken/ ende myne gheboden ende
gesetten houden eñ alle myne Feestẽ houden/
ende myne Sabbathen heylighen.
25 m Ende en sullen tot geenen dooden gaẽ/
ende hen verontreynigen, n dan alleene tot
vader ende moeder/ sonen ende dochteren/
broeder oft suster die noch geenen man ge-
hadt en hebbe / ouer dien meughen sy hen
verontreynighen.
26 Ende na sijner reyninge salmen hem tellẽ
seuen daghen/
27 Ende wanneer hy weder henenin ten Hey
lichdomme inden binnenstẽ Voorhof gaet/
op dat hy inden Heylichdom diene / so sal
hy zijn sondoffer offeren / spreeckt de Heere
Heere.
28 o Doch het Erfdeel dat sy hebbẽ sullẽ, dat
wil Ick selfs zijn: daerõ en sult ghy hen geen
eyghen lant gheuen in Israel, want ick ben
haer Erfdeel.
29 Sy sullẽ hare p neeringe hebben/ vã Spijs
offer, Sondoffer ende Schuldoffer/ende alle
het verbannen in Israel/ sal hare zijn.
30 Ende alle eerste vruchten/ende eerste ghe-
boorte/van allen Hefofferen, sullẽ der Prie-
steren zijn: ghy sullet oock den Priesterẽ de
eerstelingen geuen/ van allen dat men eett/
op dat de seghen in uwen huyse blijue.
31 q Wat nu eẽ aes ofte verscheurt is, het zy
van Voghelen ofte Dieren, dat en sullen de
Priesteren niet eten.

f Dat is/ dat sy de heylige kleederen nu en besmeden met sweete/ als de Dorppapen haer misgewaet. Hiertoe bedupt het: Sy en sullen hen niet te hart gorden: dat is/niet ghebwonghen/ maer alle dinc willich doen/ sonder sweet ofte moeyte.
† And. daer sy sweeten.
g Leu 19.27 ende 21.5.
h Leuit.10.9
i Leui.21.13. Hosee.1.2. ende 3.1.
k of/ter echt
l Deu.17.18.
m Leu.21.1. Nume.6.6.
n t An oock tot vader eñ moeder niet.
o Deu.18.1. Num.18.20. Jos.13.14.33.
p Of, voetsel
q Exo.22.31. Leuiti.22.8.

Dat xlv. Capittel.

1. Wt in den beloofden lande worden vier deelen afghescheyden: een deel den Tempel ende Priesteren. 5. het ander den Leuitẽ het derde ende vierde/ der Stadt ende den Vorste. 9. Vermaninghe aen de Vorsten ende het Volck, dat sy billickheyt ende gherechticheyt oeffenen/ 13 ende des Heerẽ offerẽ/ 17. ende Feesten met vlijte houden.

1 WAnneer ghy lieden nu het landt door
het lote wtdeylt, so sult ghy een a Hef-
offer van den Lande b afsonderen, dat
den Heere heylich zijn sal: vijf ende twin-
tich duysent roeden lanck / ende tien duy-
sendt breedt: de pleyn sal heylich zijn/ so wijt
als hy gaet.
2 Ende van desen sullen ten Heylichdom co
men/ telcken vijf hondert c roeden int vier-
kante/ ende daer toe een vry ruym/ rondtom
vijftich ellen.
3 Ende op denseluen/ pleyne/ die vijf eñ twin
tich duysent roeden lanck/ende tien duysent
breedt is/ sal het Heylichdom staen, ende het
Allerheylichste.
4 Het ouerblijfsel nu van den gheheylichden
lande/ sal dẽ Priesteren behoorẽ, die int Hey-
lichdom dienen/ ende voor den Heere treden
hem te dienen, dat sy ruymte tot huysen heb
ben/ d ende sal oock heylich zijn.
5 Doch de Leuiten/ die voor den huyse dienẽ/
sullen ooch vijf ende twintich duysent roedẽ
lanck/ eñ tien duysent breedt hebben, tot ha
ren deele/ tot twintich kameren.
6 Ende der Stadt sult ghy eenen pleyn latẽ/
voor het gantsche huys Israels/ vijf duysent
roeden breet, ende vijf ende twintich duysẽt
lanck / beneuen den e afghesonderden pleyn
des Heylichdoms.
7 f Den Vorst nu/ sult ghy lieden eenen pleyn
geuen tot beyden zijden/ tusschen den pleyn
der Priesteren/ ende tusschen den pleyn der
Stadt/ tegent Westen eñ teghent Oosten:
eñ sullen beyde tegent Oosten ende teghent
Westen / ghelijcke lanck zijn.
8 Dat sal zijn eygẽ deel zijn in Israel: op dat
myne Vorsten niet meer mynen Volcke het
hare nemen/ maer sullen het lant den huyse
Israels laten voor hare stammen.
9 Want so spreeckt Heere Heere: Ghy lie-
den hebbet langhe ghenoech euen vele dies
ghemaeckt, ghy Vorsten Israels: laet af vã
g wreuel ende der ghewelt/ ende doet wat
recht ende goet is / ende neemt van mynen
volcke uwe h t aenschrijuen/ spreect de Heere
Heere.
10 i Ghy lieden sult recht ghewicht/ eñ rechte
schepelen/ ende rechte mate hebben.
11 Epha ende Bath sullen ghelijcke zijn, dat
een Bath het tiende deel van Homer hebbe/
ende het Epha/ oock het tiende deel van Ho-
mer: want na den Homer salmense alle bey
de meten.
12 k Ende den Sikel sal twintich Gera
hebben: ende eene Mina maeckt twintich
Sikel/ ende vijf ende twintich Sikel / ende
vijftien Sikel.
13 Dat sal nu het Hefoffer zijn, dat ghy liedẽ
heffen sult/ namelicken/ het seste deel eens
Epha, van eenen Homer Tarwen/ ende het
seste deel eens Epha van eenen Homer Ger-
sten.
14 Eñ van Olye sult ghy geuen eenen Bath/
namelicken, telcken den tienden Bath van
Cor, ende den tiendẽ Bath van Homer. wãt
tien Bath maken een Homer.
15 Ende telcken een Lam/ van twee hondert
Schapen/ wt der kudde op der weyde Isra-
els tẽ Spijsoffer/ ende Brantoffer eñ Danc-
offer/ ter versoeninge voor haer/ spreeckt de
Heere Heere.
16 Alle het volc inden lande sal sulck Hefoffer
tot den Vorst in Israel brenghen.
17 Ende de Vorst sal zijn Brandtoffer/ Spijs-
offer ende Drancoffer offeren op de Feestẽ/
Nieuwe Maenden ende Sabbathen/ eñ op
alle hooghe Feesten des huys Israels: daer
toe Sondoffer eñ Spijsoffer, Brantoffer eñ
Danckoffer doen, ter versoeninge voor het
huys Israels.
18 So spreect de Heere Heere: Aen den eerstẽ
dage der eerster Maent/ suldy nemen eenen
Jongen Osse die sonder vlecke zy/ ende het
Heylichdom ontsondigen.

a Ezec.48.9
b Of afghescheyden.
c Als te voren int 42. Cap. aẽ het eynde staet.
d Dz is/ het Heylichdõ doch sal voor hem selfs blijuen
e Of/ afghescheydenen.
f Ezec.48.21
g Dat is/ moedtwillighe onbillickheyde.
h t An. schattinghe.
i Leui.19.35. Deu.25.13. Prou.20.10 Epha teren koorne mate/ Bath eẽ wijnmate eñ olymate.
k Exo.30.13 Leui.27.25. Num.3.47. Een Mina heeft hier tsestich Sikel / daerom moetmẽ dese ghetalen samen sõmeren / ende eẽ Sikel hout twee drachmas.

19 Eñ de Priester sal vandē bloede des Sond=
offers nemen/ende de posten aen den huyse
daermede bespꝛenghen/ende de vier hoeckē
des affetsels aen den Altaer / met tsamen
den posten aen der poorten des binnensten
Voorhofs.
l Num.15.22 20 l Also sult ghy oock doen aenden seuendē da=
ghe der Maent/ so hem yemant ontweten
de vergrepen hadde: op dat ghy lieden het
huys ontsondighet.
m Exo.12.6. 21 m Aen den veertienden daghe der eerster
Leuit.23.5. Maent/ sult ghy lieden het Passah houdē/
Deut.16.1. ende seuen daghen vyeren/ende ongheuelt
Passah is broot eten.
het Paschen 22 Eñ aen den seluen dage sal de Vorst voor
feest: hem/ende voor alle het volck in den lande/
eenen Osse ten Sondoffer offeren.
23 Maer de seuen dagen des Feests/sal hy dē
Heere dagelicx een Brandoffer doen/telckē
n Anders/ seuen Ossen ende seuen n Rammen/ die son
Weders. der vlecke zijn/ eñ telcken eenen Geytenbock
ten Sondoffer.
24 Ten Spijsoffer nu sal hy telcken eē Epha
tot eenen Osse/ eñ een Epha tot eenen Ram
me offeren /ende telcken een Hin olye tot
eenen Epha.
25 Aen den vijftienden daghe der seuender
Maent/ sal hy seuen dagen na malcanderē
vyeren/gheliick als ghene seuen daghen/eñ
euen so houden met den Sondoffer/Brant=
offer/Spijsoffer/met tsamen der Olye.

Dat xlvj. Capittel.

1. Sabbath eñ Nieuwemaendtoffer des
Vorsten 8. aen welcke poorte men wt ende
ingaen sal/wanneer men offert 13. vanden
willigen Brantoffer/16.ende gheschencken
des Vorsten/ 19. Item/van de Keukenen
der Priesteren/ 21. eñ der Dienaers in den
huyse.

1 SO spreect de Heere Heere: De poorte aen
den binnensten voorhoue/na den Oosten
waert/ sal de ses werckdaghen ouer/toe=
ghesloten zijn/ doch aen den Sabbathdage
ende in der Nieuwer Maendt / salmense
opdoen.
2 Ende de Vorst sal buyten onder het voor=
huys der poorte treden/eñ daer buyten by
den posten aē der poorte staende bliuen:eñ
de Priesteren sullen zijn Brandtoffer ende
Danckoffer offeren:hy doch sal op dē Dor=
pel der poorte aenbidden/eñ daer na weder
henen wt gaen: de poorte nu sal open bliuē
tot aen den auondt.
3 Desghelijcx het volck in den lande sullē in
der deure derseluer poorten aenbidden voor
den Heere/aen den Sabbathen ende Nieu=
we Maenden.
4 Het Brantoffer dan/dat de Vorst voor dē
Heere offeren sal aen dē Sabbathdage sal
zijn / ses Lammeren die sonder vlecke zijn/
ende eenen Ram sonder vlecke/
5 Ende telcken een Epha Spijsoffer tot ee=
nen Ramme/ten Spijsoffer:tot den Lamme
ren nu/so vele als zijn hant geeft/ten Spijs
offer/ ende telcken een Hin Olye tot eenen
Epha.
6 In der Nieuwer Maent/ nu sal hy eenen
iongen Osse offeren die sonder vlecke zy eñ
ses Lammeren/ ende eenen Ram oock son=
der vlecke.
7 Ende telcken een Epha ten Osse/eñ een E=
pha ten Ramme / ten Spijsoffer : doch tot
dē Lammerē so vele als syne hant vermach
ende telcken een Hin Olye tot eenē Epha.
8 Ende wāneer de Vorst daer henen in gaet/
so sal hy door het voorhuys der poorten he=
nen in gaen / ende door den seluen wech he=
nen wt gaen.
9 Daerentegehen het volck in den lande/dat
voor den Heere comt op de hooghe Feesten/
ende ter poorte teghent Noorden henenin
gaet / aen te bidden/ dat sal door de poorte
tegent Suyden weder daerwt gaen/eñ wele
ker ter poorten tegent Suydē henenin gaē/
die sullen ter poorte teghent Noorden we=
der daer wt gaen, ende en sullen niet weder
tot der poorten wt gaen/daer door sy henen
in ghegaen zijn/maer stracx voor hen henen
wt gaen.
10 De Vorst nu/sal met hen/ beyde henenin
ende daer wt gaen.
11 Nu/aen den Vyerdagen eñ hooge Feesten/
salmen ten Spijsoffer/ telcken tot eenē Osse
een Epha/ eñ telcken tot eenen Ramme een
Epha offeren/ende tot den Lammerē so vele
als syne hant geeft/ende telcken een Hin O=
lye tot eenen Epha.
12 Wanneer nu de Vorst eē vrijwillich Brant
offer of Danckoffer/den Heere doen woude/
so salmen hem de poorte na dē Oostenwaert
op doen/dat hy zijn Brantoffer eñ Danck=
offer offere/gelijck als hy het anders aen dē
Sabbathen pleech te offeren:ende wanneer
hy weder daer wt gaet/ so salmen de poorte
na hem toesluyten.
13 Eñ sal den Heere daechlicx een Brantoffer
doen / namelicken / een Jarich Lam sonder
vlecke, datselue sal hy alle morghen offeren.
14 Ende sal alle morgen dat seste deel van ee=
nen Epha ten Spijsoffer daer op leggen/ eñ
een derden deel van een Hin Olye/ op het o o Anders/
Semelmeel druppen/den Heere ten Spijsof meelbloeme
fer:dat sal eē eewich recht zijn/vandē daech
licksche Offer.
15 Eñ also sullen sy dat Lam met tsamen den
Spijsoffer/ende Olye alle morghen offeren/
ten daechlicksche Brandtoffer.
16 So spreeckt de Heere Heere : Wanneer de
Vorst syner sonen eene/een geschenckegeeft/
van syner Erue/dat selue sal syner sonē bly=
uen/ende sallent erflick besitten.
17 Wanneer hy daerentegen syner knechtē ee
nen/van synē erfdeel wat schencket/dat sul= b Leu.25.10
len sy besitten tot op het b Vrije Jaer eñ sal Num.36.8.
als dan weder aen den Vorst vallen: want
zijn deel sal alleene op syner sonen eruen.
18 c Oock sal de Vorst den volcke niets nemē/ c 1.Re.21.2
van haren Erfdeele noch haer wt haren ey= 2.Sam.9.?
ghen goederen stooten/ maer sal zijn eyghen
goet op syne kinderen eruen/ op dat niet ye=
mant mijns volcks / van synen eyghendom
verstroyt worde.
19 Eñ hy brachte my onder den inganck/aen
der zijdē der poorten/tegent Noordē tot dē
kameren des Heylichdōs die den Priesteren
toebehoorden:ende siet/aldaer was eē ruym
aen een plaetse teghent Westen.
20 Ende hy sprack tot my : Dit is de stede/
daer de Priesters het Schultoffer eñ Sond=
offer koken sullen/ ende het Spijsoffer bac=
ken/ dat sy het niet henen wt inden buyten=
sten Voorhof dragen en doruen/het volck te d Dit is hier
d heylighen. aen heylighē dingē deelachtich maken
21 Daerna brachte hy my henen wt indē buy=
tensten Voorhof/eñ hiete my gaen in de vier
hoecken des Voorhofs: ende siet/daer was
in eenen yeghelicken der vier hoecken eē an=
der Voorhofken te roocken.
22 Veertich ellen lanck/eñ dertich ellē breet/
alle viere eenerley mate.
23 Ende daer ginck eenē kleynen Muere om
een yegelick der viere rontomme/daer warē
heerden aen rontomme ghemaeckt/beneden
aen de mueren.
24 Eñ hy sprack tot my:Dit is de keukene/
daer de Dienaers inden huyse inne kokē sul
len/wat het volck offert.

Dat

Dat xlvij. Capittel.

1. Ghesichten der wateren/ die van den Tempel wt gaen/ 8. eñ van harer kracht/ 13 De Landtpalen des Erues vanden Heere den twaelf gheslachten gegeuen/ worden beschreuen.

1 ENde hy brachte my weder / tot der
deure des Tempels/ eñ siet/ daer vloot
een water daer wt / onder den dorpel
des Tempels / teghent Oosten: want de
deure des Tempels was oock teghent
Oosten: eñ het water liep aen der rechter
zijden des Tempels/ by den Altaer henen/
na den Zuyden.
2 Eñ hy brachte my buyten aen de poorte
tegent Noordẽ, van der buytenster poorte
a Zach.13.1 ende 14. 8. tegent Oosten: eñ siet/ a het water sprangk
daer wt/ van der rechter zijden.
3 Ende de Man ginck daer wt teghent
b Apoc.11.1 21/15. 22/1 Oosten/ b ende hadde het meetsnoer inder
handt/ eñ hy mat duysent Ellen: ende hy
Ezech.40.5. bracht my door het water/ tot dat het my
Zach.2.1 aen de enckelen ginck.
4 Ende mat noch eenmael duysent Ellen/
ende brachte my door het water / tot dat
het my aen de knyen ginck: eñ mat noch
duysent Ellen/ eñ liet my daer door gaen/
tot dat het my aen de lendenen ginck.
5 Doe mat hy noch duysent Ellen/ eñ het
werr so diepe/ dat ick niet meer gronden
konde: want het water was te hooch/ dat
men daer ouer swemmen moeste / ende en
konde het niet gronden.
6 Ende hy sprack tot my: Ghy menschen
kint/ dat hebby ymmers ghesien.
7 Ende hy brachte my weder te rugghe/
c Apoc.22/1 aenden oeuer der Beke: c ende siet / daer
stonden gantsch vele Boomen / aen den
Oeuer op beydenzijden.
8 Ende hy sprack tot my: Dit water/ dat
daer tegent Oosten wt vliet / sal door het
vlacke veldt vlieten in de Zee / ende van
eener Zee in de ander: ende wanneer het
henen in de Zee koemt / so sullen de selue
wateren ghesont worden.
9 Ja alles wat daer inne leeft eñ wemelt/
daer dese stroomen henen komen/ dat sal
d Mat.4.19 13/ 34. leuen: eñ sal gantsch vele d Visschen hebben/ eñ alle dinck sal ghesont worden/ ende
leuen/ waer desen stroom henen koemt.
e Mar.1/17 10 Eñ de e Visschers sullẽ aen de selue staẽ:
Jere.16/16 van Engeddi aen / tot EnEglaim / salmen
het visch garen wt spannen: want gantsch
vele Visschen sullen aldaer zijn / ghelijck
als in de groote Zee.
11 Doch de Dijcken eñ Poelen daer by/ en
sullẽ niet gesont wordẽ/ maer sout blijuen.
f Psalm.1.3 12 Eñ aen dẽ seluen stroom/ aen dẽ Oeuer/
Jere. 17. 8. op beyden zijden/ f sullen allerley vrucht-
Apoc.22. 2. bare Boomen wassen/ eñ hare bladeren en
sullen niet verwelcken/ noch hare vruchten
verruylen/ eñ sullen alle Maenden nieuwe
vruchtẽ brengen: wãt haer water vliet wt
den Heylichdom: hare vrucht sal ter spyse
g Of/ medicyne. dienen/ eñ hare bladeren ter g heelinghe.
13 So spreeckt de Heere Heere: Dit zijn de
Lantpalen/ daer ghy het Lant sullet na wt-
h Gen.48.22 deylen/ dẽ twaelf stammen Israels: h wãt
(twee) deelen behoorẽ dẽ stamme Joseph.
14 Eñ ghy sult het ghelijck wt deylen/ den
i Gene.22.16 eenen als den anderen: i want ick hebbe
myne handt opgeheuen / dat Landt uwen
Vaderen ende v / ten Erfdeele te gheuen.
15 Dit is nu de Lantpale des Lants tegent
Noorden / vander grooter Zee aen van
Hethlon / tot Zedad toe.
16 Namelickẽ/ Hemath/ Berotha/ Sibra-
im/ die met Damasco eñ Hemath aenpalẽ/
eñ Hazar/ Tichõ/ die mẽ Hauran aenpaelt.
17 Dat sal de Lantpale zijn/ van de Zee aen
tot HazarEnon toe: eñ Damascus/ ende
Hemath: eñ Damascus eñ Hemath/ sullen
de eynden zijn/ tegent Noorden.
18 Nu/ de Landtpale tegent Oostẽ sult ghy
meten tusschen Haueran ende Damasco/
ende tusschen Gilead eñ tusschen den Lande
Israels/ aen de Jordane heuen af/ tot aen
de Zee/ tegent Oosten: dat sal de Lantpale
tegent Oosten zijn.
19 Nu de Lantpale tegent Suyden / is van
Thamar/ tot aent k Twistwater te Kades/ k Exo.17.7.
eñ tegent den water aen de groote Zee. dat Num.20.13
sal de Lantpale tegent Suyden zijn.
20 Eñ de Lantpale tegent Westen/ is van de
groote Zee aen/ stracr tot Hemath toe: dat
zy de Lantpale tegent Westen.
21 l Also sult ghy het Landt wtdeylen onder l Num.33.54
de stammen Israels.
22 Eñ wanneer ghy het Lott worpet / het
Landt onder v te deylen/ m so sullet ghy de m Leuit.19.34
vreemdelingen/ die by v woonen eñ kinde- Deut.10/19.
ren onder v n† genereeren/ houden/ ghelijck 24/14/ 18.
als de o† Lantbesitters onder dẽ Kinderen n† Anders/
Israels. gegenereert hebben.
23 Eñ sullen oock haer deel aen den Lande
hebben/ een yeghelick onder den stammen/ o† Anders/
daer hy by waont/ spreeckt de Heere Heere. Landtsaten.

Dat xlviij. Capittel.

1. Seuen stammen wert haer Landt wtghedeylt / 8. daer na den Priesteren / met tsamen den Tempel/ 13. den Leuiten/ 15. der Stadt/ 20. den Vorste/ 22. ende daer na den anderen stamme/ 30. Der Stadt poorten worden benoemt.

1 DJt zijn de namen der stammen vanden
Noorden/ van Hethlon na Hemath/ eñ
HazarEnon / ende van Damasco na
Hemath; dat sal Dan door zijn deel hebbẽ/
van Oosten tot ten Westen.
2 Naest Dan / sal Asser zijn deel hebben/
van Oosten/ tot aent Westen.
3 Naest Asser / sal Naphthali / zijn deel
hebben/ van Oosten/ tot teghent Westen.
4 Naest Naphthali/ sal Manasse zijn deel
hebben/ van Oosten / tot teghent Westen.
5 Naest Manasse / sal Ephraim zijn deel
hebben/ van Oosten/ tot tegent Westen.
6 Naest Ephraim / sal Ruben zijn deel
hebben/ van Oosten / tot teghent Westen.
7 Naest Ruben/ sal Juda zijn deel hebben/
van Oosten / tot aent Westen.
8 Naest Juda nu/ sullet ghy een deel a a Of/ afscheyden.
afsonderen/ van Oosten / tot aent Westen/
dat vijf eñ twintich duysent roeden breedt
eñ lanck zy/ een stuck vanden deele/ die van
Oosten tot aent Westen reycken / daer sal
het Heylichdom inne staen.
9 b Eñ daer van sult ghy den Heere een b Ezec.45.1
deel afsonderen/ vijf eñ twintich duysendt
roeden lanck eñ tien duysent roedẽ breedt.
10 Eñ dat selue heylige deel sal der Prieste-
ren zijn/ na nemelicken / vijf ende twintich
duysent roeden lanck/ tegent Noordẽ/ ende
tegent Zuydẽ. eñ tien duysent breedt tegent
Oosten eñ tegent Westen / eñ het Heylich-
dom des Heeren sal daer middẽ inne staen.
11 Dat sal gheheylicht zijn den Priesteren/
den Kinderen c Zadok/ welche myne zeden c Ezec.43/19
ghehouden hebben eñ en zijn niet afgheual- 44/ 15.
len/ met dẽ Kinderẽ Israels/ als de Leuiten
afgeuallen zijn.
12 Eñ also sal dat afghesonderde deel des
Lants/ haer eygen zijn/ daer het Heylichste
inne is/ by der Leuiten Landtpale.
13 De Leuiten nu / sullen by der Priesters
Lantpale/ oock vijf ende twintich duysent
roeden in de lenghde/ ende tien duysent in de

breedde hebben: want alle lengde/ sal vijf
ende twintich duysent / ende breedde tien
duysent roeden hebben.
14 Ende en sullen daer niets vā verkoopen/
noch veranderen/ op dat de Eerstelinghen
des Landts niet wech en komen/ want het
is den Heere gheheylicht.
15 Maer de ouerblyuende vijf duysendt roe-
den in de breydde/ tegen de vijf ende twintich
duysent roeden in de lengde / dat sal on-
heylich zijn voor de Stadt / daer inne te
woonen / ende tot Voorsteden / ende de
Stadt sal daer midden inne staen.
16 Ende dat sal haer mate zijn / vier duysent
ende vijf hondert roeden / teghent Noorden
ende tegent Zuyden: desgheliycken tegent
Oosten / ende tegent Westen / oock vier
duysendt ende vijf hondert.
17 De Voorstadt nu sal hebben tweehon-
dert ende vijftich roeden tegent Noorden/
ende tegent Zuyden / desgheliycken oock
tegent Oosten ende tegent Westen/ twee-
hondert ende vijftich roeden.
18 Maer het ouerblijfsel vander lengde des
seluen/ by den afgesonderden ende gheheyl-
lichden namelicken / tien duysent roeden
tegent Oosten / ende tegent Westen / dat
behoort tot onderhoudinge der gheenen / die
inder Stadt arbeyden.
19 Ende de Arbeyders sullē wt allē Stammē
Israels/ der Stadt arbeyden
b Of / af- 20 Dat de gantsche afsonderinge der vijf
scheydinge, ende twintich duysent roeden int vierkante/
e t And. een e t een gheheylichde afsonderinghe zy/ der
afgesondert Stadt ten eygendomme.
Palleys zy/ 21 Wat nu noch ouerblyuende is/ op bey-
des Heylich den zyden/ by den afghesonderden eyghen
doms ende deele, ende by der Stadt deel / namelicken/
eygendoms vijf ende twintich duysendt roeden teghent
der Stadt. Oosten ende teghen t Westen/ f dat sal alte-
f Ezec.45.7. mael des Vorsten zyn: doch het afghesonde-
derde heylighe deel / ende het huys des
Heylichdoms / sal midden daerinne, ende
daer van afghesondert zyn.
22 Wat nu daer tusschen leydt tusschen der
Leuiten deel, ende tusschen der Stadt deel. ende
wat tusschē de Lantpale Juda ende der Lant
pale Ben Jamins/ dat sal des Vorstē zyn.
23 Daer na sullen de andere stammen zyn:
Ben Jamin sal zyn deel hebbē, van Oosten
tot aent Westen.
24 Doch aen de Lantpale Ben Jamin/ sal
Simeon zyn deel hebben/ van Oosten tot
aent Westen.
25 Aen de Lantpale Simeon/ sal Isaschar
zyn deel hebbē, van Oostē tot aent Westē.
26 Naest de Lātpale Isaschar sal Zebulon
zyn deel hebbē. vā Oostē tot aent Westen.
27 Naest de Lantpale Zebulon / sal Gad
zyn deel hebbē vā Oostē tot aent Westen.
28 Doch naest Gad/ is de Lantpale tegent
g Exod.17.7. Zuyden. van Thamar, tot aent g Twist-
Num.20.13. water te Kades ende tegen het water aen
de groote Zee.
h Num. 32. 29 h Also sal het Landt wtgedeylt worden/
Josue.13.14. ten Erfdeele onder de stammen Israels/
ende dat sal haer Erfdeel zyn / spreeckt de
Heere Heere.
30 Ende so wydt sal de Stadt zyn/ vier duy-
sent ende vijf hondert roedē tegent Noordē.
31 Ende de poorten der Stadt / sullen na
den namen der stammen Israels genoemt
worden: drie poorten teghent Noorden.
De eerste poorte Ruben / de ander Juda/
de derde Leui.
32 Also oock tegent Oosten/ vier duysendt
ende vijf hondert roeden / ende oock drie
poorten / namelicken / De eerste poorte
Joseph/ de andr Ben Jamin/ de derde Dan
33 Tegent Zuyden oock also/ vier duysent
ende vijf hondert roeden: ende oock drie poortē/
De eerste poorte Simeon/ de andr Isaschar
de derde Zebulon.
34 Also oock teghent Westen / vier duysent
ende vijf hondert roeden: ende drie poorten/
De eerste poorte Gad / de ander Asser / de
derde Naphtali.
35 Also salt omme ende omme/ achtien duy-
sent roeden hebben: ende als dan sal de i Psal.87. 3
Stadt genoemt worden: Hier is de Heere. Hebr. 12. 22.
Apoc. 21.2.

Eynde des Propheten
Ezechiel.

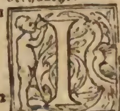
Argument. Daniel.
12. Cap.

Daniel was noch seer ionck / doe hy met
Jechonia wert tot Babylonie gebracht.
Hy heeft seer wel sommighe nutte ende
sonderlinghe Historien zyns tyts beschreuen.
Onder andere dingē is daer de stryt tusschen
de warachtige ende valsche wysheyt/ tusschē de
Religie ende superstitie. Hy heeft gheleeft tot
den tydt des Koninckx Cyri / tachtentich
Iaren oudt zynde. Hy was so wys dat daer
vā een spreeckwoort geworden is/ datmē seyde/
Wyser dan Daniel: twelck Ezechiel selue
gebruyckt heeft in het 28. Capit. zyns boeckx/
seggende: Syt ghy wyser dan Daniel: Hy
alleen heeft de saken van Babylonia, Persia/
Macedonia, ende Roma warachtelick be-
schreuen. Hy beschrijft oock de saken die den
Ryeke ende den persoon Christi toekomen.
Hy voorsept den oorsproncli des Antichrists/
syne gewelicke boosheden / ende syne val. Hy
spreeckt oock van de verderuinge der Stadt
Jerusalem, ende der gantscher Werelt. Hy stelt
Christum tot eenen Richter voor oogen / het
wterste Oordeel / de wederopstandinghe des
Lichamen / ende het eewighe salighe leuen.

De Propheet Daniel.

Dat Eerste Capittel.

1. Daniel wert met sommige heerlicke
Jongelingen, ghevanckelick na Babel ghe-
voert, ende in des Koninckx Hof tot Koninck-
licken dienste opghetogen 8. leeft gantsch
heylichlicken ende Godvreesende 17. ende wert
van God wonderlicken begheuadet ende
verhooght.

1 In den derden Jare des
Ryckx a t Joiakim/ des a t Anderē
Koninckx Juda / quam Jehoiakim
Nabuchodonosor de Ko-
ninck te Babel / voor
Jerusalem, ende beleydese.
2 b Ende de Heere gaf b 2.Reg.24.
hem ouer / Joiakim den 10.
Koninck Juda ende sommige vaten wt den 2. Par. 36.6.
huyse Gods: die liet hy voeren int Landt Sinear / is
Sinear in zyns Godes huys / ende leyde de het Landt
vaten in zyns Gods c t Schatkisten. Babel.
3 Ende de Koninck sprack tot Aspenas Genesis. 10.
synen ouersten Kamerlinck / hy soude wt c t Andere/
den kinderen Israels d vanden Koninck- Schatkas-
licken stamme ende Heeren kinderen wtlesen. meren
4 Jongelingen die gheen ghebreck en had- Aspenas/
dē/ maer schoone, vernuftige/ wyse kloecke/ des Koninckx
ende verstandige. die daer gheschickt waren/ te Babel
te dienē in des Koninckx Houe, ende te leeren Kamerlinck
Chaldeische schrift ende spraeck. d Esaie.39.7.
5 Sulckē verordende de Koninck, watmen
hen dagelicx gheuen soude van syner spyse/
ende van den wyne/ dien hy selfs dranck: dat
sy also drie Jaer lanck opgetogen/ daer na
voor den Koninck dienen souden.

Onder

6 Onder welcke waren Daniel/ Hananias/ Misael eñ Asaria/ vanden kinderẽ Juda.
7 Ende de ouerste Kamerlinck gaf hen namen/ende noemde Daniel/ e Beltsazer: ende Hananiam/ Sadrach: ende Misael/ Misach: ende Asaria/ Abed Nego.
8 f Doch Daniel settede hẽ voor in synen herte/ dat hy hem met des Koninckx spyse/ ende met den wijne dien hy selfs dranck/ niet verontreynigen en woude: ende badt den ouersten Kamerlinck/ dat hy hem niet en dorfte verontreynighen.
9 Eñ God gaf Daniel/ dat hem de ouerste Kamerlinck gunstich eñ ghenadich werdt.
10 De selue sprack tot hem: Jck vreese my voor mynen Heere dẽ Koninck/ die v uwe spyse eñ dranck verordent heeft: wanneer hy soude sien/ dat uwe aengesichten iammerlicker waren/ dan de andere Jongelingen uws ouders/ so vrachtet ghy my by den Koninck om mijn leuen.
11 Doe sprack Daniel tot Melzar/ dien de ouerste Kamerlinck / Daniel/ Hanania/ Misael ende Asaria beuolen hadde.
12 Versoeckt het doch met uwen knechten tien dagen lanck/ eñ laet ons g † toemoes te eten gheuen / ende water te drincken:
13 Eñ laet dan voor v onse ghestalt/ eñ der Jongelingen / die van des Koninckx spyse eten / besien: eñ daer na als ghy dan sien sult/ daer na maeckt het met uwe knechtẽ.
14 Ende hy hoorde harer daer in/ende versochte het met hen / tien daghen lanck.
15 Eñ na de tien dagen/ warẽ sy schoonder ende beter by lijue/ dan alle Jongelingen/ die van des Konincks spyse aten.
16 Doe dede Melzar hare verordende spyse eñ dranck henẽ wech/ eñ gaf hen toemoes.
17 Doch de God deser viere/ gaf hen konst ende verstant / in allerley h schrift ende wijsheyt: Daniel doch / gaf hy verstant in allen ghesichten ende droomen.
18 Eñ doe de tijt omme was/ die de Koninc bestemt hadde/ dat sy souden henen in ghebracht worden/ brachtese de ouerste Kamerlinck henen in voor Nabuchodonozor.
19 Eñ de Koninck sprack met hen: eñ daer en wert onder allen niemant gheuonden/ die Daniel / Hanania / Misael eñ Asaria ghelijck ware: eñ sy werden des Koninck Dienaers.
20 Eñ de Koninck vantse in allen saken/ daer hy sy omme vraechde/ tienmael kloecker eñ verstandiger/ dan alle i † Sterrenkijckers ende Wysen / in synen gantschen Ryke.
21 k Ende Daniel leefde tot in het eerste Jaer des Konincks Cores.

e Dan.19.1.
f Gen.43.32 Tobie.1.12 Judith.12.2
g † Anders/ ghemoes.
h Dat is/ Sy leerden alle konsten die by den Chaldeen beschreuen waren.
i † Anders/ Waerseggers / etc. ende swarte Konstenaers.
k Dan.6.28.

Dat ij. Capittel.

1. Den Koninck te Babel/ konnẽ syne Wysen/ noch droom / die hem ghedroomt heeft noch bedudinge/ tot haren grooten ongeluck / niet vinden/ 14. Daniel door openbaringhe des Heeren/ 25. verklaert het beyde 46. ende wort vanden Koninck/ tot troost allen Joden/ hooch verheuen.

1 IN den tweeden Jare des Ryckx Nabuchodonozors/ hadde Nabuchodonozor eenen droom/ a daer hy van verschrack/ dat hy b opwaechte.
2 c Eñ hy ghebodt alle Sterrenkijckers/ eñ Wysen/ ende Toouenaers/ eñ Chaldeen tsamen te roepen / dat sy den Koninck synen droom seggen souden: eñ sy quamen/ ende traden voor den Koninck.
3 Ende de Koninck sprack tot hen: Jck hebbe eenen droom ghehadt/ die heeft my verschrickt: eñ ick woude geerne weten/ wat het voor eenen droom gheweest zy.

De Nabuchodonozor droomt eenen droom. Daniel.4.1 ende 5.7.
a Job.7.14
b Of/ wacker werdt.
c Dan.4.4. ende 5.7.

4 Doe spraken de Chaldeen tot dẽ Koninck op d † Chaldeisch/ Heer Koninck/ God verleene v een lanck leuẽ: segget uwẽ knechten den droom / so willen wy hem beduyden.
5 De Koninck antwoorde/ eñ sprack tot dẽ Chaldeen: Hy is my ontuallen: e † sullet ghy my den droom niet seggen / ende hem beduyden/ so sullet ghy f † gantsch ommecomen / ende uwe huysen schandelick verstooret worden.
6 g † Sullet ghy my daerentegen dẽ droom seggen eñ beduyden so sullet ghy geschencken/ gauen eñ groote eere van my hebben: daeromme segget my den droom/ ende syne beduydinghe.
7 Sy antwoordẽ wederomme/ eñ spraken: De Koninck segghe synẽ knechten den droom / so willen wy hem beduyden.
8 De Koninck antwoorde / ende sprack: Voorwaer ick mercke het / dat ghy h verademinghe soeckt/ dewijle ghy siet/ dat hy my ontuallen is.
9 Doch sullet ghy my den droom niet seggen / so gaet het recht ouer v / als die ghy leugenen eñ ghedichten voor my te sprekẽ/ voorgenomen hebbet / tot dat de tijt voorby ga: daeromme segget my den droom/ so kan ick mercken/ dat ghy oock de beduydinghe treffet.
10 Doe antwoorden de Chaldeen voor den Koninck / eñ spraken tot hem: Daer en is geen mensche op Aerdẽ/ die seggen koune/ dat de Koninck i † eyscht: so en is daer geen Koninck/ k † hoe groot ofte machtich hy oock zy/ die sulcks van eenigen Sterrenkijcker/ Wijsen/ of Chaldeer eysche.
11 Want dat de Koninck eyscht / dat is te hooch / l eñ daer is oock anders niemant/ die het voor den Koninck seggen konne/ wtgenomen de Goden/ die by dẽ menschen niet en woonen.
12 Doe wert de Koninck gantsch toornich/ ende beual alle Wysen te Babel omme te brenghen.
13 Ende het oordeel ginck wt / datmen de Wysen doodẽ soude: eñ Daniel met tsamen synen ghesellen wert oock ghesocht / datmense doodede.
14 Doe vernam Daniel sodanich oordeel eñ beuel/ van Arioch/ den ouersten Richter des Konincks/ welcker wttooch / de Wysen te Babel te dooden.
15 Eñ hy hief aẽ/ eñ sprack tot des Koninckx Voocht/ Arioch: Waeromme is sulck een strenge oordeel vandẽ Koninck wtgegaen? Ende Arioch seyde het Daniel.
16 Doe ginck Daniel henen op/ eñ badt dẽ Koninck/ dat hy hem respijt gheue / op dat hy de beduydinghe / den Koninck segghen mochte.
17 Eñ Daniel ginck in zijn huys / eñ seyde sulcks synen ghesellen/ Hanania/ Misael/ ende Asaria.
18 Dat sy God vanden Hemel om ghenade bidden soudẽ/ sulcx verborgẽ dincx haluen/ op dat Daniel ende syne ghesellen niet met tsamen dẽ anderen Wysen te Babel/ omme en quamen.
19 Doe wert Daniel sulck verborgẽ dinck/ door een gesichte/ des nachts geopenbaert: m daer ouer loefde Daniel den God van den Hemel.
20 n Hief aen / eñ sprack: Gheloeft zy den Name Gods/ vã eewicheyt tot eewicheyt: want syne is beyde Wysheyt eñ Stercke.
21 o Hy andert p tijt eñ stondẽ: q hy settet Koningen af/ eñ settet Koningen in: r hy geeft den Wysen hare wijsheyt: ende den Verstandigen haer verstandt.

d † Anders/ Syrisch:
e † Anders/ so ghy / etc.
f † Anders/ verstucket worden. Anders/ entledet/
g † Anders/ Maer so ghy/ etc.
h Of/ respijt.
i † Anders/ begeert:
k † Anders/ Prince noch Ouericheyt, die / etc.
l Dan.2.27
Nabuchodonozor beueelt alle Wysen te Babel omme te brenghen.
Het gebedt is onse eyndlicke troost ende toeulucht/ ende en laet ons oock niet feylen.
Hoe geerne eñ genadichlicken verhoort God der geloouighen ghebedt.
m Sprach. 39.23.
n Of/ begonst.
o Daniel.7.
p Dat is/ hy settet tijt hoe langhe een yegelick Ryck staen/ Ja hoe langhe een yegelick mensche leuen/ eñ een yegelick dinck dueren sal.
q Job.34.24 Jere.27.6. Dan.4.14.
r Job.32.8.

22 Hy openbaert wat diep ende verborghen is/
hy weet wat inder duysternisse leyt: want
by hem is enckel licht.
23 Ick dancke v / ende loue v/ God myner
Vaderen/ dat ghy my wijsheyt ende stercke
verleenet/ ende als nu geopenbaert hebt/
daer wy v omme ghebeden hebben name-
licken/ ghy hebt ons des Koninckx sake
gheopenbaert.
24 Doe ginck Daniel henen op tot Arioch/
die van den Koninck beuel hadde/ de Wijsen
te Babel ommete brenghen/ ende sprack tot
hem: Ghy en sult de Wijsen te Babel niet
ommebrengen / maer brengt my henen op
tot den Koninck / ick wil den Koninck de
beduydinghe segghen.
25 f Arioch brachte Daniel stuer henen op/
voor den Koninck/ ende sprack also tot hem:
Daer is een geuonden onder den gheuan-
genen wt Juda/ die den Koninck de beduy-
dinghe segghen kan.
26 De Koninck antwoorde/ ende sprack tot
Daniel / t dien sy Beltsazer hieten: Sydy/
die my den droom/ dien ick ghesien hebbe/
ende syne beduydinge segghen kan?
27 Daniel u hief aen voor den Koninck/
ende sprack: x Het verborgen dinck/ dat ghy
Koninck eyscht/ van den Wijsen/ y † Ghe-
leerden/ Sterrenkyckers ende Waerseggeren/
dat en staet in haeren vermeugen niet/ den
Koninck te segghen;
28 Maer God van den Hemel/ die kan
verborgen dinck openbaren: die heift den
Koninck Nabuchodonozor kondt gedaen/
wat in toekoemenden tyden gheschieden sal:
Uwen droom ende v ghesichte / doe ghy
sliepet/ quam daer van:
29 Ghy Koninck dachtet op v bedde / hoe
het doch hier namaels toegaen soude ende
de ghene die verborghen dinck openbaert/
heeft v kondt gedaen hoe het toegaen soude.
30 So is my sulck verborghen dinck ghe-
openbaert/ niet door myne wijsheyde/ als
ware sy grooter dan aller / die daer leuen/
maer daeromme / op dat den Koninck de
beduydinghe kondt ghedaen worde / ende
ghy ws herten ghedachten vermerckedet.
31 Ghy Koninck saget/ ende siet een gantsch
groot ende hooch beelt stont teghen v/ dat
was verschrickelick aen te sien.
32 Des seluen beelts hooft was van fijnen
goude/ syne Borst ende Armen waren van
Siluer syne Buyck ende Lendenen waren
van z koper.
33 Syne Beenen waren yseren/ syne Voeten
waren eensdeels yseren ende eensdeels leemen.
34 Sulckes saecht ghy tot dat a eenen Steen
daer af ghebroken werdt/ sonder handen/
die sloech dat Beelt aen syne Voeten/ die
yseren ende leemen waren ende b vermael-
dese tot puluer.
35 Doe werden met malkanderen versmet-
tert/ het yseren/ de leem/ Koper/ Siluer ende
Gout/ ende werden als kaf inder Somer-
schueren/ ende de wint verwaeydese / dat-
mense nerghens meer vinden konde: de
Steen nu/ die dat Beelt sloech/ wert eenen
c grooten Berch/ dat hy de gantsch Werelt
veruulde.
36 Dat is den droom: nu willen wy de
beduydinge voor den Koninck segghen.
37 Ghy Koninck / zijt een Koninck aller
Koninghen / dien God van den Hemel/
Koninckrijcken/ Macht/ Stercke/ ende
Eere ghegeuen heeft.
38 Ende alles daer Lieden woonen / daer toe
de Dieren op den Velde/ ende de Vogelen
onder den Hemel/ in uwe handen gegeuen/
ende v ouer alle dinck macht verleent heeft;

f Dani.5.13. Daniel.1.7 ende 10. 1.
u Of, begonst Daniel ontschuldicht de Wyse/ ende behoudtse by den leuen.
x Dani.2.11.
y † Anders/ Swarte konstenaers. Waersegghers / ende Duyueldesweerders. Dat mach ymmers wel een sotmoet heeten.
Daniel openbaert Nabuchodonozor synen droom.
z Of/ eerin.
a Mat. 21. 42. Marc.12.10 Luce.20.17. Psal.118.22.
b Of / versmettert dese tot puluer.
Esaie. 8. 6. ende 28. 16. Rom. 9. 33. Act. 4. 11. 1. Pet. 2. 7.
c Esaie.2.2.
De uitlegginghe des drooms. Dan.5.18.
d Of/ smal: ... du.n.c

ghy zijt het Gulden Hooft.
39 Na v sal een ander Koninckrijcke op-
komen/ d slechter dan uwe is: daer na het
derde Koninckrijcke/ dat e koperen is /
dwelck sal ouer alle Landen heerschen.
40 f Het vierde sal hardt zijn/ als yser: want
ghelijck als yser alle dinck versmettert ende g
verslaet / Ja ghelijck als yser alle dinck
verbreeckt/ also sal het oock alle dinck ver-
smetteren ende verbreken.
41 Dat ghy nu ghesien hebt/ de Voeten ende
Teenen / eensdeels leemen / ende eensdeels
yseren: dat sal een ghedeylt Koninckrijcke
zijn/ doch sal van des yseren h plante daer
inne blijuen / als ghy dan ghesien hebt/
yseren met leeme vermenghet.
42 Ende dat de Teenen aen synen Voeten/
eensdeels yseren / ende eensdeels leemen zijn:
sal i † sommiger mate een sterck/ ende sommi-
ger mate een swack Rijcke zijn.
43 Ende dat ghy gesien hebt/ yseren met leeme
vermengt: sullen sy hen wel na menschelic-
ken bloede door een anderen mengen/ maer
sy en sullen doch niet een aen den anderen
houden/ ghelijck als hem yseren met leem
niet vermenghen laet.
44 k Doch ter tijt sulcker Koninckrijcken/ sal
God van den Hemel een Koninckrijcke oprich-
ten / dat nemmermeer verstoort en wordt/
ende zijn Koninckrijcke en sal op gheen ander
Volck komen: het sal alle dese Koninckrijcken l
versmetteren ende verstooren/ m doch het
sal eewichlick blijuen.
45 Als ghy dan ghesien hebt/ eenen Steen/
sonder handen van den Berghe af gescheurt/
die dat yseren / Koper / Leem / Siluer ende
Goudt/ versmettert: also heeft de groote
God/ den Koninck kondt ghedaen/ hoe het
hier namaels toegaen sal: ende dat is gewisse-
lick den droom / ende de beduydinge is recht.
46 Doe viel de Koninck Nabuchodonozor
op zijn aenghesichte/ ende badt aen voor
Daniel: ende beual / men soude hem
Spijsoffer ende Reuckoffer doen.
47 Ende de Koninck antwoorde Danieli/ ende
sprack: Daer en is geen twijffel aen n uwe
God is een God ouer alle Goden/ ende een
Heere ouer alle Koningen/ die daer kan ver-
borgen dinck openbaren / dewijle dat ghy
dit verborgen dinck hebt konnen openbaren.
48 Ende de Koninck verhoochde Danielem/
ende gaf hem groote ende vele gheschencken / o
ende maeckte hem een Vorste ouer het gantsche
Lant te Babel ende settede hem ten Ouersten
ouer alle Wijsen te Babel.
49 p Ende Daniel badt van den Koninck / dat
hy ouer de Landen te Babel setten mochte/
Sadrach Mesach/ Abed Nego: ende hy selfs
Daniel/ bleef by den Koninck te Houe.

Dat iij. Capitel.

1 Nabuchodonozor laet een groot gulden
Beeldt oprichten/ dat hy van yeghelicken
wil aengebeden hebben 8 Sadrach Mesach/
ende Abed Nego/ die hen sulcks weygheren/
werden voor hem beklaecht / 13. na verach-
tinge Koninckelicker dreyghinghe 19. inden
gloeyenden Ouen ghewoorpen/ 19. ende won-
derlicken van Gode (95. dien oock Nabucho-
donozor syne opentlicke bekentenisse doet)
tot trooste der gheuangen Joden/ behouden.

1 DE Koninck Nabuchodonozor liet een
Gulden Beeldt maken / tsestich Ellen
hooch/ ende ses Ellen breedt / ende liet hee
setten inden Lande te Babel/ at op een
schoone * angee.
2 Ende de Koninck Nabuchodonozor sandt
na den Vorsten/ Heeren/ Lantpleegeren/ Rich-
teren/

e Of eerine.
f Dan. 7. 7.
g Dat is te morsel slaet
h Sommige lesen / van des yseren stercke. Hy wil doch segghen/ Dat het Roomsche Rijcke te dier tijdt/ wanneer het gedeylt zijn sal/ omgesettet/ ende ghelijck als een plante of wortel / anders waert henen koc/ ende sal doch des seluen yserens of Rijcer plante/ ende gheen nieuwe an Rijck zijn. Dat is alte mael gheschiet / doe het Roomsche Rijcke vanden Griecken op de Duytsche gekomen is/ door den Paus/ ende Carolum Magnum.
i † Anders/ eensdeels het Rijcke Christi.
k Esai.9.6. Dan. 7. 14. Luce. 1. 33.
l Of / tot puluer / of. stof maken.
m Luc.1.33. Joan. 12. 34
Hy badt al/ niet Danielem / maer God in Daniele/ anders hadde het Daniel niet geleden.
n Deu.10.17 Dani.12. 1. Psal.136. 2. Josue.22.22
De wijsheit regeert wert ghewelt/ Gen.41. 39. 41.
o 3.Esd.4.42
p Dan.3.12
q † Anders/ inden Dale Dura
* bewoonlicke plaetse.

heeren/Voochden. Raetsheerẽ/Amptliedẽ/
ende alle Ghewel dighen inden Lande/ dat
sy te samen komen souden / het Beeldt te
wyen / dat de Coninck Nabuchodonozor
hadde setten laten.
3 Doe quamen de Vorsten/Heeren/Landt-
pliegers/Richters/Voochden/Raedtshee-
ren/Amptlieden/ende alle Geweldige indẽ
Lande te samen/het Beeldt te wyen. dat de
Koninck Nabuchodonozor hadde setten
laten:ende sy moesten teghẽ dat Beeldt tre
dẽ/ dat Nabuchodonozor hadde settẽ latẽ.
4 Ende de Heraudt riep ouerluyt: Dat laet
v gheseyt zyn / ghy Volcken / Lieden ende
Tonghen:
5 Wanneer ghy hooren sullet het gheluydt
der Basuynen/Trompetten/Harpen/Ve-
delen/Psalter/Luyten/ende allerley b Sna
renspel/so sullet ghy neder vallen/ende het
gulden Beeldt aenbidden/dat de Koninck
Nabuchodonozor heeft setten laten.

b † And. Schepden-spel

6 c Wie nu als dan niet neder en valt/ende
aenbiddet/die sal van stonden aen/ inden
gloeyenden Ouen gheworpen worden.

c Sap.14.16

7 Doe sy nu hoorden het geluyt der Basuy
nen/Trompetten/Harpen/Vedelen/ Psal-
teren/ende allerley Snarenspel/vielẽ alle
Volcken/Lieden/ende Tongen neder/ende
baden dat gulden Beeldt aen/dat de Ko-
ninck Nabuchodonozor hadde setten latẽ.
8 Van stonden aen traden sommighe Chal
deische mannen henen toe/ende verklaech
den de Joden/
9 Hieuen aen/ende spraken totten Koninck
Nabuchodonozor: Heer Koninck/God ver
leene v een lanck leuen.
10 d Ghy hebt een gebodt laten wtgaen/dat
alle menschen/wanneer sy hooren sullẽ het
geluydt der Basuynen/Trompetten/ Har-
pen/Vedelen/Psalteren Luyten/ ende aller
ley Snarenspel/souden sy neder vallen/en-
de het gulden Beeldt aenbidden.

d Dan.6.12

11 Ende wie niet neder en viele/ende aenba-
de/die soude in eenen gloeyenden ouen ge-
worpen worden.
12 Nu zyn daer Jodische mannen / e welcke
ghy ouer de Ampten inden Lande te Babel
ghesettet hebt/Sadrach/Mesach/ende A-
bed Nego, deselue verachten v ghebodt / f
ende en eeren uwe Goden niet/ende en bid
den het gulden Beeldt niet aen/ dat ghy
hebt setten laten.

e Da.28.49
f Baru.6.4

13 Doe beual Nabuchodonozor met grim-
migheyt eñ toorne/ datmẽ Sadrach/Me-
sach/eñ Abed Nego/voor hẽ brachte: eñ de
mannẽ werdẽ voor dẽ Coninck gebracht .
14 Doe hief Nabuchodonozor aen / ende
sprack tot hen: Hoe: willet ghy Sadrach/
Mesach/ende Abed Nego/myne God niet
eeren/ende het gulden Beeldt niet aenbid-
den/dat ick hebbe setten laten?
15 Wel aen/schicket v daer toe:so haest als
ghy hooren sullet het geluyt der Basuynẽ/
Trompetten/Harpen/Vedelen/Psalteren/
Luyten/ende allerley Snarenspel: so vallet
neder ende bidt het Beelt aen/dat ick heb
maken laten:so ghy het niet aenbiddet/so
sullet ghy van stonden aen inden gloeyendẽ
ouen geworpen worden:laet sien / wie de
God zy/die v wt myner hãt g verlossẽ sal.
16 Doe hieuen Sadrach/Mesach/ende A-
bed Nego aen/ende sprakẽ tot dẽ Koninck
Nabuchodonozor: Het en is niet van noo-
den/dat wy v daer op antwoorden.
17 Siet/onse God/diẽ wy eerẽ. h kan ons wel
verlossen wt den gloyendighen ouen/ daer
toe oock van uwer handt wel verlossen.
18 Ende so hy het niet doen en wil/ i so suldy
dannoch weten/dat wy uwẽ God niet en

g † An. wt-trecken/ Merckt/ welcke een gelooue dat is.
h An.16.47
i Bar 6.4.

eeren/noch dat gulden Beelt/dat ghy hebt
setten laten/aenbidden willen.
19 k Doe werdt Nabuchodonozor vol grim
migheyt/eñ stelde hem l † eyselick/ teghen
Sadrach/Mesach/eñ Abed Nego/ende be
ual/men soude den Ouen seuenmael heeter
maken/dan men anders plachte doen.

k 1. Mac.7. 39 /
l † And. schupsiick/

20 Ende beual den allerbesten krychslieden/
die in synen Heyre waren/dat sy Sadrach/
Mesach/ende Abed Nego bonden/ende in
den gloyendighen Ouen worpen.
21 Also werden dese mannen in hare mante-
len/m schoen/hoeden / ende anderen klee-
deren ghebonden/ende inden gloyendighen
ouen gheworpẽ.
22 Want des Koninex gebodt/moestmen n
fluex doen:ende men stookte het vyer indẽ
ouen so seer toe/ o dat de mannen/ die Sa-
drach/Mesach / ende Abed Nego verbree-
nen souden/ van den vlammen des vyers
verdoruen.
23 p Doch de dry mannen/ Sadrach/ Me-
sach/ ende Abed Nego / vielen henen af in
den gloyendighen Ouen/ghelyck sy ghebon
den waren.

m † An. hosen hayyẽ/
n Of. gants seer haestelick/ rasch/ datmen het niet en heeft meugen de kleederen wt trecken.
o Psal.7.16. 1. Hest.7.10. Danie.6.24
p Esa.43.2. Psal.66.12.
Dat men leest in de oude ouersettinghe/ van het vers 23. tot het 91.te weten/Den Loffanck der dry Mannen inden Ouẽ/ en wordt niet gestonden int Hebreisch/ende daerom en hebbent wy hier niet by ghesét/ maer hebbent geseet achter by de ander Apocrypha.

91 Doe ontsettede hem de Koninck Nabu-
chodonozor/ende voer stucks op/eñ sprack
tot syren Raedtsheeren: Hebben wy niet
dry mannen/ ghebonden in het vyer wor-
pen laten?Sy antwoordden/ende spraken
totten Koninck: Ja heer Koninck.
92 Hy antwoordde/eñ sprack- Ick sie doch
vyer mannẽ los inden vyere gaen/ende zyn
onuerseert/ eñ de vierde is/gelyck q als wa
re hy een sone der Goden.

q Acto 9.7. Dan.10.8.

93 Ende Nabuchodonozor tradt henen toe/
voor het hol des gloyendigen Ouens/ende
sprack:Sadrach/Mesach ende Abed Ne-
go/ ghy knechten Gods des Allerhooch-
sten/gaet daer wt/ende koemt herwaerts.
Doe ginghen Sadrach/Mesach / ende A-
bed Nego daerwt/wt den vyere.
94 Ende de Vorsten/Heeren Voochden/en-
de Raedtsheeren des Koninex quamen te sa
men/ende sagen/dat het vyer aen den lyue
desermannen/geene macht bewesen hadde/
ende haer hoofthayr niet versengt/ende ha
re mantelen niet verseerighet waren / Ja
men konde gheenen brandt aen hen rieckẽ.
95 Doe hief Nabuchodonozor aen / ende
sprack:Gelooft zy de God Sadrach/ Me-
sach ende Abed Nego/die synen Engel wt-
gesonden/ende syne knechten verlost heeft/
die hem betrouwet/ende des Coninex ghe-
bodt niet houden/maer haer lyf henen ghe-
geuen hebben/dat sy geenen God eerẽ noch
aenbidden wouden/dan alleen haren God.
96 r So zy nu dit myn ghebodt: Wie onder
allen Volcken/Lieden ende Tonghen/den
God Sadrach/Mesach/ende Abed Nego
lastert / die sal omkomen / ende zyn huys
schandelick verstooret worden ; want daer
en is gheen ander God/ die also verlossen
kan/als dese.

r Dan.6.26.

97 Ende de Coninck gaf Sadrach/Mesach/
ende Abed Nego/groote macht/inden Lan-
de te Babel.

Dat iiij. Capittel.

1. Een schoone bekentenisse des Coninex Nabuchodonozor/ ouer synen wtgeleyden ende gheschiedenen droom: Ende is hier een treffelick exempel teghen de woedende Ouer heeren ende Tyrannen/die haer ghewelt misbruycken / ende derhaluen van God niet ongestraft blyuen. 8. Item wederom een troostelick ende lieffelick Beeldt voor de vrome Regenten/dat God de Heere / oock desen Tyrannischen Coninck/ door eenen schoonen Boom voorbeeldet/

beeldet/die alle Dieren gheneert/ ende on-
der syner schaduwe rusten laet.
98 Koninck Nabuchodonozor / a † allen
volcken/ lieden ende v tonghen. God
gheue v vele vredes.
99 Ick sie het voor goet aen dat ick verkon-
dige de teeckenen ende wonderen die God
de Allerhoochste aen my ghedaen heeft.
100 Want syne teeckenen zijn groot/ en syne
wonderen zijn machtich : c ende zijn Rijcke
is een eewich Rijcke ende syne Heerschap-
pie duert altoos ende eewichlick.
1 d Ick Nabuchodonozor / doe ick goede
ruste hadde in mynen huyse / en het wel
stont in mynen palleyse/
2 Sach ick eenen droom/ ende verschrack/
ende de gedachten die ick op mijn bedde
hadde/ ouer dat gesichte dat ick gesien had
de bedroefden my.
3 f Ende ick beval dat alle Wijsen te Babel
voor my hier op ghebracht werden dat sy/
my seyden/ wat den droom beduydde.
4 g Doe brachtmen de Sterrenkijckers/
Wijsen / Chaldeeers ende Waersegghers
daerop ende ick vertelde den droom voor
hen: doch sy en konden my niet segghen/
wat hy beduydde.
5 Tot dat ten laetsten Daniel voor my quam/
(die Beltsazer heet / na den name mijns
Gods/) die den geest der heyligen Goden
heeft ende ick vertelde voor hem den droom.
6 Beltsazer ghy ouerste onder den Sterren
kijckers dien ick weet dat ghy den Gheest
der heylighen Goden hebt/ ende v niets ver
borghen en is: segghet het ghesichte mijns
drooms dien ick gesien hebbe/ ende wat hy
beduydet.
7 Dit is nu het gesichte dat ick gesien heb
be op mijn bedde: siet/ daer stont eenen boom
h midden inden Lande/ die was seer hooch/
groot ende dicke
8 Syne hoochte reyckte tot inden Hemel/
en breydde hem wt tot den eynde des gant
schen lants.
9 Syne tacken waren schoone ende droegen
vele vruchten/ daer alle dinck van te eten had
de: alle Dieren op den velde/ vonden scha-
duwe onder hem: en de Vogelen onder den
Hemel saten op syne i † tacken/ ende alle het
vleesch gheneerde hem van hem.
10 Ende ick sach een gesichte op mijn bedde/
ende siet/ een heylich Wachter voer van den
Hemel af/
11 Die riep luyde/ en sprach alsoo: Houwet de
boom omme ende behouwet hem de tacken/
ende stroopt hem het loof af/ ende verstroyt
syne vruchten/ dat de Dieren/ die onder hem
liggen/ wech loopen/ en de Vogelen van sy-
ne tacken vlieghen.
12 Doch latet den stamme met syne wortelen
in der Aerden blijuen: maer hy sal in ysern
ende metalen ketenen/ op den velde inden
grase gaen: hy sal onder den dauwe des He
mels ligghen/ en nat worden/ ende sal hem
weyden met den Dieren/ van den kruyden
der Aerden.
13 Ende het k menschelicke herte sal van hem
ghenomen/ ende hem een beestisch herte ge
geuen worden/ tot dat de seuen tyden ouer
hem om zijn.
14 Sulcx is inden rade der Wachters besto
ten/ en in der redene der Heylighen veraet-
slaecht/ op dat de leuendighen bekennen/ l
dat de Allerhoochste macht heeft/ ouer der
menschen Koninckrijcken/ ende geeftse/ wien
hy wil/ ende verhooght de nedrighen tot
den seluen.
15 Sulcken droom hebbe ick Koninck Nabu-
chodonozor gesien/ en ghy Beltsazer/ segget

Dit is eenen brief des Koninckx/ daerin hy bekent/ wat hem God bewesen heeft in der na volghender Historien.
a † An tongen die op allen Aerdtrycke woonen/ God/ etc.
b Dan. 6.25
c Esaie 9.9. Dan. 2.44. ende 7.14. Luc. 1.29.
d Cap. iiij. by anderen. Dan 2.1.
e Dan. 2.3.
f Dan 5.7 †
g Dan. 2.2. Een gesichte dat Nabuchodonozor ghesien heeft.
h Ezec. 31.3:
i † Anders. spruyten/
Wachter/ heet hy de Enghelen/ daerom dat sy waken/ ende ons hoeden sonder ophouden teghen de Duyuelen/ als Psal. 91. seyt/ hy heeft synen Engelen beuolen van v.
Ende is een seer troostlic woort allen menschen/ sonderlingen den geloouigen Joden te Babel.
k De wijsheydt moet ten eersten wech genomen worden/ wanneer een her te vallen sal: daermen siet/ hoe alleen de wijsheyt, ende niet het ghewelt en regeert. Prou. 29. Wanneer de prophecie wt is, so

wat hy beduydet: want alle Wijsen in my-
nen Koninckrijcke en konnen my niet seg-
ghen/ wat hy beduyt, daerentegen ghy con-
net wel: want de Gheest der heyligen Go-
den is by v.
16 Doe ontsettede hem Daniel/ die anders
Beltsazer hiet/ by een vre lanck en syne ge-
dachten bedroefden hem: Doch de Koninck
sprack: Beltsazer/ laet v den droom/ en syne
beduydinge/ niet bedroeuen. Beltsazer hief
aen/ ende sprack : Och mijn Heere/ dat den
droom uwen vyanden/ en syne beduydinge/
uwen wederpartijders golde.
17 Den boom die ghy ghesien hebt / dat hy
groot ende dicke was/ en syne hoochte aen
den Hemel reyckte/ ende hem wtbreydde o-
uer het gantsche Landt/
18 En syne tacken schoone/ ende syner vruch
ten vele waren/ daer alle dinck van te eten had-
de/ ende de Dieren op den velde onder hem
woonden/ ende de Vogelen des Hemels op
syne meyen saten/
19 Dat zijt ghy/ Koninck/ die so groot ende
machtich zijt: want uwe macht is groot/ en
reyckt tot aen den Hemel/ ende uwe Gewelt
gaet tot aen der Wereldt eynde.
20 Dat nu de Koninck eenen heyligen Wach
ter gesien heeft/ van den Hemel daer af va-
ren/ en seggen: Houwet den Boom omme/
en verderft hem: doch den stamme met synen
wortelen latet inder Aerden blijuen: maer hy
sal in ysern en metalen ketenen/ op den vel
de inden grase gaen/ ende onder den dauwe
des Hemels liggen/ en nat worden/ en hem
met den Dieren op den velde weyden/ tot dat
seuen tijden ouer hem omme zijn.
21 Dat is de beduydinge Heere Koninck/ en
sodanighen raedt des Allerhoochsten/ gaet
ouer mynen Heere den Koninck.
22 m Men sal v van den lieden verstooten/
ende moetet by den Dieren op den velde blij
uen: ende men sal v gras eten laten / als de
Ossen / ende sult onder den dauwe des He-
mels liggen/ ende nat worden/ tot dat seuen
tijden ouer v omme zijn: n op dat ghy beken
net/ dat de Allerhoochste macht heeft/ ouer
der menschen Koninckrijcken/ ende gheeftse
wien hy wil.
23 Dat oock geseyt is: Men soude dannoch
den stamme met synen wortelen des Booms/
blijuen laten/ v Koninckrijcke sal v blijuen/
wanneer gy bekent hebt/ de Macht in den
Hemel.
24 Daeromme Heere Koninck/ laet v mynen
raet welghevallen/ ende maket v los van u-
wen sonden/ door gherechticheyt/ o ende le-
dich van uwer misdaet/ door weldaedt aen
den armen/ so sal hy ghedult hebben met u-
wen sonden.
25 Dit alles p † geschiede den Koninck Na-
buchodonozor.
25 Want na twaelf Maenden / doe de Ko-
ninck op der Coninclicker Burcht te Ba-
bel ghinck/
27 Hief hy aen/ ende sprack: Dat is de groote
Babel/ die ick gebouwet hebbe/ ten Koninc
licken huyse / door myne groote macht/ tot
eeren myner heerlickheydt.
28 Eer de Koninck dese woorden wtgesproken
hadde/ viel een stemme van den Hemel: O Ko
ninc Nabuchodonozor wort geseyt: O Ko-
ninckrijcke sal v ghenomen worden,
29 Ende men sal v van den lieden verstooten/
en sult by den Dieren die op den velde gaen/
blijuen: q gras salmen v eten laten als Os-
sen tot dat seuen tijden ouer v omme zijn:
op dat ghy bekennet/ dat de Allerhoochste
macht heeft/ ouer der menschen Koninckrijc-
ken/ ende geeftse wien hy wil.

verderft het volck.
l Dan. 2.9. ende 4.22. Jere. 27.6.
Daniel en beduydt desen droom niet gherne/ ende is hem leedt om synen heere.
m Dan. 5.21
n Dan. 2.21 ende 4.14. Jere. 27.6.
o Spr. 3.B. ende 29.14. Luc. 11.41.
p † Aud/ wedervoer
Hier vergeet de Koninck/ van wien hy so danigen Coninckrijcke heeft/ verhefst hem dies/ euen/ als hadde hy het door syne macht en wijsheyt verkregen/ ende moet het anders leeren.
q Job 34.B Dan. 1.11. ende 4.22.

Hy sal bevlichte onsin nich ende met boose gheesten de seten ghewordẽ zyn. Hier welck een schoon ghelooue/ ende syne bekẽtenisse.
r Esaie.9 6 Dan.2 44. 4.3.7.14.

30 Van stonden aen / wert dat woort volbracht ouer Nabuchodonozor: ẽ hy wert
van den lieden verstooten/ ẽ hy att gras
als Ossen/ ẽ zyn lyf lach onder dẽ dauwe
des Hemels/ ẽ wert nat tot dat zyn hayr
wies/ so groot als Arendts vederen ende
zyne nagelen als Vogels clauwẽ werdẽ.
31 Na deser tyt / hief ick Nabuchodonozor/ myne oogen op na den Hemel/ ẽ quã
weder ter vernuft ende loofde den Alderhoochsten: ẽ prees ẽ eerde dien / die eewichlick leeft: r diens gewelt eewich is/
ẽ zyn ryke altoos ẽ eewichlick duert/
32 Tegen welckẽ alle die op Aerden woonen/ als niet te rekenen en zyn: hy maeckt
het/ hoe hy wil / beyde met den Crachten
in den Hemel/ ẽ met dien/ die op Aerden
woonen: ẽ niemãt en can zyner hant weeren/ noch tot hem seggẽ: Wat maeckt ghy?

f Job.42.10

33 f Ter seluer tyt/ quam ick weder ter vernuft/ oock tot myner Coninclicker eeren/
tot myner Heerlickheyt/ ẽ tot myner Gestalt: ẽ myne Raedtsheeren ẽ Geweldigen sochten my/ ẽ ick wert weder in myn
Coninckryke ghesettet / ende vercreech
noch grooter heerlickheydt.

Noch een exempel teghen de Tyrannen. Het en blyft op den suppen niet/ maer sy moetẽ God oock daer toe bespotten/ ẽ zyner vaten misbruickẽ. Daerom sept S. Paul. Wt dronckenschept volcht een woest/ wilt/ roecke loos leuen.
Ephes.5.18
a 2. Paral. 36.18.
b Tot hoone of versmadinghe ẽ spot des Gods te Jerusalem/ dien sy de Vaten ghenomen hadden/ als eenen trancken/ nietigẽ God.
1. Hest.3. 8. 1.Mach.4. 23.
c Jere.50.2.
d Of/ veroos de Coninck zyn verwe.
e Anders/ Verdt des Coninckx aengesichte verandert.
f Dan.2. 1. 4.5.

34 Daeromme loue ick Nabuchodonozor/
ẽ eere ẽ prijse den Coninck vanden Hemel: want alle zyn doen is waerheydt/ ẽ
syne weghen zyn recht: ende wie stout is/
dien can hy veroortmoedighen.

Dat v. Capittel.

1. Belsazer lastert onder anderen boosheden/ den God Israels/ met misbruyckẽ
syner Vaten/ 5. wort door een schryuende
handt hefich verschrict/ 7. ẽ en can noch
schrift noch beduydinge/ by eeniger zyner
Wysen vinden. 10. Daniel/ als nu een onbekende/ wort door aengeuen der Coninginnen gesocht. 13. gheest dẽ Coninck/ met
afslach zyner gheschencken/ 18. der schryuender handt oorsake te kennen/ 25. ende
leyt hẽ der seluen schrift beduydelickẽ wt.

1 Coninck Belsazer maecte een heerlicke
maeltyt/ synen geweldigen ẽ Hooftlieden/ ende soop hem met hen vol.
2 Ende doe hy droncken was / hiet hy de
gulden ẽ silueren vaten voortbrenghen/
a die zyn vader Nabuchodonozor wt den
Tempel te Jerusalem wech genomen had
de: op dat de Coninck met synen Geweldighen / met zynen Wyuen: ẽ met zynẽ
bywyuen daer wt droncken.
3 Also werden de gulden Vaten voortgebracht/ die wt den Tempel/ wt den huyse
Gods/ te Jerusalem/ genomen waren: ẽ
de Coninck zyne Geweldigen / zyne Wyuen/ ẽ bywyuen droncken daer wt.
4 Ẽ doe sy also sopen/ b loefden sy de gulden/ silueren/ metalen/ yseren/ houten/ ẽ
steenen Goden.
5 Euen ter seluer stonde/ ghingen daer binnen heruoor / als eener menschen hant/
die schreuen tegen den candelaer ouer/ op
de beseттede wandt/ in de Coninckliche sale: ende de Coninc wert der hant gewaer/
die daer schreef.
6 c Doe d ontuerwede hem de Coninc/ ẽ
zyne gedachten verschricten hem / dat hẽ
de lendenẽ beefden/ ẽ de beenen tzitterdẽ.
7 e Ẽ de Coninck riep overluydt/ datmẽ
de Wysen/ Chaldeers / ẽ Waersеggers/
daerop brengen soude: ẽ liet den Wysen
te Babel segghen: Welcker mensche dese
schrift leest/ ẽ seggen can / wat sy beduyde/ die sal met purpuren gecleedt worden/
ẽ gulden ketẽ aen den halse dragẽ/ ẽ de
derde Heere zyn in mynen Coninckryke.
8 Doe werden alle Wysen des Coninckx
daer op gebracht/ doch sy en conden noch
schrift lesen / noch de beduydinge den Coninck seggen.
9 Dies verschrack de Coninck Belsazer
noch harder / ẽ verloos gantsch zyne gestalt / ẽ zynen Gheweldigen wert bange.
10 Doe ghinck de Coninginne/ om sulcker
sake wille des Coninckx/ ẽ zyner Geweldigen/ henen op in de sale/ ẽ sprack: Heere
Coninck/ God verleene v een lanck leuen:
laet v uwe ghedachten so niet verschrickẽ/
ende onteuerwet v also niet.

Dat sal v erlichte des Coninckx moeder gheweest zyn/ de oude Coninginne ẽ Weduwe: want te voren int beghin staet/ dat des Coninckx wyuẽ oock mede in de Drinc sale geweest zyn.
f Daniel.2.3

11 Daer is een man in uwen Coninckryke / die den Gheest der heylighen Goden
heeft: f want tot ws vaders tyden wert by
hem verlichtinge gheuonden/ cloeckheyde
ẽ wysheyt/ als der Goden wysheyt is: ẽ
v vader de Coninc Nabuchodonozor / settede hẽ ouer de Sterrenkyckers / Wysen/
Chaldeers/ ende Waersеggers.
12 Daeromme/ dat een hoogher Gheest by
hem gevonden wert / daer toe verstant ẽ
cloeckheydt/ droomen te beduyden/ doncker sprueckẽn te geraden/ ẽ verborgen saken te openbaren/ namelickẽ/ Daniel/ dien
de Coninck liet Beltsazer heeten: so roepe
men nu Daniel/ die sal seggen/ wat het beduydet.

Daniel is by desen Coninck so gantsch vergeten/ datmen hem soecken ẽ roepen moet: Also gaet het allen getrouwen Dienaers inder Wereldt.
g Dan.2. 25

13 g Doe werdt Daniel henen op voor den
Coninck ghebracht: ẽ de Coninck sprack
tot Danielẽ/ Sydy Daniel/ der gheuangenen een wt Juda/ die de Coninck myn vader/ wt Juda herwaerts ghebracht heeft?
14 Ick hebbe van v hooren seggen/ dat ghy
den Gheest der heyligen Goden hebbet/ ẽ
verlichtinge/ verstant/ ẽ hooge wysheyt/
by v gheuonden sy.
15 Nu heb ick voor my ontbieden laten/ de
cloecken ende Wysen/ dat sy my dese schrift
lesen ende seggen souden/ wat sy beduydet:
ende sy en connen my niet segghen/ wat
sulcks beduydet.
16 Van v doch hoore ick / dat ghy connet
de beduydinge gheuen/ ẽ het verborghen
openbaren: condy nu de schrift lesen/ ende
my segghen wat sy beduydet/ so suldy met
purpuren gecleedet worden/ ẽ gulden keten aen uwe halse dragen/ ẽ de derde Heere zyn in mynen Coninckryke.

Daniel antwoordet dẽ Coninck Belsazer.
h 2.Reg.5. 15.
Matth.10.8
i Dan.2.37.

17 Doe hief Daniel aen/ ẽ sprack voor dẽ
Coninck. h Behoudt uwe gauen selue/ ẽ
gheeft uwe geschencken eenen anderen: ick
wil dannoch de schrift den Coninck lesen/
ende segghen wat sy beduydet.
18 i Heere Coninck/ God de Allerhoochste/
heeft uwen vader Nabuchodonozor / het
Coninckryke/ Macht/ Eere ende Heerlicheydt ghegeuen.
19 Ẽ om sulcker macht willen/ die hem gegheuen was / vreesden ẽ schuweden hen
voor hẽ/ alle Volcken Lieden/ ẽ Tongen:
hy doodde wien hy wonde/ hy sloech wien
hy woude/ hy verhoochde wien hy woude/
hy veroortmoedichde wien hy woude.
20 Doe hem nu zyn herte verhief / ende hy
stout ende hoochmoedich wert/ wert hy vã
den Coninckliken stoele ghestooten/ ende
verloos zyn eere.

k Dan. 4. 22.
l Of/ gewilde. Anders/ woutezelen
m Dan.4. 24.
Jere.27. 6.

21 k Ende wert verstooten vanden lieden/
ẽ zyn herte wert gelyck den Dieren/ ende
moeste by dẽ l Wiltwercke loopen: ẽ att
gras/ als Ossen / ẽ zyn lyf lach onder den
dauwe des Hemels / ẽ wert natt / tot dat
hy leerde / m dat Godt de Allerhoochste/
macht heeft ouer de menschen Coninckryken/ ende gheeftse wien hy wil.
22 Ende ghy Belsazer zyn sone/ hebt v herte niet veroortmoedighet/ hoe wel ghy sulckes altemael weet:

Maer

23 Maer hebt v tegen den Heere des He-
mels verheuen/ende de Vaten zijns Huys/
heeftmen voor v brengen moeten/ ende ghy
uwe Gheweldighen/uwe Wyuen/ende uwe
bywyuen hebben daer wt ghesopen: daer
toe de gulden/ siluerẽ metalen/ yseren/ hou
n Psal.115.4 ende 135.16. Apoca.9.20 — ten/ ende steenen Goden gheloeft: n welcke
noch sien/ noch hooren / noch voelen: den
God daerentegen/ die uwen adem / ende
alle uwe weghen in synen handt heeft / en
hebdy niet gheeeret.
24 Daeromme is van hem hier ghesonden/
dese handt/ende dese schrift/die daer ver-
teeckent staet.
Daniel beduydet hier de schrift der hant. — 25 Dat is nu de schrift/ die daer verteeckẽt
staet: Mene Mene/ Tekel/ Upharsin.
26 Eñ sy bedudet dit: Mene/dat is/ God
heeft v Koninckrycke ghetelt ende geeyn-
det.
27 Tekel/ dat is/ Men heeft v op eener Wa
ge ghewegheu/ ende te licht ghevonden.
28 Peres/ dat is/ v Koninckrycke is gedeylt
ende den Meden ende Persen ghegheuen.
29 Doe beual Belsazer/ datmẽ Daniel met
purpuren kleeden soude/ ende gulden keten
aen den hals gheuen/ ende liet van hẽ ver
condigen/ dat hy de derde heere ware indẽ
Koninckrycke.
a Esai.21.2 ende.47.9. — 30 o Doch des nachts werdt der Chalderen
Koninck Belsazer/ ghedoodet.

Dat vj. Capittel.

1. Daniel wort van Dario bemint / eñ
hooch verheuen/ 4. moet dies van anderen
Hauffen/ (die hem een syn houestucxken be-
wysen/) ontgelden/ 16 ende wert eyndelic-
ken inder Leeuwen kuyle ghewoorpen. 18.
De Koninck/ dien sulcks hertlich bekom-
mert/ 21. siet Daniels vyanden wt eten/
dat sy hem hadden ingebrocht 25. ende laet
den God Daniels/ (die sulcks wõderbarlic-
ken beschicket hadde/) openlickẽ/ met Co-
ninclicken beuele/ ouer zyn gantsche Rycke
predikẽn.

Darius. Esaie.21.2. a Iere.50.3 Daniel.9.1 — 1 ENde a Darius wt Meden / nam het
Rycke in/ doe hy twee eñ tsestich Jaer
oudt was: ende Darius sach het voor
goet aen/ dat hy ouer het gantsche Koninc
rycke settede/ hondert ende twintich Lant
uoochden.
2 Ouer dese settede hy dry Vorsten/ (de ee-
ne was Daniel/) dien de Lantuoochdẽ sou
den rekenschap doen/ op dat de Koninck
der moeyte ontslaghen ware.
Daniel wort ten Oversten ghesett in Meden. — 3 Daniel nu/ ginck de Vorsten ende Lant-
uoochden alle te bouen/ want daer was eẽ
hoogher geest in hem: daerom dachte hem/
de Koninck ouer het gantsche Koninckryc
ke te setten.
bt Anders trachteden. — 4 Derhaluen b† poochden de Vorsten eñ
Landtuoochdẽ daerna/ hoe sy een sake tot
Daniel vondẽ/ die tegen het Coninckrycke
ware: doch sy en konden gheen sake noch
misdaet vinden: want hy was ghetrouwe/
datmen gheen schult noch misdaet in hem
vinden en konde.
5 Doe spraken de mannen: Wy en sullen
gheen sake tot Daniel vinden / dan alleene
ouer synen Godsdienst.
6 Doe quamẽ de Vorsten ende Lantuooch
den met hoopen voor den Coninck/ ende
spraken also tot hem: Heere Koninc Dary/
God verleene v een lanck leuen.
7 De Vorsten des Koninckrycx/ de Heeren/
de Lantuoochdẽ/ de Raetsheeren/ eñ Hooft
af And. raet ghenomen. — lieden alle/ hebben ec† bedacht/ datmen een
Koninclick beuel sal wtgaen laten/ ende eẽ
strenge ghebodt maken/ dat/ wie in dertich
dagen wat bidden sal van eenigen God/ of
menschen behaluen van v Coninck alleene/
die sal tot den Leeuwen inden b kuyle ghe- — b Of graue.
worpen worden.
8 Daeromme lieue Koninck / sult dy soda- — c Of stercken / grijpen maken.
nich gebodt c beuestighen: op dat het niet
weder verandert en worde/ na den Rechten
der Meden ende Persen/ welcker niemant
ouertreden en dorre.
9 Also onderschreef hem de Coninc Darius
10 f Als nu Daniel ghewaer wart/ dat soda — f 1. Reg.8.44
nich ghebodt onderschreuen ware/ g ginck — g Mat.6.6
hy henen op in zijn huys (hy hadde doch
in synen Somerhuyse opene vensteren te-
ghen Jerusalem /) h ende hy knyelde des — h Psa.119.
daechs drymael op syne knyẽ/ badt/ loefde/
ende danckte synen God/ als hy dan te vo-
ren plach te doen.
11 Doe quamen dese mannen met hoopen/
ende vonden Daniel bidden ende smeecken
voor synen Gode.
12 Eñ i traden henen toe/ eñ sprakẽ met dẽ — i Daniel.3.
Coninck/ vanden Coninclickẽ gebode: Heer
Koninck/ hebdy niet een gebodt onderschre-
uen/ dat/ wie in dertich daghen wat bidden
soude/ van eenighen God ofte mensche/ be-
haluen van v Koninck alleene/ die sal tot dẽ
Leeuwen inden k† kuyle geworpen wordẽ? — k Of graue.
De Koninck antwoorde/ ende sprack: Het
is waer : ende het Recht der Meden ende
Persen/ en sal niemandt ouertreden.
13 Sy antwoorden/ ende spraken voor den
Koninck: Daniel/ der ghevangenen een wt
Juda/ die en achtet noch v noch v ghebode
dat ghy onderschreuen hebt/ want hy bid-
det des daechs drymael.
14 Doe de Coninck sulcks hoorde/ wert hy
seer bedroeft/ ende dede grooten vlyt / dat
hy Daniel verlossede/ ende bemoeyde hem
daer ouer/ tot dat de Sonne ondergingk/ op
dat hy hem l† verlossede. — l† And. beschermde.
15 Doch de mannen quamen met hoopẽ tot
den Koninck/ ende spraken tot hem: Ghy
weet Heer Koninck/ dat het der Meden eñ
Persen recht is/ dat alle gebodt ende beuel/
dat de Coninck besloten heeft/ sal onueran-
dert blyuen.
16 Doe beual de Koninck/ datmen Daniel — Daniel wort totten Leeuwen in den kuyle geworpen.
voort brochte/ ende wierpen hem tot den
Leeuwen in den kuyle; De Koninck dan-
noch sprack tot Daniel: Dyn God/ dien
ghy sonder m ophoudẽ dienet/ die helpe v.
17 Ende sy brachten eenen steen/ dien leyden — Bel.30
sy voor de deure aen den kuyle: dien verse- — m Of onder laet.
gelde de Coninc met synen eygen rinck/ eñ
met den rinck syner Gheweldighen/ op dat
n† anders niemant aen Daniel moetwille — n† And. het beuel (aen)gaende wille Daniel niet verandert werde.
ghebruyckede.
18 Ende de Koninck ghinck wech op syne
Burcht/ ende en att niet/ ende en liet geen
o† eten voor hẽ brengẽ/ konde oock nz slapẽ — o† Anders/ vrueghden spel.
19 Des morgens vroech/ doe den dach aen-
brack/ stont de Coninc op/ eñ ginck flucks
henen aen den kuyl/ daer de Leeuwen warẽ
20 Eñ als hy by den kuyle quã/ riep hy Da
nielem met klagelicker stemmen: ende de
Koninck sprack tot Danielẽ. Daniel / gy
knecht des Leuendigen Gods/ heeft v ooc
v God dien ghy sonder ophouden dienet/
vanden Leeuwen konnen verlossen?
21 Daniel dan/ sprack met den Koninc Heer
Coninck/ God verleene v een lanck leuen.
22 p Myn God heeft synen Engel hier ge- — p Acto.12.
sonden/ q die den Leeuwen de kelen toeghe- — q Jud.14.6 1. Sam.17. Mat.2. Hebr.11.33
houden heeft/ dat sy my geen leedt ghedaen
en hebben: want voor hem ben ick onschul-
dich ghevonden: so en hebbe ick oock tegẽ
v/ Heere Coninck/ niets ghedaen.
23 Doe wert de Coninck gantsch vrolick/ eñ
hiet Daniel wederom wt den kuyle treck:

ende sy toghen Daniel wt den cuyle/ende
men spuerde gheen verseeringhe aen hem/
want hy hadde zijnen God vertrouwet.
24 r Doe hiet dẽ Coninck/die mannen/ die
Daniel verclaecht haddẽ/ voortbrenghen/
ende tot den Leeuwen inden cuyle worpẽ/
met tsamen haren kinderen eñ wijuen: eñ
eer sy heuen af op de Aerde quamen/ s gre-
pense de Leeuwen / ende vermaelden oock
hare beenders.
25 t Doe liet de Coninck Darius / allen
Volcken/ Lieden ende Tonghen schrijuen:
God gheue v vele vreden:
26 Dat is mijn beuel / datmen in de gant-
sche heerschappie mijns Coninckrijcx / den
God Daniels vreesen eñ ontsien sal: wãt
hy is de Leuendighe God / die daer eewich
lick blijft eñ zijn Coninckrijcke is u onuer
ganckelick / eñ zijn Heerschappie en heeft
gheen eynde.
27 Hy is een Verlosser ende Noodthelper/
x ende hy doet teeckenen eñ wonder/ bey-
de in Hemel ende op Aerden: die heeft Da
niel vanden Leeuwen verlosset.
28 y Eñ Daniel was geweldich inden Co-
ninckrijcke Darij/ende oock inden Koninc-
rijcke Cores/ der Persen.

Dat vij. Capittel.

1. Danieli worden vier Koninckrijcken met haren eyghenschappen/ welcker Christus met zijner toecoemste/ Rijcke eñ Werelt eynde sal sluyten / door vier Beelden aenghetoocht.

1 In den eersten Jare Belsazar / des Ko-
ninckx te Babel / hadde Daniel eenen
droom / ende ghesichte op zijn bedde. eñ
hy schreef den seluen droom/ende veruaet-
tede hem also:
2 Ick Daniel sach een ghesichte inder
nacht/ eñ siet/ de vier Winden onder den
Hemel/ stormden teghen malcanderen/ op
de groote Zee.
3 Ende vier groote Dieren clommen op-
waerts wt der Zee / a † een Ja anders
dan het ander.
4 Het eerste was ghelijck als een b Leeu-
we/ eñ hadde vleugelen als een c Arendt:
ick sach toe/ tot dat hem de vleugelen wt-
ghetogen werden/ eñ het wert vander Aer
den genomen: eñ het stont op zijne voetẽ/
als een mensche/ ende hem wert een men-
schelick herte ghegheuen.
5 Eñ siet/ het ander gedierte daer na/ was
gelijck eenen d Beyre/ eñ stont op der ee-
ner zijden/ ende hadde in zijnen monde on
der zijnen tanden/ drij groote langhe tan-
den/ ende men sprack tot hem: Staet op/
ende verslindt vele vleeschs.
6 Na desen sach ick/ eñ siet/ een ander Ge-
dierte/ ghelijck eenen Pardel: dat hadde
f vier vleugelen/ als een Voghel op zijnen
rugge: eñ dat selue gedierte hadde vier cop
pen/ eñ hem wert macht ghegheuen.
7 Na desen sach ick in desen ghesichte in-
der nacht/ eñ siet / g het vierde Ghedierte
was grouwelick eñ verschrickelick / ende
seer sterck: eñ hadde groote ijseren tandẽ/
verslondt om hem/ eñ vermaelde/ eñ het
h ouerige vertradt het met zijnen voeten:
het was oock vele anders/ dan de vorigen/
i ende hadde thien Hoornen.
8 Doe ick nu de Hoornen sach / siet/ daer
brack tusschen der seluen/ een ander cleyn
Hoorn daer voor / van welcken der vori-
gen Hoornen drij wtgetrocken werden: eñ
siet / dat selue Hoorn hadde ooghen als
menschen ooghen / ende eenen mondt/ die
sprack groote dinghen.
9 Sulcks k sach ick/ tot dat daer stoelẽ ge-
settet werden: eñ de Oude settede hẽ/ l diẽs
cleedt was sneeuwit/ eñ het hayr op zijnen
hoofde/ als reyne wolle: zijnen stoel was
enckel vyerulammen / ende desseluen Ra-
ders branden met vyere.
10 Eñ van denseluen ghinck wt/ een langhe
vyerige strale: n duysentmael duysent dien
den hem/ thienhondert mael duysent/ ston
den voor hem: het gerichte wert gehoudẽ/
ende de Boecken werden opghedaen.
11 Ick sach toe/ om der grooter redẽ wille/
die dat Hoorn sprack: Ick sach toe/ tot dat
het Gedierte gedoodt wert/ eñ zijn lijf om-
mequam/ p ende int vyer geworpen wert:
12 Eñ der anderen Ghedierten macht oock
wte was: want hen was tijdt eñ stonde be-
stemmet/ hoe lange een yegelic duerẽ soude.
13 Ick sach in desen ghesichte des nachts/
q eñ siet / daer quã een in den wolcken des
Hemels/ als eens mẽschẽ Sone/ tot dẽ On-
den toe/ eñ wert voor den seluen gebracht.
14 r Die gaf hem macht/ eere/ eñ Rijcke/ dat
hem alle Volcken/ lieden ende tongen die-
nen souden: s syne macht is eewich/ die niet
en vergaet/ ende zijn Coninckrijcke en heeft
gheen eynde.
15 Ick Daniel ontsettede my daer voor/ eñ
sodanich ghesichte verschrack my.
16 Eñ ick ghinck tot dier eenen / t die daer
stonden / eñ badt hem/ dat hy my van alle
dien een gewisse bericht gaue: eñ hy sprack
met my/ ende seyde my wat het beduydde.
17 u Dese vier groote Ghedierten/ zijn vyer
Rijcken/ die op Aerden comen sullen.
18 Doch de Heylighen des Alderhoochsten
sullen x het Rijcke innemen ende sullent al
toos ende eewichlick besitten.
19 Daer na hadde ick gheerne geweten een
gewisse bericht vanden vierden Gedierte/
welcke heel anders was/ dan de anderen al
le/ gantsch grouwelick: dat ijseren tanden/
eñ y metalen clauwẽ hadde/ dat omme hem
verslinde/ eñ vermaeldese/ ende het oueri-
ghe met zijnen voeten vertradt.
20 Eñ vanden z tien Hoornen op zijnẽ hoof-
de: eñ vanden anderen dat daer voor brac/
voor welcken drij af vielen/ eñ van den sel-
uen Hoorn/ dat ooghen hadde/ ende eenen
mont/ die groot dinck sprack / eñ grooter
was/ dan die by hem waren.
21 a Eñ ick sach dat selue Hoorn crijghen
teghen de Heylighen / eñ behielt den strijt
teghen haer.
22 Tot dat de Oude quam/ eñ gerichte hielt
voor de Heylighen des Hoochsten / ende de
tijt quã/ dat de Heyligen het rijcke innamẽ.
23 Hy sprack also: Dat vierde Gedierte/ sal
het vierde Rijcke op Aerden zijn / welcke
sal b † machtigher zijn/ dan alle Rijckẽ: het
sal alle landen verslinden / vertreden ende
verhinrissen.
24 c Die tien Hoornen/ die beduyden thien
Coningen/ die wt denseluen Rijcke ontstaẽ
sullen: na den seluen nu/ sal een ander op-
comen/ die sal machtigher zijn/ dan der vo-
righen gheen / ende sal drij Coningen ver-
ootmoedighen.
25 d Hy sal den Hoochsten lasteren / ende de
Heylighen des Hoochsten verstooren: ende
sal hem onderstaen tijt eñ Wet te verande
ren: sy sullen Ja in zijne handt ghegheuen
worden/ e eene tijdt/ eñ sommighe tijdt/ eñ
eene halue tijdt.
26 f Daer na sal het Gherichte ghehouden
w[orden]/ so sal dan syne macht wech ghenõ
men worden/ dat hy te gronde verdelghet/
ende ommeghebracht worde.
27 g Doch het Rijcke/ gewelt eñ macht on-
der den gantschen Hemel/ sal den Heyligen

Left margin notes: r 1. Hester. 7. 10. Psal. 7. 16. Sprach. 10. 4: Susan. 62. — s Hester. 7. 10. Bel. 41. — t Dan. 3. 94 ende 4. 1. Dat is de vrucht des gheloofs Daniels: want het ge-loove doet doorgaens wonder-wercken eñ groote din-ghen. Dan. 3. 96. — u Esaie. 9. 6. — x 1. Hester. 6. 19. — y Dan. 1. 21. — Daniels ghesichte van den vier Dierẽ. 4. Esdr. 11. 1. — a † And. vã malcanderẽ verscheydẽ. — J. Een Leeuwe. — b Jere. 4. 7. 13. — c Ezec 1. 10. ende 10. 14. ende 17. 3. — ...h. Eẽ Beyr. ...: Pro 28. 15 — ...ỹ. Een Par del. — e Of / luy-aert. — Danie. 8. 8 ...1. 4. ...Machab. ...7. — ...ğ Ghe-dierte. — Danie. 2. 40. — ...Esdr. 11. 40. — Of / ouer-schot / of / ouerblijfs-el. — Apoc. 13. 1. ...17. 9. 12. — Een cleyn hoorn. — Apoc. 1. 13 ende 4. 2. eñ 4. — Daniel. 10. 5

Right margin notes: l Apoc. 1. 14 — m Habac. 4. 4. — n Apoca. 5. 11. Psal. 68. 18. — o Apoc. 20. 12. — p Matth. 25. 41. Apoc. 19. 20 ende 20. 10. Esai. 30. 53. — q Marc. 13. 26. Act. 1. 11. Apoc. 1. 7. — r Phili. 2. 9. — s Matth. 28. 18. Joan 12. 34. Luc. 21. 33. Danie. 3. 100. eñ 4. 31. Miche. 4. 7 — t Danie. 9. 2 — u 4. Esdr. 11. 39. — x Matt. 11. 12. — y Of / coper / Of / eerinne. — z Apoca. 13. 1 ende 17. 12. — a Apoc. 11. 7 — b † And. ve-le anders. — c Gelijc als wt den Co-ninckrijcke Alexanders vier Coninc-rijcken wer-den: alsoo zijn wt den Roomschen Rijcke tiene geworden/ als namelic-ken/ Syria/ Egypten/ Asia/ Gre-cia/ Italia/ Gallia/ His-pania/ Africa/ Germa-nia/ Anglia want dese landen heb-ben de Ro-meynen alle ghehadt. Zacha. 1. 19. 16. — d Daniel. 11. 36. — e Apoca. 12 14. Danie. 12. 7 — f Mat. 25. 31. — g Luc. 1. 33. Esai. 9. 6. Dani. 7. 14.

volcke des Hoochsten gegheuen worden:
diens Rijcke eewich is / eñ alle ghewelt
sal hem dienen ende volghen.
28 Dat was der reden eynde. Eñ ick Da-
niel wert seer bedroeft in mijnen gedach-
ten/ ende mijn ghestalte veruiel / doch be-
hielt ick de reden in mijnen herten.

Dat viij. Capittel.

1. Een ghesichte vanden ondergang des Rijcx der Persen. 9. Item/ hoe het den Joden gaen soude/ voor den Roomschen Rijcke/ ende eer Christus comen soude/ na welcken / onder den derden Rijcke/ des grooten Alexanders: op dat sy weder ghetroostet worden / ende niet vertzaghen in den iammer die ouer haer comen soude/ euenals woudese Christus doorgaens verlaten/ ende niet comen.

Daniels gesichte vanden Ramme ende Gheytenbocke.
a Danie. 7. 2
b Dwelck hier na maels Persen lande heet. Jerem. 49. 34. Ezech. 32. 24.
c † And. bescheermt.
d † And. tradt hem te morsel.
e Dan. 7. 6/ 11. 4. 1. Machab. 1. 7. Antiochus Epiphanes.
f Dat is/ Judea/ daer God inne woonde te Jerusalem inden Tempel.
g Des Hemels heyr/ is de Godsdienst te Jerusalem/ deweyle dat God vanden Hemel daer mede gediẽt wert/ eñ hy sulcx heyrs Vorst was. De Sterrẽ/ zijn de Heylighen in sulcken heyre.
h Of/ slaen.
i Het en zijn gheene weeckendagen/ ghelijck als Daniel aent 9. Jaer weken:/ maer ghemeynlicke

1 In den derden Jare des Coninckrijcx des
Coninck Belsazer/ verscheen my Daniel
een ghesichte/ a daer na als my dat aen
den eersten verschenen was.
2 Ick was Ja/ doe ick sodanich ghesichte
sach/ te Susan op den slote/ inden lande
b Elam aen het water Vlai.
3 Eñ ick hief myne ooghen op ende sach/
eñ siet eenen Ram stondt voor den water/
die hadde twee langhe hoornen/ doch een
langer dan het ander: ende het alderlanck
ste, wies ten allerlaetsten.
4 Ick sach dat den Ram met den hoornẽ
stiet teghent Westen / teghent Noorden/
ende teghent Suyden/ ende gheen gedierte
conde voor hem bestaen / noch van zij-
ner hant c verlost worden / maer hy dede
wat hy woude/ ende wert groot.
5 Eñ in dien als ick daer op merckte siet/
so quamt een Gheytenbock vanden We-
sten herwaerts / ouer de gantsche Aerde/
dat hy de Aerde niet aen en roerde: eñ den
Bock hadde een aensienlick hoorn tus-
schen zijnen ooghen.
6 Eñ hy quam tot den Ram / die de twee
hoornen hadde / dien ick staen sach voor
den water/ ende hy liep in zijnen toorne/
weldichlicken tot hem henen aen.
7 Ende ick sach hem toe / dat hy harde by
den Ramme quam/ eñ vergrimde ouer hẽ/
eñ stiet den Ram/ ende verbrack hem zijne
twee hoornẽ: ende de Ram en hadde gee-
ne cracht/ dat hy hadde voor hem bestaen
connen / maer hy wierp hem ter Aerden/
eñ d † vertradt hem/ ende niemant en con
de den Ram van zijner handt verlossen.
8 Eñ de Gheytenbock wert gantsch groot:
eñ doe hy op het alder sterckste geworden
was/ verbrack dat groot hoorn / ende in
diens stede / wiessen e vier aensienlicke
hoornẽ/ tegen de vier windẽ des hemels.
9 Ende wt der seluen eenẽ, wies een cleyn
hoorn / dat wert gantsch groot teghent
Suyden teghent Oosten/ ende teghen het
f Weerdelandt.
10 Eñ het wies tot g aen des Hemels heyr/
ende wierp sommige daer van/ eñ vanden
Sterren/ ter Aerden: ende vertradtse.
11 Ja het wies tot aen den Vorst des
heyrs/ eñ nam van hem wech/ het daghe-
licksche Offer / ende verwoestede de woo-
ninghe zijns heylichdoms.
12 Hem wert doch sulcke macht ghegeuen
tegen het daghelicx Offer/ om der sonden
wille: dat hy de waerheyt te gronde sloege/
eñ wat hy dede / hẽ wel h gelucken moeste.
13 Ick hoorde ooc eenen heyligen spreken/
eñ de selue heylighe sprack tot eenen/ die
daer seyde. Hoe langhe sal doch sulck ghe-
sichte vanden daghelickschen Offer / ende
van der sonde / om welcker wille dese ver-
woestinge geschiet. dat beyde/ het heylich
dom eñ het heyr vertreden worden/ dueren?
14 Eñ hy antwoorde my: het zijn twee duy
sent eñ drie hondert dagen/ i vanden auont
totten morghen te rekenen/ so sal het hey-
lichdom weder gheweyet worden.
15 Eñ doe ick Daniel sodanich ghesichte
sach/ eñ hadde het gheerne verstaen / siet/
doe stont het voor my als eenen man.
16 Eñ ick hoorde tusschen Vlai eens men-
schen stemme die riep ende sprack: k Ga-
briel / legghet desen dat ghesichte wt / dat
hy het versta.
17 k Eñ hy quã harde by my: ick verschrack
nu doe hy quam/ eñ viel op mijn aengesich
te: Doch hy sprack tot my: Merckt op/
ghy menschen kindt, want dit gesichte be-
hoort inden tijt l des eyndes.
18 Eñ doe hy met my sprac, in sanck ick in
een onmacht ter Aerden op mijn aenghe-
sichte: doch hy roerde my aen/ ende richte-
de my op/ dat ick stondt.
19 Eñ hy sprack: Siet ick wil v wijsen, hoe
het toe gaen sal ter tijt des laetstẽ toorns/
want het eynde heeft zijn bestemmede tijt.
20 Den Ram met den tween hoornen dien
ghy ghesien hebt / dat zijn de Koningen in
Media ende Persia.
21 De Gheytenbock nu / is de Koninck in
Grieckenlandt: het groote hoorn tusschen
synen ooghen/ is de eerste Koninck.
22 Dat nu vyere in synen stede stonden/ doe
het verbroken was / beduydet / dat n vier
Koninckrijcken wt dien volcke ontstaen
sullen, doch niet soo machtich als hy was.
23 Na desen Koninckrijcken / wanneer de
ouertreders de ouerhandt nemen/ o sal op-
comen een p † wreuelich ende schalckach-
tich Koninck.
24 q Die sal machtich zijn / doch niet door
syne cracht: hy sal het wonderlicken ver-
woesten: eñ het sal hem wel gelucken/ dat
hy het wtrichte/ hy sal de Stercken / met
tsamen den heylighen volcke verstooren.
25 r Eñ door syne cloecheyt/ sal hem de be-
driegerie ghedyen/ eñ sal hem in synen her
te verheffen eñ door r weluaert sal hy vele
verderuen: eñ sal hem verheffen/ tegen den
Vorst aller Vorsten / s doch hy sal sonder
handt verbroken worden.
26 Dit gesichte van auont eñ morghen/ dat
v geseyt is/ dat is waer/ doch ghy sult dat
ghesichte heymelick houden: want t † daer
is noch u eene langhe tijdt henen.
27 Eñ ick Daniel wert swack/ eñ lach som-
mighe dagen cranck: daer na stont ick op/
eñ richtede des Coninex saken wt / eñ ver-
wonderde my des ghesichtes ende daer en
was niemant die het my wtleyde.

Dat ix. Capittel.

1. Daniel biddet voor zijn volck / de Stadt Jerusalem/ eñ den Tempel/ dat de Joden mochten weder na huys trecken/ eñ de Godsdienst weder aenrichten 20. Zijn gebet wert hem niet alleene verhoort/ 23. maer wert hem ooc geopenbaert/ hoe vele Jaren noch syn sullen / tot dat Christus come/ ende zijn eewighe Rijcke beghinne.

1 In den eersten Jare Darij/ des soons As-
sueri/ a wt den stamme der Meden / die
ouer het Koninckrijcke der Chaldeen Co
ninck wert.
2 In dẽ seluen eersten Jare zijns Coninc-
rijcx, merckte ick Daniel inden Boeckẽ/ op
het getal der Jarẽ/ b daer de Heere tot dẽ
Propheet Jeremia/ van gesproken hadde/
dat Jerusalem soude tseuentich Jaer woe-
ste ligghen.

natuerlicke dagen. daer men den auont ende morghen inne bekẽt.
k Daniel 7. 16. 9. 21.
l Daer geeft hy te verstaen/ dat Epiphanes niet alleene ghemeynt en wort in desen gesichte/ maer ooc de Antichrist.
m Daniel. 10. 9.
Ram.
Gheytenbock.
De groote Alexander.
o 1. Mach. 1. 11.
p Of/ dreck/ onbilluck/ † And. onbeschaemt.
q Niet door cracht/ maer door listicheyt/ verraderye/ ende schalcheyde.
r Dat is/ Om dat hy groot goedt ende eere/ eñ gheluck heeft/ ende een goet leuen inden suysen voert. daer mede sal hy vele aen hẽ locken.
s 2. Macha. 9. 28. 2. Thess 2. 8 Esa. 11. 4.
t † And. het (sal zijn) na vele dagen.
u Daer gheeft hy wederom te verstaen/ dat hy wat meer meint/ dan Antiochum want Antiochus en is niet ouer drie hondert eñ vijftich iaer na desen gesichte ghecomen.
Darius.
a Danie. 5. 31
b Jere. 25. 12. 29. 10.

3 Ende ick keerde my tot God den Heere/
te bidden ende smeecké/ met vasten/ in sac-
ke ende inder asschen.
4 Ick badt Ja tot den Heere mijnen God/
biechtede en sprac: c Och lieve Heere/ ghy
groote en verschrickelicke Godt / die ghy
het Verbondt en genade houdet/ dien die
u lief hebben/ en uwe gheboden houden.
5 d Wy hebben gesondicht/ onrecht ghe-
daen/ zijn Godloos gheweest/ en afvallich
gheworden/ wy zijn van uwen Geboden/
ende Rechten afghewekẽn.
6 Wy en volchden uwen knechten dẽ Pro
pheten niet/ die in uwen Name onsen Co-
ningen/ Vorsten/ Vaderẽ/ ende allen volc-
ke inden lande predickten.
7 e Ghy Heere zijt rechtveerdich/ wy daer
entegen moeten ons schamen: als het dan
nu gaet dien van Juda/ en dien van Jeru-
salem/ en den gantschen Israel beyde dic/
die na by en verre zijn in allen landẽ/ daer
ghy ons henen verstooten hebt/ om harer
misdaet wille / die sy aen u begaen hebbẽ.
8 Ja Heere/ wy onse Coningen en Vorstẽ/
en onse Vaderen / moeten ons schamen/
dat wy ons aen u versondicht hebben.
9 Uwe dannoch / Heere onse God/ is de
barmherticheyt ende vergheuinge: want
wy zijn afvallich gheworden/
10 En en volchden der stemme des Heeren
onses Gods niet/ dat wy gewandelt had-
den in zijner Wet/ f die hy ons voorleyde/
door zyne knechten de Propheten:
11 Maer het gantsche g Israel overtradt
uwe Wet/ en weken af/ dat sy uwer stem-
me niet en volchdẽ: h daeromme treft ons
oock den vloeck en eedt/ die in de Wet Mo-
sis des knechts Gods ghescreven staet/
dat wy aen hem ghesondighet hebben.
12 i En hy heeft zyne woorden ghehouden/
die hy ghesproken heeft tegen ons/ en on-
se Richters/ die ons richten souden dat hy
sulck groot ongeluck over ons heeft gaen
laten/ dat des ghelijcken onder den gant-
schen Hemel/ niet gheschiet en is/ ghelijck
als over Jerusalem ghescheidt is.
13 k Gelijck als het in de Wet Mosis ge-
schreven staet/ so is alle dit groot onghe-
luck over ons ghegaen: soo en baden wy
oock niet voor den Heere onsen God/ dat
wy ons vanden sonden bekeerden/ ende
l uwe waerheyt waernamen.
14 Daeromme en heeft de Heere oock niet
m ghesuymt met desen ongelucke/ en heeft
het over ons gaen laten: want de Heere
onse Godt is rechtveerdich in alle synen
wercken/ die hy doet / want wy en volch-
den zyner stemme niet.
15 n En nu Heere onse God/ die ghy u volc
wt Egyptenlande o † gheleydt hebt met
stercker hant/ en hebt u eenen name ghe-
maect/ als hy nu is: wy hebben Ja geson
dicht/ en zijn p leyder Godloos gheweest.
16 Och Heere/ om alle uwer gerechticheyt
willen / laet af van uwen toorne en grim-
micheyt/ over uwe Stadt Jerusalem / en
uwen Heylighen Berch: want om onser
sonden wille / en om onser Vaderen mis-
daet willẽ/ draecht Jerusalẽ en u Volc ver-
smaetheyt/ by allen die daer rontomme zijn.
17 En nu onse Godt/ hoort het ghebet ws
knechts/ ende zijn smeecken/ en siet gena-
dich aen u Heylichdom / dat verstoort is/
om des Heeren wille.
18 Neycht uwe ooren/ mijn Godt / en hoo-
ret: doet uwe ooghen op / en siet/ hoe wy
verstoort zijn/ en de Stadt q † die na uwẽ
Name genoemt is: want wy liggen voor
u met onsen gebeden/ niet op onser gerech
ticheyt/ maer op uwe groote barmherticheyt.
19 Och Heere hoort/ och Heere/ weest gena-
dich: och Heere/ mercket op/ en doet het en
vertrecket het niet/ om ws selfs wille/ mijn
Godt: want uwe Stadt en u Volck/ is na
uwen Name ghenoemt.
20 Als ick noch soo sprack ende badt ende
myne en mijns volcx Israels sonde bekenn-
de / en lach met mijnen ghebede voor den
Heere mijnẽ God/ om des heyligen Berchs
wille mijns Gods/
21 r Even doe ick soo sprack in mijnen ge-
bede/ vlooch de man Gabriel daer henen/
s dien ick te voren ghesien hadde/ inden ge-
sichte / ende roerde my aen/ omtrent den
tijt des Avendtoffers.
22 t En hy onderrichtede my/ en sprac met
my/ ende seyde: Daniel/ als nu ben ick
wtghesonden u te onderrichten.
23 Want doe ghy begondet te biddẽ/ ginck
dit bevel wt / en ick come daeromme her-
waert/ op dat ick het u condt doe: wãt ghy
zijt lief ende weert: so mercket nu daer op/
dat ghy dat ghesichte verstaet.
24 x Seventich weken zijn bestemmet over
u Volck/ en over uwe heylighe Stadt/ soo
sal dat overtreden geweert/ en de sonde ver
segelt/ en de misdaet versoent/ en de eewige
gerechticheyt ghebracht/ en de Ghesichten
ende Prophecien toegheseghelt / ende de
Allerheylichste ghesalvet worden.
25 So weet nu/ en mercket/ vã der tijt aen/
wanneer dat bevel wt gaet / z dat Jerusa-
lẽ sal wederomme ghebouwet worden/ tot
op Christum den a Vorstẽ/ zijn seven wekẽ/
en twee en tsestich weken/ so sullen de stra-
ten ende mueren weder ghebouwet wor-
den/ hoewel in commerlicker tijt.
26 En na den twee ende tsestich weken / sal
Christus b wtgeroept worden / ende niets
meer zijn: en een Volck c des Vorsten sal
comen/ en de Stadt en het Heylichdom ver
storen: dat het een eynde nemen sal / als
door een vloedt / ende tot den eynde des
crijchs / sal het woeste blijven.
27 Hy sal Ja velen het Verbont sterckẽ een
weke lanck / ende midden inder weken sal
het Offer ende Spijsoffer ophouden: ende
by den d vleugelen sullen staen grouwelen
der verwoestinge: ende het is besloten/ dat
het tot aen het eynde toe/ over de verwoe-
stinghe druppen sal.

Dat x. Capittel.

1. Een voorrede des elfsten Capittels/ daerinne der goeden Engel strijdt metten boosen/ ter verdedinge der menschen/ ende van waer het coemt / dat het aen der heerẽ Hoven / soo qualick toegaet/ aengheto-ghet wordt.

1 In den derden Jare des Conincks Cy-
ri wt Perssen / werdt den Daniel/ a die
Beltsazer hiet/ wat geopenbaert/ dat ge-
wisse is/ en b † van grooten saken: ende hy
mercte daer op/ en verstont het gesichte wel.
2 Terselver tijdt/ was ick Daniel treurich
drie weken lanck.
3 Ick en at gheene noodelicke spijse/
vleesch ende wijn en quam in mijnen mon-
de niet / ende en salfde my oock noyt / tot
dat de drie weken omme waren.
4 Inden vier ende twintichsten dage des
eersten Maendt / was ick by den grooten
water c Hidekel/
5 d En hief mijne ooghen op/ en sach: ende
siet daer stont een Man in lijnwade/ ende
hadde eenẽ guldẽ gordel om zyne lendenẽ.
6 Zyn lijf was ghelijck als een Turkoys/
zijn aensicht sach als een Blixẽ / syne oo-
ghen als een vyerighe Fackel/ syne armen

Danielis ghebet. Nehem. 1/5.9/32.
Treno. 3. 42.
Psal. 106. 6.
Judic. 7. 20.
e Treno. 1. 18.
Baruc. 1. 15.
2. Pet. 21.
Zacha. 7. 21
g Esai. 24. 5.
h Deut. 27. 15 28. 15.
Baruc. 2. 1
i Deut. 28. 15.
Dat is/ Dat wy hadden mo gen geloo- ven dat u ...eyghen ...oetsewaer worden.
Want wy en geloovẽ Gods dreyghementen niet/ tot dat wy het gewaer worden.
n Of/ ver-troest.
n Baruch. 2. 11.
Exod. 14. 28
o † Anders/ getrocken.
p Of/ ty-ranen.
q † And. Over wel-cke uwen Naem aen-geroept is.
r Mercket/ dat onse ge-bet alreede verhoort is/ dannoch aengaet.
s Dan. 7. 16 8. 16.
t Dani 7. 16
u Dan. 10. 11.
x Joan. 1. 45 Weke/ is hier seven Jaer.
Leui. 25. 8. 70 weken/ zijn 490. Jaer.
y Dat is/

toegedaen/ wech geno-men/ ende vervult/ als een dinc dat nu wte is/ en een eynde hebben sal.
z 2. Paral. 36. 22.
Esra. 1. 1.
a Dat is/ Christus als hy door zyn lyden in sy n eere ge-gaen/ en tot der rechter hant Gods geseten/ een regerende Heere ghe-worden is.
b Dat is/ Hy en sal in Mosis en Wereltlicke regimente niets zijn/ want hy sal eennieuwe/ gheestelick/ Hemelsch Ryke be-ghinnen: en de Joden sullen wel ghewaer worden dat ter gheen Messias meer zyn en sal/ dewijle sy desen Messiam wtgeroept hebben.
c Dat is des Keysers/ die op dat mael het regimẽt inder We-relt hebbẽ/ en een heere zyn sal. Dat zyn de Ro-meynen.
Joan. 11. 48.
d Dat is/ daer de Cherubim staen inden Tempel.
Math. 24. 15.
Marc. 13. 14
Cyrus.
a Dani. 1. 7/ 2. 26.
b † And. daer is noch een langhe tijt henen.
c Gene. 2. 14
d Danie. 7. 9.
Apoc. 1. 13.

eñ voeten/ als een e glopendich Metael/
ende f † syne reden was ghelijck als een
groot g ghedeune.
7 h Maer ick Daniel sach sodanich ghe-
sichte alleene / ende de mannen die bij mij
waren/ die en saghens niet: doch viel een
groot verschricken op haer/ dat sij vloden/
ende hen verstaken.
8 Eñ ick bleef alleene/ende sach dit groo-
te gesichte:daer en bleef Ja gheene cracht
in mij/ende ick werd gantsch i mistaltich/
ende en hadde gheene cracht meer.
9 Ende ick hoorde zijne reden / eñ in dien
als ickse hoorde / k † sanck ick neder op
mijn aenghesichte/ ter Aerden.
10 Ende siet/ een handt roerde mij aen/eñ
halp mij op den knijen/ eñ op de handen.
11 Eñ sprack tot mij : l Ghij lieue Daniel/
merckt op de woorden/ die ick met v spre-
ke/eñ richtet v op/want ick ben als nu tot
v gesonden. eñ doe hij sulcx met mij sprac/
richtede ick mij op/ende m tzitterde.
12 Eñ hij sprack tot mij: Vreest v niet Da-
niel:want vanden eersten daghe aen/ doe
ghij van herten begeerdet te verstaen/ eñ
v castijdest voor uwẽ gode zijn uwe woor
den verhoort/ende ick ben om uwent wil-
le herwaerts ghecomen.
13 Doch den Vorst des Koninckrijcks in
Perssenlandt/ heeft mij een ende twintich
dagen lanc wederstaẽ/ eñ siet/ o Michael
der voorneemsten Vorsten een / quam mij
te hulpe:doe behielt ick den strijdt bij den
Koninck in Perssen.
14 Nu Ja come ick / op dat ick v berichte/
hoe het uwen volcke hier namaels gaen
sal: p want dat gesichte sal na sommigher
tijt ghescheiden.
15 Eñ als hij sulcx met mij sprack / sloech
ick mijn aenghesichte neder na der Aerdẽ/
ende sweech stille.
16 Eñ siet/ eener ghelijck eenen Mensche/
q roerde mijne lippen aen : doe dede ick
mijnen mondt op/ende sprack/ ende seyde
tot dien/ die voor mij stondt: Mijn Heere/
mijne lidtmaten beuen mij ouer den ghe-
sichte/ eñ ick en hebbe geene cracht meer.
17 Eñ hoe can de knecht mijns Heeren met
mijnen Heere spreken/ dewijle dat daer nu
gheene cracht meer in mij en is / ende en
hebbe oock gheenen adem meer?
18 Doe roerde mij wederom eener aen/ ge-
lijck als eener menschen ghestalt/ eñ sterc-
te mij.
19 Eñ sprac: Vreest v niet/ r ghij lieue man:
vrede sij met v/ende weest getroostet:ende
als hij met mij sprack/ vermandde ick mij/
ende sprack ; Mijn Heere sprcket/ want
ghij hebt mij ghestercket.
20 Ende hij sprack : Weet ghij oock waer-
omme ick tot v ghecomen ben?als nu wil
ick weder henen ; ende met den Vorst in
Perssenlandt strijden : ende wanneer ick
wech treccke/ siet/ so sal de Vorst wt Griec-
kenlandt comen.
21 Doch wil ick v kondt doen/ wat daer ge
schreven staet/ dat ghewisslick geschieden
sal: ende daer en is niemant die mij helpe
tegen ghene/ dan alleene uwe Vorst Mi-
chael.
1 * Want ick stont oock bij hem/inden eer
sten Jare Darij des Meden / op dat ick
hem holpe ende hem sterckede.
2 Ende nu wil ick v aentooghen/ wat ge-
wisse ghescheiden sal.

Dat xj. Capittel.

1. Prophetie van den grooten Alexan-
dro / ende den tween Koninckrijcken Sy-
ria ende Egypten, die wt den vieren/(als
Asia/Grecia/Syria / ende Egypten/)hier
aengetogen worden/21. allermeest om des
Antiochi wille (die de edele heet) die de
Joden plaghen soude. 36. doch wort de-
selue also afghebeeldet / dat de woorden
eyndelicken daer henen ghewendet wordẽ/
dat onder den persoon Antiochi / de Anti-
christ beschreuen wort/ ende also dese onse
laetste tijt getreffet harde voor den Jonc-
sten dach.

Siet/drij Koningen sullẽ noch in Perssen
staen / a de vierde nu / sal grooter rijck-
dommen hebben/ dan alle andere : ende
wanneer hij in zijnen Rijcdomme/ aen aller
machtichsten is/ so sal hij alle dinck tegen
het Koninckrijcke in Grieckenlandt / op-
brenghen.
3 b Daerna sal een machtich Koninck op
staen / ende met grooter macht heerschen/
ende wat hij wil/dat sal hij wtrichten.
4 c Eñ wanneer hij op het alderhoochste
gecomen is/ so sal syn Rijcke d verbreken/
ende hem in de vier winden des Hemels
verdeylen:niet op syne nacomelingen/ ooc
niet met sulcker macht / als de zyne ghe-
weest is: want syn Rijcke sal wtgheroept/
ende vreemden te deele worden.
5 Eñ de e Koninck tegent Suyden/ die sy-
ner Vorsten een is / sal machtich worden:
doch teghen hem/sal oock f een Machtige
zijn/ ende heerschen / welckers heerschap-
pije sal groot zijn.
6 Na sommige Jaren nu/ sullẽ sij hen met
malcanderen g beurienden/ eñ h de Doch-
ter des Conincx teghent Suyden sal comẽ/
i tot den Koninck teghent Noorden eenic-
heyt te maken ; doch sij en sal niet blijuen
bij der macht des Arms: daertoe haer zaet
oock niet staende blijuen/ maer sij sal ouer-
ghegheuen worden/ met tsamen dien/ diese
gebracht hebbẽ/ eñ met den kinde/ eñ dien
diese een wijle machtich ghemaect hadde.
7 Doch k der Sprupte een van haren stã-
me sal opcomen / die sal met Heyrscracht
comen / eñ l den Koninck tegent Noorden
in syne m Veste vallen/ ende sal het wtrich
ten/ ende den strijdt behouden.
8 Oock sal hij haer Goden ende Beelden/
met tsamen den costelickẽ cleynodien/ bey-
de silueren eñ gulden/ wech voerẽ in Egyp
ten/eñ sommige Jaren/voor den Koninck
teghent Noorden / wel staende blijuen.
9 Ende wanneer hij door desseluen Koninc
rijcke ghetogen is/ n sal hij wederomme in
zijn landt trecken.
10 Doch o syne sonen sullen toornich wor-
den/ende groot Heyr te samen brengen/eñ
dier een sal comen / ende ghelijck als eene
bloedt daer henen bruysen / ende ghenen
wederomme voor synẽ Vesten tot toorne
verwecken.
11 So p sal de Coninck teghent Suyden
vergrimmen ende wtrecken/eñ met q den
Koninck teghent Noorden crijghen/ ende
ende sal sulck eenen grooten hoop te samẽ
brengen/ dat hem ghenen hoop sal in syne
handt gegheuen worden/ ende sal den self-
sten hoop wech voeren.
12 Dies sal hem syn herte verheffen/dat hij
so vele duisent daerneder gelegt heeft:doch
daermede sal hij syner niet machtich wor-
den.
13 Want r de Koninc tegent Noorden / sal
wederomme eenen grooteren hoop te sa-
men brenghen/ dan den vorighen was : eñ
na sommighe Jaren sal hij daer henen trec
ken / met grooter Heyrs cracht / ende met
grooten goede.
14 Eñ terseluer tijdt/sullen hen vele teghen
f den

e Dat is/ heller/ claer gepolijst.
f † And. het ghelupt zijn der woordẽ/ was/als het ghelupt eender me-nichte.
g Of/ ghe-lupt/ghe-clanck.
h Dan 3. 91 Act.9.7.
i Of/ onge-stalt.
k † And. ontsliep ick op mijn aen gesicht / eñ mijn aenge sicht (was) op de aerde.
l Dan 9. 21.
m Dat is/ schudden eñ beefde.
n Een Co-ninckliicke Hofduyuel. 1. Thessal. 2.18.
o Josue. 5. 13. Danie. 13.1
p Habac.2.3
q Esaie.6.7 Jere.2. 9.
r Dan.9. 23
Siet hoe de Enghelen voor ons handelen/ by dẽ groo-ten heeren.
* Cap.xi. by den an-deren.

a Xerxes.
b Danie.7/ 6.8/8. De groote Alexander.
c 1. Mach. 1.7.
d Of/ in tween bre-ken.
e Ptolo-meus la-gus.
f Seleucus Nicanor.
g Of/ ver-maech-schappen/
h Bernice Ptolomei Philadel-phi dochter.
i Antio-chus. Theos.
k Ptolo-meus. Euergetes/ Bernice broeder.
l Seleucus/ Gallinicus Antiochus. Hierar.
m Of/ Stat-te/ heet hy Koninckrij-ke.
n Dat is/ hy sal het Coninckrij-ke niet be-houden als hy wel con-de.
o Seleuci Gallinici sonen/ den grooten An-tiochus eñ syn broeder Seleucus/ Keraunus.
p Ptolo-meus Phi-lopater.
q Antio-chus Magnus.
r Deselve grooten An-tiochus.

f den Koninck tegent Suyden setten: t oock
sullē hen sommige afvallige wt uwen volc
ke verheffen/ende de prophetie vervullen/
ende sullen vallen.
15 Also sal u de Koninck teghent Noorden/
heer en trecken/ ende Bolwercken maken/
eñ x vaste Stedē gewinnen: ende de Armen
des Suydens/en sullens niet konnen weer
een ende zijn beste volck/en sullen niet kon
nen wederstaen.
16 Maer hy sal/wanneer hy aen hen comt/
synen wille beschicken/ ende niemandt en
sal hem wederstaen connē: y hy sal oock in
dat Weerde landt comen/ende sal het vol
brenghen door syne handt.
17 Eñ sal zijn aengesichte daerhenen richtē/
dat hy niet machte zijns ganschen Koninc
rijcx come: doch hy sal hem met hem ver
dragen/eñ sal hem a syne Dochter ten wij
ue geuē/op dat hy hem verderue: doch het
en sal hem niet b gelucken/ ende daer en sal
niets van worden.
18 Daer na sal hy hem keeren tegen de b Ey
landen/eñ derseluen vele gewinnen: doch c
een Vorst sal hem leeren ophouden met
schandē/op dat hy hē niet meer en schēde.
19 Also sal hy hem wederomme keeren tot
den Vesten zijns Lants/ende sal hem stoo
ten/d ende vallen/ datmen hem nergheus
vinden sal.
20 Eñ in syne stede sal e een opcomen/die sal
in Koninclicke eeren sitten als een Schar
tante/eñ na weynich dagen/sal hy breken/
doch noch door toorne/noch door strijdt.
21 In diēs stede sal opcomē f een ongeachtet
man/welckē de eere des Koninckrijcx niet
toeghedacht en was: die sal comen/eñ het
sal hem wel slaen/ ende het Koninckrijcke
met soeten woorden innemen.
22 Eñ g de Armen (die gelijck als eenē vloet
daer henen comen) sullen van hem/ gelijck
als met eener vloet ouervallē/ende verbro
ken worden: daer toe oock h de Vorst/met
dien het verbont ghemaeckt was.
23 Want na diē hy met hem bevriendet is/
sal hy listelicken tegen hem handelen/eñ sal
daer optrecken/ ende hem met weynighen
volcke ouerweldighen.
24 Eñ het sal hem ghelucken / dat hy in de
beste Steden des landts comen sal/eñ sal
het also wtrichten/ dat het syne vaders/
noch syne voorouders so niet doen en con
den/ met rooven plonderen/eñ wtbueten/
ende sal na de aldervasteste Steden poo
ghen/ende dat eenen tijt lanck.
25 Ende hy sal syne macht/eñ zijn herte tegē
den Koninck teghent Suyden verwecken/
met grooter Heyrkracht: so sal de i Koninc
tegent Suydē verweet worden ten strijde/
met eener grooter machtiger heyrkracht/
doch hy en sal niet bestaē: want veraderiē
worden teghen hem ghemaeckt.
26 k Ende euen de ghene die zijn brootet en/
die sullen hem helpen verderuen/ ende zijn
Heyr onderdrucken / dat gantsch vele ver
slaghen worden.
27 Eñ aller beyder Koninghen herte sal denc
ken/hoe sy een den anderē schade doē men
ghen/eñ sullen doch ouer eenen Disch val
schelicken met malcanderē spreken: het sal
hen dannoch feylē/want het eynde is noch
op een ander tijt bestemmet.
28 l Daer na sal hy wederōme na huys trec
ken met grooten goede eñ zijn herte henen
richten tegen het heylighe Verbont/daer
sal hy wat wt richten/ eñ also na huys in
zijn landt trecken.
29 Daer na sal hy te gheleghener tijt/weder
teghent Suyden trecken / doch het en sal
hem ten anderen male niet ghelucken/ als
ten eersten male.
30 Want m Schepen wt Chitim sullen tegen
hem comen/dat hy vertzaecht wert/eñ om
keeren moet: so sal hy teghen het heylighe
Verbont vergrimmen/ende sal het wtrich
ten/ende sal hem ommesien/ende aen hem
trecken/de ghene / die het heylighe Ver
bondt verlaten.
31 Ende syne n Armē sullen aldaer staen/die
sullen het Heylichdom inder o + Veste ont
wyen/ende het dagelijcsche Offer af doen/
p ende eenen Grouwel der verwoestinghe
oprichten.
32 q Ende hy sal huychelen/ende den God
loosen/die het Verbont ouertreden/ goede
woorden gheuen r: doch het Volck/die ha
ren God kennen/sullen hen f † vermannē/
ende het wtrichten.
33 Ende de verstandigen inden Volcke sul
len vele andere leeren: daer ouer sullē sy val
len door het sweert/t vyer / ghevanckenis
se ende roof/eenen tijdt lanck.
34 Ende wanneer sy also vallen/ so sal hen
dannoch ghelijckewel een kleyne hulpe ghe
schieden: doch vele sullen hen bedrieghelic
licken tot hen doen.
35 Ende der verstandigen sullen sommighe
vallen/ n op dat sy beproeft/reyne eñ louter
worden/tot dat het een eynde hebbe: want
daer is noch een ander tijdt voor handen.
36 b Ende de Koninck sal doen wat hy wil/
x ende sal hemseluen verheffen ende opwer
pen /teghen alles wat God is/ende teghen
den God aller Goden/sal hy grouwelicken
spreken: y ende het sal hem wel slaē/ tot dat
den toorne wt zy: want het is besloten/
hoe langhe het dueren sal.
37 Ende z syner Vaderē God/en sal hy niet
achten: hy en sal noch a de vrouwen liefde/
noch eenichs Gods achten / want hy sal
hem teghen alle dinck opworpen.
38 Doch synen eygen God Maosim/ sal hy
in des stede eeren: want hy sal eenen God/
daer syne Vaderen niet van ghewetem heb
ben/b eeren/met goude/siluer/edele steenen/
ende kleynodien.
39 Eñ sal den genē/ die hem c Maosim hel
pen stercken/met den vreemden God/dien
hy vercoren heeft/groote eere doen / ende
haer tot eeren maken ouer groote goeden/
ende hen het landt te loone wtdeylen.
40 Ende aen den eynde/sal hem de Koninck
tegent Suyden met hem stooten/eñ de Co
ninck tegent Noorden sal hem teghen hem
struyuen/met wagenen/Ruyteren/eñ velen
Schepen/ende sal in de landen vallen/ende
daer verderuen/ende doortrecken.
41 Ende sal in het Weerde lant vallen/ende
vele sullen ommekomen: dese dannoch sullē
syner hant ontcomen/Edom/Moab/eñ de
eerstilinghen der kinderen Ammon.
42 Eñ hy sal syne Macht in de landē schic
kē/eñ Egypten en sal hem niet ontcomen.
43 Maer hy sal door synen Toch heerschen/
ouer de gulden ende silueren schatten/eñ o
uer alle kleynodien Egypti/Libien/ende der
Moorlieden.
44 d Hem sal dannoch een geschrey verschric
ken/ van Oosten ende Noorden / eñ hy sal
met grooter grimmicheyt wttrecken/ wil
lens/vele te verdelghen/ende te verderuen.
45 Eñ hy sal de Tente zijns Palleys opslaē/
tusschen twee Zeen/rondtomme den Heyli
ghen Bergh henen/tot dat het met hem een
eynde worde/ e ende niemandt en sal hem
helpen.

Dat xij. Capittel.

1. Troostinghe des volcx Gods in haere

Pp iij dro*ffe*

[Left margin notes:]
Ptolome- | us Epipha- | nes.
1 Mac.1.12
De groote Antiochus/ tegen Ptolo- | meum Epi- | phanem.
Niet in E- | gyptē/maer | inden Stedē | Syrie eñ Ju | dee/die te vo | ren Ptolo- | mei waren.
De groote Antiochus | dede den Jo | den groote | eere / daerō- | me dat sy hē | holpen tegē | Ptolomeum | Epiphanem | gheheelick | Syrien ghe- | winnen.
a Cleopatra
b in Asia.
c De Romeyn | uē nemen dē | Antiocho | Asiam.
d Te Elimai | de in Persiē | landt werdt | hy verslagē.
e Seleucus | Philopator | die niet Voor | Seliccr gedaē | en heeft / eñ | schattede de | Jeden.
f Antiochus | Epiphanes/ | veter tot ee- | nen schalck/ | dan tot eenē | Koninck ge- | schickt.
g De Hooft- | liedē des Ko | ninck Egyp- | ti en Syria.
h Ptolomeus | Philometor, | Antiochi sus | ter sone.
i Ptolomeus | Philometor
k Psal.41.10 | Joan.13.18
l 2.Mac.5.11
m Die Romeyn | nen.
Num.24.24
n Syne | Hooftlieden | ende Gewel- | dighen.
o 1.Mac.1.57 | p 1.Mac.2. | 14.44.
q Of met | wimpelin- | ge omgaen.
r Dat is Ju | das Ma-

[Right margin notes:]
chabeus eñ | syne broeders | ende synen | aenhanck.
f Jan. sterckē
t 1 Mac.1.62.
2.Mac.6.7
u Dan.12.10
* Cap.15.
Luth.
Hier buycht | de Engel sy | ne woordē/ | onder den | persoon E- | piphanes | op dē Antic | christ/eñ de | versegheldē | woordē gaē | hier aen/ | daer hy aēe | eynde van | sijdt.
x 2.The.2 4
y Apoc.13. 1.
z Alle ander | Goden/oock | syner voor- | vaderē God/ | moetē niets | zijn/doch zijn | eygen God/ | die salt zijn.
a Hy wil seg | ghen/dat hy | inden ouna- | tuerlicken la- | ster sweuen | sal daer de | Gods Sach- | te ro mede | gheplaecht | worden.
Rom. 1. dat | men heet de | Italiaēsche | hooghheydt | eñ stomme | sonde als | het dan toe | gaet onder | den Paus | eñ Turcken.
b Waerlickē/ | dat is een | slecht God/ | die geen an- | der eñ beter | eere heeft/dā | gout ende sil | uer.
c Maosim/ | heet vestinge | of vasticheydt | Presidia/ ge- | lock als men | de Borchtē/ | oft Steden/ | Vesten ofte | Stercken | heet. So | heet nu God | Maosim ey- | gentlicken/ | ten God der | Vesten.
d Apoc.11.14
e Apo.19.24

broeffenisse/ in sonderheyt hier/ so aen der
laetsten tijt. 4. daer dese Prophetie op ver-
segelt wort/ ontstaē sal. 6. Daniel so hy ver
neemt den tijt/ hoe lange sulcke droeffenisse
dueren sal/ ende niet en verstaet/ 9. wort te
rugghe ghewesen/ aen der seluen begin: oft e
(als andere gheestelicker wijse beduyden)
vander allerlaetsten tijdt / harde voor den
iongsten dage/ berichtet/ daerinne dat het
heylighe Euangelium (namelicken het wa-
re dagheliickx Offer/) openbaer salligghen/
op den Predicstoel swijghen / ende alleene
door vrome Christenen inden huysen be-
houden worden.

a Apo.19.11
b Ma.24.21

1 TEr seluer tijt sal a de groote Vorst/ Mi
chael / die voor v Volck staet/ hem op
makē: b want het sal sulck een bedroef-
felicke tijt zijn/ als niet geweest en is/ sindt
dat daer lieden gheweest zijn/ tot op deselue
tijt: ter seluer tijt/ sal v Volck verlost wordē/
alle die inden Boeck ghescreuen staen.

c Joa.5.29. 1.Cor.15.12. 1.The.4.26

2 c Ende vele die onder der Aerden ligghen/
ende slapen/ sullen opwaken/ sommighe ten
eewigen leuen/ sommige ter eewiger smaet-
heyt ende schande.

d Ma.13.43 Sapie.3.7. e Of glinste ringhe.

3 d De leeraers nu/ sullen lichten/ als des
hemels e glantz/ ende de ghene/ die daer ve
le ter gherechticheyt wijsen/ als de Sterrē/
altoos ende eewichlick.
4 Ende ghy Daniel/ verberght dese woordē/
eñ verseghelt dese Schrift/ tot op de laetste
tijt/ so sullē f † vele daer ouercomē/ eñ groot
verstandt vinden.

f † An. daer vele henen eñ weder in ommegaen.

5 Ende ick Daniel sach/ eñ siet/ daer stondē
twee andere: de eene aen desen Oeuer des
waters/ de andere aen ghenen Oeuer.
6 Eñ g † hy sprack tot den Manne inden lij-
nen cleederē/ die bouen op het water stont:
h Wanneer willet dan een eynde zijn / met
sulcken wonderen?

g † An. het. Dan.10.5.
h Apo.6.10
i Apo.10.5

7 i Ende ick hoorde den Manne toe indē lij-
nen cleederen/ die bouen op den water stōt:
ende hy hief zijn rechter eñ slincker hant op
na den Hemel / ende swoer by dien die daer
eewichlick leeft/ Dat het k eene tijt/ eñ som-
mighe tijt ende een halue tijt dueren sal: en-
de wanneer de verstroyinge des Heylighen
Volcx een eynde heeft/ so sal suleer altemael
ghescheden.

k Apo.11.11 12.14.

8 Ende ick hoorde het/ doch ick en verstont
het niet/ ende sprack: Mijn Heere / wat sal
daer na werden?
9 Hy sprack dan: Gaet henen Daniel/ want
het is verborghen/ ende versegelt tot op de
laetste tijt.

l Dan.11.35

10 l Vele sullen ghereynicht/ gelouttert ende be-
proeft wordē: ende de Godloosen/ sullen een
Godloos wesen voeren/ m eñ de Godloosē
en sullens niet n † achten: doch de verstandi-
ghe sullent achten.

m Mat.13.11 n † And. ver-staen: De Godloosen varen voort ende blijuen als sy zijn/ eñ en keerē hen daer niets van: dat sal doch niemant ea-gheren.

11 Ende van dier tijt aen/ wanneer het dage-
licx Offer afghedaen/ eñ eenen grouwel der
verwoestinge daer ghesettet wert/ zijn duy-
sent/ tweehondert eñ neghentich daghen.
12 o Weldien/ die daer verwachtet/ ende af-
reycket/ duysent/ drij hondert ende vijf ende
dertich daghen.

o Mat.10.22.24.13.

13 Maer ghy Daniel/ gaet henē/ tot dat het
eynde come/ eñ rustet/ dat ghy opstaet in u-
wen deele/ aen het eynde der daghen.

Eynde des Propheten
Daniels.

Argument.

De kleyne Propheten.

NV volgen de Prophetē/ welcke men noēt
de kleyne Propheten: niet om dat sy mate
rie van kleyner weerde handelen/ ofte dat
in hare boecken lichtueerdige dingen veruaet
zijn/ oft dat sy van kleyner gheleerthey zijn:
maer sy zijn also ghenaemt om haer kortheyt
wille/ ende om dat sy den ander vier voorgaen
den Propheten/ niet gelijck en zijn in grootic-
heyt des boecks / ende oueruloedicheydt der
woorden.

TEr eerster plaetsen is Oseas ghestelt/ een
man van reynen verstande/ eñ seer welspre
kende/ wtgenomen dat hy in syne voorge-
nomen dinghen wat kort / ende daerom oock
wat duyster is. Hy heeft meest gepropheteert
teghen de thien Gheslachten/ te weten/ tegen
het Koninckrijcke Israel: hoewel hy heeft oock
het geslachte Juda gestraft/ in sommige plaet
sen. Hy straft de feylen der Priesteren/ der Prin
cen/ ende des gantschen volcks int ghemeyn.
Want hy heeft stijf ende sterck gestreden tegen
de Afgoderie/ ende andere ghebreken: eñ heeft
een standtvastich ende sterck Beschermer ghe-
weest van de warachtighe Religie ende recht-
ueerdichept. Hy vermaentse tot beteringhe/ so
sy anders niet en willen eewichlick ver-
gaen. Hy meldet oock vander roe-
pinghe aller Natien en-
de Heydenen.

Oseas Cap 14.

De Propheet
Hoseas.

Dat Eerste Capittel.

1. Hoseas wort gesonden te predickē te-
gen de Afgoderije Israels/ 10. Item/ hoe Is
rael ende Juda met tsamen den Heydenen/
onder een Hooft Christum/ ghebracht wor-
den souden.

1 Dit is het woort des Hee-
ren/ dat ghescheidt is tot
Hosea / den sone Beheri/
ter tijt Vsia/ Jotham/ A-
chas / ende Ezechie / der
Koninghen Juda / eñ ter
tijt Jeroboam/ des soons
Joas des Coninckx Is-
raels.

a Leu.21.13 Eze.44.22. Hosee.3.1. b 1.Re.21.21 c Dat is/ sonder ghe-nade: want hy en woude dese niet ver-lossen vanden Koninck As-sur.

2 Ende doe de Heere begonst te sprekē door
Hosea/ sprack hy tot hem: a Gaet henē/ ende
neemt een Hoerenvrouwe eñ Hoerenkinde-
ren/ want het Lant loopt vanden Heere der
hoererije na.
3 Ende hy ginck henen/ ende nam Gomer/
de dochter Diblaim: die wert met kinde/ eñ
baerde hem eenen sone.
4 Eñ de Heere sprack tot hem: Heet hem Jes
reel/ want het is noch om een kleyne tijdt te
doen/ so wil ick de bloetschulden in b Jesreel
te huys soecken/ ouer het huys Jehu / ende
wil met dē Koninckrijcke des huys Israels/
een eynde maken.

2.Reg.17.23 b Gen.49.8 2.Reg.19.35. c Niet mijn volck want hy woude. het Jodische volck eynde licken ver-laten / ende haers Co-ninckrijck eñ Priesterdōs een eynde maken als dā door het Euangeli-um geschiet is/ als ca[illegible] hier nae volcht. Joan.[illegible]

5 Ter seluer tijt/ wil ick den Boge Israels
verbreken/ inden Dale Jesreel.
6 Ende sy wert noch eens met kinde/ ende
baerde een Dochter/ ende hy sprac tot hem:
Heetse c Lorychamo: wāt ick en wil my ouer
het huys Israels niet meer ontfermē/ maer
ick wil se wech worpen.
7 d Doch wil ick my ontfermē ouer het huys
Juda / ende wil hen helpen door den Heere
haren God: ick en wil hen Ja niet helpen/
door Boghe/ Sweert/ Strijdt/ Peerden/ oft
Ruyteren.
8 Ende doe sy Lorijhamo gespeent hadde/
wert sy wederom met kinde/ ende baerde ee-
nen sone.
9 Ende hy sprack: Heet hem e Loammi: wāt
ghy lieden en zijt mijn volck niet/ so en wil
ick oock de uwe niet zijn.

10 f Maer het getal der kinderen Israels
sal zyn als het zandt aen de Zee, datmen
noch meten noch tellen en can: en het sal
geschieden / aen der plaetse daermen tot
hen gheseyt heeft: Ghy en zyt myn volck
niet: salmen tot hen seggen: O ghy kinde-
ren des levendighen Gods.
11 g Want de kinderen Juda/ en de kinde-
ren Israels sullen te hoope comen/ en sul
len hen met malcanderen aen een Hooft
houden, en wt den lande daerop trecken:
want den dach Israels sal een groot dach
zyn.
12 Segget uwen broederen: Sy zyn myn
volck: ende tot hu uwer suster; Sy sy in
ghenade.

Dat ij. Capittel.

1. De Heere heet de Joden / die hem met grouwelicker Afgoderye besoedelden/ ter boete roepen. 5 dreyghtse met straffe tot hem te benauwen/ 13. ende belooft hen also met vasten verbonde / syne ghenade/ ende menichfuldighen seghen.

1 Spreect het oordeel ouer uwe Moeder:
a Sy en sy myn wyf niet/ en ic en wilse
niet hebben: heetet se haer hoererye van
haer wech doen/ ende haer ouerspeelderye
van haren borsten.
2 Op dat ickse niet naect wt en trecke/ en
daer henen sette, b als sy was/ doe sy ghe-
boren wert/ en dat ickse niet naect en ma-
ke/ als een Woestyne / ende als een dorre
lant. dat ickse niet van dorste sterven en late/
3 Ende my harer kinderen niet en ontfer-
me. want sy syn Hoerekinderen.
4 En hare Moeder is een c Hoere/ en die-
se ghedragen heeft/ d houdt haer schande-
licken en spreect: Ick sal mynen Boelē na
loopen/ die my gheuen/ Broodt / Water/
Wolle/ Vlas/ Olye/ ende drincken.
5 Daerom siet/ ic wil uwē wech met Door
nen toemaken / en eenen want daer voor
trecken/ dat sy haren padt niet vinden
en sal.
6 En wanneer sy haren Boelen na loopt/
dat sy die niet en grypen / en wanneer sy
die soect, e niet vinden conne / en segghen
moet: Ick wil wederomme tot mynen vo-
righen Manne gaen / daer my beter by
was, dan my als nu is.
7 Want sy en wil niet weten / dat ick het
sy/ die haer gheeft/ Koorne/ Most/ ende
Olye/ ende haer vele silvers ende goudts
ghegheuen hebbe / f dat sy Baal ter eeren
ghebruycket hebben.
8 Daeromme wil ick myn Coorne en my-
nen Most weder nemen te syner tyt/ ende
myn Wolle ende Vlas ontwenden / daer
sy hare schamelheyt mede bedecket.
9 g Nu wil ick hare schande ontdecken/
voor den ooghen harer Boelen / ende nie-
mant en salse van myner handt verlossen.
10 En ick wils een eynde maken / met alle
haren h vreuchdē/ Feestē, Nieuwe Maen
den/ Sabbothen / ende allen haren Vyer-
daghen.
11 Ick wil hare Wynstockē en Vyghenboo
men woeste maken / dewyle dat hy seyt:
Dat is mynen loon/ dat my myne Boelen
gheuen: ic wil een Woudt daer van maken/
dat het de wilde Dieren verslinden sullen.
12 Also wil ick te huys soecken ouer haer/
i de dagen Baalim/ welcken sy Rauckof-
fer doet/ en k verciert haer met voorhooft
spanghen/ en halsbanden/ ende loopt ha-
ren Boelen na / ende vergheet myner/
spreeckt de Heere.
13 Daeromme siet / ick wilse locken/ ende
wilse in een Woestyne voeren/ ende l vrien

Cap. ij.
luch.
Rom.9.27.
Gen. 22.17.
g Ezec.37.10
Dat is van
Christo en
den Euan-
gelio, onder
den Heyde-
nen ende
Joden te
predicken/
geseyt: daer
is een an-
der Hooft
ende Co-
ninckryck e
geworden.
Dit Hooft
is Jesus
Christus.
† And.
uwe susters.
a Jere.3.25
b Ezec.16.4
c Dat is/
Sy diene
den Afgo-
den.
d 2. Re.17.7
e De Afgo-
dischen/ de-
wyle dat sy
geluck heb-
bē/ meynen/
sy hebbent
met haren
Godsdienst
verworven/
tot dat de
hoeffenisse
coemt: soo
moeten sy
noch den
rechtē God
om louter
ghenade
aenroepen.
f Ezec.16.17
g Jere.13.26
h Deut.16.
7.
Judic.2.
1.10/6.
i Of/ wt-
roept.
k Dat is/
dat lieue
Euange-
lium.
m Het dal
Achor/ is de
gulden lan-
bouwe/
daer het
cruyce der
hoeffenisse
is/ en doch
troostelicke
worden
Christ: wāt
Achor heet
hoeffenisse
oft cruyce
daermen
enckel on-
sichtlick
dinck pre-

delicken met haer spreken.
14 Aldaer wil ick haer gheuen hare Wyn-
berghen wt de selue plaetse. en m den dale
Achor de hope op te doen: aldaer sal sy sin
ghen/ n als ter tyt harer ieucht/ o doe sy
wt Egyptenlandt trooch.
15 Alsdan spreeckt de Heere/ sultdy my hee-
ten/ Myn man/ ende my niet meer / Myn
Baal heeten.
16 Want ick wil de namen der Baalim / vā
haren monde wech doen, datmen der selue
namen, niet meer ghedencken sal.
17 p En ick wil hen ter seluer tyt/ q een ver-
bont makē/ met den Dieren op den velde/
met den Vogelen onder den Hemel, en met
den Wormen op Aerden: r wil den Boge/
Sweerdt ende Crych/ vanden lande ver-
breken/ ende wilse seker woonen laten.
18 s Ick wil my met v verlouen in eewic-
heyt/ ick wil my met v vertrouwen / in ge-
rechticheyt ende t gherichte/ in ghenade
ende barmherticheyt.
19 Ja in gheloove wil ick my met v verlo-
uen, ende ghy sult den Heere bekennen.
20 Ter seluer tydt / spreect de Heere/ u † wil
ick verhooren / ick wil den Hemel verhoo-
ren / ende de Hemel sal de Aerde verhoorē.
21 Ende de Aerde sal het Coorn/ den Most
ende Olye verhooren / ende deselue sullen
Israel verhooren.
22 En ick wilse my op Aerden tot zade be-
houden, en my ouer die ontfermen / die in
onghenaden was / ende tot dien segghen/
dat myn volck niet en was/
23 x Ghy zyt myn Volck / ende het sal seg-
ghen: Ghy syt myn God.

Dat iij. Capittel.

1. Gods ernstige liefde tegen zyn volc/ wordt met schandelicke ontrouwe vergolden. 4. Israel sal hem na lanckdurighe ellende/ tot den Heere bekeeren.

1 Ende de Heere sprack tot my : a Gaet
noch eens henen/ en vryet om dat Boe
leeresche ende Ouerspelige wyf / gelyck
als dan de Heere om de kinderen Israels
vryet/ ende sy haer doch tot vreemden Go-
den keeren / ende b vryen c um een kanne
wyns.
2 En ick wert met haer eens, om vyfthien
silueringen, en anderhaluē Homer gersten/
3 En sprack tot haer: d Hout v tot my eenē
tytlanck. en en dryfst gheen hoererye/ ende
en laet gheenen anderen tot v / want ick
wil my ooch tot v houden.
4 e Want de kinderen Israels sullen lan-
gen tyt f sonder Coninck/ sonder Vorsten/
sonder Offer, sonder Altaer/ sonder Lyfroc/
ende sonder Heylichdom blyuen.
5 Daer na sullen haer de kinderē Israels
bekeeren/ ende den Heere haren God/ ende
g haren Coninck David soecken/ ende sul-
len den Heere ende zyne ghenade eeren in
der laetster tydt.

Dat iiij. Capittel.

1. Des volcx/ 6. ende der Papen sonde ende straffe. 15. Juda wort vermaent/ der gheylen Israel in haren lasteren niet te volghen.

1 Hoort ghy kinderē Israels/ des Heerē
woort: want de Heere heeft oorsake te
schelden, die in den lande woonē: want
daer en is geen trouwe/ geen liefde/ a geen
woort Gods in den lande:
2 Maer Gods lasteringe/ b liegen/ moor-
den/ stelen/ c ende ouerspel heeft ouerhandt
ghenomen / ende d een bloedtschult coemt
na der anderen.
3 Daeromme sal het landt iammerlicken
staen / en allen Inwooners qualick gaen:

diket / des
men hopen
moet.
Josue.7.25.
n Judic.5.1
o Exod.15.1
p Leuit.26.6
q Dat is/
het verbont
ende vrede
der conscien
tien door
den geloove
aen Chri-
stum/ welc-
ken gheen
mensche
noch eenich
dinck can
schade doē.
Esai.2.4.
Zacha.9.10
s Ezech.16.8
t Of/ oor-
deel.
u † And. sal
ic antwoor
dē ick/ etc.
x Rom.9.25
1. Pet.2.10.
a Eze.44.22
b Esa.28.1.
Amos.6/6.
c Om des
buyckwille.
Ja Hemel/
Hemel: Had
de ick hier
broodt seg-
ghen sy.
d † And.
Ghy sult v
tot my hou-
den/ en geen
hoererye
dryuen/ en
geuen an-
deren toe/
laten/ ende
noch wil ic
my tot v
(ny) houdē.
e 2 Par.15.3
f Israel en
heeft na des
gevanckē-
nisse geenen
Coninc we-
der gehadt/
tot dat de
rechte Da-
uid/ Chri-
stus/ quā/
der gant-
scher We-
reltKoninc.
g Eze.34.23
Oser.10.3.
a Dat is/
men leert
niets van
Gode.
b Leuit.19.11
c Exod.20.
24.
Jere.7.9.
9/2.23/10.
b Jerem.14
4.14/2.

want oock de Dieren op den velde/ende de
Vogelen onder den Hemel/ende de Visschē
in de Zee/sullen wech gheraept worden.
4 Doch mē derf niet scheldē/noch yemande
straffen:want v volck is als die/die eē doch
de Priesters schelden.
5 Daeromme suldy by dage vallen/ende de
Prophete des nachts met v vallen:also wil
ick uwe Moeder henen richten.
6 f Myn volck is verloren/daeromme dat
het niet g leeren wil/h want ghy verworpet
Gods woort/daeromme wil ick v oock ver-
worpen/i dat ghy niet myn Priester zijn en
sult:ghy vergeet des Wets uws Gods/daer
omme wil ick uwer kinderen oock vergetē.
7 Hoe haer meer wort/hoe sy meer teghen
my sondighen/daeromme wil ick hare eere
te schanden maken.
8 k Sy verslindē het Sondoffer myns Volcx/
ende zijn begheerich na haren sonden
9 l Daeromme salt den Volcke ghelijck als
den Priesteren gaen:want ick wil haer doē
te huys soecken/ende hen vergelden/als sy
verdienen.
10 m Dat sy sullen eten/ende niet sat wordē/
hoererye driuen/ende het en sal hen niet n
ghelucken/daeromme dat sy den Heere ver
laten hebben/ende hem niet en achten.
11 Hoererye/o Wijn ende Most/makē Sot-
ten.
12 p Myn Volck vraget syn Hout ende syn
Staf sal hem predicken:want der hoererye
gheest verleydtse/dat sy teghen haren God
hoererye driuen.
13 q Bouen op den Berghen offeren sy/ēn op
den cleynen Berghen roocken sy/onder den
Eycken/Linden eñ Bueeken/want die heb
ben schoone schaduwe: daeromme sullen uwe
Dochteren oock tot Hoeren/eñ uwe Bruy-
den tot Ouerspeelderssen worden.
14 Ende ick en wils oock niet weeren/wan-
neer uwe Dochteren ende Bruyden ghe-
schendet/ende tot Hoeren worden/r dewijle
dat ghy lieden s t eenen anderen Godsdienst
aenrichtet met den Hoeren/eñ offeret met
den Boeuinnen: want het dulle Volck wil
t gheslaghen zijn.
15 Wildy Israel ymmers hoererye driuē/dat
hem doch Juda slechs niet en beschuldich-
de:en gaet niet heuen na Gilgal eñ en comt
niet henē op tot Beth Auen/u eñ en sweert
niet/So warachtich als de Heere leeft.
16 Want Israel loopt als eē dulle Koe/so sal
se oock de Heere x weyden laten/als een Lā
dat dwalende loopt.
17 Want Ephraim heeft hem tot den Afgo-
den ghesellet:so laet hem henen varen.
18 Sy hebben hen in dese welgerie ende hoere
rye ghegheuen/haer y heeren hebben lust
daer toe/dat sy z t schande aenrichten.
19 Eenē wint met synen vleugelen/salse ghe-
bonden wech driuen/eñ moeten ouer harē
Offer te schanden worden.

Dat v. Capittel.

1. Teghen de Papen ende Ouerheydt/die het volck tot synen grooten verderue van den Heere afuallich maken. 13. Teghen God/ en helpe gheen menschen hulpe.

1 SO hoort nu dit/ghy Priesters/ende merc
ket op/ghy huys Israels/ende nemet
ter ooren/ghy huys des Koninckx: want
daer sal een straffe ouer v lieden gaen/ghy
die eenen strick te a Mizpa/ende een wt-
ghespannen Nette te Thabor gheworden
zijt.
2 a Met slachten verdiepen sy hen in haren
verloopen/daerom moet ickse alle te samen
straffen.
3 b Ick kenne Ephraim wel/eñ Israel en is
voor my niet verborghen: dat Ephraim nu
een Hoere is ende Israel is onreyne
4 Sy en dencken daer niet na dat sy hen tot
haren God keereden:want sy hebben eenen
hoerengeest in haren herten/ende en leeren
vanden Heere niet.
5 Daeromme sal de c hoouerdye Israels voor
haren aengesichten verootmoedicht wordē
ende sullen/beyde Israel ende Ephraim val
len om harer misdaet willen:oock sal Juda
met hen vallen.
6 d Als dan sullen sy comen met haren Scha
pen ende Runderen den Heere te e soecken/
doch niet vinden:want hy heeft hem vā hen
afghewendet.
7 Sy verachten den Heere/ende generen
vreēde kinderē/daerom salse oock de Niewe
mane verslinden met tsamē haren Erfdeele.
8 Ja/blaset de Basuynē te Gibea/Ja trom
pet te Rama/ja roepet te Beth Auen/ach-
ter v BenJamin.
9 Wāt Ephraim sal tot eener Woestijne wor
den ter tijt wanneer ickse straffen sal: f daer
hebbe ick de stemmen Israels trouwelicken
voor ghewaerschouwet.
10 * De Vorsten Juda zijn gelijck diē/die de
g t palen verrijden/daeromme wil ick myn
uen toorne ouer haer wtgieten/als water.
11 Ephraim lijdt ghewelt/eñ wort geplaecht:
daer geschiedt hem recht aen/want hy heeft
hem ghegheuen op menschen gheboden.
12 Ick ben Ephraim eene Motte/eñ den huy
se Juda eene Made.
13 Eñ doe Ephraim synē cranckheyt/ende Ju
da syne wonde voelde/h tooch Ephraim he-
nen tot Assur eñ schickede tot den Koninck
te Jareb:doch hy en konde v lieden niet hel
pen noch uwe wonden heelen.
14 Want ick ben Ephraim als een Leeuwe/
eñ den huyse Juda als eē ionge Leeuwe:ick/
ick verscheurse ende gae daer van/ick voerse
wech:ende niemant en kanse verlossen.
15 Ick wil wederomme aen myn plaetse gaē/
tot dat sy haer schult bekennen/eñ myn aen
ghesichte i soecken.

Dat vj Capittel.

1. Cruys is een aenleydinge tot de kennisse Gods/ 4. Israel wort noch door weldaedt/noch door straffe ghebetert.

1 WAnneert hen qualick gaet/so sullen sy
my vroech soecken moeten ende seggē:
Comt/wy willen weder tot den Heere:
want hy heeft ons verscheurt/hy sal ons oock
heelen: a hy heeft ons gheslaghen/b hy sal
ons oock verbinden.
2 Hy maeckt ons leuendich na twee dagen/
hy sal ons aen den derden daghe oprichten/
dat wy voor hem leuen sullen.
3 Dan sullen wy achtinge daer op hebben/
eñ vlijtich zijn/dat wy den Heere bekennen/
want hy sal daer voor brekē/als de schoone
c morghenrood/ende sal ons komen/als ee
nen reghen/als een spaderegen/die het lant
vochtet.
4 Hoe wil ick v so wel doen Ephraim? Hoe
wil ick v so wel doen Juda? want de genade
die ick v lieden bewijsen wil/sal zijn als een
dauwolcke des morgens/eñ als een dauwe/
die tsmorghens vroech hem wtbreydet.
5 Daeromme d beschaue ickse door de Pro-
pheten ende doodse door myns monds re-
den/dat v recht aent licht kome.
6 e Want ick hebbe lust aen der liefde/eñ niet
aen Offer/f ende aen de kennisse Gods/ende
niet aen Brandtoffer.
7 Doch sy ouertreden het Verbondt/g als
Adam/daerinne verachten sy my.

Want

e t An. teghē/ etc. twisten.
g Esai. 5.13.
p Dat is/ v predikē voor sy van God.
f Matt. 1 6. ende 2.7.
i Exo. 19.6.
k Leu. 6.26.
l Esai. 24.2.
m Dat is/ sy sullen haren Godsdienst harde driuen/ eñ doch weynich daer vā te eten hebben. Gelijck als nu de Antichristische/hare Missē geerne wouden hooch dryuen/maer het en wil so niet ghelden/ gelijck als te vorē/
Leui. 26.26.
Mich. 6.14.
Hagge. 1.6.
n Of/ wel slaen.
o Prou 20.1
p 2. Reg. 1.2
q 2. Re. 17.10
r Num. 25.2
s t An. v lieden versteket met/etc.
t Sotten moeten [illegible] lupsē/
u Deu. 10.20
x Dat is/ sy is een onbēdighe Koe/ wil niet [illegible] den stal blijuē/ so wil ick haer ooc ruym beseicken/eñ haer onder alle Heydenen verstropen/ dat sy ghenoech te loopen hebbe.
y hare Koninghen/ Vorsten/ ende Priesters.
z t An. schādelickē spreken brenget herwaerts.
a Dat is/ sy maken hare Afgoderye so diepe dat daer gheen heelen meer [illegible].

b Ezec. 8.3 6
Jere. 32.35.
c Dat is/ haren Godsdienst daer sy op bouwē eñ pocchen.
Hosee 7.10.
d Jere 3.10
e Deu. 4.29
Ezech. 14.3
f Dat is/ hebbe het [illegible] Het sal [illegible] maer te grō de gaen.
* Cap. vi. Luth.
g t An. [illegible] steenen.
Deut. 19.14 ende 27.17.
h 2. Re. 15.19 ende 16.17.
2. Par. 28.16
Jareb.
i Munst. soeckē. wāt wanneer het hen etc. [illegible] tē Cap. vi. komet: wy etc.
a Job. 5.18
Deut. 32.39
1. Sam 2.6
Tob. 13.2.
b Hier propheteert hy van Christo eñ den Euāgelio. De Joden en woudē God niet volgē: doe het hen wel ginc/ sy moeten sy inden Niwen Testamēte onder den cruyce Gode dienē: het en wil doch niet anders zijn: want de ellendige hooren Gods woort/de rijcken en hoorēs niet
c Of dageraet/
d Dat is/ Ick verdoe me haren Godsdienst op dat sy my rechte dienē leeren
e Mat. 9.13. ende 12.7.
Jerem. 7.22
f Eccle. 4.17
1. Sam. 15.22
g Gen. 3.6.

8 Want Gilead is een Stadt vol Afgoderye ende bloedtschulden.
9 Eñ de Priesters met tsamẽ hare hoopẽ/ zijn als de Roovers/ y die daer loeren op de Lieden, eñ worgen op dẽ weghe die na Sichem gaet: want sy doen wat sy willen.
10 t Ich sie inden huyse Israels / daer my voor grouwelt: want daer dryft Ephraim Afgoderye so verontreynicht hem Israel.
11 Doch Juda sal noch eenen Oogst voor hem hebbẽ wanneer ick mijns volcx ghevanckenisse wenden sal.

Dat vij. Capittel.

1. Beyde volck eñ Overheyt/ zijn in sondẽ verwytselickẽ versopẽ/ 8. eñ dewyle sy noch wonde/ 10. noch Medecijnmeesters en willen kennen/ 13. maer altoos drijven met Afgoderye eñ huychelischen wesen voortvaren/ 12. wordt hen Gods ernstighe straffe toegedreycht.

1 Wanneer ick Israel helpen wil / a so vindtmen eerst de sonde Ephraim/ ende de boosheydt Samarie / hoe sy bt Afgoderye drijvẽ: wãt hoewel sy onder hen selven met Dieven / ende wtwendigen met Roovers gheplaecht zijn.
2 Dan noch en willẽ sy niet merckẽ/ dat ick op alle haer c boosheyt mercke: ick sie doch haer wesen wel/ dat sy allenthalvẽ drijven.
3 d Sy vertroosten den Koninck door hare boosheyt, eñ de Vorsten door hare leugenẽ.
4 Ende zijn altesamen e Overspeelders: gelijck als eenen Backoven/ dien de Backer heetet/ wanneer hy heeft wtgeknedet/ eñ laet het Deech doorsuyrẽ eñ opgaen.
5 Heden is onses Koninck Feest (spreken sy) so beginnen dan de Vorsten vandẽ f wijne dul te worden / so treckt hy de Spotters tot hem.
6 Want haer herte is in heeter aendacht/ als eenen Backoven / wanneer sy offeren/ eñ lieden bedrieghen: maer g haer Backer slaept de gantsche nacht / eñ des morgens brandt hy ht lichter laeye.
7 Noch zijn sy van harer aendacht / als eenen Backoven: hoe wel dat hare Richters opghegeten worden / ende alle hare Koningen vallen, noch en is daer niemant onder hen/ die my aenroepe.
8 Ephraim menget hem onder de Heydenen / Ephraim is als eenen Koeck die niemant i omme en wendet.
9 Maer vreemde verslinden syne kracht/ noch en wil hy het niet mercken: hy heeft oock grauwe hayr ghekregen, noch en wil hy het niet mercken.
10 k Eñ de hooveerdie Israels wordt voor haren Oogen verootmoediget/ noch en bekeeren sy hen niet tot den Heere harẽ God/ vragen oock niet na hem in allen desen.
11 Want Ephraim is als een verlockede Duyve/ die niets merckẽ en wil: l nu roepẽ sy Egypten aen / dan loopen sy tot Assur.
12 Doch dewijle dat sy so henen eñ weder loopen, wil ick mijn Nette over haer werpen, eñ onderwaerts tuckẽ, als de Vogelẽ onder den Hemel: ick wilse straffen, m ghelijck alsmẽ predicket in harer Versamelinge
13 n Wee hen / dat sy van my wijcken: sy moeten verstooret wordẽ/ want sy zijn van my afvallich ghewordẽ: ick wouderse wel verlossen / wanneer sy gheene leughenen teghen my en leerden.
14 So en roepen sy my oock niet aen van herten, maer o blaeren op haren legeren: p sy versamelen hen om Koorns ende Wijns wille / ende zijn my onghehoorsaem.
15 Ick leerese, ende stercke haren arm/ doch sy dencken quaet van my.
16 Sy bekeeren hen / doch niet recht / maer zijn als eenen valschen boghe: daeromme sullen hare Vorsten door het sweert vallen/ hare q dreyghen sal in Egypten Landt te spotte worden.

Dat viij. Capittel.

1. Godsalichet verstooringe Israels ende Juda/ is afvallighe Afgoderye.

1 Roept luyde als eẽ Basuyne (eñ spreect:) a hy koompt alreede over het huys des Heerẽ, als eenẽ Arendt/ b daeromme dat sy mijn Verbondt overtredẽ/ eñ van mijner Wet afvallich worden.
2 c † Sy sullen dan tot my schreyen: Ghy zijt mijn God, wy kennen u/ Israel.
3 Israel verwerpt het goede / daeromme moetse de vyandt vervolghen.
4 d Sy maken Koningen/ doch sonder my: sy setten Vorsten/ ende ick en moet dat niet weten: van haren Silver eñ Goude maken sy Afgoden/ op dat sy Ja in korten wtgheroeyet worden.
5 e U Kalf Samaria verstoot hy / mijnen toorne is over haer vergrimmet: het en kan niet langhe staen / sy moeten ghestraffet worden.
6 Want dat Kalf is van Israel af komen/ eñ eẽ Werckmeester heeft het gemaeckt, eñ en kan ymmers geen God zijn: daeromme sal dat Kalf Samarie verpuilvert worden.
7 Want sy saeyen windt, eñ sullẽ onweder inoogsten: haer zaedt en sal niet opkomen/ eñ hare vruchten geen Meel gheven: ende of sy het al gaven, so sullẽ het doch vreemde verslinden.
8 Israel wort verslonden/ de Heydenẽ gaen met hem omme / als met eenen onweerden vate.
9 Daerom dat sy henen op tẽ Assur loopen/ als een f † wildt in der verbijsteringhe/ g Ephraim schencket den Boelerders.
10 Eñ geeft dẽ Heydenen Tribuyt: de selve Heydenen wil ick nu over haer versamelen: sy sullen der last des Koninckx ende der Vorsten, in korten moede worden.
11 Want Ephraim heeft der Altaren vele ghemaket te sondighen/ so sullen hem oock de Altaren tot sonde ghedyen.
12 Wanneer ick hem alschoon vele van mijner Wet schrijve / so wordt sy doch gheachtet als een h vreemde leere.
13 i Dat sy nu vele offeren/ eñ vleesch daer brenghen/ ende k etent/ so en heeft doch de Heere geen welgevallen daer aen: maer hy wil haer misdaet ghedencken / ende hare sonden te huys soecken,/ l die hen tot Egypten keeren.
14 Israel vergeet synes Scheppers / ende bouwet Kercken: so maket Juda vele vaste Steden: m doch ick wil vyer in syne Stedẽ schicken/ dat sal syne huysen verteren.

Dat ix. Capittel.

1. Dieretijt/ 3. ghevanckenisse/ 11. ende onvruchtbaerheyt, der Afgoderye straffe.

1 Ghy en derft u niet verheugen Israel/ noch roemen gelijck de Volcken: want ghy hoereert teghen uwen God / daer mede dat ghy Hoerenloon soecket / dat alle Schuren vol koorns worden.
2 a Daeromme en sullen u de Schuren ende Wijnpersen niet gheneeren/ ende de Wijn en sal u niet ghedyen.
3 Eñ en sullen niet blijven in dẽ Lande des HEeren: b Maer Ephraim moet weder in Egypten, ende moet in Assyria, wat onreyn is, eten.
4 Daer sy den Heere gheen Dranckoffer van Wijne, noch yets wat tot welgevallen

h Psal.10.8. 37/32. Iere.9.8. Sapie.2.12.
i Iere.18.13
Israel blijft in de gevanckenisse.
Juda keert weder te huys.
a Dat is/ Hoemen meer recht leert, hoe de Wereldt erger wort.
b † Anders/ leugenen.
c Dat is/ Afgoderye.
d Rom.1.32
e Iere.7/9. 9/2.23/10.
f Prov.20.1. Hose.4.11.
g Dat is/ haer Koninck: eñ wil also segghen: Sy bernen so heet in Afgoderie/ dat sy met geener plage daer van te brenghen zijn: Ja sy makẽ Martelaers van dien / die God straffet ghelijck als leden zijt om Gods wille/ eñ canoniseren hare eygẽ Heylighen.
h † And. als een vyer vlamme.
i Dat is/ Laet hem altoos braden op eener zijden.
k Hose.5.5.
l 2.Reg.16/7 17/4.
m Dat is/ Sy dreygen eñ bannen de rechte Propheten/ als Ketters door God etc. Dat selue sal op haren kop vallen: eñ sullen de straffe/ die sy predicken over andere, in haren Scholẽ, etc. selfs dragen.
n Esai.1,4.

o Dat is/ Sy gaen te Choore ōms etens ende drinckens wille.
p Dat is/ In haren Kercken eñ Scholen/ daer sy met den Afgodẽ boeleren.
q Verstaet/ teghen de Propheten.
a Dat is/ De vyandt/ de Koninck te Assyrien.
b Deut.31.20
c † And. De Israeliten (sullẽ roepẽ) tot my/ (seggende:) Mijn God/ Wy kennen u.
d 1 Reg.12.19
e Dat is/ Uwe Godtẽ oft Afgodẽ. 1.Reg.12.28.
f † Anders/ woudtezel:
g 2 Reg.17.3 Ezech.16.33
h Dat is/ Sy scheldẽ voor kettere.
i Esaie.1.11 43/23. Iere.7.20.
k Gheliick alsmen de offerẽ placht te eten / als heylighe spijse, Gode te dienste.
l Deut.17.16 2.Reg.17.4.
m 2.Reg.25.9
a Hagg.2.17
b Ezech.4 13

c Deu.26. is verbodē/ bedroefde offer te doē/ d † An. heyghen e † An. woz den/ dat sy door de narrische Propheten/ ende onsinnige Gheesten/ soecken verleydet zijn om uwer grooten misdaet wille heeft haer de vyandtschap vermenichvuldicht. f † And. de wachter Ephraim met God/ is een strick des Voghelaers/ een haet in het huys Gods. An. Ja Ephraim heeft hemselfs tot ē wachter mijns Gods ghemaket/ tot ē Propheet die stricken leyt op alle syne straet/ en een grou wel in dat huys zijns Gods. g Jud. 9.15. 22/20.13. h Jer. 24.2. i Num. 25.3. k † An/ dat ghy hen geuen sult. gheeft etc. l Dat sy geene kinderen meer opvoeden en konnen inden lande. maer aller dingen wech geuoert zijn sullen. m Jos 4.19. n Esai 5.1. o Dat is/ De steden zijn sulcr wijnstocks vruchten/ doch hy is afgelesen en ledich. c † An/ sullē sy verwoestet wordē

doen en konnen: haer Offer sal zijn/ als der
c bedroefden broodt/ van welcken ontreyne
worden/ alle die daer van eten: want haer
broodt moeten sy voor haerselfs eten/ ende
en sal niet in des Heeren huys ghebracht
worden.
5 Wat willet ghy dan in den Jaertijden eñ
in den Vyerdaghen des Heeren doen?
6 Siet/ sy moeten wech Voor den Verstoor
der Egypten salse versamelē ende Moph
salse begrauen/ netelen sullen wassen / daer
nu haer lieue Afgoden siluer staet/ ende d †
Doornen in haren Hutten.
7 De tijt der te huysoeckinge is gekomē/
de tijt der vergeldinge: dies sal Israel wel
gewaer e † wordē: de Propheten zijn sottē
ende de Rottengeesten zijn onsinnich / om
uwer grooter misdaet/ ende om der grooter
verdrietelicker Afgoderye wille.
8 f † De Wachters in Ephraim/ hieldē/ hē
voortijdts aen mynen God/ doch nu zijn sy
Propheten die stricken leggen/ op alle harē
weghen/ door de verdrietelicke Afgoderye/
in den huyse haers Gods.
9 Sy verderuen het te diepe ende seere, als
ter tijdt g Gibea: daeromme sal hy harer
misdaedt ghedencken/ ende hare sonden te
huys soecken.
10 Ic vant Israel inder Woestijne/ als Druy
uē/ eñ sach uwe Vaders/ als de h eerstē Vijghē aen dē Vijgenboome: i doch daer na gin
gen sy tot Beal Peor/ ende gheloefden hen
den schandelicken Afgod/ ende werden Ja
so grouwelick/ als hare Boelen:
11 Daeromme moet de heerlickheyt Ephraims als een Voghel wech vlieghen/ dat sy
noch baren/ noch/ draghen/ noch swanger
worden sullen.
12 Ende wanneer sy hare kinderen schoon
op brochten/ so wil ickse doch sonder kinde
ren maken/ dat sy gheene lieden zijn en sullen: och wee hen/ wanneer ick ben van hen
ghewekeN.
13 Ephraim/ als ick het aensie / is gheplantet/ ende schoone als Tyrus: Maer moet
nu hare kinderen daer wt gheuen / den
Doodtslagher.
14 Heere/ geeft hen: k † Wat wildy hē doch
geuen? Gheeft hen onvruchtbare lijuen/ en
de verdrooch de l Borsten.
15 Alle hare boosheyt ghschiedt tot m Gilgal/ aldaer ben ick henen vyandt/ ende ic
wilse oock om hares boosen wesens wille/
wt mynen huyse stooten/ ende hen gheene
liefde meer bewijsen/ want alle hare Vorsten zijn afuallighe.
16 Ephraim is geslagen/ hare wortel is verdorret/ dat sy geene vruchten meer brengen
en konnē: ende of sy gener eerdē/ so wil ick
doch de lieue vrucht haers lijfs dooden.
17 Mijn God salse verwerpen/ daerom dat
sy hem niet hooren en willen/ ende moeten
onder de Heydenen dwalende gaen.

Dat x. Capittel.

1. Wijder van der straffe der Afgoderye/ dat sy met verstooringhe/ hulpeloos/ van den Koninck/ 5. ende Afgod den Kalue/ verlaten wordē sullen/ 9. vermaentse/ met verwijte lanck duerigher sonden/ 12. tot bekeringhe/ 13. of hy wil met syner ernstigen straffe voortuaren.

1 ISrael is een verwoestet a Wijnstock ghe
worden/ syne b vrucht is euen also: want
so vele vruchten als hy heeft/ so vele Altaren hadde hy gemaket: waer het Landt
aen den allerbesten was/ daer stichtē sy de
allerschoonste Kercken.
2 Haer herte is ghedeylet/ nu c † sal sy haer
schuldt vinden: hare Altaren sullen ver
broken/ ende hare Kercken sullen verstooret
worden.
3 Als dan moeten sy segghen: Wy en hebben geenen Koninck: want wy en vreesen
den Heere niet: wat kan ons de Koninck
helpen?
4 Sy sweeren te vergeefs/ ende maken een
verbont/ ende sodanigen raet groeyet op al
len voren inden velde/ als galle.
5 d De inwooners te Samaria/ sorgē voor
de Kaluerē te Beth Auē: want zijn volck treu
re om e hem/ ouer welcken hem syne f † Camerim plegen te verheugen syner heerlick
heyt haluen/ want het is van hen wech ghe
voeret.
6 Ja dat Kalf is in Assyrien gebracht/ g tot
eenen gheschencke den Koninck te Jareb:
also moet Ephraim met schandē staen ende
Israel schandelicken gaen met synen voornemen.
7 Want de Koninck te Samaria is daer he
nen als een schuym op den water.
8 De Hoochten te Auē zijn verdelget / daer
hē Israel mede versondicht hebbe: distelē eñ doornē wassē op haren Altaren, h ende sy sullen
seggē: Ghy Bergē bedecket ons/ ende ghy
kleyne Berghen vallet op ons.
9 Israel/ ghy hebt sindt der tijt i Gibea ge
sondighet/ daer zijn sy oock by ghebleuen:
doch des strijdts te Gibea ghelycken/ die
teghen de boose lieden ghschiedde, en salse
niet grijpen:
10 Maer ick wilse tuchtigen na mynen wen
schen: dat daer volcken sullen ouer haer versamelt komen, k † wanneer ickse sal straffen/
l om hare twee sonden:
11 Ephraim is eē Kalf gewēnet/ dat het geer
ne dorschet/ ick wil hem ouer synē schoonē
hals varen: ick wil Ephraim m rijden/ ende
Juda sal ploeghen/ ende Jacob eyghen.
12 n Daeromme saeyet v gherechticheydt/
ende mayet liefde, ende o † ploeget anders/
bewijle dat het tijdt is/ den Heere te soeckē/
tot dat hy kome, ende reghene ouer v ghe
rechticheydt:
13 Want ghy ploeget boose dinck/ eñ maeyet
quade daedt/ eñ etet leughen vruchten: Dewijle ghy v dan verlatet op v wesē/ ende op
de veelheydt uwer Helden/
14 So sal hem een rumoer verheffen in uwē
volcke/ dat alle uwe Vestē verstooret wordē
p gelijck als Salman het huys Arbeel verstoorde ter tijdt des strijdts doe de moeder
ouer de kinderen te gronde ginck.
15 Euen also salt te Beth El oock gaē/ om v
wer grooter boosheydt wille: dat de Koninc
Israel/ q smorghens vroech ondergae.

Dat xj. Capittel.

1. Trouwe ende weldaden Gods tegē Israel/ 5. hare ghevanckenisse/ 8. met tsamen verlossinghe door Christum.

1 DOe Israel ionck was / hadde ick hem
lief/ a ende riep hem mynen Sone / wt
Egypten:
2 Doch wanneermen hen nu roepet/ so wē
den sy hen daer van/ b ende offeren den Baalim/ ende roorken den Beelden.
3 Ick nam Ephraim by synen armen/ ende
c leydde hem: doch sy en merckten het niet/
hoe ick hen halp.
4 Ick lietse een menschelick Jock trecken/
ende in zeelen der liefde gaen/ ende halp hē
het Jock aen haren halse draghen / d ende
gaf hen voeder:
5 Op dat hy hem Ja niet en soude weder
in Egyptenlant keeren: so is nu Assur haer
Koninck ghewordeN/ want sy en willen hen
niet bekeeren.
6 Daeromme sal het sweert ouer hare Ste

b 2.Re 17.6. e Verstaet/ het Kalf. f † And Papen. Daer van leest/ 2 Reg 23.5. g Hos 6.12. h Esa 2.19. Luce 23.30. Apoc 6.16. i Daer van Judich 19. 22/20. k † An. daerom dat sy hen aenghe spannet hebben aen beyde harën zeen: l Dat is/ Omme beyde der Kaluerē Afgoderye wille. m † An/ doē rijden/ n Jer. 4.3. o Sayet, dat is/ P. dicket recht/ ofte ick wil eenmael met v ackerē/ etc. † An. te niet uwe brakē. p Judi. 8.12. Dese ghe schiedenisse staet anders nergens inder Schrift/ eñ zy ōgelijckē wel meer geschiet/ die niet alle beschreuen en zijn: gelijck als Judas 1.9. Sommige bedieden op Salmanasser/ q Dat is/ Harde ende onuersiens. a Exo 3.7. ende 6.5. Mat. 2.15. b Exo 32.6. 1. Regu. 11.7. 2. Re. 10.18. c Gelijc als een moeder den kinde gaen leeret/ ende leydde het by den armkens. d Exo. 16.13

den komen/ende sal hare e † Grendelen te
niete maken ende verslinden/omme haers
voornemens wille.
7 Mijn volck is f † moede/ hen tot my te
keeren/ende hoemen hen predicket/ so en
richtet hem niemandt op te hooren.
8 Wat sal ick dan v maken Ephraim?sal
ick v g beschutten Israel?Sal ick niet rech
te een h Adama van v maken/ende v/ghe-
lijck als Zeboim toe bereyden?Doch mijn
herte is eens anderen sinnes/ myne barm-
herticheyt is te vyerich/
9 Dat ick niet doē wil/na mynē grimmigē
toorne/ noch my henen keeren / Ephraim
gantsch te verderven:want ick bē God/eñ niet
een mensche/ende ben de Heylige onder v:
ick en wil doch niet in de Stadt komen.
10 Als dan salmen den Heere navolgen/i en
de hy sal brullen als een Leeuwe:ende wan
neer hy sal brullen/so sullē die verschrickē/
die teghent Westen zijn.
11 Ende die in Egypten/ sullē oock verschric
ken/als een Vogel:eñ die inden Lande As-
sur/als Duyven:ende ick wilse in hare huy
sen setten/spreeckt de Heere.

Dat xij. Capittel.

1. Ephraim wil zijn Afgodisch wesen/
met Jacobs Mantel deckē. 5. Hoseas wy
set hen aen/haer onverstant/ende seydt/sy
sullen den Heere Zebaoth in synen verou
wenden bevele/ 12. ende niet Jacob in son
derighen doene/voor syne eyghen persoo-
ne volghen.
1 In Ephraim is allenthalven a leughene
tegen my/ende inden huyse Israels val-
schen Godsdienst:doch Juda heerschet
noch met God/ende met den rechten heyli-
ghen Godsdienste.
1 * Ephraim nu weydet hem vanden win
de/ende loopt den Oostenwinde na / ende
maket dagelicks der Afgoderye ende des
schadens meer:sy maken v met Assur een
verbonde/c ende brenghen d † Balssem in
Egypten.
2 Daerom sal de Heere de sake Juda voerē/
ende Jacob te huys soeckē na synen wesē/
ende hem vergelden na synen verdiensten.
3 e Hy heeft in moeder lijve/ synen broeder
ondertreden/ f ende met allen krachtē met
God ghekampet
4 Hy kampede met dē Engel/ende gewan:
want hy weenede ende badt hem:g als doe
heeft hy hem Ja te h BethEl ghevonden/
ende aldaer heeft hy met ons ghesproken.
5 Doch de Heere is de God Zebaoth/Hee-
re is synen Name.
6 So bekeeret v nu tot uwen God/doet
barmherticheydt ende recht/ ende hopet i
stadelick op uwen God.
7 Doch de Koopmā heeft eene k valsche wa
ghe in syner handt/ende bedriecht geerne.
8 Want Ephraim spreeckt: Ick ben rijcke/
ick hebbe ghenoech/men sal my geene mis-
daedt vinden/in alle mynen arbeyde / dat
sonde zy.
9 Maer ick de Heere ben v God/wt Egyp
ten lant af/ende die ick v noch inden hut-
ten woonen late/ als men ter Jaertydt
pleecht.
10 Eñ spreke tot den Prophetē ende ick ben
het/die so vele l † prophetieringhe gheeft/
ende door de Propheten my m aentoone.
11 In Gilead is enckel Afgoderye/ende tot
Gilgal offeren sy Ossen te vergeefs n ende
hebben so vele Altaren/so veles Mandelē
als op den velde staen.
12 p Jacob moeste q vlieden in het lant Sy
ria/ende Israel moeste om een wijf dienen/
om een wijf moeste hy hoeden.

e † An. taeken
f Lut Die vers en sal niemāt verstaen/oock in den Ebre. niet.
† An. in twijffel/
g Hy wil also seggen: Ick en weet nu hoe ick v helpē sal:daer helpet noch straffe noch ghenade: ick moet Christum stoē, die salt goet maken.
h Gen.19.24 Deu.29.23. Amos 4.11.
i Apoc.5.5.
a Dat is/ Afgoderye
* Cap.xij. by anderen.
b Dat is/ Sy betrouwen op mēschen/ende niet op God.
c 2.Reg.16.7 Esai 57.9.
d † An. Olye
e Gen.25.25.
f Gen.32.24.
g Gen 35.6.
h Dat Beth El beter zy dan Jerusalē tē Godsdienste/bewijsen sy daer mede/ dat Jacob aldaer wonderwercken gedaē heeft
i Of/allewe ghe
k Sy en bedieden de Schrift vā BethEl niet recht.
l † An ghesichten
m Hebraice/ Assimulatus: Id est/ ick was het die door de Prophetē sprack.
n Deut 12.5. 14.23.
o Dat zijn hoopen schooven/ vā nieuwe koornvruchten.
p Gen.28.5

13 q Doch/daer na leydde de Heere Israel wt
Egypten door eenen Propheet / ende liet
hem waerschouwen door eenen Propheet.
14 Nu dan vertoornet hem Ephraim door
hare Afgoden / daerom sal haer bloedt
over haer komen/ende haer r Heere sal hen
haer spotten vergelden.

Dat xiij. Capittel.

1. Settet hen wederom onder oogen/
hare Afgoderye/ 4. ende afvallige ondanck
baerheyt/ 7. daer toe hare straffe/ 14. met
eener toeseggingh Godlicker beschermin-
ghe dier hen dannoch weynich tot haren
heyle aennemen souden.
1 Doe Ephraim a verschrickelick leerde/
wert hy in Israel verhevē:daer na ver
sondichden sy hen door Baal/ eñ wor-
den daer over b ghedoodet.
2 Doch nu maken sy der sonden vele meer/
c ende van haren silver/Beelden/hoe sy het
slechs bedencken konnen/namelicken/ Af-
goden / welcker doch ydel Smedenwerck
zijn:d † noch prediken sy van dē selven: Wie
de Kalveren kussen wil/ die sal menschen of
feren.
3 De selven sullen hebben de morghenwolc
ken ende den e dauwe/ die vroech valt: Ja
als het kaf / dat vanden dorschvloer ver-
wayet wort / ende als den roock van den
schoorsteene.
4 f Ick ben Ja de Heere v God/ wt Egyp-
tenlant af: ende ghy en soudet Ja gheenen
anderen God kennen/dan my:ende geenen
Heylandt/dan alleene my.
5 g Ick nam my oock uwer aen/ inder woe
stijne/ in dorren Lande.
6 h Doch dewijle dat sy geweydet zijn/dat
sy satt geworden zijn/ende genoech hebbē/
verheffet hem haer herte/ daerom verge
ten sy myner.
7 So wil ick oock teghen haer wordē/als
een Leeuwe/ ende als een Pardel / op den
weghe wil ick op haer loeren.
8 Ick wil hē ontmoetē als eenē Beyre/ diē
syne jongē genomen zijn ende wil haer ver-
stockede herte verscheuren:eñ wilse aldaer/
als een Leeuwe versinden/de wilde gedier-
ten sullense verscheuren.
9 i Israel ghy brenghet v in k ongheluck:
want v Heyl staet alleene by my.
10 Waer is v Koninck henen:die v helpen
konne in alle uwen Steden:ende alle uwe
Richters:daer ghy van seydet:Gheeft my
Koninghen ende Vorsten
11 Wel aen/l ick gaf v eenen Koninck in my
nen toorne/ende wil v hem in myner grim-
micheydt/wech nemen.
12 De misdaet Ephraims is te samen ghe-
bonden/ende hare sonde is bewaert.
13 Want hen sal wee worden/gelijck als ee-
ner die daer baert:want het zijn onversich-
tighe kinderen:m † De tyt sal komen / dat
sy niet blyven en sullen / voor den jammer
der kinderen.
14 Doch ick wilse wt der Helle verlossen/eñ
van den doot bevryden:Doodt/ick wil v ee-
ne verghift zijn:n Helle/ick wil v eene pesti
lentie zijn:doch is de o † troost voor mynē
ooghen verborghen.
15 Want hy sal tusschē broederē vrucht bren-
gē:daer sal eē Oostenwint komen/de Hee-
re sal wt der woestijne daer op varen/eñ ha
ren p borne wt drooghen / ende hare adere
verdrooghen/de selve sal rooven den schat
alles kostelicken tuyghes.

Dat xiiij. Capittel.

1. Samaria sal ommekomen. 2. Israel
wort vermaent ter boete/ 5. so wiltse de Hee
re ghenadichlicken weder opnemen.

q Exo.14.2
r De Koninck Assur.
a Eenvoudigher herte schuddet ende beeft voor der verschrickelicker Afgoderye/die Jeroboam wtrichtede: noch ginck het voort/ eñ nam toe, gelijck dan alle Afgoderyen seer toenemen/ dat doch goeden vromen hertē/ een verschrickē is/ aen te sien.
b Als Achab met den synen.
c Esai 46.6. Ezech.16.17 Hosee 2.7.
d † An/ van welcken sy seggen/ ten menschē die offerē/ Dat men de Kalveren kusse.
e Daerom sullen sy zijn/ gelijck als de morgen wolcken/
e Sy seggē den valschē Godsdiensten groot dinck toe/ Ja achterwaerts spreeckt Hoseas.
f Exod 20.2 Esaie 43.10
g Deu.8.2.
h Deu.32.15
i Job 22.5.
k Dat ghy by dē den menschē hulp soecket/ ende niet by Gode.
l 1.Sa. 8.5. Acto 13.21.
m † An bedrouwe
n An. wōne gaert eñ ete fonteyne

a 2. Reg. 17. 6
b Of / ver- puluert.
* Cap. xiiij. Luc.
Iere. 18. 8. 11
Ezec. 18. 21. 33. 14.
c 1 Reg. 12. 28

1 Samaria sal a woest worden / want sy zijn haren God ongehoorsaem: sy sullē door het sweerdt vallen / ende hare jonghe Kinderen b versmettert / eñ hare swangere Vrouwen / verreten worden.
2 * Bekeeret v Israel / tot den Heere uwen God c want ghy zijt ghevallen om uwer misdaet wille.
3 Neemt dese woorden met v / eñ bekeert v tot den Heere / ende spreeckt tot hem: Vergeeft ons onse sondē eñ doet ons wel / so willen wy offeren de Ossen onser lippen.
4 Assur en sal ons niet helpen: wy en willē niet meer op Peerdē rijden / oock niet meer segghen tot den wercken onser handen: Ghy zijt onse God: maer laet de Weesen by v ghenade vinden.
5 So wil ick haer ouertredē weder heylē: geerne wil ickse lief hebben / dan sal hem mynen toorne van hen wenden.
6 Ick wil Israel gelijck als een dauw zijn / dat hy sal bloeyen als een Roose / ende syne wortelen sullen wtbreken als Libanon.

* Of, schentē of / meyen.

7 Eñ syne * tacken hen wtbreyden dat hy zy so schoon / als een Olyboom / ende sal sulcken goeden reucke geuen als Libanon.
8 Ende sullen weder onder syner schaduwe sitten: van koorne sullen sy hen generen / eñ bloeyen als eenen Wynstock: syne ghedachtenisse sal zijn als de Wijn aē Libanon

h † Anders / sal seggh n: Wat hebbe ick meer te doen ten Afgoden?
e † Anders / Cederboom
f Apoc. 15 3.
g Spr. 40. 14

9 Ephraim / h† wat sullē my voort aen de Afgoden? ick wil hen verhooren ende leyden: ick wil zijn als eenen groenenden e † Denne aen my salmen uwe vrucht vinden.
10 Wie is wijs / die dit versta: eñ kloeck / die dit mercke? f wāt de wegen des Heerē zijn recht g eñ de Rechtueerdigen wandelen daer inne: doch de Ouertreders vallen daer inne.

Eynde des Propheten. Hosee.

Argument.

Joel. Cap. 3.

Het schijnt dat Joel heeft ten tijde des Koninckx Ezechie gheprophetēert met Esaia / na de verderuinghe der thien Gheslachten. Hy vermaent het Rijcke Juda tot beteringe. Hy stelt den grouwelicken dach des Heeren voor Ooghen / ende vertoont de groote Ellende / de welcke sy nochtans konnen ontuliedē / ist dat sy hen bekeerē eñ beterē. Daer na beloeft hy goede blijde dinghen / handelende van de ghenade ende gauen der Gemeynte het welcke Petrus in de Handelinghen der Apostelen ghetrouwelick wtlegt.

De Propheet Joel.

Dat Eerste. Capittel.

1. Prophetēert de toekoemstige straffe ouer het Volck Israels / dat sy souden van den Assyriers / een na dē anderen verheeret ende wech geuoeret worden / 13. vermaent het Volck te Vasten ende bidden / 19. ende doetet een klaghe voor den Heere.

1 Dit is het woordt des Heeren / dat gheschiet is tot Joel dē sone Pethuel
2 Hooret dit ghy Oudtsten / ende mercket op / alle Inwooners / in den Lande / of een sulcx wel gheschiedt zy / by uwen tijden / of by uwer Vaders tijden.

3 Segget uwen Kinderen daer van / ende laet het uwe Kinders haren Kinderen seggen / ende de selue Kinderen, haren anderen Nakomelinghen.
4 Namelicken / wat de Rupsen ouerblijuen laten / a dat verslinden de Sprinckhanen / eñ wat de Sprinckhanen ouerblijuen laten / dat verslinden de Keuers / eñ wat de Keuers ouerblijuen laten / dat b † verslinden de Wormen.
5 Waket op ghy dronckene / ende weenet / ende huylet alle c Wijnsuypers om den Most / want hy is v voor uwen monde wech ghenomen.
6 Want een machtich Volck / ende dat sonder ghetal / trecket daer op in mijn Landt / d dat heeft Tanden als Leeuwen / ende Back tanden als Leeuwinnen.
7 e Dat selue verwoestet mijnē Wijnberch / ende strooyet mynen Vijghenboom af / schellet hem ende verwerpet hem / dat syne Tacken daer wit staen.
8 Huylet als een Jonckvrouwe / die eenen Sack aentreckt / om f haren Bruydegom.
9 Want Spijsoffer ende Dranckoffer / is van den huyse des Heeren henen wech / ende de Priesters / des Heeren Dienaers / treuren.
10 Het veldt is verwoestet / ende den Acker staet iammerlickē / het koorne is verdoruen / de Wijn staet iammerlicken / ende de Olye klaechlicken.
11 De Ackerlieden sien iammerlicken / ende de Wijngaerdeniers huylen / om de Tarwe ende de Gerste / dat van den Oogst op den Velde niets worden en kan.
12 So staet de Wijnstock oock iammerlickē / eñ de Vijgenboom klaechlicken daer toe de Granatenboomen / Palmboomen / Appelboomen / ende alle Boomen op den Velde / zijn verdorret: Want de vreuchde der Menschen / is een iammer ghewordden.
13 * Begordet v / eñ klaecht g ghy Priesters / huylet ghy Dienaers des Altaers: gaet henen in / eñ ligget in sacken / ghy Dienaers mijns Gods: want beyde het Spijsoffer ende Dranckoffer / is vanden huyse ws Gods henen wech.
14 h Heyliget een vastē roepet de Gemeynte te samen / versamelt de Oudtsten ende alle Inwooners des Landts / ten huyse des Heeren ws Gods, eñ schreyet tot dē Heere.
15 O wee dies daechs: i want de Dach des Heerē is na by, ende koemt als een verderf vanden Almachtigen.
16 So sal de spijse voor onsen Ooghen wech ghenomen worden / eñ vanden huyse onses Gods vreuchde ende heeren vrolickheydt.
17 Het zaedt is onder der Aerden verruylet / de Koornhuysen staen woest / de Schuerren veruallen / want het Koorne is verdoruen.
18 k O hoe suchtet het Vee / de Runders / sien klaechlicken / want sy hebben gheene Weyde / ende de Schapen versmachten.
19 Heere / v roepe ick aen: want het vyer heeft de Landouwen inder Woestyne, verbrandt, ende de vlamme heeft alle Boomen op den Acker aenghesteken.
20 Oock schreyen de wilde ghedierten tot v / l want de Waterbeken zijn wtghedrooget / ende het vyer heeft de Landouwen inder Woestijne verbrandt.

a Exod. 10. 12
Psal. 105 34
Sapi. 16. 9.
Apoc. 9. 3.
b † Anders / verslindet de meeldauwe.
c Esaie. 5 / 11 56 / 12.
d Deu. 32. 24
e Esai. 3. 13. 5 / 1.
Psal. 80. 14
f Hebr. den Man harer ieughet.
g Joel. 2. 17.
h Joel. 2. 15.
i Joel. 2. 1.
Iere. 30 7
Esaie. 13 6.
Amos. 5. 18.
Soph. 1. 14
k 1 Reg. 18. 5
l 1. Reg. 17. 7

Dat ij. Capittel.

1. Beschrijft wederom de grousaemheyt ende grootte der straffe ende iammers, so ouer haer gaen sal / 12. Troostetse / so sy hen hertgrondelicken / 15. met warachtigen leedtschap ende Ghebeden / tot den Heere.

Heere bekeeren/ hy wil hem harer ghena-
dichlicken met allerley segen aennemen/ 23
Tent eynde prophetiert hy vanden Rijcke
Christi. 28. en sendinge des Heylighē Geests.
1 Blaset met der Basuynen tot Zion/ roe-
a Zep.1.14/ pet op mynen heylighen Berghe/ bevet
Amos.5.18 alle Inwoonders inden Lande: a want
Esaie.13.6. de dach des Heeren koemt/ ende is na by.
Iere.30.7. 2 Een duyster dach/ een doncker dach/ een
wolckich dach/ een nevelich dach/ ghelijck
als hem de Morgenroode wtbreydet over
den Berghen/ namelicken een groot ende
machtich volck/ des ghelijcken te voren
niet gheweest en is/ ende voortaen niet
b† And. de meer zijn en sal/ b† tot eewigen tijdē voort
Iaren van ende voort.
geslachten 3 Voor hem henen gaet een verterende
tot ghe-
slachten. vyer/ ende achter hem eene bernende vlam
me: het Lant is voor hem als eenen Lusthof/
doch achter hem als een woeste wildernis-
se/ ende niemandt en sal hem ontgaen.
4 Sy zijn gestalt als Peerden/ ende rennē
als Ruyters.
5 Sy springhen daer henen boven op den
Bergen/ als de Wagenen bolderen/ ende
als eene vlamme blakert int stroo/ als een
Machtich volc/ dat ten strijde gerustet is.
6 De Volcken sullen hen voor hem ontset
ten: aller aengesichten zijn so bleeck/ als de
potten.
7 Sy sullen loopen gelijck als de Reusen/
ende de mueren beklimmē/ als de krijgers/
een yeghelijck sal stracks voor hem daer
c Of/ vertoe- henen trecken/ ende niet c suymen.
ven. 8 Niemant en sal d† den anderen verhin-
d† Anders/ derē/ maer een yegelijc sal in syner ordenin
synen broe- ge henen trecken/ ende sullen door de wa-
der verhin- penen breken/ ende niet verwondet wordē
deren. 9 Sy sullen inder Stadt rondtomme rijdē
op der mueren loopen/ ende in de huysen
klimmen/ ende ghelijck als een dief/ door
de vensteren daer henen in breken.
e Esaie.13.10 10 e Voor hem sittert het Lant/ ende den
Ezec.32.7. Hemel bevet: g de Sonne ende Mane wor-
Mat.24.29 den duyster/ ende de Sterren verhouden
Mar.13.24 haren schijn.
Luc.21.25. 11 Want de Heere sal synē Donder/ voor sy-
f Of schudt/ nen Heyre laten henen gaen: want zijn
bavert. Heyr is gāsch groot ende machtich/ welc-
g Ioel.3.15. ke zijn bevel sal wt richten/ h wāt de dach
h Iere.30.7 des Heeren is groot/ ende seer verschricke-
Amos.5.18 lijck/ wie kan hem verdraghen?
Zephā.1.14 12 So spreect nu de Heere: i Bekeeret v tot
i Deu.4.29. my van gantscher herten/ met vasten/ met
ende.30.1 weenen/ ende met leedt draghen.
13 Verscheuret uwe herten/ ende niet uwe
kleederen/ ende bekeeret v tot den Heere
k Psal.86.5 uwen God: k want hy is genadich/ barm-
Ione.4.2. hertich/ ghedueldich/ ende van grooter goe-
dertierenheyt/ ende de straffe rouwet hem
in korten.
l Ioan.3.9. 14 l Wie weet/ het mach hem wederomme
berouwen/ ende eenen segen na hem latē/
te offeren Spijsoffer ende Dranckoffer/ dē
Heere uwen God.
m Ioel.1.14 15 m Blaset met Basuynē te Zion/ heyliget
een vasten/ roept de Ghemeynte te samen/
16 Versamelt het volck/ heyliget de Gemeyn-
te/ versamelt de Oudesten/ brenget de ionge
n 1.Cor.7.5. kinderen ende de sooch kinderen te hoope/
Tobie.8.4. n de Bruydegom gae wt syner kameren/
o† Anders. ende de Bruydt wt haren o† sale.
ghemake.
17 Laet de Priesters/ des Heeren Dienaers
p† And. der weenen tusschē p† den Voorhuyse ende Al-
Halle. tare/ ende seggen: Heere/ verschoonet v
q Deu.32.37 volck/ ende en laet v Erfdeel niet te schan-
Psal.42.4. den worden/ dat de Heydenen over haer
ende.79.10. heerschen: waerom wildy onder de Volckē
ende.115.2. laten seggen: q Waer is nu haer God?

18 So sal dan de Heere om zijn landt yverē/
ende zijn Volck verschoonen.
19 Ende de Heere sal antwoorden/ ende tot
synē volcke seggen: Siet ick wil v Koorns/
Mosts/ ende Olye de volheyt schicken/ dat
ghy ghenoech daer aen hebben sullet/ ende
en wil v niet meer onder de Heydenē n latē
te schanden worden.
20 Ende ick wil r dien van Noorden verre r Senache-
van v wech drijven/ ende hem in een dorre rib.
ende woest Lant verstooten/ namelickē zijn
aengesichte henen na der Zee tegen Oostē
ende zijn eynde henen na de wterste Zee toe
hy sal verrimpelen ende stincken/ want hy
heeft groote dinghen ghedaen.
21 Vreest v niet/ ghy lieve Lant/ maer weest
vrolick/ ende hebbet eenen goeden moet/
want de Heere kan oock groote dinghen
doen.
22 Vreest v niet ghy gedierten op den velde s Levit.26.4
want de wooningen in der Woestijne sullē Deut.11.14
groenen/ ende de Boomen hare Vruchten ende.28.12
brengen ende de Vijgeboomen ende Wijn- t Ebra/ In
stocken sullen oock draghen. primo.
23 Ende ghy kinderen Zion/ verhenghet v/ Quod de
ende weest vrolick inden Heere uwen God/ primo Mē
die v eenen Leeraer ter gerechticheyt geeft/ se Rabini in
s ende v hier af sendet vroeghen reghen en- telligunt:
de spaden reghen t als te voren. sed hoc nihil
24 Dat de Schueren vol koorens/ ende de est: Want
Wijnperssen overvloedicheyt van Moste vroegenre-
ende Olye hebben sullen. gen/ ende
25 En ick wil v de Iarē weder geven/ welcke spadē regē/
de Sprinckhanē Kevers/ Wormē/ en Rup- en vallen
sen/ (die mijn groote Heyr waren/ dat ick on- niet in ee-
der v schickede/) ghegheten hebben. ner/ ick ghe-
26 Dat ghy te eten ghenoech hebben sullet/ swijghe/ in-
ende den Name des Heeren uws Gods prij- der eerster
sen/ die wonder onder v lieden gedaen heeft/ Maent. Hy
ende mijn Volck en sal niet meer te schan- wil segghen
den worden. also: Tot
27 Ende ghy lieden sult het gewaer worden/ dat Chris-
dat ick midden onder Israel zy/ ende dat ick tus koemt/
de Heere uwe God zy ende niemandt meer/ sal by v blij-
ende mijn volck en sal niet meer te schandē ven/ de pre-
worden. dike ende
28 u Ende na desen/ wil ick mynē Geest wt- doeder/ Ut-
gieten over alle vleesch/ ende uwe soons en cumque re-
dochteren sullen prophetieren/ uwe Oudsten gnnen. Dat
sullen droomen hebben/ ende uwe Ionghe- is De Lee-
linghen sullen ghesichten sien. raer der ge-
29 Ooch wil ick ter seluer tijdt/ beyde over rechticheyt
Knechten ende Maeghden/ mynen Gheest ende de
wtghieten. vruchten
30 Ende wil Wonderteeckenen gevē in den des Lants/
Hemel ende op Aerden: namelickē Bloet/ als het ten
Vyer/ ende Roockdamp. eersten ende
31 x De Sonne sal in duysternisse/ ende de voormaels
Mane in bloedt verandert worden/ eer de ghescheidt
groote ende verschrickeliche dach des Hee- is/ etc.
ren koemt. u Nu 11.29
32 Ende het sal ghescheiden/ y wie den Na- Esaie.44.3
me des Heeren aenroepen sal/ die sal verlos- Ezech.36.27
set worden: want op den Berghe Zion/ Actu.2.17.
ende te Ierusalem sal eene verlossinge zijn So sal het
als de Heere toe ghesept heeft/ oock by den Levitische
anderen overghebleuenen die de Heere roe- Priesterdō
pen sal. wt zijn/ wā-
neer aller-

Dat iij. Capittel. ley statē sul-
1. De Heere wil zijn verstroyet volck len ten Pre-
weder te hoope/ brengen/ 16. met wōder va- dicampte
ren seghen ende genade in syner Kercken komen.
onderhouden/ 2. ende de vyanden diese ve- x Ioel 2.10
ledighet hebben/ voor den Gerichte voorde- ende/3.15.
ren ende straffen. Mat.24.29
1 Want siet inden daghen/ ende ter seluer Luce.21.25.
tijdt/ wanneer ick de ghevanckenisse y Ro.10.13
Iuda ende Ierusalem wenden sal. Acto.2.21
So wil

2 So wil ick oock alle Heydenen te samen
brenghen / ende wilse henen af inden Dale
Josaphat voeren ende wil met hen aldaer

a Mercket/ dz alle straffen ende gerichten Gods/ ouer de boosen/ om der vromẽ wille geschiet: also oock het Jonckste gherichte.

rechten/ a van weghen mijns volckx/ ende
mijns Erfdeels Israels dat sy onder de
Heydenen verstroyet/ ẽ hen in mijn Lande
ghedeylet/

3 Ende het lott omme mijn Volck geworpẽ
hebbẽ: ẽ hebben de Jongen voor spijse gegheuen/
ende de Maechdekens b voor wijn
verkocht, ende verdroncken.

b Oz is/ verachtelick ẽ smaetlicken verkocht.

4 c Ende ghy van Tyr ende Zidon/ ende alle
Landtpalen der Philisteen wat hebbet ghy
met myste doen? willet ghy met my poehen?
Welaẽ/ pochet ghy met my/ so wil ick het v
haestelicken ende in korten weder vergeldẽ
op uwen kop.

c Eze. 26. 1. ende 27. 26. ende 28. 22. Amos. 1. 9.

5 Ghy die mijn siluer ende gout/ ende mijne
schoone kleynodien genomen / ende in uwe
Kercken ghebracht hebbet/

6 Daer toe oock de kinderen Juda/ ẽ de kinderen
Jerusalẽs/ vercocht hebbet dẽ Griecken/
op dat ghyse Ja verre van haren Lantpalen
brachtet/

7 Siet/ ick wilse verwecken vander plaetse
daer ghyse henen vercocht hebbet / d ende
wil het v verghelden op uwen kop.

d Jer. 50. 15 Obad. 15.

8 Ende wil uwe sonen ẽ dochteren wederom
vercoopen/ door de kinderen Juda/ die
sullense dan in Rijck Arabia / eenen volcke
in verren Landen verkoopẽ/ want de Heere
heeft het ghesproken.

9 Roepet dit wt onder dẽ Heydenẽ/ heylicht
eenen strijdt/ verwecket de Stercken/ latet
hiertoe komen/ ende henen op trecken/ alle
Krijchslieden.

e Esaie. 2. 4. Mich. 4. 3. * Of/ ploech ysteren

10 e Maket van uwen * ploechscheerẽ sweerden/
ẽ van uwen sickelen/ spiessen/ de swacke
spreke: Ick ben sterck.

11 Rottet v te hoope/ ẽ comt herwaerts alle
Heydenen omme ende omme / ende versamelt
v: aldaer sal de Heere uwe Stercken
neder legghen.

f Mat. 25. 31

12 De Heydenen sullen hen opmaken/ ẽ opwaerts
komen ten Dale Josaphat: f want
aldaer wil ick sitten/ te richten alle Heydenẽ
omme ende omme.

g Apo. 14. 15 h Mat. 13. 39

13 g Slaet met den Sickelen aen/ h want dẽ
Oogst is rype: comt nederwaerts/ want de
Wijnpersse is vol ende sy loopt ouer/ want
hare boosheyt is groot.

i Ander. bestemmeden of ghedeylden dale.

14 Daer sullen hier ẽ daer hoopen volcx zijn
inden i dale des Oordeels: want des Heeren
dach is na by/ inden dale des Oordeels

k Joel 2. 10. 31 Esai. 13. 10.

15 k De Sonne ende Mane sullen verduysteren/
ende de Sterren sullen haren schijn
verhouden.

l Jere 25. 30 Amos. 1. 2. * vastigheyt stercke m Psa. 9. 12 ende 76. 3. Esaie. 8. 10.

16 l Ende de Heere sal wt Zion brullen/ ende
wt Jerusalem syne stemme hooren laten/
dat beyde hemel ende Aerde beuen sal: daer
entegen de Heere sal synen volcke een toevlucht
zijn/ ende eene * Veste den kinderen
Israels.

n Esai. 52. 2 Apoc. 21. 10 o Amo. 9. 13 p Joa. 7. 38. Ezech. 47. 2. Zacha. 13. 1. ende 14. 8.

17 Ende ghy sullet ghewaer worden/ dat ick
de Heere uwe God/ te m Zion op mijnẽ heyligen
Berge woone/ n als dan sal Jerusalẽ
heylich zijn/ ende niemandt vreemdes meer
door haer wandelen.

18 o Ter seluer tijt/ sullen de Bergen van soeten
wijne druppen/ ẽ de cleyne Bergen vã
melck vlieten/ ẽ alle Beken in Juda sullẽ
vol waters gaen: p ende daer sal een fonteyne
van den huyse des Heeren wtgaẽ/
die sal den stroom Sittim wateren.

q Jer. 46. 2. r Jere. 49. 7 s Dat is/ moetwilliger onbillicheyt. t Pron. 6. 17 2. Reg. 21. 16 Ezech. 22. 12

19 q Doch Egypten sal woest worden/ r ẽ Edom
eene woeste wildernisse/ om des s wreuels
wille aen den kinderen Juda begaen t
dat sy onschuldich bloedt in haren Lande
vergoten hebben.

20 Doch Juda sal eewichlick bewoonet worden/
ende Jerusalem u voort ende voort.

u Ander. vã geslachte tot gheslachte. x 4. Esd. 15. 9 Luce. 18. 7. Apoc 6. 10. ende 19. 2. y Apoc. 21. 3 Amos. Cap 9.

21 x Eñ ick wil haer bloet niet onghewroken
laten/ y ende de Heere sal woonen te Zion.

Eynde des Propheets
Joel.

Argument.

AMos en was noch Propheet/ noch gheen
sone der Propheten, dat is/ hy en was niet
ghelcert in goede letterkonsten/ maer was
ongeleert ẽ een Lantman/ hoe wel nochtans
in het spreken was hy genoech net/ geweldich
ende kort. Hy predickt den thien Gheslachten
hen beteringhe verkondighende gelyck de andere
Propheten. Daer na scherpt hy zijn tonge
teghen sommige Natien/ ende verkondicht
hen grouwelicke oordeelen, die ouer hen soudẽ
gesonden worden, door de rechtueerdige straffe
Gods/ ende om de sonden der menschen. Hy
vertoont hem bitterlick teghen de Religie ẽ
onderhoudinghe der gener die Jeroboam navolchden/
ende teghen den wercken ende soetsang
der Priesteren. Hy propheteert oock van
den roepinghe der Heydenen. Hy was
ten tijde doe Jeroboam in Israel
regneerde/ ende doe
Ozias ouer Juda ende
Jerusalem
regneerde.

De Propheet Amos.

Dat Eerste Capittel.

1. Tijdt/ leuen ende Prophetcringhe Amos/ teghen Israel, 3 Damasco/ 6. Gasa. 9. Tyro. 11. Edom/ 13. ende Ammon.

1
Dit is het/ dat Amos/ die
onder den Herderen tot
Thekoa was / ghesien/
heeft: ouer Israel ter tijt
a Vsia des Conincx Juda/
ende b Jeroboam des
soons Joas, des Coninex
Israels/ c twee Jaer voor
dẽ der Aerdbeuinghe/

a 2. Re. 15. 1 b 2. Reg 14. 16. c Zac. 14. 5. d Ander. des oproers/ Aerdbeuinghe.

2 Eñ sprack: e De Heere sal wt Sion brullẽ/
ende syne stemme wt Jerusalem hooren laten
dat de Landouwen der Herderen iammerlicken
staen sullen/ ende de Charmel bouen
verdorren sal.

e Jere. 25. 30 Joel. 3. 16.

3 So spreect de Heere: Om drye of vier lasteren
wille f Damasci/ wil ick harer niet verschoonen/
daerom dat sy Gilead met ysteren
tacken ghedorschet hebben:

Damascus f Esa. 17. 1. Jer. 49. 23.

4 Maer ick wil een vyer senden in het huys
Hasael, dat sal de Palleysen Benhadad verteeren.

5 Ende ick wil de grendelẽ te Damasco verbreken/
ende de Inwooners op den velde
Auen/ met tsamẽ dien/ die dẽ Scepter hout/
wt den Lusthuyse wt roepen / dat het volck
in Syria sal in Kir wech ghevoert worden/
spreeckt de Heere.

6 So spreect de Heere: Om drye ende vier
lasteren wille Gasa / wil ick harer niet ververschoonen/
daeromme/ dat sy de geuangenen/
noch verder gheuanghen/ ẽ uit Lande
Edom verdreuen hebben.

Gasa. Zach. 9. 5

7 Maer ick wil een vyer in de Mueren tot
Gasa senden/ dat sal hare Palleysen verteeren.

8 Ende wil de Inwooners te Asdod / met
tsamen dien/ die den Scepter houdt / wt

Askalon wtroepen/ende mijne handt tegen
Akron keeren/dat ommekomen sal/ wat
van den Philist een noch ouergebleuen is/
spreeckt de Heere Heere.
9 So spreect de Heere: Om dryer ende vier
lasteren wille der Stadt h Tor/en wil ick
haerer niet verschoonen daerom/dat sy de
i † gheuanghenen/wder int Lande Edom
verdreuen hebbẽ/ende niet gedacht/ k aen
het Verbondt der broederen.
10 Maer ick wil eẽ vyer in de Muerẽ te Tor
senden dat sal hare Pallepsen verteeren.
11 So spreeckt de Heere: Om dryer eñ vier
lasteren wille l Edom/en wil ick spner niet
verschoonen/daerom/ m dat hy spnen broe
der met den sweerde veruolget heeft/ ende
dat hy n † hare swanghere omgebracht/
ende altoos verscheurt in spnen toorne/ eñ
spne grimmichept eewich houdt.
12 Maer ick wil een vyer sendẽ na Theman/
dat sal de Pallepsen tot Bazra verteeren.
13 Soo spreeckt de Heere: Om dryer ende
vier lasteren wille der kinderen o Ammon/
wil ick haerer niet verschoonẽ/daerom dat
sy de swanghere vrouwen in Gilead / ver-
scheurt hebben/ op dat sy haer palen wy-
der maeckeden.
14 Maer ick wil een vyer aensteken inden
mueren Rabba/dat sal hare pallepsen ver-
teeren/wanneermen roepen sal/ter tijt des
strydes ende wanneer het Weder komen
sal/ter tydt des stormos.
15 So sal dan haer Koninck met tsamen sy
nen Vorsten/gheuanckelick wech ghevoe-
ret worden/spreeckt de Heere.

Tyrus.
h Joel 3.4.
i † An. Edo
miters/die
so gantsch
verdreuen
waren noch
meer gedrõ-
gen hebbẽ.
k 1 Re.5.12.
Edom.
l Jer.49..7.
Obad.1.
m Ge.27.41
n † An. spne
baermhertic-
hept tegen
hem ver-
derft.
Ammon.
o Jere.49.1
Ezec.21.28.
25/1.

Dat ij. Capittel.

1. Achteruolghet van Moab/ 4. ende
Juda/ 6. den Israel/(dien hy anders by
na inden gantschen Volcke voortneemt/)
setert hy spne sonden/ 9. ondanckbaerhept,
13. ende straffe, wat voor der ooghen.

1 So spreeckt de Heere: Om dryer ende vier
lasteren wille a Moabs / wil ick haerer
niet verschoonen/daerom dat sy het ge
beente des Koninck te Edom / tot asschen
verbrandt hebben.
2 Maer ick wil een vyer senden in Moab
dat sal de Pallepsen te Kirioth verteeren:
ende Moab sal steruen in rumoere / ende
gheschrep ende Basupnen geklanghe.
3 Ende ick wil den Richter onder hen wt-
roepen/ende alle haere Vorsten met tsamẽ
hem verworghen spreeckt de Heere.
4 So spreeckt de Heere: Om dryer ende
vyer lasterẽ wille Juda/ wil ick spner niet
verschoonen/ b daerom/dat sy des Heeren
Wet verachten/ende spne Rechten niet en
houden/ende laten hen hare leugenen ver-
lepden/ welcker hare Vaderen nagheuol-
ghet hebben.
5 Maer ick wil een vyer in Juda senden/
dat sal de Pallepsen te Jerusalem verteerẽ
6 Soo spreeckt de Heere: Om dryer ende
vier lasteren wille Israels / wil ick haerer
niet verschoonen/daerom/dat sy de Recht
veerdighen voor gelt/ende de Armen voor
een paer d schoon verkoopen.
7 Sy treden den kop der Armẽ indẽ drecki/
eñ verhinderẽ den wech der ellendighen e al
lenthaluen: de sone ende vader slapen by
eener Deerne/daermede sy mynen Heyli-
ghen Name ontheylighen.
8 Ende by allen Altaren stemmen sy van
den verpandeden kleederen/ende drincken
Wijn in haerer Goden hupse/van den f ge-
boeteden.
9 g Nu hebbe ick Ja den Amoritẽ voor hẽ
henen verdelghet/h die so hooch was als

Moab.
a Esai 15.1.
16.1.
Jere. 48.1.
Ezec.25.8.
Juda.
b Mic.1.9.
c Dat is/
Afgoderhe
ende val-
sche leere.
d De God-
loose en ga-
uen om alle
Kerckheerẽ
ende Pas-
toors niet
een oudt
paer schoẽ.
e Of alom-
me ouer al-
f Of/ breuc-
ken.
g Nu/21.24
h e.2. 33ut
Nu.13.23.

de Cederen/ende spne macht als de Eycke:
ende ick verdelchde bouen spne vrucht / en-
de onder spne wortelen.
10 i Ooch hebbe ick v wt Egyptenlandt ge-
uoeret/ende veertich Jaer lanck in der Woe
stijne ghelepdet / dat ghy der Amoriters
Landt besatet.
11 Ende hebbe uwen kinderen Prophetẽ op
gewecket/ende Nazareen wt uwen Jonghe
lingen: Is het also niet/ ghy kinderen Isra
els/spreeckt de Heere?
12 k So geuet ghy dẽ Nazarẽ wijn te drinc
ken ende, l ghebiedet den Propheeten/ende
spreeckt: Ghy en sullet niet m prophetereen.
13 Siet ick wil het onder v kirren makẽ ge-
lijck als een waghen vol n garuen kirret.
14 Dat die die snelle is/ niet en sal ontulie-
den:noch de stercke wat vermenghen / ende
de machtighe niet en sal zijn leuen verlossen
konnen.
15 Ende de Boghenschutters en sullen niet
bestaen/ende die snelle loopẽ kan/ en sal niet
ontloopen: ende die daer rydt/ en sal zijn le-
uen niet verlossen.
16 Ende die onder den stercken/de aller ma-
nachtichste is sal naeckt ontulieden moe-
ten te dier tydt spreeckt de Heere.

i Exo 14.21
Deute 8
k Num 6.
l Jere.11.21.
Amos 7.12
Esai 30.10.
m Dat is/
Prophetie-
schee wyse
leeren pre-
dicken.
n Of schoo
uen

Dat iij. Capittel.

Hoewel God Israel billicken straffet/ 3.
so waerschouwet hyse dannoch te vorẽ daer
van/door spne Propheten/ 9. ende roepet
daertoe vreemde volcken/sy sullen spner ge-
richte rechtichept sien.

1 Hooret / wat de Heere met v spreeckt/
ghy kinderen Israels / namelicken/
met allen gheslachten / die ick wt
Egyptenlande ghelepdet hebbe / ende
sprack:
2 a Van allen geslachten op Aerden hebbe
ick allene v b † aengenomẽ: daerom wil ick
v oock te hups soeckẽ/in alle uwer misdaet.
3 Konnen oock twee te samen wandelen/ sy
en zijn dan eens onder malkanderen?
4 c Brullet oock eẽ Leeuwe in den Woude/
wanneer hy ghenen roof en heeft: schrepet
oock een ionck Leeuwe wt spner hupien/hy
en hebbe dan wat gheuanghen:
5 Valt oock eẽ Vogel int strick op der Aer-
dẽ daer geẽ Vinckenuanger en is? Neemt-
men oock het strick op van der Aerden/dat
noch niets gheuanghen en heeft?
6 Blasetmen oock de Basupnen in eener
Stadt/dat hem het volck daer niet voor
ontsettet? d Is daer oock een ongeluck in-
der Stadt/dat de Heere niet en doe?
7 Want de Heere e l Heere en doet niets/hy
openbaert dan spne hepmelickhepdt / den
Propheten spnen knechten.
8 De Leeuwe brullet / wie en soude niet
vreesen? de Heere Heere spreeckt: Wie en
soude niet propheteren?
9 Verkondicht indẽ Pallepsẽ te Asdod/en
de indẽ Pallepsen inden Lande Egypti / eñ
spreeckt: Versamelt v op de Berghen Sa-
marie ende siet toe / welck groot onrechte
ende iammergeschrep/dat daer in is.
10 f Sy en achten geenes rechts/spreeckt de
Heere/maer versamelen schatten met g wre-
uele ende roove in haren Pallepsen.
11 Daerom spreect de Heere Heere also: Mẽ
sal het lant ringswyse om henen beleggẽ/
ende v van uwer macht onderwaerts ruc-
ken ende uwe h † hupsen plonderen.
12 So spreect de Heere: Gelijck als een Her-
der/den Leeuwen twee knyen/ofte een oor-
lapken wt den monde ruckt: also sullen de
kinderẽ Israels daer wt geruckt wordẽ/ die
te Samaria woonen / ende hebben inden

a Deu.4.20
b † And ge
kent:
c Job 6.5.
Dat is/ ick
moet wel
predicken/
God heet/
het my/ eñ
ghy zijt de
oorsake/
met uwen
boosen we-
sen.
d Tren.3.37
Syr 11.5.
e l An. God
f Jer 5.26.
g Dat is/
onbillic-
hept/ ghe-
weldighen
onrechte.
h † An pal-
lepsen
i † And.
schenckelẽ.

hoecke

hoecke een k Bedde ende te Damasco ee-
ne sponde.
13 l Hoort ende betuyget inden huyse Jacobs/
spreect de Heere Heere/ de God m† Zebaoth
14 Want te dier tijdt/ wanneer ick de sonden
Israels te huys soecken sal/ wil ick de Alta-
ren te BethEl te huys soecken/ ende de hoor-
nen des Altaers afbreken/ dat sy ter Aerden
vallen sullen.
15 Ende wil beyde dat Winterhuys ende So-
merhuys slaen/ ende de n Elpenbeenen huy-
sen sullen ondergaen/ ende vele huysen verdor-
uen worden/ spreeckt de Heere.

Dat iiij. Capittel.

1. Verkondet den Geweldigen ende Ty-
rannischen inden Lande hare straffe. 4. Ver-
maenise/ dewijle dat sy om harer Afgoderije
wille/ vele ende menichuuldichlicken vandẽ
Heere ghestraffet/ ende doch niet ghebetert
en zijn/ 12. dat sy hen noch bekeeren/ eer de
Heere met syner straffe voortuare.

1 HOoret dit woort ghy vette Koeyen/ ghi
die op den Berghe Samaria zijt/ ende
den nootdruftighen onrecht doet/ ende
ondertredet de Armen/ ende spreect tot u-
wen heeren: Brenget ons herwaerts/ latet
ons suppen.
2 De Heere a† Heere heeft gesworẽ/ by syner
Heylicheyt: Siet/ de tijt comt ouer v/ datmẽ
v sal wtrucken met anghelen/ ende uwe naco-
melinghen met vischhaken.
3 Ende sullet door de reten daer wt gaen/
een yeghelick voor hem wech/ ende na b
Hermon wech ghewoꝛpen worden/ spreeckt
de Heere.
4 Ja/ comt herwaerts tot c BethEl/ ende be-
drijft sonden/ ende tot d Gilgal/ dat ghi der
sonden vele maeckt/ ende brenget uwe Of-
feren des Morgens/ ende uwe Tiendẽ des
derden daechs.
5 Ende roocket vanden Suerdeeghe ten Danc
offer/ ende predicket van Vrijwilligen Offer/
ende verkondicht het: want so hebbet ghy
het gheerne/ ghy kinderen Israels/ spreeckt
de Heere Heere.
6 Daerom hebbe ick v oock in alle uwe ste-
den/ e ruststame tanden ghegeuen/ ende ge-
breck aen den broode/ aen alle uwe plaetsẽ:
noch en bekeerdet ghy v nu tot my/ spreeckt
de Heere.
7 f Oock hebbe ick dẽ regen onder v verhou-
den/ tot dat het noch drij Maenden waren
tot dẽ Oogste toe/ ende ick liet op de eene stadt
regenen/ ende op de andere stadt en liet ick
niet regenen: den eenen Acker wert berege-
net/ ende den anderen Acker die niet bere-
ghent wert/ verdoꝛrede.
8 Ende twee † drij stedẽ/ togen tot eener stadt/
op dat sy water drincken mochten/ ende en
kondens niet ghenoech vinden/ noch en be-
keerdet ghy v niet tot my spreect de Heere.
9 g Ick plaghde v met dorrer tijt/ ende met
brandtkoorne/ so aten oock de Rupsen op/
alles wat in uwen Houen Wijnbergen/ Vij-
ghenboomen ende Olyboomen wies: noch
en bekeerdet ghy v niet tot my/ spreeckt de
Heere.
10 Ick sont Pestilentie onder v/ gelijckerwijs
h als in Egyptẽ: ick doodde uwe ionge Mã-
schap door het sweert: ende liet uwe Peer-
den gheuanckelick wech voeren: ick liet den
stanck van uwen Heyrlegher in uwe neusen
gaen: noch en bekeerdet ghy v niet tot my/
spreeckt de Heere.
11 Ick keerde sõmige onder v omme/ als i
God Sodom ende Gomorra ommekeerde/
dat ghy waret als eenen brant/ die wt den
vyere getruckẽ wort: noch en bekeerdet ghy
v niet tot my spreeckt de Heere.
12 Daerõ wil ick v k voortaen also doen/ Is-
rael: dewijle ick v dan also doen wil/ so schic-
ket v Israel/ ende l ontmoetet uwen God.
13 Want siet/ hy is het die de Berghen ma-
ket/ m den wint scheppet/ ende doet dẽ men-
sche condt/ wat hy spreken sal: hy maket de
Morghenroode/ ende de duysternisse/ hy
gaet op den Hoochten der Aerdẽ/ n Hy heet/
Heere God Zebaoth.

Dat v. Capittel.

1. Een weeklaghe/ 4. met vermaninghe
ter boete/ 10. dier sy hen wt hare der Pro-
pheten/ 11. ende wt vertwijfelder boosheyt/
die sy aen de armen/ rechtueerdighen ende
ontschuldighen begaen/ niet aen en nemen/
14. ende willen hen ghelijckewel sonder alle
vromicheydt/ Gods roemen/ 16. settet hen
onder ooghen/ de eysllickheyt des daechs
des Heeren 18. met tsamen der verdoemlic-
ken onbesinthcydt dier/ die den seluen be-
gheeren ende beklagen/ 21. ende eysche
recht ende gherechticheydt/ voor wterlick
vyeren ende offeren.

1 HOoret ghy vanden huyse Israels/ dit
woordt/ want ick moet dit klaechliedt
ouer v maken.
2 De Jonckurouwe Israel is geuallen dat
sy niet weder opstaen en sal: sy is ter Aerdẽ
gestooten/ ende daer en is niemant die haer
ophelpe
3 Want so spreect de Heere God: De stadt/
daer duysent wtgaen/ sal slechs hondert o-
uer behouden/ ende daer hondert wtgaen/
sal slechs tiene ouer behouden/ in dẽ huyse
Israels.
4 Daerom so spreect de Heere tot den huyse
Israels: Soecket my so sullet ghy leuen.
5 Soecket niet a BethEl/ ende en comt niet
te Gilgal/ ende en gaet niet na Berseba:
want b Gilgal sal gheuanckelick wech ghe-
uoert worden/ ende BethEl sal BethAuen
worden.
6 c Soecket dẽ Heere/ so sullet ghy leuen/ op
dat daer niet een vyer in dẽ huyse Josephs
de ouerhandt neme/ dat daer verteere/ en-
de het niemandt wtblusschen en conne te
BethEl.
7 Ghy die het recht in alssen verandert/ ende
de gherechticheyt ter Aerden stootet.
8 d Hy maket het e Seuengesteernte/ ende O-
rion: die van der duysternisse den morghen/
ende van den dage de duyster nacht maket:
f die den water in der Zee roepet/ ende giet
het op den Aerdbodem/ hy heet Heere/
9 Die ouer den Stercken een verstooringe
aenrichtet/ ende brenghet een verstooringe
ouer de vaste stadt/
10 Doch sy zijn dien g gram/ die se inder poort
te straffet/ ende hebben dien voor eenẽ grou-
wel/ die daer heylsaem leert.
11 Daerom/ dewijle ghy dẽ armen onderdruc-
ket/ ende nemet het koorne by grooten lastẽ
van hen/ h so en sullet ghy in den huysẽ niet
woonen/ die ghy van ghehouwen steenen
ghebouwet/ ende den wijn niet drincken/
dien ghy inden schõnen wijnbergen gheplan-
tet hebbet.
12 Want ick weet uwe ouertredinge/ dier ve-
le is/ ende uwe sonden/ die daer sterck zijn: hoe
ghy de rechtueerdigen dringhet ende bloet
gheldt nemet/ i ende de armen inder poorte
onderdrucket.
13 Daerõ moet de cloecke ter seluer tijt/ k swij-
ghen/ l want het is een boose tijdt.
14 Soecket het goede/ ende niet het boose/ op
dat ghy

k Bedde ende Leger/ heete Kercken ende Altaren.
Esa. 57. daer sy hoererije/ dat is/ Afgoderije op bedriuen: ende wil seggen: Sy dienẽ dẽ Afgoden te Damasco/ ende inden hoecke ofte winckel/ dat is/ tot Dan oft BethEl.
l 2. Re. 16. 57
m† And. der Heyrscharen
n Of/ Vooreen.
Koeyen/ ende hare heerẽ/ zijn de Afgodischen/ met haren Afgoden/ daer sy van rijcke worden.
a† An. God
b Is velich te de Berch Amanus/ op ghene zijn voor de welcken is Israel in Asspiren wech gheuoert.
c Josu. 16. 13
1. Reg. 12. 29
Hosee. 4. 15.
d Hose. 9. 15.
12. 11.
e Dat is/ Reyne ontschuldighe tanden/ die den broode gheen leedt en doen. Gebrec aen regen ende water.
f Deu. 11. 14
28. 12.
Jerem. 14. 3.
Joel. 2. 23.
† An. of drij
Dorre tijt. Brandtkoorne. Rupsen.
g Hag. 2. 18.
Pestilentie. Sweerdt.
h Exo. 9. 3.
i Gen. 19. 32

k Ick wil oock voortaen met plagẽ: daerom doet boete/ dat raede/ ick ter het aengaet.
l † An. bereghenet
m Jer. 10. 13
15/16.
n Esa. 48. 2.
51/15.
54/5.
Jere. 31. 35.
46/18.
48/15.
a 1. Re. 12. 29
b Amo. 4. 4
Hosee. 9. 15.
12. 11.
c Esa. 55. 6.
Sepha. 2. 3
d Job. 9. 9.
e Die Plei des ghenoemt worden
f Amos. 9. 6
g Of grimmich/ hatich/
h Deu. 28. 30
Zepha. 1. 13
i Exo. 23. 6.
Mich. 2. 2.
3. 11.
k Men derf niet preken/ het en wil niemant hooren noch lyden.
l Mich. 2. 3

dat ghy leuen meughet: so sal de Heere/ de
God Zebaoth by v zijn/ gelijc ghy roemet.
15 m Hatet het boose/ ende hebbet lief het
goede/ n bestellet het recht in der poorte/
so sal de Heere de God Zebaoth/ den ouer
gheblieuenen in Joseph/ genadich zijn.
16 Daerom so spreect de Heere de God Ze-
baoth de Heere: Daer sal in allen wijcken
weeclage zijn/ en op alle straten salmen seg-
gen: O wee, O wee/ en men sal den Acker-
man ten trueren roepen, ende ter weecla-
ghe/ wie daer slechts weenen can.
17 In allen Wijnbergen sal weeclage zijn/
want ick wil onder v o omme gaen/ spreect
de Heere.
18 p Wee dien/ die des Heeren dach begee-
ren: wat sal hy v? want des Heeren dach/
is een duysternisse/ ende niet een licht.
19 Ghelijck als wanneer yemant voor den
Leeuwe vlode, ende een Beyre ontmoetede
hem: en wanneer als yemandt in een huys
quame ende leunede hem met der hant aen
de wandt/ ende eene Slange stake hem.
20 Want des Heeren dach sal Ja duyster/
en niet licht zijn: doncker/ en niet q heller.
21 r Ick ben uwen Vyerdaghen s gram/ en
verachtse, ende en can niet t riecken in u-
wer Versamelinghe.
22 En wanneer ghy my alreede Brandtof-
fer ende Spijsoffer offeret/ so en hebbe ick
doch geen welgeuallen daer aen, so en mach
ick oock uwe vette Dancofferen niet aensien.
23 Doet slechts het blaeren uwer Liederen/
van my wech: want ick mach v Psalterspel
niet hooren.
24 Doch het recht sal geopenbaert worden/
als water, en de gherechticheyt, als eenen
stercken stroom.
25 u Hebbet ghy vanden huyse Israels/ my
oock inder woestijne de veertich Jaeren
lanc/ Slachtoffer en Spijsoffer gheoffert?
26 Ja wel/ ghy droeghet den x Sicchut u-
wen Coninck/ ende Chium uwe Beelden/
het ghesteernte uwer Goden/ die ghy v selfs
ghemaket haddet.
27 Soo wil ick v van hier na Damasco
wech voeren laten/ spreeckt de Heere/ die
daer God Zebaoth heet.

Dat vj. Capittel.

1. Verondert den rijcken en voornemb-
sten in den volcke: 3. die daer moetwillich-
lijcken en seker in allerley wellust leuen/ ende
hen der schade Josephs niet aennemen/ 8.
met tsamen den gantschen volcke/ 12. om
harer verkeertheydt wille/ hare ghewisse
straffe vanden Heere.

1 Wee * den stouten te Zion/ ende dien/
die hen op den berch Samaria verlaten/
die hen roemen de voornemsten ouer
de Heydenen/ ende gaen daer henen stou-
tichlick in den huyse Israels.
2 Gaet henen na Kalne, ende siet toe, ende
van daer na Hemath der grooter stadt, en
trecket henen af na Gath der Philisteen:
welcker beter Koninckrijcken gewecst zijn/
dan dese ende haer lantpalen grooter dan
uwe landtpalen.
3 Die ghy " verre van boosen dagen acht-
tet/ ende a † pooghet altoos na v wreue-
lighen Regimente.
4 En slapet op elpenbeenen legheren/ en
bedrijuet ouerdaet met uwen bedden ghy
etet de lammeren van der kudde, ende de
ghemeste Caluerenn.
5 b Ende spelet op den Psalterien/ en dicht-
tet v liederen c als Dauid.
6 Ende drincket wijn wt den schalen ende
saluet v met Balsem, ende en becommert
v niets om de schade Josephs.

m Psal. 97/ 10. 34/ 15. 37 27. Roma. 12. 9
n Deut. 16. 18.
o Ick wil v moeten leeren.
p Jere. 30. 7. Joel. 2. 11. Sephan. 1. 14. Esaie 13. 6.
q Of/ claer.
r Esaie 1. 11. Jere. 6. 20. Malach. 1. 10.
s Dat is/ hatich vyandich.
t Dat is/ uwe Reuc-offer en beualt my niet/ ick hebbe de snoffe.
u Jer. 7. 21. Act. 7. 42.
x Act. 7. Voeret S. Lucas desen Spreuck anders dat men daer selfs lesen het Tabernakel noch tans ghelijckewel/ als sy het een Godsdienst ghewest/ dien sy Sicchut/ dat is eene behoedinghe/ oft bescherminge genoemet/ (ghelijck als u p. S. Sebastiaen/ als eenen Sicchut tegen de pestilentie/ aengebeden hebben) door welcken sy voor allen quade/ hebben willen seker zijn. Als Chium/ Jupiter saturne/ als ghewisse/ beste/ dich/ seuen: dat sy daer door seker het ghene behouden hebben/ wat sy ghewerst en ghehadt hebben: en aller dingen

7 Daeromme sullen sy nu voor aen gaen/
onder dien/ die daer ghevanckelick wech
ghevoeret worden/ ende het slemmen der
f † Prangers sal ophouden.
8 g Want de Heere Heere heeft gesworen/
by zijner ziele/ spreeckt de Heere/ de Godt
Zebaoth: My verdriet de houerdye Ja-
cobs/ ende ben haren Pallaysen h gram en
ick wil oock de Stadt ouergheuen/ met al-
len dat daer inne is.
9 Ende wanneer alschoon thien mannen
in eenen huyse ouerbleuen, so sullen sy doch
steruen.
10 Dat eenen yegelicken zijn Vader oom en
Moeder oom en het gebeente wt den huy-
se dragen moet en tot dien segghen, die in
den i † cameren des huys is: Is hier daer
ooc noch meer? en die sal antwoorden: Sy
zyn daer alle henen, en sal seggen: Weest te
vreden want sy en wouden niet/ k datmen
des Heeren Naems gedencken soude.
11 Want siet, de Heere heeft ghebodem/ dat-
men de groote huysen slaen sal dat sy reten
crijghen ende de cleyne huysen/ dat sy l ho-
len crijghen.
12 Wie can met Peerden rennen/ ofte met
Ossen ploegen op den rotzsteenen? want ghy
lieden verandert het recht in galle/ ende de
vrucht der gherechticheyt in alsem.
13 En vertroostet v lieden dies/ dat so ghe-
heel niets is/ en spreeckt: Zyn wy dan niet
sterck ghenoech met onsen hoornen?
14 Daeromme siet, ick wil ouer v lieden van
den huyse Israels/ een volck verwecken/
spreeckt de Heere Godt Zebaoth, dat sal v
lieden beangsten/ van dier plaetsen aen/
daermen na Hemath gaet, tot aen de Beke
inder Woestijne.

Dat vij. Capittel.

1. Sommige gesichten worden den Pro-
phete vertoont/ en de straffe des volcx/ die
hy sommiger maten afbiddet/ daerin voor-
ghebeeldt 10. Amasia verclaecht hem voor
den Coninck/ 12. en wil hem zijn predicken
gantsch verhinderen. 14. Amos toont aen
zijn roepinge, 16. en prophetecert den Ama-
sia/ zijn ommecomen/ ende den volcke hare
ghevanckenisse.

1 De Heere Heere wees my een ghesichte
ende siet, daer stont een die maeckte
Sprinckhanen inden aenbeghinne doe
het a na gras opghinck: en siet het nagras
stont daer na als de Coninck zyne b Scha-
pen hadde c scheeren laten.
2 Als sy nu het kruyt inden lande gantsch
af eten wouden sprack ick: Och Heere Hee-
re, weest ghenadich; wie wil Jacob weder
ophelpen? want hy is Ja seer c dunne.
3 Doe rouwede het den Heere: ende sprac:
Welaen het en sal niet gheschieden.
4 De Heere Heere wees my een gesichte: en
siet/ de Heere Heere riep den vyere om daer
mede te straffen: dat soude een groote diepe-
te verteeren en at alreede een deel wech.
5 Doe sprack ick: Och Heere Heere/ laet af:
wie wil Jacob weder op helpen: want hy
is Ja seer d dunne.
6 Doe rouwede den Heere dat oock: ende
de Heere sprack: Het en sal oock niet ghe-
schieden.
7 Hy wees my daerenbouen dit ghesichte:
en siet/ de Heere stont op eener mueren met
eenen richtsnoere ghemeten, e ende hy had-
de het richtsnoer in zijner hande: en de Hee-
re sprach tot my: Wat siet ghy Amos? Ick
sprack: Een richtsnoer.
8 Doe sprac de Heere tot my: Siet/ ick wil
een richtsnoer trecken/ midden door mijn

als wy de Heylighen aenghe roepen hebben/ dat sy ons het tegenwoordighe gaede behielden/ ende voor allen quade ons behoeden.
* Luc. 6. 24.
a † And. trachtet.
b Dat is/ geweldigen/ onbillicken/ tyrannischen.
c Of/ vioolen.
d Job. 21. 12. Esaie 5. 12.
e 1 Sam. 16. 18. 2. Sam. 6. 5.
f † Anders/ Prangers.
g Jer. 51. 14. Amos. 8. 7.
h Of/ grimmich/ vyandisch.
i † And. ghemaken.
k Deut. 8. 8.
l Of/ gaten.
a Of/ tot maeye.
b † And. beemden hadde maeyen laten.
c Of/ snood/ weynich.
d Of/ snood/ weynich.
e Zach. 2. 1. Apo. 21. 15.

volc Israel/ eñ met hem niet meer oversien
9 Maer de f Hoochten Isaac sullen ver-
woestet. eñ de g Kercken Israels verstoort
worden/ eñ ick wil my met den Sweerde/
h over het huys Jeroboam maken.
10 Doe sandt Amasias de Priester te Be-
thEl tot Jeroboam den Coninc Israels/
eñ liet hẽ seggen: i Den Amos maket een
oproer teghen v inden huyse Israels: het
landt en can zijne woorden niet lyden.
11 Want soo spreect Amos: Jeroboam sal
door het Sweert sterven/ eñ sal wt zijnen
lande gevanckelick wech gevoert worden.
12 Ende Amasias sprack tot Amos: k Ghy
Siender/ gaet wech/ ende vliet in het lant
Juda/ ende gheneert v aldaer/ ende pro-
pheteert aldaer.
13 Ende en propheteert niet meer te Beth-
El: want het is des Coninckx Gheestkerc/
ende des Coninck huys.
14 Amos antwoorde eñ sprac tot Amazia:
l Ick en ben in gheen Propheet/ noch ee-
nighes Propheten sone/ m maer ick ben een
Koeherder/ die de Moerbesien afleest.
15 Doch de Heere nam my van der Cudde/
ende sprack tot my: Gaet henen ende pro-
pheteert mijnen volcke Israels.
16 Soo hoort nu des Heeren woort: Ghy
spreect: Propheteert niet teghen Israel/ eñ
druppet niet teghen het huys Isaac.
17 Daeromme spreect de Heere alsoo: V wijf
sal in der Stadt ter hoeren worden/ ende
uwe sonen ende dochteren sullen door het
sweert vallen/ eñ uwen Acker sal met den
snoere wtgedeylt worden: doch ghy sult in
eenen onreynen lande sterven/ o eñ Israel
sal wt zijnen lande verdreven worden.

Dat viij. Capittel.

1. Amos door een Godtlicke ghesichte/
berichtet vã den eynde des Rijcx Israels/
4. leyt dies een ghewisse oorsake op de on-
derdruckers der armen eñ ellendigen/ 9 be
schrijft der straffe swaerheyt/ 11. ende pro-
pheteert van den hongher des Godtlic-
ken woordes.

1 DE Heere Heere wees my een gesichte:
ende siet/ daer stondt eenen a Korf met
Fruyt.
2 Eñ hy sprac: Wat siet ghy Amos? Doch
ic antwoorde: Eenẽ Korf met Fruyt. Doe
sprack de Heere tot my: Het eynde is ghe-
comen over mijn volck Israels/ ick en wil
niet meer met hem oversien.
3 Eñ die Liedekens in den Kercken/ sullen
in een huylen verandert worden/ ter seluer
tydt/ spreect de Heere Heere: daer sullen ve-
le doodelichamen ligghen aen allen plaet-
sen diemen heymelicken wech dragen sal.
4 Hoort dit ghy lieden/ die den armen on-
derdrucket/ ende den ellendigen inden lan
de verderuet.
5 Eñ spreect: Wanneer wil dan de Nieuwe
Mane een eynde hebben/ dat wy Koorne
vercoopen/ eñ de Sabbath: dat wy Koor-
ne veyle hebben meughen/ eñ c † den Sche
pel veranderen/ eñ den Sikel verhoogen/
ende de d † wichte vervalschen.
6 Op dat wy den armen voor ghelde/ ende
de noodtdurftighen e voor een paer Schoe-
nen onder ons brengen/ eñ Kaf voor Coor-
ne vercoopen.
7 f De Heere heeft gesworen g † teghen de
hooverdye Jacobs: Wat ghelt het of ic
sulcker harer wercken eewich vergeten sal?
8 Soude ommesulcks wille het landt niet
beven moeten/ eñ alle inwooners treuren?
Ja het sal gantsch/ als met eenen watere
overloopen worden/ ende wech ghevoert/

f De Kercke sal alsoo ghe noemt zijn na Isaac dẽ Ertzvader: ofte sy sullẽ het volck Israels/ doe Isaac ghenoemt hebben: maer de Prophete vdrupt het ten spotte/ want Isaac heet bespotten.
g Hebraice/ Heylichdõ-men.
h 2. Re. 17. 6. 11. Re 18. 17.
i Dat is/ Ghy Propheet ende Predicker.
Esa. 30. 10. Jere 11. 21. Amos. 2. 9.
l Zacha. 13. 5.
m Dat is: Ick en ben niet vã der plaetse/ of wt de versamelinge der Propheten.
n Amos. 1. 1. 2. Reg. 17. 23.
a In den Hebreischẽ luyden de twee woorden: Corf eñ Eynde seer gheliick/ Karez ende Kez. Alsoo valt hy van eenen op het ander/ eñ spreect: Decorf/ Ja het eynde is gecomẽ. Geliick als wy seggen mochten: Ick wil niet v spreken/ Ja ick wil v rederẽ afstalen.
b Esai. 5. 8.
c † And. het Epha verminderen.
d An. wage
e Dat is/ voor allerley nootdruft/ dat sy weere betalẽ moeten.
f Amos 6. 8.
g † And. by der heerlic-

ende overswemmet worden/ h als het Vliet
in Egypten doet.
9 i Ter seluer tydt/ spreect de Heere Heere/
wil ick de Sonne inden Middaghe onder
gaen laten/ eñ het lant aen k hellen daghe
laten duyster worden.
10 l Ick wil uwe Vyerdagen in treuren/ eñ
alle uwe liederen in weeclaghen/ veran-
deren: ic wil over alle landen den Sack bren-
gen eñ alle coppen cael maken/ eñ wil hen
een treuren m schaffen/ n alsmen over eenen
eenigen sone heeft/ ende sullen een iammer
licke eynde nemen.
11 Siet/ die tyt coemt/ spreect de Heere Hee
re/ dat ick eenen o honger in het landt sen-
den sal/ niet eenen hongher na broode/ ofte
dorst na water/ maer na den woorde des
Heeren te hooren.
12 Dat sy henen eñ weder/ van eener Zee ter
anderen/ van Noorden na den Oosten om-
comen/ eñ des Heeren woort soecken/ ende
doch niet vinden en sullen.
13 Te dier tyt sullen schoone Jonckfrouwen
ende Jonghelinghen/ versmachten p van
dorste.
14 Die nu sweerẽ by den q Vlocke Sama-
rie/ eñ sprekẽ. Soo warachtich als v r God
te Dan levet/ so warachtich als de f Wijse
te Berseba levet: want sy sullen alsoo vallẽ/
dat sy niet weder opstaen en connen.

Dat ix. Capittel.

1. De Heere wil met zijne ernstige ende
gewisse straffe over zijn volck voortvaren/
wil dannoch vele anders met hen/ als met
anderen sondigen Coninckrijcken/ omme-
gaen/ 11. ende wt hen zijne vervallene Kerc-
ke/ noch weder bouwen.

1 ICk sach den Heere op dẽ Altaer staen/ eñ
hy sprack: Slaet aen a † den cnoop/ dat
de posten beven: want hare ghierichevdt
sal hen op haren cop comen: eñ ick wil hare
nacomelingen met den Sweerde b verwor-
gen/ dat niemant ontvlieden/ noch yemant
deer van outgaen en sal.
2 c Eñ wanneer sy hen alreede in de Helle
vergraven/ soo salse doch mijn handt van
daer halen: ende wanneer sy inden Hemel
voerẽ/ so wil icse doch henen onder stootẽ.
3 Eñ wanneer sy hen alreede versteken bo-
ven op den Berghe Charmel/ soo wil ickse
doch aldaer soecken/ eñ daer af halen: ende
wanneer sy hen voor mijnen ooghen ver-
berghden/ inden grondt der Zee/ soo wil
ickse doch den Slanghen bevelen/ dat syse
aldaer steken sullen.
4 Eñ wanneer sy voor haren vyanden ghe-
vanckelick henen ghingen/ so wil ick doch
den Sweerde bevelen/ dat het haer aldaer
verworghen sal: d want ick wil mijne oo-
ghen over haer houden/ ten ongheluck/ eñ
niet ten goede.
5 Want de Heere Heere Zebaoth is sulck
een man/ wanneer hy een landt aenroert/ so
versmelt het/ dat alle Inwooners treuren
moetẽ/ dat het sal gantsch over haer henen
loopen/ als eenen water/ eñ sy overswem-
met wordẽ/ als het e Vliet in Egyptẽ doet.
6 f Hy is het/ die zijne Sale inden Hemel
bouwet/ eñ zijn Hutte op der Aerden fon-
deert: g hy roept dat water in de Zee/ ende
ghiet het op het Aerdtrijcke: hy heet Heere.
7 Zijt ghy kinderen Israels mijn niet/ ge-
lijck als de h Moorenliedẽ/ spreect de Hee-
re: hebbe ick Israel niet wt Egypten ghe-
leydt/ i ende de Philisteen wt Caphthor/ eñ
de Syriers wt Kir?
8 Siet/ de ooghen des Heeren Heeren sien
op een sondich Coninckrijcke/ dat ick het
vanden

ker plaghe.
h Dat is/ Nilus die alle Jaer het lant Egypten inden Somer over swemmet eñ bevochtet.
i Jere. 15. 9.
k Of claers
l Tob. 2. 6. 1. Mach. 1. 41.
m Of den schrick der strilẽ doen comen/
n Jere. 6. 26.
o Wie gods woort niet wil/ die sal verre ghenoech co-mẽ/ dat hy hetnemmermeer vindẽ en can. want noch hy het geerne hadde.
p Threni. 4. 4.
q Soo noemt hy den Afgod: daerõ/ dat sy hen daer aen versondighẽ/ eñ den vloec verdienen.
r 1. Re. 12. 29.
f Dat is/ de Godsdienst te Berseba.
a † An. bovendorpel.
b Of/ doodt moorden.
c Psal. 139. 8. Obad. 4. Jere. 23. 24/ 49. 16.
d Jere. 44. 11.
e Dat is/ Nilus/ die alle Jaer het lant Egypten inden Somer oversweemmet eñ bevochtet.
f 1. Re. 8. 49.
g Amos. 5. 8.
h God vrijet altoos een volc voor het ander wt/ om der sondẽ wille/ etc.
i Gen. 10. 14.
Reliquias et Judeis seruabo infideles Syngogam rebel. et perdam.

vanden Aerdtbodem gantsch verdelghe:
k hoewel ic het huys Jacobs niet gantsch
verdelghen en wil spreeckt de Heere.
9 Doch nochtans siet/ ick wil het beuelen/
en het huys Israels / onder allen Heyde-
nen sifteu laten/ ghelijck alsmen met eener
Zeue siftet/ ende de l † koornkẽs en sullen
niet op de Aerde vallen.
10 Alle sondaers in mijnen volcke / sullen
door het sweert steruen / die daer segghen:
het ongheluck en sal soo na niet zijn/ noch
ons m ontmoeten.
11 n Ter seluer tijdt wil ick de veruallen
Hutte Dauids weder oprichten / en hare
reten vertuynen/ ende wat afgebroken is/
weder oprichten: ende wilse bouwen/ ghe-
lijck als sy in voortijden gheweest is.
12 Op dat sy besitten die ouergheblenenen
te Edom/ ende de ouergebleuene onder al-
len Heydenen/ ouer welcke mijnen Naem
ghepredickt zijn sal/ spreeckt de Heere/ die
sulcks doet.
13 Siet / de o tijdt coemt/ spreect de Heere/
datmen te ghelijcke ackeren ende mayen/
ende te ghelijcke den wijn perssen en sayen
sal: p ende de Berghen sullen van soeten
wijne druppen / ende alle cleyne Berghen
sullen vruchtbaer zijn.
14 q Want ick wil de ghevanckenisse mijns
volcx Israels wenden/ dat sy sullẽ de woe-
ste Steden bouwen ende bewoonẽ Wijn-
berghen planten/ ende wijn daer van drinc
ken/ Houen maken ende vruchten daer wt
eten.
15 Want ick wilse in haer landt planten/
dat sy niet meer en sullen wt haren lande
gheroepet worden/ dat ick hen gheuen sal/
spreecht de Heere v Godt.

k Jer. 30. 11 Zacha. 13. 8 Rom. 9. 27.

l † Anders/ steenkens.

m Of/ wedervaren/ dat is/ tegẽ varen/ bejeghenen.

n Act. 15. 16. Miche. 7. 11

o Dit is dẽ tijdt des Euangeliũ ende des Rijcx Christi.

p Joel. 3. 18

q Ezech. 16. 53.

Eynde des Propheets
Amos.

Argument.

Abdias. Cap. 1.

Abdias prophetеert teghen de Edomiten
Aten tijde Achab des Coninckx Israel. En
hoewel hy corter is dan alle de andere, so
veruaet hy nochtans niet te min int corte al-
le stucken der warachtiger Religie/ te weten/
datmen moet God eeren/ Ja datmen hẽ moet
in der liefde dienen/ dat is/ datmẽ zijnen nae-
sten niet en moet ongelijck doen: want God
doet wrake ouer het onrecht dat yemant an-
deren doet. Bouen desen bewijst hy dat de
salicheyt is in Zion / dat is, in de Gheloouige
Ghemeynte die in Christo is. Hy voorseyt
voornemelick het ongheluckich eynde der
Idumeen, en vertoont de oorsakẽ haers
verderfs / te weten/ om dat daer
gheen dinck en is dat se can vã
den ongheluckе dat hen na
by is / verlossen.

De Propheet
Abdias.

1. De Prophect prophetееrt/ tot troost
der ghevanghenen te Babel / den sekeren
ende stouten Edom / (10. die wt sonder-
licken ewighen hate / hem teghen de kin-
deren Israels oock in de wterste ellenden/
gantsch vyandtlickẽ beweesc/) 15. syne wel-
verdiende straffe: 17. daer toe van Christi
Rijcke / dat het sal niet alleen te Jerusalẽ/
maer allenthaluen zijn.

1 Dit is het ghesichte Abdias/ Soo
spreeckt de Heere a † Heere van
Edom: b Wy hebben vanden Hee-
re ghehoort / dat een boodtschap
onder de Heydenen gesonden sy / Wel op
ende laet ons teghen haer strijden.
2 Siet/ ick hebbe v gantsch c dunne ghe-
maeckt onder den Heydenen/ ende seer ver-
achtet.
3 De hoochmoet ws herten heeft v bedro
ghen / dewijle dat ghy inden steencloven
woont/ op uwe hooghe Berghen/ en spre-
ket in uwer herten, Wie wil my hier onder
stooten?
4 d Wanneer ghy van alschoon in de hooch-
te voert/ als een Arendt / ende maecktedet
uwen e Nest tusschen den Sterren: soo wil
ick v doch van daer hier onder stooten/
spreeckt de Heere.
5 Wanneer f Dieven ofte verstoorders/ in
der nacht ouer v comen sullen / O hoe sult
ghy dan te niete worden? Ja sy sullen ghe-
noech stelen: ende wanneer de Wijnlesers
ouer v comen, soo sullen sy v gheen nalesen
ouerblijuen laten.
6 O hoe sullen sy den Esau g wtgronden/
ende zijne Schatten soecken?
7 Alle uwe eyghen Bontgenooten / sullen
v te lande henen wtstooten/ die lieden daer
ghy uwen troost op settet / sullen v bedrie-
ghen ende ouerweldigen: die v broodt eten/
die sullen h † v verraden / eer ghy het merc-
ken sult.
8 Wat gheldt het/ spreect de Heere/ i ick wil
ter seluer tijdt/ de Wijsen te Edom/ te niete
maken/ ende de cloeckheyt op den gheberch-
te Esau?
9 Want u we stercken te Theman / sullen
vertzagen/ op dat sy alle op den ghebergthe
Esau door den moort wtgheroept worden.
10 Om des kwrevels wille l aen uwen broe-
der Jacob begaen /
11 Ter tijdt, doe ghy tegen hem stondet, doe
de vremden zijn Heyr ghevanckelick wech
voerden / en Wtlanders tot zijnen poorten
intoghen/ en ouer Jerusalem het lott wier-
pen/ doe waert ghy, als der seluen een: daer-
om sult ghy tot allen schanden worden / en
ewichlick wtgheroept zijn.
12 Ghy en sult soo niet meer uwen lust sien
aen uwen broeder, ter tijdt zijner ellende: en
en sult v niet verheughen ouer de kinderen
Juda, ter tijdt haers iammers, ende en sult
met uwen monde soo stout niet spreken/ ter
tijdt haers angsts.
13 Ghy en sult ter poorten mijns volcx niet
intrecken/ ter tijdt haers iammers / ghy en
sult uwen lust niet sien aen haren ongeluc-
ke, ter tijdt haers iammers/ ghy en sult te-
ghen zijn Heyr niet schicken / ter tijdt zijns
iammers.
14 Ghy en sult niet staen aen de wechschey-
dingen/ syne ontulodene te moorden/ ghy
en sult zijne ouergheblieuene niet verraden/
ter tijdt zijns angsts.
15 Want den dach des Heeren is na by/ ouer
alle Heydenen: m ghelijck als ghy ghedaen
hebt, soo sal v weder gheschieden / ende als
ghy verdient hebt/ so salt v weder op uwen
cop comen.
16 n Want gelijck ghy lieden op mijnen hey
ligen berghe gedroncken hebbet, soo sullen
alle Heydenen rondtom dagelicx drincken:
Ja sy sullent wtsuppen ende verslinden/
dat het sy / als en waeer noyt niets ghe-
weest.
17 Doch op den Berghe Zion / sullen noch
sommighe verlosset worden, die sullen Hey-

a † Anders God.

Edom ofte Esau. Ezech. 25. 12 35/2. Amos. 1. 11.

b Jerem. 49. 14.

c Of/ cleyn veracht.

d Jerem. 49. 16. Amos. 9. 2.

Habac. 3. 5. Thren. 4. 19

e Habac. 2. 9

f De Chaldeen zijn Dieuen ghenoemt/ dewijle dat sy Edom onuersiens beroouen en verderuen sullen, hoewel sy voor God rechte Dieuẽ zijn/ dewijle dat sy Ja soo boose schalcken zijn/ als alle andere. Summa/ de een Dief/ moet des anderen Dief zijn.

g Of/ onder plunsteren/

h Heb. Sullen een plaester onder v legghen.

i † Anders/ bedupdens verderffenisse.

i Esa. 29. 14. 15. 2. Cor. 1. 19.

k Dat is/ moedtwillighe onbilicke gheweldes wille.

l Gen. 27. 41 Num. 20. 18

m Jere. 50. 13. Joel. 3. 7. Habac. 2. 12

n Mich. 7. 8

a Zacha. 2.9.
p Jer. 5. 14. 18. Zachar. 12.6.

lickdom zijn / a ende het huys Jacobs sal
syne besitters besitten.
18 p Eñ het huys Jacobs sal een vyer wãj
den / eñ het huys Joseph een vlâme / doch
het huys Esau stroo / dat sullen sy aensteke
eñ verteerẽ / dat den huyse Esau niet ouer-
blijue / wãt de Heere heeft het ghesproken.
19 Ende q t die tegent Suyden sullen het
gheberchte Esau / eñ die in den r grondẽ sul
len de Philisteen besitten: Ja so sullen het
veldt Ephraim / eñ het veldt Samarie be-
sitten / eñ Ben Jamin den Berch Gilead.
20 Eñ de verdreuene deses Heyrs / der kin-
deren Israels / die onder den Chananiterẽ
tot Zarphath toe zijn / ende de verdreuene
der Stadt Jerusalẽ / die te Zepharad zijn /
sullen de Steden teghent Suyden besittẽ.
21 Ende s Heylanden sullen daer op comen
op den Berch Zion / het gheberchte Esau
te richten: t also sal het Coninckrijcke des
Heeren zijn.

q t And. sy sullen den middach met tsamen den Berge Esau besitten / ende de vlacke velden der Philisteen: ooch sullen sy het veldt ete.
r Of / leechten /
s Of / Heylmakers / Salichmakers /
t Zacha. 14.9.

Eynde des Propheets
Obad Ja.

Argument.

Jonas is een voorbeelt des doots / ende der
wederopstandinge Jesu Christi: ghelijck de
Heere Jesus dat selue wel bewijst in Mat-
theo. Hy heeft ons een Historie ghelaten / seer
wel beschreuen / de welcke ons den aert Gods
leuendichlick voor oogen stelt / hoe machtich /
goedt / ende rechtueerdich hy is / hoe hy oock
een Godt der Heydenen is. Bouen desen dat
des menschen voornemen ydel eñ annut is /
wanneer het teghen Godt is / hoedanich de
warachtige bekeeringe sy / hoe groot de swac-
heyt des menschen is / eñ dat het hoouerdich
vleesch oock in de Heylighen / soeckt zijn eere
eñ goede achtinge by de menschen te houden /
oock met groote schade veler menschen. Hy
leefde ten tijde Jorams des Conincks Israel /
eñ was als een Propheet ende Apostel der
Heydenen / hoewel hy oock zijnen volcke
ghepredickt heeft / gelijck men mach
sien in het 4. Cap. des tweeden
Boecks der Koninghen.

De Propheet Jonas.

Dat Eerste Capittel.

I. Jonas gheschickt na Niniue / vliedt
voor den Heere op de Zee / 4. daer ontstaet
van den Heere een vaerlick stormen / 7. Jo-
nas met den lote getreffet / bekendt zijne
schult / 12. laet hem willichlicken in de Zee
werpen / 17. ende leyt in den buyck eenes
Walvischs drij daghen ende drij nachten
verslonden.

a 2. Reg. 14.25.
b Jone. 3.2.
c Gene. 10. 11.
d Gen. 18.20.

1 Et woort des Heeren
gheschiede tot a Jonã /
den sone Amithai ende
sprack:
2 b Maeckt v op / en-
de gaet in de c groote
Stadt Niniue / eñ pre-
dickt daerinne: d wante
hare boosheyt is op ghecomen voor my.
3 Doch Jonas maecte hẽ op / eñ vloot vã
den Heere ende woude e f op de Zee / ende
quam heneu af te Japho: ende doe hy een
Schip vant dat op de Zee varen woude /
gaf hy schiploon ende tradt daerin op dat
hy met hen op de Zee voer voor dẽ Heere.
4 Doe liet de Heere eenen grooten windt

e f And. na Tharsis.
f Psal. 107. 24.

op de Zee comen / ende daer verhief hem
eenen grooten storm op der Zee / datmen
meynde het Schip soude g vervreken.
5 Ende de Schiplieden vreesden hen ende
h schreyden een yeghelick tot synen Godt /
ende wierpen het tuych dat inden Schepe
was / in de Zee / op dat het lichter werde:
doch Jonas was henẽ onder in het Schip
ghecloommen / lach ende sliep.
6 Doe tradt de Schipper tot hem / ende
sprack tot hem: Wat slaept ghy? staet op /
roept uwen God aen: oft God misschien aen
ons ghedencken woude / dat wy niet en ver
ghingen.
7 Eñ deen sprack tot den anderẽ: i Comt /
wy willen het lott worpen / op dat wy ge-
waer worden / omme welcx wille / dat het
ons soo qualicken gaet: k ende doe sy het
lott wierpen / treffede het Jonam.
8 Doe spraken sy tot hem: Segghet ons /
waerom gaet het ons so qualick? wat is u-
wen handel / eñ van waer coemt ghy heuenẽ?
uit wat lande zijt ghy? ende van welcken
volcke zijt ghy.
9 Hy sprack tot henẽ / Ick ben een Hebreer /
ende vreese den Heere God van den Hemel /
die ghemaeckt m heeft de Zee / ende het
drooghe.
10 Doe vreesden hen de lieden gantsch seer /
eñ spraken tot hem: Waeromme hebt ghy
dan sulcks ghedaen? want sy wisten dat hy
voor den Heere vloodt / want hy hadde het
hen ghesept.
11 Doe spraken sy tot hẽ: Wat sullen wy dan
met v doen / op dat ons de Zee stille worde?
want de Zee is gantsch onstuymich.
12 Hy sprack tot hen: Nemet my eñ worpet
my in de Zee / so sal v de Zee stille worden:
want ick weet het dat sodanighen grooten
storm ouer v liedẽ coemt om mynent wille.
13 Eñ de lieden riemden / dat sy weder te lan
de quamen / doch sy en conden niet: want de
Zee was gantsch onstuymich tegen haer.
14 n Doe riepen sy tot den Heere eñ spraken:
o Och Heere laet ons niet vergaen om de-
ses mans ziele wille / eñ en rekent ons geen
onschuldich bloet toe: want ghy Heere doet
als het v behaecht.
15 Ende sy namen Jonã / ende wierpen hẽ
in de Zee: doe standt de Zee stille van haer
stormen.
16 Eñ de lieden vreesden den Heere gantsch
seer / ende deden den Heere offer ende ghe-
losten.
17 p Maer de Heere beschickede eenen groo
ten Visch / Jonã te verslinden: p eñ Jonas
was inden lyue des Vischs / drij daghen eñ
drij nachten.

Dat ij. Capittel.

I. Jonas roept God aen / eñ loeft hem /
II. De Visch worpt hẽ weder op het landt.

1 Ende Jonas badt den Heere zijnen God
in den lyue des Vischs /
2 Ende sprack: a Ick riep tot den Heere
in mijnen angste / ende hy antwoorde my:
ick schreyde wt den buyck der Hellen / ende
ghy verhoordet mijne stemme.
3 Ghy wierpt my in die diepte midden in
der Zee dat my de vloeden ommeringhen:
b alle uwe c t waghen ende wallen ghingen
ouer my henen.
4 Dat ick dachte / ick ware van uwen oo-
ghen verstooten: t ick en soude uwen heyli-
ghen Tempel niet e meer sien.
5 f Wateren ommeringen my tot aen mijn
leuen / de diepte omringde my / g t biesen
bedeckten mijn hooft.
6 Ick sanck henen onder tot der Berghen
gronden / de Aerde hadde my met harẽ gren
delen

g Math. 8. 24.
Act. 27.14.
g Of / in stucken breken.
h Cap. 14.1.
i Josue 4. 14.
k Prouerb. 16.33.
Act. 1.26.
l Philip. 3.5.
m Leuit. 1.9.
Psal. 146.6.
n Psal. 107. 28.
o Deut. 21.8.
* Cap. 9.
by sommighen.
p Math. 12. 40. 16. 4.
Luc. 11. 29.
1. Cor. 15. 4.
a Psal. 120. 1.
b Psal. 42. 8.
c Of / barren ende golvẽ /
t And. wa-
ter vreuckẽ.
d t And. In
doch sal ick
uwen ete.
weder sien.
e Luth. Pe-
braice est
questiuum /
Num vel
An videbo
templum.
Hoc debet
verti nega-
tiue: nec eu-
res hic He-
braistas /
Gramma-
tistas.
qui in sensu
Scripture
sunt stabu-
liste id est /
animal sine
intellectu.
Ipsi in effe
ctibus pro-
phe ieis de
rebus iam
arduis nu-
hil experti
sunt. ideo
nec verba
in elligere
possunt.
f Psal. 69. 2.
Esai 8. 6.
g t And.
riet / wiere.

velen besloten eewichlick : doch ghy hebt
myn leuen wt den verderue geuoert, Heere
myn God.
8 Doe myn ziele by my vertzaechde/dachte
ick aen den Heere/ende myn ghebedt quam
tot v in uwen heylighen Tempel.
9 Die daer houden h ouer den nietigen/ver
laten hare ghenade.
10 Doch ick wil met dancke offerē myne ge-
lofte wil ick den Heere betalen / dat hy my
gheholpen heeft.
11 Ende de Heere sprack tot den Visscherende
de deselue spouweda Jonã weder wt / aen
het landt.

h Op duyts spreect men also: De werckheylighen ende huychelarē/ verlaten haren God eñ Christum/ om haers nietighen Godsdiēsts wille.

Dat iij. Capittel.

1. Jonas wort weder henē gesthicket na Niniue/te predicken/5. de lieden te Niniue met tsamen den Koninck/ bekeeren hen van gantscher herten/10. ende verkryghen van God genade.

1 ENde het woordt des Heeren gheschiedde ten anderen male tot Jonam / ende
sprack:
2 a Maeckt v op/gaet in de groote Stadt Ni
niue, ende predickt haer b de predicke/ die
ick v segghe.
3 Doe maeckte hem Jonas op/eñ ginck he
nen/na Niniue/ als de Heere geseyt hadde.
Niniue nu/was een Stadt Gods/drij dach
reysen groot.
4 Eñ doe Jonas beghonst daer henen in te
gaen een dachreyse predickte hy/eñ sprack:
c† Daer zyn noch veertich dagen/ so sal Ni-
niue ondergaen.
5 d Doe gheloofden de lieden te Niniue aen
God/ e ende lieten predicken / men soude f
vasten: ende togen sacken aen/ beyde groot
ende kleyn.
6 Ende doe dat voor dē Koninck te Niniue
quam/ stont hy op van synē Throone/ende
leyde zyn purpur af/ ende nam eenen Sack
om hem/ende sette hem inder asschen.
7 Ende liet wtroepen eñ segghen te Niniue/
wt beuele des Koninex ende syner Gewe'di
gen/also: Daer en sal noch mēsche noch ge-
dierte/noch Ossen noch Schapen wat sma-
ken/ende men salse niet weydē/noch water
drincken laten.
8 Ende sullen Sacken om haer nemē/beyde
menschen ende gedierten/eñ tot God hefti-
gen roepen: g eñ een yeghelick bekeere hem
van synen boosen wege/ ende van h wreuel
syner handen.
9 i Wie weet het/God mocht hem bekeerē/
ende het hem berouwen/ ende hem wenden
van synen grimmighen toorne/ dat wy niet
en verderuen.
10 k Doe nu God hare werckē sach/dat sy hen
bekeerdē van haren boosē wegen/berouwe
de hem dat quaet/dat hy gesproken hadde/
hen te doen/ende en dedes niet.

a Jone.1.2
b Jere.1.17.
c† An. noch veertich etc. gheleden so etc.
d Mat.12.41
Luce.11.32.
e Jer.36.9.
f Psal.69.11.
g Jer.18.11.
h Onbillickheydt / roouischer gheweldt.
i Joel.2.12.
k Esa.38.5.

Dat iiij. Capittel.

1. Jonas wort toornich / eñ beklaecht hē syner leughenpredickinghe, als hy meynet/ voor den Heere. 6. die wyst hem de onbillicheyt zyns toorns aen/ aē eener Kowoorde/ 10. ende straft hem.

1 DAt verdroot Jona gantsch seer / ende
wert toornich.
2 Ende badt tot den Heere/ eñ sprack:
Och Heere/ dat isset/ dat ick seyde / doe ick
noch in mynen lande was: a daeromme ick
oock dien woude voorkomen te vlieden op
b† de Zee: c want ick weet het/ dat ghy ge-
nadich/ barmhertich/ lanckmoedich / ende
van grooter goedicheyt zyt/ende laet v het
quaet rouwen.
3 d So neemt doch nu Heere/myn ziele van
my/wāt ick woude liever doot syn/dā leuē.
4 Doch de Heere sprack: Meynt ghy/dat ghy
billicken toornich zyt?
5 Ende Jonas ginck ter Stadt henen wt/
ende settede hem teghen t' Oostenwaert der
Stadt, ende maeckte hem aldaer een Hutte/
daer settede hy hem onder de schaduwe, tot
dat hy saghe/ wat der e† Stadt gheschieden
soude.
6 God de Heere dan beschicte eē f† Kowoor-
de, die wies ouer Jonã / dat sy schaduwe ga
ue ouer zyn hooft/ ende verquickede hem in
synē quade: eñ Jonas verheuchde hem seer
ouer de Kowoorde.
7 Doch de Heere g† beschickte eenen Worm
des morgens/ doe de h Morgenroode aen-
brac/ die stac de Kowoorde/ dat sy verdorde.
8 Als nu de Sonne opgegaē was/ i† beschic
kede God eenen dorren Oostenwint/ende de
Sonne stack Jonã op dē cop, dat hy amech-
tich wert : doe wenschede hy syner ziele den
doot, ende sprac: Ick woude liever doot zyn
dan leuen.
9 Doe sprach God tot Jonam: Meynt ghy dat
ghy k billickē toornich zyt/ om der Kowoor
de? Eñ hy sprack: Te rechte ben ick toornich
tot aen den doodt.
10 Ende de Heere sprack: V iammert der Ko-
woorden / daer ghy niet aen ghearbeydt en
hebt / hebtse oock niet opghebracht / welc-
ke in eener nacht werdt/ende in eener nacht
verderfe.
11 Ende en soude my niet iammeren Niniue/
sulcker grooter Stadt? l in welcker zyn meer
dan hondert ende twintich duysēt menschē/
die geen onderscheyt en weten wat rechts
ofte slincx is: daertoe oock vele Diereñ?

a Joan.1.3
b† And. na Tharsen.
c Psa.86.5. ende 145.8.
Joel. 2. 13.
Exod.34.6
d 1. Re.19.4.
Tobi.3.6.
e† And. wat deruaren, de teghen in om moeten/
f† And. Kowortze, vale/
g† An. verordende.
h Of, morghenstonde / dagheraedt.
i† An. vereyde etc.
k Of/ toornich zyt.
l Gen.10.11

Eynde des Propheets
Jone.

Argument.

MIcheas schynt eē nauolger Esaie te zyn/ hy heeft ten seluen tyde geleeft/ eñ de hey lige Koninck Ezechias heeft harer beyder patroō ende ophouder gewe(e)st. Hy heeft voornemelick gheprophetert teghen de twee Geslachten/ ende daer na oock teghen de andere thiene. Hy dreychtse met den verderue om hare sonden/ende roepse daerentusschen tot bekeeringhe. Bouen desen is hy seer hittich teghē de valsche Propheten. Hy prophetert van de wederoprechtinghe die gheschieden soude door Jesum Christum/ eñ van zyn Kercke/ ende van de roepinghe der Heydenen. Hy leert oock klaerlick / dat de salicheydt wort door Christum vercreghen / ende datmen God warachtichlick dient/alsmen hem met reynen herte vreest.

Micheas. Cap.7.

De Propheet Micheas.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy schelt het volck Israels ende Juda/ om harer schalckheydt ende Afgoderye/ 8. voorseyt hen hare straffe met klaghen.

DIt is het woort des Heeren/ welche tot Miche vā Maresa gheschiedde/ ter tyt a Jothan/ b Achas/ eñ Ezechie/ der Coninghen Juda/ dat hy gesiē heeft/ ouer Samaria ende Jerusalem.

a 2. re K.7.32. 2. Par.27.1.
b 2. Re.16.1.
c 2. Re.18. 1. ende 19. E.
b Deu.32.1.
Esaie.1.2.

2 b Hoort alle volckē/ merckēt op tlant / eñ
alles wat daerinne is: want God de Heere
heeft met v lieden te spreken / Ja de Heere
b Esai.26.21 wt synen heylighen Tempel.
3 c Want siet/ de Heere sal wt gaē van syner
plaetse/ ende daer af varen/ ende treden op
hoochten inden lande/
4 Dat de Bergen onder hem versmelten/ eñ
de Dalen van malkanderen scheuren sullē:
ghelijck als Was voor den vyere versmel-
tet/ als de waterē/ die nederwaerts vlieten.
f Amos.2.1 5 f Dat alle om der ouertredinghe wille
g Afgode-rije/ welcke is oock de hoererije. Der hoerenloon eñ ghewinst/ zijn de cōnsenen eñ goederen sulcker Dōmen ende Stichten/ welcke zijn hoerenloon, eñ worden weder hoerenloō: wāt sy comen dē Godloosen te deele. Jacobs / ende omme der sonde wille des g
huys Israels/ Welcke is doch de ouertredin
ghe Jacobs? is het niet h Samaria: wel-
ke zijn doch de hoochten Juda? is het niet
i Jerusalem?
6 Ende ick wil Samaria tot eenen k steen-
hoop in de velden maken/ diemen rondtom
de Wijnberghen henen leyt / ende wil hare
steenen inden Dal sleppen/ ende te gronde
afbreken.
7 Alle hare Afgoden sullen verbroken/ ende
alle haren hoerenloon/ sal met vyere ver-
brandt worden/ ende wil alle hare Beelden
verwoesten : l want sy zijn van hoerenloon
versamelt/ ende sullen oock weder hoeren-
loon worden.
8 Daeromme moet ick clagen ende huylen/
ick moet berooft ende bloot daer gaen : ick
moet klaghen/ als de Draken/ ende treurē
als de Struyssen.
h 1.Re.12.28. 9 Want harer plage en is geen raet/ die tot
2.Reg.11.7 in Juda gecomē is/ ende tot aē mijns volcx
2.Reg.16.4 poorte te Jerusalem henen reycken sal.
ende 21.3. 10 m Vercondiget het immers te Gath niet/
k Esai.25.2 laet v lieden niet hooren weenē: maer gaet
26.5. in de treurkamer/ eñ settet v inder asschen.
Jerem.9.12 11 Ghy schoone Stadt moet hier onder met
l Deut.23.18 allē schanden: de Inwoonerinne Zaenan/
m 2.Sa.1.20 en sal niet wttreckē/ om des leets wille des
naesten huys: hy sal het van v lieden nemē/
wanneer hy hem daer legheren sal.
12 De bedroefde Stadt en vermach haer niet
te troosten: want het ongheluck sal vanden
Heere komen/ oock tot aen de poorte Jeru-
salems.
13 Ghy Stadt Lachis/ spannet Loopers aē/
eñ vaert daer vā: want ghy zijt der dochter
Zion het begin der sonde/ ende in v zijn ge-
vonden de ouertredinghen Israels.
14 Ghy sult geuangenen moeten daer wt ge-
uen/ so wel als Gath: der Stadt Achsib/ sal
het met den Koninghen Israels feylen.
n Of. Erfgename. 15 Ick wil v Maresa den rechten n Eruen
brenghen/ ende de heerlickheyt Israels sal
komen tot Adullam toe.
16 Laet de hayrē afscheeren/ eñ gaet kael ouer
uwe teerdere kinderē: maeckt v gansch kael/
als een Arent/ want sy zijn van v gheuanc-
kelick wech gheuoert.

Dat ij. Capittel.

1. Benoemt de sonde ende lasteringe des
volcx/ om welcker wille des Heeren ernstige
straffe ouer haer gaen soude. 12. met eener
toesegghinghe vanden Rijcke Christi.

a Of/ Nu. treckē aen. 1 WEe den ghenen / die daer af pooghen
schade te doen/ ende gaen met boosen
stucken om op haren legēr/ dat sy het
vroech wanneert licht wort/ volbrenghen/
dewijle sy de macht hebben.
b 1.Re.21.2. 2 b Sy trecken Ackeren tot hen/ ende nemen
Amos.5.12. huysen/ welcke sy slechs willen: alsoo drijuen
sy ghewelt/ met eens yeghelicken huyse/ eñ
met eens yeghelicken Erue.
c Amos.5.13 3 Daeromme spreeckt de Heere alsoo: c Siet/
ick dencke wat quaets ouer dit gheslachte/
daer ghy lieden uwen hals niet wttreckē/ eñ
so stout niet henen gaen en sullet/ want het
sal eenen boosen tijdt zijn.
4 Ter seluer tijt salmen een Spreucke van v
lieden maken/ ende clagen: Het is wt/ salmē
seggen/ wy zijn verstoort: mijns volcx lant/
kryght eenen vreemden Heere: wanneer sal
hy ons de Ackeren toe deylen/ die hy ons
ghenomen heeft?
5 Ja wel/ ghy lieden en sult geen deel behou
den/ inder Ghemeynten des Heeren.
6 Sy seggen: Mē soude niet v druppē: want
sodanich druppen en gaet ons niet aē: c wy d Dr is prediken:
en sullen so niet te schanden worden.
7 Het huys Jacobs troostet hem alsoo: meyn e Mich.3.11
dy des Heeren Geest sy verkortet? soude hy
sulcx doen willen? het is waer/ mijne redenē
zijn vriendelick den vromen.
8 Doch mijn volc heeft hem opgemaect als
een vyant: want sy rooven/ beyde rocken/ eñ
mantelen/ die/ daer seker henen gaen/ ghe-
lijck als die/ die wt den krijghe komen.
9 Ghy lieden drijft de vromen mijns volckx
wt haren lieuen huysen/ ende nemet f stade-
licken van haren jonghen kinderen mijn g f Of/ alle daghe.
verciersel.
10 Daerō maect v lieden op ghy moetet daer g Of/ gesmucke. Wat ick hen gegenē hebbe/ dat neemt ghy van hen.
van/ ghy en sullet hier niet blijuen: om ha-
rer h onreynicheyt wille/ moeten sy onsach
te verstoort worden.
11 i Wanneer ick een dwalende gheest ware/
ende een Leughenpredicker/ eñ predickede/
hoe sy suypen ende swelgen soudē: dat ware h Of. Afgoderije.
een Predicker voor dit volck.
12 Ick wil dannoch v Jacob/ gantsch versa- i Esai.5.11.
melen/ eñ de ouergebleuene in Israel te hoo- ende 16.12.
pe brenghen: k ick wilse als een kudde te sa- k Joa.10.16
men in eenen l vasten stal brengen/ ende als l Hier spreect hy van den Rijcke Christi/ die is onse Heldt/ die voor ons henen door ghebroken heeft/ eñ de bane ghemaect door dē doot/ sonde/ Duyuel/ eñ alle quaet snellet stucx na/ etc.
een kudde in syne Kopen/ dat het van men-
schen deunen sal.
13 Een Doorbreker sal voor hen daer op va-
ren/ sy sullen doorbreken: ende ter poortē wt
eñ in trecken: ende haer Koninc sal voor hen
henen gaen/ ende de Heere voor aen/

Dat iij. Capittel.

1. Scheldet der Ouersten tyrannie/ 5. eñ der
Propheten valschept/ 8. wijst aen syne vrij-
moedichept ende vlijt in den ampte/ 9. leert
hoe der Ouerheeren ende Propheten schalc-
heyt/ het lant in iammer eñ ellende brengen.

1 ENde ick sprack: Hoort doch/ ghy Hoofdē
inden huyse Jacobs/ eñ ghy Vorsten in-
den huyse Israels: a ghy soudet billicken a Deu.17.18
zijn/ die het Recht wisten. Jerem.5.5.
2 b Doch ghy lieden haet het goede/ eñ heb- b Esa.5.20
bet lief het quade: ghy villet hen de huyt af/
ende het vleesch van haren beenderen.
3 Ende verslindt het vleesch mijns volcx: eñ
wanneer ghy hen de huyt afgetogen hebbet
so verbreket ghy hen oock de beenderen/ eñ
legget vanden anderen/ als in eenen Pot/ eñ
als vleesch in eenen Ketel.
4 c Daeromme wanneer ghy liedē nu tot dē c Esai.1.15.
Heere schreyē sult/ en sal hy v niet verhoorē/ Ezech.8.18
maer d sal zijn aengesichte voor v lieden ver- 1.Pet.3.7.
bergen/ ter seluer tijt/ als ghy met uwen boo d Esa.64.20
sen wesen verdient hebt. Proue.1.28.
5 So spreect de Heere tegen de Propheten/ 4.Esd.1.16
die mijn volck verleyden e Sy predickē: het e Ezec.13.18
sal wel toegaen/ wanneermen hen te eten ge Esai.5.23.
ue: wanneermen hen daerenteghen niets in
den mont en geeft/ so predickē sy: daer moet
eenen krijch komen.
6 f Daerom sal uwe gesichte ter nacht/ eñ u- f Deu.28.29
we waerseggen ter duysternisse worden: de
Sonne sal ouer den Propheten ondergaen/
ende den dach ouer hen duyster worden. g Zach.13.4
7 Ende g de Sienders sullen te schanden Malach.4.4

ende de Waerſegghers tot ſpotte worden/
eñ moeten harẽ mont altemael toewinden/
dewijle dat daer gheen Gods woordt zijn
en ſal.

h Eſaie. 1. Ezech. 3.8.

8 h Doch ick ben vol kracht eñ Gheeſts
des Heeren/ vol rechts eñ ſterckte / dat ick
Jacob ſyne ouertredinge ende Iſrael ſyne
ſonde kondt doen door.
9 So hoort doch dit / ghy Hoofden in den
huyſe Jacobs/ eñ ghy Vorſten inden huyſe
Iſraels/ ghy die het Recht verſmadet/ ende
alles wat oprechtich is/ verkeeret.

i Ezec. 22. 27 Sophon. 3.3 Habac. 2.12. k 1. Sam. 8.3 Ezech. 22.12 Amos. 5.12 l Jere. 6.13.

10 i Ghy die Zion met bloede bouwet ende
Jeruſalem met onrechte.
11 k Hare Hoofdẽ richten om geſchencken/
hare Prieſters leeren om loon/ l ende hare
Prophetẽ waerſeggen om Ghelt: verlaten
hen op den Heere/ eñ ſpreken: Is niet de
Heere onder ons? daer en kan gheen on-
gheluck ouer ons komen.

m Jere. 26.18 n Jere. 9.11 1. Reg. 9.8 Luce. 19/44. 21/6.

12 m Daerom ſal Zion om uwent wille/
als een veldt verploeget/ n ende Jeruſalem
ten ſteenhoope/ ende den Berch des Tem-
pels tot eener wilder hoochte worden.

Dat iiij. Capittel.

1. Van dẽ geluckſaligen Kercke Chriſti/ 6
tot welcken de Heere zijn lamme ende ver-
ſtooten Volck/ wederom wil verſamelen/ 9
eñ haer ouer hare vyanden dieſe beleediget
ende onderdruckt hebben/ 12. tot Heeren
maken.

a Leui. 26.43 Eſaie. 2. 2. b Zach. 3.21. c Pſal. 50. 2. Act. 1. 8. b Gods woort ſal in de gantſche Wereldt komen. e Eſaie. 2/4. 11/6. 65/25. Joel. 3. 10. f Sopho. 3.19 g † Anders/ hinckende. h Of/ Erfge namen. i Dan. 7.14 Luce. 1.33. k Gene. 35.21 l Dat Koninc-rijck/ oft het wel kranckelick toegaet/ ſo ſalt eñ moet doch komẽ; daeromme houdt vaſt ende lijde v/ het cruyce moet de Kercke Chriſti vart m † An. tot v toe komẽ. n † Anders/ vedroefdy v/ etc.

1 In a den laetſten daghen nu / ſal den
Berch / daer des Heeren huys opſtaet/
bereydet zijn / hooger dan alle Berghen/
eñ bouen de kleyne Bergen verheuen zijn/
ende de Volcken ſullen daer toe loopen.
2 Eñ vele Heydenen ſullen gaen eñ ſeggen:
b Koemt/ laet ons henen op ten Berge des
Heeren gaen / ende ten huyſe des Gods
Jacobs: dat hy ons leere ſyne weghen/
ende wy op ſyner ſtraten wandelẽ: c want
van Zion ſal de Wet wtgaen / ende des
Heeren woordt van Jeruſalem.
3 Hy ſal onder grooten Volcken v richten/
eñ vele Heydenen ſtraffen in verrẽ landen: e
ſy ſullen hare ſweerden tot ploechyſeren/
ende hare ſpieſſen tot ſickelen maken: geen
Volck en ſal teghen het ander een ſweerdt
opheffen/ ende en ſullen niet meer krijghen
leeren.
4 Een yegelick ſal onder ſynen Wijnſtock
ende Vijchboom woonen/ ſonder ſchouwẽ/
want de mont des Heeren Zebaoth heeft
het ghesproken.
5 Want een yegelick Volck/ ſal wandelen
inden Name zijns Gods: doch wy ſullen
wandelen inden Name des Heeren onſes
Gods/ altoos ende eewichlick.
6 f Ter ſeluer tijdt/ ſpreeckt de Heere/ wil
ick de g † lamme verſamelen/ ende de ver-
ſtootene te hoope brenghen/ ende die ick
gheplaecht hebbe.
7 Ende wil de lamme maken / dat ſy h
Eruen hebben ſal/ ende de verſtootene/ een
grooten Volcke maken: i ende de Heere ſal
Koninck ouer hen zijn/ op dẽ Berge Zion/
van nu aen tot in eewichheydt.
8 Ende ghy Toren k Eder/ een veſte der
dochter Zion / uwe l gulden Rooſe ſal m †
komen / de vorighe heerſchapyhe / het
Koninckrijcke der dochter Jeruſalems.

o Miche. 5.6 p Of/ wtge-holpen. q Eſai. 14.24 r Of/ Schee nen.

9 Waerom ut † hangdy v dan aen andere
vrienden? is de Koninck niet by v? eñ zijn
uwe Raetgheuers alle henen wech? dat v
alſo den weedach aengekomen is/ als eener
in kindts nooden?
10 Lieue/ lijdet doch ſulcken weedach/ ende
kermet ghy dochter Zion/ als eene in kindts
nooden: want ghy moet / tis waer / ter
Stadt henen wt / eñ op den velde woonen/
ende te Babel komen: o doch ſuldy vã daer
nochtans weder p verloſt worden / aldaer
ſal v de Heere verloſſen van uwẽ vyanden.
11 Want vele Heydenen ſullen hen ſchier
teghen v verſamelen / ende ſpreken: Sy is
verbannen: wy willen onſen luſt aen Zion
ſien.
12 Doch ſy en weten des Heeren q ghedach-
ten niet / ende en mercken ſynen raedtſlach
niet/ dat hyſe te hoope gebracht heeft/ als r
Garuen in de Schuere.
13 Daeromme maeckt v op/ ende ſ dorſchet
ghy dochter Zion: want ick wil v yſeren
Hoornen/ ende t koperen klauwen maken/
ende ſult vele Volcken vermalen: ſo wil ick
haer goet dẽ Heere verbannẽ eñ haer haue/
den Heerſchapper der gantſcher Wereldt.
14 * Maer nu ghy krijgerſche/ ruſtet v: want
men ſal ons belegghen/ eñ dẽ Richter Iſrael/
met der roede op de kinnebacken ſlaen.

ſ Ghy ſult Babylon eñ alle rijcken/ daer toe alle dine dorſchen in der gãtſcher Wereldt/ of ghy nu wel moet lijden/ dat beyde Babel ende Roome/ uwe Richters ende v Rijck verſtooren. t Of/ eerin. * Cap. v. by anderen.

Dat v. Capittel.

1. Van der toekoemſt Chriſti ende ſynen
Koninckrijcke/ 7. met tſamẽ der kracht des
Euangelij.

2 Ende a ghy Bethlehem Ephrata / die
ghy kleyn zijt / tegent den duyſenden in
Juda/ wt v ſal my komen/ die in Iſrael
Heere zy/ welckers wtganck/ vã aenbeginne
ende van eewicheyt af gheweeſt is.
3 b Onder dies laet hyſe plagen/ tot op den
tijt/ dat die/ die baren ſal/ ghebaert hebbe:
ſo ſullen dan de ouergebleuene ſyner broe-
deren weder komẽ tot dẽ kinderen Iſraels.
4 Doch hy ſal optreden / c ende weyden in
kracht des Heeren/ eñ in der ouerwinninge
des Naems zijns Gods: eñ ſy ſullen ſeker
woonen / want hy ſal ter ſeluer tijt heerlick
worden / ſo wijdt als de Wereldt is.
5 Daer toe ſullen wy oock vrede hebben
voor dẽ Aſſur / die nu in onſe landt geuallen
is/ eñ onſe huyſen vertreden heeft: want e
ſeuen Herders / ende acht Vorſten/ ſullen
ouer hem verweckt worden.
6 Die het landt Aſſur verderuen met den
ſweerde/ eñ het landt f Nimrod/ met haren
blooten wapenen: g alſo ſullen wy van
Aſſur verloſſet wordẽ/ die in onſe landt ghe-
uallen is/ eñ onſe lantpalen vertredẽ heeft.
7 Het ſullen oock de ouergheblevene wt
Jacob/ onder velen Volcken zijn/ als eenen
Dau vanden Heere eñ als de h † Druppkens
op het Gras/ dat na niemandt beydet/ noch
op Menſchen wachtet.
8 i Ja de ouergheblevene wt Jacob/ ſullen
onder den Heyden by velen Volcken zijn/
als een Leeuwe onder den Gedierten in den
Woude/ als een ionge Leeuwe onder eener
kudde Schapen / die niemandt weeren en
kan/ wanneer hy daer door gaet/ vertreedt
ende verſcheurt.
9 Want v handt ſal den ſtrijdt behouden/
teghen alle uwe wederpartijders / dat alle
uwe vyanden moeten wtgheroyet worden.
10 Terſeluer tijt/ ſpreeckt de Heere / wil ick
uwe Peerden van v nemen/ ende uwe wa-
ghenen ommebrenghen.
11 Eñ wil de Steden ws Landts wtroyen/
ende alle uwe k † Sterckten verbreken.
12 l Eñ wil de Tooueners by v wtroyen/
dat daer gheene Teeckenbedieders by v
blijuen en ſullen.
13 m Ick wil uwe Beelden ende Afgoden
van v wtroyen / n dat ghy niet meer aen-
bidden en ſult uwer handen wercken.
14 Ende wil uwe o Haghen verbreken/ ende
uwe Steden verdelgen: ende ick wil wrake
oeffenen/ met grimmicheydt ende toorne/

a Mat. 1.6. Joan. 7.42 b Laet plagẽ wie daer plaghet/ tot dat die kome met den Euangelio/ die ſal den ſtrijdt behouden: dat ſal geſchiedẽ eñ nu anders c Ezec. 34.23 Joan. 10. 11 d Roma. 1.16 e De Perſſen eñ Meden/ ſullen onder dies/ den Aſſur dempẽ, tot dat Chriſtus kome/ die õs gantſch eñ gheheel verloſſe oft beurije. f Gene. 10. 8 g Mich. 4.10 h † And. een mey regẽ etc welcke men tot gheenen menſchẽ en verſiet/ ende vã menſchẽ kinderen nu en verhoopt i Gene. 49. Alſo doet het Euangelium in der Wereldt/ wanneert oock alſchoõ den poortẽ der Hellen verdriet. k † An. Veſtẽ l Deut. 18.10 m Nahum. 1. 14. n Eſaie. 2.8. Jere. 1.16. o † Anders/ Luſtwoudẽ.

aen allen Heydenen / die niet luysteren en
willen.

Dat vj. Capittel.

1. De Heere laet den volcke met heftigen
woorden predicken / 3. wat liefde en trouwe
hy aen haer bewesen / 6. ende wat hy voor
dienst daer voor / van hen gevoordert heb-
be: 9. Item hoe hy de onghehoorsaemheyt
zijns woordts straffen wil.

a Esa. 58. 1
1 Hooret doch wat de Heere seyt: a Ma-
ket v op / ende scheldet de Bergen / en-
de laet de cleyne Berghen / uwe stemme
hooren.
2 Hooret ghy Bergen / hoe de Heere straffen
wil / met tsamen den stercken fondamenten
der Aerden: want de Heere wil zijn volck
schelden / ende wil Israel straffen.
b Iere. 2. 2.
3 b Wat hebbe ick v gedaen / mijn volck? en
waer mede hebbe ick v beleedighet? dat seg
ghet my.
c Exo. 14. 21
4 c Ick hebbe v doch wt Egyptenlant ghe-
voeret / ende wt den Dienst huyse verlosset /
d Num. 12. 1
d ende voor v henen gesonden Mosen / Aa-
ron / ende MirJam.
e Num. 20. 22. 23. 24. 25
5 e Mijn volck / dencket doch daer aen / wat
Balak de Koninck in Moab inden sinne
hadde / en wat hem Bileam de sone Beor
antwoorde / van Sittim af tot Gilgal toe /
daer ghy Ja aen mercken soudet / dat v de
Heere alle goet ghedaen heeft.
6 * Waer mede sal ick den Heere versoenen?
met buygen voor den hooghen God? Sal ick
hem met Brantofferen ende Jarigen Kal-
veren versoenen?
7 Meynd y f de Heere hebbe een welgevallen
aen vele duysenden Rammen / of aen Olye /
wanneer dier oock alschoon ontallicke stroo-
men vol waren? ofte sal ick mynen eersten
sone voor myne overtredinge ghevven? ofte
mijns lijfs vrucht voor de sonde myner ziele?

* God laet hem met offeren ende wercken niet versoenen / wanneer yemandt oock alreede sijnen sone offerde: maer so men hem vreeset / en hem betrouwet / etc.

f 1 Sa. 15. 22. Esaie. 1. 11. Ierem. 7. 20. Math. 9. 13.
8 Het is v ghesepdt / Mensche / wat goedt
is / ende wat de Heere van v eyscht / name-
licken / g Gods woort houden / ende h liefde
oeffenen / ende oodtmoedich zijn voor uwen
God.
g Dz is / gelooven / lief hebben / en lijden.
9 Des Heeren stemme / sal over de Stadt roe
pen: doch wie uwen Name vreeset / dien sal
het wel i slaen: Hooret ick ghy Stammen
wat ghepredicket wort.
h Int Hebreisch / facere iudicium.
i of / geluckē. k† And. de straffe / ende diese bestemmet heeft.
10 l Noch blijft onrechtveerdich goet / inden
huyse des Godloosen / ende het verhatede m
schars Epha.
11 Ofte soude ick de onrechte Waghe en val
sche Ghewichte inte sacken n billicken?
l Leu. 19. 35. Deut. 25. 13 Prou. 20. 10 Ezec. 45. 10.
12 Door welcke / hare Rycken vele onrechts
doen / ende hare Inwooners gaen met leu-
ghen omme / ende hebben valsche tongen in
heren halse.
m Of / vermindert.
13 Daerom wil ick v beginnen te plagen / en
v om uwer sonden wille woest maken.
n Dat is / Soude ick seggen / dat sy billick en recht doen / dz sy valsche ghewichten hebben / etc.
14 o Ghy en sult niet genoech te eten hebbē /
ende sult versmachtē: ende wat ghy aengrij
pet / dat en sal doch niet daer van comen / en
wat daer van koemt / dat wil ick doch den
sweerde overleveren.
o Leu. 26. 26 Hosee. 4. 10 Hagge. 1. 6.
15 p Ghy sult saeyen / ende niet maeyen: ghy
sult Olye perssen / ende v met der selver niet
salven / ende Most perssen / ende geen Wijn
drincken.
p Deu. 28. 38 Hagge. 1. 6.
16 Want men houdt de q wijse Amri / en alle
wercken des huys Achabs / ende volget harē
Rade: daeromme wil ick u tot eener Woestij
ne maken / ende hare inwooners / dat mense
aensluyt en sal / ende sult mijns volcx smaet-
heyt draghen.
q Dat is / Godsdienst. 1 Re. 16. 26. 25

Dat vij. Capittel.

1. Beschrijft met klaghe over der vromer
weynicheyt, de schalckheyt beyde des volcx
en der Richteren. 5. Ick / hoe de trouwe onder
de menschen gantsch wt zy. 7. Troostet hem
met eenen Liede / teghen der Godloosen
rasen. 11. ende prophetéert onder der heer-
licker verlossinge van Babel / van der won-
derbaren ghenade ende gheluckSalicheydt
inder Kercke Christi.

1 Och / het gaet my / als eenen die in den
Wijnberghe na leest / daermen gheene
Druyven en vindet te eten / ende woude
doch gheerne der besten vruchten heb-
ben.
Der Geloovighen ende Vromen cleyn getal.
a Rom. 3. 10.
2 a De vrome liedē zijn wech in desē Lande:
en de Rechtveerdighen en zijn niet meer on-
der den lieden: sy b† pooghen slechs bloet te
vergieten: een yeghelick iaghet den anderē /
op dat hy hem verderve.
b† Anders / trachten
3 En meynen / sy doen daer wel aen / wanneer
sy quaet doen: wat de Vorst wil / dat spreect
de Rechter: dat hy hem weder eenen dienst
doen sal: de Gheweldighen raden na haren
moedtwille / schade te doen / ende draeyent
hoe sy willen.
4 De allerbeste onder hen is als doornen / en
de alleredelickste / als een Distelen: doch wan
neer den dach uwer Predikers komen sal /
wanneer ghy sult te huys ghesocht wordē /
so en sullen sy dan niet weten / waer sy henē
wt sullen.
Vorsten, Overheden / en Anders / Rechters.
b Iere. 9. 4
5 b Niemant en gelovue synen naesten / nie-
mant en verlate hem op de Vorstē; Bewaert
de deure ws monts / voor dier / die in uwen
armen slaept.
6 e Want de sone verachtet den vader: de
dochter settet haer teghen de moeder: des
soons wijf is teghen haers mans moeder / f
en des menschen vyanden zijn / zijn eyghen
huysghesinne.
e Ma. 10. 35 Deut. 13. 6. 33. 9. Psal. 38. 12. 55. 14.
f Mat. 10. 36
7 Maer ick wil op den Heere sien / ende des
Gods mijns Heyls verwachten: mijn God
sal my hooren.
8 g Verheucht v niet myne vyandinne / dat
ick daer neder ligghe: ick sal weder opcomē:
ende so ick in duysteren sitte / so is doch h de
Heere mijn licht.
Een Liet des Propheten Michee.
g Prou. 17. 5 ende 24. 17.
h Psa. 27. 1.
9 Ick wil des Heeren toorne draghen / want
ick hebbe tegen hem gesondiget: tot dat hy
myne sake wtvoere / en my recht doe: hy sal
my i aent licht brenghen / dat ick mynen lust
aen syner ghenade sie.
i Dat is / hy sal my troosten.
10 Myne vyandinne sal het sien moetē / ende
met aller schande bestaē / die nu tot my seyt:
k Waer is de Heere v God? myne oogen sul-
lent sien / dat sy dan als dreck op der straten /
vertreden worde.
k 2. Re. 19. 4 1 1.
11 l Te dier tijt / sullen uwe Mueren ghebou-
wet worden / ende m† Gods woort wijdt wt
komen.
l Amo. 9. 11. m† An. het schort verre vā bcomen /
12 Ende ter selver tijt / sullen sy van Assur / en-
de vanden vasten Steden / tot v komen / van
den vasten Steden / tot aen het Water / van
eener Zee ter anderen / van eenen gheberchte
ter anderen.
13 Want het Lant sal woest zijn / syner inwoo
ners halven / omme der vrucht wille haerer
wercken.
14 Ghy doch / o weydet v volck met uwen
p staue / de Kudde uws Erfdeels / die
daer woonen beyde in den Woudde al-
leen / ende op den velde: laet haer te Basan
ende Gilead weyden / als van outds her
waerts.
o Act. 20. 28 1. Petri. 5. 2.
p Psa. 23. 4.
15 Ick wil se wonder sien laten / ghelijck als
ter tijdt doe sy wt Egyptenlandt toghen.
16 Dat de Heydenen sien / ende alle hare Ge-
weldigen hen schamen sullen / q ende de hant
op haren mondt legghen / ende hare ooren
toehouden.
q Iob. 39. 37

Sy sul-

t Gene.3.14 17 Sy sullen stof lecken/ t als de Slangen/
en als Wormen op Aerden/ beven in haren
holen: sy sullen hen vreesen voor dē Heere
onsen God/ ende hen voor v ontsetten.

f Iere.10.6. t Coloss.2.13 u Psal.30.6. 18 f Waer is sulck een God / als ghy zijt/ t
die de sonde vergeeft/ en verlaet de misdaet/
den overgebleuenen zijns Erfdeels? Die u
synen toorn niet eewichlick behoudt: want
hy is barmhertich.

x Iere.9.23. Esaie.54.8. 19 x Hy sal hem onser weder ontfermen/
onse misdaet dempen/ ende alle sonde in de
diepte des Zees werpen.

y Gene.22.16 Luce.1.51. 20 Ghy sult den Iacob de trouwe/ ende
Abraham de ghenade/ houden / y als ghy
onsen Vaderen van oudts herwaerts ghe-
swooren hebt.

Eynde des Propheets Michee.

Argument.

Nahum. Cap. 8.

NAhum was oock ten tijde des goeden Koninckx Ezechie / en leerde na Jonam. Hy heeft gheprophetecrt teghen het Koninckrijcke van Assyrien/ ende des seluen Hooftstadt Niniue / ghelijck of hy brieuen ontfangen hadde van God geschreuen/ en tot Assyrien ghesonden om hen den Krijch te verkondigen/ en hen te bewijsen / hoe machtich en sterck die God zy/ die hem seluen verklaert der Niniuiten vyant te syne: en om wat oorsaken hy voorgenomen heeft hare Stadt die so machtich en rijcke / en haer Koninckrijcke dat so oudt was/ te verderuē. En ten laetsten stelt hy daer by / hoe hyse verderuen sal. Hier door gheeft hy een seer schoon exempel allen ouden en machtigen Koninckrijckē/ wat eynde sy te verwachten hebben/ wanneer sy vol wreede verdruckingen zijn. Daerentegen stelt hy sonderlinghen troost voor de ghene die door eenige wreede ende onrechtveerdighe Tyrannie verdruckt worden.

De Propheet Nahum.

Dat Eerste. Capittel.

1. Beschrijft Gods kracht en goetheyt. 9 Propheteert den Assyriers haer straffe/ 12. ende synen Volcke/ (dat ghene verstooren souden/) hare ghenadige verlossinghe.

1 DIt is de last ouer Niniue/ ende
het Boeck der Prophetie Nahum
van Elkos.
2 De Heere is een yuerich God/
ende een wreker : Ja een wreker is de
a Deut.5.9. Heere ende toornich: a de Heere is een b
b Deut.32.35 Wreker tegen syne wederparthijders/ ende
die het synen vyanden niet vergheten en
sal.
c Roma.2.4 3 c De Heere is geduldich/ en van grooter
d Psal.143.2 kracht/ d voor welckē niemant onschuldich
Job. 4. 17. en is: hy is de Heere/ diens wegen e in we-
25/ 4. der en onstuymicheyt zijn/ en onder synen
Syrac.7.21 voeten/ dicken stof.
e Ghelijck als in de Roode Zee. Exod.14.21. 4 Die de Zee scheldet en drooghe maeckt/
ende alle wateren verdrooget: Basan ende
Charmel versmachten/ ende wat op den
Berghe Libanon bloeyet/ verdorret.
f Psal.18.8. 4.Esd.16.12 g Of/ schudden. 5 f De Bergen g zitteren voor hem/ ende
den kleynē Bergen is banghe: het Aerdrijck
beuet voor hem/ daer toe der Werelt rinck/
ende alle die daer inne woonen.

6 h Wie kan voor synen toorne bestaen? h Iere.10.10
en wie kan voor syner grimmicheyt blijuen? Esaie.34.2.
synen toorne brandet als vyer / ende de Haba.3.5.
Rotzsteenen springhen i ontwee voor hem. Zephan.3.8
7 De Heere is goedertieren / ende k een † i Of/ in stucken
Sterckte in der tijt der noot: ende kent die/
die op hem vertrouwen. k Ioan.3.36
8 Wanneer de vloedt ouer al loopet / so † Anders/
maeckt hy dies met haer een eynde: doch veste /
syne vyandē veruolget hy met duysternisse. vasticheyt.
9 Wat ghedencket ghy teghen den Heere?
hy sal dies doch een eynde maken: het on-
gheluck en sal niet tweemael komen.
10 Want gelijck als wanneer de Doornen/
die noch door malkanderen wassen / ende
het beste sap hebben/ verbrandt worden/
als dorre stroo:
11 l Also sal zijn des m Schalcks raedt/ die l Psal.21.10.
van v koemt / en wat quaets teghen den Esaie. 8.2.
Heere ghedenckt. 19/ 11.
12 So spreeckt de Heere: Sy komen so ghe- m Dat is/
rustet ende machtich als sy willen/ so sullen den boosen
sy doch omghehouwen worden/ ende daer aenslach en
henen varen: ick hebbe v verootmoediget/ voornemen
doch ick en wil v niet wederom verootmoe- wt Niniue/
dighen. teghen het
13 Maer als dan wil ick zijn iock / dat ghy volck Juda/
draecht/ verbrekē/ en uwe bandē verscheuren. haer te
14 Doch teghen v heeft de Heere gheboden/ verderuen/
dat ws naems zaet niet meer blijuen en sal: moeste te
n van den huyse ws Gods / wil ick v wt niete wordē
roeyen: de Afgodē en Beelden wil ick v ten doe hy aen-
Graue maken/ want ghy zijt te niete ghe- den aller
worden. feersten
15 o Siet / op den Berghen komen voeten poccheder
eens goeden Boden/ die daer vrede predic- als Senache
ket: houdt uwe Vyerdaghen Juda/ ende p rib en Rab
betaelt uwe Geloften: want de q † Schalck Sache voor
en sal niet meer ouer v komen/ hy is gantsch Jerusalem
wtgheroeyet. ghesch iede.
n Mich.5.13
2.Reg.19.37
o Esaie.33.7
52/7.
Roma.10.15
p Psal.50.14
q † Anders/
Belial.

Dat ij. Capittel.

1. Wijder van der straffe der Assyriers door de Chaldeen/ 11. met verwijte haret hoouaerdije ende Tyrannije.

1 DE Verstroyer sal teghen v op trecken/
en de Sterckte beleggen: doch berennet
Ja de straten wel/ rustet v op het aller
beste/ ende stercket v op het aller ghewel-
dichste.
2 Wāt de Heere sal de hoouaerdije Jacobs
vergheldē / als de hoouaerdije Israels:
want de Aflesers sullense af lesen/ ende hare
wijngaerden verderuen.
3 De Schilden syner Sterckē zijn roodt/
zijn Heyrvolck siet als Purpur/ syne Wage-
nen lichten als vyer / wanneer hy treffen
wil/ hare spiessen beuen.
4 De Wagenen rollen op dē a wijcken/ en a Of/ breedē
bolderen op dē straten: haer aensien is als Straten.
Fackelen / ende varen door malkanderen
henen / als den Blixem.
5 Doch hy sal aen syne b Ghewaldighen b Dat is de
dencken/ doch sullen de selfste vallen/ waer Koninck ta
sy henen wt willen/ en sullē hen snellē na der Niniue / sal
mueren/ en na der Weere/ daer sy seker zijn. hem verlatē
6 En de poorten aen den wateren/ worden op zijn
doch gheopent / en het Palleys sal onder Krijchsvolck
gaen.
7 De Koninginne sal ghevancklick wech
gheuoeret worden/ en hare Ionckvrouwen
sullen suchten als de Duyuen / ende aen
hare borst slaen.
8 Want Niniue is c † als eenen Vijuer vol c † And. van
waters/ doch dat selue sal vervlietē moetē: oudts her-
Staet/ staet /(sullen sy roepen /) doch daer waerts als
en sal hem niemandt omwenden. d Esaie.2.7.
9 So roouet nu Siluer / roouet Gout; d etc.
want hier en is der schatten gheen eynde/
en de veelheyt aller kostelicker kleynodien.

10 Doch nu moet sy reyn afgelesen/ ende e
wtgepochet worden / dat haer herte moet
vertzagen/ de knyen wanckelen / alle Len-
denen beuen / ende aller aenghesichten f
bleeck zijn/ g † als eenen pott.
11 h Waer is nu de wooninge der Leeuwē/
eñ de weyde der iongher Leeuwen/ daer de
Leeuwe eñ Leeuwinne / met den ionghen
wandelden/ ende niemandt en dorstese ver-
schuchteren?
12 Maer de Leeuwe roouede ghenoech
voor syne iongen/ eñ worgede het k synen
Leeuwinnen: syne kuylen veruulde hy met
roone/ ende syne wooninghe met dien/ dat
hy verscheurt hadde.
13 Siet / ick wil aen v / spreeckt de Heere
Sebaoth / ende uwe waghenen in roocke
aensteken/ ende het sweerdt sal uwe ionge
Leeuwen verslinden: ende wil ws roouens
een eynde maken op Aerdē/ datmen uwer l
Boden stemme niet meer hooren en sal.

e Dat is/ wt geplondert/ wtgeroouet
f Iere. 1. 13.
g † Anders/ verstroopen als eē huyue
h Esaie. 13. 6
i Of/ verschuwen. veriaghen?
k Of/ om synen/ etc.
l Uwer Amptlieden eñ Ghewel-dighen.

Dat iij. Capittel.

1. Verklaret noch wyder van der straffe Niniue ende der Assyriers / 8. Toonet aen het exempel van Alexandria / 12. eñ slaet hen haer valsch vertrouwen op wtterlicke macht ende ghewelt gantsch af.

1 WEe der Moordersche Stadt/ die vol
a leugenen ende roouerye is/ eñ van
haren roouen niet af laten en wil.
2 Want daer salmen de sweepen hooren
klappen/ ende de raders bolderen/ de peer-
den schrepen / ende de waghenen rollen.
3 Hy brenget Ruyters herwaerts op/ met
blinckenden sweerden/ ende met glinsteren-
den spiessen: daer liggen vele verslaghene/
ende groote hoopen Lichamen / dat der
seluen gheen gheral en is / ende men ouer
hare Lichamen vallen moet.
4 Dat alle/ om der grooter hoererye wille/
der schooner lieuer Hoeren/ die met toone-
rye ommegaet / die met harer hoererye de
Heydenen/ eñ met harer roouerye/ Landen
ende Lieden verworuen heeft.
5 b Siet / ick wil aen v / spreeckt de Heere
Sebaoth/ ick wil v/ v c lijfvelech ontdeckē
onder uwen aenghesichte / ende wil den
Heydenen uwe bloothevt/ eñ den Koninck-
rycken uwe schande wysen.
6 Ick wil v gantsch grouwelick maken/
ende v schenden / ende een schuwsel van v
maken.
7 Dat alle die v sien/ van v vlieden / ende
seggen sullen: * Niniue is verstoort/ wie
wil medelijdinghe met haer hebben? ende
waer sal ick v Troosters soecken?
8 Meyndy dat ghy beter zijt dan de stadt
No der Regenten? die daer lach aen den
wateren/ eñ rondtom henen water hadde/
welckes mueren eñ d vesten was de Zee.
9 Moorenlandt ende Egypten/ was hare
ontellicke macht / Put ende Lybia waren
hare hulpe.
10 Noch heeft sy moetē verdreuen wordē/
eñ gheuanckelick wech trecken / ende hare
Kinderen zijn op allen straten verslaghen
worden: eñ om hare Edelen wierpmen het
Lott/ eñ alle hare Ghewelden werden in
ketenen ende e ketenen ghelept.
11 Also moet ghy oock dronken worden/
ende v verberghen/ eñ f † een veste soecken
voor den vyandt.
12 Alle uwe vaste Steden zijn als Vijgen-
boomen met rype Vijgen / wanneermense
schuddet / dat sy dien in den mont vallen/
diese eten wil.
13 Siet/ v Volck g sal tot wijuen worden
in v/ eñ de poortē ws Lants/ sullen uwen

a Afgoderye welcke hy oock roouerye ende hoererye noemet.
Ezech. 24. 9
Abac. 2. 12.
Mich. 3. 10
b Esaie. 47. 3
Ezech. 16. 37
c Of/ slippen
* Tob. 14. 5.
Sophon. 2. 13
No.
d Of/ sterckten/ vastiche den.
e Of/ boeyen
f Of/ stercte.
† An. hulpe begeerē om ws vyandt wille.
g Verzaecht eñ klaechlic/ ghelijck als in kinders noodē.

vyanden gheopent worden / ende het vyer
sal uwe grendelen verteeren.
14 h † Treckt v water/ want ghy sult belept
worden / betert uwe i vesten / gaet inden
Leem/ ende treedt hem/ ende maeckt stercke
Tichelsteenen.
15 k Doch het vyer sal v verslinden/ ende
het sweert dooden/ het sal v af eten / als de
Keuers: l † het sal v ouervallen als de
Keuers/ het sal v ouervallē als de Sprinck-
hanen.
16 Ghy hebt meer Handelaers/ dan Sterren
aen den Hemel zijn / doch nu sullen sy hen
wtbreyden / als Keuers / ende daer van
vlieghen.
17 Uwer m Heerē is so vele/ als der Sprinc
hanen / eñ uwer Hooftliedē als der Keuers/
die hen aen de Tuynē legeren in dē kouden
Dagen: wanneer nu de Sonne opgaet / so
maken sy hen daer vā/ datmen niet en weet
waer sy bliuen.
18 Uwe Herders sullen slapen/ O Koninck
te Assur/ uwe Machtigen sullē hen leggen/
eñ v Volck sal op den Berghen verstropet
zijn/ ende niemant en salse versamelen.
19 Niemant en sal omme uwe schande tree-
ren/ noch hem om uwe plage bekommeren/
maer alle die sulcks van v hooren/ sullē met
haren handen ouer v klappen: want ouer
wien is uwe boosheydt / sonder ophouden/
niet ghegaen?

h † Anders/ schept v/ of put v/ etc.
i Dat is/ uwe sterckte.
k Esaie. 10. 30/ 27/ 31. 31/ 8.
Zach. 10. 11
l † Anders/. Of/ ghy v schoon hoopet als de Keuers/ eñ v vermenichfuldiget als de/ etc.
m Nazareē/ hare Popē. Anders/ wechtinghē.

Eynde des Propheets Nahum.

Argument.

ABacuck schijnt gheleert te hebbē ten tijde des Konincks Manasses/ na de verderuinghe Niniue/ ende inden beginne des Koninckrijcx van Babylonien. Eñ ten tijde Manasses die een boos Koninck was/ werdt alle warachtighe Religie verdruckt/ ende alle boosheyt ende Godloose superstitie hadde de ouerhandt: vele werden ghedoot/ het ontschuldich bloet wert wtghestort / eerbaerheyt en hadde geen plaetse. God scheen sommigen menschen vast te slapen: eñ daerom klaechden de Gelooui gen met groote bitterheyt des herten. So quam dan dese goede Propheet voort/ eñ begonste de verdruckte te vertroostē ende tegen de Verdruckers ende Tyrannen te roepen. Want hy vermaent de Ghelooughe tot goeden moet/ midden in hare verdruckingen: dewijle God wel haest soude verlossinge doen door de Chaldeen / ende door hen dese wreetheyt ende Tyrannis wreken. Maer hy seyt noch daer en bouen / dat oock dese sullen hoouerdich worden/ ende geen mate houden: daerom voor seyt hy/ dat sy oock sullē berooft ende verdoruen worden/ ende dat de Joden sullen wederghebracht worden/ ende dat daer na de Salichmaker sal der Werelt ghegheuen worden / onder den welcken een ghelucklighe tydt sal wesen.

Abacuck. Cap. 3.

De Propheet Abacuck.

Dat Eerste. Capittel.

1. Hy beklaghet hem voor God / der boosheyt des volcx / 5. ende dreyght hen Gods straffe: 12 bidt daer beneuen/ de Heere wilse den vromen ten beste ghedijen laten: 13. ende volvoert syne klage/ waeromme hy / die so rechtueerdich is / des Tyrannen wreedtheyt moeten ouersiet.

1 It is de last/die de Pro-
phheet Abacuk ghesien
heeft.

a Psal.22.3.
2 Heere/hoe a lange sal
ick schreyen/ende ghy en
wilt niet hooren? b Hoe
langhe sal ick tot v roe-
pen ouer c wreuel/ende
ghy en wilt niet helpen?

b Psal.22.2. Job. 19.7.
c Onbillicke/onrecht.

3 Waerom laet ghy my moeyte en arbeyt
sien? waerom wyst ghy my roof en wreuel
voor my? d Gewelt gaet ouer het Recht.

d Of/Hader ende twist heerst de ouerhandt.

4 Daerom gaet het gantsch anders/als
Recht is/ende gheen rechte sake en kan
ghewinnen: wāt de Godloose e verkortet
den Rechtueerdigen/daerom gaen verkeert
de Oordeelen.

e Of/verlist het.

5 f Siet onder den Heydenen: g siet ende
verwondert v: want ick wil wat doen tot
uwen tyden/dat ghy niet ghelooven en
sullet/wanneermen daer van seggen sal.

f Desen Spreuck voeret S.Paulus/Act. 13.41 Op een andere wyse/als hem hier de Propheet voeret: als hy anders wel meer te doē pleecht.

6 h Want siet/ick wil de Chaldeen ver-
wecken/een bitter en snelle Volck/dwelck
trecken sal/so wyde als het Landt is/
woningē in te nemen/die niet syne en zyn.
7 Ende sal grousaem ende verschrickelick
zyn/dwelck ghebiedt ende dwinghet/hoe
het slechts wil.
8 i Hare Peerden zyn sneller dan de Luy-
paerden/so zyn sy oock bytischer/k dan de
Wolven des Avonts: hare Ruyters trec-
ken met grooten hoopen van verre daer
henen/als vlogen sy/als de Arenden ten
Ase hen snellen.

g Act.13.41
h Deu 28.49
i Jere.4.13
Thren.4.19
k Sop. 3. 3.

9 Sy komen al te samen/op dat sy schade
doen: waer sy henen willen/daer breken sy
henen door/als eenen Oostenwindt/ende
sullē ghevangene te samen rapē als zandt.
10 Sy sullen de Koningen bespotten/ende
der Vorsten sullen sy belachen/alle l vesten
sullen hen eenen schimp zyn: want sy sullen
Bolwerckē makē en haer doch gewinnen.

l Dat is/Sterckten/Vastigheden

11 Als dan sullen sy eenen nieuwen moedt
nemen/sullen voortvaren/ende hen ver-
sondigen: m dan moet hare ouerwinninge/
haers Gods zyn.

m Esai.46.7
2. Par.28.23
n Psal.89.19
Esaie. 1. 4.

12 Maer ghy Heere/myn God/myn n
Heylighe/die ghy van eewicheydt aen zyt/
laet ons niet sterven: maer laetse ons/
O Heere/alleen een straffe zyn/ende laetse/
O onse o Hordt/ons slechs tuchtighen.

o Dat is/Stercke Rotse.

13 Vwe Oogē zyn reyne/dat ghy het boose
niet sien en meucht/en dē iammer en kondy
niet toesien: p waerom siedy dan de Ver-
achters toe/ende swyget/dat de Godloose
dien verslindet/die daer vromer is dan hy/
14 En laet de menschē gaē/als de Visschen
in der Zee/als Wormen/die geenen Heere
en hebben.

p Jere 12.1
Psal.37/7.
73. 2.
Job. 21.7.

15 q Sy treckent alles metter r Anghel/en
vangent met haren Nette/en versamelent
met haren Garen/dies verhenghen sy hen/
ende zyn vrolick.

q Jere.5.24
r Of/Hame.

16 Daerom offeren sy haren Nette/ende
roocken haren Garen: dewyle dat door de
seluen/haer deel so vet/ende haer spyse so
ouervloedich ghewordē is.
17 Derhalven werpen sy haer Nette noch
alroos wt/ende en willen niet ophouden/
Lieden te verworghen.

Dat ij. Capittel.

1. Houdet het Volck op/in synen lyden
ende vertrecke des troosts/met warachti-
ghen gheloone op Gods toesegghinghe.
Prediket/de Nabuchodonozor sonde syner
hoouerdie en roouerie/9. syner giericheyt/
12. Tyrannie/15. swelgherie/18. ende
Afgoderie straffe noch dragen ende schan-
delicken ondergaen.

1 Hier sta ick op mynder wachte/en trede a Esaie.21.8
op mynen b stercte/en schouwe/ende b Of/vastigheydt.
sie toe/wat my gheseyt worde/ende
wat ick antwoorden sal dien/dien my
schelder.
2 De Heere doch antwoordet my/ende
spreeckt: Schryft het ghesichte/en schildert
het op een Tafel/dat het lesen konne/wie
daer voor by loopt.
3 (Namelicken also:) c De prophetiringe c Dan.9.24
sal ymmers noch vervult worden te syner
tyt/d en sal eyndtlicken vry aen den dach d Heb.10.37.
komen/ende niet e verblyuen: of hy het e Of/feylen.
dan noch vertreckt/so verwachtet haer: sy
sal ghewisslicken komen/ende het niet ver-
trecken.
4 Siet/wie hals sterck is/die en sal gheen f Esaie.2.2.
ruste in syner herten hebben: f want de Joan.3.36.
Rechtueerdighe leuet zyns gheloofs. Roma.1.17.
5 *Doch/de Wyn bedriecht den stouten Galat.3.11.
Man/dat hy niet blyuē en kan/welcke zyn Heb.10.
Ziele opsperret als de Helle/g en is gelyck *Cap.15.
als de Doot/die niet te versadighen en is: Luth.
maer rapet tot hem alle Heydenē/ende ver- g Pro.30.16.
gadert tot hem alle Volcken.
6 Wat gheldt het doch? de selue alle/sullen
een spreucke van hem maken/ende een h † h † And. sage
seggen en spreeckwoordt/en sullen seggen:
Wee dien/die zyn goet vermeerdert met
vreemden goede: hoe langhe sal het dueren?
ende ladet slechts vele dreckx op hem.
7 i O hoe gantsch onuersiens sullen opwa- i Die v byten sullen/en
ken/die v byten: en ontwaken/die v wech sullen niet
stooten/en ghy moet hen te deele worden. onuersiens
8 k Want ghy hebt vele Heydenen berooft: waken.
so sullen sy v weder berooven alle ouerghe- k Obad.15.
blevene van den Volcke: om des bloets l Dat is/
wille der menschen/ende om des l wreuels onbillicken
wille in den lande/ende in der Stadt/en aen onrechts en
allen/die daer inne woonen/begaen. moetwillēs.
9 Wee dien/die gierich is een ongheluck e m Obad. 4.
zyns huys/op dat hy in synen nest in de
hoochte legge/dat hy den ongheualle ont-
kome.
10 Doch/uwen raedtslach sal ter schande
ws huys ghedyen: want ghy hebt te vele
Volcken n † verslagen/ende hebt met allen n † And. tot puluer
moetwille ghesondighet. gheslagen.
11 o Want oock de steenen inder mueren o Luc.19.40
sullen schreyen/ende de balcken aen den p
ghesperre/sullen hen antwoorden. p Of/solder/
12 q Wee dien/die de Stadt met bloede
bouwet/en bereydet de Stadt met onrecht. q Ezec.24.9
13 Isset niet also/dat het van den Heere r † Nahum.3.1
Sebaoth ghescheidē sal? wat v de Volcken Mich.3.10.
ghearbeydet hebben/moet met vyere ver- r † And. der
branden/en daer de Lieden moede aen ghe- Heyrscharē.
worden zyn/moet verloren zyn.
14 s Want de Aerde sal vol worden/vander s Exodi.9.16
kennisse der eere des Heeren/als water/dat Num.14.21.
de Zee bedecket. Esaie.11.9.
15 Wee v/die ghy uwen naestē inschencket/
ende menget uwe grimmicheyt daer onder/ t Gen.9.22
ende hem dronckē maket/t op dat ghy syne
schaemte siet.
16 Men sal v oock versadigē/met schande/
voor eere: so suypt ghy nu oock/dat ghy
tuymelet: wāt de Kelck in der rechter hant
des Heeren/sal v ommevangen/ende moet
schandelicken spouwen/voor uwe heerlick-
heydt.
17 u Wāt de x wreuel aen Libanon begaen/ u Jere 50.15
sal v ouervallen/en de verstoorde gedierten Obad.15.
sullen v verschricken: om des bloedts wille x Dat is/
der menschē/en om des wreuels wille inden moetwillige
Lande/ende in der Stadt/ende aen allen die onbillicke
daer inne woonen/begaen. boosheydt.
18 Wat sal dan y dat Beelt helpen/dat zyn y Esai.44.9
Meester gebeeldet heeft/ende het valsche Jere. 10. 3.
ghegoten

ghegoten Beeldt/ daer op hem de Meester
verlaet/ dat hy stomme Afgoden makede?
19 Wee dien/ die tot houte spreect: Waeckt
op: ende ten stommen steenen/ Staet op:
3 Iere.10.4. Hoe soude het leeren? siet/ 3 het is met
Goude ende Siluer ouertogen/ eñ daer en
a Psal.11.5. is gheen Adem in hem.
Cap. iij. Luc. 20 a Maer de Heere is in synen heyligen
Tempel/ de gantsche Wereldt die zy voor
hem stille.

Dat iij. Capittel.

1. God helpet/ wanneer het noot doet/ 3
ende ghelijck als hy hem heeft alle weghe
wonderlicken tegen synen Volcke bewesen/
eñ syne Vyanden grousaemlicken gestraffet/
so wil hy oock den Babyloniers syne straffe
aenlegghen/ 14. zijn Volck wt harer
kommerlicken geuanckenisse te verlossen. 18.
ende haer weder in haer Landt te brengen.

1 Dit is het Ghebedt des Propheten
Habacuk voor de ontschuldighen.

2 Heere/ ick hebbe b geruchte ghehoort/
a Dat is/ ter rechter tijt/ eñ midden inder noot helpet ghy/ ende maket de uwen salich ende vry. dat ick my ontsette: Heere/ ghy maket
b werck leuendich/ a midden in den
Iaren/ eñ laet het kondt worden/ midden
inden Iaren: wanneer droeffenisse voor
handen is/ so dencket ghy der barmhertic-
heydt.
3 b God quam van Tuyden/ eñ de Heylige
b Deut.32.2 van den gheberchte Paran. Sela: zijns lofs
Iudic. 5.4. was den Hemel vol/ c ende syner eere was
c Esaie.6.3. de Aerde vol.
d Exo.24.10 4 Synen d glantz was als Licht/ e stralen
e Hebr. hoornen/ als vã Mose ghingen van synen handen/ aldaer was
heymelicken syne macht.
5 Voor hem henen ghinck Pestilencie/ eñ
Plaghe ghinck wt/ waer hy henen tradt.
6 Hy stont/ ende mat het Landt: hy sach
toe/ eñ verstroyede de Heydenen/ dat der
Wereldt Bergen vermorselt werden/ ende
haer buyghen moesten de kleyne Berghen
in der Wereldt/ doe hy ghinck in der
Wereldt.
7 Ick sach der Moorenlieden hutten in
moeyte/ eñ der Midianiters Tenten be-
droeft.
8 Waret ghy niet toornich Heere inder
vloedt? eñ uwe grimmicheyt in dẽ wateren/
ende uwen toorne inder Zee? doe ghy op
uwen Peerden redet/ ende uwe Waghenen
f Gen.49.19 den strijdt behielden?
9 Ghy toghet den Boghe f voorwaerts/
als ghy den stammen ghesworen haddet/
g Psal.18.8 Sela: ende deylet de stroomen int Landt.
10 g De Berghen saghen v/ ende hen wert
banghe/ de waterstroom stoof henen wech/
de diepte liet haer hooren/ de hoochte hief
h Iosu.10.13 de handen op.
i Psal.18.15. 11 h Sonne ende Mane stonden stille/ i
uwe pijlen voeren met glantzen daer henen/
k Iosue.11.1 ende uwe speere met blincken des blixems.
12 k Ghy vertradet het Landt in toorne/ eñ
verdorschedet de Heydenen in grimmicheyt.
l Of/ te morsel sloeghet. Exod.14.26 Iudic.13.10. 13 Ghy toget wt/ uwen Volcke te helpen/
te helpen uwẽ Gesaluedẽ: ghy l versloeget
het Hooft inden huyse der Godloosen/ ende
ontblootedet de fondamenten/ tot anden
m† Anders/ voorvooren den/ etc. hals/ Sela.
14 Ghy wondet doch m† bloecken dẽ Scep-
ter des hoofts/ met tsamen synen bleecken/
die als eẽ onweder komẽ/ my te verstroyen
eñ verheughen hen/ als verslonden sy den
n Exo.14.14 Ellendighen verborghen.
o Of/ slym. 15 Uwe Peerden n gaen in de Zee/ in de o
Moere grooter wateren.
16 Dewijle ick sulcks hoore/ is mynen
Buyck bedroeft/ myne lippen beuen van

den gheschreye/ etter gaet in myne beende- † And. hoe
ren/ ick ben by my bedroeft: † O dat ick welick rusten
rusten mochte ter tijdt der droeffenisse/ sal ter/ etc.
wanneer p † wy henen op trecken ten p† Anders/
Volcke/ dat teghen ons krijghet. sy (de Persen tegen de Chaldeen)
17 Want den Vijghboom en sal niet groenen/
eñ daer en sal geen vrucht zijn aen dẽ Wijn-
stocken: den arbeydt aenden Olijfboomen q Dat is
feylet/ eñ de Ackeren en brenghen gheene q voedsel ende
neeringe: ende de Schapen worden wt den spyse.
Kopen ghereten/ ende daer en sullen gheene r 2.Sam.22
Runders inden Stallen zijn. s Luc.1.47.
18 r Doch ick wil my verheugen des Heerẽ/ t Psal.18.B.
s ende vrolick zijn in God mynen Heyle. 27/1/3.
19 t Want de Heere tu Heere/ is myne kracht/ u† Anders/
eñ sal myne voeten maken/ als der Herten God
voeten/ x eñ sal my in der hoochte voeren/ x Esai.58.14
dat ick singhe op mynen Snarenspele.

Eynde des Propheets
Habacuc.

Argument.

Sophonias heeft met Ieremia gheprophe- Sophonias
teert/ ten tijde des Koninex Iosie. Want Cap. 3.
hoe wel dese Koninck de warachtighe
Religie weder opghericht hadde/ so waren
daer nochtans sommighe onder de Voor-
neemste/ ende oock onder het Volck/ dien
het wel liever soude ghewest hebben/ hadde
de Superstitie de ouerhandt ghehadt. Daer
om verwachteden sy betere tijden na haren
verstant/ in de welcke de warachtige Religie
soude wederom nederghewòrpen worden.
So strafe dan Sophonias de boosheydt sulc-
ker Menschen grouwelick/ ende vermaentse
tot beteringhe/ ende voorseyt dat de Baby-
lonische sullen Gods roede wesen/ om sulcks
te wreken: ouer de welcke nochtans oock ten
eynde de selue straffe komen sal/ so dat sy niet
seer en sullen te roemen hebben/ dat sy het
Volck Gods ouerwonnen hebben. Ten
laetsten prophetéert hy/ dat Zion
sal weder opgherichtet worden/
ende van den gheluckighen
tijde Christi.

De Propheet Zophonia.

Anders/ Zephania.

Dat Eerste Capittel.

1. Prophetéert tegen Iuda eñ Ierusalẽ/
voorseyt hen hare grousame eñ verschrickelicke straffe/ van den Heere/ wt oorsake
harer Afgoderye eñ roeckeloosër sekerheyt.

1 Dit is het woordt des Heeren/
welcke gheschiede tot Zophonia/
dẽ sone Chusi/ des soons Gedalia/
des soons Amaria/ des soons
Hiskia/ ter tijdt a Iosie/ des soons Amon/ a 2.Reg.22
des Konincks Iuda. 23.
2 Ick wil alle dinck wt den Lande wech
nemen/ spreeckt de Heere.
3 Ick wil beyde menschen ende Vee/ beyde b Die beter
Vogelen des Hemels/ ende Visschen in der zijn wouden/
Zee/ wech nemen/ met tsamẽ dẽ ergernissen dan de slechte
ende Godloosen: Ia ick wil de menschen te Papen of
wtroeyen wt den Lande/ spreeckt de Heere. Priesters. c
4 Ick wil myne hande wtstrecken ouer Malcham
Iuda/ eñ ouer alle die te Ierusalẽ woonen: was een
alsa wil ick het ouergheblevene van Baal Afgod der
wtroeyen/ daer toe den name der b Cama- Kinderen
rum ende Papen wt deser plaetse. Ammon.
5 Eñ die/ die op den Daken/ des Hemels 2.Reg.23.5.
Heyr aenbidden: die het aenbidden/ c ende c Deut.10.20
sweeren

sweeren doch by den Heere/ ende te gelijcke
by Malchom.
6 Ende die van den Heere afuallen/ ende na
den Heere niets en vraghen/ eñ hem niet en
achten.
7 b Weset stille voor den Heere Heere/ want
e des Heeren dach is na by: want de Heere
heeft een Slachtoffer bereydet/ ende syne f
Gasten daer toe ghenoodet.
8 Ende aen den dage des Slachtoffers des
Heeren/ wil ick te huys soeckẽ/ de Vorsten/
ende g des Coninckx kinderen/ eñ alle die een
vreemdt h kleedt draghen.
9 Ooc wil ick ter seluer tijt die te huys soec-
ken/ die ouer den dorpel springen/ die haere
Heeren huys veruullen/ met roous ende be-
driegherÿe.
10 Ter seluer tijt/ spreeckt de Heere/ sal hem
een luydt gheschrey verheffen van der *
Vischpoorte aen/ een huylen van der ande-
ren poorte/ eñ een groot iammer op dẽ cley-
nen Berghen.
11 Huylet/ ghy die inder i Meulen woonet:
want het gantsche kremer volck is henen-
wech/ ende alle die gheldt vergaderen/ zijn
wtgheroeyet.
12 Ter seluer tijt wil ick Jerusalem met Lan-
teernen doorsoeckẽ/ ende wil te huys soec-
ken de lieden/ k die op harẽ droesem liggẽ/
eñ spreken in haren herten: l De Heere en sal
noch goet noch quaet doen.
13 Ende hare goederen sullen ten rooue wor-
den/ ende hare huysen tot eener woestijne: m
sy sullen huysen bouwen/ ende daer niet in
woonen/ sy sullen Wijnberghen planten/ eñ
gheenen wijn daer van drincken.
14 n Want des Heeren grootẽ dach is na by/
ende snellet hem gantsch seer: o wanneer
dat gescrey van den daghe des Heeren co-
men sal/ so sullen de Stercke dan bitterlic-
schreyen.
15 Want desen dach/ is eenen dach der grim-
micheyt/ p eenen dach der droeffenisse ende
des angsts/ eenen dach des weders eñ on-
stuymicheyt/ eenen dach der duysternisse eñ
donckerheyt/ eenen dach der wolcken ende
des neuels.
16 Eenen dach der basuynen eñ trompetten/
tegen de vaste Steden ende hooge Berghẽ.
17 Ick wil den liedẽ bange makẽ/ dat sy ront
om gaen sullen als de Blinden/ daerõ/ dat
sy tegen den Heere gesondicht hebben: haer
bloet sal vergoten wordẽ/ als ware het stof/
ende haer lijf als ware het dreck.
18 q Haer silver eñ goudt en salse niet r ver-
lossen connen aen den dage des toorns des
Heeren/ s maer het gantsche Landt sal door
het vyer zijns yuers verteert worden: want
hy sal dies in korten een eynde maken/ met
allen die in den Lande woonen.

b Psa.37.7. ende 46.11.
e Amo.5.18.
f De Babyloniers/ die Jerusalem souden op eten/ daerom dat sy brekẽ de wijse/ Gode te dienen/ hiel dẽ/ buyten Mosis beuel etc.
g 2.Re 25.7 Jere 39.6.
h Namelicken in harẽ Afgodendienste/ als Misse gewaedt/ Choorkappen etc. Wat sy hebben/ onder sicke wijse/ offer eñ cleederen ghestichtet/ den God te Jerusalem tot verdriet.
* Nehe.3.3.
i Jerusalem die nu gantschelicken dẽ Mammon eñ huycke dienende eñ wt der Kercken een meule of heuckẽ gheworden was eñ ene bel tijdlick goet sochte/ met haren Godsdienste: gelijc als by ons ooc etc.
k die daer seker sittẽ/ als wijn/ die niet afslaten soude/ eñ bespotten het dreygen der Propheten
l Deu 29.19 Jere.23.17.
m Amo.5.12 Deu 28.30.
n Jere.30.7. Amos 5.18. Joel. 2.11.
o 4 Es.2.27. Mat 24.29 Apoca 1.7.
p Mal.4.5.
q Ezec.7.19
r t And. wtrucken bescheermen.
Zeph.3.8.
a f. An. ons soecket v seluen.
b Esa.55.6. Amos.5.6.

Dat ij. Capittel.

1 Vermaentse tot vromicheyt eñ beterin-
ge. 4. Prophetert teghen de Philisteen. 8.
Moab/ Ammon/ 12. Moorenlieden/ ende
Assyria.

1 Vergaderet v/ ende comt herwaerts/ ghy
verdrietelick volck/
2 Eer dan het oordeel wtgaet/ dat ghy
als kaf by dage henẽ wech varet/ eer v des
Heeren grimmigen toorn/ ouer v kome/ eer
den dach des Heeren toorn/ ouer v kome.
3 b Soecket den Heere/ alle ghy ellendigen
inden lande/ ghy die syne rechten houdet:
soect gerechticheyt/ soeckt ootmoet/ op dat
ghy aen den daghe des toorns des Heeren/
mueghet verborghen worden.
4 c Want Gasa moet verlaten worden/ ende
Askalon woest worden; Asdod sal inde
middaghe verdreuen worden/ eñ Accaron/
wtghewortelt worden.
5 Wee dien/ die aẽ der Zee henen af woonẽ
den Krethers/ des Heeren woort sal ouer v lie-
den comen: ghy Canaan der Philisteen lant/
ick wil v ommebrenghen/ dat daer niemant
woonen en sal.
6 Daer sullen aen der Zee henen afsenckel
herders huysen ende schaepskopen zijn.
7 Ende dat selue sal den ouergheblenen aen
den huyse Juda/ te deele worden/ dat sy daer
op weyden sullen: des auonts sullẽ sy hen in
den huysen Ascalon legheren/ wanneer haer
nu de Heere haer God wederom te huys ge-
socht/ ende hare ghevanckenisse ghewendet
heeft.
8 Ick hebbe de smaetheyt Moabs ende het
lasteren der kinderen Ammon/ ghehoort/
daer mede sy mijn volck d ghesmadet/ ende
hen op desseluen lantpalen geroemet hebbẽ.
9 Welaẽ/ so warachtich als ick leue/ spreect
de Heere Sebaoth/ de God Israels: Moab
sal e als Sodom/ ende de kinderen Ammon/
als Gomorra worden: Ja als eenen netel-
struyck eñ soutgroeue/ ende een eewige woe-
stijne: de ouerblijuende mijns volcx sullense
berooue/ ende de ouergebleuene mijns volcx
sullense eruen.
10 f Dat sal hen gebeuren/ voor hare hooueer-
dije/ dat sy des Heeren Sebaoths volck/ ge-
hoonet/ ende hen gheroemet hebben.
11 Schrickelick sal de Heere ouer haer zijn/ g
want hy sal alle Goden op Aerden h verdel-
gen/ ende alle i Eylanden onder den Heyde-
nen sullen hem aenbidden/ een yeghelick aen
syner plaetse.
12 Ooc sullet ghy Moorenliedẽ/ door mijn
sweert verslaghen worden.
13 Eñ hy sal zijn hant strecken ouer het Noor-
den/ ende Assur ommebrenghen: k Niniue
sal hy eensaem maken ende dorre/ als een
woestijne.
14 l Dat hen daerin legherẽ sullen/ allerley
ghedierte onder den Heydenen/ oock sullen
Roerdompen ende Swijneghels woonen
op haren a dorrens/ ende sullen in den venste-
ren singhen/ ende de Rauen op den balcken/
want de Cederen berders sullen afghereten
worden.
15 Dat is de vrolicke stadt/ die so seker woon-
de/ ende sprac in haren herten: m Jck bent eñ
geene meer: hoe is sy so woest gewordẽ/ dat
de ghedierten daerinne woonen/ ende wie
daer voor by gaet/ die fluyt ense aen/ eñ klap-
pet met der handt ouer haer.

Dat iij. Capittel.

1. Na ernstigher straffe der Joden Afgo-
derye/ Tyrannye/ roeckeloser onghehoor-
saemheyt/ ende wederspannicheydt/ 8 pro-
pheteert hy wter maten heerlicken eñ claer-
licken/ van den vrolicken ende saligen Rijcke
Christi/ dat inder gantscher Wereldt/ soude
wtghebreydet worden.

1 Wee der eyslicker/ a onsuyuerer/ tyranni-
scher b Stadt.
2 Sy en wil niet luysteren/ noch haer
c tuchtighen laten: sy en wil niet op den Hee-
re betrouwen/ noch haer tot haren God
houden.
3 d Hare Vorsten zijn onder hen brullende
Leeuwen ende hare Richters e Wolven des
auonts/ die niet ouerblyuen laten tot op dẽ
morghen.
4 e Hare Propheten zijn lichtueerdich ende
verachters/ hare Priesters ontwijhen het f
Heylichdom/ ende g verbuyghen de Wet wre-
uelick.

c Esa.14.29. Jerem.27.3. Ezec.25.15.
Philisteen.
Moab. Ammon.
Esai.15 16 Jerem 48.1. Eze 25.8.
d Of gehoonet.
e Gen.19.24
f Zach.2.8.
g Esai 2.18
h Dat is dat den Euangelio ghesept/ welck komẽ soude naber Babylonischer geuãckenisse als dã geschiedt is.
i Apoc.15.4.
Moorenlieden.
Assur.
k Tob.14.6 Nahu 2.10 ende 3.7.
l Esai 34.11 2 Re.19 23.35.
m Esai 47.8.
a Ezec.28.2. ende 29.3.
a Of duystere
b Dz is/ Jerusalẽ selfs: want waer Gods woort aldermeeste ghepredickt wort/ daer wort het aldermeeste gheachtet.
* Dat is/ straffen ons der wijsẽ of gheuen.
c Eze.22.27 Miche.3.2.
d Haba.1.8
e Jere.23.14
f Dat is/ Gods woort dat daer is.
g Gelijck de Paus/ Ghy zijt Petrus/ etc. Mat.16.18.
1 And. doen dez Wet ghewelt.

Doch

5 Doch de Heere die onder hen is/ leeret
wel recht/ende en doet niets quaedts hy
laet alle morgen syne Rechtē openbaer lee
rē/ende en laet niet af/doch de boose liedē/
en willen hen niet leeren schamen.
6 Daerom wil ick dese lieden wtroyē/ hare
Borgē verwoesten/ende hare straē ledich
maken/dat daer niemandt op gaen en sal:
hare Steden sullen verstoort worden/dat
daer niemant meer woone:
7 Ick liet v seggē: h My sult my vreesen/ eñ
v laten tuchtigen/ i so en worde haree woo
ninge niet wtgeroyet/ende dier gē komē/
daer ickse mede te huys soeckē sal: doch sy
zijn vlijtich allerley boosheydt te doen.
8 Daerom/ spreeckt de Heere/ moetet ghy
wederom myner oock wachten/ tot dat ick
my opmake/ te syner tijt: wanneer ick oock
richten sal/ende k de Heydenen versamelē/
ende de Coninckrijcken te hoop brenghen/ l
mynen toorne ouer haer te gieten/ Ja allē
toorne myner grimmicheydt: m Want de
gantsche Wereldt / sal door mijns yuers
yver verteert worden.
9 Als dan wil ick dē volcke anders predie-
ken laten/ n met vriendelicken lippen/ dat
sy sullen alle o des Heeren Name aenroe-
pen/ende hem dienen eendrachtichlick.
10 p Men sal my myne aenbidders/namelic-
ken/de verstroyeden op ghene zijde des wa
ters/in Moorenlande/herwaerts brenghen
ten gheschencke.
11 Ter seluer tijt en suldy v niet meer scha-
men/alle ws doens/ daer ghy teghen my
mede ouertreden hebt: want ick wil de p
stoute Heylighen van v nemen/ dat ghy v
niet meer en sult verheffen: om mijns Hey-
lighen Berchs wille.
12 q Ick wil in v laten ouerblijuen een arm
r verachtet volck/ die sullen op des Heeren
Name betrouwen.
13 s De ouergebleuene in Israel en sullē niet
boos doen/ t noch leugenē sprekē/ende men
en sal in haren monde geen bedrieghelicke
tonghe vinden: maer sy sullen weyden ende
rusten/sonder alle vreesen.
14 u Juychet/ghy Dochter Zion/roept Is
rael/ verheucht v/ende x weest vrolick van
gantscher herten/ghy Dochter Jerusalem.
15 Want de Heere heeft uwe y straffe wech
genomen/ende uwe vyanden afgewendet:
z de Heere de Coninck Israels is by v: dat
ghy v voor gheenen ongheluck meer vree
sen dorvet.
16 Ter seluer tijt sal men tot Jerusalem spre
ken: a Vreest v niet: ende tot Zion: Laett u
we handen niet traech worden.
17 Want de Heere v God is by v/ een sterck
v Heylāt: c hy sal hem ouer v verheugen/ eñ
v vriendelick zijn/ eñ het v d vergeuen/ eñ
sal ouer v met gheklangh e vrolick zijn.
18 De gene/ die door e opsettinge/ geplaget
warē/ wil ick wech doen dat sy van v ko-
men/ welcker opsettinge haren last waren/
daer sy versmaetheydt van hadden.
19 Siet/ ick wilt met alle diē wt makē ter sel
uer tijt/ die v beleedigē: g ende wil der hinc
kendē helpen/ eñ de verstoote versamelen/
ende wilse tot lof ende eere maken in allen
Landen/ daer menseín verachtet.
20 Ter seluer tijt wil ick v hier inbrenghen/
ende v ter seluer tijde versamelen: want ick
wil v tot lof ende eere maken / onder allen
volcken op Aerden/ wanneer ick uwe ghe-
vanckenisse wenden sal/ voor uwen oogen/
spreeckt de Heere.

Eynde des Propheets
Sophonia.

h 4. Esd. 16. 68. Spr. 12. 11. Apo. 14. 7. i Rom. 1. 17. Reuelatur ira Dei de coelo/ etc. k Mat. 25. 32. l Nahu 1. 6. m Sap. 1. 18. n Dat is dat heylige Euangelium vā der ghenade Gods/ in de gantsche Werelt te predicken: dwelck ons verlosset van onser sonde. o Joel 2. 32. Apoc. 2. 11. Rom. 10. 13. p Die hen beroemden ende verlie-ten op den Tempel/ of der vaderē/ eñ andere heylighe wercken/ Rom. 9. 4. eñ niet op de louter genade. q Jere. 50. 7. r Esa. 41. 14. Luc. 12. 32. r Of/ slecht/ dunne. s 1. Joa. 3. 9. t Ephe. 4. 15. u Za. 2. 10. 9. 9. x 1. The. 5. 16. y Hy en wil niet meer toornen/ maer daer sal enckel vergeuinge zijn: ende de vyanden noemet hy de Wet eñ boose conscientien. z Esai 42. 5. 2. Cor. 6. 16. a Esai 41. 14. 43. 1. 54. 4. b Of/ Heylgeuer: Salichmaker. c Esai 62. 5. 65. 18. d Die de Wet opwercken dingen/ eñ niet op ghe nade/ daer doch de Wet selfs opdringet/

Argument.

Haggeus leesde tē tijde Darij Histaspis. Hy strafte de ondanckbaerheyt des volcx/ dwelck de weldadē Gods diese wt de Babylonische geuanckenisse verlost hadde/ qualick bekende. Hy strafte oock de onachtsaemheyt haers herten/ dat sy so traech warē in de weder opbouwinge des Tempels. So drengt hyse dan de hant neerstichlick te slaen aen het werck der bouwinghe/ ende vermaentse het werck niet te verlaten door vreese der vyanden. Daer na in het eynde prophetert hy klaerlick van Messia/ ende van de Ghemeynte. — Haggeus, Cap. 3.

De Propheet Haggeus.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy scheldt het volck/ dat sy den Tempel ende Godsdienst aen te richten/ niet geachtet en hebben/ maer alleene op hare goederen ende huysen vlijtich ende gierich geweest zijn/ 5. daerom sy oock geplaecht worden met diere tijt/ ende schaden aen wijne/ koorne ende allerley vruchtē. 12. Seru Babel ende Jesua vanden Heer verweckt/ nemen hen des ghebouwes des Tempels ae.

1 Ndē a tweedē Jare des Jndē twee
Coninck Darij/ inder sesi den Jare
ten Maent/ aen den eer- Darij.
sten daghe der Maendt/ a Esra 6. 14.
gheschiedde des Heeren Dani. 6. 1.
woordt/ door den b Pro- ende 9. 1.
pheet Hageo/ tot Seru- b Esra 5. 1.
babel/ den sone Sealtiel/ Seru Ba-
den Vorst Juda/ende tot Jesua dē sone Jo bel.
zadac den Hooghen priester/ ende sprack: Jesua.
2 So spreeckt de Heere c † Zebaoth: Dit c † An. der
volck spreeckt/ De tijt en is noch niet geko Heyrscharē/
men/ dat men des Heeren huys bouwet.
3 Ende des Heeren woort geschiedde door
den Propheet Haggeo:
4 b Doch uwen tijt is ghekomen/ dat ghy b Jer. 22. 14.
lieden in ghewelfde huysen woont/ ende dit
huys moet woest staen.
5 Nu so spreeckt de Heere Zebaoth: Siet/
hoe het v lieden gaet.
6 e Ghy saeyt vele/ende brenget weynich e Deu. 28. 38.
in: f ghy etet/ eñ wordet doch niet satt: ghy Hose. 4. 10.
drincket/ende en wordet doch niet dronckē: f Mal. 3. 10.
ghy kleedet v/ ende en konnet v doch niet f Leu. 26. 26.
verwermen: ende wie ghelt verdient / die Miche. 6. 15.
leyt het in eenen hollen Buydel.
7 So spreeckt de Heere Zebaoth: Siet/ hoe
het v lieden gaet.
8 Gaet henen op het geberchte/ende halet
hout/ende bouwet het Huys/ dat sal my aē
genaeme zijn/ ende wil myne eere bewijsen/
spreeckt de Heere.
9 Want ghy lieden wachtet wel op vele/ en
de siet/ het wort weynich/ ende wanneer ghy
liedē het alreede te huys brenget/ so verstuy
ve ick het doch: waerom dat/ spreeckt de Hee
re Zebaoth? Daerom / dat mijn Huys so
woest staet/ ende een yeghelick op zijn huys
hem snellet.
10 Daerō heeft de Hemel ouer v liedē dē dau
we verhoudē/ eñ het Aertrijcke syne vrucht/
11 g Ende ick hebbe de dorheyt geroepē/ bey g Deu. 28. 38.
de ouer het Lant ende Bergen/ ouer Koor- 42.
ne/ Most/ Olye/ende ouer alles wat wt der
Aerden koemt: oock ouer Lieden ende Vee/
ende ouer allen arbeydt der handen.

12 Doe luysterde Serubabel de sone Sealtiel/ eñ Jesua/ de sone Jozadac/ de hoogepriester/ ende alle ouergebleuene des volcx/ sulcker stemme des Heeren haers Gods/ eñ den woorden des Propheten Haggei/ als hem de Heere haer God ghesonden hadde: eñ het volck vreesde hem voor den Heere.

h Dat is/ Bode of Predicker.
13 Doe sprac Haggeus: De h Engel des Heerẽ die de bootschap des Heeren hadde aen het volc: i Jck ben met v liedẽ/ spreect de Heere.

i Deut.7.21. Ps.6. Hag.2.5. Jere.46.28 k Esra.5.
14 k Ende de Heere verweckte den gheest Serubabels des soons Sealtiel / des Vorsten Juda/ ende den gheest Jesua des soons Jozadac/ des Hooghenpriesters/ eñ den gheest des gantschẽ ouergebleuenen volcx/ dat sy quamen ende arbeydden aen den huyse des Heeren Zebaoth/ haers Gods.

Dat ij. Capittel.

1. Versterckt wt beuele des Heeren/ de Ouersten ende het volck/ aent begonnẽ werc. 7. Propheteert van Christo. hy sal dat ander huys (4. hoewel slecht in haren oogen) heerlicker maken/ als het voorige gheweest ware/ 11. Ende wijst hen aen hare offeren ende wercken onreynicheyt. 16. met tsamen Godlicker straffe/ die ouer de selue ende hare onghehoorsaemheyt ghegaen ware/ 21. Het gantsche Werelt Koninckrijcken gaen onder/ op dat Christus (onder dẽ persoona Serubabels afgebeeldet) met synen Rijcke opkome.

Jnd. tweeden Jare Dary. a Of/ anders Jare.
1 AEn den vier ende twintichsten dage der sester Maendt/ in den a tweeden Jare des Koninckx Dary/

2 Aen den een eñ twintichsten daghe der seuender Maent/ geschiede des Heerẽ woort door den Propheet Haggeo/ ende sprack:

3 Segget tot Serubabel dẽ sone Sealtiel/ den Vorst Juda/ eñ tot Jesua/ dẽ sone Jozadac/ den Hoogenpriester/ eñ tot dẽ den ouerghebleuenen volcke/ ende spreeckt:

b Of Jnd. het ouerblijfsel des volcx. c Esra.3.12.
4 c Wie is onder v lieden ouergebleuen/ die dit huys in synder voorigher heerlichheyt/ ghesien heeft? ende hoe siet ghy lieden het nu aen: is het niet also: het en dunckt v lieden niets zijn?

d Deu.31.6 Josu.1.7.9.
5 Eñ nu Serubabel/ d hebbet eenen goeden moet/ spreect de Heere: hebbet eenen goeden moet Jesua/ ghy sone Jozadac/ ghy hooge priester: hebbet eenen goeden moet/ alle het volck in den lande/ spreect de Heere/ ende arbeydet: e want ick ben met v lieden / spreect de Heere Zebaoth.

e Hagg.1.13.
6 Na den woorde/ doe ick met v lieden een Verbont maeckte/ als ghy wt Egypten togheet/ sal mynen Gheest onder v bliuen: en vreest v niet.

f Hebr.12.6
7 Want so spreect de Heere Zebaoth: f Het is noch eenen kleynen tijt/ daer van/ dat ick Hemel ende Aerde/ de Zee / eñ het drooghe beweghen sal.

g Esai.60.3 h Dat is / Christus/ die de gantsche Werelt troost sou- de/ door bekeeringe der Heyden. Hese.16.17 Jose.2.7.
8 g Ja alle Heydenẽ wil ick bewegen: so sal dan comen aller Heydenen h Troost: eñ ick wil dat huys vol heerlichheyt makẽ/ spreect de Heere Zebaoth.

9 i Want myne is/ beyde het siluer eñ goudt/ spreeckt de Heere Zebaoth.

i Dat is/ Gheluck eñ Heyl.
10 De heerlichheydt des laetsten huys / sal grooter worden dan des eersten geweest is/ spreeckt de Heere Zebaoth: ende ick wil k vrede geuen/ aen deser plaetse/ spreeckt de Heere Zebaoth.

11 Aen den vier eñ twintichsten dage der negender Maent/ inden tweeden Jare Darij/ geschiedde des Heeren woort tot dẽ Propheet Haggeo/ ende sprack:

12 So spreect de Heere Zebaoth: Vraghet de Priesters om de Wet/ ende spreect:

13 l Wanneer yemant heylich vleesch droege in der slippen zijns kleets/ ende ruerde daer na met syne slippen aen/ Broodt/ Keucken spyse/ Wijn/ Olye/ oft wat het voor spijse ware/ m werde het oock heylich? Ende de Priesters antwoorden ende spraken: Neent.

14 Haggeus sprac: Wanneer daer iemant een die onreyn is van eenen aengeruerden ase/ deser een aenreurde/ werde het oock onreyn? de Priesters antwoorden eñ spraken: n Het werde onreyn.

15 Doe antwoorde Haggeus/ ende sprac: Even also is oock dit volck ende dese lieden voor my/ spreeckt de Heere: ende alle hare handen werck/ ende wat sy offeren/ dat is onreyn.

16 Eñ nu siet/ hoe het v lied en gegaen heeft/ van desen dage aen/ ende te voren/ eer eenen steen op den anderen ghelept wert aen den Tempel des Heeren/

17 o Dat/ wanneer een ten koornhoope quã/ die twintich maten hebben soude/ so waren daer kuym tiene: p quam hy ter wijnpersssen/ eñ meynde vijftich Amen te vullen/ so warẽ daer kuym twintich:

18 Want ick plaechde v lieden met dorheyt/ q brant koorne eñ haghele/ in alle uwẽ arbeyde: noch en bekeerdet ghy v niet tot my/ spreect de Heere.

19 So siet nu daerop/ van desen daghe aen/ eñ te voren/ namelicken/ van dẽ vier ende twintichsten dage der negender Maent aen/ tot aen den dach/ doe de Tempel des Heeren gefondeert is: siet daerop.

20 Want het saet leyt noch in der Schuere/ eñ daer en draecht noch niets/ noch de Wijnstock/ Vijgendoom/ Granatenboõ/ noch de Olyboom/ r doch van desen dage aen wilick seghen gheuen.

21 Ende des Heeren woort geschiede ten anderen male tot Haggeo/ aen den vier eñ twintichsten daghe der Maent/ ende sprack:

22 Segghet SeruBabel den Vorste Juda/ ende spreect: Jck wil Hemel ende Aerde beweghen.

23 Ende wil de Stoelen der Koninckrijcken s ommekeeren/ ende de machtige Koninckrijcken der Heydenen verdelghen: ende wil beyde de Waghenen met haren Ruyteren ommekeeren / dat beyde Peert ende Man tonder vallen sullen/ t een yeghelick door des anderen Sweerdt.

24 Ter seluer tijt/ spreect de Heere Zebaoth/ wil ick v u SeruBabel/ ghy sone Sealtiel/ mynen knecht nemen/ spreeckt de Heere/ ende wil v als een Signetrinck houden: want ick hebbe v verkoren/ spreeckt de Heere Zebaoth.

l Jere.11.15 Sacra non sanctificant prophana sed prophana polluunt sacra. m Of salt heylich zijnẽ n Leuit.5.2. 11.24. Num.19.12

o Deu.28.38 Mich.6.15. Hagg.1.6.9 p Esa.5.10. q Amos.9.9 Hagg.1.11.

r Zac.8.12.

s Or is/ Jck wil de Persen die ghy liedẽ vreest/ verstooren/ welckes door Alexandrum Magnum ghe- schiedt is. t Judic.7.22 u Sy..49.13 1. Esdr.1.2. 3. Esdr.5.6.

Eynde des Propheten Haggei.

Argument.

SAcharias propheteerde ten tyde des Propheten Haggei/ ende heeft de selue materie ghehandelt / de Regeerders ende het volck vermanende tot de wederopbouwinghe des Tempels. Hy voorseyt nochtans sonderlicken de grouwelicke straffe/ die ouer het volck Israels stont te komen: eñ heeft vele dinghen met Daniel ghemeyn. Hy soeckt de zeden ende manieren des leuens te beteren / ende vermaent het volck ter deucht. Hy vermengt daer in oock vele dinghen van Christo/ ende propheteert openlick van de Gemeynte Christi. Bouen desen spreeckt hy oock van de laetste tyden/ die na de Hemelvaert des Soons Gods wesen souden.

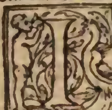
Sacharias Cap.14.

De Pro-

De Propheet Sachar Ja.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy vermaent het volck / dat sy met schuwen der ongehoorsaemheyt harer va deren / haer tot den Heere bekeeren. 7. siet in eenen ghesichte / der Enghelen vlyt ende sorghe voor zijn volck ende Jerusalem / 13. ende wordt verrijcket van des Heeren genade die hy hen predicken sal. 18. ende der vyanden diese verstroyt of verdruckt heb ben / omme nekomen.

1 N der achtster Maendt
des tweeden Jaers des
Coninck Darij / geschie-
de dit woort des Heeren
a Mat.23.35 tot a Sachar Ja / dē so-
2.Par.24.20. ne Berich Ja / des soōs
Iddo / den Propheet / eñ
sprack:
2 De Heere is toornich gheweest op uwe
vaders:
3 Ende spreect tot hen: So spreect de Hee-
b† And. der re b† Zebaoth: c Keert u tot my / spreecht
Heyrschark. de Heere Zebaoth / so wil ick my tot u liedē
c Jere.15.19 keeren / spreecht de Heere Zebaoth.
31/18. 4 Weest niet als uwe vaders / welcken de
Mala.3.7. vorighe Propheten predickten / eñ sprakē:
d Esa.21.8. So spreeckt de Heere Zebaoth: Keert u vā
31.6. uwen boosen weghen / ende van uwen boo
35/19. sen doen: e doch sy en luysterden niet / eñ en-
Jere.3.12. achteden niet op my spreeckt de Heere.
Ezech.18.30 5 Waer zijn nu uwe vaders ende de Pro-
20/3. pheten / leven sy oock noch:
33.11. 6 Is het niet also / dat myne woorden eñ
Osee.14.2. myne rechten / die ick door myne knechtē de
Joel.2.12. Propheten geboodt / uwe vaders getreffet
e Jere.25.4 hebben / dat sy hen hebben moeten omkee-
29/19. ren / ende segghen: f Ghelijck als de Heere
44.5. Zebaoth inden sinne hadde / ons te doen /
35.7. daerna als wy ginghen ende deden / also
f Dani.9.7. heeft hy ons oock ghedaen.
7 Inden vier ende twintichsten daghe der
elfder Maent / die daer is de Maent Se-
bat / inden tweeden Jare des Coninck Da
rij / geschiedde dit woort des Heerē tot Sa
char Ja den sone Berich Ja / des soons Id-
do / den Propheet / ende sprack:
8 Ick sach inder nacht / ende siet / een man
g Zac.6.2. satt op eenen g roodē peerde / ende hy hielt
Apoc.6.4. onder den Myrten (boomen) inden h† lan
h† An.leegh douwen / eñ achter hem / waren roode / brup
ten. ne ende witte peerden.
9 Eñ ick sprack: Myn Heere / wat zijn dese?
Eñ de Engel die met my sprack / seyde tot
my: Ick wil u kondt doen / wat dese zijn.
10 Eñ de man die onder der Myrten hielt /
antwoorde eñ sprack: Dese zijn die de Hee
re wtgesondē heeft het lant door te treckē.
11 Doch sy antwoorden den Engel des Hee
ren / die onder den Myrten hielt / ende spra
ken: Wy zijn door het lant ghetogen / ende
siet / alle landen sitten stille.
70. Jaer de 12 Doe antwoorde de Enghel des Heeren /
ghevanckenis eñ sprac: Heere Zebaoth / hoe lange en wil
nisse. dy u dan niet ontfermen over Jerusalē eñ
Jere.25.12 over de Steeden Juda / op welcker gy toor
29.10. nich geweest zijt / dese tseventich Jaer lanck
Esra.1.1. 13 Ende de Heere antwoorde den Enghel
die met my sprack / vriendelicke woordē eñ
troostelicke woorden.
14 Ende de Enghel die met my sprack / sey-
i Zach.8.2. de tot my: Predicket ende segt: So spreeckt
de Heere Zebaoth: i Ick hebbe seer gey-
vert over Jerusalem ende Zion.
15 Maer ick ben gāsch toornich op de stou
te Heydenen / want ick was slechs eē wey
nich toornich / doch sy k† helpē ten hoeve k† And. dan
16 Darom so spreeckt de Heere: l Ick wil se hebbē ge
my weder tot Jerusalem keeren met barm- holpen etc.
herticheyt / ende myn Huys sal daerinne ge l Zach.8.3.
bouwet worden / spreeckt de Heere Zeba-
oth: daertoe sal het timmersnoer in Jerusa-
lem ghetoghen worden.
17 Ende predicket wyder / ende spreeckt: So
spreeckt de Heere Zebaoth: Het m† sal my- m† And. sul
nen Stedē wederom wel gaen / ende de Hee len harre myne steden
re sal Zion wederomme troosten / ende sal Je noch weder
rusalem weder verkiesen. vreyden
18 Ende ick hief myne oogen op / ende sach / door geluck
ende siet / daer waren vier Hoornen.
19 Ende ick seyde tot den Engel die met my
sprack: Wie zijn dese? Hy sprack tot my: n n Dan.7.24
Het zijn de vier Hoornē / die Juda met tsa-
men Israel eñ Jerusalem verstroeyt hebbē
20 Ende de Heere wees my vier Smeden.
21 Doe sprack ick: Wat willen die maken?
hy sprack: De hoornē / die Juda so verstroy
et hebben / dat niemant zijn hooft en heeft
konnen op heffen / de selve af te schrickē zijn
dese ghekomen / op dat sy de Hoornen der
Heydenen afstooten / welcke de Hoornen
over het lant Juda gheheven hebben / dat
selve te verstropen.

Dat ij. Capittel.

1. Jerusalem sal weder bewoont wordē 6. de verstroeyde worden daer henen geroe pen / 10. Christi toecoemst / met tsamen der Heydenen bekeeringhe / wordt toeghesept.

1 Ende a ick hief myne oogen op ende sach a Ezec.40.3
ende siet / een man hadde een meetsnoer 43/10.
in der handt: Apo.21.15.
2 Ende ick sprack: Waer gaedy henē: doch
hy sprac tot my: Dat ick Jerusalem mete /
ende siet toe / hoe lanck ende wyt sy zijn sal.
3 Ende siet / de Enghel die met my sprack /
ginck wt: ende een ander Enghel ginck wt /
hem teghen /
4 Ende sprack tot hem: Loopt henen ende
segghet desen Jonghen / ende spreeckt: Jeru
salem sal bewoont worden sonder mueren /
van grooter veelheyt der menschē ende des
Vees / dat daerinne zijn sal.
5 b Ende ick wil / spreeckt de Heere / eenen b Deut.4.24
vyerighen muere daer rontomme zijn ende Zach.9.8.
wil daerinne zijn / ende wil my heerlicken Esa.26.1
daerinne bewysen.
6 Huy huy / vliedet wt den Noordenlande /
spreeckt de Heere. c want ick hebbe u lieden c Jere.23.8.
in de vier windē onder dē Hemel verstroyt / d Jere.50.8
spreecht de Heere. 51/6.
7 d Huy Zion / die ghy woonet by der doch- Apo.18.4
ter Babel omlooper?
8 Want so spreeckt de Heere Zebaoth: Hy
heeft my gesonden tot den Heydenen / die u
lieden berooft hebben: hare machte heeft eē
eynde: e wie u aentastet / die tastet synen e Jerem.2.3
oogappel aen. 10/25.
9 Want siet / ick wil myne handt over haer 30.16.
bewegen / so dat sy sullen eenen roof wordē Psal.17.8
dien / die hen ghedient hebben: dat ghy sul- Prov.14.?
let ghewaer worden dat my de Heere Ze- 17.5.
baoth ghesonden heeft. Mat.25.40
10 Verheucht u / ende weest vrolick ghy Act.9.5.
dochter Zion: g want siet / ick kome / eñ wil Luc.10.16.
by u woonen / spreeckt de Heere f Esa.14.2.
11 Ende te dier tijde sullen vele Heydenen dē g Exod.25.8
Heere toeghedaen worden / ende sullen myn Zeph.3.14.
volck zijn / h ende ick wil by u woonen: dat Mat.28.20
ghy sult gewaer worden / dat my de Heere h Leui.26.12
Zebaoth tot u ghesonden heeft. 2.Cor.6.16
12 Ende de Heere sal Juda erven voor zijn
deel / inden heylighen lande / ende sal Jeru-
salem weder verkiesen.

1 Zepha. 1.7.
13 i Alle vleesch sy stille voor den Heere:
want hy heeft hem opghemaect van zijner
Heyligher Stede.

Dat iij. Capittel.

1. Na het bouwen Jerusalems eñ des
Tempels / wordt Josua de Hoochpriester
met vergheuinghe syner sonden / 5 in zijn
ampt ingheballet / 8. Christus wordt toe-
ghesepdt.

a Psalm. 109.6.

1 ENde my wert ghewesen de Hooghe prie-
ster Josua / staende voor den Enghel
des Heeren / a ende de Satan stont tot
zijner rechter handt / dat hy hem weder-
stonde.

b Jude. 9. c Of / straffe verispe. d † Anders / wtgetrocke

2 Ende de Heere sprack tot den Sathan:
b de Heere c schelde v / ghy Sathan: Ja de
Heere schelde v / die Jerusalem vercooren
heeft / is dese niet eenen brandt / die wt den
vyere d † verlosset is?
3 Ende Josua hadde onreyne cleederen
aen / ende stont voor den Enghel.
4 Welcker antwoorde ende sprac tot dien /
die voor hem stonden: Neemt de onreyne
cleederen van hem.
5 Eñ hy sprack tot hem: Siet / ick hebbe u-
we sonden van v ghenomen / ende v vier-
cleederen aenghetoghen: ende hy sprack:
Settet eenen reynen hoedt op zijn hooft:
ende sy setten eenen reynen Hoedt op zijn
hooft ende toghen hem cleederen aen / eñ
de Engel des Heeren stondt daer.
6 Ende de Enghel des Heeren betuyghde
Josua ende sprack:
7 So spreect de Heere Zebaoth: Soo ghy
in mijnen weghen wandelet / ende mijner
wacht waer nemet / so sult ghy mijns huys
regeren / ende mijne Houen bewaren: e ende
ick wil v gheuen van desen die hier staen /
dat sy v ghelepden sullen.

e De Engelen behoedẽ ende leyden de vromen / sonderlinghe de Priesters eñ Leeraers. f † An. mede-gesellen / die by v woonen.

8 Hoort toe Josua ghy Hooghe priester /
ghy eñ uwe f † vrienden / die voor v woonẽ /
want sy zijn enckel wonderen: g want siet /
ick wil mijnẽ knecht h † Zemah comẽ laten.

g Luc. 1.78. Matth. 4.2 h † Anders / Spruyte / Vrucht. i Esai. 28.16

9 Want siet / op den eenigen i Steene / dien
ick voor Josua ghelept hebbe / sullen seuen
ooghen zijn: doch siet / ick wil hem wthou-
wen spreect de Heere Zebaoth / ende wil de
sonden des seluen landts wech nemen op
eenen dach.
10 Ter seluer tijdt / spreeckt de Heere Ze-
baoth / sal een den anderen nooden / onder
den Wijnstock eñ onder den Vijgenboom.

Dat iiij. Capittel.

1. Een ghesichte vanden gulden luch-
ter oft candelaer / ende twee Olyboomen
daer by / 5. met zijner bedupdinghe.

1 ENde de Engel die met my sprac / quam
weder / ende weckte my op / als een van
den slape opghewerckt wordt.
2 Eñ sprack tot my: Wat siet ghy? Doch
ick sprack: Ick sie. Ende siet / daer stondt
eenen Candelaer / gantsch gulden / met ee-
ner Schale daer bouen op / daer a seuen
Lampen aen waren / ende telcken seuen
b † scheplepelen aen eener Lampen.

a Apo. 4.5. b † And. vaten om te schencken. c Apo. 11.4.

3 c Ende twee Olyboomen daer by / een ter
rechter zijde der Schale / de ander ter slinc-
ker zijde.
4 Ende ick antwoorde ende sprack tot den
Enghel / die met my sprack: Mijn Heere
wat is dat?
5 Eñ de Enghel die met my sprack / andt-
woorde eñ sepde tot my: Weet ghy nz wat
dat is? Doch ick sprack: Neen mijn Heere.

d † An. arm. e Esai. 11.2

6 Eñ hy antwoorde / eñ sprac tot my: Dat
is het woort des Heerẽ d † vã Serubabel:
e het en sal niet door een Heyr oft door
cracht / maer door mijnen Gheest gheschie-
den / spreeckt de Heere Zebaoth.
7 Wie zijt ghy / ghi groote Berch / die doch
voor Serubabel een slicht velt zijn moet?
ende hy sal den eersten steen opbouwen / dat
men roepen sal: Gheluck ende heyl / geluck
ende heyl.
8 Ende het woort des Heeren gheschiedde
tot my ende sprack:
9 De handen Serubabel / hebben dit huys
gefondeert / syne handen sullent ooc volyn-
den: f op dat ghy lieden gewaer wordet / dat
my de Heere tot v ghesonden heeft.

f Deut 18. 22. Sacha. 6.15 g Of / verachtede. h Richt-snoer oft richthout: want het gebouwete soude door Seru Babel voortgaen wanneer ende waer hy het aengreepe / wanneer ooch allen Heydenen leedt ware.

10 Want wie is het / die de g slechte daghen
verachtet? daer inen hem doch sal inne
verheughen / ende sien de h thinnenmate in
Serubabels handt: met den Seuen / wel-
ke zijn des Heeren ooghen / die het gantsche
landt doortrecken.
11 Ende ick antwoorde: eñ sprack tot hem:
i Wat zijn de twee Olyboomen ter rechte
ende slincker zijden des Kandelaers?
12 Eñ ick antwoorde ten anderẽ mael: Wat
zijn de twee k † tacken der Olyboomen / die
daer staen by den tweeu gulden l Keersnut-
ters des gulden Kandelaers / daermen me-
de afneẽt bouen van den gulden Candelaer.
13 Eñ hy sprack tot my: Weet ghy niet wat
die zijn? Doch ick sprac: Neen mijn Heere.
14 Eñ hy sprack: Het zijn de twee Olykinde-
ren / die daer staen by den Heerschapper des
gantschen landts.

i Apo. 11.4 k † An. twyghen / oft spruyten / In Hebraico: Ome spice. l Of lichtscheeren.

Dat v. Capittel.

1. Een ghesichte van eenen vliegenden
Brieue / 5. Item van eenẽ Epha / met eenen
clompe loodts bouen op zijnen hole / daer
een wijf inne satt / 9. eñ van tweeu wijuen
int landt Sinear gheuoert werdt.

1 ENde ick hief mijne ooghen weder op /
eñ sach: eñ siet / daer was eenen a vlie-
ghenden Brief.
2 Ende hy sprack tot my: Wat siedy? Doch
ick sprack: Ick sie eenen vliegenden Brief /
die is twintich ellen lanck / ende thien ellen
breede.

a Dat zijn de veruaischers der Schrift / die de vroome herten bedroeuen / eñ de boosen louenẽ hen huycheleu.

3 Eñ hy sprack tot my: Dat is den vloeck /
welcke wtgaet ouer het gantsche landt:
want alle Dieuen worden na desen Brieue
b † vroom ghesproken / ende alle meyneedi-
ghe / worden na desen Brieue vroom ct ge-
sproken.

b † Anders / ghestraffet. c † Anders / gestraffet. d Exo. 20.7 e Epha. Dat is eñ ghelyck als te voren de Brief beduydet / oock van den valschen Leeraers ge sept / die de cõscientien met Wetten eñ Rechten meten ende schrpelen / maer ten laetsten na Sinear comen moeten / etc. f An. Godloosheyt. g Gen. 10.10

4 Doch ick wilt voorts brengen / spreect de
Heere Zebaoth / dat het sal comen ouer
het huys des Diefs / eñ ouer het huys der
ghenen d die by mijnen Name valschelickẽ
sweeren: ende sal in haren huyse blyuen / eñ
salt verteeren / met tsamen zijnen houte eñ
steenen.
5 Eñ de Enghel die met my sprack / ghinck
henen wt / ende sprack tot my: Heft uwe oo-
ghen op / ende siet / wat gaet daer wt?
6 Eñ ick sprack: Wat is het? Eñ hy sprack:
Een e Epha gaet daer wt: ende sprac: Dat
is de ghestalt inden gantschen lande.
7 Eñ siet / daer sweuede eẽ Centener loots /
eñ daer was een Wijf / die satt in dẽ Epha.
8 Hy sprack nu: Dat is de f † Godloose lee-
re: ende hy wierpse inden Epha / eñ wierp
den clompe loots bouen op het Holl.
9 Eñ ick hief mijne ooghen op / ende sach:
eñ siet / twee wijuen ghingen daer wt / ende
hadden vleughelen die de windt dreef: het
waren Ja vleugelen / ghelijck als Oyuaers
vleughelen: ende sy voerden den Epha tus-
schen Hemel ende Aerde.
10 Eñ ick sepde tot den Enghel die met my
sprack: Waer voeren die den Epha henen?
11 Hy sprack dan: Dat hẽ een huys ghebou-
wet worde / g in den lande Sinear / eñ bereyt
det / eñ aldaer gesettet worde op zijnẽ bodẽ.

Dat vj. Capittel.

1 Prophetēert van den Euangelio Christi/9. van zijnen Coninckrijcke ende Priesterdome/13. eñ vanden gheestelicken Tempel in der gantscher Wereit te bouwen/ de wijle dat hem de Joden versaeckten/ ende niet hebben en wouden. Het eerste beduyden andere/vanden verloope der vyer Coninckrijcken: die Christus na de Prophetie Danielis 2. met zijner coemste eñ Rijcke sluyten soude.

1 Ende ick hief mijne ooghen weder op/
ende sach: eñ siet, daer waren vier waghenen/ die ghinghen tusschen tween
Berghen wt: ende de selue Berghen waren
a coperen.
2 Voor den eersten wagene/ waren b roode Peerden/ voor den anderen wagen waren swarte Peerden/
3 Voor den derden Waghen/ waren witte
Peerden/ voor den vierden Waghene/ waren bonte stercke Peerden.
4 Ende ick antwoorde/ende sprack tot den
Engel/ die met my sprac: Myn Heere/ wie
zijn dese?
5 De Enghel andtwoorde/ ende sprack tot
my: Het zijn c de vier Winden onder den
Hemel/ die † voorts comen/ dat sy treden
voor den Heerschapper ouer alle landen.
6 Daer de swarte Peerden voor waren/ die
ghingen teghent Noorden/ ende de witte
ghinghen hen na: doch de bonte ghinghen
teghent Suyden.
7 De stercke ghinghen eñ toghen omme/
dat sy alle landen doortoghen: eñ hy sprac:
Gaet henen/ ende treckt door het landt:
ende sy toghen door het landt.
8 Ende hy riep my/ ende sprack met my/ eñ
seyde: Siet/ die teghent Noorden trecken/
die doen mynen gheest rusten/ inden lande
teghent Noorden.
9 Ende des Heeren woordt ghesciede tot
my/ ende sprack:
10 Neemt van den geuangenen namelick/
van Heldai/ ende van Tobia/ eñ van Jedaia/ eñ coemt ghy des seluen daechs/ ende
gaet in Josia des soons Zophonia huys/
welcke van Babel ghecomen zijn.
11 Neemt nu siluer eñ goudt/ eñ maket croonen/ eñ settetse op het hooft Josua des Hooghen priesters/ des soons Jodazar/
12 Eñ spreeckt tot hem: So spreect de Heere Zebaoth: Siet: daer is een man/ die heet
d Zemah: want onder hem sal het wassen/
ende hy sal des Heeren Tempel bouwen.
13 Ja den Tempel des Heeren sal hy bouwen/ ende sal het e cieraet draghen/ ende
sal sitten ende heerschen op zijnen Throone/ sal ooc Priester zijn op zijnen Throone/
eñ daer sal vrede zijn tusschen dien beyden.
14 Ende de croonen sullen den Helem Tobia/ Jedaia/ ende Hen/ de sone Zophonia/
tot eener ghedachtenisse zijn in den Tempel des Heeren.
15 Ende sullen van verre comē/ die aen den
Tempel des Heeren bouwen sullen/ f daer
sullet ghy gewaer worden/ dat my de Heere Zebaoth tot v lieden ghesonden heeft:
ende dat sal ghesciedē/ soo ghy luysteren
sullet de stemme des Heeren ws Gods.

a Of/ metalen/ eerin.
b Zach.1.8. Apoca.6.4
c Jere 4.7.
† Anders/ voorts comen vander plaetse daer sy ghestaen hebbē voor den/ etc.
d Zemah/ heet een vrucht: eñ het is een prophecie van Christo/ die door Josua ende Zerubabel beduyt is.
Zacha.3.9. Luc.1.78.
e Of/ wtnemesel.
f Zach.4.9

Dat vij. Capittel.

1. Den Priesteren wort een vrage voorgestelt ouer den vasten eñ leedtdraghen/ 4. De Heere beantwoortse door Zacharia/ ende gheeft een val bericht vanden rechten vasten.

1 Ende het gesciede inden vierden Jare
des Conincks Darij/ dat des Heeren
woort gesciede tot Sacharia/ in den
vierden daghe der neghender Maendt/
welcke heet Chisleu/
2 Doe SarEzer ende Regem Melech met
tsamen haren lieden/ sonden na BethEl/
te bidden voor den Heere/
3 Ende lieten den Priesteren segghen/ die
daer waren rondtomme het huys des Heeren Zebaoth eñ tot den Propheten: Moet
ick ooc noch weenen a inder vijfster Maent/
ende my b onthouden/ als ick nu sommige
Jaren sulcx ghedaen hebbe?
4 Ende des Heeren Zebaoth woordt ghesciede tot my/ ende sprack:
5 Segget allen volcken in den lande/ ende
den Priesteren/ eñ spreeckt: c Doe ghy vastedet eñ leedt droeget/ in der vijfster eñ d seuen
der Maendt/ dese tseuentich Jaer lanck:
hebbet ghy lieden my soo ghevastet?
6 Oft doe ghy atet ende droncket/ hebbet
ghy lieden niet voor v selfs ghegheten ende
ghedroncken?
7 Is het niet dat/ dat de Heere predicken
liet/ door de voorige Prophetē/ doe Jerusalē
bewoont wert/ eñ hadde de volheydt/ met
tsamen haren Steden rontomme/ eñ doe
daer lieden woonden/ beyde teghent Suyden/ ende in den leechtene?
8 Ende des Heeren woort ghesciede tot
Sacharia/ ende sprack:
9 So spreect de Heere Zebaoth: * Richtet/
recht/ eñ een yegelick bewijse aen zijnē broeder vriendelickheyt ende barmhertichheyt.
10 f Eñ en doet niet onrecht den Weduwen/
Weesen/ vreemdelingen eñ armen: ende niemandt en dencke tegen zijnen broeder wat
quaets in zijner herten.
11 g Doch sy en wouden niet opmercken/ eñ
keerden my den rugge toe/ eñ verstocked en
hare ooren/ op dat sy niet en hoorden:
12 Eñ maeckten hare herten als eenen Diamant/ op dat sy niet en hoorden de Wet eñ
woorden/ h die de Heere Zebaoth sondt in
synen Gheeste/ door de vorighe Propheten/
daerom oock sodanen grooten toorne/ van
den Heere Zebaoth ghecomen is.
13 Eñ het is also geschiet: i als ghepredicket
werdt/ eñ sy niet en hoorden: soo en woude
ick oock niet hooren/ doe sy riepen/ spreect
de Heere Zebaoth.
14 Also hebbe ickse verstroyt onder alle Heydenen/ die sy niet en kennen: ende het lant is
achter hen woest ghebleuen/ dat daer niemant in en wandelt noch woonet/ ende dat
edele landt is tot eener woestijne ghemaect.

a 2. Reg. 25.8.
b Als de Nazareer. Num.6.2.
c Jere.41.1. 2. Re.26 25.
d Esa.58.5.
* Zacha. 8.16. Esaie.1.17.
f Of/ goedertierenheyt.
25. Exo.22.22. Jere.6.28.
g Jere.2.27. 7.23.
h 2. Pet. 1.21.
i Jere.11.11 Prou.1.28. Esai.1.15.

Dat viij. Capittel.

1. Trooster/ 9. ende vermaentse weder om ten ghebouwe/ 16. eñ Regimente/ besluyt daermede sulcke prophiteringe zijner tijt/ van den wederbouwen/ 20. eñ beghint voortaen van Messia te spreken/ vermeerende de seghen ende vreucht de daer hy van spreeckt sy gheestlick/ ende worde int Rijcke Christi vercreghen.

1 Ende des Heeren woordt ghesciede tot
my/ ende sprack.
2 So spreect de Heere Zebaoth: Ic hebbe ouer Sion gantsch seer gheyuert/ ende
hebbe in grooten toorne ouer haer gheyuert.
3 So spreect de Heere: a Ick keere my weder tot Zion/ eñ wil te Jerusalem woonen:
b dat Jerusalem sal eene Stadt der waerheyt heeten/ eñ den Berch des Heeren Zebaoth/ eenen Berch der heerlickheyt.

a Zacha. 1.16.
b Esai.1.26

4 Soo sprecckt de Heere Zebaoth: Daer
sullen noch voortaen woonen in den stra-
ten te Jerusalem/ oude mannen en vrou-
wen/ ende die by den stocke gaen van groo
ten ouderdom.
5 Ende der stadt straten sullen zijn vol
knechtkens ende maechdekens/ die op der
straten spelen.
6 So spreeckt de Heere Sebaoth: Dunc-
ket hen sulcx c onmeughelick zijn/ voor den
ooghen deses overghebleuenen volcks te
d † deser tijdt? soude het daeromme oock
onmeughelick zijn voor mijnen ooghen/
spreeckt de Heere Zebaoth?
7 So spreect de Heere Zebaoth: Siet/ ick
wil mijn volc verlossen vā den lande tegen
den opghange / ende vanden lande teghen
den Nederghange der Sonnen:
8 En wilse hier toe brengen/ dat sy te Jeru
salē woonen: e en sy sullen mijn volck zijn/
ende ick wil haer Godt zijn in waerheydt
ende gherechticheyt.
9 So spreect de Heere: Stercket uwe han-
den/ ghy die dese woorden hoort/ ter deser
tijdt/ door der Propheten monden / dies
daechs/ doe den grondt gheleyt is aen des
Heeren Sebaoths huys/ dat den Tempel
ghebouwet worde.
10 f Want voor desen dagen was der men-
schen arbeyt te vergheefs/ ende der Dieren
arbeyt en was niets: en daer en was ghee-
nen vrede van droeffenisse den ghenen/ die
wt ende in toghen / maer ick liet alle men-
schen gaen/ eenen yeghelicken tegen zijnen
naesten.
11 Doch nu en wil ick niet doen als in den
g vorighen dagen/ met den overghebleuen
deses volcx/ spreect de Heere Zebaoth.
12 h Maer sy sullen zaet des vredes zijn: de
Wijnstock sal zijne vrucht gheuen / en het
landt sal zijnen wasdom gheuen / i en den
Hemel sal zijnen dauwe gheuen: ende ick
wil de overghebleuen deses volcks / sulcx
alle besitten laten.
13 En het sal gheschieden/ als ghy van den
huyse Juda en vanden huyse Israels/ zijt
eenen vloeck gheweest onder de Heydenen:
so wil ick v lieden verlossen/ dat ghy sullet
eenen seghen zijn: en vreest v lieden slechs
niet/ ende stercket uwe handen.
14 So spreect de Heere Zebaoth: k Gelijck
als ick dachte v lieden te plaghen/ doe my
uwe vaders vertoornden/ spreeckt de Hee-
re Zebaoth/ ende het en rouwede my niet:
15 Also ghedencke ick nu wederom in desen
daghen wel te doen / Jerusalem ende den
huyse Juda en vreest v lieden slechs niet.
16 Dat is het nu/ dat ghy lieden doen sul-
let: l Een yegelick spreke met den anderen
de waerheydt ende rechtet m † recht/ ende
schaffet recht in uwen poorten.
17 En niemant en dencke wat quaets in sy-
ner herten / teghen synen naesten / ende en
hebbet niet lief n valsche Eedē want sulcx
alles hate ick/ spreect de Heere.
18 Ende des Heeren Zebaoth woort ghe-
schiede tot my/ ende sprack:
19 So spreecht de Heere Zebaoth: De vas-
tene der vierder/ vijfter/ sevender en thien-
der Maent / sullen den huyse Juda tot ee-
ner vrueghde ende herteulust/ ende tot vro-
licken Jaerfeesten worden: alleene hebbet
lief waerheyt ende o vrede.
20 p So spreect de Heere Zebaoth: Voor-
der sullen noch comen vele volcken / ende
veler steden Burghers.
21 En de Burgers der eener Stadt / sullen
ter aerden gaen/ ende segghen: q Laet ons
henen gaen te bidden voor den Heere/ ende

a Gen.18.14 Job.42.2. Sap.11.18 Mat.19.20
b † An. dier.
c Jer.24.7. 30/ 22.31/33. Heb.8.10.
f Hagge.1/5 6/16.
g Of/ voorleden.
h Hagge. 2.20.
i Hagge. 2/10.
k Deut. 30.9. Jere.31.28/ 32/41.
l Zach.7.9. Malach. 2.10. Ephe.4.25
m † And. waerheydt en oordeel in etc.
n Psalm. 24.4. Leuit.19.12.
o Heb.12.14
p Esa.2.3.
q Micha. 4.1.

den Heere Zebaoth te soecken: r wy willen
met v lieden gaen.
22 Also sullen vele Volcken ende Heydenen
met hoopen comen / den Heere Sebaoth te
Jerusalem te soecken/ ende voor den Heere
te bidden.
23 So spreecht de Heere Sebaoth: Te dier
tijt s sullen thien mannen wt allerley sprakē
der Heydenen/ eenen Joedschen man by der
slippen grijpen / ende segghen: Wy willen
met v lieden gaen / want wy hooren / dat
God met v lieden is.

Dat ix. Capittel.

1. Gaet in de toecoemstige tijt/ ende pro-
pheteert hoe de groote Alexander soude
Tyrum/ Sidon/ ende de Philisteen overwin-
nen: op dat de gantsche Wereldt gheopent
worde/ den toecoemstigen Evangelio Chri-
sti. 9. ende voert den Coninck Christum/ te
Jerusalem in / op eenen Ezel.

1 DIt is den last daer de Heere van spreect
over het landt Hadrach / en over Da-
mascum / op welcke het hem verlaet:
(want de Heere a schouwet op de b men-
schen ende op alle stammen Israels.)
2 Daertoe ooc over Hamath/ die met haer
palet: oock over Tyrum ende Sidon/ die
gantsch cloeck zijn.
3 c Want Tyrus bouwet * vesten/ ende ver
samelt silver als zandt/ ende gout als dreck
op der straten.
4 Doch siet/ de Heere sal se verderuen/ en sal
hare macht/ die se op der Zee heeft / slaen/
dat sy sal zijn/ als die met vyere verbrāt is.
5 Wanneer dat Ascalon sien sal / soo sal sy
verschricken/ en d Gasa sal gantsch bange
worden: daertoe Ecron sal bedroeft wordē/
wanneer sy sulcx siet: want het sal wt zijn
met den Coninck te Gasa / ende te Ascalon
en salmen niet woonen.
6 Te Asdod sullen vreemde woonen / ende
ick wil der Philisteen heerlicheyt wtroeyē.
7 En ick wil haer bloedt van haren monde
nemen / en hare grouwelen van haren tan-
den/ dat sy oock onsen God sullen overblij-
ven/ dat sy worden als Vorsten in Juda/ en
Ekron als de Jebusiters.
8 e En ic wil selfs omme mijn huys het le-
gher zijn / dat niet en behoeft f staendes en
henen ende weder gaendes: op dat de Dri-
ver niet meer over haer en coeme: want ick
hebbe het nu aengheseen met mijnen oo-
ghen.
9 g Doch ghy dochter Zion / verheucht v
seer/ en ghy dochter Jerusalem juychet: siet
v Coninck coemt tot v een Rechtveerdiger
ende een Helper/ h † arm/ ende rijdt op eenē
Ezel/ ende op een jonghe Veulen der Eze-
linnen.
10 Want ick wil de Waghenen wech nemen
van Ephraim en de Peerden van Jerusa-
lem/ i en de Strijdtboge sal verbroken wor-
den: want hy sal vrede leerē onder den Hey-
denen/ k en zijne heerschappie sal zijn/ van
de eene Zee tot aen de ander/ en van 't Wa-
ter tot aen der Wereldt eynde.
11 Ghy laet oock door het bloedt wt der-
bonds wt / l uwe ghevanghen wt der cuy-
len daer gheen water inne en is.
12 So keert v nu tot der * veste/ ghy/ die ghy
op hope ghevanckelick ligget: want m † ooc
heden wil ick vercondighen/ ende v dobbelt
verghelden.
13 Want ick hebbe my Juda ghespannen
ten boghe/ ende Ephraim ghetruster: ende
wil v uwe kinderen Sion verwecken / over
uwe kinderen Griecken landt/ en wil v ma-
ken als een sweert der Reusen.

r In Hebreo/ Vadd etiam ego/ spreeckt de eene tot den anderen.
s Esai. 3. 24.
Hadrach/ is Syria.
a In Hebrea/ Domini est oculus hominis/ et omnium tribuum Israel.
b God straffet beyde de Joden ende Heydenen/ wanneer sy het verdienen.
c Joel.3.4. Esai.23.1. Ezech.26.2/ 27/2.28/1.
* Dat is/ sterckten.
d Jer.47.5. Amos.1.6. Philisteen. Esai.14.29. Jere.47.1. Ezec.25.15
e Zach.2.5
f Als de crijchsliedē gaen ende staen int legher inder schaerwacht/ En 1.Sam. 10. Statio Philistinorum.
g Esa.62.11 Math.21.5 Joan.12.15
h † And. ellendich.
i Esai.2.4. Hose.2.20.
k Esa.9.6 Psal.72.8.
l Esai.42.7.
* Of / sterckte vastigheyt.
m Psal.95.7 Hebre.3.4.
† Oock op dit mael/ en te deser tijdt/ niet alleene in toecoemstigher tijt.
† And. Ick vercondighe v heden (dat) ick het v etc. sal.

14 Ẽ de Heere sal ouer hem verschijnen/ ẽ
syne pijlen sullen wtuaren/ als de Blixem:
de Heere n † Zebaoth sal de Basuynen bla-
sen/ ẽ sal o voor treden/ als de Onweders
van den Zuyden.
15 p De Heere Zebaoth salse beschutte:dat
sy verslinden/ ẽ onder hen brenghen met
q slinghersteenen/ dat sy drincken ende ru-
moeren/ als van wijne/ ẽ vol worden als
het Becken/ ẽ als de hoecke des Altaers.
16 Ẽ de Heere haer God sal hen te dier tijt
helpen/ als r † eener cudde zijns volcx: wãt
heylighe steenen sullen in zijnen lande op-
gherichtet worden.
17 Want wat hebben sy goets voor andere
lieden/ ẽ wat hebben sy schoons voor an-
dere lieden? Coorne, dat Jonghelingen/ ẽ
Most die Jonckvrouwen s baert.

Dat x. Capittel.

1. Scheldet der valschen Afgodendienst/ met tsamen den valschen Propheten ende Herderen/ 3. beschrijft der gheloouigen onuerwinnelicke sterckheydt/ 7. ende menichvuldighe ghenade onder haren Coninck Christo.

1 SO biddet nu vanden Heere den spaden
regen/ a so sal de Heere wolcken maken/
ẽ v lieden reghens ghenoech gheuen/
tot aller vrucht op den velde.
2 Want de Godeken spreken enckel moey-
te/ ẽ de Waersegghers zijn enckel leughe-
nen/ ẽ spreken verghewsche droomen/ ẽ
haer trooster en is niets: daerom gaen sy
c dwsler/ als een cudde/ ende zijn versmach-
tet/ d dewijle daer gheen Herder en is.
3 Mijnen toorne is vergrimmet ouer de
Herderen/ ẽ ick wil de e Bocken te huys
soecken/ want de Heere Zebaoth sal zijne
cudde te huys soecken/ namelicken/ het
huys Juda/ ende salse toerusten/ als een
wegheciert Peerdt ten strijde.
4 f † De Hoecken/ Naghelen/ Strijdtbogen
ẽ Drijuers alle sullẽ van hen wech comẽ.
5 Ẽ sullen dannoch ghelyckewel zijn als
de Reusen/ die den dreck op der straten tre-
den in den strijde/ ẽ sullen strijden: want de
Heere sal met hen zijn/ so dat de Ruyters te
schanden worden.
6 Ende ick wil het huys Juda stercken/ ẽ
het huys Joseph g † outlossen/ ende wilse
weder in setten/ want ick ontferme my ha-
rer: ende sullen zijn als sy waren/ doe ickse
niet verstooten en hadde: want ick de Hee-
re haer Godt wilse verhooren.
7 Ende Ephraim sal zijn als een Reuse/ ẽ
haer herte sal vrolick worden/ als van wij-
ne: daertoe hare kinderen sullent sien/ ende
hen verheughen/ dat haer herte aen den
Heere vrolick sy.
8 Ick wilse aenblasen/ ende haer versame-
len: want ick wilse verlossen: ende sy sullen
hen vermeerderen/ als sy hen te voren ver-
meerdert hebben.
9 Ende ick wilse onder de volcken saeyen/
dat sy mijner gedencken in verren landen:
ende sullen met haren kinderen leuen ende
wedercomen.
10 Want ick wilse weder brengen wt Egyp-
tenlandt/ ẽ wilse versamelen wt Assyrien/
ende wilse int landt Gilead ende Libanon
brengen/ datmense h † niet vinden en sal.
11 Ende hy sal door de Zee des i angsts
gaen/ ẽ de baren in de Zee slaen/ dat die
revwateren verdroogen sullen: k so sal dan
vernedert worden de heerlickheyt te Assy-
rien/ ende de l Scepter in Egypten sal op-
houden.
12 Ick wilse stercke inden Heere/ dat sy sul-
len wandelẽ in zijnẽ name spreect de Heere.

n God.
o Of/ voort
p Zach. 2.5
q 1. Sam. 17.49
r † And. ẽ/ etc.
Schapen.
s Het Euangelium is sulck een woort/ dat het gheene kinderen en baert die in der wiegen ligghẽ/ maer wanneer sy ghebaert zijn/ soo zijn sy ionge gesellen ende Jonckvrouwẽ/ ten hou welck bequaem.
Dat is te leeren/ ende anderer geestelicke kinderen te generen.
a Deu. 28.12
b Ezec 13.6
c Of/ verdwaelt.
d Ezech. 34.5
e Dat zijn de priesters ende Propheten inde volcke/ die Christus na maecis Phariseen heet.
f † And. Ja van hem (de Juda) sal zijn den Egge/ van hem sal zijn de Naghel/ van hem sal zijn de Strijdtbooghe/ van hẽ sullen wtgaen alle Dwingers met malcanderen.
g † And. verlossen.
h † An. niet (ruymte) genoech voor haer vinden en sal.
i Dat heet de enghe Zee/ als sy door de roo de zee ghingen. etc.
k Esa. 10.5; 26.
l Ezech. 19.1.

Dat xj. Capittel.

1. Propheteert/ dat Christus van den Joden soude vercocht worde/ voor dertich Siluerlinghen/ daerom hyse ooch verlaten soude/ dat Jerusalem eyndelicke verstoort/ ende de Joden in dwalinge verstockt/ ende verstroyt souden worden/ ẽ also het Euangelium ende het Rijcke Christi na zijnen lijden onder de Heydenen comen.

1 DOet uwe poorten op/ Libanon/ dat het
vyer uwe Cederen verteere.
2 Huylet ghy Dennen/ want de Cede-
ren zijn ghevallen/ ende dat heerlicke ghe-
bouwete is verstoort: huylet ghy Eycken
Basan/ want het vaste Woudt is omghe-
houwen.
3 Men hoort de Herders huylen/ wãt haer
heerlicke gebouwete is verstoort: men hoort
de ionghe Leeuwen brullen/ want de heer-
lickheyt des Jordaens is verstoort.
4 Soo spreeckt de Heere mijn God: Hoedet
de Slachtschapen.
5 Want hare heerẽ slachtense/ ende en hou-
dent voor gheen sonde: vercoopense/ ende
spreken: Gheloeft sy de Heere/ ick ben nu
rycke: ende hare Herderen en verschoonen
harer niet.
6 Daeromme en wil ick oock der Inwoo-
ners inden lande niet meer verschoonen/
spreect de Heere: ẽ siet/ ick wil de lieden la-
ten/ eenen yegelicken in der hant des ande-
ren, ẽ in der handt zijnes Conincks/ dat sy
het lant a † verslaen ende en wilse van ha-
rer hande niet b † verlossen.
7 Ende ick hoedde de Slachtschapen/ om
der ellendigher Schapen wille: ende nam
twee Stauen tot my/ den eenen hiete ick
Soete; den anderen hiete ick Suer/ ende
hoedde de Schapen.
8 Ende ick verdelchde drie Herderen in ee-
ner Maent: want ick en mochte haer niet/
soo en wouden sy mijner oock niet.
9 Ende ick sprach: Ick en wil v lieden niet
hoeden/ c wat daer sterft/ dat sterue/ wat
versmachtet/ dat versmachte/ ẽ de d † ouer
blijuende verslinde een yeghelick des ande-
ren vleesch.
10 Ende ick nam mijnen Staf Soete/ ende
e verbrack hem/ f op dat ick mijn verbondt
wech name/ dat ick met allen Volcken ghe-
maeckt hadde.
11 Ende het wert dies daechs wech gheno-
men: ende de ellendighe Schapen die het
met my hielden/ merckten daer op/ dat het
des Heeren woort ware.
12 Ẽ ick sprack tot hen: Behaecht het v lie-
den/ soo brenget herwaerts soo vele als ick
ghelde: so niet/ soo laet het aenstaen: g ende
sy woeghen daer/ so vele als ic ghaldt, der-
tich Siluerlingen.
13 Ẽ de Heere sprack tot my: Werpt het he-
tien/ dat het den Potbacker ghegeuen wor-
de/ Ey een treffelicke somma/ dier ick weert
gheachtet ben van hen: ẽ ick nam de der-
tich Siluerlingen/ ẽ wierpse in het Huys
des Heeren/ op dat sy den Potbacker ghe-
gheuen werden.
14 Ende ick verbrack mijnen anderen staf/
Suer/ op dat ick de broederschap tusschen
Juda ende Israel wech name.
15 Ende de Heere sprack tot my: Neemt we-
derom tot v h eens dwlen Herders ghereet-
schap:
16 Want siet/ ick sal Herders inden lande
opwecke/ die het versmachtede niet besien/
i † het verslaghene niet soecken/ ẽ het ver-
brokene niet heelen/ ende het ghesonde
niet versorghen en sullen: doch het vleesch

Libanon is Jerusalem/ wt Libano ghebouwet/ ende door de Romeynen verstoort.
a † And. te morsel slaẽ.
b † And. wt rucken.
c Jere. 15.2
d † And. andere etc.
e Of/ braecken in stucken/
f Osee. 2.17.
g Matth. 27.9. Jere. 32.9
h Ezech. 34.2.8
i † And. te morsel gheslaghen/ And. ionck teeder kamerken.

der vetten sullen sy verslinden/ ende hare
klauwen verscheuren.

17 k† O Godekens Herders/ die de Kudde | k† An. Vervloect zy de onnutte Herder/ die etc. verlaet.
verlaten: het sweert kome op haren arm/
ende op hare rechter ooghe: haren arm
moet verdorren/ ende haer rechter ooghe
doncker worden.

Dat xij. Capittel.

1. Christi Kercke/ een steen der ergernisse/ 4. staet in haren cruyce/ onder de hulde ende bescherminge Gods/ 6. ende is een overwinnersse haerer vyanden. 10. Christus wort door synen Gheest verklaert.

1 Dit is den last des woorts vanden Hee
re over Israel/ spreecht de Heere/ a die | a Esa.40.22 44.24.45.12
den Hemel wtbreydet/ ende de Aerde
fondeert/ b ende dē adem des menschen in | b Gen.2.7.
hem maket.
2 Siet/ ick wil Jerusalem tot eenen tuymel-
beker maken allen volcken/ die rontomme
zijn: c want het sal oock Juda gelden/ wan-
neer Jerusalem beleyt wert. | c Sac.14.14
3 Dannoch wil ick/ ter seluer tijt/ Jerusalem
maken tot eenen Laststeene allē volcken: al-
le die den seluen wech heffen willen/ die sul-
len hen daer aen versnijden: want alle Hey-
denen op Aerden/ sullen hen teghen haer
versamelen.
4 Te dier tijt/ spreecht de Heere/ wil ick alle
peerden schuwē/ eñ hare Ruyteren banghe
makē: doch over Jerusalē wil ick myne oo-
gen open hebben/ ende alle peerden der volc
ken met blintheyt plaghen.
5 Ende de Vorsten Juda/ sullen segghen in
haren herten: Laet slechs de Burgers Jeru
salems eenen goede moet hebben/ indē Hee
re Zebaoth haren God.
6 d Te dier tijt wil ick de Vorstē Juda makē | d Obad.18 Amos.1.4.
tot eenen vyerigen Oven inden houte/ ende
tot eener Fackelē int stroo dat sy verteerē/
beyde ter rechter ende ter slincker zijdē/ alle
volcken omme eñ omme: ende Jerusalem sal
oock voortaen bewoont worden/ aen haren
plaetsen te Jerusalem.
7 Eñ de Heere sal de Hutten Juda verlossen/
als in voortijden: op dat hem het huys Da-
vids niet hooch en beroeme/ noch de Bur-
ghers te Jerusalem teghen Juda.
8 Te dier tijt sal de Heere de Burgers te Je
rusalem beschermen: eñ het sal gheschieden/
dat wie swack zijn sal onder hen/ te dier tijt/
die sal zijn als e David/ ende het huys Da-
vids/ sal zijn/ als Gods huys/ als des Hee- | e 1.Sa.17.50
ren Enghel voor hen.
9 Ende te dier tijt/ sal ick dencken te verdel-
ghen alle Heydenen/ die teghen Jerusalem
ghetoghen zijn.
10 Doch over het huys Davids/ eñ over de
Burghers te Jerusalem/ wil ick wtgietē f | f Eze.36.26. Joel.2.28. Acto.2.17.
dē Geest der g genade/ eñ des h† gebedts: i | g Acto.4.31 h† And. ontfermens:
want sy sullen my aensien/ dien ghene door- | i Joa.19.37.
steken hebben: k eñ sullen hem beklaghen/ | k Acto.2.30
alsmen een eenich kint beklaecht/ ende sullē | l Luc.23.29.
hen om hem bedroevē/ als mē hem bedroeft
om een eerste kindt.
11 Te dier tijdt/ sal groot leet draghen zijn te
Jerusalem/ m als daer was by Hadadrimō/ | 2.Reg.24.2 m 2Pa.35.22
inden velde Megiddon:
12 Ende het Lant sal leet dragen/ een peghe-
lick gheslachte bysonder: het geslachte des
huys Davids bysonder/ ende hare wijuen
bysonder: het geslachte des huys n Nathā | n 2.Sa.5.14 12.1.
bysonder/ ende hare wijuen bysonder:
13 Het gheslachte des huys Levi bysonder/ eñ
hare wijuen bysonder: het geslachte Simei
bysonder/ ende hare wijuen bysonder.
14 Also alle andere geslachten/ een yegelick
bysonder/ ende hare wijuen oock bysonder.

Dat xiij. Capittel.

1. Christi Kercke wort van sonden/ Afgoden/ eñ valschen Propheten ghereynicht. 7. Haer Herder Christus wert geslagen. 8. ende van eenen seer cleynen hoop aengenomē

1 Te dier tijdt/ sal het huys Davids/ eñ de
Burghers te Jerusalem een vrije opene
a Fonteyne hebben/ teghen de sonde eñ | a Eze.47.1. Zach.14.8.
onreynicheydt.
2 b Te dier tijt/ spreecht de Heere Sebaoth/ | Joan.19.34
wil ick der Afgoden namen wtroepen wt dē | b Esai.2.20
Lande/ datmen harer niet meer ghedencken | Ezech.30.13
en sal: c daer toe wil ick oock de Propheten | c Jere.14.15
eñ onreyne gheesten wt den lande driuen:
3 Dat het also toegaen sal/ d Wanneer ye- | d Deu.13.12
mant meere prophetreert/ so sullen zijn va- | e Of/ Pro-
der ende moeder/ die hem ghegenereert heb- | phetisches
ben/ tot hem segghen: Ghy en sult niet le- | wijse wat
ven/ want ghy spreket leughenen inden | voorseydt.
Name des Heeren: ende also sullen hem de
vader ende de moeder/ die hem gegenereert
hebben/ doorsteken/ wanneer hy prophe-
teert.
4 Want het sal te dier tijt gheschieden/ dat
de Propheten met schanden bestaen/ met
haren gesichten/ wanneer sy daer van pro-
phetteeren: f Ende en sullen niet meer eenen | f 2.Reg.1.8.
rouwen Mantel aen trecken/ daer sy mede
bedrieghen.
5 Maer hy sal moeten segghen: g Ick en bē | g Amo.7.14.
geen Propheet/ maer een Ackerman: Want
h ick hebbe menschen ghedient/ van myner | h In. Hebr. Ick ben lyf
ieughet op.
6 So mē dan segghen sal tot hem: Wat zijn | eyghen van
dat voor wonden in uwen handē: So sal hy | myner ieu-
segghen: So ben ick geslaghen inden huyse | get op eenē
der ghenen die my lief hebben. | menschen.
7 Sweert/ maket v op over mynen Herder/
ende over den Man/ i† die my de naeste is/ | i† An. mijn
spreect de Heere Sebaoth: k Slaet den Her- | medegeselle
der/ so sal hem de kudde verstropen: so wil | etc.10.
ick myne hant keeren tot den kleynen. | k Mat.26.31
8 Eñ het sal gheschieden/ in welcken Lande/ | Mar.14.27
spreecht de Heere/ twee deelen zijn/ die sullen | Joan.16.31.
wtgheroept worden/ ende ondergaen/ l ende | l Amos.9.8
het derde deel sal daerinne overblijuen.
9 Ende ick wil dat selue derdendeel door het
vyer voeren ende m louteren/ als men siluer | m Sapi.3.6
loutert/ ende vaghen/ als men gout vaget: n | 4. Esd.9.74
die sullen van mynen Name aenroepē/ ende | 1. Petri.1.7
ick wilse verhooren: ick wil seggen: o Het is | n Esai.58.9
mijn volck: ende sy sullen segghen: Heere | o 2.Cor.6.16
mijn God.

Dat xiiij. Capittel.

1. Na dat hy Jerusalem verstoort heeft. 3. voert hy zijn Evangelium in de gantsche Wereit/ 9. heerschet alleene/ geweldichlickē in synen Rijcke/ 16. ende neemt wech het Levitische Priesterdom/ met tsamen synen wesen/ Gherechtschap/ ende Vyerdaghen.

1 Siet/ * de tijt des Heeren koemt/ datmen | * Dē Heere
uwen roof wtdeylen sal in v. | coēt/ de tijt.
2 Want ick sal allerley Heydenen/ tegen
Jerusalem versamelē ten strijde: eñ de Stadt
sal gewonnen/ de huysen gheplondert/ eñ de
vrouwē gheschendet worden: eñ de helft der
Stadt sal geuangen wecht gevoert worden/
ende het overgebleuen volck/ en sal niet wt
der Stadt wtgheroept worden.
3 Doch de Heere sal wt trecken/ eñ a strijden | a De Geest
teghen de selue Heydenen/ ghelijck als hy | sal de Werelt
pleecht te strijden/ ter tijt des krijchs. | straffen/ om
4 Ende syne voeten sullen te dier tijt staen | der sonde/
op den Olyberghe/ die voor Jerusalem leyt/ | etc. Dat sal
tegent Oosten: eñ den Olyberch sal hem midē | de strijt zijn
dē ontwee splijten/ vandē Opganck der Sō-

ghegoten Beeldt/ daer op hem de Meester verlaet/ dat hy stomme Afgoden makede?
19 Wee dien/ die tot houte spreect: Waeckt op: ende ten stommen steenen/ Staet op: Hoe soude het leeren? siet/ z het is met Goude ende Siluer ouertogen/ ende daer en is gheen Adem in hem.
20 a* Maer de Heere is in synen heyligen Tempel/ de gantsche Werelt die zy voor hem stille.

z Jere.10.4.
a Psal.11.5.
*Cap. iiij. Luc.

Dat iij. Capittel.

1. God helpet/ wanneer het noot doet/ 3 ende ghelijck als hy hem heeft alle weghe wonderlicken tegen synen Volcke bewesen/ ende syne Vyande grousaemlicken gestraffet/ so wil hy oock de Babyloniers syne straffe aenlegghen/ 14. zyn Volck wt harer kommerlicken geuanckenisse te verlossen 18. ende haer weder in haer Landt te brenghen.

1 DIt is het Ghebedt des Propheten Habacuk voor de ontschuldighen.

2 HEere/ ick hebbe v gerüchte ghehoort/ dat ick my ontsette: Heere/ ghy maket v werck leuendich/ a midden in den Jaren/ ende laet het kondt worden/ midden inden Jaren: wanneer droeffenisse voor handen is/ so dencket ghy der barmherticheydt.
3 b God quam vant Tuyde/ ende de Heylige van den gebercht Paran. Sela: zyne losse was den Hemel vol/ c ende syner eere was de Aerde vol.
4 Synen d glantz was als Licht/ e stralen ghingen van synen handen/ aldaer was heymelicken syne macht.
5 Voor hem heuen ghinck Pestilencie/ ende Plaghe ghinck wt/ waer hy henen tradt.
6 Hy stont/ ende mat het Landt: hy sach toe/ ende verstroyede de Heydenen/ dat der Wereldt Bergen vermorselt werden/ ende haer buygen moesten de kleyne Berghen in der Wereldt/ doe hy ghinck in der Wereldt.
7 Ick sach der Moorenlieden hutten in moeyte/ ende der Midianiters Tenten bedroeft.
8 Waret ghy niet toornich Heere inder vloedt? ende uwe grimmicheyt in de wateren/ ende uwen toorne inder Zee? doe ghy op uwen Peerden redet/ ende uwe Waghenen den strydt behielden?
9 Ghy toghet den Boghe f voorwaerts/ als ghy den stammen ghesworen haddet/ Sela: ende deylet de stroomen int Landt.
10 g De Berghen saghen v/ ende hen wert banghe/ de waterstroom stoof henen wech/ de diepte liet haer hooren/ de hoochte hief de handen op.
11 h Sonne ende Mane stonden stille/ i uwe pylen voeren met glantzen daer henen/ ende uwe speere met blincken des blixems.
12 k Ghy vertradet het Landt in toorne/ ende verdorschedet de Heydenen in grimmicheyt.
13 Ghy toget wt/ uwen Volcke te helpen/ te helpen uwen Gesaluede: ghy l versloeget het Hooft inden huyse der Godloosen/ ende ontblooredet de fondamenten/ tot anden hals/ Sela.
14 Ghy wondet doch m met vloecken de Scepter des hoofts/ met tsamen synen vlecken/ die als een onweder komen/ my te verstroyen ende verheughen hen/ als verslonden sy den Ellendighen verborghen.
15 Uwe Peerden n gaen in de Zee/ in de o Moze grooter wateren.
16 Dewyle ick sulcks hoore/ is mynen Buyck bedroeft/ myne lippen beuen van

a Dat is/ ter rechter tyt/ ende midden inder noot helpet ghy/ ende maket de tiwen salich ende vry.
b Deut.32.2 Judic.5.4.
c Esaie.6.3.
d Exo.24.10
e Hebr. hoornen/ als van Mose
f Gen.49.19
g Psal.18.8
h Josu.10.13
i Psal.18.15.
k Josue.11.1
l Of/ te morsel sloeghet. Exod.14.26 Judic.13.10.
m Anders/ doorbooren den/ etc.
n Exo.14.14
o Of/ slym.

den ghescheye/ etter gaet in myne beenderen/ ick ben by my bedroeft: † O dat ick rusten mochte ter tydt der droeffenisse/ wanneer p † wy henen op trecken ten Volcke/ dat teghen ons kryghet.
17 Want den Vyghboom en sal niet groenen/ ende daer en sal geen vrucht zyn aen de Wynstocken: den arbeydt aenden Olyboomen q feylet/ ende de Ackeren en brenghen gheene neeringe: ende de Schapen worden wt den Kopen ghereten/ ende daer en sullen gheene Runders inden Stallen zyn.
18 r Doch ick wil my verheugen des Heeren/ s ende vrolick zyn in God mynen Heyle.
19 t Want de Heere tu Heere/ is myne kracht/ u ende sal myne voeten maken/ als der Herten voeten/ x ende sal my in der hoochte voeren/ dat ick singhe op mynen Snarenspele.

† And. hoe wel ick rust sal ter/ etc.
p † Anders/ sy (de Persen tegen de Chaldeen)
q Dat is/ voedsel ende spyse.
r 2.Sam.2.1
s Luc.1.47.
t Psal.18.33. 27/1/3.
u † Anders/ God.
x Esai.58.14

Eynde des Propheets Habacuc.

Argument.

SOphonias heeft met Jeremia gheprophe teert/ ten tyde des Koninck Josie. Want hoe wel dese Koninck de waerachtighe Religie weder opgherichtet hadde, so waren daer nochtans sommighe onder de Voorneemste/ ende oock onder het Volck/ dien het wel liever soude ghewest hebben/ hadde de Superstitie de overhandt ghehadt. Daer om verwachteden sy betere tyden na haren verstant/ in de welcke de waerachtige Religie soude wederom nederghewerpen worden. So straft dan Sophonias de boosheydt sulcker Menschen grouwelick/ ende vermaentse tot beteringhe/ ende voorseyt dat de Babylonische sullen Gods roede wesen/ om sulcks te wreken: over de welcke nochtans oock ten eynde de selve straffe komen sal/ so dat sy niet seer en sullen te roemen hebben/ dat sy het Volck Gods overwonnen hebben. Ten laetsten prophetcert hy/ dat Zion sal weder opgherichtet worden/ ende van den ghelucklighen tyde Christi.

Sophonias Cap. 3.

De Propheet Zophonia.

Anders/ Zephania.

Dat Eerste Capittel.

1. Prophetcert tegen Juda ende Jerusalem/ voorseyt hen hare grousame ende verschrickelicke straffe/ van den Heere/ wt oorsake harer Afgoderye ende roeckeloosere sekerheyt.

1 DIt is het woordt des Heeren/ welcke ghesciede tot Zophonia/ den sone Chusi/ des soons Gedalia/ des soons Amaria/ des soons Hiskia/ ter tydt a Josie/ des soons Amon/ des Konincks Juda.
2 Ick wil alle dinck wt den Lande wech nemen/ spreeckt de Heere.
3 Ick wil beyde menschen ende Vee/ beyde Vogelen des Hemels/ ende Visschen in der Zee/ wech nemen/ met tsamen de ergernissen ende Godloosen: Ja ick wil de menschen wtroeyen wt den Lande/ spreeckt de Heere.
4 Ick wil myne hande wtstrecken over Juda/ ende over alle die te Jerusalem woonen: alsa wil ick het overghebleuene van Baal wtroeyen/ daer toe den name der b Camarum ende Papen wt deser plaetse.
5 Ende die/ die op den Daken/ des Hemels Heyr aenbidden: die het aenbidden/ c ende sweeren

a 2.Reg.22 23.
b Die beter zyn woude/ dan de slechte Papen of Priesters: ende Malchom was een Afgod der Kinderen Ammon. 2.Reg.23.5.
c Deut.10.20

sweeren doch by den Heere ende te gelijcke
by Malchom.
6 Ende die van den Heere afuallen ende na
den Heere niets en vraghen, eñ hem niet en
achten.
7 d Weset stille voor den Heere Heere/want
e des Heeren dach is na by: want de Heere
heeft een Slachtoffer bereydet/ ende syne f
Gasten daer toe ghenoodet.
8 Ende aen den dage des Slachtoffers des
Heeren/wil ick te huys soeckẽ/de Vorsten/
ende g des Coninckx kinderen, eñ alle die een
vreemdt h kleedt draghen.
9 Oock wil ick ter seluer tijt die te huys soec-
ken/die ouer den dorpel springen/die harer
Heeren huys veruullen met roone ende be-
drieghery.
10 Ter seluer tijt/spreeckt de Heere/sal hem
een luydt gheschrey verheffen van der *
Vischpoorte aen/een huylen van der ande-
ren poorte/eñ een groot iammer op dẽ clep-
nen Berghen.
11 Huylet/ ghy die inder i Meulen woonet:
want het gantsche kremer volck is henen-
wech/ende alle die gheldt vergaderen / zijn
wtgheroeyet.
12 Ter seluer tijt wil ick Jerusalem met lan
ternen doorsoeckẽ / ende wil te huys soec-
ken de Lieden k die op harẽ droesem liggẽ/
eñ spreken in haren herten: l De Heere en sal
noch goet noch quaet doen.
13 Ende hare goederen sullen ten roone wor-
den/ende hare huysen tot eener woestijne: m
sy sullen huysen bouwen / ende daer niet in
woonen sy sullen Wijnberghen planten/eñ
gheenen wijn daer van drincken.
14 n Want des Heeren grootẽ dach is na by/
ende snellet hem gantsch seer: o wanneer
dat geschiet van den daghe des Heeren co-
men sal/ so sullen de Stercke dan bitterlic-
schreyen.
15 Want desen dach/is eenen dach der grim
micheyt/p eenen dach der droeffenisse ende
des angsts / eenen dach des weders eñ on-
stuymicheyt eenen dach der duysternisse eñ
donckerheyt/eenen dach der wolcken ende
des neuels.
16 Eenen dach der basuynen eñ trompetten/
tegen de vaste Steden ende hooge Berghẽ.
17 Ick wil den liedẽ bange makẽ dat sy ront
om gaen sullen als de Blinden daerõ / dat
sy tegen den Heere gesondicht hebben: haer
bloet sal vergoten wordẽ/als ware het stof/
ende haer lijf als ware het dreck.
18 q Haer siluer eñ goudt en salse niet r r ver-
lossen connen aen den dage des toorns des
Heeren s maer het gantsche Landt sal door
het vyer zijns yuers verteert worden: want
hy sal dien in korten een eynde maken met
allen die in den Lande woonen.

b Psa.37.7. ende 46.11.
c Amo.5.18.
f De Babyloniers/ die Jerusalem souden op eten daerom dat sy vreeden de wijse Godt te dienen hiel dẽ huyten Mosis beuel etc.
g 2.Re.25.7 Jere. 39.6.
h Namelicken in harẽ Afgodendienste als Misse gewaedt/ Choorkappen etc. Wat so hebben sonderlicke wijse/ offer eñ cleederen ghestichtet/ den Godt te Jerusalem tot verdriet.
* Nehe.3.3.
i Jerusalem die nu gantschelicken dẽ Mammon eñ huycke dienende eñ wt der Kercken een meu lẽ of keuckẽ ghewordẽ was eñ eenen tijdtlick goet sochte/ met haren Godsdienste: gelijc als by ons oock etc.
k die daer seker sittẽ/als wijn dien mẽ niet aflaten soude/eñ de spotten het dreyghen der Propheten
l Deu 29.19 Jere.23.17.
m Amo.5.11 Deu 28.30.
n Jere.30.7. Amos 5.18. Joel. 2.11.
o 4 Es 2.27. Mat 24.29 Apoca 1.7.
p Mal.4.5.
q Eze.7.19
r r And. wtrucken bescheermen.

Dat ij. Capittel.

1 Vermaenisse tot vromicheyt eñ beterin
ge/4. Propheteert teghen de Philisteen/8.
Moab/Ammon/ 12. Moorenlieden ende
Assy 13.

1 Vergadert v/ ende comt herwaerts/ ghy
verdrietelick volck/
2 Eer dan het oordeel wtgaet/dat ghy
als kaf van dage henẽwech varet/eer v des
Heeren grimmigen toorn/ouer v kome eer
den dach des Heeren toorn/ouer v kome.
3 b Soecket den Heere/alle ghy ellendigen
inden lande / ghy die syne rechten houdet:
soeckt gerechticheyt/soeckt ootmoet/op dat
ghy aen den daghe des toorns des Heeren/
mueghet verborghen worden.
4 c Want Gasa moet verlaten worden/ende
Asealon woest worden: Asdod sal inden
middaghe verdreuen worden / eñ Accaron/
wtghewortelt worden.
5 Wee dien die aen der Zee henen af woonẽ
den crijgers/des Heeren woort sal ouer v lie
den comen: ghy Canaan der Philisteen lant/
ick wil v ommebrenghen/dat daer niemant
woonen en sal.
6 Daer sullen aen der Zee henen afenckel
Herders huysen ende schaepskoyen zijn.
7 Ende dat selue sal den ouergheblieuen aen
den huyse Juda te deele worden dat sy daer
op weyden sullen: des auonts sullẽ sy hen in
den huysen Ascalon legheren/wanneer haer
nu de Heere haer Godt wederom te huys ge-
socht/ende hare ghevanckenisse ghewendet
heeft.
8 Ick hebbe de smaetheyt Moabs ende het
lasteren der kinderen Ammon / ghehooret/
daer mede sy mijn volck d ghesmadet / ende
hen op dessëluen lantpalen geroemet hebbẽ.
9 Wolan/ so warachtich als ick leue/spreect
de Heere Sebaoth/de Godt Israels: Moab
sal e als Sodom/ende de kinderen Ammon/
als Gomorra worden: Ja als eenen netel-
struyck eñ soutgroeue, ende een eewige woe-
stijne: de ouerblijuende mijns volcx sullense
berooué ende de ouergeblieuene mijns volcx
sullense eruen.
10 f Dat sal hen gebeuren/voor hare hoouerdije/dat
sy des Heeren Sebaoths volck/ge-
hoonet/ende hen gheroemet hebben.
11 Schrickelick sal de Heere ouer haer zijn/ g
want hy sal alle Goden op Aerden h verdel-
gen/ende alle i Eylanden onder den Heyde-
nen sullen hem aenbidden/een yeghelick aen
syner plaetse.
12 Oock sullet ghy Moorenliedẽ/ door mijn
sweerr verslaghen worden.
13 Eñ hy sal zijn hant strecken ouer het Noor
den ende Assur ommebrenghen: k Niniue
sal hy eensaem maken ende dorre/ als een
woestijne.
14 l Dat hen daerin legherẽ sullen/ allerley
ghedierte onder den Heydenen/ oock sullen
Roerdompen ende Swijneghels woonen
op haren thorrens/ende sullen in den venste-
ren singhen ende de Rauen op den balcken/
want de Cederen berders sullen afghereten
worden.
15 Dat is de vrolicke stadt die so seker woon
de/ende sprac in harer herten: m Ick ben eñ
geens meer: hoe is sy so woest gewordẽ/dat
de ghedierten daerinne woonen / ende wie
daer voor by gaet/die fluytense aen/eñ klap-
pet met der handt ouer haer.

b Esa.55.6. Amos.5.6.
c Esa.14.29. Jerem.27.3 Hese.25.15.
Philisteen.
Moab. Ammon.
Esai.15 16 Jerem 48.1. Eze 25.8.
d Of gehoonet.
e Gen.19.24
f Zach.2.8.
g Esai 2.18
h Dat is vã den Euangelio ghesept/ welck komẽ soude na der Babylonischer geuãckenisse als dã geschiedt is.
i Apoc.15.4.
Moorenlieden. Assur.
k Tob/14.6 Nahu 2.10 ende 3.7.
l Esai 34.11 kit 2 Re.19 23.35.
Esai e.47.8.
Eze.28.2. ende 29.3.

Dat iij. Capittel.

1. Na ernstigher straffe der Joden Afgo-
derye/ Tyrannye roeckelooser onghehoor-
saemheyt/ende wederspannicheydt/ 8 pro-
pheteert hy wtermaten heerlicken eñ claer-
licken/vanden vrolicken ende saligen Kercke
Christi/dat inder gantscher Werelt/soude
wtghebreydet worden.

1 Wee der eyslicker/a onsuyuerer/tyranni
scher b Stadt.
2 Sy en wil niet luysteren / noch haer
* tuchtighen laten: sy en wil niet op den Hee
re vertrouwen / noch haer tot haren Godt
houden.
3 d Hare Vorsten zijn onder hen brullende
Leeuwen ende hare Richters e Woluen des
auonts/die niet ouerblijuen laten tot op dẽ
morghen.
4 e Hare Propheten zijn lichtueerdich ende
verachters / hare Priesters ontwijen het f
Heylichdom/ende g l bedrijuen de Wet wre
uelick.

a Of vuyler
b Dat is/ Jerusalẽ selfs: want waer Gods woort aldermeesten gheprediсkt wort / daer wort het alder meest veracht.
* Dat is/ straffen ons der wijsẽ of zeghen.
c Eze.22.27 Mich.3.2.
d Haba.1.8
e Jere.23.14
f Dat is/ Gods woort dat daer is.
g Gelijck de Paus/ Chy zijt Petrus/ etc. Mat.16.18.
i And. doen der Wet gewelt.

5 Doch de Heere die onder hen is / leeret
wel recht, ende en doet niets quaets hy
laet alle morghen syne Rechten openbaer lee
ren/ende en laet niet af/doch de boose lieden/
en willen hen niet leeren schamen.
6 Daerom wil ick dese lieden wtroeyen/ hare
Borgen verwoesten/ende hare straten ledich
maken/dat daer niemandt op gaen en sal:
hare Steden sullen verstoort worden/dat
daer niemant meer woone:
7 Ick liet v seggen: h My sult ghy vreesen/ ende
v laten tuchtigen/ i so en worde hare woo
ninge niet wtgeroeyet/ende dier geen komen/
daer ickse mede te huys soecken sal: doch sy
zijn vlijtich allerley boosheydt te doen.
8 Daerom/spreeckt de Heere/moetet ghy
wederom myner oock wachten/tot dat ick
my opmake/te syner tijt: wanneer ick oock
richten sal/ende k de Heydenen versamelen/
ende de Coninckrijcken te hoop brenghen/ l
mynen toorne ouer haer te gieten/Ja allen
toorne myner grimmicheydt. m Want de
gantsche Wereldt / sal door mijns yuers
vyer verteert worden.
9 Als dan wil ick den volcke anders predie
ken laten/ n met vriendelicken lippen/ dat
sy sullen alle o des Heeren Name aenroe
pen/ende hem dienen eendrachtelijck.
10 p Men sal my myne aenbidders/namelic
ken/de verstroeyden op ghene zijde des wa
ters/in Moorenlande/herwaerts brengen
ten gheschencke.
11 Ter seluer tijt en sult ghy v niet meer scha
men/alle uwes doens/daer ghy teghen my
mede ouertreden hebt: want ick wil de p
stoute Heylighen van v nemen/dat ghy v
niet meer en sult verheffen: om mijns Hey
lighen Berchs wille.
12 q Ick wil in v laten ouerblijuen een arm
r veracht volck/die sullen op des Heeren
Name betrouwen.
13 s De ouergebleuene in Israel en sullen niet
boos doen/ t noch leughen spreken/ende men
en sal in haren monde geen bedrieghelicke
tonghe vinden: maer sy sullen weyden ende
rusten/sonder alle vreesen.
14 u Juychet/ghy Dochter Zion/roept Is
rael/verheucht v/ende x weest vrolick van
gantscher herten/ghy Dochter Jerusalem.
15 Want de Heere heeft uwe y straffe wech
genomen/ende uwe vyanden afgewendet:
z de Heere de Coninck Israels is by v/dat
ghy v voor gheenen ongheluck meer vree
sen doruet.
16 Ter seluer tijt sal men tot Jerusalem spre
ken: a Vreest v niet: ende tot Zion: Laet u
we handen niet traech worden.
17 Want de Heere v God is by v/een sterck
v Heylandt: b hy sal hem ouer v verheugen/ende
v vriendelick zijn/ende het v vergeuen / ende
sal ouer v met ghecklanghe vrolick zijn.
18 De gene/die door c opsettinge/ geplaget
waren/wil ick wech doen dat sy van v ko
men/welcker opsettinge haren last waren/
daer sy versmaetheydt van hadden.
19 Siet/ick wilt met alle dien wt maken ter sel
uer tijt/die v beledighen: ende wil der hinc
kenden helpen/ende de verstooten versamelen/
ende wilse tot lof ende eere maken in allen
Landen/daer mense in verachtet.
20 Ter seluer tijt wil ick v hier inbrenghen/
ende v ter seluer tijdt versamelen: want ick
wil v tot lof ende eere maken / onder allen
volcken op Aerden wanneer ick uwe ghe
vanckenisse wenden sal/voor uwen oogen/
spreeckt de Heere.

Eynde des Propheets
Sophonia.

h 4. Es. 16.68 Spr. 12.11. Apo. 14.7. i Rom. 1.17. Reuelatur ira Dei de coelo/etc. k Mat. 25.32 l Nahu 1.6. m Sap. 1.18. n Dat is dat heylige Euangelium vã der ghenade Gods/in de gantsche Werelt te predicken: dwelck ons verlosset van onser sonde. o Joel 2.32. Apoc. 2 11. Rom. 10.13. p Die hen veroemden ende verlieten op den Tempel/of ter vaderen/ende andere heylighe wercken/ Rom. 9 4. ende niet op de loutter genade. q Jere. 50.7. r Esa. 41 14 Luc. 12.32. r Of/slecht/dunne. s 1. Joa. 3.9 t Ephe. 4.15 u Za. 2.10. 9.9. x 1 The. 5.15 y Hy en wil niet meer toornen/ maer daer sal enckel vergeuinge zijn: ende de vyanden noemet hy de Wet ende boose conscientien. z Esai 43.5. 2. Cor. 6.16. a Esai 41.14 43.1. 54 4. b Of/Heylgeuer: Salichmaker: c Esai 61 5. 65.18. d Die de Wet opwercken dingen ende niet op ghenade/daer doch de Wet selfs [illegible]ghet/

Argument.

Haggeus leefde ten tijde Darij Histaspis. Hy straft de ondanckbaerheyt des volcx/ dwelck de weldaden Gods diese wt de Babylonische geuanckenisse verlost hadde/ quaelick bekende. Hy straft oock de onachtsaemheyt haers herten/dat sy so traech waren in de weder opbouwinge des Tempels. So drengt hyse dan de hant neerstichlick te slaen aen het werck der bouwinghe/ende vermaentse het werck niet te verlaten door vreese der vyanden. Daer na in het eynde propheteert hy klaerlick van Messia/ende van de Ghemeynte.

Haggeus. Cap. 3.

De Propheet Haggeus.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy schelt het volck/dat sy den Tempel ende Godsdienst aen te richten/niet geacht en hebben/maer alleene op hare goederen ende huysen vlijtich ende gierich geweest zijn/ 5. daerom sy oock geplaecht worden met diere tijt/ende schaden aen wijne/koorne ende allerley vruchten. 12. Zeru Babel ende Jesua vanden Heer verweckt/nemen hen des ghebouwtes des Tempels aen.

1 In den a tweeden Jare des Juden twee Coninck Darij/inden sesden Jare
ter Maent/aen den eer- Darij.
sten daghe der Maendt/ a Esra 6.14
gheschiedde des Heeren Dani. 6.1.
woordt/door den b Pro- ende 9.1.
pheet Haggeo/ tot Zeru- b Esra 5.1
babel/den sone Sealtiel/ Zeru Babel.
den Vorst Juda/ende tot Jesua den sone Jo
zadac den Hooghenpriester/ende sprack: Jesua.
2 So spreeckt de Heere c † Zebaoth: Dit c † An. der
volck spreeckt/De tijt en is noch niet geko Heyrscharen/
men/datmen des Heeren huys bouwe.
3 Ende des Heeren woort geschiedde door
den Propheet Haggeo:
4 d Doch uwen tijt is ghekomen/dat ghy d Jer. 22.14.
lieden in ghewelfde huysen woont/ende dit
huys moet woest staen.
5 Nu so spreeckt de Heere Zebaoth: Siet/
hoe het v lieden gaet.
6 e Ghy saeyt vele/ende brenget weynich e Deu. 28.38
in: f ghy etet/ende wordet doch niet satt: ghy Hose. 4.10.
drincket/ende en wordet doch niet droncken: f Mal. 3.10.
ghy kleedet v/ende en konnet v doch niet f Leu. 26.26.
verwermen: ende wie gheldt verdient / die Miche. 6.15
leyt het in eenen hollen Buydel.
7 So spreeckt de Heere Zebaoth: Siet/hoe
het v lieden gaet.
8 Gaet henen op het gheberchte/ende halet
hout/ende bouwet het Huys/dat sal my aen
genaeme zijn/ende wil myne eere bewijsen/
spreeckt de Heere.
9 Want ghy lieden wachtet wel op vele/en
de siet/het wort weynich/ende wanneer ghy
lieden het alreede te huys brenget/so verstuy
ve ick het doch: waerom dat/spreeckt de Hee
re Zebaoth? Daerom / dat mijn Huys so
woest staet/ende een yeghelick op zijn huys
hem snellet.
10 Daerom heeft de Hemel ouer v lieden den dau
we verhouden/ende het Aertrijcke syne vruchte/
11 g Ende ick hebbe de droocheyt geroepen vey g Deu. 28.
de ouer het Lant ende Berghen/ouer Koor 42.
ne/Most/Olye/ende ouer alles wat wt der
Aerden koemt: oock ouer lieden ende Vee/
ende ouer allen arbeydt der handen.

Dat

12 Doe luysterde Serubabel de sone Seal-
tiel/en Jesua/de sone Jozadac/de hoogepriе-
ster/ende alle overgebleuene des volcx/sulc-
ker stemme des Heeren haers Gods/en den
woorden des Propheten Haggei/ als hem
de Heere haer God ghesonden hadde:en het
volck vreesde hem voor den Heere.

h Dat is/ Bode of Predicker.

13 Doe sprac Haggeus:Deh Engel des Heerē
die de bootschap des Heeren hadde aen het
volc:i Jck ben met u liedē/spreect de Heere.

i Deut.7.21. 31.6. Hag.2.5. Jere.46.28

k Esra.5.

14 kEnde de Heere verweckte den gheest Se-
rubabels des soons Sealtiel / des Vorsten
Juda/ende den gheest Jesua des soons Jo-
zadac/des Hooghenpriesters/en den gheest
des gantschē overgebleuenen volcx/dat sy
quamen ende arbeydden aen den huyse des
Heeren Zebaoth/ haers Gods.

Dat II. Capittel.

1. Sterckt uyt bevele des Heeren/de Ov-
ersten ende het volck/aent begonnē werc.
7. Propheteert van Christo.hy sal dat an-
der huys (4. hoewel slecht in haren oogen)
heerlicker maken/als het voorige ghewеest
ware/ 11. Ende wyst hen aen hare offeren
ende wercken onreynicheyt.16.met tsamen
Godlicker straffe/die over de selue ende ha-
re onghehoorsaemheyt ghegaen ware/ 21.
Der gantsche Werelt Coninckrijcken gaen
onder/op dat Christus (onder dē persoone
Serubabels afgebeeldet) met synen Rijcke
opkome.

Jndē tweeden Jare Darij. a Of/ anderen Jare.

1 AEn den vier ende twintichsten dage der
sester Maendt/in den a tweeden Jare
des Coninckx Darij/
2 Aen den een en twintichsten daghe der se-
uender Maent/geschiede des Heerē woort
door den Propheet Haggeo/ende sprack:
3 Segget tot Serubabel dē sone Sealtiel/
den Vorst Juda/en tot Jesua/dē sone Jo-
zadac/den Hoogenpriester/ en tot dē den o-
vergheblevenen volcke/ende spreeckt:

b Jnd. het overblijfsel des volcx. c Esra.3.12.

4 c Wie is onder u lieden overgebleuen/die
dit huys in syner voorigher heerlickheyt/ghe-
sien heeft? ende hoe siet ghy lieden het nu
aen:is het niet alsoo:Het en dunckt u lieden
niets zijn?

d Deu.31.6 Josu.1.7.9.

5 En nu Serubabel/ u hebbet eenen goeden
moet/spreect de Heere:hebbet eenen goeden
moet Jesua/ghy sone Jozadac/ghy Hooge
priester:hebbet eenen goeden moet/alle het
volck in den lande/spreect de Heere/ende ar-
beydet:e want ick ben met u lieden /spreect
de Heere Zebaoth.

e Hagg.1.13.

6 Na den woorde/doe ick met u lieden een
Verbont maeckte/als ghy uyt Egypten to-
ghet/sal mynen Gheest onder u bliuen: en
vreest u niet.

f Hebr.12.6

7 Want so spreect de Heere Zebaoth:f Het
is noch eenen kleynen tijt/daer van/ dat ick
Hemel ende Aerde/de Zee / en het drooghe
beweghen sal.

g Esai.60.3 h Dat is / Christus/ die de gantsche Werelt troostē soude/door vergeuinge der sonden. i Hese.16.17 Hose.2.7. k Dat is/ Gheluck en heyl.

8 g Ja alle Heydenē wil ick bewegen/so sal
dan comen aller Heydenen h Troost: en ick
wil dat huys vol heerlickheyt makē/spreect
de Heere Zebaoth.
9 i Want myne is/beyde het siluer en gout/
spreeckt de Heere Zebaoth.
10 De heerlickheyt des laetsten huys /sal
grooter worden dan des eersten geweest is/
spreeckt de Heere Zebaoth : ende ick wil k
vrede geuen/ aen deser plaetse/ spreeckt de
Heere Zebaoth.
11 Aen den vier en twintichsten dage der ne-
ghender Maent/in den tweeden Jare Da-
rij/geschiedde des Heeren woort tot dē Pro
pheet Haggeo/ende sprack:
12 So spreect de Heere Zebaoth:Vraghet de
Priesters om de Wet/ende spreect:

l Jere.11.15 Sacra non sanctificant prophana sed prophana polluunt sacra.

13 l Wanneer yemant heylich vleesch droege
in der slippen zijns kleets/ende ruerde daer
na met syne slippen aen/Broodt/Keucken
spijse / Wijn/ Olye/ oft wat het voor spijse
ware / m werde het oock heylich? Ende de
Priesters antwoorden ende spraken: Neent.

m Of sale heylich zijnē n Leuit.5.2. 11.24. Num.19.22

14 Haggeus sprac: Wanneer daerentegē een
die onreyn is van eenen aengeruerden ase/
deser een aenreurde/ werde het oor onreyn?
de Priesters antwoorden en spraken:n Het
werde onreyn.
15 Doe antwoorde Haggeus/ende sprac: E-
uen alsoo is oock dit volck ende dese lieden
voor my/ spreeckt de Heere : ende alle harer
handen werck/ ende wat sy offeren/ dat is
onreyn.
16 En nu siet/hoe het u lieden gegaen heeft/
van desen dage aen/ende te voren/eer eenen
steen op den anderen gheleyt wert aen den
Tempel des Heeren/

o Deu.28.38 Mich.6.15. Hagg.1.6.9 p Esa.5.10. q Amos.9.9 Hagg.1.11.

17 o Dat/wanneer een ten koornhoope quā/
die twintich maten hebben soude/so waren
daer kuym tiene:p quam hy ter wijnpersse/
en meynde vijftich Amen te vullen/ so warē
daer kuym twintich:
18 Want ick plaechde u lieden met dorheyt/
brant koorne en hagele/in alle uwē arbeyde:
noch en bekeerdet ghy u niet tot my/spreect
de Heere.
19 So siet nu daerop/van desen daghe aen/en
te voren/namelicken/van dē vier ende twin
tichsten dage der negender Maent aen/tot
aen den dach/doe de Tempel des Heeren ge-
fondeert is:siet daerop.
20 Want het saet leyt noch in der Schuerē/
en daer en draecht noch niets/noch de Wijn
stock/Vijgenboom/ Granatenboō/ noch de
Olyboom/r doch van desen dage aen wil ick

r Zac.8.12.

seghen gheuen.
21 Ende des Heeren woort geschiede ten an-
deren male tot Haggeo/ aen den vier en twin
tichsten daghe der Maent/ ende sprack:
22 Segghet SeruBabel den Vorste Juda/
ende spreect:Jck wil Hemel ende Aerde be-
weghen.

f Dz is/Jck wil de Persen die ghy liedē vreest/ verstooren/ welckes door Alexāndrum Magnum ghe schiedt is. t Judic.7.22 u Sy..49.13 1.Esdr.1.2. 3.Esdr.5.6.

23 Ende wil de Stoelen der Coninckrijcken f
ommekeeren/ende de machtige Coninckrijc-
ken der Heydenen verdelghen:ende wil vey-
de de Waghenen met haren Ruyteren om-
keeren / dat beyde Peert ende Man tonder
vallen sullen/t een yeghelick door des ande-
ren Sweerde.
24 Ter seluer tijt/spreect de Heere Zebaoth/
wil ick u u SeruBabel/ ghy sone Sealtiel/
mynen knecht nemen/spreeckt de Heere/en-
de wil u als een Signetrinck houden:want
ick hebbe u verkoren/ spreeckt de Heere Ze-
baoth.

Eynde des Propheten
Haggei.

Argument.

Zacharias Cap.14.

SAcharias propheteerde ten tijde des Pro-
pheten Haggei, ende heeft deselve materie
ghehandelt / de Regeerders ende het volck
vermanende tot de wederopbouwinghe des
Tempels. Hy voorseyt nochtans sonderlicken
de grouwelicke straffe/ die over het volck Jsra
els staet te komen: en heeft vele dinghen met
Daniel ghemeyn. Hy soeckt de zeden ende ma
nieren des leuens te beteren / ende vermaent
het volck ter deucht. Hy vermengt daer in oock
vele dinghen van Christo/ende propheteert o-
penlick van de Gemeynte Christi. Bo-
uen desen spreeckt hy oock van de
laetste tijden/die na de Hemel
vaert des Soons Gods
wesen souden.

De Pro-

De Propheet Sachar Ja.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy vermaent het volck / dat sy met schuwen der onghehoorsaemheyt harer vaderen/ haer tot den Heere bekeeren. 7. siet in eenen ghesichte/ der Enghelen vlyt ende sorghe voor zyn volck ende Jerusalem/13. ende wordt berichtet van des Heeren genade die hy hen predikensal. 18. ende der vyanden die se beleedicht of verdruckt hebben/ om te komen.

1 In der achtster Maendt des tweeden Jaers des Koninck Darii/ geschiede dit woort des Heeren
tot a Sachar Ja/ den so- a Mat.23.35 2.Par.24.20.
ne Berich Ja/ des soons
Iddo/ den Propheet/ en
sprack:
2 De Heere is toornich ghewest op uwe vaders.
3 Ende spreect tot hen: So spreect de Hee-
re b Zebaoth: c Keert v tot my / spreeckt b Ånd. der Heyrscharē.
de Heere Zebaoth/ so wil ick my tot v liedē: c Jere.15.19
keeren/ spreeckt de Heere Zebaoth.
4 Weest niet als uwe vaders/ welcken de 31/18.
vorighe Propheten predicten/ en spraké: Mala.3.7.
So spreeckt de Heere Zebaoth: keert v vā d Esa.31.6.
uwen boosen weghen/ ende van uwen boo Jere.3.12.
sen doen: e doch sy en luysterden niet/ en en- 35/19.
achteden niet op my/ spreeckt de Heere. Ezech.18.30
5 Waer zyn nu uwe vaders ende de Pro- 33/11.
pheten/ leven sy ooc noch? Osee.14.2.
6 Is het niet also/ dat myne woorden en Joel.2.12.
myne rechten/ die ick door myne knechtē de e Jere.25.4
Propheten geboodt/ uwe vaders getreffet 29/19.
hebben/ dat sy hen hebben moeten omkee- 44.5.
ren/ ende segghen: f Ghelijck als de Heere 35.7.
Zebaoth in den sinne hadde/ ons te doen/ f Dani.9.7.
daerna als wy ginghen ende deden/ also
heeft hy ons ooc ghedaen.
7 In den vier ende twintichsten daghe der
elfster Maent/ die daer is de Maent Se-
bat/ inden tweeden Jare des Koninck Da
rij geschiedde dit woort des Heerē tot Sa
char Ja den sone Berich Ja/ des soons Id-
do/ den Propheet/ ende sprack:
8 Ick sach inder nacht ende siet/ een man
sat op eenen g roodē peerde/ ende hy hielt g Zac.6.2.
onder den Myrten(boomen) inden h l lan Apoc.6.4.
bouwen/ en achter hem/ waren roode/ bruy h Ånd. leegh den.
ne ende witte peerden.
9 En ick sprack: Myn Heere/ wat zyn dese?
En de Engel die met my sprack seyde tot
my: Ick wil v kondt doen wat dese zyn.
10 En de man die onder de Myrten hielt/
antwoorde en sprack: Dese zyn die de Hee
re wt gesondē heeft het lant door te treckē
11 Doch sy antwoorden den Engel des Hee
ren/ die onder den Myrten hielt/ ende spra
ken: Wy zyn door het lant ghetogen/ ende
siet/ alle landen sitten stille.
12 Doe antwoorde de Enghel des Heeren/ 70. Iare de ghevanckenisse.
en sprac: Heere Zebaoth hoe lange en wil
dy v dan niet ontfermen over Jerusalē en Jere.25.12
over de Steden Juda/ op welcke gy toor 29.10.
nich geweest zyt dese tseventich Jaer lanck Esra.1.1.
13 Ende de Heere antwoorde den Enghel
die met my sprack/ vriendelicke woordē en
troostelicke woorden.
14 Ende de Enghel die met my sprack/ sey
de tot my: Predicket ende segt: So spreeckt i Zach.8.2.
de Heere Zebaoth: i Ick hebbe seer ge-
yvert over Jerusalem ende Zion.
15 Maer ick ben gantsch toornich op de stou
te Heydenen/ want ick was slechs een wey
nich toornich/ doch sy k thelpē ten hoerne k Ånd. denselvē geholpen etc.
16 Daerom so spreeckt de Heere: l Ick wil
my weder tot Jerusalem keeren met barm- l Zach.8.3.
herticheyt ende myn Huys sal daerinne ge
bouwet worden/ spreeckt de Heere Zeba-
oth: daertoe sal het timmersnoer op Jerusa-
lem ghetoghen worden.
17 Ende predicket wyder/ ende spreeckt: So
spreeckt de Heere Zebaoth: Het m t sal my- m Ånd. sullen haer myne steden noch wederhebben door geluck
nen Stedē wederom wel gaen/ ende de Hee
re sal Zion wederomme troosten/ ende sal Je
rusalem weder verkiesen.
18 Ende ick hief myne oogen op/ ende sach/
ende siet/ daer waren vier Hoornen.
19 Ende ick seyde tot den Engel die met my
sprack: Wie zyn dese? Hy sprack tot my: n n Dan.7.24
Het zyn de vier Hoornē/ die Juda met tsa
men Israel en Jerusalem verstroeyt hebbē
20 Ende de Heere wees my vier Smeden.
21 Doe sprack ick: Wat willen die maken?
hy sprack: De hoornē die Juda so verstroy
et hebben/ dat niemant zyn hooft en heeft
konnen op heffen/ de selve af te schrickē zyn
dese ghekomen/ op dat sy de Hoornen der
Heydenen afstooten / welcke de Hoornen
over het lant Juda gheheven hebben / dat
selve te verstropen.

Dat ij. Capittel.

1. Jerusalem sal weder bewoont wordē 6. de verstroeyde worden daer henen geroe pen/ 10. Christi toecoemst/ met tsamen der Heydenen bekeeringhe wordt toeghesept.

1 Ende a ick hief myne oogen op ende sach a Ezec.40.3
ende siet/ een man hadde een meetsnoer 43/10.
in der handt. Apo.21.15.
2 Ende ick sprack: Waer gaedy henē: doch
hy sprac tot my: Dat ick Jerusalem mete/
ende sie toe/ hoe lanck ende wyt sy zyn sal.
3 Ende siet de Enghel die met my sprack/
ginck wt: ende een ander Enghel ginck wt/
hem teghen/
4 Ende sprack tot hem: Loopt henen ende
segghet desen ionghen/ ende spreeckt: Jeru
salem sal bewoont worden sonder mueren/
van grooter veelheyt der menschē ende des
Vees/ dat daerinne zyn sal.
5 b Ende ick wil/ spreeckt de Heere/ eenen b Deu.4.24
vyerighen muere daer rontomme zyn ende Zach.9.8.
wil daerinne zyn/ ende wil my heerlicken Esa.26.1
daerinne bewysen.
6 Huy huy/ vliedet wt den Noordenlande/
spreeckt de Heere/ c want ick hebbe v lieden c Jere.25.8.
in de vier windē onder dē Hemel verstroyt/ d Jere.50.8
spreeckt de Heere. 51/6.
7 d Huy Zion/ die ghy woonet by der doch- Apo.18.4
ter Babel ontloopet:
8 Want so spreeckt de Heere Zebaoth: Hy
heeft my gesonden tot den Heydenen/ die v
lieden beroofit hebben: hare macht heeft eē
eynde: e wie v aen tastet / die tastet synen e Jerem.31 10.25.
oogappel aen. 30.16.
9 Want siet/ ick wil myne handt over haer
beweghen f dat sy sullen eenen roof wordē Psal.17.8
dien/ die hen ghedient hebben: dat ghy sul- Prov.14.8
let ghewaer worden dat my de Heere Ze- 17.5.
baoth ghesonden heeft. Mat.25.40
10 Verheucht v/ ende weest vrolick ghy Act.9.5.
dochter Zion: g want siet/ ick kome en wil Luc.10.16.
by v woonen spreeckt de Heere f Esa.14.2.
11 Ende te dier tyde sullen vele Heydenen dē g Exod.25.8
Heere toeghedaen worden ende sullen myn Zeph.3.14.
volck zyn/ h ende ick wil by v woonen: dat Mat.28.20
ghy sult ghewaer worden dat my de Heere h Levi.26.11
Zebaoth tot v ghesonden heeft. 2.Cor.6.16.
12 Ende de Heer sal Juda erven voor zyn
deel/ inden heylighen lande/ ende sal Jeru
salem weder verkiesen.

t Zepha. 1.7.

13 t Alle vleesch sy stille voor den Heere:
want hy heeft hem opghemaect van zijner
Heyligher Stede.

Dat iij. Capittel.

1. Na het bouwen Jerusalems en̄ des
Tempels / wordt Josua de Hoochpriester
met verghevinghe synder sonden / 5 in zijn
ampt ingheghullet / 8. Christus wordt toe-
ghesepdt.

1 Ende my wert ghewesen de Hooghe prie-
ster Josua / staende voor den Enghel
des Heeren / a ende de Satan stont tot
zijner rechter handt / dat hy hem weder-
stonde.
2 Ende de Heere sprack tot den Sathan:
b de Heere c schelde v / ghy Sathan: Ja de
Heere schelde v / die Jerusalem vercooren
heeft / is dese niet eenen brandt / die wt den
vyere d † verlosset is?
3 Ende Josua hadde onreyne cleederen
aen / ende stont voor den Enghel.
4 Welcker antwoorde ende sprac tot dien /
die voor hem stonden: Neemt de onreyne
cleederen van hem.
5 En̄ hy sprack tot hem: Siet / ick hebbe u-
we sonden van v ghenomen / ende v vier-
cleederen aenghetoghen: ende hy sprack:
Settet eenen reynen hoede op zijn hooft:
ende sy setten eenen reynen Hoedt op zijn
hooft ende toghen hem cleederen aen / en̄
de Engel des Heeren stondt daer.
6 Ende de Enghel des Heeren betuychde
Josua ende sprack:
7 So spreect de Heere Zebaoth: Soo ghy
in mijnen weghen wandelet / ende mijner
wacht waer nemet / so sult ghy mijns huys
regeren / ende mijne Hoven bewaren: e ende
ick wil v gheven van desen die hier staen /
dat sy v gheleyden sullen.
8 Hoort toe Josua ghy Hooghe priester /
ghy en̄ uwe f † vrienden / die voor v woonē /
want sy zijn enckel wonderen: g want siet /
ic wil mijnē knecht h † Zemah comē laten.
9 Want siet / op den eenigen i Steene / dien
ick voor Josua ghelept hebbe / sullen seven
ooghen zijn: doch siet / ick wil hem wt hou-
wen spreect de Heere Zebaoth / ende wil de
sonden des seluen landts wech nemen op
eenen dach.
10 Ter seluer tijdt / spreeckt de Heere Ze-
baoth / sal een den anderen nooden / onder
den Wijnstock / en̄ onder den Vijgenboom.

a Psalm. 109.6.
b Jude. 9.
c Of / straffe verispe.
d † Anders / wtgetrockē
e De Engelen behoedē ende leyden de vromen / sonderlichē de Priesters en̄ Leeraers.
f † An. mede-gesellen / die by v woonen.
g Luc. 1.78. Match. 4.2
h † Anders / Spruyte / Vrucht.
i Esai. 28.16

Dat iiij. Capittel.

1. Een ghesichte vanden gulden luch-
ter ofte candelaer / ende twee Olyboomen
daer by / 5. met zijner beduydinghe.

1 Ende de Engel die met my sprac / quam
weder / ende weckte my op / als een van
den slape opghewecht wordt.
2 En̄ sprack tot my: Wat siet ghy? Doch
ick sprack: Ick sie. Ende siet / daer stondt
eenen Candelaer / gantsch gulden / met ee-
ner Schale daer bouen op / daer a seven
Lampen aen waren / ende telcken seven
b † scheplepelen aen eener Lampen.
3 c Ende twee Olyboomen daer by / een ter
rechter zijde der Schale / de ander ter slinc
ker zijde.
4 Ende ick antwoorde ende sprack tot den
Enghel / die met my sprack: Mijn Heere
wat is dat?
5 En̄ de Enghel die met my sprack / antw-
woorde en̄ seyde tot my: Weet ghy nz wat
dat is? Doch ick sprack: Neen mijn Heere.
6 En̄ hy antwoorde / en̄ sprac tot my: Dat
is het woort des Heerē d † vā Seru Babel:
e het en sal niet door een Heyr oft door
cracht / maer door mijnen Gheest gheschie-
den / spreeckt de Heere Zebaoth.

a Apo. 4.5.
b † And. vaten om te schencken.
c Apo. 11.4.
d † An. aen.
e Esai. 11.2

7 Wie zijt ghy / ghi groote Berch / die doch
voor Serubabel een slicht veldt zijn moet?
ende hy sal den eersten steen opbouwen / dat
men roepen sal: Gheluck ende heyl / geluck
ende heyl.
8 Ende het woort des Heeren gheschiedde
tot my ende sprack:
9 De handen Serubabel / hebben dit huys
gefondeert / syne handen sullent ooc volyn-
den: f op dat ghy lieden gewaer wordet / dat
my de Heere tot v ghesonden heeft.
10 Want wie is hee / die de g slechte daghen
verachtet? daer men hem doch sal inne
verheughen / ende sien de h thinnenmate in
Serubabels handt: met den Seuen / wel-
ke zijn des Heeren ooghen / die het gantsche
landt doortrecken.
11 Ende ick antwoorde: en̄ sprack tot hem:
i Wat zijn de twee Olyboomen ter rechte
ende slincker zijden des Kandelaers?
12 En̄ ick antwoorde ten anderē mael: Wat
zijn de twee k † tacken der Olyboomen / die
daer staen by den tween gulden l Keersnut-
ters des gulden Kandelaers / daer men me-
de afneēt bouen van den gulden Candelaer.
13 En̄ hy sprack tot my: Weet ghy niet wat
die zijn? Doch ick sprac: Neen mijn Heere.
14 En̄ hy sprack: Het zijn de twee Olykinde-
ren / die daer staen by den Heerschapper des
gantschen landts.

f Deut 18. 22. Sacha. 6.15
g Of / verachtede.
h Richtsnoer oft richthout: want het gebouwte soude door Seru Babel voortgaen wanneer ende waer hy het aengreepe / wanneert ooch allen Heydenen leedt ware.
i Apo. 11. 4
k † An. twyghen / oft spruyten / In Hebraico: Dne spice.
l Of / lichtscheeren.

Dat v. Capittel.

1. Een ghesichte van eenen vliegenden
Brieve / 5. Item van eenē Epha / met eenen
clompe loodts bouen op zijnen hole / daer
een wijf inne satt / 9. en̄ van tween wijuen
int landt Sinear gheuoert werdt.

1 Ende ick hief mijne ooghen weder op /
en̄ sach: en̄ siet / daer was eenen a vlie-
ghenden Brief.
2 Ende hy sprack tot my: Wat siedy? Doch
ick sprack: Ick sie eenen vliegenden Brief /
die is twintich ellen lanck / ende thien ellen
breede.
3 En̄ hy sprack tot my: Dat is den vloeck /
welcke wtgaet ouer het gantsche landt:
want alle Dieuen worden na desen Brieue
b † vroom ghesproken / ende alle meyneedi-
ghe / worden na desen Brieue vroom c † ge-
sproken.
4 Doch ick wilt voorts brengen / spreect de
Heere Zebaoth / dat het sal comen ouer
het huys des Diefs / en̄ ouer het huys der
ghenen d die by mijnen Name valschelickē
sweeren: ende sal in haren huyse blijuen / en̄
salt verteeren / met tsamen zijnen houte en̄
steenen.
5 En̄ de Enghel die met my sprack / ghinck
henen wt / ende sprack tot my: Heft uwe oo-
ghen op / ende siet / wat gaet daer wt?
6 En̄ ick sprack: Wat is het? En̄ hy sprack:
Een e Epha gaet daer wt: ende sprac: Dat
is de ghestalt inden gantschen lande.
7 En̄ siet / daer swevede eē Centener loots /
en̄ daer was een Wijf / die satt in dē Epha.
8 Hy sprack nu: Dat is de f † Godloose lee-
re: ende hy wierpse inden Epha / en̄ wierp
den clompe loots bouen op het Holl.
9 En̄ ick hief mijne ooghen op / ende sach:
en̄ siet / twee wijuen ghingen daer wt / ende
hadden vleughelen die de windt dreef: het
waren Ja vleugelen / ghelijch als Oyuaers
vleughelen: ende sy voerden den Epha tus-
schen Hemel ende Aerde.
10 En̄ ick seyde tot den Enghel die met my
sprack: Waer voeren die den Epha henen?
11 Hy sprack dan: Dat hē een huys ghebou-
wet worde / g in den lande Sinear / en̄ bereyt
det / en̄ aldaer gesettet worde op zijnē bodē.

a Dat zijn de veruaischers der Schrifft / die de vroome herten bedroeuen / en̄ de boosen loueren hen huychelen.
b † Anders / ghestraffet.
c † Anders / gestraffet.
d Exo. 20.7
e Epha. Dat is een̄ ghelijck alste voren de Brief beduydet, oock van den valschen leeraers geseyt / die de cōscientien met Wetten en̄ slechten meten ende schepelen / maer ten laetsten na Sinear comen moeten / etc.
f An. Godloosheyt.
g Gen. 10.10

Dat vj. Capittel.

1 Propheteert van den Euangelio Christi/ 9. van zijnen Coninckrijcke ende Priesterdome/ 12. ende vanden gheestelicken Tempel in der gantscher Werelt te bouwen/ de wijle dat hem de Joden versaeckten/ ende niet hebben en wouden. Het eerste beduyden andere/ vanden verloope der vyer Coninckrijcken: die Christus na de Prophetie Danielis 2. met zijner coemste en Rijcke stupten soude.

1 ENde ick hief mijne ooghen weder op/
ende sach: en siet/ daer waren vier waghenen/ die ghinghen tusschen tween
Berghen wt: ende de selue Berghen waren
a coperen. *a Of/ metalen/ eerin.*
2 Voor den eersten wagene/ waren b roode Peerden/ voor den anderen wagen waren swarte Peerden/ *b Zach.1.8. Apoca.6. 4*
3 Voor den derden Waghen/ waren witte
Peerden/ voor den vierden Waghene/ waren bonte sterrke Peerden.
4 Ende ick antwoorde/ ende sprack tot den
Engel/ die met my sprac: Myn Heere/ wie
zijn dese?
5 De Enghel andtwoorde/ ende sprack tot
my: Het zijn c de vier Winden onder den
Hemel/ die † voorts comen/ dat sy treden
voor den Heerschapper ouer alle landen. *c Jere 4.7. † Anders/ voorts comen vander plaetse daer sy ghestaen hebben voor den/ etc.*
6 Daer de swarte Peerden voor waren/ die
ghingen teghent Noorden/ ende de witte
ghinghen hen na/ doch de bonte ghinghen
teghent Suyden.
7 De sterrke ghinghen en toghen omme/
dat sy alle landen doortoghen: en hy sprac:
Gaet henen/ ende treckt door het landt:
ende sy toghen door het landt.
8 Ende hy riep my/ ende sprack met my/ en
seyde: Siet die teghent Noorden trecken/
die doen mijnen gheest rusten/ inden lande
teghent Noorden.
9 Ende des Heeren woordt gheschiede tot
my/ ende sprack:
10 Neemt van den geuangenen nàmelick/
van Heldai/ ende van Tobia/ en van Jedaia/ en coemt ghy des seluen daechs/ ende
gaet in Josia des soons Zophonia huys/
welcke van Babel ghecomen zijn.
11 Neemt nu siluer en goudt/ en maket croonen/ en settetse op het hooft Josua des hoo
ghen priesters/ des soons Jodazar/
12 ende sprecckt tot hem: So spreect de Heere Zebaoth: Siet/ daer is een man/ die heet
h Zemah: want onder hem sal het wassen/
ende hy sal des Heeren Tempel bouwen. *h Zemah/ heet een vrucht: en het is een prophetie van Christo/ die door Josua ende Zerubabel beduyt is. Zacha.3.9. Luc.1.78.*
13 Ja den Tempel des Heeren sal hy bouwen/ ende sal het e cieraet draghen/ ende
sal sitten ende heerschen op zijnen Throone/ sal ooc Priester zijn op zijnen Throone/
en daer sal vrede zijn tusschen dien beyden. *e Of/ wtnersel.*
14 Ende de croonen sullen den Helem Tobia/ Jedaia/ ende Hen/ de sone Zophonia/
tot eener ghedachtenisse zijn in den Tempel des Heeren.
15 Ende sullen van verre com̃/ die aen den
Tempel des Heeren bouwen sullen/ f daer
sullet ghy gewaer worden/ dat my de Heere Zebaoth tot v lieden ghesonden heeft:
ende dat sal gheschieden/ soo ghy luysteren
sullet de stemme des Heeren uwes Gods. *f Zach. 4.9*

Dat vij. Capittel.

1. Den Priesteren wort een vrage voorgestelt ouer den vasten en leedtdraghen/ 4. De Heere beantwoortse door Zacharia/ ende gheeft een val bericht vanden rechten vasten.

1 ENde het geschiede inden vierden Jare
des Coninckis Darij/ dat des Heeren
woort gheschiede tot Zacharia/ in den
vierden daghe der negenden Maendt/
welcke heet Chislew/
2 Doe Sar-Ezer ende Regem Melech met
tsamen haren lieden/ sonden na BethEl/
te bidden voor den Heere/
3 Ende lieten den Priesteren segghen/ die
daer waren rondtomme het huys des Heeren Zebaoth/ en tot den Propheten: Moet
ick ooc noch weenen a inder vijfster Maent/ *a 2. Reg. 25.8.*
ende my b onthouden/ als ick nu sommige *b Als de Nazarei. Num.6. 2.*
Jaren sulcx ghedaen hebbe?
4 Ende des Heeren Zebaoth woordt gheschiede tot my/ ende sprack:
5 Segget allen volcken in den lande/ ende
den Priesteren/ en spreect: c Doe ghy vastedet en leedt droeget/ in der vijfster ende seuen *c Jere.41. 1 2. Re.25 25.*
der Maendt/ dese tseuentich Jaer lanck: *d Esa.58.5.*
hebbet ghy lieden my soo gheuastet?
6 Oft doe ghy atet ende droncket/ hebbet
ghy lieden niet voor v selfs ghegheten ende
ghedroncken?
7 Is het niet dat/ dat de Heere predicken
liet/ door de voorighe Propheten/ doe Jerusalem
bewoont wert/ en hadde de volheydt/ met
tsamen haren Steden rontomme/ en doe
daer lieden woonden/ beyde teghent Suyden/ ende in den leechten?
8 Ende des Heeren woort gheschiede tot
Zacharia/ ende sprack:
9 So spreect de Heere Zebaoth: * Richtet/ ** Zacha. 8.16.*
recht/ en een yegelick bewijse aen zijn broeder vriendelickheydt ende barmherticheydt. *Esaie.1.17.*
10 f En en doet niet onrecht den Weduwen/ *25.*
Weesen/ vreemdelingen en armen: ende niemandt en dencke tegen zijnen broeder wat *e Of/ goedertierenheyt.*
quaets in zijner herten.
11 g Doch sy en wouden niet opmercken/ en *f Exo.22.22. Jere.6.28.*
keerden my den rugge toe/ en verstockeden *g Jere.2.27. 7.23.*
hare ooren/ op dat sy niet en hoorden:
12 En maeckten hare herten als eenen Diamant/ op dat sy niet en hoorden de Wet en
woorden/ h die de Heere Zebaoth sondt in *h 2.Pet. 1.21.*
sijnen Gheeste/ door de vorighe Propheten/
daerom ooc sodanen grooten toorne/ van
den Heere Zebaoth ghecomen is.
13 En het is also gheschiet: i als gepredicket *i Jere.11. 11*
werdt/ en sy niet en hoorden: soo en woude *Prou.1.28.*
ick ooc niet hooren/ doe sy riepen/ spreect *Esai.1.15.*
de Heere Zebaoth.
14 Also hebbe ickse verstroyt onder alle Heydenen/ die sy niet en kennen: ende het lant is
achter hen woest ghebleuen/ dat daer niemant in en wandelt noch woonet/ ende dat
edele landt is tot eener woestijne gemaeckt.

Dat viij. Capittel.

1. Troostet/ 9. ende vermaentse weder om ten ghebouwe/ 16. en Regimente/ besluyt daermede sulcke prophetieringe zijner tijt/ van den wederbouwen/ 20. en beghint voortaen van Messia te spreken e datmen wete de seghen ende vreucht de daer hy van spreeckt sy gheestlick/ ende worde int Rijcke Christi vercreghen.

1 ENde des Heeren woordt gheschiede tot
my/ ende sprack.
2 So spreect de Heere Zebaoth: Ic hebbe ouer Sion gantsch seer gheyuert/ ende
hebbe in grooten toorne ouer haer gheyuert.
3 So spreect de Heere: a Ick keere my weder tot Zion/ en wil te Jerusalem woonen: *a Zacha. 1.16.*
b dat Jerusalem sal eene Stadt der waerheyt heeten/ en den Berch des Heeren Zebaoth/ eenen Berch der heerlickheyt. *b Esai.1.26*

So

4 Soo spreeckt de Heere Zebaoth: Daer
sullen noch vooztaen woonen in den stra-
ten te Jerusalem/ oude mannen en̄ vrou-
wen/ ende die by den stocke gaen van groo
ten ouderdom.
5 Ende der stadt straten sullen zijn vol
knechtkens ende maechdekens/ die op der
straten spelen.
6 So spreeckt de Heere Sebaoth: Dunc-
ket hen sulcx c onmeughelick zijn/ vooz den
ooghen deses overghebleuenen volcks te
d i deser tijdt? soude het daeromme oock
onmeughelick zijn vooz mijnen ooghen/
spreeckt de Heere Zebaoth?
7 So spreect de Heere Zebaoth: Siet/ ick
wil mijn volc verlossen vā den lande tegen
den opghange/ ende vanden lande teghen
den Nederghange der Sonnen:
8 En̄ wilse hier tot brengen/ dat sy te Jeru
salē woonen: e en̄ sy sullen mijn volck zijn/
ende ick wil haer Godt zijn in waerheydt
ende gherechticheyt.
9 So spreect de Heere: Stercket uwe han-
den/ ghy die dese woorden hoort/ ter deser
tydt/ dooz der Propheten monden/ dies
daechs/ doe den grondt gheleyt is aen des
Heeren Sebaoths huyse/ dat den Tempel
ghebouwet worde.
10 f Want vooz desen dagen was der men-
schen arbeyt te vergheefs/ ende der Dieren
arbeyt en was niets: en̄ daer en was ghee-
nen vrede van droeffenisse den ghenen/ die
wt ende in toghen/ maer ick liet alle men-
schen gaen/ eenen yeghelicken tegen zijnen
naesten.
11 Doch nu en wil ick niet doen als in den
g vorighen dagen/ met den overghebleuen
deses volcx/ spreect de Heere Zebaoth.
12 h Maer sy sullen zaet des vredes zijn: de
Wijnstock sal zijne vrucht gheuen/ en̄ het
landt sal zijnen wasdom gheuen/ i en̄ den
Hemel sal zijnen dauwe gheuen: ende ick
wil de overghebleuen deses volcks/ sulcx
alle besitten laten.
13 En̄ het sal gheschieden/ als ghy van den
huyse Juda/ en̄ vanden huyse Israels/ zijt
eenen vloeck gheweest onder de Heydenen:
so wil ick u lieden verlossen/ dat ghy sullet
eenen seghen zijn: en vreest u lieden sliechs
niet/ ende stercket uwe handen.
14 So spreect de Heere Zebaoth: k Gelijck
als ick dachte u lieden te plaghen/ doe my
uwe vaders vertoornden/ spreecht de Hee-
re Zebaoth/ ende het en rouwede my niet:
15 Also ghedencke ick nu wederom in desen
daghen wel te doen/ Jerusalem ende den
huyse Juda/ en vreest u lieden slechs niet.
16 Dat is het nu/ dat ghy lieden doen sul-
let: l Een yegelick spreke met den anderen
de waerheydt ende rechtet m † recht/ ende
schaffet recht in uwen poorten.
17 En̄ niemant en dencke wat quaets in sy-
ner herten/ teghen synen naesten/ ende en
hebbet niet lief n valsche Eedē: want sulcx
alles hate ick/ spreect de Heere.
18 Ende des Heeren Zebaoth woort ghe-
schiede tot my/ ende sprack:
19 So spreeckt de Heere Zebaoth: De vas-
tene der vierder/ vijfder/ seuender en̄ thien-
der Maent/ sullen den huyse Juda tot ee-
ner vrueghde ende hertenlust/ ende tot vro-
licken Jaerfeesten worden: alleene hebbet
lief waerheyt ende o vrede.
20 p So spreect de Heere Zebaoth: Voor-
der sullen noch comen vele volcken/ ende
veler steden Burghers.
21 En̄ de Burgers der eener Stadt/ sullen
ter eerden gaen/ ende segghen: q Laet ons
henen gaen te bidden vooz den Heere/ ende

a Gen.18.14
Job.42.2.
Sap.11,18
Mat.19.20
b l An. vier.
e Jer.24.7.
30/32.31/B.
Heb.8.10.
f Hagge.1/5
6/16.
g Of/ vooz-
leden.
h Hagge.
2.20.
i Hagge.
1/10.
k Deut.
30.9.
Jere.31.28/
32/41.
l Zach.7.9.
Malach.
2.10.
Ephe.4.25
m † And.
waerheydt
en̄ oordeel
in etc.
n Psalm.
24.4.
Leuit.19.12.
o Heb.12.14
p Esa.2.3.
q Micha.
4.2.

den Heere Zebaoth te soecken: r wy willen
met u lieden gaen.
22 Also sullen vele Volcken ende Heydenen
met hoopen comen/ den Heere Sebaoth te
Jerusalem te soecken/ ende vooz den Heere
te bidden.
23 So spreecht de Heere Sebaoth: Te dier
tijt s sullen thien mannen wt allerley sprakē
der Heydenen/ eenen Joodschen man by der
slippen grijpen/ ende segghen: Wy willen
met u lieden gaen/ want wy hooren/ dat
God met u lieden is.

Dat ix. Capittel.

1. Gaet in de toecoemstige tijt/ ende pro-
pheteert hoe de groote Alexander soude
Tyrum/ Zidon/ ende de Philisteen ouerwin
nen: op dat de gantsche Wereldt gheopent
worde/ den toecoemstigen Euangelio Chri-
sti. 9. ende voert den Coninck Christum/ te
Jerusalem in/ op eenen Ezel.

1 Dit is den last daer de Heere van spreeckt
ouer het landt Hadrach/ en̄ ouer Da-
mascum/ op welcke het hem verlaet:
(want de Heere a schouwet op de b men-
schen ende op alle stammen Israels.)
2 Daertoe ooc ouer Hamath/ die met haer
palet: oock ouer Tyrum ende Zidon/ die
gantsch cloeck zijn.
3 c Want Tyrus bouwet * besten/ ende ver
samelt silver als zandt/ ende gout als dreck
op der straten.
4 Doch siet/ de Heere salse verderuen/ en̄ sal
hare macht/ diese op der Zee heeft/ slaen/
dat sy sal zijn/ als die met vyere verbrāt is.
5 Wanneer dat Ascalon sien sal/ soo sal hy
verschricken/ en̄ d Gasa sal gantsch bange
worden: daertoe Ecron sal bedroeft wordē/
wanneer sy sulcx siet: want het sal wt zijn
met den Coninck te Gasa/ ende te Ascalon
en salmen niet woonen.
6 Te Asdod sullen vreemde woonen/ ende
ick wil der Philisteen heerlicheyt wtroeyē.
7 En̄ ick wil haer bloedt van haren monde
nemen/ en̄ hare grouwelen van haren tan-
den/ dat sy oock onsen God sullen ouerblij-
uen/ dat sy worden als Vorsten in Juda/ en̄
Ekron als de Jebusiters.
8 e En̄ ic wil selfs omme mijn huys het le-
gher zijn/ dat niet en behoeft f staendes en
henen ende weder gaendes: op dat de Drij-
uer niet meer ouer haer en coeme: want ick
hebbe het nu aenghesien met mijnen oo-
ghen.
9 g Doch ghy dochter Zion/ verheucht u
seer/ en̄ ghy dochter Jerusalem juychet: siet
u Coninck coemt tot u/ een Rechtueerdiger
ende een Helper/ h † arm/ ende rijdt op eenē
Ezel/ ende op een ionghe Veulen der Eze-
linnen.
10 Want ick wil de Waghenen wech nemen
van Ephraim/ en̄ de Peerden van Jerusa-
lem/ i en̄ de Strijdtboge sal verbroken wor-
den: want hy sal vrede leerē onder den Hey-
denen/ k en̄ zijne heerschappie sal zijn/ van
de eene Zee tot aen de ander/ en̄ vant Wa-
ter tot aen der Wereldt eynde.
11 Ghy laet oock dooz het bloedt ws ver-
bondts wt/ l uwe ghevanghen wt der cup-
len/ daer gheen water inne en is.
12 So keert u nu tot der * veste/ ghy/ die ghy
op hope ghevanckelick ligget: want m † oock
heden wil ick verkondighen/ ende u dobbelt
vergelden.
13 Want ick hebbe my Juda ghespannen
een boghe/ ende Ephraim gherustet: ende
wil uwe kinderen Sion verwecken/ ouer
uwe kinderen Grieckenlandt/ en̄ wil u ma-
ken als een sweert der Reusen.

r In He-
breo/ Vadā
etiam ego/
spreeckt de
eene tot den
anderen.
s Esai.3.28.
Hadrach/
is Syria.
a In He-
breo/ Domi-
nus est ocu-
lus homi-
nis/ et om-
nium tri-
buum Is-
rael.
b God straf-
fet beyde de
Jodenende
Heydenen/
wanneer sy
het verdie-
nen.
c Joel.3.4.
Esai.23.1.
Ezech.26.2/
27/2.28/1.
* Dat is/
stercktē.
d Jer.47.5.
Amos.1.6.
Philisteen.
Esai.14.29.
Jere.47.1.
Ezec.25.15
e Zach.2.5
f Als de
crychsluedē
gaen ende
staen int le-
gher in des
schaers
wacht/
En̄ 1. Sam.
10. Statio
Philistino-
rum.
g Esa.62.11
Math.21.5
Joan.12.15
h † And.
ellendich.
i Esai.2.4.
Hose.2.20.
k Esa.9.6
Psal.72.8.
l Esai.42.7.
* Of/ stercte.
vastic-
heyt.
m Psal.95.7
Hebr.3.4.
Ooc op dit
mael/ en̄ te
deser tijdt/
niet alleene
in toecoem-
stigher tijt.
† And. Ick
verkondi-
ghe u heden
(dat) ick het
u etc. sal.

14 Eñ de Heere sal ouer hem verschijnen/ eñ
syne pijlen sullen wtuaren als de Blixem:
de Heere n † Zebaoth sal de Basuynen bla-
sen/ eñ sal o voor treden/ als de Onweders
van den Suyden.
15 p De Heere Zebaoth salse beschutte: dat
sy verslinden/ eñ onder hen bringhen met
q slingersteenen/ dat sy drincken ende ru-
moeren/ als van wijne/ eñ vol worden als
het Becken/ eñ als de hoecke des Altaers.
16 Eñ de Heere haer God sal hen te dier tijt
helpen/ als r † eener cudde zijns volcx: wat
heylighe steenen sullen in zijnen lande op-
gherichtet worden.
17 Want wat hebben sy goets voor andere
lieden/ eñ wat hebben sy schoons voor an-
dere lieden? Coorne dat Jongelingen/ eñ
Most die Jonckvrouwen s baert.

Dat x. Capittel.

1. Scheldet der valschen Afgodendienst/
met tsamen den valschen Propheten ende
Herderen/ 3. beschrijft der gheloovigen on-
verwinnelicke sterckheydt/ 7. ende menich-
vuldighe ghenade onder haren Coninck
Christo.

1 SO biddet nu van den Heere den spaden
regen/ a so sal de Heere wolcken maken/
eñ v lieden reghens ghenoech gheuen/
tot aller vrucht op den velde.
2 Want de Godekens spreken enckel moey-
te/ eñ de Waerseggers zijn enckel leughe-
nen/ eñ spreken vergheefsch: droomen/ eñ
haer troosten en is niets: daerom gaen sy
c bijster/ als een cudde/ ende zijn versmach-
tet/ d dewijle daer gheen Herder en is.
3 Mijnen toorne is vergrimmet ouer de
Herderen/ eñ ick wil de e Bocken te huys
soecken/ want de Heere Zebaoth sal zijne
cudde te huys soecken/ namelicken/ het
huys Juda/ ende salse toerusten/ als een
wtgheciert Peerdt ten strijde.
4 f † De Hoecken/ Naghelen/ Strijdtbogen
eñ Drijuers alle sullẽ van hen wech comẽ.
5 Eñ sullen dannoch ghelijckewel zijn/ als
de Reusen/ die den dreck op der straten tre-
den in den strijde/ eñ sullen strijden: want de
Heere sal met hen zijn/ so dat de Ruyters te
schanden worden.
6 Ende ick wil het huys Juda stercken/ eñ
het huys Joseph g † ontlossen/ ende wilse
weder in setten/ want ick ontferme my ha-
rer: ende sullen zijn als sy waren/ doe ickse
niet verstooten en hadde: want ick de Hee-
re haer Godt wilse verhooren.
7 Ende Ephraim sal zijn als een Reuse/ eñ
haer herte sal vrolick worden/ als van wij-
ne: daertoe hare kinderen sullent sien/ ende
hen verheughen/ dat haer herte aen den
Heere vrolick sy.
8 Ick wilse aenblasen/ ende haer versame-
len: want ick wilse verlossen: ende sy sullen
hen vermeerderen/ als sy hen te voren ver-
meerdert hebben.
9 Ende ick wilse onder de volcken saeyen/
dat sy mijner gedencken in verren landen:
ende sullen met haren kinderen leuen ende
wedercomen.
10 Want ick wilse weder brengen wt Egyp-
tenlandt/ eñ wilse versamelen wt Assyrien/
ende wilse int landt Gilead ende Libanon
brengen/ datmense h † niet vinden en sal.
11 Ende hy sal door de Zee des i angsts
gaen/ eñ de baren in de Zee slaen/ dat die
watereren verdrooghen sullen: k so sal dan
vernedert worden de heerlickheyt te Assy-
rien/ ende de l Scepter in Egypten sal op-
houden.
12 Ick wilse stercken in den Heere/ dat sy sul-
len wandelen in zijnen name spreect de Heere.

m Ar. God. o Os/ voort. p Zach. 2. 5. q 1. Sam. 17. 49. r † And. eñ/ etc. Schapen. s Het Euangelium is sulck een woort/ dat het gheene kinderen en baert die in der wiegen ligghẽ/ maer wanneer sy ghebaert zijn/ soo zijn sy jonge ghesellen ende Jonckvrouwẽ/ ten houwelick bequaem. Dat is te leeren/ ende andere gheestelicke kinderen te gheneeren. a Deu. 28. 12. b Ezec. 13. 6. c Of/ verdwaelt. d Ezech. 13. 3. e Dat zijn de priesters ende Propheten indẽ volcke/ die Christus namaels Phariseen heet. f † And. Ja van hem (dẽ Juda) sal zijn den Egge/ van hem sal zijn de Naghel/ van hem sal zijn de Strijdtboghe/ van hẽ sullen wtgaen alle Dwingers met malcanderen. g † And. verlossen. h † An. niet (ruyms) ghenoech voor haer vinden en sal. i Dat heet de enghe Zee/ als sy door de roode zee ghingen. etc. k Esa. 10. 5. 26. l Ezech. 29. 1.

Dat xi. Capittel.

1. Propheteert/ dat Christus van den
Joden soude vercocht worden/ voor dertich
Silverlinghen/ daerom hyse oock verlaten
soude/ dat Jerusalem eyndelick soude verstoort/
ende de Joden in dwalinge verstockt/ ende
verstropt souden worden/ eñ also het Euan-
gelium ende het Rijcke Christi na zijnen lij-
den onder de Heydenen comen.

1 DOet uwe poorten op/ Libanon/ dat het
vyer uwe Cederen verteere.
2 Huylet ghy Dennen/ want de Cede-
ren zijn ghevallen/ ende dat heerlicke ghe-
bouwete is verstoort: huylet ghy Eycken
Basan/ want het vaste Woudt is omghe-
houwen.
3 Men hoort de Herders huylen/ want haer
heerlicke gebouwete is verstoort: men hoort
de jonghe Leeuwen brullen/ want de heer-
lickheyt des Jordaens is verstoort.
4 Soo spreeckt de Heere mijn God: Hoedet
de Slachtschapen.
5 Want hare heeren slachtense/ ende en hou-
dent voor gheen sonde: vercoopense/ ende
spreken: Gheloeft sy de Heere/ ick ben nu
ryck: ende hare Herderen en verschoonen
harer niet.
6 Daeromme en wil ick oock der Inwoo-
ners inden lande niet meer verschoonen/
spreect de Heere: eñ siet/ ick wil de lieden la-
ten/ eenen yegelicken in der hant des ande-
ren/ eñ in der handt zijnes Coninckx/ dat sy
het lant a † versla en/ ende en wilse van ha-
rer handt niet b † verlossen.
7 Ende ick hoedde de Slachtschapen/ om
der ellendigher Schapen wille: ende nam
twee Stauen tot my/ den eenen hiete ick
Soete/ den anderen hiete ick Suer/ ende
hoedde de Schapen.
8 Ende ick verdelchde drie Herderen in ee-
ner Maent: want ick en mochte harer niet/
soo en wouden sy mijner oock niet.
9 Ende ick sprack: Ick en wil v lieden niet
hoeden/ c wat daer sterft/ dat sterue/ wat
versmachtet/ dat versmachte/ eñ de d † ouer-
blijuende verslinde een yeghelick des ande-
ren vleesch.
10 Ende ick nam mijnen Staf Soete/ ende
e verbrack hem/ f op dat ick mijn verbondt
wech name/ dat ick met allen Volcken ghe-
maeckt hadde.
11 Ende het wert dies daechs wech gheno-
men: ende de ellendighe Schapen die het
met my hielden/ merckten daer by/ dat het
des Heeren woort ware.
12 Eñ ick sprack tot hen: Behaecht het v lie-
den/ soo brenget herwaerts soo vele als ick
ghelde: so niet/ soo laet het aenstaen: g ende
sy woeghen daer/ so vele als ic ghaldt/ der-
tich Silverlingen.
13 Eñ de Heere sprack tot my: Werpt het he-
nen/ dat het den Potbacker ghegeuen wor-
de/ Ey een treffelicke somma/ dier ick weert
gheachtet ben van hen: eñ ick nam de der-
tich Silveringen/ eñ wierpse in het huys
des Heeren/ op dat sy den Potbacker ghe-
gheuen werden.
14 Ende ick verbrack mijnen anderen staf/
Suer/ op dat ick de broederschap tusschen
Juda ende Israel wech name.
15 Ende de Heere sprack tot my: Neemt wer-
derom tot v h eens dullen Herders gheree-
schap:
16 Want siet/ ick sal Herders inden lande
opwecken/ die het versmachtede niet besien/
i † het verslaghene niet soecken/ eñ het ver-
brokene niet heelen/ ende het ghesonde
niet versorghen en sullen: doch het vleesch

Libanon is Jerusalem/ wt Libanon ghebouwet/ ende door de Romeyneu verstoort. a † And. to morsel slaẽ. b † And. wt rucken. c Jere. 15. 2. d † And. andere etc. e Of, broken in stucken/ f Osee. 2. 17. g Matth. 27. 9. Jere. 32. 10. h Ezech. 34. 2. 8. i † And. to morsel gheslaghen/ And. jonck teeder lam maken.

der veeten sullen sy verslinden/ ende hare
klauwen verscheuren.

ht An Veruloect zy de onnutte Herder/ die etc. verlaet.

17 ht O Godeloos Herders/ die de Kudde
verlaten: het sweert kome op haren arm/
ende op hare rechter ooghe: haren arm
moet verdorren/ ende haer rechter ooghe
doncker worden.

Dat xij. Capittel.

1. Christi Kercke/ een steen der ergernisse/ 4. staet in haren cruyce/ onder de hulde ende bescherminge Gods/ 6. ende is een overwinnersse haerer vyanden. 10. Christus wort door synen Gheest verklaert.

a Esa.40.22 44.24.45.12
b Gen.2.7.

1 DIt is den last des woorts vanden Hee-
re over Israel/ spreeckt de Heere/ a die
den Hemel wtbreydet/ ende de Aerde
fondeert/ b ende den adem des menschen in
hem maket.
2 Siet/ ick wil Jerusalem tot eenen tuymel-
beker maken allen volcken/ die rontomme
zijn: c want het sal ooch Juda gelden/ wan-
neer Jerusalem beleyt wert.

c Sac.14.14

3 Dannoch wil ick/ ter seluer tijt/ Jerusalem
maken tot eenen Laststeene allen volcken: al-
le die den seluen wech heffen willen/ die sul-
len hen daer aen versnijden: want alle Hey-
denen op Aerden/ sullen hen teghen haer
versamelen.
4 Te dier tijt/ spreeckt de Heere/ wil ick alle
peerden schuwen/ en hare Ruyteren vaughe
maken; doch over Jerusalem wil ick myne oo-
gen open hebben/ ende alle peerden der volc-
ken met blintheyt plaghen.
5 Ende de Vorsten Juda/ sullen segghen in
haren herten: Laet slechs de Burgers Jeru-
salems eenen goede moet hebben/ inden Hee-
re Zebaoth haren God.

d Obad.18 Amos.1,4.

6 d Te dier tijt wil ick de Vorsten Juda maken
tot eenen vyerigen Oven inden houte/ ende
tot eener Fackelen int stroo dat sy verteeren/
beyde ter rechter ende ter slincker zijden/ alle
volcken omme en omme: ende Jerusalem sal
ooch voortaen bewoont worden/ aen haren
plaetsen te Jerusalem.
7 En de Heere sal de Hutten Juda verlossen/
als in voortijden: op dat hem het huys Da-
uids niet hooch en beroeme/ noch de Bur-
ghers te Jerusalem teghen Juda.
8 Te dier tijt sal de Heere de Burgers te Je-
rusalem beschermen: en het sal gheschieden/
dat wie swack zijn sal onder hen/ te dier tijt/
die sal zijn als e Dauid/ ende het huys Da-
uids/ sal zijn als Gods huys/ als des Hee-
ren Enghel voor hen.

e 1.Sa.17.50

9 Ende te dier tijt/ sal ick dencken te verdel-
ghen alle Heydenen/ die teghen Jerusalem
ghetoghen zijn.
10 Doch over het huys Dauids/ en over de
Burghers te Jerusalem/ wil ick wtgieten f
den Geest der g genade/ en des h† gebedts: i
want sy sullen my aensien/ dien ghene door-
steken hebben: k en sullen hem beklaghen/
alsmen een eenich kint beklaecht/ ende sullen
hen om hem bedroeven/ als men hem bedroeft
om een eerste kindt.

f Eze.36.26. Joel.2.28. Acto.2.17.
g Acto.4.31
h† And.out sermens:
i Joa.19.17.
k Acto.2.30
l Luc.23.29.
2.Reg.24.2
m 2Pa.35.22

11 Te dier tijdt/ sal groot leet draghen zijn te
Jerusalem/ m als daer was by Hadadrimon/
inden velde Megiddon:
12 Ende het Lant sal leet dragen/ een yeghe-
lick gheslachte bysonder: het geslachte des
huys Dauids bysonder/ ende hare wijuen
bysonder; het geslachte des huys n Nathan
bysonder/ ende hare wijuen bysonder:

n 2.Sa.5.14 12,1.

13 Het gheslachte des huys Leui bysonder/ en
hare wijuen bysonder: het geslachte Simei
bysonder/ ende hare wijuen bysonder.
14 Also alle andere geslachten/ een yegelick
bysonder/ ende hare wijuen ooch bysonder.

Dat xiij. Capittel.

1. Christi Kercke wort van sonden/ Afgoden/ en valschen Propheten ghereynicht. 7. Haer Herder Christus wert geslagen. 8. ende van eenen seer cleynen hoop aengenomen.

1 TE dier tijdt/ sal het huys Dauids/ en de
Burghers te Jerusalem een vrije opene
a Fonteyne hebben/ teghen de sonde en
onreynicheydt.
2 b Te dier tijt/ spreeckt de Heere Zebaoth/
wil ick der Afgoden namen wtroeyen wt den
Lande/ datmen haerer niet meer ghedencken
en sal: c daer toe wil ick ooch de Propheten
en onreyne gheesten wt den lande drijuen:
3 Dat het also toegaen sal/ d Wanneer ye-
mant meere prophetet/ so sullen zijn va-
der ende moeder/ die hem ghegenereert heb-
ben/ tot hem segghen: Ghy en sult niet le-
uen/ want ghy spreket leughenen inden
Name des Heeren: ende also sullen hem de
vader ende de moeder/ die hem gegenereert
hebben/ doorsteken/ wanneer hy prophe-
teert.

a Eze.47.2. Zach.14.8. Joan.19.34
b Esai.2..20 Ezech.30.13
c Jere.14.15
d Deu.13.12
e Of/ Prophetisches wyse wat voorseydt.

4 Want het sal te dier tijt gheschieden/ dat
de Propheten met schanden bestaen/ met
haren gesichten/ wanneer sy daer van pro-
phetteeren: f Ende en sullen niet meer eenen
rouwen Mantel aen trecken/ daer sy mede
bedrieghen.

f 2.Reg.1.8.

5 Maer hy sal moeten segghen: g Jck en ben
geen Propheet/ maer een Ackerman: Want
h ick hebbe menschen ghedient/ van myner
ieughet op.

g Amo.7.14
h In. Hebr. Ick ben lyf eyghen van myner jeuget op eens menschen.

6 So men dan segghen sal tot hem: Wat zijn
dat voor wonden in uwen handen: So sal hy
segghen: So ben ick geslaghen inden huyse
der ghenen die my lief hebben.
7 Sweert/ maket v op over mynen Herder/
ende over den Man/ i† die my de naeste is/
spreect de Heere Zebaoth: k Slaet den Her-
der/ so sal hem de kudde verstroyen: so wil
ick myne hant keeren tot den Kleynen.

i† An. myn medegeselle etc.10.
k Mat.26.31 Mar.14.27 Joan.16.32.

8 En het sal gheschieden/ in welcken Lande/
spreeckt de Heere/ twee deelen zijn/ die sullen
wtgheroeyt worden/ ende ondergaen/ l ende
het derde deel sal daerinne overblyuen.

l Amos.9.8

9 Ende ick wil dat selue derdendeel door het
vyer voeren ende m louteren/ als men siluer
loutert/ ende vaghen/ als men gout vaget: n
die sullen dan mynen Name aenroepen/ ende
ick wilse verhooren: ick wil seggen: o Het is
myn volck: ende sy sullen segghen: Heere
myn God.

m Sapi.3.6 4.Eso.9.74 1.Petri.1.7
n Esai.58.9
o 2.Cor.6.16

Dat xiiij. Capittel.

1. Na dat hy Jerusalem verstoort heeft. 3. voert hy zijn Euangelium in de gantsche Werelt/ 9. heerschet alleene/ geweldichlicken in synen Rycke/ 16. ende neemt wech het Leuitische Priesterdom/ met tsamen synen wesen/ Gheereetschap/ ende Vyerdaghen.

1 SJet/ * de tijt des Heeren koemt/ datmen
uwen roof wtdeylen sal in v.

* Den Heere coemt/ de tyt.

2 Want ick sal allerley Heydenen/ tegen
Jerusalem versamelen ten strijde: ende de Stadt
sal gewonnen/ de huysen gheplondert/ en de
vrouwen gheschendet worden: en de helft der
Stadt sal geuangen wech gevoert worden/
ende het overgebleven volck/ en sal niet wt
der Stadt wtgheroeyt worden.
3 Doch de Heere sal wt trecken/ en a strijden
teghen de selue Heydenen/ ghelijck als hy
pleecht te strijden/ ter tijt des krijchs.
4 Ende syne voeten sullen te dier tijt staen
op den Olyberghe/ die voor Jerusalem leyt/
tegen Oosten: en den Olyberch sal hem midden
en outwee splijten/ van den Opganck der Son-

a De Geest sal de Werelt straffen/ om der sonde/ etc. Dat sal de strijt zijn.

ken/totten Nederganck/ gantsch wijde van malcanderē/dat hem de eene helft des berchs teghen Noorden/ende de ander te ghen Zuyden gheuen sal.

5 Ende ghy sullet blieden voor sulcken dal tusschen d mijnen berghen / want het dal tusschen den c † bergen/sal na by henē aen reyken aen Azal:ende sullet blieden/ d als ghy in voortijden blodet voor der Aerdbevinghe/c ter tijt Usia des Koninchs Juda: so sal dan komen de Heere mijn God. ende alle Heylighen met hem:

6 Te dier tijt en sal gheen licht zijn / maer koude ende vorst.

7 Ende sal eene daeh zijn/die dē Heere bekent is/die noch g dach noch nacht zy/ eñ omtrent den Auont sal het licht zijn.

8 h Te dier tijdt sullen versche waterē wt Jerusalem vlieten: de helft na de Zee teghen Oosten ende de ander helft na de wterste Zee/ende sal duren/ beyde des Somers ende des Winters.

9 i Ende de Heere sal Koninck zijn ouer al len landen:te dier tijdt/ sal de Heere slechs Een zijn/ende synen Name slechs een.

10 Ende men sal inden gantschen Lande rontomme gaen/als op eenen slechten vel de/van Gibea na Rimon toe/ teghen Zuyden na Jerusalem:want sy sal verheuen eñ bewoont wordē aen hare plaetse vander poorte BenJamin tot aen de plaetse der eerster poorten/tot aen de Hoeckpoorte toe ende vanden k Toren Hananeel / tot aen des Koninckx Wijnpersen.

11 Ende men sal daerinne woonen/ l ende daer en sal gheenen Ban meer zijn:m Wāt Jerusalem sal gantsch sekes woonen.

12 Ende dat sal de plaghe zijn daer de Heere alle volcken mede plaghen sal/die tegen Jerusalem ghestreden hebben: haer vleesch sal verdwijnen dewijle dat sy noch op haren voeten staen/ende hare ooghen inden holen vergaen/ende hare tongen inden mō de vergaen.

13 n Te dier tijdt sal de Heere een groot rumoer onder hen aenrichten dat de eene dē anderen sal by der handt vaten/ ende sijne handt op des anderen handt legghen.

14 o Want oock Juda sal teghen Jerusalē krijghen:Op dat versamelt worden de goe den aller Heydenē/die rontomme zijn/ gout silver ende kleederen bouen mate vele.

15 Ende so sal dan dese plaghe gaen / ouer peerden/muylen/ kemelen/ esels ende allerley ghedierte die inden seluen Heyre zijn/ als ghene gheplaecht zijn.

16 Eñ alle ouerghebleuene onder allen Heydenen/die tegen Jerusalem toghen/ sullen Jaerlicx henen op comen/ aen te bidden dē Coninck/den Heere Zebaoth/ ende te hou den het Looshuttenfeest.

17 Welcker ghesiachte nu op Aerdē/niet henen op comen en sal na Jerusalem/ den Koninck den Heere Zebaoth aen te bidden/ouer die en sal het niet reghenen.

18 Ende wanneer het geslachte der Egyptenaers/niet henen op toghe ende quame/so sal het ouer haer oock niet regenen:dat sal de plaghe zijn/ daer de Heere alle Heydenē mede plagen sal/ die daer niet henen op comen het Looshuttenfeest te houden.

19 Want dat sal een sonde zijn der Egyptenaers/eñ aller Heydenen die niet henen op en komen/het Looshuttenfeest te houden.

20 Te dier tijt sal de rustinge der peerdē/den Heere heylich zijn/eñ de ketelen inden huyse des Heeren sullen gelijck zijn/als de beckenen voor den Altaer.

21 Want alle ketelē/ beyde in Juda eñ Jerusalem/ sullen den Heere Zebaoth heylich zijn/also/dat alle die daer offeren willē/sullen komen/ ende de selue nemen/ende daerinne koken:ende daer en sal gheen p† Cananiter meer zijn/inden huyse des Heeren Zebaoth/te dier tijdt.

d Dat zijn de twee stucken des Olyberchs/die van malcanderen ghescheurt is.
c † Anders/ berchskens
d Amos.1.1. e 2.Par.26. 19.
f† And.hem
g Het Euangelium en sal niet eenē lofselicken dach noch licht zijn: maer toe alle dat andere/wat sus langhe een loslick Gods dienst ghe-weest is/dat sal als dan gheestelick zijn.
h Zacha.13.1 Apoc.22.1.
i Obad.21.
k Nehe.3.1 Iere.31.38.
l Apoc.22.3.
m Jer.23.16 Straffe der Tyrannen ende Rotte.
n Hagg.2.23
o Zach.12.2
Dat is de grootste eñ grouwelicxste plaghe/ datmen van Gods woordt moet beroost zijn.
p† Anders/ kremer.

Eynde des Propheten Zacharie.

Argument.

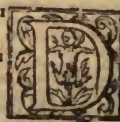
MAlachias is ter laetster plaetse gestelt. Oft hy de selue Zacharias is/ daer van bouē ghesproken is/ (ghelijck sommige meynen)ofte Esdras(gelijck de Heylige Hieronymus meynt/)ofte eenich ander Godlic Propheet:so straft hy doch de Priesters bitterlic/ eñ beschuldichtse vā onuersadelicke giericheyt/ onachtsame luyheyt/eñ schandelicke onkuysheyt. Hy beerspt oock de murmureringe des volcks/ ende sommigher lichtueerdicheyt eñ onghestadicheyt/die teghen God lasterden. Ten laetsten spreeckt hy van den Ricke Christi ende van den weersten Oordeele/ in welcken eenen yeghelicken sal na syne wercken ghegheuen worden. Het schijnt dat dese Propheet geleeft heeft ten tijde Darij.

Malach. Cap.4.

De Propheet Malachias.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy toont den volcke Israel aen de weldaden/die hy hen van aenbeginne af/ voor andere bewesen heeft/ 6. scheldet beyde Papen/12. ende gemeynen man/dat sy so eenen weldadighen God/met ondanckbaerheyt/ontrouwe ende giericheyt versmaden/10. ende dreycht hen/hy wilse verlatē ende de Heydenen aennemen ten volcke.

1 Dit is de last die de Heere sprack tegen Israel/door Malachiam.

2 Jck heb v lief/spreeckt de Heere:so spreeckt ghy: Waer mede hebdy ons lief?a Js Esau niet Jacobs broeder/spreeckt de Heere?b noch hebbe ick Jacob lief:

3 Ende Esau hate ick/ ende hebbe zijn gheberchte eensaem gemaeckt/ende zijn Erue/ den Draken tot eener woestijne.

4 Ende so Edom spreeckt wonder: Wy zijn verdoruen/doch wy willen het woeste weder bouwen:so spreeckt de Heere Zebaoth also:c† Sullen sy bouwen/so wil ick afbreken/ende het sal heeten: De verdoemde palen/ende een volck op welcke de Heere e † toornet eewichlick.

5 Dat sullen uwe oogen sien/ende ghy sullet seggen: De Heere is Heerlick inden palē Israels.

6 f Een sone sal synen vader eeren/ende eē knecht synen heere:ben ick dan nu d Vader waer is mijne eere/bē ick een h Heere/waer vreeset men my?spreeect de Heere Zebaoth tot v Priesteren/die mynen Name verachtet:so spreket ghy : Waer mede verachten wy uwen Name?

7 Daer mede dat ghy onreyn broot op mynen Altaer offeret:so spreeckt ghy : Waer mede Offeren wy v wat onreyns? Daer mede/dat ghy segghet: Des Heeren Disch is verachtet?

a Gen.25.24
b Rom.9.13
c† And. Sy bouwden/ doch ick brack het/ datmen het een veruloeckt lāt noemet ende etc.
d Of Landbevanck/
e † Anders/ boost ende boost vertoornt is.
f Exo.20.b Deut.32.6
1.Tim.6.1.
g Mat.6.9 ende.23.8.
h Joa.13.13 Ephes.4.5. Ephe.3.16.

8 i Eñ wanneer ghy wat blindes offeret/ so en
moet het niet quaet heetẽ: eñ wanneer ghy
wat lams ofte wat kranckx offeret / so en
moet het niet quaet heetẽ; brẽgt het uwen
Vorste: wat gelt het/ of ghy hem behagen
sult? ofte of hy uwen persoon aensien sal?
spreeckt de Heere Zebaoth.
9 So biddet nu God/ dat hy ons genadich
sy: want sulcks is van v gheschiedt: meynt
ghy/ hy sal uwe persoonen aensien/ spreeckt
de Heere Zebaoth.
10 Wie is daer oock onder v lieden / die een
deure toesluyte? ghy en steket oock mynen
Altaer geen vyer aen om niet: k ick en heb-
be geen welgevallen aen v/ spreect de Heere
Sebaoth/ ende het Spijsoffer van uwẽ hã
den/ en is my niet aenghenaem.
11 l † Doch vãdẽ Opganck der Sonnẽ/ tottẽ
Nederganck/ sal mynẽ Name heerlick wor
den onder den Heydenen/ eñ aen allẽ plaet-
sen sal mynen Name geroockt/ eñ een reyn
spijsoffer geoffert worden: want mynẽ Na-
me sal heerlick worden onder denHeydenẽ/
spreeckt de Heere Sebaoth.
12 Doch ghy ontheylighet hem daermede/
dat ghy segghet: Des Heeren disch is on-
heylich/ ende m † zijn offer is verachtet/
met tsamen synder spijse.
13 Eñ ghy spreect: Siet/ het is slechs moeyt
heyt/ ende ghy slaet het indẽ windt/ spreect
de Heere Sebaoth: ende ghy offeret/ dat ge
rooft/ lam ende kranck is/ ende offeret dan
spijsoffer: soude my sulcx behagen van uwer
handt/ spreeckt de Heere?
14 Vervloeckt zy de bedrieger / die in synder
kudde eenen n Ram heeft/ ende wanneer hy
een ghelofte doet/ so offert hy dẽ Heere/ dat
niet en deucht: want ick ben een groot Co-
ninck/ spreeckt de Heere Zebaoth / ende
mynen Naem is verschrickelick onder de
Heydenen.

k Gen.4.4.
l † An. Wat
Psal.113.3.
Esaie 59.19.
m † And. eens yegelicks reden is: Zijn spijse is verachtet.
n Dat is/ Mannekẽ.

Dat ij. Capittel.

1. Dreycht wederomme den Priesteren/ hare straffe. 4. scheldtse/ dat sy Gods woort vervalschen/ ontrouwelicken leerẽ/ ende vele daer mede verleyden: 9. eñ misbruycken haers Priesterlicken Ampts/ dat sy wt giericheyt de genen niet en straffen/ die ondeugende loos dinck offeren/ of anderssins niet vroom en zijn/ maer louen ende vroom spreken. 13. Oock schelder hyse/ daerom/ dat sy hare wijuen bedroeuen ende verachten/ ende daermede haren offer ende Godsdiensten oock verontreynighen.

1 Ende nu/ ghy Priesters/ dit gebodt gel-
det v.
2 So ghy het niet hooren noch ter her
ten nemen sullet/ dat ghy mynen Name de
eere geuet/ spreeckt de Heere Sebaoth: a so
sal ick den vloeck onder v senden/ ende v u-
wen seghen vervloecken/ Ja vervloecken
sal ick hem/ dewijle dat ghy het niet en wil
let ter herten nemen.
3 Siet/ ick wil v schelden met tsamen den
zade/ ende den c dreck uwer Vyerdagen/ v
int aengesichte worpen/ ende hy sal aen v
beklevende blijuen.
4 So sult ghy dan gewaer worden/ dat ick
sodanich gebodt tot v gesonden hebbe/ dat
het mijn Verbondt zijn soude met Levi/
spreeckt de Heere Sebaoth.
5 d Want myn Verbont was met hem ten
leven ende vrede/ ende ick gaf hem de vree-
se/ dat hy my vreesede/ ende e † mynẽ Naem
schuwede.
6 De Wet der waerheyt was in synẽ mon
de/ ende daer en wert niet booses in synen
lippen ghevonden: hy wandelde voor my

a Levi.2.6 14
Deu.28.14
b Uwe goet eñ alle uwe haue/ daer ick v mede ghesegent eñ begaeft hebbe
c Het Priesterdõ/ als hi hier drey get heeft hi van hen genomen/ eñ hen dẽ droefsem of dreck daer van gelatẽ/ dat sy nu niets en ghelden.
d Nu.25.12.
e † An. hebbẽ veruaert geweest om mijns Naems wille
f Hosee.4.6
g Esai 33.7.
Mala 3.2.
Apoc.2.3.
h Deu.33 8
i Deu.1.17. ende 17.2.
Pron. 18.5.

vreedsaem/ ende oprechtich/ ende bekeerde
vele van sonden.
7 f Want des Priesters lippen/ sullen de lee
re bewaren/ datmen wt synen monde de
Wet soecke: want hy is een g Enghel des
Heeren Sebaoth.
8 Doch ghy zijt vanden wege afgetreden/
ende ergeret vele in de Wet/ h ende hebbet
het Verbondt Levi verbroken / spreeckt de
Heere Sebaoth.
9 Daeromme hebbe ick oock v gemaeckt/
dat ghy verachtet ende onweert zijt / voor
den gantschen volcke/ dewijle ghy myne we
ghen niet en houdet/ ende siet de i persoonẽ
aen in de Wet.
10 Want hebben wy niet alle eenen Vader?
heeft ons niet een God geschapen? k waer-
omme verachten wy dan een den anderen/
ende ontheylighen het Verbont/ met onsen
Vaderen ghemaeckt?
11 l Want Juda is een Verachter gewordẽ en
de in Israel eñ te Jerusalem/ geschiedẽ grou
welen: want Juda ontheylicht de Heylic-
heyt des Heeren/ die hy lief heeft/ ende boe-
leert met eens vreemden Gods Dochter.
12 Doch de Heere sal dẽ/ die sulcks doet/ wt
royẽ/ wt der Huttẽ Jacobs/ beyde dẽ Mee
ster ende Scholier / met tsamen dien/ die dẽ
Heere Sebaoth Spijsoffer brenghet.
13 Voorder doet ghy dat oock / m dat voor
dẽ Altaer des Heerẽ enckel tranẽ eñ weenẽ/
ende suchten is: dat ick het Spijsoffer niet
meer aensien en mach/ noch yets wat aenge
name/ van uwen handen ontfanghen.
14 Ende so spreket ghy: Waeromme dat? n
Daeromme/ dat de Heere tusschen v eñ den
wijue uwer ieught/ getuyget heeft/ die ghy
verachtet: o so sy doch uwe gesellinne/ ende
een wijf uwes Verbonts is.
15 Also dede de p Eenighe niet/ ende was
doch eens grooten Gheests: wat dede doch
de Eenighe? hy sochte het Saet van Gode
toegheseydt: daeromme so siet v voor/ voor
uwen geeste/ ende niemant en verachte den
wijue synder ieught.
16 Wie haer daerentegẽ q gram is/ die latese
varen/ spreeckt de Heere de God Israels/ eñ
geue haer een decksel des r wreuels van sy-
nen kleede/ spreect de Heere Sebaoth: daer
omme so siet v voor/ voor uwen geeste/ ende
en verachtetse niet.
17 Ghy maket dẽ Heere onwillich/ door uwe
seggen. So spreket ghy: Waer mede maken
wy hem onwillich? Daermede/ dat ghy spre
ket: Wie quaet doet/ die behaecht den Hee-
re/ ende hy heeft lust tot dẽ seluen: ofte waer
is de God/ die daer straffe?

Dat iij. Capittel.

1. Prophetert vander toekomste ende Ampte Christi. 7. Straffet zijn volck harde/ dat sy wt veelwijfelder boosheyt/ dẽ Priesteren hare tienden ende ander plicht/ of niet/ of gantsch ontrouwelick geuen/ 13. ende dat sy hen tegen Gods gerechticheyt/ 16. die den vromen eenen lieffelicken troost is/ harde schandelicken legghen.

1 Siet/ ick wil mynen a Enghel senden/ die
voor my henen den wech bereyden sal: eñ
in korten sal komen tot synen Tempel de
Heere diẽ ghy soecket/ eñ de Engel des Ver
bonts/ b des ghy begeert: Siet/ hy koemt/
spreeckt de Heere Sebaoth.
2 Wie sal doch den dach synder toekomst
verdraghen konnen? Ende wie sal bestaen/
wanneer hy sal verschijnen? want hy is als
het vyer eens Goutsmits/ ende als de zee-
pe der c † Wasschers.
3 Hy sal sitten ende smelten/ ende het suyver

24.23.
Jacob.2.9.
k Zach.7.9 8.16.
l Esra 9.1.
Levi.21.6.14
m Ma.5.24
n Dit seggẽ wy op Duytsch also: Waerom dat ghy uwe lieue wijf verachtet/ die v de Heere toegeordineert heeft/ eñ uwe gesellinne is/ dier ghy v verplichtet hebt.
o Gen.2.24
p Abraham is de Eenige/ als hem ooch Esaias noemet: want van hem komen alle Joden af: De selue nam een ander vrouwe/ niet wt vermetelheyt/ gelijck als ghy doet/ maer op dat hy Gode kinderen generede.
q Of grimmich/ hatich.
r moetwillighet onbillicheyt. Dewijle sy voor v verachtet is/ so ist billick/ dat sy van v tot der eeren geklert worde als die v wijf geweest is: eñ niet so schentlickẽ in ellende verstooten en worde.
a Mat.1.10
Marc.1.2.
Luc.1.1.17.
7.27.
Psal.132.17.
b Gen.4.1.
5.29.
Esaie 64.1.
c † An. Volders.

reynighen: d hy sal de kinderen Levi reyni-
gen/ ende louteren/ als siluer ende gout/ dan
sullen sy den Heere Spijsoffer brenghen in
ghrerechticheyt.
4 e Ende het Spijsoffer Juda ende Jerusalem/
sal den Heere welbehagen/ als te voren/ en-
de voor langhen Jaren.
5 Ende ick wil tot v comen/ ende v straffen/
ende wil een snelle getuyghe zijn/ tegen de f
Toouenaers/ g Ouerspeelders ende h Meyn
eedighen/ ende teghen die/ die gewelt ende on-
recht doen: den Dachlooners/ i Weduwen
ende Weesen/ ende de Vreemdelinghen onder
drucken/ ende my niet en vreesen / spreect
de Heere Sebaoth.
6 Want ick ben de Heere/ die niet en k liecht/
ende het en sal met v/ kinderen Jacobs/ niet
gantsch wt zijn.
7 Gy zijt van uwer Vader tijdt aen/ altoos
afghewekenvan mynen gheboden/ ende en
hebtse niet ghehouden: l So bekeeret v nu
tot my/ so wil ick my oock tot v bekeeren/
spreeckt de Heere Sebaoth: so spreect ghy:
Waerinne sullen wy ons bekeeren?
8 Isset recht / dat een mensche God m̄ be-
driecht/ als ghy my nu bedriecht? so spreect
ghy: Waermede bedrieghen wy v? met den
o tienden ende hefoffer.
9 p Daerom zijt ghy oock veruloect/ dat v al
le dinck onder den handen verdwijnt/ want
ghy bedriecht my altesamen.
10 q Brenget dan de tienden gantsch in mijn
koornhuys/ op dat in mynen huyse spijse sy/
ende proeft my hierinne spreeckt de Heere
Sebaoth/ oft ick oock niet des Hemels ven-
steren op doen en sal/ ende segen daer af gie
ten de volheyt/
11 Ende ick wil voor v den r verslinder schel-
den/ dat hy v de vrucht op den velde niet ver
deruen en sal/ ende de wijnstock inden acker
v niet onvruchtbaer sy/ spreeckt de Heere
Zebaoth.
12 Dat v alle Heydenen sullen salich prijsen:
want ghy sullet een kostelick landt zijn/
spreeckt de Heere Sebaoth.
13 s Ghy spreket harde teghen my/ spreect de
Heere: so spreeckt ghy: Wat spreken wy te-
ghen v?
14 Daermede/ dat ghy segghet: Het is te ver
geefs/ dat men Gode dienet: t ende wat baet
het/ dat wy zijn ghebot houden/ ende een hart
leuen voor den Heere Zebaoth voeren.
15 u Daerom prijsen wy de verachters: want
de Godloosen nemen toe/ sy versoecken God/
ende x t het gaet hen alles wel wt.
16 Doch de y Godvreesende troosten hen al-
so onder malcanderen: De Heere merct het/
ende hoort het/ z ende daer is een gedenck-
zedel voor hem gheschreuen/ voor den genen/
die den Heere vreesen/ ende aen synen Na-
me ghedencken.
17 Sy sullen/ spreect de Heere Sebaoth/ dies
daechs/ dien ick maken wil/ mijn a eyghen-
dom zijn / ende ick wil haerer verschoonen/
als een man zijns soons verschoont/ die hem
dient.
18 Ende ghy sullet daerenteghen wederom-
me sien/ b wat daer voor een onderschept sy/
tusschen den rechtueerdighen ende Godloo-
sen/ ende tusschen dien/ die God dienet/ ende
dien die hem niet en dienet.

Dat iiij. Cappittel.

1. Vanden verschrickelicken ende troostelic-
ken daghe der toekomst des Heeren/ 3. dien
Joannes de Dooper inden geest Elie voor
komen sal.

1 WAnt a siet/ daer komt eenen dach/ b die
daer bernen sal/ als eenen ouen: daer
sullen alle verachters ende Godloosen
c stroo zijn / ende den toekoemstighen dach
salse aensteken/ spreeckt de Heere Sebaoth/
ende en sal hen noch wortel noch d t telghe
laten.
2 e V daerentegen/ f die ghy mynen Name
vreeset/ g sal opgaen de Sonne der gerechtic
heyt/ ende heyl onder desseluen vleugelen: ende
h ghy sullet wt ende in gaen/ ende toenemen/
als de mestkalueren.
3 i Ghy sullet de Godloosen k vertreden/ l
want sy sullen assche onder uwe voeten wor
den/ dies daechs/ dien ick maken wil/ spreect
de Heere Zebaoth.
4 m Gedenct des Wets Mosis mijns knech
tes/ n die ick hem beuolen hebbe/ op den ber
ghe Horeb/ aen het gantsche Israel/ met t sa-
men den gheboden ende rechten.
5 o Siet/ ick wil v senden den Propheet Elia/
p eer van den grooten ende verschrickelicken
dach des Heeren kome.
6 q Die sal het herte der vaderen bekeeren tot
den kinderen/ ende het herte der kinderen tot
haren vaderen/ dat ick niet en kome/ ende het
Aertrijck met den Ban sla.

Eynde des Propheten
Malachie.

Marginal notes (left): Zach.13.8. Soph.3.8 4 Esd.16.74 1.Petr.1.7. e Rom.12.1 1.Petr.2.5. f Deu.18.10 g Of/ Ec-brekers. Exo.20.14. h Jere.7.9. 1.Timo.1.2. i Esai.1.23. Jere. 5.24. Ezec.22.7. k Die het niet en handert/ die het daer by blijuen laet. Rom.3.4. Tit.1.2. l Zach.1.2. m t An. tuysschet/ tuysschende wijse bedrieghet/ n Ghi geuet den Leuiten ende Priesteren het allerminste/ ende oock wel gaer niets. t And. tuysschet? o Leui.27.30 p Hagg.1.5 Jer.15/19.18 12/35.5/35.15 Eze.18.30. q Prou.3.9 r Dat is/ al les wat den koorne schade doet. s Esaie.58.2. t Job.21.15. Psal.73.13.

Marginal notes (right): v Job.21.7 Jerem.12.2 Psalm.73.3 Habac.1.13. x t an. sy hebben verlost gheweest. y 2 Cor.1.4 z Psa.33.18 34.16. Spr.15.24. a Exo.19.4 Deute.14.2. 1.Petri.2.9. b 2 Cor.6.14. a Psa.18.8. b Esa.66.15 2.Thess.1.8 2.Pet.3.10. c Esa.47.14 Spra.16.7. 21.10. d Of tack. t Anders spruyte. e Luce.17.8 f Mich.6.9. g Sap.5.6. h Joa.10.9 i Psa.49.15. k t an. te mo. sel treden. l Psalm.1.4. m Exo.20.2 4.Esd.14.5. n Deu.4.5 9 o Mat.11.14 17.10. Marc.9.11. Luc.1.16.17. Spr. 48.10. p Joel.2.31 Sopho.1.14 q Luce.1.13.

EEN KORTE SOMMA ENDE VERKLARINGHE OP DEN PROPHEET Daniel.

Dat Eerste Capittel.

IS een schoon Exempel van het leuē des heylighen Propheets Daniel/ hoe Heylich/ Godvruchtich/ eñ rechtuerdich hy geweest sy/ ende dat hy eē ridderlick gelooue tot God gehadt heeft/ hoe wel hy onder sulcke een woeste Heydensche regeringhe was/ waer in hy dagheliex so veel grouwelicke ergherniſſe heeft moeten sien ende hooren/ ende is nochtans vaste ende standtvastich ghebleuen/ ende heeft sulcke ergerniſſe alle in zijn herte ouerwonnen. Daerom bewijst hem God oock sulcke groote ghenade/ ende maeckt hem eerlick: Ten eersten met wijsheyt ende verstandt/ bouen allen menschen. Daer na maeckt hy hem oock heerlick ende groot voor de Wereldt/ ende doet groote wonderlicke wercken door hem.

Daer mede bewijst ons God hoe lief hy die heeft die hem vreesen/ ende op hem betrouwen. Ende hy locket eñ treckt ons met sulck een schoon Exempel gheheel vriendelick tot de vreese Gods/ ende tot een vaste ongetwijffelt gheloove.

Dat ij. Capittel.

Is een Historie ende verhael hoe des Konincks Droom de oorsake gheweest zy/ dat Daniel tot eenen Vorst ende Prince in het gantsche Koninckrijcke in Babylonia ghestelt werdt. Ende dit en gheschiet niet alleenlick tot troost der gheuangen Joden/ maer oock op dat de rechte God oock onder het Babylonisch Volck bekent worde: ouer de welcke Daniel sulcke wonderlicke openbaringen/ ende oock de bedupdinghe des drooms hadde.

Hier en is oock niet alleenlick een schoone leere/ maer oock eenen grooten troost/ bewijle Daniel met syne medeghesellen in sulcken grooten noodt/ hen tot een vyerich Gebedt ghewendt hebbende/ zijn so haest van God verhoort gheweest: op dat wy oock in onsen noodt/ ons tot ghebeden wenden/ ende vaste hope hebben dat God ons verhooren sal.

12 Doe ghinck Daniel op tot Arioch/ &c.

Dit is een openbaringe ende bedupdinghe des drooms/ inden welcken God den Koninck/ ende voornemelick synen volcke dē Joden heeft willen openbaren/ dat na het Babylonische Rijcke/ drij ander Rijcken komen sullen/ eer dat Christus gheboren/ eñ zijn Rijck op Aerden beghinnen sal/ op dat sy niet af en laten op de belofte van Christo te hopen/ al ist dat sy langhe vertoeft: Ende dat sy daer en tusschen onder sulcke Rijcken/ moesten menigherley ongheluck lijden.

Ende hier is/ dat sonderlicken seer troostelick dat het Rijck Christi eewelick blijuen sal. Ende oft schoon de Wereldt met alle hare macht ende rasinghe eñ opzoerichept/ haer wilde daer tegen stellen: so en sal haer dat niet alleenlick niet ghelucken/ maer sy sal verstoort eñ te niete ghebracht worden/ op dat Christus ende zijn woordt alle macht ende eerlickheydt alleen behouden.

Dat iij. Capittel.

Is een Historie waer in wy sien dat de Koninck van de kenniſſe des rechten Gods is wederom af ghevallen/ ende op Afgoderije ghevallen. Het welcke de Duyvel door boose menschen heeft alleenlick daeromme te weghe ghebracht/ op dat de goede Godvreesende Joden Daniels medeghesellen/ souden wt de regeringe ghestooten/ ende tot ongheluck ghebracht worden.

Maer hier sietmen een fijn troostelick exempel eens gheweldigen ende schoonen gheloofs/ namelick/ dat dese drij durchtsame mannen eer willen haer lijf ende leuen laten/ dan sy souden tot Afgoderije beweecht worden. Sy verachten des Konincx tyrannie/ betrouwende op Gods hulpe/ dat hyse wel kan oock wt de doot verloſſen. Ende of God dat niet doen en wilde/ so en willen sy nochtans van hem niet af wijcken/ noch Afgoden dienaers worden.

19. Doe werdt Nabuchodonozor vol grimmicheydt.

Het ander deel deses Capittels/ stelt ons voor Oogen een groot eñ troostelicke wonderteecken/ namelicken/ hoe die drij Godsalighe Mannen/ Sadrach/ Mesach/ eñ Abed Nego/ middē wt den gloeyenden Ouen/ door den Enghel Gods/ sonder eenich hinder behoudē zijn: ende hoe de vyanden Gods/ die dē Koninck tot sulcke tyrannie geraden ende veroorsaeckt hadden/ ende wijdt om den Ouen stonden/ zijn verbrandt ghewordden.

Op dat wy leeren/ op sulcken ghetrouwen ende machtigen God onse hope stellen/ ende ons noch door lief noch door leedt latē bewegen/ tegen zijn woordt ende wille yet te doen.

Het is oock seer troostelick/ dat God des Duyvels aenslach ende voorgheuen also wenden kan/ dat door sulcke veruolghinge/ de Godsalighe niet alleenlick niet verdoruen en zijn/ maer oock tot meerder eere ende regeringe gheroepē wordden/ ende dat den Naem Gods dies te wijder onder de Heydenen/ tegen des Duyvels wille ende voornemen/ verbreydt ende bekent worde.

Dat iiij. Capittel.

Dat eerste deel deses Capittels/ is een wtlegginghe des Drooms/ in welcken God dē Koninck Nabuchodonozor zijn Koninckrijcke heeft als eenen schoonen Boom voor Ooghen ghestelt. Want waer het in een regeringe fijn eñ ordentlick toegaet/ daer is het alomme vol goeder wercken ende weldaden/ ghelijck eenen schoonen Boom/ die vol Vruchten is.

Hier toe behoort nu/ datmē sulck een regeringe/ als een weldaet Gods bekennen/ ende tot Gods lof/ ende niet tot eyghen grootschepdt ende hooveerdichept ghebruycken sal. Bewijle Nabuchodonozor sulcks niet en dede/ so heeft hem God wt de regeringhe ghestooten.

Daerom heeft Daniel hem een Godsalich Sermoon ghedaen/ te weten/ dat hy hem daer mede soude vertroosten/ dat God de soude vergheeft. Ende leert hem voort/ dat hy zijn ghewelt ende vermeughen/ sal tot syner Ondersaten nut ende welvaert ghebruycken: so sal God hem ghenadich zijn/ ende de straffe wederom van hem wenden.

25 Dit alle ghescheidde den Koninck Nabuchodonozor.

Dit is een verschrickelick exempel teghen de Tyrannie/ dat God de groote Koninghen ende Vorsten straffen wil/ als sy haer ghewelt ende Rijckdom/ niet en bekennen Gods gauen te zijn/ maer tot haer eyghen pomperije/ grootschepdt/ ende hoouerdichepdt misbruycken.

Wederomme is dat troostelick/ dat God den Koninck Nabuchodonozor weder in genade ontfangt/ ende noch heerlicker maeckt/ dan hy oyt te vooren gheweest hadde. Het welcke ghesciedt is tot onse leere ende troost/ op dat wy ons/ van onse sonden bekeeren/ ende ghenade ende vergheuinghe hopen/ eñ in de sonden niet en vertwijffelen.

Dat v. Capittel.

Is een verschrickelick exempel / hoe God den vermloeckten onboetveerdighen Tyran Belsazer/ die in zyn boosheydt seker ende vrolick is / straft/ dat hy lyf ende Leven/ Landt ẽ Volck/op eenen tydt verliest.

Ende sonderlickẽ stelt de Propheet voor oogen/ dat onaerdich ende woest leven in overdaedt ende dronckenschap: waer wt lasteringhe Gods/ ende allerleye ander sonde koemt.

Op dat wy ons in sulcke exempelen spieghelen/ ende leeren in de vreese Gods matichlick ende Godsalichlick wandelen.

19. Doe hief Daniel aen/ ende sprack voor den Koninck/ &c.

Hier vermaent Daniel den Koninck / ende stelt hem syne sonden voor Oogen/dat hy hem in zyns Vaders exempel niet ghespieghelt / noch daer door ghebetert en heeft / maer moetwillich ende stout gheweest is/ ẽ den rechten God ghelastert/ ende de Afgoden gheeert heeft.

Waer sulcke sonden in het Hof zyn / daer en sal nemmermeer gheluck noch stantvastige regeringe te hopen zyn/ maer moet een eynde hebben. gelyck Daniel hier schryft / dat dese Tyran Belsazer haestelick ghedoot is/ende de Babylonische gantschelick verdorvẽ zyn/ ẽ dat Ryck op de Meden ende Persen ghekomen is.

Dat vj. Capittel.

Is een exempel / waer in wy sien / hoe Daniel om des rechten Godsdiensts wille in noot ende iammer koemt. Het welcke beschreven is tot onsen troost / op dat wy weten / dat wy de eerste niet en zyn/of wy schoon om Gods woort lyden moeten: dat andere ende grootere Heylighen hebben / dat selve moeten verwachten ende lyden.

Boven desen / is het ons oock een leere/ dat wy gheen ongheluck ons en laten so swaer zyn / dat wy daerom souden van Gods woordt afwycken/ ende ons laten tot sonden beweghen. Ghelyck hier Daniel wil liever lyf ende leven verliesen/ van dat Ghebedt laten.

18 Ende de Koninck ghinck wech op syne / &c.

Dit is een seer troostelick exempel/hoe God den Godtvreesenden Daniel wonderlick verlost/ de welcke liever hem selven liet in der grouwelicker Leeuwen kuyle worpen/ (daer hy haestelick hadde verslonden gheworden / so hem de Enghel des Heeren niet beschermt ende beschuttet en hadde/) dan hy den Ghebode des Konincks/ dwelck (hoe wel den Koninck daer niet van wetende) tot zyns levens berooviinghe ghestelt was/ soude ghehoorsaem wesen.

Waerinne wy desen troost hebben: Ist dat wy aen God ende aen zyn woordt met een ghetrouwich herte blyven vast hangende/ so en sal hy ons niet verlaten: Ja de grouwelicke Leeuwen sullen eer so tam worden / als Hondekens.

Wederom bewyst God ons hier / hoe hy met de vyanden zyns woorts ende syner Christenen wil handelen: namelick/ dat ongheluck/ dat sy op anderen dien sy toornich zyn/ soecken te brenghen/ wil God op haer eyghen hooft laten vallen.

Also verandert de sake hier wonderlick: De Godloose meynden Danielem te verdrucken/ende hen selven te verheffen: Maer God maeckt het also/ dat Daniel hooger verheven wert / ende dat den Naem Gods wyder verbreydt werdt: ende de Godloose moeten met haer Wyven ende Kinderen wtgheroept worden.

Dat vij. Capittel.

Is een ghesichte/ waer inne God Danieli te kennen gheeft / hoe dat na dat Babylonische Ryck / dwelck hy by eenen Leeuwe verghelyckt/ sullen drye andere diergelycke machtighe Rycken ofte Monarchien opkomẽ/namelick/ der Persen/ Griecken/ ende Romeynen.

Ende dat onder het laetste/ dat is / onder het Roomsche Ryck/ een grouwelicke vervolghinge der Heyligen/ door Mahomet sal opstaen. Maer sulcke vervolghinge sal haren sekeren tyt hebben/ hoe lange sy dueren moet. Daer na sal de Wereldt een eynde hebben/ ende de ghelovighe sullen met Christo dat Rycke in eewicheydt besitten.

Dat viij. Capittel.

Is een ander gesichte / waer door God Danieli den Propheet vertoont/ hoe het met synen volcke den Joden/in het derde Rycke der Griecken gaen sal / onder Antiocho / des grooten Alexanders Nakomelinck.

Want dewyle dese schandelicke Beeste / een wtnemende grouwelicke vervolghinghe soude teghen het Jodtsche Volck oprichten / om harer sonden wille / so was het noodich/ dat God dat selve te voren openbaerde / op dat de Godsalighe Joden in sulcke ellende niet vertwyffelden / noch kleynmoedich werden/ ghelyck of sy geheel souden vergaen / ende de beloefde Christus / de Verlosser ende eewighen troost niet en soude komen.

Dat ix. Capittel.

Dat eerste deel deses Capittels / is een yverich ende schoon Ghebedt/ waer in de Propheet bidt/ dat God synen toorne afwende / ende zyn Volck wt de Babylonische ghevanckenisse verlosse/ende wederom te huys in haer Landt helpe. Dit gebedt stelt hy aldus:

Ten eersten bekent ende vertelt hy / met wat grooter sonden zyn Volck sulcke rechtveerdighe straffe verdient heeft. Daer na bidt hy God / dat hy sulcke straffe ghenadichlick afwende / om syner rechtveerdicheyt wille/ (dat is om dat hy ghenadich is/ ende wt enckel ghenade de sonde vergeeft/ ẽ rechtveerdich maect/) ẽ om zyns Naems wille/ dat is/ op dat Gods Eere/ Naem ẽ Dienst/ onder de Heydenen niet wtghebluscht en worde.

Na dese forme ende Exempel / sullen wy ons Ghebedt oock stellen / ẽ alleen op Gods ghenade ende barmhertichheyt bidden / onse sonden bekennen/ ende ons beteren.

21 Even doe ick so sprack in mynen/&c.

Dit ander deel deses Capittels / is een seer troostelyck Exempel / hoe God dat Ghebedt / dat tot hem door het betrouwen op zyn ghenade ghedaen is/ met bekenninghe onser onweerdicheydt/ ghenadichlick wil verhooren / ende meer gheven/ dan wy bidden.

Want als Daniel hadde ghebeden dat God zyns Volcks ghevanckenisse wilde afwenden so heeft God hem desen grooten schadt geopenbaert/ namelick/ hoe lange tydt het noch daer van sy/dat Christus soude geboren worden/ ende in zyn ampt treden: ende hoe zyn eyghen Volck hem niet aennemen / maer dooden soude.

Ende de Propheet heeft hier dat Nieuwe Testament met schoone woorden afgebeeldet/ dat Christus door zyn sterven ende offerhande / soude de overtredinge wech nemen/ de sonde versegelen/ de misdaedt versoenen / ende de eewighe gherechticheydt brenghen. Want dit heeft Christus door zyn doodt wtgherichte / ende wordt door dat Evangelium verkondicht in de gantsche Wereldt.

Ende dewyle de Joden sulcke verkondinge ende weldaet niet en hebbẽ willen aennemen/ so heeftse God verstoort/ dat sy nu niet alle haer eerlickheyt/ Koninckrycke / Priesterdom / Tempel / Wet / Offerhande/ende alle haer doen/ te niete zyn/ende gheen beteringhe te hopen hebben.

Dat x. Capittel.

Is een Voorrede op het elfste Capittel dat daer volcht/ waerin Daniel een sonderlick stuck schryft/ van de Enghelen/ welckes ghelycken neeghens in de heylighe Schriftuere en is. Namelick / dat de goede Enghelen teghen de boose stryden/ Landen ende Volcken beschutten ende beschermen.

Ende de boose Engelen noemt hy oock Vorsten. Hier wt kanmen verstaen / warromme het inder Koningen ende Vorsten Houen / so worste ende wildt toegaet / dat het goede also verhindert, ende kryth ende ongheluck so haest gheuoordert ende aengherichtet wordt.

Want de Duyuelen zijn daer / sy stoken ende trecken ofte verhinderen doch so vele / dat het goede nergens en kan voortgaen. Teghen sulcke wijsheydt der Duyuelen / ware de wijsheydt ende het vermeugen der menschen veel te kleyne. Daeromme heeft God de goede Engelen als Wachters verordent / die des Duyuels voornemen breken / ende dat goede op de Aerde voorderen ende helpen souden.

Dat xi. Capittel.

Is een Prophetie ende Voorsegghinge / hoe het den Joden gaen sal / ende hoe de Rijcken sullen veranderet worden / tot dat Christus de rechte Heere ende Koninck koemt. Ende dit Capittel is een wtnemende wonderlicke Prophetie / dat sy so nauwe ouereen koemt met de Historien / die beschreuen hoe het daer na ghegaen is. Want den laetsten Koninck in Persen / ouerwan de Groote Alexander / ende nam dat gantsche Landt in / veel voorder / dan het opt eenich Koninck in Persen inghenomen hadde.

Maer Alexander en leefde niet lange / ende daer na werdt dat Regiment verscheurt / ende ghedeylt in vier Koninckrijcken / Asia / Syria / Egypten / ende Grecia.

Hoe het ghegaen is met de twee Koninckrijcken Syrien ende Egypten / dat beschrijft de Prophect hier met vele woorden / om dat de Joden / die tusschen dese beyde Koninckrijcken laghen / der seluer oneenicheydt / moesten swaerlick ontghelden.

21 In diens Stede sal opkomen een ongeachtet Man / welcke de eere / &c.

Dit ander deel deses Capittels / seydt van Antiocho / hoe hy tegen den Koninck in Egypten krijghen / hem in zijn Landt vallen / ende dat verdriegelick innemen ende plonderen soude. Ende dat hy daer na noch eenmael komen soude / maer van de Romeynen met ghewelt afghewesen worden.

Dat hy dan soude Jerusalem ouervallen / allen Godsdienst wech nemen / Afgoden inden Tempel Gods setten / ende de Lieden met ghewelt tot Afgoderye drijuen / tot dat ten laetsten Judas Machabeus met sommighe andere / hem teghen sulcke Godloosheydt soude stellen / ende den seluen Antiochum grootelick verhinderen.

Dat in sulcken iammer oock vele Godsalighe Menschen sullen verdruckt worden / op dat sy door dat Cruyce beproeft / reyn ende louter worden.

Sulcks alle / is om de sonde des Volcks gheschiedt / op dat wy leeren Godvreesende zijn / ende den wille Gods lief hebben / ist dat wy willen sulcke straffe ontgaen.

Dat xij. Capittel.

Dit Capittel wordt ghemeynlick ghedupdet dat het onder den naem Antiochi / een voorsegghinge zy / van des Antichrists Rijcke / ghelijck de heylighe Paulus dat selue betuycht / sommighe woorden daer wt duydende op den Antichrist, 2. Thessalonicens / 2. de welcke de Christenheydt iammerlick verscheurt ende veruoert heeft / met syuen grouwelickheden.

Sulck Antichrists Rijcke / en is niet alleenlick dat Godloose Pausdom / maer oock des Turcks ende Mahomets Rijcke: want de Paus ende Turck veruolghen te ghelijcke dat Euangelium / ende onse heylige Christen gheloone / met dwalinghe / valsche leeringge / ende sweerdt / op het alder grouwelickste.

Ende hier moet men sonderlick aenmercken / dat Christus sulcke ellende ende iammer wil met zijn toecoemste wechnemen / ende de ellendige gheplaechde Christenen van dit tijdelick ongheluck verlossen / ende met dat eewighe leuen verblijden.

Hier en tusschen sullen wy verwachten / ende met alle ghedult lijden / wat God ons hier op Aerden toeschickt. Want ghelijck wy hier openlick sien / so moeten de Christenen dat heylighe Cruyce draghen ende lijden.

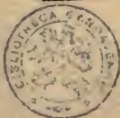
FINIS.

DE BOECKEN, GHENOEMT APOCRYPHI.

Waerſchouwinghe tot den leſer.

DEſe Boecken diemen noemt APOCRYPHOS: hebben te allen tijde onderſcheyden gheweeſt/van de Boecken diemen ſonder twijffelinghe acht te ſyne van de Heylighe Schrifture. Want de Oude Vaders/willende toeſien dat daer gheen onheylighe Boecken en ſouden toegelaten worden/met de Boecken die ſonder twijffel zijn door den Heylighen Gheeſt gheſchreuen/ſo hebben ſy een Rolle gemaeckt/de welcke ſy ghenoemt hebben CANON/ Dat is Reghel/daer mede te kennen ghevende/dat alle de Boecken die daer in veruatet waren/waren een ſeker Reghel/daer aen/men houden moeſte. Aengaende deſe Boecken/ſy hebbenſe ghenoemt APOCRYPHOS/daermede te kennen gheuende/datmenſe moeſte houden voor priuate ende eyghen geſchrifte ende niet voor Autentijck ghelijck ghemeyne verſegelde ende geapprobeerde brieuen. Daerom is tuſſchen deſe Boecken ende andere ſulck onderſcheyt/als tuſſchen eenen Brief die voor eenen Notaris ghepaſſeert is/ende gheſeghelt/om van allen menſchen aenghenomen te worden/ende tuſſchen eenen Brief van eenen ſonderlicken menſche gheſchreuen. Het is wel waer dat ſy niet te miſprijſen en zijn/dewijle ſy goede ende nutte leere veruaten. Maer het is nochtans wel recht/dat het ghene dat ons door den Heylighen Gheeſt ghegeuen is/gheacht ende ghehouden zy/bouen het ghene dat van menſchen ghekomen is.

Dese Boecken en vindt men niet inder

Hebreischer Biblia/ ende worden Apocrypha ghenoemt.

III. Esdras/ heeft	ix.	
IIII. Esdras/ heeft	xvj.	
Tobias/heeft	xiiij.	
Judith/heeft	xvj.	Capittelen.
Wijsheyt/ Sapientia.	xix.	
Jesus Syrach/Ecclesiasticus.	Lj.	
Baruch.	vj.	

Sommighe stucken in Ester

ende Daniel.

Manasse ghebet.		
I. Machabeorum.	xvj.	
II. Machabeorum.	xv.	Capittelen.
III. Machabeorum.	vij.	

Het Derde Boeck Esdre.

Dat Eerste Capittel.

1. De Koninck Josias houdt het Pas-
sah des Heeren / 7. hy gheeft den volcke
groote menichte van Lammeren/Schapẽ/
Geyten ende Bocken/ 23. De wegen Jo-
sie hebben recht gheweest in de tegenwoor
dicheyt des Heeren 28. Pharao Koninck
van Egypten treckt wt/ 29. Josias is ge
doodt in den stryt teghen de Koninck van
Egypten/ 34/ Joachas/ Joacim ende Za
ra de sonen Josie/ 38. Nabuchodonozor
leyt Joacim gevanghen in Babylonien/
41. Joachim de sone Joacim. 46. Zede-
chias Koninc Juda in de stede Joachim/
52. Jerusalem gewonnen/ende de Tempel
gerasëert door de Chaldeen.

Josias vernieuwet dẽ Godsdiẽst/ ende hout Passah. 2. Par. 35. 1. 4 Re. 23. 21.

1 Ende Josias hielt den
Heere het Paschenfeest
te Jerusalem ende slach
tede het Passah /aenden
veertienden daghe der
eerster maendt.
2 Hy stelde de Priesters
in harer ordeninghe ge
kleedt/ sy het van dagheliex afwisselden /ende
die waren aengedaen met witter gewaet/
ende dienden in den Tempel des Heeren.
3 Eñ hy sprack tot dẽ Leviten/ den heyligẽ
Dienarẽ Israels: Dat sy hẽ heylichden dẽ
Heere/ te setten de heylige a Kiste des Hee-
rẽ/ in het huys/ dat Salomo de Koninck/
de sone Davids daer toe gebouwet hadde.

a Of/ Arcke a Reg. 8. 6.

4 Ende sprack: Voortaen sult ghy lieden
niet meer de Kiste op den schouderen dra-
gen. Maer dienet uwen Heere / ende hebbet
achtinge op zijn volck Israels/na den vier
tien/ende uwen stammen/

b 1. Pa. 24. 4 25. 2.

5 Na dië eñ als het b de Coninck David/de
Koninck Israels verordent heeft/eñ na der
eerlickẽ toerustinge Salomonis zijns soons:
Ja dienet hẽ alle indẽ Tempel/na der orde
ninge ende wtdeylinge der Voorgesettedẽ/
die wt den geslachten bestellet zijn/ te die-
nen voor den kinderen Israels.

c Exo. 12. 3.

6 Slachtet het c Passah/eñ bereydet uwen
broederen offer/ende doet na dẽ bevele des
Heeren/dat hy Mosi ghedaen heeft.
7 Ende Josias schanck den volcke dat ghe
vonden weet/der Lammeren /der Schapen
der Bocken/ende Geyten dertich duysent/
d † Ossen/drie duysent/

d † An. Kal veren.

8 Dit schanck de Koninck wt Koninckli-
ker vrymildicheyt/ als hy het toegheseydt
hadde/den volcke: ende den Priesteren ten
Passah twee duysent Schapen/ende hon-
dert Ossen.
9 Daertoe Jechonias eñ Semeias/ eñ Na
thanael gebroeders eñ Hasabias/ † Jehiel
eñ Josabad/ schonckẽ hen ten Passah vijf
duysent Schapen/eñ vijf hondert rinderẽ.

† An. Oziel eñ Cozaba.

10 Ende doe dit geschiedde/stonden de Prie-
sters ende Leviten / gheheel schoon in ha-
re ordeninge/ende hadden de ongeheuelde
brooden voor de stammen henen:
11 Ende offerden na der ordeninghe der
Voorghesetteden in den gheslachten / den
Heere voor den volcke/als het dan inden
boecke Mosis geschreuen is:

e Exo. 12. 8.

12 Eñ e brieden het Paeschlam / gelijck men
dan soude: de danckofferen daerentegẽ eñ
andere/koocktẽ sy in ketelẽ/pottẽ eñ pannẽ/
13 Ende settedens das met goetwillicheyt dẽ
volcke voor /ende daer na oock hen selues/
ende den Priesteren.
14 Wat de Priesters offerden het vette tot
dat de tijt verliep/ de Leviten Ja bereyd-
den voor henseluen/ende voor hare broe-
deren de kinderen Aaron.
15 De Sangers nu/ f de kinderẽ Assaph/ ston
den in haerer ordeninge na dien/ ende als
het David verordent hadde: daer toe As-
saph/ Zacharias ende Jedithun/ die van-
den Koninck bestellet waren.

f 1. Par. 25.

16 Ende g de Poortiers ende Deurwach-
ters/stonden by de deurẽ ende dat met vlij
te/dat gheener niet van synen stande ende
dienst en weke: want hare broeders de Le-
viten bereydden voor haer.

g 1. Pa. 26.

17 Also wert volcyndet/ alles wat ten offer
des Heeren behoorde.
18 Op dien dach hebben sy het Passaph ge-
houden/ende hebben danckoffer gheoffert/
tot den offer des Heeren/na den bevele des
Koninckx Josie.
19 Also begingen heerlicken/ de kinderen Is
raels/ die daer op die tijt tegenwoordich wa
ren/het Passah/ende aten de ongheheuelde
brooden de seuen daghen lanck.
20 Ja alsulck een Passah/is in Israel niet
ghehouden worden/ vanden tijden des Pro
pheten Samuels.
21 Oock en heeft geẽ Koninck alsulck Pas-
sah h † gehoudẽ/ als dit/ dat de Koninc Jo-
sias/de Priesters ende Leviten i hielden/en-
de de Joden/ende alle Israel/van alle diẽ/
die te Jerusalem gheweest zijn.

h † An. begangen i Of/ begingen.

22 Inden achtienden Jare des Coninckrijcx
Josie/is dit Passah ghehouden worden.
23 Ende de Koninck Josias heeft alle syne
wercken/met volkomener herten voor den
Heere ghericht/
24 Ende dat om hem beschreuen is in vori-
ghen tijden/ van dien die gesondicht hebbẽ/
ende Godloos gheweest zijn voor alle vol-
ken/ ende die het woort Gods niet gesocht
en hebben ouer Israel.

Josias gheeft hem inden stryt met den Koninck in Egypten/ steerft/ende wort van synen beklaecht.

25 k Na dese daden alle des Koninckx Josie/
tooch Pharao de Koninck Egypti op / en-
de quam te Charchamis by den Phrath/ eñ
Josias tooch hem teghen
26 Doe sant de Koninck Egypti tot den Jo
sia/ ende liet hem seggen: Wat l † hebbe ick
met v te doen: Koninck Juda?

k 2. Re. 23. 29 2. Par. 35. 20 l † An. Wat ist dat tet is/ tusschen my ende v Koninck/ etc.

27 Ick ben van dẽ Heere gesonden/niet met
v te strijden/ want myne krijch is ouer den
Phrath/ treckt haestelick weder te huys.
28 Eñ Josias en wonde niet op syne wagen
wederkeerẽ/maer onderstõt hem te strijdẽ/
eñ en hoorde met dẽ woorde des Prophetẽ.
dat hy hem seyde wt den monde Gods/
29 Maer ordineerde eenen stryt tegen hem
in den velde Mageddo: ende de Vorstẽ drõ
gen op den Koninck Josiam.
30 Doe sprack hy tot synẽ knechtẽ: m Voert
my wt den stryt/ want ick ben seer verwon-
det/ ende syne Dienaers voerden hem snel-
lick wt der spitse henen.

m 4. Re. 23. 34 n † An. desghelyckx de Propheet Jeremias/ beklaechde Josiam/ eñ de Regentẽ met de wyuen/hebben der om ghetreurt tot etc.

31 Doe klam hy op den anderen wagẽ/ quam
te Jerusalem ende sterf/ ende wert begrauẽ
in zijns vaders graf.
32 Eñ in dẽ gantschẽ Jodischen lande treur
dẽ sy om Josiam/ n † ooc de o Voorgesette-
dẽ met harẽ wyuẽ/ beklaechdẽ hem/ tot op
desen dach/ ende sulckes gheschiedde voort
ende voort inden gantschen Israel.

o Of/ Voorstanders

33 Dit is geschreuen in dẽ Boeck der geschie
denissen der Coningen Juda/ namelicken/
alle weldadẽ eñ weckẽ Josie des Koninex/
oock syne Koninckliche macht ende heerlic-
heydt/ zijn verstandt in de Wet Gods/ ende
wat hy gedaen heeft/ oock dat niet geschre-

Jechonias wort Koninc in zijns vaders stede.
p 2.re.23.30 2.Par.26.1.

ven en is in de Boecken der Koningen Israel ende Juda.
34 o En het volck nam Jechoniam den sone
Josie/ende maecten hem ten Koninck/ aen
zijns vaders Josie stede, doe hy drye en der-
tich Jaer oudt was.
35 Ende doe hy drye maenden geregeert hadde/
ouer Israel settede hem de Koninc Egyp
ti van het Rijcke/ dat hy te Jerusalem niet
en regeerde.
36 En leyde een schattinghe op het lant/na
welicken/ hondert Centener siluers / ende
een Centener gouts.

De Koninc Egypti maket Jehoiakim Koninc voor Jechonia.

37 Ende de Koninck Egypti/settede den Ko-
ninck aen syne stede/ synen broeder Jehoia-
kim/dat hy Koninck ware ouer Juda ende
Jerusalem.
38 Den Raet nu des Koninckx/ met tsamen
den Koninck ende Zarace'es synen Broe-
der/ vinck hy/ ende voerdese ghevanckelick
in Egypten.
39 Vijf ende twintich Jaer out was Jehoia-
kim/ doe hy Koninck wert inde lande Juda
en Jerusalem/ en dede quaet voor de Heere.

q 2.Re.24.7.

40 q Na den seluen tooch op Nabuchodono-
zor/ de Koninck te Babylonia/ bandt hem
met ijseren banden / ende voerde hem na
Babylonien/
41 Oock alle vaten/die in de Tempel de Hee-
re ghewijet waren/ en alle cleynodien/nam
Nabuchodonozor/ende voerdese na Baby
lon / ende ghebruyckte se in synen Tempel
te Babylonia.
42 Van syner onreynicheydt ende godloos-
heyt/ende oock synen grouwel/ zijn gescre-
uen inden Boeck der ghescriedenissen der
Koninghen.

Jehoachim wert Coninc in zijns vaders stede.

43 En aen syne stede wert Koninck/Jehoia-
chim zijn sone: achtien Jaer was hy oudt/
doe hy Koninck wert/
44 En regeerde te Jerusalem/ drye maenden/
en tien dagen: boos dede hy voor de Heere.
45 Ouer een Jaer/ schickede na hem Nabu-
chodonozor/ende liet hem na Babylon voe
ren/ met tsamen den gheheylichden Vaten
des Heeren/
46 Ende maeckte ten Koninck aen zijn stede/
ouer Juda ende Jerusalem/ r Zedekiam sy
nen broeder/ die was xxj. Jaer oud/ ende elf
Jaer regeerde hy.

r 2.Re.24.17 Nabuchodonozor maeckt Zedekiā tē Koninck.
f Jere.37.2.

47 En dede oock boos voor den Heere/ f keer
de hem niets aen de woorden / die vanden
Prophete Jeremia/tot hem gesproken wer
den/ wt den beuele des Heeren.
48 Ende hoe wel hy den Koninck Nabucho-
donozor eenen Eedt ghedaen hadde/ werdt
hy doch meyneedich ende afuallich vā hem:
daer toe ouertradt hy oock alle settinghen
ende ordeninghen des Heeren des Gods
Israels.
49 Desgelijcken de Voorgesetteden en Ouer
sten inden volcke des Heeren / deden vele
quaets ende werden godloos/ meer dan de
Heydenen/ onreyn en beuleet in allerley on-
reynicheyt ende grouwel: beuleckeden oock
ende verontreynichden den heyligen Tem-
pel des Heeren te Jerusalem.

t 2.Re.17.13 Jere.18/11. 25/3.35/15.

50 t Ende de God harer vaderen sant tot hen
syne Boden / dat se van haren sonden ende
boosheden afwendeden ende wederkeeren:
want hy woude haer gheerne verschoont
hebben/ omme zijns heyligen Tabernakels
wille.
51 Sy daerentegen bespotteden syne Bode/
ende belacheden dat/dat God door syne Pro-
pheten/ tot hen sprack.
52 Ende dat dreuen sy so langhe/tot dat de
Heere vertoornt werde ouer zijn volck/ haers
Godloosen wesens haluen/ u ende dat God

u 2.Re.24.25 xt An. gheboodt tot den. etc.

xt maeckte op te trecken/der Chaldeen Ko-
ninghen.

De Chaldeen verwoesten Juda en Jerusalem.

53 Die sloegen haer ionge manschap met den
sweerde/ oock inden omganck haers heyli-
ghen Tempels/ y en verschoonden nieman-
den/ noch ionck/ noch out/ noch maechden/
noch ionghe ghesellen.

y Deu.28.50 2.Mac.5.13

54 Maer sy alle/ werden den Koninghen der
Chaldeen in hare ghewaldt ghegeuen/ oock
alle Heylichdom ende ghewijede vaten des
Heeren / die deden sy op /ende namen alle
schatten des Koninckx/ende voerdense henen
na Babylonien.

z 2.Re.25.9.

55 z Het huys van des Heeren/ verbranden sy/
ende alle kostelicke en ghebouwete ende heer-
licke dinghen/ verwoesteden ende verscheur-
den sy.
56 Wat nu van lieden ouerbleef/ en niet ghe-
doodet wert/ voerden sy na Babylon.
57 Also waren sy geuangen ende eygen lieden
des Koninckx te Babylonia/ tot dat sy weder
vrij gelaten worden/ ende door henseluen re-
geerden/ doe veruullet waren de woorden des
Heeren/ die a hy hen door den mont des Pro
pheten Jeremie toegheseyt hadde/

a Jere.25.8. 29.10.35.17.

58 Ende tot dat het lant syne vieren gehadt
heeft: namelicken/de tijdt / als het woeste
lach/ hadde het syne ruste en vieren/ b seuen
ende tseuentich Jaer.

b Baru.6.2 Danie.9.2.

Dat ij. Capittel.

1. Cyrus Koninck van Persen/ veroor-
loeft den Joden wederom te keeren in Je-
rusalem/ en weder te bouwen den Tempel.
10. Geeft wederomme de vaten des Tem-
pels 13. Het getal der vaten des Tempels.
25. De Koninck Artaxerxes belet het we-
deropbouwen des Tempels.

De Joden worden vrij ghegheuen van Cyro.
2 Par 36.22 Esra.1.1.

1 Als ouer de Persen regeerde de Koninck
Cyrus/ ende als de Heere zijn woorde/
dat hy door den mondt des Propheten
Jeremie/ toegeseyt hadde/ veruullē woude/
2 Verweckte de Heere den gheest Cyri /
des Koninckx in Persia/ dat hy in synen
gantschen Rijcke een sulcke Schrift liet wt
gaen:
3 Dit is de meyninge des Koninckx in Per-
sia: My heeft de Heere Israels/ de hooghe
Heere/ ten Koninghe des landts ghesettet/
4 Ende my beuolen/ hem een huys te Jeru
salem in Judea te bouwen.
5 Welcker nu wt uwen volcke is/ met dien
zy de Heere/ en die trecke henen op met hem
na Jerusalem.
6 En alle die/ die om derseluer plaetse rond-
omme woonen/
7 Die sullen hen helpen/ het zy met goude/
met siluer/ met gauen/ oock met peerden en
anderen helpelicken Dieren / en met allen
anderē/ datmen vrijwillichlickē toebraecht
tot den huyse des Heeren te Jerusalem.

a Esra.1.5.

8 a Doe stonden de Voornemsten wt den
stammen ende vleckē Jude en Ben Jamin/
oock de Priesters ende Leuiten/ die de Heere
bewesen hadde/ henen op te trecken / ende
het huys des HEEREN te Jerusalem te
bouwen.
9 Ende die rontomme haer waren/ holpen
hen met allerley gout ende siluer/ oock met
Vee/ ende met vele vrijwilligen gauen: ende
dat deden vele dier ghemoet daertoe bewe-
ghet wert.
10 Oock brachte de Koninck Cyrus voorts/
de vaten ende cleynodien/ die den Heere ge-
heylicht waren/ b die Nabuchodonozor de
Koninck te Babylon/ van Jerusalem henē
afghevoert/ ende synen Afgod ende Beelde
ghewijet hadde.

b 2.Re.24.13

11 Eñ gaffe den Mithridato zijnen Schat
meester.
12 Eñ die gaffe den Salmanasser / Voocht
in Judea.
13 Ende dit was het ghetal: Twee duysent
ende vierhondert silueren schalen / dertich
silueren beckens/ dertich gulden Schalen/
ende twee duysent, vierhondert silueren va
ten, ende ander vaten duysent

Het ghetal der vaten des huys des Heerē/ die wt Babel Cyri/ weder te Jerusalem ghebracht zijn.

14 Der gulden dan ende silueren vaten wa-
ren alles ende alles, vijf duysent/ acht hon
dert ende tsestich.
15 Dieselde men daer den Salmanasser/ eñ
dien/ die met hem van Babylon wt der ge-
uanckenisse weder na Jerusalem quamen.
16 Nu ten tijden Artaxerxis des Coninckx
in Perssen/ schreuen dese na bestemmede/
Belemus ende Mithridatus/ Sabellius/
Rathimus/ Balthemus/ eñ Samelius de
Schrijuer/ ooch de andere die in Samaria
woonden/ooc aen andere plaetsen/die hen
onderworpen waren / eenen brief den Co-
ninc Artaxerxi/daer sy die in Judea eñ Je
rusalem / teghen den Coninck verclaech-
den: den Brief stondt op dese forme:

Der Samariters ende andere volcken brief aen Artaxerxes tegen de Joden. Esr.4.11.

17 Heere/ uwe Dienaers Rathimus de Ge-
schiedenissenschrijuer / ende Sabellius de
Schrijuer/ooch andere ws Rofs/ Richters
in Celosyria ende Phenice.
18 Condt sy onsen Heere den Coninck / dat
de Joden, die van v lieden tot ons opco-
men zijn/in de * afualige eñ boose Stadt/
beghinnen haer weder te bouwē / ooch de
mueren daeromme / ende den Tempel we-
der op te richten.

* Scismaticke, factiose/ etc.

19 Eñ soo sulcke Stadt ende hare mueren
weder opgherichtet worden, so en sallen sy
hen niet alleene weygheren Tribuyt ende
Schattinge te gheuen, maer ooch den Co-
ninck gheheel wederstaen.
20 Dewijle sy nu sulcx met den Tempel on
derstaen / hebben wy gheachtet * behoor-
lick te zijn, sulcks niet te verachten/

* Of billicken.

21 Maer den Heere Coninck aen te toogen
eñ te weten doen / of het den Coninck goet
dochte, dat hy liete in de Boecken der Ou-
den soecken.
22 So soudet ghy sulcke waerschouwinghe
gheschreuen vinden ende verstaen/dat dese
Stadt doorgaens ongheboorsaem eñ af-
uallich gheweest is, dat sy ooch Coningen
ende Steden ouerweldicht heeft/
23 Eñ dat de Joden, die daer inne gewoont
hebben/opt eñ opt eē ongehoorsaē weder-
spannich, afuallich, eñ crijchbaer volck ge-
weest zijn/ daerō dā ooc de statt verstoort is.
24 Deshaluen doen wy onsen Heere Coninc
te wetē, waer dese Stadt gebouwet wort/
eñ de mueren weder opgherichtet/ meucht
ghy gheenen toeganck meer hebben in Ce-
losyrien ende Phenicen.
25 Doe schreef de Coninck den Rathimo/
dien, die de geschiedenisse i verteeckēde, dē
Balthemo / eñ den Sabellio den Schrij-
uer ende den anderen Besteldē, eñ inwoo
nerē in Syria, eñ Phenicia/ op dese forme.

Andtwoorde des Conincks.

26 Jck hebbe den Brief / dien ghy my ghe-
schicket hebt: ghelesen/ eñ hebbe beuolen/
vlytich te besoecken /ende gheuonden/dat
de Stadt van allen tijden af/ den Coningen
wederstaen heeft:
27 Eñ dat deselue lieden afuallich zijn/ooch
vele crijchs geuoert hebben eñ dat te Jeru
salem treffelicke machtige Coningen gere-
geert hebben / die ooch Schattinghe van
Syria eñ Phenice opgheheuen hebben.
28 Des haluen hebbe ick dien lieden verbo-
dē/ dat sy die Stadt niet en sullen bouwē/
eñ voortaen niets wijder daer aen maken/
29 Eñ met den ghebouwe niet voortvaren/
dewijle crijgen daer wt mochten ontstaen/
ende den Coningen moeyte.
30 Als nu Rathimus eñ Sabellius de Schrij
uer, eñ de Voorgesetteden inden lande/ den
Brief des Coninckx Artaxerxis lasen, voech
den sy hen te samen / quamen haestelick na
Jerusalem, met eenen reysighen tocht/ ende
met vele voetvolcx/
31 Ende v verboden hen te bouwen : Alsoo
stonden sy met den gebouwe des Tempels
stille / tot op het tweede Jaer des Coninckx
Darij.

v 3. Esdr. 5. 59.

Dat iij. Capittel.

1. Darius Coninck van Perssen eñ van Meden. 13. De drij Jonghelingen van de wachte des Conincks proponeren hare sententien voor den Coninck, 18. De eerste beleedt dat de wijn de sterckste is.

1 DE Coninck Darius maeckte een koste
licke maeltijdt zijnen Dienaren / ende
alle zijnen Houe.
2 Ooch allen Amptlieden Medie eñ Per-
sie/ooch allen Voocht den eñ Voorghesette-
den, die onder hem waren, van Judia aen/
tot in Ethiopien / hondert ende seuen ende
twintich landen.

Een Koninckliche weertschap Darij.

3 Als sy nu ghegheten eñ gedroncken had-
den / eñ nu wel versadighet weder na huys
keerden/ghinck Darius de Coninck in zijn
camer/ende leyde hem slapen: ende daer na
waeckte hy weder op.
4 Doe spraken de drij Jonghelinghen / die
des Coninckx bewaerknechten waren/ ende
zijns lijfs hoeden/ ende de een sprack totten
anderen:
5 Onser yeghelick sal wat segghen / ende
welckers reden die wijser eñ voornemelic-
ker is / dien sal de Coninck Darius groote
gauen gheuen.

Een verdichtinghe der bewaerknechten Darij.

6 Hy sal hem met purpur becleeden / hem
gulden drinckvaten gheuen / gulden ghe-
wandt/ ende deken: hy sal hem eenen coste-
lichen waghen maken / ende eenen gulden
toom, een sneewitte huyue opsetten/ eenen
gulden rinck om zynen hals.
7 Eñ hy sal de naeste eñ voorneemste zijn/
na den Coninck Dario/ ende dat om zynes
wijsheyt wille : ooch sal hy een vriendt des
Conincks genoemt worden.
8 Doe schreef een yeghelick zijne meynin-
ghe, versegheldent/ende leydent onder des
Conincks cussen/
9 Eñ spraken: Wanneer de Koninc opstaet/
soo willen wy hem onse gheschrift gheuen
eñ wien de Coninck eñ zyne Ouerste ghe-
waldt spreeckt/ dat hy de wijseste reden ge-
sproken hebbe die heeft ghewonnen.
10 De een schreef: Sterck is de wijn.
11 De ander: De Koninck is stercker.
12 De derde: De vrouwen zijn stercker / de
waerheyt dannoch, ouerwint die alle.
13 Als nu de Koninck opghestaen was / na-
men die drij hare gheschriften / eñ gauense
den Koninck/ende hy lasse.
14 Doe sandt hy wt, eñ liet roepen alle syne
Ouerste ghewaldt/ alle Voochden eñ Voor
standers der landen Medie ende Persie.
15 Ende als sy inden Raedt saten / ouerlas
men hare gheschriften voor hen.
16 Eñ hy hiet de Jonghelingen roepen/ dat
sy hare meyninge met mōde selues opendē.
17 Als sy nu ghecoepen werden, eñ henen in
quamen/ sprac de Koninck tot hen: Toocht
ons aen / ende gheeft ons te verstaen / wat
dat sy dat ghy lieden gheschreuen hebbet.
18 Doe begonst de eerste, die van de stercke
des wijns gesproken hadde/ eñ sprac: Lieue

Bescheyde des eersten Jonghelincks/ vander sterckheyt des wijns.

a Pro. 20.1 mannen/a de wijn is treffelick sterck ende ouerweldighet alle/die hem drincken.
19 Hy verleydt het ghemoet/ hy maket dat de armen ende Koninck/ dwaesachtich en ydel worden: alsoo doet hy ooc met den eyghen manne/ ende met den vryen/ met den armen ende rycken.
20 Hy neemt hen allen verstant/ en maectse sorgeloos/ ende vrolick/ dat harer gheene/ noch aen trueren noch aen zijne schuldt oft plicht en ghedencket.
21 Hy maket b † oock/dat de mensche meynet wat hy voor hem neemt/ dat het sy eerlick ende recht: ende en gedencket niet dat hy een Koninck is/ niet dat hy een Oeverste is: ende hem sulcx niet en behoort.
22 De menschen vergheten oock/ wanneer sy drincken/ alles vriendtschap/ alles broederlicher trouwe en liefde: in corten/ soo sy drincken/ trucken sy het Sweert.
23 Ende so sy van wijne neder ghelegt zijn/ ende weder opstaen/ en weten sy niet wat sy ghedaen hebben.
24 Nu oordeelt ghy lieue mannē/ oft niet de wijn de sterckste sy? want wie woude hem voornemen sulcke dingen te doen? En doe hy dit wtghesproken hadde/ sweech hy.

b † An. dat yegheliick hem dunckt rycke soo datmen gheen ghedachtenisse/ noch des Koninckx/ noch des Regenten en heeft/ en maeckt dat men niet en sweert dan by Talenten.

Dat iiij. Capittel.

1. De tweede disputeert van de sterckte des Coninckx/ 13. De derde/ te weten Zorobabel/ bewijst dat de waerheyt de sterckste is. 41. Het gheuoelen Zorobabels/ is beuestight door den Koninck/ 42. Zorobabel bidt den Koninck Dario/ om de wederbouwinge Jerusalems/ 47. De Koninck Darius bewillicht Zorobabels begeerte. 48. Hy voorsept vā al dat noodich is tot de wederopbouwinghe des Tempels. 60. Zorobabel danckt den Heere dat hy aengenaem heyt ghevonden heeft by den Coninck.

Wijsheydt des anderē Jōgelinckx/ vāder sterckte des Coninckx.

1 DOe begonst de ander te spreken/ die ghesept hadde: De Coninck waer de sterckste:
2 En sprack: Lieue mannen: en zijn niet de menschen de sterckste ende voornemste/ die landt ende Zee inne hebben/ ende alles dat in de Zee ende der Aerden is?
3 Nu is nochtans de Koninck heere ouer dit alles/ ende a † beheerschet dit alles/ en wat hy ghebiedt/ dat doetmen.
4 Schickt hy de zijnen inden krijch/ soo trecken sy/ ende b slichten Berghen muerē ende torrens.
5 Sy worden verworcht/ en sy verworgen oock/ en en ouertreden het woort des Coninckx niet: liggen sy bouen/ so brengen sy den Coninck allen roof.
6 Desgelijcken oock de andere/ die niet en reysen maer het Aerdtrijcke bouwen/ so sy maeyen/ brengē sy den Coninc schattinge.
7 En de eenige Coninck/ heet hy doodē so dootmē heet hy't c na laten/ so laetmē't na.
8 Heet hy slaen/ soo slaetmen: heet hy verdriuen soo verdrijftmen: heet hy bouwen/ soo bouwetmen.
9 Heet hy af breken soo breectmen af. heet hy planten soo plantetmen.
10 Het ghemeyn Volck en de Oversten/ zijn hem ghehoorsaem/ en daerenbouen/ sit de Koninck neder/ eet/ drinckt/ ende slaept:
11 Want so hoeden de rings wijse rontomme den Coninck/ ende harer en derf gheener wijcken/ maer dē Coninck moeten sy ghehoorsaem zijn.
12 Nu oordeelt lieue mannen/ hoe can die niet wijdt ouertreffen/ die men also gehoorsaem is? En doe hy dit ghesproken hadde/ sweech hy.
13 De derde/ d die vanden Vrouwen ende

a † And. heerschapt ouer alles.

b Of/ verstooren ten bodem/

c Dat is/ datment niet doen en soude/ so en doetment niet.

d 3. Esd. v. 2 Wijsheydt des derden Jōgelinckx/ vanden Vrouwen ende Waerheyt.

der Waerheydt ghesept hadde/ met namen e Zerubabel/ begonst op sulcke meyninghe te spreken: e Esra. 3.8. Sprac. 49. 13.
14 Lieue manns/ niet de groote Coninc/ niet vele menschē/ ooc niet de wijn en ouertreft. Aggr. 2.24.
15 Wie beheerschet dan: hebben niet vrouwen den Coninck ende alle volck ghegenereert/ die ouer alle dinghen heerschet? f Gen. 9.20.
16 Hebben niet vrouwen die gebaert en opghevoet/ die f den Wijngaert planten/ wt dien men den wijn heeft?
17 Sy maken cleederen allen menschen/ en gheuen eere allen menschen/ en de menschē en meughen sonder vrouwen niet leuen.
18 So sy gout en siluer te samen versamelē/ en alle costbaerlicke dinghen/ ende sien een welghestalte hubsche vrouwe/
19 So verlaten sy dat alles/ g en wenden de oogen alleē op de vrouwe/ en vergapen aen haer/ en hebben meer begheerte op haer/ dan op siluer ende gout/ oft op eenigherley costelickheyt. g Gen. 34.2. 2. Sam. 11.2
20 h De mensche verlaet zijnen vader die hē opgeuoedt heeft/ verlaet zijn landt en woonninge/ ende hanget den wijue aen. h Gen. 2.24 Math. 19.5 1. Cor. 6.16
21 Ende verliest zijn leuen by der vrouwen/ ende en ghedenckt noch zijns vaders/ noch zyner moeder/ noch zijns landts. Ephe. 5.31
22 Daer aen ghy lieden dan bekennē moet/ dat de vrouwen v ouerheerschen: doet het v leedt?
23 Het neemt een man zijn sweert/ ende gaet henen dat hy stelen wil/ doot slaen/ moorden/ op de Zee varen.
24 Ende hy siet eenen leeuwe/ en hy gaet inder duysternisse/ ende soo hy ghestolen/ bedroghen ende gheroost heeft/ soo brengt hy het zijner liefsamen.
25 Oock heeft hy zijne wijf lieuer dan vader ende moeder.
26 i Vele zijn ooc van sinnen comen/ om der vrouwen wille/ en in eyghenschap comen. i 1. Sam. 13.2.
27 k Veel toe zijn vele omcomen ende verworcht ghewordē/ l ende hebben ghesondicht om der vrouwen wille. k Gen. 34. 25. l 1. Reg. 11. 4
28 En nu soo ghelooft my/ ick weet eenen Coninck/ die is groot in zijner macht/ ende alle landen die vreesen hem/ ende niemandt en derf hant aen hem leggen:
29 Noch soo heb ick ghesien/ dat Apame de dochter des grooten Koninckx m † Bartaci/ en bywijf des Koninckx/ ter rechter zijden neuen den Coninck satt/ m † And. Bezacis.
30 En hem zijne croone van zijnē hoofde nā/ ende settese haer selfs op haer hooft/ ende sloech met de slincker handt den Coninck.
31 En ouer dat/ sachse de Koninck met opennen monde aen: lachet sy/ so lachet hy ooch: so sy nu stuer was/ moeste haer de Koninck flatteren en vriendelicken toespreken/ tot dat sy weder met hem eens werdt.
32 Lieue mannen zijn niet de vrouwen sterker? Groot is de Aerde/ ende hooch is den Hemel/ die dese dingen doen.
33 Doe saghen de Koninck ende de Voorsten malcanderen aen: en doe begonst hy van der Waerheyt te spreken. Vander Waerheyt.
34 Lieue mannen/ zijn niet de vrouwē sterker? groot is de Aerde/ hooch is den Hemel/ n snelle is der Sonnen loop: omgaet den n Sprac.
Hemel met haren loop weder aen haer 43/17.
plaetse in eenen daghe.
35 Is die niet heerlijc die dat doet? de Waerheyt nu is groot/ en sterck ouer alle dingen.
36 Alle Aerde roept aen de Waerheydt/ de Hemel loeftse/ alle Wercken worden beweecht/ ende beuen van haer/ ende by haer en is niets onrechts.
37 De Wijn is ongherecht/ ongerecht is de Coninck/

Konine/ongerecht de vrouwen/ongerecht
zijn alle menschen kinderen/ongerecht zijn
oec alle hare wercken/eñ gheene waerheyt
en is in hen: eñ in harer ongherechticheyt/
sullen sy verderven ende ommecomen.
o Syrach. 38 o De Waerheyt doch blijft/ eñ is sterc in
41.2. eewicheydt: sy leeft / ende sal den prijs be-
houden eewichlick.
p Deut.10. 39 p De waerheyt en neemt niet aen de per-
17. soonen/ sy en heeft geen onderscheyt onder
Job.34.19. rijck ofte arm onder geweldich eñ slecht/
Act.10.34. maer doet allen menschen wat recht is / sy
Sap.6.8. zijn boos ofte goet: eñ alle menschen wor-
q Of, begue den q voorspoedicht in haren wercken.
dighet. 40 In haer oordeel en is gheen ongerecht/
maer stercke ende het Rijcke, ende gewelt/
ende heerlickheyt in eewicheydt: hooch sy
ghelooft God der waerheyt.
41 Eñ met dien hielt hy op te spreken/ ende
alle volcken riepen ende spraken: Groot is
de Waerheyt/ende is over alles.
r Daniel. 42 r Doe sprack de Koninc tot hē. s Eysscht/
2.48. so verre ghy wilt meer dan inder geschrift
Gen.41.39 bestemmet is / dat wil ick u gheuen: want
s Marc.6. ghy wijser ghevonden zijt dan uwe ghesel-
23. len: ghy sult te naesten by my sitten / ende
mijn vriendt zijn.
43 Doe sprack hy totten Koninck: Gedenct
aen uwe toesegghinge eñ belofte / dat ghy
beloeft hebt Jerusalem te bouwen/op den
dach/doe ghy ten Rijcke ghecomen zijt:
44 Eñ alle vaten eñ cleynodien / diemen te
t 2.Para. Jerusalē genomen heeft. weder te schickē/
36.19. die Cyrus sonderde/ doe hy in Babylonia
offerde/ ende haer weder senden woude.
45 Ende ghy hebt willen den Tempel bou-
wen/ t dien de Idumeen verbrant hebben/
doe het Jootsche landt / vanden Chaldee-
ren verstoort is.
46 Eñ dat is dat eenighe dat ick begheere/
heer Koninck/ dat is de Maiesteyt die ick
van u eyssche / dat ghy de belofte houdet/
die ghy den Koninc des Hemels/ wt uwen
monde toegheseyt hebt.
47 Doe stont op de Coninck Darius / ende
u Nehem. cussede hem / u eñ schreef eenen Brief aen
2.7. alle x Gouverneurs eñ Voochden/oocallen
3.Esdr.6.28 gheweldighen eñ edelen/dat sy hem geley-
x Of/ Regen den / eñ alle die met hem henen op trecken
ten. wouden/Jerusalem te bouwen.
48 Oock allen Voochden in Celosyria ende
Phenicia/ende den Libano/schreef hy brie-
ven. dat sy van Libano na Jerusalem sou-
den voeren / Cederen houten / daer sy de
Stadt medebouweden.
49 Eñ schreef oock allen Joden/die wt zijnē
Rijcke in Judeam ghetoghen waren / om
der vryheyt wille/dat gheen gheweldiger/
gheen Overste / noch Voocht / tot haren
poorten niet comen soude.
50 Eñ dat alle haer landt / dat sy ingenomē
hadden. vry eñ ontschoonsbaer zijn soude: eñ
dat de Idumeers/ de Steden eñ Vlecken
y Of, tim- der Joden. die sy in hebben / vry laten/
meringe. 51 Eñ daertoe te y bouwe des Tempels/
hen Jaerlicx gheven twintich Talenten/
tot dat hy opghebouwet sy:
52 Eñ dagheliicks te heyligen de Brandt-
offers (als dan ghebodem is) oock thien
Talenten Jaerlicx:
53 Eñ dat alle die/so van Babylonia geco
men/de stadt te bouwen/vryheyt hadden/
sy ende hare kinderen/ oock alle Priesterē.
54 Hy schreef oec de grootte/eñ hiet hen het
heylich cleedt gheven/daer sy inne diendē.
55 Eñ schreef / datmen de Leviten bevel ge-
ve/tot op den dach/ dat/ dat huys eñ Je-
rusalem wt ghebouwet worden.
56 Gheboodt oock / datmen dien/ die der
Stat hoedē/ haer deel eñ besoldinge gave.
57 Eñ liet alle die vaten die Cyrus gheson-
dert hadde/van Babylon/ eñ alles hoe het
Cyrus bevolen hadde / also geboot hy oec/
dat het geschieden soude / eñ na Jerusalem
ghesichicket worde.
58 Als nu dese Jongelinc henen tooch/kеer-
de hy zijn aenschijn tegen Jerusalem/ ende
loefde den Koninck des Hemels/ eñ sprack:
59 Van u is overwinninghe, van u is wijs-
heyt eñ claerheyt/ eñ ick ben u Dienaer.
60 Hooch gelovet zijt ghy/ † die my wijsheyt † Prov.2.6
ghegheuen hebt / u loue ick/ O Heere onser Dan.2.21.
vaderen God.
61 Eñ hy nam alsoo de Brieven ende tooch
na Babylon: eñ als hy daer quam/ dede hy
sulcx condt zijnen Broederen/ die te Baby-
lon waren.
62 Die loefden den Godt harer vaderen/dat
hy hen vermakinghe ende vryheyt geghe-
ven hadde/
63 Dat sy weder henen optogen/Jerusalem
te bouwen/ende den Tempel (die daer ghe-
noemt is na den Name des Heeren) ende
hielden vreuchde met Snarenspel ende ge-
sange/ seuen daghen.

Dat v. Capittel.

1. De Jodē schicken hen, om wederom
te keeren in Jerusalem/2. De Koninck Da-
rius/ doetse beleyden. 4. Het ghetal der ge-
ner die wederkeeren in Jerusalem. 24. Het
ghetal der Priesteren/ Leviten/ Deurwaer-
ders/ eñ andere Dienaers des Tēpels/ 54.
Zerubabel de sone Salathiels/ende Jesus
de sone Josedech/ 55. De Tempel des Hee-
ren beghint weder opghebouwet te wor-
den/ 70. Die Joden en willen niet ont-
fangen de vreemde tot mede opbauwinghe
des Tempels met hen.

1 NA desen /, werden wt allen Vlecken de Het ghetal
Voorneemste inden stammen ende ge- der ghener
slachten wt gecoren / dat sy met tsamē die wt Ba-
haren vrouwen eñ kinderen/ oec met knech bylon na
ten/maechden/ ende met allen vee ende ha- Jerusalem
ve/ henen af toghen. weer thuys
2 Daer toe schickede Darius met hen/ duy ghetoghen
sent Ruyters/ diese seker beleyden/ tot Je- zijn.
rusalem toe. Esra.2.1.
3 Oock warē hare Broeders vrolick/ speel 7/6.
den op Snarenspelen/ ende songen.
4 Dit zijn nu die namē dier/ die wt den vlec
ken na den stāmen henen op getogen zijn.
5 Vanden Priesterē/ de sonen Pinhas/ des
soons Aaron/ Jesus de sone Josedech/ Jo
achim de sone Zerubabel/ a des soons Sa- a Mat.1.9
althiel van den gheslachte Dauids/ wt den
gheslachte Perez/ vanden geslachte Juda.
6 b Die onder den Coninck Dario in Per- b 3.Esdr.
sia wonderbaerlicken ghesproken heeft/ in- 4.13.
den tweeden Jare zijns Conincrycks / in
der eerster maent Nisan.
7 Ende dat zijn die, die wt Judea henenop
quamen vander gevanckenisse / die Nabu-
chodonozor de Coninck te Babylonien/ na
Babylon ghebracht hadde.
8 Eñ quamen weder na Jerusalē: ende een
yegelick sochte weder het deel in Judea sy-
ne stadt/ die met Zerubabel quamē/ eñ met
Jesus/ Nehemia c † Saraia/ Raclaia/ Eli- c Anders/
meo/ Emmanio/ Mardocheo/ Beelsero/ Areoren/
Mechpsa/ Rochor: Olioro/ Emoma/ eener Elimeo/
wt haren Vorsten. etc.
9 Ende het ghetal na haren geslachten: eñ
d Voorgeseteden/ was: de kinderē Perez/ d Of/ Voor
twee duysent/ hondert/ twee eñ tseuentich: standers.
10 De kinderen Ares/ drij duysent/ hondert/
seuen ende dertich.
11 De kinderen Femo / hondert eñ twee eñ

* veertich: in den sone Jesu / ende Joabes duysent/ ende dry hondert ende twee.

12 De sonen Benu/ twee duysent vierhondert eñ tseuentich: de sonen Choraba/ twee hondert ende vyf: de sonen Baina / hondert/ acht ende tsestich.

13 De sonen Bebech / vierhondert eñ dry: de sonen Archad/ vier hondert/ seuen ende twintich.

14 De sonen Cham/ seuen ende dertich: de sonen Zoroar / twee duysent / ende seuen ende tsestich : de sonen Adinu / vierhondert/ een ende tsestich.

15 De sonen Adarectis/ hondert ende acht: de sonen Ciaso ende Zelas / hondert ende seuen: de sonen Azorech/ vier hondert/ neghen ende dertich: de sonen Jedarbone/ hondert ende twee ende dertich.

16 De sonen Hananie / hondert eñ dertich: de sonen Asoni/ neghentich: de sonen Marsar/ vierhondert/ eñ twee ende twintich:

17 De sonen Zabarus/ vyf eñ tnegentich: de sonen Sepholemon / hondert eñ dry ende twintich : de sonen Nepopas / vyf ende vyftich.

18 De sonen Hechanatus/ hondert eñ acht eñ vyftich: de sonen Cebethamus/ hondert eñ twee eñ dertich de soñ Crearphratos/ die oock heet Enohadies/ eñ Modie vierhondert ende dry ende twintich.

19 Vier wt Gramas eñ Gabea/ hondert eñ een eñ twintich: vier wt Besselon eñ Eagye/ vyf eñ tsestich: vier wt Basthavo/ hondert ende twee ende twintich.

20 Vier wt Bethenobes / vyf ende vyftich: der sonen Liptis/ waren hondert/ ende vyf ende vyftich.

21 Der sonen Labouni / dry hondert eñ seuen ende vyftich : der sonen Sichem / dry hondert ende tseuentich:

22 Der sonen Suadon eñ Elimon/ dry hondert acht eñ tseuentich: der sonen Ericus/ twee duysent/ hondert/ eñ vyf eñ veertich.

23 Der sonen Anaas/ dry hondert ende tseuentich.

24 De Priesters: de sonen Jeddus: de sonen Enther: de sonen ElJasib/ dry hondert eñ eñ twee eñ tseuentich / de sonen Emerus/ twee hondert ende twee ende vyftich.

25 De sonen Fasurii / dry hondert eñ seuen eñ vyftich: de sonen Carse / twee hondert seuen ende twintich.

26 De Leuiten: De sonen Jesu in Cadnhel/ eñ Bannis/ eñ Serebias/ eñ Edias/ vier eñ tseuentich : het gantsche ghetal vier / van twaelf Jaren/ waren dry duysent/ vier hondert/ twee eñ tsestich: vier sonen nu eñ dochteren/ eñ der vrouwẽ/ was de gantsche somme/ vier duysent/ twee hondert/ eñ twee eñ veertich. Der Priesteren sonen / die inden Tẽpel Godt loefden: de sonen Asaph: vier waren hondert/ ende acht ende twintich.

27 De Deurwachters nu/ de kinderen Esmeni: de kinderen Aser: de kinderẽ Amon: de kinderen Accuba / Topa: de kinderen Todi/ alle hondert neghen ende dertich.

28 Der Priesteren / die inden Tempel dienden: de sonen Sel/ de sonen Gaspha/ de sonen Tobloch/ de sonen Carie/ de soñ Sud/ de sonen Helu/ de sonen Labana/ de sonen Armacha/ de sonen Akub/ de sonen Vtha/ de sonen Cetha/ de sonen Aggab/ de sonen Obai/ de sonen Anani/ de sonen Canna/ de sonen Geddu/

29 De sonen Au / de sonen Radin/ de sonen Desanon/ de sonen Nechoba/ de sonen Caseba/ de sonen Goze/ de sonen Ozul/ de sonen Simone/ de soñ Attee/ de sonen Hastẽ/ de sonen Asiana/ de sonen Manei/ de sonen Masim/ de sonen Akusa/ de sonẽ Agista/ de sonen Azui/ de sonen Fanon/

30 De sonen Phasalon/ de sonen Merda/ de sonen Susa/ de sonen Cared/ de sonen Barcus/ de sonen Saree/ de sonen Coesi/ de soñ Nasith/ de sonen Agisti/ de sonen Pedon.

31 Salomon zyne sonen/ die sonen Asophet/ de sonen Phasida / de sonen Celi / de sonen Dedẽ/ de sonen Gaddahel/ de soñ Zaphei.

32 De sonen Aggia/ de sonen Sachareth/ de sonen Sabathen/ de soñ Sarouech/ de sonen Malsich/ de sonen Hame/ de sonen Sasus/ de sonen Addus / de sonen Suba / de sonen Eura / de sonen Rahotis / de sonen Phasphat / de sonen Malmon.

33 Dese alle dienden int Heylichdom / ende waren Dienaers Salomis: vier hondert/ twee ende tachtentich.

34 Dese na bestemmeden zyn/ die van Thelmelat Thelharsa henen aftogen/ vier Voorsten waren Carmelam ende Careth.

35 Eñ sy en conden niet wtspreken hare steden eñ geslachten/ hoe sy waren wt Israel.

36 De sonen Dalari/ de sonen Tuben/ de sonen Nechodaici: wt den Priesteren die des Priesterampts pleechden/ eñ sy en werden niet gheuonden: de sonen Obia / de sonen Achisos/ de soñ Addin/ e die een wyff nam wt den dochteren Phargeeue/ ende werden hem na ghenoemt. e Esra. 2. 61.

37 Desseluen geslachts gheschrift wert gesocht in haren gheslachregister/ eñ en wert doch niet geuonden / derhaluen hen verboden wert Priesterampt te pleghen.

38 Dien seyde Nehemias eñ Atharas / dat sy gheen deel inden Heylichdom en hadden/ tot dat een Ouerste Priester opstonde / die in der Claerheydt ende Waerheydt wel berichtet ware.

39 Des gantschen Israels nu (wtgenomen knechten eñ maechden) was twee eñ veertich duysent/ dry hondert ende veertich.

40 Haren knechten nu eñ maechden / waren seuen duysent/ dry hondert/ ses eñ dertich: der Sanghers ende Sanghersen/ waren twee hondert/ vyf ende tsestich.

41 Vier hondert vyf ende dertich kemelen: seuen duysent / ses ende dertich Peerden: twee hondert mael duysent vyf eñ veertich Muylen: vyf duysent vyf eñ twintich duysent Ezelen.

42 Oock gauen hare Ouersten eñ Voorgesetteden inden stammen/ als sy te Jerusalẽ quamen / ende den Tempel Gods / aen zyner plaetse weder bouwen ende oprichten wouden/

43 Ten Tempel / ten schatte / eñ ten dienste des Heylichdoms/ na haren vermoghen/ twaelf duysent pont gouts/ eñ vyf duysent siluers/ ende hondert Priesters cleederen.

44 Eñ alsoo woondẽ de Priesters eñ Leuiten/ eñ het volck dat wtgetogen was te Jerusalem eñ in derseluen † streke/ oock de Sangers ende Poortiers des Heylichdoms / eñ alle Israel in zynen lande. † And. legene/ contreye.

45 f Als nu de seuende Maent quam/ eñ als de kinderen Israels / een yegelick in zynen wercke was / quamen sy alle eenmoedichlick inden Voorhof: die voor der poorten is/ teghen den opganck der Sonnen. f Esra. 3. 1. Jesus ende Zerubabel/ bouwen den Altaer.

46 Eñ daer stondẽ/ Jesus/ de sone Josedech/ eñ zyne broeders de Priesters / eñ Zerubabel de sone Sealthiel/ ende zyne broederen/ rusteden eenen Altaer op:

47 Dat sy daer op Brantoffer offerden/ als inden Boeck Mosis gheschreuen is.

48 Het quamen oock lieden daer/ van anderen landen/ eñ richteden den Altaer op aen zyner stede / de Heydenen wt allen landen/

ende

ende offerden den Heere offer ẽ brantoffer
aen den morghen.

g Of, beginnen. h Leu.23.34

49 Eñ g hielden het Feest der Loouerhuttẽ/
h als in de Wet geboden is: ende dagelicx
offerden sy, ghelyck het behoort.
50 Ende de gesettede offeren dedẽ sy/ oock de
offeren der Sabbathen ende Niewemaen-
den/ende aller heylighen Feesten.

i Esra. 3. 6.

51 i Eñ alle die den Heere offer beloefden be
gonsten van der Niewemaent der seuender
Maent / Gode te offeren: want de Tempel
des Heeren was noch niet ghebouwet.
52 Ende sy gauen den Steenmetsers ende
Timmerlieden ghelt/spyse eñ dranck met
vreuchden.
53 Oock karren gauen sy den Sidoniers eñ
Tyriers/dat sy hen Cederẽ hout van Liba-
no voerden tot Balcken eñ Keperen: ende
dat sy de selue houten te samen bondẽ, ende
vloten daer wt maeten tot Joppe/ gelijck
het dan van den Coninck Cyro/Coninck in
Persia, bestemmet ende gheordineert was.

k Spr. 49.14. Agge.2.24.

54 Eñ inden tweeden Jare/quamen sy in en
Tempel Gods te Jerusalẽ: k inder tweeder
Maent, begonst Zerubabel de sone Sealt-
hiel ende Jesus de sone Josedech/ eñ hare
broederen de Priesters eñ Leuiten/ende al-
le die van Babylon/ wt der ghevanckenisse
na Jerusalem komen waren:

Des Tempels grondt of fondament wordt ghelept.

55 Eñ leyden den gront des Tempels/inder
Niewemaent der tweeder Maent / des
tweeden Jaers/ als sy in Judea ende Jeru
salem komen waren/
56 Ende deselden Leuiten/ouer de twintich
Jaer oudt tot den dienste des Heeren.
57 Ende Jesus stont/ende zijn sone/ eñ syne
broederen alle Leuiten/
58 Die volbrachtẽ eendrachtelicken de Wet
ende ordeninghe inden huyse des Heeren.
59 Ende de Priesters stonden/ eñ hadden ha
re cleedingen/ eñ Basuynen/ ende Leuiten/
de sonen Assaph/ hadden Cymbalen.

l i Pa 17.42 ende 25. 1.

60 Ende loefden den Heere/ l na dien als het
Dauid de Koninck Israels ordent hadde
61 Ende songen den Heere also: Singhet den
Heere/ want hy is goet/ende syne goedertie
renheyt duert ouer Israel eewichlick.
62 Ende alle het volck blies op Basuynen/
ende songhen met luyder stemmen/loefden
God/in dien datmẽ het huys Gods weder
oprichtede.
63 Het quamen oock wt den Priesteren eñ Le
uiten/ die Voorgesetteden ende Outsten na
den stammen eñ geslachten/ die het vorighe
huys ghesien hadden/
64 Ter bouwinge deses Tempels/met groo
ten gheschreye / ende met grooter klaghe/
oock vele met Basuynen/ ende met grooter
vreuchde.
65 Ende des was so vele/datmen de Basuy
nen voor weenen ende clage niet hooren en
konde: want het ghemeyn volck dat blies
heerlick op den Basuynen/datmẽ het verre
hooren konde.

m Esr.4. 1. Der Joden vyanden/ verhinderen hen het bouwen des Tempels.

66 m Doe quamen de vyanden der stammen
Juda/ eñ BenJamin/ dat sy vernamẽ/wat
dat voor Trompetten eñ Basuynẽ warẽ/
67 Ende doe vernamen sy/het ware dat/dat
die wt der geuanckenisse weder comen wa-
ren / ende wouden den Tempel den Gode
Israels weder bouwen:
68 Doe ginghen sy tot Zerubabel ende Je-
sua / ende tot den Vooghden der Vlecken/
ende spraken tot hen: Sullen wy oock met
v bouwen.
69 Want wy hebben oock uwen Heere ghe-
hoort, ende wy wandelen oock also/ vandẽ
dagen aen Asbasreth des Konincx in Assy-
ria/ die ons hier henen ghebracht heeft.
70 Doe sprack tot hen Zerubabel eñ Jesus/
eñ de Voorgesetteden der Vleckẽ Israels:
71 Het en voeght hem niet/dat ghy met ons/
den Tempel onses Gods bouwet:
72 Wy willen alleene dẽ Heere Israels bou-
wen / n ghelijck het ons Cyrus de Koninck
der Perssen beuolen heeft.

n Esras.1.1 o Of, timmeringhe

73 Doe leyden hen de Heydenen in den Lan-
de tegen die, die in Judea waren, eñ hieuen
hen den o bouwe op.

p Of, wachteden.

74 Ende p hielden heymelick op haer/ eñ hin
derden die, die toeuoerden/ verboden hen te
bouwen: ende hinderden die/die de toegan-
gẽ makedẽ/ daer mede de bouwe niet volvoe
ret en wordt: ende dat duerde/ so langhe de
Koninck Cyrus leefde: ende vertoghen also
den q bouwe twee Jaer/ tot op het Rijcke
des Konincx Darij.

q Of, timmeringhe.

Dat vj Capittel.

1. Aggeus ende Zacharias de sone Abdo
Propheten. 3. Sisennes de Ondervoocht in
Syrien ende Phenicen, wilt verhinderẽ het
wederopbouwen des Tempels. 7. Copie
oft inhoudt des Briefs, door hem ghesonden
tot den Koninck Dario. 28. De Koninck
Darius ghebiedt: dat den Tempel weder-
opghebouwet worde.

1 In den tweeden Jare des Koninckrijckx
Darij, propheteerden Haggeus ende Za-
charias de sone Abdo/ in Judea eñ Jeru
salem/ in den Name des Gods Israels/ o-
uer haer.

Haggeus eñ Zacharias voorderẽ met prophe teren den bouwe des Tempels. Esras. 5.1. Haggei.1.1.

2 Doe stont op Zerubabel de sone Sealt-
hiel/ende Jesus de sone Josedech/ ende be-
gonsten te bouwen het huys des Heeren te
Jeruselem / doe hen holpen de Propheten
des Heeren.

De Syriers onderstaen den bouwe te verhinderẽ.

3 Op de selue tijdt quam tot hen Sisennes
de Onderuoocht in Syria eñ Phenice/ oock
syne Lantsheeren/ ende syne ghesellen/
4 Eñ spraken tot hen: Wie heeft v beuolen
dat huys te bouwẽ: het dack ende alle dinc
weder te maken? Ende wie zijn de Bouwlie
den/ die dit bouwen?
5 De Oudẽ nu/ die wt der geuanckenisse ge-
comen waren, haddẽ de genade van dẽ Hee-
re/ dat sy hen niet r lieten af verhinderen/
(hoewel sy daerom aenghesocht werden/)

r Anders/ dwalen/

6 Bouweden voort eñ voort, tot datmẽ dẽ
Koninck Dario dat alles te weten dede/ eñ
eene antwoorde van hem ontfinghe.
7 De Brief nu dien sy den Koninck Dario
schreuen / luyde also: Sisennes de Onder-
voocht in Syria ende Phenice/ eñ de Lants-
heeren met haren ghesellen/ die in Syria eñ
Phenice Vooghden zijn/ ontbieden den Ko-
ninck Dario onse vriendelicke groete.

inhout des briefs der Syriers/ aẽ Darium.

8 Kondt doen wy onsen heere den Koninc/
dat wy gecomen zijn in het Jodische Lant:
ende zijn ghegaen na Jerusalem.
9 Daer hebben wy vondẽ/dat sy het groote
huys Gods bouweden/ eñ den Tempel met
groote costelicken gehouwene steenen/ oock
met kostelicken houte tot den wanden.
10 Eñ snellen hen haestich met dẽ wercke/ hel-
pen malcanderen/ ende het gaet hen gelue-
kelick van handen/ eñ wort met grootẽ vlij-
te ende grooter cieraedt ghemaeckt.
11 Doe vraechdẽ wy de Ouden wie haer dat
huys eñ den b bouwe hebbe heeten maken.

b Of/ de timmeringhe.

12 Ende dat deden wy daerom / dat wy v
der namen, die den wercke voorgesettet wa
ren/ eyghentlick mochten aentooghen ende
schrijuen.
13 Doe gauen sy ons dese antwoort: Wy zijn
Dienaers des Heeren/ c die Hemel ende Aer
de ghemaeckt heeft.

c Genes.1.6. Psalm.146.

24 d Ende dit huys wert voortijts/ van den

d 3.Re.6.1.

 grootẽ

groaten ende machtigen Koninck Israels
ghebouwet ende opzichtet.
15 Doe nu onse Vaders God vertoornden/
e 2.Kr.24.25 ende tegen den God Israels sondichden/ e
doe gaf hyse in het gewelt Nabuchodono-
zor des Koninckx te Babylon/ des Coninckx
der Chaldeen:
16 Die verbraken ende verbranden dit huys/
ende voerden het volck ghevangen na Ba-
bylon.
Cyri beuel 17 f Inden eersten Jare nu/ doe Cyrus de Co-
ouer des ninck te Babylon regeerde/ doe liet Cyrus
Tempels brieuen wtgaen/ ende beual dit huys weder
bauwe. te bouwen/
f Esra.5.13 18 Ende gaf wederomme alle Vaten/ die Nabu
chodonozor van Jerusalem na Babylon
ghevoeret/ ende synen Tempel toeghe-eygent
hadde/ ende leuerdese den Zerubabel ende
den Salmanasar den onderuoochden.
19 Ende geboat hen/ dat sy de selue Vaten/
weder na Jerusalem in den Tempel deden/
ende dat sy van dier tijt aen/ den Tempel be-
gonsten weder te bouwen/ aen syner plaetse.
20 Doe leyde Salmanassar den gront aen den
huyse des Heeren te Jerusalem/ ende van der
seluer tijt aen/ hebben sy daer aen ghebou-
wet/ ende en is noch niet wtghemaeckt.
21 Ende daerom/ Heer Koninck/ duncket het v
goet/ so soecke men in des Coninckx Cyri Li-
berye te Babylon:
22 Vindet men/ dat het met verwilliginge des
Koninckx Cyri ghescheet is/ ende dunckt het
onsen Heere den Koninck goet zijn/ so late-
men ons sulcks weten.
g Esra. 6.1. 23 g Doe beual Darius/ datmen de Liberye
3.Esd.4.43 doorsochte: doe vantmen te h Egbathanis in
h Iudit.1.1 in der Stadt/ die in Media leyt/ eene sulc-
it An.in een ke ghescrifte:
Stedeken/in 24 In den eersten Jare des Koninckx Cyri/ geboot
Media/ Cyrus/ datmen het huys des Heeren te Je-
dwelc is een rusalem weder bouwe/ datmen aldaer den
stercke stat/ Heere sonder ophouden roocke.
bus etc. 25 Namelicken/ sal syne hoochte zijn tien el-
len/ syne wijde tsestich ellen/ ende vierkan-
tich/ met drij ghehouwene steenen/ met ee-
nen solder van houte des seluen Landts/ ende
met eenen nieuwen solder: oock salmen de
kosten geuen van den huyse des Koninckx
Cyri daer toe.
26 Oock de gulden ende siluere vaten/ die Na
buchodonozor wt den huyse des Heeren te
Jerusalem genomen hadde/ die soudemen
weder in den Tempel doen na Jerusalem/
daer sy te voren waren.
27 Oock sullen Sisennes de Onderuoocht in
Syria ende Phenice/ de Vorsten ende hare met-
gesellen/ ende andere die in Syria ende Phe-
nice verordent zijn/ hen dier plaetse niet aen-
Darij beuel nemen noch onderwinden.
ofantwoort 28 So is oock mijn beuel/ datmen dat huys
van den des Heeren geel sal bouwen: ende hebbe bestelt
Tempel ende dat sy dien/ die wt der gevanckenisse geco-
Godsdienst men zijn/ helpen sullen/ tot dat dat huys des
weder aen te Heeren wtghemaeckt worde.
richten. 29 Sullen oock hen van der k bede ende schat-
k Of/ chijns tinghe/ somen in Syria ende Phenice Jaer-
licks opheffet/ eene benoemde somme ghe-
uen/ ten offer des Heeren: ende dat sal ouerge-
leuert worden/ Zerubabel den Voochde/
dat hy daer wt bestelle/ Ossen/ Rammen/
Lammeren:
30 Oock koorne/ sout/ wijn ende olye/ ende dat
voort ende voort Jaerlicx/ na dat het van de
Priesteren die te Jerusalem zijn/ aengeuen/
ende na datmen daechlicx bruycket: l dat
l Esra.6.9. salmen hen sonder vertreck gheuen/
31 Daer mede sy dagelicx offeren offer den
hoochsten God/ voor den Coninck ende voor
synen Dienaers/ ende voor haer leuen bidden.
32 Het sal oock allenthaluen vercondicht wor-
den/ dat een yeghelick/ die sulck gebodt des
Koninckx ouertredet ofte verachtet/ aen een
galge/ (die van synen goede gemaket is) ge-
hanghen sal worden/ ende alle zijn goet sal
den Koninck veruallen zijn.
33 Ende daerom/ so wille oock de Heere diens
Name daer aengheroepen wort/ wtroeyen
ende verderuen alle Koningen ende Volcken/
die hen met gewelt onderstaen sulcx te were
ren/ ofte het huys des Heeren te Jerusalem
te beleedighen.
34 Ick Darius hebbe bekent/ dat desen/ vlij
tighen naghekomen worde.

Dat vij.Capittel.

1.Sisennes ende zijn medegesellen/ doen
de Joden bystant int wederopbouwen des
Tempels.3. Aggeus ende Zacharias pro-
phetereu.5. De tijt/ in den welcken het werc
des Tempels voluoert wert.7. De Tempel
wijinge.10. De Joden houden het Passah.
13 Sy verblijden hen voor den Heere.

1 DOe waren Sisennes de Onderuoget in Den Tijt
Celosyria ende Phenicia/ ende andere wort vol-
Landtsheeren ende hare metghesellen uoeret ende
ghehoorsaem/ dien/ dat de Coninck Darius wtgemaect
al bekent hadde: Esras.8.
2 Hielden vlijtighen aen/ aen den heylighen a Iud.met
wercken/ ende waren methelpers met den ou- voorsate ge
den Voorghesetteden der Joden. boden of be
3 Ende also ginck dat werck des Heylichdoms sloten
gelucklick b van der hant/ als de Propheten b Of/ voort/
Haggeus ende Zacharias prophetеerden.
4 Ende volbrachten alle dinck/ door het ghe-
bodt des Heeren des Gods Israels/ ende wt
den raetslage Cyri/ Darij/ ende Artaxerxis/
der Koninghen in Persia.
5 Ende also wert ons huys c wtgemaeckt/ c Ioa.2.20
tot op den drij ende twintichsten dach der
Maendt Adar/ in den sesten Jare des Ko-
ninckx Darij.
6 Ende de kinderen Israels/ de Priesteren/ ende
Leuiten/ ende de anderen die wt der geuanc-
kenisse gecomen/ ende die hen toe ghedaen
waren/ deden/ daer na als inden Boecke
Mose ghescreuen is.
7 Ende offerden op der Tempelwijinge hon De Tempel
dert Ossen/ twee hondert Rammen/ vier wort heerlic
hondert Lammeren/ ingheweyet.
8 Ende twaelf Bocken/ voor de sonde des
gantschen volcks Israels/ na het getal der
stammen Israels.
9 Ende de Priesters ende Leuiten/ stonden be-
cleet met Priesterlichen gewade/ na den ge-
slachten/ ouer alle wercken des Heeren des
Gods Israels/ na den Boecke Mose/ ende
de Deurwachters by allen deuren.
10 Ende de kinderen Israels/ met dien/ die wt Passah
der ghevanckenisse gecomen waren/ hielden wort ghehou
het Passah/ aen den veertienden daghe der den.
eerster Maent/ als de Priesteren ende Leuiten
gheheylicht waren.
11 Die wt der gevanckenisse waren comen/ die
en werden niet alle met malcanderen ghe-
heylicht: maer de Leuiten werden met mal-
canderen gheheylicht.
12 Ende also slachteden alle die/ die wt der
ghevanckenisse gecomen waren/ het Pasch-
lam haren broederen/ den Priesteren/ ende
hen seluen.
13 Ende de kinderen Israels/ die wt der geuanc
kenisse quamen/ die ouerbleuen waren van
allen oncuyncheden der Heydenen/ sochten
den Heere.
14 Ende hielden het Feest der ongheheuelden
brooden/ seuen daghen lanck/ aten ende dronc
ken voor den Heere.

15 Dat de Heere den raetſlach des Koninckx
in Aſſyria voor haer ghewendet/ende hare
handen ten wercke des Heeren des Gods
Iſraels gheſtercket hadde.

Dat viij. Capittel.

I. Eſdzas Schzift gheleerde ende wel ver
ſtandich in de Wet Moſi/koemt van Ba=
bylonie in Jeruſalem. 10. Inhout des Bzie
ues / die Artaxerxes den Eſdza gaf. 28. Eſ=
dzas loeft ende danckt den Heere. 31. Het
ghetal der gener/die van Babylonien met
Eſdzas in Judea getoghen zijn.

Eſdzas reyſet opwaert van Babylonia in Judeam. Eſdza.7.1.

1 ENde na den ſeluẽ/als Artaxerxis de Ko
ninck der Perſen regeerde/doe ginc tot
hem Eſdzas/de ſone Azarie/ des ſoons
Helchie/des ſoons Sallum/
2 Des ſoons Sadok/des ſoõs Achitob/des
ſoons Amerie/des ſoons Boui/ des ſoons
Abiſuk/des ſoons Pinhas/des ſoõs Elea=
zar/des ſoons Aaron/des eerſtẽ Prieſters.
3 Deſe Eſdzas ginck henen op van Baby=
lonia (want hy was een Schzijuer / eñ ſeer
verſtandich in de Wet Moſi / die van den
Heere den God Iſraels/ghegheuen was te
leeren ende te doen.)
4 Ende de Koninck beghenadichde hem/eñ
weerdichde hem hooch ende eerlick/na alle
ſynen begheeren.
5 Eñ oock toghen met hem henop/ſommige
wt den kinderen Iſraels/ende van dẽ Prie
ſteren ende Leuiten/ende van den Sangerẽ/
Poortenaren/ende Dienaren des Tempels
te Jeruſalem.
6 In den ſeuenden Jare/als de Koninc Ar=
taxerxes regeerde in der vijfſter Maendt/
dat is/ in den ſeuendẽ Jare des Rijcx/gin=
gen ſy van Babylonie inder Nieuwer Ma
ne der vijfſter Maendt/
7 Eñ quamen na Jeruſalem na ſynen beue=
le/gheluckigher reyſe/als dan hen de Heere
haren wech ghelucket hadde.

a Of/ver=ſuymde.

8 Want daer hielt Eſdzas grooten vlijt en=
de gheſchicklicheyt inne/dat hy niets a on=
derwege liet/dat in de Wet ende ghebodẽ
Gods was:ende bzuychte grooten ernſt/ het
gantſche Iſrael te leeren alle gerichten en=
de rechten.
9 Doe traden henentoe/ de Cantzelier Ar=
taxerxis des Koninckx/ende ghauen hem de
bzieuen/die van den Koninck Artaxerxe/tot
den Eſdza den Prieſter/den Wetuerſtandi=
ghen / gheſchicket waren / ende luydden
alſoo:

Inhout des bziefs/ dien Artaxerxes den Eſdza gaf.

10 De Koninck Artaxerxes/Eſdze den Prie=
ſter ende Wetgheleerden/ſyne groete.
11 Jck hebbe bekent wt vzientſchap eñ goet
willicheyt/ende beuolẽ/of miſſchiẽ yemant
wt den Joden/wt den Prieſterẽ ende Leui=
ten/ die in mynen Rijcke zijn / eenen luſt eñ
wille hadden/met v te treckẽ na Jeruſalem
dat hy het doen meughe.
12 Ende daerom/of ſommighe met v trecken
wouden/die comen te ſamen/eñ trecken met
v/als het dan my ende mynen ſeuen Raedt=
gheueren gheualt:
13 Dat ſy beſien/watmen te Jeruſalem ende
in Judea doe.
14 Ende houden de dingen/als ghy dã hebt
in de Wet des Heeren/
15 Eñ bzengen gauen Gode den Heere Iſra
els/ die ick ende myne vzienden te Jeruſa=
lem belouet hebbe:oock alle ſiluer eñ gout/
dat in den Lande Babylonie is / den Heere
na Jeruſalem.
16 Met tſamen dien / dat gheſchencket is
voor het volck inden Tempel des Heeren te
Jeruſalem:Ja datmen dat ſelue ſiluer ende
gout verſamelen/daer toe oock Oſſen/Ram
men/Schapen/eñ Bocken/ende anders dat
tot den ſeluen behoort:
17 Eñ dat ſy offeren den Heere/op dẽ Altaer
haers Heeren/die te Jeruſalem is.
18 Ende alles dat ghy ende uwe bzoederen
met den ſiluer ende goude doen willet / dat
doet na uwen wille/ende na den gebode ws
Gods.
19 Oock met alle heylige vaten / die v gege=
uen zijn/ten dienſte des huys des Heerẽ ws
Gods te Jeruſalem.
20 Ende anders wat v noot is tot den wer=
ke des Tempels / dat ſalmen v gheuen van
den Koninclicken ſchatte: ende wat ghy met
tſamen uwen bzoederen/met den goude en=
de ſiluer doen wilt/dat doet na dẽ wille des
Heeren.
21 Ende ick Artaxerxes Koninck/hebbe den
Voorſtanders der ſchatten in Syria eñ Phe
nice beuolẽ/datmen gheuen ſoude/alles dat
Eſdzas de Prieſter / in de Wet des Heeren
berichter/ ſchzijuen ſal.
22 Siluer/tot op hondert Centeners/ deſge=
lijcx oock van goude/vzuchten tot op hõdert
mudde:wijn/tot op hondert amẽ:eñ anders
watmen overvloedich heeft/ ſonder ghetal.
23 Alles ſal gheſchieden den Allerhoochſten
Gode / na ſyner Wet / daer met den toorne
Gods niet ontſta int Rijcke des Koninckx/
ende ſyner kinderen.
24 Daer toe gebiede ick v/dat ghy op de Prie
ſteren/Leuiten/Sangers/ eñ op de Dienaers
des Tempels/oock op de Schzijuers/
25 Gheene ſchattinghe noch v bede legghen b Of/ſchẽ…
willet/ ende niemant en ſal gewelt hebben/
teghen haer te handelen.
26 Ghy doch Eſdzas/na uwer wijſheyt/ ſet=
tet Richters ende Schepdſlieden/in dẽ gant
ſchen Syria ende Phenice / ende leeret alle
die / die de Wet Gods uws Heeren niet en
konnen.
27 Eñ alle die/die de Wet ouertreden/dat die
geſtraffet worden/het zy met den doot/ofte
anders met rouwer ſtraffe/ofte met gheldt=
ſtraffe/ofte met c verſchzickinghen. c Anb. wt banningen.
28 Doe ſpzack Eſdzas de Schzijuer: Geloeft
zy de God onſer Vaderẽ/ die ſulckẽ wille dẽ
Koninck int herte ghegeuen heeft/ heerlick
te maken zijn huys/ dat te Jeruſalem is:

Eſdzas danct ende loeft God voor ſyne weldaden.

29 Eñ die my voor den Koninck / voor ſynen
Raetſheeren/ſynen vzienden eñ Edelen/aen
ghenaem heeft ghemaeckt.
30 Ende ick wert ſtantachtich in mynen ge=
moede/als my dan God mijn Heere halp/eñ
las wt Iſrael mannen/ die met my henẽ op
toghen.

Welcke mz Eſdza / van Babel in Judea getoghen zijn. Eſras. 8.1.

31 Ende dit zijn de Hoofdẽ/na haren geſlach=
ten/ende harer Vaderen huyſen/ die met vã
Babylonia/wt den Rijcke Artaxerxis henẽ
op toghen.
32 Wt den kinderen Perez: Gerſomus. Wt
den kinderen Siemarith: Amenus. Wt den
kinderen Dauids: Acrus/ de ſone Cecilie.
33 Wt den kinderen Phares: Zacharias: eñ
met hem keerden weder/ vijftich ende hon=
dert mannen.
34 Wt den kinderen des Leyders Moabilo=
nis:Zarai:ende met hem vijftich ende twee
hondert.
35 Van dẽ kinderẽ Zachnes: Jechonias Ze=
choeli:eñ met hem vijftich eñ twee hondert.
36 Wt den kindeẽ Salag Maſias Gothelie:
ende met hem tſeuentich.
37 Wt dẽ kinderen Zapharie: Zarias Mihe=
li:ende met hem tachtentich.
38 Wt den kinderen Job: Abdias Jeheli: eñ
met hem twee hondert ende twaelf mannẽ.
39 Wt den kinderen Banie: Salimoth de ſo=

ne Josaphie: ende met hem tseſtich ende
hondert mannen.
40 Wt den kinderē Beer: Zacharias Bebei:
eñ met hem twee hondert eñ acht mannen.
41 Wt den kinderen Esead: Johannes Eze-
cham: eñ met hem thien eñ hondert mannē.
42 Wt den kinderen Adonicam wt den laet
sten: ende dit zijn hare namen: Eliphalam
de sone Gebel/ende Semeias/ende met hen
tseuentich mannen.
43 Die alle hebbe ick te samē beroepen tot dē
water Thia/ eñ daer hebben wy onsen le-
ger gheslagen/ drie daghen/ende daer hebbe
ickse ghemonstert.
44 b Wt den kinderen nu der Priesterē ende
Leuiten en vant ick gheenen daer.
45 Doe sondt ick tot Eleasar: ende Ezeelom/
eñ Masman/ ende Malobam/ eñ Enaathā/
ende Samea/ eñ Jozibum Nathan Enna-
gan Zachariam/ Mosollamum. † die warē
de leyders/ ende de berichteren:
46 Ende liet hen segghen: dat sy quamen tot
den Loddeo/ die daer was by der plaetse
des schats.
47 Eñ beual hen/ dat sy den Loddeo ende sy-
nē broederen seyden eñ diē die inder Schat
kamer waren/ dat sy ons die schickten die
des Priesterampts in den huyse des Heere
onses Gods/ pleechden.
48 Ende sy brachtē ons toe met sterckser hant
onses Heerē Gods wel berichte mannē/
wt den kinderen Mooly/ des soons Leui/
des soons Israels Sebeiam/ ende de kinde
ren ende syne broederen Asbin ende Amin/
dier waren achtien.
49 Wt den kinderen Cananei/ende hare kin
deren: twintich mannen.
50 Ende wt dien/ die in den Tempel dienedē/
die Dauid geordineert hadde/ eñ de Voor-
neemsten/ die ten wercke den Leuiten inden
Tempel dieneden/ twintich ende twee hon-
dert mannen/ dier namen alle werdē beteec
kent inder gheschrifte.
51 c Doe geboodt ick den Jongelingen eenen
vasten voor den Heere/ dat ick van hem ons
eene ghewichtige vaert begeerde/ Ja ons eñ
onsen kinderen/ ende den Vee: want daer
waren laghen.
52 Ende ick en dorfte van den Koninck niet
begheeren Ruyteren ende Voetknechten
tot Gheleydtslieden/ teghen onse weder-
partyders.
53 Want wy hadden tot den Koninck ghe-
seydt: De kracht des Heeren onses Gods
ware by dien/ die hem van gantscher hertē
soecken.
54 Ende daerom baden wy God onsen Hee-
re ernstlicken/ om sulcx/ ende die was ons
oock ghenadich ende liet ons onse bede ge-
schieden.
55 Ende ick schepde wt van den Voorgesette
den des volcx/ ende den Priesterē des Tem-
pels/ twaelf mannen/ namelicken/ Sebedi-
am/ Asamiam ende met hen wt haren broe
deren/ thien mannen.
56 Ende woech hen dat gout/ ende dat silver/
ende alle Priesterlicke vatē des huys onses
Gods die de Koninck gheschencket hadde/
ende synen Raet/ende syne Vorsten/ eñ het
gantsche Israel.
57 Ende als ick het ghewegen hadde/ gaf ick
hen in silver/ hondert ende vijftich Cente-
ner: silueren vaten/ hondert Centener: gout/
hondert Centener.
58 Ende gulden vaten/ seuenmael twintich:
eñ van fijn metalen vaten van goeden metale/
twaelue/ die glinckten als het gout:
59 Ende sprack tot hen: Ende ghy zijt heylich
den Heere/ ende de vaten zijn heylich/ ende
het gout ende silver is toegeseyt den Heere
den God onser Vaderen.
60 Hebbet acht eñ sorge/ tot dat ghy het ghe
uet/ den Voorghesetteden des volcks/ den
Priesteren/ den Leuiten ende Voorstanders
der Steden Israels/ in Jerusalem/ eñ in de
ghereetschapkamer des huys onses Gods.
61 h De Priesteren nu eñ de Leuiten/ die van
my dat gout/ silver/ ende de vaten ontfin-
ghen/ die brachtent te Jerusalem/ inden Tē-
pel des Heeren.
62 Van Thiam brakē wy op/ aen dē twaelf
sten dach der eerster Maendt/ tot dat wy te
Jerusalem quamen.
63 Eñ als den derdē dach voorby was/ werdt
aen den vierden dach dat gewegen gout eñ
silver int huys des Heeren/ ghegheuen/ Ma-
rimoth den sone Jori den Priester.
64 Eñ by hem was Eleasar de sone Pinhas/
eñ by dien waren/ Josabdus/ de sone i Je-
sus/ Medias/ ende de sone Bani/ ende der
Leuiten/ tot tghetal ende tot den weghen.
65 Eñ de haer ghewichte werdt te dier tyt aen-
gheteeckent.
66 Die nu wt der ghevanckenisse ghecomen
waren/ offerden offer den Heere den God Is
raels/ namelicken/ twaelf ossen/ voor het
gantsche Israel.
67 Ses ende tachtentich Rammen/ twee eñ
tseuentich Schapen/ twaelf Bocken voor
de sonde dancoffer twaelf koeyen/ dat alles
ten offer den Heere.
68 Ende ghauen het beuel des Koninckx/ den
Rentmeesteren ende Gouuerneurs des Ko-
ninckx/ eñ den Onderuoochden in Celosyria
ende Phenice/ ende die eerdē het volck ende
des Heeren Tempel.
69 k Doe nu sulcks geschiede/ doe traden tot
my de Voorghesetteden/ ende spraken:
70 Het gheslachte Israels de Vorsten/ Prie-
steren ende Leuiten/ ende de vreemde volc-
ken ende inwooners der Landen/ en heb hen
hare onreynicheyt niet afghesondert/ van
den Cananeeren/ Heteeren/ Phereseeren/
van den Moabiteren/ Egyptenē/ ende Idu-
meeren.
71 Want sy/ ende hare sonen/ hebben hen met
haren dochteren vermenghet/ ende het hey-
lighe zaet is met den wtlandischen Heyde-
nen vermenghet worden ende de Voorghe-
setteden ende Oversten/ zijn sulcker harer/
boosheydt/ van aenbeghinne haers rijcks
deelachtich.
72 So haest doe ick dat hoorde/ verscheurde
ick mijn heylich kleedt/ ende pluckede mijn
hayr wt ende mynen baert/ satt treurich en-
de leedich.
73 Eñ tot my quamen alle die door het woort
des Gods Israels beweghet waren/ eñ ick
satt alsoo treurich om sulcker boosheyt wil-
le/ tot op het auontoffer.
74 Doe stondt ick op van den vasten/ hadde
verscheurde cleederen/ eñ den heyligen rock/
knielde neder/ streckede myne handen tot
den Heere/
75 Ende sprack: Heere/ ick schame my voor u-
wen aenghesichte:
76 Want onser sonden zijn vele geworden/ op
onse hooft/ ende onse boosheden zijn verhoo
get tot in den Hemel.
77 Want van der tijt aen onser Vaderē/ tot
op desen dach/ zijn wy in grooter sonden.
78 l Ende om onser ende onser Vaderen son-
den wille/ zijn wy met onsen broederen ende
Priesteren ghegheuen worden den Konin-
ghen in den Landen/ in het sweerdt ende in
ghevanckenisse/ ende tot eenen roof gewor-
den/ met smaedtheydt ende schande/ tot op
desen dach.

Ende

b Esra.8.19

Ian. de voor neemste eñ wel verstandige.

Esdras ge-biedt eenen vasten.
c Esra.8.21.

Het gout/ silver/ eñ alle Priesterlicke vaten/ tē dienste des Heeren ghe-schoncken/ worden an-der twaelf ghetrouwer mannē han-den gebaen.
f Heeren
g [illegible] geliertē

h Esr.8.33.

it Anders/ Jesuet/

Esdras is bedroeft/ daerom dat vele wt Is-rael/ hē met den Heydenē beurendet hadden.
k Esra.9.1.

Esdras ge bedt.

l Deu.28. 36.

79 Eñ nu/ hoe groot is dat/ dat ghy ouer
ons/ O Heere God ontfermet hebt? dat
ghy ons ouerblijuen hebt latẽ eene wortel
ende eenen name/ aen der plaetse uwer
heylighinghe:
80 Onse licht te ontdecken/ in den huyse
Gods onses Heeren eñ ons spijse te geuen
tot allerley tijdt onser dienstbaerheydt.
81 Ende doe wy in ghevanckenisse waren/
zijn wy van God onsen Heere niet verlaten
worden maer hy heeft ons de Koningen in
Persia gonstich gemaket/ dat sy ons spijse
ghegeuen hebben:
82 Eñ vereeret den Tempel onses Heeren
Gods ... 'aren bouwẽ de woestijne Zion/
ende vaste wooningen ghegeuen in Judea
ende Jerusalem
83 Eñ nu/ O Heere/ wat seggen wy daer
toe/ so wy dit alles besitten? want wy
hebben ouertreden de gheboden/ die ghy
ons door de handen uwer Dienaren der
Propheten/ ghegeuen hebt/ ende ghesceyt.
m Deut. 7. 4 22/ 30. 84 m Het Landt daer ghy in gaet/ eñ dat u
ten erfgoede te besitten ghegeuen is/ dat
is bevlecket met den onreynicheden ende
bevleckingen der Heydenen/ eñ sy hebbent
met harer onreynicheyt gantsch ende heel
bevlecket:
n Deut. 7. 3. Exodi. 23 32 34/ 16. 3. Regū. 11. 2 85 n Daerom en sullet ghy uwe dochteren
niet haren sonen verhouwelicken eñ hare
dochteren uwen sonen niet nemen.
86 Ghy en sullet oock gheenen vrede met
hen nemmermeer maken/ daer mede ghy
toenemet/ ende het beste in den Lande etet/
ende het erue des Lants uwen kinderen
wt deylet/ voort ende voort.
87 Wat ons nu bejegent/ dat geschiet ons
om onse boose wercken ende groote sonde
wille.
88 Noch hebdy ons eene sulcke wortel
ghegheuen/ dat wy weder in onse Landt
ghekomen zijn/ eñ wy zijn so boos/ dat wy
uwe settingen ende gheboden weder ouer-
treden/ ende ons met den onreynicheden
der Heydenen weder vermenghet hebben.
89 Heere/ zijdy vertoornet ouer ons? wildy
ons gantsch wtroeyen? dat onse wortel
ende name/ niet meer en blijue?
90 O Heere God Israels/ ghy zijt wa-
rachtich: want onse wortel is noch tot op
den hedigen Dach ghebleuen.
91 Eñ siet/ nu zijn wy voor u in onse sonden:
want om dies wille/ en kanmẽ niet bestaen
voor u.
92 Ende als Esdras met sulcken ghebede de
sonde bekende/ met weenen/ ende op de
Aerde liggen voor den Tempel/ werdt tot
hem versamelt vā Jerusalē/ eenen grooten
hoop Mannen eñ Vrouwẽ/ Jongelingen
eñ Dochterẽ: wāt daer was een seer groot
weenen ende klaghen in der Ghemeynte.
93 Eñ als Jechonias de sone Jeheli/ wt dē
kinderen Israels/ schreyede/ sprack hy tot
Esdra: Wy hebben teghen den Heere ghe-
sondicht/ dat wy ons de wtlandige wijuen
ten houwelick ghenomen hebben.
94 Nu so zijdy ouer het gantsche Israel:
so willen wy eenen eedt sweeren dẽ Heere/
dat wy alle onse wijuen/ die wy van den
Heydenen ghenomen hebben/ wtdrijuen
willen/ met tsamen haren kinderen.
95 Als u gesettet is van onsen Voorvade-
ren: So staet nu op/ ende openet eñ onder-
scheydet ons dat/ na der Wet des Heeren.
96 Want de sake behoort u toe/ ende daer
toe willen wy u helpen: so hebbet nu eenen
goeden moedt.
97 Doe stont Esdras op/ ende nam eenen
Eedt/ van den Voorghesetteden der
Priesterẽ eñ Leuiten/ eñ van den gantschen
Israel/ dat sy dit doẽ woudẽ: eñ sy swoerẽ.

Den volcke berouwet het/ dat het vreemde wijuen ghenomen heeft/ ende verlaet de selue. Esr. 10. 1.

Dat ix. Capittel.

1. Esdras bedroeft hem om de sonde des
Volcks/ 2. Hy versamelt in Jerusalem
alle die wter ghevanckenisse waren. 10. Het
gantsche Volck belooft/ te verlaten hare
vreemde wijuen. 19. De Priesters Leuitẽ/
Sangers eñ Deurwaerders/ die vreemde
wijuen ghenomen hadden/ 38. De gantsche
Ghemeynte wederom versamelt/ om te
hooren lesen de Wet/ 41. Esdras leest de
Wet totten volcke.

1 DOe stont Esdras op vanden voorhoue a Of/ slaep kamer. Anders/ sale
des Tempels daer buyten/ eñ ginck
henen in de a kamer Jonathe/ des
soons Nasabi.
2 Eñ bleef aldaer/ eñ en att geen Broodt/
ende en dranck gheen water/ om der ouer- b† Anders/ der menschẽ.
tredinghe wille b† des volcks.
3 Eñ daer werdt eene c wtkondinge in den c Dat is/ Openbaer wtroepinghe.
gantschen Judea/ oock te Jerusalem/ allen
dien/ die wt der ghevanckenisse te Jerusalē
versamelt waren:
4 Dat een yegelick/ die niet in tween ofte d† Anders der bekentenisse.
drijen daghen/ na d† den rade der ouden
Raedtsheeren/ na Jerusalem quame/ dien
soude zijn goet ghenomen worden/ ende hy
soude wtghesloten zijn van der Gemeynte
der ghevanckenisse.
5 Doe versamelden hen alle die wt den
gheslachte Juda ende Ben Jamin/ in drien
dagen te Jerusalē/ in der negender Maent/
aen den twintichsten daghe.
6 Ende de gantsche Ghemeynte sat inden
houe des Tempels/ e trilterende/ want e Dat is/ schuddende/ beuende/ tielende.
de winter viel in.
7 Doe stont Esdras op/ ende sprack: Ghy
hebbet onrecht ghedaen/ dat ghy de wt-
landige wijuen u ten houwelicke genomen
hebbet/ daer mede ghy de sonden Israels
hoopedet.
8 Nu so bekennet dat/ ende gheuet lof den
Heere den God onser Vaderen.
9 Eñ volbrenget sijnen wille: wijcket van
den Heydenen des Lants/ ende van den
wtlandighen wijuen.
10 Doe schreeuwede het gantsche volck met De Heere verschicket den Esdra in deser sake een willich volck.
luyder stemmen/ ende sprack: Als ghy ghe-
sproken hebt/ also willen wy hem doen.
11 Dewijle nu des volcks vele is/ ende de
koude des winters hier is/ en konnẽ wy nz
buyten dakes staen: daer toe en is dit geen
dinck/ dat in eenen ofte tween daghen
mughe ghe-eyndet worden: want wy heb-
ben hier vele inne ghesondicht.
12 So verordent/ dat de Voorgesettedẽ der
Ghemeynte/ eñ alle die by ons woonen/ eñ
alle die/ die vreemde wijuen by hen hebben.
13 Desgelijcx de Priesteren/ de Kerkherderẽ/ van
allen plaetsen/ staen in der voorghenomen
tijdt/ tot dat sy den toorne des Heeren f f Of/ opleggen
stillen/ in desen handel.
14 Doe ontfinck Jonathas de sone Ezeli/ eñ
Ozias/ ende Theram/ het Ampt deser sake/
eñ Bozoramus/ eñ Leuis/ eñ Sabatheos/
holpen hen daer toe.
15 Na dien stonden alle die/ die wt der
ghevanckenisse ghekomen waren.
16 Eñ de Priester Esdras verkoos hem de
voornеemsten wt den Vaderen/ na der be-
noeminge/ ende in der nieuwer Mane der
thiender Maent/ saten sy te samen dese De namen der gener/ die vreemde wijuen ghenomen hadden.
sake te ondersoecken.
17 Ende also werdt van den mannen/ die
wtlandige wijuen hadden/ ghehandelt/ tot
op de Nieuwe Mane der eerster Maendt.
18 Eñ daer zijn van dē Priesteren geuonden/
die hen met vreemde wijuẽ vmenget haddẽ. Esr. 10. 18

19 Wt den kinderen Jesu des soons Josedech/ eñ syne broederen: Mazeas/ Eliezer/
Joribus/ ende Joadeus:
20 Die verwillichdē hen/ hare wijuen van
hen te doen/ ende eenen Ramme te offeren
voor hare onwetenheydt.
21 Eñ wt dē kinderen Semmeri: Masseas/
ende Esses/ ende Jeelech/ Asarias.
22 Eñ wt den kinderen Fosere: Limosias/
Bismaenis/ Nathanee/ Jussio/ Jobdus/
ende Talsas.
23 Van dē Leuitē nu: Josabdus/ Semeis/
ende Colius/ Calitas/ Facteas/ Coluas/
ende Elionas.
24 Wt den Sangeren des Heylichdoms:
Eliarib/ Zakarus.
25 Wt den Poortenaren: Sallumus/ ende
Tolbanes.
26 Ende wt Israel/ wt den kinderen: Foro/
Osi/ eñ Remias/ eñ Geddias/ eñ Melchias
Micheius/ Eleazarus/ Jemmebias/ ende
Bannab.
27 Eñ wt dē kinderen Jolaman: Thanias/
Zacharias/ Jetzrelus/ Joddius/ Erimoth
ende Elias.
28 Eñ wt dē kinderen Zathoim: Eliadas/
Liasumus/ ende Zochias/ Larimoth/
Sabdis/ ende Tebedias.
29 Eñ wt dē kinderen Zebes: Johannes/
Amanias/ Zabdias/ ende Emeus.
30 Eñ wt dē kinderen Banni: Olamrus/
Maluchus/ Jeddeus/ Jasub/ Asabus/
ende Jerimoth.
31 Eñ wt den kinderen Abdin: Naatus/
ende Moosias/ ende Calcus eñ Raanas/
Maasias/ Mathathias/ Besrel/ Bannus
ende Manasses.
32 Ende wt den kinderen Nane: Noneas/
Afeas Melchias/ Sameas/ Simon/ Ben
Jamin/ Malchus/ ende Merras.
33 Eñ wt den kinderen Asom: Carianeus/
Mathathias/ Bannus/ Eliphalach/
Manasses/ Semei.
34 Wt den kinderen Banni: Jeremias/
Moadias/ Abramus/ Joel/ Baneas/
Pelias/ Jona/ Marimoth/ Eliasib/
Mathaneus/ Eliasis/ Ozias/ Dielus/
Semedius/ Zambris/ ende Joseph.
35 Wt den kinderen Nobei: Joelus/
Mathathia/ Sabadus/ Zecheda/ Sedmi/
Jessei/ ende Baneas.
36 Die alle/ hadden wtlandische wijuen
ten houwelick/ ghenomen/ eñ verlietense
met haren kinderen.
37 De Priesteren/ ende Leuiten/ eñ alle die/
die wt Israel waren/ woondē te Jerusalē/
ende in den gantschen Lande/ aen den
Nieuwenmaenschijn der seuender Maent/
ende de kinderen Israels waren in haren
wooninghen.
38 g Ende de gantsche Ghemeynte quam te
samen op de plaetse/ die daer is voor der
Heyliger Poorten des Tempels/ van den
opganghe der Sonnen/
39 Ende spraken tot Esdra den Hooghen
Priester/ eñ den Leser: Dat hy brachte de
Wet Mosi/ die van dē Heere God Israels
ghegeuen was.
40 Doe brachte Esdras de hooghe Priester
de Wet der gantscher Ghemeynte/ wijuen
ende mannen/ oock allen Priesteren/ dat sy
de Wet hoorden/ aen der nieuwer Mane
der seuender Maendt.
41 Eñ hy las op der plaetse/ die daer is voor
der heyliger Poorten des Tempels/ van
smorgens vroech tot aen dē auondt/ voor
wijuen ende voor mannen: ende sy luysterden alle op de Wet.
42 Esdras nu de Priester ende Leser des
Wets/ stondt op eenen houtē Predickstoel/
dien men daer toe ghemaeckt hadde.
43 Ter rechter zijden stonden by hem/
Mathathias/ Samus/ Ananias/ Azarias
Vrias/ Ezechias/ ende Balsamas.
44 Ter slincker zijden: Faldeus/ Misael/
Malachias/ Abuschas/ Sabus/ Nabadias
ende Zacharias.
45 Doe nam Esdras het Boeck voor der
gantscher Ghemeynte: want hy was de
voornemste ende heerlickste voor allen.
46 Ende als hy de Wet wtgelesen hadde/
stonden sy alle oprecht. Doe loefde Esdras
den Heere den hoochsten God/ den Almachtigen God der Heyrscharen.
47 Ende alle het volck antwoordde: Amen.
48 Eñ hieuen hare handen op/ vielen neder
op de Aerde/ ende loefden dē Heere: Jesus/
Baneas/ Sarebias/ Jaddinus/ Accubus/
Sabbatheus/ Calithes/ Azarias/ Jozadus
Ananias/ ende Philias/ de Leuiten.
49 Die de Wet des Heeren leerden/ ende in
der Ghemeynte de Wet des Heeren lasen/
ende een yegelick riet voort den genen/ die
de Wet verstondt.
50 Doe sprack Atharates tot den ouersten
Priester Esdra/ ende den Leser ende den
Leuiten/ die de Ghemeynte leerden.
51 Ende seyde: Desen dach is heylich den
Heere: ende alle die/ die de Wet des Heeren
hoorden/ weenden.
52 Doe sprack Esdras: h So gaet henen/ eñ
etet des besten/ ende drincket het soete/ eñ
schicket dan oock dien/ die niets en hebbē. h Nehe. 8. a 1. Sprac. 14. b
53 Want desen dach is den Heere heylich/
ende en weest niet treurich: want de Heere
sal v heerlick maken.
54 Eñ de Leuiten verkondichdē allē volcke/
eñ spraken: Desen dach is heylich dē Heere/
daerom en weest niet treurich.
55 Doe ghingen sy alle/ aten eñ droncken/ eñ
waren vrolick/ schickeden geschenckē dien/
die niets en hadden/ dat sy oock met vreucht
den eten mochten.
56 Want sy waren ouer de mate verheuget
worden wt den woorden diemen hen in der
Wet voorghelesen hadde/ ende zijn alle te
Jerusalem versamelt worden/ Feest te houden/ na den Verbonde des Heeren Gods
Israels.

Eynde des derden Boecks
Esdre.

Het vierde Boeck Esdre.

Dat Eerste Capittel.

1. Esdras Prophete/ 4. Esdras houdt den Joden hare ondanckbaerheyt voor/ 37. De Heydenē en sullē niet sien met lichamelicken Oogen/ maer sullen van herten gheloouen. 39. Abraham/ Isaac/ Jacob/ Osee/ Amos/ Michee/ Joel/ Abdias/ Jonas/ Naum/ Habacuck/ Sophonia/ Aggeus/ Zacharias eñ Malachias/ ghelcydtslieden der Heydenen.

1 Et tweede Boeck Esdre
des Propheten/ a des
soons Sarāie des soons
Azarie/ des soons Helkie
des soons b † Sadonie/
des soons Sadok/ des
soons Achitob.
2 Des soons Amerie/
des soons Azarie/ des soons Maraioth/
des

g Nehemie. 8. 1.

Esdras leest den volcke het boeck des Wets.

a Esr. 7. 1.

b † Anders/ Sallum.

des soons Zararie / des soons Uzi / des
soons Bocci: des soons Abisue / des soons
Pinhas / des soons Eleazar.
3 Des soons Aaron wt den stamme Levi /
die een geuangen geweest is inder Meden
Lant / inden Koninckrijcke Artaxerxis des
Koninck der Persen.
4 Ende des Heeren woordt ghesschiede tot
my / ende sprack:

Esdras wordt ghesonden / den volcke hare ondanckbaerheydt / ende Gods weldaden / met tsamen syner straffe voor te houden.

5 c Gaet henen / ende segget mynen volcke /
hare lasteren / ende haren kinderen / hare
boosheyt / die sy teghen my gedaen hebben /
dat sy het haren kints kinderen segghen.
6 Want de sonden der Vaderen / hebben in
den kinderen ouerhant genomen: sy hebben
myner vergheten / ende andere Goden
gheoffert.
7 Ben v ick dan niet die / die se wt de Lande
Egypti / wt de Dienst huyse gheleydt hebbe?
Sy daer en teghen hebben my tot toorne
verwecket / en myne raedtslagen veracht.

a Esaie.58.1
b Exodi/14
20/2.

8 Ghy dan / plucket v haer op uwen hoofde
wt / en werpet alle quaet ouer haer / dat sy
myner Wet niet ghehoorsaem en zyn ghe-
weest: het is een ongeschicket ongemeestert
Volck.
9 Hoe lange sal ick met hen lyden / dien ick
so vele goets ghedaen hebbe?

e Psal.136.17
f Exo.14.27

10 Vele e Koninghen hebbe ick om harent
wille verdoruen / f den Pharao ende syne
Dienaers / ende alle syne macht hebbe ick
gheslaghen:

g Num. 21. 24.
Josue.8/10/12.

11 g Voor hen henen hebbe ick alle Volcken
wtgheroept / ende in den opganghe der
Sonnen / hebbe ick de twee landen ende
Volcke Tyrum en Sydone / verstooret / en
alle hare vyande hebbe ick ommegebracht.
12 So spreecket nu alsotot hen: So spreecht
de Heere.

h Exo.14.29
i† Anders / hebbe v den wech van den beginne ghemarckt.
k Exod.3.10
l Num. 18.
m Exo.13.21
n Exod.16.13
Num. 11.31.
Psal.78.27.
105/40.

13 h Ick hebbe v door de Zee ghelepdet / i †
en allewege eene sekere banc ghemarckt: k
Mosen hebbe ick v ten Hooftmanne ghe-
gheuen / l ende Aaron tent Priester.
14 m Licht hebbe ick v ghegheuen in eener
wolcken Calumne / ende groote wonderen
hebbe ick v ghedaen: maer ghy hebbet
myner vergheten / spreecht de Heere.
15 So spreecht de Almachtighe Heere: n
Quackelen hebbe ick v te teecken gegeuen /
ende den leghe tot scherme: dies niet te
wepnigher / hebbet ghy oock daer ghemur-
mureert:
16 Ende en hebbet de ouerwinninghe uwer
vyande / niet myner kracht toegegeuen: Ja
oock op de hedigen dach murmureert ghy.
17 Waer zyn de goede daden / die ick v lieden
ghedaen hebbe? doe ghy in der Woestyne
honger ledet / schreydet ghy niet tot my?

o Num.14.3

18 Ende spraket: o Waerom hebby ons in
dese woestyne ghelepdet / dat ghy ons van
honger doodet? Beter ware het ons ghe-
weest / wy hadden den Egyptenaren ghe-
dienet / dan dat wy hier in deser woestyne
steruen moeten.

p Exod.16.4
q Sap.16.20
r Num.20.11
Exod. 17.6.
Psal.78.15.
2.Esd.9.20.
1.Cor.10.4.

19 Doe hadde ick een medelyden met uwen
suchte / p en gaf v Hemels broodt ter spyse.
20 q Der Enghelen broot hebbet ghy ghe-
geten: r Doe v dorstede / hebbe ick niet den
Rotzsteen opghehouwe / en waters de volhe
daer wt vlieten laten? Voor de hitte hebbe
ick v met de bladere der boomen bedecket.
21 Ick hebbe v een goet vet Lant ingegeuen:
de Cananeer / Pheresseer / de Philistiner
hebbe ick voor v lieden wtgedreuen: s wat
soude ick v doch meer doe / spreect de Heere?

s Esaie.5.4.
t Exo.15.25.
u† Anders / water Marah.

22 So spreecht de Almachtighe Heere: t
Als ghy in der Woestyne waret / in den u †
Amoreischen water / en dorst haddet / doe
ghy mynen Name lasterdet.
23 Doe en gaf ick v gheen vyer / om uwe
lasteringe / maer een hout toochde ick v / dat
v dat water soete maeckte.
24 Wat sal ick v / O Jacob doen? x Juda / x Exod.32.8
ghy en hebt niet willen ghehoorsaem zyn:
ick wil my tot eenen andere Volcke maken:
mynen Name wil ick den seluen gheuen /
dat sy myne settingen houden.
25 y Dewyle ghy my verlaten hebbet / so wil y 2.Par.24
ick v oock verlaten: so ghy genade van my 20.
begeere sullet / en wil ick v niet barmhertich
zyn.
26 z So ghy my aenroepet / en wil ick v niet z Esaie.1.15
verhooren: a want uwe handen hebbet ghy Proue.1.28.
met bloede beulecht / uwe voeten zyn snelle a Esai.59.3
tot doodtslaghen.
27 My hebbet ghy niet verlaten / maer v
seluen.
28 So spreecht de Almachtige Heere: Hebbe
ick v niet ghebeden als een Vader syne
Kinderen / als een Moeder hare Dochteren /
ende eene Voedster hare kleyne Kinderen /
29 Dat ghy myn Volck woudet zyn / so wou
de ick uwe God zyn? ende so ghy myne
kindere waret / woude ick uwe Vader zyn?
30 b Ick hebbe v te same versamelt / als eene b Mat.23.37
Hinne hare Kieckokens / onder hare Vleu-
ghelen versamelt: wat soude ick v nu meer
doen? ick wil v van mynen aenghesichte
verwerpen.
31 c So ghy my offeret / wil ick myn aenghe- c Esaie.1/11. 66/3.
sichte van v wenden: want uwe Hooghtyde / Jere. 7. 20.
Nieuwemaenden en Besnydinghen / hebbe Amos.5.21
ick verworpen. d 2 Par.24. 21.
32 Ick hebbe myne Dienaers de Propheten
tot v ghesschicket / v die hebbet ghy ghe- 2.Esd.9.26.
doodet / ende hare Lichamen e † verscheurt: Mat.23.34
dier bloedt wil ick van uwen handen f † e† Anders / ontledet.
eysschen / spreecht de Heere.
33 So spreecht de Almachtighe Heere: g f† Anders / wreken.
Uwe huys moet ledich worden: ick wil v g Luce.13
verwerpen / ghelijck de windt de halmen:
34 Uwe kinderen en sullen niet vruchtbaer
zyn: want myn ghebodt hebben sy veracht-
tet / ende quaet voor my ghedaen.
35 Eenen volcke dat komen sal / wil ick uwe
huysen gheuen / ende die my noyt ghehoort
en hebben / sullen my ghelooven / ende dien
ick noyt gheen teecken betooget en hebbe /
die sullen doen dat ick hen hette.
36 Gheene Propheten en hebben sy noyt
gesien / en sullen doch hare sonde bekennen.
37 Ick betuyghe my op de ghenade die ick
doen wil den toecomstigen volcke dier Kinde
ren verblijcken in vreuchden: h ende hoewel h 1. Pet.1.8
sy my met lyflicken Ooghen niet en sien / Joan.20.29
ghelooven sy doch in den gheeste / het ghene
dat ick segghe.
38 En nu / Broeders / schouwet / wat grooter
eere / i en siet het Volck dat van den Oosten i Mat.8.11
komt. Luce. 13. 29.
39 Dien wil ick te gelepde geuen: Abraham /
Isaac / en Jacob / Osee / Amos / Michee /
Joel / Abdie / Jonam /
40 Nahum / Habakuk / Sophoniam / Hag-
geum / Zachariam ende Malachiam / k k Mala.3.1
die de Enghel Gods ghenoemt is.

Dat ij. Capittel.

1. De ondanckbaerheydt der Joden / 8.
Wee ouer Assyrie / Sodoma en Gomorra / 10
Het Rijcke Jerusalems / beloeft den volcke
Gods / 18. Esaias ende Jeremias / 20.
De Weduwe ende Weese / 26. Van de
Kinderen der Ghemeynte en sullen gheen
verloren worde / 33. Die va Israel verachten
de gheboden des Heeren / 34. Roepinge der
Heydenen / 42. De Berch Zion / 46. Wie
den Soone Gods beleden hebben.

Een klaghe der Synaghoghe ouer hare kinderē/ eñ vele/ dat hem op de beroepinghe der Heydenen treckt.
a Exod.20.2 b Exo.20/21 22/23. Deut.4 5.6 c Baru 4.7 d Deu 4/29 30/2.

1 SO spreeckt de Heere: a Ick hebbe dit
volck wt der dienstbaerheyt ghenoeret. b
dien hebbe ick mijne gebodē door mijne
Dienaers de Propheten ghegeuen / die en
hebben sy niet willen hooren / maer mijne
raedtslagen hebben sy veracht.
2 De moeder diese gheboren heeft / die
spreeckt tot hen: Gaet henen ghy kinderē/
want ick ben een Weduwe / ende verlaten.
3 c Met vreuchden hebbe ick v opgevoe-
det/ doch met leedt eñ treuren hebbe ick v
verloren: want ghy hebbet ghesondicht
voor God uwen Heere: ende onrecht voor
hem ghedaen.
4 Wat sal ick v nu doen? ick ben een We-
duwe ende verlatene: gaet henen v mijne
kinderen / begeeret barmhertichepdt van
den Heere.
5 V / O Vader/ roepe ick aen ten getuyge/
ouer de moeder deser kinderen / die mijnen
Bondt niet en hebben ghehouden.
6 Dat ghyse te schanden brenget / eñ hare
moeder ten roone/ dat sy niet meer en bare.
7 Hare namen worden verstropt onder de
Heydenen/ van der Aerden worden sy wt-
ghedelget : want sy en hebben mijnen
Bondt niet ghehouden.

e Esaie.10.5 f Gen.19.24 Ezech.16.40 Deut.29.23. Luce.17.29.

8 e Wee v/ Assur/ dat ghy de onrechtveer-
dighen by v verberget: ghy boose volck/ f
ghedencket wat ick Sodoma eñ Gomorra
ghedaen hebbe.
9 Wiens Lant tot peck eñ asschen geworden
is: alsoo wil ick oock alle die doen / die my
niet en hoorē spreect de Almachtige Heere
10 So spreeckt de Heere tot Esdra: Segget
mijnen volcke / Ick wil hen gheven het
Rijcke Jerusalem/ dat ick Israel ghegeuen
wolde hebben:
11 Eñ ick wil my hare heerlicheydt nemen/
eñ wil hen gheuen eewighe Hutten/ die ick
ghenen bereydet hadde.

g Gen.2.9. Apoc.2/ 7. 22/ 2.

12 g Het hout des Leuens sal hen zijn eene
welrieckende salue: sy en sullen noch arbey-
den noch moede worden.
13 Gaet henē so sullet ghy 't ontfangē biddet
v weynige dagen/ dat sy daer inne woonen:
als nu is v het Rijcke bereydet: waket.

h 't Anders/ Neemt dē etc. ende Aerde tot ghetuyghenisse. Want i Deut.4/26 30/19. 31/28.

14 h 't Betuycht i den Hemel ende de Aerde:
wāt ick hebbe het quade ghebroken eñ het
goede geschapen: want ick leue/ spreeckt de
Heere.
15 Moeder/ omvatet uwe kinderē/ voedet-
se op met vreuchden : als een Calumne
maket stijf hare voeten. want v hebbe ick
verkoren / spreeckt de Heere.

k Job.14/12 19/26. Dani.12.12 Joan.5.28 1.Cor.15.52. 1.Thes.4.16

16 k Eñ de Dooden wil ick opwecken van
haren plaetsen/ eñ wt den grauen wil ickse
voeren : want ick hebbe bekent mijnen
Name in Israel.
17 Vreest v niet ghy moeder der kinderen/
wāt ick hebbe v verkoren, spreect de Heere.
18 Ick wil v te hulpe mijne Dienaers schic-
ken/ Esaiam ende Jeremiam / na welcker
raedt ick v gheheylicht hebbe / ende berey-
det twaelf Boomen voller vrucht.

l Exod.13.26

19 l Eñ so vele Fonteynen die daer vlieten
Melck eñ Honich/ eñ seuen groote bergen/
op welcken Roosen ende Lelien wassen. met
dien allen wil ick met vreuchden veruullen
mijne kinderen.

m Deut.10. 18. Esaie.1.17. Syrac.4.13 n Esaie.58.7 Tobie.1 17. Mat 25.35 Ezech.18.7.

20 Richtet m der Weduwen/ spreeckt rechte
den Weesen/ geeft den Armen/ beschermet
de Weesen/ n bekleedet de naeckten.
21 Den verwondeden ende krancken doet
raedt / en spottet des Lammen niet / den
kreupelen beschermet / ende den blinden
laet tot het ghesichte mijner klaerheydt.
22 Den ouden ende iongen binnen uwen
muren behoudt.

o Tobi. 1. 21 Syrac.7.37

23 o Waer ghy de doodē vindet, beteeckent-
se / ende begraeftse / so wil ick v de eerste
sitplaetse in mijner verrijsenisse gheuen.
24 Weest stille, mijn volck/ want uwer ruste
is ghekomen.
25 Ghy goede Voedster/ gheneeret uwe Kin-
deren/ sterket hare voeten.
26 De knechten die ick v ghegheuen hebbe/
daer en sal gheene verderuen/ want ick wilse
soecken van uwen ghetale.

p Mala.4.1 Sopho.1.14 q Mat.24 29. Apoc. 1. 7. r Esai 51.11. 65/ 12. s Esai.66.24 Mat.25.41

27 Bekommert v niet : p want so den dach
der angst eñ noodt koemt/ q sullen de ande-
ren weenen ende r treuren / maer ghy sult
vrolick ende rijck zijn.
28 De Heydenen sullē dueren/ doch niets en
sullē sy tegē v vermoegen, spreect de Heere.
29 Mijne handen sullē v bedecken/ dat uwe
kinderē het s eewich vyer niet sien en sullen.
30 Verblijdet / O Moeder / met uwen
kinderen. want ick wil v outlasten/ spreeckt
de Heere.

t Wtrecke.

31 Ghedenckt aen uwe doode kinderē want
ick wilse t wtuoeren wt der Aerden, eñ wil
hen barmhertichepdt bewijsen / want ick
ben barmhertich/ spreeckt de Almachtighe
Heere.
32 Omvatet uwe kinderē/ tot dat ick kome/
eñ hen barmhertichept bewijse: want mijne
Fonteynen loopen ouer/ ende mijne genade
en mach niet versijghen.
33 Ick Esdras hebbe een beuel ontfanghen
vanden Heere op den berge Oreb. dat ick in
Israel ghinghe: doe ick tot hen quam/ doe
verachteden sy my/ ende versmaedden het
beuel des Heeren.

u Of, houdet wacht. x Heb.9.28.

34 Eñ daeromme segge ick v/ ghy Heydenē/
die ghy het hooret eñ verstaet: u Verbeydet
uws Herders eewige ruste sal hy v gheven: x
want na by is hy/ die aent eynde der Werelt
komen sal.

y Esaie.60.1 Apoc.21.23 22/ 5. z 2. Pet.1.4

35 Weest bereydt totter belooninge des Rijcx:
y want het eeuwige licht sal v lichten in
eewicheydt.
36 z Vliedt de schaduwe deser Werelt, neemt
de vreuchde uwer klaerheydt: ick betuyghe
openlick mijnen Heylandt.

a Coloss.1.12

37 Neemt de gaue die v ghegheuen wordt/ a
eñ segget met verheughinghe danck, dien/
die v tot den Hemelschen Rijcke beroepen
heeft.

b Apoc. 7.3 Ezech.9.4. c Mat.22.2 Apoc.19.9. d Apoc.6.11

38 Staet op / eñ staet stijf: siet/ v het ghetal
der beteeckenden c in der Maeltijdt des
Heeren.
39 Die hen van der schaduwe der Werelt
ghetoggen. d ende schoone cocken van den
Heere ontfanghen hebben.
40 Zion neemt v ghetal/ ende besluytet uwe
besteminneden / die de Wet des Heeren ver-
uullet hebben.
41 Het ghetal uwer kinderen/ die ghy ghe-
wenschet hebt/ is veruullet: biddet den ghe-
welde des Heeren, dat v Volck gheheylicht
worde, e dat van aenbeghinne beroepen is.

e Ephes.1.4 f Apoc.7.9. 14/ 1.

42 f Ick Esdras sach op den berge Zion een
groot volck/ dat ick niet tellen en konde. die
loefden den Heere met d' offsanghen.

g Dat is/ die langer was. h Sapi.5.17 2.Timo.4.8 1.Pet. 5.4. 1.Cor.15.53 k Mat.10.32 Luce.12.8.

43 Midden onder hen stont een rele Jonge-
linck/ die voor haer alle g wtginck/ eñ sette-
de eenen yegheliicken eene h Croone op het
hooft/ ende wert hoe langher hoe hoogher:
dies verwonderde ick my grootelick.
44 Doe vraechde ick den Enghel/ eñ sprack:
Wie zijn die/ Heere?
45 Doe sprack hy: Het zijn die/ i die dē doot-
licken rock afgeleyt / eñ eenen ondootlicken
aen ghetoghen hebben / k ende hebben den
Name Gods beleden: nu worden sy ghe-
kroonet, ende ontfanghen belooninghe.
46 Doe sprack ick tot dē Engel: Wie is doch
de

de Jongelinck/ die hen de kroone opsettet/
ende palmtacks in de handen gheeft?
l Mat.3.17. 16/16. 47 Doe sprack de Enghel: l Het is Godts
m Act 2.22. 3/13.4/10. Sone in dien sy in de Werelt beleden heb-
5/31.8/11. 9/20.19.36. ben. Doe begonst ick grootelick te louen
die/ die so stijf voor den Name des Heeren
ghestaen hadden.
48 Doe sprack de Engel tot my: Gaet henē/
eñ segget mynen volcke wat grooten won-
der ws Godts ghy ghesien hebt.

Dat iij. Capittel.

1. ende 29. Esdras is aengheuochten/ siende het geluck der Babyloniers/ ende de verdruckinghe des volcx Gods/ 7. De doodt is in de Werelt ingekomen door de sonde Ade. 11. Noe/ 13 Abraham verkoren onder de boosdadighe. 14. God heeft met Abraham verbont ghemaket. 16. Isaac/Jacob/Esau. 19. De Wet den zade Jacobs ghegheuen.

Dat het dē Babyloniers wel gaet/ende den volcke Gods qualick/dat maket den Esdre eene erghernisse. a † And. vreesachtighe

1 In dē dertichstē Jaer des vals der Stat/
was ick te Babylon/ eñ lach bekommert
op mynen bedde/ eñ menigherley gedach
ten quamen my in myn herte.
2 Wāt ick sach de verwoestinghe Zion/ eñ
dē ouervloet/ dier/ die te Babylon woondē:
3 Eñ myn gemoet wert my heftigen bewe
get/ dat ick begonst tot dē Hoochstē te spre
ken a † bloode woorden/ ende sprack:
4 O heerschende Heere/ ghy hebt van aen-
beginne ghesproken/ doe ghy b het Aerd-
rycke geplantet hebt/ (ende dat alleene/) en
de hebt den volcke gheboden:
b Gene.1.1. 5 c Ende hebt Adam een lichaem ghegheuen/
c Gene 2.7. dat was een maecksel uwer handen/ ende
hebt hem ingeblasen eenē geest des leuens
dat hy het leuen voor v heeft ghehadt:
6 Ende hebt hem int Paradijs gedaen/ dat
uwe rechterhandt gheplantet hadde/ eer
het Aerdtrijcke was:
7 Ende hebt hem beuolen lief te hebben u-
d Gene 3.6. wen wech/ d dien heeft hy ouertreden: e en
e Rom.5.12. de so haest hebdy den doodt in hem gerich-
tet/ ende in synen geslachten: van hem zijn
komen Volcken ende Stammen/ ende Ge-
slachten/ dier gheen ghetal en is.
f Gene 6.12. 8 f Ende yghelick volck/ leefde in synē wil
le/ ende deden wonderen voor v/ ende ver-
achteden uwe gheboden.
g Gen.7.10 9 g Doe liettu metter tijdt de Sundtuloet
Sap.10.4. komen/ ouer alle die/ die inder Werelt wa-
Luc.17.27 ren/ ende brachtetse omme.
10 Ende ghelijck in Adam de doodt/ also is
in desen/ de Sundtuloedt ghewest.
h 1.Pet.3.20 11 Eenen nu wt hen/ liet ghy ouerblijuen/ h
Gene.6.7.8 namelicken Noe/ met synen huysghesinne/
van den welcken alle vrome komen.
12 Doe nu de inwoonders der Aerdē begon
sten te vermenichfuldigen/ vele kinderen
verkregen/ ende groote volcken werden/ be
gonsten sy godlooser te zijn/ dan de eerste.
i Sap.10.5 13 i Als sy nu alle also voor v booslickē leef-
k Gen.12.15. den/ k verkoost ghy v eenen man wt dien
allen/ die hiet Abram:
14 Dien hebt ghy lief ghehadt/ ende hem
uwen wille aengheтooghet/
15 Ende met hem eenen eewighen Vondt ge
maeckt hem toeghesepdt/ ghy en woudet
zijn zaet nemmermeer verlaten.
l Gen.21.2. 16 l Ghy hebt hem gegeuen Isaac: m den I-
Rom.9.7. saac dē Jacob ende Esau: n Jacob nu hebt
m Ge.25.25. ghy v sonderlicken wtuerkoren/ maer Esau
n Gen.32.29 hebt ghy verstooten: ende Jacob is een
Malc.1.2. groot hoop gheworden.
o Exo.19.1. 17 Ende doe ghy syne nakomelingen wt E-
Deut.4.10. gypten leyddet/ o brachtet ghyse op den
Berch Sina.
18 Daer bughdet ghy den Hemel/ de Aer-
de bruchtet ghy/ den Aerdtbodem bewech-
det ghy/ den afgront maecktet ghy beuen/
ende de Werelt verschrickt:
19 Eñ uwe heerlickheyt ginck door vier vye
rige poortē/ met Aerdbeuinge/ ende windt
eñ koude/ dat ghy den zade Jacobs de Wet
gaeft/ ende den gheslachte Israels/ vlijt.
20 Ende en naemt van hē niet het boosach-
tich herte dat v Wet in hen vrucht brachte.
21 Wāt de eerste Adā/ droech eē boosachtich
herte/ p ouertradt ende wert ouerwonnen: p Gen.3.6.
Ja oock alle die/ die van hem geboren zijn.
22 Also is de swackheyt gebleuen met der
Wet/ in den herte des volcks/ met de boos-
heyt der wortel/ ende het goede is henen ge
uallen/ ende het boosachtich is in hen ghe-
bleuen.
23 Also verliepen de tijden/ ende de Jarē wer
den geeyndet: q doe verweckter ghy v eenē q 1.Sa 16.1
Dienaer/ met namen Dauid/ 2.Sam.5.3.
24 Hiet et hem eene Stadt bouwen uwen
Name daermen v daerinne wierooock ende
offer offerde.
25 Doe dat nu vele Jarē geschiedt was/ ver-
lieten v de Inwooners der seluer Stadt/
26 Ende deden in allen dingen/ als Adam
ende alle menschen: want sy hadden oock
een boosachtich herte.
27 r Doe gaeft ghy de Stat in de handen u r 2.Re.25.4
wer vyanden. 2.Par.36.6.
28 Zijn nu die te Babylon/ beter dā v volck/
dat sy daerom sullen ouer Zion heerschen?
29 Wāt als ick daer ben ghekomen eñ haer
Godloos wesē/ dies geen s † eynde en is/ ge s † An. ghetal.
sien hebbe (want dit is het dertichste Jaer/
dat ick vele ouertredens gesien hebbe/) doe
is my myn herte ontuallen.
30 Want ick hebbe t gesien/ hoe ghyse u dul t Job 21.7.
det in sulcke Godloosheyt/ ende ouersiet hē/ Psal.73.2.
so sy onrecht doen: doch v volck/ hebt ghy u Of ver-
wt geroyet/ ende uwe vyanden laet ghy bly draghet
uē/ ende my en hebt ghy niet te verstaen ge-
gheuen.
31 Ick en kan my niet besinnen/ hoe doch
dat toegaet/ doen dan die van Babylonien
beters/ dan die tot Zion?
32 x Oft is erghens een ander volck/ dat v x Jer.10.25.
kenne/ dan v volck Israel? oft welcker ghe- Habac.1.23
slachten hebben opt uwen Vonde gelooft/ Jere.10.25.
als Jacob?
33 Ende haren loō en is doch nergens voor
handen/ ende haren arbeyt en heeft gheen
vrucht: want ick ben door de Heydenen he-
nen ende weder gewandelt/ so sie ick/ dat sy
rijcke ende wel hebbich zijn/ ende die en y † y † And.
dencken uwen gheboden niet na. trachten
34 Nu so weget onse boosheyt op eener wa-
ghe/ ende daer tegen dier/ die in der Werelt
woonen/ so wordt uwen Naem nergens ge
vonden/ dan in Israel.
35 Ofte waer is eē volck op Aerdē/ dat niet
voor v gesondiget hebbe/ ofte welck volck/
heeft uwe gheboden also ghehouden?
36 So sult ghy vinden/ dat Israel uwe ghe
boden ende Wet ghehouden heeft/ ende de
Heydenen niet.

Dat iiij. Capittel.

1. De Engel Vriel straft Esdras. 3 De oordeel Gods zijn onbegrijpelick. 32. Esdras blasphemeert teghen God. Hy is wederomme ghestraft door den Enghel. 22. Esdras beklaecht hem om de versmaethēden des volcx Israels. 27. De dingen der gherechten beloeft/ zijn onbegrijpelick. 30. Adam door zijn sonde/ is oorsake gheweest van veel quaets. 36. Jeremiel Ertz Engel. 41. De opstandinghe der dooden voorsteyt door de ghelijckenisse der beuruchter vrouwe.

Doe

a 4.Esdr 10 28. De Enghel straft Esdram dat hy de oordeelen Gods onderstaet te grondeeren.

1 DOe antwoordde my de Enghel a Uriel/
die tot my ghesonden werdt/
2 Ende sprack: U herte heeft hem te
vele overnomen in dese Werelt/ ende ghy
onderstaet te begrijpen den wech des Aller
hoochsten.
3 Doe sprack ick: Ja Heere. Ende hy andt-
woordde my ende sprack: Ick ben tot u ge-
sonden/ drie weghen aen te tooghen/ ende
drie ghelijckenissen voor te houden.
4 So ghy my een wt desẽ aentoogẽ sult/ so
wil ick u dan oock dẽ wech aentoogẽ/ dien
ghy begheert te sien/ ende wil u berichten/
van waer dat boosachtich herte zy.
5 Doe sprack ick/ Segget aen/ myn Heere.
Doe sprack hy tot my: Gaet henen/ weget
my het vyer/ oft meet my het gheblaes des
windes/ ofte roept my den dach weder/ die
henen is.
6 Doe sprack ick: Wie konde dat doen?
waerom eyscht ghy dat van my?
7 Doe sprack hy tot my: Hadde ick u ghe
vraghet/ hoe diepe wooninghen zijn in der
Zee: oft hoe groote aderen int beghin des
afgronts: oft hoe groote aderen op des He
b Dat is/ het Firmament.
mels b vasticheyt: oft welcke zijn des Pa-
radys wtganghen?
8 So spraect ghy misschien tot my: Ick en
ben in de diepte des afgronts noyt ghekō-
men/ noch oock in de Helle/ so en ben ick in
den Hemel niet henen op gheklommen.
9 Nu so hebbe ick u allẽ vã vyer/ wint eñ
dach gevraecht/ door die ghy gegaẽ zijt/ eñ
sonder die ghy niet zijn en meucht/ eñ ghy
en kondt my daer niet van antwoorden.
10 Ende sprack voorder tot my: Uwe eygen
dingen/ ende die met u opwassen/ en kondt
ghy niet bekennen:
11 Hoe mochte dan u Vat/ den wech des
Hoochsten vaten? ende nu in der verstoor-
der Werelt verstaen de verstooringhen/ die
voor my openbaer zijn?
12 Doe sprack ick tot hẽ: Het ware beter/ wy
en warẽ niet/ dan dat wy in boosheyt levẽ/
ende lijden/ ende en weten niet waerom.
c Judi 9.8. 2 Par.25.18
13 Doe sprack hy tot my: Ick quam in een
wout:
14 Daer haddẽ de houtẽ eenen sulcken aen-
slach/ eñ spraken: Her/ laet ons gaen/ ende
de Zee bekrijgen/ datse voor ons wijcke/
dat wy ons noch meer Wouden maken.
15 Desgelijcken raedtslaechden oock de vloe
den des Zees/ ende spraken Wel op/ laet
ons henẽ op trecken/ ende laet ons de hou-
ten inden Woude bekrijghen/ dat wy onse
landt wijder maken
16 Eñ den aenslach des woudts wert ijdel:
want het vyer quam/ ende verteerde het.
17 Daertoe werden oock de gedachten des
Zees te niete: want het zandt stondt/ ende
verhinderde de vloeden.
18 Wanneer ghy nu een Richter waert/ tus-
schen desen tween/ wien woudet ghy recht
ghenen ofte wien onrecht?
19 Doe sprack ick: Sy hebben/ tis waer/ bey
de dwaesachtighe aenslagen gehadt: want
d Gene.1.9. Job 26.10. Prou.8.28. Jer.5.21.
den Woude/ is het Aertrijck ghegheven/ d
ende der Zee oock haer plaetse/ tot haren
vloeden.
20 Doe sprack hy tot my: Ghy hebt recht
gheoordeelt: waerom en oordeelt ghy niet
u selven oock?
21 Want te gelijckerwijse als het Aertrijck
den woude ghegheven is/ ende de Zee sy-
e Esai.55.8. Joa.3.6.12. 1.Cor.2.14. Sap.9.16.
nen vloeden: e also en konnen oock die/ die
op Aerden woonẽ/ niets verstaen/ dan dat
op Aerden is: ende die/ die op de Hemelen
woonet/ die kan alleen verstaen/ wat op dẽ
Hemel is.

22 Doe sprack ick: Ick bidde u Heere/ da
my verstandt ghegheven worde.
23 Want ick en hebbe niet willen van uwen
hoogen dingen spreken/ maer van dien/ die
wy daechlijcx handelen: namelickẽ/ waerom
Israel van den Heydenen versmadet wor-
de/ ende waerom dat volck/ dat ghy van al-
len tijden af liefgehadt hebt/ den Godloosẽ
volcken te straffen ghegeven zy/ ende waer-
om de Wet onser vaderen te niete ghewor-
den/ ende het geschreven Verbont nergens
meer en zy.
24 Ende wy zijn vander Werelt henen ghe-
varen/ als de Sprinckhanen/ ende onse le-
ven is een vreese/ ende wy en zijn niet weer
dich barmherticheyt te verkrijghen.
25 Wat wil hy dan doen synen Name/ die
over ons aenghe roepen is: van desen hebbe
ick ghevraecht.
26 Doe antwoordde hy my/ ende sprack: Hoe
meer ghy ondergronden wilt/ hoe meer ghy
u verwonderẽ sult/ want den tijt loopt met
haeste henen.
27 Ende en kont niet begrijpen wat in kom Onbegrijpelick ist/ dat den rechtveerdighen toegheseyt is.
stighen tijden dẽ Rechtveerdighen toeghe-
seyt is: want desen tijt is vol boosheyt ende
swackheyt.
28 Doch daer ghy my van vraget/ wil ick u
segghen: Het boose is ghesayt/ doch syne
verstooringhe en is noch niet hier.
29 So nu het boose dat [illegible]saeyt is/ niet ver-
keert en wort/ eñ de plaetse daer dat boose
gesaeyt is/ niet henẽ en gaet/ so en kan dat
niet komen dat met den goeden gesaeyt is.
30 f Want het boose Saeyken/ is in het herte f Gen.3.
des menschen/ van dẽ boosen ingesayt: hoe
vele lasterẽ heeft hy doch tot op desen tijdt
gebracht? ende hoe vele sal het noch brengẽ
tot datmen in de Scheure koemt?
31 Nu g metet ghy by u selvẽ/ wat een groo g Of/ overlegghet
te vrucht der Godloosheyt/ ghebracht heb-
be het boose zaedt?
32 Ende somen syne aeren/ dier gheen ghe-
tal en is/ afhouwet/ wat een groote Schuer
re sal het vullen?
33 Doe sprack ick: Hoe dat? ende wanneer
wort dat? waerom is onser Jaren so wey-
nich ende zijn de selve so ellendich?
34 Doe antwoorde hy: ende sprack tot my:
h Haestet niet te vele over den Hoochsten: h Of/ loopt
want u haesten over hem te zijn/ is te ver-
ghees: ghy doet hem te vele.
35 Hebben niet de zielen der vromen/ oock
in haer heymelicheyt een vraghe van desẽ
dinghen ghehadt/ ende ghesproken: Hoe lan-
ghe sal ick also hopen: wanneer koemt de
vrucht myner i † Scheure/ ende myner be- i † And. Oogst
looninghe?
36 Ende op dat gaf hem antwoort Jeremiel
de Ertz Enghel/ ende sprack: Dan/ wanneer
het ghetal der zaden in u lieden vervullet
wort: want in der Waghe heeft hy de We-
relt ghewoghen:
37 Eñ in der Mate/ heeft hy den tijt gheme-
ten/ ende in den ghetale heeft hy den tijt ge
telt/ ende en beweget noch en verruert het
niet/ tot dat de selve Mate vervullet is.
38 Doe antwoordde ic/ eñ sprac: O heerscher
de Heere/ nu zijn doch wy alle vol sonden/
39 Dat misschiẽ om onsent wille de Scheu
re der Rechtveerdigen niet vervult en wor
de/ om der sonden wille dier/ die op Aerden
woonen.
40 Doe antwoordde hy/ ende sprack tot my
Gaet tot eener k swangheren vrouwe/ ende k Of/ met kinde.
vraghet se/ wanneer sy haer negen maenden
vervullet hebbe of dan het kindt meer kon-
ne in haer blijven?
41 Doe sprack ick: Neen Heere/ dat en kan
niet

niet zijn. Doe sprack hy: In der hellen zijn
11 Anders/ cameren. de heymelicke ... ghemaken der zielen/ der
moeder ghelijck.
m 4.Esdr. 7.32. 42 Ghelijck de baermoeder haestet/ soo den
tijt eñ noodt der gheboorte daer is / m also
Apo.20.11 haestet ooc die/ te geuē/ dat haer beuolē is.
43 Van den aenbeghinne wort v getoont/
wat ghy begheert te sien.
44 Doe antwoorde ick/ eñ sprack: Hebbe ick
ghenade voor v ghevonden/ eñ is het meu-
ghelick/ ende ben ick dies weert/ so toonet
my/
45 Ofte noch meer sal comen/ dan der voor
by ghegaen is / of ofter meer voorby ghe-
gaen is/ dan toecoemstich sy?
46 Dat voorby ghegaen is / dat weet ick/
maer wat toecoēstich is / dat en weet ic niet.
47 Doe sprack hy tot my: Staet op de rech-
ter zijden/ so wil ick het v by een ghelijcke-
nisse wtleggen.
48 Doe stont ic/ eñ siet/ eenē gloeyenden o-
uen ghinck voor my heuen: eñ als de vlam
me voorby ghinck/ doe nā de rooc ouerhāt.
49 Daer na ghinck voor my een waterwolc
ke eñ liet vele reghens / met ongestuymic-
heyt: ende als den onstuymen reghen ouer
quam/ bleuen na de druppen.
50 Doe sprack hy tot my: Dencket by v sel-
uen/ Ghelijck als des regens meer is/ dan
der druppen / eñ dat vyer den roock ouer-
treft/ alsoo ouertreft de mate der dinghen
die voorby ghegaen zijn: doch de druppen
ende den roock namen de ouerhandt.
51 Doe badt ick ende sprack: Meynt ghy
dat ick tot op die tijdt leue? ofte wat sal in
dien daghen?
52 Doe antwoorde hy my/ ende sprac: Van
den teeckenen/ daer ghy my van vraghet/
can ick v ten deele segghen / eñ v leuen nu
en can ick v niet segghen / want ick en ben
daer niet om ghesonden.

Dat v. Capittel.

1 In de laetste dagen/ de waerheyt ver-
borghen eñ de Wereldt sonder trouwe. 4.
Diuersche teeckenen sullen gheschieden in
den laetsten tijdt. 23. Esdras beclaecht hem
wederom/ om de versmaetheyt des volcx.
31. hy is berispt door den Enghel 38. De
oordeelen Gods zijn den menschen onbe-
kent. 48. Godt doet het al ter ghelegheuer
tijdt. 54. De menschen worden alle tijdt
minder.

Het quaet der laetsten tijdt. 1 VAnden teeckenen nu / merckt alsoo:
Siet/ de dagen sullen comen/ dat die ge
grepen worden sullen / die op Aerden
woonen in een groot ghetal / eñ den wech
der waerheyt sal verborghen/ eñ het landt
sonder trouwe zijn:
a Matth. 24.12. 2 a Boosheyt doch sal ouerhandt nemen/
b Joan.5.19 als ghy het dan als nu siet/ eñ als ghy het
ouer langhe ghehoort hebt.
3 Ende dat landt dat ghy als nu siet rege-
ren/ sult ghy in corten woest sien.
4 Gheeft v nu God het leuen/ so sult ghy na
den derden Heyrhoorne sien/ dat de Sonne
snellick des nachts sal schijnen / ende de
Maen drymael in den daghe.
5 Ende van houte sal bloedt druppen / eñ
de Steen sal zijn stemme geuen/ eñ het volc
sal onrustich worden.
6 Eñ die sal regeren / dien sy niet en mey-
nen / die op Aerden woonen / eñ het ghe-
uoghelte / sullen haer plaetse veranderen.
7 Eñ de Sodomitische Zee / sal hare Vis-
schen verworpen/ ende sal des nachts een
c Oft/ ghe-ruysch ghedeune geuē/ dz niet vele en sullē kennē/
alle nochtans sullē sy het gedeune hooren.
* Of/ clouē. 8 Daer sullen oock * opclieuinghen zijn
allen thaluen/ eñ het vyer sal wt gaen/ eñ de
ghedierten inden velde / sullen henen wech
trecken/ ende de Maensuchtighe vrouwen
sullen wonderdrachten baeren.
9 Eñ in soeten wateren / sullen bitter zijn/
t een vriendt sal teghen den anderen stry- c 4. Esdr. 6. 24.
den: dan sal de verstandelickheyt verborgen/
en het verstandt d afghesondert worden in Mich.7.6.
zijne cameren: Mat.10.35.
10 Eñ men sal van velen vraghen/ ende dan- d Of/ afghe-
noch niets vinden. dan sal ongerechticheyt scheyden.
eñ onmate op Aerden ouerhandt nemen.
11 Een landt sal het ander vraghen / ende
spreken: Lieuer/ is gherechticheydt door v
ghetoghen? so sal het spreken: Neen.
12 Te dier tijt sullen de menschen hopen/
doch niet vercrijghen: arbeyden sullen sy/
maer hare wegen en sullen sy niet schicken.
13 Sulcke teeckenen v te seggen / is my toe-
ghelaten/ eñ so ghy weder bidden sult/ eñ e 4 Es.6.31
weenen ghelijck als nu/ ende seuen daghen
vasten/ sult ghy noch grooters hooren/
14 Doe ontwaeckede ick/ eñ een verschricken
ghinck door mijn gantsche lijf/ eñ my werdt
banghe/ dat ick schier verzaechde.
15 Doe hielt my op de Engel/ die ghecomen
was om met my te spreken/ sterckede my/
ende stelde my weder op mijne voeten.
16 Inden anderen nacht quam tot my Sa-
althiel/ de Hooftman inden volcke/ eñ sprac
tot my. Waer zijt ghy gheweest? hoe zijt ghy
so treurich?
17 Weet ghy niet / dat v Israel beuolen is/
in den lande harer ghevanckenisse?
18 So staet op/ ende eet/ eñ en verlaet ons
niet/ als een Herder de Schapen den wree-
den Wolven.
19 Doe sprack ick tot hem: Gaet van my/ eñ
naeckt v niet tot my: eñ hy hoorde het
ende als ick seyde/ alsoo ghinck hy van my.
20 Doe vastede ick seuen daghen / huylede
ende weende / als my dan Vriel de Enghel
gheheeten hadde.
21 Na seuen daghen nu / becommerden my
weder mijne ghedachten heftighen.
22 Doe quam mijn ghemoet weder tot ver- Waerom
stande/ ende begonst weder te spreken/ met God zijn
den Alderhooghsten/ volck door
23 Eñ sprack: O heerschende Heere/ wt allen vreemden
Wouden eñ houten der Aerden/ eñ wt allen straffet.
Boomen / hebt ghy eenen eenighen Wijn-
stock wtverlesen.
24 Eñ wt allen Landē des gantschen Aerdt
bodēs/ hebt ghy v een Groeue wtuerlesen/
eñ wt allen bloemen der Aerden / hebt ghy
v een Lelie vercoren.
25 Wt alle diepte der Zee/ hebt ghy een Be
ke ghevult: wt allen behouweden Steden/
hebt ghy v gheheylighet Zion.
26 Wt allen Gheuoghelte/ hebt ghy een f f Math.3. 16.10/16.
Duyue genoemet: wt allen Vee g een Lam g Joan.1.29
versien. 1.Cor.5.6
27 Wt allen Volcken een Volc/ eñ den Volc-
ke (tot den welckē ghy eenen lust hebt ge-
hadt /) hebt ghy eene Wet ghegheuen/ die
van allen h beproeft is. h Voor
28 Eñ nu Heere / waerō hebt ghy als nu dit goet op-
eenige Volck velen ghegheuen ? eñ ouer de recht/etc.
eenighe Wortel/ hebt ghy andere bereydet/ aenghesien
ende waerom hebt ghy dat eenighe in vele eñ gehou-
verstroyt? den.
29 Die vertredense/ Ja die die uwen toeseg
ghinghen loochenden wederstonden / ende
uwen Bonde noyt gheloofte en hebben.
30 Eñ of ghy schoon uwen volcke vyant wa-
ret/ so soude ghy t met uwer handt straffen.
31 Als ick nu dese reden wtghesprokē had-
de/ werdt tot my gheschicket de Enghel/ die
den voorigen nacht tot my gecomen was/

Die

a An. so wil ick v berichten/ luystert my/ so wil ick etc.

32 Die sprack tot my: Hoort my toe/ ic ende
luystert wat ick v segge/ so wil ick v wyder
segghen.
33 Doe sprack ick: Segget aen mijn Heere.
Doe sprack hy tot my: Ghy bekommert v
seer ouer Israel: hebt ghy dat volck liever/
dan die/ die het ghemaeckt heeft?

Gods ghe-richte en cā men niet door gronden.

34 Ick sprac: Neen Heere/ maer wt weemoede
hebbe ick gesproken: mijne Nieren drucken
my alle stonden/ dat ick geerne ondersoecken
woude/ den wech des Allerhoochsten/ ende
eens deels doorgronden zijn oordeel.
35 Hy sprack tot my: Dat en cont ghy niet.
Ick sprack: Waerom Heere? waer toe ben
ick dan geboren? b waeromme en was my
dan de baermoeder mijner moeder/ niet een
graf/ so en hadde ick doch niet de ellende eñ
dē commer Jacobs ghesien/ ende de moeyte des gheslachts Israels.

b Jer. 20. 17

36 Hy sprac tot my: Tellet my/ dat noch niet
comen is: de druppen die verstroyt zijn/ versamelt
my weder te samen: de dorre bloemē
maket my weder groene.
37 Dat besloten is/ ontsluyt my/ eñ de windē
die versloten zijn/ brenget my voorwaerts:
toonet my het beelt der stemme/ dan so wil
ick v toonen/ daer ghy v om bemoeyt te
vraghen ende te weten.
38 Ick sprack: O heerschende Heere/ wie can
dat weten? dan alleen die/ die met de menschen
gheen woonninghe en heeft?
39 Nu ben ick een dwaesachtiger: hoe cā ick
dan van dien dingen spreken/ daer ghy my
van vraghet?
40 Doe sprack hy tot my: Ghelijck ghy dier
dingen gheen doen en cont/ die ick ghesept
hebbe/ alsoo en cont ghy ooch mijn oordeel
niet vinden/ ende de c eyndelicke liefde/ die
ick mynen volcke toegheseyt hebbe.

c Anders/ laetste

41 Ick sprack: Heere/ ghy zijt na by dien/ die
gheen eynde en hebben: ende wat sullen die
doē/ die voor my geweest zijn/ of wy/ die als
nu zijn/ of die/ die na ons zijn sullen.
42 Doe sprack hy tot my: Ick wil mijn oordeel
eenen Ringe vergelijcken: als daer het
laetste niet lanckfaem en is/ also en is oock
het voorghe niet snelle.
43 Ick sprack: Kont ghy niet die gemaeckt
zijn/ eñ die/ die als nu zijn/ ende die/ die toecomstich
zijn/ in een maken/ dat ghy v oordeel
sneller vertoondet:
44 Doe antwoorde hy my/ ende sprack: Het
schepsel en can den Schepper niet m ouerhaesten/
de Wereldt en kan oock niet dragen
op eenmael/ die ghescahpen sullen worden.

m Of/ ouer-loopen/

45 Doe sprack ick: Hoe hebt ghy dan uwen
knechte ghesept/ dat ghy Leuendichmaker/
leuendich ghemaect hebt het schepsel in eē/
ende het schepsel dat leet het/ alsoo kondēt
oock als nu draghen de tegenwoordigen/
in een.

Waerom niet alle dinc op eenmael zy eñ geschiede

46 Hy sprack tot my: Vraget de baermoeder
der Vrouwē/ ende seget tot haer: So ghy
baret/ waerō en doet ghy dat niet met eenanderen/
maer na een anderen: biddet haer
dat sy tien kinderen op eenmael bare.
47 Ick sprac: Sy en cans niet/ maer sy moet
het na een anderen doen.
48 Doe sprack hy: Also hebbe ick oock der
Aerden een baermoeder ghegeuen/ dien die
op haer gesaeyet zijn/ na den loop der tijt.
49 Te gelijcker wijse als eē ionck kint/ niet
can uyt baren dat/ dat de ouden baren: alsoo
hebbe ick de Wereldt/ die van my geschapē
is/ gheordineert.

n An. generen.

50 Doe vraechde ick/ ende sprack: So ghy
my als nu eenen wech ghegheuen hebt/ so
wil ick voor v spreken: want onse moeder/
daer gy my van gesept hebt/ is noch ionck/
ende als nu naket sy dat ouderdom.
51 Hy sprack: Vraghet die/ die baert/ so sal sy
het v segghen: Spreeckt tot haer:
52 Die ghy als nu gebooren hebt/ waerom zijn
die niet gelijck dien/ die voor v zijn geweest/
maer sy zijn van kleyner grootte.
53 So sal sy v antwoordē: Anders zijn die/ die
in der stercken ieughet gheboren zijn/ eñ anders/
die/ die in ouderdom so de baermoeder
als nu afneemt.
54 So mercket nu ghy/ dat ghy lieden cleynder
zijt der grootte haluē/ dan die/ die voor
v lieden zijn gheweest.
55 Eñ die/ die na v lieden comen/ kleyner dan
ghy lieden/ als schepselen/ die als nu beginnen
out te worden/ eñ de stercke der ieuget
ouerghegaen hebben.
56 Doe sprack ick: Heere/ ick bidde v/ hebbe
ick ghenade voor uwen oogen ghevonden/
so toont uwen knechte/ door wien soect ghy
te huys v schepsel?

Dat vj. Capittel.

1. God in synen eewigen raetslach/ heeft voorsien alle dingen voor de scheppinge der Werelt. 6. God alleen Autheur van allen dingē. 17. Esdras hoort eenē seer sterckē voys. 19 God sal besoecken de ongerechtighe. 20. De Boecken sullen opghedaen worden. 23. De Basuyne sal gheschal gheuen. 27. Alle dinck sal tot zijn eerste wesen keeren. 38. Esdras doet een kort verhael van de scheppinge der Wereldt 55. God heeft het al om den synen geschapen 57. Esdras beklaecht hem om dat het volck Gods veracht is.

Door wien God zijn schepsel wil te huys soecken.

1 Ende hy sprack tot my: Van aenbegin/
eer de Aertbodem geschapen wert/
eer de Wereldt bestont/ eer de winden te huys
waren.
2 Eer het donderde ende blixemde/ eer den
gront des Paradys ghelept wert.
3 Eer de schoone Bloemē gesien werdē/ eer
de beweechlicke crachten waren bevesticht/
eer de ontallicke heyrscharen der Enghelen
versamelt waren/
4 Eer de hoochte der locht was/ eñ de mate
des a† Hemelsvasticheydt/ eer de ouenen in
Zion heet waren.

a† An. Hemelen.

5 Eer de tegenwoordige Jaren versocht waren/
eñ eer de vonden dier/ die als nu sondigen/
ontvreemt werdē/ eer die verzeekert waren/
die als nu trouwe versamelen/
6 Doe hebbe ick die dingen alle bedacht/ eñ
zijn door my gemaect/ ende door geenen anderen/
sy worden oock gheeyndet door my/
ende gheenen anderen.
7 Doe antwoorde ick/ eñ sprack: Welcke sal
zijn de scheydinge der tijt? ofte wanneer sal
hier toe comen het eynde des vorigen/ ende
het beghin des nauolghenden?
8 Doe sprach hy tot my: Van Abraham tot
op Isaac/ b als van hem gheboren werden/
Jacob ende Esau/ hielt de handt Jacobs c
eerstelicken de versen Esau.

b Gen. 25. 24 Hosea 12. 4. c Of/ van den beghinne.

9 Want het eynde deser tijt/ is Esau/ eñ het
beghin des nauolghenden is Jacob.
10 Des menschen hant/ is tusschen der versē
ende der hant: anders en sult ghy niet vraghen
Esdra.
11 Doe antwoorde ick/ ende sprack: O heerschende
Heere/ hebbe ick genade voor uwen
ooghen ghevonden:
12 So bidde ick v/ toonet uwen Dienaer aen
het eynde uwer teeckenen/ dier ghy my een
deel de vorighen nacht ghetoont hebt.
13 Hy sprack tot my: Staet op uwe voetē/ eñ
hooret de volcomene stemme ende d† voys.

d† An. beweginghe.

14 Daer sal een groote beweginghe komen/

doch

doch de plaetse daer ghy staet / en sal niet
beweecht worden.
15 Ende daeromme so ghy de reden hoort/
so en verschrickt niet: want van dien eyn-
de / wort dat woort ende fondament der
Aerden verstaen.
e Gr. schud- 16 Want de reden van dien / maket e tzit-
dende ende een ende beweghet: want het weet dat het
bevende. ten eynde verandert moet worden.
17 Ende als ickt hoorde / doe stont ick op
myne voeten / ende hoorde: doe waster een
f Apo.1.15. stemme/ die sprack/ ende dier f voys was/
als eens voys veler wateren/
18 Eñ die sprack: Siet, de dagen comen dat
ick beghinnen sal te naken / ende te huys
soecken de Inwooners der Aerden.
g Of: wt te 19 Ende beghinnen sal/ van hen g te onder-
gronden. soecken, wie hi recht met ongerechticheyt
h † And. die ghescaedt hebbe / ende wanneer de oot-
door hare moet Zion vervullet sy.
ongherech- 20 Eñ so die Wereldt die vergaen sal/ over-
ticheyt den teeckent wordt / soo sal ick dese teeckenen
anderen o- doen: de Boeckē sullen worden opgedaen
verlastet voor den i † Firmamente/ ende sy sullent
hebben/ eñ alle met een anderen sien.
etc.
i † Anders/ 21 Eñ de Jarige kinderen sullen met haren
Hemel. stemmen spreken / de swangere vrouwen/
sullen ontydighe kinderen brengen/ drij of-
te vier Maenden oudt / ende die sullen le-
ven ende opghewecket worden.
22 In corten sullen de ghesaeyde plaetsen
schynen als de onghesaeyde / de volle kel-
deren sullen in corten ledich verschynen.
23 Ende de Basuyne sal een geschal geven/
alsmen dat hoort / sal alleman verschric-
ken worden.
k Miche. 24 k Te dier tijt sullen die vriendē malcan-
7.6. deren veryghen/ als de vyanden/ ende het
Matth. Aerdtrijcke met hen / sal verschricken: de
10.35. Aderen der Fonteynen sullen stille staen/
4.Esdr.5.9. ende drij vren niet loopen.
55 Welcker overblijft in dien allen / dat ick
voorseyt hebbe/ die sal daer van comen/ eñ
sal myn Heyl siē/ eñ het eynde uwer werelt.
26 Eñ de menschen die genomen zijn/ sullent
sien/ die den doot van haerer geboorten af/
niet ghesmaeckt en hebben: ende het herte
der Inwooneren sal verandert/ ende in een
andere meyninge verkeert worden/
l Of/ te nie- 27 Want het boose sal wtghedelghet / ende
te ghedaen/ het bedrooch wtghebluscchet worden.
wtghe- 28 Trouwe eñ Ghelooue sal bloeyen / ver-
wischt/ wt- dorvent heyt sal overwonnen/ eñ de waer-
gheroeyt. heyt vertoont worden, die so vele daghen
sonder vrucht gheweest is.
29 Eñ het gheschiede/ als hy met my sprac/
doe sach ick allenskens aen/ diē/ voor dien
ick stondt.
30 Doe sprack hy tot my also: Ick ben ge-
comen v te toonen den tijt der toecoemsti-
m 4.Esdr. gher nacht.
5.13. 31 m Sult ghy nu weder bidden / eñ seven
daghen vasten soo sal ick v oock meer seg-
gen/ ende grooters dan te voren.
32 Want uwe stemme is verhoort voor den
Allerhoochsten: want de Stercke heeft ge-
sien uwe richtinge ende heeft gesien uwe
suyverheydt / die ghy van ieughet aen hebt
ghehadt.
33 Eñ daerom heeft hy my ghesonden, v dit
alles te toonen ende v te segghen: Hebbet
goeden moet ende en vreeset v niet.
34 Eñ verhaestet v niet met den voorighen
tyden ydels te ghedencken/ eñ en verhae-
stet v niet van wegen der laetsten tyden
35 Daer na weende ick weder/ eñ vastede se-
ven dagen, dat ick vervulde de drij weken/
die hy my ghesept hadde
36 Aen den achsten nacht / wert myn herte
weder in my becommert / ende begonst te
spreken voor den Hoochsten.
37 Want mynen gheest was gantsch n ont- n Of/ ont-
suncket/ ende myn ziele gantsch beangstet/ steken/
38 Eñ sprack: O Heere/ ghy seydet in aenbe- Van des
ghinne ws schepsels/ aen den eersten dage/ ses schep-
eñ sprāket: o Het worde Hemel eñ Aerde: daghen.
ende v woort was een volcomen werck. I.
39 Eñ op datmael was de p † Gheest/ ende o Gene.1.1.
de duysternissen warē noch ringswyse cont- p † And.
om/ eñ het stilleswyghen: daer en was noch windt.
gheens menschen stemme van v.
40 Doe hiet ghy van uwen schatten een
schoon licht hervoor gaen / daermede v
werck verschene.
41 q Aen den tweeden dage schiept ghy den II.
gheest des Firmaments/ eñ ghebodet hem/ q Gene.1.6
dat hy een onderslach ware / tusschen den
wateren / dan een deel daer boven / het an-
der hier beneden bleve.
42 r Aen den derdē dage beschiettet ghy/ dat III.
de waterē versamelt werden aen den seven r Gene.1.9.
den deele der Aerden/ ses deelen droochdet
ghy/ eñ behieldetse daer toe/ datmen s daer s † And. in-
in voor v diende met ghesaeyden ende ge- ne saeye eñ
bouweden van Godt. bouwe.
43 Soo haest v woordt wtghinck / was het
werck ghelijck daer.
44 Want van stonden aen / was een groote
ontalbare vrucht daer / eñ menigherley be-
lustinghen des smaecks / Bloemen, dier ver
we t † men niet na maken eñ ghereuck des t † Anders
vermakelickheyts / die men niet gegronde onwaerdel-
en can: ende dat wert aen den derden daghe baer is.
ghemaeckt. IIII.
45 Aen den vierden daghe geboot ghy dat u Gene.1.16
u de Sonne haeren schijn eñ de Maene haer Psal. 135.?
licht gheve / ende dat de Sterren gheordi-
neert werden.
46 Eñ ghebodet hen/ x dat sy den menschen/ x Deut.4.19
die in toecoemstighen oock ghe schapen sou
den worden dieneden.
47 y Op den vijfsten dach/ spraeckt ghy ten V.
sevenden deele / daer de wateren versamelt y Gen.1.20.
waren: Sy souden voort brengen menigher
ley ghedierten/ voghelen ende visschen.
48 Eñ also ghescriede het / dat dat stomme
water sonder ziele wt bevele Gods/ leven-
dige ghedierten voort brachte / op dat alle
volcken uwe wonderwercken prijseden.
49 Doe behieldet ghy twee zielen / de eene
heet ghy Henoch/ eñ de ander Leviathan:
50 Ende scheydet elcken van den anderen af:
want het sevende deel/ namelickē/ daer het
water versamelt was / condese niet beyde
vaten.
51 Den Henoch gaeft ghy een deel / dat aen
den derden daghe gedrooghet was/ dat hy
in den seluen woonen soude / daer in zijn a Esa.27.1
duysent Berghen. Job.40.20.
52 Den a Leviathan nu/ gaeft ghy in/ het se- b † And.
vende deel/ namelicken / het vochte/ b † eñ welcke groo-
behieldet hem/ dat hy verslocke wat ende te Beeste/
wien ghy wilt. ghy bereyt
53 c Aen den sestē dage geboot ghy dat Aert hebt/ dat sy
rijcke / dat het voor v beschicken soude / de verslinde/
ghedierten/ Vee ende alle dat cruypt ende etc.
54 d Eñ daerenboven oock Adam/ dien ghy VI.
over alle uwe schepselen een Heere ghesett De Werelt
hebt: van hem comen wy alle/ e oock het is om der
volck/ dat ghy v vercooren hebt. gelooviger
55 Dit hebbe ick nu alles voor daerom ghe- wille ghe-
sproken/ dat ick bewese/ dat om onsent wil- schapen.
le de Wereldt gheschapen is. c Gen.1.24
56 De andere nu/ die oock van Adam afco- d Gen.1.26
men/ hebt ghy ghesept/ sy en zijn niet maer e Exo.19.5.
sy zijn ghelijck een speecksel/ ende haer ver- Deut.4.20.
meughen als een daeckdruppe. 10/15.
57 Ende nu Heere/ de Heydenen die oyt ende Psal.135.4

opt/niet geachtet en zijn/ hebbē als nu be-
gonnē ons te beheerschen/ eñ te verslockē:
f Exod. 4. 22. 58 Eñ wy nu/ v volck/ f die ghy uwen eerst-
gheboren/ ende eenichgheboren/ eñ uwen
yveerer/ ghenoemt hebt / zijn in hare handē
ghegheuen.
59 Is nu de Wereldt om onsent wille ghe-
schapen/ waerom en besitten wy dan niet
dat erue der Wereldt? hoe langhe sal doch
dat dueren?

Dat vij. Capittel.

1. De Enghel verschijnt Esdre. 9. Wy
en connen niet comen tot de Erkentenisse/ dan
door veel lijdens. 19. God alleen gherech-
tich ende wijs. 21. Godt heeft de menschen
hestighen gewaerschout. 28. Jesus sal ghe-
openbaert worden. 29. Christus sal steruē.
32. De laetste wederopstandinge. 34. Het
oordeel/ waerheyt ende ghelooue. 36. De
gherechtighe hebben voor de sondaers ge-
beden. 43. Het laetste oordeel. 44. Alle on-
maticheydt sal na het oordeel ophouden.
48. Adams val coemt tot ons toe. 53. Het
eewich Paradijs. 57. De mensche moet op
Aerden strijden. 60. De Joden en hebben
Mosen noch de Propheten niet ghelooft.
62. Godt is barmhertich ende van groo-
ter lanckmoedicheyt.

Doort en-
ge coemt mē
int ruyme:
door droef-
fenisse int
leuen. 1 NA dien ick dese woorden wt ghesprokē
hadde / werdt tot my ghesonden eenen
Enghel/ die ooch de vorige nachten by
my gheweest was/
2 Die sprack tot my: Esdra/ staet op/ ende
hoort de reden / die ick ghecomen ben v te
segghen.
3 Ick sprack: Spreecht mijn Godt. Doe
sprac hy tot my: De Zee is aen eener wij-
der plaet/en gesettet/ datse diep ende groot
ware
4 Maer den ingangh / is ghantsch enghe
ende cleyne/ ghelijck als een vloedt.
5 Want wie woude in de Zee gaen / ende
haer sien ende beheerschen ? wanneer hy
niet door het enge en ghinge/ hoe conde hy
in de wijde comen?
6 Item een ander. Een Stadt is ghebou-
wet op eenen wijden velde/ ende is vol al-
ler goederen.
a Mat. 7. 14. Luc. 13. 22 7 a Den inghanck is enge ende steyle/ als
ware een vyer ter rechter zijden / ter slinc-
ker zijden een diep water:
8 Eñ daer ware alleen eenen enghen padt
tusschen dien tween/ so smal/ dat daer niet
meer dan een mensche/ gaen en conde.
9 Wanneer nu dese Stadt eenen ten erue
ghegheuen worde/ eñ die en ware te voren
noyt door desen vaerlicken wech ghegaen/
hoe woude hy dat erue innemen?
10 Eñ ick sprack: Ja Heere. Doe sprack hy:
Also isset oock om Israel.
11 Want om harent wille hebbe ick de We-
k Gene. 3. 6 reldt gheschapen: eñ k doe Adam myne In-
settingen ouertradt/ doen ontstont sulcks/
ghelijck als nu voorhanden is.
12 Doe werden die inghangen der Wereldt
enge/ voller smertē eñ arbeit: doch weynich
zijn ghi eñ quaet/ vol vaerlichedē eñ arbeit.
13 Want der vorigher Wereldt inghangen/
waren wijdt ende seker/ brachten ondood-
licke vrucht.
14 Soo nu die/ die daer leuen/ niet en poo-
ghen in te gaen door dat/ dat enge eñ ydel
is/ so en connen sy dat verborghen is / niet
verckrijghen
l Ende de-
wereyt het
y. 15 Waerom becommert ghy v dan/ soo ghy
doch een broosch mensche zijt ? eñ l twaer
toe poocht ghy/ so ghy sterflick zijt?
16 Eñ waerom en hebt ghy niet in v herte
ghenomen het toecomende/ maer dat tegen
woordich is?
17 Doe sprac ick: O heerschende Heere: siet/
v ghy hebt in uwer Wet verordineert / dat b Deut. 8. 1
de rechtueerdighen souden sulcx eruen / de Psalm. 38.
Godloosen nu verderuen. 9. 22.
18 e Doch de vromen souden het enge lijden/ Pro. 2 21.
eñ het wijde hopen: want die/ die Godloos- e Rom. 8. 18.
licken gheleeft hebben/ eñ het eyngelijden/ 2. Cor. 4. 17.
en sullen het wijde niet sien. Sap. 3. 4.
19 Doe sprack hy tot my: Daer en is gheen
Richter bouen God/ ende gheen Verstandi
gher bouen den Hoochsten.
20 Want het verderuē vele/ daerom/ datmē God waer-
de Wet Gods / die voorgestelt is/ verachtet schout de
21 Want Godt f heeft hestigen geboden den menschen
toecomenden/ dat sy weten wat sy doen/ eñ trouwelic-
hoe sy leuen sullen: ende soo sy dat hielden/ ken.
souden sy niet ghestraffet worden. f Psal. 119. 4
22 Ny en waren sy hem niet ghehoorsaem/ Exod. 20.
ende spraken teghen hem/ ende namen hen 21. 22.
ydele dinghen voor. Deut. 4. 5/
23 Brachten henseluen in verleydinge door 6. 7. 8.
sonde/ dat sy spraken: Daer sy gheen Godt;
g eñ en kenden zijne weghen niet. g Rom. 1. 21
24 Syne Wett verachteden sy / eñ syne toe-
segghingen h verneenden sy/ in zijnen or- h Dat is/
dinghen en waren sy niet ghetrouwe/ ende verloochē
volbrachten syne wercken niet. sy.
25 Eñ daerom Esdra / is voor den ledighen
het ledighe ende voor de vollen het volle.
26 Siet/ den tijt coemt/ dat die teeckenē sul-
len zijn/ die ick gheseyt hebbe: eñ de Bruyt
sal verschijnen/ ende het Aerdtrijck dat als
nu vergaet/ sal ghetoont worden.
27 Eñ een yegelick die van den vorigen quaē
de verlost is/ die sal wonderbare dingen siē.
28 Want mijn sone Jesus sal geopenbaert
worden met dien/ die by hem zijn / ende de
ouergheblevene sullen vrolicken / vier hon-
dert Jaer.
29 Na den seluen Jaren/ sal mijn sone i Chri- Christus
stus steruen/ ende alle menschen/ die het le- coemt ende
uen hebben. doot.
30 Eñ de Werelt sal verkeert worden/ in dat i Dan. 9. 26
oude stilswijghen/ seuen daghen/ als in den Matth. 27.
vorighen oordeelen/ alsoo dat niemandt en 27.
sal ouerblijuen.
31 Eñ na seuen daghen sal verweckt worden
de Wereldt/ die noch niet en waeckt/ eñ sal
verstoort steruen.
32 k Eñ de Aerde sal weder geuē/ die in haer Verrijsenis-
ghe slapen hebben/ eñ de stof die in de stille se eñ laetste
woonen/ eñ de heymelicke plaetsen / sullen gherichte.
daer voorgeuen/ die hen vertrouwet zijn. k Dan. 12. 2
33 Eñ l de Allerhoochste/ sal op den stoel des Joan. 5. 28.
gherichtes gheopenbaert worden / eñ alle 1. Cor. 15. 51
ellende sal vergaen/ ende lanckmoedicheyt/ 1. Thess. 4.
sal versamelt worden. 16.
34 Het oordeel nu sal alleen blijuē / de waer- Apoc. 20. 11
heyt sal bestaen/ eñ het geloove toenemen: l Matth.
35 Het werck sal daer na volghen / m eñ den 24. 30.
loon ghetoont worden/ de gherechticheden Marc. 13.
sullen waken / ende de ongherechticheden 26.
en sullen niet heerschen. m Matth.
36 Doe sprack ick : n Abraham heeft eerst 16. 28.
voor de Sodomiters ghebeden ; o daer na Apoca. 1. 7.
Moses voor de vaderen/ die inder woestij- n Gen. 18. 23
ne ghesondicht hadden. o Exo. 32. 11
37 Ende die na hem/ voor Israel/ in den tij- p 2. Sam.
den Achas ende Samuel. 24. 17.
38 p Eñ David voor de slachtinge/ q eñ Sa- q 2. Paral.
lomo voor die die in het Heylichdom comē. 6. 14.
39 r Eñ Helias voor die/ die den regen ontfin- r 1. Reg.
gen/ ende voor den dooden/ dat hy leefde. 17. 21. 18/
40 s Eñ Ezechias voor het volck/ ten tijden 36.
Sennacherib: ende andere vele die voor ve- s 2. Reg.
le ghebeden hebben. 19. 15.
41 Maer als nu/ soo het verstoorde inghe-

waken/

waſſen / eñ de booſheyt vele geworden is/
eñ de vroomen hebben voor de Godlooſen
gebeden/ waerō en ſal dat als nu niet zijn?
42 Hy antwoorde my/ eñ ſprack: De tegen-
woordighe Werelt/ is niet het eynde: vele
eere blyft in haer/ daerom hebben ſy voor
de ſwacken ghebeden.
Nadat laet de gerichte/ houdt de verderflic-heyt op.
43 Den dach nu des oordeels/ ſal het eynde
zijn deſer tijdt/ eñ een beghin der toecoem-
ſtigher onſterffelickheydt in dier henen is/
alle verderffelickheyt.
44 Alle onmate is wech ghedaen/ alle on-
gheloove is henen ghenomen/ vromicheyt
heeft toegenomen/ waerheyt is opgegaen.
45 Als dan en can niemant dien ſalich ma-
ken die verlooren is/ oft onderdrucken/ die
overwonnen heeft.
46 Doe antwoorde ick ende ſprack: Dit is
mijne eerſte eñ laetſte reden/ dat het beter
ware gheweeſt/ den Adam het Aerdtrijcke
niet te gheven / ofte doe het hem ghegheven
was/ te verhoeden/ dat hy niet en ſondichde.
47 Want wat baet het den menſchen/ hier
z† And. tegenwoordiger ziele. in t† deſe tijde te leven in treuricheydt/ eñ
eerſt wachtē wat ſtraffe na dē doot come?
48 Adam wat hebt ghy gedaen? n want ſo
Adams val coemt tot ons toe. ghy geſondicht hebt/ zijt niet alleen ghy/
maer wy alle/ die van v comen/ ghevallen.
49 Want wat is ons nutte / ſo ons een on-
n Rom.5.12. ſterflicke tijt toegheſeyt is/ eñ wy doodt-
licke wercken volbrenghen?
50 Ende dat ons een euwighe hope be-
looft is/ ende wy boos ende ydel zijn.
51 Eñ dat onſe wooningen der geſontheyt
eñ derſekerheyt/ behouden zijn/ eñ wy qua-
lick gheleeft hebben.
52 Eñ dat de eere des Hoochſten behouden
is te beſchermen die/ die lijdſaem gewan-
delt hebben/ ende wy inden quaetſten we-
ghen ghewandelt zijn.
53 Eñ dat dat Paradijs ghetoont wordt/
dies vrucht altoos duerich blyft/ in dē ſe-
kerheyt eñ medicijne is/ eñ wy nu niet he-
nen in gaen?
54 Want wy hebben aen onaenghename
plaetſen ghewandelt:
x abſtinentie. 55 Eñ dat die aenghesichten dier / die x af-
breuck ghedaen hebben/ over de y Sterren
y Dan.12.12 Mat.13.43 lichten ſullen / doch onſe ſullen ſwart ende
Sap.3.7. duyſter worden.
z Matth. 25.42. 56 Want doe wy leefden eñ onrecht deden/
bedachten wy niet/ z dat wy na den doodt
Joan.5.19 daerom lijden moeſten.
57 Doe antwoorde hy my/ eñ ſprack: Dat
is de bedenckinge des ſtrijts/ dien de men-
ſche op Aerden voeret:
58 Dat/ wanneer hy overwonnē wort/ ſo lijd
a Apoc. 2.3.21. det hy dz/ dat ghy geſeyt hebt: a doch ſo hy
overwinnet/ ſo ontfanget hy/ dat ic ſegge.
59 Want dat is dat leven/ daer Moſes van
ſeyde/ doe hy by dē volcke leefde/ eñ ſprac:
b Deu.30.19 b Verkieſt v het leven/ dat ghy levet.
60 Sy en gheloofden nu hem niet/ ende na
hem/ oock den Propheten niet. Ja oock
my niet / die ick met hen geſproken hebbe.
61 Dat de treuricheydt hen niet tot verder-
c 4. Esdr. 2.27. uen reycken en ſoude/ c ghelijck de vreuchde
tuecoemſtich over die is/ die hen des Heyls
1.Pet.1.8. hebben laten berichten.
Godsbarmhertichheyt. 62 Doe ſprack ick: Ick weet Heere/ dat de
Allerhoochſte barmhertich is / in dien/
dat hy dien barmhertich is / die noch niet
in der Wereldt en zijn.
63 Ende oock dien/ die in zijner Wett wan-
b Rom.2.4. delen:
Act.17.30. 64 b Ende dat hy lanckmoedich is teghen
2.Pet.3.15 dien die met haren wercken gheſondighet
Sap.11,24. hebben,

65 Ende dat hy vry mildt is te verghe ven/
dien het behoort.
66 c Eñ dat hy vele barmhertichheydt heeft/ c Exo.20.6
want hy bewijſet menichfuldichlicken ſy-
ne ontferminge/ dien/ die teghenwoordich
zijn/ eñ die henē zijn/ eñ die toecōſtich zijn.
67 Want ſo hy zijne ontferminghe niet mile-
dichlick en bewijſt/ ſoo en wort de Wereldt
niet levendich ghemaect met dien/ die daer
in woonen.
68 Eñ hy gheeft: want wanneer hy niet en
gave van zijner goedertierenheyt/ dat die/
die quaet gedaē hebbē/ van haren booſhedē
verlichtet worden / ſoo en conde het thien-
duyſentſte deel der menſchen/ niet levendich
ghemaeckt worden.
69 Eñ ſo de Richter/ dien niet en vergave/ de
door zijn woort ghecheylet zijn / eñ de veel-
heyt die daer twiſtet/ ommebrengē woude/
70 Soo worden in eener ontalbaren f veel- f Of, menichte.
heyt gheheel weynich heyl.

Dat viij. Capittel.

1. God heeft deſe Wereldde om veler wille
gemaeckt/ eñ de toecomende om weynige.
3. Vele zijnder geſchapen/ eñ weynich wor-
den behouden. 7. De menſchen zijn het werc
der handen Gods 13. God doodet eñ maect
levendich. 33. De rechtveerdighe ſullen wt
haren wercken loon ontfangen. 35. Wy alle
hebben geſondicht. 41. Alle en ſullē niet ſa-
lich worden. 52. Het Paradijs open voor dē
rechtveerdigen. 59. God en wil niet het ver-
derven des menſchen.

1 Ende hy ſprack wéder tot my: a De Al- Een cleyn ghetal der Heylighen.
lerhoochſte heeft deſe Werelt / om veler a 4.Esdr.9.14.
wille ghemaeckt / de toecoemſtighe nu/
om weyniger wille.
2 Ick wil v doch een ghelijckeniſſe ſeggen/
Esdra: Als wanneer ghy het Aerdtrijck vra-
ghedet/ ſo ſoude het v ſegghen/ dat het vele
Aerde geeft / daermen de Aerden vaten wt
maket/ weynich nu/ daermen het goudt wt
maket: alſo iſſet om het werck deſer Werelt.
3 b Daer zijn vele gheſchapen / weynich b Matth. 20.16.22/14.
worden doch behouden.
4 Doe ſprack ick: Soo verſlocket ghy ziele
den ſin/ ende verſlindet het verſtant.
5 Want ghy zijt over een gecomen te luyſte-
ren/ eñ wilt propheteren: want v en is niet
wéder toegheghe ven/ dan alleen te leven.
6 O Heere / liet ghy uwen knechte toe/ dat
wy voor v baden/ ende gavet onſen herten
zaet / eñ bouwet onſen verſtande/ dat daer
vrucht wt quame: eñ dat een yeghelick ver-
dorven/ levē mochte/ die hem voor den men
ſchen ſettet.
7 Want ghy zijt alleen / c ende wy zijn alle c Gene.1.26.
een scheppinge uwer handen / als ghy ghe-
ſproken hebt.
8 Eñ gelijck nu het lichaem in de baermoe-
der ghestelt is/ eñ ghy gheeſt leden/ ende v
ſchepſel wort in vyer / eñ water behouden/
eñ neghen Maenden lijdet v ſchepſel uwe
creatuere/ die in haer gheſchapen is.
9 Dat nu/ dat behoudet/ eñ dat behouden
wort/ worden beyde met malcanderen be-
houden/ ende dat behouden is/ ende in haer
ghewaſſen/ dat gheeft de baermoeder te zij-
ner tijde weder.
10 Want ghy hebt den borſten ghebodē/
dat ſy der vrucht melck gheven:
11 Op dat/ dat geſchapen eñ geformeert is/
generet worde tot op zijnen eynde/ ende dan
ſo verordineert ghy dat d † met uwer barm d † And. te-
herticheyt.
12 Brengtſe op met uwer gherechticheyt/ eñ
tuchticht het in uwer Wet/ ende beteert het
met uwen verſtande,

23 Eñ doot het als uwe creatuere/ maeckt
het leuendich als v werck.
24 So ghy nu verderuet / dien ghy met soo
vele arbeyt door v beuel gheschapen ende
ghefoꝛmeert hebt/ so mochtet ghy ooc lich
telicken veroꝛdenen/ dat dat behoudē woꝛ
de/ dat ghemaeckt is.
25 Ende nu Heere / dit spreke ick van allen
menschen int gemeyne/ als ghy wetet: van
uwen volcke doch / van diens weghen ick
treurich ben.
26 Eñ van uwen erue/ van diens wegen ick
treure/ ende van Israel/ van diens wegen
ick onmoedich ben / ende van Jacob/ vooꝛ
dien ick smerten draghe.
27 Daeromme beghinne ick te biddē vooꝛ
v/ vooꝛ my ende vooꝛ haer: want ick sie on
sen val/ die wy op Aerden woonen.
28 Ick hebbe doch de snelheyt des Richters
ghehooꝛt/ die toecoemstich is.
29 Eñ hierom hooꝛet myn stemme / eñ ver=
staet myne reden/ so wil ick vooꝛ v sprekē.
30 Dit is het beghin der wooꝛden Esdre/
eer hy aengenomē wert. Eñ ick sprack: O
e 1. Timot. 6. 10. Heere/ e die ghy de eewicheyt bewoont/ diēs
ooghen in de locht henen op hooget zyn.
f Esa. 66. 1. 31 Diens f Stoel ouer de mate hooch is/
g Dan. 7. 10 Apoc. 5. 11. ende diens heerlickheyt onbegrypelick is/
g vooꝛ dien de Heyrscharen der Enghelen
staen met zitteren.
h Psalm. 119. 85. Joan. 17. 17. 32 Dier behoudenisse in winde eñ vyer ver=
keert woꝛt: h diens wooꝛt waer / eñ diens
reden i stantachtich/ diens ghebieden sterck
is/ diens oꝛdeninge verschrickelick is
33 Diens aengesichte die diepten drooght/
eñ diens tooꝛne de Berghen verdwijnende
i † And. eñ diens waerheyt. etc. maect/ i † als sulcx de waerheyt betuyget.
34 Hooꝛt het ghebedt ws Dienaers / ende
vaet ter ooren de bede ws schepsels.
35 Want dewyle ick leue/ sal ick spreken/ eñ
dewyle ic verinist hebbe/ sal ic antwooꝛdē.
36 Siet niet aen de sonde ws volcks / die v
in waerheyt dienen.
37 Siet niet op den schalckachtigen vlijt der
Heydenen/ maer op die die uwe ghetuygh=
nissen met smerten houden.
38 Ghedencket niet aen die / die valschlick
vooꝛ v gewandelt hebbē/ maer aen die/ die
met willen uwe vreese bekent hebben.
39 Ghy en wilt niet verderuen die/ die Bee=
sche zeden ghehadt hebben / maer aensien
die/ die uwe Wet heerlicken geleert hebbē.
40 Woꝛt niet onweert ouer die/ die booser
zyn dan het Vee / maer hebbet die lief/ die
alweeh in uwe gherechticheydt ende eere
vertrouwen.
41 Want wy eñ onse vaderen zyn alle sulc=
ker cranckheyt onderhauich/ nu woꝛt ghi om
onser sonden wille barmhertich genoemt.
42 Want so ghy v onser ontfermt/ soo woꝛt
ghy barmhertich genoemt/ so wye de werc
ken der gherechticheyt niet en hebben.
43 Want de rechtueerdigen/ die vele goede
k Matth. 16. 27. wercken hebben te samen gelept/ k sullen wt
haren wercken loon ontfangen.
Roma. 2. 6. 2. Coꝛ. 5. 10. 44 Want wat is de mensche / dat ghy ouer
hē vertooꝛnt woꝛt: oft wat is dat verdoꝛuē
gheslachte/ dat ghy so rouw tegen hē zyt?
l 1. Reg. 8. 46. 2. Para. 6. 36. 45 l Want in der waerheyt en is niemande
onder dien/ die gheboozen zyn / die niet en
mishandele/ ende onder dien / die v belij=
den/ die niet feyle.
Eccle. 7. 21. Psal. 143. 2 Job. 4. 17. 25/4. 46 Want daer in woꝛt uwe gherechticheyt
eñ goedertierenheyt/ O Heere/ hooch ghe=
presen/ so ghy dien barmhertich zyt/ die in
goeden wercken niet rijck en zyn:
1. Joan. 1. 8. 47 Doe antwooꝛde hy my/ eñ sprack: Som=
mighe dinghen hebt ghy recht gesprokẽ/
ende na uwer reden sal het gaen.
48 Want ick en sal waerlic niet dencken ouer
haer schepsel/ dye vooꝛ dē doot gesondiget
hebben / ende vooꝛ den ooꝛdeele / vooꝛ der
verderffenisse:
49 m Maer ick sal vreuchde hebben ouer m Gen. 4. 4
der vroomer poogen: ick sal oock ghedenc= n 1. Pet. 1. 17
ken n der pelgrimagie / der heylmakinghe
ende des loons.
50 Ghelijck ick nu ghesproken hebbe / alsoo
sal het gheschieden.
51 o Want ghelyck als de Ackerman / vele o Matth.
zaeys op eenē acker saeyet/ eñ vele boomen 13. 4. 20/ 16
plantet / ende doch niet alles dat vooꝛt en Marc. 4. 3.
coemt/ dat ghesaeyet eñ gheplantet is/ het
en woꝛtelt ooc niet alles: also isser met die/
die in der werelt gesaeyet zyn/ p sy woꝛden p Matth.
niet alle behouden. 20. 16. 22/
52 Doe antwooꝛde ick ende sprack: Hebbe 14.
ick ghenade ghevonden/ soo vergonnet my
te spreken.
53 Gelijck als het zaet des ackermans/ soo
de reghen niet te zynder tyt daer op en coēt/
of te vele daer op coemt/ verderuet:
54 Also verderuet oock de mensche / die met
uwen handen geschapē is/ eñ die uwe beelt
nisse is eñ v ghelyck / om diens wille / ghy
alle dinghen gheschapen hebt/ eñ hebt hem
den zade des q boeren verghelecken. q Bouwer/
55 Woꝛt niet vertooꝛnet ouer ons/ O Heere/
maer verghceft uwen volcke/ eñ ontfermet
v ouer v erfdeel: ontfermet v ws schepsels.
56 Doe antwooꝛde hy ende sprack tot my:
Het teghenwooꝛdighe den teghenwooꝛdi=
ghen / het toecoemstige den toecoemstigen.
57 Want het ontbreeckt v noch vele/ so ghy
myne creatuere bouen my connet liefheb=
ben / oock ben ick v eñ haer dickwils ghe=
naeckt/ maer den onrechtueerdigen noyt.
58 Oock zyt ghy in dien vooꝛ den Hoochsten
wonderbaerlick.
59 Dat ghy v vernedert hebt/ als het v wel
betaemt/ ende en hebt ghy niet gheachtet/
dat ghy onder den vroomen/ hooch gheeert
woꝛdet.
60 Deshaluen sullen vele ellenden eñ r cath= r Arbeyde
uicheyt toestaen/ dien/ die in der werelt ten salicheyt.
laetsten tyden woonen sullen/ want sy heb=
ben in grooter hoouerdie ghewandelt.
61 Verstaet nu ghy vooꝛ v selfs/ eñ vā dien/
die ws ghelijcken zyn/ ondergrondet eere.
62 Want v is opgedaen het Paradys / s de s Gene. 2. 9.
boom des leuens gheplantet / bereydet de Apoca. 2. 7
toecoemstige tyt/ bereydet oueruloet: t een t Apo. 2. 12.
stadt is ghebouwet / eñ een ruste bereydet/ 21/ 2. 10.
volcomen goet ende wijsheyt.
63 De woꝛtel des boosen/ is van v gheteec=
kent/ de swackheydt ende moyte/ is vooꝛ v
verbooꝛghen/ ende in de Helle vliedt de ver=
doꝛuentheyt in vergheteltckheyt.
64 u De smerten zyn vergaen / eñ aent eyn= u Apo. 21. 4
de/ is de schatt der onsterffelicheyt getoonet.
65 Ende daerom en vraget ghy niet wyder/
van der veelheyt dier/ die verderuen.
66 Want sy hebben vryheyt ghenomen/ den
Hoochstē verachtet/ x zyn Wet versmadet/ x 4. Esdr.
ende zyne weghen verlaten. 9. 9.
67 Daer ouer hebbē sy zyne vroomen y † ver y † And.
volghet: vertreden.
68 z Eñ in haren herten ghesprooken: Daer z Psal. 14. 1.
en sy gheen God/ ende dat niet weten: want 53/ 2.
sy steruen.
69 Want gelijck als v bereydet is/ dat so ick
gesept hebbe: alsoo is hen bereydet a doꝛst eñ a 2. Tessa.
pyn: b want hy en heeft niet ghewilt/ dat 1. 9.
de mensche Ja te niete woꝛde. b Sap. 1. 13
70 Maer die/ die geschapen zyn/ hebben zy= Ezech. 18. 32
nen Name beulecket/ diens/ die se gemaket 33/ 11.
heeft / eñ zyn ondanckbaer dien/ die hen het 2. Pet. 3. 9.
leuen toebereydet heeft.

61 Ende daerom is mijn oordeel als nu hier.
62 Dit en hebbe ick met allen menschē geo-
penbaert maer alleen weynighen/namelic
ken/ũ ende ws ghelijcken.
63 Doe sprack ick: Siet/Heere/als nu hebdy
my de veelheyt der teeckenen getoonet/die
ghy beghinnen sult te doen ter laetster tijt:
maer tot wat tijden eñ wanneer/hebdy my
niet ghetoonet.

Dat ix. Capittel.

2. Al wat in die Werelt is/heeft begin en-
de eynde. 7. De wercken ende het gheloove.
9. De ghene die de wegen Gods misbruyct
hebben. 15. Het ghetal der ghenen die ver-
doemt worden. 21. God bewaert hem sel-
ven sommich zaedt. 31. God heeft ghesaeyt
zijn Wet in ons op datse vrucht brenghe.
37. De Wet Gods en vergaet niet.

1 Doe antwoorde hy/ende sprack tot my:
Meet vlijtigen den tijt/in hem seluen/
wanneer ghy sien sult/ dat een deel der
teeckenen geschieden/die ick ũ voorghesept
hebbe.
2 So suldy wel verstaē/dat het de tijt is/daer
de alderhoochste / de wereldt/die van hem
a Mat.24. 6.29. ghemaeckt is/te huys soecken wil/
4.Esd.13.31. 3 aEn wanneermen in der werelt sien sal de
Aerdbevinghen/ ende oproeren des volcx/
4 So suldy wel verstaen/dat de alderhooch-
ste van dē dingen hadde gesprokē van dē
dagen die van beghin voor ũ gheweest zijn.
5 Want gelijckerwijse alle dat/dat inder we
relt ghemaect is/ een begin eñ eynde heeft/
ende dat eynde is openbaer:
6 Also hebbē oock de tijden des Hoochsten/
openbare beginselen in wonderen eñ teec-
kenen/maer het eynde in die werckinge en-
de teeckenen.
7 Een yegelick die behouden wort/ende die
b 1.Tim.1.5 door syne wercken ontvlieden can/ b ende
Mat.16.16. door den gheloove/ in dwelcū ghy gheloost
Joa.3.16.36 hebbet.
6.47.11.25. 8 Die sal behoudē worden/van den geseydē
vaerlicheden/ eñ sal sien mijn Heyl in mynē
lande eñ lantpalen:want ick hebbe my van
der werelt gheheylighet.
9 Eñ dan sullen ontfermet wordē/die myne
wegen misbruycket hebben/ende diese ver-
c Apo.14.11 schouen eñ verachtet hebben/c die sullen in
pijnen woonen.
10 Want die in den leuen goetdaet ontfan-
d 2.Thes.1.8 ghen/d ende my niet bekent en hebben/
11 Ende die een verdriet van mynen Wet ge-
hadt hebben/doe sy noch vryheyt hadden/
12 Ende doe sy noch tijt hadden der boete eñ
doe sy het niet en verstonden/ maer verach-
e Sap.5.6. teden/ e die moetent na den doot in der pij-
ne bekennen.
13 Eñ daerom / en weest ghy nu niet wōder
sorchvuldich/ hoe de Godloosen gepijniget
worden/maer vraget/hoe de vromen salich
worden/eñ welcke de werelt sy/eñ om wel
ker wille de wereldt/ende wanneer sy zy.
f Esdr. 8.1. 14 f Doe antwoorde ick/eñ sprack: Ick hebbe
voor henen ghesproken/ende spreke als nu/
ende sal oock voort aen spreken.
g Mat.7.13 15 g Dat daer vele meer zijn/die verdoemt/dā
20.16.22.14. die salich worden/ als dan de vloet grooter
1.Petr.4.18 is/dan de druppen.
16 Doe antwoorde hy/ende sprack tot my:
17 Ghelijck als het veldt is/also is oock het
zaedt: ghelijck als de bloemen zijn/also zijn
oock de verwen: ghelijck als de Boer is/al-
so is oock die bouwe: want het was die tijt
der werelt.
18 Ende doe ick toebereydde dien/die als nu
zijn/eer de Werelt was/daer sy inne woonē
souden/doe en wedersprack my niemant,

19 Want op datmael was een yt yegelick/eñ hyt An. yege-
oock nu de Schepper in der bereydē Werelt/ lic onderda-
ende der Maent die niet ophoudet/ende der nich/doch
Wet/die niet doorgrondet en can wordē/ha als nu zijn
re zeden zijn verdorven. de zeden
20 Ende ick hebbe de Werelt bemerckt/ende dier / die in
siet/daer was een vare om der ghedachten deser toebe-
wille/die in haer waren ghecomen. reyden We-
21 Ende ick hebbe het ghesien/eñ hebbe haer relt ghescha-
seer ouersiē / ende hebbe my het Wijnbesikē pē zijn/door
van Druyuen behouden/ende een plantin- een eeuwich
ghe van velen gheslachten. zaet / eñ een
22 So verderue nu de veelheyt die sondē oor- ongrondelic
sake gewassen is/eñ worde behouden myne ke wijse/ver-
wijnbesie ende myne plantinge/ die ick met doruen.
grooten arbeyt opghebracht hebbe. i Psal. 80.9
23 Maer ghy/so ghy ũ noch in andere seuen Esaie. 5.1.
daghen gheeft:doch en suldy niet vasten/ Jerem.2.18
24 Ende dan gaet op een bloemenvelt / daer
gheen huys gebouwet en is / ende eet alleen
van den bloemen des velts/en smaket geen
vleesch/ en drinckt gheenen wijn / maer eet
alleen bloemen.
25 Bidt den Allerhoochsten sonder ophoudē/
so wil ick comen/ende met ũ spreken.
26 Doe ginc ick henen/eñ quam op het velt/
dat Ardath heet/als hy my gheheeten had-
de/ende sate in den bloemen/eñ att van den
cruyden des velts/ende de selue spijse versa-
dighede my.
27 Na seuen daghen satt ick op den grase/eñ
mijn herte was onmoetich/als te voren.
28 Ende ick dede mynen mondt op/ ende be-
gonst te spreken voor den Allerhoochsten/
ende sprack:
29 O Heere/die ghy ũ ons vertoonet/ k ghy k Exo.19.9
hebt ũ geopēbaert onsē Vaderē in der Woe 24.3.
stijne/ aen eener plaetse daer niemant woo- Deut.4.12.
net/aen eener onvruchtbarer plaetse/doe sy
wt Egypten toghen/ende hebt ghesept:
30 Israel/hoort ghy my/ende ghy zaedt Ja-
cobs. luystert myne reden.
31 Siet/ick saeye myne Wet in ũ/eñ het sal in
ũ vrucht brenghen / ende ghy sult daer inne
eerlick worden eewichlick.
32 l Want onse Vaderē/die de Wet ontfingē/ l Exo.20.1.
m en hebbense niet ghehoudē/ende uwe wijse m Joa.7.19.
en hebbense niet bewaert / ende de vrucht Acto.7.53
ws Wets en is niet openbaer ghewordden: 35.10.
want sy en konden niet/want sy was uwe.
33 n Want diese ontfanghen hadden/die ver- n Exo.23.28
doruen/doe sy niet en hielden/dat in hen ge- Num.14.16
saeyet was.
34 Het is een gewoonheyt/wanneer het Aert
rijck het zaet ontfāget/oft de Zee/eñ Schip/
oft een vat spijse eñ dranck / so dat verderft
of verbroken wort/daermen inne ghesaeyet
heeft/ofte daermen yet inne ghedaen heeft/
35 Oock die dingen verderuen ende verbrekē/
die daer in ghesaeyet of ghedaen zijn.
36 Maer ons en is niet also gheschiet:want
wy die de Wet ontfanghen hebben/ zijn in
sonden bedoruen/eñ onse herte dat de Wet
ontfanghen heeft.
37 o Maer de Wet en is niet vergaē/maer is o Esai.40.8
bleuen in harer kracht. 2.Tim.2.9.
38 Eñ als ick dit also in mynen herte bedach
te/doe sach ick omme met mynen oogen/ eñ
op der rechter zijden sach ick p een vrouwe/ p 4.Esd.10.
die was seer treurich/ende maecte eē groote 40.
klaghe / weende met luyder stemmen/ hare
kleederen waren verscheurt/ende asschē had
de sy op haren hoofde.
39 Doe liet ick myne ghedachten/ in welcke
ick was/ varen/ende keerde my tot haer/en-
de sp[rack]:
40 Waerom weendy/ende waerom sydy treu
rich ende onmoetich?
41 Doe sprack sy tot my: Heere/laet my wee-

nen ende treurich zijn/want ick ben treffe-
licken bekommert.
42 Ick sprack tot haer: wat is v lijden? Segt
het my doch.
43 Sy sprack: Ick uwe Maget ben onvrucht
baer ende onbaerachtich geweest/hebbe ee-
nen man dertich Jaer ghehadt.
44 Eñ dese dertich Jaer en doe ick niet anders
dach ende nacht/ ende alle vren/dan bidden
den Allerhoochsten.
45 Na dertich Jaren heeft my uwe Dienersse/
God verhoort / heeft mijn ellende aenghe-
sien/ende mynen angst ende heeft my eenen
sone ghegheven.
46 Daer over hebbe ick groote vreuchde
ontfangen/ ick/mijn man/ende allen nabue
ren/ende wy eerden seer den Stercken.
47 Ende ick hebbe hem met sueren arbeydt
opghebracht: doe hy opwies/ ende op den
tijt quam/dat hy een wijf nemen soude. Doe
hebbe ick een maeltijt toe ghericht.

Dat x. Capittel.

1. Esdras beclaecht de ellendicheyt Zions.
29. De Engel Vriel vertroost Esdras. 41. eñ
verclaert hem de beduydenisse des wijfs die
hy ghesien hadde.

1 Ende het begaf hem/doe mijn sone in zijn
slaepkamer ghinck / viel hy neder/ende
sterf.
2 Doe a keerden wy alle de lichten omme/eñ
alle myne nabueren ende metburgeren ston
den op/my te troosten. Doe rustede ick tot op
de nacht des anderen daechs.
3 Eñ doe sy alle rusteden om dat sy my troo
steden/ doe rustede ick: maer stont by nachte
op ende vloodt / eñ quam hier henen in dit
velt/ als ghy dan siet.
4 Eñ hebbe my voorghenomen / in de stadt
niet te comen/maer hier te blijven/ende noch
te eten noch te drincken/ende sonder ophou
den te treuren/klaghen ende vasten/tot dat
ick sterve.
5 Doe liet ick myne reden/daer ick inne was/
vallen/ende sprack tot haer in toorne:
6 Ghy dwaesachtighe onder alle wyven/sie
dy niet onse treuren/ eñ wat ons ontmoetet?
7 Dat Zion onse moeder gantsch treurich
ende bekommert is/ eñ dat sy gantsch ver-
nedert ende ellendich is?
8 De wijle wy nu alle treuren eñ droeve zijn/
want wy zijn alle becommert: ghi doch treu
ret van eens soons weghen?
9 Vraghet de Aerde/ so sal sy het v segghen:
want sy is die/ die billicken beweenen sal den
val so veler/ die op haer wassen.
10 Want wt haer zijn van aenbeghinne alle
menschen geboren/ eñ andere sullen comen:
eñ siet/sy wandelen schier alle in verderffe-
nisse/ende harer vele worden wt gheroeyet.
11 Wie sal nu billicker meer treuren/dan die/
die een sulcke groote menichte verloren heeft:
ende niet ghy / die alleen treuret van eens
weghen?
12 Woudet ghy nu spreken: Mijn treuren is
niet gelijck dat treuren der Aerden: want ick
hebbe de vrucht mijns lijfs verloren/die ick
met droefenisse eñ smerten ghebaert hebbe,
13 Maer de Aerde / na der ordeninghe / der
Aerden / dat vele in haer henen gaen / als
dan gheschiet.
14 So segghe ick v: Ghelijckerwijs als ghy
met arbeyt ende smerten ghebaert hebt/al-
so geeft oock de Aerde hare vrucht van aen
beginne den menschen/dien/ die se ghemaeckt
heeft.
15 b Ende daeromme/ behout uwe smerten by
v selfs / ende draeght het manlicken/ dat v
ontmoetet is.

a Of/ wy bluschten wt Alle/ etc.

b Heb. 11.35. 15 M. L.

16 Want so ghy de ordeninge Godts e recht-
veerdighet/ ende synen raedtslach in tijdts
aennemen sult/ so suldy oock daer in geloeft
worden.
17 So gaet nu in de Stadt tot uwen manne.
18 Doe sprack sy: Dat en doe ick niet/ick en
gae in de stadt niet/ maer hier wil ick sterven.
19 Doe sprack ick wijder met haer: eñ seyde:
20 Doet sulcx niet/maer laet v gheseggen/ eñ
volghet my: want hoe vele toevallen heeft
Zion? wort doch ghetrooset/ om des treu-
rens wille Jerusalem.
21 Want ghy siet/dat onse heylichdom gantsch
woest ghewordden is/onsen Altaer gebroken/
oock onsen Tempel.
22 d Onsen Psalter leyt neder/het Lofgesanck
swijcht/ onse vreuchde is verwoesten/ het licht
onses Kandelaers is ghebluschet/de e Ar-
ke des Verbonts is ons ghenomen/ alle on-
se f heylicheydt is bevleckt/ ende de Naem
die over ons aengheroepen is / die is schier
gantsch ontheylighet/ onse kinderen zijn ver
smadet/ onse Priesteren verbrant/ onse Levi-
ten in ghevanckenisse ghevoert/onse dochte
ren ghescwacket/ eñ onse vrouwen ghescheu-
det/ onse vromen gherooft/ende onse kinde-
ren verdorven/ onse jonge manschap dient-
ende onse stercke Helden zijn swack ghewor
den.
23 Ende dat het grootste seghel is / Zion is
opghedaen van syner eere: g want sy is ge-
ghevenin de handen dier/ die ons haten.
24 Eñ daeromme/ so slaet ghy v treuren wt/
ende legget henen de veelheyt der smerten/
daer mede v de Stercke genadich zy/ eñ dat
v de Allerhoochste ruste geve van uwer ar-
beyt ende moeyte.
25 Als ick also met haer sprack/ doe lichtede
ende glinsterde haer aengesichte/ dat ick my
voor haer vreesde/ ende ghedachte: Wat is
dat?
26 Eñ van stonden aen liet sy een groote stem
me wt vol vreesen/ dat de Aerde beefde van
der stemme des wijfs.
27 Ende ick sach op/ ende siet/ de vrouwe en
was daer nergens meer: maer aen der seluer
plaetse wert een stadt gebouwet/ eñ een groo
te plaetse ten foudamenten/ betoonet. Doe
verschrack ick/ ende schreyde met luyder stem-
men/ ende sprack:
28 Waer is Vriel de Engel/ h die van den be-
ginne tot my gecomen is? want hy heeft ge-
maect/ dat ick in vele eñ hooghe gedachten
ghecomen ben: ende mijn eynde is ghewor-
den ter verderflickheydt/ende mijn ghebedt
tot smaetheydt.
29 Ende als ick sulcx sprack/ so quam hy tot
my:
30 Ende sach my/ ende ick lach als een doode/
ende mijn verstant was verandert/ende hy
nam my by der rechter hant/ ende sterckede
my/stelde my op myne beenen / ende sprack
tot my:
31 Wat is v? eñ waerom is v verstant bedroeft/
ende het gemoedt uws herten? ende waerom
zijdy treurich? Ick sprack:
32 Daeromme dat ghy my verlaten hebt / eñ
ick hebbe i na uwer reden gedaen: ick ben int
velt ghegaen/ ende daer hebbe ick gesien/ dat
ick niet segghen en kan.
33 Hy sprack tot my: Staet/ ende weest man-
lick/ so wil ick v vermanen. Doe sprack ick:
34 Spreeckt mijn Heere tot my / verlaet my
niet/ dat ick niet vergheefs en sterve.
35 Want ick hebbe gesien/ dat ick niet en wis-
te/ende ghehoort/ dat ick niet en weet:
36 Ofte wort mijn verstant bedroghen/ende
mijn verheven ghemoet/ dwalende?
37 Nu doch bidde ick v/ dat ghy uwen Die-
naers

c Of/ recht bekent.

d Jere. 5.33 6/9.25 /10.

e Of/ lade/ kiste.

f Of/ heylige dingen zijn/ etc.

g 2. Reg. 25.

h 4. Esd. 4.

i 4. Es. 9.29

naer toonet/ vā deser verwonderinge. Doe
antwoorde hy my/ ende sprack:
38 Hoort my/ so wil ick v berichten/ ende seggen/ waer ghy v van vreeset: want de Aller
hoochste heeft v vele heymelicke dinghen
gheopenbaert.
39 Hy heeft gesien/ dat uwen wech gherecht
is/ ende ghy sonder ophouden treurich zijt/
voor v volck/ eñ een treffelicke claghe voeret voor Zion.
40 Ende daeromme so verstaet het gesichte/
k Esd.9.38. dat ghy voor onlanghe ghesien hebt/ also:
41 k Ghy hebt ghesien een wijf treuren/ ende
ghy hebtse ghetroostet.
42 Eñ als nu en siedy de ghestalte des wijfs
niet meer/ maer een Stadt heeft v gedacht
ghebouwet te worden:
43 Eñ gelijck sy v van den valle haers soons
ghesepdt heeft/ so is nu dit het bescheydt.
44 Het wijf die ghy ghesien hebt/ dat is Zion: ende ghelijck sy v ghesept heeft/ also suldyse oock in korten sien/ als een Stadt opghebouwet.
45 Dat sy v nu gesept heeft/ sy zy dertich Jaer
onvruchtbaer gheweest/ dat zijn de dertich
Jaer daer in haer niet gheoffert en is.
l 3.Reg.6.1. 46 Na dertich Jaren van/ l heeftse Salomō
ghebouwet/ eñ heeft gheoffert : Doe heeft
de onvruchtbare eenen sone ghebaert.
47 Ghelijck sy van ghesepdt heeft / sy hebbe
hem met arbeyt opgebracht/ dat is de woo
ninghe gheweest te Jerusalem.
48 Dat nu de sone gestorven is/ in harer camer/ dat is de val Jerusalems.
49 Eñ ghy hebt hare gelijckenisse gesien/ hoe
sy om haren sone treuret/ eñ dat ghyse hebt
willen troosten/ ende anders dat v ontmoetet is/ dat hebbe ick u gheopent.
50 Ende nu siet God/ dat ghy van hertẽ treurich zijt/ ende lijdet van hertẽ voor haer/ so
heeft hy v oock hare claerheyt getoonet/ eñ
de schoonheyt harer cieraet.
51 Ende daeromme hebbe ick v heeten op
den velde blijven/ daer gheen huys ghebouwet en is.
52 Wāt ick wiste/ dat de Allerhoochste v dit
toonen woude.
53 Daerōme hiet ick v op het velt gaen/ daer
gheen fondament noch bouwinghe en is.
54 Want aē der plaetse/ daer de Allerhoochste zijn stadt toonen woude / daer en soude
gheens menschen ghebouwe zijn.
55 Ende daerom en vreeset v niet/ v herte en
verschricke niet/ maer gaet henen in/ eñ siet
dat heerlick ende schoon gebouwete/ eñ hoe
groot het zy/ ende hoe groot het v duncket/
na der ooghen meten.
56 Ende dan so suldy hooren / so vele als u
we ooren moghen vaten.
57 Want ghy zijt voor velen anderen salich/
eñ zijt genoemt by den Allerhoochsten als
de weyninghen.
58 Morgen nacht nu suldy hier blijvē/ so sal
v de Allerhoochste der hoogen dingen ghesicht toonen/ die hy doē sal dien/ die op Aerden in den laetsten tijdē woonen. Doe sliep
ick deselve eñ de andere nacht/ ghelijck hy
my gheheeten hadde.

Dat xj. Capittel.

1. Esdras siet een Arendt van der Zee op
vlieghen. 37. Ende eenen Leeuwe als wt
den Woude loopende. 42. God straft de overdadicheyt ende vileynicheyt der grootscher.

Een droom vanden Arendt.

a Dan.7.1. 1 Ende ick sach a eenen droom / ende siet/
b Ezec.1.10 10.14.17.3. Danie.7.4. van der Zee vlooch een b Arent op/ die
hadde twaelf vleughelen/ ende drij hoof
den.
2 Ende als ick sach/ streckede hy syne vleu
ghelen/ over alle de Aerde/ ende alle winden
waeyeden in haer/ ende sy werden weder te
samen ghedaen/
3 Ende ick sach/ dat van synen vederen an-
der kleyne vederen werden.
4 De hoofden waren in ruste: het middel
hooft was grooter dā de andere/ doch ruste-
de het oock met den anderen.
5 Wijder sach ick/ dat den Arendt met synen
vleughelen vlooch/ eñ regeerde op Aerden/
ende over allen die op Aerden woonen.
6 Alle dinck onder den Hemel was hem on-
derworpen / niemandt en was hem weder-
spannich/ Ja niet een creatuere op dē Aert-
bodem.
7 Wijder sach ick/ hoe den Arendt opstont
op syne klauwen/ ende sprack met synē vleu
ghelen/ ende seyde:
8 Ghy en sullet niet alle met malkanderen
waken/ slaept een yeghelick aen synder plaet
se/ ende waeckt by beurten.
9 De hoofden nu werden int laetste behou-
den.
10 Ende ick sach/ dat de stemme niet van sy-
nen hoofden wtghinck / maer van midden
zijns lijfs.
11 De andere vederen/ die daer tegen waren/
telde ick/ dier waren achte.
12 Eñ ick sach/ ende siet/ van der rechter zij-
den stont een veder op / ende regeerde over
alle de Aerde.
13 Eñ het begaf hem/ doe sy regeerde/ quam
haer eynde/ ende haer plaetse en scheen niet
meer : doe stont de naeste op/ ende regeerde/
ende hadde eenen langhen tijdt.
14 Ende als sy regeerde/ doe quam oock haer
eynde/ als der voorigen/ dat sy nergens meer
en verscheen.
15 Doe quam een stemme tot haer / ende
sprack:
16 Hoort ghy/ die ghy so lange het Aertrijck
inghehouden hebt: dit segghe ick v/ eer ghy
ophoudet te zyn.
17 Niemant en sal na v uwē tijt inhoudē/ Ja
niet den halven tijdt.
18 Doe hief haer de derde op/ eñ regeerde als
de voorighen/ ende en was oock niet meer.
19 Also ginck het met allen anderen / een na
de ander/ dat yeghelick regeerde/ ende dan
niet meer en was.
20 Doe sach ick/ ende siet/ in der tijt de navol
gende vederen werden opgherichtet/ op der
rechter zijdē/ dat sy ooc regeerden/ eñ sommi
ge wt dien regeerden oock/ eñ doch in cortē
en werden sy nerghens meer ghesien.
21 Want sommige wt hen werden opgerich-
tet/ doch en regeerden sy niet.
22 Na dien sach ick/ eñ siet/ doe en waren de
twaelf vederen niet meer daer/ noch oock de
twee vleughelen:
23 Eñ daer en was niets meer aen den lijve
des Arents/ dan twee hoofden/ die rusteden/
ende ses veerkens.
24 Doe sach ick wijder/ dat de ses vederkēs/
in tween gedeylet werden/ eñ bleven onder
den hoofde/ datter rechter zijden was: want
de viere bleven aen harer plaetse.
25 Doe sach ick/ dat die onder de vleughelen
waren/ hen onderstonden op te richten/ ende
te regeren.
26 Doe wert een opgherichtet/ doch in cortē
en was sy nerghens meer.
27 Ende de anderen waren sneller daer he-
nen/ dan de eersten.
28 Doe dacht en de twee die noch overgeble
ven waren oock by hen selven/ te regeren.
29 Eñ doe sy dat ghedachten/ doe ontwaecte
een van den rustēden hoofden/ namelicken/
het grootste ende middelste.

30 Ende doe sach ick/dat twee hoofden met
hem veruullet waren.
31 Eñ dat hooft keerde hem met dien/die by
hem waré/ende verslinde de twee onderste
vleugelen/die gheregeert wonden hebben.
32 Dat hooft nu/verschrickte het gantsche
Aertrijck/eñ regeerde op Aerdé/ouer die/
die op Aerden met vele arbeydt woonden/
ende hadde ghewelt ouer den Aertbodem/
ouer alle vleughelen / die daer ghweest
waren.
33 Na dien sach ick / dat dat middel hooft
snellick nergens meer daer en was/als ooc
de vleughelen.
34 Doe quamen de twee hoofden/die regeer
den oock op Aerden/ende ouer die / die op
Aerden woonden.
35 Doe sach ick/hoe dat hooft op der rechter
zijden/dat op der slincker verslonde/
36 Eñ hoorde een stemme/die sprack tot my:
Siet teghen v/ende besinnet wat ghy siet.
37 Doe sach ick/eñ siet/ t als een Leeuwe die
daer bruliet/snellicken van den Woude loo
pende/ende liet een stemme eens menschen
wt ten Arende/ende sprack:
38 Hooret ghy/ick wil tot v spreken/ende de
Allerhoochste sal v het segghen.
39 Zijdy niet/dat ouerwonnen heeft vanden
vier gedierten/die ick hadde maken regeré
in der Werelt/die myne is/eñ dat door haer
quame het eynde harer tijdt?
40 b Eñ de vierde quam / ende ouerwan alle
gedierten/die vergangé waren/ende hadde
ghewelt ouer de Werelt/met grooten schric
ken/eñ den gantsché Aertbodem met schan
delicker arbeyt/ende bewoonde so vele tijdt
de Aerde met bedroch/
41 Eñ en richtede de Aerde niet met trouwé.
42 Want ghy e beleedighet de sachtmoedi
gen/de stillen verhinderdy/ghy haddet lief
de leughenaren/ende f verbraket de woo
ninghen dier/die vrucht brachten/eñ wier
pet neder de mueren/dier/die v gheene scha
de en deden.
43 Deshaluen is uwe onbillickheydt totten
Hoochsten gekomen/ende uwe houeerdie
totten Stercken.
44 Ende de Hoochste heeft aengesien de hoo
ueerdighe tyden/ende siet/sy zijn geeyndet/
ende hare lasteren zijn veruullet.
45 Ende daerom ghy Arendt/verschijnet niet
meer/ende uwe grousame vleughelen/eñ u
we boose vederen/ende uwe schalckachtige
hoofden/ende uwe schandelicke klauwen/
ende alle v ydele lijf.
46 Daer mede de Aerde weder verquicket
worde/so sy ontlediget is van uwer gewelt
dat sy verhopen meugen oordeel ende barm
hertichheyt/diens diese ghemaeckt heeft.

t Leeuwe. 4.Esd.12.31
b Dan.7.7.
e bedet haer leet/verdruc tese.
f braket in stucken.

Dat xij. Capittel.

7. Esdras begheert van den Heere het wt
legghen des visioens. 11. De Enghel ver
klaert hem de beduydenisse des Arendts.
31. De wtlegghinghe des Leeuws.

1 ENde het begaf hem/als de Leeuwe dese
woorden ghesproken hadde tot den
Arendt/
2 Doe sach ick/dat dat hooft / dat voor de
ouerhant heeft ghehadt/euen niet meer ge
weest en is: oock en zijn niet meer verschené
de vier vleugelen/die tot hem ghecomen/eñ
opgherichtet waren te regeren / ende haer
Rijcke is cleyne/ende vol oproers.
3 Ende ick sach/ ende siet/sy en verschenen
nerghens meer/ende het gantsche lichaem
des Arents wert verbrandt/ende de Aerde
verschrack seer: doe ontwaecte ick van den
onstuymen vertrecken mijns gemoets/ ende
van grooter vreese / ende sprack tot mynen
gheeste:
4 Siet/ghy hebt my dat ghedaen/daerinne
dat ghy doorgrondet de weghen des Aller
hoochsten.
5 Ende nu ben ick noch gemoeyt in myne
ghemoede/ende ben in mynen gheest seer
swack/eñ weynich cracht is in my van groo
ten schricken/dien ick dese nacht ontfangen
hebbe.
6 So wil ick nu den Allerhoochsten bidden/
dat hy my tot int eynde stercke.
7 Ende ick sprack: O heerschende Heere/heb
be ick genade voor uwen oogen gevonden/
ende ben ick gherechtueerdighet by v/voor
velen anderen/ende is mijn ghebedt voor v
aengesichte ghecomen/
8 So stercket my/eñ toonet my uwen Die
naer/de wtlegginge ende onderscheydt deses
grousamen ghesichts/dat ghy volkomelick
ken mijn ziele troostet.
9 Want ghy hebt my goet daer toe geschat
tet/dat ghy my willet de laetste tijden too
nen. Ende hy sprack tot my:
10 Dat is de wtlegginghe deses ghesichts:
11 Den Arendt dien ghy ghesien hebt opgaen
van der Zee/is het Rijcke/dat gesien heeft
a v broeder Daniel: a Dan.7.1.
12 Hem doch en wert het niet wtgelept/want
als nu legghe ick het v wt.
13 Siet/den tijt comt/dat eé Rijck op Aerdé
ontstaen sal/ende dat salmen vreesen ouer al
le Rijcken/die voor hem gheweest zijn.
14 Inden seluen Rijcke sullen twaelf Konin
gen regeren/ een na den anderen/
15 Onder welcke de tweede sal beghinnen te
regeren / ende sal meer tijdt hebben van de
anderen.
16 Eñ dat beduyden de twaelf vleugelen/die
ghy ghesien hebt.
17 De stemme nu/die ghesproken heeft/ende
die ghy ghesien hebt wtgaen / niet van sy
nen hoofden/maer van midden des lijfs/be
duydet/
18 Dat na der tijt des Rijcks groote twisten
sullen ontstaen/ eñ sal in vare staen/dat het
valle/ ende en sal noch niet vallen/ maer sal
weder in zijn beghin ghestelt worden.
19 Ende de acht onderste vleugelen/ die ghy
hebt gesien hangen aen synen vleughelen/
20 Beduydet/dat in hem acht Koningen op
staen sullen/dier tijt cleyn zijn sal/ende snelle
Jaren: ende twee wt hen sullen bv ghenere b v. An. ende gaen.
ren.
21 So dan de middel tijt comt/sullen de vier
behouden worden in dier tijt/so daer begint
te comen/synen tijt/dat het gheeyndet wor
de: doch twee sullen tot int eynde toe behou
den worden.
22 Drij hoofden nu die ghy ghesien hebt ru
sten/
23 Beduyden/dat de Allerhoochste in synen
laetsten/drij Rijcken op verwecken sal/ende
in hen wederroepen: ende sy sullen de Aerde
beheerschen/
24 Ende die op Aerden woonen / met vele
arbeyt/ouer alle die voor dien gheweest zijn:
daeromme zijn sy ghenoemt / Hoofden des
Arendts.
25 Want het zijn die/die weder heruoor trec
ken sullen syne boosheydt/ende syne laetste
voluoeren sullen.
26 Ende dat ghy het grootste hooft niet en
hebt gesien meer verschijnen/beduydet/dat
eener wt hen op synen bedde steruen sal / eñ
doch met pijne.
27 De twee nu/die ouerblijuen/sal het sweert
verslinden.

Wtlegginge des boosen drooms

Want

28 Want des eenen sweert/ sal den andere +
verslinden/ doch dat de selue met dẽ sweer=
de int laetste vallen.
29 Ende de twee onderste vleughelen/ die
ghy hebt ghesien op dẽ hoofde/ dat op der
rechter zyden is/
30 Bedupdet/ dat het die zijn/ die de Hooch=
ste tot in haer eynde behouden heeft, dat is
Leeuwe. een kleyn stycke/ moeyte ende onruste vol.
c 4.Esd.11.11 31 c Den Leeuwe dien ghy gesien hebt van
den Woude opstaen/ ende brullen/ ende ten
Arendt spreken/ ende hem straffen om syne
ongerechtichheyt/ gelijck ghy gehoort hebt/
32 Is de Wint/ dien God heeft gehouden
tot hen/ ende tot haerer boosheydt/ tot int
d † Anders/ eynde/ die salse straffen/ ende d † haer voor
hare roaue= hen verscheuren.
rie op haer 33 Want hy salse levendich voorsgherichte
werpen. stellen/ ende salse straffen.
e Apoc.7.24. 34 e Want mijn ouergheblleuen volck sal hy
f Wtgmakẽ, met ellende f ledighen/ die behouden zijn
verlossen. ouer mynen eyndẽ/ eñ salse vrolick maken/
tot dat den dach des Oordeels komen sal/
daer ick v in dẽ beginne van geseyt hebbe.
35 Dat is den droom dien ghy gesien hebt/
ende dat is de wtlegghinghe.
36 V heeft alleen God daer toe geordineert/
dat hy v de heymelickheyt des Allerhooch
sten gheopenbaert heeft.
37 Ende daerom schrijft dit alles/ dat ghy
gesien hebt in een Boeck/ eñ verberge het:
38 Ende leert het den wijsen inden volcke/
dier herte sulcke heymelickheyt vaten ende
behouden mach.
g 4.Esd.9.23 39 g Maer ghy/ verbeydet noch andere
seuen daghen/ dat v vertoonent worde/
wat v van God toonen wil. Ende met dien
is hy van my ghegaen.
40 Ende na dat alle het volck verstont/ dat
de seuen dagen voorby waren/ eñ ick niet in
de Stadt ghekomen en was/ doe versamel=
den sy hen alle in de Stadt/ kleyn eñ groot/
hooch ende neder/ ende quamen tot my/
ende spraken:
41 Wat hebben wy v ghedaen/ ende waer
mede hebbẽ wy v vertoornet/ dat ghy ons
verlatet/ eñ hier aen deser plaetse woonet?
42 V alleen hebben wy wt allen volcke/
ghelijck als een Druyue van den stocke/
ende als een Keersse aen eener duysteren
plaetse/ ende als een hauen/ ende Schip/
dat den weder ontronnen is.
43 Hebben wy niet anders ongheluckx ghe=
noech?
44 Wanneer ghy ons verlatet/ wore het
ons niet beter/ wy warẽ met Zion verbrant?
45 Wy en zijn Ja niet beter dan die/ die om=
komen zijn/ eñ bitterlickẽ geweenet hebbẽ.
Doe antwoorde ick/ ende sprack:
46 Israel/ weest manlick/ ende ghy huys
Jacobs/ en verschrickt niet.
47 Want de Allerhoochste heeft uwer ghe=
dacht/ ende de Stercke en heeft uwer niet
vergheten in der aenuechtinghe.
48 Want ick en hebbe v niet verlaten/ eñ en
ben van v niet ghewekẽn/ maer aen dese
plaetse ben ick ghekomen/ dat ick voor de
ellende Zion bidde/ dat ick barmhertichheyt
sochte/ voor de vernederinghe ws Heylich=
doms.
49 Ende daerom/ so gaet ghy henen/ een
yeghelick in zijn huys/ ende na dien dagen
wil ick tot v lieden komen.
50 Doe tooch het Volck henen in de Stadt/
ghelijck ick hen hiet.
51 Doch ick bleef in den velde seuen dagen/
als my de Engel bescheydẽ hadde/ ende att
alleen van den bloemen des Veldts eñ van
den kruyderen att ick de seluen daghen.

Dat xiij. Capittel.

2. Esdras siet eenen wint opstaẽ van der Zee/ welcken windt mensche werdt/ 5. De menschen krijgen tegen dien/ die vander Zee opgekomen is, 10. Hy doot se door den windt zijns mondts/ 13. Vele volcken komen tot hem droeuich/ etc. 25. De wtlegghinge des mans opklimmende van der Zee/ 32. De Sone Gods sal gheopenbaert worden/ 36. De Berch wtgehouwen sonder handen/ 40. De thien gheslachten die ghevangen gheuoert waren/ 52. Waerom de Man van der Zee op koemt.

1 NA den seuen daghen begaf het hem/ Van den
dat my des nachts droomde: winde/ die
2 Daer stont eenen windt op van der een mensche
Zee/ dat hy alle vloedẽ der Zee beweechde. wordt.
3 Ende ick sach/ dat a † die mensche sterck a † Anders/
werdt ende toenam met den wolcken des hy een men=
Hemels/ ende wanneer hy zijn aengesichte sche werdt
omkeerde te bemercken/ verschrack alles met de duy=
wat onder hem ghesien werdt. senden/ des
4 Eñ wanneer een stemme wt synẽ monde Hemels: eñ
ginck/ ontbranden alle die hem hoorden/ waer dat hy
als de Aerde versmachteet/ so sy des vyers zijn aẽsichte
ghewaer wordt. keerde/ om
5 Daer na sach ick/ dat vele Menschen te te bemerckẽ
samen quamen/ so vele dat se niemant tellen alle dingen
en konde/ die quamen van den vier winden die onder hẽ
des Hemels/ dat sy den mensche/ die vã der waren beef=
Zee opstont/ bekrijgheden. den.
6 Eñ siet/ doe hadde hy hem eenen hoogen
Berch wtghegrauen/ ende vlooch daer op.
7 Doch ick woude de b † streke sien/ of de b † Anders/
plaetse/ daer den Berch wtgegrauen was/ yeghene.
ende en kondes niet.
8 Na dien sach ick/ dat alle die/ die te samẽ
komen waren/ op dat sy hem bestreden/
treslicken verschrocken werdẽ/ noch dorsten
sy strijden.
9 Als ick nu den aenloop des volcks sach/
hief hy nach handt noch mes op/ Ja geheel
gheen wapen:
10 c Alleen eenen blaes als een vyer/ liet hy c Esai.66.16
wt synen monde/ ende wt synen lippen een Ephes.6.17.
vlamme/ ende van syner tongen/ voncken Apoc.1/16.
ende ongheweder. 19/15.
11 Ende alles wert vermenget/ het d vyer/ d 2.Thes.2.8
de vlamme ende ongheweder: eñ viel onder
dat Volck/ dat hem ten strijde gherustet
hadde/ met onghestuymicheyt eñ verbran=
dense alle/ dat van der gantscher menichte/
snellick niet meer ghesien en wert/ dan stof
ende roock: doe ick dat sach/ verschrack ick.
12 Daer na sach ick den seluen mensche/ van
den berghe daer af gaen/ ende tot hem be=
roepen een ander vreedtsaem volck.
13 Ende daer quamen vele volcken tot hem/
sommighe waren vrolick/ sommighe e e Leedich.
droeuich/ sommighe onder hen waren ghe=
bonden/ eñ men leydese/ eñ brachtese voort:
doe werdt ick van grooten verschricken
kranck/ ende ontwaeckte/ ende sprack:
14 Ghy hebt van aenbeginne uwẽ Dienaer/
die wonderen alle ghetoonet/ ende hebt my
goet daer toe gheschattet/ dat ghy mijn
ghebedt aenname.
15 So toonet my noch de wtlegginge deses
drooms.
16 Want also achte ick in mynen verstande:
Wee den genen/ die in dien dagen verlaten
zijn: ende vele meer wee den genen/ die niet
verlaten zijn:
17 Want die niet verlaten waren/ die waren
treurich.
18 Ick verstae als nu de dinghen/ die behou=
den zijn in den laetsten daghen/ ende hen
ontmoeten sullen: oock dien/ die niet ver=
laten en zijn.

19 Deshaluen zÿn sy in grooten vare ende
vele noot gekomen: als dan dese droomen
aentoonen
f † Anders/ 20 Doch is het lichter/ dat die/ die f † schade
in vare is/ lÿdet/ in desen kome/ dan doorgaē/ als een
hier valle/ wolcke van der Werelt: ende nu sien/ wat
eñ voorsiet ontmoeten sal in den laetsten: doe ant-
als nu/ wat woorde hy my/ ende sprack:
hier na ko- 21 Ick wil v de wtlegghinge deses drooms
men sal/ segghen/ ende v opdoen dat/ daer ghy my
dan/ etc. om gheuraget hebt.
Werelt.
22 Want ghy hebt my gesept van dien/ die
verlaten zÿn: Ende dit is de wtlegghinge:
23 Welcke henē neemt de schade te dier tÿt/
die heeft hē seluen ghehoedet: die in schade
ghevallen zÿn / dat zÿn die / die wercken/
eñ vertrouwen hebben ten Allersterckxten.
24 So weet nu/ dat die meer salich zÿn/ die
verlaten zÿn / dan die / die ghestoruen zÿn.
25 Dit is de wtlegghinghe des ghesichts:
Den man / dien ghy hebt ghesien van der
diepte des Zees opklimmen.
g 2.Cor 5. 19 26 Is die / den welcken God de Hoochste/
h Ontledigē vele tÿdt behouden heeft / g die door hem
i 4 Esd. 13. 10 selfs syne creatueren h ontlossen sal/ ende
hy sal ordineren die verlaten zÿn.
27 i Dat ghy nu van synen monde hebt sien
wtgaen/ gheblaes/ vyer/ ende onweder:
28 Ende dat hy gheen sweert noch wapen
heeft ghehadt/ eñ dan noch syne onstuyme/
de gantsche menichte omghebracht heeft/
die hem bestrÿden woude/ bedupdet/
29 Dat de dagen komen/ dat God wil lossen/
die op Aerden zÿn.
30 Ende sal vertzaecht maken de hertē dier/
k Mat. 24. 7 die op Aerdē woonē/ met syner toekoemst.
4. Esd. 9. 3. 31 k Eñ het sal eener dē anderen onderstaen
te bestrÿden / eene Stadt de andere / een
plaetse de andere / een Volck sal teghen het
ander opstaen/ eñ een Koninckrÿck teghen
het ander.
32 So dat geschieden sal/ sullē de teeckenen
l Mat. 24. 30 komen / die ick v vertoonet hebbe: l ende
25/ 31. dan sal mÿn Sone gheopenbaert worden/
1. Pet. 1. 7. dien ghy ghesien hebt opklimmen/ als een
man.
33 Ende so alle volcken syne stemme hooren
sullen / so sal een yeghelick in synen lande/
den krÿch verlaten/ dien hy teghen den an-
m 4 Esd. 12. 5 deren heeft.
Mat. 25. 31. 34 m Eñ sullen alle / de gantsche menichte
eñ een ontalbaer Volck/ te samen komen/
n Apo. 14. 1 als wouden sy hem bestrÿden.
35 Hy dan noch sal n staen op der spitze des
Berchs Sion.
36 Zion nu sal komen/ eñ sal allen bereydet/
ghetoonet worden/ als ghy dan hebt ghe-
sien den Berch wtghehouwen wordē son-
der handen.
o Jud. 1. 16 37 Ende o mÿn Sone nu/ sal de volcken die
ghekomē zÿn/ omme hare boosheyt straffen
met den onweder/ omme harer boosen ghe-
dachten wille:
p 2. Tess. 1. 9 38 Ende hare p pÿnen / daer sy mede sullen
4. Esd. 9. 9. ghepÿniget worden/ worden den vlammen
vergeleken: hy salse sonder arbeyt verdruē/
door de Wet/ die den vyere verghelekenis.
q 2. Reg. 17. 3 39 Ende dat ghy ghesien hebt / hoe hy tot
hem een ander Volck versamelt heeft:
40 Dat zÿn de tien stammen / die wt haren
lande ghevanghen ghevoeret waren / ten
tÿden des Koninckx Osee / q die Salma-
nasser / de Koninck in Assyria/ ghevangen
hadde/ ende voerdese over het water/ ende
quamen in een ander Lande.
41 Maer sy werden in rade/ dat sy de Hey-
denen verlieten/ ende toghen henen over in
een ander landt / daer noyt gheene Lieden
ghewoont hadden.
42 Daer wouden sy hare wÿse houden / die
sy in harē lande noyt gehouden en hadden.
43 Sy togen nu door den engen Euphraten
henen in.
44 Eñ God dede hen teeckenen / r eñ stilde r Exo. 14. 22.
den bloedt / tot dat sy henen over quamen. Josue. 3. 15.
45 Want door dat selue Lande was eenen
grooten wech/ namelicken / anderhalf Jaer
lanck/ eñ hieten deselue f † strecke/ Asareth. f † Anders
46 Doe woondē sy aldaer tot op dē laetsten yeghene.
tÿt: ende so sy weder daer wt trecken sullen.
47 Sal de Hoochste de aderen des bloets
weder stillen/ dat sy doortrecken meughen:
daeromme hebdy de veelheydt ghesien met
vreden.
48 Ende die verlaten zÿn van uwen volcke/
dat zÿn die/ die binnē myne Lantpalen zÿn.
49 Wanneer hy nu de veelheyt verderuen
sal / die te samen ghekomen is / sal hy zÿn
Volck/ dat overghebleuen is/ beschermen:
50 Eñ dan sal hy hen vele teeckenen toonen.
51 Doe sprack ick: Heerschende Heere/ toonet
my/ waerom hebbe ick den man van der
Zee op sien komen?
52 Doe sprack hy tot my: So weynich ghy
weten noch doorgronden en kont / wat in
der diepte des Zees is / so weynich kan
yemandt op Aerden mynen Sone sien / ofte
die/ die by hem zÿn / tot op den tÿdt des
daechs.
53 Dit is de wtlegghinge des drooms / dien
ghy ghesien hebt / ende daerom ghy alleen
verlichtet zÿt.
54 Want ghy hebt uwe Wet verlaten / ende
v met myner Wet bekommert / ende hebt
die ghesocht.
55 Want ghy hebt v leuen in wÿsheydt ghe-
richtet / ende hebt Verstantenisse uwe
Moeder gheheeten.
56 Eñ daeromme hebbe ick v den schat des
Allerhoochsten ghetoonet / na drie daghen
wil ick v meer toonen/ ende wÿders met v
spreken / ende wil v sware eñ wonderbare
dinghen openen.
57 Doe ghinck ick int velt / loefde God seer/
ende danckede hem / om syner wonderdaet
wille/ die hy in den tÿdt dede.
58 t † Ende dat hy het regeert / ende dat hy t † Anders/
in der tÿdt is: ende satt daer drie daghen. Welcke hy
bestreckt
met die/ dat
onder der
tÿdt is.

Dat xiiij. Capittel.

3. God heeft tot Mosen ghesproken wt
midden des Bosschs/ 10. De Tÿt neemt af
ter ouderdom/ 15. De laetste tyden sullen
argher zÿn dan de eerste/ 30. De Vaders
hebben ontfangen de Wet des leuens/ 35.
De Opstandinge/ ende daer na het Ordeel.

1 AEn den derden dage satt ick onder eener
Eycken: doe quam een stemme tot my
wt den Bossche / ende sprack: Esdra/
Esdra. Doe sprack ick:
2 Hier ben ick Heere: ende stont op myne
voeten. Doe sprack hy tot my:
3 a In den Bossche ben ick Mosi verschee- a Exodi. 3. 2
nen/ ende sprack met hem/ doe myn volck in
Egypten diende.
4 Ende sandt hem henen ende b leydde mÿn b Exo. 14. 29
Volck wt Egypten / op den Berch Sina/
daer hielt ick hem by my/ vele daghen.
5 Ende vertelde hem myne wonderen/ ende
toonde hem de heymelickheyt der tÿt/ ende
het eynde/ ende c beual hem/ ende sprack:
6 Dese woorden sult dy openen/ ende d † niet c Mala. 4. 4
verberghen. d † And. dese
7 Als nu segghe ick v. verbergh. 2.
8 Dat ghy de teeckenen/ die ick v ghetoonet
hebbe / ende de droomen die ghy ghesien
hebt/ ende de wtlegginge die ick v gheopent
hebbe/ in v herte verberget.

e Onttogen 9 Want ghy sult van allen e ghenomen
f † Anders/ worden : ghy sult voortaen f † bekeert
verkeeren. worden met mynen rade / ende met ws
ghelijcken/tot dat dẽ tijt gheeyndet wort.
20 Want de Werelt heeft haer ieughet ver-
loren/ ende de tydt begonnen te ouden.
21 Want de Tydt is ghedeylet in twaelf
deelen/ende thien deelen/ende de helft des
thienden deels/ zijn schoon verganghen.
22 Noch is voorhanden/ dat na den haluen
deele des thienden is.
23 So beschicket nu v huys / ende straffet v
g 1.Tes.5.14 Volck/ g troostet hare bekommerdẽ/ eñ h †
h Of/ d'islaet segget af der verderflicheydt.
† Anders/ 14 Laet varen de menschelicke ghedachten/
versaket. werpt van v de menschelicke lastẽ/ i trecket
i Ephe.4.22 wt de swacke natuere/ legget aen eẽ zijde de
Coloss. 3. 9. allerswackste ghedachten/ ende haestet te
gaen van desen tyden.
k Mat.24.7 15 k Want de quaden eñ boosheydt die ghy
als nu hebt sien ghescheiden / dier sullen sy
noch vele boosers doen.
l 1. Joã.2.18 16 l Want so vele de Werelt ende tijdt meer
swack wordt / so vele sullen de sonden ende
quaden meer toenemen / in dien / die op
Aerden woonen.
m Esa. 59.15 17 m Want de waerheydt is wijdt henen
ghevloden/ ende de leughen heeft haer als
nu hier toe ghemaeckt : want als nu sal dat
komen/ dat ghy ghesien hebt.
18 Doe antwoorde ick / ende sprack :
19 Siet Heere / ick wil gaen / als ghy my
gheheeten hebt / ende wil het volck dat te-
ghenwoordich is / straffen : maer die na-
n Esai.60.2 maels eerst gheboren worden / wie wil die
vermanen n ende straffen ?
20 So is nu de Werelt in der duysternisse/
ende de inwooners der Aerdẽ sonder licht.
21 Want uwe Wet is verbrandt/ deshalven
niemandt en weet/ wat van v ghescheit is/
ofte wat noch gheschieden sal.
22 Hebbe ick ghenade voor v ghevonden/
so sendt in my den heyligen Gheest: so wil
ick alle dat schryuen/ dat van aenbeginne
in der Werelt ghescheit is / wat in uwer
Wet geschreuen is : daer met de menschen
eenen wech vinden meughen / ende dat die
oock leuen meughen/ die tot dẽ laetsten ty-
den zijn sullen.
23 Doe antwoorde hy my / ende sprack:
Gaet henen / versamelt v Volck te samen/
ende spreeckt tot hen / dat sy v in veertich
daghen niet soecken.
24 Maer ghy, bereydet v toe/ vele Busboo-
men Tafelen : ende neemt met v Sarream/
Dabream/ Selemiam/ Echanum eñ Asiel/
die vyue/ die bereyt zijn snellick te schryuẽ.
25 Ende koemt hier toe / so wil ick in uwen
o Ontsteken/ herte/ een licht der verstantnisse o ontsunc-
aensteken. ken / dat nemmermeer wtghebluschet en
sal worden / tot dat sulcks veruullet wort/
dat ghy beginnen sult te schryuen.
26 Eñ dan suldy den volkomenen sommige
dingen openen/ ende sommige den Wysen
verborgentlicken seggen : Morgen op dese
Vre suldy beghinnen te schryuen.
27 Doe maeckte ick my op / ghinck henen/
als hy my hiet / ende versamelde alle het
Volck te samen/ende sprack :
28 Hooret Israel dese woorden :
p Gen.47.4 29 p Onse Vaderen waren van aenbeghinne
vreemdelingen in Egypten / van daer wer-
den sy ontlosset.
q Deut/4.5 30 q Ende ontfinghen de Wet des leuens/
5/ 6. die sy niet en hielden / die oock ghy lieden
Actu. 7/ 53. na hen ouertreden hebbet :
13/ 10. 31 Doe is v dit Lant door lott te besitten
wtgedeylet/ namelicken/ Zion : doch uwe
Vaderen ende oock ghy / hebbet onrecht
ghedaen/ ende de wegen/ die v de Hoochste
gheboden heeft/ niet ghehouden.
32 Dewyle hy nu r een rechtueerdich Rich- r Psal.7.12.
ter is / heeft hy van v lieden by tyden ghe- Jere. 11. 20.
nomen/ dat hy v ghegheuen hadde.
33 Als ghy nu hier zijt / met tsamen uwen
Broederen/
34 Sullet ghy uwen verstande ghebieden/
ende uwe herte verstandich maken/ so sullet
ghy leuendich behouden worden/ eñ na den
doodt barmherticheyt verkryghen.
35 Want s het oordeel sal na dẽ doot komen/ s Mat.25.46
als wy wederleuendich wordẽ: dan so sullen
der boosen ende goeden wercken openbaer
worden.
36 So en gae nu niemandt als nu tot my/
ende niemandt vraghe na my / de veertich
daghen.
37 Doe nam ick de vijf mannen / als my be-
uolen was/ met my/ ende ghingen int velt/
ende waren daer.
38 Aen den volgenden daghe roept my een
stemme : Esdra/ doet uwen mont op/ t ende t Ezech. 3. 1
drinckt dat ick v gheue. Apoc.10. 9.
39 Doe dede ick mynen mont op: Doe gaf hy
my eenen vollen beker/ die vol waters was/
zijn verwe nu was als vyer.
40 Eñ ick nam het/ eñ dranck het : ende doe
ick het ghedroncken hadde/ wert myn herte
u † verstandich/ eñ wies in my de wysheyt: u † And. met
want mynen Gheest wert in der ghedachte- betrachtinghe
nisse behouden. ghe (of be-
41 Ende mynen mondt werdt opghedaen/ denckinge)
ende niet weder toeghedaen. bekommert
42 De Hoochste gaf den vijf mannen ver-
stant / dat sy schreuen de hooghe dingen/ die
by nachte aengheseyt werden/ die sy niet en
wisten.
43 Des nachts nu aten sy / ende ick sprack
den dach / ende des nachts en sweech ick
niet.
44 In veertich daghen schreuen sy twee
hondert ende vier Boecken.
45 Ende doe de veertich daghen wt waren/
sprack de Allerhoochste also : Wat eerste
dat ghy voor hebt gheschreuen/ dat segget
openlicken / dat het de weerdighen ende
onweerdighen lesen.
46 Maer de seuentich laetste behoudt/ ende
segget alleen den Wijsen ws volcks.
47 Want in dien / is de ader des verstants/
de fonteyne der wysheyt / ende de beke der
bekentenisse.
48 Ende ick dede hem also.

Dat xv. Capittel.

1. De Prophetie Esdre/ seker eñ warach-
tich/ 4. Alle ongheloouighe sullen in hare
ongheloouicheyt steruen/ 9. De Heere wille
wreken het bloet der onschuldighen / 12.
Egypten wort ghedreycht/ 16. Onstantach-
ticheyt onder dẽ menschen/ 20. De Koningẽ
der Aerden sullen ghestraft werden / 24.
Wee ouer die sondigen/ 29. De Draken van
Arabien/ 34. Groote oproeren eñ kryghen
ouer al Aerdtrijck / 43. Babylonien ende
Asien/ 52. God sal wrake doen ouer syne
wtuerkorene.

1 Siet / spreeckt de Heere / spreecke in de Straffe
ooren mijns volcks de redẽ der Prophetẽ/ ouer de
die ick in uwen monde gheuen sal. sonde.
2 Ende beschicket / dat het in een zedel
gheschreuen worde / a want het is trouwe a Joã.17.7.
ende waerheydt.
3 b Vreeset v niet voor den aenslagẽ en b Phil.1.28
teghen v / ende en laet v niet bekommeren
de ongheloouicheyt der ghener / die teghen
v spreken.

4 e Want alle ongheloovighen/ sullen in
e Mat 16.16 haren ongheloove sterven.
Joan. 3.18. 5 Siet/spreeckt de Heere/ick wil straffe o-
ende 8.24. ver de Wereit senden/kryach/honger/doot
ende.12.48 ende verderffenisse.
d Ma.24.12 6 Want d de boosheyt heeft overhant op
allen Aerdtboden/ende harer schadelicken
wercken zijn vele ghewordden.
7 Deshalven spreeckt de Heere:
8 Ick en wil tot harer boosheyt niet meer
swijghen/dis sy so roeckeloos doen / ick en
wil oock niet lijden/dat sy so boosllicken
e Apo.6.10 handelen: e want donschuldich bloet der
ende.19.2. bekommerden/schreyet tot my/ende de zie
len der Rechtveerdigen schreyen sonder op
houden tot my.
f Deut.32.35 9 Ende deshalven spreeckt de Heere: f Ick
Joel.3.21 wilt gewisllicken wreken/ ende wil alle on-
schuldich bloedt wt hen/tot my nemen.
g Psal.44.23 10 g Siet/mijn volck wordt als een kudde
Roma.8.36 Schapē ter slachtinghe gevoert/ick wilt
als nu niet lijden/dat het in Egyptenlant
woone:
11 Maer wilt wtvoeren met ghewelddiger
handt ende ooghen arme/ende wiltse straf-
fen ende plaghen/als te vooren/ ende wil
alle zijn Landt verstooren.
12 Egypten sal treuren/ende syne fondamē-
ten sullen gheslagen worden/met der straf
fe/die God over haer voeren sal.
13 Die het velt bouwen/sullen treuren:wāt
haer zaedt sal van brandt eñ haghel/eñ van
eenē grousamē Gesternte verdorvē wordē.
14 Wee der Wereit/ende dien/ die daer in
woonen.
15 Want het sweert koemt/eñ hare verderf
h Mat 24.7 fenisse. h eñ een volck sal tegen het andere
strijdē/eñ sweerden in haren handē hebbē.
16 Want daer sal een onstātachtichept zijn
in den menschen/endē eener sal den anderē
overweldighen/ende en sullen haren Ko-
ninck niet achten ende hare Vorsten: ha re-
handelinghen sullen sy afmeten na hare ge
welt.
17 Want de mensche sal begheeren in de
Stadt te gaen/ ende en salder niet komen.
18 Want om harer hooverdie wille/sullē de
steden verschricket worden/de huysen be-
nen/ende de menschen sullen hen vreesen.
19 Daer en sal geener met den anderen me-
delijden hebben: Ja eener sal den anderen
ten strijde verwecken/te nemen haer goet/
omme des hongers wille/ende van wegen
des grooten druckes.
20 Siet/ick roepe te samen alle Koningen
† And. om der Aerdē/die daer zijn van den † Opganc/
my te vreesē vanden Zuyden/vanden Oosten ende Li-
van/etc. bano/tot hen te keeren/ende weder te ghe-
om op hen ven dat sy hen ghegheven hebben.
te doen kee- 21 i Als sy noch heden by daghe mynen wt
ren/etc. dat verkorenen doen/also wil ick oor doen/ eñ
sy hen ghe- wed vergelden in haren schoot/so spreeckt
daen hebbē. de Heere God.
i Jere.50.15 22 Mijne hant en sal der sondaers niet ver
ende.51.49 schoonen/ ende mijn sweert en sal niet op-
Ezech.16.59 houdē over die/k die het onschuldich bloet
Math.7.2. vergieten op Aerden.
k Pro.6.17 23 Het vyer is aengegaen van synē toorne/
eñ heeft verteert de fondamentē der Aerdē/
l Malc.4.1 eñ de sondaers/als een l aengesteken stroo.
m Deu.11.28 24 Wee dien/die hier sondigen/ ende m my
ne gebodē niet en houden/spreect de Heere,
25 Ick en wil hen niet oversiē: wijcket ghy
kinderen/van ghewelt/en bevlecket mijn
Heylichdom niet.
26 Want God kent alle die/die teghen hem
sondigen/ende daerom gheeft hyse in den
doodt ende verderffenisse.
27 Want als nu zijn de quadē over de We-
reit ghekomen/ende daer sullet ghy in blij-
ven: want God en sal v niet lossen/daerom
dat ghy teghen hem ghesondighet hebt.
28 Siet/een grousaem ghesichte koemt van
den opganck der Sonnen.
29 Daer sullen Draken geslachten wtgaē/
eñ Arabiers/ volck met velen wagenen/ eñ
hare veelheyt sal zijn/als eenen winde op
Aerden/dat hen vreesen sullen eñ verschric
ken/alle diese hooren rasen in harē toornē.
30 Sy sullen daer wt den Woude brekē/als
de wilde Swijnē/ende met grooter macht
sullen sy komen/ ende sullen met hen inden
strijdt staen/ ende het deel des Landes der
Assyriers verwoesten.
31 Ende dan sullen de Draken overhandt ne
men/harer geboorte indachtich/ende sullen
hen omkeeren/ te samen sweeren in grooter
kracht/haer te vervolghen.
32 Sy nu sullen verschricken ende swijghen
voor harer kracht/ ende sullen vlieden.
33 Ende wt den Lande der Assyriers salse ee-
ner beleghheren/ende eenen wt hen * wtma * vervulckē
ken: ende daer sal vreese ende verschricken
zijn in haren toch / ende eenen twist onder
haren Coninghen.
34 Siet/ wolcken van den Oosten ende van
den Westen tot int Zuyden/ ende die zijn
seer grousaem/vol toorns ende ongeweder,
35 Sy sullen aen malkanderen slaen / eñ n † n † An. vele
sullen aen het groote Gesternte op Aerden sterren op
slaen/ende haer Ghesternte: Aerden val
36 Ende o het bloet sal van den sweerde/tot lende ma-
den buycke toe/ende † het mest des menschē ken/ Ja
totten p † stropsele des Kemels komen. oock haer.
37 Ende groote vreese ende beven sal op Aer etc.
den zijn/ ende die den toorne sien/sullen ver- o Apoc.14.
schricken/een beven salse aenstooten. 20.
38 Ende dan sullen groote regħenen vandē † And. den
Zuyden komen/ van den Noordē/ende een roock
deel vanden Westen/ p † Anders
39 Ende van den ongestuymē winde vandē gordels.
Oosten/ende sullense opsluyten/eñ de wolc
ken die hy in toorne op ghewerckt hadde: eñ
het Gesternte om een verschricken te makē
tot den Oosterschen ende Westerschen win-
de sal verstooret worden.
40 Ende de groote wolcken sullen verheven
worden/ende de stercke wolckē vol toorns/
eñ het Gesternte: dat sy het gantsche Aerde
rijck verschrickē/ ende alle die daer op woo
nen/ende dat sy over alle verhevene plaet-
sen ghieten een grousaem Gesternte.
41 Vier ende haghel/ende vliegende sweer-
den/ende vele waters/ dat alle velden vol
worden/ende alle Beken.
42 Ende sullen breken de Steden ende de
mueren/de bergen ende heuvelē/alle hout/
woudt/ende gras der Beemden / ende alle
hare vrucht.
43 Ende sy sullen standachtich gaen na Ba
bylon/ende haer verschricken.
44 Sy sullen tot haer comen / eñ haer om-
legeren: sy sullen dat Ghesternte ende allen
toorne/over haer wtgietē: dan so sal wtgaē
stof ende roock/tot in den Hemel/ende allē
die om haer zijn sullense beklaghen.
45 Ende die onder haer blijven/sullen dienē
dien/die haer verschricket hebben.
46 Ende ghy Asia / die v oock op den hope
Babylons vertrooster/ende een tere zijt ha
rer persoone/
47 Wee v / ghy ellendighe/ dat ghy v haer
verghelicket hebt/ende hebt uwe dochterē
in hoererie verciert/dat sy hen verheuch-
den ende welbevielen uwe boeleerderen / q q Apo.8.3
die r doorgaens begheert hebben met v te r Of als
hoereren. wech.
48 Ghy hebt de verhatede Stadt ghelijck
zijn wil-

zijn willen/in allen haren wercken eñ bin=
dinghen/daerom spreeckt God:

f Weduwe= 49 Ick wil ongeluck over v brengen/f een=
schap. saemheyt/armoedt/t hongher/krijch/pes=
t Syr.40.19 tilencie/dat ick uwe huysen wtroeye/ van=
4.Esd.16.29 der verstooringhe/doodt/ ende macht u=
Jer.24.10. wer kracht.
ende 27 8. 50 Ghelijck een bloeme verwelcket wort/ so
Ezech.6.11. de hitte over nt haer schijnet.
nt Aad/v. 51 Also suldy swack ende ellendich worden/
so ghy ghestraffet wort/ ende vanden wijuē
ghestraffet/dat v de Gheweldighen ende
Lief hebbers niet aennemen en meughen.
52 Ben ick v so vyant/spreeckt de Herre?
53 Haddet ghy myne wtverkorene niet al=
le tijdt ghedoodt/ de slaghen uwer handē
ghehooget/ende spraket over haren doot/
so ghy droncken waret.
54 Vercieret de ghestalte ws aenghesichts?
55 x Den loon uwer hoererie/wort v in u=
wen schoot weder vergoldē: daerom suldy
x Apoc.18.6 de wedergheuinghe pt ontfanghen.
56 y Als ghy/ spreeckt de Heere/mynen wt=
pt Anders/ verkorenen ghedaen hebt/ also doe v God/
niet nemen. ende late schade over v gaen.
y Math.7.2 57 Uwe kinderen sullen van honger sterue/
ghy sult door het sweert vallen/uwe stedē
sullen verstoort wordē/ ende alle de uwen/
met den sweerde in den velde omkomen.
58 Die in Berghen zijn/sullen van honger
sterven / ende sullen haer eyghen vleesch
eten/ende door hongher ende dorst/ haer
eyghen bloet drincken.
59 Door de Zee suldy met onsalicheydt ko=
men/ende dan suldy noch/weder ongeluck
hebben.
60 In den doortoghe sullen sy de verslage
ne stadt verscheuren / ende sullen een deel
ws Landts wtroepen/ende het deel uwer
eere wtmaken / ende de omgekeerde noch
eenmael omkeeren.
61 Sy sullen v vertreden als eenen halm/ eñ
sy sullen v vyer zijn/ende v verteeren.
62 Uwe Steden ende v Lant/uwe wouden
ende uwe vruchtbare Boomen sullē sy met
vyere verbranden.
63 Uwe kinderen sullē sy gheuanckelick he=
nen voeren/ende wat ghy hebt/sullē sy roo
ven/ ende de schoonheyt ws aensichts sul=
len sy verbleecken.

Dat xvj. Capittel.

1. Esdras prophetêert tegen Babyloni=
en/Asien/Egyptē ende Syrien/8. De toor
ne des Heeren is niet af te wenden. 20. De
straffinghen zijn ghesonden tot beteringhe.
22. Groote benautheden op Aerden. 41.
Waerschuwinghe den volcke Gods/ hoe sy
hen behooren te dragen in tijden der droef=
heyt. 55. De Heere kent de ghedachten der
menschen. 71. Die den Heere vreesen/sullen
ghequelt worden. 74. De wtverkorene sullē
beproeft worden alst gout in den vyere. 76.
God is der synen Hooftman. 78. Wee over
de sondaers.

Tegen Ba= 1 WEe v Babylon / ende a Asia: Wee v
bylon/Asiē/ Egypten ende Syrien.
Egypten/, 2 bGordet v met sacken ende hayren
eñ Syrien. cleederen/beweenet uwe kinderen / weset
a 4.Esdr.15. bedroeft want uwe verderffenisse is hier.
46. 3 Een sweert wort over v gesondē/wie wil
b Jer.49.3. het afwenden?
Jone.3.6. 4 Een vyer wordt over ve ontfuncket /wie
c Of/ontste= wil het blusschen?
ken. 5 Ongheluck sal over v comen/wie wil het
verdrijuen.
6 Kan eener eenen hongerighen Leeuwe/in
den Woude verdrijuen? Ofte kan eener het
vyer in stoppelen/dat begonnē heeft te bra=
den/blusschen?
7 Kan eener eenen pijl / van eenen stercken
Schutter geschotē/weder te rugge drijuen?
8 De stercke Heere sendet ongeluck/wie wil
het afwenden?
9 Het vyer is in synen toorne ontfuncket eñ
wtghegaen/wie wil het blusschen?
10 Hy sal blixemen/ wie en sal niet verschric=
kē? d Hy sal donderen/wie en sal niet beven? d Psa.18.14
11 God dreyget/ wie en wil niet gantschelic=
ken voor hem wtgheroept worden?
12 e Het Aertrijck bevet/ ende syne Fonda= e Psal.18.8
menten/de Zee wallet van den gronde/ende Judic.16.28
hare vloeden zijn onrustich: oock de Visschē/ Mat.27.51
voor den Heere / voor der klaerheydt syner
kracht.
13 Want syne rechterhant/die den boge span
net/is sterck / syne pylen zijn scherp/ die hy
schiet/eñ en feylen niet / so hyse schiet in de
eynden der Werelt.
14 Siet/de quaden zijn gesonden/ende en sul
len niet wederkeeren/tot dat sy op Aertrijck
comen.
15 Het vyer is ontfuncket/ende en sal niet we
ghe blusschet worden/ tot dat het de funda=
menten der Aerden verteeret.
16 Ghelijck als den pijl / die geschoten wort
van eenen stercken Schutter/niet weder te
rugghe en vaert / alsoen sullen de quaden/
die op Aerden gheschicket zijn/ niet weder=
keeren.
17 Wee my/wee my/wie wil my in dier tijdt
ontlossen.
18 Begin der smerten ende vele suchtens: be=
ghin der dierten ende vele doots: begin der
kryghen/ ende de Geweldighen sullen ver=
schricken: beghin des quaets/ ende sy sullen
alle beven.
19 Wat wil ick doen/ wanneer nu de quaden
alle komen?
20 Siet/f honger/ plaghe/druck/ angst/zijn f Syr.40.19
ghesonden/ gheesselen tot beteringhe. 4.Esd.15.49
21 Doch in dien allē/en sullen sy hen niet be= 2.Reg.6.25
keeren van harre boosheyt / sullen oock der Jere.24.10.
gheesselen niet ghedencken. Ezech.6.11.
22 Siet/het koorne sal so vele/ eñ verachtet
zijn op Aerden/dat sy meynen sullē/het stae
wel/dan sullen de quaden op Aerden wassē/
krijch/dierte/ende groote onruste.
23 Want vele die op Aerden woonen/ sullen
van honger sterven / de andere worden ver=
slaghen/die den hongher ontrennen.
24 Eñ so sy doodt zijn/ sullen sy als dreck/ he=
nen geworpen worden(ende niemant en sal=
se troosten: want het Aertrijck sal een woe=
stijne/ende de steden sullen neder ghewòrpen
worden.
25 Niemandt en salder zijn/die de Aerde be=
sarye oft bouwe.
26 De boomen sullen vrucht geven/ende nie
mant en salder zijn/diese aflese.
27 De druyven sullen rijp worden/eñ nie=
mant en salse treden: want aen allen plaet=
sen/sal groote g eensaemheyt zijn. g Of/ verla=
28 Also dat eener geerne eenen mensche sage tenisse/
ende zijn stemme hoorede. woestheydt.
29 Ergens sullen tien van eener gantscher
stadt overblijven/eñ twee in den velde / die
hen in dicken wouden verberghen sullen/in
den klouen der rotzsteenen.
30 Ghelijck als aen eenen Olyboome/drij of
vier olyven blijven.
31 Oft so aen eenen wijnstocke/die afgelesen
is/sommige druyven staen blijven/van dic/
die blijtighen nasoecken.
32 Also sullen te dier tijdt/drij ofte vier over=
blijven van dien/ die hare huysen doorsoec=
ken met den sweerde.

33 Het lant ſal woeſt worden/ de velden ſul-
len verouden/ in allen wegen en ſtraten ſul-
len doornen waſſen/ daerom dat niemandt
daer door en wandelt.
34 De maeghden ſullen treuren/ dat ſy geen
h houwelick geſelſchap en vinden/ de vrou- h Of vergaderinge.
wen/ dat ſy geen mans en hebben/ hare doch-
teren/ dat ſy hulploos zijn.
35 In den krijghe ſullen hare bruydegoms
om komen/ ende hare mans van hongher
ſterven.
36 Hooret dit/ ghy Dienaers des Heeren/ en
de verſtaet het.
37 Siet/ dit is het woordt des Heeren / dat
nemet aen ende ghelooft den Goden niet:
de Heere ſpreeckt.
38 Siet de quaden komen / ende en ſullen
niet vertoeven.
39 Gelijck als een ſwanger vrouwe / die na
den negen maenden/ eenen ſone baren ſal/
ſo de ſtonde der gheboorten hier is/ een v(i)er
t wee/ drij daer te voren de kints wee benau-
wen ende overvallen haer: ende ſo het kint
aen de gheboorte koemt/ vertoeven ſy niet
eenen ooghenblick:
Veemen hẽ dragẽ ſal in druck ende lijden. 40 Alſo ſullen ooc de quaden/ op Aerden te
komen niet vertoeven: de Werelt ſal ſuch-
ten ende ſmerten ſullen haer aengaen.
i Ephe 6.11. 41 Mijn volck/ hooret een woort / i Anſtet
k Gen.47.9 u ten ſtrijde/ ende in allen quaden k weſet
1.Par.30.15 als de vreemdelinghen op Aerden.
Hebre.11.13. 42 Die verkoopt/ die zy als die vliede : die
1 Petr.2.11. daer koopt/ als die verlieſen ſal.
l1.Co..7.27 43 l Die koopmanſchap drijft/ als die / die
daer geen nutte wt hebben en ſal: die daer
bouwet/ als die/ die daer nu in woonen en ſal
44 Die daer ſaeyet/ als die/ die niet mayen en
ſal: die den wijngaert ſnijdt / als die / die
niet de druyven ſnijden ſal.
45 Die hen verhouwelicket/ als die/ die geen
kint hebben en ſal: die hem niet verhouwe-
licket/ als de weduwaers.
46 Ende daerom/ die daer arbeyden/ die ar-
beyden te vergheefs/
47 Want vreemde ſullen haer vrucht inſa-
m He.10.34 melen/ ende haer m goedt rooven/ hare huy-
ſen omkeeren/ hare kinderen ghevanckelick
nemen: want in ghevanckeniſſe ende dier-
te/ ſullen ſyſe baren/
48 Ende die haren handel voeren met roove
ſo ſy doch hare ſteden/ huyſen goederen en-
de perſoonen vercieren/
49 Sal ickſe doch ſo vele meer ſtraffen / om
haerer ſonde wille/ ſpreeckt de Heere.
50 Gelijck als een hoere / een vrome ende
deuchſame vrouwe hatet/
51 Alſo ſal ooc gerechticheyt haten/ de booſ-
heyt/ ſo ſy haer vercieret/ en ſalſe openlic-
ken aenklagen/ ſo die komen ſal/ die n daer be-
n Aa.den beginner al der ſonde op Aerden/ rueren ſal. ſchermt/ die alle ſonde op Aerden meten wil.
52 Ende daerom en wort haer niet ghelijck/
noch haren wercken:
53 Want het is noch om een kleyne tijdt te
doen/ ſo wort de booſheyt van der Aerden
ghenomen/ ende gherechticheyt ſal onder
u heerſchen.
54 De ſondaer en ſal niet ſpreken: Hy en heb-
be niets ghezondighet: want gloeyende ko-
len ſal men op ſynen hoofde branden/ die daer
o Spr.25.27 voor God ende ſyner eere ſpreke/ Hy en had
Luc.10.15. de niet ghezondighet.
p Job.43.4 55 o Siet/ de Heere kent alle wercken der
Spre.42.2. menſchen/ hare aenſlaghen ende p gedach-
q Jer.17.10. ten/ q ooc hare herten.
r Gen.1.1. 56 Want hy ſprack: r Het worde de Aerde/
Iudic 16.17. ende ſy wert: het worde den Hemel/ ende hy
Pſal.33.9. wert.
ſ Pſa.147.4. 57 In ſynen woorde zijn de Sterren ghe-
Eſa.40.26 maeckt/ ſ ende hy alleen weet haer ghetal.

58 Hy doorgront den afgront ende ſyne ſkat-
te/ hy heeft de Zee ende haer begrijp ghe-
meten.
59 De Zee heeft hy int middel der wateren
beſloten/ ende t de Aerde heeft hy over het t Job.38.6.
water ghehanghen/ met ſynen woorde. Pſal.24.2.
60 u Den Hemel ſpannet hy als een gewelf/ 136.6.
over de wateren heeft hy hem gheſettet. u Eſa.40.22
61 In der woeſtyne heeft hy fonteynen/ ghe- 44.24.
maeckt/ ende op de hooghten der berghen/ x
zeen/ datter af vlieten de watervloeden van x. Dat is/
den hooghen rotzſteenen / daer met ſy het ſtaende water/
Aertrijck vochteden.
62 y Den menſche heeft hy gemaeckt /ende y Gen.1.25.
zijn herte heeft hy midden in hem geſettet:
heeft hem eenen adam inghegheven/ het le-
ven ende verſtandt/ ooc den Gheeſt des
Almachtighen Gods/
63 Die alle dinck gemaeckt heeft/ en die alle
heymelickheyt der Aerden doorgrondet/
64 z Die weet uwe aenſlagen/ en wat ghy lie- z Jer.17.10
den in uwen herten gedencket/ ſo ghy lieden Pſal.7.10.
ſondighet/ ende uwe ſonden verberghet.
65 Daerom ſo heeft God doorgrondet alle
uwe wercken/ ende ſalt u lieden alle voorts
trecken ende rueren.
66 Ende ſo uwe ſonden voorts getogen wor-
den/ ſult ghy lieden ſchaemroot worden voor
den menſchen/ en a uwe ſonden ſullen uwe a Sap.4.14
aenklaghers worden op dien dach.
67 Wat wilt ghy lieden doen? oft hoe wilt
ghy lieden uwe ſonde voor God ende ſynen
Enghelen verberghen?
68 Siet/ de Richter is God/ b vreeſt hem/ b Eccl.12.13
laet af van uwen ſonden/ ende vergetet u- Apoc.14.7.
wer ongherechticheyt/ en drijftſe met voort
ende voort / ſo ſal u lieden God beleyden/
ende van allen drucke verloſſen.
69 Want ſiet/ een c groot heyrhoorne/ geeſt c † An. brant oft vyer eens groots hoops is aengegaen over u: ſpot ende ſullẽſe den Afgoden ter ſpijſe/ ſlachten.
ſynen gheſchal over u lieden: ſy ſullen ſom-
mighe wt u nemen/ ende ſullen met den Go-
dekens de d legighe ſpijſen.
70 Ende die hen verwillicht hebben / ſullen
hen tot eener ſpotte tot eener verſmaetheyt
ende vertredinghe worden.
71 Want het ſal et den plaetſen een plaetſe
zijn/ ende in de omliggende Steden/ een groot
oproer/ over die/ die God vreeſen.
72 Sy ſullen zijn als de woedende/ niemant d Of/ ledich gaenghers
ſullen ſy overſien: berooven ende verſtooren e † An. zijn
ſullen ſy alle die God vreeſen. aen allen
73 f Verwoeſten ſullen ſyſe/ haer goet ſullen plaetſen/ en
ſy hen nemen/ ende wt haren huyſen ſtooten. inden etc.
74 Dan ſal het kont worden wie myne wt- ſteden etc.
vercoorne zijn/ g ende die ſullen beproeft wor- f 4.Eſ.16.47
den/ als het gout inden vyere. g Sap.3.6
75 Hooret myne ghelieſde/ ſpreeckt de Hee- Zach.13.8.
re: ſiet/ de daghen des druckx zijn hier/ doch 1.Pet.1.7.
ick wil u lieden verloſſen.
76 Verſchricket niet/ twijfelt niet / God is
uwe Hooftman.
77 Welcke myne gheboden ende ordeningen
houdet/ ſpreeckt de Heere/ h die en late hem h Rom.6.12
de ſonden niet overwegen/ noch ſyne booſ-
heden overklimmen.
78 Wee dien/ die met haren ſonden ende booſ-
heden ghebonden ende verſtrickt zijn / als
een velt met eenen Woude omvangen/ ende
ſynen voetpadt met Doornen overtoghen
is/ dat hem niemant wandelen en kan / en
dan ſo neemt men hem/ ende worpt hem int
vyer/ ende verbrandt hem.

Eynden des vierden
Boeck Eſdre.

Het Boeck Tobie.

Dat Eerste Capittel.

1. Het gheslachte Tobie. 2. Tobias ghevanghen zijnde, en verlaet den wech der waerheyt niet. 13. Vint genade voor Salmanasser. 19. Is barmhertich sijnen broederen. 21. begraeft de doode. 23. Hy wert ghedwongen hem heymelick te houdẽ / wt vreese des Coninckx. 24. De Coninck Sennacherib wort van zijn eygen sonen verslaghen. 25. Tobias koemt weder te Niniue.

Vanden geslachte/ leuẽ ende vreese Gods Tobie.

1 Aer was eẽ man/ met name Tobias vandẽ stamme Naphthali/ wt eener stat in Ouergalilea bouen Aser aen der heerstrate/ ter slincker hant/ teghen de Zee.

a 2. Re. 17. 3. Salmanasser. 2 a De selue wert mede
gheuanghen: ten tijden Salmanasser / des
Coninckx in Assyrien: ende hoewel hy also
onder vremde lieden geuanckelick was/
so en is hy doch ghelijckewel van Godts
woordt niet afgheuallen:
3 Ende alles wat hy hadde/ dat deylde hy
sijnen mede ghevanghenen Broederen/ ende bloetvrienden mede.
4 Ende hoewel hy de jonckste man was/
des stammes Naphthali/ so en hielt hy hẽ
doch niet kindisch.
Gulden Kalueren. 5 Ende doe doch yegelick den gulden Kal-
ueren diende/ b die Jerobeam de Coninck
b 1. Re. 12. 28. Israels hadde maken laten/ c vermijde hy
c Syr. 15. 18/ doch sodanighen grouwel:
6 Ende hielt hem tot den Tempel eñ Gods
dienst te Jerusalem/ ende diende daer den
Heere/ ende badt aen den God Israels: d
d Ex. 22. 29 gaf oock sijne Eerstelinghen ende Tienden/
23/ 19. gantsch ghetrouwelicken:
Deut. 12. 6. 7 Also/ dat hy alle tijdt in den derden Jare/
14. 3. 26. 1 den Vreemdelinghen/ Weduwen ende Wee-
sen/ haren Tienden gaf.
8 Sulcx hielt hy van jeughet op / na de
Wet des Heeren.
e Nu. 36. 6. 9 Doe hy nu opghewassen was/ e nam hy
een wijf/ oock wt den stamme Naphthali/
met namen Hanna: ende gewan van
haer eenen sone/ welcken hy oock Tobiam
noemde:
10 f Ende leerde hem Gods woort van jeu-
f Deu. 6. 7. ghet op: dat hy God vreesede/ ende de son-
Ephe. 6. 4. den vermijdede.
11 Ende als hy met sijnẽ gantschẽ stamme/
met sijnen wijue ende kinderen onder den
geuanghenen wech gheuoert werdt in de
Stadt Niniue/
12 g Ende yeghelick van den offeren ende
g Ge. 43. 32. spijsen der Heydenen att/ bewaerde hy hem
Judit. 12. 2. ende en verontreynichde hem niet met sulc-
Dani. 1. 8. ker spijse.
13 Ende dewijle hy van gantscher herten dẽ
Heere vreesde/ gaf hem God ghenade voor
Salmanasser/ den Coninck te Assyrien/
14 Dat hy hem veroorloefde vrij te gaen/
waer hy henen woude/ ende wt te richten/
wat hy te doen hadde.
15 So toech hy nu tot alle dien/ die geuanc-
kelick waren / h ende troostedese met den
h Ma. 25. 36 woorde Gods.
16 Eñ als hy quam in de stat Rages in Me-
den/ ende hadde by hem tien pont siluers/
daer hem de Coninck mede begaeft hadde:
Gabel. 17 Ende doe hy onder dẽ anderen Israeliten
eenen sach/ met namen Gabel / van sijnen
stamme/ die gantsch arm was/ i dede hy hẽ
dat selue siluer/ ende nam een handtschrift i. Tob. 4. 16
van hem daer op.
18 Doch langhe na den doot Salmanasser/ Sennacherib.
doe zijn sone Sennacherib na hem regeer-
de/ die den kinderen Israels vyandt was/
19 Ghinck Tobias daechlicks tot allen Is-
raeliten/ ende troostedese/ ende deylde eenen
yeghelicken mede van sijnen goederen wat
hy vermochte.
20 k De hongherighen spijsde hy/ de naeck- k Psal. 112. 9
ten kleede hy/ de verslaghenen ende doodẽ Mat. 25. 35
begroef hy. Esaie. 58. 7.
21 l Sennacherib nu de Coninck/ was geulo- l 2. Re. 19. 36
den wt Judea/ daer hem God gheslaghen Esa. 37. 36.
hadde / om sijner lasteringhe wille: Doe hy Syr. 48. 24
nu weder quam/ was hy vergrimmet/ ende 1. Ma. 7. 40
liet vele der kinderen Israels dooden: m 2. Ma. 8. 19
dee seluer lichamen beschickede Tobias te m 4. Esdr. 8.
begrauen. 23.
22 n Als sulcks nu de Coninck ghewaer n Tobi. 2. 5.
werde/ hiet hy hem dooden / ende o nam hẽ o Heb. 10. 34
alle sijne goederen.
23 Tobias nu/ vloot met sijnen wijue ende so-
ne henenwech/ ende onthielt hem heymelic-
ken by goede vrienden
24 p Na vijf ende veertich daghen nu/ wert p 2. Re. 19. 37
de Coninck van sijnen eyghenen sonen ver- 2. Par. 32. 21
slaghen.
25 Ende Tobias quam weder te huys/ ende
alle zijn goedt werdt hem weder ghegeuen.

Dat ij. Capittel.

1. Tobias ontgaet te bancketeren met die God vreesen. 4. Hy staet op van der Tafel om de dooden te begrauen. 6. Hem ghedenct der Prophetie Amos. 11. Hy wort blint 19. Hanna het Wijf Tobie. 21. De oprechticheydt Tobie. 22. Zijn Wijf Hanna gheeft hem scheldt woorden.

1 DAerna a op des Heeren Feest/ doe To- Van der
bias in sijnen huyse / een heerlicke barmhertichheyt ende
maeltijdt bereydet hadde/ mildicheyt
2 Sprack hy tot sijnen sone: Gaet henen/ Tobie/ oock
ende noodt de God vreesenden van onsen teghen de
stamme/ dat sy met ons eten. dooden.
3 Ende als hy weder in quam / seyde hy sij-
nen vader Tobia/ dat daer een van Israel/ a Deu. 16. 11
op der straten doodt laghe.
4 Doe b stõt Tobias also haest vã der tafe- b Tob. 12. 12
len op/ voor den etẽ/ eñ ginck tot dẽ dooden
lichame/ eñ nam hem op/ ende droech hem
heymelickẽ in zijn huys/ op dat hy hem des
nachtes heymelicken begroeue.
5 Ende als hy dat lijck heymelicken verbor-
gẽ hadde/ att hy zijn broot met treuricheyt.
6 Ende dachte aen dat woordt/ dat de Hee-
re ghesproken hadde/ door Amos den Pro-
pheet: c Uwe vierdaghen/ sullen tot treur- c Amo. 8. 10
daghen worden. 1. Mac. 1. 41
7 Ende des nachts ghinck hy henen/ ende
begroef den dooden.
8 Doch sijne vrienden straffeden hem alle/
ende spraken: d De Coninc heeft u nu kortes d Tobi. 1. 22
om deer sake wille heeten dooden/ ende zijt
nauw daer van gekomẽ/ noch begraeft ghy
de dooden.
9 e Doch Tobias vreesde God meer dan dẽ e Act. 4. 19.
Coninck/ eñ droech de verslagene heymelic- 5. 29.
ken te samen/ ende behieltse heymelickẽ in
sijnẽ huyse/ ende des nachts begroef hyse.
10 Ende het begaf hem eens daechs/ dat hy
int huys quam/ als hy de doodeñ begrauen
hadde/ ende was moede/ ende leyde hem by
eenen wandt/ ende ontsliep.
11 Ende een Swaluwe scheet wt haren Nes-
te/ dat viel hem also heet in de ooghen: daer Tobias
van wert hy blindt. wort blint.

f Deut.8.2. 13.3. 1 Joan 9.2. 11.4.
12 f Sodanige droeffenisse nu/liet God ouer
hem komen/op dat de nakomelinghen een
exempel der ghedult aen hem hadden/ ghe
lijck als aen den heylighen Job:
13 Ende nademael hy van ieught op / God
ghevreest / ende zijn ghebodt ghehouden
hadde en toornde noch en murmureerde hy
niet teghen God dat hy hem hadde laten
blindt worden:
14 Maer bleef bestādich in der vreese Gods.
ende danckte God alle zijn leefdaghe.

Tobias wordt van syne vrienden bespot. g Job.4.5. 17/6.
15 g Ende gelijck als de Koninghen den hey
lighen Job bespotteden: alsoo verachteden
Tobiam syne eyghen vrienden/
16 Ende spraken: Waer is nu v vertrouwē/
daer ghy uwe Aelmissen om ghegeuen/en=
de so vele dooden om begrauen hebt?
17 Ende Tobias straefdese / ende sprack:
Segghet niet also:
h Tob:8.5.
18 h Want wy zijn kinderen der Heylighen/
ende wachten op een leuen/welcke God ge
uen sal/dien / die int ghelooue sterck ende
vast blijuen voor hem.

Hanna wint dē Tobia den kost voor. i Eph.4.28 Prou.31.20.
19 i Eñ Hanna zijn wijf arbeydde vlijtigen
met harer hant/ende gheneerde hem met
spinnen.
20 Ende het begaf hem/dat sy een ionghe
Geyte int huys brachte.
Tobie onschult ende oprechticheyt. k Deu.22.1.
21 Eñ doese haer mā Tobias hoorde blaecke/
sprack hy: k Siet toe/dat sy niet gestolē en
zy: geefse den Rechten heere weder : want
ons en behoort niet te eten van ghestolen
goede/ofte datselue aen te roeren.
Tobias wort van synen wijue gheschholdē. l Job 2.9.
22 Ouer dese redenen wert zijn huysvrouwe
toornich/ antwoorde ende sprack : l Daer
siet men dat v vertrouwen niets en is, ende
uwe Aelmissen verloren zijn.
23 Met dien ende andere woorden meer/
wierp sy hem zijn ellende voor.

Dat iij. Capittel.

1. Tobias bedroeft om de lasterwoorden zijns wijfs / bidt den Heere. 7. Sara dochter van Raguel. 8. Asmodi de boose gheest. 11. Het ghebedt Sare. 24. De ghebeden Tobie ende Sare verhoort. 25. De Enghel Raphael wordt gesonden/ dat hy hen beyde helpe.

Een gebedt Tobie tot God in syner droeffenisse.
1 DOe wert Tobias diepe suchtende/en=
de hief aen te weenen ende te bidden/
ende sprack:
2 Heere/ghy zijt rechtueerdich/ende alle v
doen is recht/ende enckel goedicheyt ende
trouwe:
3 Ende nu mijn Heere/weest my genadich/
ende en wreckt mijne sonden niet/ ende en
ghedenckt niet mijner/ofte mijner vaderen
misdaedt.
a Deu.28.25
4 Want dewijle dat wy uwe geboden niet
gehouden en hebbē/a so zijn wy oock onsē
vyanden henē gegeuen dat sy ons beroo=
b Psal.79.4 uen/geuanckelick houden eñ dooden: b eñ
c Of smaetheydt zijn tot schanden ende tot spotte ende tot
c hoone ghewordē / den vreemden / daer
ghy ons henen verstropt hebt.
5 Ende nu Heere/ verschrickelick zijn uwe
gerichten dewijle dat wy uwe gheboden
niet gehouden ende niet recht ghewandelt
en hebben voor v.
d 1 Re.19.4 Jone.4.3.
6 Och Heere/ bewijst my ghenade / ende v
neemt mynen gheest wech in vrede : want
ick wil liever doodt zijn dan leuen.
Sara des Raguels dochter onghelucк. e Tob.6.12.
7 Ende het begaf hem des seluen daechs/
dat Sara een dochter Raguels/in der Me
den stadt Rages/van eener Maegt haers
vaders/ oock qualick ghehouden ende ghe
lastert werdt/
8 e Diermen seuen mannen na een ander
ghegeuen hadde/ ende een boose gheest/As=
modi ghenoemt/haddese alle gedoodet / al=
so haest wanneer sy bijligghen souden.
9 Daerō schalt haer haers vaders Maegt/
eñ sprack God gheue/dat wy nemmermeer
eenen sone ofte dochter van v en sien op
Aerden/ghy mannen moordersche.
10 Wilt ghy my oock niet doodē/gelijck als
ghy de seuen mannē gedoot hebt: Op sulcke
woorden ginck sy in een kamer / bouen in=
den huyse: ende en att noch en dranck niet/
drij daghen ende drij nachten:
11 Ende en liet niet af met bidden ende wee=
nen/ende badt God dat hyse van der ver=
smaedtheyt verlossen woude.
12 Daer na aen den derdē dage/doe sy haer
ghebedt gheeyndet hadde/loefde sy God/ Een ernstlick ghebedt Sare.
13 Ende sprack:geloeft zy uwen Name Hee
re/eñ God onser vaderen/wāt wanneer ghy f Sap.2.13.
toornet/so bewijst ghy ghenade eñ goedic=
heyt/ende in der droeffenisse f vergeeft ghy
de sonden dien/ die v aenroepen.
14 Tot v mijn Heere/keere ick mijn aenge= g Psal.123.1
sichte/g tot v heffe ick mijn ooghen op/
15 Ende bidde v: Dat ghy my verlost van de
se swarer versmaedtheyt/ofte my van hier
nemet.
16 Ghy weet Heere/ dat ick gheens mans
begheert en hebbe/ende mijn ziele behoudē
van aller booser lust:
17 h Ende en hebbe my nopt tot ontuchtich h Psal.26.4
ende lichtueerdich gheselschap ghehouden.
18 Doch eenen man te nemen/hebbe ick be=
willicht in uwer vreesen / ende niet wt cu=
rieusheydt.
19 Ende ick en ben haer/oft sy en zijn my=
ner niet weert geweest: eñ ghy hebt my mis=
schien eenen anderen manne behouden.
20 i Want uwen raedt en staet niet in des i Esai.8.10. 40.13.46.11.
menschen ghewelde.
21 Doch dat weet ick voorwaer : Wie God
dienet/die wort na de aenvechtinghe ghe=
trooost/ende van der droeffenisse verlost/eñ
na der tuchtinghe vindet hy ghenade:
22 Want ghy en hebt gheenen lust aen onsen
verderue:want na den Onwedere / laet ghy
de Sonne weder schijnen/ende na den huy=
len ende weenen begaeft ghy ons rijckelic=
ken met vreuchden.
23 Uwen Name zy eewichlick eere ende
lof/ghy God Israels.
24 In der seluer stonde/werdt deser beyder Tobias ende Sara worden op eene tydt verhoort
ghebedt verhoort vanden Heere inden He=
mel.
25 Ende de Enghel des Heeren/de heylighe
Raphael/wert wtgesonden/dat hy hen alle
beyde holpe:dewijle dat haer ghebedt op
eener tydt/voor den Heere voortghebracht
was.

Dat iiij. Capittel.

1. Tobias leert ende vermaent synē sone. 7. Aelmoesse. 13. Ouerspel. 15. Den Aerbeyder synen loon. 19. Raedt by de Wijse te soecken. 23. Die God vreest is rijcke ghenoech.

1 DOe nu Tobias dachte dat zijn ghebedt Tobias leert synē sone/hoe hy Godsalichlick leuē sal.
also verhoort ware/ dat hy steruen sou=
de/riep hy synen sone tot hem/
2 Ende sprack tot hem: Lieue sone/hoort my
ne woorden/ende behoudtse vaste in uwen
herten.
3 Wanneer God myne ziele sal wech nemē Moeder te eēren. Exod.20.12 Sprac.7.
so begraeft mijn lichaem: Ende eert uwe
moeder alle v leefdaghe.
4 Denckt daer aen/in wat vare sy gestaē
heeft/doe sy v onder haren herten droech.
5 Ende wanneer sy ghestoruen is / so be=
graeftse by my.
6 Ende hebbet God voor ooghen ende in= God vreesē. a Rom.6.
der herten /alle v leefdaghe ; a ende wacht
v/ dat

v/ dat ghy in gheene sonden verwillighet/
ende doet teghen Gods ghebodt.

Aelmissen gheven.
Luc.14.13.
Prov.3.9.
Syrach.4.1.14/13.

7 Van uwen goederen helpt den armen/ eñ
en wendet v niet van den armen/ soo sal v
Godt weder ghenadichlicken aensien.

b Syrach 35.4.

8 b Waer ghy cont/ daer helpet den noot-
druftighen.
9 Hebt ghy vele/ so gheeft rÿckelick: hebt
ghy weynich/ so gheeft doch van den wey-
nighen met trouwer herten.
10 Want ghy sult een recht loon versame-
len/ in der noodt.

c Tob.12.9.
Syrach. 29. 14.

11 c Want de aelmissen verlassen van allen
sonden / oock van den doot / ende en laten
niet inder noot.
12 Aelmissen is eenen grooten troost / voor
den Alderhoochsten Gode.

Hoererie te vlieden.
Deut.24.5.
1.Thessa. 4.3.

13 Hoedt v mÿn sone/ voor aller hoererÿe,
ende en houdt v tot gheener andere/ maer
alleene tot uwen wÿve.

Hoovaerdie te vermÿdẽ.
d Gene.3.5.

14 De hoovaerdie en laet doch in uwer her-
ten / noch in uwen woorden heerschen:
want sy is een beghin alles verderfs.

e Levi.19.13
Deut.24.14

15 e Wie v arbeydet / dien gheeft in corten
zÿnen loon/ ende en verontHoudet nieman
de zÿnen verdienden loon.

f Matth. 7.12.
Luc.6.31.

16 f Wat ghy niet en wilt datmen v doe/ dat
en doet eenen anderen oock niet.

g Luc.14.13.
Matth. 25.35.
Esa.58.7.
Ezec.18.7.

17 g V broot deylet den hongherigen me-
de/ ende bedecket de naecten met uwe clee-
deren.
18 Gheeft Aelmissen van uwen broode ende
wÿne / by der begravenisse der vromen /
ende en eet noch en drincket niet by den
sondaers.

Psal.112.9.
Prov.11.24
h Spr.9.19

19 h Soeckt alle tÿt raedt by den Wÿsen/
20 Eñ dancket God alle tÿdt / ende biddet/
dat hy v regere/ eñ ghy in alle uwen voor-
nemen/ zÿnen woorde volghet.
21 Ghy sult oock weten mÿn sone / dat ick
thien pont silvers/ doe ghy noch een kindt
waert/ den Gabel gheleent hebbe / in der

Gabel.
Tob.1.15. 9.5.

Stadt Rages/ in Meden / eñ syne handt-
schrift hebbe ick by my:
22 Daerom / ghedenckeet dat ghy by hem
coemt/ ende sodanich ghelde eyschet/ ende
hem zÿne handtschrift weder ghevet.

i Rom.8.17.
Prov.15.6.
k Sprac. 11.2.

23 Sorghet slechs niet mÿn sone / wy zÿn
wel arm / i doch wy sullen vele goets heb-
ben/ so wy Godt sullen vreesen / k de sonde
vermÿden/ ende goet doen.

Dat v. Capittel.

5. De Enghel Raphael presenteert hem
selven een ghelaydtsam Tobie te zÿn. 16.
Tobias ondersoeckt Raphael van zÿn ge-
slachte. 23. Hanna de moeder Tobie is be-
droeft. om dat haer sone wech reyst. 26. To
bias troost zÿn wÿf.

De jonghe Tobias is zÿnen vader gehoorsaem.

1 DOe antwoorde de jonge Tobias synen
vader/ ende sprack: Alles wat ghy my
ghesept hebt/ mÿn vader/ dat wil ick
doen.
2 Maer hoe ick dat ghelt innamẽ sal/ dat
en weet ick niet: hy en kent my niet/ soo en
kenne ick hem oock niet: wat sal ick hem
voor een teecken brenghen/ dat hy my ghe-
looue gheve? so en weet ick oock den wech
daer henen niet.
3 Doe antwoorde de vader/ eñ sprack: Sy-
ne handtschrift hebbe ick by my: wanneer
ghy hẽ die wÿsen sult/ sa sal hy v dat ghelt
wel in corten gheven.
4 Gaet nu henen/ eñ soecket eenen trouwen
gheselle / die om zÿnen loon met v henen
trecke/ dat ghy sodanich ghelde by mÿnen
leven weder crÿghet.
5 Doe ghinck de jonghe Tobias wt/ ende
vant eenen sÿnen Jongen geselle staen/ die
hadde hem aenghetoghen/ ende bereydet te
wandelen.

De Engel Raphael/ is des jongen Tobie leydsman.
a Judic. 13.16.
b Heb.13.2.

6 a Eñ en wiste niet dat het de Engel Gods
was: groette hem/ eñ sprack: Van waer
zÿt ghy/ ghy goede gheselle?
7 Ende hy sprac/ Ick ben een Israelite. Eñ
Tobias sprack tot hẽ: Weet ghy den wech
in het landt Meden?
8 Eñ hy antwoorde: Ick weet hem wel/ eñ
ick hebbe hem dickwils ghereyst: b eñ heb-
be ter herberghen ghelegen/ by onsen broe-
der Gabel/ die daer woont in de Stadt Ra-
ges/ in Meden/ welcke leyt op den Berghe
c Egbathana.

c Judith. 1.1.

9 Ende Tobias sprack: Lieuer / toeft een
weynich / tot dat ick dat mÿnen vader we-
der segghe.
10 Eñ Tobias ghinck henen in / ende seyde
sulcx zÿnen vader / ende de vader verwon-
derde hem/ ende badt den Jonghelinck dat
hy in ghinge.
11 Ende hy ghinck tot den Ouden henenin/
ende groette hem/ ende sprack: God ghe-
ve v vreuchde.
12 Ende Tobias sprack: Wat sal ick voor
vreuchde hebben/ die ick in duysteren sitten
moet/ eñ het licht des Hemels niet sien can?

De Engel Raphael troost den ouden Tobiam/ niet Gods ghewisser hulpe/ eñ wort des jongen leydsman.

13 Ende de Jongelinck sprac tot hem: Hebt
v ghedult/ God sal v in corten helpen.
14 Eñ Tobias sprack tot hẽ: Wilt ghy mÿ-
nen sone brenghen in de Stadt Rages / in
Meden / tot Gabel? so wil ick v loon ghe-
ven/ wanneer ghy weder coemt.
15 Ende de Engel sprack / ick wil hem daer
henen brenghen / ende weder tot v bren-
ghen.

d Luc.21.17.
Jaco.5.8.
e Gen.32.29.
Judic.13.16.
Exod.3.13.

16 Ende Tobias sprack tot hem: Ick bidde
v/ e segghet my/ wt welcken gheslachte/ eñ
van welcken stamme zÿt ghy?
17 Ende de Enghel Raphael sprack: Werst
te vreden: en is het niet ghenoech/ dat ghy
eenen Bode hebt? Wat behoeft ghy te we-
ten van waer ick ben?
18 Doch/ op dat ghy des te weyniger sor-
ghen doruet / so wil ick het v segghen: Ick
ben Azarias/ des grooten Ananie sone.
19 Ende Tobias sprack: Ghy zÿt wt eenen
goeden gheslachte: ick bidde v/ dat ghy niet
en wilt gram zÿn/ dat ick na uwen geslach-
te ghevraecht hebbe.
20 Ende de Enghel sprack: Ick wil uwen
sone/ ghesondt daer henen/ ende weder bren
ghen.
21 Tobias antwoorde: Soo trecket henen:
God sy met v lieden op den weghe/ ende zÿ-
nen Enghel beleyde v lieden.
22 Doe bereyde hem Tobias/ met allen dat
hy woude met hẽ nemen / eñ seyde den Va-
der ende Moeder goeden nacht/ ende tooch
met zÿnen gheselle henen.

Hanna twistet met den ouden Tobia/ omme haers soons wille.
Tob.10.4.

23 Eñ zÿn Moeder beghonst te weenen/ eñ
sprack: Den troost onses ouderdoms hebt
ghy ghenomen/ ende wech ghesonden.
24 Ick woude dat dat ghelt noyt geweest
en ware/ daer ghy hem om wech ghesonden
hebt.
25 Wy waren wel te vreden gheweest / met
onser armoede/ dat ware eenẽ grooten rÿc-
dom/ dat onse sone by ons ware.
26 Eñ Tobias sprack: Weent niet/ onse sone
sal frisch ende ghesont daer henen ende we-
der trecken / ende uwe ooghen sullen hem
weder sien.
27 Want ick ghelooue/ dat de goede Enghel
Gods hem beleydet/ eñ alle dinck wel schic-
ken sal dat hy voor heeft / alsoo dat hy met
vreuchden sal weder tot ons comen.
28 Also sweech zÿn Moeder stille/ ende gaf
haer te vreden.

Dat vj. Capittel.

1. Tobias hem wasschende inden water Tigris/wert van eenen Visch besprongē. 5. Hy houwet den Visch in stucken/neemt dat herte/de Leuere ende Galle. 8. De Enghel verklaert Tobiam waer toe dat Herte / de Leuere ende Galle des Visschs dienet. 11. Raguel bloetvrient Tobie. 13. De Enghel onderwyst Tobiam/dat hy nemen soude de dochter van Raguel.

Hoe de jonghe Tobias eenen Visch vanghet/ eñ wat hem de Engel daervan bewarē heet.
a Tob.11.9.

1 ENde Tobias tooch henen / a ende een
Hondeken liep met hem : ende de eer-
ste dachreyse bleef hy by den water Ti-
gris.
2 Ende ginck henen/op dat hy syne voeten
wiessche/ende siet/ een groot Visch schoot
daer wt/hem te verslinden:
3 Voor welcken Tobias verschrack / ende
schreyde met luyder stemmen/ende sprac:O
Heere/hy wil my verslinden.
4 Eñ de Enghel sprack tot hem:Grijpt hem
by den kouwen/eñ trecket hem wtwaerts:
ende hy tooch hem op het lant. Doe wierp
hy hem voor syne voeten.
5 Doe sprack de Engel:Houwet den Visch
van een ander: het Herte/ de Galle ende de
Leuer/bewaert v: want sy zijn seer goet ter
b meesterie.
b Of/medicyne.
6 Ende sommighe stucken vanden Vissche/
brieden sy/eñ namense mede op den wech:
dat ander souteden sy in/op dat zijt onder
weghen haddē/tot dat sy quamē in de stadt
Rages in Meden.
7 Doe vraechde Tobias den Enghel/ ende
sprack tot hem : Ick bidde v Azaria mijn
broeder/dat ghy my wilt segghen/watmē
voor meesterie maken kan vanden stucken
die ghy hebt heeten bewaren?
8 Doe sprack de Enghel: Wanneer ghy een
stucxken vander Herten legt op gloeyende
kolen/so verdrijft den roock allerley boose
c spoockerie/van mans ende van vrouwen/
also/ dat sy gheene schade meer doen en cā.
c Of/ghespuys/geest vroorninghe
9 Ende de Galle vanden Vissche/is goet de
ooghen daermede te saluen/dat sy eenē het
staer verdrijue
10 Ende Tobias sprack: Waer willen wy dā
ter herberghe trecken? Ende de Enghel
andtwoorde/
11 Ende sprack:Hier is een man met namen
Raguel. Sara.
Raguel/ v bloetvrient / van uwen stam-
me/die heeft maer een eenighe dochter/die
heet Sara / ende anders gheene kinderen
meer.
d Num. 27.8.36.8.
12 d V zijn alle syne goederen bescheert/ende
ghy sult de dochter nemen.
e Tob.7.15
13 e Daerom handelt om haer by haren va-
der/so sal hyse v gheuen ten wijue.
14 Doe sprack Tobias: Ick hebbe ghehoort/
f Tobi.3.8.
f dat sy alreede te voren seuen mannen ver-
trouwet is die zijn alle doot/ende daertoe
seytmē:Eē boose geest hebbe hen gedoodet
15 Daerom vreese ick my/dat het my oock al
g Of/rouwe droeffenisse.
so gaen mochte: so souden dan myne oude-
ren van g leede steruen/ dewijle dat ick een
eenich sone ben.
16 Doe sprack de Engel Raphael: Hoort my
toe/ick wil v segghen/ouer welcke de Duy-
uel macht heeft/
17 Namelicken/ouer de genen/die daer God
h 1.Te.4.3.7
i Psal.32.9.
verachtē/h ende alleene om ontucht wille/
vrouwen nemen/ i ghelijck als het domme
Vee.
k Tob.8.4.6
18 k Maer ghy / wanneer ghy met uwer
Bruyt in de camer comt/so suldy v drij da-
l 1.Cor.7.5
ghen harer onthouden/eñ met haer biddē.
19 Ende in derseluer nacht/ wanneer ghy de
Leuer van den Vissche sult op de gloeyende
kolen legghen / so sal de Duyuel verdreuen
worden.
20 Eñ de ander nacht suldy tuchtich tot haer
gaen/ gelijck als de heylighe Patriarchen.
21 Inder derder nacht nu/suldy verkrijghen
dat ghesonde kinderen van v ghegenereert
worden.
22 Wanneer nu de derde nacht voorby is/so
suldy v tot uwer Jonckvrouwe doen/met der
vreese Gods/meer wt begheerte der vrucht/
dan wt booser lust:op dat ghy ende uwe kin
deren verkrijghen den seghen / die den zade
Abrahe toegheseyt is.

Dat vij Capittel.

1. Raphel ende Tobias zijn ter herberge tot Raguel. 14. Raguel gheeft Tobie zijn dochter. 15. Raguel seghent Tobiam ende syne dochter.

1 ENde sy toghen tot Raguel in:eñ Raguel Sy komen tot Raguel/
ontfinckse met vreuchden.
die ontfanget hen vrijlicken.
Ende hy sach Tobiam aen/ende sprac
tot Hanna syner vrouwen: Hoe ghelijck siet
de jonghe ghesellle onsen a Neue.
Hanna Raguels wijf.
a Of / susters sone
3 Eñ als hy dat seyde/sprack hy:Van waer
zijt ghy lieden/lieue Broeders? Sy spraken:
b Wt den stamme Naphthali zijn wy/c van
den gheuangenen in Niniue.
b Tob. 1.1.
c 2. Reg. 17
4 Raguel sprack tot hen:Kennet ghy Tobi-
am mynen broeder? Eñ sy spraken tot hem:
Ja/wy kennen hem wel.
5 Eñ als hy nu vele goets van Tobia seyde/
sprack de Enghel tot Raguel : De Tobias
daer ghy na vraghet: is deses Jonghelincx
vader.
6 Ende Raguel neychde hem tot hem/ween
de/ende viel hem om den hals/ende kussede
hem/
d Tob.9.7.
7 Ende sprack: O mijn lieue sone/d gesege-
net zijt ghy/want ghy zijt eens rechten vro
men mans sone.
8 Ende Hanna zijn wijf/eñ Sara hare doch
ter/begonsten oock te weenen.
9 Daer na hiet Raguel een Schaep slach-
ten/ende de maeltijt bereyden: Ende als sy-
se baden / dat sy hen wouden ter Tafelen
setten/
Tobias handelt om Sara.
e Gen.24.33
1.Sam.16.1
f Of, belogē
10 Sprack Tobias: e Ick en wil heden niet
eten noch drincken/ ghy beuestighet my dā
eerst mijn bede/ende segghet my toe/Saram uwe
dochter te gheuen.
11 Doe dat Raguel hoorde / verschrack hy:
want hy dachte daeraen/wat den seuē man
nen f ghesciet was / dien hy te voren syne
dochter ghegheuen hadde/ende vreesde het
mochte desen oock also gaen : Ende doe hy
niet antwoorden en woude/
12 Sprack de Engel tot hem:En vreest v niet
hem de maeght te geuen:want uwe dochter
is hem ten wijue bescheert /dewyle hy God
vreest: daerom heeft v dochter gheenen an-
deren ghewordeu connen.
13 Doe sprack Raguel : Ick en twijffel daer
niet aen/dat God myne bitter tranen eñ ge-
bede verhoort hebbe:
14 Eñ gheloove dat hy v lieden daerom heeft
laten tot my comē/op dat mijn dochter desē
crege wt haren geslachte/g na de Wet Mo-
sis:ende nu hebbet geenen/twijffel daeraen/
h Ick wilse v gheuen.
g Nu. 36.6.
1.Cor.7.39.
h Tobi.6.11
De jonghe Tobias wert der Sara vertrouwet.
15 Ende nam de hant der dochter/eñ sloechse
Tobie in zijn hant/ende sprack:de i God A-
brahams/de God Isaacx/de God Jacobs/
zy met v lieden/ende helpe v te samen/ende
geue synen seghen rijckelicken ouer v liedē.
i Exod.3.6.
Math 22.32
k Of/contracht.
16 Ende sy namen eenen brief/ ende schreuen
de k houwelicksstichtinghe/
17 Ende loefden God/ende hielden maeltijt.
18 Ende Raguel riep zijn wijf Hannam tot
hem/

hem/ende hietse de ander kamer toerichtē.
19 Ende brachten Saram syne dochter daer
henen in/ende sy weende.
20 Eñ hy sprack tot haer: Hebbet eenē goe-
dē moet myn dochter: de Heere des Hemels
i Tobi. 3.7. gheve v vreuchde/ i voor dat leedt dat ghy
gheleden hebt.

Dat viij. Capittel.

2. Tobias veriaecht den boosen gheest. 4. Tobias ende zijn wijf bidd ē totten Hee-
re. 9. De proiestacie Tobie. 11. Raguel be-
reydt een graf voor Tobia. 17. Raguel
ende Hanna zijn wijf dancken God.

1 Ende na der avontmaeltijt/ brachten sy
den iongen Tobiam tot der Ioncvrou-
wen in der kamer.
Tobias woort Sare by ghelept.
2 a Eñ Tobias dachte aen de reden des En-
a Tob.6.4. ghels / ende langde wt synen Buydel een
stuck van der Levere / ende leyde het op de
gloeyende kolen.
b Apo.20.2 3 Eñ de b Engel Raphael/ nam den Geest
ghevanckelick/ ende bant hem in de Woe-
stijne/verre in Egypten.
4 Daer na vermaende Tobias de Ioncvrou-
we/ ende sprack: c Sara/staet op/ende laet
c 1.Cor.7.5 ons God bidden/heden ende morgen/ende
overmorghen/want dese dry nacht en willē
wy bidden: daer na willen wy ons te samen
houden als Echte lieden.
d Tob.2.18. 5 d Want wy zijn kinderen der Heylighen/
ende ons en behoort niet sodanigen staet te
beghinnen / ghelijck als de Heydenen / die
God verachten.
e Tob.6.18 6 e Ende sy stonden op / ende baden vlijti-
ghen/datse God behoeden woude.
Een gebedt des iongen Tobie / in dē beginne des houwe-lickx.
7 Ende Tobias badt/ eñ sprack: Heere mijn
God/ ghy God onser vaderen/ f v sullen lo-
ven Hemel/ Aerde/ de Zee/alle wateren eñ
fonteynen / ende alle creaturen/ ende wat
daer inne is.
f Psalm.148 8 g Ghy hebt Adam ghemaeckt van eenen
g Ge.2.7.22 Aerden kloote/ ghy hebt hem Hevam ghe-
gheven tot eener helperschen.
9 Eñ nu Heere ghy weet dat ick niet booser
lust halven dese myne suster ten wijve geno
men hebbe/ maer dat ick meughe kinderē ge
nererē/ daer door uwen Name/ eewichlick
ghepresen ende gheloeft worde.
10 Ende Sara sprack: Heere/ontfermt v on-
ser/ dat wy beyde ghesont / onse ouderdom
meughen verkrijghen.
11 Ende omtrent der middernacht riep Ra-
guel syne Dienaren/ ende ghinck met hen/
dat sy een graf maeckten.
12 Want hy sprack: Het mochte hem misschiē
oock ghegaen zijn / als den anderen seven/
die met haer vertrouwet gheweest zijn.
13 Ende als sy dat graf ghemaeckt hadden/
quam Raguel met synen wijve/ ende sprack:
14 Sendet eene maeght henen / ende laetse
toesien/ofte hy ooc doot zy/op dat wy hem
voor den daghe begraven.
15 Ende de maeght ginck in de camer/vantse
se beyde ghesont ende frisch/ende slapende
by malcanderen.
16 Ende sy brachte hen de goede bootschap:
ende Raguel eñ zijn wijf Hanna danckede
God/ende sprack:
Raguel eñ Hanna lovē God. 17 Wy dancken v Heere/ghy God Israels/
dat het so niet ghescheedt en is/ als wy be-
sorgheden.
18 Want ghy hebt barmhertichheyt aen ons
bewesen/eñ hebt onsen vyant die ons leedt
dede/verdreven.
19 Ghy hebt v ontfermt over dese twee ee-
nighe kinderen/ ende nu Heere gheeft hen/
dat sy v alle tijde loven/ voor sulcke ghena-
h Heb.13.15 de/ h ende v alle tijt prijs ende lof offeren/
op dat andere lieden aen hen bekennen/ i i Deu.32.39
dat ghy alleene God zijt/ in der ghantscher Esa.43:10,
Wereldt. 45.5.
20 Ende also haest beval Raguel/dat sy dat
graf weder toewierpen/ eer het dach wert.
21 Eñ synen wijve beval hy/ dat sy een mael-
tijt weder bereydede: ende beschickte hen al
le nootdruft op den wech.
22 Eñ hy hiet twee vette Runderen slachtē/
ende vier Schapē/ende noode alle syne na-
bueren ende vrienden te gaste.
23 Ende Raguel vermaende ende badt Tobi
am hoochlicken dat hy twee weken woude
by hem blijven.
24 Ende van alle synen goederen/gaf hy To
bie de helfte: k ende maeckte een voorschrij- k Tob.14/16
vinghe/dat na synen doodt/ de ander helft
Tobie oock ghewordden soude.

Dat ix. Capittel.

3. Tobias bidt den Enghel dat hy gaen soude tot Gabelum. 8. De Enghel brengt Gabelum ter Bruyloft Tobie.

Tobias schicket dē Engel synē geleytsman tot Gabelum / om tē gelt dat hy synen vader schuldich was/ te halen.
1 Doe riep Tobias den Enghel tot hem/
dien hy meynde/het waer eē mensche/
eñ sprack tot hem: Azaria mijn broeder
ick bidde v/ hoort mijn woort.
2 Wanneer ick my alreede selves/v tot eenē
eyghen knechte ghave/so en ware het doch
niets teghen uwe weldaet.
3 Doch bidde ick v/ neemt dese knechten eñ
Kemelen / ende treckt henen na Rages in
Meden tot Gabel/ ende doet hem dese hant
schrift/ ende neemt dat ghelt van hem: ende
biddet hem/dat hy wille tot myner Bruyt-
loft komen.
4 Want ghy weet/dat mijn vader tellet de
uren ende daghen/ ende wanneer ick eenen
dach te langhe wtbleve/ so wert zijn ziele be
droeft.
5 Ende ghy weet / hoe gantsch seer dat my
Raguel gebeden heeft/ dat ick het hem niet
kan ontsegghen.
6 Doe nam de Enghel Raphael / vier der
knechten Raguelis tot hem/ ende twee Ke-
melen/ ende tooch na Rages: eñ vant Ga-
bel/ende dede hem de hantschrift/ende ont- Gabel.
finck dat ghelt van hem.
7 Ende vertelde hem van Tobie soone/al-
les wat ghescheedt was/ ende badt hem ter
bruyloft.
8 Ende doe sy met malkanderen quamen in
het huys Raguelis / vonden sy Tobiam o-
ver der Tafelen sitten: ende sy stonden tegen
malkanderen op / ende kusseden hen onder
malkanderen/ende Gabel weenede/ eñ loef-
de God.
9 Ende sprack: a U segene de God Israels/ a Tob.7.7.
b want ghy zijt eens vromen rechtveerdi- 11.10.11.
ghen ende Godvreesenden mans sone/ c die b Tob.7.7.
den armen vele goets ghedaen heeft: c To.14.17
10 Ghesegent zy v wijf/ ende uwe ouderen.
11 Ende God gheve/dat d ghy siet uwe kin- d To.14.15.
deren / ende uwer kinder kinderen / tot int Psal.128:6.
derde ende vierde gheslechte: ende ghesege-
net zy v zaet/ van den God Israels/die daer
eewichlick heerschet ende regeert.
12 Ende als sy alle Amen ghesproken had-
den/setteden sy haer ter Tafelen : doch de
gasterye ende vreuchde / e hielden sy in der e Tob.2.7.
vreese Gods. [illegible]

Dat x. Capittel.

1. Tobias ende zijn wijf Hanna/ worden gantsch treurich/ om het wech blijvē haers soons. 7. De besorchsaemheydt Hanne voor haeren sone. 10. Raguel gheeft Tobie ende synen wijve verlof te reysen. 13.

Raguel leert zijner dochter/het ampt van
een eerbaer vrouwe.

Tobias de oude.

1 Als nu de ionghe Tobias sijner Bruyloft halven/ lange wt was/ begonst de
oude Tobias zijn vader te sorghen/ende
sprack: Waerom mach doch mijn sone soo
langhe wt zijn? ende wat mach hem doch
ophouden?
2 Misschien is Gabel ghestorven / eñ niemant en wil hem dat ghelt weder gheuen.

Hanna des ionghen Tobie moeder weent.

3 Eñ werden gantsch treurich/ beyde Tobias eñ zijn huysvrouwe Hanna/ eñ weenden allebeyde / dat haer sone op de bestemmede tijt niet weder te huys en quam.

Tob.5.23.

4 Ende zijn moeder weende soo seer/ dat sy
haer niet en woude troostē laten/ eñ sprac:
Och mijn sone/ Och mijn sone/waerom heb
ben wy v laten wandelen / onse eenighe
vreuchde / onsen eenighen troost in onsen
ouderdom / onse herte eñ onse a erue?

a Of/ erfghe name.

5 Wy hadden schadts ghenoech gehadt/
wanneer wy v niet en hadden wech treccken laten.
6 Eñ Tobias sprack tot haer: Swijcht stille/eñ weest te vreden / onsen sone gaet het
oft God wil/wel: hy heeft eenē goeden trouwen gheselle met hem.

b Tob.11.5.

7 Maer sy en woude haer niet troosten laten/eñ liep alle daghen henen wt/ b eñ sach
op alle heerstraten/van daer hy comen soude/oft sy zijner erghens ghewaer werde.
8 Raguel nu sprack tot zijner dochter manne Tobia: Blijft by ons/ ick wil eenen Bode henen senden tot Tobia uwen vader/eñ
hem weten laten/dat het v wel gaet.
9 Eñ Tobias sprac: Ick weet het/dat mijn
vader ende moeder/ als nu alle dagen ende
vren tekenen/ende zijn mijnent haluen seer
becommert
10 Eñ als Raguel met velen woorden Tobiam badt/eñ hy het gheenerley wijs verwilligen en woude/ doe gaf hy hem Saram:
eñ gaf hem de helfte aller zijner goederen/
aen knechtē eñ maeghden/aen Vee/ Kemelen eñ Runderen/eñ vele goets: eñ liet hem
ghesont ende vrolick van hem trecken/

c Tob.5.20.
Raguel eñ Hanna / segenen ende verlatē hare dochter.

11 Eñ sprack: c De heylige Engel des Heeren/sy by v op den weghe/eñ brenge v ghesont weder te huys / dat ghy uwe ouderen
ghesont vindet: ende God gheue dat mijne
ooghen/ uwe kinderen meugen sien eer ick
sterue.

d Gen.24.60

12 d Ende de ouderen namen de dochter/
cussedense/ende lietense van hen.
13 Eñ vermaendense/dat sy pinnerts soude
haers mans ouderen in eeren houden / als
haer eygen ouderen/e haeren man lief hebben/ het ghesinde vlijtelicken regeren / eñ
haer seluen tuchtichlick houden.

e Tit.2.5.
1.Pet.3.1.

Dat xj. Capittel.

3. Tobias coemt tot zijnē vader. 13. Salvet de oogen zijns vaders metter galle des
Vischs/waer door hy zijn ghesichte weder
crijcht. 17. Tobias danckt den Heere.

De ionghe Tobias reyst na huys/ met zijnen wijue Sara.
a Of/ afscheyt.

1 Ende op den weghe / doe sy tot Haram
quamen/welcker op den haluen weghe
is na Niniue/aen den elfsten daghe/
2 Sprack de Enghel: Tobia mijn broeder/
ghy weet wat dat a verlaet gheweest is
met uwen vader.
3 Wanneert v behaghede/ so wouden wy
voor henen trecken / ende v wijf met den
ghesinde ende Vee/ sijn saechtkens laten
na trecken.
4 Eñ als het Tobie also behaghede / sprac
Raphael: Neēt wat by v van des Vischs
galle/want ghy sult haerer behoeuen. Doe
nam Tobias des Vischs galle tot hem/ eñ
sy toghen alsoo voort wech.
5 Ende Hanna satt aen den wege op eenen
Berghe dat sy conde wijdt om haer sien.
6 Eñ als sy aen der seluer stede na hē sach/
wert sy haers soons ghewaer van verre/eñ
kende hem van stonden aen: eñ liep henen/
ende seyde het haren manne/ ende sprack:
Siet/v sone coemt.
7 Eñ Raphael sprack tot Tobia: So haest
als ghy sult int huys comen/so biddet ende
roepet tot den Heere/eñ dancket hem/ende
gaet daer na tot uwen vader/eñ cusset hem.
8 Eñ also haest saluet hem de ooghen met
der galle vā der Vissche/ die ghy by v hebt/
so sullen alsoo voort zijne ooghen gheopent
worden/ eñ v vader sal weder siende / ende
gantsch vrolick worden.
9 Doe liep de hondt voor henen/ b dien sy b Tob.6.1.
met hen ghenomen hadden/ eñ weeysterterde met zijnen steerte/ spranck/ eñ stelde hem
vrolicken.
10 Eñ zijn blinde vader stont haestelick op/
ende snelde hem soo seer/ dat hy hem stiete:
Doe riep hy eenen knecht / die hem by der
handt leydde/ sijnen sone te ghen.
11 Desgheliicx dede oock de moeder / v ende c Of/ teghemoet.
cussede hem/ende weeneden alle beyde van
vreuchden. d Tob.7.6.
12 Ende als sy ghebeden hadden/ende God 9/7.
gedancket/ setteden sy hem te samen neder.
13 Doe nam Tobias van der galle des
Vischs/ ende saluede dē vader zijne oogen.
14 Eñ hy leedt dat vaste een halue vre: ende
* het staer ghinck hem van den oogen / ge- De oude
lijck als e het huydeken van eenen eye. Tobias
15 Ende Tobias nam het / ende tooch het wort wed
van zijnen ooghen / eñ also in corten wert siende.
hy weder siende. * Act.9.18.
16 Ende sy presen God/ hy ende zijn wijf/ eñ e Of/ de
alle die het g vernamen. pelle.
17 Eñ Tobias sprack: Ick dancke v Heere/ f Psalm.
God Israels / h dat ghy my i geruchticht/ 146.8.
ende my doch weder ghesondt ghemaeckt Joan.9.7.
hebt / dat ick mijnen lieuen sone weder sien g Of/ ghe
can. waer werden.
18 Ende na seuen daghen quam Sara zijns
soons wijf oock / met alle haren ghesinde/ h Psalm.
Vee ende Kemelen/ eñ brachten veel gouts 118.18.
met hen/ende oock dat ghelt / dat hy van Job.5.17.
Gabel ontfangen hadde. Prou.3.11.
19 Eñ Tobias vertelde synen ouderen / hoe Hebr.12.5
veel goets dat God by hem gedaen hadde/ i Of/ castijdt
door den ghesellen/ die met hem ghetoghen
was.
20 Eñ Achior eñ Nabath Tobie kt Neuen/ k Of/ susters
quamen tot hem / eñ wenscheden hem ghe- kinder.
luck: verheuchdē hen met hē / van alle des l And. bedelen
geluer/dat hem God ghegheuen hadde. deren.
21 Eñ seuen daghen lanck aten sy met malcanderen/ ende waren vrolick.

Dat xij. Capittel.

2. Tobias vertelt zijnen vader wat vrientschap hem de Enghel ghedaen heeft. 5. Sy
presenteren hem de helft van dat hy v mocht
hadde. 6. De Engel openbaert hē tot Tobiā
ende zijnen sone. 7. Het is goet de wercken
Gods openbaren. 8. Gebedt met vasten/ is
beter dan schatten versamelen. 16. Tobias ende zijn sone zijn verschrickt/ wetende dat
sy spraken tot een Enghel. 17. De Enghel
vertrooste/ eñ en verscheen hen niet meer.

Tobias raedt-slaecht met synen sone/ wat sy den heyligen manne te loone gheuen willen.

1 Daer na riep Tobias zijnen sone tot hē/
ende sprack: Wat sullen wy doch den
heylighen manne/ uwen ghesellen gheuen/die met v ghetoghen is?

Ende

2 Eñ Tobias antwoorde synẽ vader: Lieue vader/ hoe connen wy de groote weldaedt/ die hy my ghedaen heeft/ vergheldẽ?

De weldaet des Engels.

3 Hy heeft my gesont daer henen ende weder gebracht/ heeft dat gelt selues van Gabel gehaelt/ ende heeft my tot deser vreuchden gheholpen: daertoe heeft hy den boosen gheest verdreuen/ ende hare ouderen verheughet: Ja my seluer heeft hy a verlosset/ doe my de groote Visch verslinden woude: ende heeft v weder tot uwen ghesichte gheholpen/ ende heeft ons bouen mate vele goets ghedaen.

a Of/ontrucket.

4 Hoe connen wy hem dan sulcke groote weldaet vergheldẽ? doch ick bidde v mijn vader/ biedet hem aen/ de helft aller haue/ die wy met ons gebracht hebbẽ/ dat hy die wille aennemen.

5 Eñ beyde de vader ende sone/ namen hem b bezijden/ ende baden hem/ dat hy de helft aller goederen die sy met hen gebracht had de wonde aennemen.

b Of/besonderen.
De Enghel en wil gheene belooninghe.

6 Eñ hy seyde heymelicken tot hen: c Loeft ende dancket God vanden Hemel by yeghelicken/ dat hy v lieden sulcke ghenade bewesen heeft.

c Tob.12:19 Psal.136.26.

7 d Der Koninghen ende Vorsten raet ende heymelickheyt salmen verswijghen: e doch Gods wercken salmen heerlicken prijsen eñ openbaren.

Heymelichz salmen verswijgẽ/ doch Gods wercken salmen prijsen.

8 Sulck een ghebet met vasten ende aelmissen/ is beter dan vele goets tot eenen schatte versamelen.

d Prou.25.2
Aelmissen.
e 1.Pet.2.9. Tobi.4.11. Syrac.4.2. 29.14. Luce.11.41.

9 Want aelmissen verlossen vander doot / f wisschen de sonde wt/ ende behouden by dẽ leuen.

f Of/deligẽ.

10 Doch de Godloosen/ brenghen hen selues om haer leuen.

11 So wil ick nu de waerheyt openbarẽ/ ende v lieden het heymelicke beuel niet verberghen.

12 g Doe ghy so heftigen weendet/ ende badet/ ende stont van der maeltijt op/ ende begroeft de dooden/ onthieldet de lijcken heymelick in uwen huyse/ ende begroeft se by der nacht/ doe bracht ick v ghebedt voor dẽ Heere.

g Tobi.2.4
h Pro.3.12. Hebr.12.6. Apoc.3.19.

13 h Ende dewijle dat ghy Gode lief waert/ so moeste het alsoo zijn/ sonder aenuechtinghe en moest ghy niet bliuen / op dat ghy beproeft werdet.

14 Eñ God heeft my wtgesonden/ dat ick v heelen soude/ ende den boosen geest verdrijuen/ die om Sara ws soons wijf was.

15 Ende ick ben Raphael/ een van den seuen Enghelen/ die i wy voor den Heere staen.

i Dan.7.10
Apoc.5.11.
k Jud.13.20

16 Eñ als sy dat hoorden/ werdẽ sy bedroeft/ beefden/ k ende vielen op haer aenghesicht ter Aerden.

17 Ende de Engel sprack tot hen: Hebbet eenen goeden moet/ eñ en vreest v lieden niet.

18 Want God heeft het alsoo hebben willen/ dat ick by v lieden geweest ben: l dien louet ende dancket.

l Tob.12.8.

19 m Het scheen wel alsoo/ als ate ende droncke ick met v lieden / doch ick ghebruycke onsichtelicke spijse / die gheen mensche sien en kan.

m Gen.18.8 19.3.
Judit.15.12.

20 Ende nu is het tijt/ dat ick weder henen gae tot dien/ die my wtgesondẽ heeft: dancket ghy lieden God/ ende vercondicht syne wonderen.

21 Ende als hy dat ghesept hadde/ verswant hy voor haren oogen/ ende sy en sagen hem niet meer.

22 Ende sy vielen neder/ bijna drie ure lanck/ ende dancketen God: ende daer na stondẽ sy op/ eñ seyden sulcx na/ ende vercondichden syne groote wonderen.

Dat xiij. Capittel.

1. De vader Tobie/ doet synen mondt op/ loeft eñ danckt God. 20. Voorseyt dat Jerusalem sal weder opghebouwet worden.

1 TObias nu/ dede synen mondt op/ loefde God / ende sprack: Heere / ghy zijt een groot sterck God/ ende v Rijcke a duert eewichlick.

Een dancksegghinghe Tobie.
a Esai.9.6. Dan.2.44. 4.2.7.14. Luc.2.29.

2 b Ghy c tuchtighet eñ troostet weder: ghy cont in de Helle stooten/ ende weder daer wt brenghen: d uwer handt en can niemandt ontvlieden.

b 1.Sa.2.6.

3 Ghy kinderen Israels / loeft den Heere/ e ende prijst hem voor den Heydenen.

Deut.32.37. Sapi.16.13

4 Want daerom heeft hy v lieden verstroyt onder de Heydenen/ die hem niet en kennen/ op dat ghy syne wonderen vercondiget/ eñ de Heydenen bekennen/ f dat daer gheen Almachtigher God en is/ dan hy alleene.

c Of/castijet
d Jone.1.3. Sapi.16.15.
e Psa.18.50 Rom.15.9.

5 Hy heeft ons g ghetuchticht om onser sonden wille/ ende door syne goedicheyt helpet hy ons weder.

f Deu.32.39 Esai.43.10. 45.5.

6 Siet/ wat hy by ons gedaen heeft/ eñ met vreesen ende beuen/ loeft hem in synen wercken/ ende prijset dien/ die eewich heerschet.

g Jere.3.18

7 Ende ick wil hem oock prijsen in desẽ lande/ daer wy gheuanckelick innẽ zijn: want hy heeft syne wonderen ouer een sondich volck vertoont.

8 h Daerom bekeert v ghy sondaers/ eñ doet wat goets voor God / ende ghelouet / dat hy v lieden goet bewijset.

h Esai.55.7 Hesech.18.27 33.11. Jacob.4.8.

9 Ende ick wil my nu van herten verheugen in God.

10 Loeft den Heere syne wtuercorene/ houdet vreuchdendaghen/ ende prijset hem.

11 Jerusalem ghy i stadt Gods / God sal v tuchtigen om uwer wercken wille: maer hy sal hem uwer weder ontfermen.

i 2.Par.6.6
Tobias prophecteringe vand thuysvaert der gevanckenisse.

12 Loeft den Heere voor syne gaue/ eñ prijset den eeuwighen God / k dat hy uwe Hutten weder bouwe/ ende alle uwe gheuangen weder hale/ dat ghy v eewichlick verheughen meucht.

k Psa.147.2

13 l Ghy sult ghelijck als een klaer glantz lichten/ ende aen allen eynden op Aerden/ salmẽ v eeren.

l Luce.2.32.

14 m Van verren landen salmen tot v comẽ/ ende gheschencken brengen: in v salmen den Heere aenbidden/ ende ghy sult het Heylichdom heeten.

m Esai.6.6. Math.8.11 Actor.2.5.

15 Den grooten Name des Heeren sullen sy in v aenroepen.

16 n Veruloeckt sullen zijn/ alle die v verachten: verdoemet sullen zijn/ alle die v lasteren: ghesegghenet sullen zijn/ alle die v bouwen.

n Gen.12.3. Num.24.9. o Esa.66.20

17 Ende ghy sult v verheughen ouer uwe kinderen/ want sy sullen alle ghesegent/ o ende tot den Heere ghebracht worden.

18 p Wel dien/ die v lief hebben/ eñ die v wel sien/ dat het v wel gae.

p Psal.122.6

19 q Myne ziele loeft dẽ Heere/ want de Heere onse God r sal de stadt Jerusalem van alle haerer droeffenisse verlossen.

q Psa.103.1 104.1.146.1
r Apo.21.4.

20 Wel my / so de ouerblieuenen van mynen zade/ Jerusalem sien sullen in synen heerlickheyt.

21 s De poorten Jerusalems/ sullen van Saphyr eñ Smaragden gebouwet worden/ ende alle hare mueren/ van edele steenen contomme henen.

s Apo.21.18. Esai.54.12

22 Met witten ende reynen Marmersteene sullen alle de straten ghesteenbrugget worden/ ende in allen straten salmen Halleluya singhen.

23 Ghelooft zy God/ die se verhooghet heeft/ ende zijn Rijcke blijue eewichlick ouer haer/ Amen.

Dat xiiij. Capittel.

1. Hoe langhe Tobias gheleeft heeft / na dat hy zijn ghesichte weder kreech. 6. Voorseyt het verstooren Niniue / het wederkeeren der Joden / ende het wederbouwen des Tempels. 17. De doodt Tobie te synen tneghentich Jaren.

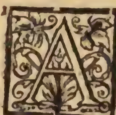
1 NA desen gheschiedenissen / als Tobias
was weder siende geworden / leefde hy
a Iob.42.16 Psal.128.6 Gene.50.22 noch vier ende veertich Jaer / a en sach
zijns soons kinders kinderen.
2 Ende als hy nu hondert ende twee Jaer
oudt was / wert hy eerlicken te Niniue begrauen.
3 Want doe hy ses ende vijftich Jaer oudt
was / wert hy blint / ende inden tsestichsten
Jare / wert hy weder siende.
4 Ende heeft den tijt zijns leuens vrolicken
toegebracht / en nam toe inder vreese Gods /
ende sterf in goeden vrede.
5 Voor synen doodt nu / riep hy synen sone
Tobiam voor hem / ende de seuen ionge gesellen / zijns soons kinderen / ende sprack tot
hen:
Tobias propheteert tegē Niniue. 6 Niniue sal in korten verstooret worden / b
b Nah.1.2.3 want het woort des Heeren en sal niet feylen:
Zoph 2.13. doch in Meden sal als dan / noch eenen tijt
lanck vrede zijn / en onsen broederen / die wt
c Esaie.1.7. den Lande Israels verstroyet zijn / sullen weder int Landt komen.
d Esras.3.8. 6.14. 7 c Ende onse Lant / dat als nu woest is / sal
allenthaluen weder bewoonet worden / d en-
e 4 Re.25.9. de het huys Gods / e dat verbrant wert / sal
weder ghebouwet worden: ende alle die / die
God vreesen / sullen daer weder henen komen.
8 Ende de Heydenen sullen oock hare Afgoden verlaten / ende daer woonen.
9 Ende alle Heydenen en Koningen / sullen
hen in haer verheughen / ende den God Israels aenbidden.
Tobie Testament. 10 So hooret nu myne sonen / uwen vader: f
f Deut.6.17 Dienet den Heere inder waerheyt / en hou-
1.Sam.6.3. det v rechtschapen tot hem / doet wat hy
Josu.24.14. ghebođen heeft.
g Tobi.4.5. 11 En leeret sulcx uwē kinderē: g Dat sy oock
aelmissē geuen / dat sy God alle tijt vreesen /
en hem van gantscher herten vertrouwen.
12 Ende lieue kinderen / hooret my en en blijuet hier niet te Niniue: maer wanneer ghy
uwe moeder oock begrauen hebbet / by my
in een graf / als dan maket v op / dat ghy
van hier trecket.
13 Want ick sie / de sonde Niniue / sal dies met
haer een eynde maken.
14 Ende also korts na zijns moeders doodt /
tooch Tobias van Niniue / met synē wijue /
kinderen / ende kints kinderen.
15 En tooch in Medē / tot zijns wijfs vader /
ende tot zijns wijfs vrienden / ende vandt se
frisch ende gesont / in eenen goeden rustsamen ouderdom h ende hy plegede haerer.
h Syr.3.13.
16 En als sy storuen / druckede hy oock hen
Tob.8.23. hare ooghen toe / ende kreech also dat gantsche erue / en alle goederen Raguelis / ende
i Tob.9.6. leefde tot int vijfste geslachte / ende sach sy-
Iob.42.16 ne kinderen / ende kints kinderen.
Gene.50.22. 17 Ende als hy negen ende tneghentich Jaer
Psal.128.6. oudt was / die hy inder vreese Gods vrolic-
Tobias negen en tneghentich Jaer oudt. ken toegheбracht hadde / begroeuen hem syne vrienden.
Prou.20.7. 18 l Ende alle zijn gheslachte bleef in eenen
heylighen leuen ende wesen / also dat sy aenghename waren / beyde voor God ende den
lieden / ende allen / die inden Lande woonneden.

Eynde des Boecks
Tobie.

Het boeck Judith.

Dat Eerste Capittel.

De eerlickheydt der stadt Egbatanis. 5. Nabuchodonozor Koninck Niniue / krijght tegen Arphaxad Koninc van Meden. 7. Hy sent boodtschap tot diuersche Natien / de welcke hem ontsegghen. 12. Hy sweert dat hy hem wreken sal.

1 Arphaxad der Meden Koninc / hadde vele Landē / en Arphaxad.
Liedē onder hem gebracht
en bouwede eē groote geweldige Stadt / die noemde hy a Egbatana.
2 Haer mueren maecte hy a Tobi.5.9
van enckele ghehouwene 2.Mac.9.3
steenen / tseuentich ellen hooch / en dertich
ellen dicke.
3 Ende hare Toornen maeckte hy hondert
ellen hooch / ende twintich ellen dicke int
vierkante.
4 Ende de stadtpoortē maecte hy so hooch /
als Toornen / en verliet hem op syne macht /
ende groote Heyrskracht.
5 Nabuchodonozor nu / de Koninck van As- Nabuchodonozor.
syrien / regeerde inder b grooter stadt Nini- b Gen.10.12
ue / en kryghde in den twaelfsten Jare zijns Jone.1.2.
Koninckrijcx teghen Arphaxad.
6 Ende de volcken / die aen den water c Eu- c Gen.2.14.
phrates / Tygris en Hydaspes wooneden / Apoca.16.12
holpen hem / ende sloegen hem inden grootē
velde Ragau ghenoemt / welcker in voortyden gheweest was Arioch / des Coninckx
te Elasser.
7 Doe wert het Rijcke Nabuchodonozor
machtich / d ende zijn herte stout: ende sondt d 1.Mac.1.4
bootschap tot allen / die daer wooneden in 2.Par.26.16
Cilicien / Damasco ende op den Libanon.
8 Op den Carmel / en den e Kedar: oock tot e Gen.26.12
dien in Galilea / ende op den grooten velde Cantic.1.5.
Esdrelon.
9 Ende tot allen / die daer waren in Samaria / ende op ghene zijde des Jordanis / tot
Jerusalem toe.
10 Oock int gantsche Lant Gesem / tot aen
het Ghebercht des Moorlants.
11 f Tot dien alle sondt Nabuchodonozor de f Deu.20.11
Koninck van Assyrien boodtschap: doch sy
ontseyden hem alle / ende lieten de Boden
met schanden weder te huys trecken.
12 Doe werdt de Koninck Nabuchodonozor
gantsch toornich tegen alle dese Landen / en
swoer by synen Koninckliken Stoel / ende
Rijcke / dat hy hem aen alle dese Landē wreken woude.

Dat ij. Capittel.

Nabuchodonozor geeft last / Holofernum te krijgen teghen alle die zijn ghebodt veracht hebben.

1 INden dertiendē Jare Nabuchodonozors Nabuchodonozor
des Koninck / aen den twee ende twintich- trachtet vele Landē onder hem te
sten daghe der eerster Maent / werdt ghe- brenghen.
raetslaget / inden huyse Nabuchodonozors
des Koninck van Assyrien / dat hy hem wouде wreken.
2 Ende hy ontboot alle syne Raedtsheeren
Vorsten / ende Hooftlieden tot hem / en raetslaghede heymelicken met hen.
3 En hielt hen voor / hoe hy dachte alle dese
Landen onder zijn Rijcke te brenghen.
4 Doe sulcx hen alle wel behagede / eyschede
de Koninck Nabuchodonozor / Holofernum
synen Veltoofman tot hem / ende sprack:

5 Treckt wt tegen alle Rijcken/ die tegent Westen ligghen/ ende sonderlicken teghen die/ die mijn ghebodt veracht hebben.

a Ezec.9.5. Holofernes, 6 a Ghy en sult gheen Rijcke verschoonen/ en alle vaste Steden suldy my onderdanich maken.

7 Doe riep Holofernes de Hooftliedē/ ende Oversten des Assyrischen Krijchsvolcx tot hem/ en rustede het volck ten crijge/ als hem de Coninck gheboden hadde/ b hondert en twintich duysent te voete/ ende twaelf duysent Schutters te peerde. b Judic.7.2

8 En liet alle zijn Krijchsvolck/ voor hem henen trecken/ met ontallicken Kemelen/ grooter provande: daer toe met Ossen en Schapen sonder ghetal/ voor zijn volck.

9 Ende liet wt gantsch Syrien koorne toevoeren/ in zijn Heyr.

10 Gouts ende ghelts nu/ nam hy wter maten vele met hem/ wt des Conincks kamer.

11 Ende tooch also voort met den gantschen Heyre/ met wagenen/ Ruyteren/ en Schutters/ welcke den Aertbodem bedeckten als Sprinckhanen.

12 Doe hy nu over de Landtpale des Assyrischen Lants getogen was/ quam hy aen het groote ghebercht Ange/ tot der slincker zijden Cilicien/ ende nam alle haer Vleckē ende vaste Steden in.

13 Ende verstoorde Melothi/ een beroemde stadt: ende beroofde alle lieden in Tharsis/ en de kinderen Ismaels/ die daer woonden tegen der woestijne/ ende teghent Zuyden des Landes Chellon.

c Gen.2.14. 14 Hy tooch oock over den c Phrat/ en quam in Mesopotamien/ en verstoorde alle hooge steden/ die hy vant/ vander Beke d Mambre aen/ tot aen der Zee. d Gen.13.18.

15 Ende nam daer de Lantpale in/ van Cilicien aen tot aen de Lantpale Joppe/ die tegent Zuyden ligghen.

16 Ende voerde oock wech de kinderē Midian/ ende roofde alle haer goet: ende sloech alle die hem wederstonden/ met der scherpte des sweerts.

e Deu.20.19 Judic.15.5. 17 Daer na reysde hy henen af/ int Lant Damasken/ inden Oogst/ ende verbrande alle haer koorne/ ende liet neder houwen alle haer Boomen/ ende Wijnberghen.

f Josue.2.9 5.1. 18 f En het gantsche Lant vreesde hem voor hem.

Dat iij. Capittel.

1. Diversche Koninghen ende Vorsten/ schicken Ambassadeurs tot Holofernum: 13. Nabuchodonozor wil alleen zijn ghepresen voor eenen God.

Vele Koningen en Vorsten worden overweldighet. a Boodtschappe.

1 Doe schickedē de Coningen ende Vorsten van Syrien/ Mesopotamien/ Syrien Sobal/ Libien ende Cilicien/ hare a Ambassadeurs/ wt allen Steden ende Landen/ die quamen tot Holofernes/ ende spraken:

2 Wendet uwen toorne van ons/ want het is beter/ dat wy Nabuchodonozor den grooten Coninck dienen/ ende b gehoorsaē zijn/ ende levendich blijven/ dan dat wy ommekomen/ ende en winnen doch ghelijckewel niets.

3 Alle onse steden/ goederen/ berghen/ ende kleyne berghen/ Ackeren/ Ossen/ schapen/ gheyten/ peerden ende kemelen/ en wat wy slechs hebben:

4 Daer toe oock onse ghesinde/ is altemael uwe/ doet daer mede wat ghy wilt.

5 Ja oock wy/ met tsamen onsen kinderen/ zijn uwe knechten.

6 Comt tot ons/ ende weest onse ghenadige Heere/ ende gebruyckt onses diensts/ als het u slechs behaecht.

7 Doe tooch Holofernes van het ghebercht af/ met den gantschen Krijchsvolcke/ en nam de vaste Steden/ ende het ghantsche Landt in. Tyrannie ende hooghmoet Holofernus.

8 Ende las daer knechtē wt/ het beste volck dat hy onder haer vandt:

9 Daervan verschrocken alle Landē so seer/ dat de Regenten ende Voorneemsten wt allen Steden/ met tsamen den volcke/ b hem teghen quamen/ b Judic.5.4

10 Ende namen hem aē/ met kranssen/ keerssen/ reyen/ trommen/ ende pijpen.

11 Ende en conden dannoch met sulcker eere/ gheen ghenade verkrijghen.

12 Want hy verbrack hare Stedē/ en hieuw hare c Haghen omme. c Anders/ Wouden.

13 Want Nabuchodonozor de Coninck hadde hem gheboden/ dat hy alle Goden inden Lande verdelghen soude: op dat alle volckē/ die Holofernes bedwinghen soude/ hem alleene voor eenen God prijseden.

14 Doe hy nu Syrien Sobal/ Apameam en Mesopotamien voorgetogen hadde/ quam hy tot den Edomiters int Landt Gabaa:

15 Ende nam hare Steden in/ ende lach daer dertich daghen lanck: dewijle riep hy zijn Krijchsvolck altemael te samen.

Dat iiij. Capittel.

1. De kinderen Israels vreesen/ hoorende de vermaertheyt Holofernis. 3 Zijn van sinne hem te wederstaen. 5. De Priester Joiakim schrijft tot allen dien/ die teghen Esdrelon woonen. 8. De kinderen Israels roepen totten Heere.

1 Doe de kinderen Israels/ die inden Lande Juda woonden/ sulcks hoorden/ vreesden sy hen ghantsch seer voor hem/ Israel verschricket en vreest hem.

2 Ende beefden/ ende verschrickinge quam hen aen: want sy besorchden hen/ hy mochte der stadt Jerusalem/ ende den Tempel des Heeren/ oock also doen/ als hy den anderen steden ende hare Afgodshuysen ghedaen hadde.

3 Daeromme sonden sy int gantsche Lande Samarien rontomme henen/ tot aen Jericho/ ende besetteden de a Weerchten op de Berghen/ a Of/ Wacht. Vasticheds/

4 En maeckten Mueren om hare Vlecken/ ende beschickten provande ten krijghe.

5 Ende de Priester Joiakim schreef tot alle dien/ die teghen Esdrelon woonden/ dat is/ tegen den grootē velde by Dothaim/ en tot allen/ daer de vyanden mochten door komē/ Joiakim. Judith.15.9

6 Dat sy de klippen aenden ghebercht tegen Jerusalem/ souden bewaren.

7 Ende de kinderen Israels deden/ als hen Joiakim des Heerē Priester bevolē hadde. Het volc Israels bidt ernstelic tot God/ en vastet.

8 b Ende alle het volck schreyede met ernste tot den Heere/ ende sy/ ende hare vrouwen/ verootmoedichden haer met vasten ende bidden. b Syr.35.17

9 Ende de Priesters togen sacken aen/ en de kinderen laghen voor den Tempel des Heeren: ende des Heeren Altaer bedecteden met eenen sacke.

10 Ende sy schreyden tot den Heere den God Israels eendrachtichlickē: dat hare kinderē en vrouwen niet en mochten wech gevoert: hare Steden niet verstoort: haer Heylichdō niet verontreynighet: ende sy vanden Heydenen niet ghescheldet worden.

11 En Joiakim de Hooghe Priester des Heeren/ ginck rontomme/ vermaende het gantsche volck Israels.

12 En sprac: Ghy sullet Ja wetē/ dat de Heere uwe ghebedt hooren sal/ so ghy niet af en laet/ met vastē ende bidden voor den Heere.

Door het 13 Denckt aen Mosen den Dienaer des
vyerige ge- Heeren/ die niet met den sweerde/ maer met
bedt Mose/ heylighen gebede/ den Amalek sloech/ b die
is Amalek hem op syne cracht ende op syne macht/ op
overwonnẽ zÿn heyr/ schilde/ wagenen/ ende Ruyters
Exod.17.11. verliet.
b Psal.20.8 14 So salt oock gaen allen vyanden Israels/ so ghy v also vecht/ als ghy begonnen
hebbet.
15 Na sulcker vermaninge/ baden sy dẽ Heere/ ende bleven voor den Heere:
16 Also/ dat oock de Priesters in sackẽ ginghen/ ende assche op den hoofde hadden/
ende also Brantoffer den Heere deden.
17 Ende baden alle den Heere van gantscher herten/ dat hy zÿn volck Israel besoecken
woude.

Dat v. Capittel.

3. Holofernes ondersoeckt / welcke het Joodtsche volck is. 5. Achior Ammoniter
vertelt Holofernem/ welcke de Joden zÿn/ ende wat God ghedaen heeft om haerent
wille. 26. Achior wort om der waerheydt wille ghevanghen.

Holofernis grausaem- heyt teghen de Israeliters.
1 EN de het wert Holoferni den Veldthooftmanne van Assyrien aengheseydt / dat
hen de kinderen van Israel rusteden/
ende hen weeren wouden / ende hoe sy de
klippen aen den ghebergte / inghenomen
hadden.
2 Doe vergrimde Holofernes/ ende eyschede alle Oversten ende Hooftlieden der Moabiters
ende Ammoniters tot hem / ende
sprack tot hem:
3 Segghet aen / wat is dit voor een volck/
dat int ghebergte woonet? wat hebben sy
voor groote Steden? wat vermeughen sy?
ende wat voor Krÿschvolc ende Koningen
hebben sy?
4 Dat sy alleene voor allen anderen in den
a Judi.2.6. Oostenlande/ ons verachten/ a ende en zÿn
ons niet te ghemoet gegaen/ dat sy ons aen
namen met vrede?
Achior een 5 Doe antwoorde Achior/ de Overste aller
Ammoniter kinderen Ammon / eñ sprack: Myn heere
Judith.11.7 wildy het ghetrue hooren / so wil ick v de
waerheyt segghen/ wat het voor een volck
zy/ dat int ghebergte woont/ ende v niet
voor lieghen.
b Gen.11.31 6 b Dit volck is wt Chaldea hier gecomẽ:
c Josu.24.1 7 Ende heeft ten eersten in Mesopotamien
gewoont: want sy en wouden niet volgen c
de Goden harer Vaderen in Chaldea.
8 Daeromme verlieten sy de Steden harer
Vaderen/ welcke vele Goden hadden:
9 Op dat sy den eenighen God des Hemels
d Gen.12.1. dienen mochten: d die hen oock geboodt/
van daer te trecken: ende in Haram te woo
nen.
e Gen.41.55 10 e Doe nu in allen Landen diere tÿt was/ f
f Gen.46.5. reysden sy henenaf in Egyptenlant/ g daer
g Exod.1.7. is harer in vierhondert Jaren so vele ghe-
ende 12.40. worden/ datmense niet tellen en konde.
Galat.3.17. 11 h Doese nu de Koninck in Egypten be-
h Exo.1.10. swaerde/ met Aerde voeren eñ Tichelmakẽ/
syne steden te bouwen/ riepen sy tot haeren
Heere/ die sloech gantsch Egypten met me-
nigherley plaghe.
i Exod.12.30 12 i Doese nu de Egyptenaers van hen wtge
ende 14.5. stootẽ hadden/ eñ de plage van hen af liet/
ende woudense weder vangen/ eñ ten dienste
int Lant voeren / dede hen God des He-
k Exo.14.21 mels k de Zee op/ also dat het water op bey
Psal.78.13. den zÿden vaste stonde als eenen Muer: eñ
ende 160.9. sy ghinghen droochs voets op des Zees
Sapien.10. grondt/ ende quamen daer van.
13 Doe hen nu de Egyptenaers met haren
gantschen Heyre/ na jaechden/ werden sy alle
versopen in de Zee/ l also/ dat oock niet een l Exo.14.28
en ware overghebleven/ die het hadde konnen na segghen.
14 m Ende doe dit volck wt de Roode Zee m Exo.15.22
quam/ legerde het hem inder woestÿne des 19.1.
berchs Sina/ daer te voren gheen mensche
woonen/ noch hem onthouden en konde.
15 n Daer wert het bitter water soete/ dat sy n Exo.15.25
het drincken konden: o ende kreghen broot o Exo.16.35
van den Hemel/ veertich Jaer lanck. Deute.8.3.
16 Eñ waer sy togen/ sonder boge/ pÿl/ schilt/
ende sweert/ daer street God voor haer/ ende
behielt het velt.
17 Eñ niemant en conde desen volcke schade
doen/ dan alleene/ wanneert afweeck vandẽ
ghebode des Heeren zÿns Gods.
18 p Want so dickwils als sy eenen anderen/ p Jud.2.3.4
dan haren God aenbaden/ so werden sy verslaghen / q ende wech ghevoert met allen q 2.Re.25.11
schanden.
19 Maer so dickwils als het hen rouwede/
dat sy vanden ghebode haers Gods afgeweken
waren/ r gaf hen de God des Hemels r 1.Mac.4.
wederomme overwinninghe teghen haere 44.
vyanden.
20 s Daeromme verdelchden sy der Cananiters s Josu.9.10.
Koningen / de Jebusiters/ de Pherefsiters/ 11.12.
de Hethiters/ de Heviters/ de t Amoriters/ t Num.21.
eñ alle Gheweldighe in Hesbon/ ende 33.
namen hare Lant ende Steden in.
21 Ende het ghinck hen wel/ so langhe als sy
hen niet en besondichden aen haren God: u u Psal.5.6.
Want haer God haett het onrecht. Hebr.1.9.
22 x Sy zÿn oock voor desen tÿden/ dickwils x Jud.2.3.4
verdreven/ van velen volcken/ ende wech ge- 2.Reg.25.4.
voert in vreemden Landen/ daeromme dat sy
afgeweken waren/ vanden gebode/ dat hen
God ghegeven hadde/ dat sy daerinne wandelen souden.
23 y Doch/ sy zÿn nu korts wederghecomen/ y Esra.1.5.
wt der ellende/ daer sy inne warẽ/ z na dien sy z Deut.30.4
hen weder bekeert hebben tot dẽ Heere harẽ
God: eñ hebben hen weder ghesettet in dit
ghebergte/ ende woonen wederomme te Jerusalem/
daer hier Heylichdom is.
24 Daerom/ myn heere/ laet vernemẽ/ of hem
dat volck versondicht heeft aen haren God/
so willen wy daer op treckẽ/ ende haer God
salse v ghewisselick in de handen geven/ dat
ghyse bedwinghet.
25 a Hebben sy hen nu niet versondicht aen a Judith.
haren God/ so en doen wy niets tegen haer: 8.13.
want haer God salse beschermen / ende wy
sullen tot spotte worden / den ghantschen
Lande.
26 Doe Achior sulcx ghesproken hadde/ werdẽ alle Hooftliedẽ des Holofernis toornich/
ende dachten hem te dooden/
27 Ende spraken onder malcanderen: Wie is
dese/ die sulcx seggen derf/ dat hen de kinderen
Israels souden weeren teghen den Koninck
Nabuchodonosor ende zÿn Krÿchsvolck?
het zÿn doch enckel naeckte liedẽ/ eñ
gheen Krÿghers.
28 Op dat nu Achior sie / dat hy ghelogheu
hebbe: so latet ons henen op trecken/ ende
wanneer wy hare beste lieden vanghen/ so
willen wy Achior met hen doorsteken laten:
op dat alle Volcken ghewaer worden/ b dat b Ezech.29.
Nabuchodonosor een God des Landts zy/ Sopho.2.
ende gheen ander.

Dat vi. Capittel.

1. Holofernis toornich teghen Achior/ blasphemeert den God Israels. 7. Ghebiedt
datmen Achior grypen/ ende nae Bethulien voeren sal. 11. Osias ende Charmi Oversten
van Bethulien. 12. Achior vertelt de redenen die hy ghehadt
heeft

hoest tot den Raedt Holofernis. 14. De Inwoonners Bethulie roepen tot den HEERE/ 16. Vertroosten Achior/ ende segghen hem goets moets te zijne.

Holofernes lastert God.
a Judit.5.25
b Judit.13.27

1 DAer na vergrimmede Holofernes oock ouer Achior/ende sprack.
2 a Hoe dersdy ons Prophetteren/ dat dat volck Israels/ van synen God soude beschuttinghe hebben?
3 b Wanneer wyse dan nu slaen/ ghelijck als eenen mensche/ so suldy sien/ dat daer gheen ander God en is/ dan alleen Nabuchadonozor: ende dan suldy oock/ door der Assyriers sweerdt/met hen doorsteken worden/ ende gantsch Israel sal met v omkomen.
4 So suldy ghewaer worden/ dat Nabuchodonozor/ ende Heere der gantscher Werelt sy/ wanneer ghy met mynen sweerde doorsteken wordt/ ende ligt onder den verslagenen Israels/ende moet sterven ende verderuen.
5 Meyndy nu/ dat uwe Propheteringhe ghewisse is/ so en dersdy niet verschricken noch bleeck worden.
6 Also het hen gaen sal/ so salt v oock gaen: want ick wil v als nu tot hen schicken/ op dat ick v met hen straffe.

Achior wordt na Bethulia ghevoert.

7 Doe beual Holofernes synen Knechten/ dat sy Achior grypen souden/ ende henen na Bethulia voeren/ in de handē der kinderen Israels.
8 Ende de knechten Holofernis grepen hem/ ende doe sy ouer het vlacke velt aen het gheberchte quamen/ doe togen de Schutters teghen haer uwe.
9 Doe weken sy op een zijde aen dē berge/ ende bonden Achior aen eenen boom/ met handen ende voeten/ ende stietē hem henen onder/ ende lieten hem also hanghen/ ende toghen weder tot haren Heere.
10 Doch de kinderē Israels quamen nederwaerts vā Bethulia tot hem/ ende maeckten hem los: ende brachten hem henen in tot Bethulia/ende leyddē hē onder het volck/ ende vraechden hē/ hoe dat toegegaen ware? waeromme hem de Assyriers ghehanghen hadden?

Osias.
Charmi.

11 Ter seluer tijt waren de Ouersten in der Stadt/ Osias de sone Micha/ vanden stamme Simeon/ ende Charmi/ die oock Othoniel hiet.

c Judit.5.3.5.

12 Voor desen Outstē/ ende voor allen volcke/ seyde Achior/ c alles wat hem Holofernes gheuraecht/ ende wat hy gheantwoort hadde: ende dat hem Holofernes lieden om deser antwoorde wille/ hadden dooden willen.
13 Doch Holofernes hadde beuolen/ men soude hem dē kinderē Israels ouerleueren: op dat/ wanneer hy die kinderen Israels gheslagen hadde/ dat hy hem/ namelicken Achior/ dan oock woude straffen ende ombrengen: daeromme dat hy ghesept hadde: d De God des Hemels soude haer beschermer zijn:

d Judit.5.25
e Een eendtlick ghebedt der Israeliters.
e 2. Mach 13 12.
f Mac.11.25
g Syrac.2.12
h Psal.20.8.
h Regu.19.22

14 Doe Achior sulcks ghesepdt hadde/ viel alle dat volck op haer aenghesichte/ e ende baden den Heere aen/ weenden alle te ghelijcke/ ende baden den Heere/ ende spraken:
15 f Heere God des Hemels ende der Aerde/ siet aen haren hoochmoet/ ende siet onse ellende/ ende siet uwe Heylighen ghenadichlick aen/ ende bewijset/ dat ghy g de ghenen niet en verlatet/ die op v hopen: ende stoztet/ h die op hen seluen ende hare macht poochen.
16 Also weenden ende baden sy den gantschen dach/ ende troosteden Achior.
17 Ende spraken: De God onser Vaderen/ diens macht ghy ghepresen hebt/ sal het v a so vergelden/ dat sy haren lust aen v niet sien/ maer dat ghy siet/ hoe sy gheslaghen ende verdelget worden.
18 Ende wanneer ons de Heere onse God verlosset/ so zy God met v onder ons: ende wildy/ so suldy met alle den uwen by ons woonen.
19 Doe nu het volck weder van malkanderen ghinck/ nam hem Osias met hem in zijn huys/ ende richtede een groot Auontmael ende aen/
20 Ende badt tot hem alle Oudtsten/ ende leefden wel/ na dien sy langhe ghevastet hadden/

i Johel.2.15

21 i Daer na werdt het volck weder te samen gheroepen/ ende baden om hulpe/ van den God Israels/ in der Versamelinge/ de gantsche nacht.

Dat vij. Capittel.

1. Holofernes treckt teghen Bethulia/ 2. Het ghetal des Heyrkrachts Holofernis/ 8. De Moabiters ende Ammoniters vyandē der kinderen Israels/ 11. De Inwooners Bethulie hebben water ghebreck/ 12. Sy presenteren Osias/ ende dē anderen Oudtsten/ de Stadt op te gheuen/ 23. Osias bidt/ dat sy noch vijf dagen verbeyden willen.

Holofernes treckt teghen Bethulia.
a Judit.2.7.

1 DEs anderē daechs gheboot Holofernes synen Krijchsvolcke/ datmen op zijn soude teghen Bethulia.
2 a Ende hadde hondert ende twintich duysent te voete/ ende twaelfduysent te peerde/ sonder den hoop/ dien hy wtghelesen hadde/ aen eener yeghelicker plaetse/ waer hy een Lant inghenomen hadde.
3 Dit Krijchsvolck rustede hem altemael tegen de kinderen Israels/ ende sy leghen hen bouen op den berch teghen Dothaim/ van Belma aen/ tot Chelmon toe dat tegen Esdrelom lept.

De Israeliters bidden God om hulpe.

4 Doe nu de kinderen Israels/ dat groote volck der Assyriers saghen/ vielen sy op de Aerde/ ende stropden asschen op hare hoofden/ ende baden alle eendrachtelicken/ dat de God van Israel syne barmherticheyt vertoonen woude ouer zijn volck.
5 Ende rusteden hen met haren wapenen/ ende namen de klippen in aen den berghe/ ende verwaerden hen dach ende nacht.
6 Als nu Holofernes rondtom henen track/ merckte hy/ dat buyten der Stadt teghen Zuyden/ een Fontepne was/ welcker door b Roeren in de Stadt gheleydet was: dese Roeren hiet hy af houwen.

b Of/Fisteln

7 Ende hoe wel sy niet verre van der mueren/ een kleyn Fonteynken hadden/ daer sy heymelicken water haelden/ so was dies noch nauwelick so vele/ dat sy hen daer mede lauen konden.
8 Daerom quamen de Amoniters ende Moabiters tot Holofernes/ ende spraken: De kinderen Israels en verren hen teghen ons niet weeren/ maer onthouden hen in den Berghen ende kleynen Bergen/ daer sy seker onder zijn.
9 Daeromme laet slechs de Fonteynen bewaren/ dat sy geen water halen en konnen/ so moeten sy sonder sweerdt sterven: ofte de noot salse daer toe dringen/ dat sy de Stadt opgeuen moeten/ welcker sy meynen/ dat sy onwinlick zy/ bewijle dat sy tusschen de Berghen lept.

c Judit.16.4

10 Desen raedt behaechde Holofernes ende synen Krijchslieden wel/ c ende leyde telcken hondert/ by eener yeghelicker Fonteyne.
11 Doemen nu twintich daghen lanck/ de Fonteynen bewaert hadde/ en hadden die van Bethulia geen water meer noch inden waterhuysē/ noch anders dat sy eenen dach langer/ na nootdruft hadden water hebben

 konnen:

komen: ende men moeste den lieden het water daechlicks toe meten.

12 Doe quam Wijf ende Man/ ionck ende oudt/ tot Osia/ ende den Oudtsten/ klaechden/ ende spraken:

b Exod.17.3 Num.20.2. 13 b God zy richter tusschen v ende ons/ dat ghy ons in sulcken noot brenget: daer mede dat ghy ons niet en wilt latē met den Assyriers vrede maken: so ons doch God in hare handen ghegeuen heeft.

14 Ende wy geene hulpe en hebben/ maer moeten voor hare Oogen/ van dorste versmachten/ eñ iammerlicken ommekomen.

15 Daeromme roept het volck te samen/ dat wy ons Holoferni willichlicken ouergheuen.

16 Want het is beter/ dat wy ons ouergheuen/ ende by den leuen blijuen/ eñ also God louen/ dan dat wy ommekomē/ ende voor de gantsche Werelt te schande worden/ ende sien sullen/ dat onse Wijuen ende Kinderen so iammerlicken voor onsen Ooghen steruen moeten.

17 Wy betuyghen heden voor den Hemel eñ der Aerde/ eñ voor onser Vaderē God/ die ons als nu straffet/ om onser sonden wille/ dat wy v ghebeden hebben/ de Stadt Holoferni op te gheuen: dat wy doch in korten door het sweerdt ommekomē/ ende niet so langhe van dorste versmachten moeten.

Het volck schreyet tot God/ ende bekent syne sonden. 18 Doe werdt een groot huylen eñ weenen/ inden gantschen volcke: sommighe stonden langhe/ eñ schreyeden tot God/ eñ spraken:

e Psal.106.6 Daniel.9.9. Baruch 1.15 Treno.3.42. 19 e Wy hebben ghesondiget met tsamen onsen Vaderen: wy hebben mishandelt/ eñ zijn godloos gheweest:

20 Maer ghy zijt barmhertich/ daeromme zijt ons genadich/ eñ straffet ghi ons selue: ende dewijle wy v bekennen/ so ouergeeft ons den Heydenen niet/ die v niet en kennen:

f Psal.42/4. 79/10. 115/2. 21 f Op dat sy niet en roemen: Waer is nu haer God?

22 Doe sy nu langhe gheschreyet ende gheweenet hadden/ ende een weynich stille ghewordē was/

g Judit.8.9. 23 Stont Osias op/ weenede ende sprack: g Lieue broeders/ hebbet doch ghedult/ ende laet ons noch vijf daghen der hulpe van God verwachten:

24 Of hy ons wonde ghenade bewijsen/ ende synen Name heerlick maken.

25 Wort ons in desen vijf daghen niet gheholpen/ so willen wy doen/ als ghy ghebeden hebbet.

Dat viij. Capittel.

1. Het gheslachte Judith. 4. Hare wandelinghe in haren Weduwelicken staet/ 9. Sendt na de Oudtsten om met haer te spreken/ 10. Straft Osiam/ 11. Men sal God niet versoecken/ 15. God en is niet ghelijck een mensche/ 21. Judith vermaent de Oudtste/ exempel der lijdtsaemheydt te gheuen den Volcke/ 24. De Heere strafet die van hem afwijcken.

Judith een Weduwe. a Gen.22.22. 1 SUlcx quam voor Judith/ die daer was een Weduwe/ een dochter Merari/ des soons a Vz/ des soons Joseph/ des soons Ozie/ des soons Elai/ des soons Jannor/ des soons/ Jedeon/ des soons Raphaim/ des soons Achitob/ des soons Malchie/ des soons Enan/ des soons Nathania/ des soōs Sealthiel/ des soons Simeon.

2 Eñ haer man hadde gheheetē Manasses: die was in der Gherste Oogst gestoruen.

3 Want doe hy op den velde was/ by den Arbeydtslieden/ wert hy kranck vander hitte/ ende sterft in syner Stadt Bethulia/ ende werdt by syne Vaderen begrauen.

4 Die liet die Judith na/ die was nu drij Jaer eñ ses Maenden een Weduwe gheweest.

5 Eñ sy hadde haer bouen in haren huyse/ een sonderlicke kamer ghemaeckt/ daer sy inne satt met haren Maeghden.

6 Eñ was bekleedet met eenen sacke/ ende vastede dagelicks/ behaluē alleene aen den Sabbath/ Nieuwe Maenden/ eñ anderen Feesten des huyses Israels.

7 Ende sy was schoone ende rijcke/ ende hadde vele ghesins/ ende Hoeuen vol Ossen ende Schapen.

8 Eñ hadde een b goet gheruchte c by alle Man/ dat sy God vreesde/ ende niemandt en konde wat quaets van haer segghen. b Prou.22.1. Eccles.7.2. Acto.16.2. c Of/ gepresen.

9 Dese d Judith/ doe sy hoorde/ dat Osias toegeseyt hadde/ de Stadt na vijf daghen den Assyriers op te gheuen/ sandt sy na den Oudtsten Chambri ende Charmi. d Judit.7.23 Chambri. Charmi.

10 Eñ doe sy tot haer quamen/ sprack sy tot hen: Wat sal dat zijn/ dat Osias verwilliget heeft/ de Stadt den Assyriers op te gheuen/ wanneer ons in vijf daghen niet gheholpen en wort? Een vermaninghe Judith aen de Oudtsten. Men sal God geenen tijt te helpē/ voorstellen. Jere.18/7. 25/7.

11 Wie zijt ghy/ dat ghy God versoecket?

12 Dat en dient niet daer toe/ datmen ghenade verwerue/ maer vele meer toorn ende ongheuade.

13 Willet ghy den Heere na uwen gheualle/ tijt ende daghen bestemmen/ wanneer hy helpen sal?

14 Doch de Heere is ghedulich: daeromme laet ons dat leedt zijn/ eñ ghenade soecken met tranen.

15 Wāt God toornet niet/ als een mensche/ dat hy hem niet versoenen en late.

16 Daeromme sullen wy ons verootmoedighen van herten/ ende hem dienen/

17 Eñ met tranen voor hem bidden/ dat hy na synen gheualle/ barmherticheydt aen ons bewijsen wille: eñ ghelijck als wy nu treuren moeten/ van weghen haers hoochmoets: dat wy ons na desen iammer weder verblijden meughen.

18 Dat wy niet gheuolcht en hebben/ der sonde onser Vaderen/ die haren God verlieten/ eñ vreemde Goden aenbaden.

19 e Daeromme sy haren vyanden ouergheuen/ ende van hen verslagen/ geuangen eñ gheschendet zijn. Doch wy en kennen geenen anderen God/ behaluen hē alleene: e Judic.2/14 4/1. 6/1.

20 Eñ willen met ootmoet/ van hem hulpe eñ troost verwachten/ f so sal hy de Heere onse God/ onse bloedt verlossen/ van onsen vyanden/ ende alle Heydenen die ons veruolghen/ verootmoedigen/ ende te schande maken. f Deut.32.4

21 Eñ ghy/ lieue Broeders/ die ghy zijt de Oudtsten/ troostet het volck met uwen woorden/ dat sy bedencken/ g dat onse Vaders oock versocht werden/ op dat sy beproeft werden/ of sy Gode van herten dienden. Judith onderrichtet de Oudtstē/ dat sy het volck tot ghedult vermanen souden. g Deut.8.2. 2.Par.32.31.

22 Vermaentse/ h hoe onse Vader Abraham menigerley wijse versocht/ eñ Gods vrient geworden is/ na dien hy door menigerleye aenuechtinghe beproeft is. h Gen.22.1. 17/1.

23 Also zijn oock Isaac/ i Jacob/ Moses/ k ende alle die Gode lief gheweest zijn/ bestandich ghebleuen/ eñ hebben vele droefenissen ouerwinnen moeten. i Gen.28.7. k Pro.3.12. Hebr.12.5.

24 De andere nu/ die de droeffenisse niet en hebbē willen aennemē metter vreese Gods/ maer met onuerduldicheydt tegen God ghemurmureert ende ghelastert hebben.

Zijn.

l Num.21.6. 25 l Zijn van den Verderuer ende door de
1.Cor. 10. 9 Slanghen ommeghebracht.
26 Daerom en laet ons niet onverduldich
worden in desen lijden/
De Heylige 27 Maer bekennen/ dat het een straffe is
worden ver- van God/ vele minder/ dan onse sondē zijn/
socht tot ha- m en ghelooven / dat wy ghetuchtighet
ren besten. worden/ als syne knechten/ ter beteringe/
m Rom.8.29 ende niet een verderue.
28 Daer op antwoorden/ Osias ende de
Oudtsten: Het is altemael waer/ als ghy
ghesept hebt: ende aen uwen woorden en
is niets te straffen.
29 Daeromme biddet voor ons tot den
Heere/ want ghy zijt een heylighe God-
vreesende Vrouwe.
n 1.Joa 4. 1 30 Ende Judith sprack: n Dewijle ghy het
1.Cor.14.29. daer voor houdt / dat het wt God zy wat
1.Tessa.5.21. ick ghesept hebbe:
31 So willet oock proeuen/ of het ghene
dat ick in den sinne hebbe te doen/ wt
God zy/ ende biddet dat God geluck daer
toe gheue.
o Judit.10.7 32 o Dese nacht p verbeydet aen der poortē/
p Of/ houdet wanneer ick daer henen wt ga met myner
wachte. Maghet: en biddet dat de Heere in dese
vijf dagen als ghy geseyt hebt/ zijn volck
Israel troosten woude.
33 Wat ick nu in den sinne hebbe/ daer en
sullet ghy niet na vraghen/ maer biddet
alleene voor my tot den Heere onsen God/
tot dat ick v voorder kondt doe/ wat ghy
doen sullet.
34 Ende Osias de Vorst Juda/ sprack tot
haer: Gaet henen in vrede/ de Heere zy met
v / ende wreke ons aen onsen vyanden.
Ende sy ghinghen alle weder van haer.

Dat ix. Capittel.

1. Judith gaet in haer kamer/ 2. ende bidt tot God/ 16. God alleen gheeft ouerwinninghe/ ende verhooret der ellendigen ende ootmoedighen ghebedt.

Judiths ghebedt.
1 DAer na ginck Judith in haer kamer/
ende bekleedde haer met eenen sacke/
ende strooide asschen op haer hooft/
a Hebr.2.2 ende viel neder voor den Heere/ a ende
schreyde tot hem / ende sprack :
b Gen.24.12. 2 b Heere God mijns Vaders Simeon/ c
c Gen.34.25 dien ghy het sweert ghegheuen hebt/ de
Heydenen te straffen/ die de Maghet ver-
onteert/ en te schanden gemaeckt hadden.
3 Ende hebt hare Wijuē ende Dochteren
wederom vangen/ en haer berooven laten/
door uwe knechten/ die daer in uwen yuer
gheyuert hebbē: helpt my arme Weduwe/
Heere myn God.
4 Want alle hulpe/ die in voortijden/ ende
hier na opt geschiet is/ die hebdy gedaen/
en wat ghy wilt / dat moet ghescheiden.
5 Want wanneer ghy helpen wilt / so en
kant niet feylen: ende ghy weet / hoe ghy
de vyanden straffen sult.
6 Schouwet als nu op der Assyriers heyr/
d Exo.14.24 d ghelijck als ghy in voortijden op der
Egyptenaers heyr saghet / doe sy uwen
knechten na iagheden met grooter macht/
ende verlieten hen op haer Waghenen/
Ruyteren/ ende groote krijchsvolck.
7 Ende doe ghyse aensaghet / werden sy
vertzaghet:
8 Ende de diepte ouerraschedese/ ende het
water versoopse.
e Psal.20.8 9 Also ghescheie oock nu desen/ Heere/ e die
2.Reg.9.22 daer pocchen op hare macht/ Waghenen/
Judith.1.4. Spiessen/ ende Gheschut/
10 En en kennen v niet/ en en dencken niet/
dat ghy Heere onse God de ghene zijt / die
ghy de kryghen stueret van aenbeghinne/
ende heetet billicken/ Heere.
11 Strecket uwen arm wt/ als in voortijdē/
ende slaet te morsel de vyanden door uwe
macht: dat sy omkomē door uwen toorne/
die hen beroemen / sy willen v Heylichdom
verstooren/ en de Hutten ws Naems ont-
heylighen / ende met haren sweerde uwen
Altaer omwerpen.
12 Straffet haren hoochmoet / door hae
eyghen sweerdt:
13 Dat hy met synen eyghen ooghen ghe-
vangen worde/ wanneer hy my aensiet/ en
door myne vriendelicke woorden bedrogen
worde.
14 Gheeft my eenen moet / dat ick my voor
hem en voor syner macht niet en ontsette/
maer dat ick hem f stooten meughe. f Dat is/ te neder worpē
15 Dat sal ws Naems eere zijn/ g dat hem g Judic.4/9
een Wijf neder ghelept heeft. 21. 5/ 24.
16 h Want ghy Heere/ kont wel ouerwin- h 2.Para. 14
ninghe gheuen/ sonder alle veelheyt i ende 11. 16/8.
en hebt gheenen lust aen de sterckheyt des 20. 12/ 15.
Peerts: W k en hebben de hoouerdigen Judic.7. 2.7
noyt behaghet: doch alle tijdt heeft v wel i Psal.147.10
behaecht / der ellendigen en ootmoedighen k Syra.10.9
ghebedt. Luce. 1. 47.
17 O Heere en God des Hemels/ Schepper
der wateren / ende Heere aller dinghen/
verhoort myn arme ellendich ghebedt / die
ick alleene op uwe barmhertichheydt ver-
trouwe.
18 l Denckt et Heere aen v Verbont/ en geeft l Syrac.36.9
my in wat ick spreken en dencken sal/ ende
gheeft my gheluck daer toe: op dat v huys
blyue.
19 En alle Heydenen ghewaer worden/ dat
ghy God zijt/ m ende gheen ander/ sonder m Deu.32.39
alleene ghy.

Dat x. Capittel.

1. Judith bereydt haer/ om te volkomen het ghene dat sy voorghenomen heeft/ ter verlossinghe des volcks Israels / 10. Sy gaet wter Stadt Bethulia/ 11 Sy wordt van den Wachters der Assyriers aenghesproken/ 17. ende geleydt tot Holofernum.

1 DOe sy nu wtghebeden hadde/ stondt Abra/
sy op / ende riep hare Maghet Abra. Judiths
2 Ende ginck henen onder int huys/ a Maghet.
leyde den sack af/ en trooch hare Weduwen a 2.Hesther.1
kleederen wt/
3 Ende wiesch haer / ende salfde haer met
kostelicken water/ en vlechtede hare hayr/
ende settede een huyue op/ ende trooch hare
schoone kleederen aen/
4 Ende vercierde haer met spangen ende
ghesmijde/ en trooch alle haer cieraet aen:
ende de Heere gaf haer ghenade / dat sy
lieffelick aen te sien was: want sy en ver-
cierde haer niet wt curieusheyt/ maer Gode
te loue.
5 En sy dede haren Maget eenē gyeckten
wijnbalch vol Wijns / en een kruycke met
Olye/ en eenen sack/ daer sy Vygen/ Meel/
en Broodt inne hadde/ dat sy eten mochte:
Ende sy ghinck henen.
6 b Ende aen de poorte vandt sy Osiam b Judit.8.29
ende de Oudtsten/ die haren wachteden/
ghelijck het verlaten was.
7 En sy verwonderdē hen/ dat sy so schoone
was.
8 Doch nu en vraechden sy niet / wat sy in
den sinne hadde/ maer lietense henen wt/
en spraken: De God onser Vaderen gheue
v ghenade / ende late v voornemen wel
ghelucken: dat hem Israel uwer verheuge/
en uwen name ghereekent worde onder de
Heylighen.
9 En alle die daer waren/ spraken: Amen/
Amen.

10 Maer Judith badt/ eñ ginck voort met
hare Maghet Abra.
11 Eñ doe sy smorghens vroech den berch
henen af ghinck / begheghenden haer de
Wachters der Assyriers eñ liepē haer aen/
ende vraechden haer / van waer sy quame/
ende waer sy henen woude.
e Judit/8.1. 8/8. 12 Eñ sy antwoorde: c Ick ben een Hebrei-
sche Vrouwe / eñ ben van hen ghevloden:
want ick weet het / dat sy v in de handen
komen sullen: daeromme dat sy v veracht
hebben/ eñ niet en wouden genade soeckē/
ende hen ghewillichlicken overgheven.
13 Daeromme hebbe ick my voorgenomen/
by den Vorst Holofernes te komen/ dat ick
hem hare heymelickheydt openbare/ende
segge hem/ hoe hyse lichtelicken overwin-
nen meughe/ dat hy niet eenen Man ver-
liesen en derf.
14 Dewijle dat sy so sprack/ sagen syse aen/
ende verwonderden hen gantsch seere/dat
sy so schoone was/
15 Ende spraken: Dat mochte v helpen/
dat ghy het so goet meynet/ende tot onsen
Heere gaen wilt.
16 Want wanneer ghy voor hem koemt/ so
sal hy v ghenadich zijn/ ende sult hem van
herten wel ghevallen: ende sy brachtense
henen in Holofernis Tente/ende seydē hem
van haer.
Judith koemt tot Holofernes v Spraech. 17 Ende doe sy voor hem quam/ v werdt hy
alsoo haest aenghesteken teghen haer.
18 Ende syne Dienaers spraken onder mal-
9. 9. Judit.16 9. kanderē: Dat Hebreische volck en is trou-
wen niet te verachten / dewijle dat het
schoone Vrouwen heeft: soude men om
sulcker schooner Vrouwen willen niet
krijghen?
e 2.Hesther. 4.3. 19 e Doe nu Judith Holofernem sach sitten
onder zijn Tapijt/ dat schoon ghewercket
was/ met Purpuren ende Goude/ende met
Smaragden/ eñ velen edelen steenē verciert/
20 Viel sy voor hem neder/ ende badt hem
aen:eñ Holofernes hietse weder op richten.

Dat.xj. Capittel.

1. Holofernes vermaent Judith goeden
moet te hebben/ 3. Hy vraecht haer de
oorsake harer koemste/4. Judith bedriecht
Holofernem door schoone woorden.

Judith spreect met Holofernes. 1 Ende Holofernes sprach tot haer: Heb-
bet eenen goeden moet/ ende en vreest
v niet: want ick en hebbe noyt eenen
Mensche leedt gedaen/ die hem onder den
Koninck Nabuchodonozor gegeven heeft.
2 Eñ en hadde my v volck niet veracht/
so en hadde ick noyt eene spiesse tegen haer
op gheheven.
3 Nu segghet hier/waerom dat ghy sijt
van hen ghewecken/ende tot my gekomen?
De reden Judith by den Holofernes. 4 Judith antwoordde/ ende sprach. Ghy
woudet uwe Maghet genadichlick hooren:
sult ghy doen als v uwe Maghet segghen
sal / so sal v die Heere gheluck ende over-
winninghe gheven.
5 God gheve Nabuchodonozor gheluck
ende heyl / den Koninck des gantschen
Landts/die v wtgheschicket heeft alle on-
ghehoorsamen te straffen: want ghy kont
hem onderdanich maken / niet alleene de
lieden/maer oock alle Dieren op dē Lande.
a Of/ peghtelick. 6 Want uwe vernuft ende wijsheypt is be-
roemet in der gantscher Werelt / ende a
alle Man weet/ dat ghy die gheweldichste
Vorst zijt in den gantschen Koninckrijcke/
ende v goet regiment wordt over al ghe-
presen.
b Judith.5.5 7 So weten wy oock / b wat Achior ghe-
sproken heeft/ ende hoe ghy met hem daer
teghen ghedaen hebt.
8 Want onse God is so toornich over ons
sonden / dat hy door syne Propheten heeft
verkondighen laten: hy wille dat Volck
straffen / om syner sonden wille.
9 Dewijle nu het volck Israels weet / dat
sy haren God vertoornt hebben/ so zijn sy
voor v verschrocken.
10 Daer toe lijden sy grooten hongher/ende
moeten van dorste versmachten.
11 Ende hebben als nu voorghenomen hare
Vee te slachten/op dat sy des selven bloedt
drincken/
12 Eñ het heylige offer te eten/ aen koorne/
Wijn / ende Olye / dat hen God verboden
heeft / dat sy het oock niet aenroeren en
souden. Daeromme isset ghewisse/ dat sy
moeten omkomen / dewijle sy sulcks doen. c Judith. 10 11.
13 Ende dewijle ick dat weet, c ben ick van
hen ghevloden / ende de Heere heeft my tot
v ghesonden / dat ick v sulcks soude aen-
segghen.
14 Want hoe wel ick tot v ben ghekomen/
so en ben ick doch daeromme van God niet
afghevallen / maer wil mynen God noch
dienen by v : ende uwe Maghet sal henen
wt gaen / ende God aenbidden.
15 Die sal my openbaren / wanneer hy hen
haren loon gheven wil voor hare sonde: so
wil ick dan komen/ende wilt v aensegghen/
ende v midden door Jerusalem voeren / dat
ghy alle dat volck Israel hebbet / ghelijck
als Schapen die gheenen Herder en hebbē:
ende v en sal niet een hondt doruen aen-
bassen:
16 Want dit heeft my God gheopenbaert/
17 Dewijle hy op haer toornich is, eñ heeft
my herwaerts ghesonden/ op dat ick het v
aensegghe.
18 Dese reden behaechde Holoferni / ende
synen knechten wel: ende sy verwonderden
hen harer wijsheydt/ ende spraken onder
malkanderen:
19 Dier Vrouwen ghelijck en is niet op
Aerden/ van schoonheydt ende wijsheydt.
20 Ende Holofernes sprack tot haer: Dat
heeft God alsso ghescicket/ dat hy v her-
waerts ghesonden heeft/ eer dan dat volck
in myne handt quame.
21 d Sal nu v God sulcks wtrichten/ als d Ruth.1.16
ghy ghesept hebt/ so sal hy oock mijn God
zijn / ende ghy sult groot worden by den
Koninck Nabuchodonozor/ ende uwen na-
me sal ghepresen worden in den gantschen
Koninckrijcken.

Dat xij. Capittel.

1. Holofernes ghebiedt Judith in zijn
Schatkamer te leyden/ 2. Judith en wil
haer niet besondigen / etende de spijsen der
Heydenen. Sy verkrijcht oorlof van Holo-
fernes / om by nachte wt ende in te gaene/
te doene hare ghebedt tot God/ 12. Sy is
aenghesproken/ om haer te begheven tot
Holofernem/ 13. Sy veynst haer daer in te
bewilligen.

1 Doe liet hyse brengē in de Schatkamer/ Holofernes
dat sy daer blijven soude / ende beval/ beveelt
datmense van synen Tissche spijsen Judith eer-
soude. lick te hou-
2 Maer Judith antwoorde/ende sprach: a den.
Ick en derf noch niet eten van uwer spijse/ a Gen.43.32
op dat ick my niet en versondighe: maer ick Tobie.1.12.
hebbe een weynich met my ghenomen/ daer Daniel.1.8.
ick wil van eten.
3 Doe sprack Holofernes selves: Wanneer
dat op is/ dat ghy met v gebracht hebt/ van
waer sullē wy v dan wat weder beschickē?
4 Judith antwoorde: Mijn Heere/ so ghe-
wisselick als ghy leeft/ eer uwe Maget alles
dat

dat betekeren sal/so sal God door my wt rich-
d de kamer. ten/wat hy in den sinne heeft. Eñ doe haer
de knechten in het gemack brenghen wou-
den/als hy hen beuolen hadde/
5 Badt sy/datmen haer veroorlofde/ des
auonts eñ morgens henen wt te gaen/ende
haer ghebedt te doen tot den Heere.
6 Doe beual Holofernes synen Kamerdie-
naren/datmense drie dagen lanck soude vrij
wt ende in gaen laten/haer ghebedt te doẽ
tot God.
7 Ende des auondts ginck sy henen wt in
den dale voor Bethulia/ ende wiesch haer
in water.
8 Daer na badt sy tot den Heere/den God
Israels/dat hy haer geluck gaue/ zÿn volc
te verlossen.
9 Ende ginck weder in de Tente/ende hielt
haer reyn/eñ en att niets voor den Auont.
10 Aen den vierden daghe maeckte Holofer-
nes synen naesten Dienaren alleene/een A-
Holofernes uondtmaeltijt/ eñ sprack tot Bagoa synen
rechtet een Kamerlinghe: Gaet henen/eñ ouerredet de
groot Audt- Hebreische vrouwe/dat sy haer niet en wey
mael aen. ghere tot my te comen.
11 Want het is een schande by den Assy-
riers/ dat sulck een vrouwe soude onbesla-
pen van ons comen/ ende eenẽ man bespot
hebben.
12 Doe quam Bagoa tot Judith/eñ sprack:
Schoone vrouwe/ ghy willet v niet wey-
gheren/tot mynen heere ter eeren te comen/
ende met hem eten ende drincken/ ende vro-
lick zÿn.
13 Doe sprack Judith: Hoe derf ick het mynẽ
e Of weyge- heere e ontseggheu?
ren? 14 Alles wat hem lief is/dat wil ick van her-
ten gheerne doen/alle mÿn leefdaghe.
15 Ende sy stont op/ende vercierde haer/en-
de ginck heuẽ in voor hem/ ende stont voor
hem.
b Spr. 9.9 16 Doe qual Holoferni zÿn herte/b want hy
Susan. 8. was aenghesteken met vyeriogher hitte te-
ghen haer.
17 Eñ sprack tot haer: Settet v neder/drinct
ende weest vrolick:want ghy hebt ghenade
by my ghevonden.
18 Eñ Judith antwoorde: Ja Heere/ick wil
vrolick zÿn/want ick ben mÿn leefdaghe so
hooch niet gheeert gheworden.
19 Ende sy att ende dranck voor hem / wat
hare maeght bereydet hadde.
20 Eñ Holofernes was vrolick met haer/ eñ
Holofernes dranck so vele/ als hy anders niet en plach
is droncken te drincken.

Dat xiij. Capittel.

3. Judith blÿft alleen met Holofernes. 7.
Sy roept den Heere. 10. Snijdt Holofernes
het hooft af. Keert wederomme in Bethu-
lien. 19. Toonet den volcke het hooft Holo-
fernis. 22. Het volck danckt ende loeft God.
Osias prÿst den Heere.

a Spr. 31.30 1 DOe het nu gantsch spade wert/ gingen
syne Dienaers wech in hare Tente/ a
ende sy waren altemael droncken.
2 Ende Bagoa maeckte Holofernis kamer
toe/ende ginck daer van.
3 Ende Judith bleef alleen by hem in der
kamer.
b 3. Esd. 3.18 4 Doe nu Holofernes int bedde lach/b was
Prou. 20.1. droncken ende sliep/
Gene. 9.21. 5 Sprack Judith tot haer maeget/sy sou-
1. Sa. 25.36. de daer buyten de wachte houden voor der
3. Reg. 20.16 kamer.
6 Ende Judith tradt voor het bedde / ende
badt heymelicken met tranen/ende sprack:
7 Heere God Israels/ stercket my/ eñ helpt
my genadichlicken volbrengen/dat ick met
gantschen vertrouwen op v/hebbe voorge-
nomen: dat ghy uwe Stadt Jerusalem ver-
hooghet als ghy toegheseyt hebt.
8 Na sulckẽ gebede/tradt sy tot der Calum-
ne bouen aent bedde/ eñ langde dat sweert
af/ dat daer hinck.
9 Ende tooch het wt/ende greep hem by dẽ Judith hou-
hayre / ende sprack wederom: Heere God wet Holofer-
stercket my in deser stonde. ni den kop
10 Eñ sy hieu hem tweemael inden hals/met af.
aller macht: c daer na sneedt sy hem den cop c 2. Sa. 17.51
af/wentelde het lichaem wt den bedde/ ende 2. Para. 11.23
nam de deken met haer. 1. Mat. 7.46
11 Daer na ginck sy wt/ ende dede dat hooft
Holofernis haer maeght/ ende hiet het in ee-
nen sack steken.
12 Ende sy ginghen met malkanderen henen
wt / na harer ghewoonheydt / ghelijck als
wouden sy bidden gaen/door het legher/en-
de ginghen rontomme door den dale/op dat
sy heymelicken aen de poorte der Stadt
quamen.
13 Ende Judith riep den wachters: Doet de
poorte op/want God is met ons/ die heeft
Israel de ouerwinninghe ghegheuen.
14 Doe nu de wachters hare stemme hoor-
den/ontboden sy also haest de Oudesten der
Stadt.
15 Die quamen alle tot haer/want sy haddẽ
alreede daer aen vertzaecht/dat sy niet we-
der comen en soude.
16 Ende sy staken fackelen aen / ende ghin-
ghen rontom haer/ tot dat sy op eenẽ pleyn
quam / ende sy hietse stille zÿn/ ende toe-
hooren.
17 Eñ sprack also: Dancket den Heere onsen Judith ver-
God/die niet en verlaet de gene/die op hem maent het
betrouwen/ende heeft ons barmherticheyt volck Gode
bewesen door my syne Maghet/ te dancken/
18 Als hy den huyse Israels toegheseydt voor de ouer-
heeft: ende heeft in deser nacht/den vyant winninghe.
synes volcks / door myne handt omghe-
bracht.
19 Ende sy tooch het hooft Holofernis wt/eñ
wees het hen/ende sprack/ Siet/ dat is het
hooft Holofernis/ des Veldthooftmans der
Assyriers: ende siet/daer is de deken/daer hy
onder lach/doe hy droncken was: daer heeft
hem de Heere onse God/door eener vrouwẽ
handt omghebracht.
20 So waerachtich als de Heere leeft / heeft
hy my door synen Enghel bewaert/ dat ick
niet en ben verontreynicht worden/dewÿle
dat ick ben wtghewees/ eñ heeft my sonder
sonde weder herwaert ghebracht met groo-
ter vreuchden ende ouerwinninghe.
21 d Daeromme dancket hem alle/want hy is d Psal. 105.1
goedich/ende helpt altoos. ende 106.1
22 Ende sy danckten alle den Heere/eñ spra-
ken tot haer: Ghelouet zy de Heere/ die door
v/ onse vyanden heden heeft tot schanden
ghemaeckt.
23 Ende Osias de Vorst des volcx Israels/ Osias.
sprack tot haer: Gesegenet zÿt ghy dochter van
den Heere den Allerhoochsten God / bouen
alle vrouwen op Aerden.
24 Ende geloeft zy de Heere/ die Hemel ende
Aerde gheschapen heeft/ die v heeft ghelucke
ghegheuen/den Hooftman onser vyanden te
dooden.
25 Eñ heeft uwen name so heerlick gemaect/
dat v alle tÿt prÿsen sullen/alle die des Hee-
ren werck achten: daeromme dat ghy v levẽ
niet verschoont en hebt / in der droeffenisse
ende noot ws volcx/maer hebt het e verlost e Of wtge-
voor den Heere onsen God. vriet.
26 Ende alle het volck sprack: Amen/Amen.
27 Daer na riep men den Achior: tot dien
sprack Judith: De God Israels / dien ghy

ghepresen hebt/ dat hy hem aen synen vy-
anden wreken kan/ heeft in deser nacht/ der
Godloosen hooft omgebracht door mijne
handt.
28 Ende dat ghy het siet/ so is hier de kop
Holofernis/ die den God Israels hooch-
f Judit. 6.3 moedichlicken ghelastert heeft/ f ende v dē
doodt ghedreycht/ doe hy sprack: Wanneer
dat volck Israels ghevanghen wordt/ so
woude hy v met hen doorsteken laten.
29 Eñ doe Achior Holofernis kop sach/ ont
settede hy hem/ dat hy gheheelick verstarf.
30 Daerna/ doe hy weder tot hē seluen quā/
g Dan. 2.46 g viel hy tot haren voeten/ ende sprack:
Acto. 10.25. 31 Ghesegent zydy van uwen God/ in allē
hutten Jacobs: want de God Israel sal aē
v ghepresen worden/ by allen Volcken/ die
uwen name hooren sullen.

Dat xiiij. Capittel.

1. Judith gebiedt/ dat den kop Holofer
nis wtgehangen worde ouer de mueren. 6.
Achior ghelooft aen God. 7. De Inwoo-
ners Bethulie trecken wt ghewapent. 14.
Holofernes wert doodt ghevonden in zijn
Tente.

1 DAer na sprack Judith tot allen volcke
Lieue broeders/ hoort my: Soo haest
als den dach aenbreecht/ a so hanghet
a 1. Sa. 17.10. 1. Mac. 7.47 2. Mac. 15.35 den kop ouer de mueren henen wt:
2 Ende nemet uwe wapenen/ ende vallet
alle te samen henen wt in eenē hoop/ ende
met grooten gheschreye:
3 So sullen die in der schaerwacht/ vliedē/
ende sullen dan haren Heere op wecken ter
slachtinghe.
4 Ende wanneer de Hooftlieden tot Ho-
lofernes Tente komen sullen/ ende heelich
aem daer sien inden bloede liggen/ so sullē
sy verschricken.
5 Eñ wanneer ghy lieden mercket/ dat sy
vertsaecht gheworden zijn/ ende de vlucht
gheuen/ so volget sluex na/ want de Heere
heeftse onder uwe voeten ghegheuen.
Achior wort genomen in het ghetal des volcx Gods 6 Doe nu Achior sach/ dat de God Israels
gheholpen hadde/ verliet hy de Heydensche
wijse/ ende gheloofde aen God/ ende b liet
hem besnijden: c ende is onder Israel gere-
b Gen. 17.10 kent gheworden/ hy ende alle zijn nakome
linghen tot op desen dach.
c Esa. 6.25. Holofernis kop wordt ouer de mueren wtghesteken. 7 Eñ doe den dach aenbrack/ hingen sy dē
kop ouer de mueren henen wt/ ende namen
haer ghewepe/ ende vielen henen wt in ee
nen hoop/ ende met grooten geschreye.
8 Ende doe sulcx de nederste schaerwacht
sach/ liepen sy na Holofernis Tente.
9 Ende die daerinne waren/ tierden een
bulderen aē voor synen kamer/ daer hy sou-
de van opwaken.
10 Want men en dorste niet aenkloppen/
ofte in des Vorsten te Assyrien kamer gaen.
11 Maer doe de Hooftlieden der Assyriers
quamen/ seyden sy den Kamerdienaeren:
b 1. Sa. 14. 11. 12 b Gaet daer henē in/ ende weckt hem op
want de Muysen zijn henen wt ghelooppē
wt haren holen/ ende zijn koene gheworr-
den/ dat sy ons nu aengrypen doeren.
13 Doe ginck Bagoa daer henen in/ ende
tradt voor den voorhanck/ ende kloppede
met den handen: want hy meynde/ hy slie-
pe by Judith/ ende luysterde of hy hem ver
rueren woude.
14 Doe hy nu niets en vernam/ hief hy den
voorhanck op: doe sach hy het lichaem son-
der den kop/ in synen bloede op der Aerdē
a Judi. 16.14 ligghen. Doe a schreyede ende huylede hy
luyde/ ende verscheurde syne kleederen.
15 Ende sach inder Kamer Judith: eñ doe
hyse niet en vant/ liep hy wt tot den krych
volcke/ ende sprack:
16 Een eenige Hebreische vrouwe heeft het
gantsche huys Nabuchodonozor van As-
syriē/ tot spotte ende hoone gemackt/ voor
der gantscher Werelt: want Holofernes
leyt daer doodt op der Aerdē/ ende de kop
is hem afghehouwen.
17 Doe dat de Hooftliedē van Assyriē hoor-
den/ verscheurden sy haer kleederen/ ende
verschrickten wtermaten seer/
18 Ende daer wert een groot moortgeschrey
onder hen.

Dat xv. Capittel.

1. De Assyriers van verschricktheydt
besprongen/ vlieden. 3. De Israeliten iagē
de Assyriers na. 7. De Inwooners Bethu-
lie/ plonderen den Legher der Assyriers. 9.
Jehoiakim de Hooge priester koemt in Bet
hulien om Judith te sien. 10. Jehoiakim
prijset Judith seer.

1 DOe nu het Krijchsvolck hoorde/ dat
Holoferni den kop af was/ verschrick-
ten sy/ ende werden verbystert/ ende en
konden gheenen raet houden wat sy doen
souden/ a so was hen de moet ontvallen. a 1. Reg. 17 51.
2 Ende gauen de vlucht/ dat sy den Hebre-
en ontkomen mochten/ diese saghen tegen
hen daer voorts trecken.
3 Ende doe de kinderen Israel sagen/ dat
de vyanden vloden/ snelden sy hen na met
grooten gheschreye ende Trompetten.
4 Dewijle nu der Assyriers ordeninghe ge-
broken was/ ende de kinderen Israel in ha-
rer ordeninghe toghen/ sloeghen sy alle de
ghene die sy aflaghen konden.
5 Ende Osias sant tot allen Steden indē Osias.
lande Israels/
6 Datmen in allen Steden op was/ ende
iaechde den vyandē na/ ten lande henen wt
7 Maer b het ouergebleuen volck te Bet- b 2. Re. 7.16.
hulia/ viel in der Assyriers legher/ plonder-
den ende voerden henen wech/ wat de Assy
riers daer ghelaten hadden/ ende brachten
groot goet daer van.
8 De ander nu/ doe sy weder quamē/ brac-
ten sy met hen/ alles wat de gene met hen/
wech ghevoert hadden/ aen Vee ende ande
ren goede/ ende het gantsche Landt werdt
ryke van sulckē roone.
9 Daer na quam Jehoiakim de Hooge prie Jehoiakim.
ster/ van Jerusalem te Bethulia/ met allen
Priesteren/ op dat sy Judith saghen. Judit. 4.5.
10. Ende sy ginck c henen wt tot hē: Doe pre c Of/ voorts
sen syse al te samen/ ende spraken: Ghy zijt
de kroone te Jerusalem/ ghy zijt de herten
vreuchde Israels/ ghy zijt een eere des gāt-
schen volcx/
11 Dat ghy sulcke loflicke daet gedaē hebt/
ende Israel so groote weldaet betoōt hebt/
datse God wederomme d wtgheholpen d Of/ verlost.
heeft/ ghesegent zijt ghy voor God euwich
lick.
12 Ende alle het volck sprack: Amen.
13. Ende doemen nu dertich daghen lanck/
den Buyte wtghedeylet hadde/
14 Gauē sy Judith kostelick e tuych dat Ho e Of/ gereetschap.
lofernes ghehadt hadde/ aen goude/ siluer/
kleederen/ ende edele steenen.
15 Ende f alle man was vrolick/ songen eñ f Of/ geyle lick.
sprongen/ beyde ionck ende oudt.

Dat xvj. Capittel.

2. De lofsanck Judiths. 23. Judith gy-
euet dē Heere het deel haers buyts. 26. De
reynicheydt Judiths. 28. Judith hondert
ende vijf Jaer out. 29. Steruet tot Bethu-
lien/ ende alle het volck draecht rouwe om
haer/ seuen daghen. 30. Vrede in Israel/ de
wyle sy leeft ende oock langhe daer na.

Eē lofsanck Judiths tot God. 1 DOe a sanck Judith den Heere dit Liet/
ende sprack:
a Exo.15.1. Judit.5.1. 2 Speler den Heere met Tamborijn/
ende klinget hem met b Cimbalen: c singet
b Psal.150.5 c Psal.149.1 Esai 42.10. hem een nieuwe Liedt/weest vrolick / ende
roepet synen Name aen.
3 De Heere is het/die de krijghen stuert n
kan/Heere heet synen Name.
d Of/verlosse 4 Hy strijdet voor zijn volck. dat hy ons d
wthelpe van alle onse vyanden.
5 Assur quam vanden gheberchte wt den
e Jud 2/11 7.10. Noorden/met eener grooter macht : e sy-
ne veelheydt bedeckte de wateren/ende sy-
ne Peerden bedeckten het Landt.
6 Hy dreychde mijn Landt te verbranden/
ende myne manschap te verworgen/de kin
deren ende maeghden wech te voeren.
7 Maer de Heere de Almachtighe God
heeften ghestraffet/ende heeften in eener
vrouwen handt ghegheven.
8 Want gheen man noch eenich krijgher/
heeften omgebracht/ende gheen Reuse en
heeften aengegrepen : f maer Judith de
f Judit.8.1. 10.17. dochter Merari/heeften nederghevelt met
harer schoonheydt.
6 g Want sy leyde haer Weduwen kleede-
g Jud 10.2 ren af/ende toech hare schoone kleederen
aen/ter vreucht den kinderen Israels/
10 Sy bestreeck haer met kostelicken wa-
ter/ende vlechtede hare hayren/hem te be-
drieghen.
11 Hare schoone schoenen verblindeden hē/
hare schoonheyt vinck zijn herte/h doch sy
h Jud 13.10 hieu hem den kop af.
12 Dat hen de Perssen ende Meden onsetten/
den/voor sulcker koenheyt daedt.
13 Ende der Assyriers heyr i huylede / doe
i Jud 14.11. myne ellendighen voorts quamen/die van
dorste versmachtet waren.
14 De ionghen doorstaken de Assyriers/ende
sloeghense inder vlucht/als kinderē: sy zijn
verdelghet vanden heyre des Heeren mijns
Gods.
15 k Latet ons singhen een nieuwe liedt dē
k Psa.149.1 Heere onsen God.
Esai.42.10 16 Heere God/ghy zijt de machtighe God/
die groote daet doet/ l ende niemant en kan
l 2.Hest.2.4 v wederstaen.
17 V moet alle dinck dienen: m want wat
m Gene.1.3 ghy spreecht/ dat moet gheschieden: wan-
Psal.33.9. neer ghy eenen moet geeft/dat moet voort
gaen/ende uwen woorde en kan niemandt
wederstandt doen.
18 n De Berghen moeten vermeten o ende de rotz
n Psa.?8. steenen versmelten als wasch/voor v.
o Jud.5.4. 19 p Doch die v vreesen / dien bewijst ghy
Esai.64.14. groote genade: want alle het offer ende vet
p Mal.4.2. te/is vele te q slecht voor v: Maer den Hee-
re vreesen/dat is seer groot.
q Of/veracht et/etc. 20 Wee den Heydenē die mijn volck veruol
gen: r want de Almachtige Heere richtetse/
r Deu.32.35 ende soeckese te huys/ ter tijdt der wrake.
21 s Hy sal haer lijf plagen/met vyere/ende
s Esa.66.24 Wormen/ende sy sullen bernen t ende huy
Mar.9.47 len in eewicheydt.
t Mat.13.50 22 Na sulcker overwinninghe/ tooch alle
22/13.24/51. dat volck van Bethulia na Jerusalem/den
25/30. Heere aen te bidden/ende reyniche om hen/
ende offerden Brantoffer / ende wat sy ge-
loeft hadden.
23 Ende Judith hinck alle wapenen Holo-
fernis op inden Tempel / ende den voor-
hanck/dien sy van synen bedde ghenomen
hadde/ u dat het den Heere verbannen zijn
u 2.Ma.8.7. soude eewichlick.
24 Ende het volck was vrolick te Jerusa-
lem/by den heylichdom/ met de Judith/
drij maenden lanck/ende hielden den vier-
dach der overwinninghe.
25 Daer na tooch een yeghelick weder na
huys / ende Judith quam oock weder te
Bethulia/ende werdt hooch gheeert inden
gantschen lande Israels.
26 Ende sy en nam gheenen man weder/ na
haers eersten man Manasses doodt.
27 Ende sy werdt gantsch oudt.
28 Eñ bleef in haers mans huys / tot dat
sy hondert ende vijf Jaer oudt wert: x ende x Exo.21.2.
hare maghet Abra/maeckte sy gantsch vrij. Deut.15.12.
26 Daer na sterf sy tot Bethulia/eñ men be- Jer.34.8.
groefse by haren man Manasse: y ende het y Gen.50.10
volck dreech leedt om haer / seven daghen
lanck ende alle haer goedt deylde sy wt/on-
der haers mans vrienden.
30 Ende dewijle dat sy leefde/ende daertoe
langhe daer na/en dorste niemandt teghen
Israel trecken.
31 z Ende den dach deser overwinninghe/ z 2 Hest.5.22
wordt vanden Hebreeren voor een groote
Feest ghehouden/ende van hen ghevieret ee-
wichlick.

Eynde des Boecx
Judith.

Sapientia/het
Boeck der
Wijsheydt.

Dat Eerste Capittel.

I. Vermaninghe totten Regenten des
Aertrijcx/den Heere te soecken. 4. Het boos-
achtighe herte en is der Wijsheydt niet
weert. 5. De Heylighe Gheest vliedt den
Afgodischen ende roeckeloosen. 6. God is
kender der herten. 7. De Gheest des Hee-
ren veruult de Aerde. 9. De aenslaghen
ende redenen der Godloosen moeten voor
het gherechte/ op datse ghestraft worden.
11. Schadelicken laster ende vloecken/ 13.
Goden heeft de doodt niet ghemaeckt. 15.
De gherechticheydt is onsterflick.

1 Hebbet de Gherechtic- Een verma
heydt lief/ ghy Regen- ninghe ter
ten op Aerden dencket wijsheyt al
ket dat de Heere hel- de Over-
pen kan / ende vreeset heydt.
hem. 1.Re.3.3.
Esa.56.1.
2 a Want hy laet hem a Deu.4.29
vinden van dien/die hem 30.1.
niet en versoecken/ende verschijnt dien / die 2.Par.15.4.
hem niet en mistrouwen.
3 Doch roeckeloos goetdencken/is verre
van God/ende wanneer de straffe koemt so
bewijst sy/wat ghene voor sotten ghweest
zijn. b Spr.15.12.
4 Want b de Wijsheyt en koemt niet in eē c Jr.4.18.22
boosachtighe ziele / ende en woont niet in d Joa.14.26
eenen lijve/ der sonde onderworpen. 1.Joa.2.27
5 c Want de Heylighe Gheest / d die daer e † And.
recht leert/vliedt de Afgodische/ende wijckt Gheest der
vanden roeckeloosen/welcke gestraft wor- wijsheyde
den met den sonden/ die over haer verhen- Gala.2.22.
ghet worden. f Jer.17.2.
6 Want de e † Wijsheyt is so vroom/ dat g Esa.6.3.
sy den lasteraer niet onghestraft en laet/ Jer.23.24
want God is een getuyghe over alle ghe- Act.7.49.
dachten: ende f bekent aller herten gemoe- h Of/ be-
den/ende hoort alle woorden. vanck
7 g Want des Werelts h ronde is vol des
Gheests des Heeren/ende die de redē kent/
die is alomme.

Waer-

i 1.Re.2.44

8 i Daeromme en kan die niet verborghen blijuen/ die het onrecht spreecht/ende het recht/dat hē straffē sal/sal sijner niet feylē.

k Mat.6.4 Hebr.4.13.

9 Want des Godloosen aenslagen / moetē voor het gerichte,k ende sijne redenen/moeten voor dē Heere komē/dat sijne ondeucht ghestraft worde.

l Dat is/ Gods/

10 Want des l yuerighen oore / hoort alle dinck/ende het spotten der lasteraers / en sal niet verborghen blijuen.

m Luc.12.3. n Leu.19.11.

11 So hoedet v nu voor den schandelicken lasteren/ende onthoudet de tonghe vanden vloecken:m want dat ghy heymelicke met malkanderen in de ooren spreeckt/en sal so slicht niet henen gaen:want n de mont die daer liecht doodt de ziele/

o Deu.4.23.

12 Staet so niet na den doodt: met uwer dwalinghe/o ende en poocht so niet na dē verderue/door uwer handen werck/

p Ezec.18.23 33/11.

13 p Want God en heeft den doodt niet ghemaeckt/ende en heeft gheenen lust aen het verderuen der leuendighen.

q Gen.1.31. Syr.40.6.

14 Maer hy heeft alle dinck geschapen/dat het in wesen zijn soude: q ende wat in der Werelt geschapen wort/dat is goet / ende daer en is niet schadeliex inne: daer toe is der Hellen Rijck niet op Aerden:

15 (Want de gerechticheyt is onsterffelick:) maer de Godloosen poogen daer na / beyde met woorden ende met wercken.

r Dat is/dē doodt s Sap.15.6.

16 Want sy houden r hem voor eenē vrient/ ende varen daer henen/ eñ verbinden hen met hem / s want sy zijn dies oock wel weerdt/dat sy zijns deels zijn.

Dat ij. Capittel.

1. Veredenen der Godloosen/aengaende het eynde des menschen. 6. De redenē der Epicureen ende volck sonder God. 12. De Godloose raetslaghen teghen de Gherechtighe. 14. Ende en konnen gheenderleye straffe lyden. 18. Lasteringhe der Joden teghen Jesum Christum. 21. De boosheyt der Godloosen verblint haer. 23. God heeft den mensche ten leuen geschapen. 24. De doodt is in de Werelt komen / door des Duyuels nijdt.

Der Godloosen ghedachten. a Job 7.1. Mat.22.23. 1.Co.15.52.

1 Want het zijn rouwe lieden / ende segghen: a Het is een kort ende moeyelic dinck om onse leuen / ende wanneer een mensche daer henen is/so is het gantsch met hem wte: so en weetmen oock nieman den niet/die wt der Hellen weder gekomen zy.

b Dat is/ Wy wordē geborē/son der Gods voorsieninghe oft raedt. † And. We niets.

2 b † Van onuersiens zijn wy gheboren ende varen weder henen/recht als warē wy nopt gheweest.

3 Want het snuyuen in onser neuse/is eenē roock ende onse reden / is een vonckē/ dat hem wt onsen herten ruert. Wanneer dat selfste wtghebluschet is / so is het lijf daer henen/gelijck als een afgebaen assche/ ende de gheest verdwijnt / als een dunne locht.

c 1.Pa.30.15

4 Ende onsen name wort met der tijt vergeten/dat vrijelick niemant onses doens ghedencken sal,c onse leuen vaert henenwech/recht als ware daer een Wolcke gheweest/ende vergaet/ghelijck als eenen Neuel van der Sonnen glantze verdreuen/en de van haer hitte verteeret.

d 1.Pa.24.15 Sap.5.9. Job 14.2. e Esa.22.13. 56.12. 1.Cor.15.32 Sap.5.8.

5 d Onse tijdt is ghelijck een schaduwe henen wech vaert: ende wanneer wy wech zijn/so en is daer geen wederkeeren: want het is vast versegelt/dat niemant weder en koemt.

6 e Wel aen nu/ende latet ons wel leuen/ dewijle dat het voorhanden is/ende onses lijfs ghebruycken, dewijle het jonck is.

7 Wy willen ons met den besten wijne ende salue vullen / laet ons de f Meybloemen niet versuymen.

f Dat is/ onse schoone frissche ieught. eer wy out eñ ondugtich worden. Vreudum est etate/&c.

8 Laet ons Kranssen draghen van ionghe Roosen/eer sy verwelckt worden.

9 Onser gheene en laet het hem feylen met g † pralen: dat men alomme speuren mach/ dat wy vrolick ghe weest zijn:wy en hebbē doch niet meer daer van/dan dat.

g In suyssē leuen/ † and. pranghen oft prachtich zijn.

10 h Latet ons den armen rechtueerdighen ouerweldighen / ende gheener Weduwen noch ouden mans verschoonē:latet ons der ouden grijsen straffe niet achten.

h Prou.1.11 i Psal.10.8. 37.32. Prou 1.11. Jer.9.8.

11 Alles wat wy slechs doen konnen/dat sal recht zijn:want wie niet doen en kan wat hem ghelustet/die is verachtet.

12 i So latet ons op den Rechtueerdighen loeren want hy maeckt ons vele onlusts/ ende settet hem tegen onse doen/ende schel det ons/dat wy tegen de Wet sondighen/ k ende roept onse wesen wt voor sonde.

13 l Hy geeft voor/dat hy God kendt / ende roemt hem Gods kint/

k Joan.7.7

14 m Straffet wat wy in der herten hebben.

l Mat.27.43

15 n Hy en is niet lijdelick/oock aen te sien: want zijn leuen en rijmt hem niets met den anderen:ende zijn wesen is gheheel een ander wesen.

m Joa.7.7. Prou.13.19. n Esa.53.3. 29.27.

16 Hy houdt ons voor onghenschickt / ende vermijdet onse doen/als o eenen dreck: eñ gheeft voor/hoe dat het de Rechtueerdigen ten laetsten goedt hebben sullen/ende roemet dat God zijn vader zy.

o Of een onreynicheyde.

17 So laet ons doch sien/ oft zijn woordt waer zy/ende versoecken waer het met hem henen wt wil.

18 p † Is de Rechtueerdighe Gods sone so sal hy hem helpen / ende wthelpen van der handt der wederpartijders.

p Ma.27.43 Psal.22.9. † And. is hy de rechte sone Gods/

19 q Met smaedtheyt ende quale willen wy hem stoken/ dat wy sien:hoe vroom hy zy/ ende bekennen hoe ghedueldich hy zy.

q Jer.11.19

20 Wy willen hem ten schandelicken doode verdoemen/daer salmen hem kennē aen sijnen woorden.

21 Sulcx slaen sy aen/ende feylen:hare boosheydt heeftse verblendet/

22 r Dat sy Gods heymelicke gherichten niet bekennen:want sy en hebben de hope niet/dat een heylich leuen beloont worde: ende en achten de eere niets/die de onstraffelicke zielen hebben sullen.

r Rom.1.21

23 s Want God heeft den mensche gheschapen ten eewighen leuen/ende heeft hem ghemaeckt ten Beelde/dat hy ghelijck zijn sal/ als hy is.

s Gen.1.27. 2.7.51. Syr.17.1.

24 t Maer door des Duyuels nijdt / is de doodt in de Werelt ghekomen/ ende die zijns deels zijn/helpen oock daer toe.

t Gen.3.4 Joan.8.44

Dat iij. Capittel.

1. De zielen der Rechtueerdighen / zijn in de handt des Heeren. 4. De hope der Rechtueerdighen. 8. De Rechtueerdighe sullen de Heydenen ende volcken richten. 9. God heeft een opsien op syne wtuercorene. 10. De Godloose sullen ghestraft worden. 11. Welck de warachtighe onsalicheyt is. 16. De kinderen des Ouerspeelders.

a Deu.33.3. b Sap.5.4

1 Maer a de rechtueerdighe zielen / zijn in Gods handt/ende gheen quale en roertse aen.

1.Cor.6.9. Heb.11.36. Der rechtueerdige eñ vromē stāt.

2 b Voor den onuerstandighen worden sy aenghesien/als storuē sy ende haer afscheyden wordt een pijne gherekent/

c Sap.4.1. Esa.56.1.

3 Ende haer henenvaerdt voor een verderf. c doch sy zijn in vrede.

4 Hoe wel sy voor den menschen vele lij

dens hebben/ d so zijn sy gewisses hopens/
dat sy nemmermeer sterven.
5 Sy worden een weynich ghegheesselt /
doch vele goets sal haer geschieden: e want
God versoecktse/ende bevindtse dat sy sy-
ner weerdt zijn.
6 Hy f proefftse gelijck als gout inden Oven/
ende neemtse aen als eenen vetten offer.
7 Ende ter tijdt/ wanneer God daerin sien
sal/ g sullen sy heel klaer schijnen/ende daer
henen varen/ghelijck als vlammen door de
h stoppelen.
8 i Sy sullen de Heydenen richten/ende heer-
schen over alle volcken / ende de Heere sal
eewichlick over haer heerschen.
9 Want die hem vertrouwen/ die ondervin
den dat hy trouwelick hout/ende die daer
trouwe zijn in der liefde/ die en laet hy hem
niet nemen: want syne Heyligen zijn in ge-
naden ende barmhertichheydt / ende heeft
een opsien op syne wtverkoren.
10 k Doch de Godloosen sullen gestraft wor
den/ ghelijck als sy vreesen: want sy en ach
ten des Rechtveerdighen niet/ende wijcken
vanden Heere.
11 l Want wie de wijsheyt ende roede ver-
achtet/die is onsalich / ende haer hope en
is niets/ ende haer arbeyt is te vergheefs/
ende haer doen en is gheen nutte.
12 Haren vrouwen zijn dwasen / ende hare
kinderen boosachtich: vervloeckt is / wat
van hen gheboren is.
13 n Want salich is de onvruchtbare/die daer
onbevleckt is/ die daer onschuldich is des
sondelicken beddes: deselve salts genieten
ter tijdt/ wanneermen de zielen richten sal.
14 o Desselven gelijcken een onvruchtbaer
man/die niet onrechts met syner handt en
doet/ noch booses tegen den Heere en dene
ket/ dien wordt ghegeven voor synen ghe-
loove/ een sonderliche gave/ende een beter
deel inden Tempel des Heeren.
15 p Want goeden arbeydt/ gheeft heerlic-
ken loon//q ende de wortel des verstandes
en vervuylt niet.
16 r Doch de kinderen der Overspeelders en
gedyen niet/ende het zaet wt eenen onrecht
veerdighen bedde sal verdelcht worden.
17 Ende oft sy alschoon langhe leefden / so
moeten sy doch eyndtlicken te schanden
worden/ende haer ouderdom sal doch ten
laetsten/sonder eere zijn.
18 Sterven sy nu s haestelick/ t so en hebben
sy doch niets te hopen/ noch troost/ ter tijt
des gherichtes.
19 u Want de onrechtveerdighen nemen een
boos eynde.

Dat iiij. Capittel.

1. Gherechticheyt is beter te hebben/
dan kinderen. 3. De hope der Godloosen
en is gheen nutte/ noch haer zaedt en sal
niet diepe wortelen. 4. De gelvckicheydt
der Godloosen/ sal kort wesen. 6. De kin
deren oneerlich verkreghen zijn ghetuyge
vander boosheyt harer Ouderen. 8. Ou-
derdom is eerlick. 9. Kloeckheydt/ 10. De
gherechtighe wort wechgenomen. 19. De
doodt der Gherechtighen/ verdoemt den le
vendighen Godloosen. 18. De Godloosen
verachten de wercken des Heeren. 19. Het
eynde der Godloosen.

1 Beter is het gheene kinderen hebben/
so men vroom is: want dat selve brengt
eewighen lof: want het wordt beyde
by Gode ende den menschen ghekan-
net.
2 Waer het is/daer neemtmen het aen ten
exempel: wiet nu niet en heeft / die wen-

v 1.Pet 1.13
Rom.8.15.13
2.Corin 5.1.
e Exo.16.2.
Deut.8.2.
f Zach.13 5.
g Mat 13.43
1.Cor. 15.41
h Dat zijn
de Heydenen
ende God-
loosen/
Mal.4.1.
i Math.19.
28.
1.Cor.6.2.
k Mat.25
41.46.
Der God-
loosen stant
ende wesen.
l Prov.5.23
ende.29.1.
m Luther.
Alles wat
hier tot den
eynde des
Capit. toe/
van den vrou
wen en kin-
deren ghe-
sproken
wordt. dat
salmen ver-
staen Pro-
phetisch/
dat is van
landen en
lieden. Ghe-
lijck als de
Propheten
Babylon/
Jerusalem/
Israel/ een
dochter of-
te wijf noe-
men: en hoe
rerije/ Afgo-
derie/ bedde
Kercken en
Altaren.
n Esa.54.1.
Luce 23.29.
Gala.4.27.
o Esa 56.6.
p Gal.6.10.
q Wie in
Gods
woort wel
versocht is/
ende veel ge
leden heeft/
die sal bloey
en en groe-
nen eewich
lick.
Psalm.1.
r Syr.23.35.
s Of/ onver-
siens
t Pro.11.7.
u Psa.37.19.

schet het doch/ende pralet in eewigen kranse
se ende behoudt de overwinninge des kuy-
schen kamps.
3 Doch den vruchtbaren hoop der Godloosen/
en is geen nutte/ en wat wt der hoererije ge-
plantet wort/dat en sal niet diepe wortelen/
noch eenen gewissen grondt setten:
4 a Ende oft sy een tijdt lanck/aen de schen-
ten groenen / dewijle sy gantsch los staen/
b worden sy vanden winde bewogen / ende
van stercken winde wtgheroeyt.
5 Ende de ontijdige tacken worden gebroken/
ende hare vrucht en is geen nutte/ onrijpe
te eten/ ende nerghens toe deughende:
6 Want de kinderen die wt oneerlicken by
slapen gheboren worden/ moeten ghetuy-
ghen van der boosheyt/ tegen de Ouderen/
wanneermen haer vraecht.
7 * Maer de Rechtveerdighe/ oft hy al-
schoon al te tijdelick sterft/ c so is doch in
der ruste.
8 (Want dat ouderdom is eerlick niet dat
langhe leeft/ oft veel Jaren heeft:
9 Kloeckheyt onder den menschen/ is het
rechte grauwe hayr/ ende een onbevleckt le
ven/ is het rechte ouderdom.)
10 d Want hy behaecht Gode wel /ende is
hem lief/ ende wordt wech genomen wt den
leven/ onder den sondaers.
11 Ende wordt wech gheruckt /op dat de
boosheyt zijn verstant niet om en wende/
noch de valsche leere syne ziele bedrieghe.
12 Want de boose exempelen verleyden/ende
verderven eenen het goede/ e en de toeuerwer
kende lust/ verkeert ontschuldighe herten.
13 Hy is in korten vollen komen geworden/
ende heeft vele Jaren vervullet.
14 Want zijn ziele behaecht Gode/ daerom-
me snelt hy hem met hem wt den boosen le-
ven.
15 Doch de lieden die het sien / en achtens
niet/ende en nemens niet ter herten: name
licken/ dat de Heylighen Gods/ in ghenade
ende barmherticheyt zijn ende dat hy een
opsien op syne wtverkoren heeft.
16 Want de verstorven Rechtveerdige/ ver
doemt den levendighen Godloosen / ende
een die daer jonck is/ende in korten volko-
men wordt/ het langhe leven des onrecht-
veerdighen.
17 Sy sien wel des Wijsen eynde/ maer sy en
mercken niet/ wat de Heere over hem be-
dencket/ ende waeromme hy hem bewaert.
18 Sy sient wel/ende en achtens niet: f want
de Heere belachtse.
19 Ende sullen daer na schentlicken vallen/
ende een smaetheyt zijn onder den dooden ee-
wichlick: ende hy salse onversiens daer neder
stooten/ende salse wt den gronde worpen/ dat
sy gantschelicken daerneder ligghen: ende
sy sullen in angsten zijn/ende hare ghedach-
tenisse sal verloren zijn.
20 Sy sullen nu komen vervaecht/ met der
conscientien harer sonde/ g ende hare son-
den sullen hen onder de ooghen schelden.

Dat v. Capittel.

1. De vrijmoedicheyt der rechtveerdi-
ghen / teghen de vervolghers. 2. de ver-
schrickheyt der Godloosen. 4. De klaghe
der Godloosen. 15. De hope der Godloosen.
16. De Rechtveerdighe leven eewichlick.
18. God sal wrake doen over syne vyanden.
21. De Creatveren sullen hen wapenen te-
ghen de onwijse.
1 Als dan sal de Rechtveerdighe a staen
met grooter vrijmoedicheyt tegen die/
die hem beangstet hebben/ ende die sy-
nen b arbeydt verworpen hebben.

a Jer.17.6.
Mat.7:19.
b Mat.7.27
* Cap.iiij.
Lut Een los
lick ouder-
dom is eer-
lick.
c Sap.3.3.
Esai.56.14.
Apoc.14.13.
d Gen.5.14.
2.Reg.2.11
Hebr.11.5.
Syr.44.16.
e 2.Pet.2.
f Psal.2.4.
&.15.59.9.
Prov.2.26.
g 4.Esd.16.
a Mat.19.28
Mala.4.3.
b Dat is/ sy
ne leere en
doen.

2 Wanneer deselue dan sulcks sien / sullen
sy grouwelicken verschricken voor sulcker
salicheyt/ dier sy hen niet voorsien en had-
den.
3 Ende sullen onder malkanderen spreken
met rouwe/ ende van angst des geests such-
ten/ Dat is die/ dien wy voortijts voor ee-
nen spot hielden/ c ende voor een hoonsche
byspraake.
c Esai.13.8.
d Sapi.3.3
4 d Wy sotten hielden zijn leuen voor onsin-
nich/ ende zijn eynde voor een schande.
5 Hoe is hy nu gherekent onder de kinderen
Gods/ ende zijn e erue is onder den Heyli-
ghen.
e Act.26.18.
6 Daeromme hebbē wy des rechtē weechs
ghefeylt/ f eñ het licht der gerechticheyt/ en
heeft ons niet geschenen/ g ende de Sonne
en is ons niet opghegaen.
f 2.Cor.4.4 Angst ende weeclaghe der Godloosen.
7 Wy hebben enckel onrecht eñ schadelicke
weghen gegaen/ ende hebben dyster onwe-
ghen ghewandelt: doch den wech des Hee-
ren en hebben wy niet gheweten.
g Mala.4.2
8 h Wat helpet ons nu onse pracl? wat bren
ghet ons den rijckdom in / met tsamen den
hoochmoet?
h Pro.10.2. 11.7. Spr.5.10. 11. Sa.29.15 Sapi.2.5.
9 i Het is altemael henen wech geuaren/ ge-
lijck als een schaduwe/ ende als een ghe-
schrey/ dat voorby gaet.
k Pro.30.19
10 Gelijck als een k Schip op de wallen des
waters henenwech loopt/ welcker men/ so
het voorby is/ niet speuren en kan/ noch des
seluen wech in der vloedt.
l Pro.30.19.
11 l Ofte ghelijck als een voghel / die door de
locht vliecht / daermen sijnen wech niet na
speuren en can: want hy reurt eñ slaet in de
lichte locht/ drijft ende deylt se van malcāde-
ren/ met sijnen sweuenden vleughelen/ ende
daer na en vintmen gheen teecken sulcx vlie
ghens daerinne.
m Of/ witte
12 Ofte gelijck als wanneer eenen pijl afge-
schoten wort/ na den m merckteecken/ eñ de
van malkanderen gedeylde locht/ in corten
weder te samen gaet/ datmē sijnen wech daer
door niet speuren en kan.
13 Also wy oock/ na dat wy zijn geboren ge-
14 weest/ hebben wy een eynde ghenomen/ en-
de en hebben gheen teecken der deucht
bewesen/ doch in onser boosheydt zijn wy
verteert.
n Jo.8.13.14 Psalm.1.4. Prou.10.28 ende 11.7. Jacob.1.10.
15 Want des Godloosen hope/ is als gelijck
als stof vanden winde verstropt/ eñ als dun
nen Rijm van eenen storm verdreuen/ ende
als eenen rooc vanden winde verwaeyt/ eñ
ghelijck als men eenes vergheet/ die slechs
eenen dach een gast gheweest is.
o Psa.40.5. 125.1.
16 o Doch de Rechtueerdige sullē eewichlick
leuen/ p ende de Heere is haren loon/ q eñ de
Allerhoochste r sorghet voor haer.
p Gen.15.1.
q Dat is/ hare goet ende rijckdom.
17 Daeromme sullen sy ontfangen een heer-
lick Rijcke/ eñ een schoone s kroone vā der
hant des Heeren: want hy salse met sijner
rechter hant t† beschermen/ ende met sijnen
arme verdedighen.
r 1.Pet.5.7.
s 4.Esd.2.43 Apoca.2.10.
t† An. bedecken/ eñ etc. beschermen als met een bolwerck.
18 u Hy sal sijnen ijuer nemen voor een har-
nasch/ ende sal de creature rusten ter wrake
ouer de vyanden.
19 x Hy sal de gherechticheyt aentrecken voor
eenen kreeft/ ende sal het ernstlicke gerichte
opsetten voor eenen Helm
u Psa.18.8.
x Eph 6.17 1.Thess.5.8. Esaie.59.17. Job.29.14.
20 Hy sal de heerlickheyt nemen tot eenē on-
uerwinnelicken Schildt.
21 Hy sal den strenghen toorne wetten ten
sweerde: eñ de Werelt sal met hem wt trec-
ken ten strijde teghen de onwijsen.
22 De ghesschutten der Blixemen/ sullen ge-
lijck toe treffen/ ende sullen wt den Wolckē/
recht als van eenen hardt gespannen bo-
ghe/ varen/ na het y merckteecken.
y Of/ wit/-
23 Ende daer sal dicken Haghel vallen / wt
den toorne der donderslagen: so sal oock des
Zees water tegen haer rasen/ ende de stroo-
men sullen heftigen te samen loopen.
24 Eñ daer sal hem oock een stercke wint te-
ghen haer legghen/ ende salse als een draey-
wint verstroyen/ * ongerechticheyt verwoe-
stet alle Landen/ ende een boos leuen/ z stoo-
tet omme de stoelen der Ghewelddighen.
* Cap.vj. such.
z Of/ werpet Prouē.8.16.

Dat vj Capittel.

1. Ende 22. Waerschuwinge tot Koningē ende Vorsten. 4. Ouerheyt ende gewelt zijn van den Allerhoochsten. 5. De ongherechticheden der Vorsten sal ghestraft werden. 8. De Heere en sal geenen Persoon vreesen. 13. Het lof der wijsheyt. 18. Der wijsheydt beghinsel. 26. Een kloeck oft wijs Koninck/ des volcks gheluck.

1 SO hoort nu/ ghy Koninghen/ ende merc-
2 ket/ leert ghy Richters op Aerden.
3 Neemt te ooren / die ghy lieden ouer
vele heerschet/ die ghy v verheft ouer den
volcken.
Een vermaninge aē de Regenten/ dat sy de rechtueerdicheydt eñ wijsh. voor ooghē hebbē Eccle.9.13.
4 a Want v lieden is de ouericheyt gegeuen
van den Heere / ende het ghewelt vanden
Allerhoochsten/ welcke vragen sal/ hoe ghy
lieden handelt/ ende doorgrondet wat ghy
oordeelt.
a Rom.13.1
5 Want ghy lieden zijt zijns Rijcx Amptlie-
den: doch ghy en voert uwe ampt niet fijn/
eñ en houdet gheen recht/ ende en doet niet
na dien dat de Heere gheordineert heeft.
6 Hy sal gantsch grouwelicken ende in cor-
ten ouer v lieden komen / ende daer sal een
gantsch scherp ghericht ouer de Ouerhee-
ren gaen.
7 b Want den c slechten d geschiet ghenade/
doch de Ghewelddighe sullen ghewelddichlic-
ken ghestraft worden.
b Spr.10.13
c Of/ slechteden/ etc.
8 e Want die/ die daer aller Heere is/ en sal
gheenen Persoone vreesen/ noch de macht
schuwen: hy heeft beyde de cleyne ende groo
te ghemaeckt/ ende sorghet voor alle gelyck.
d 1.Pet.1.5.
d Of/ weder varet/ beste ghenet. ontmoetet.
9 Ouer de Machtigen nu/ sal een sterck ge-
richte ghehouden worden.
e Deu.10.17 2. Para.19.7 Job.34.19. Roma.2.11. Sp.4.5.22. Actu.10.34. Galat 3.6. Ephe.6.9. Colos.3.25 1.Pet.5.17.
10 Met v Tyrannē spreke ick/ op dat ghy lie-
dē wijsheyt leeret/ eñ dat het v niet en feyle.
11 Want wie heylige leere heylichlicken be-
hout/ die wort heylich gehouden/ eñ wie de
selue wel leeret/ die sal wel bestaen.
12 So laet v lieden nu mijne reden wel geual
len/ begeertse/ ende laet v leeren.
13 Want de wijsheyt is schoone/ ende onuer-
ganckelick/ eñ laet haer geerne sien van die/
diese liefhebben/ ende laet haer vinden van
dien diese soecken.
Lof der wijsheyt.
14 Ja sy bereghent/ ende geeft haer seluen te
bekennen dien diese gheerne hebben.
f Prou.8.17 Matth.7.7.
15 Wiese geerne g gheringe hadde/ die en be-
hoeft niet vele moeyte/ hy vindtse voor zijn
deure op hem h waernemende.
g Of/ vroech
h Of/ wachtende.
16 Want na haer i† poogen/ dat is de rechte
kloeckheyt/ ende wie na haer wacker is/ die is
en dorf niet langhe sorghen.
i† An. trachten
17 Want sy gaet rontomme/ ende soeckt wie
harer weert zy/ eñ verschijnt hem gewillich-
licken onderweghen/ ende heeft achtinghe op
hem/ dat sy hem bereghene.
18 Want wie hem geerne laet onderwijsen/
daer is gewisselicken der wijsheyt beginsel.
19 k Ende wiese achtet/ die laet hem gheerne
onderwijsen: wie hem gheerne onderwijsen
laet/ die hout hare gheboden.
k Prou.9.9
20 Waer men nu de gebodē hout/ daer is ge-
wisselick een heylich leuen: eñ wie een heylich
leuen voert/ die is Gode gantsch na by.
21 Wie nu lust heeft ter wijsheyt/ dien waert
sy tot eenen heere.

Willet

i Num.27.18 2.Sa.14.17 i.Reg.3.9.

21 i Willet ghy nu / ghy Tyrannen inden
23 volcke gheerne Coninghen ende Vorsten
zijn/so houdet de wijsheyt in eeren, op dat
ghy eeuwichlick heerschet.
24 Wat nu de wijsheyt is / ende van waer
sy koemt/ dat wil ick v lieden verkondigē/
ende en wil v lieden de heymelickheyt niet
verbeeghen/maer door gronden van aen-
beginne der creatueren/ende wil se open-
baer te bekennen geuen, ende wil der waer
heyt niet sparen.
25 Want ick en wil met den vergiftighen
nijdt niet te doen hebben: want de selue en
heeft niets aen der wijsheyt.

Wijse Regenten is der onderdanen gheluck.

26 Wanneer nu der wijsē vele is, dat is der
Wereldt heyl ende een kloeck Koninck / is
des volcks gheluck.
27 Daeromme latet v lieden onderwijsen
door mijne woorden, dat sal v lieden nut-
te zijn.

Dat vij. Capittel.

1 Staet ende conditie van alle mensche is ghelijck. 6. Alle eenerley inganck ten leuen. 7. Men moet bidden om wijsheyt. 8. Niet en is te ghelijcken by wijsheydt. 12. Alle goet koemt met der wijsheyt. 14 Wijsheyt is eenen onepndelicken schat. 16. Wy ende onse redenen/zijn in de hant des Heeren. 17. De kennesse der natuerlicker dinghen/is een gaue Gods. 22. Lof der wijsheyt. 27. De wijsheyt vermach alle dinck.

Alle menschen hebbē gelijcken begin ende wtganck deses leuens. a Job.10.10

1 Ick ben oock een sterflick mensche, gelijck
als de anderen/geboren vanden geslach-
te des eersten gheschapen menschen.
2 a Ende ben gebeeldet, tien maenden lāck
in bloede te samen gheronnen, van mans
zade door lust, die inden bysl apen geschiet
3 Ende hebbe oock, doe ick geboren was/
adem ghehaelt wt der gemeyner locht/ eñ
ben oock gheuallen op het Aertrijcke/ dat
ons al tesamen draecht.
4 Ende weenen is oock mijn eerste stem-
me geweest gelijck als der anderen, eñ ben
in windeldoecken opghebraeht met sor-
ghen.
5 Want gheen Koninck heeft een ander be
ghinsel zynder gheboorten.

b Job.1.21. 1.Tim.6.7. Sprac.5.14 c 1.Reg.3.7 De wijsheyt is de hoochste ende edelste schat. d Job.28.15 Prou.3.15. ende. 8.11. Psal.10.11 * Of verachtet.

6 b Maer sy hebben alle eenerley inganck
in het leuen, ende eenen gelijckē wtganck.
7 c Daeromme so badt ick / ende my werdt
kloeckheyt ghegheuen: ick riep, ende my
quam de Gheest der wijsheyt.
8 d Ende ick hielt se weerder dan Koninck-
rijcken ende Vorstendommen/ende Rijck-
dom hielt ick voor niets teghen haer.
9 Ick verghelijckte haer gheenen edelen
steen: want alle het gout is tegen haer, ge
lijck als * snoode zant/ende siluer / is als
dreck teghen haer te rekenen.
10 Ick hadde se lieuer dan een gesont ende
schoon lijf, ende verkoosse my ten lichte:
want de glantz die van haer gaet / die en
blusschet niet wt.

e 1.Reg.3.13. Math.6.33 Spra.1.20 f Of marckte.

11 e My quam doch allerley goet met haer
ende ontallicken rijckdom in hare handt.
12 Ick was in allen dingen vrolick/dat f de-
se/de wijsheyt ginck my in den seluē door:
ende ick wistet niet, dat sulckes van haer
quame.
13 Eenvoudichlick hebbe ick het ghelecrt/
mildichlickē deyle ick het mede ick en wil
haren rijckdom niet verberghen.
14 Want sy is den menschen eenen onepnt-
licken schadt, welcke die hem ghebruyckē/
worden Gods vrienden/ende zijn aenghe-
naem daeromme dat hen ghegeuen is, hen
te laten onderwijsen.
15 God heeft my ghegheuen wijslicken te
spreken, ende na sulcker gaue der wijsheyt/
recht te dencken. want hy isset/die op dē we
ghe der wijsheyt leydet/ende de Wijsen re-
geert.
16 g Want in syner hant/zijn beyde wy selfs
ende onse reden, daertoe alle kloeckheyt eñ
konst in allerley h werck.

g Sap. 3.1. h Of gheschefften.

17 Want hy heeft my ghegheuen gewisse ke
kentenisse alles dincx. dat ick weet/hoe de
Wereldt ghemaeckt is/ ende de kracht der
Elementen.
18 Der tijdt beghin/eynde, ende middel: hoe
den dach toe ende afneemt.
19 Hoe den tijt des Jaers hem verandert/
ende hoe het Jaer rontomme loopt.
20 Hoe de Sterren staen/ de aerdt der tam-
men ende wilden Dieren/hoe de windt so
machtich is, ende wat de lieden inden sinne
hebben/ menigherley aert der planten ende
kracht der wortelen.
21 Ick weet alles wat heymelick ende ver-
borgen is: want de wijsheyt, die aller konst
Meester is/ leert het my.

De Wereldt kent veerstendeer dese dinghen/ doch alleen de geloouighe weten dat sy Gods creatuere/ eñ door het woort ende Gods wijsheyt ghe schapen zijn.

22 Want in haer is de Geest / die daer ver-
standich is/heylich, eenich, menichfuldich/
scherp / behendich / welsprekende / reyne/
klaer sachtmoedich / vrientdelick / ernstach-
tich / sonder schuwen weldadich.
23 Vriendt houdt vaste, ghewisse/ seker: eñ
vermach alle dinck, siet alle dinck/ eñ gaet
door alle Gheesten hoe verstandich/ louter
ende scherp sy oock zijn.
24 Want de wijsheyt is het aller behendich
ste/sy vaert ende gaet door alle dinck / soo
gantsch louter is sy.
25 Want sy is eē helle glantz der Godlicker
kracht/ende eē strale der heerlickheyt des
Almachtighen: daeromme en kan niets on
reyn tot haer kemen.
26 i Want sy is een glantz des eeuwighen
lichts ende een onbevleckt spiegel der God
licker kracht, ende een beelt syner goedic-
heyt.

Lof der wijsheydt. i Hebr.1.3.

27 Sy is eenich/ende doet doch alle dinck:
sy blijft dat sy is/ende vernieuwet doch al-
le dinck: ende voort ende voort geeft sy haer
in de heylighe zielen / ende maeckt Gods
vrienden ende Propheten.
28 Want God en k bemint niemant / hy en
blijue van by der wijsheydt.

k Of, belieuet.

29 Sy gaet heerlicker henen dan de Sonne
ende alle Sterren, ende teghen het licht ge-
rekent, gaet sy hem wijdt voor.
30 Want het licht moet der nacht wijcken/
doch de boosheyt en ouerweldicht de wijs-
heyt nemmermeer.

Dat viij. Capittel.

1. Wijsheyt regeert alle dinck. 4. Sy is inden heymelickē raet ende kennisse Gods. 8. Onderwijst de onderwindinghe van vele dinghen. 9 Vruchten komende van der wijsheyt. 21. Die wijsheyt een gaue Gods.

1 Sy reyckt ghewеldichlicken van eenen
eynde ten anderen, ende regeert alle dinc
wel.
2 * Die selue hebbe ick bemint/ende gesocht
a van myner ieughet aen / ende dachtese
my ter Bruydt te nemen: want ick hebbe
haer schoonheyt lief ghekregen.
3 Sy is van heerlicken adel: want haer we
sen is by God/ende de Heere aller dinghen
heeft se lief.
4 Sy is inden heymelicken raedt inder ve-
kentenisse Gods, ende een aengeuer syner
wercken.
5 Is rijckdom een kostelick dinck inden le-

De ieughet sal de wijsheyt beminnen/ ende haer met haer vertrouwen. * Cap. vij. Lut. a Spra.6.18 Eccle.3.17

uen? wat is rÿcker dan de wÿsheyt/die alle
dinck doet?
6 Doet het nu kloeckheyt? wie is onder allē
een konstelicker meester dan sy?
7 Heeft yemant de gerechticheyt lief? harē
arbeyt is enckel deucht: want sy leert alle
tucht/kloeckheyt/gherechticheyt eñ b sterc-
heydt/welcke de alder nutsten zÿn/ in den
menschelicken leuen.
8 Begeert yemant vele dinck te weten? so cā
sy c geraden/ beyde wat geschiet ende noch
toecomstich is: d sy verstaet haer op verdec-
te woorden/ ende weet de gheraetselen te
ontbinden: teeckenen ende wonderen weet
sy te voren/ ende hoe het totten tÿdē ende
stonden toegaen sal.
9 Ick hebbe het besloten/haer my ter gesel
linnen te nemen: e want ick weet het/dat sy
my een goet raetgeuer zÿn sal/ eñ een troo-
ster in sorghen ende treuricheydt.
10 Een Jongelinck heeft door de seluē heer
lickheydt by den volcke/ ende eere by den
Ouden.
11 Ick sal scherp beuonden worden int ghe-
richte/ende by den Gheweldighen/ salmen
hem myner verwonderen.
12 Wanneer ick swÿghe/ so sullen sy na my
beyden/wanneer ick spreke/so sullen sy op-
mercken: ende wanneer ick wÿder spreke/
so f sullen sy de handen op haren mont leg-
ghen.
13 Ick sal eenē onsterffelickē name door haer
verkrÿghen/ eñ een eewighe gedachtenisse/
by mynen nakomelinghen laten.
14 Ick sal lieden regeren/ ende Heydenen sul
len my onderdanich zÿn.
15 Grousame Tyrannen sullen hen vreesen/
wanneer sy my hooren/ende by den volcke
worde ick goedertieren beuonden/ende in-
den krÿch een Heldt.
16 Blÿue ick nu te huys/ so hebbe ick myne
ruste aen haer: want het en is niet verdriet-
lick met haer omme te gaē/ noch onlustich/
by haer te zÿn/maer enckel lust ende vreuch
de.
17 Sulcx bedacht ick by my/ eñ nam het ter
herten: want die hare gemeynsamen zÿn/die
hebbē een eewich wesen/eñ die hare vrien-
den zÿn/die hebben reyne wellust.
18 Eñ oneyndelicken rÿcdom/ comt vanden
g arbeyde haerder handen/ende kloeckheyt
door haer geselschap eñ spreken/ ende eenē
goeden roem/ door hare ghemeynschap eñ
reden: ick hebbe alomme ghegaen te soec-
ken/op dat ickse tot my brochte.
19 Want ick was een kint van goeder aert/
ende hebbe een fÿne ziele verkreghen.
20 Doe ick nu wel opgetogen was/wies ick
tot eenen onbeuleckten lyue.
21 Doch doe ick gewaer wert/dat ick niet an
ders kuysch zÿn en konde/ h God geue het
my dan (ende dat seluighe was oock kloec-
heyt/ te bekennen/wiens sulcke genade is)
tradt ick tot den Heere/ ende badt hem/ eñ
sprack van gantsch myner herten.

b Dat is/ mātic/moedich/ghetroostet/ eñ blÿmoedich zÿn.
c Of/ gissen.
d Dan. 2.28 ende 5.17.
e Prou. 2.11 Wie hem tot der wÿsheyt ghesellet/die is by God eñ den menschen lief eñ weerde
f Job. 19.37 Mich. 7.10.
g Dat is/ vā harer leere ende reden.
h 1. Cor. 7.7

Dat ix. Capittel.

1. De dichter in Salomons persoon/bidt
om wÿsheyt te ontfanghen. 2. God heeft dē
mensche bereydet/ dat hy ouer alle Creatu-
re heerschen soude. 8. De mensche sonder
wÿsheyt/ en sal niet gheeert wesen. 9. De
wÿsheyt was met God als hy de Wereldt
maeckte. 13. ende 17. De mensche en kan dē
raedt Gods niet weten. 15. Het sterffelick
lichaem beswaert de ziele.

Een gebedt tot God om wÿsheyt te verkrÿgē

1 O God myner vaderen/ ende Heere aller
goedertierheyt/ a die ghy alle dinck door v
woort ghemaeckt/
2 Eñ den mensche door uwe wÿsheyt berey
det hebt/ b dat hy heerschen soude ouer de
creature/die van v ghemaeckt is/
3 Dat hy de Wereldt regeren soude/met hey
licheyt ende gherechticheyt/eñ met rechten
herten richten.
4 c Gheeft my de wÿsheyt/ die d voorgaens
rontomme uwen Troon is/eñ en verworpt
my niet van uwen kinderen.
5 e Want ick ben v knecht/ende uwer maget
sone/ een swack mensche/ ende van korten
leuē/ende te f slecht in verstande des rechts
ende Wets.
6 Eñ wanneer daer alschoon een onder den
menschen kinderen volcomen ware/ so gelt
hy doch niets/so hy sonder de wÿsheydt is/
die van v koemt.
7 g Ghy hebt my vercoren ten Koninck ouer
v volck/ende ten Richter ouer uwe sonen eñ
dochteren.
8 Eñ heetet my eenen Tempel bouwen/op
uwen heyligen berghe/ende eenen Altaer in
der Stadt uwer wooninge/die daer ghelÿck
waren/der Heylighen Huttē/welcke ghy v in
voortÿden bereyden lietet/
9 Ende met v uwe wÿsheyt/ die uwe werc-
ken weet: h ende daer by was/ doe ghy de
Wereldt makedet/ende bekennet wat v wel
behaecht/ ende wat recht is in uwen ghe-
boden.
10 Sendtse nederwaert van uwen heylighen
Hemel/ende wt den Troon uwer heerlicheyt
sentse herwaerts/dat sy by my zy/ende met
my zy/ende met my arbeyde: op dat ick be-
kenne/wat v wel behaghet.
11 Want sy weet alle dinck/ende verstaet het:
ende laetse my maetichlick leyden in mynen
wercken/ende my behoeden door hare heer-
lickheydt.
12 So sullen v myne werckē aengename zÿn/
ende sal v volck recht richten/ende weerdich
zÿn des Troons myns vaders.
13 i Want welcker mensche weet Gods raet:
ofte wie kan dencken wat God wil?
14 Want der sterffelicken menschen ghedach
ten/zÿn misselick/ende onse aenslaghen zÿn
vaerlick.
15 Want het sterffelicke lichaem beswaert de
ziele/eñ de Aertsche hutte/onderdrucket dē
k verstroyden sin.
16 l Wy en bekennen dat nauwelick/ dat op
Aerden is/ eñ beuinden swaerlickē/ dat ons
onder den handen is/ wie wil dan m door-
gronden dat inden Hemel is.
17 Wie wil uwē raet onderuinden? ten zy dā
dat ghy wÿsheyt geuet/eñ sendet uwen hey-
lighen Gheest wt der hoochde/
18 Ende also het doen op der Aerden recht
werde/ende de menschen leeren/ wat v wel
behaghet/
19 Ende door de wÿsheydt salich worden.

a Gene. 1.1.
b Ge. 1.26. Psalm. 8.7.
c 1. Reg. 3.9
d Of/ altwege
e Psa. 86.16 ende 116.16
f Of/ kleyn.
Siet/de wÿsheyt koemt alleen van God / ende sonder haer en deucht niemandt niets.
g 1. Par. 28.5 2 Para. 1.9.
h Pro. 8.22 Joan. 1.1. Gene. 1. 1. Joan. 1.1. Collo. 1.15.
i Sonder Gods woort en cā de mensche niet weten wat Gode behaecht/ maer doet alle dinc henen/ in twÿfel / ende op het ongewisse. Esai. 40.13. Roma. 11.34. 1. Cor. 2.16. Syrach. 1.3. 4. Esd. 4.21.
k Sonder Gods woort/ dichtet ende soeckt het vernuft vele wÿsen eñ weghen/ verstropt hemseluē also in vele moeyte eñ en treffet doch niet.
l 1. Cor. 2.14
m Of/ doorpluysteren.

Dat x. Capittel.

1. De wÿsheyt heeft den eersten mensche
bewaert eñ bracht hem wt syne sonde. 3 Ca-
in ende Abel. 4. Noe. Abraham. 6. Loth. 10.
Jacob. 13. Joseph. 15. eñ 17. Het volck Isra-
els. 16. Moses. 21. De wÿsheyt opent der
stommen monden.

Wat nut dē menschē we de wÿsheyt gecomē zy. Adam.

1 DEselue wÿsheydt bewaerde dien/ die
aen het aller eerste ghemaeckt/ende al
leene gheschapen werdt/ tot eenen va-
der der Wereldt/ende a brachte hem wt sy-
der sonde.
2 b Ende gaf hem kracht ouer alle dinck te
heerschen.
3 c Van de welcke/doe de onrechtueerdighe
afuiel door synen toorne/verderf hy/van we
ghen der boosicker moort zÿns broeders.

Gene. 1.27.
a Door dat woort Gen. 3.15. Dz zaet sal v dē kop vertredē/etc.
b Gen. 2.20
Cain.
c Gen. 4.8.
Noe.

Ende

4 bEn als de Aerde om desseluen wille/ met
der Sondvloet verdorvē was/ halp de c wijs
heyt wedercomme/ ende regeerde den Recht
veerdighen/ door een f slecht hout.
5 gDe selue doe de Heydenen h te gelijcke in
dwolinge boosliick leefdē/ vant sy dē Recht
veerdighen/ eñ onderhielt hem onstraffelick
voor God: ende liet hem vaste zijn/ tegē het
vaderlicke herte/ teghen den sone.
6 i Deselue verlossede den Rechtveerdigen
doe de Godloose omquamen/ doe hy vloodt
voor den vyere/ dat op de vijf steden viel.
7 Welck verwoestede lant noch roocket tot
een ghetuyghenisse der boosheyt/ met tsamē
den boomen/ die k ourijpe vruchten dra=
gen/ ende der Soutkalomne/ die daer staet
tot eener ghedachtenisse der ongelooviger
zielen.
8 Want de gene die de wijsheyt niet en ach
ten/ en hebben niet alleene de schade/ dat sy
het goede niet en kennen / maer laten oock
den leuendighen een ghedachtenisse na/ dat
sy niet en konnen verborghen blijuen / in
het ghene/ daer sy in dwalende gegaen heb=
ben.
9 Maer de wijsheyt verlost de genē wt al=
ler moeyte/ die hen aen haer houden.
10 l Deselue leyde den Rechtveerdighen/ die
voor zijns broeders toorne vlieden moeste/
op stracken weghe/ eñ wees hem het Rijcke
Gods/ ende gaf hem te bekennen wat hey
lich is: ende halp hem in synen arbeyde/ dat
hy wel toenam/ ende vele goets van synen
arbeydt kreech.
11 mEnde was by hem n doe hy bedroghen
wert van dien/ die hem ghewelt deden.
12 Eñ maeckte hem seker voor dien/ die hem
o na stelden/ ende gaf hem ouerwinninge in
eenen stercken kamp: op dat hy onderuon=
de/ dat de Godsalicheyt machtigher is dan
alle dinck.
13 * De selue en verliet den verkochtē Recht
veerdighen niet/ maer bewaerde hem voor
der sonde.
14 p Ginck met hem henen of in den Kercker/
eñ inden banden en verliet sy hem niet/ tot
dat sy hem toebrachte den Scepter des Ko=
ninckrijcx/ ende de Ouerheyt ouer die/ die
hem ghewelt ghedaen hadden: eñ maeckte
die tot leugenaers/ die hem boose daet toe=
ghelept hadden/ ende gaf hem een eewighe
heerlickheydt.
15 q De selue verlossede het heylige volck/ eñ
onstraffelicke zaedt vanden Heydenen diese
plaechden.
16 r Sy voer in de ziele des Dienaers des Hee
ren/ ende wederstont den gronsamen Konin
ghen: door wonderen ende teeckenen.
17 Sy beloonde den Heylighen haren arbeyt
ende leydese door wonderlicke weghen/ s eñ
was hen des daechs eene beschuttinge/ en=
de des nachts een vlamme/ ghelijck als de
Sterren.
18 t Sy voerdese door de roode Zee/ ende ley=
dese door groote wateren.
19 Doch hare vyanden/ versoop sy/ eñ tooch
dese wt den gront der diepte.
20 u Daeromme namen de Rechtveerdighen
roof vanden Godloosen/ x eñ presen uwen
heyligen Name Heere/ eñ loefdē eendrach=
telicken uwe ouerwinnende handt.
21 Want de wijsheydt opende der stommen
mondt/ ende maeckte der onmondigen ton=
ghen wel y beredet.

b Gen. 6. 7. 8
c Dat was
Gods woort
d Of, bevel, de
Arche te
bouwen.
e Of, verach
tet.
f Abraham.
g Gen. 11. 1.
h 12. 1.
4. Esd. 3. 13.
i Dat is,
daer hy he=
nen quam,
want hy Af=
godissche
boose liedē,
gelijck als
Abrahā les=
tē aēroacht.
Loth.
Gen. 19. 17
Luc. 17. 32.
k Dat sullē
zijn de appe
len aē de roo=
de zee, die
uytwendich
schoone, eñ
inwendich
vol asche
zijn, Sodoma
ghenoemt.
l Jacob.
Ge. 28. 5. 12.
m Ge. 30. 42
n Gen. 31. 6.
o Of, lagen
leyden.
Godsalichz,
is het gelou
ue aen het
woort Gods,
vast aen de
wijsheydt.
Joseph.
p Gen. 37. 28
Act. 7. 9.
Gen 39. 21.
ende 41. 29.
Psa. 105. 21.
1. Mac. 2. 53
q Israel.
Exo. 1. 10.
r Moses.
Exo. 2. 3. 4.
6. 7. 8. 9.
Kinderen
Israel.
s Exo. 14. 29.
Exo. 12. 21.
Psal. 105. 39
1. Cor. 10. 1.
t Exo. 14. 21
Psal. 78. 13.
ende 106. 9.
u Exo. 12. 35
Judit. 5. 13.
x Exo. 15. 1.
Psal. 106. 12.
y Of, spre=
kende.

Dat xj. Capittel.

1. Kort verhael der dinghen die het volck
Israels ghedaen heeft / door de helpdinge
der wijsheyt. 10. ende 11. God straft de sy=
ne saechtelick/ ende vermaentse als Va=
der. 16. De Egyptenaers hebben aenghebe=
den onuernuftige wormen/ ende andere ver=
achtelicke dieren 17. De mensche wort ghe=
straft door de dingen in welcke hy sondicht.
22. God ordineert het al met mate/ ghetale/
ende ghewichte. 24. God siet met der men=
schen sonde door de vingheren / dat sy hen
beteren souden 25. God en haet niet vā dat
hy ghemaeckt heeft.

1 SY voerde derseluē wercken/ door de hant
der Heylighen Propheten/
2 Ende leydese door een wilde Woestij=
ne / dat sy Tenten opsloeghen inder Woe=
stijne.
3 a Ende hare vyanden wederstonden/ ende
hen wrecckten aen haren wederpartijders.
4 Doe hen dorstede / riepen sy b aen / ende
hen wert water ghegheuen wt den hoogen
rotzsteen/ ende lessheden den dorst/ wt eenē
harden steen.
5 Ende euen daer door hare vyanden ghe=
6 plaecht werden / daer door ghesciede hen
goet/ doe sy noodt leden.
7 Want ghelijck als gene door den * bloede
8 verschrocken/ dat in der stede des vlietendē
waters quam tot eener stede des ghebots/
datmen de kinderen dooden moeste: also
gaeft ghy desen waters de volheydt onuer=
siendes.
9 Ende ghaueт daer mede te verstaen/ door
ghener dorst/ hoe ghy de wederpartijders
plaechedet.
10 c Want doe dese versocht/ ende met genade
verlichtet werden/ bekenden sy/ hoe de God=
loosen met toorne gerichtet ende ghequellet
worden.
11 Dese hebdy voorwaer als een vader ver=
maent ende gheproeft / doch ghene als een
strenghe Koninck/ ghestraffet eñ verdoemt.
12 Ende beyde die daer by waren / ende die
niet daer by en waren/ werden ghelijck ghe=
plaecht.
13 Want daer quam dobbel leedt ouer haer/
daer toe oock suchten/ so sy des vorighen ge=
dachten.
14 Want doe sy hoorden dat desen daer door
goet ghesciede/ door welcker sy ghequellet
worden/ voelden sy den Heere.
15 Want dien sy voortijden verachtelicken
verstooten ende verworpen hadden/ eñ hem
belachden/ des moesten sy hen ten laetsten/
doe het daer henen quam/ verwonderen/ dat
haren dorst so niet en was als der rechtveer
dighen.
16 Also oock voor de dulle gedachten/ haers
onrechtveerdighen wesens/ d door welcke sy
bedroghen/ onuernuftighe wormen/ eñ ver=
achtelicke Dieren aenbaden/
17 Sondet ghy onder haer de volheyt der on
uernuftiger Dieren ter wrake: op dat sy be=
kenden/ dat/ waer mede yemant sondighet/
dat hy daer mede oock wort gheplaghet.
18 e Want het en feylde uwer almachtigher
hant niet (die de Werelt gheschapen heeft/
wt eenen ongheſtalten wesen) ouer haer te
schicken/ hoopen der Beyren ofte vrijmoedi
ghe Leeuwen.
19 Ofte van nieuwe gheschapen grimmighe
onbekende Dieren/ ofte die daer vyer spou=
wen/ ofte met grimmighen roocke bliesen/
ofte dien gronsamen voncken wt den oogen
stouen.
20 De welcke hen niet alleen met verseerin=
ge en conden te niete maken/ maer oock wel
met haren verschrickelicken ghesichte f ver=
worghen.
21 Ja sy konden wel sonder dat/ door eenen
eenighen adem vallen/ niet wrake veruol=

De wijsheyt
voert eñ ley
det de vro=
men.
Exod. 16. 1.
Psal 136. 16.
a Exo. 17. 12.
b Nu. 20. 11.
Psal. 78. 15.
ende 105. 41.
2. Esd. 9. 20.
4. Esd. 1. 20.
* Doe het
water bloet
wert in E=
gypten.
Exod. 7. 20.
c Deut. 8. 2
d Sap. 12. 24
e Leui. 26. 22
Sapie. 16. 1.
Jerem. 8. 19
f Of, haestich
dooden.

ghet/ende door den gheest uwer kracht ver-
stroyt worden.
22 Doch ghy hebt alle dinc geordineert/met
mate/ghetale ende ghewichte: want groot
vermeughen is alletijdt by v/g en wie kan
der macht uws arms wederstaen?
23 Want de Werelt is voor v/gelijck als het
h tongsken aen der waechschale / ende als
een druppe des morghendauwes/die op de
Aerde valt.
24 Maer ghy ontfermt v over alle dinck: wat
ghy hebt macht over alle dinck/i ende k siet
niet der menschen sonde l doot de vingerẽ/
dat sy hen beteren souden.
25 Want ghy hebt lief alles wat daer is/ en
en hatet niet/wat ghy gemaect hebt: want
ghy hebt ghewisselicken niets bereydet/daer
ghy eenen haet toe haddet.
26 Hoe condy yets wat blyuen/wanneer ghy
niet en woudet? ofte hoe conde dat onder-
houden worden/dat ghy niet ghetoepen en
haddet?
27 Maer ghy verschoonet aller: want sy zijn
uwe/Heere/m ghy liefhebber des n leuens.

g Judi.16:18 2.Heste.2.4

h Gelijc als het lichtelick gheschieden mach/dat dat tongesken wtslaet; sulc en slecht dinck is de Werelt tegẽ God. Esa.40.15.

i Rom 2.4. Act.17.30. 2.Pet.3.15.

k Of/gelaet v / al saechs dy de sondẽ der menschẽ niet/etc.

l Jn.ouer.

m Ezec.18.32 33.11.

n Luther.leuens/ ende v onuerganckelicke Geest/ is in allen. Cap.xij. Daeromme etc.

Dat xij. Capittel.

1 ende 10. God straft suyuerlicken die/die
ghevallen zijn. 4. Chananeen ende ande-
re volcken zijn om harer sonden wille ver-
stropt. 12. Niemant en mach den oordeele
Gods teghen spreken. 13. Daer is maer
een eenich God/ die het Regimendt van al
heeft. 15. God is rechtueerdich. 18. ende
ghewveldich Heerscher. 20. So God syne
vyanden saechtelick handelt en verschoont
hoe veel te meer syne kinderen. 24. In wat
dwalinghe sy vallen die hen van God af-
wenden. 26. Die verharde beuinden het
oordeel Gods.

God is lanc moedich in syner straffe ouer de sondaers.

1 VWen onuerganckelicken Gheest/a is in
allen.
2 Daeromme straft ghy suyuerlickẽ de
gene die daer vallen/ende vermaentse met
tucht/waer sy aen sondigen: op dat sy van-
der boosheyt los worden/ ende aen v Heere
ghelooven.
3 b Want doe ghy vyant waret den ouden
Inwoonern uws Heylighen landts/
4 Daeromme dat sy boose wercken begin-
ghen/niet toouerren,
5 Ende woudet door onser vaderen handen
verdelghen/ * de ongoddelicke Offerers en
onbarmhertigen moorders harer sonen/die
daer menschen vleesch verslondẽ/ende grou-
welick bloedt sopen/ daer sy v Godesdienst
mede doen wouden:
6 Ende de ghenen die de Ouderen waren/
verworchden de zielen die gheen hulpe en
hadden:
7 Op dat dat lant/dat voor v onder allẽ het
alderedelste was/een weerdighe wooninge
werde der kinderen Gods.
8 Doe verschoondet ghy dannoch derselvẽ/
als menschen/ende sondet voor henen uwe
voordrauers/ namelicken/ v heyr de Horsse-
lẽ op dat sy deselue met der tijt ombrochtẽ.
9 Het en was v voorwaer niet onmeughe-
lick/de Godloosen in den strijde der Recht-
ueerdighen/te onderworpen/ oft door grou
same ghedierten / ofte sus waer met eenen
harden woorde/altemael te ghelijcke om te
brenghen.
10 c Maer ghy richtdetse met der tijdt ende
lietet hen ruym ter boete: hoewel v niet
onbewust was/dat sy booser aerdt waren/
ende hen hare boosheyt aengheboren/ende
dat sy hare ghedachten nemmermeer veran-
deren souden.

a Sapi.1.7.

b Deu.9.3. 12.29.18.9.

* De Cananeers die haren kinderen offerden. Psalm.78.

c Exo.23.23 Deut.7.22.

11 Want sy waren een vervloeckt zaet van af-
beginne: so dorstet ghy oock niemant d schu
wen/ of ghy het hen vergauet / waer aen sy
ghesondicht hadden.
12 e Want wie wil tot v segghen: Wat doe-
dy? of wie wil uwen ghetichte wederstaen?
of wie wil v beschuldigen/ om de f verdelch-
de Heydenen / die ghy ghescharen hebt? of
wie wil hem tot eenen wreker teghen v set-
ten / om der onrechtueerdigher menschen
wille?
13 Want daer en is gheen God/behaluen ghy
alleene/ * die ghy voor allen sorghet: op dat
ghy bewijset / hoe dat ghy niet onrecht en
richtet.
14 Want v en can noch Koninck/noch g Ty
ran onder ooghen treden/voor die/die ghy
straffet.
15 Dewijle ghy dan rechtueerdich zijt/ so re-
geerdy alle dinck recht/en achtet uwer Ma-
iesteyt h niet te voeghen/yemandt te verdoe
men/die de straffe niet verdient en heeft.
16 Want uwe stercte is een heerschappie der
gherechticheyt: en dewijle ghy ouer alle heer
schet/so verschoondy oock aller.
17 Want ghy hebt uwe sterckheyt bewesen
aen dien/die niet en ghelooofden/dat ghy so
gantsch machtich waret.
18 En hebt v bewesen aẽ dien/die hen i stout
wisten: doch ghy geweldighe Heerscher/rich
tet met saechtmoedicheyt: ende regeret ons
met vele verschoonen: want ghy vermeucht
alles wat ghy wilt.
19 V volck dan leerdy door sulcke wercken/
datmen vroom ende goedertieren zijn sal/en
uwẽ kinderen geefdy daer mede te verstaen/
sy sullen goedes hopes zijn/dat ghy k boete
voor de sonde willet aennemen.
20 Want so ghy de vyanden uwer kinderen/
en die des doots schuldich waren/met sulc-
ken vertoghe ende verschoonen/ghestraffet
hebt/ende geuet hen tijt ende ruym/ dat sy
van harer boosheyt conden aflaten:
21 Hoe vele met grooteren bedencken / richt
ghy uwe kinderẽ/l met welcker Vaderẽ ghy
Eedt ende Verbondt veler goeder toeseggin
ghen/opghetichtet hebt?
22 Daeromme/so dickwils als ghy onse vy-
anden plaget/ so doedy dat ons tot eener m
tucht/op dat wy uwer goedicheyt met vly-
te waernemen: of wy gerichtet werden/dat
wy doch op uwe barmherticheyt vertrouwẽ
sullen.
23 Daeromme queldet ghy oock de n onrecht
ueerdigen / die een onuerstandich leuẽ voer-
den/met haren eyghen grouwelen.
24 Want sy warẽ so gantsch verre in der dwa-
linge gecomen/ o dat sy oock de Dieren die
by haren vyanden veracht et warẽ/voor Go
den hielden ghelijck als de onuerstandighe
kinderen bedroghen.
25 Daerõ hebdy oock eene p spottische straffe
onder hen/als onder onuerstandighe kinde-
ren ghesonden.
26 Doe nu sodanige spottische vermaninghe
hen niet en bewoogh/ beuonden sy de ernste-
licke straffe Gods.
27 Want sy werden euen door dat gequellet/
dat sy voor Godẽ hielden: welck hen gantsch
seer verdroot/doe sy dien saghen/ dien sy te
voren niet en wouden kennen/ ende moesten
hem voor eenen God bekennen: daeromme
oock de verdoemenisse ten laetsten ouer hen
quam.

d Of/ontsien.

e Rom.9.19. Esai.44.7. Jere.49.19. ende 50.44.

f Of/huelde

* 1.Pet.5.7.

g Siet/hoe hy alle woordẽ richtet ende trect tegen de Tyrannen/hen te verschricken.

h Gelijc als de Tyrannẽ hen duncken laten/als moesten sy hare macht gebruyckẽ/den anderen te schadẽ en te ouerpochen.

i Dat is/als den Egyptenaren in de RoodeZee.

k Luc.24.46 Acto.2.38. ende 17.30.

l Gen.17.22

m Of/castijdinghe.

n De Egyptenaers die de gedierteñ aenbaden/ welcke de Joden hare vyandẽ achteden.

o Sap.11.16 Roma.1.23.

p Dat was/dat sy van den Dieren gheplaecht werden die doch hare Godẽ waren en hen helpen souden.

Dat xiij. Capittel.

1. Alle menschen zijn van naturen ydel/
noch en hebbẽ God door syne werckẽ nz be-
kent. 2. Sy hebben de wercken Gods mis
bruyckt tot Afgoderie. 3. De Werckman
behoore

behoort door de wercken bekent te zijne. 10. De Afgodendienaers zijn onsalich. 11. De groote onverstandicheyt eñ plomphеyt der Afgodendienaers.

Ydel eñ onwijs zijn alle menschen/ die voor den rechtẽ God/ de Creature eeren.

1 Alle menschen zijn voorwaer natuerlicken ydel/ die van God niets en weten/
a ende aen den sichtlickẽ goederen/ diẽ/ die het is/ niet en kennen: ende aen dẽ wercken niet en sien/ wie de Meester is:
a Rom.1.19

2 b Maer houden dier een/ het vyer/ ofte dẽ wint/ oft snelle Sterren/ ofte machtich water/ ofte de c lichten aen den Hemel/ die de Werelt regeren, voor Goden.
b Deu.4.19. 17.3.
c De lichtẽ/ zijn de Sonne eñ Mane

3 So sy nu aen de schoonen gestalt der selver een welgevallen hadden, ende haer also voor Goden hielden/ so souden sy billickẽ gheweten hebbẽ hoe gansch vele beter dat die zy/ die over sulcke een Heere is: Wãt die aller schoonheyt Meester is/ die heeft sulcx alles gheschapen.

4 Ende so sy hen der macht ende d kracht verwonderden / so souden sy billicken aen den seluen ghemerckt hebben/ hoe vele machtigher dat die zy / die sulckes alle bereydet heeft.
d Dat is/ der menigerley wercken ende deucht der Creaturen.

5 Want aen der grooter schoonheydt ende wercken kan Ja de Meester der seluẽ/ als in een Beeldt, bekent worden.

6 Hoewel over dese / niet so gantsch seer te beklagen is: want sy connen oock wel e dwalen, wanneer sy God soecken/ ende gheerne vonden.
e Of/ feylen.

7 f Want als sy met zijner scheppinge omme gaen eñ haer na dencken/ so worden sy gevanghen int aensien: dewyle de creaturen so schoone zijn die men siet.
f Rom.1.21.

8 Doch en zijn sy daer mede niet ontschuldighet.

9 Want hebben sy so vele connen bekennẽ/ dat sy de Creaturen conden g hooch achten waeromme en hebben sy niet veel eer den Heere der seluen ghevonden?
g Dat is/ mercke hoe schoone eñ menigerleye kracht ende wercken de Creaturen hebbẽ ende ghebruyckẽ.

10 Maer dat zijn de onsalighe/ ende welcker hope billicken onder de dooden te rekenẽ is die daer menschen maecksel/ God heetẽ: als h gout eñ silver/ dat konstelick bereydet is: eñ de Beeldẽ der Dieren/ ofte onnutte steenen/ die voor ouden Jaren ghemaeckt zijn.
Der Beeldẽ eñ Afgodendienaers zijn onsalich
h Act.17.29.

11 i Als/ wanneer een Timmerman / die wat te arbeyden soect/ ergheus eenen boom afhouwet, eñ hẽt bes laet/ ende slichtet den seluen wel/ ende maket wat constelicx eñ sijns daer van / dies men ghebruyckt ter noodtdruft ten leven.
i Esai.44.12 40.4. Jerem/10.3 51.17.

12 De spanẽ nu van sulckẽ arbeyt/ gebruyckt hy om spijse te koken, dat hy sat worde.

13 k Eñ wat daer van overblijft/ dat dus niet nutte en is/ als dat crom hout ende vol tacken is/ dat neemt hy/ eñ besnijdt het/ wanneer hy niet te doen en heeft/ met vlijte/ eñ beelt het meesterlicken na sijner const/
k Vnd. bescheilet.
l Esa.44.17

14 Ende maeckt het eens menschen ofte verachteden Dieren Beelt ghelijck/ eñ verwet het met rooder ende witter verwen/ root eñ schoone/ ende waer een vlecke daer aen is/ die strijckt hy toe.

15 Ende maeckt hem een sijn huysken/ eñ sett het aẽ de want/ m ende hecht het vaste met ijserẽ/ dat het niet en valle/ so wel versorght hy het.
m Jer.10.4. Tegen die/ die by den Beeldẽ hulpe eñ troost soecken.

16 Want hy weet/ dat het hemseluen niet helpen en kan/ want het is een beelt/ ende behoeft wel hulpe.
Psalm.113.5

17 n Ende wanneer hy biddet voor sijne goederen/ voor zijn wijf/ voor sijne kinderen/ so en schaemt hy hem niet/ met eenen levendtloosen te spreken.
n Hab.3.14. Esaie.2.8.

18 Ende roept den swacken om ghesontheyt aen/ biddet den dooden om het leven/ o ende soeckt den onnuttighen om hulpe / ende p dien/ die niet gaen en kan/ om gheluckfalighe reyse.
o Esa.44.17
p Jere.10.5.

19 Ende om zijn ghewinst/ handel ende hanteringhe / dat sy hem wel q gelucken, biddet hy dien/ die heel niets en vermach.
q Of/ slaen/

Dat xiiij. Capittel.

1. De ydelheydt der Afgodendienaers. 3. Voorsichticheyt Godts. 8. De Afgoden ende diese maken/ zijn vervloeckt. 12. Afgoden op richten/ de meeste hoererie. 15. Beghin der Afgoderie. De sonde waerin de Afgodendienaers vallen. 27. Afgoderye is oorsake van alle quaet.

1 Desghelijcken doet oock/ die daer scheypẽ wil/ ende door baerlicke vloet te varen ghedencket / ende a roept aen een veel slimmer houdt/ dan het schip is/ daer hy op vaert.
a Jon.1.5.

2 Want dat selue is ghevonden neeringhe daer mede te soecken/ ende de Meester heeft het met der konst bereydet.

3 Doch uwe voorsichticheyt/ O Vader/ regeert het: b want ghy gheeft oock in de Zee/ weghen/ ende midden onder den c wallẽ/ sekeren loop.
b Exo.14.22
c baren/ golven.

4 Daer ghy mede bewijset/ hoe ghy aen allen eynden helpen cont, wanneer hem oock alschoon yemant d sonder Schip in de Zee ghave.
d gelijck als Jonas.

5 Doch/ dewijle ghy niet en wilt/ dat dat ghene ledich ligghe/ wat ghy door uwe wijsheyt ghescheпen hebt: so gheschiedt het dat de menschen haer leven/ oock sulcken slechten houte vertrouwen/ ende behouden worden in den Schepe/ daer sy door des Zees wallen mede varen.

6 h Want oock in voortijden/ doe de hoochmoedighe Reusen omgebracht werden/ doe vloden die aen welcken een hope bleef de Werelt te vermeerren/ in een Schip/ dwelcke uwe hant regeerde: ende lieten also der Werelt zaet na.
Noah.
h Gen.6.4. 7.7.10.8.1.

7 Want sulch hout is des segens wel weert/ daermen recht mede handelt.

8 Maer des vloecks weerdich is dat / dat God haer met den handen gesneden wort/ i so wel als de Beelden/ die/ die het snijt: Dese, daeromme dat hy het ende dien/ maeckt: Het ghene, daeromme dat het God diese maket ghenoemt wort: so het doch een verganckelick dinck is.
i Psalm.115.8. Baru.6.3.

9 k Want God is allebeyderley ghelijcke vyandt: den Godloosen/ ende sijnen Godloosen ghescheppe.
k Deut 27.15. Psalm.5.5.

10 Eñ het werck / sal met t samen den Meester/ ghequellet werden.

11 Daeromme worden oock de Afgoden der Heydenen te huys ghesocht: want sy zijn wt der Creature Godes/ tot eenen grouwel/ eñ tot eener ergherniffe / der menschen zielen/ ende tot eenen strick/ den onverstandighen ghewordеn.

12 Want l Afgodẽ oprichten/ is de allergrootste hoererie: ende deseluen bedencken/ is een schadelick exempel inden leven.
l Jer.17.3.4. Eze.16.16.

13 Van aenbeginne en zijn sy niet gheweuen/ sullen oock niet eewich blijven.
Waer wt der Heydens Afgoden eerst voortghekomen zijn.

14 Maer door enckel eere der menschen/ zijn sy in de Werelt ghecomen / ende daeromme m versiert/ dat de menschen eens korten levens zijn.
m Of/ bedacht.

15 Want een vader/ so hy over sijnen sone/ die hem al te vroech wech ghenomen wert/ leedt ende smerte droech / liet hy een Beeldt maken: ende begonste dien/ die een doodt mensche was / nu voor eenen God te houden/

 ende

ende richtede voor den synen/ eenen Gods^a
dienst ende offer.

16 Daer na met der tijt/ wert sodane Godloo
n 1. Re.12.28 se wijse voor een recht gehouden/ n datmē
Daniel.3.8 oock Beelden moeste eeren /wt der Tyran-
1 Mac.1.43 nen ghebot.
57. 17 Desseluen gelijcken welcken de Liedē niet
2. Mac.6.8 en conden voor haren ooghen eeren / daer-
omme dat sy te verre woonden/ derseluē aen
gesichte lieten sy wt verren Landen af malē/
ende maeckte se een loffelick Beelt des heer
licken Koninck: op dat sy met vlijte/den af
wesenden/als den teghenwoordigen hup-
chelen mochten.
18 So dreef oock de konstenaer eeeghieric-
heyt/ den onuerstandighen sulcken Gods-
dienst te stercken.
19 Want wie den Vorst woude wel dienē. die
maeckte dat Beelt met aller konst/ op het
aller schonste.
20 Dē hoop nu/die door sulck schijn maecksel/
toeuerwecket wert. begonst dien voor eenē
God te houden/ die corts te voren voor ee-
nen mensche gheeeret was.
21 Wt sulckē quam de bedriegerije inde We-
o of/ beliefdē relt / wanneer den Lieden wat hardts aen-
lach/ ofte wouden den Tyrannen o hoverē/
so ghauen sy den steenen ende houte sulcke
namen/ die doch den seluen niet en behoort.
Schandelic 22 Daer na en lieten sy hen daer niet aen ver
ke grouwe- noegen/ dat sy in Gods bekentenisse dwael-
len/ die wt den: Maer hoewel sy in eenen wilden ende
der Afgode- dūsteren wesen der onwijsheydt leefden / so
rie gecomen noemden sy doch sulcken krijch ende quaet/
zijn. vrede.
p Iere.7 6. 23 p Want sy verworgen dier een/ hare kinde
12.31.19.5. ren ten offer: ofte pleghen Gods dienst. die
2. Reg.15.3 niet te segghen en is/ ofte houden woedige
17.17.21.6. brasserije na ongewoonlicker wijse.
q Pro.1.18 24 Eñ hebben voorder noch een reyn wesen/
Iere.7 9. noch een reyn houwelick: maer q een r ver-
9.2.23.10. worghet den anderen met list/ ofte beleedi-
r Of/ doodt/ ghet hem met ouerspel.
haet/ moort 25 Eñ by hen gaet door malcanderen henē/
s Ierem.7.9 bloetuergietē/ s moort/ dieuerije/ valscheyt/
Malac.3.5. bedrieghereije/ ontrouwe/ porchen/ meynee-
1.Tim.1.10. dicheyt/ t onruste der vromen:
t Dat sy dē 26 Ondanck/ der ionghen herten ergher nis-
vromen alle se n stomme sonde/ bloetschandē/ouerspel/
onruste eñ ontucht.
plaghe aen- 27 Want den schantlicken Afgoden dienen/
legghen. is alles boosheyts aenbegin/ oorsake ende
u Rom.1.27 eynde.
x Ier.27.10 28 Houden sy Vyerdaghen/ so doense recht
Ezech.13.6. als waren sy ounsinnich: x Propheteren sy/
y Iere.5.2. so is het enckel leugen/ sy en leuē niet recht/
y sweeren lichtueerdichlick valsche eeden.
29 Want dewyle dat sy gheloouen aen de le-
uentloose Afgoden/ so en besorghen sy hen
gheener schaden / wanneer sy valschelick
sweeren.
30 Doch sal aller beyderley recht/ ouer haer
komen / beyde dies / dat sy van God niet
recht en houden / dewijle sy op de Afgoden
achten: ende dies/ dat sy onrecht ende val-
schelick sweeren / ende en achten niet hey-
lichs.
De boosh: 31 Wāt der onrechtueerdigen boosheyt neēt
der onrecht een eynde/ niet na der gewelt die sy hebben/
veerdighen wanneer sy sweerē: Maer na der straffe die
neemt een sy verdienen/ niet haren sondighen.
eynde.

Dat xv. Capittel.

1. God is vriendelick / ghetrouwe / ende lanckmoedich. 2. Die Gods zijn/ en sondighen niet. 3. Volcomen gherechticheydt/ is God kennen 6. De Afgodendienaers zijn weerdich verleydt te worden. 7. De Wijseman spot met de Afgodendienaers. 11. Afgoderije koemt daer wt datmen God niet en kent. 14. De vyanden des volcks Gods zijn vul van sinnē. 17. De Afgodendienaers zijn vele beter/ dan de dinghen selue/ diese aenbeden.

1 Doch ghy onse God / a zijt vriendelick/ a Psa.106.1
ende b trouwe/ ende lanckmoedich/ en 107.1.118.1.
de regeret alle dinck met barmherticheydt. b 1.Cor.1.9.
10.13.
2 Ende wanneer wy alschoon sondighen/ so 1.The.5.24
zijn wy doch uwe. ende kennen uwe macht/ Exod.34.6.
dewijle wy dan sulcks weten/ so en sondi-
ghen wy niet/ want wy zijn voor de uwe ge-
rekent.
3 UWy dan kennen/ is een volcomen gerechticheydt: God bekentenisse
ticheyt: eñ uwe macht weten/ is een wortel/ een is ghe-
des eewighen leuen. rechticheyt
4 Want ons en verleyden also niet der menschen
schen boose vonden/ noch der Schilders on- c Psal.103.8
nutten arbeyt/ namelicken/ een bont Beelt/ Ione 4.3.
met menigherley verwen: Ioan.17.3
5 Welckers ghestalt de onuerstandighen er-
ghert: ende die geerne quaet doen. die hebbē
oock haren lust/ aen dat leuentloose eñ doo-
de Beeldt.
6 Sy zijn oock sulcker vrucht weerdich/ bey
de diese maken/ begheeren ende eeren.
7 d Ende een Potbacker / die den weecken d Rom.9.20
leem met moeyte arbeydet/ maeckt allerley Esai.45.9.
vaten/ tot onsen ghebruycke. ende hy maect Ierem.18.3.
van eenerley leem/ beyde vaten/ die tot rey-
ne/ ende oock die tot onreyne wercken dienē:
ende waer een yeghelick van den seluen sal
toe ghebruyckt worden/ dat staet by dē Pot
backer.
8 Doch/ dat is een ellendich arbeydt/ wan- De makers
neer hy van den seluen leem/ eenen nietigen eñ dienaers
God maeckt/ so doch hy selfs niet langhe te der Afgodē/
voren/ e van Aerde ghemaeckt is ende ouer zijn voor
eenen kleynē tijt/ daer weder toe comt/ daer God eenen
hy van ghenomen is/ f wanneer de ziele/ die grouwel.
hy ghebruyckt heeft / van hem ghenomen e Genes.2.7.
wordt. ende 3.19.
9 Doch syne sorge en staet daer op niet/ dat f Luce.2.20.
hy arbeyde/ noch dat hy sulck een cort leuen
heeft: maer dat hy met den g Goutsmedē eñ g Esa.44.12
Siluersmeden/ in de weddinge arbeyde. eñ 46.5.
dat hy herden Koodtgieters na doē meuge:
ende hy houdt het voor eenen roem/ dat hy
valschen arbeyt maeckt
10 Want zijns herten ghedachten/ zijn ghe-
lijck als assche/ ende zijn hope * snooder dan * slechter
Aerde/ ende zijn leuen verachtelicker dan
leem.
11 Dewijle dat hy dien niet en kent / die hem
gemaect heeft. ende hem de ziele/ die in hem
werchet/ inghegoten/ h eñ den leuendighen h Genesi.2.
adem/ inghebiasen heeft.
12 Sy houden oock het menschelicke leuen
voor eenen schimp/ eñ het menschelick wesē
voor een Iaermarckt: geuen voor/ mē moet
i allenthaluen ghewinst soecken/ ooch door i alommen/
boose stucken. ouerал
13 Dese weten voor allen/ dat sy sondighen/
wanneer sy sulcke k ydele dinghen eñ Beel- k Of/ loose
den van Aerdtschen leeme maken.
14 Sy zijn doch dulder eñ ellendiger dan een
kint/ namelicken/ de vyandē ws volcx/ welc-
ke sy onderdrucken:
15 Dat sy allerley Afgodē der Heydenē/ voor
Goden houden l welcker oogen niet en siē/ l Psal.115.5
noch hare neusen wint halen/ noch hare oo- ende 135.16
ren hooren / noch de vingheren aen haren Apoc.19.20
handen voelen konnen/ m ende hare voeten m Hap.13.19
gantsch luye zijn te wandelen. Ierem.10.4
16 Want een mensche heeftse ghemaeckt/ en-
de die den adem van eenen anderen heeft/ die
heeftse ghebeeldet: maer een mensche en can

Ja niet maken/ dat hem ghelijck zy / ende
dan noch ghelijcke wel een God zy.
17 Maer dewyle dat hy sterflick is/ so maect
hy vijlicken eenen dooden / met synen
Godloosen handē/ hy is Ja beter dan dat/
dien hy Godsdienst doet : want hy leuet
doch/ maer het ghene nemmermeer.
18 n Daer toe eeren sy oock de allerschande
lickste Dieren: welcke / somense tegen an-
dere onuernuftighe Dieren houdt / so zijn
sy veel slimmer.
19 Want sy en zijn niet liefliick/ ghelijck als
andere Dieren / die schoon aen te sien zijn:
ende zijn van God noch ghelaest noch o
ghesegeht.

n Historie vā den Drack. Roma.1.23. o Dat zijn Slanghen/ de welcke Gene. 3. Oock ver-vlaeckt zijn.

Dat xvj. Capittel.

1. De straffe der Afgodendienaers / is billick/ 2. ende/ 20. God heeft synen volcke een seltsame spijse ghegeuen/ 6. God heeft dē kinderen Israels/ een heylsaem teecken ghegeuen/ 8. God verlost vā allen quade/ 11 God straft de syne / op dat sy synes ghedencken souden/ 12. ende 26. Het woort des Heeren / 13. God heeft de macht beyde ouer het leuen ende den doot/ 15. Het is onmuegelick de handt des Heeren te ontvlieden/ 24 De Creatueren Gods dienen hem/ om de onrechtueerdighe te straffen/ ende den synen wel te doen/ 29. De hope des ondanckbaren menschen / sal als den Rijm in de winter vergaen.

God straffet de Boosen/ eñ beschuttet de vromen.

1 Daerom werden sy met der seluer ghe-
lijcken billick gheplaecht/ a eñ werden
door de veelheyt der boose wormen/
ghemartelt.
2 Tegen welcker plaghe/ dedet ghy uwen
volcke goet/ b eñ bereydet hen eē seltzame
spijse/ namelicken/ Quackelen/ c neeringe/
na welcker sy belust waren.
3 Op dat/ die na sulcker spijse belust warē/
door sulcke ghegeuen ende toegeschickede
Quackelen/ oock leerden der natuerlicken
nooddruft afbreken : de andere nu/ die ee-
nen kleynen tijt kommer geleden hadden/
eener nieuwer spijse mede ghenieten.
4 Want het soude also zijn/ dat dē genen/
die tyrannichlick handelen / sodanighen
kommer ghebeurde/ die niet op te houden
en ware/ doch desen alleenlick een onder-
wijsinghe ghesciedde/ hoe hare vyanden
gheplaecht werden.
5 d Voorwaer ouer dese quamē oock boose
toornighe Dieren/ eñ werden ghebeten eñ
verdoruen/ van den krommen Slanghen.
6 Doch bleef de toorne eyntlicken niet/
maer werdē eenen kleynen tijt verschrickt/
ter waerschuwinge: want sy hadden eene
heylsaem f teecken/ op dat sy ghedachten
aen het ghebodt uwer Wet.
7 Want die hen tot den seluen teeckē keer-
den/ die werden ghesont / niet door dat/
dat sy aensagē/ maer door v/ aller Heylant.
8 Eñ aldaer bewesēt ghy onsen vyanden
mede dat ghy zijt de helper vā allē quade.
9 g Doch/ gene werdē door Sprinckhanē
eñ vlieghen doot ghesticken/ eñ en konden
gheene hulpe haers leuens vinden: want
sy waerens weerdt / dat sy daer mede ghe-
plaecht werden.
10 Doch / uwen kinderen en konden oock
de verghiftige Draken randē niet schaden:
maer uwe barmhertichheyt was daer door/
ende maeckte se ghesont.
11 Want sy werden daerom also gestraffet/
eñ stucks weder gheheylet / op dat sy aen
uwe woorden leerden ghedencken / eñ niet
se diep in de verghetenheydt eñ vielen/

a Exod.8.24 Sapie.11.18. b Num.11 31 Exod.16.14 Psal.78/ 27. 105/ 40. c Of/ voetsel

d Num.21.6 1. Corin.10.9

e Nume.21.8 Joan.3. 14. f De koperē Slāge was dit teecken/ teghen de vyerighe Slanghen.

g Exod.8/24 10. 4. Psal.105.34. Joel. 1. 4. Apoc.9.3.7.

maer bleuen onafghewendet van uwen h
weldaden.
12 Want geen kruydt ofte plaester heyldese/ i
maer v Woordt/ Heere/ dwelcke alle dinck
heylet.
13 k Want ghy hebt macht / beyde ouer het
leuen ende ouer den doot / ende ghy voeret
henen onder tot der Hellen Poorten/ ende
voeret weder daer wt.
14 Een mensche nu/ so hy yemanden doodet
door syne boosheyt / so en kan hy den wt-
ghevaren gheest niet weder brengen/ noch
de verscheydene ziele weder halen.
15 l Doch onmeugelick is het/ uwer handt
te ontvlieden.
16 m Want de Godloosen/ die v niet kennen
en woude n/ zijn door uwen machtigen arm
ghegeesselt/ doe sy door ongheewoonlicken
reghen / haghel ende water / dien sy niet
ontgaen en konden / veruolget / ende door
het vyer n opghegeten werden.
17 Eñ dat was dat allerwonderlickste/ dat
dat vyer aent allermeeste o in water bran-
de/ welcker doch alle dinck wtblusschet :
want de Werelt streedt voor de Rechtueer-
ighen.
18 Onderwijlen matigede haer de vlamme/
op dat sy Ja de Dieren niet en verbrande/
die onder de Godloosen ghesonden waren/
maer dat sy seluer sien mosten/ hoe sy door
Gods ghericht / also veruolghet werden.
19 Onderwijlen nu brande de vlamme int
water / bouen de macht des vyers / op dat
het de onrechtueerdigen omme brochte.
20 p Daer en tegen gheneerdet ghy v volck
met Engelspijse/ ende sondet hen bereydet
Broodt van den Hemel / sonder arbeydt/
dwelcke vermochte q allerley lust te geuen/
ende was eenen yegelicken na synen smake
euen.
21 (Want somen op v wachtet / dat maket
uwen kinderen openbaer/ hoe soete dat ghy
zijt:) want een yegelick maeckte daer van/
wat hy woude/ daer na als hem lust aen
quam / sus ofte so te maken.
22 r Ende daer bleef oock de sneeu eñ hagel
in den vyere/ eñ en versmolten niet: op dat
sy ghewaer werden/ dat dat vyer/ dat oock
in den haghel brande/ eñ in regen blixemde/
der vyanden vruchten verdorue.
23 Dat selue vyer/ op dat hem de Rechtueer-
digen s† dekeerden/ moeste het synes eygen
kracht verghetenl.
24 Want de creatuere/ die v/ als dē Schepper
dienet/ is hestich ter plage/ ouer de onrechte
ueerdigen/ ende matighet haer tot weldaet
ouer die/ die v betrouwen.
25 Daerom liet hy haer/ oock op dit mael/
in allerley veranderē/ eñ diende uwer gaue/
welcker alle gheneerde/ na eens yegelicken
wille/ als hy het behoefde.
26 Op dat uwe kinderen leerden/ die ghy
Heere lief hebt / t dat niet de ghewassen
vruchten/ den mensche gheneeren/ u maer
v woort onderhoudt die/ die aen v gelooue.
27 Want dat ghene/ dat van den vyere niet
verteert en wert/ dat werdt slechs door eenē
x kleynen glantze der Sonnen warm / y
ende versmeltede.
28 Op dat het kont worde/ datmen v/ eer de
Sonne opgaet/ dancken soude/ ende voor v
treden/ wanneer het licht opgaet.
29 Want eens ondanckbaren hope / sal als
den rijm in den Winter vergaen / ende als
een onnut water verulieten.

h Dat sy nu en vergaten der wonder teeckenen/ die hen ghe-schiet ende betoonet waren.

i Psal 107.20 Mat. 8. 8. k Deut.32.39 1.Samu.2. 6 2. Mach.6 26. Psal. 139.8. Amos. 9.2. Joel.1. 3. m Exo.9. 23 Psal.78/ 47. 105 / 32. n Of/ ver-slonden. o Dat is/ int stachregene

p Exo.16.14. Nume.11.7. 2.Esd.9.20. Psal.78. 25. 105. 41. Joan.6. 31. q Dat is/ hy konde het maken/ waer toe hy woude bac-ken/ braē/ siedē/ kokē/ opdroogen/ etc. r Exo.9.23. s† Anders/ gheneerden

t Deut.8.3. Mat. 4. 4. u Jere.15.16 x Of/ slechts y Exod.16.21 Daer het Hemels broot van der Sonnen versmeltede

Dat xvij. Capittel.

1 De gerichtē oft oordeelē des Heerē zijn groot en onwtsprekelicke/ 2. De gerichten des Heeren ouer dē onrechtueerdigen/ 11.

De boosheyt beoordeelt haer seluen/ door
haer selfs ghetuygenisse/ 14. De Godloose
zijn verschrickt door haer eyghen conscientie.

1 Groot ende a onwtsprekelick zijn uwe
gherichten Heere / daerom b feylen
ooch de dulle lieden.
2 Want doe sy meynden dat Heylighe
volck onder te drucken/ c werden sy als de
onrechtueerdighen der duysternisse ghebon
dene / ende der langen nacht geuangenen/
ende als de veldtuluchtighen / laghen sy
onder de daken besloten/ voor der eewiger
wijsheydt.
3 Eñ doe sy meynden / hare sonden souden
verborghen ende onder eenen bedeckten deckseel vergetē zijn werdē sy afgrijselicken
verstroyet / ende door * spoeckerye verschricket.
4 Want ooch de hoeckē/ daer sy in waren/
en konden sy sonder vreesen niet bewaren:
daer was een bolderen rontom haer/ datse
verschrickede / ende veruaerlicke laruen
verscheenen/ daer sy hen van ontsetteden.
5 Ende het vyer vermochte met gheener
machte/ hen te lichten noch de lichte vlammen der Sterren konden dien ellendighen
nacht niet licht maken.
6 Maer hen verscheen wel eē selfbernende
vyer/ vol verschrickinge: Doe verschrocken
sy door sulcker spoeckerye/ dat doch niets
en was/ eñ dachten: Daer ware noch wat
ergers voorhanden / dan dat sy saghen.
7 d Het guychelwerck der swarten konst/
lach ooch daer neder/ ende het roemen van
harer konst werdt te schanden.
8 e Want die hen onderwonden/ de vreese
ende verschrickinghe/ van den krancken
zielen te drijuen/ die werden selues kranck/
datmen ooch harer vreese spottede.
9 Eñ wanneerse al schoon / gheene sulcke
10 verschrickinge hadde verschricket/ so hadden sy doch moeten van vreese/ vergaen/
doe de dieren onder haer quamen / ende de
slangen met hoopen/ also * tzisseden dat sy
ooch in de locht / dier sy doch niet ontbeeren en konden/ niet geerne en saghen.
11 Want dat een so vertzaget is/ dat maect
syne eygen boosheyt/ die hem ouertuyghet
ende verdoemet : ende een verschrocken
conscientie / versiet haer altoos des ergheften.
12 f Want de vreese koemt daer van / dat
hem eener niet en betrouwet te verantwoorden/ noch eenighe hulpe weet.
13 Waer nu weynich troost is in der hertē/
daer maeckt dat selue vertzagen noch bangher / dan de plaghe selues doet.
14 Die nu/ die te ghelijcke de selue nacht
sliepen/ (welcke een grouwelicke ende een
rechte nacht / ende wt der grouwelicker
Hellen hoeck ghekomen was.)
15 Dier werden sommighe door grusame g
spoeckenisse omghedreuen ende sommighe
vielen daer neder/ dat sy hen des leuens h
afsloegen: want een gantsch i snelle ende
onuersienighe vreese quam ouer haer.
16 Wat waer eē was/ die daer in gegrepen
wert/ die was gelijck/ als in eenen kercker
versloten/ sonder yseren bewaert:
17 Hy ware een Ackerman/ ofte Herder/ ofte
een Arbeyder in der woestyne : maer hy
moeste / also ouerrasschet / sulcken onuermijdelicken noodt draghen.
18 Want sy waren altemael / met eenerley
ketene der duysternisse geuangen/ wanneer
waer een windt bruysede/ ofte de voghelen
soete songhen/ onder den dicken tacken/
ofte dat water met vollē loope ruysschede
19 Ofte de steenen met stercken bulderen
vielen/ ofte de springende dieren/ die sy niet
sien en konden / liepen / ofte de grousame
wilde dieren huyleden/ ofte de wederlupde
wt den hoolen berghen klinckede : so verschrickte het haer / eñ maeckte se vertzaget.
20 De gantsche Wereldt hadde een klaer
licht/ eñ ginck in onuerhinderden wercken.
21 Alleene ouer desen / stonde eene diepe
nacht / welcker was een beelt der duysternisse / die ouer haer komen soude : doch sy
warē hen seluen swaerer/ dā de duysternisse.

a Rom.11.33. Vander grousamen Egyptischē duysternisse. Exod.10.23. b Dat is/ hare aenslagen tegē de Rechtueerdighen gaen te rugghe/ Psalm. 68. Uwe vyandē feylē etc. c Exod.10.23 Psal.105.28. * Of/ ghespuyssichte/ gheestuertooninghe. d Exod.7/22 8/7. e Exod.9.11. Daer haddē de Toouenaers ooch de droesen/ ghelijck als de andere Egyptenaers. * Blisen. Conscientia mille testes. f Psal.46.2. g Of/ ghespuysen/ gheestuertooninghe. h Of/ verzwijffelden. i Of/ rassche.

Dat xviij. Capittel.

1. God heeft synen volcke de Columne des vyers ghegeuen. 5. Moses is behouden ghewreest/ 11. De grouwelicke straffe der Egyptenaers/ 17. Het verschricken der Egyptenaers/ 21. Aaron wederstaet den toorn Gods.

1 Doch a uwe Heyligen hadden een groot
licht ende de vyanden hoorden hare
stemmen wel / maer sy en saghen haer
ghestalte niet: ende loefdent/ dat sy der ghelijcken niet en leden.
2 Eñ danckeden dat hen die/ die van hen te b
voren b beleedighet waren/ aen hen niet en
wreeckten / eñ wenschten / dat sy Ja verre
van hen bleuen.
3 c Daer en tegē gaefsy desen eene vyerige
calomne / die hen den onbekenden wech
wijsede ende en liet se de Sonne niet beseerighen op der heerlicker reyse.
4 Want ghene warent ooch weert / dat sy
des lichts beroofd/ ende in der duysternisse/
als in den kercker / gheuangen lagen / die
uwe kinderen gheuancklich hielden/ door
welcker / het onuerganckliche licht des
Wets/ der Wereldt soude ghegeuē worden.
5 d Ende als sy ghedachten der Heylighen
kinderen te dooden / (e een nu der seluen/
dat wech ghewotpen was / werdt hen ter
straffe behouden/) naemdy f hen kindern
met hoopen wech/ ende verdorventse op een
mael in den machtighen water.
6 Voorwaer de selue nacht was onsen Vaderen te voren kondt ghewordden : op dat
sy ghewisse waren/ eñ hen der toesegghinge
verheuchden/ daer sy aen gheloofden.
7 g Ende v volck wachtede also op den
Heyl der Rechtueerdigen/ eñ op het verderf
der vyanden.
8 Want euen doe ghy de wederparthders
plaechdet/ maecktet ghy ons/ die ghy tot v
riepet/ heerlick.
9 h Ende als v de heylighe kinderen der
vromen/ offerden int verborghen/ ende handelden de Godliche Wet eendrachtelicken:
doe namen sy het aen als de Heyligen/ beyde
goedt ende quaedt met malcanderen te lijden/ ende de vaderen songhen den Loffsangh
voor.
10 Daer en teghen nu klanck der vyanden
gantsch ongelijck geschrey/ ende klaechlick
weenen/ hoordemen hier ende daer/ ouer de
kinderen.
11 i Want daer ginck ghelijcke wrake/ beyde
ouer den heere eñ den knecht/ eñ dē Koninck
moeste euen dat selue/ dat de gemeyne man/
lijden.
12 Ende sy hadden alle met eenander ontallicke dooden/ eenderley doots ghestoruen/
dat der leuendighen/ niet ghenoech en waren/ haer te begrauen : want in eener vre
was henen wech/ wat hare edelste geboorte
was.
13 Ende doe sy te voren niets ghelooue en
wolden/ door de Toouenaers verhindert/
moesten

Exod.10.23. b Verdrukket. c Exod.13.21 14.24. Psal.38.14. 105/39. 1.Corin.10.1. d Exod.1.16. 2/3/14. Acto.7.19. e Dat is/ Moses. f Exod. 14. Alle eerstgeboren kinderen in Egypten doodet God. g Exod.14.30. h Exod.11. Het Paeschlam offerden sy onder hen alleene/ sonder de Egyptenaers. i Exod.12.29/ 22/29. Psal.78.51. 105/36. 135/8.136/10.

a Exod.12.29 moesten sy/ a doe de eerste ghebooren alle verworget warē/ bekennen/ dat dit volck/ Gods kinderen waren.
14 Want doe alle dinck stille was / ende rustede/ ende euen recht middernacht was.
15 Voer v Almachtige woordt af van den Hemel/ wt Koninckliicke Throone/ als een hestich Krijchsman/ midden in dat Landt/ dat verdoruen worden soude/
16 Namelicken het scherpe sweert/ dat een ernstlick gebodt brachte/ stont eñ maeckte het allent haluen vol dooden: ende hoe wel het op Aerden stont/ roerde het doch tot in den Hemel.
17 Doe verschrickte se gantsch in korten/ het ghesichte grouwelicker droomen/ ende onuersienders quamen vreesen ouer haer.
18 Eñ de eene lach hier/ de ander daer/ half doodt/ datmen wel aen hen sien konde/ wt wat oorsaken sy also storuen.
19 Want de droomē diese verschricket hadden/ wesent wt: op dat sy niet en verdoruē/ onwetende / waerom sy also gheplaghet waren.

God straffet het volck/ dat inder woestyne sondichde.
20 Ende op datmael trefte oock den Rechtveerdigen des doodts aenuechtinge/ ende daer geschiede een scheure in der woestyne/ onder den hoop: doch den toorne en duerde niet langhe.
l Num.16.47
21 l Want de onstrafliicke Man / die voor haer streedt/ quam m met haest/ eñ voerde de wapenen zijns Ampts/ namelicken/ het ghebedt/ ende versoeninghe met den reuick-wercke/ ende wederstont den toorne / ende maeckte den iammer een eynde : daer mede beweesy hy / dat hy v dienaer ware.
m Of, snellic, het oper in den volcke.
22 Hy ouerwan nu / dat verschrickelicke wesen/ niet met lijflicker macht / noch met wapenen kracht / maer met den woorde wierp hy den Plagher onder hem / doe hy vertelde den Eedt ende Verbondt / den Vaderen toegheseydt.
23 Want euen doe nu de dooden met hoopē onder malkanderen vielen/ stondt hy int middel/ ende stuerde dē toorne/ eñ n weerde hem den wech tot den leuendighen.
n Of/ belette
24 Want in synen langhen Rocke / was het gantsche o verciersel/ ende der Vaderen p eere / in den vier ryghen der steenen ghegrauen/ ende uwe heerlickheydt / aen den hoede zijns hoofts.
o Dat is/ de Priesterlicke schoone kleederen. Exodi.28.
25 Sulcken stucken moeste de Verderuer wycken/ ende sulcke moeste hy vreesen: want het was daer aen ghenoech / dat het alleen een versoeckinghe des toorns ware.
p Dat waeren de twalf namen der twaelf stammē Israels. Exodi.28.9.

Dat xix. Capittel.

1. Toorn sonder barmhertichheydt ouer den Godloosen/ 2. De Egyptenaers hebbē het volck Gods veruolcht/ 7. De wolcke schaduwe makende/ 8. De hant Gods heeft het volck Israels beschermt / 12. De Egyptenaers hebben ghestraft gheweest/ om dat sy de Israeliten/ die vreemdelingen waren / qualick handelden.

Ghelijck als de Godloosen tot int eynde sondigen / also en laet oock de toorne Gods niet van hen af/ tot dat hyse ombrenget.
1 DOch den Godloosen ouervielen den toorne sonder barmhertichheydt/ tot den eynde : want hy wiste wel te voren/ wat sy noch doen souden.
2 Namelicken / a doe sy hen geboden hadden wech te treckē/ ende daer toe haer met vlyte laten beleyden/ dat het hen rouwen soude/ ende hen na iaghen.
a Exod 12.31
3 b Want doe sy noch leedt droegen/ eñ by den dooden grauen weenden / vielen sy op een ander dwaeslick voornemen/ dat sy ver volghen wouden/ als de veldt vluchtighen/ welcke sy doch met grooten bidden hadden wegh gestooten:
b Exod.14.5.
4 Maer het moeste also toegaen/ op dat sy tot sulcken eynde quamen / als sy verdient hadden/ ende moesten vergheten/ wat hen gheschiet was : op dat sy de straffe te vollen verkreghen/ die noch voorhanden was.
5 Eñ v Volck eene wonderlicke reyse ghewaer werde/ ende ghene / eene nieuwe wyse des doodts vonden.
6 Wāt de gantsche creatuere/ die haer eygen aert hadde / veranderde haer wederom / na uwen ghebode / dien sy dienet / op dat uwe kinderen onuerseert bewaert werden.
7 c Daer was de wolcke/ ende bescheen het Legher : daer te voren water stondt / daer sachmen droogh Landt voorts komen/ daer werdt vander Rooder Zee eenen wech sonder hindernisse / ende van der machtighen vloedt/ een groen veldt. c Exod. 13.21 14/ 19.
8 d Door welcke ghinck alle dat volck / dat onder uwer hande beschermet werdt / die sulcke wonderlicke wonderen saghen. d Exod.14.22
9 Eñ ghingen als Hengsten in der weyde/ eñ spronghen als Lammeren/ ende loefden v Heere/ diese verlosset hadde.
10 Want sy en dachten daer niet aen/ hoe het hen gegaen hadde in der ellende: hoe de Aerde voor ghebooren Dieren/ vliegen voort brachte/ ende het water voor Visschen / e Vorsschen met hoopen gaf. e Exod.8.6. Psal.78.46.
11 f Ende daer na saghen sy oock eenen nieuwen aerdt der Vogelen/ doe sy lustich warē/ ende omme noodtlicke spijse baden: g want Quackelen quamen wt der Zee / haren lust te boeten. f Exod.16.13 Nume.11.31 Quackelen. g Sapi.16.2 Psal. 7. 27.
12 Oock quam de straffe ouer de sondaers/ door teeckenē / die met machtigen blixemen gheschieden: want het was recht / dat sy sulcks leden/ om harer boosheydt wille / de wyle dat sy de Gasten hadden qualick ghehandelt.
13 Sommige/ wanneer de ghenen quamen/ die nergens henen en wisten/ en namen sy de selue niet aen: sommighe nu / dwongen de Gasten die hen wat goets ghedaen haddē/ tot dienste. Straffe der Sodomiten
14 (Eñ dat niet alleene / maer daer sal oock noch een ander insien ouer haer komen/ dat sy de vreemden so onuriendtlick handelen.)
15 Sommighe nu / plagheden met grooten smerten / de ghenen / die sy met vreuchden aengenomen/ ende Stadtrecht haddē mede ghebruycken laten.
16 h Sy werden doch oock met blindtheyt gheslagen/ (ghelijck als de ghene / voor der deure des Rechtueerdigen) met sulck eener dicker duysternisse ouervallen/ dat een pegelick sochte den wech na syner deure. h Gene.19.11 4.Regu 6.18
17 De Elementen gingen door malkanderē/ ghelijck als de i † Snaren op den Psalter door malkanderen klincken / ende doch te samen luyden/ alsmen sulcks aen der daedt wel siet. i † Anders/ Seyden.
18 Want wat op den Lande plecht te zijn/ dat was int water: eñ wat int water plecht te zijn / dat ghinck op den Lande.
19 Het vyer was machtich int water/ bouen syne kracht / ende het water vergat syne kracht te blusschen.
20 Wederom / de vlammen vertreden het vleesch der sterflicken Dieren niet/ die daer onder ghingen / eñ en versmeltedē de onsterflicke k spijse niet / die doch ghelijck als ys/ lichtelicken versmalt. k Het Hemels broodt/ welcker van der Sonnen versmeltede/ etc. Exod.16.21.
21 Heere/ ghy hebt v volck alleuthaluen heerlick ghemaeckt/ eñ gheeeret/ ende en hebtse niet veracht/ maer hen alle tydt/ ende aen allen plaetsen bygestaen.

Eynde des Boecks der Wijsheyt.

Voorrede Jesu Syrach / op zijn Boeck.

1 Vele ende groote Lieden/ hebbẽ ons die Wijsheyt/ wt der Wet/ Prophetẽ/ eñ anderen, die dẽ seluen naghevolghet hebben/ kondt gedaẽ. Daer van moetmen Israel billickẽ louẽ/ om haerer wijsheyt ende leere wille.
2 Daerom sullen de ghenen / diese hebben eñ lesen, niet alleene wijs daer wt worden/ maer ooch den anderen dienen/ met leeren ende met schrijuen.
3 Mijn Groote vader Jesus/ na diẽ hy hẽ sonderlicken beulijtichde/ te lesen de Wet/ de Propheten ende andere Boeckẽ meer/ die ons van onsen Vaderen ghelaten zijn/ ende hem wel daer in gheoeffent hadde/ nam hy voor / ooch yets wat te schrijuen/ van wijsheydt ende goede zeden: op dat de ghenen / die gheerne leeren ende kloeck worden wouden, des te verstandiger ende gheschickeder worden / een goet leuen te leyden.
4 Daerom bidde ick v/ ghy willet vriendelick aennemen/ ende met vlijte lesen: ende ons te goede houden / of wy so wel niet spreken en konden / als de groote beroemde Oratoren.
5 Want wat inder Hebreischen sprake gheschreuen is / dat en luydt so wel niet / wanneermen het in eene ander sprake brenghet.
6 Niet alleene dit mijn Boeck / maer ooch des Wets / der Propheten / ende anderer Boecken meer/ luydẽ gantsch veleanders/ wanneer sy in haer sprake gesprokẽ wordẽ
7 Als ick nu in Egypten quam/ inden acht eñ dertichsten Jare / ter tijt des Konincks Ptolomei Euergetis/ eñ alle zijn leefdage/ daer in bleef/ kreech ick tijdt / veel goets dincks te lesen ende te schrijuen.
8 Daerom sach ick het voor goet eñ noodich aen/ dat ick den vlijt eñ moeyte daer op wende/ ende dit Boeck ouersettede.
9 Ende dewijle dat ick den tijdt hadde/ arbeydeick eñ wende vlijt aen/ dat ick dit Boeck wtmaeckte/ eñ aen dẽ dach brachte: op dat ooch de vreemden / die leeren willen/ hen tot dien zeden wennen/ op dat sy na der Wet des Heeren leuen meughen.

Eynde der Voorrede Jesu Syrach.

Ecclesiasticus / Jesus Syrach.

Dat Eerste Capittel.

Alle Wijsheypt is van Gode/ 4. De Wijsheypt is voor alle dinghen. 5. Het Woordt Gods/ 8. Een is God de allerhoochste, etc. 13. De vreese des Heeren / 14. God lief hebben/ 16. eñ 25. Het begin der Wijsheyt. 27. De Wijsheydt weeret de sonde/ 28. Wie sonder vreese is/ eñ behaget Gode niet 29. Een ootmoedich mensche/ 32. De Wijsheydt eenen schat verborghen/ 35. Godvruchte ende ghedult / 36. Van Gode niet te ghemaken met een valsch herte.

De getalen deser veerskens/ zijn na de ouder Latijnscher ouersettinghe/ die aen sommighen plaetsen meer heeft.

1 Alle Wijsheydt is van God den Heere / ende is by hem eewichlick. — Alle Wijsheyt is van God. 1. Regu. 3/ 9. 4/ 29.
2 Wie heeft te vooren gedacht/ hoe veel zandes dat in de Zee / hoe veel druppen inden reghen / ende hoe veel dagen der werelt worden souden? — Job/ 28. 12. Jacobi. 1. 5.
3 Wie heeft te voren ghemeten/ hoe hooch dat de Hemel / hoe breedt dat de Aerde/ eñ hoe diep de Zee zijn soude?
4 a Wie heeft God opt gheleert wat hy maken soude? want syne wijsheyt is voor alle dinghen. — a Rom. 11. 34. Esai. 40. 13. Sapie. 9. 13. 1. Corin. 2. 16.
5 Het woordt Gods des Allerhoochsten/ is de fonteyne der wijsheyt/ eñ het eewighe ghebodt is haren springhader. — Gods Woort is de Fonteyne d. Wijsheydt.
6 Wie konde anders weten/ hoemen de
7 wijsheyt eñ kloeckheyt verkrijghen soude?
8 Een is daer / de Allerhoochste / b de Schepper aller dingen / c Almachtich/ een ghewe dich Koninck/ ende seer verschrickelick / d die op synen Throone sit / een heerschende God. — b Gene. 1. 1. c Gene. 17. 1. 2. Hesther. 1. 1. d Esaie. 6/ 1. 66/ 1. 1. Reg. 22. 19. 2. Par. 6. 21.
9 e Die heeftse door synen heyligen Gheest verkondicht / die heeft alle dinck te voren ghedacht ghewetẽ ende ghemeten. — e Syrach 23. 29.
10 Eñ heeft de Wijsheyt wtgegotẽ ouer alle syne wercken ende ouer alle het vleesch na syner ghenade/ f ende gheeft de wijsheydt dien/ die hem lief hebben. — Gods vreese wat die zy eñ wercke. f Dan. 2. 21.
11 De vreese des Heeren / is eere eñ roem/ vreuchde ende een schoone kroone.
12 De vreese des Heeren / maeckt het herte vrolick; ende gheeft vreuchde ende herten vrolicheyt eewichlick
13 g Wie den Heere vreeset/ dien sal het wel gaen inder laetster noot/ eñ sal eyndtlicken den seghen behouden. — g Pro. 14. 26.
14 God lief hebben, dat is de allerschoonste wijsheydt.
15 Ende wiese siet/ * die bemintse: want hy siet/ welcke groote wonderen dat sy doet. — * Of belietse
16 h De vreese des Heeren / is der wijsheydt aenbeghin/ eñ is inden gronde des herten/ alleen by den gheloouighen / ende woonet alleen by den wtuercoren vrouwen, eñ men vindetse alleen by den Rechtueerdighen ende gheloouighen. — h Psal. 111. 10. Prouer. 1. 7. 9/ 10. Job. 28. 29.
17 De i vreese des Heeren / is de rechte Godsdienst. — i Syrac. 4. 11
18 Die bewaert eñ maeckt het herte vroom/ eñ geeft vreuchde ende hertenvrolickheyt.
19 k Wie den Heere vreeset/ dien sal het wel gaen/ ende wanneer hy troosts behoeft/ so sal hy ghesegent zijn. — k Psal. 111. 1. 128/ 1.
20 God vreesen/ is de wijsheyt die daer rijck maeckt / ende l brenghet alle goet met hem. — l 1. Regu. 3. 13. Sapien. 7. 11
21 Sy veruullet het gantsche huys met haerer gaue/ ende alle m ghemaken met haren schatte. — m Kameren
22 De vreese des Heeren / is een kroone der
23 wijsheydt / ende gheeft rycken vrede ende heyl.
24 Dese wijsheydt maeckt rechte kloecke lieden: ende wie aen haer vaste houdt / die helpt sy wt met eeren.
25 Den Heere vreesen/ is de wortel der wijs-
26 heydt/ ende haren tacken groeuen eewichlick. — n Meyen.
27 o De vreese des Heeren weeret de sonden. — o Pro. 16. 6.
28 Wat wie sonder vreese is/ die en behaget Gode niet/ ende syne verbolghentheydt sal hem p storten. — p Ter neder werpen.
29 Maer een ootmoedich mensche / verwachtet der tijdt / die hem troosten sal.

30 Want hoe wel syne sake eenen tydt lanck
onderdruckt wort/ so sullen doch de vromẽ
syne wijsheyt roemen.
31 q Gods woort is dẽ godloosen eenen grou
32 wel: want het is eenen schat der wijsheyt/
r die hem verborghen is.
33 Myn sone/wildy wijs worden/so leert de
gheboden / so sal v God de wijsheyt geuen.
34 s Want de vreese des Heeren/is de rechte
35 wijsheyt ende tucht: ende t het gheloone ẽ
u ghedult/behaghen Gode wel.
36 x Siet toe/dat v vreese Gods/gheene huy-
chelie en zy / ẽ en dienet hem niet met val-
scher herten.
37 y Soecket gemeen roem by den liedẽ/door
huychelie / ende siet toe wat ghy spreeckt/
ghelooft/ of voor hebt.
38 z Ende en werpt v selfs niet op/ dat ghy
niet en vallet/ende tot schanden wordet:
39 Ende de Heere a uwe v nucken openbare/
ende storte v openbaer voor den lieden.
40 Daerom dat ghy in rechter vreese Gods
niet ghedient en hebt / ende v herte valsch
gheweest is.

Gods woort is den godloosen eenẽ grouwel.
q Esai.10.10
Jerem.11.21.
Amos 2.9.
7.16.
r Ma.11.25.
1.Corin 2.7.
s Job.28.29
t Jere.5.3.
Heb.11.6.
Mẽ sal hem niet verheffen ende opwerpen.
u Luc.21.17.
x Acto.5.1.
y Joa.5.41.
z Luc.12.29.
a Acto.5.3.
b Of/tuckẽ/ strecken.

Dat ij. Capittel.

1. De Dienaers Gods moeten hen bereyden tot aenuechtinghe. 4. Gedult dichheyt in allerley vroeffenisse. 5. De mensche wordt door vroeffenisse bevroeft. 7. Die dẽ Heere vreesen. 12. Die op den Heere hopen en sullẽ niet beschaemt worden. 13. De Heere is genadich ende barmhertich. 15. Wee ouer den vertzaechden 16. Wee ouer die die niet volherdich en blijuen. 18. Die den Heere vreesẽ/ gelooven syuen woorde. Sy doen wat hem behaghet. 20. Sy bereyden haer herte voor hem. 21. ende verootmoedighen hen voor hem. 23. De barmhertichheyt des Heeren.

1 Myn a kint/ wildy Gods Dienaer zijn/
so schicket v ter aenuechtinghe.
2 b Houdt vaste/ ende lijdt v/ ende en
wanckelet niet / wanneermen v daer van
locket.
3 Hout v aen God/ende wijcket niet/op dat
ghy altoos stercker wort.
4 Alles wat v * ouerkoemt/dat lijdet/ende
weest ghedudich in allerley vroeffenisse.
5 Want ghelijck als het gout door het vyer
also worden de genen/ die God behaghen/
door het vyer der vroeffenisse beproeft.
6 Vertrouwet God / so sal hy v wtghelpen:
richtet uwe weghen/ c ende hopet op hem.
7 Ghy die den Heere vreeset / v vertrouwet
8 hem/want het en sal v niet feylen.
9 Ghy die den Heere vreeset/hopet des bestẽ
van hem/so sal v alletijt genade ende troost
e ghebeuren.
10 Ghy die den Heere vreeset/verwachtet sy
ner genade: ende en wijcket niet/op dat ghi
niet te gronde en gaet.
11 Siet aen de exempelen der Ouden / ende
merckt se.
12 f Wie is opt te schanden geworden/die op
hem gehoept heeft? g wie is opt verlatẽ/die
in der vreese Gods ghebleuen is? ofte wie
is opt van hem versmadet, die hem aenghe
roepen heeft?
13 Want de Heere is genadich ende barmher
tich/ende * vergheeft de sonde/ende helpt
inder noot.
14 Wee dien/die aen God vertzagen/ẽ niet
vast en houden/ ende den Godloosen / h die
henen ende weder wanckelt.
15 Wee i den vertzaechden/want sy en ghe-
loouen niet/daerom en worden sy ooc niet
beschermt.
16 k Wee dien/die niet volherdich en blijuen.

a Ma.4.1.
2.Tim.3.12
1.Pet.4.12.
b Spr.6.29.
Aenuechtinghe ẽ vroeffenisse met gedult te lijden.
Sapie. 3.6.
Prove.17.3.
Gen.8.2.13.2
2.Par.32.31
Psal.66.10.
1.Petri.1.6
* Of/weder vaert.
c Psal.37.3.
d 2 Pa.20.20
e Of/wedervaren.
Exẽpel der vaderen.
f Psal.31.2. ende 71.1.
Esaie.26.1.
1.Mac.2 61
g Psa.37.25
1.Reg.17.4.
Bel.33.
* Hy en siet niet aẽ/ hoe boos ẽ onweerdich wy zijn.
h 1.Re.18.21
i Apoc.21.8
k Psal.125.5
Esaie.1.28.
Jere.17.13.

17 Hoe wel het hen gaet/wanneerse de Heere
te huys soecken sal?
18 Die den Heere vreesen/die gelooven synen
woorde / l ende die hem lief hebben/die hou-
den syne gheboden.
19 Die den Heere vreesen/die doen wat hem
wel behaecht / m ende die hem lief hebben/
die houden de Wet recht.
20 Die den Heere vreesen/ die bereyden haer
21 herte/n ẽ verootmoedighen hen voor hem/
22 Ende spreken: o Wy willẽ lieuer in de han
den des Heeren vallen/ dan in de handẽ der
menschen.
23 Wãt syne barmhertichheyt is Ja so groot/
als hy selue is.

l Joa.14.15 21.23.
m Ro.12.10
n 2 Reg.19.8
o 2 Sa.24.14
Susan.23.

Dat iij. Capittel.

1. Vader ẽ moeder eeren. 11. Des vaders segen. 13. Des menschen eere/comt van synẽ vader eeren. 14. ende 18. Synen vader te hulpe comen. 16. De weldaet den vader bewesẽ/ sal niet vergeten wordẽ. 20. Ootmoedichheyt 22. niet hooghers soecken danmen selue is. 24 Curieusheyt na te laten. 27. Wie hemseluen in vare geeft. 30. Hooghmoet. 31. ende 32. Een vernuftich mensche / ende die de wijsheydt lief heeft. 33. Aelmisse.

1 Lieue kinderen / luystert myn uwen va-
2 der / ende leeft alsoo / op dat het v wel
gae.
3 a Want de Heere wil den vader vanden
kinderen gheeert hebben/ende wat de moe-
der de kinderen heet/dat wil hy ghehouden
hebben.
4 Wie synen vader eert / diens sonde en sal
God niet straffen.
5 Ende wie syne moeder eert /die versamelt
eenen goeden schat.
6 Wie synen vader eeret/die sal ooc vreuch
de aen synen kinderen hebben / ẽ wanneer
hy biddet/wort hy verhoort.
7 Wie synẽ vader eeret/ b die sal dies te lan-
gher leuen/ende wie om des Heeren wille ge
hoorsaem is/ aen dien heeft de moeder eenẽ
troost.
8 Wie den Heere vreest / die eeret ooc den
vader/ c ende dienet synen Ouderen/ẽ hout
se voor syne heeren.
9 d Eeret vader ende moeder met der daedt/
10 met woorden ende ghedult/ e op dat haren
seghen ouer v come.
11 Want des vaders seghen bouwet den kin-
derẽ huysen/maer des moeders vloeck treckt
se ter neder.
12 Bespottet ws vaders ghebreck niet/want
het en is v gheene eere.
13 Want den vader eeren is uwe eygen eere:
ende uwe moeder verachten/is uwe eyghen
schande.
14 Lieue kint/ f pleghet ws vaders in synen
ouderdom: ẽ en bedroeft hem ymmers niet
so langhe als hy leeft:
15 Ẽ houdt het hem te goede/of hy kindisch
worde: ende en verachte hem ymmers niet/
daerom dat ghy gheschickeder zijt.
16 Want de weldaet den vader bewesẽ/ en sal
nemmermeer vergheten worden / ende v sal
goet gheschieden/ hoewel ghy ooc een son-
daer zijt.
17 Ẽ uwer sal ghedacht worden inder noot:
ende uwe sonden sullẽ vergaen/ ghelijck als
het ijs vander Sonnen.
18 Wie synen vader verlaet/die wort geschen
det: g ende wie zijn moeder bedroeft / die is
veruloeckt van den Heere.
19 Lieue kindt/ h blijft gheerne in nederighen
state/dat is beter/dan alle dat, daer de We-
reldt na it pooghet.

Een verclaringhe des vierden gebodts.
a Exo.20.12
Deut.5.16.
Ephes.6.2.
Vader ende moeder eerẽ
Spra.7.29.
b Exo.20.12
Deut.5.16.
c Luce.2.50
d Exo.20.12
Deut.5.16.
Math.15.4.
Marc.7.10
Ephes.6.2.
e Gen.27.27
49.1.
Deute.33.1
Hebr.11.20.
f Tob.14.15
g Deu.27.16
h Rom.12.16
Wiedet waer ghy cont/hooch ẽ groot te worden: als de Wereldt doet.
it Ru.tracht et.

k Phil.2.3.
l Met lief-de toeghe-daen.
* Judit 12.8.
1. Sa.17.45.
m Pro.25.28.
Roma.12.3.
n Deut.4.2.
Vermeten-heydt.
o Of, ach-ter.

20 k Hoe ghy hoogher zijt/ te meer v veroot
moedighet/ so sal v de Heere l gonstich zijn.
21 Want de Heere is de Allerhoochste/* en
de doet doch groote dinghen door de oot-
moedighen.
22 m Staet niet na hoogheren state/ ende
en denckt niet boven v vermeugen: n maer
wat v God bevolen heeft/ dies neemt v
voor gaens aen:
23 Want het en batet v niets/ dat ghy ga-
pet na tghene/ dat v niet bevolen en is.
24 Ende wat tot uwen Ampte niet en be-
hoort/ daer laet uwe curieusheyt inne o na
25 Want v is alreede meer bevolē/ dan ghy
kondt wtrichten.
26 Sodanich duncken heeft velē bedrogē/ en
de hare vermetenheydt heeftse p gestortet.

p Of, neder gewerpen.
q Jud.13.8.
2.Reg.19.10.37.
2.Mac.9.4.

27 Want wie hem geerne in vare geeft/ die
28 verderft daerinne/ q ende eenen vermeten
mensche gaet het ten laetsten qualick wt.
29 Een vermeten mensche/ maeckt hemsel-
ves vele ongheluckx/ ende richtet eenē iam
mer na den anderen aen.
30 Want hooch moet en doet nemmermeer
goet/ ende daer en kan niets/ dan wat
quaets wt komen.

* Cap.4.
Luth.
Aelmisse.
Dan.4.24.
Tob.4.7.
Psal.41.2.
Matt.5.7.

31 * Een vernustich mensche/ leert Gods
32 woort gheerne: ende wie de wijsheydt lief
heeft die hoort gheerne toe.
33 Gelijck als het water een bernende vyer
wtblusschet/ also wischt de Aelmisse de
sonden wt.
34 Ende de overste Vergelder/ sal dies na-
maels ghedencken/ ende sal hem/ in onghe
luck behouden.

Dat iiij. Capittel.

1. Den Armen en salmen in geenē noot
latē. 3. Een bedroeft herte salmē niet meer
bedroeven. 4. De bede des ellendigē/ 5 eñ
8. liefde eñ medelijden des Armen/ 9. ver-
lost dien/ die ghewelt geschiet. 10. De We-
duwe ende Weese. 12. De vruchten spruy-
tende wter wijsheyt. 18. De ghene die de
wijsheyt volghen/ sullen versocht worden.
25. Dobbele schaemte. 26. Hem van ghee-
nen persoon beweghen laten. 31. Zijn feyle
bekennen 33. De Waerheyt verdedigen
totter doodt. 34. Lichtveerdicheydt ende
Vreckheydt. 35. Gheen Tyran teghen het
ghesinne. 36. De hant opene/ ende de hant
ghesloten.

Den Armē salmen hul-pe doen
Deut.15.4.5.7.
Mat.23.23.
Syrac 14.11.
Tobie 4.7.
1.Joa.3.17.
a Tob.4.5.
b Of, kōs-achtich/
† An. ha-derisachtich ter Ampt.
c Gen.14.14
Exodi.2.11
Esaie 1.17.
d 4.Esd.1.20
Esaie.17.

1 LIeve kint/ latet den Armen geene noot
lijden/ ende en weest niet hardt teghen
den noodtdruftighen.
2 Verachtet den hongherigen niet/ ende en
bedroeft den noodtdruftighen niet/ in syner
armoede.
3 Eenen bedroefden herte en maket niet
meer leedts/ ende ghevet den noodtdruftigē
de gave gheeminghe.
4 De bede des ellendighen en ontsegghet
hem niet/ ende en a wendet v aengesichte
niet van den Armen.
5 Wendet uwe oogen niet van den noodtdruf
tighen/ op dat hy niet over v en klaghe.
6 Want die hem ghemarckt heeft/ die ver-
hoort zijn ghebedt/ wanneer hy met treuri-
gher herten over v klaecht.
7 Weest niet b † twistich voor tgherichte/
ende houdet den Richter in eeren.
8 Hoort dē Armē geerne/ ende antwoordet
hem vriendelickē ende sachtmoedichlick.
9 c Losset diē diē gewelt geschiet/ van dien/
die hē onrecht doet: eñ weest onverschroc-
ken/ wanneer ghy oordeelen sult.
10 d Houdet v tegen de Weesen als eē vader/
eñ tegen haere moeder/ als een Huysheere

11 So suldy zijn/ als eē sone des Allerhooch
sten: ende hy sal v liever hebben/ dan v uwe
moeder heeft.
12 De Wijsheyt verhoocht hare kinderen:
ende neemt die aen/ diese soecken.
13 Wiese lief heeft/ die heeft het leven lief/ en-
de wiese vlytighen soeckt/ die sal groote
vreuchde hebben.
14 Wie aen haer vaste houdt/ die sal groote
eere verkrijghen: ende wat hy voorneemt/
daer sal de Heere gheluck toe gheven
15 e Wie Gods woort eeret/ die doet dē rech
ten Godsdienst: ende f wie het lief heeft/ dié
heeft de Heere oock lief.
16 Wie der Wijsheyt luystert/ die kan ande-
re lieden leeren: eñ wie hem tot haer hout/
g die sal seker woonen.
17 Wie sonder valschevt is/ die salse verkrij
ghen: ende syne Nakomelinghen sullen ge- i
dyen.
18 Ende of sy haer ten eersten anders tegen
hem stelt/ ende maeckt hem angst ende van
ghe/
19 Ende proeft hē met harer roede/ h eñ ver-
soeckt hem met harer tuchtinge tot dat sy
bevindt/ dat hy sonder valscheydt zy:
20 So sal hy dan weder tot hem komen op
den rechten weghe/ ende hem verheughen.
21 Eñ sal hē openbarē hare heymelicheyt.
22 Maer hy nu valsch bevondē wort: so sal
sy hem verlaten/ dat hy verderven moet.
23 Lieve kint/ i gebruyckt dē tijt/ ende wach
tet v voor eener onrechter sake:
24 Ende en schamet v niet voor uwe ziele/
het recht te bekennen.
25 Want men kan hem also schamen/ datmē
sonde daer aen doet/ ende men kan hem
oock also schamen/ datmen ghenade ende
eere daer van heeft.
26 Laet v gheenen persoon beweghen v ter
27 schaden/ noch verschricken v ten verderve.
28 k Maer bekennet het recht vrij/ wanneer
men den lieden helpen sal.
29 Want door bekentenisse/ wordt de waer-
heyt ende het recht openbaer.
30 l Spreeckt niet teghen de waerheyt/ maer
laet den spot over v gaen/ so ghy inder sake
ghefeylt hebt.
31 Schaemt v niet te bekennen/ waer ghy ge
feylt hebt/ ende en streeft niet teghen den
stroom.
32 Dienet eenen sotten niet in syner sake/ eñ
en siet syne macht niet aen.
33 Maer verdedighet de waerheyt/ tot in dē
doot/ so sal God de Heere voor v strijden.
34 Weest niet als die/ die hen met grooten
woorden m oenbieden/ ende en doen doch
heel niets daertoe.
35 Weest geen Leeuwe in uwen huyse/ ende
gheen Tyranne teghen uwen ghesinne.
36 Uwe handt en sal niet opghedaen zijn/
altoos te nemen/ ende toegheslooten nem-
mermeer n te gheven.

Dat v. Capittel.

1. ende 10. Men mach zijn betrouwen
in rijckdommen niet setten. 2. synen moet-
wille niet volghen. 4. ende 6. de lijdsaem-
heyt ende barmherticheyt Gods misbruy-
ken. 7. De toornicheyt Gods over de God
loosen. 11. Onbestandicheyt. 12. Bestandic
heyt. 14. Bereydt wesen te hooren. 15. Ee-
re ofte schande mit spreken. 17. De Dief en-
de de Achterklapper.

1 VErlaet a v niet op uwen rijckdom/ ende
en ghedenckt niet: Ich hebbe genoech
voor my.
2 b Volghet uwen moetwille niet/ of ghy
het alschoon vermeucht/ ende en doet niet
wat v luster.

Vrucht der wijsheydt.
Gods woort eeren/ is de rechte Godsdienst.
e Sy.1.17.
f Joa.14.23.
g Prov.3.23.
h Job.1.12.
Tobie 2.8.
Prov.3.11.
i Rom.2.11.
Men sal de lichtveerdigē vlyten/ eñ geerne va-te daer over schuwen.
k Pro.24.11.
l Daer in doen die niet/ die in harer dwa-linghe ofte onrechtveerdicheyt wonnen zijn/ eñ om schande wil le/ niet wijc-ken en wil-len: maer dwasen eñ sotten als roos voor-aen/ ende et sot dient al-so voortaen den anderē.
m Een rec-sten wt len sy den rech-te bystaen/ met lijf ende goede etc. maer achter na zijn het goede woor-den.
n Dat zijn kanghebuyl heeren die haer ghesin ne over macht byl-uen/ eñ [illegible] nich [illegible] loens geui.
a Rijckdom eñ gewelt en helpt niet meer noot/ tegen God.
Luc.12.15.
Psal.49.7.
52.9.
God laet geen sonde ongestraft.
b Esa.[illegible]
Rom.13.14.

3 Ende en denckt niet: Wie wil het my wee
c Deu.32.35 rē: want de Heere/ de overste c Wreker/ sal
het wreken.
4 Dencket niet: Ick hebbe wel meer geson
dicht/ ende my en is niet booses geschiedt:
want de Heere is geduldich/ doch hy en sal
u ongestraffet niet laten.
5 Ende en weest niet so seker/ oft uwe sonde
noch niet gestraffet en is/ dat ghy daerom
altoos voort aen sondighen woudet.
d Syr 21.1. 6 Denckt oock niet: d God is gantsch barm
hertich: hy en sal my niet straffen/ ick son-
dighe oock so veel als ick wil.
e Syr 16.12. 7 e Hy kan in korten so toornich wordē/ so
genadich als hy is/ en sijnē toorne over de
Godloosen/ en heeft gheen ophouden.
f Joel 2.12. 8 f Daeromme en vertreckt het niet/ u tot
den Heere te bekeeren/ ende en schiedt het
g Pro.10.2 niet op/ van eenen daghe ten anderen.
11/4. 9 Want sijnē toorne koemt gantsch haeste-
Ezech.7.19 lick/ ende sal het wreken ende u verdervē.
Sopho.1.18 10 g Op onrechtveerdich goet en verlaet u
Sapie.5.8. niet: want het en helpt u niet/ wanneer de
h Mat 11.7. aenvechtinghen komen sullen.
Ephe.4.14 11 h Laet u niet eenen yeghelicken wint voe
Bestandic- ren/ ende en volghet niet eenen yeghelickē
heyt in weghe/ ghelijck als de onbestandighe her-
woorden en ten doen:
wercken 12 Maer weest bestandich in uwē woorde/
wordt ghe- ende blijft by eenerley reden.
loeft. 13 i Weest bereyt te hoorē/ ende antwoordet
i Jaco.1.19. wat recht is/ ende en overhaestet u niet.
Pron.17.27 14 Verstady de sake/ so onderrichtet uwen
k Psal.15.3. naesten: so niet/ so houdt uwen mondt toe.
Een Achter 15 Want spreken brenget eere/ ende spreken
klapper is brenghet oock schande/ ende den mensche
schadelicker brenghet sijne eyghen tonghe te valle.
dan een Dief. 16 Weest gheen oorenblaser/ k ende en ach
Van rechte terklapper niet met uwer tonghen.
en valsche 17 Een Dief is een schandelick dinck/ doch
vriendschap. een Achterklapper is veel schadelicker:
a Of, hatich 18 Acht het niet slecht/ het zy kleyn ofte
vyandich groot.

* Cap.vi. Luth.

Dat vj. Capittel.

1. De gene die onbestandich is in vrient
b Dat zijn schap/ sal te schande worden. 2. Men sal
de splinter niet te kloeck zijn in alle man te straffen. 4.
Richters/ Een vergiftich mensche schadet hemselvē.
die in eens 5/ Alle dinck ten besten wtlegghen. 7. Gee
anderen oo- nen vriendt vertrouwen/ voor datmen in-
ge een splin den noot bekent heeft. 10. Tafelvrienden.
ter sien/ en 14. Een ghetrouwe vrient. 18 De vruchtē
haren balck der wijsheyt. 22. De wijsheyt is als eenen
vergheten. harden proefsteen. 24. Vermaninghe tot
c Die is wijsheydt te volgen. 35. ende 36. De Ou-
wijs en wel de salmen volghen/ ende geerne Gods
geleert/ die woort hooren. 38. De geboden des Heerē.
alle dinck tē 1 Laet u niet beweghen/ dat ghy uwen
bestē keert. vriende a gram wordet/ want sodanich
Syr 20 13. Achterklapper/ wordt eyndtlicken tot
d Gheloovet schanden.
niet lichte- 2 * b Laet u niet te kloeck duncken/ alle-
lick. man te straffen:
e Vrienden 3 Dat uwe bladeren niet en verwelcken/ en
inder noot/ de uwe vruchten niet en verderven/ ende
Vier gaen oock eenmael wordet als eenen dorren
vijf en twin boom.
tich op een 4 Want sulck een vergiftich mensche/ scha-
loot. Salt der hemselves/ ende wordt sijnen vyanden
nu een hart eenen spott.
stant zijn/ so 5 c Wederom/ wie alle dinck ten bestē wt-
gaet harer leyt/ die maeckt hem veel vrienden/ en wie
vijftich op het beste tot der sake spreeckt/ van dien
een Quentijn. spreecktmen wederom het beste.
Deut.13.6. 6 d Hout u vriendelick met alleman/ doch
35/9. vertrouwt onder duysenden kuym eenen.
Mich.7.5. 7 e Vertrouwet gheenen vriendt/ ghy hebt
Mat 10.36. hem dan bekent in der noodt.
8 Want vele zijn vrienden/ dewijle dat sy
dies ghenieten konnen/ doch in der noodt
en blyven sy niet.
9 Ende daer is menich vriendt/ die wordt
haestelick vyandt/ ende wiste hy een moort
van u/ hy seyde het na.
10 f Daer zijn oock sommighe Tafelvrien- f Syr 37.1.
den ende en blijven niet in der noodt/ Een getrou
11 Dewijle dat het u wel gaet/ so is hy u ge- we vriendt/
selle/ ende leeft in uwen huyse/ recht als wa is een groot
re hy oock Huysheere. schat.
12 Maer gaet het u qualick/ so staet hy te-
ghen u/ ende en laet hem nerghens vinden.
13 Onthoudet u uwer vyandē/ ende wachtet
u ghelijckewel oock voor uwen vrienden.
14 g Een ghetrouwe vriendt/ is eene stercke g P 10.27.16
vasticheyt/ wie dien heeft/ die heeft eenen Syr. 9.12
grooten schatt.
15 Een getrouwe vriendt/ en is met gheenen
ghelde noch goet te betalen.
16 Een getrouwe vrient/ is eenen troost des
levens/ ende wie God vreeset/ die krijcht
sulck eenen vriendt.
17 Want wie God vreeset/ dien sal het wel
slaen met vrienden/ ende ghelijck als hy is/
so sal oock zijn vriendt zijn.
18 h Lieve kint/ laet u de wijsheyt leerē van Na der wijs
jeughet op/ so wordt van u een wijs man. heyt salmē
19 Stellet u teghen haer/ ghelijck als die staen.
daer ackert ende sayt/ ende verwachtet ha h Tren.3.26
re goede vruchten. Sapie.8.1.
20 i Ghy moet eenen kleynen tijt om harent i Syr 21.2.
wille moeyte ende arbeydt hebben/ doch
gantsch haestelick suldy harer vrucht en ghe
nieten.
21 Bitter is sy den ongebrokenen menschē/
ende een roeckeloos mensche en blijft niet
by haer.
22 Want sy is hem een hardt proefsteen/ en
de hy weerpt se haest van hem.
23 Sy roemen wel veel van der wijsheydt/
doch sy weten weynich daer van.
24 k Lieve kindt/ luystert myner leere/ ende Een verma
en verachtet mijnen raedt niet. ninghe de
25 Begeeft uwe voeten in hare * veteren/ en wijsheyt te
de uwen hals in hare halsyseren. hooren.
26 l Buyght uwe schouderē/ en draechtse/ en k Pro.1.8.
de en sperret u niet teghen hare banden. 2/1.3/1.4/1.
27 m Houdet u tot haer van gantscher her- ende 5/1.
ten/ ende blijft met allen krachten op harē * Of, voeyen/
weghe.
28 Speuret na haer/ ende soecktse/ so suldy- l Mat.11 29
se vinden: ende wanneer ghyse krijcht/ so en m Eccle.2.1
laetse niet van u.
29 Want eindelicken suldy troost aen haer
hebben/ ende u leedt sal u in vreuchde veran
dert worden.
30 Ende haer voeyen/ sullen u eene stercke
vasticheyt/ ende hare halsyseren/ een heer-
lick kleedt worden.
31 Sy heeft een gulden kroone/ met eener
purperen huyven.
32 n Dat selve kleedt suldy aentrecken/ en
de schoone kroone suldy op setten. n Syr.27.
33 Lieve kint/ wildy volgē/ so wordy wijs: en
nemt het ter herten/ so wordy kloeck.
34 Ist dat ghy geerne luystert/ so suldyse krij
ghen: ende ist dat ghy uwe ooren toeneyget/
so suldy wijs zijn.
35 o Weest geerne by den Ouden/ ende waer o Syr.8.9.
een wijs man is/ tot dien houdt u. Gods
36 p Hoort gheerne Gods woort/ ende merc woordt sal-
ket goede spreucken der wijsheydt. men hoorē.
37 Waer ghy eenen vernuftighen man siet/ p Syr.1.5.
tot dien gaet met vlijte/ ende gaet q door- q Of, allewe
gaens met hem wt ende in. ghe.
38 r † Besinnet altoos Gods ghebot/ ende r † And. be-
denckt doorgaens aen zijn woordt: die sal u trachtet
herte volkomen maken/ ende u gheven wijs Psalm.1.2.
heydt/ als ghy begheert. Josue 1.8.

Dat

Dat vij. Capittel.

2. ende. 7 Vlieden de Godloose. 4. en-
de 6. Vlieden eergiericheyt. 8. Dobbel
schult. 10. Bidden ende Aelmisse. 11. ende
12. God vernedert ende verhooght. 13. ende
14. gheen leughen dichten/ noch hem tot
leugen: gewennen. 21. Een wijs en vroom
wijf. 22. Een ghetrouwe Dienstknecht.
25. Zijn kinderen leeren. 29. Vader ende
Moeder eeren. 36. Den armen hantreyc-
kinghe doen. 37. Weldadicheyt. 38. ende
39. De bedroefde troosten/ ende de kranc-
ke besoecken. 40. Het eynde ghedencken.

1 DOet niet quaets/ so en gheschiedt v
niet quaedts.
2 Houdt v van den onrechten/ so en
treft v gheen ongheluck.
3 a Saeyet niet op den Acker der onghe-
rechticheydt. so en suldy se niet sevenvou-
dighen maeyen.
4 Brenghet v niet inden ampte voor God/
ende en staet niet na ghewelt by den Co-
ninck.
5 b Laet v niet duncken voor God/ ghy zijt
geschicket ghenoech daer toe. ende en laet
v niet duncken by den Coninck / ghy zijt
wijs ghenoech daer toe.
6 Laet v niet verlangẽ Richter te zijn/ want
voor v vermeugẽ en suldy niet alle onrecht
te rechte brengen: ghy mochtet v onsetten
voor eenen Ghewelدighen / ende het recht
met schanden vallen laten.
7 Richtet geenẽ oproer aen inder Stat/ eñ
en hanget v niet aen den gemeynen man:
8 Op dat ghy niet dobbele schult draghen
moetet: want gheene en sal ongestraft blij-
ven.
9 Dencket oock niet: God sal mijn groote
offer daer voor aensien/ ende wanneer ick
den Allerhoochsten God daer voor offere/
so sal hy het aennemen.
10 c Wanneer ghy biddet/ so en twijfelt niet/
ende en weest niet traech/ Aelmissen te ge-
ven.
11 Bespottet den bedroefdẽ niet: d want daer
12 is een/ die kan beyde vernederen ende ver-
hooghen.
13 Dichtet gheene leughenen teghen uwen
broeder/ noch teghen uwen vriendt.
14 Ghewennet v niet ter leugene/ want dat
is een schadelicke ghewoonheyt.
15 Weest niet klapperich by den Ouden/ e
ende wanneer ghy bidt/ so maeckt niet ve-
le woorden.
16 Oft het v suer wordt met uwer neeringhe
ende ackerwercke/ dat en laet v niet verdrie-
ten/ f want God heeft het alsoo gheschap-
pen.
17 Verlaet v daer niet op/ dat dẽ hoop groot
is/ met dien ghy quaet doet.
18 Maer gedenckt/ dat v de straffe niet ver-
re en is.
19 g Daeromme verootmoedicht v van her-
ten: h want vyer ende wormen/ is de wra-
ke over de Godloosen.
20 i Overgeeft uwen vrient niet / om eeni-
ges goedts wille/ noch uwen getrouwen
broeder/ om des besten goudts wille.
21 k Scheydet v niet van eenen vernustigẽ
ende vromen wijve/ l want sy is edeler dan
eenich goudt.
22 m Eenen getrouwen knecht/ ende vlijti-
ghen arbeyder houdt wel.
23 Eenen vromen knecht hebbet lief/ ende
en verhindert hem niet/ so hy vrij worden
kan.
24 n Hebdy Vee/ so neemt het waer / ende
draeght het v nut in/ so behoudt het.

Menigher-
ley schoone
leeren.

a Gal.6.9.
Jere.4.4.
Osee.10.12.
Dringet v
niet in hoo-
ge Officien.
b Eccl.7.17.

Wie gerne
hooch wa-
re/ die han-
ghet lieden
aen hem/ eñ
maeckt op-
roer: wil al-
le saken ver-
beteren/ eñ
alle onrecht
te recht brẽ
ghen / ende
meynet/
God sal sy-
ne sake eñ
goede mey-
ninghe aen-
c Jac. 1.6.
Mat.21.26.
d 1.Sa.2.7.

Leughens.

e Mat.6.7
Esai.1.15.
Vergilius:
Felices A-
gricolas/ bo
na si sua no
rint. Sed
non sunt
dignitosse.
f Gene.3.19.
g 1.Pet.5.6.
h Esa 66.24
Jud 16.25.
Mar.9.47.
i Spr.9.12.
Vrome
vrouwe.
k Pro.18.22
l Pro.31.10.
m Leu.19.13
Spr.33.31.
34/27.
n Deu.25.4
Kinder-
tucht.
Spr.30.11.

25 o Hebdy kinderen/ so leertse/ ende buy-
ghet haren hals van ieughet op.
26 Hebdy dochteren/ so bewaert haer lijf. en
de en verweentse niet:
27 p Houwelickt uwe dochter/ so hebdy een
groot werck ghedaen / ende gheeftse eenen
vernuftighen manne.
28 Hebdy een vrouwe die v lief is/ so en laet
v niet van haer wenden haer te verstootẽ/
ende en vertrouwet der q hatischen niet.
29 r Eert uwen vader van gantscher hertẽ/
ende en vergeet niet hoe suer ghy uwer moe
der ghewordẽ zijt.
30 Ende ghedenckt. dat ghy van hen gebo-
ren zijt. ende wat kondy hen daer voor doẽ/
dat sy by v ghedaen hebben?
31 Vreest den Heere van gantscher herten/
ende houdt syne Priesteren in allen eeren.
32 Hebt lief dien die v ghemaeckt heeft/ vã
allen krachten/ s ende syne Dienaers en ver
laet niet.
33 Summa: Vreest den Heere/ ende eert den
Priester: ende gheeft hem haer deel / t als v
gheboden is.
34 Van den Eerstelinghen/ ende Schultof
feren ende Hefofferen/
35 Ende wat daer meer gheheylicht wordt
ten offer/ ende allerley heylighe Eerstelin-
ghen.
36 u Doet den armen hantreyckinghe: op
dat ghy rijckelick ghesegent wordet/
37 Ende uwe weldaet v aenghenaem make/
vooor allen levendigẽ menschẽ: x Ja bewijst
ooc uwe weldaedt aen den y dooden.
38 z Laet de weenende niet sonder troost/
maer treuret met den treurighen.
39 a Het en zy v niet swaer/ de kranckẽ te
besoecken: want om des wille suldy geloo-
net worden.
40 Wat ghy doet/ daer bedenckt het eynde
inne/ so en suldy nemmermeer quaedt doen.

Dat viij. Capittel.

1. ende 2. Niet te twisten met den Ghe
weldighen ende rijcken. 4. Noch met eenẽ
onnutten klappaert. 6. Wy alle hebben
noch schuldt op ons. 7. De outheydt niet
verachten. 8. Noch verheughen int ster-
ven des vyandts. 9. Noch verachten wat
de Wijse spreken. 14. Een lasteraer. 15. ende
16. Wreeden ende borghẽ. 17. Niet te rich
ten teghen den Richter. 19 Noch twist te
hebben met een toornich mensche. 20. Met
ten dwaes geenẽ raet te houden. 22. Noch
zijn herte alle man ontdecken.

1 TWistet niet met eenen Ghewelدighen/
dat ghy hem niet in syne handen val-
let.
2 a Twistet niet met den Rijcken/ dat hy v
niet en overweghe.
3 b Want vele laten hen met gelde steken/
ende het beweecht oock wel der Koningen
herte.
4 Twistet niet met eenen onnutten klap-
paert/ dat ghy niet houdt en draecht tot sy-
nen vyere.
5 Schimpet niet met eenen groũ mensche/
dat hy v gheslachte niet en schende.
6 c Werpt dien zijn sonden niet voor/ die
hem betert/ ende denckt/ dat wy noch alle
schuldt op ons hebben.
7 d Veracht de oudtheydt niet/ want wy
dencken oock oudt te worden.
8 Verheucht v niet/ dat v vyandt sterven:
e denckt dat wy alle sterven moeten.
9 f Verachtet niet wat de Wijsen spreken/
maer schickt v na haren spreucken.
10 Want van hen kondy wat leeren/ ende
hoe

o Pro 1.14.
19.18.23/13.
Dochteren.
p Tob.7.15.
Vrome
vrouwe.
q Dat is/
na der Jo-
dischen wij-
se ghespro-
ken daer eñ
echte vrou-
we de ander
uitboodt.
Maer by
ons hettet
so veel als:
Gelooft
niet wat v
aenghe-
bracht
wort/ tegen
v wijf/ van
boosen one
nutten lie-
dẽ/ die voor
v huyckelen/
ende haer
gram zijn.
Vader ende
moeder ee-
ren.
Tobie 4.3.
r Exo.20.12
Spra 3.9.
Ephe.6.2.
s Deu.12.18
t Leuit.2.1.
Num 18.8.
u Spr.12.8
Gala 6.10
Tob.7.17.
14. Es.2.21
Tob 1.17.
y Haer te
bewinden/
eñ eerlicken
te begravẽ/
om Godts
ende der op
standinghe
wille/
Tobie 1.20.
z Rom 12.15
Job 29.25.
a Mat.25.
36.
Spr.28.11.
Rijcke ende
Gewelدige.
a Mat.5.25
Spr 28.14.
b Spr 31.6
c Gala.6.1.
2. Cor.2.6.
d Leu 19.32
1.Tim.5.1.
e 1.Tim.5.8
Hebr.9.27.
f Spr6.35.

hoe ghy v houden sult/tegen groote lieden.
11 Laett v niet kloecker duncken als de Ou-
g Exo.12.25 den/g want sy hebben oock van haren va-
Deut.4.9. deren gheleert.
11/19. 12 Want van hen kondy leeren hoe ghy ant
Psal.78.3. woorden sult/alst van nooden is.
h Pro.26.21 13 h Blaest den Godloosen zijn vyer niet op/
* Dat is/ * dat ghy oock niet mede en brandet.
Verweckt 14 Stelt v niet teghen eenen Lasteraer/ dat
se niet son- hy uwe woorden niet en verkeere.
der oorsake 15 i Leenet niet eenen gheweldigheren dan
te lasteren. ghy zijt: ende leendy hem/so achtet als ver
i Spr.29.4. loren.
k Spr.29.23 16 k Wort gheen borge bouen v vermogen:
ende doedy dat/so en denckt het te betalen.
17 Richtet niet met den Richter want men
spreeckt het oordeel als hy wil.
l Gen.4.8. 18 l Wandelt niet met eenen Roeckeloosen/
dat hy v niet in ongeluck en brenge: want
hy richtet aen wat hy wil/so moet ghy dan
om syner dwaesheydt wille/schade lyden.
m Pro.22.24 19 m Twistet niet met eenen toornighen
Esaie 3.5. mensche ende en gaet niet met hem alleen-
ouer velt. want hy acht het bloedtuergie
ten als niets: wanneer ghy dan gheen hul
n Gene.4.8. pe en hebt n so verworghet hy v.
o Dat is/ 20 Met den o Dwasen en houdt gheenen
Loose lieden/ raedt/want het en gaet hem niet ter herten.
die niets en 21 Voor eenen Vreemden en doet niets ver
achten. borghens/want ghy en weet niet wat daer
Spr 9.21. van komen mochte.
37.7. 22 Openbaert v herte niet alleman/hy mocht
te v qualick dancken.

Dat ix. Capittel.

1. Jaloersie. 2. Den wyue niet toe te laten dat sy heersche. 3. ende 10. Vlieden de boelersse. 8. Zijn aenghesichte af wenden van een schoon vrouwe. 12. Noch sitten by een ghehouwede vrouwe. 14. Den ouden vrient. 15. Den nieuwen vriendt. 17. De Godloose. 10. De mensche die macht heeft te dooden. 21. synen naesten leeren kennen. 23. Gheselschap der vromer lieden. 25 Een klappich mensche.

Hoe men hem met de vrouwe houden sal. 1 Sijt a niet ialoers ouer v vrome wijf:
want sulck een hardt opsien/en brenget
niet goedts.
a Spr.33.29 2 Laet den wyue gheen macht ouer v/ dat
sy niet v heere en worde.
3 Vermydet de Boelersse/op dat ghy niet
in hare stricken vallet.
Hoererye te 4 b Mennet v niet tot de Sangersse/dat sy
vermyden. v niet en vanghe met hare listicheydt.
b Prou.2.16 5 c Siet niet na de Maeghden/dat ghy niet
5.3.7/5. ontsteken wordet teghen haer.
c Gen.6.2. 6 d Hangt niet aen de Hoeren/dat ghy niet
Job 31.1. om het uwe en komet.
d Pro.5.3.8. 7 Gaepe niet alomme in der Stadt/ende en
loopt niet door alle hoecken.
e Mat.5.28 8 e Wendt v aengesichte van schoone vrou
wen/ende en siet niet na de ghedaente van
andere vrouwen.
f Gen.34.1. 9 f Want schoone vrouwen hebben meni-
1.Sam.11.2. 10 ghen verdwaest/ende boose lust ontsteeckt
Jud 10.18. 11 daer van/gheliick als vyer.
12/16.13-9. 12 Sitt niet by eens anders wijf/ende om-
helst v niet met haer/ende en brast niet met
haer:
13 Op dat v herte niet aen haer en hanghe/
ende uwe sinnen niet verdwaest en wor-
den.
Oude vrien 14 g En gheeft eenen ouden Vrient niet o-
den de leste. uer: want ghy en weet niet/of ghy aen den
g Pro 27.10 nieuwen so vele krijghet.
Eccles.6.14 15 Een nieu Vriendt/is een nieuwe wijn:
7/20. laett hem oudt worden/so sal hy v wel
smaken.

16 h Laet v oock den Godloosen niet bewe- Godloosen.
ghen in zijn groote eere: want ghy en weet h Jud.9.3.
niet hoe het een eynde nemen sal. 2.Sam.15.1
17 i Laet v niet behaghen der Godloosen voor i Dat is/
nemen/want sy en worden nimmermeer Huychelt
vroom tot in der Hellen toe. hem niet/en
18 Houdt v van dien/die daer macht heeft en haugt hē
te dooden/so en derft ghy v niet besorgen/ niet aen.
dat hy v sal dooden.
19 Maer moet gy by hē zijn/so en vergrijpt
v niet/op dat hy v niet het leuen neme/wan
neer ghy dat alderminst vermoedet.
20 Ende weet dat ghy onder de stricken wan- * Als op
delt ende gaet op enckele hooghe * spitsen. hooghe tor-
21 Leert met aller neersticheyt uwen naesten rens, daer
kennen/k ende wanneer ghy raet behoeft/ het vaerlick
so soecke hem by wyse lieden/ is/ende ee-
22 Ende beraedt v met den Verstandigen/en nen het swij
de richter alle uwe saken na Gods woort. men aen-
23 l Hout geselschap met vrome lieden/l en komt.
de weest vrolick doch in de vreese Gods. k Spr.37.19
24 * Het werck loeft den Meester/m ende ee Tob.4.15.
nen wijsen Vorst syne handelen. l Dat is/
25 Het is een vaerlick dinck in eenen Regi- Houdt cola
mente/om eenen klapper: ende een n onbe- cien/eet en
schaemt klappaert koemt te schanden. drinckt.etc.
1.Thes.5.19
Phil.4.4.
* Cap.x.
Luth.
van der Oue
richeydt.
m 1.Reg.3.
n Die vol
raets/kloec
heyts ende
schiepens
is/ende het
woort alleen
hebben wil.

Dat x. Capittel.

1. Een wijs Regent. 2. Ghelijck de Regent is/so is het volck. 3. Eē boos Coninc. 4. Regiment der Aerden. 6. Gheluckfalicheyt des menschen. 7: Den hoouerdighen is beyde God ende de Werelt vyandt. 10. ende 11. Aerde ende assche/enckel schadelicken dreck. 12. Heden Koninck ende morgen doodt. 14. Beghin des menschen hoouerdicheyt. 15. Hoouerdicheyt drijft tot allen sonden. 17. ende 18. God vernedert de Vorsten/ende roept der Stouter Heydenen wortelen wt. 21. Wischt hare namen wt op Aerden. 22. 24. ende 27. De ghene die God vreesen. 28. Een wijs Dienstknecht. 30. Die arbeyt. 33. De Arme wort gheeert om syne kloeckheydt wille.

1 Een wijs Regēt is strenge/a ende waer a 3.Re.3.28
een verstandighe Ouericheydt is/daer
gaet het ordentlick toe.
2 b Ghelijck als de Regent is/also zijn oock b Pro.29.12
syne Officiers: gelijck de Raedt is/also zijn
oock de Burghers.
3 c Een boos Koninck verderft landt ende c 1.Reg.12.1
lieden: ende wanneer de Geweldigen kloeck
zijn/so ghedijet de Stadt.
4 Het Regiment op Aerden/staet in Gods
handen/die gheeft hem somtijden eenen duch
tighen Regent.
5 d Het staet in Gods handen/dat het eenen d Sap 6.4
Regente wel ghelucket/die gheeft hem eenen 1.Reg 16.15.
lofsucken e Kantzelier. e Als den
6 f Wreeckt niet te nauwe alle misdaedt/ naesten raet:
ende en koele uwen moet niet/wanneer gelijck als
ghy straffen sult. Naaman
7 Den hoouerdighen is beyde God ende den Konine
de Werelt vyandt/want sy handelen voor te Assyrien.
alle beyde onrecht. 2.Reg.5.
8 g Om des gheweits/onrechts/ende gie- f Leu.19.17.
9 richeyts wille/koemt een Koninckrijck/van Gheweldt.
eenen volcke ten anderen. Giericheyt.
10 Wat verheft haer de arme Aerde en assche g Jer.27.6.
11 hy is doch enckel schantlick dreck/dewij- Dan.4.14
le hy noch leeft.
12 Ende wanneer de Medicijn schoon lan-
ghe daer aen lappet/so gaet het doch eynt
licken also toe. Heden Koninck/h morghen h Dan.5.30
doodt. Hoouerdye.
13 Ende wanneer de mensche doodt is/so e-
ten hem de Slanghen ende Wormen.
14 Daer wt koemt alle hoouerdicheydt

wanneer een mensche van God afvalt/ en
de zijn herte van synen Schepper wijckt.
15 Ende hoouerdicheyt drijft tot allen son-
den: ende wie daerinne steeckt / die richtet
vele grouwels aen.
16 Darom heeft de Heere alle tijdt dē hooch
moet gheschendet/ ende eyndelicken neder
ghestortet.
Hooch-moet. 17 k God heeft de hoouerdige Vorsten van
den stoele neder gheworpen/ ende ootmoe-
k Sap.6.7. dighe daer op ghesettet.
Luc.1.51. 18 God heeft der stouten Heydenen wortels
14.11.18.14. wtgheroyet/ ende ootmoedighe aen hare
stede gheplantet.
l Gen.19.25 19 l God heeft der Heydenē lant omgekeert/
4.Esd.2.8. ende te gronde verdoruen.
20 Hy heeftse verdorren laten / ende ver-
21 stort/ ende haren name wtghewischt op
der Aerden.
22 Dat de liedē hoouerdich ende grimmich
m Gen.1.27 zijn/ dat en is van God niet geschapen: m
Sap.2.23. de mensche en is niet boos gheschapen.
Eccle.7.30. 23 Maer wie God vreest/ die sal met eeren
Gods vreese. bestaen: n maer wie Gods ghebodt ouer-
treedt/ die koemt ter schanden.
n Bar.3.39. 24 Ende de ghene die daer God vreesen/ die
2.Jos.1.9. houden haren Regent in eeren: daeromme
bewaert hyse.
25 Beyde de rijcke ende arme/ beyde groote
ende kleyne/ sullen haer niet anders beroe-
o Spr.12.11. men/ dan o dat sy God vreesen.
3.Esd.16.68 26 Het deucht gantsch niets / datmen eenen
Apoc 14.7. armen verstandighen versmaedt/ ende eenē
rijcken Godloosen eeret.
27 Vorsten/ Heeren ende Regenten / zijn in
grooter eeren/ maer so groot en zijn sy niet
p Mal.4.2 als die/ p die God vreest.
q Pro.17.2. 28 q Eenē wijsen knechte moet de heere die
Dan.6.10. nen/ r ende een vernuftich herte/ en murret
81.Sa.12.13 daer niet omme.
29 Volghet niet uwen eyghenen kop in u-
wē ampte/ ende en maeckt v niet stout/ als-
men uwer behoeft.
s Prou.12.9. 30 s Het is beter/ dat eē zijns doēs waerneēt
daer hy by bedijet/ dan dat hy hem veel ver
mete/ ende een Bedelaer daer by blijue.
31 Mijn kint/ in teghenspoet hebt eenē goe-
den moet/ ende verlaetet v op v ampt.
32 Want wie aen zijn ampt vertzaecht/ wie
wil dien helpen/ ende wie wil dien by ee-
ren behouden/ die zijn ampt selfs onteert?
t Gen.41.40 33 t De arme wort geeeret omme synder kloec
3.Esd.4.42. heydt wille/ ende de rycke omme zijns
Dan.2.46. goedts wille.
Susan.64. 34 Is nu de kloeckheyt loeflick aen eenē ar-
men/ hoe veel meer aen eenen rijcken? ende
wat eenen rijcken qualick staet / dat staet
veel meer den armen qualick.

Dat 11. Capittel.

1. De wijsheyt des slechten/ brengt hem
tot eeren. 2. Men sal niemandt prijsen om
zijns grooten aensiens wille. 3. De Bye. 4.
De Heere is wonderlick in syne wercken/
7 Niemandt oordeelen eermen de sake ver
staet 9. Noch hem seluen in gheen vreem-
de saken vermenghen. 12. Onnutten ar-
beydt. 13. God aensiet den armen met ghe-
naden. 14. 15. ende 16. Het koemt al van
God 18. Rijckdom door vreckheydt. 19.
ende 20. De rijcke is van zijnder hope be-
droghen. 21. In zijn beroepinghe blijuen.
24. De seghenunghe des Heeren. 27. In
voorspoet salmen ghedencken aen teghen-
spoet. 30. Niemant prijsen voor zijn eyn-
de. 32. Een valsch herte.

a Gē.41.40. 1 De a wijsheydt des slechten brengt hem
Dan.6.3. tot eeren/ ende settet hem by de Vor-
sten.
2 Ghy en sult niemandt prijsen om zijns
grooten aensiens wille/ noch yemandt ver-
achten/ om zijns slechten aensiens wille.
3 Want een Bye is een kleyn voghelken/
ende gheeft doch de aller soetste vrucht.
4 b Verheft v niet om uwer kleederen wil- b Act.12.21.
le/ ende en weest niet stout in v c eere: want c Dat is/
de Heere is wonderlick in syne wercken/ en Wanneer
de niemandt en weet wat hy doen wil. ghy in uwe
5 Vele Tyrannen hebbē neder op de Aerde maiesteyt
moeten sitten/ ende dien is de kroone opge- eñ ghewelt
settet/ op die men niet ghedacht en had- moet ver-
de. schijnen.
6 d Vele groote heeren zijn te niete gewor d 1.Sa.15.26
den/ ende gheweldighe Koninghen zijn an- Hester 9.16.
deren in de handen ghegheuen. 7.10.
7 e Verdoemt niemant/ eer ghy de sake ver e Deu.13.14
staet: verstaetse eerst/ ende straffet dan. 17.6.
8 f Ghy en sult niet oordeelen/ eer ghy de Josue 7.13.
sake hoort/ ende laet de lieden te voren wt- 22.13.
spreken. Joan.7.51.
9 Vermengt v niet in vreemde saken/ ende f Prou.18.13
sitt niet by een onrecht oordeel.
10 * Mijn kint/ steeckt v niet in menigerley * Cap.31.
handel/ wāt so ghy menigerley voorneemt/ Luth.
so en suldy niet vele daer aen winnen/ Vele hande
11 Of ghy schoon seer daer na staet/ so en ver len maken
krijchdy het doch niet: ende of ghy schoon niet rijcke.
hier ende daer flicket/ so en koemdy daer
doch niet wt.
12 g Daer is menich/ die laet het hem suer g Pro.10.22
worden/ ende haestet tot rijckdom/ ende ver
hindert slechs hem seluen daermede.
13 h Daerentegē is daer menich/ die het laet God maeckt
saechte aenkomē/ die wel hulpe behoeft/ eñ rijcke eñ arm.
is daertoe swack/ ende arm/ i dien siet God h Job 42.10
aen met ghenaden/ ende helpet hem wt der i Job 42.12.
ellende/ ende brengt hem tot eeren / so dat
hem vele daer van verwonderen.
14 k Het koemt alle van God/ gheluck ende k Job.1.21.
15 ongheluck/ het leuen ende doot / l armoede Thren.3.37.
16 ende rijckdom. Ezech.28.4
17 m Den vromen gheeft God goeden / die l 1.Reg.2.7.
daer blijuen/ ende wat hy voorneemt / dat m Pro.10.22
ghedijet altijdts. n Psal.39.7.
18 n Daer is menich/ die vreck is/ eñ spaert o Luc.12.19.
ende wordt daer door rijck. p Job 1.21.
19 Ende denckt/ hy heeft wat voor hem ghe 27.19.
bracht/ ende spreect/ o Nu wil ick een goet Spr.5.14.
leuen hebben/ etē ende drincken van mynen Psal.49.18.
goeden. 1.Tim.6.7.
20 Ende hy en weet niet dat zijn stonde so Blijft in v-
na is/ p ende moet het altemael anderen la- wer beroe-
ten/ ende steruen. pinghe.
21 Blijft by Gods woordt / ende oeffent v q Mat.10.22
daer in/ q ende blijft in uwe beroepinghe. 38.
22 Laet v niet verwonderen/ dat de Godloo Ephe.4.1.
sen na goet poogen/ r betrauwet ghy God/ 2.Pet.1.10.
ende blijft in uwer beroepinghe. r Eccle.2.7.
23 Want het is denn Heere seer licht/ s eenē s Job 42.10
armen rijck te maken. * Een arm
24 Godsseghen den vromen hare goeden/ en sal niet
ende als den tijt koemt/ so ghedijen sy haest vertzagen:
telick. een Rijcke
25 * Segghet niet: Wat helpt het my/ ende en sal hem
wat hebbe ick daerentusschen? niet vermete
26 Segt niet: Ick hebbe genoech/ hoe kant ten.
my ghebreken. t Spr.18.23.
27 t Als het v wel gaet/ so denckt dat het v u Jer.17.10.
weder qualick gaen kan: ende als het v qua Psal.28.4.
lick gaet/ so denckt dat het v weder wel 62.13.
gaen kan. Job 34.11.
28 u Want de Heere kan eenen yeghelicken Mat.16.27.
lichtelick in den doodt vergheldē/ alsoo hy Roma.2.6.
verdient heeft. 2 Cor.5.10.
29 Een quade vre / maeckt datmen al- Apoc.2.23
le vreuchde vergheet/ ende als de mensche
sterft/ so wort hy ghewar hoe hy gheleeft
heeft.

Daerom

30 Daerom en suldy niemandt prijsen voor
zijn eynde: want wat een voor een man ge-
weest zy, dat bevindtmen aen syne Nako-
melinghen.

Cap. xvj. Luc. Herberghet niet allemã.

31 * Herberget niet eenen yeghelicken in u-
wen huyse: want de Werelt is vol ontrou-
we ende list.
32 Een valsch herte/ is ghelijck als een lock
voghel op het slach/ ende loeret hoe hy v
vanghen meughe.
33 Want wat hy goets siet / dat duydet hy
op het aller ergheste/ ende het allerbeste/
schendt hy op het aller hoochste.

x Jaco. 3. 5. y Pro. 1. 16. Esai. 59. 7.

34 x Van eener voncken / wordt een groot
vyer/ ende de Godloose en houdet niet op/
y tot dat hy bloedt verghiete
35 Hoedt v voor sulcken schalcken: sy en heb
ben niets goets inden sin, op dat sy v met
een eewighe schande aenhanghen.
36 Neemdy eenen vreemden met v in/ so sal
hy v onruste maken/ ende v wt uwen eyghé-
domme dryven.

Dat xij. Capittel.

1. Wie datmen goet doen sal. 2. ende
4. Gheeft den vromen ende Godtvruchti-
ghen. 3. ende 6. God haet den Godloosen.
8. De vrient en wordt in voorspoet niet be
kẽt. 10. Dẽ vyant en suldy niet vertrouwẽ.

Niemãt wel daer bewijsen sal. Galat. 6. 4. 1. Tim. 5. 8. Den Godtvreesenden salmen goet doen. a Eccle. 7. 35. Deut. 15. 7. Galat. 6. 12. 1. Tim. 5. 10. b Mat. 25. 24. c Tob. 1. 15.

1 Wildy wat goets doẽ/ so siet toe, wien
ghy dat doet: so verdiendy danck daer
mede.
2 a Doet den vromen goedt/ so sal het v ryc-
kelick vergolden worden: ist niet van hem/
b so ghesciedt het ghewisslick van den
Heere.
3 Maer den boosen schalcken/ die niet en
dancken voor de weldaedt/ en salt niet wel
gaen.
4 c Gheeft den Godtvruchtighen/ ende ont
fermt v des Godloosen niet: doet goet den
ellendighen / ende gheeft den Godloosen
niet.
5 Behoudt v broodt voor hem/ eñ en gheeft
hẽ niets/ op dat hy daer door niet gestere-
ket worde/ ende v ondertrede: gy sult noch
eens so vele boosheyt van hem ontfangen/
als ghy hem goets ghedaen hebt.

b Psal. 5. 6. Sap. 14. 9. Pro. 3. 31. e Juda. 14.

6 b Want de Allerhoochste is dẽ Godloosẽ
7 vyandt/ e ende sal de Godloosen straffen.
8 Als het eenen wel gaet/ so en kanmen gee
nen vriendt recht bekennen: maer als het
eenen qualick gaet/ so en kan hem de vyant
oock niet verberghen.
9 Want alst eenen wel gaet, dat verdriett
synen vyandt: ende als het eenen qualick
gaet/ so wijcken oock de vrienden vã hem.

Vyanden en salmen niet vertrouwen.

10 Betrout uwẽ vyant nemmermeer: want
ghelijck als het yser altijdts weder verroe
stet/ also en laet hy oock syne trecken niet.
11 Ende of hy hem alschoon neyget ende buc
ket/ so siet doch voor v, ende hoedt v voor
hem: ende of ghy alschoon aen hem pollij-
stert/ ghelijck als aen eenen Spieghel/ so
blijft hy doch roesterich.
12 Treckt hem niet tot v, dat hy v niet wech
stoote, ende trede in v stede: settet hem niet
by v/ dat hy niet na uwen Stoelen pooge/
ende dat ghy ten laetsten op mijn woordt
dencken moet/ ende dat het v dan rou-
we.

f† An. lest/ noch vinder niet twee sondẽ te samen/ wat de een en sal ongestraft niet blyven.

13 f† Ghelijck als wanneer een Slangen be
sweerder ghebeten wordt/ dat en iammert
niemandt/ also weynich als dat/ so eẽ met
wilden ghedierten omgaet/ ende van hen
verscheurt wort: also gaet het dié oock, die
den Godloosen aenhanghet/ ende hem in
haer sonde vermenghet.

14 Hy blijft wel eẽ wijle by v: maer wanneer
ghy struyckelt/ so en blijft hy niet.

g Jer. 41. 6. 2. Reg. 3. 3.

15 g De vyandt geeft wel goede woorden/ en
de beklaecht v seer, ende stelt hem vriendelick/
kan oock daer toe weenen
16 Maer int herte denckt hy, hoe hy v in dẽ
kuyle brenge: ende krijcht hy ruym/ so en kã
hy ws bloedts niet sat worden..
17 Wil v yemant schade doen / so is hy de
18 eerste, ende stelt hem ghelijck als woude hy
v helpen, ende velt v bedrieghelick.
19 Synen kop sal hy schudden / ende in de
vuyst lacchen, v bespottẽ, ende de neuse op-
werpen.

Dat xiij. Capittel.

1. Niet vermenghen met den hoouerdi-
ghen. 2. Noch met ghesclschap der Gewel
dighen/ ende Rycken. 4. ende 25. De rijcke
wordt ghedraghen ende opgheholpen/ en-
de de arme neder gestooten. 10. Van de een
voudicheyt niet bedrieghen laten. 12. Hoe-
men hem draghen sal met een Gheweldighẽ.
19. Een yeghelick houdt hem by zijns ge-
lijcke. 21. De Godloose en heeft gheen ge
lyckheyt metten vromen 23. De arme zijn
het voeder des rijcken. 30. Rijckdom is
goedt.

Hoe hem de armen voor den rijcken ende geweldighen hoeden sullen. a Deut. 7. 2.

1 Die peck aengrijpt, die besmettet hem
daer mede: a ende wie geselschap heeft
met den hoouerdighen/ die leert hoo-
ueerdicheydt.
2 Maeckt v ghcselschap niet met den Ghe-
weldighen ende rijcken/ ghy ladet anders ee
nen swaren last op v.
3 Wat sal de Aerden pot, by den Metalen
pot? want so sy aen een ander stooten/ so
breeckt hy.
4 De rijcke doet onrecht/ ende pocht noch
daer toe, maer de Arme moet lijden/ ende
daer toe dancken.

Der Rijckẽ aenslaghen.

5 Solange als ghy hẽ nut zijt, ghebruyckt
hy v: maer wanneer ghy niet meer en kont/
so laet hy v varen.
6 Dewijle dat gy wat hebt/ so teert hy met
v/ ende het bekommert hem niet / dat ghy
verderft.
7 Wanneer hy v behoeft/ so kan hy v be-
drieghen/ ende lacchet v aen/ beloeft v vele/
ende gheeft v de beste woordẽ/ ende spreect:
Behoefdy wat?
8 Eñ doet v eenmael ofte drij bedrieghelick
9 te gaste/ tot dat hy v om het uwe brenge/ eñ
ten laetsten met v spotte: eñ als hy alschoõ
uwen noot siet/ so laet hy v doch varen/ en-
de schuddet den kop ouer v.
10 Daerõ siet toe, dat v uwe eenuoudicheyt
11 niet bedrieghe, ende in ongheluck brenghe.

Den Gewel dighen ghe looft niet voorsichticheydt.

12 Wanneer v een gheweldich man wil tot
hem trecken/ so weygert v/ so sal hy v dies
te meer tot hem trecken.
13 Drengt vseluẽ niet tot hem, dat ghy niet
verstooten en wordet: ontsiaet v oock niet
te seer/ datmen v ter noodt ghebruycken
mach.
14 Weygheert v niet / so hy v wat beveelt:
maer verlaet v daer niet op/ dat hy hem met
v so ghemeyn maeckt: want hy versoeckt v
daermede/ ende met zijn vriendelick gelaet/
halet hy v wt.
15 Wanneer hy onghenadich wordt / so en
blijft het by sulcke vriendelicke woordẽ niet
ende schimpet niet met straffen ende ghe-
vanckenisse.
16 17 Daerom hoedt v, ende siet wel voor v/
18 Siet in grooter vreese.
19 Een yeghelick gedierte hout hem by zijns
20 ghelijcken, also sal hem oock een mensche
voeghen tot zijns ghelijcken.

b 2.Cor.6.14 21 b Het is even gelijck als hem een Wolf by
de Schapen voecht/wanneer hem een Godloose by de vromen voecht.

22 Ghelijck als c Hyena met den Honde gemeynschap maeckt/also oock de rijcke met den armen.

c Hyena/is een Dier in Egypten/ dat leert eenen hôt roepen by sijne name/gelijck als een mensche/en eet hê daer na.

23 Ghelijck als de Leeuwe het Wilt verslint in der heyde / also verslinden de rijcke den armen.

24 Ghelijck den hooveerdighen onweert is/ wat slecht is / also is de arme den rijcken oock onweert.

25 Wanneer de rijcke vallen wil / so helpen hem sijne vrienden op:wanneer de arme valt/ so stooten hem sijne vrienden neder.

Der rijcken unrecht/ moet recht zijn. d Dat is/ hem eenen schijn maken.

26 Wanneer een rijck man/niet recht gedaen heeft, so zijn daer vele die het d verglimpen:wanneer hy hem met woorden vergrepen heeft/so moetmen het laten recht zijn.

27 Maer wanneer een Arm man niet recht gedaen en heeft/so can ment groot achten/ en of hy schoon wijslick spreect/so heeft het doch gheen stede.

28 Wanneer de rijcke spreeckt/so swijcht een yeghelick/ende zijn woort heftmen inden Hemel.

29 Maer wanneer de arme spreect/ so seytmen: Wie is die? ende so hy feylt/ so moet hy het vergelden.

e Psalm.60 30 e Rijcdom is wel goet/ alsmen hem sonder sonde gebruyckt:maer de armoede des Godloosen/leert hem veel quaets spreken.

31 Wat eener inden sin heeft/dat sietmen hem aen den ooghen aen/het zy goet of quaet.

32 Heeft hy wat goets in den sin / so siet hy vrolicken op:maer wie met heymelicken stucken omgaet/die kan gheen ruste daer voor hebben.

Dat xiiij. Capittel.

1. Wel dien die gheenen boosen raet en gheeft/ 2. Noch boose conscientie heeft. 6. ende 8. Een afionstich mensche die hem selven noch anderen niet goets en gunnet. 9. Een onversadelick mensche. 10. Een nijdich mensche. 12. De doot en vertoeft niet. 13. Goet doen voor zijn eynde. 18. Alle vleesch verslijt. 19. Het gheslachte des menschen. 22. Wel dien die alle tijdt met Gods woort omme gaet.

a Psal.1.1. Syra.19.16 25.11. Jaco.3.2.

1 Wel a dien/die gheenen boosen raet en gheeft / ende gheen boose conscientie daer van en heeft.

2 Wel dien die gheen boose conscientie en heeft/ende zijn toeverlaet hem niet ontvallen is.

* Cap.xiij. Luth. Wader ontrouwe en schalckheyt der rijcken vrecken.

3 *Eenen Vrecken staet het niet wel/ dat hy rijcke is:ende wat sal ghelt ende goet eenen Vrecken honde?

4 Wie vele samelt/en hemselven niet goets en doet/die samelt het anderen lieden/ende anderen lieden sullent verbrassen.

b Jer.17.11 Luce.12.15.

5 Wie hemselven niet goets en doet/wat sou de die ander lieden goet doen? hy en wordt nemmermeer vrolick van sijnen goede.

6 Daer en is geen schandelicker dinck/dan dat een hemselven niet goets en gonnet/ en dat is de rechte plaghe voor zijn boosheyt.

7 Doet hy wat goets/ so en weet hy gewisselick daer niets van/ ende wort ten laetsten onverduldich daer over.

8 Dat is een boosmensche/die niet sien mach/ datmen den lieden wat goedts doet / maer went zijn aenghesichte wech / ende en ontfermt hem niemants.

c Pro.27.20 9 c Een onversadelick mensche/laet hem nemmermeer met sijnen deele ghenoeghen/ende en kan van ghiericheydt niet ghedyen.

10 Een nijdich mensche en siet niet gheerne eten/ende het doet hem wee/als hy sal eten gheven.

11 Mijn kint, doet v selven wat goets van den uwen/ d ende gheeft den Heere offeren/ die hem toebehooren. d Deu.26.9

12 Denckt dat de doot niet en vertoeft: ende ghy weet doch wel/ wat verbont ghy met de doot hebt.

13 e Doet den vriende wat goets voor v eynde/ende doet handtreyckinge den armen na v vermueghen. e Spr.4.1. Tob.4.7. Luce.14.13.

14 f Vergheet der armen niet als ghy eenen vrolicken dach hebt, so sal v oock de vreughde toecomen/die ghy begheeret. f 3.Esd.9.5

15 Ghy moet doch v suer sweet anderen laten/ ende uwen arbeydt den erfghenamen overgheven.

16 g Geeft geerne/h so suldy weder ontfangen/ g 2.Cor.9.7 h Ma.25.34

17 ende i heylighet v ziele: want als ghy doot zijt/so hebdy wtghetert.

i Dat is/ Gheeft den Priesteren haer behoorlick offer/ als de wet heet.

18 k Alle het vleesch verslijt/als een kleedt: l want dat is dat Oude Verbont: Ghy moet sterven.

19 Ghelijck als de groene bladeren op eenen schoonen boome/sommige vallen af/sommige wassen weder:also gaet het met den lieden oock toe/ m sommighe sterven / sommighe worden gheboren.

k Esai.40.6 Jaco.1.10. 1.Petr.1.24. Psal.90.6. l Eccles.8.8. Hebr.9.27. m Eccle.3.3 * Cap.xv. Lut. of der Wijsheydt. Psalm.1.2. n Deut.6.7 Psalm.1.2. o of, alwech wyder na soecket. p Tob.1.2.

20 Alle verganckelick dinck moet een eynde nemen/ende die daer mede omme gaen / die
21 varen oock mede wech.

22 * Wel dien / n die altijts met Gods woort omgaet/ende dat selve wtlegt ende leert.

23 Die het van herten overlegt/ en grondelick leert verstaen: ende na de Wijsheyt o altijts heeft verneemt/ende sluypt haer na/waer sy henen gaet.

24 Ende kijckt tot haren venster in/ende luystert voor haer deure.

25 Soeckt herberge hardt by haren huyse/ en richtet aen hare wandt sijne hutte op.

26 p Hy brenghet sijne kinderen oock onder haer dack/ende blijft onder haer loovinghe.

27 Daer wordt hy voor der hitte onder beschermt/ende het is hem een heerlicke woonynghe.

Dat xv. Capittel.

1. Die den Heere vreest:ende Gods woort hout/die vint wijsheyt. 9. De Godloose can niet recht leeren. 10. Rechte leere. 11. Den Heere de schult niet toe te schrijven datmen onrecht gheleert heeft. 12. Want de Heere haet alle Afgoderye. 14. ende 15. De conditie des menschen eer hy sondichde. 9. De wijsheyt Gods is groot. 20. Sijne oogen sien op de ghene die hem vreesen.

1 Swicks en doet niemant dan die den Heere vreest / ende wie hem aen Gods woordt houdt/die vint se.

2 Ende sy sal hem te gemoet comen als een Moeder/ende sal hem ontfanghen als een ionghe Bruydt.

3 a Sy sal hem spijsen met broode des verstants/ ende sal hem laven b met water der Wijsheydt/ a Mat.4.4 Joan.4.10. b Joa.4.14. ende.7.37.

4 Daer door sal hy sterck worden/dat hy vast staen can/ende sal hem aen haer houden/dat hy niet te schanden come.

5 c Sy sal hem verhoogen boven sijnen naesten/ d ende sal sijnen mondt op doen in der Ghemeynte. c Gen.41.40 d 2.Esd.3.7. Act.1.15.

6 Sy sal hem kroonen met vreuchde ende blijschap / ende met eenen eewighen name begaven. 13.7.

7 e Maer de Dwasen en vindense niet/ende de Godloosen en komense niet te sien kryghen. e 1.Cor.2.14

Want

f Sapi. 1.7.
8 f Want sy is verre van den Hoovaerdi-
ghen/ ende de Huychlaers en weten niet
van haer.
9 Een Godloose en kan niets recht leeren:
want het en koemt niet van God.
10 Want tot rechte leere behoort de Wijs-
heydt/ so gheeft God ghenade daer toe.
11 Ghy en moet niet seggen: Hebbe ick on-
recht gheleert/ so heeft het g God gedaen:
want wat hy hatet/ dat sonde ghy nz doe.

g Dat zijn de valsche leeraers, die hare dwalin ghen onder Gods name verkoopen/ ende weeren: het zy Gods woorde/ofte God moete niet recht lee ren/etc.

12 Ghy en moet niet seggen: h Hebbe ick on
recht gheleert/ so heeft hy my bedroghen:
want hy en behoeft gheens Godloosen.
13 Want de Heere haet alle Afgoderye:i
en wie hem vreest/ die wacht hē daer voor.
14 k Hy heeft den mensche van aenbeginne
15 gheschapen ende hem den keur ghegheven.
16 l Wilty/ so hout de gheboden/ ende doet
wat hem behaecht/ in recht betrouwen.
17 m Hy heeft v vyer ende water voorghe-
settet/ grijpt welck ghy wilt.
18 n De mensche heeft voor hem het leven
ende den doot/ welck hy wil/ dat sal hem ge
gheven worden.
19 Want de Wijsheyt Gods is groot ende
hy is machtich/ ende siet alle dinck.
20 o Ende syne ooghen sien op die/ die hem
vreesen ende hy weet wel/ wat recht ghe-
daen/ofte wat huychelye is.
21 Hy en ghebiedt niemande Godloos te
22 zijn, ende en oorlooft niemant te sondigen.

h Exod 20.1
Sapi. 14 9.
i Dan. 3.16
Tobie. 1.6.
1. Mat. 2.19.
k Gen. 1.27.
l Mat. 19.17
m Gen. 2.16
Jerem. 21 8.
Deut 11.26
n Jere 21.8.
o Psal. 33.18
ende 34 16.
Hebr. 4.16.

Dat xvj. Capittel.

1. Niet verblijden in vele ongheschick
te kinderen .5. Door een vroom man een
Stadt gheholpen door veel Godloose ver-
woest. 8. De Heere heeft de hoovaerdige
gestraft. 1.. De barmherticheyt des Heeren
is groot. 15 Een yeghelick sal ghesschieden
ghelijck hy verdient heeft. 16. Niemant en
kan hem verborgen van den Heere. 21. Wat
God doen wil en siet niemant. 26 ende 27.
De wercken des Heeren.

Vele ongemanierde kinderē zijn niet goet.

1 VErblijdt v niet/ dat ghy vele ongheschic-
te kinderen hebt/ ende pocht daer niet
op/ dat ghy vele kinderen hebt/ als sy
God niet en vreesen.
2 Verlaet v niet op hen/ eñ en betrout niet
op haer vermoghen.
3 Want een vroom kint/ is beter dan duy-
sent Godloose.
4 Eñ het is beter sonder kinderen te sterven/
dan Godloose kinderen te hebben.
5 Een vroom man kan een Stadt ophelpē:
maer of daer alschoon vele Godloosen zijn/
so wort sy doch door hen verwoestet.
6 Dies hebbe ick myn leefdage vele gesien/
ende noch meer ghehoort.
7 a Het vyer verbrandde den gansche hoop
der Godloosen: b ende den toorne ginck aē
over de Ongheloovighe.
8 Hy en spaerde de Oude Reusen niet / die
met hare sterckheyt te gronde ginghen.
9 d Hy en verschoonde dien niet/ by welckē
Loth een vreemdelinck was/ maer verdoē-
dese/ om haers hoochmoets wille.
10 Eñ verdarf dat gantsche lant/ sonder alle
barmherticheyt/ diet met sondighen te vele
ghemaeckt hebben.
11 e Also heeft hy wel ses hondert duysende
wech gerucht/ daeromme dat sy ongehoor-
saem waren/ hoe soude dan een eenich on-
ghehoorsame onghestraft blijven.
12 f Want hy is wel barmhertich/ maer hy is
oock toornich/ hy laet hem wel versoenen/
ende straft oock grouwelick.
13 So groot als zijn barmherticheydt is/ so
groot is oock zijn straffe/ g ende richtet ee-
nen yeghelicken/ als hy het verdient.

a Syr. 21.10
Mala. 4 1.
b Num. 11.1.
16.32.
c Gene. 6.4.
7/12.
d Gen. 19.24
e Nu. 14.29
25.62.
Ongehoorsaemheydt blijft niet ongheestraft.
f Syrac. 5.7.
g Syr. 35.30
Prov. 24.12.
Jerem. 17.10
ende 32.19.
Job. 34.11.
Psalm. 28.4
ende 62.13.
Roma. 2.6.
Apoc. 2.23.

14 De Godloose en sal met synen onrechte
niet ontgaen/ ende des vromen hope en sal
niet verblijven.
15 Alle weldaet sal hare stede vinden/ ende
eenen yeghelicken sal ghesschieden/ ghelijck
hy verdient heeft.
16 Segt niet: De Heere en siet na my niet:
wie vraecht inden Hemel na my?
17 Onder sulck eenen hoop/ en derckt hy aē
my niet: wat ben ick teghen sulck een groo-
te Wereldt?
18 Want h siet/ den gantschen Hemel over al/
19 de Zee ende de Aerde beven/ Berghen ende
Dalen daveren/ als hy versoeckt:
20 Sonde hy dan in v herte niet sien:
21 Maer wat hy doē wil/ dat en siet niemāt
ende het weder dat voorhanden is/ dat en
merckt geen mensche: ende hy heeft vele doē/
daer hem niemandt voor en hoedt.
22 Ende wie kant wtspreken ende verdragē
als hy oordeelt: maer sodanich dreyghen/
is te verre van de ooghen.
23 Ende wanneert een roeckeloos mensche
hoort/ so blijft hy doch by zijn dwaesheyt/
ende by zijn dwalinghe.
24 * i Myn kint/ hoort my/ ende leert wijs-
heyt/ ende merckt op myn woort met ernste
25 Ick wil v een ghewisse leere gheven/ en-
de v klaerlick onderwijsen.
26 k God heeft van den beginne syn werckē
wel gheordineert/ ende eenen yeghelicken
zijn eyghen werck ghegheven.
27 Ende onderhoudtse voort ende voort in
sulcker ordeninghe/ dat sy haer werck altijt
doen.
28 Ende gheen dat ander verhindert/ l maer
29 zijn altijts synen bevele ghehoorsaem.
30 Voorder heeft hy oock op de Aerde ghe-
sien/ ende haer met synen goede vervult.
31 m Ende maect het Aertrijck vol gedierte/
de welcke weder onder de Aerde komen.

h Psa. 18.8.
4. Esd. .6.12
Judic. 16.18
Nahum. 1 5
2. Pet. 3.7.10

* Cap. xvij.
Luth Van der wijsheyt Gods.
l Prove. 1.8.
2/4.4/10.5/7
Job 22.22.
k Gen. 1.2.3

l Bar. 3.33

m Gen. 1.24.

Dat xvij Capittel.

1. God heeft den mensche ghesschapen. 2.
Ende hen bestelt den tijdt haers levens. 4.
Hy heeft hen ghegheven vreese over alle
vleesch/ ende heerschappye over ghedier-
ten ende voghelen. 5. Hy gaf hen vernuft. 9.
heeftse gheleert / ende de Wet des levens
ghegheven. 13. Haer wesen is altijdts voor
hem. 15. Maer is selve Heere over Israel.
17. Oock zijn hem alle boosheden openbaer
ghen. 18. Hy bewaert de weldaet des men-
schen. 20. Hy ontfangt in ghenaden die hen
beteren. 28. De barmherticheyt des Heeren
is groot. 31. Ende wat vleesch ende bloet
dichtet/ dat is boos.

Hoe God dē mensche geschapen eñ begaeft heeft.

1 GOd a heeft den mensche geschapen van
2 de Aerde/ ende maeckt hem weder tot
Aerde.
3 Ende bestelt hen den tijt haers levens/ eñ
schiepse alle beyde, eenen b ghelijcken tot sy-
ner v eerdt/ ende maeckt se na zijn Beeldt.
4 c Hy gaf hen/ dat alle het vleesch hen vree-
sen moeste/ eñ dat sy heerschen souden over
de ghedierten ende voghelen.
5 Hy gaf hen vernuft/ sprake/ ooghen/ ooren
ende verstandt/
6 Ende kennisse, ende wees hen beyde goet
ende quaet.
7 Ende heeft voor andere ghedierten son-
8 derlick aengesien/ hen te wijsen zijn groote
Maiesteyt.
9 Hy heeftse geleert/ ende hen een Wet des
levens ghegheven.
10 Hy heeft een eewich Verbondt d met hen
ghemaeckt.
11 Sy hebben met haren ooghen zijn Maie-

a Gen. 1.27.5.1
Syr. 1.2.23.
1 Cor. 11.7.
Collo. 3.10.
b Dat is, te nen man eñ een vrou. we.
c Gene. 9.2.

d Met Israel op den berge Sinai
Deut. 4.5.9

siept ghesien/ende met haren ooren zijn
heerlicke stemme ghehoort:
12 Ende hy sprack tot hen: Hoedt u voor
e Exo.20.21. allen onrecht: e eñ beual eenen yegelicken
22.23. synen naesten.
13 Haer wesen is altijts voor hem/ eñ niet
verborghen.
f Rom.13.1. 14 f In allen landen heeft hy heerschappije
gheordineert.
g Deut.4.1.7 15 g Maer ouer Israel is hy seluen Heere
10/15. ghewordden.
16 Alle hare wercken zijn voor hem open-
h 2.Para.16. baer/ als de Sonne/ h eñ syne ooghen sien
9. sonder ophouden/ alle haer wesen.
Psal.33.13. 17 Oock zijn hem alle boosheden onuerbor-
Sprac.23.27 ghen/ ende alle hare sonden zijn voor hem
Prouer.15.3 openbaer.
Hebre.4.13 18 i Hy bewaert de weldaet des menschen/
i Sprach.29 ghelijck als eenen k zegelrinck/eñ de goede
18. k Of/ wercken/ als eenen oogenappel.
signetrinck. 19 l Ende ten laetsten sal hy opwaken/ m
l Mat.25.31. ende eenen yeghelicken vergelden op synen
m Iere.17.10 kop/ ghelijck hy verdient heeft.
32/19. 20 n Maer die hen beteren/ die laet hy tot
Iob 34.11. ghenade komen: ende die daer moede wor-
Psal.62.13. den/ die troostet hy/ dat sy niet en verzagē.
Roma.2.6. 21 o So bekeert u nu tot den Heere/ ende
n Act.3.19. verlaet u sondelick leuen.
Iere.3.12. 22 Bidt den Heere ende houdt op vanden
o Iere.3/9.17 quade.
25/5.35 15. 23 Houdt u tot dē Allerhoochstē/ eñ wendt
Ezech.18 30. 24 u van onrecht/ ende haet met ernste de
Afgoderye.
25 p Wie wil den Allerhoochsten louen in
p Psal.6/6. 26 der Helle: want alleen de leuendighe kon-
30.10 88/12. nen louen.
115/17. 27 De dooden/ als die niet meer en zijn/
Esaie.38.18 konnen niet louen/ daeromme loeft den
Heere/ dewijle ghy leeft ende ghesont zijt.
*Cap.xviij. 28 *O hoe groot is de barmhertichheyt des
Luth. Heeren/ q eñ laet hem ghenadich vinden/
Alle dinck dien/ die hen tot hem bekeeren.
moet vergaē 29 Want wat kan doch een mensche zijn/
q Esai.55.7. dewijle hy niet onsterflick en is?
Ioel.2.13. 30 Wat is klaerder dan de Sonne? r noch
Ione.3 10. moet sy vergaen.
r Ioel 2.31 31 Ende wat vleesch ende bloedt dichtet/
Mat.24.29 dat is een boos dinck.
32 Hy siet de onmetelicke hoochte des He-
s Eccle.10.10 mels/ s maer alle menschen zijn Aerde ende
stof.

Dat xviij. Capittel.

1. Alles wat de Heere maeckt/ is volko-
men/ 2. Niemant en kan syne wercken wt-
spreken/ 3. Noch syne wonderē begrijpen. 5
Sy en zijn niet te verminderen/ noch te ver
meerderen/ 8. Het leuen des menschen/
hondert Jaren/ en zijn niets voor dē Heere
9. De Heere is gheduldich/ 12. De barm-
hertichheyt Gods/ ende de barmhertichheyt
des menschen/ 15. Blijdelick gheuen/ 20.
Hem seluen straffen/ 22. Beteringhe des
leuens niet vertrecken/ 25. Alsmen sat is/
salmen dencken/ datmen wederom honge-
ren kan/ 27. Een wijs mensche is allentijt
sorchuuldich/ 29. De verstandige houden
hen wijselick.

Gods wercken zijn volkomen.
1 Maer die eewich leeft/ a alles wat die
maeckt/ dat is volkomen. De Heere
a Gene.1.1. is alleen rechtueerdich.
b Sprac.43. 2 b Niemant en kan syne wercken wtspre-
42. ken.
Psal.96/4. 3 Wie kan syne groote wonderen begrij-
145/5. pen?
4 Wie kan zijn groote macht meten? wie
kan zijn groote barmhertichheyt vertellen?
5 Men en kanse noch verminderen noch
vermeerderen/ ende men en kan syne groote
wonderen niet begrijpen.

6 Maer een mensche/ als hy alschoon zijn Swachheyt
alderbeste gedaen heeft/ so isset noch nauwe der menschē
begonnen: eñ als hy meynt/ hy hebbe het
volbracht/ so feylt het noch wijdt.
7 Want wat is de mensche? Waer toe
deucht hy? wat kan hy helpē ofte schaden?
8 c Als hy langhe leeft/ so leeft hy hondert c Psal.90 10
Jaer: ghelijck als een dropken waters te-
ghen de Zee/ ende als een koornken/ tegen
het zandt aen der Zee/ d so weynich zijn d 2.Pet.3.8.
syne Jaren teghen de eewicheydt.
9 Daeromme heeft God ghedult met hen/
eñ ghiet zijn barmhertichheyt wt/ ouer hen.
10 Hy siet ende weet wel/ dat sy alle des
doodts zijn moeten.
11 Daeromme ontfermt hy hem dies te rij-
kelicker ouer hen.
12 Eens menschen barmhertichheydt/ gaet e Exod.20.6
alleenlick ouer synen naesten: e maer Gods
barmhertichheydt/ gaet ouer alle de Werelt. f 1.Reg.2.6.
13 f Hy straffet eñ castijdt: hy leert eñ hoedt/ Sapi.16.13.
g ghelijck een Herder zijn kudde. Tob.12.2.
14 h Hy ontfermt hem ouer alle/ die hen latē g Psal.23.1.
onderwijsen/ eñ Gods woort neerstelicken Ezech.34 11
hooren. Ioan 10.11.
15 Mijn kindt/ als ghy yemant wat goets h Esaie.66.2
doet/ so en maecke u niet onnut/ eñ als ghy
wat geeft/ so en bedroeft hem niet met har-
den woorden.
16 i De Dauw koelet de hitte: also is een Weldaet en
goedt woordt beter dan de gaue. salmen niet
17 Ja een woort is dickmael aenghenamer/ verwijten.
dan een groote gaue/ ende een k vriendelick i Prou.15 1.2
mensche gheeftse allebeyde. 25/11.15.
18 *Maer een dwaes verwijt eenen l on- k Of beleeft
heusschelick/ ende een onvriendelicke gaue gracieus.
is verdrietelick. *Sprac 41.
19 m Leert te voren selfs/ eer ghy andere 28.
lieden leeret: helpt te voren u seluen/ eer ghy l Of/ plom-
andere lieden n meestleret. pelick.
20 o Straffet te voren u seluen/ eer ghy an- Sprac.42 18
dere lieden oordeelt/ so suldy ghenade vin- m Roma 2 21
den/ als andere ghestraft worden. n Of cureert
21 Spaert u boete niet/ tot dat ghy kranck o Mat.7.5.
wordet/ p maer betert u/ dewijle ghy noch 1.Cor.11.31.
sondighen kondt. Boete en
22 q Vertreckt niet vroom te worden/ ende en salmen niet
verbeydt niet de beteringhe ws leuens/ tot vertrecken.
in den doodt. p Act.3.19.
23 r Eñ wildy God dienen/ so laet het u ernst q Luc.18.1.
zijn/ op dat ghy God niet en versoecket. 1 Thes.5.17
24 Denckt op den toorne/ die int eynde ko- r Jaco.1.6.
men sal/ ende op de wrake/ als ghy daer af
moet.
25 s Want alsmen sat is/ so salmē euen wel s Sprac.11.26
dencken/ datmen weder hongeren kan: ende
alsmen rijcke is/ so salmen dencken/ datmen
weder arm worden kan.
26 Want het kan voor den auondt wel an-
ders worden/ dan het des morghens was:
ende sulcx alle/ ghesschiedt haest voor God.
27 Een wijs mensche is in allen desen sorch-
uuldich/ t ende hoedt hem voor sonde/ de- t Sprac.2.
wijle hy noch sondighen kan.
28 Wie verstandich is/ die neemt sulcke wijs-
heyt aen/ ende wiese krijcht/ die loeftse.
29 Wie sulcke leere gheleert heeft/ die kan
hem wijslicken houden/ ende wil daer van
spreken ter beteringhe.
30 *u Volghet niet uwe boose lusten/ maer *Cap.xix.
breeckt uwen wille. Luth.
31 Want so ghy uwe boose lusten volghet/ Boosen lust
so suldy u seluen uwen vyanden tot spotte te vermijdē.
maken. u Roma.6.6
32 Weest geen brasser/ ende en wennet u niet 13.14.
tot slampampen. Setter v
33 Op dat ghy niet een Bedelaer en wordet/ teeringe na
eñ als ghy gheen ghelt meer inden Buydel uwer neering
hebt/ op woecker nemen moetet. ghe.

Dat

Dat xix. Capittel.

1 Een Arbeyder een dronckaert. 2. Wijn ende vrouwen. 3. De ghene die Hoeren hanteren. 6. Wie den klappaert haet, die wacht hem voor schade. 7. Wat quaets niet voort segghen. 18. De vreese Gods de gheboden Gods. 19. Arghlisticheydt en is gheen wijsheydt. 22. Een scherpsinnich/ eñ doch een schalck. 23. Ernstichlick sien /ende is doch enckel bedriegherie.

Te rade houden/ maeckt rijcke.
1 Een Arbeyder, die hem geerne vol suypt die en wordt niet rijck: ende wie een a weynich niet te rade en hout/ die neemt van daghe te daghe af.
a slecht/ veracht/ kleyn
2 b Wijn ende vrouwen verdwasen de Wijsen: ende die den Hoeren aenhanghen/ die worden wildt/
b 1. Reg. 11. 1 Prou. 31. 4. Gen. 19. 32
3 Ende krijghen Motten ende c Wormen ten loone/ ende verdorren/ den anderen tot een merckelick exempel.
c Fransoysen luysen/ eñ andere kranckheyt der Bedelaren.
4 d Wie haest gelooft/ die is lichtueerdich/ ende doet hemseluen schade/ als hy hem also verleyden laet.
5 e Wie hem verblijdt, dat hy schalckheydt
6 bedrijuen kan/ die wordt verachtet: maer wie sulcke onnutte Klappers hatet/ die voorkomt schade.
d Josu 22. 12 3. Reg. 13. 19.
7 f Voordy wat quaets/ dat en segget niet na: want swijghen en schadet niet.
e Als Vienspieghel/ Vincentius/ de Pape van Kalenberghe/ etc.
8 Ghy en sult het noch uwen vriende noch vyande segghē/ ende openbaret niet/ so ghy het sonder boose conscientie doen kont.
9 Want men hoort v wel toe/ ende merckt daer op maer men hatet v euenwel.
10 g Hebdy wat gehoort dat laet met v steruen/ so hebdy een gerufte conscientie: wāt ghy en sult daer doch niet van bersten.
f Spr 42. 19. Heymelicheydt verswijghen.
11 Maer een Sot breeckt wt/ ghelijck als een tijdich kindt wt wil.
g Spr 22. 27 27/17. 19/24.
12 Als een woordt in eenen Sot steeckt/ so isset euen/ als wanneer een pijl in de dijpe steeckt.
h Leu. 19. 17. Mat. 16. 15.
13 h Spreeckt uwē naesten daeromme aen/ misschien en heeft hy het niet gedaen: ofte heeft hy het ghedaen/ dat hy het niet meer en doe/
14 Spreeckt uwen naesten daeromme aen/ misschien en heeft hy het niet ghesproken: heeft hy het nu gesproken/ dat hy het niet meer en doe.
Niet haest ghelooven.
15 Spreeckt uwē vrient daeromme aē/ wāt men liecht geerne vandē lieden: daeromme en ghelooft niet alles wat ghy hoort.
16 Eenē ontualt dickmael eē woort. ende en meynt het doch alsoo niet: i wāt wie is daer dien niet onderwijlen een woordt ontualt:
i Jacob. 3. 2 Spr 13. 14. 14/1. 25/11.
17 Spreeckt uwen naesten daeromme aen/ eer ghy met hem pocht/ ende denckt aen Gods ghebodt.
18 Want de vreese Gods maeckt / datmen wijslicken doet in allen saken. ende Gods ghebodt leert kloeckelicken handelen / in allen handel.
Arghlisticheydt.
19 Arghlisticheydt en is gheen wijsheydt en de der Godloosen treken / en zijn gheen kloeckheydt:
20 Maer het is een boosheyt eñ Afgoderie/ ende enckel dwaesheydt ende onwijsheydt.
k Psa. 19. 1. 28. 6.
21 k Kleyne kloeckheydt met Gods vreese/ is beter dan groote kloeckheyt met Gods verachtinghe
22 Daer is menich scherpsinnich/ ende doch een schalck: ende kan de saken verdraeyen/ also hyse hebben wil.
l Mat. 6. 16
23 l De selue schalck kan het hooft hangen/ ende ernstlick sien/ ende is doch enckel bedriegherie.
24 Hy slaet de oogen neder/ ende luystert met schalcken oogen: ende so ghy geē achtinghe op hem en hebt/ so sal hy v verrasschen.
25 Ende of hy te swack is/ v schade te doen/ so sal hy v doch/ als hy synen tijdt siet/ aengrijpen.
29 Men siet het eenen wel aen/ ende eē vernustich mensche merckt dien slechs aen zijn ghelaedt.
27 m Want syne kleedinghe / lachen ende ganck ontwerpen hem. m Spr. 21. p

Dat xx. Capittel.

1. Wijs straffen. 6. ende 7. Swijgen ende spreken ter bequamer tijdt. 8. Wie veel klapt/ maeckt hem seluen onweert. 13. Een wijs man maeckt zijn ghesghenck weerdt door schoone woorden. 14. Des Sotten gesghenck. 20. Den val der boosen. 21: Een grof ende onghemaniert mensche 24. Eere verliesen. 27. Een Dief ende de Leugenaer. 31. Gheschencken ende gauen verblinden de ooghen der Wijsen. 32. Verborgen Wijsheyt. 33. Beter is de onwijse verborghen/ dan de Wijse.

1 Daer a straffet dickmael eē synē naestē/ te ontijde ende dede wijslicker dat hy swyghe. Straffen. a Spr 31. 41 32/1 3.
2 b Het is beter vrij straffen/ dan heymelicken haet draghen: ende wiet in dancke aenneemt/ dien brengt het bate. b Leui. 19. 3/ Luc. 17. 3.
3 Wie ghewelt ghebruyckt in het oordeel/ Gewelt int
4 die is euen als een Hofmeester / die een gherichte.
5 Maeght schendt/ die hy te bewaren heeft. Spr 30. 20
6 De een swijcht / daeromme dat hy hem niet en kā verantwoordē: eeē ander swijcht c Spr 3. 8.
ende verwacht synen tijdt. 32/20
7 d Een wijs man swijcht so lange/ tot dat d Eccle. 3. 7.
hy synen tijt siet: maer een haestich sot en Spr. 32. 6.
kan den tijdt niet verbeyden.
8 Wie veel klapt/ die maeckt hemseluen onweert: ende wie hem seluen veel ghewelts toeschrijft/ dien wordtmen e gram. e haestich/ vyandich.
9 Het ghelucht menighen in boose saken maer het ghedijet hem ten verderue.
10 Daer gheeft een dickwils wat / daer hy het qualick aenleyt: daerentegen gheeft een dickwils wat/ daer hy het gantsch wel aenlept.
11 Wie seer praelt / die verderft daer ouer: maer wie hem duckt, die koemt op.
12 Menich koopt int eerste wel † veyle/ † Of/ vele
maer daer na moet hy het diere ghenoech dingen goeden koop/
betalen.
13 f Een wijs man / maeckt zijn gheschenck f Spr 6. 5.
weert/ met liefslicken woorden: maer wat de sottē schenckē, dat maken sy seluē onweert.
14 Des sotten gheschenck en sal v niet vele vromen: want met een ooghe geeft hy/ met seuen ooghen siet hy daer na/ wat hy daer voor krijghe.
15 g Hy geeft weynich/ eñ verwijtet eenen vele/ ende schrijet het wt/ ghelijck als een die wijn wtroept. Der Sottē gheschenckē. g Spr. 18. 18 41/28
16 Heden leent hy morgen wil hy het weder hebben: dat zijn verdrietelicke lieden. h Dat is/
17 De Sot klaecht: My is niemant h ghetrouwe: niemant en danckt my voor myne weldaet. Hy en kan zijn weldaet niet groot ghenoech achten.
18 Oock die mijn broot eten/ die en spreken
19 niet goets van my: O hoe dickwils eñ van velen/ wert hy bespottet.
20 Hy valt sorghelicker door sulcke woorden/ dan so hy vanden solder viele: also gaet het den boosen/ dat sy doch ten laetsten onuersiens vallen moeten.
21 Een grof onghemaniert mensche spreeckt onuersichtichlick/ ende klapt altyt voort/ als het hem innalt. Hoemē swijgen eñ spreken sal.
22 Wanneer alschoon een Sot wat goets

spreect/so dencht het doch niet:want hy en
spreeckt niet ter rechter tydt.
23 Menighen verhindert zyn armoede/dat
hy niet quaets en doet/ daeruan heeft hy
dat voordeel/dat hy gheen boose conscien=
tie en heeft.
24 Menich doet liever het alderergste/dan
dat hy zyn eere soude verliesen/ en doet het
omme Godlooser lieden wille.
25 Menich dient den anderē in onrechtveer
dige saken/ende eenen daer mede kryght hy
hem ten vyandt.
Leughenen. 26 i De leugen is een verdrietelicke schant=
i Spr.17.13. vlecke aen eenen mensche/ ende is ghemeyn=
ende 25.4. ne by onghemanierde lieden.
Lieghen is booser dan dieuerie. 27 Eē dief is so boos niet/ als een mensche
die hem tot leugenen wennet/maer tē laet=
sten komen sy allebeyde aen de galghe.
28 Lieghen is den menschen een schandelick
dinck/ ende hy kan nemmermeer tot eeren
komen.
k Gen.41.4 29 k Een wys man brengt hem selven tot ee=
Dani.2.48. ren/door syne wyse reden: ende een kloeck
man / is lief ende weert by den Vorsten.
l Prov.12.11. 30 l Wie synen Acker neerstelick bouwet/
28.19. die maeckt synen hoop groot: m ende wie
m Ge 41.48. hem by den Vorsten so houdt / dat hy lief
Dani.2.46. ende weerdt is/ die can veel quaets voor=
komen.
n Exo.23.8. 31 n Geschencken ende gaven verblenden de
Deut.16.19. Wysen/ ende doen hen eenen toom in den
17.2. mont/dat sy niet straffen en konnen.
Psal.26.10. 32 Een wys man/ die hem niet en laet ghe=
Esaie.1.23. bruycken/ende een begrauē schat/waer toe
Ezec.22.22. zyn die beyde nut?
a Spr.41.18 33 Het is beter/dat hem de onwyse verber=
ghe/dan de wyse.

Dat xxj. Capittel.

1. Niet te volherden in sondighen. 2. De sonde myden. 6. Der ellendighen ghebedt wort verhoort. 7. Hem niet laten ghesegghen 9. Huys bouwen met anderen lieden goet. 11. Der Godloosen werck. 13. De vreese des Heeren. 19. De reden des sotten. 20. Der Wysen woordt gheldt. 27. De onnutte wasschers klappen/ maer de Wyse weghen hare woorden. 28. Het herte der Sotten is in haren mont. 31. De Oorblasers doen hen seluen schade.

Voor allen sonden sal hem de mensche hoeden. a Spra.5.6. 7.17. b Psal.41.5. Luce.15.8. c Spr.18.13

1 MYn kint/ a hebby gesondicht/so hout
op/ b en bidt/dat u de voorleden oock
vergheuen worden.
2 c Vermyt de sonde/ghelyck als een Slan
ghe/want so ghy haer te na comet/ so steect
sy u.
3 Hare tanden zyn als Leeuwen tanden/ en
dooden den mensche.
4 Een yeghelicke sonde/ is als een scherp
sweert/ende verwondet/dat het niemandt
heylen en kan.
d Als de praelhansen en Tyrannē 5 Wie d ghewelt en onrecht doet/ die moet
ten laetsten een Bedelaer worden: ende wie
stout is/die coemt ten laetsten van huys en
haue.
e Exod.3.7 6 e Want so haest als de ellendige roept/so
22.23. hoort het God/ ende de wrake sal rasschelick komen.
Psalm.34.7 7 Wie hem niet en laet ghesegghen/die is
alreede op de bane des f Godloosen: wie
f Des verdoemdē / en ter straffe veroordeelt: God vreest/die neemt het ter herten.
8 Maer wie noch daer toe g trotst/ dien siet
God van verre: en een kloec mensche merct
g stoutert. wel/dat hy ondergaen wil.
9 Wie zyn huys bouwet met ander lieden
goet/ die samelt steenen/hem ten graue.
h Spr.16.6. 10 h De Secte der Godloosē/is als eē hoop
Mala.4.1. wercx/dat met vyer verteert wort.
11 De Godloosen gaen/ tis waer/op eenen
synen weghe/ wiens eynde der hellen Af=
grondt is.
12 Wie Gods gebot hout/ die en volget zyn
13 eyghen hooft niet: i ende God met ernste i Job 18.29
vreesen/is wysheyt.
14 k Maer gheen vernuft inne is/die en laet Onderscheydt
hem niet onderwysen. der Wysen
15 Sommighe zyn vernuftich genoech/maer en Dwasen.
rechten vele ongheluc daer mede aen. k Psal.36.3
16 l Eens Wysen mans leere/vloeyt daer he= l Deut.32.2
nen gelyck als een vloet/ende als een leuen=
dighe fonteyne.
17 m Des Sottē herte is als eē pot/die daer m Spr.23.5
leket/ende en kan gheen leere houden.
18 Wanneer een vernuftich mensche eē goe=
de leere hoort/ so prijst hyse/en breydtse wt:
maer hoortse een moetwillich mensche so
mishaecht se hem/ende werptse achter hem.
19 De reden des Sotten drucke/ ghelyck als
een last op den wege: maer als een wys mā
spreeckt / dat is lieflick te hooren.
20 In den Raet heeftmen achtinge daer op/
wat de Wyse spreect: ende wat hy n spreect/
dat gheldt. n Zyn raet en bedenckē
21 Des Sotten reden staet gelyck als een ne= Act.15.13.
dergevallen huys: ende des onverstandigen
raet kanmen niet weten/wat het is.
22 Alsmē den sot onderwysen wil/ so stelt hy
hem/ghelyck als wondemen hem o boeyen
om de handen ende voeten doen. o betteren
23 Maer een wys man/acht het voor eē gul
den cieraet/ende voor een ghesmyde aendē
rechten arme.
24 Eē Sot loopt eenē vrō int huys/maer eē
vernuftich mensche vermydet hemseluen.
25 Een Sot g kyckt eenen vry ter venster in: p Die voor
maer een vernuftich mensche blyft buyten des Raedts
staen. gemaakē lyp=
26 Het is een onuernuftichheyt/eenē voor der sieren /ende
deure luysteren: een vernuftich mensche/hout loeren daer
het voor een versmaetheydt. op/ warmen
27 De onnutte Wasschers klappen/dat niet seyt of doet.
ter sake en dient: q maer de Wyse wegen ha q Spr.28.31
re woorden met den goutwichte.
28 De Sotten hebben haer herte inden mon
de maer de Wysen hebben haren mondt in
het herte.
29 r Een Sot lachet overluyt: een Wys man r Spr.19.27
lachet slechs een weynich. 27.16.
30 Wanneer de Godloose eenen Schalcken
vloeckt/so vloeckt hy hem seluen.
31 f De Oorenblasers doen hen seluen schade/
ende niemandt en heeft se gheerne by hem. f Leui.19.17.
Spra.28.5.

Dat xxij. Capittel.

1 ende 2. Een luey mensche wien hy ghelyck is. 4. ende 5. Een vernunftighe Dochter/ en een wilde Dochter. 6. Een reden ter ontydt. 9. ende 14. Meteenen Sot niet veel spreken. 12. Des Sotten leuen. 20. Een herte syner sake ghewis/ vreest voor gheen verschricken. 23. Het bloode herte des Sotten. 28. ende 29. Synen vrient ghetrouwe blyuē in armoede ende teghenspoet. 33. Syn tonghe bedwinghen.

1 EEn luey mēsche/ is gelyck als een steen/ Een vuyl of
2 die in den dreck leyt: wie hem opheft die te luey men=
moet de handen weder wisschen. sche.
3 Een onghescickt sone/ is synen vader eē Ongeschic=
oneere. te kinderen
4 Een vernuftige Dochter/ kryght wel eenē
man/maer een onghescickte Dochter/ laet
men sittē/ende sy bekommert haren vader.
5 Ende die daer wilt is/ die is beyde den va
der ende den manne een oneere/ ende wordt
van allebeyde ghehatet.
6 Een reden die tot ontydt ghescheit/ryme
euen

a 2.Tim.4.2
euen als een Snarenspel / als een treurich
lie: a straffe ende leere / salmen ter rechter
tyt ghebruycken.

Een Sot laet hē niet onderwysen
7 Wie eenen Sotten leert / die lapt eenen
ghebroken pot te samen:
8 Ende doet euen / ghelijck alsmen eenen
wt eenen diepen slape wecket.
9 Wie met eenen Sotten spreeckt / die
spreeckt met eenen slapenden: als het wt
is/ so seydt hy: Wat isser?

Dooden beweenen. b Syra.38.16
10 b Ouer eenen dooden pleechmen leedt te
draghen / want hy en heeft het licht niet
meer; maer ouer eenen Sotten soudemen
leedt dragen/ dat hy geen verstant en heeft.
11 Men sal niet te seer leedt draghen ouer
den dooden/want hy is tot ruste gekomen.
12 Maer des Sotten leuen / is ergher dan
de doodt.

c Gen.50.10
13 c Seuen daghen draechtmen leedt ouer
eenen doodē/maer ouer eenen Sotten ende
Godloosen/ alle haer leefdaghe.

d Pro. 23.9.
14 d Spreecke niet vele met eenen Sotten/
ende en gaet niet met vele omme met eenen on-
uerstandighen.

e Syrac.12.12 f Goede ghesellen ende vrienden brenghen menigen in angst ende noot. g Ouplmisse. h Pro.17/12. 27/ 3. i Mat.7.24
15 e Houdt v van hem / op dat ghy niet in
eenen f noodt ghebracht/ ende van synen g
dreck besmet en wordet.
16 Wijckt slechs van hem / so blijfdy met
vreden / ende en koemt niet in angst ende
noot door syne sotheydt.
17 Wat is swaerer dan loodt ? ende hoe wil-
men eenen Sotten anders heetē/ dan loot?
18 h Het is lichter / zandt / soudt / ende yser
dragen/ dan eenē onuerstandigen mensche.
19 Ghelijck als i een huys / dat vast in een-
ander verbonden is / niet en valt van den
stormwindt:

k Psal.27/ 2. 112 /7. Syrac.34.16 l plaester: morter/ ofte kalck.
20 Also oock een herte / dat syner sake ghe-
wisse is/ k dat en vreest hem voor gheenen
verschricken.
21 Ghelijck als de schoone l plaesteringhe/
22 aen eē slichte wandt/ tegen den regen/ende
een tuyn op eenen hoogen berge/ tegen den
windt niet en kan bestaen:
23 Also staet het bloode herte des Sotten/
in zijn voornemen/ tegen geen verschrickē.

m 1.Cor.14. 25. Heb.4. 12. Scheydt de vriendē niet
24 Wanneermen de ooghe druckt / so gaen
daer tranen wt: m ende wanneermen eenen
het herte treft/ so laet hy hem mercken.
25 Wie onder de vogelen worpt/ die schuch-
terse wech: eñ wie synen vriendt schendet/
die verbreeckt de vriendtschap.
26 Wanneer ghy alreede een sweerdt treckt
tegen uwen vriendt / so en maeckt ghy het
so quaet niet/ als met lasteren: want ghy
kondt wel weder vrienden worden.

Lasteren die onuersoenlick zyn. Syrac.19 10 27 / 17. n Pro.20.10. Weest uwen vriende ghetrouwe.
27 Wanneer ghy hem niet en vermijdet/ eñ
spreeckt met hem: want men kan alle dinck
versoenen n wtghenomen de versmaetheyt/
verachtinge n openbaringe der heymelick-
heyt/ ende boose heymelicke laghen: sulcke
stucken veriaghen den vriendt.
28 Blijft uwen vriende ghetrouwe in syner
armoede: op dat ghy met hem verblijden
moget / wanneert hem wel gaet.
29 Houdt v vast by hem / wanneert hem
qualick gaet / op dat ghy zijns gheluckx
oock ghenieten moghet.
30 De roock ende damp gaet voor/wanneer
een vyer branden wil: also koemt het van
lasteren/ ten bloedtverghieten.
31 Schaemt v niet/uwen vrient te beschut-
ten: ende vermijdt hem niet.

* Cap. 23. Luth. Teghen de valsche tonghen. o Psal.141.3.
32 Ouerkoemt v wat quaets van hem/so sal
hem wie het hoort/voor hem hoeden.
33 *o O dat ick konde eē Slot voor mynen
Monde hanghen/ende eenen vasten seghel
op mynen mondt drucken: op dat ick daer
door niet te valle quame/ende myn tonghe
my niet en verdorue.

Dat xxiij. Capittel.

1. ende 4. De Autheur des Boecks bidt
den Heere/ 8. De Godloose eñ Lasteraers
vallen door haren mondt. 9. ende 17. Hem
tot sweeren niet ghewennen/ 12. Wie dick
wils sweert/ 1. Zyn vader eñ moeder niet
vergeten/ 25. ende 26. De Ouerspeelder/ 27.
De oogen des Heerē/ 32. De Ouerspeelster/
37. ende 38. Niet beters dan den Heere
vreesen.

1 HEere God a Vader / ende Heere myns
leuens/ en laet my niet onder de Laste-
raers komen / ende en laet my niet on-
der hen verderuen.
2 O dat ick myne b ghedachten konde in
den toom houden / ende myn herte met
Gods woort onderwijsen/ eñ dat ick myner
niet en verschoonde/ waer ick f. p de:
3 Op dat ick gheen sonde en dede/ eñ groote
dwalinge stichtede/ eñ veel quaets beginge:
op dat ick niet ondergaen dorfte/ door myne
vyanden / ende hen niet tot eenen spot en
worde.

Een gebedt teghen de lasteringhe ende valsche leere. a Mat 6/9. 23/ 8. b Job.42.3. Syrac. 43.4 Hebr. 4. 12.

4 Heere God Vader / ende Heere myns
5 leuens / behoedt my voor ontuchtighen
ghesichte/ eñ weert van my alle boose lusten.
6 Laet my niet in gulsicheydt ende c on-
kuyscheydt vallen/ ende behoet my voor een
onbeschaemt herte.
7 Lieue kinderen/ leert den d mont houden:
want wie dien houdt / die en sal hem niet
woorden niet vergrijpen/
8 Gelijck als de Godloosen eñ Lasteraers/
ende stouten daer door vallen.
9 e Wennet uwen mont niet te sweeren/
10 ende Gods Name te lasteren.
11 Want ghelijck als een knecht/ die dick
wils ghegeesselt wort / niet sonder striemen
en is: also en kan hy oock niet reyn van
sonden zijn/ die dickwils sweert ende Gods
Name voeret.

Teghen de boose lusten. c 1.Cor 6.18. 1.Thess.4.3 d Jacob.1.19 Prou.17.27 Teghen het sweeren. e Exodi.20.7 Syrac.27.15 Mat. 5. 35.

12 Wie dickwils f sweert/ die sondiget dick
wils/ ende de plaghe en sal van synen huyse
niet blijuen.
13 Sweert hy/ ende verstaet hy het niet / so
sondiget hy euenwel: verstaet hy het/ ende
verachtet/ so sondicht hy dobbelt.
14 Eñ sweert hy g te vergeefs/ so is hy dan
noch niet sonder sonde: zyn huys sal hardt
ghestraffet worden.
15 Daer is een doodlick h vloeck / daer voor
behoede God het huys Jacobs.
16 Eñ de Godturuchtighe vermyden sulcks/
ende en besmetten hen niet met deser sonde.
17 Wennet uwen mondt niet tot lichtueer-
dich sweeren / want dat koemt wt boosen
voornemen.
18 i Vergheet uws vaders ende uws moeders
leere niet/ so ghy onder den heeren sitten/
ende uwer en sal niet vergheten worden.
19 Dat ghy v niet en gewennet tot sotheyt/
ende ten laetsten woudet / ghy waret noyt
gheboren/ k ende veruloecket dē dach uwer
gheboorte.
20 Wie hem wennet ten * hoonen / die en
betert hem zijn leefdaghe niet.
21 Ten tweedden mael sondighen / dat is te
vele: ten derdenmael brenget de straffe met
hem.
22 l Wie in der lust ontsteken is / die is als
een brandende vyer/ ende en houdt niet op/
tot dat hy hem seluen verbrande.
23 Een onkuysch mensche/ heeft gheen ruste
aen synen lyue/ tot dat hy eē vyer ontsteke.
24 Eenen onkuyschen mensche / is alle m spy-
se soete / ende en laet niet af/ tot dat hy
het volbrenghe.
25 Een man die ouerspel doet / ende by hem
seluen denckt: n Wie siet my?

f Psal.10/7. 109/ 18. g Sonder schade des naesten. h Als de Heydenen sweerē door Afgoden/ Leu. 24.15. Mat .5. 34 i Syrac.3. 1 k Job.13.1. Iere.20.14. * Te achterklappen/ eñ ander lieden te oordeelen l Judit.10/15 12/ 15. Syrach.9.9 2. Reg. 11/2. 13/ 2. Susan. 8. m Hy neemt het waer hy het krijgt/ dickwils eenen gaerdigē valch / voor zijn schoon Wyf. Tegen ouer n Job.22.13 Esaie 29.15. Ezech.8/12. 9/ 9.

26 Het is duyster rontom my/ eñ de wandē
verberghen my/ dat my niemand en siet:
wien sal ick schuwen? de Allerhoochste en
achtet op myne sonde niet.
27 Een sodanich schuwet alleen der menschē
oogen/ ende en denckt niet/ dat de o oogen
o Psal.33.13. 2.Par.16.9. 2.Mach.9.5 Hebr.4.13. Prou.15.3.
des Heerē veel klaerder zijn dan de Sonne.
28 Ende sien alles wat de menschen doen/
ende sien oock in de heymelicke hoecken.
29 Alle dinghen zijn hem bekent/ eer sy ghe-
schapen werden/ also wel/ als wanneer sy
gheschapen zijn.
30 p De selue man sal openbaer in de stadt
p Leui.20.10 Deut.22.22
31 ghestraft worden/ eñ sal begrepē worden/
als hyt hem allerminst vermoedt.
32 Also sal het oock gaen der vrouwen/ die
haren man verlaet/ ende eenen erfgenamen
van eenen anderen kryght.
33 q Ten eersten is sy den ghebode Gods
Sonde der ouerspeel-derschen. q Exod.20.14
ongehoorsaem: ten anderen sondighet sy
tegen haren man: ten derden/ brenghet sy
door haer ouerspel/ kinderen van eenen
anderen.
34 Dese salmen wt der Gemeynte werpen/
eñ hare kinderen moeten haret ontgelden.
r Sapie.3.16
35 r Hare kinderen en sullen niet wortelen/
ende hare tacken en sullen gheen vrucht
brenghen.
36 Sy laet een veruloeckte ghedachtenisse
na/ eñ hare schande en wordt nemmermeer
wtghewischt.
37 Daer de Nakomelingen aen leeren/ dat
f Syrac.12.11 4.Esd.16.68 Apoc.14.7.
38 niet beters en zy/ f dan God vreesen/ ende
niet soeters/ dan op Gods gebodt achten.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Een lof der Wijsheyt/ 5. De Wijsheyt is Gods woordt/ 7. Haer Tente is in der hoochde/ 13. In Jacob woontse 23. 24. ende/ 25. Gheeft liefelicken reucke als een Wijnstock/ bloemen/ eñ rijcke vruchten. 26. Sy roept de mensche te komen tot haer. 30 Die haer hoort/ sal niet te schande worden 33. De Wet Mosis/ 35 Daer wt Wijsheyt gheuloten is/ 44. De Wijsheydt doet hare leere luchten/ 47. Sy heeft niet voor haer alleene ghearbeyt.

Een lof der Wijsheydt. a Prou.1.20. 8.1.
1 De a Wijsheyt prijst haer seluen/ ende
onder den volcke beroemt sy haer.
2 Sy predickt in der Ghemeynte
3 Gods/ eñ proost haer in synen Rijcke/ ende
4 spreeckt also:
b Joan.1.1. 1.Joan.1/1 5/7. Apoc.19.13.
5 b Ick ben Gods Woort/ eñ sweue bouen
6 de gantsche Aerde/ gelijck als de wolcken.
7 Mijn Tente is inder hoochte/ eñ mynen
Stoel in de wolcken.
8 Ick alleen ben allomme/ so wijdt als den
Hemel is/ ende so diep/ als den Afgront is.
9 Alomme in de Zee/ alomme op Aerden/
10 onder allen lieden/ onder allen Heydenen.
11 By allen desen hebbe ick een wooninge
ghesocht/ dat ick ergheus een stede vonde.
12 Doe ghebood my de c Schepper aller
c Gene.1.1. Syrach 1.6
dinghen/ ende die my gheschapen heeft/ be-
stelde my een wooninghe/
13 Ende sprack: In Jacob suldy woonen/
ende Israel sal v Erue zijn.
d Prou.8.23 e Exod.31.3.
14 d Voor der Werelt van aenbegin ben ick
gheschapen/ ende sal eewichlick bliuen: e
ende hebbe voor hem in der Hutten ghe-
dient/ ende daer na te Zion een ghewisse
stede ghekreghen.
f Psal.132.8.
15 f Ende hy heeft my in de heylighe Stadt
gesettet/ dat ick te Jerusalē regeren soude.
16 Ick ben ingewortelt by eenen geeerden
g Deut.4/20 20/15.
volcke/ g dat Gods Erfdeel is.
17 Ick ben hooch ghewassen/ ghelijck als
een Ceder op den Libano/ ende als een
Cypresse op den ghebercht Hermon.
18 Ick ben opghewassen/ ghelijck als een h
h Deut.34.
Palmboom aen het water/ ende als de
Roosenboomen/ die te Jericho wassen.
19 Als een schoon Olyfboom/ op een vrij
Velde: ick ben opgewassen als Ahorne.
20 Ick gaf eenen liefelicken reucke van my/
als Kaneel/ ende kostelicke kruyden/ eñ als
de beste * Myrren.
* De beste Myrre/ is het eerste sap/ dat van hem seluen wten Myrrenboome vliedt/ ende heet Stacte druppt: het ander heet/ slecht Myrre/ die wt den snede vanden boom vliedt
21 Als Galban/ ende Onich/ ende Myrrē/
ende als de Wierooch in den Tempel.
22 Ick breyde myne tacken wt/ ghelijck als
een Eycke/ eñ myne tacken waren schoone
ende lustich.
23 Ick gaf eenen liefelicken reucke van my/
24 als i een Wijnstock/ ende myne Bloemen
25 brachten eerlicke ende rijcke vruchten.
26 Koemt herwaerts tot my/ alle die ghy
myner begheert/ eñ versadicht v van myne
vruchten.
i Joan.15.1. k Psal.19.11. l Joan 6.35.
27 k Mijn predicke is soeter dan honich/ eñ
28 myn gaue soeter dan honichseem.
29 l Wie van my eett/ dien hongert altoos
na my/ eñ wie van my drinckt/ dien dorstet
altoos na my.
30 Wie my ghehoor geeft/ die en wordt niet
31 te schanden: ende wie my volcht/ die sal on-
schuldich bliuen.
32 Dit alle is euen het Boec des Verbonts/
met den Allerhoochsten Gode ghemaeckt.
33 Namelicken/ de Wet/ m welcke Moses
m Exod.20.1 24/ 4. Deut.4.1. 29/10.
34 den huyse Jacobs/ tot eenen schat beuolen
heeft.
35 Daer wt de Wijsheyt geuloten is/ gelijck
n Gen.2.11.
als n het water Physon/ alst groot is/ ende
als het water Tigris/ alst ouerloept inden
Meye.
36 Daer wt het verstant geuloten is/ gelijck
o Josue.3.15.
als de Euphrates/ als sy groot is/ o eñ als
de Jordaen in den Oogst.
37 Wt de selue is voortgekomen de onder-
wijsinge/ ghelijck als het licht/ ende als het
water Nilus inden Herfste.
38 Hy is noyt gheweest/ die het wtghelert
hadde/ ende en sal nemmermeer worden/ die
het wtgronderen konde.
39 Want haer sin is rijcker dan eeniger Zee/
eñ haer woordt dieper dan eenich Afgront.
40 Daer vlieten vele Beken van my in den
41 Hof/ ghelijck alsmen het water daer henen
in leydet.
42 Daer watere ick mynen Hof/ eñ beghiete
myne kruydbedden.
43 Daer worden myne Beken/ tot groote
wateren/ ende myne wateren worden een
groote Zee.
44 Want mijn leere lichtet so wijdt/ als de
45 lichte morghen/ ende schijnet verre.
46 Oock giet myne leere Prophetie wt/ die
daer eewich bliuen moet.
47 p Daer siet ghy/ dat ick niet alleen voor
p Syrach.33 18.
my arbeyde/ maer voor alle die der wijsheyt
begheert.

Dat xxv. Capittel.

1. ende 2. Drij dinghen der wijsheydt behaghelick 3. ende 4. De Wijsheyt haer drysoorten van menschē. 6 Wat menschen bequaem zijn om regeren. 8. Veel versocht hebben/ der Ouden kroone. De eere der Ouden 9. De Wijsheydt acht groot/ thien stucken 13. De vreese des Heere 17. 18. 19. ende 22. De booshevdt der Vrouwen/ 27. Een klapachtich Wijf 31. ende 32. Een quaet Wijf.

Drij merckelicke stucken goeder eenw drachr.
1 Drij schoone stucken zijn daer/ die bey-
de Gode ende den menschen welbeha-
ghen.
a Gen.13.8. b Rom.12.10 c Gen.2.24. Syrac.4.35. 1.Cor.6.16.
2 Wanneer Broeders eens zijn/ b ende de
Nabuers malkanderen lief hebben c ende

de Man ende Wÿf hen met malkanderen
wel verdraghen.
Drÿepslicke stucken. 3 Drÿ stucke zÿn daer / dien ick van herten
vyant ben / ende haer wesen verdriet my
b Syrach 2. 26. gantsch seer:
4 Wanneer een Arme hoouerdich is: en̄
een Rÿcke gheerne b liecht: ende een oude
Sot een ouerspeelder is.
5 Wanneer ghy in der ieughet niet ver-
samelt / wat wildy in v ouderdom vinden?
e Deut. 31.1 6 O hoe fÿn staet het / wanneer de e Grau-
Josue.23.2. 7 we hoofden wÿs / ende de Ouden kloeck /
ende de Heeren vernuftich en̄ voorsichtich
zÿn.
8 Dat is der Ouden kroone / wanneer sy
vele versocht hebben: ende haer eere is /
wanneer sy God vreesen.
Thien loflicke stucken. 9 Negen stuckē zÿn daer / die ick in mynen
herte hooch te louen houde: en̄ het tiende /
wil ick met mynen monde prÿsen.
I.
II. 10 Een man / die vreuchde aen syne kinderē
heeft: wiet beleeft / dat hy syne vyanden
siet ondergaen.
III. 11 f Wel dien / die een vernuftich wÿf heeft:
IIII. g wie met syne woorden gheen schade en
V. doet: die niet dienen en derf / dien / die des
f Syrac 26.1. niet weert en zÿn.
g Syrac.14/1 19/1. 12 Wel dien / die eenen ghetrouwen vrient
heeft: wel dien / die daer kloeck is ende die
Jacobi.3.2. daer leert / daermen het gheerne hooret.
VI. 13 O hoe groot is die / die daer wÿs is:
VII. maer wie God vreest / bouen dien en is
VIII. niemandt.
IX. 14 Want de vreese Gods / gaet bouen alle
dinck.
X. 15 Wie de seluе vast houdt / wien kanmen
16 dien verghelÿcken?
17 Daer en is gheen wee so groot / als het
Vrouwē list 18 hertenleedt: daer en is gheen list / bouen
toorne / etc. 19 Vrouwen list.
20 Daer en is geen loeren / bouen het loeren
21 des afgonstigen: daer en is geen wraeck-
ghierichheydt / bouen der vyanden wraeck-
ghierichheydt.
22 Daer en is geen hooft so listich / als der
slangen hooft: ende en is gheen toorne so
Een boos wÿf. bitter / als der vrouwen toorne.
23 h Ick woude liever by Leeuwen ende
h Pro.21.19. Draken woonen / dan by eener booser
Vrouwen.
24 Wanneer sy boos wordt / so verandert
sy haer ghelaet / ende wordt so mismaeckt
als een sack.
25 Haer man moet hem harer schamē / ende
wanneermen het hem voorwerpt / so doet
het hem int herte wee.
26 Alle boosheydt is kleyne / teghen der
Vrouwen boosheyt: haer geschie / wat den
Godloosen gheschiedt.
27 Een klapperige Vrouwe is eenen stillen
manne / ghelyck een opgaende zandtwech
eenen ouden manne.
28 i Laet v niet bedriegen / dat sy schoon is /
i Gene. 43.2 ende en begeertse daerom niet.
Syrac.42.12 29 Wanneer de Vrouwe den Man rÿck
2 Samu.11/2 13/ 1. 30 maeckt / so is daer enckel twist / verachtin-
ghe ende versmaedtheydt.
31 Een boose Vrouwe maeckt een bedroeft
herte ē treurich aengesichte / en̄ hertēleet.
32 Een Vrouwe daer de Man geen vreuch
de aen en heeft / die maeckt hē verdrietich
k Gene.3. 6. tot allen dinghen.
1.Tim.2 14. 33 k De sonde koemt van eender Vrouwen /
l Dat is / en̄ om harent wille / moetē wy alle sterven.
Na de Wet 34 Ghelyck alsmen den water geen ruymte
Mosis ge- laten en sal / also en salmen den wyue haren
sprokē: daer wille niet laten.
van leest 35 Wil sy v niet na der handt gaen / l so
Mat.19.7. scheydt v van haer.

Dat xxvj. Capittel.

1. Wel dien / die een deuchtsame vrouwe
heeft. 2. Een hupselick wÿf / 3. Een duech-
delick Wÿf / een edel gaue / 5. ende 6. Drÿ
dingen zÿn verschrickelick / ende het vierde
grouwelick / 8. Een Jaloers wÿf / 10. Een
quaedt wÿf / 16. Een vriendlick wÿf / ver-
blÿdt haren man / 17. ende 18. Een vrouwe
die swÿgen kan / is een gaue Gods / 19. en̄ 20
Een ghemaniert wÿf en̄ een hupsch wÿf / 22.
Een schoone vrouwe / 26. Een strÿdtbaer
Man in armoede laten komen. Een wÿs
Raedtsheere ten laetsten verachter: Ende
wie afvalt van den rechten gheloone / 27.
Een koopman kan hem swaerlick hoeden
voor onrecht / ende een kremer voor sonde.

1 WEl a dien / die een deuchtsaem Wÿf Een deucht
heeft / dies leeft hy noch eens so lan- same Vrou-
ghe. we / is alles
2 Een hupslick wÿf / is haren manne een lofs en̄ eeren
vreuchde / ende maeckt hem een sÿn gherust weerdt.
leuen.
a Pro.18/22
3 Een deuchtelick wÿf / is een edel gaue / 19/ 14.12/ 10.
ende wordt dien ghegeuen / die God vreest. Syrac.25.11.
4 Hy zy rÿck ofte arm / so isset hē een troost / 6 / 16.
ende maeckt hem alle tÿdt vrolick.
2
5 Drÿ dingen zÿn verschrickelick / ende het Drÿ ver-
vierde is grouwelick. schrickelicke
6 Verraderÿe / Oproer / b onschuldich bloet dinghen.
verghieten. b 4. Reg.21.
7 Welcke alle ergher zÿn dan de doodt. 16.
8 Maer dat is het hertenleedt / als een Prou.9.17.
9 Vrouwe ouer de andere ialoers is / ende
lastertse by alle man.
10 Wanneer eener een boos wÿf heeft / so Boose wÿf.
isset euen / als een ongheleyck paer Ossen / die
neffens eenander trecken sullen: c wiese c Judit.16.16
krÿcht / die krÿcht een Scorpioen.
11 Een droncken wÿf / is een groote plage:
want sy en kan haer schande niet bedecken.
12 Een horrachtich wÿf / kentmen by haer
onschamel ghesichte / ende aen hare oogen.
13 d Is v Dochter niet schaemachtich / so d Syra.42.11
houdtse hardt / op dat sy haren moetwille
niet en drÿue wanneer sy so vry is.
14 Wanneer ghy merckt / dat sy stoutelick
omme haer siet / so siet daer wel op: waer
dat niet / en̄ sy doet daer ouer tegen v / so laet
het v ooch niet verwonderen.
15 Gelÿck als een Woedtganger die dorstich
is / hanget sy hare tonghe / ende drinckt het
naeste water dat sy krÿcht: en̄ settet haer /
waer sy eenen stock vindet: ende neemt aen
wat haer gheworden kan.
16 e Een vriendelick wÿf / verblÿdt haren Een tuchti-
Man: en̄ wanneer sy vernuftichlick met ge vrouwe.
hē omme gaet / veruerschet sy hē zÿn herte. e Syrac.26.2
17 Een Vrouwe die daer swÿgen kan / dat is
18 een gaue Gods: een welgemanierde vrou-
we / en is niet te betalen.
19 Daer en is niet lieuers op Aerden / dan
een ghemaniert wÿf:
20 En̄ en is niet kostelickers / dan ē hupsch
wÿf.
21 Ghelÿck als de Sonne / als sy opgaet in
den hoogen Hemel des Heeren een vercier-
sel is: also is een duechtsaem wÿf / een ver- f Hy spreect
cierfel in haren huyse. van den
22 Een schoone vrouwe / die daer vroom kandelaer
blÿft / die is als de klare Lampe f op den en̄ pilaren /
heyligen kandelaer. in der Hut-
23 Een Vrouwe / die een standtachtich ghe- ten Mosis.
24 moet heeft / die is als de gulden g Pilaren / g Cantic.5.15
op de siluеren Stoelen. *Cap. 27.
25 *Twee stucken zÿn daer / die my verdrie- Luth.
ten ende het derde maeckt my toornich. Drÿ verdrie-
26 Wanneer men eenen strÿdtbaren man / telicke stuc-
ten laetsten armoede lÿdē laet: en̄ de wÿse ken.
Raedtsheeren /

h Eccle. 2.16 Jere. 17.13. haedtsheeren / ten laetsten veracht: h
Ende wie van den ghelooue afvalt / tot den
onrechten ghelooue: Desen heeft Godt
ten sweerde verdoemt.
27 Een Koopman kan hem swaerlick hoe-
den voor onrecht / ende een Kremer voor
sonden.

Dat xxvij. Capittel.

1. Om goedts wille doen veel onrecht. 3.
De sonde steeckt tusschē den koopere eñ vet
kooper. 6. In droeffenisse is des menschen
sin beproeft. 7. Aen de reden / mercktmen
hoe het herte gheschickt is 9 De gherech-
tichepdt vereiert de gene diese verkrijgē 12.
Een Godvruchtich mensche. 14. Der Wy-
sen reden. 18. ende 19 Synen vriendt weert
houden / ghetrouwe zijn / ende zijn heyme-
lickheydt niet openbaren / 25. ende 26.
Wie metter ooge wenckt / is te schuwen 29.
Wie eenē kuyl graeft, die valt selfs daer in,
32. Die hen verblijden / alst den vromen
qualick gaet.

a Pro. 30. 9. 1. Timo. 6. 9 Prouer 23. 4 b Dat is sy en achtē der conscientien niet.
1 Want omme goedts wille / doen vele
onrecht: a ende die daer rijck worden
willen die b wenden de ooghen af.
2 Ghelijck als eenen naghel in den muer /
3 tusschen twee steenen steeckt: alsoo steeckt
ooch de sonde tusschen den kooper ende
verkooper.
4 Houdt hy hem niet met neerstichepdt in
de vreese des Heerē / so sal zijn huys haest
verstoort worden.
5 Wanneermen siftet / so blijft het onreyne
in de seue: alsoo wat de mensche voorneemt /
daer kleeft wat onreyns aen:
c Prou. 27. 21 1. Petri. 1. 7.
6 c Ghelijck als de Oven den nieuwen pott
beproeft: also beproeft de droeffenisse / des
menschen sin.
d Mat. 7. 16 Luce. 6. 44.
7 d Aen de vruchten merckt men / hoe de
Boom gheoeffent is: also merckt men aen
der reden hoe het herte gheschickt is
8 Ghy en sult niemant louen / eer ghy hem
ghehoort hebt: want aen der reden kent-
men den Man.
e Syrac. 6. 32 Baruch. 5. 4
9 Volght ghy der gerechtichepdt na so sultdyse
krijgen, e ende haer aentrecken als eenen
schoonen rock.
10 De Voghelen voeghen hen tot haers
ghelijcken: also houdt haer de waerheydt
tot dien / die haer ghehoor gheuen.
11 Ghelijck als de Leeuwe op den roof loert:
alsoo grijpt ten laetsten de sonde den quaet-
doender.
f Psal. 37. 30 Prou. 31. 26.
12 f Een Godvruchtich mensche / spreeckt
alle tijdt dat heylsaem is: maer een dwaes
is veranderlick / ghelijck de Mane.
g Rom. 12. 11 Coloss. 4. 5
13 Wanneer ghy onder den onwijsen zijt / g
so merckt wat de tijdt lijden wil: maer on-
der den Wijsen meucht ghy voortvaeren.
h Syra. 21. 30 i Het doet hen lachen / dat sy andere lieden bedroeuen / eñ schade doen k Syra. 23. 10
14 Der dwasen reden / is wtermaten ver-
drietelick: eñ h haer lacchen is enckel son-
de / ende i kettelen hen doch daer mede.
15 k Waermen vele sweeren hoort / daer
gaen eenen de hayren te berghe: ende haer
twisten / maeckt datmen de ooren toe hou-
den moet.
16 Wanneer de hooueerdigen met malkan-
deren twisten / so volghet bloetuergieten
daer na: eñ het is verdrietelick te hooren /
wanneer sy malkanderen so schelden.
l Syra. 19/10 27/ 27. Proue. 20. 19
17 l Wie heymelickhept openbaert / die ver-
liest het ghelooue / ende en sal nemmermeer
eenen ghetrouwen vriendt kryghen.
18 Houdt uwen vriendt weerdt / ende houdt
hem ghelooue.
19 Maer so ghy zijn heymelickheydt open-
baert / so en sult ghy hem niet weder kryghen.
20 Wie synen vrient verliest dien geschiedt
wel so leedt / als dien zijn vyandt ontgaet. Goede vrienden salmen behouden.
21 Ghelijck als wanneer ghy eenen vogel we-
der handt laet: alsoo issset / wanneer ghy
uwen vrient verlaet / ghy en vanght hē niet
weder.
22 Ghy deruet hem niet na loopen / hy is te
verre henen wech / hy is ontsprongen / ghe-
lijck als een Ree wt den nette.
23 Wonden kanmen verbindē, scheldtwoor-
den kanmen versoenen:
24 m Maer wie heymelickheyt openbaert / m Syrach. 19. 15
met dien isset wt.
25 n Wie met den ooghen wenckt / die heeft n Prou. 6. 13 10. 10.
wat quaets inden sin / eñ en laet hem daer
niet van wenden.
26 Voor v kan hy soete spreken / ende loeft
seer wat ghy spreeckt: maer achter uwen
rugghe spreeckt hy anders, ende verkeert v
uwe woorden.
27 Ick en ben geenen dinghe so vyandt / als
dien / ende de Heere is hem oock vyandt.
28 * Wie den steen in de hoochte werpt / dien * Cap. 28. Luth.
valt hi op zijn hooft: wie heymelick steeckt / Die na eens
die verwondet hem seluen. anderen ongeluck staet
29 o Wie eenen kuyle graeft / die valt daer dien is het
selfs in: wie eenen anderen stricken stellet / syne niet
die vanght hem seluen. verre.
30 Wie den anderen schade doen wil / dien o Psal. 7. 16
koemt het selfs ouer synen hals dat hy niet Hesther. 7. 9.
en weet van waer. Prou. 29. 27
31 De hooueerdighen / gecken ende spotten: Eccle. 10. 8.
maer de wrake loert op hen ghelijck als een
Leeuwe.
32 Die hen verblijden wanneert dē vromen
qualick gaet die worden in den stricke ghe-
uangen: het hertseer salse verteeren / eer sy
steruen.
33 Toorne ende rasernie zijn grouwelen / eñ
de Godloose bedrijftse.

Dat xxviij. Capittel.

1. Hem seluen niet wreken 2. Verghenen
wy ons sal verghenen worden. 10. Van
twist aflaten 12. De toornen des menschē 14.
Twee dingen malkanderen contrarie gaen
wt den monde des menschen / 15. De oor-
blasers ende valsche monden / 22. Meer
zijnder ghevallen door boose monden, dan
door het sweert / 26. ende 27. De God-
vruchtige en sal in harē vyere niet branden.
Maer die den Heere verlaet / sal daer in
vallen / 28. Den monde deuren eñ grendelen
maken.
1 Wie hem seluen wreeckt / aen dien sal Wrake.
hem de Heere weder wreken ende sal a Deut. 32. 35
hem syne sonden oock behouden. Rom. 12. 19.
2 b Vergheeft uwen naesten / wat leet hy v Vergheeft /
ghedaen heeft: ende bidt dan so worden so wordt v
v uwe sonden oock vergheuen. vergheuen.
3 Een mensche behoudt teghen den anderen b Mat. 5. 25.
den toorne / ende wil by den Heere ghenade 6 / 14. 18. 21 35
soecken. Mar. 11. 25
4 Hy is onbarmhertich teghen zijns ghelijc-
ken / ende wil voor syne sonden bidden.
5 Hy is slechs vleesch ende bloet / ende be-
houdt den toorne: wie wil hem dan syne
sonden vergeuen?
6 c Denckt aen het eynde / ende laet de c Syrac. 7. 39
7 vyandtschap varen die den doodt ende het
verderf soeckt ende blijft in den gheboden.
8 Denckt aen het ghebodt / eñ laet v vyer-
ghen na teghen uwen naesten.
9 Denckt aen het Verbont des Allerhooch- Vyerghen haders, of twist.
sten / ende vergheeft de onwetenheydt.
10 b Laet af van twist, so blyuen vele son- b Syrac. 8. 1
den na. * Of, wech
11 Want een toornich mensche richtet twist bidden.
aen / ende de Godloose * verwerret goede
vrienden

vrienden / ende hist tegen malkanderē die/
die goeden vrede hebben.

e Toorne.
e Pro.26.20

12 e Wanneer daer vele houts is / soo wort des vyers des te meer: eñ wanneer de liedē gheweldich zijn/ so wort den toorne dies te grooter: eñ wanneer de lieden rijcke zijn/ so wort den toorne dies te hefstiger: ende wanneer den twist langhe duert / so brandt het dies te heftigher.
13 Bereydt zijn tot twist / steeckt vyer aen/ ende bereydt zijn tot kyven/ vergiet bloedt.
14 Blaest ghy in het vonckxken / so wordt daer een groot vyer van: maer spouwt ghy op het vonckxken/ so blusscht het wt/ ende beyderley kan wt uwen monde komen.

f Leuit.19.16
Syrac.21.31
g Psal.120.2
Boosē mōt.
h Jacob.3.5

15 f De Oorenblasers ende g valsche boose monden/ zijn vervloeckt: wāt sy verwerren vele/ die goeden vrede hebben.
16 h Een boose mondt / maeckt vele lieden oneens/ eñ drijftse wt eenē Lande int ander
17 Hy verderft vaste Steden/ eñ verstoort
18 Vorstendommen.

i Na Moses Wet/ als de scheydbrief gaidt/ soude menich wijf sonder schuldt verstooten zijn/ door sulcke boose monden.

19 Een boose mondt verstoot redelicke i Vrouwen/ eñ berooftse alles dies/ dat haer suer gheworden is.
20 Wie hem ghehoor gheeft / die heeft nemmermeer ruste / ende en kan nerghens met vreden blijven.
21 De gheessel maeckt striemen / doch een boose mondt verderft beenen eñ alle dinck.
22 Vele zijn ghevallen door de scherpte des sweerts/ doch nergens na so vele/ als door boose monden.
23 Wel dien / die voor de boose monden bewaert is / eñ van hen ongheplaecht blijft/ eñ haer iock niet draghen en derf/ eñ in haren stricken niet ghebonden en is.
24 Want haer iock is ijseren/ eñ hare strickē koperen.
25 Hare plage is bitterer dan de doodt/ ende ergher dan de Helle.
26 Doch sy sal den Godvruchtighen niet onderdrucken/ eñ hy sal in harē vyere niet branden.
27 Wie den Heere verlaet / die sal daer in vallen / ende daer in branden / ende het en sal niet wtgeblusschet worden: het sal hem ouervallen / ghelijck als een Leeuwe: ende te niete maken/ als een Pardel.
28 Ghy bethuynet uwe goedē met doornen/ waeromme maect ghy niet vele meer uwen monde deuren ende grendelen?

k Eccl.11.18

29 Ghy weghet v gout ende siluer/ k waerom en weghet ghy oock niet uwe woorden op de goutwichte?

l Slibberet.

30 Hoedt v/ dat ghy niet daer door l glijdet/ ende vallet voor uwe vyanden / die op v loeren.

Dat xxix. Capittel.

1. ende 2. Synen naesten te leenen. 4. Menige zijn ondanckbaer tegen hare weldoenders. 11. De ondanckbaerheyt en behoort ons niet af te wenden van weldoen. 12. Men moet den Armen helpen. 15. 16. eñ 17. Aelmissen sal verlossen van alle ongheluck. 19. Een vroom man wort burghe voor zijnen naestē. 24. 25. Burge worden/ heeft vele rijcke lieden verdoruen. 28. Het sonderlickste tot het leuen des menschen. 29. Het leuen des Armen. 31. De vreemdelinck is veel verachtens onderworpen.

Leenen / is een werck der barmhertichheyt.
a Deut.15.7
Luc.6.30.

1 VVie zijnen a naesten leenet/ die doet een werck der barmhertichheydt : ende wie goeden heeft/ die sal sulcks doen.
2 Leenet uwen naesten / wanneer hy dies behoeft: ende ghy ander/ gheeft het weder/ op de besproken tijdt.
3 Houdt wat ghy ghesproken hebt/ eñ en handelt niet bedrieghelicken met hem / soo vindt ghy alle tijt uwen nootdruft.
4 Menich meynet / b het sy gevonden wat hy borghet/ ende maeckt dien onwillich/ die hem gheholpen heeft.

b Eccl.8.13

5 Hy cusset eenen de handt/ dewijle datmen hem leenet/ ende spreeckt so ootmoedichlick om des naesten gheldt.
6 Doch / wanneer hy het sal wedergheuen/ so vertreckt hy het/ ende claghet seer/ het sy een sware tijdt.

c Dewijle dat de noot voorhandē is.

7 Ende of hy het schoon wel vermach / soo gheeft hy noch nauwe de helfte weder/ ende rekent het ghenen voor een ghewin toe.

b Deut.15.7
Luc.6.35.
Rom.12.13

8 Vermach hy nu niet/ soo brenget hy ghenen omme t'gheldt: de selue heeft hem seluen dan eenen vyandt ghecocht / met zijnen eyghen ghelde.

e Matth.6.20.
Luc.12.33.
1.Tim.6.19.
Tobie.4.11

9 Ende gheue betaelt hem met vloecken eñ schelden/ ende gheeft hem spytighe woordē voor gheldt.

f Dan.4.26
Luc.11.41.
Act.10.2.

10 Menich leenet ongheern/ wt geener boose meyninge/ maer hy moet hē vreesen / hy come om het zijne.
11 Doch hebbet ghedult met uwen naesten c in der noot/ ende doet de aelmissen daer toe/ dat ghy hem tijdt latet.
12 Helpt den Armen/ omme d des ghebodts wille: ende en laet hem in der noodt niet ledich van v gaen.
13 Verliest gheerne v gheldt / om ws Broeders ende Naesten wille / ende en begraeft het niet onder eenen steen/ daer het doch om coemt.
14 e Samelt v eenen schadt/ na den ghebode des Allerhoochsten/ die sal v beter zijn/ dan eenich gout.

g Tellet af/ wat ghy ghedenchet te gheuen/ van den anderē goede: als moses leert de thienden bylegghen ende afsonderen/ op de toecomende weldaet. Ende oock S. Paulus/ 2.Corint.8.

15 Legghet f uwe aelmissen aen een sonder-
16 licke g plaetse: dat selue sal v h verlossen vā
17 allen ongheluckee.
18 Sy sal voor v strijden tegen uwen vyant/ beter dan ewighe Schilden oft Spiessen.

h wehelpē/
i Burghe worden.

19 i Een vroom man wort Burghe voor zijnen naesten: maer een onbeschaemt mensche laet zijnen burghe staen.

k Spr.39.A
Pro.27.27.

20 Vergheet der weldaedt uwes burghen niet: want hy heeft hem seluen voor v ghesettet.
21 De Godtloose brenget zijnen burghe in
22 schaden: ende een ondanckbaer mensche/
23 laet zijnen verlosser steken.
24 Burghe worden / heeft vele rijcke lieden verdoruen/ ende ghins ende weder ghewor-pen ghelijck als baren in der Zee.
25 Het heeft groote lieden verdreuen / dat sy in vreemde landen moesten gaen dwalen.
26 Een Godloose/ soo hy burghe gheworden is/ ende gaet met loosen swencken om / dat hy hem daer wt drarpe / die en sal der straffe niet ontgaen.
27 Helpt uwen naesten wt / soo vele als ghy condt/ eñ siet voor v dat ghy niet selfs daer ouer te schanden comet.
28 k Het is genoech tot desen leuen/ wie wa-ter eñ broodt/ cleederen eñ huys heeft/ daer hy zijnen l nootdruft mede bedecken can.

l Het is niet van noden burghen of leenen/ als de nootdruft des leuens met eyscht/ als tot praele/ tot grooten ghebouw/ of coopen. Ende wil segghen/ wanneermē leenen ende burgen sal/ namelickē/ inder noot. Dus beginnen vele lieden groote dinghen eñ willent met burgen ende ander lieden beswaringhe wtrichten.

29 m Cleyne neeringe/ onder eenen verderen eygen dake/ is beter/ dan een costelic Disch onder den vreemden.
30 n Laet het v welbehaghen / ghy hebbet weynich of vele.

m Slechte/ dunne.

31 Want het is een schandelick leuen / van huyse te huyse gaen: ende waer een vreemt is/ daer en derf hy zijnen mont niet op doē.
32 Hy moet ouer hem laten gaen / eñ eenen yegelicken met hem laten drincken/ eñ geenen danck daer toe hebben : maer daer toe bittere woorden hooren/

n Psal.37.16
1.Tim.6.8
Hebr.13.5

Name-

e Sulcx gescheidt oock dick die daer burghen ende grooten van vel ende ghebouwe beginnen ende daer na dat selve anderen lieden laten moeten.

33 o Hamelicken: Gast gaet henen/ende bereydt den Disch/ laet my met v eten / wat
ghy hebt.
34 Item: Treckt wech/ick hebbe eenen eerlicken Gast ghecreghen: ick moet het huys
selfs hebben/ mijn broeder treet tot my in.
35 Sulcks is swaer eenen vernuftighen
manne/dat hy omme der herberghe wille/
sulcke woorden hooren moet: ende datmen
het hem voorwerpet / alsmen hem gheleent heeft.

Dat xxx. Capittel.

1. Zijn kint straffe. 8. Een verwaent kint
14. Een arme wel te passe. 15. Gheen goudt
voor ghesontheyt. 18. ende 19. De Offerhande is den Afgoden onnut. 23. Hem seluen
salmen goet doen. 25. Nydt ende twist verkorten het leuen. 26. Een vrolick herte.

Kindertucht
a Pro 13.24 ende 23.13.
b allewech

1 Wie a zijn kint lief heeft/ die houdt het
v altijts onder de roede/ op dat hy hier
namaels vreuchde aen hem beleue.
2 Wie zijn kint castijt/ die sal hem daer ouer
verblijden/ ende en derf hem daerom by de
bekenden niet schamen.

Kinderen salmen straffen/ ende wat leeren laten.
c Deut.6.7.

3 c Wanneer een zijn kindt onderwijst/dat
verdriet sijnen vyandt/ ende verblijdt sijnen
vrienden.
4 Want of zijn vader sterft/so isset doch/als
en ware hy niet ghestoruen: want hy heeft
zijns ghelijcken achterghelaten.
5 Doe hy leefde/ sach hy sijnen lust/ ende hadde
vreughde aen hem: doe hy sterf/ en dorfte hy
niet sorghen.
6 Want hy heeft eenen Beschutter na gelaten teghen sijne vyanden/ ende die den vrienden weder dienen can.
7 Maer wie sijnen kinde te sachte is / die
beklaghet sijne striemen/ ende verschricket so
dickmaels als het weenet.
8 Een verweent kint/ wort moetwillich/ ghelijck als een wilt Peert.
9 Pleeget met uwen kinde / so moet ghy v
hier namaels voor hem vreesen: spelet met
hem so sal het v hier namaels bedroeuen.
10 Schimpet niet met hem/ op dat ghy niet
met hem hier namaels treuren moetet/
ende uwe tanden ten lesten knirschen
moeten.

b Spr.7.25

11 b Laet hem sijnen wille niet inder ieught/
ende ontschuldighet zijn dwaesheyt niet.
12 Buyghet hem i en hals / dewijle dat het
noch ionck is: blouwet hem den rugge/ dewijle dat het noch cleyn is: op dat het niet
hartneckich ende v onghehoorsaem worde.
13 Onderwijset v kint ende laet het niet ledich gaen / op dat ghy niet ouer hem tot
schanden wordet.

Gesontheyt is beter dan rijckdom.

14 Het is beter/ dat eener arm zy/ ende wel te
passe ende ghesont daer by/dan rijck ende
ongheson.
15 Ghesont ende wel ghestelt zijn/is beter dan
goudt/ ende een ghesonde lijf/ is beter dan
groot goet.
16 Geenen rijcdom is eenen ghesonden lijue
te vergheliјcken: ende gheen vreuchde/ des
herten vreuchde ghelijck.

Kranckheyt

17 De doot is beter/dan een sieck leuen/ofte
altijts kranckheyt.
18 Het is euen als een goet gerechte/ voor eenen monde/ die niet eten en kan: ende als de
spijse/ die men by eens dooden graf settet.

e Bel.6.

19 e Want wat is den Afgoden het offer nut?
hy en kan doch eten noch riecken: so isset
met den Rijcken oock/ die God sieck maect.
20 Hy siet het wel met den oogen/ende suchtet
daer na: ende is ghelijck als een gesneden/
die by een Maghet leyt/ ende suchtet.

21 f Maeckt v seluen niet treurich/ende plaghet v seluen niet / met uwe eyghen ghedachten.

f Pro 12.25 14.30 15.13/ 17 22.

22 g Want een vrolick herte is des menschen
leuen: ende zijn vreuchde/is zijn langhe leuen.

g Pro.14.30

23 Doet v wat goets/ende troostet v herte/
ende drijft de treurichheyt verre van v.
24 h Want treurichheyt doodet vele lieden/ende
en dienet i doch nerghens toe.

h Eccle.3.28 1. Mac.6.8. 2.Cor 7.10.
i Sy helpt niets/ende maect geen sake beter: wat sal sy dan?

25 Nydt ende toornen verkorten het leuen: ende sorghe maeckt oudt voor der tijdt.
26 Eenen vrolicken herten smaeckt alles dat
wel/wat hy eet.

Dat xxxj. Capittel.

1. ende 2. Waken ende sorghen om rijcke
te worden. 5. Wie ghelt lief heeft. 6. ende 7.
Vele comen in ongheual/om des gelts wille. 8. Wel den Rijcken/ die onstraffelick ghevonden wort. 12. Hem ghemaniert te houden ter Tafel. 15. Een nydighe ooghe. 23.
Mate houden in zijn eten. 28. Wijn goet
eerlicken ghedroncken. 30. ende 40. Dronckenheydt. 35. ende 36. De wijn is gheschapen
om den mensche te verblijden. 41. Sijnen
naesten niet te schelden by den wijne.

1 Waken na a rijckdom / verteert het lijf:
ende daerom sorghen/ laet niet slapen.

Rijckdom.
a 1.Tim.6.9

2 Wanneer een leyt/ende sorghet/so waect
hy altijts op/ gelijck als een groote kranckheyt altijts opweckt.

Sorghe.

3 Die is rijck/ die daer arbeydet ende versamelt ghelt: ende houdet op/ende ghebruyket
dat oock.

Rijcke.

4 Maer die is arm/ die daer arbeydet/ende
het ghedijet niet: ende wanneer hy alreede
ophoudet/ so is hy doch een Bedelaer.

Arm.

5 Wie gelt lief heeft/die en blijft niet sonder
sonde: ende wie verganckelick dinck soeckt/
die sal daer mede vergaen.

Ghelt.

6 b Vele comen tot ongheual/om des gelts
wille/ ende verderuen daer ouer voor haren
ooghen.

b Spre.8.3

7 Die hem c offeren/ die stoort het/ende de onuersichtighen vanght het.

c Die den Mammon dienen/ als S. Paulus oock seydt/ dat de giericheyt Afgoderye zy: ende de gierige zijn des Mammons Papen ende Dienaers.

8 b Wel den Rijcken: die onstraffelick geuonden wort/ende het ghelt niet en soeckt.
9 Waer is die? so willen wy hem louen:
want hy doet groote dinghen onder sijnen
volcke.
10 Die hierin beproeft ende rechtschapen geuonden is/ die wort met recht geloeft: hy con
de wel quaet doen/ende dedes doch niet: schade doen/ende dedes doch niet.
11 Daerom blijuen sijne goeden/ ende de heylighen prijsen sijne aelmissen.

d Luce 6 24.

12 Wanneer ghy by eens rijcken mans Dissche sittet/ so sperre v kele niet op/
13 Ende en dencket niet: hier is so vele te eten.

Syrach 8.3
Dischtucht.

14 Maer dencke/ dat een ontrouwe ooghe/
nijdich is.
15 (Want wat is nijdigher dan sulck een ooghe?) ende weenet/als sy eenen siet toegrijpen.
16 Grijpt niet na allen dat ghy siet/ ende neemt
17 niet/ dat voor hem in de schotel leyt.
18 e Neemt het by v seluen af/ wat v naest
geerne of ongheerne heeft/ende hout v verenuftichlick in allen stucken.

e Mat.7.2

19 Eet als een f mensche/wat v voorgesettet
is/ ende eet niet te seer/ op datmen v niet g
gram en worde.

f Niet als een Swijn.
g hatisch/ vyandisch.

20 Om der eerbaerheyt wille/ hout ghy eerst
op/ ende en weest geen onuersadichlick Vreter
op dat ghy gheen ongonste en verkrijghet.
21 Wanneer ghy by velen sittet/ so en tastet
niet eerst toe.

h Spr.37.32 21 h Een sedich mensche/laet hem met eenē
i slechten/ i cleynen ghenoegen/ daerom en derf hy in
dunnen synen bedde so niet k hyghen.
k hychen. 23 l Ende wanneer de maghe matich gehou
l Eccle.5.11. den wort/ so slaeptmen sachte/ so kan een
des morghens vroech opstaen/ ende is syn
by hem selven.
m Spr.38.4 24 m Maer een onversadich slocker/
slaept onrustich/ ende krycht het krimpen
ende buyckwee.
25 Wanneer ghy te vele ghegheten hebt/ so
staet op/ ende gaet wech/ ende legghet v te
rusten.
* Ca.32. Luc 26 * Myn kint/hoort my/ende en veracht et
my niet/ op dat v ten laetsten myne woor-
den niet en treffen.
n Rom.12.11 27 n Weest voor v te arbeyden/so wedervaert
v gheen kranckheydt.
o Pro.22.9 28 o Eenen spysmilden man/louen de liedē/
ende segghen: Hy zy een eerlick man: ende
sulcks is een goede roem.
29 Maer van eenen vrecken biltze/ sprecket
de gantsche stadt quaet/ ende men seyt daer
recht aen.
De dronckē- 30 Weest geen wynsupper: want de wyn ver
heydt is een derfe vele lieden.
boos laster. 31 Het Forneys proeft het ghehertte ysere
Ephe.5.18. werck: alsoo proeft de wyn de p wreuelighe
p hoochmoe herten wanneerse droncken zyn.
dige/ stoute 32 De q wyn verquict de menschen het levē/
Weynich somen hem matichlicken drinckt.
wyn is ghe- 33 Eñ wat is het levē/daer geenē wyn en is?
sondt. 34 De wyn is ghescapen / dat hy de men-
q Psa.104.15 35 schen sal vrolick maken.
Proue.31.6. 36 De wyn ter noot druft ghedroncken/ ver-
1.Tim.5.23. 37 blydt lyf ende ziele.
38 Maer somen dien te vele drinckt/so bren
39 ghet hy hertenleedt.
r Pro.20.1. 40 r De dronckenheydt maeckt eenen dullen
1.Esdr.3.18. sot noch duller: dat hy tort ende pocht tot
Judit.13.4. dat hy wel gheblouwet/gheslaghen eñ ge-
Tucht in wondet wort.
Collacien. 41 s Schelder uwen naestē niet by dē wyne/
s Spr.20.1. ende en bespot hem niet in syner vreuchde.
42 Gheeft hem gheene boose woorden/ende
beieghent hem niet met harde woorden.

Dat xxxij. Capittel.

4. ende 5. Het behoort den Ouden toe te
spreken. 10. De Jonghelinck mach oock
wel spreken/alst hem van nooden is/11 eñ
behoort weynich woorden te ghebruyckē.
13. ende 14. Schaemte maect groot gonste.
17. God louen na eten 18. ende 20. Die den
Heere vreest. 21. Een Godloos mensche. 22.
ende 23. Een vernustich man/ veracht goe-
den raet niet. 27. Op God vertrouwen. 28.
Wie den Heere vertrout.

1 Maer hout v/ghelyck als sy/ende richt
v na hen/ so sitte ghy recht.
2 Ende geeft daer toe wat v behoort/
wildy mede sitten.
3 Op dat sy met v vrolick zyn moghen/eñ
ghy de eere daer van kryghet/ datmē v ee-
nen zedighen vriendelicken man heete.
4 De Outste sal spreken: want het behoort
5 hem/als die ervaren is: ende en verhindert
de Speelieden niet.
6 Eñ wanneermen liederen singet/so clapt
a Eccl.3.7. daer niet in a ende spaert uwe wysheydt
Syrac.20.7. tot eenen anderen tydt.
7 Ghelyck als een Robyn in synen goude
lichtet/ alsoo verciert een gesanck de collacie
8 Ghelyck als een Smaragde in schoonen
9 goude staet / alsoo vercieren de liederen by
den goeden wyn.
Job.32.6. 10 b Een iongelinck mach oock wel eenmael
of twee spreken/alst hem van nooden is.

11 Ende alsmen hem vraghet/ so sal hy het
kort maken/ ende hem houden/als die niet
vele en weet/ende liever swyghe.
12 Ende sal hem den heeren niet gelyck ach-
ten: ende als een out man spreect/daer niet
in klappen.
13 Donderē brengt grootē * blixem schaem
14 te maeckt groote gonste.
15 Staet oock by tyden op/ ende weest niet
de laetste/ maer gaet haest te huys.
16 Ende spelet aldaer/ eñ doet wat ghy wilt:
doch dat ghy niet quaets en doet/ ende nie-
mant c pocchet.
17 Maer danckt voor dat alle/ dien/ die v ge-
schapen/ ende met synen goeden versadi-
ghet heeft.
18 * Wie den Heere vreest/ die laet hem geer-
ne onderwysen: ende wie hem vroech daer
toe schicket/ die sal ghenade vinden.
19 Wie na Gods woordt vraghet/ die sal het
rychelick verkryghen: wie het nu niet met
ernste meynt/ die wort daer door slechs er-
gher.
20 Wie den Heere vreest / die treft de rechte
leere/ ende maeckt de gherechticheyt te luch
ten/ als een licht.
21 Een Godloose en laet hem niet straffen: eñ
weet hem te behelpen met andere lieden d
exempel in zyn voornemen.
22 Een vernustich man en verachtet goedē
23 raet niet: maer een wilt ende hooveerdich
mensche/ vreest hem niet/ hy hebbe oock ge
daen wat hy wil.
24 Doet niet sonder raet: so en berouwet v
niet na der daet.
25 Gaet niet den wech daer ghy vallē moch
tet/ noch daer ghy v aen de steenen stooten
mochtet: verlaet v daer niet op / dat den
wech effen zy.
26 Ja, hoet v oock voor uwe eygene kinderē.
27 Wat ghy voorneemt/ so betrouwet God
van gantscher herten: want dat is Gods
ghebodt houden.
28 Ende wie den Heere betrouwet / dien en
sal niets ghebreken.

* De blixem maect door het donderē/ alle dinck haestelic vol lichts: alsoo maect schaemachticheydt haest gonst by alle man/ want alle de werelt heeft eenē iongen mensche lief wanneer hy schaemachtich is: ende wederom is alle de Werelt vyande d onbeschaemder ieucht.
c Dat is het huysghesin ofte de vrouwe slaet: maer spelet/ dat is weest vrolick met hen.
* Cap. xxxiij. Luth. Gods vreese.
d Ick en sie niet/ dat het genen qualick gaet/ die doch oock Gods woort niet en achten/ etc. Ja hoe booser schalck/ ho beter geluc. e

Dat xxxiij. Capittel.

1. Die den Heere vreest/ dien sal geen leet
overkomen. 2. ende 3. Een wys man/ eñ ver-
standich man. 4. Der sake seker zyn / ende
daer na daer van sprekē. 6. De Huychelaer.
8. ende 9. De Heere heeft de tyden onder-
scheyden. 11. Alle menschen zyn van der Aer
den. 12. De Heere heeft sommighe ghese-
ghent/ verhooght / vervloeckt ende verne-
dert. 13. eñ 14. De menschen zyn in der hant
des ghenen diese ghemaeckt heeft. 15. De
Godvruchtighe ende de Godloose. 27. Eenē
boosen knecht.

1 Wie a God vreest/ dien en coemt gheen
leedt over/ maer wanneer hy aenghe-
vochten is / so sal hy weder verlost
worden.
2 Een wys mā/ laet hem Gods woort niet
verleeden: maer een Huychelaer sweeft ghe-
lyck als een Schip op der verbolghen Zee.
3 Een verstandich mensche houdt vast aen
Gods woort/ eñ Gods woort is hem seker/
ghelyck als een clare reden.
4 Weet der sake seker/ daer na spreect daer
van: laet v te voren wel leeren/ so condy ant
woorden.
5 b Des Dwasē herte/ is gelyck als eē Radt
aenden waghen/ ende syne ghedachten loo-
pen om als de Asse.
6 Ghelyck als de Stoothengst schreyet te-
ghen alle Merrien: alsoo hanghet de c Huy-
chelaer allen Bespotters aen/

e Het schynt/ gelyck of de boosen op het del gheluck gingē/ maer ten laetsten stort hen dē wech in den Afgrondt.
Op God ver trouwen.
a Eccl.1.19
b Spr.21.17
c Dat is/ Merster kloeckeline/ die wil in de Schrift scherpsinnich zyn eñ vraget: Waerō de een dach heylich/ eñ de ander niet heylich zy? Waerom Christus ons vleesch zyn moet? Gen.2.27.2.

ende

7 Ende sprecckt: Waerom moet een dach
heyliger zijn dan de ander: so doch de Son
ne den eenen dach so wel maeckt int Jaer/
als den anderen.
8 De wijsheyt des Heeren heeftse alsoo on-
derschepden.
9 Ende hy heeft de Jaertijden ende Vier-
daghen alsoo gheordineert.
10 Hy heeft sommighe wtuercoren ende ge-
heylighet voor anderen daghen.
11 Ghelijck als alle menschen van der Aer/
b Gen.2.7. de ende b Adam van den stoue gheschapē
is/ ende doch de Heere haer onderscheydē
heeft/ na zijn menichfuldighe wijsheyt / eñ
heeft menigerley wijse onder hen gheordi-
neert.
12 Sommighe heeft hy ghesegent/ verhoo-
get/ ende tot sijnen dienste verkooren. ende
sommighe heeft hy vervloeckt ende verne-
dert/ ende van haren Stoele af gestooten.
e Esai.45.9. 13 e Want sy zijn in sijne hant/ ghelijck als
Rom 9.20. de leem in des Potbackers handt : hy
maeckt alle sijne wercken als het hem be-
haecht.
14 Alsoo zijn oock de menschen in der hant/
diens/ die se ghemaeckt heeft/ ende geeft ee
nen peghelicken als het hem ghedenckt
f 2.Cor.6.14 15 f Alsoo is het goede teghen het boose/ eñ
het leuen tegen den doot/ eñ de Godvruch
tighe teghen den Godloosen gheordineert.
16 Alsoo siet aen alle werckē der Allerhooch
sten: so zijn doorgaens twee teghen twee/
ende een tegen het ander gheordineert.
17 Ick ben de laetste opghewaeckt/ als een
die in den Herfste g na leest/ eñ God heeft
my den seghen daer toe ghegheuen/ dat ick
mijne Wijnperse oock vol ghemaeckt heb
be/ ghelijck als in den vollen Herfste.
18 Siet/ h hoe dat ick niet voor my gearbeyt
hebbe/ maer voor alle die/ die gheerne
leeren wouden.
19 Hoort na my/ ghy groote Heeren / ende
ghy Regenten inden volcke/ neemt het ter
herten.
20 Laet den sone/ i den wijue / den broeder/
den vriende/ gheen macht ouer v / dewijle
dat ghy leeft/ ende ouer geeft niemande v-
we goeden: op dat het v niet en berouwe/
ende moetetse daerom bidden.
21 Dewijle dat ghy leeft/ ende eenen adem
hebt/ so ouergeeft v gheenen anderen mē
sche.
22 Het is beter dat uwe kinderen uwer be-
hoeuen/ dan dat ghy hen moetet in de han
den sien.
23 Blijft ghy de ouerste in uwe goederen/
ende en laet v/ v eere niet nemen.
24 Wanneer v eynde koemt/ dat ghy daer
k Gen.48.12 van moetet/ k als dan deylet v erue wt.
l 1.Mach.1.7 25 Den Ezel behoort zijn voeder/ de ghees-
sel ende last: alsoo l den knechte zijn broot/
straffe ende arbeydt.
26 Hout den knecht ten arbeyde / so hebdy
ruste van hem: laet ghy hem ledich gaen/ so
wil hy een Joncker zijn.
27 Het Jock ende de stricken/ buyghen den
hals: eenen boosen knecht / stocken ende
kluppelen.
28 Drijft hem ten arbeyt/ dat hy niet ledich
en gae: ledich ganck leert vele quaets.
29 Legget hem arbeyt op/ die eenen knech-
te behoort: hoort hy v dan niet/ soo settet
hem in den stock.
30 Doch en legghet gheenen te vele op/ eñ
houdt mate in allen dinghen.
m Spr.7.22 31 m Hebdy eenen knecht/ so handthauet
hem/ als v seluen: want wie hem wat doet/
die meynt v lijf ende leuen.
32 Hebdy eenen knecht/ so laet hem houdē/

In allen wercken Gods/ zijn doorgaens twee tegen een ander.
g Ick hebbe een goede antwoordt gegeuen/ op sulcker dwase rede/ dā heyligen dagen/ etc. bouen.7.
h Sp.24.47
Blijft een heere uwer goeden eñ kinderen.
i Spr 9.7.
Hoemen het ghesinde houden sal.
Spr 42.26.

gheliick als n waer by tegenwoordich : wat
ghy behoeft sijner. gheliick als wt eygen
leuens.
33 Houde hem nu niet wel/ o dat hy hem op
maecke/ ende van v loopt/ waer wildy hem
weder soecken.

n Dat het ander ghesinde/ zijn woort ghelijck als v beuel houdē moete.
o 3.Re.2.39.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. Onwijse lieden bedriegen henseluen.
2. Op droomen achten. 5. ende.6. Eygen
prophetie/ ende duydinghe/ die niet en is
door Gods ingheuen/ zijn te verachten. 9.
Een wel gheoeffent man. 14. ende. 15. De
Godvruchtighe hebben den rechten Gheest
19. De ooghen des Heeren sien op die / die
hem lief hebben. 21. ende 22. Wie van on-
rechtueerdighen goede offert / diens offer
is een spot. 23. De gauen der Godloosen.
25. De arme heeft niets / dan een weynich
broots: 31. Onnut oft ydel vasten.

1 Onwijse lieden bedrieghen hen seluen/
met dwase hope/ ende sotten verlaten
hen op droomen.
2 Wie op droomen achtet/ die grijpt na de
schaduwe/ ende wil den wint vanghen.
3 Droomen en zijn niets anders/ dan Beel
den sonder wesen.
4 a Wat onreyn is/ hoe kan dat reyn zijn?
ende wat valsch is/ hoe kan dat waer zijn?
5 b Eyghen prophetie/ ende duydinghe/ eñ
droomen/ zijn niets/ ende maken eenē doch
sware ghedachten.
6 c Ende so sy niet en komen door ingeuin-
ghe des allerhoochsten/ so hout daer niets
van.
7 Want droomen bedriegen vele lieden/ eñ
die zijn bedroghen/ die daer op bouwen.
8 Men behoeft geene d leugenen daertoe/
datmen het ghebodt houde/ ende men heeft
genoech aen Gods woort/ wanneermē het
recht leeren wil.
9 Een wel gheoeffent man / verstaet vele/
ende een wel eruaren man / kan van wijs-
heyt spreken.
10 Maer wie niet gheoeffent en is/ die ver-
11 staet weynich / ende de dwalende gheesten
richten vele quaets aen.
12 Doe ick noch in dwalinghe was/ konde
ick oock vele leeringhe/ ende was so ghe-
leert/ dat ick het niet al seggen konde.
13 Ende ben dickwils in vare des doodts
daer ouer ghekomen/ tot dat ick daer van
verlost gheworden ben.
14 Nu sie ick / dat de Godvruchtighe den
15 rechten Gheest hebben : want haer hope
staet op dien/ die hen helpen kan.
16 e Wie den Heere vreest/ die en derf hem
nergens voor verschricken noch ontsetten:
f want hy is zijn toeuersicht.
17 g Wel dien/ die den Heere vreest:
18 Waer op verlaet hy hem? wie is zijn steun
sel?
19 h De ooghen des Heeren sien op die/ die
hem lief hebben: hy is een Geweldich Be-
schutter/ een groote Stercke/ een Voordeck
teghen de hitte/ een Hutte teghen den hee-
ten middach/ een Behoeder tegē het strype
kelen/ een hulpe teghen val.
20 Die het herte verblijdt/ ende het aenghe-
sichte vrolick maeckt/ ende gheeft ghesont
heydt/ het leuen ende den seghen.
21 * i Wie van onrechtueerdighen goede
22 offert/ diens offer is een spot: ende sodani-
ghen spot der Godloosen/ en behaecht Go-
de gheheel niets.
23 k De gauen der Godloosen / en behagen
den Allerhoochsten gheheel niets/ eñ de son
den en worden met vele offeren nz verfoent

Droomen zijn bedriegelick.
a De droomen valsch ende onreyn: wat souden sy van heyligē of goet maken?
b Jere.23.25
c Dani.7.1
4.Esdre.11.1
d Ghy en doruet de droomen niet vragen wat goet sy te doen. ghy hebt Gods woordt.
Wie God vreest/ die woort verlost wt aller noodt.
e Psal.3.7. 27.3.112.7. 118.10.
f Psa.18.19. 91.9.
Prou.3.25.
g Psal.112.1
h Psa.34.16 91.1.
Sp.15.24
1 Pet.3.12.
* Cap.xxxv
i Pro.21.27.
Onrechtveerdich goet.
k Esa 1.13.
Prouer.15.8 ende 21.27.
God en wort niet met offeren versoent/ maer met eenen onschuldigen leuen
Prou 15.8.

Wie

24 Wie van des armen goet offert/ die doet
even/ als die den sone voor des vaders oo
ghen slachtet.
25 De arme en heeft niets dan een weynich
broodts/ wie hem dat afrooft/ die is een
Moorder.
26 Wie eenen syne neeringhe neemt / die
doodt synen naesten.

l Deu.24.14 Syrac 7.22. Tob.4.11.

27 l Wie den Arbeyder synen loon niet en
gheeft/ die is een Bloethondt.
28 Wanneer een m bouwet / ende datselue
wederomme af breeckt/ wat heeft hy daer
meer van/ dan arbeydt?

m Hy wille offeren en vroom zijn/ ende en laet doch niet af van den sonden. Dat heet te ghelijcke bouwen en breken/ te ghelijcke bidden ende vloecken.

29 Wanneer een bit/ ende wederom vloeckt/
hoe sal de Heere dien verhooren?
30 n Wie hem wasschet wanneer hy eenen
dooden aengeroert heeft/ ende roert hem
weder aen/ wat helpet dien zijn wasschen?
31 o Also is de mensche/ die voor syne sonden
vastet/ ende sondighet altijdts weder: wie
sal diens ghebedt verhooren/ ende wat hel-
pet hem zijn vasten?

n Nu.19.12. o 2. Pet.2.22

Dat xxxv. Capittel.

1. Welcke de warachtighe offerhanden zijn. 5. Aflaten van sonden. 8. ende 9. Den Rechtveerdighen offer. 10. God zijn eere gheuen met vrolicken ooghen. 15 De Heere is een wreker. 16. Hy hoort het gebedt des die onrecht lijdt. 18. ende 19 De tranen der Weduwe. 21. Het ghebedt der ellendighen. 22. De Heere sal rechtveerdich oordeelen ende straffen. 23. Sal der onbarmhertighen lendenen in stucken slaen. 24. En de gheuen eenen yeghelicken na syne wercken. 26. De barmhertichheydt koemt in der noodt ter rechter tijdt.

a 1.Sa.15.22 Jerem.7.3. b Phil.4.18. Heb.13.16. c Exo.23.15. 34.20. Deut.10.16 d Ghelijck als sy segghen: Helpen de goede wercken niets/ so willen wy niets doen: waertoe sullen ons dan de Papen/ e Gene.4.4 8/21. f Prou.3.9. Deut.26.2. g 2.Cor.9.7. h Den Priesteren ende Leuiten. i Tob.4.8. k Leu.22.18. Deut.15.21. l Deu.10.17 2.Par.19.7 Act.10.34. Roma.2.11. m Exo.3.7. Jud 9.11. Het ghebet der armen/ ellendighen ende Weduwen verhoort God.

1 GOds ghebodt houden/ dat is een rijck
offer.
2 a Gods ghebodt groot achten/ dat of-
3 fer helpet wel.
4 Wie God danckt/ dat is een recht Se-
meloffer: b wie barmhertichheydt doet/ dat
is het rechte Danckoffer.
5 Aflaten van den sonden/ dat is een Gods-
dienst/ die den Heere behaecht: ende ophou
den onrecht te doen/ dat is een recht Soen
offer.
6 c Maer ghy en sult daerom v niet ledich
voor den Heere verschijnen/
7 Want sulcks moetmen oock doen/ om
Gods ghebodts wille.
8 e Des Rechtveerdighen offer maeckt den
Altaer rijck/ ende synen reuck is soete voor
den Allerhoochsten
9 Des Rechtveerdigen offer is aengenaem/
ende desseluen en wordt nemmermeer ver-
gheten.
10 f Gheeft God zijn eere met vrolicken oo
ghen/ ende uwe eerstelinghen sonder alle
ghebreck.
11 g Wat ghy h geeft/ dat gheeft geerne en-
de heylighet uwe Tienden vrolicken.
12 i Geeft den Allerhoochsten/ daer na als hy
v verleent heeft/ ende wat v hant vermach/
dat gheeft met vrolicken ooghen.
13 Want de Heere die een vergheldet is/ sal
het v seuenvoudich vergheldeu.
14 k Maeckt gheen verkortinghe van uwer
gaue/ want het en is niet aenghenaem.
15 Soeckt geen voordeel/ wanneer ghy offeren
sult: want de Heere is een wreker/ l en voor
hem en is gheen aensien der persoonen.
16 m Hy helpet den armen/ ende en siet ghee
ne persoonen aen/ ende hy hoort het gebet
diens/ die onrecht lijde.
17 Hy en veracht des Weesen ghebedt niet/
noch der Weduwe wanneer sy klaghet.
18 De tranen der Weduwen / vlieten wel
19 vander wanghe nederwaerts: maer sy schrey
en opwaerts/ teghen dien/ diese wt dren-
ghet.
20 Wie God dient met lust/ die is aenghe-
naem/ ende zijn ghebedt reyckt tot in de
Wolcken.
21 n Het gebet der ellendigen/ drenghet door
de Wolcken/ ende en laet niet af tot dat het
daer toe komet/ ende en houdt niet op / tot
dat de Allerhoochste daer in siet.

Het roepen der Ellendighen koemt voor God.

22 Ende de Heere sal recht oordeelen / ende
straffen/ ende het niet vertrecken noch lan-
ghen tijdt lijden.
23 Tot dat hy den onbarmhertighen de lendenen
o in stucken slae/ ende hem aen sulcke lieden wre
ke/ ende wt roye alle die/ die ghenen beleedi
ghen/ ende dat ghewelt der onrechtveerdi-
ghen neder stoote/

n Thre.3.44 Ecc.10.2. Exod.3.7. Tobi.3.18. o Of. ontwee te morsel slae.

24 p Ende gheue eenen yeghelicken na syne
wercken/ ende loone hen/ alst sy het verdient
hebben.
25 Ende wreke zijn volck/ ende verheughese
met syner barmhertichheydt.
26 Gelijck als de regen ter rechter tijt komt/
alst droogh is: also koemt de barmhertic-
heydt oock inder noodt ter rechter tijdt.

p Jer.17.10 Psalm 28.4 ende 62.13 Job.34.11 Roma.2.6. Apoca.2.23

Dat xxxvj. Capittel.

1. Het ghebet der gelooůigen tot God/ tegen de gene die zijn Gemeynte verdrucken. 21. Het herte des verstandighen. 22 Een bedrieghelick mensche. 24. ende. 25. De schoonheyt ende vriendelickheyt eens wijfs. 26. Een Huysurouwe hebben. 27. De mensche sonder Huysurouwe.

1 HEere Almachtighe God ontferme v on
2 ser/ ende siet daer in/ ende verschrickt
alle Volcken.
3 Heft v handt op a ouer de vreemden/ dat
sy uwe macht sien.
4 Ghelijck als ghy voor haren oogen waert
by ons/ also vertoont v heerlicken aen hen/
voor onsen ooghen.
5 Op dat sy bekennen ghelijck als wy be-
kennen/ b dat daer gheen ander God en zy/
dan ghy Heere alleen.
6 c Doet nieuwe teeckenen/ ende nieuwe
wonderen.
7 Bewijst v handt/ ende uwen rechten arm
heerlicken.
8 Verweckt de grimmicheydt/ ende ghiet
den toorne wt.
9 Ruckt den Teghenpartijder wech / ende
vernielt den Vyandt.
10 Ende haest v daer mede / * ende dencket
aen uwen Eedt / op datmen uwe wonder-
daet prijse.
11 De toorne des vyers moetse verteeren/ die
so seker leuen/ ende die uwen volcke leedt
doen/ moeten ymmers vergaen.
12 Vermorselt dat hooft der Vorsten die ons
haten ende segghen: Wy zijn het d alleen.
13 Versamelt alle stammen Jacobs ende laet
se v Erue zijn/ e ghelijck als van den begin
ne.
14 Ontferme v ws volcx/ dat van v den na-
me heeft/ ende Israels/ f dien ghy noemet
uwen eersten sone.
15 Ontfermt v der stadt Jerusalem/ daer v
heylichdom is/ g ende daer ghy woonet.
16 Richtet Zion weder op / dat aldaer v
woort weder opgae/ dat v eere inden volc-
ke groot worde.
17 Verthoont v teghen dien/ die van den be-
ghinne v h Eyghendom ghewerst zijn/ ende
veruullet de prophetien/ die in uwen Name
verkondighet zijn.
18 Vergheldet dien/ die op v wachten / op

Een gebet/ dat God mach dekeeren ende de vyanden ghestuert worden. a Jere.10.25 b Deut.32. 39. Esai.43.10 ende.45.5. c Acto.4.30 * Judi.9.18 d Gods is niets. Esaie.37.8 e Deu.4.20 7/6.10/15. f Exo.4.22. Osee 11.1. g 2 Pa.6.38 3.Reg.9.3. Syra.24.14 h Exod.19.5 Deute.14.2

dat uwe Propheten warachtich bevonden worden.

19 Verhoort Heere het gebet dier/die v aenroepen/ i na den segen Aaron/ouer v volck: op dat alle die op Aerden woonen / bekennē/dat ghy Heere/de eewige God zijt.

i Als Num. 6.29. staet/ dat sy het volck soudē segenen in Gods name

20 * De buyck neemt allerley spyse tot hem: doch is een spijse beter/dan de ander.

* Capittel. xxxvij. Luth. h 1. Cor. 2.15

21 Ghelijck als een tonghe het Wiltbraedt smaect: h also merct een verstandich herte/ de valsche woorden.

22 Eē bedriegelick mensche can eenen in een ongheluck brenghen: maer een die eruaren is/ l weet hem daer voor te hoeden.

l Spr. 6.7.

23 De moeders hebben alle sonen lief/ende een dochter geraeckt doch somtijts beter/ dan de sone.

24 Een schoon wijf verblijdt haren man/eñ een man en heeft niet liever:

Aeseenet deuchtsamer vrouwē

25 Als sy daer toe vriendelick eñ vroom is/ so en vintmen des mans ghelijcken niet.

26 Wie een Huysvrouwe heeft / die brengt zijn goet tot nut/ ende heeft eenen trouwē Hulper/ende eenen Pilaer/daer hy hem op troosten kan.

27 Waer geenen Thuyn en is/daer wort het goet verwoestet: ende waer geen Huysvrouwe en is/daer gaet het den Huysweert/gelijck of hy verdwaelt ghinghe.

28 Gelijck alsmē eenē Stratenroover niet en betrout / die van eener Stadt in de ander sluypt: also en betroutmē oock eenē manne niet/die geenen Nest en heeft/eñ ter Herberghe trecken moet/waer hy te laet coemt.

Dat xxxvij. Capittel.

1. Vriendt alleenlick metten name. 2. Vrient tot vyant worden 4. Vrienden alst wel gaet. 5. Vrienden om des buycks wille. 9. Men sal acht hebben op die raet gheuen. 15. ende 16. welcke soorte van menschen men hanteren sal. 18. Beter mercken dan seuen Wachters. 26. Een wijs man leert zijn volck. 28. Een yeghelijck heeft synen bestelden tijdt te leuen. 29. Een wijs man/ heeft by synen liedē een groot aensien. 30. Hemseluen proeuen. 32. Maticheydt ende ghemanierthevdt in eten.

Vrienden.

1 EEn yeghelick vriendt seyt wel: Ick ben oock vrient: maer sommige zijn alleenlick met den name vrienden.

2 Wanneer vrienden onder eenander vyant worden/so blijft de hartt/ tot in den doot.

3 Och van waer coemt doch dat quaet/ dat alle de Werelt so vol valschept is!

De Werelt is vol valschepdt. a Eccl. 6.10.

4 a Wanneert den vriende wel gaet/so verblijden sy hen met hem: wanneert hem qualick gaet/so worden sy syne vyanden:

b Dat is/ Waer sy sekerheydt eñ gonst werē/ het zy met God ofte n; c Spr. 8.20.

5 Sy treuren met hem/omme des buycks wille: maer wanneer de noode aen gaet/so houden sy b hen tot eenen Schildt.

6 Vergheet wv vrients niet/wanneer ghy vrolick zijt/ende denckt aen hem/ wanneer ghy rijck wordet.

7 c Een yegelick Raetgeuer wil raden: maer sommighe raden tot haer eyghen nut.

8 Daeromme hoet v voor de Raetgheuers: bedenckt te voren/of het goet zy.

9 Want hy denct misschien hemseluē te raden/ende wilt v laten waghen/eñ spreeckt: Ghy zijt op de rechte bane.

10 Ende hy staet ghelijcke wel tegen v/ende merckt daer op/hoe het ghelucken wil.

d Eccle. 9.19 11 d Hout geenē raet met dien/die een quaet vermoeden op v heeft/ende en neemt niet te rade die v benyden.

12 Gelijck als wanneer ghy een vrouwe om raedt vraghet/ hoemen hare vyandinnen

vrientlick zijn mochte/ ofte eenen vertsaechden/hoemen krijghen mochte/

13 Ofte eenen Koopman/hoe hooch hy uwe waer/teghen de syne achten wille/ ofte eenē Kooper/hoe diere ghy segeuen sult/ ofte eenen nijdigen/hoemen weldoen mochte/ ofte eenen onbarmhertighen/hoemen ghenade bewijsen mochte.

14 Oft eenē luyen/van grootē arbeyde/ ofte eenē Dachlooner die nergent beseten is/hoe men wt dē arbeyde niet gaen en moet/ ofte eenē tragen Huysknecht/van vele bedrijfs/ sulcke lieden en neemt niet tot raedt.

15 e Maer houdt v altijts tot Godvreesende lieden/die ghy weet/ dat sy Gods ghebodt houden:

Trouwen raet salmen by Godvreesenden liedē soecken. e Ero. 18.21 Spr. 8.20 v. 21.

16 Die gesinnet zijn als ghy zijt/die medelijdinghe met v hebben/so ghy strupelet/

17 Eñ blijft by haren rade: want ghy en sult gheenen ghetrouweren raet vinden.

18 Ende sulcker een/ kan dickwils wat beter mercken dan seuen Wachters/ die bouē op der wacht sitten.

19 f Doch in allen desen roept oock den Alder hoochsten aen/dat hy v doen wel gelucken/ ende niet feylen en late.

f Het en is niet ghenoech/goet dē raet hebben/ God moet oock geluck daer toe gheuen: anders en gaet het oock niet voort. Wat hy wil oock mede zijn ende aē gheroepen worden/ Dat is/ Sonder het gebedt/ is goet raet/ eygen raet. Dat heeten eyghen aenslaghen/ die den Heere gantsch gaer: dat zijn sy/ die vele raden/ende en hebben doch de genade daer niet toe.

20 g Eer ghy wat begint/so vraecht te vorē/ eñ eer ghy wat doet/so neemt raet daertoe.

21 Want waermen wat nieus voor heeft/ daer moet van dese viere een in comen: Dat het goet ofte boos worde/dat leuen ofte de Doot daerwt volghe: eñ dit alle regeert alle tijt de tonghe.

22 Menich is wel geschickt anderen lieden te raden/ende en is hem seluen niet nut.

23 Menich wil kloeckelick raden/ende men en hoort hem doch niet gheerne/ende blijft een Bedelaer.

24 Want hy en heeft vanden Heere de genade daer niet toe/ ende gheen wijsheyt en is in hem.

25 Menich is wijs door eyghen beuindinge: die doet voordeel met synē rade/eñ treft het

26 Een wijs man/ kan zijn volck leeren/ h eñ doet met synē rade voordeel/ende treft het.

27 i Een wijs man wort hooch ghelooft/ende alle die hem sien/prijsen hem.

28 Een yeghelick heeft eenen bestelden tijdt te leuen : maer Israels tijdt en heeft gheen ghetal.

29 k Een wijs man heeft by syne lieden een groot aensien/eñ zijn name blijft eewichlic.

30 * Mijn kint/proeft wat uwen lijue gesont is:eñ siet wat hem ongesont is/ dat en geeft hem niet.

g 3. Re. 22.6. 4. Reg. 3.7. Welcke recht wijs zy. h Ero. 18.24 13. Reg. 10.4 Dan. 2.46. Job. 14 4. Psalm. 39.6 k Ero. 11.3. * Capittel. xxxviij. Luth. Vermanninge ter maticheyt.

31 l Want allerley en dient niet alleman/so en mach oock alleman niet allerley.

32 m Ouerladet v niet met allerley noodelicke spijse/ende eet niet te ghierichlick.

33 Want vele eten maeckt kranck/eñ een onuersadich Eter krijcht het krimpen.

34 Vele hebben den doot gegeten: maer wie matighen eet/die leeft dies te langher.

Dat xxxviij. Capittel.

1. Men sal de Medecijn eeren. 2. ende 12. De Heere heeft hem gheschapen. 2. ende 8. De medecijne komt van den Allerhoochsten · ende hy gheeft alles wat goet is 6. God heeft sulcke konste den mensche ghegeuen. 9. God bidden als men sieck is. 16. Mē sal sorghe draghen de doode te begrauen. 21. Hem in treurichept matighen. 22. Ende het eynde bedencken. 23. Aen den dooden dencken. 25. Wie de Schrift leeren sal.

l 1. Cor. 6.12 ende 10.23. m Spr. 31.22 Den Arsten of Medecijn salmen eeren.

1 EErt den Medecijn met behoorlicker eeringhe / op dat ghy hem hebbet ter noodt.

Want

2 Want de Heere heeft hem gheschapen/
ende de medicÿne comt van dē Allerhooch
sten:ende Koninghen eeren hem.
3 De const des Medicÿns verhoocht hem/
ende maeckt hem groot by Vorsten ende
Heeren.

Medicÿne en salmen niet verachten.

4 De Heere laet de medicÿne wt der Aerdē
wassen/ende een vernustich mensche en ver
achterse niet.

a Exo.15.25. 2.Reg.4.41.

5 a Het bitter water werdt doch soete/van
eenen houte:op datmen syne kracht beken=
nen soude.
6 Eñ hy heeft sulcke konst den mensche ge=
gheuen/op dat hy gheprÿesen worde in syne
wonderdaden.
7 Daer heylet hy mede / ende verdrÿft de
smerten/ ende de Apteker maeckt medicÿne
daer van.
8 Summa: Gods wercken en canmen niet
alle vertellen/ ende hy geeft alles wat goet
is op Aerden.

b Esai.38.1. 2.Par.16.2.
c Ten eersten/ wordet vroom: ten anderē/doet voor v bidden: ten derdē/gebruyct van dē Medicÿn.

9 b Mÿn kint/wanneer ghy kranck zÿt/so
en veracht dit niet:maer biddet den Heere/
so sal hy v ghesont maken.
10 c Laet af vander sonde/eñ maect uwe han=
den onstraffelick/ ende reynicht v herte vā
aller misdaet.
11 Offert soet en reucke/ende Semele ten ge
denckoffer/ende gheeft een vett offer/ghe=
lÿck of ghy van hier moestet.

d Bidden helpt meer van medicÿne/ende de Merckendies naer doet meer van de Medicÿn. Maer men is niet geerne vroom/daerom en achtet men des biddens eñ der Kercke dienaers/weynich.

12 Daer na latet den Medicÿn tot v comen/
want de Heere heeft hem gheschapen:ende
en laet hem niet van v/ dewyle dat ghy sy=
ner doch behoeft.
13 De tÿt can comen/dat den krancken alleē
door v ghene gheholpen worde/
14 Wanneer sy den Heere biddē/dat het met
hem beter worde/ende ghesontheyt crÿge/
langher te leuen.
15 Wie voor synen Schepper sondicht / die
moet den Medicÿn in de handen komen.
16 e Mÿn kindt / wanneer een sterft/so be=
weent hem/ende klaecht. gelÿck of v groot
leet gheschiet ware:ende bewindet zÿn lic=
haem behoorlicker wÿse, ende begraeft hem
eerlick.

Dooden beweenen.
e Spr.22.10. 1.Thess.4.13
f Prou.12.25 17.22. Spr.30.21.
g Dat is/hout geene mate.

17 Ghy sult bitterlick weenen/eñ van herten
bedroeft zÿn/ende leet dragen/ daer na als
hy gheweest is, ten allerweynichsten eenen
dach ofte twee:
18 Op datmen niet qualick van v sprekē en
menge:ende troostet v weder/ dat ghy niet
treurich en wordet/
19 f Want van treuren coemt de doot/eñ des
herten treuricheyt swacket de kracht.
20 Treuricheyt ende armoede/doet dē herte
wee in der aenuechtinghe/eñ g ouertreedt.
21 Laet de treuricheydt niet in v herte/ maer
slaetse van v/

h Gelÿc als David dede ouer synen kinde/ ende sprac: Ick moet tot hē: het en come niet weder.
i Eccl. Gisteren was het aē my/heden aen v.

22 Ende dencket h aen het eynde eñ en ver=
gheet dies niet;want daer en is gheen we=
dercomen:het en helpt hem niet, ende ghy
doet v schade.
23 Dencket aen hem/gelÿck als hy gestorvē
is/so moet ghy oock steruen:ghisteren was
het aen my/ heden is het aen v.
24 i Dewÿle dat de doode nu inder ruste leyt/
so hout oock op/zÿns te ghedencken: ende
troostet v weder ouer hem / nademael zÿn
gheest van hier ghescheyden is.

k 2.Sa.12.22
* Cap.xxxix Luth.
Een yegheliken sal op syne beroepinge wachten.
k 2.Tim.2.4
Ackerman.

25 * Wie de Schrift leeren sal, k die en kan
gheenen anderen arbeyt waernemen:ende
wien men leerē sal/ die en moet anders niet
te doen en hebben.
26 Hoe kan die de leere waernemen/die daer
ploeghen moet/ ende die gheerne de Ossen
met der sweepen drÿft/eñ met dierghelÿckē
wercken omgaet/ ende en weet niet anders
dan van Ossen te spreken.
27 Hy moet dencken/hoe hy ackeren moet/
ende moet spade ende vroech den Koeyen
voeder gheuen.
28 Also oock de Schrÿnwerckers/ende Tim Timmermā
merlieden / die dach ende nacht arbeyden/
ende snÿden Beeldtwerck/ende doen neer=
sticheyt. menigherley arbeyt te maken: die
moeten dencken dat het recht worde/ ende
vroech ende spade daer ouer zÿn/ dat sy het
volbringhen.
29 Also een Smit/die moet by synē Aenbilt Smidt.
zÿn/ende zÿn smeden waernemen/ eñ wort
matt van dē vyere/ende arbeydet hem moe=
de voor de Smisse.
30 Het * hameren/slaet hem de oorē vol/ eñ * Of/hamer
siet daerop/hoe hy het werck recht make, gheklanck/
31 Eñ moet dencken/hoe hy het reede make/ hamerghe=
ende vroech ende spade daerouer zÿn / dat luydt.
hy het fÿn wt arbeyde.
32 Also een Potbacker/die moet by synen ar= Potbacker.
beyt zÿn / ende de schÿue met synen voeten
ommedrÿuen/eñ moet l altoos met sorghen l Of/alle
zÿn werck maken / ende heeft zÿn ghewisse werck/
dachwerck.
33 Hy moet met synen armē wt den leem zÿn
vat formeren/ende moet hem moede tot sy=
nen voeten bucken.
34 Hy moet dencken/ hoe hy het fÿn verglase/
ende vroech ende spade den Ouen vaghen.
35 Dese alle troosten hen op hare hantwerc/
ende een yeghelick vlÿtticht hem/ om zÿn
werck te konnen.
36 Men can haer in der Stadt niet ontbeerē:
maer men kanse nerghens heenen schicken.
37 Sy en connē de m Amptē oock niet waer= m Of/Offi=
nemen/ noch in der Ghemeynte regeren. cien.
38 Sy en connen dat verstant niet hebbē/de
Schrift te leeren/noch het recht ende de ge=
rechticheydt te predicken : sy en konnen de
Spreucken niet leeren.
39 Maer moeten de tÿtlicke neeringe waer=
nemen/ eñ en dencken niet wÿder / dan dat
sy met haren arbeyde gewinnen meughen.

Dat xxxix. Capittel

1. Wie de Wet des Allerhoochstē sal lee=
ren. 6. Sal bidden voor des gantschē volcx
sonde. 8. ende 9. Hy sal met den Gheest der
wÿsheyt van den Heere begaeft worden. 10
ende de Heere gheeft ghenade daer toe/dat
zÿn woort ende leere voortgaen. 11. eñ be=
wÿst het met der heyligher Schrift. 12. ende
13 Hy/ noch syne wÿsheyt, sal nemmermeer
vergheten worden. 21. ende 39. De wercken
des Heerē zÿn goet. 23. Wat hy door zÿn ge=
bodt doet/ is liefflick. 29. Zÿn doen is den
heylighen recht. 35. Wat de mensche tot sy=
nen leuen behoeft. 36. Met vreuchden doen
de Creaturen Gods beuel. 41. Men sal den
Name des Heeren louen ende dancken.

* Een Pastoor oft Predicker sal studeren/ eñ in allerley konsten hem oeffenen / so gheeft hem God oock verstant : maer den loosen Papen ende Buyc dienaren en geeft hy niets.

1 Maer wie hem daer toe gheuen sal/ dat
hy de Wet des Allerhoochsten * lee=
re. die moet de wÿsheydt aller Ouden
a ondersoecken, ende in den Propheten stu=
deeren.
2 Hy moet de gheschiedenissen der * Ver=
maerden lieden mercken/ ende op de selue
na dencken wat sy bedieden ende leeren.
3 Hy moet de Geestelicke Spreucken leeren/
ende hemseluen in de dieye redenen oeffenē.
4 Die can dan den Vorsten dienen/ende by
den Heeren zÿn.
5 Hy can hem laten verschicken in vreemde
landen;want hy heeft versocht/wat by den
lieden deucht of niet en deucht.
6 Ende dencket/hoe hy vroech sal opstaen/
om den Heere te soecken/die hem geschapē
heeft, eñ biddet voor den Allerhoochsten.

a Of/nagronden, na speuren/
* Of/beroemden.

b Exo.32.11 Nu.14.13. 1.Esd.9.6 3 Esd.8.76

7 b Hy doet synen mont bijd op/ende biddet
voor des gantschen volcx sonde.
8 Ende wanneer dan de Heere also versoect
is/ so gheeft hy hem den Gheest der Wijs-
heyt rijckelick.
9 Dat hy wijsen raet eñ leere/geweldichlic
c Dan.2.19 geuen kan c daer hy den Heere voor danc-
ket in synen ghebede.
10 Ende de Heere geeft genade daer toe dat
zijn raet ende leere voortgaen: eñ dt ouer- dt Anders/ betrachtet/ of besinnet.
leyt het te voren by hem seluen.
11 Waer na seyt hy synen raet ende leere wt/
ende bewijst het met de Heylighe Schrift.
e 3.Reg.10.7 12 e Ende vele verwonderen hem van syne
wijsheyt ende sy en sal nemmermeer onder
gaen.
13 Syner en wort nemmermeer vergheten/
ende synen naem blijft voort ende voort.
f Spr.44.15 14 f Wat hy gheleert heeft/dat salmen voor-
der predicken/ende de Ghemeynte sal hem
prijsen.
15 Dewijle dat hy leeft/ heeft hy eenen groo
teren name dan andere duysent/ ende na
synen doot blijft hem de selue name.
* Cap.xl. 16 * Ick hebbe noch wat meer te segghen:
Luth. want ick ben gheleyck als een volle Mane.
Een verma- 17 Luystert na my ghy heylighe kinderen/ eñ
minghe tot wasset gheleyck als de Roosen aen den Be-
Gods lof/ ken gheplantet.
ende ver- 18 Ende gheeft soeten reucke van v/gheleyck
wonderin- als Wieroock/ bloeyet als de Lelien/ ende
ghe syner riecket wel.
wercken. 19 Singhet loflick/ ende loeft den Heere in
Gods wer- alle syne wercken.
ken salmen 20 g Prijset synen Name heerlick: dancket
prijsen ende hem ende loeft hem met singhen ende klin
louen: ghen ende spreeckt also int dancken:
g 1. Paral. .17.8. Psal.105.4. Esaie.12.4.
21 h Alle wercken des Heeren zijn seer goet
ende wat hy ghebiedt / dat ghesciedt ter
rechter tijdt.
h Gen.1.31, Sapie.1.14 Mar.7.37. 1.Tim.4.4.
22 Ende men behoeft niet te seggen: Wat
sal dat? want te zijner tijdt/ komen sy eñ
als ghewenschet: i gheleyck als doe door
zijn ghebodt/het water k stont als mueren
ende door zijn woort de wateren stonden/
gheleyck oft sy ergens in ghevaet waren.
i Gen.8.3. k Als in de rooden Zee ende in de Jordane geschiet is. Exo.14.21 Josue.3.4
23 Want wat hy door zijn ghebodt doet/
dat is lieflick ende men behoeft ouer ge-
ghebreck te klaghen aen syner hulpe.
24 Aller menschen wercken zijn voor hem l
ende voor synen ooghen is niets verborgē
25 Hy siet alle dinck /van den beghinne der
Werelt aen tot aen het eynde der Werelt/
ende voor hem en is gheen dinck nieuwe.
l Spr.23.27. Psalm.33.13 2 Par.16.9. 2.Mac.9.5 Hebr.4.14.
26 Men behoeft niet te segge. Wat sal dat?
want hy heeft een yegheleick gheschapen/
dat het ergens toe dienen sal.
m Gen.7.13 27 Want synen seghen vliedt daer henen/
gheleyck als een water/ende m drencket de
Aerde/gheleyck als een Sondtuloedt.
28 Wederom zijn toorne treft de Heydenē/
n Osee.14.8 gheleyck als wanneer hy een watergheyt lāt
verdrooghen laet.
Alle dingē zijn van God den ge looviigen te gorde ghe- schapen.
29 n Zijn doen is by den Heylighen recht/
maer de Godloosen stooten hen daer aen.
o Rom.8.28 30 o Alles wat van den beginne gheschapē
is/dat is den vromen goet/ maer den God
loosen schadelick.
p Spr.29.28 31 p De mensche behoeft tot synen leuen/
q 1 Tim.4.4 water/vyer/yser/sout/meel/honich/melck/
wijn/olye/ende kleederen
r Ma.25.29 32 q Sulcks alle koemt den vromen te goe
f Spr.40.9 de/ende den Godloosen tot schaden.
Exod.9.23. 33 Oock zijn de winden een deel ter wrake
t 4 Reg.6.25 ghescapen/ ende door haer stormen doen
4 Esdr.15.49 sy schade: r ende wanneer de straffe komē
ende16.20 sal so ruysschen sy ende richten den toor-
Jer.24.10. ende.27.8. ne wt diens/ diese gheschapen heeft.
34 f Vyer / haghel/ t de hongher ende de
Doodt/sulcke alle zijn ter wrake geschapē.
35 u De wilde ghedierten / Scorpioenen/ u Leui 26.22
Slanghen/ende het Sweerdt zijn oock ter Jerem.8.14
wrake gheschapen / om de Godloosen te Sapi.11.18
verderuen.
36 Met vreucyden doen sy zijn beuel/ ende
37 zijn bereydt/ waer hy haer toe behoeft op
Aerden/ ende wanneer de tijt koemt/ so en
laten sy niet af.
38 Dat is het dat ick begonst/ende dachte
te schrijuen/
39 Namelicken/ x dat alle wercken des Hee- Alle wer-
ren goet zijn / ende een yegheleck te syner ken Gods
tijdt nut is. zijn goedt.
40 Datmen niet en behoeue te seggen: Sy x Gen.1.31.
en zijn niet alle goet: want een yegelijck is Spr.Mac.4.6
te syner tijdt costelick.
41 Daerom salmen den Name des Heeren
louen eñ dancken/met der herten eñ monde

Dat xl. Capittel.

1. Des menschen leuen is een ellendich
ende iammerlick dinck 5. Is altydes met
veel lijdens beuanghen 8. Den Godloosen
seuenmael meer. 12. De waerheyt blijft eeu
wichlick. 13. De goeden der Godloosen. 15.
De nakomelinghen der Godloosen 18 Wie
hem met synen arbeydt gheneert ende hem
laet ghenoeghen. 19. Een eerlick wijf. 20.
Lieflickheyt der wijsheyt. 21. Een vrien de-
licke reden. 24. Barmherticheyt. 25. Goe-
den raet. 26. De vreese des Heeren. 29. eñ.
31. Bedelerie. 30. ende. 31. Die hem op
eens andern Disch verlaet.

1 HEt is een ellendich iammerlick dinck/
met aller menschen leuē van moeder
lijue aen tot dat sy in de Aerde begra
nen worden/ die onser aller moeder is
2 Daer is altoos a sorghe/vreese/hope/ eñ a Teghen
ten laetsten de Doodt. God ende
3 So wel by dien die in hoogher eeren sitt/ het toeko-
als by den alderkleynsten op Aerden. mende leuē
4 So wel by dien/die daer syden ende een
kroone draeche/als by dien/die eenen gro-
uen kedel aen heeft.
5 b Daer is altoos c toorne ijeloersheydt/ b Sapi.11.
tegenspoet/ b onvrede ende doots vare/ nijt 26.
ende twist/ ende wanneer een des nachs c Tegen eñ
op synen bedde rusten ende slapē sal/ so val onder den
len eenen menigerley gedachten in. liedenin de sen l.uem.
6 Wanneer hy schoon een weynich rustet/ d Esa.4.28
so en is het doch niets: want hy verschrickt ende.57.19
in synen droom/gheleyck of hy de vyanden
saghe komen.
7 Ende wanneer hy opwaecke/ eñ siet dat
hy seker is so is hem/als die wt der slach-
tinghe ontkomen is/ ende is weermaē vro
lick/ dat de vreese niets gheweest en is.
8 Sulcks ouerkoemt allen vleesche/ beyde
den menschen ende den Vee: maer den God
loosen seuenmael meer. e Sp.39.34
9 e Moort/ bloetuergietinge/twist/sweert f 4 Re.6.25
ongeluck/ f hongher/verderf ende plaghe/ 4 Esd.15.
10 Sulcks alle is geordineert tegen de God g Gen.7.11
loosen: want om harent wille moeste oock * Cap.xli.
de Sondtuloedt comen. Luk.
11 * h Alles wat wt de Aerde comt/dat moet h Gen.3.19.
weder toe Aerde worden i gheleyck als alle Spr.41.13.
wateren weder in de Zee vlieten. i Eccle.1.7.
12 Alle gheschencken ende onrechtueerdich De waer-
goet/moeten ondergaen/ k maer de waer- heydt blijft
heydt blijft eewichlick. eewich.
13 Der Godloosen goeden verdrooghen ge- k Exo.4.8
lijck als een Beke/ als hem het donderen l Exo.23.8.
verrreckt in den reghen. Deu.17.2.
14 Sy zijn vrolick/so lange als sy geschēne Prou 17.23
ken nemen/ maer ten laetsten gaen sy doch Spr.20.31
te gronde. Prou.22.13

15 m De nakomelinghen der Godloosen. en
sullen gheene tacken krijghen/ende der on
rechtveerdighen wortel/ staet op eenē bloo
ten n steen.
16 Ende wanneer sy schoon vocht/eñ aen het
water stonden/ so worden sy doch uit ghe-
roeyt/eer sy rijpe worden.
17 Doch wel doen/ is als een gesegent Hof/
ende barmhertichheyt blijft eewichlick.
18 o Wie hem met synen arbeyde generet/eñ
laet hem ghenoegen/ die heeft een fijn rust-
saem leven: dat heet eenen schat bovē alle
schatten vinden.
19 Kinderen genereren/eñ de Stadt beterē/
maeckt een eewige ghedachtenisse: p maer
een eerlick wijf/ meer dan die beyde.
20 De wijn ende het snarenspel/ verblijden
het herte: maer de q wijsheydt is lieflicker
dan die beyde.
21 Pijpen eñ Harpen luyden wel: r maer een
vriendelicke rede/ is beter dan die beyde.
22 V ooghe siet gheerne wat lieflick ende
schoon is: maer een groene zaet/ liever dan
die beyde.
23 s Een vrient comt tot den anderen in der
noot. t maer man ende wijf veel meer.
24 Eē broeder helpt den anderē in der noot:
u maer barmhertichheydt helpt veel meer.
25 Gout ende silver behouden eenen man: x
maer veel meer een goet raet.
26 y Gelt ende goet maect moet: z maer veel
meer de vreese des Heeren.
27 Der vreese des Heerē en gebreeckt niets/
ende sy en behoeft gheener hulpe.
28 a De vreese des Heeren is een ghesegent
Hof/ eñ daer en is niets so schoon/ als sy is
29 b Mijn kint/ en geeft u niet tot het u bede
len: het is beter sterven dan bedelen.
30 Wie hem op eens anderen Disch verlaet/
die en denct hem niet met eeren te generē:
31 Want hy moet hem c te versondighen/ om
vreemder spijsē wille: maer een vernuftich
mensche hoedt hem daer voor.
32 Bedelie smaeckt den onbeschaemdē mon
de wel/ maer hy sal ten laetsten een boose
korste daer van krijghen.

m Syrac.41 9. — n Of, rotsteē — Arbeydt. — o Syr.29.29 Pro.15.16 1.Tim.6.6. Phili 4.11. — p Syr.25.11 26.1. Prou.18.22. 19 14.31.10. — q Sap.6.7.8 Prouer.8.1. Syra.24.1. — r Prou.15.1. 25.15. — s Gen.14.14. — t Syr.25.2. — u Psal.41.1 112.5. Jacob.2.13. Math.25.35 — x 2 R.17.8. — y Judit.1.8 2.Par.26.16 1.Mac.1.6. Dane.4.29 — Gods vreese — z Syr.34.16. Psalm.3.7. 27.3.112.7. — a Syra.1.11 — b Dz zijn de teltoorleekers soeckedronken/eñ gheerne gasten/ de luye boeven/ die niet doē willen. — c Dat is, hy moet huychelen/spreken eñ louē/ wat zijn heere wil.

Dat xlj. Capittel.

1 Des doots ghedencken. 5. Den doode niet vreesen.6. ende 7. Teghen den doot en helpt gheen weygheren.8. De kinderē der Godloosen. 11 Wee over den Godloosen. 15.eñ 16. Eenen goeden name.17.18.ende 19. In voorspoedt salmen inder vreese Gods blijven.20 Het en is niet goet te seer schaē achtich zijn. 21. De dinghen daer in de schaemte te prijsen is.

1 O a Doot/ hoe bitter zijdy/ wanneer een
mensche aen u dencket/ die goede da-
ghen ende ghenoech heeft/
2 Eñ sonder sorge leeft/eñ dien het wel gaet
in allen dinghen/ ende noch wel eten mach.
3 O Doot hoe wel doet dy den noot druf
tighen/ die daer swack ende oudt is/
4 Die in allen sorgen steect/ eñ niets beters
te hopen noch te verwachten en heeft.
5 Vreest den Doot niet.
6 b Denckt dat het also vanden Heere geor-
dineert is/ over alle het vleesch/ beyde dies/
die voor u gheweest zijn/ ende na u komen
sullen.
7 Eñ wat weygert dy u teghen Gods wille/
ghy leeft tien/ hondert/ ofte duysent Jaer:
want in den doot en vraecht men niet/ hoe
langhe dat een gheleeft hebbe.
8 *De kinderen der Godloosē/ ende die hen
tot den Godloosen † voeghen/ worden ver-
kel grouwelen.

Vanden Doodt. — a Tobi.3.6. 3.Reg.19.4 Jone.4.3. — Den doodt en salmen niet vreesen — b Gen.3.19. Syrac.3.3. Hebr.9.27. — * Cap.xlij. Luth. — Plaghe der Godloosen. — † Of/gesellē.

9 c Der Godloosen kinderen erfgoedt ver-
gaet/ende hare nacomelinghen moeten ver-
acht zijn.
10 De kinderen moeten clagen over dē God-
loosen vader: d want om synent wille zijn sy
veracht.
11 Wee u Godloosē/ ghy die des Allerhooch
sten Wet verlatet.
12 Ghy leeft ofte sterft/ so zijt ghy lieden ver-
vloecke.
13 e Gelijck als alle het gene dat uit der Aer-
den comt/ wederomme tot Aerden wort: al-
so comen de Godloosen uit den vloecke ter
verdoemenisse.
14 Eens menschen lijden mach hier dueren/
so langhe als hy leeft: maer der Godloosen
naem moet uitgheroeyt worden: want hy
en deucht niet.
15 f Siet toe dat ghy eenen goeden name be-
houdet: die blijft ghewisser dan duysendt
groote schatten gouts.
16 Een leven/ het zy so goet als het wil/ g so
deuert het eenen kleynen tijt: maer eenen goe
den name blijft eewichlick.
17.18 Myne kinderen/ wanneert u wel gaet/
19 sa siet toe/ ende blijft in de vreese Gods.
20 h Waerom schaemt ghy u lieden myner
woorden? men schaemt hem dickwils/ daer
men hem niet schamen en soude/eñ mē staet
dickwils toe/ datmen niet toestaen en soude.
21 Vader eñ moeder schamē hen der hoere-
rie/ i een Vorst ende Heere der leughenen.
22 k Een Richter ende Raet des onrechts/ de
Ghemeynte ende het volck des ongehoor-
saemheyts:
23 l Een naeste ende vrient leedt te doen/ een
nabuer des stelens.
24 Schaemt u/ dat ghy met uwen arme/ op
den broode over disch ligt: schaēt u dat ghy
qualick bestaet in der rekenschap/ ende niet
en dancket/ wanneermen u groetet.
25 m Schaemt u/ na den Hoeren te sien/ ende
u aenghesicht van uwen bloedtvriendt te
wenden.
26 Schaemt u/ het erfdeel ende n morgenga-
ve te ontwenden/ o ende eens anderen wijf
te begheeren.
27 p Schaemt u/ eens anderen Dienstmaecht
te begheeren/ ende by haren bedde te staen.
28 q Schaemt u/ uwen vriende wat voor te
werpen/ r eñ wanneer ghy hem wat geeft/
so en verwijt het hem niet.
29 s Schaemt u na te segghen/ alles wat ghy
ghehoort hebt/ t ende te openbaren heymē-
licke betrouwede redenē. also schaemdy u
recht/ ende sult allen lieden lief ende weerdt
zijn.

c Syr.40.15 — d 3.Re.2.27 — e Gene.3.19 Syra.12.7. ende 40.11. — Hoe edel goet geruch te zy. — f Prou.22.1. Sprech.7.2 Cantic.1.3. 1.Mac.2.51 — g Job.7.1. 14.1. Sapien.2.1. — Schamen. — h Marc.8.38 Roma.1.16 2.Tim.1.8. — Wie hem schamē sal. — i Pro.29.12. — k Deut.17.2 — l Gen.37.18. 2.Reg.3.27. 20.10. — m Syra.9.5 — n Bruytgave. — o Exo.20.17 Math.5.28 — p Job.31.1. Exod.20.17. — q Syr.18.18 20.15. — r Syr.18.22. 20.15. — s Syra.19.7 — t Pro.20.19 Syra.22.27. 27.19.24.

Dat xlij. Capittel.

1. Dinghen van welcker wy ons niet en behooren te schemen.9.ende 11. Wat sorge een vader behoort te hebben over sijn dochter 14. Eenen boosen man/ ende een vriendelick wijf. 15. De wercken des Heeren zijn in de heylighe Schrift begrepen.16. De Sonne.18 De Heere alleen ondersoect des menschen herte. 20. Hem en is gheen sake verborghen. 21. Hy is eewich. 24. Syne wercken zijn hem ghehoorsaem.

1 Maer dese stucken en schaemt u niet/ a
ende en doet om niemandts wille on-
recht.
2 Nameliicken des b Wets eñ Verbondts/
des Allerhoochsten/ den Godtvreesendē by
recht te behouden.
3 Trouwelick te handelen teghen den nae-
sten ende ghesellen: den vrienden het erfdeel
toe te wenden.

In deser stucken en sal hem niemāt schamen. — a Leui.19.15 Deut.1.17. 16.19. Pro.24.22. Jacob.2.1. — b Psa.119.46 Roma.1.16. 1.Timo.1.8

c Leui.19.36. 4 c Vlijtich zijn rechte mate ende gewichte
Deut.25.15. te houden: d te vreden zijn/ als ghy veel ofte
Prou.20.10 weynich winnet.
d Spr.29.30 5 Recht handelen/ met den tijtlicken goede/
41.8. in coopen eñ vercoopen: e de kinderen met
1.Timo.6.8. vlijte onderwijsen: f den boosen knecht wel
e Deute.6.7 te gheesselen.
Prou.13.24 6 Voor eenen boosen wijue het uwe wel be
23.13. waren: waer veel toegrijpers is/ alle dinck
Spr.a.7.25. wel besluyten.
30.1. 7 Watmen hen moet onder de handen ghe-
f Spr.a.33.34 uen/ alle tellen eñ afweghen: alle wtgheuen
ende ontfanghen aenschrijuen.
8 De onuerstandigen eñ dwasen onderwij-
sen oock de gansch oude lieden/ dat sy niet
met den Jongen en twisten/ also wordy eẽ
recht wel gheschicket mensche/ ende by allẽ
lieden ghelooft.
Sorge voor 9 Een dochter die noch onberaden is/ die
de dochters. maect den vader veel wakens ende het sor-
ghen voor haer/ beneemt hem veel slaeps/
bewijle dat sy ionck is/ dat sy mochte ver-
ouden: ofte wanneer sy eenẽ man krijcht/ dat
g of/ hatisch hy haer mochte g gram worden:
vyandisch 10 Ofte bewijle dat sy noch maghet is/ h dat
h Gen.34.2. sy mochte gheschendet/ ende in des vaders
2.Reg.13.14. huyse swanger worden: ofte wanneer sy by
den manne is/ dat sy haer niet recht houdẽ
en mochte/ ofte hy geene kinderẽ met haer
hebben en konde.
i Spr.26.13 11 i Wanneer v dochter niet schaemachtich en
is/ so houtse hart: dat sy v niet uwen vyan-
den tot eenen spot make/ ende de gantsche
stadt van v segge: eñ ghy van eenen yeghe-
licken schande hooren/ ende v voor allen lie-
den schamen moetet.
k Spr.a.9.5. 12 k Siet niet om na schoone menschen/ ende
25.28. en weest niet so gheerne by den vrouwen.
13 Want ghelijck als wt den kleederẽ Mot-
l Gene.3.6. ten komen/ l also komt van den vrouwen
3.Reg.21.7/ veel booses.
14 Het is seherder by eenẽ boosen mã te zijn/
m Jud.15.16 dan by een vriendelick wijf/ m die eenen tot
smaet ende tot spot maeckt.
* Cap. xliij 15 * Ick wil prijsen des Heeren n werckẽ/ eñ
Luth. wt der heyliger Schrift/ syne wercken ver-
Gods werc- kondighen/ als ickse ghelesen hebbe.
ken zijn on- 16 o De Sonne geeft aller Werelt het licht/
begrijpelick. ende haer licht is het allerklaerste licht.
n Gen.1.2. 17 Het en is oock den Heyligen van den Hee-
Sonne. re noch noyt gegeuen/ dat sy alle syne won-
o Gene.1.16. deren wtspreken conden/ want de Almach-
4.Esd.6.45 tighe Heere heeftse te groot ghemaeckt/ en-
Psalm.19.5. de alle dingen zijn te groot/ na haerer weer-
136.8. de te louen.
p Of/ door- 18 Hy alleene p ondersoeckt den afgront ende
grondet. q der menschen herte/ r ende weet wat sy
q 1.Reg.16.7 dencken: s want de Heere weet alle dinck/
Jere.17.10 ende siet/ tot welcke tijt een yeghelick ghe-
Psalm.7.10 schieden sal.
t Job 42.2. 19 t Hy verkondighet wat verganghen/ ende
Hebr.4.12. wat toekoemstich is/ ende openbaert wat
s Joa.16.30 verborghen is.
21.17 20 u Hy verstaet alle heymelickheyt/ eñ hem
Esaie.46 9. en is gheene sake verborghen.
v Job.42.2. 21 Hy bewijset syne groote wijsheydt heer-
Esai.29.20. lick/ x ende hy is van eewicheyt tot eewic-
x Hebr.1.8. heydt.
y Esa.4.13. 22 Men can hem noch grooter noch minder
Sapi.9.17. maken/ y ende hy en behoeft gheens raets
Roma.11.34. 23 Hoe lieflick zijn alle zijn wercken/ hoewel
1.Cor.2.16. men nauwe een vonckien daer van beken-
nen kan.
24 Sy leuen alle/ ende blijuẽ voort eñ voort/
ende waer toe hy harer behoeft/ daer zijn sy
alle ghehoorsaem.
z Deut.23.4 25 Daer zijn altijdts twee tegen twee/ ende
een teghen een/ z ende wat hy maeckt/ daer
en is gheen ghebreck aen.
26 Eñ heeft een yeghelick geordineert/ waer
toe het sonderlick nut zijn sal.

Dat xliij. Capittel

1. Het aensien der heerlickheyt Gods. 16. Onuersadelick. 2. De Sonne een wonder-werck. 6. Waertoe de Heere de Mane ghe-schapen heeft. 9. Het Hemelsche heyr. 10. De klare Sterren. 12. De Reghenboghe. 17. De donder. 18. De Suydenwint ende Noorden wint. 21. Rijm. 22. Kouthevt ende ys. 25. eñ 26. De Zee ende hare vaerlickheyt. 29. De Heere ist gheheel. 37. De Heere geeft dẽ God vruchtighen wetenschap syner wercken.

1 Ende wie can hem versadẽ van zijn heer- Hemel.
lickheyt te sien? Men siet zijn heerlicheyt
aen de machtighe groote hoochte/ aen
dat klaer a Firmament/ ende aen den schoo- a Gene.1.2.
nen Hemel. Psalm.19.
2 Wanneer de Sonne opgaet/ so vercõdicht Sonne.
sy den dach: sy is een wonderwerck des Al-
lerhoochsten.
3 In den Middach droocht sy de Aerde/ b b Psal.19.7.
ende wie kan voor harer hitte blijuen?
4 Sy maect het heeter/ dan vele ouens/ eñ
brandt de Berghen/ ende blaest enckel hitte
van haer/ eñ gheeft sulck een klaer * schijn- * Of/ helle
sel van haer/ dat sy de ooghen verblendet. glantz
5 Dat moet een groot Heere zijn/ diese ghe-
maeckt heeft/ c ende heeftse heeten so snelle c Psa.19.7.
loopen. Mane.
6 Ende de d Mane moet inder gantscher d Gene.1.14
Wereldt schijnen/ tot harer tijdt/ ende de Psal.104.19
Maenden onderscheyden/ ende het Jaer
wtdeylen.
7 e Na der Mane erkentmen de Feestẽ het e Exod.12.2
is een Licht dat afneemt/ ende weder toe-
neemt.
8 Sy maeckt de Maenden: sy wasset ende
verandert haer wonderlicken.
9 Oock lichtet het gãtsche Hemelsche heyr/
in der hoochde aen het Firmament.
10 f Eñ de klare Sterren vercieren dẽ Hemel: Sterren.
also heeftse de Heere in der hoochde/ heeten f 4.Es.6.45.
de Werelt verlichten.
11 Door Gods woordt houden sy hare orde-
ninghe/ ende en waken haer niet moede.
12 g Siet den Regenboghe aen/ eñ looft dien Regenboge.
die hem gemaeckt heeft: want hy heeft seer g Gene.9.9.
schoone verwen.
13 Hy heeft den Hemel sijn rondt ghemaeckt/ Hemel.
h eñ de handt des Allerhoochsten heeft hem h Esa.44.22
wtghebreydet. 44.24.
14 Door zijn woordt valt een groote sneeu/ Sneeu.
ende hy laet het wonderlicken door een an- i Job.37.7.
der blixemen. Psal.137.16
15 Dat hem de Hemel opdoet/ ende de Wolc- Blixem.
ken sweuen/ gelijck als de Vogelen vliegẽ. Haghel.
16 Hy maeckt door zijn kracht de Wolcken
dicke/ dat daer Haghelen wt vallen. Donder.
17 k Zijn donder verschrickt de Aerde/ l ende k 4.Es.16.10
de Bergen beuen voor hem. l Psalm.18.8
18 Door synẽ wille waeyet de Suydenwint/ Nahum.1.5
ende Noordenwindt: Windt.
19 Eñ gelijck als de Vogelen vliegen/ so wen
den hen de winden/ ende waeyen den sneeu
dooreenander: dat sy haer te hoope weryet/
ghelijck als wanneer hen de Sprinckhanen
neder gheyen.
20 Sy is so witt/ dat sy de oogen verblendet/ eñ
het herte moet hem verwonderen/ van sulck
een wonderlicken reghen:
21 Hy stroyet dẽ m Rijm op de Aerde/ gelijck Rijm.
als zandt: ende als het vriest/ so worden de m Ps.147.16
tacken/ als de spitsen aen den Stocken.
22 Ende wanneer de koude Noordenwindt Jis.
waeyt/ so wort het water tot ijse: waer wa-
ter is/ daer waeyt hy ouer henen/ ende

treckt het water gelijck een harnasch aen.
23 Hy verderft de gheberchten/ ende ver-
brandt de Woestijnen/ ende verdorret al-
les wat groen is/ ghelijck als een vyer.
24 Daer teghen helpet een dicke neuel/ ende
een dauwe/ na der hitte/ die verquicket alle
dinck weder.
25 n Door zijn woort keert hy de Zee / dat
Zee. sy niet wt en breke/ ende heeft daer Eylan-
n Gen.1.9. den in ghesaeyt.
Job 26.10. 26 Die op de Zee varen / die segghen van
Pro.8.29. harer sorghelicheyt /ende wy die het hoo-
Jer.5.21. ren/ verwonderen ons.
Wonder in 27 Aldaer zijn seltsame wonderen/ meniger-
de Zee. ley Gedierten ende o Walvisschen/ door de
o Psa.149.7. selue scheeptmen henen.
28 Summa: Door zijn woordt bestaet alle
dinck.
29 Wanneer wy alreede veel segghen/ so en
konnen wy het doch niet afreycken. Korte-
licken: Hy is het gheheel.
30 Oft wy schoon alle dinck hooch prijsen/
wat is dat? hy is doch noch veel hoogher
dan alle syne wercken.
p Psal.47.3 31 p De Heere is onwtsprekelick groot/ en-
96/4.145/3. de syne macht is wonderlick.
32 Loeft ende prijset den Heere, so hooch als ghy
lieden vermeucht/ hy is doch noch hooger.
q Psa.106.2 33 q Prijset hem wt allen krachten/ ende en
34 laet niet af: noch en sult ghy het niet ghe-
noech doen.
r Deu.5.24 35 r Wie heeft hem ghesien/ dat hy van hem
Exo.34.20. spreken konne? wie kan hem so hooch prij-
Joan.1.18. sen als hy is?
36 Wy sien syner wercken het minste deel.
want veel grooter zijn ons noch verborgen.
37 Want alles wat daer is/ dat heeft de Hee-
re gemaeckt/ ende geeft het den Godvreech-
tighen te weten.

Dat xliiij. Capittel.

1. ende 2. Prijs oft lof der Godsaligen.
oude Vaderen/ ende stercke Princen / door
de welcke de Heere zijn macht ende wijs-
heyt op Aerden bewesen heeft/ 16. Enoch.
17. ende 18. Noe. 20. Abraham. 24. ende
25: Isaac ende Jacob.

Lof der be- 1 Laet ons de vermaerde lieden loven/ en
roemden onse vaders/ na een ander.
lieden/ van 2 Veel heerlicks dings heeft de Heere
aenbeginne by hen ghedaen/ van den beghinne/ door
der Werelt. syne groote macht.
3 Sy hebben hare Koninckrijcken wel gere-
geert/ ende loflicke daden gedaen: sy hebben
wijslick gheraden ende ghepropheteert.
a Exo.18.21 4 a Sy hebben landen ende lieden ghere-
geert/ met raet ende verstant der Schrifte.
5 Sy hebben Musicam geleert/ ende Geest-
telicke liederen ghedichtet.
b Gen.13.6. 6 b Sy zijn oock rijck gheweest/ ende heb-
26/12.36/7. ben groote goeden ghehadt/ ende in vrede
ghereggeert, dewijle sy hier gheweest zijn.
7 Also zijn sy alle te haren tijde loflick ghe-
weest/ ende by haren leuen ghepresen.
8 Ende hebben eenen eerlicken name gelaten.
9 Maer de andere en hebben gheenen rom/
c Gen.7.11. c ende zijn vergaen/ ghelijck of sy noyt en
waren gheweest:
10 Ende doe sy noch leefden/ waren sy enen/
als en leefden sy niet/ ende hare kinderen na
hen oock also.
11 Maer ghenen heylighen lieden / wel-
cker gherechticheyt niet vergheten en wort
is een goede erue ghebleuen / met tsamen
haren kinderen.
12 Hare nakomelinghen zijn in den Verbon-
de ghebleuen/
13 Ende om harent wille/ zijn hare kindts-
kinderen/ oock voort ende voort gebleuen/
ende hare lof en sal niet ondergaen.
14 Sy zijn in vrede begrauen/ maer haer na-
me leeft eewichlick.
15 d De lieden spreken van harer wijsheyt/ d Spr.39.14
ende de Ghemeynte verkondicht haren lof.
16 e Enoch behaechde den Heere wel/ ende is Enoch.
wech ghenomen: op dat hy der Werelt een e Gen.5.22.
vermaninghe ter boete ware. Heb.11.5.
17 f Noe werdt onsterflick beuonden / ende Spr.49.16.
ter tijdt des toorns/ heeft hy ghenade ghe- Sap.4.4.
vonden/ Noe.
18 Ende is ouerbehouden op der Aerden/ f Gen.6.9.
doe de Sondtvloedt quam. 7/1.
19 g Hy ontfinck het Verbont voor de Werelt Heb.11.7.
dat niet meer alle het vleesch door de Sondt g Gen.9.8.
vloet wtgheroeyet worden en soude.
20 h Abraham de hoochberoemde Vader Abraham.
veler volcken/ en heeft zijns ghelijcken niet h Gen.17.2
in der eere. 22/1.
21 Hy hielt de Wet des Allerhoochsten/ ende Heb.11.17.
God maeckte met hem een Verbondt/ i en i Gen.17.10.
stichtede dat selue Verbont in zijn vleesch: k Gen.22.1
k ende hy werdt getrouwe beuonden / doe
hy versocht werdt.
22 l Daeromme beloefde hem God met eenen l Gen.22.16.
Eede: Dat door zijn Zaet, de Heydenen sou- Heb.11.17.
den ghesegent worden: Ende hy/ gelijck als
het stof der Aerden/ vermeert worden/
23 m Ende zijn zaedt verhooghet gelijck de m Psa.72.8
Sterren/ ende Erven worden, van de eene
Zee tot de ander/ ende van den water aen/
tot aen der Werelts eynde.
24 n Ende hy heeft den seluen seghen ouer alle n Gen.26.2
25 menschen/ o ende dat Verbondt oock also o Gen.26.4
beuesticht/ met Isaac/ om zijns Vaders A- Isaac.
brahams wille: ende heeft het op p Jacob Jacob.
komen ende bliuen laten. p Gen.28.14
26 q Hy heeft hem ghenadichlick gesegent/ q Gen.28.13.
ende de Erue ghegheuen/ r ende zijn deel af 29/30.
ghesondert/ ende in de twaelf stammen ge- r Jos.18.19.
deylet.

Dat xlv. Capittel.

1. Van den vromen ende ghetrouwen
Prince Mosen. 7. Van Aaron synen broe-
der. 8. Vercieringhe ende kleedinghe des
hooghen Priesters. 22. Dathan / Abiram/
ende Korah/ oproerighe. 28. ende 29. Den
vromen Pinehas / ende syne mannelicke
daet.

27 Hy heeft van hem komen laten, den hey- Moses.
1 lighen Man a Mosen/ die aller We- a Ex.11.3.10
relt lief ende weert was/ ende dien bey- Act.7.20.
de God ende de Menschen* gonstich wa- * Dat is/
ren/ diens Name hooch ghepresen wordt. Met liefde
2 Hy heeft hem oock gheeert/ als de Heyli- ende gonst
ghe Vaders/ ende hooch verheuen/ dat hem toebiedich/
de vyanden vreesen mosten/ b ende liet hem toegeneyget.
met woorden vele teeckenen doen. b Exo.6.8.
3 c Hy maeckte hem heerlick voor den Co- c Exo.11.3.
ningen/ ende gaf hem beuel aen zijn volck/
ende wees hem syne Heerlickheyt.
4 Hy heeft hem wtuercoren tot eenen heyli-
gen Staet/ d om syner trouwe en sachtmoe- d Dat hy
dicheyt wille/ en wt allen menschen verkoren Gods alleen
5 Hy liet hem hooren zijn stemme/ en voer- pleghen
de hem in de duystere Wolcken. soude.
6 e Hy heeft hem tegenwoordich de ghebo- Exo.19.20.
den gegeuen/ Namelicken/ de Wet des le- e Exo.19.20
uens ende der Wijsheyt/ dat hy Jacob sou-
de het Verbont leeren/ en Israel syne Rechten
7 f Hy heeft Aaron synen broeder wt den Aaron.
seluen gheslachte Leui/ oock verhooght/ en f Exo.4.14.
hem ghelijck wtuercoren.
8 g Hy maeckte een eewich Verbont met g Exo.28.1.
hem. ende gaf hem het Priesterdom inden
volcke: hy heeft hem eerlicken ende schoon
ghekleedet/ ende dede hem eenen eerlicken
Rock aen/ ende trock hem allerley verciering-
he aen.
9 Hy vercierde hem met kostelicken gesmij-

de/ende tooch hem aen het nederkleet/ den
langhen rock/ende den lijfrock.
h Exo.28.33 10 h Ende hinck vele guldene klocskens
ende knoopen rontomme aen hem: dat hy
klonck als hy wt ende in ghinghe/
11 Ende de klanck ghehoort werde in het
Heylichdom/ op dat zijns volcx voor God
ghedacht werde.
12 Ja den heylighen Rock met goude/geler
zijden/ende scharlaken gestict: het Waerheyt
i Exo.28.30 schildeken op der Borst / met i den Lichte
ende Rechte/
13 Konstlick ghewracht/met den edelen stee
nen/daer de namen der twaelf stammen Is
raels ingegrauen/ ende in goudt vast ghe-
maeckt waren/ door den Steensnyder: op
dat harer ghedacht werde voor Gode
14 Het guldẽ Voorhoofdtbladt aẽ den Hoet/
daer de heylicheydt inghegrauen was/
welck alle heerlick/ kostlick/ lieflick/ ende
schoon was.
15 Men heeft desghelijcken noyt voor hem
ghesien.
16 Oock en moesten se geẽ ander aentrecken/
sonder alleen syne kinderen/ ende kintskin
deren/ voort ende voort.
17 Syne Offeren werden daghelickx twee-
mael volbracht.
k Exo.30.30 18 k Moses vulde hem de handen/ eñ salfde
Leuiti.8.12 hem met der heyligher Olye.
19 Met hem wert het Verbont ghemaeckt/
dat hy ende syne soonẽ eewichlicken so lan
ghe als de daghen des Hemels due, ẽ/hem
dienen Priester zijn/ eñ zijn volck in synen
Name seghenen souden.
20 Hy heeft hem verkoren wt allen levendi-
gen/ dat hy den Heere offeren soude. Spijs
offer eñ Reucoffer ten soeten reucke/ ende
ghedachtenisse/ het volck te versoenen.
l Deut.17.8 21 l Hy beual hem het Ampt zijns woorts/
22.7. dat hy Jacob syne Getuygenissen leeren/
Malac.2.5. eñ Israel met syner Wet verlichten soude.
m Nu.16.1 22 m Daer verhieuen hen wel andere tegen
26.9. hem ende benijdeden hem inder woestyne:
Psal.106.16 Namelick/ die met Dathan en Abiram wa
Dathan. ren/ ende de woedende rotte Korah.
Abiram.
Korah. 23 Maer de Heere sach het/ ende het en be-
haechde hem niet/ eñ sy werden verslondẽ
in grimmighen toorne.
24 Hy bewees een schrickelick wonder aen
n Nu.16.35 hen/ n ende verslondese in synen vyere.
o Num.17.7 25 o Hy eerde Aaron noch meer / ende ghaf
hem een erfdeel/ namelicken alle eerstelin-
p Exo.25.32 ghen deelde hy hem toe: p voor allen ande-
Leui.24.9. ren berordende hy hem ten eersten broodts
ghenoech.
26 Want sy souden eten des Heerẽ offer/ die
hy hem ende synen zade gaf.
q Deu.12.12 27 q Maer sy en moestẽ geen deel aent lant
18.1. hebben/ noch met den volcke eruen/ maer
de Heere was haer deel ende erue.
r Num.25.7 28 r Pinehas de sone Eleasar/ was de derde
1.Mac.2.54 in sulcker eere.
29 Die yuerde in de vreese Gods: eñ doe het
volck afuiel/ stont hy trouwelick/ vaste/ eñ
koene ende versoende Israel.
Pinehas. 30 Daeromme wert hem gegeuen s het Ver-
s Mala.2.4 bondt des vredes/ dat hy den Heylichdom
ende den volcke voorstaen/ ende hy eñ zijn
zaet/ de Priesterlicke weerdicheyt/ eewich-
lick hebben soude.
t 2.Reg.7.12 31 t Ghelijck als met Dauid wt den stamme
Juda het Verbont ghemaect is/ dat alleẽ
van synen sonen/ een Koninck zijn sal: also
sullen oock Aaron eñ zijn zaedt/ de Eruen
zijn/ datmen ons wijsheydt leere/ ende zijn
volck recht regere/ op dat haer zaedt ende
heerlickheyt niet ondergae/ maer voort eñ
voort by hen blijue.

Dat xlvj. Capittel.

1. Van Jusue den Hooftman/ende syne vrome daden. 9. ende 11. Caleb. 13. ende 14. De Richters die het volck Gods geregeert hebben. 16. Samuel de Propheet.

1 Jesus Naue was een Helt in den strijdt/ Jesus Naue.
a ende een Propheet na Mose:
2 Die daer groote ouerwinninge hadde/ Josue.12.7.
voor de wtuerkorene Gods/ (als zijn name a Nu.27.18
mede brenghet)eñ wreeckte se aen de vyan- Deut.34.9.
den/ van de welcke sy aengegrepen werden: Josue.1.1.
op dat Israel zijn erue creghe. Jesus/ heet
3 b Hy heeft eere verkregen/ doe hy de hant een Heylant
wt reyckte. ende het sweert tooch tegen de oft Ouer-
Steden. winner inde
4 Wie heeft oyt so vromoedichlicken ghe- strijde/ diemen anders
staen? Hy vinck de vyanden des Heeren. Segemondt
5 c Om synent wille stont de Sonne stille/ eñ heet, doch
een dach weet so lanck als twee. onrechtelic.
6 Hy riep den Allerhoochsten ende Mach- b Josu 8.10
tighen aen/ doe hy syne vyanden oueral be- c Jos.10.12.
nauwede.
7 Eñ de Heere de Groote verhoorde hem/ d Josu.10.11
liet gantsch d groote hagelsteenen op de vy-
anden vallen/ ende sloech de tegenstrijders
doot/ doe sy af toghen.
8 Eñ de Heydenen werden gewaer/ wat de-
se voor gheschutt hadden/ ende dat de Heere
selfs teghenwoordich in den strijt ware/ eñ
hy iaechde den Gheweldighen na.
9 e Ende ter tijt Mosis / dede hy eñ Caleb Caleb.
de sone Jephunne / een goet werck: doe sy e Nu.13.30.
stonden teghen den hoop/ ende beletteden
den volcke de sonde/ ende stilden den schade
licken oproer.
10 f Daerom zijn sy oock beyde alleen behou- f Nu.14.35.
den/ onder ses hondert duysent mannen/ eñ 39 64.
hebben het volck tot de Erue ghebracht inⁱ Deut.1.39.
lant/ daer melck ende honich inne vloeyt.
11 g Ende de Heere behieldt Caleb by lijfs g Jos.14.11
krachten tot in zijn ouderdom / dat hy op
tooch op het ghebercht/ in het Lant/ ende
zijn zaet besatt het Erue.
12 Op dat alle kinderen Israels saghen/ hoe
goet dat het is/ den Heere ghehoor geuen.
13 Eñ de Richters een yegelick na synen na- Richter.
14 me/ die geene Afgoderie bedreuen/ noch vã
den Heere afuielen/ werden oock ghepresen.
15 h Hare ghebeenten groenen noch altoos/ h Syr.49.12
daer sy ligghen: ende haren name wort ghe
presen in haren kinderen/ op de welcke hy
gheeruet is.
16 i Ende Samuel de Propheet des Heeren/ Samuel.
van synen Gode ghelieft / richtede een Ko- i 1.Sa.10.1
ninckrijcke aen/ ende saluede Vorsten ouer 16/13.
zijn volck. k 1.Re.12.1.
17 k Hy richtede de Gemeynte na de Wet
des Heeren/ ende de Heere sach Jacob we-
der aen.
18 Eñ de Propheet wert oprecht eñ ghetrou
we beuonden / ende men bekende dat syne
propheteringhẽ ghewisslick waer werden.
19 l Hy riep den Heere den Machtigen aen/
doe hy syne vyanden oueral benauwede/ eñ
ionghe Lammeren offerde. l 1.Sa.7.9.
20 Ende de Heere donderde vanden Hemel
af/ ende liet hem hooren met eenen grooten
onweder. m 1.Sa.12.3.
21 Ende sloech de Vorsten te Tyro ende alle n 1.Sa 28.15
heeren der Philistren. o Dat ende
22 m Ende voor zijn eynde / eer hy sterf/ be- de Samuel
tuyghde hy voor den Heere/ ende synen Ge- niet/ als hy
salfden/ dat hy van gheenen mensche gelt/ wt Jodisch
oock niet eenen schoe ghenomen en hadde; verstande
ende gheen mensche en konde hem van yet meynet
beschuldighen. maer een
23 n Ende doe hy nu ontslapen was/ o pro- Geest in Sa
pheteerde hy / ende verkondichde den Ko- muels name
ninck-

ninck zijn eynde: eñ liet hem hooren, wt der
Aerde, eñ prophetteerde / dat de Godloose
lieden souden vergaen.

Dat xlvij. Capittel.

1. Van den Propheet Nathan, 2. David/
14 Salomo, 28. Roboam 29. Jeroboam
de sone Nabats.

a Beteeckende het Prophetische Ampt Nathan. 2.Sam.11.11 David.

1 Daer na ter tijt Davids a prophetteer-
de Nathan.
2 Eñ David was onder den kinderen
Israels wtvercoren, gelijck als het vette af
den Offer / Gode toegheeyghent was.
3. b Hy ghinck met den Leeuwen omme/ b 1.Sam.17 34. Heb.11.33.
ghelijck als of hy met Bocxkens gespeelt
hadde, eñ met Beyren/als met Lammeren.
4 c In syner jeughet sloech hy den Reuse c 1.Sam.17.49.
doot, ende nam de versmaetheyt wech van
synen volcke.
5 Hy hief syne handt op, eñ wierp met der
slinger / ende sloech den stouten Goliath
daer neder.
6 Want hy riep den Heere den Allerhooch-
sten aen, die sterckte hem syne hant dat hy
den stercken Krijger vermoorde, ende den
hoorne zijns volcks verhoochde.
7 d Hy liet hem prijsen / als tien duysent
Mannen weerdt / ende eerde hem met d 1.Sam.18.7 21/ 11.29/5.
Godlicken seghen/ dat hy de Koninclicke
kroone kreech.
8 e Hy sloech de vyanden alomme / ende e 1.Sam.9.8
vernielde de Philisteen / ende syne teghen-
strijders: ende brack haren hoorne gelijck
hy noch hedens daechs ghebroken is.
9 Voor een yegelick werck danckte hy den
Heylighen den Allerhoochsten/ met eenen
schoonen liede
10 Hy songh van gantscher herten / ende
hadde dien lief/ die hem ghemaeckt heeft.
11 f Hy stichtede Sanghers by den Altaer/ f 1.Par.16.4
ende liet se syne soete liederen singhen.
12 Eñ verordende de Vyerdagen eerlick te
houden/ ende datmen de Jaerfeesten/ het
gantsche Jaer over/ eerlick begaen soude/
met louen den Name des Heeren/ eñ met
singhen des morghens in het Heylichdom.
13 g De Heere vergaf hem syne sonden / eñ g 2.Sam.12 13.
verhoochde synen hoorne ewichlick: ende
maeckte een Verbondt met hem: Dat dat
Koninckrijcke eñ de Koninclicke stoel in
Israel, op hem blyuen soude.
14 h Na hem werdt Koninck/ zijn cloecke
sone Salomo / dien de vader goede ruste Salomo. h 1.Reg.1.38 4/21.
ghemaeckt hadde / dat hy in vrede ghe-
maeckt hadde / dat hy in vrede regeerde.
15 Want God hadde het rondtomme / stille
ghemaeckt / op dat hy synen Name een
huys bouwede ende een Heylichdom op-
richtede/ dat voort ende voort blieue.
16 O hoe wel leerdet ghy in uwer jeughet/
ende waret vol verstandts / gelijck als het
water het Landt bedeckt.
17 Ende hebt het alomme met spreucken
ende leeren veruullet.
18 i Eñ uwen Name werdt vermaert/ verre
in de Eylanden / ende omme uws vredes
wille/ waert ghy lief ende weerdt. i 1.Reg.10.1
19 k Alle Landen verwonderden haer uwer
liederen/ Spreucken/ Ghelijckenissen/ ende
Wtlegghinghen/ ende loefden dē Heere / die k 1.Reg.4.31
daer heet de God Israels.
20 l Ghy brachtet so vele gouts voor oogē/
als Tin ende so veel Siluers/ als Loodt.
21 m V herte hinck aen den Vrouwen ende l 1.Reg.10.21
lieter v verdwasen.
22 Eñ hinghet uwer eere een schandtvlecke m 3.Reg.11.3
aen/ eñ maecktet/ dat uwe kinderē moesten
verworpen zijn/ ende den toorne ouer uwe
nakomelinghen ghinck / ter straffe uwer
dwaesheyt.

23 n Voor het Koninckrijcke ghedeylt werdt/ n 1.Reg 12.16
ende in Ephraim een Afgodisch Koninck-
rijcke opstondt.
24 o Maer de Heere en wende hem niet van o 2.Sam.7.15
syner barmherticheyt / ende en veranderde
zijn beloefde werck niet/
25 Ende en vermeide niet gantschelick zijns
wtvercoren Nakomelingen / ende en nam
niet wech het zaedt zijns liefhebbers.
26 Maer behieldt noch wat ouer van den
volcke Jacobs / ende eenen wortel van
David.
27 Ende Salomo ontsliep met synen Va-
deren.
28 Ende liet na van synen zade / Roboam Roboam.
eenen onwijsen man het volck te regeren/
die geen verstant en hadde die p het volck p 1.Reg.12.1
met synen eyghenen sin afuallich maeckte.
29 q Daer toe Jeroboam den sone Nebat/ Jeroboam.
die Israel ter Afgoderije brachte/ eñ leydde q 1.Reg.12.19
Ephraim in sonden.
30 Ende haerer sonden werdē gantsch veel, r r 4.Reg.19.6
dat sy ten laetsten wt haren Lande verdre-
uen werden.
31 Want sy bedachten allerley Afgoderije/
so langhe, dat de wrake ouer haer quam.

Dat xlviij. Capittel.

1. Van dē Propheet Elias, 13. Eliseus, 19
Ende/ 25. Den vromē Koninck Ezechias/ 23.
Ende Esaias.

1 Ende de Propheet a Elias bracht voort/ Elias.
ghelijck als een vyer / ende zijn woordt a 1.Reg.17.1
brande als een fackel.
2 Ende brachte dierē tijdt ouer hen / ende
maeckte haer weynigher door synen yuer.
3 b Want door het woordt des Heeren/ b 1.Reg.17.14
sloot hy den Hemel toe: c drymael brachte 18/41.
hy vyer af. Luc.4.25.
4 O hoe heerlick zijdy gheweest/ Elia/ met c 2.Reg.1.10
uwen wonderteeckenen? Wie is so heerlick
als ghy?
5 d Door het woordt des Allerhoochsten/ d 1.Reg.17.17
hebdy eenen dooden opgeweckt/ eñ weder
wt der Hellen ghebracht.
6 Ghy hebt stoutte Koningen ter neder ghe-
worpen/ wt hare bedden/ ende te niete ghe-
daen. e 1.Reg.19
7 Ghy hebt op den Berch Sinai gehoort/ staet hoe dē
de toekomstighe e straffe. ende in Horeb de Hasael
wrake. Jehu ende
8 f Ghy hebt de Koningen gheprophetteert/ Eliseus
die daer straffen souden, ende Prophetē na (door den
v verordent. windt, de
9 Ghy zijt wech genomen in een onweder/ Aerdbeuin-
met eenen vyerigen waghen ende peerden. ghe / eñ het
10 g Ghy zijt verordent. dat ghy straffen sult vyer bedie-
tot syner tijdt / te stillen den toorne / eer de det) dat
grimmicheyt koemt: het herte der Vaderen God dat
tot de kinderē te keeren / ende de stamme godloose
Jacobs weder te brenghen. volck doodē
11 Wel dien/ die v sien, eñ om uwer vrendt- soude etc.
schap wille / gheeert zijn sullen. f 2.Reg 2.11.
12 Waer sullen wy het rechte leuen hebben. g Mala.4.6
13 h Doe Elias in het onweder wech was/ Luce. 1. 13.
doe quam zijn Gheest rijckelick op Eliseum: Eliseus.
te syner tijdt en verschrack hy voor gheene h 2.Reg.9.2
Vorsten / ende niemandt en konde hem 11.3.4.
ouerwinnen. i 2.Reg.13.21
14 Hy en liet hem niets dwinghen/ eñ doe hy k 2.Reg.5.6
doot was / prophetteerde noch zijn lichaem. 7.13.
15 k Doe hy leefde, dede hy teeckenen, ende Wat wil
doe hy doot was, dede hy wonderen. doch van
16 Noch en halp dat altemael niet, dat hem helpen?
dat volck ghebetert, ende van haren sonden De doode
afghelaten hadde: ende het
17 l Tot dat sy wt haren Lande verdreuen/ Helsche vyer
ende in alle Landen verstroyt werden. ende l 2.Reg.19.23
een kleyn hoopken ouerbleef / ende een 18/9.
Vorst uiden huyse Davids.

18 Onder welcken sommighe deden / wat Gode behaechde/maer sommighe sondichden gantsch seer.

Ezechias. m 2 Par. 32. 1
19 m Ezechias beuestichde zijn stadt/leydde het water daer in / hy liet in den steen grauen/ ende Fonteynen maken.

n 2. Reg. 18. 1 o 4 Reg. 18. 13 2. Par. 32. 1.
20 n Te synee tijt quam o Senacherib af/ ende sandt Rabsacen wt. ende hief zijn handt op teghen Zion/ ende tortede met grooten hoochmoede.

21 Doe werden hare herten ende handen beuende/ende hen wert bange/ghelijck als eener vrouwen in kindts nooden.

22 Eñ sy riepen den barmhertighen Heere aen. eñ hieuen hare handen op tot hem/ eñ de Heylighe in den Hemel verhoordese haestelick/

Esaias.
23 Ende verlostese/ door Esaiam.

p 2. Reg. 19. 35.
24 p Hy sloech het Heyr der Assyriers/ ende zijn Enghel vernieldese.

Tobie. 1. 21. Esaie 37. 36. 1. Mach. 7. 40. 2. Mach. 18. 19.
25 Want Ezechias dede wat den Heere wel behaechde ende bleef standtuastich op den wech Dauids zijns Vaders / als hem Esaias leerde; die een groot ende warachtich Propheet was / in syne Prophetien.

q 2. Reg. 20. 11. Esaie. 38. 8.
26 q Ter seluer tijdt ginck de Sonne weder tecugge/ ende hy verlengede den Koninck het leuen.

27 Hy propheteerde met rijcken Geeste/wat ten laetsten ghescheden soude / ende gaf den bedroefdē tot Zion troost/ daer sy hen voort ende voort mede troosten mochten.

28 Hy verkondichde het toecoemstige ende verborghene/ eer het quam.

Dat xlix. Capittel.

1. Van dē Godsaligen Koninck Josias. 5 Andere Koningen/6. verlaten de Wet des Allerhoochsten / 7. Hare Koninckrijcke eñ heerlichept verlaten sy vreemden volcke. 8 Die verbranden Jerusalem / maken hare straten woest na Jeremie propheteeren/10 Ezechiel/12. De twaelf Propheten / 13. Zorobabel/14 Jesus de sone Josedech. 15. Nehemias/16. Enoch / 17. Joseph / 18. Seth ende Sem.

Josias. a 2. Reg. 22. 2 23/ 4. 2. Para. 34. 1
1 De name a Josias/ is ghelijck als een edel Reuckwerck wt der Apoteken.

2 Hy is soete/ gelijck als honich indē monde/ eñ als een Snarenspel by dē wijn.

3 Hy hadde groote ghenade / het volck te bekeeren/eñ de grouwelen der Afgoderijen af te doen.

4 Hy wagede het met gantscher herten op den Heere: hy richtede den rechten Godsdienst weder aen / doe het Landt vol Afgoderije was.

5 Alle Koninghen / wtghenomen Dauid/ Ezechias. eñ Josias hebbē hen besondicht

6 Want sy verlieten de Wet des Allerhoochsten/daer na was het met dē Koninghen Juda wt.

7 Want sy moesten haer Koninckrijcke anderen laten / ende hare Heerlickheydt eenen vreemden volcke.

b 2. Reg. 25. 9 Jeremias. c Jere. 1. 11.
8 b Die verbranden de wtuerkoren Stadt des Heylichdoms. eñ maecktē hare straten woest/ gelijck c Jeremias gheprophetéert hadde / den welcken sy gantsch qualick handelden:

9 Die in des moeders lijf tot eenen Propheet wtuerkoren was/ dat hy wtroeyen/ breken/ ende verstooren/ ende wederom oock bouwen ende planten soude.

Ezechiel. d Ezech. 1. 4.
10 d Ezechiel / sach de Heerlickheydt des Heeren in een ghesichte / dat hy hem wees wt den waghen Cherubim.

11 Hy heeft ghepropheteert tegen de vyanden/ende troost verkondicht dien/ die daer recht doen.

12 e Eñ der twaelf Propheten ghebeente m* groenen noch / daer sy ligghen: want sy hebben Jacob getroostet/ ende verlossinge toeghesept/ die sy ghewisselick hopen souden. 12 Propheté e Syra. 46. 12 * Zyn in eeren ende weerden.

13 f Hoe willen wy Zorobabel prijsen: die ghelijck als een rinck aen der rechterhandt was. Syrac. 46. 15 Zorobabel.

14 Ende g Jesus den sone Josedech: welcke tot harer tijdt den Tempel bouweden. ende het heylighe Huys des Heeren weder oprichteden / dat daer bliuen soude tot eener ewigher heerlickheydt. Jesus. f Zacha. 3. 1 Esra. 3. 2. g Hagge. 1. 2

15 h Eñ Nehemias is alle tijdt te louen/ die ons de verdoruen mueren weder opgerichtet/ ende de poorten ghesettet heeft met sloten/ende onse huysen weder ghebouwet. Nehemias. h Nehem. 1. 1 7/ 1.

16 Niemandt en is op Aerden ghescapen/ die i Henoch gelijck zy: want hy is van der Aerden wech ghenomen. Henoch. i Gen. 5. 22. Hebr. 11. 5.

17 Den k Joseph oock niemandt/ die daer was een heere ouer syne broederē/ ende een behouder zijns volcks: zijn gebeente wert wederom na huys ghebrocht. Syrac. 44. 16 Joseph. k Gen. 41. 44 42/ 6. 45/ 5. 50/ 20.

18 l Seth eñ Sem / zijn onder den lieden in grooter eeren ghewéest: Maer Adam is gheeert bouen alles wat daer leeft / m dat hy de eerste van Gode gheschapen is. Seth. Sem. l Gen. 4. 25. 5/ 6/ 32. 9. 26 Adam. m Gen. 1. 27

Dat L. Capittel.

1. Van Simon de sone Onie Hoogepriester/24. Vermaninghe om den Heere te louen/ 29. Jesus de sone Syrach / Autheur deses Boecks.

1 Simon de sone Onie/ de Hooge Priester/ die te syner tijt containt het Huys gangē bouwede ende Pilaren daer aen settede. Simon. 2. Mach. 4. 3. Mach. 2. 1.

2 Ende den grout noch eens so hooch op muerde/ ende den ommeganck bouen aen den Tempel weder opmaeckte.

3 Te syner tijt was de fonteyne veruallen/ die maeckte hy vaste met koper.

4 Hy sorchde voor de schade zijns volcks/ eñ maeckte de Staet vaste teghen de vyanden.

5 Hy dede een loffelick werck / dat hy het volck weder tot rechter ordeninge brachte.

6 Wanneer hy wt den Voorhanck voortginck/ so lichtede hy als de Morgensterre/ door de Wolcken / als de volle Mane.

7 Ghelijck als de Sonne schijnt op den Tempel des Allerhoochsten: als de Regenboghe met syner schooner verwen.

8 Als een schoone Roose in den Meye als de Lelien aen het water.

9 Als de Wieroockboom inden Meye. als aenghesteken Wieroock inden Wierooock vate.

10 Als een gulden Schouwer/ met allerley edele steenen verciert.

11 Als een vruchtbaer Olyboom / ende als den allerhoochsten Cypressen boom.

12 Wanneer hy hem met den schoonen laughen Rock bekleedde/ende de gheheele vercieringhe aentooch / ende tot den Heyligen Altaer tradt/ so vercierde hy het gantsche Heylichdom ouer al.

13 Eñ als hy wt der Priesteren handen / de offerstucken nam/ ende by den vyere stont dat op den Altaer brandde: so stonden syne Broeders ringswijse om hem ghelijck als de Cederen op den Libano gheplantet/ ende omringden hem/ als Palmtacken.

14 Eñ alle kinderen Aarons in hare vercieringhe / ende hadden des Heeren Offer in haren handē/voor der gantscher Gemeynte Israels.

15 Ende hy rechtede zijn Ampt wt / op den Altaer/ eñ dede also dē Allerhoochsten den Almachtigen een syn Offer,

16 Hy streckte zijn hant wt met dẽ Dranck-
offer/ende offerde den rooden Wijn.
17 Eñ goot dien aen dẽ bodem des Altaers/
tot eenen soeten reucke/ den Allerhooch-
sten/ die aller Koninck is.
18 So riepen de kinderen Aarons luyde/
ende bliesen met Trompetten, eñ maeckten
groot geluyt / op dat haer gedacht worde
voor den Allerhoochsten.
19 So viel also haest alle dat volck met een-
ander ter Aerden/op haer aenghesichte/ eñ
baden den Heere / haren Almachtighen
Allerhoochsten God aen.
20 Ende de Sanghers loofden hem met
Psalmen / ende het gantsche huys klanck
vanden soeten gheschalle.
21 Eñ het volck badt den Heere den Aller-
hoochsten / dat hy ghenadich zijn woude/
tot dat de Godsdienst wt was / eñ sy haer
Ampt gheeyndicht hadden.
22 Wanneer hy dan weder af ghinck / so
reckte hy syne handt wt / ouer de gantsche
Ghemeynte der kinderen Israels/ ende gaf
hen den segen des Heerẽ met synen monde/
ende wunschte hen Heyl in synen Name.
23 So baden sy wederomme / ende namen
den seghen aen van den Allerhoochsten/
24 Eñ spraken: Nu dancket alle God / die
groote dinghen doet aen allen eynden: die
ons van moeders lijue aen / leuendich be-
houdt/ ende doet ons alle goet.
25 Hy geue ons een b vrolick herte/ eñ ver-
leene altoos vrede te onser tijt in Israel.

b Een goede conscientie.

26 Ende dat syne ghenade altijt by ons
blijue/ ende verlosse ons/ so langhe als wy
leuen.
27 Tweederley volcken ben ick van herten
vyant: ende den derdẽ ben ick so gram als
eenighen.
28 c Den Samariteren / den Philisteen/ eñ
den dullen volcke te Sichem.
29 Dese leere ende wijsheyt / heeft Jesus de
sone Syrach van Jerusalem/ in dit Boeck
ghescreuen / ende wt syner herten sulcke
leere voortghebracht.
30 d Wel dien / die hem hier inne oeffent:
ende wie het ter herten neemt/ die sal wijs
worden.
31 Ende so hy daer na doet / so sal hy tot
allen dinghen gheschickt zijn: want des
Heeren licht leydet hem.

c Samariteers/ dat zijn valsche Heyligen eñ geestẽ/ onder Gods kinderen. Philisteers / zijn boose Nabuers eñ Tyrannen/ die niet op en houden. Godswoort te veruolgẽ. Sichem is het onghehoorsame oproerische ghemeyn volck/ dat Godswoort heeft / ende veracht het. d Psal.1.2.

Dat LI. Capittel.

1. Het Ghebedt Jesu des soons Syrach/ inhoudende Dancksegginge/ 18. ende/ 19. Heeft om wijsheyt te verkrijgen gebedẽ/ 31. Hy roept de onwetende totter wijsheyt/ 34 Ende vermaentse hare halsen te gheuen onder haer Jock.

1 Ick a dancke v Heere Koninck/ eñ loue v/
God b mynen Heylandt.
2 Ick dancke uwen Name/ dat ghy mijn
beschermer ende hulper zijt: eñ myn lijf wt
den verderue/
3 Eñ vanden stricke der c valschen tongen
ende leugenmonden verlosset hebt: eñ hebt
my gheholpen teghen de vyanden.
4 Ende hebt my verlost / na uwer groote
ende hoochgeprysen barmherticheyt / van
dat brullen der ghenen/ die my op eten
wouden:
5 Wt der handt der ghenen die my na den
leuen stonden/ wt velen droeffenissen/ daer
ick inne lach:
6 Wt dẽ vlande die my omuangẽ hadde/ d
midden wt den vyere / dat ick daer niet in
en verbrandde:
7 Wt den diepen halse der Hellen/ vanden
valschẽ klappaerts/ ende leugenaers voor
den Koninck/ ende van onrechten oordeele.

a Psal.111/2. 138/1. b Luc.1.34. c Om des woorts Gods willẽ/ moetmen allerley lijdẽ Als valsche Leeraers/ Lasteraers/ ghewelt/ vyer/ kercker/ etc. Maer wt desen alle/ helpt God trouwelickẽ d Danielis.3 Esaie.43.3.

8 Ick was den doode gantsch na by/ ende
9 myn leuen was schier ter Hellẽ gesoncken.
10 Ick was ommeringt/ ende niemandt en
halp my: ick sochte hulpe by dẽ menschen/
ende en vandt gheene.
11 Doe dachte ick Heere aen uwe barmher-
ticheyt / ende hoe ghy alle tijdt gheholpen
hebt.
12 Want ghy helpt alle die op v wachten/
eñ verlossetse wt den handen der Heydenen.
13 Ick badt tot God teghen hare grimmic-
heydt / ende smeeckte om verlossinghe van
der doodt.
14 Ende riep den Heere mynen Vader ende
Heerschapper aen/ dat hy my niet en verlie-
te inder noot / ende als de stolte pochten/
ende ick gheen hulpe en hadde.
15 Ick loue uwen Name sonder ophouden/
ende ick prijse ende dancke v: want mijn
ghebedt is verhoort.
16 Eñ ghy hebt my verlost wt den verderue/
ende van allen quade.
17 Daeromme wil ick v Heere dancken ende
louen/ ende uwen Name prijsen.
18 Doe ick noch jonck was / eer ick verleydt
wert/ soechte ick de wijsheyt sonder schuwẽ/
met mynen ghebeden.

Vander Wijsheydt.

19 Inden Tempel badt ick daeromme / eñ
wilse tot in mijn eynde soecken.
20 Mijn herte verblijdt hem ouer haer/ ghe-
lijck als wanneer de Druyuen rijpen.
21 Ick ginck stracx tot haer/ ende e vernam
van ieughet op na haer.

e Grondeerde.

22 Ick hoorde na haer / ende namse aen.
23 Doe leerde ick wel / eñ nam seer toe door
haer: daeromme dancke ick dien / f die my
wijsheydt gaf.

f Prou. 2. 6.

24 Ick nam voor my/ daer na te doen/ ende
my te beneerstigen des goeden: eñ ick wert
daer door niet te schanden.
25 Ick poochde van herten daer na/ eñ was
neerstich daer na te doen.
26 Ick hief myne handen op na den Hemel/
doe werdt myne ziele verlichtet door de
wijsheyt/dat ick myne dwaesheyt bekende.
27 Ick stont met ernste na haer:
28 Sy ende ick / werden een herte vanden
beginne/ ende vandtse reyne: daeromme en
sal ick niet g verworpen worden.
29 Myner herten verlanget na haer/ ende ick
kreech eenen goeden schat.
30 De h Heere heeft my door haer een nieu-
we tonge ghegeuen. daer wil ick hem mede
louen.
31 Maeckt v herwaerts tot my/ ghy onbe-
sochte/ ende koemt tot my in de Schole.
32 Ende wat v feylt/ dat konnet ghy leeren:
want ghy zijt ghewisselick seer dorstich.
33 Ick hebbe mynen mont opghedaen ende
gheleert: benchet nu/ eñ i koopet v wijsheyt/
dewijle dat ghyse sonder ghelt hebben
konnet.
34 k Eñ begeuet uwen hals onder haer jock/
ende latet v onderwijsen: men vindtse nu
na by.
35 Siet my aen/ l ick hebbe eenen kleynen
tijdt moeyte ende arbeydt ghehadt / ende
hebbe grooten troost gheuonden.
36 Neemt de leere aen / ghelijck als eenen
grooten schat siluers / ende behoudtse / als
eenen grooten hoop gouts.
37 Verblijdt v der barmherticheydt Gods/
ende en m schaemt v zyns lofs niet.
38 Doet wat v geboden is/ dewijle ghy den
tijdt hebbet: so sal hy het v wel beloonen/
te syner tijdt.

g Maer we verkorẽ / lief eñ wert voor God eñ den menschen. h Mat.16.17 De konst gaet nu om bloot: maer het bloot sal haer weder na loopen/ ende niet vlieden. i Esaie.55.1. k Syrac.6.26 Mat.11.29. l Syrac.6.20 m Gods woordt bekennen/ is voor der Wereldt een schande/ Ja schade ende alle vare.

Eynde des Boecks
Ecclesiastici.

De Ouergheble-uen stucken des Boecks Esther/ wt den Griecksschen.

Wat Mardocheus ghedroomt heeft.

Dit stuck machmen eerst of laetst lesen / want den droom is voor de ghescshiedenisse ghe-weest/ eñ de beduydinge na de ghe-schiedenisse.
a Hester.2.5.
b 2 Re.24.15 Iere.24.1.

1 In den derden Iare des grooten Koninckx.
Artaxerxes inde eersten
daghe der Maent Nisan/
hadde a Mardocheus/
die een Iode was / een
sone Iairi / des soons
Semei / des soons Kis/
vandē Stamme Ben Iamin. eenē droom.
3 Ende woonde in der Stadt Susan: een
eerlick Man / ende inden Koninckliken
Houe wel ont houden.
4 Hy was nu der ghevangenen een / b die
Nabuchodonosor de Koninck te Babel
wech ghevoert hadde van Ierusalem met
den Koninck Iechonia/ dē Koninck Iuda.

Mardochei droom.

5 Eñ dat was synen droom: Daer verhief
hem een ghescrey eñ huylen/ donderen eñ
Aerdbevinghe op Aerden.
6 Ende siet / daer waren twee groote
Draken. die ghingen teghen malkanderen
te stryden.
7 Ende het ghescrey was groot / dat alle
Landen haer opmaeckten/ te stryden tegen
een heylich volck.
8 Ende het was een dach grooter duyster-
nisse / droeffenisse / iammers ende angsts/
ende daer was een groot iammer ende ver-
schricken op Aerden.
9 Ende dat Heylighe volck was hooch be-
droeft. eñ vreesdē hen voor haer ongeluck/
ende haddē hen haers levens afgeschattet.
10 Eñ sy schreyden tot God: eñ na sulcken
ghescrey/ spranck eenen grooten water-
stroom wt een kleyn Fonteyne.
11 Eñ de Sonne ginck op ende wert klaer/
ende de ellendighe wonnen/ ende drachten
de stouten tonder.
12 Als nu Mardocheus opwaeckte. na den
droom/ dachte hy/ wat God daer mede
meynde/ ende behieldt den droom in syner
herten eñ dachte daer op. tot inden nacht/
ende hadde geerne ghewetten / wat hy be-
duydde.

Hier maken andere een scheydinghe des vorigen stucx. eñ lesē dat hier volcht / na het x. Cap. Esther.
c 1 Esther.2.17

4 Ende Mardocheus sprack: God heeft
dat altemael gheschicket.
5 Ick dencke op mynen droom / ende
het is even also gheschiedt / als my ghe-
droomt heeft.
6 De kleyne Fonteyne/ die een groot wa-
terstroom wert/ doe de Sonne scheen/ende
klaer wert/ dat is Esther/ c die de Koninck
tot eener echter Vrouwen ghenomen/ ende
tot eener Koninghinne ghemaeckt heeft.
7 De twee Draken/ zyn Haman ende Ick.
8 De eene beduydet de Heydenen / die te
samen quamen / ende den name der Iode
verdelghen wouden.
9 De ander beduydet myn volck Israel/
dat tot den Heere riep: ende de Heere halp
synen volcke/ ende verlossede ons vā desen
ongeluck: b hy doet groote teeckenen ende
wonderen onder den Heydenen.

b Dan.6.27

10 Want hy heeft allertyt een onderscheydt
ghehouden/ tusschen synen volcke ende den
Heydenen.
11 Ende wanneer de stonde ghekomen is/
dat de Heydenen ten allerstoutsten / ende
wy ten allerswacksten gheweest zyn / ende
dat God heeft willen richten/
12 So heeft hy aen zyn volck ghedacht/ eñ
syner Erve e de ouerwinninge ghegeven. *e 1. Mach. 2. 44.*
13 Ende dese daghen salmen houden inder
Maent Adar / op den veertienden ende
vyftienden dach der selver Maent. in aller
vreuchden/ende met grootē vlyte. wanneer
het volck te samen koemt/ eñ sullen eewich-
lick also ghehouden worden / in den volcke
Israels.

Een Copie des Mandacts dat de Koninc Artaxerxes door het aengevē Hamans des Hofmeesters heeft in alle syne Landen ghe-sonden/om de Ioden alomme wt te roeyen.

1 De Brief luydde aldus: De groote *Ioseph. Antiquib. 11. Cap. 6.*
Koninck Artaxerxes a van Indi tot
aen Moorenlandt Ontbiedt den hon-
derd ende seuenentwintich Vorsten / met
tsamen den Onderdanen. synen groet.
2 b Hoe wel ick een machtich Koninck ben/
ende de grootste heere op Aerdē: so c hebbe
ick my doch in myner ghewelt niet willen
verheffen/ maer my bevlytiget ghenadich-
licken ende saechtmoedichlicken / ende den
lieven vrede dies hem alleman verblydt. te
behouden: op dat een yeghelick gerustelick
leven ende synen handel drijven mochte.
3 Hier toe hieldt ick met mynen Vorsten
eenen raedt hoe sulcks gheschieden mochte.
4 Doe dede my Haman. myn allerkloeckste
liefste eñ trouste raedt/ die naest dē Koninck
de hoochste is / kondt / hoe dat d daer een
volck zy dat in alle Landen verstroyt / son-
derlicke Wetten hielde tegen aller Landen
eñ Lieden wyse / ende altyts der Koningen
gheboden verachte daer door sy vrede ende
eenicheydt in het Ryck verhinderen.
5 Als wy nu suler vernomen hebben dat
hen een eenich volck / teghen de gantsche
Werelt settet/ ende zyn eygen wyse houdt/
eñ onsen gheboden onghehoorsaem is: daer
door sy groote schade doen/ ende vrede ende
eenichept in onsen Ryke verhinderen:
6 So beuelē wy dat alle de gene die Haman
de overste Vorst ende de hoochste naest den
Koninck / onse Vader vermelden sal / met
Vrouwen ende Kinderen door haerer vyan-
den sweerdt / sonder alle barmherticheydt
ommeghebracht ende niemandt verschoont
en worde: ende dat op den veertiendē dach
Adar/ der twaelfster Maent in desen Iare.
7 Op dat de onghehoorsamen alle op eenen
dach verslagen worden eñ een bestandighe
vrede in onsen Ryke blyven meughe.

Dit stuck mochte gelesen worden na het derde Cap. in den Boeck Esther.
a 1. Hester.1.1 2. Hester 3.2.
b Hester.1.1. 3/14.
c Iudit.1.
1. Mach.1.6
Haman.
d 1. Hester.3.8

Dat ghebedt dat Mardocheus tot God dede. Van de leedtklage ende ghebedt der Koninghinne Esther.

Dit stuck machmen lesen/ na den eynde des vierden cap. voor den vyfsten Cap.

8 Ende Mardocheus badt tot den Heere/
ende vertelde syne wonderwercken/
9 Eñ sprack: Heere God / ghy a zyt de
Almachtighe Koninck: alle dinck staet in
uwer macht / b ende uwen wille en kan
niemandt wederstaen. wanneer ghy Israel
helpen wilt.
10 c Ghy hebt Hemel ende Aerde gemaeckt/
ende alles wat daer inne is.
11 Ghy zyt aller Heere / d ende niemandt en
kan v wederstaen.
12 Ghy wetet alle dinck eñ hebt het gesien/
dat ick wt gheenere hardtneckicheyt noch
hoouerdicheyt/ den stouten Haman niet en
hebbe aenbidden willen.
13 Want ick ware bereydt/ Israel te goede/
oock syne voeten willichlicken te kussen:
14 Maer hebbe het ghedaen wt vreesen/ f
op dat ick niet de eere/ die mynen Gode be-
hoort/ eenen mensche en gave/ eñ niemande
anders

a Eccle. 1. 7.
b Iudit.16.18
c Gene.1 1. Psal. 146 6. Act. 14. 4. Apoc. 14. 7.
d 2. Par.20.6
e Wyerun. moet wacker ouerschaemder stoutheydt.
f Deut.6.13. Mat.4.10.

anders en aenbade dan alleen mynẽ God.
15 Ende nu Heere/ ghy Koninck eñ God A-
brahams/ ontferme v ouer v volck: want
g Deu.4.10 onse vyanden willen ons verdelghen/ g eñ
10.15.31.9. v Erue/ die ghy vanden beghinne gehadt
Jerem.5.19 hebt/wtroepen.
h Exo.14.31 16 Veracht v hoopken niet/ h dat ghy wt E-
gypten verlosset hebt.
17 Verhoort myn ghebet/ ende weest uwen
volcke genadich/ ende wendet onse treuren
in vreuchde: op dat wy leuen/ eñ uwẽ Na-
me prijsen: ende en laet den mont der genen
die v louen niet verdelghen.
18 Ende het ghantsche Israel riep wt allen
krachten tot den Heere: want sy waren in
doodts nooden.

a 1.Hest.4.16
1 Ende de Koninghinne a Esther/ keerde
haer oock tot den Heere/ in sulckẽ doots
kampe.
2 Eñ leyde haer Koninckliicke kleederen af/
b Judi.9.1. ende trock treurkleederen aen/ eñ voor het
edele water/ ende den Balsem b stroyde sy
assche eñ stof op haer hooft/ eñ veroetmoe-
dichde haer lijf met vasten: ende aen allen
plaetsen/ daer sy te voren vrolick ghewêest
was daer pluckte sy haer hayr wt/
Esthers ge-bedt.
3 Ende badt tot den God Israels/ eñ sprac:
Heere die ghy alleene onse Koninc zijt/ hel-
pet my ellendighe/ ick en hebbe geenen an-
deren helper/ dan alleene v.
4 Ende de noodt is voorhanden.
5 Ick hebbe van mynen vader ghehoort/
c Deu.4.20 Heere/ c dat ghy Israel van allen Heydenen
7/22.10.15. wtghesondert/ ende onse Vaderen vã ouds
31/9. af/ tot eewighe Erue aenghenomen/ ende
Jerem.51.19 hebt hen ghehouden wat ghy ghesproken
hebt.
d Jer 32 23 6 d Wy hebben voor v gesondicht/ daerom
Tobie.3.4. me hebdy ons ouergegeuen in onser vyan-
Daniel.9.7. den handen.
7 Heere/ ghy zijt rechtueerdich/ want wy
hebben hare Goden gheeert.
8 Maer nu latẽ sy hen daer aen niet genoe-
gen dat sy ons in grooten dwange houdẽ:
e Dan.5.4. e maer haer ouerwinninge schrijuen sy oock
1.Mac.4.23 der macht harer Afgoden toe.
9 Ende willen uwe beloefte te niete makẽ/
ende v Erue wtroeyen/ ende de mondt der
ghenen/ die v louen toestoppen/ eñ de eere
ws Tempels ende Altaers verdelghen.
10 Eñ den Heydenen den mondt op doen/ de
f Want door Assueros wonden sy bouen God zijn/ so hy doch sterffe-lick was. macht der Afgoden te prijsen f eñ eewich-
lick eenen sterflicken Koninck te beroemẽ.
11 Heere/ en geeft uwẽ Scepter dien niet/ die
daer niets zijn/ op dat sy onsen iammer niet
en bespotten: maer wendet haer voornemẽ
ouer hen/ ende teeckent dien/ die dat tegen
ons aenrichtet.
12 Ghedenckt aen ons Heere/ ende open-
baert v in onsen noodt: ende stercket my
Heere/ ghy Koninck aller Goden eñ Heer-
schappen.
g Exo.4.10. 13 g Leeret my hoe ick voor den Leeuwe spre-
Jerem.1.6. ken sal/ ende wendet zijn herte/ dat hy onsẽ
vyandt gram worde/ op dat de selue met
synen aenhanghe te niete worde.
h vreuchde 14 Ende h verlost ons door uwe handt/ ende
helpt my uwe Maghet/ die gheene ander
hulpe en heeft/ dan v alleene.
15 Die ghy alle dinck weter/ ende bekennet/
dat ick gheene vreuchde en hebbe/ aen der
eere/ die ick by den Godloosen hebbe/ oock
geenen lust/ aen der Heydenschen eñ vreem-
i Of/ houwe-lick/ of/ bed-de. den i bruyinghe.
16 Ghy weet dat ick het doẽ moet/ ende dat
ick niet en achte het eerlicke cieraet/ dat ick
op mynẽ hoofde drage/ wanneer ick Staet
voeren moet: maer houde hem gheliick als
eenen onreynen doeck/ ende en draghe hem
niet/ wanneer ick den Staet niet voeren
en derf.
17 Oock en hebbe ick noyt met Haman ghe-
gheten/ noch vreuchde ghehadt by den Ko-
ninclicken dissche/ noch gedroncken vanden
offerwijn.
18 Eñ uwe Maeght en heeft haer noyt ver-
heuget sindert dat ick hier in gebracht ben
tot op desen tijt/ maer aen v alleene Heere/
ghy God Abrahams.
19 Verhoort de stemme der verlatenen/ ghy
stercker God bouen alle/ ende verlost ons
vander Godloosen hant/ ende verlosset my
wt mynen nooden.

De Koninghinne Hester verschijnt voor
den Koninck/ ende stelt hem den noodt des
volcks voor ooghen.

4 Ende ten derden dage/ a leyde sy hare da- Dit stuck mach een glose zijn des beginsels in den vijfstẽ Capittel.
gelicksche kleederen af/ ende b trock ha-
re Koninckliicke cieraet aen/
5 Ende was seer schoon/ ende riep God den
Salichmaker aen/ c die daer alle dinck siet.
6 Ende nam twee Maeghden met haer/ eñ a Judi.10.1
leuede haer * properlicken op de eene. b 1.Hest.5.1
7 Ende de andere volchde haer/ ende droech c 2 Pa.16.9
haer den sleyp na van haren rocke.
8 Ende haer aengesichte was seer schoon/ Psal.133.13
lieffelick eñ vrolick ghestalt: maer haer her- Prou.15.3.
te was vol angstes ende sorghe. Syra.23.27.
9 Eñ doe sy door alle deuren heneninquam/ 2.Mac.9.5.
tradt sy tegen den Koninck ouer/ d daer hy Hebr.4.13.
sat op synen Koninckliicken stoel in syne Ko- * teerlicken
ninckliicke kleederen/ die van goude ende e- d Judi.10.17
delen steenen waren/ ende was verschrickel-
lick aen te sien.
10 Doe hy nu de ooghen ophief/ ende sachse
toornichlicken aen/ doe wert de Koningin-
ne seer bleeck/ ende sanck in eene onmacht/
ende leyde het hooft op de Maghet.
11 e Doe veranderde God den Koninck zijn e Pro.21.1.
herte ter goedichept/ ende hem wert bange
voor haer/ ende sprang van synen stoel/ eñ 3.Mac.5.26
omuinckse met synen armen/ tot dat sy we-
der tot haer seluen quam.
12 Eñ spraeckse vriendelicken aen: Wat is v
Esther/ ick ben v broeder/ en vreest v niet.
13 Ghy en sult niet steruen: f u aent dit gebot f 1.Hest.3.12.
gaet alle andere aen/ maer v niet.
14 Tredet slechs herwaerts/ g ende hy hief g 1.Hest.5.2
den gulden Scepter op/ eñ leyde dien op ha-
re schouderen/ ende kussedese/ ende sprack:
Segghet aen.
15 Ende sy antwoorde: h Doe ick v aensach/ h Gen.33.10
dochte my/ ick sach eenen Enghel Gods: 1.Sa.19.27
daerom verschrack ick voor uwer grooter
Maiesteyt.
16 Want ghy zijt seer verschrickelick/ eñ uwe
ghestalt is gantsch heerlick.
17 Ende als sy so sprack/ sanck sy wederom
in een onmacht/ ende viel daer neder.
18 Ende de Koninck verschrack met alle sy-
nen Dienaren ende trooste dese.

Eẽ Copie des Mandaments/ dat de Ko-
ninck Artaxerxes tot voordeel der Joden
heeft in alle zijn Lant laten wtgaen.

In dẽ vierdẽ Jare des Koninck Ptolomei Dit stuck machmen
ende Cleopatre/ brachtẽ Dositheus/ (die lesen na den
hem voor eenen Priester wtghaf/ wt den eynde des
stamme Leui) ende Ptolomeus zijn sone/ achtsten Cap.
desen brief der Purim/ eñ seyden: Dat Lysi- voor het ne-
machus een sone Ptolomei / den seluen o- gende Cap.
uergheset hadde te Jerusalem. Joseph. An-
tiqu. Lib.11.
1 Artaxerxes de groote Koninck a van In- Cap.6.
dia/ tot aen Moorenlandt/ ontbiedt den a Hester.
hondert ende seuen ende twintich Vorsten/

met

met tsamen den Onderdanen/ sijnen groet.
2 Wy beuinden dat daer vele zijn / die der Vorsten ghenade misbruycken / ende van der eere/ die hen wederuaert/ stout ende boo se worden/
3 Also dat sy niet alleens de Onderdanen onderdrucken/ maer ghedencken oock de Heeren selfs van dien sy verhoocht zijn/ on der de voeten te treden.
4 Ende en doen niet alleene teghen de na= tuerlicke redelickheydt/ door ondanckbaer heydt:
5 Maer zijn door houeerdicheydt/ so ver= blindet/ dat sy oock meynen God (die op de vromen siet/) en straffet sulcke ongetrou= wicheydt niet.
6 Sy bedrieghen oock vrome Vorsten / op dat sy onschuldich bloet vergieten: ende de ghenen/ die daer trouwelicken ende rede licken dienen/ in allē ongheluck brenghen mochten.
7 Welcker exempel men niet alleene in den ouden gheschiedenissen vindet / maer oock noch dagheliicks beuindt/ hoe vele onghe= lucks dat sulcke ongetrouwe raedtslagen aenrichten.
8 Dewijle ons dan toebehoort daer op te sien/ dat daer voortaen vrede in onsen Rijc ke blijue/
9 So moeten wy/ na ghelegentheydt der sake/ onderwijlen de gheboden veranderen/ wanneer wy het anders beuinden/ dan wy bericht waren/ ende niet al te b haestelick voortuaren.
10 c Na dien nu Haman/ de sone Hamadati/ die wt Macedonia ende niet van der Per= ser bloede/ oock niet onser goedigen aerdt/ maer by ons een gast is/
11 Dien wy/ (gelijck als wy plegē tegen alle Natien/) d alle genade bewesen/ eñ also ver hooget hebben/ dat wy hem onsen vader noemden/ ende van alle manne/ als de nae= ste na den Koninck gheeert werdt/
12 Is hy so stout gheworden/ dat hy hem on derstaen heeft/ ons/ om onse Koninckrijcke ende leuen te brenghen.
13 e Want hy heeft Mardocheum/ (die door sijne getrouwichept ende weldaedt/ onse le= uen f verlost heeft/) ende onse onschuldighe Echtgenoote de Koninginne Esther / met tsamen haren gantschen volcke/ g valsche= licken ende booslicken verklaghet/ dat sy al le souden vernielt worden.
14 Eñ als dā/ wanneer die henen wech warē/ die ons bewaren heeft hy ghedacht/ ons oock te vermoorden/ ende der Persers Rijc= ke/ aen de Macedoniers te brenghen.
15 Wy beuinden nochtans/ dat de Jodē/ die de veriaechde schalck woude dooden latē/ onschuldich zijn/
16 Goede Wetten hebben / h ende kinderen des Allerhoochsten/ Grootsten ende eewi= ghen Gods zijn/ die onsen Vooruaderen en de ons/ i dit Rijcke ghegheuen heeft/ ende noch behoudt.
17 Daeromme en sullet ghy b niet houden na den k Brief/ die Haman by ons te weghe ghebracht heeft:
18 Want om sulcker daet wille is hy met al= le sijnen geslachte/ voor der poorte te Su= san/ l aen de galghe ghehanghen: ende God heeft hem also gantsch harit vergolden/ als hy het verdient heeft.
19 Maer dit gebot/ dat wy v nu toeschickē/ sullet ghy in allen Steden verkondigē/ dat de Joden hare Wet vrij menghen houden/
20 Ende so men hen ghewaldt doen woude/ ten m dertienden daghe des twaelfsten Maent/ die daer heet Adar/ so sullet ghyse

Also heeft een Marck graue tot Meyssen ge seydt: Een Vorst derf hem niet so seer vreesen voor dien/ die daer verre van hem waren/ als voor dien/ die hē op den voet nauolghen: want die sel ue wonden hem geerne op den kop treden.

b spits

c Hester 3.2.

d 2. Hest 3.1

e 1. Hest 2.21

f ghered.

g 1. He 3.6.8

h Mat.5.45

k nc.6.25

i Da.2.39. 5.18.

k 1. Hest 3.13

l Hest 7.10

m 1. Hes.3.13

beschutten/ op dat sy hen aen den seluen wreken meughen.
21 Want den seluighen dach/ heeft hen de Almachtighe God/ tot eener vreucdhe ge= maeckt inden welcken sy/ dat wtuercoren volck/ souden ommekomen zijn.
22 Daeromme sullet ghy lieden oock / bene= uen ander vyerdaghen/ n desen dach vye= ren in allen vreucheden: n Judi6.9
23 Op dat het ons/ eñ allen die dē Persē ge trouwe zijn/ wel ga ende eē exempel zy hoe ongetrouwicheydt ghestraffet wordt.
24 Maer welcke Lant of Stat/ dit ghebodt niet houden en sal/ die sal met den sweerde ende vyere verdelget wordē: also/ dat daer noch mensche noch ghedierte/ noch eenich Voghel meer inne woonen konne.

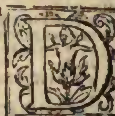
In den anderen Jare/ etc. Eñ Mardocheus sprack: God/ etc. inden volcke Israel. Soeckt voor.

Eynde der stucken Esther.

De Propheet Baruch.

Dat Eerste Capittel.

3. Baruch leest zijn Boeck in de teghen woordicheyt des Koninck Jechonia/ en= de voor den ooren des volcx. 6. De Joden versamelen ghelt te hoope/ ende senden dien van Jerusalem/ tot een Offerhande. 11. Sy vermanense te bidden voor den Ko ninck Nabuchodonozor ende sijnen sone. 14. Ende oock het Boeck Baruchs te le= sen ende hare sonden te belijden.

1 Dit zijn de redenen/ die a Baruch de sone Nerie/ des soons Mahasie/ des soons Sedechie / des soons Sedei des soons Helchie/ in een Boeck gheschreuen heeft / te Babel.
2 Inden vijfsten Jare/ ten seuenden daghe der Maendt/ ter tijdt/ b als de Chaldeers Jerusalem ghewonnen/ ende met vyere verbrant hadden.
3 c Ende Baruch les dit Boeck voor Je= chonia/ den sone Joiakim / den Coninck Juda ende voor den ooren alles volcks/ dat daer toe quam/
4 Ende voor den ooren der Vorsten / ende der Koninghen sonen/ ende voor den Oud= sten/ ende voor allen volcke beyde kleyn en de groot/ dat daer woonde te Babel/ aen het water Sud.
5 d Ende sy weenden vasteden/ ende bade met ernste voor den Heere.
6 Ende vergaderden te hoope/ wat een ye= ghelick vermochte/
7 Ende sonden t henen na Jerusalem / tot Joiakim den sone Helchie/ des soons Sa= lom den Priester/ ende tot den anderē Prie steren/ ende tot allen volcke dat met hem was te Jerusalem.
8 Dat hy hen brochte int Landt Juda / de Vaten des huyses des Heeren/ die in voor= tyden wt den Tempel wech ghenomen wa= ren/ inden tienden daghe der Maendt Si uan: namelicken/ de siluren Vaten/ welc= ke ghemaeckt hadde Sedechias/ de sone Josie/ de Coninck Juda/

Baruch schrijuet dit Boeck in der geuanc kenisse te Babel.

a Jer.36.4 45/1.

b 2.Re.25.8.

c Jer.36.12

d Joel.2.12

e 4.Reg.25.
9 e Doe Nabuchodonozor de Coninck te
Babel / wech ghevoert hadde Jechonia/
ende de Vorsten / ende de ghevanghenen /
ende de Geweldigen/ en het Lantvolck van
Jerusalem/ en haddese gebracht na Babel.

Inhoudt des Briefs der ghevanghenen.
f Deu.14.24

10 Ende schreven tot hen also: f Siet / wy
senden v ghelt / daer voor koopt Brand-
offer / Sondoffer Wieroock/ en Spysoffer
ende offert het op den Altaer des Heeren on
ses Gods.

g Jer.29.7. 1.Tim.2.2.

11 g En biddet voor het leven Nabuchodono
zors des Coninckx te Babel/ende voor het
leven Belsazers zijns soons/ dat hare dagen
op Aerden zyn meughen/ so langhe als de
daghen des Hemels dueren.

h † An. dat hy de Heere kracht gheve/ende onse ooghen verlichte/ dat wy ons eerl. leven hebben/etc.

12 h † So sal ons de Heere genoech en goede
daghen gheven/en sullen leven onder de scha
duwe Nabuchodonozors des Coninckx te
Babel/ ende onder de schaduwe Belsazers
zijns soons ende hen dienen langhen tydt/
ende ghenade voor hen vinden.

i Ephe.6.18 Coloss.4.1. 2.Thess.3.1.
k Deu.31.11 2.Esd.8.2.
l † And. so het voeghe heeft.
m Bar.2.6. Dan.9.5.

13 i Ooc biddet voor ons tot den Heere onse
God: want wy hebben ons versondiget aen-
den Heere onsen God/ ende syne grimmic-
heyt ende toorne/ en is niet van ons gewen
det/ tot op den hedighen dach.
14 k En leset dit Boec/ wat wy hebben daer
omme tot v lieden ghesonden / dat ghy het
lesen soudet inden huyse des Heeren/ op de
Hoochdaghen ende l † Jaerghetyden.
15 Ende sprecket: m De Heere onse God is
rechtveerdich/ ende wy draghen wel te recht
onse schande: also het dan als nu gaet /dien
van Juda/ ende dien van Jerusalem/
16 Ende onsen Coninghen/ ende onsen Vor-
sten/ende onsen Priesteren/ ende onsen Pro
pheten/ ende onsen Vaderen:
17 Om des wille/ dat wy voor den Heere ge-
sondiget/ende hem niet gelooft en hebben/
18 Ende der stemme des Heeren onses Gods
gheen ghehoor ghegheven en hebben / dat
wy ghewandelt hadden na synen ghebodden
die hy ons ghegheven heeft.

n Exodi 14.

19 Ja van der tydt aen/ n doe de Heere onse
Vaderen/ wt Egypten lande gevoert heeft/
tot op desen hedighen dach/ zyn wy den Hee
re onsen God onghehoorsaem ghewest/ en
de hebben verachtet syner stemme ghehoor
saem te zyn.

o Leu.26.14 Exo.28.15.

20 o Daeromme is nu over ons gekomen de
straffe en vloeck/ welcken de Heere verkon
dicht heeft door synen knecht Mosen/ doe
de Heere onse Vaderen wt Egypten lande
voerde/ dat hy ons een Landt gave / daer
melck ende honich inne vliet.

p Jer.7.22. 11/8.13/10. 25/4.29/19
Zac.7.11.
q Jer.13.10

21 p Ende wy en hebben der stemme des Hee
ren onses Gods niet ghehoorsaem geweest/
als ons de Propheten seyden / die hy tot
ons sandt:
22 q Maer een yeghelick ginck na zijns boo
sen herten goet duncken / ende dienden
vreemde Goden/ ende deden quaet voor den
Heere onsen God.

Dat ij. Capittel.

1. De Joden bekennent/ dat sy om ha-
rer sonden wille gestraft geweest zyn. 11. Sy
bidden tot den Heere. 17. ende 18. Een for-
me van goede ghebeden. 30. De Joden en
hebben de vermaninghen der Propheten
niet ghehoorsaem gheweest.

De ghevanghen bekennen/ datse God billicken straffet/ ende roepen tot hem om ghenade.
a Dan.9.5.

1 ENde de Heere a heeft zyn woort gehou
den/ dat hy tot ons ghesproken heeft/ en
onsen Richteren/ Coninghen/ ende Vor-
sten/ die Israel regeeren souden / ende tot
dien van Israel ende Juda.
2 Ende heeft sulcke groote straffe over ons
gaen laten/ derghelycken onder den gant-
schen Hemel niet ghesciedt en is/ als over
Jerusalem ghegaen is/

b Deu.28.53 4.Reg.6.28 Leuit.26.29

3 b Ghelijck als in de Wet Mosis geschre
ven staet: Dat een mensche zijns soons en-
de syner dochter vleesch eten soude.
4 En hy gaffse hen tot knechten/ in alle Co-
ninckrycken/ die rondtomme ligghen / tot
eener versmaetheyt/ende tot eenen vloeck/
onder alle Volcken / die rondtomme ons
zyn/ onder de welcke haer de Heere ver-
stroyt heeft.
5 En sy werden altoos ondergedruckt/ en-
de en konnen niet weder op komen: want wy
hebben ons versondighet aen den Heere on
sen God/ daerinne dat wy syner stemme
niet ghehoorsaem gheweest en zyn.

c Baru.1.15 Daniel 9/7. Een Christelicke bekentenisse.
d Jer.1.14. 4/6.5/15. 7/14.8/15.16.

6 c De Heere onse God is rechtveerdich/
maer wy en onse vaderen draghen te recht on-
se schande/ als het dan tegenwoordelic gaet.
7 d Alle het ongheluck dat de Heere tegen
ons ghesproken heeft/ dat is over ons ghe
komen.
8 En wy en hebben den Heere niet gesmee
ket/ dat hem een yeghelick gekeert hadde
van de ghedachten zijns boosen herten.

e Bar.1.15.

9 Ende de Heere heeft over ons gewaeckt
ten ongheluck / het welcke hy over ons
heeft gaen laten: e want de Heere is recht
veerdich in alle syne wercken/ die hy ons
heeft gheboden.

f Jer.7.22.

10 f Maer wy en waren syner stemme niet
ghehoorsaem / dat wy ghewandeldt had-
den na den gheboden des Heeren / die hy
ons ghegheven heeft.

g Dan.9.15.

11 g Ende nu Heere Israels God/ die ghy v
volck wt Egypten lande gheleyt hebt/ met
eener stercker handt / met grooter machte/
ende hoogher ghewelde/ door teeckenen en
de wonderen/ ende hebt v eenen Name ge
maeckt/ als hy als nu is.

h Jon 14,20 Psal.16.6. Jud 7.20. Tren 3.42.
† Of/ dunne/ smal snoode/ verachtelick
k 2.Pa.6.24

12 h Wy hebben doch gesondicht/ ende zyn
(eylacen) Godloos gheweest/ ende hebben
ghedaen teghen alle uwe gheboden.
13 Och Heere onse God / laet af van uwer
grimmicheyt over ons: want wy zyn seer
† kleyne ghewordden onder den Heydenen/
daer ghy ons heenen verstroyt hebt.
14 k Verhoort Heere onse ghebedt ende onse
smeecken/ ende helpt ons om uwent wille/
ende laet ons ghenade vinden by dien/ die
ons wechghevoert hebben.
15 Op dat de gantsche Wereelt bekenne/ dat
ghy Heere onse God zyt: want Israel ende
zyn zaet/ is doch na v ghenoemt.

l Deu.26.15 Esaie 63.15.

16 l Siet Heere van uwen heylighen huyse/ en
de dencket doch aen ons: neyght Heere v
ooren herwaerts/ende hoort doch.

m Psal. 6.6 115/17. Esai 38.18. Syr.17.18.
n Mat.5.6.

17 Doet uwe ooghen op Heere/ ende siet doch:
m want de dooden in der Helle/ welcker geest
wt haren lyve ghevaren is/ die prijsen de Heer
licheyt ende gerechticheyt des Heeren niet.
18 Maer een ziele die seer bedroeft is/ en ver
nedert/ en iammerlicken daerheenen gaet/ en
hare ooghen schier wtgheweent heeft/ ende n
hongerich is/ die prijst Heere uwe heerlick-
heydt ende gherechticheydt.

o Tit.3.5. p Jer.27.6
† An. dient den etc.
Ooch der Heydischen ende boosen Overicheyt salmen gehoorsaem zyn.

19 Ende nu/ Heere onse God/ wy liggen voor
v met onsen ghebede/ o niet van weghen
der gherechticheydt onser vaderen / ende
onser Coninghen: maer van weghen uwer
barmherticheydt.
20 Na dien ghy uwe grimmicheyt en uwen
toorne hebt over ons ghelaten : als ghy
door de Propheten uwe knechten gespro-
ken hebt/ ende ghesepdt.
21 p So spreect de Heere: Neyght uwe schou
deren/ ende † ondergheeft v lieden den Co-
ninck te Babel/ so sullet ghy inden lande
blyven/ welcke ick uwen vaderen ghegheve-
ven hebbe.
22 Maer so ghy lieden der stemme des

Heeren

Heeren niet ghehoorsaem en zijt/ den Co-
ninck te Babel te ondergeven:

q Iere.7.34. ende. 16.9. ende25.10. r Apoc.18.23 s Leui.26.32 Esaie.1.7.

23 q So wil ick in den Steden Juda / ende
van Jerusalem wech nemen/ het gheschrey
der vreuchden ende getten vrolickheyt/ en
der stemme des Bruydegoms en der Bruyt
ende s dat gantsche lant sal woeste staen/ en
niemandt daerinne woonen.
24 Doch wy en waren u der stemme niet ge
hoorsaem/ dat wy ons den Coninck te Ba
bel overghegheven hadden/ daerom hebdy
u woort ghehouden/ dat ghy ghesproken hebt

t Iere.7.34.

door de Propheten u de knechten/ t datmen
het ghebeente onser vaderen wt haren gra-
ven ghebroken ende verstroeyt heeft.
25 Dat sy des daechs in der Sonne / ende

† And. der koude.

des nachts inden † dauwe gheleghen heb-
ben/ ende zijn gantsch iammerlicken omme

u Ier.24.10 ende.27.8. Ezec.6.11.

ghekomen/ u door hongher/ sweert/ ende ge
vanckenisse.
26 Ende om der misdaet willen des huys
Israels/ en des huys Juda hebdy u huys
daermen uwen Name inne aengheroepen
heeft so verstooren laten / ghelijck het als
nu voor oogen is.
27 Ende ghy Heere onse God/ hebt gantsch
ghenadichlicken/ ende na aller uwer groo
ter barmhertichheydt met ons ghehandelt/

x Exo.34.28

28 x Als ghy door Mosen uwen knecht ge-
sproken hebt/ ten daghe doe ghy hem gebo
det u Wet te schrijven / voor den kinderen
Israels/ ende spraket:

y Deu.4.27 ende.28.62.

29 Ist dat ghy lieden y myner stemme niet
ghehoorsaem en zijt / so sal ghewisselick de
sen hoop/ die een groote veelheyt is/ gantsch
kleyne worden/ onder de Heydenen/ daer ick
se henen verstroeyen wil.
30 Want ick weet doch wel / dat sy my niet
ghehoorsaem en sullen wesen: z want het

z Exod.32.9 ende.33.3. a Deu.4.29 ende.30.2.

is een hardtneckich volck.
31 a Maer sy sullen hen weder bekeeren/ in-
den lande/ daer sy ghevanckelick inne zijn/
ende sullen bekennen/ dat ick de Heere haer
God ben: ende ick wil hen een verstandich
herte gheven / ende ooren / die daer hoo
ren.
32 Dan sullen sy my prijsen indẽ lande/ daer
sy gevanckelick inne zijn/ en sullen aen my-
nen Name ghedencken/
33 Ende hen van haren harden necken / en
van haren sonden keerẽ: want sy sullẽ daer
aen ghedencken/ hoe het haren vaderen ge-
gaen is/ die voor den Heere sondichden.
34 Ende ick wilse weder brengen in dat lãt/
dat ick haren vaderen/ Abraham/ Isaac en
Jacob/ ghesworen hebbe/ ende sy sullẽ daer
inne heerschen.
35 Ende ick wilse vermeerderen / ende niet

b Ier.31.40 Hebr.8.8. c Iec.24.7. ende.30.22 ende.31.33

verminderen/ b ende wil een eeuwich Ver-
bondt met hen maken/ c Dat ick haer God
wil zijn/ ende sy myn volck: en en wil myn
volck niet meer verdrijven wt den lande/
dat ick hen ghegheven hebbe.

Dat iij. Capittel.

I. Ghebedt der Joden/ inhoudende be-
lijdenisse harer sondẽ. 9. Vermaninghe tot
den Joden. 12. De Joden hebben de fontey
ne der wijsheyt verlaten. 16. De Vorstẽ de
ser Werelt en hebben de wijsheyt niet ghe-
vonden. 27. De Heere en heeft niet verko-
ren de Groote deser Werelt. 37. De Heere
heeft de wijsheyt ghevonden.

Een eerlick ghebedt tot God/ ende een vermaninghe tot den volcke/ tot beteringhe

1 Almachtighe Heere/ ghy God Israels/
in desen grooten angst ende noode/
schreye ick tot u.
2 Hoort/ ende weest genadich Heere: want
wy hebben teghen u ghesondighet.
3 Ghy regeert van eeuwicheydt tot eeuwic-
heydt/ maer wy vergaen altoos.
4 Almachtighe Heere/ ghy God Israels/
hoort nu het ghebedt Israels/ die den doo-
de inden halse steken/ en het gebedt der ge-
nen/ die teghen u ghesondighet / ende der
stemme des Heeren haers Gods/ niet ghe-
hoorsaem geweest en zijn: daeromme is ooch
de straffe a altoos achter ons gheweest. a Of/ allewe ghe hoor- gaens/
5 Dencket niet op der misdaet onser vade-
ren/ maer dencket als nu aen uwe hant/ en
aen uwen name.
6 Want ghy Heere zijt doch onse God: so
willen wy Heere u loven.
7 Want daeromme hebdy uwe vreese in on
se herte ghegheven / dat wy uwen Name
aenroepen: en u in onser ghevanckenisse lo-
ven souden: b† want alle de misdaet onser b† An. ende ons van der boosheyt on ser/ etc. heb bẽ/ bekeert.
vaderen / die voor u ghesondicht hebben/
gaet ons ter herten
8 Die wy nu zijn in onser ghevanckenisse/
daer ghy ons henen verstooten hebt / tot
eener versmaetheyt/ tẽ vloecke en gruwel/ Hier hebdy daer hoüght wy in onser/ etc.
om aller misdaet wille onser vaderen/ die
vandẽ Heere haren God/ afgheweken zijn.
9 Hoort Israel/ de ghebaden des levens/
merct vlijtelick daerop/ c† en behoutse wel. c† And. Dat ghy kloeck werdet
10 Hoe comt het Israel/ dat ghy inder Hey-
denen lande versmachtet: dat ghy in eenen
vreemden lande zijt?
11 Dat ghy u verontreyniget onder dẽ doo-
den: dat ghy onder die gerekent zijt/ die in
de Helle varen?
12 d Dat is de oorsake: Dat ghy de Fontey- d Ier.2.13.16
ne der wijsheyt verlaten hebt.
13 Waert ghy op Gods wegen ghebleven/
ghy haddet wel voorgaens henen in vrede
ghewoont.
14 So leeret nu rechte wijsheyt: op dat ghy Een verma- ninghe ter wijsheyt.
bevindet/ wie het zy/ die een lanck leven/
goederen/ vrede ende vreuchde gheeft.
15 Wie weet het waer sy woont? wie is in
hare kamer gheweest.
16 Waer zijn de Vorsten der Heydenen/ die
over het Wiltwerck op Aerden heerschen?
17 Die daer spelen met den voghelen des He-
mels: e die silver en gout vergaderen / daer e Esaie.2.7 f Spr.ca.5.9.
de menschen haer betrouwen opsetten/ f en
en konnen des nemmermeer sat worden?
18 (Want sy vergaderen gheldt/ ende benij-
tigen hen daerop/ ende is doch altemael te
vergheefs.)
19 Sy zijn wtgheroeyt/ ende in de Helle ghe-
varen/ ende andere zijn in hare stede ghe co-
men.
20 De g† nakomelinghen sien/ tis waer/ het g† An. Der ionck wa ren/ saghen sy tis waer/ etc. en woon den/ etc. et treffede/ etc.
licht wel/ en woonen op den Aertbodem/
ende en vinden doch den wech niet/ daermẽ
de wijsheyt vindet.
21 Want sy verachtense/ daer toe hare kin-
deren/ zijn ooch verdwaelt ghegaen.
22 In Chanaan en hoortmẽ niets van haer/
te Theman en sietmense niet.
23 De kinderen Hagar ondergronden/ tis
waer/ wel na de Aerdtsche wijsheyt: desge-
lijcken de koopliedẽn van Meran / en die
van Theman/ die hen duncken latẽ kloeck
te syne: maer sy en vinden doch den wech
niet/ daermen de wijsheyt vindet.
24 O Israel / hoe heerlick is het huys des
Heerẽ: hoe wijdt en groot is de stede syner
wooninghe?
25 Sy en h heeft gheen eynde/ ende is onme- h Genes. 4. Iere.13.24. Psal.103.19
tich hooch.
26 Daer waren in voortijdẽ Reusen/ groote
beroemde lieden/ ende groote Kryghers.
27 Die selve en heeft de Heere niet vercoren
noch hen den wech der bekentenisse ghe-
openbaert.
28 i En derwijle sy de wijsheyt niet en haddẽ
zijn sy ondergheghaen in haer dwaesheyt.

29 Wie is ten Hemel gheuaren/ ende heeftse
ghehaelt/ ende wt den Wolcken neder ge-
bracht?
30 Wie heeft ouer de Zee gheschept/ ende
heeftse ghevonden/ ende om kostelick gout
hier ghebracht?
31 Somma/ Daer en is niemāt die dē wech
weet/ daermen de wijsheyt vindet.
God/ is een vinder der wijsheydt. 32 Maer die alle dinck weet/ die kentse/ eñ
heeftse door zijn verstant gevonden: i die dē
Aert bodem bereydet heeft op eewige tijdt/
i Gene.1.1. ende dien veruullet met allerley ghedierte.
k Jos.10.12 33 k Die het licht laet opgaen/ ende wanneer
Esaie.38.8. hy het weder roept / so moet het hem ghe-
Syra.46.4. hoor gheuen.
34 De Sterren lichten in harer ordeninghe
met vreuchden.
35 Ende wanneer hyse voorts roept/ so ant-
woorden sy: Hier zijn wy: ende lichten met
vreuchden/ om diens willen diese ghescha-
pen heeft.
l Esai.44.7 36 Dat is onse God/ l eñ niemant en is hem
Jerem.10.6 te vergheliicken.
49.19. 37 Die heeft de wijsheyt gevonden/ eñ heeft-
se ghegheuen Jacob synen Dienaer/ ende
Israel synen gheliefden.
m Joa.1.14 38 m Daer na is n† hy verschenen op Aerdē/
1.Joan 1.1 ende heeft by den lieden ghewoont.
1.Tim. 3.15
n† And. hy

Dat iiij. Capittel.

1. De ghene die de Wet ende de ghebo-
den Gods houden. 2. De Joden worden
vermaent tot boete. 5. De Heere en heeft-
se niet ghestraft / op dat hyse verliese. 9.
De klachte Jerusalems. 18. Het is de
de Heere die verlossen mach. 21. Verlossin-
ghe is den Joden beloeft. 25. Sy worden
vermaent tot lijdtsaemheydt. 31. Onsalich
zijnse die Jerusalem gheplaecht/ ende leedt
aenghedaen hebben. 36. Wederbrenginge
der Joden.

a† And. Dit is het etc.
b Esai.40.8
Math.5.18
24.35.
Psalm. 33.4
1.Petr.1.25.
c Leui.18.5.
Ezech.20.13
Roma.10.5
d Deu.33.29

1 Dese a† Wijsheyt is het boeck vanden
gheboden Gods / ende b van de Wet
die eewich is / c alle diese houden / die
sullen leuen: maer diese ouertreden die sullē
steruen.
2 Keert v daer wederō toe Israel/ eñ neemt
het aen: wandelet sulcken lichte na/ dat v
verlichtet.
3 Gheeft niet ouer uwe eer eenen anderen/
ende uwen schat eenen vremden volcke.
4 d O salich zijn wy Israel: want God heeft
ons synen wille gheopenbaert.

*Cap.iiij. Luth. Een vermaninghe ten volcke Israels / haer te troostē / dat sy gedouldich zijn souden.

5 * Hebbet eenen goeden moet mijn volck/
ghy prijs Israels.
6 e Ghy lieden zijt den Heydenen verkocht
niet ten verderue: maer daerom dat ghy
God vertoornt hebt/ zijt ghy uwen vyandē
ouergheghenen.
7 Want ghy hebbet dien die v liedē gescha-
pē heeft vertoornt/ in dē/ dat gy niet God/
f maer den Duyuels gheoffert hebt.

e 2.Re.17.23
25.3.
f Deut.32.17
Psal.106.37

8 Ghy hebt vergeten des eewighen Gods/
die v lieden gheschapen heeft/ ende Jerusa-
lem die v lieden heeft opghevoedt/ die hebt
ghy bedroeft.
9 Want sy heeft gesiē den toorne Gods/ die
ouer v lieden comen soude eñ geseyt: Hoort
toe ghy g† Inwooners Zion / God heeft
my groot leedt toe ghesonden.

g† And. aenstooters.

10 Want ick hebbe ghesien de gevanckenisse
mijner sonen eñ dochteren/ welcke de Eewi-
ghe ouer hen ghebracht heeft.
h 4.Esd.2.3 11 h Ick hebse met vreuchde opgevoet/ maer
met weenen ende met hertenleedt / hebbe
ickse sien wechvoeren.
12 Niemant verblijde hem ouer my/ dat ick
een Weduwe/ ende van velen verlaten ben:
ick ben tot eener Woestijne ghemaeckt om
der sonden wille mijner kinderen.
13 Want sy zijn van de Wet Gods afgewe-
ken/ ende en hebben niet bekent syne Rech-
ten: sy en hebben niet gheleeft na Gods be-
uelen / ende en hebben syne gheboden niet
ghehouden.
14 Koemt herwaerts ghy inwooners Zion
ende verkondighet de gheuanckenisse my-
ner sonen ende dochteren/ die de Eewighe
ouer hen ghebracht heeft.
15 i Want hy heeft ouer hen ghebracht een i Deu.28.49
volck van verren/ een grouwelick volck/ en Jer.5.15.
de van een onbekende sprake. 50.41.
16 Die hen niet en ontsien voor den ouden/
noch hen der kinderen en ontfermen/ de-
selue hebben wech ghevoert de lieue sonen
der Weduwen/ eñ de eensame harer doch-
teren berooft.
17 Doch hoe kan ick v lieden helpen?
18 Want die dit ongheluck ouer v liedē ge
bracht heeft/ die sal v van uwer vyanden
hant † verlossen. † Of/ vrijden
19 Treckt henen/ ghy lieue kinderen/ treckt
henen: maer ick ben verlaten eensaem.
20 Ick hebbe mijn vreuchdencleet wtgeto-
ghen: ick wil schreyen tot den eeuwighen/
altoos ende eeuwichlick.
21 Hebbet eenen goeden moet/ kinderen/ k k Deu.4.29
schreyet tot God/ so sal hy v lieden verlossē/ ende.30.1.
van het gewelt/ ende hant der vyanden. Psal.30.1.
22 Want ick hope alreede/ dat de eeuwige
v lieden helpen sal: eñ ick sal vreuchde heb-
ben/ vanden Heylighen/ om der barmhertic
heyt wille/ die v lieden snellick gheschiedē
sal/ van onsen eeuwighen Salichmaker.
23 l Ick hebbe v lieden trecken laten met l Psal.126.5
treuren ende weenē/ maer God sal v liedē
my weder gheuen/ met m vreuchde ende m Of. hertenvrolickheydt.
blijdschap eeuwichlick.
24 Ende ghelijck als de inwooners Zion/
nu ghesien hebben uwe gevanckenisse: also
sullen sy oock haest sien/ de hulpe van uwē
Gode/ die ouer v lieden komē sal/ met groo
ter heerlickheyt ende eeuwighen trooste.
25 n Ghy kinderen/ lijdet verduldichlicken n 2.Sa.16.10
den toorne/ die van God ouer v liedē koemt
want v vyant heeft v veruolcht / ende ghy
sult in korten sien zijn verderf/ ende op ha-
ren halse sult ghy treden.
26 Myne o teere/ kinderen/ moesten gaen/ o Of/ verwaenden.
op eenen boosē wech: sy zijn wech gevoert/
ghelijck als een kudde / vanden vyanden
gherooft.
27 Hebbet eenen goeden moet / ghy kinde-
ren/ ende schreyet tot God: want die v lie-
den heeft wech voeren laten/ die en sal u-
wer niet vergeten.
28 Want p ghelijck als ghy v lieden veneer p Ro.6.19.
sticht hebt van God af te wijcken: q also be q Esa.55.9.
keert v lieden nu/ ende beneerstight v lieden
thienmael meer/ den Heere te soecken.
29 Want die ouer v lieden dese straffe heeft
laten gaen/ die sal v lieden helpen/ ende ee-
wighe vreuchde brenghen.
30 Jerusalem hebbet eenen goeden moet:
want die sal v troosten/ daer ghy na ghe-
noemt zijt.
31 r Onsalich moeten zijn/ die v geplaecht/ r Jerem.30.
leet ghedaen/ ende hen ouer uwen val ver- 9.15.
blijdt hebben.
32 Onsalich moeten zijn de steden/ die uwe
kinderen ghedient hebben / ende onsalich
moeste zijn/ die uwe kinderen gheuanck-
lick houdt.
33 Want ghelijck als sy ouer uwen val ge-
juychet/ ende haer ouer uwen verderue/
verblijdet heeft: also sal sy bedroeft wordē/
wanneer sy verwoestet wordt.

f And. Jck sal af houwen dese vreuchde/ diese heeft van so veel volcx te zijn ende haer wraecke in et.
f Job.20.26 Esai.30.33. 66.24.
* Cap.v.

34 f Ende ick wil hare macht wech nemen/ daer sy haer op verlieten/ende haren roem in klaghe veranderen.
35 f Want een vyer sal ouer haer komen vanden Eewighen/ vele daghen lanck/ende Duyuels sullen hare wooninge in haer hebben/langhen tijdt.
36 * Siet rondtomme v Jerusalem/na den Oosten/ende siet den troost/die v van God koemt.
37 Siet/uwe kinderen/die daer wech ghevoert zijn/komen/Ja sy komen versamelt/ beyde t van Oosten ende van Westen/door het woordt des Heylighen/ende prijsen Gods eere.

Inh. Een troostinghe tot het volck/ om dat goet dat hen God weder gelden sal.
Baruch 5.6
t Esai 43.5. Mat.8.12. Luc.13.27.
a Syr 6.32. 27.11.

Dat v. Capittel.

1. De Propheet vermaent Jerusalem tot vreuchde ende blijschap/om de verlossinghe haers volcks. 4. De naem welcken de Heere Jerusalem gheuen sal. 7. ende 8. De Heere sal de Protecteur ende Leydsman Israels wesen.

1 Treckt wt Jerusalem/v truerkleedt/en de trecke aen het eerlicke verciersel eewichlick.
2 a Trecket aen den rock der gerechticheyt Gods/ende settet de kroone der heerlickheydt des Eewighen op v hooft.
3 Want God sal uwe heerlicheydt onder den gantschen Hemel openbaren.
4 Want uwē Name sal van God genoemt worden eewichlick/Vrede/Gerechticheyt/ Prijs/ende Godsalicheydt.

b Bar.4.36 Esa 51.17. 52.2.
c Esa.60.4.

5 b Maer v op Jerusalem/en treet op de hoochte/en c siet rontomme v/na dē Oostē/ en siet uwe kinderen/die beyde vandē Opganck der Sonnen/en vanden Nedergane versamelt zijn/door het woordt des Heylighen/ende verblijden haer/dat God harer weder ghedacht heeft.
6 Sy zijn te voete van v / door de vyanden wech gevoert/Maer God brengtse tot v/ verhoocht met eerē/als kinderē des Rijcx.

d Esai 2.11. 40.4. Luc.3.5.

7 Want d God wil alle hoogen Bergen vernederen/ende de langhe Oeueren ende dalen/den lande ghelijck veruullen:op dat Israel seker wandele/ende God prijse.
8 De Wouden nu / ende alle welrieckende boomen/sullen Israel wt Gods beuel/schaduwe gheuen.
9 Want God sal Israel weder hier brenghen/met vreuchden / door sijnen heerlicken troost/met barmherticheydt/ende sijne gherechticheydt.

Dat vj. Capittel.

Dit is een wtschrift des briefs/dē welcken Jeremias ghesonden heeft aen die/ die gheuanckelick souden wech ghevoert/ worden/na Babel/vanden Koninck te Babel/daer hy hen sulcx inne verkondicht/als hem van God beuolen hadde.

a Jer.25.3.8

1 Om a uwer sonden wille die ghy lieden teghen God ghedaen hebt/sult ghy na Babel gheuanckelick wech ghevoert worden van Nabuchodonozor dē Koninck te Babel.

b Jer.25.11. 2.Par.36.21 Danie.9.2.
Het volck wort hier gestraft/om der grouwelen Afgoderye.
c Esa.44.10 Psal.115.4. Sap.13.14
d Esa.46.6 Jere.10.5.

2 Ende ghy lieden sult te Babel blijuen moeten eenen langen tijt/namelicken/b seuentich Jaer:daer na wil ick v lieden van daer weder wt voeren met vrede.
3 c Maer hierentusschen sult ghy lieden te Babel sien/datmen op de d schouderē draghen sal de silueren/gulden / ende houten Afgoden/voor de welcke hen de Heydenen vreesen.
4 Daeromme siet voor v/dat ghy lieden hē sulcks niet na en doet/ende den Heydenen niet ghelijck en wordet.

5 Ende wanneer ghy lieden het volck siet/ dat voor ende achter gaet/de Afgoden aenbidden:so sprecket in uwen herten: e Heere/ e Deu.6.13. Mat.4.10.
v alleene salmen aenbidden.
6 Want mijnen Engel sal by v lieden zijn/ ende ick wil uwe zielen wreken.
7 Hare tonge is vandē f werckmeester fijn gemaeckt/ende sy g zijn met goude ende silver vercieret/ende hebben gesneden tongen: maer het en zijn gheen rechte tongen/ h ende en konnen niet spreken. f Esa.44.9. 46.4. g Jer.10.4. h Psa.115.7.
8 Sy i vercierense met goude / ghelijck als een Maghet ten dansse/ ende setten hen kroonen op. i Of toppense wt.
9 Ende de Papē stelē vanden Afgoden het goudt ende siluer/ende brenghent om met de Hoeren in de Hoerhuysen.
10 Ende vercieren de silueren ende gulden/ ende houten Afgoden/met kleederen/ghelijck of het menschen waren.
11 k Maer sy en konnen henseluen niet bewaren voor den roest/ende de Motten: k Jer.10.5.
12 Ende wanneermen hen een purpuren kleedt aentreckt/so moetmen hen den stof afwisschen/die op hen lept.
13 Ende hy draecht een scepter inder hant/ ghelijck als een Koninck/ende en kan doch niemande straffen/die hem leedt doet.
14 Hy heeft oock een Sweert en een Axe inder hant/maer hy en kan hemseluen van de Dieuen ende Roouers niet verweeren.
15 Daer aen sietmen wel/dat sy gheene Goden zijn:l daeromme en vreestse niet. l Bar.6.2
16 Ghelijck als een vat / dat een mensche gebruycket/onnutte is/als het ghebroken wordt:euen so zijn de Afgoden:wanneermē se in haer huysken settet / so worden sy vol stofs/ vanden voeten der gheener/ die daer henen in gaen.
17 Ende de Priesters verwaren der Afgoden Tempel/met deuren/sloten ende grendelen/dat sy van den Rooueren niet gestolē worden:euen ghelijck alsmen eenen geuanckelick settet/ende verwaret hem / die hem aen den Koninck vergrepen heeft/ende ten doode veroordeelt is.
18 Sy steken hen Lampen aen/ende vier vele meer van sy voor henseluen aensteken/ende sy en sien doch niets:sy zijn als de Balcken inden huyse.
19 Ende de Wormen die op der Aerden kruppen/eten hare herten/ende hare kleederen/ ende sy en voelens doch niet.
20 Onder haren aenghesichte zijn sy swart vanden roocke in den huyse.
21 Ende de Nachtwlen / Swaluwen / ende ander voghelen setten hen op hare hoofdē: desghelijcken oock de Katten.
22 Daeraen konnet ghy lieden v lich merckē/ dat het gheene Goden zijn:daerom en vreest se niet.
23 Het gout datmen om hen hanghet/ om hen daer mede te vercieren/ dat en schijnt niet/wanneermen den roest niet af en wisschet:ende doemense gegoten heeft/en voelden sy het niet.
24 Van allerley kostelicke materien heeftmense ghemaeckt / ende daer en is doch gheen leuen in.
25 m Dewijle sy niet gaen en konnē/so moet mense op de schouderen draghen:daer aen de lieden doch sien konnen/dat het schandelicke Goden zijn. m Esa.46.7 Jer.10.5. Bar.6.3.
26 Oock moeten hē hare schamē vreese eerē/ daerom/dat sy noch van hē selfē konnen op staen/so sy op de Aerde vallen : noch henseluen * verroeren/ soo mense opghericht henen settet:noch henseluen oprichten / so mense neder lept : ende ghelijck alsmen den * Of bewegen.

den doodē/offer voor settet/ also settet mē
se hen oock voor.
p Bel. 11 27 u Maer hare Priesters verdoen dat Of
fer/dat hen ghegheuen wort: desghelijcken
oock hare vrouwen brassen daer van/ ende
en gheuen noch den armen/noch den kranc
ken/ daer wat van.
28 Onreyne vrouwē ende kinderbeddesche roe
ren haerē Offer aen / daer aen ghy lieden
doch mercken konnet/ dat het gheene Go-
o Bar.6.14 den en zijn: o daerom en vreestse niet.
29 Ende waer van sullen sy Goden heeten?
want de vrouwen regeeren de silueren / gul
den ende houten Afgoden.
30 Ende de Priesters sitten in hare Tempe
len / met wijden Choorkleederen/scheeren
den baert af/ende draghen kruynen/sitten
daer met blooten hoofden/
31 Huylen ende schreyen voor hare Afgodē/
* Of/be- ghelijck alsmen pleecht in der dooden * wt
ganckenisse uaert.
32 De Papen stelen hare kleederen/ende klee-
den hare vrouwen ende kinderen daer van.
33 Mē doet hē goet ofte quaet/ so konnē sy
het doch niet vergelden: sy vermogē noch
eenen Coninck te setten/noch af te setten.
34 Sy en konnen noch gelt noch goet ghe-
p Eccle.5.3 uen: p ghelooft hen yemandt wat/ ende en
houdt het niet/ so en eyschen sy dat niet.
35 Sy en konnen eenen mensche van der
q Of/ vrijen/ doodt niet q verlossen/noch eenen swacken
wtheipen/ helpen teghen den sterrken.
36 Sy konnen geenen blinden siende makē:
sy konnen eenen mensche in der noot niet
helpen.
37 Sy en ontfermen hen der weduwē niet/
ende en helpen den Weesen niet.
r Jere 10.4 38 Want sy zijn houten/ r met goude en sil-
Bar.6.7. uer verciert/ den steenen ghelijck / diemen
wt den berghen houwet: daeromme moetē
die te schanden worden/ diese eeren.
39 Hoe salmense dan voor Goden houden/
ofte heeten?
40 Dewijle oock de Chaldeen niet veel van
hen en houdē: want wanneer sy eenen stom
men sien/ die niet spreken en kan/ soo bren-
ghen sy hen tot Bel/
41 Ende seggen: de stomme soude hem aen-
roepen/ghelijck of hy het verstonde: ende
hoewel sy weten dat daer gheen leuen in
hem en is/noch loopen sy hem na.
42 Maer de vrouwen sitten voor der Kerc-
ken met stricken om gordelt/ende brengen
† An.semel. † fruyt ten Offer.
43 Ende wanneer yemandt / die daer voor
by gaet eene henen wech tot hem neemt/
ende by haer slaept: so beroemt haer de sel
ue tegen de anderen/ dat geene niet weert
ghe weest en zijn/ghelijck als sy / dat haer
het gordel opghelosset worde.
44 Alles wat voor hen ghescriet/ dat is ene
kel bedriegerie: hoe salmense dan voor Go
den houden/ ofte also heeten?
s Esa.44.12 45 Vandē Meesters ende s Goutsmeden zijn
46/5. sy gemaeckt/ende wat de Meesters willē/
dat moet daer van worden/ ende niets andrs.
46 Ende de gene diese gemaeckt hebben/ kon-
nen niet langhe leuen: hoe souden dat dan
Goden zijn/ die van hen ghemaeckt zijn?
47 Daerom geuen sy den nakomelinghen
slechs erghernisse ende oorsake tot schande
licke Afgoderye.
48 Want wanneer een krijch/ofte anders een
ongheluck ouer haer koemt so raetslagen
de Papen onder malcanderē/ hoe sy hen te
samen met den Afgoden verbergen willen.
49 Daerom kanmen wel mercken/ dat het
geene Goden en zijn: Dewijle sy hen seluen
noch voor den krijge/noch voor anderē on
ghelucke beschermen en konnen: want het
zijn doch slechs t houtene / vergulde ende t Psal.115.4
versiluerde Afgoden. Sap.13.10
50 Daerom kanmen nu voortaen bekennē; Apoc.9.20.
dat het bedrieghery is/allen Heydenen ende
Coninghen openbaer/ ende geene Goden/
u maer van menschen handen gemaket/ ende u Esa.37.19
gheen Godheyt en is in hen.
51 Daerom kan alle man wel mercken/ dat
het gheene Goden en zijn.
52 Want sy en setten geenen Coninck in dē
lande: sy en gheuen den menschē gheenen
reghen/
53 Ende nemen haer gheens regeerens noch
straffens aen/ so weynich als de voghelen
die in der locht herwaerts ende derwaerts
vlieghen.
54 Wanneer het huys der houtenen vergul
deden ende versiluerden Afgoden / vanden
vyere begint te branden/ so loopen de Pa-
pen daer van/ende bewarē hen seluen voor
schaden: maer sy verbranden / ghelijck als
andere Balcken
55 Sy konnen noch den Koningen / noch ee-
nighen Krijschvolcke wederstaen. Hoe sal-
mense dan voor Goden houden / ofte noe-
men?
56 De houtene/versiluerde ende verguldede
Afgoden/ en konnen hen seluen niet besche
men voor de Dieuen ende Roouers: want
sy zijn hem te sterck dat sy se berooven ende
wtrecken/
57 Nemen haer gout / siluer ende kleederen
henen wech/ ende komen daer van: so en kō-
nen sy hen seluen niet helpen.
58 Daerom is een Koninck die zijn macht be
wijsen kan/ oft een nutt huysraet / dat in-
den huyse nutt is/ofte een deure / die het
huys verwaert/ofte een houten Pilaer in
eenen Koninckliecken zale / veel beter dan
sulck een amechtich Afgod.
59 x De Sonne Mane ende Sterren schij- x Gen.1.16
nen/ y ende zijn ghehoorsaem daerinne/ dat y Baru.3.33
hen God heet.
60 Desghelijcken de blixem lichtet dat men
hem siet: de windt waeyet in allen landen.
61 Ende wanneer God den Volckē beueelt
te loopen ouer de gantsche Wereldt/ so doen
sy wat hen God heet:
62 Also oock het vyer van bouen af/ slaet de
Bergen ende Wouden/ende doet wat hem
gheboden is: maer de Afgoden konnen hen
seluen niet verroeren/noch yet doen.
63 Daerom salmense niet voor Goden hou-
den/ofte also heeten: want sy en konnen
noch straffen noch helpen.
64 Dewijle ghy lieden dan weet/ dat het gee
ne Goden en zijn/so en z vreest v niet voor z Bar.6.14.
hen. 28.
65 Want sy en konnen de Coninghen noch
vermaledijen noch seghenen:
66 Sy en [illegible]en oock geen teecken aen den
Hemel/ den Heydenē sien laten: sy en konnē
niet licht maken / ghelijck als de Sonne/
noch eenen schijn gheuen/ als de Mane.
67 De onuernuftige gedierten zijn beter d
sy: die konnen doch in een kuyle loopen ende
hen seluen bewaren.
68 Daerom isset allesins openbaer / dat sy
gheene Goden en zijn.
69 Want ghelijck als een schuwsel inden
Hof niet bewaren kan: also zijn oock hare
houtene/verguldede/ ende versiluerde Afgo
den gheen nut.
70 Ende ghelijck als een bosch inden Hof/
daer allerley voghelen op nestelen: oft e ge-
lijck als een doodt is/ die inden graue leyt:
also zijn hare houtene/ verguldede ende ver
siluerde Afgoden.

71 Ooc canmē het daer aen merckē/ dat sy
gheene Goden en zijn: want het scharlakē/
dat sy om hebben/ wort vanden Motten
gheghetē/ ende sy seluen eyndelickē ooc
daertoe/ dat haerer een yegelijck bespottet.
72 Wel dē mensche/ die daer rechtueerdich
is/ ende gheene Afgoden en heeft: die en
wort niet tot spotte.

Het Gebet Asarie

Danielis. iij. wt den Griecksche.

26. Het ghebedt Asarie inhoudende be
lijdinge der sonde 46 De wreedtheyt des
Koninckx Nabuchodonozors. 47. De vlā
me des Ouens/ verbrādt de Chaldeen. 49
De Engel des Heeren/ gaet met de mannē
inden Ouen.

Asarie ghebedt vol ghe loofs ende ootmoedicheydt.
24
Nde Asaria stont a mid-
25 den in den gloeyendigen
Ouen / ende dede synen
mont op dat eñ sprack.
26 b Geloeft zijdy Heere/
de God onser vaderē/ eñ
u Name moet gepresē eñ
geeert wordē eewichlic.
a Dan.3.23
b 3.Reg.8.15
27 c Want ghy zijt rechtueerdich in allen/
dat ghy ons ghedaen hebt: alle uwe wer-
ken zijn rechtueerdich/ ende wat ghy doet
dat is recht/ ende alle uwe oordeelen zijn
onstraffelick.
c Thre.1.18
Baruc.1.15
ende.2.6.
28 d Ghy doet ons recht/ dat ghy ons ghe-
richtet hebt/ met sulcker straffe/ die ghy o-
uer ons hebt gaen laten/ e ende ouer Jeru
salem/ de heylighe Stadt onser vaderen:
Ja ghy doet wel ende recht daer aen / om
onser sonden wille.
d Dani.9.7
e 4.Reg.25.
29 f Want wy hebben gesondiget/ eñ quaet
ghedaen/ daermede dat wy van u ghewe-
ken zijn / ende allesins teghen u ghedaen
hebben/
f Psa.106.6
Judic.7.20
Thren.3.42
Baruc.2.12
30 Ende uwen gheboden niet ghehoorsaem
gheweest zijn noch haer geachtet hebben/
dat wy daer na deden als ghy ons beuo-
len hebt/ op dat het onsē wel ghinghe.
31 Daerom hebdy recht ghedaen/ dat ghy
sulcks alle ouer ons hebt gaen laten/
32 Ende ons gegeuen in de handen onser
vyanden/ der Godloosen boosen lieden/ eñ
den onrechtueerdigen ende grousaemsten
Koninck op Aerden.
33 Ende wy en doruen onsen mont niet op-
doen/ so zijn wy tot schande ende tot spot-
te ghewordē/ voor uwen knechten/ ende
voor alle dien die u vreesen.
34 Maer en verstoot ons doch gelijckewel
nz gantschelicken/ om ws he[illegible]gen Naēs
wille/ ende en verwoerpt u Verbont niet.
35 g Ende en neemt uwe barmherticheydt
niet van ons/ om Abrahams ws ghelíefde
vriendts wille/ ende ws knechts Isaacx eñ
Israels ws heylighen.
g Gen.22.16
ende. 26.3.
ende.28.13
36 h Dien ghy toegeseyt hebt/ haer zaet te
vermeerderen/ ghelijck als de Sterren aen
den Hemel/ ende als het zant aen der Zee.
h Gen.15.5.
ende 22.17.
ende 26.4.
ende 28.14.
37 Want wy zijn * ringher ghewordē dan
alle Heydenen/ ende zijn nu de alder verach
ste op Aerden/ om onser sonden wille.
* Of / smaller dunner.
38 i Also dat wy nu geenē Vorst/ Propheet/
noch Leeraer/ ende noch Brantoffer noch
daechlicroffer/ noch spijsoffer/ noch reuck-
werck meeren hebben.
i 2.Par.15.3
Osee.3.4.
39 Ende en hebben geē stede daer wy voor
u offeren/ ende ghenade vinden mochten.
40 Maer met eenen bedroefden herte/ ende
verslaghen gheeste/ komen wy voor u/ ge-
lijck als brochten wy vrauw offer van Ram-
men ende Runderen/ ende vele duysent vet-
te Schapen: k also wonder ghy doch onsen k Sapi.3.6
Offer heden/ voor u gelden/ ende aengenaē
zijn laten: l want ghy en laet die niet te schā l Psa.25.3.
den worden/ die so op u m hopen. Syra 2.12
41 Also komen wy nu met gantschen her- m Jer.17.7
ten/ ende soecken u aenghesichte met vree- Psalm.2.12
sen.
42 Daerom en laet ons niet te schandē wor
den: maer doet ons Heere na uwer ghenade/
ende na uwer grooter barmherticheydt/
43 Ende n verlost ons na uwe wonderda- n Of/ vrijet/ helpt ons wt.
den/ ende gheeft uwen Name de eere.
44 Dat hē schamē moetē alle/ de uwē knech
ten leedt doen / eñ te schande worden voor
uwer grooter macht eñ ghewelt/ ende hare
macht verstooret worde.
45 Op dat sy ghewaer worden/ dat ghy zijt
de Heere/ o de eenighe God/ heerlick op den o Deu.32.39
gantschen Aerdbodem. Esai.42.10.
46 Eñ de Dienaers des Coninex/ diese indē ende.45.5.
Ouen ghewoorpen hadden/ hielden niet op/
ende wierpen altoos toe sulphur ende peck
ende werck ende drooghe ryseren:
47 Dat de vlamme bouen wt den Ouen
sloech/ by neghen ende veertich ellen hooge
48 Ende verslont om haer/ eñ p verbrande p Dan.3.22
de Chaldeen/ die het af reycken konde voor 3 Maca.6.
den Ouen. 6.20.
49 Maer de Enghel des Heeren/ ginck met Dani.6.24
die/ die by Asaria waren/ in den Ouen/ ende Susan.62.
stiet de vlamme des vyers wt den Ouen. Psalm.7.16
50 Ende maeckte het inden Ouen / ghelijck
als eenen koelē dauw/ q dat haer dat vyer q Esai.43.2
niet eens aenroerde / noch haer brandde/ Psal.66.12
ofte beschadichde.

Het Ghesanck

der dryer mannen inden vyere.

51. De dry mannen ghebenedijen ende
52. louen den Heere. 52. Ende vermanen al
le Creatueren/ den Heere te louen.

51
Oe begonstē die dry met
malkanderen te singen/
preesen ende loefdē God
inden Ouen/ eñ spraken:
52 Gheloeft zijt ghy Heere/
de God onser Vaderen/
ende moetet ghepresen
eñ hooch geroemt wor-
den eeuwichlijck / geloeft zy u heerlicke eñ
heylighe Name/ ende moet ghepresen / eñ
hooch gheroemt worden eeuwichlick.
53 Gheloeft zijdy in uwen heylighen heer-
licken Tempel/ ende moetet gepresen ende
geroemt worden eeuwichlick.
54 Gheloeft zijdy / die a ghy sittet op den a Psal.80.2
Cherubim ende siet in de diepte ende moe ende.99.1.
tet ghepresen ende hooch gheroemt wordē
eeuwichlick.
55 Gheloeft zijdy/ op uwen heerlicken Ko- b Esai.66.1
nincklicken b stoele ende moetet ghepresen
ende hooch gheroemt worden eeuwichlick
56 Gheloeft zy dy int Firmament des He-
mels/ ende moetet ghepresen ende hooch ge
roemt worden eeuwichlick. c Psal.145.10.
57 c Alle wercken des Heeren moeten louen
den Heere / ende hem prijsen ende roemen d Psal.148
eeuwichlick. ende 148.1.
58 d Ghy Hemelen loeft den Heere/ prijst en- e Psa.103.20.
de loeft hem eeuwichlick. ende.148.2

Loeft

59 Loeft den Heere/ ghy Engelen des Heeren/ prijst ende roemt hem eewichlick.

f Psal.148/4 60 f Alle wateren daer bouen aen dē Hemel/ loeft den Heere / prijst ende roemt hem eewichlick.

61 Alle Heyrscharen des Heeren/ loeft dē Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

g Psal.148.3 62 g Sonne eñ Mane/ loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

63 Alle Sterren aen den Hemel loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

64 Reghen ende dauw loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

65 Alle winden loeft den Heere/ prijst eñ roemt hem eewichlick.

66 Vyer ende hitte loeft den Heere/ prijst eñ roemt hem eewichlick.

67 Koude ende Somer loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

h Psa.148.8 68 h Storm eñ haghel loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

69 Dach ende nacht loeft den Heere/ prijst eñ roemt hem eewichlick.

70 Licht eñ duysternisse loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

71 Iis ende vorst loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

i Psal.148.0 72 i Rijm ende sneeu loeft den Heere/ prijst eñ roemt hem eewichlick.

73 Blixem eñ wolcken loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

74 De Aerde loue den Heere/ prijse ende roeme hem eewichlick.

k Psa.148.9 75 k Berghen ende kleyne berghen loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

76 Alles wat wt der Aerde wasset/ dat loue den Heere/ prijse ende roemme hem eewichlick.

77 Ghy Fonteynen loeft den Heere / prijst ende roemt hem eewichlick.

l Psal.148.7 78 De Zee ende ghy waterstroomen loeft dē Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

79 l Ghy Walvisschē/ ende alles wat hem in den water ruert/ loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

80 Alle Voghelen onder den Hemel loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

81 Alle wilde ghedierten ende Vee loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

82 Ghy menschen kinderen loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

83 Israel loue den Heere/ prijse ende roeme hem eewichlick.

m Psa.143.5 84 Ghy Priesters des Heeren/ loeft dē Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick

85 m Ghy knechten des Heeren loeft dē Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

89 Ghy Gheesten ende zielen der Rechtveerdighen / loeft den Heere / prijst ende roemt hem eewichlick.

87 Ghy Heylighen/ die ghy ellendich ende bedroeft zijt loeft den Heere/ prijst ende roemt hem eewichlick.

n Dan.1.6. 88 n Anania/ Azaria ende Misael/ loeft den Heere / prijst ende roemt hem eewichlick: want hy heeft ons verlost wt der Helle ende heeft ons gheholpen van den doode/ ende heeft ons verlost wt den gloeyendighen Ouen / ende heeft ons midden in den vyere behouden.

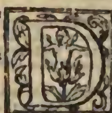
o Psa.106.1. 107.118.1. 136.1. 89 o Dancket den Heere want hy is vriendelick/ eñ syne goedicheydt duert eewichlick.

p Of/ gaedertierenheyt. 90 q Alle die den Heere vreesē/ loeft dē God aller Goden/ prijst ende roemt hem/ dat syne goedicheyt eewichlick duert.

q Deut.10.17 Danie.2.47. 12.1. Psal.136.2.

De Historie van Susanna ende Daniel.

2. Susanna/ Ioiakims wijf. 8. De twee Oudtste/ te weten de Richters/ werden met boosen lust teghen haer ontsteken. 19. Sy bespringhen haer in haren Hof alleen. 20. Ende begheeren dat sy haren boosen lusten ghehoorsaem zijn wilde. 21. Willen haer dwinghen door dreyghementen. 22. Susanna besluyt liever te sterven / dan haer te bewilligen. 34. Sy beschuldigen haer van Overspel. 41. Ende wort gheoordeelt te sterven. 42. Haer gebedt. 45. De Heere verweckt den gheest Danielis 52. De twee Ouders worden verwonnen door haren eyghenen mont. 62. Sy worden ghedoot.

1 Daer was een man te Babylon/ met namen Ioiakim.

2 Die hadde een wijf die hiet Susanna/ een dochter Helkie / die was seer schoone. eñ daer toe Godvruchtich.

3 Want sy hadde vrome ouderen/ a die se onderwesen hadden/ na de Wet Mosis. a Deut.6.7

4 Ende haer man Ioiakim was seer rijcke/ eñ hadde eenen schoonen Hof aen synen huyse/ ende de Ioden quamen b altijts by hem te samen/ dewijle dat hy de voornemste mā was onder hen allen. b allewech/ voorgaens.

5 Ende daer werdē in den seluē Iare/ twee Outsten indē volcke/ tot Richters gesettet/ dat waren sulcke lieden/ van welcke de Heere gheseyt hadde: Hare Richters bedrijuen alle boosheyt te Babylon.

6 De selue quamen daechlicx tot Ioiakim/ wie een sake hadde / die moest aldaer voor hen komen.

7 Eñ wanneer het volck henen weeh was om den Middach/ plach Susanna in haers mans Hof te gaen.

8 Eñ doe haer de Outsten saghen daechlicx daer henen in gaen/ c werden sy met boosen lust tegen haer outsteken/ ende werden daer ouer tot sotten/ c Syra.9.9. Iudit.10.19 12.15.

9 Ende wierpen de oogen so gantschelicken op haer/ dat sy niet en konden na den Hemel sien/ ende en dachten noch aē Gods woort/ noch straffe.

10 Ende sy waren alle beyde te gheliicke teghen haer ontsteken.

11 Ende de eene schaemde hem sulcx den anderen te openbaren/ ende een yegelick hadde gheerne met haer gheboeleert.

12 Ende wachteden daghelicx met vlijte op haer/ dat sy haer slechs sien mochten.

13 Ende een sprack tot den anderen: Ey laet ons te huys gaen/ want het is Middach.

14 Ende wanneer sy van een ander ghegaen waren/ so keerde een yeghelick daer na weder om/ ende quamen euen weder te samen: Doe nu de een den anderen vraechde / bekenden sy alle beyde haren boosen lust: daer na werden sy dies met den anderen eens/ daer op te * wachten/ wāneer sy de vrouwe mochten alleen vinden. * Of/ waerhnemen.

15 Eñ doe sy eenen bequamen dach bestemt hadden/ om op haer te loeren/ quam Susanna met den tween Maeghden als haer gewoonheydt was/ in den Hof / om d haer te wasschen: want het was seer heet. b Exod.2.5 2.Sam.11.2.

16 Eñ daer en was geen mensche meer in den
Houe/ van alleen dese twee Outstẽ/ die hen
seluen heymelicken versteken hadden/ ende
op haer loerden.
17 Ende sy sprack tot haren Maeghden: Ha
let my Balsem ende Seepe/ ende sluyt den
Hof toe/ op dat ick my wasschen meughe.
18 Ende de Maeghden deden als sy beuolen
hadde ende sloten den Hof toe/ ende gingen
tot der achter deure henẽ wt/ op dat sy haer
brochten wat sy hebben woude: ende sy en
werden dier mannen niet gewaer/ want sy
hadden hen seluen versteken.
19 Doe nu de Maeghden henen wt waren/
doe qnamen de Outsten voort/ ende liepen
tot haer/ ende spraken:
20 Siet den Hof is toegesloten/ eñ niemant
en siet ons/ ende wy zyn ontsteken in uwer
liefde: daerom doet onsen wille.
21 Ende wildy niet/ so willen wy op v beken
nen/ dat wy eenen ionghen ghesellle alleen
by v gheuonden hebben/ ende dat ghy uwe
Maeghden daerom hebbet henen wtghe-
schickt.
e Sa.24.14. 22 Doe wert Susanna suchtende/ ende sprac:
e Och wat ben ick in grooten angste: want
so ick sulcx doe/ so ben ick des doots; ende
doe ick het niet/ so en koeme ick wt uwen
handen niet.
f Syra.2.21 23 f Doch wil ick lieuer onschuldich in der
menschen handen komen/ dan teghen den
Heere sondighen.
24 Ende hief aen luyde te schreyen: maer de
Oudtsten schreyeden oock ouer haer.
25 Ende de eene liep henen na der deure des
Hofs/ ende dedse op.
26 Doe nu het ghesinne sulcken gheschrey
hoorden/ liepen sy daer wt inden Hof ter
achter deure/ om te sien/ wat haer geschiet
ware.
27 Ende de Oudtsten begonsten van haer te
segghen/ alsoo dat hen de knechten van ha-
rent wegen schaemden: want dies gelijckẽ
en was te vooren noydt van Susanna ge-
hoort gheweest.
28 Ende des anderen daechs doe het volc in
Ioiakims haers mans huyse te samen quã/
doe quamen oock de twee Outsten/ vol val-
scher list teghen Susannam/ op dat sy haer
ten doode holpen.
29 Ende spraken tot allen volcke: Schiet he-
nen/ ende latet Susannam/ de dochter Hel-
kie Ioiakims wijf/ hier halen.
30 Ende doe sy gheeyscht wert/ quam sy met
haren ouderen ende kinderen/ eñ haerer gant
scher vriendtschap.
31 Sy nu/ was seer teeder ende schoone.
32 Daerom hieten dese booswichten/ haer dẽ
sluyer afnemen/ daer sy haer mede toeghe-
wondẽ hadde/ op dat sy hen aẽ harer schoõ-
heydt verquickeden.
33 Ende alle die by haer stonden / ende haer
kenden/ die weenden om haer.
g 3.Re.21.13 34 g Ende de twee Outsten stonden op/ mid-
h Leui.24.14 den onder den volcke/ h ende leyden de han-
den op haer hooft.
35 Maer sy weende/ ende hief hare oogen op
na den Hemel: want haer herte hadde een
vertrouwen tot den Heere.
i Exo.20.16 36 i Ende de Outsten begonsten/ eñ spraken:
Prou.19.5. Doe wy beyde alleen inden Houe rontsom
21/28.24/28. ghinghen/ doe quam sy daer henen in/ met
25/23. tween Maeghden/ ende sloot den Hof toe/
ende schickede de Maeghden van haer.
37 Doe quam een ionck ghesellle tot haer/ die
hem versteken hadde/ eñ leyde hem by haer.
38 Als wy nu in eenen hoeck in den Houe/
sulcke schande sagen/ doe liepẽ wy haestelic
ken henen toe/ eñ vondense by malkander.
39 Maer des ghesellen en konden wy niet
machtich worde: wãt hy was ons te sterck/
eñ stiet de deure op/ ende spranck daer van.
40 Maer haer grepen wy/ eñ vraechdẽ/ wie
de ionghe ghesellle ware: maer sy en woude
het ons niet segghen/ Sulcx betuyghen wy.
41 Ende het volck ghelooſde den tween als
Richteeren ende Ouersten inden volcke/ ende
veroordeelden Susannam ter doot.
42 Maer sy schreyde met luyder stemmen/ eñ Susanne
sprack: Heere eewighe God/ k die ghy weet ghebedt tot
alle heymelickheyt/ l ende weet alle dinck te God.
voren eer sy ghescheiden. k Iob.42.2
43 Ghy weet dat dese een valsch getuygenis- l Esai.46.9.
se teghen my ghegheuen hebben: ende nu siet/ Syra.23.29
ick moet steruen/ hoe wel ick doch dies on-
schuldich ben/ dat sy booslicken ouer my ge-
loghen hebben.
44 m Ende God verhoorde haer roepen. m Psa.33.17
45 Ende doemense henen voerde ter doodt/
verweckte hy den gheest eens Iongelinex/
die hiet Daniel. Daniel.
46 Die begonst luyde te roepen: n Ick wil n 2.Sa.3.28.
onschuldich zijn aen desen bloede. Acto.20.26
47 Ende alle het volck wende hem omme tot
hem/ eñ vraechden hem: Wat hy met sulckẽ
woorden meynde?
48 Doe tradt hy onder hen/ ende sprack: Zijt
ghy van Israel sulcke dwasen/ dat ghy een
dochter Israels verdoemt/ o eer ghy lieden o Deu.17.4
de sake p doorgrondet/ ende daer af ghewis 17.9.19.8.
wort? p Of/ onder
49 Keert wederom voor het Gerichte: q wãt vraghet.
dese hebben een valsche getuygenisse tegen q Deu 5.20.
haer ghesproken.
50 Eñ het volck keerde r haestelicken weder r Of/ snelle/
om/ ende de Oudtsten spraken tot Daniel: haestighen
Settet v hier by ons/ eñ onderrichtet ons/
dewijle dat v God tot sulcken Richterampt
* roept. * Of/ voor ver
51 Ende Daniel sprac tot dẽ volcke: s Brengt eyscht.
se van eenander / so wil ick eenen yeghelic- s 3.Reg.3.24
ken in sonderheyt verhooren.
52 Ende doe sy van eenander ghebracht wa-
ren/ eyschede hy den eenen voor hem / ende
sprack tot hem: Ghy boose oude schalck/ als
nu treffen v uwe sonden die ghy te vooren be
dreuen hebt.
53 Doe ghy onrechte oordeelen spraect/ eñ de
onschuldighen verdoemdet/ maer de schuldi t Exod.23.7.
ghen los spracket: so doch de Heere geboden Prou.17.15.
heeft; t Ghy en sult den vromen eñ onschul- u Inden
dighen niet dooden. Griechschen
54 Hebdy nu dese ghesien/ so segghet: Onder staet onder
welcken Boom hebdyse by malkander ghe- eenen Schy
vonden? Hy nu antwoorde: Onder eener u no dat het
Linden. Latine Len-
55 Doe sprack Daniel: O recht. de Engel des tiscus. Ende
Heeren sal v binden/ ende van malkanderen is de boom
deylen: x want met uwer leughenen breng- daer het
dy v seluen om v leuen. gummi wt
56 Ende doe dese wech was/ hiet hy dẽ ande vliet/ daer
ren oock voor hem comen/ eñ sprac tot hem: Mastic
y Ghy Canaans aerdt/ ende niet Iuda: De heet/ Welc
schoonheyt heeft v verdwaest/ eñ z de boose le nu den
lust heeft v herte verkeert. bod by ons
57 Also hebt ghy lieden met den dochteren Duytschen
Israels omghegaen/ eñ sy hebben wt vree- niet bekent
sen v lieder wille doẽ moeten: maer dese doch en is/ so
ter Iuda / a heeft in v lieder boosheyt niet heeftmen et
bewillighet. nẽ anderen
58 Nu segghet op: Onder welcken Boom daer voor
hebdyse by eenander ghegrepen? Ende hy nemẽ moetẽ
antwoorde: Onder eener Eycken. x Sapi.1.11
59 Doe sprack Daniel: O recht/ de Engel des y Gene.9.25
Heeren sal v teeckenen/ eñ sal v verhouwen: z Syra.9.9.
want met uwer leughenen brengt ghy v sel- Iudit.10.4.
uen om v leuen. 12.15.
60 Doe beghonst alle dat volck met luyder a Susan.
stemmen

Psalm.37.40 stemmen te roepen ende presen God / b die
Sapi.2.12. den ghenen helpet die op hem hopen ende
vertrouwen.
61 Ende stonden op teghen de twee Outstē/
bewyle hen Daniel met haren eygen woor-
den overtuycht hadde.
c Deu.19.19 62 c Eñ deden hen na de Wet Mosis/ gelijck
Prou.10.5. als sy hen aen haren naesten beschuldicht
21.28.24.28. haddē d ende doodden se: also wert desseluē
25.18. daechs het onschuldighe bloet verlost.
d Psal.7.16 63 Ende Helkia met tsamen synen wyue/ loef
9.16. den God om Susannam hare dochter/ met
Sapi.28.2. Joiakim haren manne/ ende der gantscher
Eccle.10.4. vrientschap. dat daer niet oneerlicx aē haer
Prou.26.27 beuonden en was.
1.Hest.7.10. 64 Ende Daniel wert groot voor dē volcke/
Dani.6.24. van dien daghe aen/ende daer na voort en-
de voort.

Van den Bel te Babel.

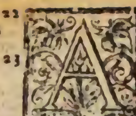
1. Daniel is hooghe ende groot in autoriteyt by den Coninck. 2. Den Afgod der Babyloniers/ Bel. 3. Dien dient de Coninck selue/ ende aenbidt hem daghelicx. 5. De Coninck Cyrus is bedroghen door de Priesters van Bel. 13. De voorsichticheyt Daniels om de valscheyt ende bedroch der Priesteren te ontdecken. 19. De Coninck Cyrus bekent haer bedroch. 21 ende worden ghedoot. 24. Daniel weyghert den Draeck aen te bidden. 26. Hy doot den Draeck 27. De Babyloniers maken oploop tegen den Coninck. 30. Daniel wort in der Leeuwen kuyl gheworpen. 32. De Heere doet hem te eten dragen door den Propheet Abacuc. 33. Daniel is leuende onder de Leeuwen. 40. De Coninck verheft ende maeckt den God Daniels groot. 41. De vyanden Daniels worden in de kuyle gheworpen / eñ van de Leeuwen verslonden.

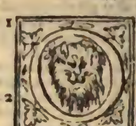
65 Na den doodt Astiagis/
Cyrus. quam het Coninckrijcke
aen Cyrum wt Persia.
a Dan.6.28 1 Ende a Daniel was altoos by den Coninc/ ende eerlicker ghehouden
van alle Vrienden des
Coninck.
Bel.
b Esa.45.26 2 Nu hadden die te Babylon eenē Afgod/
Jere.50.2. die hiet b Bel / dien moestmen daghelicks
51.44 offeren/twaelf malder Terwen/ ende veer-
tich Schapen/ ende drij Amen wyns.
3 Ende de Coninck diende den Afgod selfs/
ende ghinck daghelicx henen af/ den seluen
c Dan.6.10 aen te bidden: c maer Daniel badt synen
God aen.
4 Ende de Coninck sprac tot hem: Waerom
bidt ghy den Bel oock niet aen? Hy dan
sprack: Ick en diene den Afgoden niet / die
d Deu.6.13 met den handen gemaeckt zijn/ d maer den
1.Sam.7.3 leuendighen God/ e die Hemel eñ Aerde ge-
Mat.4.10. maeckt heeft / ende een Heere is ouer alles
e Psa.146.6 wat daer leeft.
Acto.14.14 5 Doe sprack de Coninck tot hem: Houdy
Apoca.14.7 van den Bel niet voor eenen leuendighen
God? siedy niet hoe vele dat hy daechlicx
eet ende drinckt?
6 Maer Daniel loech / ende sprack: Heere
Coninck/ laet v niet verleyden: want dese
Bel/ is binnen niets dan leem/ ende buyten
f Sapi.30.19 metael/ f ende en heeft noch neyt wat ghe-
ghetem.

7 Doe werdt de Coninck toornich/ende liet
alle syne Priesters eysschen/ ende sprack
tot hen: Sult ghy lieden my niet segghen/
wie dit offer verteert / so sult ghy lieden
steruen.
8 Maer connet ghy lieden bewijsē/dat Bel
sulcx verteert/ g so sal Daniel steruen: want
hy heeft den Bel ghelastert: Ende Daniel g Leu.24.16
sprack: Ja heere Coninck/het gheschie also/
als ghy ghesproken hebt.
9 Daer waren nu lxx. Priesters des Bel/ be
haluen hare vrouwen ende kinderen / eñ de
Coninck ginck met Daniel inden Tempel
des Bel.
10 Doe spraken de Priesters desseluen: Siet/
wy willen henen wt gaen/ ende ghy Heere
Coninck sult de spijse ende den dranck selfs
daer henen setten / ende de deure na v toe-
sluyten / ende met uwen eyghenen Ringhe
versegheien.
11 Eñ wanneer ghy des morgens vroech we-
der comt/ende vindet dat het Bel niet alto-
mael verteert hebbe / so willen wy gheerne
steruen/ ofte Daniel sal ghedoodt worden/
die sulcx op ons ghelogen heeft.
12 Sy verlieten hen nu daer op/ dat sy eenen
heymelicken ganck onder den Dissche ghe-
maeckt hadden / door den seluen ginghen sy
alle tijt daer henen in/ h ende verteerdē wat h Bar.6.27
daer was.
13 Doe nu de Priesters henē wt warē/ liet de
Coninck den Bel de spijse voor setten: maer
Daniel beual syne knechten/dat sy assche ha
len souden / eñ lietse stropen ouer den gant-
schen Tempel voor dē Coninck/ daer na gin
ghen sy henen wt/ eñ sloten de deure toe/en-
de versegeldense met des Coninckx Ringhe/
ende ghinghen daer van.
14 De Priesters nu/ gingen des nachts daer
henen in na harer ghewoonheyt/ met haren
vrouwen ende kinderē/ aten ende sopent wt/
alles wat daer was.
15 Ende des morghens seer vroech / was de
Coninck op/ende Daniel met hem.
16 Ende de Coninck sprack: Is de Seghel
onuerseert? Hy antwoorde nu: Ja / Heere
Coninck.
17 Ende so haest als de deure opgedaen was/
sach de Coninck op den Disch / ende riep
met luyder stemmen: Bel/ ghy zijt eē groot
God / ende het en is gheen bedriegherie
met v.
18 Maer Daniel loech/ eñ hielt den Coninck/
op dat hy daer niet henen in ghinghe/ ende
sprack: Siet op de Aerde/ eñ mercket/ wiens
zijn dese voetstappen.
19 De Coninck sprack: Ick sie wel voetstap-
pen der mannen/ vrouwen eñ kinderen. Doe
wert de Coninck toornich/
20 Ende liet de Priesters grijpen/ met haren
vrouwen ende kinderen: ende sy moestē hem
wijsen de heymelicke ganghen/ daer door sy
waren wt eñ in ghegaen/ ende verteert had-
den wat op den Dissche was.
21 Ende de Coninck lietse dooden/ende ghaf
Daniel den Bel in zijn ghewelt: de selue ver-
stoorde hem ende synen Tempel.

Van den Draken te Babel.

22 Ldaer was oock eẽ groo
a Rom.1.23 te/a Drake / dien/ die te
Babel aenbaden.
23 Eñ de Koninck sprack
tot Daniel: Hoe? wildy
dan van desen oock seggẽ/
dat hy niets anders/ dã
een metalẽ Afgod en zy?
Siet/ hy leeft doch: want hy eet eñ drinct/
eñ connet niet seggen/ dat het gheen leuen=
dich God en zy: daerom so bidt hem aen.
b Deu.6.13. 24 Maer Daniel antwoorde b Ick wil den
c Iere.10.10 Heere mynen God aenbiddẽ: c want de sel=
ue is de leuendighe God.
25 Maer ghy heere Koninc/ verooꝛloeft het
my so wil ick desen Drake ombrengen/ son
der eenich sweert ofte stock. Eñ de Koninc
sprack: Ja het zy v verooꝛloeft.
26 Doe nam Daniel peck/ vett/ ende hayr/ eñ
soodt dat te samen/ eñ maecte daer koecksk=
kens van / ende wierpse den Drake inden
hals/ ende de Drake versterde daer van mid
den ontwee. Eñ Daniel sprack: Siet/ dat
zyn uwe Goden.
27 Doe nu die te Babel sulcks hoorden/ ver=
droot het hen seer/ ende maeckten eenen op
loop tegen den Koninck/ eñ spraken: Onse
d Bel.2.21. Koninck is een Jode geworden: want d hy
heeft Bel verstoort / ende den Drake ghe=
doot ende de Priesters omghebracht.
28 Eñ sy tradden voor den Koninck/ eñ spra
kẽ: e Gheeft ons Daniel hier/ so niet/ so willẽ
e 2.Sa.11.12 wy v ende v gantsche huys ombrenghen:
29 Doe nu de Koninck sach/ dat sy met ghe=
welt op hem drongen/ moeste hy hen Da=
niel ouergheuen.
Daniel wort 30 f Eñ sy wierpen hem tot den Leeuwen in
in der Leeu= dẽ kuyle/ daer lach hy ses dagen lanc inne.
wen kuyle 31 Eñ daer warẽ seuen Leeuwẽ inden kuyle.
gheworpen. diẽ gafmẽ daechlicx twee menschẽ/ eñ twee
f Dani.6.16 Schapen: maer dese dagen lanck en gafmẽ
hen niets/ op datse Daniel eten souden.
32 Eñ daer was een Propheet Habacuc/ in
Judea/ die hadde eenen bry ghesoden/ ende
broot inghesneden in een diepe schotel/ eñ
ginck daermede op het velt / op dat hy het
den Maeyers brochte.
Habacuc 33 Ende de Engel des Heeren sprac tot Ha=
brengt Da= bacuc: Ghy moet dat eten/ dat ghy draget/
niel spyse. den Daniel brenghen te Babel/ in der Leeu
wen kuyle.
34 Ende Habacuc antwoorde: Heere/ ick en
hebbe de Stadt te Babel noyt ghesien/ eñ
en weet niet/ waer de kuyle is.
g Ezech.8.3 35 g Doe vattede hem de Engel by den hoof
de ende voerde hem gelijck als eenen sterc=
ken wint/ te Babel aen den kuyle.
h 1.Re.17.4 36 Eñ Habacuc riep/ ende sprack: h Daniel/
Daniel: neemt henen het eten/ dat v God
ghesonden heeft.
i Psa.37.25. 37 Eñ Daniel sprack: Heere God/ i ghy dene=
Spr.2 12. ket doch aen my / ende en verlaet die niet/
die v aenroepen/ ende v lief hebben.
38 Ende hy stont op ende att: maer de Engel
Gods brachte Habacuc terstont weder aen
zyn plaetse.
k Dan.6.19 39 k Eñ de Koninck quam ten seuendẽ dage/
leet te dragen ouer Daniel: Eñ doe hy aen
dẽ kuyle quam/ eñ daer henen in sach/ siet/
doe satt Daniel midden onder de Leeuwẽ.
40 Eñ de Koninck riep luyde/ ende sprac: O
Heere/ ghy God Daniels/ ghy zijt eẽ groot
God/ l ende daer en is sus geen ander God/
l Deu.32.39 dan ghy alleen.
m Jer.38.10 41 m Eñ hy liet hem wt der kuyle nemen: n
n Hest.7.10. maer de andere/ die hem wonden ter doodt
Dani 6.24. ghebracht hebben / die liet hy inden kuyle
werpen/ eñ sy werden also haest voor synen
ooghen/ van den Leeuwen verslonden.

Een Schoon aen=
dachtich ghebedt Manasses/
des Koninckx Juda/ doe hy te Baby=
lon ghevanckelick lach.

1 Heere Almachtighe God/
a onser Vaderen Abra= a Exodi.26.
ham/ Isaac/ ende Jacob/ Mat.22.32
ende haers gherechten
zaedts:
2 b Die ghy Hemel ende b Genes.1.1
Aerde/ met allen dat daer Psal.146.6.
in is/ ghemaeckt hebt. Acta.4.24.
3 c Ende hebt de Zee versegelt met uwẽ ge= 14.14.17.24.
bode/ ende hebt de diepte veruatet ende ver Apoc 14.7.
seghelt/ tot eeren uws verschrickelicken ende c Genes.1.9.
heerlicken Naems. Job.26.10.
4 Dat een yegelick moet voor v verschric= Prou.8.29.
ken/ d ende hem vreesen voor uwer grooter Jerem.5.22
macht. d Esai.2.10.
5 Want uwen toorne is ondraechlick/ die
ghy den Sondaers dreyghet: e maer onwt= e Exo.20.6
sprekelick eñ onbegrypelick is de barmher=
ticheyt uwer toesegghinghe.
6 Want ghy zijt Heere de Allerhoochste ouer
den gantschen Aerdbodem/ f lanckmoedich/ f Exo.34.6.
van grooter goedicheyt/ eñ seer ghenadich/ Psalm.86.5
eñ en straffet de lieden niet geerne: ende hebt 145.8.
na uwer goedicheyt toegheseyt/ g boete/ ter Joel.2.13.
vergheuinghe der sonden. Jone.4.2.
7 Maer dewijle dat ghy zijt een God der g Luc.24.46
rechtueerdigen/ so hebdy sulcke Boete niet Acto.2.38.
ghesettet den rechtueerdigen/ h Abraham/ h Ge.15.17.22
i Isaac/ eñ k Jacob die tegen v niet geson= i Gen.26.6.
dicht en hebben: k Gen.28.13
8 l Maer ick hebbe ghesondighet/ eñ myner l 2.Reg.21.2.
sonde is meer/ dan des zants aẽ der Zee is/ m 2.Pa 33.12
ende ben m gekrommet in sware ysere ban=
den/ ende hebbe gheen ruste.
9 Daerom dat ick uwen toorne verwecket
hebbe/ eñ groot quaet voor v ghedaen/ daer
mede dat ick sulcke gruwelen/ ende so vele
ergheruisse aengherichtet hebbe.
10 Daerom buyghe ick nu de knyen myns
herten/ ende bidde v Heere om ghenade.
11 n Och Heere ick hebbe ghesondighet: Ja n Psal.51.6.
ghesondiget hebbe ick/ v ende bekenne my=
ne misdaet.
12 So bidde ick uu/ ende smeecke v/ vergeeft o Psal.32.5.
het my O Heere/ vergheeft het my. Job.13.15
13 Laet my niet in mynen sonden verderuen/
ende en laet de straffe niet eewichlick op my
bliuen:
14 Maer wilt doch my onweerdigen helpẽ/
na uwer grooter barmherticheyt/ de :p so wil
ick v alle tijt louen myn leefdaghe: p Esa.38.19
15 Want v looft alle Hemelsche Heyr/ ende v Luce.1.69.
salmen prysen altoos ende eewichlick.
Amen.

Het Eerste Boeck
vanden Machabeen.

Dat Eerste Capittel.

1. Alexander Koninck van Macedonien/
na dat hy twaelf Jaer gheregueert heeft/
sterft. 9. Ende na synen doot/ coemt het Ryc
ke op syne Vorsten/ diet innemen. 11. An=
tiochus de Edele / ende de tijdt in welcken
hy gheregneert heeft. 21. Egypten ghe=
wonnen hebbende / treckt voor Israel/

ende koemt te Jerusalem/ 23. Gaet wreede
lick int Heylichdom/ pilgeert ende berooft
den Tempel/ 44. Dwinght de Joden hare
Wetten te verlaten/ 57. Sett in dē Tempel/
op het Altaer/ eenen Gruwel/ 59 Hy doet
de Boecken des Wets verbranden/ 63.
Wilt de Besnydenisse te nieten doen.

Alexander Magnus slaet Darium.

1 Alexander de sone Philippi/ Ko-
ninck te Macedonia/ de eerste
Monarcha wt Grecia/ is ghetoo-
ghen wt den Lande Chithim/ ẽ
heeft groote Krijgen gheuoert:
2 De vaste Steden inghenomen/ ende der
Persen Koninck Darium gheslagen/ daer
na andere Koningen in allen Landē onder
hem ghebracht.
3 Ende is altoos voort ghetogen/ ẽ heeft
alle Landen ẽ Koninckrijcken ingenomen/
ende niemant heeft hem tegen hem dorven
setten.
4 Ende hadde een geweldich goet krijchs-
volck.
5 Als hy nu de Koninckrijcken in hadde/
wert hy stout/ ende viel in kranckheydt.
a Judit. 1. 8.
6 a Doe hy nu merckte dat hy sterven sou-
de/ eysschede hy syne Vorsten/ die met hem
van ionghet aen opghevoedt waren/ tot
hem
b Daniel. 7. 6 & 8/ 11/ 3.
7 b Ende settedese tot Hooftlieden over de
Landen/ by zijn leven.
8 Daer na is Alexander ghestorven/ als hy
twaelf Jaer gheregeert hadde.
9 Na synen doot/ is dat Rijcke op syne
Vorsten ghekomen/ die namen de Landen
in/ een yeghelick Hooftman zijn plaetse.
10 Ende maeckten hen alle tot Koninghen:
ende sy ẽ hare Nakomelinghen regeerden
langen tijdt: ende daer zijn groote Krijgen
tusschen hen geweest/ ende is allenthalven
in der gantschen Wereldt/ vele iammers
ghewordden.
Antiochus de Edele/ koemt ten Regimente/ in den 137. Jare des Griecschen Rijcks.
c Dan. 5. 33.
d 1. Mac. 8. 6
11 c Van deser Vorsten een/ is gheboren/
een schadelicke boose wortel/ d Antiochus/
ghenoemt de Edele/ e die te Romen een
Gyselaer geweest is/ door synen vader den
grooten Antiochum: ende dese Antiochus
de Edele begonst te regeren/ in den hondert
ẽ seven ende dertichsten Jare des Grieck-
schen Rijcks.
Vele Joden slaē hen tot de Heydenē.
e Deut. 7. 2.
Judic. 2. 2.
f Jere. 44. 18
g 2. Mac. 4. 9
12 Te deser tijt warē in Israel boose lieden/
die hielden het volck aen/ ende spraken:
Laet ons een verbont maken met de Hey-
denen/ rontsom/ ende hare Godsdiensten
aennemen: f want wy hebben vele lijden
moeten/ sindt dier tijt/ dat wy ons teghen
de Heydenen ghesettet hebben.
Heydensche Speelhuysē werden te Jerusalem toegerichtet Joseph. Antiqui. lib 12. cap. 6.
13 Dese meyninghe behaechde hen wel.
14 Ẽ daer werden sommige van den volcke
tot den Koninck gesonden/ g die beval hen
Heydensche wijsen te beghinnen.
2. Mac. 4. 10
15 Doe richteden sy te Jerusalem de Hey-
densche Speelhuysen aen.
16 Ẽ en hielden de Besnijdinge niet meer/
ẽ vielen af van den heylighen Verbonde/
h 1. Reg 21. 25
ẽ hielden hen als Heydenen/ h ẽ werden
gantsch verstocket/ alle schande ẽ laster te
bedrijven.
Antiochus ghewint Egypten.
17 Als nu Antiochus zijn Rijcke ghewel-
dichlickē in hadde/ onderstont hy hem het
Koninckrijcke Egypti/ oock aen hem te
brenghen/ op dat hy beyde de Koninck-
rijcken hadde.
18 i Ende tooch in Egypten wel gherustet/
met Wagenen/ Elephanten/ Ruyters/ ẽ
i 2. Mac. 5. 1.
vele Schepen/ ende krijgede tegen Ptolo-
Ptolomeus Philometor
meum den Koninck Egypti.
19 Maer Ptolomeus vreesde hē/ ẽ vloodt/
ende vele Egyptenaers zijn omghekomen.
20 Ẽ Antiochus heeft de vaste Steden in
Egypten ingenomen/ ende daer groot goet
gherooft/ ende daer van ghebracht.
k 2. Mach. 5. 21.
21 k Als nu Antiochus in Egypten also ghe-
wonnen hadde/ ẽ weder na huys tooch/ in
den hondert ẽ drie ende veertichsten Jare/ 143. Jaer.
l 2. Mac. 5. 21
22 l Tooch hy door Israel/ ende quam te
Jerusalem/ met eenen grooten volcke.
Antiochus berooft den Tempel/ ẽ de Stadt Jerusalem.
23 Ẽ ginck in wreuelic in het Heylichdom/
ende liet wech nemen/ den gulden Altaer/
den kandelaer/ ende wat daer toe behoort:
den disch/ daer de schoubrooden op lagen/
m Met onbeschaemder stoutheydt.
de bekerē/ schalen/ de gulden n potleppelen/
den voorhanck/ de kroonen/ ẽ het gulden
verciersel aen den Tempel/ ende * versloech
2. Mach. 5. 16
het altemael.
n Kellen/ visels.
* Of/ sloech in stucken.
24 Ende nam het siluer ende het gout: ende
kostelicke vaten/ ẽ de verborgen schatten/
so vele als hy vandt/ ẽ voerdese met hem
in zijn Landt.
25 Ende liet vele lieden doodē/ ẽ lasterlicke
gheboden wtroepen.
26 Ende in gantsch Israel/ ende waer sy
woonden/ was groot herteleede.
27 De Vorsten treurdē/ de oudē/ Maechden
ende Vrouwen/ saghen iammerlicken.
28 Mannen ende Vrouwen klaechden/
29 Ende het gantsche Landt wert bedroeft/
van weghen der raserye/ die daer in ghe-
schiede/ ende het gantsche huys Jacobs
was vol iammers.
30 o Ende na twee Jaren/ sandt de Koninck o 2. Mac. 5. 24
eenen Hooftman in Judeā/ die quam met
eenen grooten krijchsvolcke voor Jerusalē/
31 Ẽ begeerde/ p men soude hem in laten/ p 1. Mac. 7. 10.
so en woude hy hen geen schade doen: maer
het was enckel bedriegherye.
32 q Doe sy hem nu gheloofden/ ende lieten q 1. Mac. 7. 15
hem in/ overviel hy de Stadt verraderlickē/
ende versloech vele lieden van Israel.
Antiochus laet wederō Jerusalem plonderen.
33 r Ẽ plonderde de Stadt/ ẽ verbrandde
de huysen/ wierp de mueren neder.
34 Ẽ voerde de Vrouwen/ ẽ Kinderen/ ẽ
het Vee henen wech.
r 1. Mac. 3. 45
35 Ende de Borcht Davids benestigede hy
De Borcht Davids/ wort bevestiget van den Heydenen/ ẽ gehoudē 25. Jaer lanc
met stercke mueren ende torren/
36 Ende besettede dien met eenē Godloosen
hoope: die allen moetwille daer op dreef.
37 Ẽ roofden wapenen ende spiessen wt der
Stadt Jerusalem/ ende bestelldense op de
Borcht.
1. Mac 13. 45
f Psal. 17. 3.
38 Ẽ beleyden daer het Heylichdom/ ende
loerden op de lieden/ die in den Tempel gin-
ghen: ẽ vielen daer wt der Borcht/ in het
Heylichdom/ dē Godsdienst te verhinderē.
39 s Ende vergotē vele onschuldichs bloets
by het Heylichdom/ ende ontheylichdent.
40 Ende de Burghers te Jerusalem vloden
wech/ ẽ de vreemden bleuen te Jerusalem/
ende die/ die aldaer gheboren waren/ moesten
wijcken.
Het Heylichdom leyt woest.
41 Het Heylichdom wert woest/ t de Vier-
daghen werden ijdele Treurdaghen/ de
t Tobie. 2. 6
Amos 8. 10
Sabbath ijdel iammer/ ende alle haer Heer-
lickheydt werdt te niete.
Antiochi ghebodt. Joseph. Antiq. lib. 12 cap. 6. ẽ 7.
42 So heerlick ende hooch/ als Jerusalem
te voren gheweest was/ so iammerlick ende
ellendich moeste het op dat mael zijn.
43 Ende Antiochus liet een ghebodt wt-
gaen/ over zijn gantsche Koninckrijcke/ dat
alle volcken eendrachtigen/ eenerley Gods
dienst houden souden.
Antiochi brieuen aen de Jodē/ dat sy der Heydenen Afgodtdiēst aennemen souden.
44 Doe verlieten alle volcken hare Wetten/
ende bewillichden in de wijse Antiochi.
45 Ende vele wt Israel/ bewillichden oock
oock in/ ende offerden den Afgoden/ ende
ontheylichden den Sabbath.
46 u Antiochus sandt oock Brieuen na u 2. Mac. 6. 1
Jerusalem/ ẽ in alle steden Juda/ daer hy

in gheboodt: Dat sy der Heydenen Gods dienst aennemen/
47 Ende den Brandtoffer/Spijsoffer/ende Sondoffer/ in het Heylichdom.
48 Den Sabbath ende andere Feesten afdoen souden.
49 Eñ beual/datmen het Heylichdom ende het heylighe volck Israels / ontheylighen soude.

Het Heylichdom wordt ontheylicht.

50 Ende liet Altaren / Tempelen / ende Afgoden oprichten/ende swijnen vleesch offeren/ende andere onreyne ghedierten.
51 Ende de Besnijdinge verboodt hy/ ende gheboodt de lieden te wennen / tot allen grouwelen/ dat sy Gods Wet ende Recht vergetẽ/eñ andere wijsen aennemen soudẽ.
52 Eñ wie Antiocho niet ghehoorsaem zijn en soude/dien soudemen dooden.
53 Dit ghebodt liet hy wtgaen / ouer zijn gantsche Koninckrijcke/ ende verordende Hooftlieden/die het volck dwingen souden sulcks te doen.
54 Dese richteden in Juda Offer aen/ende geboden die te houden.
55 r Ende vele banden volcke / vielen van Gods Wet af/ tot hen.

r 1.Mac.2.16
3 Mach.2.30

56 Allen moetwille dreuen sy in den Lande/ ende veriaechden het volck Israels/ p dat het hem verbergen eñ versteken moeste in de spelonckẽ/gelijck als de vlucht uluchtigẽ.

p 2.Mach.6 11.
Heb.11.38.

57 Inden hondert eñ vijf ende veertichsten Jare/aen den vijftienden dage der Maent Casleu/ liet de Koninck Antiochus / den z Grouwel der verwoestinghe op Gods Altaer setten / eñ liet in allen steden Juda Altaren oprichten/

De Gruwel der verwoestinghe/ werdt op Gods Altaer ghesettet.
z Dani.11.31.

58 Datmen openbaer op de straten / eñ een yeghelick voor synen huyse/ roockede ende afferde.
59 a Eñ liet de Boecken des Wets Gods/ verscheuren ende verbranden/

De boecken des Wets werden verscheurt ende verbrandt.
a Jere.36.23
Act. 19. 19.

60 Eñ alle de ghenen/ daermen de Boecken des Verbonts Gods by vandt/ende alle de genen / die Gods Wet hielden/dootslaen.
61 Eñ dat deden sy met haren krijchsvolcke alle Maendẽ/wanneer het volck te samen quam in de steden.
62 b Eñ aen den vijf ende twintichsten dage der Maent / offerden sy op den Altaer/ dien sy opgherichtet hadden/ teghen den Altaer des Heeren.

b 2.Mac.6.5

63 c Ende de Vrouwen / die hare kinderen besneden/werden ghedoot/als Antiochus gheboden hadde.

c 2.Mac.6.10

64 De d † Ouden werden in haren huysen verworghet / ende de kinderen daer in opghehangen.

d † Anders/ Besnyders.

65 Maer vele vandẽ volcke Israels waren bestandich/ende en wouden e niet onreyn ten.
66 Eñ lieten hen liever dooden / dan dat sy hen verontreynichdẽ/ ende en wouden van de heylighe Wet Gods niet afuallen.

e Leuit.11. 2.
2.Mac.6/18
7 / 1.

67 Daerom werden sy f † ommeghebracht.

f † Anders/ omgebracht eñ woedede flechs hoe langher hoe meer ouer het heylighe volck Israels.

Dat ij. Capittel.

1. Matathias de sone van Joannes/ Ouerpriester. 2. De vijf sonen Matathie. 7 De klage Matathie/siende de elendichheyt der Joden/ 19. Hy veracht het ghebodt des Koninck Antiochi gehoorsaem te zyne/ 23. Den yuer ofte yuericheyt Matathie/ om de Wet Gods te onderhouden / 28. Wijckt na het geberchte/ 38. Vele Joden/ vreesende den Sabbath te breken / laten haer dooden/ 42. Matathias ende de syne teghen de vyanden / 50. Vermaninghe Matathie tot syne sonen / 70. De doodt Matathie.

1 Daer was nu een Priester Matathias/ de sone Joannis/ des soons Simeons/ wt den gheslachte Joarim van Jerusalem/ die woonde op den Berghe Modin.

Matathias de Priester/ eñ zyn vijf sonen / weder aen Antiocho. Joseph. Antiq.lib.12 Cap.7.

2 Eñ hadde vijf sonen/Johannam/ met dẽ toename Gaddis.
3 Simon/ met den toename / Thasi/
4 Judas/ met den toename /Machabeus/
5 Eñ Eleazar/ met den toename/ Aaron/ eñ Jonathan/met den toename/Apphus.
6 Dese iammerde gantsch seer / de groote ellende in Juda ende Jerusalem.
7 Eñ Matathias klaechde: Och / dat ick daer toe ghebozen ben/dat ick mijns volcx/ ende der heyliger Stadt/ verstooringe sien moet / ende stille daer toe sitten / ende de vyanden haren moetwille drijuen laten.
8 a De vreemden hebben het Heylichdom in/ ende de Tempel Gods / is ghelijck als een verdoemt mensche.

a 1.Mach.1. 32. 41.

9 Zyn * verciersel heeftmẽ wech ghevoeret/ de oudẽ zyn op de stratẽ verslagẽ/eñ de ionge manschap is vandẽ vreemdẽ doorstekẽ.

* cieraet
† Anders/ kinderen.

10 Het Rijcke is allen Heydenen ten deele ghewozden / dat sy het plonderen.
11 Alle syne heerlichheydt is wech: het was een Koninginne/ nu isset eene Maghet.
12 Siet / onse heylichdom / ende onse roem ende prijs / is henen wech: de Heydenen hebbent verwoestet.
13 Wien soude nu noch lusten te leuen?
14 Ende Matathias b verscheurde syne kleederen/hy ende syne sonen/ ende toghen sacken aen/ende treurden seer.

b 3 Esd.8.7.
Esaie.37.1.
1.Mac.4.39

15 Doe nu des Antiochi Hooftlieden daer oock henen quamen / om de ghene die in de Stadt Medin ghevlooden waren/ oock te drenghen van Gods Wet af te vallen/eñ te offeren/ ende te roocken.
16 c Doe vielen vele van den volcke Israels tot hen: maer Matathias ende syne sonen bleuen bestandich.

c 3.Mach.2. 30.
1.Mac. 1.55.

17 Ende de Hooftlieden Antiochi/ spraken tot Matathiã: Ghy zyt de Voornemste ende gheweldichste in deser Stadt/ eñ hebt vele sonen/eñ een groote vrientschap.

Antiochi Hooftliedẽ/ willen den Matathias van God drenghen.

18 Daerom treedt ghy daer tẽ eersten henẽ/ ende doet wat de Koninck gheboden heeft: ghelijck als alle Landen/ daer toe oock de lieden Juda / die noch te Jerusalem zyn/ ghedaen hebben: so sult ghy eñ uwe sonen/ eenen ghenadigen Koninck hebben/ ende begaeft worden met goude ende siluer/ eñ groote gauen.
19 d Doe sprack Matathias vrij wt: e Wanneer schoon alle Landen Antiocho ghehoorsaem waren/ eñ een yeghelick van syner Vaderen Wet afuiele/ ende bewillich den in des Koninck ghebodt:

d Syrac.15. 18.
Matathie antwoordt.
e Act. 5.29.

20 So en wil ick / ende myne sonen ende broeders/ doch niet afuallen van de Wet onser Vaderen.
21 Daer zy God voor: dat ware ons niet goet / dat wy van Gods woorde eñ Gods Wet afuielen.
22 Wy en willen niet bewilligen iñ het ghebodt Antiochi/ ende en willen niet offeren/ ende van onser Wet afuallen / ende ander wyse aennemen.
23 Doe hy nu alsoo wtghesproken hadde / f gaet een Jode henẽ/voor harer aller oogen/ ende offert den Afgoden/ op den Altaer te Modin/ als de Koninck gheboden hadde.

Een Jode offert te Modin den Afgoden.

24 Dat sach Matathias/eñ het ghinck hem door zyn herte/ ende synen yuer in de Wet ontbrandde.

f Num. 25.6

25 Ende liep henen toe/ende doodde hy den Altare/ den Jode / ende den Hooftman Antiochi/ende wierp den Altaer om/

Matathie yuer/om de Wet Gods.

g Num.25.7 26 Ende yverde om de Wet / g ghelijck als Phinees dede de Zamri / den sone Salomi.

27 Ende Matathias schreyede luyde door de gantsche stadt: Wie om de Wet yvert/ ende het Verbondt houden wil/ die trecke met my wt der Stadt.

h 2. Mach. 5. 27. 28 Also vloodt hy ende syne sonen h op het gheberchte/ ende verlieten alles wat sy hadden in der Stadt.

29 Ende vele vrome lieden / togen henen wt in de woestijne/

i Heb. 11. 38 30 i Ende onthielden hen daer met Vrouwen ende Kinderen / ende haren Vee: want de tyrannie was al te groot gheworden.

31 Doe nu des Konincks volck te Jerusalem in der Stadt Dauids hoorde, dat hen som mighe tegen des Konincks ghebodt sette-den / ende hen wt den Steden ghemaeckt hadden / hen heymelicken in der Woestijne te versteken / ende te onthouden / ende dat veel volcks tot hen ghetogen was/

32 Maeckten sy hen haestelick op/ daer aen den Sabbath te ouervallen/ ende lieten hen seggen:

33 Willet ghy noch niet ghehoorsaem zijn? trecket wt / ende doet wat de Koninck ghe-boden heeft / so sult ghy seker zijn.

34 Daer op antwoorden sy: Wy en willen niet wt trecken/ denckende oock den Sabbath niet te ontheylighen gelijck als de Koninck ghebiedt.

35 Ende die daer buyten / bestormden den rotzsteen.

k 2. Mach. 6. 11. 36 k Ende die daer binnen / en weerden hen niet / wierpen niet eenen steen daer wt/ maeckten oock den Rotzsteen niet toe/

Duysent Joden werden aen den Sabbath omgebracht 37 Ende spraken: l Wy willen also steruen in onser onschuldt: m Hemel ende Aerde sullen ghetuygen zijn/ dat ghy ons met ghewelde ende onrecht ombrenget.

l Josue.1.16. m Deu.4/26 30/19/31/28. 38 Also werden die daer binnen / aen den Sabbath ouervallen/ ende hare Vrouwen ende Kinderen/ ende Vee omghebracht/ by duysent persoonen.

Matathias beraetslaget hem met den synen. 39 Doe Matathias ende syne vrienden sulcx hoorden, dede het hen gantsch wee/

40 Ende spraken onder malkanderen: Willen wy alle so doen/ als onse Broeders, ende ons niet weeren tegen de Heydenen/ onse leuen ende Wetten verlossen: so hebben sy ons gantschlichtelick te verdelghen.

n Vrijt/daer van helpen. 41 Ende besloten by hen: So men ons aen den Sabbath aengrijpen sal/ so willen wy ons weeren/ op dat wy niet alle omkomen/ ghelijck als onse broeders inden spelonken vermoort zijn.

42 Ende daer versamelde hen een groote menichte der vromen te hoope/ die alle be-standich bleuen in de Wet.

43 Ende alle die voor der tyrannie vloden/ quamen tot hen.

o Dan. 11. 30 44 o Daerom rusteden sy hen oock / ende ver-sloegen vele Godloosen ende Afualligen in haren yuer ende toorne: de ouergebleuene nu gauen de vlucht / ende ontquamen tot de Heydenen.

45 Daer na tooch Matathias ende syne vrienden rontsomme in het Landt Israels/ ende brack de Altaren weder neder/

46 Ende besneedt de kinderen die noch on-besneden waren/

47 Ende grepen de Godloosen aen: ende het heeft hen p ghelucht/

p Wel gheslaghen. 48 Dat sy de Wet onderhielden/ teghen alle macht der Heydenen ende Koninghen/ dat de Godloosen gheene Heeren ouer hen en werden.

Matathias vermaent ende troostet syne sonen voor zijn doodt 49 Als nu Matathias seer oudt was/ sprac hy voor synen doodt tot syne sonen: Daer is groote tyrannie ende veruolghinge/ ende een groote grimmicheyt/ ende harde straffe ouer ons ghekomen.

50 Daerom lieue sonen/ yvert om de Wet/ ende waecht uwe leuen voor het Verbondt onser Vaderen. Joseph. Antiq.lib.12 cap.8.

51 Ende ghedenckt / welcke daden dat onse Vaderen te haren tijden ghedaen hebben/ b so sult ghy rechte eere ende eenen eewighen name verkrijghen. c Syrac.4.31 3. Mach.1.31 b Prou.22.1. Syrac.42.7. Eccle 7.1.

52 e Abraham werdt versocht/ ende bleef vast in den ghelooue: f dat is hem gherekent gheworden ter gherechticheydt. e Gen.22 9.12 f Gene.15.6. Roman.4.5 Galat.2.6.

53 g Joseph hieldt het ghebodt in syner bedroeffenisse/ ende is een Heere in Egypten gheworden. g Gen.39.8. 41/40.

54 h Phinees onse Vader/ yverde Gode ter eeren/ ende verkreech dat Verbondt / dat het Priesterdom op hem blijuen soude. h Num. 25. 7. 13.

55 i Josua richtede het beuel wt/ dat hem ghegeuen was / daeromme werdt hy de opperste Vorst in Israel. Syrac.45.28 i Num 27.18 Josue. 1. 2.

56 k Caleph gaf ghetuygenisse/ ende straffede het volck / daerom heeft hy een sonderlicke Erue verkreghen. k Num.14.6 Josue.14.13.

57 l Dauid bleef getrouwe ende rechtschapen aen God / daerom beeruet hy het Koninck-rijcke eewichlick. l Sam.16/1. 24/7. 2 Sam. 2.4

58 m Elias yuerde om de Wet/ ende werdt ten Hemel ghevoert. m 1.Reg.19. 10. 2. Reg. 2. 11.

59 n Anania/ Azaria/ ende Misael geloofden/ ende werden wt den vyere verlost. n Dan.3.21. 93.

60 o Daniel wert van wegen syner onschult/ verlost vanden Leeuwen. o Dan.6.22.

61 Also bedencket/ wat te eenen yeghelicken tijde gheschiet is, so sult ghy vinden / p dat alle de ghene/ die op God betrouwen / be-houden worden. p Syrac.2.12 Psalm.25/3. 31/1/71/1. Esaie.49.23

62 Daerom en vreest v niet voor der God-loosen pocchen: want hare heerlicheydt is dreck ende een worm.

63 q Heden sweeft hy inder hoochte, morgen leyt hy daer neder/ ende en is niets meer/ wanneer hy weder tot Aerden gheworden is, ende zijn voornemen is te niete ghewor-den. q Psal.37.35

64 Daerom / lieue kinderen / weest onuer-schrocken/ ende blijft vast by de Wet: so sal v God wederom heerlick maken.

65 Uwe broeder Simon is wijs, den seluen luystert als eenen Vader.

66 Judas Machabeus is sterck ende een Helt/ die sal Hooftman zijn / ende den krijch voeren.

67 Ende voordert tot v alle de ghene/ die de Wet houden / wrecht dat ghewelt / aen uwen volcke ghedaen/

68 Ende betaelt den Heydenen als sy verdient hebben / ende blijft met ernste by de Wet.

69 Daer na seghende hyse / ende werdt ver-samelt tot synen Vaderen.

70 Ende sterf inden hondert ende ses ende veertichsten Jare/ ende syne sonen begroeuen hem in syner Vaderen graf te Modin: ende gantsch Israel droech groot leet ouer hem.

Dat iij. Capittel.

1. Judas Machabeus / soon van Matathias 4. Syne sterckte ende wtnementheyt/ 11 Hy doot inder slacht den Apollonium/ 27. Antiochus hoorende de ouerwinninghe Jude, is seer vergramt/ 32. Hy geeft Lysiam last, te krijgen teghen de Joden. 38. Lysias sendt een groote Heyrkracht in Judea onder het last Gorgie ende der anderen / 42. Judas ende syne broeders maken hen bereydt om wederstant te doen/ 46. Sy versamelen te Mizpa / ende bidden den Heere met Vasten ende Offerhanden.

Judas Machabeus. Josephus Antiq lib.12 Cap.8.9.

1 ENde Judas Machabeus quam in
zyns vaders stede.
2 Ende syne Broeders / ende alle die
die hen tot synen vader gehouden hadden/
holpen hem teghen de vyanden / ende sloe-
ghense met vreuchden.
3 Eñ Judas verkreech den volcke groote
eere/ hy tooch in synen harnasche/ als een
helt/ende bescheermde zyn Heyr met synen
sweerde.
4 Hy was vrymoedich gelijck als een Leeu-
we/ koen als een ionck brullende Leeuwe/
wanneer hy wat iaecht.

a 2.Mac.8.5

5 a Hy sochte de Afvalligen ende de God-
loosen/ die het volck drongen/ van de Wet
af te vallen / ende straffede ende verbrand-
dese.
6 Dat allenthalven syne vyandẽ voor hem
verschrocken ende vloden/ eñ de Afvalligen
werden ghedempt/ende hy hadde gheluck
ende overwinninghe.
7 Dat verdroot velen Koninghen: maer
Jacob was het een vreuchde/ ende hem een
eewich roem ende eere.
8 Hy tooch door de Steden Juda / eñ ver-
delghede de Godloosen daerin/ dat hy den
toorne van Israel afwendede.
9 Ende hy was allenthalven in den Lande
vermaert/ dat alle ondergedruckte tot hem
liepen.

Apollonius de Hoofmã in Syria wert verslaghen. b 1.Mac.10 69. Joseph. Antiq lib.12 Cap.6.

10 Daer teghen brachte b Apollonius een
groot heyr te samen/ vanden Heydenen eñ
van Samaria teghen Israel te stryden.
11 Doe Judas dat hoorde/ tooch hy teghen
hem / ende hielt een slachtinghe met hem/
eñ versloech hem/ ende eenen grootẽ hoop
vyanden met hem : de overghebleuene nu
vloden.
12 Ende Judas kreech den roof/ ende nam
Apollons sweerdt / dat voerde hy daer na
alle zyn leefdaghe :

Seron.

13 Daer na / doe Seron de Hoofman te
Syria hoorde/ dat hẽ de vromen tot Juda
hielden / ende dat daer een groot volck by
malkanderen was/
14 Sprack hy: Ick wil eere behalen/ dat ick
in den gantschen Koninckrijcke ghepresen
worde/ ende wil Juda ende synen hoop/ die
des Konincks ghebodt verachtet slaen.
15 Daeromme rustede hy hem / ende een
groote macht tooch met hem / op dat sy
hen aen Israel wreekeden/
16 Eñ quamen tot aen Bethoron/ doe tooch
Judas tegen hem met eenen kleynẽ hoop.
17 Als sy nu de vyanden sagen/ spraken sy:
Onser is weynich / daer toe zijn wy moede
van vasten : hoe * sullen wy ons dan / met
sulck eenen grooten eñ stercken hoop slaen?

* Of/ machtẽ onser so weynich teghen sulck/ etc. Judas vermaent eñ troostet de syne. c 1.Sam.14.6 1.Para.14.11 d 2 Par.14/11 23/8. Judith.9.15 e Psal.20. 8 Seron wert in de vlucht gheslaghen. f 1.Mach.4. 14. 2.Mac.8.24 * Josephus sept/ acht duysent.

18 Maer Judas sprack: c Het kan wel ghe-
schieden dat weynige eenen grooten hoop
overwinnen: d want God kan even so wel
door weynighe overwinninge gheven/ als
door vele.
19 Want de overwinninghe koemt vanden
Hemel/ ende en wordt niet door groote veel-
heydt verkreghen.
20 Sy verlaten hen op hare groote macht/
ende willen ons/ onse vrouwen eñ kinderen
vermoorden ende berooven.
21 Maer wy moeten ons weeren/ ende voor
onse leven ende Wet stryden.
22 Daerom salse God voor onsen ooghen
verdelghen : ghy en sult haer niet vreesen.
23 Doe hy also wtghesproken hadde/ greep
hy de vyandẽ aen eer sy hen dies versagẽ. f
ende sloech den Seron / ende zijn volck in
de vlucht.
24 Ende iaechdese van Bethoron af / tot in
het vlacke velt/ ende sloech er * acht hondert
doodt: de overghebleuene vloden in der
Philisthynen Landt.
25 Also quam een vreese in alle volcken
rondtsom/ van Juda eñ synen broederen.
26 Eñ in allen Landen seydemen van Juda/
ende synen daden: ende het quam oock voor
den Koninck.
27 Doe nu sulcks alle Antiochus hoorde/
vergrimde hy gantsch seer: schickede wt/
ende liet opbieden in synen gantschen
Koninckrijcke/ eñ brachte een groote macht
te samen.
Eñ greep syne schatten aen / eñ ordineerde
soldt voor een Jaer/ ende gheboodt/ datmen
altoos soude gherustet zyn
29 Doe hy nu sach/ dat hy niet gheldts ghe-
noech en hadde/ ende dat het Lant van we-
gen des Krychs/ dien hy nu lange gevoeret
hadde teghen de Wet / niet vele gheven en
konde/
30 Besorchde hy hem/ hy en vermochte den
grooten onkost niet langer te dragen / ghe-
lijck als tot noch toe/ doe hy soldt eñ gaven
wtgegeven hadde/ meer dan alle Koningen
voor hem.

Antiochus de Edele reyst in Persien. g 1.Mac.6.1 Lysias Hoofman Antiochi. h 1.Mac.6.1 11.Mach.6. 17.

31 Daerom werdt hy bedroeft/ g eñ tooch in
Persen/ dat selve Landt te schatten / eñ gelt
op te brenghen.
32 h Ende liet inden Lande eenen Vorst/ met
namen Lysiam / dien maeckt hy ten Hooft-
man/ over het gantsche Koninckrijcke van
den Euphrate aen/ tot aen Egypten.
33 Ende beval hem synen sone / i den iongen
Antiochum/ dewyle dat hy buyten Landts
zyn soude.
34 Eñ liet hem de helfte des krychsvolcks/
ende der Elephanten / ende dede hem bevel
van allen saken.
35 Ooch van Judea ende Jerusalem/ dat hy
daer meer volck henen schicken soude/ de
overgebleven lieden in Israel eñ Jerusalem
wt te roeyen.

Joseph. Antiq.lib.1 Cap. 10.

36 Eñ het Landt den vreemdẽ wt te deylen/
eñ Heydenen allenthalven daer in te setten.
37 In den hondert eñ seven eñ veertichsten
Jare/ tooch de Koninck wt van syner stadt
Antiochia/ over den Euphraten / heven op
in de Overste Landen.

k 2.Mac.8.9 Ptolomeus. Nicanor. Gorgias.

38 k Eñ Lysias verkoos sommighe Vorsten
des Konincx vrienden / tot Hooftlieden/
namelickẽ/ Ptolomeum dẽ sone Dorimenis
Nicanor / ende Gorgiam/
39 Ende gaf hen veertich duysendt mannen
te voete ende seven duysent te peerde/ dat sy
tegen het Lant Judea trecken souden/ eñ de
Joden wtroeyen/ als de Koninck bevolen
hadde.

Judas rustet eñ vermaent de syne.

40 Als sy nu met desen Heyre wtghetoghen
waren / legherden sy hen eerstlicken by
Ammao op den vlacken velde.
41 Doe sulcx de Koopleden inden Landen
rontsom hoorden/ quamen sy in het Leger/
ende brachten vele gheldts met hen / om de
kinderen Israels te koopen / dat sy hare
knechten zyn souden : ende wt Syria ende
van den anderen Heydenen/ tooch hen meer
krychsvolck toe.
42 Doe nu Judas eñ syne broeders saghen/
dat de vervolginge grooter werdt/ ende dat
de vyanden aen de Landtpalen lagen/ ende
vernamen/ dat de Koninck geboden hadde/
gantsch Judea te verdelghen/

l Wt helpen vrijen.

43 Waren sy onverschrockẽ/ eñ vereenichden
hen/ sy wouden haer volck l verlossen/ ende
voor de Heyligen stryden.
44 Daerom brachten sy haer krijchsvolck te
samen; op dat sy by malkanderen waren/
ende daer op wachteden / wanneermen de
vyanden aengrijpen moeste/ eñ dat sy ooch
niet

met malcanderen bededen/om ghenade eñ
hulpe van God.

Jerusalem is verwoestet/het Heylichdom ontheylighet. m 1. Mach.1 23.41.

45 m Maer op die tijt was Jerusalem woest/
ende daer en woonde gheen Burger meer/
ende het Heylichdom was ontheylighet/
met den Afgode die daer in ghesettet was/
eñ de Heydenen hadden de Borcht in/ende
alle heerlickheyt was van Jacob wech ghe
nomen/ende men hoorde daer noch pijpen
noch harpen.

n 1. Sa.7/5.

46 Daerom quam het volck te Mispath te
samen teghen Jerusalem ouer:n want Is-
rael moeste in voortijden te Mispath aen-
bidden.
47 Aen deser plaetse quamē sy nu oock te sa-
men/vasteden daer/ende togen sacken aen/
stroyden assche op hare hoofden/ende ver-
scheurden hare kleederen.
48 Eñ droeghen de boecken des Wets/daer
voor/die de Heydenen soecken lieten/ hare
Afgoden/daer in te schrijuen ende te malē.
49 Sy brachtē oock de Priesterlicke cleederē
daer henen/de eerstelingen eñ tienden/ende
maeckten o Nazareos/welcke haren bestem

o Num.6.2.

den tijdt houden moesten.
50 Ende schreyeden klaechlicken in dē Tem
pel: Waer sullen wy dese henen voeren?
51 Want u Heylichdom is verontreyniget/
uwe Priesters zijn veriaecht.
52 Ende siet/alle Heydenen versamelen hen
teghen ons/op dat sy ons gantsch verdel-
ghen: ghy weet / wat sy teghen ons in den
sin hebben.
53 Hoe konnen wy voor hen blijuen/ghy hel
pet ons dan/onse God.
54 Daer na liet Judas het volck te samen
roepen met der basuynen/
55 Eñ maeckte een veltregiment/Oversten/
Hooftlieden ende Weyselaers.

p Deu.20.5 Judicu.7.3. q Judic.7.3

56 p Oock liet hy wtroepen/dat de gene/die
daer huysen bouweden/ofte vrijeden / ofte
wijnbergen planteden/q ofte die hen vrees-
den/dat die weder na huys trecken moch-
ten/gelijck als sulcken de Wet veroorloeft.
57 Daer na toghen sy voort / ende sloeghen
haren legher oock aen Ammao / teghen
Zuyden.

Judas vermaent de syne.

58 Ende Judas vermaende zijn volck/ ende
sprack: Rustet u / eñ weest onuerschrocken/
dat ghy morgen bereyt zijt/te strijden tegen
dese Heydenen/die ons eñ onse Heylichdom
dencken te verdelghen.
59 Het is ons lijdelicker/dat wy in den strijt
om komen/dan dat wy sulcken iammer/aen
onsen volcke ende Heylichdom sien.

r 1 Mac.6.10

06 r Maer wat God in den Hemel wil/ dat
gheschie.

Dat iiij. Capittel.

1. De Heyrkracht Gorgie geslagen door Judā Machabeum. 21. Gorgias verschrict vliedt. 23. Judas plondert het Legher der vyanden. 24. De Joden singhen den Heere Loffanghen/ende dancken hem. 28. Lysias keert wederom het nauolgende Jaer/met een groote Heyrkracht in Judea. 29. Judas koemt hem tegen. 34. Leuert hem strijt/ ende ouerwint hem. 37. Judas eñ de syne reynighen den Tempel eñ het Heylichdom/ ende breken in stucken den Altaer die ontheylighet geweest was. 52. Sy offeren Offerhanden/ende verblijden hen. 59. Ordineren een seker Feest in elck Jaer/ter gedachtenisse des op gherechten Altaers.

Gorgias. Josephus Antiq.lib.12 Cap.10.

1 Ende Gorgias nam vijf duysendt man-
nen te voete/ende duysent Ruyters de
beste/ ende trecken by nacht heymelic-
ken henen aen/aen der Joden legher/ daer
onuersiens te ouervallen.
2 Ende sommighe die op der borcht tot een
beset gheleghen hadden/voerden dē hoop.
3 Maer Judas was te voorē op met dē be-
sten hoope/dat hy ter quame/eñ de vyandē
ouerrasschede.
4 Eñ sloechse/dewijle dat sy noch verstroyt
hier ende daer laghen.
5 Doe nu Gorgias aen Judas leger quam/
ende daer niemant vandt/ tooch hy hen na
in het gheberchte / ende meynde / sy waren
voor hem ghevloden.
6 Maer Judas snelde hem/dat hy des mor
ghens vroech int velt quame/met drij duy-
sendt mannen/ die doch gheen harnasch en
hadden / dan alleen hare kleederen ende
sweerden.
7 Doe sy nu sagen/dat de vyanden wel ghe-
rustet waren met harnasch/eñ hadden eenē
stercken reysighen tocht/ende waren rechte
krijchslieden.

Vermaninge Jude aen zijn volck. a Deu.20.3. b Exod.14 9 30.

8 Sprack Judas tot synen volcke: a Vreest
b niet voor desen grooten hoop/ ende voor
haer macht en verschrickt niet.
9 Gedencket/hoe onse Vaders in de Roo
de Zee verlost zijn/doe hen Pharao met ee-
nen grooten Heyre naiaechde.

c Math.6.9 1. Mac.9.46

10 c Laet ons indē Hemel roepen/so sal ons
de Heere oock genadich zijn/eñ aen het Ver
bondt dencken/dat hy met onsen Vaderen
gemaeckt heeft/ende sal onse vyanden voor
onsen ooghen verdelghen.
11 Eñ alle Heydenen sullen gewaer worden/
dat het God is/die hem Israels aenneemt/
hem helpt ende verlost.

De Heydenen werden in de vluchte gheslaghen.

12 Doe nu de Heydenen saghen/ dat Judas
teghen haer quam/
13 Toghen sy oock wt den leger/Judam aē
te grypen: maer Judas liet op trompetten/
ende greep de vyanden aen.

b 2.mac.8.2

14 b Ende de Heydenen werden in de vlucht
geslagen/dat sy ouer het vlacke velt vlodē/
ende de laetste doorsteken werden.

Drij duysent Heydenen verslaghen.

15 Want Judas iaechde hen na/tot Assame
roth/toe/ende tot aen het velt Edom/tegen
Asdod ende Jamnia: ende daer bleuen doot
by drij duysent mannen.
16 Doe nu Judas wederom keerde/geboot
hy synen volcke/
17 Ende sprack: Ghy en sult niet plonderen:
want wy moeten noch een slachtinge doen.
18 Gorgias eñ synen hoop/is voor ons in het
gheberchte: daerom blijft in der ordeninge/
ende weeret u: daer na wanneer ghy de vy-
anden geslaghen hebt/so konnet ghy seker
ende sonder alle vare/plonderen.
19 Doe Judas also sprack / gaf hem eenen
hoop op den gheberchte daer voor.

Gorgias ontvliedt.

20 Eñ Gorgias sach/ dat syne lieden gesla-
gen waren/ende het Leger verbrant: want
hy sach dē rooch/daer by conde hy afnemē/
wat daer gheschiedt was.
21 Daer toe sagen sy Judam eñ zijn krijch-
volck inden vlacken velde/ gherustet ter
slachtinghe:
22 Daerom verschrack Gorgias gātsch seer/
ende vloot inder Heydenen Landt.
23 Also keerden Judas wederomme/het Le-
ger te plonderen/ende kreech eenen grootē
roof/vele gouts/siluers/zijden/purpuren/
ende groot goet.

e Psa.118.1. 136.1.106.1.

24 Daer na toghen sy na huys / danckten
ende loefden God met ghesanghe / ende
spraken: e Dancket den Heere / want hy is
vriendelick/ende syne goedicheyt duurt ee-
wichlick.
25 Op desen dach heeft Israel een heerlicke
ouerwinninghe ghehadt.
26 De Heydenen nu die ontkomen waren/
quamen

quamen tot Lysiam/ ende seyde hem / hoe
het hen ghegaen ware.
27 Als Lysias sulcr hoorde/ wert hy seer be-
droeft/ dat het so niet gelucht en was/ als
het de Koninck bevolen hadde.
28 Daerom brachte Lysias inden navolgen-
den Jare wederom veel krijschvolck te sa-
men/ tsestich duysendt mannen te voete/ eñ
vijf duysent Ruyters/ de Joden te verdelgē.
29 Dit Heyr tooch in Idumea/ ende legerde
hem by Bethzura: daer quam Judas oock
henen met thien duysent mannen.
30 Doe hy nu sach/ dat de vyanden sulck een
groot volck hadden/ badt hy/ eñ sprack: Lof
zy v / ghy Heylant Israels. g die ghy door
de handt ws knechts Dauids/ den grootē
Reuse verslagē hebt/ h eñ hebt een gantsch
Heyr der Heydenen / in de handen Jona-
the/ Sauls soone ende zijns knechts/ ghe-
gheuen.
31 Ick bidde v/ ghy willet dese onse vyandē/
oock in de handen ws volcx Israels geuen/
dat sy met harer macht ende Ruyters te
schanden worden.
32 Geeft hen een verschrocken eñ vertzaecht
herte.
33 Slaetse daer neder met den sweerde der
ghenen die v lief hebben: op dat v louen eñ
prijsen alle die/ die uwen Name kennen.
34 Daer na greep hy se aen/ eñ Lysias verloos
by vijf duysent mannen.
35 Doe nu Lysias sach/ dat de syne vloden/ eñ
dat de Joden onuerschrict waren/ eñ dat sy
berept waren/ beyde eerlick te leuen/ of eer-
lick te sterven/ tooch hy af na Antiochia/ we-
derom me krijchsvolck op te brenghen/ ende
teghen de Joden noch stercker te trecken.
36 Ende Judas ende syne broeders spraken:
Dewijle dat onse vyanden verjaecht zyn/ so
latet ons henen op trecken / ende het Hey-
lichdom weder reynighen.
37 i Daerom quam het krijschvolck altemael
te samen/ eñ togen met malcanderen op dē
berch Zion.
38 Eñ doe sy saghen dat het Heylichdom ver
woestet was / den Altaer ontheylighet/ de
poortē verbrant/ eñ dat de plaetse rontsom/
met grase bewassen was / ghelijck als een
wout ofte berch: ende dat der Priesterē cel-
len veruallen waren.
39 k Doe verscheurden sy hare kleederen/ eñ
droeghen groot leedt / stroyeden asschen op
haer hooft/
40 Vielen neder op hare aengesichten/ ende
bliesen Trompetten/ ende schreyeden in dē
Hemel.
41 Ende Judas verkoos eenen hoop/ de vy-
anden in der Borcht te weeren/ dat sy niet
wt en vielen / dewijle hy het Heylichdom
reynighen liet.
42 Ende nam Priesters daer toe/ die hen niet
verontreynicht en hadden/ maer bestādich
in de Wet ghebleuen waren.
43 Dese reynichden het Heylichdom/ eñ droe
ghen den grouwel ende de onreyne steenen
wech/ aen onheylighe plaetsen.
44 Dewijle oock de Altaer des brantoffers
ontheylicht was/ hielden sy eenen raet/ hoe
sy het daer mede houden souden.
45 Ende vonden eenen goeden raet/ namelic-
ken: Datmen hem gantsch neder werpen
soude/ op dat gheene ergernisse daer van en
quame / dewijle het de Heydenen onthey-
licht hadden.
46 Daerom wert het gantsch neder gewor-
pen/ eñ sy verwaerden de steenen op dē ber-
ge/ by den huyse/ aen een sonderlinge plaet-
se/ tot dat daer eē Propheet quame/ die daer
seyde/ wat men daer mede doen soude.

Lysias rustet hem weder met grooter volcke.
f 1.Mac.3.15
Judas gebedt.
g 1.Sa.17.50
h 1.Sa.14.13
Lysias verliest vijf duysent mannē
Judas eñ zyn volck trecken nae Jerusalem.
i 2.Mac.10.1
k 1.Mach. 2.14.
Het Heylichdom wordt ghereynighet.

47 Eñ sy namen andere nieuwe ongehouwē
l steenen/ als de Wet leeret/ ende bouwden
eenen nieuwen Altaer/ gelijck als die te vo-
ren gheweest was.
48 Ende bouweden het Heylichdom weder/
ende de stoelen / ende Priesters cellen inden
huyse.
49 Ende lieten nieuwe heylige vaten makē/
den gulden kandelaer/ den Roockaltaer en-
de den disch / ende brachtense weder inden
Tempel.
50 Eñ setteden het reuckwerck op den Altaer/
ende staken de lampen op den candelaer aē/
dat sy in den Tempel lichteden.
51 Op den disch leyden sy de brooden/ eñ hin-
ghen de voorhangen op/ ende richteden den
Tempel gantsch weder aen.
52 m Eñ aen den vijf ende twintichsten dage
der negender Maent/ die daer heet Casleu/
in den hondert ende acht ende veertichsten
Jare/ stonden sy vroech op/
53 Ende offerden wederom na de Wet/ op dē
Altaer des brantoffers.
54 Dat is het eerste offer geweest/ na dier tijt/
als de Heydenen het Heylichdom veronrey-
nighet hadden: ende dit offer wert weder
aengerichtet/ met ghesanghe/ pypen/ harpē
ende cymbalen.
55 Ende alle het volck/ viel neder op het aen-
gesichte/ baden aen/ ende loofden den Heere
in den Hemel/ die hen gheluck ende ouerwin
ninghe ghegeuen hadde.
56 n Ende hielden daer Feest des nieuwen
Altaers/ achte daghen lanck/ ende offerden
daer op brantoffer ende danckoffer met
vreuchden.
57 Ende vercierden den Tempel met gulden
krantsen/ ende schilden/ eñ maeckten nieu-
we poorten ende cellen.
58 Ende daer was gantsch groote vreuchde
in den volcke/ dat de schande van hen geno-
men was/ die hen de Heydenen aenghedaen
hadden.
59 o Eñ Judas ende syne broeders/ eñ alle het
volck Israels besloten/ datmen Jaerlicx vā
den vijf ende twintichsten daghe der maent
p Casleu aen/ achte daghen lanck des nieu-
wen Altaers Feest houdē soude/ met vreuch
den ende dancksegginghe.
60 Ende sy bouweden vaste mueren/ ende tor
rens om het Heylichdom/ op den berge Zi-
on / dat de Heydenen het Heylichdom niet
innemen ende verwoesten conden/ ghelijck
als te voren.
61 Ende Judas leyde daer krijchsvolck in/
het Heylichdom te bewaren/ hy veuestichde
q oock Bethzura/ op dat het volck een sterc-
te in hadde teghen Idumea / daer sy hen in
onthouden/ ende weeren konden.

Een Altaer wort ghebouwet.
l Exo.20.24 Deut.27.5. Josue.8.30
m 2.Mach. 10.5. 148.Jar.
Het offer wort weder aengericht
Feest des nieuwen Altaers.
n 2.Par.7.8
o Joa.10.22
p Casleu/ is de maent Nouember na de Mane gerekent
q 1.Mach. 6.26.49. Bethzura.

Dat v. Capittel.

1. De raetslach der Heydenen/ teghen de Joden. 3. Judas krijghet teghen alle naeste omligghende Natien/ 17. Hy sendt Simon synen broeder/ die van Galileë te hulpe. 24. Hy gaet die van Galaad helpen. 34. Maect zyn vyanden op de vlucht. 37. Timotheus vergadert een ander heyrkracht 43. Wort verstroyt door Judam. 46. Hy neemt de stadt Ephron in 55 Joseph ende Azaria teghen het verbodt Jude/ trecken wt teghen de vyanden / ende worden gheslaghen. 67. De Priesters worden in der slacht ghedoot.

1 DOe nu de Heydenen rontsom hoorden/
dat de Altaer weder opghericht/ ende
het Heylichdom ghereynicht was/ ver-
grimden sy gantsch seer.

Joseph. lib.12. cap.11.

Ende

2 Ende namen voor het gantsche geslachte
Jacobs wt te roeyen/ende begonnen/ alle
Joden aen hare Lantpalen te dooden.
a Ezec.25.12 35.2. 2.Mac.2.16 3 a Maer Judas tooch in Idumea/ teghen
de kinderen Esau/ ende overwielse te Ara-
bath / daer sy de kinderen Israels belegert
hadden/ende sloech vele Idumeers doot/
ende plonderdese.
Kinderen Bean. 4 Dewijle oock de kinderen Bean/ op der
strate ontrouwe ende moort begaen had-
den teghen Israel/heeft haer Judas oock
ghedacht.
5 Ende belegerdese/ende verbanddese/ ende
verbrande hare Borcht/met alle dien / die
daer op waren.
Ammon. 6 Daer na tooch hy tegen Ammon: die wa
ren wel gerustet/ende hadden vele krijchs-
Timotheus der Ammoniten hooftman. volck/ende eenen Hooftman Timotheum.
7 Daerom hielt Judas vele slachtingē met
hem/ ende hadde overwinninghe/
8 Eñ wan de stadt Jazer / met andere om-
liggende Vlecken: daer na tooch hy weder
na huys in Judeam.
Israel van den Heydenē verdruckt. 9 Oock waren de Heydenen in Galaad op/
teghen Israel aen hare Lantpalen/ haer te
verdelghen: maer het volck vloodt op den
Borcht Datheman/
10 Eñ schreuen aen Judam/ende syne Broe-
ders also: De Heydenen rontsom/hebben
hen alle versamelt tegen ons/op dat sy ons
alle ombrenghen.
11 Haer Hooftman is Thimotheus/ende wil
len onsen Borcht/daer wy op geulodē zijn/
bestormen.
12 Daerom biddē wy/ghy willet ons te hul-
pe comen/eñ ons b verlossen: want onser is
b vrijen/wt-helpen wenich/ende de vyanden hebbender vele
ommeghebracht/
13 Eñ te Tubin by duysent mannen gedoot/
ende hare vrouwen/kinderen/ende goeden
wech ghevoert.
14 Doemen desen Brief las / quamen meer
Boden wt Galilea/die scheurden hare clee
deren/ende seyden klaechlicken/
15 Dat de Heydenen wt allen steden rontsom
met macht teghen Galilea getogen waren/
wt Ptolemais Tyro ende Sidon/ende dat
gantsch Galilea vol vyanden ware/Israel
wt te roeyen.
*1.Macha. 8.16. 16 *Als Judas ende het volck sulcx hoordē/
hieltmen eenen raet/hoe sy haren broederē
in deser noot helpen mochten.
17 Ende Judas beual synē broeder Simon/
dat hy hemseluen eenen sonderlicken hoop
verkiesen soude/ende in Galileam trecken/
de broeders daer te verlossen: so woude hy
ende zijn broeder Jonathas / in Galaad
trecken.
18 Ende maecte Joseph den sone Zacharia
ende Azaria tot Hooftlieden/ouer het ouer
ghebleuen volck/dat te huys bleef / Jude-
am te bewaren.
c 1.Macha. 4.61. 19 c Ende beual hen: Sy souden het volck re-
geren/ende niet wt trecken / de vyanden aē
te grijpen/tot dat hy weder quame.
20 Ende Simon tooch in Galileam met drij
duysendt mannen: Judas in Galaad/ met
acht duysendt.
21 Doe nu Simon in Galilea quam/hielt hy
vele slachtinghen met den Heydenen/ ende
overwan/
Simō slaet drij duysent Heydenen. 22 Eñ jaechdese tot aen Ptolemais voor de
poorte/dat daer by drij duysent Heydenen
omquamen/ende Simon plonderdese.
23 Daer na quam hy weder tot syne broede-
ren in Galilea/ende tot Arabath/eñ hietse
met vrouwen / ende kinderen/ met hem in
Judeam trecken/ende brachtse daer henen
met grooter vreuchden.

24 Maer Judas Machabeus eñ Jonathas Judas Ma-
zijn broeder/ togen over den Jordaen in de chabeus.
woestijne/drij dachreysen.
25 Doe quamen tot hen de Nabatheers/ eñ Nabateers.
ontfinghense vriendtlicken/ ende vertelden
hen / hoe het haren broederen in Galaad
ghinghe:
26 Ende dat vele geuanckelick wech gevoert
waren na Barasa/Bosor/ Alima/Casbon/
Mageth/eñ Carnaim/welcke eenchel groo-
te ende vaste Steden waren.
27 Dat oock vele in andere stedē in Galaad/
geuanckelick waren: daerom besloten sy dat
sy des morghens also haest teghen de selue
vaste Steden trecken / ende die bestormen
wouden.
28 Eñ Judas keerde wederom te rugge/een
dachreyse/ ende bestormde de stadt Bosor/
eer sy hen dies versaghen/ende namse in/ eñ
liet alle mans namen daer in doorsteken/ eñ
plonderde ende verbrande de Stadt.
29 Daer na reysde hy voort by der nacht na
der Borcht/daer syne broeders belegert warē
30 Ende doe hy des morghens daer henen
quam/sach hy daer eenen machtigen groo-
ten hoop volcx sonder getal/die de leederen
ende krijchsrustinghe droegen/eñ den storm
beghonnen.
31 Ende in der stadt was een klaechlick ghe-
schrey/dat het in den Hemel klanck.
32 Doe vermaende Judas zijn volck/dat sy Timatheus
voor hare broeders strijden wouden/om die hoop wordt
te verlossen. gheslaghen.
33 Ende maeckte drij hoopen/eñ greepse van
achter aen in den storme/ende liet trompet-
ten: ende het volck schreyde luyde/eñ badt
tot God.
34 Als nu het Heyr Timothei sach/dat Ju-
das achter hen was/ vloden sy/ende werdē
hardt geslagen/dat van hen dies daechs by
acht duysent doot bleuen. Acht duysent Heydenen verslaghen.
35 Daer na tooch Judas na Maspha/storm
de ende namse in/ende liet alle mans namē
daerin dooden/ende plonderde ende verbrā-
de de Stadt.
36 Daer na ghewan hy Casbon / Mageth/
Bosor/ende de andere Steden in Galaad.
37 b Maer Timotheus brachte wederomme Timotheus
een groot Heyr te samen/ende legherde hem rustet hem
teghen Raphon/op ghene zijde der Beke. weder.
38 Daer schickede Judas Verspieders henē/ b 2. Mach.
eñ liet sien/hoe sterck dat de vyanden warē/ 10.24.
ende hoe sy laghen: Dese seyden hem weder/
dat het een gantsch groot hoop ware / van
allen Heydenen rontsomme.
39 Dat sy oock Krijchsknechten wt Arabia
by hen hadden/dien sy soldt gheuen moestē/
ende dat hem het Heyr op gene zijde der Ba
ke gheleghert hadde / ende waren gherustet
ter slachtinghe: daerom tooch Judas wt te-
ghen hen.
40 Eñ Timotheus sprack tot syne Hooftlie-
den: Wanneer Judas aen de Beke comt/eñ
so moedich is/dat hy hier ouer trecken dor-
ue / so en konnen wy hem niet wederstaen/
maer hy sal ons slaen:
41 Maer wanneer hy hem vreest/ eñ niet en
derf herwaerts ouer de Beke komen: so wil
len wy ouer het water/ende hem aengrijpē/
ende slaen.
42 Doe nu Judas aen de Beke quam/ordi-
neerde hy de Priesters aen het water/eñ ge-
boot hen/sy souden alle het volck henē ouer
drijuen/dat sy de vyanden holpen slaen/en-
de niemant en soude na blijuen. * Luth. ernstelicken.
43 Doe nu Judas eñ zijn Heyr/also * eerstlic-
ken ouer het water quamen/vlodē de vyan-
den/eñ lieten haer geweer vallen/eñ quamē
in eenen Tempel/in der stadt Carnaim.

Maer

e Carnaim wort ingenomen en verstoort.
44 Maer Judas nam de stadt in/ ende verbrandde den Tempel/ ende alle die daerin waren: ende Carnaim wert verstoort/ en en konde haer niet beschutten voor Juda.
45 Daer na liet Judas alle het volck Israels/ dat in Galaad was/ kleyn ende groot/ vrouwen ende kinderen te samen komen/ dat het met in Judeam toghe.
Ephron wort bestormt ende gewonnen. e 2.Mac.12.27.
46 Ende op den weghe/ quamen sy voor een groote vaste stadt e Ephron/ die aen der Heyrstrate lach/ daermen door moeste/ ende niet by henen trecken konde.
47 Nu wouden de lieden te Ephron/ Juda niet door laten/ maer maeckten hen in de Stadt/ ende hielden de poorten toe.
f Nu.20.17. 48 f Maer Judas sent tot hen/ seyde hen vrede toe/ en dat vriendelicken/ datmense door liete: want hen en soude geen schade van den synen gheschieden: hy en begheerde niets/
g Nu.20.19 g dan alleen door te trecken: maer die van Ephron en woudense niet in laten.
Judas verstoort Ephron. 49 Doe liet Judas wtroepen int gantsche heyr/ dat het krijchsvolck een ordeninghe maken soude ende den storm aenloopen/ en yeghelick hoop aen zijn plaetse.
50 Also bestormden sy de stat den gantschen dach ende den gantschen nacht/ ende namense in.
51 En Judas liet alle mans namen daer in doorsteken/ plonderdese ende verstoordese/
52 Ende tooch daer door/ ouer de doode lichamen henen/ ende quamen ouer den Jordaen op het vlacke veldt.
53 En Judas dreef het volck voort dat na bleef/ ende troostedese de gantsche reyse ouer/ tot dat hyse int landt Judea brachte.
h 2.Par.20.26. 54 Doe h toghen sy op den berch Zion met grooter vreuchden/ ende offerden Brantoffer/ dat hen God ouerwinninghe gegeuen/ ende haer met vreuchden weder te huys ghebracht hadde.
55 Dewijle nu Judas ende Jonathas in Galaad waren/ ende Simon haer broeder in Galilea voor Ptolomais/
Joseph en Azaria strijden. 56 Ende Joseph de sone Zacharie/ ende Azaria de Hooftlieden/ hoorden van haer ouerwinninghe/ ende grooten daden/
57 Spraken sy: Wy willen oock eere behalen/ ende de Heydenen rontsomme aengrijpen:
58 Ende geboden haren krijchsvolcke/ dat sy souden op zijn/ ende toghen na Jamnia.
59 Doe tooch teghen haer daer wt Gorgias met den heyre/
Gorgias slaet de Joden. 60 En sloech Joseph ende Azariam in de vlucht/ ende iaechdese tot int lant Juda: en Israel verloos dien dach vele volcx/ namelicken/ by twee duysendt mannen:
i 1.Mac.5.19. 61 i Daeromme/ dat sy Judeen zijns broeders beuele niet ghehoorsaem en waren/ en hen wt eyghen vermetenheydt voorghenomen hadden eenen roem te verkrijghen:
62 So sy doch die lieden niet en waren/ die God verleent hadde/ dat Israel door hen gheholpen werde.
63 Maer Judas ende syne broeders werden groot gheachtet by den gantschen Israel/ ende by allen Heydenen.
64 Ende waermense noemde/ daer werden sy ghepresen.
Hebron wordt ghewonnen. Josep.anti. lib.12.cap. 11.ende 12.
65 En Judas tooch wt met synen broederen/ tegen de kinderen Esau/ tegen Suyden/ en nam Hebron/ ende de vlecken rontsom in/ ende verbrandde hare muren ende torrens.
66 Ende keerde wederom in der Heydenen lant/ na Samaria.
67 Daer waren vele Priesters ommegekomen/ welcke oock te koen gheweest waren/ ende de vyanden sonder raedt ende beuel aengegrepen hadden.
68 Daer na tooch Judas na Asdod in der Heydenen lant/ k ende wierp der Afgoden Altaren neder/ ende verbrandde de Afgoden/ ende plonderde de Steden/ ende quam weder te huys in het landt Juda. k Deu.7.5.

Dat vi. Capittel.

1. De Coninck Antiochus door gierigheyt beweecht/ wilt de Stadt Elimais innemen. 4. Wordt door die van der Stadt geweert. 5. Hy ontfanght de tydinghe dat syne heyrkracht in Judea gheslaghen ware. 8. Hy wordt van droefenisse kranck. 12. Bewijst leedtschap van het quaet dat hy in Jerusalem ghedaen heeft. 14. Syne saken beschickt hebbende/ sterft. 17. Antiochus Eupator zijn sone regeert in zijn plaetse. 28. Antiochus aengheso cht zijnde door sommighe Joden/ koemt in Judea met een groote heyrkracht. 32. Judas treckt teghen hem. 34. De wyse om de Elephanten te verwecken ten krijghe. 43. Een loffelick werc der ghedachtenisse weerdich/ ghedaen door Eleasar. 48. De Koninck beleydt Jerusalem. 60. Hy maeckt vrede met den Joden/ ende keert wederomme in Antiochien.

1 Doe nu de a Koninck Antiochus/ daer bouen in het Koninckrijcke henen ende weder tooch/ hoorde hy van der beroemder stadt Elimais in Persia/ dat daer vele gouts ende siluers/ ende groote rijckdom ware/ Antiochus en bewijst niet voor Elimais. Josep.Anti lib.12.cap.13. a 2.Mac.9.1.
2 Ende dat in den Tempel groot goet/ ende de gulden kleederen/ harnasch ende schilden waren/ die de sone Philippi/ Alexander de Koninck wt Macedonia/ daer henen ghegheuen hadde.
3 Daerom quam Antiochus voor de Stadt/ haer in te nemen ende te plonderen: maer die in der Stadt/ waren ghewaerschuwet.
4 Daerom waren sy op/ om hen te weeren: en Antiochus en konde niets bedrijuen/ maer moeste weder af trecken/ en keerde wederomme na Babylon/ met grooten onwille.
5 Daer quam hem de bootschap b dat zijn heyr/ dat hy in het landt Juda ghesonden hadde/ gheslaghen ware/ ende dat Lysias hadde moeten vlieden. b 1.Mac.3.32.
6 En dat de Joden in syn leger/ groot goet ende vele wapenen gewonnen/ daer sy hen namaels beter mede gerustet hadden/ ende waren machtigher gheworden.
7 Ende hadden den c grouwel/ wt den Tempel te Jerusalem gheworpen/ ende het Heylichdom met vasten mueren weder bewaert ghelijck als te voren: ende hadden Bethzura oock beuestighet. c 1.Mac.4.
8 Doe Antiochus sulcx hoorde/ verschrack hy gantsch seer/ ende wert hooch bedroeft/ ende leyde hem neder/ ende d wert van droefenisse kranck/ dat zijn voornemen niet wel ghelukt en was. Antiochus wort van grooten leyde en droefenisse kranck en sterft daer ouer.
9 Ende bleef langhe in der seluer Stadt: want de droefenisse wert hoe langher hoe grooter/ ende maeckte hem so swack/ dat hy steruen moeste. d Syr.30.
10 Daerom eyschede hy syne vrienden tot hem/ ende sprack tot hen: Ick en kan gheenen slaep meer hebben/ van grooten iammer ende hertenleedt/ dat ick hebbe.
11 Och hoe heeft het hem so gantschelicken met my ommegekeert/ so lange als ic geregeert hebbe/ hebbe ick vreuchde ende ouerwinninghe ghehadt/ ende ben by den mynen oock lief ende weert gheweest:
12 Maer nu ben ick so van herten bedroeft/ ende dencke aen dat quaet dat ick te Jerusa-
lem.

lem ghedaen hebbe/ doe ick alle gulden ende
silueren Vaten wt den Tempel wech voer-
de/ ende liet alle onschuldighe lieden in Ju-
dea dooden.
13 Daer van comt my nu alle dit ongeluck/
ende moet in eenen vreemden lande van de-
ser treuricheyt steruen.
14 l Ende hy eysschede eenen synder vrienden/
Philippum/ tot hem/ dien ordineerde hy ten
Hooftmanne ouer het ghantsche Coninck-
rijcke.
15 Ende gaf hem de Kroone/ Mantel/ ende
Ringhen/ ende beual hem/ synen sone/ den
jonghen Antiochum op te voeden/ ende in
het Coninckrijcke te setten.
16 f Daer na sterf Antiochus in de selue
Stadt in den hondert negen ende veertich-
sten Jare.
17 Doe nu Lysias hoorde dat de Coninc doot
was/ maeckte hy een Coninck/ de sone Antio
chi des Edelen/ g den jonghen Antiochum/
wiens Tuchtmeester hy gheweest was/ ende
noemde hem h Eupator.
18 Nu deden de Heydenen die de Borcht op
Zion noch in hadden/ den volcke Jsraels in
het Heylichdom vele schaden: want sy had
den een goede vasticheyt.
19 Daerom nam Judas voor hem/ haer te be
legghen/ op dat hyse verdelghen mochte.
20 Ende het volck quam te samen/ in de hon-
dert ende vijftichsten Jare/ ende brachten
daer voor allerley krijchsrustinghe/ ende ge-
schut.
21 Ende sommighe Heydenen quamen van de
Borcht/ op dat sy tot den Coninck toghen/
om hulpe te soecken.
22 Tot desen gaven hen vele afuallige wt Js
rael/ ende togen met hen tot den Coninc/ ende
spraken; Waerom en wildy niet straffen/ en-
de onse broeders wreken?
23 Want wy wouden uwen vader onderda-
nich/ ende synen ghebodden ghehoorsaem zijn.
24 Doe viel onse volck van ons af/ ende wan
neer sy onser eene grepen/ so doodden sy dien/
ende deylden onse Erue onder hen.
25 Ende en plaechden niet alleen ons/ [illegible] be-
drieuen sulcx inden gantschen lande.
26 Ende nu hebben sy de Borchte te Jerusa-
lem belegt/ om haer in te nemen/ ende heb-
ben het Heylichdom i ende Bethzura be-
uestighet.
27 So ghy v niet haesten en willet/ om hen
te weeren/ so sullen sy stercker worden/ ende
meer schaden doen/ ende en sultse niet meer
bedwinghen konnen.
28 k Doe de Coninck sulcx hoorde/ vergrim-
de hy gantsch seer/ ende liet te samen eysschen
syne Vorsten ende Hooftlieden ouer het voet-
volck/ ende ouer de Ruyters.
29 Ende nam vreemde knechten aen wt den
Eylanden/
30 Ende brachte te samen hondert duysendt
mannen te voete/ twintich duysent te peer-
de/ ende twee ende dertich Elephanten/ ten
krijghe ghewennet.
31 Dit Heyr tooch door Idumeam: ende doe sy al
het lant quamen/ beleyden sy l Bethzura/ ende
maeckten daer voor menigherley krijchsru-
stinge ten storme: maer de Joden vielen daer
wt/ ende verbrandden de krijchsrustinghe/
ende streben ridderlicken.
32 Ende Judas tooch af van der Borcht Zi-
on/ ende quamen met den Heyre tot Beth-
zachara/ teghen des Coninckx Legher.
33 Doe was de Coninck des morgens vroech
op voor den daghe/ ende voerde het Heyr
aen de Heyrstrate voor Bethzachara/ ende
liet de slachtordeninge maken/ ende op trom-
petten/

Philippus Antiochi Hooftman. f 1. mac. 6. 51

Antiochus sterft. f 2. mac. 9. 28 Joseph. Antiq. lib. 12. Cap. 14. Antiochus Eupator/ des Edelen sone/ wordt Coninck. g 1 Macha. 3. 33. h 1. Macha. 2. 21. Judas Machabeus beleghert de Borcht Zion.

i 1. Mac. 4. 61. 6. 49.

k 2. mac. 1. 13 Antiochus brengt een groot volck te samen/ de Joden te ouerrecken. 2. Machab. 13. 1. Joseph. antiq. lib. 12. Cap. 14. l 1. Mach. 4. 61. 6. 49.

34 Ende m de Elephanten met rooden wijne
ende moer besien sappe vervrijtten/ om die
aen te porren ende te vertoornen.
35 Ende verdeylden de Elephanten onder den
hoopen: also dat telcken tot eenen yegelicken
Elephant duysent mannen te voete/ in yse-
ren helmen ende harnasch/ ende vijf hondert
peerden verordent werden.
36 Desen wachteden also op de Elephante/ n
dat sy niet van hem en weken/ ende waer men
de Elephanten henen wende/ daer moesten
sy oock henen.
37 Ende een yeghelick Elephant droech eenen
houten toren/ daer twee ende dertich krij-
ghers in waren/ ende een Moorman die de
Beesten regeerde.
38 Den ouergheblevenen Ruyters tocht/ ordi-
neerde hy op beyde zijden/ om het voet volck
te bewaren/ dat het niet van eenander ghe-
brachte en werde.
39 Ende doe de Sonne opginck/ ende scheen op
de gulden schilden/ lichtede het gantsche ge-
berchte daer van/ gelijck of het enckel vyer
ware.
40 Ende des Coninckx Heyr tooch een deel op
den geberchte/ een deel beneden inden vlac-
ken velde/ in goeder ordeninghe ende voor-
sichticheyt.
41 Ende wiese hoorde/ die ontsetteden haer
voor dat grousaem ghedruysch/ ende der groo
ter veelheydt/ ende rumoer/ dat sy met den
harnasch ende yser maeckten/ want het
was een gantsch groot ende wel gherustet
volck.
42 Ende Judas tooch oock teghen hen in sy
ner ordeninghe/ om hem te weeren/ ende
sloech ses hondert doodt/ van des Koninckx
Heyre.
43 Ende een genoemt Eleasar/ de sone Sau-
ra/ merckte eenen Elephant/ die was hooge
ende beter gherustet dan de andere/ ende dacht
te/ de Koninck ware daer op.
44 Ende waechde hem seluen/ op dat hy het
volck Jsraels verloffede/ ende eenen eewigen
name verkreghe.
45 Ende liep met grooter coenheyt henen toe/
ende drong door de vyanden/ ende doodde haer
vele op beyde zijden.
46 Ende o merckte hem onder den Elephant/
ende stack hem/ dat de Elephant omuiel op
hem/ ende sterf/ ende viel hem oock doot.
47 Dewijle nu de Joden sagen/ dat des Ko-
ninckx Heyr/ sulck een groote macht was/ we
ken sy ter zijden af/ ende verlieten de vyanden
op dat mael.
48 Daerom tooch des Coninckx Heyr voort
na Jerusalem/ ende quam in Judeam.
49 p Maer die in Bethzura/ en conden om des
honghers wille niet langer daer in blijven:
want het was het seuende Jaer/ datmen de
velden moeste in ruste laten: ende sy verkre-
gen gheleyde van den Koninck/ dat sy seker
wt gaen mochten.
50 Doe nam de Koninck Bethzura in/ ende ley
de daer krijchsvolck in/ om de selue stercte te
bewaren.
51 Ende tooch voort na Zion/ ende beleyde het
Heylichdom eenen langhen tijt/ ende richtede
daer teghen op allerley gheschut.
52 Ende het volck Jsraels in het Heylichdom/
weerde hem vele daghen/ ende maeckten
oock gheschut ende krijchsrustinghe teghen
de vyanden.
53 Maer het en hadde oock niet te eten/ dewij
le dat het seuende Jaer was: ende de vreem-
de Joden/ die wt der Heydenen lande in Ju-
dea/ om sekerheyt wille ghevlooden waren/ had
den alle den voorraet verteert.
54 Ende der Heyligen werden seer weynich/

Ghedruyst Elephanten in den krijghe. m 3. Mach. 5. 3. 1

n Of, hielden wacht

Eleasar doorsteeckt eenen Elephant.

o 2. Mach. 13. 15.

p 1. Ma. 4. 61. 6. 26.

Antiochus neemt Bethzura in/ ende beset het. Het Heylichdom wordt beleyt/ ende ingheuomen.

want sy stonden van honger: daerom moesten sy van eenander trecken / en̄ hen in andere Steden verdeylen.

Philippus q 1. Mach. 6. 14.

55 Middeler tijdt vernam Lysias / dat Philippus / q dien des Koninckx vader / Antiochus / den iongen Koninck ende het Rijcke by synen leuen beuolen hadde /

56 Weder ghekomen was wt Persien ende Meden / met den krijchsvolcke / dat de Koninck daer henen ghevoert hadde / ende dat hē Philippus des regiments aennam.

57 Daerom snelde hy hem / wech wt Judea / weder int Koninckrijcke: en̄ sprack tot den Koninck ende tot den Hooftlieden: Wy lijden hier noot / ende en hebbē niet te eten / ende verliesen vele lieden. en̄ dese plaetse is seer vast: so wy doch te huys wel noodiger saken te doen hebben / om vrede inden Koninckrijcke te behouden.

58 Laet ons vrede met desen volcke makē / ende toelaten / dat sy haer Wet houden / ghelijck als te vooren.

59 Want sy vertoornen ende krijgen alleen daerom / dat wy hen haer Wet af doē willē.

60 Dese meyninge beuiel den Koninck ende den Vorsten wel / en̄ de Koninck schickede tot hen eenen om vrede met hen te maken.

61 Maer doe sy wt der sterckte daer wt quamen / tooch de Koninck daer henen in.

62 En̄ doe hy sach dat het so vast was / hielt hy synen Eedt niet / maer ghebodt de mueren rontsom weder neder te worpen.

r Of / snelle / met haeste / Philippus worpt hem opten Koninck.

63 Daer na tooch hy r snellick wech na Antiochiam / doe vernam hy / dat hem Philippus daer opgeworpē hadde voor eenen Koninck: met dien krijchde hy / en̄ nam de Stadt wederom ne[illegible].

Dat vij. Capittel.

1. Demetrius de sone Seleuci / maeckt hem seluen Koninck van Syrien, 3. Hy doet Antiochum en̄ Lysiam dooden. 5. Hy wort verweckt door Alcimum tegen de Joden te krijgen / 8. Hy sendt Bacchidem in Judeam met een heyrkracht / 16. De doodt der vromen / 19. Bacchides treckt wederomme totten Koninck / 21. Alcimi tyrannie / 23. Judas wederstaet het godloos voornemen Alcimi / 26. Nicanor wordt ghesonden om het Joodtsche volck te niete te doen / 33. De lasteringe ende valschept Nicanors / 37. Het ghebedt der Priesteren / 40. Judas ghebedt eer hy den slacht aen gaet / 41. Nicanor wordt verslagen / ende zijn heyr te niete ghebracht.

Demetrius Seleuci sone / a 2. Mach. 14. 1. Josephus. Antiq. lib. 12 Cap. 15.

1 IN den hondert een en̄ vijftichsten Jare / quam a Demetrius Seleuci sone van Roome / wederom in zijn Koninckrijcke / ende nam in een Stadt aen de Zee / met weynich volcx / ende regeerde daer als een Koninck.

2 Ende doe hy in de Hooftstadt Antiochia quam / greep het Krijchsvolck Antiochum en̄ Lysiam / om de selue Demetrio te ouerleueren.

Antiochus ende Lysias worden ghedoodt.

3 Doe nu sulcx Demetrio ghesepdt werdt / verboodt hy / men en soudese voor syne ooghen niet komen laten: daerom doodese dat krijchsvolck.

4 Doe nu Demetrius het Rijcke in hadde / quamē tot hem vele Godloose en̄ afuallige lieden wt Israel: ende de voornaemste onder hen / was Alcimus / die waer gheerne hooghe Priester gheworden.

Judas wordt verklaecht door Demetrio.

5 Dese verklaechdē Judam en̄ haer eygen volck / en̄ spraken: Judas en̄ syne broeders / hebben alle de ghene / die v wouden ghehoorsaem zijn / ommeghebracht / ofte wt onsen lande veriaecht.

Alcimus een verloopen Jode.

6 Daeromme sendt daer yemandt henen / dien ghy vertrouwet: en̄ laet het besien hoe sy ons en̄ des Koninckx landt verdoruen hebben / ende laetse straffen / ende alle haren aenhanck.

Bacchides des Demetrij Hooftman.

7 Daeromme maeckte de Koninck Bacchidem synen vriendt / die in den Rijcke gheweldich was / en̄ dien de Koninck vele vertrouwede / ten Hooftmanne ouer het gantsche landt / op dese zijde des Euphratis.

Alcimus hooghe Priester ghewordē.

8 En̄ schickede met hē henen dē afualligen Alcimum / dien hy ten hoogen Priester ghemaeckt hadde / ende beual hem het volck Israels te straffen.

9 En̄ sy togen in het landt Juda met eenen grooten heyre / ende sonden bootschap tot Juda ende synen broederen / van vrede te handelen: ende stelden hen / ghelijck als wenden sy vrede met hen houden / b maer het was bedriegherye.

b 1. Mach. 1. 31.

10 Daerom en gheloofde hen Judas niet: want hy sach dat sy wel gherustet waren / ende een groot Heyr met hen voerden.

11 Maer vele Priesters quamen tot Alcimum ende Bacchidem /

Alcimus de meyneedige handelt verraderlick.

12 Ende vele vanden vromen in Israel / die hen wt alle gerechte tot Alcimum vertrouden / ende vrede begeerden /

13 En̄ spraken: Alcimus is een Priester / wt den gheslachte Aaron / hy en sal ons gheen ontrouwe bewijsen.

14 Ende Alcimus seyde hen vrede toe / ende dede eenen Eedt / en̄ sprack: Wy en willen v lieden en̄ uwen vrienden niet beschadigen.

c 1. Mach. 1. 32.

15 c Doe sy hem also gheloofden / liede hy tsestich van hen grijpen / ende doodese alle op eenen dach / als de Schrift spreeckt:

d Psal. 79. 2. 1. Mach. 1. 39.

16 d Het vleesch uwer Heylighen / hebben sy den ghedierten ghegeuen / sy hebben bloet vergoten rontom Jerusalem / ghelijck als water / ende daer en was niemandt diese begroef.

17 Daeromme quam een gantsch groote vreese en̄ verschrickinge in het volck / welcke [illegible]den / dat daer noch gheloove noch [illegible]we in Alcimo en ware / wāt hy en hielt synen Eedt niet.

Alcimi tyrannie.

18 En̄ Bacchides tooch wech van Jerusalem / en̄ beleyde Bethzecha: en̄ sante wt / en̄ liet vele grijpen / die hen te vooren aen hem gegeuen haddē. en̄ vā wegen der ontrouwe / weder van hem vloden: ende liet harer vele dooden / die wierp hy in eenen grootē kuyle.

† And. alle die het volc verderuen / vergaderdē met hem / ende etc.

19 Daer na beual Bacchides het landt Alcimo / ende liet krijchsvolck by hem / ende hy tooch weder tot den Koninck.

† And. ende veel meer van de heydenen /

20 En̄ Alcimus nam voor hem met ghewelt hooghe Priester te worden /

Judas straffet de afuallighe Joden.

21 Ende † hinck aen hem alle afuallighe in Israel / ende brachte het landt Juda met ghewelt onder hem / en̄ plaechde het volck Israel gantsch hardt.

Alcimus verklaecht Judam noch eenmael by Demetrio.

22 Doe nu Judas sach / dat Alcimus en̄ de afualligen wt Israel / vele groote schade in Israel deden / †

Nicanor Demetrij Hooftman.

23 Tooch hy wederom ouer al / door het gantsche landt Juda / ende straffede de afualligen / ende weerdese / dat sy inden lande niet meer also herwaerts ende derwaerts treckten en dorsten.

Joseph. Antiq. lib. 12 Cap. 16.

24 Doe nu Alcimus sach / dat Judas met zijn volck weder gheweldich was / ende dat hy hen niet wederstaen en konde / tooch hy weder tot den Koninck / ende beklaechdese hardt.

e 2. Mach. 15. 1.

f Of / hatich vyandisch.

* Of / verdelghen.

25 Daeromme sandt de Koninck eenen grooten Vorste Nicanor daer henen / die den volcke Israel seer f gram was / en̄ ghebodt hē het volck Israels gantsch te * vernielē.

26 Ende Nicanor tooch met eenen grooten
Heyre na Jerusalem / eñ schickede Boden
tot Judã eñ synen broederẽ bedriegelicken/
die hen stellen souden/ ghelijck als woude
hy vrede met hem houden/
27 Eñ spreken: Wy willen vrede met mal-
a Of. kleynẽ. kanderen houden/ ick eñ ghy/ eñ wil met a
gheringen volcke vreedtsaem tot v komen/
op dat ick v aenspreken meughe.
Nicanors boose aenslaghen. 28 Also quam Nicanor tot Judã/ eñ sy ont-
fingen eñ spraken hen onder malkanderen
vreedsaem aen: maer het was bestelt/ dat-
men Judam daer vanghen soude.
29 Dit wert Jude te kennen ghegeuen/ dat
Nicanor daerom tot hem gekomen ware/
om hem met deser bedriegerye te vanghen:
Daerom hoedde hy hem daer voor/ende en
woude niet meer tot hem komen.
Nicanor verliest vijf duysent mannen. 30 Eñ doe Nicanor merckte/ dat zijn voor-
nemen was openbaer ghewordẽ / tooch
hy teghen Judam / ende hieldt een slach-
tinghe met hem by CaphaeSalama.
Nicanor sweert eenẽ eedt den Tempel te verbranden. 31 Daer verloos Nicanor vijf duysende
mannen / ende zijn Heyr moeste vlieden op
Dauids berch.
32 Daer na quam Nicanor oock tot het
Heylichdom / op den berch Zion: ende de
Priesters eñ de Oudtsten ghingen wt om
hem vreedtsaem te ontfangen/ ende hem te
wysen / dat sy voor dẽ Koninck groot offer
deden.
33 Maer Nicanor bespottede se met haren
Godsdienst/ eñ lasterde/ ende ontheylichde
den Offer;
g 2. Mach. 14. 31. 34 Ende swoer eenen Eedt / ende sprack: g
So ghy lieden my Judam eñ zijn Heyr niet
ouerleuert in mijn handt / so wil ick dit
huys verbranden/ so haest als ick ghelucke-
licken weder hier kome: ende tooch wech
met grooter grimmicheyt.
35 Maer de Priesters ghingen henen in/ eñ
traden voor den Altaer inden Tempel/ eñ
weenden/ ende spraken:
Gebedt der Priesteren. h 2. Para. 7. 16. 36 Och Heere/ h dewijle ghy dit huys ver-
koren hebt/ datmen v hier aenroepen ende
van v predicken sal:
37 So bidden wy / ghy wouder aen desen
Nicanor eñ synen Heyre wrake doen / ende
daer aen ghedencken/ dat sy v Heylichdom/
ende v ghelastert hebben / ende willet se wt
den lande verjagen ende verdelgen.
38 Eñ Nicanor tooch van Jerusalem wech/
eñ legherde hem by Bethoron: daer quam
noch een Heyr wt Syria tot hem / om hem
te helpen.
39 Maer Judas legherde hem teghen hen/
by Adasar/ met drij duysent mannen / ende
badt tot God/ ende sprack also:
Judas Ghebedt. i 2. Reg. 19. 35. Tob. 1. 21. Syra. 48. 24. Esai. 37. 36. 2. Mach. 8. 19. 40 Heere God/ i doe v de Bodẽ des Koninck
Senacherib lasterden/ doe sondet ghy eenẽ
Enghel wt/ die sloech hondert eñ vijf ende
tachtentich duysent mannen doodt.
41 Also slaet dese onse vyanden heden voor
onsen ooghen/ eñ richtet desen Nicanor na
syner grooter misdaet: op dat andere lieden
bekennen / dat ghy hem daerom ghestraft
hebt/ dat hy v Heylichdom gelastert heeft.
k Dat is de Maent Februarius na de mane ghereckent. Nicanor koemt om. l 2. Mach. 15. 25. 42 Eñ aen dẽ dertienden dage der Maent
k Adar/ hielden sy een slachtinge met mal-
kanderen/ l ende Nicanor quam ten aller
eersten om:
43 Ende doe zijn Heyr sulcx sach/ wierpen sy
de wapen van hen / ende vloden.
44 Maer Judas iaechde hen na/ een dach-
reyse van Adasar tot Gaza toe/ ende liet de
Trompetten blasen/
45 Dat het volck wt allen vleckẽ rontsom
op den lande tot hem wt liepe/ ende holpe
de vyanden slaen: eñ sy quamen tot Juda/
ende hielden hen weder tot hem / also wert
het Heyr Nicanoris geslagen/ eñ niemandt
en quam daer van.
Nicanors wort den kop ende de rechter hãt af ghehouwen. 46 Eñ Judas plonderde se/ eñ voerde dẽ roof
met hem wech: eñ dẽ m Nicanor liet hy den
kop afhouwẽ/ eñ de rechterhant/ n die hy tẽ
Eede wtgerecht hadde / doe hy lasterde/ eñ
den Heylichdomme dreyghde: eñ liet beyde
den kop ende de handt mede wech voeren/
ende te Jerusalem ophangen.
m 2. Mach. 15. 30. 1. Sa. 17. 51. Judi. 13. 10. 47 Doe wert het volck weder seer vrolick/ eñ
vierden desen dach met grooter vreuchden.
n 2. Mach. 14. 32. 48 Ende verordineerden / datmen Jaerlicx
desen dach/ namelicken/ den dertiendẽ dach
der maent Adar/ vieren soude.
49 Also werdet weder vrede in den lande
Juda/ eenen kleynen tijdt.

Dat viij. Capittel.

1. Judas sendt tot de Romeynẽ/ om haer verbondt / 17. Eupolemum ende Jason Ambassadeurs/ komen te Roome/ 21. eñ 22. Sy worden wel ontfangen van dẽ Raet/ 23. De conditie des vredes eñ ghemeynschap tusschen de Joden ende den Romeynen.

Der Romeynen lof/ macht/ ende goet regiment. 1 Judas nu/ hoorde / dat de Romeynen seer
machtich waren / ende vreemde volcken
geerne in beschuttinge namen / die hulpe
by hen sochten/ ende dat sy trouwe ende
ghelooue hielden.
2 Want hy hoorde/ hoe eerlicke daden/ dat
sy ghedaẽ haddẽ tegen de Gallos/ welcke sy
bedwongen/ eñ onder hen gebracht hadden.
3 Oock welcke groote kryghen / dat sy in
Hispania ghevoert hadden/ ende de Berch-
wercken inghenomen/ daer men goudt ende
siluer graeft.
4 Eñ dat sy vele landen verre van Roome/
met grooter vernuft eñ ernste / ghewonnen
hadden/ eñ behielden: dat sy oock vele ghe-
weldighe Koninghen/ die hen in haer landt
ghetogen waren/ ghestagen ende veriaecht
hadden/ ende hare Koninckrijckẽ onder hen
ghebracht.
5 Ende dat sy nieuwelicx den Koninck van
Kitim/ Philippum/ ende daer na synen sone
Persen ouerwonnen hadden.
a 1. Mach. 1. 11. 6 a Oock van den grooten Antiocho den
Koninck in Asia / die teghen de Romeynen
ghetogen was/ met hondert ende twintich
† And. ende peerden/ volck/ ende/ etc. Eliphanten/ † met grooten reysigen tuyghe
ende wagenen: maer de Romeynen hadden
zijn Heyr ghestagen/ ende hen ghedwongen
dat hy om vrede bidden moeste.
7 Eñ hadden hem eñ synen Eruen na hem/
eenen grooten Tribuyt opghelept / dien sy
Jaerlicks den Romeynen gheuen moesten:
daer toe moeste hy den Romeynẽ Gyselaers
senden.
8 Sy namen hem oock Jonien/ Asien ende
Lydien/ de edelste landen/ ende gauen se den
Koninck Eument.
9 Oock settedẽ hen de Griecken/ met groo-
ter macht teghen hen:
10 Maer sy schickten eenen Hooftman tegen
de Griecken/ die sloechse / eñ nam het lande
in/ eñ liet in den Steden de mueren neder-
werpen/ dat sy moesten vrede houden/ ende
ghehoorsaem zijn.
11 Sulcken ernst bewesen sy tegen alle hare
vyanden/ dat sy alle de ghene bedwonghen/
die haer teghen hen setteden.
12 Maer met dẽ vriendẽ eñ Bontgenooten/
hielden sy goeden vrede / ende hielden ghe-
looue / ende waren machtich / eñ gheureest
in allen landen.
13 Wien sy holpen / die wert beschuttet / eñ
by synen Koninckrijcke behouden: maer

wien sy straffen wouden die wert van lant
ende lieden veriaecht.
14 Ende daer was sulcke deucht by hen/
dat hem niemant een Koninck en maeckte

Een raet regeerde te Roome.

15 Sy en hadden oock gheenen Coninck/
maer eenen Raet dat waren drij hondert
ende twintich mannen/ die regeerden wel.
16 Ende Jaerliet verkoosmen eenen Hooft
man/ die in alle haren landen te ghebieden
hadde: dien moesten sy alle ghehoorsaem
zijn: ende daer en was gheene hooveerdicheyt/
nijde/ noch tweedracht by hen.

Judas sendet Legaten na Roomē/ een verbont met hen op te richten. b 1. Mach. *2.1/15/17. 2 Mac.4.11

17 Ende Judas b verkoos Eupolemum dē
sone Johannis des soons Jacob/ ende Ja
son/ Eleazars sone/ ende sandtse na Roo
me om met den Romeynen vrientschap eñ
een verbondt te maken/
18 Dat sy hen holpen/ dat het Koninckrijcke
Israels niet onderghedruckt en werde
vanden Griecken.
19 Dese toghen na Roome/ eenen langhen
wech/ ende quamen voor den Raet/ ende
spraken also:
20 Judas Machabeus ende syne broeders
ende het Jodische volck/ hebben ons tot u
lieden ghesonden om eenen vrede ende ver
bont met u te maken/ dat ghy ons in be
schuttinghe nemen woudet/ als vrienden
ende bondtghenooten.
21 Dat behaechde den Romeynen wel/

§ Of/ eerin.

22 Eñ lieten dat verbondt in * metalen ta
felen schrijven/ welcke sy na Jerusalē schic
kedē tot eener gedachtenisse des gemaeckten
vreedts eñ verbonts/ Ende luydde also:

Een verbont tusschen dē Joden eñ Romeynen wort opghe richtet. 2. Macha. 11/

23 God gheve den Romeynen ende Joden
gheluck ende vrede/ te lande ende te water
ende behoedese voor krijch ende vyanden
eeuwichlick.
24 Doch so de Romeynen krijch hebben sul
len te Roome/ ofte in haren landen ende ge
bieden:
25 So sullen de Joden/ den Romeynen trou
welicken hulpe doen/ daer na als het de
noot voordert.
26 Ende en sullen der Romeynen vyanden/
gheen Spijse/ Wapenen/ Gelt/ Schepē/ eñ
ander dinck toeschicken: dit begeerden de
Romeynen van de Joden: ende de Joden
sullen sulcke stucken trouwelicken houdē/
sonder alle bedroch ende ergheliist.
27 Daerentegen oock/ so de Joden krijch
hebben sullen/ so sullen hen de Romeynen
trouwelicken helpen/ daer na/ als het de
noot voordert.
28 Ende en sullen der Joden vyanden/ geen
Spijse/ Wapen/ Ghelt/ Schepen/ ofte an
der dinck toeschicken; dat segghen hen de
Romeynen toe/ ende willen sodanich ver
bōt/ trouwelickē eñ sonder bedroch houdē
29 Also is het verbondt tusschen den Ro
meynen ende Joden ghemaeckt.
30 Maer so namaels dit oft gene deel/ meer
stucken bedachten daer toe setten/ ofte wat
te veranderen/ ofte daer van te doen/ dies
sal een yeghelick deel macht hebben: ende
wat sy daer toe setten/ ofte daer van doen
sullen/ dat sal altemael stede ende vast ghe
houden werden.

Der Romeynen schrift aen Demetrium.

31 Dat oock de Coninck Demetrius/ aen
den Joden gewelt gebruyckt/ daer hebben
wy hem also van gheschreven: Waeromme
plaechdy onse vrienden eñ bondtgenooten
32 So sy meer over u klagen sullen/ so moe
ten wyse beschuttē/ ende willen u te lande
ende te water aengrijpen.

Dat ix. Capittel.

1. De Coninck Demetrius sendt Bacchidem wederom in Judeā. 5. Judas komt
hem teghen. 6. Vele Joden verschrickt/
trecken hen af vanden Heyr. 10. Judas levert sijnē vyandē slacht. 18. Judas wert gedoodt inden slacht. 20. Het volck Israels
beklaecht hem. 30. Jonathan zijn broeder
wort in zijn plaetse verkoren 37. Hy wreect
hem aen den kinderen Jambri. 47. Hy
levert Bacchidi slacht. 55. De ellendighe
doodt Alcimi. 57. Bacchides wederom gekeert totten Koninck/ koemt wederom in
Judeā. 60. Den aenslach Bacchides tegen
Jonathan/ wort ontdeckt. 67. Bacchides
wort gheslaghen door Symeonem, de broeder Jonathe. 71. Hy maeckt vrede met Jonathan/ ende keert wederomme.

1 MIddeler tijdt doe Demetrius vernam/ Alcimus eñ
dat Nicanor met synen Heyre gheslaghen/ Bacchides
eñ ommeghekomen was/ sandt worden we
hy wederom in Judeam dese twee/ Bacchi der in Jude
den ende Alcimum/ ende met hen zijn aller am ghesonden
beste krijsvolck/ dat inden slachtingē plach 1.Macha.
op der rechter zijden te staen. 7.8.
2 Dese togen na Galgala/ eñ beleyden ende Josep.An
namē in Masloth in Arbela/ ende doodē tiq.lib.12.
daer vele lieden. Cap.17.
3 Daer na indē hondert ende twee vijftich 152.Jaer.
sten Jare/ in der eerster Maent/ toghen sy
na Jerusalem.
4 Ende van daer na Berea/ met twintich
duysent mannen te voete/ ende twee duy
sent te peerde.
5 Ende Judas legherde hem by Laisa/ met
drij duysent mannen.
6 Maer doe zijn volck sach/ dat de vyandē
sulck een groote macht hadden/ verschrocken sy/ ende vloden daer van: dat daer niet
meer by Juda bleven/ dan achte hondert
mannen.
7 Doe Judas dit sach/ dat zijn Heyr niet
by een ander bleef/ ende de vyanden doch
op hem dronghen/ wert hem banghe: ende
doe hy sach dat hy gheen ruymte en hadde
zijn volck te troosten/ ende weder te samen
te brenghen/
8 Sprack hy in desen angste tot den overghebleuenen: Wel op/ ende laet ons versoecken/ of wy de vyanden aen grijpen eñ
slaen konden.
9 Doch sy en wouden niet/ ende weerden
hem/ ende spraken: Het en is niet mueghelick/ dat wy wat beschicken: maer laet ons
op dit mael wijcken/ ende weder af trecken
ende onse broeders/ die van ons ghelooopen zijn/ weder te samen brengen: dan willen wy wederomme aen de vyanden treeken/ ende haer aengrijpen/ als nu is onser/
vele te weynich.
10 Maer Judas sprach. Dat sy verre/ dat
wy souden vlieden: is onse tijdt ghekoemē
so willen wy ridderlicken sterue/ om onser
broederen wille/ ende onse eere niet laten
te schanden worden.
11 Ende de vyanden waren op/ ende maeck
ten hare ordeninghe also: De eerste waren
de Schutters/ ende de beste Krijgers ston
dē voor aen der spitze: de Ruyters warē ge
deylt in twee hoopē/ op yegelicker zijdē eñ
12 De Hooftman Bacchides was op der
rechter zijden. Met deser ordeninge togen
sy daer heuen/ met grooten ghe schreye eñ
trompettinghe.
13 Doe liet Judas oock op trompettē/ eñ
tooch aen hen/ ende hielt een slachtinghe
met hen/ van den morghen aen tot op den
avont/ dat de Aerde beefde vanden grootē
rumoere.
14 Doe nu Judas sach/ dat op der rechter
zijdē Bacchides selue, met tsamē der groo
ster macht

ker macht was/doe greep hy aldaer aen/
hy/ en de andere/die haer leuen waechdē/
15 Ende verschrickten se/ende sloegen den=
seluen hoop op der rechter zyden in de
vlucht/ende iaechden hen na/tot aen den
berch by Asdod.
16 Doen nu die op der slincker zyden / sulcx
sagen/dat Judas gene naiaechde/iaechdē
sy Juda oock na:doe moeste hem Judas
tegen dese keeren/ ende weerde hem lange.
Judas koemt omme in de slachtinge.
17 Ende daer geschiede een harde slachtin
ge/dat daer vele verwondert werden/ende
ommequamen/op beyde zyden/
18 Tot dat Judas oock ten laetsten omme=
quam/doe vloden de ouergheblevene.
19 Ende Jonathas ende Simon/namē het
lichaem haers broeders Jude/ende begroe
a Jn. graue/in der stadt Modin.
uen hem in syner vaderen a graue.
20 Ende alle het volck Jsrael/ droech leedt
om Juda langhen tydt/ ende beclaechden
hem seer/ende spraken:
21 Och dat de Helt omkomen is/die Jsrael
beschuttet ende geuryet heeft.
22 Dit is de Historie van Juda : maer hy
heeft anders noch vele meer grooter dadē
gedaen/welcke om der veelheyt wille/niet
alle beschreuen zyn.
Josep. antiq. lib 13 cap. 1.
23 Na den doot Jude/ werden de Godloo
se ende afuallige lieden weder gheweldich
inden gantschen lande Jsraels.
24 Ende te deser tydt was grooten honger
in den lande/dat hem alle het volck Bac=
chidi ouer gaf.
25 Doe verkoos Bacchides Godloose mā=
nen/die maeckte hy tot Amptlieden.
26 Ende liet allenthaluē Judas aenhanck/
eñ vrienden soecken ende voor hem bren=
gen/op dat hy hem aen hen wreeckte/ eñ
synen moetwille aen hen ghebruyckede.
Droeffenisse ende iammer in Jsrael.
27 Ende daer was in Jsrael sulcke droeffe=
nisse ende iammer/desgelijckē niet geweest
en is/sindert datmen geene Propheten ge
hadt en heeft.
28 Daeromme quam Judas aenhanck te
samen/ende spraken tot Jonathan.
Jonathas wort tot eē Vorst verkoren in Jude stede.
29 Na ws broeders Jude doot/en hebben
wy niemant meer zyns gelijcken / die ons
beschutte tegen onse vyanden/ ende Bac=
chidem/die ons veruolghen.
30 Daeromme verkiesen wy v in syne ste=
de/tot eenen Vorst ende Hooftmanne/ om
desen krych te voeren.
31 Also wert Jonathas haer Vorst/ende re
geerde in zyn broeders stede.
32 Doe Bacchides sulcx gewaer wert/ liet
hy hē soeckē op dat hy hem ommebrochte
33 Als nu Jonathas ende Simon zyn broe
der/sulcx merckten/vloden sy/ende alle die
by hen waren/inde Woestyne Thecoe/ eñ
b Of stillen water.
sloegen een legher aen der b Zee Aspar.
34 Sulcx vernam Bacchides /ende maeckte
hem op/ende tooch teghen hen.
Johannes Jonathe broeder wort ghevanghen.
35 Nu hadde Jonathas synen broeder Jo=
annem eenen Hooftman/tot synen vriendē
den Nabatheeren ghesonden / om hen te
bidden/ dat sy hare haue ende goedē in ha
re Stadt namen/ende bewaren wonden.
36 Maer de kinderen Jambri toghen wt
Magdaba ende ouervielen Joannem/ eñ
grepen hem/ende namen hem alles/dat hy
met hē voerde/eñ brachtent in hare Stat.
De kinderē Jambri werden geslaghen.
37 Daer na wert Jonathe ende Simoni/sy
nen broeder geboodtschapt/dat de kinderen
Jambri een groote Bruyloft aenrichtedē
ende souden de Bruyt halen van Mada=
bath/met grooter pomperye: wāt sy was
eens Vorsten dochter wt Canaan.
38 Nu dachtē Jonathas eñ Simon/dat de
se harē broeder Joannem gedoodet haddē
daerom togen sy heenen op/ende verberch=
den haer aen den Berghe/ende loerden op
de kinderen Jambri.
39 Doe nu de Bruydegom daer henē tooch
met synen vrienden/ende met vele valcx/eñ
goederen/met Pypen ende Trommelen/eñ
kostelicken c cieraet/
c Of, weeldich seer.
40 Doe vielen Jonathas ende Simon / wt
den gebercht e henen wt/ende grypen se af/
ende sloegen vele doot / dat de andere int
gebercht e ontulieden moesten / ende roof=
den alle hare goeden.
41 Doe wert vander Bruyloft een herten=
leedt/ende van den pypen wert een huylen.
42 Also wreeckten sy de moort aen haren
broeder begaen/ende keerden wederomme/
ende toghen aen den Jordaen.
Bacchides
43 Nu quā Bacchides oock aen dē Jordaē
met eenen grooten Heyre op den Sabbath
44 Doe sprack Jonathas tot synen volcke:
Wel op/ende rustet v lieden ter slachtinge:
want nu en konnet ghy lieden hier niet stil
le ligghen/ ghelijck als te voren/
45 Want de vyanden zyn voorhanden / eñ
wy moeten ons weeren / dewyle wy doch
niet ontkomen konnen / want wy hebben
voor ende achter ons vyandē:so is de Jor=
daen op der eener zyden/op der anderē zyn
d Anders ghequebbe.
d Maraschen ende ghebercehten.
e 1. Par. 20.3 1 Mac. 4.10
46 e Daerom sullet ghy lieden schreyen indē
Hemel/op dat ghy vanden vyanden f ver=
f Of/gheurget/outlost.
lost wort.
47 Ende sy grepen aen/eñ Jonathas sloech
na Bacchiden:maer Bacchides weeck te
rugghe.
48 Doe sprang Jonathas ende zyn volck
in den Jordaen/eñ quamen ouer het water
eñ Bacchides volck en was so koene niet
dat sy hen int water ghegheuen hadden/
1000. Mannen worden verslagen.
49 Ende daer quamē op desen dach omme
van den Heyre Bacchides/duysent mannē
50 Daeromme tooch Bacchides weder af/
ende quam te Jerusalem/ ende begonst de
Steden inden lande te beuestighen: hy liet
poorten ende hooghe mueren bouwen om
Jericho/Amao Bethoron/Bethel/Tham
nata/ Phara/ende Tapo/
51 Eñ leyde daer krychsvolck in/ tot eener
besettinghe/die Jsrael plaghen souden.
52 Desgelijcken liet hy beuestigen Bethzu
ra/Gaza / ende de Borcht te Jerusalem/
ende leyde daer oock krychsvolck in / ende
versorchdese met spyse.
53 Ende nam der Voornaemsten lieden kin=
deren tot Gyselers ende behieltse op der
Borcht te Jerusalem.
Alcimus wort van God ghestraft.
54 Jnden hondert drie ende vyftichsten Ja=
re/in de tweedde Maent/geboot Alcimus
oock den binnensten muer des Voorhofs
den alleernaesten by den Tempel/welcke de
heylighe Propheten hadden bouwen latē/
neder te worpen.
55 Ende doemen sulcx begonst/ strafte God
Alcimum/dat dat begonnen werck weder
verhindert wert:want de gicht roerde hem
dat hy niet spreken en konde/noch yet wat
ordineren eñ beschicken van synen saken/
56 Ende sterf also met grooten smerte.
57 Doe nu Bacchides sach / dat Alcimus
doot was/tooch hy weder wech tot dē Ko
ninck doe werdet vrede ende ruste inden
lande twee Jaer lanck.
De afuallighe Joden verraden de anderen.
58 Doch de afuallighe inden lande hielden
eenen raet/ende spraken:Jonathas eñ sy=
nen aenhanck sitten stille/eñ hebben vrede/
eñ zyn seker:laet ons Bacchidē weder roe
pen/die kondē se nu in eener nacht alle vāgē
59 Also togen sy tot Bacchidem/ende seydē
hem haren raet.

60 Doe maeckte hem Bacchides op/ met ee-
nen grooten Heyre/ ende sandt brieuen hey-
melicken tot synen aenhanck inden lande
Juda/ dat sy Jonathan eñ alle die by hem
waren/ vanghen souden: maer desen aenslach
wert Jonathe * gheboodschapt: daerom eñ
bedreuen sy niets.

† Of, aengesept:

61 Maer Jonathas greep by vijftich / de
Voornemsten der afualligen eñ Godloo-
sen hoope ende liet se dooden.

50 afuallighe Joden van Jonatha gheuanghen ende ghedoodt. 2.Sa.20.M.

62 Daerna weken Jonathas ende Simon/
ende haer volck in de Woestijne in een ver-
stoorde vlecke Bethbesen/ die bouwede hy
wedecomme ende maeckte se vaste.
63 Doe nu Bacchides sulcks vernam/ was
hy op met synen Heyre/ ende liet de Joden
oock op bieden/
64 Ende tooch voor Bethbesen/ ende belep-
de het langhen tijt/ ende bestormde het/ eñ
maeckte gheschutten ende krijchs rustinge
daer voor.
65 Maer Jonathas beual de Stadt synen
broeder Simoni/ ende hy tooch met eenen
hoop daer wt/
66 Ende sloech Odaren ende synen broeder/
ende de kinderen Phaseron/ in haer Hutte:
bewijle het hē nu also geluckte/ liepen meer
lieden tot hem/ dat hy stercker wert.
67 Middeler tijdt viel Simon oock wt der
Stadt/ in der vyanden Leger/ eñ verbrande
de krijchsrustinghe/ ende sloech Bacchiden
in de vlucht.

Simon slaet Bacchidem inde vlucht.

68 Eñ Bacchides moeyde hem seer/ dat synē
aenslach/ ende tocht te vergeefs was.
69 Eñ vergrimde gantsch seer ouer de afual-
lighen Joden die hem gheraden hadden eñ
liet harer vele dooden: ende rustede hem we-
der weder in zijn lant te trecken.
70 Doe Jonathas sulckes vernam/ schickte
hy Boden tot hem/ vrede met hem te makē/
ende badt hem/ dat hy den roof ende de ghe-
uanghenen weder los gheuen woude.

Bacchides maeckt vrede met Jonatha.

71 Dat bewillichde Bacchides geerne/ eñ de-
de sulcx als Jonathan begheerde/ eñ swoer
hem eenen Eedt/ Dat hy hem zijn leefdaghe
niet meer beleedighen en woude.
72 Ende gaf hem den roof eñ de ghevanghe-
nen wt Juda weder los/ ende keerde omme
ende tooch in zijn landt / ende en quam niet
weder in het lant Juda.
73 Also werdet weder vrede in Israel: eñ Jo-
nathas woonde te Machmas/ ende regeer-
de daer ouer het volck / ende verdelchde de
afualligheu wt Israel.

Dat x. Capittel.

1. Alexander de sone Antiochi des Edelē/ regneert in Ptolemais. 3. ende 15. Demetrius ende Alexander begheeren vrientschap met Jonatha. 18. Alexanders brief aen Jonathan 46. Jonathas ontfangt de vrientschap Alexandri. 49 Demetrius in de slacht ouerwonnen door Alexandrum. 51. Alexander maeckt verbondt met Ptolomeo/ den Koninck Egypti / ende trouwet zijn dochter. 60 Jonathas wort eerlicken outfanghen van Alexandro. 69. Apollonius wort van Demetrio in Judeā ghesondē om hen te bekrijgen. 78. Hy wort door Jonatha ende synen broeder Simon / inden slacht ouerwonnen. 83. De Stadt Asdod verbrandt met den Tempel Dagons door Jonathan.

Alexander/ Antiochi des Edelen sone. Joseph. antiq. lib 12. Cap. 2. 3.

1 In den hondert ende tsestichsten Jare/ quā
Alexander. Antiochi des Edelen sone/ en-
de nam de Stadt Ptolemais in/ ende re-
geerde daer.
2 Doe nu Demetrius sulckes vernā/ bracht
hy een groot Heyr te samen/ ende tooch te-
ghen Alexandrum/ om hem te veriaghen.
3 Daerō schreef Demetrius aen Jonathā/
ende sey de hem toe: hy woude vrede met
hem houden/ eñ woude hem alle goet doen.
4 Want hy dachte: a Het is beter/ dat ick
hem te voren aen my brenge/ eer hy hem tot
Alexandrum gheeft/ teghen my.

Demetrius schrijft aen Jonathan. a 1. Mach. 9.53.

5 Daeromme/ dat ick synen broeder omme-
gebracht: daertoe hem eñ synen volcke/ vele
leedts ghedaen hebbe.
6 Ende Demetrius schreef aen Jonathan/
ende veroorloefde hem krijchsvolck aen te
nemen/ ende te houden/ ende krijchsrustinge
te maken/ eñ dat hy syne bondtgenoote zijn
soude/ ende beual datmen de Ghyselers op
der Borcht / den Jonathe weder los ghe-
uen soude.
7 Daeromme quam Jonathas te Jerusalē/
ende liet dese brieuen voor allen volcke/ eñ
voor dien die op der Borcht waren / lesen.
8 Doe sy nu hoordē/ dat hem de Koninc ver-
oorloefde/ krijchsvolck aen te nemen/ eñ dat
hem de Koninck voor eenen bondtgenoote
hielt/ doe vreesden sy hen seer voor hem.
9 Ende gauen hem de Ghyselers los/ ende
Jonathas gaffse haren ouderen weder.
10 Also begonst Jonathas te Jerusalem te
woonen/ ende de Stadt weder te bouwen
ende te verbeteren.
11 Ende liet de mueren weder oprichten/ ende
den Berch Zion weder beuestigen/ met goe-
den stercken mueren/ van enckel gehouwen
steenen/ also wert Jerusalem weder vast ge-
bouwet.
12 Ende de Heydenen inden vlecken/ die Bac-
chides hadde laten vast maken/
13 Vloden daerwt henenwech/ in haer lant.
14 Alleene Bethzura hielden sy inne/ ende
daer liepen de afualligen henē: want aldaer
hadden sy hare onthoudenisse/
15 Doe nu Alexander vernā/ dat Demetrius
by Jonatha vrienschap sochte/ ende hoorde
de loffelicke daden/ die Jonathas ende zijn
broeders ghedaen hadden/
16 Sprack hy: Des redelicken mans gelijc-
ken en vinden niet: daeromme willen wy
hem schrijuen/ dat hy onse vrient ende bont-
ghenoote worde.
17 Ende schreef hem also:
18 De Koninck Alexander / ontbiedt synen
broeder Jonathe/ synen groet.
19 Wy hooren v prijsen voor eenen treffelic-
ken man/ ende weerdt dat ghy onse vriendt
zijt.

Alexanders schrift aen Jonathan.

20 Daeromme setten wy v ten Hoogenprie-
ster ouer v volck/ eñ sult des Koninckx vrient
heeten: ende schicken v hier mede een pur-
puren/ ende gulden kroone: daerom woudet
ghy v trouwelicken tot ons houden/ eñ on-
se vrient blijuen.
21 Also tooch Jonathas dat Priesterlicke
cleet aen/ inden hondert eñ tsestichsten Jare/
in der seuender maendt/ op der Loofhutten
feeste: ende brachte een heyr te samen/ ende
liet veel krijchsrustinghe maken.
22 Doe nu Demetrius sulcks vernam/ wert
hy seer bedroeft/
23 Dat Alexander de Joden van hem afwen-
dede tot hem/ ende daer door stercker wert.

Joseph. antiq. lib. 13. Cap. 3.

24 Eñ dachte: hy woude hen oock vriendelic-
ken schrijuen/ ende eere ende goet ghelouen/
op dat sy hem hulpe toesetden.
25 Ende schreef hen also: De Koninck Deme-
trius/ ontbiedt den Joden synen groet.
26 Wy hebbent geerne gehoort/ ende is ons
een groote vreuchde/ dat ghy lieden niet vā
ons af en valt tot onsen vyanden/ maer met
aller trouwen by ons blijuet.

Demetrij ander schrift aen Jonathan.

27 Daeromme bidden wy/ ghy lieden willet
alsa

alſo voortaen trouwelick by my blijuen/ eñ
v niet van my afwenden laten.
28 Deſe uwe trouwicheit willē wy vergeldē/
ende v van vele laſten vrijen/ende meer vrijh
hept gheuen/ende ghenade doen.
29 Eñ geue/als nu/allen Joden vrijh/dē Tri-
bupt/den Chyns van Soute/de b Kroon- b Of/Kroō-bede/
ſtuere/den derden Schepel van Koorne/eñ
de helſte die my van c Fruyte toebehoort. c Of/Oeſt
30 Van deſen laſten/ſal nu voortaen het lant
Juda/eñ de d drij Voochdijen/die daer toe d 1.Macha. 11.28.
behooren/inden landen Samaria ende Ga-
lilea/gheurijdet zijn allertijt.
31 Ende Jeruſalem ſal heylich ende vrij zijn
van allen laſten/Tribupt ende Tienden.
32 Jck wil oock de Borcht te Jeruſalē we-
der laten ruymen/ende den Hoogenprieſter
ouergeuen/dat hyſe inneme/eñ lieden daer-
op legghe/wie hy wil/om diese bewaren.
33 Ende alle gheuanghen Joden in mynen
Koninckrijcke/ſullen los ghelaten wordē/
ende vrij zijn:ende ſy ende haer Vee/ſullen
van Schattinghe gheurijdet zijn.
34 Oock ſullen ſy de vrijhept hebben/ in alle
mynen Koninckrijcke/hare Sabbathē/ Nie-
wemaenen ende andere beſtemmede Fee-
ſten te houden.
35 Ende drij daghen voor ende na den Fee-
ſten/van ellemā onuerhindert zijn aen haerē
Godſdienſt.
36 Ende men ſal dertich duyſent mannen in
Judea verkieſen dien wil ick ſolde geuen/
gelijck als mynen anderen krijchſvolcke/eñ
die ſullen in de vaſte Steden des Koninckx
verordineert worden.
37 Ende wt hen ſullen ſommighe verkoren
worden/die den Koninck in ſyne grootſte
handelen/als vertrouwede e Radē gebruyc- e Of/Raetſ-lieden/
ken ſal:de Jodē en ſullen oock geene vreē-
de/maer eygene Hooftlieden hebbē wt hen
verkoren/op dat ſy hare Wet houden mo-
ghen/gelijck als inden lande Juda.
38 Eñ de drij Voochdijen inden lande Sama-
ria ende Galilea/die tot Judeam behooren
ſullen niemant onderdaen zijn/dan alleene
den Hooghen Prieſter:op dat men wete/dat
hy alleen een Heere daer ouer zy.
39 De Stadt Ptolemais/ende het lantſchap
daer rontomme/dat daer toebehoort/geue
ick den Tempel te Jeruſalem/f tot den on- f 2.Mac.3.3
koſt die op het offer gaet.
40 Jck wil oock Jaerlicx vijftiē duyſent ſikel
ſiluers/van mynen eygen opbeuringhe/be-
ſchicken tot den ghebouwe des Tempels.
41 Eñ wat ick van ouds af/wt mynen Amp-
tenſchuldich gheweeſt ben/tot den Tempel
te gheuen/dat ſal hen voortaen ghegheuen
worden.
42 Eñ de vijf duyſent ſikel ſiluers/die myne
Amptlieden van des Tempels opbeuringe
ontwendet hebben/die ſullen den Prieſterē
Jaerlicx wederomme volghen.
43 Oock ſal den Tempel deſe vrijhept heb-
ben:Wie in mynen gantſchē Koninckrijcke/
een ſtraffe verdient heeft/ende vliedt inden
Tempel/die ſal daer ſeker zijn/ met lijf/ eñ
met goede.
44 Tot den gebouwe ende beteringe des Tē-
pels/ende der mueren ende torrens te Jeru-
ſalem/ende anders inden lande/
45 Wil de Coninck den onkoſt oock ſtaen/
van ſyner eyghener opbeuringhe.
46 Doe men nu deſen brief Jonathe ende dē
volcke las/en wouden ſy hem niet betrou-
wē/ende en nament niet aen:g want ſy wi- g 1.Mach. 7.v.20.
ſten wel/welcke ontrouwe ende grouſame
tyrannie/hy te voren teghen Iſrael ghe-
druyckt hadde.
47 Ende beſloten Alexandro hulpe te doen/
die te voorē vrientſchap by hen geſocht had-
de/en de vrede toeghſeydt: Deſen deden ſy
hulpe alle zijn leefdaghe.
48 Doe nu Alexander eñ Demetrius/tegen Joſeph. an-
eenander toghen/ende hen onder eenander tiq lib 13.
aengrepen. Cap.5.
49 Doe vloodt Demetrij Heyr:ende Alexan-
der ſnelde hem na/ende dede een grouſame
ſlachtinghe van den morghen aen/tot aen
den auent.
50 Ende Demetrius wert deſſeluen daechs Demetrius
verſlaghen. wort verſla-
51 Daer na ſant Alexander Boden tot Pto- ghen.
lomeum/den Coninck in Egypten/met de- Alexander
ſen verſoecke: laet handelē
52 Dewijle ick weder in myn Rijcke gecomē om Cleopa-
ben/eñ ſitte op den Koninckliken Throone/ tra/des Ko-
ende hebbe het Regiment weder aen my ge- nincx Ptole-
bracht: mei dochter
53 Ende hebbe Demetrium veriaecht/ ende
myn Erflant weder ghewonnen:
54 So begheere ick vrientſchap met v te ma-
ken/ende bidde v/ghy willet my uwe doch-
ter ten houwelick gheuen: ſo wil ick my te-
ghen v als v ſone houden/ ende danckbaer
zijn/ende haer een Koninckliche lijftocht
gheuen.
55 Daer op antwoorde Ptolemeus/eñ wen-
ſchede Alexandro gheluck/ dat hy weder in
zijn vaders lant gecomen was/ende zijn Ko-
ninckrijcke ghewonnen hadde:
56 Eñ ſeyde hem toe/dat te doen als hy be-
geert hadde:eñ begheerde/dat hy woude tot
hem te Ptolemais comen/ daer wouden ſy
hen onder eenander ſelfs aen ſpreken/eñ dat
houwelick verſorch volbrenghen.
57 Inden hondert ende twee eñ tſeſtichſten
Jare tooch Ptolomeus met ſyner dochter 162.Jaer.
Cleopatra wt Egypten/ende quamen te
Ptolemais.
58 Daer quam oock de Koninck Alexander Cleopatra
henen:ende h Cleopatra wert Alexandro te wert Alex-
houwelick ghegeuen/ende de Bruyloft wert andro ver-
met grooter Koninckliker pomperye ghe- trouwet.
houden. h 1.Macha
59 Ende de Koninc Alexander ſchreef Jona- 11.12.
the/ende begheerde dat hy tot hem quame.
60 Doe quam Jonathas met grooter heerlic-
hept tot Ptolemais/tot beyden Koningen/
ende ſchenckede hen/ende haren vriendē/ko-
ſtelicke gauen van goude ende ſiluer/ ende
vant ghenade by hen.
61 Eñ ſommighe afuallighe wt Iſrael qua-
men daer henen/om Jonathan te verclagē: Jonathas
maer de Koninck en woude ſe niet hooren: wort van
62 i Maer beual/Dat Jonathas ſyne cleede- Alexandro
ren afleggen/ende † een purpuren aentrec- hooch ghe-
ken ſoude: twelck alſo gheſchiede. eert.
63 Doe ſettede hem de Koninck by hem/ende i 1.Heſt.6.11
beual ſynen Vorſten/ dat ſy met hem in der † An.dat mē
Stadt rontomme trecken ſouden/eñ wtroe- hem met
pen laten/dat hem niemant verklaghen/of- ſcharlaken
te anders beſwaren en ſoude. kleeden ſou-
64 Doe nu ſyne verklaghers ſagen/dat hem de:etc.
de Koninc ſo hooch eerde/† dat hy hem had-
de een purpuren heeten aentrecken/eñ ſulcx † And. ende
van hem wtroepen liet/ doe vloden ſy alle dat hy met
daer van. ſcharlaken
65 Ende de Coninck dede hem groote eere/ bekleet was
eñ liet hem ſchrijuen onder ſyne voornemſte vloden/etc.
vrienden/ende maeckte hem ten Hooftman- Koninc De-
ne/ende ten naeſten Rade. metrius de
66 Daer na tooch Jonathas wederomme Jonghe.
na Jeruſalem met vreuchden/ende in goedē Joſeph. an-
vrede. tiq lib 13.
67 Inden hondert ende vijf ende tſeſtichſten Cap.6
Jare/quam de Koninck Demetrius des vo- Apollonius
righen Demetrij ſone/wt Creta/in zijn Erf Demetrij
koninckrijcke. Hooftman.

68 Doe verschrack Alexander gantsch seer/ ende leyde hem te Antiochien.

k 1 Macha. 3.10.

69 Doch Demetrius tooch k Apollonium den hooftman in neder Syria/tot hem/ die brachte hem krijchsvolck te samen/ende legherde hem te Jamnia.

70 En sant tot Jonathan den Hoogen Priester/en liet hem segghen: Niemant en doet ons wederstant/dan ghy alleene/ ende maket/datmen my veracht: ghy trotzet wel inden gheberchte.

71 Maer wildy een redelicke daet doen/ so treckt af int vlacke velt ende laet het ons daer met een ander soecken.

72 Wanneer ghy vraghen sult/hoe sterck dat wy zijn/ick en de andere die my toe trecken ende helpen: so salmen u segghen: Ghy en sult niet blijuen konnen voor desen lieden/ van welcken uwe vaders tweemael in uwe eyghen lande gheslaghen zijn/

73 Vele weynigher kondy in vlacken velde/ voor sulcken grooten volck te peerde ende te voete bestaen/ daer gheene Berghen en Steenrotsen en zijn/ daermen konde henen vlieden.

Jonathas rustet hem tegē Apollonium.

74 Doe Jonathas sulck roemē hoorde/ wert hy toornich/en vercoos thien duysent mannē/ende tooch wt van Jerusalem: ende zijn broeder Simon quam tot hem/om hem te helpen/ende leyden hen voor Joppe.

75 Maer die in der Stadt Joppe/en lieten hem niet in: want Appollonius hadde volc daer in ghelept/tot eener besettinghe/daerom bestormde se Jonathas.

Jonathas ghewint Joppe.

76 Doe verschrocken die inder Stadt/en deden de Poorten op: Alsonam Jonathas de Stadt Joppe in.

77 Doe Appollonius dit vernam / leyde hy hem voor Joppe/met duysent Ruyters/en met eenen grooten voetvolcke / ende stelde hem/ghelijck als woude hy wech na Asdod trecken: op dat hy Jonathan wt lockede op het vlacke velt: want hy hadde eenē grootē *Ruyters tocht/daerop verliet hy hem.

* Of/Reysigen tuych.

78 Jonathas l haestede hem na / na Asdod/ ende tooch voorsichtighen daer henen/ in syner ordeninghe gherustet ter slachtinghe.

l sualde

79 Maer Apollonius hadde heymelicke te rugghe inden Legher/duysent Ruyters ghelaten.

80 Nu merckede Jonathas/dat daer lieden achter hem heymelicken verborghen waren: daeromme doe sy aen zijn volc quamē/hielt Jonathas in syner ordeninghe.

81 Doe schoten de Ruyters den gantschē dach van den morghen tot aenden auont op het volck/tot dat hare peerden moede werden.

82 Daer na nam Simon zijn Heyr/en greep de vyanden aen. Doe vloden de Ruyters / want sy waren moede/ende werden hier en daer inden velde verstroyt.

83 Ende vloden na Asdod/ende haestedē na den Tempel des m Afgods Dagō/om haer leuen te u behouden.

m Judi.16.23. 1 Regum.5.2

84 Maer Jonathas plonderde de Stadt Asdod/ende de Vlecken rontomme/ende stacse aen: o Hy verbrandde oock den Afgoden Tempel/ met allen die daer in ghevloden waren.

n Of/ beurghē
o 1.mac.11.4

85 Ende de somma der verslaghenen en verbrandden/waren te samen by acht duysent mannen.

Acht duysent Heydenen gheslaghen.

86 Daer na tooch Jonathas met den Heyre voor Ascalon: daer ghinghen hem de Burghers/ wt der Stadt te gemoet ende gauē hen ouer/ende ontfingen hem met grooter heerlickheyt.

87 Also tooch Jonathas weder na Jerusalem/met synen Heyre ende den rooue.

88 En doe Alexander sulcx hoorde/ eerde hy Jonathan noch hoogher/

89 Ende sant hem een gulden gordel ghelijck alsmen eens Koninckx ghebooren vrienden geeft: daer toe schenckede hy hem Accaron/ en wat daer toe behoort/ten eyghendomme.

Dat xj Capittel.

1. De onghetrouwicheyt Ptolomei/Koninc van Egypten / teghen Alexandrum / syner dochter man/ 16. Alexander door Ptolomeum ouerwonnen/vliedt in Arabien. 17. De doot Alexandri. 21. Jonathas wordt verklaecht door sommighe afuallighe Joden. 24. Hy vindt ghenade by den Koninck Demetrio. 26. Die beuesticht hem in synen Hooghen Priester Ampte. 32 Copie des Briefs des Koninckx/ tot Lasthenem/ tot voordeel der Joden. 44. Jonathas sent drye duysent krijchsknechten/ den Koninck Demetrio ter hulpe. 48 De groote slachtinge/ die de Joden deden in Antiochien. 53. Demetrius en houdt Jonathe syne beloste niet. 54. Antiochus de sone Alexandri/ regneert in Syrien. 57. Hy soeckt de vrientschap Jonathe. 60. Na dat Jonathas diuersche Steden verkreghen heeft/ouerwint hy het Heyr der Capiteynē Demetrij/ende verslacht.

1 Ende de Koninck in Egypten / brachte volck te samen/so vele als des zants aen der Zee is/en vele Schepen/ende socht e het Rijcke Alexandri/met bedrieghernie tot hem te brengen/ op dat hy beyde de Coninck rijcken hadde.

2 Daerom tooch hy in Syrien met desen schijne/ als quame hy als een vrient: doe dedemen hem alle steden op / en tooch hem te ghemoete/ende ontfinghen hem heerlicken/ ghelijck Alexander beuolen hadde / dewyle hy zijns wijfs vader was.

Ptolomeus treckt tegen Alexandrum/syner dochter man/en onderstōdt hem desseluigen Rijcke aen hem te brenghen.

3 Doch in wat Stadt Ptolomeus quā/daer liet hy eenen hoop krijchsvolck in/tot eener besettinghe.

4 Ende doe hy te Asdod quam/ wesen sy hem/a hoe Jonathas den Tempel Dagon/ daer toe de Stadt verbrandt ende verwoestet hadde: ende hoe de doode Lichamen hier ende daer verstroyt laghen/ende verchyckēs opghewoorpen waren aen den wech/ daermē de begrauenen met hoopen onder begrauen hadde.

Joseph. Antiq. lib. 12. Cap. 7. a 1. Macha. 10. 1. 84

5 Ende seyden den Koninge/dat Jonathas dese schade gedaen hadde: op dat sy hem eenen ongenadighen Coninck maeckten: doch de Coninck sweech daer stille toe.

6 En Jonathas tooch oock den Coninck te gemoete na Joppe/daer spraken sy hen onder malcanderen aen/ ende bleuen daer dē nacht ouer by malcander en.

7 Ende Jonathas gheleyde den Coninc tot aen het water/ ghenaemt Eleutherus; daer na tooch hy weder te huys na Jerusalem.

8 En de Coninck Ptolomeus nam de Steden in / tot aen Seleucia aen de Zee / ende sochte Alexandrum te verdrijuen.

9 En sandt Boden na Demetrium/ dat hy tot hem komen soude/ am een Verbont met hem te makē: so woude hy hem syne Dochter geuen/ die Alexander hadde: ende woude hem helpen/ dat hy Coninck werde.

Ptolomeus slaet hem tot Demetrio/ende gheeft hem Cleopatra.

10 Ende sprack: Het hadde hem gherouwen/ dat hy Alexandro de Dochter ghegheuen hadde.

11 Ende ghaf Alexandro schult / dat hy hem hadde na den leuen/ende Coninckrijcke † ghe pooghet.

† And. ghetrachtet.

12 Hy bewees oock synen haet openbaer/ende wende hem van Alexandro / b ende nam hem de

b 1. Sa. 25. 44. 1. Mac. 10. 58

hem de Dochter weder/ eñ gaffe Demetria
13 Eñ doe Ptolomeus te Antiochia quam/
settede hy beyde de kroonen op/ des Rijcks
Egypti/ ende des Rijcks Asie.
14 Ende Alexander was op datmael in
Cilicia: want sommighe steden waren al-
daer van hem afghevallen.
15 Doe hy nu van Ptolomeo hoorde/ tooch
hy tegen hem om met hem te krijgen: maer
Ptolomeus was sterck gherustet/ eñ tooch
hem teghen/ ende verjaechde hem.
16 Eñ Alexander vloodt in Arabien / op
dat hy daer seker ware: doch de Koninck
Ptolomeus was seer machtich.
17 Daerom liet Zabdiel de Arabier/ synen
gast den Alexander den kop af houwen/ eñ
sandt dien den Koninck Ptolomeo.

Alexander wordt onthooft in Arabia.

18 Ende Ptolomeus sterf ten derden daghe
daer na: doe werden de krijghers / die
Ptolomeus in de Steden gheleyt hadde/
oock ommegebracht vanden volcke in den
Steden.

Ptolomeus sterft.

19 Also nam Demetrius het Rijcke in/ indẽ
hondert ende seuen ende tsestichsten Jare.

Demetrius wordt Koninck na Alexandro.

20 Te deser tijdt brachte Jonathas zijn
volck inden Lande Juda tesamen / om de
Burcht te Jerusalem weder in te nemen/
ende liet Bolwercken ende Gheschutten
daer voor oprichten.
21 Doe togen sommighe afvallighe tot den
Koninck Demetrium / ende verklaechden
Jonathan ende seyden/ dat hy de Burcht
beleydt hadde.

Jonathas wordt verklaecht voor Demetrio.

22 Doe wert de Koninck seer toornich/ ende
tooch haestelickẽ na Ptolemais eñ schreef
Jonathe/ dat hy de Burcht niet beleggen
en soude: ende soude haestelick tot hem te
Ptolemais komẽ daer woude hy met hem
van sommighe saken spreken.
23 Doe nu Jonathe dese bootschap quam/
liet hy niet af vander belegeringhe: ende
verkoos sommige Outsten in Israel / ende
Priesters / die met hem trecken souden: eñ
maeckte hem op / ende waechde zijn leuen.
24 Eñ nam vele kostelicke kleynodien met
hem/ van goude/ ende siluer/ eñ kleederen/
ende togen na Ptolemais/ tot dẽ Koninck/
ende vandt ghenade by hem.

Demetrius eert Jonathan.

25 Doe hem nu de afvallighen zijns volcks
verklaechden/
26 Hieldt hem de Koninck eerlick/ eghelijck
als hy te voren ghehouden was/ ende dede
hem groote eere voor alle synen Vorsten/

c 1. Mach. 10. 16.

27 Eñ bevestichde hem in synen Hooghen
Priesterampte/ ende in allen anderen eeren/
die hy dus lange ghehadt hadde/ eñ hieldt
hem voor synen Voorneemsten vriendt.
28 Jonathas badt oock den Koninck / dat
hy den gantschen Judea / d eñ den drye
Voochdyen in Samaria ende Galilea/ den
Tribuyt vrij geuen woude. eñ boodt hem/
voor dese vrijheydt te gheuen/ drij hondert
Centener goudts.

d 1. Mach. 11. 34.

Centener/ heet Talentum: eñ drij hondert Talenta maect hondert eñ tachtentich duysent kroonen.

29 Dat bewillichde de Koninck/ ende gaf
Jonathe Brieuen daer op. die luyddẽ also:
30 De Koninck Demetrius ontbiedt synen
Broeder Jonathe / ende den Joodeschen
volcke/ synen groet:
31 Wy senden v een wtschrift des briefs/
dien wy aen onsen vader Lasteno / uwent
haluen ghescreuen hebben / op dat ghy
sulcx weten mueght.
32 De Koninck Demetrius/ ontbiet Lasten
synen Vader/ synen groet:
33 Wy dencken onsen vrienden/ eñ trouwen
Bontgenooten den Joden/ goet te doen/
van weghen harer trouwicheyt eñ vrient-
schap teghen ons.

Demetrij brief aen Jonathan.

34 Daeromme bevestighen wy / dat de
Priesters te Jerusalẽ. het gantsche Judea/
ende de drij Steden Lyda ende Ramatha/
ende haer toebehoor/ inne hebben sullen:
35 Wy gheuen hen oock vrij alles / dat sy te
voren den Koninck hebben Jaerlicks ghe-
uen moetẽ/ koorne/ fruyt/ tienden/ tribuyt/
soutzins/ ende * kroonenstuere.
36 Van alle desen sullen sy nu voortaen ghe-
urijet zijn/ ende sulcke vrijheyt/ sal hen stede
ende vast ghehouden worden.

*kroonbede

37 Deses briefs wtschrift/ salmen Jonathe
gheuen/ datmense op den heyligen Berghe
aenstla / als aen een eerlicke ende openbare
plaetse.
38 Doe nu de Koninck Demetrius sach/ dat
in den gantschen Koninckrijcke vrede was/
eñ dat hem niemant meer teghen hem en
settede/ doe verliet hy het krijchsvolck / dat
indẽ Koninckrijcke te huys behoorde/ eenen
yghelicken weder in syne stadt: maer het
vreemde krijchsvolck / dat hy inden Eylan-
den hier eñ daer aengenomen hadde/ behielt
hy by hem: daeromme wert hem het inlan-
dische volck seer gram.
39 e Doe nu Tryphon een Hooftman / die
voortijden Alexandri vriendt geweest was/
sach/ dat het krijchsvolck eenen haet teghen
den Koninck Demetrium hadde / tooch hy
tot den Araber Emalkuel / die den jonghen
Antiochum / den sone Alexandri optooch.

Tryphon Alexandri Hooftman
e 1. Mach. 12. 39.
Emalkuel.

40 Desen leyde hy voor/ dat hy hem den
Jongelinck ouergheuen soude/ so woude hy
hem wederomme in zijns vaders Rijcke set-
ten: eñ seyde den Araber. hoe eñ waeromme
het krijchsvolck/ den Koninck Demetrium
haetteden: ende bleef also eenen tijdt lanck
by den Araber.
41 Middeler tijdt schreef Jonathas den
Koninck Demetrio/ ende badt hem / dat hy
dien / die op der Burcht lagen / woude ghe-
bieden te wijckẽ/ eñ hem de Burcht ruymẽ/
ende ouer te gheuen: want sy deden Israel
vele schaden.
42 Doe schreef Demetrius Jonathe also:
Niet alleene dit/ dat ghy begheeret / maer
veel meer eere ende goedes / wil ick v ende
uwen volcke doen/ so haest als ick kan.
43 Maer als nu ben ick in grooter vare:
daeromme doet so wel by my/ ende schicket
my hulpe: want alle mijn krijchsvolck is
van my afgevallen/ eñ sett hem teghen my.
44 Daeromme schickte hem Jonathas drij
duysent goede krijghers: die quamen te
Antiochia tot den Koninck / eñ de Koninck
wert van harer toekoemst seer verblijdt.

Jonathas schicket Demetrio hulpe.

45 Nu rechtede het volck inder stadt eenen
oploop aen/ by hondert ende twintich duy-
sent mannen / ende wouden den Koninck
doodtslaen.

Een oproer wordt ghemaeckt tegẽ Demetrium

46 Maer de Koninc vloodt op synẽ Burcht:
doe nam het volck de straten in/ eñ wouden
de Burcht bestormen.
47 Daerom eyschede de Koninck de Joden
tot hem om hem te beschutten/ doe liepẽ de
Joden alle tot dẽ Koninck/ ende verdeylden
hen in drij straten.
48 Eñ versloegen desseluen daechs/ hondert
duysent mannen / eñ staken de stadt aen/ eñ
plonderdense: Also verlostẽ sy dẽ Koninck.
49 Doe nu het volck inder stadt sach/ dat de
Joden der stadt Machtich ghewordẽ wa-
ren / vertzaechden sy / ende riepen tot den
Koninck/
50 Ende baden om vrede/ dat de Joden op-
houden mochten het volck te dooden / ende
de stadt niet gantsch woeste en maeckten.
51 Doe wert het vrede / eñ de Joden leyden
hare wapenen van hen/ ende werden hooch
gheeert vanden Koninck/ ende beroemt in-

den gantschen Rijcke/ ende togen weder te
huys na Jerusalem/ ende brachten groot
goet met hen/ dat sy inden krijch ghewon-
nen hadden.

Demetrius en houdt Jonathe gheen ghelooue.

52 Doe nu Demetrius weder seker was/ eñ
het Rijcke met vreden inne hadde/
53 Doe en hielt hy Jonathe der dinghen
gheen/ die hy hem toegheseyt hadde/ ende
wendede hem gantschelicken van hem: eñ
was hem ondanckbaer voor syne weldaet/
ende bewees hem alle ontrouwe.

Antiochus des Alexandri sone.

54 Niet langhe daer na/ quam Tryphon
wederomme/ met den ionghen Antiocho:
dese Antiochus wert Koninck/ eñ settede
de kroone op/
55 Eñ alle het Krijchsvolck dat Demetrius
oorlof ghegheuen hadde/ quam tot hem:
Doe sy nu met Demetrio streden/ sloeghen
sy hem in de vlucht/ ende veriaechden hem.

Demetrius wort veriaecht. Tryphon. 1. Mach. 11/ 39/ 12/ 39.

56 Eñ Tryphon nam de Elephanten/ ende
ghewan Antiochien.
57 Eñ de ionge Antiochus schreef Jonathe/
ende beuestichde hem in synen Hooghen
Priesterampte: ende bewillichde/ dat hy
de vier Steden besitten eñ behoudē soude/
ende des Konincks vriendt zijn.

Vriendelicke schriften des iongen Antiochi/ aen Jonathan.

58 Ende sandt hem gulden Vaten/ ende ver-
oorloefde hem gout ouer disch te ghebruyc-
ken/ ende purpuren/ ende een gulden gordel
te draghen.
59 Eñ Simon dē broeder Jonathe/ maeckte
hy ten Hooftmanne ouer het Landt/ van
Tyro aen/ tot aen Egypten.
60 Doe nu Jonathas wttooch ouer den
Euphratē/ eñ rontomme henen in de steden
quam/ doe tooch hem toe/ alle het Krijchs-
volck in Syria/ om hem te helpen. Eñ doe
hy voor Ascalon quam/ ghinghen hem de
Burgers te ghemoete ende ontfinghen hem
eerlicken/ ende gauen hen ouer.
61 Daer na tooch hy voor Gaza: maer die
van Gaza: en wouden hem niet inlaten:
daeromme beleyde hy de Stadt/ ende ver-
brande de Voorsteden rondtomme/ ende
plonderdese.

Jonathas slaet de Heydenen.

62 Doe baden die van Gaza om vrede: ende
Jonathas maeckte eenen vrede met hen/
ende nam sommige van hare kinderen tot
Gyselers/ ende schicktese na Jerusalem:
maer hy tooch voort door het Landt/ tot
Damascum.
63 Doe hy nu hoorde/ dat des Konincks
Demetrij Hooftlieden/ met eenen grooten
Heyre/ in Kedes in Galilea ghekomen wa-
ren/ om de Landen in te nemen/ die hem de
Koninck inghedaen hadde:
64 Doe tooch hy tegen hen: ende liet synen
broeder Simon inden Lande/
65 Die tooch voor Bethzura/ ende beleyde
het langhen tijdt so hardt/ dat sy niet wt
vallen en dorsten.
66 Daeromme badē sy om vrede: eñ Simon
maeckte vrede met hen/ ende liet se vrij wt
trecken/ eñ nam de Stadt in/ eñ leyde daer
Krijghsvolck in/ tot eener besettinghe.
67 Ende Jonathas tooch met synen Heyre/
aen de Zee Genesara/ eñ was des morgens
vroech op/ eñ quā in het vlacke velt Hazar.
68 Doe togen de Heydenen teghen hem in-
den vlacken velde/ ende haddē eenen hoop
heymelicken verborgen inden gheberchte:
69 Doe nu Jonathas den anderē hoop aen
greep/ viel de verborgen hoop wt/ wt den
gheberchte/ ende greep oock aen.
70 Doe vloodt het gantsche Heyr Jonathe/
ende daer en bleef niemandt/ dan alleene de
Hooftliedē/ Matathia/ de sone Absalomi:
ende Judas/ de sone Calphi.

f 1. Mach. 2/ 14/ 4/ 39.

71 f Doe scheurde Jonathas syne kleederē/
eñ stroyde Aerde op zijn hooft/ ende badt/
72 g Eñ tooch wederomme aen de vyandē/
ende sloechse in de vlucht.

g 1. Reg. 14/ 15.

73 Doe nu zijn volck/ dat te voren ghevloden
was/ sulcx sach/ keerden sy wederomme/
Jonathā te helpen/ eñ iaechdē dē vyanden
na/ tot aen Kedes in haren Legher: ende sy
maeckten daer oock eenen Legher.
74 Eñ daer zijn dies daechs omghekomen/
by drij duysent Heydenen: daer na tooch
Jonathas weder na Jerusalem.

Dat xij. Capittel.

1. ende 2. Jonathas vernieut de vrient-
schap eñ het verbondt der Joden/ met den
Romeynen/ eñ die van Sparta/ 5. ende/
19. Copie des briefs Jonathe/ tot die te
Sparta: ende van die te Sparta/ tot
Jonathan. 35. Jonathas houdt raedt/ om
sommige steden in Juda te stercken/ ende de
Stadt Jerusalems te repareren ende vast te
maken/ 41. Hy wederstaet het voornemen
Tryphonis/ 44. De ongetrouwicheydt
Tryphonis teghen Jonathan.

1 DOe nu Jonathas sach/ dat hy nu ruym
ghekregen hadde/ a verkoos hy som-
mighe/ die hy na Roome sandt/ om het
Verbondt met den Romeynen te vernieu-
wen/ ende wederomme op te richten.

Het Verbont mettē Romeynen gemaeckt/ Cap. 8. wordt vernieuwt: Joseph. Antiq. lib. 13 Cap. 8. a 1. Mach. 8/ 17. 2. Mac. 4. 11

2 Hy schreef oock tot die van Sparta/ ende
aen andere plaetsen meer.
3 Doe nu de Geschickeden te Roome qua-
men/ ginghen sy voor dē Raedt/ eñ sprackē.
Jonathas de Hooghe Priester/ ende het
Joodtsche volck/ hebbē ons hier gesonden/
om het Verbondt dat tusschen ons in voor
tyden/ ghemaeckt is/ wederomme te ver-
nieuwen.
4 Ende de Romeynen gauen hen brieuen
ende gheleyde/ dat sy seker wederom na
huys toghen.
5 Ende Jonathas schreef tot dien van
Sparta also:

Jonathas schrijft aen die van Sparta.

6 Jonathas de Hooghe Priester/ ende de
Oudtsten des volcx/ eñ de Priesters/ eñ het
Joodsche volck/ ontbieden haren broederen
dien van Sparta haren groet.
7 Voor sommige Jaren heeft uwe Koninck
Areus/ aen onsen Hoogen Priester Oniam
gheschreuen/ dat ghy lieden onse Broeders
zijt/ ghelijck als de Brief inhoudt.

Areus is de derde Koninck te Sparta gheweest/ voor dē laetsten/ ende heeft groote krijghē geuoert/ met den Koninghen wt Macedonia/ ende geluck ghehadt. Ende dien van Athenen geholpen/ tegē Antigonum eñ heeft afgeleeft, den tyd Antiochi Magni. Kort na desen Area is Sparta onder de Romeynen ghekomen.

8 Eñ Onias ontfinck uwen Geschickeden
eerlicken/ eñ nam de Vrientschap ende het
Verbont aen/ daer inden Brief van ghe-
schreuen was.
9 Hoe wel wy als nu geener vreemder hulpe
behoeuen/ eñ troost hebbē aen Gods woort/
dat wy dagelicks lesen:
10 So senden wy doch ghelijck wel Boodt-
schap tot v lieden/ om de broederschap eñ
vrientschap tusschen ons te vernieuwen/ eñ
te beuestigen/ op dat wy der seluen niet ver-
gheten: want het is nu een langhe tijt/ dat
ghy tot ons gheschickt hebbet.
11 Daeromme weter/ dat wy alle tijt aen de
Vyerdagen/ ende aen allen anderen dagen/
wanneermen offert/ in onsen Ghebede ende
Offer/ uwer ghedencken/ als het oock be-
taemt der broederen te ghedencken:
12 Ende uwe eere ende welvaert/ is ons een
vreuchde.
13 Maer wy hebben middeler tijdt grooten
noodt gheleden/ ende sware krijgen ghe-
hadt met den Koningen rondtomme.
14 Maer wy hebben v/ eñ ander onse Vrien-
den ende Bondtghenooten/ niet bemoeyen
willen/ in dese onse Krijghen.
15 Want wy hebben hulpe vanden Hemel
ghehadt/ ende God heeft ons beschuttet te-
gen

ghen onse vyanden/ende de vyanden onder-
ghedrucket.
16 Doch/dewijle wy als nu dese onse Ghe-
schickedē/ Numenium/ den sone Antiochi/
eñ Antipatrum den sone Jasonis/ tot den
Romeynē sendē/ om de Vrientschap eñ het
Verbondt met hen wederom te vernieuwē.
17 So hebben wy hen daer by bevolen/ dat
sy oock tot v lieden trecken souden/ ende v
lieden onsen groet segghen/ende desen brief
overleveren/om onse Broederschap te ver-
nieuwen.
Areus Brief 18 Ende bidden om eene antwoordt.
aen Oniam. 19 Dit is nu de weschrift des Briefs/dien
ons Areus de Koninck te Sparta voortij-
den ghesonden heeft.
20 Areus de Koninck te Sparta/ontbiedt
Onie den Hooghen Priester synen groet.
21 Wy vinden in onse oude schriften/ dat die
van Sparta/ende de Joden/ broeders zijn/
dewijle alle beyde volcken van Abraham
afkomen.
22 Na dien wy nu sulcx weten/ bidden wy/
ghy willet ons schrijven/ hoe het v lieden
gaet.
23 Ende so het v behaecht/ so sal onse vee/
have/ eñ goet/ eñ wat wy vermeugen zijn/
ghelijck als ware het uwe eyghen: ende het
uwe sal zijn/ ghelijck als ware het onse ey-
ghen. Dit hebben wy bevolen/ v lieden te
kennen te gheven.
De Hooft- 24 Daer na hoorde Jonathas dat Demetrij
lieden Hooftlieden/wederom met grooter macht/
Demetrij/ van te voren quamen/ ende wouden teghen
rusten hen hem trecken.
teghen 25 Daerom me tooch hy wt van Jerusalem/
Jonathan. tegen hen in het Landt Hemat: want hy en
woude niet verbeyden/ tot dat sy hē eersten
in zijn Landt vielen.
26 Doe hy nu Verspieders inder vyanden
Leger sandt/ quamen sy/ ende seyden dat de
vyanden besloten hadden/ inder nacht hem
te overvallen.
27 Warrom geboodt Jonathas synen Heyre
des avondts/ dat sy waken/ eñ de gantsche
nacht in het harnasch/ ende gherustet zijn
souden: ende ordineerde lieden/ rondtomme
den Legher/in de Schildtwacht.
Jonathe 28 Doe nu de vyanden sagen/dat Jonathas
overwinnin ter slachtinge gherustet was/ quam hen een
ghe tegē syne vreese aen/ dat sy opbraken eñ wech togen:
vyanden. ende op datmen sulcx niet merckē en soude/
lieten sy vele vyeren inden Leger/ hier ende
daer maken.
29 Daeromme en dachte Jonathas niet/ dat
sy wech toghen tot des morghens vroech:
want hy sach de vyerē hier ende daer in den
Legher.
30 Des morgens nu jaechde hy hen na/ende
en kondese niet achterhalen: want sy waren
alreede over het water Eleutherum.
31 Doe keerde hem Jonathas na Araben/
Zabdei. welcke heetē Zabdei/ sloechse eñ plonderse/
32 Ende keerde weder na Damascon/ ende
overweldichde dat Landt rondtomme.
33 Maer Simon tooch na Ascalon/ eñ in de
vaste Steden daer by: daer na keerde hy
hem na Joppe: want hy vernam/ dat sy
hem wouden Demetrij Hooftlieden over-
gheven.
34 Daeromme quam hy dien voor/ eñ nam
Joppe in/ eñ leyde daer krijchsvolck in/ om
de Stadt te bewaren.
35 Daer na quam Jonathas weder te huys/
eñ hielt eenen raedt met dē Oudesten inden
volcke/ datmen sommighe Steden in Juda
vast maken soude/
36 Ende de mueren te Jerusalem hoogher
maken/ ende tusschen der Borcht ende der
Stadt/eenen hoogen muer bouwen/op dat
de Stadt vander Borcht afgesondert wer-
de/dat die op der burcht niet wt in de Stadt
vallen konden/ ende datmen hen niets toe-
voeren ende verkoopen en konde.
37 Doe nu het volck te samen quam/ ende
begonsten te bouwen: dewijle de muer over
der Beke teghen t Oosten/ vervallen was/
bouweden sy dat selvighe stuck weder/ dat
daer heet Caphnatha.
38 Eñ Simon bouwede den Burcht Adida/
te Sephela/ ende maeckte hem vaste/ ende
bewaerde dien met eener stercker Poorte.
39 b Nu hadde Tryphon voor/het Konincr- Tryphon
rijcke Asie tot hem te brengen eñ de kroone neemt quaet
op te setten/ eñ den jongen Antiochum den voor/ tegen
Koninck te dooden. Antiochum
40 Maer dewijle hy hem besorchde/ dat eñ Jonathā
Jonathas sulcks soude verhinderen/ ende Joseph.
tegen hem treckē/ poochde hy oock daer na/ Antiq.lib.13
hoe hy Jonatham vangen/ eñ ombrenghen Cap. 19.
mochte: daeromme tooch hy na Bethsan. b 1.Mach.11
41 Doe quam Jonathas daer oock heenen/ 39.
met veertich duysent mannen wel gerustet.
42 Doe nu Tryphon sach/ dat Jonathas
een groote macht by hem hadde/ vreesde hy
hem/ eñ en dorste niets openbaer tegen hem
voornemen:
43 Maer ontfinck hem heerlicken/eñ beval
hem synen vrienden eerlick te houden/ ende
gaf hem geschencken: ende gheboodt synen
Heyre/ dat sy Jonathe gehoorsaem zijn sou-
den/ ghelijck als hem selven.
44 Eñ sprac tot Jonatha: Waerom maeckt ghy
den volcke sulcke moeyte/ dewijle wy doch
geenen krijch te samen en hebben?
45 Laetse weder na huys treckē: alleene ver-
kieset v weynich lieden/ die by v blijven/ eñ
trecket met my na Ptolemais: dese Stadt
wil ick v in gheven/ ende de andere vaste
Steden/ eñ wil v alle het krijchsvolck ende
Amptlieden bevelen: want ick moet weder
wech treckē: oock ben ick alleene der halven
als nu hier ghekomen: daeromme woudet
ghy doch met my trecken.
46 Jonathas gheloofde hem/ ende liet zijn
volck van hem na huys trecken/ int Landt
Juda.
47 Ende behielt alleene drij duysent by hem:
daer van schickte hy twee duysent in Galile-
am/ ende het een duysent tooch met hem.
48 Doe nu Jonathas in de stadt Ptolemais Tryphon
quam/ liet Tryphon de poorten toesluyten/ neemt
ende nam Jonatham ghevangen/ ende liet Jonathan
syne lieden doorsteken. bedriegelick
49 Ende schickede voetvolck eñ ruyters in ghevangen.
Galileam/ op het wijde velde/ om het ander
krijchsvolck Jonathe oock omme te bren-
ghen.
50 Doe sy nu vernamen/ dat Jonathas ghe-
vanghen/ ende c ommeghekomen was met c 1.Mac.13
synen lieden/ vermaenden sy hen onder een- 4. 23.
anderen/ eñ rusteden hen ter slachtinge/ ende
toghen fluer tegen de vyanden.
51 Doe nu de vyanden saghen/ dat het hen
haer leven gelden soude/ dewijle dat hen dese
weeren wouden/ keerden sy wederomme eñ
toghen wech.
52 Doe tooch het volck oock wederomme na
huys/ int Landt Juda/ met vreden/ ende be-
klaechde Jonathan eñ de anderen/ die met
hem omghekomen waren: ende gantsch
Israel droech groot leedt om Jonathan.
53 Eñ alle Heydenen rondtomme/begonsten
het volck te overvallen/ ende te plaghen/
54 Eñ spraken: Sy en hebben gheen Hooft/
ende gheen beschuttinghe meer: nu willen
wyse overtrecken/ ende hen wtroeyen/ ende
haren name op Aerden verdelghen.

Dat xiij. Capittel.

1. Simon koempt in Jonathe zijns
Broeders stede / 12. Tryphon haest te
komen in Judea / met een groot Heyr/ 14.
De bedriegerie Tryphonis/ 23. Hy doodt
Jonathe/ 27. Simon bouwet een kostelick
grafsteen/ voor Jonathan synen broeder/ 31.
Antiochus bedriegheliek ghedoodt door
Tryphon/ 36. Demetrij brief aen Simon/
tot voordeel der Joden / 43. ende/ 49. De
Stadt Gaza met de Burcht te Jerusalem/
ghewonnen door Simon / 54. Simon
maeckt Joannem synen sone Hooftman
ouer alle het Krijchsvolck.

Simon wordt tot een Hooftman aengenomẽ/ in zijns broeders stede. Joseph.. Antiq. lib. 13 Cap. 19.

1 Doe nu Simon hoorde / dat Tryphon
een groot Heyr by eenander hadde, om
tegen het Landt Juda te trecken, ende
het te verderuen.
2 Ende sach, dat het volck seer beangst ẽ
banghe was/ quam hy te Jerusalem, ende
trooste de het volck/
3 Ende sprach: Ghy weet / welcke sware
Kryghen/ dat ick ende myne broeders / ende
mijn vader/ voor de Wet ende het Heylich-
dom/ ghevoert hebben/ ende hebben den
noodt ghesien / daer gantsch Israel inne
gheweest is/

a 1. Mach. 6 46. 9/ 18. C/ 48. 13/ 23.

4 a In welcke om Israels wille/ alle myne
broeders omghekomen zijn / ende daer en
leeft niemandt meer van / dan ick alleene.
5 Nu en begheere ick mijns leuens niet te
verschoonen, in deser droeffenisse: want ick
en ben niet beter/ dan myne broeders/ ende
en begeere het niet beter te hebben/ dan sy:
6 Maer wil mijn volck / onse Heylichdom/
ẽ onse vrouwen ende kinderen wreken:
want alle Heydenen contomme zijn op ons
vergrimmet / ẽ versamelen hen te hoope/
om ons te verdelghen.
7 Van desen trooste / kreech het volck we-
der een herte, ende vatteden eenen moedt/
8 Ẽ antwoorden daer op /, ẽ schreyden:
Ghy sult onse Hooftman zijn/ in Judas ẽ
Jonathe uwer broederen stede/
9 Om onsen krijch te voeren/ ẽ wy willen
v ghehoorsaem zijn / in allen dat ghy ons
heetet.
10 Doe riep Simon het krijchsvolck te sa-
men: oock beual hy / datmen de mueren te
Jerusalem haestighen reede maken moeste/
op dat de stadt gantsch rontomme wel be-
waert/ ende vaste ware.
11 Ẽ schickede Jonathan/ dẽ sone Absolo-
mi/ met eenen Heyre na Joppen : ende
Jonathas dreef de vyanden wt Joppe/
ende hy beheelde de stadt inne.
12 Doe tooch Tryphon vã Ptolemais wt/
met grooter macht / in te vallen int Landt
Juda/ ende voerde Jonathas ghevanckc-
liek met hem.
13 Maer Simon tooch teghen hem / ende
legerde hem voor aen den vlacken velde, by
Addus.
14 Doe nu Tryphon vernam / dat Simon
in zijns broeders Jonathe stede / Hooft-
man ghewarden was / ende dachte met
hem te slaen/
15 Doe sandt hy Boden tot Simon/ ende
liet hem seggen: Ick hebbe Jonathas van
weghen eener somme gelts / die hy den
Koninck wt den Ampten schuldich ghe-
bleuen is/ behouden.

hondert Cẽtener ofte Talenta/ maken tsestich dupsent kroonẽ

16 Wildy my nu hondert Centener schickẽ/
ẽ syne twee sonen tot Ghijselers gheuen/
dat hy niet van ons af en valle / noch hem
daer na tegen ons en sette/ wanneer hy los
ghewarden is/ so wil ick hem v los geuen.
17 Hoe wel nu Simon wel merckte/ dat het
enckel bedriegerie was / beschickte hy dan
noch ghelijcke wel / dat den Tryphon / dat
geldt ende de kinderen gheschicket werden.
18 Op dat het volck niet ouer hẽ en klaech-
de / dat Jonathas hadde daerom moeten
omkomen/ dat hy hem niet hadde verlossen
willen.
19 Daerom schickede hy den Tryphon / de
kinderen/ met dẽ hondert Centeneren: maer
Tryphon en hieldt gheen ghelooue, ende en
woude Jonathas niet los gheuen.
20 Daer en bouẽ tooch oock Tryphon voort
op dat hy int Landt quame / ẽ een schade
doen mochte: ẽ tooch by dẽ Lande henen/
op der Heyrstrate / die na Ador gaet : maer
Simon was hẽ met synen Heyre voorgaens
op der zyden / ende waer hy henen in vallen
woude, daer verhinderde hem Simon.
21 Oock sonden die op der Borcht eenen
Bode tot Tryphon/ dat hy door de Woestij-
ne tot hen trecken soude / eer hem Simon
daer voor hoede / ẽ soude hen spijsen laten
toevoeren.
22 Daerom woude Tryphon met synẽ gant-
schen Ruyterstrocht/ haestelick op zijn, ende
tot hen komen : Maer in der seluer nacht
viel een seer diepe sneeuw die verhinderde
hem / dat hy niet en quam : daer na keerde
hy om/ ende tooch in Galaad.
23 Ẽ by Baschama liet b hy Jonathan met
synen sonẽ dooden, die werdẽ daer begrauẽ.

Jonathas met synen tween sonẽ wordt ghe- doodt. b 1. Mach. 12. 48.

24 Daer na tooch Tryphon weder weech in
zijn Landt.
25 Doe sandt Simon daer henen / ende liet
zijns broeders Lichaem halen, ẽ leyde hem
in haers vaders graf te Modin.
26 Ẽ gantsch Israel treurde langen tijdt/
klaechlicken ouer Jonathan.
27 Ẽ Simon liet een hooch graf van ghe-
houwene steenen maken / synen vader ende
synen broederen/
28 Ende seuen Pilaren daer op settẽ/ een by
den anderen/ den vader / der moeder, ẽ den
vier broederen.
29 Ende liet groote Pilaren daer rondtom
maken, daer hy haer harnasch aen hinghe/
tot eener eewiger ghedachtenisse: ẽ bouen
den harnassche liet hy gehouwene Schepen
setten, diemen op de Zee sien konde.
30 Die graf te Modin/ staet noch op desen
hedighen dach.
31 Maer Tryphon voerde den ionghen An-
tiochum bedriechlicken herwaerts ẽ der-
waerts inden Lande, tot dat hy hem heyme
licken doodde.

Tryphon doodet Antiochum, ende werpt hem seluen voor eenen Koninc op. Joseph. Antiq. lib. 13 Cap. 10.

32 Daer na settede hy hem seluen de kroone
op/ ẽ werdt Koninck in Asia / ẽ plaechde
het Landt Juda gantsch seer.
33 Maer Simon bouwede ẽ beuestichde
vele Steden in den Lande Juda, met dicken
mueren ẽ hooghen Torren / ende stercken
Poorten/ ende beschickte spijse in de stercke
Steden.
34 Ende schickte Legaten/ tot den Koninck
Demetrium/ ende badt omme vrylatinghe
der lasten / die hem Tryphon opgheleydt
hadde: want Tryphon bedreef enckel roof
ende moort inden Lande.
35 Daer op antwoorde Demetrius / ende
schreef also:

Demetrij schrift aen Simon.

36 De Koninck Demetrius / ontbiedt den
Hoogen Priester Simoni, ẽ den Oudersten/
ende den Jodischen volcke/ synen groet.
37 De guldene kroone met tsamen den pal-
men/ die ghy my ghesonden hebbet, hebben
wy ontfanghen : ende zijn bereydt / eenen
goeden vrede met v te maken/ ẽ de Ampt-
lieden te schrijuen: Dat sy v vry gheuen/
allen last/ die wy v te voren/ hebben te gheuen/
toeghesehdt hebben.

Ende

38 Ende wat wy v toegheseydt hebben dat
sal trouwelick altijdt ende vast ghehou-
den worden: alle stercken die ghy ghebou
wet hebbet die sullet ghy behouden ende
inne hebben.

e Kroonbede/

39 Ende vergeuē v/ wat ghy middeler tijt te
gē ons gedaen hebbet: die kroonstiuere eñ
andere Tribuyt/ die Jerusalem hersi ghe-
uen moeten/ die gheuen wy v vry.
40 Ende die ons dienen willen/ die willen
wy aennemen: ende daer sal tusschen ons/
goet vrede ende eenicheydt zijn.

Wanneer Jsrael weder vrij zy geworden van dē Heydenen.

41 Indē hondert eñ seuenticghstē Jare/ werd
Jsrael eersten weder vrij vanden Heydenē.
42 Ende men begonst te schrijuen in haren
brieuen ende ghesehiedenissen also: b In
den eersten Jare Simonis des Hooghen
Priesters ende Vorst der Joden.

b 1. Mac. 14 W.

43 Ter deser tijt beleyde Simon de stadt Ga
za/ ende richtede Bolwercken ende ghe-
schutten daer voor op/ ende bestormede de
Stadt/ ende nam eenen Torren in.
44 Ende de seluen die op dē Torrē quamē/
spronghen in de Stadt/ doe verschrack het
volck in der Stat/ eñ vertzaechde gantsch.
45 Ende liepen met vrouwen ende kinderē
op de meuren ende verscheurden hare klee
deren ende schreyeden luyde/ ende baden
ghenade/
46 Ende spraken: Straft ons niet na onser
boosheydt/ maer weest ons ghenadich/ so
willen wy gheerne ghehoorsaem zijn.
47 Dit iammerde Simō/ dat hyse niet en dood
de: maer hy geboot hen wech te treckē wt
der stadt/ ende liet de huysen weder reyni-
ghen/ daer sy de Afgoden in geset ter had-
den/ daer na tooch hy henen in de stadt/ en
de danckte ende loefde God.
48 Ende liet alle gruwelē wech doen eñ wt
roepen/ eñ settede daer lieden in/ die Gods
Wet hielden: ende maeckte de stat vast/ eñ
bouwede hem seluen een huys daerinne.

Simon gewinnet de Borcht te Jerusalem/ ende laetse reynighen.

49 Eñ die op der Borcht te Jerusalē waren
belept/ dat daer niemant wt of in komē/ eñ
daer noch koopen noch verkoopen konde/
ende leden sulcken grooten honger/ dat ve-
le van hongher steruen moesten/
50 Daerom riepen sy tot Simon/ eñ baden
om vrede ende gauen hen op. Doe dede hē
Simon ghenade/ ende lietse leuen: maer sy
moesten wech vander Borcht/ ende Simon
liet de Borcht weder reynighen van allen
grouwelen.

Antiochus nam de Borcht in/ inden hondert eñ vijf eñ veertichsten Jare: Also hebbense de Heydenē in gehadt/ by vijf eñ twintich Jaren/ tot int hondert ende eē eñ tseuentichste Jaer.

51 Ende nam haer in/ aē dē drij eñ twintich-
stē dage der tweedder Maēt/ in dē hondert
ende een ende seuenticghsten Jare/ e ende
tooch daer op met Loffanghe/ ende Palm-
tacken/ ende allerley Snarenspel/ ende danc
ten God: Dat sy deser grooter tyrannie/
wt Jsrael waren los ghewordeu.
52 Ende gheboodt/ datmen dien dach/ Jaer
licks met vreuchden houden soude.
53 Ende op den Berghe bouwede hy Mue
ren rontom den Tempel onder der Borcht
ende maeckte hem noch vaster/ ende woo-
nede daer bouen/ hy/ ende de ghenen die hy
by hem hadde.

e 2. Mac. 10 7.

54 Eñ de wijle dat hy sach/ dat zijn sone Jo-
annes een tuchtich man was/ maeckte hy
hem ten Hooftmanne ouer alle het krijchs
volck/ ende liet hem te Gaza woonen.

Joannes Simon sone/ etc.

Dat xiiij. Capittel.

1. De Coninck Demetrius wort geuan
ghen door der Meden Koninck. 4. Het
Landt Juda in grooter vrede ende ruste/ on
der het Regiment Simonis. 16. De Ro-
meynen ende Spartiten vernieuwen het
Verbondt met den Joden. 20. De Brief
der Spartiten totten Joden. 24. Simon
sendt Numenium na Roome.

Demetrius.

1 Inden hondert ende twee ende tseuentich
sten Jare/ rustede hem de Coninck Deme
trius/ ende tooch in Meden/ om hulpe te
ghen Tryphon.
2 * Doe nu Arsaces de Coninck in Persē eñ
Medē vernam dat hem Demetrius int Ko
ninckrijcke ghetoghen was/ schickte hy ee-
nen Hooftman wt teghen hem/ ende beual/
dat hy hem geuangen ende leuendich tot
hem brenghen soude.

* Van deser tijt aen/ zijn nu in Orienten de Parthen machtich geworde/ eñ der Griekē hebben desa Landen verloren: want Arsaces was eē Parthus.

3 Dese Hooftman sloech Demetrij volck/ eñ
greep hem/ ende brachte hem synen Coninc
Arsaci: Doe hielt hem Arsaces ghevanck-
lick/ ende liet hem bewaren.
4 Doe quā het Lāt Juda tot ruste/ eñ daer
bleef goede vrede/ so lange als Simō leefde
eñ Simon regeerde gātsch wel/ eñ dede dē
Lande veel goets/ dat sy hem gheerne ten
heere hadden/ alle zijn leefdaghe.

Demetrius wordt gheuanghen.

5 Oock nā hy met grooter eerē de stadt Jop
pen in ende de Hauen daer by/ daer hy wt
schepen konde op de Zee in de Eylanden.
6 Ende ghewan synen volcke meer Landē/
ende maeckte de Landtpalen wijder.
7 a Ende verloste vele/ die te voren onder
drucket ende gheuanghen waren: hy hadde
Gaza inne/ ende Bethzura/ ende den Berch
te Jerusalem/ ende heeftse weder ghereyn-
nicht/ ende niemandt en dorste hem teghen
hemsetten.

a Psa. 82. 4.

8 Een yeghelick bouwerckte zijn veldt in
goeden vrede ende het Lant was vrucht-
baer/ ende de Boomen droeghen wel.

Jsrael heeft goede vrede.

9 De Oudtsten saten inden Regimente on
verhindert/ ende hielden goede ordeninge:
ende de Burgers verterden hen seer/ aen ha
rer neeringhe/ ende bestelden wapenen en-
de voorraedt ten krijghe.
10 Simon bestelde oock voorraet van koor-
ne in de Steden/ dat sy ter noodt ghenoech
saem versorget waren/ ende was vermaert
in der gantscher Wereldt.
11 b Hy hieldt vrede inden Lande/ dat daer
enckel vreuchde in Jsrael was.

b 1. Re. 4. 24 Leui. 26. 6.

12 Ende een yeghelick besatt synen Wijn-
berch ende syne Houen met vreden/ ende en
dorste hem niets vreesen.
13 Want niemant en dorste tegen haer trec-
ken/ ende de Coninghen in Syria en kondē
hen op die tijdt niet meer schade doen.
14 c Ende hy hielt Recht in dē Lande/ ende
beschuttede de Armen onder synen volcke/
voor ghewelt/ strafte alle onrechten/ ende
verdelchde de Godloosen.

c Esa. 11. 17. Jer. 22. 3.

15 Het Heylichdom richtede hy oock weder
om heerlick aen/ ende liet meer Heylige din-
ghen daer in maken.
16 Ende doemen te Roome ende te Sparta
hoorde/ dat Jonathas omghekomen wa-
re/ was het yeghelicken leedt.
17 Doe nu de Romeynen hoorden/ dat Si-
mon zijn broeder/ Hooge Priester was/ en-
de het Lant inne hadde/ ende de vyanden
verjaecht hadde/

De Romeynen vernieuwen het Verbondt met Simō/

18 Doe vernieuwdē sy het verbōt/ dat sy te
voren d met Juda eñ Jonathā synē broede
ren ghemaket hadden/ ende schreuent in f
metalen Tafelen/ ende schickeden t hem.

b 1. Mac. 8. 20. 31.
e 1. Mac. 12. 1.
f Of/ eermen

19 Dese schrift lasmen te Jerusalem voor
den volcke.
20 Oock schreuen die van Sparta/ aen Si-
mon also: De Raedt ende Burgers te Spar
ta/ ontbieden den Hoogen Priester Simon/
ende den Oudtsten/ ende den Priesteren/ en-
de den Jodischen volcke/ haren Broederen/
heeren groet.

De schrift der van Sparta aē Simon

21 Uwe Ghesch ickeden zijn tot ons gheko-
men/

men/ende hebben ons aengesproken/ en-
de vertelt: Dat ghy uwe vyanden tonder-
ghebracht hebbet/ met grooter eeren/ende
nu goeden vrede hebbet: dat is ons een
groote vreughde.
22 Wy hebben oock in onse openbare Stat
boeck schrijven laten/ wat sy verworven
hebben/ also: Der Joden Gheschickeden/
Numenius de sone Antiochi/ ende Antipa
ter de sone Jasonis/ zijn tot ons gekomen/
om de vriendschap tusschen den Joden en
de ons/ te vernieuwen.
23 Ende wy hebben besloten/ datmen dese
Gheschickeden/ eerlicken ontfanghen/ en-
de hare redenen in onse Stadtboeck schrij
ven laten soude/ tot eener eewigher ghe-
dachtenisse. Dese antwoort schreven sy de
Hooghen Priester Simon.
g 1.Mac.14 8.22. 24 g Daer na sont Simon Numenium wed
na Roome/ om eenē grootē gulden Schilt
daer henen te brenghen/ duysendt pondt
swaer/ ende het Verbondt te vernieuwen.
Duysendt Mine/ maken thien duysent kroonen.
25 Doe nu de Romeynen de boodtschap
hoorden/ spraken sy: Wy sullen billick Si-
mon ende synen kinderen/ eene eere doen.
26 Want hy eñ syne broederen hebben hen
Ridderlick gehouden/ eñ Israel beschuttet
eñ de vyandē verdreuen. Daerom bewillich
den de Romeynen/ dat de Joden souden
vrij zijn: ende dit lieten sy in metalen Tafe-
len schrijven/ datmen het aen de Pilaren op
den Berghe Zion aenslaen soude.
27 Dese navolgēde schrift heeftmē gemaeckt
aen dē achtiendē dage der Maent h Elul/
in den hondert ende twee ende tseuentich-
sten Jare/ i in den derden Jare des Hoo-
ghen Priesters Simon/ te Saramel/
h Is de Maent Augusti/ i 1.Mac.13. 14/42.
28 In der grooter versamelinge der Outstē
der Priesteren eñ des volcks/ wt dē gant-
schen Lande Juda: Alleman zy kondt ende
openbaer/ dat inden grooten swaren kry-
ghen/ die in onsen Lande gheweest zijn/
29 Simon de sone Matathie/ wt den ghe-
slachte Jarib/ ende syne broeders/ haer le-
uen ghewaghet/ ende de vyanden haers
volcks/ wederstant gedaen hebben: op dat
het Heylichdom ende Gods Wet/ niet ver-
delget en werde/ ende haren volcke groote
eere verkreghen hebben.
30 Want Jonathas brachte het volck we-
der te samen/ ende varede het Regiment/ en
de werdt Hooghe Priester.
k 1.Mac.13. 12.23. 31 k Doe hy nu sterf/ doe quamen de vyanden
weder/ ende wouden het Landt verderuen/
ende het Heylichdom verwoesten.
32 Doe maeckte hem Simon op/ eñ voerde
dē krijch tegen onse vyanden/ ende beschick
te onsen Heyre wapenen/ ende gaf hen solt/
van synen eyghen ghelde ende goede.
Wet eñ ordeninge onder Simon. 33 Ende beuestichde de Stedē indē Lande Ju
da/ eñ Bethzura aen de Landtpalē/ daer de
vyandē te voren hare wapenē ende krijchs
rustinghen inne hadden/ ende leyde daer
Joden in/ tot eener besettinghe.
34 Hy beuestichde oock Joppē tegē de Zee/
ende Gaza tegē Asdod: want Gaza was te
voren der vyandē * beste geweest: maer Si
mon nam het in/ eñ settede daer Joden in/
ende maeckte aldaer een goet Regiment.
* Of/ vastichept/ sterckte
Simon verkoren ten Vorst.
35 Dewijle nu het volck de groote getrou-
wicheyt Simonis benonden hadde/ ende
wiste de weldaedt/ die hy den volcke dede/
verkoos hem het volck tot haren Vorst en
de Hooghen Priester/ van wegen synen vro
micheyt ende trouwicheyt/ die hy den gant
schen volcke bewees/ ende ouer al vlijdt de-
de/ om synen volcke goet te doen.
36 Want te syner tijdt gaf God geluck door
syne handen/ dat de Heydenen wt onsen
Lande/ ende van Jerusalem/ ende wt der
Borcht verdreuen werden: daer sy hen op
onthielden/ ende vielen wt/ ende verwoeste
den het Heylichdom/ ende verwoestedē den
reynen Godsdienst.
37 Maer Simon nam de Borcht in/ ende
leyde daer Joden in/ om de Stadt Jerusa-
lem/ ende het Landt te beschutten/ ende bou
wede de mueren te Jerusalem hoogher.
38 Ende de Koninck Demetrius beuestich- Demetrius.
de hem/ in des Hooghen Priesters Ampt/
39 Ende hielt hem voor synen Vrient/ ende
dede hem groote eere.
40 Want hy vernam/ dat de Romeynē der
Joden Boodtschappe/ eerlicken ghehoort
hadden/ ende hadden een Verbont met hen
ghemaeckt/ ende haer in hare beschuttinge
ghenomen.
41 Ende dat het Jodische volck/ eñ hare Prie
sterē/ bewillicht haddē/ dat Simō haer Vorst
ende Hooge Priester zijn soude/ altoos ende
eewichlick so langhe/ tot dat God hen m
den rechten Propheet verweckte.
42 Dat hy oock Hooftman zijn soude: ende m Deu.18 Acto.3.22 7.37.
soude het Heylichdom bewarē/ ende Ampt-
lieden setten inden Lande/ ende alle krijchs
rustinghen ende Sterckten in syner macht
hebben.
43 Ende yeghelick sal hem gehoorsaem zijn
ende alle ghebodeu sullen in synen name
wtgaen/ ende sal purpuren ende gulden
stucken draghen.
44 Dit alle sal trouwelick ende vast gehou-
den worden/ van den gantschen volcke/ en-
de allen Priesteren/ ende niemant en sal hem
daertegen setten: Oock en sal niemandt
macht hebben/ het volck te samen te roepē
in den Lande/ ofte purpuren ende guldene
gordelen te draghen/ dan hy alleene.
45 Wie nu daertegen handelt/ ofte voor
hem neemt/ dese ordeninghe te breken/ ofte
af te doen/ die sal inden Ban zijn.
46 Also geloofde het gantsche volck/ Simo-
ni ghehoorsaem te zijn.
47 Ende Simon bewillichde daer in/ ende
wert Hooghe Priester/ ende Vorst der Jodē.
48 Eñ het volck beual datmē dese schrift in
metalē Tafelen schrijuen soude/ eñ soude de
selnige/ op den omganck in den Tempel op
hanghen/ aen een openbaer plaetse.
49 Eñ eene wtschrift daeruan/ inde Schat-
kisten legghen/ datse Simon ende syne Na
komelinghen alle tijdt wisten te vinden.

Dat xv. Capittel.

1. Antiochus de sone Demetrij/ schrijft
tot Simon Hooghe Priester. 2. Copie des
Briefs Antiochi. 15. De Romeynen schrij-
uen tot diuersche Coninghen/ tot voordeel
der Joden. 16. Copie der Brieuen der Ro-
meynen. 25. Antiochus belegt Tryphon/
ende Doza. 27. Breeckt het Verbont/ dat
hy met Simon gemaeckt hadde. 28. Sent
tot hem/ om de stadt Joppe ende Gaza te
ghebrijgen. 33 De antwoorde van Simon/ Antiochus Demetrij sone.
tot den Ambassadeur des Koninckx. 37. Try
phon vliedt. 38. Antiochus sendt Cende-
beum in Judea/ om te krijghen teghen de
Joden.

Dese Antiochus heet met den toename Syphus/ ende heeft namaels oock met den Joden ghekrijghet: maer weynich wtghericht.

1 OOck schreef de Coninck Antiochus/
Demetrij sone/ wt den Eylanden aen
Simon/ eñ aē het Jodische volck also:
2 De Koninck Antiochus ontbiedt den
Hooghen Priester Simon/ ende den Jodi-
schen volcke synen groet:
3 Na dien nu sommighe oproerische mē
Erfkoninckrijcke ghenomen hebben/ so
dencke ick het weder in te nemen/ eñ weder

al

op de rechte Erven te brenghen: ende hebt
daerom vreemdt krijchsvolck aen genomen
ende Schepen maken laten.
4 Eñ wil in het Coninckrijcke trecken op
dat ick de Opzoerischen straffe/ die groote
schade in mynen Koninckrijcke doen/ ende
vele Steden woest ghemaecht hebben.
5 Daerom geve ick v vrij/ alles wat v de Ko
ninghen te voren vrij ghegheven hebben.
6 Ende gheve v macht/ eyghene Munte in
uwen Lande te slaen.
7 Eñ Jerusalem/ eñ het Heylichdom sullē
vrij zijn: ghy sult oock behoudē alle Sterck
ten/ die ghy ghebouwet/ ende tot nu toe in
ghehadt hebt/ ende alle Krijchsrustinghen
die ghy ghemaeckt hebt.
8 Ende gheve v vrij/ alles wat men den Co
ninck schuldich is/ ofte anders den Koninc
toebehoort/ van deser tijdt aen, voort ende
voort.
9 Ende so wy onse Coninckrijcke weder in
krijghen/ so willen wy v/ ende uwen volcke/
ende den Tempel/ noch grooter eere doen/
dat ghy in den gantschen Coninckrijcke/
sullet * vermaent worden.

* Of beroemt.

Tryphon wort verslaecht van Antiocho. Joseph. Antiq. lib. 13. cap. 11.

10 In dē hondert ende vier ende tseventich
sten Jare quam Antiochus weder in zijn
Erflandt: ende alle het Krijchsvolck viel
van Tryphon af tot hem/ ende daer bleef=
fer seer weynich by Tryphon.
11 Doe hem nu de Coninck Antiochus na
tooch/ vloodt hy na Dora aen de Zee.
12 Want hy sach/ dat het met hem wt was/
ende dat het Krijchsvolck van hem af viel.
13 Maer Antiochus tooch hē na/ na Dora/
met hondert ende twintich duysent mannē
te voete/ ende acht duysendt te peerde/
14 Ende beleyde de Stadt/ te Lande ende te
water/ dat daer niemant wt ofte in komen
en konde.
15 Op dese tijdt quamen van Roome/ a Nu
menius/ ende de anderen die met hem wt=
ghesonden waren/ ende brachten brieven
aen de Coningen ende Heerschappen, wel
ke also luydden:

a 1. Mac. 14. 24.

16 Lucius Consul te Roma/ ontbiedt den
Koninck Ptolomeo/ synen groet.
17 b Simon de Hooge Priester/ ende het Jo
dische volck/ hebben Legaten tot ons ghe=
sonden/ om de vriendtschap c ende het Ver
bont tusschen ons te vernieuwen.
18 Ende hebben ons daerby gheschicket/ ee=
nen gulden Schildt, van duysent ponden.
19 Daeromme schrijven wy aen de Conin=
ghen/ ende andere Heerschappen/ dat sy
niets teghen de Joden doen en sullen/ en=
de tegen haer ende hare Steden ende Lant/
niet krijghen: dat sy oock niemande tegen
haer helpen sullen.
20 Want wy hebben den Schildt van hen
aenghenomen.
21 So oock sommighe ongehoorsame wt
haren Landen tot v ghevloden waren/ so
willet deselvighe den Hooghen Priester Si=
mon/ weder toeschicken, dat hyse na syner
Wet straffe.
22 Also hebben wy oock gheschrevē aen den
Koninck Demetrium/ aen Attalum/ aen A
retam/ aen Arsacen/ ende in alle Landen.
23 Oock Sampsaci/ ende dien te Sparta/ na
Delo/ Mindo/ Sicyon/ Caria/ Samos/
Pamphilia/ Lycia/ Halicarnasso/ Rhodis/
Faselis/ Co/ Sido/ Gortyna/ Gnido/ Cy=
pro/ ende Cyrene.

Der Romeynen Brief aē de Coningen. b 1. Mac. 14. 24. c 1. Mac. 8. 17. 12. 1.

24 Ende desee Brieven wtschrift/ hebbē wy
ghesonden den Hooghen Priester Simon/
ende den Jodischen volcke.
25 Middeler tijdt/ brachte Antiochus noch
een ander Heyr voor Dora/ de stat harder
te beleggē/ eñ maeckte krijchsrustingē daer
voor: eñ bestormede de stadt heftighē/ so dat
Tryphon daer inne besloten was/ ende en
konde noch in noch wt komen.
26 Ende Simon schickede den Antiocho te
hulpe twee duysent mannen/ goet wtghele=
sen volck ende veel gouts, ende silvers, ende
wapene.
27 Maer Antiochus en nam sulcks niet
aen/ ende hieldt niet, wat hy te voren toege
seydt hadde, ende wendde hem gantsch van
Simon.

Antiochus en hout Simon niet zijn toseg ghen.

28 Ende sandt syner vrienden een/ genoemt
Athenobium/ tot hē/ dat hy met hē handelē
soude/ ende also seggen: Ghy hebbet Jop=
pe ende Gaza/ ende de Borcht te Jerusalē
inghenomen/ welcke alle tot mynen Co=
ninckrijcke behoort.

Athenobius.

29 Ende hebbet het Landt rondtomme *
verheeret, ende groote schade in mynen Co
ninckrijcke ghedaen/ ende my mijn Erflant
ghenomen.

* Of, overweldicht/

30 Daerom eysche ick dese steden weder vā
v/ die ghy my ghenomen hebbet/ ende allen
Tribuyt der steden/ die ghy inne hebbet/
buyten den lande Juda.
31 Eñ so ghy my sulcx niet weder toebestellē
en willet/ so geeft my voor de stedē vijf hon
dert Centener silvers, eñ voor de schade eñ
Tribuyt/ oock vijf hondert Centener: ende
so ghy dit oock niet en dencket te doen/ so
willen wy teghen v krijghen.

Dat alle te hoope gerekent/ maect ses tonnen gouts.

32 Doe nu Athenobius des Konincks vrient/
te Jerusalem quam/ ende sach het heerlicke
wesen Simonis/ ende den cyeraet met gou=
de ende silver/ ende hoe hy anders gerustet
was, doe verwonderde het hem seer/ ende
hielt hem voor/ wat hem de Coninck bevo=
len hadde.
33 Daer op gaf hem Simon dese antwoort:
d Het Lāt/ dat wy weder ingenomen hebbē/
dat is onse vaderlicke Erve/ ende en behoort
anders niemande toe: doch onse vyanden
hebbent eenen tijdt lanck/ met ghewelde en
de onrecht/ inghehadt.

Simonis antwoort aen Antiochum. d Judt. 11. 13.

34 Daeromme hebben wy nu het onse/ we=
der tot ons ghebracht/ ende niemande het
syne ghenomen.
35 Dat ghy nu daerover klaecht/ dat wy
Joppe ende Gaza ingenomen hebben/ dat
heeft dese oorsake: Men dede onsen Lande
ende onsen Volcke groote schade daer wt:
doch willen wy daer voor gheven hondert
Cētener. Daer op en gaf Athenobius gee=
ne antwoordt/

Hondert Talent en maken tsestich duysent kroonen.

36 Maer wert toornich/ ende tooch weder
daer van/ tot den Coninck/ ende seyde hem
Simonis antwoort/ ende van syner heer=
lickheydt, ende wat hy ghesien hadde. Doe
vergrimmede de Koninck gantsch seer.
37 e Tryphon nu maeckte hem daer van/ op
den water/ ende vloodt na Orthosia.

Tryphon vliet voor Antiocho. e 1. Macha. 11. 39.

38 Doe maeckte de Coninck Cendebeum tē
Hooftmanne over het Landt aen de Zee/
ende liet hem eēn krijchsvolck te voete ende
te peerde.
39 Ende beval hem/ dat hy hem legeren sou
de aen de Landtpalen Judee/ ende soude
daer bevestighen de stadt Cedron, ende ee=
ne Stercke bouwen aen het gheberchte/
ende soude den Joden int Lant vallē: maer
de Coninck jaechde den Tryphon na/ om
hem te vanghen.

Cendebeus Antiochi Hooftman.

40 Doe nu Cendebeus tot Jamnia quam/
greep hy de Joden aen/ verheerde haer
Landt/ ende liet veel volcx ombrenghen: en=
de greep vele lieden/ ende voerde se wech.

Cedron.

41 f Ende bouwede de stadt Cedron/ ende
leyde daer krijchsvolck in/ dat sy daer aē de

f 1. Macha. 16. 9.

Landtpa-

Landtpalen souden wtuallen/ende de heyr
straten woest maken/als de Koninck beuo
len hadde/

Dat xvj. Capittel.

1. Simon sendt zijn twee sonen voor Cendebeum. 6. De stoutheyt Joannis de sone van Simon. 8 Cendebeus wordt in de vlucht gheslaghen ende zijn Heyr verstoort. 11. Ptolomeus de sone Abobi. 15. De verraderie Ptolomei tot Simon ende zijn kinderen.

Joannes Simonis sone. 1. Mach 13. 54. Joseph An tiq. lib. 13. cap. 12. a 1. Mac. 16. 19.

1 DAerom a tooch Joannes van Gaza
henen op/tot synen vader Simon en-
de seyde hem aen/ dat hem Cendebe-
us int landt ghevallen ware/ ende hadde
schade ghedaen.
2 Doe eyschede Simõ syne twee outste so-
nẽ tot hem Judam eñ Joannem/eñ sprack
tot hen: Ick ende myne broeders eñ myns
vaders huys/hebben van ieuget op/tot op
dese tijdt krijghen ghevoeret teghen de vy-
anden des volcx Israels/ ende God heeft
ons gheluck ghegheven dat Israel dick-
wils door onse handen b verlost is.

Simon vermanet syne sonen. b Of, wtge-holpen verlosset. 1. Mach. 13. 49.

3 Dewijle ick dan nu oudt eñ swack bẽ/ so
sullet ghy in myne eñ myner Broederen ste
de treden/ende sullet wttrecken/ende voor
uwe volck strijden: God moet v dan dẽ He-
mel helpen ende by v zijn.
4 Endelict inden Lande verkiesen/ twin-
tich duysent mannen/ende sommighe Ruy
ters: met desen hoope togen Joannes en-
de Judas teghen Cendebeum/ende lagen
de nacht ouer te Modin.
5 Des morghens nu/ doe sy van Modin
in het vlacke veldt quamen tooch eẽ groot
Heyr te voete ende te peerde, teghen haer
daer henen: nu daer was een Beke tusschẽ
beyden Heyren.
6 Doe tooch Joannes aẽ de Beke/eñ keer-
de hẽ tegẽ de vyandẽ: maer doe hy sach dat
hẽ het volck daer voor ontsach/hẽ int wa-
ter te geuẽ/ doe waechde hy hem daer eerst
henen in/ende quam ouer het water. Doe
de hoop dit sach/volchden sy hem na.
7 Daer na maecte Joannes syne ordeninge
ter slachtinghe/ eñ ordineerde de Ruyters
by het Voetuolck: maer de vyanden haddẽ
eenen vele machtigheren Ruyters * tocht.

a Of, Reysi gen tuych.

8 Doe nu Joãnes Trompetten liet opbla-
sen/met der Priesters Basuynẽ eñ de vyan
dẽ aengreep/ doe gaf Cendebeus de vlucht
met synen Heyre/ende daer werdẽ vele ver-
wondet ende doorsteken: de overghebleue-
ne nu vloden in een vaste Vlecke.

Cendebeus verliest de slacht.

9 In deser slachtinghe werdt Judas/ Jo-
annis broeder, oock verwondet: maer Jo-
annes iaechde den vyanden na/ tot aen de
c Sterckte Cedron.

c 1. Mac. 15. 40.

10 Ende de vyanden vloden op de Sterckte/
op den lande by Azod/doe verbrandde Jo
annes de selue Sterckte/ dat den vyanden
by twee duysent mannen ommequamen.
Daer na tooch Joannes weder na huys/
int lant Juda met vreden.

2000. heyde nen worden verslaghen. Ptolomeus Simonis dochter ma.

11 Ende daer was een Hooftman ouer het
lant Jericho/ met namen Ptolomeus / de
sone Abobi/die was seer rijck.
12 Ende de hooghe priester Simon / hadde
hem eene Dochter ghegheuen/

Joseph. An tiq. lib. 13. cap. 13.

13 Daerom was hy stout/ eñ poochde daer
na/ dat hy een heere in den lande werde/en
de sochte den Simon ende syne sonen met
list omme te brenghen.
14 Doe nu Simon in den lande Juda rondt
om tooch/ om de Regimenten te besien ende
te bestellen / ende te Jericho quam met
twee sonẽ/ Matathia ende Juda, indẽ hon
dert ende seuen ende seuentichsten Jare in
der elfster Maent/ die daer heet b Sabbath.

b Dat is de Maent Januarius.

15 Doe ontfinckse de sone Abobi / op syne
Borcht/ die daer heet Doch ende richtede
hen eẽ heerlicke maeltijt aen: maer het was
eenel bedrieghery, want hy verberch daer
heymelicken Krijchsvolck op:
16 c Ende doe Simon ende syne sonen dron-
ckẽ waren ende wel ghedroncken hadden/
maeckte hẽ Ptolomeus op met synen knech
ten/ende namen hare Wapenen / ende vie-
len tot Simon in, daer sy saten / ende slo-
ghen hem met esamen synen tween sonen en
dienknechten doodt.

c Reg. 13. 28.

17 Dese schandelicke ontrouwe dede Pto-
lomeus in Israel / ende bewees hem sulcke
boosheydt voor syne weldaedt.
18 Daer na schreef hy sulcks den Koninck
Antiocho/ ende badt dat hy hem Krijchs-
volck te hulpe senden woude/ om het Lande
ende de Steden met alle toebehoor / in te
nemen.
19 Hy sant oock eenen hoop na Gaza/ f den
Joannem om te brenghen ende schreef aen
de Hooftlieden/ dat sy tot hem komen sou-
den, so woude hy hen grooten schat ende ge
schencken gheuen.

f 2. Machab. 16. 1.

20 Oock schickede hy Krijchsvolc wt/ om Je
rusalem ende het Heylichdom in te nemen.
21 Maer een Bode quam te voren tot Gaza/
die seyde Joanni/ dat zijn vader ende syne
broederen ommeghekomen waren ende dat
het bestelt ware datmen hem oock omme-
brenghen soude.
22 Doe Joannes sulcks hoorde/ ontsettede
hy hem seer ende liet de lieden grijpen / die
daer wt gheschicket waren om hem omme
te brenghen: ende doe hy bevant, dat sy hem
wouden vermoordet hebben liet hyse doo-
den.
23 Wat nu Joannes daer na meer ghedaen
heeft/ eñ de krijgen die hy gevoert heeft, eñ
hoe hy gheregeert ende ghebouwet heeft/

Joannes Simonis sone.

24 Dat is altemael beschreuen in eenen son-
derlicken Boeck van der tijdt zijns Regi-
ments, so langhe als hy na zijn vader Hoo-
ghepriester gheweest is.

Eynde des Eersten Boecks der
Machabeen.

Het Tweedde
Boeck der Ma-
chabeen

Dat Eerste Capittel.

1. De Jodẽ die in Jerusalem zijn/ schrij-
uen totten Joden in Egypten. 2. Sy bid-
den voor haer. 6. Ende vermanen haer de
Kerckwyinghe te houden. 11. Sy dancken
God van dat hy hen verlost heeft wt groo-
ten noodt. 15. De doodt des Coninx Anti-
ochi. 20. Sy verhalen hoe Nehemias het
vyer vant, dwelck de Prophheet Jeremias
verborghen hadde. 24. Nehemie ghebedt.

1 VVy Joden uwe Broeders/ die wy
te Jerusalem ende inden gantschẽ
Jodischen lande zijn / wenschen v
Joden/ onsen Broederen, die ghy
in Egypten zijt/Gheluck ende Heyl.
2 God seghene v lieden / ende dencke aen
zijn Verbondt/ dat hy Abraham/ Isaac eñ
de Jacob/ synen trouwen knechten toeghe
seydt heeft:
3 a Ende geue v lieden een rechtschapẽ her-
te/

De Joden schrijuen Aristobulo eenen Byst verkondighen hem de Reynige, ende het Loofhutten feest etc. a Deu. 30. 6

te/ dat ghy in synerWet vaste ende bestan-
dich blyft.
4 Eñ verleene ulieden dat ghy blytich zijt
in synen gheboden/ende trouste u lieden.
5 Hy verhoore uwe ghebedt/eñ zy ulieden
ghenadich/ende en late u niet in der noot.
6 Also bidden wy altyts voor u lieden.
Jason. 7 Wy hebben aen u lieden gheschreuẽ in on-
ser hoochster noot/doe Jason eñ synen aen
hanck vanden Heylighen lande eñ van den
Koninckrijcke afvallich wert.
8 Eñ verbrandden onse Poorten/ ende ver-
goten onschuldich bloet. Doe baden wy/ eñ
de Heere verhoorde ons/ ende wy offerden
hem Semelmeel/ ende staken de Lampen
aen/ ende leyden de Schouwbrooden op.
b Leu.23.24 9 b Ende begheeren nu/dat ghy lieden wil-
let de Kerckwidinge met ons houden/der
Maent Casleu. Datum inden hondert eñ
Demetrius Coninck. neghen ende tsestichsten Jare/ ter tijdt des
Koninex Demetry.
10 Wy te Jerusalem / eñ in gantsch Judea/
met tsamen den Outsten/ ende Joannem/
wẽschẽ Aristobulo/des Koninex Ptolomei
Schoolmeester/ die van den Priesterlicken
stamme is ende den anderen Joden/ die in
Egypten zijn/ Gheluck ende Heyl.
11 Wy dancken God billicken / dat hy ons
wt so grootẽ noot verlost heeft/ die wy ons
tegen sulck eenen machtigen Koninck wee-
Antiochi des Tyran- ren moesten.
nen doodt / 12 Want God heeft onse vyandẽ/wt de hey-
wort hier lige Stadt wech ghedreuen/ tot in Persiē.
anders be- 13 Aldaer wert de Koninck met synen onuer
schreuen als winnelicken Heyre / inden Tempel Naue
1. Mach. 6. vermoordet/ wt list der Priesteren Naue.
eñ 2. Mac 9 14 Want doe Antiochus daer henen quam/
Antiochus met tsamen synẽ vrienden/ tot der Goddin
de Edele. ne c Diana/ gelijck of hyse woude vrijen/ eñ
c Act.19.24. alle het gout wt den Tempel ten Bruydt-
schatte nemen.
15 Ende doe het de Priesters Naue voort
droegen/ende hy met sommighen in de Ca-
pelle ghegaen was/doe sloten sy de Kercke
achter hem toe/
16 Ende wierpen hem/ende alle die met hem
waren/ met steenen doot: daer na verhieu-
wen syse in stucken/ ende wierpense wt.
17 God hebbe altijt lof / dat hy de Godloosẽ
also heeft verdelghet.
18 Daerom dewyle wy op dẽ vijf ende twin-
tichsten dach der Maendt Caslen/ de Rey-
ninge des Tempels dencken te houden: so
hebbẽ wy het u lieden willen te weten doẽ/
op dat ghy oock met ons dat selve Feest
houdet/ghelijck als men den dach houdet/
daer Nehemias het vyer inne ghevonden
hadde/dat hy den Tempel ende den Altaer
bouwede ende weder offerde.
Vanden ver- borgẽ vyere voor de Priesteren. d Leu.6 9. ende 10.1. ende16,12. 19 Want doe onse vaderẽ wech gevoert wer
den in Persien/hebben de Priesters / d het
vyer van den Altare/ in eenen diepen droo-
gen kuyl verborghen/ eñ behouden/dat het
niemant ghewaer en wert.
20 Als nu na sommighe Jaren/ Nehemias
na den wille Gods/ vandẽ Koninck te huys
gesonden was/schickede hy derselver Prie-
steren nakomelinghen/ die dat vyer verbor-
ghen hadden/henen/dat sy het weder soch-
ten: maer als sy ons berichtet hebbẽ/ so en
hebben sy gheen vyer/ maer een dick water
ghevonden.
21 Datselve heeft hy haer heetẽ op putten/ eñ
brenghen. Doe nu alle dinck ten offer toe-
gherichtet was/ heeft Nehemias bevolen:
Sy souden dat water op het hout/ende op
het Offer/dat op den houte lach/ghieten.
22 Als sy dat seluighe ghedaen hadden/ende
de Sonne wel opghekomen was / ende de
Wolcken vergaen waren / e doẽ ontstack 1. Re.18.18.
hem een groot vyer: dies verwonderden sy
hen alle.
23 Doe begonsten de Priesteren eñ het volck
te bidden/ tot dat het Offer verbrant was:
ende Jonathas sanck voor/maer de anderẽ
spraken hem na met Nehemia.
24 Eñ dit was het ghebet Nehemie: Heere Het ghebede
onse God/ f die ghy alle dinc gescheppẽ hebt/ Nehemie.
eñ zijt verschrickelick/sterck ende rechtveer- f Gene. 1. 1.
dich/ ende barmhertich/ ende alleen de rech- Spra. 1. 7.
te Koninck ende Ghesalfde.
25 g Die ghy alleen alle gaven geeft /die ghy g Psa. 68.10
alleen Rechtveerdich/ Almachtich ende Ee- Ephes.4.8.
wich zijt: die ghy Israel verlosset van allen Roma. 12. 3.
quade/die ghy onse vaderen verkoren/ ende 1.Cor.12.11.
gheheylicht hebt.
26 Neemt dat offer aen / voor het gantsche
volck Israels/ ende bewaert die/ eñ heylichet
u Erve.
27 Brenget ons verstroyde weder te samen/
verlost de gene/ die den Heydenen dienẽ moe
ten/ eñ siet ons verachteden aen/ daer yege-
lick eenen grouwel voor heeft: op dat doch
de Heydenen ghewaer worden dat ghy onse
God zijt.
28 Straffet die ons onderdrucken/ ende ons
met grooten pocchen/ alle schande aen doẽ.
29 Plantet u volck weder aen u Heylighe
plaetse/ h als Moses ghesept heeft. h Deu.30.3
30 Daer na songen de Priesteren de Lofsan- 2. Mac.2.18
gen daer toe/ tot dat dat offer verteert wert.
31 Daer na hiet Nehemias het overgebleuẽ
water op de groote steenen gieten.
32 i Daer ginck oock een vlamme op: maer sy i 1. Reg.18.38
wert verteert vander vlammen des vyers/
op den Altaer.
33 Dit is in korten kuytbaer gheworden/ eñ
voor den Koninck der Persen gecondẽ: hoe
dat aen der stede/ daermen het vyer verbor-
ghen hadde/water ghevonden/ende dat sel-
ue de Offeren aenghesteken hadde.
34 Doe versochte het de Koninck oock/ende
liet de stede wtsonderen ende bevrijden.
35 Ende gaf veel gouts daer toe.
36 Eñ Nehemias ghesellen noemden de ste-
de Nechpar / op Duytsch/ Reyninghinghe/
sommighe heetense oock Nephtar.

Dat ij. Capittel.

1. De Propheet Jeremias hadde den Jo-
den die in Babylonien gevoert werden/ ver-
maent de Wet des Heerẽ te houden. 4. De
Arcke des Verbondts door Jeremiam ver-
borgen. 13. Nehemias versamelt der Pro-
pheten Boeckẽ in een Librarie. 24. Jason
heeft de Historie van Juda Machabeo eñ
synen broederen beschreuen. 29. Het tweede
Boeck der Machabeen/ is een verkortinge
der Historie Jasonis.

1 MEn vindet oock in den Schriften/ dat Hoe Jeremi-
Jeremias de Propheet/ den genen/ die as de Hutte
wech ghevoert werden/ gheheeten heb ende Arcke
be/ dat sy het vyer souden met hen nemen/ a verborghen
daer te voren van ghesept is. hebbe
2 b Ende hen de Wet weder ghegheuen eñ a 2 Mac.1.19
bevolen hebbe: op dat sy doch des Heeren ge b Jere.29.1.
bodt niet vergaten/ ende hen niet en lieten Baruc.6.1.
verleyden/ wanneer sy de gulden ende sil-
veren Afgoden/ ende hare verciersélen/ sa-
ghen.
3 Ende hebbe hen der ghelijcke veel meer be
volẽ dat sy de Wet wt haren herten niet en
wouden laten.
4 So stout dat oock in derselver schrift/ dat
de Propheet na Godlicken bevele/ hen ghe-
heeten hebbe: Dat sy de Hutte der Getuy-
genisse/ ende de Kiste / souden met hen ne-

c Deut.34.1 men. Als sy nu aen den Berch quamen/ c
daer Moses op gheweest/ eñ het Erflandt
Gods ghesien hadde/
5 Want Jeremias eenen kuyl / daer inne
verberch hy de Hutte ende de Kiste/ eñ den
Altaer des Reuckoffers/ende maeckte het
hol daer na toe.
6 Maer sommige die oock mede ghingen/
wouden de stede mercken ende teeckenen:
maer sy en kondense niet vinden.
7 Doe dat Jeremias vernam/strafte hyse/
eñ sprack: Dese stede / en sal geen mensche
vinden noch weten / tot dat de Heere zijn
volck weder te hoope brenghen/ ende hen
ghenadich zijn sal.
8 Dan salse hen de Heere wel openbaren:
ende men sal van des Heeren heerlicheydt
sien in eener Wolcken. d ghelijck als hy te
d Exod.13.21 Moses tijden verscheen: e eñ ghelijck als
e 1.Reg.8.22 Salomo badt / dat hy de stede heylighen
2.Par. 6.21. woude.
9 Ende Jeremias vertelde hen oock / hoe
Salomo gheoffert hadde / doe de Kercke
ghewyet / ende den Tempel reede werdt.
10 f Oock hoe Moses den Heere gebeden/
f Leuit 9.23. eñ het vyer van den Hemel/ het Offer ver-
10/ 16. teert hadde: g also badt Salomo oock/ eñ
g 1.Par.7.1. het vyer verteerde oock het Brandtoffer.
2. Reg.8. 10. 11 Eñ als Moses gheseydt hadde / h dat
zijn Offer zy van den vyere verteert ghe-
h Leuit.10.16 worden/ende niet ghegeten:
12 Also heeft Salomo oock achte daghen
gheoffert.
13 Dit alle vindtmen inden schriften/ die te
Nehemie tijden gheschreuen zijn: ende
gelijck als hy/ der Koningen/ Propheten/
eñ Dauids Boecken/ eñ de Brieuen der
Koningen van dẽ Offerẽ / weder te samen
gesocht eñ een Liberarie aengerichtet heeft
14 Also heeft Judas oock ghedaen/ ende
wat Boecken daer/ dewyle de krijghen in
dẽ lande geweest zijn/ vergaen waren/ we-
der te samẽ gebracht: eñ wy hebbense hier.
15 Wilt ghyse nu lesen / so laetse van ons
halen.
16 Dewijle wy nu sodanich Feest houden
willen / so hebben wy het v lieden willen
schrijuen : want het behoort v / dat ghy
lieden het oock houdet.
17 Wy dan hopen tot God / dat de Heere/
die synen volcke helpet/ eñ ons dat Erue
weder geeft/namelicken het Rijcke/ eñ het
i Deut.30.5 Priesterdom/ i als hy in de Wet toegeseyt
heeft/
18 Sal hem onser in korten ontfermen: eñ
sal ons wt der wijder Werelt/ aen de Hey-
lighe stede weder te samen brengen/
19 Gelijck hy ons alreede wt grooten onge-
Judas Ma- lucke verlost eñ de Stedẽ gereynicht heeft,
chabeus. 20 Maer de Historie vã Juda dẽ Machabeer/ ende synen Broederen/ ende van der
reynighinge des Hooghenpriesters / ende
hoemen den Altaer ghewyhet heeft:
21 Ende vanden krijch teghen Antiochum
k 1.Mach.1 den Edelen / k ende synen sone Eupator/
11. 6/17. 22 Ende van den teeckenen vanden Hemel/
2 Mac.10.10 die den ghenen die het Jodendom redelick
beschuttet hebben/ gheopenbaert zijn/ dat
ghy sulck een kleyne hoop / het gantsche
landt geplondert/ eñ een groote veelheydt
der Heydenen in de vlucht gheslagen/ ende
hen na ghejaecht hebbet.
23 Eñ voorder vandẽ Tempel/ hoemẽ hem
weder gebouwet/ alsmen nu alreede allent
haluen daer van weter / eñ de Stadt hare
vrijheyt weder verkregen hebbe: dat alle
andere Wetten afghedaen zijn/ eñ alleene
des Heeren sal ghehouden worden/ die ons
nu wel wil/ ende ghenadich is.
24 Dit eñ andere dingen meer/ daer Jason
vijf Boeckẽ van gemaeckt heeft/ dat denc-
kẽ wy hier op het kortste te samẽ te treckẽ.
25 Want wy sien/ dat het ghetal door een-
ander ghemenget is / dat het swaer zijn
wil/ de Historien / dewijle sy also op eenen
hoop liggen/ recht te vaten.
26 Daerom hebben wy het also willen ma-
ken/ datmen het gheerne lese/ ende lichter
behouden konne/ ende yeghelicken meughe
nutt zijn.
27 Eñ tis waer/ wy mercken/ dat het ons
wel swaer worden wil / dat wy ons der
moeyte aenghenomen hebben: want daer
behoort vele arbeyts/ eñ grootẽ vlijte toe.
28 Gelijck als het sonder arbeyt niet toe en
gaet/ die een maeltijdt bereyden / ende den
gasten goet doen wil ; nochtans en willen
wy dat selue niet aensien / eñ dese moeyte/
den anderen daermede te dienen/ gheerne
op ons nemen.
29 In dẽ Historien aen haer seluẽ/ en willen
wy niets veranderen/ maer blijuen laten/
ghelijck als sy te voren gheschreuen zijn:
wtghenomen/ dat wyse willen korter te
samen trecken.
30 Eñ gelijck als eẽ Timmerman/ wanneer
hy een nieu huys bouwet / niet wyder en
dencket/ dan dat hy het also make/ dat het
een bestant hebbe ; maer hoemen het schil-
deren ende vercieren sal/ daer laet hy eenen
anderen voor sorghen:
31 Also willen wy oock doẽ/ eñ willen dien
die de Historien tẽ eersten geschreuen heeft/
daer voor sorghen laten/ hoe hy alle dinck
ghesproken/ ende alle stucken met vlijte wt
gherarbeydet hebbe.
32 Maer wy en willen niet meer doen/ dan
op het aller korste de somme veruaten.
33 Ende wille nu tot der Historien grijpen/
eñ dit also ten ingange gheseyt hebben: op
dat de Voorrede niet grooter en worde/
dan de gantsche Historia.

Dat iij. Capittel.

1. De vromicheydt eñ yuer des Hooghen priesters Onie. 4 Simon van dẽ geslachte Ben Jamins een vyant Onie. 6. Seleucus de Koninck Asie/ sendt tot Heliodorum in Jerusalem / om de schadt des Tempels te hebben. 10. Onias doet wat hy mach om het voornemen Heliodori te beletten. 13. Heliodorus willende de gheboden des Koninck wt richten / wordt swaerlick van God ghestraft. 32. Onias offert offerhanden/ ende bidt voor Heliodorum. 33. Heliodorus offert den Heere/ ende reyst weder na den Koninck / ende vertelt de wonderen Gods/ in synen persoone ghedaen.

1 Alsmen nu weder in goeden vrede te Onias Ho-
Jerusalem woonde/ eñ de Wet synen geprieſter.
den swanghe ghinck / dewyle dat de 1.Mac.3.1
Hoogepriester Onias so vroom was/ ende
so vlytighen daerouer hieldt.
2 Werden oock de Koninghen bewoghen/
de Stadt te eeren/ eñ schickeden heerlicke
ghesschencken in den Tempel. Seleucus
3 Also dat Seleucus de Koninck in Asia/ Koninck in
wt synen Ampten verordenen liet / a alle Asia.
onkost/ diemen ten Offer behoefde. a1. Mac.10.
4 Nu was daer op dat mael een Voocht 30.
des Tempels/ die hiet b Simon / een Ben Simon
Jamiter/ die was des Hooghenpriesters verraet de
vyandt/ daeromme dat hy hem synen moet Schattẽ des
wille in der Stadt niet toelaten en wonde. Tempels.
5 Ende dewyle Onias te machtich was/ b 2. Mac. 3
tooch hy tot Apollonium des Trasei sone/ 11. 4/ 1.
dẽ Hooftmanns in neder Syria eñ Phenice. Apollonius

Ende

6 Ende seyde hem / hoe de Godskiste te
Jerusalem / auer de mate rycke van gelde
ware / ende gantsch veel ouerich hadde /
dies men ten Offer niet en behoefde / eñ de
Koninck mochte het wel tot hem nemen.

Heliodorus wordt ghe- schicket / dẽ Schat des Tempels te halen.

7 Doe nu Apollonius tot den Koninck
quam / seyde hy hem / wat hem Simon van
ghelde ghesept hadde. Dae verordende de
Koninck Heliodorum synen Kamerlinck
daer toe / eñ gaf hem beuel / hy soude dat
selue ghelt tot hem brenghen.
8 Heliodorus maeckte hem in korten op /
eñ wendde voor / hy moeste Rente opnemẽ
in neder Syria ende Phenice: maer syne
meyninghe was / dat hy des Konincks
beuel woude wtrichten.
9 Als hy nu te Jerusalem quam / eñ hẽ de
Hoogepriester ontfangen hadde / vertelde
hy hem / wat hẽ zyn heere bericht hadde /
ende waeromme dat hy daer ware / ende
vraechde oft het alsa ware / oft niet?
10 Doe antwoorde hem de Hoogepriester:
Het is eensdeels by ons tot trouwer hant
ghelept / so dat het Weduwen eñ Weesen
toebehoort.
11 Het ander is des Tobie Hircani / welcke
een treffelick man was: ende het en ware
geenerley wys also / als de Verrader Si-
mon ghesepdt hadde: want het en ware
niet meer dan vier hondert Centener Sil-
uers / eñ twee hondert Centener Goudts.

* Of / stoute onbillichept

12 So ware het doch eene groote* wreuel /
datmen het sa henen wech nemen / ende de
ghene / die het hare / den heyligen Tempel /
die inder gantscher Wereit so hooch ghe-
eert eñ beuryet ware / betrouwet hadden /
om het hare / bedrieghen soude.

Heliodorus eyschet den Schatt des Tempels.

13 Maer Heliodorus bleef by den beuele
des Konincx hy moeste het met hẽ nemen.
14 Eñ quam op eenen bestemmeden dach in
den Tempel / ende woude het besien: doe
verhief hem een groot iammer in der gant
scher Stadt.

c 3. Mac. 13.

d Exod. 22 7

15 c De Priesteren lagen in haren heyligen
cieraet / voor den Altaer. eñ riepen God in
den Hemel aen d die daer selues gheboden
heeft: Datmen het ghene / dat by eenen
tot ghetrouwer handt ghelept is / niets
verontrauwen en sal: dat hy dẽ lieden het
hare / dat sy aen die plaetse als tot getrou-
wer hant ghelept haddẽ behoudẽ woude.
16 Maer de Hooghepriester hielt hem so
barmhertichlick / dat hem niemant souder
groote medelijdinghe aensien en konde:
wāt men sach het aen hẽ / dewyle hy hẽ in
het aenghesichte so ontuerwet hadde / dat
hy in grooten angste was.
17 Want hy was so gantsch verschrocken /
dat hy gantschelick beefde / daer wt men
lichtelick speuren konde / hoe qualick dat
hem te moede was.
18 Eñ de lieden hier eñ daer in den huysen /
liepen te samen / ende baden met eenander:
dewyle dat sy saghen / dat de Tempel in
verachtinghe komen soude.

e 3. Mac. 27

19 Eñ de vrouwen togen sacken aen / ende
e liepen op der straten rondtomme: eñ de
Maeghden / die anders onder de liedẽ niet
en ghingen / liepen onder de poorten / ende
op de mueren: sommighe laghen in den
vensteren.
20 Ende hieuen altemael hare handen op /
ende baden:
21 Het was alle beyderley ontfermelick /
beyde dat het volck sa gheheel verschrockẽ /
ende de Hoogepriesters so beangstet was.
22 Ende dewyle sy alsa den Almachtighen
God aenriepen / dat hy het goet der geuer /
die het daer henen als tot trouwer handt
ghelept hadden / behouden woude /

f Luce. 21. 1.

23 Dachte Heliodorus zyn voornemẽ wt te
richten: ende als hy by der f Godskiste
stont / met den Kryghsknechten /

Heliodorus wordt van God ghe- strast.

24 Doe dede de Almachtige God een groot
teecken / dat hy / ende alle die by hem warẽ /
hen door der macht Gods ontsettedẽ / eñ in
eene groote vreese eñ verschrickinge vielen.

g 2. Mach. 10 / 29. 11 / 8. 3 Mac. 6. 17

25 g Wāt sy saghen een Peert / dat wel vercieret
was / daer satt een verschrickelick Ruyter
op: dat liep met aller macht tot Heliodorum
in / eñ spranck op hẽ met den voorsten twee
voeten: eñ de Ruyter op den Peerde / hadde
een gantsch gulden harnasch aen.
26 Sy saghen oock twee ionghe ghesellen /
die sterck eñ schoon waren / eñ gantsch wel
ghekleedet: h die stonden den Heliodoro
tot beyden zyden / ende sloeghen met aller
macht op hem.

h 2. Mach. 5. 18. 3. Mac. 2. 20

27 Dat hy van amachtichepdt ter Aerden
sanck / ende hem het sien verginck.
28 Doe namen sy hem / die nieuwelinck met
grooten prale / eñ alle synẽ Krychsknechten
in de Schatkamer gegaen was / eñ droegen
hem op eenen stoel henen wt / ende zyn ghe-
welt en halp hem gheheel niets.
29 So datmen openbaer de kracht des
Heeren mercken moeste: eñ hy lach also voor
doodt. ende en sprack niet een woordt.
30 Eñ de Joden loefden God / dat hy synen
Tempel also gheeert hadde: eñ de Tempel
die te voren vol vreesen eñ verschrickinghe
gheweest was / wert vol vreuchde eñ herten
vrolickheydt / na desen teechen des Almach
tighen Gods.

Onias offert ende bidt voor Heliodorum

31 Maer sommighe vrienden Heliodori /
quamen eñ baden Oniam / dat hy doch den
Heere bidden woude / dat hy Heliodoro. die
nu laghe ende snacte na zyn ziele / het leuen
schencken woude.
32 Dewyle hem nu de Hooghepriester be-
sorchde / dat de Koninck soude eenen arch-
waen op de Joden hebben / als hadden sy
Heliodoro wat gedaē / offerde hy voor hem /
op dat hy ghesondt worde.
33 Ende dewyle dat hy badt / verschenen de
twee ionge ghesellẽ weder in harer voriger
kleedinghe / ende seyden tot Heliodorum:
Dancket den Hoogenpriester vlytichlick: i
want om synent wille / heeft v de Heere het
leuen gheschencken.

i Act. 27. 24.

34 Ende verkondicht allenthaluẽ de groote
kracht des Heeren / dewyle ghy vanden
Hemel af ghestraft zyt: ende doe sy dit ghe-
sproken hadden / verswonden sy.
35 Eñ Heliodorus offerde den Heere / ende
ghelofde hem vele / dat hy hem het leuen
hadde weder ghegeuen. eñ danckte Oniam:
eñ reysde daer na weder tot den Koninck /
36 Ende seyde het yeghelicken / hoe hy met
synen oogen de wercken des Alderhoochsten
Gods ghesien hadde.
37 Als hem nu de Koninck vraechde / wien
hy meynde / dien hy na Jerusalem schicken
konde. die wat wtrichten machte: dae ant-
woordde Heliodorus:
38 Wanneer ghy eenen vyandt hebt / ofte
eenen / die v wt dẽ Ryche dencket te stooten /
dien schicket daer henẽ: wanneer de selvige
ghestraft wordt als ick / ende met den leuen
daer van koemt / so moechdy hem wel we-
der aennemen: want God is krachtichlick
in dier stede.
39 Ende die syne wooninghe inden Hemel
heeft / die siet daer op / eñ k verlostse: ende
diese beschadigen willen / die straft hy / ende
slaetse doodt.

k Of / be- vrydese.

40 Dit zy ghenoech van der Schatkamer
ende Heliodoro.

Dat iiij. Capittel.

1. Het quaet spreken Simonis teghen O.niam.7. Jason de broeder Onie coopt het Overpriesterschap/10. De snootheyt Jasonis.26. hy wort door Menelaum van zyn Hooghepriesterampt verstooten.29. Lysimachus Menelai broeder wordt Hooghepriester.32. Menelai Kerckroof.33. Staet na den doot Onie.34. Onias wort doorsteken door Andronicum.37. De Koninc Antiochus daerom gram zynde/ doet Andronicum straffen.4. De Ghemeynte staet op teghen Lysimachum/ ende grypen hem.47 Menelaus beschuldicht zynde door de Joden/wort los/ende zyn beschuldigers veroordeelt/ ende ghedoodt.

Simon. a 2.mac.3.4

1 Maer a Simon die den Schat ende zyn
vaderlant/alsoo verraden hadde/ sprac
van Onia alle quaet/hoe dat hy sulck
ongheluck aengherichtet hadde, dat Helio-
doro gheschiedt was.
2 Eñ gaf hem schult/dat hy daer na pooch-
de een heere inde lande te wordē:so hy doch
der Stadt alle goet dede/ende zyn volc met
trouwicheyt meynde/ende vaste hielt, over
de Wet Gods.

Onias reyst totten Coninck om vrede te behouden.

3 Doe nu de haet ende nyt so groot was/
dat des Simonis aenhanck/sommige daer
over doot sloeghen.
4 Ende Onias sach dat vele ongheluck wt
sulcker oneenicheydt comen soude / dewyle
dat Apollonius de hooftman in neder Sy-
ria/alsoo woedde/ ende des Simonis moet-
wille stercke/
5 Maeckte hy hem op tot den Koninck/niet
om het volck te verclagen/maer den lande
ende lieden te goede.
6 Want hy sach/wanneer de Koninck daer
niet toe doen en soude/ so ware het onmue-
ghelick langer tyt vrede te behoudē/noch
Simonis moetwillen te wederstaen/

Antiochus de Edele. b 1.Macha 1.11. Jason. c 2.Mach. 5.6.

7 Doe nu Seleucus ghestorven was/eñ het
Regiment op b Antiochum dē Edelen quā/
stondt c Jason des Onie broeder/ na het
ampt des Hooghenpriesters.
8 Eñ seyde den Koninc toe wanneer hy het
te weghe brachte/dry hondert ende tsestich
Centeners silvers/ ende van der anderē op
beuringhe tachtentich Centener.
9 Ende daerenboven seyde hy hem toe ooc
anders noch te verschryvē/ hondert eñ vyf-
tich Centener/d wanneermen hem toelaten
woude/ dat hy daer Speelhuysen aenrich-
ten/eñ die te Jerusalem / na der Antioche-
ner wyse leeren mochte.

d 1.Mach. 1.14.

Jason veracht de Wet/ende neemt der Heydenen ghebruyck aen. e 1.Mach. 8.17.

10 Doe sulcx de Koninck bewillichde/eñ Ja-
son het Priesterdom verkreech/doe wenue-
de hy alsoo haest syne lieden op de Heyden-
sche wyse.
11 Ende de goede loflicke wyse/van den ou-
den Koninghen gheordineert/ settede hy
gantschelick af/ door e Johannem des Eu-
polemi vader/ e die na Roome ghesonden
was/om met den Romeynen een verbondt
te maken: ende verbrachde de oude eerlicke
Wetten / ende richtede andere oneerlicke
wysen aen.

Merckt lieve Leser/ hoe dese Booswichten/Jason/Menelaus/etc. het Hoogepriesterampt aen hen brenghen/ ende dat voorstaen.

12 Onder de Borcht bouwede hy eē Speel-
huys, ende verordende dat hen de stercxste
jonghe ghesellen daerin oeffenen moesten.
13 Ende dat Heydensche wesen nam alsoo de
overhandt/dat de Priesteren/des offerens
noch des Tempels niet meer en achteden/
14 Maer liepen in het Speelhuys/ende sa-
ghen hoemen den Bal sloech/eñ andere spe-
len dreef.
15 Ende lieten alsoo harer vaderen zeden va-
ren/eñ hielden de Heydensche seer kostelick/

16 Sy moesten ooc wel betalen ende den
genen/dien sy sulcke spelen wouden nadoē/
die schickte God over haer / ende moestense
straffen.

Met Gods woort en sal men niet spotten.

17 Want met onses Heeren Gods woorden
en is niet te schimpen/ het vindt hem doch
ten laetsten wel.
18 Doemen nu het groote spel te Tyro hielt/
ende de Koninck selves daer was/
19 Sandt de Boosewicht Jason/sommighe
Antiochenens wt/ gelijck als waren sy van
Jerusalem, dat sy dat spel ooc aensagen:eñ
sant hy hen henen/ dry hondert Drachmas/
datmen Herculi daer van offerde:maer dien
sulcx bevolen was, die saghen dat het hem
niet schicken en soude/ eñ en wouden der-
halven daer niet toe ghebruycken/maer er-
ghens anders aen wenden.
20 Daeromme hoewel hy het tot Herculis
offer ghesonden hadde/ so bestelden sy doch
schiprustinghe daer voor.
21 Dewyle nu Ptolomeus Philometor / de
jonghe Koninck in Egypten / synen eersten
Rycxdach wtgeschreven hadde/doe schicte
Antiochus den Apollonium/ Mnesthei sone/
op denseluighen Rycxdach/in Egypten/eñ
doe hy vernam datmen hem niet hebben en
woude tot eenē Voormonder/tooch hy we-
der te rugghe/ eñ dachte hoe hy zyn Ryke
in vrede behouden mochte/ ende quam tot
Joppe/ende van daer na Jerusalem.

Ptolomeus Philometor Coninck in Egypten.

22 Ende wert van Jason ende der gantscher
Stadt heerlick ontfangen/ eñ ingeleyt met
Fackelen/ ende grooter triumphe. Daer na
tooch hy weder in Phenice.

Antiochus koemt te Jerusalem/ ende wordt heerlic ontfanghen vā Jason.

23 Maer na dryen Jaren schickede Jason/
Menelaum/ des voorgedachten Simonis
broeder, henen/ (dat hy den Koninck ghelt
brochte/ende hem van sommighe noodighe
saken vermaende.

Menelaus Simonis broeder wordt Hooghepriester. f 2.Mach. 4.8.

24 Ende doe hy by den Koninck in ghenade
quam/ huychelde hy hem/ ende brachte het
Hooghepriesterdom aen hem selven/ eñ gaf
den Coninck dry hondert Centener silvers/
meer/dan Jason.
25 Eñ quam alsoo met des Koninx bevel we-
der te Jerusalem/eñ en handelde niet als eē
Hoogepriester /maer als eē woedende Ty-
ran/ende als een grousame wilde Beeste.
26 Alsoo wert Jason/die synen broeder vā sy-
nen Ampte afgestooten hadde/ weder door
eenen anderen daervan ghestooten/ h ende
moeste in der Ammoniter landt vlieden.

Jason. g 2.Mac 4 10. h 2.mac.5.7

27 Eñ Menelaus behielt het Regimēt/maer
doe hy dat gelt/dat hy den Koninck toege-
seyt hadde/niet en konde opbrenghen / doe
het Sostrates de hooftman op der Borcht
van hem eyschte.
28 Gelijck hem de Coninck bevolen hadde:
liet se de Coninc allebeyde voor hem roepē:
29 Ende settede Menelaum af/eñ verorden
de synen broeder Lysimachum/in zyn stede:
ende Sostratum settede hy ten Amptman-
ne in Cypren.

Lysimachus wordt Hoogepriester.

30 Doe het nu alsoo bestelt was/richteden de
Tharsers eñ Malloters eenen oploop aen/
daerom / datse de Coninck synen Bywyue
gheschencket hadde.
31 Doe maeckte hem de Coninck haestelick
op/dat hy den oploop stilde / ende liet den
Vorst Andronicum daer tot eenen Stadt-
houder.
32 Doe dat Menelaus gewaer wert/dachte
hy/dat hy ghelegentheyt hadde, dat hy we-
derom tot synen ouden state comen konde/
eñ stal sommighe Kleynodien wt den Tem-
pel/ende schanckse den Andronico/ende ver-
kochte sommighe na Tyro / ende in andere
omligghende Steden.

Menelaus Andronicus.

Doe

Onias.
33 Doe dat Onias ghewaer wert/ ghaf hy
hem aen een vryhdde stede te Daphne/die
voor Antiochia leyt/ende straste hem.
34 Maer Menelaus quā tot Andronicum
alleene ē vermaende hem/ dat hy Oniam
grijpen soude. Dat dede hy/ ende ginck tot
hem en ouerredede hem met listicheyt/gaf
hem oock syne hant/ ē eenen Eet daer op/
dat hy wt der vryheyt tot hem quame:wāt
hy wiste dat hem Onias niet goets tot hē
en versach: Ē doe hy hem also ouerredet
hadde/ doorstack hy hem teghen alle recht.
35 Dat en dede niet alleene den Joden wee/
maer het verdroot oock velen Heydenē/dat
hy den vromen man so onbillicken omme-
ghebracht hadde.
36 Doe nu de Coninck alle saken in Cilicia
beschheydē hadde/ē weder na huys tooch/
liepen hem Joden in allen Steden aen/ ē
oock sommighe Heydenen/ ende klaechden
hem dat Onias ontschuldichlick vermoor
det ware.
37 Ende Antiochus bekommerde hem van
herten seere daerom:ē het iammerde hem/
dat de eerlicke vrome man/ so iammerlickē
ommeghekomen was.

Antiochus laet Andronicum richten.

38 Ende vergrimmede ouer Andronicum/en-
de liet hem het purpuren kleedt met tsamē
den anderen cieraet wttrecken / ende hem
also inder gantscher Stadt rontomme voe
ren/ ē ten laetsten op derseluer stede rich-
ten/daer hy Oniam doorsteken hadde. l Al-
so heeft hem God na syner verdienste we-
der ghestraft.

l Gene.9.6.

39 Als nu Lysimachus/wt rade zijns broedꝰs
Menelai veel wt den Tempel gestolen had
de/ende het gheschrey onder den lieden ge-
comen was/versamelde haer de Gemeyn-
te teghen Lysimachum/doe der guldē Kley
nodien nu vele wech ghekomen waren.
40 Doe haer nu de Gemeynte versamelt had
de/ende seer toornich was/rustede Lysima-
chus drij duysent mannē/ ende wolde hem
met ghewelt beschutten: ende settede ouer
haer eenen ouden listighen Hooftman.
41 Doe dit de Burgers sagen/namē sommi-
ghe steenen/ sommige stercke stockē/sommi
ge wierpense met asschen onder de oogen:
42 Dat harer gantsch vele verwondet/ende
sommighe gantsch daerneder gheslaghen
werden:ē de anderen alle daer van liepen:
ende den Kerckenroouer m greppen sy by de
Schatkamer.

Lysimachus wordt ghevangen.
m And. doo den sy etc.
Ende door sulcke dingē begonst het gherichte te ghen Menelaum.
m Of/ouertuycht
Ptolomeus bidt Menelaum los.

43 Daer na namen sy hem met rechte voor.
44 Ē bewijle dat de Coninck te Tyro geco
men was/lieten sy door drij des Raets Ge-
schickeden/den handel voor hem draghen/
dat hy een oordeel daer ouer sprekē soude.
45 Als het nu Menelao m betoont wert/ge
loofde hy Ptolomeo veel geldts/waert dat
hy hem by den Coninck los bidden konde.
46 Doe ghinck Ptolomeus alleene tot den
Coninck in syne Sale / daer hy hem inne
koelede/ende ouerredede den Coninck/
47 Dat hy Menelaum die doch alle onghe-
luck aengherichtet hadde/los liet:ē de ar-
me lieden ten doode veroordeelde/ die doch
oock by den Tarteren wel onschuldich ge-
vonden/ende bekent souden worden.
48 Also werden de ghene/die des volcx ende
des Tempels sake op het alder trouwelic-
ste ghehandelt hadden / ontschuldichlick
verworcht.
49 Dat dede sommighen te Tyro wee/ende
lietense eerlicken ter Aerden brenghen.
50 Maer Menelaus bleef by den Ampte/wt
hulpe sommiger Geweldigē in het Hof/die
syner genieten/ē wert so langer so erger/
ende leyde den Burgheren alle plaghe aen

Dat v.Capittel.

1. Wonderlicke ghesichten ghesien door
die van Jerusalem. 5. Jasons vnderlistic-
heyt tegen de Inwooners Jerusalems. 10.
De doot Jasons onnoemelic. 11. De Stadt
Jerusalems inghenomen door Antiochum.
13.14. De groote moordt der Joden door
Antiochum. 15. ende de Tempel door hem
berooft. 21. De verwaentheyt Antiochi. 24.
Hy schickt Apollonium teghen de Joden.
25. De trecheyt ē schelmerie Apolonij. 27.
Judas Machabeus vliet in de wildernisse.

1 Om a de selue tijt/tooch Antiochus ten
tweeden mael in Egypten.
2 b Ende men sach in der ghantscher
Stadt/veertich daghen lanck na eenander/
in der locht / Ruyters in guldenen harnas-
sche/met langhen Glauien in eener Slacht-
ordeninghe.
3 Ē men sach hoe sy te samen quamē/ende
hemseluen met den Glauien ende Schilden
weerden: ende hoe sy de Sweerden togen ē
tegen eenander schoten/ ende hoe het guldē
harnasch blinckerde/ ende dat sy menigher-
ley harnasch hadden.
4 Doe bat alleman/ dat het doch niet quaets
beduyden en mochte.
5 Maer daer wert een valsch geschrey/hoe
dat Antiochus soude doot zijn. Doe nam
Jasan by duysendt mannen tot hem / ende
greep de Stadt aen/eer sy hem dies versa-
ghen: ende als hy de mueren met den synen
opgheklommen/ende de Stadt ingenomen
hadde/vloodt Menelaus op de Borcht.
6 Ende Jason verworchde syne Burghers
iammerlicken/ē en dacht niet/ bewijle dat
hem also geluckede tegen syne vrienden/dat
het zijn groot ongheluck ware: maer liet
hem duncken/ hy hadde gheluck tegen syne
vyanden/ende niet teghen syne Burghers.
7 Hy en konde nochtans wel het Regiment
niet innemen / maer kreech synen loon/ als
hy verdient hadde c ende vloodt met schan
den weder in der Ammoniter landt.
8 Daer wert hy ten laetstē verklaecht/ door
Areta der Araber Coninck / dat hy van ee-
ner Stat in de andere moeste vlieden/ ende
nerghens seker en was/ oock was hem al-
leman vyant / als eenen die van syner Wet
afvallich was/ē alleman verfoeyde hem/
als eenen Verrader ende vyandt zijns Va-
derlants/ ende is also in Egypten verstoo-
ten worden.
9 Ende ghelijck als hy vele lieden wt haren
vaderlande verdreuen hadde / so moeste hy
oock seluer in ellende steruen/ te Lacedemon/
daer hy hem verhoepte te onthoudē/bewij-
le dat sy met malcanderen vrienden waren.
10 Maer ghelijck als hy vele onbegrauen
wech geworpen heeft: also is hy oock wech
gheworpen/dat niemant leedt om hem ghe-
draghen en heeft: ende en heeft niet alleene
dat geluck niet gehadt/dat hy in synen Va-
derlande ware begrauen wordē/maer heeft
oock in der vreemden lande/gheen graf heb
ben konnen.
11 Als sulcx voor den Coninck quam/dachte
hy/dat gantsch Judea soude van hem afual
len: ende tooch in grimmicheydt in Egypp
ten/d ende nam Jerusalem met gewelt in/
12 Ē hiet den Krijchsknechten/dat sy soudē
verslaen/sonder alle barmherticheit/wat sy
op der straten ende in den huysen vonden.
13 e Doe verworchden men alle met een ander/
ionck ende out/ mannen ende vrouwen/kin-
deren ende ionckvrouwen / Ja oock de kin-
deren in de wieghen.
14 Dat also in drijen dagen/tachtentich duy-

a 1.mac.1.18
Ē gesichte wort in der locht gesiē.
b 2.Reg.7.6
Esaie 13.4.
Jasons hinderlicke listige stuckē.
c 2.Mach. 4.26.
Areta Coninck in Arabien.
Jason sterft te Lacedemonien.
Antiochus tiranniseert ende waedet teghen die te Jerusalem.
d 1.mac.1.20
Dan.11.28.
e 3.Esd.1.50

sent omme quamen/veertich duysent ghe-
vanghen/ende by tachtentich duysent ver
kocht werden.

Menelaus verraedt dē Tempel.
15 Maer Antiochus en liet hem daer aē niet
genoegen/maer greep oock de allerheylich
ste stede op Aerden aen / eñ Menelaus de
Verrader brachte hem daer henen in.

f 1. Macha. 1.23.
16 f Doe roofde hy met synen vervloeckten
handen de heylighe Vaten/eñ alles wat de
andere Coninghen tot den Tempel ghege-
uen hadden/tot vercieringhe ende cieraet/
dat raepte hy met synen sondighen handē
henen wech.
17 Eñ verhief hem seer/ende en sach niet/dat
de Heere sulckx verhengde ouer die/ die in
der Stadt waren/om harer sonden wille.

g Judi.5.24
18 g Dat was de oorsake/dat God de heylige
stede so schantlicken handelen liet/anders
soude het Antiocho euen ghegaen zijn/ als
den Heliodoro/ h die van den Koninck Se-

Heliodorus h 2. Mach. 3.7.26. i Of/ stoutē/ onbillicken.
leuco wtghesonden was/de Schatkamerē
te besien/eñ wert so wel daerouer geslagen/
dat hy moeste van synen i wreuelickē voor-
nemen/af laten.
19 Want God en heeft het volck niet wtver-
coren/om der stede wille/ maer de stede om
des volcx wille.
20 Daeromme moeste de heylige Tempel sel
ue oock mede lyden/doe het volck ghestraft
wert gelijck als hy ooc wederom des volcx
ghenieten:want gelijck als de Tempel/van
den vyanden ingenomen wert/doe de Heere
toornich was: also is hy oock weder ter ee-
ren ende te rechte gecomen/doe hen de Hee
re weder ghenadich wert.

Antiochus berooft den Tempel.
21 De somme nu alles dies / dat Antiochus
wt den Tempel gherooft hadde/is achtien
hondert Centener silvers/ die nam hy met
hem/ ende tooch flucx na Antiochien/ met
sulcker stoutheyt ende hoouerdicheyt/dat
hy dachte / hy woude nu de Aerde maken/
datmen daerop schepen soude/ ghelijck als
op der Zee: ende de Zee / datmen daerop
wandelen soude/ghelijck als op der Aerdē.

Philippus Antiochi Hooftman.
22 Ende liet na hem te Jerusalem sommighe
Amptlieden/boose schalckē/Philippum wt
Phrygia/die noch ergher ende booser was/
van zyn heere.
23 Te Garizim/ Andronicum/ ende tot dien
beyden/ Menelaum/ die noch ergher was
van die andere alle/ om zyn eyghen volck te
plaghen.

Apolloni grousamen handel tegē Jerusalem. k 1. Macha 1.30.33.
24 Dewyle nu Antiochus den Joden so seer
vyant was/k schickede hy hen dē schentlic-
ken boeue Apollonium/ met twee eñ twin-
tich duysent mannen int lant / ende geboot
hem/ hy soude alle volle gewassene mannen
verworgen/ maer de vrouwen/ende het jon
ghe volck/ verkoopen.
25 Als hy nu voor Jerusalem quam/hielt hy
hem vreedtsaem/tot op den Sabbathdach/
daer de Joden inne vierden:doe gheboot hy
synen lieden/sy souden hen flucx rusten.
26 Als nu alleman toeliep/ eñ siē woude wat
daer worden soude/liet hyse alle doorstekē/
ende quam also met den gantschē Heyre in
de Stadt/ eñ verslooch een groote veelheyt.

Judas Machabeus. l 1. Mach. 2.28. m 4. Esd. 9. 24. 31. 41.
27 l Maer Judas Machabeus/maecte hem
daer van/met neghen broederen/in de Wil-
dernisse ende het Gebergte/eñ onthiel hem
daer met alle dien/ die hen tot hem beghe-
uen hadden/m van den cruyderen/ op dat
hy niet en moeste onder den onreynen Hey-
denen leuen.

Dat vj. Capittel.

1. Antiochus dwingt de Joden de Wet
des Heeren te verlatē. 2. Hy verontreynicht
den Tempel te Jerusalem. 7. Hy dwingt de
Joden tot onheylighe Offerhanden. 10.
Twee vrouwen om het besnyden harer kin
deren ghestraft. 11. Sommighe Joden op
den Sabbath ommeghebracht. 12. Verma-
ninghe tot de Lesers/ waerom God de syne
straft. 18. De verwonderlicke volstādicheyt
Eleazarie.

De Tempel wort verontreynicht ende Gods Wet verboden. a 1 mac. 1.46
1 Niet langhe daer na/a sandt de Koninck
eenen oudē man van Antiochia/dat hy
de Joden dwinghen saude / dat sy van
harer Vaderen Wet af vielen/ eñ Gods Wet
niet meer en hielden.
2 Eñ dat hy den Tempel te Jerusalem ver-
ontreynighen soude ende hem heeten: Des
Jouis Olympij Kercke : eñ den Tempel te
Garizim/ Jouis/ Xenij Kercke, dewyle vre-
de lieden aldaer woonden.
3 Maer sulck woest wesen/dede yeghelickē
seer wee:
4 Want de Heydenen swelgden eñ brassedē
in den Tempel / ende bedreuen allerley on-
tucht met den vrouwē inder heyliger stede/
eñ droeghen daer veel dincks henen in / dat
hem niet en betaemde.

b 1. Macha 1.62.
5 b Men offerde op den Altaer/ offerē in de
Wet verboden/
6 En en hielt noch den Sabbath/noch an-
dere gewoonlicke vierdaghen: ende daer en
dorste hem gantschelick niemant latē merc-
ken/dat hy een Jode ware.
7 Maer men dreesse met gewelt/alle Mae-
den tot den offer/ wanneer des Koninckx ge-
booren dach was: wanneer mē nu des Bac-

Bacchi Feest. c Sap. 4.16
chi Feest hielt / c so dwanckmen de Joden/
dat sy den Baccho ter eeren in cyploys kran-
sen moesten ommegaen.
8 Men hadde oock wt des Ptolomei aen-
drenghen/een gebodt laten wt gaen/aen de
steden der Heydenen/die rontomme Jerusa
lem waren:dat sy de Joden allenthaluē tot
den Offer dwinghen souden.
9 Ende so sommige daer vast by blijuē/ dat
sy het met den Heydenen niet houdē en wou
den, die soudemen flucx doorsteken. Daer
sachmen eenen grooten iammer.

Twee vrouwen ommeghebracht. b 1. Mach. 1.62.
10 d Twee vrouwen werden daer voor ghe-
bracht/ daerom dat sy hare sonen besneden
hadden/dien bandtmen de kinderen aen de
borstē/eñ voerdese rontom in der gantscher
Stadt/ende wierpense ten laetsten ouer de
mueren henenaf.

a 1. mac. 1.56 f 1. Macha. 2.36.
11 e Sommighe hadden hen op het naeste
versteken in de Holen / op dat sy den Sab-
bath houden mochten:deselue/als het Phi-
lippo aenghesepdt wert/ verbrandedemen: f
want sy en wouden hen niet weeren/op dat
sy hen aen den Sabbath niet en vergre-
pen.

Een vermaninge tot den Leser.
12 Jck moet nu hier den Leser vermanē/dat
hy hem niet en ergere ouer desen iammer:
maer ghedencke / dat hen de straffe niet ten
verderue/maer ons ter waerschuwinge ghe
schiedt zy.

* Pro 3.11 g Pro. 3.11.
13 * Want dat is een groote ghenade / dat
God de sondaers stuert/dat sy niet voort en
gaen/ ende is in korten achter hen met der
g straffe.
14 Want onse Heere God en siet ons niet so
langhe na/ als den anderen Heydenen / die
hy laet henen gaen/tot dat sy hare mate der
sonden veruullet hebben/ dat hyse daer na
straffe:
15 Maer weeret ons/dat wy het niet te veel
en maken/ende hy hem ten laetsten aen ons
niet wreken en moet.
16 Daeromme en heeft hy syne barmhertic-
heyt noch noyt gantschelicken van ons ge-
nomen : ende oft hy ons alreede met eenen
onghelucke ghetuchtighet heeft/ so en heeft
hy doch

hy doch ghelijckewel zijn volck niet gántsch verlaten.

17 Dit hebbe ick hier tot eener vermaninghe willen segghen: nu willen wy weder op de historien komen

Eleazar. De Joden wordẽ ghedwonghen Swijnen vleesch te eten.
h Leui.11.7 Deut.14.8.

18 Daer was vã de voornemste Schriftgeleerden een/ Eleazar/ een oudt bedaecht eñ nochtans een seer schoon man / denselven braken sy met ghewelt den mont op/ h dat hy Swijnen vleesch eten soude:

19 Maer hy woude lieuer eerlick sterven/ dan so schandelick leven/ ende leedt het vulsdichlick.

20 Eñ doe hy ter martelie ginck/straffede hy degheene die daer verboden vleesch atẽ wt liefde des tijtlicken levens.

21 Die nu daer toe geordineert waren/ dat sy de lieden tot Swijnẽ vleesch tegen de Wet brenghen souden/ dewijle sy hem eenen langhen tijt gekent hadden/ namen sy hem op een zijde/ eñ seyden: Sy souden hem vleesch brengen/ dat hy wel eten mochte: maer hy soude hem gelaten/ ghelijck of het geoffert Swijnen vleesch ware/ ende soude het den Koninck te wille eten.

* Of/ kontschap
Eleazar wil lieuer sterueñ/ dã Gods Wet ouertreden.

22 Op dat hy also by den leven bleue/ eñ de oude * kennisse ghenietēe.

23 Maer hy bedachte hem also/ als oor dan synen grooten ouderdom ende ysgrauwen coppe/ oock synen goeden wesen/ dat hy vã jonghet op genoert hadde/ betaemde/ ende der heyliger Godlicker Wet ghelijck was: eñ seyde klaer wt: Schiet my stechs voort wech onder de Aerde int graf.

i 1.The.5.22

24 i Want het soude mijnen ouderdom qualick betamen/ dat ick also huychelen soude: dat de jonghe jeughet ghedencken moeste/ Eleazar/ die nu tneghentich Jaer out is/ zy oock een Heyden ghewordẽ:

* Of/ fris behielde:

25 Eñ sy also door mijn huychelie verleydet werden/ dat ick my also voor dẽ lieuen stelde/ eñ mijn leven sulck eenen kleynen tijdt/ dien ick noch te levẽ hebbe/ also * bischoon de: dat ware my een ewighe schande.

k Amos.9.1 Sapi.16.15 Psal.139.8. Jone.1.3.

26 Eñ tis waer/ wat hebbe ick doch daer vã/ wanneer ick schoon nu der menschen straffe also ontulode/ k dewijle ick Gods handen/ ick zy levendich ofte doot/ niet ontulieden en kan?

27 Daerom wil ick als nu vrolicken sterven/ als het my ouden manne wel betaemt/

28 Ende der jeughet een goet exempel na laten/ dat sy gewillichlick eñ blijmoedichlic/ om der heerlicker heyliger Wets wille sterven. Doe hy dese woorden also ghesprokẽ hadde/ brachtmen hem aen de martelie.

* Anders/ fortsheydt.

29 De gene nu/ die hem leyden/ ende hem te voren vriendelick geweest waren/ vergrimden op hem/ om der woorden wille: want sy meynden/ hy hadde het wt * verwaentheyt ghesept.

30 Eñ als sy hem nu gheslaghen hadde/ dat hy nu sterven moeste/ suchtede hy/ eñ sprac: De Heere/ dien niets verborghen en is/ die weet het/ dat ick de slaghen ende groote smerten/ die ick aen mijnen lijue drage/ wel hadde meughen voorby gaen/ wanneer ick ghewilt hadde: maer na der zielen lyde ickse gheerne/ om Gods wille.

31 Ende also verschiet hy/ ende heeft met synen doot/ een troostelick exempel na gelaten/ dat niet alleene de jeughet/ maer oock seenen yeghelicken/ ter deucht vermanẽ sal.

Dat vij. Capittel.

Vij. Seuen broeders met tsamen der Moeder/ wreedelick ghepijnicht eñ ghemartelt/ seer door Antiochum. 20. eñ 27. De verwonderlicke vulstandicheyt der Moeder.

Seuen broeders met tsamẽ haren Moeder/ worden gemartert eñ ghedoodt.
a Hebr.11.36
b Leui.11.7. 26.
Deut.14.8.

1 Daer waren ooc seuen broeders/ met haerer Moeder ghevanghen/ ende a met gheesselen ende riemen gheheesselt/ eñ gedronghen vanden Koninck/ dat sy Swijnen vleesch eten soudẽ/ b dat hem in de Wet verboden is.

2 Doe seyde de outste onder hem also: Wat wilt ghy veel vraghen/ eñ van ons weten: wy willen eer sterven/ dan yet teghen onse vaderlicke Wet handelen.

I.

3 Doe vergrimde de Koninck/ ende geboot: Men soude haestelick pannen ende ketelen ouer het vyer setten.

4 Doemen dat ghedaen hadde/ geboodt hy: Men soude den oudtsten de tonghe wt snijden/ ende de handen ende voeten afhouwẽ/ dat het de andere broeders ende Moeder/ aensaghen.

5 Als hy nu also stomp af gecortet was/ liet hy hem ten vyere brengen/ ende inder Pannen braden/ ende doe de vlamme allenthaluen in de Panne sloech/ vermaenden sy hen selven onder malkanderen met tsamen de Moeder / dat sy souden onuertzaecht sterven/ ende spraken:

c Deut.32.36
II.

6 God de Heere sal het recht aensien/ ende ons genadich zijn/ als Moses betuyght in synen gesanghe: c Ende hy is synen knechten ghenadich.

7 Als de eerste so verscheyden was/ brachtmen den anderen ooch henen/ op dat sy haren moetwille met hem bedreuen: eñ togen hem huyt ende hayr af/ ende vraechdẽ hem: Of hy Swijnen vleesch eten woude/ ofte het gantsche lijf/ met allen lidtmaten martelen laten.

8 Maer hy antwoorde op zijn sprakẽ ende seyde: Ick en wils niet doen. Doe namen sy hem/ ende martelden hem/ ghelijck als dẽ eersten.

d Joa.5.29. 2.The.4.16. 1.Cor.15.52
III.

9 Als het nu met hem in synen laetstẽ was/ sprack hy: Ghy verulocchte mensche/ ghy neemt my wel het tijtlicke levẽ/ maer de Heere aller Werelt/ sal ons / wy die om synet Wet wille sterven / d weder opwecken tot eenen eewighen leven.

10 Daer na namen sy den derden/ eñ dreuen ooch haren moetwille met hem: ende doe sy het van hem eyschten/ reckede hy de tonge blijd wt/ ende streckte de handen henen/

11 Ende sprack blijmoedichlickẽ: Dese litmaten heeft my God van den Hemel gegeuen: daerom wil ickse geerne weder varen latẽ/ om synet Wet wille: want ick hope/ hy salse my wel wedergheven.

12 De Koninck nu ende syne Dienaers/ verwonderden hen/ dat de Jonghelinck so blijd moedich was / ende de martelie so ghehreel niets en achtede.

IIII.

13 Doe dese ooch doot was/ pijnichden sy dẽ vierden ooch/ ende gheesselden hem.

e Joa.5.26
V.

14 Ende doe hy nu sterven woude/ sprack hy: Dat is eñ groote troost/ dat wy hopẽ: Wan neer ons de menschen verworghen/ dat ons God weder opwecken sal: maer ghy en sult niet weder opghewecht worden: e ten levẽ.

15 Daer na namen sy den vijfsten/ ende gheesselden hem ooch/ die sach Antiochum aen/ eñ sprach tot hem:

f Spr.2.12. Hebr.12.5.
g 1.Mach 9.5.
VI.

16 Ghy zijt een mensche/ ende moet sterven: maer dewijle ghy geweldich op Aerdẽ zijt/ so doedy wat ghy wilt. dat en suldy doch niet inden sin nemen/ f dat ons God gantschelicken verlaten hebbe.

17 Vertrecht het een cleyne wijle/ so suldy gewaer wordẽ/ hoe machtich dat God is/ g die v ende v gheslachte plaghen sal.

18 Na desen brachten sy den sestẽ ooc voort/ dese selue seyde ooch / doe hy nu sterven soude

h 1.Mach. 7.32.

de: Ghy en sult my so niet bedriegen: h wāt
wy hebben dit lijden wel verdient/ daerom
dat wy ons aen onsen God versondicht
hebben/ ende hy handelt verschrickelicken
met ons.

k Zach.2.8 Acto.9.4.

19 Maer het en sal u so niet k altijt ghelue-
ken/ dat ghy also teghen God raest.

De Moeder der seuen Marte- laren/ troost hare kinde- ren.etc.

20 Maer het was een groot wonder/ aē der
Moeder/ eñ is een exempel/ dat wel weert
is datmen het van haer schrijue: want sy
sach hare sonen alle seuen op eenen dach/
na een ander martelen/ ende leedt het met
grooter ghedulдicheyt/ om des hopens wil
le die sy tot God hadde.
21 Die maeckte se so moedich/ dat sy eenē so-
ne na den anderen/ op hare sprake trooste-
de/ ende vaettede een manlick herte/ ende
sprack tot hen.
22 Ick ben Ja uwe Moeder/ ende hebbe u
lieden ghebaert: maer den adem eñ het leuē
en hebbe ick u lieden niet ghegheuen/ noch
uwe lidtmaten also ghemaeckt.

l Gene.1.2.

23 Daeromme sal die/ l die de Wereldt ende
alle menschen gheschapen heeft/ u lieden dē
adem ende het leuen/ genadichlicken weder
geuen/ m gelijck als ghy lieden het als nu/
om synen Wet wille waghet/ ende varen
latet.

m Matth. 16.25. Marc.8.35. Luce.9.24. VII.

24 Doe Antiochus dit hoorde/ meynde hy/
sy verachtede ende bespottede hem op hare
sprake: ende nam den ionghsten sone voor
hem/ die noch ouergheblenen was/ eñ ver-
maende hem met goede woorden/ ende seyde
hem toe met eenen Eede: Wanneer hy van
zijn vaderlicke Wet aftreden woude/ so sou
de hy eenen ghenadigen heere aen hem heb
ben/ ende woude hem rijcke/ ende eenē hee-
re van hem maken.
25 Doe hy hem nu niet en woude ouerreden
latē/ liet de Koninck de Moeder voor hem
komen/ ende vermaendese/ dat sy doch den
sone woude ouerreden/ op dat hy by den le-
uen behouden werde.
26 Doe hyse met velen woorden gebedē had
de/ seyde sy tot hem: Sy woude het doen:
27 Maer sy spottede slechs met den Tyran:
want sy ginck tot den sone ende sprac hey-
melicken op hare sprake met hem/ eñ seyde:
Ghy mijn lieue kint/ dat ick neghen maen-
den onder mynen herten ghedraghen/ ende
drye Jaren ghesooghet/ ende met grooter
moeyte opghevoet hebbe/ ontfermt u doch
ouer my!

n Gene.1.2

28 Siet aen Hemel ende Aerde/ eñ alles wat
daerinne is: n dit heeft God altemael van
niets gemaect/ ende wy menschen zijn oock
also ghemaeckt.

o Math.10 28. Luce. 12. 4. p 1 The.4.16

29 Daerōme en o vreest u niet voor dē Henc-
ker/ maer sterft gheerne/ ghelijck als uwe
broeders: op dat u de ghenadige God/ met
uwen broederen/ p weder leuendich make/
ende my weder gheue.
30 Doe de Moeder met den sone also sprac/
sprack de Jonghelinck: Waer na wachtet
ghy lieden? en dencket doch niet/ dat ick
den Tyran hierinne wil ghehoorsaem zijn:
maer ick wil de Wet houden/ q die onsē va-
deren door Mosen ghegheuen is.

q Leu.11.7. Deut.14.8.

31 Ende ghy/ die ghy den Joden alle leedt
aendoet/ r ghy en sult onsen Heere God niet
ontloopen.

r Deu.32.35 s 2.Mac.7. 18.

32 s Wy lijden om onser sonden wille/ dat
is waer.

t Psa.30.6. Esaie.54.8. u Pro. 3.11 Hebr. 12. 5.

33 Eñ of wel de leuendighe God/ t een wyle
op ons toornich is/ ende u ons straffet eñ
tuchticht: so sal hy doch synen knechte we-
derom ghenadich worden.
34 Maer ghy Godloose veruloeckede men-
sche/ verheft u om uwer gewalt niet te seer/
ende en verlaet u niet op de ijdele hope/ dat
ghy de kinderen Gods veruolghet:
35 Want ghy en zijt den gherichte des Al-
machtighen Gods/ x die alle dinck siet/ y
noch niet ontloopen.

x Prou.15.3 2.Par.16.9. Psa.33.13. Syra.23.27 y Sap.16.15 2.Mach.6. 26.

36 Myne broeders/ die nu eenen cleynē tijt
hebben laten martelen/ z die verwachtē nu
dat eewighe leuen/ a na der belofte Gods:
maer ghy sult na den oordeel Gods gestraf-
fet worden/ ghelijck als ghy na uwē hooch-
moede verdienet hebt.

z Sapi.3.4 a Matt.16. 25. Marc.8.35

37 Ende ick wil mijn lijf eñ leuen/ om myner
Vaders Wet wille/ henen geuen/ gelijck als
myne broeders/ ende tot Gode schreyen/ dat
hy synen volcke in corten genadich worde:
b maer ghy sult noch seuen/ door groote
martelie eñ quale moeten bekennen/ dat hy
alleene de rechte God zy.

b 1.mac.9.5

38 Maer Gods toorne sal aen my eñ mynen
broederen ophouden/ welcke billicken/ ouer
onse gantsche volck ghegaen is.

c Dan.3.19

39 c Doe dit de Coninck hoorde/ wert hy dul
eñ wtsinnich/ eñ liet hem noch seerder mar-
telē/ dan de anderē: want het verdroot hem/
dat sy hem noch daer toe bespotteden.
40 Also is dese oock som heuen ghestoruen/
eñ heeft alle synen troost op God gesettet.

De moeder wort oock ghedoodet na den sonē

41 Ten laetsten wert de Moeder oock ghe-
richtet.
42 Dit zy ghenoech van den Heydenschen of-
feren/ ende der grouwelicke martelie.

Dat viij. Capittel.

5. Judas Machabeus versamelt eē Heyr/ tot beschuddinghe zijns Lants. 2. Hy bidt God/ dat hy zijns volcks erbarme. 5. Vroomicheyt Jude. 9. Nicanor wort in Judea ghesonden/ om Judam te wederstaen. 16. De vermaninghe Jude aen de syne. 23. Eleazar doet het Wetboeck lesen tot Judā/ ende de syne. 24. Ouerwint Nicanorem inden slacht. 27. De Joden/ na de ouerwinninge vyeren den Sabbath/ eñ louen den Heere. 30. Timotheus eñ Bacchides wordē geslagen inder slacht/ door Judam. 32. ende 33. Philarches ende Calisthenes worden door de Joden ghedoot.

Judas Machabeus troostet de Joden.

1 NU dan/ Judas Machabeus/ ende syne
gesellen/ gingen heymelicken hier ende
daer in de Vlecken/ eñ riepen te samen
hare vrientschap/ ende alle die/ die noch by
der Joden ghelooue ghebleuen waren/ also
dat hy by ses duysendt mannen te hoope
brachte.
2 Ende sy riepen God aen/ dat hy dat arme
volck/ dat van allemanne gheplaecht wert/
aensien woude/ eñ hem ontfermen woude
ouer den Tempel/ welckē de Godloosē men
schen ontheylicht hadden:
3 Ende ouer de verdorvē Stadt/ die gantsch
woest wert.

a 4.Es.15.8.

4 a Eñ dat hy dat ontschuldighe bloet/ dat
tot hem riep/ hooren/ ende der ontschuldigē
kinderkens/ die teghen alle recht doorsteкē
waren/ ghedencken woude/ eñ de lasteringe
zijns Naems wreken.

b 1.mac.3.6

5 b Ende Machabeus met synen hoope/
plaechde de Heydenen gantsch seer: want de
Heere liet af van synen toorne/ ende wert
hen weder ghenadich.
6 Hy ouerviel de Steden ende Vlecken/ eer
sy hen dies versagen/ ende stackse aen: ende
nam de allerbequaemste plaetsen in/ eñ dede
den vyanden groote schade.
7 Ende allermeest dreef hy dat by nachte/ al
so datmen wijdt ende breedt van synen da-
den seyde.

Philippus.

8 Doe nu Philippus sach/ dat hy so langer/
so sterc-

so versterckt werdt / dewijle dat het hem so
ghelucke(de) / schreef hy aen Ptolomeum/
dē Hooftman in Neder Syria eñ Phenice/
om hulpe ; want den Coninck lach veel
daer aen.

Nicanor. c 1.Mach.3. 38.

9 c Doe schickede Ptolomeus synen aller-
besten vrient Nicanor / des Patrocli sone/
henen/met twintich duysent mannen/ dat
hy de Joden / gantschelicken wtroeyen
soude : ende gaf hem eenen Hooftman te
hulpe/met namē Gorgias/die een ervaren
krijgher was.

Nicanor verkoopt oock de huydt / eer hy den Beyr steket.

10 Maer Nicanor dachte / hy woude van
den gevangenen Jodē dat gelt inkoopen/
dat de Coninck den Romeynen Jaerlicks
gheven moeste/namelicken/twee duysendt
Centener.
11 Daerō schickede hy also haest in de Ste-
den aen der Zee hier ende daer / eñ liet wt
roepen dat hy de Joden verkoopē woude/
tnegentich Jodē voor een Centener; want
hy en dachte niet / dat hem de straffe van
God so na ware.
12 Doe nu Judas hoorde van dē Heyre dat
Nicanor voerde/hielt hy het synen Joden
voor/ die by hem waren/hoe daer een Heyr
komen soude.
13 Die nu vertzaecht waren / ende hadden
dat vertrouwē niet tot God/dat hy straffen
soude/die liepen daer van/ ende vloden.

Der Joden ghebedt tot God.

14 Maer de andere verkochten alles wat
sy hadden / ende baden den Heere dat hyse
doch verlossen woude/ die Nicanor alreede
verkocht hadde eer hyse gevangen hadde.
15 Eñ woude hy het niet omme harent wille
doen/ dat hy het doch dede/ om des Ver-
bondts wille / dat hy met haren Vaderen
ghemaeckt hadde / eñ om zijns heerlicken
grooten Naems wille. daer sy na genoemt
waren.

d 1.Mac.3.16 Judas vermaent ende stercket de syne. e Deut.20.3. 2.Par.20.15 1.Mac.4.8.

16 d Als nu Machabeus syne Lieden te
hoope gebracht hadde by ses duysent ver-
maende hyse ten eersten: e Dat sy hen voor
dē vyandē niet en ontsetten/ noch vreesē
voor den grooten hoope der Heydenen/ die
daer teghen recht ende onbillicken plaegh-
den / maer souden hen manlick weeren.
17 Eñ ghedencken aen de versmaetheyt/die
sy der Heyliger Stede aengeleyt/ eñ hoe sy
de Stadt gheesmaet ende gheplaecht/ eñ de
Wet afghedaen hadden.

f Jere.17.5. Psalm.20.8.

18 f Sy verlaten hen/ (sprack hy/) op haren
harnasch/ende zijn volck vol trotzes: maer
wy verlaten ons op dē Almachtigen God/
die daer kan in eenen ooghenblicke / niet
alleene dien/die als nu teghen ons trecken/
maer de gantsche Wereldt daer neder slaen.
19 Hy vertelde hen nu oock alle Historien/
hoe God dickwils so ghenadichlick haren
Vaderen gheholpen hadde: g hoe Sennac-
herib met hondert eñ vyf ende tachtentich
duysent mannen in eener nacht ommeghe-
komen ware.

g 2.Reg.19.35 Esaie 37.36. Tobie 1.21. Syrach.48. 24. h 1.Mac.7.40

20 Hoe het inder slachtinghe te Babylon/
teghen de Galaten toeghegaen ware: hoe sy
alle in groote noode ghekomen waren acht
duysent Joden/ eñ vier duysent Macedo-
niers : hoe de Macedoniers vā vreese stille
ghehouden/eñ acht duysent Joden/alleene
met der hulpe Gods/ hondert eñ twintich
duysendt mannen verslaghen / ende groot
goet daer door verkregen hadden.

Judas ordineert syn volck.

21 Doe hy hen met sulcken woorden / een
herte ghemaecht hadde / dat sy omme der
Wet ende haers Vaderlants wille geerne
sterven wouden.
22 Maeckte hy vier hoopen / eñ ordineerde
syne broeders voor een der spitzen/ dat syse
leyden souden : namelicken / Simonem/
Josephum/ ende Jonathan/ ende dede by
eenen yegelicken vijftien hondert mannen.
23 Daer na liet hy Eleazarum het heylighe
Boeck lesen/ ende gaf hen een teecken/ dat
hen God helpē soude : h eñ tooch also voor
aen de spitzen voor den anderē heenen ende
greep Nicanorem aen.

h 1.Mach.3. 23. 4/14.

24 Eñ de Almachtighe God stondt hen by/
dat sy dat gantsche Heyr in de vlucht sloe-
gen/ende vele verwondeden/ ende by negen
duysent versloegen.

Judas slaet Nicanorem

25 Eñ iaechden dien na/ die daer ghekomen
waren / dat sy de Joden koopen wouden/
ende namen hen her gheldt.
26 Doch moesten sy gheldich wel wederom
keeren / want het was de avont voor den
Sabbath : dat was de oorsake / dat sy op-
hielden ghenen na te iaghen/
27 Daer na plonderden sy/ ende namen den
harnasch eñ de ghewere / ende hielden den
Sabbath / eñ loefden eñ priesen God / die se
op dit dach * verlost/ ende weder begonnen
hadde/syne ghenade te bewijsen.

*Of/ wtghe holpen. i Num.31.27 1.Sam.30. 24.

28 i Na den Sabbath deylden sy dē roof wt/
onder de Armen/ Weduwen/ ende Weesen/
eñ het overgeblevenen deylden sy / voor hen
ende hare kinderen.
29 Ende sy hielden een ghemeyne ghebedt/
dat doch de barmhertige God/synen toorne
gantschelicken woude afwenden.
30 Daer na hieldē sy vele slachtingen met k
Timotheo ende Bacchide/ ende versloegen
boven twintich duysent mannen/ eñ namen
de Sterckten in/ ende deylden den roof ghe-
lijck wt/ onder hen/ende onder de verdreven
Weesen / Weduwen/ ende de Ouden.

Timotheus Bacchides. k 1.Mac.10 24.

31 Eñ doe sy gheplondert hadden / brachten
sy de wapenen op de Sterckten eñ voerden
oock grooten roof na Jerusalem.
32 Ende l † brachten eenen Hooftman by
Timotheo omme/ eenen Godloosen man/
die de Joden seer gheplaecht hadde.

l † Anders/ doodden Philarchē / die met Timotheo was/ etc.

33 * Eñ als sy te Jerusalē de overwinninghe
heerlicken begingen/verbranden sy die/ die
des Tempels deuren verbrandt hadden:
namelicken Calisthenen/die hē in een huys
hadde versteken/ ende vergolden hen hare
boosheydt.

* Dit en heeft Luther niet/ maer andere.

34 Maer de schandtlicke Nicanor/ die duy-
sendt koopliede/ de Jodē te koopen bestelt
hadde/
35 Werdt door hulpe des Heerē verootmoe-
dicht van dit/ die hy door niets en achtede:
eñ moeste zijn eerenkleedt afleggen/ vloode
op de Zee/ ende quam alleen met grooter
schande / dewijle hem zijn Heyr verslaghen
was/ te Antiochia.
36 Ende die den Romeynen ghelooft hadde/
hy woude hen/ wanneer hy Jerusalē inname
een schattinge gheven: die moeste nu beken-
nen/ God ware een Beschermer der Joden/
ende dat sy/ so sy syne Wet hielden / van
niemande konden verslaghen worden.

Dat ix. Capittel.

1. Antiochus van Persien wedergekeert/ wilt op dē Joden zijn schande wreken/ 5. Hy wort vanden Heere door een onghenese-licke kranckheyt gheslagen / 13. Hy bidt tot den Heere. 14. Hy beloeft hem met dē Joden te vereenigen. 19 De brief Antiochi tot den Joden. 28. Het deerlicke eynde Antiochi.

Antiochus moet met schandē wt Persien trecken. a 1.Mach. 6. 1.

1 Om a de selve tijdt moeste Antiochus
met schandē weder wt Persien treckē.
2 Want als hy na Persepolim ghetro-
ghen was/ende hadde hem daer onderstaen
de Kercken te plonderen/ eñ de Stadt in te
nemen/ waren de Burgers op / eñ weerden
hen/ ende dreven Antiochum te rugghe

dat hy met schanden moeste afrrecken.
b Iudit.1.1. 3 Als hy nu te b Ecbathana was / quam
c 1. Mach.5. het voor hem / hoe het Nicanori c ende
34. Thimotheo ghegaen ware.
4 Doe vergrimmede hy / ende dachte de
smaetheyt aen den Ioden te wreken : ende
voer dach ende nacht / op dat hy doch in
korten heuen quame : want Gods toorne
dreef hem / dat hy so hoochmoedigen ghe-
sproken hadde: So haest als hy te Ierusa-
lem quame / so woude hy van der Stadt
eenen dooden kuyl maken.
God straft Antiochum den Edelen. 5 d Daeromme strafte hem de Almachtige
Heere / de God Israel, e die alle dinck siet /
met eene heymelicke plaghe / die niemandt
d 2. Mach. 7. 17. heylen en konde : want so haest als hy dat
ghesproken hadde / quam hem sulck een
e 2. Par.16.9 snijdinge inden lijue / ende sulck een groot *
Psal. 33. 13. knyppen in den darmen / datmen hem niet
Prouer.15.3. helpen en konde.
Syrac.23. 27 6 En voorwaer / hem geschiede euen recht / f
* Of / krimpē daeromme dat hy andere lieden met menni-
f 2. Mach.6. gerleye / en te voren ongehoorder martelie /
18.7. ca. gheplaecht hadde : noch en liet hy van
synen hoochmoede niet af.
* Of. woedi- 7 Maer werdt noch * rasender / en brande
gher. van boosheyt teghen de Ioden / ende snelde
hem : ende int rennen viel hy so hardt van
den wagen / dat hem in alle syne lidtmaten
scheurde.
8 Doe moeste die / (die hem te voren van
grooter hooueerdie duncken liet / hy woude
der Zee ghebieden / en de Berghen op een-
ander setten /) van eenen eenigen valle / hem
op eener Rosbare dragen latē / dat yegelick
vrij aen hem sach / de macht Gods.
Gods straffe ouer Antiochum. 9 Oock wiessen g madē wt dē verulocchten
lijue ende veruuylede met grooter smerten /
g Acto.12. 23 dat daer gantsche stucken van synen lijue
vielen: en stanck so seer / dat niemant voor
den stancke blijuen en konde.
10 En die hem te voren duncken liet / dat hy
aen den Hemel roerde / dien en konde nie-
mandt verdraghen / om des onlijdelicken
stancks wille.
11 Doe moeste hy van synen hoochmoede af
laten / en hem seluen bekennen / dewyle hy
van Gode also aenghegrepen was / ende de
smerten altoos grooter werden.
12 En en konde ten laetsten dē stanck selues
h 2. Mach. niet meer verdragen. h Doe sprack hy: Het
7. 37. is doch recht / datmen hem voor God ver-
ootmoedighe / en dat een sterflicke mensche
so vermetē niet en sy / dat hy hem duncken
late: Hy sy Gode ghelijck.
i Psal.109.7. 13 En de Boosewicht hief aen / i en badt tot
Ioan.9. 31. den Heere / die hem nu niet meer ouer hem
ontfermen en woude.
k 2. Mach. 14 En gheloefde dat hy de heylige Stadt / k
9. 4 die hy te vorē dachte te verdelgen / en eenen
1. Mach.3.35 doodē kuyl daer van te maken / woude vrij
laten.
15 En de Ioden / die hy te voren niet weerdt
en achtede / dat sy soudē begrauen worden /
maer haer den vogelen en gedierten woude
te verslinden gheuen: die woude hy vrij la-
Athenen. ten ghelijck als de Burghers te Athenen.
16 Ende den heylighen Tempel / dien hy te
vorē berooft hadde / woude hy met allerley
cieraet weder cieren / en veel meer heyliges
dincks daer in gheuen / dan daer te voren
gheweest ware : ende wat Iaerlicks in de
offeren verdaen wert / dat woude hy van
synen eyghen Renten gheuen.
17 Daer toe woude hy selues een Iode wor-
den / ende aen allen eynden de macht Gods
prijsen / ende verkondighen.
18 Ende doe de kranckheydt niet en woude
aflaten : want Gods rechtueerdighē toorn /
was te hardt ouer hem gekomen / doe ver-
twijfelde hy aen synen leuen / en schreef dese
ootmoedighe schrift aen de Ioden ghelijck
naeuolghet :
19 Antiochus de Koninck en Vorst / ontbiet Antiochi schrift aen de Ioden.
den vromen Ioden / synen groet :
20 So ghy liedē met tsamen uwen kinderen
frisch en gesont zijt / en het v wel gaet: Dien
dancke ick God . maer ick ben seer kranck.
21 Dewyle ick geerne woude eenen gemey-
nen vrede behouden / gelijck het dan de noot
eyschet, na dien ick op der reyse wt Persien
kranck ghewordē ben:
22 So dencke ick ghenadichlicken aen uwe
trouwe ende vrientschap / hoe wel ick hope /
het sal beter met my worden.
23 Ende nademael mijn vader / als hy in de
Ouerlanden tooch / eenen Koninck na hem
maeckte :
24 Op datmen wiste / (wanneer daer ergens
een ongheluck gheuiele / of anders onurede
werde.) wie Heere zijn soude / en het Rycke
niet van malkanderen en quame:
25 Also ick oock / dewyle dat ick sie / dat de
omliggende Vorstē / na mijn Koninckrijck † † Anders / trachten.
pooghen / wanneer my qualick ghinghe: so
hebbe ick mynen sone Antiochum / ten Ko-
ninck ghemaeckt / dien ick v lieden dickwils
trouwelick beuolē hebbe / wanneer ick in de
Ouerlanden ghetoghen ben : den seluen be-
uele ick v nu oock.
26 Derhaluen vermane en bidde ick v liedē /
omme aller weldaden wille / die ick allen int
ghemeyne / en in sonderheyt teghen eenen
yeghelicken / bewesen hebbe : Dat ghy my
ende mynen sone voortaen vriendelick ende
trouwe zijn willet.
27 Want ick verhope my dies tot hem / hy
sal hem ghenadichlick en vriendelick tegen Antiochus sterft.
v houden / ende myne wijse volghen.
28 l Also sterf de Moorder en Godslasteraer l Dan.8. 26.
Antiochus / in grooten smerten / (ghelijck 1. Mat.6.16
als hy anderen lieden ghedaen hadde /) in
eenen vreemden lande en inder wildernisse /
eens iammerlicken doodts.
29 En Philippus / die met hem opghevoedt m Of / ver-
was / m brachte hem ter Aerden: en dewyle schickte.
hy hem voor des Antiochi sone vreesde /
vloodt hy in Egypten / tot den Koninck
Ptolomeum Philometorem.

Dat X. Capittel.

1. Machabeus neemt Ierusalem weder-
om in / 3. Hy reynicht den Tempel / 6. Het
volck houdt Feest vander Reyninghe des
Tempels / 8. Het wort geboden / datmense
alle Iare houden sal / 10. Antiochus Eupa-
tor / de sone Antiochi des Edelen / koemt in
zijns vaders plaetse / 12. Ptolomeus / ghe-
noemt Macron / vrient der Ioden. 15. en 16.
De Idumeen worden ouerwonnē door de
Ioden, 24. Timotheus koemt wederom in
Iudeā met een groot Heyr / 25. Iudas den
Naem des Heeren aengeroepen hebbende /
gaet hem teghen / 28. Hy leuert hem strijdt /
29 / ende 30. Vijf Mannen verschijnen in
den Hemel / de welcke de Ioden te hulpen
komen / 31. Het Heyr Timothei wordt ver- Iudas neemt
slagen / 37. Hy doodt Timotheum. Ierusalem
weder in en reynicht den Tempel.

1 Also gaf God Machabeo ende synen a
hoope den moedt / dat sy den Tempel a 1. Mac. 4.36
ende de Stadt weder innamen.
2 En verstoorden de andere Altaren ende 2. Mach.
Kercken / die de Heydenen hier ende daer op 4. 37.
de straten hadden opgherichtet.
3 Ende na dien sy den Tempel ghereynicht b Exod. 20.25
hadden / maeckten sy eenen b Altaer / ende Deut. 27. 5.
namen vyersteenen / ende sloeghen vyer / Iosue.8.31.
1. Mac.4.47

ende offerden weder / welckes in tween
Jaren eñ ses Maenden niet geschiedt en
was: eñ offerden Reuckoffer: eñ staken de
Lampen aen/ eñ leydē de Schoubroodē op.
4 Doe nu sulcks alle geschiedt was/ vielen
sy op hare aenghesichten neder voor den
Heere/ eñ baden: Dat hyse doch niet meer/
in sulcken iammer woude laten komen:
maer of sy hen meer aen hem versondighen
souden/ dat hyse dan genadichlickē straffen/
eñ niet in der Godslasteraers der grousa-
men Heydenen handen/ ghenen en woude.
c 1. Mach. 4.52. 5 Ende God schickede het also/ dat op dien
dach de Tempel ghereynicht werdt/ c op
welcken hem de Heydenen verontreynicht
hadden/ Namelicken/ op dē vijfentwintich-
sten dach der Maent Casleu.
6 Eñ sy hielden met vreuchden/ acht dagen
vyeren / ghelijck als een Feest der Loouer-
hutten: ende dachten daer aen/ dat sy eenen
kleynen tijt te voren/ haer Loofhuttenfeest/
inder wildernissen eñ inden holen / ghelijck
als de wilde Dieren/ ghehouden hadden.
d 1. Mach. 13. 51. 7 Eñ droegen d meyen ende groene tacken/
ende palmen/ eñ loefden God/ die hen ouer-
winninge ghegeuen hadde / synen Tempel
te reynighen.
8 Sy lieten oock een ghebodt wtgaen/ door
het gantsche Jodische landt / datmen die
daghen/ Jaerlicks vyeren soude.
e 1. Mach. 6. 16. 9 e Also heeft Antiochus de Edele eē ynde.
2. Mac. 9.28 10 Nu volghet van Antiocho f Eupatore/
Antiochus Eupator. des Godloosen Antiochi sone/ wat daer
voor kryghen onder hem gheweest zijn.
f 1. Mac. 6.17 11 Doe Eupator Koninck werdt / settede hy
Lysiam/ die te voren een Hooftman in Phe-
nicia ende Syria was / tot eenen ouersten
Vorst.
Ptolomeus Macron. 12 Maer Ptolomeus Macron/ die de Jodē
gheerne by rechte behouden hadde/ dewijle
sy nu langhe so vele ghewelt ende onrechts
gheleden hadden / bearbeydde / datmense
soude met vreden laten.
13 Derhaluen verklaechden hem syne vrien-
den by Eupatore/ eñ hieten hem openbaer
eenen verrader/ daeromme dat hy de Eylan-
den Cyperen/ die hem Philometor beuolen
hadde / Antiocho den Edelen opghegeuen
hadde: eñ moeste een minder Ampt hebbē:
doe vergramde hy hem so seer / dat hy hem
seluen met vergift ombrachte.
Gorgias. 14 Doe nu Gorgias ouer de selue plaetse
Hooftman werdt/ nam hy kryghsknechten
aen/ ende stelde hem sonderlicken teghen de
Joden.
15 Des seluen ghelijcken onderstonden hen
oock de Edomiters: waer sy vermochten/
daer dreuen sy de Joden wt de Steeden/
eñ gelegene Vlecken / eñ namen tot hen de
afuallighe Joden/ die wt Jerusalem ver-
iaecht waren.
Judas Machabeus/ ende synen hoop/ schreyen tot God om hulpe/ ende grijpen de vyandē aen.
16 g Doe marckte hem Machabeus eñ synē
hoop tesamen/ ende baden/ dat hen God
woude bystaen/ eñ vielen den Edomiteren
in de vaste Vlecken/
17 Eñ namense met gewelt in/ eñ verworch-
den alle/ die hen op den mueren ter teghen
weer stelden/ eñ wien sy anders aenquamē/
tot in de twintich duysendt.
g 1. Mach. 4. 10. 55. 3. 9/ 46. 18 Eñ hen ontuloden op twee stercke Tor-
rens/ by negen duysendt/ die hen tegen den
storm gherustet hadden.
2. Mach. 11.6 19 Doe verordende Machabeus/ Simonē/
2. Par. 20. 3. Josephum eñ Zacheum daer toe/ ende liet
hen so vele volcks / dat sy sterck ghenoech
waren om te stormen/ maer hy trooch voort
voor andere Steden.
20 Maer de hoop die by Simoni was / liet
hem van dien die op den Torren waren/
met gelt bewegen/ eñ namen vijf eñ dertich
duysendt gulden van hen/ ende lietense daer
van komen.
21 Doe dat Machabeus ghewaer werdt/
bracht hy de Hooftliedē te samen/ eñ klaech-
dese aen/ dat sy hare broeders om gelts wil-
le verkocht / ende de vyanden hadden laten
wech komen/
22 Ende liet se dooden als verraders / ende
bestormde also haest de twee Torrens.
23 Ende het gheluckede hem / ende verworch-
den inden tween Sterckten/ meer dan twin-
tich duysendt mannen.
24 Maer Timotheus / h dien de Joden te Timotheus treckt tegen de Joden.
voren gheslagen hadden/ rustede hem met
vele vreemden volcke/ eñ versamelde eenen
grooten Ruyters tocht/ wt Asien/ eñ quam 1. Mac. 5. 37
in der meyninghe/ dat hy de Joden gantsch h 2. Mach. 8. 30.
verdelghen woude.
25 Ende doe hy arm Landt quam / k badt i 1. Mac. 5. 3.
Machabeus eñ synen hoop tot den Heere/ k 2. Mach.
ende stroyden asschen op hare hoofden/ ende 9/ 46. 11. 6.
toghen sacken aen/ 2. Par. 20. 3.
26 Ende vielen neder voor den Altaer / ende
baden / Dat hen God ghenadich eñ haren
vyanden onghenadich zijn woude: eñ hem
tegen haer setten woude/ die hen tegen hem l Exod. 23. 20
setteden / l als in de Wet geschreuen staet. Deut. 20. 4.
27 Doe sy nu also ghebeden hadden/ namen
sy hare gheweeren eñ toghen eenen goeden
wech vā der Stadt henen wt/ tot dat sy aen
de vyanden quamen.
28 Ende also haest als de Sonne opghinck/
drongen sy tesamen/ hoe wel dat het een on-
ghelijck Heyr was: m want de Joden had- m Jere. 17. 7
den een vrolick toeuersicht / tot den Heere/ 2. Par. 32. 8
(welcker een ghewisse teecken der ouerwin-
ninghe is/) maer ghene hadden begonnen/
wt ouel hoochmoedt ende vermetenheydt.
29 Als nu de slachtinghe op het aller krach-
tichste was/ n versehenen den vyanden van n 2. Reg. 6. 17
den Hemel/ vijf heerlicke mannē op peerdē/ 2. Mac. 3. 25
met gulden toomen / die voor den Joden 11/ 8.
henen toghen. 3. Mac. 6. 17
30 Ende twee hielden by Machabeo / ende
beschutteden hem met haren gheweere/ dat
hem niemandt verwonden en konde/ ende
schoten pijlen ende donderstralen onder de
vyanden / dat sy gheblindet ende vluchtich
werden.
31 Ende daer werden gheslaghen / twintich 2000. eñ 500.
duysendt ende vijf hondert te voete / eñ ses te voete wort
hondert Ruyters. dē verslagē/
32 Maer Timotheus ontuloodt na Gezara/ ende 600.
in een vaste Vlecke / welcke de Hooftman te peerde.
Chereas inne hadde.
33 Doe leyde hem Machabeus ende synen
hoop/ vier daghen daer voor.
34 Maer die in dier Vlecke / verlieten hen
daer op/ dat sy so hooch lach/ ende lasterden
ende vloeckten ouer de mate seer.
35 Doch aen den vijfsten daghe/ vergrimme
den twintich ionghe mannen/ om der laster-
ingen wille/ ende liepen manlickē met eenen
storme aen de mueren/ ende verworchden in
grimmicheyt/ wat hen teghen quam.
36 Dien volchden de anderen / eñ klommen
in de Vlecke/ eñ staken den Torren aen/ ende
verbranden de Godslasteraers: sommighe
hieuwen de poorten op / dat den gantschen
hoop daer inne komen konde/ ende namen
also de Stadt in.
37 Eñ versloeghen Timotheum / die hem in Timotheus
eenen poel versteken hadde/ ende Chéream eñ Chereas
synen broeder/ ende Apollophanem. worden
38 Als sy sulcx alle wtgerichtet hadden/ pre- verslaghen.
sen sy den Heere met Lofsanghen/ die Jsrael
sulcke groote weldaet bewesen / ende hen de
ouerwinninghe ghegeuen hadde.

Dat

Dat xj. Capittel.

1. Lysias met tachtentich duysent mannen/ kryecht teghen de Joden. 7. Judas vermaent de syne/ op te zijne mit perijckel/ om de broederen. 8 Een Ruyter in witt bekleedt/ verschijnt Juda. 11. Lysias heyr wort gheslagen 13 Lysias siende de onverwinnelicheyt der Joden/ maeckt vrede met hen. 16. De brief Lysie aen den Joden. 22. De brief des Koninckx tot Lysiam / den Joden ten besten. 34. De brieuen der Romeynen tot den Joden.

Lysias tocht teghen de Joden. a 2. Mach. 10. 11.

1 DOe nu Lysias/ des Koninckx Voormonder ende Oom/ a en ouerste Raedt/ dit
alle gewaer wert, dede het hē seer wee.
2 En bracht te samē/ tachtentich duysent
Mannen en den gantschen Ruyters tocht/
en tooch in dier meyninge tegen de Joden/
dat hy de Heydenen in de Stadt setten.

b Joan. 1. 14

3 b En den Tempel tot synen Jaerlicken
nutte gebruycken woude/ gelijck als andere
Heydensche Kercken/ ende het Priesterdom
Jaerlicx versetten.
4 Maer hy en achte niet/ dat God noch
machtiger ware: c maer verliet hem op den
grooten hoop/ dien hy te peerde en te voete
hadde ende op tachtentich Elephanten.

c Esaie. 36. 8. Psalm. 20 8. Judith. 9. 8. 4. Reg. 19. 22

5 Als hy nu in Judeam quam/ leyde hy hē
voor een Vlecke/ d Bethzura ghenoemt/
dat van Jerusalem vyf veldt weechs
lach in eenen gheberchte.

d 1. Mach. 4/ 61. 6/ 49. 2. Mac. 13. 19

6 Doe nu Machabeus en de syne hoordē/
dat hy de Vlecke verstormde/ e baden sy/ en
de gantsche hoop met suchten ende tranen/
den Heere/ dat hy eenen goeden Engel wtsenden woude/ die Israel holpe.

e 2. Par. 20. 3 1. Mac. 9. 46 2. Mach. 10 16. 25.

7 En Machabeus was de eerste/ die hem
rustede: ende vermaende de anderen/ dat sy
hen met hem wagen ende haren broederen
helpen wouden: ende toghen also vrijmoedichlicken wt met malkander.
8 En also haest als sy wt der stadt Jerusalē
wt quamen/ f versckeen hen een Ruyter in
eenen witten kleede ende guldenen harnasche / ende tooch voor hem heuen.

f 2. Mach. 3 25. 10. 29. 3. Mac. 6. 17.

9 Doe loefden sy alle den barmhertighen
God en weerdē koene/ dat sy hare vyanden
slaen wouden / wanneer sy oock schoon de
allerboosste ghedierten waren / ende ysseren
mueren voor hen hadden.
10 Met sulcken moede tooch het gantsche
heyr voort met haren Hulper/ den welcken
hen de barmhertighe God / van den Hemel
ghesonden hadde

Judas Machabeus ouerwint den Lysiam. 11000. Heydenen te voete / ende 1600. te peerde/ worden verslagen.

11 En grepen hare vyanden aen / ghelijck
als Leeuwen / ende versloeghen haree elf
duysendt te voete / ende sestien hondert te
peerde.
12 Ende dreuen de andere alle in de vlucht/
so dat de meeste hoop die daer van quam/
verwondet wert: ende Lysias vloodt oock
selues schandtlicken/ ende ontquam.
13 Doch Lysias was een vernuftich Man:
doe hy nu de slachtinghe die hy verlooren
hadde/ by hem seluen bedachte / ende sach/
dat het Jodische volck onouerwinnlick
was / dewyle hen God de Almachtige also
bystondt/
14 Schickede hy tot hen/ en boodt hen vrede

Eenē vrede wordet op ghericht met Juda.

aen/ op redelicken middel / ende seyde hen
daer beneuen toe / hy woude den Coninck
daer toe brengen/ dat hy hare goede vrient
worde.
15 Machabeus liet het hem wel behaghen:
want hy sach / dattet het beste was: en de
Koninck verwillichde in het verdrach/ dat
Lysias met Machabeo ende den Joden
ghemaeckt hadde.

16 Ende de brief/ welcken Lysias den Joden Lysias brief
toe schreef / luyde also: Lysias ontbiedt den aen de Jodē/
Joden synen groet:
17 Joannes en Absalon uwe Gheschickede
hebben eenen brief ghebracht / en gebeden/
om de sake/ daer sy om wtgesonden waren.
18 Wat nu den Koninck aen te dragen gheweest is/ dat hebbe ick ghedaen: en hy heeft
alles wat nutte en mengelick is bewillicht.
19 Ist dat ghy nu ghetrouwe zijt/ ende gheloone houdet / so wil ick my oock voortaen
benijtighen/ dat ick tot uwen besten zy.
20 Ende van eenen yeghelicken Artijckel in
sonderheydt/ hebben uwe ende myne Gheschickeden beuel/ v breeder te onderrichten.
21 Hier mede Gode beuolen. Datum inden
hondert ende acht ende veertichsten Jare/
aen den vier ende twintichsten daghe des
Maent Dioscori.
22 Des Koninckx brief luydde also: Koninck Antiochi
Antiochus / ontbiedt synen broeder Lysia/ Eupatoris
synen groet: brief aen Lysiam.
23 g Na den mael onse vader van hier ghescheyden/ en een God ghewordē is so en is g 2. Mach.
ons niet lieuers/ dā dat daer vrede in onsen 9. 28.
Ryke zy: op dat een yeghelick het syne
waernemen konne.
24 Nu hooren wy/ dat de Jodē niet hebben
willen verwillighen / in de veranderinghe
haers Godsdiensts/ op de Heydensche wyse/
maer willen by haren gelooue blyuen / ende
bidden derhaluen / datmense wille daer by
laten blyuen.
25 Dewyle wy het nu voor goet aensien/ dat
dit volck oock in vrede leue ende stille zy: so
is onse meyninge datmen hen hare Tempel
weder ingeue/ ende hen by haren regimente
ende wesen/ als het hare Voorvaders ghehouden hebben/ late blyuen.
26 Daeromme woudet ghy sommighe tot
hen senden en vrede met hen maken: op dat
sy/ wanneer sy onse meyninghe weten/ seker
zijn/ ende hare wyse sonder alle sorge waernemen meughen.
27 Des Koninckx brief aen de Joden/ luydde Des Ko-
also: De Koninck Antiochus/ ontbiedt den ninckx brief
Rade ende der Ghemeynte der Joden/ synen aen de Jo-
groet: den.
28 Wanneer v alle wel ghinge/ dat hoorden
wy geerne: ons gaet het noch wel:
29 Menelaus heeft ons bericht / hoe dat
ghy begeert in onse Lant te reysen/ en uwen
handel by ons te doen.
30 Daeromme sullē alle de Jodē/ die tusschē
dit/ en den dertichsten daghe Aprilis reysen
sullen/ een vrij seker gheleyde hebben/
31 Hen te houden met eten/ en anderen doen/
na harer Wet/ ghelijck als te voren: ooch en
sal niemande gheen leedt gheschieden / om
des willen/ dat tot noch toe tegen ons ghedaen is.
32 Tot ghetuygenisse van desen / hebben wy
Menelaum tot v schicken willen / om v
breeder bericht daer van te doen.
33 Hier mede Gode beuolen. Inden hondert
ende achtenueertichsten Jare / aen den vyftienden daghe Aprilis.
34 Oock schreuen de Romeynen den Joden/ Der Romey-
ghelijck als volcht: Quintus † Mutius/ nen brief
ende Titus Manlius/ der Romeynen Ghe- aen de Jo-
schickeden/ ontbieden dē Joden harē groet: den.
35 Alles wat v Lysias des Koninckx Oom/ † Anders/
toegheestaen heeft/ dat bewilligen wy oock. Memmius
36 Dewyle hy het nu voor goet aensiet/ datmen sommige Artijckelen voor dē Koninck
brengen late/ so beraetslaecht v onder malkander en schicket met dē alleereerstē yemāt
tot ons/ dat wy ons met malkander vereenigen; wāt wy treckē als nu na Antiochien.

Dan

37 Daeromme snellet v/ende schicket som-
mighe herwaerts/op dat wy weten / hoe
ghy ghesinnet zijt.

h † An. Da tum Jnden hondert.et. Aprilis. Cap. xij. Was dit/etc

38 Hier mede Gode bevolen. h †

Dat xij. Capittel.

1. Lysias keert wederom totten Co-
ninck. 2. Apollonius ende andere quellen
den Joden. 3. De verraderie van die van
Joppe/totten Joden. 6. Judas wreeckt
het leedt/synen broederen ghedaen 11. Hy
overwindt de Arabers. 15. Onghelooflic-
ke slachtinghe/ghedaen door Judam / op
de Jnwooners der stadt Caspin. 20. Ju-
das treckt teghen Timotheum/ende slaet
hem. 24. ende 25. Timotheus wordt ghe-
vanghen door Dositheum ende Sosipa-
trum/ende daer na verlost. 32. Gorgias
Hooftman der Jdumeen/wordt overwon-
nen inder slachtinghe / door Judam. 42.
Judas vermaendt het volck/haer van der
sonde te wachten.

148. Jaer.

1 INden hondert ende acht ende veertich-
sten Jare aen den vijftienden dage Aprilis/
doe dit verdrach also beslotẽ was/tooch
Lysias tot den Coninck: ende de Joden na-
men hare Acker werck waer.
2 Maer de Hooftlieden aen der selver plaet-
sen/Timotheus ende Apollonius/des G-
delen Apollonij sone/ende Jeronymus/en
de Demophon/met tsamen Nicanor den
Hooftman in CypEren/en liet en hen ghee-
nen vrede noch ruste.

Een verraderlicke daedt te Joppe.

3 Ende die tot Joppen/deden een verra-
derlicke daet: want sy overrededen de Jo-
den/die by hen woonden/dat sy met haren
vrouwen ende kinderen / met hen in de
Schepen die van hen bestelt waren/tredẽ
wouden/als hare goede vrienden.
4 Doe nu de Joden sulcks deden/ als het
inder Stat besloten was/ende en besorch-
den haer voor gheenen ontrede/ende sy op
de Zee quamen/verdrenckten syse alle/ by
twee hondert persoonen.
5 Als nu Judas hoorde/hoe gronwelickẽ
men met synen broederen ghehandelt had-
de/ghebodt hy syne lieden op.

Judas straffet die tot Joppẽ. a Psal. 7.12. 9/5. Jer. 11.20. 2. Tim. 4.8. 2. Mac. 12. 41.

6 Eñ riep tot God dẽ a rechtveerdighẽ Rich-
ter/eñ tooch tegẽ die/die syne broeders ver-
moordet haddẽ/eñ stack by nachte de Havẽ
aen/ende verbrandde de Schepẽ altemael:
ende wat daer voor lieden inder Havẽ wa-
ren/die verworchde hy met den sweerde.
7 Dewyle nu de stadt toegheslooten was/
tooch hy af in dier meyninghe / dat hy in
korten weder komen/ende de Stadt slicht
maken woude.
8 Hẽ wert oock gesept/hoe dat die tot Jam
nia desgheliicken teghen de Joden/die by
hem woonden/voorghenomen hadden.
9 Daeromme viel hy oock by nacht tot hen
in/ende verbrandde hen de Havẽ/ende al-
le Schepen: also/datmen dat vyer te Jeru-
salem sach / dat doch twee hondert ende
veertich veldt weechs daer van lach.
10 Daer na tooch hy negen veldt weechs
voort teghen Timotheum: doe hielden hy
vijf duysent Arabers/eñ vijf hondert Ruy-
ters op hem/ende sloegen tegen hem/ende
hielden een groote slachtinghe met hem.

Judas overwint de Arabers.

11 Ende Judas met synen hoop / behielt
door Godlicke hulpe den stryt/eñ dewyle
de Arabers daer neder lagen/baden sy om
vrede: ende seyden hem toe/sy wouden hem
vergheven/ende ooch anders hulpe doen.
12 Judas dachte/als het dan ooch waer
was/sy mochten hem wel nutte zijn/ende
seyde hen vrede toe. ende doe sy het hen on-
der malkanderen beloeft hadden / toghen
sy weder na huys.

13 Hy viel ooch in een Stadt/die met brug- Judas gewint Caspin.
ghen wel bewaert/ende met eenen muer be-
vesticht was/daer menigherley volck inne
woonde/ende hiet Caspin.
14 Ende die in der Stadt/verlieten hen op
hare vaste meuren ende grooten voorraedt
van spijse/ende en vraechden niet vele na
Juda ende den synen: Ja bespottedense
noch daer toe/ende lasterdense/ende vloeck-
ten hen gantsch seer.
15 Doe riep Judas ende synẽ hoop tot den
Machtigẽ Heere der gãtscher Wereelt/b die b Josu 6.20
ten tijden Josua/sonder alle krijchsrustinge
diemen ten stormen ghebruycket / Jericho
neder ghewor pen hadde / ende liepen met
grimmicheydt aen de mueren:
16 Eñ namẽ also de Stat in/eñ verworchdẽ
ontallicke vele menschen: so dat de * Dijck * Meyr/ of/ staende water.
die daer by lach/ende wel twee velt weechs
breedt was/ooch sach als enckel bloedt.
17 Daer na togẽ sy voorder/sevenhondert eñ
vijftich veldt weechs/ende quamen te Ta-
rach/tot den Joden/diemẽ Tubianers heet.
18 Maer sy en vonden Timotheum niet:
want hy hadde hem daer van ghemaeckt/
ende daer niets vtgherichtet vtghenomen
alleene/dat hy in een Vlecke/ een stercke be-
settinghe ghelept hadde.
19 Doe maeckten hen twee Hooftlieden/vt Dositheus.
Machabei hoopen op/namelicken/Dosit-
heus/ende Sosipater/ende brachten die al- Sosipater.
le omme/die Timotheus daer ter besettin-
ghe ghelaten hadde/meer dan tien duysent
mannen.
20 Eñ Machabeus ordineerde zijn volck/en
deylde het in sommige hoopẽ/ende tooch
teghen Timotheum/die daer hondert ende
twintich duysendt voetknechten/ende vijf
tienhondert Ruyters by hem hadde.
21 Doe nu Timotheus gewaer wert/dat Ju- Machabei overwinninge tegẽ Timotheum.
das teghen hem tooch/schickede hy vrou-
wen ende kinderen /ende wat ten Krijghe
niet en dochte/in een Vleck/ Carnion / dat
in enghen gheberchte lach/also datmen het
niet beleggghen en konde.
22 Als hy nu dẽ eerstẽ hoop des Machabei
siende werdt/quam den vyanden een vreese
ende verschrickinge aen/dewyle dat die te-
ghen haer was/ende hem sien liet/die daer
alle dinck siet: ende begonsten te vlieden/de
eene hier/de ander daer henen/c dat sy hen c Jud. 7.22.
selven onder malkanderen beschadichden 1. Sa. 14. 20.
ende verwondeden. 2. Par. 20.23
23 Ende Judas druckede na/ende sloech de
godloosen/ende brachte harer by dertich
duysendt omme.
24 Ende Timotheus quam Dositheo eñ So-
sipatro in de handen/eñ bat hen seer/dat sy
hem niet doodedẽ: want hy hadde vele ha-
rer vaderen ende broeders/die ooch sterven
moesten/so hy ghedoodet werde.
25 Doe hy hem nu verborghet hadde/dat hy
se hen op eenen bestemden dach/onbeleedi-
ghet overleveren woude/lieten sy hem om
harer broederen willelos.
26 Daer na tooch Machabeus na Carnion
ende Atargation/ende verworchde hy vijf
ende twintich duysendt menschen.
27 Na desẽ dage eñ slachtinge/tooch Judas Ephron wort gewõnen.
tegẽ de vaste Stat d Ephron/in welckẽ Ly-
sias/ende anders vele volcx was: de jonge d 1. Mach. 5
manschap nu/die voor de Stadt stont/wee- 46.
rede hem redelicken: want sy haddẽ geschut
ende ghewere ghenoech. e 1. Mach. 9
28 Doe e riepen sy tot den Heere / die met 46.
macht der vyanden sterckheyt verbreeckt: 2. Mach. 10.
ende namen de stadt in/ende verworchden 25.
vijf ende twintich duysendt menschen. 11/6.
26 Daer na toghen sy van daer/teghen der f 1 Par. 20.3
Scy-

Seyten stadt/ die ses hondert velt weechs
van Jerusalem leyt.
30 Maer dewyle de Joden/ die by den Sey
ten woonden/ hen ghetuyghenisse gauen/
hoe dat sy hen alle vriendtschap inden swa
ren tyden bewesen hadden/
31 Hieldẽ sy hen oock vriendelick tegẽ hen/
ende danckeden hen daer voor: ende baden
dat sy voortaen teghen haer volck so wel-
dadich zyn wouden: ende togen also weder
na Jerusalem/ ende qnamen euen op den
Pingsten dach weder te huys.

Gorgias d' Edomiters Hooftman/ wordt ouerwonnen.

32 Ende na den Pingsten/ toghen sy teghen
Gorgiam der Edomiters Hooftman.
33 Die bejeghende hen met dry duysent voet
knechten ende vier hondert Ruyters.
34 Ende doe het aen de slachtinghe ginck/
quamen daer een weynich Joden omme.
35 Ende Dositheus eẽ sterck Ruyter/ vã des
Bacenors hoopẽ, greep Gorgiam/ eñ hielt
hem by den Mantel/ eñ voerde hem met ge
welt/ eñ woude hem leuendich vangẽ: maer
een Ruyter wt Thracien liep tot hem in/
ende hieuw hem den arm af/ also dat Gor-
gias ontquam na Maresa.

Judas roept den Heere aen.

36 Doe hem nu des Gorgias hoop langhen
weerde/ ende noot voor handen was/ riep
Judas tot den Heere/ dat hy hem helpen/
ende voor hem stryden woude.
37 Ende riep syne liedẽ aen op Hebreisch/ en
de begonst een ghesanck: doe wendde hen
Gorgias volck/ onuoorsiens in de vlucht.
38 Ende Judas tooch met synen volcke in
de stat Odollam: ende dewyle dat het noch
in der Pingst weken was/ reynichden sy
hen na de Wet/ ende hielden den Sabbath
aldaer.
39 Des anderen daechs daer na/ quamen
sy tot Judã op dat sy hare dooden hael-
den/ ghelyck als men pleecht/ ende by hare
Vaders begroeuen.
40 Doe sy nu wt toghen/ vonden sy by eenẽ
yegelicken verslagenen/ onder het hembde
cleynodien van den Afgodẽ wt f Jamnia/
g welcke den Joden in de Wet verboden
is: doe weert het openbaer voor yegelicken
waeromme dat dese verslaghen waren.

f 2. Mac. 12 8.
g Deu. 7. 25
Josue 7. 1.
h Psal. 7. 12. 9/5.
Jer. 11. 26.
2. Tim. 4. 8.
2. Mach. 12 6.

41 Doe danckten sy God/ den h rechtueerdi
ghen Richter/ die dat heymelicke also aen
den dach ghebracht hadde: ende badẽ hem
hy woude se doch om der sonden wille/ niet
alle verdelghen.
42 Eñ Judas vermaende dẽ hoope troostе
licken/ dat sy hen voortaen/ voor den son-
den bewaren wouden: dewyle dat sy voor
haren ooghen sagen/ dat dese om harer son
den wille/ verslaghen waren.

† stuere/ vede

43 Daer na hiet hy se eenẽ † schat te samẽ leg
gẽ/ twee duysent Drachmas siluers: die sãt
hy na Jerusalem ten Sondtoffer: ende de
de syn ende wel daer aen/ dat hy vander
opstandighe een vermaninghe dede:

i Dan. 12. 12
Joan. 5. 25.
1. Cor. 15. 52.
1. Thes. 4. 16

44 Want wanneer hy niet ghehoept en had
de/ dat die/ die verslaghen waren/ i weder
opstaen souden/ so ware het te verghefs/
ende een dwaesheyt gheweest/ voor de doo
den te bidden.
45 Maer dewyle hy bedachte/ dat de genen/
die in rechten gheloooue steruen/ vreuchde
ende salicheydt te hopen hebben/
46 So isset eene goede ende heylighe mey-
ninghe gheweest.
47 Daeromme heeft hy oock voor dese Doo
den ghebeden/ op dat hen de sonde vergho
uen worde.

Dat xiij. Capittel.

1. Antiochus Eupator koemt in Ju-
deen met een seer groot Heyr. 3. Mene-
laus wort beschuldicht by dẽ Koninc. 5. De
doodt Menelai. 10. Judas ghebiedt den
volcke/ nacht ende dach den Heere te bid-
den. 15. Hy bespringt by der nacht het Heyr
des Konincks/ ende doodter een groot ge-
tal. 21. Rodokus een verrader. 22. De Ko-
ninck Antiochus wordt inden slacht ouer-
wonnen/ door Judam. 23. Hy maeckt vrede
metten Joden/ ende offert Offerhanden in-
den Tempel.

Antiochus Eupator rustet hem teghen Juda
a 1 Mach. 6 28.

1 In den hondert neghen ende veertichsten
Jare/ quam het voor Juda/ ende de sy-
nen: dat a Antiochus Eupator/ met eener
grooter macht teghen Judeam tooch/ ende
Lysias zyn Voormonder ende ouerste
Raedt met hem.
2 Ende hadden hondert ende tien duysent
Griecksche voetknechten/ ende vyf duysent
ende dry hondert te peerde/ twee end twin-
tich Elephanten/ ende dry hondert waghe-
nen met yseren tacken.
3 Daer toe hadde hẽ oock Menelaus tot hẽ
ghegheuen/ ende vermaende Antiochum
met grooter huychelie/ ten verderue zyns
Vaderlandes/ op dat hy daer door het Hoo
ghe Priesterampt verkreghe.

b 1. Ti. 6. 15.
Apoc. 17. 14. 19/16
c 2. Mach. 4. 25.

4 Maer de b Koninck aller Koningen/ ver
weckede Antiochi moedt/ dat hy den afual-
lighen schalck straffede: want Lysias seyde
hem/ c hoe dat hy een oorsake ware alles
des onurededs: daeromme liet hy hem na Be
rea voeren/ ende hem na haers Landts wy-
se/ aen der seluer plaetse dooden.

Menelaus wordt ghe raepbraect.

5 Want daer was eenen Torren/ vyftich el
len hooge/ vol asschen/ ende op der asschen
een ommeloopende ende ghetacket radt/
6 Daer raepbraecktemẽ de Godslasteraers
ende groote Boosdaders mede.
7 Sulck eene doodt/ moeste de afuallighe
Menelaus oock steruen/ ende niet begra-
uen worden.
8 Eñ hem geschiedde recht: wãt dewyle hy
hem so dicmaels aen des Heeren Altaer/
daer dat heylighe vyer ende assche op was/
versondicht hadde: so heeft hy oock op der
asschen moeten ghedoodet worden.

Antiochi Eupatoris grousaemheydt.

9 De Koninck nu/ was seer vergrimt ende op
de Joden/ ende dachte so grouwelickẽ met
hen omme te gaen/ ghelyck zyn vader met
hen ommeghegaen hadde.

Judas vermaent de syne ten ghebede.
d 1. Mach. 4. 10. 9/46
2. Mach. 10. 16.
2. Par. 20. 3.

10 Dat weert Judas ghewaer/ ende geboot
den gantschen volcke/ d sy souden dach en-
de nacht den Heere aenroepẽ/ dat hy hen nu
oock ghelyck als menichmael te voren/ te-
ghen die helpen woude/ die se des Wets/
des Vaderlandts/ ende des heylighen Tem
pels/ berooouen wouden.
11 Ende dat hy dat volck dat hem nu nau-
welick een weynich verhaelt hadde/ niet en
woude in der veruloeckten Heydenen han-
den gheuen.

e Jud 6. 13. 7/19.

12 e Doe sy nu sulcx eendrachtelickẽ met el
ander dedẽ/ eñ badẽ dẽ barmhertigen God
met weenen ende vasten/ ende laghen dry
gantsche daghen op de Aerde/ doe trooste-
dese Judas/ ende hietse tot hem komen.
13 Ende doe hy ende de Outsten by malkan-
der waren/ beraetslaechde hy hem met hen/
hy woude/ eer de Coninck met synen Heyre
in Judeam quame/ ende stadt inname/ hem
teghen trecken/ ende de sake met Gods hul
pe eynden.
14 Ende beual hen also Gode/ ende vermaen
de zyn volck/ dat sy vrymoedich tot inden
doodt stryden wouden/ om te behouden de
Wet/ den Tempel/ de Stat/ het Vaderlant
ende Regiment.

Machabei

15 Ende legerde hem by Modin/ ende gaf
hem dese woorden tot een Lose: God gheeft lose.

ouerwinninghe. Daer na maeckte hy hem
op/ in der nacht/ met dē allerbestē krijchs-
knechten/ en̄ viel dē Coninck in sijnē leger/
en̄ versloech by † vier duysent mannē/ en̄ | † An/ twee And. veerthien.
de voorste Elephanten/ met tsamen allen/
die in de Tarreus daer op waren.
16 Daermede brachtē sy eē groote verschric- | i1. Mac. 6. 43.
kinghe ende vreese/ in het gantsche leger.
17 Ende togen eerlicken ende gelucklicken
daeruan/ des morgens doe de dach aēbrac:
want God was haer hulper gheweest.
18 De Koninck nu/ als hy versocht hadde/
dat de Joden so koene warē/ wendede hy
hem/ ende tooch door onwegesame plaetsē
19 Ende leydde zijn volck voor de Sterckte
der Joden/ g Bethzura/ daer gheen beset- | g1. Mac. 4. 61. 6/31/49. 2. Mac. 11. 5.
tinghe inne en was: Maer hy werdt daer
oock in de vlucht gheslaghen/ ende en rich
tede niets wt/ ende leedt schade.
20 Want Judas schickede alle nootdruft in
de Sterckten.
21 Maer daer was een onder den Joden/
met name Rodokus/ die verriedt den vyan | Rodokus.
dē alle heymelickheyt. maer men * wert sy | * verkondtschapte hē/
ner ghewaer/ ende greep hem/ ende † taech | † An. sloten hem in de gevanckenisse.
de hem weech.
22 Daer na wert de Coninck anders gesint/
ende maeckte vrede met dien te Bethzura/
ende touch daer van/ ende sloech tegen Ju-
dam/ ende verloos de slachtinghe.
23 Ende dewijle hy bevonden hadde / dat
Philippus afgheuallen was/ h dien hy te | h 1. Mach. 6. 14.
Antiochia ten Stadthouder ghelaten had
de/ verschrack hy seer: ende liet met den Jo
den handelen/ ende verdroech hem met hē:
ende swoer het verdrach te houden / ende
werde alsoo haer vrient: ende offerde / ende
eerde den Tempel/ ende hieldt hem vriende
lick teghen de Stadt.
24 Ende nam Machabeum aen tot eenen
vriende/ ende maeckte hem tē Hooftmanne/
van Ptolomaida aen/ tot aen de Gerreners
25 Maer als de Koninck te Ptolomais
quam/ saghen de Ptolomaiers het verdrach
niet geerne: want sy besorchden hen / men
en soude hen gheen ghelooue houden/ ghe-
lyck als sy gheen ghelooue ghehouden en
hadden.
26 Doe trat Lysias openbaer op/ en̄ ontschul
dichde den Koninck/ en̄ ouerredede se. dat sy
te vreden werdē/ en̄ stilde se/ dat sy hen alles
goedes tot hem voorsien souden: daer na
reysde hy weder te rugghe na Antiochien.
Alsoo is het met deses Koninckx reyse ende we
derkoemste toeghegaen.

Dat xiiij. Capittel.

1. Demetrius de sone Seleuci. 3. Alci-
mus beschuldicht Judam by Demetrium.
12. Demetrius sendt Nicanorem in Ju-
deen/ met beuel/ dat hy Judam dooden sou
de. 18. Nicanor maeckt vrede met Juda.
26. Alcimus beschuldicht Nicanorem / by
den Koninck Demetrium. 28. Nicanor ver
treemt hem van de vrientschap Jude. 30.
Judas vertreckt hem van het bywesen Ni
canoris. 33. De lasteringhe Nicanoris te-
ghen den Tempel Gods. 35. Het ghebedt
der Priesteren/ hoorende de dreyghemen-
ten Nicanoris. 37. Rhazis wort beschul-
dicht / by Nicanorem. 41. ende 46. De
doodt Rhazis.

1 NA drijen Jarē daer na/ vernam Judas | Demetrius Seleuci/ sone/ verslaet Antiochum en̄ Lysiam. i 1 Mach. 1. 11. 1. Mach. 7. 4.
ende de sijne/ a dat Demetrius Seleu-
ci sone/ met grooten volcke / ende vele
Schepen/ te Tripol aenghekomen ware.
2 Ende dat Lant inghenomen/ ende Anti-
ochum met tsamen Lysiam sijnen Voor-
mondere/ verslaghen hadde.
3 Ende Alcimus die te voren Hooghe Prie-
ster gheweest/ ende ter tijt der veruolginge
schandtlicken afgheuallen was: en̄ nu dach
te/ dat hy noch by den leuen blijuē/ noch we
der tot het Hooghenpriesterampt comen en
mochte.
4 Tooch tot den Coninck Demetrium/ indē | Alcimus vliet tot Demetrium.
hondert ende een en̄ vijftichsten Jare: ende
brachte hem een gulden kroone / ende palm
en̄ Olyftacken/ die in den Tempel behoordē:
en̄ den eersten dach vertooch hy het/ tot dat
hy sijne tot saeh/ die hem behulpelick ware/
tot sijner raserye.
5 Doe hem nu Demetrius inden Raet roepē
en̄ vraghen liet: Hoe het ghestelt ware met
de Joden/ ende wat sy voor hadden:
6 Doe antwoorde hy alsoo: De Jodē die hen
de Vromē noemē/ welckers Hooftman Ju- | Alcimus verklaghet Judam/ en̄ zijn volck.
das Machabeus is/ verwekkē altijts krych
ende oploop/ ende en laten den Rijcke ghee-
nen vrede.
7 Hebbē oock my/ mijner Vaderlicker heer-
lickheyt/ namelicken des Priesterdoms be-
rooft: daeromme ben ick hier heuen gecomē.
8 Ten eersten/ den Koninck te goede / ende
dat ick het trouwelicken meyne : ten ande-
ren/ dat ick oock mynen volcke geerne wou-
de raet beschicken; want met sulcker onor-
deninghe/ sal onse gantsche gheslachte on-
dergaen.
9 Daeromme wilde doch de Coninck in de
sake sien/ ende na sijner hoochgheloefde goe
dertierheydt/ den landen ende onsen gant-
schen ghesiachte / in deser sake raden ende
helpen.
10 Want dewijle dat Judas leeft / so en ist
niet meughelick dat daer vrede inde Lande
worde.
11 Doe hy sulcx gesproken hadde/ vergrimdē
de andere oock tegen Judam/ ende verweck
ten Demetrium aen/ teghen hem:
12 Dat hy alsoo haestelick Nicanor dē Hooft- | Nicanor een Hooftman teghen de Joden.
man ouer der Elephanten heyt / tot hem
riep/ ende hem ten Hooftmanne teghen de
Joden verordende.
13 En̄ beual hem/ dat hy Judam ommebren-
ghen / ende sijnen hoop verstropen / ende
Alcimum ten Hooghen Priester / setten
soude.
14 Doe versamelden hen tot Nicanor/ alle de
Heydenē/ die Judas wt den lande veriaecht
hadde ende hoopten/ der Joden ongheluck
soude haer gheluck zijn.
15 Als nu Judas en̄ de sijne hoorden/ dat Ni- | Judas en̄ de sijne/ roepen God aen.
canor teghen hen tooch / ende de Heydenen
hen allenthaluen met hoopen tot hem gauē
b bestropden sy hen met asschen/ ende riepen
God aen / die zijn volck vander Werelt aen | b 2. Mac. 10. 16. 11. 6.
onderhouden/ ende sijne hoopken openbaer
gheholpen hadde.
16 Doe hen nu haer Hooftmā opboot/ maec-
ten sy hen op/ ende grepen de vyanden aen/
by den vlecke Dessa.
17 En̄ Simon/ Judas broeder/ greep Nicano
rem aen/ ende Nicanor hadde schier ghesla-
ghen gheweest. dewijle hem de vyandē aen-
grepen eer hy harer ghewaer wert.
18 Doe nu Nicanor hoorde/ dat Judas sulcke | Nicanor begheert vrede.
koene lieden by hem hadde. die lijf en̄ leuen
koenlicken waechdē voor haer Vaderlant/
vreesde hy hem/ ende en woude gheene slach
tinghe met hem houden:
19 Maer sendt Possidonium/ Theodotum/
ende Matathiam/ tot hem/ om vrede met
hem te maken.
20 Doe sy nu lange daer ouer raetslachden/
en̄ haer Hooftman den volcke alle sake voor
hieldt/ ende sy der sake eens werden/ bewil-
lichden sy in het verdrach.

Ende

Vrede wort ghemaeckt.
21 Ende bestemmeden eenen dach/ daer die
beyden alleene inne te hoope komen sou-
den: doe nu de dach quam settede men ee-
nen yeghelicken eenen stoel.
22 Ende Judas verordende sommighe in
haren harnasche/ niet verre daer van: op
dat hem de vyanden niet onuersiens een
boos stuck en bewesen: ende spraken haren
nootdruft met eenander.
23 Ende Nicanor bleef eenen tijdt lanck te
Jerusalem ende en nam niets voor tegen
haer/ ende liet zijn krijchsvolck af trecken.
24 Ende hielt Judam eerlicken voor den lie
den/ ende vertoonde hem vrientlick teghen
hem.
25 Vermaende hem ooch/ dat hy een wijf ne
men ende kinderen generceren soude: also
nam Judas een wijf/ ende hadde goeden
vrede ende nam syner neeringhe waer

Alcimus beclaecht den Nicanorem.
26 Doe nu Alcimus sach dat dese beyde eens
met eenander waren/ en̄ vrede gemaect had
dē/ tooch hy wederomme tot Demetrium en̄
beclaechde dē Nicanorem dat hy onge-
trouwe gewordē ware: want hy hadde Ju
dam des Koninckrijcks vyandt in zijn sto-
de ten Hooghen Priester ghemaeckt.
27 Doe wert de Coninc door des Booswichts
leughene bewoghen/ en̄ seer toornich/ ende
schreef den Nicanori/ Dat het hē gheelnz
en behaechde dat hy vrede met den Joden
ghemaeckt hadde: ende gheboodt hem/ hy
soude met haeste dē Machabeum vangen/
ende na Antiochien schicken.
28 Als nu Nicanor sodanich beuel ontfinck/
wert hy bedroeft/ ende en was niet wel te
vreden dat hy geen geloone houden en sou
de/ so doch Judas niets misdaē en hadde.
29 Maer dewijle hy doch teghen den Ko-
ninck niet doen en dorste/ dachte hy hem
met list te vanghen.
30 Doe nu Machabeus merckte dat hy hē
onvriendtlicker tegen hem hieldt/ dan te
voren/ ende liet hem wel beduncken het en
beduydde niet goets/ nam hy sommige tot
hem ende verberch hem voor hem.
31 Als nu Nicanor sach/ dat hem Machab-
beus kloeckelicken voorkomen was/ ginck
hy henen op inden schoonen heyligen Tem
pel/ ende gheboodt den Priesteren die daer
offerden/ sy souden hem den Man daer wt
gheuen.

c 1. Mach. 7 34.
32 c Maer doe sy diere ende hooch swoeren/
sy en wisten niet waer hy ware/ doe reck-
de hy syne rechterhant op na den Tempel/

Nicanor sweeret/ hy wildē Tempel verstooren.
33 En̄ swoer/ seggēde: So ghy my dē Judā
nz gebondē ouerleueret/ so wil ick dit Gods
huys slicht maken/ en̄ dē Altaer ommewor
pen/ ende Baccho een schoone Kercke daer
weder in de stede setten. Ende doe hy dit
ghesproken hadde ghinck hy daer van.

d 2. Mach. 3 15. 3. Mac. i. 23
34 d Ende de Priesters reckeden hare han-
den op na den Hemel ende riepen dien aen/
die alletijdt onse volck beschuttet heeft/ en
de spraken:

Der Priesteren ghebedt voor den Tempel.
35 Heere/ hoewel ghy gheens dincx en be-
hoeft/ so heeft het v gelijckewel behaecht/
dat uwen Tempel/ daer ghy inne woonet/
onder ons zijn soude.
36 Daeromme ghy heylighe God/ dien al-
leene toebehoort alles wat heylich is/ be-
waert voortaen v Huys/ dat wy nieuwe-
licken ghereynicht hebben/ op dat het niet
weder verontreynicht en worde: ende stuy-
ret den valschen tonghen.

Rhazis Jode/ wordt beleghert. † An. Razias/
37 Ende Nicanori wert vermeldet/ hoe dat
een van den Oudtsten te Jerusalem/ met
namē † Rhazis/ eē man ware/ die de Vader
licke Wet lief/ ende allenthaluen een goet
los/ ende sulcke gonst ander synen Burghe-
ren hadde/ dat hem een yeghelick der Jo-
den vader hiete.
38 Hy ware oock voor deser tijdt daeromme
verklaecht ende veruolcht geweest/ ende
hadde lijf ende leuen/ manlicken gewaget/
ouer den Jodischen gheloone.
39 Doe nu Nicanor hem bewijsē woude hoe
gantsch vyant dat hy den Jodē ware schic
kede hy meer dan vijfhondert krijchsknech
ten henen/ die hem vanghen souden.
40 Want hy meynde wanneer hy hem ghe-
vanghen hadde/ so soude hy hen een groote
schade doen.
41 Doe sy nu de deure des toorens/ daer hy
op was/ bestormden/ ende vier brengen hie
ten/ ende de deure aensteken: ende hy merc-
kede/ dat hy ghevanghen ware/ doe woude

e Jud 9.54. 1. Reg. 31.4. * Dit stuck verdoet S. Augustinus billick.
e * hy hem seluen doorsteken:
42 Want hy woude lieuer eerlicken steruen/
dan den Godloosen in de handen komen/ en
de van hen schandtlicken bespot worden.
43 Maer inden angst en treffe hy hemseluē
niet recht. Doe sy nu met hoopen tot hem

Daeromme heeft oock dit boeck niet ghe golden by de oudē vaderē: hoe wel oock an ders vele Judaisterts daerinne is.
inuielen/ ontliep hy op de mueren/ ende stor
tede hem seluen manlicken henen af/ onder
het volck
44 Ende sy weken hem/ op dat hy ruym had
de: ende hy viel op syne lendenen.
45 Maer hy leefde gheliickewel noch/ ende
maeckte hem in grimmicheydt op/ hoewel
hy seer bloedde/ ende hem de wonden/ wee
deden ende liep door het volck wech.
46 Ende tradt op eenen hoogen Rotzsteen:
ende doe hy hem gantsch verbloedt hadde/
nam hy noch de darmen wt synen lijue/ en-
de wierp yse onder de krijchsknechten: ende
riep tot God/ die ouer het leuen ende den
gheest een Heere is hy woude hem dit alle
weder gheuen: ende sterf also.

Dat xv. Capittel.

1. Nicanor neemt voor/ Judam op den Sabbath te bespringhen. 3. De lasteringhe Nicanoris 8. Judas vermaent de syne goe den moedt te hebben 19. Die in Jerusalem zijn/ zijn in sorghe ende vreese. 22. Het ghe-bedt Jude Machabei eer hy hem ten strijde gheeft. 27 ende 28. Het Heyr Nicanoris wordt verslaghen ende hy ghedoodt. 30. Judas gebiet dat het Hooft ende den arm Nicanoris afghehouwen worde. 33. Hy snijdt hem de tonghe wt/ ende ghebiedtse den voghelen te gheuen. 37. De Joden be-sluyten eenen dach in elcken Jare te vieren om der ouerwinninge wille. 39. De Auteur des Boecx verontschuldicht hem aen den Leser.

a 2. Mach. 7.25.
1 Ende a doe Nicanor hoorde dat Judas
met den synen hem in Samarien ont-
hielde/ dachte hy: Hy woudese des Sab
baths sonder alle vare aengrijpen.
2 Ende doe hem de Joden die hy gedwon-
gen hadde mede henen te trecken vermaen
den/ hy woudese doch so iammerlicken niet
ombrenghen/ maer den heylighen dach daer
aen verschoonen/ dien God selue gheeert en
de ghehevlicht hadde.
3 Doe vraechde haer de Ertzbooswicht:

b 1. Re. x. 8
Die den Sabbath gheboden heeft/ b Is-
set de Heere inden Hemel:
4 Ende doe sy hem antwoordden: Ja het is
de leuendighe Heere: hy is de Heere inden
Hemel/ c die den seuenden dach te vieren ge
boden heeft.

c Exo. 20. 8. Deute 5.12. Nicanor comme den Heere op Aerden te zijn.
5 Doe sprack hy daerop: So ben ick de Hee
re op Aerden/ ende ghebiede v lieden: Ghy
sullet v rusten/ ende des Koninckx beuel wt-
richten: maer hy en konde zijn voornemen
niet volbrenghen.

Ende

6 Eñ Nicanoz roemde eñ pochhede / ende was ghewisse / dat hy groote eere behalen woude / teghen Judam.

Judas troostet eñ vermaent de syne.

7 Maer Machabeus hadde een vast betrouwen eñ hopen / dat de Heere hem soude bystaen.

8 Ende troostede die / die by hem waeren / sy souden hen vooz de Heydenen / die tegen haer togen / niet vreesen: maer ghedencken aen de hulpe / die hen voozmaels dickwils vanden Hemel af ghescheidt ware / ende nu oock op de toekomende ouerwinninghe ende hulpe / die hen de Heere schicken soude / hopen.

9 Ende troostedese alsoo wt der Wet / ende den Propheten / ende vermaendese / der gheluckfaligen slachtingen / die sy te vozen ghedaen haddē / ende maeckte hen alsoo een herte.

10 Ende doe hyse alsoo vermaent hadde / vertelde hy hen oock / hoe hen de Heydenen besondicht hadden / eñ teghen haers eedts verbondt deden.

11 Eñ rustede hem alsoo / niet met troost op spiessen oft schilden / maer met troost op Godes woozdt. v hy seyde hen oock een ghesichte / dat gheloouelick was / dat hy ghesien hadde / daer sy alle eenen moet van kreghen.

Twee ghesichten vertelt Judas. v Judic.7.13

12 Ende dat was dit ghesichte: Onias de Hooghe Priester / die een treffelick / eerlick / goedertieren / ende welsprekende man gheweest was / die hem van ieughet op / in aller deucht beuliticht hadde / die reckede syne handt wt / ende badt vooz het gantsche volck der Joden.

13 Daer na verscheen hem een ander oudt heerlick man in kostelicken kleederen / ende met eener gantsch heerlicken gestaltenisse.

14 Ende Onias sprack tot Judā: Dese is Jeremias de Propheet Gods / die uwe broeders seer lief heeft / ende biddet voorgaens vooz het volck eñ de heylige stadt.

15 Daer na dede Jeremias / met syner handen den Juda een gulden sweert / eñ sprack tot hem:

16 Neemt henen dat heylige sweerdt / dat v God gheeft / daer suldy de vyanden mede slaen.

17 Doese nu Judas met sulcken schoonen woozden / die eenen een herte ende moet maken / ghetroostet hadde / doe besloten sy: Sy en wouden geenen legher maken / maer stracx aen de vyanden trecken / ende haer manlickē aengrijpen / eñ der sake een eynde maken: want de Stadt / de Godsdienst / ende de Tempel / stonden in vare.

18 Ende tis waer / vrouwen ende kinderen / broeders eñ vrienden / achteden sy so groot niet: maer hare grootste sorghe was / vooz den heyligen Tempel.

19 Ende die inder stadt bleuen / die waren in grooter sorghe vooz haer krijchs volck.

20 Doe het nu ten treffen gaen soude / ende de vyanden hen versamelt / ende haer ozdeninge ghemaeckt haddē / eñ de Elephanten aen hare stede geozdineert / eñ den Ruyters tocht / te beyden zijden aengehanghen hadden:

e 2.Mac.16.25. f 2.Par.14.11 Judic.7.7. Judit.9.15. Een gebedt Jude Machabei. g 2 Reg.19.35 Esai.37.36 Syra.48.24 Tob.1.21.

21 Ende Machabeus de vyanden / eñ hare menigerleye rustinge / ende de schrickelicke Dieren sach / e doe reckede hy syn handen op na den Hemel / eñ badt de wonderlicken God / die alle dinck siet: wāt hy wiste wel / f dat de ouerwinninghe niet en quame door harnasch / maer dat se God gaue / wien hyse gondde.

22 Ende badt alsoo: Heere / g ghy hebt uwen Enghel ter tijt Ezechie der Joden Koninck / wtghesonden / ende de selue verstoech in Senacheribs Legher / hondert ende vijf ende tachtentich duysent mannen.

23 So sendet nu oock (ghy Heere inden Hemel) eenen goeden Enghel vooz ons henen / de vyanden te verschricken.

24 Laet die verschricken vooz uwen stercken arme / die met Godslasteringhe / teghen v heylighe volck trecken: eñ daer mede hieldt Judas op.

25 Alsoo tooch Nicanoz ende synen hoop henen / met trompetten ende grooten gheschreye.

Nicanoz wordt ouerwonnen.

26 Maer Judas ende de syne / grepen de vyanden aen / met den ghebede / ende riepen tot God.

27 Met den handen sloeghen sy / maer met den herten schreyden sy tot God / ende versloegen by vijf eñ dertich duysent mannen: ende sy verblijdden hen seer / dat hem God so ghenadichlicken bewesen hadde.

28 Doe nu de slachtinghe gheeyndicht was / ende sy weder aftoghen / h kenden sy Nicanozem by den harnassche / dat hy oock verslaghen was.

h 1.Mac.7.42.

29 Doe verhief hem een groot gheschrey eñ ruychen / ende loefden God op hare sprake.

30 Ende Judas die lijf ende goet vooz syn volck ghewaecht / ende van ieughet op / synen volcke veel goets ghedaen hadde / geboot / men soude Nicanoz den kop eñ de hant met tsamen der schouderē afhouwen / ende mede na Jerusalem voeren.

31 Als hy nu daer henen quam / riep hy syn volck te hoope / ende schickede de Priesters vooz den Altaer / eñ sandt na den vyanden op der Borcht.

32 i Eñ wees des Nicanozs hooft / eñ des lasteraers handt / die hy tegen dat heylige huys des Almachtigen wtgereckt / eñ hem hooch vermeten hadde. i Judit.13.19

33 Hy sneedt oock den Godloosen Nicanoz de tonghe af / eñ hietse in stuckē verhouwē / vooz de Voghelen: ende de handt die hy so onsinnichlicken ghebruyckt hadde / teghen den Tempel ouer / op hanghen.

34 Eñ het gantsche volck loefde God inden Hemel / eñ spraken: Gheloeft zy die / die syne Stadt bewaert heeft / dat sy niet en is verontreynicht gheworden.

35 k Eñ hy stack Nicanozs hooft / op eenen stake / dat het alleman van der Borcht sien konde / tot een openbaer teecken / dat hen de Heere gheholpen hadde.

k Judit.14.1. 1.Reg.31.10

36 Het werr oock eendrachtelicken van allen besloten: Men soude dien dach niet vergheten / maer vieren:

37 Namelicken / den dertienden dach der twaelffster Maent / die daer Adar op Syrisch heet / eenen dach vooz des Mardochei Feeste.

38 So wil ick nu dit Boeck hier mede besluyten / nademael Nicanoz ommegekomen is / eñ de Joden de Stadt weder gewonnen hebben.

39 Ende hadde ick het lieflick ghemaeckt / dat saghe ick geerne: maer is het te slecht / so hebbe ick doch ghedaen / so vele als ick vermocht hebbe.

40 Want alle eydt wijn ofte water te drincken / dat en is niet lustich / maer onderwijlen wijn / onderwijlen water drincken / dat is lustich: alsoo is het oock lustich / so men menigerleye leest. Dit zy het eynde.

Eynde des tweedden Boecx der Machabeen.

Dat derde Boeck der Machabeen.

Dat Eerste Capittel.

Hier in wordt bewesen de gruwelicke
straffe der Godslasterlicker vermetenheyt
Prolomei. Itẽ/ wat quaet dat hy namaels
teghen de Joden voorgenomen heeft: het
welck doch God genadichlick verhindert/
eñ tot goeden eynde ghebracht heeft; ons
daer by te kennen ghevende/ dat des Ko-
ninck ende aller menschen herten in syne
handt staen.

a Dani.11.11 1 De Philopater a ver-
nam/ dat hem van An-
tiocho sommighe plaet-
sen die hy in hadde/ ont-
nomen waren:
2 So heeft hy alle zijn
krijchsvolck dat daer te
voete of te peerde was/
ontboden:
3 Ende oock Arsinoen zijn suster met hem
ghenomen/ eñ wtgetogen tot de landouwe
by Raphia/ daer Antiochi krijchslieden
haren legher hadden.
4 Eñ een met name Theodotus/ soeckende
de sake met listicheyt te volbrengen/ heeft
wt de krijchsliedẽ die hem van Ptolomeo
bevolen waren/ de aldergheweldichste met
hem ghenomen.
5 Ende is des nachts na Ptolomei Tente
ghekomen om hem te dooden/ eñ also des
krijchs een eynde te maken.
6 Maer Dositheus de sone Drimyli/ een
ghebooren Jode/
7 Doch van de Wet eñ Vaderlicke Inset-
tingen afvallich ghewordden/ hadde hem
wech genomen/ eñ eenen onedelen mensche
in des selven plaetse inden Tabernakel
ghestelt/ de welcke oock voor hem ghedoot
werdt.
8 Eñ als daer een strenghe slachtinge toe-
ginck/ ende Antiochus sterckelicker street:
9 So ginck Arsinoe alomme inden heyre/
met den hayre ontdaen/ ende badt barm-
herticħlick met tranen/ dat sy haer/ haren
kinderen ende wijuen/ souden stoutelick te
hulpe komen: ende beloefde hen/ so sy over
wonnen/ twee pont gouts te gheven.
10 Also is het gheschiet/ dat de vyanden
verslaghen/ ende vele ghevangen werden.
11 Daer na/ den bedrieghelicken aenslach
overwonnen hebbende/ heeft hy voorghe-
nomen tot de omliggende Stedẽ te komen/
ende die met syne woorden te bevestighen:
b 3.Mac.3.16. 12 Dit heeft hy ghedaen/ b eñ de Tempelen
met gaven beschoncken/ eñ also den onder-
saten moet ghegeven.
13 Maer doe nu de Joden/ oude mannen
wt haren Raedt ghesonden hadden tot
Philopatorem/ om hẽ te groeten/ beschenc-
ken/ ende van der overwinninghe gheluck
te wenschen/
14 So heeft hy meerder begeerte gekregen/
om op het alder eerste tot hen te reysen.
15 So is hy dan te Jerusalem ghekomen/
ende heeft den Allermachtichsten Gode
gheoffert/ ende ghedanckt/ eñ wat te dier
plaetse betaemde/ ghedaen.
c Mat.13.1. 16 Ende doe hy in de plaetse quam/ c eñ hem
van de konstighe vercieringe ontsette/ ende
de bequame timmeragie des Tempels ver
wonderde/ nam hy seer begeerich voor/ oock
in het binnenste te gaen.
17 Eñ als hem de Joden seyden/ dat sulcx
niet en betaemde/ dewijle het selfs den in-
ghebooreenen/ Ja oock selfs den Priesteren
niet gheoorloeft en was/ wtghenomen den d Exo.30.10
eenighen Oppersten Priester/ d ende dat Leuit.16.34
alleenlick eenmael des Jaers. Hebr.9.7.
18 So en heeft hy hem selven door sulcke
woorden niet laten bewegen: eñ hoe wel
men hem de Wet voorlas/ so en heeft hy
nochtans niet opghehouden daer henen te
dringẽ/ seggende dat hy daer moeste ingaẽ.
19 Eñ of alschoon die eere anderen ghewey-
gert was/ dat het hem niet en behoorde also
te gheschieden.
20 Eñ vraechde oock waeromme hem/ als
hy in eenighe andere Tempelen ghinck/
niemandt der ghener die teghenwoordich
waren/ en verhinderde.
21 Ende doe daer een onvoorsichtichlicken
antwoordde dat het qualick ghedaen was:
22 Antwoorde hy: Of het schoon om eenige
oorsake niet gheschiedt en ware/ hy soude
daer ingaen/ het ware hen lief ofte leedt.
23 So hebben dan de Priesters met alle haer
kleedinghe hen selven nedergeworpen ende
den grooten God ghebeden/ dat hy nu in
den noodt te hulpe quame/ eñ der gener die
wilden quaet doen/ ghewelt/ verhinderde.
24 Eñ als sy also met huylẽ eñ schreyen den
Tempel vervulden.
25 Werden de andere die in de stadt waren/
beroert/ ende zijn wtgheloopen/ niet weten-
de wat daer gheschiedt ware.
26 Ooch de dochteren die in de kameren be-
sloten waren/ ende de kinderbeddige vrou-
wen zijn wtgeloopen/ hebben hare hoofden
met stof ende assche besprengt/ eñ de straten
met weenen ende klagen vervult.
27 Ende die haer weynich te voren verciert
ende bereyt hadden om den Koninck teghen
te gaen/ hebbẽ hare betamelicke beschaemt- e 2.Mach
heydt vergheten/ eñ e verstoordelick achter 3.19.
de stadt gheloopen.
28 De Moeders eñ Voesters/ hare eyghene
jongen ende voesterkinderkens verlatende/
zijn hier ende daer/ dese door de huysen/ die
door de stratẽ/ onbetamelick in het hoochste
des Tempels te hoope gheloopen.
29 Ende die daer versamelden/ baden men-
gerley teghen het ghene dat de Koninck on-
betamelick wilde doen.
30 Boven desen/ sommige Burgers beroert
zijnde/ hebben stoutelick hem niet latẽ gant-
schelick doordringen om zijn voornemen te
volbrenghen/
31 Maer hebbẽ geroepen datmen de wapen
aengrijpen/ f eñ manlick voor de vaderlicke f Syr.4.34
Wet sterven soude/ ende also groote ver- 1.Mac.2.50
bitteringhe te dier plaetse ghemaeckt.
32 Maer door de Priesters eñ Oudtste zijn
sy daer af ghebrocht/ ende wederom tot de
plaetse des ghebedts ghekomen.
33 Ende hier en tusschen heeft dat ghemeyn
volck neerstich gheweest inden ghebede.
34 Ende de Oude rondtsom bey Koninck
staende/ hebben menichsins versocht zijn
hovveerdich ghemoet van sulck voornemen
af te wenden.
35 Maer hy hardtneckichlick dat alles ver-
smadende/ heeft dies niet te min gearbeydet
daer in te gaen/ meynende te volbrengen
dat hy eenmael ghesproken hadde.
36 Tvvelck oock die/ die aen zijn zijde ston-
den/ hebben hen ghekeert tot dien/ die alle
de macht heeft/ eñ hebbẽ mede met de onse/
dien aengeroepen/ dat hy soude indẽ tegen-
woordigen noodt helpen/ ende sulcke onge-
oorloefde hovveerdighe daet verhinderen.
37 So dat wt dat veel schreyen des beangstẽ
volcx/ een onwtsprekelick gheroep was.
Want het en scheen niet alleenlick de men-
schen/

schen/maer oock bemueren ende oock de
gantsche gronde ghelijck te gheuen: als
daer een yeghelick lieuer wenschte te ster-
uen dan dat die plaetse soude ontheylicht
worden.

Dat ij. Capittel.

a Syr.50.3. 1 ENde voorwaer a Simon de Priester/
heeft syne knyen teghen het binnenste
des Tempels gheboghen/ syne handen
veeghelick wtghereckt/ ende aldus ghebe-
den:
2 O Heere/ Heere Coninck des Hemels/ ende
Heerschapper aller geschapen dingen Aller
b Deut.6.4 heylichste in den Heyligen / b Almachtighe
Gene.17.1. eenige opperste Heere/ aensiet ons die wy
Syrac.1.7. van den Godloosen ende onreynen c die
c Psal.20.8. door stoutticheyt ende macht hem verhoo-
Jud.1.4. ueerdicht/ ouervallen worden.
9/8. 3 Want ghy hebt alle dinck gheschapen/
ghy zijt een rechtueerdich Vorst/ hebt alles
dinckx gheweldt/ ghy zijt een Rechter der
ghener die ghewelt ende hoouaerdicheyt
bedrijuen.
4 Ghy hebt voortijden die/ die onrechtueer
d Gen.6.4. dicheyt dreuen/ d onder de welcke oock de
Reusen waren die op haer sterckheyt ende
e Gen.7.21. stoutichheydt betrouden / met e de groote
sondtuloedt wech ghewischt.
f Gen 19.24 5 f Ghy hebt de hoochmoedighe Sodomi-
Luce 19.29. ten welcker boosheydt openbaer was/ den
nakomelinghen tot een exempel/ met vyer
ende sulphur verbrandt.
g Exo.7.9. 6 Ghy hebt teghen den g hardtneckighen
10/11. Pharao h die het heylighe volck Israel met
h Exo.1.13 dienst verdruckte v macht bewesen/ ende
96.10/13. hem met vele ende menigerley straffen ge-
oeffent/ door de welcke uwe groote macht
openbaer werdt.
i Exo.12.28 7 i Ende doe hy met waghenen ende groo-
te heyrkracht v volck veruolchde/ hebdy
hem in het diepte der Zee versoncken.
8 Maer die op v Heere aller dingen betrou
den/ hebdy ghesondt daer door geleydt: k en
k Exo.15.1. de dese hebben uwe Almoghentheydt ghe-
presen/ bekennende dat dit alles door v
handt gheschiedt was.
9 Ghy Koninc Schepper/ v oneyndelicker
ende ongemeten Werelt/ hebt dese Stadt ver
koren/ ende dese plaetse/ hoewel ghy ghee-
nes dincx behoeft/ tot uwer vereeringhe
verkoren/ ende met eerlicke verschijninghe
vercieret ende eerlick ghemaeckt/ tot lof en-
de prijs uws grooten Naems.
10 Ende hebt wt liefde des huys Israels be
loeft ons te verhooren/ so wanneer wy in dese
plaetse quamen bidden/ als ons om onser
l 3.Reg.8.30 misdaden wille benautheyt beuangen hadde
9/3. 11 Nu ghy zijt doch ghetrouwe/ ende waer
2.Par.7.13. achtich: want ghy hebt onsen verdruckten
m Judic.o- onderen dickmael in haer verdruckinge m
uer al. hulpe ghedaen/ ende hen wt grooten noot
verlost.
12 Ende nu zijn wy oock / O Heylighe Ko-
ninck om onse groote ende vele sonden ver
druckt/ onsen vyanden onderworpen / ende
vergaen in onser ellendicheyt/ om onser on
macht wille.
13 Ende dese vermeten ende onreyne Koninck
wil dese heylige plaetse ontheylighen/ die u-
wen eerlicken Name gheheylicht is op der
Aerden/ want anders is de opperste He-
mel v woonstede/ tot welcke geen mensche
en kan komen.
14 Maer dewijle ghy dese plaetse heyligen
de/ v volck goetwillichlick uwer eerlick-
heydt hebt verlaechtich ghemaeckt.
15 En wilt ons de onreynicheyt deser men-
schen niet toerekenen/ noch om haer ontrey-
nighe straffen/ op dat de boosen in haer
herte niet en verheugen/ noch met hoouaer
digher tonghen en segghen:
16 Dat sy dit heylighe Huys vertreden heb
ben/ ghelijck de Tempelen die ghy hatet/
vertreden worden.
17 Wischt wt onse sonden/ neemt wech onse
misdaden/ ende bewijst uwe barmherticheyt
te desen tijde.
18 Maeckt dat ons snellick uwe barmher-
ticheyt ouerkome/ ende maeckt ons vrede/
op dat der veruallenen mont/ ende der ghe-
brokenen herte v loue ende prijse.
19 Doe heeft daer God de Allerheylichste in
allen Heylighen/ n die alle dinck aensiet/ o n 2.Pa.16.9
dat rechte ghebedt verhoort/ Job 28.25.
20 Ende dien die hem door ghewelt ende Psal.33.13.
vermetenheyt verheuen hadde/ van alle zij- Syr 23.27.
den ghelijck de windt dat Riet/ p gheswon 2.Mac 9.5.
ghen ende ghewaeyt/ ende also ghegeesselt/ Hebr.4.13.
dat hy nu onnut ter Aerden lach met lam- o 1.Pet.3.12
me leden/ p 3.Mach.
21 Ende in de rechtueerdighe straffe also 3.26.
verwerret was/ dat hy oock niet en konde
spreken.
22 Warrom syne vrienden ende Trauwan-
ten die haestighe ende onuoorsiene straffe
zijns lichaems/ daermede hy ouervallen was
aensiende/ ende vreesende dat hem oock het
leuen soude begheuen / met groote vreese
verslaghen zijnde/ hem terstont wghetroc-
ken hebben.
23 Ende als hy daer na wederom tot hemsel
uen ghekomen was/ so en heeft hy/ hoe wel
hy ghecastijt was/ hemseluen niet ghebe-
tert maer is sware dinghen dreyghende/
van daer ghetoghen.
24 Ende als hy in Egypten ghekomen is/
heeft hy door vermeerderinghe zynder boos
heyt/ ende oock door syne voorschreuen me-
de hulpers ende medegheselllen/ die van alle
rechtueerdicheyt afghewecken waren hem-
seluen niet alleenlick tot ontallicken vele
moetwille ouergheqeuen/ maer is oock tot
sulcken vermeten roeckeloosheyt gekomen/
dat hy alomme lasteringen saeyde: ende dat
vele syner vrienden/ des Koninckx geuoelen
siende oock synen wille nauolchden.
25 Ende als de Koninck voorgenomen hadde/
den Jodischen volcke openbare schade aen te
doen/ heeft hy in een Calomne die hy in ee-
nen Toren op den Heue opghererecht had-
de/ doen met letteren schrijuen/
26 Dat niemant die niet offeren en wilde/
in de Egyptische Tempelen gaen soude: ende
dat alle de Joden souden beschreuen ende
tot eyghen ghemaeckt worden.
27 Ende dat alle die dit wedersproken/ sou-
den gheweldichlick ghedoodt worden:
28 Maer dat dien die hare namen in het
aenschrijuen ghegheuen/ ende beleden had-
den/ souden in hare lichamen/ tot een brant
teecken/ het teecken Bacchi/ namelick/ een
veyl bladt ghebrandt worden. Ende wilde
dat dese de q voornoemde Insettinghe sou- q Dat is/
den ghebruycken. dat sy sou-
29 Ende op dat hy niet en schene op allen ver- den eyghen ende
toornt te syne/ so heeft hy daer ondt aen ghe slauen zijn
schreuen: So wie eenighe lieuer hadden ende niet
onder die te wandelen/ die hen tot den hey- gedoot wor
lighen dienst begheuen hadden/ dat die dat den.
selue recht souden ghenieten dat r de Bur- r 3.Mach.3
ghers van Alexandria hadden. 20.
30 s Also hebben daer sommighe in de Ste- s 1.Mach.2
den haers Stadts Religie verlatende/ hen 16.
seluen lichtelick tot des Koninckx Religie be
gheuen/ ghelijck oft sy groote eere souden
verkrijghen wt de gemeynschap die sy met t 1.Mach.2
den Coninck souden hebben. 16.
31 t Maer vele hy haer vroom ghemoet blij 2.Mach.6.
18.

nende/zijn van der Godsalicheyt niet afge
weken/ende hebben voor haer leuen ghelt
gheboden/om henseluen te beurijden/dat sy
hare namen niet en souden ouergeuen/goe
de hope hebbende/dat se souden hulpe ver
krijghen.
31 Ende die/die van hē affscheydē/verwloec=
ten sy/eñ u hieldense voor vyanden haers
u Ma. 18. 17 volcx/x ende dedense wt van haerer gemeyn
x 1. Cor. 5. 10 handelinghe ende ghebruyck.
2. Tes. 3. 6. 14

Dat iij. Capittel.

1 Als de Godloose Koninck dit vernam/
werdt hy so seer toornich / dat hy zijn
toornicheyt niet alleenlick te Alexan=
drija/maer oock veel swaerlicker tegē die die
elders in het lant woondē bewesē heeft/eñ
gheboden/dat sy terstont alle in een plaet=
se souden vergadert/met de aldersnoodtste
straffe ghedoodt worden.
2 Dewijle dit geschiedde/is het gheruchte
der Jodē seer schadelic ouer al gegaē/waer
door de lieden/die tot der Joden verderuin
ghe eendrachtich waren / oorsake namen
hen also tezhen die te draghen/ghelijck of
dat volck verhinderde dat de Wettē onder
hen niet en konden ghehouden worden.
3 Nochtans bleuen de Joden in goetwil=
licheyt ende ghetrouwicheyt tegen de Ko=
ninghen onbeweghelick: maer dewijle sy
God dienden/ende na syne Wetten leefdē/
so hebben sy sommige wtgedaen/ende van
hen verdreuen: om welcke sake sy van som
mighen als vyanden gheacht werden/hoe
wel sy het ghemeyn leuen met goede ende
rechtueerdighe daden vercierende by allē
menschen prijselick waren.
4 So en wert van de goede fame der Jodē
die alomme verbreyt was nu van de Hey=
denen nerghens ghemeldet noch gheacht:
5 Maer dat ghescheyl dat de Joden in het
aenbidden/ende in de ghebruycken had=
den/hebben sy met der tonghe verheuen/
ende verbittert/
6 Seggende dat de Joden noch den Konin
ge/noch der Onerheden vrienden waren/
maer vyanden/ende seer teghen de gemey=
ne weluaert stonden: Also hebbē syse swaer
lick beschuldicht.
7 Maer daer warē Grieckē inder Stat/diē
gheen onrecht gheschiet en was / welcke
siende dat daer eenen onuoorsiendē oproer
ende onbedachten oploop teghen die men=
schen gheschiedde/dewijle sy hen geen hul
pe doen en konden:
8 Want het een gantsche tyrannische han=
del was/
9 So hebben syse ghetroost / groot misha=
ghen hebbende/ende hoepten sulcker din=
ghen veranderinghe/
10 Segghende/dat sulcke roeckeloose licht=
ueerdighe oproeringe niet en konde staen.
11 Sommige gebueren ende vrienden / ende
die in handeringe hare medegesellen warē/
hebben heymelick sommige tot hen gheno
men/ende beloeft hulpe te doen / ende met
alle neersticheyt te beschermen.
12 Maer de Koninck door dē tegenwoordi=
gen voorspoet hoouerdich/ende de mogē=
heyt des grootstē Gods niet aenmerckēde/
maer meynde dat deselue raet hem altijts
soude ghelucken / heeft teghen de Joden
dit Mandament ghescreuen:
a 3. Mac. 2. 1 13 a Wy Koninc Ptolomeus Philopater/wē
schen allen Hooftlieden eñ Krijchslieden die
in Egypten/ende in een yeghelicke plaetse
zijn gheluck ende ghesondtheyt : want het
gaet wel met ons/ende onse saken.
14 Nademael wy de reyse in Asiam ghedaen
hebben/gelijck/ghy lieden selue weet / ende
de Goden ons daerin onuersienderlike hul
pe gedaen hebbē/so dat sy door onse macht
na onsen wille volbracht is.
15 So heeft het ons goet gedocht de volckē
die in Celosyria ende Phenicia woonen/
niet door ghewelt der wapenen/maer met
goedicheyt eñ veel vriendelicheyt te han=
delen/ende hen vele weldaden te doen.
16 Ende als wy der Steden Tempelen/vele b 3. Mac. 1.
renten gegeuen hadden/b zijn wy bewecht 12.
ghewoorden/om oock te Jerusalem te ko=
men om dier booser menschen (die haer ra=
sen nemmermeer af en laten) Tempel te ver
eeren.
17 Maer sy hebben ons wel met de woordē
vriendelick ontfanghen/maer waren inder
daet qualick tot ons ghesint: ende als wy
wilden in het binnenste haers Tempels in=
gaen/ende dat met wtnemende ende schoo=
ne gauen vercieren/so hebben sy door haren
ouden hoochmoet bewecht zijnde/ons ver
hindert daer in te komen/onse macht niet
bekennende/om der vriendelicheydt wille/
die wy allen menschen bewijsen.
18 Ende haer vyantlick gemoedt tegen ons
opentlick bewijsende/gelijck of buyten hen
geen ander volck meer en ware/hebbē door
hoouerdicheydt teghen Coninghen / ende
vermetenheyt teghen dien/die hen goet ge=
daen hebben/niet dat behoorlick ende recht
was/willen lijden.
19 Nochtans hoewel dese tegen ons geraest
hebben/so hebbē wy/na de ouerwinninge/
in Egypten wedergekomen zijnde/teghen
alle menschen vriendelickheyt ghebruyckt/
ende ghedaen dat betaemde.
20 Ende in sulcke sake haren gantschen ghe
slachte bewijsende / dat wy het onghelijck
vergheten wilden/hebben wy/(om der ver
bonts/ende om veler saken wille/die hen
vanden beginne aen/door de eenuoudicheyt
betrout zijn/) bestaen haer condicie te veran
deren/ende c hen willen het Burgherschap c 3. Mac. 2.
der Stadt Alexandria gheuen/ende tot de 29.
ghemeynschap des eewigen Priesterdoms
aennemen.
21 Maer sy altijts tot quaet geneghen/heb=
bē de sake anders beduyt/ende door aenge=
boren boosheydt/het goet verworpen/
22 Eñ niet alleenlick de Stat schādelick ver
smaedt ende geweygert: maer oock die wey
nige die wt hen wel eñ oprechtelick tot ons
ghesint waren/versmadelick verstooten: Al
tijts hopende/dat wy in kort en souden door
een seer schandelick leuen/des voorspoets
een eynde ghekrijghen.
23 Daeromme wy sulcke teeckenē seer seker
houdēde/dat dese allesins qualick tot ons
gesint zijn/ende toesiende dat wy niet na=
maels door onuoorsienen oproer/dese ver=
raders ende wreede vyanden te eenigen tij=
de op onsen rugghe en ghekrijghen:
24 Heuet ons goet ghedocht te ghebieden/
dat terstont ten seluen daghe als dese Brief
sal ontfanghen zijn/alle die te kennen gege=
uen zijn/met wijuen ende kinderen/allesins
met gheweldighe straffinghe/ met ijseren
banden ghebonden/tot ons ghesonden wor
den/tot onuerbiddelicke ellendicheyt /ende
tot eenen schandelicken doot/die den vyan
den betaemt.
25 Want so haest als dese sullen ghestraft
zijn/meynen wy dat onse saken sullen voort
aen seer wel ende vast/ende in goeden stan=
de ghestelt worden.
26 So wie eenen Jode vanden meesten tot
den minsten/Ja tot de suyghende kinder=
kens beschermt/die sal met synen gantschē
h uysghe.

huyſghesinne/ſchandelick met grooter on-
ghenade gheſtraft worden.
27 Maer wie eenen Jode openbaert eñ aen-
brenget/deſe ſal deſſelven goet ontfangen/
28 Ende daerbouen wt des Koninckx ſchat/
twee duyſendt dragmen ſiluers/eñ ſal vrij
ghemaeckt worden.
29 Ende alle plaetſe waerin beuonden wort
een Jode aenghenomen ofte verborgen te
ſyne/ſal verwoeſt ende verbrant/ende allen
menſchen inder eewicheydt alleſins onnut
ghemaeckt worden.
30 Aldus luydde de Copye des Manda-
ments.

Dat iiij. Capittel.

1 EN de in wat plaetſen dit Mandament
ghebracht wert/daer hielden de Heyde-
nen een ghemeyne Maeltijdt met bliſ-
ſchap ende verheuginghe/als den haet die
ouer langhen tijdt in haer herte verhardt
was/nu vrijelick openbarende.
2 Maer de Joden waren in ſeer bitterer droef-
heyt/ende gauen ſeer klaechlick gheluydt
met weenen/ haer herte was alleſins vol
ſuchtens/dat onnooſelen eñ haeſtich ver-
derf/dat hen door des Koninckx ſententie
ouerquam/beſchreyende.
3 Daer en was geen lant/geen Stadt/noch
bewoonde plaetſe/ noch geenen wech/die
niet veruult en wert met haer ſuchtẽ ende
weenen.
4 Want ſy werdẽ met een ſo bitter ſententie
aller Stadthouderen verſonden/ dat oock
ſommige harer vyandẽ/om de ongewoone
ſtraffe/ de ghemeyne ellendicheyt voor oo-
ghen houdende/eñ de onſekere veranderin-
ge des leuens bedenckende/haer ſeer ellen
dighe verſendinghe beweenden.
5 Want daer wert geleydt eẽ menichte ou-
der mannen/met grauwen hayre bedeckt/
6 Der welcker beenẽ/die van outheyt trage
eñ crom waren/door het geweldich drijuen
met ſware dreygingen tot raſſicheydt op
den wech misbruyckt werden.
7 Eñ de Dochters die haer onlancx tot den
houwelicken ſtandt begheuen hadden/ont
finghen droefheyt voor vreuchde.
8 Ende werden gheleydt met openen hoof
de, haer hayr dat met welrieckende Salue
ghewaſſchen was/ nu met aſſche beſtroyt
zijnde:
9 Ende hebben voor vrolicke Bruyloft lie-
dekens/te ſamen klaghinghe begonnen/
10 Als die door der Heydenen beſpottingen
verſcheurt/eñ gebonden openlick met ge-
welt tot in het Schip ghetrocken werden.
11 Desgelijcx hare mannen/door de kranſſẽ
ſtroppe rom den hals hebbende/hebben in
hare ieuchdelicke ionckheyt, voor Feeſte eñ
ruſte der Jongheren/de ouergebleuen da-
gen der Bruyloft in droefheyt gebruyckt/
den doot nu voor ooghen ſiende.
12 Sy werden wech gheuoert als Beeſten/
met yſeren banden ghetrocken:
13 Sommige werden met den halſe aen der
Schepen boorden gehecht/ſommige onder
in het Schip met vaſte Boeyen aen de bee-
nen vaſt gemaect/eñ een dichte luycke ouer
haer hooft ghesloten / ſo dat ſy de ooghen
gantſch verblindet hadden / eñ als verra-
ders de ghantſche Schipuaert duerende/
ghehandelt werden:
14 Als ſy nu alſo nae des Coninckx beuel met
Schepen aengebracht waren/ghebood de
Coninck/datmenſe in de Tenten op dat o-
uergroote velt buyten/dat voor de Stadt is/
ſoude leggẽ/in eẽ ſeer bequame plaetſe allẽ
die na de Stadt quamẽ/eñ die wt de Stadt
reyſden, om dat exempel der ſtraffe te ſien;
15 Ende en heeftſe niet gewerdicht de ghe-
meynſchap zijns volcx/noch het begrijp der
Stadtmueren te laten ghenieten.
16 Als dit nu aldus geſchiet is, ende de Co-
ninck hoorde dat ſommighe Joden wt der
Stadt heymelick zijn tot haer volck wtge-
comen/eñ harer broederen gruwelicke ellen
de dickmael beweent hebben:
17 Is hy ſeer toornich geworden/ende heeft
ghebode / datmen oock die ſelue ſonde ge-
lijck als de andere/voorſichtichlick hande-
len/ ende de ſtraffe aen hen gheenſins ver-
minderen.
18 Heeft oock geboden/datmen dat gantſche
volck ſoude met hare namen beſchrijuen.
19 Want hyſe nu niet en wilde met de wey-
nich te voren verordende arbeydelicke dienſt
baerheyt quellen.
20 Maer met wtgeſochte ſtraffe/alle op ee-
nen dach verderuen.
21 So werden ſy dan met bitter neerſticheyt
beſchreuen / ende alſmen daer toe gheſeten
hadde/ van der Sonnen opganck/ tot der
Sonnen ondergh anck / a veertich daghen a 3. Mach.
lanck/ ſo en was de beſchrijuinge noch niet 6. 37.
volęyndicht.
22 Hierentuſſchẽ heeft de Koninck vol groo-
ter eñ ghedueriger blijſchap/ voor alle Af-
goden maeltijden gehouden/zijn herte wijt
van der waerheyt dwalende.
23 Eñ met ſynen laſterlichen monde/prijſen-
de b de ſtomme eñ onbehulpſame Beelden/ b Pſa. 115. 5
ende teghen den Opperſten God ſprekende ende 135. 16.
dat niet en betaemde. Dan. 5. 5. 23
24 Eñ als na den voornoemdẽ tijt de Schrij 2. Heſter. 3. 8
uers den Koninck bootſchapten/ dat ſy der
beſchrijuinge der Joden niet en conden lan
gher ghenoech doen/ om harer ouergrooter
menichte en wille/dewijle haerr noch vele in
alle landen/ſommighe in alle huyſen/ ſom-
mighe in ſekere plaetſen vergadert waren/
ſo dat de ſake allen Stadthouderen in E-
gypten onmoghelick ware.
25 So heeftſe de Coninc ſwaerlick gedreycht/
ghelijck of ſy gauen ontfangen hadden, om
der ſeluer verloſſinghe te ſoecken.
26 Nochtans quã het ſo verre/ dat het hem
klaerlick bewesen wert/als ſy met klare ar-
gumenten betuychden, dat ſy noch Papier
noch Pennen meer en hadden/ om daer toe
te ghebruycken.
27 Dit was een krachtich werck der onuer-
winnelicker voorſienicheydt Gods, die wt
den Hemel den Joden hulpe dede.

Dat v. Capittel.

1 DOe heeft de Koninck met ſware toor-
nicheyt ende onuerſoenlicke vergrim-
minghe beuanghen zijnde/ Hermonem
den opperſten ouer de ſorge der Elephantẽ
tot hem gheroepen/ eñ geboden/ dat hy ter
naeſtuolgenden dage ſoude alle de Elephan
ten(die int ghetal vijf hondert waren/) veel
wieroocx a met ouervloedigen louterẽ wijn a 1. Mach.
te drincken gheuen / op dat ſy door dien o- 6. 34.
neruloedighen dranc wildt ende wreet zijn-
de, tot de doodinghe der Joden voortghe-
bracht werden.
2 Eñ als hy dit beuel ghegeuen hadde/heeft
hy de voornoemde ſyner vrienden eñ ſyner
Krijchſlieden te ſamen geroepen/ende tegẽ
de Joden vyandlick ghemoet/ende hem tot
goede tiere maken/ begheuen.
3 Hermon de Meeſter der Elephantẽ/heeft
dat beuel/wel volbracht.
4 Ende de Dienaers zijn teghen den auont
wt gegaen/ende hebben der ellendigen han
den ghebonden/ende voort beſorcht/al wat
aen hen te doen was:

5 Meynende dat dat volc moeste des mor-
ghens alle tesamen verdorven worden.
6 Maer de Joden die alomme met sware
banden ghebonden zijnde/ den Heydenen
schenen van alle hulpe ende bescherminge
beroofst te zijne/
7 Hebbẽ alle den Almachtigen Heere barẽ
barmhertigen God ende Vader/ die bouen
alle macht is/ sonder ophouden met tranẽ
aenghetoepen.
8 Biddende dat hy den Godloosen raet te-
ghen hen wilde afkeerẽ/ ende wt dat groot
verderf het welcke onverhinderlick voor
hare ooghen was/ verlossen.
b Syr. 21. 6. 9 b Ende haer ghebuericy ghebet klam op
in den Hemel.
10 Maer Hermon die de wreede Elephantẽ
nu met overvloedigen wijn vervult/ eñ met
wieroock versadicht hadde/ quã des mor-
ghens tot des Coninckx Hof/ om de sake dẽ
Koninck te kennen te gheuen/
11 Maer die vanden beghinne der Wereldt
aen dat schoon geschepsel/ Dach eñ Nacht
beschickt/ ende eenen yeghelicken gheest
c 1. Re 26. 7. wien hy wil/ c heeft den Koninck eenẽ slaep
in ghesonden/ eñ de werckinge des Heeren
heeft hem so soete ende vast doen slapẽ. dat
hem zijn boos voornemen seer misraeckt/
ende zijn onversoenliche sententie groote-
lick verachtert is.
12 Als nu de Joden sagen/ dat de verordende
tijt voorby was/ hebben sy haren heyligen
ende versoenlicken God geprezen ende we-
derom ghebeden/ dat hy de meughenthept
syner ghewelddigher hant soude den Heyde-
nen toonen.
13 Doe het nu ontrent half vyer tiene was/
ende de Wachtmeester sach dat de genoo-
de daer waren/ is hy tot den Koninck ghe-
gaen/ heeft hem nauwelick connen opwec-
ken/ ende vercondicht dat de tijt der Mael-
tijt nu voorby ghinck/ de wijle hy met hem
sprack.
14 Waerdoor de Koninck vermaent zijnde/
is voortghekomen/ ende heeft de ghene die
ter Maeltijdt ghekomen waren/ doen aen
sitten:
15 Eñ als sy ghesenten waren/ heeft hyse ver-
maent/ dat sy souden goede tiere maken/
eñ hen tot vrolickheyt begheuende/ den te-
ghenwoordighen tijt der Maeltyt eeren.
16 Maer doe het door woorden lanc wert/
heeft de Koninc Hermonem tot hem geroe-
pen/ ende hem bitterlick met dreygingen
ghevraecht/ waerom de Joden noch dien
dach waren levende ghelaten?
17 Eñ doe Hermon hem verklaerde dat hy
den voorledẽ nacht/ des Koninckx bevel vol
bracht hadde/ ende syne vrienden dat selue
betuychden/ heeft hy wreeder dan Phala-
ris gheantwoort/
18 Sy meughen daer van den hedigen slaep
dancken: maer bereydet ghy op de selue wij-
se de Elephanten sonder vertoeuen teghen
morghen/ tot der booser Joden verderf.
19 Als alle die daer teghenwoordich warẽ/
verblijt/ dit bevel des Koninckx geprezẽ had-
den/ is een yegelick na zijn huys ghegaen.
b Mic. 2. 1. 20 b Maer sy den tijt des nachts niet so veel
tot slaep en ghebruyckten/ als om allerley
bespottinghen te bedencken/ om den ellen-
dighen/ ghelijck sy meynden/ aen te doen.
21 So dan/ so haest als de Haen des mor-
ghens eerst kraeyde/ begonde Hermon de
ghewapende Beesten in de groote plaetse
te brenghen:
22 Eñ het volck wt de ghantsche Stadt tot
dat ellendige schouspel te vergaderẽ/ begee-
rich hebbende het licht des daechs verwachtende.
23 Maer de Joden waren dien ghantschen
tijt suchtende/ ende met ghebeden eñ wee-
moedighen ghesanghe ende opheffinge der
handen na den Hemel/ den Oppersten God
aenroepende: dat hyse wederom wilde haes-
telick helpen.
24 Eer nu de Sonne wel op was: dewijle des
Koninck syne vrienden ontfinck/ stont Her-
mon ende riep tot den Heyre/ beduydende/
dat des Koninckx wille bereyt was.
25 Het welcke de Coninck hoorende/ wert hy
door dat vreeffelick wtgaẽ verwondert/ als
die alle dinck vergeten hadde/ ende vraech-
de wat daer ware/ waeromme hy sulckx so
ernstichlicken dede?
26 e Maer dit was eñ crachtich werc Gods/ e Pro. 21. 15 2. Hester. 4.
die Heere is ouer alle dingen/ ende den Ko-
ninck f hadde doen vergheten/ dat hy te vo- f Deu. 23. 28
ren bedacht hadde.
27 Ende doe Hermon ende alle de vrienden
seyden:
28 O Koninck/ de beesten ende het Heyr zijn
achtervolgende uwen ghewelddighen wille/
bereydt.
29 Wert hy om deser woorden wille/ vol
swaerder toornicheyt/ g door de voorsienin- g Job. 5. 12
ge Gods de sake gheheel vergeten hebben-
de/ eñ seyde met strenghen ende dreygenden
aenschijne:
30 Alle oude eñ ionghe. die den wreeden bee-
sten/ dese ouervordige spijse bereyt hebbẽ/
sullen staen in de plaetse der ontschuldigen
Joden/ die haer oprechte ende stantvastige
trouwe teghen my ende myne Ouders/ wt-
nemelick bewesen hebben.
31 Hoe wel om de gonste der tsamẽ opvoedin-
ge ende des Ampts/ en wert daer niemant
voor hen van den leven beroofst.
32 Also moeste Hermon onversien/ eñ vreeś-
selicke dreygingen hooren/ ende zijn gelaet
ende aenghesicht wert ontset.
33 Ende een yeghelick der vrienden maecten
hen droevich van daer/ ende lieten de gene
die daer vergadert waren heenen gaen/ eenẽ
yeghelicken tot zijn hanteringhe.
34 Ende de Jodẽ verstaen hebbende/ wat de
Koninck ghesept hadde/ hebben God den h Apo. 10. 16
Heere h den Koninck aller Koninghen ghe- 1. Tim. 6. 15.
presen/ van den welcken sy dese hulpe ver- Apoc. 19. 14.
kreghen hadden.
35 Maer doe de Koninck/ ghelijck te voren/
wederom Maeltijt aenghericht/ ende zijn
volck tot vrolickheyt vermaent hadde/
36 Riep hy Hermonem tot hem/ ende seyde
dreyghende:
37 O ghy ellendighe/ hoe dickmael moetmen
v dat selue ghebieden?
38 Bereyt ymmers nu eenmael de Elephan-
ten teghen morgen/ om de Joden te doodẽ.
39 De vrienden die daer mede aensaten/ des
Koninckx ongestadighen moedt verwon-
derende/ hebben aldus ghesproken:
40 O Koninck/ hoe lange wilt ghy ons ver-
soecken als onverstandighe?
41 Dewijle ghy nu de derde reyse ghebiedet
de Joden te verderuen/ ende wederom nwẽ
raedt als hy soude volbracht worden/ ver-
andert/ te niete makende dat ghy verordent
hadt/
42 Voorwaer de Stadt is om deser sakẽ wil-
le door onsekerheyt in roeringhe/ ende vol
tsamenloopingen/ eñ daer is groote vreese.
43 De ouerwreede wtsinnighe Koninck/ de
veranderingen zijns gemoets tot verschoo-
ninghe der Joden niet achtende/ heeft met
eenen seer ouerwilligen eede gesworen dat
hyse soude sonder eenich vertoeuen met die
wreede beesten verderuen ende dooden:
44 Ende daer na in Judeam reysen/ eñ dat

lant in horten/met den vyere ende sweer-
de verderuen.
i3.Mac.1.17 45 En aldaer dat Heylighe der Joden/i daer
hy niet en hadde mogen ingaen/haestelic
met vyer verbranden/met de gene die daer
altijdes offeren.
46 Doe zijn syne vrienden ende magen vro-
lick van daer ghegaen/
47 Ende hebben alle bequaemste plaetsē der
Stadt voor den Heyre verordent/tot ghe-
trouwe bewaringhe.
48 Ende de Meester der Elephanten/heeft
de Beesten met welrieckenden dranck / eñ
Wijn met Wieroock vermenghet / hy na
rasende ghemaect/ende grouwelicken toe-
bereydet.
49 Ende doe nu inden Dageraet de Stadt
by de Rijdtplaetse/met ontallicke menich-
te veruullet was.
50 Is hy in des Koninckx Hof ghegaen/ende
heeft den Koninck tot de voorghenomen
sake opghewect.
51 Doe is hy met Godloosen herte/ende vol
swaren toorens/met alle macht met de bee
sten wt ghekomen/met wreeden gemoede/
ende begheerende met synen oogen dat el-
lendighe ende iammerlicke verderf der Io
den te sien.
52 Als nu de Joden by der poorten dat stof
van den voeten der Elephantē die wt qua
mē/eñ des gewapendē Heyrs dat na volch
de/eñ des volckx saghen/ende dat gruuwe-
licke getuymel hoordē:meynden sy dat het
nu de laetste vre haers leuens / eñ het eyn-
de der ellendigher verwachtinge ware:
53 Ende hebben hen tot malkanders ontfer
minghe ende beklaghinghe ghewent/mal-
canderen in de armen gegrepen/eñ gecust/
deen vriendt den anderen / de vaders den
sonen/ de moeders den dochteren aen den
hals ghehanghen.
54 Andere hebben de ionghe kinderkens aē
de Borst ghelevdt / om de laetste melck te
trecken.
55 Wederomme der hulpe die hen te vorē wt
den Hemel geschiet was/gedachtich zijnde/
hebben de kinderkens van den Borsten ge
daen/zijn eendrachtichlick neder geuallen/
eñ hebben met luyder stemme gheroepen/
den Almachtigē God/ biddende/dat hy wil
de hen ontfermhertichlick bystaen / die nu
tot aen de deure des doots gecomen warē.

Dat vj. Capittel.

1 EN de een wtnemende man/genoemt E-
leazarus / een wt den Priesteren dies
Lants/nu out ghewordden/eñ met aller-
leye deuchdelicken leuen verciert/ heeft de
Ouden die rontom hem waren/ghestilt/ eñ
aldus ghebeden:
a Sapi.1.7: 2 a O Machtighe Koninck/ende Opperste
Almengende God/die alle ghescharpen din
ghen ghenadichlick regeert/ aensiet Abra-
hams zaedt/eñ des Heyligen Jacobs ghe-
b Deu.32.5 slachte/b het volck dat v eygentlic toecomt
eñ gheheylicht is/het welcke nu vreemde-
linck in een vreemt Lant/onrechtueerdich-
licken vergaet/O Vadre.
c Exo.14.28 3 c Ghy hebt voortijden Pharao dē Koninc
deses Egyptischen Landts/ die rijcke van
waghenen/ met wreede hartneckicheyt eñ
vermetenheydt der tonghe/hoochmoedich
was met synen houeerdigen Heyre in de
Zee verdorūē/ eñ het Israelitische volc met
den lichte uwer barmherticheyt verlicht.
d Esa.37.36 4 d Den machtighen Coninck der Assyriers
4.Reg.19.35 Sennacherib / die op zijn groot ontallick
1.Mach.15 volck roemde/ende nu met den sweerde het
22. ghantsche Landt onder zijn Heerschappie
ghebracht hadde/hebdy Heere/doe hy hem
tegen uwe heylige Stadt verhief/ende met
grouwelicken hoochmoet ende vermeten-
heyt lasterlick spraeck ghebroken/ende veel
volcken v meughentheydt opentlick bewe-
sen.
5 e De drye vrienden in Babylonia/ die/ op e Dan.3.92
dat sy geene ydele Afgoden en dienden/haer
leuen blijmoedichlick den vyere ouerghege-
uen hebben/hebdy den vyerighen ouen ver
koelende so bewaert/ dat niet een hayr aen
hen gheschendt en wert.
6 f Ende de vlamme onder de vyanden ghe- f Dan.6.22
sonden.
7 g Ghy hebt Danielem/die door nijdighe g Dan.6.22
beschuldinghen was inder Leeuwen kuyl
ghewor pen/om van de wreede Beesten ver
slonden te worden / ghesont weder wtghe-
bracht.
8 h Ende Ionam/als hy langhe genoech in h Ion.2.1.10
des Walvischs buyck ghewepckt hadde/
wederomme ghesondt den synen vertoont/
O Vader.
9 En wilt oock nu/O genadichste aenschou
wer aller dinghen/niet vertoeuen /v seluen
den gheslachte Israels haestelick te vertoo
nen/het welcke van de grouwelicke eñ boo-
se Heydenen onrechtueerdichlick ghehan-
delt wort.
10 Ist dat onse leuen is in vreemden Lande
met ongoddelickheyt besmet geworden/ver
lost ons doch wt der vyanden handen/ende
verderft ons O Heere / met wat ander ver-
derf het v behaghet:op dat de Heydenē/die
ydelheyt bedencken / hen van den verderue
der ghener die ghy lief hebt/ niet ydelick en
verblijden.
11 Ende segghen: haer God selue en heeftse
niet konnen verlossen.
12 Daeromme/O eewige God/die ghy de op
perste sterckheyt ende meughentheyt hebt/
aensiet ons nu/ende ontfermet v onser/ die
wy door booser menschen onrechtueerdich
ghewelde / ghelijck Verraders ghedoodt
worden.
13 Maeckt dat de Heydenen haer heden ver-
schricken van uwe meugentheyt/ ende ghe-
bruyckt uwe sterckte/tot weluaert des ghe-
slachtes Jacobs.
14 V bidden alle de kinderen in grooter me-
nichte eñ haer Ouders met tranen. Laet het
allen menschen openbaer worden/ dat ghy
ons bywaert/ ende v aenschijn van ons niet
afgewendet en hebt: i maer ghelijck ghy be-
loeft hebt dat ghy ons niet selues inder vy- i Deu.4.29
anden Lant en soudet verlaten/also volbren 30.3.
ghet/O Heere.
15 Doe Eleazarus een eynde maecte van al-
dus te biddē:was de Koninck met de Bee-
stē/eñ het gātsche Heyr by de Rijdtplaetse.
16 Als de Jodē dat sagen/hebbē sy eē groot
geroep na den Hemel opgeheuen /so dat de
omliggende valleyen deunden/eñ het gant-
sche Heyr tot veel tranen beweecht werdt.
17 Doe heeft de Wtnemende/Heerlicke/ Al-
machtighe eñ Warachtighe God/zijn heyli
ge aenschijn vertoont/eñ de poortē des He-
mels opgedaen:wt welcke twee cierlicke eñ
verschrickelicke k Enghelen nedergecomen
zijn/ende van allen ghesien werden/ sonder k 2.Macha
alleen van den Joden. 3.25.10.29
18 Dese hebben wederstant gedaen/ende dat 11.8.
vyandische Heyr vol dwerringe eñ verschric
kinghe ghemaeckt / ende met boeyen ver-
strickt/so dat sy hen niet roeren en konden.
19 Doe wert des Koninckx lichaem door ver-
schrickinghe ontset/ende vergat zijn toor-
nighe vermetenheydt.
20 l De Beesten werden tot het volghende l Dan 3.2

ghewapende Heyr ommegekeert, ende verraden ende vermelden dat.
m Pro.16:7. 21 m Also is des Koninckx toornicheyt veranderet in ontfermingghe, ende om te beweenen dat hy te voren voorghenomen hadde.
22 Want als hy het geroep hoorde, en zijn volc alle sachy verslagen ter verderuen, so heeft hy weenende, ende toornichlick dreygende syne vrienden ghestraft, segghende:
23 Ghy misbruyckt des Koninckx, ende zijt wreeder dan Tyrannen, ende soeckt oock my, die ick v alle goet ghedaen hebbe, het Rijcke ende het leuen te benemen, heymelick aenrichtende, dat den Rijcke geensins voordeelick en is.
24 Wie heeft dese, die de Sterckten onses Rijcx getrouwelick bewaerden, eenen yegelicken wt zijn plaetse ghestooten, ende buyten haer verdienste hier versamelt?
25 Wie heeft dese, die van den beghinne aen in goetwillicheyt tot ons, alle volcken allesins te bouen ghegaen zijn, ende dickmael hen seluen in seer vreeselicke perijckelen ghewaecht hebben, sulcker booser straffe onderworpen?
26 Ontbint de onrechtueerdige banden, ontbintse, ende sendt se gesont wederom eenen yeghelicken tot het syne, ende biddet, dat sy de voorgaende daedt vergheuen.
27 Laet los de kinderen des Almachtighen, Hemelschen ende Leuendighen Gods, die van onser Ouderen tijdt aen tot nu toe, den standt onses Regiments bewaert onuerstoort.
28 Dit seyde de Koninc: Ende sy terstont ontbonden zijnde, als sy nu nieuwelicks den doodt ontkomen waren, hebben den heylighen God, haren Verlosser, gheprezen.
29 Daer na heeft de Koninck, wederomme in de stat gekomen zijnde, den Rentmeester tot hem gheroepen, ende ghebooden, wijn, ende wat tot Maeltijden diende, den Joden te gheuen, seuen daghen lanck:
30 Verordende, dat sy te dier plaetse daer sy meynden te steruen, souden den dach haerer verlossinghe houden.
31 Doe hebben sy die te voren versmaetheyt leden, ende der doodt na by, Ja nu tot den doodt ingegaen waren, voor de bitter ende droeuighe doodt, vrolicke Maeltijt ghehouden, veruult met blijschap: ende de plaetse tot haer verderf ende begrauinghe verordent, met saten bereeckent.
32 Ende haer seer droeuighe klaechliedt verlatende, hebben haer Vaderlandtsche liet opgheheuen, haren Salichmaker ende wonderlicken God prijsende: ende alle treuren ende weenen verlaten, ende n eenen
n Psa.30.12 dans, tot een beteeckeninghe der vreedtsamer blijschap in ghestelt.
33 Desgelijcx heeft oock de Koninck hierom een groote Maeltijt gehouden, ende om de onuerwachte verlossinghe, God sonder ophouden grootelicx gheprezen.
34 Maer die de Joden voormaels ten verderue ende tot spijse der voghelen met blijschap verordent ende begheuen hadden, die suchteden nu, dewijle sy in schande waren, ende haer opsetighe vermetenheyt met oneere wtgebluschet werdt.
35 De Joden dan, ghelijck nu ghesepdt is, ghebruyckten de voorseyde dansinghe ende Feeste, blijde verheuginghen ende dansingen: ende maeckten daeruan een gemeyne Wet, die in alle haer wtwooningen, soude oock onder de Nakomers blijuen: ende verordenden dat de voornoemde dagen der blijschap souden gehouden worden, niet om eenighe drinckerie oft brasserie, maer om de verlossinghe die hen God gegeuen hadde.
36 Daer na zijn sy tot den Koninck gegaen, oorlof begeerende, om een yeghelick zijns weechs te gaen.
37 o Haer beschrijuinge wert gehouden, van den vijf en twintichsten dage des Maents o 3 Mac.6.
Pascho, tot den vierden dach des Maents 21.
Epiph, veertich daghen lanck:
38 Ende daer wert ghearbeydt om haer te verderuen, van den vijfsten dage der Maent Epiph, tot aen den seuenden desselfden Maents drye daghen lanck in de welcke de opperste Heerschapper zijn barmherticheyt grootelick vertoonende, haer al te samen onuerseert bewaerde.
39 En sy hebben Feest en Maeltijdt gehouden, waer toe de Coninck alle noortsakelicke dingen gaf, tot den veertienden dach des voornoemden Maendts, in welcken dach sy tot hem om oorlof ghegaen zijn.
40 De welcke Coninck heeft ghepresen, ende tot de Stadthouders eener yeghelicker Stadt, desen onderschreuen Brief ghesonden, waerin de groote beweghinghe zijns herten veruaet is.

Dat vij. Capittel.

1 WY Koninck Ptolomeus Philopator, wenschen den Stadthouderen alomme in Egypten, ende allen Ouersten inden Regimente, salicheydt ende weluaert want het gaet met ons ende onsen kinderen wel:
2 Doe de groote God, ons in onse saken voorspoet na onsen wille ghegheuen hadde:
3 Hebben sommige vrienden, ons dicmaels strengelick aenkomende, daer toe gebracht, dat wy de Joden die in onsen Rijcke zijn, souden in een plaetse vergaderen, en als vyanden, met ongewoonlicke straffe dooden.
4 Segghende, dat om den haet, welcken de Joden hebben teghen alle Heydenen, onse Rijcke nemmermeer en soude rust hebben, eer dat ghesch iedt ware.
5 En als sy se gebonden, met grooter quellinge hier gebracht hadden, ghelijck slauen, Ja gelijck verraders, hebben sy se, sonder eenighe ondersoeckinge ofte verhooringhe harer sake, ghesocht te dooden, meer dan Scytische wreetheydt ghebruyckende.
6 Ende als wy se hierom bitterlick bescholden hebben, na onse gerechticheydt die wy teghen alle menschen ghebruycken, hebben wy de Joden door onse genade nauwelick konnen in het leuen behouden.
7 Maer hebben sekerlick beuonden, dat de Hemelsche God de Joden beschermt, ende als een Vader syne kinderen, allesins gheholpen heeft.
8 Oock ouerdenckende de standtvastighe goetwillighe vriendtschap, die sy ons (ghelijck oock voortijden onsen Vooroudereu) bewijsen maken wy se te rechte vrij van alle beschuldinghe, hoedanich sy zy: ende gebieden eenen yeghelicken, dat hy se late tot het hare komen, in wat plaetse het zy, dat hen gantschelijck niemandt hinderlick en zy, noch oock yet en verwijte dies, dat sy onrechtueerdichlicken gheleden hebben.
a Jer.30.16 9 Want weet, a ist dat wy yet quaets boos Zach.2.4. lick teghen haer beginghen, ofte hen eenichsins bedroeuen, dat het niet een mensche, maer de opperste God ende Heerschapper aller meughentheyt, sal toornichlick allesins altijts ende onuerhinderlick wreken. Vaert wel.
10 Als sy desen Brief ontfangen hadden, en zijn sy niet terstont wech gereyst, maer hebben oock van den Coninck begeert, dat de Joden die den heylighen God en zijn Wet
ouer-

3. Mach. 2. 30.

onbedwongen v verlaten haddẽ/ mochten
van hem / na harer verdienste ghestraft
worden.
31 Om dat die/ die omme des buycks wille
de geboden Gods overghetreden hadden/
nemmermeer en souden den Koninck ghe-
trouwe wesen.
32 Dewijle de Koninc achtede/ dat het waer
achtich was/ gelijck sy seyden/ heeftse ghe-
presen / eñ macht ghegeven / de ghene die
de Wet Gods verlaten hadden vrijelick in
alle plaetsen zijns Rijcx te dooden / sonder
eenighe middel der Koninckicker macht/
ofte ondersoeckinghe.
33 Doe hebben sy den Koninck/ (gelijck het
betaemde/) bedancket: eñ hare Priesters
eñ de gantsche Menichte, hebbẽ Halleluya
gheroepen / ende zijn met vreuchde henen
ghegaen.
34 Eñ hebben also op den wech/ de overtre-
ders haers volcks gestraft/ eñ tot exempel
ghedoodet / Ja hebbender op dien dach
meer dan drij houdert gedoodet/ eñ maeck-
ten vreuchden eñ blijschap / de Godloosen
doodende.
35 Maer die totter doot toe hadden God
aengehangen/ zijn wt der Stadt ghegaen/
met allerley seer welrieckende bloemen be-
kroont / met blijschap ende juychen / met
Hymnen ende seer soeten ghesange, de vol-
komẽ vreucht harer verlossinge verkregen
hebbende.
36 Eñ als sy gekomen waren tot de Stadt
Ptolomais/ om der plaetsen natuere ghe-
noemt/ Rodophoros / (dat is / Roosen-
vruchtbaer /) daer sy van den Schepen
verwacht werden/ hebben sy wt gemeynen
rade daer seven daghen lanck Maeltijde
ghehouden / dewijle de Koninck goetwil-
lichlick allen nootdruft tot de reyse eenen
yegheliicken beschickte / tot dat sy te huys
quamen.
17 Also zijn sy ghesont henen ghereyst / met
behoorlicke verblijdinge, ende hebben goet
gheacht / daer oock de blijde daghen/ ten
tijde haerer pilgrimage te houden.
18 Eñ als sy daer een gedachtenis Calomne
opgherichtet hadden / zijn sy te Lande ende
te water ghesont / vrij ende blijde ghereyst.
19 Ende door des Koninckx bevel/ is een
yeghelick onverseert / wederomme in zijn
huys ghestelt/
20 Meerder macht dan te voren/ tegen hare
vyanden/ met eere ende verschrickinge ver-
kregen hebbende:
21 Ende en zijn gantschelick door niemant/
van haren goede berooft gheweest.
22 Want sy hebben alle wt de voorgaenghen
beschrijvinghe/ alle haer goet weder ghe-
kregen/ so dat alle die/ die yet vanden haren
hadden/ dat selve hen met grooter vreese
weder gaven:
23 Dewijle de opperste God met groote da-
den/ haer salicheydt volbrachte.
24 De Verlosser Israels/ is te prijsen in der
eewicheydt/ Amen.

Eynde des derden Boecks der
Machabeen.

De Inhouden der Boecken / diemen noemt Apocryphos.

NU moeten wy oock wat spreken van de Boecken/ die sommige noemen Apocryphos/ hoe wel hen die naem niet gantschelick en dient. Ick meyne dat dese Boecken / wel meugen heylige Boecken ofte Schriften genomet worden/ als die door heylige Mannen/ van Heylige dingen ghescreven zijn: Maer dat sy nochtans niet en zijn onder de Canonische Boecken te tellen / als die van sulcker Autoriteyt niet en zijn. Sommige deser Boecken/ beschrijven Historien: sommige zijn Prophetische ende Leerboecken/ der welcker Inhouden wy nu int korte sullen stellen.

Tobias.

ONder dese Boecken die Historien beschrijven / stellen sommighe ter eerster plaetse/ Tobiam, de welcke na mijn ghevoelen/ veel beter van de Huyshoudinge schrijft/ dan Xenophon ende Aristoteles: want hy bewijst alle dingen met levendige exempelen/ ende onderwijst met seer ghesonde ende klare ghebоden. Want de oude Tobias de Huysvader/ wert met ongeluck versocht / beyde in zijn goet ende in zijn Lichaem: nochtans en heeft hy in sulcke veranderlickheydt der dinghen niet anders ghedaen / dan eenen goeden Huyshouder betaemde. In zijn wterste armoede ende verdruckinge/ blijft hy by de oprechte Religie/ by onschuldicheydt ende rechtveerdicheydt/ nergens bedroch noch boose listen ghebruyckende/ om zijn armoede te verlichten: Ja in zijn groote armoede is hy weldadich na zijn vermeughen/ ende begraeft de dooden. Met woorden ende wercken gheeft hy synen huysgesinne een heylich exempel, behoorlicke overhandt houdende over zijn wijf / sone ende huysgesin. Boven desen maeckt hy een Testament/ onderwijst synen sone seer volkomelick/ draecht sorge voor de nakomers/ bewijst zijn danckbaerheyt tegen God ende den menschen/ eñ voort allesins/ wat eenen goeden Huysvader betaemt. Voort de jonghe Tobias geeft een exempel / hoemen de Ouders behoort te eeren / hy is Godvreesende / ende synen Ouderen heylichlick gehoorsaem / eertse eñ dientse in allen. Hy en spaert geenen arbeyt, hy is neerstich/ vriendelick/ sober/ kuysch/ ende in allen Godvreesende. Boven desen/ wordt in dit Boeck de eerbaerheydt des Howelicks vertoont / ende gheleert / hoe heylichlick datmen behoort hem selven ten Houwelick te begheven / ende dat te onderhouden: hoe qualicken het vergaet/ daer de Houwelicken niet en gheschieden in de vreese des Heeren. Item/ hier wort geleert/ dat hinderlicke dinghen door gheen beter remedie wt den Huysgesinne verdreven worden/ dan door neerstighe Godsalicheyt: ende dat der Heyligen cruyce / seer ghelückigen wtganck ghekrijcht: dat de Godloosen/ ewichlick in haer Godloosheyt vergaen: eñ vele diergelijcke seer heylighe dinghen.

 De

Judith. DE Historie Judith heeft haren naem vanden Voorneemsten persoon / ghelijck oock de Historie Tobie. Hier wort de wreede tyrannie/ hoouerdicheyt/vermetenheyt/ onverdadicheyt/wonderlicken wel voor oogen ghestelt. De Maiesteyt/ meugentheyt/ geschickheyt ten Krijghe / ende groote ouerdaet Holofernis/ des Koninckelicken Hooftmans wordt hier verheuen/ en daer tegen ghestelt een Godsalighe ende kuysche/maer nochtans nederige/ onmachtige ende vroosche Weduwe/ met gheloove ende ghebeden/met ootmoedicheyt ende voorsichticheydt strijdende teghen die onuerwinnelicke macht. Want sy heeft haer met een warachtich betrouwen op God ende met gebeden gewapent/ en des Hooftmans gulsicheyt/ begeerlicheyt ende vermetenheyt/ voorsichtichlick ghebruyckt / ende also den Godloosen in den strick synder Godloosheyt ghevangen/ ende met zijn eygen sweerdt ghedoodt. Hier in sietmen den wonderlicken Raedt Gods die de syne met den cruyce oeffent/ ende niet treffont en verlost: maer ten eynde de gantsche meugentheyt der Godloosen sonder moeyte / doch niet sonder spot te niete maeckt. So bewijst hy dan altijt zijn kracht/ ende verlost alle die / die op hem betrouwen. Ende Judith de weldaet Gods prijsende/ leert ons danckbaerheydt / ende datmen God alleen/ die in den Krijch ouerwinninghe/ ende in den Vrede gheluckheyt gheeft/ moet aenroepen ende dienen.

Susanna. DE Historie Susanne/ is een seer schoon exempel der trouwe en kuyscheyt des Houwelicx. Daer in wort oock gheleert / dat God de Rechtueerdigen en ontschuldigen beschermt/ ende de Onrechtueerdigen/ Hoereerders/ Ouerspeelders/ende voornemelick de onrechtueerdighe Richters straft/ ende wonderlicken beschaemt.

Bel en den Draeck. DEse schrijft Danielis/ en des Bels Priesteren van den wtwendigen dienst der Afgoden/ vertoont seer lustichlick den aerdt der valscher en warachtiger Religie/ de schandelicke listen ende oneerlicke verderuinge der valscher Religie / ende de eerbare eenvoudicheyt/ eerlickheyt / ende schoone ouerwinninge der warachtiger Religie. Die dese Historie als een fabel verwerpen/ die meugen sien / op wat Autoren sy steunen: Ick sie dat het een Historie is/ vol menigerley vruchten ende gheleertheydt.

Het gesangk der Mannẽ. ALso machmen oock sien/ dat die onbehoorlick spreken/ die seggen/ dat de Mannen nauwe so veel tijdts en hadden in den Ouen/ dat sy souden ghesongen hebben. Want op sulcke wijse soudemen oock vele wt de Canonische Schrifture meugen verwerpen. Men leest voorwaer in Jona: Ende Jonas badt tot synen Heere God / wt het binnenste des Visches. Dit en wort niet ongeloofelick gheacht/ dewijle de Heere Jonam versterckte: Ende nochtans disputeren ledighe menschen / of de Mannen in den Ouen tijt haddẽ. Het is een seer schoon ghesangk/ Gode ende syne wercken prijsende / ende tot des seluen lof vermanende.

3. Esdre. HEt derde Boeck Esdre verhaelt sommige dingen wt dẽ vierden Boecke der Koningen/ en oock vele dingen / die in den Boeck Esdre ende Nehemie verklaert worden. Hoe wel sommighe dinghen worden hier breeder vertoont / ende vele schoone exempelen der Godsalicheyt voor ooghen ghestelt.

De stucken Hester. In de stucken Hester zijn schoone exempelẽ der gebeden/ en sommige andere nutte dingẽ.

1. Machabeen. HEt eerste boeck der Machabeen / is in eenvoudicheydt ende suyuerheyt der woorden/ eenichsins der Canonischer Schrifture ghelijck / ende stelt seer schoone exempelen des gheloofs voor oogen. Want Matthatias de lustighe Heldt/ met syne voornoemde kinderẽ zijn leuendige exempelẽ des betrouwens op God/ der vromicheyt/ grootmoedicheyt/ manicheyt/ standtuasticheyt en liefde tot God/ ende tot hit Vaderlandt. Sy strijdẽ voor haer Vaderlandt/ en de heylige Wetten/ tegen de Godloosen/ en hebben wonderlick geluck en en misbruyckẽ haer voorspoet niet. Wãt voor al soecken sy Godureesentlick de veruallẽ Religie en Godsdienst weder op te richtẽ/ en dat gemeyn Regiment/ dat schandelick verdoruẽ was/ wederom te rechte te brengen ende te vercieren. Hier meugen de gene/ dien door de behoorlicke regieringe Gods sulck Ampt opghelept is een rechtueerdige ende Godureesende wijse van Krijgen tegen de ongheloouige/ leeren. In dit Boeck zijn menigerley ende wonderlicke ghevallen ende wtkomsten/ in de welcke alomme Gods waerheyt goetheyt/ heylicheyt/ gherechticheyt/ barmherticheyt/ rechtueerdicheyt/ ende andere deuchden/ die de Schrifture Gode toeschrijft/ ghesien worden/ daer hy de syne beschermt / ende die teghenstrijders straft. Dit is gantschelick sulck een Boeck/ dat hem de Gheloouigen niet en souden sonder schade verliesen.

2. Machabeen. HEt tweedde Boeck der Machabeen/ en koemt met gheenen anderen Boecken in wijse van schrijuen ouer een/ en de Ouden en hebbent so hooghe niet gheacht als het Eerste: daer in worden vele Historien verhaelt / die in den eersten Boeck met suyuerder eenvoudicheyt beschreuen zijn. Nochtans leestmen daer in / de voornoemde martelie der seuen Broederen/ ende des ouden Eleazari gheloove/ Godsalicheyt / ende standtuasticheyt / allen menschen weerdich na te volgen / ghelijck oock Cecilius Cyprianus/ die in zijn vermaninge tot de martelie/ rijckelick voortbrengt.

Manasses belijdinghe. In Manasses Belijdenisse / hebben wy een forme van warachtighe bekeeringhe / ende behoorlicke belijdinghe der sonden voor God.

Het Boeck der Wijsh. IN de andere Boecken die onderwijsinge gheuen / het leuen en de zeden aengaende wort te rechte van sommigen/ het Boeck der Wijsheyt ter deser plaetsen gestelt. Daer in heeftmen den lof der Wijsheyt/ wat en hoe groot sy zy/ welcke hare wercken ende vruchten zijn/ hoe seer alle menschen behooren te arbeyden en te bidden/ om die te ghekrijgen. Hier in wort God seer hooge ghepresen/ dẽ welckẽ te kennẽ/ de warachtige wijsheyt is. Wederom beschrijft hy de valsche wijsheyt/ en dẽ dienst der Afgodẽ/ die eẽ klaerlicke peste der warachtiger wijsheyt is: Waer van oock Lactantius seydt / dat daer gheen Religie en is / daer Afgoden dienst is. Bouen desen/ worden hier vele andere dingen seer wel geleert / en schijnen tot de warachtige wijsheyt te dienen. Dat dan alle die de warachtighe Philosophie soecken/ dit Boeck lesen

Ecclesiasticus. Het Boeck Ecclesiasticus/ wordt Jesu den sone Sprach toegeschreuen / ende heeft vele dingen ghemeyn met de Spreucken Salomonis: wtgenomen dat Ecclesiasticus ouervloediger is/ ende lichter om verstaen. In het eynde verhaelt hy den lof der heylighen Vaderen/ ende haers gheloofs. Het welcke meughelick de Apostel Paulus heeft aengesien/ doe hy het elfste Capit. des Sendbriefs tot de Hebreen schreef: waer in hy oock der ouden Heyligen gheloone gepresen heeft/ niet alleenlick om dat wyt souden weten/ maer veel meer/ om dat wy souden arbeyden om na te volgen. Hy heeft het gantsche Boeck/ met een ghebedt tot God/ besloten.

Baruch. Baruch heeft zijn Boeck gheschreuen / in de Babylonische gheuanckenisse: waer in hy Gode rechtueerdicheydt toeschrijft / om dat hy de Joden / ghelijck sy verdient hadden/ ghestraft heeft/ ende belijdt de sonde / ende beschuldicht zijns volcks hardneckighe onghehoorsaemheyt ende ongetrouwicheyt. Bouen desen/ bidt hy om vergeuinge der sonden/ en dat God synen volcke barmhertich zy/ en ten eynde wederom in haer Vaderlandt brenge. Ende beloeft de wederoprichtinge der Israeliten/ op dat hy in haer herte gelooue verwecke.

De Sendbrief Jeremie. De Sendtbrief die Jeremie toegheschreuen / ende in het eynde des Boecks Baruchs ghestelt wort/ is een gheschickte ende klare vermaninghe / dat de Joden in Babylonia gheuangen/ den warachtighen God niet en verlaten/ en de Babylonische Goden vreesen. Daerom straft hy de Afgoderie seer/ hen vermanende/ dat sy den warachtigen God aenbidden/ ende hem alleene dienen.

4. Esdre. Het vierde Boeck Esdre / heeft ghesichten ende openbaringhen / menigerley gheschiedenissen des volcx vervatende. Dit Boeck hebben de Ouden minst gheachtet / onder de bouen verhaelde Boecken: nochtans en hebben sy het niet gantschelick verworpen/ want het heeft syne nutticheydt.

Ick wil oock hier by stellen/ dat de sonderlicke gheleerde man Theodorus Biblianader / van dese voorschreuen Boecken seyt/ in zijn Boeck / De optimo genere explicandi Hebraica/ daer hy oock de somma der seluer Boecken verhaelt/ aldus schrijuende: De Ecclesiastische Boecken worden oock ghenoemt Heylighe Schriften: de welcke / hoe wel sy gheen bequame autoriteyt en hebben / om dinghen te beuestighen daer van twist is/ ghelijck de Canonische heylighe Schriftuere/ so en worden sy nochtans niet verworpen/ ghelijck de Schriften die te rechte ghenaemt worden Apocrypha: als de prophecie Eldad en Medad/ de opklimminghe Mosis / Apocalypsis Helie / ende dierghelijcke andere ghedichtselen des boosen Gheests. Maer dese Ecclesiastische boecken / zijn oock in de Scholen ende Kercken der gheloouighen toegelaten/ ende van velen in so groote eerweerdicheyt ghehouden/ dat sommighe het boeck Judith onder de Canonische Schriftuere stellen. Wy willense nu na de orden des tijts verhalen.
De sommighe veruaten Historien van den tijde Ezechie / tot den tijdt Pompei / die eerst den
Tobias. Joden haer Rijck ghenomen heeft. Het boeck Tobie/ dat van den heylighen Hieronymo is
wt der Chaldeischer tale ouergheset in Latijn/ verhaelt dingen die gheschiet zijn in Assyria/
na dat de tien gheslachten waren in dienstbaerheyt wechgeleydt/ ende leert door een schoon
Judith. exempel/ de liefde der Ouderen/ der Kinderen/ ende der ghetrouden lieden. Judith vertoont
de natuere des gheloofs ende standuasticheyts: en verhaelt/ hoe de Stadt Bethulia van den
Hooftman Nabuchodonosors/ des vaders des grooten Nabuchodonosors/ die Zedechiam en
Joachim gheuangen nam/ beleydt zijnde / door de heylighe Weduwe Judith verlost werdt.
Daniel heeft eenen aenhanck van Susanna/ Bel/ ende den Draeck. Hester heeft sommighe
Daniel. Hester. aenhanckselen. Het derde boeck Esdre verhaelt van den Phase Josie / daer van men in de
3. Esdre. boecken der Coninghen leest/ ende dinghen die in Esdra ende Nehemia staen / daer tusschen
Machabeen. stellende den strijdt des vernufts ende wijsheydts / daer in Zorobabel de ouerwinner was.
De boecken der Machabeen/ verhalen de verdruckinge Israels door Antiochum Epiphanen/
ende de Macedonische: in welcke Boecken een klaer voorbeeldt Antichristi ghesien wordt.
De andere Ecclesiastische Boecken/ handelen van de Godsalicheyt/ ende onderwijsinge der
zeden ende des leuens. Want Baruch versamelt wt Esaia ende Jeremia Sententien/ die tot
Baruch. lasteringhe der Afgoden dienen/ ende straft de Afgoderie swaerlick. Het vierde boeck Esdre/
4. Esdre. heeft verscheyden Prophecien/ en vele ghesichten/ ghelijck Ezechiel/ Zacharias/ en Daniel.
Jesus de sone Sprach / heeft dat boeck Ecclesiasticum ghemaeckt / het welcke men de
Ecclesiasticus. Wijsheydt noemt / ende Hieronymus betuycht / dat het by de Hebreen is oock ghenoemt/
Parabolen ofte Spreucken. Hy leert de wijsheyt met korte Sententien/ gelijck der seer ouden
Schrijueren ghebruyck was: ende heeft vele dingen/ die te voren in Ecclesiaste ende in de
Spreucken Salomonis gheschreuen zijn. Het boeck der Wijsheyt / dwelck Philoni
Het boeck der Wijsheydt. eenen seer welsprekenden Jode toegerekent wort/ verhaelt breeder/ ende dat met
Grieckscher welsprekenheyt/ dat in het eerste boeck der Spreucken Salomonis
gheschreuen is/ tot den lof der warachtigher wijsheydt dienende. Het
ghebedt Manasse/ dwelck in de Grieckscher exemplaren niet en is/
heeft gantschelick de Hebreische wijse van spreken.
Dit schrijft Theodorus Biblianader.

Eynde des Inhoudts der Apocryphen.

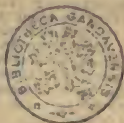
HET NIEVVVE TESTAMENT,

Dat is,

Het Nieuwe Verbondt onses Heeren Jesu Christi,

In Nederduytsch na der Griecscher waerheyt ouergheset.

Matth.17.5.
Dese is mijn lieue Sone/ inden welcken ick mijn welbehaghen ghenomen hebbe: hoort hem.

Apoca.xxij.
Ick Jesus hebbe mijnen Enghel ghesonden om u dit inde Ghemeynte te betuyghen. Ick ben de wortel ende dat gheslachte Dauids/ die luchtighe Morghensterre.

Ghedruckt int Jaer 1572.

DE BOECKEN DES NIEUVWEN Teſtaments metten ghetale der Capittelen.

DE ARGVMENTEN ALLER Boecken des Nieuwen Teſtaments.

Een yeghelick byſondere ende na ordine/ voor zijn Capittel ghеſtelt.

Onder de Schrijuers des Nieuwen Teſtaments/ zijn inde eerſte plaetſe de Euangeliſten/ dat is/ de Beſchrijuers der Hiſtorie des Euangeliums. Dit woort Euangelium wort hier ghebruyckt voor een blijde bootſchap/ dat is/ voor de verkondinghe eender gheluckſaligher ſake/ te weten/ dat de Hemelſche Vader ons ſynen Sone ghegeuen heeft/ en met hem al wat tot een ſalich leuen dient. Want de Enghel des Heeren roept by Lucam tot de Herders/ ſeggende: En vreeſt v niet/ want ſiet ick Euangelizere v een groote blijſchap/ die den gantſchen volcke ouercomen/ want v is heden een Salichmaker gheboren/ die is Christus Jeſus. So wort ons dan door het Euangelium blijſchap en gheruſticheyt des hertten verkondicht: de welcke daer in gelegen is/ dat Godt ſynen Sone gegeuen heeft/ tot verſoeninge en verloſſinge der gantſcher werelt. Waerom Paulus oock ſchrijft dat het Euangelium is de moghentheyt Gods allen Geloouigen ter ſalicheyt. Want de moghentheydt Gods oft den arm Gods/ is de Sone Gods/ Jeſus Chriſtus onſen Heere/ die allen geloouigen genoechſaem is/ om eeuwighe rechtueerdicheyt en ſalicheyt te vercrijghen. Hierom worden die Euangeliſten ghenaemt die deſe ſake der rechtueerdicheyt en ſalicheyt beſchreuen/ te weten/ hoe Chriſtus zy inde werelt gecomen/ het geloove en beteringe geleert/ en de werelt vanden Duyuel ende alle ongherechticheyt verloſt hebbe. Sulcke Schrijuers worden daer viere getelt/ onder de welcke de twee/ namelic/ Matheus en Joannes ſelue geſien hebben dat ſy beſchrijuen/ Ja zijn ten meeſten deele ſelue mede inde dingen geweeſt/ die ſy beſchrijuen: want ſy zijn van den Heere Chriſto Jeſu tot Apoſtelen vercoren/ ende onder de voornaemſte gheweeſt.

Euangelium.

Ende Mattheus de eerſte/ heeft (ghelijck ſommige meynen) ten negenden Jare nae de Hemeluaert des Heeren/ de Hiſtorie vande ſake des Heeren beſchreuen/ en in het licht ghebracht. Hy ghebruyckt een ſchoon Hiſtoriſche orden/ met wonderlicke gheſchicktheydt/ ende claerheyt: de gheboorte Chriſti: ende wat voor zijn openbaringe en de bedieninghe zijns ampts gheſchiedt is/ beſchrijuende. Daer nae als hy nu zijn ampt heeft begonnen te bedienen/ hoe ende hoedanighe Diſcipulen hy vercoren heeft/ wat/ ende hoe hy gheleert heeft. Item/ wat grooter wonderdaden hy gedaen heeft/ wat grooter weldaden hy den volcke beweſen heeft: wat hy int openbaer/ ende wat hy int heymelicke ghedaen heeft. Hoe hy met zijne vyanden/ met zijne vrienden/ met de ſwacke Soudaets/ ende met de hertneckighe verachters ghehandelt heeft. Bouen deſen verclaert hy/ met wat deuchden hy begaeft was/ wat exempel des leuens hy ghegheuen heeft/ wat grooter autoriteyt hy hadde. Ten laetſten/ hoe hy van ſynen Diſcipel ſy den Joden verraden/ ende vanden Joden ouergheghеuen den Heydenen/ ende ſeer wreedelick ghehandelt/ ende ten eynde ghecruyſt/ ghеſtoruen/ ende begrauen/ ende ten derden daghe weder opgeſtaen zijnde/ hem ſeluen wederom leuendich den zijnen verthoont heeft/ ende daer nae ten Hemel opgheclommen is/ ende de Apoſtelen inde gantſche Wereldt ghеſonden heeft/ om alle menſchen te verkondighen/ dat hen door den doot Chriſti/ ſalicheyt vercreghen was/ ende dat ſy de Geloouigen ſouden Gods heylighen. Cap. 28.

HET HEYLIGHE EVANGELIVM
Beſchreuen door Mattheum.

Dat Eerſte Capittel.

1. De tijdtlicke gheboorte Jeſu Christi/20. ontfanghen vanden heylighen Gheeſt/ 21. gheboren van de maghet Maria/ welcke van Joſeph ondertrout was/ 23. Jeſus Salichmaker/ ghenaemt Emanuel.

1 HEt Boeck des gheſlachtes Jeſu Christi/ des Soons a Dauids/ des Soons Abrahams.
2 Abraham genereerde Iſaac. c Iſaac ghenereerde Jacob/ d Jacob genereerde Judam ende ſyne Broeders.
3 e Judas genereerde Phares ende Zaram wt Thamar. f Phares genereerde Eſrom. g Eſrom genereerde Aram.
4 Aram genereerde Aminadab. Aminabab genereerde Naaſſon. Naaſſon genereerde Salmon.
5 Salmon genereerde Booz wt Rachab. h Booz genereerde Obed wt Ruth. Obed genereerde Jeſſe.
6 i Jeſſe genereerde Dauid den Koninck. k Dauid de Koninck genereerde Salomon wt den wijue die Vrie was.
7 l Salomon genereerde Roboā. m Roboam genereerde Abia/ n Abia genereerde Aſa.
8 o Aſa genereerde Joſaphat. p Joſaphat genereerde Joram. q Joram, genereerde Oziam.
9 r Ozias genereerde Joathā/ ſ Joatham genereerde Achaz. t Achaz genereerde Ezechiam.
10 u Ezechias genereerde Manaſſen. x Manaſſes genereerde Ammon. Ammon genereerde Joſiam.
11 y Joſias genereerde Jakim / Jakim genereerde Jechoniam ende ſyn broeders. in der z Babiloniſcher ouervoeringe.
12 Eñ na der Babiloniſcher ouervoeringe a Jechonias genereerde Salatiel. b Salathiel genereerde Zorobabel.
13 Zorobabel genereerde Abiud. Abiud genereerde Eliachim. Eliachim genereerde Azor.
14 Azor genereerde Zadok. Zadok genereerde Achim. Achim genereerde Eliud.
15 Eliud genereerde Eleazar. Eleazar genereerde Matthan. Matthan genereerde Jacob.
16 Jacob genereerde Joſeph den Man Marie/ wt welcker is † geboren die Jeſus die daer gheheeten wordt Christus.
17 Alle die gheſlachten van Abraham tot Dauid/ zijn veerthien geſlachten. Eñ van Dauid tot de Babiloniſche ouervoeringe/ zijn veerthien geſlachten: Eñ van de Babyloniſche ouervoeringe tot Christum/ veerthien gheſlachten.
18 r Ende het ghinck met der gheboorte Jeſu Christi aldus toe: Als Maria zijn Moeder met Joſeph ondertrout was/ eer ſy te ſamen quamen / werdt ſy beuonden beurucht wt den heyligen Geeſt.
19 Ende Joſeph haer man dewijle hy recht veerdich was / en begheerdeſe niet v te ſchande te maken/ ſo wilde hyſe heymelick e verlaten.
20 Ende als hy dat inden ſin hadde/ ſiet ſo verſcheen hem de Engel des Heeren inden droom / ſegghende: Joſeph ghy Sone Dauids vreeſt niet Mariam (voor) v Wijf te nemen/ want dat in haer ghegenereert is/ dat is wt den heyligen Geeſt.
21 Eñ ſy ſal eenen Sone baren. f eñ ghy ſult ſynen Naem heeten Jeſus / g want hy ſal zijn volck † behoeden van hare ſonden.
22 Ende dit is altemael gheſchiedt / op dat veruult worde dat van den Heere ghesproken is door den Propheet/ die daer ſeyt:
23 h Siet een Maget ſal beurucht worden/ eñ ſal eenen Sone barē/ eñ i † ghy ſult ſynen Naem heeten Emanuel / dat is te ſegghen. God met ons.
24 Joſeph dan ontweckt van ſynen ſlaep/ dede ghelijck hem de Engel des Heeren beuolen hadde/ ende nam zijn Wijf met hem.
25 Ende en bekendeſe niet tot dat ſy haren eerſtgeborenen Sone ghebaert hadde: ende hiet ſynen Naeme Jeſus.

Dat Jeſus ... de Meſſias / de Salichmaker/ die de Vade... en beloeſt was.
Of/ vergeeringhe.
c Luce. 3. 3.
d Gen.21.2.
Ge.25.24.
Ge.29.35.
e Ge.38.27.
f Ge.46.12.
1. Para.2.5.
g Ruth.4.18.
1.Par.2.9
h Ruth.4.18
i 1.Sam.16.
17/ 12.
k 2.Sa.12.24
l 1.Reg.11.43
m 1.Para.3.10
n 1.Par.3.
o.
o 2.Par.11.20
p 2.Pa.14.2
q 2.Pa.17.1
r 2.Pa.21.1.
s 2.Pa.21/17
... 2. 1.
t 2.Pa.26.21
u 2.Par.27.9
x 2.Pa.28.27
y 2.Re.20.21
z 2.Re.21.18.
2.Pa.3.13.14
2.Re.23/34
... 1.
2.Par.36.4
2.Re.24.14
a 1.Par.3.17
b Eſdr.3/2.
... 2.
Hagg.1. 2.
† Of/ ghegenereert.
De gheboorte Jeſu Christi.
Luce.1. 27.
Deu.24.1
Of van hē ſcheyden.
f Luce.1. 31.
g Act. 4.12/
† Of/ ſalich maken.
h Eſa.7.14.
i † Anders. ſy ſullen.

Dat ij. Capittel.

1. Christus gheboren/ 2. is aengebeden van de wijſe: 13. ende door de vermaninge des Engels ghevlaghen in Egypten om Herodis wreetheydts wille: 16. de welcke de kleyne kinderkens doodt/ 19. van waer hy na de doot Herodis wedergebracht zijnde in het lant Iſraels/ woont in Nazareth.

1 DOe nu Jeſus a geboren was te Bethlehem int Joodtſche landt / ten tijde des Koninckx Herodis/ ſiet/ daer quamen b Wijſe van Ooſten tot Jeruſalem.
2 Segghende: Waer is de Koninck der Joden/ die gheboren is? Want wy hebben ſyn Sterre gheſien int Ooſten/ eñ zijn ghecomen om hem te aenbidden.
3 De Coninck Herodes/ dit ghehoort hebbende/ werdt beroert/ eñ geheel Jeruſalem met hem.
4 Ende hy verſamelde alle de Overprieſters eñ Schriftgeleerden des volcks/ ende ondervraechde van hen waer † Christus ſoude gheboren worden.
5 Sy ſeyden hem: Te Bethlehem int Joedtſche landt: want alſo is geſchreuen door den Propheet.
6 c Eñ ghy Bethlehem int Joodtſche lant/ zijt gheenſins de kleynſte onder de Vorſten Juda: want wt v ſal de Leydtſman voort komen / die mijn volck d regeeren ſal.
7 Doe riep Herodes de Wijſe heymelick/ ende onderſochte van hen te wat tijde de Sterre hen verſchenen was.
8 Ende ſandtſe na Betlehem / ſegghende: Gaet henen derwaert / ende onderſoeckt neerſtelick van den kindeken: eñ als ghyt ſult ghevonden hebben/ laet my weten/ op dat ick oock come/ ende dat ickt aenbidde.
9 Ende ſy den Coninck ghehoort hebbende/ zijn henen ghegaen: Ende ſiet de Sterre die ſy int Ooſten gheſien hadden / ginck voor hen tot dat ſy quamen eñ ſtondt bouen die plaetſe daert kindeken was.
10 Doe ſy nu de Sterre ſagen/ verheuchden ſy hen ſeer met grooter vreuchden.
11 Eñ in het huys komende vonden ſy dat kindeken met Maria ſijn Moeder: e ende neder vallende aenbadent: Ende haer ſchatten opghedaen hebbende/ offerden ſy hem gauen: Gout ende Wieroock ende Myrrhe.
12 Eñ van God vermaent inden droom datſe niet ſouden wederkeeren tot Herodem/ keer

a Luce.2. 6.
b gr. Magi Magi waren eē volck in Media/ ſo Herodotus ſchrijft. Eñ de Perſen noemdē oock hare Prieſters eñ Wijſen Magos.
† Ofte ghesalfde.
c Mich.5.2
Joan.7.42.
d Of hoedt ghelijck een Herder ſyne kudde.
e Pſal.72.10
Eſa.60.6.

den sy weder door eenen anderen wech nae
haer lande.
13 Doe sy nu henen ghetogen waren siet/ de
Enghel des Heeren verscheen Joseph inden
droom seggende: Staet op/ eñ neemt dat
kindeken ende syn Moeder/ ende vliet in
Egyptẽ/ eñ blijft daer tot dat ick v segge:
want het is voor handen/ dat Herodes dat
kindeken soecken sal te dooden.

Joseph vliedt met Jesu eñ de moeder in Egypten.

14 Ende hy stondt op/ eñ nam dat kindeken
ende syn moeder in der nacht / ende weeck
henen na Egypten.
15 Ende was daer tot den doodt Herodis:
op dat veruult worde dat van den Heere
gesproken is door dẽ Propheet/seggende:
f Wt Egypten hebbe ick mijnen Sone ghe
roepen.

f Nu. 24. 8. Osee. 11. 1.

16 Doe nu Herodes sach dat hy bedroghen
was vande Wijse/werdt hy seer toornich:
eñ syn volc gesondẽ hebbende/ doodde alle
de kinders te Bethlehem / eñ in alle hare
palẽ van twee iarẽ aen eñ daer onder/na dẽ
tijt dien hy van de Wijse vernomen hadde.

Herodes doodt de kinderen.

17 Doe werdt veruult dat van den Heere
ghesproken is door den Propheet Jeremi-
am/ seggende:
18 g In Rama is een stemme ghehoort/
veel klagens ende weenens ende huylens/
Rachel beweenende hare kinders: ende en
heeft haer seluen niet willen latẽ troosten/
om dat sy niet en zijn.

g Jere. 31. 15

19 Doe Herodes nu ghestoruen was / siet/
de Enghel des Heeren verscheen Joseph in
den droom in Egypten.
20 Seggende/ Staet op neemt het kindeken
eñ syn moeder / ende gaet henen int landt
Israels: want sy zijn ghestoruen die des
kindekens ziele sochten.
21 Eñ Joseph opgestaen/nam dat kindeken
eñ syn moeder/ ende quam int lant Israels.
22 Maer doen hy hoorde dat Archelaus in
Judea regneerde / in Herodis zijns vaders
plaetse/ vreesde hy daer henen te gaẽ maer
van Gode vermaent indẽ droom/weeck hy
henen in de deelen des Galileeschẽ lants.
23 Ende daer ghecomen zijnde/ woonde hy
in de stadt ghenaemt Nazareth: op dat
veruult worde dat door de Propheten
gesproken is/ (naemlick) h Hy sal Nazare-
nus gheheeten worden.

h Jud. 13. 7

Dat iij. Capittel.

1. Joannes in de wildernisse predicht
bekeeringe 3. eñ de toecoemste des Heerẽ. 6
ende het volck doopende / 7 straft de
Phariseen 11. gheuende ghetuygenisse van
Jesu Christo 13 dẽ welckẽ hy oock doopt.

Joannes de Dooper.
a Mar. 1. 4 Luce. 3. 3. Joan. 1/23. 3/23.

1 Ende a in die dagen quam Joannes de
Dooper / predickende inde woestijne
des Joodtschen landts.

b Esa. 56 1. Mat. 4. 17

2 Ende seggende: b Betert v: want het
Koninckrijck der Hemelen is na by.

c Esa. 40. 3. Mar. 1. 3. Luce. 3. 4. Joan. 1. 23

3 Want dese is die gene daer de Propheet
Esaias van ghesproken heeft/segghende: c
De stemme des genen die roept inde woe-
stijne/ is: Bereydt den wech des Heeren/
maeckt syne paden recht.

d Mar. 1. 6 2. Reg. 1. 8. e Leuit. 11. 22 f 1 Sam. 14. 26.

4 d Eñ dese Joannes hadde zijn kleedinge
van Kemels hayre/ ende eenen lederen gor-
del om zijn lendenen: ende zijn spijse was e
Sprinchanen/ ende f wilden honich.

g Mat 1. 5 Luce. 3.

5 g Doe quamen tot hem / Jerusalem ende
dat gantsche Joodtschelandt/ eñ het gant-
sche landt ontrent den Jordaen.

Belijdinge der sonden.
h Act. 19. 18.

6 Ende werden van hem ghedoopt inden
Jordaen / h bekennende hare sonden.

De Phariseen.
i Mat. 22. 33

7 Eñ doe hy vele Phariseen eñ Sadduceen
sach tot synen Doop comen / seyde hy tot
hen: i Ghy Adderen ghebroetsel / wie heeft
v lieden ghewaerschout dat ghy soudt vlie-
den vanden toecomenden toorn?
8 k Draecht dan vrucht die der bekeeringe
weerdich is.

k Griecx: maeckt dan vrucht der bekeeringe.

9 Eñ denckt niet by v seluẽ te seggen: l Wy
hebben Abraham tot eenen Vader. Want
ick segge v / dat God machtich is oock wt
dese steenẽ kinderen Abraham te verwecken.

l Luce. 3. 8. Joan. 8. 39 Act. 13. 26.

10 Ende nu is oock de bijle aen den wortel
der Boomen geleyt: daerom alle boom die
geen goede vrucht en draecht/ sal afgehou-
wen/ende int vyer ghewarpen worden.

Byle.
m Mar. 1. 8 Luce. 3. 16. Joan. 1. 26. Act. 1. 5. 11/16. 19. 4.

11 m Ick n doope v wel met water tot
bekeeringhe: maer hy die nae my coemt/ is
machtiger dan ick: wiens schoenen ick niet
weerdich ben/ te dragen o die sal v met den
heyligen Gheest ende met vyer doopen.

n Anders: So doope ick v van
o Esa. 44. 3. Joel. 2. 28. Act. 2. 4. 11. 15. 19. 6.

12 p De welcke synẽ Wan in syne hant heeft
eñ sal synẽ dorschuloer doorsuyueren: ende
zijn Tarwe in syn schuere samelen/ende het
kaf met onwtblusschelickẽ viere verbranden.

p Luce. 3. 17.
q Mar. 1. 9. Luce. 3. 21.

13 q Doe quam daer Jesus van Galilea tot
den Jordaen / tot Joannem/ om van hem
ghedoopt te worden.
14 Ende Joannes weygherde hem seere/
seggende: Ick hebbe noode van v gedoopt
te worden/ ende koemt ghy tot my?
15 Ende Jesus antwoordende / seyde tot
hem: Laet nu wesen: want aldus betaemt
ons alle gherechticheydt te volbrenghen.
Doen liet hy hem ghewórden.
16 Ende doen Jesus ghedoopt was / quam
hy terstondt op van tẽ water: ende siet/ de
Hemelẽ werdẽ hem gheopent/ eñ r sach den
Geest Gods neder dalen gelijck een Duyue/
ende op hem comen.

r Joan. 1. 3

17 Eñ siet een stemme wt de Hemelẽ seggen-
de: s Dese is mijn wel lieue Sone/ in den
welcken ick mijn welbehagghen ghenomen
hebbe.

s Esai. 42. 1. Mat. 17. 5. Mar. 1. 11. 9. 7. Luce. 3. 22. 9. 35. Colos. 1. 13. 2. Pet. 1. 17

Dat iiij. Capittel.

2. Jesus geuast hebbende. 3. werdt ver-
socht van den Satan / ende ghedient van
de Engelen/ 12. daer na wijckende nae Ga-
lileen woont hy te Capernaum. 17 begint
te predicken/ 18. roepende Petrum ende
Andream/ 21. Jacobum ende Joannem/ 23
gaet het lant vã Galilea omme verkondigen
de het Euangeliũ eñ heelẽde alle krancken.

Christus versocht.
a Mar. 1. 12 Luce. 4. 1.

1 Doe a werdt Jesus van den Gheest
gheleydt in de woestijne / om van den
Duyuel versocht te worden.

b Exo. 34. 28 1. Reg. 19. 8.
c Of/ daer na.

2 Eñ doe hy b veertich daghen eñ veertich
nachten ghevast hadde/ hongherde hem c
ten laetsten.
3 Ende de Versoecker quam tot hem/ ende
sprack: Indien ghy Gods Sone zijt/ soo
ghebiedt dat dese steenen brooden worden.

Christus verwint den Duyuel der schrift.
d Deut. 8. 3/ 4. Sap. 16. 26
e Of/ het verheuen.

4 Doe antwoordde hy / eñ seyde: Daer is
gheschreuen: d De mensche sal niet van den
broode alleenlick leuen / maer van alle
woorde dat wt den monde Gods gaet.
5 Doe nam hem de Duyuel mede nae de
heylighe Stadt: ende stelde hem op de e
Tinne des Tempels.
6 Ende seyde tot hem: Indien ghy Gods
Sone zijt / so worpt v seluen nederwaert:
want daer staet ghescreuen: f Hy sal synen
Engelen beuelen van v/ ende sy sullen v op
de handen draghen/ op dat ghy uwen voet
nergens aen eenen steen en stooter.

f Psal. 91. De ... ... voor.

7 Jesus seyde tot hem: Wederom daer
is gescreuẽ: g Ghy en sult den Heere uwen
God niet versoecken.

g Deut. 6. 16.

8 Wederom nam hem de Duyuel mede op
eenen seer hooghen Berch/ eñ toonde hem
alle de Koninckrijcken der Werelt / ende
hare heerlickheydt:
9 Ende seyde tot hem: Alle dese dingen sal

ick v ghenen indien ghy nedervallet / ende
my aenbiddet.
10 Doe seyde Jesus tot hem: Gaet wech [h dat is vyandt.]
h Satan / want daer staet gheschreuen :
i Den Heere uwen God sult ghy aenbidde͂/ [i Deu. 6.13. ende 10. 20.]
eñ hem alleene dienen. [1 Sam. 7. 3.]
11 Doe verliet hem de Duyuel / eñ siet/ de
Engelen quamen ende dienden hem. [Christus predicht bekeeringhe / eñ dat hy ghekomen is.]
12 k Eñ doe Jesus hoorde dat Joannes ge-
uangen was/ weeck hy weder na Galileam.
13 Ende verlatende Nazareth / l quam hy/
eñ woonde te Capernaum / die aen der Zee
ghelegen is / in de eynden Zabulon ende [k Mar.1.14 Luce 4.14.]
Nephtali. [l Joan. 4.43 Luce 4. 31.]
14 Op dat veruult worde dat gesept is door
den Propheet Esaiam / segghende:
15 m Het landt Zabulon / ende het landt [m Esa. 9.1.]
Nephtali aen den wech der Zee / ouer den
Jordaen de Galilea der Heydenen.
16 Dat volc dat in de duysternisse sat/ heeft
een groot licht ghesien : ende den ghenen
die saten in de landouwe ende schaduwe
des doots/ dien is een licht opghegaen. [n Mar.1.14]
17 n Van dier tyt aen beghonst Jesus te [o Mat.3.2. Mar. 1. 15.]
predicken eñ te segge͂: o Betert v lieden/ wät
het Conincrijcke der Hemelen is na by. [p Mar. 1.16 Luce 5. 1.]
18 p Ende wandelende aen de Galileetsche
Zee/ sach hy twee broeders / namelick Si- [Petrus eñ Andreas/ Jacobus eñ Joannes worden geroepen.]
monem die daer heet Petrus /eñ Andream
synen broeder het Net in de Zee worpen:
(want sy waren Visschers.)
19 Eñ hy seyde tot hen: Volget my na/ eñ
ick sal v q Visschers der menschē maken. [q Jere.16.16 Ezech.49. 9]
20 r Ende sy verlieten terstondt haer Net- [r Mat.19.27 Mar. 10.28]
ten / ende volchden hem.
21 s Ende als hy van daer voort ginck/ sach [Luce 5. 11. ende 18.28.]
hy twee ander broeders / Jacobum den [s Mar.1.19]
sone Zebedei/ eñ Joannem synen broeder
in een schipken / met haeren vader Zebe-
deo hare Netten vermaken / eñ riepse.
22 Ende sy verlieten terstondt dat schipken /
ende haren Vader / ende volchden hem.
23 Ende Jesus omme ginck geheel Galileam [Christus predict het Euägeliū/ eñ heelt de krancken.]
leerende in hare vergaderinghen/ ende pre-
dikende het Euangelium des Conincrijcx/
eñ heelende alderley siecten eñ cranckheden
onder den volcke.
24 Eñ syn geruchte ginck tot in geheel Sy-
rien lant/ eñ sy brochten hem toe alle cranc
ken met menigherley siecten eñ qualen be-
uangen/ eñ t die vande Duyuelen ghequelt [t Gr. beduyvelde]
waren/ eñ de maensuchtige/ eñ de gichtige/
ende hy maeckte se ghesont
25 u Eñ hem volchden veel scharen na/ van [u Mar.3.7. Luce 6.17.]
Galilea van x de thien steden / van Jeru- [x Gr. Decapoli.]
salem/ van Judea/ eñ vā ouer dē Jordaen.

Dat v. Capittel.

1. De Heere op den berch / 2 verclaert wie
de geluckige zijn/ 17 eñ welck de waerach-
tige sin is van der Wet Gods.

1 Ende Jesus de scharen siende / clam hy [Christus predickt op den berch.]
op eenen berch / eñ als hy neder geseten
was/ quamen syn Discipulen tot hem. [a Luce 6. 20]
2 a Ende synen Mondt open doende / [b of geluckich.]
leerdese / seggende :
3 b Salich zijn de arme van gheeste / want [c Esa. 61.3. ende 66.10.]
haer is het Coninckrijck der Hemelen.
4 c Salich zijn de treurighe: want sy sullen [d Psal.37.22]
vertroost worden.
5 d Salich zijn de sachtmoedighe: want sy [Sachtmoedighe.]
sullen het Aertrijcke beeruen.
6 Salich zijn die hongeren eñ dorstē na de [Hongerige. Barmhertighe.]
gerechticheyt: wät sy sullen versaedt wordē
7 Salich zijn de barmhertighe / want sy [e Psal.24.4]
sullen barmhertichheyt vercrijghen. [Reyne van herten.]
8 e Salich zijn die / die reyn van hertē zijn:
want sy sullen Godt sien. [Vreedsame]
9 Salich zijn de Vreedsame: want sy sullen
Gods kinderen gheheeten worden.
10 f Salich zijn die, die om der gerechticheyt [f 1. Pet.2.19.]
veruolcht lyden : want het Coninckrijcke [eñ 3. 14. eñ]
der Hemelen behoort hen toe. [4.14.]
11 Salich zijt ghy lieden/ als v de menschen [g Act.5. 41.]
versmaden eñ veruolgen/ eñ alle quaedt te- [h Rom.8.18.]
gen v spreken/ liegende om mynent wille. [i 1 Reg.19.14]
12 g Verblydt eñ verheucht v/ h want uwe [2 Reg. 21. 6.]
loon is groot inde Hemelen: i want alsoo [Jerem.26. 8]
hebben sy veruolcht die Propheten / die [Heb.11.32.37]
voor v lieden gheweest zijn. [k Mar.9.50]
13 Ghy zijt het Sout der aerden / k so nu [Luce 14. 34.]
het Sout crachteloos wordt / waer mede [l Of smaec-]
salmē dan souten? het dooch nergens toe [keloos.]
meer/ dan om wt ghewórpen/ ende van den [Sout ende]
menschen vertreden te worden. [Licht der]
14 Ghy zijt dat licht der weerelt: Een Stadt [Weerelt.]
die op eenen berch licht, can niet verborgen [m Mar.]
worden. [4. 21.]
15 m Noch een Licht wordt oock niet ont- [Luce 8.16.]
steken ende onder een Coremmate ghestelt / [ende 11. 36.]
maer op den kandelaer / ende het licht allen [n 1 Pet.2. 12]
die in den huyse zijn. [Goede]
16 n Laet also uwe licht lichtē voor de men- [Wercken.]
schen / dat sy uwe goede wercken sien / eñ [Christus ve-]
uwen Vader louen die in de Hemelen is. [uult de Wet]
17 Meynt niet / dat ick ghecomen ben/ om [o Mat.1.23]
de Wet ofte Propheten te ontbinden : ick [ende 2.15.]
ben niet ghecomen om die te ontbinden / [Act. 13. 38.]
o maer te veruullen. [Rom. 33.1]
18 p Want ick segghe v lieden voorwaer: [ende 10. 4]
Tot dat Hemel eñ aerde vergaen/ en salder [p Luce 16. 17]
niet de minste letter/ noch een tittel vander [Esa.40.8]
Wet vergaen/ tot dat het al geschiet zy. [ende 51.6.]
19 q Soo wie dan een van dese alderminste [Psal, 102. 7]
geboden r ontbindt / eñ de menschen also [q Jaco. 2.10.]
leert, die sal de alderminste gheheeten wor- [r Dat is: o-]
den int Coninckrijcke der Hemelen: Maer [uertreedt.]
die se doet / ende de menschen leert / die sal
groot gheheeten worden int Coninckrijcke
der Hemelen.
20 s Wät ick segge v liedē dat ten zy dat uwe [s Luce 11.39.]
gherechticheyt ouervloedigher zy dan der [Mat.23.13.]
Schriftgeleerdē eñ Phariseen, so en sult ghy
int Coninckrijcke der Hemelen niet comen.
21 Ghy hebt gehoort dat tot de Oude ghe-
seyt is; t Ghy sult niet dooden : Ende wie [Doot slach.]
doodt / die sal weerdich zijn ghestraft te [t Exo.20.13.]
worden doort oordeel. [ende 21. 12]
22 Maer ick segge v dat / wie tonrecht op [Leuit.24.17.]
synen broeder toornich is / die sal des oor- [Deu.5.17.]
deels schuldich zijn: Eñ wie tot synen broe-
der seyt Racha / die sal weerdich zijn ghe-
straft te worden door den Raet: eñ wie seyt
ghy dwaes / die sal weerdich zijn gestraft
te worden door het Helsche vyer.
23 Daerom wanneer ghy uwe gaue opten
altaer offert / eñ daer gedachtich wort dat
uwe broeder wat tegen v wetstaende heeft.
24 u So laet daer v gaue voor den Altaer, eñ
gaet versoent v eerst met uwen broeder/ [u Job 42. 8]
eñ coemt dan/ eñ offert dan v gaue. [Mala. 2.10]
25 x Weest haestelick goetwillich uwe We-
derparthe / dewyle ghy noch met hem op [x Luce 12. 58]
den wech zijt: Op dat v uwe Wederparthe [Pro.25.8.28]
niet den Rechter ouerleuere/ eñ de Rechter [Ecclesi.8. 1.]
v den Dienaer ouergeue / ende ghy in den
Kercker geworpen wordet.
26 Ick segge v voorwaer/ ghy en sult daer
niet wt comen / tot dat ghy den laetsten
quadrantpenninck betaelt hebt. [Ouerspel]
27 Ghy liedē hebt gehoort dat tot de Oude [p Exo.20.]
geseyt is: y Ghy en sult gēē Ouerspel doen. [z Job. 31.1]
28 z Maer ick segge v lieden / wie een vrou- [Tob. 3.14.]
we aensiet om die te begerē/ die heeft alree [Spre.41. 25]
de in syn herte Ouerspel met haer gedaen. [a Deu.13.6.]
29 a Indiē dā v rechter ooghe v verhindert/ [Matt.18.9.]
so treckt se wt/ ende worpt se van v : want [Marc.9.43]

het is v beter/dat een uwer leden verder-
ue/dan dat v gheheel lichaem inde helle ge-
worpen worde.
b Mat.9.43 30 b Eñ indien v rechterhandt v verhin-
dert/snydtse af/ ende worptse van v: want
het is v beter dat een uwer leden verder-
c Deut.24.1 ue/dan dat v gheheel lichaem inde Helle ge-
Mat.19.7. worpen worde.
Mar.10.4. 31 c Daer is oock geseyt: Soo wie syn wijf
d Mat.19.9 verlaten sal/ die geue haer eenē scheydbrief.
Mat.10.11. 32 d Maer ick segge v lieden/dat so wie syn
Luce16.18. wijf verlaten sal / het en sy om hoererye/
die maeckt dat sy ouerspel doet / ende wie
Eedt. de verlatene trout/die doet ouerspel.
e Exo.20.7 33 Wederom hebt ghy lieden ghehoort/dat
Leuit.19.12. tot de Oude geseyt is: e Ghy en sult ghee-
Deu.5.11 nen Eedt breken/maer ghy sult den Heere
f Jaco.5.12. uwen Eedt betalen.
g 2Par.6.33 34 Maer ick segge v lieden: f sweert gheen-
Esaie 66.2. sins / noch by den Hemel / g want hy den
Mat.23.21 Throon Godts is:
35 Noch by de Aerde / want sy is de voet-
banck synder voeten: noch by Jerusalem/
want sy is de stadt des grooten Coninckx
h 2Cor.1.18 36 Noch by v hooft en sult ghy niet swee-
Jacobi 5.12 ren/want ghy en vermeucht niet een hayr
i Exo.21.24 wit oft swart te maken.
Leuit.24.18 37 h Maer v woort zy/Ja/Ja: Neen/Neen
Deute.19.21 Wat daer bouē is/ dat is wt den quade.
k Luce6.29 38 Ghy lieden hebt ghehoort dat daer ghe-
Rom.12.17. seyt is: i Ooge om ooghe/Tandt om tant.
1Cor.6.7 39 k Maer ick segge v liedē: Wederstaet den
Leuit.19.18. quadē niet: Maer so v yemandt slaet aen v
Prou.20.22 rechter wange/so biedt hem oock de ander.
ende 24.29 40 l Ende so yemandt met v te rechte gaen
wilt/ende uwen rock nemen/laet hem oock
uwen mantel.
41 Ende soo v yemandt dwingt een myle
l Reg.22.24. te gaen/ gaet twee mylen met hem.
Jere.20.2. 42 m Geeft den ghenen de v bidt/eñ keert v
Joā.18.22.23 niet vanden genen die van v borgen wil.
Act.23.2.3. 43 Ghy lieden hebt ghehoort dat daer geseyt
l Luce6.29. is: n Ghy sult uwen Naesten lief hebben /
1Corin.6.7. ende uwen vyandt sulcx haten.
m Deu.15.8 44 o Maer ick segge v lieden: Hebt uwe vy-
Tob.4.7 anden lief: segentse die v veruloecken / doet
Eccle.4.1. wel den genen die v lieden haten /p eñ bidt
Luce6.30. voor den genen die v verdrucken ende ver-
n Leui.19.18 volgen.
o Luce6.27 45 q Op dat ghy kinderē zijt wes Vaders die
Rom.12.20 in de Hemelē is: want syn Sonne doet hy op
Exod.23.4 gaen ouer de boose eñ goede/ende reghent
Prou.21.21. ouer de rechtueerdige eñ onrechtueerdige.
p Luce23.34 46 r Want so ghy lieden lief hebt die v lief
Acto.7.60 hebben / wat loon sult ghy hebben? doen
q Luce6.35 de Tollenaers oock niet het selue?
r Luce6.32 47 Eñ indien ghy liedē uwen broeder alleen
lick s vriendelick zijt/wat doet ghy lieden t
s Groeet: sonderlincx? doen niet de Tolnaers oock
omhelst/ alsoo?
kust/groet. 48 u So weest ghy lieden dan volmaeckt /
t ofte meer? ghelijck uwe Vader volmaeckt is / die in de
u Luce6.36 Hemelen is.
1Pet.1.16
Leui.11.44

Dat vj. Capittel.

ende 19.2. 1. Hoemen sal aelmoessen doen/5 eñ bid-
ende20.7 den/ 16 eñ vasten/ 25 ende syn betrouwen
also op Godt setten/ 33 dat gheen aertsche
sorchvuldicheyt synē dienst en verhindere.
Aelmoessen 1 Siet toe dat ghy lieden uwe Aelmoessen
niet en doet voor de menschen / om van
hen ghesien te worden: anders so en sult
ghy gheenen loon hebben by uwen Vader/
die in de Hemelen is.
2 Daerom/ wanneer ghy Aelmoessen doet/
doet gheen Trompet voor v blasen/ghelijck
de gheueynsde doen in hare vergaderingen/
ende op de straten / om van den Menschen
gheeert te worden: voorwaer segge ick v lie-
den/ sy ontfanghen haren loon: a Rom.12.
3 a Maer als ghy aelmoessen doet / so
laet v Slincker handt niet weten / wat v b Luce14.14
Rechterhandt doet:
4 Op dat v aelmoesse verborghen zy / ende
uwe Vader die int verborghen aensiet / b
salt v int openbaer vergelden.
5 Ende wanneer ghy biddet / so weest niet Ghebedt.
ghelijck de geueynsde: want die beyheeren
in de Vergaderinghen / ende op de hoecken
der straten te bidden / om van de menschen
ghesien te worden: voorwaer segghe ick v/
sy ontfanghen haren loon. c 2Reg.4.33.
6 c Maer als ghy bidt/gaet in v secreet ka- Acto.10.4.
mer/ sluyt v deure toe/ eñ bidt uwen Vader
die int verborghen is: eñ uwe Vader die int
verborgē siet/ salt v int openbaer vergelden.
7 d Eñ als ghy lieden bidt so weest niet veel d 1Reg.18.
sprekende ghelijck de Heydenē: wāt sy meynē 28.
door haer veel sprekē verhoort te worden. Esaie 1.15
8 Wordet dan desen niet ghelijck: want
uwe Vader weet wat v lieden van noode
is / eer ghy hem bidt.
9 So sult ghy lieden dan aldus bidden: e Luce 11.2
Onse Vader die in de Hemelen zijt / Uwen
Naem worde gheheylicht.
10 U Rijcke come. Uwē Wille geschie op
Aerden ghelijck in den Hemel.
11 Onse dagelicsche broot geeft ons huydē.
12 Ende vergeeft ons onse schulden/gelijck
wy oock onse schuldenaren vergheuen.
13 Ende leydt ons niet in versoeckinghe / f Mat.13.19
maer verlost ons van den f boosen. Want Sonē nae-
uwe is dat Rijcke / eñ de Macht / ende de ste vergeuē.
eerlickheydt inder eewicheyt. Amen. g Mar.11.25
14 g Want indien ghy lieden den menschen Spr.18.2
hare misdaden vergeeft/ so sal v lieden oock Col.3.13.
uwe Hemelsche Vader vergheuen. 18.35.
15 h Maer indiē ghy liedē den menschē hare
misdaden niet en vergeeft: so sal oock uwe He-
melsche Vader uwe misdadē niet vergheuen.
16 Eñ als ghy lieden vast / weest niet droe-
vich/ ende gelijck de gheueynsde: want sy h Mat.18.35
verstellen haer aensichten / om dat sy den Jaco.2.13.
menschē souden schynen te vasten. voorwaer Vasten.
ick segge v lieden/sy ontfangen haren loon. i Esaie 58.5
17 Maer als ghy vastet/ soo salft v hooft / Mat 9.14
ende wascht v aensicht: Mar.2.18.
18 Op dat ghy den Menschen niet en schy- Luce 5.33.
net te vasten / maer uwen Vader die int
verborgen is: eñ v Vader die int verborgen
siet/salt v int openbaer vergelden.
19 k Vergadert v lieden geen schattē op der
aerden/daer de Motte eñ de roest schendet Schat.
ende daer de Dieuen doorgrauen eñ stelen. k Spr.29.[illegible]
20 l Maer vergadert v lieden schatten in Prou.23.4
den Hemel/ daer noch de Motte noch de Jacobi 5.1
roest niet en schendet/ende daer de Dieuen Hebre.5.5.
niet doorgrauen noch stelen. l Luce12.33
21 Want waer uwen schat is/ daer sal oock 1Timo.6.19
uwe herte zyn.
22 m De keersse des lichaems is de Ooghe:
Indien dan de ooghe eenvoudich is / so sal m Luc.11.34
gheheel v lichaem luchtich wesen.
23 Maer indien v ooge boos is / so sal ghe-
heel uwe lichaem duyster wesen. Indien
dan het licht dat in v is/ duysterheyt is/ hoe
groot sal dan de duysternisse selue wesen? n Luc.16.13
24 n Niemant can twee Heeren dienen: want o Luce12.22.
of hy sal den eenen hatē/ eñ den anderen lief Philip.4.6
hebben: of hy sal den eenen aenhangen / eñ 1Timo.6.8
den anderen verachten: ghy lieden en cont 1Pet.5.7.
niet Gode dienen/ eñ den Rijckdom. Psal.55.23.
25 Hierom segge ick v lieden: o Sorcht niet p gheer niet
voor uwe p leuen/wat ghy etē en drincken sorchvul-
sult: noch voor uwe lichaem/waermede ghy dicheydt.
v kleeden sult: Is niet het leuē meer dan de q Job 38.41
spijse/ eñ het lichaē meer dan de kleedinge? Psal.147.9
26 q Aensiet de voghelen des Hemels: want
sy en

sy en saeyen niet / noch en maeyen niet/
noch sy en vergaderen niet in de schueren:
ende uwe Hemelsche Vader voedtse: en
gaet ghy die niet veel te bouen?
27 Wie isser doch van v lieden/ die sorchuul-
delick denckende/soude connen een elle tot
syn grootte doen?
28 Ende wat zijt ghy lieden sorchuuldich
voor cleedinghe: Leert van de Lelien op ye
velden / hoe sy wassen: sy r arbeyden niet/ | r oft/ worde niet ver-moeyt.
noch en spinnen niet:
29 Nochtans segge ick v lieden/ dat ooc Sa-
lomon in alle syne heerlickheydt so niet be-
kleedt en is geweest gelyck een van dien.
30 Indien dan Godt het gras des Velts/
dat heden is ende morghen inden Oven ghe-
worpen wort/ alsoo becleedt / sal hy v niet
veel meer doen/ O ghy cleyn gheloouige?
31 Daerom weest niet sorchuuldich / seg-
gende: Wat sullen wy eten/ oft wat sullen wy
drincken/ of waer vā sullen wy becleedt zijn?
32 Want alle dese dinghē soeckē de Heydenen.
Wāt uwe Hemelsche Vader weet dat ghy
alle dese dingen van noode hebt.
33 s Maer soeckt eerst het Rijcke Godts en | s 1 Reg.3.13. Psal.37.25 ende 55.23 Sap.7.11.
syn gherechticheyt / ende alle dese dinghen
sullen v lieden toegeworpen worden.
34 Daerom en weest niet sorchuuldich/
voor den Morghen/ want de Morghen sal
voor het syne sorghen / de Dach heeft ghe-
noech aen syn verdriet.

Dat vij. Capittel

1. Men sal niet lichtueerdelick oordeelen/
6. De heylige dingē salmen wijsselick bedie-
nen. 7. Men sal biddē/ soeckē/ cloppen. 15.
en wtteekenende de valsche Propheten.
21 beueelt hy de bedieninghe syns woorts.

1 Oordeelt a niet/ op dat ghy lieden niet | Oordeelen. a Luce 6.37 Roman.2.1 1 Corin.4.5.
gheoordeelt en wordt.
2 b Want met sulcken oordeel/ als ghy | b Mar.2.25 Luce 6. 38.
lieden oordeelt/ sult ghy gheoordeelt wor-
den. Ende met sulcker mate als ghy meet/
sal v lieden wederom ghemeten worden.
3 * Ende waerom aensiedy den splinter in | * Luce 6.41
ws broeders ooghe: ende den Balck in v
ooghe bemerckt ghy niet.
4 Oft/ hoe segdy tot uwen broeder: Laet
my dat splinter wt v ooge worpen : en siet/
in v ooge is een Balck?
5 c Ghy geueynsde/ Worpt eerst dien balck | c Prou.18.17
wt v ooge: ende dan suldy besien om den
splinter wt ws broeders ooge te worpen.
6. d En geeft dat Heylighe den hondē niet/ | d Prou.9.8. ende 23.9
noch en worpt oock v lieder Peerlen voor
de Swijnen niet: op datsy de selue met ha-
re voeten niet en vertreden/ ende henseluen
ommekeerende v lieden verscheuren.
7 e Biddet/ ende v lieden sal ghegeuen wor-
den: soeckt/ ende ghy sult vinden: clopt / en | Bidden.
v lieden sal gheopent worden. | e Mat.21.22
8 Want wie daer bidt/ die ontfangt: * en | Mar.11.24
wie soeckt/ die vindt: ende den ghenen die | Luce 11.9.
clopt/ sal opghedaen worden. | Ioan.14.13
9 Isser onder v lieden een Mensche/ den | ende 16.24
welcken/ so hem syn Sone bidt om broodt/ | Iacobi 1.6
salhy hem eenen steen geuen? | 1 Ioan.3.22
10 Of/ so hy hem om Visch bidt / sal hy hem | ende 5.14.
een Slange gheuen? | Iere.29.12
11 Indiē ghy dā f die boos zijt/ weet uwē kin | * Pro.8.17 f Gene.6.5
derē goede gauē te geuen: hoe veel te meer | ende 8.21.
sal uwe vader die inde Hemelē is/ goede ga-
uen geuen den genē diese vā hem begeeren?
12 g Hierom / al wat ghy lieden wilt dat v | g Luce.6.31. Tobi.4.16.
de menschen doen sullen / doet ghy lieden
hen dat oock : want dat is de Wet ende
de Propheten.
13 h Gaet in door die enghe poorte / want
de poorte is wijdt/ ende den wech is breet/ | h Luc 13.24.

die tot der verdoemenisse af leydt / en vele
zijnder die door de selue ingaen.
14 i Want de poorte is enghe / en de wech | i 4.Esd.7.7 ende 9.15.
is smal die tot den leuen leydt / ende luttel
zijnder die hem vinden.
15 k Wacht v voor de valsche Propheten/ | k Deu.13.3.
die in schaepscleederen tot v lieden comen/ | Iere.23.16.
maer inwendich zijnt grijpende Woluen. | Mat.24.4.
16 Aen hare vruchten sult ghyse kennen/ | Rom.16.17.
Kannen Wyndruyuen van de Doornen | Ephes.5.6.
lesen/ oft Vygheu van de Distelen? | Colos.2.8.
17 l Also een yegelic goet Boom m draecht | 1.Ioan.4.1.
goede vruchten : ende de verdoruen Boom | l Mat.12.33.
draecht quade vruchten. | m Griecx/
18 Een goet boom en can gheen quade | maeckt.
vruchten draghen: noch eenen verdoruen
Boom goede vruchten.
19 n Een peghelick Boom die gheen goede | n Mat.3.10.
vruchten draecht. wort af ghehouwen/ en- | Luce.3.9.
de int vyer ghewoorpen. | Ierem.11.16.
20 Daerom soo sult ghyse aen hare vruch-
ten bekennen.
21 o Niet een yegelick die tot my seyt: Hee- | o mat.25.11.
re, Heere / sal int Coninckrijcke der Heme- | Luce. 6. 46.
lē comē: maer die daer doet den wille mijns | ende 13.25.
Vaders die inde Hemelen is. | Rom.2.13.
22 p Vele sullen te dien daghe tot my seg- | Iaco.1.22.
ghen: Heere / Heere / en hebben wy niet | Act.19.13.
door uwen Naem gheprophetéert, en door | p Iere.14.14.
uwen Naem Duyuelen wtghewor pen: en | ende 27.15.
door uwen Naem veel * crachten gedaen? | Luce.13.27.
23 Ende dan sal ick hen belyden: q Ick en | * Oft crach
hebbe v lieden noyt ghekent: r Wijct wech | tige daden.
van my ghy lieden die ongerechticheyt doet. | q mat.25.12.
24 s Daerom soo wie dese mijne woorden | r mat.25.41.
hoort/ ende de selue doet/ dien sal ick eenen | Luce.13.27.
voorsichtighen manne ghelijcken / die zijn | Psalm.6.9.
huys op een Steenrotse getimmert heeft. | s Iere.17.8.
25 Ende daer is plasregen ghevallen / ende | Luce.6.47.
daer zijn waterstroomen ghecomen / ende | Roma.2.13.
de winden hebben ghewaeyt / ende zijn te- | Iacob.1.23.
gen dat huys ghevallen: ende het en is niet
gevallen/ want het was op een Steenrotse
ghefondeert.
26 t Ende so wie dese mijne woorden hoort/ | t Rom.2.13.
en de selue niet en doet / die sal eenen dwa- | Iacob.1.23.
sen manne ghelijcken worden / die zijn huys | Ezech.3.11.
op het zant ghetimmert heeft:
27 Ende daer is plasregen ghevallen/ ende
de waterstroomen zijn ghecomen/ ende de
winden hebben gewaeyt/ ende teghen dat
huys geslagen/ ende het is ghevallen/ ende
zijnen val is groot gheweest.
28 u Ende het is gheschiet doen Iesus dese | u Mar.1.22
woorden gheeyndicht hadde/ soo werden de | ende 6.2.
scharen verschrickt ouer zijn leere. | Luce.4.32.
29 Want hy leerdese als macht hebbende/
ende niet als de Schriftgheleerde.

Dat viij. Capittel.

2. Christus nae dat hy den melaetschen
gereynicht hadde/ 5. gheneest den knecht
des Hooftmans ouer honderdt/ 14. de
schoonmoeder Petri/ 16. ende vele ande-
re/ 19. verworpende eenen Schriftgheleer-
den/ 21. roept hy eenen anderen Discipel/
23. daer nae int Schipken ontweckt zijn-
de/ 26. gebiet hy de Zee ende den windt/
28. ende de Duyuelen wtdryuende / veroor-
loeft hen in de Swijnen te varen.

1 Doen hy nu vanden Berch af quam/
volchden hem veel scharen nae.
2 a En siet / daer quam een melaetsch | a Mat.1.40 Luce.5.12.
mensche ende b † aenbadt hem / seggende: | De melaet-
Heere/ so ghy wilt/ condt ghy my reynigen. | sche wordt
3 Ende Iesus steckende zijn handt wt / taste | ghesont.
hem aen/ ende seyde: Ick wil/ wordt ghe- | b † Anders/
reynicht. Ende terstont werdt hem de me- | neyghde hē
laetscheyt ghereynicht. | toe/

4 Ende Jesus seyde tot hem: Siet dat
ghy dit niemant en segget: maer gaet he-
nen ende vertoont v den Priester / ende offert
c Leuit. 13.3. ende 14.4. v gaue c die Moyses gheboden heeft / hem
tot een ghetuyghenisse.
d Luce 7.1. 5 d Doe nu Jesus te Capernaum ingheg-
gaen was, tradt tot hem een Hooftman o-
uer hondert, hem biddende/
6 Ende segghende: Heere/myn knecht leydt
te huys gichtbreck / ende seer ghequelt.
7 Ende Jesus seyde tot hem. Ick sal co-
men ende hem ghesont maken.
Des Hooftmans ghelooue. 8 Ende de Hooftman antwoordde / seg-
gende: Heere/ ick en ben niet weerdich dat
ghy onder myn huys comet/ f maer segget
e Oft onder myn dack ingaet. alleenlick * het woort / ende myn knecht
sal ghesont worden.
f Psa.107.20 9 Want ick ben een mensche onder de O-
* And. een woort. uericheyt geset ende hebbe onder my crijschs-
knechten: ende ick segghe tot desen: Gaet
henen: ende hy gaet: ende tot den anderen/
Coemt/ ende hy coemt: ende tot mynen
Dienstknecht/ Doet dat/ende hy doet het.
10 Doe Jesus dit hoorde/was hy verwon
dert/ ende sprack tot de gene die hem nae
volghden: Voorwaer segghe ick v/ Ick heb-
be so groot geen gelooue in Israel geuonden.
11 g Ende ick segghe v lieden / datter vele
g Luce.13.29 Esai.49.23. sullen van Oosten ende Westen comen/
ende met Abraham / Isaac ende Jacob in
het Coninckrijcke der Hemelen aensitten
12 h Ende de kinderen des Coninckrijcks:
h mat.21.43. 4.Esd.1.24. i mat.13.42. ende 22.13. ende 24.51. ende 25.30. Luce.13.28. sullen wtghewor pen worden in de wterste
duysternisse i daer weeninghe wesen sal/
ende knersinge der tanden.
13 Ende Jesus seyde tot den Hooftman:
Gaet henen/ ende ghelyck ghy gelooft hebt/
alsoo gheschiede v. Ende zyn knecht is ghe-
sont geworden te dier seluer vre.
14 k Ende Jesus ghecomen zynde in het
Petri wyfs moeder met der cortse. huys Petri/ sach zyns wyfs moeder lig-
ghen met de cortse.
15 Ende hy roerde haer hant aen/ ende de
cortse verliet se: ende sy stont op: ende dien-
k Mat.1.29 Luce 4.38. de hen.
16 l Ende alst nu laet gheworden was, brach-
l Marc.1.32 Luce 4.40. ten sy hem vele * beseten e tot: ende hy
* Griecks beduiuelde. dreef de ouereyne geesten wt met den woor-
de/ ende alle de crancken maecte hy gesont.
17 Op dat veruult soude worden dat ghe-
seyt is door den Propheet Esaiam, seggen-
de: m Hy heeft onse swackheden ghenoo-
m Esai.53.4 1.Petr.2.24 men ende onse siekten ghedraghen.
18 Ende Jesus siende veel scharen omm
hem beual op dander zyde te varen.
19 n Ende daer quam een Schriftgheleer-
n Luce.9.57. de tot hem, ende seyde: Meester / ick sal v
volgen waer ghy henen gaet.
20 Ende Jesus seyde tot hem: De Vossen
Christi armoede. hebben holen, ende de voghelen des luchts
nesten: maer de Sone des menschen en
heeft niet waer hy het hooft neder legge.
21 Ende een ander wt zyne Discipulen sey-
de tot hem: Heere/ laet my eerst toe/ dat ick
gae ende mynen Vader begraue.
Beroepinghe. o Leuit.21.11 22 Ende Jesus seyde tot hem: Volcht my
nae/ o ende laet de doode hare dooden be-
grauen.
23 p Ende als hy int Schipken ghetreden
p Mar.4.35 Luce 8.22. was/ zyn hem zyne Discipulen nae geuolcht.
Beroerte in der Zee. 24 Ende siet, daer werdt een groote beroer-
te in de Zee, soo dat het Schipken vanden
baren bedeckt wert. ende hy sliep.
25 Ende de Discipulen gingen tot hem/ ende
weckten hem op/ segghende: Heere/ behoet
ons: wy vergaen.
26 Ende hy seyde tot hen: Wat zyt ghylie-
Ghelooue. den beureest ghy cleyn geloouighe? q Doen
stont hy op ende bestrafte de winden/ ende q Job.26.12.
de Zee: ende daer wert groote stilte. Psa.107.29.
27 Ende de menschen verwonderden hen/ Esai.51.10.
seggende: Welck een is dese: dat hem oock r Ofte gerechtigheydt.
de winden ende de Zee ghehoorsaem zyn?
28 f Ende als hy was gecomen aen dander De Beseten-
zyde inder Gergesenen lant, so ontmoetteden ne woorden genesen.
hem twee Beseten e comende wt de grauen/
ende waren seer wreet / soo dat niemant door f Marc.5.1.
dien seluen wech en conde gaen. Luce.8.26.
29 Ende siet, sy riepen segghende: Jesu ghy
Sone Godts, wat hebby met ons te doen?
zydy hier ghecomen om ons te quellen eer
het tydt is?
30 Ende verre van daer was een kudde ve-
ler Swynen weydende.
31 Ende de Duyuels baden hem / segghen-
de: Indien ghy ons wtworpet / soo laet
ons henen gaen inde kudde der Swynen.
32 Ende hy seyde: Gaet henen. Ende wtua-
rende ginghen sy henen inde kudde der Swy- De Duyuels varen
nen. Ende siet, de gantsche kudde der Swy- inde Swynen.
nen / stortede met eenen storm van bouen
af inde Zee/ ende storuen int water.
33 Ende de Herders vloden: ende doen sy
inde Stadt gecomen waren / boodtschapten
sy alle dese dingen / ende het ghene dat den
Besetenen geschiet was.
34 Ende siet / de gantsche Stadt ginck wt
Jesu te gemoete: ende als sy hem gesien had-
den t baden sy hem / dat hy wech ginghe t Act.16.39
wt hare palen.

Dat ix. Capittel.

2. Jesus den gichtigen ghenesen/ 9. ende
Mattheum gheroepen hebbende/ 10. gaet
met hem te gaste/ 11. waer van de Phari-
zeen murmureren/ 14. Ende nae dat hy den
Discipulen Joannis genoech gedaen heeft/
aengaende het vaste/ 20. ghenest hy een
vrouwe van den bloetganck/ 23. verweckt
een dochter/ 27. maeckt twee blinden sien-
de/ 32. verlost den stommen beseten/ 36. ende
beueelt te bidden voor de vorderinghe des
Euangeliums.

1 Ende int schipken getreden zynde/ voer
hy ouer/ ende quam in zyn Stadt/ a Ende Een gichtige wort genesen.
siet / sy brachten tot hem eenen gichti-
gen mensche op een bedde ligghende.
2 Ende Jesus haer gelooue siende / seyde a Marc.2.3
hy tot den gichtigen: Sone / hebt goeden Luce.5.18.
moet/ v wesonden zyn v vergheuen. Joan.5.5.
3 Ende siet, sommige wt den Schriftghe- Act.9.33.
leerden seyde in haer seluen: b Dese lastert.
4 Jesus bekennende hare ghedachten/ sey- b Job. 4.4.
de: Waerom dencht ghy lieden quaet in v- Psalm. 32.5.
we herten. Esai.43.25.
5 Wat wele is lichter te segghen: v we sonden
zyn v vergheuen: of te segghen: staet op ende wandelt? Vergheuinge der sonden.
6 Ende op dat ghy weten dat de Sone
des menschen macht heeft op der Aerden
de sonden te vergeuen / (doen seyde hy tot
den gichtigen) Staet op, ende neemt v bed-
de op/ ende gaet henen in v huys.
7 Ende hy stont op/ ende ginc na zyn huys.
8 De scharen dat siende /verwonderden hen/
ende loofden Godt / die sulcke macht den
menschen ghegheuen hadde.
9 c Ende Jesus van daer voorts gaende/
sach eenen mensche in het Tolhuys sitten/ Mattheus wort geroepen.
ghenaemt Mattheus: ende Jesus seyde
tot hem: Volcht my nae. Ende hy stondt
op, ende volchde hem nae. c Mar.2.14
10 Ende het gheschiedde doe Jesus int huys Luce 5.27.
Mathei ter tafel sadt. siet, veel Tollenaers
ende sondaers die daer quamen / saten mede
aen met Jesu ende zyne Discipulen.
11 Ende de Pharizeen dat siende / seyden
tot zyne Discipulen: Waeromme eet uwe
Meester

b Grieks/ Leeraer. b Meester met de Tollenaren ende sondaren?
12 Maer doe Jesus dat hoorde/ seyde hy
hen: Die ghesont zijn/ en behoeuen geenen
Barmher- Medecijnmeester/ maer die cranck zijn.
tichept. 13 Gaet dan henen/ ende leert wat dat is/
e Mat.12.7. e Jck wil barmhertichept / ende niet offer-
Osee.6.6. hande: f Want ick en ben niet ghecomen
Miche.6.8 om te roepen de Rechtueerdighe/ maer de
f Marc.2.17 Sondaers tot bekeeringhe.
Luce.5.32. 14 g Doe quamen de Discipulen Joannis
ende 19.10. tot hem/ segghende: Waerom vasten wy/
1.Timo.1.15. ende de Pharizeen dickmael/ ende uwe Dis-
g Marc.2.18 cipulen vasten niet?
Luce.5.33. 15 Jesus seyde hen: h Connen oock de Bruyd-
Vasten. lofts kinderen treurich zijn / soo langhe de
h 2.Cor.11.2. Bruydegom by hen is ? Maer de daghen
sullen comen dat de Bruydegom van hen
sal genomen worden/ ende dan sullen sy vasten.
16 Oock niemant en set eenen lap rou onge-
volt lakens op een oudt cleedt/ want de lap
scheurt vanden cleede/ ende de scheure wort
argher.
i Actu.2.4. 17 i Men en doet oock den nieuwen wijn in
Sapien.1.4 gheen oude Ledersacken: anders soo bersten
de Ledersacken/ ende de wijn wordt wtghe-
stort ende de Ledersacken verderuen : Maer
men doet den nieuwen wyn in nieuwe Le-
dersacken / ende sy beyde worden te samen
behouden.
k Mar.5.22 18 k Ende doe hy dese dingen met hen sprack/
Luce8.41. siet/ een Ouerste quam ende l viel voor hem
l Ofte aen- neder/ segghende: Mijn dochter is nu ghe-
badt hem. storuen / maer coemt ende legt uwe handt
op haer/ ende sy sal leuen.
Des Ouer- 19 Ende Jesus opstaende / volchde hem na/
sten dochter ende zijne Discipulen.
wordt ver- 20 m Ende siet/ een vrouwe die twaelf Jaer
weckt. den n bloetganck gehadt hadde / tradt van
m Mar.5.25 achter tot hem/ ende raeckte den zoom zijns
Luce8.22. cleedes aen.
n Leui.15.25. 21 Want sy seyde in haer seluen : Jn dien ick
De vrouwe alleenlick zijn Cleedt aenroere / ick sal ghe-
wort vandē sont worden.
bloetganck 22 Ende Jesus hem omkeerende/ ende haer
genesen. siende/ seyde: Dochter/ hebt goeden moet/
v gheloone heeft v behouden. Ende die vrou-
we werdt ghesont te dier seluer vre.
o Mar.5.38 23 o Ende als Jesus in des Ouersten huys
Luce 8.51. ghecomen was/ ende de Pypers ende de woe-
lende schare gesien hadde/ seyde hy tot hem:
24 Wyct van hier: want dat Dochterken en
Slapen. is niet doodt/ maer het p slaept. Ende sy
p Joan.11.11 belachten hem.
25 Als nu dat volck wtghedreuen was/ so
ginck hy in/ ende greep haer handt : ende het
Dochterken stont op.
26 Ende dit gheruchte ginck in dat gheheele
Landt.
27 Ende doe Jesus van daer voorby ginck/
volchden hem twee Blinde/ roepende/ ende
segghende : O ghy Sone Dauids/ ontfer-
mt v onser.
Twee blin- 28 Ende doe hy int huys ghecomen was/
de worden ginghen de Blinde tot hem. Ende Jesus
ghenesen. seyde hen : Gheloost ghy dat ick machtich
ben dat te doen? Sy seyde tot hem: Ja Heere.
29 Doe raeckte hy haer ooghen / seggende:
V geschiede nae uwen gheloone.
q mat.12.16. 30 Ende hare ooghen zijn gheopent: q ende
Luce 5.14. Jesus verboodt hen/ seggende: Siet toe dat
het niemant en wete.
r Mar.7.36 31 r Maer sy wtghegaen zijnde/ maeckten
hem luydtbaer in dat geheele Lant.
De stomme 32 s Ende doen sy wech gingen/ siet/ so bracht-
ende beseten men tot hem eenen mensche / die stom ende
wordt ghene- beseten was.
sen. 33 Ende doe de Duyuel wtghedreuen was/
s Mat.12.21 sprack de stomme: ende de scharen verwon-
Luce 11.14. derden hen/ segghende : Noyt en is sulcks
ghesien in Israel.
34 Maer de Pharizeen seyden : t Hy drijft t mat.12.24.
de Duyuelen wt/ door den Ouersten der Marc.3.22.
Duyuelen. Luce 11.15.
35 u Ende Jesus ginck om in alle Steden u Mat.6.6
ende Vlecken/ leerende in haer Vergade- Luce 13.22.
ringhen/ ende predikende het Euangelium
des Coninckrijcks/ ende genesende alle sieck-
ten ende qualen onder den volcke.
36 x Ende siende de Scharen/ werdt hy met x mar.6.34.
barmhertichepdt beroert ouer hen / om dat
sy vermoeyt ende verstropt waren/ y gelijck y Jer.23.1.
Schapen die gheenen Herder en hebben. Ezech.34.2.
37 Doe seyde hy tot zijne Discipulen: z De z Luce.10.2.
Oogst is groot / maer de Arbeyders zijn Joan.4.35.
weynich.
38 a Daerom so bidt den Heere des Oogsts/ a 2.The.3.1
dat hi Arbeyders in zynen Oogst wt sende.

Dat x. Capittel.

1. De twaelf Apostelen worden ghesonden ouer het Joodtsche Lant. 16. den welcken Jesus vele verdruckinghen voorseydt/ om des Euāgeliums wille/ 28. haer niet te min goeden moet geuende / om inde bekenende waerhept te volherden.

1 Ende zijne a twaelf Discipulen tot hem
gheroepen hebbende/ gaf hen macht ouer a Mar.3.13.
de oureyne Gheesten/ dat sy die wt drij- Apostelen.
uen souden/ ende alderley quale ghenesen. Lu.6.7.
2 Ende namen der twaelf b Apostelen zijn Luce 6.13.
dese: De eerste is Simon/ genaemt Petrus/ ende 9.1.
ende Andreas zijn broeder: Jacobus Ze- b Dat is ge
bedei soon/ ende Joannes zyn broeder: sondene.
3 Philippus ende Bartholomeus : Tho- Sy worden
mas ende Mattheus/ die ghweest hadde gesondē om
een Tollenaer : Jacobus Alphei soon/ ende het Euāge-
Lebbeus/ toeghenaemt Thaddeus: lium te pre-
4 Simon de Cananiter / ende Judas J- dicken.
scharioth/ die hem oock verriet.
5 Dese twaelue sandt Jesus wt/ ende ghe-
boodt hen/ segghende: Ende gaet niet c na de c Grieck/in
Heydenen / noch en gaet niet inde Steden dē wech der
der Samaritanen. Heydenen.
6 d Maer gaet liener tot de verloren scha- d Act.3.26.
pen des huys Israels. ende 13.26.46.
7 e Ende gaende predicht/ segghende : Het e Luce.9.2.
Coninckrijcke der hemelen is na by gecomē. Hen werdē
8 Ghenest de Crancke / reynicht de Me- geboden ge-
laetsche/ verweckt de doode/ drijft de Duy- ghenen.
uelen wt: f Ghy hebbet voor niet ontfan- f Act.8.18.20
ghen/ gheuet oock voor niet. g oft.ercyght
9 g Ende besit h noch goudt/ noch siluer/ noch h Mar.6.8
metael in uwe buydels: Luce 9.3.
10 Noch ooc geen male tot den wech / noch ende 22.35.
twee Rocken/ noch schoenen/ noch i † stock i † Andere/
k want de arbeyder is zijn voetsel weerdich. stocken.
11 l Ende tot wat Stadt ofte Vlecke dat k Luce.10.7.
ghy ingaet / ondersoecht wie daer in weer- 1.cor.9.4.14
dich is : ende blyft daer/ tot dat ghy van 1.Tim.5.17.
daer gaet. Leuit.19.13.
12 Ende als ghy in eenich huys gaet / sc Deut.24.14
groet dat selue. ende 25.4.
13 Ende in dien het huys weerdich is / soo Tobi.4.15.
coine uwe vrede daer ouer : maer indien het l Mar.6.12.
niet weerdich en is / so keere uwe vrede we- Luce.9.4.
der tot v. ende 10.8.
14 m Ende so wie v niet ontfanghen en sal/ m mar.6.11.
noch uwe woorden niet hooren en sal : wt- Luce.9.5.
gaende wt dien huyse ofte Stadt / n schudt n Act.13.51.
det het stof van uwen voeten. 18.6.
15 o Voorwaer ick segge v: Het sal den Lan- o marc.6.11.
de van Sodoma ende Gomorrha verdra- Luce.10.12.
ghelicker wesen in den dach des Oordeels/ Veruolgin-
dan dier Stadt. ghe.
16 p Siet/ ick sende v als Schapen midden p Luce.10.3.
onder de Wolnen : Daerom weest voorsich-
tich ghelijck de Slanghen / ende onnoosel
als de Duyuen.

17 Ende wacht v voor de menschen: q Want
q mat.24.9. sy sullen v overleveren in de Raedthuysen/
Luce.21.12 ende in hare Vergaderinghen sullen sy v
Joan.15.20 gheesselen.
ende 16.2 18 Ende ghy sult oock voor Vorsten en Co-
Apoca.2.10. ningen geleyt worden om mijnent wille/ hen
ende den Heydenen tot een ghetuygheniss[e].
r Mar.13.11. 19 r Maer als sy v overleveren sullen/ so en
Luce.12.11. sorcht van niet / hoe / oft wat ghy spreken
ende 21.14. sult: want het sal v in die ure ghegheven
worden wat ghy spreken sult.
20 Want ghy en zijt niet die daer spreeckt/
s Griecx / in maer de Gheest uwes Vaders die s door v
t mich. 7.2.5 spreeckt.
4.Esd.5.9. 21 t De een Broeder sal den anderen overle-
Luce. 21 .16. veren totter doot/ ende de vader het kindt
ende de kinderen sullen opstaen teghen de
Ouders ende sullense doen dooden.
22 Ende ghy suldt gehaet worden van alle
u mat.24.13. menschen om mijnen Name: u Maer die
Marc.13.13. volstandich sal blijven tot den eynde / die
Luce.21.19. sal salich worden.
Apoc.2.7. 23 x Als sy v in een Stadt vervolghen / soo
ende 3.10. vliet in een andere: Want voorwaer segghe
x Mat.2.13. ick v, ghy en sult de Steden Israels niet
ende 4.12. † door ghegaen hebben / oft de Sone des
ende 12.15. menschen en sal ghecomen zijn.
Actu.8.1. 24 y De Discipel en is boven den Meester
ende 14. niet/noch de Dienaer boven zijnen Heere.
† Griecks/ 25 Het is den Discipel ghenoech / dat hy is
gheeyndt. ghelijck zijn Meester: ende den Dienst-
y Luce.6.40 knecht/ dat hy is ghelijck zijn Heere. Heb-
Joan.13.16. ben sy den Huysheere z Beelzebub ghehee-
ende 15.20. ten/ hoe veel te meer zijne Huysghenooten?
z Mat.9.34 26 a Hierom so vreest hen niet: b Want daer
ende 2.24. en is niet soo bedeckt / dat niet eenmael en
Marc.3.22. sal ontdeckt worden: noch daer en is niet
Luce 11.15. so verborghen / dat niet eenmael gheweten
Joan.8.48. en sal worden.
a Esaie.8.12 27 Wat ick v segghe inde duysternisse / segt
Jerem.1.8. dat int licht: Ende dat ghy hoort inde oore/
4.Esd.15.3. dat predickt op de huysen.
b mar.4.22. 28 c En vreest v niet voor de ghene die het
Luce 8.17. lichaem dooden ende de siele niet en connen
ende 12.2. dooden: maer vreest dien meer/ die machtich
Job.12.22. is beyde siele en lijf te verderven in de helle.
Vreesen. 29 Worden niet twee Mußchkens om een
c Luce. 10.4. penninckken vercocht / nochtans en valter
Esaie.51.6. niet een van desen op de Aerde sonder uwen
Jerem.1.8. Vader.
4. Esd.15.3. 30 * Ende v zijn oock alle de hayren des
* 1.sa.14.45. hoofts ghetelt.
Christum be- 31 Daerom en vreest niet / ghy zijt meer dan
lijden. veel Mußchkens.
d mar.8.38. 32 d Soo wie my dan belijden sal voor de
Luce.9.26. menschen/ dien sal ic oock belijden voor mij-
ende 12.8. nen Vader/ die inde Hemelen is.
2, Tim.2.12. 33 Maer soo wie my verloochenen sal voor
1. Joan.2.23 de menschen dien sal ick oock verloochenen
e Luce 12.51. voor mijnen Vader/ die in de Hemelen is.
34 e Meent niet dat ick gecomen ben om vre-
de te senden op de Aerde: Ick en ben niet ge
comen om vrede/ maer om het Sweerdt te
senden.
f Mich.7.6 35 f Want ick ben ghecomen om den men-
g Joa.13.18. sche twistich te maken tegen zijnen Vader/
Psal.41.10. ende de dochter teghen haer Moeder/ ende
ende 55.13. des soons wijf teghen haers mans moeder:
Liefde. 36 g Ende de vyanden des menschen/ sullen
h Luc.14.26 zijn zijne huysghenooten.
i mat.16.24 37 h Wie zijnen vader of zijn moeder lieuer
Marc.8.34. heeft dan my/ die en is mijns niet weerdich:
Luce.9.23. 38 i En wie zijnen sone oft zijn dochter lieuer
ende 14.27. heeft dan my/ die en is mijns niet weerdich.
k mar.16.25. 39 En wie zijn cruyce niet op en neemt/ ende
Marc. 8.35. my na volcht/ die en is mijns niet weerdich.
Luce.9.24. 40 k Wie zijn leven sal behouden hebben/ die sal
ende 17.33. het verliesen: en wie zijn leven sal verloren heb-
Joan.12.25. ben om mijnent wille/ die sal het behouden.
41 l Wie v ontfangt / die ontfangt my / ende l Luce 10.16.
wie my ontfangt / die ontfangt hem / die Joan.13.20.
my ghesonden heeft. Loon.
42 m Wie eenen Propheet ontfangt / in den m 1.reg.17.10
name eens Propheten/ die sal eens Prophe ende 18.4.
ten loon ontfangen: ende wie eenen Recht- 2. Reg.4.8.
veerdigen ontfangt inden name eens recht-
veerdighen / die sal eens Rechtveerdighen
loon ontfanghen.
43 n En wie een van desen cleynen te drinc- n mat.25.40
ken gheeft eenen Beker couts waters / al- Marc.9.41
leenlick in den name eens Discipels: Voor- Hebr.6.10
waer segge ick v lieden, hy en sal zijnen loon
niet verliesen.

Dat xj. Capittel.

1. Joannes ghevangen zijnde/ sendt zijne
Discipulen tot Jesum/ 7. de welcke Joan-
nem ghepresen hebbende/ 16. dreycht ende
verdoemt de verachters zijns woordts/
25. daer na Godt danckende/ 27 / verclaert
wat macht hy van hem heeft. Christus

1 Ende het is geschiet/ doe Jesus gheeyn- predickt.
dicht hadde zijnen twelf Discipulen ge- Johannes
boden te geven/ ginc hy van daer voort/ sendt tot
om te leeren en te predicken in hare Steden. Christum.
2 a Ende Joannes inde gevanckenisse ghe- a Luce.7.18.
hoordt hebbende de wercken Christi / sandt
twee van zijne Discipulen/
3 En seyde tot hem: Sijt ghy de gene die comen
soude/ oft verwachten wy eenen anderen?
4 Jesus antwoorde en seyde hen: Gaet/ en
bootschapt Joanni/ wat ghy hoort en siet.
5 b De Blinde sien/ de Creupele wandelen/ b Esai.29.18
de Melaetsche zijn gereynicht/ en de Doove ende 35.5.
hooren: De Doode zijn opgeweckt ende den ende 61.1.
Armen wert dat Evangelium vercondicht.
6 Ende c salich is hy/ die aen my niet gheer- c Ofte/ ghe-
gert en wordt. luckich.
7 d Ende doese wech gingen/ begonst Jesus Christi ghe-
tot de schaeren te segghen van Joanne: Wat tuygheniss[e]
zijt ghy wtgegaen inde Woestijne te sien? een van Joan-
Riet dat van den winde gheroert wordt? ne.
8 Maer wat zijt ghy wtghegaen te sien? d Luce7.24.
Eenen Mensche met saechten cleederen be-
cleedt? Siet/ die saechte cleederen draghen/
zijn in der Coninghen huysen.
9 Maer wat zijt ghy wtghegaen te sien?
Eenen Propheet? Jae ick segghe v / oock
meerder dan een Propheet.
10 Want dese isset/ van welcken ghescreven
is. e Siet/ ick seynde mijnen Engel voor v e Mala.3.1.
aengesichte/ die uwen wech bereyden sal voor v. Marc.1.2.
11 Voorwaer ick segghe v lieden/ onder de Luce.7.27.
ghene die van vrouwen gheboren zijn/ en is
niemant opgestaen / die grooter sy dan Jo-
annes de Dooper: nochtans die de minste
is in het Coninckrijcke der Hemelen/ die is
meerder dan hy.
12 f Ende van de dagen Joannis des Doo- f Luce.16.16
pers aen/ tot nu toe / lijdt het Coninckrijcke
der Hemelen ghewelt/ en die ghewelt doen/
nementet in. De Wet en
13 Want alle de Propheten/ en de Wet/ heb- de de Pro-
ben tot Joannem ghepropheteert. pheten.
14 g Ende soo ghy het wilt aennemen / hy Elias.
is Elias die comen soude. g Mala.4.5
15 Wie ooren heeft om te hooren/ die hoore. Luce.1.17
16 Maer wien sal ick dit gheslachte ghelij-
ken? Het is ghelijck de kinderen / die op de
marckten sitten / ende tot hare ghesellen
toeroepen/
17 Segghende: Wy hebben v lieden metter
Fluyte ghespeelt/ ende ghy en hebt niet ge-
danst: Wy hebben v lieden Claechliederen ge- Christus en
songhen/ ende ghy en hebt niet gheweent. de Joannes.
18 h Want Joannes is gecomen/ niet eten- h Mat.3.4.
de/ noch drinckende/ ende sy segghen: Hy Marc.1.6.
heeft den Duyvel.

De

19 De Sone des menschen is ghecomen/
etende eñ drinckende/ eñ sy segghen: Siet
daer een mensche die een vraet eñ wijnsup=
per is/ eñ een vrient der tollenaers eñ sonda=
ren. Nochtans is de wijsheyt gerechtuerr=
dicht ghewerst van hare kinderen.
20 l Doen heeft hy den steden/ daer syne
crachten veel gheschiet waren/ beghonnen
aldus te verwijten/ om dat sy haer niet be=
keert en hadden.
21 Wee v Chorazin/ wee v Bethsaida:
want hadden in de Steden Tyro eñ Si=
don de crachten ghedaen gheweest/ die in v
ghedaen zijn/ sy hadden voortyden inden
k sacke ende asschen sittende/ haer bekeert.
22 Doch segghe ick v / Het sal Tyro ende
Sidon verdraghelicker wesen/ in den dach
des oordeels/ dan v.
23 Ende ghy Capernaum/ die tot den hemel
verheuen hebt gheweest/ ghy sult tot der
hellen vernedert worden: Want l hadden
onder de Sodomiten de crachten ghedaen
gheweest/ die in v gedaen zijn/ sy waren op
desen dach ghebleuen.
24 Doch segge ick v / het sal den Lande van
Sodoma verdraghelicker zijn/ in den dach
des Oordeels/ dan v.
25 m Te dier selver tijdt antwoordde Je=
sus/ ende seyde: Ick n dancke v Vader/
Heere des Hemels ende der Aerden/ dat ghy
dese dingen voor de o Wyse eñ verstandige
verborgen hebt/ ende hebt deselue den cley=
nen gheopenbaert.
26 Ja Vader/ want het heeft v alsoo behaecht.
27 p Alle dinck is my ouergheghenen van
mijnen Vader: q ende niemandt kent den
Sone/ dan de Vader: noch den Vader en
kent niemandt/ dan de Sone/ ende dien het
de Sone sal willen openbaren.
28 Coemt tot my alle die vermoeyt eñ bela=
den zijt/ ende ick sal v verquicken.
29 Neemt mijn iock op v / eñ leert van my
dat ick sachtmoedich ben / ende ootmoe=
dich van herten: r ende ghy sult ruste vin
den voor uwe zielen.
30 s Want mijn iock is liefelick / ende mijn
last is licht.

Dat xij Capittel.

1. Christus nae dien hy zijne Discipulen
ontschuldicht heeft/ 10. gheneest eenen
mensche die een verdorde handt heeft/ 22.
drijft oock een Duyuel wt/ 25. eñ straffende
de onghelooicheyt der boosen/ 38. die een
teecken begheerden / voorseydt hen haer
eynde.

1 Te a dier tijdt ginck Jesus op den Sab=
bath door het ghesaeyde/ eñ zijn Disci=
pulen waren hongherich / ende begon=
sten ayren te plucken / ende te eten.
2 Die Pharizeen dat siende/ seyden tot hem
Siet daer/ uwe Discipulen doen/ b dat niet
gheoorloeft en is op den Sabbath.
3 Maer hy seyde tot hen: En hebt ghy lieden
niet ghelesen/ c wat David dede/ doe hem
hongerde/ ende die met hem waren?
4 Hoe hy in dat huys Gods ghinck/ eñ de
d Thoonbrooden att/ die hem niet gheoor=
loeft en waren te eten/ noch den ghenen die
met hem waren/ e dan alleenlijck den Priesteren?
5 f Of en hebt ghy niet ghelesen inde Wet/
dat de Priesters den Sabbath ontheylighen
inden Tempel op de Sabbathen/ eñ noch=
tans ontschuldich zijn?
6 Ende ick segghe v/ dat hier een is g meer=
der dan den Tempel.
7 Ende waert dat ghy wist/ wat dat sy:
h Ick wil barmherticheydt/ ende niet offer=
hande: ghy en soudt de ontschuldighe niet
verdoemt hebben.
8 i Want des Menschen Soon is Heere
oock ouer den Sabbath.
9 k Eñ als hy van daer ginck/ quam hy in
haer Vergaderinghe.
10 Ende siet/ daer was een Mensche die
een dorre handt hadde / ende sy vraechden
hem segghende: l Ist oock gheoorloeft op
den Sabbath te ghenesen? (op dat sy hem
mochten beschuldighen.)
11 Doe seyde hy tot hen: Wie sal daer zijn
een mensche onder v lieden/ die een Schaep
hebben sal/ eñ so dat op den Sabbath *
in eenen put viele/ en soude hy dat niet aen=
grijpen/ ende op heffen?
12 m Eñ hoe veel is nu een mensche weer=
diger dan een Schaep? So ist dan gheoor=
loeft op den Sabbath goet te doen.
13 Doen seyde hy tot dien mensche: Strecket
v handt wt. Eñ hy streckese wt: eñ sy werdt
weder ghesont gheliick de ander.
14 n Doe gingen de Pharizeen wt/ eñ hiel=
den raedt tegen hem/ hoe sy hem ter doodt
brenghen mochten.
15 Maer Jesus dat wetende/ o ontweeck
van daer: ende hem volchden vele scharen
nae/ ende hy heelde se alle.
16 p Ende verbout hen scherpelick / dat sy
hem niet openbaer maken en souden.
17 Om dat vervult soude worden/ dat daer
ghesproken was door Esaiam den Pro=
pheet/ segghende:
18 q Siet/ mijn knecht welcken ick vercoren
hebbe: mijn beminde / in den welcken mijn
siele haer wel behagen genomen heeft. Ick
sal mijnen gheest op hem setten/ ende hy sal
den Heydenen dat r oordeel verkondigen.
19 Hy en sal niet kijuen/ noch roepen/ noch
daer en sal niemandt zijn stemme op ter stra
ten hooren.
20 Het gebroken riet en sal hy niet breken/
ende het roockende vlas en sal hy niet wt=
blusschen/ tot dat hy het oordeel wtbrengt/
tot ouerwinninghe.
21 Ende de Heydenen sullen in zijnen
Name hopen.
22 s Doen werdt tot hem ghebracht een bese=
ten mensche/ die blint ende stom was/ ende
hy maeckte hem ghesont / so dat de blinde
ende stomme sprack/ ende sach.
23 Ende alle de scharen werden verschrickt
eñ seyden / Is dese niet de Sone Davids?
24 Maer de Pharizeen dat ghehoort hebbẽde
seyden: t Dese drijft de Duyuelen niet wt/
dan door Beelzebub den Ouersten der duy=
uelen.
25 Ende Jesus bekennende hare ghedach=
ten/ seyde tot hen: Een yegelick Coninck=
rijck dat teghen hem seluen ghedeylt is/
wordt verwoest. Eñ een yeghelicke Stadt
of huys teghen hem seluen ghedeylt/ en sal
niet langhe staen.
26 Indien nu de Satan den Satanam wt
drijft/ so is hy teghen hem seluen ghedeylt/
hoe sal dan sijn rijcke bestaen?
27 Ende indien ick de Duyuelen door
Beelzebub wtdrijue / door wien drijuen se
dan uwe sonen wt? Daerom sullen sy uwe
Richters wesen.
28 Maer indien ick de Duyuelen door den
Gheest Gods wtdrijue/ so is dat Coninck=
rijck Gods tot v lieden gecomen.
29 Of hoe can yemandt tot eens Mach=
tigen huys ingaen/ ende sijn u vaten wech
rooven/ ten sy dat hy eerst den Machti=
gen ghebonden hebbe/ ende alsdan sal hy
sijn huys berooven.
30 Wie met my niet en is/ die is tegen my.
Ende/ Wie met my niet en vergadert / die
verstrooyt.

Christus be=
wijt den on
gheloouigen
Steden.
l Luce.10.13.
k De Jo=
den als sy
groot leedt
toonen wil=
den/ cleedde
henseluen
met sacken/
eñ bestroy=
den henselu=
en met as=
schen.
l 2.Sa.13.19
1.Reg.20.32.
Gene.19.24
Ezec.16.49
Christus
dancket den
Vader voor
de Ghelooo=
uighe.
m Luc.10.21.
n Ost. lout.
o Job.5.12.
Esaie.29.14
Luce.10.21.
2.Cor.1.19.
ende 27.
p Mat.28.18.
Luce.10.22.
Joan.3.35.
q Joa.6.46
ende 7.29.
ende.8.18.
ende 10.15.
Christus
roept eenen
yeghelicken
tot hem.
r Jere.6.16
s 1.Joa.5.3.
t Oste. niet
hardt.
a Mar.2.23
Luce.6.1.
Deut.23.25.
Den Disci=
pulen hon=
ghert.
Sabbath
Ayren.
b Exo.20.10
c 1.Sa.21.6
d Dat waer
brooden die
ghehevlicht
waren om de
tafel die we=
se voor den
Heere te lig
ghen/ op de
goude Ta=
fele.
Leuit.24.6.
e Exo.29.34
Leuit.8.31.
ende 24.9.
f Nu.28.9.
g 2.par.6.18
h Ose.6.6.
Mich.6.8.
Matt.9.13.
ende 23.23.

i Mar.2.28
Luc.6.5.
k Mar.3.1.
Luc.6.6.
Christus ge
neest de dor
re handt.
* Exod.23.4
Luc.14.3.
Deute.4.
m Gen.1.27
Op de Sab
bath mach=
men deuchde
doen.
n Marc.3.6
Joan.5.18.
ende 10.39.
ende 11.53
Christus
wijckt.
o Mat.10.23.
p Mat.9.30.
Luce.5.14.
Christus
der Heyde=
nen hope.
q Esai.42.1.
Math.3.17.
ende 17.5.
Marc.1.11.
Colos.1.15.
2.Petr.1.17.
r Waer de
superstitie
geweert/ eñ
den rechten
Godsdienst
geplant wort
daer teg=
neert ende
ordeelt God
Mat.9.32.

s Luce.11.14.
De stomme
beseten wort
ghesont.

Lasteringhe
t Mat.9.34
Marc.3.22
Luce 11.15
Christus
ontschul=
dicht hem
seluen.

u Alle hupse
raet en wet=
ten en de
Instrumen
ten worden
eyt Hebre=
isch Vaten
ghenaemt.
* Mar.3.28
Luce 12.10
1 Joan.5.16

verstoopt.
31 Hierom segge ick v lieden: Alle sonde en lasteringe sal den menschen vergeuen wor- den/maer de lasteringe tegen den Geest/sal den menschen niet vergeuē worden.
r 1 Sam.2.25 32 r Ende soo wie spreken sal teghen den
p Mar.3.30 Sone des Menschen / het sal hem verghe- uen worden / p Maer soo wie spreken sal teghen den heyligen Gheest het en sal hem niet vergeuen worden / noch in dese ʒ We-
ʒ of Eeuwe relt / noch in de toecomende.
33 Maeckt den Boom goet / eñ sijn vrucht goet: of maeckt den Boom quaet ende sijn
Goet of vrucht quaet: Want wt de vrucht wordt
quaet spre- den Boom bekent.
ken. 34 Ghy Adderen ghebroedtsel / hoe soude ghy lieden connen goet spreken / dewijle
a Luce 6. 45 ghy quaet zijt? a Want wt de ouervloe-
Psal.40.23 dicheyt des hertcn spreeckt de monde.
35 Een goet mensche brengt goet voort/ wt den goeden schat sijns hertcn/ ende een boos mensche brengt boosheydt voort/ wt den boosen schat.
36 Maer ick segge v lieden/ dat de menschē
Eccl.12.14 indē dage des oordeels rekenschap geuen
b Ephe.5.4 sullen / van eenen yeghelicken b onnutten woorde dat sy ghesproken sullen hebben.
c Luce 19.22 37 c Want wt uwe woorden sult ghy ghe-
2 Sam.1.16. rechtueerdicht worden / eñ wt uwe woor- den sult ghy verdoemt worden.
38 d Doe antwoordden sommighe wt de
De Joden Schriftgheleerden eñ Phariseen, seggende:
soeckē tee- Meester wy willen van v een teeckē sien.
kenen 39 Den welcken hy antwoordde ende seyde:
d Mat.16.1 Dit boose ende ouerspelige gheslachte be-
Mar. 8.11 geert een teecken/ eñ hem sal gheen teecken
Luce 11. 29 ghegeuen worden/ anders dan dat teecken
Joan.6. 30 Jone des Propheten.
1 Cor.1. 20 40 e Want gelijck Jonas was inden buyck des walnischs drye dagē eñ drye nachten:
Jonas. alsoo sal de Sone des Menschen wesen in
e Jone 2. 2. het herte der Aerden / drie daghen eñ drye
Weerdscnis nachten.
41 De mannen van Niniue sullen opstaen in het oordeel met desen gheslachte/eñ sullent
f Jone 3. 5. verdoemen: f want sy hebben hen bekeert door de predikinghe Jone: Ende siet hier een te deser plaetse/die meer is dā Jonas.
De Conin- 42 De Coninghinne van den Zuyden sal
ginne Saba opstaen in het Oordeel met dit gheslachte/
g 2 reg.10. 4 ende g salt verdoemen.
2 Para.9.1 Want sy quam van de eynden der aerden/ om Salomons wijsheyt te hooren: Ende siet hier een te deser plaetse/die meer is dan Salomon.
h Luce 11.24 43 h Wanneer de onreyne Gheest wt den mensche wtghevaren is/so doorwandelt hy door dorre plaetsen/ soeckende ruste/ende en vindtse niet.
44 Dan seydt hy: Ick sal wederkeeren tot mijn huys daer ick wtgegaen ben/ende als hy daer gecomen is / vindt hijt ledich/ met bessemen ghekeert/ende verciert.
45 Dan gaet hy ende neemt met hem seuen ander Geesten/ die booser zijn dan hy selue:
i Hebr. 6. 5 i ende comen daer in / eñ bewoonent daer/
ende 10. 26 ende het laetste dies menschen wordt erger
2 Pet.2.20. dan het eerste. Alsoo salt oock desen boosen gheslachte wesen.
46 Doe hy noch tot de scharen sprack / siet/ sijn Moeder ende syne Broeders waren buyten/ begheerende hem te spreken.
47 Ende een seyde tot hem / Siet daer/uwe
De maech- Moeder eñ uwē broeders zijn daer buyten
schap begheerende v te spreken.
Christi. 48 Hy antwoordde ende seyde tot den genen die hem ghesyt hadde: Wie is mijn Moe- der/eñ Wie zijn mijne Broeders?
49 Eñ strecktē de sijn handt wt ouer sijn disci- pulen/seyde: Siet mijn Moeder ende mijne Broeders.
50 k Want so wie den wille mijns Vaders k Jac.1.14
doet /die in de Hemelen is/ dat is mijn broe- 2 Cor. 5.16
der ende Suster / ende Moeder. Galat. 5.6.
ende 6. 15.
Dat XIII. Capittel. Colo.3.11.

1. Jesus by der Zee/ 3 door de ghelijcke- nisse van den Saeyer/ 22 van den zade / 31 ende Mostaert coren / 33. van den Heef- deech / 42 van den verborghen schat/ 43 van den Coopman/ 47 ende door het Nette ghewórpen in de Zee / 51 leert hoedanich het Coninckrijcke der Hemelen zy.

1 TE dien a daghe Jesus wt den huyse a Mar.4.1
gegaen zijnde, sat by der Zee. Luce 8.4.
2 Eñ tot hem vergaderden vele scha- ren so dat hy in een schipken ghinck sitten/ ende alle de scharen stonden op den oeuer.
3 Ende hy sprack tot hen vele dinghen door De gelijcke-
ghelijckenissen seggende: Siet een Saeyer nisse van de
ghinck wt om te saeyen. zaer.
4 Ende als hy saeyde / is een deel des saets by den wege geuallē, eñ de Vogelen des He- mels zijn ghecomen/ ende hebbent ghegeten.
5 Ende het ander is gheuallen in steenach- tige Aerde/ daer het niet veel Aerde en had- de. ende het ghinck terstondt op/om dat het gheen diepte der Aerden en hadde.
6 Ende de Sonne opghegaen zijnde / soo ist verbrandt ghewórden / ende daerom dattet geenen wortel en hadde/ ist verdorret.
7 Ende het ander is gheuallen onder de doornen / ende de doornen zijn ghewassen/ ende hebbent versmacht.
8 Ende het ander is gheuallen in goede Aerde / ende heeft vrucht ghegheuen: een graen hondertfout / dander Tsestichfoudt/ ende dander Dertichfoudt.
9 Wie ooren heeft om te hooren/die hoore.
10 b Eñ syne Discipulen tot hem comende/ b Mar.4.10
seyden tot hem: Waerom spreect ghy tot hen door ghelijckenissen? Luce 8. 9.
11 Hy antwoordde eñ seyde hen: Daerom/ Waerom
dattet v lieden ghegheuen is de verborgent- Christus
heden des Coninckrijcks der Hemelen te door gelijcke-
verstaen:d maer desen is dat niet gegeuen. nisse spreect
12 e Want wie daer heeft/ dien sal ghegeuen
worden / ende hy sal ouervloedich worden: c 2 Cor.2.14
maer wie niet en heeft / van hem sal gheno- d Sap.2.21
men worden oock dat hy heeft e Mat.25.29
13 Daerom spreke ick tot haer door ghe- Mar.4.25
lijckenissen / om dat sy siende niet en sien/ Luce 8.18.
ende hoorende niet en hooren / noch oock en ende 19.26
verstaen.
14 Soo wordt dan de Prophetie Esaie in hen veruult / die daer seydt: f Met g oo- f Ofte hoo-
ren sult ghy lieden hooren/ eñ niet verstaen/ rende hoort
ende met den ooghen sult ghy sien / eñ niet eñ verstaet
bemercken. niet.
15 Want het herte deses volcks is vet ghe- g Esaie 6.9
worden/ende sy hebben swaerlick ghehoort Ezech.12.2
met hare ooren/ende hare ooghen hebben sy Mar. 4. 12
toe ghesloten / op dat sy niet en sien met de Luce 8. 10.
oogen/ende met de ooren hooren / ende met Joan.12.40
de hertē verstaen/ ende dat sy hen niet en be- Act.28.26.
keeren/ende dat ickse ghesondt make. Roma.11.8
16 h Maer uwe ooghen zijn i salich/want sy h Luc.10.23
sien: eñ uwe ooren/ want sy hooren. i Ofte ghe-
17 Want voorwaer ick segghe v lieden/ dat k luckich.
vele Propheten ende Rechtueerdige hebben k 1 Pet.1.10
begheert te sien dat ghy siet/ eñ en hebbent niet ghesien/ ende te hooren dat ghy hoort/
ende en hebbent niet ghehoort. l Mar.4.13
18 l Hoort ghy dan de Ghelijckenisse des Luce 8. 11.
Saeyers. Wtlegghin-
19 Als yemant dat woordt vanden Coninck- ge der ghe-
rijcke hoort / eñ niet en verstaet / dan coemt lijckenisse.
de Boose/ende neemt wech dat in sijn herte
ghesaeyt

ghesaepdt is/Dit is die ghene die by den
weghe besaept is.
20 Maer die in de steenachtighe aerde be-
saept is / dat is de ghene die dat Woordt
hoort ende dat terstont met blijschap ontfangt.
21 Ende hy en heeft geenen wortel in hem sel-
uen/maer is ongestaedich/ ende als daer ver
druckinge coemt/ oft veruolginge om het
woort/ so wordt hy terstont gheergheret.

Sorchfuldicheydt. Rijckdom. m Mat.19.23. Mar.10.23 Luce.18.24. 1.Tim.6.9.

22 m Ende die onder de Doornen besaept
is / dat is de ghene die dat woordt hoort/
maer de sorchuuldichepde deser werelt/ende
de verleydinge des rijcdoms versmachten
dat woordt / ende het wordt onvruchtbaer.
23 Ende die in de goede Aerde besaepdt is/
dat is die ghene die dat woort hoort ende
verstaet / ende eyndelick vruchtbaer is/ ende
draecht / het eene hondert / het ander
tsestich / ende het ander dertichfout.
24 Een ander ghelijckenisse heeft hy haer
voorghelept seggende: Het Coninckrijck
der Hemelen is ghelijck een mensche die
goet zaedt in sijn acker ghesaept hadde.

Ghelijckenisse van den Oncruyde. † Of dranick

25 Ende als de menschen sliepen/ quam
sijn vyandt ende saepde † Oncruyt midden
in de Tarwe ende ginck wech.
26 Ende als het Cruyt opghewassen was/
ende vrucht droech/ doen sachmen oock dat
Oncruydt.
27 Doe ghinghen de Dienstknechten des
Huysheeren ende seyden hem: Heere en hebt
ghy niet goet zaet in uwen Acker gesaept?
Van waer heeft hy dan dat Oncruyt?
28 Ende hy seyde tot hen / De vyandische
mensche heeft dat gedaen. Ende de Dienst
knechten seyden tot hem / Wilt ghy dan
dat wy gaen ende dat versamelen?
29 Hy seyde / Neen / op dat ghy lieden dat
Oncruydt vergaderende/ niet oock te ghe-
lijcke de Tarwe n wt en pluckt.

n Griecx ontwortelt.

30 Laetse beyde te samen opwassen tot den
Oogst ende in den tijdt des Oogsts sal ick tot
de Maepers seggen: Vergadert eerst dat
Oncruydt / ende bindet in bussselen / om te
verbranden/ maer de Tarwe vergadert in
mijn Schuere.

o Mat.4.30 Luce.13.18. Mostaert-zaet.

31 o Een ander ghelijckenisse heeft hy hen
voorgelept / seggende: Het Coninckrijcke
der Hemelen is ghelijck een Mostaert zaet
dwelck een mensche heeft ghenomen / ende
in synen Acker ghesaept.
32 Het welcke het minste is onder alle de
zaden / Maer wanneert opghewassen is/
dan isset het grootste onder de Moescruy-
den/ ende het wordt een Boom / also dat de
Vogelen des Hemels comen/ende nestelen in
syne Tacken.

p Luce.13.21 Deessem.

33 Een ander ghelijckenisse sprack hy tot
hen / segghende: p Het Coninckrijcke der
Hemelen is gelijck eenen Deessem. welcke
een Vrouwe nam ende verbarch hem in drye
mate Meels/ tot dat het al ghesuert was

q Mar.4.33

34 q Alle dese dingen heeft Jesus tot de scha-
ren ghesproken in gelijckenissen/ende sonder
gelijckenisse en heeft hy hen niet gesproken.

Waerom hy in ghelijckenissen spreeckt. r Psal.78.2. Wtlegginge der ghelijckenisse van den Oncruyde.

35 Op dat veruult worde dat ghesproken
is door den Propheet/seggende: r Ick sal
mijnen mondt op doen in ghelijckenissen/
Ick sal wtspreken dat verborghen is ghe-
weest vanden beginne der Werelt.
36 Als nu Jesus de scharen gelaten hadde/
quam hy in huys/ ende sijn Discipulen qua-
men tot hem segghende: Verclaert ons de
gelijckenisse van den oncruyde des ackers.
37 Ende hy antwoordende/ heeft tot hen
ghesept/ Die dat goede zaedt zaept/ is de
Sone des menschen.
38 De Acker is de Wereldt/ ende het goede
zaet zijn de kinderen des Coninckrijcks/ ende

het * oncruyt/zijn de kinderen des boosen. * Of dranick
39 De vyandt diese saepdt is de Duyuel. f f Joel.3.13. Apo.14.15.
De Oogst is de voleyndinge des werelts.
De Maepers zijn de Engelen.
40 Ghelijckerwijs dan het Oncruydt verga-
dert wordt/ ende met viere verbrandt: also
salt oock in de voleyndinge deser Wereldt
gheschieden.
41 De Sone des menschen sal syne Engelen
senden/ ende sy sullen wt synen Coninckrijcke
vergaderen alle ergheruisse/ ende de ghene
die ongherechtichept doen.
42 Ende sullense in den vyerighen Ouen t Mat.8/12 22/13.24/51 25.30. Luce.13.28.
worpen: t Daer sal weeninghe zijn / ende
knersselinghe der Tanden.
43 Dan sullen de Rechtveerdighe blincken a Dan.12.3. Sapi.3/7. 5/1. 1 Cor.15.42.
ghelijck de Sonne in Coninckrijck haers
Vaders. Wie ooren heeft om te hooren/
die hoore.
44 Wederom dat Coninckrijck der Heme- Verborgen schat.
len is ghelijck eenen schatte in den Acker
verborgen/ welcken een mensche vant/ende
verberchde / ende van blijschappe die hy
daer in hadde / x ghinck ende vercocht al x Phil.3.7.
wat hy hadde/ ende cochte dien Acker.
45 Wederom / het Coninckrijck der Heme-
len is ghelijck eenen Coopman/ die schoone
Peerlen sochte.
46 De welcke als hy eene costelicke Peerle Peerle.
ghevonden hadde / ghinck ende vercochte
al wat hy hadde/ ende cochte dien.
47 Wederom / dat Coninckrijck der Heme- De gelijckenisse van de Nette wort wtghelept.
len is ghelijck een Nette / dat ghewurpen
is in de Zee / ende allerley maniere van
Visschen versamelt.
48 Het welcke als het vol was de Visschers
opghetoghen hebben aen den Oeuer / ende
sittende / hebben sy wt gelesen dat goede in
hare vaten/ maer het quade werpen sy wt.
49 Also salt in de voleyndinghe der Werelt
wesen: de Enghelen sullen wtgaen / ende
de boose midden wt de Rechtueerdighen
scheyden.
50 Ende sullense in den vyerighen Ouen p Mat.8.12. 13.42.22/13. 24.51.25/30.
worpen: Daer sal wesen weeninghe ende
knersselinghe der Tanden.
51 Ende Jesus seyde tot hen: Hebt ghy dit Gheleert in de gemeynte
al verstaen? Sy seyden tot hem/ Ja Heere.
52 Ende hy seyde tot hen: Waerom een ye- 3. Of in het Coninckrijck
gelick Schriftgheleerde gheleert z tot den
Coninckrijcke der Hemelen. is gelijck eenen a Mar.6.1. Luce.4.16.
Huysheere die wt synen schatte nieu ende
oudt voortbrengt.
53 a Ende het is gheschiedt / als Jesus dese Een Propheet wort veracht in sijn Vaderlandt ende in sijn huys.
ghelijckenissen voleyndt hadde/ tooch hy
van daer.
54 Ende ghecomen in sijn Vaderlandt/leerde-
se in haer vergaderinghen / soo dat sy hen
verschrickten/ ende seyden: Van waer coemt
desen dese wijsheyt / ende dese crachten?
55 b Is dese niet de Sone des Timmer-
mans? ende is niet sijn moeder ghenaemt
Maria? ende syne broeders Jacobus ende
Joses/ende Simon ende Judas?
56 Ende syne susters/ en zijn sy niet alle by ons?
Van waer coemt dan desen dit alles?
57 Ende sy waren aen hem gheergert. Maer
Jesus seyde tot hen: c Gheen Propheet en b Joan.6.4
is sonder eere/ dan in sijn Vaderlandt ende 2. Mar.6.4
in sijn huys. Luce.4.24.
58 Ende hy en heeft daer niet veel crachten Joan.4.44
ghedaen / om haers Ongheloofs wille.

Dat xiiij. Capittel.

1. Nae dat Joannes doodt was/ verme-
nichfuldicht Jesus de vijf Brooden ende
twee Visschen. 25. daer nae wandelde hy
op het water/ 27. ende bekent zijnde van
velen / Gods Sone te zijn/ 35. gheeft velen
crancken ghesontheydt.

a Mar.6.14 1 TE dier tijt hoorde a Herodes de Vier-
Luce.9.7. vorst het gheruchte van Jesu:
Herodis 2 En̄ seyde tot zijne knechten/ Dese is
oordeel van Joannes de Dooper/ hy is opghestaen
Jesu. van den dooden/ ende daerom wercken de
b Mar.6.18 crachten in hem.
Luce.3.19. 3 b Want Herodes hadde Joannem ghe-
Waerom vangen en̄ gebonden/ ende in den karcker
Joānes ge- gheset/ om Herodias/ de huysvrouwe
vangē was Philippi sijns broeders.
c Leu.18.16. 4 Want Joannes seyde tot hem: c Het
en is v niet gheoorloeft haer te hebben.
5 Ende hy begeerde hem te dooden/ maer
hy vreesde het volck/ d want sy hielden
d Mat.21.26 hem voor een Propheet.
Mar.6.21. 6 e En̄ doe Herodis ghebooꝛten dach ghe-
e Mar.6.22 houden werdt/ danste Herodias dochter in
Gen.40.20. het midden/ ende het behaechde Herodi.
7 Waerom hy met f eede beloefde haer te
f Jud.11.30 gheuen wat sy begeeren soude.
8 Ende sy te vooren onderwesen van haer
moeder/ seyde: geeft my hier in een schotel
het hooft Joannis des Doopers.
9 En̄ de Coninck werdt droeuich/ nochtans
om den eedt/ en̄ die ghene die met hem ter
Tafel saten/ ghebood hijt haer te geuen.
Joannes 10 Ende sandt den Scherprechter/ ende ont
wordt ont- halsde Joannem in den Karcker.
hooft. 11 Ende sijn Hooft werdt ghebracht in een
schotel/ en̄ den dochterken ghegeuen/ ende
sy brocht het haer Moeder.
12 Doe zijn zijne Discipulen toegegaen/
ende hebben het Lichaem wech ghenomen
ende begrauen/ ende ghingen ende boot-
schapten Jesu.
Jesus wijckt 13 g Doe Jesus dat hoorde/ weeck hy van
g Mar.6.31. daer henen te schepe tot een woesteplaetse
Luce.9.10. alleene/ ende als dat de scharen hoorden/
volchden sy hem na te voete wt de Stedē.
h Joan.6.5. 14 h En̄ Jesus wtgaende/ sach veel volcx/
en̄ werdt beweecht met barmherticheydt
ouer hen/ ende heelde haer crancken.
15 Ende doen nu late gheworden was/
quamen zijne Discipulen tot hē/ en̄ seyden:
i Griecx dye Dese plaetse is woest/ ende de i dach is nu
voorgegaen/ laet de scharē gaen/ dat sy gaen
in de Dorpen/ en̄ hen seluen spijse coopen.
16 Maer Jesus seyde hen: Sy en hebben
k Mar.6.37 geenen noot wech te gaen/ k gheeft ghy
Luce.9.13. hen te eten.
l Joan.6.6. 17 En̄ sy seyden tot hē/ l wy en hebben hier
Met vijf niet dan vijf brooden/ ende twee visschen.
brooden/ en̄ 18 Doe seyde hy/ Brengt my die hier.
twee visschē 19 En̄ als hy den scharen gheheeten hadde
worden vijf op het gras te sitten/ ende de vijf brooden
duysendt ende de twee visschen ghenomen hadde/
Mannen sach hy op na den Hemel/ m ende danckte/
versaedt. ende als hy de brooden ghebroken hadde/
m 1.Sam.9 gaf hyse den Discipulen/ en̄ de Discipulen
13. gauense den scharen.
20 Ende sy aten alle/ ende werden versaedt/
en̄ sy namē op het ouerschot der brocken/
twaelf volle koruen.
21 Ende die daer ghegeten hadden/ waren
omtrent vijf duysendt Mannen/ behaluen
de Vrouwen ende Kinderen.
n Mar.6.45 22 n Ende terstondt dwanck Jesus zijne
Joan.6.17. Discipulen int schipken te climmen/ ende
Christus voor hem ouer te varen/ terwijle hy de
bidt alleen. scharen van hem liet.
o Mar.6.46 23 o Als hy nu de scharen van hem gelaten
Joan.6.15. hadde/ ginck hy op den Berch alleene om
De Aposte- te bidden/ ende doe het nu laet ghewor-
len lijden den was/ was hy daer alleen.
noodt in dē 24 Ende het schipken was nu midden in de
Zee. Zee/ ghequelt van de baren/ want de
Windt was hem teghen.
25 Ende ter vierde wake des nachts ginck
Jesus tot hen/ wandelende op de Zee.

26 Ende doe hem zijne Discipulen saghen/
op de Zee wandelen/ werden sy verbaert/
seggende: Het is een spoocksel/ en̄ kreetschen
wt van vreese.
27 Maer terstondt sprack se Jesus aen seggēde:
hebt goeden moet/ ick bent/ en vreest niet. Gheloove.
28 Doe antwoorde hem Petrus ende seyde:
Heere ist dien ghy het zijt/ so ghebiedt my
tot v te comen op het water.
29 Ende hy seyde: Coemt/ ende Petrus wt
het schipken ghetreden/ wandelde op de
wateren/ om tot Jesum te gaen.
30 Maer den stercken windt siende/ vreesde
hy: ende als hy begonst te sincken/ riep hy/
seggende: Heere behoedt my.
31 En̄ terstont Jesus de hant wtsteckende/
heeft hem aengegrepen/ en̄ tot hem geseyt:
Ghy cleyngheloouighe/ waer toe hebdy
ghewanckelt?
32 Ende doe sy int schipken gegaen waren/
stilde de windt.
33 En̄ die int schipken waren/ quamen ende
baden hem aen/ segghende: Warachtelick
ghy zijt Gods Sone.
34 p Ende als sy ouer ghescheept waren/ p Mar.6.54
quamen sy in het landt Gennezareth.
35 Ende als de mannen van dier plaetse
hem bekenden/ sonden sy in dat gheheele
omliggende landt/ ende brachten tot hem
alle de ongesonde.
36 Ende baden hem/ dat sy alleenlick zijn
cleedts zoom raken mochten: ende alle die
hem raeckten/ werden ghesondt.

Dat xv. Capittel.

1. Christus verdoemt de gheboden der
menschen/ ende haer gheueynstheydt. 17.
bewijsende wat den mensche ontreynicht/
21. verlost de dochter der Cananeetscher
Vrouwe/ 32. ende versaedt vier duysendt
Mannen met seuen Brooden/ en̄ weynich
Visschen.

1 DOe a quamen tot hem de Schriftghe- a Mar.7.1.
leerden/ en̄ Pharizeen van Jerusalem/ Menschen
segghende: gheboden.
2 Waerom ouertreden uwe Discipulen de b Exo.20.12.
Insettinghe der Ouderen: Want sy en Deute.5.16.
wasschen haer handen niet/ als sy broodt Sprac.3.9
eten. Ephe.6.2.
3 Hy antwoordde/ ende seyde hen: Waer- c Exo.21.17.
omme ouertreedt ghy oock dat ghebodt Leuit.20.9.
Gods door uwe Insettinghe? Deut.27.16.
4 b Want God heeft gheboden/ seggende: Prou.20.20.
Eert uwen Vader ende uwe Moeder. c Sy leerden
Ende wie zijnen Vader ofte zijn Moeder datter beter
vloeckt/ die sal de doodt steruen. was/ Gode
5 Maer ghy segt/ so wie daer seyt tot zijnen gauen te ge
Vader oft tot zijn Moeder: So wat gaue uen/ dā zijn
van my geoffert wordt/ sal v te nutte comen/ Ouders te
al eyst dat hy Vader en̄ Moeder onteeret/ helpen.
sal onschuldich wesen. d Mar.7.
6 d Ende ghy hebt Gods ghebodt te niete 1.Tim.4
ghemaeckt/ om uwe Insettinghe. 2.Tim.3
7 Ghy Gheueynsde/ wel heeft Esaias van e Esa.29.13
v gheprophetcert/ segghende: Ezech.33.31
8 e Dit volck coemt my by met ten monde/ Marc.7.6.
en̄ eert my metten lippen/ maer haer herte
is verre van my.
9 Maer te vergeefs eeren sy my/ f leerende f Colo.2.
voorleeringen/ gheboden der menschen. 20.
10 En̄ als hy de schare tot hem gheroepen Mar.7.6.
hadde/ seyde hy hen: Hoort ende verstaet. Ezec.33.31.
11 g Dat ten monde ingaet/ en ontreynicht g Act.10.15.
den menschen niet; maer wat ten monde Rom.14.17.
wtcoemt/ dat ontreynicht den mensche. 20.
12 En̄ zijne Discipulen bycomende/ seyden Titi.1.15.
hem: Weetdy niet/ dat de Phariseen Ergernisse.
dit woort hoorende/ geergert zijn geweest?

Hy

h Joan.15.2 13 Hy antwoorde eñ seyde: h Alle plantin-
Act.5.38. ghe die myn Hemelsche Vader niet ghe
plant en heeft: sal wtgheroyt worden.
i Esa.42.19 14 Laetse varen / i sy zyn blinde Leydtsluyden
Luc.6.39. der blinden / ende in dien de een blinde den
anderen blinden leyt / soo sullen sy beyde in
den gracht vallen.
15 Petrus antwoordende / seyde tot hem:
Verclaert ons dese gelyckenisse.
16 Jesus seyde: Zyt ghy oock noch sonder
verstandt?
17 En verstaet ghy noch niet / dat / so wat
ten Monde ingaet / dat het tot den Buyck
ingaet / ende wordt door den stoelganck wt
Wat dẽ mẽsche ontreyniche. ghewoypen:
18 Maer dat ten monde wtcoẽt / dat coemt
wt het herte / eñ dat ontreynicht dẽ mẽsche.
k Gen.6.5. 8.21. 19 k Want wt het herte comen Boose ghe-
dachten / Moort / Overspel / Hoererien / Die
Jerem.17.9 Prou.6.14. veryen / Valsche getuygenissen / Lasteringẽ.
20 Dese zynt / die den menschẽ ontreynigen:
maer met onghewasschen handen te eten /
dat en ontreynicht den mensche niet.
l Mar.7.24 21 l Ende Jesus van daer gaende / is gewe-
De Cananeische vrouwe. ken tot de eynden Tyri ende Sidonis.
22 Ende siet / een Cananeetsche Vrouwe
(van die eynden wt gegaen) riep / seggende
tot hem: Heere Davids Sone / ontfermt v
myner / myn dochter is deerlic vanden duy
vel ghequelt.
23 Ende hy en antwoorde haer niet een
woordt. Doe zyn sijne Discipulen toeghe-
treden / ende hebben hem ghebeden / seg-
ghende: Verlaetse / want sy roept ons na.
Christus dẽ Joden ghesonden. 24 Maer hy antwoordende / seyde: m Ick en
ben niet gesonden dan tot de verloren scha
pen des huys Israels.
m mat.10.6 Act.13.46. 25 Ende sy quam eñ aenbadt hem / seggen-
de: Heere helpt my te hulpe.
26 Maer hy antwoordde / eñ seyde: Het en is
niet goet / het Broodt der kinderen te ne-
men / ende den hondekens toe te worpen.
27 Ende sy seyde: Jae Heere: Want de hon-
dekens eten vande broeyckens / die van haer
der Heeren Tafel vallen.
28 Doe antwoordde Jesus / ende seyde tot
Gheloove. haer: O vrouwe / groot is v gelooue / v ghe
schiede ghelijck ghy wilt. Ende haer doch
ter is ghesont geworden van dier vren aen.
29 Ende als Jesus van daer ghegaen was /
quam hy by de Galileetsche Zee: eñ clam
op eenen Berch / eñ sadt daer nedre.
n Mat.11.2 Luc.7.22. 30 n Doe quamẽ vele scharen tot hem / bren-
ghende met hen creupele blinde stomme /
Esai.29.18. lamme eñ veel andere: eñ worpense voor
35.5. de voeten Jesu: Ende hy heeldese.
31 So dat de scharen hen verwonderden /
siende de stomme sprekẽ / de lamme gesont /
de creupele wandelẽde / eñ de blinde siende:
Ende sy preesen den God Israels.
o Mar.8.1. 32 o Eñ Jesus zyne Discipulen roepende /
seyde: Ick worde beroert met Barmher-
ticheydt over de scharen: want sy nu drye
dagen by my gebleuen zyn ende en hebbẽn
niet te eten: ende ick en wilse niet vastende
laten gaen / op dat sy op den wech niet en
beswymen.
33 Ende zyne Discipulen seyden tot hem:
Van waer crijghen wy so veel broots in de
p Oste / sadighen. woestyne / om so groote scharen te p spysẽ:
34 Eñ Jesus seyde tot hen: Hoe veel broodẽ
hebt ghy? Sy seyden: Seuen / ende wey-
nich Vischkens.
35 Doe gheboodt hy den Scharen neder te
sitten op der Aerden.
36 Ende de seuen brooden ende de vischkẽs
q Sa.9.13. genomen hebbende / q dancte hy / eñ brack-
se / ende gaffse zynen Discipulen / eñ de Dis
cipulen gavense den volcke.

37 Ende sy aten alle / ende werden r versadt / r Oste / ghespyst.
ende sy namen op dat vande brocken over-
ghebleuen was / seven volle korven.
38 Ende die daer ghegheten hadden / waren
vier duysent Mannen / sonder de vrouwen / 4000. Mannen met seuen brooden ghespyst.
ende kinderen.
39 Ende als hy de scharen hadde ghelaten /
tradt hy in een schipkẽ / eñ quam inde palen
Magdala.

Dat xvj. Capittel.

1. Den Phariseen die teecken begheerẽ
4. sal het teecken van Jonas gegeuen wor
den / 6. der welcker leeringhe verdoemt is /
13. De Discipulen belijden Christum. 18. dis
de Gemeynte macht geuende 21. zyn lijden
voorseyt / eñ bewijst hoedanich sy zyn moe-
ten die hem willen volgẽ / 27. voorseggende
oock sijn laetste toecomste.

1 Ende a als de Phariseen ende Saddu- Teeckẽ begeeren.
ceen daer ghecomen waren / so versoch-
ten sy hem begherende dat hy hen een a mat.12.38
teecken wt den hemel wonde toonen. Mar.8.11
2 Maer hy antwoorde / ende seyde tot hen: Luc.11.29.
b Des avondts segt ghy: Schoon weder: Joan.6.30.
want de Hemel is root. b Luc.12.54.
3 Eñ des morgens segt ghy: Heden onwe-
der: want de hemel is root eñ droevich. Ghy
geveynsde / cont ghy het Aensichte des He-
mels onderscheyden: eñ en cont ghy de tee-
kenen der tyden niet onderscheyden:
4 c Het boose ende overspelighe gheslachte c mat.12.39
soeckt een teecken: maer hen en sal geen teec
ken ghegeuen worden / dan dat teecken d Jo d Jone.2.2.
nes des Propheten. Ende hy verlietse ende
ghinck wech.
5 Ende doe syne Discipulen op de ander zy
de ghecomen waren / hadden sy vergheten
brooden mede te nemen.
6 e Ende Jesus seyde tot hen: Siet toe / eñ Deessem der Phariseen.
wacht v van den deessem der Phariseen eñ
Sadduceen. e Mar.8.15.
7 Ende sy overleyden onder malcanderen Luc.11.1.
segghende: Het is om dat wy gheen broo-
den mede ghenomen en hebben.
8 Ende Jesus dat bekennende / seyde: Ghy
cleynghelooighe / wat overlegt ghy onder
malcanderen dat ghy gheen brooden mede
ghenomen en hebt. f mat.14.17
9 f Verstaet ghy noch niet? / noch en ghe- Mar.6.38.
denckt ghy niet van de vijf brooden ghege- Luc.6.13.
uen onder vijf duysent Mannen / ende hoe Joan.6.9.
veel korven ghy opnaemt? g mat.15.34
10 g Noch der seuen brooden / ghegheven
onder vier duysent Mannen / ende hoe veel
korven ghy opnaemt?
11 Hoe / en verstaet ghy niet / dat ick v van-
den broode niet ghesegt en hebbe / dat ghy
v wacht en soudt van den deessem der Pha-
riseen ende Sadduceen.
12 Doe verstonden sy dat hy niet gheseydt
en hadde / dat sy hen souden wachten / van
den deessem des broodts: maer van de leere
der Phariseen ende Sadduceen.
13 h Eñ doe Jesus gecomen was in de dee- h Mar.8.27
len Cesaree Philippi / vraechde hy syne Dis Luce.9.18.
cipulen seggende: Wie seggen de menschen Math 4.1.
dat ick ben die Sone des menschen? Waer voor Christus ghehoudẽ was vandẽ volcke.
14 Sy seyden: * Sommighe / Joannes de
Dooper: sommige / Elias: sommige / Jeremi
as: oft een vanden Propheten
15 Hy seyde tot hen: Maer wie segt ghy liedẽ
dat ick ben.
16 i Simon Petrus antwoordde / eñ seyde:
Ghy zijt Christus de Sone des levendigen i Joa.6.69
Gods. Christus is de Sone Gods.
17 Eñ Jesus antwoordende / seyde tot hem:
Salich syt ghy Simõ Jona sone / wãt vleesch
eñ bloet en heeft v dat niet gheopenbaert /
k maer myn Vader die in de Hemelen is. k mat.11.25

Ende

18 Ende ick segge v oock / l dat ghy zijt Pe-
trus/ende m op desen Petra/ sal ick mijn
Ghemeynte tymmeren/ o ende de poorten der
Hellen en sullense niet overweldighen.
19 p Ende ick sal v de sleutelen des Coninc-
rijcx der Hemelen geven: ende wat ghy bin-
den sult op der Aerden/ dat sal inden He-
mel gebonden wesen: Ende wat ghy ont-
binden sult op der Aerden / dat sal in den
Hemel ontbonden wesen.
20 Doe verboodt hy zijnen Discipulen dat
sijt niemanden segghen en souden / dat hy
Jesus die Christus ware.
21 q Van dier tijdt aen/ begonst Jesus zij-
nen Discipulen te kennen te geven/ dat hy
moeste gaen nae Jerusalem / ende vele lij-
den van de Ouderlinghen ende Overprie-
sterē/ eñ Schriftgeleerden/ende gedoot wor-
den/ eñ ten derden dage opgeweckt wordē.
22 Eñ Petrus hē bezijdē genomen hebbēde/
begōst hē te straffen/ seggende: Heere/ weest
v genadich/ dit sal v geensins ghescheiden.
23 Maer hy keerde hē om ende seyde tot Pe-
trum: Wijckt wech van my Satana/ wāt
r ghy zijt my hinderlick: want ghy s ghy sinnet
niet dat Gods is/ maer dat der menschē is.
24 Doen seyde Jesus tot zijne Discipulen:
t So my yemant wilt na comē/ die versake
hemselven/ende neme zijn cruyce op / ende
volghe my na.
25 u Want soo wie zijn leven wil behouden/
die salt verliesen: Maer wie zijn leven ver-
liesen sal om mijnent wille/ die salt vinden.
26 Want wat wordt een mensche geholpē/
of hy de gheheele wereldt wonne ende zijn
siele verliest? x Oft wat sal een mensche ge-
ven/ daer hy zijn siele mede wederlosse.
27 y Want de Sone des menschen sal co-
men inde eerlicheyt zijns vaders met zijne
Engelen/ z eñ dan sal hy eenen yeghelicken
vergelden na zijne wercken.
28 a Voorwaer segge ick v/ daer zijn sommi-
ge van die hier staē/ die den doodt niet sma-
ken en sullē/ tot dat sy den Sone des men-
schē sullen sien comen in zijn Coninckrijcke.

Joan.1.42.
m Esa.28.16
2.Cor.3.11.
n Dat is: steen oft steē rotse.
o Esa.33.20.
p Mat.18.18
Joan.20.23.
Christus voor seyt dē Discipulen zijn doodt.
q Mat.17.22
20/18.
Marc.8.3.
9/13.10/33.
Luce.9.22.
18/31.24/7.
Cruyce.
Hemselven verlooche-nen.
r 2.Sa.19.22
s Oft e/ ghe-voelt/ ofte verstaet.
t Mat.10.38
Mar.8.34.
Luc.9.23.
14/27.
u Mat.10.39
Mar.8.35.
Luc.9.24.
17/33.
Joan 12.25.
x Psal.49.9
Mar.8.37.
y Mat.24.30
25/31.26/64.
z Psal.62.13
Jere.32.19.
Rom.2.6.
14/12.
2.Cor.5.11.
Gala.6.5.

Dat xvij. Capittel.

1. Jesus wort verandert voor drie vā zijne
Discipulen/ 10. seyt hen dat Joānes is Eli
as 14. geneest dē maensiecken/ 20. verclarē
de de cracht des gheloofs/ 22. ende zijn doot
ende opstandige voorseydt hebbende/ 24.
betaelt tribuyt voor hem ende voor Petro.

1 Ende a na ses daghen nam Jesus Pe-
trum ende Jacobum / ende Joannem
zijnen broeder / ende leydde se wech al-
leen op eenen hooghen berch.
2 Ende hy is veranderdt ghewordden voor
hen/ende zijn aensicht wert blinckende ge-
lijck de Sonne: ende zijne cleederen zijn
wit ghewordden ghelijck het licht.
3 Ende siet/ van hen werden ghesien Mo-
ses ende Elias met hem sprekende.
4 Doe antwoordde Petrus / ende seyde
tot Jesum: Heere / het is goet dat wy hier
zijn/ soo ghy wilt / laet ons hier drie Ta-
bernaculen maken / v eenen /ende Moysi
eenen/ende Elie eenen.
5 Doen hy noch sprekende was / siet/ een
luchtige wolcke beschaduwede se: ende siet/
eē stēme wt de wolcke/ seggende: b Dese is
mijn wel lieve Sone / in den welcken ick
mijn welbehagen genomen hebbe/ c hoort
hem.
6 Doen dit de Discipulen hoorden / vielen
sy op hare aensichten, ende vreesden seere.
7 Ende Jesus quam ende raeckte se, seggen
de tot hen: Staet op/ende en vreest niet.
8 Eñ doe sy hare ooghen opghehevē had-

a Mat.9.1.
Luc.9.27.
a Mat.9.2
Luc.9.28.
De verclaringe Christi.
Christus de lieve Sone moet ghehoort worden.
b Mat.3.17
Mar.1.11.
9/7.
Luc.3.22.
9/35.
Coloss.1.13.
2.Pet.1.17.
Esa.42.1.
c Act.3.22.
Deut.18.19.

dē/ en sagen sy niemant dan Jesum alleene.
9 b Eñ doe sy den berch neder gingen/ ghe-
boot hy hen/ segghende: En segt niemandt
dit ghesichte/ tot dat de Sone des menschē
vanden dooden opstaet.
10 e Ende zijne Discipulen vraechden hem/
seggende: Wat segghen dan de Schriftghe-
leerde/ dat f Elias eerst comen moet?
11 Ende Jesus antwoordende/ seyde hen: E-
lias sal wel eerst comen/ ende sal alle dingē
te rechte brenghen.
12 Maer ick segge v/ dat Elias nu gecomen
is/ ende sy en hebben hem niet ghekent:
maer sy hebben g hem ghedaen wat sy wil-
den: Also sal oock de Sone des menschen
van hen lijden.
13 Doe verstonden de Discipulen/ dat hy hen
van Joanne den Dooper seyde.
14 h Eñ als sy tot de schare ghecomen warē
quam tot hem een mensche / i vuyghende
voor hem de knyen/ segghende/
15 Heere/ ontfermt v over mijnen Sone/ want
hy is maensieck/ ende wordt deerlick ghe-
quelt: so dat hy dickwils valt int vyer/ en-
de dickwils int water.
16 Ende ick hebben voor uwe Discipulen ge-
bracht/ maer sy en hebben hem niet connen
ghenesen.
17 Ende Jesus antwoordende/ seyde: O on-
gheloovich ende verkeert gheslachte, hoe lan
ghe sal ick met v wesen? hoe langhe sal ick v
lijden? brenget en my hier.
18 Ende Jesus strafte k den Duyvel/ende hy
ginck wt van hem: ende het kint werdt ghe
nesen van dier vren aen.
19 l Doe ginghen zijn Discipulen tot hem al
leen ende seyden: Waeromme en conden wy
hem niet wtdrijven?
20 Ende Jesus seyde tot hen: Om ws onge-
loofs wille: m want voorwaer segghe ick v
dat/ in dien ghy gelooue hebt soo groot als
een mostaert zaedt/ ghy sult tot desen ber-
ge seggen. Gaet henen van hier derwaerts/
ende hy sal gaen/ ende niet en sal v onmoge
lick wesen.
21 Maer dese aerdt en vaert niet wt / dan
door bidden ende vasten.
22 n Ende doen sy o in Galilea verkeerden/
seyde Jesus tot hen: Het sal geschiedē / dat
de Sone des menschē sal overgelevert wor
den inder menschen handen/
23 Ende sy sullen hem dooden/ ende ten der-
den dage sal hy opghewerkt worden. Ende
sy zijn seer bedroeft ghewordden.
24 Ende als sy ghecomen waren te Caper-
naum/ doe ginghen tot Petrum / die dat p
Dragma ontfinghen/ende seyden hem: W
lieder Meester / en betaelt hy het Didra-
gma niet?
25 Hy seyde: q Jae. Ende doe hy in huys ge
comen was / voorquam hem Jesus / ende
seyde: Wat dinckt v Simon? de Coninghen
der Aerden / van wien nemen sy Tol oft
Schattinghe? van haer kinderen/ oft van-
de vreemde?
26 Petrus seyde hem: Vande vreemde. Doe
seyde hem Jesus: Soo zijn dan de kinderen
vrij.
27 Maer op dat wijse niet en ergheren / soo
gaet henen tot de Zee/ ende worpt den an-
gel: ende den Visch die eerst opcoemt / dien
neemt/ ende als ghy zijnen mondt sult op-
gedaen hebben/ sult ghy eenen r Stater vin
den: dien neemt, ende gheeften voor my en-
de v.

Dat xviij. Capittel.

1. Christus vermaent de zijne tot ootmoe
dicheyt/ 6. verbiet yemant te ergeren / 10
thoont

d Mat.9.9.
Luc.9.37.
Van Elias die comen soude.
e Mat.9.11.
f Mala.4.5.
Mat.11.14.
Luc 11.13.
g Grieckx/ in hem.
h Mat.9.17
Luc.9.37.
De maensiecke wordt ghenesen.
i Ofte vallende hem aē de knyē.
Der Apostelen ongeloove wort gestraft.
k Or hē eñ de Duyvel ginck wt.
l Mat.9.28
De cracht des gelooss
m Mat.21.21
Luc.17.6.
Bidden eñ vasten.
n Mat.16.21
20/18.
Mar.8.31.
9/31.10/33.
Luc 9.22.
18/31.24/7.
o Oft wederkeerden in Galilea.
p Een Didragma was recht het vijfde deel eender Franscher croone, nae der geleerdē rekeninge/ eñ het was by dē Jodē een half sickel/ dwelck de Jodē dē Heere moesten geven: Exod.30.13. maer nu namē des Keysers gebodē neerde dat ghelt als eē schattinge.
q Mat.22.21
Rom.13.7.
r Een Stater was 4. dragme.

10. thoont wat sorghe dat Godt voor de
zijne draecht/ 15. Ende gheeft een wijse
om de sondaers te straffen inde Ghemeyn=
te / 18. ende macht om te binden ende te
ontbinden/ 23. verdoemt hy een ghelije=
kenisse alle eyghen wrake.

De meeste int Coninckrijcke der hemelen.
a mar.9.33. Luc.9.46. ende 22.24.
b mat.19.14 1.Cor.14.20 1.Pet.2.2.
Ootmoedicheyt.
c Jac.4.10. 1.Pet.5.6.
d Mar.9.37 Luc.9.48. Joan.13.20
Ergernisse.
e mar.9.42. Luc.17.2.
f Gr. Ezel-meulensteen.
g 1.cor.11.19
h Deu.13.6 Mat.5.30. Mar.9.43. Rom.16.17.
i Ofte/ maecken te struyckelen.

TE a dier seluer ure gingen de Discipu-
len tot Jesum / segghende: Wie is de
meeste int Coninckrijcke der Hemelen?
2 Ende Jesus een kindeken tot hem geroe=
pen hebbende, stelde dat midden onder hen/
3 Ende seyde: Voorwaer segghe ick v/
b ten sy dat ghy v bekeert / ende wort als
de kinderkens / soo en sult ghy in het Co=
ninckrijcke der Hemelen niet comen.
4 c Daerom, soo wie hemseluen vernedert
ghelijck dit kindeken is / dese is de groot=
ste int Coninckrijcke der Hemelen.
5 d Ende soo wie sulck een kindeken ont=
fangt in mijnen Name / die ontfangt my.
6 e Ende so wie een van desen cleynen die
aen my ghelooven/ verergheet/ het ware hem
beter dat eenen f grooten meulensteen aen
zijnen hals ghehangen worde/ ende dat hy
verdroncken worde inde diepte der Zee.
7 Wee der wereldt vande ergernissen: g want
het is noodich datter ergernissen comen:
Nochtans wee dien mensche / door dien
welcken ergernisse coemt.
8 h Indien uwe hande / oft uwe voet v
i ergert, snijdtse af ende worptse wech van
v / want het is v beter tot den leuen in te
gaen/ creupel oft lam zijnde/ dan twee han=
den oft twee voeten hebbende / in dat ee=
wige vyer ghewoorpen te worden.
9 Ende so uwe ooge v ergert/ steectse wt/
ende worptse wech van v: want het is v
beter met eender ooghe tot den leuen in te
gaen / dan twee ooghen hebbende/ in dat
helsche vyer ghewoorpen te worden.

Kinderen.
k Psal.34.8

10 Siet toe dat ghy niet een van desen
cleynen veracht: Want ick segghe v/ k dat
hare Engelen in de Hemelen altijt sien het
aensichte mijns vaders die inde hemelen is.
11 l Want des menschen Sone is ghecoo=
men om salich te maken dat verloren was.
12 m Wat dunct v: oft een man hondert schapen
heeft en een van dien verdwaelt is/ en sal
hy niet de neghen en tneghentich verlaten / en
gaen op de berghen om dat dwalende te soecken?

Christus Salichmaker.
l Luc.19.10.
m Luc.15.3.
Straffe.
n Luc.17.3. Jaco.5.19. Leuit.19.17. Prou.17.10. Syr.19.13.
o Nu.35.30 Deut.17.6. ende 19.15. Joan.8.17. 2.Cor.13.1. Hebr.10.28.
p 2.the.3.14
q 1.Cor.5.8.
De Ban.
r mat.16.19 Joan.20.23
Voor den broeder bidden om genade.

13 Ende indien het ghschiedt / dat hy het
vindt / voorwaer segge ick v / hy verblijdt
hem meer daer ouer/ dan ouer de neghen en
tneghentich die niet ghedwaelt en hebben.
14 Also en ist niet den wille uwes Vaders
die inde Hemelen is / dat een van desen
cleynen verloren gae.
15 n Maer indien uwe broeder aen v son=
dicht / soo gaet henen / ende straft hem tus=
schen v en hem alleene: indien hy v hoort/
soo hebdy uwen broeder ghewonnen.
16 En indien hy v niet en hoort/ soo neemt
noch eenen oft twee met v: o op dat alle
woordt bestae inden mondt van twee oft
drie ghetuyghen.
17 In dien hy hen geen ghehoor en gheeft/
p soo segt het der Ghemeynte: ende in dien
hy oock der Ghemeynte gheen ghehoor en
gheeft/ q soo houdt hem als een Heyden
ende Tollenaer.
18 r Voorwaer ick segghe v / wat ghy op
der Aerden binden sult / dat sal inden He=
mel ghebonden wesen: ende wat ghy op
der Aerden ontbinden sult / dat sal inden
Hemel ontbonden worden.
19 Wederomme segge ick v / dat / soo daer
twee onder v eens zijn op der Aerden / van
eenich dinck dat sy begheeren sullen / dat
sal hen gheschieden van mijnen Vader
die inde Hemelen is.
20 s Want waer twee oft drie vergadert s Luc.24.15.
zijn in mijnen Name / daer ben ic midden 36.
onder henlieden.

Den bekeerenden broeder moetmen altijt vergeuen.
t Luc.17.4.
u mat.6.14. Mar.11.25. Coloss.3.13. Syr.28.21.

21 Doe tradt Petrus tot hem/ en seyde: Hoe
menichmael sal ick mijnen broeder vergeuen/
als hy aen my sal sondigen t tot seuenmael?
22 Jesus seyde hem: Ick en segghe v niet
tot seuenmael, maer tot u tseuentich mael
seuenmael.
23 Daeromme is het Coninckrijcke der
Hemelen vergeleken eenen Coninck / die daer
rekenschap met zijnen dienaren houden wilde.
24 Ende doe hy begonst te rekenen/ werdt
hem een schuldenaer toegebrocht / die hem
schuldich was thien duysent Talenten.
25 x Ende als hy niet en conde betalen/ be= x mat.5.25.
val zijn Heere datmen hem soude vercoo=
pen, ende zijn wijf/ ende zijne kinderen ende
al wat hy hadde, ende de schult betalen.
26 So viel dan de Dienstknecht neder/ ende
aenbadt hem segghende: Heere, weest lanc=
moedich ouer my / ende ick salt v betalen.
27 Ende de Heere deses Dienstknechts be=
roert zijnde met barmherticheyt/ heeft hem
los ghelaten/ ende de schult quijt ghescholden.
28 Maer als de Dienstknecht wtghegaen
was, heeft hy ghevonden eenen zijner mede
dienstknechten / die hem hondert penninc=
gen schuldich was: dien greep hy, ende trac
hem vp der kelen / segghende: Betaelt dat
ghy schuldich zijt.
29 So viel dan zijn medediensknecht voor
zijne voeten neder/ ende badt hem, segghen=
de: Weest lanckmoedich ouer my / ende ick
salt v al betalen.
30 Ende hy en wilde niet: maer ghinck en=
de wierp hem inden Kercker / tot dat hy de
schult soude betaelt hebben.
31 Als zijne medediensknechten ghesien
hadden dat daer gheschiet was / zijn sy seer
bedroeft ghewoorden: ende als sy ghecomen
waren / verclaerden sy haren Heere al dat
gheschiet was.
32 Doe riep hem zijn Heere/ ende seyde hem:
Ghy boose Dienstknecht / alle dese uwe
schult hebick v quijt ghescholden / om dat
ghy my ghebeden hebt.
33 Behoorde ghy oock uwes medediensts=
knechts niet te ontfermen, ghelijck ick oock
uwer ontfermt hebbe?
34 Ende zijn heere toornich zijnde / leuerde
hem den Pijnders ouer / tot dat hy alle de
schult soude betaelt hebben.
35 p Also sal oock mijn Hemelsche Vader p mat.6.15.
v lieden doen / ten sy dat ghy van herten Mar.11.26
vergheeft een yeghelick zijnen Broeder Jaco.2.13.
zijn misdaet.

Dat xix. Capittel.

8. Jesus leert om wat oorsaecke het
wijf mach verlaten worden/ 10. ende dat
hemseluen te connen onthouden / een ga=
ve Godts is/ 14. hy ontfangt de cleyne
kinderkens: 18 ende de Wet Godts beve=
stigende/ 23. bewijst hy dat de rijcke seer qua=
lic connen salich worden. 28. en zijnen Discipu=
len diet al verlaten hebben om hem nae te
volghen, belooft hy het eewige leuen.

1 ENde a het is gheschiedt/ doe Jesus dese a Mar.10.
woorden gheyndicht hadde / tooch hy
wt Galilea, ende quam ouer den Jor=
daen in de palen des Joetschen landts.
2 Ende vele scharen volchden hem nae
ende hy heelde se daer.
3 b Doen ghinghen de Pharizeen tot hem/

Niemandt en mach zijn wijf verlaten dan om ouerspels wille.
b mar.10 2.
c Oft/ misdaet?
d Gen.1.27.
e Gen.2.24. Ephes.5.31.
f 1.Cor.6.16
* Grieckx geleijmt worden.
g 1.Cor.7 10
h Oft/ ghepaert. Grieckx/ ghe iockt.
Scheydtbrief.
i Deut.24.1 Jerem.3.1.
k math.5.32 Marc.10.11 Luce.16.18. 1.Cor.7.10.
l Sap.8.21.
m Oft/ ghelubde/
n mar.10.13 Luce.18.15.
Kinderkens. o Mat.18.3 1.Cor.14.20 1.Petr.2.2.
p mar.10.17 Luce.18 18.
God alleen goet.
Gheboden moetmen houden.
q Exo.20.13 Deut.5.17. Roma.13.9.
r Leuit.19.17 Mat.22.39. Marc.12.31 Galat.5.14. Jacob.2.8.
Volmaeckt. f Luce.12.33. t Mat.6.19 1.Tim.6.17
Goet vercoopen. Schat. Rijckdom.
u mar.10.23. Luce.18.24. Pro.11.28.
x oft Kemel
De salicheit is alleen vā Godt.

bepzoeuende hem/ende seggende: Is het
den mensche gheoorloeft zijn wijf te verla-
ten om allerley oorsake?
4 Hy antwoordde/ende seyde hem: En hebt
ghy niet gelesen/ b die vanden beghinne
den mensche ghemaeckt heeft / dat hyse
man ende wijf gemaeckt heeft?
5 c Ende seyde: d Hierom salde mensche vad
ende moeder verlaten/ende zijnen f wijue * aen
hangen/ende die twee sullen een vleesch wesen.
6 So en zijn sy nu niet meer twee / maer
een vleesch. g Daeromme / wat Godt te
samen h ghevoecht heeft/ dat en verschey-
de gheen mensche.
7 Sy seyden tot hem: i Waerom heeft
dan Moses gheboden eenen Scheydtbrief
8 te gheuen/ende haer te verlaten?
Hy seyde tot hen: Om uwes herten har-
dicheydt heeft v Moses toe ghelaten uwe
wijuen te verlaten: maer vanden beghinne
en heeft alsoo niet gheweest.
9 k Ende ick segghe v / dat/wie zijn wijf
verlaet/anders dan om hoererije/ ende een
ander trouwt/die doet ouerspel: ende wie de
verlatene trouwt/die doet ouerspel.
10 Syne Discipulen seyden tot hem: Staet
de sake des menschen met den wijue alsoo/
so en ist niet goet te trouwen.
11 Hy seyde: l Alle menschen en vaten dit
woort niet/maer dien 't ghegeuen is.
12 Want daer zijn m ghesnedene / die van
moeders lijue alsoo geboren zijn: ende daer
zijn ghesnedene die vanden menschen ghe-
sneden zijn: ende daer zijn ghesnedene die
hen seluen gesneden hebben om het Coninc
rijcke der Hemelen. Wie dit vaten can/ die
vatet.
13 n Doe werden daer kinderkens tot hem
ghebracht dat hy de handen op hen leg-
ghen ende bidden soude. Ende de Disci-
pulen straftense.
14 Ende Jesus seyde: o Laet de kinder
kens/ende en verbiedt hen niet tot my te co-
men: want het Coninckrijcke der Heme-
len behoort den sulcken toe.
15 Ende als hy hen de handen opgheleydt
hadde/ is hy van daer ghegaen.
16 p Ende siet/ daer trat een tot hem / ende
seyde: Goede Meester / wat sal ick goets
doen/op dat ick het eewighe leuen hebbe?
17 Ende hy seyde tot hem: Wat naemt
ghy my goet? daer en is niemant goet/dan
de eenighe God. Maer wildy ten eewighen
leuen ingaen/houdt de gheboden.
18 Hy seyde hem: Welcke? Ende Jesus sey-
de: q Ghy en sult niet dooden: Ghy en sult
geen ouerspel doen: Ghy en sult niet stelen:
Ghy en sult gheen valsch ghetuyghenisse
gheuen.
19 Ghy sult uwen vader ende v moeder eeren/
r ende uwen naesten lief hebben / ghelijck
v seluen.
20 De Jonghelinck seyde tot hem: Alle de-
se hebbe ick ghehouden van mijnder ionck-
heyt aen: wat ghebreeckt my noch?
21 Jesus seyde hem: f Soo ghy wilt vol-
maeckt wesen / gaet / vercoopt wat ghy
hebt/ ende gheuet den armen/ t ende ghy
sult eenen schat in den Hemel hebben / en-
de comt volcht my nae.
22 Doen de Jonghelinck dit woordt ghe-
hoort hadde/ is hy droeuich wech gegaen:
want hy hadde veel goets.
23 Ende Jesus seyde tot zijnen Discipulen:
Voorwaer segghe ick v lieden/ u dat een
rijck mensche swaerlick sal in het Coninck-
rijcke der Hemelen comen.
24 Ende wederom segge ick v lieden: Het is
lichtelicker dat een x Kabel doorgae door

eender naelden ooghe/dan dat een rijcke in-
gae int Coninckrijcke Gods.
25 Als zijne Discipulen dat hoorden / wer-
den sy verslaghen/ segghende: Wie can dan
salich worden?
26 Ende Jesus sachse aen / segghende tot
hen: By de menschen is dat onmoghelick/
y maer by Godt is alle dinck mogelick.
27 z Doen antwoordde Petrus / ende seyde
hem: Siet / wy hebben al verlaten / ende
zijn v na ghevolcht: wat sal ons dan wesen?
28 Ende Jesus seyde tot hunlieden: Voor-
waer segge ick v/ a dat ghy die my nae ghe-
volcht zijt/in de wedergheboorte / als de
Sone des menschen sal sitten inden Throon
zijnder heerlickheyt / sult ghy lieden oock
sitten op twaelf Throonen / oordeelende
de twaelf gheslachten Israels.
29 b Ende soo wie huysen / oft broeders/oft
susters/oft vader/oft moeder / oft wijf oft
kinderen / oft ackers verlaet om mijnen
Name/ c die salt hondertfout ontfanghen/
ende het eewighe leuen beeruen.
30 d Maer vele die de eerste zijn / sullen de
laetste wesen: ende de laetste / sullen de eer-
ste wesen.

y Luce 1.37. ende 18.27. Job.42.2. Zach.8.6.
z Mat.4.20 Marc.10.28 Luce.5.11. ende 18.28.
Al verlaten ende Christum volghen.
a Sap.3.8. Luce.22.30. Apoc.3.21.
b Deut.33.9
c Job.42.12
d mat.20.16 Marc.10.31. Luce.13.30.

Dat xx. Capittel.

1. Door de ghelijckenisse vande wijngaert / bewijst Jesus de gelegenheydt des Coninckrijcx der Hemelen / 17. voorseydt zijn doot ende verrijsenisse/ 21. wederstaet de zone tot het cruyce. 25. de selue aftreckende van alle eergiericheydt / 30. ende voorbygaende verlicht hy twee blinde.

De arbeyders worden tot den wijngaert ghehuert.

1 Want het Coninckrijcke der Hemelen
is ghelijck eenen huysheere die des mor-
gens vroech wt ghinck om arbeyders te
hueren in zynen wijngaert.
2 Ende als hy met de arbeyders eens ghe-
worden was voor eenen penninck des
daechs/ sant hyse in zynen wijngaert.
3 Ende wtgaende ontrent de derde ure/
sach hy andere op de Marckt ledich staen:
4 Ende hy seyde tot hen: Gaet ghy oock
in mijnen wijngaert: ende wat recht is/ sal
ick v gheuen.
5 Ende sy gingen. Wederom wtgaende ont-
trent der sester / ende der neghenster uren/
dede hy desgelijcks.
6 Ende wtgaende ontrent der elfster uren/
heeft hy andere ghevonden ledich staende/
ende seyde tot hen: Wat staet ghy hier den
gheheelen dach ledich?
7 Sy segghen hem: Want ons niemandt
ghehuert en heeft. Hy seyde tot hen: Gaet
ghy oock in mijnen wijngaert / ende ghy
sult ontfangen wat recht is.
8 Ende als het nu late ghewordden was/
seyde de Heere des wijngaerts tot zijnen
a Ontfangher: Roept de arbeyders / ende
betaelt hen den loon/ beghinnende van de
laetste tot de eerste.
9 Ende als sy gecomen waren/die ontrent
der elfster uren ghehuert waren / ontfinghen
sy een yeghelick eenen penninck.
10 Ende de eerste oock comende / meynden dat
sy meer ontfangen souden: maer sy ont-
fingen oock een yeghelick eenen penninck.
11 Ende doen sy dien ontfanghen hadden
murmureerden sy teghen den huysheere.
12 Segghende: Dese laetste hebben een ure
gearbeydt / ende ghy hebtse ons ghelijck
ghemaeckt / wy die den last des daechs/
ende de hitte gedraghen hebben.
13 Ende hy antwoordende seyde tot eenen
van hen: Vrient / ick en doe v gheen on-
recht: en zijt ghy niet met my eens ghewor-
den om eenen penninck?

a Oft/ Versorgher.

Neemt

14 Neemt wech dat uwe is / ende gaet he-
nen. Ick wil desen laetsten oock gheuen
gheliick als v.
b Rom.9.21 15 b Oft/ en ist my niet gheoorloeft te doen
Quade oo- wat ic wil in mijn goet? Is v ooghe boos/
ghe. om dat ick goet ben?
c mat.19.30 16 c Also sullen de laetste / de eerste zijn:
Mat.10.31. ende de eerste/ de laetste. d Want vele zijn
Luc.13.30. der geroepen/ ende luttel wtvercoren.
d mat.22.14 17 e Ende Iesus opgaende nae Ierusalem/
e mat.16.21. nam de twaelf Discipulen alleen in den
ende 17.22. wech/ ende seyde tot hen:
Marc.8.31. 18 Siet/ wy gaen op na Ierusalem/ ende de
ende 9.31. Sone des menschen sal dē Ouerpriesteren
ende 10.32. ende Schriftgeleerden ouergheleuert wor-
Luce.9.22. den/ ende sy sullen hem ter doodt veroor-
ende 18.31. deelen.
ende 24.7. 19 f Ende sy sullen hem den Heydenen o-
Christus uerleueren/ om te bespotten ende te geessel-
voorseyt len/ ende te cruycen/ ende ten derden daghe
zijn lyden. sal hy opstaen.
f Mat.27.2 20 g Doen quam de moeder der kinderen
Luce.23.1. Zebedei tot hem met hare sonen / aenbid-
Ioan.18.28 dende hem/ eñ begheerende wat van hem.
Acto.3.13. 21 Ende hy seyde haer: Wat wildy? Sy
g mar.10.35. seyde hem: Segt dat dese mijne twee sonē
De kinderē sitten/ de een ter rechter hant / ende de an-
Zebedei. der ter slincker hant in v Coninckrijcke.
h Rom.8.26 22 Iesus antwoordde / ende seyde: h Ghy
en weet niet wat ghy begeert: Cont ghy
den Drinckbeker drincken dien ick drinc-
ken sal? Ende met dien Doop ghedoopt
i Luc.12.50. worden i daer ick mede ghedoopt worde?
Sy segghen hem: Wy connent.
23 Doen seyde Iesus tot hen: mijnen Drinc-
beker sult ghy wel drincken ende met den
Doop daer ick mede ghedoopt worde/ sult
ghy ghedoopt worden: maer te mijner rech-
ter ende slincker hant te sitten/ dat en staet
my niet te geuen/ maer het sal ghegheuen
k mat.25.35. worden den k ghenen dien van mijnen He-
melschen Vader bereydt is.
24 Ende als de ander thiene dat hoorden/
namen zyt onweerdichlick van de twee
broederen.
25 Ende alsse Iesus by gheroepen hadde/
l mat.10.42 seyde hy: l Ghy liedē weet dat de Ouerste
Luc.22.25. der Heydenē ouer de selue heerschen / eñ die
groot zijn ghebruycken macht teghen hen.
m 1.Pet.5.3. 26 m Alsoo en salt onder v liedē niet wesen:
maer wie onder v lieden wil groot worden/
die sy uwe Dienaer.
n mat.9.35. 27 n Ende wie onder v lieden wil de eerste
ende 10.43. zijn/ die sy uwe Dienstknecht.
Christus on- 28 o Ghelijck de Sone des menschen niet
se Dienaer. en is ghecomen om ghedient te worden/
o Ioā.13.14. maer om te dienen/ p ende zijn siele te ghe-
Philip.2.7. uen tot rantsoeninghe voor vele.
p Ephe.1.7. 29 q Ende doen sy van Iericho wt ginghen/
Colos.1.14. volchde hem een groote schare nae.
1.Tim.2.6. 30 Ende siet / twee blinde sittende by den
q mar.10.46 wech/ als sy ghehoort hadden dat Iesus
Luce.18.35. voorby ginck/ riepen sy/ segghende: Heere
Twee blin- Dauids sone ontferme v onser.
de. 31 Eñ de scharen straftense / op dat sy swij-
Wordē sien- gen souden / Maer sy riepen dies te meer/
de. segghende: Heere Dauids Sone ontferme
v onser.
32 Ende Iesus stille staende / riepse / ende
seyde: Wat wilt ghy lieden dat ick v doe?
33 Sy seggen tot hem: Heere / dat onse oo-
ghen gheopent worden.
34 Ende Iesus beroert met barmhertic-
heyt/ raeckte haer ooghen: ende terstont
werden hare ooghen siende / ende sy volch-
den hem nae.

Dat xxj. Capitteel.

1. Iesus comende in Ierusalem/ 8. wordt
ontfangen vanden volcke/ 12. drijft de Coop-
lieden wt den Tempel/ 14. heelt de siecke/ 15.
ontschuldicht de gene die hem lof songen/ 18.
ende den vygheboom verbloecht hebbende/
21. bewijst de cracht des gheloofs/ 28. ende ver-
condicht tē eynde door twee gelijckenissen/
wat straffe comen sal ouer de ghene die den
Sone Gods verworpen.
1 Ende a als sy by nae Ierusalem waren/
ende ghecomen waren te Bethphaghe/ a Mar.11.1
aen den Olyfberch / doen sandt Iesus Luce.19.29
twee Discipulen/ segghende tot hen:
2 Gaet henen in dat vleck dat voor v leydt/
ende terstondt sult ghy lieden een Ezelinne Christus
vinden ghebonden / ende een Veulen met rijdt na Ie-
haer: ontbintse/ ende brengtse my. rusalem op
3 Ende indien v lieden yemandt yet seydt/ den Ezel.
so sult ghy segghen: De Heere heeft dese van
noode: ende hy salse terstont senden.
4 Dit is al geschiet / op dat veruult wor-
de dat ghesproken is door den Propheet/
die daer seydt:
5 b Segt der Dochter Sion: Siet / v Co-
ninck coemt v sachtmoedich: sittende op b Esai.62.11.
een Ezelinne/ eñ op een Veulen des Iock- Zacha.9.9.
draghenden Ezels. Ioan.12.15
6 De Discipulen ghinghen/ ende deden ghe- c 2.Reg.9.13
lijck Iesus hen gheboden hadde. d Ioā.12.14
7 Ende sy hebben de Ezelinne eñ het Veu- e Dat is/ be
len ghebracht/ ende c hebben haer cleederen hoedt doch
daer op gheleyt/ ende hem d daer bouen op dē sone Da
ghesett. uids/ die
8 Ende een groote schare spreydden hare ons toecomē
cleederen op den wech / de andere sneden loeffelicken
tacken van de boomen / ende spreyddense Conninc van
op den wech. Gode geso-
9 Ende de scharen die voor ghinghen ende ndē is. O ghi
nae volchden/ riepen segghende: e Hosan- die daer in-
na dē Sone Dauids: Ghepresen sy die daer den hooch-
coemt inden Naem des Heeren. Hosanna stē woonest
inde alderhoochste plaetsen. behoet doch
10 Ende als hy te Ierusalē in quam / werdt gheeft doch
de gheheele Stadt beroert, segghende: Wie geluck ende
is dese? voorspoedt.
11 Ende de scharen seyden: Dese is Iesus Dese woor-
de Propheet van Nazareth in Galilea. den zijn ghe
12 f Ende Iesus ghinck inden Tempel nomen wt
Gods/ ende dreef wt alle g die coopende den Psalm
ende vercoopende waren in den Tempel/ 118.26.
ende de tafelen der Wisselaren, ende de stoe- f mar.11.15.
len der ghener die de Duyuen vercoch- Luce.19.45
ten/ keerde hy omme. Ioan.2.14.
13 Ende hy seyde tot hen: Daer is ghe- g Deu.14.26
schreuen: h Mijn huys sal een huys der h 3.reg.8.29
bedinge ghenoemt worden. i ende ghy lieden Esaie.56.7.
hebt dat tot eenen Moordcuyl ghemaeckt. i Iere.7.11.
14 Eñ daer ginghen blinde ende creupele tot De kinderē
hem inden Tempel/ ende hy heeldese. biedē Chri-
15 Als nu de Ouerpriesters ende Schrift- sto gheluck.
geleerde de wonderlickheden saghen/ die hy
gedaen hadde/ ende de kinderen indē Tem-
pel/ roepende eñ segghende: Hosanna den
Sone Dauids/ namen sy dat onweerdelick.
16 Eñ seyden tot hem: Hoordy wat dese
segghen? Iesus seyde tot hen: Ia/ En hebt
ghy noyt gelesen: k Wt dē monde der spra- k Psal.8.3.
keloosen eñ suygendē hebdy den lof bereyt?
17 Eñ hy verlietse/ ende ginck wt der Stadt
tot Bethania/ ende herberchde daer.
18 l Des morghens als hy nae de Stadt l
wederkeerde/ hongherde hem. Mar.11.12
19 Ende siende eenen vygheboom aen den Den vyghe
wech/ ginck hy tot hem/ ende en vant daer boom ver-
niet op dan alleenlick bladeren / ende sey- dorret.
de tot hem: Wt v en worde gheen vrucht
meer inder eewicheyt. Ende de vygheboom
verdorde terstont.
20 De Discipulen dat siende / verwonder-
den hen/ segghende: Hoe is de vygheboom
soo haest verdorret?

21 Jesus antwoordede/ seyde tot henlieden/
m mat.17.20 Luce 17.6. Ghelooue.
Voorwaer segge ick v: m Hadt ghy gheloo-
ue en twyfeldet niet/ soo en soudt ghy niet
alleenlick doen dat de vygeboom ghescheit
is maer so ghy oock tot desen Berge seyt:
Wordt opgeheuen ende inde Zee ghewor-
pen het soude ghescheiden.
n Ier.29.12 Math.7.7. Mar.11.24 Luce.11.9. Joan.14.13 ende 16.24. Jacob.1.5.
22 n Ende al wat ghy lieden begheert in u-
wen gebede gheloouende/ ghy sult het ont-
fanghen.
o marc.11.27 Luce.20.1. p Exo.2.14 Act.4.7. ende 7.27.
23 o Als hy inden Tempel ghecomen was/
quamen tot hem daer hy leerde/ de Ouer-
priesters ende Ouderlinghen des volcks/
seggende: p Door wat macht doet ghy
dit? En wie heeft v dese macht ghegheuen?
24 Jesus antwoordende seyde tot hen: Ick
sal v lieden oock een q dinck vragen/ ende
q Griecks/ woort. De Doope Joannis/
indien ghy my dat segt / soo sal ick v oock
seggen door wat macht ick dit doe.
25 De Doope Joannis van waer was hy/
wt den Hemel/ oft wt de menschen? Doen
ouerleyden sy by henseluen/ en seyden: Seg-
gen wy wt den Hemel/ so sal hy ons seggen:
Waerom en hebt ghy hem dan niet ghelooft?
26 Ende segghen wy wt de menschen/ soo
r Mat.14.5 Mar.6.20.
vreesen wy de Schare/ r want sy houden
alle Joannem voor een Propheet.
27 Ende sy antwoordden Jesu/ segghende:
Wy en wetent niet. En hy seyde tot hen-
lieden: Soo en segge ick v oock niet / door
wat macht ick dit doe.
Die den wille Gods doet.
28 En wat dunckt v lieden: Een mensche
hadde twee sonen/ ende ghinck tot den eer-
sten/ en seyde: Sone gaet henen/ ende werckt
heden in mijnen wijngaert.
29 Hy antwoordde ende seyde: Ick en wil
niet/ ende daer na berou hebbende/ ghinck
hy henen.
30 En hy ginck tot den anderen/ ende seyde
f Ezec.33.31.
desgelijcx. Die antwoordde en seyde: f Ick
gae Heere: ende en ghinck niet.
31 Wie van dese twee / heeft den wille des
Vaders gedaen? Sy segghen hem: De eer-
ste. Jesus seyde tot henlieden: Voorwaer
ick segghe v de Tollenaers ende de Hoeren
sullen v voorgaen int Coninckrijcke Godts.
Tollenaers ende Hoeren.
32 t Want Johannes is tot v lieden ghecō-
men in den wech der gherechticheydt / ende
ghy en hebt hem niet ghelooft: de Tolle-
t Mat.3.4.
naers ende de Hoeren hebben hem gelooft:
ende ghy dat siende / en hebt gheen berou
gehadt daer nae / dat ghy hem soudt ghe-
looft hebben.
De Joden zijn de Wijngaert Gods die nochtans Christum gedoot hebben.
33 Hoort een ander ghelijckenisse/ u daer
was een Huysheere die eenen wijngaert
plantede / ende maeckte eenen tuyn daer
rontomme/ ende gegrauen hebbende/ maeck-
te hy een wijnpersse daer in / ende timmer-
de eenen toren/ ende verhuerde dien den
lantlieden/ en is in vremde landen gegaen.
u mar.12.1. Luce.20.9. Psalm.80.9 Esai.5.1. Jerem.2.21. ende 12.10.
34 Ende als nu de tijdt der vruchten naeck-
te/ sant hy zijn Dienstknechten tot de Lant-
lieden/ om zijne vruchten te ontfanghen.
35 Doe namen de Landtlieden zijne Dienst-
knechten ende hebben den eenen ghesla-
ghen/ den anderen gedoot/ den derden ghe-
steenicht.
36 Doe sandt hy wederom andere Dienst-
knechten wt / meer dan de eerste: ende sy
deden hen desghelijcx.
37 Ten laetsten sandt hy zijnen sone tot
hen/ seggende: Sy sullen mijnen sone ont-
x Psal.2.8. Hebre.1.2. y Psal.2.1. Mat.26.3. ende 27.1. Joan.11.53. Gene.37.18.
sien.
38 Ende als de Landtlieden den sone sagen/
seyden sy onder malcanderen: x Dit is de
erfgename/ y coemt laet ons hem dooden/
ende zijne erfve besitten.
39 Ende sy namen hem/ dreuen hem wt den
wijngaert/ ende doodden hem.
40 Als nu de Heere des wijngaerts comen
sal/ wat sal hy dien Lantlieden doen?
41 Sy seggen tot hem: Hy sal de quade qua-
lick z handelen/ ende den Wijngaerdt sal z Griecks/ verderuen.
hy anderen Landtlieden verhueren / die
hem de vruchten te hare tijden sullē geuen. De Joden verworpen de Heydenen aenghenomen.
42 Jesus seyde tot hen: En hebt ghy noyt
ghelesen inder Schrift: a De Steen die de
Timmerlieden verworpen hebben / die is
gheworden tot een Hooft des hoecx: dat
is van den Heere ghescheit/ en het is won- a Psl.118.22 Esai.8.14. ende 28.16.
derlick in onsen ooghen?
43 Daerom segghe ick v lieden: b Het Co-
ninckrijcke Godts sal van v wech gheno- Mat.12.10 Luce.20.17. Roma.9.33 1.Petr.2.6.
men / ende e den Volcke ghegheuen wor-
den/ dat zijne vruchten voortbrengt.
44 d Ende soo wie op desen steen valt/ die b Exo.32.10 4.Esd.1.14.
sal ghebroken worden: ende e op wien
hy valt/ dien sal hy vermorselen.
45 f Als de Ouerpriesters ende de Phari- Mat.8.12. c Esaie.55.5.
seen dese zijne ghelijckenissen hoorden/ be- d Esai.8.15.
kenden sy dat hy van hen sprack/
46 Ende soeckende hem te vanghen/ vreeſ- Zach.12.3. e Dan.2.34
den sy de scharen / want sy hielden hem f Luce.20.19
g voor een Propheet. g Luce.7.16. Joan.7.40.

Dat xxij. Capittel.

1. Door de ghelijckenisse vande Bruyloft/
7. thoont Jesus de verworpinghe der on-
gheloouigher Joden/ 15. beuestight de O-
uerichept/ 23. bewijst de opstandinghe te-
ghen de Sadduceen/ 25. leert welcke de
somma der Wet sy/ 42. ende bewijst met
der Schrift dat hy de Messias is.

1 Ende Jesus antwoordende heeft we-
derom ghesproken tot henlieden/ door
gelijckenissen/ ende ghesept:
2 Het Coninckrijcke der Hemelen is ghelijck Gelijckenisse der Bruyloft/
een Coninck / die zijnen sone een bruyloft
bereyt hadde.
3 Ende sandt zijne Dienstknechten wt om
de ghenoodde ter bruyloft te roepen / en-
de sy en wilden niet comen.
4 Wederom sandt hy andere Dienstknech-
ten / segghende: Segt den ghenoodden:
Siet/ ick hebbe mijn maeltijt bereydt/ mijn
Ossen ende ghemeste Beesten zijn gheslacht
ende het is al bereydt / coemt ter Bruy-
loft.
5 En sy hebbent veracht / ende zijn henen
ghegaen/ de een tot zijnen Acker/ de ander
tot zijn coopmanschap.
6 Ende de ander namen de Dienstknech-
ten ghevanghen / deden haer smaetheydt
aen/ ende doodden se.
7 Als de Coninck dat hoorde/ werdt hy
seer toornich / ende sandt zijne heyrscha-
ren/ ende verdorf die Doodtslaghers / ende
verbrandde haer Stadt.
8 Doen seyde hy tot zijn Dienstknech-
ten: De bruyloft is bereydt / ende de ghe-
noodde en warens niet weerdich.
9 Daerom gaet in de wtganghen der we-
ghen/ en roept ter bruyloft alle die ghy vint. Roepinghe der Heydenen.
10 En de Dienstknechten ginghen wt inde
wegen/ en vergaderden alle de ghene die sy
vonden/ quade ende goede/ so dat de bruy-
loft veruult werdt met * aen sittēde gasten. * Griecx/ aenliggende.
11 En als de Coninck was inghegaen om
de aensittende gasten te aenschouwen/
sach hy daer eenen mensche die niet gheen
bruyloft cleet bekleedt en was.
12 Ende hy seyde tot hem: Vriendt/ hoe zijt
ghy hier in ghecomen sonder bruyloftscleet/
ende hy sweech stille. a Mat.8.12
13 Doen seyde de Coninck tot zijnen Die- ende 13.42.
naren: Bindedt hem handen ende voeten/ ende 24.51.
ende neemt hem/ ende worpt hem wt in de ende 25.30.
wterste duysternisse / a Daer sal wesen Luce.13.28.
weenin-

weeninghe ende knersselinghe der tanden.
b mat.20.16 14 b Want vele zijnder gheroepen / maer
weynich wtuercoren.
c Mar.12.13 15 c Doe ghinghen de Pharizeen ende hiel-
Luce.20.20. den raet / hoe sy hem vanghen mochten in
Sy versoec zijne woorden.
kē Christum 16 Ende sonden wt tot hem hare Discipu-
vā des Key- len met de Herodianen segghende : Mee-
sers tribuyt ster / wy weten dat ghy waerachtich zijt/
ende leert den wech Gods in der waerheyt/
eñ en vreeset niemant want ghy en siet den
persoon der menschen niet aen.
17 Daerom segt ons / wat dunckt v / is het
* Oft tzijns gheoorloeft den Keyser * schattinghe te
gheuen oft niet?
18 Jesus bekennende hare boosheydt/seyde:
19 Ghy gheueynsde lieden/ wat versoeckt
† ofte tzijns ghy my? thoont my de † schatting munte:
munte. ende sy brachten hem eenen penninck voor.
20 Ende hy seyde tot hen : Wiens is dit
beeldt ende opschrift?
21 Sy segghen tot hem: Des Keysers. Doen
seyde hy tot hen: d Soo gheeft den Keyser
d Mat.17.25 dat des Keysers is / eñ Godt dat Gods is.
Roma. 13.7. 22 Als sy dit hoorden/ verwonderden sy hen:
Van de ver- ende hem verlatende zijn sy wech gegaen.
rijsenisse. 23 e Te dien seluen daghe / quamen tot hem
e Mar.12.18 de Sadduceen / die segghen datter gheen
Luce.20.27. opstandinghe der dooden is / ende vraech-
Act.23.8. den hem/
24 Seggende: Meester, f Moses heeft ghe-
f Deut.25.5. seydt: Indien yemant sterft gheen kinderen
hebbende/ so sal zijn broeder zijn wijf trou-
wen / ende zijnen broeder zaet verwecken.
25 Nu waren by ons seuen broeders / ende
de eerste een wijf ghetrout hebbende / sterf/
ende gheen zaet hebbende / liet zijn wijf
zijnen broeder.
26 Desghelijcks oock de tweedde/ ende de
derde/ tot den seuensten toe.
27 Ten laetsten van al / is oock de vrouwe
ghestoruen.
28 Inde opstandinghe dan/ wiens wijf sal
sy wesen van dese seuen ? want sy hebben-
se alle ghehadt.
29 Jesus antwoordde/ ende seyde : Ghy
Oorsaecke dwaelt/ niet wetende de Schrift / noch de
der dwalin- macht Godts.
ghen. 30 Want in de opstandinghe en trouwen
sy niet/ noch en worden oock niet te hou-
welicke gegeuen: maer sy zijn g gelijck En-
g 1.Joa.3.3. ghelen Godts inden Hemel.
31 Ende van de opstandinghe der dooden/
God is der En hebt ghy niet ghelesen dat van Godt
leuendigen. tot v lieden ghesproken is/ die daer seyt:
h Exod.3.6 32 h Ick ben de Godt Abrahams / ende de
Act.7.32. God Isaacx, eñ de Godt Jacobs/ Godt en
Hebr.11 16. is geē God der doodē, maer der leuēdigen.
i mar.12. 28. 33 Eñ als de scharen dit hoorden / verwon-
Het alder- derden sy hen van zijner leere.
meeste ghe- 34 i Ende de Pharizeen ghehoort hebbende
bodt. dat hy den Sadduceen den mondt gestopt
k Luc.10.25. hadde/ zijn sy te samen vergadert.
De liefde 35 k Ende een Schriftgheleerde wt hen/
Godts. vraechde, hem beproeuende ende seggende:
l Deut.6.5. 36 Meester/ welck is het groot ghebodt in
ende 10.12. de Wet?
ende 30.6. 37 Jesus antwoordende / seyde tot hem:
De liefde l Ghy sult lief hebben den Heere uwē God/
zijns naestē wt alle uwer herten / ende wt alle uwer
m Leu.19.18 sielen/ ende wt alle uwen verstande.
Mar.12.31. 38 Dat is het eerste eñ het groot ghebodt?
Rom.13.9. 39 Eñ het tweedde is desen gelijck / m Ghy
Gala.5.14. sult lief hebben uwen naesten ghelijck v
Ephes.5. 2. seluen.
1.Thes.4.9. 40 In dese twee gheboden hangt de gant-
Jacob.2. 8. sche Wet/ ende de Propheten.
n mar.12.35. 41 n Als nu de Pharizeen vergadert wa-
Luce.20.41. ren/ vraechde hen Jesus/

42 Ende seyde: wat dunckt v lieden van
Christo: Wiens sone is hy? Sy segghen
hem: Dauids.
43 Hy seyde tot hen : Hoe noemt hem dan
Dauid door den Gheest, Heere/ segghende:
44 o De Heere heeft geseyt tot mijnen Hee-
re: sit te mijner rechterhant/ tot dat ick uwe o Psa.110.1.
vyanden sette tot eē voetbāc uwer voeten. Act 2.34.
45 Indien hem Dauid Heere noemt/ hoe is 1.Cor.15.25.
hy dan zijn sone? Hebr.1.13.
46 Ende niemant en conde hem een woordt ende 10.13.
antwoorden: ende niemandt en dorste hem
van dien daghe meer vraghen.

Dat xxiij. Capittel.

1. Christus leert dat men doen sal nae de
leere eñ niet nae de wercken der Scriben
eñ Pharizeen. 5. die gheueynst zijn 6: ende
eergierich/ 8. Datter een Meester is / 9.
eñ een vader God,/ 10. eñ een leeraer Chri-
stus/ 13. verkondicht ongeluc den Schrift-
gheleerden/ etc.16. blinde leydtslieden/ die
het Coninckrijck sluyten/ 15. winnen eenen
vreemden/ 18. leeren qualick sweeren/ 23.
het swaerste der Wet latende / 25. 27. vol
roofs eñ erthyt/ 29. Moorders ghelijck
haer vaders/ 34. eñ om der veruolghinghe
wille/ 37. voorseyt hy den val Jerusalems.

1 DOe sprack Jesus tot de scharen/ eñ tot De Scribē
zijne Discipulen/ seggende: eñ Pharizeē
2 a Op Moses stoel zijn ghesetten de die Godts
Schriftgheleerde ende Pharizeen. Wet leerdē
3 b Daerom al wat sy v lieden ghebieden hoedanich
te houden/ houdt dat / ende doet het / doch sy waren.
na hare wercken doet niet: c want sy seg- a 2 Esd.8.4
ghen, ende en doent niet. b Deu.17.19
4 d Want sy binden sware ende ondraghe- c Rom.2.17.
licke lasten / ende legghense op de schoude- d Luc.11.46
ren der menschen / maer selue en willen sy Act.15.10.
die niet aenroeren met haren vingher. Esaie. 10.1.
5 Ende alle hare wercken doen sy / om van e Deut.6.8.
de menschen ghesien te worden / want sy ende 22.12.
maken hare e Gedenckbrieuen breet : ende Nu m.1.83.
maken groote zoomen aen hare cleederen. f mar.12.39.
6 f Sy begheeren de voorsittinghen in de Luce.11.43.
maeltijden / ende dat voorghestoelte in de ende 20.46.
Vergaderinghen. Groetingē/
7 Ende sy worden gheerne ghegroet op de g Jaco.3.1.
marckten/ ende van den menschen g ghe- h Dat is/
naemt h Rabbi Rabbi. Meester.
8 Doch ghy lieden en sult v niet Rabbi i Mala.1.6
laten noemen / want een is uwe Meester/ k mat20.26
Christus /eñ ghy lieden zijt alle broeders. l Job.22.29
9 Ende en sult niemant Vader noemen op Pro.29.23.
der Aerden : want i een is uwe Vader die Luce.14.11.
in de Hemelen is. ende 18.14.
10 Ende ghy lieden en sult v niet laten Jac.4.6.10
Meester noemen / want een is uwe Mee- 1. Petr.5.5.
ster/ Christus. m Luce.11.52
11 k De meeste onder v/ sal uwe dienaer zijn. n mar.12.40
12 l Ende soo wie hemseluen verheft / die sal Luce.20.46.
vernedert worden : ende wie hemseluen ver- 2.Tim.3.6.
nedert, die sal verheuen worden. Tit.1.11.
13 m Wee v Schriftgheleerden ende Pha-
rizeen/ gheueynsde, want ghy sluyt het Co-
ninckrijcke der Hemelen voor de menschen/
ghy gaet daer niet in/ ende die daer ingaen
souden/ laet ghy niet ingaen.
14 n Wee v Schriftgheleerden ende Phari-
zeen/ gheueynsde, de huysen der Weduwen
eet ghy op / ende dat onder een deksel van
langhe ghebeden. Daerom sult ghy lieden
meerder verdoemenisse ontfanghen.
15 Wee v Schriftgheleerden eñ Pharizeen/
gheueynsde/ want ghy lieden omgaet Zee
ende lant/ om eenen o Jodenghenoot te ma- o Griecx/
ken/ eñ als hyt gheworden is / soo maeckt aencome-
ghy hem een soon der Hellen / tweemael linck.
meer dan ghy zijt.

16 Wee v ghy blinde leydtslieden / die daer
Sweerē by den Tēpel. segt: So wie sweeren sal by den Tempel/
dat is niet: ende soo wie sweeren sal by den
goude des Tempels, die is schuldich.
17 Ghy dwase ende blinde/ welck is meer-
der, dat gout / oft de Tempel die dat gout
heylich maeckt?
18 Eñ soo wie/ segt ghy lieden / sweeren sal
by den Altaer/dat is niet/ende wie sweeren
p Grieex/ Gaue. sal by den p Offer die daer op is / die is
schuldich.
19 Ghy dwase ende blinde / welck is meer-
q Grieex / Gaue. der de q Offer/oft den Altaer / die den Of-
fer heylich maeckt?
20 Daerom / soo wie sweert by den Altaer/
die sweerdt by den seluen / ende by al dat
daer op is.
r 1. Reg. 8. 13. 2. Par. 6. 1. 21 r Ende soo wie sweert by den Tempel/
die sweert by den seluen / ende by dien die
s 1. Par. 6. 33. daer in woont.
Esai. 66. 1. 22 s Ende soo wie sweert by den Hemel/ die
Mat. 5. 24. sweert by den Throon Godts / ende by
Act. 7. 49. hem die daer op sit.
t Luc. 11. 42. 23 t Wee v Schriftgheleerden ende Pha-
u 1 Sa. 15. 22 rizeen, ghy gheueynsde / want ghy lieden
Sprac. 4. 17 vertient Munte / Anijs eñ Comyn: u ende
Osee. 6. 7. hebt achter gelaten het swaerste inde Wet/
Mich. 6. 8. namelick oordeel, barmherticheit eñ x geloo-
Mat. 9. 13. ue: dit moestmē doē: eñ dat niet achter laten.
ende 12. 7. 24 Ghy blinde leydtslieden / die daer een
x Dat is: mugge wtzyget, eñ verslindt eenen Kemel.
waerheyt. 25 y Wee v Schriftgheleerden ende Phari-
y Luc. 11. 39. seen / gheueynsde / die daer het buytenste
des Drinckvats ende des Schotels reyn-
nicht: ende binnen zijn sy vol roofs ende
onmaticheyts.
z Tit. 1. 15. 26 Ghy blinde Phariseen/ z reynicht eerst
het binnenste des drinckvats / eñ des scho-
tels/ op dat oock het buytēste reyn worde.
Ghewitte 27 a Wee v Schriftgheleerde ende Pha-
grauen. riseen/ghy gheueynsde / want ghy zijt gheliick
a Luc. 11. 44 de gewitte grauen/ die van buyten schoon
schynen ende van binnen zijn sy vol doo-
de beenen/ende alle onreynicheyt.
28 Also schynt ghy oock van buyten den
menschen rechtueerdich : ende van binnen
zijt ghy vol gheueynstheydts ende onghe-
rechticheyts.
Der Pro- 29 b Wee v Schriftgheleerde ende Pha-
pheten gra- riseen/gheueynsde / want ghy timmert de
uen timme- grauen der Propheten / ende verchiert de
ren. grauen der Rechtueerdighen.
b Luc. 11. 47. 30 Ende segt : Hadden wy te onser vaderen
daghen gheweest / wy en souden doch niet
gheweest hebben hare medegheselien in
het bloedt der Propheten.
31 Aldus gheeft ghy lieden ouer v seluen
c Act. 7. 52. ghetuyghenisse/ c dat ghy kinderen zijt der
1. Thes. 2. 15. genen/die de Prophetē ghedoodt hebben.
Propheten 32 Ghy lieden veruult oock de mate uwer
veruolgen. vaderen.
33 Ghy Slanghen / ghy Adderen ghebroet-
sel / hoe sult ghy lieden de Helsche verdoe-
menisse ontgaen?
d Lu. 11. 49. 34 d Daerom siet / ick e sende tot v lieden
e mat. 10. 16 Propheten/eñ Wyse / ende Schriftghe-
Luc. 10. 3. leerde, ende sommighe van hen sult ghy
Ioan. 16. 2. doodē/eñ cruycen, f ende sommige van hen
Act. 7. 52. sult ghy geesselē in uwe Vergaderingen/ eñ
Hebr. 11. 34. veruolghen van de een stadt inde ander.
f Act. 5. 41. 35 Op dat op v lieden come alle dat recht-
g Gen. 4. 8. ueerdige bloet dat opter aerden wtgestort
Hebr. 11. 4. is/ g vanden bloede des rechtueerdighen
h 2. Paral. Abels/tot h het bloet Zacharie/des soons
24. 21. Barachie / welcken ghy lieden ghedoodt
hebt / tusschen den Tempel eñ den Altaer.
36 Voorwaer segghe ick v/ dat sal al op dit
gheslachte comen.
i Luc. 13. 34. 37 i O Ierusalē/ Ierusalem, die de Prophe-
ten doodet /eñ steenichtse die tot v ghesen- k 4. Esdr.
den zijn: k hoe menichmael hebbe ick v-we 1. 28.
kinderē willen vergaderē, gelijck een Hin- Psal 69. 26
ne haer Kieckenen vergaderdt onder hare Act. 1. 20.
vleughelen/ende ghy en hebt niet ghewilt. Esa. 1. 7.
38 l Siet/v lieder huys wort v woest gelaten. Iere. 7. 33.
39 Want ick segghe v lieden : Ghy en sult Mich. 3. 12.
my van nu aen niet meer sien / tot dat ghy m Psalm.
segt: m Ghepresen sy hy / die daer coemt 118. 26.
inden Naem des Heeren.

Dat xxiiij. Capittel.

3. Christus gheuraecht/ 24. voorseydt
wat teeckenen voor zijn toecoemst sullen
gaen: 42. vermaent de zijne tot waken/
48. dreyghende de ghene die de lanckmoe-
dicheyt Godts misbruycken.

1 Ende a Iesus wtgaende vanden Tem- a Mar. 13. 1
pel, ghinck henen / ende de Discipulen Luc. 21. 5.
quamen tot hem/ om hem de timme- Der Ioden
ragie des Tempels te thoonen. verwoestin-
2 Eñ Iesus seyde tot henlieden: Siet ghy ghe.
dit niet altemael? Voorwaer segghe ick v:
b Hier en sal niet eenē steē op dē ander ē ge- b Lu. 19. 44.
laten wordē/ die niet afgebrokē sal worden. 1 Reg. 9. 8.
3 c Als hy op den Olijfberch geseten was/ Mich. 3. 12.
ginghen zijne Discipulen tot hem bezyden/ c Mar. 13. 1.
segghende: d Segt ons, wanneer sal dit we- Luc. 21. 7.
sen? ende welck sal dat teecken uwer toe- d Act. 1. 6.
coemst wesen, eñ der eyndinghe der werelt? Van de toe-
4 Iesus antwoordde ende seyde: e Siet coemst Chri-
dat v niemant en verleyde: sti.
5 f Want vele sullen comen in mijnen Na- e Ier. 29. 8.
me/seggende: g Ic ben Christus/ eñ sullen- Ephes. 5. 6.
der vele verleyden. Colos. 2. 18.
6 Ghy sult hooren Oorloghen/ende ghe- 2. Thes. 2. 1.
ruchten der oorloghen : Siet dat ghy niet 1. Ioan. 4. 1.
verschrickt en wort/ want het moet al ghe- f Ier. 14. 14.
schieden: maer noch en ist gheen eynde. ende 22. 23.
7 † Want het een volck sal teghen dat an- g Griecks/
der opstaen/ende dat een Coninckrijck te- ghesalfde.
gen dat ander: ende daer sullen zijn Peste- † Esaie 19. 2
lencien ende diere tyden / ende Aerdtbe- 4. Esd. 13. 31.
uinghen, hier ende daer. ende 15. 15.
8 Eñ dit alles is een beginsel der smerten. * mat. 10. 17.
9 * Dan sullen sy v ouerleueren in ver- Marc. 13. 9.
driet, ende sullen v dooden/ende ghy lieden Luce. 21. 12.
sult ghehaet worden van alle volcken om Ioan 15. 19.
mijns Naems wille. ende 16. 2.
10 Eñ dan sullender vele gheergert worden/ Apoc. 2. 10.
ende malcanderen verraden ende haten.
11 Ende vele valsche Propheten sullen op-
staen, ende sullender vele verleyden.
12 h Ende want de ongherechticheydt ver- h 4. Esd. 5. 2
menichfuldicht sal worden/ soo sal de lief- ende 14. 16.
de in velen vercouden.
13 i Maer wie volstandich blijft totten i mat. 10. 22.
eynde/ die sal salich worden. Marc. 13. 13
14 Ende dit Euangelium des Coninckrijcx Luce. 22. 19.
sal door de ghe heele werelt ghepredickt Apoca. 2. 7.
worden, tot getuygenisse allen volcke: ende ende 3. 10.
dan sal het eynde comen. Der Ioden
15 k Wanneer ghy dan sien sult den grou- verwoestin-
wel der verwoestinghe / daer van ghespro- ghe.
kē is l door dē Propheet Daniel, staen inde k mat. 13. 14
heylige plaetse, die dat leest, die versta het. Luce. 21. 20.
16 Als dan / wie in Iudea is / die vliede l Dan. 9. 27.
op de Berghen.
17 Eñ wie op het dack is/ die en come niet
af om yet op te nemen dat in zijn huys is.
18 Ende wie op den Acker is / die en keere
niet wederōme om zijne cleederen te halen.
19 Wee den vrouwen die kint dragen, ende
die soogen in die daghen.
20 Biddet dat uwe vlucht niet en gheschie-
de inden winter/ m noch op den Sabbath. m Act. 1. 12.
21 n Want dan sal groote verdruckinghe n Dan. 12. 1.
wesen/desgelijcx niet gheweest en is vande
beghinne der Wereldt aen tot nu toe/ noch
oock wesen en sal.

Ende

22 Eñ en werden dese dagen niet verkort/
daer en soude gheen vleesch behouden wor-
den. Maer om der wtuercorenen wille/
sullen de daghen verkort worden.
23 Indien dan yemandt tot v lieden seydt;
o Siet, hier is Christus/oft daer / en ghe-
looves niet.
24 p Want daer sullen valsche q Christi/
ende valsche Propheten opstaen/ ende sul-
len groote teeckenen ende wonderlickhe-
den doen/alsoo dat sy oock/(waert moughe-
lick) de wtuercoren verleyden souden.
25 Siet/ick hebt v lieden te voren gheseydt.
26 Hierom / indien sy tot v segghen: Siet
hy is inde Woestyne/ soo en gaet niet wt:
Siet/hy is in de binnencameren / en ghe-
looft het niet.
27 Want ghelijck de Blixem vanden Oo-
sten wt gaet/eñ schijnt tot inden Westen/
also sal oock de toecoemste des Soons des
menschen wesen.
28 r Want waer een doot lichaem is / daer
sullen oock de Arenden vergaderen.
29 s Terstont nae de verdruckinge dier da-
ghen / sal de Sonne verduystert worden /
ende de Mane en sal haer schijnsel niet ghe-
uen/ ende de Sterren sullen van den Hemel
vallen /ende de crachten der Hemelen sul-
len beroert worden.
30 t Ende dan sal het teecken des Soons
des menschen verschijnen in den Hemel/
ende dan sullen alle gheslachten der aerden
huylen / ende sullen den Sone des men-
schen sien comen inde wolcken des He-
mels/met groote cracht ende eerlickheydt.
31 Ende hy sal zijne Enghelen wt senden
u met der Basuynen / ende grooter stem-
me: ende sy sullen zijne wtuercorene ver-
gaderen vande vier winden / x van deen
eynde des werelts tot den anderen.
32 y Leert vanden Vijgheboom een ghelij-
kenisse / Als nu zijne tacken teer worden/
ende de bladeren wtspruyten / dan weet
ghy dat de Somer by is.
33 Also oock /als ghy dit alles siet / weet
dan/dat het na by is inde deuren.
34 Voorwaer ick segge v/ dit gheslachte en
sal niet vergaen/tot dat dit alles gheschie.
35 z Hemel ende Aerde sullen vergaen/
doch mijne woordẽ en sullen niet vergaen.
36 a Ende van dien daghe ende van dier
vren en weet niemandt/noch oock de En-
gelen der Hemelen:dan alleen mijn Vader.
37 b Ende ghelijck als de daghen Noe
waren / alsoo sal oock de toecoemste des
Soons des menschen wesen.
38 Want ghelijck sy in die daghen voor
de Diluuie waren / etende / drinckende/
trouwende / ende tot het houwelick wt-
ghevende/ c tot dien dach/ dat Noe inde
Arcke ghinck.
39 Ende en bekenden niet tot dat de wa-
terbloet quam/ende namse alle wech: alsoo
sal oock de toecoemste des Soons des
menschen wesen.
40 d Dan sullen daer twee in den Acker
wesen / de eene sal aenghenomen worden/
ende de andere sal verlaten worden.
41 Daer sullen twee malen in de Meulen/
de eene wordt aenghenomen / ende de an-
dere verlaten.
42 e Daerom waeckt / want ghy en weet
niet in wat vre de Heere comen sal.
43 f Ende weet dit / hadde de Huysheere
gheweten/te wat tijde de Dief comen sou-
de/hy soude voorwaer ghewaeckt hebben/
ende en hadde zijn huys niet laten door-
grauen.
44 Daeromme weest ghy oock bereydt/

Mẽ wachte van die henselnen valschelick segge Christus te zijn.
o mar.13.21 Luce.21.7.
p 1.Tes.2.11 Deut.13.1.
q Dat is gesalfde.
Teeckenen der eyndinge des werelts.
r Job 39.32 Luce.17.17.
s mar.13.24. Luc.21.25. Esa.13.10. Ezech.32.7. Joel.2.31. ende 3.15. Apoc.6.12.
t Dan.7.10. Mat.16.27 ende 25.31. ende 26.63. Mar.13.26 ende.14.61. Luc.21.27. Act.1.11. 2.Tess.1.10. Apoca.1.7.
u 1.Cor.15.52 1.Thes.4.16
x Gr. vande weerste des Hemels tot zijn weerstẽ.
y mar.13.29. Luc.21.29.
z mar.13.31. Psa.102.27. Esa.51.6. Hebr.1.11.
a mar.13.32 Acto.1.7.
b Luc.17.26 Gene.6.6. 1.Pet.3.20.
c Gene.7.7
d Luc.17.34 1.Thes.4.17
Dat men moet wakẽ.
e mar.25.13. Mar.13.33. Luc.12.40. ende 21.34. 1.Thes.5.6.
f Luc.12.39. 2.Thes.5.2. 2.Pet.3.10. Apoc.3.3. ende 16.15.

want ter vren die ghy niet en meynt / sal
de Sone des menschen comen.
45 g Wie is nu een ghetrouwe ende voor-
sichtich Dienstknecht / die zijn Heere ouer
zijn huysghesin ghestelt heeft/om hen spy-
se te gheuen ter bequamer tydt?
46 Salich is die Dienstknecht / dien zijn
Heere vindt alsoo doende als hy coemt.
47 Voorwaer segghe ick v, hy sal hem ouer
alle zijne goeden setten.
48 Maer indien de boose Dienstknecht in
zijn hert seyt: Mijn heere vertreckt te comẽ:
49 Ende beghint zijn mede Dienstknechten
te slaen/ ende te eten ende te drincken met
den Dronckaerts.
50 Soo sal de Heere deses Dienstknechts
comen / ten daghe als hy hem niet en ver-
wacht,/ ende ter vren die hy niet en weet.
51 Ende sal hem in stucken houwen ende zijn
deel sal hy met de geueynsde stellen. h Daer
sal weeninge eñ knersselinge d tandẽ wesen.

Getrouwe dienstknecht
g mat.25.21 Luc.12.42.
Ongetrouwe Dienstknecht.
Geueynsde
h mat.8.12. ende 13.42. ende 22.13. ende 25.30. Luc.13.29.

Dat xxv. Capittel.

1. By de ghelijckenisse van de Maech-
den/14. ende Talenten/19. leert Iesus eenen
yegelicken zijn beroepinge volgen/ 31. daer
nae beschrijuende het laetste oordeel/34. ver-
maent hi eenẽ yegelickẽ tot werckẽ der liefdẽ.

1 DAn sal het Coninckrijcke der Heme-
len ghelijck wor den thien Maechden/
de welcke hare Lampen namen/ ende
gingen den Bruydegom te ghemoete.
2 Ende de vijue waren voorsichtich / ende
de andere vijue waren dwaes.
3 De dwase namen hare Lampen/ ende en
namen gheen Olie met haer.
4 Maer de voorsichtighe namen hare Lam
pen/ ende oock de Olie in hare vaten.
5 Ende doe de Bruydegom vertoefde te
comen, werden sy alle slaperich /eñ sliepen.
6 Ende ter middernacht werdt daer een
gheroep/Siet/de Bruydegom coemt / gaet
wt hem te ghemoete.
7 Doe stonden alle de Maechden op / ende
verciereden hare Lampen.
8 Ende de dwase seyden tot de voorsicht-
tighe : Gheeft ons van uwe Olie / want
onse Lampen gaen wt.
9 Doe antwoordden de voorsichtighe / seg-
ghende: Gheensins / op dat niet ons ende
v lieden en ontbreke / Gaet liever tot de
vercoopers/ende coopt voor v seluen.
10 Als sy henen ghinghen te coopen/quam
de Bruydegom: ende die bereydt waren/
ghinghen met hem in ter bruyloft / ende de
deure werdt toegheslooten.
11 Daer na comen oock de andere Maech-
den/segghende: Heere/Heere doet ons open.
12 Ende hy antwoordde/ende seyde: Voor-
waer segge ick v lieden/ a ic en kenne v niet.
13 b Daerom waeckt / want ghy en weet
noch den dach noch de vre / inde welcke de
Sone des menschen comen sal.
14 c Want het is ghelijck een mensche die
buyten Lants reysende / riep zijne Dienst-
knechten/ende gaf hen zijn goet ouer.
15 Den eenen gaf hy vijf d Talenten: den
anderen twee:den derden een:eenen yeghe-
licken naer zijn eyghen vermoghen / ende
reysde terstondt buyten Landts.
16 Doen ghinck hy / die vijf Talenten ont-
fanghen hadde / leyde die te wercke/ ende
e wan ander vijf Talenten.
17 Desghelijcx hy/ die de twee ontfanghen
hadde/wan oock andere twee.
18 Maer hy die eẽ ontfanghen hadde / ginck
henen/ende maeckte eenen kuyl inde Aer-
de/ende verberch het ghelt zijns Heeren.
19 Ende nae langhen tijdt/ coemt de Heere

Ghelijckenisse van de Maechdẽ.
a mat.7.23. Luc.13.25.
b mat.24.42 Mar.13.33. Luce.12.40. ende 21.34. 1.Thes.5.6.
c mat.13.34 Luc.19.12.
d Een Talent mochte zijn ontrẽt ses hondert gulde croonen.
e Gr. maecte.

deser Dienstknechten / ende houdt reken-
De getrou- schap met hen.
we Dienst- 20 Ende die de vijf Talenten ontfanghen
knecht. hadde quam / ende bracht noch ander vijf
Talenten/ segghende: Heere / vijf Talen-
ten hebdy my ghegheuen / ende siet/ ander
vyue heb ick daer mede ghewonnen.
21 Doe seyde de Heere tot hem: Wel goede
f Matthe. en getrouwe Dienstknecht / f ghy hebt ouer
24.45. weynich ghetrouwe gheweest ouer vele sal
Luc.12.42. ick v setten: gaet inde vreuchde ws Heeren.
22 Doe quam oock die de twee talenten ont-
fanghen hadde/ en seyde: Heere / ghy hebt
my twee Talenten ouergegeuen / siet/ twee
andere hebbe ick daer mede ghewonnen.
23 Syn Heere seyde tot hem: Wel goede ende
ghetrouwe Dienstknecht / ouer weynich
hebdy getrouwe geweest / ouer vele sal ick
v setten/ gaet in tot de vreuchde ws Heeren.
De onghe- 24 Doe quam hy oock die dat een talent ont-
trouwe fanghen hadde/ ende seyde: Heere/ ick kende
dienstknecht v / dat ghy een harde man zyt/ maeyende
dat ghy niet ghesaeyt en hebt/ ende verga-
derende daer ghy niet ghestroyt en hebt:
25 Ende ick vreesende / ghinck henen ende
verberchde v talent inde aerde / Siet daer/
ghy hebt dat uwe is.
26 Doe antwoorde zyn Heere / ende sey-
de tot hem: Ghy boose en traghe knecht/
ghy wist dat ick maeye daer ick niet ghe-
saeyt en hebbe / ende vergadere daer ick
niet ghestroyt en hebbe.
27 Soo moest ghy dan myn ghelt den Wis-
selaers ghedaen hebben/ ende ick comende/
hadde het myne ontfanghen met woecker.
28 Daerom neemt dat talent van hem/ ende
gheeft het hem die thien talenten heeft.
g mat.13.12 29 g Want een yeghelick die daer heeft/
Mar.4.24 dien sal ghegheuen worden / ende hy sal o-
Luc.8.18. uervloedich hebben: Ende wie niet en
ende.9.26. heeft/ van dien sal oock het ghene dat hy
h mat.8.12. heeft/ wech ghenomen worden.
ende 13.42. 30 En den onnutten Dienstknecht worpt
ende 22.13. wt inde wterste duysternisse/ h daer sal
ende 24.51. wesen weeninghe en knersinghe der tanden.
Luc.13.28. 31 i Ende als de Sone des menschen sal
Wtterste comen in zyn eerlicheydt/ en alle zyne hey-
Ordeel. lighe Enghelen met hem / dan sal hy sitten
i mar.16.27 op den Throon zyner heerlickheyt.
ende 26.64 32 Ende alle volcken sullen voor hem ver-
Mar.14.62 gadert worden/ k ende hy salse van een
Luc.21.27. ander scheyden / ghelyck de Herder de
Act.1.11. Schapen vande Bocken scheydt.
1.Thes.4.16 33 Ende de Schapen sal hy tot zyner
2.The.1.10. rechter handt setten / ende de Bocken te
Apoca.1.7. zyner slincker handt.
k Eze.34.20 34 Dan sal de Coninck segghen tot de ghe-
ne die te zyner rechter handt zyn sullen:
Coemt ghy ghesegende myns Vaders/
Gesegende. besidt dat Coninckryke dat l v bereydt
l mat.20.23 is vanden beginne der werelt.
mat.10.40. 35 m Want ick ben hongherich gheweest/
m Esa.58.7 ende ghy hebt my ghespyst: Ick ben dor-
Eze.18.7. stich geweest/ ende ghy hebt my te drinc-
n Heb.13.2. ken ghegheuen: n Ick was een vreem-
delinck/ ende ghy hebt my gheherberght:
36 Ick was naeckt/ ende ghy hebt my be-
o Eccl.7.36 cleedt: o Ick ben cranck gheweest / ende
p 2. Timo- ghy hebt my besocht: p Ic ben geuangen
the.1.10. gheweest/ en ghy zyt tot my ghecomen.
37 Dan sullen hem de Rechtueerdighe ant-
woorden/ ende segghen: Heere/ wanneer
hebben wy v hongherich ghesien/ en heb-
ben v ghespyst? ofte dorstich / ende hebben
v te drincken ghegheuen?
38 Ende wanneer hebben wy v een vreem-
delinck ghesien / ende hebben v gheher-
berght? Oft naeckt/ ende hebben v becleedt?
39 Oft wanneer hebben wy v cranck/ oft in
de geuanckenisse gesien/ en zyn tot v gecomen?
40 Ende de Coninck sal antwoorden / ende
hen segghen: Voorwaer segghe ick v lie-
den: q So wat ghy eenen van desen my- q mat.10.42
nen minsten broederen ghedaen hebt / dat Mar.9.41
hebt ghy my ghedaen. Joan.13.20
41 Dan sal hy oock segghen tot de ghene Prou.14.31.
die ter slincker handt zyn sullen: r Gaet Vermaledijde
wech van my ghy vermaledijde / s in dat r Psal.6.9.
eewighe vyer / dat bereydt is den Duy- Matt.7.23.
uel/ ende zynen Engelen. Luc.13.25.
42 Want ick ben hongerich gheweest/ ende s Esa.30.33
ghy en hebt my niet te eten ghegheuen: Ick Apoc.17.20
ben dorstich gheweest/ ende ghy en hebt my
niet te drincken ghegheuen.
43 Ick was een vreemdelinck/ ende ghy en
hebt my niet gheherberght: Ick was naeckt/
ende ghy en hebt my niet becleedt: ick was
cranck/ en inde ghevanckenisse/ ende ghy en
hebt my niet besocht.
44 Dan sullen sy oock hem antwoorden / ende
seggen: Wanneer hebben wy v hongherich
of dorstich/ of een vreemdelinck/ oft naeckt/
of cranck/ oft inde ghevanckenisse ghesien/
ende en hebben v niet ghedient?
45 Dan sal hy haer antwoorden en seggen:
t Voorwaer segghe ick v lieden/ wat ghy t Zach.2.8
eenen van desen minsten niet ghedaen en Exod.14.31.
hebt/ dat en hebt ghy my ooc niet gedaen. ende 17.5-7
46 u En dese sullen gaen inde eewige pyne/ u Dan.12.2
en de Rechtueerdige in dat eewighe leuen. Joan.5.29.

Dat xxvi. Capittel.

1. De Joden houden raedt om Jesum
te dooden/ 6. de welcke ontschuldicht de
vrouwe tegen de murmureerders/ 20. Eten-
de met zyne Discipulen / 26. sedt hy het
Auontmael in/ 31. voorseydt de toecomen-
de ergernisse/ 39. bidt den Vader/ 47. ende
verraden zynde van Judas/ 56. ende verla-
ten van alle zynen Discipulen/ 59. is ghe-
noechsaemlick beschuldicht voor Caiphas/
62. daer na als hy hem seluen hadde den Sone
Gods gheseyt/ 63. wort hy gheoordeelt der
doot weerdich/ en bespogen en gheslagen/
69/ ende verloochent van Petro.

1 Ende het gheschiedde / als Jesus alle Christus
dese woorden gheeyndicht hadde/ sey- voorseydt
de hy tot zyne discipulen: zyn doot.
2 a Ghy weet dat na twee dagen Paesschen a Mar.14.1
wort ende de Sone des menschen sal ouer- Luc.22.1.
geleuert worden/ om ghecruyst te worden. Joan.13.1.
3 b Doen vergaderden de Ouerpriesters Der Joden
ende Schriftgeleerde / en de Ouderlinghen raedt tegen
des volcks inde Sale des Ouerpriesters/ Christum.
die ghenoemt werdt Caiphas. b Joa.11.47
4 Ende hielden te samen raedt / hoe sy Je- Psal.2.2.
sum met listen vangen mochten en dooden. Act.4.27.
5 Maer sy seyden: Niet op den Feest-
dach / op dat daer gheen oproer en ghe-
schiede inden volcke.
6 c Doe nu Jesus in Bethania was/ ten c Mar.14.3
huyse Simonis des Melaetschen. Luc.7.37.
7 Quam tot hem een Vrouwe met een Joan.11.2.
d glas costelicker Salue/ en heeftse wtghe- ende 12.3.
stort op zyn hooft/ daer hy ter Tafel sat. d Gr. Ala-
8 Als dat de Discipulen sagen/ namen zyt on basthron/ dat
weerdelic/ en seyden: waer toe dient dit verlies? is / een vat
9 Want dese salue mocht diere vercocht/ sonder ooren
ende den Armen ghegheuen worden. of yet daer-
10 Ende Jesus dat bekennende/ seyde tot men het by
hen: Waerom zyt ghy lieden der vrouwen grype mach
moeyelick/ want sy heeft een goet werck
aen my ghewrocht.
11 e Want de Arme hebt ghy altydts by u- Arme.
lieden / maer my en hebt ghy niet altydts. e Deu.15.11.
12 Want dat sy dese salue op myn lichaem
ghegoten heeft / dat heeft sy ghedaen om
my te begrauen.
13 Voorwaer segghe ick v lieden / waer die

Euangelium ghepredict sal worden inde ge-
heele werelt/ daer salmen oock segghen tot
haer ghedachtenisse/ wat sy ghedaen heeft.
Judas ver- 14 f Doe ginc een vande twaelue/ genaemt
coopt Chri- Judas Iscarioth tot de Ouerpriesters/
stum. 15 Ende seyde: Wat wilt ghy lieden my
f mar.14. geuen/ ende ick sal hem v ouerleueren: Ende
Luc.22.4. sy setteden hem dertich siluеren penningen.
16 Ende van dier tydt aen/ sochte hy ghele-
gentheyt/ op dat hy hem ouerleueren mochte.
De Disci- 17 g Ende op den eersten dach h des soeten
pulen gaen broodts/ quamen de Discipulen tot Je-
het Pascha sum/ ende seyden hem: Waer wildy dat
bereyden. wy v bereyden het Pascha te eten?
g mar.14.12 18 En hy seyde: Gaet henen in de stadt tot
Luc.22.7. sulck een man/ ende segt hem: De Meester
h Exo.12.17 seydt: Mynen tydt is na by: by v wil ick
myn Pascha houden met myne Discipulen/
19 Ende de Discipulen deden ghelyck haer
Jesus beuolen hadde/ ende bereydden dat
Pascha.
Christus 20 i Ende als het nu auondt ghewordden
eet het Pa- was/ sadt hy ter Tafel met de twaelue.
scha 21 Ende als sy aten/ seyde hy: Voorwaer
i mar.14.17. segge ic v lieden/ k een van v sal my verraden.
Luc.22.14. 22 Ende sy seer droeuich ghewordden zyn-
Joan.13.21 de/ hebben een yeghelick beghinnen te seg-
k Act.1.17. ghen: Ben ickt Heere?
l Psa.41.10 23 Hy antwoordde ende seyde: l Die zyn
Luc.22.22. handt met my in de Schotel ingheдopt
Joan.13.26 heeft/ die sal my verraden.
24 De Sone des menschen gaet ghelyck
van hem gheschreuen is: ende wee den men-
sche door wien de Sone des menschen
verraden wordt, het hadde dien mensche
goet gheweest niet gheboren te zyne.
25 Doe antwoordde Judas die hem ver-
m Dat is/ riet/ ende seyde: Ben ickt m Rabbi? Hy
Meester. seyde tot hem: Ghy hebt het ghesepdt.
n mar.14.22 26 n En als sy aten/ nam Jesus het broodt/
Luc.22.19. ende als hy ghedanckt hadde/ brack hyt/
1 Cor.11.23. ende gaft zynen Discipulen/ ende seyde:
Nemet/ etet/ dit is myn lichaem.
27 Ende hy nam den Drinckbeker/ ende
danckte/ ende gaft hen/ ende seyde:
Drinckt alle daer wt.
Vergeuin- 28 Want o dit is myn bloedt des Nieu-
ge der son- wen Testaments/ dat voor velen vergo-
den. ten wordt tot vergheuinghe der sonden.
o Exo.24.8 29 Ende ick segge v lieden: Jck en sal van
nu voort niet meer van dese vrucht des
Wynstocks drincken/ tot op dien dach/
wanneer ick dat nieuwe drincken sal/ in
het Coninckrycke mijns Vaders.
p Marci/ 30 p Ende als sy den Lofsanck ghesproken
14.26. hadden/ gingen sy wt nae den Olyfberch:
Luc.22.29. 31 Doe seyde Jesus tot hen: Ghy sult al-
Joan.8.1 le aen my gheerghert worden in desen
Der Apo- nacht/ want daer is gheschreuen: q Jck
stelen erger- sal den Herder slaen/ ende de Schapen
nisse. der Cudden sullen verstroyt worden.
q Joa.16.31 32 r Maer na dat ick sal opghestaen we-
Zach.13.7. sen/ sal ick v voorgaen na Galileam.
r mar.28.10 33 Ende Petrus antwoordende/ seyde tot
Mar.14.28 hem: s Want sy oock alle aen v gheer-
ende 16.7. gert worden/ soo en sal ick nochtans nim-
Vermeten- mermeer aen v gheergert worden.
heyt. 34 Jesus seyde tot hem: t Voorwaer ick
s Luc.22.33. segghe v/ dat ghy in deser nacht/ eer de
t Joa.13.38 Haen craeyt/ my driemael versaken sult.
u Joa.13.37 35 Petrus seyde tot hem: u Al waert dat
ick met v steruen moeste/ soo en sal ick
v niet versaken. Desghelycx seyden oock
alle de Discipulen.
x mar.14.32 36 x Doe ghinck Jesus met hen in een
Luc.22.39. plaetse ghenaemt Gethsemane/ ende sey-
Joan.18.1. de tot zyne Discipulen: Sidt hier/ tot dat
Christus is ick gae/ ende bidde daer.
droeuich. 37 Ende tot hem ghenomen hebbende Pe-
trum/ en de twee sonen Zebedei/ begonst
hy droeuich ende weemoedich te worden.
38 Doen seyde hy tot hen: y Myn ziele y Joa.12.27
is bedroeft tot der doodt/ blyft hier/
ende waeckt met my.
39 Ende een weynich voortghegaen/ viel hy Christi ghe
op zyn aensichte/ biddende ende seggende: bedt.
Myn z Vader/ indien het mogelick is/ laet z Luc.22.41
desen Drinckbeker van my gaen/ a noch- a Joa.6.38.
tans niet ghelyc ic wil/ maer ghelyc ghy wilt.
40 Ende hy quam tot de Discipulen/ ende De Disci-
vandtse slapende/ ende seyde tot Petrum: pulen slapē
En condt ghy lieden dan niet een vre met Waken.
my waken? Bidden.
41 Waeckt ende bidt/ op dat ghy niet in ver- Vleesch.
soeckinghe en coemt: b Want de gheest is Gheest.
ghewillich/ maer het vleesch is cranck. b Gala.5.17.
42 Wederom ghinck hy andermael henen/
ende badt/ segghende: Myn Vader/ in-
dien het niet moghelick en is/ dat desen
Drinckbeker van my ga/ het en sy dat ick
hem drincke/ uwen wille gheschie.
43 En hy quam weder/ ende vandtse wederom
slapende/ want hare ooghen waren beswaert.
44 Ende hy lietse/ ende ginck wederom he-
nen/ ende badt ten derdemale/ segghende
de selue woorden.
45 Doen quam Jesus tot zyne Discipulen/
ende seyde tot hen: Slaept nu ende rustet/
Siet/ de vre is nae by/ dat de Sone des
menschen sal ouergheleuert worden in de
handen der Sondaren.
46 Staet op/ laet ons gaen/ Siet/ hy is nae
by die my verraedt.
47 c Ende als hy noch spraeck/ Siet daer/ c mar.14.43
Judas een vanden twaeluen/ quam/ ende Luc.22.47.
met hem een groote schare met sweerden/ ende Joan.18.3.
stocken/ vande Ouerpriesteren ende Ou-
derlinghen des volcks.
48 Ende die hem verriedt/ hadde haer een
teecken ghegheuen/ ende ghesepdt: Dien
ick kussen sal/ die ist/ grypt hem.
49 Ende terstont comende tot Jesum/ seyde Judas ver-
hy: Weest gegroet d Rabbi/ e en custe hem. raedt Chri-
50 Ende Jesus seyde tot hem: Vriendt/ stum hem
waer toe zydy hier ghecomen? Doen qua- kussende.
men sy ende sloeghen de handen aen Je- d Dat is/
sum/ ende namen hem ghevanghen. Meester.
51 Ende siet/ een vanden ghenen die met e 2.Samu.
Jesu waren/ reckte de handt wt/ ende track 20.9.
zyn sweerdt wt/ en slaende den Dienstknecht Petrus die
des Ouerpriesters/ hieu hem zyn oore af. slaet.
52 Doe seyde hem Jesus: Keert v sweerdt Sweerdt.
in zyn plaetse: f want alle die het sweerdt f Gen.9.6.
nemen/ vergaen metten sweerde. Apoc.13.10.
53 Oft meyndy/ dat ick nu niet en can my- De Schrift
nen Vader bidden/ ende hy sal my meer dan moet ver-
twaelf Legioenen Engelen gheuen? uult wordē
54 Hoe souden dan g de Schriften ver- g Psal.12.7
uult worden/ die daer segghen/ dat het ende 69.10.
alsoo gheschieden moet? Esai 53.10.
55 h Te dier vren sprack Jesus tot de scha- Luc.24.25.
ren: Ghy lieden zyt wtghegaen ghelyck h mar.14.48
tot eenen Moorder/ met Sweerden ende Luc.22.52.
Stocken/ om my te vanghen: daghelicx sat
ick by v lieden/ leerende inden Tempel/
ende ghy en hebt my niet ghevanghen.
56 Maer dit is al gheschiedt/ op dat de De Disci-
Schriften der Propheten souden veruult pulē vluch-
worden. i Doe verlieten hem alle de Dis- ten.
cipulen ende vluchteden. i Job.19.13
57 k Ende die Jesum ghevanghen hadden/ Psal.88.9.
brochten hem tot Caipham/ den Ouer- k mar.14.53
priester/ daer de Schriftgheleerde ende de Luc.22.54.
Ouderlinghen vergadert waren. Joan.18.24
58 Ende Petrus volchde hem van verre/ Petrus die
tot den Pallayse des Ouerpriesters: ende volcht van
inghegaen wesende/ sadt hy met de Die- verre.
naren/ op dat hy het eynde saghe.

59 l Ende de Ouerpriesters ende de Ouder-
linghen/ende den geheelen Raedt sochten
valsche getuygenisse tegen Jesum / op dat
sy hē dooden mochten/ eñ en vonden niet.
60 Ende hoe wel daer veel valsche ghetuy-
gen toegecomē waren/so en vondē sy niet.
61 Ten laetsten quamen daer twee valsche
Ghetuyghen/ende seyden. Dese heeft ghe-
m Joā.2.19. seydt : m Jck can den Tempel Gods af-
breken / ende in drie dagen den seluen we-
der optimmeren.
n mar.14.59 62 n Ende de Ouerpriester opstaende/ sey-
o Oft/wat. de tot hem: Antwoordy niet? o Waerom
Beswеerē. betuyghen dese teghen v?
Christus be 63 Ende Jesus sweech stille. Eñ de Ouer-
lijdt dat hy priester antwoordende/seyde tot hē : Jck
Christus is beswеere v by den leuendighen Godt/ dat
ghy ons segghet / oft ghy zijt Christus de
Sone Gods?
64 Jesus seyde tot hem : Ghy hebbet ghe-
p mat.16.27 seydt : p Noch segghe ick v lieden/ van nu
ende 24.30. aen sult ghy den Sone des menschen sien/
ende 25.31. sittēde ter rechter hādt der cracht Gods/
mar.14. 62. ende comende op de wolcken des Hemels.
Luc.22.69. 65 Doe scheurde de Ouerpriester zijn Clee-
Actu.1.11. deren, segghende: Hy heeft ghelastert/wat
1.Tess 4.16 behoeuen wy meer ghetuyghen? Siet/nu
2.Tess.1.10. hebt ghy zijne lasteringhen ghehoordt.
Apoca 1.7. 66 Wat dunckt v? Doe antwoordden sy/
Dan.7.9. ende seyden: q Hy is de doodt schuldich.
q Leu.24.16 67 r Doe spoghen sy in zijn aensicht/ ende
Hy wordt sloeghen hem met vuysten.
bespoghen. 68 s Andere sloeghen hem in zijn aensicht/
r Esa.50.6. segghende : t Propheteert ons Christe/
s Joā.19.3 wie ist die v gheslaghen heeft?
Job 16.10. 69 u Ende Petrus sat buyten inde Sale/
t Lu. 22.64 ende een x Dienstmaechdeken quam tot
u Marce/ hem/ ende seyde : Ende ghy waert oock
14.66. met den Jesu van Galilea.
Luc.22.55. 70 Ende hy versaeckte voor hen allen/Jck
Joan.18.16 en weet niet wat ghy segt.
x Of/ Joch 71 Ende daer hy na der Poorten wt ginck/
teeken. sach hem een ander Dienstmaecht / ende
seyde tot de ghene die daer waren: Ende
Petrus ver dese was ooc met dien Jesu vā Nazareth.
loochent 72 Ende hy versaeckte wederom met eenē
Christum. Eede, segghende : Jck en kenne den men-
sche niet.
73 Ende een weynich tijdts daer na / qua-
men de gene die daer teghenwoordich wa-
ren/ende seyden tot Petrum / Voorwaer/
ghy zijt oock mede van dien/ want v spra-
ke maeckt v openbaer.
74 Doe begonste hy te vervloecken/ende te
sweeren / Jck en kenne den mensche niet.
75 Ende terstondt craeyde de Hane : Ende
Petrus werdt ghedachtich des woordts
p Math.26 Jesu/ die tot hem ghesepdt hadde: p Eer
33. de Hane craeyen sal/ sult ghy my drymael
Mar.14.30 versaken. Eñ ginck wt/ ende weende bit-
Luce 22.61. terlick.
Joan.13.38

Dat xxvij. Capittel.

1. Nae dat Christus ten anderen mael voor den Raedt geweest hadde/ 3 Judas berouwt ende verhangt hem/ 6 wiens weder ghegheuen gelt ghegheuen wordt tot een Begraefplaetse der Vremdelinghen/ 19 daer naer Pilatus vermaent van zijn Huysvrouwe / dat hy met Christo niet en soude te doen hebben/ 20. verlost Barrabam/ 22. ende met aller bewillinge/ 26. Jesum die beschuldicht, bespot/ ghegeesselt/ ende met doornē gecroont was/ verdoemt hy/ 35. om ghecruyst te worden/ 38. met twee Moorders/ 45. ende inde doot Jesu geschieden veel miraculen/ 57. ten laetsten wordet zijn Lichaem heerlick begraue van Joseph/ 62. ende het graf bewaert.

1 MAer a als de Morghenstondt ghecomen was/ so hebbē alle de Ouerprie- a Mar.15.1
sters ende Ouderlinghen des volcks/ Luce 22.66.
raedt gehouden teghen Jesum/ om hem te ende 23.1.
dooden. Joan.8.28.
Psalm. 2. 3.
2 Ende leyden hem henen gebonden / ende Christus ge
sy gauen hem ouer b Pontio Pilato / den vangē wort
Stadthouder. Pilato ouer
3 Als Judas (die hem verraden hadde/) gelevert.
sach / dat hy veroordeelt was / berouwet b Acto.3.13.
hem/ende heeft de dertich silueren pennin-
ghen den Ouerpriesteren ende den Ouder-
linghen weder ghebracht/
4 Segghende : Jck hebbe gesondicht/ver- Judas
radende dat onnoosel Bloedt. Maer sy heeft verra
seyden : Wat gaet ons dat aen/ daer suldy
toe sien.
5 Ende nae dat hy de silueren Penninghen Verhangt
geworpen hadden inden Tempel/ginck hy hem seluen.
van daer/ ende c ginck henē/ eñ verworch- c Acto.1.18.
de hem seluen. 2.Sam.17.23
6 Ende de Ouerpriesters namē de silueren Verkeerde
Penningen eñ seyden : Het is niet gheoor- heylicheyt.
loeft / dese Penninghen inde Gods kiste te
leggen, dewyle het eenē loon des bloets is.
7 Ende eenen raedt ghehouden hebbende/
cochten sy daer mede den Potbackers Ac-
ker/tot der Vremdelinghen begrauinghe.
8 Daerom wert dien Acker genaemt: Den
d Acker des bloedts/tot op desen dach. d Acto.1.19
9 Doe werdt veruult dat daer ghesept was e Zach.11.12
door den Propheet Jeremiam/ segghende: Jere. 32.10.
e Ende sy hebben ghenomen dertich silue-
ren penninghen/ f daer de vercochte mede f Oft/ die
ghecocht was / dien sy cochten voor den werde des
Prijs / die van de kinderen Jsraels ghe- gewerdeer
maeckt was. den/ welck
10 Ende sy hebbense ghegheuen voor den de kinderen
Potbackers Acker / ghelijck my de Heere Jsraels ge
beuolen hadde. weerdeert
11 g Ende Jesus stont voor den Stadthou- hebben.
der/ende de Stadthouder vraechde hem/ Christus be
segghende : Sijt ghy de Coninck der Jo- lijdt voor
den? Jesus seyde hem : Ghy segget. Pilato dat
12 Ende beschuldicht zijnde vanden Ouer- hy een Co
priesters eñ Ouderlingē/ antwoordde niet. ninck is.
13 Doe seyde Pilatus tot hem: Hoordt ghy g Mar.15.2
niet/ hoe veel ghetuyghenissen sy teghen v Luce 23.3.
brenghen? Joan.18.33.
14 h Maer hy en antwoordde hem niet op h Esai 53.7.
eenich woordt: so dat de Stadthouder seer Act. 8.32
verwondert werde.
15 i Ende op de Hoochtijdt was de Stadt- i Mar.15.6.
houder ghewoon den volcke eenen geuan- Luce 23.17.
ghen los te laten/ dien sy wilden/ Joan.18.39
16 k Ende hy hadde doe eenen welbekenden k Mar.15.7
ghevangen/ ghenaemt Barrabas. Luce 23.19.
17 Daerom als sy vergadert waren / seyde Joan.18.39
Pilatus tot hen / Welcken wilt ghy/ dat
ick v vrij late ? Barrabam? oft Jesum/ die
ghenaemt is Christus.
18 Want hy wiste/ dat sy hem door nijdich-
heyt ouergheleuert hadden.
19 Eñ als hy op den Richtstoel sat/ soo heeft Pilatus
tot hem zijn Huysvrouwe ghesonden/ seg- Wijf.
gende : Hebt niet te doen met desen Recht-
ueerdigē : want om sijnent wille hebbe ick
heden in den droom vele gheleden.
20 l Maer de Ouerpriesters ende Ouderlin- Sy bidden
ghen hebben de Scharen in onderwesen/ om Barra-
dat sy Barrabam begheeren souden/ ende ba.
Jesum dooden. l Mar.15.11.
21 Ende de Stadthouder antwoordde/ ende Luce 23.18.
sprack tot hen : Welcken wilt ghy van de- Joā. 18.40.
sen tween/ dat ick v vrij late? Ende sy sey- Acto.3.14
den: Barrabam. m Oft ouer
22 Pilatus seyde tot hen : Wat sal ick dan tredet.
doen met Jesu / die genaēt wort Christus?
Sy seydē alle tot hem: Laet hem cruycigē.

23 Doe ſeyde de Stadthouder/ Wat heeft
hy dan quaets ghedaen? Ende ſy riepen te
Pilatus waſcht ſijn handen als onſchuldich.
meer/ ſegghende/ Laet hem cruycighen.
24 Als nu Pilatus ſach/ dat hy niet en vor-
derde/ maer dat daer meerder oproer wert/
heeft hy Water ghenomen/ eñ ſijn handen
voor het volck gewaſſchẽ/ ſegghende: Ick
ben onſchuldich van den bloede deſes recht
veerdigen/ Siet ghy lieden toe.
25 Ende het gantſe volck antwoorde/ ſeg-
n Act. 5. 28
ghende: n Syn bloet zy op ons ende op on-
ſe kinderen.
26 Doe heeft hy haer Barrabam vry gela-
ten/ eñ Jeſum gegeeſſelt hebbende/ leverden
hy over/ op dat hy gecruycighet werde.
o Mar. 15. 16. Joan. 19. 1
27 o Doen namen de Crijchſknechten des
Stadthouders/ Jeſum in het Richthuys
eñ vergaderdẽ by hem de gantſche Bende.
Chriſtus wort ghecroont met doornen/ beſpot ende beſpoghen/
28 Ende hem ontcleedt hebbende/ deden
ſy hem eenen Purpuren mantel aen.
29 Ende ſetteden op ſijn Hooft een croone/
die ſy vã doornen gevlochten hadden/ ende
eenen Rietſtock in ſijn rechter handt/ ende
boghen haer knyen voor hem/ ende beſpot-
teden hem/ ſegghende: Weeſt ghegroet
Coninck der Joden.
30 Eñ op hem geſpogen hebbende/ namen
ſy eenen Rietſtock/ eñ ſloegen op ſijn hooft.
31 Ende doe ſy hem beſpot hadden/ hebben
ſy hem den mantel wtghetoghen/ eñ deden
Simon vã Cyrenen.
hem ſyne cleederen aen/ ende leydden hem
henen om te cruycen.
p Mar. 15. 21 Lu. 23. 26.
32 p Eñ wtgaende/ vonden ſy eenen man
van Cyrenen/ ghenaemt Simon: Deſen
q Mar. 15. 22 Luce 23. 33. Joan. 19. 17
dwonghen ſy/ dat hy ſijn Cruyce droeghe.
33 q Eñ als ſy quamen in de plaetſe/ genaẽt
Golgata/ dat is geſeyt Hooftſcheel plaetſe
34 Gaven ſy hem te drincken Edick met
Galle gemenght. eñ als hyt gheſmaeckt had-
de/ en wilde hyt niet drincken.
Chriſtus wordt ghecruyſt
35 r Als ſy hem gecruyſt hadden/ deylden ſy
ſijne cleederen/ het Lot werpende/ op dat
vervult worde/ dat geſproken is door den
r Mar. 15. 24 Joan. 19. 23 ſ Pſal. 22. 19
Propheet/ ſegghende/ ſ Sy hebben mijne
cleederẽ onder hen gedeylt/ eñ hebben het
Lot op mijne cleedinge ghewórpen.
36 Ende ſy bewaerden hem/ daer ſittende.
t Mar. 15. 26 Luce 23. 38 Joan. 19. 19
37 t Ende ſetteden ſijn beſchuldinghe boven
ſijn Hooft gheſchreven: DESE IS
JESUS/ DE CONINCK DER
JODEN.
u Eſa. 53. 12
38 u Doe werden daer oock twee Moor-
denaers met hem gecruyſt/ de een ter rech-
ter/ eñ de ander ter ſlincker zijde.
Laſteringhe tegen Chriſtum. x Mar. 15. 29 Luce 23. 53. Pſalm. 22. 8 ende 69. 21. ende 109. 25 y Joã. 2. 19
39 x Eñ die daer voorby ginghen/ laſterden
hem/ ſchuddende haer hoofden/
40 Ende ſegghende: y Ghy die den Tempel
afbreeckt/ eñ in drye dagẽ oprechtet/ helpt
u ſelven. Zijt ghy Gods Sone/ ſoo coemt
af vanden Cruyce.
41 Deſghelijcks beſpotteden hem oock de
Overprieſters met dẽ Schriftgeleerden/ eñ
Ouderlingen/ ende Phariſeen/ ſegghende.
42 Hy heeft andere gheholpen/ eñ en can hy
hem ſelven niet helpen? Is hy de Coninck
Iſraels/ ſoo laet hem nu van den Cruyce
z Pſal. 22. 9 Sap. 2. 18 a Griecx wil
af comen/ eñ wy ſullen hem ghelooven.
43 z Hy heeft op God betrout: dat hy hem
nu verloſſe/ indien hy a hem aenghenaem
is: want hy heeft gheſeyt: Ick ben Godts
Sone.
44 Dat ſelve verweten hem oock de Moor-
b Mar. 15. 33. Luce 23. 44.
denaers die met hem ghecruyſt waren.
45 b Ende van der ſeſter uren/ werdt daer
Chriſti woorden aen 't Cruyce
duyſterniſſe over de gheheele Aerde/ tot der
negenſter ure toe.
c Hebr. 5. 7. Pſalm. 22. 1.
46 Ende ontrent der neghenſter ure c riep
Jeſus met luyder ſtemme/ ſegghende: Eli/
Eli/ Lamaſabachtani/ dat is/ mijn Godt/
mijn God/ waerom hebt ghy my verlaten?
47 Ende ſommige van die daer teghenwoor
dich waren/ dat gehoort hebbende/ ſeyden:
Deſe roept Eliam.
48 d Ende terſtondt liep daer een van hen/ d Joã. 19. 29
e nam een ſponſie/ die vulde hy met edick/ e Pſal. 69. 22
ende ſtackſe op eenen Rietſtock/ ende gaf
hem te drincken.
49 De andere ſeyden/ Houdt op/ laet ons
ſien/ of Elias hem ſal comen verloſſen.
50 Ende Jeſus wederom met luyder ſtem-
me roepende/ gaf den Gheeſt.
51 f Ende ſiet/ g de voorhanck des Tem- Chriſtus ſterft.
pels ſcheurde in tween/ van boven tot be-
neden/ ende de Aerde beefde/ ende de ſteen- Miraculen in de doodt Chriſti.
rotſen cloven.
52 Ende de graven werden gheopent/ ende
veel lichamen der heylighen die gheſlapen f Mar. 15. 38 Luce 23. 45.
hadden/ ſtonden op/
53 Ende gingen wt de graven/ nae ſijne ver- g 2 Par. 3. 14
ryſeniſſe/ ende quamẽ in de heylige Stadt/ Het eynde der Godlicker miraculen.
ende werden van velen gheſien.
54 h De Hooftman over hondert/ eñ die met
hem Jeſum bewaerden/ ſiende de Aerdt-
bevinghe/ ende wat daer gheſchiedt was/ h Mar. 15. 39 Luce 23. 47.
vreeſden ſy ſeer/ ſegghende: Waerachtich
deſe was Gods Sone.
55 i Daer waren oock veel vrouwen k van De vrouwẽ die Chriſto gedient hebben.
verre aenſiende/ die Jeſum gevolcht wa-
ren van Galilea/ l hem dienende.
56 Onder welcke was Maria Magdalena i Mar. 15. 40
eñ Maria de Moeder Jacobi eñ Joſes/ Luce 23. 49.
ende de moeder der kinderen Zebedei. k Pſal. 38. 12
57 m Ende als het avondt ghewórden was l Luce 8. 2.
quam een rijck man van Arimathea/ met m Mar. 15. 42
namẽ Joſeph/ die oock Jeſus Diſcipel was. Luce 23. 50.
58 Deſe quam tot Pilatum/ ende begheerde Joan. 19. 38
het lichaem Jeſu. Doen beval Pilatus dat
men hem dat lichaem gheven ſoude.
59 Ende Joſeph nam het Lichaem/ ende
wandt dat in een ſuyver ſijn lijnwaet.
60 n Eñ leyde het in ſijn nieuwe graf/ dat hy Joſeph begraeft Chriſtum.
wtgehouwen hadde in een ſteenrotze/ ende
eenen grooten ſteen aen de deure des grafs
gewentelt hebbende/ ghinck hy henen. n Mat. 12. 40 ende 26. 12.
61 Maria Magdalena/ ende de ander Ma- Mar. 15. 46.
ria warẽ daer ſittende tegen over het graf. Luce 23. 53.
62 Ende des anderen daechs/ die daer is
na dẽ dach der voorbereydinghe des Sab- Het graf Chriſti wordt vã de Crijchſknechtẽ bewaert.
baths/ quamen de Overprieſters ende de
Phariſeen te ſamen tot Pilatum/
63 Segghende: Heere wy zijn indachtich/
dat deſe Verleyder noch levende gheſpro-
ken heeft: o Ick ſal na drye daghen weder- o Mat. 16. 21.
om opſtaen.
64 Daerom beveelt dat het Graf bewaerdt ende 17. 23.
worde/ tot den derden dach: opdat ſijne diſ- ende 20. 19.
cipulen niet miſſchien en comen inder nacht Marc. 8. 31.
eñ ſtelen hem/ eñ ſegghen tot den volcke: Hy ende 9. 31
is opgeſtaen van de dooden: ende de laet- ende 10. 34.
ſte dwalinge ſal ergher zijn dan de eerſte. Luce 9. 22.
65 Ende Pilatus ſeyde tot hen: Ghy hebt ende 18. 33.
wachte gaet henen/ ende bewaert hem ghe- ende 24. 6.
lijck ghy weet.
66 Doe ghinghen ſy eñ bewaerden het graf/
ende verſegelden den ſteen metter Wacht.

Dat xxviij. Capittel.

1. De Opſtandinge Chriſti wordt den
Vrouwen vercondicht/ 9. den welcken hy
hem ſelven openbaert/ 11. Eñ de Wach-
ters deſe dingẽ bootſchappẽde 12. worden
met gelt vervalſcht/ 18. daer nae Jeſus ſijn
Diſcipulen ſendende over de Weerelt om De vrouwẽ gaen het graf beſien.
te predicken ende te doopen/ 20. belooft
hen ſijn eeuwige hulpe.
1 IN het a laetſte des Sabbaths/ als de a Mat. 16. 1
eerſte dach der weke begonſte te luchten/ Luce 24. 1.
quam Maria Magdalena eñ de ander Joan. 20. 1
Maria/ om het graf te beſien.

b Ofte daer was gheschiedt.etc. Een Engel bootschapt de Opstandinghe Christi.

2 Ende siet/ b daer gheschiede een groote
Aerdtbevinghe / want de Engel des Hee-
ren daelde neder vanden Hemel / eñ quam
toe eñ wentelde den steen vander deure/
ende sat daer op.
3 Ende zijn ghedaente was ghelijck een
Blixem/ ende zijn cleedinghe wit ghelijck
de Sneeu.
4 Eñ door vreese van hem / zijn de Wach-
ters verschrickt gheworden, ende werden
als doode.
5 Maer de Enghel antwoordde/ eñ seyde
tot de Vrouwẽ: Ghy/ vreest niet/ want ick
weet dat c ghy Jesum dẽ gecruystẽ soeckt.
6 Hy is hier niet/ want hy is opghestaen/
d ghelijck hy ghesevdt heeft. Coemt hier/
siet de plaetse daer de Heere gelegẽ heeft.
7 Ende gaet haestelick / ende segt zijnen
Discipulen/ dat hy vanden dooden opge-
staen is/ ende siet/ hy gaet voor v in Gali-
leam / daer sult ghy hem sien. Siet / ick
hebt v lieden ghesevdt.
8 e Ende sy ghinghen haestelick van den
graue met vreese eñ grooter blischap / eñ
liepen/ eñ bootschaptent zijne Discipulen.
9 Ende als sy ghinghen om zijne Discipu-
len te bootschappen/ siet/ Jesus is haer tẽ
ghemoete ghecomen/ seggende: Weest ge-
groet / ende sy zijn toegheeomen / eñ heb-
ben hem zyne voeten gehouden/ ende aen-
baden hem.
10 Doe seyde Jesus tot haer: Vreest niet/
gaet henen eñ bootschappet mynen broe-
deren/ dat sy in Galileam gaen/ f daer sul-
len sy my sien.
11 Als sy nu ghegaen waren/ siet/ sommige
vande Wachters quamen inde Stadt/ eñ
bootdschapten den Ouerpriesteren al dat
daer gheschiedt was.
12 Doe vergaderden sy met den Ouderlin-
gen/ ende raedt ghehouden hebbende/ ga-
uen sy de Crijchsknechten gelts genoech/
13 Segghende: Segt dat zyne Discipulen
zijn des nachts ghecomen / ende hebben
hem ghestolen/ dewyle ghy sliept.
14 Ende indien dat verhoort wordt by den
Stadthouder / wy sullent hem wijs ma-
ken/ ende v lieden sonder sorge maken.
15 Ende sy het gelt genomen hebbende/ de-
den ghelijck sy gheleert waren. Ende dit
Woordt is verbreydt by den Joden / tot
den dach van heden.
16 Ende de elue Discipulen gingen na Ga-
lileam / op den Berch g daer Jesus hen
beuolen hadde.
17 Ende als sy hem sagen/ aenbaden hem/
ende sommighe twijfelden.
18 Ende Jesus by hen comende, sprack met
hen/ segghende: h My is ghegheuen alle
Macht in Hemel ende op Aerden.
19 i Daerom gaet/ ende k leert allen l volc-
ken: hen doopende in den Name des Va-
ders/ ende des Soons/ ende des heyligen
Gheests/ hen leerende onderhoudẽ al wat
ic v beuolẽ hebbe. Eñ siet/ m ick ben met v
alle de dagẽ, tot de volendinge der werelt.

c Mar.16.6 Luce 24.4. d mat.16.21 ende 17.23. ende 20.19. Mat.8.31. ende 9.31. ende 10.34. Luce 9.22. ende 18.33. ende 24.6. e Mar.16.8 Joan.20.13 Christus verresen/ wordt van de vrouwẽ ghesien. Broeders Christi. f Act.1.9. 1 Cor.15.5. De Waerheydt inde ghewelt eñ listen ende vernalschinghe/ door gauen. Christus van de Apostelẽ aen gebeden in Galilea. g mat.26.32 mar.14.28. Hy sendt de Apostelen om te prediken. h Psal.8.7. Mat.11.27 Luce 10.22. Joan.3.35. ende 17.2. 1 Cor.15.27. Ephe.1.22. Hebr.2.8. i mar.16.15. Joan.15.16 k oft maect se tot Discipulen. l Gr. Heydenen. m Joan.14.23.

Argument.

MEn seyt dat Marcus is een Discipel
Petri geweest/ eñ wie hy geweest sy/
so heeft hy voorwaer bewesen/ dat hy
een wonderlick Man was in geleertheyt/
geloone ende neerstichevt. Want hy heeft
het Euangelium in een geschicte cortheyt
vervaet. Sommige seggẽ dat hy het Euan-
gelium beschreuen heeft / ghelijck hijt van
Petro ontfangen hadde. Te wat tyde hy
het int licht ghebracht heeft / is onseker.

HET HEYLIGHE Euangelium beschre-uen door Marcum.

Dat eerste Capittel.

4. Joannes predickende ende doopende
in de Woestyne/ 7. geeft getuygheniſſe van
Jesu/ 9. ende doopt hem/ 12. daer nae Je-
sus versocht van den Satan / 14. vercon-
dicht het Euangelium in Galilea/ 16. roept
tot hem de Visschers/ 23. gheneeſt de Beſe-
tene/ ende de schoonmoeder Petri/ 32. ende
meer andere/ 40. ende reynicht den Me-
laetschen.

1 HEt beghin des Euangeli
Jesu Christi / des Soons
Gods.
2 Ghelijck ghescreuen is in-
de Propheten: a Siet ick
sende mijnen b Bode voor v aenghesichte/
die uwen wech bereyden sal voor v.
3 c De stemme des genen die daer roept in
de Woestyne/ is: Bereydt den wech des
Heeren/ maeckt syne paden rechte.
4 d Joannes was in de Woestijne doo-
pende/ ende predikende den Doop der be-
keeringe/ tot vergevinge der sonden.
5 e Ende daer ginghen wt tot hem gheheel
Jodenlandt / ende die van Jerusalem/ eñ
werden alle van hem ghedoopt inden Jor-
daen/ belijdende hare sonden.
6 f Ende Johannes was becleedt met Ke-
mels hayren / ende hadde eenen Lederen
gordel omme syne lenden/ g eñ at Sprinck-
hanen ende wildt honich.
7 h Ende predicte/ segghende: Daer coemt
een nae my die stercker is dan ick / wiens
schoenriemen ic niet weerdich en ben neder
buyghende te ontbinden.
8 i Jc heb v wel gedoopt met water/ maer
k hy sal doopen met den Heyligen Geest.
9 Ende het gheschiedde in die daghen/
dat Jesus van Nazareth quam wt Ga-
lilea/ ende werdt van Joanne ghedoopt in
den Jordaen.
10 l Ende terstondt als hy op quam van
den water/ sach hy de Hemelen open gaen/
ende den Gheest gelijck een Duyue neder-
comen op hem.
11 m Ende daer gheschiede een stemme wt
de Hemelen/ segghende: Ghy zijt myn wel
lieue Sone/ in dẽ welcken ick myn welbe-
hagen ghenomen hebbe.
12 n Ende terstondt dreef hem de Gheest
wt in de woestijne.
13 Eñ hy was daer in de woestijne veertich
dagen beproeft van den Satan / ende was
oock by de wilde beesten/ ende de Enghelen
dienden hem.
14 o Eñ na dat Joannes overgheleuert was/
quam Jesus in Galileam / predikende het
Euangelium des Coninckrijcks Gods/
15 Ende segghende: De tijt is veruult/ eñ het
Coninckrijcke Godts is na by ghecomen.
p Betert v/ ende ghelooft den Euangelio.
16 q Eñ wandelẽde by de Galileetsche Zee/
sach hy Simonem / ende Andream synen
Broeder/ haer Net in de Zee werpende/
(want sy waren Visschers.)
17 Eñ Jesus seyde tot hen: Coemt na my/
ende ick sal v maken r Visschers der men-
schen te worden.

Joannes de Dooper. a Mala.3.1 Luce 7.27 Mat.11.10. b Griecx/ Enghel. c Esa.40.3. Math.3.3. Luce 3.3. Joan.3.23. d Mat.3.1. Luce 3.3. Joan.3.23. e Mat.3.5 Luce 3.7. f Mat.3.4. 2.Reg.1.8. Joannis cost ende cleedinghe. g Leui.11.22 h Mat.3.11 Luce 3.16. Joan.1.26. i Actor.1.5. ende 11.16. ende 19.4. k Esa.44.3. Joel.2.28. Acto.2.4. ende 11.15 l Mat.3.13. Luce 3.21. Joan.1.32. Jesus wordt ghedoopt. m Esa.42.1 Mat.3.17. ende 17.5. Mar.9.7. Luce 3.22 ende 9.35. Coloss.1.13 2.Pet.1.17 n Mat.4.1 Luce 4.1. Christus predickt. o Mat.4.12 Luce 4.14. Joan.4.43 p Esa.56.1 q Mat.4.18 Luce 5.1.

mat.19.27. Mat.10.28 Luce 5.11 ende 18.28. Jacobus en Joannes.

18 f Ende terstondt verlatende hare Net-
ten/ volchden sy hem.
19 t En van daer een weynich voortgegaen
wesende/ sach hy Jacobum den sone Zebe-
dei ende Joannem synen broeder oock inte
schipken hare Netten vermaken.

Mat. 4.21. Christus leert inde vergaderinghen.

20 Ende hy riepse terstondt / Ende sy ver-
latende haren Vader Zebedeum in het
schipken met den Hueringhen / volchden
hem nae.

u mat.4.13. Luce 4.31. x Of Synagoge.

21 u Ende sy gingen te Capernaum / en ter-
stont op de Sabbathen ghinck Jesus inde
x vergaderinge/ ende leerde.

y Mat.7.28 Luce 4.32

22 y Ende sy verschrickten ouer zyne leere:
want hy leerde als macht hebbende / ende
niet als de Schriftgeleerden.

De Beseten wort ghereynicht. z Luce 4.33.

23 z Ende daer was in hare vergaderinghe
een mensche met eenen onreynen Gheest
de welcke wt riep,
24 Seggende/ Ey a wat hebt ghy met ons
te doen Jesu van Nazareth? Zyt ghy ghe-
comen om ons te verderuen? Ick weet wie
ghy zyt/ namelick de Heylige Gods.

a Oft Wat hebben wy met v te doen?

25 Ende Jesus strafte hem / segghende/
Swyght stille/ ende gaet wt van hem.

Nieuwe Leere

26 Ende de onreyne Geest hem schuerende/
ende roepende met luyder stemmen/ ginck
wt van hem.
27 En sy verschrickten hen alle / soo dat sy
malcanderen vraechden/ seggende/ Wat is
dit? Wat nieuwe leere is dese dat hy oock
met machte den onreynen Geesten ghebiedt/
ende zyn hem ghehoorsaem?
28 Ende syn gheruchte ginck terstondt wt/
in dat gheheele omligghende Landt van
Galilea.

b mat.8.14. Luce.4.38.

29 b En van stonden aen ginghen sy wt de
Vergaderinghe/ ende quamen in het huys
Simonis/ ende Andree/ met Jacobo ende
Joanne.
30 Ende Simons wyfs moeder lach met de
cortsen / ende sy seyden hem terstondt van
haer.

Petri schoonmoeder wort ghesont.

31 En tot haer gaende / ende vattende haer
handt heeft hyse opgheheuen/ ende de cort-
se heeft haer terstont verlaten: ende sy dien-
de hen.

Vele worden gheheelt. c mat.8.16. Luce.4.40.

32 c Des auonts als de Sonne onder was/
brachten sy tot hem alle crancken/ ende die
van den Duyuel ghequelt waren.
33 Ende de gheheele Stat was vergaderdt
voor de deure.

Christus was den Duyuelen bekent d Ofte, wat e Luce.4.42 Ghebedt.

34 En hy ghenasser vele/ die van menigher-
ley siecke cranck waren: en dreef veel Duy-
uelen wt / en en liet de Duyuelen niet spre-
ken, d dat sy hem kenden.
35 e Des morghens noch seer vroech stondt
Jesus op/ en ginck wt/ en hy ghinck henen
nae een woeste plaetse/ ende badt aldaer.
36 Ende Simon ende die met hem waren/
volchden hem nae.
37 Ende als sy hem vonden / seyden sy tot
hem: Sy soecken v alle.

Predict inde Vergaderinghe. f Esai. 61.1. Luce.4.18.

38 Ende hy seyde tot hem: Laet ons inde nae-
ste Vlecken gaen, op dat ick daer ooch pre-
dike/ f want daer toe ben ick wtghegaen.
39 Ende hy predickte in hare vergaderinge
in gheheel Galilea/ ende dreef de Duyuelen
wt.

De melaetsche wordt ghesuyvert. g Mat.8.2. Luce.5.12.

40 g Ende daer quam een melaetsch mensche
tot hem/ biddende hem/ ende knielende voor
hem, ende seggende: So ghy wilt, ghy cont
my reynighen.
41 Jesus beroert zynde met barmherticheit
stack zyne hant wt/ raeckte hem/ ende seyde
hem: Ick wil/ wort ghereynicht.
42 Ende als hy dat ghesproken hadde / ter-
stondt ghinck de Melaetschepdt van hem
wech/ ende hy werdt ghereynicht.
43 En als hy hem ghedreycht hadde/ sandt
hy hem terstont wt/
44 Seggende: Siet toe dat ghy dit niemant
de segget: maer gaet henen/ ende vertoont
v den Priestere/ en offert voor uwe reyni-
ge/ het gene h dat Moyses beuolen heeft/ h Leui.13.2. ende 14.2.
hen tot een ghetuyghenisse.
45 Maer als hy wtghegaen was/ begonste
hy vele dingen te openbaren, en dat woort
te verbreyden so dat Jesus niet meer mocht
te openbaerlick in de Stadt comen/ maer
was buyten inde woeste plaetsen: ende sy
quamen tot hem van allen eynden.

Dat ij. Capittel.

3. De gichtsiecke wordt ghenesen te Ca-
pernaum/ 14. Mattheus wort gheroepen
van Jesu 18. die de zyne ontschuldicht/ aen-
gaende het vasten. 23. ende den Sabbath.

1 Ende a nae sommighe daghen quam hy a Mat.9.1.
wederom in Capernaum / en het werdt Luce.5.17.
ghehoort dat hy in een huys was.
2 Ende terstont vergaderden vele tot hem/
also dat ooch die plaetsen ontrent der deu-
ren hen niet meer conden begrypen / ende
hy sprack hen het woort.
3 Ende daer quamen sommighe tot hem/ De Gichtighe wort ghesont.
brengende eenen Gichtsiecken/ die van vie-
ren ghedraghen werdt.
4 Ende als sy niet en conden by hem co-
men/ ouermidts de scharen/ ontdeckten sy
het dac der plaetsen daer hy was: ende als
sy het doorghebroken hadden/ lieten sy het
bedde daer de gichtsiecke op lach / neder
met koorden.
5 Ende Jesus haer gheloone siende/ seyde Christus vergeeft de sonden.
tot den gichtsiecken: Sone uwe sonden zyn
v vergheuen.
6 En daer saten sommige vande Schriftghe-
leerde/ ende ouerdachten in haer herte:
7 Wat spreect dese alsoo b lasteringe? Wie b oft ongodlick?
is hy die c de sonden vergheuen mach/ dan
alleen Godt? c Job.14.4.
8 Ende Jesus terstont in zynen Gheest be- Psal.32.5.
kent hebbende / dat sy alsoo in haer seluen Esai.43.25.
ouerdachten seyde tot hen: Wat ouerdencket
ghy dese dinghen in uwe herten?
9 Welck is lichter te segghen tot den gicht-
siecken: uwe sonden zyn v vergheuen: oft
te segghen: Staet op/ ende neemt v bedde/
ende wandelt.
10 Ende op dat ghy mueght weten/ dat de So-
ne des menschen macht heeft de sonden op
der Aerden te vergheuen (seyde hy tot den
gichtsiecken:)
11 Ick segghe v: Staet op / neemt v bedde
op/ ende gaet henen in v huys.
12 Ende terstont is hy opgestaen/ ende zyn
bedde ghenomen hebbende/ ginck hy wt in
aller tegenwoordicheyt, soo dat sy hem
alle verwonderden/ ende presen Godt/ seg-
gende: Wy en hebben noyt desgelycx gesien.
13 b Ende hy ginc wederom wt by der Zee/ b mat.9.9.
ende alle de schare quam tot hem, ende hy Luce 5.27.
leerdese.
14 Ende voorby gaende / sach hy Levi den Mattheus wort geroepen.
sone Alphei sitten op den Tol: ende seyde
tot hem: Volcht my na: Ende hy stont op/
ende volchde hem nae.
15 Ende het gheschiedde/ als hy ter Tafel
sat in desseluen huys / datter ooc vele Tol-
lenaren ende sondaren mede aen saten met
Jesu ende zyne Discipulen. Wandt daer
waren der vele/ die hem naghevolcht waren.
16 En de Schriftgheleerde ende Pharizeen
siende dat hy at met de Tollenaren ende
Sondaren / seyden tot zyne Discipulen:
Waerom eet ende drinckt hy met de Tolle-
naren ende Sondaren.

Ende

Rechtueerdige. Sondaers. e Mat.9.13. ende 11.31. Luce.5.32. ende 19.10. 1.Tim.1.15.

17 Eñ Jesus dat ghehoort hebbende / seyde tot hen: Die gesont zijn/ behoeuẽ den Medecijnmeester niet/ maer die cranc zijn: e Ic ben niet ghecomen om te roepen de rechtueerdighen maer de sondaren tot bekeeringe.

f mat.9.14. Luce.5.33.

18 f Ende de Discipulen Joannis ende der Pharizeen vasteden/ ende sy quamen ende seyden tot hem: Waerom vasten de Discipulen Joannis eñ der Pharizeen / ende uwe Discipulen en vasten niet?

g Esai 62.5. 2.Cor.11.2.

19 Jesus seyde tot hen: g Connen de bruylofts kinders vasten / dewijle de Bruydegom by hen is? So langhe tijdt als sy den bruydegom by hen hebben/ connen sy niet vasten.

Christus voorseit dat zijne Discipulen nae zijn hemelvaert vast eñ verdrukinge lijden sullen.

20 Maer de daghen sullen comen / dat de Bruydegom van hen sal ghenomen worden: ende dan sullẽ sy vasten in die daghen.

21 Niemant en lapt eenen lap ron onghevolt lakens in een out cleedt / anders soo scheurt die nieuwe lap van het oude/ ende de scheure wort erghes.

h Cap.14. Act.2.4.

22 Ende niemandt doet h nieuwen wijn in oude ledersacken / anders de nieuwe wijn scheurt de oude ledersacken ende de wijn wordt wtghestort/ ende de ledersacken verderuen: Maer nieuwen wijn moetmen in nieuwe ledersacken doen.

Den Sabbath verdedigt. i Mat.12.1. Luce.6.1. Deut.23.25.

23 i Eñ het geschiedde/ dat hy op den Sabbath door het ghesaeyde ginck / ende zijne Discipulen begonsten int gaen aaren te plucken.

24 Ende de Pharizeen seyden tot hem: Siet waerom doen sy op den Sabbath / dat k niet gheoorloeft en is?

k Exo.20.10. l 1.Sa.21.6.

25 Eñ hy seyde tot hen: Hebt ghy noyt ghelesen l wat David dede / als hy in noode was/ ende hem hongherde/ eñ die met hem waren? te weten/

26 Hoe hy ghegaen is in dat huys Godts/ ten tijden Abiathars des Ouerpriesters/ ende gegeten heeft de Toonbrooden / die niemandt gheoorloeft waren te eten/ m dan den Priesteren/ eñ heeftse oock ghegheuen den ghenen die met hem waren.

m Exo.29.34. Leuit.8.31. ende 24.9.

27 Ende hy seyde tot hen: De Sabbath is ghemaeckt om den mensche / ende niet de mensche om den Sabbath.

n mat.12.8. Luce.6.5.

28 n Soo is dan de Sone des menschen een Heere oock ouer den Sabbath.

Dat iij. Capittel.

1. De verdorde hande ghenesen zijnde/ 6. de Pharizeen soecken Christum te dooden. de welcke wijckende na de Zee / gheneest vele siecken / 14. verordent twaelf Apostelen/ ende sendtse wt te predicken/ 21. daer nae gheacht sot te zijne/ 23. bewijst dat hy teghen den Sathan is/ 31. wat sonde onuergheuelick sy, ende wie zijn moeder ende broeders zijn.

De verdorde hande wordt ghenesen. a mat.12.9. Luce.6.6.

1 Ende a hy ghinck wederom in de Vergaderinghe: ende daer was een man/ hebbende een dorre hant.

2 Ende sy wachteden op hem/ oft hy dien op dẽ Sabbath ghenesen soude/ op dat sy hem beschuldigen mochten.

3 Ende hy seyde tot den mẽsche die de dorre hant hadde: Staet op int midden:

b Griecx / siele.

4 Eñ seyde tot henlieden: Is het gheoorloeft op dẽ Sabbath goet te doẽ/ oft quaet te doen? dat b leuen te behouden/ oft te verderuen? Ende sy sweghen stille.

c 1.Reg.13.6. Raetslagen tegen Christum. d mat.12.14. Joan.10.39. ende 11.53.

5 Ende als hyse rontom aenghesien hadde met toornicheit/ bedroeft zijnde ouer de verblintheyt/ haerder herten/ seyde hy tot den mensche: Strecket v hant wt: ende hy streckese wt/ c ende zijn hant werdt wederom gesont ghelijck de ander.

6 d Ende de Pharizeen wtghegaen zijnde/ hebbẽ terstont met de Herodianen raet ghehouden teghen hem / hoe sy hem dooden mochten.

e Mat.4.25. Luce.6.17.

7 Ende Jesus weeck van daer met zijne Discipulen na der Zee toe, e eñ hem volchde een groote menichte nae van Galilea/ ende van Judea.

8 Eñ van Jerusalem/ eñ van Idumea / eñ van ouer den Jordaen/ eñ die ontrent Tyrum ende Sidon woonden, een groote menichte / ghehoort hebbende de groote dingen die hy dede quamen tot hem.

9 Ende hy beual zijnen Discipulen dat sy hem een schipken by houden souden om der schaeren wille/ dat sy hem niet en souden dringhen.

Door herte naken Christi worde de crancke ghenesen.

10 Want hy hadde haerder vele gheheelt/ so dat hem alle die gheplaechte waren ouervielen/ op dat sy hem aenroerden.

11 Ende de onreyne geesten/ als sy hem saghen vielen voor hem neder / ende riepen/ seggende: Ghy zijt Godts Sone.

12 Maer hy verboot hen scherpelic met vele woorden/ dat sy hem niet openbaer maken souden.

13 f Eñ hy clam op den berch/ ende riep tot hem die hy wilde: eñ sy quamen tot hem.

De Duyuels willen Christum belijden.

14 Ende hy oordineerde twaelue / om met hem te zijne / ende om dat hyse soude wtsenden om te predicken:

f mat.10.1. Marc.6.7. Luce.6.13. ende 9.1.

15 Ende dat sy macht hebben souden de siecken te ghenesen/ ende de Duyuelen wt te worpen.

16 Ende hy gaf Simoni den naem Petrus/

Christus ordineert Apostelen om te predicken.

17 Eñ Jacobum den sone Zebedei/ eñ Joannẽ den broeder Jacobi: ende gaf hen namen/ Boanerghes/ dat is/ des Donders sonen.

De namen der Apostelen.

18 Eñ Andream/ eñ Philippum/ ende Bartholomeum/ ende Mattheum/ ende Thomam/ ende Jacobum Alphei sone / ende Thaddeum ende Simonem van Cana.

19 Eñ Judã Iscarioth die hem ooc verriet.

20 Ende sy quamen te huys/ ende de schare vergaderde wederom / soo dat sy ghenen g ghelegentheyt hadden broot te eten.

g Griecx / niet conde. Christus geacht voor wtsinnich.

21 Als zijne vrienden dit hoorden/ ginghen sy wt om hem vast te houden: want sy seyden: hy is wtsinnich.

Lasteringhe der Schrift gheleerden. h mat.9.34. ende 12.24. Luce.11.15. Joan.8.48.

22 Eñ de Schriftgheleerden die van Jerusalem af gecomẽ waren/ seyden: h Hy heeft den Beelzebub/ ende door dẽ Ouersten der Duyuelen worpt hy de Duyuelen wt.

23 Ende als hyse tot hem gheroepen hadde sprack hy tot hen in ghelijckenisse: Hoe can de Satan den Satanam wtdrijuen?

Christus ontschuldicht hem.

24 Want indien een Coninckrijck teghen hemseluen gedeylt is/ so can dat Coninckrijcke niet staende blijuen.

25 Ende indien een huys teghen hemseluen ghedeylt is/ soo en can dat huys niet staende blijuen.

26 Eñ indien de Satan teghen hemseluen opghestaen eñ gedeylt is/ soo en can hy niet staende blijuen maer heeft een eynde.

i Coll.2.15. k mat.12.31. Luce.12.10.

27 Niemandt en can in eens sterckẽ huys gaen / ende zijne vaten roouen/ i ten sy dat hy eerst den stercken binde / ende dan zijn huys beroone.

1.Joan.5.16. 1.Sam.2.25. Lasteringhe teghen den heylighen Gheest.

28 Voorwaer segghe ick v liedẽ / k dat alle sonden den kinderẽ der menschen sullẽ vergheuen worden: eñ die lasteringhen daer sy God mede sullen ghelastert hebben.

l Num.15.30. m Griecx/ oordeels.

29 l Maer wie den heylighen Gheest lasterẽ sal/ die en sal gheen vergeuinghe hebben in der eewicheydt: maer sal der eewigher m verdoemenisse schuldich zijn.

30 Want sy seyden: Hy heeft eenen onreynen Gheest.

Doo

a mat.12.46 Luce.8.19.
31 n So quamen dan zijn moeder ende zijne
broeders/ende buyten staende / sonden tot
hem/ende lieten hem roepen.
32 Ende de schare sat omme hem : ende men
seyde tot hem: Siet/u moeder eñ uwe broe-
ders / ende uwe susters daer buyten / vra-
ghen nae u.
33 Hy antwoordde hen/ segghende: Wie is
mijn moeder//oft mijne broeders?
Christi maechschap
34 Ende rontomme ouersien hebbende die
omme hem saten/seyde hy: Siet/mijn moe-
der ende mijne broeders.
o Joã.15.14. 2.Cor.5.16.
35 o Want wie den wille Gods doet / die is
mijn Broeder/ende mijn Suster/ende mijn
Moeder.

Dat iiij. Capittel.

2. Door veelderley ghelijckenissen. 3. Van den Saeyer/ 21. van de keersse. 26. van den Zade/ 30. van den Mostaert-zade. bewijst Jesus de ghelegentheydt des Conincrijcks Gods/ 37. daer na ontwaect van zijne Discipulen ende gebiedende den Wint eñ der Zee/ zijn sy hem gehoorsaem.

a Mat.13.1 Luce.8.4.
1 Ende a hy begost wederom te leeren by
der Zee/eñ een groote schare is by hem
vergadert / also dat hy in een schipken
getreden zijnde op de Zee sat/ ende alle de
schare was op het lant aen de Zee.
Christus leert doorghelijckenissen.
2 Eñ hy leerde hen vele in ghelijckenissen:
ende in zijne leeringhe sprack hy tot hen:
3 Hoort/ siet een Saeyer ginc uit te saeyen.
Van den Saeyer.
4 Eñ het gheschiede als hy saeyde/ een deel
des zaets viel by den wech/ eñ de voghelen
des Hemels quamen ende aten dat op.
5 Eñ het ander viel op steenachtighe Aer-
de daer 't niet veel aerde en hadde: ende het
is terstondt opghegaen / want het gheene
dieyte van Aerde en hadde.
6 Ende als de Sonne opgegaen was / ist
verhittet: ende want het geenen wortel en
hadde / soo ist verdoret.
7 Eñ het ander viel onder de doornen ende
de doornen zijn opgewassen/ ende hebbent
verstickt eñ het en gaf gheen vrucht
8 Ende het ander viel op de goede Aerde/
eñ gaf vrucht die op wies eñ toenam: ende
het een droech dertich het andere tsestich/
het ander Hondert.
9 Ende hy seyde: Wie Ooren heeft om te
hooren / die hoort.
b Mat.13.10. Luce.8.9.
10 b Ende als hy alleen was / die by hem
waren met de twaelue / vraechden hem
van de ghelijckenisse.
De kennisse des Euangeliums is Gods gaue
11 Eñ hy seyde tot hen: * U ist ghegeuen te
weten de verborgentheyt des Conincrijcks
Gods: c maer den ghenen die buyten zijn/ ge-
schieden alle dingen door ghelijckenissen.
*2.Cor.3.14 Ghelijckenisse.
12 d Op dat sy siende sien/ ende niet beken-
nen: ende hoorende hooren / ende niet ver-
staen: op dat sy hen niet bekeeren/ende hen
de sonden vergeuen worden.
c Sap.2.21. 2.Cor.3.14. d Esai.6.9. Ezech.12.2. Mat.13.14. Luce.8.10. Joan.12.40 Act.28.26. Rom.11.8.
13 Ende hy seyde tot hen: Weet ghy dese ge-
lijckenisse niet? Ende hoe sult ghy alle de
ghelijckenissen verstaen?
14 e De Saeyer saeyt het woort.
De ghelijckenisse van den Saeyer wort uitgeleyt.
15 Ende dese zijn die by den weghe besaeyt
worden/namelick daer in het Woort ghe-
saeyt wort: ende als zijt ghehoort hebben/
so coemt de Satan terstont/ eñ neemt wech
het woort dat in haer herte gesaeyt is.
16 Ende dese zijn desghelijcks die op het
steenachtighe besaeyt worden / namelick
die het Woordt met vreuchden aennemen/
als sy dat hooren.
e Mat.13.19 Luce.8.11.
17 Ende hebben geen wortel in haerseluen/
maer zijn ongestadich. Daer na als druck
ende veruolginghe coemt om het Woort/
dan zijn sy terstont gheergert.

18 Ende dese zijnt die inde doornen besaeyt
worden/namelick die het Woort hooren: Sorchfuldicheyt.
19 f Maer de sorchuuldicheydt deser Wee-
relt/ eñ dat bedroch des rijcdoms/ eñ ande- Begeerlicheyt.
re begeerlicheden comen in/ ende verstiicken f mat.19.23.
dat Woort/ende het wort onvruchtbaer. Mar.10.23.
20 Ende dese zijnt die op de goede Aerde be- Luce.18.24.
saeyt wordẽ/namelick/die het Woort hoo- 1.Tim.6.17.
ren ende ontfangen / ende brenghen vruch-
ten voort het eene dertich/ het ander tses-
tich het ander hondert.
21 g Ende hy seyde tot hen: Wort doch een g Mat.5.15.
keersse ontsteken / om onder een coren vat/ Luce.8.16.
ofte onder een bedde te setten/ende niet om ende 11.33.
op den h luchter te setten? h Oft/ kandelaer.
22 i Want daer en is niet verborghen / dat
niet geopenbaert en sal worden: noch daer i mat.10.26
en is niet k ghedaen om verborgen te zijn Luc.8.17.
maer om dat het int openbaer soude comẽ. ende.12.2.
23 So yemandt Ooren heeft om te hooren/ Job.12.22.
die hoore. k Oft/ gheworden.
24 Ende hy seyde tot hen. Siet toe wat ghy
hoort: l Met wat mate ghy metet/sal u l Mat.7.2.
gemeten worden: Ende u die daer hoort/ Luce.6.38.
sal toe ghe worpen worden. m mat.3.12
25 m Want wie heeft / dien sal ghegheuen ende 25.29.
worden. Ende wie niet en heeft ooch dat Luce.8.18.
hy heeft sal van hem genomen worden. ende 9.26.
26 Ende hy seyde: Also is het Conincrijcke Ghelijckenisse
Godts/ ghelijck oft een man zijn zaet inda vandẽ ge-
Aerde saeyde: saeyden koren.
27 Ende dan sliepe/ende opstonde/ Nacht
ende Dach ende het zaedt wtsprote/ ende
lanck wierde/ dat hijt niet en wiste.
28 Want de Aerde brengt van haerseluen
vrucht: eerst loof daer na de ayren / daerna
volle koren in de ayren.
29 Ende als nu de vrucht voortghebracht
is / terstondt seyndt hy de Sickel daer in/
want de Oogst is voorhanden.
30 n Ende hy seyde: Waer by sullen wy het n Mat.13.31
Conincrijcke Gods ghelijcken: oft met wat Luce.13.18.
gelijckenisse sullen wy het ghelijcken? vandẽ Mo-
31 Het is den Mostaert graine ghelijck/ het staertzade.
welcke wanneer het ghesaeyt wordt in de
aerde/dan is het minder dan alle de andere
zaden die op der Aerden zijn.
32 Ende als het gesaeyt is / dan coemt het
op / ende wordt meerder dan alle andere
Moescruyden/ende maeckt groote tacken/
so dat de Voghelen des Hemels onder zijne
schaduwe connen nestelen.
33 o Ende door sulcke vele ghelijckenissen o mat.13.34
sprack hy hen het Woordt/ nae dat sy het
hooren conden.
34 Ende sonder ghelijckenisse en sprack hy
hen niet: maer verclaerde alle dingen zijnen
Discipulen bysonder.
35 p Ende als't auont geworden was/seyde p Mat.8.23
hy tot hen: Laet ons ouer varen. Luce.8.22.
36 Ende achterlatende de schare/ namen sy De Disci-
hem mede gelijck hy int schipkẽ was. Daer pulen lijden
warẽ ooch noch andere schipkens by hem. noot in der
37 Ende daer werdt een groote storm van Zee.
winde ende de baren sloeghen in het schip-
ken/ so dat het nu vol werdt.
38 Eñ hy was nu in het achterste des schip- Christus
kens slapẽde op een oorcussen eñ sy weck- slaept.
ten hem ende seyden hem: Meester/ gaet
het u niet aen dat wy vergaen?
39 Ende hy ontweckt zijnde/ q verboot den De wint eñ
Windt scherpelick/ ende seyde tot der Zee/ de Zee zijn
Weest stille/ Swijcht: ende de wint rustede/ Christo ge-
ende daer werdt een groote stilheydt. hoorsaem.
40 Eñ hy seyde tot hen: Wat zijt ghy aldus q Job.26.8.
vreesachtich? Hoe? hebt ghy gheen gheloove? Psal.107.25.
Eñ sy haddẽ groote vreese/ eñ seyden r on- Esaie.5.10.
der malcanderẽ: Wie is doch dese/ dat hem r Griex/ tot
ooch de wint eñ de Zee gehoorsaem zijn.

Dat

Dat v. Capittel.

1. Jesus de Duyuels wt den mensche drijuende / 11. laet hen toe inde Swijnen te gaen / 25. daer na een Vrouwe van den bloet ganck genesen hebbende / 35. verweckt hy de dochter Jairi.

a Mat. 8. 28 Luce 8. 26. De beseten wordt ghenesen.

1 E nde a sy quamen ouer op dander zijde van der Zee / in der Gaderenen Landt.
2 Ende als hy wt het Schipken ghegaen was / quam hem terstondt te ghemoet een Mensche wt de grauen / met eenen onreynen Gheeste.
3 De welcke zijn wooninghe inde grauen hadde / ende niemant en conde hem binden / ooch niet met gheene ketenen.
4 Wat hy hadde menichmael met boeyen ende met ketenen ghebonden geweest ende de ketenen waren van hem in stucken ghebroken / ende de boeyen ghebrijselt / ende niemant conde hem temmen.
5 Ende hy was alle tydt dach ende nacht op de berghen ende inde grauen / roepende ende slaende hemselven met steenen.
6 Als hy Jesum van verre sach / liep hy ende viel voor hem neder.

De Duyuel bekent Christum.

7 Ende riep met luyder stemmen / seggende: Wat hebbe ick met v te doene / Jesu des alderhoochsten Gods Sone? Ick beswere v by Godt / dat ghy my niet en pijniget.
8 Want Jesus seyde tot hem: Gaet wt ghy onreyne Gheest wt den mensche.
9 Ende hy vraechde hem: Hoe zijt ghy ghenaemt? Hy antwoordde ende seyde: Mijn naem is b Legio: want onser zijn vele.

b Legio was gemeenlick eenen hoop van vijf duysent voetknechten / ende vijf hondert ruyters / somtijts meer / somtijdts min / daerom wordt dit woordt Legio somtijts ghenomen voor een Heyrcracht of voor seer vele. Het Legioen der Duyuelen vaert in de Swijnen.

10 Ende hy badt hem seer / dat hy hem wt dien Lande niet drijuen en soude.
11 Ende daer by de bergen was een groote kudde Swijnen weydende.
12 Ende alle de Duyuels baden hem / seggende: Seyndt ons tot de Swijnen / dat wy in die vaeren /
13 Ende Jesus liet hen dat terstondt toe: ende de onreyne Geesten wtgevaren zijnde voeren inde Swijnen / ende de kudde storte trachtelick van bouen af inde zee. (Daer wasser ontrent twee duysent /) ende verdroncken alle inde Zee.
14 Ende de Swijnherders vluchteden / ende boodtschapten inde Stadt / ende op de velden: ende sy quamen wt om te sien / wat daer gheschiedt was.
15 Ende sy quamen tot Jesum / ende sagen den Besetenen / die het Legioen ghehadt hadde / sittende becleedt / ende verstandich: ende sy vreesden.
16 Ende die het ghesien hadden / vertelden hen / wat den Besetenen gheschiedt was / ende van de Swijnen.

c Act. 16. 39

17 Doe beghonsten sy hem te bidden / c dat hy van haer palen gaen wilde.

d Luc. 8. 38.

18 Ende als hy int Schipken d ghetreden was / badt hem de gene die beseten geweest hadde / dat hy mochte met hem zijn.

De barmherticheyt Gods verkondighen. e Gr. in Decapoli.

19 Ende Jesus en liet hem niet toe / maer seyde hem: Gaet henen in v huys / tot de uwe / ende boodtschapt hen hoe groote dinghen v de Heere ghedaen heeft / ende hoe hy uwer ontfermt heeft.
20 Ende hy ginck / ende begonste te predicken e inde Thien Steden / hoe groote dinghen hem Jesus ghedaen hadde: so dat sy hem alle verwonderden.

f Mat. 9. 18 Luc. 8. 41. Jairi dochter wort van de doot verweckt. g Dat is / Vergaderinghe der Joden

21 f Als Jesus nu wederom ouer ghevaren was / in het Schipken op de ander zijde / so is daer een groote schare by hem vergadert / ende hy was by der Zee.
22 Ende siet / daer quam een Ouerste der g Synagogen / genaemt Jairus / ende hem siende / viel hy hem ten voeten.
23 Ende badt hem seere / segghende: Mijn Dochter leyt in het wterste: Ick bidde v / dat ghy comet / ende de handen op haer legget / op dat sy ghesont worde / ende leue.
24 Ende hy ginck henen met hem / ende een groote schare volchde hem / soo dat sy hem drongen.

De vrouwe wordt genesen van haren bloedtganck. h Mat. 9. 20. Luc. 8. 43. Leuit. 15. 25.

25 h Ende daer was een Vrouwe die twelf Jaer lanck den bloetganck gehadt hadde /
26 Ende veel gheleden hadde van vele Medecijnmeesters: ende hadde alle haer goet daer aen te coste ghelept / ende gheen hulpe gheuonden / maer het was met haer meer erger geworden.
27 Als sy van Jesu ghehoort hadde / is sy ghecomen onder de schare van achter / ende raeckte zijn cleedt.
28 Want sy seyde: In dien ick alleenlick sijn cleederen rake / ick sal gesont worden.
29 Ende terstondt is de fonteyne haers bloedts verdrooght / ende sy ghevoelde aen haer lijf / dat sy van der plage genesen was.
30 Ende Jesus bekende terstondt in hemselven de cracht die van hem wtgegaen was ende keerde hem omme inde schare / seggende: Wie heeft mijne cleederen geraeckt?
31 Doe seyden zijne discipulen: Ghy siet dat de Schare v dringhet / ende segt ghy: Wie heeft my gheraeckt?
32 Ende hy sach rontomme / om haer te sien die dat ghedaen hadde.
33 Ende de Vrouwe met vreese ende beuen bekennende dat in haer gheschiet was / is ghecomen / ende hem ten voeten ghevallen / ende seyde hem alle de waerheyt.

Ghelooue.

34 Ende hy seyde tot haer: Dochter / v ghelooue heeft v gheholpen / gaet met vreden / ende weest ghenesen van uwer plaghen.

i Mat. 9. 23 Luc. 8. 49.

35 i Als hy noch sprack quamen sommighe van den Ouersten der Synagogen / ende seyden: V Dochter is ghestoruen / wat quelt ghy den Meester langher.
36 Ende Jesus terstont gehoort hebbende dat woordt dat ghesepdt werdt / seyde tot den Ouersten der Synagogen: Vreest niet / gheloouet alleenlick.
37 Ende en liet niet toe / dat hem yemandt navolchde / dan Petrus ende Jacobus / ende Joannes de broeder Jacobi.
38 Ende hy quam in het huys des Ouersten der Synagogen / ende sach de woelinghe die daer seer weenden ende huylden.

De doot is eenen slaep. k Joa. 11. 11.

39 Ende ingaende / seyde hy tot henlieden: Wat zijt ghy beroert / ende wat weendt ghy? Het Dochterken is niet doot / k maer sy slaept.
40 Ende sy belachten hem / ende hy dreefse alle wt / ende nam by hem den Vader ende de Moeder des Dochterkens / ende de gene die by hem waren / ende ghinck in / daer het Dochterken lach.
41 Ende hy greep dat Dochterken by der handt / ende seyde: Talitha kumi / dat is wtgheleyt: Ghy Dochterken ick segghe v / Staet op.
42 Ende terstont stondt dat Dochterken op / ende wandelde / want het was twaelf Jaer oudt / ende sy verschrickten met groote verschrickinghe.
43 Ende hy geboodt hen seere / dat niemant dat weten soude / ende seyde datmen haer te eten gheuen soude.

Dat vi. Capittel.

1. Christus leert in zijn Landt / 7. ende de twaelue met macht / 14. Herodes ende andere hebben verschepden meyninghen van hem / 17. Joannes de Dooper is gedoot / 20. ende begraven / 34. daer na als Jesus de Scharen gheleert hadde / 35. verseedt hyse inde woestijne

woestijne met vijf brooden ende twee visschen
47. ten eynde / wandelende op de Wate-
ren/ openbaert hy hem seluen zijnen Disci-
pulen. 54. ende daer nae gheneest hy vele
Crancken.

1 ENde a van daer wtghegaen zijnde / is
Christus hy ghecomen in zijn Vaderlande / ende
zijn Vader- zijne Discipulen volchden hem.
lant predi- 2 Ende als de Sabbath comen was / be-
kende/wort ghonste hy in de Vergaderinghe te leeren.
niet ontfan Ende vele die hem hoorden/ verschrickten/
ghen. segghende: Van waer comen hem dese din-
a mat.13.52 gen? Ende wat wijsheydt is dese/ die hem
Luc.4.16. ghegeuen is/ende dat sulcke crachten door
zijne handen gheschieden?
b Joa.6.42 3 b Is dese niet de Timmerman / de sone
Marie, ende de Broeder Jacobi ende Jo-
ses/ende Jude / ende Simonis? Ende en
zijn zijne Susters niet hier by ons? Ende sy
werden aen hem gheergert.
Propheet. 4 Ende Jesus seyde tot hen: c Geen Pro-
c mat. 13.57. pheet en is sonder eere dan in zijn Vader-
Mar.3.13. landt/ ende onder zijne Maghen/ ende onder
Luc.4.24. zijn huysghesin.
Joan.4.44 5 Ende hy en conde daer gheen crachten
doen / dan weynighe Siecken leyde hy de
handen op/ende maeckt ese ghesont.
6 Ende hy verwonderde hem van haer On-
d Mat.9.36 gheloouicheyt/ d ende ghinck omme door
de omligghende Vlecken/ leerende/
De Aposte- 7 e Ende hy riep tot hem de twaelue / ende be-
len worden gonstese wt te senden twee ende twee: ende
gesonden. gaf hen macht ouer de onreyne Geesten.
e Mat.10.1 8 Ende gheboodt hen/ dat sy niet nemen
Luc.6.13. en souden tot den wech dan alleenlick eenen
ende 7.1. Staf: gheen Male/gheen Broodt, gheen
ghelt inden buydel:
f Act.12.4. 9 f Maer geschoeyt te wesen met solen/ ende
niet becleedt te worden met twee rocken:
10 Ende hy seyde tot hen: soo waer ghy
in huys gaet/ daer blijft / tot dat ghy van
daer wech gaet.
g mat.10.14 11 g Ende soo wie v niet en ontfangt /
Luc.9.5. noch hoort/ wtgaende van daer/ h schuddet
h Act.13.51. het stof van uwe voeten / hen tot een ghe-
ende 18.6. tuyghenisse. i Voorwaer segghe ick v/het
i mat.10.15. sal den Sodomiten of Gomorriten in den
Luc.10.12. daghe des oordeels verdraghelicker wesen/
dan dier Stadt.
Bekeerin- 12 Ende sy wtghegaen zijnde / predickten
ghe. Beteringhe.
13 Ende sy worpen veel Duyuelen wt / ende
k Jaco.5.14 k salfden veel siecken met Olie, ende maeck-
tense ghesont.
l Mat 14.1 14 l Ende de Coninck Herodes hoorde/
Luc.9.7. (want zijnen Naem was openbaer ghe-
worden) ende seyde: Joannes die daer
Waer door doopte, is vanden dooden opghestaen, ende
Christus ge daerom wercken de crachten in hem.
houdē was 15 Andere seyden: Hy is Elias. Andere:
Hy is een Propheet/oft ghelijck een vande
Propheten.
16 Maer als het Herodes hoorde/seyde hy:
Waerom Dese is Joannes / dien ick onthooft heb-
Joānes ge- be/ die is van de dooden opghestaen.
uangē was. 17 m Want de selue Herodes hadde geson-
m mat. 14.3 den / ende Joannem doen vanghen/ ende
Luc.3.19. inden kercker ghebonden om Herodias de
ende 9.9. Huysvrouwe zijns broeders Philippi/om
dat hyse ghetrouwt hadde.
n Leu. 18.16 18 Want Joannes seyde tot Herodes: n Het
20. en is v niet gheoorloft / uws Broeders
Wijf te hebben.
19 Ende Herodias leyde hem laghen / ende
De Coninc wilde hem dooden: maer en conde niet.
vreesde Jo- 20 Want Herodes vreesde Joannem/ weten-
annem. de dat hy een o rechtueerdich ende heylich
o mat.14.5. Man was/ ende hielt veel van hem: ende
ende 21.26. als hy hem ghehoort hadde/ dede hy veel
dingen/ende hoorde hem geerne.
21 Maer als daer een welgelegen dach ge-
comen was / dat Herodes p op den dach p mat. 14.6.
zijner gheboorten / een Maeltijt gaf zijnen Gen.40.20
Ouersten ende den Ouersten ouer duysent/
ende voornemsten van Galilea:
22 Doe ginck der seluer Herodias Dochter Daussen.
in/ende danste. Ende als het Herodi ende
den ghenen die met hem ter Tafel aensa-
ten / behaecht hadde/ seyde de Coninck tot
het Dochterken: Begeert van my wat ghy
wilt, ende ick salt v gheuen.
23 Ende hy q swoer haer/ segghende: Wat q Judicum
ghy van my begheeren sult / dat sal ick v 11.30.
geuen: Ja tot de helft mijns Coninckrijcx.
24 Ende sy wtgegaen zijnde/ seyde tot haer
Moeder: Wat sal ick begheeren? Ende sy
seyde: Het hooft Joannis des Doopers.
25 Ende sy terstont haestelick ingaende tot
den Coninck/ heeft begeert/ seggende: Ick
r begeere dat ghy my nu terstont geeft het r Gr. wil
Hooft Joannis des Doopers in een schotel.
26 Ende de Coninck droeuich gheworden /
om den Eedt / ende om die mede ter Tafel
aensaten/ en wilde haer niet weygheren.
27 Ende de Coninck sandt terstondt den
Scherprichter / ende gheboodt zijn Hooft
in te brenghen. Ende die ghinck henen, ende
onthoofde hem inden kercker.
28 Ende bracht zijn Hooft in een Schotel/ Joannis
ende gaf het den Dochterken/ ende het Doch- hooft wort
terken gaf het zijner Moeder. der Dans-
29 Ende als zijne Discipulen dit hoorden/ sersche gege-
ghingen sy, ende namen zijn Lichaem/ende uen.
leydent in een graf.
30 f Ende de Apostelen zijn tot Jesum ver- f Luc.9.10.
gadert/ende boodschapten hem alles/ sey- De Aposte-
de wat sy ghedaen hadden / ende wat sy len weder-
gheleert hadden. gekeert vā
31 Ende hy seyde tot hen: Coemt ghy in predicken.
een woeste plaetse alleen / ende rust een wey-
nich: want daer warender vele die aen-
quamen / ende henen ginghen / soo dat sy
gheen gelegentheyt en hadden om te eten.
23 t Ende sy voeren henen/ nae een woeste t mat.14.13
plaetse, met een Schipken alleen. Luc.9.10.
33 Ende de scharen sagense henen varen/ ende Joan.6.1.
vele bekenden hem: ende liepen te voete wt Jesus leert
alle Steden derwaert/ende voorgingense/ ende woe-
ende zijn te samen tot hem gecomen. stijne.
34 Ende Jesus wtghegaen zijnde / sach een
groote Schare: ende hy werdt beroert
met barmhertichheydt ouer hen: want sy
waren u gelijck Schapen gheenen Herder u Jere.23.1.
hebbende. Ende hy begonst hen veel te leerē. Ezech. 34.2
35 x Ende als nu den dach by na ouer was, Spijst 5000
ghinghen zijne Discipulen tot hem / seg- mannē met
ghende: Dese plaetse is woest / ende den vijf broodē
dach is nu verre comen: ende twee
36 Laetse van v/ datse henen gaen in de om- visschen.
ligghende Velthuysen ende Vlecken/ende x mat. 14.15
henseluen broodt coopen / want sy en heb- Luc.9.12.
ben niet te eten.
37 Ende hy antwoordende / seyde tot hen:
Geeft ghy hen te eten. Ende sy seydē hem:
Sullen wy gaen / ende coopen voor twee
hondert penningen broodts / ende hen ge-
uen te eten?
38 Ende hy seyde tot hen: Hoe veel brooden
hebt ghy, Gaet henen ende besiet het.
y Ende als sy het bekent hadden, seyden y mat.14.17.
sy: Vijue/ ende twee Visschen. Luc.9.13.
39 Ende hy gheboot hen/ dat sy alle souden Joan. 6.9.
by Tafelē neder sitten, op het groene gras.
40 Ende sy saten neder/ghedeylt by honder-
den ende by vijftighen Danckseg-
41 Ende als hy de vijf Brooden ende twee ginghe/
Visschen ghenomen hadde / sach hy op na 31. Samuel
den Hemel/ ende z danckte / ende brack de 9.13.

brooden/ende gaffe zijnen Discipulen / dat
zyse hen voorlegghen souden: ende de twee
visschen deylden sy onder hen allen.
42 Ende sy aten alle / ende werden versaedt.
43 Ende sy namen op van de brocken/ twelf
volle korven / ende vanden visschen.
44 Ende die daer gheeten hadden / waren
ontrent vijf Duysent Mannen.

a mat.14.22 Joan.6.17/

45 a Ende terstondt bedwanck Jesus zijne
Discipulen in een Schipken te gaen / ende
voor hem ouer te varen nae Bethsaida/
dewyle hy de Scharen verliet.

b mat.14.23 Luc.6.12.

46 Ende als hyse gelaten hadde/ b ghinck
hy op eenen Berch / om te bidden.
47 Ende als het nu auondt werdt/was dat
Schipken midden in de Zee. ende hy was
alleene op het landt.

De wint is den Apostelen teghen inder Zee.

48 Ende sachse seer arbeyden in het voort=
varen / want de Windt was hen teghen.
Ende ontrent der vierder wake des nachts
quam hy tot hen/ wandelende op de Zee/
ende wildese voorby gaen.
49 Ende als sy hem saghen wandelende op
de Zee. meynden sy dat het een Schynsel
waer: ende riepen.

Schijnsel.

50 Want sy saghen hem alle / ende waren
beueest: ende terstondt sprack hy met hen/
ende seyde hen: Weest wel ghemoedt. ick
bent/ vreest niet.
51 Ende hy quam tot hen int Schipken/
ende de windt stilde : ende sy waren bouen
maten seer verschrickt in haer seluen/ ende
waren verwondert.
52 Want sy en hadden niet verstaen van de
brooden: want haer herte was verblindt.

c mat.14.34

53 c Ende als sy ouer ghevaren waren/
quamen sy in het Landt Genezareth /ende
voeren aen.
54 Ende als sy wt het Schipken ghegaen
waren/ terstont hebben sy hem ghekent.
55 Ende loopende door dat gheheel om
ligghende Landt/ beghonsten sy de Cranc=
ken op bedden om te draghen / waer sy
hoorden dat hy was.
56 Ende waer hy in quam in Vlecken of Ste=
den/of velt huysen/ daer leyden sy de cranc=
ken op de d straten/ende baden hem datsy
doch den zoom zijns cleets raken mochten.
Ende alle die hem raeckten / werden ghesont.

De cranckē worden ghenesen door het genakē des cleedts Christi.
d Grieck/ merckten.

Dat vij. Capittel.

6. De gheboden der menschen zijn ver=
doemt/ 24. de Dochter der Cananeetscher
vrouwe wordt ghenesen/ 32. ende oock de
doove stomme. Waer wt dat veele Jesum
groot achten.

a Mat.15.1
Met ongewasschen handē eten.

1 Ende a tot hem vergaderden de Phari=
seen / ende sommighe Schriftgheleerde /
die van Jerusalem ghecomen waren.
2 Ende siende dat sommige van zijne Dis=
cipulen broot aten met b gemeyne / dat is/
met onghewasschen handen / straften zyt.

b Ofte / onreyne/

3 Want de Phariseen/ende alle de Joden
en eten niet / ten sy dat sy de handen * me=
nichmael wasschen / ende houden de Inset=
tinghe der Ouderlinghen.

* Oft/neerstelick.
Menschen leeringhen vā wasschinghen.

4 Ende als sy vander Merckt comen/ soo
en eten sy niet / eer sy ghewasschen zijn.
Ende vele andere dinghen/die sy aengeno=
men hebben te houden / als / de wasschin=
ghe van Drinckvaten/ Cruycken/ Kopere
vaten/ ende c Tafelen.

c Gr.beddē/ want sy laghen ende laten voortyden aen bedden.

5 Daer nae vraechden hem de Phariseen
ende de Schriftgeleerde seggende: Waer=
om en wandelen uwe Discipulen niet nae
de Insettinge der Ouderlingen/ maer eten
het broodt met onghewasschen handen?
6 Doe antwoordde Jesus/ ende seyde tot
hen: Wel heeft Esaias ghepropheteert
van v Gheueynsde: ghelijck ghescreuen — Geueynsde
is: d Dit volck eert my met den lippen/ — d Esa.29.13
maer haer herte is verre van my. — Ezec.33.31.
7 e Te vergeefs eeren sy my leerende leerin= — e Mat.15.9
gen dwelck zijn gheboden der Menschen. — Colos.2.18.
8 Want verlatende het gebot Gods/houdt — Tit.1.14.
ghy de insettinge der Menschen / als was=
schingen der Cruycken ende Drinckvaten ende
vele andere dier ghelijcke dingen doet ghy.
9 Ende hy seyde tot hen : Wel verworpt
ghy lieden het ghebodt Gods / op dat ghy
uwe Insettinge houdt.
10 Want Moses heeft geseyt: f Eert uwen — Ouders eeren.
Vader ende uwe Moeder. Ende g wie zijnen
vader of moeder vloeckt / die sterue de doot. — f Exo.20.12
11 Maer ghy segt: So een mensche seyt tot — Deut.5.16.
zijnen Vader oft Moeder: Korban dat is/ — Syr.3.9.
so wat gaue die van my ghedaen sal wor= — Ephes.6.2.
den sal v te nutte comen/ die doet wel. — g Exo.21.17
12 Ende ghy en laet hem niet meer dat. vo= — Leui.20.9.
uen doen zijn vader oft zijne moeder. — Deut.27.16
13 h Ende maeckt Gods Woordt te niete/ — Pro.20.20.
door uwe Insettinghe / die ghy ingheset — h mat.15.6.
hebt: ende dierghelijcke dingē doet ghy vele. — 1.Tim.4.3.
14 i Ende nae dat hy de gantsche Schare — 2.Tim.3.2.
tot hem gheroepen hadde seyde hy: Hoort — i mat.15.10.
my alle/ ende verstaet:
15 k Daer en is niet buyten den Mensche/ — k Act.10.15.
dat/ alst in hem coemt, hem can l ontreyni= — Rom.14.7.
ghen. Maer dat van hem wtgaet, dat ist/ — 20.
dat den mensche m ontreynicht. — Tit.1.15.
16 So yemandt Ooren heeft om te hooren/ — l Grieck/ gemeyn makē
die hoore.
17 n Ende als hy vander Schare in huys — m Grieck/
ghegaen was / vraechden hem de Disci= — ghemeyn
pulen vander ghelijckenisse. — maeckt.
18 Ende hy seyde tot hen: Syt ghy lieden — n mat.15.15.
oock also sonder verstant? Weet ghy niet/
dat / al wat van buyten in den mensche — Wat den
coemt/ hem niet ontreynigen en can. — mēscheont=
19 Want het en gaet in zijn herte niet/maer — reynicht.
in den buyck / ende gaet wt in den stoel= — o Gen.6.5.
ganck/suyuerende alle de spyse. — ende 8.21.
20 Ende hy seyde tot hen: Dat wtgaet van — Jere.17.9.
den mensche, dat ontreynicht den mensche. — Prou.6.14.
21 o Wāt van binnen wt der menschen herte
comen boose gedachten, ouerspel, hoererie/
Doodslaghen.
22 Dieuerie / ghierichheydt/ boosheydt/ be=
driegerie / onteerbaerheydt/ quade ooghe/
lasteringe / hooueerdicheyt/ onwetenheyt.
23 Alle dese boose dinghen comen van bin= — p mat.15.21.
nen/ende ontreynighen den mensche.
24 p Ende opstaende van daer / ghinck hy
ontrent de palen Tyri ende Sidonis:
ende in een huys gegaen zijnde/ wilde niet
dat yemandt wiste/ maer het en conde niet — De Cana=
verborgen zijn. — neetsche
25 Want een Vrouwe / wiens Dochterken — vrouwe bit
eenen onreynen geest hadde/ vā hē gehoort — voor haer beseten
hebbende/ quam ende viel hem ten voeten: — Dochter.
26 (Dit was een Griecksche Vrouwe/ ghe=
boren wt Syrophenicien/) ende badt hem
dat hy den Duyuel soude wtworpen van
haer Dochter.
27 Maer Jesus seyde tot haer: Laet eerst de — q Gr. schoon.
Kinderen versadicht worden. Want het
en is niet q goet datmē het broot der kin=
deren neme/ ende voor de hondekens werpe.
28 Sy antwoordde/ende seyde hem : Jae
Heere: want de Hondekens eten onder de
Tafel vande cruymkens der kinderen.
29 Ende hy seyde tot haer: Om dese woordts
wille / gaet henen / de Duyuel is wt uwe
Dochter ghevaren.
30 Ende als sy te huys quam / beuandt sy
den Duyuel wtghevaren / ende de Doch=
ter ligghende op het bedde.
31 r Ende wederom wtghegaen zijnde van — r mat.15.29
de palen

de palen Tyri ende Sidonis / quam hy nae
de Zee van Galilea: midden door de palen
f Gr. Decapolis. f der thien Steden.
32 Ende sy brochten hem eenen t doouen/
t Mat.9.32 Luc.11.14. die oock qualick spreké conde / ende baden
hem/ dat hy hem de handt op leyde.
33 Ende hy hem wechghenomen hebbende
De doouē stōme wort ghenesen. van der Schare aen deen zijde / stack hem
sijne vingeren in sijne ooren / ende gespogen
hebbende, raeckte sijn tonghe.
34 Ende nae den Hemel opsiende / suchtede
hy / ende seyde tot hem: Ephata/ dat is/
wordt gheopent.
35 Ende terstondt werden sijne Ooren ghe-
opent / ende de bandt sijner tonghe werdt
los. ende hy sprack rechte.
36 Ende hy beual hen dat sijt niemāt seggen
en souden / maer hoe hijt hen meer verbo-
den hadde, hoe sijt meer vercondichden.
u Gen. 1.31. Syra.39.21. 37 u Ende sy verschrickten bouen maten/
segghende/ Hy heeft het al wel ghedaen/ de
Doouē maect hy hoorende / ende de Stom-
me sprekende.

Dat viij. Capittel.

1. Christus spijst vier duysent Mannen
met seuen brooden eñ weynich vischkens /
11. antwoordt den Phariseen / die teecken
begheeren vanden Hemel/ 15. verdoemt
haer leere ende gheueynstheyt eñ ooc des He-
rodis, 22. ende na dat hy den blindē heeft
ghenesen/ 27 ende van sijne Dicipulen be-
kent is te zijne de Sone Gods/ 31. strafte
Petrum/ die hem wilde vā de doot verhin-
deren/ 34. daer hy seggende hoe nootsake-
lick de veruolghinghe zy.

Met seuen broodē wort den vier duysent mānen gespijst a Mat. 15. 32.
1 In a die daghen als daer een gheheele
groote schare was / ende niet en hadden
te eten / riep Jesus sijne Discipulen tot
hem / ende seyde tot hen.
2 My iammert der Scharen/ want sy nu
drij dagen by my blijuen/ ende hebben niet
te eten.
3 Ende indiē ickse late vastende nae haer
huys gaen / so sullen sy onder weghen ver-
smachten / want sommighe van hen zijn
van verre gecomen.
4 Ende sijne Discipulen antwoorden hem/
Waer van soude yemandt dese hier in de
Woestijne connen versadigen met Broodt?
5 Ende hy vraechde hen: Hoe vele Broo-
den hebt ghy? Sy seyden hem/ Seuen.
6 Doe gheboodt hy der scharen neder te sit-
Dancksegghinghe. ten op de Aerde/ ende nam de seuen Broo-
den/ danckte eñ brackse / ende gaffe sijnen
Discipulen/ dat syse souden voorlegghen/
ende sy leydense den scharen voor.
7 Sy hadden oock weynich cleyn Visch-
kens/ ende als hy ghedanckt hadde/ beual
hy die oock voor te legghen.
8 Ende sy aten / ende werden versadicht/
eñ hebben opgenomen seuen korven ouer-
ghebleuen brocken.
9 Ende die daer gheten hadden / waren
ontrent vier duysent/ eñ hy lietse van hem.
10 Ende terstondt in het schipken ghegaen
zijnde met sijnen Discipulen/ is hy gheco-
De Joden soeckē teeckenen men in de deelen Dalmanutha.
11 Ende de Phariseen quamen wt / ende be-
ghonsten met hem te twisten / b soeckende
b mat.12.38 Luce 11.29. Joan.6.30. 1 Corin.1.20 van hem een Teecken van den Hemel/ hem
beproeuende.
12 Ende hy versuchtende in sijnen gheest/
seyde: Wat soeckt dit gheslachte een Teec-
ken? Voorwaer segge ick v/ desen gheslach-
te sal geen teecken ghegeuen worden/
13 Eñ als hyse ghelaten hadde/ is hy weder-
om in het Schipken getredē / eñ voer ouer.
14 Ende sy hadden vergheten Brooden te
nemen/ ende haddē niet meer dan een broot
met hen in het Schipken.
15 Ende hy gheboodt hen / segghende: Siet
toe/ wacht v van den Deessem der Phari-
seen/ ende van den Deessem Herodis. Van den Deessem d' Phariseen
16 Ende sy ouerleyden/ sprekende tot mal- moetmen
canderen: Wy hebben gheen brooden. wachten.
17 Ende Jesus dat bekennende / seyde tot c Mat.16.6
hen: Wat ouerlegt ghy dat ghy gheen broo- Luce 12.1.
den hebt? Merckt ghy noch niet / noch
verstaet ghy niet? Hebt ghy lieden noch v
verblindt herte?
18 Ooghen hebbende siet ghy niet? ende
Ooren hebbende hoort ghy niet?
19 Ghedenckt ghy niet / d als ick vijf broo- d mat.14.17
den brack onder vijf duysent Mannen/ hoe Marc. 6.38
veel volle korven brocken ghy op naemt/ Luce 9.13.
Sy segghen hem: Twaelue. Joan.6.9.
20 e Ende als de seuen Brooden ghebroken e Mat.15.36
werden onder vier duysent Mannen/ hoe 37.
veel volle korven brocken naemt ghy op?
Sy seyden: Seuen.
21 Doe seyde hy tot hen: Hoe verstaet ghy
lieden niet?
22 Ende hy quam tot Bethsaida: ende sy
brachten hem eenen Blinden / ende baden
hem dat hy hem raeckte.
23 Eñ des blinden hant genomen hebbende
leydde hy hem wt het Vleck / ende spooch
op sijne Oogen / ende leyde de handen op
hem ende vraechde hem of hy yedt sach.
24 Ende die man opsiende / seyde: Ick sie De Blinde
Menschen / want ick siese als Boomen wort siende
wandelende.
25 Daer nae leyde hy wederom de handen
op sijne ooghen/ eñ dede hem anderwerf op
sien. En hy wert weder te rechte gebracht/
ende sachse alle claerlick van verre.
26 Eñ Jesus sandt hem nae sijn huys / seg-
ghende: Gaet in het Vleck niet/ noch segt
het oock niemande in den Vlecke
27 f Ende Jesus eñ sijne Discipulen gingen
na de vlecken Cesaree Philippi. Eñ inden f Mat.16.13
wech vraechde hy sijne Discipulen / seg- Luce 9.18.
ghende tot hen: Wie seggen de Menschen Des volcx
dat ick ben? meyninghe
28 Ende sy antwoordden/ g Joannes de vā Christo.
Dooper: eñ sommighe Elias, ende sommi- g Mat.14.2
ghe/ een van de Propheten. Der Apostē
29 Ende hy seyde tot hen: eñ ghy lieden wie lē belijdinge
segt ghy dat ick ben? Petrus antwoorden- vā Christo.
de/ seyde tot hem: h Ghy zijt Christus. h Joan.6.69
30 Eñ hy verboot hen scherpelick, dat sy dat Christus vermaentse vā
niemande van hem seggen en souden. sijn lyden.
31 i Ende hy beghonstese te leeren / dat de i Mat.16.21
Sone des Menschen vele moeste lyden / ende 17.22
ende vande Ouderlingen eñ Ouerpriesteren ende 20.18
ende Schriftgeleerden verworpen eñ ghe- Marci 9.31
doodt worden/ ende na drij daghen weder- ende 10.33
om opstaen. Luce 9.22.
32 Ende hy seyde hen die reden k vrij wt/ ende 18.31
ende Petrus nam hem/ eñ beghonst hem te ende 24.7.
straffen. k Of openbaerlick.
33 Maer hy hem ommekeerende/ ende sijne
Discipulen aensiende / strafte Petrum /
seggende/ l Gaet achter my Satan / want l Esa.19.22.
ghy versint niet dat Gods is, maer dat der Cruyce.
Menschen is. m mat.10.38
34 Ende de scharen met sijne Discipulē tot ende 16.24.
hem geroepen hebbende / seyde hy tot hen: Luce 9.23.
So wie m my wil na volghen/ die versake ende 14.27.
hemseluen/ eñ neme sijn Cruyce op / eñ vol- n mat.10.39
ghe my nae. ende 16.25.
35 n Want soo wie sijn o leuen wil behou- Luce 9.24.
den/ die salt verliesen: eñ so wie sijn Leuen ende 17.33.
sal verliesen / om my / ende om des Euan- Joan.12.25
geliums wille / die salt behouden. o Gre. ziele

6 Want wat salt den Mensche baten/oft
hy de geheele weerelt wonne/ende sijn ziele
schade dede/
p Psal.49.9 — q Mat.10.32 — Luce 9.26. ende 12.8. — 2 Tim.2.1. — 1.Joan.2.23
37 Oft wat sal de mensche geuen/ p daer hy
sijn ziele mede weder losse?
38 q Want so wie hem mijns/ende mijner
woorden sal ghe schaemt hebben/ in dit
ouerspelich en sondich ghes lachte/diens sal
hem de Sone des menschen oock schamen
als hy sal comen met sijne heylige Engelen
in de eerlickheyt sijns Vaders.

Dat ix. Capittel.

2 Jesus verandert hem seluen / voor
sijne Apostelen / 17. verlost eenen mensche
van den boosen gheest / 31. voorseydt den
sijnen sijn doot en verrijsenisse / 35 de welc-
ke hy vermaent tot ootmoedicheydt / ende
van eerghernisse.

a Mat.16.28 — Luce 9.27
1 Ende a hy seyde tot hen / Voorwaer
segghe ick v lieden/ daer zijn sommighe
van die hier staen/ die dē doot niet sma-
ken sullē tot dat sy het Coninckrijck Gods
met cracht sien comen.
b Mat.17.1 — Luce 9.28
2 b Ende na ses dagen nam Jesus Petrum
en Jacobum/ende Joannem/ ende leydde se
op eenen hooghen berch bezijden alleen: en
hy werdt verandert voor hen.
Veranderinghe Christi
3 Ende sijne cleederen werden blinckende
seer wit / ghelijck als de sneeu/ sulcke als
gheen Volder op der Aerden / can soo wit
maken.
4 Ende van hen werdt ghesien Elias ende
Moses, ende spraken met Jesu.
5 Ende Petrus antwoorde segghende tot
Jesum: Rabbi/ het is goedt dat wy hier
zijn laet ons dā drij Tabernaculen maken/
v eenen/en Moysi eenen/ende Elie eenen.
6 Want hy wiste niet wat hy seyde: want
sy waren vertzaecht.
7 Ende daer quam een Wolcke diese be-
schaduwde / ende een stemme quam wt der
wolcke/ segghende: c Dese is mijn wel lie-
ue Sone / d hoort hem.
Christum moetmen hooren. — c Esai.42.1. Mat.3.17. ende 17.5. Mar.1.11. Luce 3.22. ende 9.35. Coloss.1.13. 2 Pet.1.17. — d Deu.18.15 — e Mar.17.9 Luce 9.37.
8 Ende terstont alom me siende/ en saghen
sy niemant dan Jesum alleen met hen.
9 e En als sy van den berge afquamen/ver-
boodt hen Jesus dat syt niemande seggen
soudē wat sy gesien haddē eer de Sone des
menschen van de dooden opgestaen ware.
10 Ende dit woort hebben sy behouden/en-
de vraechdē onder malcanderē: Wat is dat
van de dooden opstaen?
11 Ende sy vraechden hem segghende: Wat
ist dat de Schriftgheleerde segghen/ f dat
Elias eerst comen moet?
Elias is Joannes de Dooper — f Mala.4.5 Mat.11.14 Luce 1.17. — g Psal.22.7. Esaie 53.4. — h Mala.4.5
12 En hy antwoordde seyde tot hen: Elias
sal eerst comen en alle dinck te rechte bren-
gen: en g het sal gheschieden gelijck gescre-
uen is van den Sone des menschen dat hy
veel lyden sal/ende veracht worden.
13 Maer ick segge v lieden dat oock Elias
gecomen is/ (ende sy hebben hem ghedaen
al wat sy gewilt hebben) h gelijc van hem
gescreuen is.
14 Ende als hy by de Discipulen ghecomen
was/sach hy een groote schare omme hen/
ende de Schriftgheleerde twisteden met hen.
Die den stommen geest hadde wordt ghenesen.
15 Ende terstont / als alle de schaeren hem
sagen/waren sy verbaest ende tot hem loo-
pende/ hebben sy hem gegroet.
16 Ende hy vraechde de Schriftgheleerde:
Waer van twistet ghy met hen?
i Mat.17.14 — Luce 9.37
17 i En een wt de schare antwoordde seggē-
de: Meester ick hebbe tot v ghebracht mij-
nen Sone/ die eenen stommen Geest heeft.
18 Ende waer hy hem aengrijpt/ soo scheurt
hy hem / en schuymt en knerscht met zijne
tandē ende verdorret: Ende ick hebbe uwe
Discipulen geseydt/dat sy hem souden wt
worpen/ende sy en hebbē niet ghecomnen.
19 Ende hy antwoordde hem / ende seyde:
O ongheloouich ghes lachte/ hoe lange sal
ick by v lieden wesen? hoe langhe sal ick v
lieden lijden? Brengt hem tot my.
Christus straft dē ongeloouigen Vader des beseten Soons.
20 Ende sy brochten den seluen tot hem: ende
als hy hem sach/terstondt scheurde hem de
Geest/ende hy vallende op de aerde wente-
lende schuymende.
21 Ende hy vraechde sijnen Vader: Hoe veel
tijts ist dat hem dit gheschiet is? ende hy
seyde hem: Van kinde af.
22 Ende dickwils worpt hy hem int vyer/
en int Water/ om hem te verderuen: maer
so ghy yedt vermeucht/ coemt ons te hul-
pe/ ende ontfermt v onser.
23 Ende Jesus seyde tot hem: Soo ghy cont
ghelooue/ k alle dinck is den geloouigen
mueghelick.
G helooue. — k Luce 17.6
24 Ende terstondt riep des kints vader met
tranen/ segghēde: Ick geloove Heere: Coemt
mijner ongeloouicheyt te hulpe.
25 Ende Jesus siende dat de schare tehoop
liep/ verboodt hy den onreynen Geest/ seg-
ghēde hem: Ghy stomme en doove gheest ick
beuele v/vaert wt van hem/ ende en vaert
voort aen niet meer in hem.
26 Ende de Gheest roepende/ende hem seer
scheurende / voer wt/ ende het kindt was
als doodt/ soo dat vele seyden: Hy is ghe-
storuen.
27 Ende Jesus nam hem by der handt/ende
rechtede hem op: ende hy stondt op.
28 l En als hy in huys gegaen was/ vraech
dē hem zijne Discipulen bezijden/seggende:
Waerom en condē wy hem niet wt werpē?
l Mat.7.19
29 Jesus seyde tot hen. Dese aert en can
nerghens door wtgaen / dan door bidden
ende vasten.
Gebet met vasten.
30 m Ende als sy van daer gingen/ reysden
sy door Galileam / ende hy en wilde niet
dat het yemandt wiste.
Christus voorseit sijn lyden. — m Mat.16.21 ende 17.22 ende 20.18 Mar.8.31 ende 10.33. Luce 9.22. ende 18.31 ende 24.7.
31 Want hy leerde sijne Discipulen/ende
seyde hen: de Sone des menschē sal ouerge-
leuert worden/ inder menschen handen/en-
de sy sullē hem dooden: en gedoodt zijnde/
sal hy ten derden dage wederopstaen.
32 Maer sy en verstonden die reden niet/
ende vreesden hem te vragen.
33 n Ende als hy te Capernaum quam ende
in huys gegaen was/ vraechde hyse: Wat
ouerleyt gy y onder malcāderē op dē wech?
n Mat.18.1 Luce 9.46. ende 22.24
34 En sy sweghen: Want sy hadden onder
malcanderē ouerleyt wie de Meeste ware.
35 Ende als hy ghesetē was/ riep hy de
twaelue en seyde tot hen: o Soo yemandt
wil de eerste wesen / die zy de alderlaetste/
ende aller Dienstknecht.
Wie de Meeste zy onder de Apostelen. — o Mat.20.27 Mar.10.43
36 En hy nam een kindeken/ende stelde dat
midden onder hen / ende omvinck het met
sijne armen/ ende seyde tot hen:
37 p Soo wie een van sodaenghen kinder
kens ontfangt / in mijnen Name/ die ont-
fangt my: ende die my ontfangt / die ont-
fangt my niet / maer den ghenen die my
ghesonden heeft.
p Mat.18.5 Luce 9.48. Joan.13.20
38 q Joannes antwoordde hem segghende:
Meester/ wy hebben eenen gesien in uwen
Name de Duyuelen wt drijuen / welcke
ons niet en volcht: ende wy hebbent hem
verbodē. om dat hy ons niet na en volcht.
q Luce 9.49. — Crachten doen in den name Christi.
39 Ende Jesus seyde: Verbiedt hem niet /
r want daer en is niemāt die een crachtich
werck doet in mijnen Name/ende haestelick
van my quaet spreken kan.
r 1 Cor.12.3 — f † Anders/ v.
40 Want wie tegen f † ons niet en is/ die is
t voor † ons.
t † Anders/ v.
41 u Want wie v lieden eenen beker waters
te drinc-

te drincken geeft in mijnen Name/ om dat
ghy Christi zijt/ Voorwaer segghe ick v lie-
den, hy en sal synen loon niet verliesen.
42 x Ende so wie verergheren sal eenen van
desen cleynen/ die aen my ghelooven/ dien
waert beter dat een Meulensteen aen sy-
nen hals ghedaen werde/ ende in de Zee
ghewoorpen werde
43 y Ende indien v uwe Handt z ergert/
snijdtse af: Het is v beter met eender hant
tot het leven in te gaen/ dan twee handen
hebbende, henen te gaen in de Helle, in dat
onuytblusschelicke vyer:
44 a Daer haren worm niet en sterft/ ende
het vyer niet uytgebluscht en wort.
45 Ende indien uwe Voet v ergert/ snijdt
hem af/ Het is v beter creupel tot het le-
ven in te gaen/ dan twee voeten hebbende/
ghewoorpen te worden in de Helle/ in dat
onuytblusschelicke vyer.
46 Daer haren worm niet en sterft/ ende dat
vyer niet uytghebluscht en wordt.
47 Ende indien v Ooghe v ergert/ steecktse
uyt: Het is v beter een ooghe hebbende/ in
het Coninckrijcke Godts te comen/ dan
twee ooghen hebbende in het Helsche vyer
ghewoorpen te worden.
48 Daer haren worm niet en sterft, ende het
vyer niet uytgebluscht en wordt.
49 Want een yegelick sal met vyer ghesou-
ten worden: b ende alle offer sal met soudt
ghesouten worden.
50 c Het sout is goet/ maer indien het sout
onsout wordt/ waer mede salmen dat sma-
kelick maken? Hebt sout in v seluen/ d ende
hebt vrede onder malcanderen.

Left margin: Het ghe uen in Christi Name. — u Mat.10.24 — We ghelooui-
ge ergert. — x Mat. 18.6 Luce 17.2. — y Mat.5.30 ende 18. 8 Deut. 13.6. — z Of maeckt te struyckelē — a Esa. 66.24 Syra. 7. 17. — b Leui. 2.13. — c Mat.5.13. Luce 14.34. — d Rom.12.18 Hebr. 12. 14

Dat x. Capittel.

2. Van houwelick te scheyden/ 11. sa-
licheydt der kinderen/ 27 middel ende swa-
richeydt der salicheyt/ 29 loon der ghenen
diet al verlaten om Christi wille/ 32. van
syn verdruckinge, doot/ en opstandinghe/
39 van cruyce, en vernederinghe/ 46. Bar-
timeus wordt siende.

1 Ende a van daer opghestaen zijnde/ is
hy gecomen in de palen des Jordtschen
landts/ door het landt over den Jor-
daen/ ende de scharen versamelden weder
om tot hem/ ende hy leerdese wederom/
na syne ghewoonte.
2 Ende de Phariseen quamen ende vraech-
den hem: Ist den manne gheoorloeft syn
wijf te verlaten? hem beproevende.
3 Ende hy antwoorde ende seyde tot hen:
Wat heeft v Moses gheboden?
4 Sy seyden: b Moses heeft toeghelaten
eenen scheydtbrief te schrijuen/ ende haer
te verlaten.
5 Jesus andtwoordde ende seyde tot hen:
Om uws herten hardicheydts wille/ heeft
hy v lieden dat gebodt gheschreven.
6 c Maer van den beginne der Scheppinghe
heeftse Godt Man ende Wijf ghemaeckt.
7 d Daerom sal de mensche synen Vader en
syn Moeder verlaten/ ende sal synen wijue
e aenhanghen.
8 Ende sy twee sullen een vleesch wesen/
so dat sy nu niet meer twee zijn/ maer een
vleesch.
9 f Daerom/ wat Godt tsamen ghevoecht
heeft, dat en scheyde gheen Mensche.
10 Ende in huys vraechden hem syne Dis-
cipulen wederom van dat selue.
11 Ende hy seyde tot hen: g Soo wie syn
wijf verlaet, ende trout een ander/ die doet
Overspel h met haer.
12 En so een Wijf haren man verlaet/ ende
trout eenen anderen/ die doet Overspel.

Left margin: a Mat.19.1 — Alleenlick om Overspel machmen syn wijf laten — b Deu. 24.1 Jere. 3.1. — c Gen.1. 27. Mat. 19.4. — d Gen. 2.24 1 Cor. 6.16. Ephe.5.31. — e Grieck/ aengelijmt worden. — f 1Cor.7.10. — g Mat.5.32 ende 19.9. Luce 16. 18. 1.Cor.7. 10. — h Of/ tegen haer. — Kinderkēs worden tot Christum ghebracht.

13 i Ende sy brachten kinderkens tot hem/
dat hyse raken soude: ende de Discipu-
len straften de aenbrenghers.
14 Als Jesus dat sach/ nam hijt onweer-
delick/ ende seyde tot hen: Laet de kinder-
kens tot my comen/ ende en weert hen
niet/ k want sulcker is het Coninckrijcke
Godes.
15 Voorwaer segghe ick v lieden: Soo wie
het Coninckrijcke Godes niet en ontfangt/
ghelijck een kindeken/ die en sal daer niet
in comen.
16 Ende hy omvinckse in syne armen/ ende
leyde de handt op hen/ ende segendese.
17 l Ende als hy uytghegaen was op den
wech so liep een tot hem/ ende vallende
hem aen de knyen/ vraechde hem: Goede
Meester/ wat sal ick doen/ dat ick het
eewighe leven besitte?
18 Ende Jesus seyde tot hem: Wat noemt
ghy my goet? daer en is niemandt goet
dan een/ namelick Godt.
19 Ghy weet de gheboden/ m Ghy en sult
gheen Overspel doē/ Ghy en sult niet doot
slaen/ Ghy en sult niet stelen/ Ghy en sult
gheen valsch ghetuyghenisse gheven/ Ghy
en sult niet bedriegen/ Ghy sult uwen Va-
der ende uwe Moeder eeren.
20 Hy antwoordde ende seyde: Meester/
Dese hebbe ick alle ghehouden van mijner
ionckheydt aen.
21 Ende Jesus hem aensiende/ hadde hem
lief, ende seyde tot hem: n Een dinck ont-
breeckt v, gaet henen/ vercoopt al wat ghy
hebt, ende geuet den Armen/ ende ghy sult
eenen schadt in den Hemel hebben. Ende
coemt/ neemt v Cruyce op/ ende volcht
my nae.
22 Ende hy werd bedroeft om dies woorts
wille/ ende ghinck treurich henen/ want
hy besat veel goets.
23 Ende Jesus sach rondtomme/ en seyde
tot syne Discipulen: o Hoe swaerlick sul-
len die, die rijckdom hebben, in het Coninc-
rijcke der Hemelen comen.
24 Ende de Discipulen verwonderden hen
van dese syne woorden. Maer Jesus ant-
woordde wederom, ende seyde tot hen: Kin-
deren/ hoe swaerlick comen/ die op het
goet haer betrouwen setten/ int Coninck-
rijcke Gods comen.
25 Het is lichter eenen p Kemel door een
naelden ooghe te gaen/ dan den rijcken in
het Coninckrijcke der Hemelen te comen.
26 En sy verschricten noch meer/ segghende
tot malcanderē: Wie can dan salich wordē?
27 Maer Jesus sachse aen/ ende seyde:
By den menschen ist onmogelick/ maer
niet by Godt: q Want alle dinghen zijn
moghelick by Godt.
28 r En Petrus begonst tot hem te seggen:
Siet/ wy hebbent al verlaten/ ende zijn v
nae ghevolcht.
29 En Jesus antwoordende seyde: Voor-
waer segghe ick v lieden: Daer en is nie-
mant die achter ghelaten heeft/ huys/ oft
Broeders/ oft Susters/ oft vader/ oft moe-
der/ oft wijf/ ofte kinderen/ ofte ackers, om
my/ ende om des Euangeliums wille.
30 Die niet hondertfout en ontfangt in
desen teghenwoordighen tijdt/ Huysen/ en-
de broeders/ ende susters/ ende moeders/ en
kinders/ ende ackers/ met de * vervolghin-
ghen: ende inde toecomende werelt/ het
eewighe leven.
31 s Maer vele eerste sullē de laetste wesen:
ende de laetste de eerste.
32 t En sy waren op den wech/ ende gingen
op na Jerusalem: ende Jesus ghinck voor

Right margin: i Mat.19.13 Luce 18. 15. — k Mat. 18.3 ende 19.14 1 Cor.14.20 2. Pet. 2. 2. Hoe mē het Hemelrijck besit. — l Mat.19.16 Luce 18. 18. Godt is alleen goedt. — m Exo.20.13 ende 21.12 Deut. 5. 17. Roma.13.9. Al beroofē. — n Mat. 6.19 Luce 12. 33. ende 16.9. 1 Tim.6. 17. Rijcke die op haren rijckdom betrouwen. — o Mat.19. 23 Luce 18. 24. Prouc.11.28 — p Of Kabel Salicheydt is een gaue Gods. — q Job.42.2. Zacha.8.6. Sap.11.20. Luce.1. 37. — r Mat.4.20. Mat 19.27 Luce.5.11. ende 18.28. Het verlatē om des Euangeliums wille. — * Dat is/ hoe wel sy vervolcht worden/ soo sullen sy sulcx al geduerichlijck aē de vreemde vinden/ als sy des noot hebbē — s Mat.19.30. ende 20.16. Luce. 13. 30. — t Mat.16.21. ende 17. 22. ende 20. 18. Marc.8.31. ende 9.31. Luce.9.22. ende 18.31. ende 24.7. Der kinderē Zebedei eergierichz.

hen/ende sy waren verbaest/ ende volchden
hem na met vreese: Ende hy nam de twael-
ve wederom ende begonst hen te segghen
wat hem gheschieden soude.
33 Seggende: Siet/ wy gaen op na Jerusa-
lem / ende de Sone des menschen sal den
Overpriesteren en Schriftgheleerden over
ghelevert worden / ende sy sullen hem ver-
oordeelen totter doot, ende den Heydenen
overleveren.
34 En sy sullen hem bespotten ende gheesse-
len bespouwen ende dooden: en ten derden
dagh: sal hy weder opstaen.
u ma. 20.20 35 u Ende tot hem quamen Joannes ende
Jacobus/ de sonen Zebedei / segghende:
Meester/ wy willen dat ghy ons doet dat
wy begheeren.
36 Hy seyde tot hen : Wat wilt ghy lieden
dat ick v doe?
37 Sy seyden hem: Geeft ons dat wy sitten
in uwe heerlickheydt/ de eene aen v rechter
hant: dander aen v slincker handt.
38 Jesus seyde tot hen : Ghy weet niet wat
Drinckbe- ghy begheert : cont ghy lieden den Drinck-
ker. Doop. beker drincken dien ick drincke? ende ghe-
x Luce.12.50 doopt worden met den Doope x daer ick
Mat.20.21 mede ghedoopt worde?
39 Sy seyden hem : Wy connent. Jesus
seyde tot hen : Den Drinckbeker dien ick
drincke sult ghy lieden drincken : ende ghy
sult met den Doope gedoopt worden daer
ick mede ghedoopt worde.
40 Maer aen mynder rechter ofte slincker
hande te sitten/ dat en staet my niet te ghe-
y mat.25. 34 ven: maer het sal gegheven worden/ y dien
het bereydt is.
41 Ende als de thiene dit hoorden / begon-
sten sy dat onweerdelick te nemen van Ja-
cobo ende Joanne.
42 Ende Jesus riepse tot hem / ende seyde
z mat.20.25 tot hen: z Ghy lieden weet dat de ghene
Luce.22.25. a dient behaecht de Heydenen te regeren/
a Oft / die die voeren heerschappie over hen / ende de
schynen. Machtige voeren ghewelt over hen.
Dienaer 43 b Also en salt onder v lieden niet wesen/
des woorts maer die onder v lieden de meeste wil we-
b 1. Pet.5. 3. sen die sal uwe Dienaer wesen.
Christus is 44 Ende so wie onder v lieden de eerste wil
Dienaer en worden/ die sal eens yegelicx Dienstknecht
Salichma- wesen.
ker. 45 Want de Sone des menschen en is niet
c Joa.13.14. ghecomen c om ghedient te worden/ maer
Philip. 2.7. om te dienen/ d ende zyn leven te gheven
d Ephe. 1.7. tot versoeninghe voor vele.
Colos.1.14. 46 Ende sy quamen te Jericho: e En als hy
1.Tim. 2.6. wt Jericho ghinck/ ende zyn Discipulen/
e mat.20.29 en een groote schare / so sat de blinde Bar-
Luce 18.35. timeus de sone Timei aen den wech bede-
lende.
47 Ende als hy hoorde dat het Jesus van
Nazareth was/ begonst hy te roepen / en-
de te segghen: O Jesu Davids sone / ont-
ferme v myner.
48 Ende vele streaften hem dat hy swyghen
soude: maer hy riep veel te meer: sone Da-
vids ontferme v myner.
f Gr. seyde 49 Ende Jesus stil staende/ f gheboot dat-
men hem roepen soude : ende sy riepen den
blinden/ en seyden hem: Hebt goeden moet
Staet op, hy roept v.
50 Ende hy zynen mantel af geworpen heb-
bende, is opghestaen/ ende tot Jesum ghe-
comen.
51 En Jesus antwoordende/ seyde tot hem:
Wat wilt ghy dat ick v doe? De blinde sey-
g dat is/ lee de tot hem: g Rabboni/ dat ick siende worde.
raer/ Mee- 52 Ende Jesus seyde tot hem: Gaet henen/ v
ster. gelove heeft v geholpen. En terstont wert
Ghelove. hy siende/ en volchde Jesum op den wech.

Dat xj. Capittel.

1. Christus doet zyn incomste te Je-
rusalem/ 15. iaecht de Cooplieden wt/ 22.
ende verhoont de cracht des gheloofs/ 24.
de maniere van wel te bidden/ 28. ende wt
wat macht hy sulcx doet.

1 Ende a als sy by Jerusalem quamen a mat.21. 1.
tot Bethphaghe ende Bethania / by Luce.19.29.
den Olyfberch/ sandt hy wt twee zyner
Discipulen.
2 Ende hy seyde tot hen: Gaet henen in dat
vleck dat tegen v over is: ende terstont als
ghy lieden daer coemt / sult ghy vinden een
Veulen ghebonden / op welck gheen men-
sche ghesetten heeft / ontbindt dat / ende
brenghet hier.
3 Ende indien v lieden yemant vraecht de:
Waer om doet ghy dat? so segt : De Heere
heeft van noode. Ende hi salt terstont her-
waerts senden.
4 Sy gingen ende vonden het Veulen ge-
bonden aen der Deuren / buyten op een
wechscheydinge/ ende ontbondent.
5 Ende sommighe van die daer stonden/
seyden: Wat maeckt ghy lieden dat ghi dat
Veulen ontbint?
6 Doe seyden sy ghelyck hen Jesus bevo-
len hadde/ ende sy lietense gaen.
7 b En sy brachten het veulen tot Jesum/ Christus
ende wierpen haer cleederen daer op / ende ryt te Jeru-
hy is daer op ghesetten. salem in op
8 Ende vele spreyden haer cleederen op eenen Ezel.
den wech, andere sneden meyen van de boo b Joa.12.14
men/ ende stroydense op den wech. 2. Reg.9.13.
9 Ende die voor gingen/ ende die na volch-
den/ riepen/ segghende: c Hosanna, d Ghe- c Psa.118.26
presen sy die daer coemt in den Naem des d Oft, ghe-
Heeren. luckich.
10 Gepresen sy dat Coninckrycke ons vaders
Davids/ dat daer coemt in den Naem des
Heeren/ Hosanna inde hooghste plaetsen.
11 e En Jesus quam te Jerusalem in/ ende Christus in
ghinck inden Tempel: Ende als hyt al over den Tepel.
sien hadde/ ende het nu avont was/ ghinck e mat.21. 12.
hy wt met den twaelven nae Bethanien. Luce.19.45.
12 f Ende des anderen daechs als sy van Joan.2. 14.
Bethanien quamen, hongerde hem. De on-
13 En siende van verre eenen vyghevoom vruchtbaer
bladeren hebbende/ ghinck om te sien of hy vyghevoom
daer wat op vinden soude : ende als hy tot wordt ver-
den selven ghecomen was/ vant hy niet dan dorret.
bladeren/ want het was der vyghen tyt niet. f mat.21.18.
14 Ende Jesus antwoordende seyde tot
hem: Nu ete voortaen niemandt vrucht
van v inder eewicheyt: ende zyne Discipu-
len hoorden dat.
15 Ende sy quamen te Jerusalem/ g ende De coo-
Jesus inden Tempel ghegaen/ begonst de pers en ver-
koopers ende verkoopers wt te drijven wt koopers wt
den Tempel/ ende de Tafelen der Wisselae- den Tem-
ren/ ende de Stoelen der Duyven verkoo- pel ghedre-
pers heeft hy omme ghekeert. ven.
16 Ende liet niet toe dat yemant eenich vat g mat.21.12.
door den Tempel droeghe. Luce.19.45.
17 Ende hy leerde / segghende tot hen: Is Joan.2. 14.
daer niet ghescreven : h Myn huys sal Gods huys
een bedehuys heeten allen volcken? i maer is een bede-
ghy lieden hebt dat tot eenen Moortcuyl huys.
ghemaeckt. h 1.reg.8.29.
18 De Schriftgeleerde ende Overpriesters Esaie.56.7.
dit hoorende: k sochten hoe sy hem dooden i Jere.7. 11.
mochten. Want sy vreesden hem/ om dat de k Joa.7. 19.
gantsche schare verwonderde van zyner
leere.
19 Ende alst nu avont ghewoorden was/
ginck hy wt de Stadt.
20 Ende des morghens voorby gaende / sa-
ghen sy den vyghevoom verdorret van de
wortel aen.

Ende

Gheloove aen Godt.
l mat.17.20. ende 21.21. Luce.17.6.

21 Eñ Petrus des ghedachtich zijnde/ sey-
de tot hem: Rabbi siet/ de vyghebooom dien
ghy vervloect hebt/ is verdort.
22 Jesus antwoordende / seyde tot hem:
Hebt gheloove aen Godt.

Ghebedt.
m Jer.29.12 Math.7.7. Luce.11.9. Joan.14.13 ende16. 24. Jacob.1.6. 1.Joan.3.22 ende5.14.

23 l Want voorwaer segghe ick v lieden:
So yemant tot desen Berch seydt: Wort
opgheheven eñ inder Zee ghewortpen/ ende
niet en twijfelt in zijn herte maer ghelooft
dat het ghene dat hy seyt/ ghescheiden sal:
so sal hem ghewordẽ wat hy seyt.
24 Daerom segghe ick v lieden: m Al wat
ghy biddende begheert/ ghelooft dat ghyt
ontfanghen sult/ ende het sal v lieden ghe-
worden.

n mat.6.14. Colos.3.13. Syra. 28.2.

25 n Ende wanneer ghy staet om te bidden/
so vergeeft indien ghy wat teghen yemant
hebt/ op dat oock uwe Vader die inde He-
melen is/ v lieden uwe misdaden vergeve.

o mat.18.35

26 o Want indien ghy niet en vergheeft/ so
en sal oock uwe Vader die in de Hemelen
is/ uwe misdaden niet vergheven.

p mat.21.23 Luce.20.1.

27 p Eñ sy quamen wederom te Jerusalem:
ende als hy inden Tempel wandelde/ qua-
men tot hem de Overpriesters/ eñ Schrift-
gheleerde/ ende Ouderlinghen/

q Exo. 2. 14 Act.4.7. ende7.27.

28 Ende seyden tot hem: q Uit wat macht
doet ghy dit? ende wie heeft v dese macht
ghegheven dit te doen?

r Gr. woort

29 Jesus antwoordde ende seyde tot hen.
Ick sal v oock een r dinc vraghen: eñ ant-
woort my/ ende ick sal v oock segghen wt
wat macht ick dit doe.

Johannis Doop.

30 De Doop Joannis was hy wt den He-
mel/ oft wt de menschen? Antwoort my.
31 Sy overleyden by henselven / segghen-
de: Indien wy segghen: Wt den Hemel/ soo
sal hy segghen: Waerom hebt ghy hem dan
niet ghelooft?

s Grieck/ sy vreesdenhet volck.
t mat. 14.5. Marc.6.21

32 Ende indien wy segghen : Wt de men-
schen/ s so vreesen wy het volck. t Want sy
hielden alle dat Joannes warachtich een
Propheet ware.
33 Ende antwoordden / segghende tot Je-
sum: Wy en weten't niet. Ende Jesus ant-
woordende seyde tot hen: Soo en segghe
ick v lieden oock niet wt wat macht ick dit
doe.

Dat xij. Capittel.

1. Hy dreycht zijne vyanden door ghelijckenissen met het oordeel Godts / 14. bewijst daermẽ der Overheyt ghehoorsaemheyt schuldich is/ 25. de opstandinghe der dooden/ 29. de somme der Wet/ 35. ende zijne Godtlicke macht. 38. daer nae verdoemt hy de eergiericheyde der Schriftgheleerden/ 41. ende pryst de gave der Weduwe.

Wien die Godts wijngaert bevolen is/ dooden Christum.
a mat.21.33. Luce.20.9. b Psa.80.9. Esaie.5.1. Jere..2. 21. ende12.10.

1 Ende a hy begonst door ghelijckenissen
tot hen te seggen: b Een mensche plan-
tede eenen wijngaert/ ende maecte daer
eenen Tuyn rontomme/ ende groef eenen
put tot een Wijnperse/ ende timmerde ee-
nen toren/ ende heeft hem den Landtlieden
verhuert/ ende reysde buyten landts.
2 Ende als het tijdt was/ sandt hy eenen
Dienstknecht tot de Landtlieden / op dat
hy vanden Landtlieden ontfinghe van de
vrucht des Wijngaerts.
3 Maer sy grepen hem/ ende sloegen hem/
ende sonden hem ledich heenen.
4 Ende hy sandt wederom eenen anderen
Dienstknecht tot hen: ende dien steenich-
den sy/ ende braken hem het hooft/ ende son
den hem heenen met smaetheyt.
5 Ende wederom sandt hy eenen anderen:
dien doodden sy. Ende vele andere/ sommi-
ghe sloeghen sy / ende sommighe dood-
den sy.
6 Ende noch eenen sone hebbende die hy
lief hadde / dien sandt hy oock ten laetsten
tot hen/ segghende : Sy sullen mijnen so-
ne ontsien.
7 Ende die Landtlieden seyden onder mal-
canderen: c Dese is de Erfghename/ coemt c Gen.37.18.
laet ons hem dooden : ende de erve sal on- Psalm.2.1.
se wesen. Mat.26.3.
8 Eñ sy namen hem / ende doodden hem/ ende 27.1.
ende wierpen hem wt den Wijngaert. Joan.11.53.
9 Wat sal dan de Heere des Wijngaerts Christus de
doen? Hy sal comen ende verderven die hoeckstéen/
Landtlieden: ende zijnen Wijngaert sal hy is vãde Jo-
anderen gheven. den verwor-
10 Hebt ghy lieden oock dese Schrift niet pen.
ghelesen? d Den steen dien de Timmerlie- d Ps.118.22.
den verworpen hebben / die is het Hooft Esai.28.16.
des Hoecx geworden. Mat.21.42
11 Dat is vanden Heere gheschiet/ ende het Luce.20.17.
is wonderlick in onsen ooghen. Actu.4.11.
12 Ende sy sochten hem te vanghen / maer Rom.9.33.
sy vreesden de schare / want sy bekenden- 1.Petr.2. 6.
dat hy op henlieden die ghelijckenisse ghe-
seydt hadde: ende sy verlieten hem / ende
ginghen wech.
13 e Ende sonden tot hem sommighe wt de e mat.22.15.
Pharizeen / Herodianen / op dat sy hem Luce.20. 20.
in zijne woorden vanghen mochten. Van des
14 Eñ sy quamen eñ seyden tot hem: Mee- Keysers tri
ster/ wy weten dat ghy warachtich zijt/ en- buyt.
de en vraecht nae niemande: want ghy en
siet den persoon der menschẽ niet aen/ maer
ghy leert den wech Gods in der waerheyt.
Ist gheoorloeft den Keyser schattinghe te
geven/ oft niet? Sullen wy gheven oft niet
gheven?
15 Eñ hy merckẽde hare geveynstheyt/ sey-
de tot hen: Wat beproeft ghy my? Brengt
my eenen penninck/ op dat ick hem sie.
16 Eñ sy brachten eenen. Ende hy seyde tot
hen: Wiens is dit beelt/ ende de opschrift?
Sy seyden tot hem: Des Keysers.
17 Ende Jesus antwoordende / seyde tot
hen: f Gheeft den Keyser dat des Keysers f mat.17.25.
is/ ende Gode dat Godts is. Ende sy zijn ende 22.21.
van hem verwondert. Rom.13.7.
18 g Ende de Sadduceen quamen tot hem Van de ver
de welcke segghen dat daer gheen opstan- rijsenisse.
dinge der dooden is/ ende vraechden hem/ g mat.22.23
segghende: Luce.20.27.
19 Meester/ h Moses heeft ons ghescre- Act.23.8.
ven: Indien yemandts broeder sterft/ en- h Deu.25.5.
de laet een wijf achter / ende gheene kin-
deren: dat zijn broeder des selven wijf ne-
men sal / ende zijn broeder zaet verwecke.
20 Daer waren seven broeders/ ende de eer-
ste nam een wijf ende sterfde/ heeft gheen
zaet ghelaten.
21 Eñ de tweedde heeftse ghenomen/ ende
is gestorven/ eñ heeft oock geen zaet ghe-
laten. Ende desghelijcx de derde.
22 Ende die seven hebben de selve genomẽ/
eñ hebben gheen zaet ghelaten: ende ten
alderlaetsten is dat wijf oock ghestorven.
23 Hierom inde opstandinghe der dooden/
als sy sullen weder opstaen / wiens wijf
sal sy zijn onder hen / want die seven heb-
bense ten wijve ghehadt?
24 Ende Jesus antwoordende seyde tot Oorsake der
hen: Dwaelt ghy lieden niet / daeromme dwalingen.
dat ghy de Schriften niet en weet / noch
de cracht Godts.
25 Want als sy van de dooden sullen opge-
staen zijn/ dan en sullẽ sy niet trouwen/ noch
ghetrout worden: maer sullen wesen i ghe- i 1.Joã.3.2.
lijck de Enghelen die inde Hemelen zijn.
26 Ende van de dooden/ dat sy opghewerckt
worden: hebt ghy lieden niet ghelesen in-
den boeck Moyse/ hoe Godt wt den Door-

neboſch tot hem geſpꝛoken heeft/ ſegghende:
k Exod. 3.6 de: k Ick ben de God Abꝛahams/ ende de
Act.7.32. God Iſaacx/ ende de God Jacobs.
Heb. 1. 16. 27 Hy is geē God der dooden: maer een Godt
der leuenden. Daerom dwaelt ghy ſeere.
l mat.22. 24 28 l Ende een van den Schꝛiftgheleerden
Luce.10.25. die ſe hoozde beuragen/ eñ ſach dat hy hen
wel gheantwoozt hadde/ quam toe / ende
Het alder- vraechde hem: Welck is het in meeſte ghe-
meeſte ghe- bodt van allen.
bodt. 29 Jeſus heeft hē geantwoozt: Dat eerſte
m Oft/ eer- van allen den geboden/ is: n Hoozt Iſrael:
ſte. De Heere onſe Godt is een eenich Heere.
n Deut. 6.5 30 Eñ ghy ſult den Heere uwen Godt lief
ende 10.12. hebben wt geheel v herte/ ende wt gheheel
ende 30.6. uwe ſiele/ ende wt geheel uwē verſtande/
ende wt gheheel uwe cracht. Dat is het
eerſte ghebodt.
31 Ende het tweedde deſen ghelijck/ is dit:
o Leui.19.18 o Ghy ſult uwen naeſten lief hebben ghe-
Mat.22.39 lijck v ſeluen. Daer is gheen ander ghe-
Roma.13.9. bodt meerder dan deſe.
Gala.5.14. 32 Ende de Schꝛiftgeleerde ſeyde tot hem:
Jacob.2. 8. Meeſter/ ghy hebt wel met der waerheydt
ghesepdt/ dat daer een Godt is/ ende gheen
ander is dan hy.
De liefde 33 Eñ dat den ſeluen lief te hebben wt ghe-
Gods ende heelen herte / ende wt gheheelen verſtan-
des naeſten de/ ende wt gheheeler ſielen / ende wt ghe-
gaet alle of- heeler cracht: ende zijnen naeſten lief heb-
ferhande te ben ghelijck hem ſeluen / meer is dan alle
bouen. brantoffers ende ſlachtoffers.
34 Eñ als Jeſus ſach dat hy wijſſelick ghe-
antwoozt hadde/ ſeyde hy: Ghy en zijt niet
verre van den Coninckrijcke Godts: ende
niemant en dozſte hem yet meer vꝛaghen.
Chꝛiſtus is 35 p Eñ Jeſus antwoozdde/ ende ſeyde lee-
Dauids ſo- rende inde Tempel: Hoe ſeggen de Schꝛift-
ne. gheleerde/ dat Chꝛiſtus Dauids ſone is?
p mat.22.41 36 Want Dauid ſelue heeft dooz den Heyli-
Luce.20. 41. gen Gheeſt gheſeyt: q De Heere heeft ghe-
q Pſa.110.1. ſeydt tot mijnen Heere / ſit te mijner rech-
Act.2.34. ter hant / tot dat ick uwe vyanden tot een
1.Coz.15. 25. voetbanck uwer voeten ſetten ſal.
Hebꝛ.1.13. 37 Dauid dan ſelue heet hem Heere: ende
ende 10. 13. hoe is hy zijn ſone? Ende de menichte der
ſcharen hoozde hem geerne.
r mat.23.5. 38 r Eñ hy ſeyde tot henlieden in zijner lee-
Luce. 11. 43. re: Siet toe vooz de Schꝛiftgheleerde die
ende 20.46. geerne wandelen in langhe cleederen/ ende
geerne ghegroet zijn op de Marckten.
39 Ende de eerſte ſtoelen in de Vergaderin-
ghen/ ende dat voozſitten inde maeltijden
lief hebben.
ſ mat.23. 14. 40 ſ De welcke der Weduwen huyſen ver-
Luce.20.46. ſlinden/ ende dat dooz een decksel van lan-
2.Tim.3. 6. ghe ghebeden. Deſe ſullen meerder verdoe-
Titi.1.11. meniſſe ontfanghen.
t Luce.21. 1. 41 t Ende Jeſus ſittende teghen ouer de
u 2.reg. 12.9 u Offerkiſte/ ſach hoe de ſchare ghelt wierp
inde Offerkiſte / ende vele rijcke wierpen
vele daer in.
De arme 42 Eñ daer quam een arme Weduwe / ende
Weduwe wierp twee cleyne ſtuckelinckens daer in/
werpt twee het welck is een quadꝛant.
cleyne ſtuc- 43 Eñ Jeſus zijne Diſcipulen tot hem ghe-
kens in de roepē hebbende/ ſeyde tot hen: Voozwaer
Gods kiſte/ ſegghe ick v: x Deſe arme Weduwe heeft
die mochtē meer in ghewozpen/ dan alle die inde Offer
een negen- kiſte ghewozpen hebben.
manneken 44 Want ſy hebben alle van haer ouerſchot
weert zijn. daer in ghewozpen / maer deſe heeft van
x 2.Coz.8.12 haer armoede daer in ghewozpen al wat
ſy hadde/ gheheel haren leeftocht.

Dat xiij. Capittel.

5. Wat vooz de laetſte toecoemſte Chꝛiſti gheſchieden moet/ 33. ende hoe men hem ſeluen moet vooz bereyden.

1 Als hy a wt den Tempel ghinck / ſeyde a Mat. 24.1.
hem een van zijne Diſcipulen: Mee- Luce.21.5.
ſter/ ſiet welcke ſteenen / ende welcke
timmeragie.
2 Ende Jeſus antwoozdende/ ſeggende tot
hem: Siet ghy deſe groote timmeragie?
b daer en ſal niet eenen ſteen op den ande- b Luc. 19.44
ren ghelaten wozden/ die niet afghebꝛoken 1. Reg.9.8.
en ſal wozden. Mich.3. 12.
3 c Ende als hy op den Olijfberch ſat te- c mat.24. 3.
ghen ouer den Tempel/ Petrus ende Jaco- Luce. 21.7
bus/ ende Joannes ende Andꝛeas vꝛaechden Teeckenen
den hem bezijden ſegghende: die de toe-
4 * Segt ons wanneer ſullen deſe dinghen coemſt Chꝛi-
gheſchieden: eñ wat teecken ſal daer weſen ſti voozgaē.
wanneer dit alles voleynt ſal wozden? * Act.1.6.
5 Ende Jeſus antwoozddēde hem/ begon- d Jere.29.8
ſte te ſegghen: d Siet toe dat v lieden nie- Ephe.5 6.
mant en verleyde. Coloſ.2.8.
6 Want vele ſullender comen e in mijnen 2. Theſ.2.2
Naem/ ſegghende: Ick ben Chꝛiſtus/ ende 1. Joan.4.1.
ſullender vele verleyden. e Jer.14.14.
7 Ende als ghy ſult hoozen oozloghe ende ende 23.21.
geruchte van oozloghe/ ſoo en vreeſt niet/ f Eſa.19.2.
want het moet gheſchieden: maer het en is 4. Eſd.13.7.
noch gheen eynde. ende 15.15.
8 f Want het een volck ſal teghen het an- Veruolghin-
der opſtaen/ ende het een Coninckrijck te- ghe om des
gen het ander / ende daer ſullē Aertbeuin- Euange-
gen zijn in verſcheyden plaetſen/ ende daer liums wille
ſullen dierte tijden weſen/ eñ beroerten: de- g mat.10. 17
ſe dingen zijn het begin der ſmerten. ende 24.9.
9 g Siet ghy lieden toe vooz v ſeluen: wāt Luce.21.12.
ſy ſullen v ouerleueren inde Raethuyſen/ Joan 15.19.
ende in de Vergaderinghen ſult ghy lieden ende 16.2.
gegheeſſelt wozden/ ende vooz Stadthou- Apoca. 2.10
deren ende Coninghen ſult ghy lieden ghe- Het Euan-
leydt wozden/ om mijnent wille/ hen tot een gelium ſal
ghetuyghenisse. gepꝛedickt
10 Ende het Euangelium moet eerſt on- wozden allē
der alle volcken ghepꝛedickt wozden. volcken.
11 h Ende wanneer ſy v leyden ſullen om h mat.10.19
ouer te leueren/ ſoo en zozcht te vozen niet Luce.12.11.
wat ghy lieden ſegghen ſult / noch en be- ende 21.14.
denckt niet/ maer dat v ghegeuen ſal woz-
den te dier vꝛe / dat ſpꝛeecke: Want ghy
lieden en zijt niet die daer ſpꝛeeckt / maer
de heylighe Gheeſt.
12 i Ende de een bꝛoeder ſal den anderen i Eze. 7.11
bꝛoeder ouer leueren inden doodt / ende de Mich 7.6.
Vader het kindt: ende de kinderen ſullen op 4. Eſd. 5.9.
ſtaen teghen hare Ouders / ende ſullen ſe
dooden.
13 Ende ghy ſult ghehaet wozden van alle
menſchen om mijns Naems wille: k maer k mat.10. 22
wie volſtandich blijft totten eynde / die ſal ende 24.13.
ſalich wozden. Luc.21.19.
14 l Ende als ghy lieden ſult ſien den grou- Apoca. 2.7.
wel der verwoeſtinghe/ (daer m Daniel de ende 3.10.
Pꝛopheet van ghesproken heeft/) ſtaende l mat. 24.15
daer hy niet en behoozt/ (die leeſt/ die ver- Luc.21.20.
ſta het/) als dan/ wie in Judea is/ die vlie- m Dan.9.27
de op de Berghen. De verwoe-
15 Ende die op het dack is/ die en come niet ſtinge Jeru-
af in zijn huys/ noch en gae niet om yet wt ſalems.
zijn huys te nemen:
16 Ende die inden Acker is / die en keere niet
wederom te rugghe om zijn cleet te nemen.
17 Ende wee den bevꝛuchten Vꝛouwen/ eñ
den ſoogenden in die daghen.
18 Ende bidt dat uwe vluchte niet en ghe-
ſchiede inden Winter.
19 Want n in deſe dagen ſal ſulcke verdꝛuc- n Gr. Die
kinghe weſen/ dieſghelijcx niet geweeſt en daghen ſul-
is/ van den beginne der Creaturē die God len etc.
geſchapē heeft/ tot nu toe noch weſē en ſal.
20 Ende ſo de Heere die daghen niet ver-
cozt en hadde / gheen vleeſch en ſoude ſa-
lich wozden ; maer om der wtuercozenen
wille/

wille/ die hy wtuercozen heeft/ heeft hy die
daghen vercozt.
21 o Ende als v lieden dan yemandt ſeydt:
Siet/ hier is Chriſtus / oft/ ſiet daer: ghe-
looft het niet.
22 p Want daer ſullen valſche Chriſti/ en-
de valſche Propheten opſtaen/ ende ſullen
teeckenen ende wonderlicheden doen / om
te verleyden (waert mogghelick) oock de
wtuercozene.
23 Siet ghy lieden dan voor v/ ſiet/ ick hebt
v lieden alles voorſeydt.
24 q Ende in die daghen nae de verdruc-
kinghe, ſal de Sonne verduyſtert worden/
eñ de Mane en ſal haer ſchynſel niet gheuē:
25 Ende de Sterren des Hemels ſullen wt-
vallen/ ende de Crachten die inde Hemelen
zijn/ ſullen beweecht worden.
26 r Ende dan ſullen ſy den Sone des men-
ſchen ſien comen in de wolcken / met groo-
ter macht ende eerlickheyt.
27 Ende dan ſal hy zijne Enghelen ſenden/
ende ſal zyne wtuercozene vergaderen van
de vier winden / van den wterſten der Aer-
den/ tot den wterſten des Hemels.
28 ſ Leert de ghelyckeniſſe van den Vyghe-
boom. Als zyne tacken teer worden / ende
bladeren voortbrenghen/ ſoo weet ghy/ dat
de Somer by is.
29 Alſoo ghy lieden oock, wanneer ghy ſulcx
ſiet gheſchieden/ ſoo weet dat het nae by
inder deuren is.
30 Voorwaer ſegghe ick v lieden: Dit ghe-
ſlachte en ſal niet vergaen / tot dat dit al-
les gheſchiet zijn ſal.
31 t Hemel ende Aerde ſullen vergaen/
maer mijn woorden en ſullen niet vergaen.
32 u Ende van dien Daghe ende Vre en
weet niemandt/ noch oock de Engelen/ die
inden Hemel zijn/ noch de Sone/ dan alleen
de Vader.
33 x Siet toe/ waeckt ende bidt: Want ghy
en weet niet wanneer de tijdt is.
34 Het is ghelijck een Menſche die buyten
Landts reyſde/ ende verliet zijn huys / ende
gaf zijnen Dienſtknechten macht / ende ee-
nenyeghelicken zijn werck/ ende beual den
Deurwachter te waken.
35 Daerom waeckt / (want ghy en weet
niet / wanneer de Heere des huys comen
ſal / des auondts / ofte ter middernacht /
oft ontrent het Hanen ghecraey/ oft inden
morghenſtont.)
36 Op dat hy niet onuerſiens en come/ ende
v lieden vinde ſlapende.
37 Ende dat ick tot v lieden ſegghe / dat
ſegghe ick tot allen: Waket.

o Matthe. 24.23. Luc.21.7.
Der valſcher Propheten miracalen.
p Deu.13.1. 2.Theſ.2.11.
q Matthe. 24.29. Luc.21.25. Eſaie.13.10. Ezech. 32.7. Ioel 2.31. ende 3.15. Apoc.6.12.
r Dani.7.10 Mat.16.27. ende 24.30. ende 25.31. ende 26.63. Mar.14.61 Luc.21.27. Actu.1.11. 2.Theſſ.1.10 Apoc.1.7.
ſ Matthe. 24.32. Luc.21.29.
Godts woordt.
t Pſa.102.27 Eſai.40.8. ende 51.6. Hebre.1.11.
u Matthe. 24.36. Actu. 1.7.
Men moet waken eñ bidden.
x Matthe. 24.42. Luc.12.40. ende.21.33. 1.Theſ. 5.6.

Dat xiiij. Capittel.

1. Raedtſlach teghen Chriſtum/ 6. ver-
antwoordinghe voor een Vrouwe/ van de
wtghegoten Salue/ 22. Inſettinghe des
Nachtmaels/ 27. ſwackheydt der Diſci-
pulen/ 43. Iudas verraderie/ 58. Petrus
verloocheninghe ende berou/ 46. De van-
ghinghe Chriſti/ 57. zijn beſchuldinghe/
65. ende ghewelt hem aengedaen.

1 Ende a nae twee daghen was het Paſ-
cha/ ende de Feeſte des ſoeten Broots/
ende de Ouerprieſters ende Schriftge-
leerde / ſochten hoe ſy hem met liſte van-
ghen ende dooden mochten.
2 Ende ſy ſeyden: Niet op den Feeſt-
dach / op dat daer gheenen Oproer in den
volcke en worde.
3 b Ende als hy te Bethanien was / in
Simonis des Melaetſchen huys / ende
ter Tafel ſat / quam een Vrouwe met een

Der Prieſteren raetſlagen tegē Chriſtum.
a Mat.26.2 Luc.22.1. Ioan.13.1. ende 11.47.
b mat.26.6 Luc.7.37. Ioan. 11.2. ende 12.3.

*glas coſtelicker eñ onuervalſchter Nar-
denſalue / ende het glas brekende/ heeftſe
hem die wtgegoten op het hooft.
4 Ende daer waren ſommighe / die dat on-
weerdelick namen/ by haerſeluen ſeggende
Waer toe is dit verlies der ſaluen geſchiet?
5 Want ſy conde meer dan voor drie hon-
dert Penninghen vercocht/ ende den Ar-
men ghegeuen worden: ende ſy murmu-
reerden teghen haer.
6 Maer Jeſus ſeyde: Laetſe met vreden/
wat zijt ghy haer moeyelick? Sy heeft een
goet werck aen my ghewracht.
7 c Want de Arme hebt ghy lieden altijdts
met v / ende wanneer ghy wilt/ condt ghy
hen goet doen: maer my en ſult ghy lieden
altijdt niet hebben.
8 Sy heeft ghedaen dat ſy conde / ſy d is
voor ghecomen om mijn Lichaem te ſaluen
ter begrauinghe.
9 Voorwaer ſegghe ick v lieden/ waer dit
Euangelium ghepredickt ſal worden in-
de gheheele Werelt / daer ſal oock geſeydt
worden/ wat ſy ghedaen heeft/ tot haerder
ghedachteniſſe.
10 e Ende Judas Iſcarioth / een van de
twaelue / ghinck henen tot de Ouerprie-
ſters om hem henlieden f te verraden.
11 Als ſy dat hoorden/ werden ſy verblijdt/
ende beloofden hem gelt te gheuen. Ende
hy ſochte hoe hy hem bequamelick * ouer-
leueren mochte.
12 g Ende op den eerſten dach h des ſoeten
Broodts / alſmen het Paſcha ſlachtede/
ſeyden zijne Diſcipulen tot hem: Waer
wilt ghy dat wy henen gaen bereyden/ dat
ghy het Paſcha etet?
13 Ende hy ſandt wt twee van zijne Diſci-
pulen/ ende ſeyde tot hen: Gaet inde ſtadt/
ende v lieden ſal te ghemoete comen / een
menſche/ draghende een Cruycke waters:
Volcht hem nae.
14 Ende ſoo waer hy ingaet / ſegt tot den
Huysheere/ de Meeſter ſeydt: Waer is de
Gaſtcamer/ daer ick het Paſcha met mijne
Diſcipulen eten ſal?
15 Ende hy ſal v toonen een groote Sael/
gheſpreyt ende bereydt/ daer ſuldet ghy lie-
den voor ons bereyden.
16 Ende zyne Diſcipulen ginghen wt / ende
quamen inde ſtadt/ eñ vonden gelijc hy hen
geſeydt hadde: eñ bereydden het Paſcha.
17 i Ende als het nu Auondt geworden
was/ quam hy met de twaelue.
18 Ende als ſy ter Tafel ſaten eñ aten/ ſeyde
Jeſus: Voorwaer ſegge ick v lieden: k Een
van v die met my eet/ ſal my verraden.
19 Ende ſy begonſten bedroeft te worden/
ende een na den anderen tot hem te ſeg-
ghen: Ben icks? Eñ een ander: Ben icks?
20 Jeſus antwoordde / ende ſeyde tot hen:
Het is een vanden twaelfuen / die met my
inde Schotel doopt.
21 De Sone des menſchen gaet henen/ ghe-
lijck van hem gheſchreuen is: maer wee
dien menſche/ door wien de Sone des mē-
ſchen verraden wordt. Het ware dien men-
ſche goet/ waer hy niet gheboren.
22 l Ende als ſy aten/ nam Jeſus het broot:
ende als hy ghedanckt hadde/ heeft hy dat
gebroken/ ende hen ghegeuen/ ende geſeyt:
Nemet/ etet: dit is mijn Lichaem.
23 Ende nam den Drinckbeker/ ende ghe-
danckt hebbende / heeften hen ghegheuen:
ende ſy droncken alle daer wt.
24 Eñ hy ſeyde tot hen: Dit is mijn Bloedt
des Nieuwen Teſtaments/ dat voor velen
vergoten wordt.
25 Voorwaer ſegghe ick v lieden: Ick en
ſal van

Chriſtus is haer woort ghesalft tot begrauinghe.
* Gr. Alabaſtron/ dat is een vat ſonder ooren/ ofte. peerdaer mēt by grijpen mach.
Arme
c Deu.15.11
d Gr. heeft voorgenomen.
Judas verraedt Chriſtum.
e Mat.26.14. Luc.22.4.
f Ofte/ ouer te leueren.
* Ofte/ verraden.
Paſcha bereyden.
g mat.26.17 Luc.22.7.
h Exo.12.17
i mat.26.20 Luc.22.14. Ioan. 13.21.
Vandē Verrader.
k Pſal.41.10 Act.1.17.
l mat. 26.26 Luc.22.19. 1.Cor. 11.23.
Bloedt des Nieuwen Teſtamēts

sal van nu voort aen niet meer van der
vrucht des Wijngaerdts drincken / tot op
dien dach / wanneer ickse nieu drincken sal
in het Coninckrijcke Gods.
26 Ende als sy den Lofsanck ghesepdt had=
den / ginghen sy wt na den Olijfberch.
27 m Ende Jesus seyde tot hen: Ghy sult
in deser Nacht alle aen my gheergert wor=
den. Want daer is gheschreuen: n Jck sal
den Herder slaen / ende de Schapen sullen
verstroyt worden.

Ergernisse der Apostelē voorsept.
m Matth. 26.31.
Joan.16. 31
n Zach.13.7

28 * Maer na dien ick opghewerckt sal we=
sen / sal ick v lieden voorgaen in Galileam.

* Matth. 26.32. ende 28.10
Marc.16.7.

29 Ende Petrus seyde tot hem: Of sy oock
alle gheergert worden / soo en sal ick niet
gheergert worden.
30 Ende Jesus seyde tot hem: Voorwaer
segghe ick v / dat ghy my heden in desen sel=
uen Nacht / drie mael versaken sult / eer de
Hane tweemael craeyen sal.
31 o Ende hy seyde noch veel meer: Al moe=
ste ick met v steruen / soo en sal ick v niet
versaken. Desgelijcx seyden sy oock alle.

o Joā.13.37

32 p Ende sy quamen in een plaetse ghe=
naemt Gethsemane: ende hy seyde zijnen
Discipulen: Sit hier / tot dat ick henen gae
ende bidde.

Christus in den Hof.
p Matthe. 26.36.
Luc.22.39.
Joan.18.1.

33 Ende hy nam Petrum / ende Jacobum /
ende Joannem met hem / ende begonste
verschrickt ende weemoedich te worden.
34 Ende seyde tot hen: q Mijn siele is be=
droeft totter doodt: blijft hier eñ waeckt.

q Joā.12.27

35 r Ende een weynich voortgegaen zijnde /
is neder ghevallen inde Aerde / ende badt:
So het moghelick ware / dat die vre van
hem voorby ghinghe.

r Luc.22.41.

36 Ende hy seyde: Abba / O Vader / alle
dinck is v mogelick: Neemt desen Drinck=
beker van my wech: s Nochtans niet dat
ick wil / maer wat ghy wilt.

Christi ghebedt.
s Joā.6.38.

37 Ende hy quam / ende vandtse slapende /
eñ seyde tot Petrum: Simon / slaept ghy?
Condy niet een vre met my waken?
38 Waeckt ende bidt / op dat ghy lieden niet
in versoeckinge en comet: t De gheest is
ghewillich / maer het vleesch is cranck.
39 Ende wederom henen ghegaen zijnde /
badt hy / ende seyde de selue woorden.

Waken. Bidden. Gheest. Vleesch.
t Gala.5.17

40 Ende wederom ghekeert / vandt hyse
wederom slapende / want hare Ooghen
waren beswaert / ende en wisten niet wat
sy hem antwoorden souden.
41 Eñ hy is ten derdenmael ghecomen / ende
seyde tot hen: Slaept voortaen / ende rust /
het * is ghenoech / de vre is ghecomen:
Siet / de Sone des menschen wort † ouer=
ghelevert inder Sondaren handen.
42 Staet op / laet ons gaen / siet / die my
* verraedt / naket.

* Anders / het heeft een eynde.
† Of / verraden.
* Of / ouerlevert.

43 u Eñ terstont als hy noch sprack / quam
Judas / een vande twaelue / ende een groo=
te Schare met hem / met Sweerden ende
stocken / van de Ouerpriesters eñ Schrift=
gheleerde / ende Ouderlinghen.

u Matthe. 26.47.
Luc.22.47.
Joan.18.3.

44 Ende die hem verriedt / hadde hen een
ghemeyn teecken ghegheuen / ende ghe=
seydt: Dien ick cussen sal / die ist / ende ley=
det hem voorsichtelick.
45 Ende als hy ghecomen was / terstont tot
hem gaende / seyde hy: Rabbi / Rabbi /
ende x custe hem.
46 Ende sy hebben hare handen aen hem
gheslaghen: ende hem ghevanghen.

Judas verraedt Christum cussende.
x 2. Samuel. 20 9.

47 Ende een van die daer by stonden / track
zijn Sweert wt / ende sloech des Ouerprie=
sters Dienstknecht / ende hieu hem de
Ore af.

De ore af ghehouwen.

48 Ende Jesus antwoordende / seyde tot
hen: Ghy lieden zijt wtgegaen met sweer=
den ende stocken / als tot eenen Moorde=
naer / om my te vanghen.
49 Jck was dagelicx by v lieden in den
Tempel / leerende / ende ghy en hebt my
niet ghevanghen. Maer dit gheschiedt
op dat de y Schriften veruult worden.

De Schrift wordt veruult.
y Psal. 22.7 ende 69.10.
Esai.53.10.
Luc. 24.25.

50 z Ende zijn Discipulen verlieten hem
alle / ende vloden.

z Job 19. 13
Psal.88.9.

51 Ende een Jonghelinck volchde hem na /
ghecleedt met Lijnwaedt ouer het bloote
lijf / eñ de Jongelingen grepen hem aen.
52 Ende hy verliet het Lijnwaedt / eñ vloodt
naeckt van hen.
53 a Ende sy leydden Jesum tot den Ouer=
priester: eñ daer vergaderden met hem alle
de Ouerpriesters ende Ouderlingen / ende
Schriftgheleerden.

a Matthe. 26.57.
Luc.22.54.
Joā.18.24.

54 Ende Petrus volchde hem van verre
na / tot inde Sale des Ouerpriesters / ende
hy was mede sittende met den Dienaren /
hem warmende.
55 b Ende de Ouerpriesters / eñ den ghehee=
len Raedt / sochten getuyghenisse tegen Je=
sum / om hem te dooden / eñ vonden gheen.
56 Want vele getuychden valschelick te=
ghen hem / ende de ghetuyghenissen c en
quamen niet ouer een.

Valsch getuygenisse.
b Matthe. 26.59.
Act.6.13.
c Gr. waren niet gelijck.

57 Ende sommige stonden op / ende getuych=
den valschelick tegen hem / seggende:
58 Wy hebben hem hooren seggen: d Jck
sal desen Tempel die met handen ghe=
maeckt is / afbreken / ende in drie daghen
eenen anderen sonder handen ghemaeckt /
optimmeren.

d Joā.2.19.

59 Ende noch en quamen hare ghetuyghe=
nissen alsoo niet ouer een.
60 e Ende de Ouerpriester int midden op=
staende / vraechde Jesum / seggende: Ant=
woordy niet? Wat betuygen dese tegen v?
61 f Ende hy sweech stille / eñ en antwoord=
de niet. Doe vraechde hem de Ouerprie=
ster wederom / ende seyde hem: Zijt ghy die
Christus de Sone des ghepresen Godts?
62 Ende Jesus seyde: Jck bent. g Eñ ghy
lieden sult den Sone des Menschen sien
sitten ter rechter handt der cracht Godts /
ende comen met de wolcken des Hemels.

e Matthe. 26.69.
Jesus die swycht.
f Esa.53.7.
Act.8.32.
Hy bekent dat hy Christus is.
g mat.16.27 24.30. ende 25.31.
Luc.21.27.
Act.1.11.
1.The.4.16
2.Thes.1.10
Apoca.1.7.
Dani.7.10.

63 Ende de Ouerpriester scheurde zijne clee=
deren / ende seyde: Wat behoeuen wy meer
ghetuyghen?
64 Ghy hebt ghehoort de lasteringhe: Wat
dunckt v? Sy veroordeelden hem alle des
doodts schuldich te zijn.
65 Ende sommighe begonsten op hem te
spouwen / ende zijn Aensicht te bedecken /
ende met h vuysten te slane / ende tot hem
te seggen: Propheteert ons: ende de Die=
naers gauen hem Kinnebackslagen.

Hy wort bespogen / gheslaghen eñ bespot.
h Esa.50.6.
i Job 16.10
Joan.19.2.

66 i Ende doe Petrus beneden in de Sale
was / quam een van des Ouerpriesters
Dienstmaechden:
67 k Ende als sy Petrum sach warmende /
sach sy hem aen / ende seyde: Ghy waert
oock met Jesu van Nazareth.
68 Ende hy heuet versaeckt / segghende:
Jck en kenne hem niet / noch en weet oock
niet wat ghy segt. Ende hy ghinck in de
Voorsael / ende de Haen craeyde.

k Matthe. 26.58.
Luc.22.55.
Joan.18.16
Petrus verloochent Christum.

69 Ende als hem de Dienstmaecht weder
om sach / begonst sy te segghen tot de ghe=
ne die daer stonden: Dese is oock van dien.
70 Maer hy versaeckte wederom. Ende
een weynich daer nae / seyden wederom tot
Petrum die daer by stonden: Voorwaer
ghy zijt van dien / want ghy zijt een Ga=
lileer / ende uwe sprake comt ouer een.
71 Ende hy begonste te vloecken ende te
sweeren / seggende: Jck en kenne den men=
sche niet / daer ghy van segt.

Ende

72 Ende de Haen craeyde andermael / ende
Petrus werdt ghedachtich des Woordts
l Matthe. 26.74. en 75. Luc.22.61. Joan. 13.38. dat hem Jesus ghesepdt hadde : l Eer de
Haen tweemael craeyen sal / suldy my drie-
mael versaken. En hy begonste te weenen.

Dat xv. Capittel.

1. Christus beschuldicht zijnde / swijcht / 15. wordt veroordeelt / ende Barrabas los ghelaten / 18. 29. 31. voor ende nae dat hy ghecruyst is / werdt hem veelsins ghe-weldt ghedaen / 34. Hy roept tot zijnen Vader / 37. gheeft den gheest / 39. wordt bekent de Sone Gods te zijne / 46. ende werdt begraven.

Christus tot Pilatus ghebracht. a mat. 27.1. Luc.22.66. ende 23.1. Joan.18.28 Psalm.2.2. b Act. 3.13. Belijdt dat hy de Coninck der Joden is.

1 Ende a terstondt des morghens hiel-
den de Overpriesters eenen Raedt met
de Ouderlinghen ende Schriftgheleer-
de / ende den geheelen Raedt / ende leyden
Jesum ghebonden henen / ende hebben
b hem Pilato overghelevert.
2 Ende Pilatus vraechde hem : Zijdy de
Coninck der Joden ? Hy antwoordde / ende
seyde. Ghy segt het
3 Ende de Overpriesters beschuldichden
hem in vele dinghen.
c mat.27.11. 4 c Ende Pilatus vraechde hem wederom /
Luc.23.3. seggende. En antwoordy niet ? Siet, hoe
Joan.18.33. vele sy teghen u betuyghen.
5 Ende Jesus en heeft daer nae niet meer
Swijcht op zijner beschuldinge. geantwoort / so dat Pilatus verwonderde.
6 Ende op het Feest liet hy henlieden ee-
nen ghevangenen los / dien sy begheerden.
7 d Ende daer was een / ghenaemt Barra-
d mat.27.16 bas / ghevangen met de oproerighe / die in-
Luc.23.19. den oproer een moort ghedaen hadden.
Joa.18.40. 8 Ende de schare riep / ende begonste te be-
gheeren / dat hy hen doen soude / gelijck hy
hen altijdt ghedaen hadde.
9 Ende Pilatus andtwoordde hen / ende
seyde hen: Wilt ghy dat ick u den Coninck
der Joden los late?
10 Want hy wiste wel / dat hem de Over-
Christus was door nijdt overgelevert. priesters door nijdt overgelevert hadden.
11 e Ende de Overpriesters verweckten de
Schare / dat sy begheeren souden / dat hy
hen liever Barrabam los liete.
e mat.27.20 12 Ende Pilatus andtwoordde wederom /
Luc.23.18. ende seyde tot hen: Wat wilt ghy dan / dat
Joan.18.40 ick hem doe / dien ghy Coninck der Joden
Actu.3.14. naemt?
13 Sy riepen wederom : Cruyst hem.
Barrabas wort los ge laten / ende Christus over gelevert om te cruycen. 14 Pilatus seyde tot henlieden : Wat heeft
hy doch quaets ghedaen ? Ende sy riepen
dies te meer : Cruyst hem.
15 En Pilatus willende der schare genoech
doen / heeft hen Barrabam los gelaten : en
als hy Jesum ghegeesselt hadde / heeft hy
hem overgelevert om ghecruyst te worden.
f mat.27.27. 16 f Ende de Crijchsknechten leyden hem
Joan. 19.1 binnen in de Sale / dwelcke is het Recht-
Christus wordt met doornen gecroont / en bespot. huys / en riepen het gantsche Rot te samen.
17 Ende deden hem een Purpuren Cleedt
aen / ende leyden om hem een Doornen
Croone die sy ghevlochten hadden.
18 En begonsten hem te groeten / seggende:
Weest ghegroet / O Coninck der Joden.
19 Ende sloegen zijn hooft met eenen Riet-
stock / ende bespoghen hem / ende vallende
* Oft / aenbaden hem. op haer knyen / * deden hem eere.
20 Ende als sy hem bespot hadden / deden
sy hem dat purpuren cleedt wt / ende deden
hem zijne eyghen cleederen aen : ende leyd-
den hem wt om te cruycen.
Simon va Cyrenen. 21 g Ende eenen genaemt Simon van Cy-
renen (die daer voorbij quam van den Ac-
g mat.27.32 ker / de vader Alexandri ende Rufi /) be-
Luce. 23.26. dwonghen sy / dat hy zijn cruyce draghen
soude.

22 h Ende sy brochten hem tot Golgatha / h mat.27.33.
dat is te segghen / de Hoofschedel plaetse. Luc.23.33.
23 Ende sy gaven hem te drincke wijn met Joan.19.17
Myrrhe ghemenght / en hy en namt niet.
24 i Ende als sy hem ghecruyst hadden. Christus wordt ghecruyst.
k deylden sy zijne cleederen / worpende het
Lot daer over / om te weten, wat een yege-
lick wech nemen soude. i mat. 27.35.
25 En het was drie ure als sy hem cruysten. Joan.19.23
26 l Ende het Opschrift zijnder beschuldi- k Psal.22.19
ge was daer op gheschreven : DE CO- l Matthe.
NINCK DER IODEN. 27.37.
27 Ende sy cruysten met hem twee Moor- Luc.23.38.
denaers ; eenen te zijnder rechter handt / Joan.19.19
ende eenen te zijnder slincker handt.
28 En de Schrift is vervult die daer seydt:
m Hy is met den Quaetdoenders gerekent. m Esa.53.12
29 n Ende die daer voorbij ginghen / laster- Lasteringe.
den hem / schuddende hare hoofden / ende n mat.27.39
segghende . Ey u / o die den Tempel af- Luc.23.35.
breeckt / ende in drie daghen wederom op- Psal.22.8.
timmert. ende 69. 21.
30 Helpt u selven / ende coemt af van den ende 109.25.
Cruyce. o Joa.2.19.
31 Desghelijcks bespotteden hem oock de
Overpriesters met de Schriftgheleerde /
ende seyden tot malcanderen : Hy heeft
andere gheholpen / hem selven en can hy
niet helpen.
32 Christus de Coninck der Joden / come
nu af van den Cruyce / op dat wy het sien /
ende gheloven. Ende oock die met hem
ghecruyst waren / besmaedichden hem.
33 p Ende als het de seste ure ghewoorden Duysternisse in de doodt Christi.
was: quam daer duysternisse over dat ge-
heele Aerdtrijck / tot der Negenster uren.
34 Ende ter Neghenster uren riep Jesus
met luyder stemmen / ende seyde : q Eloi / p mat.27.45
Eloi / Lama Sabachtani / Het welcke be- Luce 23. 44.
duydt wordt : Mijn Godt / Mijn Godt / q psal.22.1.
waerom hebt ghy my verlaten?
35 Ende sommighe die daer by stonden / dit
hoorende seyden: Siet / hy roept Eliam.
36 r Ende daer liep een toe / ende vulde een Hem wordt edick te drincke ghegheven.
Spongie met edick / ende settese op eenen
Rietstock / ende gaf hem te drincken / seg-
gende : Houdt stil / Laet ons sien of * Elias
coemt / om hem af te nemen. r Joa.19.29
37 Ende Jesus een groote stemme ghege- Psal.69.22.
ven hebbende / gaf den gheest. s Mat.27.51
38 s Ende t den voorhanck des Tempels Luce 23.45.
scheurde in tween / van boven aen / tot t 2 Par.3.14
beneden wt. u mat.27.57
39 u Ende als de Hooftman over hondert Luce 23.47.
die teghen hem over stondt / sach / dat hy Vrouwen die Christo den nootdruft toe ghedient hadden.
alsoo met luyder stemmen den gheest ghe-
ghenen hadde / seyde hy : Waerachtelick
dese mensche was Gods Sone.
40 x Daer waren oock Vrouwen y van
verre aensiende : onder de welcke was
Maria Magdalene / en Maria des cley- x mat. 27.55
nen Jacobs en Joses moeder / en Salome. Luce 23.48.
41 De welcke oock als hy in Galilea was / y Psa.38.12
hem naghevolcht waren / z ende ghedient z Luce 8. 2.
hadden : ende vele andere / die met hem te
Jerusalem opghecomen waren.
42 a Ende als het nu avondt gheworden a mat. 27.57
was / (dewijle het den dach der voorberey- Luce 23.50.
dinge was / welcke is voor den Sabbath.) Joan. 19.38
43 Joseph van Arimathea / een eerbaer Joseph begraeft Christum.
Raedtsheere / die oock selve het Coninck-
rijcke Gods verwachtede / quam / en ginck
stoutelick tot Pilatum in / ende begheerde
het Lichaem Jesu.
44 Ende Pilatus verwonderde hem / oft hy
nu ghestorven was / ende riep den Hooft-
man over hondert / ende vraechde / oft hy
langhe doot gheweest ware?
45 Ende als hy het vanden Hooftman over
hondert

hondert vernomen hadde/ gaf hy Joseph het Lichaem.

46 Ende dese cocht syn lijwaedt/ ende hem afgenomen hebbende/ heeft hem in dat syn lynwaet gewonden. b Ende leyde hem in een graf/ dat in een steenrotze wtghehouwen was: ende wentelde eenen steen voor de deure des grafs.

b Mat.12.40 ende 26.12 ende 27.60. Luce 23.53.

47 Ende Maria Magdalene/ ende Maria de moeder Jose/ aensaghen waer hy gheleydt werdt.

Dat xvj. Capittel.

9. Christus verthoont hem nae sijn opstandinge/ 14. ende straft de ongeloovicheydt syner Discipulen/ 19. de welcke nae syn opclimminghe/ achtervolghende syn ghebodt ende belofte/ 20. predikten ende bevestighen het Euangelium/ met teeckenen.

1 Ende a als de Sabbath voorby was/ soo hebben Maria Magdalene/ ende Jacobi/ en Salome specerye ghecocht op dat sy quamen ende hem salfden.

De Vrouwen gaen na het graf. a Mat.28.1 Luce 24.1. Joan.20.1

2 Ende zyn seer vroech op den eersten dach der Sabbatten gecomen tot den grave/ als de Sonne opghinck.

3 Ende seyden tot malcanderen: Wie sal ons den steen van der deure des Grafs afwentelen?

4 Ende als sy op saghen/ saghen sy dat de Steen afghewentelt was/ want hy was seer groot.

5 b Ende int graf ghegaen zijnde/ hebben sy ghesien eenen Jonghelinck/ sittende ter rechterhandt/ becleedt met eenen langhen witten cleede: ende werden veruaert.

b Joã.20.11

6 Ende hy seyde tot haer: En vreest niet/ c ghy soeckt Jesum van Nazareth/ den ghecruysten: hy is opghestaen/ hy en is hier niet: siet de plaetse daer sy hem gheleyt hadden.

De Enghel vercondicht de Verrysenisse. c Mat.28.5 Luce 24.4.

7 Maer gaet henen/ segt sijnen Discipulen/ ende Petro/ dat hy voor u gaet in Galileam/ d daer sult ghy hem sien/ e ghelijck hy u geseydt heeft.

d Act.1.9. 1 Cor.15.6. e Mat.26.32 ende 28.10. Mar.14.28

8 f En sy wtgaende/ zijn haestelick vanden grave gevloden: want bevinge en verschrickinge hadde haer bevangen/ en seyden niemanden yet/ want sy waren bevreest.

f Mat.28.8 Luce 24.9. Joan.20.18

9 Als Jesus opghestaen was/ des morgens op den eersten dach des Sabbaths/ g werdt hy eerst gesien van Maria Magdalene/ h wt welcke hy Seven Duyvelen wtghewrorpen hadde.

Christus wordt ghesien van Magdalena. g Jo.20.14 h Luce 8.2.

10 Sy ginck/ ende bootschapte den ghenen die met hem geweest hadde/ de welcke treurden ende weenden.

11 Ende als sy hoorden dat hy leefde/ ende van haer gesien was/ en geloofden sijt niet.

12 i Ende daer nae is hy in een ander ghedaente gheopenbaert tween anderen van hen/ daer sy wandelden/ ende int Velt ghegaen waren/

Christus wordt ghesien van de twee die na Emaus ghingen. i Luce 24.13

13 Dese ghinghen oock henen ende boodtschapten den anderen/ ende dien gheloofden sy oock niet.

14 k Ten laetsten is hy gheopenbaert den elven/ daer sy aen de Tafel saten/ ende verweet hen haer ongheloovicheyt ende hardicheydt des herten/ om dat sy niet gheloofd en hadden den ghenen die hem ghesien hadden weder opghestaen.

Der Apostelen ongeloovicheydt. k Luce 24.35 Joan.20.19 1 Cor.15.5

15 Ende seyde tot hen: l Gaet in de gantsche Werelt/ predickt het Euangelium allen Creatueren.

Sy worden ghesonden te prediken. l Mat.28.19 Joan.15.16

16 Die ghelooven sal/ ende ghedoopt sal zijn/ sal salich worden. m Ende die niet en sal gelooft hebben/ sal verdoemt worden.

m Joã.3.18. ende 12.48.

17 Ende de ghenen die ghelooven/ sullen dese teeckenen nae volghen: n In mijnen Naeme sullen sy Duyvelen wtworpen/ o Sy sullen met nieuwe tonghen spreken. n Luce 10.17 Acto.5.16. ende 8.7.

18 p Sy sullen Slanghen verdrijven/ ende so sy yet doodelicks drincken/ dat en sal hen niet schaden. ende 16.18. ende 19.12. o Acto.2.4.

19 q Op de Crancke sullen sy de handen leggen/ ende sy sullen ghesont worden. ende 10.46. p Luce 10.19

20 r Ende nae dat de Heere aldus met hen ghesproken hadde/ werdt hy opghenomen ten Hemel/ ende is ghesetem ter Rechterhandt Godts. Acto.28.5 q Acto.28.10 r Luce 24.50 Acto.1.9.

21 Ende sy wtghegaen zijnde/ predicten over al/ s ende de Heere wrocht mede/ ende betrachtichde het Woordt met navolgende teeckenen. s Acto.14.3. Hebr.2.4

Argument.

Lucas en was gheen Apostel/ maer een Discipel der Apostelen/ ende een onuerscheyden medegeselle Pauli voornemelick. Hy heeft twee Boecken geschreven/ van de Euangelische Historie. In den eersten heeft hy de woorden en wercke Christi vervatet/ gelijck Mattheus en Marcus/ wtgenomen dat hy sommige dinge breeder verclaert. In den anderen boeck verclaert hy hoe Christus de Werelt verlaten heeft: waer/ te wat plaetse/ ende hoe de beloofde Heylige Gheest gecomen zy. Wat beginselen de Ghemeynte Christi ghehadt heeft/ hoe sy toegenomen/ ende groot geworden is/ wat gestalte sy hadde/ wat de Apostelen leerden/ wat gebruycken de oude Gemeynte hadde/ welck de waerachtighe Religie/ Leere/ ende Gelooue zy/ hoedanich de valsche leere/ ende valsche Prophete zijn/ hoedanich de waerachtige Propheten zijn. hoedanich haerer beyder aert is/ wat Consten sy gebruycken/ wat zeden sy hebbe: hoedanich des Wereldts werck zy/ wat moordt/ voortganck/ ende eynde de Veruolghers hebben. Item/ hoe de Werelt het Euangelium aenghenomen heeft. Want daer wordt veel gescreven van de Daden ende Sermoenen Petri ende anderer Apostelen/ van Pauli des Apostels reysen ende predikinghen. Hierom heeft dit Boeck desen naem ghecreghen/ dat het de Handelingen der Apostelen genaemt wordt. De gantsche Euangelische ende Apostolische historie vervaet ontrent 60. Jaren. Want ten 18. Jare des Keysers Tiberij was Christus 33. Jaren oudt/ ende is in dat selue Jare ghecruyst/ ende van daer voort/ tot den vierden Jare Neronis/ telt me 28. Jaren. Ende Paulus is ten tweeden Jare Neronis gebonde te Rome ghebracht/ en heeft daer twee Jaren in bruge bewaringe geleeft/ en dus verre heeft Lucas syn Historie vervolcht/ de welcke gheleeft heeft 84. Jaren/ ende is in goeden vrede ghestorue/ en in Bithynia begraven.

Lucas Cap.24.

De handelinghen der Apostelen.

HET HEYLIGE Euangelium beschreuen door Lucam.

Dat eerste Capittel.

5. Het Gheslachte / 6. heylicheydt/ 7. ende teghenspoet Zacharie ende synes huysvrouwen/ 18. de ongheloouicheydt ende straffe desseluen/28. de sprake des Engels ende Elizabeth met Maria/ 46. de Lofsanck Marie/ 57. de gheboorte ende besnydenisse Joannis/64. het wonderlick genesen ende dancksegginge Zacharie syns Vaders.

1 NAdien dat hen vele onderwonden hebben in orden
te stellen het verhael der dinghen die onder ons volcome-
lick verupcht zijn.
2 Ghelijck sy ons ouergegheuen hebben/
diese van den beghinne selue ghesien / ende
Dienaers des woorts gheweest hebben.
3 So heeft het my / die alle dinghen van
a oft/gantschelick.
voren aen a neerstelick b ondersocht heb-
b Ofte/beuonden.
be/ oock goet ghedocht/ordentlick tot v te
schrijuen/myn beste Theophile:
4 Op dat ghy mencht bekennen de ver-
sekertheyt der dingen / daer ghy van on-
derwesen zijt.
Zacharias ende Elizabeth.
5 IN de daghen Herodis des Coninck van
Judea/was daer een Priester met name
c1 par.24.10
d of/ Dachgeboorte.
Zacharias/ vande der d Dachordeninghe
Abie: eñ syn wyf van de dochteren Aaron/
ende haren naem was Elizabeth.
6 Sy waren beyde Rechtueerdich voor
Gode / wandelende in alle ghebooden ende
e Dat is/ Insettingẽ
e rechtueerdichmakinghe des Heeren on-
straffelick.
7 Ende sy en hadden gheen kindt : want
Elizabeth was onvruchtbaer/ende sy wa-
ren beyde wel bedaecht.
8 Ende het is gheschiet/ als hy syn Prie-
steramp bediende voor Gode in de ordi-
f Of/Dachgebeurte.
nancie synder f Dachordeninghe/
9 (Na de gewoonte der Priesterlicker be-
dieninghe/was het lot op hem ghevallen/
g Hebr. 9.6
dat hy g soude ingaen in den Tempel des
Heeren/om te roocken)
h Leui. 16.17
i Exod.3.7.
10 h Ende alle de menichte des volcx buy-
ten/was biddende i ter vren der roockinghe
11 So werdt van hem de Enghel des Hee-
ren ghesien / staende ter Rechterzijden des
Roockaltaers.
12 Ende Zacharias hem siende / werdt be-
Zacharie wordt eenẽ soon beloeft
roert / ende vreese is op hem ghevallen.
13 Eñ de Enghel seyde tot hem : En vreest
niet Zacharia/wãt v gebedt is verhoort/
k Luce 1. 59.
ende Elizabeth v wyf sal v eenẽ Sone ba-
Hoedanich Joannes wesen soude.
ren/ k ende ghy sult synen naem noemen
Joannes.
14 Ende v sal blyschap ende verheughin-
ghe wesen / l ende vele sullen in syn ghe-
l Luce 1.58.
boorte verblyden.
15 Want hy sal groot wesen voor den Hee-
m Jud.13.4
re, m Wyn ende n stercken dranck en sal
n Griex/ Sicer.
hy niet drincken / ende sal met den Heyli-
ghen Gheest veruult worden / oock van
syns moeders lyue aen.
o Mal. 4.5
16 o Ende sal der kinderen Israhels vele
Mat.11. 14
tot den Heere haren God bekeeren.
p Mat.3.2
17 p Ende hy sal voor syn aensichte gaen/
Mar. 9.12
in den gheest ende cracht Elie / † om de
† Mala.4.6
herten der vaderen tot den kinderen te be-
keeren/ eñ de ongehoorsame tot de voor-
sichticheydt der Rechtueerdighen/om den
Heere te bereyden een wel geschickt volck.
18 Ende Zacharias seyde tot den Enghel :
Waer by sal ick dit wetẽ? q want ick ben q Gen.17.17
out/ende myn wyf is seer bedaecht.
19 Ende de Enghel antwoordde/ende seyde
tot hem: Ick ben Gabriel / r die voor Godt r Dat is/
staen / ende ben wtghesonden om met v te die een dienst
spreken/ende v dit te euangelizeren knecht
20 Ende siet ghy sult stom wesen /ende niet Gods ben/
connen spreken / tot op den dach dat dit bereydt tot
gheschieden sal / om dat ghy myne woor- synen Ghe-
den niet ghelooft en hebt/ de welcke sullen bode.
veruult worden in haren tydt. Zacharias
21 Ende het volck verwachtede Zacha- wordt stom
riam/ende waren verwondert / dat hy soo om syn on
langhe vertoefde in den Tempel. geloouic-
22 Ende als hy wt quam, ende conde hy tot heydt.
hen niet spreken: ende sy bekenden dat hy
een gesichte in den Tempel ghesien hadde.
Ende hy wenckte hen toe/ende bleef stom.
23 Ende het gheschiedde/ als de daghen sy-
ner bedieninghe veruult waren / ghinck hy
na syn huys. De oude
24 Ende na die dagen werdt Elizabeth syn Onvruchtbare
wyf beuruchtet : ende sy verberch haer vyf bare Eliza-
Maenden segghende: beth wordt
25 Alsoo heeft my de Heere ghedaen in de beuruchtet.
dagen/inde welcke hy my aengesien heeft Onvrucht-
op dat hy myne versmaedtheydt onder den baerheyt is
menschen wech name. versmaede-
26 Ende in de seste Maendt werdt de En- lick.
ghel Gabriel van Gode ghesonden nae een De Enghel
Stadt in Galilea genaemt Nazareth. tot Mari-
27 s Tot een Maecht die ondertroudt was am gesondẽ
eenen Manne/ghenoemt Joseph/van den s Mat.1.18.
huyse Dauids. Eñ de Naeme der Maecht
was Maria.
28 Ende als de Enghel tot haer ingecomen
was/seyde hy: Weest gegroet ghy t begna- t Dat is/
dichde/ de Heere is met v / ghy gesegheende die genade
onder den vrouwen. geschiet is.
29 Doe sy hem sach / verschrickte sy van
synen woorden/ ende overleyde hoedanich
dese groetinge ware.
30 Eñ de Enghel seyde tot haer ? En vreest
niet Maria / want ghy hebt ghenade by u Esaie7.14
Godt ghevonden. x Grie.ont-
31 Ende u siet / ghy sult x beuvrucht wor- fanghen in
den/ende eenen sone baren/ y ende synen den buyck.
Name heeten Jesus. y Mat.1.21
32 z Dese sal groot wesen / ende sal de Sone Luce 1. 31.
des Alderhoochsten ghenaemt worden. z Esa. 54.5
a Ende Godt de Heere sal hem den throon a 2 sam.7.12
syns Vaders Dauids gheuen. Esaie 9. 7.
33 b Ende hy sal ouer het huys Jacobs reg Psal. 132. 11
neren inder eewicheyt/ ende syns Coninck- b 1 Pa.22.10
ryck en sal gheen eynde wesen. Psalm.45.7
34 Maria seyde tot den Enghel : Hoe sal ende 89.37.
dat c gheschieden : want ick gheenen man Jerem.23.6
en bekenne. Dan. 3. 13.
35 De Enghel antwoordde ende seyde tot ende 7. 14.
haer: De Heylige Gheest sal ouer v comen/ Mich. 4.7
ende de Cracht des Allerhoochsten sal v Hebr.1.8.
ouerschaduwen. Daerom oock dat Hey- c Griecx/
lige dat wt v geborẽ sal worden/ sal Godts wesen
Sone ghenaemt worden. Gods sone.
36 Eñ siet. Elizabet v Nichte is oock sel-
ue beuvrucht met eenen sone in hare ou-
derdom/ende dese Maent is haer de seste/
die Onvruchtbaer ghenaemt was d Job 42.2
37 d Want gheen e dinck en sal by Godt Zach.8.6.
onmoghelick wesen. Gen. 18. 14.
38 Eñ Maria seyde: Siet de Dienstmaecht Mat. 19.26
des Heeren/ my gheschie na uwen woorde Luce 18. 27.
Ende de Engel ghinck van haer. e Gr. woort
39 Ende Maria opghestaen in die daghen/ Maria be-
reysde met haeste na het ghebercht in een soecht Eli-
Stadt Jude. zabeth.

Ende

40 Ende ghinck in het huys Zacharie/ende
groete Elizabeth.
41 Ende het gheschiedde/ als Elizabeth de
groetinghe Marie hoorde / soe huppelde
het kindeken in haren buyck : ende Eliza=
beth wert veruult met den heyligen Geest/
42 Eñ riep wt met luyder stemmē, eñ seyde :
Gesegent zijt ghy onder de Vrouwen/ende
ghesegent is de vrucht uwes buycks.
43 Ende van waer coemt my dit / dat de
Moeder mijns Heeren tot my coemt?
44 Want siet/ so haest als de stemme uwer
groetinghe tot mijne Ooren ghecomen is /
heeft het Kindeken van vreucHden ghe-
huppelt in mijnen buyck:
f Lucce 11. B. 45 f Ende salich is sy die gheloooft heeft /
want het sal volbracht worden dat haer
vanden Heere ghesept is.
De Psalm 46 Ende Maria seyde: Mijn Ziele ver=
Marie/ heft den Heere/
waer mede 47 Ende mijnen Gheest verheucht in Godt
sy betuyget mijnen Salichmaker:
dat de be= 48 Want hy heeft de Nederheydt sijns
loefde Sa= Dienstmaechts aenghesien : Want siet/
lichmaker van nu voort sullen my salich noemen alle
gecomen is. gheslachten.
49 Want hy heeft my groote dinghen ghe=
daen / die machtich is / ende sijnen Naem
is heylich.
g Exo. 20.6 50 g Ende sijne barmherticheyt duert van
gheslachten tot gheslachten / den ghenen
die hem vreesen.
h Esa.51.9 51 h Hy heeft gewelt ghedaen door sijnen
arm/ hy heeft i verstroyt de Hoouerdighe
i Spr.10,16 in haers herten ghedachten
52 Hy heeft de Machtige van den Throone
k 1 Sam.2.8 afghetrocken/ende de k Nederige heeft hy
Psal. 113.6. verheuen.
l 1 Sam.2.5 53 l De Hongherighe heeft hy met goeden
ende 34.11. veruult / ende de Rijcke heeft hy m ledich
m Of ydel. wech ghesonden.
n Esa.41.8. 54 n Hy heeft Israel sijnen knecht op ghe=
Jer.31.3.20 holpen / op dat hy der Barmherticheydt
ghedachtich ware.
o Gen.17.19 55 o (Ghelijck hy ghesproken heeft tot onse
ende 22.18. Vaders/ Abraham/ende sijnen zade inder
eewicheydt.)
56 Ende Maria bleef by haer ontrent drye
maenden / en keerde weder tot haer huys.
57 Ende de tijt Elizabeths werdt veruult/
dat sy baren soude/ eñ sy baerde eenen sone.
58 Ende de ghebeuren ende hare Maghen
hoorden dat Godt sijne Barmherticheydt
p Luce 1.14 grootelick aen haer bewesen hadde : p eñ
waren met haer verblijdt.
q Gen.17.12 59 Ende het geschiedde/ dat sy ten q achtsten
Leuit. 12.13. dage quamen het kindeken besnijden/ ende
noemdent nae den Name sijns Vaders /
Zachariam.
r Luce1.13. 60 Eñ sijn moeder antwoorde eñ seyde: Neen
maer het sal r Joannes genoemt worden.
61 Ende sy seyden tot haer : Daer en is
Niemandt in v maechschap die met desen
Naem ghenaemt wordt.
62 Ende sy wenckten sijnē Vader / hoe hy
hem wilde ghenaemt hebben.
63 Ende hy eyschte een tafelken/ende schreef
f Dat is/ f segghende : Johannes is sijnen Naem.
met dese Ende sy verwonderden hen alle.
woorden. 64 Ende terstont weert sijnen mont eñ tonge
geopent: eñ hy sprack/ God prijsende.
65 Ende daer quam een vreese ouer alle
die daer ontrent woonden : ende alle dese
dinghen werden in dat geheele gheberchte
des Joedtschen landts, vertelt.
66 Ende alle de ghene die het hoorden /
namente ter herten, segghende: Wat sal doch
t Anders/ dit Kindeken wesen ? t Ende de handt des
want. Heeren was met hem.

67 Ende Zacharias sijn Vader werdt vol
met den Heylighen Gheest : ende prophe- Den Psalm
teerde / segghende : Zacharie
68 u Ghepresen zy de Heere de Godt Isra- u Mat 1.21
els/want hy heeft besocht ende verlossinge Luce 2.31
ghedaen sijnen volcke : ende 7.16.
69 x Ende heeft ons opgherricht eenen Acta 4.12
Hoorn der salicheydt / in het Huys sijns x Psa.132.17
Knechts Dauids.
70 y Ghelijck hy ghesproken heeft door den y Psal.74.12
mondt sijner heyligen Propheten / die van Esa.40.10
den beghinne der Weerelt gheweest zijn/ Jerem.23.6
namelick / ende 30.10
71 z Dat hy ons verlossen soude van onse ende 33.6.
vyanden/ ende van der handt aller die ons Dan.9.27.
haten. z gheen be-
72 Om Barmherticheydt te bewijsen aen hoefnighe
onse Vaderen / ende ghedachtich te wesen van onse.
sijns heylichs Verbondts. Psalm.14.7
73 a Ende des Eedts dien hy tot Abra- ende 53.7.
ham onsen Vader gesworē heeft: namelick/ Jere.33.11.
dat hy ons soude geuen: a Gen.22.16
74 b Dat wy verlost zijnde wt de handen Psal.105.9.
onser Vyanden / hem dienen souden sonder Jere.31.33.
vreese/ Heb.6.13.17
75 c In Heylicheydt ende Gherechticheydt b Heb.9.14
voor hem alle de dagen ons leuens. c 1 Pet 1.15.
76 d Ende ghy kindeken sult een Propheet Joannis
des Alderhoochstē genaemt worden: want Ampt.
ghy sult voor den aenghesichte des Heeren d Mal 4.5.
voorgaen, sijne wegen te bereyden. Luce 1.17.
77 e Om te geuen sijnen volcke kennisse der e Luce 3.3.
salicheyt/in vergeuinge der sonden.
78 Door de herteliicke Barmherticheydt
onses Godts / waer in ons besocht heeft
f de g Opganck wt der Hoochden. f Mala 4.2
79 h Op dat hy soude i schijnen den ghenen g Ofte/
die sitten in duysternisse/ ende schaduwe spruyte.
des doots, om onse voeten te richten in de h Esa.9.2
wech des vreden. ende 42.7.
80 Ende het kindeken wies op/ ende werdt ende 43.8
sterck in den Gheest / ende was inde woe- ende 49.9
stijne/ tot den dach sijnder verthooninghe ende 60.1
tot Israel. i of/ luchten

Dat ij. Capittel.

6 Christus gheboren/ 9. vercondicht den Herderen/ 21. besneden/ 22. voor den Heere ghebracht, 28. van Simeon in de armen genomē/ 36. ghepredickt door Annam/ 40. sterck gheworden/ 46. ghevonden int midden der Leeraren/ 51. ghehoorsaem sijnen Ouderen/ 52. voorsichticheyt Marie.

1 Ende het gheschiedde / dat in die dagen De gheele
daer een Ghebodt wt ghinck van den weerelt was
Keyser Augusto / dat de geheele Weerelt van den
beschreuen soude worden. Keyser Au-
2 Dese eerste beschrijuinge geschiedde / als gusto be-
Cyrenius in Syria Stadthouder was. schreuen of
3 Ende sy ghingen alle/ om beschreuen te gheschat.
worden/ een yegelick in sijne Stadt.
4 Ende Joseph quam oock op / wt Gali=
lea van der stadt Nazareth / in het Joedt=
sche Landt a tot der Stadt Dauids / ghe= a Mich 5.1
naemt Bethlehem, om dat hy vanden huy= Matth. 2.1
se ende gheslachte Dauids was. Joan 7.42
5 Om beschreuen te worden met Maria 1 Sam.16.4
sijnen ondertrouden Wijue / de welcke
Beurucht was.
6 Ende het gheschiedde / als sy daer wa=
ren/ dat de daghen veruult werden/ dat sy
baren soude.
7 b Ende sy baerde haren eerst-gheborenen Christus
sone, ende wandt hem in doecken/ eñ leyde wordt ghe-
hem neder in de Kribbe, om dat daer gheen boren
plaetse en was voor hen in de Herberge. b Mat.1.25
8 Ende daer waren Herders in den seluen
Landtbegrijpe by de hutten op den Velde /
houdende

houdende de nachtwake ouer hare kudden.
9 Ende siet/ de Engel des Heeren stondt by
hen/ eñ de claerheyt des Heerẽ omscheense:
ende sy vreesden met grooter vreesen.
10 Ende de Engel seyde tot hen: En vreest
niet/ want siet/ ick euangelizeere v lieden
groote blyschap/ de welcke allẽ den volcke
wesen sal.
11 Namelick/ dat heden v gheboren is de
Salichmaker/ die daer is Christus de
Heere/ in de Stadt Dauids.

Den wakẽ-den Herderen wordt van den enghel ghe-bootschapt dat de Salichmaker geboren is.

12 Eñ dit zy v voor een teecken: Ghy sult
vinden het Kindeken in doecken ghewon-
den/ ende in de kribbe gheleyt.
13 Ende terstondt was daer met den Engel
een menichte der Hemelscher Heyrscharen/
die God loefden ende seyden:
14 Eere zy Godt in de hoochste Hemelen/
c ende vrede d † op der Aerden/ in de men-
schen een goet behagen.

De lofsanc der engelen
c Esaie 9.19
Ephes.2.11
d † Anders/ den Men-schen voor een goet behaghen.

15 Ende het gheschiedde/ als de Enghelen
van hem wech ghevaren waren inden He-
mel/ seyden de Herders tot malcanderen:
Laet ons henen gaen tot Bethlehem/ ende
sien dit Woordt dat daer gheschiet is/ het
welcke ons de Heere heeft kondt gedaen.
16 Ende sy quamen met haeste/ eñ vonden
Mariam ende Joseph/ ende het Kindeken
liggende in der kribben.
17 Ende als sijt ghesien hadden/ verbreyd-
den sy het Woort dat hem van desen kinde-
ken geseydt was.
18 Ende alle diet hoorden/ verwonderden
van het gene dat van de Herders tot hen
gheseyt werdt.
19 Ende Maria behielt alle dese woorden/
ouerlegghende die in haer herte.
20 Ende de Herders keerden wederom/ lo-
uende ende prysende Godt ouer al/ dat sy
ghehoort ende ghesien hadden/ gelijck het
hen gheseydt was.
21 e Ende als de acht daghen veruult wa-
ren/ datmen het kindeken besnyden soude/
f wert zijnen Naem genaemt Jesus: welck
genaemt was van den Engel/ eer hy in den
lichaem ontfanghen was.

Christus wort besne-den.
e Gen.17.12
Leuit.12.3.
f Mat.1.21
Luce.1.31.

22 Ende als de daghen haer der reyninghe
veruult waren g na de wet Mosis/ brach-
ten sy hem te Jerusalem/ op dat sy hem
stelden voor den Heere.

g Leui.12.6.

23 (Gelijck ghescreuen is inde Wet des
Heeren. h Een yeghelick knechtken dat de
Moeder opent/ sal den Heere heylich ghe-
noemt worden.)

h Exod.13.2
Num.13.13.
ende 8.17.

24 Ende op dat sy de Offerhande gauen
na het ghene dat inde Wet des Heeren ge-
seyt is/ i een paer Tortelduyuen/ of twee
Duyuenjoughen.

i Leui.12 8.

25 Eñ siet/ daer was een mensche te Jeru-
salem/ ghenaemt Simeon: Eñ dese men-
sche was rechtueerdich/ eñ Godvreesende/
verwachtende de vertroostinge Israels/ eñ
de heylighe Gheest was op hem.
26 Ende hem was van Gode vercondicht
door den heyligen Gheest/ dat hy den doot
niet sien en soude/ eer hy k den Christum
des Heeren ghesien hadde.

k Dat is/ den Gesalf-den.

27 Eñ hy quam door den Geest inden Tem-
pel: ende als de Ouders het kindekẽ/ Je-
sum in brochten in den Tempel/ om voor
hem na de gewoonheyt des Wets te doen.
28 So nam hy het oock in zyne armen/ en-
de danckte Godt/ ende seyde:
29 Heere/ l nu laet ghy uwen Dienstknecht
in vrede nae uwen woorde.
30 Want myne Ooghen hebben uwe sa-
licheydt ghesien/
31 m Die ghy bereydt hebt voor aller volc-
ken aensicht:

Simeon ontfangt Christum. Zyn Lof-sanck.
l Gen.46.30
m Act.2.28.

32 n Een licht tot verlichtinge der Heidenẽ/
ende tot een eerlicheyt wo hijns Israels.
33 Ende zyn Vader ende zyn Moeder ver-
wonderden van het ghene dat van hem
gheseydt werdt.

n Esai.42.6
ende 49.6.
Act.13.74.

34 Ende Simeon seghende se/ ende seyde
tot Mariam zyn moeder: o Siet/ dese/
wort geset tot eenen val ende opstandinge
veler in Israel: ende tot een teecken/ p dat
wedersproken wordt.

Veler val ende veler opstandinge is Chri-stus.

35 (Ende een Sweerdt sal v eyghen Siele
door dringhen/) op dat de ghedachten wt
veler herten ontdeckt worden.

o Esai.8.14.
Rom.9.32.
1. Pet.2.8.

36 Ende daer was oock Anna de Prophe-
tisse/ een dochter Phanuels/ wt den ghe-
slachte Asser/ dese was seer oudt/ ende had-
de geleeft met haren manne/ seuen iaer/ van
haren maechdom aen.

p Act.28.22
Anna Pro-phetisse.

37 Ende sy was een weduwe/ omtrent van
vieren Tachtentich Jaren/ de welcke niet
en quam wt den Tempel/ Godt dienende
met vasten ende bidden nacht ende dach.
38 Dese te dier seluer vren daer ghecomen
zynde/ heeft oock den Heere q beleden/ eñ
sprack van hem tot allen die de verlossinge
in r † Jerusalem verwachteden

q Oft/ ghe-presen.
r † Anders/ Israel.

39 Ende als zyt al volbracht hadden nae
de Wet/ keerden sy wederom na Galileam/
tot hare Stadt Nazareth.
40 Eñ het kindeken wies op/ eñ wert sterck
inden Geest/ eñ wert veruult met wysheyt/
ende de genade Gods was op hem.
41 Ende zyn Ouders ghinghen alle Jare te
Jerusalem/ op het Feest des s Pascha.

Het kint Jesus Chri-stus.
s Exo 23.17
Leuit.23.5.
Deut.16.1.

42 Eñ als hy twaelf Jaer oudt ghewordden
was/ eñ sy na Jerusalem opgegaen waren/
nae de gewoonheyt des Feestdaechs.
43 Eñ als de dagen voleyndt waren/ eñ sy
wederomme keerden/ so bleef het kindt Je-
sus te Jerusalem/ ende Joseph eñ t † zyn
moeder en wistent niet.

t † Anders/ zyne Ou-ders.

44 Ende sy meynden dat hy in het ghesel-
schap op den wech was/ ghingen een dach
reyse/ ende sochten hem onder de Magen/
ende onder de bekende.
45 Eñ als sy hem niet en vonden/ keerden
sy wederom na Jerusalem/ hem soeckẽde.
46 Ende het ghescheidde/ nae drye dagen/
vonden sy hem inden Tempel sittende/
midden onder de Leeraers/ hoorende hen/
ende vraghende hen.
47 u Ende alle die hem hoorden verwonder-
den van zynen verstande/ eñ antwoorde.
48 Ende als sy hem saghen/ waren sy ver-
wondert/ ende zyn moeder seyde tot hem:
Kindt/ waerom hebdy ons also ghedaen?
Siet/ v vader ende ick/ hebben v met smer-
ten ghesocht.

Het kint Jesus hoort eñ vraecht/ eñ antwoor-det de Lee-raers.
u mat.7.28.
Mar.1.22.
Luc.4.22.32
Joan.7.15.

49 Ende hy seyde tot hen: Wat ist dat ghy
my gesocht hebt? En wist ghy lieden niet
dat ick zyn moet inde dinghen die myns
Vaders zyn?
50 x Ende sy en verstondẽ dat woordt niet/
dat hy tot hen sprack.

x Luc.9.45.
ende 18.34.

51 Ende hy ghinck af met hen/ ende quam
tot Nazareth: ende was hen onderda-
nich. Ende zyn moeder bewaerde alle dese
woorden in haer herte.
52 y Ende Jesus wies op in wysheydt en-
de ouderdom/ ende ghenade by Godt eñ
den menschen.

y 1.Sa.2.26
Luce 1.80.

Dat iij. Capittel.

1. De beroepinge 3. eñ neerstichheyt Joan-
nis in zyn ampt/ 20. zyn vangen/ 21. de doop
23. oude/ 24. ende geslachte Jesu Christi.

1 IN den Vyfthienden Jare des Keyser-
doms des Keysers Tiberij/ als Pontius
Pilatus Stathouder was ouer Judea/
ende Herodes een Viervorst in Galilea/ en-
de Philippus

de Philippus zijn broeder een Vieruorst
in Iturea/ ende Trachonitischen lande/
ende Lisanias een Vieruorst in Abilene.
a Act.4.6. 2 a Onder de Ouerpriesters Anna ende
Cappha/gheschiedde het woordt des Hee-
ren tot Joannem den sone Zacharie in-
der Woestijne.
Johannes vermaent tot bekeeringe/ verconđighende dat Christus ghecomen sy.
3 b Ende hy quam in alle het Lant ontrent
den Jordaen / predickende den Doop der
bekeeringhe / tot vergheuinge der sonden.
4 Ghelijck gheschreuen is inden boeck der
woorden Esaie des Propheten / die daer
seyt: c Die stemme des ghenen die roept in-
de Woestijne/is : Bereydt den wech des
Heeren/maecht zijne paden recht.
b Mat.3.1. Marc.1.4. c Esai.40.3 Math.3.3. Marce.1.3. Joan.1.23.
5 Alle dal sal veruult worden / ende alle
Berch ende Heuuel sal vernedert worden/ende
wat crom is sal recht worden/ ende de on-
effen weghen sullen gheslicht worden.
6 Ende alle vleesch sal de salichz Godts sien.
7 Soo seyde hy dan tot de scharen die tot
hem quamen om van hem ghedoopt te wor-
d math.3.7. ende 23.33. Wercken der bekeeringhe.
den. d Ghy Adderen ghebroetsel / wie heeft
v lieden ghewaerschout te vlieden van den
toecomenden thoorn?
8 Draecht dan vruchten die de bekeeringhe
weerdich zijn / ende en beghint niet te seg-
e Mat.3.9. Joan.8.39. Act.13.26.
ghen by v seluen: e Wy hebben Abraham
tot eenen Vader : Want ick segghe v/ dat
Godt machtich is wt dese steenen Abra-
ham kinderen te verwecken.
9 Ende de Bijle is nu alreede gheleyt aen
f Mat.3.10 ende 7.19. Luce 3.9.
den wortel der boomen. f Daeromme/alle
boom die gheen goede vrucht en draecht/
sal af ghehouwen ende in het vyer ghewor
pen worden
10 Ende de scharen vraechden hem/seggen-
g Act.2.37.
de: g Wat sullen wy dan doen?
h Jaco.2.15 1.Joan.3.17
11 Hy antwoordde ende seyde: h Die twee
cleederen heeft/ deyle hem mede die gheen
en heeft: ende die spijse heeft / die doe oock
desgheliicks.
Tollenaers. 12 Ende daer quamen oock Tollenaers/om
ghedoopt te worden : ende seyden tot hem:
Meester/wat sullen wy doen?
Crijchsknechten. 13 Hy seyde tot hen : En eyscht niet meer
dan v gheset is.
14 Hem vraechden oock de Crijchslieden/
segghende:Ende wy wat sullen wy doen?
i Ouerdringt niemanden niet af.
Hy seyde tot hem: i En doet niemanden ouer
last/noch en beschuldicht niemant valsche-
lick / ende weest te vreden met uwe besol-
Het ghetuyghenisse Joannis van Christo.
dinghe.
15 Als nu het volck verwachtede / ende al-
le in hare herten ouerleyden van Joanne/
of hy oock Christus niet en ware?
16 Antwoordde Joannes tot hen allen/seg-
k Mat.3.11 Marce 1.8. Joan.1.26. Act.1.5. ende 11.16. ende 19.4.
gende: k Ick doope v wel met water:maer
daer comt een stercker dan ick/ die ick niet
weerdich en ben zijnen schoenriem te ontbin
den: l die sal v doopen met den heylighen
Gheest/ende met vyer.
l Esai.44.3 Joel.3.28. Act.2.4. ende 11.15.
17 Wiens wan in zijne handt is/ende sal zij-
nen dorschvloer doorsuyueren:ende de tar-
we sal hy in zijn schuere vergaderen / maer
het caf sal hy met onwtblusschelicken vye-
re verbranden.
18 Ende oock noch vele andere dinghen ver-
m mat.14.3 Mar.16.18
maenende/ Euangelizeerde hy den volcke.
Herodes werpt Joannem inde ghevanckenisse.
19 m Maer doe Herodes de Vieruorst van
hem gestraft wert/om Herodias Philippi
zijns broeders wijf / ende van alle booshe-
den die hy dede.
20 Bouen dat alle heeft hy noch dit toeghe-
daen/dat hy Joannem inde ghevanckenis-
se sloot.
n mat.3.16. Marc.1.9. Joan.1.32.
21 n Ende het gheschiedde/als alle het volck
ghedoopt wert ende Jesus oock ghedoopt
was /ende badt/dat de Hemel geopent wert.
22 Ende de heylighe Gheest neder quam in
lichamelicker gedaente/gelijc eener Duy-
ue op hem:Ende een stemme quam wt den
o Esa.42.1. Mat.17.5. marc.9.2. luce.9.35. Colos.1.13. 2.Pet.1.17.
Hemel/seggende: o Ghy zijt myn wel lieue
Sone/in v hebbe ick myn wel behaghen
ghenomen.
23 Ende Jesus begonst ontrent dertich Jaren
oudt te zijn/ende was(alsmen meynde) q de
Sone Joseph/ die was de sone Heli.
24 Die was de sone mathat/ die was de sone
p Ofte/ ben ick te hopen.
Leui/die was de sone Melchi / die was de
sone Janna/ die was de sone Joseph.
25 Die was de sone Mattha:hia / die was
q mat.13.55 Joa.6.42
de sone Amos/ die was de sone Naum/ die
was de sone Esli/ die was de sone nagghe.
Een verhael der voorvaderen Christi.
26 Die was de sone Maath/ die was de so
ne mathathia / die was de sone semei/ die
was de sone Joseph/ die was de sone iuda.
27 Die was de sone Joanna/die was de sone
Resa/ die was de sone Zorobabel/die was
de sone Salathiel/die was de sone Neri.
28 Die was de sone melchi/ die was de sone
Addi/die was de sone Kosam / die was de
sone Elmodam/die was de sone Er/
29 Die was de sone Joseph/ die was de so-
ne Eliezar/ die was de sone Jorim/ die was
de sone Matha/ die was de sone Leui/
30 Die was de sone Simeon/ die was de so
ne Juda/ die was de sone Joseph/ die was
de sone Jonam/ die was de sone Eliakim/
31 Die was de sone Melea/ die was de so-
ne Menam/ die was de sone Mathata/
die was de sone Nathan/ die was de sone
Dauid/
32 Die was de sone Jesse / die was de sone
Obed/die was de sone Boos / die was de
sone Salmon / die was de sone Naasson/
33 Die was de sone Aminadab/ die was de
sone Aram/ die was de sone Esrom / die was
de sone Phares/ die was de sone Juda/
34 Die was de sone Jacob / die was de so-
ne Isaac/ die was de sone Abraham/ die was
de sone Thara / die was de sone Nachor/
35 Die was de sone Sarug / die was de so-
ne Ragau/ die was de sone Phaleck / die
was de sone Heber/ die was de sone Sala/
36 Die was de sone Kainan/ die was de sone
Arphaxad/ die was de sone Sem/ die was
de sone Noe/ die was de sone Lamech.
37 Die was de sone Mathusala / die was
de sone Henoch/ die was de sone Jared/ die
was de sone Mahalaleel / die was de sone
Kainan.
38 Die was de sone Henos/die was de so-
ne Seth/ die was de sone Adam / die was
een sone Godts.

Dat iiij.Capittel.

2. Jesus geuast/ende den Duyuel ouerwon-
nen hebbende/ 15. begint te prediken/ 22.
waer wt hy van velen ghepresen wort/ 28.
ende in zijn Vaderlant veruolcht/ 33. geneest
eenen beseten/ 38. de schoonmoeder Petri/
ende andere. 43. ende gheeft te kennen/ waer
toe hy ghecomen sy.

1 Ende a Jesus vol des heyligen Geests/
keerde weder van den Jordaen : ende
werdt van den Gheest gedreuen inde
Woestyne.
Christus wordt versocht van den Duyuel.
a Mat.4.1 Marc.1.12 b Exo.34.28 1.Reg.19.8
2 Ende werdt veertich daghen versocht
van den Duyuel / ende b at niet in die da-
ghen/ende als die gheeyndicht waren/ ten
laetsten soo hongherde hem.
3 Ende de Duyuel seyde tot hem: Indien
ghy Godts Sone zijt/so segt tot desen ste-
ne dat hy broodt worde.
4 Ende Jesus antwoordde hem / segghen-
de: Daer is gheschreuen: c De mensche en
sal niet by den broode alleenlic leuen/ maer
by allen woorde Godts.

Ende

5 Eñ de Duyvel leydde hem op eenen hoo-
gen berch/ eñ thoonde hem in eenẽ oogen-
blick alle de Coninckrijcken der Werelt.
6 Ende de Duyvel seyde tot hem: Alle de-
se macht ende eerlickheyt wil ick v geven:
Want sy is my over ghegeven/ eñ ick geef-
se wien ick wil.
Aenbidden. 7 Daerom/ indien ghy nedervallet/ ende mi
aenbiddet/ dit sal uwe wesen.
Godt alleen salmen dienen. 8 Jesus antwoordẽde, seyde tot hem: Gaet
van my Satan want daer is ghescreven:
d deut.6.16 ende 10.20. 1.Sam.7.3. d Ghy sult den Heere uwen Godt aenbid-
den/ ende hem alleene dienen/
9 Eñ hy leydde hem in Jerusalem/ eñ sette
hem op de tinne des Tempels/ ende seyde
tot hem: Indien ghy de Sone Godts zyt
so worpt v selvẽ vã hier af nederwaerts.
10 Wãt daer is geschreuẽ: Hy sal zijnen En-
ghelen van v bevelen/ dat sy v bewaren.
11 Ende dat sy v op de handen draghen/ op
dat ghy te gheener tydt uwen voet aen ee-
nen steen stooter.
12 Ende Jesus antwoordde ende seyde tot
e Deu.6.16. hem: Daer is geseyt: e Ghy en sult den Hee
re uwen Godt niet versoecken
13 Eñ als de duyvel alle versoeckinge volejnt
hadde/ weeck hy van hem eenen tyt lanck.
f mat.4.12. Mar.1.14. Joan.1.43. Act.10.37. 14 f Eñ Jesus keerde weder door de cracht
des Gheests in Galileam: ende het geruch-
te van hem is wtgegaen over het gheheele
ommeligghende Landt.
15 Ende hy leerde in hare Vergaderingen/
ende was van allen gheprezen.
g mat.13.54 Marc.6.1. Joan.4.43. h 2.Esd.8.6 16 g Ende hy quam te Nazareth / daer hy
opgevoedt was: eñ ginck na zyn ghewoon-
te op de Sabbath daghen in de Vergade-
ringhen/ h ende stont op om te lesen.
17 Ende hem werd gegheven dat Boec des
Propheten Esaie: ende als hy het Boeck
opghedaen hadde/ vant hy de plaetse daer
ghescreven was.
18 De Geest des Heeren is op my / daerom
dat hy my gesalft heeft. Ende heeft my wt-
ghesonden om den Armen te Evangelize-
ren/ ende te ghenesen die gebroken zyn van
herten.
* Esai.61.2 19 * Om den ghevanghenen de verlossinge
te predicken/ ende den blinden dat ghesich-
te: om de verslagene tot de vryheyt te bren
gen: om te predicken het aengenaem Jaer
des Heeren.
20 Ende als hy het Boeck toegedaen/ ende
den Dienaer overghegheven hadde/ sat hy
neder. Ende de ooghen van allen die in de
Vergaderinge waren/ saghen op hem.
21 Eñ hy begonst tot hen te seggen; Heden
is dese Schrift in uwe ooren vervult.
22 Ende sy alle gaven hem ghetuyghenisse/
i mat.13.54 i ende verwonderden van de aenghenaem-
Mar.6.2. heyt der woordẽ/ die wt zijnen monde qua-
Luce 2.47. mẽ/ ende seydẽ: k Is dese nz Josephs sone?
k Joã.6.42 23 Ende hy seyde tot hen: Ghy sult vrijelick
De Nazerenen worden aen Christũ gheerghert. tot my dit l spreeckwoort segghen: Mede-
cijnmeester heelt v seluen: Al wat wy ghe-
hoort hebbẽ dat in Capernaum geschiet is
doet dat oock hier in uwen Vaderlande.
l Gr. verge-lyckinghe. Propheet. 24 Ende hy seyde: Voorwaer segghe ick v/
m dat gheen Propheet aenghenaem is in
zijn Vaderlande.
m mat.13.57 25 Maer ick segghe v in der waerheydt:
Mar.6.4. n Daer waren veel Weduwẽ in Israel / in
Joan.4.44 de daghen Elie/ als den Hemel drye Jaren
n 1.Reg.17.9 eñ ses Maenden gesloten was so dat daer
Jacob.5.17. groote dierte was in het gheheele Landt.
26 Ende tot gheene van haer was Elias ge
sonden/ dan tot eener Weduwe in Sarepta
Sidonis.
o 2.reg.5.14 27 o Ende daer waren veel Melaetsche in
Israel onder den Propheet Elizeo / ende
gheen van hen en werdt gereynicht / dan
Naaman van Syrien.
28 Eñ sy werden alle in de Vergaderinghe
vervult met toorne/ als sy dit hoorden.
29 Eñ stonden op/ ende dreven hem wt der
Stadt/ ende leydden hem op het hoochste
des Berchs/ waer op hare Stadt ghetim-
mert was/ op dat sy hem souden van bovẽ
neder worpen.
30 Ende hy doort midden van hen door ge-
gaen zijnde/ ginck henen.
31 p Ende quam af tot Capernaum de stadt p mat.4.13.
Galilee/ eñ leerdese op de Sabbath dagen. Marc.1.21.
32 q Ende sy verwonderden hen over zijne q mat.7.28.
leere/ want zijn woort was met macht. De besete-
33 r Eñ inde Vergaderinghe was een man woort ghe-
hebbende eenen Geest eens onreynen Duy reynicht.
vels/ ende riep wt met luyder stemme/ r Mar.1.23
34 Segghende: Ey/ wat hebben wy met v De Duyvel
te doen/ Jesu van Nazareth? Zydy ghecó- kent Chri-
men om ons te verderven? Ic kenne v wie stum / maer
ghy zijt/ namelick/ de Heylighe Godts. hy verwerpt
35 Eñ Jesus strafte hẽ/ eñ seyde: Swijcht/ hem/ eñ zij-
ende gaet wt van hem. Ende de Duyvel nen lof ende
wierp hem in het midden ende voer wt vã zijn ghetuy
hem/ sonder hem te schaden. ghenisse.
36 Eñ daer quam een verschrickinghe over
allen/ ende sy spraken te samen tot malcan-
deren/ segghende: Wat woort is dit? want
met ghewelt ende cracht ghebiedt hy den
onreynen Gheesten/ ende sy varen wt.
37 Ende het gheruchte van hem ghinck wt
in allen plaetsen des omliggenden Lants.
38 s Ende als Jesus was opghestaen wt s Mat.8.14
der Vergaderinghe / quam hy in het huys Mar.1.29.
Simonis / ende Simonis wijfs moeder Petri schoõ
was met eener grooter cortsen bevangen: moeder
ende sy baden hem voor haer. wort ghe-
39 Ende hy stont over haer / ende strafte de sont.
cortsen/ ende de cortse verlietse / eñ sy stont
haestelick op/ ende diende hen.
40 t Ende als de Sonne onder was/ alle die Allerhande
siecken hadden met menigherley siecken/ siecke wor-
brachtense tot hem: eñ hy leyde eenen yege den ghene-
licken de handen op/ ende maeckte se gesont. sen.
41 u Daer voeren oock Duyvelen wt velen t Mat.8.16
roepende ende segghende: Ghy zijt Chri- Marc.1.32.
stus de Sone Godts. Eñ hy strafteſe/ ende De Duyve-
en lietse niet spreken / x want sy wisten dat len belyden
hy Christus was. Christum.
42 y Ende als het dach ghewoorden was/ u mar.1.34.
ginc hy wt/ ende quam na een woeste plaet- ende 3.11.
se: ende de scharen sochten hem/ ende qua- x Ofte / dat
men tot hem/ ende hielden hem dat hy van y mar.1.35.
hen niet gaen en soude.
43 Ende hy seyde tot hen: Ick moet oock
den anderen Steden het Coninckrijcke
Godts Evangelizeren: want hier toe ben
ick wtghesonden.
44 Ende hy predickte in de z Vergaderin- z Synago-
ghen Galilee. gen.

Dat v. Capittel.

1. Christus leert wt het Schipken / 4.
treckt Simonem ende zijne medeghesellen
tot hem door den vanck der visschen/ 12. ge
neest eenen Melaetschen/ 18. ende eenen
Gichtigen/ 27. roept Levi ende de Son-
daers/ 33. ende ontschuldicht de zijne/ aen
gaende het vasten.

1 Ende a het gheschiedde / als hem het Christus
volck overviel/ om het woort Godts te leert wt het
hooren/ ende hy stonde bijder Zee Gen- Scheepkẽ.
nezareth. a Matthe.
2 Ende sach twee Scheepkens by der Zee 4.18.
staen/ ende de Visschers waren der wtghe- Mar.1.16.
gaen ende spoelden hare Netten.
3 Ende hy ghinck in een van die Scheep-
kens/ het welcke Simonis was / ende

badt hem / dat hŷt wat vanden lande af-
stuerde: ende sittende/ leerde hy de Scharen
wt het Scheepken.
4 Ende als hy af liet te spreken / seyde hy
tot Simon: b Stiert af nae de diepte/ ende
worpt uwe Netten wt om te vanghen.
5 Ende Simon antwoordde / ende seyde
tot hem : c Meester, wy hebben den ghe-
heelen nacht gheaerbeydt / ende niet ghe-
vanghen : Doch op uwe woordt sal ick
het Net wt worpen.
6 Ende als sy dat ghedaen hadden / beslo-
ten sy een groote menichte van Visschen:
ende haer Net scheurde.
7 Ende sy wenckten hare medegheselllen/
die in het ander Scheepken waren / dat sy
quamen/ eñ hen holpen: Ende sy quamen/
ende vulden beyde de Scheepkens/ soo dat
sy soncken.
8 Als Simon Petrus dat sach / viel hy
Iesu aen de knien/ segghende: Heere/ gaet
wt van my/ wãt ick ben een sondich mẽsche.
9 Want verschrickinge hadde hem bevan-
gen/ ende alle die met hem waren / over den
vanck der visschẽ die sy gevangen hadden:
10 Desgelijcks oock Iacobus ende Io-
annes de kinderen Zebedei / die Simonis
medeghesellen waren. Ende Iesus seyde
tot Simon : En vreest niet: Van nu voort
sult du d menschen vanghen.
11 Ende als sy de Scheepkens te lande
ghestiert hadden / e verlieten zy al/ ende
volchden hem na.
12 f Ende het gheschiedde / als hy in een
Stadt was / siet/ daer was een Man vol
melaetschepydt / de welcke/ als hy Iesum
sach / viel hy op zijn Aensicht / ende badt
hem/ segghende : Heere/ so ghy wilt/ condt
ghy my reynighen.
13 Ende hy streckte de handt wt / ende
raeckte hem/ segghende: Ick wil / wordt
ghereynicht. Ende terstondt scheydde de
melaetschept van hem.
14 Ende hy geboodt hem/ dat hŷt nieman-
de segghen en soude : maer (seyde hy) gaet
henen / verthoont u selven den Priester/
ende offert voor uwe reyninge/ g ghelijck
Moses gheboden heeft / hen tot een ghe-
tuyghenisse.
15 Maer het gheruchte van hem werdt
dies te meer verbreydt: ende vele Scharen
quamen te samen / om hem te hooren/ en-
de van hem gheneesen te worden / van hare
cranckheden:
16 Maer hy ontweeck in de Woestijnen/
ende badt.
17 Ende het gheschiedde op eenen dach/
dat hy leerde/ ende daer saten Pharizeen eñ
Leeraers des Wets / die wt alle Vlecken
Galilee ende Iudee/ eñ van Ierusalem ghe-
comen waren : ende de Cracht des Heeren
was daer / om hen ghesont te maken.
18 h Ende siet/ sommighe Mannen brach-
ten op een bedde/ eenẽ Mensche/ die gicht-
siek was / ende sochten hem in te brengen
ende voor hem te i legghen.
19 Ende niet vindende waer sy hem in-
brenghen mochten / overmides de schare/
so clommen sy op het dack/ ende lieten hem
door de tichelen neder/ met dẽ bedde/ in het
midden voor Iesum.
20 Ende als hy haer gheloove sach / seyde
hy tot hem : Mensche uwe sonden zijn u
vergheuen.
21 Ende de Schriftgheleerde eñ de Phari-
seen begonstẽ te overlegghen/ segghende: Wie
is dese die daer k lasteringe spreeckt? l wie
can de sonden vergheuen/ dan God alleen?
22 Als Iesus haer ghedachten bekende/

b Ioã.21.6.
De Visschers / Petrus met Iacobo eñ Ioanne werden ghe roepen.
c Gr. Voorstander.
d Ier.16.16 Ezech.47.9
e Matthe. 4.20. ende 19.27. Mar. 10.28 Luc.18.28.
f Mat.8.2. Mar.1.40.
De Melaetsche wordt ghereynicht.
g Leuit.13.2. ende 14.2.
Christus in de Woestijnen.
De Gichtsiecke wort gheneesen.
h Mat. 9.2 Mar.2.3. Ioan.5.5. Act.9.33.
i Gr. setten
Gheloove.
Vergeuinge der sonden.
k Ofte/ ongodlick.
l Iob 14.4. Psal.32 5. Esa.43.25.

antwoordde hy/ ende seyde tot hen: Wat
overlegt ghy in uwe herten?
23 Welck is lichter te segghen : Uwe son-
den zijn u vergheuen : of te seggen: Staet
op ende wandelt?
24 Ende op dat ghy weet / dat de Sone
des menschen / macht heeft op der Aerden
de sonden te vergheuen/ (seyde hy tot den
Gichtsiecke) Ick segge u: Staet op/ neemt
u beddeken op/ ende gaet in u huys.
25 Ende hy terstondt opstaende voor hen
allen/ nam op zijn Bedde/ daer hy op ghele-
ghen hadde/ ende ginck henen in zijn huys/
Godt prijsende.
26 Ende sy werden alle met verschrickinghe
bevanghen ende presen Godt : ende wer-
den vol vreesen / segghende : Wy hebben
heden ongeloouelicke dingen ghesien.
27 m Ende daer nae ghinck hy wt : eñ sach
eenen Tollenaer/ genaemt Levi sittende op
den Tol/ eñ seyde tot hem: Volcht my na.
28 Ende hy opstaende / verliet het al/ ende
volchde hem nae.
29 Ende Levi bereydde hem een groote
Maeltijdt in zijnẽ huyse : n ende daer was
een groote Schare van Tollenaren / ende
andere die met hem ter Tafel aensatẽ.
30 Ende hare Schriftgeleerden ende Pha-
rizeen murmureerden teghen zijne Discipu-
len/ seggende : Waerom eet eñ drinckt ghy
met de Tollenaren ende Sondaren?
31 Ende Iesus antwoordde/ ende seyde tot
hen: Die gesont zijn/ en behoeuen des Me-
decijnmeesters niet/ maer die cranck zijn.
32 o Ick en ben niet gecomen om de Recht-
veerdighe te roepen/ maer de Sondaers tot
bekeeringhe.
33 p Ende sy seyden tot hem : Waerom
vasten Ioannis Discipulen dickwils/ ende
bidden vele/ desgelijcks oock der Pharizeen
Discipulen / ende uwe Discipulen eten en-
de drincken?
34 Hy seyde tot hen: q Condt ghy de Bruy-
lofts kinderen (soo langhe als de Bruy-
degom met haer is) doen vasten?
35 Maer de daghen sullen comen / als de
Bruydegom van hen sal wechgenomẽ zijn/
dan sullen sy vasten in die daghen.
36 Eñ hy seyde tot hen een gelijckenisse: Nie-
mandt en set eenẽ Lap van eenen nieuwẽ
cleede/ aen eẽ out cleet: anders scheurt oock
het nieuwe dat oude/ eñ de Lap vandẽ nieu-
wen en comt met den ouden niet over een.
37 Ende niemandt en doet r nieuwen wijn
in oude Ledersacken : anders / de Nieuwe
wijn scheurt de Ledersacken / ende wort wt
ghestort/ eñ de Ledersacken verderuen.
38 Maer men moet nieuwen wijn in nieu-
we Ledersacken doen / eñ sy worden beyde
te samen behouden.
39 Ende niemandt die den ouden drinckt /
wil terstondt nieuwen: want hy seyt; De
oude is beter.

Mattheus wordt ghe roepen.
m Mat.9.9 Mar.2.14.
n Luc.15.1.
Rechtveerdige Sondaers.
o Luc.19.10. 1.Tim.1.15.
p Mat.9.14 Marc.2.18.
q Esa.62.5. 2.Cor.11.2.
Hy voorsegt der Apostelen druck eñ vasten nae zijne hemelvaert.
r [illegible]

Dat vj. Capittel.

1. Christus beschermt alsoo wel het werck zynder Discipulen / als het zyne/ aengaende den Sabbath / 12. ghewaeckt hebbende in den ghebede / verkiest ende noẽt zyne Apostelen/ 18. geneest de Scharen/ 20. eñ leert se waer in het geluc of ongeluck gheleghen is/ 27. eñ zyne vyanden lief te hebben/ 37. eñ niet lichtveerdelick te oordeelen/ 41. ende alle gheveynstheyt te vlieden.

1 HEt a gheschiedde op eenen b tweed-
den eersten Sabbath/ dat hy door het
ge saeyde ginck/ ende zijne Discipulen
pluckten Ayren/ ende atense/ die wrijuende
in hare handen.

a Mat.12.1 Mar.2.23 Deut. 23.25
b Dat is Op den tweeden Sabbath/ die hooger was als den eersten. Leuit. 23.6.

Ende

2 Ende sommighe der Phariseen seyden
tot hem: Waerom doet ghy c dat niet ghe-
oorloeft en is te doen op den Sabbath?

c Exo.20.10
d 1.Samu. 21.8.

3 Ende Jesus antwoorde hen / ende sey-
de: Hebt ghylieden oock niet ghelesen wat
d David dede / doe hem hongherde/ende
den ghenen die met hem waren?
4 Hoe hy in het huys Godts ghinck/ ende
de Toonbrooden nam/ en atse / ende gaffse
oock den genen die met hem waren: welcke
Brooden niemande gheoorloeft en waren te
eten/ e dan alleenlick den Priesteren?

e Exo.29.34
Levi.8.31.
ende 24.9.

5 Ende hy seyde tot henlieden: f De Sone
des menschen is een Heere oock over den
Sabbath.

f Mat.12.8
Mar.2.28.

6 g En het geschiedde op eenen anderen
Sabbath/ dat hy inde vergaderinge ghinck
ende leerde. Ende daer was een mensche/
wiens rechter handt dorre was.

g Mat.12.9
Mar.3.1.
De dorre hant wordt ghesont.

7 Ende de Schriftgheleerde ende Phari-
seen wachteden op hem/of hy oock op den
Sabbath heelen soude / op dat sy een be-
schuldinghe teghen hem vonden.
8 Ende hy kende hare ghedachten / ende
seyde tot den Mensche / wiens handt dor-
re was : Heft v op/ ende staet int midden.
Ende hy opghestaen zynde/ stont daer.

Christus wiste de gedachten.

9 Ende Jesus seyde tot hen: h † Ick sal v
lieden wat vraghen: Ist gheoorloeft op den
Sabbath goet te doen / oft quaet te doen?
et leven te behouden/ oft te verderven?
10 Ende hy sach se rontomme aen/ ende sey-
de tot den mensche: Streckt v handt wt.
Ende hy dede also: i ende zyn handt werdt
weder ghesondt ghestelt ghelijck de ander.
11 Ende sy werden vol onsinnicheydts/
ende spraken met malcanderen/ wat sy Je-
su doen souden.

h † Anders ick sal v vragen/ wat is gheoorloeft op de Sabbath etc.
Ofte/ Wat? Ist gheoorloeft/ etc.
i 1.Re.13.6.

12 k Ende het gheschiedde in die daghen/
dat hy wt ghinck op den berch om te bid-
den/ ende hy bleef over nacht in zynen ghe-
bede tot Godt.

k Matthe. 14.23.

13 l Ende als het dach was / riep hy zyne
Discipulen/ ende verkoos wt haer twaelve/
die hy oock m Apostels noemde.
14 Namelick/ Simon/ die hy oock noem-
de Petrum/ ende Andreas zyn Broeder: Ja-
cobus ende Johannes : Philippus / ende
Bartholomeus:
15 Mattheus ende Thomas: Jacobus Al-
phei sone/ ende Simon / genaemt Zelotes;
16 Judas Jacobi / ende Judas n Ischa-
rioth/ (die oock de Verrader was.)

l Mat.10.1.
Marc.3.13.
ende 6.7.
Luc.9.1.
m Dat is/ wtgesonde Boden.
n Overlinck

17 o Ende hy afghecomen met hen / stont
op een vlacke plaetse/ ende de Schare zyner
Discipulen / ende een groote menichte des
volcks van gheheel Judea ende Jerusalem/
ende van Tyro ende Sydon aen der Zee.
18 De welcke ghecomen waren om hem te
hooren/ ende van hare crancheden ghenesen
te worden: oock die van onreyne Gheesten
ghequelt waren: ende sy werden ghesont.
19 Ende alle de Schare sochte hem te raken/
want daer ginck cracht wt van hem/ ende hy
heeldese alle.

o Mat.4.25
Mar.3.7.
p Mat.5.2
Bedruckte om Christi wille.

20 p En hy sloech zyne ooghen op over zyne
Discipulen/ ende seyde: Salich zyt ghy Ar-
me/ want uwe is het Coninckrycke Godts.
21 q Salich zyt ghy die nu hongher lydt:
Want ghy sult versaedt worden. r Salich
zyt ghy die nu weent: Want ghy sult lachen.
22 s Salich zyt ghy / als v de menschen
haten/ ende t afscheyden / ende versmaden/
ende uwen Naem als quaet verworpen om
des menschen Soons wille:
23 u Verblijdt v in dien daghe / ende ver-
heucht v/ want siet/ uwen loon is groot in
den Hemel. x Want desghelijcks deden ha-
re Vaders den Propheten.

q Esa.65.13.
r Esai.61.2.
ende 66.10.
s Mat.5.12.
1.Petr.2.19.
ende 3.14.
ende 4.14.
t Dat is/ in den Ban doen.
u Act.5.41.
x Act.7.51.
[...]ancken des [...]er wereldt.

24 Maer en tegen/ wee v y ghy Rijcke: want
ghy hebt uwen troost.
25 z Wee v die a versaet zijt: want ghy sult
hongheren. Wee v ghy die lacht: b want
ghy sult treuren ende weenen.
26 Wee v / als v de menschen prijsen/ want
desghelijcx deden hare Vaders den valschen
Propheten.

y Amos 6.[...]
Syrac.31.[...]
z Esa.65.12.
a Gr. opgevult.
b Jaco.4.9
ende 5.1.

27 Maer ic segge v die toehoort: c Hebt lief
uwe vyanden : Doet wel den ghenen die v
haten.
28 Segent de gene die v vervloecken: d Bid
det voor de ghene die v overlast doen.
29 e Wie v aen deen wanghe slaet/ dien biet
ooc dander: ende wie v den Mantel neemt/
dien weygert oock den Rock niet.
30 f Gheeft eenen yeghelicken wie v bidt.
Ende wie v het uwe neemt / en eyscht het
van hem niet weder.
31 g Ende ghelijck ghy wilt dat v de men-
schen doen sullen/ doet ghy hen ooc desghelijcx.
32 h Want in dien ghy lief hebt / die v lief
hebben/ wat danck hebt ghy? want de Son-
daers hebben oock lief die hen lief hebben.
33 En in dien ghy den ghenen goet doet/ die
v goet doen/ wat danc hebt ghylieden? want
de Sondaers doen oock het selve.

Menschen lof.
Lydtsaemheyt.
c Exo.23.4.
Prov.25.21.
Mat.5.44.
Rom.12.20.
1.Cor.4.3.
d Luc.23.32.
e Act.7.60.
f Mat.5.39
Deut.15.7.
Tobie 4.7.
Syrach.4.1
g Tob.4.16
Mat.7.12.
h mat.5.46.

34 i Ende in dien ghy lieden den ghenen
leent/ van den welcken ghy hoopt weder-
om te ontfanghen / wat danck hebt ghy-
lieden? want de Sondaers leenen ooc den
Sondaren / op dat sy dierghelijcke weder
ontfanghen.

i Deut.15.8

35 Maer hebt uwe vyanden lief/ ende doet
wel/ ende leent sonder yet daer van te ho-
pen / ende uwen loon sal groot wesen/ ende
ghy lieden sult k kinderen des Alderhoochsten
wesen: want hy is goedertieren over de on-
danckbare ende boose.
36 Daerom weest barmhertich/ gelijck oock
uwe Vader barmhertich is.

Men moet zyne vyanden ooc lief hebben.
k mat.5.45.

37 l Oordeelt niet / ende ghy lieden en sult
niet gheoordeelt worden. Verdoemt niet/
so en sult ghy lieden niet verdoemt worden.
Vergeeft/ en v lieden sal vergeven worden.
38 m Gheeft/ ende v lieden sal ghegheven
worden: een goede / ghedruckte/ ende ghe-
schudde/ ende overvloedighe Mate/ sullen
sy in uwen schoot gheven. n Want met
der selfder Maten daer ghy mede metet sal
v lieden weder ghemeten worden.

Doet gelyc ghy wilt hebben.
l Matt.7.1.
Rom.2.1.
m Pro.10.22
ende 19.17.
n Mat.7.2
Mar 4.25.

39 Ende hy seyde hen een ghelijckenisse
o Can oock de Blinde den blinden leyden?
en sullen sy niet beyde inde gracht vallen?
40 p De Discipel en is boven zynen Mee-
ster niet/ maer q soo wie een volcomen Dis-
cipel is / sal wesen ghelijck zyn Meester.
41 r Wat siedy den Splinter die in uws broe-
ders ooge is/ ende den Balck die in v eygen
ooghe is/ en bekendy niet.
42 Of / hoe condy tot uwen Broeder seg-
ghen: Broeder/ laet my den splinter (die in
v ooge is) wt doen/ die ghy selve den Balc
die in v eygen ooge is/ niet en siet? Ghy ge-
veynsde/ s worpt eerst den balck wt uwe
ooge/ ende dan sult ghy wel sien den Splin-
ter (die in uws Broeders ooge is) wt te wor-
pen.

o Esa.42.19
Mat.15.14.
p mat.16.24
Joan.13.16.
ende 15.20.
q Ofte/ een yegelick sal volmaecht worde/ als hy is gelijc zyn Meester.
r Mat.7.3.
s Pro.18.17.

43 t Want het en is gheen goet boom/ die
quade vruchten draecht: noch gheen quaet
boom/ die goede vruchten draecht.
44 Want een yegelick Boom wordt wt zy-
ne vruchten bekent. u Want men verga-
dert geen Vyghen vande Doornen/ noch men
snijdt geen Wyndruyven van Bremen.
45 x Een goet mensche brengt goet voort/
wt den goeden Schat zyns herten: en een
quaet mensche / brengt quaet voort wt
den quaden schat zyns herten. Want/

De Boom wort aen de vrucht bekent.
t Mat.7.17
ende 12.33.
u Mat.7.10
Het herte wort aen de vrucht bekent.
x Mat.12.35

sal van nu voortaen niet meer van der vrucht des Wijngaerdts drincken / tot op dien dach / wanneer ickse nieu drincken sal in het Coninckrijcke Gods.

26 Ende als sy den Lofsanck gheseydt hadden / ghingen sy wt na den Olijfberch.

27 m Ende Jesus seyde tot hen: Ghy sult in deser Nacht alle aen my gheergert worden. Want daer is gheschreuen: n Ick sal den Herder slaen / ende de Schapen sullen verstropt worden.

28 * Maer na dien ick opghewerckt sal wesen / sal ick v lieden voorgaen in Galileam.

29 Ende Petrus seyde tot hem: Of sy ooch alle gheergert worden / soo en sal ick niet gheergert worden.

30 Ende Jesus seyde tot hem: Voorwaer segghe ick v / dat ghy my heden in desen seluen Nacht / driemael versaken sult / eer de Hane tweemael craeyen sal.

31 o Ende hy seyde noch veel meer: Al moeste ick met v steruen / soo en sal ick v niet versaken. Desgelijcx seyden sy oock alle.

32 p Ende sy quamen in een plaetse ghenaemt Gethsemane: ende hy seyde zijnen Discipulen: Sit hier / tot dat ick henen gae ende bidde.

33 Ende hy nam Petrum / ende Jacobum / ende Joannem met hem / ende beghonste verschrickt ende weemoedich te worden.

34 Ende seyde tot hen: q Mijn siele is bedroeft totter doodt: blijft hier ende waeckt.

35 r Ende een weynich voortgegaen zijnde / is neder ghevallen inde Aerde / ende badt: So het moghelick ware / dat die vre van hem voorby ghinghe.

36 Ende hy seyde. Abba / O Vader / alle dinck is v mogelick: Neemt desen Drinckbeker van my wech: s Nochtans niet dat ick wil / maer wat ghy wilt.

37 Ende hy quam / ende vandtse slapende / ende seyde tot Petrum: Simon / slaept ghy? Condy niet een vre met my waken?

38 Waeckt ende bidt / op dat ghy lieden niet in versoeckinge en comet: t De gheest is ghewillich / maer het vleesch is cranck.

39 Ende wederom henen ghegaen zijnde / badt hy ende seyde de selue woorden.

40 Ende wederom ghekeert / vandt hy se wederom slapende / want hare Ooghen waren beswaert / ende en wisten niet wat sy hem antwoorden souden.

41 Ende hy is ten derdenmael ghecomen / ende seyde tot hen: Slaept voortaen / ende rust / het * is ghenoech / de vre is ghecomen: Siet / de Sone des menschen wort † ouergheleuert inder Sondaren handen.

42 Staet op / laet ons gaen / siet / die my * verraedt / naket.

43 u Ende terstont als hy noch sprack / quam Judas een vande twaelue / ende een groote Schare met hem / met Sweerden ende stocken / van de Ouerpriesters ende Schriftgheleerde / ende Oudelinghen.

44 Ende die hem verriedt / hadde hen een ghemeyn teecken ghegheuen / ende gheseydt: Dien ick cussen sal / die ist / ende leydet hem voorsichtelick.

45 Ende als hy ghecomen was / terstont tot hem gaende / seyde hy: Rabbi / Rabbi / ende x custe hem.

46 Ende sy hebben hare handen aen hem gheslaghen: ende hem ghevanghen.

47 Ende een van die daer by stonden / track zijn Sweert wt / ende sloech des Ouerpriesters Dienstknecht / ende hieu hem de Oore af.

48 Ende Jesus antwoordende / seyde tot hen: Ghy lieden zijt wtgegaen met sweer-

...ergernisse ...e Apostel voorseyt.
Matth. ...31.
...oan.16. 31
Zach.13.7
Matth. ...6.31. ende ...14
Marc.16.7.
Joa.13.37
...hristus in ...en Hof.
Matthe. 26.36.
Luc.22.39.
Joan.18.1.
Joa.12.27
Luc.22.41.
Christi ghe...edt.
Joa.6.38.
Waken. Bidden. Gheest. Vleesch.
t Gala.5.17
* Anders / het heeft een eynde.
† Of / verraden.
* Of / ouergheleuert.
u Matthe. 26.47. Luc.22.47. Joan.18.3.
Judas verraedt Christum met cussende.
x 2. Samuel 20 9.
De oore afghehouwen.

den ende stocken / als tot eenen Moordenaer / om my te vanghen.

49 Ick was daghelicx by v lieden in den Tempel / leerende / ende ghy en hebt my niet ghevanghen. Maer dit gheschiedt op dat de y Schriften veruult worden.

50 z Ende zijn Discipulen verlieten hem alle / ende vloden.

51 Ende een Jonghelinck volchde hem na / ghecleedt met Lijnwaedt ouer het bloote lijf / ende de Jongelingen grepen hem aen.

52 Ende hy verliet het Lijnwaedt / ende vloodt naeckt van hen.

53 a Ende sy leyden Jesum tot den Ouerpriester: ende daer vergaderden met hem alle de Ouerpriesters ende Ouderlingen / ende Schriftgheleerden.

54 Ende Petrus volchde hem van verre na tot inde Sale des Ouerpriesters / ende hy was mede sittende met den Dienaren / hem warmende.

55 b Ende de Ouerpriesters / ende den gheheelen Raedt / sochten getuyghenisse tegen Jesum / om hem te dooden / ende vonden gheen.

56 Want vele getuychden valschelick teghen hem / ende de ghetuyghenissen c en quamen niet ouer een.

57 Ende sommige stonden op / ende getuychden valschelick tegen hem / seggende:

58 Wy hebben hem hooren seggen: d Ick sal desen Tempel die met handen ghemaeckt is / afbreken / ende in drie daghen eenen anderen sonder handen ghemaeckt / optimmeren.

59 Ende noch en quamen hare ghetuyghenissen alsoo niet ouer een.

60 e Ende de Ouerpriester int midden opstaende / vraechde Jesum / seggende: Antwoordy niet? Wat betuygen dese tegen v?

61 f Ende hy sweech stille / ende en antwoordde niet. Doe vraechde hem de Ouerpriester wederom / ende seyde hem: Zijt ghy die Christus de Sone des ghepresen Gods?

62 Ende Jesus seyde: Ick bent. g Ende ghy lieden sult den Sone des Menschen sien sitten ter rechter handt der cracht Gods / ende comen met de wolcken des Hemels.

63 Ende de Ouerpriester scheurde zijne cleederen / ende seyde: Wat behoeuen wy meer ghetuyghen?

64 Ghy hebt ghehoort de lasteringhe: Wat duncket v? Sy veroordeelden hem alle des doodts schuldich te zijn.

65 Ende sommighe beghonsten op hem te spouwen / ende zijn Aensicht te bedecken / ende met h vuysten te slane / ende tot hem te seggen: Propheteert ons: ende de Dienaers gauen hem Kinnebackslagen.

66 i Ende doe Petrus beneden in de Sale was / quam een van des Ouerpriesters Dienstmaechden:

67 k Ende als sy Petrum sach warmende / sach sy hem aen / ende seyde: Ghy waert oock met Jesu van Nazareth.

68 Ende hy heuet versaeckt / segghende: Ick en kenne hem niet / noch en weet oock niet wat ghy segt. Ende hy ghinck in de Voorsael / ende de Haen craeyde.

69 Ende als hem de Dienstmaecht weder om sach / beghonst sy te segghen tot de ghene die daer stonden: Dese is oock van dien.

70 Maer hy versaeckte het wederom. Ende een weynich daer nae / seyden wederom tot Petrum die daer by stonden: Voorwaer ghy zijt van dien / want ghy zijt een Galileer / ende uwe sprake comt ouer een.

71 Ende hy beghonste te vloecken ende te sweeren / seggende: Ick en kenne den mensche niet / daer ghy van segt.

De Schrift wordt veru(lt).
y Psal. 22.7 ende 69.10. Esai.53.10. Luc. 24.25.
z Job 19. 13 Psal.88.9.
a Matthe. 26.57. Luc.22.54. Joa.18.24.
Valsch getuyghenisse.
b Matthei 26.59. Act.6.13.
c Gr. waren niet gelijck.
d Joa.2.19.
e Matthe. 26.69.
Jesus die swijcht.
f Esa.53.7. Act.8.32.
Hy bekent dat hy Christus is.
g Mat.16.27 24.30. ende 25.31. Luc.21.27. Act.1.11. 1.Thes.4.16 2.Thes.1.10 Apoca.1.7. Dan.7.10.
Hy wort bespogen / gheslaghen / ende bespot.
h Esa.50.6.
i Job 16.10 Joan.19.2.
k Matthe. 26.58. Luc.22.55. Joan.18.16
Petrus verloochent Christum.

Ende

72 Ende de Haen craeyde andermael / ende Petrus werdt ghedachtich des Woorts dat hem Jesus ghesepdt hadde : l Eer de Haen tweemael craeyen sal / suldy my driemael versaken. Eñ hy begonste te weenen.

l Matthe. 26.34. eñ 75. Luc.22.61. Joan. 13.38.

Dat xv. Capittel.

1. Christus beschuldicht zynde / swijcht / 15. wordt veroordeelt / ende Barrabas los ghelaten / 18. 29. 31. voor ende nae dat hy ghecruyst is / werdt hem veelsins gheweldt ghedaen / 34. Hy roept tot zynen Vader / 37. gheeft den gheest / 39. wordt bekent de Sone Gods te zyne / 46. ende werdt begraven.

Christus tot Pilatus ghebracht. a mat. 27.1. Luc.22.66. ende 23.1. Joan.18.28 Psalm.2.2. b Act. 3.13. Belydt dat hy de Coninck der Joden is.

1 Ende a terstondt des morghens hielden de Overpriesters eenen Raedt met de Ouderlinghen ende Schriftgheleerde / ende den geheelen Raedt / ende leyden Jesum ghebonden henen / ende hebben b hem Pilato overghelevert.

2 Ende Pilatus vraechde hem : Zydy de Coninck der Joden? Hy antwoordde / ende seyde. Ghy segt het

3 Ende de Overpriesters beschuldichden hem in vele dinghen.

c mat.27.11. Luc.23.3. Joan.18.38.

4 c Ende Pilatus vraechde hem wederom / segghende: En antwoordy niet? Siet, hoe vele sy teghen u betuyghen.

Swijcht op zyner beschuldinge.

5 Ende Jesus en heeft daer nae niet meer gheantwoordt / so dat Pilatus verwonderde.

6 Ende op het Feest liet hy henlieden eenen ghevanghenen los / dien sy begheerden.

d mat.27.16 Luc.23.19. Joã.18.40.

7 d Ende daer was een / ghenaemt Barrabas / ghevangen met de oproerighe / die inden oproer een moort ghedaen hadden.

8 Ende de schare riep / ende begonste te begheeren / dat hy hen doen soude / gelijck hy hen altydt ghedaen hadde.

9 Ende Pilatus andtwoordde hen / ende seyde hen: Wilt ghy dat ick u den Coninck der Joden los late?

Christus was door nydt overghelevert.

10 Want hy wiste wel / dat hem de Overpriesters door nydt overgelevert hadden.

e mat.27.20 Luc.23.18. Joan.18.40 Actu.3.14.

11 e Ende de Overpriesters verwreckten de Schare / dat sy begheeren souden / dat hy hen liever Barrabam los liete.

12 Ende Pilatus andtwoordde wederom / ende seyde tot hen: Wat wilt ghy dan dat ick hem doe / dien ghy Coninck der Joden naemt?

13 Sy riepen wederom : Cruyst hem.

Barrabas wort los gelaten / ende Christus over gelevert om te cruycen.

14 Pilatus seyde tot henlieden : Wat heeft hy doch quaets ghedaen ? Ende sy riepen dies te meer : Cruyst hem.

15 Eñ Pilatus willende der schare genoech doen / heeft hen Barrabam los gelatẽ : eñ als hy Jesum ghegeesselt hadde / heeft hy hem overgelevert om ghecruyst te worden.

f mat.27.27. Joan. 19.1 Christus wordt met doornen gecroont / eñ bespot.

16 f Ende de Crijchsknechten leydden hem binnen inde Sale / dwelcke is het Richthuys / eñ riepẽ het gantsche Rot te samen.

17 Ende deden hem een Purpuren Cleedt aen / ende leyden om hem een Doornen Croone die sy ghevlochten hadden.

18 Eñ begonsten hem te groeten / seggende: Weest ghegroet / O Coninck der Joden.

19 Ende sloeghen zyn hooft met eenen Rietstock / ende bespoghen hem / ende vallende op haer knyen / * deden hem eere.

* Oft / aenbaden hem.

20 Ende als sy hem bespot hadden / deden sy hem dat purpuren cleedt wt / ende deden hem zyne eyghen cleederen aen : ende leydden hem wt om te cruycen.

Simon vã Cyrenen. g mat.27.32 Luce. 23.26.

21 g Ende eenen genaemt Simon van Cyrenen, (die daer voorby quam van den Acker / de vader Alexandri ende Rufi /) bedwonghen sy / dat hy zyn cruyce droeghen soude.

h mat.27.33. Luc.23.33. Joan.19. 17

22 h Ende sy brochten hem tot Golgatha / dat is te segghen / de Hooftschedel plaetse.

23 Ende sy gaven hem te drinckẽ wijn met Myrrhe ghemengt / eñ de hy en namt niet.

Christus wordt ghecruyst. i mat. 27.35. Joan.19. 23 k Psal.22.19

24 i Ende als sy hem ghecruyst hadden. k deylden sy zyne cleederen / werpende het Lot daer over / om te weten / wat een yeghelick wech nemen soude.

25 Eñ het was drie vrẽ als sy hem cruystẽ.

l Matthe. 27.37. Luc.23.38. Joan.19. 19

26 l Ende het Opschrift zynder beschuldinge was daer op gheschreven : DE CONINCK DER JODEN.

27 Ende sy cruysten met hem twee Moordenaers ; eenen te zynder rechter handt / ende eenen te zynder slincker handt.

m Esa.53.12

28 Eñ de Schrift is vervult die daer seydt: m Hy is met den Quaetdoenders gerekẽt.

Lasteringe. n mat.27.39 Luc.23.35. Psal.22.8. ende 69. 21. ende 109.25. o Joã.2.19.

29 n Ende die daer voorby ginghen / lasterden hem / schuddende hare hoofden / ende segghende . Tsy u / o die den Tempel afbreeckt / ende in drie daghen wederom op timmert.

30 Helpt u seluen / ende coemt af van den Cruyce.

31 Desghelijcks bespotteden hem oock de Overpriesters met de Schriftgheleerde / ende seyden tot malcanderen : Hy heeft andere gheholpen / hem seluen en can hy niet helpen.

32 Christus de Coninck der Joden / come nu af van den Cruyce / op dat wy het sien / ende gheloouen. Ende oock die met hem ghecruyst waren / besmadichden hem.

Duysternisse in de doodt Christi. p mat.27.45 Luce 23. 44. q psal.22.1.

33 p Ende als het de seste vre gheworden was: quam daer duysternisse over dat geheele Aerdtrijck / tot der Negenster vren.

34 Ende ter Negenster vren riep Jesus met luyder stemmen / ende seyde : q Eloi / Eloi / Lama Sabachtani / Het welcke beduydt wordt: Myn Godt / Myn Godt / waerom hebt ghy my verlaten?

35 Ende sommighe die daer by stonden / dit hoorende seyden: Siet / hy roept Eliam.

Hem wordt edick te drinckẽ gheuen. r Joã.19.29 Psal.69.22.

36 r Ende daer liep een toe / ende vulde een Sponsie met edick / ende settese op eenen Rietstock / ende gaf hem te drincken / seggende : Houdt stil / Laet ons sien of * Elias coemt / om hem af te nemen.

37 Ende Jesus een groote stemme gheghenen hebbende / gaf den gheest.

s Mat.27.51 Luce 23.45. t 2 Par.3.14 u mat.27.57 Luce 23.47.

38 s Ende t den voorhanck des Tempels scheurde in tween / van bouen aen / tot beneden wt.

39 u Ende als de Hooftman over Hondert die teghen hem over stondt / sach / dat hy alsoo met luyder stemmen den gheest ghegheuen hadde / seyde hy : Warachtelick dese mensche was Gods Sone.

Vrouwen die Christo den nootdruft toe ghedient hadden. x mat. 27.55 Luce 23.48. y Psa.38.12 z Luce 8. 2.

40 x Daer waren oock Vrouwen y van verre aensiende : onder de welcke was Maria Magdalene / eñ Maria des cleynẽ Jacobs eñ Joses moeder / eñ Salome.

41 Die welcke oock / als hy in Galilea was / hem naeghevolcht waren / z ende ghedient hadden : ende vele andere / die met hem te Jerusalem opghecomen waren.

a mat. 27.57 Luce 23.50. Joan. 19.38 Joseph begraeft Christum.

42 a Ende als het nu avondt gheworden was / (dewyle het den dach der voorbereydinge was / welcke is voor den Sabbath.)

43 Joseph van Arimathea / een eerbaer Raedtsheere / die oock selue het Coninckrijcke Gods verwachtede / quam / eñ ginck stoutelick tot Pilatum in / ende begheerde het Lichaem Jesu.

44 Ende Pilatus verwonderde hem / oft hy nu ghestorven was / ende riep den Hooftman over hondert / ende vraechde / oft hy langhe doot gewest ware?

45 Ende als hy het vanden Hooftman over

hondert

hondert bernomen hadde/ gaf hy Joseph
het Lichaem.
46 Ende dese cocht sijn lijnwaert/ ende hem
afgenomen hebbende/ heeft hem in dat sijn
b Mat.12.40 lijnwaert gewonden. b Ende leyde hem in
ende 26.12 een graf/ dat in een steenrotze wtghehou-
ende 27. 60. wen was: ende wentelde eenen steen voor
Luce 23.53. de deure des grafs.
47 Ende Maria Magdalene/ ende Maria
de moeder Jose/ aensaghen waer hy ghe-
leydt werdt.

Dat xvj. Capittel.

9. Christus verthoont hem nae sijn
opstandinge/ 14. ende straft de ongeloo-
uichepdt sijner Discipulen/ 19. de welcke
nae sijn opclimminghe/ achtervolghende
sijn ghebodt ende belofte / 20. predikten
ende beuestighen het Euangelium / met
teeckenen.

1 ENde a als de Sabbath voorby was/
De Vrou- soo hebben Maria Magdalene / ende
wen gaē na Jacobi / eñ Salome specerye ghecocht
het graf. op dat sy quamen ende hem salfden.
a Mat.28.1 2 Ende zijn seer vroech op den eersten
Luce 24.1. dach der Sabbatten gecomen tot den gra-
Joan. 20.1 ue/ als de Sonne opghinck.
3 Ende seyden tot malcanderen: Wie sal
ons den steen van der deure des Grafs af-
wentelen?
4 Ende als sy op saghen / saghen sy dat de
Steen afghewentelt was / want hy was
seer groot.
b Joā.20.11 5 b Ende int graf ghegaen zijnde/ hebben
sy ghesien eenen Jongheling / sittende ter
Rechterhandt/ becleedt met eenen langhen
witten cleede: ende werden veruaert.
De Enghel 6 Ende hy seyde tot haer: En vreest niet/
vercōdicht c ghy soeckt Jesum van Nazareth / den
de Verrysē- ghecruysten: hy is opghestaen / hy en
nisse. is hier niet: siet de plaetse daer sy hem
c Mat.28 5 gheleyt hadden.
Luce 24.4. 7 Maer gaet henen / segt sijnen Discipu-
d Act.1.9. len ende Petro/ dat hy voor v gaet in Ga-
1 Cor.15. 6. lileam d daer sult ghy hem sien/ e ghelyck
e mat.26.32 hy v geseydt heeft.
ende 28.10. 8 f Eñ sy wtgaende/ zijn haestelick van den
Mar.14.28 graue geulooden: want beuinge eñ verschric-
f Mat.28.8 kinge hadde haer beuangen/ eñ seyden nie-
Luce 24.9. mande yet want sy waren beureest.
Joan.20.18 9 Als Jesus opghestaen was / des mor-
Christus gens op den eersten dach des Sabbaths /
wordt ghe- g werdt hy eerst gesien van Maria Mag-
sien van dalene/ h wt welcke hy Seuen Duyuelen
Magdale- wtghewoppen hadde.
na. 10 Sy ginck / ende boodtschaptet den ghe-
g Jo.20.14 nen die met hem geweest haddē / de welcke
h Luce 8.2. treurden ende weenden.
11 Ende als sy hoorden dat hy leefde ende
Christus van haer gesien was, en geloofdē sijt niet.
wordt ghe- 12 i Ende daer nae is hy in een ander ghe-
sien van de daente gheopenbaert tween anderen van
twee die na hen, daer sy wandelden/ ende int Velt ghe-
Emaus gaen waren/
ghingen. 13 Dese ghinghen oock henen ende boodt-
i Luce 24.13 schaptent den anderen / ende dien ghelooff-
Der Apostelen den sy oock niet.
len ongeloo- 14 k Ten laetsten is hy gheopenbaert den
uichepdt. eluen/ daer sy aen de Tafel saten / ende ver-
k Luce 24.36 weet hen haer ongheloouichept ende har-
Joan.20.19 dichepdt des herten / om dat sy niet ghe-
1 Cor.15.5 looft en hadden den ghenen die hem ghe-
Sy worden sien hadden weder opghestaen.
ghesonden 15 Ende seyde tot hen : l Gaet in de gant-
te prediken sche Werelt / predickt het Euangelium
l Mat.28.19 allen Creatueren.
Joan.15.16 16 Die gheloouen sal / ende ghedoopt sal
m Joā.3.18. zijn/ sal salich worden. m Ende die niet en
ende 12.48. sal gelooft hebben/ sal verdoemt worden.

17 Ende de ghenen die gheloouen / sullen
dese teeckenen nae volghen : n In mijnen n Luce 10.17
Naeme sullen sy Duyuelen wtworpen / Acto. 5.16.
o Sy sullen met nieuwe tonghen spreken. ende 8.7.
18 p Sy sullen Slanghen verdrijuen / ende ende 16.18.
so sy yet doodelicks drincken / dat en sal ende 19.12.
hen niet schaden. o Acto.2.4.
19 q Op de Crancke sullen sy de handen ende 10.46.
leggen/ ende sy sullen ghesont worden. p Luce 10.19
20 r Ende nae dat de Heere aldus met hen Acto.28.5
ghesproken hadde/ werde hy opghenomen q Acto.28.10
een Hemel / ende is gheseten ter Rechter- r Luce 24.50
handt Godts. Acto.1.9.
21 Ende sy wtghegaen zijnde / predickten
ouer al/ s ende de Heere wrocht mede/ ende s Acto.14.3.
bevestichde het Woordt met nauolgen- Hebr. 2.4.
de teeckenen.

Argument.

LUcas en was gheen Apostel/ maer een Lucas
Discipel der Apostelen/ ende een onuer- Cap. 24.
scheyden medegeselle Pauli voorneme-
lick. Hy heeft twee Boecken geschreuen/
van de Euangelische Historie. In den eer-
sten heeft hy de woorden eñ wercke Christi
vervatet/ gelijck Mattheus eñ Marcus/
wtgenomen dat hy sommige dingē breeder
verclaert. In den anderen boeck verclaert De Hande-
hy hoe Christus de Werelt verlaten heeft: linghen der
waer, te wat plaetse / ende hoe de beloofde Apostelen.
Heylige Gheest gecomen zy. Wat begin-
selen de Ghemeynte Christi ghehadt heeft/
hoe sy toegenomen/ ende groot geworden
is, wat gestalte sy hadde/ wat de Apostelen
leerden/ wat gebruycken de oude Gemeyn-
te hadde / welck de waerachtighe Religie/
Leere ende Geloove zy, hoedanich de val-
sche leere/ ende valsche Prophetē zijn / hoe-
danich de waerachtige Propheten zijn, hoe-
danich haer beyder aert is / wat Consten
sy gebruycken, wat zeden sy hebbē: hoedae-
nich des Wereldts werck zy / wat moedt/
voortganck / ende eynde de Veruolghers
hebben. Item/ hoe de Werelt het Euan-
gelium aenghenomen heeft. Want daer
wordt veel geschreuen van de Daden ende
Sermoenen Petri ende anderer Apostelen/
van Pauli des Apostels reysen ende predi-
kinghen. Hierom heeft dit Boeck desen
naem ghecregen / dat het de handelingen
der Apostelen genaemt wordt. De gant-
sche Euangelische ende Apostolische histo-
rie veruaet ontrent 60. Jaren. Want ten
18. Jare des Keysers Tiberij was Christus
33. Jaren oudt / ende is in dat selue Jare
ghecruyst/ ende van daer voort /tot den
vierden Jare Neronis, telmē 28. Ja-
ren. Ende Paulus is ten tweeden
Jare Neronis gebondē te Ro-
me ghebracht/ eñ heeft daer
twee Jaren in vrye be-
waringe geleeft/ eñ
dusverre heeft
Lucas sijn
Historie ver-
volcht / de welcke
gheleeft heeft 84. Ja-
ren/ ende is in goe-
den vrede ghe-
storuē/ eñ in
Bithynia
begra-
uen.

HET HEYLIGE Euangelium beschreuen door Lucam.

Dat eerste Capittel.

5. Het Gheslachte / 6. Heylicheydt/ 7. ende teghenspoet Zacharie ende synes Huysvrouwen/ 18. de ongheloouicheydt ende straffe dessceluen/ 28. de sprake des Enghels ende Elizabeth met Maria/ 46. de Lofsanck Marie/ 57. de gheboorte ende besnydenisse Joannis/ 64. het wonderlick ghenesen ende danckseggingé Zacharie synes Vaders.

1 NA dien dat hen vele onderwonden hebben in orden
te stellen het verhael der dinghen die onder ons volcomelick beuesticht zijn.
2 Ghelijck sy ons ouergheghenen hebben/
diese van den beghinne selue ghesien / ende
Dienaers des woorts gheweest hebben.
3 So heeft het my / die alle dinghen van
voren aen a neerstelick b ondersocht hebbe/ oock goet ghedocht/ ordentlick tot v te
schrijuen mijn beste Theophile:
4 Op dat ghy mucht bekennen de versekertheyt der dinghen / daer ghy van onderwesen zijt.
5 IN de daghen Herodis des Coninckx van
Judea/ was daer een Priester met name
Zacharias/ van c der d Dachordeninghe
Abie: en syn wijf van de dochteren Aaron/
ende haren naem was Elizabeth.
6 Sy waren beyde Rechtueerdich voor
Gode / wandelende in alle ghebeden ende
e rechtueerdichmakinghe des Heeren onstraffelick.
7 Ende sy en hadden gheen kindt : want
Elizabeth was onvruchtbaer/ ende sy waren beyde wel bedaecht.
8 Ende het is gheschiet/ als hy syn Priesterampt bediende voor Gode in de ordinancie syner f Dachordeninghe/
9 (Na de gewoonte der Priesterlicker bedieninghe/ was het lot op hem ghevallen/
dat hy g soude ingaen in den Tempel des
Heeren/ om te roocken)
10 h Ende alle de menichte des volcx buyten/ was biddende i ter vren der roockinghe
11 So werdt van hem de Enghel des Heeren ghesien / staende ter Rechterzijden des
Roockaltaers.
12 Ende Zacharias hem siende / werdt beroert / ende vreese is op hem ghevallen.
13 En de Enghel seyde tot hem : En vreest
niet Zacharia/ want v gebedt is verhoort/
ende Elizabeth v wijf sal v eenen Sone baren/ k ende ghy sult synen naem noemen
Joannes.
14 Ende v sal blijschap ende verheughinghe wesen / l ende vele sullen in syn gheboorte verblijden.
15 Want hy sal groot wesen voor den Heere, m Wijn ende n stercken dranck en sal
hy niet drincken / ende sal met den Heylighen Gheest veruult worden / oock van
syns moeders lijue aen.
16 o Ende sal der kinderen Israhels vele
tot den Heere haeren God bekeeren.
17 p Ende hy sal voor syn aensichte gaen/
in den gheest ende cracht Elie / † om de
herten der vaderen tot den kinderen te bekeeren, en de ongehoorsame tot de voorsichticheydt der Rechtueerdighen/ om den
Heere te bereyden een wel geschickt volck.
18 Ende Zacharias seyde tot den Enghel :
Waer by sal ick dit weten / q want ick ben
out/ ende myn wijf is seer bedaecht.
19 Ende de Enghel antwoordde/ ende seyde
tot hem: Ick ben Gabriel / r die voor Godt
stae / ende ben wtghesonden om met v te
spreken/ ende v dit te euangelizeren
20 Ende siet ghy sult stom wesen / ende niet
connen spreken / tot op den dach dat dit
gheschieden sal / om dat ghy mijne woorden niet gheloooft en hebt/ de welcke sullen
veruult worden in haren tydt.
21 Ende het volck verwachtede Zachariam/ ende waren verwondert / dat hy soo
langhe vertoefde in den Tempel.
22 Ende als hy wt quam, en conde hy tot
hen niet spreken: ende sy bekenden dat hy
een gesichte in den Tempel ghesien hadde.
Ende hy wenckte hen toe/ ende bleef stom.
23 Ende het ghesciedde/ als de daghen syner bedieninghe veruult waren / ghinck hy
na syn huys.
24 Ende na die dagen werdt Elizabeth syn
wijf beurucht : ende sy verberch haer vijf
Maenden segghende:
25 Alsoo heeft my de Heere ghedaen in de
dagen/ in de welcke hy my aenghesien heeft
op dat hy myne versmaetheydt onder den
menschen wech name.
26 Ende in de seste Maendt werdt de Enghel Gabriel van Gode ghesonden nae een
Stadt in Galilea, genaemt Nazareth.
27 s Tot een Maecht die ondertrouwt was
eenen Manne/ ghenoemt Joseph/ van den
huyse Dauids. En de Naeme der Maecht
was Maria.
28 Ende als de Enghel tot haer ingecomen
was seyde hy: Weest gegroet ghy t begenadichde/ de Heere is met v / ghy gesegheude
onder den vrouwen.
29 Doe sy hem sach / verschrickte sy van
synen woorden ende overleyde hoedanich
dese groetinge ware.
30 En de Enghel seyde tot haer / En vreest
niet Maria / want ghy hebt ghenade by
Godt ghevonden.
31 Ende u siet / ghy sult x beurucht worden/ ende eenen sone baren/ y ende synen
Name heeten Jesus.
32 z Dese sal groot wesen / ende sal de Sone
des Alderhoochsten ghenaemt worden.
a Ende Godt de Heere sal hem den throon
syns Vaders Dauids gheuen.
33 b Ende hy sal ouer het huys Jacobs regneren inder eewicheyt ende syns Coninckrijcx en sal gheen eynde wesen.
34 Maria seyde tot den Enghel : Hoe sal
dat c gheschieden : want ick gheenen man
en bekenne.
35 De Enghel antwoordde ende seyde tot
haer: De Heylige Gheest sal ouer v comen/
ende de Cracht des Allerhoochsten sal v
ouerschaduwen. Daerom oock dat Heylige dat wt v gheboren sal worden/ sal e Godts
Sone ghenaemt worden.
36 En siet Elizabet v Nichte is oock seluë beurucht met eenen sone in hare Ouderdom: ende dese Maent is haer de seste/
die Onvruchtbaer ghenaemt was
37 b Want gheen e dinck en sal by Godt
onmoghelick wesen.
38 En Maria seyde: Siet de Dienstmaecht
des Heeren: my gheschie na uwen woorde.
Ende de Enghel ghinck van haer.
39 Ende Maria opghestaen in die daghen/
reysde met haeste na het ghebercht in een
Stadt Jude.

a oft/ gantschelick.
b Ofte, bevonden.
Zacharias ende Elizabeth.
c 1 par. 24.10
d of/ Dachgeboorte.
e Dat is/ Insettingē
f Of/ Dachgebeurte.
g Hebr. 9.6
h Leui. 16.17
i Exod. 3.7.
Zacharie wordt eenē soon beloeft
k Luce 1.59.
Hoedanich Joannes wesen soude.
l Luce 1.58.
m Jud. 13.4
n Griex/ Sicer.
o Mal. 4.5
Mat. 11.14
p Mat. 3.2
Mar. 9.12
† Mala. 4.6
q Gen. 17.17
r Dat is/ die een dienst knecht Gods ben/ bereydt tot synen Ghebode.
Zacharias wordt stom om syn ongeloouicheydt.
De oude Onvruchtbare Elizabeth wordt beurucht.
Onvruchtbaerheyt is versmaelick.
De Enghel tot Maria ghesonden.
s Mat. 1.18.
t Dat is/ die genade geschiet is.
u Esaie 7.14
x Oft ontfanghen in den buyck.
y Mat. 1.21
Luce 1.21.
z Esa. 54.5
a 2 Sam. 7.12
Esaie 9. 7.
Psal. 132.11
b 1 Pa. 22.10
Psalm. 45.7
ende 89.37.
Jerem 23.6
Dan. 3. 13.
ende 7. 14.
Mich. 4.7
Hebr. 1.8.
c Griecx/ wesen
Gods sone.
b Job 42.2
Zach. 8.6.
Sap. 11.22.
Mat. 19.26
Luce 18.27.
e Gr. woort
Maria besoecht Elizabeth.

40 Ende ghinck in het huys Zacharie/ende
groete Elizabeth.
41 Ende het ghescchiedde/ als Elizabeth de
groetinghe Marie hoorde / soe huppelde
het kindeken in haren buyck : ende Eliza-
beth werd vervult met den heyligen Geest/
42 Eñ riep wt met luyder stemme, eñ seyde :
Ghesegent zijt ghy onder de Vrouwen/ende
ghesegent is de vrucht uwes buyckes.
43 Ende van waer coemt my dit / dat de
Moeder myns Heeren tot my coemt?
44 Want siet/ so haest als de stemme uwer
groetinghe tot myne Ooren ghecomen is /
heeft het Kindeken van vreuchden ghe-
huppelt in mynen buyck:
f Lucen. 23. 45 f Ende salich is sy die gheloost heeft /
want het sal volbracht worden dat haer
vanden Heere ghesept is.
De Psalm 46 Ende Maria seyde: Myn Ziele ver-
Marie / heft den Heere/
waer mede 47 Ende mynen Gheest verheucht in Godt
sy betuyght mynen Salichmaker:
dat de be- 48 Want hy heeft de Nederheydt syns
loefde Sa- Dienstmaechts aenghesien : Want siet/
lichmaker van nu voort sullen my salich noemen alle
gecomen is. gheslachten.
49 Want hy heeft my groote dinghen ghe-
daen / die machtich is / ende synen Naem
is heylich.
g Exo. 20.6 50 g Ende syne barmherticheyt duert van
gheslachten tot gheslachten / den ghenen
die hem vreesen.
h Esa. 51.9 51 h Hy heeft gewelt ghedaen door synen
arm/ hy heeft i verstroyt de Hooveerdighe
i Spr. 10,16 in haers herten ghedachten
52 Hy heeft de Machtige van den Throone
k 1 Sam. 2.8 afghetrocken/ende de k Nederige heeft hy
Psal. 113.6. verheven.
l 1 Sam. 2 5 53 l De Hongherighe heeft hy met goeden
ende 34.11. vervult / ende de Rycke heeft hy m ledich
m Of ydel. wech ghesonden.
n Esa. 41.8. 54 n Hy heeft Israel synen knecht op ghe-
Jer. 31.3.20 holpen / op dat hy der Barmherticheydt
ghedachtich ware.
o Gen. 17.19 55 o (Ghelijck hy ghesproken heeft tot onse
ende 22. 18. Vaders/ Abraham ende synen zade inder
eewicheydt.)
56 Ende Maria bleef by haer ontrent drye
maenden / en keerde weder tot haer huys.
57 Ende de tijt Elizabeths werdt vervult/
dat sy baren soude: eñ sy baerde eenen sone.
58 Ende de ghebueren ende haer Maghen
hoorden dat Godt syne Barmherticheydt
p Luce 1.14 grootelick aen haer bewesen hadde : p eñ
waren met haer verblydt.
q Gen. 17.12 59 Ende het gescchiedde/ dat sy ten q achsten
Levit. 12.13. dage quamen het kindeken besnyden/ ende
noemden nae den Name syns Vaders /
Zachariam.
r Luce 1.13. 60 Eñ syn moeder antwoorde eñ seyde: Neen
maer het sal r Joannes genoemt worden.
61 Ende sy seyden tot haer : Daer en is
Niemandt in v maechschap die met desen
Naem ghenaemt wordt.
62 Ende sy wenckten synē Vader / hoe hy
hem wilde ghenaemt hebben.
63 Ende hy eyschte een tafelken/ende schreef
s Dat is / s segghende : Johannes is synen Naem.
met dese Ende sy verwonderden hen alle.
woorden. 64 Ende terstont werd synen mont eñ tonge
geopent: eñ hy sprack/ God prysende.
65 Ende daer quam een vreese over alle
die daer ontrent woonden : ende alle dese
dinghen werden in dat geheele gheberchte
des Joedtschen landes vertelt.
66 Ende alle de ghene die het hoorden /
namen t ter herten/ seggende: Wat sal doch
t Anders/ dit kindeken wesen ? t Ende de handt des
want. Heeren was met hem.

67 Ende Zacharias syn Vader werdt vol
met den Heylighen Gheest : ende prophe- Den Psalm
teerde / segghende : Zacharie
68 u Ghepresen zy de Heere de Godt Isra- u Mat. 1. 21
els/ want hy heeft besocht ende verlossinge Luce 2. 31.
ghedaen synen volcke : ende 7.16.
69 x Ende heeft ons opgherricht eenen Acto. 4. 12.
Hoorn der salicheydt / in het Huys syns x Psa. 132. 17
Knechts Davids.
70 y Ghelijck hy ghesproken heeft door den y Psal. 74. 12
mondt syner heyligen Propheten / die van Esa. 40. 10.
den beghinne der Weerelt gheweest zijn/ Jerem. 23.6
namelick / ende 30. 10.
71 z Dat hy ons verlossen soude van onse ende 33. 6.
vyanden/ ende van der handt aller die ons Dani. 9. 27.
haten. z grieck: be-
72 Om Barmherticheydt te bewijsen aen hoedinghe
onse Vaderen / ende ghedachtich te wesen van onsen.
syns heylichs Verbondts. Psalm. 14. 7
73 a Ende des Eedts dien hy tot Abra- ende 53. 7.
ham onsen Vader ghesworē heeft: namelick/ Jere. 33. 11.
dat hy ons soude gheven: a Gen. 22. 16
74 b Dat wy verlost zijnde wt de handen Psal. 105. 9.
onser Vyanden / hem dienen souden sonder Jere. 31. 32.
vreese/ Heb. 6. 13. 17
75 c In Heylicheydt ende Gherechticheydt b Hebr. 9:14
voor hem alle de dagen ons levens. c 1 Pet. 1. 15.
76 d Ende ghy kindeken sult een Propheet Joannis
des Alderhoochstē genaemt worden: want Ampt.
ghy sult voor den aenghesichte des Heeren d Mal. 4. 5.
voorgaen/ syne wegen te bereyden. Luce 1. 17.
77 e Om te geven synen volcke kennisse der e Luce 3. 3.
salicheyt/ in vergevinge der sonden.
78 Door de hertelicke Barmherticheydt
onses Godes / waer in ons besocht heeft
f de g Opganck wt der Hoochden. f Mala. 4. 2
79 h Op dat hy soude i schynen den ghenen g Ofte/
die sitten in duysternisse/ ende schaduwe spruyte.
des doots/ om onse voeten te richten in de h Esa. 9. 2.
wech des vreden. ende 42. 7.
80 Ende het kindeken wies op/ ende werdt ende 43. 8
sterck in den Gheest / ende was inde woe- ende 49. 9
styne/ tot den dach synder verthooninghe ende 60. 1.
tot Israel. i of/ luchten

Dat ij. Capittel,

6 Christus ghebooren/ 9. vercondicht den Herderen/ 21. besneden/ 22. voor den Heere ghebracht, 28. van Simeon in de armen genomē/ 36. ghepredickt door Annam/ 40. sterck ghewordon/ 46. ghevonden int midden der Leeraren/ 51. ghehoorsaem synen Ouderen/ 52. voorsichticheyt Marie.

1 Ende het gheschiedde / dat in die dagen De geheele
daer een Ghebodt wt ghinck van den werelt worde
Keyser Augusto / dat de geheele Werelt van den
beschreven soude worden. Keyser Au-
2 Dese eerste beschryvinge geschiedde / als gusto be-
Cyrenius in Syria Stadthouder was. schreven eñ
3 Ende sy ghingen alle/ om beschreven te gheschat.
worden/ een yegelick in syne Stadt.
4 Ende Joseph quam oock op / wt Gali-
lea van der stadt Nazareth / in het Joedt-
sche Landt a tot der Stadt Davids / ghe- a Mich. 5. 2
naemt Bethlehem/ om dat hy vanden huy- Math. 2. 1.
se ende gheslachte Davids was. Joan. 7. 42.
5 Om beschreven te worden met Maria 1 Sam. 16. 4.
synen ondertrouden Wyve / de welcke
bevrucht was.
6 Ende het gheschiedde / als sy daer wa-
ren/ dat de daghen vervult werden/ dat sy
baren soude.
7 b Ende sy baerde haren eerstgheboornen Christus
sone/ ende wandt hem in doecken/ eñ leyde worde ghe-
hem neder in de Kribbe/ om dat daer gheen boren
plaetse en was voor hen in de Herberge. b Mat. 1. 25
8 Ende daer waren Herders in den selven
Lantbegrype by de hutten op den Velde /
houdende

houdende de nachtwake over hare kudden.
9 Ende siet/ de Engel des Heeren stondt by
hen/ en de claerheyt des Heere omscheense:
ende sy vreesden met grooter vreesen.
10 Ende de Engel seyde tot hen: En vreest
niet / want siet / ick euangelizere v lieden
groote blyschap / de welcke alle den volcke
wesen sal.
11 Namelick / dat heden v gheboren is de
Salichmaker / die daer is Christus de
Heere/ in de Stadt Dauids.

Den waken den Herderen wordt van den enghel ghe-bootschapt dat de Salichmaker geboren is.

12 En dit zy v voor een teecken: Ghy sult
vinden het Kindeken in doecken ghewon-
den/ ende in de kribbe gheleyt.
13 Ende terstondt was daer met den Engel
een menichte der Hemelscher heyrschaern/
die God loefden ende seyden:
14 Eere zy Godt in de hoochste Hemelen/
c ende vrede d † op der Aerden/ in de men-
schen een goet behagen.
15 Ende het gheschiedde/ als de Enghelen
van hem wech ghevaren waren inden He-
mel / seyden de Herders tot malcanderen:
Laet ons henen gaen tot Bethlehem/ ende
sien dit Woordt dat daer gheschiet is / het
welcke ons de Heere heeft kondt gedaen.

De Lofsanc der engelen
c Esaie 9.19
Ephesi.2.14
d † Anders/ den Menschen voor een goet behaghen.

16 Ende sy quamen met haeste / en vonden
Mariam ende Joseph/ ende het Kindeken
liggende in der kribben.
17 Ende als sijt ghesien hadden/ verbreyd-
den sy het Woort dat hem van desen kinde-
ken geseydt was.
18 Ende alle diet hoorden / verwonderden
van het gene dat van de Herders tot hen
gheseyt werde.
19 Ende Maria behielt alle dese woorden/
ouerlegghende die in haer herte.
20 Ende de Herders keerden wederom/ lo-
uende ende prysende Godt ouer al / dat sy
ghehoort ende ghesien hadden/ gelijck het
hen ghesepdt was.
21 e Ende als de acht daghen veruult wa-
ren/ datmen het kindeken besnyden soude/
f wert zynen Naem genaemt Jesus: welck
genaemt was vanden Engel/ eer hy in den
lichaem ontfanghen was.
22 Ende als de daghen haer der reyninghe
veruult waren g na de wet Mosis/ brach-
ten sy hem te Jerusalem / op dat sy hem
stelden voor den Heere.

Christus wort besneden.
e Gen.17.12
Leuit.12.3.
f Mat.1.21
Luce.1.31.
g Leuit.12.6.

23 (Ghelijck gheschreuen is inde Wet des
Heeren. h Een yegheliick knechtken dat de
Moeder opent/ sal den Heere heylich ghe-
noemt worden.)
24 Ende op dat sy de Offerhande gauen
na het ghene dat inde Wet des Heeren ge-
seyt is/ i een paer Tortelduyuen/ of twee
Duyuenjonghen.

h Exod.13.2
Num.13.13.
ende 8.17.
i Leui.12 8.

25 En siet/ daer was een mensche te Jeru-
salem/ ghenaemt Simeon: En dese men-
sche was rechtueerdich/ en Godureesende/
verwachtende de vertroostinge Israels/ en
de heylighe Gheest was op hem.
26 Ende hem was van Gode vercondicht
door den heyligen Gheest/ dat hy den doot
niet sien en soude / eer hy k den Christum
des Heeren ghesien hadde.
27 En hy quam door den Geest inden Tem-
pel: ende als de Ouders het kindeke/ Je-
sum in brochten in den Tempel / om voor
hem na de gewoonheyt des Wets te doen.

k Dat is/ den Gesalfden.

28 So nam hy het oock in zyne armen/ en-
de danckte Godt / ende seyde:
29 Heere/ l nu laet ghy uwen Dienstknecht
in vrede nae uwen woorde.
30 Want myne Ooghen hebben uwe sa-
licheydt ghesien/
31 m Die ghy bereydt hebt voor aller volc-
ken aensicht:

Simeon ontfangt Christum. Zyn Lofsanck.
l gen.46.30
m Act.2.28.

32 n Een licht tot verlichtinge der Heidene/
ende tot een eerlicheyt uws Volcks Israels.
33 Ende zyn Vader ende zyn Moeder ver-
wonderden van het ghene dat van hem
gheseydt werdt.
34 Ende Simeon seghende se / ende seyde
tot Mariam zyn moeder: o Siet / dese/
wort geset tot eenen val ende opstandinge
veler in Israel: ende tot een teecken/ p dat
wedersproken wordt.
35 (Ende een Sweerdt sal v eyghen Siele
door dringhen/) op dat de ghedachten wt
veler herten ontdeckt worden.

n Esai.42 6
ende 49.6.
Act.13.74.
Veler val ende veler opstandinge is Christus.
o Esai.8.14.
Rom.9.32.
1.Pet.2.8.

36 Ende daer was oock Anna de Prophe-
tisse/ een dochter Phanuels / wt den ghe-
slachte Asser, dese was seer oudt / ende had-
de geleeft met haren manne/ seuen iaer/ van
haren maechdom aen.
37 Ende sy was een weduwe/ omtrent van
vieren Tachtentich Jaren / de welcke niet
en quam wt den Tempel / Godt dienende
met vasten ende bidden nacht ende dach.
38 Dese te dier seluer vren daer ghecomen
zynde/ heeft oock den Heere q beleden/ en
sprack van hem tot allen die de verlossinge
in r † Jerusalem verwachteden

p Act.28.22
Anna Prophetisse.
q Oft / ghepresen.
r † Anders/ Israel.

39 Ende als zyt al volbracht hadden nae
de Wet/ keerden sy wederom na Galileam/
tot hare Stadt Nazareth.
40 En het kindeken wies op/ en wert sterck
inden Geest en wert veruult met wysheyt/
ende de genade Gods was op hem.
41 Ende zyn Ouders ghinghen alle Jare te
Jerusalem/ op het Feest des s Pascha.
42 En als hy twaelf Jaer oudt ghewoorden
was/ en sy na Jerusalem opgegaen waren/
nae de gewoonheyt des Feestdachs.
43 En als de dagen volejndt waren / en sy
wederomme keerden / so bleef het kindt Je-
sus te Jerusalem/ ende Joseph en t † zyn
moeder en wistent niet.
44 Ende sy meynden dat hy in het ghesel-
schap op den wech was/ ghingen een dach
reyse/ ende socht en hem onder de Magen/
ende onder de bekende.
45 En als sy hem niet en vonden/ keerden
sy wederom na Jerusalem/ hem soeckende.
46 Ende het gheschiedde/ nae drye dagen/
vonden sy hem inden Tempel sittende/
midden onder de Leeraers/ hoorende hen/
ende vraghende hen.
47 u Ende alle die hem hoorden verwonder-
den van zynen verstande/ en antwoorde.
48 Ende als sy hem saghen/ waren sy ver-
wondert/ ende zyn moeder seyde tot hem:
Kindt/ waerom hebdy ons also ghedaen?
Siet/ v vader ende ick/ hebben v met smer-
ten ghesocht.
49 Ende hy seyde tot hen: Wat ist dat ghy
my gesocht hebt? En wist ghy lieden niet
dat ick zyn moet inde dinghen die myns
Vaders zyn?
50 x Ende sy en verstonde dat woordt niet/
dat hy tot hen sprack.
51 Ende hy ghinck af met hen/ ende quam
tot Nazareth: ende was hen onderda-
nich. Ende zyn moeder bewaerde alle dese
woorden in haer herte.
52 p Ende Jesus wies op in wysheydt en-
de ouderdom / ende ghenade by Godt en
den menschen.

Het kint Jesus Christus.
s Exo 23.17
Leuit.23.5.
Deut. 16.1.
t † Anders/ zyne Ouders.
Het kint Jesus hoort en vraecht/ en antwoort de Leeraers.
u mat.7.28.
Mar.1.22.
Luc.4.22.32
Joan.7.15.
x Luc.9.45.
ende 18.34.
y 1.Sa.2.26
Luce 1.18.

Dat iij. Capittel.

2. De beroepinge 3. en neersticheyt Joan-
nis in zyn ampt/ 20 zyn vangen 21. de doop
23. ouder/ 24. ende geslachte Jesu Christi.

1 IN den Vyfthienden Jare des Keysers-
doms des Keysers Tiberij/ als Pontius
Pilatus Stathouder was ouer Judea/
ende Herodes een Viervorst in Galilea/ en-
de Philippus

de Philippus zijn broeder een Vieruorst
in Jturea/ ende Trachonitischen lande/
ende Lisanias een Vieruorst in Abilene.
a Act.4.6. 2 a Onder de Ouerpriesters Anna ende
Cappha/ gheschiedde het woordt des Hee-
ren tot Joannem den sone Zacharie in
der Woestyne.
Johannes vermaent tot bekeeringe/ verkondighende dat Christus ghecomen sy.
3 b Eñ hy quam in alle het Lant ontrent
den Jordaen / predickende den Doop der
bekeeringhe / tot vergheuinge der sonden.
4 Ghelijck gheschreuen is inden boeck der
woorden Esaie des Propheten / die daer
seyt: c Die stemme des ghenen die roept in-
de Woestyne/ is / Bereydt den wech des
Heeren/ maeckt zijne paden recht.
b Mat.3.1. Marc.1.4. c Esai.40.3 Math.3.3. Marce.1.3. Joan.1.23.
5 Alle dal sal veruult worden / ende alle
Berch eñ Heuuel sal vernedert wordē/ ende
wat crom is sal recht worden/ ende de on-
effen weghen sullen gheslicht worden.
6 Eñ alle vleesch sal de salicheyt Godts sien.
7 Soo seyde hy dan tot de scharen die tot
hem quamē om van hem ghedoopt te wor-
den: d Ghy Adderen ghebroetsel / wie heeft
v lieden ghewaerschout te vlieden van den
toecomenden thoorne?
d math.3.7. ende 23.33. Weerdighe vruchten der bekeeringe.
8 Draecht dan vruchtē die de bekeeringhe
weerdich zijn / ende en beghint niet te seg-
ghen by v seluen: e Wy hebben Abraham
tot eenen Vader: Want ick segge v dat
Godt machtich is wt dese steenen Abra-
ham kinderen te verwecken.
e Mat.3.9. Joan.8.39. Act.13.26.
9 Ende de Byle is nu alreede gheleyt aen
den wortel der boomen. f Daeromme/ alle
boom die gheen goede vrucht en draecht/
sal af ghehouwen ende in het vyer ghewor-
pen worden.
f Mat.3.10 ende 7.19. Luce 3.9.
10 Ende de scharen vraechden hem/ segghen-
de: g Wat sullen wy dan doen?
g Act.2.37. h Jaco.2.15 1.Joan.3.17
11 Hy antwoordde ende seyde: h Die twee
cleederen heeft/ deyle hem mede die gheen
en heeft: ende die spyse heeft / die doe oock
des ghelijcks.
Tollenaers. 12 Ende daer quamen oock Tollenaers/ om
ghedoopt te worden: ende seyden tot hem:
Meester/ wat sullen wy doen?
Crijchsknechten. 13 Hy seyde tot hen: En eyscht niet meer
dan v gheset is.
14 Hem vraechden oock de Crijchslieden/
segghende: Ende wy wat sullen wy doen?
Hy seyde tot hen: i En doet niemande ghee-
nen last/ noch en beschuldicht niemant valsche-
lick / ende weest te vreden met uwe besol-
dinghe.
i Of/ dringt niemanden niet af.
Het ghetuyghenisse Joannis van Christo.
15 Als nu het volck verwachtede / ende al-
le in hare herten ouerleyden van Joanne/
oft hy oock Christus niet en ware?
16 Antwoordde Joannes tot hen allen/ seg-
ghende: k Jck doope v wel met water: maer
daer comt een sterckere dan ick/ die ick niet
weerdich en ben zijnē schoenriem te ontbin
den: l die sal v doopen met den heylighen
Gheest/ ende met vyer.
k Mat.3.11 Marce 1.8. Joan.1.26. Act.1.5. ende 11.16. ende 19.4. l Esai.44.3 Joel.3.28. Act.2.4. ende 11.15.
17 Whens wan in zijne handt is/ ende sal zij-
nen dorschvloer doorsuyueren: ende de tar-
we sal hy in zijn schuere vergaderen / maer
het kaf sal hy met onwtbluslijcken vye-
re verbranden.
18 Ende oock noch vele andere dingen ver-
manende/ Euangelizeerde hy den volcke.
m mat.14.3 Mar.6.18 Herodes werpt Joannem inde ghevanckenisse.
19 m Maer doe Herodes de Vieruorst van
hem ghestraft wert/ om Herodias Philippi
zijns broeders wijf / ende van alle boosheden
die hy dede.
20 Bouen dat alle heeft hy noch dit toeghe-
daen/ dat hy Joannem inde ghevanckenis-
se sloot.
n mat.3.16. Marc.1.9. Joan.1.32.
21 n Ende het geschiedde/ als alle het volck
ghedoopt wert ende Jesus oock ghedoopt
was / eñ badt/ dat de Hemel geopent wert.
22 Ende de heylighe Gheest neder quam in
lichamelicker gedaente/ gelijc eener Duy-
ue op hem: Ende een stemme quam wt den
Hemel/ segghende: o Ghy zijt mijn wel lieue
Sone/ in v hebbe ick mijn wel behaghen
ghenomen.
o Esa.42.1. Mat.17.5. marc.9.2. Luce.9.35. Colos.1.13. 2.Pet.1.17. p Oft / den ick te vreden.
23 Eñ Jesus begonst ontrēt dertich Jaren
oudt te zijn/ ende was (also mē meynde) q de
Sone Joseph/ die was de sone Heli.
24 Die was de sone mathat/ die was de sone
Leui/ die was de sone Melchi / die was de
sone Janna/ die was de sone Joseph.
q mat.13.55 Joan.6.42 Een verhael der voorvaders Christi.
25 Die was de sone Matthathia / die was
de sone Amos/ die was de sone Naum/ die
was de sone Esli/ die was de sone nagghe.
26 Die was de sone Maath/ die was de so-
ne mathathia / die was de sone semei/ die
was de sone Joseph die was de sone iuda.
27 Die was de sone Joanna/ die was de sone
Resa/ die was de sone Zorobabel/ die was
de sone Salathiel/ die was de sone Neri.
28 Die was de sone melchi/ die was de sone
Addi/ die was de sone Kosam / die was de
sone Elmodam/ die was de sone Er/
29 Die was de sone Joseph/ die was de so-
ne Eliezar/ die was de sone Jorim/ die was
de sone Matha/ die was de sone Leui/
30 Die was de sone Simeon/ die was de so
ne Juda/ die was de sone Joseph/ die was
de sone Jonam/ die was de sone Eliakim/
31 Die was de sone Melea/ die was de so-
ne Menam/ die was de sone Matthatha/
die was de sone Nathan/ die was de sone
Dauid/
32 Die was de sone Jesse / die was de sone
Obed/ die was de sone Boos / die was de
sone Salmon / die was de sone Naasson/
33 Die was de sone Aminadab/ die was de
sone Aram/ die was de sone Esrom / die was
de sone Phares/ die was de sone Juda/
34 Die was de sone Jacob / die was de so-
ne Jsaac/ die was de sone abrahā/ die was
de sone Thara / die was de sone Nachor/
35 Die was de sone Sarug / die was de so-
ne Ragau/ die was de sone Phaleck / die
was de sone Heber/ die was de sone Sala/
36 Die was de sone Kainā/ die was de sone
Arpharad/ die was de sone Sem/ die was
de sone Noe/ die was de sone Lamech.
37 Die was de sone Mathusala / die was
de sone Henoch/ die was de sone Jared/ die
was de sone Malaleel / die was de sone
Kainan.
38 Die was de sone Henos/ die was de so-
ne Seth/ die was de sone Adam/ die was
een sone Godts.

Dat iiij. Capittel.

2. Jesus gevast/ eñ den Duyuel ouerwon-
nen hebbende/ 15. begint te predicken/ 22.
waer wt hy van velen ghepresen wort/ 28.
eñ in zijn Vaderlant veruolcht/ 33. geneest
eenen beseten/ 38. de schoonmoeder Petri/
ende andere. 43. eñ gheeft te kennen/ waer
toe hy ghecomen sy.

1 ENde a Jesus vol des heyligen Geests/
keerde weder van den Jordaen: ende
werdt van den Gheest gedreuen inde
Woestyne.
Christus wordt van den Duyvel versocht.
2 Ende werdt veertich daghen versocht
van den Duyuel / ende b at niet in die da-
ghen/ ende als die gheeyndicht waren/ ten
laetsten soo hongherde hem.
a Mat.4.1 Marc.1.12. b exo.34.28 1.Reg.19.8
3 Ende de Duyuel seyde tot hem: Indien
ghy Godts Sone zijt/ so seyt tot desen stee-
ne dat hy broodt worde.
4 Ende Jesus antwoordde hem / segghen-
de: Daer is gheschreuen: c De mensche en
sal niet by den broode alleenlic leuen/ maer
by allen woorde Godts.

5 Eñ de Duyvel leydde hem op eenen hoo-
gen berch/ eñ thoonde hem in eenẽ oogen-
blick alle de Coninckrijcken der Werelt.
6 Ende de Duyvel seyde tot hem: Alle de-
se macht ende eerlickheyt wil ick v geven:
Want sy is my over ghegeven/ eñ ick geef-
se wien ick wil.
Aenbidden. 7 Daerom/ indien ghy nedervallet/ ende mi
aenbiddet/ dit sal uwe wesen.
Godt alleen 8 Jesus antwoordde ende seyde tot hem: Gaet
salmen die- van my Satan want daer is ghescreven:
nen. v Ghy sult den Heere uwen Godt aenbid-
v deut.6.16 den/ ende hem alleene dienen/
ende 10.20.
1.Sam.7.3. 9 Eñ hy leydde hem in Jerusalem/ eñ sette
hem op de tinne des Tempels/ ende seyde
tot hem: Indien ghy de Sone Godts zijt
so worpt v seluẽ vã hier af nederwaerts.
10 Wãt daer is geschreuẽ: Hy sal zijnen En-
ghelen van v bevelen dat sy v bewaren.
11 Ende dat sy v op de handen draghen/ op
dat ghy te gheener tydt uwen voet aen ee-
nen steen stooter.
12 Ende Jesus antwoordde ende seyde tot
e Deu.6.16. hem: Daer is geseyt: e Ghy en sult den Hee
re uwen Godt niet versoecken
13 Eñ als de duyvel alle versoeckinge volevnt
hadde/ weeck hy van hem eenen tyt lanck.
f mat.4.12. 14 f Eñ Jesus keerde weder door de cracht
Mar.1.14. des Gheests in Galileam: ende het geruch-
Joan.1.43. te van hem is wtgegaen over het gheheele
Act.10.37. omliggende Landt.
15 Ende hy leerde in hare Vergaderingen/
ende was van allen gheprezen.
g mat.13.54 16 g Ende hy quam te Nazareth / daer hy
Marc.6.1. opgevoedt was: eñ ginck na zijn ghewoon-
Joan.4.43. te op de Sabbathdaghen in de Vergade-
h 2.Esd.8.6 ringhen/ h ende stont op om te lesen.
17 Ende hem wert ghegheven dat Boec des
Propheten Esaie: ende als hy het Boeck
opghedaen hadde/ vant hy de plaetse daer
ghescreven was.
18 De Geest des Heeren is op my / daerom
dat hy my gesalft heeft. Ende heeft my wt-
ghesonden om den Armen te Evangelize-
ren/ ende te gheenesen die gebroken zijn van
herten.
* Esai.61.2 19 * Om den ghevanghenen de verlossinge
te predicken/ ende den blinden dat ghesich-
te: om de verslagene tot de vryheyt te bren
gen: om te predicken het aengenaem Jaer
des Heeren.
20 Ende als hy het Boeck toegedaen/ ende
den Dienaer overghegheven hadde/ sat hy
neder. Ende de ooghen van allen die in de
Vergaderinge waren/ saghen op hem.
21 Eñ hy begonst tot hen te seggen: Heden
is dese Schrift in uwe ooren vervult.
22 Ende sy alle gaven hem ghetuyghenisse/
i mat.13.54 i ende verwonderden van de aenghenaem-
Mar.6.2. heyt der woordẽ/ die wt zijnen monde qua-
Luce 2.47. mẽ/ ende seydẽ: k Is dese niet Josephs sone?
k Joã.6.42 23 Ende hy seyde tot hen: Ghy sult vrijelick
De Nazere tot my dit | spreeckwoort segghen: Mede-
nen worden cijnmeester heelt v selven: Al wat wy ghe-
aen Christũ hoort hebbẽ dat in Capernaum geschiet is
ghetergheert. doet dat oock hier in uwen Vaderlande.
| Gr. verge- 24 Ende hy seyde: Voorwaer segghe ick v/
lijckinghe. m dat gheen Propheet aenghenaem is in
Propheet. zijn Vaderlande.
m mat.13.57 25 Maer ick segghe v in der waerheydt:
Mar.6.4. n Daer waren veel Weduwẽ in Israel / in
Joan.4.44 de daghen Elie/ als den Hemel drye Jaren
n 1.Reg.17.9 eñ ses Maenden gesloten was so dat daer
Jacob.5.17. groote dierte was in het gheheele Landt.
26 Ende tot gheene van haer was Elias ge
sonden/ dan tot eener Weduwe in Sarepta
Sidonis.
o 2.reg.5.14 27 o Ende daer waren veel Melaetsche in
Israel onder den Propheet Elizeo / ende
gheen van hen en werdt gereynicht / dan
Naaman van Syrien.
28 Eñ sy werden alle in de Vergaderinghe
vervult met toorne/ als sy dit hoorden.
29 Eñ stonden op/ ende dreven hem wt der
Stadt/ ende leydden hem op het hoochste
des Berchs/ waer op hare Stadt ghetim-
mert was/ op dat sy hem souden van bovẽ
neder worpen.
30 Ende hy doort midden van hen door ge-
gaen zijnde/ ginck henen.
31 p Ende quam af tot Capernaum de stadt p mat.4.13.
Galilee/ eñ leerde se op de Sabbath dagen. Marc.1.21.
32 q Ende sy verwonderden hen over zijne q mat.7.28.
leere/ want zijn woort was met macht. De besete-
33 r Eñ inde Vergaderinghe was een man wort ghe-
hebbende eenen Geest eens onreynen Duy reynicht.
vels/ ende riep wt met luyder stemme/ r Mar.1.23
34 Segghende: Ey/ wat hebben wy met v De Duyvel
te doen/ Jesu van Nazareth? Zijdy ghecoo- kent Chri-
men om ons te verderven? Ic kenne v wie stum/ maer
ghy zijt/ namelick/ de Heylighe Godts. hy verwerpt
35 Eñ Jesus strafte hẽ/ eñ seyde: Swijcht/ hem/ eñ zij-
ende gaet wt van hem. Ende de Duyvel nen lof ende
wierp hem in het midden ende voer wt vã zijn ghetuy
hem/ sonder hem te schaden. ghenisse.
36 Eñ daer quam een verschrickinghe over
allen/ ende sy spraken te samen tot malcan-
deren/ segghende: Wat woort is dit/ want
met ghewelt ende cracht ghebiedt hy den
onreynen Gheesten/ ende sy varen wt.
37 Ende het gheruchte van hem ghinck wt
in allen plaetsen des omliggenden Lants.
38 s Ende als Jesus was opghestaen wt s Mat.8.14
der Vergaderinghe / quam hy in het huys Mar.1.29.
Simonis / ende Simonis wijfs moeder Petri schoõ
was met eener grooter cortsen bevangen: moeder
ende sy baden hem voor haer. wort ghe-
39 Ende hy stont over haer/ ende strafte de sont.
cortsen/ ende de cortse verliet se / eñ sy stont
haestelick op/ ende diende hen.
40 t Ende als de Sonne onder was/ alle die Allerhande
siecken hadden met menigherley siecktẽ/ siecke wor-
brachtense tot hem: eñ hy leyde eenen yege den ghene-
licken de handen op/ ende maectese gesont. sen.
41 u Daer voeren oock Duyvelen wt velen t Mat.8.16
roepende ende segghende: Ghy zijt Chri- Marc.1.32.
stus de Sone Godts. Eñ hy strafte se/ en de De Duyve-
en liet se niet spreken / x want sy wisten dat len belijden
hy Christus was. Christum.
42 y Ende als het dach gheworden was/ u mat.1.34.
ginc hy wt/ ende quam na een woeste plaet- ende 3.11.
se: ende de scharen sochten hem/ ende qua- x Ofte / dat
men tot hem ende hielden hem dat hy van y mar.1.35.
hen niet gaen en soude.
43 Ende hy seyde tot hen: Ick moet oock
den anderen Steden het Coninckrijcke
Godts Evangelizeren: want hier toe ben
ick wtghesonden.
44 Ende hy predickte in de 3 Vergaderin- 3 Synago-
ghen Galilee. gen.

Dat v. Capittel.

1. Christus leert wt het Schipken / 4. treckt Simonem ende zijne medeghesellen tot hem door den vanck der visschen/ 12. geneest eenen Melaetschen/ 18. ende eenen Gichtigen/ 27. roept Levi ende de Sondaers/ 33. ende ontschuldicht de zijne/ aengaende het vasten.

1 Ende a het gheschiedde / als hem het Christus
volck overviel/ om het woort Godts te leert wt het
hooren/ ende hy stondt byder Zee Gen- Scheepkẽ.
nezareth. a Matthe.
2 Ende sach twee Scheepkens by der Zee 4.18.
staen/ ende de Visschers waren der wtghe- Mar.1.16.
gaen/ ende spoelden hare Netten.
3 Ende hy ghinck in een van die Scheep-
kens / het welcke Simonis was / ende
badt

vadt hem / dat hyt wat vanden Lande af-
stuerde: ende sittende/leerde hy de Scharen
wt het Scheepken.
4 Ende als hy af liet te spreken / seyde hy
tot Simon: b Steert af nae de diepte/ ende
worpt uwe Netten wt om te vanghen.
5 Ende Simon antwoordde / ende seyde
tot hem : c Meester wy hebben den ghe-
heelen nacht gheaerbeydt / ende niet ghe-
vanghen . Doch op uwe woordt sal ick
het Net wt worpen.
6 Ende als sy dat ghedaen hadden / beslo-
ten sy een groote menichte van Visschen:
ende haer Net scheurde.
7 Ende sy wenckten hare medeghesellen/
die in het ander Scheepken waren / dat sy
quamen/ eñ hen holpen: Ende sy quamen/
ende vulden beyde de Scheepkens/ soodat
sy soncken.
8 Als Simon Petrus dat sach / viel hy
Jesu aen de knyen/ segghende: Heere/ gaet
wt van my/ want ick ben een sondich mēsche.
9 Want verschrickinge hadde hem beuan-
gen/ ende alle die met hem waren / ouer den
vanck der visschē die sy geuangen hadden:
10 Desghelijcks oock Jacobus ende Jo-
annes de kinderen Zebedei / die Simons
medeghesellen waren. Ende Jesus seyde
tot Simon : En vreest niet: Van nu voort
sult dy d menschen vanghen.
11 Ende als sy de Scheepkens te Lande
ghestiert hadden / e verlieten zijt al/ ende
volchden hem na.
12 f Ende het gheschiedde / als hy in een
Stadt was / siet/ daer was een Man vol
melaetscheydt / de welcke/ als hy Jesum
sach / viel hy op zijn Aensicht / ende badt
hem/ segghende : Heere/ so ghy wilt/ condt
ghy my reynighen.
13 Ende hy steeckte de handt wt / ende
raeckte hem/ segghende : Ick wil / wordt
ghereynicht. Ende terstondt scheydde de
melaetscheyt van hem.
14 Ende hy geboodt hem/ dat hijt nieman-
de segghen en soude : maer (seyde hy) gaet
henen / verthoont v seluen den Priester/
ende offert voor uwe reyninge/ g ghelijck
Moses gheboden heeft / hen tot een ghe-
tuyghenisse.
15 Maer het gheruchte van hem werdt
dies te meer verbreydt: ende vele Scharen
quamen tesamen / om hem te hooren/ en-
de van hem ghenesen te worden / van hare
cranckheden:
16 Maer hy ontweeck in de Woestijnen/
ende badt.
17 Ende het gheschiedde op eenen dach/
dat hy leerde/ ende daer saten Pharizeen eñ
Leeraers des Wets / die wt alle Vlecken
Galilee ende Judee/ eñ van Jerusalem ghe-
comen waren : ende de Cracht des Heeren
was daer / om hen ghesont te maken.
18 h Ende siet/ sommighe Mannen brach-
ten op een bedde/ eenē Mensche/ die gicht-
sieck was / ende sochten hem in te brengen
ende voor hem te i legghen.
19 Ende niet vindende waer sy hem in-
brenghen mochten / ouermidts de schare/
so clommen sy op het dack/ ende lieten hem
door de tichelen neder/ met dē bedde/ in het
midden voor Jesum.
20 Ende als hy haer gheloone sach / seyde
hy tot hem : Mensche uwe sonden zyn v
vergheuen.
21 Ende de Schriftgheleerde eñ de Phari-
seen begonstē te ouerleggen/ seggende: Wie
is dese die daer k lasteringe spreeckt? l wie
can de sonden vergeuen/ dan God alleen?
22 Als Jesus haer ghedachten bekende/

b Joā.21.6.
De Vis-
schers / Pe-
trus met
Jacobo eñ
Joanne
werden ghe
roepen.
c Gr. Voor-
stander.
d Jer. 16.16
Ezech.47.9
e Matthe.
4.20. ende
19.27.
Mar. 10.28
Luc.18.28.
f Mat.8.2.
Mar.1.40.
De Me-
laetsche
wordt ghe-
reynicht.
g Leuit.13.2.
ende 14.2.
Christus in
de Woestij-
nen.
De Gicht-
siecke wort
ghenesen.
h Mat. 9.2
Mar.2.3.
Joan.5.5.
Act.9.33.
i Gr. setten
Gheloone.
Vergeuin-
ge der son-
den.
k Ofte/ on-
godlick.
l Job 14.4.
Psal.32.5.
Esa.43.25.

antwoordde hy / ende seyde tot hen : Wat
ouerlegt ghy in uwe herten?
23 Welck is lichter te segghen : Uwe son-
den zyn v vergheuen : of te seggen : Staet
op ende wandelt?
24 Ende op dat ghy weet / dat de Sone
des menschen / macht heeft op der Aerden
de sonden te vergheuen/ (seyde hy tot den
Gichtsieckē:) Ick segge v : Staet op/ neemt
v beddeken op/ ende gaet in v huys.
25 Ende hy terstondt opstaende voor hen
allen/ nam op zijn Bedde/ daer hy op ghele-
ghen hadde/ ende ginck henen in zyn huys/
Godt prijsende.
26 Ende sy werden alle met verschrickinghe
beuanghen ende prezen Godt : ende wer-
den vol vreesen / segghende : Wy hebben
heden ongelooflicke dingen ghesien.
27 m Ende daer nae ghinck hy wt : eñ sach
eenen Tollenaer/ genaemt Leui sittende op
den Tol/ eñ seyde tot hem: Volcht my na.
28 Ende hy opstaende/ verliet het al/ ende
volchde hem nae.
29 Ende Leui bereydde hem een groote
Maeltijdt in zijnē huyse : n ende daer was
een groote Schare van Tollenaren / ende
andere die met hem ter Tafel aensatē.
30 Ende hare Schriftgeleerden ende Pha-
rizeen murmureerden teghen zijne Discipu-
len seggende : Waerom eet eñ drinckt ghy
met de Tollenaren ende Sondaren?
31 Ende Jesus antwoordde/ ende seyde tot
hen: Die gesont zijn/ en behoeuen des Me-
decijnmeesters niet/ maer die cranck zijn.
32 o Ick en ben niet gecomen om de Recht-
ueerdighe te roepen/ maer de Sondaers tot
bekeeringhe.
33 p Ende sy seyden tot hem : Waerom
vasten Joannis Discipulen dickwils/ ende
bidden vele/ desgelijcks oock der Pharizeen
Discipulen / ende uwe Discipulen eten en-
de drincken?
34 Hy seyde tot hen: q Condt ghy de Bruy-
lofts kinderen (soo langhe als de Bruy-
degom met haer is) doen vasten?
35 Maer de daghen sullen comen / als de
Bruydegom van hen sal wechgenomē zyn/
dan sullen sy vasten in die daghen.
36 Eñ hy seyde tot hen een gelijckenisse: Nie-
mandt en set eenen Lap van eenen nieuwē
cleede/ aen eē out cleet: anders scheurt oock
het nieuwe dat oude/ eñ de Lap vandē nieu-
wen en coemt niet den ouden niet ouer een.
37 Ende niemandt en doet r nieuwen wyn
in oude Ledersacken : anders / de Nieuwe
wijn scheurt de Ledersacken / ende wort wt
ghestort/ eñ de Ledersacken verderuen.
38 Maer men moet nieuwen wijn in nieu-
we Ledersacken doen / eñ sy worden beyde
te samen behouden.
39 Ende niemandt die den ouden drinckt /
wil terstondt nieuwen: want hy seyt; De
oude is beter.

Matheus
wordt ghe-
roepen.
m Mat.9.9
Mar.2.14.
n Luc.15.1.
Rechtueer-
dige Son-
daers.
o Luc.19.10.
1.Tim.1.15.
p Mat.9.14.
Marc.2.18.
q Esai.62.5.
2.Cor.11.2.
Hy voorseyt
der Apostе-
len druck eñ
vasten nae
zijn hemelvaert.
r Sap.1.4.
Actu.2.4.

Dat vj. Capittel.

1. Christus bescheermt alsoo wel het
werck zynder Discipulen / als het zyne/
aengaende den Sabbath / 12. ghewaeckt
hebbende in den ghebede / verkiest ende
noēt zyne Apostelē. 18. geneest de Scharen/
20. eñ leertse waer in het geluc of ongeluck
geleghen is/ 27. eñ zyne vyanden lief te heb-
ben/ 37. eñ niet lichtueerdelick te oordeelen/
41. ende alle gheueynstheyt te vlieden.

1 HEt a gheschiedde op eenen b tweed-
den eersten Sabbath/ dat hy door het
ge saeyde ginck/ ende zyne Discipulen
pluckten Ayren/ ende atense/ die wrijuende
in hare handen.

a Mat.12.1
Mar.2.23.
Deut. 23.25
b Dat is/
Op den tweeden Sab-
bath/ die so
hooge was
als den eer-
sten. Leuit.
23.6.

2 Ende sommighe der Phariseen seyden
tot hem: Waerom doet ghy c dat niet ghe-
oorloeft en is te doen op den Sabbath?
3 Ende Jesus antwoorde hen / ende sey-
de: Hebt ghylieden oock niet ghelesen wat
d David dede / doe hem hongherde/ende
den ghenen die met hem waren?
4 Hoe hy in het huys Godts ghinck/ ende
de Thoonbrooden nam/ en atse / ende gaffse
oock den genen die met hem waren: welcke
Brooden niemande gheoorloeft en waren te
eten/ e dan alleenlick den Priesteren?
5 Ende hy seyde tot henlieden: f De Sone
des menschen is een Heere oock ouer den
Sabbath.
6 g En het geschiedde op eenen anderen
Sabbath/ dat hy inde vergaderinge ginck
ende leerde. Ende daer was een mensche/
wiens rechter handt dorre was.
7 Ende de Schriftgheleerde ende Phari-
zeen wachteden op hem/ of hy oock op den
Sabbath heelen soude / op dat sy een be-
schuldinghe teghen hem vonden.
8 Ende hy kende hare ghedachten / ende
seyde tot den Mensche / wiens handt dor-
re was: Heft v op/ ende staet int midden.
Ende hy opghestaen zynde, stont daer.
9 Ende Jesus seyde tot hen: h † Ick sal v
lieden wat vragen: Ist gheoorloeft op den
Sabbath goet te doen / oft quaet te doen?
et leuen te behouden/ oft te verderuen?
10 Ende hy sach se rontomme aen/ ende sey-
de tot den mensche: Strecke v handt wt.
Ende hy dede also: i ende zyn handt werdt
weder ghesondt ghestelt ghelijck de ander.
11 Ende sy werden vol ontsinnicheydts/
ende spraken met malcanderen/ wat sy Je-
su doen souden.
12 k Ende het gheschiedde in die daghen/
dat hy wt ghinck op den berch om te bid-
den/ ende hy bleef ouer nacht in zynen ghe-
bede tot Godt.
13 l Ende als het dach was / riep hy zijne
Discipulen/ ende verkoos wt haer twaelue/
die hy oock m Apostels noemde.
14 Namelick/ Simon/ die hy oock noem-
de Petrum/ ende Andreas zyn Broeder: Ja-
cobus ende Johannes: Philippus / ende
Bartholomeus:
15 Mattheus ende Thomas: Jacobus Al-
phei sone/ ende Simon / genaemt Zelotes;
16 Judas Jacobi / ende Judas n Ischa-
rioth/(die oock de Verrader was.)
17 o Ende hy afghecomen met hen / stont
op een vlacke plaetse/ ende de Schare zyner
Discipulen / ende een groote menichte des
volcks van geheel Judea ende Jerusalem/
ende van Tyro ende Sydon aen der Zee.
18 De welcke ghecomen waren om hem te
hooren/ ende van hare crancheden ghenesen
te worden: oock die van onreyne Gheesten
ghequelt waren: ende sy werden ghesont.
19 Ende alle de Schare sochte hem te raken/
wāt daer ginck cracht wt van hem/ ende hy
heeldese alle.
20 p En hy sloech zijne ooghen op ouer zijne
Discipulen/ ende seyde: Salich zyt ghy Ar-
me/ want uwe is het Coninckrijcke Godts.
21 q Salich zyt ghy die nu hongher lijdt:
Want ghy sult versaedt worden. r Salich
zyt ghy die nu weent: Want ghy sult lachen.
22 s Salich zyt ghy / als v de menschen
haten/ ende t afscheyden / ende versmaden/
ende uwen Naem als quaet verworpen om
des menschen Soons wille:
23 u Verblijdt v in dien daghe / ende ver-
heucht v/ want siet/ uwen loon is groot in
den Hemel. x Want desghelijcks deden ha-
re Vaders den Propheten.

b Exo.20.10
d 1. Samu. 21.6.
e Exo.29.34 Leui.8.31. ende 24.9.
f Mat.12.8 Mar.2.28.
g Mat.12.9 Mar.3.1.
De dorre hant wordt ghesont.
Christus wiste de gedachten.
h † Anders ick sal v vragen/ wat is gheoorloeft op dē Sabbath/ etc.
Ofte/ Wat? Ist gheoorloeft/ etc.
i 1. Re.13.6.
k Matthe. 14.23.
l Mat.10.1. Marc.3.13. ende 6.7. Luc.9.1.
m Dat is/ wtgesondē Boden.
n Ouerlinck
o Mat.4.25 Mar.3.7.
p Mat.5.2
Bedruckte om Christi wille.
q Esa.65.13.
r Esai.61.2. ende 66.10.
s Mat.5.12. 1.Petr.2.19. ende 3.14. ende 4.14.
t Dat is/ in den Ban doen.
u Act.5.41.
x Act.7.51.
Ryckem des ser wereldt.

24 Maer en tegen/ wee v y ghy Rijcke: want
ghy hebt uwen troost.
25 z Wee v die a versaet zijt: want ghy sult
hongheren. Wee v ghy die lacht: b want
ghy sult treuren ende weenen.
26 Wee v / als v de menschen prijsen/ want
desghelijcx deden hare Vaders den valschen
Propheten.
27 Maer ic segge v die toehoort: c Hebt lief
uwe vyanden: Doet wel den ghenen die v
haten.
28 Segent de gene die v vervloecken: d Bid
det voor de ghene die v ouerlast doen.
29 e Wie v aen deen wanghe slaet/ dien biet
ooc dander: ende wie v den Mantel neemt/
dien weygert oock den Rock niet.
30 f Gheeft eenen yeghelicken wie v bidt.
Ende wie v het uwe neemt / en eysche het
van hem niet weder.
31 g Ende ghelijck ghy wilt dat v de men-
schē doē sullē/ doet ghy hen ooc desghelijcx.
32 h Want in dien ghy lief hebt / die v lief
hebben/ wat danck hebt ghy? wāt de Son-
daers hebben oock lief die hen lief hebben.
33 En in dien ghy den ghenen goet doet/ die
v goet doen/ wat danc hebt ghy lieden: want
de Sondaers doen oock het selue.
34 i Ende in dien ghy lieden den ghenen
leent/ van den welcken ghy hoopt weder-
om te ontfanghen / wat danck hebt ghy-
lieden? want de Sondaers leenen ooc den
Sondaren / op dat sy diergheliicke weder
ontfanghen.
35 Maer hebt uwe vyanden lief/ ende doet
wel/ ende leent sonder yet daer van te ho-
pen / ende uwen loon sal groot wesen/ ende
ghy lieden sult k kinderē des Alderhoochstē
wesen: want hy is goedertieren ouer de on-
danckbare ende boose.
36 Waerom weest barmhertich/ gelijck oock
uwe Vader barmhertich is.
37 l Oordeelt niet / ende ghy lieden en sult
niet gheoordeelt worden. Verdoemt niet/
so en sult ghy liedē niet verdoemt worden.
Vergeeft/ en v lieden sal vergeuen worden.
38 m Gheeft/ ende v lieden sal ghegheuen
worden: een goede / ghedruchte/ ende ghe-
schudde ende ouervloedighe Mate/ sullen
sy in uwen schoot gheuen. n Want met
der selfder Maten daer ghy mede metet sal
v lieden weder ghemeten worden.
39 Ende hy seyde hen een ghelijckenisse
o Can oock de Blinde den blinden leyden?
en sullen sy niet beyde inde gracht vallen?
40 p De Discipel en is bouen zynē Mee-
ster niet/ maer q soo wie een volcomē Dis-
cipel is / sal wesen ghelijck zyn Meester.
41 r Wat siedy den Splinter die in uws broe
ders ooge is/ ende den Balck die in v eygen
ooghe is/ en bekendy niet.
42 Of / hoe condy tot uwen Broeder seg-
ghen: Broeder/ laet my den splinter (die in
v ooge is) wt doen/ die ghy selue den Balc
die in v eygen ooge is/ niet en siet? Ghy ge-
veynsde/ s worpt eerst den balck wt uwe
ooge/ ende dan sult ghy wel sien den Splin
ter (die in uws Broeders ooge is) wt te wor-
pen.
43 t Want het en is gheen goet boom/ die
quade vruchten draecht: noch gheen quaet
boom/ die goede vruchten draeght.
44 Want een yegelick Boom wordt wt zij-
ne vruchten bekent. u Want men verga-
dert geen Vygen vande Doornē/ noch men
snijdt geen Wyndruyuē van Bremen.
45 x Een goet mensche brengt goet voort/
wt den goeden Schat zyns herten: en een
quaet mensche / brengt quaet voort wt
den quaden schat zyns herten. Want/

y Amos 6.1 Syrac.31.8
z Esa.65.13.
a Gr. opgevult.
b Jaco.4.9 ende 5.1.
Menschen lof. Ydelheyt.
c Exo.23.4. Prou.25.21. Mat.5.44. Rom.12.20.
d 1.Cor.4.3. Luc.23.34.
e Act.7.60.
f Mat.5.39 Deut.15.7. Tobie 4.7. Syrach.4.1
g Tob.4.16 Mat.7.12.
h mat.5.46.
i Deut.15.8
Men moet zyne vyanden ooc lief hebben.
k mat.5.45.
Doet gelyc ghy wilt hebben.
l Matt.7.1. Rom.2.1.
m Pro.10.22 ende 19.17.
n Mat.7.2 Mar 4.24.
o Esa.42.19 Mat.15.14.
p mat.10.24 Joan.13.16. ende 15.20.
q Ofte/ een yegelick sal volmaecht worde/ als hy is gelijc zyn Meester.
r Mat.7.3.
s Pro.18.17.
De Boom wort aē de vrucht bekent.
t Mat.7.17 ende 12.33.
u Mat.7.16
Het herte wort aen de vrucht bekent.
x Mat.12.35

Die dē wil- wt de ouervloedicheyt des herten spreeckt
Gods doen. zijnen mondt.
y Mala.1.6 46 y Wat noemt ghy lieden my Heere, Hee-
Matt.7.21. re eñ en doet niet het gene dat ick segge?
ende 25.11. 47 Wie tot my coemt / ende mijne woorden
Luc.13.25. hoort/ende die doet: ick sal v toonen wien
Rom.2.13. hy ghelijck is.
Jacob.1.22 48 Hy is gelijck een mensche / die een huys
timmerde / ende groef ende verdiepte/ en de
leyde het Fondament op de Steenrotze:
Als nu dan een opvloedt quam / ende de
stroom teghen dat huys stiet / en conde
hijt niet beweghen: want het was op een
Steenrotze ghefondeert.
Die dē wil- 49 Maer wie mijne Woorden ghehoordt/
le Godts nz ende niet ghedaen en sal hebben, die is ghe-
en doen. lijck een man die zijn huys timmerde op de
Aerde/ sonder fondament: ende de Water-
stroomen sloeghen daer tegen/ ende het viel
z Of scheu- terstondt/ ende den z val des seluen huys
re. was groot.

Dat vij. Capittel.

2. Jesus gheneest den knecht des Hooft-
mans ouer hondert/ 11. verweckt den Soon
der Weduwe/ 22. antwoordt den genen die
Joannes tot hem sandt / ende prijst hem/
33. straft de ongheloouicheydt der Joden/
37. ende vergheeft eender Vrouwen de son-
den in Simons huys.

Des Hooft- 1 Als hy nu alle zijne Woorden volyndt
mās knecht hadde/ in de ooren des volcx/ a ghinck
wort gesont hy in tot Capernaum.
a Mat.8.5.
2 Ende een Dienstknecht eens Hooftmans
ouer hondert was tot op het steruē cranck/
den welcken hy lief hadde.
3 Ende als hy van Jesu hoorde / sandt hy
tot hem de Ouderlingen der Jodē/ bidden-
de hem dat hy quame / ende zijnen Dienst-
knecht ghesondt maeckte.
4 Ende als dese tot Jesum quamen/ baden
sy hem neerstelick/ segghende: Hy is weer-
dich dat ghy hem dat doet /
5 Want hy heeft onse volck lief/ eñ hy heeft
b Dat is/ selue ons een b Synagoge ghetimmert.
vergader- 6 Ende Jesus ghinck met hen. Ende doe
huys/ oft hy nu niet verre vandē huyse en was/ sandt
Kercke/ de Hooftman Vrienden tot hem/ seggende:
Heere/ en vermoeyt v niet: Want ick en ben
niet weerdich / dat ghy onder myn Dack
incomet.
7 Daeromme en hebbe ick oock my seluen
niet weerdich geacht tot v te comen: Maer
c Hier/ segt c spreeckt het woordt / ende mijn knecht sal
met den ghesont worden.
woorde/ 8 Want ick ben een Mensche onder de
d of/ macht/ d Ouerheydt ghestelt/ ende hebbe onder
my Crijchsknechten / ende segghe tot den
desen: Gaet / ende hy gaet. Ende tot den
anderen: Coemt/ ende hy coemt: ende tot
mijnen Dienstknecht: Doet dat/ ende hy
doet het.
9 Jesus dit hoorende / verwonderde hem
zijnder/ ende hem omkeerende/ seyde tot der
Schare die hem naevolchde: Jck segghe v
lieden/ ick en hebbe so groot geloove in Is-
rael niet ghevonden.
10 Ende die ghesonden waren /wederom te
huys comende /vonden den Dienstknecht
die cranck geweest hadde/ ghesont.
11 Ende het gheschiedde daer nae / dat hy
ghinck na een stadt ghenaemt Naim/ ende
vele van zijne Discipulen / ende een groote
Schare ginghen met hem.
12 Ende als hy by de poorte des Stadts
quam/ siet/ soo werdt daer een Doode wt-
ghedragen / die een eenich ghebooren Sone
zijns Moeders was/ eñ sy was Weduwe/

ende daer was een groote Schare wt der
Stadt met haer.
13 Ende doe de Heere haer sach / werdt hy Der Wedu-
beroerdt met Barmhertichheydt ouer haer/ wen sone
ende hy seyde tot haer: Weent niet. wordt ver-
14 Ende quam by/ ende raeckte de Bare eñ weckt te
de Draghers stonden stille: ende hy seyde: Naim.
Jongelinck ick segghe v: e Staet op. e Act.9.40.
15 Ende de Doode sat op ende beghonst te
spreken. Ende hy gaf hem zijner moeder.
16 Ende een vreese heeft hen allen bevan-
ghen ende prijsen Godt/ segghende: f Daer f Luc.24.19
is een groot Propheet onder ons opghe- Joan.4.19.
staen/ g eñ God heeft zijn volck besocht. ende 6.14.
17 Ende dit Woordt van hem werdt ver- ende 9.17.
breydt in gheheel Judea / ende in alle den g Luc.1.68.
omliggenden Lande. Joannis
18 h Eñ de Discipulen Joannis bootschap- sendt zijne
ten Joanni van alle dese dinghen. Discipulen
19 Ende Joannis riep twee van zijne Dis- tot Christū.
cipulen/ ende sandtse tot Jesum/ seggende: h Mat.11.2
Zijdt ghy die daer comē soude/ oft verwach-
ten wy eenen anderen?
20 Als dese Mannen tot hem quamen /
seyden sy: Joannes de Dooper heeft ons
tot v wt gesonden/ segghende: Zijt ghy die
daer comen soude/ oft verwachten wy eenen
anderen?
21 Te dier seluer vre/ heelde hy vele van Siec-
ten ende plaghen/ ende boose Gheesten/ eñ
vele Blinde gaf hy het gesichte.
22 Ende Jesus antwoordde / ende seyde:
Gaet ende bootschapt Johanni /wat ghy
lieden ghesien ende ghehoordt hebt: i dat i Esa.29.18.
de Blinde sien / de Creupele wandelen/ de ende 35.5.
Melaetsche gereynicht worden / de doone ende 61.1.
hooren/ de Doode opstaen / ende de Arme
worden gheEuangelizeert.
23 Ende salich is hy/ die aen my niet gheer-
ghert en wordt.
24 k Ende als de l Boden Joannis wech Het getuy-
ghegaen waren/ begonst hy tot de Scharen genisse Chri-
te spreken van Joanne: Wat zijt ghy liedē sti van Jo-
wtghegaen inde Woestijne om te sien? een anne.
Riet dat vandē winde beweecht wordt? k Mat.11.7
25 Maer wat zijt ghy lieden wtghegaen l Oft/
om te sien? eenen Mensche met saechte Enghelen.
cleederen bekleedt? Siet / die in cierlicke
cleedinghe ende wellust leuen / zijn in der
Coninghen Houen.
26 Maer wat zijt ghy lieden wtghegaen
om te sien? eenen Propheet? Ja ick segghe
v lieden/ oock meer dan een Propheet:
27 Hy is de ghene daer van gescreuen is:
m Siet/ ick sende mijnen n Enghel voor v m Mala.3.1.
aensichte/ die uwen wech bereyde voor v. Marc.1.2.
28 Want ick segge v lieden: Onder die van n Dat is/
Vrouwen geboren zijn/ en isser gheen meer- Bode.
der Propheet / dan Joannes de Dooper:
maer die minder is in het Coninckrijcke
Godts / is meerder dan hy.
29 Ende alle het volck ende de Tollenaers
die met Joannis Doop ghedoopt waren/
dit hoorende/ rechtveerdichden God.
30 Maer de Pharizeen eñ de geleerde inder
Wet/ van hem niet gedoopt zijnde/ hebben
tegen henseluen dē Raet Gods versmaedt.
31 o Ende de Heere seyde: Wien sal ick dan o Mat.11.16
de menschen van desen geslachte gelijcken?
ende wien zijn sy ghelijck?
32 Sy zijn ghelijck de kinderen / die op de
marckt sitten / ende roepen tot malcande-
ren/ ende seggen: Wy hebben v op de fluyte
ghespeelt / ende ghy en hebt niet ghedanst.
Wy hebben v claechlieden gesongen/ ende
ghy en hebt niet gheweent.
33 p Want Joannes de Dooper is gecomē p Mat.3.4
noch broot etende / noch wijn drinckende: Marc.1.6.
ende ghy lieden segt: Hy heeft den Duyuel.

De Sone.

34 De Sone des menschen is gecomen etende ende drinckende: ende ghy lieden segt: Siet daer een mensche die een Vraet ende Wijnsupper is / ende een vrient der Tollenaren ende Sondaren.
35 Maer de wijsheydt is gherechtueerdicht van alle haer kinderen.
Christus. 36 q Ende een vanden Phariseen badt hem dat hy met hem ate: ende hy ginck in des Phariseen huys. ende sat aen.
37 Ende siet een vrouwe inde stadt/ de welcke een Sonderesse was/ als sy vernomē hadde dat hy in des Phariseens huys ter Tafel sat/ bracht sy een r glas met salue.

Christus eet met Simon den Phariseus. q Mat. 26.6 Marc. 14.3. Joan. 11.2. ende 12.3. r Grieck/ Alabastron vat.

38 Ende staende van achter aen zijn voeten/ beghonste weenende zijn voeten nat te maken met hare tranen / eñ sy droochdese met den hayre haers hoofts: eñ kuste zijn Voeten ende salfdese met der salue.
39 Ende dit siende de Phariseus die hem ghenoodt hadde/ sprack hy hemselven/ segghende: f waer dese een Propheet/ soo soude hy doch wel weten / wie / ende wat sy voor een wijf ware/ die hem raeckt/ want sy is een Sonderesse.

De Sondersse wascht de voeten Christi met hare tranē. f Luce. 15.2.

40 Ende Jesus antwoordde / ende seyde tot hem: Simon/ ick hebbe u wat te segghen. Hy seyde: Meester/ Segt.
41 Een Woeckener/ seyde Jesus/ hadde twee Schuldenaers/ ende de een was hem vijf hondert Penninghen schuldich / ende de ander vijftich.
42 Ende als sy niet en hadden om te betalen/ schanck hy het hen beyden quyte. Segt my: Wie van dese twee sal hem meest lief hebben?

Ghelijckenisse van twee schuldenaren.

43 Simon antwoordde / ende seyde: Ick meyne / dien hy meest quydt ghescoucken heeft. Ende hy seyde tot hem: Ghy hebt recht gheoordeelt.
44 Ende hy gheneert zijnde tot de vrouwe/ seyde tot Symon: Siet ghy dese vrouwe? Ick ben in u huys ghecomen/ ende ghy en hebt my gheen water ghegheuen tot mijne voeten: maer dese heeft mijne voeten met tranen ghenet / ende met den hayre haers hoofts ghedroocht.

Dien meest vergheuen wordt / die heeft meest lief.

45 Ghy en hebt my gheenen kus ghegheuen: Dese van dat sy hier in gecomē is/ en heeft niet af gelaten mijne voeten te kussen.
46 Ghy en hebt mijn hooft niet ghesalft met Olie. Dese heeft mijne Voeten met salue ghesalft.
47 Daerom segghe ick u: haer zijn veel sonden vergheuen / want sy heeft seer lief ghehadt: maer dien weynich vergeuen wordt/ die heeft weynich lief.
48 Ende hy seyde tot haer: De sonden zijn u vergheuen.
49 Eñ die daer tsamen ter Tafel saten / begonsten te seggen by henseluen: Wie is dese/ die oock de sonden vergheeft?

Vergheuinghe der sonden.

50 Eñ hy seyde tot de vrouwe: U gheloone heeft u gheholpen/ gaet henen in vrede.

Dat viij. Capittel.

5. Onder de ghelijckenisse des Zaedts/ 16. ende des ontsteken lichts / prijst hy zijn woordt/ 21. bekennende de ghene voor syne maghen/ die dat selue bewaren/ 24. Stilt den Tempeest / 27. verdrijft de Duyuelen wt den mensche in de Swijnen/ 43. geneest een vrouwe van dē bloetvloet/ 50. verweckt de Dochter Jairi.

Christus vercondicht het Coninckrijcke Gods.

1 Ende het gheschiedde daer nae/ dat hy reysde door Steden eñ Vlecken/ predikende eñ euangelizerende het Coninckrijcke Gods/ ende de twaelue met hem.
2 Ende sommighe vrouwen die van boose geesten eñ cranckheden genesen waren/ namelick Maria/ genaemt Magdalena/ a wt de welcke seuen Duyuelē wtgegaen waren.
3 Ende Joanna/ het wijf Chuse/ des besorgers Herodis/ ende Susanna/ ende vele andere die hem diendē van hare goeden.
4 b Als nu een groote Schare vergadert was/ ende wt alle Steden tot hem gingen/ sprack hy door ghelijckenissen.
5 Een zaeyer ghinck wt zijn zaet te zaeyen: eñ als hy zaeyde / viel het eene by den wech / ende het werdt vertreden / ende de Vogelen c des Luchts atent op.
6 Het ander viel op de Steenrotse / ende als het voortgecomen was/ verdroochdet/ om dat het geen vochticheyt en hadde.
7 Het ander viel midden onder de Doornen/ ende de Doornen wiessen tsamen op / ende verstickten t.
8 Het ander viel op een goede aerde: eñ als het opgewassen was / bracht het hondertvoudighe vrucht. Dit segghende riep hy: Wie Ooren heeft om te hooren / die hoore.

a Mar. 16.9 Vrouwen die Christo diendē van hare goedē. b Mat. 13.3 Mar. 4.2 De gelijckenisse van dē Zaeyer. c Grieck/ Hemels.

9 d Ende syne Discipulen vraechden hem/ eñ seyden wat dese gelijckenisse ware. d Mat. 13.10 Mar. 4.10
10 Ende hy seyde / e U is ghegheuen te verstaen de verborgentheden des Coninckrijcx Gods/ f maer den anderen in gelijckenissen/ g op dat sy siende niet en sien / ende hoorende niet en verstaen. e 2 Cor. 3.14. f Sap. 2.21. 2 Corin. 3.14 g Esai. 6.9. Ezech. 12.2.
11 h Dit is dan de ghelijckenisse: Het zaedt is het woordt Gods. Joan. 12.40 Act. 28.26.
12 Die by den wech zijn / dat zijn de ghene die het hooren/ daerna coemt de Duyuel/ eñ neemt het woordt wt haer herte/ op dat sy niet en souden gelooven/ eñ salich worden. Roma. 11.8. h Mat. 13.18 Mar. 4.13.
13 Ende die op de Steenrotse zijn/ dat zijn die het Woordt met vreuchden ontfangen/ als sy dat hooren: eñ dese en hebben gheenen wortel/ ende gelooven voor eenen tijdt/ eñ ter tijt der versoeckinghe vallen sy af.

Waer door de vrucht des Godlicken woorts verhindert wordt.

14 Ende dat onder de Doornen valt / zijn de ghene die het hooren / maer henen gaende i worden sy versticke door de Sorchfuldicheyt ende Rijckdom ende Wellusten des leuens/ ende voldragen gheen vrucht.

De Duyuel Versoeckinghe Sorchfuldicheyt. Rijckdom. Wellusten.

15 Ende dat in de goede Aerde valt / zijn de ghene die het woordt hooren / ende in een goet fijn herte bewaren / ende in k volstandicheyt vrucht en dragen. i Mat. 19.23 Mar. 10.23
16 l Niemandt als hy een keersse ontsteken heeft/ decht die met een Vat/ noch setse onder een bedde/ maer setse op dē m luchter/ op dat de ghene die daer in comen/ het Licht sien. Luce 18.24. 1 Tim. 6.17. k Oft lijdtsaemheydt.
17 n Want daer en is niet verborghen dat niet openbaer en sal worden/ noch heymelick/ dat niet bekendt en sal worden / ende int openbaer comen. l Mat. 5.15 Mar. 4.21. m ofte kandeler n Mat. 10.27
18 Darom / siet hoe ghy lieden hoordt: Want wie daer heeft / dien sal ghegheuen worden/ ende soo wie niet en heeft / dien sal oock het ghene dat hy * meynt te hebben ghenomen worden. Mar. 4.22. Job. 12.22 o Mat. 13.12 Mar. 4.24. Luc. 19.26 * oft schijnt
19 p Ende syn Moeder / ende Broeders quamen tot hem / ende en conden om der Scharen wille by hem niet comen. p Mat. 12.46 Marc. 3.31.
20 Ende hem werdt ghebootschapt / ende geseyt: U Moeder eñ uwe Broeders staen buyten/ ende willen u sien.
21 Ende hy antwoordde/ eñ seyde tot hen: q Myn Moeder ende myn Broeders zijn dese / die Godts Woordt hooren / ende dat selue doen.

De Susters ende Broeders Christi q Joa. 15.14 2 Cor. 5.16.

22 r Ende het gheschiedde op eenen dach / dat hy in een Schipken ghinck / ende syne Discipulen met hem. Ende hy seyde tot hen: Laet ons op de ander zijde des Meyrs varen. Ende sy voeren af. r Mat. 8.23 Mar. 4.35.

23 Ende dewijle zy scheepten/ sliep hy: ende
daer quam een Stormwint op het Meyr/
ende zy werden vol waters/ ende waren in
noot.

Christus ghebiedt den Winden.

24 Ende doe ginghen sy tot hem/ ende weck-
ten hem/ segghende: Meester/ Meester/ wy
vergaen. Ende hy stondt op / ende strafte
den windt ende de Waterbaren: ende zy hiel-
den op/ ende daer werdt een stilte.
25 Ende hy seyde tot hen: Waer is u geloo-
ue? Ende zy vreesden/ ende waren verwon-
dert/ seggende tot malcanderen: Wie is doch
dese? f dat hy ooc den Winde ende den Wa-
teren ghebiedt / ende sy zyn hem ghehoor-
saem.

f Job 26.8 Psal.107.25 Esaie 51.20

t Mat.8.28 Mar.5.1

26 t Ende zy scheepten nae der Gadarenen
landt/ het welcke teghen ouer Galilea is.
27 Ende als hy nu wt ghegaen was op het
Landt/ quam hem te ghemoete een man wt
der Stadt/ die van lange tyt met Duyue-
len hadde beseten gheweest / ende en werdt
met gheene cleedinghe becleedt / noch en
bleef in gheene Huysen maer in de grauen.

De Beseten wordt ghesont.

28 Ende als hy Jesum sach/ riep hy wt/ ende
viel voor hem/ seggende met luyder stemme:
Wat hebbe ick met u te doen Jesu Sone
Gods des Alderhoochsten? Ick bidde u dat
ghy my niet en pynighet.
29 Want hy geboot den onreynen Gheeste
dat hy van den mensche wtvaren soude/
want hy hadde hem lange tyt beuanghen:
ende hy werdt met keteuen ghebonden / ende
met voeyen bewaert/ maer hy brack de ban-
den/ ende werdt vanden Duyuel ghedreuen
in de Woestyne.
30 Ende Jesus vraechde hem ende seyde:
Wat is uwen Naem? Hy seyde: Legio / Want
daer waren veel Duyuelen in hem ghe-
uaren.
31 Ende sy baden hem / dat hy hen niet be-
uelen en soude in den Afgrondt te varen.
32 Ende daer was een kudde veler Swy-
nen weydende op den Berch/ ende de Duy-
uelen baden hem/ dat hy hen liete in de sel-
ue varen: ende hy liet het hen toe.
33 Doe voeren de Duyuelen wt van den
mensche/ ende voeren in de Swynen: ende
de kudde stortte van bouen af met eenen
storm in het Meyr/ ende sy verdroncken.
34 Ende als de Herders saghen dat daer ge-
schiet was/ vloden sy: ende henen ghegaen
zynde/ boodtschapten zyt inder Stadt/ ende
op den Lande.
35 Ende zy ghinghen wt om te sien dat daer
geschiet was/ ende quamen tot Jesum / ende
vonden den mensche daer de Duyuelen wt
ghevaren waren/ sittende ghecleedt / ende
verstandich / by de voeten Jesu / ende sy
vreesden.
36 Ende die het ghesien hadden/ vercondichden
hen/ hoe de besetene was verlost geworden

De Gadarenen verworpen Christum.
x Act.16.39.

37 Ende de gheheele menichte des omliggen-
den Landts der Gadarenen/ x baden hem/
dat hy van hen wech ghinghe/ want sy wa-
ren met grooter vreese beuanghen: doe ginc
hy in het Schip/ ende keerde wederom.

y Mar.5.18 y Grieck/ by hem te zyn.

38 y Ende de man van welcken de Duyue-
len wtghevaren waren/ badt hem / dat hy
by hem zyn mochte/ Maer Jesus sant hem
van hem/ segghende:

De Weldaden Godts moetmen vercondighen.

39 Keert wederom in u huys / ende vertelt
hoe groote dingen u Godt ghedaen heeft.
Ende hy ginck henen door de gheheele stadt/
predickende al wat hem Jesus ghedaen
hadde.
40 Ende het gheschiedede als Jesus weder-
om keerde/ heeft hem de schare ontfanghen/
want sy verwachteden hem alle.

Mat.9.18. Mar.5.22.

41 z Ende siet/ daer quam een Man genaemt
Jairus/ ende hy was een Ouerste der Sy-
nagoge/ ende is Jesu te voete ghevallen/ bid-
dende hem dat hy in zyn huys quame.
42 Want hy hadde een eenighe dochter om-
trent twaelf Jaer oudt/ die steruende was.
Ende als hy derwaert ginck/ heeft hem de
schare verdronghen.

De vrouwe wordt van haer bloetganck ghenesen.
a Mat.9.20 Marci 5.25
b Leu.15.25.

43 a Ende een Vrouwe die twaelf Jaren b den
bloetvloet ghehadt hadde/ ende hadde alle
haer goet aen de Medicijnmeesters te co-
ste ghelept / ende en conde van niemanden
gheheelt worden/
44 Dese quam van achter tot hem/ ende raec-
te den zoom syns cleedts: ende terstondt c is
de vloet haers bloets opgehouden.

c Grieck/ Leefstocht.
d Grieck/ stondt de vloet haers bloets.

45 Ende Jesus seyde d Wie heeft my ghe-
raeckt? Ende als sy dat alle wtsaecten/ seyde
Petrus/ ende die met hem waren: Meester
de scharen dringhen ende benauwen u/ ende
segt ghy/ wie ist die my geraeckt heeft?
46 Ende Jesus seyde: Yemandt heeft my
gheraeckt / want ick hebbe bekent dat een
cracht van my is wtgegaen.

Wt Christo gaen crachten wt.

47 Ende de Vrouwe siende dat het hem niet
verborgen was/ quam sy beuende/ ende viel
voor hem neder / ende verclaerde hem voor
alle den volcke/ om wat oorsake sy hem ge-
raeckt hadde/ ende hoe sy terstont ghesont
geworden was.

Het gheloue maeckt salich.
e Mat.9.23 Mar.5.35
Christus eyschet gheloone.

48 Ende hy seyde tot haer: Dochter/ vertrout/
u gheloue heeft u geholpen: gaet in vrede.
49 e Dewyle hy noch sprack / quam daer een
van den Ouersten der Vergaderinghe/ hem
segghende: U Dochter is ghestoruen/ wilt
den Meester niet moeyelick wesen.
50 Als Jesus dat hoorde / antwoordde hy
hem/ ende seyde: En vreest niet/ ghelooft al-
leenlick/ ende sy sal ghesont worden.
51 Ende als hy in het Huys quam/ en liet hy
niemandt daer in comen dan Petrum/ Jaco-
bum ende Joannem/ ende des kindts vader
ende moeder.
52 Ende sy beweenden ende beclaechdense al-
le/ ende hy seyde: En weent niet/ sy en is
niet gestoruen/ f maer sy slaept.

f Joan.11.11 De doodt wordt door Christum in slaep verandert.

53 Ende sy belacheden hem / wetende dat sy
gestoruen was.
54 Ende hy dreefse alle wt/ ende haer by der
handt genomen hebbende/ riep ende seyde:
Dochter staet op.
55 Ende haren Gheest keerde weder/ ende sy
stondt terstont op: ende hy beual datmen
haer te eten gheuen soude.
56 Ende haer Ouders verschricten hem: ende
hy geboodt hen/ dat syt niemande segghen
en souden wat daer geschiet was.

Dat ix. Capittel.

1. De wtsendinghe der twaelven/ 12.
de vermenichfuldinge der vyf brooden ende
twee visschen/ 19. verscheyden meyningen
van Christo/ 22. van syn lyden ende Opstan-
dinge/ 23. wat den mensche noodich is om
Christum te volghen/ 28. syn veranderinge/
38. de verlossinge des Beseten/ 48. van der
nedericheydt/ 52. Hoe seer Christus aller
menschen salicheydt begheert.

Christus sendt de Apostelen wt om te prediken
a Mat.10.1 Mar.3.13 ende 6.7. Luce 6.13
b Mat.10.7. c Mat.10.9. Marc 6.8. Luce 22.35
d Of Anders/ stock.
e Gr. ende gaet va daer wt.

1 Ende a hy riep de twaelf Discipulen te
samen/ ende gaf hen gewelt ende macht
ouer alle Duyuelen/ ende om Siecken
te ghenesen.
2 b Ende sandtse wt te prediken het Co-
ninckrijcke Godts / ende de Krancken ghe-
sondt te maken.
3 Ende seyde tot hen: c Neemt niet tot den
wech noch d stocke/ noch male/ noch broot
noch gelt/ noch twee rocken.
4 Ende tot wat huys ghy lieden ingaen sult/
blyft daer/ e tot dat ghy van daer wt gaet.

Ende

f mat. 10. 14 | Mar. 6. 11. | Luce 10. 11. | Act. 13. 51 | ende 18. 6.

5 f Ende wie v lieden niet en ontfangt/
gaet wt van die Stadt / ende schudt het
stof van uwe voeten/tot een ghetuychenisse
teghen hen.
6 Ende sy wtgegaen zijnde hebben door de
Vlecken ommegegaen/evangelizerende en-
de ghesondt makende ouer al.

g mat. 14. 1 | Mar. 6. 16. | hooft/ hy en wist daer gheenen raet teghen.

7 g Herodes de Viervorst verhoorde al
wat van hem geschiede/ende hy was twyfel-
moedich/ daer om dat van sommighen ghe-
seydt werdt/dat Johannes vanden dooden
was opghestaen.
8 Ende van sommighe / dat Elias geopen-
baert was : ende van anderen/dat een van
den ouden Propheten opghestaen was.
9 Ende Herodes seyde : Jck hebbe Joan-
nem onthooft/ wie is nu dese van welcken
ick sulcx hoore? Ende sochte hem te sien.

i Mat. 6, 31

10 i Ende de Apostelen wederom ghecomen
zijnde/vertelden hem al wat sy gedaen had-
den/ k eñ als hyse tot hem genomen hadde/
weeck hy bezyden/in een woeste plaetse der
Stadt, geheeten Bethsaida:

k mat. 14. 13 | Mar. 6. 31

11 Ende als de scharen dat bekenden/volch-
den sy hem nae/eñ hy ontfinckse/ ende sprac
tot hen van den Conninckrijcke Godts / ende
heeldese die heelinge van noode hadden.
12 Ende de dach begonste te l dalen : ende
de twaelue tot hem comende / seyden hem :
Laet de Scharen van v / dat sy gaen in de
Vlecken ende Dorpen/ die rontom zijn/ en-
de herberghe eñ spyse vinden: want wy zijn
hier in een woeste plaetse.

l Grieck/ neyghen.

13 m Ende hy seyde tot hen/Gheeft ghy hen
te eten. Sy seyden: n Wy en hebben niet
meer dan vijf brooden ende twee visschen/
ten sy dat wy gaen ende coopen spyse voor
al dit volck.

m mat. 14. 16 | Marc. 6. 37 | n Joan. 6. 9

14 Want daer waren ontrendt vijf duysendt
mannen. Ende hy seyde tot synen Disci-
pulen : Doetse neder sitten by vijftighen in
elcke sate.

o 1 Sa. 9. 13 | p Oft/ seyde lof daer ouer.

15 Sy deden also/eñ deděse alle neder sitten.
16 Ende hy de vijf brooden ende twee vis-
schen genomen hebbende / sach op nae den
Hemel o ende p segendese/ ende brackse/ en-
de gafse den Discipulen om der Schare voor
te legghen.

5000. mannen worden met vijf brooden ghespijst

17 Eñ sy aten alle/ende werdden versadicht:
eñ daer werdt opgenomen dat hen van den
brocké ouergheblieuen was/twaelf koruen.
18 q Ende het gheschiedde doe hy biddende
alleen was / dat syne Discipulen met hem
waren, ende hy vraechdese segghende: Wie
seggen de scharen dat ick ben?

q Mat. 16. 13 | Mar. 8. 27. | Des volcx meyninghe van Christo | r Mat. 14. 2 | Der Apostelen belydinghe.

19 Sy antwoorden ende seyden : r Joan-
nes de Dooper: ende sommige Elias : ende
sommige, dat een Propheet vanden ouden
op ghestaen is.

s Joan. 6. 69 | t Grieck/ Christus

20 Ende hy seyde tot hen : Wie segt ghy lie-
den dat ick ben ? Petrus antwoordde/ en-
de seyde: s De t ghesalfde Gods.
21 Ende hy dreychdese/ ende gheboodt dat
sy niemande dat seggen en souden.
22 Segghende ; u De Sone des menschen
moet veel lyden / ende van de Ouderlingen
eñ Ouerpriesteren ende Schriftgheleerden
verworpen ende ghedoodt worden : ende
ten derden dage weder opstaen.

Cruyce | u mat. 16. 21. | ende 17. 22. | ende 20. 18. | Mar. 8. 31. | ende 9. 31 | ende 10. 33. | Luc. 18. 31. | ende 24. 7

23 Hy seyde oock tot hen allen: x Soo my
yemandt wil nauolghen/ die versaecke hem
seluen/ende neme daghelicx zijn cruyce op/
ende volghe my na.

x mat. 10. 38 | ende 16. 24. | Mat. 8. 34. | Luce 14. 27.

24 y Want wie zijn leuen behouden wil die
salt verliesen/ ende so wie zijn leuen verliest
om mynent wille/ die salt behouden.

y mat. 10. 39 | ende 16. 25 | Mar. 8. 35. | Luce 17. 33. | Joan. 12. 25

25 Wat batet doch den mensche / dat hy de
gheheele werelt wonne, ende hem seluen ver-
loze oft schade dede?

z Grieck/ siele

26 * Want so wie mijns ende mijnder woor-
den schaemt/ diens sal hem de Sone des
menschen schamen als hy comen sal in zijne
eerlickheydt / ende des Vaders / ende der
heyliger Engelen.

* mat. 10. 33. | Marc. 8. 38. | Luce. 12. 9. | 2. Tim. 2. 12. | 1 Joan. 2. 23

27 a Jck segghe v lieden waerlick/ daer zijn
sommighe hier staende/ die den doodt niet
smaken en sullen / tot dat sy het Coninck-
rijcke Godts sien.

a mat. 16. 28 | Marc. 9. 1.

28 † Eñ het gheschiedde ontrendt acht dagen
na dese woorden/ dat hy mede nam Pe-
trum ende Jacobum ende Joannem/ende
clam op eenen Berch om te bidden.

† Mat. 17. 1 | Marc. 9. 2

29 Ende als hy badt / werdt de ghedaente
zijns aensichts verandert / ende zijne clee-
deren wit/ ende blinckende.

Christus werdt veranderdt.

30 Eñ siet twee mannen spraken met hem/
de welcke waren Moyses ende Elias.
31 De welcke daer ghesien werden in v eer-
lickheydt/eñ seyden van zijnen wtganck die
hy soude volbrenghen te Jerusalem.

v Of/ claerheyt.

32 Eñ Petrus, eñ die met hem waren/ wa-
rē met slape beswaert: eñ als sy outwaeck-
ten/ saghen sy zijne eerlickheydt / ende de
twee mannen die met hem stonden.
33 Ende het gheschiedde als sy van hem
wech ghinghen/ seyde Petrus tot Jesum
Meester/ het is goet dat wy hier zijn: ende
laet ons drij Tabernaculen maken / v ee-
nen/ende Moysi eenen/ ende Elie eenen:
niet wetende wat hy seyde.
34 Dewyle hy dat seyde / quam daer een
wolcke ende beschaduwde se : ende sy vrees-
den als sy inde wolcke quamen/
35 Ende een stemme quam wt de wolcke/
segghende: c Dese is mijn wel lieue Sone:
d hoort hem.

c Esai. 42. 1. | Mat. 3. 17.

36 Eñ als dese stemme gheschiedde / werdt
Jesus alleen ghevonden. Eñ sy sweghen/
ende en hebben in die daghen niemande
niet ghesept wat sy gheseen hadden.

ende 17. 5. | Marc. 1. 11. | ende 9 7. | Luce. 3. 22. | Col. 1. 13. | 2. Pet. 1. 17.

37 e Eñ het gheschiedde des daechs daer
na, als sy den Berch af quamen/ so is hem
een groote Schare te ghemoet ghecomen.

d deut. 18. 19 | Act. 3. 22.

38 Ende siet / een man wt der schare riep
wt, segghende: Meester/ Jck bidde v/ aen-
siet doch mynen sone / want hy is mijn
eenich f kint:

e mat. 17. 14 | Marc 9. 17. | f Grieck/ ge boren.

39 Eñ siet/ de Geest neemt hem/ ende terstōt
kryscht hy/ende scheurt hem/ g schuymen-
de/ ende en wijckt nauwelick van hem/ wan
neer hy hem verscheuert heeft.

g Gr. met schuyme.

40 Ende ick hebbe uwen Discipulen ghebe-
den dat sy hem wtworpen souden / ende sy
en conden niet.
41 Eñ Jesus antwoordde, segghende: O on
gheloouich ende verkeert ghestachte: hoe
langhe sal ick by v wesen/ ende v lieden lij-
den? Brengt uwen sone hier.
42 Ende noch als hy by hem quam: pluckte
hem de Duyuel/ende scheurde hem : ende
Jesus strafte den onreynen Gheest / ende
maeckte het kint ghesont : ende gaft zijnen
vader weder.

De Wesen ten wort ge holpen. | Christus verclaert de Apostelen van zijn doot.

43 Ende sy verschrickten alle/van de groot-
dadighe cracht Godts. Ende als sy hen alle
verwonderden van allen dat Jesus dede/
seyde hy tot zijne Discipulen:
44 Vaet dese woorden in uwe oorē/ h want
het sal gheschieden, dat de Sone des men-
schen sal ouergheleuert worden inde han-
den der menschen.

h mat. 17. 22 | Marc. 9. 31 | i Luce. 2. 49. | ende 18. 34.

45 i Maer sy en verstonden dit woordt niet
ende het was voor hen verborghen dat sy
het niet en begrepen: ende sy vreesden hem
van desen woorde te vraghen.

De Apostelen handelē wie de meeste sy.

46 k Daer quam oock een ouerlegghinghe
in hen, wie van hen de meeste ware.

k mat. 18. 1. | Marc. 9. 33. | Luce. 22. 24.

47 Ende Jesus bekennende dese ouerlegghin-
ghe

ghe haers herten/nam een kindeken / ende
stelder by hem.

48 l Eñ seyde tot hen: Soo wie dit kindeken
ontfangt in mijnen Naem/ die ontfangt my:
ende so wie my ontfangt, die ontfangt hem
die my gesondē heeft. n Wāt wie de minste
onder v allen is/ die sal groot wesen.

49 o Doe antwoordde Joannes / eñ seyde:
Meester/ wy hebben eenen ghesien in uwen
Name Duyuelen wtworpen/ ende wy heb-
ben hem verhindert / want hy v met ons
niet en volcht.

50 Jesus antwoordde hem: En verhindert
hem niet: p Want wie niet tegen ons en is
die is voor ons.

51 Ende het gheschiedde q als de daghen
vervult werden/ dat hy soude van hier ghe-
nomen worden/ r soo stelde hy zijn aensicht
om na Jerusalem te gaen.

52 Ende hy sandt Boden wt voor zijn aen-
sicht/ de welcke ghinghen henen/ ende qua-
men in een Vleck der Samaritanen / om
voor hem herberghe te bereyden.

53 Ende sy en ontfinghen hem niet/ s om dat
zijn aensicht ghestelt was te reysen nae Je-
rusalem.

54 Ende als zijne Discipulen Jacobus ende
Joannes dat saghen/ seyden sy: Heere/ wilt
ghy dat wy segghen/ dat het vyer van den
Hemel neder dale/ ende verslinde dese/ t ge-
lyck oock Elias dede?

55 Maer Jesus hem omkeerende / strafte-
se, segghende: Ghy lieden en weet niet van
wat Gheeste ghy zijt.

56 u Want de Sone des menschen en is niet
ghecomen om te verdernē de sielen der men-
schen maer om te behouden. Ende sy ghin-
ghen in een ander Vleck.

57 x Ende het gheschiedde doe sy ouer wech
gingen/ seyde een tot hem: Heere / ick sal v
volghen waer ghy henen gaet.

58 Eñ Jesus seyde tot hem: De Vossen heb-
ben holen, eñ de Voghelen des Hemels nes-
ten: maer de Sone des menschen en heeft
niet waer hy zijn hooft neder legghe.

59 Ende hy seyde tot eenen anderen: Volcht
my nae. Ende hy seyde: Heere/ laet my toe/
dat ick eerst henen gae/ ende mijnen Vader
begraue.

60 Jesus seyde tot hem: y Laet de doode ha-
re doode begrauen/ maer ghy / gaet henen
ende vercondicht het Conincrijcke Godts.

61 Ende daer seyde oock een ander : Heere/
ick sal v volghen, z maer laet my toe dat ick
eerst een afscheydt make met den genen die
in mijnen huyse zijn.

62 Jesus seyde tot hem: a Niemandt en is
bequame tot den Conincrijcke Godts/ die
zyne handt aen den ploech slaet / ende ach-
terwaerts siet.

l Mat. 18.5 Marc. 9. 37. Joan. 13. 20 m Luc. 10. 16 Joan. 13. 20 n mat. 23. 11. Luce. 14. 11. ende 18. 14. o Mar. 9. 38 p mat. 12. 30 Luce. 11. 23. q Gr. als de dagen zijner wederne-minghe/ oft opneminge vervult wer den. r Griecks/ streckte. s De Samaritanen aenbaden niet te Jerusalem/ maer in Samaria op de ber-ghen. Joan. 4. 20. t 2. Reg. 1. 10 12. Christus is een behoeder/ eñ niet eē verderuer. u Joā. 3. 17. ende 12. 47. x mat. 8. 19. Christi armoede. Die Christum wil nauolghen die moet het al verla ten. y Leui. 21. 11. Mat. 8. 22. z 1. re. 19. 20. a Pro. 26. 11 Hebr. 6. 5. 2. Pet. 2. 20.

Dat x. Capittel.

1. Christus ordineerdt ende sendt de tseuentich 13. vermaledijt de hartneckighe/ 16. vertroost de zyne / ende leert welck de middel der salicheydt sy / 29. ende wie onse naeste sy/ 38. ende prijst Mariam bouen Martham.

1 E Nde na desen ordineerde de Heere ooc
noch tseuentich andere / ende sandtse
wt/ twee ende twee voor zijn aensicht/
in alle steden ende plaetsen daer hy soude
comen.

2 Ende hy seyde tot hen: a Den Oogst is
groot / ende de Arbeyders zijn weynich:
b daerom bidt den Heere des Oogsts /
dat hy Arbeyders in zynen Oogst c wt-
sende.

3 d Gaet henen: siet / ick sende v lieden/ als
Lammeren midden onder de Wolven.

4 e Draecht gheenen Buydel/ noch Ma-
le, noch Schoenen/ ende f en groet niemant
op den weghe.

5 g In wat huys ghy lieden in gaet/ segt
eerst: Vrede sy desen huyse.

6 Ende indiē daer een soon des vredes is/
so sal uwen vrede op hem rusten: anders soo
sal uwen vrede tot v lieden weder keeren.

7 h Ende blijft in den seluen huyse etende
ende drinckende wat van hen voor ghesett
wordt: i Want een arbeyder is zijns loons
weert. En gaet niet vanden eenen huyse in
het andere.

8 Ende in wat stadt ghy coemt / ende sy v
ontfanghen/ eet sulcx als v lieden voor ghe-
leydt wordt.

9 Ende heelt de crancke die daer in zijn/ en-
de segt hen: Het Coninckrijcke Gods is tot
v lieden na by ghecomen.

10 k Ende waer ghy lieden in een Stadt
coemt, ende sy v niet en ontfangen/ daer wt
gaende op hare straten/ segt:

11 l Oock den stof die van uwe Stadt aen
ons hangt / schudden wy v lieden van ons
af: nochtans weet dit / dat het Coninck-
rycke Godts tot v lieden nae by ghecomen is.

12 Ick segghe v lieden / dat den Sodomi-
ten verdraghelicker wesen sal in dien dage/
dan dier Stadt.

13 m Wee v Chorazin/ wee v Bethsaida/
want waren in Tyro ende Sidone die crach-
ten ghescheet, die in v gescheet zijn/ sy souden
voortyden in sack ende asschen sittende, be-
keert ghewordden hebben.

14 Daerom sal het Tyro ende Sidoni ver-
drageliicker wesen in het oordeel/ dan v.

15 Ende ghy Capernaum / die tot den He-
mel verheuen zijt/ sult tot der Hellen verne-
dert worden.

16 n Wie v lieden hoort/ die hoort my: Wie
v lieden verworpt/ die o verworpt my: p Ende
wie my verworpt / die verworpt oock den
genen die my ghesonden heeft.

17 Ende die tseuentich keerden wederom
met blijschap / segghende: Heere/ de Duyue-
len worden ons oock in uwen Naem onder
worpen.

18 Eñ hy seyde tot hen: q Ic sach den Satan
vallen wt den Hemel, als een Blixem.

19 Siet, r ick gheue v macht op Slanghen
ende Schorpioenen te treden: ende teghen
alle macht des vyandts : ende gheen dinck
en sal v schaden.

20 Nochtans en verblijdt v lieden daer in
niet, dat de Gheesten v onderworpen wor-
den: maer verblijdt v, dat uwe namen ghe-
schreuen zijn inden Hemel.

21 s Ter seluer vre verheuchde hem Jesus
in den geest/ ende seyde: Ick t dancke v Va-
der, Heere des Hemels ende der Aerden/ dat
ghy dese dinghen voor de u Wijse ende ver-
standighe verborghen hebt/ ende hebtse den
cleynen geopenbaert/ Ja Vader / want het
heeft v alsoo behaecht.

22 x Eñ hy omghekeert tot zijnen Discipu-
len, seyde: Alle dinck is my van mijnen Va-
der ouerghegheuen: ende niemant en weet
wie de Sone is/ dan de Vader: ende wie de
Vader is, dan de Sone / ende dien het de
Sone sal willen y openbaren.

23 Eñ andermael omghekeert zijnde tot de
Discipulen bezijden/ seyde hy: z Salich zijn
de oogen die sien dat ghy lieden siet.

24 Want ick segge v lieden: a dat veel Pro-
pheten eñ Coningen hebben begeert te sien
dat ghy lieden siet, ende en hebbent niet ge
sien:

De 70. Discipulē worden gesonden. a mat. 9. 37. Joan. 4. 35. b 2. thes. 3. 1. c Ofte / wtstoote / wtdrijue. d mat. 10. 16 e mat. 10. 9. Marc. 6. 8. Luce. 9. 3. ende 22. 35. Groetinge. f 2. reg. 4. 29 g mat. 10. 12 Marc. 6. 10 h Sy. 29. 28 1. Cor. 10. 27. Arbeydt is loons weert. i Leui. 19. 13. Deut. 24. 14 ende 25. 4. Tob. 4. 15. 1. Cor. 9. 4. 1. Tim. 5. 18. k mat. 10. 14 Marc. 6. 11 Luce 9. 5. l Act. 13. 51. ende 18. 6. Verachtinghe der verconding he des woorts Godts. m mat. 11. 21 n mat. 10. 40 Mar. 9. 37. Joan. 13. 20 o Ofte verachten / versmaet. p 1. thes. 4. 8 De Duyuel is den Apostelen onderworpen. q Apoc. 12. 9 r mar. 16. 18 Act. 28. 5. Waerom men blijde zijn sal. s mat. 11. 25 t Ofte, loue prijse ofte lyde. u Job 5. 12. Esai. 29. 14. 1. Cor. 1. 19. ende 2. 7. 2. Cor. 3. 14. x Psal. 8. 7. Joan. 3. 35. ende 17. 2. 1. Cor. 15. 27 Philip 2. 10 Hebr. 2. 8. y Gr. ontdecken. z mat. 13. 16. a 1. pet. 1. 10

sien: ende te hooren dat ghy lieden hoort/
ende en hebbent niet ghehoort.
b Mat.22.35 Mar.12.28. 25 b Ende siet/ een Schriftgheleerde stondt
op/ versoeckende hem/ ende seggende: Mee-
ster/ Wat sal ick doen/ dat ic het eewighe le-
uen besitten mach?
Hoemẽ het rycke Gods besit. 26 Ende hy seyde tot hem: Wat is inde Wet
gheschreuen? Hoe leest ghy?
27 Hy antwoordde ende seyde: c Ghy sult dẽ
c Deut.6.5. ende 10.12. ende 30.6. Heere uwen Godt lief hebben wt gheheel v
herte/ ende wt gheheel uwe siele/ ende wt ghe
heel uwe cracht/ ende wt gheheel v verstant:
d Leui.19.18 Roma.13.9. Galat 5. 14 Jacob.2. 8. d ende uwen naesten ghelyck v seluen.
28 Ende hy seyde hem: Ghy hebt wel geant
woort: doet dat/ ende ghy sult leuen.
Wie onse naeste sy. 29 Ende hy willende hem seluen rechtueer-
dighen/ seyde tot Jesum: Ende wie is dan
myn naeste?
30 Jesus antwoordde/ ende seyde: Een men
sche quam af van Jerusalem nae Jericho/
ende viel onder de Moordenaers / de
welcke hem oock zyne cleederen wtghe-
toghen/ ende hem ghewont hebbende / zyn
henen ghegaen / ende lieten hem half doot
ligghen.
31 Ende het gheschiedde dat een Priester by
geualle den seluen wech afquam / ende als
hy hem sach ghinck hy voorby.
32 Desghelycks oock een Leuyt / als hy by
die plaetse quam/ na dien hy by hem ghecō-
men was/ ende hem ghesien hadde / is hy
voorby ghegaen.
33 Maer een Samaritaen reysende / quam
by hem/ ende als hy hem sach/ werd hy met
barmherticheyt beweecht:
34 Ende tot hem gaende/ verbandt hem zy-
ne wonden/ gietende daer in Olie ende
Wyn: ende legghende hem op zyn eyghen
beeste/ voerde hem inde herberghe/ eñ droech
sorghe voor hem.
35 Des anderen daechs als hy wech reysen
soude/ touch hy twee penningen wt / ende
gaffse den Weert/ eñ seyde tot hem Draecht
sorghe voor hem : ende wat ghy meer sult
wtlegghen/ dat sal ick v betalen/ als ick we-
der come.
36 Wie dan van desen dryen / dunckt v de
naeste ghewe est te zyne/ den ghenen die on-
der de Moordenaers ghevallen was?
37 Hy seyde: Die barmhertichevdt aen hem
ghedaen heeft. Soo seyde dan Jesus tot
hem: Gaet henen/ ende doet ghy oock desge-
Christus wordt van Martha ontfangen te gaste. lycks.
38 Ende het gheschiedde daer sy reysden/
dat hy in een vleck ghinck: ende een vrou-
we ghenaemt Martha / ontfinck hem in
haer huys.
39 Dese hadde een suster ghenaemt Maria/
de welcke oock sittende aen de voeten Jesu
Maria de suster Martha/ bekommert haer met Godts woordt te hooren. hoorde zyne woorden.
40 Ende Martha was seer bekommerdt
met veel dienens/ ende tradt toe / ende sey-
de: Heere draecht ghy daer niet na/ dat myn
suster my laet alleen dienen? Segt haer dat
sy my helpe.
41 Ende Jesus antwoordde / ende seyde tot
haer: Martha/ Martha/ ghy zyt sorchvul-
dich/ ende ontrust in vele dinghen/
42 Maer een dinck is noodich : Maria
e Psa.27.4. heeft het goede deel wtuercoren / e het
welcke van haer niet en sal wech ghenomen
worden.

Dat xj. Capittel.

1. Christus leert wel bidden / 14. ghe-
neest eenen stommen beseten/ 17. vercon-
dicht den Lasteraers haren val / 28. prijst
de gheestelicke maechschap bouen de vlee-
schelicke/ 29. straftse die teecken begeeren/
34. begeert alle eenvoudicheydt/ 42. ende
vermaledijt de Pharizeen / 53. waerom hy
van hen bespiet werdt.
1 Ende het gheschiedde doen hy in een Christus leert de Apostelen bidden.
plaetse was biddende / als hy af ghe-
laten hadde / seyde een van zyne Dis-
cipulen tot hem: Heere / leert ons bidden/
ghelyck oock Joannes zyne Discipulen ge-
leert heeft.
2 Ende hy seyde tot hen: * Wanneer ghy- * Mat.6.9
lieden bidt/ so segt: Onse Vader / die daer
zyt inde Hemelen / Vwen Naem worde
gheheylicht: V Coninckrycke come. Vwen
wille gheschiede op der Aerden ghelyck in
den Hemel.
3 Gheeft ons daghelicks onse a daghelic- a Oft/ leef
ke broodt. durstich/ of wesentlick.
4 Ende vergheeft ons onse sonden/ want
wy oock eenen yeghelicken die ons schul-
dich is / vergheuen. Ende en leydt ons
niet in versoeckinge/ maer verlost ons van
den boosen.
5 Ende hy seyde tot hen: Wie van v lieden Datmen
sal daer eenen vrient hebben / ende ter mid- moet ghe-
dernacht tot hem gaen/ ende seggen: Vrient duerich zyn
leent my dry brooden. in bidden.
6 Want een vriendt is van den weghe tot
my ghecomen / ende ick en hebbe niet dat
ick hem voor sette.
7 Ende die van binnen antwoordde ende
seyde/ Weest my niet moeyelick: Siet/ de
deure is ghesloten/ ende myne kinderkens
zyn met my in de slaepcamer / ick en can
niet opstaen/ ende v gheuen.
8 Ick segghe v lieden/ oft hy oock schoon
niet op en staet/ ende hem geeft/ om dat hy
zyn vrient is/ nochtans om zyne onbeschaemt-
heyts wille sal hy opstaen/ ende hem gheuen
so veel als hyer behoeft.
9 Ende ick segghe v lieden: b Bidt / ende b Jer.29.12 [?]
v sal ghegheuen worden: soeckt / ende ghy Mat.7.7.
lieden sult vinden: clopt / ende v lieden sal ende.21. 22.
opghedaen worden. Mar.11.24
10 Want so wie begeert/ die ontfangt : ende Joan.14.13 [?]
so wie soeckt/ die vint: ende den ghenen die ende 16.24.
clopt/ wordt opghedaen. Jacob.1.5.
11 Ende wat Vader isser onder v lieden/ 1.Thes.4.9.
welcke soo zyn sone Broodt begheert/ hem 1.Joan.3.22
eenen Steen gheuen sal? oft / soo hy om ee- ende 5.14.
nen Visch bidt/ die hem voor den Visch een
Slanghe gheuen sal?
12 Oft/ in dien hy een Ey begheert / die hem
een Schorpioen gheuen sal?
13 Indien dan ghylieden die boos zyt/ weet
uwen kinderen goede gauen te gheuen: hoe
veel te meer sal uwe Vader c in den Hemel c Griecx/
den d † heyligen Gheest gheuen/ den genen wt.
die hem begeeren? d † And.
14 e Eñ hy wierp eenen Duyuel wt/ die stom goeden.
was: ende het gheschiedde als de Duyuel hy worpt
wtgegaẽ was/ so sprac de stomme/ ende de den stommẽ
scharẽ verwonderden hen. Duyuel wt
15 Ende sommige van hen seydẽ: f Hy worpt e Mat.9.32
de Duyuelẽ wt g door Beelzebub den Ouer ende 12.22.
sten der Duyuelen. f Mat.9.34.
16 Andere versochten hem / eñ begheerden ende 12.24.
van hem een teecken wt den Hemel. Marc.3.22 [?]
17 Ende hy bekennende hare ghedachten/ g Griecx/ in
seyde tot hen: h Alle Coninckrycke dat te- h Mat.12.25.
gen hemseluen ghedeylt is/ wordt verwoest Marc.3.24
ende het een huys valt op het ander.
18 Eñ indien oock de Satan tegen hemsel-
uen ghedeylt is/ hoe sal zyn Rycke staen?
Want ghy lieden segt dat ick de Duyuelen
door Beelzebub wt dryue.
19 Indien ic de Duyuelen wt dryue door
Beelzebub/ waer door dryuense uwe i kin- i Griecx/ hun [?]
deren wt? Hierom sullen sy uwe Richters nen.
wesen.

20 Maer in dien ick door den vinger Gods
de Duyvelen wt drijve, soo is dan het Co-
ninckrijcke Gods tot u lieden ghecomen.
21 Wanneer een sterck ghewapende zijn hof
bewaert/ soo blijft het ghene dat hy besit/
met vreden.
g Col. 2.15. 22 Maer als daer k een ouer coemt die stercker is dan hy/ ende hem verwint / so neemt
hy hem zijne wapen / inde welcke hy vertroude/ ende deylt zijnen roof wt.
l Mat. 12.30 23 l Wie met my niet en is / die is teghen
my : ende wie met my niet en vergadert/
die verstroyt.
m mat. 12.43 24 m Wanneer de onreyne Gheest van den
mensche wegheghaen is / wandelt hy door
n Grieck/ n dorre plaetsen/ soeckende ruste / ende als
waterloose. hy die niet en vindt seydt hy : Ick sal weder keeren in myn huys / daer ick wegheuaren ben.
25 Ende als hy coemt/ vindt hyt met bessemen ghekeert ende verciert.
26 Dan gaet hy ende neemt met hem seuen
andere Gheesten/ booser dan hy selue is/
o Joan. 5.14 ende ingaende/ woonen sy aldaer/ o ende
Hebr. 6.5. het laetste dies Menschen / wordt ergher
ende 10. 26. dan het eerste.
2. Pet. 2. 20. 27 Ende het geschiedde/ als hy dit seyde/
dat een Vrouwe wt der Schare haer stem-
p Of/ salich me verheffende/ seyde tot hem : p Ghelue-
Wiedaer sa kich is de Buyck/ die u ghedraghen heeft/
lich zijn. ende de Borsten die ghy ghesoghen hebt.
q Mat. 7.21 28 En hy seyde: q Ja wel salich zijn sy/ die
Roma. 2.13 Gods woordt hooren ende dat bewaren.
Jacob. 1.22. 29 Ende als de Scharen aendrongen/ be-
gonst hy te seggen: r Dit is een boos ghe-
r mat. 12.38. slachte/ het soeckt een teecken/ ende hen en
ende 16.1. sal gheen teecken gegeuen worden / anders
Marc. 8.11. dan het teecken s Jone des Propheten.
Joan. 6.30. 30 Want gelijck Jonas den Niniuiten een
1. Cor. 1.22. teecken gheweest is : also sal oock de Sone
s Jone. 2.2. des menschen zijn desen ghestachte.
31 De Coninghinne wt den Suyden/ sal in
het Oordeel opstaen/ met de menschen van
Teghen de desen Gheslachte / ende salse verdoemen/
verachteers t want sy quam van de eynden der Aerden/
der predikinge Christi. om te hooren de wijsheyt Salomonis: ende
siet/ hier is meer dan Salomon.
t 1. Reg. 10.1 32 De Mannen van Niniue sullen opstaen
2. Par. 9.1. in het oordeel/ met dit ghestachte/ ende sul-
u Jone. 3.5. lent verdoemen: u want sy bekeerden hen
* Grie. T/ in * door de predikinghe Jone: ende siet/ hier
x mat. 5.15. is meer dan Jonas.
Marc. 4.21 33 x Niemant en ontsteect een keersse/ ende
Luce. 8.16. setse int verborghen / ofte onder een koren-
y Oft/ kandelaer. mate: maer op den y luchter/ op dat de gene
die daer in comen/ het licht sien meughen.
z mat. 6.22. 34 z De keersse des lichaems is de ooghe. So
dan u ooge eenvoudich is/ soo sal gheheel u
lichaem claer wesen : maer in dien sy boos
is/ soo sal oock u lichaem duyster wesen.
a † Anders 35 Siet dan toe a † dat het licht/ welck in u
oft het licht is/ niet duysternisse en sy.
etc. 36 In dien dan u gheheel Lichaem luchtich
Christus is/ gheen deel hebbende dat duyster sy / soo
eet onghe- salt gheheel luchtich zijn / ghelijck als de
wasschen met keersse met haer schijnsel u verlicht.
den Phari- 37 Terwijle hy noch sprac/ badt hem een Pha-
seen. rizeus/ dat hy met hem het Middachmael
b Mar. 7.3. ate: Ende hy inghegaen zijnde/ sat aen.
Warmen 38 Ende als de Phariseus dat sach/ verwon
meest reyni- derdet hem / b dat hy niet eerst voor de
gen sal. maeltijt hem ghewasschen en hadde.
c mat. 23.25. 39 Ende de Heere seyde tot hem: c Ghy Pha-
d Tit. 1.15. rizeen/ reynicht nu het buytenste des Drinc-
e Oft/ uwe vats ende der Schotel : d maer e het bin-
binnenste is nenste is vol van uwen roove en boosheyt.
volroofs en 40 Ghy dwasen/ die het buytenste ghe-
boosheyts. maeckt heeft/ en heeft hy oock niet het bin-
nenste ghemaeckt?

41 f Gheeft van Aelmoessen van dat binnen f Esai. 58.7
is/ ende siet/ alle dinghen zijn u reyn. Dani. 4.24
42 g Maer wee u ghy Pharizeen : want ghy Tob. 4.11.
vertient Munte ende Ruyte / ende alder- ende 12.9.
hande Moescruyt : ende h het oordeel ende Luc. 12.33.
liefde Gods gaet ghy voorby. Dit moest- g mat. 23.23
men doen/ ende het gene niet achter laten. h 1. Samu.
43 i Wee u ghy Pharizeen: want ghy k be- 15.22.
gheert het voorghestoelte in de Vergade- Osea. 4.6.
ringhen / ende ghegroet te worden op de Osee. 6.7.
Marckten. Mich. 6.8.
44 l Wee u ghy Schriftgheleerden ende Matt. 9.13.
Pharizeen/ Gheueynsde: Want ghy lieden ende 12.9.
zijt ghelijck de grauen/ die men niet en siet/ i Mat. 23.7
waer ouer de Menschen wandelen / ende Mar. 12.39
en weten niet. Luc 20.46.
45 Ende eene wt den Wetgheleerden antwoordde/ ende seyde tot hem: Meester/ met k Grieck/
dese woorden doet ghy oock ons smaet- hebt lief.
heydt aen. l mat. 23.26.
46 m Ende hy seyde : Wee u lieden oock/ Teghen de
ghy Wetgheleerden : want ghy belastet de Wetgeleerde.
menschen met ondraghelicke lasten / ende m mat. 23.4
ghy lieden selue/ en ghenaeckt de lasten niet Act. 15.10.
met eenen vingher. Esa. 10.1.
47 n Wee u lieden / want ghy timmert de n mat. 23.29
grauen der Propheten / ende uwe Vaders o Ofte be-
hebbense ghedoodt. tuyght dat
48 Voorwaer ghy lieden o betuyght dat/ ghy mede
ende bewillicht mede in de wercken uwer bewillicht.
Vaderen : want sy hebbense gedoodt/ ende p Matthe.
ghy timmert hare grauen. 23.34.
49 p Daerom heeft oock de wijsheyt Gods q Matthe.
ghesepdt : q Ick sal Propheten ende A- 10.16.
postelen tot hen wtseynden / ende van dien Luc 10.3.
sullen sy sommighe dooden / ende sommige Joan. 16.2.
verdrijuen. Act. 7.51.
50 Op dat ghehepscht mach worden van Hebr. 11.35.
desen Geslachte/ het bloedt alder Prophe-
ten/ dat wtghestort is van de Scheppinge
der wereldt aen. r Gen. 4.8.
51 Vanden bloede Abels / r tot het bloedt Hebre. 11.4.
s Zacharie / die daer ghedoodt was tus- s 2. Parale.
schen den Tempel ende den Altaer. Jae 24.22.
ick segghe u lieden / het sal gehepscht wor- t Matthe.
den van desen ghestachte. 23.13.
52 t Wee u ghy Schriftgheleerden / want u † Anders/
ghy lieden hebt den Sleutel der wetenschap verborgen.
u † ghenomen / ende en zijt daer selue niet
inghegaen : ende die daer in ginghen/ hebt
ghy lieden verhindert. x Anders/
53 Ende als hy sulcx tot hen seyde / begon- Wetgeleer-
sten de x Schriftgeleerden ende Phariseen de.
hem y ‡ hardelick te dringhen/ ende z te y‡ Anders/
verwecken te spreken van vele dinghen. stijf aen te
54 Hem laghen legghende / ende soeckende houden/
yet wt zijnen monde te vanghen / om hem z Oft/ listelick te vra-
te beschuldighen. gen van vele

Dat xij. Capittel. dinghen.

1. Christus vermaent gheueynstheydt te
schouwen / 8. zijnen Naem te belijden/
13. buyten zijn beroepinghe niet te gaen/
15. giericheydt te schouwen/ 22. en sorch-
nuldicheydt des leuens/ 31. te staen nae de
rechtueerdicheyt/ 32. aelmoessen/ 36. voor- a Mat. 16.5
sichticheyt/ lijdtsaemheydt / 54. bescheyt- Marc. 8.15.
denheyt/ 58. ende eendrachticheyt. b Grieck
thien duy-
1 ENde als a daer een b ontallicke groo- sent/ een se-
te Schare ouerhoop vergadert was/ ker gheral
soo dat sy malcanderen vertraden/ be- voor een on
gonste hy te segghen tot zijne Discipulen: seker/ Mat
Voor al / wacht u lieden voor den Suer- the. 18.23.
deech der Phariseen / de welcke is c ghe- c Matthe.
ueynstheydt. 10.26.
2 c Want daer en is niet bedeckt / dat niet Mar. 4.22
openbaer en sal worden: noch verborghen/ Luc. 8.17.
dat niet gheweten sal worden. Job 12.22.

Want

3 Daerom / al wat ghy lieden in duysternisse ghesepdt hebt / dat sal in het licht ghehoordt worden : Ende wat ghy lieden binnen inde camer / inde ooren ghesproken hebt / dat sal op de daken ghepredickt worden.

Wien men vreesen sal.
d Esa. 51.7.
Jerem.1.8.
4.Esd.15. 8.
Mat.10. 28
e mat.10. 29
f 1. Samu. 14.45.
2.Sa. 14.11.
1. Reg.1.52.
Luc.21.18.

4 Ende ick segghe u myne vrienden : d En
vreestse niet die het Lichaem dooden / ende
daer nae niet meer doen en connen.
5 Maer ick sal u thoonen / welcken ghy
lieden vreesen sult : Vreest hem / die / nae
dat hy ghedoodt heeft / oock macht heeft
inde Helle te worpen. Jae segghe ick ulie-
den / vreest dien.
6 e En vercooptmen niet vyf Muschkens
voor twee penninckens? Eñ daer en wordt
niet een van dien voor Godt vergheten.
7 f Ja oock de hayren ws hoofts zyn alle
ghetelt. Daerom en vreest niet / want ghy
gaet veel Musschen te bouen.

Christum belyden oft versaken.
g Matthe. 10.32.
h mar.8.38.
Luc.9.26.
2.Tim.2.12.
1.Joan.2.23
i matt.12.13
Mar.3.28.
1.Sa.2.25.
k1.Joã.5.26
Num.15.30
l Mat.10.19
Mar.13. 11.
Luc.21.14.

8 g Ick segghe u lieden : Soo wie my be-
lyden sal voor de menschen / de Sone des
menschen sal hem oock belyden voor de
Enghelen Gods.
9 h Maer wie my versaecken sal voor de
menschen / die sal versaeckt worden voor de
Engelen Gods.
10 i Ende soo wie een woordt spreeckt te-
ghen den Sone des menschen / het sal hem
vergheuen worden : k Maer wie ghelastert
sal hebben teghen den heylighen Gheest /
dien en sal het niet vergeuen worden.
11 l Ende wanneer sy u lieden brengen sul-
len inde Vergaderinghen / ende voor de O-
uerste / ende voor de Gheweldige / en weest
niet sorchuuldich / hoe / ofte wat ghy lieden
antwoorden sult / oft wat ghy spreken sult.
12 Want de heylighe Gheest sal u leeren in
die selue ure / wat ghy spreken moet.

Erfgoedt te deelen.

13 Ende een wt der Schare seyde tot hem :
Meester / segt mynen Broeder / dat hy met
my het Erfgoet deele.
14 Ende hy seyde tot hem : Mensche / wie
heeft my een Rechter ofte Deyler ouer u-
lieden ghestelt?

Gierichept m 2. Timo. 6.17.
n Grieck / in het ouervloedelick hebbẽ / en is niemande zyn leuẽ wt zyne goedẽ.
Ghelyckenisse van dẽ Ryke man die veel goedts vergadert hadde.
o Syr.11.9
p Jere.17.11
Psal.52.7.
q Psal.39.7
r † Anders / in hẽseluen.
s Mat.6.25
Psal.55.23.
Philip.4.6.
1.Tim. 6.8
1.Petr.5.7.
t Gr. ziele.

15 Ende hy seyde tot hen : Siet toe / ende
wacht ulieden van gierichepdt / m want
n niemandt en leeft van zyne goeden / oock
als sy hem ouervloepen.
16 Ende hy seyde tot hen een ghelyckenis-
se / ende sprack : Eens Ryke mans Landt
droech veel vruchten.
17 Ende hy overleyde by hem seluen / seggẽ-
de : Wat sal ick doen? Want ick en hebbe
niet waer in ick myne vruchten vergadere.
18 Ende seyde : Dit sal ick doen : Ick sal
myne Schueren afbreken / ende sal meer-
dere timmeren / ende daer inne sal ick ver-
gaderen allen myne ghewassen vruchten /
ende myne goeden.
19 Ende ick sal tot myn Ziele seggẽ. o Zie-
le / ghy hebt veel goedts / dat vergadert is
voor veel Jaren / rust eet / drinct / ende weest
vrolick.
20 End God seyde tot hem : p Ghy dwaes /
in desen nacht sal u ziele van u gheheyscht
worden : q ende wiens sal het zyn / dat ghy
bereydt hebt?
21 Alsoo is hy / die r † hem seluen Schatten
wech leyt / ende niet ryck en is in Godt.
22 Ende hy seyde tot zynen Discipulen :
s Daerom segghe ick u lieden : En weest
niet sorchfuldich voor uwe t leuen / wat
ghy eten sult : noch voor uwe lichaem / wat
ghy lieden aendoen sult.
23 Het leuen is meer dan de spyse / ende het
lichaem is meer dan de cleedinghe.

u Job.39.3.
Psal.147.9.

24 u Remmerckt de Rauen / sy en saeyen niet
noch sy en maeyen niet / sy en hebben oock
noch Kelder / noch Schuere / ende Godt
voedtse : Hoe veel meer gaet ghy lieden de
Voghelen te bouen?

x mat. 6. 27.

25 x Eñ wie van u liedẽ can met zyne sorch-
fuldichept een elle tot zyn grootte toedoẽ?
26 In dien ghy lieden dan het minste niet en
vermeucht / waerom zyt ghy voor de an-
der dinghen sorchfuldich?

y Ofte / en worde niet verworpt.
z Of, verom met u niet het gene dat bouẽ u is oft dat ghy niet en hebt : of versaecht u niet met dẽ loopen der sterren.

27 Remmerckt de Lelien / hoe sy wassen / sy
y en arbeyden niet / noch en spinnen niet :
ende ick segghe u / dat oock Salomon in
alle zyne eerlicheydt niet en heeft bekleedt
gheweest ghelyck een van desen.
28 In dien dan Godt het gras / (dat heden
op den Acker is / ende morgen inden Ouen
gheworpen wordt) alsoo bekleedt / hoe veel
meer u lieden / ghy cleyngheloouighe?
29 Ende ghy lieden : En vraecht niet / wat
ghy eten / ofte wat ghy drincken sult / ende
en z weest oock niet wanckelmoedich :
30 Want alle dese dinghen / begheeren de
Volcken des wereldts / maer uwe Vader /
weet dat ghy dese behoeft.

a 1. Regum 3.13.
Psal. 37.25
Sapië.7.11
Tegen gierichept.
b mat. 19.21
Luc. 16.9.
c Mat.6.19
1.Tim.6. 19
d Ofte / sackẽ

31 a Maer soeckt lieuer het Coninckryche
Godts / ende alle dese dinghen sullen u toe-
gheworpen worden.
32 En vreest niet / ghy cleyne Cuddeken :
want het is ws Vaders welbehaghen : u
dat Coninckryche te gheuen.
33 b Vercoopt dat ghy besit / ende geeft ael-
moessen : c Maeckt ulieden d buydels / die
niet en verouden / eenẽ schat die niet en ver-
gaet in den Hemel / daer den Dief niet en
coemt / noch ooc de Motte niet en schendt.
34 Want waer uwen Schat is / daer sal ooc
uwe herte wesen.
35 e Laet uwe lendenen opgheschort zyn /
ende de keersse bernende.

Vermaninge tot waken.
e Ephes. 6.14.
1. Petr. 1.13.
f Oft / salich
g Of / salich
h Matthe. 24.43.
1.Thes. 5.2.
2. Pet.3.10.
Apoca.3.3.
ende 16.15.
i Matthe. 24.44.
ende 25.13.
Mar.13.33.
Luc.21.35.
1.Thes. 5.6.
k Matthe. 24.45. ende 25.21.
1.Cor.4.2.

36 Ende weest ghy ghelyck den menschen /
die haren Heere verwachten / wanneer hy
wederom comen sal van der Bruyloft / op
dat / wanneer hy coemt / ende clopt / sy hem
terstont moghen opdoen.
37 f Gheluckich zyn de Dienstknechten / die
de Heere (als hy coemt) vindt wakende /
voorwaer ick segghe u lieden / dat hy hem
sal opschorten / ende salse doen aensitten /
ende voorgaende / sal hy hen dienen.
38 Eñ so hy coemt inde tweedde wake / eñ
inde derde wake / ende vindtse also doende /
g gheluckich zyn die Dienstknechten.
39 h Ende weet dit : Hadde de Huysheere
gheweten / te wat ure den Dief soude ghe-
comen hebben / hy soude doch ghewaeckt
hebben / ende en hadde zyn Huys niet laten
doorbreken.
40 i So weest dan ghy lieden oock bereydt /
want de Sone des menschen sal comen / te
wat ure ghy lieden niet en meynt.
41 Ende Petrus seyde hem : Heere / segt ghy
dese gelyckenisse tot ons / of oock tot allen?
42 Ende de Heere seyde : k Wie is doch een
ghetrouwe ende voorsichtich Huysregeer-
der / den welcken de Heere ouer zyn Huys-
ghesin sal setten / op dat hy hen tot bequa-
mer tyde de ghesette spyse gheue?
43 Gheluckich is de Dienstknecht / welcken
de Heere / als hy coemt / vindt alsoo doende.
44 Ick segghe u lieden waerlicken / hy sal
hem ouer alle zyn goet setten.

Tegen luyheydt ende onachtsaemhept.
l Ofte / afscheyde / suyderen af.

45 Maer in dien de selue Dienstknecht in
zyn herte seydt : Myn Heere vertoeft te co-
men : ende beghint te slaen de Knechten /
ende Dienstmaechden / ende te eten / ende
te drincken / ende dronckenn te worden.
46 Soo sal de Heere desen Knechts comen
in dien daghe / inden welcken hy hem niet
en verwacht / ende ter uren die hy niet en
weet : ende sal hem l in tween houwen / ende
sal zyn deel setten met den onghetrouwen :
Ende

47 m Ende den Dienstknecht / die bekent
heeft den wille zijns Heeren/ ende hem niet
bereydt en heeft/ende niet ghedaen en heeft
nae zijnen wille/ die sal veel gheslaghen
worden.

De Dienstknecht die den wille zijns Heerē weet.

48 Maer die den wille zijns Heeren niet be-
kent en heeft/ ende heeft ghedaen / dat der
slaghen weerdt is/ die sal weynich ghesla-
ghen worden. Ende soo wien vele ghegghe-
uen is/ van dien sal vele gheeyscht worden/
ende soo wien vele vertrouwt is/ van dien sal-
men ouervloedelicker heyschen.

m Jac.4.17

49 Ick ben ghecomen een vyer op der Aerden
te worpen/ende wat wil ick/ n in dien het
nu ontsteken is?

n Ofte/ dan dat het nu ontstekē sy.

50 o Maer ick moet met eenen Doop ghe-
doopt worden: ende hoe banghe is my/ tot
dat het volbracht sy.

o mat.20.22

51 p Meynt ghy lieden dat ick ghecomen
ben om vrede te geuen op der Aerden? Ick
segghe v liedē: Neen/ q maer r tweedracht

Tweedracht om het Euāgelium.
p Matthe. 10.34.

52 Want van nu aen/ sullender vijue in een.
huys tweedrachtich wesen: drie tegen twee/
ende twee teghen drie.

q Mich.7.6

53 De Vader sal tegen dē Sone s tweedrach-
tich wesen/ ende de Sone tegen den Vader
de Moeder teghen de Dochter / ende de
Dochter teghen de Moeder : des Mans
moeder teghen zijn wijf / ende des Mans
wijf tegen zijn moeder.

r Ofte/ verscheydinge.
s Gr. verdeylt of verscheyden.

54 Hy seyde oock tot de Scharen: t Als ghy
een wolcke siet opgaen vanden Westē, ter-
stondt segt ghy/ Daer coemt reghen : ende
het ghesciedt alsoo.

t Mat.16.2

55 Eñ als ghy siet den Zuydwint waeyen/
soo segt ghy: Het sal heet worden : ende het
ghesciedt.

56 Ghy geueynsde / ghy lieden weet de ghe-
daente des Hemels ende der Aerden te be-
proeuen / ende hoe en beproeft ghy lieden
desen tijdt niet?

57 Ende waerom en oordeelt ghy oock niet
u wt v seluen wat recht is?

u Gr.van/

58 x Wanneer ghy dan henen gaet met uwe
wederpartye tot der Ouerichept/ y so doet
neerstichept op den wech/ om van hem ont-
slagen te worden/ op dat hy v niet voor den
Richter en trecke/ eñ de Richter v den Die-
naer ouerleuere/ ende de Dienaer v inde ge-
uanckenisse worpe.

x mat. 5.25. Prou.25.8. Syrac.8.1.
y Ofte/ soo doet.

59 Ick segghe v : Ghy en sult van daer niet
wt comen/ tot dat ghy het laetste stuckeken-
ken betaelt.

Dat xiij. Capittel.

1. Jesus vermaent tot beteringhe 11.
gheneest de cromme vrouwe/ 18. ende be-
wijst hoedanich het Coninckrijcke Godes
is/ 24. het cleyne ghetal der Salighen/ 31.
de ydele listen Herodis 34. de wederspan-
nichept ende straffe Jerusalems.

1 Ende daer waren in die selue tijdt som-
mige teghenwoordich / die hem boot-
schapten vandē Galileedtschen/ wiens
bloedt Pilatus met hare offerhande ghe-
mengt hadde.

2 Ende Jesus antwoorde / ende seyde tot
hen : Meynt ghy lieden dat dese Gali-
leetsche/ Sondaers gheweest zijn / bouen
alle de andere Galileetsche / om dat sy dat
gheleden hebben?

Christus vermaent tot bekeeringhe.

3 Ick segghe v lieden: Neen / maer in dien
ghy lieden v niet en betert/ soo sult ghy alle
desghelijcx vergaen.

4 Oft meynt ghy lieden dat die achthiene/
op welcke den toren te Siloa viel/ eñ dood-
dese/ Sondaers waren/ bouen alle menschen
die te Jerusalem woonen?

5 Ick segghe v lieden: Neen/ maer ten sy dat
ghy v lieden bekeert/ soo sult ghy alle desge-
lijcx vergaen.

6 Ende hy seyde dese gelijckenisse: Een had-
de gheplant eenen Vijgheboom in zijnen
Wijngaerdt/ ende quam ende sochte vrucht
daer op/ ende en vandt ghene.

De vijgheboom wort afghehouwē om dat hy geen vrucht en draecht.

7 Ende seyde tot den Wijngaerdenier :
Siet ick ben nu drie Jaer ghecomen / soec-
kende vrucht op desen Vijgheboom / ende
en hebbe gheen ghevonden : Houwet hem
af/ waer toe beslaet hy oock onnuttelick de
Aerde?

8 Hy antwoordde/ ende seyde tot hem: Hee-
re/ laet hem oock noch dit Jaer / tot dat ick
omme hem graue/ ende mest legghe:

9 Ende in dien hi vrucht draecht laet hem:
ende in dien niet/ soo suldy hem naemaels
afhouwen:

10 Ende hy leerde op de Sabbat daghen in
een * Vergaderinghe:

* Synagoge dagh: i.

11 Ende siet/ daer was een Vrouwe/ de wel-
ke a hadde eenen Gheest der cranckheydt
gehadt/ achthien Jaer / ende sy was te sa-
men ghecrompen/ ende en conde haer gheens-
sins oprechten.

De cromme Vrouwe wordt genesen.

12 Ende Jesus haer siende/ riepse tot hem/
ende seyde: Vrouwe / ghy zijt verlost van
uwe cranckheyt.

a Dat is/ was van dē Duyuel cranck ghemaeckt.

13 Ende leyde de handen op haer: ende sy
werdt terstont gherecht/ ende loefde Godt.

14 Ende de Ouerste der Synagoghe on-
weerdelick nemende / dat Jesus op den
Sabbath ghesont ghemaeckt hadde / ant-
woordde ende seyde tot de scharen: b Daer
zijn ses daghen / in welcke men behoort te
wercken/ soo coemt dan in die daghen / om
gheheelt te worden / ende niet op den Sab-
batdach.

b Exo.20.9. Deut.5.13. Ezec.20.12.
Op dē Sabbath machmen deucht doen.

15 Do antwoordde hem de Heere/ ende sey-
de: Ghy gheueynsde/ en ontbindt niet een ye-
ghelick van v op den Sabbath zijnen Osse
oft Ezel vander cribben / ende leydet hem
dat hy drincke?

c Exo. 23.5. Deut. 22.4. Luc.14.5.

16 Ende dese dochter Abrahe/ die de Satan
(siet) achtien Jaren gebonden hadde, moest-
sese niet los ghemaect worden van desen ba-
ren bande/ op dē Sabbathdach?

17 Als hy dit seyde werden sy alle beschaemt
die hem teghenstonden. Ende alle het volck
verblijdde hem ouer de eerlicke dinghen die
van hem ghesciedden.

Ghelijckenisse van dē Mostaertsade.

18 d Eñ hy seyde: Wie is het Coninckrijck
Gods gelijc? eñ wien sal ick dat gelijcken?

d mat.13.31 Mar.4.30.

19 Het is ghelijck een Mostaertsaedt / dat
een mensche nam / ende werpet in zijnen
Hof : ende het wies op / ende werdt een
groot boom/ ende dē voghelen des Hemels
nestelden in zijne tacken.

20 e Andermael seyde hy : Wien sal ick het
Coninckrijcke Gods ghelijcken?

e mat.13.33

21 Het is ghelijck een suerdeech/ welcke een
vrouwe nam / ende dede hem in drie maten
Meels tot dat het al suer gheworden was.

Vandē suerdeeghe.

22 f Ende hy ginck door Steden ende Vlec-
ken/ leerende ende gaende na Jerusalem.

f mat. 9.35 Mar. 6.6.

23 Ende een seyde tot hem : Heere / zijnder
oock weynich die salich worden ? Ende hy
seyde tot hem:

Ofter vele salich worden.

24 g Arbeydt om door de enghe poorte in te
gaen want ic segghe v lieden/ dat vele sullē
soeckē in te gaen / eñ en sullen niet connen.

g 4. Esd. 7. 7 Matt.7.13.

25 Want nae dat de Huysheere sal opghe-
staen zijn eñ de deure ghesloten hebben ende
ghy lieden sult beghinnen buyten te staen/
ende aen de deure te cloppen / segghende:
* Heere Heere/ doet ons open. Ende hy
antwoordende/ sal tot v seggen: Ic en ken-
ne v lieden niet van waer ghy zijt:

* mat.25.11. Luc.6.46.

Als

26 Als dan sult ghy beghinnen te segghen:
Wy hebben in uwe teghenwoordicheydt
ghegeten ende ghedroncken/ ende ghy hebt
in onse straten gheleert.

Ongerechticheyt doē.

27 h Ende hy sal segghen: Ick segghe u
lieden / ick en kenne u niet van waer ghy
lieden zijt: i Wijckt alle van my / die onge-
rechticheydt wercket.

h Matthe. 7.22.
i Psal. 6.9. ende 25.42.

28 Daer sal wesen weeninghe en knerssin-
ghe der tanden / wanneer ghy lieden sult
sien Abraham/ende Isaac, ende Jacob/en-
de alle de Propheten in het Coninckrijcke
Godts, ende u buyten wtghewoorpen.

Mat. 8.12. ende 13.42 ende 22.13. ende 24.51. ende 25.30.

29 k Oock sullender comen van Oosten/ende
Westen/ende Noorden/ende Zuyden/ende
sullen aensitten in het Coninckrijcke Gods.

k Esa. 41.25 Matt. 8.11.

30 l Ende siet, sy zijn de laetste/ die de eerste
sullen wesen: ende sy zijn de eerste / die de
laetste sullen wesen.

l mat. 19.30 ende 20.16. Mar. 10.31.

31 Te dien seluen daghe quamen sommige
Phariseen tot hem, ende seyden hem: Gaet
wt/ende maeckt u van hier: want Herodes
wil u dooden.
32 Ende hy seyde tot hen: Gaet/en segt dien
Vosse: Siet/ ick worpe Duyvelen wt, ende
m make ghesont heden ende morghen/ ende
ten derden daghe n neme ick een eynde.

Herodes een Vos.
m Gr. volbrengt ghesontmakinghen/
n Of, sal ick gheeyndicht worden/

33 Nochtans moet ick heden/ende morgen
ende overmorghen wandelen: want het en
gheschiedt niet/dat een Propheet ghedoodt
worde buyten Jerusalem.
34 o O Jerusalem / Jerusalem / ghy die
doodet de Propheten / ende steenighet de
ghene die tot u wtghesonden zijn: p Hoe
menichmael hebbe ick uwe kinderen willen
vergaderen / gelijck een q Hinne haer ghe-
broetsel onder de vleughelen: ende ghy lie-
den en hebt niet ghewilt.

Jerusalem woest/ om dat sy Christum en de Propheten vervolcht.
o mat. 23.37.
p 4.Esd. 1.30
q Oft/ Voghel

35 r Siet / uwe huys wordt u lieden woest
verlaten. Ende ick segghe u lieden, ghy en
sult my niet sien / tot dat den tijdt sal co-
men / dat ghy lieden sult segghen: s Ghe-
presen sy / die daer comet in den Naeme
des Heeren.

r Psa. 69.26 Esaie 1.7. Jere. 7.33. Mich. 3.12. Actu. 1.20.
s Psa. 118.26

Dat xiiij. Capittel.

2. Christus gheneest den Watersuchtighen / 7. ende vermaent tot Oodtmoedicheydt/ 12. de Aerme te gaste te nooden/ 16. ende hem met ernst te volghen / als hy ons noodt.

1 Ende het gheschiedde dat hy quam in het
huys eens Oversten der Phariseen/ op
den Sabbath om broodt te eten / ende
a sy wachteden op hem.
2 Ende siet, daer was een Watersuchtich
mensche voor hem.
3 Ende Jesus antwoordde/ende seyde tot
de Schriftgeleerde ende Phariseen, seggen-
de: Is het gheoorloeft op den Sabbath
ghesont te maken?
4 Sy swegen: ende hy nam hem/en maeckte
hem ghesondt / ende liet hem gaen.
5 Ende hen antwoordende/seyde: Wie isser
onder u lieden/ b so synen Osse ofte ezel in
den Put vallet / die hem niet terstondt wt
trecken sal op den Sabbath dach?
6 Ende sy conden hem daer op gheen ant-
woordt weder gheven.
7 Hy seyde oock een ghelijckenisse tot de
ghenoodde / aenmerckende hoe sy de voor-
aensittinghe vercoren: en hy seyde tot hen:
8 Wanneer ghy van yemande ter Bruy-
loft ghenoodt zijt / so set u niet in de eerste
plaetse / op dat daer niet misschien een eer-
licker dan ghy van hem ghenoodt zy:
9 Ende hy come/ die u ende dien ghenoodt
heeft/ ende u segghe. gheeft desen plaetse/

a Te weten/ om hem te begrijpen.
De Watersuchtige wordt ghenesen.
Op den Sabbath machmen goet doen.
b Exod. 23.5 Deute. 22.4 Luce 13.13
Ghelijckenisse van de genoode ter Bruyloft/ dat die hem seluen verheft/sal vernedert worden.

en ghy dan met schaemte begint de laetste
plaetse te houden.
10 t Maer wanneer ghy genoodt wordet / c Pro. 25.6.7
set u in de laetste plaetse / op dat/wanneer
hy coemt die u ghenoodt heeft / u segghe:
Vriendt / gaet hoogher op. Als dan salt u
eere wesen / voor de ghene die met u ter
Tafel aensitten.
11 d Want soo wie hem seluen verheft/ die
sal vernedert worden: Ende wie hemseluen
vernedert /die sal verheven worden.
12 Ende hy seyde oock tot den ghenen
die hem ghenoodt hadde: e Wanneer ghy
een Middachmael ofte Avondtmael ma-
ket, so noodt niet uwe Vrienden, noch uwe
Broeders / noch uwe Maghen / noch uwe
Rijcke ghebueren: op dat sy u niet te eeni-
ger tijdt weder nooden / ende u vergheldin-
ghe gheschiede.

d Job. 22.29 Prov. 29.23 Mat. 23.11. Luce 18.14. Jac. 4.6. 10 1. Pet. 5.5.
e 2 Esd. 8.11 3 Esd. 9.52. Prover. 3.9. Tobie 4.7

13 Maer wanneer ghy een maeltijdt ma-
ket / soo noodt de Arme / ghebreckelicke/
Creupele ende blinde.
14 Ende ghy sult f gheluckich wesen / om
dat sy u niet en hebben te vergelden: want
het sal u vergolden worden in de Opstan-
dinghe der Rechtveerdigen.

f Of, salich

15 Als dit ghehoort hadde een die mede ter
Tafel aensat, seyde hy tot hem: g Gheluc-
kich is hy / die Broodt eten sal in het Co-
ninckrijcke Gods.

g Of, salich

16 Ende hy seyde tot hem: h Een mensche
maeckte een groot Avondtmael/ ende noo-
de vele.

h Esa. 25.6. Mat. 22.2. Apoca. 19.9

17 Ende sandt synen Dienstknecht ter uren
des Avondtmaels, om den ghenoodden te
seggen: Coemt, want het is nu al bereyt.
18 Ende sy begonsten hen alle met den ande-
ren te i ontschuldigen. De eerste seyde hem:
Ick hebbe eenen Acker ghecocht / ende het
is my noodich dat ick wt gae / ende hem
besie, ick bidde u doet mijne onschult.

De Joden genoot tot den geloove in Christū / weygerē te comen.
i Grieck/ te weygeren/ of/ af te segghen.

19 De anderde seyde: Ick hebbe vijf paer
Ossen ghecocht: ende ick gaese beproeven:
Ick bidde u doet mijne onschult.
20 Ende de ander seyde / Ick hebbe een
Wijf ghetrout / ende daeromme en can ick
niet comen.
21 Ende de Dienstknecht weder ghecomen
zijnde / boodtschapte dit synen Heere.
Doe werdt de Huysheere toornich / en sey-
de tot synen Dienstknecht: Gaet haeste-
lick wt in de straten en wijcken der Stadt/
ende brengt de arme en gebreckelicke, ende
Creupele ende Blinde hier in.
22 Ende de Dienstknecht seyde: Heere, het
is gheschiedt / ghelijck ghy bevolen hebt/
ende daer is noch plaetse.
23 Doe seyde de Heere tot den Dienst-
knecht: Gaet wt in de wegen ende tuynen/
ende dwinghtse in te comen / op dat myn
huys vol worde.
24 Want ick segghe u lieden / dat niemandt
van die mannen die ghenoodt waren/ myn
Avondtmael smaken sal.

De Heydenen comen gedrongen tot den geloove Christi.

25 Ende daer gingen vele scharen met hem:
en hy ommegekeert zijnde, seyde tot hen:
26 k Soo yemandt tot my coemt / ende niet
en haet synen Vader ende Moeder / ende
Wijf ende Kinderen/ ende Broeders ende
Susters/ende oock sijn eygen leven/ die can
myn Discipel niet wesen.

Wie Christi discipel wil wesen, die moeter al verlaten.
k Deu. 13.6 ende 33.9.

27 l Ende so wie niet en draecht sijn Cruys/
ende volcht my nae / die can myn Discipel
niet wesen.

Mat. 16.37
l mat. 10.38 ende 16.24. Mar. 8.34. Luce 9.23

28 Want wie isser van u lieden / die eenen
Toren timmeren wil / die niet te vooren
sit ende overslaet de costen / of hy heeft dat
noodich is tot der volmakinghe:
29 Op dat so hy het fondament leyt/ en niet

Men versinne eer men beginne.

en can

en can volenidigen/ alle de gene die het sien
hem niet en beginnen te bespotten.
30 Segghende: Dese mensche heeft begon-
nen te timmeren/ ende heeft het niet connen
voleyndighen.
31 Of / Wat Coninck isser / die gaet om te
stryden tegen eenen anderen Coninck/ ende
niet eerst nedersittende hem beraedt/ of hy
machtich is / met Thien Duysent te ghe-
moet te comen teghen den ghenen die met
twintich Duysent tegen hem coemt?
32 Anders soo sendt hy syne Boden wt /
dewyle hy noch verre is/ ende begheert dat
tot der vrede dient.
33 Alsoo oock een yeghelick van v lieden die
niet en versaeckt al wat hy heeft / die can
myn Discipel niet wesen.
m mat. 5. 19. 34 m Het Sout is goet / maer indien het
Marc. 9. 50 Sout smakeloos ghewozden is/ waer mede
salment smakelick maken?
35 Het en is noch tot der Aerden / noch tot
den meste bequaem/ men werpet wech.
Whie Ozen heeft om te hoozen/ die hooze.

Dat xv. Capittel.

1. Door de ghelyckenisse des verlozen
Schaeps/ 8. ende des Penninckx/ 11. en-
de des verlozen Soons / noodt Christus
tot beteringhe.

De Sondaers hooren Christũ 1 Ende a tot hem quamen alle Tolle-
naers ende Sondaers / op dat sy hem
hoozden.
a Mat. 9. 10 2 Ende de Pharizeen ende Schriftgeleer-
Mar. 2. 15. de murmureerden/ segghende: Dese ont-
Luce 5. 29. fangt de Sondaers/ ende eet met hen.
3 Ende hy sprack tot hen dese gelyckenisse/
segghende:
Ghelyckenisse vã een 4 b Wat mensche isser onder v lieden / die
hondert Schapen heeft / ende een van dien
verlozen verliest / laet hy niet de negen ende tnegen-
Schaep. tich inde Woestyne/ ende gaet na dat verlo-
b mat. 18. 12 ren/ tot dat hyt vindt?
5 Ende als hyt gevonden heeft/ verblyden-
de hem/ leyt hyt op syne schouderen.
6 Ende te huys comende / roept hy te sa-
men syne Vrienden ende Ghebueren / seg-
ghende tot hen: Verblydt v met my/ want
* 1. Pet. 2. 10 ick hebbe myn Schaep ghevonden * dat
Blyschap verlozen was.
ouer den 7 Ick segghe v lieden / dat daer alsoo sal
bekeerden Blyschap wesen inden Hemel / ouer eenen
Sondaren. Sondaer die hem bekeert / meer dan ouer
c Luce 5. 32. c neghen ende tneghentich Rechtueerdige/
die ghenen bekeeringhe en behoeuen.
8 Of wat Vrouwe isser/ hebbende Thien
Penninghen / indien sy eenen Penninck
verliest/ ontsteeckt sy niet een keerse / ende
keert het huys / ende soeckt neerstelick/ tot
dat sy hem vindt.
9 Ende als sy hem ghevonden heeft / roept
sy te samen haer vriendinnen ende ghebue-
rinnen/ segghende: Verblydt v met my/
want ick hebbe den Penninck ghevonden/
dien ick verloren hadde.
10 Also segge ick v lieden/ sal daer blyschap
wesen voor de Enghelen Gods/ ouer eenen
Sondaer die hem bekeert.
Van den verlozen 11 Ende hy seyde: Een mensche hadde twee
Sonen:
Sone. 12 Ende de Jonckste van hen seyde tot sy-
nen Vader: Vader/ gheeft my het deel des
Der Heydenẽ figuere. Goets dat my toecoemt. Ende hy deylde
hen het Goet.
13 Ende niet veel daghen daer nae/ alst de
Jonckste Sone al versamelt hadde / reysde
hy wech in verren Lande: ende daer heeft
hy syn goet doozghebracht met eenen ouer-
dadigen leuen.

14 Ende als hyt al verteert hadde so is daer
ghewozden d een groote dierte tydt in dien
lande / ende hy begonst ghebreck te lyden. d Grieck/ stercken
15 Ende is gegaen/ ende heeft hem geuoecht honger.
by eenen Burger desselven landes: ende die
heeft hem gesonden in syne Ackers / om de
Swynen te weyden.
16 Ende hy begeerde synen buyck te vullen
met den draf / dat de Swynen aten: ende
niemandt en gaf t hem.
17 Ende tot hem selven ghecomen zynde / Castydinge
seyde hy: Hoe veel Huerlingen myns Va- geeft ver-
ders ouervloeyen van brooden/ ende e † ick stant.
vergae van hongher. e † Anders
18 Ick sal opstaen/ ende tot mynen Vader vergae hier
gaen/ ende hem segghen: Vader/ ick hebbe
ghesondicht inden Hemel ende voor v:
19 Ende ben niet meer weerdich v Sone ge-
naemt te wozden/ maeckt my als eene van
uwe Huerlinghen.
20 Ende hy stondt op / ende ghinck nae De Barm-
synen Vader. f Ende als hy noch verre hertichheydt
van daer was/ sach hem syn Vader/ ende Gods om
werdt beroert met Barmhertichheydt/ ende de bekeer-
tot hem loopende / viel hem aen den hals/ de Sondaers
ende custe hem. is onuut-
21 Ende de Sone seyde tot hem: Vader/ sprekelick.
ick hebbe gesondicht tegen den Hemel/ ende f Acto. 2. 19
voor v/ ende ben niet meer weerdich v So- Ephes. 2.
ne genaemt te wozden. 12. 16.
22 Ende de Vader seyde tot synen Dienst-
knechten: Brenght hier dat beste g Cleedt g Grieck/
ende doet het hem aen/ ende gheeft hem eenen Stola: ende
Rinck aen syne handt / ende schoenen aen was een
syne Voeten. lanck over
23 Ende brenght hier dat gemeste Kalf/ ende lick cleedt
slachtet/ ende laet ons eten ende vrolick zyn. tot der
24 Want dese myn Sone was doodt / ende Aerden.
is weder leuendich ghewozden: hy was
verlozen / ende hy is ghevonden. Ende
sy begonsten vrolick te zyn.
25 Ende syn Outste Sone was in dẽ Acker/
ende als hy quam/ ende den huyse genaeckte/
hoozde hy het ghesanck ende het ghedans: Der Joden
26 Ende riep eenen van den knechten/ ende figuere.
vraechde hem wat dat ware.
27 De welcke seyde tot hem: Uwe Broeder
is ghecomen: ende v Vader heeft dat ghe-
meste Kalf geslacht/ om dat hy hem gesont
weder ontfangen heeft.
28 Ende hy werdt toornich/ ende wilde niet in
gaen. Doe ginck syn vader wt/ ende badt hem:
29 Ende hy antwoozdde/ ende seyde tot sy-
nen Vader: Siet / h ick hebbe v so veel h Grieck/
Jaren gedient/ ende hebbe noyt v ghebodt ick dien v
ouer ghetreden: ende ghy en hebt my noyt so veel iaer.
eenen Bock ghegheuen / dat ick met myne
Vrienden vrolick ware.
30 Maer als dese v Sone ghecomen is /
die † v Goet met Hoeren doozghebracht † Anders
heeft / soo hebt ghy hem dat ghemeste Kalf zyn.
gheslacht.
31 Ende hy seyde tot hem: Kindt/ ghy zyt
altyt met my/ ende al wat myne is/ is uwe:
32 Men behoozde vrolick ende blyde te zyn
om dat dese v Broeder doot was/ ende is
weder leuendich ghewozden/ hy was ver-
lozen/ ende is ghevonden.

Dat xvi. Capittel

1. Christus vermaent tot Voorsichtich- Van den
heyt/ 14. straft de Giericheydt der Phari- onrecht-
zeen/ 18. beuesticht het heylige houwelick/ veerdigen
19. ende vermaent tot duldicheyt. Rentmee-
1 Ende hy seyde oock tot syne Discipu- ster. die
len: Daer was een ryck man/ de welcke synen heere
hadde eenen a Rentmeester: ende dese bedrooch.
werdt by hem beschuldicht / dat hy syne a Gr. huys
goeden doozbrachte. regeerder.

2 Ende hy riep hem / ende seyde tot hem:
Wat hoore ick dit van v? Geeft rekenschap
van uwe regieringe/ want ghy en sult voort
aen niet meer mogen regieren.
3 Ende de Rentmeester seyde in hemselven:
Wat sal ick doen ? Want myn Heere dese
regieringhe van my neemt ? Ick en can niet
graven/ ende ick schame my te bedelen.
4 Ick weet wat ick doen sal/ op dat/ wan-
neer ick van de regieringhe sal afghesetet we-
sen/ sy my in hare huysen ontfanghen.
5 Ende hy riep tot hem eenen yeghelicken
van de Schuldenaers syns Heeren / ende
seyde tot den eersten: Hoe vele zyt ghy my-
nen Heere schuldich ?
b Griecx/ Batos. 6 Hy seyde: Hondert b tonnen Olie. Ende
hy seyde hem: Neemt daer v ghescriften /
sit haestelick neder/ ende schryft Vyftich.
7 Daer nae seyde hy tot eenen anderen:
Ende ghy/ hoe vele zyt ghy schuldich ? Hy
seyde: Hondert mudden Tarwe. Ende hy
seyde tot hem / Neemt daer v ghescriften/
ende schryft Tachtentich.
8 Ende de Heere prees den Onrechtveer-
digen Rentmeester / dat hy voorsichtelick
ghedaen hadde. Want de kinderen deses
* Griecx/ Eeuwen. * Wereldts zyn voorsichtiger / dan de kin-
deren des Lichts in haren geslachte.
Vrienden maken van den Rijckdom. 9 c Ick segghe v lieden oock : Maeckt v
Vrienden van den d Onrechtveerdighen
Rijckdom/ op dat / wanneer v lieden ont-
breken sal / sy v lieden moghen ontfanghen
c Mat.6.19 in de eewige Woonsteden.
ende 19.21 10 Wie in het cleynste ghetrouwe is / die is
1.Tim.6.19. oock in het groote ghetrouwe: ende wie in
d Griecx/ het cleynste onrechtveerdich is/ die is oock
Mammon in e het groote Onrechtveerdich.
der Onghe- 11 Daerom/ indien ghy lieden in den On-
rechticheyt rechtveerdighen f Rijckdom niet ghetrou-
e Gr. vele. we gheweest en zyt/ wie sal v lieden het wa-
f Griecx/ rachtige goet geven?
Mammon 12 Ende indien ghy in het vremde niet
ghetrouwe gheweest en zyt/ wie sal v lieden
het uwe gheven ?
g Mat.6.24 13 g Gheen Huysknecht can Twee Heeren
dienen : want of hy sal den eenen haten/
ende den anderen liefhebben/ Of hy sal den
eenen aenhangen/ ende den anderen verach-
h Griecx/ ten. Ghy condt Gode ende den h Rijck-
Mammon dom niet dienen.
i Psal.7.10. 14 Alle dit hoorden oock de Phariseen/ die
k 1.Sa. 16.7 geltgierich waren/ ende sy beschimpten hem.
l Griecx/ in. 15 Ende hy seyde tot hen : Ghy lieden zyt
De Wet ende die v selven rechtveerdicht voor de menschen:
Propheten. i Maer Godt kent uwe herten. k Want
De Wet. wat hooghe is l onder den menschen/ dat is
m Ma.5.18 een grouwel voor Godt.
Esaie 40.8. 16 De Wet ende de Propheten zyn tot Io-
ende 51.6. annem / ende van dier tydt aen werdt dat
Psal.102.27 Coninckrijcke Gods gheEvangelizeert / ende
n Mat.5.32 een yegelick doet daer gewelt op.
ende 19.9 17 m Ende het is lichter dat Hemel ende
Mar.10.11. Aerde vergae/ dan dat een tittelken van der
1. Cor. 7.10. Wet valle.
Van den 18 n Soo wie syn Wijf verlaet / ende een
vrecken ander trout/ die doet Overspel / ende soo
Rijcken / ende wie de verlatene van den manne trout/ die
armen La- doet Overspel.
zaro. 19 o † Daer was een Rijck man / die be-
o † Anders/ cleedt werdt met purpure ende zyde / ende
Ende hy seide leefde dagheliicx vrolick ende cierlick.
ooc een an- 20 Ende daer was een Bedelaer ghenaemt
dere verge- Lazarus / de welcke lach voor syn Poorte/
lyckinghe. vol zweeren.
Daer was/ 21 Ende begheerde van de Cruymkens die
etc. van des Rijcken Tafel vielen/ versadicht te
p Of/ maer worden : p doch quamen de Honden ende
oock. leckten syn zweeren.
22 Ende het gheschiedde dat dese Bedelaer
starf/ ende werdt gedragen van de Engelen
in Abrahams schoot.
23 Ende de Rijcke starf oock/ ende werdt be-
graven. Ende als hy in de Helle syne oogen
op sloech/ daer hy in der pyne was / q sach q Gr. Wet.
hy Abraham van verre / ende Lazarum in
synen schoot.
24 Ende hy riep/ ende seyde: Vader Abraham/
ontfermt v myner / ende sendt Lazarum/
dat hy het wterste syns Vinghers in wa-
ter doppe/ ende verkoele myn tonghe/ r want r Esa 66.24
ick gepijnicht worde in dese vlamme. Syr.7.19.
25 Ende Abraham seyde: Kindt/ gedenckt dat Mar. . 44
ghy s v goet ontfangen hebt in uwen leven/ s Ioh. 21.13.
ende Lazarus desgelicks het quade. Ende
nu wordt hy getroost/ ende ghy gepijnicht.
26 Ende boven al dese is tusschen ons ende In de Helle
v / een groote cloove bevesticht : soo dat de is gheen
ghene die van hier tot v afcomen willen/ verlossinge.
niet connen/ noch oock die van daer tot ons
willen over comen.
27 Ende hy seyde: So bidde ick v dan Vader
dat ghy hem sendet tot myns vaders huys:
28 Want ick hebbe Vijf Broeders / dat hy
hen betuyghe/ dat sy oock niet en comen in
dese plaetse der pijnen.
29 Abraham seyde hem: t Sy hebben Mo- Moses ende
sem ende de Propheten/ laetse die hooren. de Prophe-
30 Maer hy seyde: Neen Vader Abraham: ten.
maer indien daer een van den dooden tot hen t Esa.34.16.
ghinge / so souden sy hen bekeeren. Ioa.1.5.39.
31 Ende hy seyde tot hem: Indien sy Mo- Act.17.11.
sem ende de Propheten niet hooren/ soo en
souden sy oock niet u ghelooven / al waert u Griecx/
dat daer een van den dooden opstonde. hen niet la-
ten ghe-
seggen.

Dat xvij. Capittel.

1. Van Erghernisse te schuwen/ 3. sy-
nen Naesten te verghevem / 6. de Cracht
des gheloofs/ 10. de Nieticheyt des men-
schen/ 12. ghenesinge der Thien Melaet-
schen/ 20. van de toecoemste des Coninck-
rijcks Godts/ door Christum.

1 Ende a hy seyde tot de Discipulen ! Van erger-
Het is onmeugelick dat daer geen erger- nissen.
nissen comen: nochtans wee den genen/ a Mat.18.7
door welcken sy comen: Marc.9.42
2 Het waer hem beter / dat eenen swaren
b Meulensteen aen synen hals ghehangen b Gr. Ezel-
worde/ ende in de Zee ghewoorpen worde/ dan meulensteen.
hy ergerde eenen van desen cleynen.
3 Hoedt v selven : c Indien v Broeder te- Dat wy on-
gen v sondicht/ soo strafst hem / ende indien sen naesten
hy hem bekeert/ so vergevet hem. moeten
4 Ende indien hy Sevenmael des daechs vergeven.
teghen v sondicht / ende Sevenmael des c Mat.18.15
daechs hem tot v bekeert/ ende seyt : Het is Levit.19.17.
my leet / so sult ghy 't hem vergeven. Prov.17.10.
5 Ende de Apostelen seyden tot den Heere: Syrac.19.13
Vermeerdert ons het gheloove. Iacob. 5.9.
6 Ende de Heere seyde: d Hadt ghy lieden d Mat.17.20
gheloove so groot als een Mostaert zaedt/ ende 21. 21.
ghy lieden soudt tot desen e Boom seggen e Griecx
Wordt ontwortelt/ ende wordt in de Zee Sicamina/
gheplant: ende hy soude v gehoorsaem wesen. ende het is
7 Wie isser onder v lieden/ die eenen Dienst- een sekere
knecht heeft ploegende/ oft de beesten hoe- boom in
dende/ die hem / wanneer hy weder coemt Syria.
wt den Acker/ terstondt seyt : Gaet door/
ende sit aen de Tafel.
8 Maer seyt hy hem niet eerst : Bereydt
my het Avontmael / ende schort v op/ ende
dient my / tot dat ick ghegeten ende ghe-
droncken hebbe: ende daer na sult ghy eten
ende drincken?
9 Dancket hy oock den selven Dienstknechte/
dat hy gedaen heeft dat hem bevolen was?
Ick meyne Neen.

10 Alsoo ghy lieden oock / als ghy sult ghe-
daen hebben / al wat v lieden beuolen is/
so segt : Wy zyn onnutte Dienstknech-
ten / wy hebben ghedaen dat wy schuldich
waren te doen.

Dat wy alleen onnutte Dienst-knechtē zijn

11 Ende het ghescheide als hy nae Jerusa-
lem reysde. dat hy midden door Samariam
ende Galileam tooch.
12 Ende als hy in een Vleck quam / zyn
hem thien Melaetsche mannen te gemoet
ghecomen / de welcke stonden van verre :
31 Ende sy verhieuen hare stemme/segghen-
de: Jesu Meester/ontfermt v onser.
14 Ende als hyse sach / seyde hy tot hen :
Gaet / ende f vertoont v den Priesteren.
Ende het gheschiedde/ doe sy henen ghin-
ghen/ werden sy ghereynicht.
15 Ende een onder hen/ siende dat hy ghe-
sondt ghewordhen was / keerde wederom/
prijsende Godt / met luyder stemmen.

De Thien melaetschē worden ge-reynicht.

f Leuit.13.2. ende 14.2 Mat.8.4 Luce 5.14.

16 Ende viel op syn Aensicht voor syne
voeten / hem danckende. Ende dese was
een Samaritaen.
17 Ende Jesus antwoordde / ende seyde :
Zijnder niet Thien ghereynicht ? Ende
waer zijn die Neghen?
18 g Zijn daer gheene ghevonden weder-
keerende om Gode eere te gheuen / dan
dese Vreemdelinck ?
19 Ende hy seyde tot hem : staet op/ eñ gaet
henen/ v geloove heeft v geholpen.
20 Ende als hy van de Phariseen ghe-
vraecht werdt / wanneer het Coninckrijck
Gods comen soude? Antwoordde hy hen/
ende seyde: Het Coninckrijcke Gods coemt
niet met wtwendigen ghelate :
21 Noch men sal niet segghen: h Siet hier
oft siet daer: want het Coninckrijcke Godts
is * binnen in v.
22 Ende hy seyde tot zijne Discipulen : De
daghen sullen comen/ dat ghy sult beghee-
ren eenen van de daghen des Soons des
menschen te sien/ende ghy sulten niet sien.
23 Eñ sy sullen v lied' seggen: Siet hier. oft
siet daer: gaeter niet henē noch volcht niet.
24 Want gelijck de blixem vanden eenen ey-
nde des Hemels blixemt. ende schijnt tot den
anderen eynde des Hemels also sal oock de
Sone des menschen wesen in zijnen dage.
25 i Maer hy moet eerst vele lyden/ eñ ver-
worpen worden van desen geslachte.
26 k Ende gelijck het gheschiedde inde da-
gen Noe: also salt oock wesen in die dagen
des Soons des menschen.
27 Sy aten/sy droncken/ sy trouden/sy ga-
uen te houwelicke / tot op dien dach dat
Noe inde Arcke ghinck:ende de waterulloet
quam/ ende verdarffe alle.
28 Desgheliicx oock als het gheschiedde in-
de daghen Lots : Sy aten/ sy droncken/sy
cochten / sy vercochten/ sy plantedden/ sy
timmerden.
29 l Ende ten dage als Lot wt ginck wt So-
doma so regendet Vyer ende Sulpher van
den Hemel/ ende verderffe alle.
30 Also salt in dien daghe wesen/ wanneer
de Sone des Menschen m gheopenbaert
sal worden.
31 In dien seluen daghe wie op het dack
zijn sal / ende zijn n Huysraedt in Huys :
die en come niet neder/ om dat te halen.
Ende wie in den Acker zijn sal / die keere
oock desgheliicx niet nae het ghene dat
achter ghelaten is.
32 o Ghedenckt des wijfs Loths.
33 p So wie zijn siele soeckt te behouden/
die salse verliesen : ende wiese verliest / die
salse leuendich maken.
34 q Ick segge v lieden/ In die seluen nacht

De Samaritaē dāckt Godt voor de reyninge

g Oft/ Daer zijn.

Wanneer het Coninckrycke Gods coemt.

h mat.24.23 Marc.13.21 Luce 21.7.

* Of/ ond' v

i mat.16.21. ende 17.22. ende 20.18. Marc.8.31. ende 9.31. ende 10.33. Luce.9.22. ende 19.31. ende 24.6.

k mat.24.27 Gene.6.5. 1.Petr.3.20.

l Gen.19.24 Deut.29.23 Esaie.13.19. Iere.50.40 Ezec.16.49 Ozee.11.8. Amos.4.11. Jude 7.

m Grieck / gheopēbaert werdt

n Grieck/ vaten: ende bedupdt alle dinghen diemen behoeft.

o gen.19.26

p mat.10.39 ende 16.25. Marc.8.35 Luce.9.24. Joan.12.25.

q mat.24.40 1.Thes.4.17

sullen Twee op een bed de wesen/ de een sal
aenghenomen / ende de ander sal achter
ghelaten worden.
35 Twee sullen tsamen malen: de een sal
aenghenomen worden / ende de andere sal
achter ghelaten worden.
36 Ende sy antwoordden ende seyden hem :
Waer Heere?
37 Hy seyde tot hen: r Waer het † lichaem
is/daer sullen de Arenden vergaderen.

r Job.39.33 Mat.24.28 † Anders/ aes.

Dat xviij. Capittel.

3. Door het exempel der weduwe 10. eñ des Tollenaers / leert hy de maniere van bidden / 15. daer nae van de salicheydt der kinderen/ 18. van den middel ende swaricheydt der salicheydt/ 29. van den loon der zijner/ 31. ende van zijn cruyce/ 35. daer nae maeckt hy eenen Blinden siende.

1 HY seyde oock tot hen een gelijckenisse
daer van/ a datmen altijdts bidden
moet/ ende niet vermoeyt worden.
2 Ende sprack : Daer was een Richter in
eener Stadt/ die Godt niet en vreesde/ noch
den mensche ontsach.
3 Ende daer was een Weduwe in die selue
Stadt/ de welcke quam tot hem seggende:
* Doet my recht vā mijne wederpartye.
4 Ende hy en wilde lange tijt niet. Daer na
seyde hy in hem seluen : Hoewel ick Godt
niet en vreese/ noch den mensche ontsie:
5 Nochtans/ om dat dese Weduwe my
moeyelick is / sal ick haer recht doen / op
dat sy niet ten laetsten come / ende my
† schaemte aen doe.
6 Ende de Heere seyde : Hoort wat de on-
rechtueerdighe Richter seydt.
7 b Sal God dan niet wreken zijne wtuer-
corene / die dach ende nacht tot hem roe-
pen/ hoewel hy lanckmoedich is ouer hen?
8 Ick segghe v/dat hy hen haestelick wra-
ke doen sal. Doch als de Soon des men-
schen comen sal / sal hy oock gheloove vin-
den op der Aerden?
9 Ende hy seyde oock tot sommighen die
op henseluen betrouden/ dat sy rechtueer-
dich waren/ ende versmaedden de ande-
re/ dese ghelijckenisse:
10 Twee menschen ghingen op inden Tem-
pel om te bidden/ de een was een Phari-
zeus/ende de ander een Tollenaer.
11 De Pharizeus staende heeft dit gebeden
by hem seluen: O Godt/ c ick dancke v. dat
ick niet en ben als de andere menschen :
Roouers / Onrechtueerdighe / Ouerspeel-
ders/oft oock als dese Tollenaer.
12 Ick vaste tweemael v'wer weke: Ick ge-
ue thiende van al het gene dat ick besitte.
13 Ende de Tollenaer standt van verre/ en-
de wilde oock niet de Ooghen nae den He-
mel opslaen : maer sloech op zijn borst /
ende seyde : O Godt/ weest my Sondaer
ghenadich.
14 Ick segghe v lieden/ dese ghinck gerecht-
ueerdicht in zijn huys meer dan de ander.
e Want soo wie hemseluen verheft / die sal
vernedert worden:ende wie hemseluen ver-
nedert die sal verheuen worden.
15 f Ende sy brachten oock ionghe kinder-
kens tot hem/ dat hyse raken soude : ende
als de Discipulen dat sagen straften zyse.
16 Maer Jesus riep de kinderkens tot hem:
ende seyde : Laet de kinderkens tot my co-
men/ ende verhindertse niet : g Want al-
sulcker is het Coninckrijcke Godts.
17 Voorwaer segge ick v lied' : So wie het
Coninckrijcke Gods niet en ontfangt als
een kindeken/die sal daer niet in comen.

Datmen al tijdt bidden moet.

a Syr.18.20 Rom.12.12. Ephes.6.18. Colos.4.2. 1.Thes.5.17.

* of/ wreeckt my.

† of/ moeylick sy.

God wreeckt zijn wtuercoren.

b Apo.6.10

Van die op haer rechtueerdicheyt betrouwen.

Des Pharizeus gebet.

c Deu.26.13. Job.9.20. Psal.143.2.

d Grieck in den Sabbath.

Des Tollenaers gebedt.

Die hen vernedert wort verheuen.

e Job.22.29 Pro.29.23 Mat.23.12 Luce.14.11 Jac.4.6 1.Petr.5.5

f mat.19.13 marc.10.13.

g mat.18.3 ende 19.14. 1.Cor.14.20 1.Petr.2.2.

Ende

h Mat.19.16
Marc.10.17
Hoemen het Coninckrijcke der Hemelen besit.

18 h Ende een Querste vraechde hem / seg-
ghende Goede Meester/ wat sal ick doen/
dat ick het eewighe leuen besitte?
19 Jesus seyde tot hem: Wat heet ghy my
goet: Daer en is niemandt goet/ dan een/
namelick/ Godt.

i Exo.20.14
Deut.5.18.
Roma.13.9.
k Syr.3.3.
Ephes.6.2.
Colos.3.20.
l Griecx/ bewaert.

20 Ghy weet de geboden: i Ghy sult gheen
Ouerspel doen: Ghy en sult niet dootslaen:
Ghy sult niet stelen: Ghy sult gheen valsch
ghetuyghenisse gheuen: k Ghy sult v vader
ende uwe moeder eeren.
21 Ende hy seyde: Alle dese hebbe ick van
mijne ionckheyt aen l ghehouden.

m Mat.6.19
ende 19.21.
1.Tim.6.19.
Rijckdom.

22 Als Jesus dat hoorde/ seyde hy tot hem:
Een ghebreeckt v noch: vercoopt al wat
ghy hebt/ ende gheuet den Armen/ m ende
ghy sult eenen schat in den Hemel hebben:
ende coemt volcht my nae.
23 Als hy dat hoorde / werdt hy seer droe-
uich: want hy was seer rycke.

n Mat.19.23
Mar.10.23.
Pro.11.28.
o Oft / Kemel.
God alleen maeckt salich.

24 Ende Jesus siende hem dat hy droeuich
gheworden was / seyde: n Hoe swaerlick
sullen die goedt hebben/ in het Conincryc-
ke Godts gaen.
25 Want het is lichter/ dat een o Kabel gae
door een naelden ooge/ dan dat een rycke
in het Coninckrijcke Godts ingae.
26 Ende die dat hoorden/ seyden: Wie can
dan salich worden?

p Job.42.2
Zachar.8.6
Sap.11.22.
Luce.1.37.
q Mat.4.20.
ende 19.27.
Mar.10.28
Luce.5.11.
r Deut.33.9
s Job.42.12

27 Eñ hy seyde: p Wat by de menschen on-
meughelick is/ dat is by God meughelick.
28 q Ende Petrus seyde: Siet/ wy hebben
al verlaten/ ende zijn v naeghevolcht.
29 Ende hy seyde tot hen: Voorwaer segghe
ick v lieden: Daer r en is niemandt / die
verlaten heeft/ Huys/ oft Ouders/ of broe-
ders/ oft wijf/ oft kinderē/ om het Coninc-
rycke Godts/
30 s Die niet en ontfangt veel meer in deser
tijdt / ende inde toecomende Wereldt het
eeuwighe leuen.

t Mat.16.22
ende 17.22.
ende 20.17.
Marc.8.31.
ende 9.31.
ende 10.32.
Luce.9.22.
ende 24.6.
u Psal.22.7
Esa.53.7.
x Mat.27.2.
Luce.23.1.
Joan.18.28
Act.3.13.
y Mat.20.26
Mar.10.46

31 t Ende hy nam de twaelue / ende seyde
tot hen: Siet/ wy gaen op na Jerusalem/
u ende al dat gheschreuen is door de Pro-
pheten / sal aen den Sone des menschen
volbracht worden.
32 x Want hy sal den Heydenen ouerghele-
uert worden/ ende hy sal bespot worden/
ende hy sal schandelick gehandelt worden/
ende hy sal bespoghen worden:
33 Ende als sy hem ghegeesselt sullen heb-
ben/ sullen sy hem dooden. Ende ten der-
den daghe sal hy weder opstaen.
34 Ende sy en verstonden niet van die din-
ghen/ maer dit woordt was voor hen ver-
borghen / ende en bekenden niet wat daer
gheseydt was.
35 y Ende het gheschiedde / als hy by Je-
richo quam/ daer sadt een Blinde by den
wech bedelende.
36 Ende als hy de Scharen hoorde voorby
gaen/ vraechde hy wat dat ware.
37 Ende sy seyden tot hem / dat Jesus van
Nazareth daer voorby ginck.
38 Doe riep hy/ ende seyde: Jesu Dauids
Sone ontferme v mijner.
39 Eñ die voorby gingen/ straften hem/ dat
hy swyghen soude. Ende hy riep veel te
meer/ Sone Dauids/ ontferme v mijnder.
40 Ende Jesus staende, beual hem tot hem
te brengen. Ende als hy by gecomen was/
vraechde hy hem:
41 Ende seyde: wat wilt ghy dat ick v doe?
Hy seyde: Heere dat ick sien mach.

De Blinde wort siende

42 Ende Jesus seyde tot hem: Wordt sien-
de: v gheloone heeft v gheholpen.
43 Eñ terstont wert hy siende/ ende volchde
hem/ ende prees Godt: ende alle het volck
dat siende/ gauen Gode lof.

Dat xix. Capittel.

2. Zacheus gheroepen/ 12. gelijckenisse
van de Talentē/ 29. Jesus rijdt te Jeru-
salem in/ 41. eñ voorseyt weenende hare
verwoestinghe/ 45. drijft de cooplieden wt
den Tempel/ 47. ende zijn doot werdt ge-
socht.

1 Ende hy inghegaen zijnde/ ginck door
Jericho. Christus gaet tot Zacheum den Tollenaer ter herberghen.
2 Eñ siet / een man genaēt Zacheus/
die een Querste der Tollenaren was/ en-
de die selue was rycke.
3 Eñ hy sochte Jesum te siē / wie hy wa-
re/ ende conde niet om der scharen wille/
want hy was cort van persoone.
4 Ende voorloopende/ is hy gheclommen
op eenen wilden vijchboom om hem te
sien want hy moeste aldaer doorgaen.
5 Eñ als Jesus tot die plaetse quam/ eñ
op sach/ so sach hy hem/ eñ seyde tot hem:
Zachee/ daelt haestelick af: want ic moet
heden in uwen huyse blijuen.
6 Eñ hy daelde haestelick af/ eñ ontfinck
hem met blijschap.
7 Eñ alle die dit saghen/ murmureerden/
seggende: Hy is tot eenen sondigen man
inghegaen ter herberghe.
8 Ende Zacheus staende / seyde tot den
Heere: Siet Heere/ de helft vā mijnē goe- De bekeeringhe ende beteringhe Zachei.
de geue ick den armen: ende indien ick ye-
mande yet bedrieghelick ontnomen heb-
be/ dat geue ick vier dobbel weder.
9 Ende Jesus seyde tot hem: Heden is
desen huyse salicheyt geschiet / na dien hy
a oock een soon Abrahe is. a Oft/ het oock een kint Abrahe is.
10 b Want de Sone des menschen is ghe-
comen te soecken ende c salich te maken
dat verloren was.
11 Ende als sy dat hoorden/ seyde hy/ daer b Mat.10.6.
enboven een gelijckenisse / daerom dat hy ende 15.24.
by Jerusalem was / ende dat sy meynden ende 18.11.
dat het Coninckrijcke Godts terstondt Act.13.46.
soude openbaer worden. c Griecx/ te
12 d Soo seyde hy dan: Een Edelman behouden.
reysde in verren Lande/ om voor hemsel- d Mat.25.14
uen een Coninckrijck aen te nemen/ ende Mar.13.34
weder te comen.
13 Eñ geroepen hebbende zijn thiē Dienst
knechten/ gaf hen thien pont/ eñ seyde tot
hen: Doet neeringhe tot dat ick come.
14 Ende zijne Burgers haetten hem/ ende
sonden hem boden na/ seggende: Wy wil-
len niet dat dese ouer ons e regeere. e Griecx. Coninck sy.
15 Eñ het gheschiedde dat hy weder quam/
als hy het Coninckrijcke vercreghen had-
de/ ende beual dat die Dienstknechten
souden tot hem geroepen worden / diē hy
het gelt gegeuen hadde/ om dat hy wetē
soude/ wat een yegelijc gehandelt hadde.
16 Eñ de eerste quam / ende seyde: Heere/ v
pont heeft thien ponden ghewonnen.
17 Ende hy seyde hem: Wel ghy goede Getrouwe
Dienstknecht/ om dat ghy zijt in het min- Dienstknecht.
ste ghetrouwe gheweest/ soo hebt macht
ouer thien Steden.
18 Ende de ander quam / eñ seyde: Heere/
v pont heeft vijf ponden ghewonnen.
19 Ende hy seyde ooc tot desen: Ende ghy
weest ouer vijf Steden.
20 Ende een ander quam/ segghende: Hee- De ongetrouwe
re/ siet daer v pont/ dat ic in eenen sweet- Dienstknecht.
doeck wech ghelept hadde.
21 Want ic vreesde v/ om dat ghi een hart
mensche zijt: ghy neemt wech dat ghy
niet ghelept en hebt: ende ghy maeyt dat
ghy niet ghesaeyt en hebt.
22 Ende hy seyde tot hem: Ghy boose
Dienstknecht / f wt uwen monde sal ick v f 2.Sa.1.16
oordeelen: Ghy wistet dat ick een hardt Mat.12.37

E menschen

menschē ben/ nemende wech dat ick niet
gheleyt en hebbe: ende maeyende dat ick
niet ghesaeyt en hebbe.
23 Ende waerom hebt ghy dan mijn ghelt
g Briere/ tee tafel. niet gegeuen g inde Wisselbanck ende ick
comende haddet doch met woecker weder
ghe eyscht.
24 Eñ hy seyde tot den ghenen die daer by
stonden: Neemt van hem dat pont / eñ ge-
uet den ghenen die thien pont heeft.
25 Ende sy seyden tot hem: Heere, hy heeft
thien ponden.
h mat.13.12. ende 25.29. Mar.4.24. Luce. 8.18. 26 Maer hy seyde: h Want ick segghe v/
dat eenen yegheliicken die daer heeft / sal
ghegheuen worden: ende van dien die niet
en heeft, sal oock wech ghenomen worden
dat hy heeft.
De vyandē Christi worden gedoot 27 Ende oock dese mijne vyanden / die niet
wilden dat ick ouer hen regneren soude/
brengtse hier ende doodtse voor my.
28 Ende dit ghesepdt hebbende / ginck hy
voort op nae Jerusalem.
i Mat. 21.1 Marc.11.1 29 i Eñ het geschiedde/als hy by Bethpha-
ge ende Bethania quam aen den Berch/
gheheeten der Olijuen berch/sandt hy twee
van zijne Discipulen wt/
30 Segghende: Gaet henen in dat Vleck
dat teghen v lieden ouer leydt: Als ghy
daer in coemt/ sult ghy lieden vinden een
Veulen ghebonden/op welcken noyt gheen
mensche ghesetē en heeft: ontbindt dat/
ende brenghet hier.
31 Ende indien v lieden yemandt vraecht:
Waerom ontbindt ghyt? So sult ghy al-
soo tot hem segghen: Om dat het de Hee-
re van noode heeft.
32 Ende die wtghesonden waren / zijn wt-
ghegaen/ende vonden ghelijck hy hen ge-
seyt hadde.
33 Ende als sy het Veulen ontbonden sey-
den de Heerē des Veulens tot hen: Waer-
om ontbint ghy lieden dat Veulen?
34 Sy seyden: Om dat de Heere des van
noode heeft.
k Joā.12.14 35 k Ende sy leydden het tot Jesum: l ende
l 2. Reg.9.13 wierpen haer cleederen op het Veulen:
ende setten Jesum daer op.
36 Ende als hy voort tooch / spreydden sy
haer cleederen in den wech.
37 Ende als hy nu by den nedergancķ des
Olijfberchs quam begonst alle de menich-
te der Discipulen met blijschap Godt te
prijsen met luyder stemmen / van alle die
crachtige daden die sy ghesien hadden/
m Psal. 118. 26. 38 Eñ seyden: m Gesegent sy de Coninck
die daer coemt inden Naem des Heeren:
n Luce.2.14. Ephes.2.14 n Vrede sy inden Hemel/ende eerlickheydt
inde hooghste plaetsen.
39 Ende sommige Phariseē van der Scha-
re, seyden tot hem: Meester / strast uwe
Discipulen.
40 Ende hy antwoordde / eñ seyde tot hen:
Ick segghe v lieden: In dien dese swijgen/
o Hab.2.11. o so sullen de steenen roepen.
Christus voorseydt weenende de verwoe-stinge Jerusalems. 41 Eñ als hy na by quam / ende de Stadt
sach/weende hy ouer haer/segghende:
42 O waert dat ghy doch wistet ten min-
sten te desen uwen daghe / dat tot uwer
vrede dient: Maer nu ist van uwe oo-
ghen verborghen.
43 Want daer sullē dagē comen ouer v/dat
uwe vyanden een Bolwerck omme v leg-
p mat.24.2 Marc.13.2. gen sullen/ eñ sullen v ommeringhen/ ende
sullen v van alle zijden benauwen.
2.Reg.9.9. Mich.3.12. 44 p Eñ sullen v ter Eerden slechten / eñ u-
we kinderen in v: ende sy sullen in v den ee-
De tijt der besoeckinghe. nen steen op den anderen niet laten: daer-
om dat ghy den tijt uwer besoeckinge niet
bekent en hebt.

45 q Ende hy ghinck inden Tempel / ende q mat.21.12
begonst se wt te worpen/die daer in coch- Marc.11.15
ten ende vercochten. Joan.2.14.
46 Ende seyde tot hen: Daer is gheschre- r 1.reg.8.29
uē. r Mijn huys is een huys der bedin- Esaie.56.7.
ghen/ s maer ghy lieden hebt dat tot ee- s Jere.7.11.
nen moortcuyl ghemaeckt. t Marc.11.18
47 t Ende hi leerde dagelicks in den Tem- Joan.7.19.
pel. Ende de Ouerpriesters ende Schrift- ende 8.37.
gheleerden/ende de voornemste des volcks
sochten hem te dooden.
48 Ende sy en vonden niet hoe sy dat doen
souden: want alle het volc hoorde hem/ en-
de hinck hem aen.

Dat xx. Capittel.

2. Christus verworpt zijner vyanden
vraghe/met een ander vraghe. 9. bewijst
haer verderffenisse 20. de macht der Prin-
cen/ 27. de verrijsenisse/ 41. zijn Godlicke
macht/ 45. daer na straft hy de eergiericʻ-
heyt der Schriftgheleerden.

1 Ende a het gheschiedde op een van die a mat.21.23.
dagen als hy in den Tempel het volck Mar.11.27.
leerde ende Euangelizeerde/dat hem de Exodi.2.14
Priesters ende Schriftgeleerde met de Ou- Actu.4.7.
derlinghen aenquamen/ ende 7.27.
2 Eñ spraken tot hem/seggende: Segt ons/ De Pharizeen vragen
b wt wat macht ghy dese dingen doet/ oft Christum
wie hy sy/die v dese macht gegeuen heeft? van zijne
3 Ende hy antwoordde / ende seyde tot macht.
hen: Ick sal v oock een c dinck vraghen: b Gr. in
ende segghet my. c Gr. woort
4 De Doop Joannis/was hy wt den He- De Doop
mel/oft wt de menschen? Joannis.
5 Ende sy dachten by hemseluen/ segghēde:
Segghen wy: Wt den Hemel, so sal hy seg-
gen: waerom hebt ghi lieden hem dan niet
ghelooft?
6 Eñ segghen wy: Wt den menschen / so sal
ons alle het volck steenigē. Want sy houden
voor vast/dat Joannes een Propheet is.
7 So antwoordden sy / dat sy niet en wi-
sten van waer hy was.
8 Doe seyde Jesus tot hen: So en segghe
ick v oock niet/ v door wat macht ick dese d Briere/in
dinghen doe. Vanden
9 e Ende hy begonst te seggen tot dē vol- Wijngaert
ke dese ghelijckenisse: Een mensche plan- den Landtlieden ouergegheuen.
tede eenen Wijngaert/ende verhuerde hem
den Landtlieden/ende was buyten Landts
langhe tijdt. e mat.21.33.
10 Ende ter bequamer tijdt sandt hy eenen Marc.12.1.
Dienstknecht tot den Landtlieden/op dat Psal.80.9.
sy hem van de vrucht des Wijngaerts ga- Esaie.5.1.
uen: Ende de Landtlieden sloeghen hem/ Jere.2.21.
ende sonden hem ledich wt. ende 12.10.
11 Eñ daer en bouen sandt hy noch eenen
anderen Dienstknecht: ende desen sloegen
sy oock/ende handelden hem schandelick/
ende sonden hem ledich wt.
12 Ende daer en bouen sandt hy noch den Christus is
derden: Ende sy wondden desen oock/ en- sone eñ Erf-
de wierpen hem wt. ghename
13 Ende de Heere des Wijngaerts seyde: wordt ghe-
Wat sal ick doen: Ick sal mijnen lieuen so- doodt.
ne senden: misschien als sy hem sien, sullen f Psal.2.8.
sy hem ontsien. Heb.1.2.
14 Maer als die Landtlieden hem saghen/ g Psal.2.2.
bedachten sy by henseluē / eñ seydē: f Dese Matth.26.4
is de Erfghename / g coemt laet ons hem ende 27.1.
dooden/ op dat de Erue onse worde. Joan.11.53.
15 Eñ sy hebben hem wt den wijngaert ge- Gen.37.18.
worpen/ ende ghedoot. Wat sal van de Christus is
Heere des Wijngaerts hen doen? de Steen
16 Hy sal comen / ende verderuen die selue van den bouwlieden verworpen is/
Landtlieden/ende sal den Wijngaert an-
deren geuen. Als sy dat hoorden/seyden sy:
Dat sy verre.

Ende

h Psa.118.22 Esaie.8.14. Mat.21.42 Marc.12.10 Actu.4.11. Rom.9.33. 1.Petr.2.7.

17 Eñ hy sach se aen eñ seyde: Wat ist dan dat daer gheschreuen is: h De Steen dien de Timmerlieden verworpen hebben/ dese is het hooft des hoecks gheworden?

i Esai.8.15. Zach.12.3. k Dan.2.34

18 i Soo wie op desen Steen valt/ die sal ghebroken worden: k Ende op wien hy valt/ dien sal hy bryselen.

19 Ende de Ouerpriesters ende Schriftgeleerde sochten te dier seluer vren de handen aen hem te slaen/ (maer sy vreesdē het volck:) want sy wisten dat hy dese ghelijckenisse op haer gheseydt hadde.

l mat.22.16 Marc.12.13 * Beklickers/ loeters.

20 l Ende sy namen achte op hem/ eñ sonden * Lagheleggers/ die hen seluen veynsen souden rechtueerdich te zyn/ op dat sy hem inde woorden vinghen/ ende ouerleuerden der Ouericheydt/ ende macht des Stadthouders.

21 Eñ sy vraechden hem/ seggende: Meester/ wy weten dat ghy oprechtelic spreect eñ leert/ eñ den m persoon niet aen en siet/ maer leert den wech Godts inder waerheyt:

m Grieckx/ nemet den persoon niet/

Den Keyser schattinge te gheuen.

22 Is het ons gheoorloeft den Keyser Schattinghe te gheuen/ oft niet?

23 Als hy haer listicheydt bekende/ seyde hy tot hen: Wat versoeckt ghy my?

24 Thoont my eenen Penninck: Wiens Beeldt ende Opschrift heeft hy? Sy antwoordden/ ende seyden: Des Keysers.

n Matthe.22.21. Rom.13.7.

25 Ende hy seyde tot hen: n Gheeft dan den Keyser/ wat des Keysers is: ende Gode/ wat Gods is.

26 Eñ sy en conden zyn woordt niet straffen voor den volcke: eñ verwonderende van zyn antwoordt/ swheghen stille.

Vande opstandinghe der dooden

o Matthe.22.23. Mar.12.18. Act.23.8. p Deu.25.5

27 o Eñ tot hem quamen sommighe Sadduceen/ (de welcke versakē datter een opstandinghe is/) eñ vraechdē hem/ seggēde:

28 p Meester/ Moses heeft ons gheschreuen: So yemants broeder/ een Wijf hebbende/ ende sonder kindt sterft: dat zyn broeder het wyf nemen sal/ eñ zynen broeder zaedt verwecken.

29 Daer zyn nu seuē broeders gheweest/ eñ de eerste nā een wyf/ eñ sterf sonder kint.

30 Ende de tweede nam dat Wijf/ ende hy sterf oock sonder kindt.

31 Eñ de derde namse: eñ desgelijcken oock sy alle seuen/ ende en hebben gheen kinderen achterghelaten/ ende zyn ghestoruen.

32 Eñ ten alder laetsten sterf oock dat wyf.

33 Nu inder opstandinghe dan/ wiens van desen sal sy wesen? want sy alle seuen hebbense te wyue ghehadt.

q Grieckx/ sonen deser Eeuwen.

34 Ende Jesus antwoordde/ ende seyde tot hen: De q kinderen deser werelt trouwen/ ende gheuen wt te houwelicke.

35 Maer die weerdich sullen gheacht wesen/ de Eeuwe eñ opstandinge wt de dooden te verweruen/ die en sullen noch trouwen noch te houwelicke gheuen/

r 1.Ioan.3.2.

36 Want sy connen niet meer steruen: wāt sy zyn den r Enghelen ghelijck: ende zyn kinderen Godts/ dewyle sy kinderen der opstandinghe zyn.

God is der leuendigen Godt/ ende alle Heylighen leuen Gode.

s Exod.3.6. Act.7.32. Hebr.11.16.

37 Ende dat de doode opstaen/ heeft oock Moyses bethoont by den Doornenbosch/ s als hy den Heere noemt den Godt Abrahams/ ende den Godt Isaacs/ ende den Godt Jacobs.

38 Eñ Godt is niet een Godt der dooden/ maer der leuenden/ want sy leuen hē alle.

39 Ende sommighe der Schriftgheleerden antwoordden/ ende seyden: Meester ghy hebt wel gheseydt.

t mat.22.42 Mar.12.35. u Dat is de Ghesalfde.

40 Eñ sy dorsten hem niet meer yet vraghē.

41 t Eñ hy seyde tot hen: Hoe seyt men dat u Christus sy een Sone Dauids?

x Psal.110. Act.2.34. 1.Cor.15.25. Hebr.1.13. ende 10.13.

42 Eñ Dauid selue in de Psalmboeck seyt x De Heere heeft gheseyt tot mynen Heere/ sit te myner rechterhande:

43 Tot dat ick uwe vyanden legge tot een voetbanck uwer voeten.

44 So noemt hem dan Dauid Heere/ ende hoe is hy dan zyn sone?

y mat.23.5. Mar.12.38. Luce.11.43. z Gr. beminnen de groetinghen. a mat.23.14 Mar.12.40. 2.Tim.3.6. Titi.1.11.

45 Eñ daer alle het volck toehoorde/ seyde hy tot zyne Discipulen:

46 y Wacht v lieden voor de Schriftgheleerden/ die willē wandelen in langhe cleederen/ eñ hebben seer geerne die z begroetingen op de Marckten/ eñ het voorghestoelte inde Vergaderingen/ eñ het vooraensitten inde Maeltyden.

47 a De welcke verslinden der Weduwen huysen/ eñ veynsen lange ghebeden. Dese sullen meerder verdoemenisse ontfangen.

Dat xxi. Capittel.

1. Christus thoont de weerdicheyt der gaue der Weduwe/ 7. ende voorseydt de verwoestinghe Jerusalems/ 25. ende dat gheschieden soude voor zyn toecomste.

Der armer Weduwe mildicheyt

a mar.12.41 b 2.reg.12.9 c 2.Cor.8.12 d Gr. vādat haer ouerschoot. e Ofte/ inde gauē Gods f Grieckx/ gebreck.

1 Ende a opsiende/ so sach hy de Rijcke hare gauen inde b Offerkiste worpē.

2 Hy sach oock een arme Weduwe twee stuckelmerkens daer in worpen.

3 Ende seyde: Waerlick ick segghe v lieden: c Dese arme Weduwe heeft meer in ghewoorpen/ dan alle de andere.

4 Want alle die hebben d van harē ouervloet gheworpen e tot Gods gauen: maer dese heeft van f hare armoede alle haren leeftocht die sy hadde/ inghewoorpen.

g mat.24.1. Marci.13.1 h Luc.19.44 1.Reg.9.8. Mich.3.12.

5 g Ende als daer sommige seyden vandē Tempel/ dat hy met schoone steenen ende gauen verciert was/ seyde hy:

6 h De daghen sullen comen/ in de welcke van alle dat ghy lieden hier siet/ niet eenen steen op den anderen sal ghelaten worden/ die niet afgebroken sal worden.

Teeckenen voor het eynde der Werelt.

i mat.24.4. Ierem.29.8 Ephes.5.6. Colos.2.18. 2.Thes.2.2. 1.Ioan.4.1 k Ier.14.14 ende 23.21. l Gr. gaet achter hen niet.

7 Ende sy vraechden hem/ ende seyden: Meester/ wanneer sal dat geschieden: ende wat teecken salder zyn/ wanneer dit gheschieden sal?

8 i Ende hy seyde: Siet toe dat ghy niet verleydt en wort: k Want daer sullender vele comen in mynen Name/ segghende: Ick ben Christus: Ende die tydt naket: daerom l volcht hen niet noe.

9 Als ghy lieden sult hooren van krijch ende oproer/ so verschrickt v niet: want dat moet eerst gheschieden: Maer noch is terstont gheen eynde.

m Esa.19.2. 4.Esd.13.31 ende 15.15. n Grieckx/ hongher/

10 Eñ hy seyde tot hen: m Het een volck sal teghen het andere opstaen/ ende het een Coninckrijcke teghen het ander.

11 Ende daer sullen groote Aertbevinghen wesen hier ende daer/ ende n diere tydt/ ende pestilentie. Eñ verschrickelijcke dinghen/ ende groote teeckenen sullender van den Hemel gheschieden.

Veruolginghe om Christi wille.

o mat.10.17 ende 24.9. Mar.13.9. Ioan.16.2. Apoc.2.10. p Gr. te voren bedencken q Ofte/ hoe ghy v beschermē oft ontschuldighen sult.

12 o Maer eer dit alle gheschiedt/ sullen sy hare handen aen v lieden slaen/ ende sullen v veruolghen/ leuerende v lieden in de Vergaderingen ende ghevanckenissen/ ende tot Coninghen ende Stadthouders leydende om myns Naems wille.

13 Ende het sal v gheschieden tot een ghetuyghenisse.

14 So neemt dan voor v lieden in v we herten/ niet te p sorghen/ q wat ghy lieden antwoorden sult.

r Exo.4.12. Esai.54.17. Mar.16.19 Act.6.10.

15 r Want ick sal v mondt ende wysheydt gheuen/ den welcken sy niet en sullen connen teghenspreken/ noch teghenstaen/ alle die hen teghen v setten.

16 f Ghy sult oock overghelevert worden
van uwe Ouders / ende Broeders / ende
Maghen / ende Vrienden / ende sy sullen
sominghe van u dooden.
17 Ende ghy sult van eenen yegelicken ghe-
haet worden / om mijns Naems wille:
18 t Ende een hayr wt uwen hoofde en sal
niet vergaen.
19 u Besittet uwe zielen door uwe x ghe-
duldicheydt.
20 y Ende als ghylieden sien sult / dat Je-
rusalem met Heyrcrachtē omringt wordt/
soo weet dan / dat hare verwoestinghe nae
by ghecomen is.
21 Alsdan / wie in Judea is / die vliede op
de berghen: ende wie midden daer in is / die
wijcke daer wt: ende wie inde velden is / die
en come daer niet in.
22 Want dit zijn de daghen der wraken / op
dat het al vervult worde / dat gescrheven is.
23 Wee den Vrouwen die bevrucht zijn / eñ
den Soogenden in die daghen: want daer
sal een groote benautheydt wesen op der
Aerden / ende toornicheyt over dit volck.
24 Ende sy sullen door de z scherpte des
Sweerdts vallen / ende ghevanghen ghe-
leydt worden onder alle volcken: a Ende
Jerusalem sal van den Heydenen vertre-
den werden / tot dat der Heydenen tijden
vervult worden.
25 b Ende dan sullen daer teeckenen wesen
inde Sonne / ende in de Mane / ende in de
Sterren / ende op der Aerden bangicheydt
der volcken / door mistroosticheyt.
26 Als de Zee ende Watervloet sal bries-
schen / ende de Menschen sullen verdwij-
nen / door de vreese / ende verwachtinghe
der dinghen / die der Wereldt overcomen
sullen. Want de crachten der Hemelen sul-
len beweecht worden.
27 c Ende dan sullen sy den Sone des men-
schen sien comen in eender wolcken / met
groote cracht ende eerlickheyt.
28 Ende als dese dinghen beginnen te ghe-
schieden / so siet op / eñ heft uwe hoofdē op/
d daerom dat uwe verlossinghe is na by.
29 e Ende hy seyde haer een ghelijckenisse:
f Aensiet den Vijchboom / eñ alle boomen:
30 Als sy nu wtbreken / dan siet ghylieden/
ende bekent wt u selven / dat den Somer
nae by is.
31 Alsoo oock ghy lieden / als ghy dese din-
ghen siet ghescheiden / weet dat het Co-
ninckrijcke Gods na by is.
32 Voorwaer segghe ick u lieden: Dit ghe-
slachte en sal niet vergaen / tot dat dit al-
le ghescheidt.
33 g Den Hemel ende de Aerde sullen ver-
gaen / maer mijne woorden en sullen niet
vergaen.
34 h Ende wacht u selven / dat uwe herten
niet te eenigher tijdt beswaert en worden
met gulsicheydt ende dronckenschap / ende
sorchfuldicheydt deses levens / eñ dat uli-
den dien dach niet haestelick en overvalle.
35 i Want ghelijck eenē valstrick sal hy co-
men / over alle de ghene die op k gheheel
den Aerdtbodem woonen.
36 l Daerom waeckt te aller tijdt / biddēde
dat ghy lieden mueght weerdich gemaeckt
worden te ontvlieden alle dese dingen / die
ghescheiden sullen: ende te staen voor den
Sone des menschen.
37 m Eñ hy leerde des daechs inden Tem-
pel / ende des nachts ghinck hy wt / ende
herberchde op den berch / die ghenaemt is/
der Olyvenberch.
38 Ende alle het volc quam vroech tot hem
inden Tempel / om hem te hooren.

f Eze. 38.21. Mich. 7.5. 4. Esdr. 5.9. t mat. 10.30 1. Sa. 14.45. u 2. sa. 14.11. 1. Reg. 1.52. Mt. 16.22 x Ofte / ver-wachtinge. y mat. 24.15 Mar. 13.14 Dani. 5.27. De verwoestinghe Jerusalems. z Grieckx / mondt / a Ro. 11.25. Voor het voorsteoor-deel. b mat. 24.29 Mar. 13.24 Esai. 13.10. Ezech. 32.7. Joel 2.31. ende 3.15. Apoc. 6.12. c Dani. 2.10 Mat. 16.27 ende 24.30. ende 25.31. ende 26.63. Mar. 13.26 ende 14.62. Act. 1.11. 2. Thes. 1.10 Apoc. 1.7. d Ro. 8.23. e mat. 24.32 Mar. 13.28. f Ofte / ghy siet. g psa. 102.27 Esaie. 40.8 ende 51.6. Hebre. 1.11. h Rom. 13.13 1. Thes. 5.6. i 1. Thes. 5.2 2. Pet 3.10. Apoca. 3.3. ende 16.15. k Grieckx / op het aensicht der gantscher Aerden sitten. l mat. 24.42 ende 23.13. Mar. 13.33. Luce 12.40. 1. Thes. 5.6. m Joan. 8.1 Christus leert in den Tempel.

Dat xxij. Capittel.

2. Sy soecken Christum te dooden / 7. het houden des Pascha / ende des Nacht-maels / 24. vermaninghe tot zijnen Disci-pulen / 41. zijn ghebedt eñ bangicheyt 47. verraderie Jude / 55. de sonden ende be-keeringhe Petri / 67. het vanghen ende de vrije belijdinghe Jesu.

1 Ende a het b Feest des ongheseuerden
broodts naeckte / (welcke ghenaemt is
Pascha.)
2 t Ende de Overpriesteren eñ Schriftghe-
leerden sochten / hoe sy hem mochten doo-
den / want sy vreesden het volck.
3 b Ende de Satan was ghevaren in Ju-
dam die toegenaemt was Iscarioth ende
was een c van den twaelven.
4 De welcke ginck henen / ende sprack met
de Overpriesteren ende Hooftmannen des
volcx / hoe hy hen hem overleveren soude.
5 Ende sy verblijdden hen / ende quamen
over een / hem ghelt te gheven.
6 Ende hy beloofde / ende socht bequaem-
heyt / op dat hy hem henliedē overleveren
mochte sonder oproer.
7 f Ende de dach des ongesuerden broots
quam / inden welcken men het Pascha
slachten moeste.
8 Ende Jesus sandt Petrum ende Joan-
nem wt / segghende: Gaet bereydt ons het
Pascha / op dat wy dat eten.
9 Ende sy seyden tot hem: Waer wildy dat
wy het bereyden?
10 Ende hy seyde tot hen: Siet / als ghylie-
den in de Stadt sult comen / sal u een men-
sche te gemoet comen / draghende een cruyc-
ke waters: volcht hem nae int huys / daer
hy in gaet.
11 Ende segt tot den Huysheere des huys:
De Meester seydt u: Waer is de Herber-
ghe / daer ick het Pascha met mijne Disci-
pulen eten sal?
12 Eñ hy sal u lieden een groote toebereyd-
de oppersael wijsen / bereydet aldaer.
13 Ende sy ginghen henen / ende vonden/
gelijckerwijs hy hen ghesept hadde: ende
bereydden het Pascha.
14 g Eñ als de ure gecomē was / sat hy aen
de Tafel / eñ de twaelf Apostelen met hem.
15 Ende hy seyde tot hen: My heeft groo-
telijcx verlangt dit Pascha met u lieden
te eten eer ick lyde.
16 Want ick segghe ulliedē / dat ick van nu
voort daer niet meer vā eten sal / tot dattet
vervult worde in het Coninckrijcke Godts
17 Ende hy nam den Drinckbeker / danc-
te ende seyde: Neemt desen / ende deelten
onder u lieden.
18 Wāt ick segghe u liedē / dat ic niet drinc-
ken en sal vander vrucht des wijngaerts/
tot dat het Coninckrijcke Gods come.
19 h Ende hy nam het broot / danckte / ende
brack het / ende gaft hen / seggende: Dat is
mijn Lichaem / dat voor u lieden ghegeven
wort: doet dat tot mijnder ghedachtenisse.
20 Desghelijcx ooc dē Drinckbeker na het
Avontmael / segghende: Dese Drinckbeker
is het Nieuwe i Testament in mijnē bloe-
de / het welc voor u lieden vergoten wordt
21 k Doch siet / de handt mijns Verraders
is met my ter Tafel.
22 Eñ de Sone des menschen gaet / in ghe-
lijck daer besloten is: Nochtans wee dien
mensche / door wien hy verraden wordt.
23 Ende sy begonsten malcanderen te vra-
ghen / wie het doch van hen ware / die dat
doen soude.
24 Eñ daer werdt oock twist onder hen / o
die vā hen soude schijnē de meeste te zijn.

Pascha het Feest der soeter broo-den. a mat. 26.1. Marc. 14.1. b Exo. 12.17 c Joā. 11.47. Psalm. 2.2. Act. 4.27. d mat. 26.14 Mar. 14.10 Joan. 13.27 e Gr. wt dē getale der twaelven. Judas ver-coopt Chri-stum. f mat. 26.17. Mar. 14.12 De Aposte-len bereydē het Pascha g Mat. 26.20. Mar. 14.17. Nacht-mael. h Matthe. 26.26. Mar. 14.22 1. Cor. 11.23 i Of Ver-bondt. k Of / noch-tans. l Matthe. 26.21. Mar. 14.18 Joan. 13.21 in Psalm. 41.10. Joan. 13.18. Act. 1.16. Wie de meeste sy on-der de Apo-stelen. n Matthe. 20.26. mar. 10.42. o Grieck / weldaders

m Matthe. 20.20. 25 Maer hy seyde tot hem: n De Coningen
der Heydenen voeren Heerschappye over
Mar.10.42 hen / ende die ghewelt over hen hebben/
o Gr. Wel- woorden o ghenadighe Heeren ghenaemt.
daders. 26 p Maer ghy lieden niet also: q maer de
p 1.Pet.5.3. grootste onder u / die sy gelijck de * minste/
q Luc.9.48. ende die regeert/ als een die dient.
* Griecx/ 27 Want wie is meerder/ die aen de tafel
jongste sit/ of die dient? ist niet die aen de Tafel
r Joa.13.14 sit? r Maer ick ben midden onder u ke-
Philip.2.7. ben/ als een die dient.
28 Ende ghy lieden zijt de ghene die met
my gebleven zijt in myner versoeckingen.
s Luc.12.32. 29 s Ende ick * ordinere u lieden het Co-
* Ofte/ be- ninckrijcke / ghelijckerwys myn Vader
sette. my dat gheordineert heeft.
30 Op dat ghy lieden eet ende drinckt aen
t Matthe. myn Tafel / in myn Coninckrijck: t ende
19.28. sit op Throonen/ oordeelende de twaelf ge-
Sapi.3.8. slachten Israels.
Apoc.3.21. 31 Oock seyde de Heere: u Simon / Si-
u 1.Pet.5.8. mon/ siet / de Satan heeft u begheert te
siften als tarwe/
32 Maer ick hebbe voor u ghebeden/ dat u
x Oft/ op- gheloove niet x afen late. En ghy/ wanneer
houde/ ver- ghy bekeert zijt/ so sterckt uwe broeders.
gae. 33 Ende hy seyde hem: Heere/ ick ben be-
reydt met u inde ghevanckenisse/ ende in
den doodt te gaen.
34 En hy seyde: Ick segge u Petre/ de Hane
sal heden niet craeyen/ eer ghy my driemael
sult versaeckt hebben/ dat ghy my kennet.
De Aposte- 35 Ende hy seyde tot hen: y Als ick u lie-
len en ghe- den wtsandt sonder z Buydel/ ende Ma-
brack niet. le/ ende Schoenen/ heeft u yet ghebroken?
y mat.10.9. Sy seyden: Niet.
Mar.6.8. 36 So seyde hy tot hen: Maer nu / wie
Luc.9.1. eenen Buydel heeft/ die neme hem: des-
z Of/ sack. ghelijcx oock een Male: ende wie gheene
en heeft/ die vercoope zijn Cleedt / ende
coope een Sweerdt.
37 Want ick segghe u lieden/ dat noch het
ghene dat gheschreven is/ moet in my vol-
a Esa.53.12 bracht worden: namelick: a En hy is met
de Quaetdoenders ghereckent. Want wat
van my gheschreven is/ heeft eynde.
38 Ende sy seyden: Heere/ siet/ hier twee
Sweerden. Ende hy seyde tot hen: Het
is ghenoech.
Christus in 39 b Ende hy ginck wt/ ende ginck na zijne
den Hof. ghewoonheydt nae den Olijfberch / ende
b Matthe. zijne Discipulen volchden hem na.
26.36. 40 Ende als hy aen die plaetse ghecomen
Mar.14.32 was/ seyde hy tot hen: Biddet/ op dat
Joan.18.1. ghy niet in versoeckinghe en coemt.
c Matthe. 41 c En hy werdt van hen d ghescheyden/
26.39. ontrent eenen steenworp / ende knielde
d Griecx/ neder ende badt/
afgetrockt. 42 Seggende: Vader / soo ghy wilt/ neemt
Christi ge- desen Drinckbeker van my wech: noch-
bedt. tans niet mynen/ e maer uwen wille ghe-
e Joa.6.38. schiede.
43 Ende van hem werdt ghesien een En-
gel wt den Hemel/ hem versterckende.
f Joa.12.27 44 f Ende in bangher aenvechtinghe we-
g Oft/ te lan- sende badt hy g dies te vyeriger. Ende
ger. zijn sweet werde gelijck druppelen bloets/
h † Anders h † op der Aerden af loopende.
dat op der 45 En als hy vanden ghebede opghestaen
Aerden af- was/ quam hy tot zijne Discipulen / ende
liept. vandtse slapende van droefheydt.
46 Ende seyde tot hen: Wat slaept ghy-
Judas ver- lieden/ Staet op/ ende biddet / op dat ghy
raedt Chri- niet in versoeckinghe en comet.
stum cussen- 47 i En als hy noch sprack/ siet / een scha-
de. re/ ende een vande twaelve ghenaemt Ju-
i mat.26.46 das/ ghinck hen voor / ende quam by Je-
Mar.14.43 sum om hem te cussen.
Joan.18.3. 48 Ende Jesus seyde tot hem: Juda/
verraet ghy den Sone des menschen met
eenen cusse?
49 Ende die by hem waren/ siende wat daer
voor handen was/ seyden tot hem: Heere
sullen wy met den Sweerde slaen?
50 Ende een van hen sloech des Overprie- Malchus
sters Dienstknecht/ ende hieu hem zijn rech- oore afghe-
ter Oore af. houwen.
51 Ende Jesus antwoordde / ende seyde:
k Laetse ghewoorden dus verre. Ende k Oft/ Laet
raeckte zijn oore aen/ ende heelde hem. af/ dus ver-
52 l Ende Jesus seyde tot de Overprie- re moest we
sters ende Hooftmannen des Tempels/ sen.
ende Ouderlinghen die tot hem gheco- l mat.26.55.
men waren: Ghy lieden zijt wtghegaen Mar.14.48
met Sweerden ende Stocken / als tot
eenen Moordenaer.
53 Als ick daghelicx by ulieden was inden
Tempel/ soo en hebt ghy uwe handen aen
my niet wtghesteken: maer dit is uwe ure
ende macht der duysternisse.
54 m Ende sy leydden hem ghevanghen/ m Matth.
ende brachten hem tot des Overpriesters 26.50.
huys. Ende Petrus volchde van verre. Mar.14.53.
55 n Ende als sy midden in der Sale vyer Joa.18.24.
ontsteken hadden / ende te samen saten/ n Matth.
sat Petrus midden onder hen. 26.69.
56 Ende een Dienstmaecht siende hem by Mar.14.54
den lichte sitten / als sy hem wel besien 66.
hadde/ seyde sy: Dese was oock met hem. Joan.18.16
57 Maer hy versaeckte hem / segghende: Petri ver-
Vrouwe/ ick en kenne hem niet. loochenin-
58 Ende een weynich daer nae / een ander ghe/
hem aensiende / seyde: Ghy zijt oock een
van dien. Ende Petrus seyde: Mensche/
ick en ben niet.
59 Ende ontrent een ure daer nae / ver-
sterckte dat een ander/ segghende: Inder
waerheyt/ dese was oock met hem: want
hy is oock een Galileeresch man.
60 Ende Petrus seyde: Mensche / ick en
weet niet wat ghy segt. En terstondt als
hy noch sprack/ craeyde de Hane. Christus
61 Ende de Heere hem ommekeerende/ sach aensiet Pe-
Petrum aen: ende Petrus werdt ghe- trum.
dachtich des woordts des Heeren / na- o Matth.
melick/ hoe hy hem ghesevdt hadde: o Eer 26.34.75.
de Hane craeyen sal / sult ghy my drie- Mar.14.72
mael versaken. Joan.13.38.
62 Ende Petrus ghinck wt/ ende weende p Matthe.
bitterlick. 26.67.
63 p Ende de mannen die Jesum hielden/ Mar.14.64
bespotteden hem/ q slaende hem. q Joa.19.2
64 Ende als sy hem overdeckt hadden/ Job.16.10.
sloeghen sy zijn aensicht / ende vraechden Esai.50.6.
hem/ segghende. Propheteert / wie ist die r matt.27.1.
u gheslaghen heeft? Mar.15.1.
65 Ende vele andere lasteringhen seyden Luc.22.66.
sy teghen hem. Joan.18.28
66 r Ende als het dach ghewoorden was/ Psalm/2.2.
werden de Ouderlinghen des volcks ver- s Dat is/ de
gadert / ende de Overpriesters ende Ghesalfde.
Schrift gheleerde / ende brachten hem in Christus be
haren Raet. lijdt dat hy
67 Segghende: Zijt ghy s Christus? segghet de Sone
ons. Ende hy seyde tot hen: In dien ick het Godts is.
u lieden segghe/ soo en sult ghy't niet ghe- t Matthe.
looven: 16.27. ende
68 In dien ick u lieden oock vraghe/ soo en 24.30. ende
sult ghy my niet antwoorden / noch los 25.31.
laten. Mar.14.62
69 t Van nu voortaen/ sal de Sone des men- Act.1.11.
sche sitten ter rechter hant der cracht Godts. 1.Thes.4.16
70 Ende sy seyden alle: Zijt ghy dan de So- 2.Thes.1.10
ne Godts? Ende hy seyde tot hen: Ghy lie- Apoca.1.7.
den segghet dat icke ben. Daniel 7.9.
71 Ende sy seyden: Wat behoeven wy
meer ghetuyghenisse? want wy hebbent
selve wt zijnen monde ghehoort.

Dat xxiij. Capittel.

·1. Christus hardelick ghehandelt door Pilatus ende Herodes/18. van Barrabas/ 26. van Simon van Cyrenen/ 27. de weeninge der vrouwē/ 33. van zijne cruysinge/ ende vande twee Moordenaers / 34. zijne vriendelickheydt tot zijne vrienden/ 40. hy bekeert eenen Moordenaer / eñ meer andere in sijnen doot/ 50. eñ wordt begrauen.

a Mat.27.1 Mar.15.1 Joan.18.28

1 Ende a de gheheele menichte stondt op / ende leydden hem tot Pilatum:

2 Eñ begonsten hem te beschuldighen segghende: Wy hebben desen beuonden dat hy het volck verkeert: b ende verbiedt den Keyser schattinghe te geuen: c seggende dat hy selue d Christus de Coninck is.

b mat.17.25 ende 22.21. Rom 13.7 c Act.17.7. d Dat is/ de gesalfde.

3 e Ende Pilatus vraechde hem/ segghende: Zyt ghy de Coninck der Joden? Hy antwoordde hem/ eñ seyde: Ghy segt het.

e Mat.27.11 Mar.15.2 Joan.18.33.

4 Ende Pilatus seyde tot de Ouerpriesters ende de schare: Ick en vinde gheen schult in desen mensche.

5 Ende sy versterckten meer/ segghende: Hy maeckt het volck oproerich / leerende door gheheel Judeam/ beginnende van Galilea tot hier toe.

6 Als Pilatus vā Galilea hoorde/ vraechde hy/ of die mensche een Galileer ware.

7 f Ende als hyt vernomen hadde/ dat hy wt Herodis g heerschappie was/ so sandt hy hem tot Herodem/ de welcke oock selue in die daghen in Jerusalem was.

f Luce 3.1. Christus wordt tot Herodem ghesonden. g Grieckx/ Macht.

8 * Ende als Herodes Jesum sach/ verblijdde hy seer / want hy hadde hem ouer lange tijt begheert te sien / daerom dat hy vele van hem gehoort hadde/ ende hoopte dat hy eenich Teecken van hem soude sien gheschieden.

* Luce 9.7. Herodes hoopte teecken te sien.

9 Ende hy vraechde hem met vele woorden/ maer hy en antwoordde hem niet.

Christus swijcht.

10 Ende de Ouerpriesters ende Schriftgheleerde stonden daer by/ ende beschuldichden hem sterckelick.

11 Eñ als hem Herodes met sijne h bende veracht ende bespot hadde/ dede hy hem een wit Cleedt aen/ ende sandt hem weder tot Pilatum.

h Grie/ Hofgesin.

12 Ende in dien seluen daghe werden Pilatus eñ Herodes ghevrienden met malcanderen / want daer te voren vyandtschap tusschen hen was.

13 i Ende als Pilatus de Ouerpriesters ende de Ouerste/ eñ het volck by een gheroepen hadde/ seyde hy tot hen:

i mat.27.23 Mar.15.14 Joan.18.38 ende 19.4.

14 Ghy lieden hebt desen mensche tot my ghebracht/ als eenen die het volck verkeerende is / ende siet / ick hebbe hem voor v lieden ondersocht / ende en vinde in hem gheen schult daer ghy lieden hem mede beschuldicht.

Pilatus wil Christū los laten.

15 Ja noch Herodes oock/ want ick hebbe v lieden tot hem ghesonden: eñ siet / hem en is niet gedaen dat de doot weerdich is

16 Daerom sal ick hem castijden eñ ontslaē.

17 k Ende hy moeste hen op elcke Feeste des Pascha eenen los laten.

k mat.27.15 Marc.15.6. Joan.18.39. l Act.3.14.

18 Ende alle de menichte riep / segghende: l wech met desen/ eñ laet ons Barrabā los.

19 De welcke was om eenen Oproer die in de stadt geschiedt was/ eñ om eenen dootslach/ in de ghevanckenisse geworpen.

20 Soo sprack sy Pilatus wederom aen/ willende Jesum los laten:

De Joden begheeren Christum gecruyst/ eñ Barrabam los gelaten te hebben.

21 Maer sy riepen teghen / segghende: Cruyst hem.

22 Ende hy seyde derdemael tot hen: Wat heeft dese doch quaets gedaē? Ic en hebbe gheen schult des doots in hem geuonden; daerom sal ick hem castijden/ eñ los laten.

23 Maer sy hielden aen met luyder stemmen/ ende eyschten dat hy soude ghecruyst worden. Ende hare / ende der Ouerpriesters stemmen werden geweldich.

24 m Ende Pilatus oordeelde dat haren eysch gheschieden soude.

m ma.27.26 Mar.15.15. Joan.19.16

25 Ende liet los den genen die om den Oproer eñ dootslach in de gevanckenisse geworpen was/ den welcken sy begheerden: ende Jesum gaf hy ouer tot haren wille.

26 n Ende als sy hem wech leydden/ namen sy eenen Simon van Cyrenen/ die van den Acker quam / ende leyden hem het Cruyce op/ dat hyt achter Jesum droeghe.

n mat.27.32 Mar.15.21.

27 Ende hem volchde een groote menichte volcx / ende Vrouwen / de welcke hem oock beclaechden ende beweenden:

Vrouwen die Christū beweenen.

28 Ende Jesus omghekeert tot haer/ seyde: Ghy Dochters van Jerusalem / en weent niet ouer my / maer weent ouer v seluen/ ende ouer uwe kinderen.

De verwoestinghe Jerusalems.

29 Want siet de daghen comen/ in de welcke men segghen sal: o Salich zijn de onvruchtbare/ ende de buycken die niet ghebaert en hebben / ende de borsten die niet ghesoocht en hebben.

o Of/ gheluckich.

30 Dan sullen sy beghinnen te segghen tot de Berghen: p Valt op ons/ ende tot de heuuelen/ Bedeckt ons.

p Esa.2.19. Osee 10.9. Apo.6.16. ende 9.6.

31 q Wāt indien sy dit doen * indē groenen houte/ wat sal in den dorren gheschieden?

q 1 Pet.4.17 * Gr. in den vochtighen houte.

32 r Ende daer werdden oock twee andere Misdaders gheleydt / om met hem ghedoodt te worden.

33 s Eñ als sy quamen op de plaetse ghenaemt Hoofdtscheel plaetse/ daer cruysten sy hem/ ende de Misdaders: den eenen ter Rechter/ eñ den anderē ter slincker handt.

r Joā.19.18 s mat.27.38 Mar.15.22

34 Ende Jesus seyde: t Vader vergheuet hen/ want sy en weten niet wat sy doen. u Ende sy deylden sijne cleederen/ werpende het lot daerom.

t Acto.7.60 1 Corin.4.12 u mat.27.35 Mar.15.24 Joan.19.23 Psal.22.19.

35 Ende het volck stondt ende aensach: de Ouerpriesters x bespotteden hem oock met hen / segghende: Hy heeft andere gheholpen/ dat hy nu hemseluen helpe / is hy die y Christus / de wtuercoren Godts.

Christus aenCruyce bespot.

36 Eñ de Crijchsknechten quamē oock toe eñ bespotteden hem / hem edick biedende/

x Grieckx/ runselden den neuse. y Dat is/ de Gesalfde

37 Ende segghende: Indien ghy de Coninck der Joden zijt / so helpt v seluen.

38 z Ende daer was oock een opschrift bouen hem gheschreuen met Grieckscher/ Latijnsche/ ende Hebreeusche letteren: DESE IS DE CONINCK DER JODEN.

z mat.27.37 Mar.15.26 Joan.19.19.

39 Ende een van de Misdaders die daer ghehangen waren/ lasterde hem/ eñ seyde: Indien ghy Christus zijt / soo helpt v seluen ende ons.

De een Moordenaer lastert Christum.

40 Maer de ander antwoordende strafte hem/ segghende: Vreest ghy oock Godt niet/ daer ghy in het selue oordeel zijt?

41 Eñ wy doch ten rechten / want wy ontfangen wat onse wercken weert zijn: maer dese heeft niet onbehoorlicx gedaen.

42 Ende hy seyde tot Jesum: Heere ghedencket myner / als ghy in v Coninckrijcke coemt.

De gheloouige moordenaer wordt salich.

43 Ende Jesus seyde tot hem: Voorwaer segghe ick v: Heden sult ghy met my inden Paradijse wesen.

44 a Ende het was ontrent der sester vren/ ende daer quam duysternisse ouer de gantsche Aerde/ tot ter Negenster Vre.

a mat.27.45 Mar.15.33. Christus sterft.

45 Ende de Sonne werdt verduystert / ende de Voorhanck des Tempels scheurde midden in twee.

Ende

46 Ende Jesus riep met luyder stemmen/
a Psal.31.6. eñ seyde : b Vader/ in uwe handen sal ick
Acto.7.60. mynen Geest c bevelen. Eñ als hy dat ghe-
c Of/ te seyt hadde/ so heeft hy den gheest gegeven.
bewaren 47 d Eñ als de Hooftman over hōdert sach
setten. dat daer geschiedde/ prees hy God/ eñ sey-
de: waerlic dese mēsche was rechtveerdich.
48 Eñ alle de scharen die daer te samen ge-
d mat.27.54 comen waren/ tot deser aenschouwinghe/
Mar.15.39. aenschouwende dat daer gheschiede/ sloe-
gen hare borsten eñ keerden wederom.
49 Ende alle syn bekenden stonden van ver-
re/ ende de Vrouwen die hem wt Galilea
leedtwesen mede nagevolcht waren/ siende dit aen.
50 e Ende siet/ een man met name Joseph/
die een Raetsheere was/ een goet ende
Rechtveerdich man:
51 Dese en hadde niet bewillicht in haren
Josephvan Raedt/ eñ daet/ ende was van Arimathea
Arimathea de Joodtsche Stadt/ de welcke oock selve
e mat.27.57. verwachtede het Coninckrijcke Gods.
Mar.15.43 52 Dese ginck tot Pilatum/ ende begheerde
Joan.19.38 het Lichaem Jesu.
53 Ende hy nam hem af/ eñ wandt hem in
een fijn lijnwaedt/ f ende leyde hem in een
graf dat in een steenrotze wtghehouwen
Christus was/ daer noyt niemandt in geleyt was.
woordt be- 54 Ende het was de dach der voorberey-
graven. dinghe/ ende de Sabbath quam aen.
mat.12.40 55 Ende de vrouwen die navolchden/ g (de
ende 26.11. welcke met hem ghecomen waren wt Ga-
ende 27.59 lilea/) besaghen het Graf/ ende hoe syn
Mar.15.46. Lichaem geleyt was.
g Luce 8.2. 56 Ende sy wedergekeert zijnde/ bereyd-
den specerie eñ salve/ eñ op den Sabbath
hebben sy gherust nae der Wet.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Christus opgestaē vertoont hem den vrouwen/ 13. den tween op den wech/ 36. allen synen Discipulen/ 44. ende als hyse onderwesen heeft/ is hy opghenomen ten Hemel/ 53. hare dagelicksche oeffeninge.

Mat.28.1 1 Ende a op den eersten dach der b Sab-
Mar.16.1. bathen seer vroech/ ginghen sy tot den
Joan.20.1. grave/ dragende de specerien die sy be-
ratis/ reydt hadden/ ende sommige met haer.
ch daechs 2 Ende vonden den steen van den grave
a den af gewentelt.
Sabbath. 3 Ende ingegaen zijnde/ vonden sy het
Lichaem des Heeren Jesu niet.
Of/ twijf- 4 Eñ het geschiedde als sy daerom c ver-
elden zaecht waren/ siet/ soo stonden twee man-
nen by haer in blinckende cleederen.
De Enghe- 5 Ende als sy nu vervaert waren/ eñ het
en spreken Aensicht nae der Aerden boghen/ seyden
e Vrou- die mannen tot haer: Wat soeckt ghy den
ven aen. levendigen d by den dooden?
Gr. met 6 Hy en is hier niet/ maer hy is opgestaē:
mat.17.21 e Ghedenckt hoe dat hy u lieden ghesevdt
nde 17.22. heeft/ als hy noch in Galilea was/
nde 20.18. 7 Seggende: De Sone des menschē moet
Marc.8.31. overgelevert worden in der sondigen men-
nde 9.31. schen handen/ ende gecruyst worden/ ende
nde 10.33 ten derden dage weder opstaen.
uce 9.22 8 Ende sy ghedachten syner woorden.
nde 18.31. 9 Ende f wederom ghekeert zijnde van
De vrouwē den grave/ boodtschapten alle dit den el-
ootschap- ven/ ende allen den anderen.
en den A- 10 Het was Maria Magdalena/ eñ Jo-
ostelen dat anna/ eñ Maria Jacobi/ ende andere met
Christus haer/ die dit tot de Apostelen seyden.
erresen is. 11 Eñ hare woorden scheenen hen als ydele
Mat.28.8 clappingen/ ende en ghelooften haer niet.
Mar.16.8 12 g Ende Petrus stondt op/ ende liep tot
Petrus den grave/ ende nederbuckende/ sach hy de
loopt na dē lijnen doecken alleen ligghen/ ende ghinck
rave. wech/ verwonderende by hem selven van
Joā.20.3. dat daer geschiedt was.

13 h Ende siet/ twee van hen ghinghen te h mat.16.a
dien selven dage na een Vleck dat tsestich
i Stadien van Jerusalem was/ ghenaemt i 24 stadien
Emaus. maken een
14 Ende sy spraken onder malcanderē van vre gaens.
alle dese dingen die geschiedt waren.
15 Ende het gheschiedde/ de wijle sy spra-
ken ende versaechden/ k dat Jesus by k mat.18.29
quam/ ende met hen ghinck/ Luce 24.35
16 Ende hare ooghen werden ghehouden
dat sy hem niet en bekenden.
17 Ende hy seyde tot hen: Wat Redenen
zijn dit/ die ghy wandelende onder mal-
canderen handelt/ ende zijt droevich?
18 Eñ een ghenaemt Cleophas/ antwoord-
de/ eñ seyde tot hem: Zijt ghy alleen een
Vreemdelinck te Jerusalem/ l die niet en l Gr. eñ en
weet wat daer in dese dagen geschiedt is? wetet niet?
19 Eñ hy seyde tot hen: Wat? Sy seyden
hem: Van Jesu van Nazareth/ in de welc- m Luce 7.16
ke een Propheet was/ crachtich in werc- Joan.4.19.
ken eñ woorden/ voor God eñ den volcke. ende 6.14.
20 Eñ hoe hem onse Overpriesters eñ O-
verste overgelevert hebben tot dē oordeele
des doodts/ eñ hebben hem ghecruyst.
21 Ende wy hoopten dat hy was de ghe-
ne die n Israel verlossen soude: ende oock n Acto.1.6.
boven dit alles/ ist heden de derde dach
dat het geschiedt is.
22 o Maer oock hebben ons sommighe o Mat.28.8
van onse Vrouwen verschrickt/ de welcke Mar.10.10
vroech in den morghenstondt tot den gra- Joā.20.18.
ve gheweest zijn.
23 Ende als sy syn lichaem niet en von-
den/ quamen sy/ seggende/ dat sy oock een
ghesicht der Engelen ghesien hadden/ die
segghen dat hy leeft.
24 Ende sommige van die met ons waren/
zijn tot den grave ghegaen/ eñ bevonden
ghelyck oock de vrouwen geseyt hadden/
maer hem en sagen sy niet.
25 Ende hy seyde tot hen: O Onverstan-
dige ende trage van herten om te gheloo-
ven alle het ghene dat de Propheten ghe-
sproken hebben.
26 p Moeste Christus niet also lijden/ ende p Esa.50.6.
tot syn eerlickheyt ingaen? ende 53.5.
27 q Ende hy begonst vā Mose eñ r alle de q Gen.3.4.
Propheten/ eñ leyde hen wt in alle de schrif- ende 22.18.
ten/ wat van hem selven geschreven was. ende 26.4
28 Ende sy quamen by dat Vleck daer sy ende 49.10
henen gingen/ ende hy gelaet hem ghelyck Deut.18.15
of hy verder gaen soude. r Psal.131.11
29 s Ende sy dwonghen hem/ segghende: Esaie 4.2.
Blijft by ons/ want het is by den Avont/ ende 7.14.
ende de dach is ghedaelt. Ende hy ghinck ende 9.6.
in/ om by hen te blyven. ende 40.10.
30 Ende het gheschiede als hy met hen ter Jerem.23.5
Tafel ghesetten was/ nam hy het Broodt/ ende 33.14.
danckte/ eñ brack het/ ende gaft hen. Ezech.34.23
31 Ende haer ooghen werdden gheopent/ ende 27.34.
ende sy kenden hem. Ende hy t bequam Dani.9.24
wt haren oogen. Mich.7.20
32 Eñ sy seyden tot malcanderen: Brand- s Gen.19.2.
den onse herten niet in ons/ als hy met Jud.19.20
ons sprack op den wech/ ende als hy ons Acto.16.15.
de Schrift opende? Hebr.13.2
33 Ende sy stonden op te dier selver ure/ t Grieck/
ende keerden wederom nae Jerusalem/ eñ wert ons-
vonden tsamen vergadert de elve/ ende die sienlick van
met hen waren/ hen.
34 Segghende: De Heere is waerlick op-
gestaen/ ende is van Petro gesien.
35 Ende sy oock/ vertelden dat inden wech
gheschiedt was/ ende hoe hy van hen be-
kent werd in het breken des Broots.
36 u Ende als sy dit seyden/ stondt Jesus u mar.16.14
selve midden onder hen/ eñ seyde tot hen: Joan.20.19
Vrede zy met u lieden. 1.Corin.15.5

37 Ende ſy vervaert ende verſchrickt zÿnde/
meynden dat ſy eenen Geeſt ſagen.
38 Ende hy ſeyde tot hen : Wat zÿt ghy-
lieden beroert ? ende waerom climmen die
ghedachten in uwe herten?
39 Aenſchout mÿne handen / ende mÿne
voeten. want ick bent ſelve. Taſt my/ ende
ſiet, want een Gheeſt en heeft noch vleeſch
noch beenderen/ gelÿck ghy lieden ſiet dat
ick hebbe.
40 Ende als hy dit gheſeyt hadde / toonde
hy hen de handen ende de voeten.
41 Ende als ſy noch van blÿſchap niet en
gheloofden/ende hen verwonderden, ſeyde hy
x Ioā. 21.10 tot hen: x Hebt ghy lieden hier wat te eten?
42 Ende ſy gaven hem een ſtuck ghebraden
viſchs / ende van honichraten
43 Ende hy namt, ende at het voor hen.
p mat. 16.21 44 Ende ſeyde k tot hen: p Dit zÿn de woor-
ende 17.22. den die ick tot v lieden ſprack als ick noch
ende 20.18. by v was / namelick dat het noodich was
Mar. 8.31. alles vervult te worden al wat van my
ende 9.31. gheſchreven is in de Wet Moſis / ende
ende 10.33 Propheten ende Pſalmen.
Luce 9.22. 45 Doe opende hy haer verſtandt / dat ſy
ende 18.31. de Schriſten verſtonden.
ende 24.6. 46 Ende ſeyde tot hen: z Alſo iſſer geſchre-
z Pſal. 22.7 ven/ ende alſoo moeſte Chriſtus lÿden/ en-
Acto. 17.3. de ten derden daghe weder opſtaen van
de dooden:
47 Ende in ſÿnen Naeme bekeeringhe ende
a Act. 13.38 a vergevinge der ſonden ghepredickt wor-
1. Ioā. 2.12. den b onder alle volcken / c beghinnende
b Oſ/ iii. van Ieruſalem.
c Acto. 2.4 48 Ende ghy lieden zÿt hier van getuygen.
d Ioā. 14.26 49 d Ende ſiet / ick ſal de belofte mÿns
ende 15.26. Vaders op v lieden ſenden/ e Blÿft ſ ghy
ende 16.7 lieden dan in de Stadt Ieruſalem/ tot dat
e Griecx ſit. ghy aengedaen wordt met crachte wt den
f Act. 1.1/ hoochſten.
g mat. 26.31 50 g Ende hy leydeſe wt tot Bethania/ ende
ende 28.10 hief ſÿne handen op/ ende ſegendeſe.
Mar. 14.28 51 h Ende het gheſchiedde als hyſe ſegen-
ende 16.7. de/ dat hy van hen ſcheyde / ende voer op
h mar. 16.19 nae den Hemel.
Act. 1.9. 52 Ende ſy aenbaden hem / ende keerden we-
derom na Ieruſalem met grooter blÿſchap
53 Ende ſy waren alle tÿde in den Tempel
God lovende ende prÿſende/ Amen.

Argument

Op het Euangelium Ioannis.

Ioannes heeft seer late (ghelÿckmen ſeyt) ſyn Hiſtorie vanden Woorde dat vleeſch geworden was/ geſchreven / ende int licht ghebracht. Hy hadde ſonder twÿfel geſien wat Mattheus gheſchreven hadde. So heeft hy dan gedacht ſommige Leere ende Sermoonen Chriſti daer by te ſtellen/ ende de dingē die Mattheus ſcheen wtgelatē/ ofte te cort beſchreven te hebben. Daerom ſalmen wt deſe twee Hiſtorien te samē gevoecht/ een seer volcomen Hiſtorie hebben/ van alle ſchoone dingen die Chriſtus ghedaen ende geſproken heeft.

HET HEYLIGHE Euangelium beſchreven door Ioannem.

Dat Eerſte Capittel.

1. De Godheydt/ 14. menſcheyt ende ampt Ieſu Chriſti/ 19. het ghetuyghenisse Ioannis / 39. ende van andere door Ieſum geroepen.

1 IN den beghinne was het a Gene. 1.1.
Woordt/ ende het Woordt was by Pſalm. 33.6
Godt/ ende dat Woordt was Godt. Ephe. 3.9.
2 Dit was inden beginne by God. Coloſ. 1.16.
3 a Alle dinghen zÿn door dat ſelve Hebr. 1.2
ghemaeckt / ende ſonder dat ſelve en is
niet gemaeckt/ van dat gemaeckt is. b Ioā. 5.26.
4 b In den ſelven was het leven/ c ende het c Ioan. 8.12.
leven was het licht der menſchen. ende 9.5.
5 d Ende het licht ſchÿnt in de duyſterniſſe : ende 12.46
ende de Duyſterniſſe heeft dat licht niet d Ioan. 3.19
begrepen. e Mat. 3.1.
6 e Daer werdt een menſche van Gode ge- Mar. 1.4
ſonden/ wiens Naem was Ioannes. Luce 3.2.
7 Deſe quam tot ghetuygeniſſe/ om dat hy ende 7.27
van den lichte ſoude ghetuygen / op dat ſy Ioan. 1.33
alle door hem gheloouen ſouden. Mala. 1.1.
8 Hy en was dat licht niet/ maer was ghe- f Ioan. 8.12
ſonden op; dat hy ſoude van dien Lichte ende 9.5.
ghetuyghen. ende 12.35.46
9 f Dat warachtige Licht was deſe die al ende 18.37
len menſche verlichte/ comende in de werelt. g Hebr. 1.2.
10 Hy was in de werelt : g ende de werelt h Griecx is
is door hem ghemaeckt: ende de Werelt en het ſyne.
heeft hem niet ghekent. i Eſa. 56.4.
11 Hy is ghecomen h tot de ſÿne/ ende de ſÿne Roma. 8.15.
en hebben hem niet aengenomen. Galat. 3.26
12 i Maer alle die hem aengenomen hebbē/ 1. Pet. 1.4.
dien heeft hy macht ghegheven kinderen 1. Ioan. 5.1.
Godts te worden/ namelick/ die in ſÿnen k mat. 1.16.23
Naem gelooven. Luce 1.31.
13 De welcke niet wt den bloede / noch wt ende 2.7
den wille des vleeſchs / noch wt den wille Eſa. 7.14.
des mans/ maer k l Gode geboren zÿn. l Mar. 3.38.
14 k Ende het Woordt is vleeſch ghewor- m mat 17.2
den/ l ende heeft onder ons gewoont: m ende 2. Pet. 1.17.
wy hebben ſÿne eerlickheyt geſien/ een eer n Colo. 1.19
lickheyt als des eenichgheboren van den ende 2.9.
Vader) n vol genaden ende waerheyts. o Mat. 3.11
15 (o Ioannes getuyght van hem ende roept/ Mar. 1.7.
ſeggende : Deſe is dien ick ſeyde : die nae Luce 3.16.
my coemt, ende voor my geworden is/ want Ioā. 1.26.30
hy was p eer dan ick.) p of meest.
16 q Ende van ſÿner volheydt hebben wy q Colo. 1.19
alle ontfangen/ ende genade voor genade.
17 r Want de Wet is door Moſen ghege- r Exo. 19.25.
ven / maer de Genade ende de Waerheydt
door Ieſum Chriſtum geworden. ſ Exo. 33.20.
18 ſ Niemandt heeft oyt Godt gheſien/ de Deut. 4.12.
eenichgheboren Sone / die in den ſchoot 1. Tim. 6.16
des Vaders is/ die heeft ons verclaert. 1. Ioā. 4.12
19 t Ende dit is de ghetuyghenisse Ioan- t Ioan. 5.33
nis / als de Ioden wtſonden van Ieruſa-
lem Prieſters ende Leviten / om hem te vra-
ghen: Wie zÿt ghy?
20 Hy beleedt het ende verſaeckte niet/ ende be- Het getuy-
leet/ u ſeggende: Ic en ben de x Chriſtus niet. ghenisse
21 Ende ſy vraechden hem : Wat dan? Ioannis
Zÿt ghy Elias? Ende hy ſeyde : Ick en vā Chriſto.
bens niet. Zÿt ghy y een Propheet? Ende u Act. 13.25.
hy antwoordde : Neen. x Dat is/
22 So ſeyden ſy dan tot hem : Wie zÿt Geſalfde.
ghy? op dat wy antwoort gevē morghen y Deu. 18.18
den ghenen die ons geſonden hebbē: Wat
ſegt ghy van v ſelven?

23 Hy seyde: z Ick ben de Stemme des
gheuen die roept in de Woestyne. Maeckt
recht den wech des Heeren / ghelyck Esa-
ias de Propheet geseyt heeft.
24 Ende die ghesonden waren / waren wt
de Phariseen.
25 Ende sy vraechden hem / ende seyden
tot hem: Wat doopt ghy dan / indien ghy
die b Christus niet en zyt / noch Elias /
noch c die Propheet?
26 Joannes antwoordde hen / ende seyde:
d Ick doope inden Water / maer hy staet
midden onder v lieden / dien ghy niet
en kent.
27 Hy ist / die nae my coemt / de welcke
e voor my gheweest is: wien ick niet weer-
dich en ben synē schoenriem te ontbinden.
28 Dit gheschiedde in f Bethabara ouer
den Jordaen, daer Joannes doopte.
29 Des anderen daechs sach Joannes Je-
sum tot hem comen / ende seyde: Siet
g dat Lam Godts / dat de sonde des We-
relts wech neemt.
30 Dese ist daer ick van seyde: Nae my
coemt een Man / de welcke h voor my ge-
weest is / want hy was i eer dan ick.
31 Ende ick en kende hem niet: maer op
dat hy Israeli soude gheopenbaert wor-
den / daerom ben ick ghecomen te doopen
in den watere.
32 k Ende Joannes ghetuychde / segghen-
de: Ick hebbe ghesien den Gheest neder
dalen / ghelyck een Duyue wt den Hemel /
ende bleef op hem.
33 Ende ick en kende hem niet: maer die
my ghesonden heeft om te doopen inden
water / die seyde tot my: Op wien ghy
sult den Gheest sien neder dalen / ende op
hem blyuen / die selue ist / die inden heyli-
ghen Gheest doopt.
34 Ende ick hebt ghesien / ende betuycht /
dat dese de Sone Gods is.
35 Des anderen daechs stont Johannes
wede: om / eñ twee van zyne Discipulen:
36 Eñ als hy Jesum sach wandelen / seyde
hy: l Siet het Lam Godts.
37 Ende die twee zyne Discipulen hoor-
den hem dat spreken / eñ volchden Jesum.
38 Ende als hem Jesus omkeerde / ende
sach dat sy hem volchden / seyde hy tot
hen: Wat soeckt ghy lieden? Sy seyden
tot hem: Rabbi dat is / m verduytscht /
te segghen: Leeraer / waer n woondy?
39 Hy seyde tot hen: Coemt / ende siet het.
Sy ghingen ende sagen waer hy woonde /
ende bleuen dien dach by hem. Het was
ontrent o de thiensite vre.
40 Andreas de Broeder Simonis Petri
was een van dese twee die het van Joan-
ne gehoort hadden / ende hem nauolchden.
41 Dese vandt eerst Simonem zynen broe-
der / ende seyde tot hem: Wy hebben ghe-
vonden den Messiam / dat is verduytscht /
de Ghesalfde.
42 Eñ hy brachte hem tot Jesum. Ende als
hem Jesus aensach / seyde hy: Ghy zyt
Simon de sone Jona: p Ghy sult genaemt
wordē Cephas, dat is wtgeleyt / q Steen.
43 Des ander daechs wilde Jesus wt-
gaen nae Galileam / ende vandt Philip-
pum / ende seyde tot hem: Volcht my nae.
44 r Ende Philippus was van Bethsaida /
wt der stadt Andree ende Petri.
45 Philippus vandt s Nathanael / eñ seyde
tot hem: Wy hebben dien ghevonden /
van welcken t Moses inde Wet / ende
u de Propheten ghescreuen hebben / na-
melick / Jesum van Nazareth / den Sone
Josephs.

Esa.40.3. / Mat. 3.3. / Mar.1.3. / uce 3.4. / dat is / Ghesalfde. / Deu.18.28 / Mat. 3.11 / Marc.1.7. / uce 3.16. / ct 1.5. / Of / weer- / ghet is / an ick. / f And. Be / hania. / Esai.53.5. / Cor.5.7. / Joā.1.36. / Oft, weer / ghet is / an ick. / Oft / meer- / er. / Joannes / etuycht. / at Chri- / tus ghecome / nen is. / mat.3.16. / Marc.1.10. / uce 3.21. / oe Joan / es Chri- / tum kent. / Christus / et Lam / Godts. / Exod.12.3. / Esai.53.7. / ct.8.31. / Joan.1.29. / Joannis. / Discipulen / olgē Chri / tum / n Gr / wt- / helept. / Gr. blijft / hy. / Dat is / wee vren / oor auōt: / vāt oedach / adde / waelf vrē / ekenende / ander son- / en opganc / en / tot der / Sonnen on / erganck. / Christus. / mat.16.18 / Griecx / Petrus. / Philippus. / Joā.12.21. / Joan 21.2 / Gen.3.15. / Deut.18.15 / Esa.7.12. / Psa.132.11 / Esai.4.2. / Jerem.23.5. / Ezec.34.24. / nde 37.24 / Dane.9.24 / Mich.7.20

46 Eñ Nathanael seyde tot hem: Mach
van Nazareth wat goets comen? Philip-
pus seyde tot hem: Coemt / ende siet het.
47 Jesus sach Nathanael tot hem comen /
ende seyde van hem: Siet waerlick een
Israelite / in welcken gheen bedrooch en is.
48 Nathanael seyde tot hem: Waer van
kent ghy my? Jesus antwoordde, eñ seyde
tot hem: Eer v Philippus riep / daer ghy
onder den Vygheboom waert / sach ick v.
49 Nathanael antwoordde / ende seyde tot
hem. x Rabbi ghy zyt de Sone Godts / x dat is / Lee-
ghy zyt de Coninck Israels. raer.
50 Jesus antwoordde / ende seyde tot hem:
y Ghy ghelooft om dat ick v geseyt hebbe. y Anders /
Ick sach v onder den Vygheboom: ghy gelooft ghy
sult grooter dinghen dan dese sien. etc.
51 Ende seyde tot hem: Voorwaer voor-
waer segghe ick v: z hier nae suldy den He- z Gen.28.12
mel gheopent sien / ende de a Enghelen op- a mat.24.30
climmende ende nederdalende op den So- ende 28.18.
ne des menschen.

Dat ij. Capittel.

1. Christus verandert Water in Wyn /
17. drijft de Vercoopers wt den Tempel /
19. voorseyt zyn doodt ende opstandinghe /
23. ende bekeerter vele / 24. en betrout de
menschen niet.

1 Ende ten derden daghe werdt daer een Water wort
Bruyloft ghehouden in Cana Galilee: in Wyn ver
ende de Moeder Jesu was daer. andert inde
2 Ende Jesus was oock ghenoot, eñ zyne Bruyloft.
Discipulen / totter Bruyloft.
3 Ende als daer Wyn ghebrack / seyde dē
moeder Jesu tot hem: Sy en hebben ghee-
nen Wyn.
4 Ende Jesus seyde tot haer: Vrouwe /
a wat hebbe ick met v te doen? Myn vre a Oft / Wat
en is noch niet ghecomen. is my ende
5 Zyn Moeder seyde tot de Dienaers: v? oft. Wat
Wat hy v lieden seydt, dat doet. gaet het mi
6 Ende daer waren ses steenen Waterva- ende v aen?
ten gheset / b nae der Joden reyninghe / b Mar.7.3.
eñ hielden elck twee oft drye c Metreten. c Metreta /
7 Ende Jesus seyde tot hen: Vult die wa- was ontrēt
terbaten met water. Ende sy vuldense eē Keulsche
tot bouen. ame.
8 Ende hy seyde tot hen: Schept nu / en-
de draghet tot den Opperdischmeester:
Ende sy brochtent.
9 Ende als de Opperdischmeester dat
Water dat Wyn geworden was / gepreeft
hadde / ende wiste niet van waer de Wyn
ghecomen was / maer de Dienaers die
het Water geschept hadden / die wistē) so
riep de Opperdischmeester dē bruydegom /
10 Eñ seyde tot hem: Alleman set eerst den
goeden Wyn / eñ alsmen wel ghedroncken
is / dan den minsten: maer ghy hebt den
goeden Wyn tot nu toe behouden.
11 Dit beghin der teeckenen dede Jesus in De eerlick-
Cana Galilee / ende openbaerde zyn e eer- heyt Chri-
lickheyt: ende zyne Discipulen gheloof- sti.
den in hem.
12 Daer nae quam hy af nae Capernaum / Christus te
hy ende zyn Moeder / ende zyne Broe- Capernaū.
ders / ende zyne Discipulen / ende en ble-
uen daer niet vele daghen.
13 Ende het Pascha der Joden was nae
by: ende Jesus ghinck op nae Jerusalem. b mat.21.12
14 b Eñ hy vant in den Tempel die daer Marc.11.15
vercochten Ossen ende Schapen / eñ Duy- Luce.19.45.
uen, ende de Wisselaers sittende. Christus
15 Ende hy maeckte een gheessel van snoe- worpet de
rens / ende dreef se alle wt den Tempel / koopers eñ
oock de Schapen ende Ossen: ende der verkoopers
Wisselaren ghelt stortte hy wt / ende keerde wt dē Tem
de Tafelen omme. pel.

16 Ende seyde tot de gene die daer Duyuē vercochtē: Weert dit van hier wech/ ende en maeckt niet van mijns Vaders huys/ een Coophuys.

17 Ende zijne Discipulen werden ghedachtich dat daer gheschreuen is: e De yverighe liefde ws huys heeft my verslonden.

18 Doe antwoordden de Joden/ eñ seyden tot hem: f Wat teecken bewijst ghy ons g dat ghy dat doen meucht?

19 Jesus antwoordde/ ende seyde tot hem: h Breeckt desen Tempel/ ende in drye daghen sal ick hem oprechten.

20 Soo seyden hem dan de Joden: Ses eñ veertich Jaer lanck weet desen Tempel ge timmert/ende sult ghy hem in drye dagen oprichten?

21 Maer hy sprack vanden Tempel zijns lichaems.

22 Als hy nu opghestaen was van de dooden/ werden de Discipulen zijns ghedachtich dat hy dat geseyt hadde/ ende sy gheloofden de Schrift/ende den woorde dat Jesus ghesproken hadde.

23 Ende als hy te Jerusalem was / op het Pascha in het Feest/ vele gheloofden in zijnen Naem/ die de teeckenen saghen die hy dede.

24 Maer Jesus en betroude hemseluē hen niet/ daerom dat hyse alle kende.

25 Eñ dat hy niet en behoefde/dat yemandt getuygenisse gaue van den mensche/ i want hy wiste wat in den mensche was.

e Psal.69.10 f mat.12.38. ende 16.1. Marc. 8.11. Luce 11.29. Joan.6.30. g Grieck/ dat ghy dat doet? Oft/ want ghy doet dat. h mat.26.61 ende 27.39. Marc.14.58. ende 15.29. Den Tempel/ dat is het lichaem Christi/ soude van den Joden ghebroken worden. Vele gheloouen aē Christum om de wonderdaden. i 1.Sa.16.7. 1.Para.28.9 Psal.7.10. ende 103.14. Jere.11.20. ende 17.10. ende 20.12.

Dat iij. Capittel.

1. Christus onderwijst Nicodemum/ van de wedergeboorte. 14. vanden gheloue/ 16. ende van de liefde Godts tot der Werelt/ 27. Joannes gheeft ghetuyghenisse van Jesu.

1 Ende daer was een mensche wt den Pharizeen/ ghenaemt a Nicodemus/ een Overste der Joden.

2 b Dese quam des nachts tot Jesum ende seyde: c Rabbi/ wy weten dat ghy zijt een Leeraer/ vā Gode gecomē/ d want niemant en can dese teeckenen doen die ghy doet/ ten sy dat Godt met hem sy.

3 Jesus antwoordde/ ende seyde tot hem: Voorwaer voorwaer segghe ick u: Ten sy dat yemant e anderwerf ghebooren worde/ soo en can hy het Coninckrijcke Godts niet sien.

4 Nicodemus seyde tot hem: Hoe can een mensche gheboren worden als hy oudt is? can hy weder in zijns moeders buyck gaen/ ende gheboren worden?

5 Jesus antwoorde: Voorwaer voorwaer segghe ick u: f Ten sy dat yemant gheboren worde wt den water eñ Gheest/ so en can hy ten Coninckrijcke Gods niet ingaen.

6 g Wat wt den vleesch gheboren is / dat is vleesch: ende wat wt den Gheest gheboren is/ dat is Gheest.

7 Verwondert u niet dat ick u geseyt hebbe: Ghy moet andermael geborē worden.

8 De h Wint blaest werwaert hy wil/ eñ ghy hoort zijn stemme: maer ghy en weet niet van waer hy coemt/ noch waer hy henen vaert. Alsoo is een yegelick die wt den Gheest gheboren is.

9 Nicodemus antwoordde / eñ seyde tot hem: i Hoe can dat gheschieden?

10 Jesus antwoordde/ eñ seyde tot hem: k Zijt ghy een Leeraer Israels / ende en weet ghy dit niet?

11 l Voorwaer voorwaer segghe ick u: Wy spreken dat wy weten / eñ ghetuyghen dat wy gesien hebben/eñ ghy lieden en neemt onse ghetuyghenisse niet aen.

Nicodemus coemt tot Christum des nachts/ om gheleert te worden a Joā.19.39 b Joā.7.50. ende 19.39. c dat is/ Leeraer. d Joan. 9. 16.33. e Oft / van bouen. Wt Water ende Geest gheboren worden. f Titi.3.5. g Rom. 8.5. h Oft de Gheest. i Joan.6.52 k Oft / Ghy zijt. l Joan.7.16 ende 8.28. ende 12.49. ende 14.24.

12 Indien ick u lieden Aerdtsche dinghen gheseyt hebbe/ende ghy die niet en ghelooft/ hoe soudt ghy lieden ghelooven/ als ick u Hemelsche dinghen seyde?

13 m Eñ niemāt en isser opgevaren ten Hemel/ dā die vanden Hemel neder gecomen is/ de Sone des menschē die inden Hemel is.

14 o Ende gelijck Moses de Slanghe inder Woestijne verhoocht heeft/ p also sal de Sone des menschen verhoocht worden:

15 Op dat een yegelick die in hem ghelooft/ niet en verderue/ maer het eewighe leuen hebbe.

16 q Want alsoo lief heeft Godt de Werelt gehadt/ dat hy zijnen eenichgheboren Sone ghegheuen heeft/ r op dat een yegelick die in hem ghelooft/niet en verderue maer het eewighe leuen hebbe:

17 s Want Godt en heeft zijnen Sone in de Werelt niet gesonden/ op dat hy de werelt verdoemen soude: maer op dat de wereldt door hem t behouden worde.

18 Wie in hem ghelooft/ die en wordt niet u verdoemt: maer die niet en ghelooft/ die is nu verdoemt/ want hy en heeft niet ghelooft inden Naem des Eenichgeboorenen Soons Godts.

19 Ende dit is de x verdoemenisse / dat y het Licht inde Werelt ghecomen is/ ende de menschen hebben de duysternisse lieuer ghehadt/ dan het licht/ om dat hare wercken boos waren.

20 Wāt so wie quaet doet/ die haet het licht eñ en coemt tot den lichte niet / op dat zijne wercken niet ghestraft en worden.

21 z Maer wie de waerheydt doet / die coemt tot den lichte/ op dat zijn wercken gheopenbaert worden/ a want sy in Gode ghedaen zijn.

22 Daer na ginck Jesus ende zijne Discipulen in het Joodtsche landt: eñ verkeerde daer met hem/ b ende doopte.

23 c Ende Joannes doopte oock in Enon/ by Salim/ om dat daer veel waters was/ eñ sy quamen daer/ ende werden gedoopt.

24 Want Johannes en was noch niet inde ghevanckenisse ghewoorpen.

25 Soo werdt daer een vraghe onder den Discipulen Joannis met den Joden/ vander reyninghe.

26 d Ende sy quamen tot Joannem / ende seyden tot hem: e Rabbi / die met u ouer den Jordaen was/ den welcken ghy ghetuyghenisse gaeft/ siet / die doopt/ ende sy comen alle tot hem.

27 Joannes antwoordde / ende seyde: De mensche en can niet ontfanghen / soo het hem wt den Hemel niet ghegheuen en sy.

28 Ghy selue zijt mijne getuyghen/ dat ick gheseyt hebbe: f Ick en ben die * Christus niet/ maer g ben voor hem wtghesonden.

29 Wie de Bruydt heeft/ die is de Bruydegom: eñ de vrient des Bruydegoms/ die daer staet eñ hem hoort/ verblijdt hem met blijschap om de stemme des Bruydegoms: So is dan dese mijne blijschap veruult.

30 Hy moet wassen/ ende ick h afnemen.

31 i Die van bouen coemt / is bouen alle: die van der Aerden is/ is van der Aerden/ ende spreeckt van k der Aerden: die wt den Hemel coemt/ is bouen alle:

32 Ende wat hy gesien eñ ghehoort heeft/ dat getuycht hy/ ende zijn ghetuyghenisse en neemt niemandt aen.

33 Wie zijn ghetuyghenisse aenghenomen heeft/ die heeft besegelt l dat Godt waerachtich is.

34 Want den welckē God gesonden heeft/ die spreeckt Gods woorden/ m want Godt

gheeft

Ten Heme clymmen. m Joā.6.62 Ephes.4.9. n Oft was o num.21.9. 2.Reg.18.4. p Joā. 8.28 ende 12.32. q Rom.5.8. ende 8.32. 1.Joan.4.9 r Luce.19.10 Joan.3.36. ende 6.47. 1.Joan.5.10 s Joā.4.14. t Oft sauct. u Grieck/ geoordeelt. Geloove in Christum. Verdoemenisse. x Grieck gerichte. y Joan.1.5. Wercken. z Ephe.5.8. a Oft dat Christus is Judea. b Joan.4.1 Joannes doopt. c Mat.3.6. Marci.1.5. Luce.3.7. Reyninge. d mat.3.11. Marci.1.7. Luce.3.16. Joā 1.6.15. 26.30.34. e dat is/ Leeraer. Joannes bewijst zijns Discipulē dat hy Christus niet is. f Joan.1.20 * Dat is de Ghesalfde. g Mala.3.1 Mat.11.10. Marci.1.2. Luce.7.27. Joan.1.30. h Oft/ minder worden. i Joan.8.23 k gr. wt der. l Rom.3.4. m Eph.4.7 n Gr. met by mate.

gheeft hem den Gheest u sonder mate.
35 De Vader heeft den Sone lief / o ende heeft alle dinghen in zijn handen ghegeuē.
36 p Wie inden Sone ghelooft / die heeft het eewighe leuen: eñ wie den Sone q ongehoorsaem is / die en sal het leuen niet sien: maer den toorne Godts blijft op hem.

o mat.11.27. ende 28.18. Luce 10.22.
p Joā.3.16. ende 6.47. 1.Joā.5.10.
q Anders niet ghelooft.

Dat iiij. Capittel.

7. Christus spreeckt metter Samaritaenscher vrouwen / 34. Zijn vyerighe liefde tot zijnen Vader / ende zijnen Oogst 39. bekeeringhe der Samaritanen / 46. ende heelinghe des soons des Houeliners.

1 Als nu de Heere bekende dat de Pharizeen ghehoort hadden / dat Jesus meer Discipulen maeckte a eñ doopte dan Joannes:
2 (Hoe wel Jesus selue niet en doopte / maer zijne Discipulen.)
3 Doe verliet hy Judeam / ende ghinck weder nae Galileam.
4 Ende moeste door Samarien gaen.
5 So quam hy dan in een Stadt Samarie / ghenaemt Sychar: by de b Erue / welcke Jacob gaf Joseph zijnen Sone.
6 Ende daer was Jacobs c waterput. Jesus dan vermoeyt van gaen / sat alsoo op den waterput. Het was ontrent d der seste vren.
7 Ende daer quam een vrouwe van Samarien water puttē. Jesus seyde tot haer: Gheeft my te drincken.
8 Want zijne Discipulen waren wech ghegaen inde stadt / om spijse te coopen.
9 So seyde de Samaritaensche vrouwe tot hem: Hoe begheerdy die ghy een Jode zijt / drincken van my / die een Samaritaensche vrouwe ben? e Want de Joden f en hebben gheen ghemeynschap met de Samaritanen.
10 Jesus antwoordde / ende seyde tot haer: So ghy wistet de gaue Godts / eñ wie hy is die tot v seyt: Geeft my te drincken / ghy soudet van hem begheert hebben / eñ hy soude v ghegeuen hebben g leuende water.
11 De vrouwe seyde tot hem: Heere / ghy en hebt niet waer mede ghy putten meucht eñ de put is diepe: van waer hebdy dan dat leuende water?
12 Zijdy meerder dan onse vader Jacob / die ons desen put gegeuen heeft: ende hy heeft wt desen putte ghedroncken / eñ zijne sonē / ende zijne beesten?
13 Jesus antwoordde / ende seyde tot haer: Soo wie van desen water drinckt / die sal weder dorsten /
14 h Maer soo wie drinckt vant water dat ick hem geuen sal / die sal in der eewicheyt niet dorsten / i maer het water dat ick hem sal gheuen / dat sal in hem worden een Fonteyne des springhenden waters in dat eewighe leuen.
15 De vrouwe seyde tot hem: Heere / geeft mi dat selue water / op dat my niet en dorste / eñ dat ick niet meer hier en come te puttē.
16 Jesus seyde tot haer: Gaet henen roepet uwen man / ende coemt hier.
17 De vrouwe antwoordde ende seyde / Ick en heb gheenen man. Jesus seyde tot haer: Ghy hebt wel ghesproken: Ick en heb gheenen man:
18 Want ghy hebt vijf mannen ghehadt / ende dien ghy nu hebt / en is v man niet dat hebdy met der waerheyt ghesept.
19 De vrouwe seyde tot hem: Heere / k ick sie dat ghy een Propheet zijt.
20 Onse vaders hebbē op desen Berch aenghebeden: eñ ghy lieden segt l dat te Jerusa-

a Joan.3.22
b gen.33.19. ende 48.22. Jos.24.32.
c Oft / Fonteyne.
d Dat is / middach.
Christus vermoeyt / eyscht te drincken vā de Samaritaensche vrouwe.
e Joā.8.48.
f Gr. en ghebruycken de Samaritanen niet.
Leuende water.
g Jer.2.13.
h Joā.3.16. eñ 6.27.54.
i 1.Joā.7.38
k Luc.7.16. ende 24.19. Joan.6.14.
l Deut.12.5. 3.Reg.9.3. 2.Par.7.12.

lem de plaetse is daermē moet m aenbiddē.
21 Jesus seyde tot haer: Vrouwe / gelooft my de vre coemt / dat ghy lieden noch op desen Berghe / noch te Jerusalem den Vader aenbidden sult.
22 n Ghylieden aenbidt dat ghy niet en weet: wy aenbiddē dat wy weten: o Want de salicheyt is wt den Joden.
23 Maer de vre coemt / ende is nu / dat de warachtighe Aenbidders den Vader aenbidden sullen inden Gheest eñ Waerheyt: want oock de Vader / soeckt sulcke / die hem alsoo aenbidden.
24 p God is een Gheest / ende die hem aenbidden / moeten hem in den Gheest ende q Waerheyt aenbidden.
25 De vrouwe seyde tot hem: Ick weet dat de Messias comen sal / die ghenaemt is r Christus: als die sal gecomen zijn / dan sal hy ons alle dinghen vercondighen.
26 Jesus seyde tot haer; s Ick bent / die met v spreke.
27 Ende onder desen quamen zijne Discipulen / ende verwonderden hen / dat hy met een vrouwe sprack: nochtans eñ seyde niemant: Wat vraecht ghy? oft / wat spreeckt ghy met haer?
28 So verliet dan de vrouwe haer water vat / ende ghinck henen in de stadt / ende seyde tot de lieden.
29 Coemt / siet eenen mensche / die my geseyt heeft / al wat ick ghedaen hebbe: Is dese niet die t Christus?
30 Doe ghinghen sy wt der stadt / ende quamen tot hem.
31 Hierentusschen baden hem de Discipulē / ende seyden: u Rabbi / etet.
32 Ende hy seyde tot hen: Ick hebbe spijse te eten die ghy lieden niet en weet.
33 Doe seyden de Discipulen tot malcanderen: Mach hem yemant te eten gebracht hebben?
34 Jesus seyde tot hē: Mijn spijse is dat ick doe den wille des ghenen die my ghesondē heeft / ende zijn werck volbrenghe.
35 Segt ghy lieden niet: Het zijn noch vier maenden / eñ dan coemt den Oogst? Siet / ick segghe v lieden / heft uwe ooghen op / ende siet de Landen / x want sy zijn wit tot den Oogst.
36 Ende wie maeyt / die ontfangt loon / ende vergadert vrucht tot den eewighen leuen / op dat oock de Saeyer te ghelijck verblijde / ende de Maeyer /
37 Want hier in is dat woordt warachtich / dat de een saeyt / eñ de ander maeyt.
38 Ick hebbe v lieden wtghesonden te maeyen dat ghy niet bearbeydt en hebt: Andere hebben ghearbeyt / ende ghy lieden zijt tot haren arbeyt inghegaen.
39 Ende vele Samaritanen wt dier selver stadt gheloofden in hem / om de woorden der vrouwen / die daer betuychde: Hy heeft my ghesept al wat ick ghedaen hebbe.
40 Als nu de Samaritanen tot hem quamen / so baden sy hē / dat hy by hen bliuen soude. Eñ hy bleef daer twee daghen.
41 Ende veel meer lieden gheloofden om zijns woorts wille /
42 Eñ seyden tot der vrouwen: Wy en gheloouen nu niet meer om uwer woorden wille / y want wy hebbent selue ghehoort / eñ weten dat dese warachtelijck is z Christus, de Salichmaker der Werelt.
43 Ende na twee dagen ginck hy van daer / ende ghinck nae Galileam.
44 Want Jesus betuychde selue / a dat een Propheet in zijn eyghen vaderlant gheen eere en heeft.

m Aenbidden is in desen hāde de gheheele Godsdienst inde Wet van Gode ingheftelt de welcke / moeste gheschieden in eenen seker plaetse in haer lant.
n 2.Reg.17.29.
o Gen.12.3. ende 18.18. ende 22.18. ende 26.4. Hebr.7.14.
p 2.Cor.3.17.
q Oft / gherechticheyt
r Dat is / de Ghesalfde.
s Joan.9.37
t Dat is / de Ghesalfde.
u Dat is / Leeraer.
De spijse Christi.
Oogst.
x mat.9.37. Luce 10.2.
De Samaritanen gelooven in Christum.
y Joā.17.8.
z Dat is / de Ghesalfde.
a mat.13.57 Marc.6.4 Luce.4.24.

Als

Christus wort vande Galileers ontfangen.
45 Als hy nu in Galilea quam / ontfinghen
hem de Galileesche/ die alle dinghen ghe=
sien hadden die hy te Jerusalem dede in
het Feest. Want sy waren oock tot het
Feest ghegaen.

b Joan.2.1. 11.
46 Soo ginck Jesus weder tot b Cana=
Galilee/ daer hy het Water tot Wyn ghe=
maeckt hadde. Ende daer was eens Co=
ninex Houelinck / wiens sone te Caper=
naum cranck was.

Des Houelincx sone wort ghesont.
47 Dese als hy ghehoort hadde dat Jesus
wt Judea in Galileam ghecomen was/
ghinck tot hem/ende badt hem / op dat hy
af quame/ en syn sone ghesont maeckte/
want hy was doot cranck.

c 1.Cor.1.22
48 So seyde Jesus tot hem: c Ten sy dat
ghylieden teeckenen en wonderlycke din=
gen siet/so en sult ghyliedē niet gelooven.
49 Des Coninex Houelinck seyde tot hem:
Heere/coemt af / eer myn kindeken sterft.
50 Jesus seyde tot hem : Gaet / dyn sone

Gheloove.
leeft. En die mensche geloofde den woor=
de dat hem Jesus seyde/en ginck henen.
51 En als hy nu af ghinck/ quamen hē syne
Dienstknechten te ghemoete / en boodt=
schapten hem segghende: V kindt leeft.
52 So vraechde hy vā hen de vre in welc=
ke het beter met hem ghewordē was.
En sy seyden hem: Ghisteren te seuen vren
verliet hem de cortse.
53 Doe bekende de vader / dat het in de
selue vre was in welcke Jesus tot hem
seyde: V sone leeft. Ende hy gheloofde/
ende gheheel zyn huysghesin.
54 Dit tweedde teecken dede Jesus weder=
om/ doe hy wt Judea in Galileam ginck.

Dat v. Capittel.

5. De Gichtsiecke wordt ghenesen van
Jesu/ 10. de welcke daerom veruolcht wort
vande Joden/ 19. maer hy bewyst / dat
zyn werck wt Godt is/ 35. ende na dat hy
ghetuygenisse ghegheuen heeft van Jo=
anne/ seyndt hy zyne wederpartyders tot
zyne wercken ende tot de Schrift.

a Leui.23. 2. Deut.26.1.
1 DAer na was a een Feeste der Joden:
ende Jesus ginck op na Jerusalem.
2 Ende daer is te Jerusalem aen de

Baedwater te Jerusalem.
Schaepsplaetse een Baedtwater / ghe=
naemt in het Hebreusche : Bethesda/ende
heeft vyf voorhuysen.
3 In dese lach een groote menichte van
Crancke/ Blinde/ Creupele / Verdorde/
verwachtende de beroeringhe des waters.
4 Want de Enghel quam neder eer seker=
der tyt/in dat Baedwater/ ende beroerde
het water: en die dan eerst na de beroerin=
ge des waters daer in quā/ die werdt ghe=
sont/ van wat siecktē hy ooc beuangen was
5 Ende daer was een mensche / die acht
ende dertich Jaer cranck ghweest hadde.
6 Als Jesus desen sach ligghen/ en bekēde
dat hy nu lange tyt cranck gheweest was/

Christus maeckt den Crancken ghesont op den Sabbath.
seyde hy tot hem : Wildy ghesont worden?
7 De Crancke antwoordde hem : Heere
ick en hebbe gheenen mensche / die my in
het Baedwater brenghe / als het water

* Mat.9 6 Mar.2.11. Luc.5.24.
gheroert wordt. Ende dewyle dat ick co=
me/ so coemt een ander voor my neder.
8 Jesus seyde tot hem: * Staet op/ neemt

b Joā.9.14. Sabbath.
v bedde op/ende wandelt.
9 Ende terstont wert de mensche ghesont/

c Exo.20.10 Deut.5.13 Ezec. 20.12 Mat.12.21. Mar.2.24. Luc.6.2.
en nam zyn bedde op / en wandelde: b En
het was Sabbath in dien seluen daghe.
10 Daerom seyden de Joden tot hem / die
ghesont geworden was : c Het is Sab=
bath/ het en is v niet gheoorloeft het bed=
de te draghen.
11 Hy antwoordde hen : Die my ghesondt
ghemaeckt heeft / die heeft my gheseydt:
Neemt v bedde op/ende wandelt.
12 So vraechden sy hem: Wie is die men=
sche die v gheseydt heeft : Neemt v bedde
op/ende wandelt?
13 Ende die ghesont ghemaeckt was / en
wiste niet wie hy was / want Jesus was d Ofte/ ontweeck/ oft
hem d ontgaen wt der schare / die ter sel= hielt hē als
uer plaetse was. een vreemdeline voor
14 Daer na vandt hem Jesus inden Tem= der scharen
pel/ende seyde tot hem: Siet/ ghy zyt ghe= die/etc.
sont gewoordē/ e en sondicht niet meer/ Cranckheyt
dat v niet erghers en ghesciede. des lichaēs
15 Die mensche ghinck henen/ ende boot= is om der
schapter den Joden / datter Jesus was/ sondē wille
die hem ghesont ghemaeckt hadde. e Mat.12.45
16 Ende hierom veruolchdē de Joden Je= Joan.8.11.
sum/ende sochten hem te dooden / om dat Hebr.6.5.
hy dat op den Sabbath ghedaen hadde. ende 10.26.
17 En Jesus antwoordde hen: f Myn Va= 2. Pet.2.20.
der werckt tot nu toe / en ic wercke oock. Christus
18 g Daerom dan sochten de Joden dies Gods sone.
te meer hem te doodē/ want hy niet allee= f Joā.14. 10
ne den Sabbath en brack / maer oock/ g Joā.7. 19.
h om dat hy gheseydt hadde / dat Godt h Mat.27.41
zyn Vader ware/ hemseluen Gode ghelyck Sapi.2.18.
makende. Joan.10.33.
19 So antwoordde Jesus/ ende seyde tot Christus
hem: Voorwaer voorwaer segghe ick v lie= schryuet al
den : i De Sone en can van hem seluen den Vader
niet doen/ dan wat hy zynen Vader heeft toe.
sien doen : k Want so wat die doet / dat
doet oock de Sone desghelycks.
20 Want de Vader heeft den Sone lief/ i Joā.9. 4.
l ende thoont hem al wat hi doet : ende sal k Esa. 54.5.
hem grooter wercken thoonen dan dese/ Joā.10.30.
op dat ghy v lieden verwonderen muecht. en 14.9/17.5
21 Want ghelyck de Vader de dooden op l Joan.1.2.
weckt ende leuendich maeckt : alsoo oock ende 7.16.
maeckt de Sone leuendich wien hy wil. ende 8.28.
22 Want de Vader en oordeeldt niemant: ende 14.24.
m maer heeft alle oordeel dē Sone gegeuē/ Oordeel.
23 Op dat sy alle den Sone eeren/ ghelyck m Matth.
sy den Vader eeren. Wie den Sone niet 11.27.
en eert/ die en eert dē Vader niet die hem
ghesonden heeft.
24 n Voorwaer voorwaer segghe ick v lie= n Joā.3.51.
den: Wie myn woort hoort/ ende ghelooft Het eewige
hem/ die my ghesonden heeft/ die heeft het leuen.
eewige leuen/ o ende en coemt inde p ver= o Luc.23.43
doemenisse niet / maer is vanden doodt p Grieex. gerichte
doorghegaen in het leuen.
25 Voorwaer voorwaer segge ick v lieden/
de vre coemt / ende is nu/ dat q de dooden q 1.Pet.4.6
sullen hoorē de stēme des Soons Godts/
ende die se sullen ghehoort hebben / die sul=
len leuen.
26 Want ghelyck de Vader het leuen heeft
in hemseluen/ alsoo heeft hy oock den Sone r Grieex/ gerichte te
gegeuen het leuen te hebbē in hemseluē. doen.
27 Ende heeft hem oock macht gegeuen
r te oordeelen/ s Want hy eens menschen s Of/ dat hy
Sone is. eens menschē Soon
28 Verwondert v lieden dies niet / want is/ en ver=
de vre sal comen/ in de welcke t alle die in wondert v
de grauen zyn zyn stemme hooren sullen. dies niet.
29 u Ende sullen wtgaen/ die goet ghedaen t 1.Tes. 4.16
hebben/ ter opstandinghe des leuens/ ende u Dan.12. 2
die quaet ghedaen hebben/ ter opstandin= mat.25. 46.
ghe der verdoemenisse.
30 Ick en can van my seluē niet doen. Also x Joā.8.14.
ick hoore/ soo oordeele ick /ende myn Oor= y Ofte be=
deel is rechtueerdich. Want ick en soecke quaem be=
mynen Wille niet / maer den Wille des hoorlick.
Vaders/ die my ghesonden heeft. De Vader
31 x In dien ick van my seluen getuyghe/ ghetuyghe
soo en is myn ghetuygenisse niet y waer= vā Christo.
achtich: z Esa 42. 1.
32 z Een ander isser die van my ghetuycht/ Matt.3.17.
ende

a Joan.1.19.
De wercke Christi ghetuyghen van hem.
b Joan.5.9
c Joa.10. 25
d Mat.3.17 ende 17.5.
Marc.1. 11. ende 9.7.
Luc.3.22. ende 19.35.
Joan.1.35. ende 6.27. ende 8.18.
2.Pet.1.17.
e Exo 33.20
Deute.4.12
1.Tim.6.16
1.Joa. 4.12.
f Esa.34.16.
Luc.6.29.
Act.17.11.
g Ofte. ghy ondersoeckt.
h Deu.18.18
Luc.24.27.
Joan.1. 45.

Menschen eere.
i Joa.12. 43

k Gen.3. 15. ende 22.18. ende 26.4. ende 29.10.
Deut.18.18.

a Gr. Zee Galilee Tiberiadis.

b Exo.12.18 Leuit.23.5.

ende ick weet dat die ghetuyghenisse waer
is/ die hy van my ghetuycht.
33 a Ghy hebt tot Joannem ghesonden/
ende hy heeft der waerheydt ghetuyghe-
nisse ghegheuen:
34 Doch en neme ick gheen ghetuyghe-
nisse vanden mensche: maer ick segghe dit/
op dat ghy lieden salich wordt.
35 Hy was een Keersse bernende/ ende lich-
tende / ende ghy wildet v een wyle in zyn
licht verblyden.
36 b Ende ick hebbe een meerder ghetuyge-
nisse / dan het ghetuyghenisse Johannis :
c want de wercken die my de Vader ghe-
gheuen heeft om te volbrenghen: die selue
wercken die ick doe/ ghetuyghen van my /
dat de Vader my ghesonden heeft.
37 d Ende de Vader die my ghesonden
heeft/ heeft selue van my ghetuycht. Ghy-
lieden en hebt noyt noch zyne stemme ghe-
hoort/ e noch zyn ghedaente ghesien.
38 Ende zyn woordt en hebt ghy lieden niet
in v blyuende: want ghylieden en ghelooft
hem niet/ die hy ghesonden heeft.
39 f g Ondersoeckt de Schriften/ want ghy
meynt het eewighe leuen daer in te hebben/
h ende de selue zynt: die van my getuygen.
40 Ende ghylieden en wilt tot my niet co-
men/ op dat ghy het eewige leuen hadt.
41 Ick en neme gheen eere van menschen:
42 Maer ick kenne v lieden / dat ghy de
liefde Gods in v niet en hebt.
43 Ick ben ghecomen inden Naem myns
Vaders / ende ghy lieden en ontfangt my
niet : So daer een ander coemt in zynen
eyghenen naem / dien sult ghy ontfanghen.
44 i Hoe condt ghy lieden gheloouen / die
van malcanderen eere neemt / ende de eere
die van Godt alleen coemt / die en soeckt
ghy lieden niet?
45 Meynt niet dat ick v verclagen sal voor
dē Vader: daer is een die v lieden beclaecht/
namelick/ Moses/ daer ghy op hoopt.
46 Want waert dat ghy lieden Mosi ge-
looft hadt/ so soudt ghy my oock ghelooft
hebbē: k want hy heeft vā my geschreuen.
47 Maer soo ghy lieden nu zyn Schriften
niet en gelooft / hoe sult ghy myne woor-
den gheloouen?

Dat vj. Capittel.

5. Hy spyst de Schare / 15. eñ vliedtse die hem wilden Coninck maken/ 48. zyne leere vā het gheestelick eten zyns vleeschs/ 60. ende hoe die aenghenomen is.

1 DAer nae ghinck Jesus ouer de a Zee/
vaen de Stadt Tiberias in Galilea/
2 Ende een groote Schare volchde
hem nae/ om dat sy zyne teeckenen ghesien
hadden/ die hy dede ouer de Crancken.
3 Ende Jesus is op den Berch ghegaen/
ende sat daer met zyne Discipulen.
4 b Ende het Pascha/ de Feeste der Jo-
den/ was na by.
5 Als Jesus dan syne ooghen ophief/ eñ
sach dat daer een groote Schare tot hem
ghecomen was/ seyde hy tot Philippum:
Waer van sullen wy brooden coopen/ op
dat dese eten mughen?
6 (Ende dit seyde hy om hem te beproe-
uen : want hy wiste wat hy doen soude.)
7 Philippus andtwoordde hem : Voor
twee hondert penninghen Broots en zyn
dese niet ghenoech / op dat een yeghelick
van hen een weynich neme.
8 Een van zyne Discipulen/ Andreas / de
Broeder Simonis Petri / seyde tot hem :
9 Hier is een Jonckken / dat Vyf gheersten
Brooden heeft / ende Twee Vischkens

c maer wat is dit onder so vele?
10 Ende Jesus seyde : Doet de menschen
d neder sitten. Ende daer was veel gras
te dier plaetsen. Soo saten dan de Man-
nen neder/ ontrent vyf duysent in ghetale.
11 Ende Jesus nam de Brooden/ e danck-
te / ende deyldese den Discipulē / ende de
Discipulen den ghenen/ die neder gheseten
waren: Desghelycks oock vande Visch-
kens/ alsoe vele als sy wilden.
12 Als sy nu versadicht waren/ seyde hy tot
zyne Discipulen: Vergadert de ouergh-
bleuen Brocken / op dat daer niet verlo-
ren en gae.
13 Sy vergaderdense dan / eñ vuldē twaelf
koruen met brocken / vanden vyf gersten
brooden / die daer ouergheblieuen waren/
den ghenen die ghegeten hadden.
14 Als nu de menschen saghen dat teecken
dat Jesus ghedaen hadde / seyden sy :
f Dese is waerlick de Prophete/ die in de
Wereit comen soude.
15 Als nu Jesus bekende / dat sy souden
comen om hem te nemen / op dat sy hem
Coninck maeckten / g ontweeck hy we-
derom op den Berch alleen.
16 h Ende als het auondt werdt/ ghinghen
zyne Discipulen af tot der Zee.
17 Ende ginghen in het Scheepken / ende
quamen ouer de Zee/ na Capernaum.
18 Ende het was nu duyster ghewordē/
ende Jesus en was tot hen niet ghecoo-
men. Ende de Zee verhief haer op / door
eenen grooten waeyenden windt.
19 Als sy dan geuaeren waren ontrent vyf
ende twintich of dertich i Stadien/ saghen
sy Jesum op de Zee wandelen / ende het
Scheepken by comen: ende sy vreesden.
20 Maer hy seyde tot hen : Ick bent / en
vreest niet.
21 So k wilden sy hem dan in het Scheep-
ken nemen: eñ het Scheepken quam ter-
stont te Lande/ daer sy nae voeren.
22 Des anderen daechs / als de schare (die
ouer de Zee stondt) gesien hadde / dat daer
gheen ander Scheepken en was / dan dat
eene/ daer zyn Discipulē in getredē waren:
eñ dat Jesus niet met zyne Discipulen in
het Scheepken gegaen was/ maer dat zyn
Discipulen alleen wech ghevaren waren.
23 (Maer daer quamen andere Scheep-
kens van Tiberias/ by der plaetsen daer
sy het broodt ghegheten hadden / als de
Heere ghedanckt hadde.)
24 Als dan de schare sach / dat Jesus daer
niet en was / noch zyne Discipulen / tra-
den sy inde Scheepkens/ ende quamen nae
Capernaum / soeckende Jesum.
25 Ende als sy hem vonden ouer de Zee/
seyden sy tot hem: l Rabbi / wanneer zydy
hier ghecomen?
26 Jesus andtwoordde hen / ende seyde:
Voorwaer/ voorwaer segghe ick v lieden
ghy en soeckt my niet / om dat ghy teecke-
nen ghesien hebt / maer om dat ghy van-
de brooden ghegetē hebt / eñ versadicht zyt.
27 m Werckt niet om de spyse die vergaet/
maer om de spyse die tot in het eeuwighe
leuen blyft : welcke v de Sone des men-
schen geuen sal. n Want desen heeft Godt
de Vader versegheIt.
28 So seydē sy dan tot hem: Wat sullen wy
doen / op dat wy Gods wercken wercken?
29 Jesus antwoordde/ ende seyde tot hen:
o Dit is Gods werck/ dat ghy lieden ghe-
looft in hem dien hy ghesonden heeft.
30 Soo seyden sy tot hem : p Wat teecken
doet dy dan / op dat wyt sien/ ende v ghe-
loouen? Wat werckt ghy?

c 2.Re.4. 43
d Gr. neder vallen.
5000.mannen wordē gespyst met vyf broodē ende twee visschen.
e Of, als hy ghedanckt hadde/ deelde se/ etc.
1.Sam.9.13
Wonder.
f Luc.7.16. ende 24. 19.
Joan.4. 19.
Sy willen Christum Coninck maken/
g Joa.18.36
h Mat.14.23
Mar.6.47.
De Discipulen inde Zeegequelt vanden winde.
i Een Stadium is 625 voeten/ dat is 125. schreden: eñ 24. Stadiē een vre gaens.
k Ofte/ namen sy hem dan geerne.
l Dat is/ Leeraer/
Sy soecken Christum om des broots wille
m Joa.3. 16 ende 4.14. eñ 6.40.54.
n Mat.3.17 ende 17.5.
Marc 1.11. ende 9.7.
Luc.3.22. ende 9.35.
Joan.1.33. ende 5.37. ende 8.18.
2.Pet.1.17.
o Joa.3.23.

q Exo.16.4 31 q Onse Vaders hebben het Manna
Num 11.7. ghegeten inde Woestijne / ghelijck daer ge-
Psal.78.24. schreuen is : Hy gaf hen Broodt wt den
Sap.16.20. Hemel te eten.
1.Cor.10.3. 32 Doe seyde Jesus tot hen : Voorwaer/
voorwaer segghe ick v lieden : Moyses en
gaf v dat Broodt niet dat wt den Hemel
is : maer mijn Vader gheeft v lieden dat
waerachtighe Broodt wt den Hemel.
33 Want het Broodt Godts is hy / die wt
den Hemel coemt / ende gheeft der Werelt
het leuen.
34 Doe seyden sy tot hem: Heere / geeft ons
Tot Chri- alle tijdt dit Broodt.
stum comē. 35 Jesus seyde tot hen: Jck ben dat Broot
r Esa.55.1. des leuens : r Wie tot my coemt / die en sal
f Syr.24.26 niet hongeren / f ende wie in my ghelooft /
Apoc.22.17. die en sal nemmermeer dorsten.
Joan.7.37. 36 Maer ick hebbe v lieden geseyt / dat ghy
my oock ghesien hebt / en en ghelooft niet.
37 Al wat my mijn Vader gheeft / dat sal
tot my comen : ende die tot my coemt / en
sal ick niet wt worpen.
38 Want ick ben wt den Hemel ghecomen/
t Matthe. t niet om mijnen wille te doen : maer des
26.40. ghenen die my ghesonden heeft.
Mar.14.36 39 Ende dit is de wille des Vaders / die
Luc.22.42. my ghesonden heeft / u dat ick van alle
u Joā.10.28 dat hy my ghegheuen heeft / niet en verlie-
ende 17.12. se / maer dat opwecke ten wtersten dage.
ende 18.9. 40 Ende dit is den wille des ghenen die my
x Joā.3.16. gesonden heeft / x dat een yeghelick / die den
ende 4.14. Sone siet / ende in hem ghelooft, het eeu-
eñ 6.27.49. wighe leuen hebbe : ende ick sal hem op-
wecken ten wtersten daghe.
Hy werdē 41 Doe murmureerden de Joden daer van/
aen Christo dat hy ghesept hadde: Jck ben dat Broot/
gheergert. die wt den Hemel afghecomen ben.
p mat.13.55. 42 p Ende sy seyden : Js dese niet Jesus
Mar.6.3. de sone Josephs / wiens vader ende moe-
der wy kennen ? Hoe seydt dese dan : Jck
ben wt den Hemel neder ghedaelt?
43 Doe antwoorde Jesus / eñ seyde tot hen:
En murmureert niet onder malcanderen.
z Joā.6.65. 44 z Niemāt en can tot my comen / tē sy dat
Die Godt hē treckt de Vader / die my gesonden heeft:
hoort cōēt eñ ic sal hē verweckē ten wtersten daghe.
tot Chri- 45 Daer is ghescreuen inde Propheten:
stum. a Eñ sy sullen alle van Gode gheleert we-
a Esa.54.13 sen. So wie dan vanden Vader ghehoort
Jere.31.33. ende gheleert heeft / die come tot my.
Hebr.8.10. 46 b Niet dat yemandt den Vader ghesien
ende.10.16. heeft : dan die van Gode is / die heeft den
b mat.1.27. Vader ghesien.
Joan.1.18. 47 Voorwaer voorwaer segghe ick v: c die
ende 7.29. in my ghelooft heeft het eewighe leuen/
ende 8.19. 48 Jck ben het Broodt des leuens.
c Joā.3.16. 49 d Uwe Vaders hebbē het Manna gege-
36. ten inder Woestijne / eñ zijn gestoruen.
d Exo.16.4 50 Dit is het Broodt dat vanden Hemel af
Num.11.7. coēt / op dat / die daer van eet / niet en sterue.
Psal.78.24. 51 Jck ben dat leuendighe Broot / die van
Sap.16.20. den Hemel ghecomen ben : e So yemandt
e Joā.11.26 eet van desen Broode / die sal inder eeu-
f Hebr.10.5 wicheydt leuen : f Ende het Broot dat ick
10. gheuen sal / is mijn vleesch / welck ick ghe-
uen sal voor het leuen der Werelt.
g Joā.3.9. 52 Doe streden de Joden onder malcande-
ren / ende seyden : g Hoe can ons dese zijn
Het vleesch vleesch te eten gheuen?
Christi eten 53 Doe seyde Jesus tot hen : Voorwaer/
ende zijn voorwaer segghe ick v lieden : Ten sy dat
bloet drinc- ghy eet het vleesch des Soons des men-
ken. schen / ende drinckt zijn bloet / soo en hebt
h 1.Corint. ghy lieden gheen leuen in v.
11.26. 54 h Wie mijn vleesch eet / ende mijn bloet
Romi.3.16. drinckt : die heeft het eewighe leuen : eñ ick
ende 4.14. sal hem verwecken ten wtersten daghe.
eñ 6.27.40. 55 Want mijn vleesch is waerlick spijse / eñ
mijn bloedt is waerlick dranck.
56 Wie mijn vleesch eet / ende mijn bloedt
drinckt / die blijft in my / ende ick in hem.
57 Gelijckerwijs my de leuēde vader ghesont
dē heeft / eñ ic leue door dē vader / also oock
wie my eet / die selue sal leuen door my.
58 Dit is het Broot dat wt den Hemel ghe-
comen is : niet ghelijck uwe Vaders het
Manna gegeten hebbē / eñ zijn gestoruen:
Wie dit broot eet / sal inder eewicheyt leuē.
59 Dit seyde hy inde Vergaderinghe / lee-
rende te Capernaum.
60 Vele dan van zijne Discipulen dat hoo-
rende / seyden : Dit is een harde reden: wie
can se ghehooren?
61 Ende Jesus i hy hemseluen wetende dat i Ot in
zijne Discipulen daer van murmureerden / k Joā.3.13.
seyde hy tot hen: Ergert v lieden dit? Mar.16.19
62 k Wat salt zijn dan / so ghy lieden den Luc.24.51.
Sone des menschen siet opclimmen / daer Actu 1.9.
hy eerst was? Ephe.4.8.
63 Het is de Gheest die leuendich maeckt/
het vleesch is niet nut. De woorden die ick
tot v lieden spreke / zijn gheest ende leuen.
64 Maer daer zijn sommighe onder v / die
niet en gelooue. Wāt Jesus wiste vanden
beginne / wie sy warē die niet en geloofden: l Joā.2.2.
l eñ wie hy was / die hem verraden soude. m Joā.6.
65 Ende hy seyde : m Daerom hebbe ick 44.
v lieden ghesepdt / dat niemant tot my co-
men en can / ten sy dat het hem ghegheuen
sy van mijnen Vader.
66 Van doen aen ghinghen vele van zijne De Disci-
Discipulen te rugghe / ende en wandelden pulen wey-
niet meer met hem. den een he
67 Soo seyde Jesus tot de twaelue : Wilt geergert, eñ
ghy oock niet wech gaen? wecke van
68 Doe antwoorde hem Simon Petrus: hem.
Heere / tot wien sullen wy henē gaen / ghy
hebt de woorden des eewighen leuens.
69 n Ende wy hebben ghelooft ende be- n Matth.
kent / dat ghy zijt die o Christus / de Sone 16.16.
des leuenden Gods. Mar.8.29.
70 Jesus antwoorde hen : p Hebbe ick niet Luc.9.20.
v twaelue wtuercoren ? Eñ een van v lie- o Dat is/
den is een Duyuel. Gheēsalfdē.
71 Dat seyde hy van Juda Simonis Jsca- p Luc.6.13.
rioth: want dese soude hem verraden / ende
was een vande twaelue.

Dat vij. Capittel.

3. Christus straft de eergiericheyt zijner
magen/12. verscheyden meyninghen van
hem/ 17. hy bewijst den middel om de
waerheyt te bekennen/20. hem wort on-
gelijck gedaen/31. sommighe ongheloo-
uicheyt / eñ sommiger gelooue heyt/37. hy
roepse met luyder kelen tot den leuendi-
gen water/ 45. wordt beschermt door de
Schariianten / ende door Nicodemum.

1 Ende daer na wandelde Jesus in Ga- Jesus vliet
lilea / want hy en wilde in Judea niet vā de Jodē
wandelen / om dat hem de Joden sochten te dooden. die hem wil
2 a Ende der Joden Feest / namelijck de den doodē.
Feeste der b Huttē settinghē, was na by. a Leui.23.34
3 Daerom seyden sijne broeders tot hem: b Feest
Gaet henen van hier / ende gaet in Judeam / op dat oock uwe Discipulen aenſien ... Feest van
uwe wercken die ghy doet. daghē ... tot
4 Want niemandt en doet yet int verbor- gedachtenisse
ghen / die soeckt openbaer te wesen. So dat sy in hutten
ghy sulcx doet / so maeckt v seluen openbaer woonden na
voor de Werelt. der trekke
5 Want oock sijne broederen en gheloof- ghe wt
den in hem niet. Egypten.
6 Soo seyde dan Jesus tot hen : Mijnen c Dit ...
tijt en is noch niet ghecomen / maer uwen waerlick vā
tydt is altijts bereydt. hemelsche.

7 d Die wereldt en can v lieden niet haten/
maer my haet sy / want ick betuyghe van
haer/ dat haer wercken quaet zijn.
8 Gaet ghy op tot dit Feest : ick en gae
noch niet op tot dit Feest: e Want mijnen
tijt en is noch niet vervult.
9 Ende doe hy hen dit gheseydt hadde/
bleef hy in Galilea.
10 Ende als sijn broeders opghegaen wa-
ren / doe ghinck hy oock op tot het Feest/
niet openbaerlick/ maer als bedectelick.
11 So sochten hem de Joden in het Feest
ende seyden/ f Waer is dese?
12 g Ende daer was groote murmelinghe
van hem onder den scharen / want de een
seyde : h Hy is goet. Ende andere seyden
Neen/ maer hy verleydt het volck.
13 i Nochtans en sprack niemandt * vrij
wt van hem / om dat sy de Jodē vreesden.
14 Als nu het Feest half voorleden was/
quam Jesus op inden Tempel/ ende leerde.
15 Ende de Joden verwonderden hen / seg-
gende : Hoe weet dese dē gheschriften/ daer
hyse niet geleert en heeft?
16 Jesus antwoordde hen/ ende seyde:
k Mijn leere is mijne niet/ maer des ghe-
nen die my gesonden heeft.
17 Soo yemant wil des seluen wille doen/
die sal van deser leere bekennen/ of sy wt
Gode is/ of/ of ick vā my seluen spreke.
18 Wie van hem seluen spreeckt / die soeckt
sijn eyghen eere: maer die de eere soeckt des
ghenen die hem ghesonden heeft / die is
waerachtich / ende gheen onrechtueerdic-
heyt en is in hem.
19 l Heeft niet Moses v de Wet gegeuen?
ende niemandt van v m en houdt de Wet?
n Waerom soeckt ghy my te dooden?
20 De schare antwoordde / ende seyde: o Ghy
hebt den Duyuel / wie soeckt v te dooden?
21 Jesus antwoordde / ende seyde tot hen:
Een werck hebbe ick ghedaen / ende ghy
verwandert v alle.
22 Daerom Moses heeft p v de besnijdinge
gegeuen / (niet dat sy wt Mose is/ q maer
wt den Vaderen/) ende nochtans besnijdt
ghy lieden den mensche op dē Sabbath.
23 Soo een mensche de Besnijdinghe ont-
fangt op den Sabbath / r op dat de Wet
Mosis niet ghebroken en worde: wordt
ghy lieden toornich op my / dat ick den
gheheelen mensche op den Sabbath ghe-
sondt gemaeckt hebbe?
24 s En oordeelt niet na den aensien / maer
oordeelt een rechtueerdich Oordeel.
25 Doe seyden sommige wt dē Jerosolimi-
ten: Is dese niet dien sy soecken te dooden?
26 Ende siet/ hy spreeckt openbaerlick / ende
sy en seggen hem niet: Bekennen de Ouer-
ste waerlick dat dese t Christus zij?
27 u Maer wy weten desen van waer hy
is: ende wanneer Christus sal comen/ en sal
niemant weten van waer hy zij.
28 Jesus riep inden Tempel/ leerende/ ende
segghende: Ende ghy lieden kent my/ ende
weet van waer ick ben : Ende ick en ben
van my seluen niet ghecomen / maer hy is
waerachtich die my ghesonden heeft / dien
ghy lieden niet en kent.
29 x Maer ick kenne hem / want ick ben
van hem/ ende hy heeft my gesonden.
30 y Doe sochten sy hem te vangen / maer
niemandt en sloech de handen aen hem:
Want sijn ure en was noch niet gecomen.
31 z Ende vele wt der schare gheloofden
in hem / ende seyden : Als Christus comen
sal/ sal hy oock meer teeckenen doen / dan
dese gedaen heeft?
32 De Phariseen hoorden de Schare dit

d Joā.15.19.
e Joan.8.20
f Joā.11.56.
g Joan.9.16
ende 10.19
Des volcx
oordeel van
Christo.
h Mat.21.46
Luce 7.16.
Joan.6.14
ende 7.40
i Joā.12.42
* Of, open-
baerlick.
Christus
schrijuet al
sijnen Va-
der toe.
k Joā.3.11.
ende 8.28.
ende 12.49.
ende 14.10.24.
l Exo.24.3.
Acto.7.53
m Or. doet
n Mat.12.14
Mar.3.6
Joan.5.18.
ende 10.39.
ende 11.53
o Joā.8.48
ende 10.20.
p Leui.12.3.
q Gen.17.10
Op den
Sabbath
machmen
goet doen.
r Of, alsoo
dat/ etc.
Oordeelen.
s Deut.1.16.
t Dat is/ de
Gesalfde
u Mat.13.55.
Mar.6.3
Luce 4.22.
x Joā.10.15.
y Mar.11.18
Luce 19.47.
ende 20.19.
Joan.7.19.
ende 8.37.
Sijn ure.
z Joan.8.30
Vele vandē
volcke ghe-
loofdē: maer
de Prie-
sters doen
Christum
vangen.

van hem murmureeren ende morren : ende de
Phariseen ende Ouerpriesteren sonden
Dienaers/ dat sy hem vangen souden.
33 Doe seyde Jesus : a Noch een cleyne
tijdt ben ick by v lieden / ende gae henen
tot hem die my gesonden heeft.
34 b Ghy lieden sult my soecken / ende niet
vinden : ende waer ick c zijn sal / en condt
ghy niet comen.
35 Doe seyden de Joden tot malcanderen:
Waer sal dese gaen / dat wy hem niet vin-
den en sullen? Sal hy oock tot de d verstroy-
de Heydenen gaen / ende de Heydenen leeren?
36 Wat woort is dit/ dat hy seyt : Ghy lie-
den sult my soecken/ ende niet vinden? Ende
waer ick gae/ daer en cont ghy niet comē?
37 Ende op den laetsten dach/ e welck was
de groote dach des Feests/ stondt Jesus
ende riep wt segghende : f Soo yemandt
dorstet/ die come tot my/ ende drincke.
38 g Wie in my ghelooft/ gelijck de Schrift
spreeckt / stroomen des leuenden waters
sullen wt sijnen buycke vloeyen.
39 (Dit seyde hy van den Gheest/ den wel-
ken sy ontfanghen souden / die in hem ghe-
loofden : want de Heylighe Gheest en was
noch niet ghegheuen : want Jesus en was
noch niet h verclaert.)
40 Vele dan wt der schare / als sy die woor-
den hoorden/ seyden : i Dese is waerlijck
de Propheet.
41 Andere seyden : k Dese is l Christus.
Andere seyden : Sal dan Christus wt Ga-
lilea comen?
42 m En seyt de schrift niet / dat Christus
comen sal wt den zade Dauids / ende van
den n Vlecke Bethlehem/ daer Dauid van
was?
43 Soo werdt daer van tweedracht onder
de Scharen /om sijnent wille.
44 Ende sommighe van hen wilden hem
vanghen: maer niemant en sloech de han-
den aen hem.
45 Doe ginghen de Dienaers tot de Ouer-
priesters ende Phariseen / welcke tot hen
seyden: Waerom en hebt ghy lieden hem
niet gebracht?
46 De Dienaers antwoordden : Noyt
mensche en heeft alsoo ghesproken/ ghelijck
dese mensche.
47 Doe antwoordden hen de Phariseen:
Zijt ghy lieden oock verleydt.
48 o Heeft er yemandt van den Ouersten
ofte van den Phariseen in hem gheloofde?
49 Maer dese Schare die de Wet niet en
weet/ is veruloeckt.
50 Nicodemus seyde tot hen : (de welcke
p by nachte tot hem quam/ die een van hen
was.)
51 q Oordeelt oock onse Wet eenen mensche
eer sy van hem hoore / ende bekenne wat
hy doet ?
52 Sy antwoordden / ende seyden tot hem:
Zijt ghy oock van Galilea ? Ondersoeckt
ende siet/ dat van Galilea gheen Propheet
opghestaen en is.
53 r Ende een yegelijck is tot sijn huys gegaē.

Dat viij. Capittel.

3. Christus laet de Ouerspelighe vrij
gaen/ 14. bewijst van waer hy is ghecō-
men/ ende waer hy henen gaet/ 31. welck
het waerachtige volck Gods is / 34. wie
waerachtelick vrij oft dienstbaer is/ ende
haren loon/ 44. dat sijn Vianden wt den
duyuel zijn/ 59. ende van hen veruolcht
zijnde / ontwijckt hy.

1 ENde Jesus ginck tot den Olijfberch/
2 Ende des morghens a † quam hy we-
derom inden Tempel/ ende alle het volck
quam

a Joā.16.16
b Joa.8.21.
ende 13.33
Jer.29.13
c Or. ben.
d Griecx/
verstroyin-
ghe der
Griecken.
e Leu.23.36.
f Joan.6.35
Esaie 55.1.
Apoc.22.17.
Heylighe
Gheest.
g Esaie 12.3
ende 44.3.
Joel.2.28
Act.2.17.
h Oft / ver-
eerlickt.
i Mat.21.46.
Luce 7.16.
Joan.6.14.
k Joā.4.42
l Dat is/
Ghesalfde
m Ps.132.11
n Mich.5.2
Mat.2.6
Tweedracht
om Christi
wille.
Der Prie-
steren Die-
naers tot
Christum
bekeert.
Der Pha-
riseen hoo-
ueerdicheyt
o Esa.33.18
Joan.12.42
1.Cor.1.24.
p Joan.3.2
ende 19.39.
q Exod.23.1
Leuit.19.15.
Deut.1.17
ende 17.8.
ende 19.15
Spr.42.1
r Dit laetste
veers/ ende de
eerste elue
int naeuol-
ghende Ca-
pittel/ zijn
in sommige
exemplaren
niet ghe-
vonden.
Christus
leert het
volck inden
Tempel.
a † Anders/
was.
De vrouwe
die in ouer-
spel beuon-
den was/
werden be-
sonden ver-
geuen.

quam tot hem: ende hy sat ende leerdese.
3 Ende de Schriftgheleerden ende Phari-
zeen brachten tot hem een Vrouwe in
Overspel bevonden,
4 Ende steldense in het midden ende seyden
tot hem: Meester / dese vrouwe is ghe-
grepen in Overspel met verscher daet:
b Leu.20.10 5 b Ende Moses heeft ons inde Wet ghebo-
Deu.22.22 den/ de sulcke te steenigen: Wat segdy dan?
6 Ende dit seyden sy hem versoeckende/ op
dat sy wat hadden/ om hem te beschuldigē.
Maer Jesus booch hem neder / ende
c † Anders/ schreef met den vinger in de Aerde. c †
hem niet 7 Ende als sy hem bleven vraghende/
aentree- rechtede hy hem op / ende seyde tot hen:
kende. d Wie onder v sonder sonde is / die worpe
d Deu.17.7 den eersten steen op haer.
8 Ende hy booch hem wederom neder / ende
schreef in de Aerde.
9 Ende als sy dit hoorden / ende van hare
conscientie overwonnē werdē / ginghen sy
wt/ de eenē na dē anderen/ beginnende van
de Oudtste tot de laetste: Ende Jesus bleef
alleene/ ende de vrouwe int middē staende.
10 Als dan Jesus hem oprechtede/ ende nie-
mant en sach dan de vrouwe / seyde hy tot
haer: Vrouwe / waer zijn uwe beschuldi-
ghers? Heeft v yemant verdoemt?
11 Sy seyde: Niemant Heere. Ende Jesus
seyde tot haer: Ick en verdoeme v oock
e Joan.5.14 niet: Gaet ende e en sondicht niet meer.
12 Doe sprack Jesus wederom tot hen/
Christus is segghende: f Ick ben het licht der werelt:
het Licht d wie my navolcht / die en sal in de Duyster-
Wereldt. nisse niet wandelen / maer sal het licht des
f Joan.1.9. levens hebben.
ende 9.5. 13 Doe seyden de Pharizeen tot hem: Ghy
ende 12.35.46 ghetuycht van v selven / v getuyghenisse
g Of, be- en is niet g warachtich.
quaem / be- 14 Jesus antwoordde / ende seyde tot hen:
hoorlick. h Al ist dat ick van my selven ghetuyghe, so
h Joan.5.31 is myn ghetuyghenisse waerachtich: want
ick weet vā waer ic gecomen ben/ ende waer
ick henen gae: maer ghy liedē en weet niet
vā waer ic comē ben/ ende waer ic henen gae.
Oordelen. 15 Ghy lieden oordeelt nae den vleesche/
ick en oordeele niemant.
16 Ende of ick oordeele/ mijn Oordeel is
waer/ want ick en ben niet alleene / maer
ick ende de Vader die my gesonden heeft.
i Num.35.30 17 i Ende in uwe Wet is geschreven/ dat
Deut.17.6. tweer menschē getuygenisse warachtich is.
ende 19.15 18 Ick ghetuyghe van my selven/ k ende de
Mat.18.16 Vader die my ghesonden heeft/ ghetuycht
2.Co.13.1 van my.
Heb.10.28. 19 Doe seyden sy tot hem: Waer is uwe
k Mat.3.17 Vader? Jesus antwoordde: l Ghy en
ende 17.5. kent noch my / noch mijnen Vader:
Marc.1.11 m Waert dat ghy my kendet/ so soudt ghy
ende 9.7. oock mijnen Vader kennen.
Luce 3.22. 20 Dese dinghen sprack Jesus by de Offer-
ende 9.35. kiste/ leerende inden Tempel/ n ende niemant
Joan.1.33 en heeft hem ghevangen: Want syn ure en
ende 5.37. was noch niet ghecomen.
ende 6.27. 21 So seyde Jesus wederom tot hen: o Ick
2.Pet.1.17. gae henen/ ende ghy lieden sult my soeckē/
l Joan.16.3 ende sult in uwe sonden sterven. Daer ick
m Joā.14.9 henen gae/ en condt ghy lieden niet comen.
n Joan.7.8 22 Doe seyden de Joden: Sal hy dan hem-
o Joā.7.34 selven dooden/ dat hy seyt: Daer ick henen
ende 13.33. gae en condt ghy niet comen?
Christus 23 Ende hy seyde tot hen: p Ghy lieden zijt
is Godt. van beneden/ ick ben van bovē: Ghy lieden
p Joan.3.31 zijt van deser Wereldt / ick en ben niet van
De Werelt deser Werelt.
q Mar.16.16 24 Ick hebbe v lieden dan gheseyt / q dat
Joan.3.18. ghy in uwe sonden sterven sult: want ten
ende 12.48. zy dat ghy gelooft dat ickt ben/ so sult ghy
in uwe sonden sterven.

25 Doe seyden sy tot hem: Wie zijt ghy?
Ende Jesus seyde tot hen: * Het ghene *Of gheheel-
dat ick v lieden van den eersten aen segghe. lic het gene
26 Ic hebbe vele van v lieden te segghen/ dat ick v
ende te oordeelē: maer die my gesondē heeft/ segge: Of,
is waerachtich: r ende wat ick van hem ghe- van den be-
hoort hebbe, dat spreke ick in de werelt. ginne dat
27 Sy en bekenden niet dat hy hen vandē ick v segge.
Vader seyde. r Joā.15.15
28 Soo seyde Jesus tot hen: s Wanneer
ghy lieden den Sone des menschen sult
verhoocht hebben / dan sult ghy bekennen
dat ickt ben / ende dat ick niet en doe van s Num.21.9
my selven/ t maer spreke dit / ghelijck my 2 Reg.18.4
myn Vader geleert heeft. Joan.3.14
29 u Ende die my gesondē heeft/ is met my. ende 12.32.
De Vader heeft my niet alleen ghelaten: t Joan.5.19
Want ick doe altijdts dat hem welbe- ende 7.16.
haghelick is. ende 12.49.
30 x Als hy dit sprack / gheloofden der vele ende 10.10.24.
in hem. u Joā.14.10
31 Doe seyde Jesus tot de Joden die in ende 16.32.
hem gheloofden: Indien ghy lieden in x Joan.7.31
mijne woordē blijft / so zijt ghy waerlick
mijne Discipulen:
32 Ende sult de waerheyt bekennen / y ende
de Waerheydt sal v lieden vrij maken.
33 Sy antwoordden hem: Wy zijn het
Zaedt Abrahe / ende en hebben noyt nie- Discipulen
mandt ghedient: Hoe segdy: Ghy lieden Christi.
sult vrij worden? Vryheyt
34 Jesus antwoordde hen: Voorwaer voor- y Rom.6.16
waer segghe ick v lieden: z Soo wie sonde Galat.5.1.
doet/ die is der sonden dienstknecht. 1.Pet.2.16.
35 Ende de diēstknecht en blijft niet eewelijck
in den huyse: de Sone blijfter eewelick. z Rom.6.20
36 a Indien dan de Sone v lieden vrij 2.Pet.2.19.
maecht/ so zijt ghy lieden waerlick vrij.
37 Ick weet dat ghy lieden Abrahams zaet
zijt/ maer ghy soeckt my te dooden/ om dat a Rom.8.2.
mijn woort in v lieden gheen plaetse en
heeft. Kinderen
38 b Ick spreke wat ick by mijnen Vader Abrahe.
ghesien hebbe: Ghy lieden doet oock dat
ghy by uwen Vader ghesien hebt. b Joan.3.11
39 Sy antwoordden/ ende seyden tot hem: ende 7.16.
Abraham is onse vader. Jesus seyde tot ende 12.45.
hen: c Waert ghy Abrahams kinderen/ ende 14.10.24
ghy liedē soudt Abrahams wercken doen:
40 Maer nu soeckt ghy my te dooden/
eenen mensche d die v de waerheydt ghe-
seydt hebbe / die ick van Gode ghehoort c Rom.2.28
hebbe: Dit en dede Abraham niet. ende 9.7.
41 Ghy lieden doet de wercken uwes Va-
ders. Doe seyden sy tot hem: Wy en zijn d Joā.17.17
wt gheen hoererie gheboren / wy hebben
eenen Vader/ namelick Godt.
42 Jesus seyde tot hen: Waer Godt uwe Kinderen
Vader/ soo soudt ghy my doch lief hebben: Gods.
want ick ben van Gode wtgegaen ende ghe- *Of, Want
comen. Want ick en ben niet van my sel- Kinderen
vē ghecomen/ maer hy heeft my gesonden. des Duy-
43 Waerom * en kent ghy lieden myn vels.
sprake niet? Om dat ghy mijn woordt e 1.Joā.3.8
niet en condt hooren. f Gen.3.4.
44 e Ghy lieden zijt wt den vader den duy- Sap.2.24.
vel/ ende wilt de lustē ws vaders doen. 2.Cor.11.3
f Die was een menschmoorder van den 1.Joan.3.8
beginne/ ende is in de waerheydt niet ghe- g Of, wt
bleven: want de waerheydt en is in hem hem selven.
niet. Als hy leugen spreeckt/ dan spreeckt hy Leugen.
g van syn eyghen. Want hy is een Leuge- h Of, over-
naer/ ende de vader der selver leugen. wint.
45 Ende ghy / om dat ick v lieden de waer- Godts
heyt segge/ en gelooft ghy my niet. Woordt
46 Wie van v lieden h straft my van son- hooren.
de? soo ick v lieden de waerheydt segghe/ 1.Joā.10.27
waerom en gelooft ghy lieden my niet? 1.Joā.4.6.
47 i Wie van Gode is / die hoort de woor- Lasteringe.

d en

den Gods: Hierom en hoort ghyse niet/
om dat ghy lieden van Gode niet en zyt.
48 Doe antwoorden de Joden/ ende seyden
tot hem: En segghen wy niet wel/ dat ghy
een Samaritaen zyt/ eñ den Duyvel hebt?
Antwoort. 49 Jesus antwoordde: Ick en hebbe den
Duyvel niet/ maer ick eere mijnen Vader/
ende ghy lieden onteert my.
50 Ick en soecke mijn eere niet: daer is een
diese soeckt/ ende oordeelt.
Godts woordt bewaren. 51 k Voorwaer voorwaer segge ick u lieden/
soo yemandt mijn Woordt houdt/ die en
sal den doot niet sien inder eewicheydt.
k Joã.5.24 52 Soo seyden de Joden tot hem/ Nu be-
kennen wy dat ghy den Duyvel hebt:
Abraham is gestorven ende de Propheten
l Oft/ ghy segt. ende segt ghy: l So yemandt mijn woordt
bewaert/ die en sal de doot niet smaken in-
der eewicheyt?
53 Zijt ghy meerder dan onse vader Abra-
m Heb.11.13. ham/ m de welcke ghestorven is? Ende de
Propheten zijn ghestorven: Wien maect
ghy u selven?
54 Jesus antwoordde: indien ick my selven
n Of/ verclare. n vereere/ soo en is mijn o eere niet: Mijn
o Of/ claerheyt. Vader ist/ die my vereert/ dien ghy segt
dat hy uwe Godt is?
55 Ende ghy lieden kent hem niet/ maer
ick kenne hem. Ende so ick segghe dat ick
hem niet en kenne/ so sal ick een leughenaer
zijn/ ghelijck als ghy lieden zijt: Maer ick
kenne hem/ eñ houde syn woort.
p of/ yverichlick begeert. 56 Abraham uwe Vader heeft p hem ver-
heucht/ op dat hy mijnen dach sien soude:
ende hy heeften ghesien/ ende is verblijdt
Abraham heeft den dach Christi gesien. gheweest.
57 Doe seyden de Joden tot hem: Ghy en
hebt noch geen vyftich Jaren/ ende hebt
ghy Abraham ghesien?
58 Jesus seyde tot hen: Voorwaer voor-
waer segghe ick u lieden/ Eer Abraham
werd/ so ben ick.
q Luce 4.29 Jo.10.31.39. ende 11.8. 59 q Doe namen sy steenen op/ dat sy op
hem worpen: Ende Jesus verbarch hem/
r † Anders: ende ginck wt den Tempel/ gaende midde door hen/ ende ginck alsoo voorby. r † ende ginck wt den Tempel.

Dat IX. Capittel.

1. Het eynde der gesontmakinge/ 30.
de opentlicke belijdinge des Blindtghe-
borenen/ 39. Wat Blinde Christus
siende maeckt.

Die blindt geboren was wort siende
1 ENde voorbygaende/ sach hy eenẽ men-
sche/ blindt van der gheboorten aen.
2 Ende syne Discipulen vraechden hem/
segghende: Rabbi/ wie heefter ghesondicht?
Dese/ of syne Ouders/ dat hy blindt ghe-
boren is?
3 Jesus antwoordde: Noch dese heeft
Oorsake d' blindtheyt. ghesondicht/ noch syne Ouders: a maer
op dat de wercken Godts in hem souden
a Joan.11.4 gheopenbaert worden.
b Joan.5.19 4 b Ick moet wercken de wercken des
ghenen die my ghesonden heeft/ soo langhe
als het dach is: de nacht coemt/ wanneer
niemant wercken en can.
5 Soo langhe ick in de werelt ben/ ben ick
c Joan.1.9 ende 8.12. eñ 12.35.46. Esa.42.6. ende 49.6 Luce 2.32. Act.13.47 c het licht der werelt.
6 Als hy dit ghesept hadde/ spoogh hy op
der Aerden/ ende maeckte slijck wt dat
speecksel/ ende smeerde dat slijck op de
ooghen des Blinden.
7 Ende seyde tot hem: Gaet henen/ wascht
u in het Vaedwater Siloe/ welck wtge-
leyt wordt/ Wtghesonden. Doe ginck hy
henen/ ende wiesch hem/ ende quam siende.
8 De ghebueren dan/ eñ die hem te voren
d † Anders/ Bedelaer. ghesien hadden/ dat hy d † blint was/ sey-
den: Is dese niet die daer sat ende bedelde?
9 De ander seyden: Hy ist. De andere:
Hy is hem ghelijck. Hy seyde: Ick bent.
10 Doe seyden sy tot hem: Hoe zijn u uwe
Oogen gheopent?
11 Hy antwoorde/ ende seyde: Die mensche
die Jesus ghenaemt is/ maeckte slijck/ eñ
besmeerde myne oogen/ ende seyde tot my:
Gaet henen tot het Vaedtwater Siloe/
ende wascht u. Ende ick ginck henen/ ende
wiesch my/ ende werdt siende.
12 Doe seyden sy tot hem: Waer is die?
Hy seyde: Ick en weets niet.
13 Sy brachten hem tot de Phariseen/
namelijck hem/ die te voren blindt ghe-
weest hadde.
14 e Ende het was Sabbath als Jesus het e Joan.5.9
slijck maeckte/ eñ hem syne oogen opende. Mat.12.1.
15 Doe vraechden hem oock de Phariseen Mar.2.23.
wederom/ hoe hy siende ghewoorden was. Luce 6.1.
Ende hy seyde tot hen: Hy leyde slijck op De Phari-
myne oogen/ eñ ick wiesch my/ ende ick sie. seen onder-
16 Doe seyden sommighe van den Phari- vragen den
seen: Dese mensche en is van Gode niet/ Blinden.
want hy en houdt den Sabbath niet.
Andere seyden: f Hoe can een sondich tweedrachte
mensche sulcke teeckenen doen? g Ende vã Christo.
daer was tweedracht onder hen. f Joan.3.2.
17 Sy seyden wederom tot den Blinden: ende 9.33.
Wat segdy van hem/ dat hy uwe ooghen g Joan.7.12
gheopent heeft? Doe seyde hy: h Hy is ende 10.19.
een Propheet. h Luce 7.16.
18 Soo en gheloofden de Joden niet van ende 24.19.
hem/ dat hy blindt ghewerst hadde/ ende Joan.4.19
siende was gewoorden/ tot dat sy geroepen ende 6.14
hadden de Ouders des ghenen die siende
gewoorden was/
19 Ende vraechden hen/ segghende: Is dese
uwe sone/ welcken ghy segt dat hy blint
geboren is? Hoe siet hy dan nu?
20 Syne Ouders antwoordden hen/ ende
seyden: Wy weten dat dese onse sone is/
ende dat hy blint ghebo en is:
21 Maer hoe hy nu siet/ en weten wy niet:
oft wie zyne ooghen gheopent heeft/ en
weten wy niet. Hy heeft zyne ouderdom/
vraecht hem/ hy sal van hem selven sprekẽ.
22 Dit seyden de Ouders/ daerom dat sy
de Joden vreesden: i Want de Joden had- Die Chri-
den nu over een ghedraghen/ Soo hem ye- stum beliẽ-
mant belede dat hy Christus ware/ dat dẽ/ die wor-
die wt de Vergaderinghe soude geworpen den verban-
worden. nen.
23 Daerom seyden zyne Ouders: Hy heeft i Joã.11.57.
zyn ouderdom/ vraecht hem. ende 12.42.
24 Doe riepen sy andermael den mensche
die blint ghewerst hadde/ ende seyden hem:
k Gheeft Gode eere: wy weten dat dese k Jos.7.19.
mensche een sondaer is.
25 Soo antwoordde hy/ ende seyde: Oft hy
een sondaer is en weet ick niet: een dinck
weet ick/ dat ick blint was/ ende nu sie ick.
26 Ende sy seyden wederom tot hem: Wat
dede hy u? Hoe heeft hy uwe ooghen ghe-
opent?
27 Hy antwoordde hen: Ick hebt u nu ghe-
seyt/ ende l ghy en hebbet niet ghehoort: l Ofte/ hebt
wat wilt ghy wederom hooren? Wilt ghy ghyt niet
lieden oock zyne Discipulen worden. ghehoort?
28 Doe beschimpten sy hem/ ende seyden: Oft ghy
Weest ghy zijn Discipel: wy zijn Moses hebbet ghe-
Discipulen. hoort.
29 Wy weten dat Godt met Moses ghe- Moses
sproken heeft: maer desen weten wy niet Discipulen.
van waer hy is.
30 Die mensche antwoordde/ ende seyde tot
hen: Dit is een wonderlijck dinck/ dat ghy-
lieden niet en weet van waer hy is/ eñ noch-
tans hy heeft myne oogen gheopent. m Mich.3.4
31 Wy weten nu dat God die sondaren niet Sondaers.
en hoort: maer so yemandt Godvruchtich Godvruchti-
is/ ende synen wille doet/ dien hoort hy. ghe.

32 Het en is van den beginne der werelt aen niet ghehoort/ dat yemant eens blintghe-
boorenen ooghen gheopent heeft.
33 n So dese van God niet en ware / so en
hadde hijt niet connen ghedoen.
34 Sy antwoorden ende seyden tot hem;
Ghy zijt gheheel in sonden gheboren / en
leert ghy ons? Ende sy wierpen hem wt.
35 Iesus hoorde dat sy hem wtghewoorpen
hadden: ende doe hy hem vant/ seyde hy tot
hem : Ghelooft ghy inden Sone Gods?
36 Hy andtwoorde / ende seyde: Wie is hy
Heere. op dat ick in hem ghelooue?
37 En Iesus seyde tot hē: En ghy hebt hem
ghesien/ o ende die met v spreeckt die ist.
38 Ende hi seyde : Ick ghelooue Heere: En-
de aenbadt hem.
39 Ende Iesus seyde : p Tot een oordeel
ben ick in de Werelt ghecomen / p op dat
die niet en sien / siende worden : ende die
sien/ blindt worden.
40 Ende dit hoorden sommighe van den
Phariseen die by hem waren/ ende seyden
tot hem: Zijn wy oock blindt?
41 Iesus seyde tot hen : Waert ghylieden
blint / so en soudt ghy doch gheen sonde
hebben: maer nu segt ghylieden : Wy sien:
daerom blijft uwe sonde.

Joan.3.2. / de 9.16. / arizei- / e hoo- / rdichept

Joā.4.26

hristus / eit zijn oo- / eel teghen / en Phari- / ische Van / Joan.3.17 / nde 12.47. / mat.13.13.

Dat X. Capittel.

1. Christus bewijst / dat hy de goede Herder is/ 27. welck de natuere ende se-kerheyt zijner Schapen sy/ 24. ende dat hy die Christus is/ 31. waerom hy vande sommighe veruolcht/ ende van de sommi-ghe aenghenomen is.

1 VOorwaer voorwaer segge ick v lieden:
Wie niet door de Deure ingaet inden
Schaepstal/ maer anderweechs inne
climt/ die is een Dief ende Moordenaer.
2 Maer die door de Deure ingaet / die is
een Herder der Schapen.
3 Desen doet de Deurwaerder op/ ende
de Schapen hooren zijn stemme : ende hy
roept zijne Schapen by namen/ ende leydt-
se wt.
4 En als hy zijne Schapē wtgelaten heeft
so gaet hy voor hen / en de Schapē volgen
hem na/ want sy kennen zijn stemme.
5 Ende eenen vreemden en sullen sy niet na
volgen/ maer sullē van hem vlieden / want
sy en kennen der vreemden stemme niet.
6 Dese * ghelijckenisse seyde Iesus tot
hen : ende sy a en wisten niet wat het was
dat hy tot hen seyde.
7 Soo seyde Iesus wederom tot hen:
Voorwaer voorwaer segghe ick v lieden:
Ick ben de Deure der Schapen.
8 b Alle die voor my gecomen zijn / die zijn
Dieuen ende Moordenaers: Maer de
Schapen en hebbense niet ghehoort.
9 * Ick ben de Deure : so yemant door my
ingaet/ die sal behouden worden : en hy sal
ingaen ende wtgaen/ ende Weyde vinden.
10 De Dief en coemt niet dan om stelen/
ende dooden / ende verderuen : Ick ben
ghecomen / op dat sy het leuen hebben/
ende ouervloedich hebben.
11 c Ic ben de goede Herder: de goede Her-
der stelt zijn d leuen voor de Schapen.
12 e Maer de Huerlinck / en die gheen Her-
der en is/ wiens de Schapen niet eygen en
zijn/ siet den Wolf comen / ende verlaet de
Schapen/ ende vliedt: en de Wolf grijpt de
Schapen/ ende verstroytse.
13 Ende de Huerlinck vliedt / om dat hy
een Huerlinck is/ ende en heeft geen sorghe
voor de Schapen.
14 Ick ben de goede Herder / ende f ick
kenne mijne Schapen/ ende g ben van de

Christus is de Deure des schaep-stals / en de goede Her-der.

* Oft/ by-spreucke.
a Oft/ be-kenden.
b Hi spreect van de gene die henseluē voor een deure des schaepstals opworpen/ ghelijck de Paus/ ende de zijne: alle Propheten hebbē Christum voor een deure aengewesē.
* Joā.14.6
c Esai.40.11 Ezec.34.23. Hebr.13.20. 1.Petr.5.4.
d Gr. siele.
e Zac.11.16.
f 2.tim.2.19
g Oft/ wor-

mijne bekent.
15 h Ghelijck my de Vader kent/ also kenne
ick oock den Vader : ende stelle mijn i le-
uen voor de Schapen.
16 En ick hebbe noch andere Schapen/ die
van desen stalle niet en zijn / die moet ick
oock k toebrenghen / ende sy sullen mijne
stemme hooren/ l ende het sal een Schaep-
stal worden/ ende een Herder.
17 Daerom heeft my de Vader lief / m om
dat ick mijn leuen n late / op dat ickt we-
derom neme.
18 Niemant neemt dat leuen van my: maer
ick late het van my seluen . o Ick hebbe
macht dat te laten / ende ick hebbe macht
dat wederom te nemen. Dit ghebodt heb-
be ick van mijnen Vader ontfanghen.
19 p Door werdt daer wederom tweedracht
onder den Joden/ om dese woorden.
20 Want vele van hen/ seyden : q Hy heeft
den Duyuel/ ende is wtsinnich / wat hoort
ghylieden hem?
21 Andere seyden : Dit en zijn geen woor-
den eens beseten : can oock de Duyuel
der blinden ooghen openen?
22 Ende het werdt r Kerckwijdinge te Ie-
rusalem/ ende het was winter.
23 Ende Iesus wandelde in den Tempel f in
het Voorhuys Salomons.
24 So omringden hem de Joden / ende sey-
den tot hem: Hoe langhe houdy onse siele
op ? Soo ghy Christus zijt / segghet ons
t claerlick?
25 Iesus antwoordde hen: Ick hebt v lie-
den ghesept/ ende ghy en ghelooft niet.
u De wercken die ick doe in mijns Va-
ders name/ dese betuyghen van my.
26 Maer ghy en ghelooft niet: want ghy
zijt van mijne Schapen niet / ghelijck ick
v ghesept hebbe.
27 x Mijne Schapen hooren mijn stemme/
ende ick kense/ ende sy volghen my na.
28 Ende ick gheue hen het eewighe leuen
y ende sy en sullen niet vergaen inder ee-
wicheydt/ ende niemandt en salse wt mijner
handt grijpen.
29 De Vader die se my ghegheuen heeft/ die
is meerder dan alle: en niemandt en canse
wt mijns Vaders handt grijpen.
30 z Ick ende de Vader zijn een.
31 a Doe namen de Joden wederom stee-
nen op/ om hem te steenighen.
32 Iesus antwoordde hen: Ick hebbe v vele
goede wercken ghetoont wt mijnen Va-
der: om welck van dien wercken steenicht
ghylieden my?
33 De Joden antwoordden hem/ ende sey-
den : Om des goeden wercx wille en stee-
nighen wy v niet / maer om de b lasteringhe / ende om dat ghy een mensche zijnde
v seluen Godt maket.
34 Iesus antwoordde hen : Is niet in u-
we Wet ghescreuen : c Ick hebbe ghesept:
Ghy zijt Goden?
35 Soo de Schrift die Goden ghenaemt
heeft/ tot welcken het woort Gods ghe-
schiet is/ ende de Schrift en can niet ghe-
broken worden:
36 Segt ghy tot my/ dien de Vader gheheyl-
licht heeft / ende ghesonden inde Werelt :
Ghy lastert: om dat ick ghesept hebbe: Ick
ben Godts Sone.
37 d Doe ick de wercken mijns Vaders
niet/ so en ghelooft my niet.
38 Ende so ickse doe/ hoe wel ghylieden my
niet en ghelooft / so gelooft de werckē: op
dat ghy meucht ghelooven en bekennen/
dat de Vader in my is/ ende ick in hem.
39 e Doe sochten sy hem wederom te van-
ghen/

h mat.11.27 Luc.10.22. Joan.6.46 ende 7.29. ende 8.19.
i Gr. siele.
k Oft / ver-gaderen.
l Ezec.37.22
m Esa.53.12
n Gr. stelle/
o Joā.2.19.
tweedracht bā Christo.
p Joā.7.12. ende 9.16.
q Joā.7.20. ende 8.48.
r Dit was een Feeste die sy hielden ter gedach-tenisse dat de Tempel verreynicht en vernieut was vande verwoestin-ge Antiochi 1.mach.4.59
f 1.Reg.6.3. Act.3.11. ende 5.12.
t Oft/ vrij-lick.
u Joā.5.36.
Waerom de Joden niet en ghe-looven.
x Joā.8.47.
y Joā.6.39. ende 17.12. ende 18.9.
z Esai.34.6. Joan.5.19. ende 14.9. ende 17.5.
a Joā.8.59. ende 11.8.
b Joan.5.18
De wercken Christi be-wijsen dat hy Godt was.
c Psal.82.6.
d Joā.15.24
e Luc.4.29. Joan.8.59.

gen/maer hy ontginck wt haren handen,
40 Ende hy ghinck wederom henen ouer dē Jordaen / tot de plaetse f daer Joannes eerst doopte: ende bleef daer. f Joan.1.28 ende 3.23.
41 Eñ vele quamen tot hem ende seydē: Joannes en dede gheen teecken: maer al wat hy van desen ghesept heeft / dat g is waer. g Grieck/ was.
42 Ende vele ghelooofden daer in hem.

Dat rj. Capittel.

11. Christus Lazarum verweckt hebbende/25. bewyst dat hy is het leuen / eñ de opstandinghe/47. de raetslach der Joden tegen Jesum/49. de Prophetie Caiphe/54. Jesus vliedt.

1 Ende daer was een cranck/ met name Lazarus van Bethania / wt den vlecke Marie/ ende haerder suster Marthe. Lazarus cranck.
2 a (Eñ Maria was de ghene die den Heere ghesalft hadde met salue/ ende zyne voeten ghedrooght met haren hayre: wiens broeder Lazarus cranck was.) a mat.26.6. Marc.14.3. Luce.7.37. Joan.12.3.
3 Soo sonden dan de susters tot hem/ segghende: Heere/ siet / dien ghy lief hebbet/ is cranck. oorsake der cranckheyt Lazari.
4 Als Jesus dat hoorde/ seyde hy: Dese cranckheydt en is tot den doot niet: b maer ter eeren Godts / op dat de Sone Godts daer door c verclaert worde. b Joan.9.3. c Oft verheerlickt.
5 Ende Jesus hadde Martham lief / ende haer suster/ende Lazarum.
6 Als hy nu hoorde dat hi cräck was/ bleef hy ter plaetsen daer hy was/ twee dagen.
7 Ende daer na seyde hy tot zyne Discipulen: Laet ons weder na Judeam gaen.
8 Zyne Discipulē seydē tot hem: d Rabbi/ e de Joden hebben v nu ghesocht te steenighen/ eñ gaet ghy wederom derwaerts? d dat is, Meester. e Joā.8.59. ende 10.31.
9 Jesus antwoordde: En zynder niet twaelf vren inden daghe? So yemant indē daghe wandelt/ die en stoot hem niet: want hy siet het licht deser Werelt. De dach heeft twaelf vren.
10 Maer so yemät indē nacht wandelt / die stoot hē: want daer en is geen licht in hem.
11 Dat sprack hy: ende daer nae seyde hi tot hen: f Lazarus onse vrient slaept/ maer ick gae om hem te ontwecken. f mat.9.24. Mar.5.39. Luce.8.52.
12 Doe seyden zyne Discipulen: Heere indien hy slaept, so sal hy ghesont worden.
13 Maer Jesus sprack van zyn doot: ende sy meynden dat hy sprack van den slape des baecks.
14 Doe seyde Jesus hen g opentlick: Lazarus is ghestoruen/ g Oft / vry wt.
15 Ende ick ben blyde om uwent wille/ dat ick daer niet gheweest en ben / op dat ghy ghelooft: Maer laet ons tot hem gaen.
16 Doe seyde Thomas / ghenaemt Didymus / tot zyne mede Discipulen: Laet ons oock gaen/ op dat wy met hem steruen.
17 So quam Jesus / ende beuant dat hy nu vier dagen in den graue ghelegen hadde.
18 Ende Bethania was by Jerusalem/ ontrent vyfthien h Stadien. h Stadium was 625. voeten / oft 125. schredē. 24. Stadiē maken een vre gaens/ oft/ drij Italiaensche of Enghelsche mylen.
19 Eñ vele van den Joden waren gecomen tot Martham ende Mariam / om dat sy haer troosten souden van haren broeder.
20 Als dan Martha hoorde dat Jesus quam/ ginck sy hem te ghemoet, ende Maria sat in huys.
21 Soo seyde Martha tot Jesum: Heere/ hadt ghy hier gheweest / myn broeder en ware niet ghestoruen:
22 Maer ick weet oot nu / soo wat ghy begeeret van Gode/ dat het v God geuen sal. Opstandinghe der dooden.
23 Jesus seyde tot haer: V broeder sal weder opstaen.
24 Doe seyde Martha : Ick weet dat hy opstaen sal inde opstandinghe i ten wtersten daghe. i Dan.12.2. Luce 14.14. Joan.5.29.
25 Jesus seyde tot haer: Ic bē de opstādinghe eñ k het leuen. l Wie in my gelooft/ dies Joā.1.4. sal leuen/ al waer hy oock ghestoruen. ende 6.14.
26 m Ende soo wie daer leeft / ende in my l Joan.3.16 ghelooft / die en sal nimmermeer steruen. Ghelooft ghy dat? m Joā.6.51 ende 6.47. 1. Joā.5.10.
27 Sy seyde tot hem: Ja Heere/ n ick ghelooue dat ghy zyt Christus de Sone Godts/ die inde Werelt comen soude. n mat.16.16 Mar.8.29. Luce 9.20. Joan.6.69.
28 Ende als sy dat ghesept hadde / ginck sy henen / ende riep Mariam haer suster heymelick/ segghende: De Meester is hier/ ende roept v.
29 Als dese dat hoorde/ stont sy haestelijck op, ende quam tot hem.
30 Want Jesus en was noch in het Vleck niet gecomen: maer was ter plaetsen/ daer hem Martha te gemoete gecomen was.
31 De Joden dan die by haer in huys waren/ eñ haer vertroostedē/ als sy saghen dat Maria haestelick op stont/ eñ henen ginck/ volghden sy haer na / segghende : Sy gaet henen na het graf/ op dat sy daer weene.
32 Als Maria quam daer Jesus was/ ende hem sach/ viel sy hem ten voetē / ende seyde tot hem : Heere / hadt ghy hier gheweest/ mijn broeder en ware niet ghestoruen.
33 o Als nu Jesus haer sach weenen / ende oock de Joden weenen die met haer quamen/ wert hy verstoort inden Gheest/ ende beroerde hemseluen/
34 Ende seyde : Waer hebt ghy lieden hem ghelept? Sy seyden tot hem : Heere/ coemt/ ende siet het.
35 o Jesus weende. Christus
36 So seyden de Joden: Siet/ hoe lief hadde weent.
hy hem. o Luc.19.41.
37 Ende sommighe van hen seyden: Dese p die des blinden ooghen gheopent heeft/ p Joan.9.6 en conde hy niet maken / dat dese niet ghestoruen en hadde?
38 Jesus dan wederom in hemseluen ghestoort zynde/ quam tot den graue/ ende het was een spelouncke / ende eenen steen was daer op ghelept.
39 Jesus seyde : Neemt den steen wech. Martha de suster des ghestoruenen/ seyde tot hem : Heere hy stinckt nu / want hy heeft vier daghen daer ghelegen.
40 Jesus seyde tot haer : Hebbe ick v niet ghesepdt : Soo ghy ghelooft/ ghy sult de eerlickheyt Godts sien:
41 Soo namen sy den steen af vander plaetse daer de ghestoruene ghelept was. Ende Jesus sloech zyne ooghen opwaerts / ende seyde: Vader / ick dancke v / dat ghy my Gebet Christi. ghehoort hebt.
42 Ende ick weet dat ghy my altyts hoort: maer q om der scharen wille die rontom q Joā.12.30 staet, hebbe ick dit ghesept: op dat sy my Lazarus gelooven dat ghy my ghesonden hebt. wort opge-
43 Als hy dit ghesepdt hadde / riep hy met weckt. luyder stemmen: Lazare/ coemt wt.
44 Eñ de ghestoruene quam wt/ ghebonden Sommighe aen handen ende voeten met graefdoec- Joden gheken / ende zyn aensicht met eenen sweet-doeck ommewonden. Jesus seyde tot hen: Christum. Ontbindt hem/ ende laet hem gaen. Der Pries-
45 Vele dan der Joden die tot Mariam gecomen waren / eñ aenschout hadden wat Pharizeen Jesus gedaen hadde/ gheloofden in hem. raedtslach
46 Maer sommige van hen/ gingen henen tegen Christo tot de Pharizeen / ende seyden tot hen/ Rum. wat Jesus ghedaen hadde. r mat.26.3.
47 r Soo vergaderden de Ouerpriesters eñ Marc.14.1 Pharizeen den Raet/ eñ seydē: p Wat doen Luce.22.2. wy? want dese mensche doet veel teeckenē. Psal.2.2.
48 Laten wy hem alsoo / so sullen sy alle in Act.4.27. hem ghelooven: ende de Romeynen sullen p Joā.12.19

b Joan. 1.9 ende 8.12. ende 9.5. ende 12. 46. c Jere.13. 16 Ephe.5. 8. 1. Thes.5.4.

35 Doe seyde Jesus tot hen : b Een cley-
ne tijdt is het licht by v lieden / c wandelt
so langhe als ghylieden het licht hebt / op
dat v lieden de duysternisse niet en bevan-
ghe. Want wie in duysternisse wandelt/
die en weet niet waer hy henen gaet.
36 Dewyle ghylieden het licht hebt / ghe-
looft in het licht / op dat ghylieden kinde-
ren des lichts worden meucht. Dit seyde
Jesus/ ende ginck wech / ende verberch hem.
37 Ende hoe wel hy so veel teeckenen voor
hen ghedaen hadde/ so en geloofden sy niet
in hem:
38 Op dat het woort Esaie des Propheten
veruult worde/ dat hy ghesproken heeft:
d Heere / wie heeft onse e woorden ghe-
looft / ende wien is den Arm des Heeren
gheopenbaert?
39 Daerom en conden sy niet ghelooven/
want Esaias wederom seydt:
40 f Hy heeft haer ooghen verblindt / ende
haer herte verhardt / op dat sy met ooghen
niet en sien, ende met der herten verstaen/ ende be-
keert worden/ ende dat ickse ghesont make.
41 Dit seyde Esaias / als hy zijne eerlijck-
heyt sach/ende sprack van hem.
42 g Nochtans geloofden oock vele vanden
Oversten in hem : maer om der Pharizeen
wille/ en beleden zijt niet / h op dat sy niet
wt der Vergaderinge verworpen worden.
43 i Want sy hadden de eere der menschen
liever, dan de eere Gods.
44 Ende Jesus riep, ende seyde : Wie in my
ghelooft/ die en ghelooft in my niet / maer
inden ghenen die my ghesonden heeft.
45 k Ende wie my siet/ die siet den ghenen
die my ghesonden heeft.
46 l Ick ben een licht inder Werelt gheco-
men, op dat / soo wie in my ghelooft / niet
in duysternisse en blijve.
47 Ende so yemant mijne woorden hoort/
ende niet en ghelooft / Ick en m verdoeme
hem niet/ n want ick en ben niet ghecomen
om de Werelt te o verdoemen: maer om de
Wereldt salich te maken.
48 p Wie my verworpt/ende mijne woorden
niet en ontfangt / die heeft eenen die hem
ordeelt : het woort dat ic ghesproken hebbe/
dat sal hem oordeelen ten wtersten dage.
49 q Want ick en hebbe van my selven niet
ghesproken/ maer de Vader die my ghesonden
heeft / die heeft my een gebot ghegeven/
wat ick spreken ende wat ick seggen sal.
50 Ende ick weet / dat zijn ghebodt het
eewighe leven is. So wat ick dan spreke/
dat spreke ick ghelijck my mijn Vader ghe-
seydt heeft.

d Esa.53.1. Rom.10.16. e Grieckx/ ghehoore. f Esa.6.9. Ezech. 12.2. Mat.13. 14 Marc.4.12. Luc.8.10. Act.28.26. Rom.11.8. g Joan.7.13. 48. De Oversten die geloovden maer beliy-den niet/ vreesende den Ban. h Joan 9.22 i Joan.5.44. k Joan.10.30 ende 14.9 l Joan.1. 9. ende 8.12. ende 9.5/ 12. 35 Esa.42.6. ende 49.6. Act.13.47. m Grieckx/ oordeelen. n Joan. 3.17. ende 9.39. o Grieckx/ oordeelen/ p Joan.3. 18. ende 8.24 q Deu.18.18 Joan.3.11. ende 5.20/7.16 ende 8.28 ende 14.10. ende 16.13.

Dat xiij. Capittel.

4. Christus de voeten zijner Apostelen ghewasschen hebbende / 12. vermaentse tot ootmoedichheyt ende liefde/ 21. ende voorseydt de sonde Jude/ 38. ende Petri.

a mat.26.2. Mar.14.1. Luce.22.1.

1 Ende a voor het Feest des Pascha/
Jesus wetende dat zijne vre ghecode-
men was / dat hy van deser Wereldt
soude gaen tot den Vader / na dien hy lief
ghehadt hadde/ de zijne die inder wereldt
waren / soo heeft hyse lief ghehadt totten
eynde toe.
2 Ende als het Avondtmael ghedaen
was / b (doe nu de Duyvel Jude Simo-
nis Iscarioth / in het herte ghegeven had-
de/ hem te verraden.)
3 Jesus (wetende/ dat hem de Vader alle
dinghen in zijne handen ghegeven hadde/
c ende dat hy van Gode wtghegaen was/
d ende tot Godt henen ginck:)

b Luc. 22. 3. Joan.13. 27 c mat.11.27. d Joan.16.28

4 Stondt op vanden Avontmale/ ende ley-
de zijne cleederen af/ ende nam eenen lijn-
doeck, ende omgorde hem.
5 Daerna goot hy water in een Becken/
ende begonst de voeten zijner Discipulen
te wasschen / ende te drooghen met den lijnen
doeck/ daer hy mede omgort was.
6 Soo quam hy dan tot Simon Petrus:
ende die seyde tot hem: e Heere / sult ghy my
de voeten wasschen?
7 Jesus antwoordde/ ende seyde tot hem:
Wat ick doe / dat en weet ghy niet / maer
ghy sult het hier namaels weten.
8 Petrus seyde tot hem : Ghy en sult mijne
voeten niet wasschen in eewicheydt. Jesus
antwoorde hem : Ist dat ick v niet en was-
sche, so en suldy geen deel met my hebben.
9 Simon Petrus seyde tot hem : Heere/
niet alleen de voeten/ maer oock de han-
den, ende het hooft.
10 Jesus seyde tot hem : Wie ghewasschen
is / en behoeft niet dan de voeten te was-
schen : maer hy is gheheel reyn. f Ende
ghylieden zijt reyn/ maer niet alle.
11 g Want hy wiste den ghenen / die hem
verraden soude/ daerom seyde hy: Ghy en
zijt niet alle reyn.
12 Als hy nu haer voeten ghewasschen
hadde/ ende zijne cleederen ghenomen/ sat
hy weder aen de Tafel/ ende seyde tot hen:
Weet ghy wat ick v ghedaen hebbe?
13 Ghy noemt my Meester / ende h Heere:
ende ghy spreeckt wel : want ick bent.
14 In dien dan ick uwe voeten ghewas-
schen hebbe / (die de Heere ende Meester
ben/) i soo zijt ghy oock schuldich malcan-
deren de voeten te wasschen.
15 k Want ick hebbe v lieden een exempel
ghegeven/ op dat / gelijcker wijs ick v ghe-
daen hebbe / ghylieden oock doen soudt.
16 Voorwaer / voorwaer segghe ick v lie-
den : l De Dienstknecht en is niet meerder
dan zijn Heere : noch de m Ghesondene/
meerder/ dan die hem ghesonden heeft.
17 Ist dat ghylieden dit weet / soo zijt ghy
n salich/ ist dat ghyt doet.
18 Ick en spreke niet van v allen : ick weet
welcke ick wtvercoren hebbe: maer op dat
de Schrift veruult worde : o Die met
my broodt eet/ heeft teghen my zijne versse-
nen opgheheven.
19 p Van nu segghe ickt v lieden/ eer het
gheschiede / op dat/ als het gheschiedt is/
ghy ghelooven meucht dat ickt ben.
20 Voorwaer/voorwaer segghe ick vlieden/
q wie daer ontfangt dien ick senden sal/
die ontfangt my: ende wie my ontfangt/ die
ontfangt hem die my gesonden heeft.
21 r Als Jesus dit ghesepdt hadde / werdt
hy beroert inden Gheest / ende betuyghde/
ende seyde : Voorwaer / voorwaer segghe
ick v lieden : Een van v sal my verraden.
22 Doe saghen de Discipulen op malcan-
deren, twijfelende van wien hy dat seyde.
23 s Ende daer was een vande Discipulen
ter Tafel sittende / in den schoot Jesu/
welcken Jesus lief hadde.
24 Soo wenckte Simon Petrus desen/ dat
hy vraghen soude / wie hy ware daer hy
van sprack.
25 Ende die viel op de borst Jesu, ende seyde
hem: Heere, wie ist?
26 Jesus andtwoordde : Die ist / dien ick
de ingedopte bete gheven sal. Ende als
hy de bete ingedopt hadde/ gaf hyse Jude
Simonis Iscarioth.
27 Ende na die bete voer de Satan in hem.
Soo seyde Jesus tot hem : Dat ghy doet/
doet dat haestelick.

Christus wascht der Apostelen voeten. Petrus en wil hem niet laten wasschen. e Mat.3.14 f Joan. 15. 3. g Joan.6.64 Christus de Heere ende Meester wascht hen de voeten. h 1.Corint. 8.6. ende 12.3. Philip.2.11. i Gala.6.2. k 1. Pet.2.21 1.Joan.2.6. l Matthe. 10.24. Luc.6.40. Joan.15.20. m Gr. Apo-stel. n Oft/ ghe-luckich. o Psal.41.10 Mat.26. 23 1.Joan. 2.19. ende 16.4. Eens Bode Christi ont-fanghen. q Matthe. 10.40. Luc.10.16. Matthe. 26.21. Mar.14.18. Luc. 22. 21. Act.1.17. 1.Joan.2.19. s Joan. 20.2. ende 21.7.20

28 Ende niemandt en wiste van die ter Ta-
fel aensaten/waer toe hy hem dat seyde.
29 Want sommige meynden/dewijlet Judas
den buydel hadde/ dat hem Jesus ghesept
hadde: Coopt wat ons noodich is tot het
Feest/ of dat hy dē armen wat geuē soude.
30 Als hy dan die bete ghenomen hadde/
ginck hi terstont wtē en † het was nacht.
31 Als hy wegghegaen was/ seyde Jesus.
Nu is de Sone des menschen x verclaert/
ende Godt is in hem verclaert.
32 Is Godt in hem verclaert/ soo sal hem
Godt oock verclaren in hemseluen/ y ende
sal hem terstont verclaren.
33 Kinderkens/ noch een weynich ben ick
by v. ʒ Ghy sult my soecken/ ende ghe-
lyck ick den Joden ghesepdt hebbe: Waer
ick henen gae/ en condt ghy niet comen/
alsoo segghe ick v lieden nu oock.
34 a Een nieu ghebodt gheue ick v/ dat
ghy malcanderen lief hebt/ ghelijck ick v
lief ghehadt hebbe.
35 b Hier aen sal een yeghelick bekennen
dat ghy mijne Discipulen zyt/ soo ghy lief-
de hebt onder malcanderen.
36 Simon Petrus seyde tot hem: Heere/
waer gaet ghy henen? Jesus antwoor-
de hem: Waer ick henen gae/ en cont ghy
my nu niet volghen/ c maer ghy sult my
namaels volghen.
37 Petrus seyde tot hem: Heere/ waerom
en can ick v niet volghen? d Ick sal myn
leuen voor v setten.
38 Jesus antwoordde hem: Sult ghy v leuē
voor my setten? e Voorwaer voorwaer/
segghe ick v/ de Haen en sal niet craeyen/ tot
dat ghy my driemael versaect sult hebben.

Dat xiiij. Capittel.

1. Christus vertroost de zyne/ 12. ver-
maentse tot gelooue ende bedinge/ 13. be-
wyst hen zyn ampt/ 26. ende laet hen zy-
nen Gheest/ende zynen vrede.

1 VNde a † herte en worde niet beroert/
b ghy ghelooft in Godt/ gelooft oock in
my.
2 In mijns Vaders huys zijn vele woo-
ninghen/ ware het alsoo niet/ ick soude t v
doch ghesept hebben/ ick gae henen v lie-
den plaetse te bereyden.
3 Ende so ick gae v lieden plaetse
bereyden/ c ick sal wederom keeren/ ende
sal v tot my nemen/ d op dat ghylieden
oock zijt/ waer ick ben.
4 Ende waer ick henen gae/ dat weet
ghylieden/ ende ghy weet den wech.
5 Thomas seyde tot hem: Heere/ wy en
weten niet waer ghy henen gaet; ende hoe
connen wy den wech weten?
6 Jesus seyde tot hē: e Ick ben de wech/
f de Waerheydt/ ende het g leuen. h Nie-
mant en coēt tot den Vader/ dan door my.
7 Waert dat ghylieden my ghekent hadt/
soo soudt ghy oock den Vader ghekent
hebben: ende van nu voort kent ghylieden
hem/ ende hebt hem ghesien.
8 Philippus seyde tot hem: Heere/ thoont
ons den Vader/ ende het is ons genoech.
9 Jesus seyde tot hem: Ben ick so langhe
tydt met v lieden/ ende en hebdy my niet
ghekent Philippe? i Wie my ghesien heeft/
die heeft oock den Vader ghesien: Eñ hoe
segt ghy/ toont ons den Vader?
10 Gheloofdy niet/ k dat ick inden Vader
ben/ ende dat de Vader in my is? l De
woorden die ick tot uliedē spreke/ en spreke
ick van my seluen niet: m maer de Vader
die in my * woont/ die doet de wercken.
11 Ghelooft my/ dat ick inden Vader ben/
ende de Vader in my: of anders/ ghelooft
my om der wercken wille.
12 n Voorwaer voorwaer ick segghe v lie-
den/ die in my ghelooft/ de wercken die ick
doe/ sal hy oock doen: eñ sal meerder doen
dan dese: want ick gae tot den Vader.
13 o Ende wat ghy in mijnen Naem be-
gheeren sult/ dat sal ick doen/ op dat de
Vader inden Sone p verclaert worde.
14 Soo ghylieden yet begheert in mijnen
Naem dat sal ick doen.
15 q Ist dat ghylieden my lief hebt/ soo
houdt mijne gheboden.
16 Ende ick sal den Vader bidden/ ende hy
sal v lieden eenen anderen Trooster geuen/
op dat hy in eewicheyt by v lieden blyue.
17 Namelijck/ den Gheest der waerheydt/
welcken de werelt niet en can ontfanghen/
want sy en siet hem niet/ noch en kent hem
niet: maer ghy lieden kent hem/ want hy
woont by v/ ende sal in v lieden wesen.
18 r Ick en sal v lieden geen Weesen laten:
ick sal tot v comen.
19 Noch een weynich/ ende de wereldt s en
sal my niet meer sien: maer ghylieden sult
my sien: want ick leue/ eñ ghy sult leuen.
20 In dien daghe sult ghylieden bekennen/
dat ick inden Vader ben/ ende ghy in my/
ende ick in v.
21 Wie mijne gheboden heeft/ ende de sel-
ue houdt/ die ist/ die my lief heeft: ende die
my lief heeft/ t dien sal mijn Vader lief
hebben: ende ick sal hem lief hebben/ ende
sal hem my seluen openbaren.
22 Doe seyde hem Judas: (niet die Isca-
rioth/) Heere/ wat is het/ dat ghy v seluen
ons openbaren sult/ eñ niet der Werelt.
23 Jesus antwoordde/ ende seyde tot hem:
Soo yemandt my lief heeft/ die sal mijn
woordt houden: ende mijn Vader sal hem
lief hebben/ ende wy sullen tot hem comen/
ende wooninghe by hem maken.
24 Wie my niet lief en heeft/ die en houdt
mijn woorde niet: u ende het woordt dat
ghy hoort/ en is mijne niet/ maer des Va-
ders die my ghesonden heeft.
25 Dit hebbe ick ghesepdt/ by v blijuende.
26 x Maer de Vertrooster de heylighe
Gheest/ den welcken de Vader senden sal in
mijnen Naem/ y die sal v lieden alle din-
gen leeren/ ende indachtich maken/ al wat
ick v ghesept hebbe.
27 Vrede laet ick v/ ʒ mijnen vrede gheue
ick v/ niet gelijckerwijs de Werelt gheeft/
gheue ick hem v: uwe herte worde niet be-
roert noch vertsaeghe.
28 a Ghylieden hebt ghehoort/ dat ick v ghe-
sept hebbe: Ick gae henen/ ende sal tot v co-
men. Hadt ghy lieden my lief/ so sout ghy
v doch verblijden/ om dat ick ghesept heb-
be: Ick gae tot den Vader; want mijn
Vader is meerder dan ick.
29 b Ende nu hebbe ickt v lieden ghesept/
eer het gheschiet/ op dat ghy ghelooft/ als
het gheschiet is.
30 Ick en sal niet veel meer met v lieden
spreken: c de Overste deser Wereldt coemt/
ende d † en heeft in my niet.
31 Maer op dat de Werelt bekenne/ dat
ick den Vader lief hebbe/ ende dat ick alsoo
doe ghelijck my de Vader beuolen heeft:
Staet op/ laet ons van hier gaen.

Dat xv. Capittel.

1. Van de gemeynschap ende sonder-
linge liefde Christi eñ zyner ledematē/ 18.
van hare ghemeyne verdruckinghen/ 26.
van het ghemeyn ampt des heylighen
Gheests/ ende der Apostelen.

Left margin notes:
t Joā.12.6.
u † Anders/ het was nacht als hy wtginck Jesus seyde etc.
x Ofte/ verheerlickt.
y Joā.12.23. ende 17.3.
ʒ Joan.7.34 ende 8.21.
A Leui.19.18 Mat.22.38 Joan.15.12. Ephe.5.2. 1.Thes.4.9. 1.Pet.4.8. 1.Joan.3.23 ende 4.21.
b 1.Joā.2.5
c Joā.21.18. 2.Pet.1.14.
d Matthe. 26.35. Mar.14.29 Luc.22.33.
e mat.26.34 Mar.14.30 Luc.22.34.
a † Anders eñ hy seyde tot zijn Discipulē: uwe herte/ etc.
b Oft/ ghelooft in God/ eñ gelooft in my/ of/ gelooft ghy in God so ghelooft oock in my.
c Oft/ so sal ick.
d Joā.12.26 ende 17.24.
e Hebre.9.8.
f Esa.53.9. 1.Petr.2.22.
g Joan.1.4 ende 11.25.
h Joā.10.9. Christus eñ de Vader zyn een.
i Joā.10.30
k Joā.16.32
l Joan.7.16 ende 8.28. ende 12.49. ende 14.24. ende 16.15.
m Joā.5.17.
* Gr. blyft/
n mat.21.21 Luc.17.6.

Right margin notes:
o Jer.29.12 Mat.7.7. Mar.11.24 Luc.11.9. Joan.15.7. ende 16.24. Iaco.1.5. 1.Joā.3.22.
p Oft/ verheerlickt.
q Joan.14.21.25. ende 15.10. 1.Joan.5.3. Spr.2.21.
r De heylige Geest is een Trooster.
s mat.28.20
t Griecx/ siet my/
Christum lief hebben.
t Gr. die sal van mijnen Vader ghe-liefd worden.
u Joā.7.16. ende 8.28. ende 12.49. ende 14.10. ende 16.15.
x Joā.15.26. ende 16.7. Act.2.4. Luce.24.49
y Joā.16.13.
ʒ Phil.4.7.
a Joan.14.3
b Joā.13.19. ende 16.4.
De Prince der Werelt.
c Joā.12.31.
d † Anders/ sal niet in my vinden.

Ick

Wijnstock. 1 Ick ben een ware Wijnstock / ende mijn
Landman. Vader is de Landman.
Wijnräcke. 2 a Alle Wijnrancke die in my gheen
a mat.15.13. vrucht en draecht / neemt hy wech: ende
alle die vrucht draecht / reynicht hy / op
dat sy meer vrucht draghe.
b Joa. 13.10 3 b Ghylieden zijt nu reyn/om des woorts
wille/dat ick tot u ghesproken hebbe.
c Oft / ghe- 4 Blijft in my/ende ick in u lieden. Ghelijc-
scheydē van kerwijs de Wijnrancke gheen vrucht dra-
my/ oft buy- ghen en can van haerselven / ten sy dat sy
ten. aen den Wijnstock blijft / alsoo ghy oock
d Ezec.15.2. niet/ten sy dat ghy in my blijft.
Bidden in- 5 Ick ben de Wijnstock /ghy zijt de Wijn-
den Naem rancken/die in my blijft / ende ick in hem/
Christi. die draecht veel vrucht: want c sonder my
e Jer.29.12. en cont ghy niet doen.
Math.7.7. 6 d Soo yemant in my niet en blijft / die
ende 21.22. is wtghewo rpen / als een rancke buyten
Mar.11.24. den Wijngaert ende is verdorret: ende men
Luce 11.9. vergadert die rancken ende men worptse
Joan.14.13. int vyer/ende sy branden.
ende 16.24. 7 Soo ghy lieden in my blijft / ende mijne
Jacob 1.5. woorden in u blijven / e wat ghy wilt sult
1.Joan.3.24 ghy begeeren/ende het sal u gheschieden.
ende 5.14. 8 Hier in wort mijn Vader f verheerlickt/
f Oft/ver- dat ghy vele vruchten draecht / ende mij-
claert. ne Discipulen wort.
g Joa.14.15 9 Ghelijck de Vader my lief ghehat heeft/
21.23. also hebbe ick u oock lief ghehadt: blijft in
1.Joan.5.3. mijne liefde.
Liefde. 10 g So ghy lieden mijne geboden hout / so
h Levi.19.18 sult ghy in mijne liefde blijven : ghelijck ick
Mat.22.38 oock mijns Vaders gheboden ghehouden
Joan.13.34. hebbe/ende blijve in zijne liefde.
Ephes.5.2. 11 Dit hebbe ick tot u lieden gheseydt/ op
1.Thes.4.9. dat mijne blijschap in u blijve/ ende uwe
1.Petr.4.8. blijschap vervult worde.
1.Joan.3.23 12 h Dit is mijn gebodt/ dat ghy malcande-
ende 4.21. ren lief hebt/ ghelijck ick u lief gehat hebbe.
i Ephes.5.2. 13 i Niemant heeft meerder liefde dan dese/
1.Joa.3.16. dat yemandt zijn leven sette voor zijne
k mat.12.50 vrienden.
2.Cor.5.16. 14 k Ghy lieden zijt mijne vrienden/so ghy
Galat.5.6. doet wat ick u ghebiede.
ende 6.15. 15 Ick en noeme u lieden niet meer Dienst-
Colos.3.11. knechten/want een Dienstknecht en weet
niet wat zijn Heere doet : maer ick hebbe
l Joa.8.26. u vrienden ghenoemt/ l want al wat ick
van mijnen Vader ghehoort hebbe/ hebbe
ick u condt ghedaen.
16 Ghylieden en hebt my niet wtvercoren/
m Ephe.1.4 maer m ick hebbe u wtvercoren/ ende ick
n mat.28.19 hebbe u ghestelt/ n dat ghy henen gaet/
Mar.16.15. ende vrucht draecht / ende dat uwe vrucht
Coloss.1.6. blijve: op dat / soo wat ghy vanden Vader
Vervolgin- begeert in mijnen Name/ hy u dat geve.
ge om Chri- 17 Dit bevele ick u / dat ghy malcanderen
sti wille. lief hebt.
o 1.Joa.3.13 18 o Soo u lieden de Werelt haet/ p soo
p Oft/ ghy weet dat sy my eer dan u ghehaet heeft.
weet. 19 q Hadt ghylieden vander Wereldt ghe-
q Joa.17.14 weest / de Wereldt soude het hare lief heb-
Gala.1.10. ben: nu/ om dat ghy vander Wereldt niet
en zijt / maer ick hebbe u vander Wereldt
wtvercoren/daerom haet u de Wereldt.
20 Gedenct des woorts dat ick geseit hebbe:
r mat.10:24 r de Dienstknecht en is niet meerder dan
Luc.6.40. zijn heere: ist dat sy my vervolcht hebbē/ so
Joa.13.16. sullen sy u oock vervolghen : hebben sy mijn
woort ghehouden/ so sullen sy oock het uwe
houden.
s Joa.16.5. 21 s Maer alle dit sullen sy u lieden doen/
om mijns Naems wille/ want sy en kennen
hem niet die my ghesonden heeft.
t Rom.4.15. 22 t Ware ick niet ghecomen/ ende en had-
ende 5.20. de ick met hen niet ghesproken / so en had-
den sy gheen sonde : maer nu en hebben sy
gheen decksel voor hare sonde.

23 Die my haet/die haet oock mijnen Vader.
24 u Hadde ick niet de wercken ghedaen u Joa.10.37
onder hen / die niemandt anders ghedaen
en heeft/ so en hadden sy gheen sonde: maer
nu hebben sy se ghesien / ende hebben my
ende oock mijnen Vader gehaet.
25 Maer dit is op dat het Woordt ver-
vult worde/ dat in hare Wet gheschreven
is: x Sy hebben my sonder oorsake ghehaet x Psal.35.19
26 y Maer als de Trooster sal ghecomen y Joa.14.26
zijn / z dien ick u vanden Vader senden sal/ ende 16.7
de Gheest der waerheydt/ die vandē Vader Act.5.32.
wt gaet/ die sal getuygen van my. z Luc.24.49
27 a Ende ghy lieden ghetuycht oock/ want a Acto.1.8.
ghy zijt vandē beginne met my geweest.

Dat xvj. Capittel.

2. Christus vermaent vandē toecomē-
den cruyce/ 7. vanden heyligen Gheest/
20. en droefheyt / 22. ende vertrooste
door de vrucht sijner wedercomste/ 23.
van hare bedinghe/33. en van sijne over-
winninghe. Vervol-
1 DIt hebbe ick tot u lieden ghesproken/ ginghe.
op dat ghy niet geergert en wordt. a Jo.9.22.35
2 a Sy sullen u wt de vergaderinghe ende 12.42
worpen: Ja de tijt coemt / dat / soo wie u b Of/ in den
doodē sal/sal e meynen Gode dienst te doē. Van doen.
3 e Ende dit sullen sy u lieden doen / om cos/ schijnk.
dat sy noch den Vader / noch my niet ghe- b Gr. toe te
kent en hebben. dragen/te
4 f Maer dit hebbe ick tot u lieden ghe- offeren.
sproken / op dat ghy / wanneer de tijt sal e Joa.15.21.
gecomen zijn/ dies meucht ghedencken/ dat 1.Corin.2.8
ickt u lieden geseyt hebbe: ende dit en heb- f Joa.13.19.
be ick vanden beginne niet gheseyt / want ende 14.29
ick by u was.
5 Maer nu gae ick henen tot den ghenen
die my ghesonden heeft: en niemant van u
en vraecht my/ g waer ick henen gae. g Gr. waer/
6 Maer om dat ick u liedē dit gheseyt heb- waer gady
be/ so heeft droefheyt uwe herte vervult.
7 Maer ick segghe u lieden de waerheydt/
het is u goet dat ick henen gae : want soo
ick niet henen gae/ so en sal de Trooster tot
u niet comen: h ende so ick henē gae / so sal Heylige
ick hem tot u lieden senden. Gheest.
8 Ende als die sal ghecomen zijn / sal hy de is de Troo-
werelt i straffen van Sonde ende van ghe- ster.
rechticheyt/ ende van Oordeel. h Luc.24.49
9 Van Sonde: Om dat sy in my niet k † en Joa.14.26.
ghelooven. ende 15.26.
10 Van gherechticheyt: Om dat ick tot den i Of/ Over-
Vader gae, ende ghy lieden en sult my niet winnen.
meer sien. k † Anders/
11 l Van oordeel/ Om dat de Overste deser gelooft heb-
Werelt veroordeelt is. ben.
12 Ick hebbe u lieden noch vele te segghen/ l Joa.12.31.
maer ghy en condt het nu niet dragen. Colo.2.15.
13 Maer als die sal gecomen zijn/ de Gheest Heylighe
der waerheydt / m hy sal u lieden in alle Gheest
waerheydt leyden. n Want hy en sal van leeraer.
hemselven niet spreken : maer wat hy sal m Jo.14.26
ghehoort hebben/ dat sal hy spreken : ende n Joa.12.49
de toecomende dinghen sal hy u lieden ver-
condighen.
14 Die sal my o verclaren / want hy sal o Oft/ver-
vanden mijnen nemen / ende u lieden ver- eerlicken.
condighen. p Joa.17.10
15 p Al wat de Vader heeft / dat is mijne:
daerom segghe ick / dat hy vanden mijnen
sal nemen en u lieden vercondigen.
16 q Een weynich tijdes sult ghy lieden my q Joan.7.33
niet sien: ende weder/ een weynich tijdes sult
ghy my sien: want ick gae tot den Vader.
17 Doe seyden sommighe van sijne Disci-
pulen tot malcanderen : Wat is dit, dat hy
ons seyt: Een weynich tijdes en sult ghy
my niet sien: en weder / een weynich tijdes

sult ghy lieden my sien/Ende: Want ick gae tot den Vader.

18 Sy seyden dan: Wat is dat / dat hy seyt: Een weynich tydts? Wy en weten niet wat hy seyt.

19 Doe bekende Jesus dat sy hem wilden vraghen/ ende seyde tot hen: Vraecht ghy lieden daer van onder malcanderen / dat ick ghesept hebbe: Een weynich tydts en sult ghy my niet sien/ende weder/ een weynich tydts sult ghy my sien.

Droefheydt in het predicken des Euangelij.

20 Voorwaer voorwaer segghe ick v lieden: Ghy sult weenen ende huylen/ ende de Werelt sal haer verblyden: Ghy sult droeuich wesen / maer v droefheydt sal in blyschap verandert worden.

r Esa.26.17.

21 r Een vrouwe als sy baert / heeft droefenisse / want haer vre ghecomen is: ende wanneer sy het kindeken ghebaert heeft/ dan en ghedenckt sy der bangicheydt niet meer/ om der blyschap wille/ dat daer een mensche ter werelt geboren is.

22 Ende ghy lieden dan hebt nu oock droefenisse / maer ick sal v weder sien/ s ende uwe herte sal hem verblyden/ ende niemant en sal uwe blydschap van v wechnemen.

s Joa.20.20

Bidden in den Naem Christi.

23 Ende in dien daghe en sult ghy lieden my niet vraghen. t Voorwaer voorwaer segghe ick v: Wat ghy lieden den Vader sult bidden in mijnen Name/ dat sal hy v geuen.

t Iere.29.12 Mat.7.7 ende 21.22 Mar.11.24 Luce 11.9. Joan.14.13. ende 15.7. Jacobi 1.5 1.Joan.3.22 ende 5.14

24 Tot noch toe en hebt ghy lieden niet ghebeden in mynen Name: Bidt/ende ghy sult ontfanghen/ op dat uwe blydschap volcomen zy.

25 Dit hebbe ick door ghelijckenissen tot v lieden ghesproken/ de vre coemt/ dat ick niet meer door ghelijckenissen tot v spreken sal/maer sal v lieden u vry wt van mijnen Vader vercondigen.

u Of onbedecktelick

26 In dien daghe sult ghy lieden in mijnen Name bidden: ende ick en segge v niet dat ick den Vader voor v bidden sal:

27 Want de Vader selue heeft v lieden lief/ om dat ghy my lief ghehadt hebt/ x ende hebt ghelooft dat ick vanden Vader wt ghegaen ben.

x Joan.17.8

28 y Ick ben vanden Vader wtghegaen/ ende ben in de werelt ghecomen: wederom verlate ick de werelt/ende gae tot den Vader.

y Joan.13.3

z Oft/onbedecktelick.

29 Syne Discipulen seyden tot hem: Siet/ nu spreect ghy z vry wt/ ende en segt gheen gelijckenisse.

a Joa.21.17 b Of/ ghy gelooft nu.

30 Nu weten wy a dat ghy alle dinghen weet/ ende en behoeft niet dat v yemant vraghe: hier aen geloouen wy/ dat ghy van den Vader wtgegaen zijt.

c mat.26.31. Mar.14.27 Zach.13.7 d Of/ tot de syne.

31 Jesus antwoordde hen: b Ghelooft ghy lieden nu? c Siet/ de vre coemt/ ende is nu gecomen/ dat ghy sult verstroyt worden / een yegelick d int syne/ ende my alleene verlaten:

e Joan.8.29 ende 14.10.

32 e Ende nochtans en ben ick niet alleen/ want de Vader is met my.

f Esa.9.6 Roma.5.1. Ephe.2.13 Colo.1.20.

33 Dit hebbe ick v lieden ghesept/ f op dat ghy vrede in my hebbet: In de Werelt hebt ghy verdruckinghe/ maer hebt goeden moet: ick hebbe de werelt ouerwonnen.

Christi ghebedt.

Dat xvij. Capittel.

1. Het gebedt Christi tot synen Vader/ so wel voor hem/ als voor syne Apostelen ende alle gheloouighe.

a Joa.12.23 ende 13.32. b Of/ verheerlickt. c mat.11.27 ende 28.18. Luce 10.22 Joan.3.35. 1.Cor.15.25. Phil.2.10 Hebr.2.8. Psalm.8.7.

1 DIt sprack Jesus/ ende hief syne oogen op nae den Hemel/ ende seyde: Vader/ a de vre is ghecomen/ b verclaert uwen Sone/ op dat oock v Sone v verclare.

2 c Ghelijck ghy hem macht ghegeuen hebt ouer alle vleesch / op dat hy allen den ghenen die ghy hem ghegheuen hebt / het eeuwighe leuen gheue.

3 d Ende dit is het eeuwighe leuen / dat sy v kennen alleen den eenighen waerachtighen Godt/ ende Jesum Christum/ welcken ghy gesonden hebt.

d Esa.53.11. Iere.9.23. e Joa.19.30 f Oft/ verheerlickt.

4 e Ick hebbe v f verclaert op der aerden: ick hebbe volbracht het werck dat ghy my ghegeuen hebt/ te doen.

g Joan.10.30. ende 14.9 h Of verheerlickt.

5 g Ende nu/ h verclaert my ghy Vader by v seluen/ met de claerheyt die ick hadde by v/ eer de Werelt was.

6 Ick hebbe uwen Naem den menschen gheopenbaert/ die ghy my vander werelt ghegheuen hebt: sy waren uwe / ende ghy hebtse my ghegeuen/ ende sy hebben v woort ghehouden.

7 Nu hebben sy bekent/ dat al wat ghy my ghegeuen hebt/ van v is.

8 Want de woorden die ghy my ghegeuen hebt/ hebbe ick hen ghegheuen: ende sy hebbense ontfangen/ i ende hebben warachtelick bekendt dat ick van v wtghegaen ben/ ende hebben gelooft dat ghy my gesonden hebt.

i Joa.16.27

9 Ick bidde voor hen: ick en bidde niet voor de werelt/ maer voor de ghene die ghy my gegeuen hebt/ want sy zijn uwe.

Christus bidt voor de Apostelen

10 k Ende al wat myn is / dat is uwe / ende wat uwe is / dat is myne / ende ick ben in hen l verclaert.

k Joa.16.15 l Of/ verheerlickt.

11 Ende ick en ben niet meer in de werelt: maer dese zijn in de werelt / ende ick come tot v. Heylighe Vader/ bewaertse in uwen Name die ghy my ghegheuen hebt/ n op dat sy een zijn/ ghelijck als wy.

m Joa.6.39 ende 10.28 ende 18.9 n Esa.8.18 Hebr.2.13. o Psa.109.8

12 m Als ick met hen in de werelt was/ doe bewaerde ickse in uwen Name: n die ghy my ghegheuen hebt/ hebbe ick bewaert/ ende niemandt van hen en is verloren / dan de Sone der verderffenisse/ o op dat de Schrift veruult worde.

13 Maer nu come ick tot v / ende spreke dit in de werelt / op dat sy myne volcomen blydschap in hen seluen hebben.

14 Ick hebbe hen u woordt gegeuen/ p ende de werelt heeftse ghehaet: want sy vander werelt niet en zijn/ ghelijck ick van de werelt niet en ben.

De apostelen gehaet inde werelt. p Joa.15.19.

15 Ick en bidde niet dat ghy hen wt de werelt neemt/ maer dat ghy hen bewaert vanden boosen.

16 Sy en zijn vander werelt niet/ gelijck ick vande werelt niet en ben.

17 Heylichtse in uwe waerheydt: q v woordt is de waerheydt. q Joa.8.40

18 r Ghelijck ghy my ghesonden hebt in de werelt/ alsoo hebbe ick hen oock in de werelt ghesonden. r Joa.20.21

19 s Ende ick heylighe my seluen voor hen/ op dat sy oock gheheylicht worden inder waerheydt. s 1.Cor.1.30 1.Thess.4.7

20 Ende ick en bidde niet alleen voor hen/ maer oock voor de ghene / die door haer woordt in my gheloouen sullen:

Christi ghebedt voor ons.

21 Op dat sy alle een zijn/ ghelijck ghy Vader in my / ende ick in v/ t op dat sy oock in ons een zijn / op dat de werelt ghelooue dat ghy my ghesonden hebt. t Galat.3.28

22 Ende ick hebbe hen ghegheuen de claerheyt die ghy my ghegeuen hebt/ op dat sy een zijn/ ghelijck wy een zijn.

23 Ick in hen/ ende ghy in my/ op dat sy volmaeckt zijn in een: ende op dat de werelt bekenne dat ghy my ghesonden hebt / ende hebtse lief gehadt / gelijck ghy my lief ghehadt hebt.

24 Vader / u ick wil dat waer ick ben/ oock u die by my zijn/ die ghy my ghegheuen hebt/ op dat sy mijne claerheyt aenschouwen/ die u Joa.12.26 ende 14.3.

ghy

ghy my ghegeuen hebt: want ghy hebt my
lief ghehadt/ eer des werelts gront gheleyt was.
x Joan. 15. 21. ende 16. 3.
y Joan. 16. 27. ende 17. 8.
25 Rechtueerdighe Vader / x de Werelt en
heeft v niet bekent/ maer ick hebbe v bekent/
y ende dese hebben bekent dat ghy my ghe-
sonden hebt.
26 Ende ick hebbe hen uwen Name bekent
gemaeckt/ende salen bekent maken/ so dat
de liefde daer ghi my mede lief ghehadt hebt/
in hen zy/ ende ick in hen.

Dat xviij. Capittel.

1. Jesus gheuanghen zynde door de ver-
raderye Jude/ keert syne vianden te rugge/
11. strafte Petrum / ende wordt gheleydt
van Annas tot Caipham / 17. waer hy
van Petro verloochent werdt / 22. ende
gheslaghen van eenen Dienaer/ 36. bewijst
voor Pilatum welck syn Coninckrijcke en-
de ampt is.

Christus in den Hof.
a mat. 26. 36
Mar. 14. 32
Luce 22. 39.
1 Als a Jesus dit ghesepdt hadde / ghinck
hy wt met syne Discipulen ouer de Ce-
derbeke / daer een Hof was/ daer hy in
ginck/ ende syne Discipulen.
2 Ende Judas die hem verriet / wiste oock
de plaetse/ want Jesus daer in dickwils ver
gaderde met syne Discipulen.
Judas verraedt Christum.
b mat. 26. 47
Mar. 14. 43
Luce 22. 47.
3 b Als Judas nu ghenomen hadde de
Bende/knechten ende dienaren va de Ouer-
priesteren ende Phariseen / quam hy der-
waerts met fackelen/ lanteernen/ en wapenen.
4 Jesus dan wetende al het ghene dat hem
toecomen soude/ ghinck wt / ende seyde tot
hen. Wien soeckt ghy?
5 Sy antwoordden hem : Jesum van Na-
zareth. Jesus seyde tot hen: Ick bent. Ende
Judas die hem verriet/ stont oock met hem.
6 Als hi hen dan seyde: ick bent/ ghinghen
sy te rugghe/ en vielen ter aerden.
7 Doe vraechde hy hen wederom : Wien
soect ghi? Sy seyden: Jesum van Nazareth
8 Jesus antwoordde : Ick hebbe v ghesept
dat ickt ben: Soeckt ghy dan my / soo laet
dese henen gaen.
9 Op dat het woordt veruult worde dat hy
seyde: Wt den ghenen* die ghy my ghegheue
uen hebt/ en hebbe ick niet eenen verloren.
* Joan. 6. 39. ende 10. 26. ende 17. 12
Petrus houwet Malcho syn oor af.
10 So hadde dan Simon Petrus een Sweert/
ende trocht dat wt / ende sloech des Ouer-
priesters Dienstknecht / ende hieu hem de
rechte Oore af. En des dienstknechts naem
was Malchus.
Christus wort geleit tot Annam en Caipham.
11 Soo seyde Jesus tot Petrum: Steeckt
v Sweert in de scheede: Sal ick den drinck-
beker niet drincken / dien my myn Vader
ghegeuen heeft?
c mat. 26. 56
Mar. 14. 53
Luce 22. 54
d Luce 3. 2
et Anders/ en dese sant hemgebonden tot Caipham den Ouerpriester.
12 De Bende dan/ ende de Hooftman ouer
Duysent/ ende de Dienaers der Joden/ na-
men Jesum ende bonden hem:
13 c Ende leyden hem eerst tot d Annam:
(want hy was Caiphas wijfs Vader / die
des seluen iaers Ouerpriester was. et.
14 f Ende het was Caiphas/ die den Joden
riedt/ dat het nut was dat een mensche voor
het volck storue.
f Joan. 11. 50
Petrus en Joannes volgen Christum tot Caipham.
15 g Ende Simon Petrus volchde Jesum/
en een ander Discipel/ welcke Discipel den
Ouerpriester bekendt was / en ghinck met
Jesu in des Ouerpriesters Pallays.
16 Ende Petrus stont buyten aen der deure.
Soo is de ander Discipel wtghegaen / die
de Ouerpriester bekent was/ ende sprac met
der Deurwaerster/ ende bracht Petrum in.
g mat. 26. 58
Mar. 14. 54
Luce 22. 54.
17 Doe seyde de Dienstmaecht / naemelick
dese Deurwaerster tot Petrum : Zijt ghy
niet oock van desen menschen Discipulen?
Hi seyde: Ick ben niet.
18 Ende de Dienstknechten ende Dienaers
stonden ende hadden een Koolvyer gemaect
maeckt/ want het was coude / ende sy warme-
den hen: ende Petrus stondt met hen/ ende
warmde hem.
Caiphas vraget Christum.
h Joan. 7. 26
i Oft, openbaerlick.
k dat is/ vergaderinge of schole der Joden.
19 De Ouerpriester dan / vraechde Jesum
van syne Discipulen/ ende van syner leere.
20 Jesus antwoordde hem: h Ick hebbe
i vry wt ghesproken tot der Werelt / ick
hebbe alle tijt gheleert in de k Sinagoghe/
ende in de Tempel daer de Joden alle tijt
vergaderden/ ende en hebbe niet int verbor-
ghen ghesproken.
21 Wat vraechdy my? vraecht de ghene die
het ghehoort hebben/ wat ick hen ghesepdt
hebbe: siet dese weten wat ic ghesepdt hebbe.
l Jere. 20. 2
Acto. 23. 2
22 Ende als hy dit ghesept hadde / een van
de Dienaeren/ die daer by stont/ l gaf hem
eenen kinnebacksllach / segghende: Ant-
woort ghy also den Ouerpriester?
Christus geslagen antwoordt
m mat. 26. 57
Mar. 14. 53
Luce 22. 54
n Anders/ so hadde hem dan Annas
* mat. 26. 69
Mar. 14. 66
Luce 22. 55.
23 Jesus antwoordde hem : Hebbe ick qua-
lick ghesproken/ soo betuyght van den qua-
de: ende hebbe ick wel ghesproken/ waer-
omme slaet ghy my?
24 m n Annas hadde hem ghebonden ghe-
sonden tot Caipham den Ouerpriester.
25 * En Simon Petrus stondt ende warm-
de hem: soo seyden sy tot hem: Zijt ghy niet
oock van syne Discipulen? Hy versaeckter
ende seide: Ick en ben niet.
26 Een van des Ouerpriesters dienstknech-
ten/ die maechschap was van den ghenen
dien Petrus de oore afghehouwen hadde/
seyde hem: Hebbe ick v niet ghesien met hem
inden Hof.
Petrus loochent Christum.
o Joan. 13. 38
27 Soo versaeckte Petrus wederom. o En-
de terstondt craeyde de Haen.
Christus voor Pilatum.
p mat. 27. 1.
Mar. 15. 1
Luce 22. 66. ende 23. 1
q Act. 10. 28 ende 11. 3
28 p Doe leydden sy Jesum van Caiphas
in het Richthuys : ende het was vroech/
q ende sy en ginghen niet in het Richthuys/
op dat sy niet onreyn werden/ maer het Pa-
scha eten mochten.
29 So ginck dan Pilatus tot hen wt/ ende
seyde: Wat beschuldinghe brengt ghy te-
ghen desen mensche?
30 Sy antwoordden / ende seyden tot hem:
Ware dese gheen Misdader/ soo en hadden
wy hem v niet ouergheleuert.
31 Soo seyde Pilatus tot hen : Neemt ghy
hem/ ende oordeelt hem na uwe Wet. Soo
seyden de Joden tot hem: Het en is ons niet
gheoorloeft yemant te dooden.
r mat. 20. 19
Joan. 12. 3.
32 r Op dat het woordt Jesu veruult werde
dat hy seyde / beteeckenende wat doot hy
steruen soude.
s Mat. 27. 11
Mar. 15. 2
Luce 23. 3.
33 s Doe ghinck Pilatus wederom in het
Richthuys/ ende riep Jesum/ ende seide tot
hem: Zijt ghi de Coninck der Joden?
34 Jesus antwoordde hem: Segt ghy dit van
v seluen/ of hebbent v andere van my gesept.
35 Pilatus antwoordde: ben ick een Jode?
V eyghen volck en de Ouerpriesters hebben
v my ouergheleuert: wat hebt ghy ghedaen?
Het Coninckrijcke Christi.
t Joan. 6. 15
36 Jesus antwoordde: t Myn Coninck-
rijcke en is van deser werreldt niet. Ware
myn Coninckrijcke van deser wereldt / soo
souden myne Dienaers voor my strijden/ dat
dat ick den Joden niet ouergheleuert en
werde: maer nu en is myn Coninckrijcke
niet van hier.
37 Doe seyde hem Pilatus: Zijdt ghy dan
een Coninck? Jesus andtwoordde : Ghy
segt het dat ick een Coninck ben : ick ben
hier toe gheboren/ ende ben hier toe in de we-
relt ghecomen / op dat ick der waerheydt
getuyghenisse geue. Wie wt der waerheydt
is/ die hoort myn stemme.
38 Pilatus seyde tot hem : Wat is de waer-
heyt? En als hi dat ghesepdt hadde / ginck
hy wederom wt tot den Joden / ende seyde

 tot hem.

Christus tot hem: u Ick en vinde geen schult in hem.
onschuldich 39 x Ende ghi hebt een ghewoonheyt/ dat
u mat.27.24 ick v op het Pascha eenen los late: Wilt
Luce 23. 4 ghy dan dat ick v lieden den Coninck der
x mat.27.15. Joden los late?
Marc.15.6 40 Doe riepen sy alle wederom/ segghende:
Luce 23. 17 y Niet desen/ maer Barrabam. z Ende Bar-
y Acto. 3.14 rabas was een Moordenaer.
z mat.27.16.
Mar.15.7.
Luce 23.19.

Dat xix. Capittel.

1. Pilatus niet connende de dullicheydt der Joden teghen Jesum ouerwinnen/ cruyst hem met syne beschuldinge tusschen twee Moordenaers/ 23. syn cleederen worden gedeylt/ 26. hy beveelt syn moeder Joanni/ 28. hy begeert te drincken/ 30 sterft/ 33. ende wordt doorsteken in de zyde/ 38. afgenomen vanden Cruyce/ ende begrauen.

Christus 1 DOe a nam Pilatus Jesum/ ende geesselde hem.
wordt ghe- 2 Ende de Crijchsknechten vlochten
geesselt en een croone van Doornen/ ende settense op
gecroont syn hooft/ ende deden hem een Purpuren
met doornē cleedt aen.
a mat.27.27
Mar.15.6 3 Ende seyden: Weest ghegroet Coninck
der Joden. Ende gauē hem kinnebacslaghen.
4 Doe quam Pilatus wederom wt/ ende
seyde tot hen: Siet/ ick brenghe hem wt
tot v/ op dat ghi bekennet dat ick in hem
gheen schult en vinde.
5 So ghinck Jesus wt/ ende droech de door-
nen croone/ ende het purpuren cleedt. Ende
Pilatus seyde tot hen: Siet de mensche.
6 Als hem dan de Ouerpriesters ende de
De Joden Dienaers saghen/ riepen sy/ ende seyden:
willē Chri- Cruyst hem/ cruyst hem. Pilatus seide tot
stum ghe- hen: Neemt ghy hem/ ende cruyst hem: want
cruyst heb- ick en vinde geen schult in hem.
ben. 7 De Joden antwoordden hem: b Wy
b Leu.24.16 hebben een Wet/ ende na onse Wet moet hy
c Joan.5.18. steruen/ c want hy heeft hem seluen Godts
ende 10.33. Sone gemaeckt.
8 Doe nu Pilatus dit Woordt hoorde/
vreesde hy te meer:
9 Ende ginck wederom in het Richthuys/
ende seyde tot Jesum: Van waer zyt ghy?
Ende Jesus en gaf hem geen antwoorde.
Des Oue- 10 So seyde Pilatus tot hem: Spreeckt
richeyts ghy tot my niet? Weet ghy niet dat ick
macht is macht hebbe v te cruycen/ ende hebbe macht
van Godt. v los te laten?
11 Jesus antwoorde: Ghy en soudet gheen
macht hebbē teghen my/ waerse v niet van
bouen ghegheuen: Daerom die my v ouer-
geleuert heeft/ die heeft meerder sonde.
12 Van dier tydt af socht Pilatus hem los
te laten: maer de Joden riepen ende seyden:
Laet ghi desen los/ soo en zyt ghy des Key-
d Act.17.7. sers vrient niet: d Want so wie hem seluen
Coninc maeckt/ die wederspreect den Keyser.
13 Als Pilatus dat woordt hoorde/ brach-
te hy Jesum wt/ ende sat op den Richterstoel/
e Dat is/ in de plaetse genaemt e Lithostratos/ ende
Pauement. in het Hebreeusche Gabbatha.
14 Ende het was de dach der Voorberey-
f † Anders/ dinghe der Pascha/ ontrent der f † Sester
derder. vren/ ende hy seyde tot den Joden: Siet
uwe Coninck.
15 Ende sy riepen: Neemt wech/ neemt wech/
Cruyst hem. Pilatus seyde tot hem: Sal ick
uwen Coninck cruycen? De Ouerpriesters
g gen.49.10 antwoordden: g Wy en hebben gheenen
Coninck dan den Keyser.
h mat.27.26 16 h Doe gaf hy hem dan hen ouer/ op dat
Marc.15.15. hy ghecruyst werde: Ende sy namen Je-
Luce.23. 24. sum ende leydden hem wech.
i mat.27.32. 17 i Ende hy droech zyn Cruyce/ ende ginck na
Marc.15.21 de plaetse genaēt Hooftscheel plaetse/ wel-
Luce 23.26. ke in het Hebreeusche genaemt is/ Golgatha/

18 Daer cruysten sy hem ende met hem twee
andere/ op elcke zyde eenen/ ende Jesum
inden midden.
19 k Ende Pilatus schreef oock een op- Opschrift.
schrift/ ende settede dat op het Cruyce/ ende k mat.27.37.
daer was gheschreuen: JESVS DE Marc.15.26.
NAZARENER/ DE CONINCK Luce 23.38.
DER JODEN.
20 Dit opschrift lasen vele Joden: want de
plaetse daer Jesus gecruyst werdt/ was by
der Stadt: ende het was geschreuen/ int He-
breische/ Griecksche/ ende Latynsche.
21 Doo seyden de Ouerpriesters der Joden
tot Pilatum: Schrijft niet/ De Coninck
der Joden: maer dat hy ghesept heeft: Ick
ben Coninck der Joden.
22 Pilatus antwoordde: Dat ick ghesche-
uen hebbe/ dat hebbe ick ghescheuen. De cleederē
23 l De Crijchsknechten dan/ als sy Jesum Christi wer-
ghecruyst hadden/ namen zyne cleederen/ den gedeylt
ende maeckten vier deelen/ eenen yeghelicken l mat.27.35.
crijchsknecht een deel/ ende den rock. Ende Marc.15.24
de rock was sonder naet/ van bouen aen Luce 23.34.
tesamen ghewracht ouer al.
24 So seyden sy tot malcanderen: Laet ons
hem niet scheyden: maer laet ons daer
ouer loten/ wiens hy wesen sal. Op dat de
schrift veruult werde/ die daer seydt: m Sy m Psa.22.19
hebben myne cleederē onder hen ghedeylt
ende op myne cleedinghe hebben sy het
lot ghewornpen. Dit deden dan de Crijchs-
knechten.
25 n Ende by den Cruyce Jesu/ stonden zy- n mat.27.55
ne Moeder/ ende zyns Moeders suster Mar.15.40.
Maria/ o † Cleophe wijf ende Maria Luce 23.49.
Magdalene. o † Anders/
26 Doe nu Jesus zyn Moeder sach/ ende Clopa.
den Discipel by staende/ dien hy lief had-
de/ seydt hy tot zyn Moeder: Vrouwe/ siet
uwen sone:
27 Daer na seyde hy tot den Discipel: Siet Christus be-
v Moeder. Ende van dier vren aen/ nam- veelt zyn
se de Discipel p tot hem. Moeder
28 Hier na als Jesus wiste dat het nu al Joanni.
volbracht was/ q op dat de Schrift soude p Of/ in zyn
veruult worden/ seyde hy: My dorst. huys.
29 r So stont daer een vat vol Edick/ ende q Psa.69. 22
sy vulden een Spongie met Edick/ ende r mat.27. 48
leydense omme Ysope/ ende brachtense
aen zynen mont.
30 Als Jesus dan den Edick ghenomen Christus
hadde/ seyde hy: s Het is t volbracht: ende sterft.
buychde het hooft/ ende gaf den Gheest. s Joan.17.4
31 De Joden dan u (op dat de lichamen t Of/ ver-
niet aen den Cruyce en bleuen op den Sab- uult:
bath/ dewyle het de dach der Voorberey- u deut.21.23
dinge was/ want het was de groote dach
des Sabbaths) baden Pilatum/ dat hare
beenderen souden ghebroken/ ende wech
ghenomen worden.
32 Doe quamen de Crijchsknechten/ ende Der Moor
braken den eersten de beenderen/ ende den denaers
anderen die met hem ghecruyst was. beenderen
33 Maer als sy tot Jesum quamen/ ende worden ghe-
saghen dat hy nu doot was/ soo en braken broken.
sy zyne beenderen niet.
34 Maer een van den Crijchsknechten door- De zyde
stack zyn zyde met eener Speere/ ende ter- Christi
stont quam daer bloet ende water wt. wort door-
35 Ende die het ghesien heeft/ die heeft het steken.
betuycht/ ende zyn ghetuygenisse is waer-
achtich/ ende hy weet dat hy waer seyt/ op x Exo.12.46
dat ghy oock gheloouet. Num.9. 12.
36 Want dit is gheschiet/ op dat de Schrift y zach. 12.10
veruult worde/ namelick/ x Ghy en sult zyn Joseph va
beenderen niet breken. Arimathia.
37 Ende wederom seyt een ander schrift: y Sy z Mat.27.57
sullen sien in wien sy ghesteken hebben. Mar.15.43
38 z Daer na/ Joseph van Arimathea (een Luc.23.50
Disci-

Discipel Jesu / maer bedecht om de vreese der Joden /) bade Pilatum dat hy mochte het lichaem Jesu wech nemē: ende Pilatus veroorloefde hem. Doe ginc hy/ende nam het lichaem Jesu wech.

Nicodemus.
a Joan.3.1. ende 7.50

39 a Ende daer quam oock Nicodemus/ die voormaels by nachte tot Jesum comen was/ brenghende een vermenghinghe van Myrrhe ende Aloes / outrendt hondert ponden.

Christus wort begraven.

40 Sy namen dan het lichaem Jesu/eñ bondent met graefdoecken / ende specerie/ghelijck der Joden gewoonte is van begraven.

41 Ende ter plaetsen daer hy gecruyst was/ was eenen Hof / ende inden Hof een nieu graf/daer noch niemant in gheleyt was.

42 Daer leyden sy dan Jesum/om de voorbereydinge wille der Joden/ want het graf was na by.

Dat xx. Capittel.

1. Ghetuyghenisse der opstandinghe Christi/ 22. de macht der Apostelen/ 26. de ongeloovicheyt ende belydinge Thome/ 31. waerom dat Euangelium geschreven is.

a mat. 28.1. Marc.16.1. Luce 24.1.
b Ofte/der weke.

1 Ende a op den eersten dach b der Sabbathen / ghinck Maria Magdalene/ vroech alst noch duyster was/ nae het graf: ende sach den steen van den graue wech ghenomen.

c Joa.13.23. eñ 21.7.20.

2 Soo liep sy/ende quam tot Simon Petrus/ ende tot den anderen Discipel /c die Jesus lief hadde/ ende seyde tot hen : Sy hebben den Heere wt den graue wech ghenomen/ ende wy en weten niet waer sy hem gheleyt hebben.

d Luce.24.12
Petrus eñ Joannes loopen nae het graf.

3 d Doe ginghen Petrus / ende de ander Discipel/ende quamen tot den graue.

4 Ende sy liepen beyde te ghelijcke/maer de ander Discipel liep voor henen/ snelder dan Petrus/ende quam eerst tot den graue.

5 Ende doe hy neder buckte / sach hy de doecken ligghen/ nochtans en ghinck hy daer niet in.

6 So quam Simon Petrus hem volghende / ende ginck ten graue in/ ende sach de doecken die daer laghen.

7 Ende den sweetdoeck die op zijn hooft geweest hadde / en sach hy niet by de ghenen doecken ligghen/ maer verscheyden in een plaetse ghevoult.

De Apostelen en wisten van der opstandinghe niet.

8 Doe ginck oock de ander Discipel in/die eerst tot den graue comen was/ ende sacht/ ende gheloofde.

9 Want sy en wisten noch de Schrift niet/ e dat hy vanden dooden moeste opstaen.

e Psa.16.10. Act.2.31. ende 13.35.
f Luc 24.3.

10 Doe ginghen de Discipulen wederom nae huys.

11 f Ende Maria stont buyten aen het graf weenende : als sy nu weende / buychde sy haer in het graf.

12 Ende sach twee Enghelen in witte cleederen sitten/ eenen ten hoofde/ ende eenen ten voeten / daer het lichaem Jesu ghelegen hadde.

Ende die seyden tot haer: Vrouwe/wat weent ghy? Sy seyde tot hen : Om dat sy mijnen Heere wech genomē hebben/ eñ ick en weet niet waer sy hem gheleydt hebben.

14 Ende als sy dit seyde/ keerde sy haer omme ende sach Jesum staen: ende sy en wiste niet dat het Jesus was.

15 Jesus seyde tot haer: Vrouwe/wat weent ghy? Wien soeckt ghy? Sy meynde dat het de Hovenier was/ende seyde tot hem: Heere, hebt ghy hem wech ghedraghen/ so segt my waer ghy hem gheleyt hebt/ende ick sal hem halen.

16 Jesus seyde tot haer: Maria. Sy keerde haer omme/ eñ seyde tot hem: Rabboni/ dat is te segghen/ Meester.

Jesus spreeckt Magdalenam aen.
g Act 1.14. h Joa.16.28 i mat.28.8. Marc.16.8. Luce24.8.

17 Jesus seyde tot haer: En raeckt my niet/ want ick en ben noch niet opghevaren tot mijnen Vader: maer gaet henen tot g mijne broederen/ende segt hen: h Ick vare op tot mijnen Vader/ende uwen Vader/ ende mijnen God/ende uwen Godt.

18 i Maria Magdalene ginck / ende boodtschapte den Discipulen / dat sy den Heere ghesien hadde/ ende dat hy haer dit geseyt hadde.

Hy wort gesien van de Apostelen.
k mar.16.14 Luce 24.35. 1. Cor.15.5.
l dat is/ der weke.

19 k Als het dan avont was/ te dien selven daghe/ den eersten der l Sabbathen / ende de deuren ghesloten waren/ daer de Discipulen vergadert waren/ wt vreese der Joden/ quam Jesus/ ende stondt int midden/ende seyde tot hen: Vrede sy v lieden.

m Joa.16.22

20 Ende als hy dit gheseyt hadde/toonde hy hen zijne handen/ ende zijn zyde / m so verblijdden hen de Discipulen dat sy den Heere saghen.

n Esa. 61.1. Luce.4.18. Joan.17.18.
Den Apostelen wort de heylighe Gheest ghegheven/eñ de sleutelen.

21 Soo seyde hy hen wederom. Vrede sy v lieden / n ghelijck my de Vader ghesonden heeft/alsoo sende ick v.

22 Ende als hy dit gheseyt hadde/blies hy op hen/ ende seyde tot hen : Ontfangt den heylighen Gheest.

23 o Wien ghy lieden de sonden vergheeft/ dien wordense vergheven: ende wien ghyse houdt/dien zijnse ghehouden.

Thomas.
o mat.16.19 ende 18.18.

24 Ende Thomas een van de twaelue/ ghenaemt Dydymus/en was met hen niet als Jesus ghecomen was.

25 So seyden dan de andere Discipulen tot hem: Wy hebben den Heere ghesien. Ende hy seyde tot hen: Ten sy dat ick in zijne handen de plaetse der naghelen sie / eñ mijnen vinger steke in de plaetse der naghelen/ ende steke mijne handt in zijn syde / soo en sal ick het niet ghelooven.

26 Ende acht daghen daer na/waren zijne Discipulen wederom binnen/ eñ Thomas met hen: ende Jesus quam/als de deuren ghesloten waren / ende stont int midden/ ende seyde: Vrede sy v lieden.

Thomas berispt van Christo.
p Joan.1.1.

27 Daer na seyde hy tot Thomam: Brengt uwen vingher hier/ ende siet mijne handen ende brengt uwe handt/ende p steeckt se in mijne zyde: ende en weest niet ongeloovich/ maer gheloovich.

28 Ende Thomas antwoordde / ende seyde tot hem: Mijn Heere ende mijn Godt.

q 1.Pet.1.8.
r Ofte/ gheluckich.

29 Jesus seyde tot hem: Want ghy my ghesien hebt Thoma/ so hebt ghy my gheloooft. q r Salich zijn die/ die niet ghesien en hebben/ende gheloooft hebben.

s Joa.21.25.

30 s Jesus dede oock veel ander teeckenen voor zijne Discipulen / die in desen Boeck niet gheschreven en zijn.

Jesus is Christus.
t Dat is/de Ghesalfde.

31 Maer dese zijn gheschreven/ op dat ghy ghelooft / dat Jesus is t Christus de Sone Godts: ende op dat ghy lieden ghelooende / het eewighe leven hebbet in zijnen Name.

Dat xxj. Capittel.

1. Hy openbaert wederom zijn opstandinghe/15. ende beveelt Petro zijn Schapen/18. voorseyt hem zijnen doodt/ende roept hem/25. het groot ghetal der Miraculen Christi.

Christus openbaert hem Petro eñ den anderen Visschers.

1 Daer nae openbaerde Jesus hem wederom den Discipulen / aen de Zee Tiberiadis : Ende hy openbaerde hem aldus:

a Joan.1.45 b mat.4.21. Mar.1.19.

2 Daer waren te samen Simon Petrus/ ende Thomas genaemt Dydimus / ende a Nathanael van Cana Galilee/ ende b de sonen

32 Het en is van den beginne der werelt aen
niet ghehoort/ dat yemant eens blindtghe-
k Joan.3.2. ende 9.16. boren en ooghen gheopent heeft.
33 n So dese van God niet en ware/ so en
Pharizeische hoo- hadde hyt niet connen ghedoen.
veerdicheyt 34 Sy antwoorden ende seyden tot hem:
Ghy zijt gheheel in sonden gheboren/ en
leert ghy ons? Ende sy wierpen hem wt.
35 Jesus hoorde dat sy hem wtghewo rpen
hadden: ende doe hy hem vant/ seyde hy tot
hem : Gheloost ghy inden Sone Godts?
36 Hy andtwoordde ende seyde: Wie is hy
Heere, op dat ick in hem gheloove?
o Joa.4.26 37 En Jesus seyde tot he: En ghy hebt hem
ghesien/o ende die met v spreeckt die ist.
38 Ende hi seyde: Ick gheloove Heere: En-
de aenbadt hem.
Christus steit zijn oordeel teghen den Pharisseische Wan 39 Ende Jesus seyde: p Tot een oordeel
ben ick in de Werelt ghecomen / p op dat
die niet en sien / siende worden: ende die
sien, blindt worden.
p Joan.3.17 ende 12.47. 40 Ende dit hoorden sommighe van den
q mat.13.13. Pharizeen die by hem waren/ ende seyden
tot hem: Zijn wy oock blindt?
41 Jesus seyde tot hen: Waert ghylieden
blint / so en soudt ghy doch gheen sonde
hebben: maer nu segt ghylieden: Wy sien:
daerom blijft uwe sonde.

Dat x. Capitteel.

1. Christus bewijst / dat hy de goede Herder is/ 27. welck de natuere ende se-kerheyt zijner Schapen sy/ 24. ende dat hy die Christus is/ 31. waerom hy vande sommighe veruolcht/ ende van de sommi-ghe aenghenomen is.

Christus is de Deure des schaeps-stals / en de goede Her-der. 1 VOorwaer voorwaer segge ick v lieden:
Wie niet door de Deure ingaet inden
Schaepstal / maer anderweerchs inne
climt/ die is een Dief ende Moordenaer.
2 Maer die door de Deure ingaet / die is
een Herder der Schapen.
3 Desen doet de Deurwaerder op / ende
de Schapen hooren zijn stemme : ende hy
roept zijne Schapen by namen/ ende leydt-
se wt.
4 En als hy zijne Schape wtgelaten heeft
so gaet hy voor hen / en de Schape volgen
* Oft, by-spreucke. hem na/ want sy kennen zijn stemme.
a Oft/ be-kenden. 5 Ende eenen vreemden en sullen sy niet na
volgen/ maer sulle van hem vlieden / want
sy en kennen der vreemden stemme niet.
b Hi spreect van de gene die henseluë voor een deure des schaepstals opworpen/ gheljck de Paus/ ende de zijne: alle Propheten hebbë Chri stum voor een deure aengeweest. 6 Dese * ghelijckenisse seyde Jesus tot
hen : ende sy a en wisten niet wat het was
dat hy tot hen seyde.
7 Soo seyde Jesus wederom tot hen:
Voorwaer voorwaer segghe ick v lieden:
Ick ben de Deure der Schapen.
8 b Alle die voor my gecomen zijn / die zijn
Dieuen ende Moordenaers: Maer de
Schapen en hebbense niet ghehoort.
9 * Ick ben de Deure : so yemant door my
ingaet/ die sal behouden worden : en hy sal
ingaen ende wtgaen/ ende Weyde vinden.
10 De Dief en coemt niet dan om stelen/
ende dooden / ende verderuen : Ick ben
ghecomen / op dat sy het leuen hebben/
* Joa.14.6 ende ouerulouedich hebben.
z Esai.40.11 11 c Ic ben de goede Herder: de goede Her-
Ezec.34.23. der stelt zijn b leuen voor de Schapen.
Hebr.13.20. 1.Petr.5.4. 12 e Maer de Huerlinck/ en die gheen Her-
der en is/ wiens de Schapen niet eygen en
b Gr. siele. zijn/ siet den Wolf comen / ende verlaet de
e Zac.11.16. Schapen/ ende vliedt: en de Wolf grijpt de
Schapen/ ende verstrooytse.
13 Ende de Huerlinck vliedt / om dat hy
een Huerlinck is/ ende en heeft geen sorghe
voor de Schapen.
f 2.tim.2.19 14 Ick ben de goede Herder / ende f ick
g Oft/ wor-de. kenne mijne Schapen/ ende g ben van de
mijne bekent.
15 h Ghelijck my de Vader kent/ also kenne
h mat.11.27 Luc.10.22. ick oock den Vader : ende stelle mijn i le-
Joan.6.46 uen voor de Schapen.
16 En ick hebbe noch andere Schapen/ die
ende 7.29. van desen stalle niet en zijn / die moet ick
ende 8.19. oock k toebrenghen / ende sy sullen mijne
i Gr. siele. stemme hooren/ l ende het sal een Schaep-
k Oft / ver-gaderen. stal worden/ ende een Herder.
17 Daerom heeft my de Vader lief / m om
l Ezec.37.22 dat ick mijn leuen n late / op dat ickt we-
m Esai.53.12 derom neme.
n Gr. stelle/ 18 Niemant neemt dat leuen van my: maer
ick late het van my seluen . o Ick hebbe
o Joa.2.19. macht dat te laten / ende ick hebbe macht
tweedracht dat wederom te nemen. Dit ghebodt heb-
bë Christo. be ick van mijnen Vader ontfanghen.
p Joa.7.12. ende 9.16. 19 p Doe werdt daer wederom tweedracht
onder den Joden/ om dese woorden.
q Joa.7.20. ende 8.48. 20 Want vele van hen/ seyden : q Hy heeft
den Duyuel/ ende is wtsinnich / wat hoort
r Dit was een Feeste die sy hielde ter gedach-tenisse dat de Tempel verreynicht en vernieut was vande verwoestin-ge Antiochi 1.mach.4.59 ghylieden hem?
21 Andere seyden : Dit en zijn geen woor-
den eens beseténen : can oock de Duyuel
der blinden ooghen openen?
22 Ende het werte r Kerckuernieuwinge te Je-
rusalem/ ende het was winter.
23 Ende Jesus wandelde in den Tempel f in
het Voorhuys Salomonis.
24 So omringden hem de Joden / ende sey-
den tot hem: Hoe langhe houdy onse siele
op ? Soo ghy Christus zijt / segghet ons
t claerlick?
f 1.Reg.6.3. Act.3.11. ende 5.12. 25 Jesus antwoordde hen: Ick hebt v lie-
den ghesept/ ende ghy en gheloouet niet.
t Oft/ vrij-lick. u De wercken die ick doe in mijns Va-
ders name/ dese betuyghen van my.
u Joa.5.36. Waerom de Joden niet en ghe-loouen. 26 Maer ghy en gheloost niet : want ghy
zijt van mijne Schapen niet / ghelijck ick
v ghesept hebbe.
27 x Mijne Schapen hooren mijn stemme/
ende ick kense/ ende sy volghen my na.
x Joa.8.47. 28 Ende ick gheue hen het eewighe leuen
y Joa.6.39. ende 17.12. ende 18.9. y ende sy en sullen niet vergaen inder ee-
wichheydt/ ende niemandt en salse wt mijner
handt grijpen.
29 De Vader diese my ghegheuen heeft/ die
is meerder dan alle : en niemandt en canse
wt mijns Vaders handt grijpen.
z Esai.34.5. Joan.5.19. ende 14.9. ende 17.5. 30 z Ick ende de Vader zijn een.
31 a Doe namen de Joden wederom stee-
nen op/ om hem te steenighen.
32 Jesus atwoordde hen: Ick hebbe v vele
a Joa.8.59. ende 11.8. goede wercken ghetoont wt mijnen Va-
der: om welck van dien wercken steenicht
ghy lieden my?
33 De Joden antwoordden hem/ ende sey-
den : Om des goeden wercx wille en stee-
nighen wy v niet / maer om de b lasterni-
b Joan.5.18 De werckë Christi be-wijsen dat hy Godt was. ghe / ende om dat ghy een mensche zijnde
v seluen Godt maket.
34 Jesus antwoordde hen : Is niet in u-
we Wet gheschreuen : c Ick hebbe ghesept:
Ghy zijt Goden?
c Psal.82.6. 35 Soo de Schrift die Goden ghenaemt
heeft/ tot welcken het woort Godts ghe-
schiet is / ende de Schrift en can niet ghe-
broken worden:
36 Segt ghy tot my/ dien de Vader gheheyl-
licht heeft / ende ghesonden inde Werelt?
Ghy lastert: om dat ick ghesept hebbe: Ick
ben Godts Sone.
d Joa.15.24 37 d Doe ick de wercken mijns Vaders
niet/ so en ghelooft my niet.
38 Ende so ickse doe/ hoe wel ghylieden my
niet en ghelooft / so gelooft de wercke : op
dat ghy meucht ghelooven en bekennen/
dat de Vader in my is/ ende ick in hem.
e Luc.4.29. Joan.8.59. 39 e Doe sochten sy hem wederom te van-
ghen/

gen/maer hy ontginck wt haren handen.
40 Ende hy ghinck wederom henen ouer dē
Jordaen / tot de plaetse f daer Joannes
eerst doopte: ende bleef daer.
41 Eñ vele quamen tot hem ende seydē: Jo-
annes en dede gheen teecken : maer al wat
hy van desen ghesept heeft / dat g is waer.
42 Ende vele gheloofden daer in hem.

f Joan.1.28 ende 3.23.
g Griecx/ was.

Dat xj. Capittel.

xj. Christus Lazarum verweckt heb-
bende/25. bewyst dat hy is het leuen / eñ
de opstandinghe/47. de raetslach der Jo-
den tegen Jesum/49. de Prophecie Cai-
phe/54. Jesus vliedt.

Lazarus cranck.

1 EEnde daer was een cranck/ met name
Lazarus van Bethania / wt den vlecke
Marie/ ende haerder suster Marthe.
2 a (Eñ Maria was de ghene die den Her-
re ghesalft hadde met salue/ ende zyne voe-
ten ghedrooght met haren hayre : wiens
broeder Lazarus cranck was.)
3 Soo sonden dan de susters tot hem/ seg-
ghende: Heere / siet / dien ghy lief hebbet/
is cranck.
4 Als Jesus dat hoorde/ seyde hy : Dyn
cranckheydt en is tot den doot niet : b maer
ter eeren Godts / op dat de Sone Godts
daer door c verclaert worde.
5 Ende Jesus hadde Martham lief / en-
de haer suster/ende Lazarum.
6 Als hy nu hoorde dat hi crāck was/bleef
hy ter plaetsen daer hy was/twee dagen.
7 Ende daer na seyde hy tot zyne Discipu-
len: Laet ons weder na Judeam gaen.
8 Syne Discipulē seydē tot hem: d Rabbi/
e de Joden hebben v nu ghesocht te steeni-
ghen/eñ gaet ghy wederom derwaerts?
9 Jesus antwoordde : En zynder niet
twaelf vren inden daghe? So yemant indē
daghe wandelt/ die en stoot hem niet:want
hy siet het licht deser Werelt.
10 Maer so yemāt indē nacht wandelt / die
stoot hē:want daer en is geen licht in hem.
11 Dat sprack hy:ende daer nae seyde hi tot
hen: f Lazarus onse vrient slaept/ maer ick
gae om hem te ontwecken.
12 Doe seyden zyne Discipulen : Heere in-
dien hy slaept/so sal hy ghesont worden.
13 Maer Jesus sprack van zyn doot : en-
de sy meynden dat hy sprack van den slape
des vaeks.
14 Doe seyde Jesus hen g opentlick : Laza-
rus is ghestoruen/
15 Ende ick ben blyde om uwent wille/ dat
ick daer niet gheweest en ben / op dat ghy
gheloost: Maer laet ons tot hem gaen.
16 Doe seyde Thomas / ghenaemt Dydy-
mus / tot zyne mede Discipulen : Laet ons
oock gaen/op dat wy met hem steruen.
17 So quam Jesus / ende bevant dat hy nu
vier dagen in den graue ghelegen hadde.
18 Ende Bethania was by Jerusalem/
ontrent vyfthien h Stadien.
19 Eñ vele van den Joden waren gecomen
tot Martham ende Mariam / om dat sy
haer troosten souden van haren broeder.
20 Als dan Martha hoorde dat Jesus
quam/ginck sy hem te ghemoet/ende Ma-
ria sat in huys.
21 Soo seyde Martha tot Jesum: Heere/
hadt ghy hier gheweest / myn broeder en
ware niet ghestoruen:
22 Maer ick weet oock nu / soo wat ghy be-
geeret van Gode/ dat het v God geuen sal.
23 Jesus seyde tot haer: V broeder sal we-
der opstaen.
24 Doe seyde Martha : Ick weet dat hy
opstaen sal inde opstandinghe i ten wter-
sten daghe.

a mat.26.6. Marc.14.3. Luce.7.37. Joan.12.3.
oorsake der cranckheyt Lazari.
b Joan.9.3.
c Oft/ verheerlicht.
d dat is/ Leeraer.
e Joā.8.59. ende 10.31.
De dach heeft twaelf vren.
f mat.9.24. Mar.5.39. Luce.8.52.
g Oft /vry wt.
h Stadium was 625. voeten / oft 125. schredē. 24. Stadiē maken een vre gaens/ oft/ dry Itta liaensche of Enghelsche mylen.
Opstandinghe der dooden.
i Dan.12.2. Luce 14.14. Joan.5.29.

25 Jesus seyde tot haer: Ic bē de opstādin-
ghe eñ k het leuen. l Wie in my geloost/ dié k Joā.14.
sal leuen/ al waer hy oock ghestoruen. ende 6.14.
26 m Ende soo wie daer leeft / ende in my l Joan.3.16
gheloost / die en sal inder eewicheydt niet 36. eñ 6.47.
steruen. Gheloost ghy dat? 1. Joā.5.10.
27 Sy seyden tot hem: Ja Heere/ n ick ghe- m Joā.6.51
looue dat ghy zyt Christus de Sone Gods/ n mat.16.16
die inde Werelt comen soude. Mar.8.29.
28 Ende als sy dat ghesept hadde / ginck sy Luce 9.20.
henen / ende riep Mariam haer suster Joan.6.69.
heymelick/ segghende: De Meester is hier/
ende roept v.
29 Als dese dat hoorde/ stont sy haestelijck
op/ ende quam tot hem.
30 Want Jesus en was noch in het Vleck
niet gecomen: maer was ter plaetsen/ daer
hem Martha te gemoete gecomen was.
31 De Joden dan die by haer in huys wa-
ren/eñ haer vertroosteden/als sy saghen dat
Maria haestelick op stont/ eñ henen ginck/
volghden sy haer na / segghende : Sy gaet
henen na het graf/ op dat sy daer weene.
32 Als Maria quam daer Jesus was/ende
hem sach/viel sy hem ten voetē / ende seyde
tot hem : Heere / hadt ghy hier gheweest/
myn broeder en ware niet ghestoruen.
33 Als nu Jesus haer sach weenen / ende
oock de Joden weenen die met haer qua-
men/ wert hy verstoort inden Gheest/ ende
beroerde hemseluen/
34 Ende seyde : Waer hebt ghy lieden hem
ghelept? Sy seyden tot hem: Heere/ coemt/
ende siet het.
35 o Jesus weende. Christus
36 So seyden de Joden: Siet/hoe lief hadde weent.
hy hem. o Luc.19.41.
37 Ende sommighe van hen seyden: Dese
p die des blinden ooghen gheopent heeft/ p Joan.9.6
en conde hy niet maken / dat dese niet ghe-
storuen en hadde?
38 Jesus dan wederom in hemseluen ghe-
stoort zynde/ quam tot den graue/ ende het
was een spelonck / ende eenen steen was
daer op ghelept.
39 Jesus seyde : Neemt den steen wech.
Martha de suster des ghestoruenen/ seyde
tot hem : Heere hy stinckt nu / want hy
heeft vier daghen daer ghelegen.
40 Jesus seyde tot haer: Hebbe ick v niet
ghesepdt : Soo ghy gheloost/ ghy sult de
heerlickheyt Godts sien?
41 Soo namen sy den steen af vander plaet-
se daer de ghestoruene ghelept was. Ende
Jesus sloech zyne ooghen opwaerts / ende
seyde: Vader / ick dancke v / dat ghy my Gebet Chri-
ghehoort hebt. sti.
42 Ende ick weet dat ghy my altyts hooret:
maer q om der scharen wille die rontom q Joā.12.30
staet, hebbe ick dit ghesept: op dat sy my Lazarus
gelooven dat ghy my ghesonden hebt. wort opge-
43 Als hy dit ghesept hadde / riep hy met weckt.
luyder stemmen: Lazare/ coemt wt.
44 Eñ de ghestoruene quam wt / ghebonden Sommighe
aen handen ende voeten met graf doec- Joden ghe-
ken / ende zyn aensicht met eenen sweet- looven in
doeck ommewonden. Jesus seyde tot hen: Christum.
Ontbindt hem/ ende laet hem gaen. Der Prie-
45 Vele dan der Joden die tot Mariam ge- steren ende
comen waren / eñ aenschout hadden wat Pharizeen
Jesus gedaen hadde/ gheloofden in hem. raedtslach
46 Maer sommige van hen/ gingen henen tegen Chri-
tot de Pharizeen / ende seyden tot hen/ stum.
wat Jesus ghedaen hadde. r mat.26.3.
47 r Soo vergaderden de Ouerpriesters eñ Marc.14.1
Pharizeen den Raet/ eñ seydē: p Wat doen Luce.22.2.
wy? want dese mensche doet veel teeckenē. Psal.2.2.
48 Laten wy hem alsoo / so sullen sy alle in Acte.4.27.
hem ghelooven : ende de Romeynen sullen p Joā.12.19

comen/ ende nemen onse plaetse ende onse
volck wech.
49 Eñ een van hen / genaemt Caiphas / die
des seluen Jaers Ouerpriester was / sey-
de tot hen: Ghylieden en weet niet.
Caiphas 50 Noch ghylieden en ouerlegt niet / ƺ dat
prophetcert het ons nut is/ dat een mẽsche sterue voor
ƺ Joã.18.14. den volcke: ende dat niet het gheheel volck
en vergae.
51 Ende dit en seyde hy van hemseluẽ niet/
maer dewyle hy des seluen Jaers Ouer-
Priester was / prophetcerde hy / dat Jesus
Der Joden steruen soude voor het volck:
ende Heyde- 52 Ende niet alleen voor dat volck / maer
nen salic- oock / op dat hy de verstroyde kinderen
heyt is Godts in een vergaderen soude.
Christus. 53 Van dien daghe aen/ hielden sy tsamen
Jesus vliet raet om hem te dooden.
van de Jo- 54 Soo wandelde Jesus niet meer a open-
den. baerlijck onder de Joden: maer ginck van
a Oft / vrij- daer in een plaetse by der woestijnen / in
lick. een stadt genaemt Ephraim: ende daer ver-
keerde hy met zijne Discipulen.
55 Eñ der Jodẽ pascha was na bi/ ende vele
wt dier plaetse ginghen op na Jerusalem
voor het Pascha/ op dat sy hen reinichden.
b Joã.7.9. 56 b Soo sochten sy Jesum/ ende seyden on-
De Prie- der malcanderen / inden Tempel staende:
sters ende Wat duncht v dat hy niet ghecomen is op
Pharizeen het Feest:
doen Chri- 57 c Ende de Ouerpriesters ende Pharizeen
stum vangẽ hadden een gebodt ghegheuen/ soo yemandt
c Joã.9.22. wiste waer hy ware / dat hijt te kennen ga-
ende 12.42. ue/ op dat sy hem vanghen mochten.

Dat xij. Capittel.

3. Christus ontschuldicht het wercke Marie/ 14. rydt te Jerusalẽ in op eenen Ezel/ 20. sommighe Griecken begheeren hem te sien/ 23. de Vader geeft oock ge- tuyghenisse van hem/ 36. ende vermanen- de eenen yeghelicken tot gheloouen/ 37. birt wederspannichept in velen.

Christus is 1 SEs a daghen van voor het Pascha/ quam
tot martha Jesus tot Bethania / daer Lazarus
ter Mael- was/ de ghestoruene/ welcke hy opghe-
tydt met La wecht hadde van de dooden.
zaro. 2 Soo bereydden sy hem daer een Auont-
a mat.26.6. mael/ ende Martha diende: ende Lazarus
Marc.14.3. was een der ghenen die met hem ter Tafel
Luce 7.37. aensaten.
Joan.11.2. 3 Doe nam Maria een pont onnerualsch-
Maria ter costelicker Nardensalue / eñ salfde de
salfde de voe- voeten Jesu / ende drooghde zijn voeten
ten Jesu. met haren hayre: ende het huys wert vol
van den reucke der Saluen.
4 Soo seyde een van zijne Discipulen/
Judas Simonis Iscarioth / die hem sou-
de verraden:
Bedeckte 5 Waerom is dese salue niet vercocht om
gierichept. drye hondert penninghen / eñ den Armen
ghegheuen?
6 Eñ dit seyde hy/ niet dat hy sorghe voor
b Joã.13.29 den Armen hadde / maer om dat hy een
Dief was / ende b hadde de Borse / ende
droech het gene dat ghegheuen werdt.
c † Anders/ 7 So seyde Jesus: Laetse met vreden c † sy
op dat sy heeft dit bewaert tot den dach mijner
dat bewa- Begrauinghe.
re/ etc. 8 Want de Armen hebt ghylieden altijt met
v/ maer my en hebt ghylieden niet altydt.
9 So vernamẽ een groote Schare der Jo-
d Sekere/ is den/ dat hy daer d was / ende en quamen
niet om Jesus wille allẽnlijck/ maer oock/ op
e Joã.11.44 dat sy Lazarum sien souden/ e welcken hy
De Prie- van de dooden opghewecht hadde.
sters willen 10 Ende de Ouerpriesters hielden raedt/
oock Laza- dat sy oock Lazarum doodden.
rum doodẽ. 11 Want om zijnent wille ginghen vele Jo-

den henen/ ende gheloofden in Jesum.
12 f Des anderen daechs hoorde een groo- f mat.21.8.
te schare die op het Feest ghecomen was/ Marc.11.8.
dat Jesus na Jerusalem quam. Luc.19.36.
13 Ende namen Palmtacken ende ginghen g ysa.118.26
wt hem te ghemoete/ eñ riepen: g Hosanna/ h Of/ gepre
h ghesegent sy die daer coemt indẽ Naem sen Jesus
des Heeren de Coninck Israel. rydt op een
14 Ende Jesus vant een Ezelken / ende sat Ezel te Je-
daer op/ ghelijck gheschreuen is: rusalem.
15 i Vreest niet ghy dochter Sion : Siet/ i Esa.26.11
v Coninck coemt / sittende op een Veu- Zacha.9.9.
len eener Ezelinnen.
16 Ende dit en verstonden zijne Discipu-
en eerstmael niet : maer als Jesus ver-
claert was / doe ghedachten sy / dat sulcks
van hem gheschreuen was/ ende dat sy hem
sulcks ghedaen hadden.
17 Soo gaf de Schare ghetuyghenisse die
met hem was / als hy Lazarum wt den
graue riep/ eñ hem vã de doodẽ opwecte.
18 Daerom quam hem oock de Schare te
ghemoet/ want sy ghehoort hadden/ dat hy
dat teecken ghedaen hadde. k Or.tot
19 Soo seyden dan de Pharizeen k onder l Joã.11.47
malcanderen : l Ghy lieden siet/ dat ghy
niet en voordert : Siet / de Werelt is hem
nae ghegaen.
20 Ende daer waren sommighe Griecken m Act.8.26.
onder de ghene / die m opghecomen waren
om te aenbidden op het Feest. n Joã.1.44.
21 Dese dan ginghen tot Philippum/ n die
van Bethsaida wt Galilea was / ende o Or. willen
baden hem seggende: Heere / wy o be-
gheeren Jesum te sien.
22 Philippus quam/ ende seydet Andree:
ende wederom Philippus ende Andreas
seydent Jesu.
23 Ende Jesus antwoordde hem/ segghen- p Joã.13.32
de : De tijt is ghecomen / p dat de Sone ende 17.2.
des menschen q verclaert worde. q Of/ verclers
24 Voorwaer voorwaer/ segghe ick uliedẽ: licht.
* Ten sy dat het tarwen koren in de aerde * 1. Corint.
valle/ eñ versterue/ so blijft het alleen: maer 15.36.
indien het sterft/ so draecht het veel vruchte. r mat. 10.39.
25 r Wie zijn † leuen lief heeft / die salt ver- ende 16.25.
liesen: Ende wie zijn leuen haet in dese We- Mar.8.35.
relt / die salt ten eewighen leuen bewaren. Luc.9.24.
26 So my yemant dient/ die volghe my na/ ende 17.33.
s ende waer ick ben / daer sal oock mijn † Or.ziele
Dienaer wesen : ende so my yemant dient/ s Joan. 14.3
de Vader sal hem eeren. ende 17.24.
27 t Nu is mijn ziele becommert/ eñ wat sal ick t mat.26.37.
segghen ? Vader / helpt my wt deser vre: Mar.14.34
Maer daerom ben ic in dese vre ghecomen: Luc.22.44.
28 Vader / verclaert uwen Naem. Soo
quam daer een stemme wt den Hemel/
seggende: Ende ick hebbe hem verclaert/
ende sal hem weder verclaren.
29 De schare dan die daer stondt/ ende dat u Joã.11.42
ghehoort hadde / seyde / dat een donder- x Joã.16.11
slach ghesciedt was. Andere seyden: Een Colos.2.15.
Enghel heeft met hem ghesproken. y Joã.14.30
30 Jesus antwoordde ende seyde : u Dese z Nu.21.9.
stemme en is om mijnent wille niet ghe- 2.Reg.18.4
schiedt/ maer om uwent wille. Joan.3.14.
31 x Nu is het oordeel der Werelt: y Nu sal ende 8.28.
de Vorste deser Wereldt wtghewoorpen a 2.Sam.7.16
worden. 1.Par.22.10.
32 z Ende wanneer ick sal verhoocht we- Psal.45.7.
sen vander Aerden / soo sal ickse alle tot ende 89.36.
my seluen trecken. ende 110.4.
33 Dit seyde hy/ beteeckenende wat doot hy Esaie.9.7.
steruen soude. Jere.23.6.
34 De Schare antwoorde hem : Wy heb- Ezech.37.26
ben wt de Wet gehoort/ a dat Christus Dan.3.110.
inder eewicheydt blijft : ende hoe segdy/ dat eñ 7.14.27.
de Sone des menschẽ moet verhoocht wor- Mich.4.7.
den? Wie is dese Sone des menschen ? Hebr.1.8.

Doe

b Joan. 1.9 35 Doe seyde Jesus tot hen: b Een cleyne tydt is het licht by u lieden / c wandelt
ende 8.12. so langhe als ghylieden het licht hebt / op
ende 9.5. dat u lieden de duysternisse niet en bevan-
ende 12. 46. ghe. Want wie in duysternisse wandelt/
c Jere.13.16 die en weet niet waer hy henen gaet.
Ephe.5. 8.
1. Thes.5.4. 36 Dewyle ghylieden het licht hebt ghe-
looft in het licht / op dat ghylieden kinde-
ren des lichts worden meucht. Dit seyde
Jesus/ ende ginck wech / ende verberch hem.
37 Ende hoewel hy so veel teeckenen voor
hen ghedaen hadde/ so en geloofden sy niet
in hem:
38 Op dat het woort Esaie des Propheten
vervult worde/ dat hy ghesproken heeft:
d Esa.53.1. d Heere / wie heeft onse e woorden ghe-
Rom.10.16. looft / ende wien is den Arm des Heeren
e Grieex/ gheopenbaert?
ghehoore. 39 Daerom en conden sy niet ghelooven/
f Esa.6.9. want Esaias wederom seydt:
Ezech. 12.2. 40 f Hy heeft haer ooghen verblindt / ende
Mat.13. 14 haer herte verhardt / op dat sy met ooghen
Marc.4.12. niet en sien, ende met der herten verstaen/ ende be-
Luc.8.10. keert worden/ ende dat ickse ghesont make.
Act.28.26. 41 Dit seyde Esaias / als hy zyne eerlyck-
Rom.11.8. heyt sach/ ende sprack van hem.
g Joan.7.13. 42 g Nochtans geloofden oock vele vanden
48. Oversten in hem: maer om der Phariszeen
De Overste wille / en beleden zyt niet / h op dat sy niet
die geloovẽ wt der Vergaderinge verworpẽ worden.
maer belij- 43 i Want sy hadden de eere der menschen
den niet/ liever, dan de eere Gods.
vreesende 44 Ende Jesus riep/ ende seyde: Wie in my
den Ban. ghelooft/ die en ghelooft in my niet / maer
h Joan 9.22 inden ghenen die my ghesonden heeft.
i Joan.5. 44. 45 k Ende wie my siet/ die siet den ghenen
k Joan.10.30 die my ghesonden heeft.
ende 14.9 46 l Jck ben een licht inder Werelt ghecomen, op dat / soo wie in my ghelooft / niet
l Joan.1. 9.
ende 8.12. in duysternisse en blyve.
ende 9.5/ 12. 35 47 Ende so yemant myne woorden hoort/
Esa.42.6. ende niet en ghelooft / Jck en m verdoeme
ende 49.6. hem niet/ n want ick en ben niet gecomen
Act.13.47. om de Werelt te o verdoemen: maer om de
m Grieex/ Wereldt salich te maken.
oordeelen. 48 p Wie my verworpt/ ende myne woorden
n Joan. 3.17. niet en ontfangt / die heeft eenen die hem
ende 9.39. oordeelt: het woort dat ic gesproken hebbe/
o Grieex/ dat sal hem oordeelen ten weersten dage.
oordeelen/ 49 q Want ick en hebbe van my selven niet
p Joan.3. 18. gesproken/ maer de Vader die my ghesonden heeft / die heeft my een gebot ghegeven/
ende 8.24
q Deut.18.18 wat ick spreken ende wat ick seggen sal.
Joan.3.11. 50 Ende ick weet / dat zyn ghebodt het
ende 5.20/7.16 eewighe leven is. So wat ick dan spreke/
ende 8.28 ende dat spreke ick ghelyck my myn Vader ghe-
14.10. ende seydt heeft.
16.13.

Dat xiij. Capittel.

4. Christus de voeten zyner Apostelen ghewasschen hebbende / 13. vermaentse tot ootmoedicheyt ende liefde / 21. ende voorseydt de sonde Jude, 38. ende Petri.

a mat.26.2. 1 Ende a voor het Feest des Pascha/
Mar.14.1. Jesus wetende dat zyne ure ghecomen was / dat hy van deser Wereldt
Luce.22.1.
soude gaen tot den Vader / na dien hy lief
ghehadt hadde / de zyne die inder wereldt
waren / soo heeft hyse lief ghehadt totten
eynde toe.
2 Ende als het Avondtmael ghedaen
b Luc. 22. 3. was / b (doe nu de Duyvel Jude Simo-
Joan.13. 27 nis Iscarioth / in het herte ghegeven hadde/ hem te verraden.)
3 Jesus (wetende / dat hem de Vader alle
dinghen in zyne handen ghegeven hadde/
c mat.11.27. c ende dat hy van Gode wtghegaen was/
d Joan.16.28 d ende tot Godt henen ginck:)
4 Stondt op vanden Avontmale/ ende ley
de zyne cleederen af/ ende nam eenen lynen
doeck, ende omgorde hem.
5 Daerna goot hy water in een Becken/ Christus
ende begonst de voeten zyner Discipulen wascht der
te wasschen / ende te drooghen met den lynen Apostelen
doeck/ daer hy mede omgort was. voeten.
6 Soo quam hy dan tot Simon Petrus: Petrus en
ende die seyde tot hem: e Heere / sult ghy my wil hẽ niet
de voeten wasschen? laten wasschen.
7 Jesus antwoordde/ ende seyde tot hem:
Wat ick doe / dat en weet ghy niet / maer e Mat.3.14
ghy sult het hier namaels weten.
8 Petrus seyde tot hem: Ghy en sult myne
voeten niet wasschen in eewicheydt. Jesus
antwoorde hem: Jst dat ick u niet en wassche, so en sult ghy geen deel met my hebben.
9 Simon Petrus seyde tot hem: Heere/
niet alleen de voeten / maer oock de handen, ende het hooft.
10 Jesus seyde tot hem: Wie ghewasschen
is / en behoeft niet dan de voeten te wasschen: maer hy is gheheel reyn. f Ende f Joan. 15. 3.
ghylieden zyt reyn/ maer niet alle.
11 g Want hy wiste den ghenen / die hem g Joan.6.64
verraden soude/ daerom seyde hy: Ghy en
zyt niet alle reyn.
12 Als hy nu haer voeten ghewasschen Christus de
hadde/ ende zyne cleederen ghenomen/ sat Heere ende
hy weder aen de Tafel/ ende seyde tot hen: Meester
Weet ghy wat ick u ghedaen hebbe? wascht hen
13 Ghy noemt my Meester / ende h Heere: de voeten.
ende ghy spreeckt wel: want ick bent. h 1.Corint.
14 Jn dien dan ick uwe voeten ghewas- 8.6. ende 12.3.
schen hebbe / (die de Heere ende Meester Philip.2.11.
ben/) i soo zyt ghy oock schuldich malcan- i Gala.6.2.
deren de voeten te wasschen.
15 k Want ick hebbe u lieden een exempel k 1. Pet.2.21
ghegeven/ op dat / gelycker wys ick u ghe- 1.Joan.2.6.
daen hebbe / ghylieden oock doen soudt.
16 Voorwaer / voorwaer segghe ick u lie- l Matthe.
den: l De Dienstknecht en is niet meerder 10.24.
dan zyn Heere: noch de m Ghesondene/ Luc.6.40.
meerder/ dan die hem ghesonden heeft. Joan.15.20.
17 Jst dat ghylieden dit weet / soo zyt ghy m Gr. Apostel.
n salich/ ist dat ghyt doet.
18 Jck en spreke niet van u allen: ick weet n Oft/ gheluckich.
welcke ick wtvercoren hebbe: maer op dat
de Schrifte vervullt worde: o Die met o Psal.41.10
my broodt eet/ heeft teghen my zyne versse- Mat.26. 23
nen opgheheven. 1. Joan. 2.19.
19 p Van nu segghe ickt u lieden/ eer het ende 16.4.
ghescheidt / op dat/ als het ghescheidt is/
ghy ghelooven meucht dat ickt ben.
20 Voorwaer/ voorwaer segghe ick u lieden/ Ecus Bode
q wie daer ontfangt dien ick senden sal/ Christi ontfanghen.
die ontfangt my: ende wie my ontfangt/ die
ontfangt hem die my gesonden heeft. q Matthe.
21 r Als Jesus dit ghesepdt hadde / werdt 10.40.
hy beroert inden Gheest / ende betuychde/ Luc.10.16.
ende seyde: Voorwaer / voorwaer segghe r Matthe.
ick u lieden: Een van u sal my verraden. 26.21.
22 Doe saghen de Discipulen op malcan- Mar.14.18.
deren twyfelende van wien hy dat seyde. Luc. 22. 21.
23 s Ende daer was een vande Discipulen Act.1.17.
ter Tafel sittende / in den schoot Jesu/ 1.Joan.2.19.
welcken Jesus lief hadde. s Joan. 20.2.
24 Soo wenckte Simon Petrus desen/ dat ende 21.7.20
hy vraghen soude / wie hy ware daer hy
van sprack.
25 Ende die viel op de borst Jesu, ende seyde
hem: Heere/ wie ist?
26 Jesus andtwoordde: Die ist / dien ick
de inghedoopte bete gheven sal. Ende als
hy de bete ingedoopt hadde/ gaf hyse Jude
Simonis Iscarioth.
27 Ende na die bete voer de Satan in hem.
Soo seyde Jesus tot hem: Dat ghy doet/
doet dat haestelick.

28 Ende niemandt en wiste van die ter Ta-
fel aenlaten/waer toe hy hem dat seyde.
29 Want sommige meynden/ bewijlet Judas
den buydel hadde/ dat hem Jesus ghesept
hadde: Coopt wat ons noodich is tot het
Feest: of dat hy dē armen wat geuē soude.
30 Als hy dan die bete ghenomen hadde/
ginck hi terstont wt:ende u † het was nacht.
31 Als hy wtghegaen was/ seyde Jesus.
Nu is de Sone des menschen x verclaert:
ende Godt is in hem verclaert.
32 Is Godt in hem verclaert/ soo sal hem
Godt ooch verclaren in hemselven/ y ende
sal hem terstont verclaren.
33 Kinderkens/ noch een weynich ben ick
by v. z Ghy sult my soecken/ ende ghe-
lijck ick den Joden ghesepdt hebbe: Waer
ick henen gae/ en condt ghy niet comen/
also segghe ick u lieden nu oock.
34 a Een nieu ghebodt gheue ick v/ dat
ghy malcanderen lief hebt/ ghelijck ick v
lief ghehadt hebbe.
35 b Hier aen sal een yeghelick bekennen
dat ghy mijne Discipulen zijt/ soo ghy lief-
de hebt onder malcanderen.
36 Simon Petrus seyde tot hem: Heere/
waer gaet ghy henen? Jesus antwoord-
de hem: Waer ick henen gae/ en cont ghy
my nu niet volghen/ c maer ghy sult my
namaels volghen.
37 Petrus seyde tot hem: Heere/ waerom
en can ick v niet volghen? d Ick sal myn
leuen voor v setten.
38 Jesus antwoorde hem: Sult ghy v leuē
voor my setten? e Voorwaer voorwaer/
segge ic v/ de Haen en sal niet craeyen/ tot
dat ghy my driemael versaect sult hebben.

t Joā.12.6.
u † Anders/ het was nacht als hy wtginck Jesus seyde etce.
x Ofte/ verheerlicht.
y Joā.12.23. ende 17.3.
z Joan.7.34 ende 8.21.
a Leui.19.18 Mat. 22.38 Joan.15.12. Ephe.5.2. 1.Thes.4.9. 1.Pet.4.8. 1.Joan.3.23 ende 4.21.
b 1.Joā.2.5
c Joā.21.18. 2.Pet.1.14.
d Matthe. 26.35. Mar.14.29 Luc.22.33.
e mat.26.34 Mar.14.30 Luc22.34.

Dat xiiij. Capittel.

1. Christus vertroost de zijne/ 12. ver-
maentse tot geloove ende bedinge/ 13. be-
wijst hen zijn ampt/ 26. ende laet hen zij-
nen Gheest/ende zijnen vrede.

1 VW: a † herte en worde niet beroert/
b ghy ghelooft in Godt/gelooft oock in
my.
2 In mijns Vaders huys zijn vele woo-
ninghen/ ware het also niet/ ick soudet v
doch ghesept hebben/ ick gae henen vlie-
den plaetse te bereyden.
3 Ende in dien ick gae v lieden plaetse
bereyden/ c ick sal wederom keeren/ ende
sal v tot my nemen/ d op dat ghylieden
oock zijt/waer ick ben.
4 Ende waer ick henen gae/ dat weet
ghylieden/ende ghy weet den wech.
5 Thomas seyde tot hem: Heere/ wy en
weten niet waer ghy henen gaet; ende hoe
connen wy den wech weten?
6 Jesus seyde tot hē: e Ick ben de wech/
f de Waerheydt/ ende het g leuen. h Nie-
mant en coēt tot den Vader/dan door my.
7 Waert dat ghylieden my ghekent hadt/
soo soudt ghy oock den Vader ghekent
hebben: ende van nu voort kent ghylieden
hem/ende hebt hem ghesien.
8 Philippus seyde tot hem: Heere/thoont
ons den Vader/ ende het is ons genoech.
9 Jesus seyde tot hem: Ben ick so langhe
tijdt met v lieden/ ende en hebdy my niet
ghekent Philippe? i Wie my ghesien heeft/
die heeft oock den Vader ghesien: Eñ hoe
segt ghy/ toont ons den Vader?
10 Ghelooft ghy niet/ k dat ick inden Vader
ben/ ende dat de Vader in my is? l De
woorden die ick tot u liedē spreke/ en spreke
ick van my seluen niet: m maer de Vader
die in my * woont/ die doet de wercken.
11 Ghelooft my/ dat ick inden Vader ben/
ende de Vader in my: of anders/ ghelooft

a † Anders/ eñ hy seyde tot zijn Discipulē: uwe herte/etc.
b Ofte/ ghelooft in God/eñ gelooft in my/ of/ gelooft ghy in God so gheloooft oock in my.
c Ofte/ so sal ick.
d Joā.12.26 ende 17.24.
e Hebre.9.8.
f Esa.53.9. 1.Petr.2.22.
g Joan. 1,4 ende 11.25.
h Joā.10.9. Christus eñ de Vader zijn een.
i Joā.10.30
k Joā.16,32
l Joan.7.16 ende 8.28. ende 12.49. ende 14.24. ende 16.15.
m Joā 5.17,
* Gr. blijft/
n mat.21.21 Luc.17.6.

my om der wercken wille.
12 n Voorwaer voorwaer ick segghe v lie-
den/ die in my ghelooft/ de wercken die ick
doe/ sal hy oock doen/ eñ sal meerder doen
dan dese: want ick gae tot den Vader.
13 o Ende wat ghy in mijnen Naem be-
gheeren sult/ dat sal ick doen/ op dat de
Vader inden Sone y verclaert worde.
14 Soo ghylieden yet begheert in mijnen
Naem dat sal ick doen.
15 q Ist dat ghylieden my lief hebt/ soo
houdt mijne gheboden.
16 Ende ick sal den Vader bidden/ ende hy
sal v lieden eenen anderen Trooster geuen/
op dat hy in eewicheyt by v lieden blijue.
17 Namelijck/ den Gheest der waerheydt/
welcken de werelt niet en can ontfanghen/
want sy en siet hem niet/ noch en kent hem
niet: maer ghy lieden kent hem/ want hy
woont by v/ ende sal in v lieden wesen.
18 r Ick en sal v lieden geen Weesen laten:
ick sal tot v comen.
19 Noch een weynich/ende de wereldt s en
sal my niet meer sien: maer ghylieden sult
my sien: want ick leue/eñ ghy sult leuen.
20 In dien daghe sult ghylieden bekennen/
dat ick inden Vader ben/ ende ghy in my/
ende ick in v.
21 Wie mijne gheboden heeft/ ende de sel-
ue houdt/ die ist/ die my lief heeft: ende die
my lief heeft/ t dien sal mijn Vader lief
hebben: ende ick sal hem lief hebben/ ende
sal hem my seluen openbaren.
22 Dat seyde hem Judas: (niet die Jsca-
rioth/) Heere/wat is het/ dat ghy v seluen
ons openbaren sult/ eñ niet der Werelt.
23 Jesus antwoordde/ ende seyde tot hem:
Soo yemandt my lief heeft/ die sal mijn
woordt houden: ende mijn Vader sal hem
lief hebben/ ende wy sullen tot hem comen/
ende wooninghe by hem maken.
24 Wie my niet lief en heeft/ die en houdt
mijn woordt niet: u ende het woordt dat
ghy hoort/en is mijne niet/ maer des Va-
ders die my ghesonden heeft.
25 Dit hebbe ick ghesepdt/ by v blijuende.
26 x Maer de Vertrooster de heylighe
Gheest/den welcken de Vader senden sal in
mijnen Naem/ y die sal v lieden alle din-
gen leeren/ende indachtich maken/ al wat
ick v ghesept hebbe.
27 Vrede laet ick v/ z mijnen vrede gheue
ick v/ niet gelijckerwijs de Werelt gheeft/
gheue ick en v: uwe herte worde niet be-
roert noch vertsaecht.
28 a Ghylieden hebt ghehoort/ dat ick v ghe-
sept hebbe: Ick gae henen/ ende sal tot v co-
men. Hadt ghy lieden my lief/so sout ghy
v doch verblijden/ om dat ick ghesept heb-
be: Ick gae tot den Vader; want mijn
Vader is meerder dan ick.
29 b Ende nu hebbe ickt v lieden ghesept/
eer het gheschiet/ op dat ghy ghelooft/ als
het gheschiet is.
30 Ick en sal niet veel meer met v lieden
spreken: c de Overste deser Wereldt coemt/
ende d † en heeft in my niet.
31 Maer op dat de Werelt bekenne/ dat
ick den Vader lief hebbe/ ende dat ick alsoo
doe ghelijck my de Vader beuolen heeft:
Staet op/laet ons van hier gaen.

o Jer.29.12 Mat.7.7. Mar.11.24 Luc.11.9. Joan.15.7. ende 16.24. Jaco.1.5. 1.Joā.3.22.
p Oft/ verheerlicht.
q Joan.14.21.23. ende 15.10. 1.Joan.5.3.
r Spr.2.11. De heylige Geest is een Trooster.
s mat.28.20
s Griecx/ siet my/
Christum lief hebben.
t Gr. die sal van mijnen Vader ghe-liefst wordē.
u Joā.7.16. ende 8.28. ende 12.49. ende 14.10. ende 16.15.
x Joā.15.26. ende 16.7. Act.2.4.
Luce 24.49
y Joā.16.13.
z Phil.4.7.
a Joan.14.3
b Joā.13.19. ende 16.4. De Prince der Werelt.
c Joā.12.31.
d † Anders/ sal niet in my vinden.

Dat xv. Capittel.

1. Van de gemeynschap ende sonder-
linge liefde Christi eñ zijner ledematē/ 18.
van hare ghemeyne verdrukinghen/ 26.
van het ghemeyn ampt des heylighen
Gheests/ende der Apostelen.

Ick

1 Ick ben een ware Wijnstock / ende mijn
Vader is de Landtman.
2 a Alle Wijnrancke die in my gheen
vrucht en draecht / neemt hy wech : ende
alle die vrucht draecht / reynicht hy / op
dat sy meer vrucht draghe.
3 b Ghylieden zijt nu reyn / om des woorts
wille / dat ick tot u ghesproken hebbe.
4 Blijft in my / ende ick in u lieden. Ghelijc-
kerwijs de Wijnrancke gheen vrucht dra-
ghen en can van haerselven / ten sy dat sy
aen den Wijnstock blijft / alsoo ghy oock
niet / ten sy dat ghy in my blijft.
5 Ick ben de Wijnstock / ghy zijt de Wijn-
rancken / die in my blijft / ende ick in hem /
die draecht veel vrucht : want c sonder my
en cont ghy niet doen.
6 d Soo yemant in my niet en blijft / die
is wtghewor pen / als een rancke buyten
den Wijngaert ende is verdorret: ende men
vergadert die rancken ende men worptse
int vyer / ende sy branden.
7 Soo ghy lieden in my blijft / ende mijne
woorden in u blijven / e wat ghy wilt sult
ghy begeeren / ende het sal u gheschieden.
8 Hier in wort mijn Vader f verheerlickt /
dat ghy vele vruchten draecht / ende mij-
ne Discipulen wort.
9 Ghelijck de Vader my lief gehat heeft /
alsoo hebbe ick u oock lief ghehadt: blijft in
mijne liefde.
10 g So ghy lieden mijne geboden hout / so
sult ghy in mijne liefde blijven : ghelijck ick
oock mijns Vaders gheboden ghehouden
hebbe / ende blijve in zijne liefde.
11 Dit hebbe ick tot u lieden ghesEydt / op
dat mijne blijschap in u blijve / ende uwe
blijschap vervult worde.
12 h Dit is mijn gebodt / dat ghy malcande-
ren lief hebt / ghelijck ick u lief gehat hebbe.
13 i Niemant heeft meerder liefde dan dese /
dat yemandt zijn leven sette voor zijne
vrienden.
14 k Ghy lieden zijt mijne vrienden / so ghy
doet wat ick u ghebiede.
15 Ick en noeme u lieden niet meer Dienst-
knechten / want een Dienstknecht en weet
niet wat zijn Heere doet : maer ick hebbe
u vrienden ghenoemt / l want al wat ick
van mijnen Vader ghehoort hebbe / hebbe
ick u condt ghedaen.
16 Ghylieden en hebt my niet wtvercoren /
maer m ick hebbe u wtvercoren / ende ick
hebbe u ghestelt / n dat ghy henen gaet /
ende vrucht draecht / ende dat uwe vrucht
blijve: op dat / soo wat ghy vanden Vader
begeert in mijnen Name / hy u dat geve.
17 Dit beveele ick u / dat ghy malcanderen
lief hebt.
18 o Soo u lieden de Werelt haet / p soo
weet dat sy my eer dan u ghehaet heeft.
19 q Hadt ghylieden vander Wereldt ghe-
weest / de Wereldt soude het hare lief heb-
ben : nu / om dat ghy vander Wereldt niet
en zijt / maer ick hebbe u vander Wereldt
wtvercoren / daerom haet u de Wereldt.
20 Gedenct des woorts dat ick geseit hebbe:
r de Dienstknecht en is niet meerder dan
zijn heere: ist dat sy my vervolcht hebbē / so
sullen sy u ooc vervolghen : hebben sy mijn
woort ghehouden / so sullen sy ooc het uwe
houden.
21 s Maer alle dit sullen sy u lieden doen /
om mijns Naems wille / want sy en kennen
hem niet die my ghesonden heeft.
22 t Ware ick niet ghecomen / ende en had-
de ick met hen niet ghesproken / so en had-
den sy gheen sonde : maer nu en hebben sy
gheen decksel voor hare sonde.

Wijnstock. Landtman. Wijnrācke. a Mat.15.13. b Joā.13.10 c Oft / gheschey dē van my / oft buyten. d Ezec.15.2. Bidden inden Naem Christi. e Jer.29.12. Math.7.7. ende 21.22. Mar.11.24. Luce 11.9. Joan.14.13. ende 16.24. Jacob 1.5. 1.Joan.3.24 ende 5.14. f Oft / verclaert. g Joā.14.15 21.23. 1.Joan.5.3. Liefde. h Levi.19.18 Mat.22.38 Joan.13.34. Ephes.5.2. 1.Thes.4.9. 1.Petr.4.8. 1.Joan.3.23 ende 4.21. i Ephes.5.2. 1.Joā.3.16. k Mat.12.50 2.Cor.5.16. Galat.5.6. ende 6.15. Colos.3.11. l Joā.8.26. m Ephe.1.4 n Mat.28.19 Mar.16.15. Coloss.1.6. Vervolginge om Christi wille. o 1.Joā.3.13 p Est / ghy weet. q Joā.17.14 Gala.1.10. r Mat.10:24 Luc.6.40. Joā.13.16. s Joā.16.5. t Rom.4.15. ende 5.20.

23 Die my haet / die haet oock mijnen Vader.
24 u Hadde ick niet de wercken ghedaen
onder hen / die niemandt anders ghedaen
en heeft / so en hadden sy gheen sonde: maer
nu hebben sy se ghesien / ende hebben my
ende oock mijnen Vader gehaet.
25 Maer dit is op dat het Woordt ver-
vult worde / dat in hare Wet ghescreven
is : x Sy hebbē my sonder oorsake ghehaet
26 y Maer als de Trooster sal ghecomen
zijn / z dien ick u vanden Vader senden sal /
de Gheest der waerheydt / die vandē Vader
wt gaet / die sal getuygen van my.
27 a Ende ghy lieden ghetuycht ooc / want
ghy zijt vandē beginne met my geweest.

Dat xvj. Capittel.

2. Christus vermaent vandē toecomē-
den cruyce / 7. vanden heylighen Gheest /
20. eñ droefheyt / 22. ende vertrooste
door de vrucht sijner wedercomste / 23.
van hare bedinghe / 33. eñ van syne over-
winninghe.

1 Dit hebbe ick tot u lieden ghesproken /
op dat ghy niet gheergert en wordt.
2 a Sy sullen u b wt de vergaderinghe
worpen : Ja de tijt coemt / dat / soo wie u
doodē sal / sal c meynen Gode dienst d te doē.
3 e Ende dit sullen sy u lieden doen / om
dat sy noch den Vader / noch my niet ghe-
kent en hebben.
4 f Maer dit hebbe ick tot u lieden ghe-
sproken / op dat ghy / wanneer de tijt sal
gecomen zijn / dies mocht ghedencken / dat
ick u lieden geseyt hebbe: ende dit en heb-
be ick vanden beginne niet ghesEyt / want
ick by u was.
5 Maer nu gae ick henen tot den ghenen
die my ghesonden heeft : eñ niemant van u
en vraecht my / g waer ick henen gae.
6 Maer om dat ick u liedē dit ghesEyt heb-
be / so heeft droefheyt uwe herte vervult.
7 Maer ick segghe u lieden de waerheydt /
het is u goet dat ick henen gae : want soo
ick niet henen gae / so en sal de Trooster tot
u niet comen : h ende so ick henē gae / so sal
ick hem tot u lieden senden.
8 Ende als die sal ghecomen zijn / sal hy de
werelt i straffen van Sonde ende van ghe-
rechticheyt / ende van Oordeel.
9 Van Sonde: Om dat sy in my niet k † en
ghelooven.
10 Van gherechticheyt: Om dat ick tot den
Vader gae / ende ghy lieden en sult my niet
meer sien.
11 l Van oordeel / Om dat de Overste deser
Werelt veroordeelt is.
12 Ick hebbe u lieden noch vele te segghen /
maer ghy en condt het nu niet dragen.
13 Maer als die sal ghecomen zijn / de Gheest
der waerheydt / m hy sal u lieden in alle
waerheydt leyden. n Want hy en sal van
hemselven niet spreken : maer wat hy sal
ghehoort hebben / dat sal hy spreken : ende
de toecomende dinghen sal hy u lieden ver-
condighen.
14 Die sal my o verclaren / want hy sal
vanden mijnen nemen / ende u lieden ver-
condighen.
15 p Al wat de Vader heeft / dat is mijne:
daerom segghe ick / dat hy vanden mijnen
sal nemen eñ u lieden vercondigen.
16 q Een weynich tijdts sult ghy lieden my
niet sien: ende weder / een weynich tijts sult
ghy my sien: want ick gae tot den Vader.
17 Doe seyden sommighe van syne Disci-
pulen tot malcanderen : Wat is dit / dat hy
ons seyt : Een weynich tijdts en sult ghy
my niet sien : eñ weder / een weynich tijdts

u Joā.10.37 x Psal.35.19 y Joā.14.26 ende 16.7 Act.5.32. z Luc.24.49 a Acto.1.8. Vervolginghe. a Jo.9.22.35 ende 12.42 b Of / in den Ban doen. c Of / schijnē. d Of / toe te dragen / te offeren. e Joā.15.21. 1.Corin.2.8 f Joā.13.19. ende 14.29 g Oft / waer gaedy. Heylige Gheest is de Trooster. h Luc.24.49 Joā.14.22. ende 15.26. i Of / Overwinnen. k † Anders / gelooft hebben. l Joā.12.31. Colo 2.15. Heylighe Gheest leeraer. m Jo.14.20 n Joā.12.49 o Of / vereerlicken. p Joā.17.10 q Joan.7.33

sult ghi lieden my sien/Ende: Want ick gae
tot den Vade .
18 Sy seyden dan: Wat is dat / dat hy seyt:
Een weynich tydts? Wy en weten niet wat
hy seyt.
19 Doe bekende Jesus dat sy hem wilden
vraghen ende seyde tot hen : Vraecht ghy
lieden daer van onder malcanderen / dat
ick ghesept hebbe : Een weynich tydts en
sult ghy my niet sien/ende weder/ een wey-
nich tydts sult ghy my sien.
Droefheydt 20 Voorwaer voorwaer segghe ick v lieden:
in het pre- Ghy sult weenen ende huylen ende de We-
diken des relt sal haer verblyden : Ghy sult droeuich
Euangelij. wesen / maer v droefheydt sal in blyschap
verandert worden.
r Esa.26.17. 21 r Een vrouwe als sy baert / heeft droef-
fenisse / want haer vre ghecomen is: ende
wanneer sy het kindeken ghebaert heeft/
dan en ghedenckt sy der banghicheydt niet
meer/ om der blyschap wille dat daer een
mensche ter werelt geboren is.
22 Ende ghy lieden dan hebt nu oock droef-
s Joa.20.20 fenisse / maer ick sal v weder sien/ s en uwe
herte sal hem verblyden en niemant en sal
Bidden in uwe blyschap van v wechnemen.
den Naem 23 Ende in dien daghe en sult ghy lieden my
Christi. niet vragen. t Voorwaer voorwaer segghe
t Iere.29.12 ick v : Wat ghy lieden den Vader sult bid-
Mat.7.7 den in mynen Name dat sal hy v geuen.
ende 21.22 24 Tot noch toe en hebt ghy lieden niet
Mar.11.24 ghebeden in mynen Name: Bidt/ende ghy
Luce 11.9. sult ontfanghen/ op dat uwe blyschap vol-
Joan.14.13. comen zy.
ende 15.7. 25 Dit hebbe ick door ghelyckenissen tot
Jacobi 1.5 v lieden ghesproken' de vre coemt / dat ick
1.Joan.3.22 niet meer door ghelyckenissen tot v spreké
ende 5.14 sal/maer sal v lieden u vry wt van mynen
u Of onbe- Vader vercondigen.
decktelick 26 In dien daghe sult ghy lieden in mynen
Name bidden : ende ick en segge v niet dat
ick den Vader voor v bidden sal:
27 Want de Vader selue heeft v lieden lief/
x Joan.17.8 om dat ghy my lief ghehadt hebt/ x ende
hebt ghelooft dat ick vanden Vader wt
ghegaen ben.
y Joan.13.3 28 y Ick ben vanden Vader wtghegaen /
ende ben in de werelt ghecomen : wederom
z Oft/onbe- verlate ick de werelt/ende gae tot den vader.
decktelick. 29 Syne Discipulen seyden tot hem: Siet/
a Joa.21.17 nu spreect ghy z vry wt/ ende en segt gheen
b Of/ghy gelyckenisse.
gelooft nu. 30 Nu weten wy a dat ghy alle dingé weet/
c mat.26.31. ende en behoeft niet dat v yemant vraghe:
Mar.14.27 hier om ghelooven wy/ dat ghy van den Va-
Zach.13.7 der wtgegaen zyt.
d Of/tot de 31 Jesus antwoordde hen : b Ghelooft ghy
syne. lieden nu? c Siet/de vre coemt/ende is nu ge-
e Joan.8.29 comen/dat ghy sult verstroyt worden / een
ende 14.10. yegelick d int syne/ende my alleene verlaten:
f Esa.9.6 32 e Ende nochtans en ben ick niet alleen/
Roma.5.1. want de Vader is met my.
Ephe.2.13 33 Dit hebbe ick v lieden ghesept/ f op dat
Colo.1.20. ghy vrede in my hebbet : In de Wereldt
Christi hebt ghy verdruckinghe/maer hebt goeden
ghebedt. moet: ick hebbe de werelt ouerwonnen.
a Joa.12.23 Dat xvij. Capittel.
ende 13.32. 1. Het gebedt Christi tot synen Vader/
b Of/vereer- so wel voor hem/ als voor syne Apostelen
licke. ende alle gheloouighe.
c mat.11.27 1 Dit sprack Jesus/ ende hief syne oogen
ende 28.18. op nae den hemel/ ende seyde: Vader/
Luce 10.22 a de vre is ghecomen/b verclaert uwen
Joan.3.35. Sone/ op dat oock v Sone v verclare.
1.Cor.1.25. 2 c Ghelyck ghy hem macht ghegeuen hebt
Phil.2.10 ouer alle vleesch / op dat hy allen den ghe-
Heb.c.2.8. nen die ghy hem ghegheuen hebt / het
Psalm.8.7 eeuwighe leuen gheue.

3 d Ende dit is het eeuwighe leuen / dat sy v d Esa.53.11
kennen alleen den eenighen waerachtighen Iere.9.23.
Godt/ ende Jesum Christum/ welcken ghy e Joa.19.30
gesonden hebt. f Oft/ver-
4 e Ick hebbe v f verclaert op der aerden: eerlickt.
ick hebbe volbrocht het werck dat ghy my g Joan.10.
ghegeuen hebt te doen. 30.
5 g Ende nu h verclaert my ghy Vader by ende 14.9
v seluen met de claerheyt die ick hadde by h Of/ver-
v eer de Werelt was. eerlickt.
6 Ick hebbe uwen Naem den menschen
gheopenbaert/ die ghy my vander wereldt
ghegheuen hebt: sy waren uwe / ende ghy
hebtse my ghegeuen/ende sy hebbé v woort
ghehouden.
7 Nu hebben sy bekent/dat al wat ghy my
ghegeuen hebt van v is.
8 Want de woorden die ghy my ghegeuen
hebt hebbe ick hen ghegheuen : ende zy heb-
bense ontfangen/ i ende hebben waerachte- i Joa.16.27
lick bekendt dat ick van v wtghegaen ben/
ende hebben gelooft dat ghy my gesonden
hebt.
9 Ick bidde voor hen : ick en bidde niet Christus
voor de werelt/ maer voor de ghene die ghy bidt voor
my gegeuen hebt want zy zyn uwe. de Apostelé
10 k Ende al wat myn is / dat is uwe / ende k Joa.16.15
wat uwe is / dat is myne / ende ick ben in l Of/ver-
hen l verclaert. eerlickt.
11 Ende ick en ben niet meer in de wereldt:
maer dese zyn in de wereldt / ende ick come
tot v. Heylighe Vader/bewaertse in uwen
Name die ghi my ghegheuen hebt/ m op dat
zy een zyn ghelyck als wy. m Joa.6.39
12 m Als ick met hen in de wereldt was/ ende 10.28
doe bewaerde ickse in uwen Name : n die ende 18.9
ghi my ghegheuen hebt hebbe ick bewaert/ n Esa.8.18
ende niemandt van hen en is verloren / Hebr.2.13.
dan de Sone der verderffenisse/ o op dat o Psa.109.8
de Schrift veruult worde.
13 Maer nu come ick tot v / ende spreke dit
in de wereldt / op dat sy myne volcomen
blyschap in hen seluen hebben
14 Ick hebbe hen u woordt gegeuen/ p ende De apostelé
de werelt heeftse ghehaet : want sy vander gehaet inde
wereldt niet en zyn/ ghelyck ick van de we- werelt.
relt niet en ben. p Joa.15.19.
15 Ick en bidde niet dat ghy hen wt de we-
relt neemt/ maer dat ghi hen bewaert van-
den boosen.
16 Sy en zyn vander werelt niet/ ghelyck ick
vande werelt niet en ben.
17 Heylichtse in uwe waerheydt: q v woort q Joa.8.40
is de waerheydt.
18 r Ghelyck ghy my ghesonden hebt in de r Joa.20.21
wereldt/alsoo hebbe ick hen oock in de we-
reldt ghesonden.
19 s Ende ick heylighe my seluen voor hen/ s 1.Cor.2.30
op dat sy oock gheheylicht worden inder 1.Thess.4.7
waerheydt. Christi ghe-
20 Ende ick en bidde niet alleen voor hen/ bedt voor
maer oock voor de ghene / die door haer ons.
woordt in my ghelooven sullen:
21 Op dat sy alle een zyn/ ghelyck ghy Va-
der in my / ende ick in v t op dat zy oock t Galat.3.28
in ons een zyn / op dat de wereldt ghelooue
dat ghi my ghesonden hebt.
22 Ende ick hebbe hen ghegheuen de claer-
heyt die ghy my ghegeuen hebt/ op dat zy
een zyn ghelyck wy een zyn.
23 Ick in hen ende ghi in my/op dat zy vol-
maeckt zyn in een: ende op dat de wereldt
bekenne dat ghi my ghesonden hebt / ende
hebtse lief gehadt / gelyck ghy my lief ghe-
hadt hebt.
24 Vader / u ick wil dat waer ick ben/ oock u Joa.12.26
die by my zyn/die ghy my ghegheuen hebt/ ende 14.3.
op dat zy myne claerheyt aenschouwen/ die
ghy

ghy my gegeven hebt: want ghy hebt my
lief gehadt eer des werelts gront geleyt was.
r Joa.15.21. 25 Rechtveerdighe Vader / r de Werelt en
ende 16. 3. heeft u niet bekent: maer ick hebbe u bekent/
y Joa.16.27. y ende dese hebben bekent dat ghy my ghe-
ende 17.8. sonden hebt.
26 Ende ick hebbe hen uwen Name bekent
gemaeckt/ ende sallen bekent maken/ so dat
de liefde daer ghi my mede lief gehadt hebt/
in hen zy/ ende ick in hen.

Dat xviij. Capittel.

1. Jesus ghevanghen zijnde door de ver-
raderye Jude/ keert syne vianden te rugge/
11. straft Petrum / ende wordt gheleydt
van Annas tot Caipham / 17. waer hy
van Petro verloochent werdt / 22. ende
gheslaghen van eenen Dienaer/ 36. bewijst
voor Pilatum welck syn Coninckrijcke en-
de ampt is.

Christus in den Hof. 1 Als a Jesus dit gheseydt hadde / ghinck
a mat.26.36 hy wt met syne Discipulen over de Ce-
Mar.14.32 derbeke / daer een Hof was / daer hy in
Luce 22.39. ginck / ende syne Discipulen.
2 Ende Judas die hem verriet / wiste oock
de plaetse / want Jesus daer in dickwils ver
gaderde met syne Discipulen.
Judas ver- 3 b Als Judas nu ghenomen hadde de
raedt Chri- Bende/ knechten ende dienaers vā de Over-
stum. priesteren ende Pharizeen / quam hy der-
b mat.26.47 waerts met fackelen/ lanternē/ en wapenen.
Mar.14.43 4 Jesus dan wetende al het ghene dat hem
Luce 22.47. toecomen soude / ghinck wt / ende seyde tot
hen: Wien soeckt ghy?
5 Sy antwoorden hem: Jesum van Na-
zareth. Jesus seyde tot hen: Ick bent. Ende
Judas die hem verriet/ stont oock met hem.
6 Als hi hen dan seyde: ick bent/ ghinghen
sy te rugghe/ en vielen ter aerden.
7 Doe vraechde hy hen wederom: Wien
soeckt ghi? Sy seyden: Jesum van Nazareth
8 Jesus antwoordde: Ick hebbe u ghesept
dat ickt ben: Soeckt ghy dan my / soo laet
dese henen gaen.
9 Op dat het woordt vervult worde dat hy
* Joa.6.39. seyde: Wt den ghenen* die ghy my ghege-
ende 10.28. ven hebt/ en hebbe ick niet eenen verloren.
ende 17.12 10 So hadde dā Simon Petrus eē Sweert/
Petrus ende trocht dat wt / ende sloech des Over-
houwet priesters Dienstknecht / ende hieu hem de
Malcho rechte Ore af. Eñ des dienstknechts naem
syn oor af. was Malchus.
Christus 11 Soo seyde Jesus tot Petrum: Steeckt
wort geleit u Sweert in de scheede: Sal ick den drinck-
tot Annam beker niet drincken / dien my myn Vader
eñ Caipham. ghegeven heeft?
c mat.26.56 12 De Bende dan/ ende de Hooftman over
Mar.14.53 Duysent/ ende de Dienaers der Joden/ na-
Luce 22.54 men Jesum ende bonden hem:
d Luce 3.2 13 e Ende leyden hem eerst tot d Annam:
et Anders/ (want hy was Caiphas wyfs Vader / die
eñ dese sant des selven iaers Overpriester was. et.
hem gebon- 14 f Ende het was Caiphas/ die den Joden
den tot Ca- riedt/ dat het nut was dat een mensche voor
ipham den het volck storve.
Overprie- 15 g Ende Simon Petrus volchde Jesum/
ster. eñ een ander Discipel/ welcke Discipel den
f Joa.11.50 Overpriester bekendt was / en ghinck met
Petrus eñ Jesu in des Overpriesters Pallays.
Joannes 16 Ende Petrus stont buyten aen der deure.
volgt Chri- Soo is de ander Discipel wtghegaen / die
stum tot dē Overpriester bekent was/ ende sprac met
Caipham. der Deurwaerster/ ende bracht Petrum in.
g mat.26.58 17 Doe seyde de Dienstmaecht / naemelick
Mar.14.54 dese Deurwaerster tot Petrum: Zyt ghy
Luce 22.54. niet ooch van desen menschen Discipulen?
Hi seyde: Ick ben niet.
18 Ende de Dienstknechten ende Dienaers
stonden ende hadden een Kooldyer gemaect
maeckt/ wāt het was coudt/ ende sy warm-
den hen: ende Petrus stondt met hen/ ende
warmde hem.
19 De Overpriester dan / vraechde Jesum Caiphas
van syne Discipulen/ ende van syner leere. vraget
20 Jesus antwoordde hem: h Ick hebbe Christum.
i vry wt ghesproken tot der Werelt / ick h Joa.7.26.
hebbe alle tijt gheleert in de k Synagoghe/ i Ofte/ ope-
ende in de Tempel daer de Joden alle tijt baerlick.
vergaderden/ ende en hebbe niet int verbor- k dat is/
ghen ghesproken. Vergaderin-
21 Wat vraechdy my? vraecht de ghene die ge of schole
het ghehoort hebben wat ick hen gheseydt der Joden.
hebbe: siet dese weten wat ic gheseydt hebbe.
22 Ende als hy dit ghesept hadde / een van
de Dienaeren die daer by stont/ l gaf hem l Jere.20.2
eenen Kinnebacksllach / segghende: Ant- Acto.23.2
woort ghy also den Overpriester?
23 Jesus antwoordde hem: Hebbe ick qua- Christus
lick ghesproken/ soo betuyght van den qua- geslagen
de: ende hebbe ick wel ghesproken/ waer- antwoordt
omme slaet ghy my? m mat.26.57
24 m Ende Annas hadde hem ghebonden ghe- Mar.14.53
sonden tot Caipham den Overpriester. Luce 22.54
25 * Eñ Simon Petrus stondt ende warm- n Anders/
de hem: soo seyden sy tot hem: Zyt ghy niet so hadde hē
oock van syne Discipulen? Hy versaeckte dan Annas
ende seide: Ick en ben niet. *mat.26.69
26 Een van des Overpriesters dienstknech- Mar.14.66
ten/ die maechschap was van den ghenen Luce 22.55.
dien Petrus de oore afghehouwen hadde/
seyde hem: Hebbe ick u niet ghesien met hem
inden Hof?
27 Soo versaeckte Petrus wederom. o En- Petrus loo-
de terstondt craeyde de Haen. chent Chri-
28 p Doe leyden sy Jesum van Caiphas stum.
in het Richthuys: ende het was vroech/ o Joa.13.38
q ende sy en ginghen niet in het Richthuys/ Christus
op dat sy niet ontreyn werden/ maer het Pa- voor Pila-
scha eten mochten. tum.
29 So ginck dan Pilatus tot hen wt/ ende p mat.27.1.
seyde: Wat beschuldinghe brengt ghy te- Mar.15.1
ghen desen mensche? Luce 22.66.
30 Sy antwoordden / ende seyden tot hem: ende 23.1
Ware dese gheen Misdader / soo en hadden q Act.10.28
wy hem u niet overgelevert. ende 11.3
31 Soo seyde Pilatus tot hen: Neemt ghy
hem/ ende oordeelt hem na uwe Wet. Soo
seyden de Joden tot hem: Het en is ons niet
gheoorloft yemant te dooden.
32 r Op dat het woordt Jesu vervult werde r mat.20.19
dat hy seyde / beteeckenende wat doot hy Joan.12.32.
sterven soude.
33 s Doe ghinck Pilatus wederom in het s Mat.27.11
Richthuys/ ende riep Jesum/ ende seide tot Mar.15.2
hem: Zyt ghi de Coninck der Joden? Luce 23.3.
34 Jesus antwoordde hem: Segt ghy dit van
u selven/ of hebben t u andere vā my gesept.
35 Pilatus antwoordde: Ben ick een Jode?
U eyghen volck eñ de Overpriesters hebben
u my overgelevert: wat hebt ghy ghedaen?
36 Jesus antwoordde: t Myn Coninck- Het Co-
rijcke en is van deser werelt niet. Ware ninckrijcke
myn Coninckrijcke van deser werelt / soo Christi.
souden myne Dienaers voor my strijden/ op t Joan.6.15
dat ick den Joden niet overghelevert en
werde: maer nu en is myn Coninckrijcke
niet van hier.
37 Doe seyde hem Pilatus: Zydt ghy dan
een Coninck? Jesus andtwoordde: Ghy
segt het dat ick een Coninck ben: ick ben
hier toe geboren/ en ben hier toe in de we-
relt ghecomen/ op dat ick der waerheydt
getuyghenisse geve. Wie wt der waerheydt
is/ die hoort myn stemme.
38 Pilatus seyde tot hem: Wat is de waer-
heyt? Eñ als hi dat gheseydt hadde / ginck
hy wederom wt tot den Joden / ende seyde
F b tot hem.

Christus onschuldich — tot hem: u Ic en vinde geen schult in hem.
39 x Ende ghi hebt een ghewoonheyt/ dat ick u op het Pascha eenen los late: Wilt ghy dan dat ick u lieden den Coninck der Joden los late? — u mat.27.24 Luce 23.4 x mat.27.15. Marc.15.6
40 Doe riepen sy alle wederom/ segghende: p Niet desen/ maer Barrabam. z Eñ Barrabas was een Moordenaer. — Luce 23.17 p Acto.3.14 z mat.27.16. Mar.15.7. Luce 23.19.

Dat xix. Capittel.

1. Pilatus niet connende de dullicheydt der Joden teghen Jesum overwinnen/ cruyst hem met syne beschuldinge tusschen twee Moordenaers/ 23. syn cleederen worden gedeylt/ 26. hy beveelt syn moeder Joanni/ 28. hy begeert te drincken/ 30 sterft/ 33. ende wordt doorsteken in de zyde/ 38. afgenomen vanden Cruyce/ende begraven.

Christus wordt gheesselt eñ gecroont met doornẽ. a mat.27.27 Mar.15.6

1 DOe a nam Pilatus Jesum/ ende geesselde hem.
2 Ende de Crijchsknechten vlochten een croone van Doornen/ ende settense op syn Hooft/ ende deden hem een Purpuren cleedt aen.
3 Ende seyden: Weest ghegroet Coninck der Joden. Eñ gaven hem kinnebacslaghen.
4 Doe quam Pilatus wederom wt/ ende seyde tot hen: Siet/ ick brenghe hem wt tot u/ op dat ghi bekennet dat ick in hem gheen schult en vinde.
5 So ghinck Jesus wt/ eñ droech de doornen croone/ ende het purpuren cleedt. Ende Pilatus seyde tot hen: Siet de mensche.
6 Als hem dan de Overpriesters ende de Dienaers saghen/ riepen sy/ ende seyden: Cruyst hem/ cruyst hem. Pilatus seide tot hen: Neemt ghy hem/ eñ cruyst hem: want ick en vinde geen schult in hem. — De Joden willẽ Christum ghecruyst hebben.
7 De Joden antwoordden hem: b Wy hebben een Wet/ende na onse Wet moet hy sterven/ c want hy heeft hem selven Godts Sone gemaeckt. — b Leu.24.16 c Joan.5.18. ende 10.33.
8 Doe nu Pilatus dit Woordt hoorde/ vreesde hy te meer:
6 Ende ginck wederom in het Richthuys/ ende seyde tot Jesum: Van waer zyt ghy? Eñ Jesus en gaf hem geen antwoorde.
10 So seyde Pilatus tot hem: Spreeckt ghy tot my niet? Weet ghy niet dat ick macht hebbe u te cruycen/ ende hebbe macht u los te laten? — Des Overicheyts macht is van Godt.
11 Jesus antwoordde: Ghy en soudet gheen macht hebbẽ teghen my/ waerse u niet van boven ghegheven: Daerom die my u overgelevert heeft/ die heeft meerder sonde.
12 Van dier tydt af socht Pilatus hem los te laten: maer de Joden riepen eñ seyden: Laet ghi desen los/ soo en zyt ghy des Keysers vrient niet: d Wāt so wie hem selven Coninc maect/ die wederspreect den Keyser. — d Act.17.7.
13 Als Pilatus dat woordt hoorde/ bracht hy Jesum wt/ eñ sat op den Richterstoel/ in de plaetse genaemt e Lithostratos/ ende in het Hebreeusche Gabbatha. — e Dat is/ Pavement.
14 Ende het was de dach der Voorbereydinghe der Pascha/ ontrent der f † Seste uren/ ende hy seyde tot den Joden: Siet uwe Coninck. — f † Anders/ derde.
15 Eñ sy riepen: Neemt wech/ neemt wech/ Cruyst hem. Pilatus seyde tot hem: Sal ick uwen Coninck cruycen? De Overpriesters antwoordden: g Wy en hebben gheenen Coninck dan den Keyser. — g gen.49.10
16 h Doe gaf hy hem dan hen over/ op dat hy ghecruyst werde: Ende sy namen Jesum/ ende leydden hem wech. — h mat.27.26 Marc.15.15. Luce.23.24.
17 i Eñ hy droech zyn Cruyce/ ende ginck na de plaetse genaemt Hooftschedel plaetse/ welcke in het Hebreeusche genaemt is/ Golgatha/ — i mat.27.32. Marc.15.21 Luce 23.26.
18 Daer cruysten sy hem ende met hem twee andere/ op elcke zyde eenen/ ende Jesum inden midden.
19 k Ende Pilatus schreef oock een opschrift/ ende settede dat op het Cruyce/ ende daer was gheschreven: JESUS DE NAZARENER / DE CONINCK DER JODEN. — Opschrift. k mat.27.37. Marc.15.26. Luce 23.38.
20 Dit opschrift lasen vele Joden: want de plaetse daer Jesus gecruyst werdt/ was by der Stadt: eñ het was geschreven/ int Hebreeusche/ Griecksche/ ende Latynsche.
21 Soo seyden de Overpriesters der Joden tot Pilatum: Schrijft niet/ De Coninck der Joden: maer dat hy ghesept heeft: Ick ben Coninck der Joden.
22 Pilatus antwoordde: Dat ick gheschreven hebbe/ dat hebbe ick gheschreven. — De cleederen Christi werden gedeylt
23 l De Crijchsknechten dan/ als sy Jesum ghecruyst hadden/ namen zyne cleederen/ eñ maeckten vier deelen/ eenen yegheliicken crijchsknecht een deel/ ende den rock. Ende de rock was sonder naet/ van boven aen tesamen ghewracht over al. — l mat.27.35. Marc.15.24 Luce 23.34.
24 So seyden sy tot malcanderen: Laet ons hem niet scheyden: maer laet ons daer over loten/ wiens hy wesen sal. Op dat de schrift vervult werde/ die daer seydt: m Sy hebben myne cleederẽ onder hen ghedeylt ende op myne cleedinghe hebben sy het lot ghewurpen. Dit deden dan de Crijchsknechten. — m Psa.22.19
25 n Ende by den Cruyce Jesu/ stonden zyne Moeder/ ende zyns Moeders suster Maria/ o † Cleophe wyf ende Maria Magdalene. — n mat.27.55 Mar.15.40. Luce 23.49. o † Anders/ Clopa.
26 Doe nu Jesus zyn Moeder sach/ ende den Discipel by staende/ dien hy lief hadde/ seyde hy tot zyn Moeder: Vrouwe/ siet uwen sone:
27 Daer na seyde hy tot den Discipel: Siet u Moeder. Ende van dier uren aen/ namse de Discipel p tot hem. — Christus beveelt zyn Moeder Joanni. p Of/ in zyn huys.
28 Hier na als Jesus wiste dat het nu al volbracht was/ q op dat de Schrift soude vervult worden/ seyde hy: My dorst.
29 r So stont daer een vat vol Edick/ ende sy vulden een Spongie met Edick/ ende leydense omme Ysope/ ende brachtense aen zynen mont. — q Psa.69.22 r mat.27.48
30 Als Jesus dan den Edick ghenomen hadde/ seyde hy: s Het is † volbracht: ende buyghde het hooft/ ende gaf den Gheest. — Christus sterft. s Joan.17.4
31 De Joden dan u (op dat de lichamen niet aen den Cruyce en bleven op den Sabbath/ dewyle het de dach der Voorbereydinge was/ want het was de groote dach des Sabbaths) baden Pilatum/ dat hare beenderen souden ghebroken/ ende wech ghenomen worden. — † Of/ vervult. t deut.21.23
32 Doe quamen de Crijchsknechten/ ende braken den eersten de beenderen/ ende den anderen die met hem ghecruyst was. — Der Moordenaers beenderen worden ghebroken.
33 Maer als sy tot Jesum quamen/ ende saghen dat hy nu doot was/ soo en braken sy zyne beenderen niet.
34 Maer een van den Crijchsknechten door stack zyn zyde met eener Speere/ ende terstont quam daer bloet ende water wt. — De zyde Christi wort doorsteken.
35 Ende die het ghesien heeft/ die heeft het betuycht/ ende zyn ghetuyghenisse is waerachtich/ ende hy weet dat hy waer seyt/ op dat ghy oock gheloovet. — x Exo.12.46 Num.9.12.
36 Want dit is gheschiet/ op dat de Schrift vervult worde/ namelick/ x Ghy en sult zyn beenderen niet breken. — y zach.12.10 Joseph va Arimathia.
37 Eñ wederom seyt een ander schrift: y Sy sullen sien in wien sy ghesteken hebben. — z Mat.27.57 Mar.15.42
38 z Daer na/ Joseph van Arimathea (een — Luc.23.50

Disci-

Discipel Jesu / maer bedeckt om de vreese
der Joden /) badt Pilatum dat hy mochte
het lichaem Jesu wech nemē: ende Pilatus
veroorloefdet hem. Doe ghinc hy ende nam
het lichaem Jesu wech.

Nicodemus.
a Joan.3.1. ende 7.50

39 a Ende daer quam oock Nicodemus /
die voormaels by nachte tot Jesum comen
was / breughende een vermenghinghe van
Myrrhe ende Aloes / ontrent hondert
ponden.

Christus wort begraven.

40 Sy namen dan het lichaem Jesu/ eñ bon-
dent met graefdoecken / ende specerie/ ghe-
lijck der Joden gewoonte is van begraven.
41 Ende ter plaetsen daer hy gecruyst was/
was eenen Hof / ende inden Hof een nieu
graf / daer noch niemant in gheleyt was.
42 Daer leyden sy dan Jesum/ om de voor-
bereydinge wille der Joden/ want het graf
was na by.

Dat xx. Capittel.

1. Ghetuyghenisse der opstandinghe
Christi/ 22. de macht der Apostelen/ 26.
de ongeloovicheyt ende belijdinge Tho-
me/ 31. waerom dat Euangelium geschre-
ven is.

a Mat. 28.1. Marc.16.1. Luce 24.1.
b Ofte/ der weke.

1 Ende a op den eersten dach b der Sab-
bathen / ghinck Maria Magdalene/
vroech alst noch duyster was/ nae het
graf : ende sach den steen van den grave
wech ghenomen.
2 Soo liep sy/ ende quam tot Simon Pe-
trus/ ende tot den anderen Discipel / c die
Jesus lief hadde/ ende seyde tot hen : Sy
hebben den Heere wt den grave wech ghe-
nomen/ ende wy en weten niet waer sy hem
gheleyt hebben.

c Joa.13.23. eñ 21.7.20.

d Luce.24.12
Petrus eñ Joannes loopen nae het graf.

3 d Doe ginghen Petrus / ende de ander
Discipel/ ende quamen tot den grave.
4 Ende sy liepen beyde te ghelijcke/ maer de
ander Discipel liep voor henen/ snelder dan
Petrus/ ende quam eerst tot den grave.
5 Ende doe hy neder buckte / sach hy de
doecken ligghen/ nochtans en ghinck hy
daer niet in.
6 So quam Simon Petrus hem volghen-
de / ende ginck ten grave in/ ende sach de
doecken die daer laghen.
7 Ende den sweetdoeck die op zijn hooft
geweest hadde / en sach hy niet by de lynen
doecken ligghen/ maer verscheyden in een
plaetse gherolt.

De Apostelen en wetē van der opstandinghe niet.
e Psa.16.10. Act.2.31. ende 13.35.
f Luc 24.3.

8 Doe ginck oock de ander Discipel in/ die
eerst tot den grave comen was/ ende sacht/
ende gheloofdet.
9 Want sy en wisten noch de Schrift niet/
e dat hy vanden dooden moeste opstaen.
10 Doe ginghen de Discipulen wederom
nae huys.
11 f Ende Maria stont buyten aen het graf
weenende : als sy nu weende / buychde sy
haer in het graf.
12 Ende sach twee Enghelen in witte clee-
deren sitten/ een ten hoofde/ ende eenen
ten voeten / daer het lichaem Jesu ghele-
ghen hadde.
Ende die seyden tot haer : Vrouwe/ wat
weent ghy ? Sy seyde tot hen : Om dat sy
mijnen Heere wech genomē hebben / eñ ick
en weet niet waer sy hem gheleyde hebben.
14 Ende als sy dit seyde/ keerde sy haer om-
me ende sach Jesum staen : ende sy en wiste
niet dat het Jesus was.
15 Jesus seyde tot haer: Vrouwe/ wat weent
ghy? Wien soeckt ghy? Sy meynde dat het
de Hovenier was/ ende seyde tot hem : Hee-
re, hebt ghy hem wech ghedraghen/ so segt
my waer ghy hem gheleyt hebt/ ende ick sal
hem halen.

16 Jesus seyde tot haer: Maria. Sy keerde
haer omme/ eñ seyde tot hem : Rabboni dat
is te segghen. Meester.

Jesus spreeckt Magdalenam aen.

17 Jesus seyde tot haer : En raeckt my niet/
want ick en ben noch niet opghevaren tot
mijnen Vader: maer gaet henen tot g mijne
broederen/ ende segt hen : h Ic vare op tot
mijnen Vader/ ende uwen Vader/ ende mij-
nen God/ ende uwen Godt.

g Act. 1. 14.
h Joa.16.28
i Mat.28.8. Marc.16.8. Luce 24.8.

18 i Maria Magdalene ginck / ende boot-
schapte den Discipulen / dat sy den Heere
ghesien hadde/ ende dat hy haer dit geseyt
hadde.

Hy wort ghesien van de Apostelen.
k Mat.16.14. Luce 24.35. 1. Cor.15.5.
l Dat is/ der weke.

19 k Als het dan avont was/ te dien selven
daghe/ den eersten der l Sabbathen / ende
de deuren ghesloten waren/ daer de Discipu-
len vergadert waren/ wt vreese der Joden/
quam Jesus/ ende stondt int midden/ ende
seyde tot hen: Vrede sy v lieden.
20 Ende als hy dit ghesept hadde/ toonde hy
hen zijne handen/ ende zijn zijde / m so ver-
blydden hen de Discipulen dat sy den Hee-
re saghen.

m Joa 16 22

21 Soo seyde hy hen wederom. Vrede sy v
lieden / n ghelijck my de Vader ghesonden
heeft/ alsoo sende ick v.

n Esa. 61.1. Luce.4.18. Joan.17.18.

22 Ende als hy dit ghesept hadde/ blies hy
op hen / ende seyde tot hen : Ontfangt den
heylighen Gheest.

Den Apostelen wort de heylighe Gheest ghegheven/ eñ de sleutelen.

23 o Wien ghy lieden de sonden vergheeft/
dien wordense vergheven: ende wien ghyse
houdt/ dien zijnse ghehouden:
24 Ende Thomas een van de twaelve/ ghe-
naemt Dydymus/ en was met hen niet als
Jesus ghecomen was.

Thomas.
o Mat.16.19 ende 18.18.

25 So seyden dan de andere Discipulen tot
hem: Wy hebben den Heere ghesien. En-
de hy seyde tot hen: Ten sy dat ick in zijne
handen de plaetse der naghelen sie / eñ mij-
nen vinger steke in de plaetse der naghelen/
ende steke mijne handt in zijn syde / soo en
sal ick het niet ghelooven.
26 Ende acht dagen daer na / waren zijne
Discipulen wederom binnen / eñ Thomas
met hen : ende Jesus quam/ als de deuren
ghesloten waren / ende stont int midden/
ende seyde: Vrede sy v lieden.

Thomas berispt van Christo.
p Joan.1.1.

27 Daer na seyde hy tot Thomam : Brengt
uwen vingher hier/ ende siet mijne handen
ende brengt uwe handt/ ende p steeckt se in
mijne zijde: ende en weest niet ongeloovich/
maer gheloovich.
28 Ende Thomas antwoordde / ende seyde
tot hem: Mijn Heere ende mijn Godt.
29 Jesus seyde tot hem : Want ghy my ghe-
sien hebt Thoma/ so hebt ghy my gheloof t.
q r Salich zijn die/ die niet ghesien en heb-
ben/ ende gheloof t hebben.

q 1. Pet.1. 8.
r Ofte/ gheluckich.
s Joa.21.25.

30 s Jesus dede oock veel ander teeckenen
voor zijne Discipulen / die in desen Boeck
niet gheschreven en zijn.
31 Maer dese zijn gheschreven/ op dat ghy
ghelooven / dat Jesus is t Christus de So-
ne Godts: ende op dat ghy lieden ghelo-
vende / het eeuwighe leven hebbet in zijnen
Name.

Jesus is Christus.
t Dat is/ de Ghesalfde.

Dat xxj. Capittel.

1. Hy openbaert wederom zijn opstan-
dinghe/ 15. ende beveelt Petro zijn Scha-
pen/ 18. voorseyt hem zijnen doodt / ende
roept hem/ 25. het groot ghetal der Mi-
raculen Christi.

Christus openbaert hem Petro eñ den anderen Visschers.

1 Daer nae openbaerde Jesus hem we-
derom den Discipulen / aen de Zee
Tiberiadis : Ende hy openbaerde
hem aldus:
2 Daer waren te samen Simon Petrus/
ende Thomas genaemt Dydimus / ende
a Nathanael van Cana Galilee/ ende b de

a Joan.1.45.
b Mat.4.21. Mar.1.19.

sonen Zebedei/ ende twee andere van zijne
Discipulen.
3 Ende Simon Petrus seyde tot hen: Ick
gae Visschen. Sy seyden tot hem: Wy gaen
oock met v. Sy ghinghen wt / ende traden
terstont in het scheepken / ende in dien
nacht en vinghen sy niet.
4 Ende doen nu de morghen ghecomen
was / stondt Jesus op den Oeuer noch=
tans de Discipulen en wisten niet dat het
Jesus was.
5 Soo seyde Jesus tot hen: Kinderkens/
hebt ghy eenighe toespijse? Sy antwoord=
den hem: Neen.
c Luc.5.4. 6 Ende hy seyde tot hen: c Worpt het Net
ter rechter zyden des scheepkens/ ende ghy
sult vinden. Doe wierpen sydt / ende en
conden niet meer trecken/ om de menich=
Menichte te der visschen.
van vis= 7 Soo seyde de Discipel / d welcken Jesus
schen. lief hadde / tot Petrum: Het is de Heere.
d Joa.13.23. Doe nu Simon Petrus hoorde dat het de
ende 20.2. Heere was / omgordde hy zyn opperkleet
(want hy was naeckt ende wierp hemsel=
uen inde Zee.
8 Ende de andere Discipulen quamen
met het scheepken (want sy en waren
niet verre vanden lande/ maer ontrent twee
hondert ellen) treckende het Net met den
visschen.
9 Ende als sy wt traden op het lant / sagen
sy een koolvyer ligghen/ ende visch daer op
gheleyt/ende broot.
e Luc.24.40 10 e Jesus seyde tot hen: Brengt vanden
visschen die ghy nu ghevanghen hebt.
11 Simon Petrus ginck op / ende track
het Net aent landt vol groote visschen/.
hondert ende drij ende vijftich. Ende hoe
wel datter so vele waren/so en scheurde het
Net niet.
12 Jesus seyde tot hen: Comet / eet het
middachmael. Ende niemandt van de
Discipulen en dorste hem vraghen: Wie
zijt ghy? Dewyle sy wisten dat het de Hee=
re was.
13 Soo quam dan Jesus / ende nam het
f † Anders/ broodt/ ende f † gaf het hen / ende desghe=
ende doe hy lijcx den visch.
dauck ghe= 14 Dit was nu het derdemael dat Jesus
seyt hadde/ hem zijnen Discipulen openbaerde/ nae dat
gaf/etc. hy van den dooden opghestaen was.
15 Als sy dan het middachmael ghedaen
hadden / seyde Jesus tot Simon Petrus:
† Anders/ Simon † Jona soon hebt ghy my liever
Joanna. dan dese? Hy seyde tot hem: Ja Heere/ ghy
weter dat ick v lief hebbe. Hy seyde tot he:
Weydet myne Lammeren:
16 Hy seyde andermael: Simon Jona
soon hebt ghy my lief? Hy seyde tot hem:
Jae Heere / ghy weter dat ick v lief heb=
g dat is/ zijt be. Hy seyde tot hem: g Hoedt myne Scha=
een Herder pen.
mijner scha 17 Hy seyde derdemael tot hem: Simon
pen. Jona sone hebt ghy my lief: Petrus wert
h Joa.16.30. bedroeft dat hy derdemael tot hem seyde:
Hebt ghy my lief? ende seyde tot hem: h Hee
re/ ghy weter alle dinck/ ghy weter dat ick v
lief hebbe. Jesus seyde tot hem: Weydet
Petri doot myne Schapen.
woort voor= 18 i Voorwaer voorwaer segghe ick v: Als
seyt. ghy iongher waert/ soo gordede ghy v sel=
i Joa.13.36. uen ende wandeldet waer ghy wildet: maer
Actu.12.4. als ghy sult out wesen / sult ghy uwe han=
2 Pet.1.14. den wtstrecken / ende een ander sal v gor=
den / ende leyden waer ghy niet en sult
willen.
k Oft/ver= 19 Dit seyde hy / beteeckenende met wat
eerlicken. doot hy Godt k verclaren soude. Ende als
Joannes. hy dit ghesproken hadde / seyde hy tot
hem: Volcht my na.
20 Als Petrus hem omkeerde / sach hy
l den Discipel volghen welcken Jesus lief l Joan.13.23
hadde / welck oock in het Auondtmael op ende 20.2.
zyn borst viel/ende seyde: Heere/ wie ist die ende 21.7.
v verraet?
21 Als Petrus desen sach / seyde hy tot Je=
sum: Heere/ wat sal dese:
22 Jesus seyde tot hem: Oft ick wil dat hy
blyue tot dat ick come/ wat gaet het v aen?
Volcht ghy my nae.
23 Soo ginck dan dit woordt wt onder den
Broederen/ dat die Discipel niet m sterven m Gr. sterft
en soude. Ende Jesus en hadde hem niet n Grieck)
ghesept / n dat hy niet sterven en soude: dat hy niet
maer/ oft ick wil dat hy blyue tot dat ick en sterft.
come/ wat gaet het v aen?
24 Dit is de Discipel die van dese dinghen
ghetuyght / ende dit ghescreuen heeft en=
de wy weten dat zyn ghetuyghenisse waer=
achtich is.
25 o Ende daer zyn vele andere dinghen die o Joa.20.30
Jesus ghedaen heeft / welcke so men se elck
bysondere beschreve/ ick meyne dat de We=
relt de ghescreuen boecken niet vaten en
soude. Amen.

DE HANDELINGEN der Apostelen,

beschreuen door Lucam.

Dat Eerste Capittel.

4. De redenen Christi met de Aposte=
len/ 9. Zyn opvaert/ 12. waer mede de
Discipulen hen besich houden/ verwach=
tende den Heylighen Gheest. 16. Het ver=
kiesen Matthie.

1 DEn a eersten Boeck hebben a Oft / wy
wy ghemaeckt/ O Theophile/ hebben int
van alle het ghene dat Jesus eerste ghe=
heeft begonnen / beyde te doen sproken.
ende te leeren.
2 Tot dien daghe/ doe hy opgenomen wert/
na dien hy b beuel ghegheuen hadde door b Joa.20.21
den heyligen Gheest / zynen Apostelen die
hy wtuercoren hadde:
3 c Den welcken hy oock hemseluen / nae c mar.16.14.
zyn lyden / leuende voorgestelt heeft/ door Joan.20.19
vele ontwijfelijcke teeckenen: en wert van ende 21.1.
hen ghesien/ veertich daghen lanck/ spre= 1.Cor.15.5.
kende van den Coninckrycke Godts.
4 d Ende als hyse vergadert hadde / beual d Luc.24.49
hy hen dat sy van Jerusalem niet wijcken e Joa.14.26
en souden / maer verwachteden de belofte ende 15.26.
des Vaders / e welcke ghy lieden seyde hy ende 16.7.
van my ghehoort hebt. f Mat.3.11.
5 f Want Joannes doopte in den water/ Mar.1.8.
g maer ghy lieden sult in den heyligen Geest Luce 3.16.
gedoopt worden/ niet lange na dese dagen. Joan.1.26.
6 Als sy nu te samen ghecomen waren/ Act.11.16.
vraechden sy hem/ segghende: h Heere sult ende 19.4.
ghy op desen tydt den volcke Israel het Co g Esa.44.3.
ninckrycke weder oprichten? Joel 2.28.
7 Ende hy seyde tot hen: i Het en behoort Actu.2.4.
v lieden niet toe / te weten de tyden oft ende 11.15.
stonden die de Vader in zyne eygen macht h Mat.24.3.
ghestelt heeft? i mat.24.36.
8 k Maer ghy lieden sult ontfanghen de k Actu.2.4.
cracht des heylighen Geests/ die op v comen l Luc.24.49.
sal/ l en sult myn ghetuygen wesen te Jeru= Joan.15.27.
salem: ende in gheheel Judea en Samaria Act.2.32.
ende tot het werste der Aerden. Esai.2.2.

Ende

m Mar.16.19. Luce 24.50. Christus vaert ten Hemel. n Dan.7.10. Mat.24.30. Mar.13.26. Luce 21.27. 1.Thes.1.10. 2.Thes.1.10. Apoca.1.7. o Dat was 2000.stappẽ twee derde deelen van eñ uyre gaens.

9 m Ende als hy dit geseyt hadde/ werdt hy
opgenomen daer zyt sagen/ ende een Wolc-
ke nam hem wech van haren ooghen.
10 Eñ als sy hare ooghen na den Hemel hiel-
den dewyle hy op voer/ siet/ soo stonden by
hen twee mannen in witte cleederen:
11 De welcke seyden: Ghy mannẽ van Ga-
lilea/ wat staet ghy ende siet op na den He-
mel? Dese Jesus/ die van u lieden wech-
ghenomen is inden Hemel/ n sal alsoo co-
men/ ghelijck ghy hem ten Hemel hebt sien
opvaren.
12 Doe keerden sy wederom nae Jerusa-
lem van den Berghe ghenaemt den Olyf-
berch/ die by Jerusalem is/ hebbende/
o een Sabbaths reyse.
13 Ende als sy in ghecomen waren/ ginghen
op de Oppersael daer sy hen onthielden/
Petrus/ ende Jacobus/ ende Joãnes/ ende
Andreas/ Philippus ende Thomas/ Bar-
tholomeus ende Mattheus/ Jacobus
Alphei sone ende Simon Zelotes/ ende
Judas Jacobi broeder.
14 Alle dese bleuen eendrachtelijck int bid-
den ende smeecken te samen/ met de vrou-
wen/ ende Maria de moeder Jesu/ ende
zijne p broeders.

p Joã.20.17. q Psa.41.10. Mat.26.23. Joan.13.18. r Mat.26.47. Mat.14.43. s Mat.10.4. Marc.3.17. Luce 6.16. t Gr. hi had de het lot dies dienst vercreghen. u Gr. dese- ten. x Mat.27.5. 2.Sam.17.23. y Gr. met dẽ hoofde neder- waert ge worden.

15 Ende in die dagen stont Petrus op/ mid-
den onder de Discipulen/ ende seyde: (daer
was ontrent een schare van hondert ende
twintich menschen vergadert.)
16 Ghy mannen broeders: Dese Schrift
moeste veruult worden/ q welcke de heyli-
ge Gheest door den mont Dauids voorseyt
hadde van Juda/ die de Leydtsman was
r der ghenen die Jesum vinghen.
17 s Want hy was mede met ons ghetelt/
ende t hadde een deel deses Diensts ver-
creghen.
18 So heeft dan dese u verworuen den Ac-
ker/ van den loon der onrechtueerdicheydt/
x ende hy is y verworcht/ ende midden in
twee gheborsten/ ende alle zijn inghewant
is wt ghestort.
19 Ende het is cont ghewordẽ/ allen die te
Jerusalem woonen: alsoo dat sy dien Acker
noemen in haer eyghen tale/ Akeldama/ dat
is/ den Acker des bloets.

z Psa.69.26. Psa.109.8. a Gr. Opsie- nerschap. b Actu.6.3. c Gr. gegaẽ hebben. d Gr. onder ons wt eñ in ghegaen heeft. e Act.6.6. f1.Samuel 16.7. 1.Par.28.9. ende 29.17. Psalm 7.10. Jere.11.20. ende 17.10. ende 20.12. Apoc.2.23. Matthias

20 Want daer is gheschreuen inde Boec der
Psalmen: z Zijn woonstede worde woest/
ende daer en sy niemant die daer in woone/
eñ een ander neme zijn a Bedieninghe.
21 b So is het dan noodich vandẽ mannen
die met ons c verkeert hebben alle den tijt/
in welcken Jesus d zijn ampt onder ons
bedient heeft/
22 Vanden Doop Joannis aen/ tot den
daghe in welcken hy van ons wech gheno-
men is/ dat een van desen/ met ons/ zijner
opstandinghe ghetuyghe worde.
23 e Ende sy stelden der twee/ namelijck/
Joseph/ ghenaemt Barsabam/ wiens
toenaem was Justus: ende Matthiam.
24 Ende sy baden/ segghende: f Ghy Heere/
kender aller herten/ verthoõt ons/ welcken
van desen tween ghy wtuercorẽ hebt/ dat
hy ontfanghe het deel deser bedieninghe
ende Apostelschaps/ daer Judas afghe-
treden is/ dat hy ghinghe in zijn plaetse.
25 Ende sy gauen het lot/ ende het lot viel
op Matthiam: eñ hy werdt met ghemey-
ner bewillinghe vercoren tot de Elue.

Dat ij. Capittel.

2. De Apostelen den heylighen Gheest
ontfanghen hebbende/ verschricken hare
toehoorders/ 14. Petrus de Bespotters
ghestilt hebbende/ bewijst door de sicht-
baerlicke ghenade des heylighen Geestes/
dat Christus ghecomen is/ 41. Doopt
groote menichte die bekeert waren/ 42.
menigherley ghenade der gheloouighen.

a Leui.23.15. Deut.16.9. b Gr. vijf- tichste. De heylige Gheest op de Apostelẽ

1 Ende als a de b Pinxter dach veruult
werdt/ waren sy alle eendrachtichlick
te samen.
2 Ende daer werdt snellick een geluyt van-
den Hemel/ als eens crachtigen ghedreuen
windes/ ende veruulde het gheheele huys
daer sy saten.
3 Ende van hen werden ghesien ghedeylde
tonghen/ als van vyer/ ende satt op eenen
yeghelicken van hen

c Mat.3.11. Marc.1.8. Luc.3.16. Joan.14.26. ende 15.26. ende 16.13. Actu.11.15. ende 19.6. d Mar.16.16. Actu.10.46. e Ofte/ ghe- ruchte.

4 c Ende sy werden alle veruult met den
Heylighen Gheest/ ende begonsten d te spre-
ken met andere tonghen/ na dat hen de
Gheest gaf wt te spreken.
5 Ende daer waren te Jerusalem Joden
woonende/ Godtvruchtighe Mannen/ wt
allen volcke dat onder den Hemel is.
6 Ende als dese e stemme ghescjiet was/
quam de menichte te samen/ ende werdt be-
roert/ want een yeghelick hoorde se in zijn
eyghen sprake spreken.
7 Ende sy verschrickten alle/ ende ver-
wonderden/ segghende onder malcanderen:
Siet/ en zijn niet alle dese/ die daer spreken/
van Galilea?
8 Ende hoe hooren wy hen spreken/ een
yeghelijck in zijn eyghen sprake/ daer wy
in ghebooren zijn/
9 Parthers eñ Meders/ eñ Elamitẽ/ ende
Inwoonders van Mesopotamia/ Judea/
ende oock Capadocia/ Pontus eñ Asia.
10 Ende Phrygia/ ende Pamphilia/ Egyp-
ten/ ende der deelen Libie/ by Cyrenen: en-
de de wtlandische Romeynen.

f Gr. aencoe melinghen. De Apostelen veruult met den H. Geest werden geacht droncken te zijne. g Of/ soeten wijn.

11 Joden ende f Joodtghenooten/ Cretische
ende Arabische: wy hoorense in onse talen
de groote daden Gods spreken.
12 Ende sy verschrickten hen alle/ eñ wer-
den twijfelmoedich/ segghende tot malcan-
deren: Wat wil doch dit zijn?
13 Ende andere spotteden/ segghende: Sy
zijn vol g Most.
14 Doe stont Petrus met de Elue/ ende ver-
hief zijn stemme/ ende sprack tot hen/ seg-
ghende: Ghy Joodtsche mannen/ ende alle
die te Jerusalem woont/ dit sy u lieden be-
kent/ ende laet mijne woorden tot uwen
ooren ingaen:

h Dat is/ na onse wijse, ontrent negen vren voor mid- dach. i Joel 2.28. Esa.44.3. Ezec.11.19. ende 36.27. Zach.12.10. Joan.7.38. k Luc.2.36. Salicheyt. l Joel 2.32. Roma.10.13. m Gr. be- houden. Christus is ons van Gode gege- uen ter sa- licheyt.

15 Want dese en zijn niet droncken/ ghe-
lijck ghy meynt/ dewyle het h de derde vre
vanden daghe is.
16 Maer dit is dat ghesepdt is/ door den
Propheet Joel.
17 i Ende het sal inde laetste daghen ghe-
schieden/ (seyt Godt:) Ick sal wtstorten vã
mijnen Gheest op alle vleesch: ende uwe
sonen/ ende uwe k Dochters/ sullen pro-
pheteren/ ende uwe Jongelingen sullẽ ghe-
sichten sien/ ende uwe Ouderlinghen sullen
droomen droomen.
18 Ende op mijne Dienstknechten/ ende op
mijne Dienstmaechden/ sal ick in die da-
ghen van mijnen Gheeste wtstorten/ ende
sy sullen propheteren.
19 Ende ick sal wonderheden geuen bouen
aendẽ hemel/ ende teeckenẽ beneden op der
aerden/ bloedt eñ vyer/ ende roockdamp.
20 De Sonne sal verkeert worden tot duy-
sternisse/ ende de Mane tot bloet: eer dat
dien grooten ende doorluchtigen dach des
Heeren coemt.
21 l Ende het sal ghescheiden/ soo wie den
Naem des Heeren aenroept/ die sal m sa-
lich worden.
22 Ghy Israelitische mannen/ hoort dese
woorden

woorden ? Jesum van Nazareth / den
Man van Gode/ bethoont n onder uliedẽ/
door crachten ende wonderheden / ende
teeckenen / die Godt door hem ghedaen
heeft/ midden onder v / ghelijck ghy lieden
oock selver weet.
23 Desen/ die door o bescheyden raedt ende
voorsichticheyt Godts overgegeven was/
p hebt ghy lieden ghenomen door de han-
den der onrechtveerdighen/ eñ ghenaghelt
aen het Cruyce/ ende ghedoodt.
24 q Welcken Godt opghewreckt heeft/
ende de smerten des doodts ontbonden/ na
dien dat het onmoghelick was/ dat hy van
haer soude ghehouden worden.
25 Want David seyt van hem : r Ick sach
den Heere alle tydt voor myn aensicht:
want hy my ter rechter zyden is / op dat
ick niet beweecht en worde.
26 Hierom is myn herte vrolick / ende myn
tonghe heeft haer verheucht/ ende daeren-
bovẽ sal oock myn vleesch in hope rusten.
27 Want ghy en sult myn ziele inde Helle
niet verlaten : noch en sult s niet toelaten/
dat uwe Heylighe verrottinghe sie.
28 Ghy hebt my de weghen des levens
bekent ghemaeckt / ghy sult my vervullen
met vrelichden t door uwen aensichte.
29 Ghy mannen broeders : Ick mach vrõe-
lick tot v spreken van den u Voorvader
David/ x dat hy gestorvẽ is / eñ begraven/
eñ zyn graf is by ons tot op desen dach.
30 Dewyle hy dan een Propheet was/
ende wiste y dat Godt hem met eenen
Eede ghesworen hadde / dat wt de vrucht
zynder lendẽ/ (so vele het vleesch aẽgaet/)
z Christus opstaen soude / ende op zynen
Throon sitten:
31 So heeft hyt voorsiende gesproken van
der Opstandinghe Christi / a dat zyn ziele
inder Helle niet verlaten en is / noch zyn
vleesch gheen verrottinge gesien en heeft.
32 Desen Jesum heeft Godt verweckt:
b des zyn wy alle ghetuyghen.
33 c Naer dien hy dan door der rechter-
handt Godts verhoocht is / ende de belof-
te des heylighen Gheests vanden Vader
ontfanghen heeft / so heeft hy wt ghestort/
dit/ dat ghy nu siet ende hoort.
34 Want David en is niet inde Hemelen
opghevaren : maer hy seyde: b De Heere
heeft ghesepdt tot mynen Heere : Sitt te
myner rechterhandt/
35 Tot dat ick uwe vyanden sette/ tot een
voetbanck uwer voeten.
36 Soo wete dan nu alle het huys Israels
sekerlijck/ dat Godt desen Jesum/ dien ghy
ghecruyst hebt/ tot eenen Heere ende Chri-
stum ghemaeckt heeft.
37 e Als sy dit hoorden / werden sy f ver-
slaghen in het herte/ ende seyden tot Pe-
trum / ende de ander Apostelen: g Wat
sullen wy doen/ mannen Broeders?
38 Ende Petrus seyde tot hen: Bekeert v
lieden / ende een yeghelick van v late hem
doopen inden Naem Jesu Christi/ tot ver-
gevenisse der sonden : ende ghy sult de gave
des heylighen Gheests ontfanghen.
39 h Want uliedẽ is dese belofte gedaen/
ende uwen kinderen / ende allen den ghe-
nen die verre zyn / soo vele alsser de Heere
onse Godt toe roepen sal.
40 Eñ met vele andere woorden betuych-
de hy/ ende vermaende se/ seggende: Wordt
behouden van k desen boosen gheslachte.
41 Die nu zyn woort gheerne ontfinghen/
werden ghedoopt : ende daer werden te
dien selven dage toeghedaen / ontrent drie
duysent zielen.

n Of/ tot u- lieden.
o Of/ beslo- ten.
p Actu.5.30
Verryse- nisse.
q Act.10.40
r Psal.16.8.
s Gr. niet gheven.
t Gr. met
u Gr. Pa- triarche
x Reg.2.10. Act.13.36.
y Psalm. 132.11. 2.Sam.7.12 Luc.1.69. Act.13.23. Roma.1.3. 2.Tim.2.8.
z Ofte/ dat hy Christum soude verwecken/ ende setten op zynen Throon.
a Psal.16.10 Act.13.35.
b Joã.15.27 Actu.1.8.
c Philip.2.9
d Psal.110.1 1.Cor.15.25 Ephe.1.20. Hebr.1.13.
Jesus is Christus.
Vele wordẽ bekeert door de woordẽ Petri.
e Zac.12.10
f of/ benaut
g Luc.3.10. Act.9.6. ende 16.30
Bekeeringe
Doop.
vergevinge der sonden.
h Joel 2.28
i Of/ verlost
k Gr. dẽ ge- slachte deser boosheyt.
Leere/ Ghe- meynschap. Broodbre- kinge.

42 Ende sy bleven l bestandich inde l eere
der Apostelen / ende inde m gedeelinghe/
ende in de n brekinghe des Broots/ ende
inde ghebeden.
43 Ende alle menschen quam vreese aen/
o ende daer ghescbiedden vele wonderhe-
den eñ teeckenen/ door den Apostelen.
44 p Eñ alle die gheloofden/ warẽ by malcã-
deren/ ende hadden alle dinghen ghemeyn.
45 Sy vercochten hare goeden ende haven/
q ende deelden die onder allen / naer dat
eenen yeghelicken van noode was.
36 Ende dagelicks eendrachtelick r bestan-
dich blyvende inden Tempel/ ende te huys
s broodtbrekende/ aten sy te samen met ver-
heuginghe eñ eenvoudicheydt des herten.
47 Godt prijsende/ ende hadden t ghenade
by geheel den volcke. u Ende de Heere dede
daghelicx tot der Ghemeynten/ die x salich
werden.

Bedinghe.
l Of/ volstã- dich.
m Of/ gemeẽschap
n Dat is/ de deelinge der spy- sen/ of gast- vrijheyt.
o Mar.16.17 Actu.5.12.
p Act.4.32.
Deut.15.4.
q Esa.58.7. Tobie.4.20
r Of/ gedue- rich
s Act.20.7.
t Dat is / lie- fde / faveur.
u Act.5.14. ende 11.21.
x Gr. behou- den.

Dat iij. Capittel.

2. Het volck verwondert van de heelin-
ge des Creupelẽ/ 12. eñ tot Christum ge-
bracht door Petrum/ 19. hem predickende
boete/ tot vergheuinghe der sonden.

1 PEtrus ende Joannes ginghen ghelijck
op na den Tempel / ter vren der bedin-
ghe/ ter neghenster vren.
2 a Ende een man die creupel was / van
moeders lyve aen / werdt ghedraghen/
welcken sy daghelicks setteden voor de
deure des Tempels / ghenaemt de Schoo-
ne / op dat hy aelmoessen begeerde vanden
ghenen die inden Tempel ginghen.
3 Als hy Petrum ende Johannem sach/
dat sy inden Tempel souden gaen / soo be-
gheerde hy aelmoessen.
4 Ende Petrus sach hem aen / met Joan-
ne: ende seyde: Siet ons aen.
5 Ende hy sachse aen/ verhopende wat van
hen te ontfanghen.
6 Ende Petrus seyde: Silver ende gout en
hebbe ick niet : maer wat ick hebbe / dat
geve ick v: b Inden Naem Jesu Christi van
Nazareth staet op/ eñ wandelt.
7 Ende hy greep hem byder rechter handt/
ende rechtede hem op : ende terstondt
werden zyne voeten ende versenẽ vaste.
8 Ende spranck / stondt / ende wandelde/
ende hy ghinck met hen den Tempel in/
springhende/ ende danckende Godt.
9 Ende alle het volck sach hem wandelen/
ende Godt dancken.
10 Ende sy kendẽ dat hy de ghene was/
die om aelmoessen satt aen de Schoone
poorte des Tempels. Ende werden vol ver-
wonderinghe ende verschrickinghe / over
het ghene dat hem ghescbiedt was.
11 Als nu de creupele (die ghesont gemaect
was) aen Petrum ende Joannem hielt/
liep alle het volck verwondert tot hen / in
het c Voorhuys / genaemt Salomonis.
12 Ende als Petrus dat sach / antwoord-
de hy den volcke : Ghy mannen van Is-
rael / wat verwondert ghy v hier in/ ofte
wat siet ghy op ons / ghelijck oft wy desen
hadden doen wandelen door onse macht/
ofte Godtsalicheydt?
13 d De Godt Abrahams / ende Isaacs/
eñ Jacobs / de Godt onser Vaderen/ heeft
zynen Sone Jesum e verclaert : welcken
ghy overghelevert ende verloochent hebt/
voor het aensichte Pilati / als hy hem oor-
deelde los te laten.
14 f Maer ghy verloochendet den Heyli-
ghen ende Gherechtighen / ende begheer-
det den man die een Doodtslagher was / v
gegheven te hebben.
15 Ende den Vorst des Levens doodet
ghy lie-

De creupel gheboren wordt ghe- sont in Chri- sti Naem.
a Actu.14.7
b Act.4.10.
De creupel wordt ghe- sont/ ende springt/ Godt danc- kende.
c 1.Reg.6.3. Joan.10.23 Actu.5.12.
d Act.5.31.
Philip.2.9.
e Ofte/ ver- eerlickt.
f Mat.27.20 Mar.15.11. Luc.23.18. Joã.18.40.
Ghetuygen der opstan- dinghe.

ghylieden/welcken Godt opgeweckt heeft
vanden dooden: g des zyn wy ghetuyghen.
16 Ende door het gheloove in zijnen Na-
me/ heeft zijnen Naem desen dien ghy siet
en kent/ ghestercket:ende het gheloove door
hem/ heeft dese volle gesontheyt ghegheven/
in uwer alder teghenwoordicheydt.
17 Ende nu Broeders/ ick weet h dat ghy
dat door onwetentheydt ghedaen hebt/
ghelijck oock uwe Overste:
18 Maer Godt/ i wat hy voorseydt heeft
door den mont aller Propheten/ dat Chri-
stus lijden soude/ dat heeft hy alsoo vervult.
19 k Soo betert ulieden dan/ ende bekeert
u/ op dat uwe sonden meughen wtghe-
daen worden:
20 l Op dat de tijden der verkoelinghe co-
men vanden aensichte des Heeren/ ende
dat hy sende/ die u m † te voren ghepre-
dickt is Jesum Christum.
21 n Welcken de Hemel moet ontfanghen/
tot der tydt/dat het al weder opgherecht
worde/ wat Godt ghesproken heeft door
den mondt aller zijner heyliger Prophe-
ten/ vander ewicheyt aen.
22 Want Moyses heeft tot den Vaderen
ghesegdt: o De Heere uwe Godt/ sal u
eenen Propheet verwecken/ wt uwe broe-
deren/ ghelijck als my: p dien sult ghy
hooren/in allen wat hy tot u spreken sal.
23 Ende het sal gheschieden/ dat alle ziele/
die desen Propheet niet en hoort/ die sal
wt den volcke verdelcht worden.
24 Ende oock alle de Propheten/ soo vele
alser van Samuel aen/ ende daer nae ghe-
sproken hebben/ die hebben oock dese da-
ghen voorseydt.
25 Ghy zijt kinders der Propheten/ ende
des q Verbondts/ dat Godt tot onse Va-
deren bestelt heeft/ seggende tot Abraham:
r Ende in uwen zade:sullen alle gheslach-
ten der Aerden ghesegent worden.
26 Godt heeft Jesum zijn kindt u lieden
eerst verweckt/ ende ghesonden om ulie-
den te seghenen/ op dat een yeghelick hem
afkeere van zijne boosheden.

g Actu.1.8. ende 2.32.
Gheloove. Onwetentheyt.
h Joa 16.3. 1.Cor.2.8. 1.Tim.1.13.
i Luc.24.27 Esa.50.6. ende 53.5.
k Spr.17.20
l Ofte/ nae dien de tyde der verkoelinghe/etc. ghecomen zijn/ en hy ghesonden heeft.
m † Anders/ te voren betoont.
n Of/ welcke den Hemel moet houden.
o Deu.18.15 en 18. Joan.1.45. Act.7.37.
p Mat.17.5. ende 23.8.
q Ofte/ Testaments.
r Gen.12.3. en 18.18. en 22.18/ 26.4. ende 49.10. Syr.44.21. Galat.3.8.

Dat iiij. Capittel.

1. De Apostelen verlost zijnde wt der
ghevanckenisse/ vercondighen het Evan-
gelium/ 24. ende bidden om de voorde-
ringhe desselven/ 32. De eenicheydt ende
liefde der Ghemeynte.

1 Ende dewijle sy totten volcke spraken/
quamen de Overpriesters/ ende de
Hooftman des Tempels/ ende de Sad-
duceen oock by hen/
2 Ende het verdroot hen seere/ dat sy het
volck leerden/ ende vercondichden in den
Naem Jesu/ de opstandinge wt den dooden.
3 Ende sloeghen de handen aen hen/ ende
settense inde a ghevanckenisse/ tot op den
anderen dach: want het was nu avondt.
4 Ende vele onder de gene/ die het woordt
ghehoort hadden/gheloofden/ende het ghe-
tal der mannen wert ontrent vijf duysent.
5 Ende het gheschiede des anderdaechs/
dat vergaderdt werden hare Overste ende
Ouderlinghen/ ende Schriftgheleerden
in Jerusalem/
6 Ende Annas de Overpriester/ ende
Caiphas/ ende Johannes/ ende Alexan-
der/ ende alle die vander Overpriesteren
gheslachte waren.
7 Ende stelden se int midden/ en vraechden
hen/seggende: b Door wat macht/ ofte
* door wat naem hebt ghy dit ghedaen:
8 Petrus met den heylighen Gheest ver-
vult/ seyde tot hen: Ghy Overste des

Petrus en Joannes ghevangen vande Priesters en Oversten des Tempels
a Gr. bewarenisse.
Petrus en Joannes belijden/ dat Christus alleen de Salichmaker is.
b Exo.2.14. Mat.21.23. Actu.7.27.
* Gr. In.

volcx/ ende Ouderlinghen Israels/
9 Soo wy heden c ondersocht worden
vander weldaet aen den crancken men-
sche ghedaen/namelick/ d waer door hy ghe-
sont gheworden is:
10 So sy u allen/ ende alle den volcke Israels
bekent/ e dat f door den Naem Jesu
Christi van Nazareth/ welcken ghy ghe-
cruyst hebt/ welcken Godt van de dooden
opgheweckt heeft/door desen/ (segghe ick)
staet dese hier voor u ghesont.
11 g Deses is de Steen die van u Timmer-
lieden veracht is/ en het Hooft des hoecks
gheworden is:
12 En daer en is in geenen anderen salicheyt:
h want daer en is oock gheenen anderen
Naem onder den Hemel den menschen ge-
gheven/ waer in wy moeten salich worden.
13 Als sy dan de vrijmoedicheyt Petri ende
Joannis sagen/ ende bevonden dat sy on-
geleerde ende slechte menschen waren/ wa-
ren sy verwondert: en kendense wel/ dat
sy met Jesu gheweest waren.
14 Ende als sy saghen den mensche/ die
ghesont gheworden was/ by hen staen/
hadden sy niet daer teghen te segghen.
15 Doe hieten syse wtgaen wt den raet/ ende
overleyden met malcanderen/ segghende:
16 i Wat sullen wy desen menschen doen?
Want daer is een bekendt teecken door
hen geschiet/ ende is openbaer allen die
te Jerusalem woonen/ ende wy en con-
nent niet loochenen/
17 Maer op dat het niet meer verbreydt en
worde onder het volck/ soo laet se ons
scherpelick dreyghen/ dat sy niet meer ee-
nigen mensche in dien Naem en spreken.
18 Ende sy riepense/ ende gheboden hen
dat sy gheensins spreken noch leeren en
souden in den Naem Jesu.
19 Maer Petrus ende Joannes antwoorden
den ende seyden tot hen: k Oordeelt ghy/
oft het voor Godt recht sy/ u lieden meer
te hooren dan Godt.
20 Want wy connen niet laten/ dat wy
niet spreken souden wat wy ghesien ende
ghehoort hebben.
21 Ende sy dreychdense scherpelick/ ende
lietense gaen/niet vindende hoe syse pyni-
ghen souden om des volcks wille/ want
sy loofden alle Godt/ over het ghene l dat
gheschiedt was.
22 Want de mensche was over de veertich
Jaren oudt aen welcken dit teecken der
ghesontmakinghe gheschiedt was.
23 Ende sy ontslagen zijnde/ ginghen m tot
den haren/ ende vercondichden al wat de
Overpriesters ende Ouderlinghen tot hen
gheseydt hadden.
24 Ende als zijt hoorden/ hieven sy een-
drachtelick een stemme op tot Godt/ ende
seyden: Heere/ghy zijt de God die den He-
mel/ende de Aerde ende de Zee/ ende al
wat daer in is/ghemaeckt hebt:
25 Die door den mont Davids uws knechts
geseyt hebt: * Waerom zijn de Heydenen/
n ghestoort gheweest/ ende de Volcken heb-
ben ydele dinghen bedacht./
26 De Coningen der Aerden zijn te samen
ghestaen/ende de Overste zijn te samen by
een vergaert/ teghen den Heere ende zij-
nen o Christum.
27 p Want in der waerheydt zijn in dese
stadt vergaderdt teghen u heylich kindt
Jesum dat ghy ghesalft hebt/ Herodes/
ende oock Pontius Pilatus/ met de Hey-
denen ende de volcken Israels
28 Om te doen al wat uwe q hant en uwen
Raet te voren r bescheyden hadde te gheschieden.
Ende

c Of/ groot bevelt/oft/rekenschap gevraecht.
d Gr. waer in/
e Act.3.6/
f Griecx/in.
g Psa.118.22 Esai.28.16. Mat.21.42 Marc.12.10 Luce.20.17. Rom.9.33. 1.Petr.2.6.
h Mat.1.21 Act.10.43.
i Joa.11.47.
Den Raedt der Priesteren verbiet Jesum te predicken.
Men moet Gode meer gehoorsaem zijn/ dan de Raet der Priesteren.
k Act.5.29.
l Act.3.7.
m Act.12.12.
De Ghemeinte bidt teghen de vervolginge/ en wort verhoort.
* Psal.2.1.
n of/ met en moet opgemaeckt.
o Dat is/ Ghesalfden.
p Psal.2.2. Mat.26.3. Marc.14.3. Luc.22.1. Joann.11.47.
q Dat is/ macht.
r Gr. besloten.

f Eph.6.19. Colos.4.3. 2.Thes.3.2.
29 Ende nu Heere / aensiet hare dreyginghen/ f ende gheeft uwen Dienstknechten v woort met alle vrymoedicheyt te spreken:
t Gr.in
u mar.16.17
30 t Door u het wtstrecken uwer handt/ tot ghesontmakinghe/ ende door het gheschieden der teeckenen ende wonderheden door den Naem des heylighen kints Jesu.
x Actu.16.25
31 x Ende als sy ghebeden hadden / wert de plaetse daer sy in vergadert waren / beweecht/ ende sy werden alle vervult van den heylighen Gheest / ende spraken het woort Godes vrymoedichlijck wt.
y Act.2.44. 1.Pet.3.8.
32 y Eñ de menichte der gheloovighen was een herte eñ een ziele: oock seyde niemandt dat yet van synen goede zijn eyghen ware/ maer alle dinghen waren hen ghemeyne.
33 Ende de Apostelen gaven met grooter cracht ghetuychenisse van der opstandinghe des Heeren Jesu. Ende daer was groote z genade over hen allen.
z Dat is/ liefste faveur. Onder de eerste Christenē hadde niemant gebreck.
34 Want daer was oock niemandt onder hen/ die ghebreck hadde: want so vele alsser lant of huysen hadden / die vercochten sy/ ende brachten den prijs des vercochten goedts / ende leyden aen de voeten der Apostelen.
a Esa.58.7. Tobie 1.20.
35 a Ende eenen yeghelijcken wert ghegheven na dat hy noot hadde.
36 Joses dan / die van den Apostelen ghenaemt was Barnabas / dat is te segghen/ een sone des troosts/ een Leuyt/ gheboren wt Cypren/
37 Hadde eenen Acker/ ende vercocht dien/ ende bracht den prijs / ende leyden voor de voeten der Apostelen.

Dat v. Capittel.

1. De haestige doodt Ananie/ ende sijner Huysvrouwen / 17. het vanghen eñ verlossen der Apostelē/ 29. hare vrymoedige belijdinge ende ghedurichheyt/ niet teghenstaende alle Beschimpinghe ende dreyghinghe.

Ananias sterft om de leugen.
1 Ende een man ghenaemt Ananias/ met Saphyra synen wyve / vercocht een a Have.
a Of/ besit.
b Of/ vertrech.
2 Ende b ontrack wat vanden prijse / met medeweten sijns wijfs: ende bracht een deel ende leyde een deel voor de voeten der Apostelen.
c Dat is/ Viandt.
3 Ende Petrus seyde: Anania / waerom heeft de c Satan v herte vervult / dat ghy lieghen soudet den Heylighen Gheest / ende ontrecken van den prijse des Ackers?
4 Bleef hy niet gheheelick uwe? Ende doe hy vercocht was: was hi niet in uwer macht? Waerom hebt ghy dese daet in v herte voorgenomen? Ghy en hebt niet den menschen gelogen/ maer Gode.
5 Als Ananias dese woorden hoorde/ viel hy neder/ eñ gaf den Gheest op. Ende daer quam groote vreese over alle de ghene die dit hoorden.
6 De Jongelingen stonden op/ ende namen hem wech/ ende droegen hem wt/ ende begroeven hem.
7 Ende het gheschiede ontrent drie uren daerna / dat oock syn wijf in quam / niet wetende wat daer gheschiet was.
d Griec/ antwoorde.
8 Ende Petrus d seyde tot haer: Segt my/ of ghi den acker soo veel vercocht hebt? Sy seyde: Ja/ so veel.
9 Eñ Petrus seyde to haer: Wat zijt ghy eens gheworden/ te versoecken den Gheest des Heeren? Siet daer/ de voeten der gener die uwen man begraven hebben zijn voor de deure/ ende sullen v wt dragen.
Ananias wijf sterft om der leugen.
10 Ende sy viel terstondt neder voor sijne voeten / ende gaf den gheest op: ende de Jongelingen ingheromen zijnde/ vondense doodt/ eñ droegense wt / ende begroevense by haren man.
11 Ende daer quam groote vreese over de gheheele ghemeynte/ ende over alle die dit hoorden.
e mar.16.17 Acto.2.42.
12 e Ende daer gheschieden veel teeckenen ende wonderheden in den volcke door de handen der Apostelen. (Ende sy waren alle f eendrachtelick inden g Voorhuyse Salomonis.
f Griec eenmoedich
g 1 Reg.6.3 Joan.10.23 Acto.3.11.
13 Ende van den anderen dorste hem niemandt tot hen voeghen / maer het volck h hielt vele van hen.
h Gr.maecte seer groot.
14 Ende daer werden meer gheloovigen den Heere toegeset/ menichte van mannē ende vrouwen.)
i Acto.2.47
15 Alsoo dat sy de Crancken op de straten wtdroegen/ ende leydense op bedden ende baren / op dat/ als Petrus quame / ten minsten syne schaduwe yemandt van hen beschaduwen mochte.
16 Ende daer quam oock de menichte der omligghenden Steden tot Jerusalem/ brenghende cranckē/ eñ k die van onreyne Geesten gheplaecht waren: eñ sy werden alle gesont.
k mar.16.17 Acto.2.7. ende 16.18 ende 19.12
17 Ende de Overpriester stont op / ende alle die met hem waren / welck is de secte der Sadduceen/ eñ werden vol toorens:
De Priesters vol nijts/ ende Sadduceisch ghesint worpen de Apostelē in dē karcker.
18 Ende sloeghen hare handen aen de Apostelen / ende settense in de ghemeyn l gevanckenisse.
l Gr. bewaernisse.
m Act.12.7 ende 16.26.
19 m Maer de Enghel des Heeren dede de deuren der gevanckenisse in der Nacht op/ ende leydese wt/ ende seyde.
20 Gaet henen / staet ende spreeckt in den Tempel tot den volcke alle de woorden deses levens.
21 Als sy dit ghehoort hadden / ginghen sy des morghens vroech in den Tempel / ende leerden. Ende de Overpriester quam ende die met hem waren / ende riepen den Raedt/ ende alle de Ouderlinggen der kinderen Israels te samen: ende sonden nae de gevanckenisse/ om hem te halen.
22 Ende als de Dienaers daer quamen/ vonden sy se in de ghevanckenisse niet: soo keerden sy wederom/ eñ boodschaptent/
23 Segghende: Wy vonden den Karcker met aller n sekerheyt toegheslotē/ ende de Wachters buyten voor de deure staen. Ende doe wy die op deden / vonden wy niemant daer in.
n Of/ sterckheyt.
24 Doe de Overpriester ende de Hooftman des Tempels / ende de Overpriesters dese woorden hoorden / waren sy twijfelmoedich over hen / wat daer wt comen mochte.
25 Doe quam daer een die hen boodschapte/ segghende: Siet/ de mannen die ghy in de ghevanckenisse geleyt hebt/ staen in den Tempel/ ende leeren het volck.
26 Doe ginck de Hooftman des Tempels met de Dienaeren henen / ende brachtense sonder ghewelt. o Want sy vreesden het volck/ op dat sy niet souden ghesteenicht worden.
De Apostelen worden gevangē in dē Tempel daer sy leeren.
27 Eñ als syse brachten / stelden syse voor den Raedt: ende de Overpriester vraechde hen/ ende seyde:
o mat.21.26
p Act.4.18.
28 p Hebben wy v niet scherpelic ghebodē/ dat ghy niet en soudt leeren in desen naem: ende siet / ghi hebt Jerusalem vervult met dese uwe leere / ende wilt deses menschen bloedt op ons brengen.
29 Petrus ende de Apostelen antwoordden ende seyden: q Men moet Gode meer ghehoorsaem zijn dan den menschen.
Gode ghehoorsaē zijn
q Act.4.19.
r Act.2.23
30 De God onser Vaderen heeft Jesum op gewect/ r welckē ghy hebt gemoort/ ende aen het hout gehangen.

Desen

Act. 3.18
Philip. 2.9.

31 f Desen heeft Godt door zijn Rechterhandt verhoocht tot eenen Vorst ende Salichmaker/ om Israel bekeeringhe en vergeuinge der sonden te gheuen.

t Joa. 15. 26
27.
u Of/ van
dat wy
seggen.

32 t Ende wy zijn hem ghetuyghen u van
dese woorden: en oock de heylighe Gheest/
welcken Godt ghegeuen heeft den ghenen
die hem gehoorsaem zijn.
33 Als sy dit hoorden/ versteden sy vā toornichept/ en hielden raet/ hen te dooden.

Gamaliels
raedt.
x Acto. 22. 3

34 Maer daer stondt op inden Raedt een
Pharizeus/ ghenaemt x Gamaliel/ een Leeraer des Wets groot gheacht van alle den
volcke/ ende geboodt dat de Apostelen wat
souden wtgaen.
35 Ende seyde tot hen: Ghy Israelitische
mannen/ siet voor v/ aengaende dese menschen/ wat ghy te doen hebt.

Theudas
y Act. 21. 38

36 y Want voor dese daghen stondt Theudas op/ segghende dat hy wat groots ware/ welcken aenhinck een ghetal mannen
ontrent vier hondert: hy is ghedoodt/ ende
alle die hem ghehoor gauen zijn verstropt/
ende tot niet gewordden.

Judas Galileus.

37 Nae desen stondt op Judas Galileus/
in de dagen der beschrijuinge/ ende maeckte
veel volcx afuallich tot hem: ende die is
oock vergaen/ ende alle die hem ghehoor
gauen/ werden verstropt.

z Pro. 21. 30
Esaie 8. 10.
Mat. 15. 13
Joan. 15. 2.

38 Ende nu segghe ick v/ houdt af van desen menschen/ ende laetse varen: z Want is
dese raedt/ of dit werck wt menschen/ soo
sal het gebroken worden
39 Maer is het wt Gode/ so condt ghy dat
niet breken/ op dat ghy niet te eeniger tijt
beuonden a wort teghen God te strijden.

a Act. 9. 5.
ende 23. 9.
b Of/ sy lieten hen van
hem ghe-
seggen.
c mat. 23. 24
De Apostelen gegeesselt om
Christi wille zijn verblijdt.
d Mat. 5. 12

40 Soo b lieten sy hem toe/ ende als sy de
Apostelen ingeroepen c en ghegeesselt hadden/ verboden sy hen/ dat sy niet meer in
den Name Jesu spreken en souden/ ende
lieten yse gaen.
41 d So ginghen sy dan blijde van des Raets
aensichte/ dat sy weerdich gheweest waren
voor syne Name versmaetheit te lijden.
42 Ende sy hielden niet op dagheliex inden
Tempel ende te huys te leeren ende te
Euangelizeren Jesum Christum.

Dat vj. Capittel.

5. De verkiesinge der seuen Diaconē
8. de genade in Stephano/ 11. de valsche
beschuldinge tegē hem gemaeckt.

Diakenen
hordent die
dē weduwē
en tafelen
dienden/ en
de Apostelē
predikten.
a Of/ versuymt.
b Exo. 18. 19
c Acto. 1. 21
ende 16. 3.
Deute. 1. 13.
1. Timo. 3. 7
d Oftes/
betuychde
mannen.

1 Ende in die daghen/ als de Discipulen
vermenichden/ quam daer een murmureringhe der Griecken teghen de Hebreen/ om dat hare Weduwen in de dagheliecksche bedieninghe der Armen a veracht
werden.
2 De twaelue dan riepen de menichte der
Discipulen/ ende seyden: b Het en is niet
goedt dat wy het woordt Godts verlaten/
ende de Disschen bedienen.
3 c Daerom broeders/ siet onder v lieden na
seuen d mannen/ die goet ghetuyghenisse
hebben/ vol des heylighen Gheests ende
wijsheydes/ die wy mochten setten tot desen wercke.
4 Ende wy sullen aenhouden in den ghebede/ en in de bedieninge des Woorts.

e Acto. 21. 8
f Apoca. 2. 6
* Of/ Jodegenoot.
g Acto. 1. 23
h 1 tim. 4. 14
ende 5. 21.
2 Tim. 1. 6.

5 Ende dit woort behaechde der gheheelder menichte: ende sy vercoren Stephanum/ eenen man vol gheloofs en heylighen
Gheests/ ende e Philippum/ ende Prochorum/ ende Nicanorem/ ende Timonem/
ende Parmenam/ ende f Nicolaum/ den
*Aencoemelinck van Antiochien.
6 g Dese stelden sy voor de Apostelen/ ende
als sy gebeden hadden/ h leyden sy hen de
handen op.

7 Ende het woort Godts wies/ en het ghetal der Discipulen vermenichde te Jerusalem seere: en een groote schare der Priesteren werden i den gelooue ghehoorsaem.

i Daer zijn
Priesters
den gelooue
gehoorsaē.

8 Ende Stephanus vol gheloofs ende
crachts/ dede wonderheyden ende groote
teeckenen onder den volcke.
9 Ende daer stonden op sommighe wt der
k Synagoge/ ghenaemt Libertinen/ en Cyreneren/ en Alexandrinen/ ende der ghener
die wt Cilicia en Asia waren/ ende twisteden met Stephano.
10 l En sy conden niet wederstaen der wijsheyt ende den Gheest daer hy door sprack.
11 m Doe maecten sy mannen wt/ die seyden: Wy hebbē hem lasterlijcke woorden
hooren spreken/ tegen Mosen en Godt.
12 Ende sy beroerden het volck ende de Ouderlinghen/ en de Schriftgeleerden/ en quamen hem aen/ ende grepen hem wech/ ende
brachten hem voor den Raedt.
13 Ende stelden daer valsche ghetuyghen/
welcke seyden: Dese mensche houdt niet
op/ lasterlicke woorden te spreken teghen
dese heylige plaetse/ en de Wet.
14 Want wy hebben hem hooren segghen/
dat Jesus van Nazareth dese plaetse sal
verderuen en veranderē de n insettinghen/
die ons Moses gegeuen heeft.
15 Ende sy hem aensiende alle die in den
Raedt saten/ saghen sy sijn Aensichte als
eens Engels aensichte.

i Dat is/
der leer.
k Dat is/
Schole/ oft
Collegie.
Stephanus.
l Exod. 4. 12
Esa. 54. 17
Luce 24. 24
Valsche getuyghen.
m Mat. 26.
59. 60.

n Of/ zeden

Dat vij. Capittel.

1. Stephanus ontschuldicht hemselven/ en straft syne tegensprekers/ 54. en
daer na wordt hy van hen ghesteenicht/
met de bewillinge Pauli.

Stephanus
antwoorde
teghen de
valsche getuyghen.

1 Ende de Ouerpriester seyde: Is dan dat
alsoo?
2 Maer hy seyde: Ghy mannen/ Broeders ende Vaders/ hoort toe: De God der
eerlickheyt werdt ghesien van onsen Vader
Abraham/ als hy in Mesopotamia was/
eer hy woonede in Charram:
3 Ende hy seyde tot hem: a Gaet wt uwen
lande ende wt v Maechschap/ ende coemt
in het landt dat ick v wijsen sal.
4 Doe ginck hy wt den lande der Chaldeen/ en woōde in Charram. Ende van daer
na de doot syns Vaders/ brachte hem God
ouer in dit Landt/ daer ghy nu in woont.
5 Ende gaf hem geen Erfdeel daer in/ oock
niet eenen voetstap breedt: b ende hadde
hem beloeft hy soude hem geuen te besitten/ ende sijnen zade na hem/ doe hy noch
gheen kindt en hadde.
6 Maer Godt sprack also: c d Dat sijn
zaet soude vreemdelinc zijn in eenen vreemden lande/ ende dat sydt souden dienstbaer
maken/ en mishandelen e vier hondert iaer.
7 Ende dat volck welcken sy dienen sullen/
sal ick oordeelen/ seyt God: f en daerna sullen sy wtgaen/ ende my dienen in deser
plaetse.
8 g Ende hy gaf hem het verbondt der
Besnijdenisse: ende alsoo h heeft hy Isaac
ghegenereert/ ende besneedt hem ten achtsten dage: i ende Isaac Jacob: en k Jacob
de twaelf Voorvaderen.
9 Ende de Voorvaders waren nydich
teghen Joseph/ ende l vercochten hem in
Egypten/ ende Godt was met hem:
10 Ende verloste hem wt alle syne verdruckinghe/ ende gaf hem Genade en wijsheydt voor Pharao/ den Coninck van
Egypten/ ende die stelde hem tot eenē Heere ouer Egypten en geheel sijnen huyse.
11 m Ende daer quam n een dierte tyt ouer
het geheele landt van Egypten ende Chanaan/

a Gen. 12. 1

b Gen. 12. 7
ende 13. 15.
c Gen. 15. 13.
d Of/ v zaet
sal vreemde
inck zijn/
et c. ende sy
sullē dienstbaer makē.
e Gen. 15. 13.
Exod. 12. 40
Judith. 5. 6
Galat. 3. 17.
f Gen. 15. 16.
g Gen. 17. 10
h Gen. 21. 2.
i Gen. 25. 25
k Gen. 29. 32
ende 35. 25.
l Gen. 37. 28
Psal. 105. 17
Sap. 10. 13

m Ge. 41. 54
Psal. 105. 16
n Ofte/
honger.

naau/ende groote verdruckinge/ ende onse
Vaders en vonden gheen spyse.
o Gen.42.1 12 o Maer als Jacob hoorde dat in Egy-
. ptẽ Coren was/ sandt hy onse Vaders
eerstmael.
p Gen.45.4 13 p Ende in de tweedde reyse wert Joseph
van syne broeders bekẽt: ende het geslach-
te Joseph wert Pharaoni geopenbaert.
14 Ende Joseph sandt boden/ ende ont-
boodt synen Vader Jacob/ ende alle syn
geslachte/ in vijf eñ sseuentich zielen.
q Gen. 46.5 15 q Ende Jacob quam af in Egypten/
r Gen.49.33 r ende hy sterf ende onse Vaders.
s Gen.50.13 16 s Ende werden overghebracht in Sy-
Josue 24.32 chem/ ende gheleyt in het graf/ t welck
t Gen.23.16 Abraham ghecocht hadde met silver/ van de
sonen Emor des soons Sychem.
17 Maer als nu de tijdt der beloften nae by
was/ dien God Abrahe ghesworen hadde/
u Exo. 1.7. u wies het volck/ ende vermenichfuldichde
Psal.105.24 in Egypten.
18 Tot dat daer een ander Coninc opstont/
die Joseph niet ghekent en hadde.
19 Dese ghinck listichlicken met onsen
gheslachte omme/ ende mishandelde on-
se Vaderen/ so dat sy de jonghe kinderkens
wechworpen moesten/ op dat sy niet te
lijve souden blijven.
Moses 20 x In de selue tijdt wert Moses gheboren/
x Exod.2.2 eñ was Gode behaghelick/ ende wert drie
ende 6.20 maenden opghevoet in synes vaders huys.
Num.26.59 21 Ende als hy wech ghewprpen was/nam
1.Par.23.13 hem de dochter Pharaonis op ende voed-
Heb.11.23. de hem op haerselven tot eenen soon.
22 Ende Moses werdt gheleert in alle wijs-
heydt der Egyptenaren/ ende was mach-
tich in woorden ende wercken.
y Exod.2.11 23 y Maer als hy veertich jaren oudt
z Griecx/ werdt/quam hem z in synen sin/ syne broe-
an syn herte ders de kinderen Israels te besoecken.
24 Ende doe hy sach eenen onrecht lijden/
beschermde ende wreeckte hy den ghenen
dien overlast ghescheidde/ ende sloech den
Egyptenaer.
25 Ende hy meynde dat syne Broeders
verstonden/ dat God hen door syne handt
verlossinghe gheven soude: maer sy en ver-
stondens niet.
26 Ende des anderen daechs wert hy ghe-
sien van hen/ doe sy streden: ende beweech-
dese tot vrede/ segghende: Ghy mannen/
ghy zijt broeders/ waerom doet ghy mal-
canderen ongelijck?
27 Eñ die synen naesten ongelijck dede ver-
a Exo.2.14. stiet hem/seggende: a Wie heeft v tot eenen
Mat.21.23 Overster en Richter over ons ghesett?
Acto.4.7 28 Wildy my oock dooden/ gelijck ghy ghi-
ende 7.35. steren den Egyptenaer dedet?
b Griecx/in 29 Doe vloodt Moyses b om dat woordt/
ende werdt Vreemdelinck in den lande
Madian: eñ generеerde daer twee sonen.
c Exodi 3.2 30 c Ende als veertich Jaren d vervult wa-
d Griecx/ ren/werdt van hem ghesien de Enghel des
vol werdẽ. Heeren in de woestijne des berch Sina/ in
De Engel eenen vlammighen vyere des Haeckboschs.
verschijnt 31 Ende als Moses dat sach/ wert hy ver-
Mosi in dẽ wondert van dat ghesichte: ende als hy
haeckbosch daer henen ghinck om te besien/ gheschiede
een stemme des Heeren tot hem/
e Exod.3.6 32 e Segghende: Ick ben de God uwer Va-
Mat.21.32 deren: de God Abrahams/ ende de God I-
Heb.11.16. saacs/ ende de God Jacobs. Ende Moses
wert bevende/ eñ dorst het niet aenmercken.
f Josue 5.15 33 Doe seyde de Heere tot hem: f Doet wt de
Heylich lãt. schoenen van uwe voeten/ want de plaetse
g Gr.siende daer ghy in staet/ is heylich landt.
gesien. 34 g Ick hebbe merckelijck ghesien de ver-
druckinge mijns volcks in Egypten: ende
haer suchten hebbe ick ghehoort: ende ben
neder ghecomen hen te verlossen: ende nu
coemt hier/ ick wil v na Egypten senden.
35 Desen seluen Mosen/ welcken sy ver-
saeckt hadden segghende: Wie heeft v tot
eenen Oversten ende Richter ghestelt: desen
sandt Godt tot eenen Oversten eñ Verlos-
ser/ door de handt des Enghels/ die van
hem ghesien werdt inden Haeckbosch.
36 h Dese leydese wt/ ende dede wonderhe- h Exod.7.9
den eñ teeckenen in Egypten landt/ende in 10. 11.14.
de roode Zee/ i ende in de woestijne Veer- i Exod. 16.1
tich Jaren.
37 Dese is die Moses/ die tot de kinderen
Israels ghesepdt heeft: k De Heere uwe k Deu. 18.15
God sal v eenen Propheet verwecken wt Joan. 1.45
uwe Broederen/ ghelijck als my: l dien Acto.3.22
sult ghy hooren. l Mat.17.5
38 m Dese is de ghene die in de ghemeynte m Exo.19.3
in de Woestijne met n den Enghel was/ die n Gala.3.19
tot hem sprack op dẽ berch Sina/ ende met
onse Vaderen: welcke ontfinck de levende
woorden/ om die ons te gheven.
39 Welcken onse Vaders niet wilden ghe-
hoorsaem zijn/ maer verworpen hem/ ende
keerdẽ met hare herten weder na Egypten/
40 Segghende tot Aaron: o Maeckt ons o Exo.32.1.
Goden die voor ons henen gaen: want wy
weten niet wat desen Mosi ghescheit is die
ons wt den lande Egypti ghebracht heeft.
41 Ende sy maeckten een Kalf in die daghen/
ende brachten Offer tot het Beeldt: ende Jodẽ
waren vrolick in de wercken harer handen. Afgodẽ
42 p Ende Godt keerde hem van hen/ ende dienaers.
gaffse over/ dat sy den q Heyre des Hemels p Ro.1.24
diendẽ/ gelijck ghescreven is in den boeck q Dat is
der Propheten: r Hebt ghy my/ O huys de Sterren.
Israels: veertich Jaren in de Woestijne r Amos 5.25
slachtinghe eñ Offerhanden gheoffert? Moloch.
43 Ja ghy hebt des Molochs tabernakel s Griecx/
opghenomen/ eñ de Sterre uws Gods Rem- verhuysen.
phan/ de gheliickenisse die ghy ghemaeckt De Taber-
hebt/ om te aenbidden: ende ick sal v s ver- nakel.
werpen over ghene zijde van Babilonien. t Exo.25.40
44 Dẽ Tabernakel der ghetuyghenisse was Hebr.8.5.
onder onse Vaderen in der woestijne/ ghe- u Josu.3.15.
lijck t hy gheordineert hadde/ die Moysi x Griecx de
seyde dat hy dien maken soude na het voor- besittinghe
beelt dat hy ghesien hadde. y 1.Sam.16.1
45 u Welcken oock onse nacomende Va- Psal.89.21.
ders mede ghebracht hebben/comende met Acto.13.22
Jesum x het landt dat de Heydenen besa- z 2.Sam.7.2.
ten/ die Godt voor onser Vaderen aensicht 1.Par.17.1.
verdreef/ tot de dagen Davids. Psal.132.5.
46 y Dewelcke ghenade vandt voor Godt/ a 1.Reg.6
z ende begheerde te vinden eenen Taber- 1.Para.17.
nakel den Gode Jacobs. 12.1.
47 a Ende Salomon timmerde hẽ een huys: b 1.Reg.8.27
48 b Maer de Alderhoochste woont niet in Acto.17.24
Templen met handen ghemaeckt/ ghelijck
de Propheet seydt:
49 c Den Hemel is mijnen Throon/ ende de c 2.Par.6.1
Aerde de voetbanck mijner voetẽ: wat huys Esai.66.1.
sult ghy my timmeren/ seydt de Heere: of/ Mat.5.34.
welck is de plaetse mijner ruste? ende 23.22.
50 Heeft niet mijn handt dit al ghemaeckt?
51 Ghy hardtneckighe/ ende d onbesneden d Jere.6.10
van herten ende ooren/ altijdts wederstaet 3.Esd.9.16.
ghy lieden den heylighen Geest: ghelijck uwe
Vaders: alsoo ghy lieden oock.
52 Wat Propheet hebben uwe Vaders niet
vervolcht? ende sy hebbense ghedoodt/
die voorghebootschapt hebbẽ van de toe-
coemste des Rechtveerdighen/wiens Verra-
ders eñ Moordenaers ghy lieden nu ghe- e Exo.20.1.
worden zijt. ende 24.3
53 e Ghy lieden die de Wet ontfangen hebt Joan.7.19.
f door den dienst der Engelen/ ende hebtse f Griecx. in
niet ghehouden. ordre/ dat is
54 Als sy dit hoorden/ versteken hare her- d' Engelen.
ten

ten/ ende sy knersten met de tanden ouer hem.

55 Maer hy vol des heylighen Gheests/ houdende zijne ooghen na den Hemel / sach de heerlicheydt Gods / ende Jesum staen ter Rechter hant Gods.

56 Ende seyde: Siet/ ick sie de Hemelen gheopent / ende den Sone des menschen ter rechterhant Gods staen.

57 Maer sy roepende met luyder stemmen/ stopten hare ooren / ende ouervielen hem h eendrachtelijck.

h Griecx/ eenmoedichlijck.

58 Ende i wierpen hem ter Stadt wt / ende steenichden hem: k ende de ghetuyghen leyden hare cleederen af aen de voeten eens Jongelincks / genaemt Saulus.

i 1.Reg.21.13 Luc.13.31. k Act.22.20

59 Ende sy steenichden Stephanum/ welcke aenriep ende seyde: l Heere Jesu ontfangt mijnen Gheest.

l Psa.31.6. Luce 23.46.

60 Ende hy knielde neder/ ende riep met luyder stemmen: m Heere/ n en rekent hen dese sonde niet. Ende als hy dat ghesepdt hadde/ ontsliep hy.

m mat.5.44 Luce 23.34. 1.Cor.4.12. n Griecx/ set

Dat viij. Capittel.

13. Simon de Toouenaer werdt ghedoopt/ 20. ende van Petro ghestraft om zijne giericheyt ende geueynstheits wille/ 27. ooch de Camerlinck der Coninginne Candaces/ 37. na dien hy gheloofst hadde in Jesum Christum/ wordt van Philippo ghedoopt.

1 Ende a Saulus b bewillichde ooch in zijnen doot. Ende daer wert te dien daghe groote Veruolginge teghen de Ghemeynte die in Jerusalem was: c ende sy werden alle verstropt inde Landen Judee ende Samarie/ behaluen de Apostelen.

a Act.22.20. b Ofte/ had de een welbehaghen. c Act.11.19.

2 Ende sommighe Godvruchtighe mannen droeghen Stephanum te samen ten grave/ d ende maeckten een groote e claghe ouer hem.

d Gen.23.2. ende 50.10. 2.Sam.3.31 e Of/ rouwe

3 f Ende Saulus verwoestede de Ghemeynte/ gaende in alle de huysen: ende treckende mannen ende vrouwen / leuerde se ouer in de gheuanckenisse.

f Act.9.1. ende 22.4. ende 26.9. Galat.1.13. 1.Cor.15.9. 1.Tim.1.13.

4 g Sy dan die verstropt waren/ ginghen alomme/ ende verkondichden het woort.

g Act.11.19.

5 Ende Philippus quam af in de Stadt Samarie/ ende predickte hen Christum.

Philippus predickt den Samaritten.

6 Ende de scharen namen eendrachtelijck waer dat van Philippo ghesept wert / hoorende ende siende de teeckenen die hy dede

7 h Want de onreyne Gheesten voeren wt van vele Besetene / roepende met luyder stemmen: ende vele i lamme ende creupele werden ghesont ghemaeckt.

h mar.16.18 Act.5.16. ende 16.18. ende 19.12. i Of/ gichtsiecke.

8 Ende daer werdt groote blijschap in die Stadt,

9 Ende een man ghenaemt Simon/ hadde te voren in die Stadt k plegende ghewecst Toouerie / ende het volck van Samaria wtsinnich makende / segghende dat hy wat groots was:

Simon Magus. k Act.13.6.

10 Welcken sy alle waer namen / van den cleynsten tot den grootsten/ segghende: Dese is de groote macht Godts.

11 Ende sy namen hem waer / daerom dat hy se langhe tijde met Toouerie wtsinnich ghemaeckt hadde.

12 Maer doe sy ghelooseden Philippo / die van den Coninckrijcke Godts verkondichde/ ende van den Name Jesu Christi/ werden sy ghedoopt/ mannen ende vrouwen.

13 Ende Simon gheloofde ooch selue / ende ghedoopt zijnde / bleef hy by Philippum / ende als hy de teeckenen ende groote crachten sach die daer ghschiedden/ verschrickte hy hem.

Simon Magus wordt ghedoopt.

14 Ende als de Apostelen te Jerusalem hoorden/ dat Samaria het woordt Godts ontfanghen hadde / sonden sy tot hen Petrum ende Joannem.

15 De welcke quamen af/ ende baden voor hē/ dat sy den heylighen Gheest ontfinghen.

16 Want hy was noch niet op eenighen van hen ghecomen/ maer sy waren alleenlic ghedoopt in den Naem des Heeren Jesu.

17 Doe l leyden sy de handen op hen/ ende sy ontfingen den heylighen Gheest.

l Act.6.6. ende 13.3. ende 19.6. 2 Tim.4.14. ende 5.22. 1.Tim.1.6.

18 Als dan Simon sach dat door de oplegginge der handen der Apostelē de heylighe Gheest ghegheuen werdt/

19 So boot hy hen ghelt/ segghende: Gheeft my ooch dese macht/ op dat/ soo wien ick de handt op legge/ hy den heyligen Geest ontfanghe.

20 Maer Petrus seyde tot hem: U ghelt sy met v tot verderffenisse/ m want ghy ghemeynt hebt dat de gaue Godts door ghelt verkreghen wordt.

Gods gaue wort door gheen ghelt verkreghen. m mat.10.8.

21 Ghy hebt noch deel noch lot in desen woorde: want v herte en is niet recht voor Godt.

22 Daerom bekeert v van dese uwe boosheydt/ ende bidt Godt/ oft v dit ghedachte uws herten vergheuen worde.

23 Want ick sie dat ghy zijt in bitter galle ende tsamenknoopinghe der ongerechticheyt.

24 Ende Simon antwoordde/ ende seyde: n bidt ghy den Heere voor my/ op dat niet op my en come/ daer ghy van ghesepdt hebt.

n Num.21.7

25 Als sy nu alomme het woort des Heeren betuycht ende ghesproken hadden/ keerden sy wederom na Jerusalem / ende verkondichden het Euangelium vele Vlecken der Samaritanen.

26 Ende de Enghel des Heeren sprack tot Philippum/ seggende: Staet op / ende gaet henen teghen het Zuyden / op den wech die van Jerusalem af coemt na de Stadt Gaza/ o welcke woest is.

Philippus verkondicht het Euangelium den Camerlinge der Conninginne van Ethiopien. o Gr. dese is woeste.

27 Ende hy stont op/ ende ghinck henen. Ende siet/ een Moorman/ die een p Camerlinck was / ende een machtighe Candaces / der Conninginne van Ethiopien: welcke ouer haren schat was/ q die was comen te Jerusalem om aen te bidden.

p Oft/ ghesneden. q Joh.12.20

28 Ende keerde wederom sittende op zijnen wagen/ ende las den Propheet Esaiam.

29 Ende de Gheest seyde tot Philippum: Gaet toe/ ende voecht v by desen wagen.

30 Ende Philippus liep toe / ende hoorde hem lesen den Propheet Esaiam/ ende seyde. Verstaet ghy ooch wat ghy leest?

31 Ende hy seyde: Hoe soude ick connen/ ten ware dat my yemandt onderwese? Ende badt Philippum / dat hy soude op comen/ ende by hem sitten.

32 Ende de plaetse der Schrift die hy las/ was dese: r Hy is ghelijck een Schaep ter slachtinghe ghebracht/ ende als een Lam voor zijnen Scheerder stemmeloos / alsoo heeft hy zijnen mont niet opghedaen.

r Esai.53.7.

33 Zyn ordeel is in zijne nederheydt s wech ghenomen. ende wie sal zijn t Eeuwe vertellen? want zijn leuen wert vander Aerden wechghenomen.

s Oft/ verhaeuen: t Oft/ Gheslachte.

34 Ende de u Camerlinck antwoordde/ Philippo / ende seyde: Ick bidde v / van wien seyt de Propheet dat? van hemseluen/ oft van eenen anderen?

u Oft/ Ghesneden.

35 x Ende Philippus dede zijnen mont op/ ende beginnende van dier Schrift aen/ verkondichde hem Jesum.

x Luce 24.45.46.

36 Ende daer sy ouer wech voeren/ quamen sy aen een water: ende de Camerlinck seyde: Siet daer water / y wat verhindert my gedoopt te worden.

y Act.10.47

Des camer linckx gelooue.

37 Ende Philippus seyde: Gheloost ghy
wt geheelder herten/ soo ist gheoorloeft. Hy
antwoordde/ ende seyde: Ick gheloove dat
Jesus Christus sy de Sone Godts.
38 Ende hy gheboodt den waghen stil te
houden / ende sy daelden beyde in het wa-
ter / Philippus ende de Camerlinck : ende
hy doopte hem.

z Oft/ wt.

39 Ende als sy z van den water op quamen/
nam de Gheest Philippum wech / ende
de Camerlinck sach hem niet meer : want
hy reysde vrolick zynen wech.
40 Ende Philippus wert ghevonden te A-
zoten / ende ginck alomme / verkondighen-
de het Euangelium allen Steden / tot dat
hy te Cesarien quam.

Dat ix. Capittel.

1. Saulus na dat hy de Ghemeynte veruolcht heeft/ 4. wert van Christo ghe roepen/ om zyn Apostel te zyn/ 32. En Petrus geneest Eneam den gichtsiecken/ 36. ende verweckt de Dochter in Joppe.

a Act.8.3. ende 23.4. ende 26.9. Gala.1.13. 1.Cor.15.9. 1.Tim.1.13.
b Dat is/ Collegien/ Scholen/ Vergaderinghen/
* Gr. desen wege
Christus bekeert Saulum.
c Act.22.6.
d 1.Cor.15.8 2.Cor.12.2.
e Act.26.12.
f Act.5.39.
g Luc.3.10. Act.2.37. ende 16.39.

1 Ende Saulus a noch blasende dreyghin-
ghen ende moort teghen de Discipulen
des Heeren/ ginck tot den Overpriester/
2 Ende begheerde van hem brieuen nae
Damascum tot de b Synagoghen / op dat
hy mannen ende vrouwen/ soo hy eenighe
van * deser Leere vonde/ ghebonden na Je-
rusalem brochte.
3 c Ende als hy reysde/ ist ghescheit dat hy
by Damascum quam ende hem ommescheen
d snellick e een licht van den Hemel.
4 Ende ter Aerden ghevallen zynde hoorde
hy een stemme tot hem seggen/ Saul/ Saul/
wat veruolcht ghy my?
5 Ende hy seyde: Heere/ wie zyt ghy? En-
de de Heere seyde: Ick ben Jesus / welcken
ghy veruolcht: f Het is u hardt/ de verssen
teghen den prickel te slaen.
6 Ende hy bevende ende verstaecht / seyde:
Heere/ g wat wilt ghi dat ick doe? Ende de
Heere seyde tot hem. Staet op/ ende gaet
inde Stadt / ende u sal daer ghesept wor-
den/ wat ghy doen moetet.

h Dan.10.7

7 Ende de mannen die met hem over wech
reysden/ stonden verwondert / h want sy de
stemme hoorden/ en niemandt ensaghen.
8 Ende Paulus rechte hem op vander Aer-
den/ en als hy zyne ooghen op dede/ en sach
hy niemant: en sy leydden hem by der hant/
ende brachten hem in Damascum.
9 Ende hy was dry dagen sonder sien/ ende
at niet/ noch dranck niet.

Ananias.
i Act.21.39. ende 22.3.
Ananias vreest Paulum.
k Act.9.1. Galat.1.13. 1.Cor.15.9. 1.Tim.1.13.
l Griecx/ binden.
Paulus een wtvercoren vat.
m Act.13.2. ende 22.21. Roma.1.1. Gala.1.15. ende 2.8. Ephes.3.8. 1.Tim.2.7. 2.Tim.1.11.

10 Ende daer was een Discipel in Damas-
co/ ghenaemt Ananias: ende de Heere seyde
tot hem in een ghesichte: Anania/ ende hy
seyde: Siet/ hier ben ick Heere.
11 Ende de Heere seyde tot hem: staet op/ en
gaet inde strate/ ghenaemt de Rechte: ende
vraecht ten huyse Jude nae eenen ghe-
naemt Saulus i van Tarsen / want siet
hy bidt.
12 (Ende hy heeft door een ghesichte ghe-
sien eenen man / met name Ananias inco-
men / ende hem de handen op legghen/ op
dat hy weder siende worde.)
13 Ende Ananias antwoordde: Heere ick heb
be van velen ghehoort van desen man/
k hoe veel quaets hy uwen Heylighen in
Jerusalem ghedaen heeft:
14 Ende heeft hier macht vande Overprie-
sters / te l vanghen alle die uwen Naem
aenroepen.
15 Ende de Heere seyde tot hem: Gaet he-
nen / m want dese is my een wtvercoren
vat/ om mynen Naem te draghen voor de
Heydenen/ ende Coninghen/ ende kinderen
Israels.

n Act.21.11. 2.Cor.11.23.
o Act.22.12.
p Ofte/ van u is ghesien ghewecst.
Paulus wort weder siende/ ende ghedoopt/ ende predict Christum.

16 n Want ick sal hem toonen/ hoe vele hy ly
den moet om mynen Naem.
17 o Ende Ananias ginck henen/ ende quam
in dat huys : ende legghende de handen op
hem/ seyde: Saul broeder/ de Heere heeft
my ghesonden : namelick / Jesus die p u
gheopenbaert is inden wech dien ghy
quamet/ op dat ghy weder siende/ ende met
den Heylighen Gheest veruult wordet.
18 Ende terstondt vielen van zyne ooghen/
ghelyck vischschellen / ende hy werdt ter-
stont weder siende: ende stont op / ende
werdt ghedoopt/
19 Ende nam spyse/ en wert versterckt : ende
Saulus was sommige daghen by de Disci-
pulen die in Damasco waren.
20 Ende hy predickte terstondt Christum in
de Vergaderinghen / dat dese de Sone
Godts was.
21 Ende sy verschrickten alle diet hoorden/
ende seyden: Is niet dese/ die te Jerusalem
vernielde de ghene die desen Naem aen-
riepen : ende is daer toe hier ghecomen/
om dat hyse gebonden tot de Overpriesters
soude brenghen.
22 Ende Saulus wert meer ende meer ver-
stercket / ende beroerde de Joden die te Da-
masco woonden / bewysende dat dese
q Christus ware.

q Dat is de Ghesalfde.
De Joden soecken Paulum te dooden.
r 2.Cor.11.32
s Jos.2.15. 1.Sam.19.12.
t Act.22.17.
De Discipulen geloouen niet dat Paulus gelooich is.
u Act.11.25.

23 Ende nae vele daghen hielden de Joden
raet te samen/ om hem te dooden.
24 Maer hare lagen werden Paulo bekent/
r ende sy bewaerden de poorten dach ende
nacht/ op dat sy hem doodden.
25 Soo namen hem dan de Discipulen des
nachts/ s en deden hem door den muer/ ende
lieten hem met coorden af in eenen korf.
26 t En als Paulus te Jerusalem ghecomen
was/ versocht hy hem by de Discipulen te
voegen/ maer sy vreesden hem alle/ niet ghe-
loovende dat hy een Discipel ware.
27 u Maer Barnabas nam hem/ ende bracht
te hem tot de Apostelen : ende vertelde
hen hoe hy den Heere in den wech ghesien
hadde/ die met hem ghesproken hadde / ende
dat hy te Damasco x vrymoedelick ghesproken
hadde inden Name Jesu.

x Oft/ openbaerlick.
y Oft. disputeerde.

28 Ende hy was met hen wt ende in gaen
de te Jerusalem / ende handelde vrymoe-
dichlick inden Name des Heeren Jesu.
29 Hy sprack oock ende y handelde met den
Griecken: maer dese sochten hem te dooden.
30 Ende doe de broeders dit gewaer werden
geleydden sy hem af tot Cesarien / ende
sonden hem nae Tarsen.

Vrede.

31 Soo hadden dan de Ghemeynten vrede
door gheheel Judeam / ende Galileam/ en-
de Samariam ende werden ghesticht/ en-
de werden vermenicht / wandelende in de
vreese des Heeren / ende troost des Heyli-
ghen Gheests.
32 Ende het ghesciedde / doe Petrus alom
me door reysde/ dat hy oock quam tot de
Heylighen die te Lidda woonden,

Eneas gichtsieck/ wort gesont.
z Oft/ gichtsieck.
a Of. maect.

33 Ende aldaer vant hy eenen man / ghe-
naemt Eneas/ die acht Jaren te bedde ghe-
leghen hadde/ ende was z lam.
34 Ende Petrus seyde tot hem: Enea/ Je-
sus Christus a make u gesont: staet op/ ende
maecht selve u bedde . Ende hy stondt ter-
stont op.
35 Ende hem saghen alle die te Lidda ende
Sarona woonden/ de welcke hen bekeerden
tot den Heere.

b dat is/ een Hinde oft Rhee.

36 Ende te Joppe was een Discipulinne
met name Tabitha / welck is te segghen:
b Dorkas / dese was vol goede wercken/
ende

ende aelmoessen diesy dede.
37 Ende het geschiedde in die dagen / dat sy
cranck wert, en sterf. Ende als sy se ghewas-
schen hadden/leyden sy se inde Oppersael.

c Oft/ hem niet en liete verdrieten.

38 Ende want Lidda by Joppe was/ hoor-
den de Discipulen dat Petrus daer was: en
sonden twee mannen tot hem / ende baden
hem / dat hy c niet en soude vertoeuen tot
hen te comen.
39 So stont Petrus op/ ende ginck met hen:
ende als hy daer ghecomen was / leyden sy
hem op den Oppersael : ende alle de We-
duwen stonden by hem / weenende ende
toonende hem de rocken ende cleederen die
Dorkas gemaect hadde/als sy by hen was.

Tabitha wort opghe weckt van der doot.

40 En als se Petrus alle hadde wtgedreuen/
knielde hy neder, en badt: en keerde hem tot
den lichame/ende seyde: Tabitha/ staet op.
En sy heeft haer oogen opgedaen/ende Pe-
trum ghesien hebbende/sat sy op:
41 En hy haer de hant gheuende/ rechtese op
ende de Heyligen ende Weduwen geroepen
hebbende/stelde se hen leuende.

Petrus by den Lederbereyder.

42 Ende dit wert bekent gheheel Joppe door/
Ende vele ghelooseden in den Heere.
43 En het geschiedde, dat hy vele daghen te
Joppe bleef/by eenē Simon Lederbereyder.

Dat x. Capittel.

9. Petrus door een gesichte vermaent/
34. ende verseckert van de roepinghe der
Heydenen/ 36. vercondicht Christum Cor
nelio/ 44. en bekeert hem met den zijnen.

Des Hooftmans Cornelij Godsalicheyt.

1 Ende daer was een man te Cesarea ghe-
naemt Cornelius / een Hooftman ouer
hondert / van der Bende die ghenaemt
wert de Italiaensche:
2 Godsalich ende Godtvruchtich met ghe-
heel zijnen huysghesinne / ende veel ael-
moessen gheuende den volcke / ende Godt
biddende alle tijdt.
3 Dese sach in een ghesichte / openbaerlijck
ontrent der neghenster uren des daechs/
den Enghel des Heeren tot hem incomen/
ende tot hem segghen: Corneli.
4 Ende hy hem aensiende, wert veruaert en
seyde: Wat ist Heere? Hy seyde tot hem: V
gebeden ende aelmoessen zijn voor Godt in
ghedachtenisse opghecomen.

Hem wordt beuolen dat hy Petrum ontbiede.

5 En nu sent mannen nae Joppe / en laet
roepē eenen Simon/ met toename Petrus.
6 Dese is ter herbergen, by eenē Simon Le-
derbereyder / wiens huys is aen der Zee:
dese sal v segghen wat ghy doen moet.
7 Als nv de Enghel die met Cornelio
sprack/ wech ghegaen was / riep hy twee
van zijne huysknechten/ ende eenen Godsa-
lighen krijchsknecht / van de ghene die al-
tijts by hem waren.
8 Ende als hyt hen al vertelt hadde,/ sandt
hy se nae Joppe.

a Math. 6.6 2.Reg.4.33. b Gr. dack.

9 Ende des anderen daechs als sy reysden/
en by der Stat quamen/ a clam Petrus opt
b huys om te biddē, ontrent der sester uren.
10 En hy wert hongherich/ en begheerde te
eten. En dewyle sy hē wat bereydden/ viel
ouer hem een vertreckinge der sinnen.

Petro wort verthoont/ dat de Heydenen/ door den geloove in Christum gereynicht zijn.

11 Ende sach den Hemel gheopent/ ende een
vat tot hem neder comen/ ghelijck een groot
lijnen laken aen de vier hoecken ghebonden
ende nederghelaten op der Aerden:
12 Waer in waren alle vier voetighe dieren
der Aerden/ en wilde/ en cruypende dieren/
ende gheuoghelte des Hemels.
13 En daer gheschiedde een stemme tot hem:
Staet op/ Petre, slachtet, ende etet.
14 Maer Petrus seyde: Gheensins Heere/
want ick en hebbe noyt yet c ghemeyns of-
te onreyns ghegheten.

c Leu.11.4. Deut.14.7.

15 Ende de stemme seyde anderwarf tot
hem : d Dat Godt ghereynicht heeft / sult
ghy niet ghemeyne maken.

d Mat.15.11 Rom.14.17 20 1.Tim 4.4. Tit.1.15.

16 Ende dit geschiedde drijmael: en het vat
werdt weder opghenomen in den Hemel.
17 Als nv Petrus in hemseluen twijfelde/
wat dat gesichte wesen mochte dat hy ghe-
sien hadde/ siet/ de mannē die van Cornelio
gesonden waren/ hadden geuraecht nae het
huys Simonis: en stonden voor de poorte.

e Oft/ houden.

18 Ende eenen gheroepen hebbende, vraech-
den/oft Simon met toename Petrus/ daer
ter herberghe ware.
19 Ende dewijle dat Petrus op dat gesichte
dachte/ f seyde de Geest tot hem: Siet, drij
mannen soecken v:

f Act.11.12.

20 g So staet op/gaet af/ende reist met hen/
niet twijffelende/want ic hebse ghesonden.

g Act.15.7.

Petrus gaet tot Cornelium.

21 Doe ginck Petrus af/tot de mannen die
van Cornelio tot hem gesonden warē/ ende
seyde : Siet/ick ben de gene diē ghy soeckt:
wat is de orsake daer ghy om gecomen zijt?
22 Doe seyden sy : Cornelius een Hooftman
ouer hondert/een recht veerdich ende God-
vreesende man / die ooch getuyghenisse heeft
van alle den volcke der Joden : dese is van
God vermaent door den heyligen Enghel/
dat hy v soude ontbieden tot zijnen huyse/
ende v h hooren spreken.

h Gr. woorden van v hooren.

23 So riep hyse in/ende herberchdese : ende
des anderen daechs ghinck Petrus met
hen wt / ende sommighe Broeders van
Joppe ginghen met hem.
24 Ende des anderen daechs quamen sy tot
Cesaream: ende Cornelius verwachtese/ zijn
Maechschap ende sonderlinckste vrienden
te samen gheroepen hebbende.
25 Ende als het gheschiedde dat Petrus in
quam/ginck hem Cornelius te ghemoet/ en
vallende tot den voeten/aenbadt hem.

Petrus wil niet aenghebeden zijn.

26 Maer Petrus rechtede hem op seggēde:
i Staet op/ick ben ooch selue een mēsche.
27 Ende hy is ingheghaen / sprekende met
hem/ ende heeft er vele ghevonden die te sa-
men ghecomen waren.

i Act.14.15. Apoc.19.10. ende 22.9.

28 k En heeft tot hen ghesiet: Ghy weet dat
het onghoorloost is eenen Joetschen man
ne hem te voeghen / oft te gaen tot eenen
vreemden: Maer l God heeft my ghetoont/
dat ick gheenen mensche ghemeyn oft on-
reyn noemen soude.

k Exo.23.32 ende 34.15. Deut.7.2. Joan.4. 9. ende 18.28. Act.11.3.

Alle menschen zijn reyn door Christum.

29 Daerom ben ick sonder m weygeren ghe-
comen/als ick ontboden was . Ick vraghe
dan/waer om ghy my ontboden hebt?
30 Doe seyde Cornelius: Ouer vier daghen
vastede ick tot deser uren/ ende ter neghen-
ster uren badt ick in mijnen huyse:

l Act 15.8. Ephes.3 6.

m Grieck/ sonder wtdersegghen

31 Ende siet/daer stont een man voor my in
blinckende cleederen/ en seyde : Corneli/ v
ghebedt is verhoort/en uwe aelmoessen zijn
voor Gode in ghedachtenisse.
32 So sent nu na Joppe, en ontbiet Simo-
nem/die toeghenaemt wort Petrus: dese is
ter herbergen in dē huyse Simonis des Le-
derbereyders aen der Zee / de welcke hier
gecomen zijnde, sal met v spreken.
33 So sant ick terstondt tot v / en ghy hebt
wel gedaen dat ghy hier ghecomen zijt. So
zijn wy dan alle hier voor Godt/om te hoo-
ren al wat v van Gode beuolen is.
34 En Petrus dede zijnē mont open/en sey-
de : Nu verneme ick inder waerheydt/dat
God gheen n wtnemer der persoonen en is.
35 o Maer in allen volcke / wie hem vreest/
ende gherechticheydt werckt / die is hem
aenghenaem.
36 p Het welcke hy heeft te kennen ghe-
gheuen den kinderen Israels / q vercondi-
ghende vrede / door Jesum Christum / die
Heere ouer al is.

n Deu.10.17. 2.Par.19.7. Job.34.19. Sap.6.8. Spr.35.16. Rom.2.11. Gala.2.6. Ephe.6.9. Colos.3.25. 1.Pet.1.17. o Esai.56.6 p Gr. het woordt dat hy gesondē heeft.

37 Ghy weet x de sake die gheschiet is door
gheheel Judeam / f beginnende van Galilea/
nae den Doop die Joannes predickte:
38 t Hoe dat Godt Jesum van Nazareth
heeft ghesalft met den heylighen Gheest/
ende met cracht : welcke omghewandelt
heeft / weldoende ende gesontmakende alle
die van den Duyvel ouerweldicht waren:
want Godt was met hem.
39 Ende wy zijn ghetuyghen van alle dat
hy ghedaen heeft in der Jodenlandt / ende
te Jerusalem : welcken sy ghedoodt heb-
ben/ende aen een hout ghehanghen.
40 u Desen heeft God ten derden daghe ver-
weckt/ende ghegheuen openbaer te worden:
41 Niet allen den volcke/ maer ons/ die wy
te voren van Gode tot ghetuyghen vercoo-
ren waren/ ende hebben met hem ghegeten
ende ghedroncken/ nae dat hy van den doo
den opghestaen is.
42 x Ende heeft ons gheboden den volcke
te predicken/ ende te betuyghen/ dat hy is
de ghene die van Gode ghestelt is / y een
Richter der leuendighen ende dooden.
43 z Desen gheuen alle Propheten ghetuy-
ghenisse / a dat / soo wie in hem gheloouen
sal / vergheuinghe der sonden door zijnen
Name ontfanghen sal.
44 Als Petrus noch dese woorden sprack/
soo viel de heylighe Gheest op alle die het
woordt hoorden.
45 Ende de ghelooui ghe wt de b Besnij-
denisse / die met Petro ghecomen waren/
verschrickten / dat de gaue des heylighen
Gheests oock op de Heydenen wtghestort
werdt.
46 c Want sy hoorden se met tonghen spre-
ken/ ende Godt d groot maken. Doe ant-
woordde Petrus:
47 e Can oock yemandt het water weeren/
dat dese niet ghedoopt en worden / de
welcke den heylighen Gheest ontfanghen
hebben ghelijck wy?
48 Ende hy beual datmense doopen soude
inden Name des Heeren. Doe baden sy hē/
dat hy sommighe daghen by hen bleue.

Dat xj. Capittel.

1. De ontschuldinge Petri/ aengaen-
de de roepinghe der Heydenen/ 19. Die ue-
sticht vander Ghemeynte/ 21. Barnabas
wordt ghesonden tot Antiochien/ 28. de
dierre tydt voorsepdt door Agabus/ 30.
ende het behulp daer teghen.

1 ENde de Apostelen ende Broeders die
in Judea waren / hoorden dat de Hey-
denen oock het woordt Gods aenghe-
nomen hadden.
2 Ende als Petrus opghecomen was te
Jerusalem / so twistichden sy teghen hem/
die wt der Besnijdenisse waren/
3 Segghende: a Ghy zijt ingheghaen tot de
onbesnedene / en hebt met hen ghegeten.
4 Doe begonst Petrus / ende seyde hen
ordentlicken wt/segghende:
5 b Jck was inder stadt Joppe/ biddende:
ende sach in een vertreckinghe der sinnen
een ghesichte / namelick / een vat/ ghelijck
een groot linnen laken / by de vier hoecken
neder ghelaten wt den hemel / ende quam
tot my toe:
6 Ende als ick dat aensach/werdt ick ghe-
waer / ende sach vieruoetighe Dieren der
Aerden / ende wilde ende cruppende Die-
ren ende Voghelen des hemels.
7 Ende hoorde oock een stemme die tot my
seyde : Staet op Petre/ slachtet en etet.
8 Doe seyde ick: Gheensins Heere : want
daer en is noyt yet c ghemeyns ofte on-
reyns tot mijnen monde inghegaen.

9 Ende de stemme antwoordde my ander-
mael vandē hemel : Dat God ghereynicht
heeft/ en sult ghy niet ghemeyn d maken.
10 Ende dit gheschiedde drijmael / ende het
werdt alles weder opgetrocken ten Hemel.
11 Ende siet / terstondt quamen daer drie
mannen ouer in het huys daer ick in was/
ende waren van Cesarea tot my gesonden.
12 e En de Gheest seyde tot my/ dat ick met
hen reysen soude sonder f weygheren : ende
dese ses Broeders ginghen oock met my:
ende wy ginghen in des Mans huys.
13 De welcke ons vertelde hoe dat hy ghe-
sien hadde eenen Enghel in zijnen huyse
staen / ende tot hem segghen : Sendt man-
nen na Joppe / ende ontbiedt Simonem /
die Petrus toeghenaemt is:
14 Die sal g het v segghen/waer door ghy/
ende alle v huys sult salich worden.
15 h Ende doe ick begonst te spreken / viel
de heylighe Gheest op hen / ghelijck als hy
oock inden beghinne op ons viel.
16 Doe dachte ick op het woordt des Hee-
ren/ namelijck / hoe dat hy ghesepdt heeft:
i Joannes doopte met water / k maer ghy
lieden sult in den heylighen Gheest ghe-
doopt worden.
17 l Nae dien dan Godt hen ghelijcke gaue
ghegeuen heeft / ghelijck als ons / doe wy in
Jesum Christum ghelooft hebben/ wie was
ick doch die Godt soude moghen m weeren?
18 Als sy dit ghehoort hadden / sweghen sy
stille / ende prijsen Godt / segghende : So
heeft dan Godt oock den Heydenen bekee-
ringhe ghegheuen tot den leuen.
19 n Ende de ghene die verstroyt waren
door de verdruckinghe / die om Stephani
wille gheschiedde / doorwandelden Phe-
nicien/ende Cyprien/ende Antiochien/ ende
en spraken het woordt tot niemandt / dan
alleenlick tot den Joden.
20 Maer daer waren van hen sommighe
Cyprische / ende Cyreniſche mannen / de
welcke / als sy te Antiochien ghecomen
waren / spraken tot den Griecken/ vercon-
dighende den Heere Jesum.
21 o Ende de handt des Heeren was met
hen : ende een groot ghetal werdt gheloo-
uich/ende bekeerden hen tot den Heere.
22 Ende daer quam een p gheruchte van
desen tot de ooren der Ghemeynte/ die ee
Jerusalem was : en sy sonden Barnabam
wt/dat hy henen ginghe tot Antiochien.
23 De welcke als hy daer ghecomen was/
ende ghesien hadde de ghenade Godts/
werdt hy verblijdt / q ende vermaende se
alle/ dat sy met een voornemen des herten
by den Heere souden blijuen.
24 Want hy was een goet man/ende vol des
heylighen Gheests ende geloofs: ende daer
werdt een groote Schare den Heere toe-
ghedaen.
25 r Ende Barnabas ginck tot Tharsen/
om Saulum weder te soecken.
26 Ende als hy hem ghevonden hadde/
soo leydde hy hem tot Antiochien. Ende
het gheschiedde / dat sy een gheheel Jaer
inde Ghemeynte tsamen quamen / ende
leerden veel volcks : ende dat de Discipu-
len te Antiochien eerst Christenen ghe-
naemt werden.
27 Ende in die selue daghen quamen oock
Propheten van Jerusalem tot Antiochien:
28 En een onder hen/ ghenaemt f Agabus/
stont op/ ende gaf te kennē door den Geest
dat daer t een groote dierre tydt ouer ghe-
heel Aerdtrijcke comen soude: de welcke
oock gheschiede onder den Keyser Claudio.
29 Ende onder den Discipulen besloot een

yeghe-

Margin notes (left column): q Esa.9.6. Joan.16.33. Rom 5.1. Coloss.1.20. r Gr. het woort dat f Luc. 4.14. t Psal. 45.8 Esa 61.1. Luc.4.18. u Act. 2.24. Joan.20.19 1.Cor.15.5. x Mat. 28.19 Mar. 16.15. y Act.17.31. z Gene.3.15. ende 22.18. ende 26.4. ende 49.10. Deut.18.15. Psal.132.11. Esai 4.2. en 7.14. en 9.6. 40.10. Jere.23.5. ende 33.14. Ezec. 34.23. ende 37.24. Dan.9. 24. Mich.7.20. a Act.15.9. b Dat is/ Joden/ c Act.8.4. Mar.16.17. d of/ prijsen e Act.8.35. ende 11.17. a Exo.23.32 ende 34.15. Deute.7.2. Joan. 4.9. ende 18.28. b Act.10.9. Petrus ge-straft van de geloouige Joden/ om dat hy Christum den Heydenen vercondicht hadde/ bewijst dat dē Heydenen de ghenade gheschiedt is. c Leuit.11.4 Deut. 14.7.

Margin notes (right column): d Of, houdt e Act. 10.19. ende 15.7. f Of, twijfelen: g Gr. woorden tot v spreken/ h Act.2.4. ende 19.6. i Mat.3.11. Marc. 1.6. Luc.3.16. Joan.1.26. Acta.1.5. ende 2.4. ende 9.4. k Esa. 44.3 Joel 2.28. l Acta.15.9. m Of/ verbieden/ Den Heydenen is bekeeringe ghegheuen. n Act.8. 1.4 Christus wordt den Heydenen te Antiochien ghepredickt. o Act.2.47. ende 5.14. p Gr. woorde q Act.13.43 ende 14.22. Barnabas. r Act.9.27. Christenen. Agabus. f Act.21.10. t Gr. groo-ten honger. Dierre tydt.

yegheliick na dat hy vermochte / te senden
een u handtreyckinghe / den Broederen
u Gr. tot di
enst
die in Judea woonden.
30 Het welck sy oock deden / sendende tot
de Ouderlinghen / door de handen Barna-
be ende Sauli.

Dat xij. Capittel.

1. De Ghemeynte wordt vervolcht door Herodem/ 2. Jacobus ghedoodt/ 3. Petrus ghevanghen/ 7. ende door den Engel verlost/ 28. de vereeninghe Herodis met de Tyriers / ende de Sidoniers / 21. zyn hoochmoet ende straffe/ 25. Joannes Marcus aenghenomen van Paulo ende Barnaba wederkeerende van Jerusalem.

Herodes doodt Jacobum.
1 TE dier selver tydt begonste Herodes de
Coninck sommighe vander Gemeynte
te verdrucken:
a Mat. 4. 21.
2 Ende doodde a Jacobum / den broeder
Joannis met den sweerde.
Herodes worpt Petrum inde ghevanckenisse.
3 Ende doe hy sach dat het den Joden wel
beharchde / nam hy voor/ oock Petrum te
b Joa. 21. 18
vanghen / (ende het waren de daghen des
c Ofte/ vier-
mael vier
Crychs-
knechten.
ongesuerden broots.)
4 b Den welcken oock ghevanghen heb-
bende / settede hem inde ghevanckenisse/
ende heeft hem overgheghevern c vier vier-
linghen Crychsknechten / dat sy hem be-
waerden: ende wilde hem nae het Pascha
den volcke voortbrenghen.
De Ghemeynte bidt voor Petrum.
5 Soo werdt dan Petrus inde ghevanc-
kenisse ghehouden: ende vande Ghemeyn-
te werdt een d gedurich gebedt tot Godt
ghedaen voor hem.
d Of/ ype-
rich.
6 Ende als Herodes hem nu soude voort-
brenghen: dien selven nacht sliep Petrus
tusschen twee Crychsknechten/ ghebonden
met twee ketenen: ende de Wachters voor
de deure/ bewaerden den Kercker.
De Enghel verlost Petrum.
7 Ende siet / de e Enghel des Heeren quam
daer/ende daer scheen een licht inde wooninn
ghe/ eñ hy sloech Petrum aen de zyde/ ende
e Act. 5. 19.
ende 16. 26.
weckte hem op/ segghende: Staet op haeste-
lick. Eñ de ketenē vielen hem vande handē.
8 Ende de Enghel seyde tot hem: Omme-
f Gr. onder-
bindt uwe
solen.
gort u/ ende f doet uwe schoenen aen. Ende
hy dede alsoo. Ende hy seyde tot hem:
Hangt uwen Mantel omme u / ende vol-
ghet my nae.
9 Ende hy wtgaende volchde hem na/ ende
en wiste niet dat het waerachtich was/ dat
door den Enghel gheschiedde: maer meyn-
de dat hy een ghesichte sach.
10 Ende als sy door de eerste ende tweedde
wachte ghegaen waren/ so quamen sy aen
de ysteren poorte/ die totter Stadt leydt/
de welcke haer van selfs gheopent werdt.
Ende sy wtghegaen zynde / ghinghen een
strate voort: ende terstont scheydde de En-
ghel van hem.
11 Ende Petrus tot hemselven ghecomen
g Dan. 6. 22
zynde/ seyde; Nu weet ick waerachtelijck
g dat de Heere zynen Enghel wtghesonden
heeft / ende my verlost heeft wt der handt
Herodis/ ende wt alle de verwachtinge des
Joodtschen volcks.
Actu. 4. 23
12 Ende als hy hem bedachte / quam hy tot
het huys Marie / des moeders Joannis/
die toegenaemt wort Marcus / h daer vele
broeders waren vergadert / eñ biddende.
13 Ende als Petrus aen de deure der
Rhode.
poorten ghecloppt hadde / soo ghinck daer
een Dienstmaecht voort / om te luysteren/
ghenaemt Rhode.
14 Ende als sy de stemme Petri bekende/ so
en dede sy de poorte niet open van bly-
† Anders/
hy zijt wt-
sinnich.
schap/ maer liep binnen/ ende boodtschapte/
dat Petrus voorde poorte stondt.
15 Ende sy seyden tot haer: i † Sydy ont-
sinnich: ende sy bleef daer by dat het also
ware. Sy seyden: Het is zyn Enghel.
16 Ende Petrus bleef cloppende: ende als sy
opghedaen hadden / saghen sy hem ende
verschrickten.
17 Ende als sy hen metter handt ghewenct Petrus wt
hadde/ dat sy swyghen souden / soo vertelde dē Kercker
hy hen hoe hem de Heere wt der ghevanc- verlost door
kenisse ghelcydt hadde / ende seyde: Boot- den Engel/
schapt dit Jacobo / ende den Broederen. wyckt in een
Ende hy ghinck wt/ ende k reysde nae een ander
ander plaetse. plaetse.
18 Ende als het nu dach werd / en was daer k Of/ ginck
gheen cleyne beroerte onder de Crychs- in een etc.
knechtē/ wat l van Petro gheschiet ware. l Gr. Pe-
19 Ende als Herodes hem ghesocht hadde/ trus mochte ghewor-
ende niet en vandt/ ende de Wachters on- den zyn.
dervraecht hadde/ dede hyse wech leyden.
Ende is van Judea afghegaen nae Cesa-
ream/ ende heeft daer m ghewoont. m Of/ ver
20 Ende Herodes hadde inden sin teghen keert.
Tyrum ende Sidonem te crijghen: maer sy
quamen eendrachtelijck tot hem/ ende ghe-
creghen Blastum des Coninckx Camer-
linck op haer zyde/ ende begeerden vrede/
om dat haer Landt gespijst werdt van des
Coninckx Lande.
21 Ende op eenen ghesetten dach/ Herodes Herodes
de Coninckliicke n cleederen aenghedaen wort levendich van de
hebbende/ ende op den Richtstoel sittende, wormen ge
dede een reden tot hen. geten.
22 Ende het volck riep: Dat is Gods stem- n Syr. 11. 4.
me/ ende niet eens menschen.
23 Ende terstonde sloech hem de Enghel des
Heeren/ om dat hy niet Gode de eere engaf/
ende werdt vande o wormen ghegheten/ o 2. Mach.
ende gaf zynen gheest op. 9. 9.
24 Ende het p woordt Godts wies / ende p Esa. 55. 11.
vermenichfuldichde.
25 Ende q Barnabas ende Saulus keerden
wederom r † van Jerusalem / als sy den q Act. 11. 30.
dienst volbracht hadden/ Johannem met r † Anders/
toename Marcus / met hen ghenomen van Jeru-
hebbende. salem nae

Dat xiij. Capittel.

Antiochien Dienaers der Ghemeynte in Antiochia.

2. Paulus eñ Barnabas geroepen tot de Heydenen/ 7 de bekeeringe Sergij des Stadthouders/ 11. eñ verblindinge van Elymas/ 16. de predicke Pauli/ eñ Barnabe/ 42. der Heydenen geloove / 46. eñ verworpinge der Joden/ 48. sy geloovend die ten leven verordent zyn.

a Act. 14. 26
Paulus eñ Barnabas totte dienst der Heydenē verordent.
1 ENde daer waren inder Ghemeynte/ die
te Antiochien was / a sommighe Pro-
peten ende Leeraers / namelick / Bar-
nabas/ ende Simeon ghenaemt Niger/ en- b Act. 9. 15.
de Lucius van Cyrenen / ende Manahen/ ende 22. 21.
die met Herode den Viervorst opghevoedt Roma. 1. 1.
was/ ende Saulus. Gala. 1. 15.
2 Eñ doe sy den Heere dienden/ ende vaste- ende 2. 8.
den/ seyde de heylighe Gheest: b Scheydet Ephes. 3. 5.
my Barnabam ende Saulum wt tot den 1. Tim. 2. 7.
wercke / daer ickse toe gheroepen hebbe. 2. Tim. 1. 11.
3 c Doe dan/ als sy ghevast ende gebeden/ c Act. 6. 6.
ende hen de handen opghelcyt hadden/ lie- ende 8. 17.
ten sy se gaen. ende 9. 17.
4 Dese dan/ vanden heylighen Gheest wt-
ghesonden/ quamen af tot Seleuciam/ ende
van daer scheepten sy af na Cypren.
5 Ende als sy te Salamine quamen/ so ver-
condichden sy het woordt Gods inde Ver-
gaderinghe der Joden. Ende hadden oock
d Joannem tot eenen Dienaer. d Act. 12. 25.
6 Ende als sy het Eylandt doorghereyst
waren/ tot Paphos toe/ e vonden sy eenen e Act. 8. 9.
Jode / die een Toovenaer eñ valsch Pro-
pheet was/ ghenaemt Bar Jesus. ende 13. 6.
7 De welcke was by Sergius Paulus/
den Stadthouder/ eenē verstandigen man:

welcke ontboot Barnabam ende Saulum/
ende f sochte het woort Gods te hooren.
f Oft, begheerde. 8 Maer g Elymas / dat is de Toovenaer
g Exo.7.11. (want also wort zijnen naem overghezet/)
wederstondt hen / soeckende den Stadt-
houder vanden gelooue af te keeren.
9 Maer Saulus (de welcke oock Paulus
ghenaemt was/) vervult vã dẽ heylighẽ Geest/
zijne ooghen op hem houdende/ seyde:
10 O ghy kint des Duyvels/ vol alles be-
drochs ẽ listicheyts/ ẽ vyant aller gerech
ticheydt/ sult ghy niet ophouden de rechte
weghen des Heeren te verkeeren?
11 Ende nu siet/ de hant des Heeren teghen
u/ ende ghy sult blindt wesen/ ende eenen
tijt lanck de Sonne niet sien. Ẽ terstondt
viel op hem donckerheydt/ ende duysternis-
se/ ende hy rontomme gaende / sochte die
hem mochten met der hant leyden.
Sergius Paulus wort gheloovich. 12 Als de Stadthouder sach dat daer ghe-
schiet was/ gheloofde hy/ verwondert zijn-
de in de leere des Heeren.
13 Ende Paulus / ende die met hem waren/
van Papho gheschept zijnde/ quamen tot
h Act.15.38. de stadt Perge in Pamphilia: h maer Joan
nes week van hen/ ende keerde weder nae
Jerusalem.
14 Ende sy van Perge voortghegaen/ qua-
i Dat is/ Schole/ of/ Collegie der Joden. men te Antiochia / in den lande Pisidia/
ende op den Sabbathdach inde i Synago-
ge ghegaen zijnde/ saten neder.
Het lesen der Wet ẽ Prophetẽ. 15 Ende na het lesen der wet/ ende der Pro-
pheten / sonden de Overste der Synagogen
tot hen / segghende : Mannen / broeders/
soo eenighe troostelicke reden in u lieden is
Pauli predicatie. tot den volcke/ so spreeckt.
16 Doe stondt Paulus op / ende als hy se
metter handt hadde doen swijghen / seyde:
k Exod.1.1. Ghy Israelitische mannen / ende die Godt
l Exod.13.16 vreest/ hoort toe.
m Gr. hooghen 17 De Godt deses volcks Israels / heeft
k onse Vaderen wtvercoren / ende heeft dit
n Exod.16. volck verhooght/ als sy vreemdelinghẽ warẽ
Num.14.34 inden lande Egypti/ l ẽ heeftse met m wt-
Psal.99.10. ghereckten arme daer wtgheleydt.
Ezech.4.6. 18 n Ende verdroech hare manierẽ ontrent
o Jos.14.2. den tijt van veertich Jaren inder woestijne.
p Jud.1.2. 19 Ende als hy de seven volcken inden lan-
ende 3.9. de Chanaan verdorven hadde/ o deylde hy
q 1.Sa.8.5. hen der selver landt wt met den lote.
Osee 13.11. 20 p Ende daer na gaf hy hen Richters/ on-
1.Sam.9.15 trent vier hondert ende vijftich Jaer lanck/
ende 10.1. tot op den Propheet Samuel.
r 1.Sa.16.13 21 q Ende daer nae begeerden sy eenen Co-
s 1.Sa.13.14 ninck / ende Godt gaf hen Saul/ den sone
Psal.89.21. Cis/ eenen man wt den gheslachte BenJa-
Actu.7.46. min/ veertich Jaren lanck.
t 2.Sa.7.12 22 Ende als hy dien afghezet hadde/ r ver-
Psal.132.11. weckte hy hen David tot eenen Coninck/
Esai.11.1. welcken hy oock ghetuyghenisse gaf / ende
Act.2.30. seyde: s Ick hebbe ghevonden David den
Rom.1.3. sone Jesse/ eenen man na mijn herte/ die al-
2.Tim.2.8. le mijnen wille doen sal.
u mat.3.1. 23 t Van deses zaet/ heeft God na de belof-
Mar.1.2. te Israels/ verweckt dẽ salichmaker Jesum/
Luc.3.3. 24 u Als Johannes eerst alle den volcke
Joan.3.23. Israel ghepredicht hadde den Doop der be-
x Gr. voor het aẽsicht zijns inganckx. keeringhe x voor zijne toecomst.
25 Ende als Joannes zijnen loop vervult
hadde/ seyde hy: Wien meynt ghy lieden dat
ick ben/ y ick en ben die niet : maer siet/ hy
y Joã 1.20. coemt na my z wien ic niet weerdich en ben
z Mat.3.11. zijn schoenen te ontbinden.
a Mat.10.6 26 Ghy mannen broeders / kinderen des
Actu.3.26. gheslachts Abrahe/ ende die onder u lieden
b Joã.16.3. Godt vreesen/ a tot u is het woordt deser
Actu.1.17. salicheydt ghesonden.
1.Cor.2.8. 27 Want sy die te Jerusalem woonen / ende
1.Tim.1.13. hare Oversten / b als sy desen niet en be-
kenden / hebben sy oock de stemmen der
Propheten/ die op de Sabbathen ghelesen
worden/ hem oordeelende/ vervult:
28 c Ende gheenderhande oorsaecke des c mat.26.20
doodts in hem vindende/ baden sy Pilatum Mar.15.12.
dat hy ghedoodt werde. Luc.23.13.
29 Ende als zijt al vervult hadden/ dat van Joan.19.6.
hem gheschreven was/ namen sy hem van-
den houte/ ende leyden hem in een graf.
30 d Maer Godt heeft hem vande dooden d mat.28.6.
opghewecket. Mar.16.6.
31 e De welcke is ghesien gheweest vele Luc.24.6.
daghen / van de ghene die met hem op e mar.16.14
gegaen waren van Galilea tot Jerusalem/ Joan.20.19
de welcke zijne ghetuyghen zijn tot den
volcke.
32 Ẽ wy vercondigen u lieden/ dat de f Be- f Gene.3.15.
lofte / die tot onsen vaderen ghescheit is/ Deut.18.15.
33 Godt haren kinderen / dat is / ons ver- 2.Sa.7.12.
vult heeft/ verweckt hebbende Jesum: ghe- Psal.132.11.
lijck oock in den tweeden Psalm gheschre-
ven staet : g Ghy zijt mijn Sone / heden g Psal.2.7.
hebbe ick u ghebaert. Hebr.1.5.
34 Ende dat hy hem also vanden dooden ende 5.5.
heeft opghewecket / dat hy niet meer sal h Esa.55.3.
wederkeeren totten graue/ heeft hy aldus i Psal.16.10
ghesegt : Ick sal u lieden de heylighe ende Act.2.27.
trouwe beloften Davids gheven. k 1.reg.2.10.
35 Daeromme seyt hy ooc in eenen anderen Act.2.29.
Psalm: i Ghy en sult niet toe laten dat u l Luc.24.47.
Heylighe verrottinghe sie. 1.Joan.2.12.
36 k Want David als hy zijnen tijdt den m rom.3.28
raedt Godts ghedient hadde/ is ontsla- ende 8.3.
pen/ ende by zijnen vaderen gheleyt / ende Galat.2.16.
heeft verrottinghe ghesien. Hebr.7.19.
37 Maer dien God opghewecket heeft/ die n Rom.10.4
en heeft geen verrottinghe ghesien.
38 So sy u lieden dan condt / ghy mannen
broeders/ l dat u vergevinghe der sonden
vercondicht wort door desen: m ẽ van al-
len daer ghy lieden niet van en condet in de
Wet Moses gherechtveerdicht worden.
39 n So wie aen desen ghelooft / die wort ge-
rechtveerdicht.
40 Siet dan toe/ dat op u lieden niet en
come/ dat inden Propheten geseyt is:
41 o Siet ghy verachters/ ende verwondert Verachters
u lieden / ende p vergaet : want ick wercke o Abac.1.5.
een werck in uwe dagen/ een werck dat ghy p Oft/ ver-
lieden niet ghelooven sult / alst u yemandt swindt:
vertelt.
42 Ende doe q† u de Joden wtghegaen wa- q† Anders/
ren wt der Vergaderinge / baden de Heyde- sy.
nen dat sy hem den naesten Sabbath dese r Grieckx/
woorden souden spreken. des tusschẽ
43 Ende als de Vergaderinge opghebroken Sabbaths.
was / volchden Paulum ende Barnabam
vele Joden ende Godtvruchtighe s Joden s Grieck/
ghenooten / welcke sy aenspraken / ende Aencome-
t rieden hen in de Genade Gods te blijven. linghen.
44 Ende op den navolghenden Sabbath/ t Act.11.23.
quamen tesamen by na gheheel de Stadt/ ende 14.22.
om het woordt Gods te hooren. De Joden
45 Ende als de Joden de scharen saghen/ spreken te-
werden sy vol nijts/ ende wedersprakẽ het ghẽ Paulum
ghene dat van Paulo ghesey werdt/ tegen-
sprekende ende lasterende.
46 Ende Paulus ende Barnabas bijhmoe-
dicheyt gebruyckende / seyden : u Het was u Mat.10.6
noodich dat tot u lieden eerst het woordt Act.3.26
Godts ghesproken werde : x maer na dien ende 13.26.
ghy dat verstoot/ ende oordeelt u seluen on- x Exo.32.8.
weerdich des eewigen levens te wesen/ siet/ Esaie 55.5
so keeren wy ons tot den Heydenen. 4 Esd.1.24.
47 Want also heeft ons de Heere bevolen/ Mat.8.12.
segghende: y Ick hebbe u ghezet tot een licht ende 21.43.
der Heydenen / op dat ghy een salicheydt y Esa.42.6.
wordet tot het wterste der aerden. ende 49.6.
48 Ende als de Heydenen dat hoorden / Luce 2.32.
ver-

verblijden sy hen / ende preesen het woordt
des Heeren : ende daer gheloofden soo vele
alsser ten eewigen leuen geordeneert waren.
49 Ende het woordt Godts werdt door het
gheheele landt wtgebreydt.
50 Maer de Joden verweckten Godvreesende
ende eerbare vrouwen / ende de voornemste
f1. Tim.3.11 vanderStadt / f ende verweckten
veruolghinghe teghen Paulum ende
Barnabam / ende wierpense wt van
hare Palen.
a mat. 10.14 51 a Ende sy schudden het stof van hare
Marc. 6. 11 voeten op hen/ en quamen tot Iconien.
Luce 9.5. 52 Ende de Discipulen werden vol vreuchden
Act.18.6 ende heyligen Gheests.

Dat xiiij. Capittel.

2. Paulus en Barnabas veruolcht vã de ongheloouige Joden / 9. vliedẽ na Lystren en Derben/ 7. ende om de heelinge eens Creupelen werdden sy van velen gheacht Goden te zijn/ 15. de welcke sy ten rechten wege bringen/ 19. maer het volck door sommige aengecomen Joden opgherroert, steenicht Paulum.

1 ENde het gheschiedde te Iconien/ dat sy
in de Vergaderinghe der Joden ginghen/
ende so spraken / dat daer een groote
menichte van Joden ende Griecken gheloouich
werdt.
a Ost/ Ongheloouich. 2 Maer de Joden die a onghehoorsaem
waren/ verweckten ende verbitterden de zielen
der Heydenen tegen de Broederen.
3 So verkeerden sy dan daer langhen tijdt/
b Ost vrijelic sprekẽde b vrijmoedicheyt gebruyckende in den Heere
/ c die den woorde sijner ghenaden ghe-
c mat.16.20 tuyghenisse gaf / ende dede teeckenen ende
Hebr. 2.4 wonderheden door hare handen.
Act. 19.11 4 Ende de menichte der Stadt werdt ghedeylt/
ende sommige waren met dẽ Joden/
sommige met den Apostelen.
5 Ende als daer een Oploop ghescheidt
was van de Heydenẽ ende Joden met hare
b Of/ ongelijck. Ouersten / om hen d smaedtheydt aen te
doen/ ende te steenigen.
6 Hebben sy dat verstaen / en zijn geuloden
e mat. 10.23 e in de Steden Lycaonie/ Lystren/ Derben/
Act. 8.1. ende in het omliggende landt.
7 En vercondichdẽ daer het Euangelium.
f Act. 3.2 8 f Ende te Lystren sat een man / onmachtich
in de voeten/ ende was creupel / van
moeders lijue aen/ soo dat hy noyt ghewandelt
en hadde.
9 Dese hoorde Paulum spreken: de welcke
als hy hem aensach / ende merckte dat hy
* of/ gesont gheloove hadde* salich te worden/
10 Seyde met luyder stemmen: Staet op
g Esa. 35.6. recht op uwe voeten : g ende hy spranck op/
ende wandelde.
11 Ende als de scharen saghen/ wat Paulus
ghedaen hadde / hieuen sy hare stemme
h Act. 28.6. op / segghende in Lycaonisch : h De Goden
zijn den menschen ghelijck ghewordẽ/ ende
tot ons neder ghecomen.
12 Ende sy noemden Barnabam Juppiter
/ ende Paulum Mercurium / om dat
hy het woordt voerde.
Sy willen 13 Ende Juppiters Priester die voor hare
Paulo ende Stadt was / als hy ghecranste Ossen voor
Barnabe de poorten gebracht hadde: wilde offeren te
offerhande samen met den scharen.
doen. 14 Maer als de Apostelen Barnabas ende
Paulus dat hoorden / scheurden sy hare
Cleederen / ende sprongen onder de scharen/
roepende/
i Act.10.26. 15 Ende segghende : Ghy mannen/ i waer
Apoc. 19.10 om doet ghy liden dit ? wy zijn oock menschen
ende 22.9 den seluen lijden onderworpen / ghelijck
ghy/ vercondigende v lieden / dat ghy
v sondt bekeeren van dese ijdele Afgoden
tot den leuendighen Godt/ k die den Hemel k Gen.1.1
ende de Aerde / ende de Zee ghemaeckt Psal.33. 6.
heeft/ ende al wat daer in is. ende 124 8.
16 Die in voorleden tijden alle de Heydenen ende 146. 6.
l heeft laten in wandelen in hare wegen. Act.17.24.
17 n Hoewel hy hemseluen niet onbetuyght Apo.14.7
ghelaten heeft/ ons goet doende/ ende ons l Psal. 81.13
reghen vanden Hemel/ en vruchtbare tijden m dat is/
geuende/ ende o † onse herten veruullende na haer
met spijse ende vrolickheydt. goetduncke
18 En dit segghende en conden sy de scharen leuen.
nauwe stillen dat sy hen niet en offerden. n Rom. 1.19
19 Ende daer quamen de Joden van Antiochien o † anders/
ende Iconien / ende ouerreden de nwe.
scharen/ ende p steenichden Paulum/ ende Paulus ge-
sleypten hem ter Stadt wt/ meynende dat steenicht.
hy doodt was. p2Cor.11.25
20 Maer als hem de Discipulen omringt
hadden/ stont hy op/ ende ginck in de stadt:
ende des anderen daeghs ghinck hy met
Barnaba wt/ na Derben.
21 Ende als sy dier Stadt het Euangelium
ghepredickt/ ende vele geleert hadden/
keerden sy weder na Lystren/ ende Iconien/
ende Antiochien/
22 Versterckende de zielen der Discipulen/ Gheloone
q ende hen vermanende in den gheloone te Verdrucckinghe.
volherden/ en seggende: r dat wy door veel
verdruckinghen moeten in het Coninckrijcke q Act.11.23.
Gods ingaen. ende 13.43
23 Ende als sy in de Ghemeynten hadden r Luce 24.26
Ouderlinghen gecoren/ ende ghebeden met 2. Tim. 3.12
vasten / beuolen syse den Heere in welcken
f sy geloofden. f grieck/ geloofc hadde
24 Ende Pisidiam doorreysende/ quamen
sy in Pamphilien.
25 Ende als sy te Perghen het woordt ghesproken
hadden/ quamen sy af na Attalien.
26 Ende van daer scheepten sy af t na Antiochien/
van waer sy der Ghenaden Gods t Acto.13.1.
beuolen waren tot den wercke dat sy volbracht
hadden.
27 Als sy daer ghecomen waren/ en de ghemeynte
vergadert hadden / vercondichden
sy wat Godt al met hen ghedaen hadde/
ende dat hy den Heydenen de deure des gheloofs
gheopent hadde.
28 Ende sy verkeerden daer langhe tijdt met
de Discipulen.

Dat xv. Capittel.

4. Vereeninghe van den twist ouer de Besnijdinge/ 22. ghesonden tot de Ghemeynten der Heydenen / 37. de scheydinghe Pauli ende Barnabe/ om Joannes Marcus wille.

1 ENde sommighe afcomende van Judea/
leerden de Broederen/ asegghende :
Ten zij dat ghy besneden wordt b nae Misuerstande
Moses Wet / so en condt ghy niet c salich der Besnijdinghe.
worden.
2 Doe daer nu Oproer gecomen was / ende
gheen cleyne twistinghe Paulo ende Bar- a Galat.5.2
nabe teghen hen / ordineerden sy d dat b Gene.17.10
Paulus ende Barnabas / ende sommighe c Grieck/ behouden.
andere van hen souden op reysen nae Jeru-
salem tot de Apostelen ende Ouderlinghen/ d Gala.2.1
om deser vragen wille.
3 Sy dan van der Ghemeynte geleydt
zijnde/ reysden door Phenicien ende Samarien/
vertellende de bekeeringhe der Heydenen/
en maeckten groote blijschap allen
den Broederen.
4 Ende als sy te Jerusalem quamen/ werden
sy van der Ghemeynte ontfanghen/ en
van de Apostelen : en van de Ouderlingen:
ende sy vercondichden alles wat Godt met
hen gedaen hadde.

5 Ende daer stonden op sommige van der
secte der Phariseen / die gheloouich gewor-
den waren segghende: Men moetse besny-
den ende gebieden de Wet Mosis te houden
6 Ende de Apostelen ende Ouderlinghen quamen
tesamen/om op e dese sake te mercken.
7 Ende als daer nu groote twistinghe was/
soo stondt Petrus op / ende seyde tot hen : f
Ghy mannen broeders/ ghy weet dat Godt
ouer langhe daghen onder ons / my ver-
coren heeft / dat de Heydenen door mynen
mont het woort des Euangeliums hooren/
ende ghelooouen souden.
8 Ende God de g kender der herten h ghe-
tuychde ouer hen / gheuende hen den Heyli-
ghen Gheest/ gelijck als oock ons.
9 i Ende en maeckte gheen onderscheydt
tusschen hen ende ons/ als k hy hare herten
gereynicht had de door den ghelooue.
10 Wat versoeckt ghy lieden nu Godt / l om
den Discipulen een iock op den hals te leg-
ghen/ dwelck noch onse Vaders/ noch wy en
hebben connen dragen?
11 Maer wy geloouen door de genade des
Heeren Jesu salich te worden / ghelijcker-
wijs sy oock doen.
12 Soo sweech de gheheele menichte stil /
ende hoorden Barnabam ende Paulum
vertellen hoe groote teeckenen ende won-
derheden God door hen ghedaen hadde on-
der de Heydenen.
13 Ende als sy swegen / antwoorde Jaco-
bus / segghende: Ghy mannen Broeders/
hoort my:
14 Simeon heeft vertelt hoe Godt eerst de
Heydenen heeft besocht / om sijnen Name
een volck aen te nemen wt den Heydenen.
15 Ende hier mede comen de woorden der
Propheten ouer een/ gelijc gescreuen is:
16 n Daer na sal ick weder keeren / ende sal
weder op timmeren den Tabernakel Da-
uids die veruallen is/ ende syn veruallinghe
sal ick weder op timmeren/ ende sal hem we-
der op richten :
17 Op dat de ouergebleuen menschen o den
Heere soecken / ende alle de Heydenen ouer
welcken mynen Naem aengheroepen is/
spreeckt de Heere/ die dit al doet.
18 Gode zijn alle wercken van der ecuwic-
heyt aen bekent.
19 Daerom oordeele ick / datmen den genen
die van den Heydenen tot Godt bekeeren/
niet onrust maken en sal:
20 Maer datmen hen behoort te schrijuen/
dat sy hen onthouden van de p besmettin-
gen der Afgoden / q ende van hoererije / ende
van verstickten/ r ende van bloede.
21 Want Moses heeft van ouden tijden
aen(in allen steden die hem predikeu/ ende
wordt op alle Sabbathen in de Vergade-
ringhe ghelesen.
22 Doe dochte het den Apostelen ende den
Ouderlinghen met gheheel de Vergaderin-
ghe goet/ sommighe mannen wt hen te ver-
kiesen / ende met Paulo ende Barnaba te sen-
den na Antiochien/ namelick / Judam/ met
den toenaem Barsabas / ende Silam /
welcke mannen Voorganghers waren on-
der den Broederen: ende door hen aldus te
schrijuen:
23 Wy Apostelen/ ende Ouderlinghen/ ende
Broederen wenschen den Broederen wt de
Heydenen in Antiochien/ ende Syrien/ ende
Cilicien/ salicheydt.
24 Om dat wy ghehoort hebben/ f dat som-
mighe die van ons wtghegaen zijn/ v lie-
den met woorden verstoort hebben / ende
uwe zielen wanckelende ghemaeckt / seg-
ghende dat ghy moet besneden worden/
ende de Wet houden / welcken wy dat niet
beuolen hebben.
25 Daerom heeftet ons eendrachtelick ver-
gadert/ goet ghedocht : mannen wt te kie-
sen/ ende tot v lieden te senden met onsen lie-
uen Barnaba ende Paulo.
26 Welcke menschen t hare zielen ouergheg- t Acto. 13.50 ende 14.19.
geuen hebben voor den Name ons Heeren
Jesu Christi.
27 Soo hebben wy dan ghesonden Judam
ende Silam / welcke v lieden oock dit selue
met woorden verkondighen sullen.
28 Want het heeft den heylighen Gheest
ende ons goet ghedocht / v lieden gheenen
last meer op te legghen/ dan dese nootsake-
licke dinghen:
29 Namelick/ dat ghy v onthoudt/ u vanden u Exo. 20.2
Afgoden offer/ ende x van bloede / ende Zacha. 9.7.
van verstickten / p ende van hoererie : van x Gen. 9.4.
welcken soo ghy v lieden onthoudt, so doet Leuit. 17.14
ghy wel/ Vaert wel. p 1 Thes. 4.3
30 Dese dan wech ghelaten zijnde/ quamen
te Antiochien: ende als sy de menichte ver-
gadert hadden/ gauen sy den Brief ouer.
31 Ende als sy dien gelesen hadden/ verblij-
den sy hen van der vertroostinghe.
32 Ende Judas ende Silas / die oock selue
Propheten waren/ vermaenden de broederen
met vele woorden/ ende versterckten se.
33 Ende als sy daer eenen tijt lanck gheweest
hadden/ werden sy met vreden van de broe-
deren henen ghelaten tot den Apostelen.
34 Maer het docht Sila goet, daer te blijuen.
35 Ende Paulus ende Barnabas woonden
te Antiochien / leerende ende verkondigen-
de met vele andere het woort des Heeren.
36 Ende na sommighe daghen seyde Paulus
tot Barnabam : Laet ons nu wederkeeren
ende onse broeders in alle Steden besoecken/
daer wy het woort des Heeren verkondicht
hebben, hoe sy hen hebben.
37 Ende Barnabas riedt/ dat sy Joannem/ 3 Colo. 4.10
toegenaemt z Marcus/ mede nemen souden. 2 Tim. 4.11.
38 Maer Paulus achtede niet recht te zij- Philem. 24.
ne / dat sy dien met hem nemen souden/
a die van Pamphilia aen / van hen afghe- a Acto. 13.13
weken was/ ende met hen niet en was ghe-
gaen tot dien wercke.
39 So is dan onder hen een verbitteringhe
geworden / also dat de een van den anderen
afweeck : ende dat Barnabas Marcum
met hem nemende, na Cyprum scheepte.
40 Ende Paulus nam tot hem Sylam/ ende
reysde henen / der ghenaden Gods van den
Broederen beuolen.
41 Ende hy doorwandelde Syriam ende Ci-
liciam/ de Gemeynten versterckende.

s Gilieft dit woort te lesen.
f Act. 10.20 ende 11.12.
g 1 Par. 28.9 ende 29.17.
1 Sam. 16.7.
Psalm. 7.10
Jerem. 11.20 ende 17.10.
ende 20.12.
h Act. 10.28 ende 19.6.
i Act. 11.17.
k Act. 10.43
l Mat. 23.3
m Eph. 2.5.8
Tit. 3.4
Prophecie van de salicheyt der Heydenen.
n Amos 9.11.
o Of nae den Heere vraghen.
p Exo. 20.3
q 1 Tess. 4.3
r Gene. 9.4
Leuit. 17.14
De Wet Mosis werdt op alle Sabbathen ghelesen.
De Sendtbrief der Apostelen.
p Galat. 2.4

Dat xvj. Capittel.

1. Paulus Thimotheum besneden heb-
bende/ neemt en met hem/ 6. Sy worden
door den gheest verhindert te prediken
in deen landt/ 9. Ende geroepen in een
ander/ 14. De bekeeringhe Lydie/ 16.
Paulus ende Sylas ghevanghen om der
Waerseggherssen / troosten henseluen in
God/ 27. Bekeeren den Stockwaerder/
35. Ende als Romeynen worden sy los.

1 ENde hy quam tot Derben ende Ly-
stram: Ende siet/ daer was een Discipel/ a Rom. 16.21
met name Timotheus / eener gheloouu- Philip. 2.19
ger Joodtscher Vrouwen Sone/ ende eens 1 Thes. 3.2.
Griecschen Vaders : b Acto. 6.3.
2 b c Welcken goet ghetuyghenisse ghe- c Sy welcke betuycht
ghegeuen werdt van den broederen te Lystren werdt.
ende Iconien.
3 Desen wilde Paulus hebben met hem
te reysen: ende nam hem aen/ ende besneedt
hem/

hem / v om der Joden wille / die in die
plaetse waren: want sy wisten alle / dat syn
Vader een Griecx was.
4 Ende sy de Steden doorreysende / gaven
hen te houden de ordeninghen / * die van
den Apostelen ende Ouderlinghen te Jeru-
salem geordineert waren.
5 So werden dan de Gemeynten versterckt
in den gheloove / ende werden alle daghe
overvloediger in ghetale.
6 Ende als sy het landt van Phrygia ende
Galatia doorreyst hadden / ende door den
heylighen Gheest † verhindert werden / het
woordt in Asia te spreken:
7 Als sy in Mysiam gecomen waren / ver-
sochten sy door Bithyniam te reysen: en de
Gheest liet hen dat niet toe.
8 e Maer doe sy Mysiam doorghegaen
waren / quamen sy af tot Troas.
9 Ende van Paulo werdt in der nacht een
ghesichte ghesien / te weten: Daer was een
Macedonisch man staende / ende hem bid-
dende ende seggende: Coemt over in Ma-
cedonien / ende coemt ons te hulpe.
10 Als hy dan dit ghesichte ghesien hadde
sochten wy terstondt te reysen na Macedo-
niam / versekert zijnde / dat ons de Heere ge-
roepen hadde / om het Euangelium te pre-
diken.
11 So scheepten wy dan van Troas af / en
quamen rechts loops na Samothracien:
ende des anderen daechs tot Neapolis.
12 Ende van daer tot Philippis / welck is
de eerste Stadt des deels Macedonie. en
is een vrye Stadt. Ende wy verkeerden in
die Stadt sommighe daghen.
13 Ende op den Sabbathdach ghinghen
wy wt buyten der Poorte / aen eenen wa-
terstroom / daer men ghewoon was te bid-
den: ende als wy gheseten waren / spraken
wy met den Vrouwen / die daer tsamen
ghecomen waren.
14 Ende een Vrouwe met namen Lydia /
een purpur vercoopster / van der Stadt
Thyatiren / Godtvreesende / hoorde ons /
wiens herte de Heere opende / dat sy aen-
merckte wat van Paulo ghesepdt werdt.
15 Ende als sy ghedoopt was / ende haer
huys, badt sy ons / segghende: So ghy my
gheacht hebt den Heere f ghetrouwe te zy-
ne / so coemt in myn huys / en blyft: g En-
de sy dwanck ons.
16 Ende het geschiede / als wy tot het ghe-
bedt ginghen / dat een Dienstmaecht ons
ontmoettede / die eenen h waerseggenden
Geest hadde / ende haren Heeren i groot ge-
win aenbrachte met waerseggen.
17 Dese volchde Paulum ende ons na / ende
riep / segghende: Dese menschen zyn Die-
naers des Hooghsten Gods / de welcke
k † ulieden den wech der salicheyt vercondigen.
18 Ende dit dede sy vele daghen: Maer het
verdroot Paulum / en hy keerde hem / ende
seyde tot den Gheest: Ick ghebiede v inden
Name Jesu Christi / dat ghy van haer wt
vaert. l Ende hy voer wt ter selver vren.
19 Ende doe hare Heeren sagen / dat de hope
haers gewins wt gheuaren was / m namen
sy Paulum ende Silam / ende trockense op
de Marckt / voor de Oversten.
20 Ende sy brachtense voor den Hooftman-
nen / segghende: n Dese menschen beroeren
onse Stadt / ende zyn Joden.
21 Ende vercondighen zeden die ons niet
gheoorloeft en zyn aen te nemen / noch te
doen / dewyle wy Romeynen zyn.
22 Ende de Schare viel mede teghen hen / en
de Hooftmannen hare cleederen ghescheurt
hebbende / beuolen se te o geesselen.

v 1.Cor.9.20 Galat. 2.4.
* Act.15.20
Paulus wordt van den Gheest verhindert / in Asia te prediken.
† Of / verboden.
e 2.Cor.2.12
Paulus wordt door een gesichte geroepen in Macedoniam.
Lydia
f Of / gelooui ch.
g Gene.19.2 Jud.19.21. Luce 24.28. Heb.13.2.
h 1.Sam.28.7
i Act.19.24.
k † Anders / ons.
Paulus dryft den waerseggenden Gheest wt.
l Mar.16.17.
m 2.Cor.16.5
n Acto.17.6
Paulus en Silas werden gegheesselt.
o 1.Cor.11.25 1.Thessa.2.2

23 Ende als sy hen vele slaghen p ghege-
ven hadden / so worpen sy se in de gheuanc-
kenisse / ende beuolen den Stockwaerder
dat hyse neerstelick bewaren soude.
24 De welcke sulck een ghebot ontfangen
hebbende / worp se in de binnenste kercker /
en sloot hare voeten vast inden Stock.
25 Ende ter middernacht q baden Paulus
en Silas / en loefden God met sanghe / ende
de ghevangenen hoordense.
26 Ende daer quam snellijck een groote
Aerdtbevinghe / so dat de fondamenten des
Karckers beweecht werden / ende s terstont
werden alle de deuren opghedaen.
27 Als dan de Stocwaerder wt den slaep
ontspranck / ende sach de Deuren des
Karckers opghedaen / track hy syn sweert
wt / ende soude hemseluen ghedoot hebben /
meynende dat de ghevanghene wt ghelo-
pen waren.
28 Maer Paulus riep met luyder stemmen /
seggende: Doet v seluen gheen quaet / want
wy zyn alle hier.
29 Doe eyschte hy licht / ende spranck in / en
was bevende / ende viel Paulo en Sile ten
voeten.
30 Ende leydese wt / en seyde: Lieve Heeren /
t wat moet ick doen: dat ic salich worde:
31 Ende sy seyden: u Gheloouft in den Heere
Jesum Christum / ende ghy sult salich wor-
den / ende v huys.
32 Ende sy spraken hem het woort des Hee-
ren / en allen die in synen huyse waren.
33 Ende hy namse tot hem te dier seluer
vren des nachts / ende wiesch hen de stra-
men af / ende werdt ghedoopt / ende alle de
syne terstondt.
34 Ende hy leydese in syn huys / ende x sette
hen de Tafel voor / ende verheuchde hem /
dat hy met gheheel zynen huyse aen Godt
gheloouich ghewordden was.
35 Als het nu dach ghewordden was / sonden
de Hooftmannen y Stadtdienaers / seg-
ghende: laet die menschen los.
36 Ende de Stockwaerder vercondichde
dese woorden Paulo, segghende: De Hooft-
mannen hebben ghesonden / dat ghy lieden
soudt los worden: soo gaet dan nu wt / ende
gaet in vrede.
37 Maer Paulus seyde tot hen: Sy hebben
ons die wy Romeynen zyn / onveroordeelt
openbaerlick ghegeesselt / ende in den Karc-
ker geworpen / en worpense ons nu heyme-
lick wt? Neen also niet / maer laetse selue
comen / ende ons wt leyden.
38 De Stadtdienaers bootschapten dese
woorden den Hooftmannen: en sy vreesden /
hoorende dat sy Romeynen waren.
39 Ende quamen / en baden hen te vreden te
zyn ende leyddense wt / ende z † begeerden
dat sy wt der Stadt gaen souden.
40 Ende weghegaen zynde / wt den Karc-
ker ginghen sy in tot Lydiam. Ende doe sy
de Broeders ghesien hadden / troostedense
sy se / ende ghinghen wt.

Dat xvij. Capittel.

4. In Thessalonica worden sy ontfan-
gen van sommigen / ende verworpen van
sommighen / 11. De vprechtheyt der Ber-
reensen in de Schrift, 16. De handelinge
Pauli te Athenen / 34. Ende de vrucht
daer van.

1 Ende doe sy door Amphipolim / ende
Appolloniam ghetogen waren / quamen
sy tot Thessalonica / daer een Synago-
ghe der Joden was.
2 Ende Paulus ginck na zyner ghewoon-
heyt

p Griecx / opgeleyt.
q Acto.4.3
r Gr. ghebondene.
s Acto.5.19. ende 12.7.
De Stockwaerder ghelooft in Christum / met gheheel syn huysghesin.
t Luce 3.10. Acto 2.37. ende 9.6.
u Joa.3.16. 36. ende 6.47 1 Joan.5.10
x Luce 5.29. ende 19.6
y Griecx / Roedendraghers.
Paulus en Romeyn.
z † Anders / baden hen.
Mat.8.26.
Paulus vercondicht Jesum in Thessalonica.

heyt tot hen in/ ende handelde met hen drp
Sabbathen lanck wt de Schriften:
a Luc.24.46 Mat.16.21. Psal.22.7.
3 Openende ende voorlegghende/ a dat Chri-
stus lyden moeste/ en opstaen van den doo-
den/ en dat dese Christus sy/ dien ick/ seyde
hy/ v lieden verconndighe.
b Act.28.24 c Gr. toege lot.
4 b En sommige van hen geloofden / ende
werden Paulo en Sile c toegevoecht/ ende
oock een groote menichte van Godvreesen-
de Griecken/ ende van de voornemste vrou-
wen niet weynich.
De ongehoorige Joden willen Paulum dooden.
5 Maer de Joden die ongehoorsaem wa-
ren door nydicheyt beweecht zijnde/ namen
tot hen sommighe boose mannen wt de
Marcktboeuen / ende maeckten dat het
volck te hoope liep / ende stelden de Stadt
in oproer: ende Jasonis huys aenvallende/
sochtense te brenghẽ onder het volc.
Jason wort beschuldicht/ dat hy Paulum gheherberght heeft.
6 En als sy se niet en vonden/ trocken sy Ja-
son/ en sommighe broederen/ tot de Overste
der stat/ roepende: d Dese zijn de ghene/ die
de Werelt beroert hebben / ende zijn hier
ghecomen.
d Act.16.20 e Luce 23.2. Joan.19.12
7 Welcke Jason ontfangen heeft: ende dese
doen alle teghen des Keysers ordinancien/
e segghende / dat daer een ander Coninck
is/ namelick/ Jesus.
8 Ende sy beroerden het volck / ende de
Oversten der Stadt/ die dit hoorden.
9 Maer als hen van Jason ende den ande-
ren genoech ghedaen was/ lieten sy se gaen.
10 Ende de broederen souden terstondt des
nachts Paulum en Silam na Berreen: en
als sy daer gecomen waren / gingen sy inde
Vergaderinghe der Joden.
11 Ende dese warẽ edelder/ dan die te Thes-
salonica warẽ ende ontfinghen het woordt
f Esa.34.16 Luce 16.29. Joan.5.39. g Griecx/ hadden/
met alle ghenegentheyt / f ondersoeckende
daghelicx de Schriftẽ/ of die also g hadden
12 So geloofden der dan vele wt hen / ende
van eerlicke Griecksche Vrouwen ende
Mannen niet weynich.
13 Maer als de Joden van Thessalonica
ghewaer werden / dat het woordt Godts
oock te Berreen van Paulo verconndicht
wert/ soo quamen sy daer oock / ende h be-
roerden het volck.
14 En doe sonden de Broeders Paulum ter-
stont wt / dat hy ghinghe/ als na de Zee:
maer Silas en Timotheus bleuen daer.
15 Ende die Paulum gheleydden/ brachten
hem tot Athenen toe: en bevel ontfanghen
hebbende aen Silam ende Timotheum/
dat sy op het haestichste tot hem comen
i Act.18.5.
souden/ i reysden sy wech.
16 Ende dewyle Paulus te Athenen ver-
k Oft/ verbittert.
wachte / wert zijnen Gheest in hem k ont-
steken/ siende dat die Stadt den Afgoden
onderworpen was.
Paulus verkondicht Christum te Athenen.
17 Soo handelde hy dan inde Synagoghe
met de Joden/ ende met de Godvruchtighe
ende alle daghe op de Marckt/ met de ghe-
ne die hem aen quamen.
18 En sommige Epicureische ende Stoische
Philosophen streden tegen hem : ende som-
l Oft/ beuselaer/ oft woordtsaeyer.
mighe seyden: Wat wil dese l clappaert seg-
ghen : Andere seyden: Hy schijnt te zijn een
verconndigher van vreemde Goden: om dat
hy hen Jesum / ende die opstandinghe ver-
condichde.
19 En sy namen hem/ ende leydden hem op
de Richters plaetse/ segghende: Meughen
wy niet weten wat dit voor een nieuwe lee
re sy/ die van v ghesproken wordt.
m Of/ dienden nergẽs toe oft / en hadden niet ghens toe plaets.
20 Want ghy brengt wat vreemts in
onse ooren : Soo willen wy nu weten wat
dit zijn wil.
21 (Alle de Atheners ende Wtlanders die
daer verkeerden/ m leydẽ nerghens op toe/
dan om wat nieus te segghen/ oft te hooren.)
22 Ende Paulus staende midden inde Rich-
ters plaetse/ seyde : Ghy Atheniensche man
nen / ick sie dat ghy in allen als de Godts-
dienstichste zijt.
23 Want voorby gaende/ ende aenschouwen-
de uwe Godtsdiensten/ vant ick oock eenen
Altaer in welcken gheschreuen was : Den
onbekenden Gode. Desen dan/ dien ghy lie-
den onwetende dient/ verconndighe ick v.
24 n De Godt die de werelt ghemaect heeft — Gode.
ende al wat daer in is / dese want hy een — n Gen.1.1.
Heere is des Hemels ende der Aerden/ — Psalm.33.6
o woont niet in Tempels met handen ghe- — ende 124.8.
maeckt. — ende 146.6.
25 Wordt oock niet gheener menschen han- — 2.Par.6.30.
den ghedient / als oft hy eenich dinck be- — Esa.66.1.
hoefde : want hy selue gheeft p † allen het — Act.14.14.
leuen/ ende adem/ q ende alle dinck: — Apoc.14.7.
26 Ende heeft van eenen bloede / alle ghe- — o Act.7.48.
slachten der menschen ghemaeckt / op den — p † Anders
gantschen r Aertbodem te woonen / gheor- — allenthalue
dineert hebbende sekere s ghelegentheden — q Gene.2.7.
der tyden ende eynden haerder wooninghe — r Griecx/
die hy ghesett heeft: — aensichte
27 Op dat sy den Heere soecken souden/ oft — der Aerde.
sy hem doch ghevoelen/ ende vinden moch- — s Deut.32.8
ten / hoe wel hy niet verre en is van eenen
yghelick en onder ons.
28 Want in hem leuen ende sweuen / ende
zijn wy/ gelijck oock sommige t Poeten on- — t Aratus.
der v ghesept hebben : Want wy zijn oock
zijn gheslachte.
29 u Wy dan/ die Gods gheslachte zijn/ en — u Esa.40.18
moeten niet meynen dat de Godtheydt den
goude/ oft siluere / oft steene / door men-
schen conste/ ende bedenckinghe ghesneden
ghelijck sy.
30 x En dese tyden der onwetenheydt/ heeft — x Luc.24.47
God overgesien/ ende verconndicht nu allen
menschen alomme/ dat sy hen bekeeren. — bekeeringe.
31 y Om dat hy eenen dach ghesett heeft/ op — y Act.10.42
welcken hy den Aertboden sal z rechtveer- — z Griecx/ in
delick richten / a door den man / dien hy — rechtveerdicheyt.
bescheyden heeft/ eenen yghelijcken b het
gheloove ghevende dewijle hy hem vanden — a Griecx/ in
dooden opghewect heeft. — b Oft/ be-
32 Als sy van de opstandinghe der dooden — tuygende/
hoorden/ sommighe dreven daer haren spot — verclarende
mede: sommighe seyden: Wy sullen v weder — gheloofweer-
hier van hooren. — dich.
33 Ende also ghinck Paulus midden van
hen wt.
34 Ende sommighe mannen hinghen hem
aen / ende gheloofden : onder welcke was
oock Dionisius c Areopagita / ende een — c Oft/ een
vrouwe met name Damaris / ende ander — Raetsheere.
met hen.

Dat xviij. Capittel.

2. Paulus te Corinthen woonende en
met zijne handen werckende / 5. vercon-
dicht den Joden/ dat Jesus is Christus/
het welck sommige geloouen/ en sommi-
ge niet/ 19. van daer coemt hy te Ephe-
sen/ 22. daer na te Cesarien en Antiochiẽ/
24. en Apollos arbeyt te Ephesen voor-
spoedelick in het werck des Heeren.

1 Daer na scheydde Paulus vä Athenen/ — Paulus scheydet met
ende quam tot Corinthen. — Priscilla en
2 Ende vant eenen Jode / met namen — Aquila en
a Aquilä/ ghebooren in Ponto/ ende onlancx — predickt
wt Italien ghecomen / met Priscilla zijner — Christum.
wyue/ (daeromme dat Claudius gheboden
hadde/ dat alle de Joden wt Romen gaen — a Rom.16.3
souden/) ende ginck tot hen. — 2.Tim.4.19
3 Ende om dat hy van den seluen hant-
wercke was/ bleef hy by hen/ ende arbeyd-
de / (want sy waren Tabernakelmakers
van hare hant werck.)

4 Ende hy handelde op alle Sabbathen
inde Synagoghe / ende vermaende beyde
Joden ende Griecken.
b Act.17.15. 5 b Ende als Silas ende Timotheus van
Macedonia ghecomen wark/ wert Paulus
* Of / ghedrongen door den Gheest/ den Joden te betuyghen Jesum/ etc. * benaut door den Gheest / betuygende den
Joden dat Jesus/ Christus is.
6 Ende als sy hem wederstonden/ende lasterden / c schudde hy zyne cleederen / ende
seyde tot he: Uwe bloet sy op uwe hooft: ick
ben reyn/ ende gae van nu voort tot de Heydenen.
c mat.10.14 Act.13.51. 7 Ende van daer ghegaen zynde / quam hy
in het huys van eenen ghenaemt Justus /
die Godtvruchtich was / ende zyn huys
was naest der Synagoge.
d 1.Cor.1.14 8 d Ende Crispus de Overste van der Synagoge/ geloofde in den Heere/met ghebeel
zynen huyse / ende vele vanden Corinthen
hem hoorende / gheloofden / ende werden
ghedoopt.
e Act.23.11. 9 e Ende de Heere seyde tot Paulum in een
ghesicht e by der nacht : Vreest niet/ maer
spreeckt/ ende swycht niet:
10 Want ick ben met v/ ende niemant en sal
v aencomen om quaet te doen : want ick
hebbe veel volcx in dese Stadt.
11 En hy sat daer een Jaer/ ende ses maenden/ leerde onder hen het woort Gods.
12 Maer als Gallio Stadthouder van
Achaya was / stonden de Joden eendrachtelijck teghen Paulum op / ende brachten
hem voor den Richtstoel/
Paulus beschuldicht voor Gallio. 13 Segghende: Dese raedt den menschen
Godt te dienen teghen de Wet.
14 En als Paulus zynen mont soude open
doen/ seyde Gallio tot den Joden : f Waer
f Act.25.11. daer eenich ongherijck oft quaet feyt ghedaen / O Joden / soo ware het doch reden
g Griecx/ verdroege. dat ick v lieden g hoorde.
15 Maer indien daer h twist is van uwe
h Griecx/ vraghe. reden oft namen/ oft e Wet/ soo siet ghi selue
toe: want ick en wil daer over gheen Richter zyn.
16 En hy dreesse wech van den Richtstoel.
Sosthenes voor den richterstoel gheslagen. 17 Doe namē alle de Griecken/ Sosthenem/
den Oversten der Synagoghe/ en sloeghen
hem voor den Richtstoel : ende Gallio en
hadde daer gheen achte op.
18 Ende als Paulus daer noch vele daghen
ghebleuen hadde / nam hy oorlof aen de
broederen / ende scheepte wech nae Syrien/ ende Priscilla ende Aquila met hem/
i Num.6.9. Act.21.23. als hy i zyn hooft te Cenchreen gheschoren
hadde: want hy hadde een belofte ghedaen.
19 Ende hy quam te Ephesen/ ende verlietse
daer: maer hy ginck inde Vergaderinghe/
ende handelde met de Joden.
20 Ende als sy hem baden dat hy daer langher blyuen soude/ en bewillichde hyt niet.
21 Maer nam oorlof aen hen / segghende:
Ick moet voor alle dinck / de toecomende
Feeste te Jerusalem houden : maer ick sal
k 1.Cor.6.19. Hebr.6.3. Jaco.4.15. wederom keeren tot v lieden/ k so het Godt
wil. Ende schiet van Ephoso.
22 Ende als hy was af ghecomen te Cesareen/ en opgegaen was te Jerusalem/ ende
de Ghemeynte ghegroet hadde / is hy af
ghecomen tot Antiochien.
23 Ende als hy daer wat tyts geweest hadde/ ginck hy wech/ ende doorginck ordentlijck het Galileesche landt/ ende Phrygiam/
versterckende alle de Discipulen.
Apollos leert Christum. 24 Ende te Ephesen quam een Jode ghenaemt l Apollos / ghebooren van Alexandria/ een welsprekende man/ ende machtich
l 1.Cor.1.12. in de Schriften.
25 Dese was inden wech des Heeren onderwesen: en yverich zynde van Geeste/ sprack
en leerde neerstelick van den Heere / alleenlick wetende den Doop Joannis.
26 Ende begonst vrymoedelick te spreken in
de Synagoge: ende als hem m Aquila ende m Rom.16.3
Priscilla ghehoort hadden/ namen sy hem
aen/ ende leyden hem den wech Godts bescheydelicker wt.
27 Ende als hy wilde nae Achaiam gaen/
n † vermaenden de Broeders/ ende schreuē n † Anders werden de broeders daer toe vermaent / etc.
tot de Discipulen / dat sy hem aennemen
souden.
28 De welcke daer ghecomen zynde / was
seer o profytelick den ghenen die gheloost
o 1.Cor.3.6. haddē door de genade: wāt hy overwan de
Joden sterckelijck int opēbare/ bewysende
metter Schrift/ dat Jesus sy Christus.

Dat xix. Capittel.

1. Paulus coemt weder te Ephesen/ 6.
bevestichte het Euangelium met teecken
13. de Besweerders wordē vā dē Duyvel
besprongen/ 19. de boecken van ydele consten verbrandt/ 24. ende grooten oproer
gemaeckt door Demetrius/ om der grooter Dianen wille.

1 Ende het gheschiedde terwyle a Apol- a 1 Cor.1.12
los te Corinthen was/ dat Paulus de Paulus
overlanden doorreyst hebbende / te leert te Ephesen.
Ephesen quam : ende daer sommighe Discipulen ghevonden hebbende/
2 Seyde hy tot hen: Hebt ghy dē heylighen
Geest ontfanghen nae dat ghy gelooft hebt
Sy seyden tot hem : Wy en hebbē selfs niet
ghehoort/ oft daer een heylighe Gheest sy.
3 Ende hy seyde hen : Waer in zyt ghy lieden b ghedoopt? Sy seyden: In den Doo- b Doopen
pe Joannis. voor leeren/
4 Doe seyde Paulus : c Joannes b doopte ende Doop
den Doop der bekeeringhe / segghende den voor leere:
volcke/ dat sy gheloouen souden inden ghe- als
nen die nae hem comen soude/ dat is/ in Je- Math.21.
sum Christum. Mar.11.30.
5 Ende als sy dit hoorden / werden sy ghe- Luce 20.4.
doopt inden Name des Heeren Jesu. Act.13.24.
6 e Ende als Paulus hen de handt opghe- ende 18.25.
leyt hadde / quam de heylighe Gheest op ende 19.4.
hen / ende sy spraken met tonghen / ende c Mat.3.11.
propheteerden. Marc.1.8.
7 Sy waren alle ontrent twaelf mannen. Luce 3.16.
8 Ende hy ginck inde Synagoghe / ende Joan.1.26.
handelde vrymoedichlick dry maendē lanc/ Act.1.5.
leerende ende vermanende vanden Coninc- ende 11.16.
rycke Godts. d Marc.1.4.
9 f Maer als sommighe verhart werden/ e Act.8.16.
ende gheen gehoor gheuen en wilden/ quaet ende 11.15.
sprekende van den weghe des Heeren voor f 2.tim.1.18.
de menichte / Paulus van hen afwyckende/ versamelde de Discipulen af/ daghelicx
leerende in eens heeren Schole.
10 Ende dit gheschiedde twee Jaren lanck/
soo dat g alle die in Asia woonden / het g Act.20.18
woordt des Heeren hoorden / beyde Joden
ende Griecken.
11 h Ende Godt dede ongewoone crachten h mar 16.20
door de handen Pauli/ Act.14.3.
12 Soo dat ooch sweetdoecken ende gordelen van zynen lyue ghebraghen werden op
de crancke / ende de cranckheden van hen
verginghen/ ende de ourheyne Gheesten van
hen wt voeren.
13 Ende sommige wt den Joden ommeloo- Besweerders.
pende Besweerders / hebben hen onderwonden over de ghene die boose Gheesten
hadden/ den Naem des Heeren Jesu te noemen/ segghende : Wy besweeren v door Jesum/ dien Paulus predickt.
14 En dit waren sommighe/ te weten/ seuen
sonen Sceue/ des Jodschen Overpriesters/
die sulcks deden.
15 Maer de boose Geest antwoorde/ ende
seyde

seyde: Ick kenne Jesum / ende ick weet
Paulum: maer wie zijt ghy lieden?
16 Ende de mensche daer de boose Gheest in
was/op hen springhende/ ende die onverwel
dighende/was hē machtich/so dat sy naect
ende ghewont wt dien huyse vloden.
17 Eñ dit werdt allen Joden eñ Griecken be
kent die te Ephesen woonden: ende daer
quam een groote vreese over hen allē/ ende
de Naem des Heeren werdt groot gemaect.
Biechte. 18 i Eñ vele van die gheloovich gheworden
i Mat.3.6. waren/quamen ende beleden ende vercon-
dichden hare wercken.
Quade boec 19 Ende vele van den ghenen die met ydē-
ken ver- le consten omghegaen hadden/ brachten de
brant. boecken/ende verbrandense voor hen allen:
ende berekenden de weerdde daer van/en-
de bevonden vijftich duysent silveren pen-
ninghen.
k Esa.55.11. 20 k So crachtelick wies het woordt des
Heeren/ende nam toe.
l Rom 15.26 21 Als dit volbracht was / l nam Paulus
Galat.2.1. voor hem/ door den Gheest/ Macedoniam
eñ Achaiam door te gaen/eñ na Jerusalem
te reysen: segghende: Als ick daer gheweest
hebbe/moet ick oock Roomen sien.
22 Ende in Macedoniam ghesonden heb-
bende twee van den genen die hem dienden/
namelick/ Timotheum ende Erastum/bleef
hy eenen tijt lanck in Asia.
m 2.cor.1.8. 23 m Ende te dien tijde en is daer geen cley-
n Gr. dien ne beroerte opgeresen van n die leere.
weghe. 24 Want een Silversmit / ghenaemt De-
Demetrius metrius / die Diane silveren o cassen maec-
o Gr. Tem- te / brachte den handtwerckers p gheen
pels: ende cleyn ghewin aen.
de kassen 25 Dese vergaderde die selve / ende die van
zijn ghelyck sodanigen handtwercke waren/ ende seyde:
een cleyn Mannen / ghy weet dat wy van desen
Tempelken wercke ghewin hebben.
p Act.16.16. 26 Ende ghy lieden siet ende hoort dat dese
Paulus niet alleen te Ephesen / maer oock
by na in geheel Asia veel volcx afgheraden
ende afghekeert heeft / segghende: q Het
q Psa.115. 4 en zijn gheen Goden die met handen ghe-
Jere.10.3. maecht zijn.
r Gr. perijc- 27 Ende het en is niet alleene r te vreesen
kel/ dat ons dit deel verworpen worde: maer
oock dat den Tempel der grooter Goddin-
nen Diane/ sal voor niet gheacht worden:
ende dat hare Maiesteyt sal afghevvorpen
worden / die van gheheel Asia ende de We-
relt gheeert wordt.
28 Als sy dit hoordē/werden sy vol toornus/
s t Anders/ ende riepen/ segghende: s t Groote Diana
groot is de van Ephesen.
etc. 29 Ende de stadt werdt vol verwerringhe/
Gaius. ende sy liepen eendrachtelijck na de schou-
Aristar- plaetse/ghegrepen hebbende t Gaium ende
chus. Aristarchum/welcke waren van Macedo-
t Act.20.4. nien/ Pauli mede reysers.
ende 27.2. 30 Ende als Paulus wilde tot dē volcke in
gaen/en lietent hem de Discipulē niet toe.
31 Ende oock sommighe Overste van Asia/
die zijne vrienden waren / sonden tot hem/
ende baden dat hy op de schouplaetse niet
comen en soude.
32 Sy riepen dan dese dit/de andere wat an-
ders: Want het was een verwerrede ver-
gaderinghe: eñ de meeste deel en wistē niet/
om wat oorsake sy vergadert waren.
33 Ende sommighe vanden volcke trocken
Alexandrum voort / met dat hem de Joden
voortstaken. Ende Alexander ghewenckt
hebbende met der handt / wilde voor den
volcke ontschult doen.
34 Maer als sy bekenden dat hy een Jode
was werdt daer van allen een stemme voor-
ende ontrent twee uren lanck: Groote
Diana van Ephesen.
35 Ende als de Schrijver het volck ghestilt
hadde/ seyde hy: Ghy mannen van Ephe-
sen / wat mensche en weet doch niet dat
de Stadt van Ephesen / sy de u kerc- u Oft/Die-
waerster der grooter Goddinnen Dia- nersse oft/
ne / ende des Beeldts dat van den Hemel eerersse.
ghecomen is.
36 Dewijle dan dit onwedersprekelick is/
so moet ghy lieden stille zijn/ende niet doen
onbedacht.
37 Want ghy hebt dese mannen hier ghe-
bracht/ welcke geen Tempelroovers noch
lasteraers uwer Goddinnen en zijn.
38 Indien dan Demetrius/ende de Handt-
werckers die met hem zijn / teghen yemant
yet hebben / hier wordt recht ghehouden/
ende daer zijn Stadthouders / laet se mal-
canderen verclaghen.
39 Ende in dien ghy van andere dinghen
x twist hebt / dat sal in een wettelicke ver- x Oft/
gaderinghe gheschepden worden. bracht.
40 Want wy staen in y vreese / beschul- y Grieck/
dicht te wordē van oploop/om desen dach/ perijckel.
ende daer en is geen oorsake/waer door wy
desen oploop connen ontschuldighen. En-
de als hy dit ghesept hadde/ liet hy de Ver-
gaderinghe gaen.

Dat xx. Capittel.

2 Paulus vele Grieckse landen door-
wandelt hebbende / 9. verweckt Eutp-
chum/ 13. ende de Ouderlinghen der Ghe
meynten van Ephesen vermaent hebben-
de/reyst na Jerusalem.

1 Als nu den oproer ghestilt was / riep
Paulus de Discipulen / ende groette-
se/ a ende ghinck wt/ om na Macedo- a 1.Tim.1.3
nien te reysen.
2 Ende als hy die eynden hadde doorreyst/
ende hen met vele woorden vertroost ende
vermaent hadde/quam hy in Grecciam.
3 Ende als hy daer drie Maenden volbrcht
hadde/ ende hem vande Joden laghen ghe-
leyt waren/ als hy nae Syriam woude va-
ren/ werdt hy ghesint weder te keeren door
Macedoniam.
4 Daer waren met hem ghecomen tot
Asien toe/Sopater van Berreen: ende van-
de Thessalonicensen / b Aristarchus / ende b Act.19.29.
Secundus / ende Gaius van Derben/ ende ende 27.2.
Timotheus: ende van Asien / c Tichicus/ c 2 Timo.
ende d Trophimus. 4.12
5 Dese waren voorghegaen/ ende vertoef- d Act.21.29
den ons te Troas. 2. Timoth.
6 Ende wy scheepten van Philippis na de 4.20.
daghen des ongesuerden broots/ ende qua-
mē binnē vijf dagen tot hen te Troas/ende
verkeerden daer seven daghen.
7 Ende op e den eersten dach der weken/ e Gr. eenē
als de Jonghers vergadert waren / om der Sabba-
broodt te breken / leerde se Paulus/ willen then.
de des anderen daechs wech reysen: ende
bleef sprekende tot den middernacht.
8 Ende daer waren vele lichten inde op-
percamer/daer f wy vergadert waren.
9 Ende daer sadt een Jonghelinck met na- f Of sy
men Eutychus / inde venster / door diepen Eutychus.
slaep neder vallende / dewijle dat Paulus
langhe sprack/ende hy door den slaep neder
ghedruckt/ viel vanden derden Solder af/
ende werdt doodt opghenomen.
10 Ende als Paulus afghegaen was/ * 1.Regum.
* viel hy op hem / ende als hy hem omvan- 17.21.
gen hadde/ seyde hy: En weest niet beroert/ 2. Reg.4.34
want zijn ziele is in hem.
11 Als hy dan opghestaen was / ende
broodt ghebroken ende ghegheten hadde/
sprack hy tot dat den dach opginck / ende
is alsoo wegherepst.

Ende

12 Ende sy brachten den knecht levende/ ende waren boven maten vertroost.
13 Ende wy tot het Schip ghegaen zijnde/ voeren af na Asson / daer wy Paulum souden innemen / want hy haddet alsoo ghe-schict/ dewijle hi selve soude te voete gaen.
14 Ende als hy te Asson by ons ghecomen was/ namen wy hem in/ ende quamen tot Mitylene.
15 Ende na dat wy van daer afghescheept waren / quamen wy des ander daechs te-gen Chios : ende sdaechs daer na / quamen wy aen tot Samos/ eñ bleuē te Trogillion: eñ den naesten dach quamen wy te Milete.
† Ac.21.4.12 g Gr. den dach der vijftichsten: 16 Want Paulus hadde besloten/ Ephesen voorby te varen / om dat hy den tijdt niet en soude in Asia doorbrenghen : † want hy haestede om den g Pinxterdach te Jerusa-lem te wesen/ so hem dat mogelick ware.
17 Maer van Mileten sandt hy nae E-phesen/ ende ontboodt de Ouderlingen der Ghemeynte.
Paulus be-wijst zijne neersticheyt/ ende ver-maent de Dienaren der Ghe-meynte vā Ephesen. 18 Ende als sy tot hem ghecomen waren/ seyde hy tot hen : Ghy weet/ hoe ick u van-den eersten dagh: af / dat ick in Asiam ghe-comen ben / met u lieden alle tijdt ghewеest hebbe:
h Act. 19.10 19 Dienende den Heere met alder ootmoe-dicheyt/ ende met vele tranen ende versoec-kinghen / die my door der Joden laghen toegheкomen zijn.
20 Hoe ick niet dat profijtelick was/ achter-ghehouden hebbe / dat ickt u niet en soude vercondighen/ ende u leeren openbaerlijck/ ende inde huysen/
21 Betuygende beyde den Joden eñ Griec-
i Luc.24. 47 ken/ i de bekeeringhe tot God / eñ het ghe-loove in onsen Heere Jesum Christum.
22 Ende nu siet / ick reyse na Jerusalem/ ghebonden door den Gheest / niet wetende wat my daer gheschieden sal:
23 Dan dat my de heylighe Gheest in allen
k Act. 21.11. steden betuycht / segghende : k dat my ban-
l Ofte/ ver-wachten. den ende verdruckinghen l naken.
m Act.21.13. 24 m Maer ick en achte nergens op:noch en houde oock mijn leven niet dierbaer voor my selven / op dat ick mijnen loop met blyschap mach vervullen/ ende den Dienst
n Gala. 1.1. Tit.1.3. n welcken ick vanden Heere Jesu ontfan-ghen hebbe / om het Evangelium der ghe-naden Gods te betuyghen.
25 Ende nu siet / ick weet dat ghy alle daer ick doorghegaen ben / predickende het Co-ninckrijcke Godts / mijn aensichte niet meer sien en sult.
26 Daerō betuige ic u te desen huydigen da-
o Ezec.33.9. ge/ o dat ick van uwer allē bloede reyn ben.
27 Want ick en hebbe niet ontrocken / dat ick u lieden niet en soude vercondighen/ alle den raedt des Heeren.
p 1. Pet.5.2. 28 p So hebbet dan nu acht op u selven/ en-de op de gheheele Cudde/ waer in u de hey-lighe Geest Opsienders ghesét heeft / om de
q† Anders/ des Heeren ende Gods r Of/ weydē regeren. vergaderinge q† Gods te r hoeden/ s welcke hy met zijnen bloede vercreghen heeft:
29 Want ick weet dit/ dat na mijn afschey-den / t swaere Wolven onder u lieden comen sullen/ die de Kudde niet sparen en sullen.
s Ephe. 1.7. Colos. 1.14. Hebr.9.12. 1. Petr.1.19. Apoca. 5.9. t 2. Pet.2. 1. u Psal.41.10 Mat. 26.21 Joan.13.18. Act.1.17. 1 Joan.2.19 30 Eñ u wt u selven sullen mannen opstaen/ die verkeerde dinghen spreken sullen/ om de Discipulen af te trecken achter hen.
31 Daerom waecke/ ende ghedencket dat ick drie Jaren lanck / niet opgehouden en heb be/ nacht ende dach eenen yeghelicken met tranen te vermanen.
32 Ende nu/ Broeders/ bevele ick ulieden Gode/ ende den woorde zijner ghenade/ die u machtich is op te bouwen / ende de Erve onder allen gheheylichden te gheven.
33 x Ick en hebbe niemants goudt/ oft sil- x 1.Cor.9.18
ver/ of cleedinghe begheert : 2.Cor.11.9.
34 Ende ghy lieden weet selve/ y dat my ende 12 14.
dese selve handen tot mijnen noodtrust/ en- y Act.18.3.
de der ghener die met my waren / ghedient 1.Cor.4.12.
hebben. 1.Thes.2.9.
35 Ick hebbe u lieden in allen onderwesen 2.Thes.3.8.
z datmen also arbeydende / moet de swacke z Eph.4.28
ophouden : eñ het woordt des Heeren Je-
su ghedencken/ want hy ghesepdt heeft: Het
is a salligher te geven/ dan te nemen. a Oft/ ghe-
36 Ende als hy dit ghesept hadde / knielde luckiger.
hy/ ende badt met hen allen.
37 Ende daer wert veel weenens van al-
len / ende sy vielen Paulo aen den hals/ en-
de custen hem.
38 Bedroeft zijnde aldermeest / om dat
woordt dat hy ghesept hadde / dat sy zijn
aensichte niet meer sien en souden. Ende
gheleyden hem tot het Schip.

Dat xxj. Capittel.

5. De vriendelicheyt eñ gemeyn gebede der gheloovighen/ 8. vier dochteren Philip-pi/ Prophetersen/ 13. dē goedē moet Pau-li om het cruyce te dragen/ dat door Aga-bum ende andere voorseydt was/ 20. den raedt Paulo gegeven vande Broeders in Jerusalem/ 27. de groote vaerlicheyt daer hy hem in vindt / 33. eñ hoe hy ontcoemt.

1 Ende als wy afghevaren / ende van hen
ghescheyden waren/ quamen wy rechts
loops tot Coum / ende des anderen
daechs tot Rhodum / ende van daer tot
Patara.
2 Ende vondē een Schip/ dat na Phenicien
overvoer: eñ ginghen daer in/ eñ voeren af.
3 Ende als wy Cyprum begonsten te sien/
lieten wy ter slincker hant/ ende voeren in
Syrien/ ende quamē tot Tyrum: want het
Schip soude daer den last ontladen.
4 Ende wy bleven daer seven daghen/ Dis-
cipulen gevonden hebbende: de welcke door
den gheest seyden tot Paulum / a dat hy te a Act. 20.16
Jerusalem niet en soude opgaen. ende 21.12.
5 Ende als wy die daghen overghebrachte
hadden/ ginghen wy wt/ ende reysden: ende
sy alle met wijf ende kinde gheleyden ons
tot buyten der Stadt.
6 Ende wy knielden aen den Oever / ende
baden. Ende als wy malcanderen gegroet
hadden/ traden wy in het Schip: ende sy
keerden weder na huys.
7 Ende wy de vaert volbracht hebbende/
quamen van Tyro tot Ptolemaida : ende
groetten de Broederen / ende bleven eenen
dach by hen.
8 Ende des anderen daechs/ Paulus ende
die met hem waren/ ginghen wt/ ende qua-
men tot Cesarien : eñ ghegaen in het huys
b Philippi des Evangelisten/ (die een was b Act.6.5.
vande seven) bleven wy by hem.
9 c Dese hadde vier dochters die maechden c Act. 2. 17.
waren/ ende d prophetеerden. d Joel 2. 28
10 Ende als wy daer vele daghen ghebleven
hadden / quam een Prophеet af van Ju-
dea/ ghenaemt e Agabus. e Act.11. 28.
11 Ende quam tot ons / ende nam den gor-
del Pauli / eñ bandt hemselven handē ende
voeten / segghende : Dit seydt de heylighe f Act.20.23.
Geest: f De man/ wiens dese gordel is/ sul- ende 21.33.
len de Joden aldus te Jerusalem binden/ eñ g Act.20. 16
inder Heydenen handen overgeven. ende 21.4.
12 Als wy dit ghehoort hadden/ vermaen- h Act.20. 24
den eñ baden wy / ende die daer woonden/ i Grieckx/
g dat hi niet opgaen en soude na Jerusalē. maeckt ghy
13 Doe antwoordde Paulus : h Wat weenende/
weent i ghy/ ende breeckt mijn herte? Wat ende mijn
ick ben bereydt / niet alleenlick ghebon- herte bedroe-
den te worden / maer oock te sterven te vende/

Jeruſalem voor dē Name des Heerē Jeſu.
14 Ende als hy hem niet en liet af raden/
k mat. 6.10 werden wy geſtilt / ſegghende : k De wille
Luc.22.42. des Heeren gheſchiede.
l Anders/ 15 Ende nae die daghen l bereyდden wy
leyden wy ons/ende quamen op na Jeruſalem.
onſe packē 16 Daerom quamen oock ſommighe Diſci-
af. pulen mede van Ceſarea / ende brachten
met haer Mnaſon van Cypren / eenen ou-
den Diſcipel / by den welcken wy herber-
ghen ſouden.
17 Ende als wy te Jeruſalem ghecomen wa-
ren/ ontfingen ons de broeders gheerne.
18 Ende des anderen daechs ginck Paulus
met ons tot Jacobum: ende alle de Ouder-
linghen waren daer vergadert.
19 Ende als hyſe gegroet hadde/vertelde hy
een yeghelick ſtuck / wat Godt onder de
Heydenen gedaen hadde door zijnē dienſt.
Den raedt 20 Ende als ſy het ghehoort hadden/pre-
Jacobi/ dē ſen ſy den Heere/ ende ſeyden tot hem : Ghy
welcken ſiet Broeder / hoe menich duyſent Joden
Paulus ooc gheloouich gheworden zijn / ende zijn alle
volchde. yverich ouer de Wet.
21 Ende ſy hebben van v ghehoort / dat ghy
alle de Joden die onder de Heydenen zijn/
leeret de Wet verlaten/ ſegghende : Dat ſy
hare kinderen niet en moeten beſnijdē/noch
na de vaderlicke gewoonte wandelen.
22 Wat iſt dan ? Allesins moet de menichte
te ſamen comen : want ſy ſullen hooren dat
ghy ghecomen zijt.
23 Doet dan dit / dat wy v ſegghen : Wy
hebben vier Mannen / die een beloſte ghe-
daen hebben:
m Nu. 6.9. 24 Neemt die met v / m ende reynicht v
Act.18.18. met hen / ende doet ouer hen dien coſt/ dat
ſy hare hoofden ſcheeren : ende ſy ſullen alle
weten / dat het niet en is / dat ſy van v ge-
hoort hebben / maer bewaert ſelue de Wet
in uwe wandelinghe.
25 Maer vande Heydenen die gheloouich
n Act.15.23. gheworden zijn/ n hebben wy gheſchreuen/
ende geoordeelt/dat ſy ſulcx niet houden en
o Exo.20.3 moeten / o dan dat ſy hen bewaren / van
Zach.9.7. dat den Afgoden geoffert wordt / ende van
p Gen 9.4. p bloede ende verſtickten/ende hoererie.
q Act. 24.6. 26 q Doe nam Paulus die mannē tot hem/
ende ginck den nauolghenden dach ghe-
r Nu. 6.13. reynicht inden Tempel/ r vercondighende
Act.24.18. de veruullinghe der daghen der reyninghe/
tot dat de Offerhande voor eenen yeghe-
ſ Of/gheof- licken ſ gegeuen ware.
fert. 27 Ende als de ſeuen daghen ſouden veruult
worden / ſaghen hem de Joden wt Aſia in-
den Tempel / ende verroerden gheheel het
Paulus volck/ ende ſloegen de handen aen hem/
wordt ghe- 28 Roepende : Ghy Iſraelitiſche mannen/
vanghen in coemt te hulpe : Deſe is de menſche / die ſe
dē Tempel. alle alomme leert teghen dit volck / ende de
Wet / ende deſe plaetſe : Ende oock bouen
deſen heeft hy Griecken inden Tempel ghe-
bracht / ende heeft deſe Heylighe plaetſe
t Of/ōtheyl- t ghemeyn ghemaeckt.
licht 29 Want ſy hadden u Trophimum van
u Act.20.4. Epheſen met hem inde Stadt geſien/ ende
2.Tim.4.20 meynden / dat hem Paulus in den Tem-
pel ghebracht hadde.
30 Ende geheel de Stadt wert beroert/ende
daer gheſchiedde eenen oploop des volcks/
ende ſy namen Paulum/ ende trocken hem
wt den Tempel : ende terſtondt werden de
deuren ghesloten.
31 Ende als ſy hem ſochten te dooden/quam
het ghe-ruchte tot den Ouerſten des Heyrs/
dat gheheel Jeruſalem oproerich was.
32 Welcke nam terſtondt Crijchsknechten/
ende Hooftmannen ouer hondert / ende
liep tot hen. Als ſy dan den Ouerſten ende
de Crijchsknechten ſaghen / hielden ſy af
Paulum te ſlaen.
33 x Doe quam de Ouerſte by / ende nam x Act.21.11.
hem/ ende dede hem met twee ketenen bin-
den : ende vraechde wie hy was / ende wat
hy ghedaen hadde.
34 Ende ſy riepen onder het volck / de een
dit / de ander dat : ende als hy niet ſekers
weten en conde / om der beroerten wille/
hiet hy hem inden Leger brenghen.
35 Ende als hy aen de trappen quam / ghe-
ſchiedde het dat hy vande Crijchsknechten ge-
dragen wert/ om het ghewelt des volcks.
36 Want de menichte des volcks volchde
hem/roepende: y Wech met hem. y Act.22.22
37 Ende als Paulus ſoude een leghen inge- Luc.23.18.
leyt worden / ſeyde hy tot den Ouerſten:
Iſt my gheoorloft wat tot v te ſpreken?
Doe ſeyde hy : Condy Grieck?
38 Zijdy niet z de Egyptenaer / die voor z Act.5.36.
deſe daghen oproer maeckter/ ēn leydder vier
duyſent Moordenaers inder Woeſtyne?
39 Doe ſeyde Paulus : Jck ben een Jodiſch
menſche a van Cilicia / een Borger der ver- a Act.9.11.
maerder ſtadt Tharſen : Jck bidde v / laet ende 22.3.
my ſpreken tot den volcke.
40 Als hy dat toegelaten hadde / ſtondt
Paulus op de trappen / ende wenckte den
volcke met der handt: ende als daer groote
ſtilte gheworden was/ ſprack hy in Hebrei-
ſcher tale/ ſegghende:

Dat xxij. Capittel.

1. Paulus gheeft reden van zijn leere ēn
leuen / ende ontgaet alſo de geeſſelinghe/
door zijn Burgerſchap van Roomen. Paulus ver-
1 MAnnen broeders ende vaders / hoort haelt de Jo-
myne ontſchuldinghe / die ick nu tot den/ hoe hy
v doe. bekeert ſy
2 (Ende als ſy hoorden dat hy in Hebrei- tot Godt.
ſcher talen tot hen ſprack / werden ſy noch a Act.9.11.
ſtilder: ende hy ſeyde: ende 21.39.
3 Jck ben een Jodiſch man/ a gheboren te ende 22.3.
Tharſen in Cilicia / ende in deſer ſtadt op- 1.Cor.11.21.
gheuoedt/ b aen de voetē c Gamalielis/ en- b Dat is/
de d neerſtelick gheleert in de Vaderlicke onder den
Wet / yverich ouer Godt / ghelijck als ghy Leeraer Ga-
alle heden zijt. maliel.
4 e Ende hebbe deſe leere totter doot ver- c Act.5.34.
uolcht : : bindende ende ouerleuerende inde d Gr. ghe-
gheuanckeniſſe/ mannen ende vrouwen: leert na der
5 Ghelijck my oock de Ouerprieſter getuy- neerſticheit
gheniſſe gheeft / ende alle de Ouderlin- der Vader-
ghen : vande welcke ick brieuen nam/ ende licker Wet.
reyſde nae Damaſcum tot de Broederen/ e Actu. 8.3.
om oock de ghene die daer waren / te bin- ende 9.1.
den / ende te Jeruſalem te brenghen / om ende 26.10.
f ghepijnicht te worden. 1.Cor.15.9.
6 g Maer het gheſchiedde my / als ick Galat. 1.13.
ginck/ ende by Damaſcum quam/ ontrent 1.Tim. 1.13.
den middach/ dat my h haeſtelick een groot f Ofte/ghe-
licht omſloech vanden Hemel: ſtraft.
7 Ende ick viel ter Aerden/ ende hoorde een g Actu.9.3.
ſtemme tot my ſegghen : Saul/ Saul/ wat h 1. Cor.15.
veruolchdy my? 15.8.
8 Ende ick antwoordde : Wie zijdy Heere? 2.Cor.12.2.
Ende hy ſeyde tot my : Jck ben Jeſus van
Nazareth/ welcken ghy veruolghet.
9 Ende die met my waren/ ſaghen wel het
licht/ende waren veruaert / i maer de ſtem- i Dan.10.7.
me die tot my ſprack/ en hoorden ſy niet.
10 Ende ick ſeyde : Wat ſal ick doen Heere?
Ende de Heere ſeyde tot my : Staet op/
ende gaet in Damaſcum / ende daer ſal v
gheſeydt worden/ k wat ghy doen moet. k Gr. van
11 Ende als ick door de claerheydt des ſe- al dat v ge-
uen lichts niet en ſach / quam ick te Da- ordineert is
maſcum/geleydt by der handt/ vande ghene te doen.
die met my waren.

Ende

l Act.9.17.
12 l Ende Ananias/ een Godtvreesende man na der Wet/ die ghetuyghenisse hadde van allen den Joden die daer woonden.
13 Dese comēde/ ende by my staende/ seyde tot my: Saul broeder/ wordt siende: eñ te dier seluer vren werdt ick siende op hem.
14 Ende hy seyde: De Godt onser Vaderen heeft v m voorbereydt om zijnen wille te weten/ ende den Rechtveerdighen te sien/ eñ de stemme wt zijnen monde te hooren.
m Oft/ vercoren.
15 Want ghy sult hem een ghetuyghe wesen tot allen menschen/ van dat ghy ghesien ende ghehoort hebt.
Paulus vercoren tot eē ghetuyghe Christi.
16 Eñ nu/ wat vertoeft ghy? Staet op/ laet v doopē/ eñ uwe sonden afwasschen/ aenroepende den Naem des Heeren.
n Act.9.26.
17 n Ende het gheschiedde my/ als ick weder te Jerusalem ghecomen was/ ende in den Tempel ghebeden hadde/ dat ick buyten my seluen werdt.
18 Ende sach hem/ dat hy tot my seyde: o Haest v/ ende gaet rasschelick wt Jerusalem: want sy en sullen v ghetuyghenisse van my niet aennemen.
o Mat.10.14
p Act.22.4.
19 Ende ick seyde: Heere/ sy weten selue/ dat ick p de ghene die in v gheloofden/ in de ghevanckenisse leyde/ ende gheesselde inde Vergaderinghen.
q Act.7.58. ende 8.1.
r Oft/ bewillichde.
20 q Ende als het bloedt Stephani uwes ghetuyghen ghestort werdt/ stont ick oock daer by/ ende r hadde een welbehaghen in zijnen doot/ ende bewaerde de cleederen der ghener die hem doodden.
Paulus der Heydenen Apostel.
s Act.9.15. ende 13/2. Galat.1.16. ende 2.8. Ephes.3.8. 1.Tim.2.7. 2.Tim.1.11.
21 Ende hy seyde tot my: Gaet/ want ick sal v verre tot de Heydenen wtsenden.
22 Sy hoorden hem tot dit woordt/ ende verhieuen haer stemme/ seggende: t Wech vander Aerden met sulck eenen: want het en betaemt niet dat hy leue.
23 Ende als sy riepen/ ende hare cleederen wech wierpen/ eñ stof inde locht wierpen/
24 Beual de Overste hem inden Legher te brengen/ eñ seyde datmē hem met gheesselen ondersoecken soude/ op dat hy weten mochte/ waerom sy alsoo op hem riepen.
t Act.21.36.
u Of/ wtspanden.
25 Ende als sy hem met riemen u aenghebonden hadden/ seyde Paulus tot den Hooftman ouer hondert/ die by hem stont: Ist uliede gheoorloeft/ eenen Roomschen ende onveruwesen mensche te gheesselen?
Paulus weygert gheslaghen te worden/ om dat hy een Romeyn is
26 Als de Hooftman ouer hōdert dat hoorde/ ginck hy/ ende vercondichdet den Oversten/ ende seyde: Siet wat ghy doen sult/ want dese mensche is een Romeyn.
27 Doe ghinck de Overste tot hem/ ende seyde: Segt my/ oft ghy een Romeyn zijt? Hy seyde: Ja.
28 Eñ de Overste antwoordde: Ic hebbe dit Burgherrecht met een groote somme vercreghen. Eñ Paulus seyde: Maer ick ben oock Burgher gheboren.
29 Doe vertrocken sy hē terstōt/ die hē souden ondersocht hebben: eñ oock vreesde de Overste/ doe hy wiste dat hy een Romeyn was/ ende dat hy hem ghebonden hadde.
30 Eñ als hy des anderen daechs wilde sekerlick weten/ waer mede hy vanden Joden beschuldicht werde/ ontsloech hy hem van den bande: ende hiet de Overpriesters ende haren gheheelen Raedt comen/ ende bracht Paulum af/ ende stelde hem voor hen.

Dat xxiij. Capittel.

1. Pauli antwoordde/ 7. ende tweedracht zijner vyanden/ 11. Paulus ghesterckt door den Heere/ 12. ende verlaecht van den Joden/ 23. werdt ghesonden te Cesarien.

1 ENde Paulus zijne ooghen op den Raet houdende/ seyde: Ghy mannen broeders/ a ick hebbe met aller goeder conscientie Gode ghedient tot op desen dach. a Act.24.16
2 b Maer de Overpriester Ananias/ beual den ghenen die by hem stonden/ dat sy hem op den mondt souden slaen. b Reg.22.24. Jere.20.2. Joan.18.22
3 Doe seyde Paulus tot hem: Gode sal v slaen/ ghy ghewitte Wandt: c sidt ghy d om my te richten nae der Wet/ ende beueelt ghy my teghen de wet te slaen? c Deut.17.9 d Gheet/ my richtende.
4 Ende die daer by stonden seyden: Lastert ghy den Overpriester Godts?
5 Paulus seyde: Ick en wiste niet broeders/ dat hy de Overpriester was: Want daer is gheschreuen: e Ghy sult den Oversten ws volcks niet vloecken. e Exo.21.28.
6 Ende als Paulus wiste/ dat het een deel Sadduceen/ eñ het ander Pharizeen waren/ riep hy inden Raet: Mannen broeders/ ick ben f een Pharizeus/ eens Pharizeen Sone: ick worde van der hope ende opstandinghe der dooden gheoordeelt. f Philip.3.5. Acto.24.22. ende 23.6 ende 20.20.
7 Eñ als hy dit ghesept hadde/ werdt daer oproer tusschen de Pharizeen eñ Sadduceen/ ende de menichte werdt ghedeylt.
8 g Want de Sadduceen segghen/ dat daer gheen Verrijsenisse en is/ noch Enghel/ noch Gheest: Maer de Pharizeen belijdent beyde. Der Sadduceen Ghelooue g Mat.22.23 Marc.12.18 Luce 20.27.
9 Ende daer geschiede een groot gheroep/ ende de Schriftgheleerde van der Pharizeen zijde stonden op/ eñ streden/ seggende: h Wy en vinden niet quaets in desen mensche: Ende indien een gheest oft Enghel met hem ghesproken heeft/ laet ons teghen God niet strijden. h Act.25.25. ende 26.31
10 Als de oproer groot wert/ vreesde de Overste dat Paulus van hen soude gescheurt worden/ eñ ghebood de Krijchsknechten af te comen/ ende hem wt het middē van hen te nemen/ ende in dē Legher te brengen.
11 i Ende des navolgenden nachts stondt de Heere by hem/ eñ seyde: Hebt goeden moet Paule: want ghelijck ghy te Jerusalem van my betuyght hebt/ alsoo moet ghy oock te Roomen betuyghen. i Acto.18.9 God vertroost Paulum.
12 k Ende als het dach gheworden was/ liepen sommighe Joden by een/ ende veruloeckten henseluen/ segghende dat sy noch eten noch drincken en souden/ tot dat sy Paulum gedoodt hadden. k Act.23.22. 29. Raedtslach teghen Paulum.
13 Ende sy waren meer dan Veertich/ die dit tesamen ghesworen hadden.
14 De welcke ghinghen tot de Overpriesters eñ Ouderlinghen seggende: Wy hebben ons seluen met eenen vloeck veruloeckt/ niet te nutten/ tot dat wy Paulum ghedoodt hebben.
15 Geeft ghy dan nu den Oversten te kennen/ l met den Rade/ dat hy hem morghen af brenghe tot v/ om bescheydelicker van hem te ondersoecken: ende wy zijn bereydt hem te dooden/ eer hy aencomt. l Of/ wt dē wille des Raedts.
16 Als dan Pauli susters sone dese laghe ghehoort hadde/ quam hy daer/ eñ ghinc inden Legher/ boodtschaptet Paulo.
17 Doe riep Paulus tot hem eenen van de Hooftmannen ouer hondert/ ende seyde: Brēgt desen Jongelinck tot dē Oversten/ want hy heeft hem wat te boodtschappen.
18 Die nam hem dan mede/ eñ bracht hem tot den Oversten/ eñ seyde: De m ghevanghen Paulus riep my tot hē/ eñ badt my/ dat ick desen Jonghelinck tot v brenghen soude/ die welcke v wat heeft te segghen. m Gheet/ gebonden.
19 Doe nam hem de Overste by der hant/ ende met hem bezijden ghegaen zijnde/

n Acto.23.12 braechde: Wat ist dat ghy my hebt te
kennen te geuen? Hy seyde:
20 n De Joden zijn eens gheworden u te
bidden/ dat ghy morghen soudet Paulum
o Of/ laet u inden Raedt brenghen / als of sy wat be-
niet geseg- scheydelicker vā hem wildē ondervragen.
gen vā hen. 21 Maer o ghelooft ghy hen niet/ want sy
leggen hem lagen/ meer dan veertich man-
nen wt hen / die welcke hen seluen met ee-
nen vloeck verbonden hebben/ niet te eten
p Griecx/ noch te drinckē, eer sy hem ghedoodt heb-
uwe beloofte ben: ende sy zijn nu bereyt/ verwachtende
q Griecx/ p dat ghy het beloven sult.
ghy my dit 22 Doe liet de Hooftman ouer Duysendt
geopēbaert den Jonghelinck gaen/ hem verbiedende/
hebt. dat hyt niemandt segghen soude/ dat q hy
hem dit geopenbaert hadde.
23 Ende twee Hooftmannen ouer hon-
dert / tot hem geroepen hebbende/ seyde:
r Of/ Ar- Bereydt twee hondert Crijchsknechten/
ciers. dat sy tot Cesarien gaen / ende tseuentich
Paulus Ruyters / eñ tweehondert r Lanceknech-
wordt ghe- ten/ ter derder vre des nachts.
bracht tot 24 Ende bereydt Sadelbeesten / op dat sy
Felicem den Paulum daer op setten/ ende gesont bren-
Stadthou- ghen tot Felicem den Stadthouder.
der 25 Ende schreef eenen brief / met dusdani-
ghen inhoude:
s Acto.21.31 26 Claudius Lisias/ Felici den Machtich-
sten Stadthouder salicheydt.
27 s Als de Joden desen man ghevanghen
hadden/ eñ hem souden gedoodt hebben/
quam ick daer met de Crijchsknechten/
ende ontnam hem / ende hebbe beuonden
dat hy een Romeyn is.
28 Ende willende de oorsake weten, waer
om sy hem verclaechden / bracht ick hem
in haren Raedt.
29 Welcken ick beuinde / dat hy van vra-
ghen haers Wets verclaecht wordt/ ende
gheen verclaginghe en heeft / die de doodt
oft banden weerdich is.
t Act.23.20. 30 t Ende als my te kennen ghegeuen was
u Griecx/ de van een lage/ u die de Jodē desen man leg-
op desen ghen souden/ sandt ick hem terstont tot u/
man van de beuelende den verclaghers dat sy voor u
Joden we- seggen souden/ wat sy tegen hem hebben.
sen soude. Vaert wel.
31 De Krijchsknechten dan / namen Pau-
lum gelijck haer beuolen was/ ende brach-
ten hem des nachts tot Antipatris.
32 Ende des anderen daechs keerden sy
wederom tot den legher/ eñ lieten de Ruy-
ters met hem gaen.
33 De welcke als sy te Cesarien ingecomen
waren / eñ de Sendtbrief den Stadthou-
der ouerghegheuen hadden / stelden oock
Paulum voor hem.
34 Ende als de Stadthouder den Brief
ghelesen hadde / ende ghevraecht wt wat
Lantschap hy was/ eñ hoorde dat hy van
Celicien was/
35 Seyde hy: Ick sal u verhooren als uwe
Verclaghers oock sullen teghenwoordich
wesen. Ende beual dat hy in Herodis
Richthuys soude verwaert worden.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Paulus beschuldicht/ 10. geeft redene van syn leuen eñ leere, 24. wordt ontsla-gen/ 27. eñ dickmael aengesproken van Felix/ verhopende gelt van hem/ 28. de welcke hem in de geuanckenisse laet.

a Acto.23.1 1 ENde a vyf dagen daer na quam Ana-
nias de Ouerpriester af/ met de Ou-
derlinghen/ eñ Tertullo den Taelman.
Dese verschenen voor den Stadthouder/
tegen Paulum.
2 Ende als hy gheroepen was / begonst
Tertullus hem te beschuldigen/ seggende:
Dat wy groote vrede hebben door u / eñ
door de weldaden desen volcke door uwe Tertulli re-
voorsichticheyt ghescheidt/ den teghen
3 Dat ontfanghen wy / Machtichste Paulum.
Felix / alle tijdt ende alomme/ met aller
danckbaerheydt.
4 Maer op dat ick u niet te langhe en
houde/ so bidde ick u / hoort ons cortelijck
na uwe b gherechticheydt: b Of/ be-
5 Want wy hebben desen man beuonden/ leefthevdt.
dat hy is als een Peste/ ende allen den Jo-
den alle de Werelt door oploop maeckt/ eñ
is een Ouerste der Secte der Nazareenen.
6 c Die oock d versocht heeft den Tem- c Act.21.28.
pel te ontheyligen. Welcken wy oock aen- d Of/ Anders/
grijpende/ wilden na onse Wet oordeelen. bestaen.
7 Maer Lysias de Ouerste quam / eñ nam
hem met groot ghewelt wech wt onse
handen/
8 Ghebiedende syne verclaghers tot u te
comen: e ende ghy selue meucht hem on- e Grie. van
dersoeckende/ van hem weten alle dinghen/ welckē ghy
daer wy hem mede beschuldighen. meucht
9 Ende de Joden vielen hem oock toe/ seyne.
seggende/ dat het also ware.
10 Doe antwoordde Paulus / als hem de Pauli ant-
Stadthouder f hadde toeghelaten te spre- woorde op
ken: Ick verantwoordde my seluen te bly- Tertulli be-
moedelicker dewyle ick weet, dat ghy vele schuldinge.
iarē desen volcke richter g gheweest hebt: f Griecx/
11 Ende meucht weten/ dat het niet meer wenckte.
dan twaelf dagen zijn / dat ick te Jerusa- g Gr. zijt
lem ben opgecomen om te aenbidden.
12 Ende sy en hebben my noch inden Tem-
pel gheuonden met yemandt sprekende/ of
doende het volck by een loopen / noch in
de Synagogen/ noch in de Stadt.
13 Noch sy en zijn dat niet machtich te
bewijsen daer sy my mede beschuldighen.
14 h Maer dit bekenne ick u / dat ick nae h Acto.25.8
dien i wech / welcke men secte noemt/ al- ende 28.17.
dus der Vade en Godt diene: namelijck/ i Dat is/
gheloouende alle dat in de Wet ende Pro- leere.
pheten geschreuen is.
15 Ende hebbende hope op Godt / dat de
opstandinghe der dooden comen sal/ beyde
der Rechtueerdigen eñ Onrechtueerdigen:
de welcke sy oock selue verwachten.
16 k Ende hier in oeffene ick my seluen/ Conscientie
om een onerghelicke Conscientie allertijdt k Acto.23.1.
te hebben voor God eñ de menschen.
17 Ende na vele Jaren ben ick ghecomen/ l Acto.11.29
l om onder mijn volck aelmoessen te doen/ Rom.15.25
ende offerhande.
18 m Waer in my gheuonden hebben ghe- m Act.21.26
reynicht in den Tempel / niet met volck/
noch met beroerte /
19 Sommige Joden wt Asia: welcke moe-
20 sten hier by u tegenwoordich zijn/ eñ my
beschuldigen/ hadden sy wat tegen my:
21 Of/ dat dese selue segghen / doe ick voor
den Raedt stondt/ of sy eenighe ongerech-
ticheyt an my geuonden hebben/
22 Dan van desen eenighen n roep/ dien ick n Of/ stem
riep/ staende onder hen/ namelijck, o ouer o Acto.23.6
de opstandinghe der dooden worde ick he- ende 28.20.
den van u lieden geoordeelt.
23 Felix dit ghehoort hebbende/ stelde se wt/ p Of/ seggh-
ende wiste p bescheydelick wat van dien de/ als ick
weghe was eñ seyde: Als Lysias de Ouer- sal bescheyd-
ste sal ghecomen zijn/ dan sal ick volle ken- delicker we-
nisse nemen van uwe saken. ten/ wat vā
24 Eñ hy beual den Hooftman ouer hon- desen wege
dert Paulum te bewaren eñ verlichtinghe is.
te laten hebben/ eñ niet te verbieden / dat q Acto.27.3
hem de syne dienden / of tot hem quamen. ende 28.16
25 Eñ na sommige dagen Felix ghecomen
zijnde / met Drusilla synen wijue/ die een
Jodinne

Jodinne was / ontboodt Paulum / ende
hoorde hem vā den ghelooue in Christum.
26 Ende als Paulus handelde van der
rechtueerdicheydt/ende matichept/eñ toe-
comenden oordeele/ Felix beureest gewor-
den zijnde/ antwoordde : Gaet nu henen/
ende als ick bequamen tijt zal hebben / sal
ick v weder roepen.
27 Eñ oock mede hopende dat hem Pau-
lus ghelt gheuen soude om los te worden:
waerom hy hem oock dickmael ontboodt/
ende met hem sprack.
28 Ende als de twee iaren veruult waren/
ghecreech Felix eenen nacomer/ Porcium
Festum. r Ende Felix willende den Joden
gonste bewijsen/ liet Paulum ghevangen.

r Acto.25.14

Dat xxv. Capittel.

2. Paulus voor Festus beschuldicht/
appelleert tot den Keyser/ 14. zijn sake
wert voor Agrippa verhaelt/ 23. ende hy
wert oock voor hem ghebracht.

1 Als nu Festus in dat Landtschap ghe-
comen was/ ginck hy na drye daghen
van Cesarien op na Jerusalem.
2 Ende de Ouerpriester / eñ de voornem-
ste des Joodtschen volcr verscheuen voor
hem tegen Paulum/ eñ baden hem/
3 Begeerende gonste teghen hem / dat hy
hem dede comen te Jerusalem / eñ leyden
laghen om hem onder wege te dooden.
4 Festus antwoordde/ dat Paulus soude
te Cesarien bewaert worden/maer dat hy
selue soude corts derwaerts wtreysen.
5 Die daer onder v(seyde hy) macht heb-
ben/ dat sy mede afreysen/ ende desen man
beschuldigen/indien daer yet in hem is.
6 Ende als hy a meer dan thien daghen
met hen ghebleuen hadde / quam hy af na
Cesarien: ende des anderen daechs sat hy
op den Richtstoel / ende beual Paulum
te brenghen.
7 De welcke ghecomen zijnde / stonden de
Joden die van Jerusalem afgecomen wa-
ren/ omme hem/ vele eñ swaere beschuldin
ghen tegen Paulum brengende/ de welcke
sy niet machtich en waren te bewijsen:
8 Als hy hem verantwoordde / b dat hy
noch tegen de Wet der Joden/noch tegen
den Tempel / noch teghen den Keyser yet
ghesondicht en hadde.
9 Maer Festus willende den Joden gon-
ste bewijsen/antwoordde Paulo/eñ seyde:
Wilt ghy te Jerusalem gaen/eñ daer van
desen by my geoordeelt worden?
10 Doe seyde Paulus : Jck stae aen des
Keysers Richtstoel/ daer ick moet gheoor-
deelt worden : den Joden en hebbe ick
gheen ongelijck gedaen/ghelijck ghy oock
wel weter.
11 c Want indien ick ongelijck doe/eñ yet
ghedaen hebbe dat de doodt weerdich is/
so en weygere ick niet te steruen : maer
indien dier dinghen / daer my dese mede
beschuldigen/ geen en is/ so en is niemant
machtich my hen wt gonste te gheuen:ick
beroepe my op den Keyser.
12 Festus dan met den Raedt ghesproken
hebbende / antwoordde: Hebt ghy v op
den Keyser beroepen? Ghy sult tot den
Keyser gaen.
13 Als nu sommighe dagen voorleden wa-
ren/ quam de Coninck Agrippa eñ Ber-
nice te Cesarien/om Festum te groeten.
14 Ende als sy daer vele daghen gheweest
hadden / verhaelde Festus den Coninck
van de sake Pauli/seggende: d Hier is een
man van Felix ghevangen gelaten:
15 Om wiens wille de Ouerpriesters ende

a† Anders/ niet meer.

Paulus ver antwoort hem seluen voor Festum.

b Act.24.14 ende 28.17.

c Act.18.14

Paulus appelleert tot den Keyser.

d Act.24.28

Ouderlinghen der Jodē voor my verschee-
nen / als ick te Jerusalem was / beghee-
rende vonnisse teghen hem.
16 Welcken ick antwoordde / dat de Ro-
meynen die ghewoonte niet en hebben/
e eenighen mensche wt gonste ter doodt te
gheuen / eer de Beschuldichde syne Be-
schuldigers voor ooghen heeft/ eñ plaetse
vercreghen heeft / hemseluen van de be-
schuldinghe te verantwoorden.
17 Als sy dan hier te samen ghecomen wa-
ren/ maeckte ick gheen wtstel / maer sat
des naestcomenden daechs op dē Richt-
stoel/ eñ beual den man te brenghen.
18 Wiens beschuldighers tegenwoordich
staende/ en brachten gheen schult by/ van
sulcke dinghen als ick vermoedde.
19 Maer sy hadden sommighe vraghen
teghen hem van haren Godsdienst/ ende
van eenen Jesu die ghestoruen is/ welcken
Paulus seyde dat hy leeft.
20 Jck dan van sulcker vraghen twijffelen-
de / f vraechde of hy te Jerusalem wilde
gaen/ende daer van dese dinghen gheoor-
deelt worden.
21 Maer als hy hem beriep dat men hem
totter kennisse Augusti soude bewaren/
so hebbe ick beuolen hem te bewaren / tot
dat ick hem tot den Keyser sende.
22 Eñ Agrippa seyde tot Festum: Jc wilde
selue oock den man gheerne hooren. Hy
seyde : Morgen sult ghy hem hooren.
23 Des ander daechs dan / als Agrippa
ende Bernice met groote Pompeye ghe-
comen was/ met de Hooftmannen/ eñ met
de eerlickste mannen der Stadt in het
Richthuys ghegaen was / werdt Paulus
gebracht door Festi beuel.
24 Ende Festus seyde: Agrippa Coninck/
eñ ghy mannen alle die hier met ons te-
ghenwoordich zijt/ghy siet desen/vā wel-
ken my geheel de menichte der Joden aen-
gesproken heeft / beyde te Jerusalem ende
oock hier roepende dat hi niet meer en be-
hoort te leuen.
25 Maer ick en hebbe niet vernomen / g
dat hy yet ghedaen heeft dat de doodt
weerdt is : ende dewijle hy selue hem op
Augustum beroepen heeft / hebbe ick be-
sloten hem te senden.
26 Van welcken ick niet sekers en hebbe
den Heere te schrijuen. Daerom hebbe ick
hem voor v lieden gebracht/eñ meest voor
v Coninck Agrippa / op dat ick wat heb-
be te schrijuen/ als de ondersoeckinghe sal
ghescHiedt wesen.
27 Want het dunct my tegen reden/ eenen
h geuangen te senden/eñ de beschuldingen
tegen hem niet te kennen te gheuen.

e Deut.17.4

f Grieckx/ seyde ick.,

g Acto.23.9 ende 28.31

h Gr. ghebonden.

Dat xxvj. Capittel.

4. Paulus verclaert voor dē Coninc Agrip-
pa/eñ dē gantschē Raet/ hoe hy geroepē
is gheweest tot de kennisse Jesu Christi/
9. Hoe hy Christum veruolcht heeft/ 12.
ende bekeert wordt/ 16. eñ tot dē dienst
des Euangelij vercorē is/ 19. hoe hy dat
bedient heeft/21. eñ daerom van dē Jo-
den geuangē is/22. eñ wederom wt hare
handen verlost/ 31. ende wordt van hen
bekent onschuldich te zijn.

1 Ende Agrippa seyde tot Paulum: Het
is v gheoorloeft voor v seluen te spre-
ken. Doe antwoordde Paulus / strec-
kende syn handt wt, eñ seyde :
2 Jck achte my seluen gheluckich/ O Co-
ninck Agrippa / dat ick my heden voor v
sal verantwoordden/van allen daer my de
Joden van beschuldighen :
3 Allermeest / dewijle dat ghy kennet alle

Paulus verschuldicht hem voor dē Coninck Agrippa.

ghewoonten ende vraghen die onder de
Joden zijn: Daerom bidde ick v / hoort
my lanckmoedichlick.
4 Mijn leven dan/van mijner ionckheydt
aen / welck van den beghinne onder mijn
volck te Jerusalem gheweest is / weten
alle de Joden/
5 Die my van de eerste aen ghekent hebben
(indien sy willen getuygenisse geven) dat
ick na de alder bescheydenste Secte on-
ser b religie een Phariseus gheleeft hebbe.
6 Ende nu stae ick/ en worde gheoordeelt/
c om de hope der beloften / die Godt tot
onse Vaderen ghedaen heeft:
7 Tot de welcke de twaelf geslachten on-
ses volcks nacht en dach Godt met ghe-
durichheydt dienende / hopen te comen.
Van dese hope worde ick van de Joden
beschuldicht/ O Coninck Agrippa.
8 Wat? wordet dan v ongelooflick ghe-
oordeelt/ dat Godt de Dooden verweckt?
9 d Ick meynde waerlick / dat ick selve
moeste vele doen / teghen den naem Jesu
van Nazareth:
10 Ghelijck ick oock gedaen hebbe te Jeru-
salem: en hebbe vele Heylighen in de ghe-
vanckenisse gesloten/ macht van de Over-
priesters ghenomen hebbende: ende als sy
ghedoodt werden/ e bewillichde ickt.
11 Ende in de Vergaderinghen hebbe ickse
dickmael pijnigende bedwongen te laste-
ren: en overvloedichlijck op hem rasende/
vervolcht tot in de vremde Steden.
12 Waer in / als ick oock na Damascum
reysede met de Macht ende bevel der
Overpriesteren/
13 Sach ick / O Coninck/ des middachs
op den wech / f dat een licht vanden He-
mel boven de claerheyt der Sonnen/ my/
en de ghene die met my ghereyst waren/
ommescheen.
14 Ende als wy alle ter Aerden ghevallen
waren/ hoorde ick een stemme tot my spre-
ken / ende segghen in Hebreischer sprake:
Saul / Saul / wat vervolcht ghy my?
Het is v hardt teghen prickels te stooten.
15 Doe seyde ick : Wie zijt ghy Heere?
Ende hy seyde: Ick ben Jesus / welcken
ghy vervolghet.
16 Maer richt v op / en staet op uwe voe-
ten: want hier toe ben ick v verschenen/
om v te bereyden tot een Dienaer en ghe-
tuyghe der dingen die ghy ghesien hebt/
ende die ick v sal openbaren:
17 Verlossende v van den volcke en Hey-
denen/ tot de welcke ick v sende.
18 g Om hare ooghen op te doen/ op dat sy
hen van der duysternisse bekeeren tot den
lichte/ en van der macht des duyvels tot
God/ op datsy vergevinge der sonden ont-
fanghen / en deel onder de ghene die door
den gheloove in my gheheylicht zijn.
19 Waer wt / O Coninck Agrippa / hebbe
ick den Hemelschen ghesichte niet onghe-
hoorsaem gheweest.
20 h Maer hebbe eerst den ghenen die in
Damasco waren / ende te Jerusalem/
ende in geheel Judea/ ende den Heydenen
vercondicht / dat sy hen souden beteren/
ende tot Godt bekeeren/ wercken doende/
die der bekeeringhe weerdich zijn.
21 i Om deser saken wille hebben my de
Joden in den Tempel ghegrepen / ende
versocht te dooden.
22 Maer door hulpe die ick van Gode ver-
creghen hebbe, stae ick tot op desen dach/
betuyghende den cleynen en den grooten:
en niet segghende buyten het ghene dat
oock Moses ende de Propheten ghespro-

a Of/ neerstichste.
b Of/ Gods diensts.
c Gen. 3.15. ende 22.18. ende 26.4. ende 49.10. Deut. 18.15. 2 Sam. 7.12. Psal. 132.11. Esaie 4.2 ende 7.14. ende 9.6. ende 40.10. Jerem. 23.5 ende 33.15 Ezech. 34.23 ende 37.24. Dan. 9.24 Mich. 7.18
d Acto. 8.3. ende 9.1. ende 22.4. Galat. 1.13. 1.Cor. 15.9. 1.Tim. 1.13.
e Of/ gaf ick mijn stemme daer over.
f Acto. 9.3.
g Esai. 60.2
h Act. 9.19. 27. ende 22.16.
i Act. 21.30.

ken hebben dat ghescheiden soude.
23 Te weten/ k oft Christus lijden moeste/
oft hy de eerste wt de opstandinghe der
Dooden / soude desen Volcke ende den
Heydenen het licht vercondighen.
24 Als hy hem met desen verantwoor-
de / seyde Festus met luyder stemmen:
Ghy raest Paule/ de groote gheleertheyt
doet v rasen.
25 Doe seyde hy: Ick en rase niet/ Mach-
tichste Feste: maer ick spreke l waerachti-
ghe ende nuchtere woorden.
26 Want de Coninck weet van dit / totten
welcken ick oock vrijmoedelick spreke:
want ick meine niet dat hem yet van de-
sen verborghen is: want dit en is m in
gheenen hoecke ghescheit.
27 Gelooft ghy / Coninck Agrippa / den
Propheten: ick weet dat ghy hen ghelooft.
28 Ende Agrippa seyde tot Paulum: Ghy
n beroert my o byna een Christen te worden.
29 Doe seyde Paulus: p Ick soude van
Gode wenschen/ dat q byna en oock seere/
niet alleen ghy/ maer oock alle die my he-
den hooren / sulcke te worden als ick ben/
wtghenomen dese banden.
30 En als hy dit gheseyt hadde/ stondt de
Coninck op/ ende de Stadthouder/ ende
Bernice/ ende die mede ghesetten waren.
31 En als sy bezijden ghegaen waren/ spra
ken sy met malcanderen/ segghende: r De-
se mensche en doet niet dat den doot oft
s ghevanckenisse weert is.
32 Ende Agrippa seyde tot Festum: Dese
mensche hadde meughen los ghelaten
worden / en hadde hy hem niet op den
Keyser beroepen.

Dat xxvij. Capittel.

1. De sorghelicke Schipvaert Pauli/
ende zijner medegesellen na Roomen/ 27.
hoe ende waer sy aenquamen.

1 ENde a als het besloten was / dat wy
na Italien souden afvaren / gaven sy
Paulum ende sommighe andere b ghe-
vanghenen over / eenen Hooftman over
hondert/ ghenaemt Julius/ van der Ben-
de Augusti.
2 Ende wy in een Adramatisch Schip
ghetreden zijnde / om by de plaetsen Asie
te varen / voeren af: ende c Aristarchus
van Thessalonica wt Macedonien was
met ons.
3 En des anderen daechs quamen wy te
Sidon aen. Ende Julius Paulum vrien-
delijck d handelende/ oorloofde hem tot zij-
ne vrienden te gaen/ ende hem te laten be-
sorghen.
4 Ende van daer afghevaren zijnde / voe-
ren wy onder Cypren/ om dat de winden
teghen waren.
5 Ende de Zee aen Ciliciam ende Pam-
philiam overghevaren hebbende/ quamen
wy tot Myra in Lycia.
6 Ende de Hooftman daer ghevonden
hebbende een Schip van Alexandrien/ dat
nae Italien voer/ brachte ons daer in.
7 En als wy na vele daghen tragelick ghe
varen hadden/ en nauwelic tegen Gnidum
gecomen waren/ en de wint ons verhinder-
de/ so voeren wy onder Creta by Salmone.
8 Ende die nauwelijck voorby varende/
quamen wy in een plaetse / ghenaemt
Schoone havens / welcker plaetse de
Stadt Lasea by was.
9 Ende als veel tijts doorghebracht was/
ende de vaert nu sorghelick werd / daerom
dat oock e de vasten nu voorby was/
vermaendense Paulus/

Paulus predickt dat de Schriften volbracht zijn.
k Oft/ dat.
Hy wort gheachte te rasen.
l Gr. woorden der waerheydt ende soberheydt.
m Joan. 18.20.
n Oft/ bereydet.
o Oft/ in weynich.
p 1.Cor. 7.7
q Oft/ in weynich en oock in vele
r Act. 23.9. ende 25.25.
s Griecx/ banden.
Paulus reyst nae Roomen.
a 2.Cor. 11.25
b Griecx/ gebonden.
c Col. 4.10. Act. 19.29. ende 20.4.
d Act. 24.23 ende 28.16.
e Levi. 16.29 ende 23.27.
Paulus voorseydt/ dat de vaert sorghelick wesen sal.

10 Segghende tot hen: Mannen/ ic sie dat de vaert wesen sal met hinder ende groote schade / niet alleene des lasts ende Scheeps/ maer oock f onses leuens.
f Griecx/ onser zielen.
11 Maer de Hooftman gheloofde den Stierman ende den Schipper meer / dan het ghene dat van Paulo ghesept werd.
12 Eñ dewijle de Hauen niet bequaem en was om te ouerwinteren/ rieden vele van daer te varen/ soo sy eenichsins conden tot Phenicien comen / eñ daer ouerwinteren: welck is een Hauen in Creta / teghen den Zuydwesten ende Noordwesten windt.
13 Eñ als de Zuydwint waeyde/ meynden sy haer voornemen te hebben: Ende als sy naerder ghetoghen waren/ voeren sy neuens Cretam voorby.
14 Maer niet langhe daer na/ sloech daer tegen eenen bysteren wint/ diemen noemt Noordoost.
15 Ende als het Schip nu mede wech ghegrepen werdt/ ende teghen den wint niet en conde varen/ gauen wy dat op/ ende werden ghedreuen.
16 Ende loopende onder een Eylandeken/ ghenaemt Claudia/ en conden nauwelick macht hebben ouer den Boodt:
17 Den welcken gecregen hebbende / ghebruyckten sy behulp/ ondervindende het Schip: eñ vreesende te vallen op de zantplaten / ghenaemt Syrten / lieten sy den g Boot neder/ eñ werden alsoo ghedreuen.
g Griecx/ het Vat.
18 Eñ seere van onweder ghequelt zijnde/ dedẽ sy des naestẽ daechs eenen wtworp.
19 Eñ des derdẽ daechs wierpen wy met onse handẽ de gereetschap des schips wt.
20 Eñ als in vele dagen noch Sonne/ noch Sterren gesien werden/ eñ gheen cleyn onweder ons tegen was / so werdt alle de hope onser behoudinghe benomen.
21 Ende als sy nu lange tijt niet ghegeten en hadden / doe stont Paulus midden onder hen / eñ seyde. O Mannen/ men moeste my ghehoort hebben/ ende van Creta niet afghevaren hebben/ ende suicken hinder ende schade schouwen.
22 Ende nu vermane ick v lieden goedts moets te zijn: want niemãt van v liedẽ sal het leuẽ verliesen/ maer alleen het Schip.
Paulus vermaentse te ghelooven de hulpe die Godt beloeft heeft.
23 Want in desen nacht heeft by my ghestaen de Enghel Godts/ wiens ick ben/ ende wien ick diene/
24 Eñ seyde: Vreest niet Paule/ ghy moet voor den Keyser ghestelt worden: Eñ siet/ Godt heeft v ghesconcken / alle die met v schepen.
25 Daerom ghy Mannen/ weest wel ghemoet: wãt ic gheloove Gode / dat het alsoo wesen sal ghelyck hy my ghesepdt heeft.
h Act. 28.1.
26 h Ende wy moeten aen een Eylandt wt vallen.
27 Ende als nu de veerthiende nacht ghecomen was / ende wy in de Adriatische Zee ghedreuen werden / ter middernacht/ meynden de Schiplieden dat hen eenich Landt naerderde.
28 De welcke het Dieploot wtghewo rpen hebbende / vonden twintich i vademen: Ende als sy wat voorder gevaren waren/ wierpen sy wederom het Dieploot wt/ ende vonden vyfthien vademen.
i Oft/ schreden/
29 Eñ vreesende op harde plaetsen te vallen/ wierpẽ sy vier Anckers achter wt den schepe/ eñ wenschten dat het dach werde.
30 Maer als de Schiplieden sochten wt den Schepe te vlieden / den Boot nedergelaten hebbende inde Zee / onder een bedecksel / als oft sy hadden willen de Anckers van den voorsteven des Scheeps k wtvoeren:
k Griecx/ wt trecken.
31 Seyde Paulus tot den Hooftman ouer hondert / eñ tot de Crijchsknechten: So dese in het Schip niet en blijven / soo en cont ghy lieden niet behouden worden.
32 Doe hieuwen de Crijchsknechten de touwen af van den Boodt / ende lieten hem ontuallen.
33 Ende als het nu by den dach was/ vermaende se Paulus alle / dat sy souden spijse nemen / eñ seyde: Het is heden de veerthienste dach dat ghy lieden sonder eten blijft verwachtende / ende en hebt niet in ghenomen.
34 Waerom vermane ick v lieden spijse te nemen / want dat dient tot uwer behoudinghe: l Want niemant van v lieden sal een hayr van zijnen hoofde verliesen. l Mat.10.30
35 Ende als hy dit ghesepdt hadde / ende broot ghenomen hadde / m dankte hy God in harer aller teghenwoordicheydt: ende brack het/ ende begonste te eten. m 1.Sa.9.13. Joan.6.11. 1.Tim.4.3.
36 Ende sy alle goets moets ghewordẽ/ namen oock spijse.
37 Ende wy alle inden Schepe / waren twee hondert ende seße ende tseuentich zielen.
38 Ende als sy met spijse versaet waren/ verlichteden sy het Schip / worpende de Tarwe in de Zee.
39 Ende als het dach ghewordẽ was / en kenden sy het Lant niet: maer sy merckten eenen schoot / die eenen Oeuer hadde/ inden welcken sy dachten/ ware het meughelick/ het Schip aen te stieren.
40 Ende als sy de Anckers opghehaelt hadden/ gauen sy het Schip tot der Zee/ ende maeckten de roerbanden los / ende haelden den zeylboom op na den windt/ ende hielden nae den Oeuer.
n 2.Cor.11.25
41 n Maer aen eenen spriet der Zee ghevallen zijnde/ stieten sy het Schip daer in ende het voorsteven daer in geschoten zijnde/ bleef onbeweghelick/ ende het achtersteven brack van de cracht der waterbaren.
42 Ende der Crijchsknechten raet was/ de o ghevangenen te dooden/ op datter niemant en ontliepe / als sy souden wtghe swommen zijn. o Griecx/ gebondenẽ.
43 Maer de Hooftman willende Paulum behoeden/ verboodtse van dien raedt: ende beual den ghenen die swemmen conden/ hen eerst wt te worpen / ende te lande te comen.
44 Ende de andere / sommighe op berderen/ sommighe op eenighe stucken van den Schepe: ende alsoo ghescchiedde dt/ dat sy alle behouden ten lande quamen.

Dat xxviij. Capittel.

2. Paulus met de zijne wort vriendtlick gehandelt van de Eylãders/ 3. blijft onbeschadicht van der Adere/ 8. geneest den vader Publij/ ende andere/ 10. eñ van hen ghevictalieert/ coemt te Roome/ 15. ontfanghen van de broeders/ vertelt hen zijn sake/ 30. ende predickt daer twee Jaren.

1 Ende als sy ontcomen waren / doe bekenden sy dat het a Eylandt Melite hiet. a Act.27.26 b Gr. Barbari: alsoo noemden sy alle die van haren Rijcke niet en waren.
2 Eñ die b lieden bewesen ons gheen cleyne vriendtschap: want sy ontstaken vyer/ ende namen ons alle in/ om den reghen die ouer quam/ ende om der koude.
3 Eñ als Paulus vele rijseren in een vergadert hadde/ eñ aen het vyer leyde/ quam daer een Ader van der hitten wt / eñ voer hem aen zijn handt.

4 Eñ als de lieden de Beeste saghen aen
zijn hant hanghen/seyden sy tot malcande
ren: Dese man moet ymmers een Moorde
naer zijn/welcken de wrake niet en laet le=
uen/hoewel hy wt der Zee ontcomen is.
5 Maer hy schudde de Beeste af in het
e Mar.16.18 Luce.10.19. vyer/ e ende en leet daer niet quaets van.
6 Maer sy verwachteden dat hy soude
swellen/ oft terstondt doot neder vallen: eñ
als sy lange verwacht haddẽ/ eñ sagen dat
hem niet quaets ouerquã, werdẽ sy veran=
d Act.14.11. dert/ d ende seyden dat hi een God was.
7 Ontrent die selue plaetse hadde de O=
De Vader Publij wort van de cortse genesen. uerste des Eylandts/ ghenaemt Publius/
zijn Landt, de welcke ons ontfinck/ ende
herberchde drij daghen vriendelick.
8 Ende het ghesciedde / dat de Vader
e Mat.8.14 publij met e cortsen ende pijne des inghe=
wants cranck lach: tot welcken Paulus
ginck/ende als hy ghebeden hadde/ leyde
hy de hant op hem ende ghenas hem.
9 Als dat dan ghesciet was / so quamen
oock tot hem die andere die cranckheden
hadden/ende werden ghenesen.
10 Sy eerden ons oock met veel eeren: eñ
als wy af voeren/ leyden sy op / dat ons
noodich was.
11 Ende na drij Maenden voeren wy af in
een Schip van Alexandrien / dat indien
Lande ouerwintert hadde/ende was ghe=
f Dese waren Twee lingen/ Jupiters kinderen/ Zee Goden. teeckent met f Castor ende Pollux.
12 Eñ als wy tot Syracusen afghecomen
waren/bleuen wy daer drij daghen.
13 Van waer wy ommeuoerẽ/ eñ quamen
tot Region: ende als nae eenen dach de
Windt Zuyt wert/ quamen wy des ande=
g Griecx/ Poteoli. ren daechs tot g Puteolen.
14 Daer vonden wi broeders/ende werden
ghebeden seuen dagen by hen te blijuen:
Ende also ginghen wy nae Roomen.
15 Van waer de Broeders van ons ghe=
hoort hebbende / quamen ons teghen tot
Appij Marckt/ende de drij Tabernen: de
welcke Paulus ghesien hebbende/danckte
h Gr. een bertrouwẽ. Godt/ende greep h eenen moet.
16 Eñ als wy te Roomen ghecomen wa=
ren/de Hooftman ouer hondert gaf de ghe=
uanghenen den Ouersten Hooftman ouer:
i Act.24.23 ende 27.3. i maer het werdt Paulo gheoorloeft op
hemseluen te woonen / met den Crijchs=
knecht die hem verwaerde.
17 Eñ het gheschiedde na drij daghen/dat
k Gr. eerste Paulus de k meeste der Joden te samen
riep: ende als sy vergadert waren/ seyde
l Act.24.14 ende 25.8. hy tot hen: Ghy mannen broeders / l ick
die niet gedaen en hebbe tegen het volck/
ofte de Vaderlantsche ghewoonten/ ben
ghebonden van Jerusalem ouergheleuert
in der Romeynen handen.
18 De welcke my ondersocht hebbende/
hebben my willen los laten/om dat gheen
oorsake des doots in my en was.
19 Maer door der Joden teghenspreken/
werdt ick bedwonghen/ my op den Key=
ser te beroepen: niet als oft ick mijn volck
yet hadde te verclaghen.
20 Te deser oorsake dan/hebbe ick v lieden
gheroepen om v te sien ende te spreken:
m Act.23.6. ende 24.22. m want om de hope Jsraels ben ick met
deser keten ghebonden.
21 Doe seyden sy tot hem: Wy en hebben
noch Brief van v wt Judea ontfanghen/
noch hier en is niemandt van de Broede=
ren ghecomen/die yet quaets van v ghe=
boodtschapt oft ghesproken heeft.
22 Nochtans achten wijt recht/ te hooren
wat ghy ghevoelt: want van deser Secten
is ons bekent / dat daer alomme te=
ghengesproken wort:
23 Ende als sy hem eenen dach ghesett had=
den/ quamen sy vele tot hem inde herber=
ghe: welcken hy het Coninckrijcke Godts
wtleyde / ende betuychde: ende bewees
n Gen.3.15. ende 22.18. ende 26.4. ende 49.10. Deut.18.15. 2.Sam.7.12 Psal.132.11. Esaie 4.2. ende 7.14. ende 9.6. ende 40.10. Jere.23.5. ende 33.15. Ezec.34.23. ende 37.24. Dan.9.24. Mich.7.18. hen van Jesu/ beyde n wt de Wet Moy=
ses/ ende wt de Propheten / van des mor=
ghens vroech tot den Auondt.
24 o Ende sommighe gheloofden het ghe=
ne dat ghesept werdt / sommighe en ghe=
loofden niet.
25 Eñ als sy onder malcanderẽ oneens wa
ren scheydden sy / dewijle dat Paulus een
woordt seyde/ te weten: Wel heeft de hey
lighe Gheest door Esaiam den Propheet
ghesproken tot onse Vaderen/
26 Eñ ghesept: p Gaet tot desen volcke/ eñ
segt: Ghy lieden sult met ooren hooren/
eñ niet verstaen : eñ siende sult ghy lieden
sien/ ende niet bemercken.
27 Want het herte deses volcks is vet ghe
worden/ eñ sy hebben met de ooren swaer=
o Act.17.4. lick ghehoort: eñ hare ooghen gesloten / op
p Esai.6.9. Ezech.12.2. Mat.4.12. Luce 8.10. Joan.12.40 Rom.11.8. dat sy niet teeniger tijt souden met de oo=
ghen sien/ende met de ooren hooren/ ende
met der herten verstaen / ende hem bekee=
ren, ende dat ickse salich make.
28 So sy v lieden dan bekent / dat de salic=
heyt des Heeren den Heydenen ghesonden
is: ende dese sullense hooren.
29 Eñ als hy dit geseyt hadde/ ginghen de
Joden wech/ veel vraghens hebbende on=
der malcanderen.
30 Eñ Paulus bleef twee Jaren in zijn ey=
gen ghehuerde wooninghe/ eñ ontfinckse
alle die tot hem quamen/
31 Predikende het Coninckrijcke Godts/
eñ leerende van den Heere Jesu Christo/
met alle vrijmoedicheyt/ onuerhindert.

Eynde der Handelinghen
der Apostelen.

Argument.

NV volghen de Sendtbrieuen der Apostelen / tot verscheyden Ghemeynten gheschreuen/ vanden ghelooue in Christum/ van de warachtige bekeeringe ende onschuldicheydt des leuens: want dit is het ghemeyn eynde in allen. De oorsaken ende eynden deser Sendtbrieuen/ zijn verscheyden gheweest. De eerste ende voornemste/ wort met seer geschickte Godtsalicheyt van Paulo gheschreuen tot de Romeynen / inden welcken hy het Euangelium also beschreuen heeft/ ghelijck hy het den Joden eñ Heydenen ghepredict heeft. Ten eersten handelt hy vande sonde/ ende bewijst dat alle menschen der sonde onderworpen zijn. Ten anderen handelt hy van de rechtueerdicheydt / ende bewijst dat de Gheloouighe salich worden/ wt de ghenade Christi alleen/ door het ghelooue/ ende niet door eenighe wercken ofte verdiensten. Daer na verclaert hy het werck der ghenade ende des gheloofs/ ende leert dat de gerechtueerdichde / een boetueerdich leuen leydẽ/ hen seluen van boosheyt onthouden/ ende heylichlijck ende matichlijck leuen. Bouen desen handelt hy van de Wet / eñ cracht der Wet / van den strijdt ende aerdt des wederghebooren menschen/ van de roepinge der Heydenen / ende van de verworpinghe ende oock wederaennemingghe der Joden. Ten laetsten onderwijst hy het leuen des menschen / met menigherley ghesonde ghebode .

De Sendtbrief des Apostels Pauli tot den Romeynen.

Dat Eerste Capittel.

1. Paulus bewijst van wien/ ende waer toe hy geroepen is/ 16. wat het Euangelium sy/ 20. het gebruyck ende eynde der creatueren/ 24. daer na de ondanckbaerheyt/ verkeertheyt/ ende straffinghe aller menschen.

1 PAulus een Dienstknecht Jesu Christi/
gheroepen tot een Apostel / a b ver-
coren om te prediken dat Euangelium
Godts:
2 (Welck hy te voren c beloeft heeft door
zijne Propheten in der heligher Schrift.)
3 Van zijnen Sone Jesu Christo onsen
Heere: die geworden is d uyt den sade Da-
uids nae den vleesche:
4 Ende crachtelick bewesen is te zijn
e Gods Sone na den geest der heylichma
kinghe/ door de opstandinghe van den
dooden.
5 Door welcken wy hebben ontfanghen
ghenade/ ende dat Apostelschap/ tot ghe-
hoorsaemheydt des gheloofs / door zij-
nen Name/ onder alle Heydenen.
6 Onder welcken ghy lieden oock zijt ghe-
roepen van Jesu Christo:
7 Allen beminden Godts f gheroepen
Heylighen die te Roomen zijdt: Ghenade
sy u lieden / ende vrede van Gode onsen
Vader/ ende den Heere Jesu Christo.
8 Ten eersten dancke ick mijnen Godt
door Jesum Christum / voor u allen / om
dat van uwen gheloone inde gheheele we-
relt ghesproken wordt.
9 g Want Godt is mijn ghetuyghe / dien
ick diene h met mijnen gheest inden Euan
gelio zijns Soons / dat ick sonder verla-
ten/ uwer altijts ghedencke:
10 i Altijdts inmijne ghebeden biddende/
oft my eens door Godts wille voorspoe-
dighen wech ghegheuen werde/ dat ick
tot u lieden quame.
11 k Want my verlangt u lieden te sien/
l om u wat mede te deylen der gheestelic-
ker gauen tot uwer versterckinghe/
12 Dat is / dat ick mede met u lieden
m ghetroost worde onder u / door uwen
ende mijnen gheloone dat wy te samen
hebben.
13 Ick en wil u niet onthouden broeders/
dat ick menichmael n voorghenomen heb
be tot u te comen/ (maer ben tot noch toe
verhindert/) om eenighe vrucht te hebben
oock onder u lieden / ghelijck onder alle
de andere Heydenen.
14 o Den Griecken ende den p Barba-
ren : den wijsen ende onwijsen ben ick
schuldich.
15 Soo ben ick dan so veel in my is/ veer-
dich u lieden oock/ die te Roomen zijt/ het
Euangelium te vercondighen.
16 q Want ick en schame my des Euange-
liums Christi niet: r want het is de cracht
Godts ter salicheyt allen die ghelooouen/
den Joden voornemelick / ende oock den
Griecken.
17 s Want de gherechticheyt Gods woort
daer in ontdeckt uyt geloone tot gheloone/
ghelijck ghescreuen is: t De Gerechtighe
sal uyt den gheloone leuen.
18 Want den toorn Godts is ontdeckt
van den Hemel / ouer alle godtloosheydt
ende ongherechticheydt der menschen/
die de waerheyt in ongherechticheydt ton
verhouden:
19 u Daerom dat het gene x dat kennelijck
is aen God/ openbaer is in hen: want God
heuet hen gheopenbaert.
20 y Want dat in hem onsienlic is/ (name-
lick/ zijne eewighe mogentheyt/ en Godt-
heyt/) wort uyt de scheppinghe der Werelt
voorsien / dewijle het door de gheschapen
creatueren verstaen wordt / z op dat sy
a niet ontschuldichlick en zijn.
21 Daerom dat sy Godt ghekent hebben/
ende en hebben hem als Godt niet ghe-
eert noch ghedanckt/ maer v zijn ydel ghe-
worden in hare ghedachten/ ende haer on-
uerstandich herte is verduystert geworde.
22 Daer sy hen seluen voor wijs hielden/
zijn sy dwaes gheworden.
23 c Ende de eerlickheydt des onuerderffe-
licken Gods/ hebben sy verandert tot ver-
ghelijckinghe eenes Beelden des verderffe-
licken menschen/ ende der voghelen/ ende
der vieruoetighen / ende der Cruppenden
ghedierten.
24 Daerom heeftse oock Godt ouerghe-
gheuen tot haers herten lusten / tot on-
reynicheydt/ ende onteeringhe haerder ey-
ghender lichamen d in henseluen:
25 Die zijne waerheydt verandert hebben
in leughen / ende het schepsel vereert ende
ghedient hebben e bouen den Schepper/
die te prijsen is inder eewicheyt/ Amen.
26 Daerom segghe ick/ heeftse Godt ouer-
ghegheuen tot f schandelicke bewueghin-
ghen : want oock hare vrouwen/ hebben
het natuerlijck ghebruyck / in het onna-
tuerlicke verandert.
27 g Ende desghelijcx oock de Mannen/
dat natuerlick ghebruyck der vrouwen
verlatende / zijn door haer boose lusten in
malcanderen verhitticht / Mannen met
mannen schandelickheydt bedrijuende / en
de behoorlicke vergeldinghe haerder dwa-
linghe h in henseluen ontfanghende.
28 En gelijck zijt niet bedacht en hebbe om
i God te bekennen/ also heeftse Godt ouer
gegeuen tot eenen k onbedachtsamen sin/
op dat sy deden dat niet en betaemt:
29 Vol alder ongherechticheydt/ hoererie/
erchheyt/ giericheyt/ boosheyt / vol nijdts/
moorts/ ghekijfs/ bedrochs/ booser zeden/
oorblasers/
30 Achterclappers / Godt hatende / ver-
smaders/ houeerdich/ opgheblasen/ vin-
ders der booser dinghen/ den Ouderen
ongehoorsaem/
31 Verstandeloos / trouweloos / sonder
l natuerlijcke liefde / m sonder verbondt/
onbarmhertich:
32 Welcke Godts recht wetende/ als/ dat
die sulcx doen / den doodt weerdich zijn/
en doen niet alleenlijck sulcx/ n maer heb-
ben oock een welbehaghen in den ghe-
nen diet doen.

Dat ij. Capittel.

1. De Joden die de andere oordeelen/ zijn verdoemt als ouertreders/ 5. want God de rechtueerdighe Richter sal eenen yeghelicken gheuen na zijne wercken/ 11. sonder aenneminghe der persoonen/ 14. de Heydenen zijn door hare conscientie ouerwonnen. 17. Ende de Joden door de ghescreuen Wet.

1 DAerom en zijt ghy niet ontschuldich-
lick / O mensche/ wie ghy zijt/ die an-
dere oordeelt : a want daer mede dat
ghy eenen anderen oordeelt / veroordeelt
ghy u seluen / dewijle ghy (die daer oor-
deelt) het selue doet.
2 Maer wy weten dat Godts oordeel na
der waerheyt is ouer de gene die sulcx doe.
3 En meynt ghy mensche (die de gene die
sulcx doen/ oordeelt / en het selue doet/) dat
ghy het oordeel Gods sult ontvlieden?
4 Of veracht ghy de rijcdom zijner goeder-

Kanttekeningen (links):
a Act. 9.15. Galat. 1.15.
b Grieck/ afghesondert tot dat Euangelium Gods:
c Gene. 3.15. Deut. 18.15. 2. Sam. 7.12 Psal. 132. 11. Esai. 4.2. ende 7.14. Jerem. 23.5 ende 33.14. Ezec. 34. 23. Dan. 9. 24. Mich. 7.18.
d Mat. 1.1. Actu. 2.30. 2. Tim. 2. 8.
e Esai. 9.6. ende 44.6. Joan. 2.19. Rom. 9.5. 1. Joan. 5.20
f 1. Cor. 1.2. Ephes. 1.1.
g Rom. 9.1. 2. Cor. 1.23. ende 11. 31. Galat. 1.20. Philip. 1.8. 1. Thes. 2.5.
h 2. Tim. 1.3
i Ro. 15.23.32.
k 1. Thes. 3.10
l Rom. 15.29
m Oft/ vermaent.
n 1. Thessa. 2.18.
o 1. Cor. 9.16
p Dat is/ die gheen Griecken zijn:
q Ps. 40.10. 2. Tim. 1.8.
r 1. Cor. 1.16 ende 15.2.
s Rom. 3.21. Philip. 3.9.
t Abac. 2.4. Galat. 3.11. Hebr. 10. 38. Joan. 3.36.
u Act. 14. 16
x Oft/ dat van Godt can geweten wordē.
y Heb. 11.3. Psalm. 19.1.

Kanttekeningen (rechts):
z Ofte/ soo dat.
a Of/ onuerantwoordelick.
b Deutero. 28.28.
c Sap. 11.16 ende 12.24.
Sonde met sonde ghestraft.
d Of/ onder henseluen:
e Ofte/ achterlatende den Schepper.
f Leuit. 18. 22.23.
g Leuit. 18. 22. en 20.13.
h Of/ door/
i Ofte/ dat Godt alle dinck bekent/
k Ofte/ verachtelicke/ oft/ verkeerden/ etc.
l Of/ sonder natuerlick bewueghen/
m Of/ verbondtbrekers/
n Osee 7.3.
a Mat. 7.1. 1. Cor. 4.5. 2. Sam. 12.5
De lanckmoedicheyt Godts roept ons tot bekeeringhe.
b 2. Pet. 3.15

tierenheyt ende verdraechsaemheyt/ ende lanc-
moedicheyt/ c niet wetende dat de goeder-
tierenheyt Gods v tot bekeeringe d roept.
4 Maer na uwe hartneckicheyt ende onbe-
keerlijck herte / e versamelt ghy v seluen
eenen schat des toorns / totten daghe des
toorns ende der ontdeckinghe des recht-
ueerdighen oordeels Godts.
6 f Welcke eenen yeghelicken vergelden
sal nae zijne wercken/
7 Namelick/ den ghenen die met ghedue-
richeydt in goede wercken / prijs ende eere/
ende onuerderflickheydt soecken / het ee-
wighe leuen.
8 g Maer den ghenen die hen tot twist
gheuen/ der waerheyt onghehoorsaem ende
der ongherechticheyt ghehoorsaem zijn/
verbolghentheyt ende toorn.
9 Verdriet ende benautheyt ouer alle sielen
der menschen die quaet wercken / der Joden
voornemelick/ende oock der Griecken.
10 Maer prijs ende eere ende vrede/allen die
goet wercken/ den Joden voornemelijck/
ende oock den Griecken.
11 h Want by God en is gheen wtneminghe
der Persoonen.
12 Want alle die sonder Wet ghesondicht
hebben/sullen oock sonder Wet vergaen: ende
alle die inde Wet gesondicht hebben/ sullen
door de Wet verdoemt worden.
13 i Want voor God en zijn sy niet rechtueer-
dich die de Wet hooren: maer die de Wet
doen/ sullen gherechtueerdicht worden.
14 (Want als de Heidenen die de Wet niet
en hebben / van natuere het inhoudt des
Wets doen / dese de Wet niet hebbende/
zijn henseluen een Wet.
15 Als die betoonen het werck der Wet in
hare herten gheschreuen/ dewyle hare con-
scientie mede ghetuycht/ ende de ghedach-
ten malcanderen beschuldighende ende
ontschuldighende.)
16 k Op dien dach / wanneer Godt de ver-
borgen wercken der menschen sal oordeelen/na
mijn Euangelium/ door Jesum Christum.
17 Siet / ghy wordt een Jode ghenaemt/
ende l m verlaet v op de Wet / ende be-
roemt v van Gode.
18 Ende ghy wetet zijnen wille/ ende n proeft
het dat goede, gheleert zijnde inde Wet.
19 Ende betrouwt v seluen te zijn een Leydsman
der Blinden / een licht der ghener
die in duysternisse zijn.
20 Een Onderwyser der onwijsen/ ende
een Leeraer der onwetenden : hebbende
de forme des wetenschaps/ende der waer-
heyt door de Wet.
21 Die ghy dan eenen anderen leert/ leert
ghy v seluen niet? Die ghy predickt dat-
men niet stelen en sal/ steelt ghy?
22 Die ghy segt datmen gheen ouerspel
doen en sal / doet ghy ouerspel ? Ghy die
vande Afgoden eenen grouwel hebt/ roost
ghy het Heylighe?
23 Die ghy v beroemt inde Wet / onteert
ghy God door de ouertredinghe der Wet?
24 Want om uwent wille wort den Naem
des Heeren ghelastert onder de Heydenen:
o ghelijck gheschreuen is.
25 Want de Besnijdinghe is wel profij-
telick / soo ghy de Wet houdet: maer soo
ghy een ouertreder der Wet zijt / soo is v
Besnijdinghe p Voorhuypt ghewordden.
26 Soo dan de q Voorhuypdt de rechtueer-
dichmakinghen der Wet bewaert / en sal
zijn Voorhuypdt niet tot Besnijdinghe
gherekent worden?
27 Ende die van natuere Voorhuypdt is/
ende de Wet volbrengt / en sal hy niet v
verdoemen/ die ghy door de letter ende Be-
snijdinghe een ouertreder der Wet zijt?
28 r Want die en is geen Jode/ die int open-
baer alleenlick een Jode is : noch die Be-
snijdinge/ die alleenlick is int openbaer in-
den vleesche/ en is gheen Besnijdinghe.
29 Maer die is een Jode / die int verbor-
ghen een Jode is : ende de Besnijdinghe
des herten s inden gheest/ niet inde letter/
die is een Besnijdinghe : der welcker lof
is niet wt den menschen/ maer wt Gode.

Left margin notes: 2.pet.3.15. c Esa.30.15. d Grieck/ leydt/ oft/ drijft. e Jaco.5.3. f Psa.62.13. Jere.17.10. ende 32.19. Mat.16.27 Rom.14.12. 1.Cor.3.8. 2.Cor.5.10. Galat.6.5. Apoca.2.23. ende 22.12. g 2.thes.1.8. h Deu.10.17 2.Par.19.7. Job.34.19. Sap.6.8. Syrac.35.21 Act.10.34. Galat.2.6. Ephes.6.9. Colos.3.25. 1.Pet.1.17. i Mat.7.21 Jaco.1.22. Joan.3.7. k Matthe. 25.31. l Rom.9.4. m Ofte/ zijt gherust inde Wet/ n Of/ onder soeckt de schillende dinghen. o Esa.52.5. Ezec.36.20. p Der Joden besnijdinge p Dat is/ onbesnedenheyt. q Der Heydenen onbe snedenheyt q Dat is/ onbesneden/

Right margin notes: Jode. r Joa.8.39. Rom.9.7. Besnijdenisse. s deut.10.16 ende 30.6. Jerem.4.4 Philip.3.3. Colos.2.11.

Dat iij. Capittel.

1. Hoe wel de Joden int aenmercken sommiger dingen/ de Heydenen te bouen gaen/ 21. nochtans alleen het gheloove in Jesum Christum rechtueerdicht de ghe-loouighen door ghenade/ 30. het welck so wel den Heydenen als den Joden toecoemt.

1 Wat voordeel heeft dan een Jode ? of
wat profijt heeft de Besnijdinghe?
2 Vele in aller manieren / a want
b † het is een groote sake/ dat hen de woor-
den Godts c betrout zijn.
3 Want wat ist dan/ oft sommige d onge-
loouich geweest zijn? e sal haer ongheloo-
uichept Godts ghelooue te niete doen?
4 Dat sy verre: f maer Godt worde waer-
achtich beuonden / g ende alle menschen leu-
genachtich/ ghelijck gheschreuen is: h Op
dat ghy gherechtueerdicht wordet in u-
we woorden / ende ouerwinnet als ghy
gheoordeelt wort.
5 Maer indien onse ongherechticheyt de
gherechticheyt Gods i versterckt/ wat sul-
len wy seggen? Is God onrechtueerdich/
k † die daer toorn ouerbrengt? (Ick spre-
ke na menschelicker wijse.)
6 Dat sy verre: want hoe sal Godt de we-
relt oordeelen?
7 Want indien de waerheydt Gods door
mijne leugen ouervloedigher geworden is
tot zijner eeren / wat worde ick oock noch
als een sondaer l gheoordeelt?
8 Ende waerom en seggen niet / ghelijck
wy gelastert worden/ ende sommighe seg-
gen dat wy seggen:) Laet ons quaet doen/
op dat het goede come ? welcker verdoe-
menisse rechtueerdich is.
9 Wat ist dan: Hebben wy voordeel ? In
geender manieren: want wy hebben voor
bewesen/ m dat beyde Joden ende Griec-
ken alle onder de sonde zijn:
10 n Ghelijck gheschreuen is: Daer en is nie-
mant rechtueerdich/oock niet een.
11 Daer en is niemandt verstandich/ daer
en is niemant die Godt soeckt.
12 Sy zijn alle afgeweken/ te samen zijn sy
onnuttich ghewordden/daer en is niemant
die o goet doet / daer en is oock niet een.
13 p Hare kele is een open graf/ hare ton-
ghen hebben sy tot bedroch ghebruyckt/
q Slanghen fenijn is onder hare lippen:
14 r Haren mondt is vol vloeckens ende
bitterheydts.
15 s Haer voeten zijn snel om bloet te storten.
16 In haren weghen is vernielinghe ende
ellendicheydt.
17 Ende den wech des vreden en hebben
sy niet ghekent
18 t De vreese Godts en is voor hare oo-
ghen niet.
19 Wy weten/ wat de Wet spreect/ dat zijt
spreect tot de gene die u onder de wet zijn: x
op dat alle mont gestopt worde/ ende de ghe
heele werelt voor Godt verdoemelick sy.
20 y Daerom en sal geen p vleesch voor de
wercken der Wet gherechtueerdicht wor-
den voor hem. z Want door de wet comt
de ke-

Right margin notes: Dat de Joden niet beter en zijn dan de Heydenen. a Rom.9.4. b † Anders want hen zijn eerst die c Oft/ te de waren ghe gheuen. d Oft/ onge trouwe. e num.23.19 Rom.9.6. 2.Tim.2.13. f Joan.3.33. g Psa.116.11 h Psal.51.6. i Ofte/ een lick maeckt k † Anders/ die toorn brengt op den mensche l Oft/ ver-doemt. m Rom.2.9 Galat.3.22 n Psal.14.3 ende 53.3. o oft/ hem in goetheyt oeffent. p Psal.5.10. q Ps.140.4 r Psal.10.7. s Prou.1.16 Esai.59.7. t Psal.36.1. u Grieck/ in x Gal.2.16 p Dat is/ menschen. z Rom.7.7. Hebr.7.19.

de bekenninghe der sonde.
21 Maer nu a is de rechtveerdicheyt Gods
gheopenbaert sonder de Wet / ende is be-
tuyght van de Wet/ende de Propheten.
22 Namelick/de rechtveerdicheydt Godts
door den ghelooue Jesu Christi/ tot allen/
ende ouer allen die ghelooouen: want daer
en is gheen onderscheyt.
23 Want sy hebben alle ghesondicht / ende
zÿn b verhindert te comen tot de eerlick-
heyt Godts:
24 c Maer worden om niet gherechtveer-
dicht/namelick/wt zÿne ghenade/ door de
versoeninghe in Christo Jesu gheschiet.
25 d Welcken Godt voorghestelt heeft tot
e versoeninghe / door het ghelooue in zÿ-
nen bloede: tot bewÿsinghe zÿner f ghe-
rechticheyt / door de vergevinge der voor-
leden sonden.
26 Welcke Godt verdraghen heeft / om te
deser tÿde zÿn gherechticheydt te bewÿ-
sen: op dat hy g gherechtich sy/ ende den
ghenen die h wt den ghelooue Jesu is/
rechtveerdich make.
27 Waer is dan de roem? Hy is wtgheslo-
ten. Door wat Wet? Der wercken? Neen/
maer door de Wet des gheloofs.
28 i So houden wy dan / dat de mensche
gherechtveerdicht wort door het ghelooue/
sonder de wercken der Wet.
29 Is God alleenlick der Joden Godt? Is
hy niet oock der Heydenen? waerlick hy
is oock der Heydenen Godt.
30 Want hy is eē eenich God/die de k Be-
snÿdinge rechtveerdigen sal wt den geloo-
ue/ eñ de l Voorhuyt door het ghelooue.
31 Maken wy dan de Wet te niete door
het ghelooue? Dat sy verre/ Maer wy ver-
stercken de Wet.

Dat iiij. Capittel.

1. Door het exempel Abrahams / 6.
Ende door de macht der heyliger Schrif-
tueren bewÿst hi/dat de mensche gerecht
veerdicht wort alleen door het ghelooue/
13. ende also is de rechtveerdicheydt der
wercken te niet gemaeckt/ ende de Jodē
en hebben geen oorsake henseluen te ver-
heffen bouen de Heydenen.

1 Wat sullen wy dan seggen dat a Abra-
ham onse vader vercreghen heeft b na
den vleesche?
2 Want so Abraham wt bewercken ghe-
rechtveerdicht is / soo mach hy roemen/
maer niet by Gode.
3 Want wat seydt de Schrift: c Abra-
ham geloofde Gode/eñ het wert hem ghe-
rekent tot rechtveerdicheyt.
4 Nu den genē die werct/ en wort dē loon
niet gerekent na genade/maer nae schult.
5 Maer die niet en wercke/ende ghelooft
in hem/die d den ongodlicken rechtveer-
dicht/ desen wort zÿn ghelooue tot recht-
veerdicheyt gherekent.
6 Gelÿck ooc David spreect van de salich
makinge des menschē/ dien God de recht-
veerdicheydt toerekent/ sonder wercken/
7 e Segghende: Salich zÿn sy/ wiens on-
gherechticheden verghenen zÿn /eñ wiens
sonden bedeckt zÿn.
8 Salich is de man / welcken de Heere
gheen sonde toe en rekent.
9 Dese salichmakinghe dan / gheschiet sy
alleenlick in de f Besnÿdinghe/ oft oock in
de g Voorhuyt? Want wy segghen/ dat
Abrahe het ghelooue tot rechtveerdicheyt
gherekent is.
10 Hoe ist dan hem tot rechtveerdicheydt
gerekent? als hy was inde Besnÿdinghe/
oft als hy was inde Voorhuyt? niet h in

a Rom.1.17. Philip.3.9.
b Griecx/ worden ver hindert van de eerlickheyt Gods
c Esai.53.5.
d 2.Cor.5.18 Col.1.20. Hebr.4.16. 1.Joā.4.10.
e Oft/ versoenstoel. Exod.25.17.
f Dat is/ waerheit in zÿn beloftē/
g Dat is/ warachtich beuonden worde.
h Dat is/in Christum ghelooft.
i Galat.2.16 Act.13.38. Rom.8.3. Hebr.7:19.
k Dat is de snedēn Joden.
l Dat is/on besneden Heydenen/
a Esa.51.2.
b Dat is/ wt de wercken?
c Gen.15.6. Galat.3.6. Jaco.2.23. Wercken.
d dat is den genen die in hem seluen ongodlic is, rechtveerdicht in Christo. Salichmakinghe.
e Psal.32.1.
f Dat is/ besneden Joden/
g Dat is/ onbesneden Heydenen.
h dat is/ na dat hy besnedē was/ maer eer dat hy besneden was

de Besnÿdinge/ maer in de Voorhuydt.
11 i Ende hy ontfinck het teecken der Be-
snÿdinghe/ tot eenen seghel der rechtveer-
dicheydt des gheloofs/ die inde Voorhuyt
was / op dat hy ware de vader aller die in
de Voorhuydt ghelooouen / op dat hen
oock de rechtveerdicheydt toegherekent
werde:
12 Ende op dat hy ware de vader der Be-
snÿdinghe/ namelick/den ghenen die niet
alleenlick wt der Besnÿdinghe zÿn / maer
die oock wandelen inde voetstappen des
gheloofs onses vaders Abrahe / k welck
in de Voorhuydt was.
13 Want de belofte/namelic/te wesen erf-
ghenaem der werelt/ is Abrahe oft zÿnen
zade niet toegherekent door de Wet maer
door de rechtveerdicheyt des gheloofs.
14 * Want ist dat de ghene die wt de Wet
zÿn erfgenamen zÿn so is het ghelooue ÿdel
geworden/ eñ de belofte te niete gemaect.
15 Want de Wet werckt toorn/ l want
m waer gheen Wet en is / daer en is oock
gheen ouertredinghe.
16 Hierom is de erue wt den ghelooue/ op
dat het na der ghenade sy: op dat de belof-
te vast sy allen den n sade / namelick/ niet
alleenlÿck dien dat wt der Wet is: maer
oock dien / dat wt den ghelooue Abrahe
is/ o welcke is onser aller vader.
17 (Gelÿck ghescreuen is: p Jck hebbe v
ghestelt tot eenen vader veler q volcken/)
r door Godt dien hy gelooft heeft / die de
dooden leuendich maeckt/ ende roept het
ghene dat niet en is/als oft het ware.
18 De welcke Abraham / s bouen hope
gelooft heeft op hope/ dat hy soude wesen
een vader van vele volckē/, gelÿck tot hem
geseyt was: t Also sal v zaet wesen.
19 Eñ niet gecrancet int ghelooue / en heeft
zÿn eyghen lichaem niet aengemerckt/ dat
nu verstoruen was/ dewÿle hy by nae hon-
dert Jaren oudt was/ noch oock / dat de
moeder in Sara verstoruen was.
20 u Ende en heeft inde belofte Godts niet
getwÿffelt door ongelooue/ maer is sterck
int gelooue geworde/ Gode eere geuende.
21 Ende ten vollen betrouwende / dat hy
die het beloeft hadde / x oock machtich
was te doen.
22 Daerom ist hem oock tot rechtveerdic-
heyt gherekent.
23 p Eñ het en is niet alleenlick om zÿnent
wille ghescreuen/ dat hem dat tot recht-
veerdicheyt gherekent is:
24 Maer oock om onsent wille/ den wel-
ken het oock sal tot rechtveerdicheyt ghe-
rekent worden/namelick/ den ghenen die
gelooouen in hem/die wt dē doodē verweckt
heeft Jesum Christum onsen Heere:
25 De welcke is ouergeleuert gheweest ter
doot om onse sonden / eñ opghewerckt om
onse rechtveerdicheyt.

Dat v. Capittel.

1. Hy bewÿst de vrucht des gheloofs/ 8
ende door gelÿckenisse verbreydt hy het
fondament daer van/namelick / de liefde
Gods ende de ghehoorsaemheyt Christi.

1 Wy a dan gherechtveerdicht zÿnde
wt den ghelooue / b † hebben vrede
met Godt / door onsen Heere Jesum
Christum.
2 c Door welckē wy oock de toeleydinghe
hebben door het ghelooue / tot dese ghe-
nade daer wy in staen ende d verheughen
inde hope der heerlicheyt Gods.
3 Eñ niet alleenlic dit maer wy e verheu-
gen oock inde verdruckingen. wetende dat
de verdruckinge lydtsaemheyt werckt.

i Gen.17.11.
Abraham de vader der gheloouighen.
k Dat is/ welck geloue hy hadde eer hy besneden was
* Gala.3.16
l Joā.15.22. Rom.5.20. ende 7.8. Galat.3.19.
m Of/ waer van gheen Wet en is/ etc.
n dat is/ gelooughen.
o Esa.51.2.
p Gen.17.5.
q Oft/ Natien.
r Oft/ nae het exempel Gods.
s Dat is/ daer nae menschelick ghevoelen gheen hope wesen conde/
t Gen.15.5. Hebr.11.12.
u spr.44.20
x Gen.15.3.
p Rom.15.4.
Christi doot ende opstandinghe.
a Esa.32.17. Joan.16.33. Ephe.2.13.
b † Anders laet ons vrede hebben.
c Joā.10.9. ende 14.3. Ephe.2.17. Hebr.10.19.
d Of roemē Hebr.3.7.
e Jaco.1.3. Verheugin ge inde verdruckinge.

* Oft/beprovinge.
De hope is seker door de liefde Gods.
f Col.2.13.
Hebr.9.15.
1.Pet.3.18.
g Of/ware na gelegentheyt der tijt/is voor
h Ofte/ nae gelegentheyt der tijt/ etc.
i Ofte/ goede/of/ voor het goede
k Ofte/ verheughen.

4 Ende lijdtsaemheyde/ * bevindinghe:
ende de bevindinghe / hope:
5 Ende de hope en beschaemt niet: want
de liefde Godts is in onse herten wtghe-
stort door den heylighen Gheest / die ons
ghegheven is.
6 f Want Christus / doe wy noch cranck
g waren/ h is ter bequamer tijdt voor de
ongoddelicke ghestorven.
7 Want daer en soude nauwelick yemandt
sterven voor den Rechtveerdighen / maer
voor den i nutten derf moghelick ye-
mandt bestaen te sterven.
8 Maer Godt bewijst ons zijn liefde tot
ons/ want Christus voor ons ghestorven
is/ doe wy noch Sondaers waren.
9 Soo sullen wy dan nu door zijn bloedt
gerechtveerdicht/ veel meer vanden toorne
behouden worden.
10 Want ist dat wy vyanden zijnde / ver-
soent zijn geworden met God door den doot
zijns soons/ so sullen wy versoent zijnde/ veel
meer behouden worden door zijn leven.
11 Ende niet alleenlijck dit/ maer wy k roe
men oock in Godt / door onsen Heere Je-
sum Christum / door welcken wy nu de
versoeninghe vercreghen hebben.

l Gen.3.15.
1.Cor.15.21.
m Oft/ also oock
n Gen.2.17.
Rom.6.23.

12 Daerom/ ghelijck l de sonde door eenen
mensche inde Werelt gecomen is / m ende
door de sonde de doot/ en n alsoo de doodt
tot alle menschen gecomen is/ door eenen
mensche/ in welcken alle menschen geson-
dicht hebben.
13 Want oock van Adam aen tot de Wet/
was de sonde inde Wereldt: maer de son-
de en wordt niet gherekent/ als de Wet
niet en is.

Christus met Adam vergeleken.

14 Maer de doot heeft van Adam aen/
tot Mosen toe heerschappie ghehadt/ oock
over de ghene die niet ghesondicht en heb-
ben in ghelijckenisse der overtredinghe
Adams/ die welcke is een Beelt des ghe-
nen die toecomende was.
15 Maer de ghenade en is niet ghelijck de
misdaet: want so door des eenighen Adams
misdaet vele gestorven zijn/ so is de gena-
de Godts/ ende de gave door de ghenade
eens menschen Jesu Christi / veel meer o-
vervloedich gheweest in velen.
16 En de weldaet Godts/ is alsoniet ghe-
lijck dat ingecomen is door dien eenen die
gesondicht heeft: † want de schult is wt een
misdaet ingheeomen tot verdoemenisse:
maer de ghenade wort gegheven wt vele
misdaden tot rechtveerdichmakinghe.

† Grieck/ oordeel.

17 Want so door een misdaet/ de doot door
dien eenen heerschappie gecregen heeft: so
sullen veel meer de ghene die de o overvloe
dighe ghenade en gave der rechtveerdic-
heyt ontfangen/ in het leven heerschappie
hebben door eenen Jesum Christum.
18 Ghelijck dan door p een misdaedt de
schult ghecomen is op alle menschen tot
verdoemenisse : Also ooc door q een recht-
veerdichmakinghe / is de weldaedt over-
vloedich gheworden/ op alle menschen/ tot
rechtveerdinge des levens.
19 Want ghelijck door eens menschen on-
ghehoorsaemheyt vele tot sondaers ghe-
worden zijn/ also oock door eens menschen
ghehoorsaemheydt sullen vele tot recht-
veerdighe worden.

o Grieck/ overvloedicheyt der genade ende gave.
p Oft/ eens
q Oft/ eens

r Joan.15.22
Roma.4.15
ende 7.8.
Galat.3.19.
f Luce 7.47.
t Of/ daerin of waerin.

20 r Ende de Wet is boven desen inghe-
comen / op dat de Misdaet vermeerdert
worde : f Maer t waer de sonde ver-
meerdert is/ daer is de ghenade veel over-
vloediger gheweest:
21 Op dat/ ghelijck de sonde heerschappie
ghehadt heeft tot de doot : also oock de
ghenade heerschappie hebbe door de
rechtveerdicheyt tot den eewighen leven/
door Jesum Christum onsen Heere.

Dat vi. Capittel.

1. Hy bewijst door het ghebruyck des Doops/ dat niemant de gerechticheyt in Christo vercrijcht / die niet van sonden geheylicht en wort/ 11. waer wt volgen de vermaningen tot heylicheyt ende gerechticheyt des levens.

1 Wat sullen wy dan segghen? Sullen
wy in de sonde blijven/ op dat de ghe-
nade te meerder worde? Men moet der sonde niet dienen.
2 Dat zy verre. Want wy a die der son- a Dat is, in de welcke
den ghestorven zijn/ hoe sullen wy noch in de macht
die selve leven? en teucht d
3 Weet ghy niet b dat wy alle die in sonde door
Christum Jesum ghedoopt zijn/ in sijnen Christu ge-
doot ghedoopt zijn? blusscht is.
4 c So zijn wy dan met hem begraven door b Gala.3.27
den Doop in den doot : op dat / ghelijck Doop.
Christus wt den dooden verweckt is / wy c Colo.2.12.
oock alsoo tot der eerlickheydt sijns Va- Philip.3.10
ders/ d in nieuwicheyt des levens wandelen. d Eph.4.23
5 e Want ist dat wy door de ghelijckma- Colo.3.10
kinge sijns doots aen hem ghewassen zijn: Hebr.12.1
so sullen wy oock wesen aengewassen door 1.Pet.2.2.
de gelijckmakinge der opstandinge. e Rom.8.11
6 Dat wetende/ dat de oude mensche die 1.Cor.6.14.
in ons is/ met hem ghecruyst is/ op dat 2.Cor.4.14.
het lichaem der sonde te niet gedaen worde/ Der sonde
op dat wy niet meer der sonde en dienen. sterven.
7 f Want wie gestorven is/ die is g ghe- f 1.Pet.4.1.
rechtveerdicht van de sonde. g Dat is/
8 h Ende ist dat wy met Christo ghestor- sondicht
ven zijn/ so ghelooven wy dat wy oock sul- niet meer.
len met hem leven:
9 Wetende i dat Christus opghewect van h 2.Timot.
den dooden/ niet meer en sterft: de doot en 2.11.
heeft geen heerscappie meer over hem. i Apo.1.18.
10 k Want dat hy ghestorven is/ dat is hy k 1.Pet.2.24
eenmael l der sonde ghestorven: ende dat l Om die te
hy leeft/ dat leeft hy Gode. niete te maken.
11 Also ghy lieden oock/ houdt v daer voor/
dat ghy der sonde ghestorven zijt/ en Gode Gode leven.
leeft in Christo Jesu onsen Heere. Onse leden.
12 So en laet nu dan de sonde gheen over-
hant hebben in uwen sterffelicken lichame/
om haer in sijne lusten ghehoorsaem te zijn. m Luce 1.74.
13 Noch en begheeft oock uwe leden niet Galat.2.20.
tot der sonde/ om wapenen der ongherech- Hebr.9.14.
heydt te zijn : m maer begheeft v selven 1.Pet.4.2.
Gode/ als die wt de dooden levendich zijt. n Door
Ende begheeft uwe leden Gode tot wape- welcke de
nen der gerechticheyt. sonde haer
14 Want de sonde en sal gheen overhandt cracht heeft
over v lieden hebben: want ghy en zijt niet o Begaeft
onder de n wet: maer onder de o genade. met de
15 Hoe dan? sullen wy sondighen/ om dat cracht des
wy niet en zijn onder de Wet / maer on- heylighen
der de ghenade? Dat zy verre. Gheests.
16 En weet ghy lieden niet / p wien ghy p Joa.8.34
v selven begheeft tot Dienstknechten ter 2.Pet.2.19
ghehoorsaemheydt / dat ghy desselven
Dienstknechten zijt/ dien ghy gehoorsaem
zijt: het zy der sonde ter doot/ of der ghe-
hoorsaemheyt ter rechtveerdicheyt?
17 Maer God hebbe danck/ dat ghy lieden
knechten der sonde gheweest zijt/ maer zijt
nu van herten gehoorsaem geworden/ den
exempel der leere daer ghy in begeven zijt.
18 q En vrij ghemaeckt van der sonde/ zijt q Joa.8.32.
ghewórden knechten der gherechticheyt. Galat.5.1.
19 Ick spreke menschelick / om de swack- 1.Pet.2.16.
heyt uws vleeschs: Te weten/ ghelijck ghy
uwe leden begeven hebt tot Dienstknech-
ten der onreynicheyt/ ende der ongherech-
ticheyt tot ongerechticheyt: begheeft nu
oock also uwe leden tot Dienstknechten

der gherechticheyt tot heylicheyt.
r Joã.8.34. 20 r Want als ghy lieden Dienstknechten
s Dat is, de gerechticheyt en hadde in v lieden geen macht.
der sonde waert / doe s waert ghy vry van
de gherechticheydt.
21 Wat vrucht dan hadt ghy lieden doe?
Daer ghy v nu van schaemt? want het
eynde der seluen is de doodt.
22 Maer nu als ghy zijt vry ghemaeckt
van der sonde / ende Dienstknechten ghe-
worden der gherechticheyt / hebt ghy uwe
vrucht tot heylichmakinghe / en het eynde
t Gene.2.17 dat eewighe leuen.
Roma.5.12. 23 t Want de besoldinghe der sonde is de
1.Cor.15.21. doot / u maer de gaue Godts is het eewi-
u1.Pet.1.3. ghe leuẽ / door Christũ Jesum onsen Heere.

Dat vij. Capittel.

1. Het gebruyck der Wet / 4. ende hoe
de gheloouighe daer van ghevrijt zijn /
7. den moeyelicken Crijch des Vleeschs
teghen den Gheest.

1 VWeet ghy niet / broeders / (wãt ick spre-
ke tot de gene die de Wet weten) dat de
wet heerschappie heeft ouer den men-
a Oft / sy sche / so lange als a hy leeft?
b 1.Cor.7.39 2 b Want een wijf die onder den man is /
is aen den leuenden man ghebonden door
de wet: maer ist dat de mã gestoruen is / so
is sy vry geworden van der wet des mans.
c Mat.5.32 3 c Daeromme so langhe de man leeft / ist
Die vry zijn van der Wet / dienẽ Gode in dẽ Gheest.
dat sy haer by eenen anderen man voecht /
so sal sy een Ouerspeelster gheheeten wor-
den: Maer als de man ghestoruen is / so
is sy vry van de wet / op dat sy geen Ouer-
speelster en zy / als sy haer tot eenen an-
deren man voecht.
d Gala.2.20 4 Also dan mijn Broeders / d ghy lieden
1.Thes.5.10 zijt oock der wet gedoot door het lichaem
1.Pet.4.2. Christi / om dat ghy soudt eens anderen
wesen / namelick / diens die van den doo-
den verweckt is / op dat wy Gode vruch-
ten draghen.
5 Want als wy int vleesch waren / doe
waren de beweghinghen der sonden / (die
door de wet waren /) crachtich in onse
leden / om der doot vruchten te dragen.
6 Maer nu zijn wy vry vander wet / de-
e Gr. nieuwichheyt. wijle hy daer wy onder gehouden waren /
f Gr. oudeheyt. ghestoruen is / op dat wy dienen in een
e nieu wesen des Gheests / en niet in het
f oude wesen der letter.
g Rom.3.20 7 Wat sullen wy dan segghen? g Is de
Heb.7.19. Wet sonde? Dat zy verre. Maer ick en
h Exo.20.17 hebbe de sonde niet ghekendt dan door de
Deute.5.21. Wet. Want ick en soude oock de begheer-
i Joan.15.22 te niet ghekent hebben / en hadde de Wet
Roma.4.15 niet geseyt: h Ghy en sult niet begeerẽ.
ende 5.20. 8 i Maer de sonde oorsake genomen heb-
Galat.3.19. bende / heeft alle begeerte in my gewracht
door het ghebodt. Want sonder de Wet
is de sonde doot.
9 Want ick was voortijden leuende son-
der de Wet: maer als het ghebodt quam /
is de sonde weder leuendich geworden.
10 Maer ick ben gestoruẽ: en dat ghebodt
welck my ghegheuen was tot den leuen /
is beuondẽ my te gedijen tot der doot.
11 Want de sonde oorsake ghenomen heb-
bẽde / heeft my verleydt door dat ghebodt /
ende door dat selue ghedoodt.
k 1.Tim.1.8 12 k Soo is dan de Wet heylich / ende dat
Psal.19.8 ghebodt is heylich / en oprecht en goet.
13 Is dan dat goet is / my de doot ghe-
worden? Dat zy verre: maer de sonde is
my de doodt ghewordden / werckende my
de doot door het ghene dat goet is: op dat
de sonde openbaer werde / dat is / op dat
de sonde worde bouen maten sondighende
door dat ghebodt.

14 Want wy weten dat de Wet geestelick De Wet is geestelick.
is: maer ick ben vleeschelick / l vercocht
onder de sonde. l Esaie 52.3.
15 Want dat ick doe / dat m en bekenne m Of / houde ick niet voor goet.
ick niet: n want ick en doe niet dat ick
wil: maer dat ick hate / dat doe ick.
16 Ende ist dat ick doe dat ick niet en wil / n Gala.5.17
so belijde ick / dat de Wet goet is.
17 Soo en doe ick nu niet meer dat: maer
de sonde die in my woont.
18 o Want ick weet dat in my / dat is / in Sonde.
mijn vleesch gheen goet en woont. Want o Gen.6.5.
den wille hebbe ick wel: maer het goet te ende 8.21.
volbrenghen dat en vinde ick niet.
19 Want het goet dat ick wil / dat en doe
ick niet: maer het quaet dat ick niet en
wil / dat doe ick.
20 Ist dat ick dan doe het ghene dat ick
niet en wil / soo en doe ick dat niet meer:
maer de sonde die in my woont.
21 Soo vinde ick dan een Wet in my /
namelick / als ick goet wil doen / dat my
quaedt aenhangt. De inwendige mensche.
22 Want ick hebbe p lust aen de Wet
Gods / na den inwendigen mensche:
23 q Maer ick sie een ander wet in mijne p Ofte / verblijdt my met de wet.
leden / de welcke strijdt tegen de wet mijns
gemoets / ende my der Wet der sonden die
in mijne leden is / geuangen maeckt: q Gala.5.17
24 Ick ellendighe mensche / wie sal my ver- De Wet der leden of der sonden.
lossen van dit lichaem des doodts?
25 Ick dancke God door Jesum Christum
onsen Heere. De wet des gemoedts.
26 So diene ick dan selue met den ghemoe- Gemoedt.
de / der wet Godts / maer met den vleesche Vleesch.
der Wet der sonde.

Dat viij. Capittel.

1. De versekertheyt der gheloouighen / Verdoemnisse.
ende de vrucht des heylighen Gheests in
hen / 24. van de Hope / 31. van de liefde Verlossinge
Gods / ende sijner kinderen / 29. van sijne a Joã.8.36.
voorsienicheyt. Galat.5.1.

1 SOo en is nu dan gheen verdoemenisse b Ofte / Dat der wet onmogelick was / ĩ dat sy swack was door het vleesch / et cet. dat dede Godt sijnẽ Sone.
den ghenen die in Christo Jesu zijn /
die niet en wandelen nae den vleesche /
maer na den Gheest.
2 Want de Wet des Gheests a des le-
uens in Christo Jesu / heeft my vry ghe-
maeckt van de wet der sonde en des doots.
3 b c Want als de wet onmachtich was /
daerom dat sy door het vleesch cranck
was / heeft God sijnẽ sone sendende in ge- c Acto.13.38
lijckmakinghe des sondigẽ vleeschs en voor Roma.3.28.
de sonde / de sonde verdoemt in het vleesch: Galat.2.16.
4 Op dat de rechtueerdichmakinghe der Heb.7.19.
Wet veruult worde in ons / die wy niet na d 2.Cor.5.21
dẽ vleesche / maer na den gheest wandelen.
5 Want e die na den vleesche zijn / die be-
dencken dat des vleeschs is: en die na den e 1.Cor.2.14
gheest zijn / bedencken dat des gheests is.
6 Want het verstandt des vleeschs / is
de doot: maer het verstandt des gheests /
is het leuen ende de vrede.
7 Daerom dat het verstandt des vleeschs
vyantschap is teghen Godt: want het en
wordt der Wet Godts niet onderdanich:
want het en can oock niet.
8 Ende die in den vleesche zijn / en connen
Gode niet behaghen.
9 Maer ghy en zijt niet inden vleesche /
maer inden geest: dewijle de gheest Gods De gheest Christi woont in ons.
in v lieden woont. Maer soo yemandt
den gheest Christi niet en heeft / die en
coemt hem niet toe.
10 Ist dan dat Christus in v lieden is / so
is wel het lichaem doot om der sonde
wille: maer de gheest is het leuen om der
rechtueerdichmakinghe wille.
11 Ende ist dat de gheest des ghenen die
Jesum

Jesum van de dooden opghewerckt heeft
in u lieden woont/ f so sal hy/ die Christum
van de dooden verweckt heeft/ oock uwe
sterffelicke lichamen levendich maken/
h† door sijnen gheest die in u woont.
12 Soo zijn wy nu schuldenaers/ broeders/
niet de vleesche/ om nade vleesche te leven.
13 Want ist dat ghy lieden na den vleesche
leeft/ so sult ghy sterven: maer ist dat ghy
door den gheest de wercken des lichaems
doodt/ so sult ghy leven.
14 Want alle die door den gheest Godts
i gheleyt worden/ die zijn kinderen Gods.
15 k Want ghy lieden en hebt niet ontfangen
den gheest des dienstbaerheyts/ wederom
tot vreese: maer ghy hebt ontfangen l den
gheest der aenneminghe tot kinderen/ door
welcke wy roepen: Abba/ O Vader.
16 m Dese selve Gheest betuycht mede met
onsen geest dat wy kinderen Gods zijn.
17 Ende is het dat wy kinderen zijn/ soo zijn
wy oock erfghenamen: namelick/ erfghenamen Godts/ ende mede erfghenamen
Christi/ n so verre wy mede lijden/ op dat
wy mede verheerlickt worden.
18 o Want ick houde dat het lijden deses
tegenwoordigen tijdes/ niet te weghen en
is met de toecomende heerlickheydt die aen
ons sal gheopenbaert worden.
19 p Want de Creaturen als met wtghe-
rechten halse wachtende/ verwachten de
openbaringe der kinderen Gods:
20 Want de Creaturen zyn der ijdelheyt
onderworpen/ niet willens/ maer om syns
wille/ die se onderworpen heeft op hope/
21 Dat oock de Creaturen selve sullen
van de dienstbaerheydt des verderfs verlost worden in de r heerlijcke vrijheydt der
kinderen Gods.
22 Want wy weten dat alle creaturen mede
suchten en mede benaut zijn/ tot noch toe.
23 Ende niet alleenlick sy / maer oock wy
selve/ die de eerste vrucht des Gheests hebben/ wy selve segghe ick suchten in ons
selven/ verwachtende de aenneminghe tot
kinderen / namelick / s de verlossinghe
onses lichaems.
24 Want wy zijn in hope salich geworden.
Maer t de hope diemen siet / en is gheen
hope: want dat yemandt siet / waerom
sal hijt oock hopen?
25 Maer ist dat wy hopen dat wy niet en
sien/ so verwachten wijt met lijdsaemheyt.
26 Desghelijcx coemt de Gheest oor mede
onsen cranckheden te hulpe: want u wy
en weten niet wat wy bidden sullen alsoot
behoort: maer de Gheest selve bidt voor
ons met onwtsprekelijcke suchten.
27 Ende die de herten ondersoeckt/ weet
wat des Gheests ghevoelen zy: want hy
bidt voor de Heylighen x na Godts wille.
28 En wy weten dat den ghenen die Godt
lief hebben / alle dinck y helpt tot goet /
den ghenen namelick/ die na sijn voornemen gheroepen zijn.
29 Want die hy te voren ghekent heeft/
die heeft hy oock te voren gheordineert den
beelde sijns Soons ghelijckformich te
worden/ op dat hy de eerstgheboren zy onder vele broederen.
30 Ende die hy te voren geordineert heeft/
dieselve heeft hy oock gheroepen: ende die
hy gheroepen heeft/ die selve heeft hy oock
gherechtveerdicht: ende die hy gherechtveerdicht heeft / die selve heeft hy oock
verheerlickt.
31 Wat sullen wy dan hier toe segghen?
z So God voor ons is/ wie is teghen ons?
32 a Die sijnen eyghenen Sone niet ghe-

f Roma.6.5 2.Cor.6.14 g 2.Cor.5.4 h† Anders/ om. i Oft/ ghedreven. k 2.Tim.1.7 l Galat.3.26 ende 4.6. Esaie 56.4. m 2 Cor.1.22 ende 5.5. Ephe.1.13. ende 4.30. n 2 Tim.2.12 o Mat.5.12 2.Cor.4.17. 1.Joan.3.2. p 2.Cor.5.2. q Dat is/ verderfninghe. r Griecx/ vrijheyt der eerlickheyt s Luce 21.28. t Dat teghenwoordich is/ dat heeft me alreede: maer datme hoopt/ dat staet noch te comen/ daerom en canme niet hope datme alreede inde ooge heeft. u mat.20.22 Jacob.4.2. x Griecx/ na God. y Griecx/ mede wercket. z Num.14.8 a Gen.22.12 Esaie 52.5. Joan.3.16

spaert en heeft/ maer heeft hem voor ons
allen overgegeven: hoe soude hy niet met
hem alle dinck schencken?
33 Wie sal de wtvercorene Godts beschul-
digen? b God ist die rechtveerdich maect.
34 Wie is hy die verdoemt? Christus is
voor ons gestorven/ Ja veel meer die oock
opgewerckt is/ die welcke oock ter rechter
handt Godts is/ die welcke oock voor ons
bidt.
35 Wie sal ons van de liefde c† Christi
scheyden? verdruckinghe/ of benautheyt/
of vervolginge/ of hongher/ of naectheyt/
of vaerlickheyt/ of sweerdt?
36 Ghelijck gheschreven is: d Om uwent
wille worden wy ghedoodt den gantschen
dach/ wy zijn gheacht geweest e als schapen
die tot slachtinge gheschickt zijn.
37 Maer in allen desen dinge overwinnen
wy door hem die ons lief gehadt heeft.
38 Want ick ben versekert / dat noch doot
noch leven/ noch Engelen / noch Overheden/ noch Machten/ noch teghenwoordighe/ noch toecomende dinghen/
39 Noch hoochde/ noch diepte/ noch eenige ander creature/ ons sal connen scheyden van de Liefde Godts / welcke is in
Christo Jesu onsen Heere.

b Esa.50.8. De liefde Gods tot ons om Christi wille. c † Anders/ Gods. d Psal.44.23 1.Cor.4.9 2.Cor.4.11. e Gri. schapen der slachtinge.

Dat ix. Capittel.

1. Paulus betuycht hebbende dã syne goetwillicheyt tot dẽ Joden/ 22. handelt van de roepinge der Heydenen door den gheloove in Christum/ 31. eñ verworpinghe der Joden/ die door het betrouwen haerder wercken opgeblasen waren.

1 Ick a segghe de waerheydt in Christo/
ende ick en liege niet/ des my oock mede
mijn Conscientie ghetuyghenisse gheeft
b door den heyligen Gheest/
2 Dat het een groote droefheydt / ende
een blijvende smerte in mijn herte is.
3 c Want ick soude selve wenschen d verworpen te zijn van Christo / voor mijne
Broeders / die mijn maeghschap zijn nae
den vleesche:
4 De welcke Israeliten zijn / e welcken
de aenneminghe tot kinderen / eñ de heerlickheyt / f eñ de verbonden / ende de ghevinghe des Wets / ende de Godsdienst /
ende de beloften toecomen.
5 Welcker de Vaders zijn/ ende wt welcken Christus is / soo vele het vleesch aengaet/ g de welcke is over al Godt te prijsen inder eewichheyt/ Amen.
6 h Nochtans het en is niet moeghelick/
dat het woort Gods te i niete zy: k want
sy en zijn niet alle Israel/ die wt den Vader Israel zijn.
7 l Noch oock alle Abrahams kinderen/
om dat sy Abrahams zaet zijn: maer in Isaac sal u dat zaedt genoemt worden.
8 Dat is/ Niet die naden vleesche kinderen
zijn/ zijn Gods kinderen/ maer n de kinderen der beloste wordẽ int zaet gerekent.
9 Want dit is het woordt der belofte:
o Tot desen selven tijde sal ick cumen / eñ
Sara sal eenen Sone hebben.
10 Ende niet alleenlick dit: p maer oock
Rebecca/ als sy wt eenen/ namelick Isaac
onsen Vader bevrucht was.
11 Want als de kinderen noch niet ghebo-
ren waren/ noch yet goets of quaets ghedaen hadden/ op dat het voornemẽ Gods
na de verkiesinghe bleve:
12 Niet wt de wercken / maer wt den roe-
penden wert tot haer gesept: q De meeste
sal den minsten dienen.
13 Ghelijck gheschreven is: r Jck hebbe
Jacob lief gehadt/ eñ Esau gehaet.

a Roma.1.9 2.Cor.1.23. ende 11.31 Galat.1.20. Philip.1.8. 1.Thess.2.5. 1.Tim.5.21. b Griecx/ in c Exo.32.32 d Griecx/ Anathema. e Deute.7.6 Roma.2.17 ende 3.2. f Eph.2.11. g Esaie 54.5 Roma.1.4. h Nume. 23.19. Roma.3.3 2.Tim.2.13. i Griecx/ wt ghevallen. k Joan.8.39 Roma.2.28 l Gala.4.23 m Gen.21.12 Galat.3.29. Hebr.11.18. n Gala.4.28 o Gen.18.10 p Ge.25.22. q Ge.25.23 r Mala.1.2

Wat

14 Wat sullen wy dan segghen? f Is God
onrechtueerdich? Dat zy verre.
15 Want hy seydt tot Mosen: t Ick sal
ghenadich wesen/ dien ick ghenadich ben:
eñ sal ontfermen dien ick ontferme.
16 u Soo en gaet het dan niet na yemants
willẽ noch loopẽ/ maer na Gods ōtfermẽ.
17 Want de schrift seyt tot Pharao: x Daer-
toe hebbe ick v verweckt/ op dat ick aen
v myn macht bewijsen soude: ende op
dat mijnen Naem vercondicht worde in
gheheel den lande.
18 So ontfermt hy dan/ wiens hy wil: eñ
verhardt wien hy wil.
19 So sult ghy dan tot my segghen: Wat
y beschuldicht hy noch: want wie z heeft
sijnen wille wedergestaen?
20 Maer O mensche/ wie zijt ghy/ die te-
ghen Godt antwoordet? a Sal oock een
maecksel segghen tot den maker: Waer-
om hebt ghy my sulck gemaeckt?
21 Of en heeft de Potbacker gheen macht
te maken b een vat c ter eeren/ ende ter
oneeren/ wt den seluen clompe?
22 Of Godt willende toorn bewijsen/
eñ sijn moghentheyt bekent maken/ heeft
de vaten des toorens (ten verderue be-
reydt/) met groote lanckmoedicheydt
d voortghebracht.
23 Oock om te kennen te geuen den schat
sijner heerlickheyt op de vaten der ghena-
den/ welcke hy van te voren ter eerlick-
heyt bereydt heeft.
24 De welcke hy ooc gheroepen heeft/ na-
melick/ ons/ niet alleen wt den Joden/
maer oock wt den Heydenen.
25 Ghelijck hy ooc in Osea seyt: e Dat mijn
volck niet en was sal ick mijn volck noe-
men: ende die niet lief en was/ sal ick
lief noemen.
26 Ende het sal wesen/ ter plaetsen daer
hen gheseyt was: f Ghy en zijt mijn volck
niet/ daer sullen sy kinderen des leuendi-
gen Gods genoemt worden.
27 Ende Esaias roept ouer Israel: g Oft
het ghetal der kinderen Israels ware on-
tallick/ ghelijck het zandt der Zee/ soo sal
het ouerblijfsel behouden wo d en.
28 Want Godt voleyndt een h sake/ ende be
cortet in rechtueerdicheydt: want de Hee-
re sal eẽ vercortte sake doẽ op der Aerden.
29 Eñ gelijck Esaias voren gheseyt heeft:
i Hadde ons de Heere k Sabaoth gheen
zaet laten ouerblijuen/ so warẽ wy gelijck
l Sodoma ghewordden/ ende waren Go-
morrhe ghelijck ghemaeckt.
30 Wat sullen wy dan segghen? Dat de
Heydenen die de rechtueerdicheydt niet
na en volchden/ de rechtueerdicheydt ver-
creghen hebben/ namelick/ de rechtueer-
dicheyt die wt den ghelooue is:
31 Maer Israel m die de Wet der recht-
ueerdicheydt nauolchde/ en is tot de Wet
der rechtueerdicheyt niet ghecomen.
32 Waerom? Om dat sy die sochten/ niet
wt den ghelooue/ maer als wt de wercken
der Wet. Want sy hebben hen ghestooten
aen den steen der aenstootinghe:
33 Ghelijck ghescreuen is: n Siet/ ick
legghe in Sion eenen steen der aenstoo-
tinghe/ ende een steenrotse der ergherniße:
ende soo wie in hem ghelooft/ en sal niet
beschaemt worden.

Dat X. Capittel.

1. Betuycht hebbende van zijnen goe
den wille/ bewijst de oorsake der verwor-
pinge der Joden/ 5. het onderscheydt der
rechtueerdicheyt der wet/ ende des ghe-
loofs/ 11. welc niemāt wt en sluyt/ 14. den
oorsprongk daer van/ 19. de prophecie vā
den val der Joden/ ende aenneminghe
der Heydenen.

Wyleer/ Is onrecht-ueerdicheyt by God.
t Exo. 33. 19.
u Grieck/ So dā niet des willens den noch loopenden/ maer des ontfermen-den Godts.
x Exo. 9.16.
y of/ claecht z of/ weder-staet sijnen wille.
a Esaie 45.9 Jerem. 18.6 Sap. 15.7 Syr. 33.13.
... 2. Timot. 2. 20.
... Dat is/ tot eerlick en ghebruycke.
... Of/ ver-jaghen.
e Osee 2. 23.
f Osee 1. 10. Pet. 2. 10.
Niet vele wt den Jo-den zijn be-houden.
g Esa. 10. 22
h Oft/ reke-ning oft/ woort.
i Esai 1. 9.
k Dat is/ der heyr-scharen.
l Gen. 19. 24 Esai. 13. 19. Jere. 50. 40. Ezec. 16. 48.
m De Heyde-nen aenge-nomen tot Gods volck/ ende de Joden verworpen.
n Ro. 10. 2. ende 11. 7.
Psa. 118. 22 Esai. 8. 14. ende 28. 16. Mat. 21. 42. 1. Petr. 2. 7.

1 Broeders/ mijns herten wensch ende
ghebedt tot Godt/ voor Israel is/ ter
salicheyt.
2 Want ick gheue hen ghetuyghenisse/
a dat sy yuericheydt b tot Godt hebben/
maer c niet met verstande.
3 Want dewijle de rechtueerdicheyt Gods
hen onbekent is/ ende soecken hare eygen
rechtueerdicheyt op te richten/ soo en zijn
sy der rechtueerdicheydt Godts niet on-
derworpen gheweest.
4 d Want het eynde der Wet/ is Chri-
stus/ tot rechtueerdicheyt/ eenen yeghelic-
ken die ghelooft.
5 Want Moses beschrijft de rechtueer-
dicheydt der Wet/ namelick/ e dat de men-
sche die dit sal ghedaen hebben/ sal daer
in leuen.
6 Maer de rechtueerdicheyt die wt den
gheloove is/ die spreect aldus: f g En seyt
niet in v herte: Wie sal ten Hemel op varẽ?
dat is/ Christum van bouen af brenghen:
7 Of wie sal indẽ afgront nedvarẽ? dat is
Christum vanden dooden op brenghen:
8 Maer wat seyt h sy? i Het woordt is v
nae by/ naemelick/ in uwen monde/ ende
in v herte. Dit is het woort des gheloofs
dat wy predicken.
9 Want ist dat ghy met uwẽ monde belij-
det den Heere Jesum/ eñ met v herte ghe-
looft/ dat Godt hem vanden doodẽ opge-
weckt heeft/ so sult ghy behouden worden.
10 Want met der herten ghelooft men ter
rechtueerdicheyt: maer metten monde be-
lydt men ter salicheyt.
11 Want de Schrift seydt: k Soo wie in
hem ghelooft/ die en sal niet beschaemt
worden.
12 Want daer en is gheen onderscheydt
tusschen de Joden ende Griecken: want
de selue haerder aller Heere/ is rijck ouer
alle die hem aenroepen.
13 l Want so wie den Naem des Heerẽ sal
aenroepen/ die sal behouden wesen.
14 Hoe sullen sy dan hem aenroepen/ in den
welcken sy niet ghelooft en hebbẽ? Eñ hoe
sullen sy in hem geloouen/ vanden welcken
sy niet ghehoort en hebben? Ende hoe sul-
len sy hooren sonder Predikant?
15 Ende hoe sullen sy predike / ist dat sy
niet gesonden en worden? Gelijck ghescre
uen is: m Hoe lieflick zijn de voeten der
ghener die den vrede vercondigen/ die dat
goede vercondighen.
16 Maer sy en hebben niet alle den Euan-
gelio ghehoorsaem gheweest. Want Esa-
ias seyt. n Heere/ wie heeft o onse predic-
ken ghelooft?
17 So is dan het geloove wt het ghehoor:
ende het ghehoor door het woort Godts.
18 Maer (ick segghe) hebben zijt niet ghe-
hoort: p Voorwaer haer gheluyt is in al-
len lande ghegaen/ ende hare woorden tot
de eynden der werelt.
19 Maer (ick segge:) Israel heeft hy Godt
niet bekent? q Ten eersten seyt Moyses:
r Ick sal v lieden tot nauolghinghe ver-
wecken door de ghene die gheen volck en
zijn/ s door een onuerstandich volck sal
ick v lieden vertoornen.
20 Eñ Esaias wort stout/ eñ seydt: t Ick
ben geuonden van de ghene die my niet en
sochten: Ic ben openbaer ghewordeu den
ghenen die na my niet en vraechden.
21 Maer teghen Israel seyt hy: u Den ge-
heelen dach hebbe ick myne handen wt-
ghestreet

a Rom. 9. 31 Galat. 4. 17.
b Gr. Gods
c Grieck/ niet nae be-kenninghe/
Tweeder-ley recht-ueerdicheyt
d Act. 13. 39. 2 Cor. 3. 13. Galat. 3. 24. Mat. 5. 17.
e Leuit. 18. 5. Ezech 20. 11 Galat. 3. 12.
f Deut. 30. 12.
g Dat is/ dencht niet by v seluen.
h Oft/ de Schrift.
i Dit spreect moses vāde Wet/ deu. 30 Maer Pau lus voeget tot het E-uangelium/ waer door wy inder waerheydt vercrijghen/ dat de Wet beloeft/ eñ ontgaẽ dat-se dreycht.
k Esa. 28. 16 Rom. 9. 33.
l Joel. 2. 32. Act. 2. 21.
Aenroepen. Gheloouen. Hooren. Prediken. Senden.
m Esa. 52. 7. Nahum. 1. 15
n Esai. 53. 1. Joan. 12. 38.
o Grieck/ on sen gehoore.
p Psal. 19. 5.
q Gr. Mo-ses de eerste seyt.
r Deut. 32. 21 Jere. 15. 14.
s Grieck/ in
t Esa. 65. 1.
u Esa. 65. 2.

ghestreckt tot een onghehoorsaem ende teghensprekende volck.

Dat xj. Capittel.

1. Troost voor de Joden/ die door de ghenade moghen weder opgherícht worden / 20. ende dat de Heydenen moghen door hare ongheloovicheyt afghehouwen worden/ 33. der wonderinghe van de ongrondelicke oordeelen Godts.

a Jere.31.37.
1 SO segghe ick dan: a Heeft Godt zijn volck verworpen? Dat sy verre: Want ick ben oock een Israelijt / wt den zade Abrahe/ wt dē gheslachte Ben Jamin.

Niet alle de Joden zijn verworpen.
2 Godt en heeft zijn volck niet verworpen/ dat hy te voren bekent heeft. Weet ghy niet wat de Schrift seydt van Elia? hoe hy tot Godt spreeckt teghen Israel/ segghende:

b 1.reg.19.10
3 b Heere/ sy hebben uwe Propheten ghedoot/ ende uwe Altaren ommegheworpen / ende ick ben alleen overgheblevẽ/ ende sy soecken mijn siele.

c 1.reg.19.18 d Deut.9.4. Ezech.36.22 e Rom.9.31. f Grieckx/ verkiesinge heeft het * Oft/ verblindt. g esai.29.10 h Grieckx/ gheest der vermoeptheyt. Hebr. gheest der slaperichheyt. i Esai.6.9. Ezech.12.2. Mat.13.14. Joan.12.40 Act.28.26.

4 Maer wat seyt tot hem de Goddelicke antwoorde? c Ick heb de my selvẽ noch seven duysent mannen overghelaten/ die haer knyen voor Baals beelt niet ghebo-ghen en hebben.
5 Alsoo dan is oock te desen tijde een overblijffsel gheworden/ nae de verkiesinghe der ghenade.
6 d Ende is het wt ghenade / soo en ist nu niet wt de wercken: anders en is de ghenade nu gheen ghenade: oft is het wt de wercken/ so en ist nu gheen genade: anders is het werck nu gheen werck.
7 Hoe dan? e Dat Israel soeckt / dat en heeft hy niet vercreghen: maer de f vercorene hebbent vercreghen / ende de andere zijn * verhart gheworden/
8 Ghelijck ghescreven is: g Godt heeft hen gegeven eenen h verswaerden gheest/ i ooghen op dat sy niet en sien/ ende ooren op dat sy niet en hooren: tot op desen dach.

k Ps.69.23.
9 Ende David seydt: k Haer Tafel worde hen tot eenen strop/ eñ tot eenen strick/ ende tot een erghernisse/ ende tot een vergheldinghe.
10 Laet hare ooghen verduystert worden op dat sy niet en sien / ende buyght haren rugghe alle tijt:
11 So segghe ick nu: Hebben sy ghestruykelt om dat sy vallen souden? Dat sy verre: maer door haren l misval / is den Heydenẽ salichheyt gecomen/ op dat sy hen souden tot navolghinghe verwecken.

l Oft/ misdaet.

12 Ende ist dat haren misval de rijckdom der Werelt is/ ende haer verminderinghe de rijckdom der Heydenen: hoe veel meer hare vervullinghe?

m Act.9.15. ende 13.2. ende 22.21. Galat.1.15. ende 2.8. Ephes.3.8. 1.Tim.2.7. 2.Tim.1.11.

13 m (Want ick spreke tot u Heydenen/ soo verre ick der Heydenen Apostel ben: ick verclare mijnen dienst/
14 Soo ick eenichsins mijn n vleesch tot navolghinghe verwecke/ ende eenighe van hen behoude.)
15 Want ist dat haer verworpinghe der Werelt versoeninghe is / wat sal haer aenneminghe wesen / anders dan het leven wt den dooden?

n Dat is/ maechschap/ gheslachte/ o Dat is/ den hoop daer de eerstelingen af gheheylicht zijn. p Jer.11.16.

16 Ist dat de Eerstelinghen heylich zijn/ soo is oock de o masse heylich. Eñ ist dat de wortel heylich is/ soo zijn oock de tacken heylich.
17 Eñ ist dat sommige tacken afghebroken zijn/ eñ ghy een wilde Olijfboom zijnde/ in hen zijt inghegriffijt ende des wortels/ ende der vettichheydt des p Olijfbooms mede deelachtich gheworden;
18 So en beroemt u niet teghen de tacken. Ist dat ghy u beroemt / so en draecht ghy den wortel niet/ maer de wortel draecht u.

De Heydenen moeten niet roemen teghen de Jodē maer vreesen.

19 Ghy sult dan segghen: De tacken zijn afghebroken/ om dat ick soude inghegriffijt worden.
20 Wel: Sy zijn door ongeloovicheyt afgebroken/ eñ ghy zijt door het geloove ghestaen: en verheft u niet/ maer vreest.
21 Want ist dat God de natuerlicke tacken niet ghespaert en heeft / siet toe dat hy u oock niet en spare.
22 Daeromme siet de goedertierenheyt eñ de strengheyt Gods, namelick / de strengheyt t'y de gene die gevallen zijn: ende de goedertierenheyt op u / so ghy inde goedertierenheyt blijft: anders sult ghy oock afghehouwen worden:

q 2.Cor.3.16.
23 q Ende sy sullen oock inghegriffijt worden/ ist dat sy niet en blyven inde ongheloovicheyt: want Godt is machtich hen wederom in te griffien.
24 Want so ghy van eenen natuerlijcken wilden Olijfboom afgehouwen zijt / ende tegen natuere inden oprechten Olijfboom ingegriffijt: hoe veel te meer sullen dese die natuerlick zijn/ in haren eyghenen Olijfboom inghegriffijt worden?
25 Want ick en wil niet / Broeders/ dat u dese verborgentheyt onbekent sy / (op dat ghy niet hoochmoedich en zijt by u selvẽ) dat de r verhardinghe eensdeels is over Israel gecomen/ s tot dat de volheydt der Heydenen inghecomen sy.

Van de verblintheyt Israels/ eñ zijne aenneminghe. r Oft/ verblindinghe. s Luc.21.24. t Psal.14.7. Esai.59.20.

26 Eñ also sal gheheel Israel salich worden/ ghelijck ghescreven is: t De Verlosser sal wt Sion comen/ ende sal de godloosheydt afwenden van Jacob.
27 u Ende dit is hen een verbont van my/ x als ick hare sonden sal wech ghenomen hebben.

u Jere.31.31 32.33.34. Hebr.8.8. ende 10.16. x Esa.27.9.

28 So zijn sy dan vyanden y na het Evangelium/ om uwẽ wille: maer na der verkiesinghe zijn sy lief/ om der Vaderen wille.
29 Want de gaven eñ roepinge Gods/ z en connen hem niet berouwen.
30 Want gelijck ghy oock voortijden Gode ongehoorsaem waert / ende nu barmhertichheyt vercreghen hebt door hare onghehoorsaemheyt/
31 Also zijn sy oock nu ongehoorsaem gheworden/ om dat sy door a de barmherticheyt die u lieden geschiet is / oock souden barmherticheyt ghecrijghen.

y Dat is, so verre sy het Evãgelium verworpen z Grieckx/ zijn onberouwelick. a Grieckx/ uwe barmherticheyt.

32 Want God heeft alle menschẽ onder de b ongehoorsaemheyt besloten / om dat hy allen menschen soude barmhertich wesen.
33 O c diepe rijckdom der wijsheydt / ende oock der kennisse Gods: hoe d * onbegrijpelick zijn zijne oordeelen/ ende e onbevindelick zijne weghen.
34 f Want wie heeft den sin des Heeren bekent? Oft wie is zijn Raedtsman geweest?
35 Oft wie heeft hem eerst ghegheven / ende het sal hem vergolden worden?
36 g Want alle dinck is wt hem/ ende door hem/ ende tot hem: hem sy de eerlickheyt inder eewicheyt/ Amen.

b Oft/ ongesegghelickheyt. c Grieckx/ diepte des rijckdoms. d Sap.17. * Grieckx/ niet onderzoeckelick e Grieckx/ onspeurlick f Esa.40.13. 1.Cor.2.16. Sapie.9.13. g 1.Cor.8.6.

Dat xij. Capittel.

1. Wijst die Gode behaecht/ 3. vermaninghe tot liefde eñ Christelicke wercken/ 19. begeerlickheyt van wraken verboden.

1 ICk a bidde u/ Broeders / door de barmhertichheyt Gods / b dat ghy uwe lichamen Gode begeeft/ tot een levende heylige eñ welbehagende offerhande / welck is uwen c redelicken Godtsdienst:
2 d Ende en wordet deser werelt niet ghelijck/ maer wordet verandert door de vernieu-

a Oft / vermaent. b 1.Pet.2.5. c Dat is, gheestelicken. d 1.Ioa.2.15.

e Eph. 4.17.
. Thes.4. 3.
Oft/ benin
ghen/
g Oft/ welc
…
h Spr.3 19.
Oft/ hem
seluen laet
duncken.
s 2.cor.12.11
Ephes.4.7.
1.Cor.12.12
m 1.cor.12.27
Ephes.1.23.
Colos 1. 24.
n 1.cor.12.4.
. Cor.10.13.
o 1.Cor 12.3
p mat.6.3
q deut.15. 7.
2. Cor.9.7.
r psa.97.10.
Amos.5.15.
Ephe.4.3.
Heb.13.1.
. Petr.1.22.
Philip.2.3
t Anders/
den tyt.
Ephes 5.15.
Rom.15. 13
v Hebr.12.1.
Luce.18.1.
Ephes.6.18.
Colos.4.2.
. Thes.5.17.
a 1.Cor.1 6.
b Hebr.13 2.
. Petr.4.9.
c Mat.5.44.
. Cor 4. 12.
d Rom. 15.5
. Cor.1. 10.
Philip. 2.2.
noe 2.16
. Petri.3.8.
e Of/ onder
f Pro.3.7.
Esai.5.21.
g Pro.20.22
Math.5.39
. Cor.6.7.
. Thes.5.15.
i 2. Cor.3.21
. Petr.2.12.
Gr.. voor
alle men-
schen.
n Heb.12.14
Spr.25.21.
Luce.6.29.
n deut 32.35
Hebr.10 30.
Syrac.28.1.
p Pro.25.21.
Gr. of
Heggelicke
…
r Titi.3.1.
. Petr. 2.13.
Dat is/
Overicheyt
n Sap.6.4.
Grieck/
…ere den
goeden
wercken/
ma r den
quaden/

nieuwinghe uwes ghemoets / e op dat
ghy lieden meucht f beproeuen g wat de
goede ende welbehagheude en volmaeck-
te wille Godts sy.
3 Want door de ghenade die my ghegheuen is/ ghebiede ick eenen yeghelicken die
onder v is, dat h niemant i geuoele bouen
het ghene dat hy behoort te gheuoelen:
maer dat zyn gheuoelen sy tot matichept k
nae dat Godt eenen yeghelicken de mate des gheloofs ghedeylt heeft.
4 l Want ghelyck wy in eenen lichaeme
vele leden hebben/ maer alle de leden niet
een werck hebben:
5 m Alsoo zyn wy vele een lichaem in
Christo: maer wy zyn een yeghelick des
anders leden.
6 n Hebbende dan verscheyden gauen/
na de ghenade die ons ghegheuen is.
7 Het sy o prophecie prophetecrt nae de
mate des gheloofs: het sy bedieninghe/
oeffent v in het bedienen: het sy die leert/
in het leeren:
8 Het sy die vermaent / int vermanen:
p die geeft, in eenuoudicheyt: die regeert/
in neerstichepdt: die barmherticheyt doet/
q in blymoedicheyt.
9 De liefde sy onghevenyst, r haet het
quade, ende hanght den goeden aen.
10 s Weest hertelick beweecht tot malcanderen met broederlicke liefde. t Deen den
anderen met eere voorgaende.
11 Niet traech in beneerstinghe/ Vyerich
van gheeste/ dienende u t den Heere.
12 x Verblydende inder hope. y Geduldich
inder verdruckinghe. z Gedurich in ghebede.
13 a Der Heylighen noot mede deylende/
b gheerne herberghende.
14 c Seghentse die v veruolgen / seghent/
ende en vervloeckt niet.
15 Verblydt v met den blyden: en weent
met den weenenden.
16 d Weest eensins ghesint e op malcanderen: f niet hooge gevoelende van v seluen/
maer met den nederighen v voeghende.
Weest niet cloeckzinnich by v seluen.
17 g Niemande quaet met quaet vergheldende. h Besorghende dat eerlick is l in
aller menschen ooghen.
18 k So het meughelick is / so veel in v is/
met alle menschen in vrede leuende.
19 l V seluen niet wreeckende / aller liefste:
maer gheeft den toorne plaetse. Want daer
is ghescreuen: m Mijn is de wrake / ick
salt vergheldeu/ spreeckt de Heere.
20 n Ist dan dat v vyant hongert / soo
spijst hem: ist dat hem dorst, so gheeft hem
te drincken.
21 Want dit doende/ sult ghy vyerighe colen op zyn hooft hoopen.
22 Wort niet ouerwonnen van den quade/
maer ouerwint het quaet met goet.

Dat xiij. Capittel.

1. Vermaninge tot ghehoorsaemheyt der Ouericheydt/ 8. tot liefde/ 11. ende heylicheydt.

1 E a En v yeghelick sy der hooghmeticher c Macht onderdanich: d want
daer en is gheen Macht / dan van
Gode: ende die Machten zyn / die zyn
van Gode gheordineert.
2 So dan / wie der Macht wederstaet/
die wederstaet der ordinancie Godts: ende die se wederstaen / die sullen het oordeel tegen hen seluen nemen.
3 Want de Ouersten zyn niet e te vreesen den genē die goet doen/ maer die quaet
doen. Wilt ghy de Macht niet vreesen?
soo doet dat goet is / ende ghy sult prijs
van haer hebben.
4 Want het is Godts Dienerse, v tot goet:
Maer ist dat ghy doet dat quaet is / soo
vreest: want sy en draecht het sweert niet
te verghees. Want het is Godts Dienerse ende Wreeckster / tot f straffe den
ghenen die quaet doet.
5 Daerom moetmē onderdanich zyn/ niet
alleenlick om der straffe/ maer ooch om der
conscientie.
6 Want hierom betaelt ghy oock schattinghe: want sy zyn Gods Dienaers/ tot dit
selue ghedurichlick arbeydende.
7 g Geeft dan eenen yeghelicken dat ghy
schuldich zyt: schattinge, diē ghy schattinghe schuldich zyt: tol, diē ghy tol schuldich
zyt: vreese, dien ghy vreese schuldich zyt:
eere/ dien ghy eere schuldich zyt.
8 h Weest niemāde niet schuldich/ dā malcanderen lief te hebbē (want wie dē anderen lief heeft, die heeft de Wet veruult.
9 Want dit/ namelick/ i Ghy sult gheen overspel doen: Ghy sult niet doot slaē: Ghy
sult niet stelen: Ghy sult geen valsch ghetuyghenisse gheuen: Ghy sult niet begheeren: ende so daer eenich ander ghebodt is/
wordt in desen woorde begrepen / namelick: k Ghy sult uwen naesten lief hebben
ghelyck v seluen.
10 De liefde doet den naesten geen quaet.
l So is nu de liefde de veruullinge der wet.)
11 En dat/ m dewijle ghy de gelegentheyt
des tyts weet/ namelick dat het nu tydt
is, dat wy van den slape opstaen: want de
salicheydt is ons nu naerder / dan doe wy
gheloooft hebben.
12 De nacht is vergaen / ende de dach is
aenghecomen. n Laet ons dan de wercken
der duysterheyt af leggen: ende met de wapenen des lichts becleedt worden.
13 Laet ons eerbaerlick wandelen / als inden daghe; o niet in brassen en dronckenschap/ p niet in slaepcameren en q wulpscheden/ niet in r kyuen ende nydicheyt:
14 s Maer doet aen dē Heere Jesum Christum / t ende besorcht het vleesch niet tot
lusten.

Dat xiiij. Capittel.

1. De Christelicke vryheyt moet gematicht worden nae der liefde ende stichtinghe des naesten / 22. ende moet niet doen teghen de conscientie.

1 D En genen die cranck is int gheloove/
neemt op/ maer niet tot a twistighe
tsamenspreckinghen.
2 De een ghelooft dat men alle dinck eten
mach: ende die cranck is int gheloove/
eet moes.
3 b Wie eet/ die verachte hem niet, die niet
en eet: ende wie niet en eet / die verdoeme
hem niet die eet: want Godt heeft hem
aenghenomen.
4 c Wie zyt ghy die eens anders huysknecht oordeelt? hy staet oft valt zynen
Heere: maer hy sal d opghehouden worden/
want Godt is machtich hem e te houden
staende.
5 f De een acht den eenen dach meer dan
den anderen: de ander acht alle de dagen
ghelyck. Een yegelick sy versekert in zyn
gheuoelen.
6 Wie den dach acht/ die acht ē den Heere:
ende wie den dach niet en acht/ die achtet en
den Heere niet. g En wie eet/ die eet den
Heere/ want hy dancket God: en wie niet en
eet/ die eet den Heere niet/ en dancket God.
7 h Want niemant van ons leeft hemseluen/ ende niemant sterft hemseluen.

f Gr. toornicheyt.
Schattinghe.
g mat.22.21
Liefde.
h Gala.5.14
1.Tim.1.5.
i Exo.20.14
Deut.5. 18.
Mat.19.18.
k Leui.19.18
Mat. 22.39
Mar.12 31.
Galat.5. 14
Jacobi 2.8.
l 1.Tim 1.5.
m 1.thes. 5.6
Ephes.5.14.
n Colos.3.8.
o Luc.21.34.
1.Thes.5. 6.
p 1.Cor.6.10
Ephes.5.5.
q Ofte/ dertelheden.
r Jaco.3.14
s Gala.5.16.
t 1.Pet.2.11
Van de crancken int ghebruyck der spysen ende daghen.
a Ofte, twijfelachtige.
Spyse.
b Colo.2.16.
c Jaco.4.12
d Ofte/ opgerichtet.
e Oft op te richten.
f Gala 4.10
Colos.2.16.
g deut.8.10.
1.Cor.10.31.
1.Tim.4.3.
h 2.Cor.5.15
Galat.2.20.
1.Thes.5.10.
1.Pet.4.2.

Want

8 Want ist dat wy leuen/ so leuen wy den
Heere: en ist dat wy steruen/ so steruen wy
den Heere. Het sy dan dat wy leuen/ het sy
dat wy steruen/ wy zijn des Heeren.
9 Want hier toe is Christus oock ghestor-
uen/ ende weder opghestaen/ ende weder
leuendich gheworden / om dat hy beyde
ouer leuendighe ende doode heerschappie
hebben soude.
10 Maer ghy/ wat oordeelt ghy uwen
broeder? Oft oock ghy/ wat veracht ghy
i Mat.25.31 uwen broeder? i Wat wy sullen alle voor
2.Cor.5.10. den Richtstoel Christi ghestelt worden.
k Esa.45.23. 11 Want daer is ghescreuen: k Ick leue/
Philip.2.10. seyt de Heere: voor my sal alle knye buy-
l Psal.62.13. ghen: en alle tonghe sal den Heere belijden.
Iere.17.10. 12 l So sullen wy dan/ een yegelic van hem
ende 32.19. seluen/ Gode rekenschap gheuen.
Mat.16.27. 13 Laet ons dan malcanderen niet meer or-
Roma.2.6. deelen/ maer ordeelt lieuer dit/ namelick
1.Cor.3.8. m dat den broeder geen oorsake tot vallen
2.Cor.5.10. oft aenstooten ghegheuen en worde.
Galat.6.5. 14 Ick weet ende ben versekert in Christo
Apoc.2.23. Iesu/ datter n niet onreyn en is in hem-
ende 22.12. seluen: dan den ghenen die yet meynt on-
m 1.Mach. reyn te zijn/ dien is dat onreyn.
6.18. 15 Maer ist dat v broeder om der spijsen
1.Cor.10.32. wille bedroeft wort/ soo en wandelt ghy
2.Cor.6.3. niet nae der liefde: o verderft hem niet
n mat.15.11. met uwe spijse / voor den welcken Chri-
Act.10.15. stus ghestoruen is.
1.Cor.8.4. 16 Dat dan uwe goet niet gelastert en worde.
1.Tim.4.4. 17 p Want het Coninckrijcke Gods en is
o 1.Cor.8.11. niet spijse ende dranck: maer rechtueer-
Het Coninc- dicheydt/ ende vrede/ ende blijschap door
rycke gods. den heylighen Gheest.
p 1.Cor.8.8. 18 Want wie hier inne Christo dient/ die
is Gode aenghenaem/ ende behaecht den
menschen.
19 Laet ons dan soecken dat totten vrede
dient/ ende tot malcanders stichtinghe.
20 Verderft Gods werck niet om der spij-
q Titi.1.15. sen wille. q Alle dinck is reyn/ maer het
Ergernisse. is quaet den mensche diet met aenstoot eet.
r 1.Cor.8.13. 21 r Het is goet gheen vleesch te eten/ noch
2.Cor.11.29. wijn te drincken / noch yet waer aen uwe
broeder hem stoot/ oft gheergert/ oft ghe-
crenckt worde.
† Anders/ 22 s † Ghy hebt gheloue: hebt dat by v
hebt ghy ghe seluen voor Godt. Salich is hy/ die hem
loove? seluen niet en verdoemt/ in het ghene dat
hy aenneemt.
23 Maer wie twijfelt/ die is veroordeelt/
ist dat hijt eet/ want hy en eet niet wt
den gheloone.
t Titi 1.15. 24 t Ende al wat wt den gheloone niet en
is/ dat is sonde.

Dat xv. Capittel.

1. De stercke moeten de swacheyt der crancken dragen/ 8. so wel de Ioden als de Heydenen zijn geroepen door genade/ 22. de oorsake die Paulum verhindert heeft de Romeynen te besoecken/ 30. der welcker ghebedt hy begheert.

De crancke 1 Maer a wy die sterck zijn / zijn schul-
moeten dich der swacken cranckheden te
draghen. draghen / ende niet ons seluen toe te
a Gala.6.1. gheuen.
1.Cor.9.22. 2 Een yeghelick van ons gheue zijnen
Naesten toe tot het goede/ namelick/ tot
stichtinghe.
3 Want Christus en heeft oock hem sel-
uen niet toegegeuen/ maer gelijck ghescre-
uen is: b De versmadinghen der gener die
b psal.69.10 v versmaedden/ zijn op my ghevallen.
4 c Want al wat te voren ghescreuen is/
c Ro.4.23. dat is tot onser stichtinghe gescreuen: om
Ghebruyck dat wy door lijdtsaemheydt ende vertroo-
der Schrift stinge der Schriften/ hope hebben souden.
5 De Godt der lijdtsaemheydt ende der b Ro.12.16.
troostinghe/ gheue ulieden/ dat ghy eens- 1.Cor.1.10.
sins onder malcanderen gevoelen meucht Phil.2.2.
in Christo Iesu:
6 Op dat ghy Godt ende den Vader on- ende 3.16.
ses Heeren Iesu Christi / meucht eendrach- 1.Pet.3.8.
telick met eenen monde prijsen.
7 Daerom neemt malcanderen aen / ghe-
lijck oock Christus ons aenghenomen
heeft tot de heerlickheydt Gods.
8 Want ick segghe / dat Iesus Christus
gheworden is een Dienaer der Besnij-
dinghe: e voor de waerheydt Godts / om e Dat is/
de beloften der Vaderen vast te maken. om te bewij-
9 Ende om dat de Heydenen Godt voor sen dat Godt
de genade prijsen souden: gelijck ghescre- warachtich
uen is: f Hierom sal ick v belijden onder is.
de Heydenen/ ende uwen Name singhen. f 2.Samu.
10 Ende wederom seyt hy: Weest vrolick/ 22.50.
ghy Heydenen met zijnen volcke. Psal.18.50.
11 Ende wederom: g Looft den Heere al- g Psalm.
le Heydenen/ ende prijst hem alle volcken. 117.1.
12 Ende wederom seydt Esaias: h Daer h Esa.11.10.
sal wesen de wortel Iesse/ ende die daer Apoc.5.5.
wt rijsen sal om de Heydenen te regeeren: ende 22.16.
in hem sullen de Heydenen hopen.
13 De Godt der hope veruulle ulieden met
alle blijschap ende vrede in het gheloone/
op dat ghy ouervloedich zijt inder hope/
i door de cracht des heylighen Gheests. i Of.in
14 Ick ben versekert / Broeders/ van ulie-
den/ dat ghy oock vol goetheydts zijt/ ver-
uult met alderley kennisse / ende machtich
oock k † malcanderen te vermanen. k † Anders/
15 Maer ick hebbe te stoutelicker tot ulie- anderen
den geschreuen/ Broeders/ eens deels om
v te doen ghedencken l door de ghenade l Of. om
die my van Gode ghegheuen is/
16 Dat ick een Dienaer Iesu Christi sou- Paulus der
de wesen tot de Heydenen/ om het Euan- Heydenen
gelium Gods heylichlick te bedienen/ op Dienaer.
dat de offerhande der Heydenen worde
aenghenaem/ ende gheheylicht door den
heylighen Gheest.
17 Soo hebbe ick dan roem in Christo Ie-
su/ in dinghen die Godt aengaen.
18 Want ick en m soude niet derren sprek- m Of. wat
van eenich dinck / dat Christus door my niet mach-
niet ghewrocht en heeft/ tot der Heydenen tich.
gehoorsaemheyt met woorden en wercken/
19 Door cracht der teeckenen / ende won-
derheden / door de cracht des Gheests
Gods: soo dat ick van Ierusalem aen / en
rontomme tot Illyricum toe / het Euan-
gelium Christi veruult hebbe:
20 Ende also eergierich gheweest ben/ om
het Euangelium te predicken / niet daer
Christus ghenoemt was / op dat ick niet
op eens anders fundament en timmerde:
21 Maer ghelijck ghescreuen is: n Dien n Esa.52.15.
daer niet van verkondicht en was/ die
sullent sien: ende diet niet ghehoort en
hebben/ sullent verstaen. o Rom.1.13.
22 Waerom ick oock dickmael ben o ver- 1.Thes.2.18.
hindert gheweest tot v te comen. p Rom.1.10.
23 Maer nu/ als ick niet meer plaetse in ende 15.32.
dese Landen en hebbe / ende van ouer vele 1.Thes.3.10
Iaren p begheerte hebbe tot v te comen: 2.Tim.1.4.
24 Wanneer ic na Hispanien reysen sal van
sal ick tot ulieden comen. Want ick hope
aldaer door te reysen/ en v te sien/ en van
v derwaerts geleydt te worden: als ick eerst
sal eensdeels van ulieden veruult wesen.
25 Maer nu q reyse ick nae Ierusalem/ q Act.19.21.
dienende den Heylighen. ende 24.17.
26 r Want het heeft den ghenen die in r Act.11.29.
Macedonia ende Achaia zijn / goet ghe- 1.Cor.16.1.
docht / den armen Heylighen in Ierusa- 2.Cor.8.1.
lem wat mede te deylen, ende 9.2.

Want

27 Want het heeft hen goet ghedocht/ ende
f 1.Cor.9.11. Galat.6.6. sy zijn hare schuldenaers. f Want ist dat
de Heydenen haerder gheestelicker goeden
deelachtich geworden zijn: soo zijn sy oock
schuldich hen met vleeschelicke goeden te
dienen.
28 Als ick dan dit sal volbracht/ ende hen
dese vrucht versegelt hebben/ sal ick we-
t Rom.1.11. der keeren door v na Hispanien.
u Gr. in vol heyt des seghens. 29 t Ende ick weet/ als ick tot uliedem co-
men sal/ dat ick u met vollen seghen des
Euangeliums Christi comen sal.
30 Ende ick bidde v/ Broeders/ door on-
x 2.Cor.1.11 sen Heere Jesum Christum / ende door de
liefde des Geests/ x strijdt met my in uwe
y 2.Thessa- lon.3.2. ghebeden voor my tot Godt:
31 y Dat ick van de ongheloouighe die in
Judea zijn/ verlost worde/ ende desen mij-
nen Dienst/ (dien ick doe) tot Jerusalem
z Rom.1.10. ende 15.23. aenghenaem worde den Heylighen.
32 z Op dat ick met blyschap door den
wille Godts tot v come / ende my met v
vermake.
33 De Godt des vreden sy met ulieden.
Amen.

Dat xvi. Capittel.

1. Hy recommandeert sommige/ 3 ē
groet vele broeders/ 17. vermaent hen te
wachten vande Twistmakers/ 25. ende
danckt Godt voor de Openbaringhe des
Euangeliums.

1 ICk beuele v Pheben onse suster/ die een
Dienersse is der Ghemeynte die in Cen-
chrea is:
2 Dat ghyse ontfangt inden Heere / ghe-
lijckt den Heylighen betaemt: ē haer by-
staet / in wat sake sy v behoeft: want sy
heeft vele bystāt gedaē/ ē oock my seluen.
a Act.18.2. 26. 3 a Groet Priscillam ende Aquilam / mij-
ne medehulpers in Christo Jesu:
4 (De welcke hare halsen voor mijn le-
uen ghewaecht hebben/ welcke niet allee-
ne ick dancke: maer oock alle de Ghe-
meynten der Heydenen.)
5 Ende groet de Ghemeynte in haren
huyse. Groet Epenetum mijnen liefsten/
de welcke is de eerstelinck der Ghemeyn-
te Achaie tot Christum.
6 Groet Mariam / die seer aen ons ghe-
arbeydt heeft.
7 Groet Andronicum/ ē Juniam mijne
Maghen/ ē medegevangenen/ de welcke
vermaert zijn onder de Apostelen/ ende
oock voor my in Christo gheweest zijn.
8 Groet Ampliam / mijnen lieuen inden
Heere.
9 Groet Vrbanum / mijnen medehulper
in Christo/ ende Stachyn mijnen lieuen.
10 Groet Appellem / den beproefden in
Christo. Groet se die van Aristoboli huys-
ghesin zijn.
11 Groet Herodionem mijn maechschap:
groetse die van Narcissi huysghesin zijn/
die inden Heere zijn.
12 Groet Tryphenam ende Tryphosam/
die inden Heere arbeyden. Groet Per-
sidem den lieuen / die seere ghearbeydt
heeft inden Heere.
13 Groet Rufum / den wtvercoren inden
Heere/ ende zijn moeder/ ende de mijne.
14 Groet Asyncritum/ Phlegontem/ Her-
b 1. Corint. 16.20. man/ Patroban/ Hermen/ ende de Broe-
deren die met hen zijn.
2.Cor.13.12. 15 Groet Philologum ende Juliā/ Nerea/
1.Thes.5.26 ende zijn suster / ende Olympam/ ende alle
1.Pet.5.14. de Heylighen die met hen zijn.
c Col.2.8. 16 b Groet malcanderē met eenē heylighen
Titi.3.9. cusse. De Ghemeynten Christi groeten v.
2.Joan.10. 17 c Ick bidde v broeders: Hebt acht op
de ghene die tweedracht ende erghe-
nisse maken teghen de leere die ghy ghe-
leert hebt/ d ende wijckt van hen. d Mat. 18.8.
18 Want de sulcke en dienen den Heere 2 Thes. 3.6.
Jesu Christo niet / maer haren eyghenen 2.Tim.3.5.
buyck: ē vervoeren de herten der eenvou- Philip.3.18
digen/ door schoon spreken ende prijsen.
19 Want uwe ghehoorsaemheyt is tot allen
ghecomen. Daerom verblijde ic my oue
v lieden: maer ick wil dat ghy e wijs zijt e Mat. 10.16
in het goede/ ē onnoosel in het quade.
20 Ende de Godt des vreden sal den Duy-
uel cortelick onder uwe voeten vertreden.
De ghenade onses Heeren Jesu Christi sy
met v. Amen.
21 V groeten f Timotheus mijn mede- f Act.16.1.
hulper / g Lucius/ ende h Jason/ i Sosi- Phil.2.19.
pater/ mijne maghen. 1.Thes.3.2.
22 Ick Tertius die den brief gheschreuen g Act.13.1.
hebbe/ groete v inden Heere. h Act.17.8.
23 V groet k Gaius / mijn ende der ghe- i Act.20.4.
heelder Ghemeynten weerdt. V groet k 1.Cor.1.14.
l Erastus de Rentmeester der Stadt / en- 2. Timot.
de Quartus de Broeder 4.20.
24 De ghenade onses Heeren Jesu Chri-
sti sy met v allen: Amen.
25 m Ende hem / die versterecken can nae m Ephesen
mijn Euangelium / ende de predickinghe 3.20.
Jesu Christi n na de ontdeckinghe der n Ephe.1.9
verborghentheyt / die van eeuwigen tijde ende 3.9.
verswegghen is gheweest. Coloss.1.26.
26 (Maer nu gheopenbaert/ ende door de 2.Tim.1.10.
Prophetische Schriften/ na het beuel des Titi.1.2.
eewighen Godts / tot ghehoorsaemheydt 1.Petr.1.20
des geloofs onder alle de o Heydenen ghe- o Of/ Volc-
openbaert is.) ken
27 Desen eenigen wijsen Gode / door Je-
sum Christum / sy de eerlickheydt van
eeuwicheyt. Amen.

Tot den Romeynen gheschreuen van Co-
rinthen/ ghesonden door Pheben/
een Dienersse der Ghemeyn-
ten te Cenchrea.

De eerste Sendbrief Pau-
li tot den Corinthen.

Argument.

IN den eersten Sendtbrief tot de Corin-
theren handelt hy verscheyden dinghen/
nochtans voornemelijck de ghebreken
dier Ghemeynte betreffende. Hy handelt te-
ghen de Wereltlijcke Philosophie/ voor de
eenvoudicheydt des Euangelio: vanden
dienst des woordts / ende datmen de eere
daer van moet Gode alleen toeschrijuen.
Hy handelt oock teghen haer schandelijc-
ke ouerdaet ende oncuysheyt: Item/ van-
den houwelijcke / houwelijcscheydinghe/
tweedden houwelijcke. Hy leert hoemen
de vreemde Godsdiensten behoort te vlie-
den/ vanden rechten Godsdienst der Chri-
stenen te houden/ ende weder op te richtē/
van de menigerleye gauen der Gemeynte/
ende van de eendrachticheydt/ ofte liefde/
van de vreemde tonghen/ ende ghebruyck
der Prophecie/ vande wederopstandinghe
der dooden/ ende sommighe andere nutte
dinghen.

Dat eerste Capittel.

1. Paulus de ghenade Gods in hem
ghepriesen hebbende/ 10. vermaentse tot
eenicheyt ē ootmoedicheyt / de moeder
daer van/ 20. ende leyt alle hoocheyt af/
die in God niet ghefundeert en is.

1 PAVLVS gheroepen tot een Apostel
Jesu Christi / door den wille Gods:
ende de broeder Sosthenes/
2 Der Ghemeynte Gods die te Co-
rinthen is/ a den gheheylichden in Chri-
sto Jesu / b ende gheroepen Heylighen/
c met allen die den Name onses Heeren
Jesu Christi aenroepen / in wat plaetse
het sy, haers Heeren ende oock onses.
3 d Ghenade ende vrede sy ulieden/ van
Gode onsen Vader / ende den Heere Jesu
Christo.
4 Ick dancke mijnen Godt alle tijdt van
ulieden/ om de genade Gods / die ulieden
ghegheven is in Christo Jesu:
5 e Dat ghy in allen zijt rijcke gheworden
in hem in allen woorde/ en aller kennisse:
6 Ghelijck de ghetuyghenisse Christi in
ulieden versterckt is gheweest/
7 Soo dat ghy in geene gave verhindert
en zijt: f verwachtende op de openbarin-
ghe onses Heeren Jesu Christi.
8 g De welcke u oock sal tot den eynde
versterckten / op dat ghy onstraffelijck zijt
inden dach onses Heeren Jesu Christi.
9 h God is ghetrouwe / door welcken ghy
gheroepen zijt tot de ghemeynschap zijns
Soons Jesu Christi onses Heeren.
10 Maer ick bidde u broeders / door den
Naem onses Heeren Jesu Christi/dat ghi
alle i eensins spreeckt/ en dat gheen twee-
dracht onder u en sy: k maer weest veree
nicht in eenen sin/ende in een ghevoelen.
11 Want my is te kennen ghegeven/ broe-
ders/ door sommige wt Cloes huysgesin-
ne van u/dat daer twist onder ulieden is.
12 Ick segghe daer van/dat een yeghelick
van u seyt: l Ick ben Pauli / maer ick ben
m Apollo/ maer ick ben Cephe / maer ick
ben Christi.
13 Is Christus ghedeylt? Is Paulus
voor u ghecruyst? Of zijt ghy inden Na-
me Pauli ghedoopt gheweest?
14 Ick dancke Godt / dat ick niemant van
u ghedoopt en hebbe/ dan n Crispum en-
de o Gaium:
15 Op dat niemandt en segghe/ dat ick in
mijnen Naem ghedoopt hebbe.
16 Maer ick hebbe oock p Stephane
huysgesin gedoopt: voort en weet ick niet
of ick yemandt anders ghedoopt hebbe.
17 Want Christus en heeft my niet ghe-
sonden om te doopen/ maer om het Euan-
gelium te verkondighen: q niet r met con-
ste van spreken / op dat het cruyce Christi
niet vergheefs en worde.
18 Want het woordt vanden Cruyce is
wel den genen die verloren worde/ dwaes-
heyt : maer ons die behouden worden/ is
het s de macht Gods.
19 Want daer is ghescreven: t Ick sal
de wijsheydt der Wijsen te niete maken/
ende het verstandt der Verstandighen sal
ick u wech nemen.
20 x Waer is de Wijse? waer is de Schrij-
uer? waer is de y Ondersoecker deses we-
relts? Heeft Godt niet de wijsheydt deser
Werelt dwaes ghemaeckt?
21 z Want dewijle inde wijsheydt Gods/
de Werelt Godt niet gekent en heeft door
de wijsheydt / soo heuet Gode behaecht/
door a een dwase predickinghe/ de Ghe-
loovighe te behoeden:
22 Dewijle b de Joden teeckenen beghee-
ren/en oock de Griecken wijsheyt soecken.
23 Ende wy predicken den ghecruycichden
Christum / c den Joden wel een ergernisse/
ende den Griecken een dwaesheydt:
24 Maer den die gheroepen zijn / beyde

a Joa.17.19
Act.15.9.
1. Thes.4.7
b Rom.1.7.
Ephe.1.1.
c 2. Timot.
1.22.
d Rom.1.7.
2.Cor.1.2.
Ephe.1.2.
1.Pet.1.2.
e Colos.1.9.
f Philipp.
3.20.
Tit 2.13.
g 1. Thessa.
3.13. en 5.23.
h 1. Thessa.
5.25.
1.Cor.10.13.
i Gr. hetsel-
ue/
k Rom.12.16
ende 15.5.
Philip. 2.2.
ende 3.16.
1. Petr. 3.8.
l 1.Cor.3.4.
m Act.18.24
1.Cor. 16.12.
n Act.18.8.
o Ro.16.23.
p 1.Corint.
16.15.17.
q 1. Corint.
2.1.4.
2.Petr.1.16.
r Gr. in wijs
heyt der re-
denen/
s Rom.1.16.
t Esa.29.14
Job 5.13.
u Ofte/ver-
achten.
x Esa 33.18.
y Of/ Dis-
puteerder
z Matthe.
11.25.
Luc.10.21.
a Grieck/de
dwaesheyt
der predic-
kinghe.
b Matthe.
12.39. ende
16.1.
Joan.4.48
c Joann.6.
60.66.
d Coll.2.3.

den Joden ende Griecken predicken wy
Christum de macht Godes / en de d wijs-
heydt Gods.
25 Want de dwaes heyt Godes/ is wijser
dan de menschen zijn: ende de cranckheyt
Gods is stercker dan de menschen zijn.
26 Want ghy siet uwe roepinghe/ Broe-
ders/ e dat niet vele Wijse nae den vlee-
sche/ niet vele Machtighe/niet vele Edele
gheroepen en zijn:
27 Maer het dwase der werelt heeft Godt
wtvercoren/om de Wijse te beschamen: En
het crancke des Werelts heeft Godt wt-
vercoren/om het stercke te beschamen.
28 Ende het onedele der wereldt / ende het
verachte heeft Godt wtvercoren / ende
het ghene dat niet en is/om het ghene dat
is/te niete te maken.
29 Op dat geen vleesch voor hem en roeme.
30 Maer wt hem zijt ghylieden in Chri-
sto Jesu de welcke ons wijsheyt van Go-
de gheworden is/en f rechtveerdicheydt/
ende g heylichheyt/ende verlossinghe.
31 Op dat/ghelijck ghescreven is: h Wie
hem i beroemt / die beroeme hem inden Heere.

Dat ij. Capittel.

1. Hy verhaelt in wat nederheydt hy
hen verkondicht heeft het Euangelium/ ver
acht vander werelt/ 7. nochtans vol wijs-
heyts/ die den naturlicken mensche onbe
grijpelick is/ 10. ten sy door de openba-
ringhe des heylighen Gheests.

1 ENde ick / Broeders / als ick tot u
quam/ a ben niet ghecomen met wt-
nementheydt van spreken / ofte wijs-
heydt/ u verkondighende het ghetuyghe-
nisse van Gode:
2 Want ick en hebbe niet b gheacht yet
te weten onder ulieden/ dan Jesum Chri-
stum/ende den selven ghecruycighet.
3 c Ende ick hebbe by ulieden gheweest
met cranckheyt/ende vreese / ende groote
beuinghe.
4 Ende mijn woordt / en mijn predickin-
ge en heeft niet geweest d in bewegelijcke
woorden der menschelicker wijsheyt: maer
betoonninghe e der Gheestelicker macht.
5 Op dat uwe gheloove niet en sy in wijs-
heyt der menschen/ maer inde cracht Gods.
6 f Maer wy spreken wijsheydt onder de
volmaeckte : niet g wijsheydt deser We-
relt/noch der Oversten deser wereldt/ h de
welcke te niete worden:
7 Maer wy spreken de wijsheyt Gods/
welcke is in verborghentheydt/ dat is/de
verborghen wijsheydt/ de welcke Godt te
voren beschepden heeft / eer de Wereldt
was/ tot onser eerlickheydt.
8 i De welcke gheen Overste deser We-
relt bekent en heeft : k want hadden syse
bekent / soo en hadden sy den Heere der
eerlickheydt gheensins ghecruyst.
9 Maer wy predicken u ghelijck gescre-
uen is : l Dat geen ooghe gesien en heeft/
noch oore ghehoort/ noch in het herte des
menschen ghecomen is/ dat Godt bereydt
heeft den ghenen die hem lief hebben.
10 m Maer ons heeft het Godt gheopen-
baert/ door zijnen Gheest: n Want de Gheest
doorsoeckt alle dinghe/ oock de diepte Gods.
11 Want wat mensche weet het ghene dat
o des menschen is / dan de Gheest des
menschen die in hem is? Also en weet oock
niemandt het ghene dat Godts is/ dan de
Gheest Gods.
12 Ende wy en hebben niet ontfanghen
den gheest des Werelts: maer den Gheest
die p wt Gode is: op dat wy weten/ wat
ons van Gode gheschoncken is.

e Joa.7.48.
ende 12.42.
Jacob. 2.5.
f Jere.23.5.
g Joa.17.19
h Jere. 9.23
2.Cor.10.17.
Esai.65.16.
i Ofte/ ver-
heucht.
Paulus en
ghebruycke
geen conste
van spreke
in het pre-
dicken.
a 1.Cor.1.17
ende 2.4.
b Of/ gheen
achte ghe-
hadt om
yet te weten.
c Act.18.1.
d 1.Cor. 1.17
ende 2.1.
2.Pet. 1.16.
e Gr. des
gheests en
machts.
f Job 28.20
g Jaco.3.15
h 1. Corint.
15.24.
i Matthe.
11.25.
Joan.7.48.
2. Cor.3.14.
k Joa. 16.3.
Act.3.17.
ende 13.27.
1 Tim.1.13.
l Esa.64. 4.
m Mat.13. 11
2.Cor.3. 14.
n Sap.7.23
o Of/ inden/
p Of in/

Der

q 1.Cor.1.17
ende 2.4.
2.Pet.1.16.
r Or. m

13 Het welcke wy oock spreken / q niet
r met redenẽ/ die de mẽschelicke wijsheyt
leert: maer met redenen / die de heylighe
Gheest leert: ende voeghen Gheestelijcke
dinghen tot Gheestelicke.

s Rom 8.5.
t zielicke/of
die vernuft
volcht.
u Of/ want
het geeste-
lick/of/ dat
het gheeste-
lick/
x Pro.28.5.
y Ofte/ ver-
staet
z Esa. 40.13
Rom.11 34.
Sap.9.13.

14 Maer s de t natuerlicke mensche en be-
grijpt niet dat des Gheests Godts is:
want het is hem dwaesheydt / ende hy en
can niet verstaen u het ghene dat Ghee-
stelick onderscheyden wordt.
15 Maer de x Gheestelijcke mensche y on-
derscheydt alle dinck : ende selve en wordt
hy van niemandt onderscheyden.
16 z Want wie heeft de meyninghe des
Heeren ghekent/ die hem soude raedt ghe-
ven? maer wy hebben de meyninge Christi.

Dat iij. Capittel.

1. Waerom hy so neder ich was in de
leere/ 4. van het werck ende weerdicheyt
des Dienstes / 21. op de welcke men niet
steunen noch roemen en mach / dan op
Godt alleen.

1 ENde ick/ broeders / en conde tot u lie-
den niet spreken als tot Gheestelicke/
maer als tot vleeschelicke/ als tot jon-
ghe kinderen in Christo.

a Heb.5 12.
1.Pet. 2.2.

2 a Ick hebbe u lieden met melck ghe-
voedt / ende niet met spijse: want ghy en
vermochtet noch niet/ Ja oock nu en ver-
meughet ghylieden niet:

b 1.Cor.1.10
Galat.5.19.
Jaco.3.16.

3 Wat ghy zijt noch vleeschelick. b Want
dewijle onder u lieden nijdt is ende twist/
ẽ tweedracht / zijt ghy niet vleeschelijck?
ende wandelt na den mensche?

c 1.Cor.1.11.

4 Want als deen seydt: c Ick ben Pau-
li : ende dander: Ick Apollo: zijt ghy niet
vleeschelick?

d Act.18.24.
1.Cor.1.11.
ende 16.12

5 Wie is dã Paulus? ẽ wie is d Apollos?
anders dan Dienaers / door welcke ghy
ghelooft hebt: ende gelijck de Heere eenen
yeghelicken ghegheven heeft?

e Act. 18.28.
ende 19.1.

6 Ick hebbe geplant/ e Apollos heeft nat
ghemaeckt : maer God heeft den wasdom
ghegheven.
7 Soo en is dan noch die plant / noch die
nat maeckt yet / maer Godt die den was-
dom gheeft.
8 Ende die plant/ ẽ die nat maeckt/ zijn
een : maer f een yeghelijck sal sijnen loon
ontfanghen na sijnen arbeydt.

f Psal.62.13.
Jere.17.10
ende 32.19.
Mat.16.27
Roma.2.6.
ende 14.12.
1.Cor.5.10.
Galat.6.5.
Apoc.2.23.
ende 22.12.

9 Want wy zijn Godts g medewerckers:
Godts Ackerwerck/ Godts h Timmerin-
ghe zijt ghy.
10 Na de ghenade die my God ghegheven
heeft/ hebbe ick als een wijs Timmermee-
ster het Fundament ghelept: ẽ een ander
timmert daer op. Maer een yeghelick sie
toe/ hoe hy daer op timmert.

g 2.Cor.6.1
h Ephe.2.19
* Esai.28.16
Mat.16.18.

11 Want niemant en can een ander Fun-
dament leggen/ dan het ghene * dat ghe-
lept is/ welck is Jesus Christus.
12 Ẽ ist dat yemandt op dit fundament
timmert / gout/ silver/ costelicke steenen/
hout/ hoy/ stoppelen:
13 Eens yeghelicks werck sal openbaer
wordẽ: i want de dach sal het openbaren.
Want het sal door het vyer gheopenbaert
worden / ende hoedanich een yeghelicks
werck is/ sal het vyer beproeven.

i Esai.48.10
1.Pet.1.7.
ende 4.12.

14 So yemants werc blijft/ dat hy daer op
getimmert heeft/ k die sal loon ontfangen.
15 So yemants werck verbrant/ so sal l hy
schade lijden : maer hy sal behouden wor-
den/ nochtans also als door vier.
16 m Weet ghy niet dat ghy Godts Tẽpel
zijt / ẽ dat de gheest Godts in u woont?
17 So yemant den Tempel Gods schendt/
dien sal God schenden: Want dẽ Tempel
Gods is heylich/ welck ghy lieden zijt.

k Of/ het.
l Of/ het.
m 1.Cor.6 19
2 Cor.6.16.
Hebr.3.6.
1.Pet.2.5.

18 n Niemandt bedriegghe hemselven : So
yemant onder u lieden dunckt wijs te zijn/
die worde dwaes in dese wereldt / op dat
hy wijs worde.

n Pro.3.7.
Esaie 5.21.

19 Want de wijsheydt deses werelts/ is
dwaesheyt by Godt. Wãt daer is geschre-
ven: o Hy grijpt de Wijse in hare listicheyt.
20 Ende wederom : p De Heere kent der
Wijsen overleggingen/ dat sy ydel zijn:

o Job.5.13.
p Psal.94.11

21 So dan/ niemandt roeme op menschen:
want het is al uwe:
22 Het zy Paulus/ het zy Apollos/ het zy
Cephas , het zy de werelt , het zy het le-
ven/ het zy de doot/ het zy het teghen woor-
dige/ het zy het toecomende/ het is al uwe.
23 Maer ghy zijt Christi/ ende Christus
is Godts.

Dat iiij. Capittel.

1. Hoe de Dienaers des Evangelijs
moetẽ geacht zijn/ 8. de hooveerdicheit
der Corinthen wordt gestraft/ 9. de ghe-
veynstheyt der valschen Apostelen door
exempelen ontdeckt.

1 SO achte ons een yeghelick mensche/ als
voor a Dienaers Christi / ende uytdeel-
ders der verborghentheden Gods.

Hoe men de
Dienaers
achten sal.
a Mat.24.45
2.Cor.6.4.
Titi 1.7.

2 Ende voort wordt in de uytdeelders
versocht/ b dat een yegelick getrouwe be-
vonden worde.
3 Ende my is het voor het minste / dat ick
van u lieden gheoordeelt worde / of van
eenen menschelicken c oordeele : maer ick
en oordeele oock my silven niet.

b Luce 12.42
Oordeelen.
c grieckx/
daghe.

4 Want ick en weet my selven gheens
dincks schuldich : d Nochtans en ben ick
daer door niet rechtveerdich : maer de
Heere is de ghene die my oordeelt.

d Exo.34.7
Job.9.2.
Psal.142.2.

5 e So dan/ oordeelt niet voor den tijt/ tot
dat de Heere coemt / f die ooc int licht sal
brengen/ dat in de duysterheyt verborghen
is/ ende den raet der herten sal openbarẽ:
ende dan sal een yegheliyck van Gode lof
hebben.

e Mat.7.1
Roma.2.1.
f Grieckx/ het
verborgen
der duyster-
heyt blicke-
ten sal.

6 Dit broeders/ hebbe ic by ghelijckenisse
op my ẽ op Apollo gheduydt / om uwent
wille: om dat ghy in ons soudt leeren/ niet
van u te ghevoelen/ boven dat nu van my
geschrevẽ is: op dat hem niet om yemants
wille deen teghen den anderen op blase.
7 Want wie scheydt u wt? ende g wat hebt
ghy dat ghy niet ontfanghen en hebt? Ẽ
ist dat ghy het õtfangen hebt/ wat roemdy
als oft ghy het niet ontfanghen en hadt?

Alle dinck
ontfanghen
wy vã God
g Jac.1.17.

8 Ghy zijt nu versaedt/ ghy zijt nu rijcke
ghewordden / ghy hebt heerschappie son-
der ons / ende / och of ghy heerschappye
hadt / op dat wy oock mochten met u lie-
den heerschappie hebben.
9 Want ick houde dat God ons/ namelick
de laetste Apostelen/ h vertoont heeft/ als
i die ter doot gheeygent zijn: want wy zijn
een gaepspel ghewordden der wereldt/ ende
den Enghelen ẽ den Menschen.

h Of voor-
gestelt.
i Psal.44.23
Rom.8.36.
2.Cor.4.11.

10 Wy zijn dwaes om Christi wille/ maer
ghy lieden zijt wijs in Christo : wy zijn
cranck/ maer ghy liedẽ zijt sterck: Ghy lie-
den zijt eerlick/ maer wy zijn k veracht.
11 Tot op deser ure lijden wy hongher / ẽ
dorst/ ende zijn naeckt/ ẽ worden geslagen
met vuysten / ende en hebben gheen seker
woonstede

k Grieckx/
eerloos.

12 l Ende arbeyden ẽ wercken met onse
handen m Wy worden schandelick aen-
ghesproken/ ende seghenen: wy worden ver-
volcht / ende zijn lydsaem.
13 Wy worden gelastert/ ẽ biddẽ. Wy zijn
ghewordden als wtworpsel deser wereldt/
ẽ aller mẽschen wtvaeghsel/ tot noch toe.

l Acto.18.3.
ende 20.34.
1.Tessa.2.9.
2.Tessa.3.8.
m Mat.5.44
Luce 23.34.
Act.7.60.

n Grieck / uwe schade bewegende. 14 Dit en schrijve ick niet om u lieden
te beschamen: maer ick vermane u als
mijn lieve kinderen.
15 Want al hadde ghy lieden thien duy-
o Gala.4.19 sent leermeesters in Christo: soo en hebt
Philem.10. ghy nochtans niet vele Vaders: Want
Jaco.1.18. o in Christo Jesu hebbe ick u lieden door
p 1.Cor.11.1 het Euangelium ghegenereert.
Philip.3.17. 16 p Soo bidde ick u lieden dan / weest
1 Tessa.1.6. mijne nauolgers.
2.Tessa.3.9. 17 Hierom hebbe ick u lieden Timotheum
ghesonden / die welcke mijn lieve ende ghetrou-
we Sone is in den Heere. Die welcke u in-
dachtich maken sal mijne weghen in Christo
gelijck ick alomme in alle ghemeynten leere.
18 Daer zijn sommighe opgheblasen / als of
ick niet en soude tot u lieden comen.
19 Maer ick sal corts tot u lieden comen / ist
q Acto.18.21 dat q de Heere wil: ende ick sal bekennen /
Hebr.6.4. niet het spreken der opgheblasenen / maer
Jacob.4.15 de macht.
r 1.Cor.2.4. 20 r Want het Coninckrijcke Godts en is
1.Tessa.1.5. niet in het spreken maer in der macht.
2.Pet 1.16. 21 Wat wilt ghy? sal ick met der roede tot
s Grieck / gheest der sachtmoedicheyt / u comen: of met liefde ende s sachtmoedi-
ghen gheeste?

Dat v. Capittel.

1. Hy vernedertse / straffende hare on-
achtsaemheyt in het straffen des genen die
syns Vaders wijf genomen hadde. 3. daer
na vermaent hyse om hem af te snyden /
8. ende om suyverheyt na te volgen / 9. ende
hoererye te schuwen.

1 Men hoort gantschelick / dat daer hoe-
rerye onder u lieden is: ende sulcke
Hoererye / die oock onder de Heyde-
a Leuit.18.8 nen niet genaemt en wort / namelick / a dat
Deut.27.20 yemant syns Vaders wijf hebben soude.
2 Ende ghy lieden zijt opgheblasen / ende en
hebt niet liever rouwe ghedragen / op dat /
die dat werck ghedaen heeft / soude uit den
midden van u lieden wech gedaen worden.
b Colo.2.5. 3 b Want ick / als die met den lichame
daer niet en ben / maer teghenwoordich met
den gheeste / hebbe hem / die dat alsoo gedaen
heeft nu als teghenwoordich gheoordeelt /
4 Dat hy in den Name onses Heeren Jesu
Christi / in uwe vergaderinghe met mynen
gheeste / ende met de macht onses Heeren
Jesu Christi /
c 1.Tim.1.20 5 Dat segge ick / die sulcke sal c den Satan
overghegheven worden / tot verderuinghe
des vleeschs / dat de geest behouden worde
in den dage des Heeren Jesu Christi.
d Galat.5.9 6 Uwen roem en is niet goet. d Weet ghy
lieden niet dat een weynich suerdeesems
het gheele deech suer maeckt?
7 Suyvert nu dan den ouden suerdeesem
wt / op dat ghy nieu deech wesen meucht /
e Esaie 53.7. gelijck ghy lieden ongesuert zijt. e Want
Joan.1.29. oock Christus onse Pascha / is voor ons
f 1.Cor.15.3. gheoffert.
Exod.12.3. 8 Soo dan / laet ons f Feeste houden / niet
g Deu.16.3 in den g ouden suerdeesem / noch in den
h Of / eenvoudicheyt suerdeesem der boosheyt ende listicheyt: maer
in ongesuerde brooden der h oprechticheyt
i Mat.18.17 ende waerheydt.
2.Cor.6.14. 9 Ick hebbe u lieden in den Sendtbrief
Ephe.5.11. gheschreven / i dat ghy u niet en soudt met
2.Tess.3.14. de Hoereerders vermenghen.
Deu.7.2. 10 Ende meynde dat niet gheheelick met
Syrach 13.1 de Hoereerders deser werelt / of gierighe /
of Roouers / of Afgodendienaers: want
anders moest ghy ter werelt wtgaen.
11 Maer nu hebbe ick u lieden gheschreven
dat ghy u niet en soudt vermengen / name-
lick ist dat yemandt die een broeder ghe-
naemt wordt / een hoereerder is / of een gie-
righaert / of een Afgodendienaer / of een
Lasteraer / of een dronckaert / of een roover
k dat ghy met sulcke ooc niet eten en sout. k Jere.16.8
12 Want wat hebbe ick oock die ghene die Daniel.1.8.
buyten zijn / te oordeelen? oordeelt ghy
niet die ghene die binnen zijn?
13 Maer die buyten zijn / oordeelt Godt.
l Doet dan den boosen wech van u lieden. l Deut.13.5.

Dat vj. Capittel.

1. Hy straft dat se onder de Godloose te
rechte gaen / 9. ende hare ongerechticheyt /
hoererye ende onreynicheyt.

1 Derf yemandt van u lieden / die wat a Al te rechte te gaen.
met synen broeder te richten heeft /
onder de onrechtveerdige a te rechte a Of / hem laten recht
gaen / ende niet onder de Heylighen.
2 b Weet ghy niet dat de Heylighen de we- b Sap.3.8.
relt oordeelen sullen? Ende ist dat de we- Mat.19.28
relt van u lieden gheoordeelt wordt / zijt Apo.3.21.
ghy dan niet weerdich de minste dinghen
te oordeelen?
3 Weet ghy niet dat wy de Engelen oor-
deelen sullen? hoe veel te meer tydtlicke
dinghen?
4 So dan ist dat ghy c tydtlijcke dingen te c Of / recht houdt van dingen deses leuens.
oordeelen hebt / die verachtelick zijn in de
ghemeynte / sett die tot Richters.
5 Ick segghet u ter schaemten: Is alsoo
gheen wijs man onder u lieden / ooc niet
een / die soude connen oordeelen tusschen
syne broeders?
6 Maer de broeder gaet met den broeder
te rechte / ende dat onder de ongeloovighe.
7 So is daer nu immers ghebreck onder
u lieden / dat ghy met malcanderen te
rechte gaet. d Waerom en lydt ghy niet d Prouerb.
lieuer ongelijck? Waerom en lydt ghy 20.22.
niet liever schade? Mat.5.39.
8 Maer ghy lieden doet ongelijck ende Rom.12.17.
schade / ende dat den broederen. 1.Tess.5.15.
9 Weet ghy niet dat de onrechtveerdighe 1.Pet.3.9.
het Coninckrijck Godts niet en sullen besitten?
10 e f Laet u niet verleyden: noch Hoe- e Galat.5.21
reerders / noch Afgodendienaers / noch Ephe.5.5.
Overspeelders / noch g Onkuysche / noch f of dwaelt
die by mannen liggen / noch Dieuen / noch niet.
gierigaerts / noch Dronckaerts / noch La- g grieck /
steraers / noch Roouers / en sullen het Co- weecke.
ninckrijcke Godts besitten.
11 h Ende sulcdanighe hebt ghy sommighe h Ephe.2.2
gheweest: maer ghy zijt afghewasschen / Colos.3.7.
gheheylicht ende gherechtveerdicht in den Titi 3.3.
Name des Heeren Jesu / ende in den gheest
onses Godts.
12 i Alle dingen zijn my gheoorloeft / maer i 1.Cor.10.23
alle dingen zijn niet oorbaerlick: Alle din- Syra.37.
gen zijn my gheoorloeft maer ick en sal my
onder geens dings bewelde laten brengen.
13 De spijse behoort den buycke / ende de
buyck der spijse: ende Godt sal k se beyde k grieck /
te niete maken. Maer het lichaem be- desen ende di
hoort der Hoererye niet / maer den Heere:
ende de Heere den lichame.
14 l Ende Godt heeft den Heere verwect / l Roma.6.5.
ende sal ons oock verwecken door syn macht. ende 8.11.
15 Weet ghy niet dat uwe lichamen leden 2.Cor.4.14.
Christi zijn? Sal ick nu de leden Christi
nemen / ende die eender hoeren leden ma-
ken? Dat zy verre.
16 Of weet ghy niet dat hy die der Hoere
aenhangt / een lichaem met haer is? m Want m Gen.2.24
sy sullen (seyt hy) twee een vleesch wesen. Mat.19.5.
17 Maer wie den Heere aenhangt / die is Mar.10.7.
een gheest met hem. Ephe.5.31.
18 Schout Hoererye: Alle sonde die de
mensche doet / is buyten den lichame: maer n 1.Cor.3.16
die hoererye bedrijft / die sondicht in syn 2.Cor.6.16.
eygen lichaem. Hebr.3.6.
19 n Of weet ghy niet / dat uwe lichaem 1.Pet.2.5.
is een

is een Tempel des heylighen gheests/ die
in u is/ dien ghy van Gode hebt ? en ghy
o1.Cor.7.24 en zijt uws selfs niet ?
Hebr. 9.12. 30 o Want ghy zijt dier p gecocht: eert dan
1. Pet. 1. 18. God in uwen lichame/ en in uwen gheeste/
p grieck/ de welcke Gods zijn.
met prijse.

Dat vij. Capittel.

1. Van den houwelicken staet/ 8. van
den Weduwelicken staet/ 25. en van den
Maechdelicken staet.

1 Voort daer ghy my van gheschreuen
hebt: Het is den mensche goet aen
gheen wijf te comen.
2 Nochtans om der hoererie wille/ sal een
yeghelick man sijn eyghen wijf hebben/ en
a1.Pet. 3.7. een yegelick wijf haren eygenen man.
3 a De man sal den wijue de schuldighe
goetwillicheyt betalen: insghelijcks oock
het wijf den manne.
4 Het wijf en is haers eyghen lichaems
niet machtich/ maer de man: Insghelijcx
oock de man en is sijns eyghen lichaems
niet machtich/ maer het wijf.
b Johel 2.16 5 b Onthoudt malcanderen niet / het en
Tobie 8. 4. ware wt beyder bewillinghe/ tot eenen se-
keren tijdt / om u tot vasten en bidden te
voeghen: ende coemt wederom te samen:
op dat u de Satan niet en versoecke om
uwer c cranckheyt wille.
c Of/ On- 6 Maer dit segghe ick u lieden wt toela-
kuysheyt. tinghe / ende niet wt een ghebodt.
d Act. 26.29 7 d Want ick wilde dat alle menschen wa-
e1.Cor. 12.11 ren/ ghelijck ick ben/ e maer een yeghelick
heeft sijn eyghen gaue van Godt / de eene
aldus / de ander also.
Van den 8 Ende ick segghe den ongetrouden/ ende
ongetrouden den Weduwen: Het is hen goet / ist dat
sy blijuen ghelijck ick.
f1.Tim.5.14 9 f Maer ist dat sy haer niet connen ont-
houden/ so laetse trouwen: want het is be-
ter te trouwen dan te branden.
10 Maer den getrouden ghebiede niet ick/
g Mal.2.14 maer de Heere / g dat het wijf van den
Mat.5.32. man niet gheschepden en worde.
ende 10.9. 11 Ende ist dat sy gescheyden is/ dat sy on-
Mar.16.11. getrout blijue/ of met den man vereenige:
Luce 16.18. ende dat de man het wijf niet en verlate.
12 Den anderen segghe ick/ niet de Heere:
h1.Esd.10.3 h Ist dat eenich broeder een ongheloouich
i Of/ be- wijf heeft / en die selue te i vreden is met
willicht. hem te woonen/ dat hyse niet en verlate.
13 Ende een wijf die eenen ongheloouigen
man heeft / en hy te vreden is met haer te
woonen/ dat sy hem niet en verlate.
14 Want de ongheloouige man is gheheyp-
licht door het wijf: ende het ongheloouich
wijf is gheheylicht door den man: want
anders waren uwe kinderen onreyn: maer
nu zijn sy heylich.
15 Maer ist dat de ongheloouige scheydt/
laet hem scheyden: de broeder of suster is
in sulcken gevalle niet dienstbaer gemaect:
maer God heeft ons tot vrede geroepen.
k1.Pet.3.1. 16 k Want wat weet ghy wijf/ of ghy uwen
mā sult salich makē? of wat weet ghy mā/
of ghy u wijf sult salich maken ?
17 Gelijck God eenen yegelicken ghedeylt
heeft/ ghelijck de Heere eenen yeghelicken
gheroepen heeft/ hy wandele also: en also
l grieck/ ordinere ick in allen ghemeynten.
trecke de 18 Is yemandt besneden gheroepen/ die
voorhuydt en l soecke niet onbesneden te wesen. Is
niet aen. yemandt in onbesneden gheroepen/ die en
m grieck/ in doe hem niet besnijden.
d voorhuyt 19 De Besnijdinghe en is niet / ende de
n Ephe. 4.1 voorhuydt en is niet / maer de onderhou-
Philip.1. 27 dinghe der gheboden Gods.
Coloss.1. 10. 20 n Een yegelick blijue in de beroepinghe
1.Tess. 2.12. daer hy in gheroepen is.

21 Zijdt ghy dienstbaer gheroepen / weest
niet becommert / maer so ghy oock condt
vrij worden/ gebruyckt dat lieuer.
22 Want wie dienstbaer gheroepen is in
Christo/ die is een vrij gelaten des Heeren:
desgelijcx een vrije die gheroepen is/ die is
een Dienstknecht Christi.
23 o Ghy zijt diere ghecocht / wordt gheen o1.Cor.6.20
Dienstknechten der menschen. Heb.9.12.
24 Een yegelijck/ broeders/ waer in hy ghe- 1.Pet.1.18.
roepen is/ daer in blijue hy by Gode.
25 Ende van de Maechden en hebbe ick Van de
des Heerē gebot niet: maer ick segghe mijn Maeghden.
gheuoelē/ als die barmherticheyt van Gode
ontfangen hebbe om getrouwe te zijn.
26 Soo meyne ick dan / dat dit goet is om
den tegenwoordighen noodt/ dat het den
mensche goet is also te wesen.
27 Zijt ghy aen een wijf ghebonden/ soecket
niet los te worden. Zijdt ghy los van den
wijue? soecke gheen wijf.
28 Maer ist oock dat ghy trouwet/ ghy en
hebt niet ghesondicht: ende ist dat een
Maeght trouwet / sy en heeft niet ghe-
sondicht: maer de sulcke sullen bedruckinge
inden vleesche hebben/ en ic verschoone u.
29 Maer dit segge ick broeders: De tijt is
voort aen cort / op dat oock de ghene die
wijuen hebben/ zijn als gheene hebbende:
30 En die weenen/ als niet weenende: ende
die blijde zijn / als niet blijde zijnde: ende
die coopen/ als niet besittende:
31 Ende die dese Werelt ghebruycken/ als
niet misbruyckende. p Want het wesen p Esa.40.6
deser Werelt gaet voorby/ Psal.14.18.
32 Ende ick wilde dat ghy lieden sonder Jacob.1.10.
sorghe waert. q Wie onghetrouwet is/ ende 4.14.
die besorcht dat des Heeren is / hoe hy 1.Pet.1.24.
den Heere behaghe/ 1.Joan.2.17
33 Maer die ghetrouwet is / die besorcht q1.Tim. 5.5
dat der Werelt aengaet/ hoe hy der vrou-
wen behaghe.
34 Een Wijf en een Maecht zijn verschey-
den: sy die onghetrouwet is / besorcht het
ghene dat den Heere aengaet / op dat sy
heylich sy, beyde aen lichame en oock aen
geeste: maer sy die ghetrouwet is/ besorcht
het ghene dat der Werelt aengaet / hoe sy
den Man behaghe.
35 Maer dit segghe ick tot uwen voordee-
le/ niet om eenen strick ouer u lieden te
worpen: maer tot het gene dat voeghelick
is/ en om met stadighe gedurichheydt den
Heere sonder verhinderinghe te dienen.
36 Maer ist dat yemant dunckt/ dat hy zij-
ner maecht onghevoegelick doet/ so sy den
houbaren tijdt voorby gaet / en ist dat het
moet also wesen / die doe wat hy wil / hy
en sondicht niet/ laetse trouwen.
37 Maer die vast in zijn herte voorgenomen
heeft/ gheenen noot hebbende/ maer heeft
macht ouer zijnen wille / ende heeft in zijn
herte voorgenomen die sijne maeght te be-
waren / die doet wel.
38 Soo dan/ wie sijn maeght wtgheeft te
houwelicken/ die doet wel: ende diese niet
wtgheeft te houwelicken/ die doet beter.
39 r Een wijf is met der wet aengheb on- r Roma. 7.2
den / soo langhe haer man leeft: maer als
haer man ontslapen is / soo is sy vrij om
te trouwen met wien sy wil / alleenlick in
den Heere.
40 Maer sy is gheluckiger/ s ist dat sy also s1.Thes.4.8.
blijft/ na mijn gheuoelen: ende ick meyne
oock den gheest Gods te hebben.

Dat viij. Capittel.

1. Hy verbiet henseluen te vermengē in
de Offerhandē der Afgodendienaers/ 9. en
de swacken in eenige dingen te ergheren.

Van Afgoden offer.
a grieck/ blaest op.
b grieck/ sticht.

1 VAn het gene dat den Afgodē gheoffert
wordt/ weten wy dat wy alle kennisse
hebben: de kennisse a verhoouerdicht:
maer de liefde b betert.
2 Ende so yemandt hem laet duncken dat
hy wat weet / die en heeft noch niet be-
kent/ gelyck men behoort te kennen.

Liefde.
c Of geleert
d Ro.14.14.
e 1.Cor.10.16
f Deut.4.39
Ephes.4.6.
g Mal.2.10
Ephes.4.6
h Rom.11.36
i Joan 13.13.
1.Cor.12.3.
Philip.2.11.

3 Maer soo yemandt Godt lief heeft / die
is van hem c bekent.
4 d Van het eten dan der dinghen die den
Afgoden geoffert zyn/ weten wy/ e dat een
Afgod niet en zy in de weerldt/ f ende dat
daer geen ander God en zy dan een.
5 Want hoe wel daer zyn die Goden ghe-
naemt worden/ het zy inden Hemel/ of op
der Aerden/ ghelyck daer vele Goden ende
vele Heeren zyn:
6 g So hebben wy nochtans eenen God/
namelijck den Vader / h wt welcken alle
dinghen zyn/ ende wy in hem: i ende eenen
Heere Jesum Christum/ door wiē alle din-
ghen zyn/ ende wy door hem.

k 1.cor.10.28

7 Maer een yegelijc heeft die kēnisse niet:
k Want sommige met een conscientie van
den Afgod/ eten tot noch toe als dat den
Afgoden geoffert is/ ende haer conscientie
wort bevleckt/ dewyle sy noch cranck is.

Spyse.
l Rom.14.17

8 l De spyse voordert ons voor Godt niet.
Wāt ist dat wyse eten/ so en zyn wy niet te
ouervloediger: eñ ist dat wyse niet en eten/
so zyn wy niet te ghebreckelicker.

Ergernisse.
m Gala.5.13

9 m Maer siet toe / dat dese uwe macht
niet eenichsins een aenstoot en worde den
ghenen die cranck zyn.
10 Want soo yemant v die de kēnisse hebt/
siet in der Afgoden Tempel ter Tafel aen-
sitten/ sal zyn conscientie die cranc is niet
gesterckt worden/ om te eten dat den Af-
goden gheoffert is?

n Ro.14.15.

11 n Ende de swacke broeder door v ken-
nisse vergaen / om den welcken Christus
ghestorven is?
12 Als ghy also inde Broeders sondicht/
ende hare crancke conscientie slaet/ so son-
dicht ghy in Christum.

o Ro.14.21.
2.Cor.11.29.

13 o Daerom/ ist dat de spyse mynen broe-
der ergert/ soo wil ick inder eewicheydt
gheen vleesch eten / op dat ick mynen broe
der niet en ergere.

Dat ix. Capittel.

1. Hy vermaentse door zyn exempel ha
re vryheyt te ghebruycken tot stichtinghe
der anderen.

a act.9.3.17.
1.Cor.15.8.
2.Cor.12.2.

1 BEn ick niet een Apostel? Ben ick niet
vry? a Hebbe ick Jesum Christum on-
sen Heere niet gesien? Zyt ghy lieden
niet myn werck in den Heere?
2 Ist dat ick den anderen gheen Apostel
en ben/ so ben ick nochtans v lieden een
Apostel: want de Seghel myns Apostel-
schaps zyt ghy lieden in den Heere.

b Ofte/verantwoordinghe.
c 1.Cor.9.14
1.Thes.2.7.
2.Thes.3.9.
d Grieck/ omme te leyden/
* mat.8.14.
Datmen den genen die het Euangelium dienen/ de nootdruft schuldich is

3 Myn b antwoorde tot de ghene die my
ondervraghen is dese:
4 c Hebben wy niet de macht/ te eten ende
te drincken?
5 Hebben wy niet de macht/ een suster ten
wyue d mede te leyden/ gelyck oock de an
dere Apostelen/ ende Broeders des Hee-
ren/ * ende Cephas?
6 Oft hebben alleenlick ick eñ Barnabas
de macht niet/ niet te wercken?
7 Wie crijcht te eenigen tyde op zyne ey-
ghen besoldinghe? Wie plant eenen Wyn
gaert / ende en eet vande vruchten niet?
Oft wie weydt een Cudde/ ende eet vande
melck des Cudden niet?
8 Spreke ick dit na menschelicker wyse?
Seyt oock de Wet dit selue niet?
9 . Want inde Wet Mosis is geschreuen:
e Ghy sult den Osse die dorscht/ den muy-
le niet toebinden. Sorcht Godt voor de e Deut.25.4
Ossen? 1.Tim.5.18.
10 Oft seyt hy dat geheel om onsent wille?
Want om onsent wille is dat geschreuen.
f Want die ploecht/ moet op hope ploegē: f Oft/dat/
Ende die dorscht op hope/ moet zyner ho-
pe deelachtich wesen.
11 g Soo wy v het geestelicke gesaeyt heb g Ro.15.27.
ben/ ist h vele dat wy uwe vleeschelicke Galat.6.6.
maeyen? h Grieck/ groot.
12 Of andere deser macht aē v deelachtich
zyn: waerō niet meer wy? i Maer wy heb i Act.20.33.
ben dese macht niet ghebruyckt: maer wy 2.Cor.11.9.
verdraghen al/ op dat wy gheen verhin- ende 12.13.
deringe en geuen den Euangelio Christi.
13 k Weet ghy niet/ dat de ghene die int k deut.18.1.
Heylighe wercken/ van het heylige eten?
Ende die by den Altaer blyuen/ dat sy me
de deylen met den Altaer?
14 l Also heeft oock de Heere den genen die l Leui.19.13
het Euangelium vercondigē/ geordineert/ Deut.24.14
dat sy van den Euangelio leuen. ende 25.4
15 Maer ick en hebbe sulcs niet gebruyct. Tobi.4.15
Eñ ick en schryue dit niet/ om dat het aen mat.10.10.
my also gheschieden soude: want het ware Luce 10.7.
my beter te steruen/ dan dat yemant my- 1.Tim.5.18.
nen roem te niete soude maken.
16 Wāt dat ick het Euangelium vercondi-
ge/ m daer en can ic my niet van beroemē/ m Grieck/
* want het is my noodich: ende wee my/ is my geen
ist dat ickt niet en vercondighe. roem.
17 Want ist dat ick dat gewillich doe/ soo * Ro.1.14.
hebbe ick loon: ist dat ick het doe ongewil-
lich/ n het wtdeylen is my o beuolen. n Oft/ den
18 Wat loō hebbe ic dan? dat ic het Euan- Dienst.
gelium vercondighende/ het Euangelium o Oft/ be-
Christi costloos p houde? op dat ick myn trout.
macht indē Euāgelio niet en misbruycke. p Grieck/
19 Want ic van allen vry zynde/ hebbe my stelle?
aller Dienstknecht gemaect/ om dat icker Paulus eñ
te meer winnen soude. yegelicks
20 q Eñ den Joden ben ick ghewordē als Dienst-
eē Jode/ om dat ick de Joden winnē sou- knecht.
de. Den genen die onder de Wet zyn/ ben q Act.16.3.
ick gewordē als onder de Wet/ om dat ick ende 18.18.
se die onder de Wet zyn/ winnen soude. ende 21.23.
21 r Den genen die sonder Wet zyn/ ben ic r Galat.2.3
geworden als sonder Wet/ (die ick Gode
sonder Wet niet en ben/ maer Christo on-
der de Wet) om dat ickse die sonder Wet
zyn/ winnen soude.
22 s Den crancken ben ick ghewordē als s Rom.15.1.
cranck/ om dat ick de crancke winnen sou- Galat.6.1.
de: t Jck ben allen al ghewordē / om dat t 1.cor.10.33
ick ymmers sommighe winnen soude.
23 Dat doe ick om des Euangeliums wil-
le/ om dat ick soude zyner mede deelach-
tich wesen.
24 Weet ghy niet/ dat die inde loopbane
loopen/ die loopen alle/ maer een gecrycht
den prys? Loopt nu alsoo / dat ghy hem
ghecrycht.
25 u Eñ so wie campt/ die is in alle dingen u 2.tim.2.5
matich: dat doen sy dan om een verderue-
licke croone te ghecryghen: maer wy om
x een onuerderuelicke. x 2.tim.4.8
26 So loope ic dā also/ niet als op het onse- 1.Pet.5.4.
ker: ic kampe also/ niet als de lucht slaēde.
27 Maer ick onderwerpe myn lichaem/
ende make het dienstbaer: op dat ick/ die
den anderen predike/ niet eenichsins vers
worpelick en worde.

Dat x. Capittel.

1. Hy vermaentse door der Joden exem-
pel/ dat sy niet vleeschelick en vertrouwen
op de genade Godts/ 14. ende dat sy alle
Afgoderye vlieden/ 23. ende ergernisse
des naesten.

1 ICk en wil niet/ broeders/ dat ghy onwe
a Exo.13.21. tende zijt/ a dat onse Vaders alle onder
Deut.1.33. de wolcke geweest zijn/ b ende alle door
Num.9.19. de Zee ghegaen zijn:
2.Es.9.13.19 2 Ende alle in Mosen ghedoopt zijn/ in
Psa.78.14. der Wolcke ende in der Zee:
ende 105.39. 3 c Ende hebben alle de selue geestelicke
b exo.14.22 spijse ghegheten:
Josue.4.23. 4 d Ende hebben alle den seluen geestelic-
Psal.78.13. ken dranck ghedroncken: (want sy heb-
c Exo.16.15. ben ghedroncken van der gheestelicker
d Exo.17.6. Steenrotze diese naeuolchde: en de Steen
Num.20.11. rotze was Christus.)
Psal.78.15. 5 Maer in velen van hen en heeft Godt
e Num.11.33 gheen welbehagen gehadt/ e want sy zijn
ende 26.65. in der Woestyne verslaghen.
6 Ende dese dinghen zijn ghschiet / ons
tot exemplen/ op dat wy ons niet en laten
f Num.11.5 des quaets ghelusten/ f ghelijck sy gelust
33. hebben.
Psa.106.14. 7 Ende dat ghy niet en wort Afgodendie-
naers/ ghelijck sommighe van hen/ gelijck
g Exo.32.6. ghescreuen is: g Het volck sat neder om
te eten ende drincken/ ende stonden op om
te spelen.
h num.25.9. 8 Ende dat wy niet en hoereren/ h gelijck
Psa.106.29 sommighe van hen ghehoereert hebben/
ende vielen op eenen dach/ drie ende twin-
tich duysent.
9 Ende dat wy Christum niet en versoec-
i Num.21.6 ken/ i ghelijck oock sommige van hen ver
socht hebben/ ende werden van de Slan-
ghen vernielt.
k Exo.16.2. 10 Ende dat ghy niet en murmureert/ k ge
ende 17.2. lijck oock sommighe van hen ghemurmu-
Num.14.36 reert hebben/ ende sy werden vernielt van
Psa.106.25 den Verderuer.
Sap.1.11. 11 Dese dinghen zijn hen alle gheschiet als
exemplen/ ende zijn beschreuen tot onser
vermaninghe/ op de welcke het eynde der
l Dat is Werelt ghecomen is.
sulcke/ als 12 Soo dan/ wie hem laet duncken dat hy
den men- staet/ die sie toe dat hy niet en valle.
schen ghe- 13 V lieden en heeft gheen versoeckinghe
meynlick beuangen/ dan l menschelicke: m en Godt
ouercoemt. is getrouwe/ n de welcke v niet en sal la-
m 1.tes.5.23. ten versocht worden bouen uwe vermeu-
1.Cor.1.8. ghen: maer sal met de versoeckinghe oock
n 2.Pet.2.9 het wtcomen maken/ op dat ghyse meucht
Afgoderie verdraghen.
moetmen 14 Hierom/ mijne Lieue/ vliet vanden Afgo
schouwen. den dienst.
15 Als met de verstandige spreke ick: oor-
deelt ghy lieden dat ick segghe.
16 Den Drinckbeker der o danckegginge
o Oft/ der dien wy danckseggehende drincken/ is die
segeninge/ niet de gemeynschap des bloets Christi?
dien wy se- Het Broot dat wy breken/ is dat niet de
ghenen/ gemeynschap des lichaems Christi:
17 Want wy vele zijn een broot/ ende een
lichaem: want wy zijn alle eens broodts
deelachtich.
18 Siet Israel die na den vleesche is: die
de Offerhande eten/ zijn sy niet des Altaers
deelachtich?
p 1.Cor.8.4 19 p Wat segghe ick dan? dat de Afgodt
wat is? Oft dat de Afgoden offer wat is?
20 Neen/ maer dat de Heydenen wat sy of-
q Leui.17.7. feren/ q den Duyuelen offeren/ ende niet
Deut.32.17. Gode: ende ick en wil niet dat ghy met de
Duyuelen ghemeynschap hebt.
21 Ghy en cont niet den Drinckbeker des
Heeren drincken/ ende den Drinckbeker
der Duyuelen: ghy en condt niet deelach-
tich zijn der Tafel des Heeren/ en der Ta-
fel der Duyuelen.
Van spijse. 22 Oft tergen wy den Heere? Zijn wy
r 1.Cor.6.12 stercker dan hy?
Sy(r).37.29 23 r Alle dingen zijn my geoorloeft / maer
alle dingen en zijn niet oorbaerlick: Alle
dinghen zijn my geoorloeft/ maer alle din-
ghen en stichten niet.
24 s Niemant en soecke dat zijn eygen is/ s Phil.2.4.
maer een yeghelick dat des anders is. 1.Cor.13.5.
25 Al wat in het vleeshuys vercocht wort/
dat eet/ sonder yet te onderuragen om der t Psa.24.1.
conscientien wille. ende 50.12.
26 t Want de Aerde is des Heeren/ en u al Exo.19.5.
wat daer in is. u Grieck. hare volh.
27 Ende ist dat v lieden yemant van de on-
gheloouighen noot/ ende ghy lieden daer
gaen wilt/ x so eet al wat v lieden voorge x Luce 10.7.
stelt wort/ sonder yet te onderuragen om
der conscientie wille.
28 Maer ist dat v lieden yemant seyt: Dit
is den Afgoden gheoffert/ soo eet dat niet/
om diens wille die v lieden dat te kennen
gheeft / y ende om der conscientie wille. y 1.Cor.8.7.
(Want de Aerde is des Heeren / ende al
wat daer in is.)
29 Maer ick segghe van der conscientie/
niet ws selfs / maer des anderen. Want
waerom wort mijne vryheydt van een an-
der conscientie gheoordeelt?
30 z En ist dat ick door genade deelachtich z deut.8.10.
ben/ waerom worde ick ghelastert om het Rom.14.6.
ghene daer voor ick danck segghe? 1.Tim.4.3.
31 Het sy dan dat ghy eet/ oft drinct/ oft yet 1.Cor.15.57.
doet/ doet het al ter eeren Godts.
32 Weest so/ dat ghy lieden geen ergernisse Ergernisse.
en geeft/ noch den Joden/ noch den Griec-
ken/ noch der Ghemeynte Godts:
33 Ghelijck ick allen allesins a soecke te be a Grieck/
hagen/ ende soecke niet mijn eyghen pro- behaghe.
fijt/ maer het profijt van velen/ om dat sy
souden salich worden.

Dat XI. Capittel.

1. Hy straft de misbruycken die in hare ghemeyne vergaderinghen ghecomen waren/ aengaende de maniere van bidden en de propheteren/ 20. ende in het Nachtmael.

1 VVeest a mijne nauolgers / ghelijck als a 1.Cor.4.16
ick Christi. Philip.3.17.
2 Ick prijse v lieden/ Broeders / dat 1.Thes.1.6.
ghy in allen mijns ghedachtich zijdt/ en 2.Thes.3.9.
houdt de Insettinghen/ ghelijck ick v die
ouergheghuen hebbe.
3 Maer ic wil dat ghy lieden weet / b dat Waerom
Christus is het Hooft eens yeghelicken de mannen
mans: ende het hooft der vrouwen is de het hooft
man: ende het hooft Christi/ is Godt. ontdeckt/
4 Een yeghelick man/ die bidt oft prophe en de vrou-
teert met ghedeckten hoofde/ die onteert wen gedeckt
zijn hooft: hebben moe-
5 Maer een yeghelicke vrouwe/ die bidt ten.
oft propheteert met ongedeckten hoofde/ b Eph.5.23.
die onteert haer hooft: want het is euen
so veel oft sy gheschoren ware.
6 Want ist dat de vrouwe niet gedeckt en
wort/ dat sy oock het hayr late afsnijden/
c maer ist dat het der vrouwen qualick c deut.22.5.
staet/ ghecort oft geschoren te zijn/ dat sy
haer decke. d ge.1.26.27
7 De man en moet zijn hooft niet decken/ ende 5.1.
d wāt hy is het beelt en eerlicheyt Godts: ende 9.6.
maer de vrouwe is des mans eerlickheyt. Colos.3.10.
8 e Want de man en is van der vrouwe e Gen.2.22.
niet: maer de vrouwe van den man. f dat is een
9 Wāt ooc en is de mā niet geschapen om decksel/ het
der vrouwen: maer de vrouwe om den man. welcke be-
10 Hierom moet de vrouwe een f macht op het duyt/ dat sy
hooft hebben/ om der g Enghelen wille. onder eens
11 Nochtans is noch de man sonder de anders
vrouwe/ noch de vrouwe sonder de man/ macht is.
in den Heere. g Mala.2.7
12 Want gelijc de vrouwe is van den man/ Apoca.1.20
 also

alſo is oock de man door de vrouwe: doch
alle dinck van Gode.
13 Oordeelt ghy lieden onder v ſelven/
ſtaet het wel/ dat de vrouwe onghedeckt
zynde/ Godt bidt?
14 Leert oock de natuere dat niet / dat het
den manne oneerlick is / onghecort hayr
te hebben?
15 Ende der vrouwen eerlick is / lanck
hayr te hebben? want het lange hayr is
haer voor een deckſel ghegheven.
h 1.tim.6.5. 16 h Iſt dat yemant ſchijnt ghenoechte te
i Gr. ouer‑ hebbẽ in kijuẽ: wy en hebbẽ die gewoonte
winnen: niet/ noch de Ghemeynten Godts.
de Gemeyn 17 Maer dit vercondige ick v lieden / niet
te is niet pryſende dat ghy niet tot verbeteringe/
twiſtach‑ maer tot verergheringhe te ſamen coemt.
tich. 18 Want tẽ eerſtẽ als ghy liedẽ vergadert
zijt/ ſo hoore ick/ dat daer tweedracht on‑
der v is/ ende ick gheloouet eens deels.
k mat.18.7. 19 k Want daer moeten oock Secten onder
l 1.Ioã.2.19 v lieden zijn/ l op dat ſy die rechtſinnich
zijn/ onder v openbaer worden.
Van den 20 Wanneer ghy lieden dan by een te ſa‑
Nachtmale men coemt/ ſoo en eetmen des Heeren A‑
des Heeren uontmael niet.
21 Want een yegelic neemt zijn eygẽ Auont
mael voor/ in het eten: ende de een is hon‑
gherich/ ende de ander dronckich.
22 Hebt ghy lieden dan gheen huyſen om
te eten ẽ te drincken? Oft veracht ghy
de Gemeynte Godts: ende beſchaemt de
ghene die niet en hebben? Wat ſal ick v
ſegghen? Sal ick v hier in pryſen? Ick en
pryſe v lieden niet.
23 Want ick hebbe van den Heere ontfan‑
m Oft/ ghe‑ ghen/ het welcke ick v lieden oock m ghe‑
leert. gheuen hebbe/ namelick/ n dat de Heere
n mat.26.26 Jeſus/ in der nacht doe hy verradẽ wert/
Mar.14.22 nam het broot:
Luce 22.19. 24 Eñ als hy gedanct hadde/ brackt/ ende
ſeyde: Neemt eet/ dit is mijn lichaẽ/ welck
voor v lieden gebroken wort: doet dit tot
mijner ghedachtenisse.
25 Desgelijcx nam hy oock den Drinckbe‑
o Oſte/ Ver ker na het Auontmael / ſegghende: Deſe
bondt. Drinckbeker/ is het Nieuwe o Teſtamẽt
in mijnẽ bloede / doet dit ſoo menichmael
als ghy dien drinckt/ tot mijner ghedach‑
tenisse.
26 Want ſo menichmael als ghy liedẽ dit
Broot ſult eten/ eñ deſen Drinckbeker ſult
* Oft/ ver‑ drincken/ * ſult ghy den doot des Heeren
condicht vercondighen p tot dat hy coemt.
ghy/ etc. 27 q So dan/ wie dit Broot eet / oft deſen
p Act.1.11. Drinckbeker des Heeren onweerdichlick
q Ioã.6.51. drinckt/ die is ſchuldich des lichaems en‑
63.64. de bloets des Heeren.
ende 13.27. 28 r De menſche proeue hemſeluen / eñ ete
r Spr.18.18. alſoo van dien Broode/ ende drincke van
2.Cor.13.5. dien Drinckbeker.
29 Wãt wie onweerdichlic eet/ oſte drinct/
die eet eñ drinct hẽſeluẽ het oordeel / niet
onderſcheydẽde het lichaem des Heeren.
30 Hierom zijn onder v liedẽ vele krancke/
ende ongheſonde/ ende vele ſlapen.
s Spr.18.30 31 s Want waert dat wy onsſeluen t onder
t Oft/ oor‑ ſcheydden/ ſoo en ſouden wy niet gheoor‑
deelden/ deelt worden.
u Oft/ ghe‑ 32 Ende als wy u gheoordeelt worden/ ſo
ſtraft. worden wy van den Heere gheleert / om
dat wy niet en ſouden met der Werelt ver
doemt worden.
33 So dã/ mijne broeders/ als ghy te ſamẽ
coemt om te eten/ verbeydt malcanderen:
x † And. 34 Iſt dat yemant hongherich is / die ete
tot uwer te huys/ op dat ghy niet tot x † oordeel te
verdoeme‑ ſamen en coemt. Het ander ſal ick oordi‑
nissen. neren/ als ick come.

Dat xij. Capittel.

1. Hy bewijſt waer toe men alle gauen
des Heeren ghebruycken ſal/ namelick/ tot
ſtichtinghe.

1 VAn de gheeſtelicke gauen / Broeders/
en wil ick niet dat ghy onwetende
zijt.
2 Ghy lieden weet/ hoe ghy/ als ghy Hey‑
denen waert/ tot de ſtomme Afgoden v
liet verleyden/ alſo ghy gheleydt werdt.
3 Daerom gheue ick v lieden te kennen/
a dat niemant door den Geeſt Gods ſpre‑ a mat.9.39.
kende/ Jeſum veruloeckt: b ende niemant b 1Joã.13.14
en can ſegghen dat Jeſus de Heere is/ dan 1.Cor.8.6.
door den heylighen Gheeſt. Phil.2.11.
4 c Ende daer zijn v verſcheyden gauen: c Ro.12.6.
maer het is de ſelue Gheeſt. 1.Cor.10.8
5 Ende daer zijn verſcheyden bedienin‑ 1.Pet.4.10.
ghen/ maer de ſelue Heere. b Griecx/
6 Eñ daer zijn verſcheyden werckinghen/ verſcheydin
e maer het is de ſelue God/ die ſe alle in al‑ ghen der
len werckt. gauen.
7 Ende eenen yegelicken wort de openba‑ e Oft/ daer
ringe des Gheeſts ghegheuen tot het geue is een God
dat oorbaerlick is. die crachte
8 Want den deſen wort door den Gheeſt lick werckt
ghegheuen het woort der wijſheydt/ den alle dingen
anderen het woort der kenniſſe door den in allen.
ſeluen Gheeſt: bedeylinge
9 Den anderẽ het geloone door den ſeluen der geeſte
Geeſt: den anderen de gauen der gheſont‑ licker ga‑
makinghen door den ſeluen Gheeſt. uen.
10 Den anderen crachtighe werckinghen:
den anderen prophecie: den anderen on‑
derſcheydinghe der gheeſten: den anderen
verſcheyden f tonghen: den anderen wt‑ f Oft/ ta‑
legghinghe der tonghen. len:
11 g Ende alle deſe dingen werckt de eeni‑ g Ro.12.3.6
ge ende ſelue Gheeſt/ h deelende eenen ye‑ Ephes.4.6.
ghelicken het zijne alſoo hy wil. h 1.Cor.7.7.
12 i Want gelijck het lichaem een is / ende 2.Cor.10.13.
vele leden heeft / eñ alle de leden eens lic‑ Verſchey‑
haems hoewel ſy vele zijn / nochtans een den ledenis
lichaem zijn: alſoo oock Chriſtus. eẽ lichaem.
13 Want wy alle zijn in eenen Gheeſt tot i Rom.12.4
een lichaem ghedoopt / het ſy Joden oft
Grieken/ oft Dienſtbare/ oft Vrye: ende
wy k † hebben alle eenen dranck gedronc‑
ken tot eenen Gheeſt.
14 Want het lichaem en is niet een lidt/
maer vele leden.
15 Oft de voet ſeyde: Ick en ben geen hãt/
ſo en ben ick vanden lichame niet: Is hy
daerom van den lichame niet?
16 Eñ oft de oore ſeyde: Ick en ben de oo‑
ge niet/ ſo en ben ick vanden lichame niet:
is ſy daerom van den lichame niet?
17 Ware het geheel lichaem de ooge/ waer
bleue het gehoor? Waer het geheel lichaẽ
dat ghehoor/ waer bleue de reucke?
18 Maer nu heeft God de leden geſet/ een
yeghelick van hen in het lichaem/ gelijck
hy ghewilt heeft.
19 Waren ſy alle een lidt/ waer bleue het
lichaem.
20 Maer nu zijnder wel vele leden / maer
een lichaem.
21 Eñ de ooge en cã totter hãt niet ſeggẽ:
Ick en behoeue v niet: oft wederom het
hooft tot de voeten: Ic en behoeue v niet.
22 Maer veel meer zijn de ledẽ des lichaẽs
noodich/ die de cranckſte ſchijnen te weſen.
23 Eñ die ons dunckẽ de oneerlicſte leden
des lichaẽs te weſen/ dẽ ſeluẽ doẽ wy ouer
vloediger eere aen: eñ onſe oneerlicke le‑ k † Anders
den hebben oueruloedigher eerlickheydt. zijn alle tot
24 Maer die in ons eerlic zijn/ en behoeuẽs eenẽ Geeſt
niet: maer God heeft het lichaem te ſamẽ gedrenckt.
ghetem‑

gheeerpeert/ende heeft den gebreckelicken
leden meerder eere ghegeuen/
25 Om dat gee tweedracht indē lichame we
sen soude: maer dat de leden gelijcke sorge
voor malcanderen draghen souden.

De Ghemeynte is het lichaem Christi.

26 Ende ist dat een lidt lijdt / so lijden alle
de leden mede: ende ist dat een lidt vereert
wordt / so verblijden alle de leden mede.

l Rom.12.5. Ephe.1.23. ende 4.16. ende 5.23. Coloss.1.24. m Ephe.4.12.

27 l Ghylieden zijt het lichaem Christi/ ende
eensdeels leden.
28 Ende Godt heeft sommighe inder Ghe-
meynte ghestelt: Ten eersten m Apostelen/
ten anderen Propheten / ten derden Lee-
raers/ daer nae n crachten/ daer na gauen
der ghesontmakinghen/ Helpers/ Regeer-
ders/ verscheyden tonghen.

n Of/ macht wonderheden te doen

29 Zijn sy alle Apostelen? zijn sy alle Pro-
pheten? zijn sy alle Leeraers? hebben sy
alle crachten?
30 Hebben sy alle gauen der ghesontma-
kinghe? Spreken sy alle met verscheyden
tonghen? zijn sy alle Wtlegghers?

o Oft/ ghylieden zijt yverich/ den wech bouē maten.

31 o Zijt ghylieden yverich na de beste ga-
uen? Ick wijse u noch y eenē beterē wech.

Dat xiij. Capittel.

2. Hy prijst de liefde/ de welcke den oor-
spronck ende reghel der stichtinghe is.

Vande Liefde.

1 Al waert dat ick met tongen der men-
schen ende der Engelen sprake/ maer
gheen liefde en hadde / so ware ick als
een clinckende Metael/ oft luydende Bel-
le ghewordden.

a Matthe.7.22. b Rom.12.7 c Matthe.17.20. ende 21.21. Mar.11.23. Luc.17.6.

2 a Ende of ick b de gaue der Prophetie
hadde/ ende wiste alle verborghentheden/
ende alle wetenschap: ende oft ick alle ge-
looue hadde/ so dat ick c Berghen verset-
ten conde/ ende en hadde de liefde niet/ so
en ware ick niet.
3 Ende oft ick alle mijn goet tot der ar-
men onderhoudinghe gaue: ende oft ick
mijn lichaem ouer gaue om te verbrandē/
maer gheen liefde en hadde / so en soudet
mij niet helpen.
4 De liefde is lanckmoedich/ sy is vrien-
delic/ de liefde en is niet afgonstich/ de lief-
de en is niet lichtueerdich/ nz opgheblasen.

d of/ walcht van gheen dinck als oneerlick e1.Cor.10.24 Philip.2.4 f 2.Joā.4.6

5 Sy en d draecht haer niet oneerlick/ e sy
en soeckt haer eyghen niet / sy en wort niet
verbittert/ sy en denckt gheen quaet.
6 Sy en verblijdt haer niet in onrecht-
ueerdicheydt / maer f verblijdt haer inde
waerheydt.
7 Sy verdraecht alle dinck / sy ghelooft
alle dinck/ sy hoopt alle dinck/ sy is lijdt-
saem in alle dinck.
8 De Liefde en vergaet nemmermeer:
het en sy dat de Prophetien te niete gaen/
ofte de Tongen ophouden/ oft de kennisse
te niete gaet.
9 Want wy bekennen eensdeels / ende wy
propheteren eensdeels.
10 Maer als het volmaeckte sal gecomen
zijn/ dan sal het gene / dat eensdeels ghe-
schiedt/ vergaen.
11 Als ick een kindt was/ doe sprack ick
gelijck een kindt/ ende dacht e ghelijck een
kindt / ende geuoelde ghelijck een kindt:
maer als ick een Man ghewordden ben/
hebbe ick afghelept dat kintsch was.

g 1.Cor.3.18 ende 5.7.

12 g Want wy sien nu door eenen Spie-
ghel/ in een duyster reden: maer dan sullen
wy sien aensichte aen aensichte: Nu be-
kennen wy eensdeels/ maer dan sullen wy
bekennen ghelijck wy bekent zijn.
13 Ende nu blijuen dese drije / Gheloone/
Hope / ende Liefde / maer de meeste van
desen/ is de Liefde.

Dat xiiij. Capittel.

1. Hy prijst de liefde/ de gauen der ton-
ghen/ ende alle andere gheestelicke gauen/
4. ende bouen alle / de prophetie / 34. de
stilheyt der vrouwē/ 40. ende de eerbaerheit/
ende goede ordinantie inder Ghemeynte.

Propheteren oft wtlegghen. Wetēschap van vreemder talen.

1 Staet na de Liefde / weest yverich in
gheestelicke gauē, maer meest/ dat ghy-
lieden mucht propheteren.
2 Want die met vreemde tongen spreeckt/
die en spreeckt niet den menschen / maer
Gode: want niemandt en hoort het/ maer
hy spreeckt inden gheest verborgentheden.
3 Maer wie propheteert/ die spreeckt den
menschen stichtinghe/ ende vermaninghe/
ende vertroostinghe.
4 Wie met vreemde tonghen spreeckt/ die
sticht hemseluen: maer wie propheteert/
die sticht de Ghemeynte.

a Nu.11.29

5 a Ick wilde dat ghy alle met tonghen
spraeckt / maer meer dat ghy prophetee-
det: want die propheteert/ is meerder dan
die met tonghen spreeckt / ten sy dat hijt
wtlegghe/ op dat de Ghemeynte ghestichte
worde.
6 Ende nu/ Broeders/ oft ick tot u quame/
ende sprake met tonghen/ wat profijt sal ick
u doen? ten sy dat ick tot ulieden spreke/
of door ontdeckinge, of door wetenschap/
of door prophetie/ of door leeringhe?
7 Oock de dinghen die sonder leuen zijn/
ende ghelupt geuen/ het sy Fluyte of Harpe/
ist dat sy gheen onderscheydinghe met den
ghelupde en gheuen/ hoe salmen bekennen
wat daer ghefluyt of gheharpt wordt?
8 Want oock soo de Basuyne een onseker
ghelupt gheeft/ wie sal ten Crijghe bereyt
worden?
9 Also ghylieden oock/ ist dat ghy met der
tongen gheen duydelicke sprake en geeft/
hoe salmen weten wat daer ghesproken
wort: want ghy sult in b den wint sprekē.

b Grieck/ de lucht. c Oft/ stemmen d Of/ sonder beduydinge e Grieck/ Barbaros.

10 Ghelijck/ daer zijn soo veel verscheyden
manieren van c ghelupdt inder Werelt/ ende
gheen van dien en is d stom/
11 Ist dan dat ick de cracht der stemmen
niet en weet/ soo sal ick hem die spreeckt/
e vreemt van talen zijn: ende hy die spreeckt/
sal my vreemt van talen zijn.
12 Alsoo ghylieden oock/ dewijle ghy yve-
rich zijdt tot gheestelijcke gauen / soeckt
daer inne ouervloedich te zijn / tot stich-
tinghe der Ghemeynte.
13 Daerō die met vreemde tongen spreeckt/
die bidde dat hijt mach wtlegghen.
14 Want ist dat ick met vreemder tonghe
bidde/ soo bidt mijnen gheest/ maer mijn
verstant is onvruchtbaer.
15 Wat ist dan? Ick sal met den geest bid-
den / ende ick ick sal oock met den verstande

f Of/ adem.

bidden. Ick sal met den f gheest singhen/
ende sal oock met den verstande singen.
16 Want soo ghy danckségghet met den
gheest/ hoe sal de ghene die in des onghe-
leerden plaetse staet / Amen segghen op
uwe dancksegginghe / dewijle hy niet en
weet wat ghy segt?
17 Want ghy dancket wel: maer een an-
der en wordt niet gesticht.
18 Ick dancke mijnen Godt / dat ick meer
dan ghy alle/ met vreemde tongen spreke:
19 Maer ick wil inder Ghemeynte liever
vijf woorden door mijn verstāt sprekē/ op

g Eph.4.14 h Mat.18.3 ende 19.14. 1.Petr.2.2. i Esa.28.11. Deut.28.49

dat ick de andere oot onderwijse/ dā thien
duysent woorden met vreemder tonghe.
20 Broeders/ g en wort geen kinderen int
verstant: maer wort h kinderē inder boos-
heyt / ende wort in het verstant volmaeckt.
21 Inde Wet is ghescheuen: i Ick sal
met andere tonghen ende met andere lippen
tot desen volcke spreken / ende noch en

 sullen

sullẽ sy my alsoo niet hooren seyt de Heere.
22 So dan/ de vreemde tongen/ zijn tot een
teecken/ niet den gheloovighen/ maer den
ongheloovigen: eñ de Prophetie niet den
ongheloovigen/ maer den gheloovighen.
23 Waert dan dat de geheele Gemeynte by
een vergadert ware: eñ sy alle met vreẽde
tongen spraken: ende ongheleerde oft on-
gheloovighe daer in quamen/ en souden sy
niet segghen/ dat ghy wtsinnich waert?
24 Maer ist dat sy alle prophetereren ende
een ongheloovighe oft ongheleerde daer
inne coemt/ die wort van allen ghestraft/
ende van allen gheoordeelt.
25 Ende alsoo wordt het verborghen zijns
herten openbaer/ ende valt op zijn aen-
sichte/ ende aenbidt Godt/ ende vercon-
dicht dat God warachtelick in ulieden is.
26 Wat ist dan/ Broeders? soo wanneer
ghy te samen coemt/ een yeghelick van u/
heeft hy eenen Psalm/ heeft hy leere/ heeft
hy vreemde tongen/ heeft hy openbarin-
ghe/ heeft hy wtlegginghe/ dat het al ghe
schiede tot stichtinghe.
27 Soo yemandt met vreemde tonghen
spreeckt/ dat het door twee/ oft ten mee-
sten door drie gheschiede/ ende by ghe-
beurte: ende een legghe het wt.
k Ofte/ hy ghem 28 Maer is k daer geen wtleggher/ dat hy
swyghe inder Ghemeynte/ die met vreem-
der tonghe spreeckt/ maer hemselven spre-
ke/ ende Gode.
29 Dat der Propheten twee ofte drie spre-
l 1.Joā.4.1. ken/ l ende dat de andere m oordeelen.
m Oft/ on- 30 Ist dat het eenẽ anderen daer sittende/
derschepdē. gheopenbaert is/ so swyghe de eerste:
31 Want ghy condt alle/ een nae d'en an-
deren prophetereren/ op dat sy alle leeren/
ende ghetroost worden.
32 Ende de gheesten der Propheten/ zijn
den Propheten onderworpen.
33 Want Godt en is niet een oorspronck
n Of/ ver- der n verstooringe/ maer der vrede: gelijck
werringhe/ in alle Ghemeynten der Heylighen.
ofte/ onee- 34 o Uwe wijvẽ laet inde Gemeynten swij
nicheydt/ gen: want het en is haer niet gheoorloft te
o 1.Tim.2.12 spreken/ maer haer is bevolen onderwor-
p Gen.3.16. pen te zijn/ p gelijck oock de Wet seydt.
Ephe.5.22. 35 Ist dat sy wat willen leeren/ laetse te
Col.3.18. huys hare Mannen vraghen: want het
Titi 2.5. staet den wijven qualijck inde Ghemeyn-
1.Pet.3.1. te te spreken.
36 Is het woort Gods vā uliedẽ gecomẽ?
of is het alleenlijck tot ulieden ghecomen?
37 Ist dat yemandt hem laet duncken/
dat hy een Propheet sy/ of gheestelick/ die
bekenne wat ick ulieden schrijve/ dat het
des Heeren gheboden zijn.
q Dat is/ 38 Maer wie onwetende is/ die q sy on-
bekenne hē wetende.
selvē onwe- 39 Soo dan/ Broeders/ weest yverich om
tēde te zijn/ te prophetereren: ende en verbiedt niet met
vreemde tonghen te spreken.
40 Laet alle dinghen eerlijck/ ende met or-
dene gheschieden.

Dat xv. Capittel.

4. Hy bewijst de opstandinge der doo-
den/ ten eersten de opstandinghe Christi/
12. daer nae de onse/ 35. ende de maniere
daer van.

a Gala.1.11. 1 V Oort/ a Broeders/ ick gheve b te
kennen/ van het Euangelium/ dat ick
u vercondicht hebbe: het welcke ghy-
lieden oock aenghenomen hebt/ in het
welcke ghy oock staet.
b Rom.1.16 2 b Door het welcke ghylieden oock be-
1.Cor.1.16. houden wort/ ist dat ghy onthoudt c met
c Ofte/ met wat woorden ick ulieden ghepredict hebbe/
wat leere ten sy dat ghy te vergheefs gheloofd hebt.

3 Want ick hebbe uliedẽ indẽ eerstẽ d ge- d Gr. over-
leert/ het welcke ick oock ontfanghen heb- ghegheven
be/ e namelijck/ dat Christus ghestorven e Esa.53.7.
is/ voor onse sonden/ na de Schriften: Dan.9.24.
4 f Ende dat hy is begraven gheweest: ende 26.
g ende dat hy opghewecket is ten derden 1.Cor.5.6.
daghe/ nae de Schriften: 1.Pet.2.24.
5 h Ende dat hy is ghesien van Cephas/ f Jone 2.2.
i ende daer nae vande twaelve: Mat.12.40
6 Daer nae is hy ghesien meer dan van g Mat.28.6.
vijf hondert Broederen op eenmael/ van Psal.16.10.
den welcken vele k noch leven/ ende som- h Luc.24.34
mighe zijn l ghestorven. Mar.16.14
7 Daer naer is hy ghesien van Jacobo: i Joā.20.19
dae: na van alle de Apostelen. Act.10.40.
8 m Ende ten alderlaetsten is hy oock ge- k Gr. blyvē
sien van my/ als van eenen ontydichlijck tot noch toe
gheboren. l gr. ontslapē
9 Want ick ben n de alderminste onder m Ac.9.3.17
de Apostelen/ die niet weerdich en ben 1.Cor.9.1.
een Apostel ghenaemt te worden/ o daer- 2.Cor.12.2.
omme dat ick de Ghemeynte Gods ver- n Eph.3.8.
volcht hebbe. o Ac.8.3.eñ
10 Maer door de genade Gods/ ben ic dat 9.1.eñ 22.4.
ic ben: eñ zijn ghenade in my/ en heeft niet ende 26.9.
ydel gheweest: p maer ick hebbe overvloe- Galat.1.13.
delicker ghearbeydt/ dan sy alle: niet ick/ 1.Tim.1.13.
maer de ghenade Gods/ die met my is. p 2.Corint.
11 Wy dan/ beyde ick/ ende sy/ predicken 11.23.eñ 12.11
also/ ende ghylieden hebt also ghelooft.
12 Ende ist dat Christus ghepredict wort/ Christus is
dat hy wt den dooden opghewerckt is/ hoe eerst opge-
segghen sommighe onder ulieden/ datter staē/ eñ wy
gheen opstandinghe der dooden is. sullen alle
13 Ist datter geen opstādinge der dooden door hem
is/ so en is oock Christus niet opgeweckt. opstaen.
14 Ende ist dat Christus niet opghewerckt
en is/ soo is doch onse predickinghe ydel/
ende oock is uwe gheloove ydel.
15 Eñ wy worden bevonden valsche getuy
ghen Gods: want wy hebben van Gode
ghetuyghenisse ghegeven/ dat hy Christum
opghewerckt heeft: den welcken hy niet
opghewerckt en heeft/ te weten/ ist dat de
dooden niet opghewerckt en worden.
16 Want ist dat de dooden niet opgeweect
en worden/ soo en is oock Christus niet
opghewerckt.
17 Ende ist dat Christus niet opghewerckt
en is/ soo is uwe gheloove q ydel: ghylie- q Of/ dwaes
den zijt noch in uwe sonden.
18 Soo zijn sy dan oock verloren/ die in
Christo slapen.
19 Ist dat wy in dit leven alleenlijck onse
hope op Christum hebben/ soo zijn wy de
ellendichste van alle menschen.
20 Maer nu is Christus vande dooden op
ghewerckt/ als r de s eerstelinck/ vande ghe r 1.Pet.1.3.
ne die ontslapen zijn. s Collo.1.18.
21 t Want na dien door eenen mensche de Apoc.1.5.
doodt is/ soo is oock door eenen mensche t Gen.2.17.
de opstandinghe der dooden: ende 3.6.
22 Want gelijck sy alle door Adam stervẽ/ Rom.5.12.
alsoo sullen wy door Christum levendich ende 6.23.
worden.
23 Maer een yegelijck in zijne orden: Chri-
stus de Eerstelinck is opghestaen/ daer
nae die Christo toecomen/ sullen opstaen
in zijne toecoemste.
24 Daer na coemt het eynde/ als hy het
Coninckrijcke sal Gode den Vader over-
ghegeven hebben: als hy alle heerschappie
ende alle Overicheydt/ ende Macht sal u 2.Cor.2.6
u te niete ghemaeckt hebben. x Psal.110.1
25 x Want hy moet heerschappie hebben Act.3.34.
tot dat hy alle de vyanden onder zijne Ephe.1.20.
voeten sal ghelept hebben. Collos.3.1.
26 De doodt is de laetste vyandt die ver- Hebr.1.13.
nietticht wordt. ende 10.13.

Want

p Psal. 8.7. 27 p Want hy heeft het alle onder zijne
Mat. 11.27. voeten onderworpen. Maer als hy seyt/
ende 28.18. dat het al onderworpen is / soo ist open-
Ephe. 1.22. baer/ dat/ dat gheseydt is/ wtghenomen
Hebr. 2.8. dien/ diet hem al onderworpen heeft.
28 Eñ als het al hem sal onderworpen we-
sen/ dan sal oock de Sone selve/ (die het
§ Oft/ voor hem al onderworpen heeft /) hem onder-
de dooden/. worpẽ worden/ op dat God sy al in allen.
ofte over de 29 Anders/ wat sullen sy doen/ die z voor
dooden. a dooden ghedoopt worden ? ist dat de
a Dat is/ dooden gheensins opghewekt en wor-
op dat de den/ waerom worden sy oock voor d doo-
Doop niet den ghedoopt ?
voor dit le- 30 Waerom zijn wy oock te alder vren in
ven / maer perijckel?
voor de 31 By c † onsen roẽ/ dien ic in Christo Je-
doot nut sy: su onsen Heere hebbe/ ick sterve alle dage.
ende als die 32 * Ist dat ick nae den mensche teghen de
ghedoopt beesten te Ephesen ghevochten hebbe/
worden/ wat helpet my / ist dat de dooden niet op
rechts eer ghewekt en worden : d Laet ons eten eñ
sy sterven drincken/ want morghen sterven wy.
b Of/ de doo 33 Laet ulieden niet verleyden/ boose re-
den. denen verderven goede zeden.
c † Anders/ 34 Ontwaect rechtveerdichlijck/ eñ en son-
uwen dicht niet: want sommige en kennen God
d Esa. 22.13 niet: Ick segghe het ulieden tot schaemte.
ende 56.12. 35 Maer daer mocht yemandt segghen:
Sapiẽ. 2.6. e Hoe worden de dooden opghewekt? eñ
e Ezec. 37.3. met wat lichaem sullen sy comen?
Hoe dat de 36 Ghy dwaes/ f dat ghy saeyt/ dat wordt
dooden op- niet levendich/ ten sy dat het eerst sterve.
staen. 37 Eñ dat ghy saeyt / daer van saeyt ghy
f Joã. 12.24 niet het toecomende lichaẽ/ maer het bloo
te graen: als van tarwe/ of eenich andere.
38 Maer God gheeft hem een lichaem na
zijnen wille/ ende eenen yeghelijcken zade
zijn eyghen lichaem.
39 Alle vleesch en is niet eenderley vleesch/
maer een ander is het vleesch der Men-
schen/ een ander der Beesten / een ander
der Visschen/ een ander der Voghelen.
40 Eñ daer zijn Hemelsche lichamen / ende
daer zijn Aerdtsche lichamen : maer een
ander eerlicheydt hebben de Hemelsche
lichamen / een ander de Aertsche.
41 Een ander eerlicheydt heeft de Sonne/
eñ een ander eerlicheydt heeft de Mane/
eñ een ander eerlicheyt hebbẽ de Sterren.
Want de een Sterre/ is van de andere
Sterre verscheyden in heerlickheyt.
g Dan. 12.3 42 g Also oock de opstandinge der dooden:
Sapien. 3.7 dat gesaeyt wort in verdervinghe / wordt
ende 5.1. opghewecht in onverderffelickheyt:
Mat. 13.43. 43 Dat ghesaeyt wort in oneere/ wort op-
ghewect in eerlicheyt: dat gesaeyt wort in
cranckheyt / wort opgewect in mogẽtheyt:
44 Dat natuerlijck lichaem dat ghesaeyt
wordt/ wordt opghewekt een gheestelick
lichaem. Daer is een natuerlick lichaem/
ende daer is een gheestelick lichaem.
Twee A- 45 Alsoo is oock ghescreven: h De eerste
dammen. mensche Adam/ is gewordẽ tot eẽ levendi-
h Gen. 2.7. ghe ziele / ende de laetste Adam tot eenen
levendichmakenden Gheest.
46 Maer het gheestelijcke lichaem en is
niet eerst : maer het natuerlijcke / daer na
het gheestelicke.
47 De eerste Mensche van der Aerden/
Aerdtsch: de tweedde mensche/ is de Hee-
re vanden Hemel.
48 Hoedanich de aertsche is/ sodanich zijn
oock de Aertsche: eñ hoedanich de Hemel-
sche is/ sodanich zijn oock de Hemelsche.
i 2. Cor. 4.11 49 i Ende ghelijck wy het beelt des Aerdt-
schen ghedraghen hebben/ sullen wy oock
het beeldt des Hemelschen draghen.
k Joã. 1.13. 50 Ende dit segghe ick/ Broeders/ k dat
vleesch eñ bloedt het Coninckrijcke Godts
niet besitten en connen : noch de verder-
vinghe en besit de onverderffelicheit niet.
51 Siet ick segge v lieden een verborgent-
heyt: l Wy en sullen niet alle slapen/ maer l 1. Thessa.
wy sullen alle m verandert worden. 4.15.
52 In een punckt des tydts/ in eenen oo- m Phil. 3.21
ghenblick/ n ter laetster Basuynen/ (want n Matth.
sy sal Basuynen /) ende de dooden sullen 24.31.
opghewekt worden onverderffelick: ende 1. Thes. 4.15
wy sullen verandert worden.
53 Want dit verderffelicke / moet onver-
derffelicheydt aendoen : eñ dit sterffelicke/
moet onsterffelickheyt aendoen.
54 Eñ als dit verderffelijcke/ sal de onver-
derffelicheyt aenghedaen hebben/ o ende o 2. Corint.
als dit sterffelicke sal de onsterffelickheydt 5.4.
aengedaen hebben/ dan sal het woort ghe-
schieden/ dat ghescreven is : p De doodt Doodt.
is verslonden tot overwinninghe. p Osee 13.14
55 Doodt / waer is uwen prickel ? Helle/ Esa. 25.8.
waer is uwe overwinninghe? Hebre. 2.14.
56 De prickel des doodts / is de sonde: eñ
de macht der sonde/ is de Wet.
57 q Maer Godt sy r danck / die ons de q 1. Joã. 5.5
overwinninghe s ghegheven heeft / door r Griecx/ ge
Jesum Christum onsen Heere. nade.
58 Soo dan / mijn lieve Broeders / weest s Of/ geeft
standtvastich / onbeweghelick / alle tydt
overvloedich inden wercke des Heeren/
dewijle ghy lieden weet / dat uwen ar-
beydt niet ydel en is inden Heere.

Dat xvi Capittel.

1. Hy vermaentse vande versamelinge der aelmoessen / 13. vande volstãdicheyt int ghelooue/ ende de liefde Christi / ende des Naesten/ 15. ende na sommige groetenissen ende recommandatien / wenscht hy hen alle goet.

1 Voort a van de versamelinghe die den Versamelin
Heylighen ghescheidt / ghelijck ick den ghe om de
Ghemeynten in Galatia bevolen heb- arme Heyli-
be/ doet ghy lieden oock alsoo. ghen.
2 b Op elcken c eerstẽ dach der Weke/ een a Rom. 12.13
yeghelijck van v by hemselven legge wech/ b Act. 11.29
als eenen schat vergaderende / nae dat hy 2. Cor. 8.4.
gheluckich geworden is : op dat niet/ als ende 9.1.
ick come / dan eerst de versamelinghen en c Dat is/
gheschiedden. Sondach/
3 Ende als ick daer sal ghecomen zijn/
soo wie ghy lieden met Sendbrieven be-
willicht / die selve sal ick senden/ om uwe
d weldaet te Jerusalem over te draghen. d Griecx/
4 Ende ist dat het weert is / dat ick oock ghenade/
reyse/ so sullen sy met my reysen.
5 e Ick sal tot v lieden comen / als ick e 2. Cor. 1.15
Macedoniam sal doorghegaen hebben :
want ick sal door Macedoniam gaen.
6 Maer by uliedẽ sal ic mogelijck blijven/
of oock overwinteren / op dat ghy lieden
my meucht geleyden/ waer ic henen reyse. f Gr. in
7 Want ick wil ulieden nu f int door- doorbygan
gaen niet sien / maer ick hope een tijt lanc ge, of door-
by v te blijven/ ist dat het de Heere toelaet ganghe.
8 Maer ick sal te Ephesen blijven tot den g Of, Pinx-
g Pinxtchsten dach. steu.
9 Want my is een groote ende crachtighe
deure gheopent / ende daer zijn vele we-
derpartien.
10 Ist dat Timotheus coẽt/ siet dat hy on-
bevreest by v lieden sy; wãt hy werckt het
werck des Heeren/ oock ghelijck ick.
11 Niemãt dã en verachte hẽ : maer geleyt
hem in vrede/ op dat hy tot my come : wãt
ick verwachte hem met de Broederen.
12 Eñ aengaende dẽ Broeder h Apollos/ h Act. 18.24
ick hebbe hem seer vermaẽt/ dat hy met de 1. Corin. 1.12
Broederen tot v lieden comẽ soude eñ het
en was gheensins zijnen wille/ dat hy nu sou-
de co-

be comen: maer hy sal comen wanneer het hem sal wel gheleghen wesen.

13 Waeckt/ staet in het gheloove/ houdt v als mannen/ weest sterck.

14 Doet alle uwe dinghen inder liefde.

15 Ende ick bidde v/ Broeders: ghy weet dat het huys t Stephane/ sy de eerstelinghe vä Achaia/ en dat sy henseluen ten dienste der heylighen gheschickt hebben: 1.Cor.1.14.

16 Dat ghy lieden oock den sulcken onderdanich zyt/ ende allen medehulpers ende arbeyders.

17 Jck ben verblijdt van de toecoemst Stephane/ ende Fortunati/ en Achaici/ want k wat my aen v lieden ghebrack/ dat hebben dese veruult. k Gr. uwe ghebreck.

18 Want sy hebben mynen gheest ende uwen gheest l gherust ghemaeckt: bekent dan de sulcke. l Oft/ vermaeckt.

19 De Ghemeynten in Asia groeten v lieden. V groeten seere in den Heere Aquila ende Priscilla/ met de Ghemeynte die te haren huyse is.

20 V lieden groeten alle de broeders. m Groet malcanderen met eenen heylighen cusse. m Ro.16.16. 2.Cor.13 12 1.Thes.5.26 1.Pet.5.14.

21 n Jck Paulus groete v lieden met myne handt. n Griecx/ de groetinghe met mynder hät Pauli.

22 Jst dat yemant den Heere Jesum niet lief en heeft/ die sy o vervloeckt. o Anathema Maranatha.

23 De genade des Heeren Jesu Christi sy met v lieden/ Amen.

24 Myn liefde sy met vallë in Christo Jesu. Amen.

De Eerste Sendtbrief tot de Corinthen/ geschreuen van Philippis/ gesondë door Stephanum ende Fortunatum/ en Achaicum ende Timotheum.

De tweedde Sendtbrief Pauli tot den Corinthen.

Argument.

De andere Sendtbrief tot de Corinthë/ is bynaeen gheheele verantwoordinge. Nochtans vergelijckt hy hierin de Wet met den Euangelio/ ende bewijst met wat grooter suyuerheydt hy het Euangelium gepredict hebbe/ met wat grooter perijckelen/ en met wat grooter voortgane. Hy handelt oock van de goetdadicheydt en aelmissen voor dë armë. Int laetste schrijft hy vele van syne saken/ tot bescherminghe zynder autoriteyt/ teghen de valsche Apostelen.

Dat Eerste Capittel.

1. Na dat hy den Heere gedanct heeft/ die hem verlost heeft van de uterste verdruckinghen/ bewijst hy de nutticheyt der seluer/ 15. daer na hem ontschuldighende van het vertoeuen zynder comste/ 18. bewijst dat de stantvastighe waerheydt zynder predikinghe / op Christum ghefondeert is.

1 Paulus een Apostel Jesu Christi / door den wille Godts/ ende de Broeder Timotheus: der Ghemeynte Godts / die te Corinthen is/ met alle den heylighen die in gheheel Achaia zyn: a Roma.1.7 1.Corin.1.2. Ephes.1.1. 1.Petri.1.2.

2 a Ghenade sy v lieden/ ende vrede / van Gode onsen Vader/ ende den Heere Jesu Christo. b Ephes.1.3 1.Petri.1.3.

3 b Gelooft sy God ende de Vader onses Heeren Jesu Christi/ de Vader der barmherticheden / ende Godt aller vertroostinghe/ c 2.Cor.7.6. Godt vertroost in de verdruckinghen.

4 c Die ons vertroost in alle onse verdruckinghe/ op dat wy se alle/ in wat verdruckinghe sy zyn/ menghen vertroosten/ door de vertroostinge daer mede wy selue van Gode vertroost worden.

5 d Want ghelijck de e verdruckinghen Christi ouervloedich zyn in ons: alsoo is oock door Christum onse vertroostinghe ouervloedich. d Psa.94.19 e Griecx/ de lydens.

6 Ende ist dat wy verdruckt worden/ dat gheschiet voor uwer vertroostinghe ende salicheydt / de welcke ghewracht wordt f door de verdraechsaemheyt der seluer verdruckinghen die wy oock lyden: ist dat wi ghetroost worden/ dat gheschiet voor uwe vertroostinghe ende salicheyt. f Griecx/ int.

7 Ende onse hope voor v lieden/ is vaste/ bewijle wy weten/ dat ghy / ghelijck der verdruckingen/ alsoo oock der vertroostinghe deelachtich zyt.

8 g Want wy en willen niet/ Broeders/ dat ghy onwetende zyt van onse verdruckinge/ die ons in Asia geschiet is/ namelic dat wy bouen matë seer beswaert geweest zyn/ bouen onse macht/ soo dat wy seer benaut waren/ oock vanden leuen. g Act.19.23

9 Ja wy selue hadden in onsseluen h het vonnisse des doots: i op dat wy niet op onsseluen vertrouwen en souden/ maer op Godt/ die de dooden verweckt. h Griecx/ de antwoorde i Iere.17.5.

10 De welcke ons vä so grooten doot verlost heeft / en verlost: op welcken wy hopen/ dat hy ons oock noch verlossen sal.

11 k Oock met uwer hulpe inden ghebede voor ons/ l op dat voor de gaue van vele persoonen aen ons bewesen / van velen danck ghesegt worde voor ons. k Ro.15.30. Philip.1.19 l 2.Cor.4.15.

12 Want onsen roem is dit / naemelick/ het getuygenisse onser conscientië. dat wy in eenuoudicheyt en m Godlicke oprechticheyt/ niet met vleeschelicke wysheydt/ maer met Gods genade inde werelt gewandelt hebben/ ende aldermeest by v lieden. m Griecx/ oprechticheyt Gods

13 Want wy en schryuen v lieden niet anders/ dan dat ghy n leest/ oft oock bekent: ende ick hope dat ghyt tot den eynde bekennen sult: n Oft/ bekent/ oft oock weet.

14 Gelijck ghy oock ons eensdeels bekent hebt / dat wy uwen roem zyn/ o ghelijck ghy de onse in den dach des Heeren Jesu. o Phil.2.16. 1.Thes.2.19

15 p En met sulck een vertrouwen wilde ic eerst tot v lieden comë/ om dat ghy q dobbel weldaet hebben soudt: p 1 Cor.16.5 q Griecx/ de tweedde.

16 Ende dat ick soude door v lieden nae Macedoniam gaen / ende wederom van Macedonia tot v comen/ ende van v nae Judeam gheleydt worden.

17 Hebbe ick dan lichtueerdicheydt ghebruyckt/ als ick dit voor my genomen hebbe? oft neme ick het nae dë vleesche voor/ dat ick voor neme ? om dat by my soude wesen Ja ende Neen?

18 God is getrouwe/ dat r onse woort tot v lieden niet gheweest en is/ Ja ende Neen. r Mat.5.37 Iaco.5.12.

19 Want de Soone Gods die ond v liedë door ons gepredict is/ namelick/ door my ende Siluanum/ en Timotheum/ en is niet geweest Ja en Neen. maer Ja was in hem.

20 Want alle de beloften Gods zyn in hem Ja ende zyn in hem Amen/ ter eerlickheyt Godts door ons. s Rom.8.16. 2.Cor.5.5. Ephes.1.13 ende 4.30.

21 Maer die ons met v lieden versterct in Christum/ ende die ons ghesalft heeft/ is Godt. t Rom.1.9. ende 9.1.

22 s Die ons oock versegelt heeft/ ende in onse herten den Pant des Gheests ghegeuen heeft. 2.Cor.11.31 Galat.1.20 Philip.1.8.

23 t Maer ick aenroepe God tot getuyge op myn siele/ dat ick/ om v liedë te sparë/ noch te Corinthen niet ghecomen en ben/ 1.Thes.2.5. 1.Tim.5.21 2.Tim.4.1.

24 u Niet dat wy heerschappie hebben ouer u 1 Pet.5.3

ner uwen gheloove: maer wy zijn mede-hulpers uwer blijschap: want ghy lieden staet door het gheloove.

Dat ij. Capittel.

1. Hy gaet voort/ bewijs geuende van zijn vertrouwen / 4. bewijst zijn liefde tot hen. 7. ende begheert hare liefde aen den boetveerdighen sondaer / 14. ende hy looft Godt door de cracht zijner leere / om dat sy die souden begheeren. 17. ende wederlegt zijne lasteraers.

1 Maer ick hebbe dit voor my genomen/ dat ick niet wederom in droefheydt tot u lieden comen soude.

2 Want ist dat ick u lieden bedroeve/ wie isser dan die my vrolick maeckt / ten zy de ghene die van my bedroeft is?

3 Ende ick hebbe u lieden dat selfste gheschreuen/ om dat ick geen droefheyt hebben en soude vãde gene daer ic my moeste vã verblijden/ vertrouwende van u allẽ/ dat mijn blijschap/ uwer aller blijschap sy.

4 Want ick hebbe u liedẽ wt groote drucke ende benautheyt des herten gheschreuen met vele tranen/ niet om dat ghy sout bedroeft worden / maer om dat ghy mijn liefde weten sout/ die ick seer overvloedelick tot u lieden a draghe.

a Grieck/ hebbe.

5 Ist dat yemant droefheyt aengebracht heeft/ die en heeft my geen droefheyt aengebracht/ maer eensdeels/ (op dat ick hem niet en verswaere) u allen.

b 1.Cor.5.3.

6 b Het is den sulcken ghenoech / dat hy van velen ghestraft is:

7 So dat ghy liedẽ daer tegen meer moet vergheuen/ ende vertroosten: op dat de sulcke in overvloedigher droefheit niet eenichsins en vergae.

8 Daerom bidde ick u lieden/ dat ghy de liefde aen hem bevesticht.

9 Want hier toe hebbe ick ooc gheschreuẽ/ om dat ick uwer c beproevinghe weten soude/ namelick/ oft ghy lieden tot alle dinghen ghehoorsaem zijt.

c Oft/ beproefde.

10 Dien ghy lieden wat vergeeft/ dien vergeue ick oock: want ist dat ick oock yet vergeuen hebbe/ dien ick vergeuen hebbe/ hebbe ick vergheuen om uwent wille/ in d het aenschijn Christi/

d Oft/ de Persoon.

11 Op dat wy van den Duyvel niet e bedroghen worden/ want zijne ghedachten en zijn ons niet onbekent.

e Grieck/ vergierecht

12 Voort/ als ick te f Troas quam/ in het Evangelium Christi / ende my daer een deure in den Heere gheopent was/

f Act.16.8.9

13 So en was ick niet gherust van geeste/ om dat ick Titum mijnen Broeder niet en vant: maer nam oorlof aen hen/ ende reysde nae Macedoniam.

g Grieck/ genade.

14 Ende Gode sy g lof/ die alle tijdt h door ons triumpheert in Christo/ ende den reuck zijner kennissen te aller plaetsen door ons openbaert.

h Oft/ ons doet triumpheren. Grieck/ triumpheert ons

15 Want wy zijn Gode de k goede reucke Christi/ inde gene die salich worden/ ende inde ghene die verloren gaen:

i Colos.1.27
k Grieck/ welrieckentheydt.

16 l Den desen/ een reucke des doodts ter doot/ ende den genen/ een reucke des levens ten leven. Ende wie is hier toe bequaem?

l Luce 2.34.

17 Want wy en zijn niet ghelijck vele /het woordt Gods m vervalschende: maer wy spreken n van Christo / als wt oprechticheyt/ als wt Gode / inde teghenwoordicheyt Gods.

m Oft / om eygen ghewin leerende/
n Gr. in

Dat iij. Capittel.

1. Hy prijst de cracht zijner predikinge teghen de lasteringhe der valscher Apostelen/ 6. ende het Evangelium vergheliickende met de Wet / vermeerdert de weerdicheyt zijns Ampts.

1 Beghinnen a wy ons selven wederom te prijsen? behoeven wy (ghelijck sommighe) Lofbrieven aen u / oft lofbrieven van u lieden.

a 2.Cor.5.12 ende 10.8.

2 Ghy lieden zijt onsen Brief/ in onser herten gheschreuen/ die b bekent ende ghelesen wordt van alle menschen.

b Oft/ verstaen.

3 Dewijle het openbaer gheworden is/ dat ghy lieden den brief Christi zijdt / door ons bedient/ gheschreuen niet c met inckt/ maer met den Gheest des levendighen Godts / d niet in steenen tafelen/ maer in e vleeschelijcke tafelen des herten.

c Gr. in
d Exo.24.12 ende 34.1.
e Jere 31.33. Ezech.11.19 ende 36.26. Hebr.8.10.

4 Sulck een vertrouwen hebben wy door Christum by God:

5 Niet dat wy van ons selven bequaem zijn yet te dencken / als wt ons selven: f maer dese onse bequaemheyt is wt Gode:

f Phili.2.13.

6 Die ons oock bequame g Dienaers des h Nieuwen i Testaments gemaect heeft: niet der letter/ maer des gheests. Want de letter doot/ maer de geest maect levendich.

g 2.Cor.5.20
h Hebr.8.6.
i Oft/ Verbondts

7 Ist dat de bedieninghe des doodts met letteren k in steenen ghedruckt/ in l claerheyt gheweest is / in soo dat de kinderen Israels/ Mosis aensichte niet en conden aensien/ door zijns aenschijns claerheydt/ de welcke verganckelick was:

k Exo.24.12 ende 34.1. Deut.10.1.
l Oft/ eerlicheyt.
Exod.34.30

8 Hoe en sal niet meer de bedieninghe des Gheests in claerheyt wesen?

9 Want ist dat de bedieninge der verdoemenisse claerheyt was/ veel meer is de bedieninghe der rechtveerdicheyt overvloedich in claerheyt.

10 Want dat verclaerde/ en was oock niet verclaert in desen deele/ namelick/ soo veel dese wtnemende claerheyt aengaet.

11 Want ist dat het gene dat verganckelic was/ in claerheydt was / veel meer is het ghene dat blijft in claerheyt.

12 Dewijle wy dan sodanighe hope hebben/ soo ghebruycken wy groote vrijmoedicheydt.

13 Ende zijn niet ghelijck n Moses was/ die een decksel op zijn aensichte leyde/ om dat de kinderen Israels niet en souden aensiẽ/ o tot het eynde des ghenen dat vergaet.

n Exo.34.33
o Rom.10.4

14 p Maer hare sinnen zijn verhart geworden: want tot op den huydighen dach blijft

p Esa.6.10. Ezec.12.2.

15 dat selve decksel in het lesen des Oudẽ Testaments sonder ontdecken / het welcke q door Christum wort te niete gemaeckt.

Sapie.2.21. Mat.13.11. Act.28.26. Rom.11.8.
q Grieck/ in

16 Maer tot op desẽ dach/ als Moses gelesen wort/ leyt dat decksel op haer herte.

17 r Maer als dat herte sal bekeert zijn tot den Heere/ dan sal dat decksel wech ghenomen worden.

r Mat.13.11 Rom.11.22. 1.Cor.2.10.

18 s De Heere is de Gheest: ende waer de Gheest des Heeren is/ daer is vrijheydt.

s Joa.4.24.

19 t Ende wy alle met onbedecten aensichte de u claerheyt des Heerẽ/ als in eenẽ Spiegel aenschouwende/ worden x na het selve beelt verandert/ van claerheydt tot claerheyt/ als van des Heeren Gheest.

t 1.Cor.13.12 2.Corin.5.7
u Oft/ eerlickheyt.
x Oft / in.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy bewijst zijn trouwicheyt in zijnen dienst/ 7. ende het cruyce datmen achtede tot zijnen achterdeele/ dat wendt hy tot zijnen voordeele/ 17. bewijsende de vrucht daer van.

1 Daerom/ dewijle wy dese bedieninghe hebbẽ/ na de barmherticheyt die ons gheschiet is / soo en worden wy niet traghe.

a Grieck/ het verborghen der schande.

2 Maer verworpen de a verberghinghen der schande / b niet met schalckheyt omme gaende/ noch het woort Gods vervalschẽde: maer

b 2.Cor.2.17

de: maer met de c openbaringhe der waer-
heydt ons selven d bekent makende by al-
ler menschen conscientie in de ooghen
Godts.
3 Ende is het dat oock onse Evangelium
bedeckt is / so ist bedeckt inde ghene die
verloren worden.
4 Inde welcke de God deser Werelt e de
sinnen verblint heeft namelick/ der onge-
loovighen om dat f sy niet sien en souden
de claerheyt des Evangeliums der g eer-
lickheyt Christi / h die het beelt Godts is.
5 Wat wy en predicken onsselven niet maer
Christum Jesum den Heere: eñ ons uwe
Dienaren/ om Jesu wille.
6 Want God / i die gheseyt heeft / dat het
licht wt de duysternisse soude lichten/ * die
heeft in onse herten gelicht / om te gheven
het licht der kennisse der eerlicheyt Gods
in het aenschijn Jesu Christi.
7 Maer wy hebben desen schat in k l Aer-
den vaten: op dat de wtnemende macht/
Godts sy/ ende niet wt ons:
8 Als wy allesins worden bedruckt/ maer
niet benaut: m wanckelmoedich / maer
niet mismoedich:
9 Vervolcht / maer niet verlaten: te neder
gheworpen maer niet verdorven.
10 De doodinge onses Heeren Jesu Christi
altijts in onsen lichame n ommedragende/
om dat oock het leven onses Heeren Jesu/
onsen lichame soude geopenbaert worden.
11 o Want wy die leven/ worden alle tijt
ter doodt overghegheven om Jesu wille:
p om dat oock het leven Jesu soude in onsen
sterffelicken vleesche geopenbaert worden.
12 So dan de doodt werckt in ons/ ende
het leven in uliededen.
13 Ende dewijle wy den selven Gheest des
gheloofs hebben/ ghelijck gheschreven is:
q Ick hebbe gheloooft / ende daerom heb-
be ick ghesproken so ghelooven wy oock/
daerom wy oock spreken:
14 Wetende/ r dat hy / die den Heere Jesum
opgewerckt heeft/ ons oock opwecken sal/
door Jesum eñ met uliededen daer setten.
15 Het gheschiet al om uwent wille / f op
dat de overvloedighe ghenade / door veler
dancksegghinghe overvloedich sy ter eer-
lickheyt Godts.
16 Daerom en verflauwen wy niet: maer
al ist dat onse wterlicke mensche verderft/
soo wordt nochtans onse innerlicke men-
sche vernieut/ van daghe te daghe.
17 u Want onse seer lichtelicke vergaen-
de verdruckinghe / werckt in ons een bo-
ven maten onbegrijpelicke grootte der
eeuwigher eerlickheyt:
18 Dewijle wy niet en sien op het sienlic-
ke / maer op het onsienlijcke: want wat
sienlijck is/ dat is tijdtlick: maer wat on-
sienlick is/ dat is eeuwich.

Dat v. Capittel.

1. Hy bewijst voort de nuttichevt des
cruyces/ 4. hoe hy hem bereydt / 5. door
wien/ eñ tot wat eynde/ 14. hy beschrijft
de ghenade Christi / ende het officie aller
ghelooviighen.

1 Want wy weten / ist dat a die onse
Aertsche huys deses b Tabernakels
ghebroken wordt / so hebben wy een
timmeringhe van Gode/ namelick / c een
huys dat sonder handen ghemaeckt/ ende
eeuwich is inde Hemelen.
2 d Want hier e om suchten wy/ ende be-
gheeren met onse woonste / die vanden
Hemel is overcleedt te worden:
3 f Want wy oock g † becleedt/ ende niet
naeckt en sullen bevonden worden.
4 Want wy die in desen Tabernakel zijn/
suchten/ beswaert zijnde/ dewijle wy niet
en willen ontcleedt / maer overghecleedt
worden / h op dat het sterffelijcke vanden
leven verslonden worde.
5 Ende die ons daer toe ghemaeckt heeft/
is Godt: die ons oock i den pandt des
Gheests ghegheven heeft.
6 Soo hebben wy dan alle tijdt goeden
moet / eñ weten dat wy inwoonen vanden
Heere als wy in dit lichaem inwoonen.
7 k (Want wy wandelen door gheloo-
ve ende niet door aenschouwen)
8 l Maer wy hebben goeden moet / ende
hebben liever te verhuysen wt den licha-
me/ ende te gaen woonen byden Heere.
9 Daerom zijn wy overneerstich / het sy
inwoonende / het sy wtwoonende / om
hem te behaghen.
10 m Want wy moeten alle openbaer wor-
den voor den Richterstoel Christi / n op dat
een yeghelick behaele/ het ghene dat door
het lichaem ghesciet/ na dat hy ghedaen
heeft/ het sy goet het sy quaet.
11 Wy dan wetende de vreese des Heeren/
bewegen de menschen / maer Gode zijn
wy o bekendt / ende hopen oock in uwe
conscientien bekent te zijn.
12 p Want wy en prijsen onsselven niet
wederom voor u lieden/ maer wy gheven u
oorsaecke/ om van ons te roemen/ om dat
ghy lieden wat soudt hebben tegen de ghe-
ne die wt het aenschijn roemen / ende niet
in het herte.
13 Want zijn wy wtsinnich / soo zijn wy't
Gode: zijn wy wel ghesint/ soo zijn wy't u
lieden.
14 Wāt de liefde Christi bedwingt ons/ als
die wy dit q gevoelē: Ist dat eē voor allen
gestorven is/ so zijn sy alle ghestorven:
15 Eñ hy is voor allen ghestorven/ r op dat
sy die leven niet meer henselvē leven/ maer
den ghenen die voor hen ghestorven/ ende
weder opghestaen is.
16 f So dan/ wy en kennē voortaē niemāt
na den vleesche. Eñ ist dat wy oock Chri-
stum na den vleesche gekent hebben/ so en
kennen wy hem nu niet meer
17 So dan yemāt in Christo is / die is een
nieuwe creatuere. t Het oude is voorby ge-
gaen/ siet het is al nieu gheworden.
18 Eñ alle dinc is wt Gode / u die ons met
hemselvē versoent heeft door Jesum Chri-
stum: ende heeft ons de bedieninghe der
versoeninghe ghegheven
19 x Want God was in Christo/ de Werelt
met hemselvē versoenēde / hen hare sonde
niet toerekenende: eñ heeft het woort der
versoeninghe y in ons z ghegheven.
20 Soo zijn wy dan a boodtschappers wt
Christi Name als oft God u lieden door
ons bade/ soo bidden wy wt Christi Na-
me/ laet u met Gode versoenen:
21 b Want hem die gheen sonde ghekendt
en heeft / heeft hy c voor ons sonde ghe-
maeckt/ om dat wy in hem souden recht-
veerdicheyt Godts worden.

Dat vj. Capittel.

1. Hy vermaentse tot een leven dat Chri-
sto weerdich is/ door zijn exempel verma-
nende/ dat sy hen soo wel aen het lichaem
als aen de siele wachten van alle bevlec-
kinghe.

1 Ende wy oock als a medewerckers/
b bidden u lieden/ c hebt de ghenade
Gods niet te vergheefs ontfanghen.
2 Want hy seyt: d In aenghenaemen tijt
hebbe ick u verhoort/ ende ten dage der sa-
licheyt ben ick u te hulpe gecomen. Siet/
nu ist

c Oft/ ver-claringhe. d Oft/ re-commende-rende. e Esai.6.10 Joan.12.40 f Oft/ te ghe-niet schijnē soude. g Oft/ claer-heyt. h Phil.2.6. Colos.1.15. Hebr.1.3. i Gen.1.3. * 2.Pet.1.19 k 2.Cor.5.1. l Oft/ Aerden/ scherfeken vaten. m Oft/ be-hoeftich maer ver-tsagen niet. n Gala.6.17 o Psalm. 44.23. Mat.5.11. Rom. 8.36. 1.Cor. 4.9. Coloss. 3.3. p 1. Corint. 15.49. Coloss. 3.3. q Ps.116.10. r Rom. 6.5. ende 8.11. 1.Cor.6.14. f 2.Cor.1.11. t Oft/ ver-draghen u Sapi. 3.5 Psal.30.6. Mat.5.12. Rom.8.18. x 1.Joa.3.2. a 2.Cor. 4.7 b Dat is/ sterffelicke lichaems. c Dat is/ onsterffelic-heyt. d Rom. 8.19 e Gr.in. f Apoc.3.18. ende 16.15. g † Anders ontcleet/ en sullen wy/

h Rom. 8.11 1.Cor. 15.53. i Rom. 8.16. 2 Cor.1.21. Ephe.1.13. ende 4.30. k 1.Cor.13.12 2 Cor. 3.18. l Of merwe-sentlick m Mat 25.31 Rom 14.10. n Psal.62.13 Jer. 17.10. ende 32.19. Mat.16.27 Rom.2.6. ende 14.12. 1.Cor.3.8. Gal.6.5. Apoc.2.23. ende 22.12. o Gr. gheo-penbaert/ p 2 Cor 3.1. ende 10.8. q Grieck/ oordeelen. r Rom.14.7 Galat.2.20 1.Thes.5.10 1.Pet 4.2. f Mat.12.50. Joan.15.14. Galat.5.6. ende 6.15. Colos.3.11. t Esa.43.19. Apoca.21.5. u Colos.1.20 1.Joan.2.2. ende 4.19. x Colos.2.14. Ro.3.24.25. y Oft/ on-der ons. z Grieck/ ge-set. a 2 Cor.3.6 b Esa.53.9. 1.Petr.2.22 1.Joan.3.5. c Esa.53.12. Rom.8.3. Galat.3.13. a 1.Cor.3.9. b Oft/ ver-manen. c Hebr.12.15 d Esa.49.8.

nu is de aenghename tijdt/ siet/ nu is den
dach der salicheyt.
e 2.Mac.6.18 Rom.14.13. 1.Cor.10.32. f Ofte/ laet ons niet ge uen eeniger hande / etc. g Ofte/ be-rispt. h 1.Cor.4.1 i 2.Cor.11.23. k Ofte/ ver-stoopingen/
3 e f Wy en geuen geenderhande ergher-
nisse in eenich dinck/ op dat de dieninge
g niet ghelastert en worde:
4 Maer bewysen ons seluen in allen/ h als
Dienaers Godts/ met i groote lydsaem-
heyt/ in verdruckinghen/ in noodt / in be-
nautheden:
5 In slagē/ in geuanckenissen/ in k oproe-
ren / in arbeyt/ met waken/ met vasten.
6 Met reynicheyt/ met wetenschap/ met
lanckmoedicheyt/ met vrientlickheydt/
met den heyligen Gheest/ met ongeueyns-
der liefde:
7 Met den woorde der waerheyt/ met de
cracht Godts / door wapenen der recht-
ueerdicheyt ter rechter ende ter slincker hāt:
8 Door eere ende oneere: door lasteringe
ende prijs: als verleyders/ ende nochtans
warachtich:
9 Als onbekende/ ende nochtans bekent:
l Esa.20.19. l als die steruen/ ende siet/ wi leuen: als die
ghestraft worden/ ende niet ghedoodt:
10 Als droeuich zijnde/ nochtans altijdts
vrolic: als arme/ nochtans vele rijcke ma-
kende: als niet hebbende/ ende nochtans
alle dinck besittende.
11 Onse mont is geopent tot v lieden / O
Corinthen/ onse herte is verbreydt.
m Of/ herte Grieck/ bin-nenste ledē. 12 Ghy liedē en wort niet benaut in ons/
maer ghy zijt nauwe in uwen m gemoede.
13 De selue vergeldinge begeere ick van v
lieden/ ick spreke als tot myne kinderen/
verbreydt v ghy lieden oock.
n Deut.7.3 2.Cor.5.8. o Spr.13.19 20. 14 n Treckt geen ander Joc aen/ met de on-
geloouige: o want wat mededeel heeft de
gerechticheyt met de ongerechticheyt? Eñ
wat gemeynschap heeft het licht met der
duysternisse?
15 Eñ wat eendrachticheyt heeft Christus
met Belial? Oft: Wat deel heeft de geloo-
uighe met den ongheloouighen?
p 1.Cor.3.16 ende 6.19. Hebr.3.6. 1.Petri.2.5. q Exo.29.45 Leuit.26.11. Ezech.37.26 r Esai.52.11. Apoca.18.4 s Jere.31.1. 16 Eñ wat schic is dē Tempel Godts met
Afgodē? p Wāt ghy liedē zijt den Tempel
des leuendigen Gods: gelijck Godt gesept
heeft: q Ic sal in hen woonen/ eñ wandelē
ende sal haer God wesen / eñ sy sullen mijn
volck wesen.
17 Daerom r gaet wt den midden van an-
der hen/ ende scheydt v af/ seyt de Heere/ en-
de en tast niet onreyns aen/ ende ick sal v
lieden ontfanghen.
18 s Eñ ick sal v liedē tot eenen Vader we-
sen/ eñ ghy sult my tot sonen eñ dochters
wesen/ seydt de Heere Almachtich.

Dat vij. Capittel.

1. Ontschuldigende zijn hardicheyt/ 8. be-
wijst dat hy tot haerder salicheyt beuolen
hadde dē Hoereerder te straffen/ 13. eñ ver-
haelt den troost ende gherustigheydt die
Titus van hen ghebracht heeft.

1 DEwijle dan wy dese beloften hebben/
lieue/ laet ons ons seluen reynigē van
alle besmettinghe des lichaems ende
des Geests: ende de heylichmakinge vol-
brenghen inde vreese Godts.
a Grieck/ vaet ons of/ begrijpt ons/ b Ofte/ ghe-plondert. 2 a Ontfangt ons/ wy en hebben nieman
de onghelijck ghedaen/ wy en hebben nie-
mant v verdoruen/ wy en hebben niemant
door gierichept bedroghen.
3 Dit en segghe ick niet tot uwer verdoe-
minge/ want ick hebbe te voren ghesepdt/
dat ghy in onse herten zijt om mede te ster-
uen ende mede te leuen.
c Math.5.11. Act.5.42. Philip.2.17 Colos.1.24. 4 Ick hebbe groote vrijheyt int spreken
tot v lieden/ ick hebbe grooten roem van
v lieden: Ick ben veruult met trooste/
c mijn blijschap is seer ouervloedich in al-

le onse verdruckinghe.
5 Want als wy in Macedoniam quamē/
en hadde onse vleesch gheen ruste/ d maer d Act.16.19 23.
waren allesins bedruckt/ wtwē dich strijt/
inwendich vreese. e 2.Cor.1.4
6 e Maer Godt die de vernederde ver-
troost/ die heeft ons vertroost door de toe-
coemst Titi.
7 Eñ niet alleene f door zijne toecoemste/ f Grieck/ in.
maer ooc door de vertroostinge daer hy me-
de van v liedē vertroost was/ als hy ons
vertelde uwe groote begeerte/ uwe weenē
uwe yuericheyt voor my: soo dat ick noch
meer ben verblijdt gheweest.
8 Want hoe wel ick v liedē door dē Send-
brief bedroeft hebbe/ dat en rout my niet/
hoewel het my gherout heeft: want ick sie
dat v die Sendtbrief (hoewel door eenen
tijdt) bedroeft hebbe.
9 Nu ben ick verblijdt/ niet dat ghy lieden
bedroeft gheweest zijdt / maer dat ghy
bedroeft gheweest zijt tot beteringe: want
ghy lieden zijt g Godlick bedroeft geweest g Grieck/
soo dat ghy gheen schade van ons ghele- nae Godt.
den en hebt.
10 h Want de droefheyt die nae Godt is/ h 1.Pet.1.19
die werckt onberouwelicke beteringhe ter
salicheyt/ maer i de droefheyt der Werelt/ i Spr.30.24
werckt de doot.
11 Want siet/ dese selue uwe bedroefthept
die na Godt was/ wat neersticheyt sy in v
lieden gewracht heeft/ Ja wat k ontschul- k Ofte/ ver-
dinge/ Ja verontweerdinge/ Ja vreese/ Ja antwoor-
begeerte/ Ja yuericheyt/ Ja wrake? Alle- dinghe/
sins hebt ghy lieden v seluen bewesen/ dat
ghy reyn zijt in die daet.
12 Hoewel ick dan v lieden geschreuen heb-
be/ dat was niet om diens wille/ die onge
lijck ghedaen hadde/ noch om diens wille/
die onghelijck gheleden hadde / maer om
dat l † onse neersticheyt voor v lieden sou- l † Anders/
de by v openbaer worden in voor de oo- uwe neer-
ghen Godts. sticheydt
13 Hierom zijn wy ghetroost ghewordē voor ons.
door uwe vertroostinghe / ende veel meer m Grieck/
zijn wy oueruloedich verblijdt gheweest/ voor Gode.
door de blijschap Titi/ dat zijnen geest van
v allen vermaeckt is.
14 Wāt ist dat ick yet hem yet van v geroemt
hebbe/ so en ben ick niet beschaemt gewor
den: maer gelijc wy alle dinc v in der waer
heyt geseyt hebben/ alsoo is oock onsen roem
by Titum/ waerheydt ghewordden.
15 Eñ zijn herte is oueruloedelicker tot v
genegē/ dewijle hy uwer aller gehoorsaem-
heyt ouerdenckt/ hoe ghy hem met vreese
ende beuen hebt ontfanghen.
16 Ick ben blijde/ dat ick in alle dinghen
goet betrouwen van v lieden hebbe.

Dat viij. Capittel.

1. Hy verweckt se tot mildicheydt/ ende
om ghewillige aelmoessen te doen/ 6. prij-
sende haer goet behaghen 15. daer na re-
commandeert hy Titum/ ende de andere
die met hem ghesonden waren.

1 VOort gheuen wy v te kennen / broe-
ders/ van de ghenade Godts ghegheuen
in de Ghemeynten van Macedo-
nia:
2 Namelick/ dat in grooter beproeuinge
der versoeckinge hare blijschap ouervloe-
dich geweest is: en dat hare diepe armoede
oueruloedich geweest is tot eenen rijckdom
harer goetdadicheydt. a Act.11.29. Rom.15.26.
3 Want sy nae hare macht/ (dat betuyge 1.Cor.16.2.
ick/) Ja bouen hare macht milde geweest 2.Cor.9.1.
zijn.
4 a Ons met veel vermaninge biddende/ b Grieck/
dat wy de v weldaedt ende de ghemeyn- ghenade.
schap

schap der bedieninge/ die den Heylighen
gheschiet/ aennemen souden.
5 Eñ deden niet gelijck wy hoepten/ maer
sy gauen henseluen eerst den Heere/ ende
daer na ons door den wille Godts.
6 Om dat wy Titum vermanen souden/
dat hy/ gelijck hy te voren begonnen had-
de/ alsoo oock soude by v lieden oock dese
c Grieckx/ge c weldaedt volenyden.
nade. 7 So dan/ ghelijck ghy in allen ouervloe-
dich zijt int gheloove/ ende woordt/ ende
kennisse/ ende alle neersticheyt ende liefde
d Grieckx/ge tot ons/ siet dat ghy oock in dese d wel-
nade. daedt ouervloedich zijt.
e Grieckx/ 8 Dit en segge ic nu e als gebiedende: maer
na den ge- door der anderen neersticheydt oock uwer
bode. liefden goeden aert beproevende.
9 Want ghy lieden weet de genade onses
Heeren Jesu Christi/ dat hy die rijck was/
om uwen wille arm geworden is/ om dat
ghy door zijne armoede sout rijcke worden/
10 Ende ick gheve hier in raet/ want dit is
v oorbaerlijck/ die ghy te voren dat hebt
begonnen/ niet alleen te doene/ maer oock
te willen van ouer een Jaer.
11 So volenydt nu oock het doen/ op dat/
ghelijck de goetwillicheyt bereyt was om
te willen/ alsoo oock het volbrenghen sy/
* Grieckx wt * van het ghene dat ghy hebt.
het hebben. 12 f Want ist dat de bereyde goetwillicheit
f Mar.12.43 voor gaet/ g so is men aengenaem na datmen
Luce 21.3. heeft/ niet nae datmen niet en heeft.
g 1 Pet.4.10 13 Want het en gheschiet niet/ om dat een
Prou.3.28. ander soude verlichtinge hebben/ eñ ghy-
lieden verdruckinghe:
14 Maer op dat wt gelijcker bedeelinge/
in desen tegenwoordigen tijde/ uwe ouer-
vloedt haren ghebreke te hulpe come/ op
dat oock hare ouervloedt uwen ghebreke
te hulpe come: alsoo sal ghelijcke bedeelin-
ghe worden.
h Exo.16.18. 15 Gelijck geschreuen is: h Die vele hadde
dien schoot niet ouer/ eñ die luttel hadde/
die en hadde niet min.
16 Ende Gode sy lof/ die dese neersticheyt
voor v lieden Tito in het herte gheghe-
uen heeft/
17 Dat hy de vermaninge aengenomen heeft:
Ja hy seer neerstich zijnde/ van selfs ghe-
willich tot v lieden ghecomen is.
18 Wy hebben ooc met hem gesonden den
Broeder die gepresen is inden Euangelio
van alle de Ghemeynten:
19 (Eñ dat niet alleenlic/ maer is oock van
de Ghemeynten vercoren/ om met ons te
i Grieckx/ge reysen met deser i weldaedt/ die van ons
nade. bedient wort tot des Heeren prijs/ eñ u-
we bereydde goetwillicheydt.)
20 Toesiende dat k † ons niemant l en be-
k † Anders rispe in dese ouervloedicheyt die van ons
v. bediendt wordt.
l Of/ lastere 21 m Want wy besorgen het gene dat eer-
m Ro.12.17. lijck is/ niet alleene voor God/ maer oock
voor den menschen.
22 Wy hebben oock met hen gesonden on-
sen Broeder/ den welcken wy in vele din-
gen dicmael beuonden hebben dat hy neer-
stich is: ende nu veel neerstigher door het
groot vertrouwen op v lieden.
23 Het sy dan Titus/ hy is onse medegesel-
le/ eñ medehulper aen v: het sy dese onse
Broeders/ sy zijn n Apostelen der Ghe-
n Dat is ge meynten/ ende de eere Christi.
sonden Bo- 24 Bewijst dan aen hen/ eñ aen het aenschijn
den. der Gemeynten/ de bewijsinge uwer lief-
den/ ende onses roems van v lieden.

Dat ix. Capittel.

3. Hy gheeft reden/ waerom hy hen Ti-
tum gesonden heeft/ 5. ende vermaendt se
door stercke reden/ om aelmoessen te doen/
8. bewijsende de groote vrucht die daer
van coemt.

1 V Want a van de bedieninge die den Hey- a Act.11.29.
ligen geschiet/ soude ick te vergheefs Rom.15.26.
tot v lieden schrijuen. 1 Cor.16.1.
2 Want ick weet uwe bereydde goetwil- 2 Cor.8.4.
licheyt/ om de welcke ick van v lieden roe-
me by de Macedonische/ naemelick/ dat
Achaia van ouer een Jaer bereydt is: en-
de dese yvericheydt van v/ heeftet vele
verweckt.
3 Maer ick hebbe de broeders gesonden/
om dat onsen roem van v lieden/ niet ijdel
worden en soude in desen deele/ om dat ghy
soudt bereyt zijn/ gelijc ick geseyt hebbe.
4 Op dat/ soo de Macedonische met my
quamen/ ende v onbereydt vonden/ wy/
(wy en willen niet segghen ghy/) niet be-
schaemt en worden in dese stantvastic-
heydt der beroeminghe.
5 Ick hebbe het dan voor nootsaeckelick
gheacht/ de broeders te vermanen/ dat sy
souden voor gaen tot v/ ende uwen beloef-
den b seghen voor bereyden/ op dat hy be- b Dat is/
reyt sy/ alsoo dat het sy als segeninge/ en- weldaet.
de niet als afdrenginghe.
6 Maer dit segghe ick: c Wie sparichlick c Pro.11.24.
saeyt/ die sal oock sparichlick maeyen: en- Galat.6.7.
de wie d mildelick saeyt/ die sal oock mil- d Grieckx/ in
delick maeyen. segeningen.
7 Een yegelick geve/ gelijc hy in zijn herte e Deu.15.7.
voorneemt/ e niet wt swaermoedicheydt/ Roma.12.8.
oft wt bedwange. f Want God heeft den f Exo.25.2.
blijmoedighen ghever lief. ende 35.5.
8 Ende God can maken/ dat alle genade Syr.35.8.
ouervloedich sy ouer v/ op dat ghy in alle
dinghen alle tijt alle ghenoechsaemheydt
hebbende/ tot allen goeden wercke ouer-
vloedich wesen meucht:
9 (Gelijck geschreuen is: g Hy heeft wtge- g Psa.112.9.
strooyt/ eñ den Armen gegeuen: zijn h goet- h Grieckx/
dadicheyt duert inder eewicheydt. gerechtic-
10 Eñ die den Saeyer het saet geeft/ die ge- heydt.
ue v oock broot ter spijse/ eñ vermenich-
fuldighe uwe zaet/ ende vermeerdere de
vruchten uwer goetdadicheyt:)
11 In allen rijck geworden tot alle goetda-
dicheydt/ de welcke door ons maeckt/ dat
Godt ghedanckt wordt.
12 Want de bedieninge deser offerhande/
voldoet niet alleenlick het ghebreck der
Heyligen: maer maect oock ouervloedelick/
dat Godt door velen ghedanckt worde.
13 (Die door de beproevinge deses diensts/
Godt prijsen ouer uwe eenvoudighe on-
derdanicheydt in het Euangelium Chri-
sti/ ende ouer de milde mededeelinghe aen
hen/ ende aen allen:)
14 Eñ dat sy voor v bidden/ begeerende v/
om de ouervloedige genade Gods ouer v.
15 Gode sy danck voor zijne onwtspreke-
licke gaue.

Dat x. Capittel.

1. Hy beweert zijn Apostelschap/ 3. ende
vermaent se tot onderdanicheyt/ 4. bewijst
zijn macht/ ende hoe hy die ghebruyckt.

1 V Oort/ ick Paulus bidde v lieden door
de sachtmoedicheydt ende goedertie-
renheydt Christi/ die ick tegenwoor-
dich cleyn ben onder v/ maer in het afwe-
sen stout op v.
2 Ick bidde/ segge ic/ op dat ic tegenwoor-
dich zijnde/ niet stout en sy/ met sulck een
vertrouwen als ick a dencke stout te we- a Of/ ghe-
sen/ op sommige die ons achten/ gelijc oft acht worde
wy na den vleesche wandelden.
3 Want hoewel wy inden vleesche wandelen/
sy en-

fs en strijden wy niet na den vleesche:
b Eph.6.13. 4 b (Wāt de wapenē onses crijchs en zijn
niet vleeschelick:maer machtich door God
om de sterckten neder te worpen.)
5 Als wy de ouerlegginghen te niete ma-
ken/ende alle verheffinghe die verheuen
wordt teghen de kennisse Godts:ende ley-
den alle ghedachten ghevanghen tot de
ghehoorsaemheyt Christi.
6 Ende hebben bereydde wrake tegen al-
le ongehoorsaemheydt/ als uwe ghehoor-
saemheyt sal veruult wesen.
c Oft/siet 7 c Ghy siet aē dat na dē aēschijne is/so ye
ghy aen. māt by hē seluē betrout dat hy Christi is/
die dēcke wederom vā selfs/dat/ gelijc als
hy Christi is /alsō wy oock Christi zijn.
De macht 8 Wāt oft ic oock wat meer roemde van
Pauli is onse macht/d die ōs de Heere gegeuē heeft
tot stichtin ter stichtinge/eñ nz tot uwer verderuinge/
ghe. soo en sal ick niet beschaemt worden.
d 2.Cor.13.10 9 Op dat ick niet en schijne v lieden als
door Brieuen te verschricken.
10 Wāt de brieuē (seit hi) zijn swaer eñ crach
tich:maer de tegēwoordicheyt des lichaēs
is cranck/ende de woorden verachtelick.
11 De sodanige bedēcke dit/ dat wi ooc te-
genwoordich sodanich zijn sullen met den
wercke/ hoedanich wy in het afwesen zijn
door brieuen met den woorde.
e 2.Cor.3.1. 12 e Wāt wy en derrē ons seluē niet inreke-
ende 5.12. nē/noch inde rekenē met sommigē die hē
seluē prijsē:Maer dese en verstaē niet/dat
sy henseluē met henseluē meten/eñ hensel-
f Oft/reke- uen met henseluen f ghelijcken.
nen. 13 Maer wy en sullē niet roemē bouē ma-
g Eph.4.7. tē:maer g na de mate des regels/wiēs ma
te ons God gedeylt heeft/ roemen wy/dat
wy oock tot v lieden ghecomen zijn.
14 Wāt wy en reckē ōs nz wt bouē maten/
als of wi tot v nz gecomē en warē:wāt wi
zijn tot v toe gecomē indē euāgelio Christi
15 Niet roemende bouen matē in eens an-
ders arbeyt/maer hopende door het was-
sen ws geloofs/door v gemeerdert te wor
den na onsen reghel ouervloedelick:
16 Om inde plaetsen die op gene zijde van
h Of/mate. v zijn/te euangelizeren/niet in eēs anders
i Iere.9.23. h regel/dat is/om te roemen van het gene
1.Cor.1.30. dat bereydt is van anderen:
Esai.65.15. 17 i Maer wie roēt/die roeme indē Heere.
k Pro.27.2. 18 k Wāt niet die hemseluē prijst/maer den
l Oft/be- welcken de Heere prijst/die is l bequaem.
proeft.

Dat xj. Capittel.

1. Hy prijst zijnē dienst eñ weerdicheyt/door
eē heylige beroeminge/22. eñ zijnē arbeit/
moeyte/ eñ werckē verhalende/ bewijst dat
hy de andere Apostelen te bouen gaet.

1 OCh of ghi my een weynich verdroechde
a Oft/ ver- in mijne onwijsheyt:maer a ghy ver-
draecht my draecht my doch:
2 Want ick ben yuerich ouer v lieden met
Godlicker yuerichheyt: want ic hebbe v ee-
b Leui.21.13. nen māne toegeuoecht/om een b oprechte
maecht tot Christum te brenghen.
c Genes.3.4 3 Maer ic vreese dat nz eenichsins/c gelijc
Ioan.8.44 de Slāge Euā door haer listicheyt bedroogh/
Sap.2.24. also ooc uwe verstāt verdoruē worde afwijc
kēde vā de eēnvoudicheit die in Christo is.
d Gala.1.8. 4 d Wāt ist dat yemāt comende eenē ande
rē Iesum predict/ dē welckē wi niet gepre
dict en hebbē:of ist dat ghy eenen anderen
Geest ontfāgt/dē welckē ghy niet en hebt
ontfangen:oft een ander Euangelium dat
ghy niet aēgenomē en hebt/ so verdroecht
ghy hem behoorlick.
5 Wāt ick achte dat ick in geen dinc min-
e Oft/vage der gheweest en hebbe van de alleroyper-
leert. ste apostelen.
6 Eñ ist dat ic ooc e slecht ben in woordē/

so en ben ic nochtās niet slecht inde ken-
nisse:maer wy zijn gantschelick onder v lie
den in allen openbaer gheweest.
7 Hebbe ic gesondicht/ dat ic my seluē ver-
nedert hebbe/om dat ghy sout verhoocht
worden/ende dat ick v het Euangelium
Godts f voor niet ghepredickt hebbe. f 1.Cor.9.18
8 Ick hebbe andere Gemeynten berooft/
loon van hen nemende om v te prediken.
9 Ende als ick by v was / ende ghebreck
hadde/ g h was ic niemande lastich/ i wāt g Act.20.33
dat my gebrac/dat veruuldē my de Broe- 1.Thes.2.9.
ders/die vā Macedonia quamē/eñ ic heb 2.Thes.3.8.
be my in allen/v onbeswaerlic gehouden/ 2.Cor.12.13.
ende sal my oock alsoo voortaen houden. h ofte/wert
10 De waerheyt Christi is in my / dat de- ick niet lny
sen roem niet en sal van my geweert wor- met ye-
den in de palen Achaie. mants scha
11 Waeromme? om dat ick v lieden niet den.
liefen hebbe? Godt weet het. i Phil.4.15.
12 Maer dat ic doe/dat sal ic ooc doē/ om
de oorsake te benemen dē genē die oorsake
k soecken/om in het gene daer sy van roe- k Griecx/
men/beuonden te worden ghelijck wy. willen.
13 Want sulcke valsche Apostelen zijn be-
drieghelicke arbeyders/ hen veranderende
in Apostelen Christi.
14 Ende het en is gheen wonder: want de
Satan selue wordt in eenen Enghel des
lichts veranderdt.
15 So en is dan l gheen wonder/dat oock l Gr. niet
zijne Dienaers verādert wordē/ als Die- groots.
naers der gerechticheyt/der welcker eyn-
de sal wesen nae hare wercken.
16 Wederom segge ick/ niemant en achte
my onwijs te zijn/oft anders so neemt my
oock aen als eenen onwijsen / op dat ick
oock een weynich roeme.
17 Dat ick segge/en segge ick niet na den
Heere:maer als in onwijsheyt in dese stou-
te beroeminghe.
18 m Dewijle vele roemen na dē vleesche/ m Iab.29.2
soo sal ick oock roemen.
19 Want ghy verdraecht geerne de onwijs-
se/dewijle ghy lieden wijs zijt.
20 Want ghy verdraecht/ist dat v yemant
dienstbaer maeckt / ist dat v yemandt af
teert / ist dat yemandt van v neemt / ist
dat hem yemandt verheft / ist dat v ye-
mandt in het aensichte slaet.
21 Ick spreke na der oneeren : als oft wy
cranck gheweest hadden : n Maer waer n Act.22.3.
in yemant wil stout zijn/(ick spreke in on-
wijsheyt/) daer in wil ick oock stout zijn.
22 Sijn sy Hebreen? o Ick oock : Sijn sy o Phil.3.4.
Israeliten? Ick oock: Sijn sy Abrahams
zaet? Ick oock:
23 Sijn sy Dienaers Christi? (ick spreke
onwijsselijck/) p ick ben meer: q in arbeyt p 1.Corint.
ouervloedelijcker : in slaghen wtnement- 15.10.
licker:in geuanckenissen ouervloedelicker: 2.Cor.12.11.
inde doodt menichmael. q Act.9.16.
24 Vande Ioden hebbe ic vijfmael r veer- ende 21.11.
tich slaghen eenen min ontfanghen. 2.Cor.6.4.
25 s Driemael ben ick met roeden ghegees- r Deut.25.3
selt gheweest/ t eens ghesteenicht/ u drie- s Act.16.22.
mael hebbe ick schipbreucke geledē/nacht t Act.14.18.
ende dach hebbe ick inde diepte geweest. u Act.27.2.
26 Int reysen hebbe ick menichmael ghe- 41.
weest / in perijckelen van waterstroomen/
in perijckelen van Moorders / in perije-
kelen van mijn gheslachte/ in perijckelen
vande Heydenen : in perijckelen in der
Stadt/ in perijckelen inder Woestijne/ in
perijckelen inder Zee / in perijckelen on-
der de valsche broeders.
27 In arbeydt eñ vermoeytheyde/in waken
menichmael/in honger eñ dorst / in vasten
menichmael/in coude ende naecktheyt.

28 Benevens het ghene dat van buyten
aencoemt / dringt my dat my daghelijcks
x Act.20.18 overvalt: namelick / x de sorghe aller
y 1.Cor.8.13 Ghemeynten.
29 y Wie wordt ghecranckt / dat ick niet
ghecranckt en worde? wie wordt gheer-
gert, dat ick niet en brande?
30 Ist datmen roemen moet / soo sal ick
roemen in myne cranckheyt.
z Roma.1.9. 31 z De Godt ende Vader onses Heeren
ende 9.1. Jesu Christi / de welcke te prijsen is in-
2.Cor.1.23. der eewicheyt, weet dat ick niet en lieghe.
Galat.1.20. 32 a De Stadthouder in Damasco des
Philip.1.8. Coninck Aretas bewaerde de Stadt Da-
1.Thes.2.5. mascum/ ende wilde my vanghen:
a Actu.9.24 33 Ende ick wert door een venster in eenen
korf door den muer nederghelaten/ ende
ontvloot zynen handen.

Dat xij. Capittel.

1. Hy verhaelt zyne gesichten/ 11. seyt
de oorsake van sulcke beroeminghe / 14.
betuyghende zyne beweginghe tot hen/
ende beloeft zyn coemste.

1 HEt roemen en is my voorwaer niet
profijtelick: want ick sal comen tot
de ghesichten ende openbaringhen
des Heeren.
a Act.9.3.17 2 a Ick weet eenen man in Christo over
1.Cor.15.8. veerthien Jaren/ (of inden lichame/ dat
en weet ick niet: of buyten den lichame/
dat en weet ick niet: Godt weet het/)dese
wert tot den derden Hemel opghenomen.
3 Ende ick weet soodanighen mensche/
(of inden lichame/ dat en weet ick niet: of
buyten den lichame, dat en weet ick niet:
Godt weet het/)
4 Dat hy opghenomen is gheweest in
het Paradys/ ende ghehoort heeft onuyt-
sprekelicke woorden/ die een mensche niet
spreken en mach.
5 Van sulcken mensche sal ick roemen/
van my seluen en sal ick niet roemen / ten
sy in myne cranckheden.
6 Want ist dat ick roemen wil/ soo en sal
ick niet onwys zyn/ want ick sal de waer-
heyt segghen: maer ick houde af / op dat
niemant van my hoogher en dencke / dan
hy aen my siet/ of uyt my hoort.
7 Ende op dat ick door de uytnemende
openbaringen my niet en soude verheffen
b Of, staeck bouen maten: so is my gegevē een b sprup
oft prickel. te in het vleesch/ de Enghel Satan/ c dat
c Job.2.6. hy my met vuystenslaen soude/ om dat ick
my niet en soude hooger verheffen.
8 Hierom hebbe ic den Heere driemael ghe-
beden/ op dat hy soude van my wycken.
9 Ende hy seyde my: Myn ghenade is v
ghenoechsaem / want myn macht wordt
in cranckheydt volbracht. Soo wil ick
dan alderliefst in myne cranckheden roe-
mē/ op dat de macht Christi in my woone.
10 Daeromme hebbe ick een behaghen in
cranckheden / in versmaetheden / in noo-
den / in veruolginghen / in benautheden
om Christi wille: want als ick cranck ben
dan ben ick sterck.
11 Ick ben onwys geworden met roemen/
ghy hebt my daer toe gedwonghen: want
ick behoorde van uliedem geprefen te wor-
d 1.Corint. den: d want ick en hebbe in gheen dinck
15.10. minder geweest dan de alder meeste Apo-
e 1.Cor.9.2. stelen, hoewel ick niet en ben.
f 1.Cor.9.12 12 e De teeckenen eens Apostels zyn onder
2.Cor.11.9. uliedem ghedaen/ in alle lydtsaemheydt/ in
g Of/ niet teeckenen/ en wonderheden/ en crachten.
luy geworc 13 Want wat ist daer ghy minder in ghe-
den bē niet weest zyt, dan de ander Gemeynten: f an-
uwer scha- ders dan dat ick g uliedem niet beswaert
de. en hebbe: Vergheeft my dit onghelyck.

14 Siet/ ick ben ten derdemael bereydt tot
vliedem te comē/ en en sal v niet beswaren:
h want ick en soecke niet dat uwe is/ maer h Act.20.33
v. Want de kinderen en moeten niet den
Ouderen schatten vergaderen / maer de
Ouders den kinderen.
15 Ick wil seer gheerne geven/ en gegeven
wordē voor uwe zielen: hoewel ick uliedem
seer lief hebbe / en ghy my min lief hebt.
16 Maer het sy alsoo / ick selue en hebbe v
niet beswaert: maer dewyle ick listich was
hebbe ick uliedem bedriegelick genomen.
17 Hebbe ick uliedem gierichlick yet afghe-
nomen/ door yemandt dien ick tot v ghe-
sonden hebbe?
18 Ick hebbe Titum gebeden / ende eenen
Broeder mede ghesonden: heeft v Titus
yet gierichlick afgenomen? En hebben wy
niet in eenen gheest ghewandelt? ende in
de selue voetstappen?
19 Denckt ghy, dat wy ons wederom ont-
schuldigen? wy spreken voor God in Chri-
sto: en dit alles, lieue tot uwer stichtinghe.
20 Want ick vreese, dat ick / als ick comen
sal / eenichsins v niet en sal vinden / soda-
nich als ick wil/ ende dat ick van uliedem
sodanich sal bevonden worden / als ghy
niet en wilt: i dat daer niet eenichsins i Galat.5.20
en sy twist/ nydt/ toorne/ kyvinghen/ ach-
terclappinghen / oorblasinghen / opghe-
blasentheden/ oproeringhen.
21 Dat my myn Godt niet wederom en
vernedere by uliedem / als ick come: ende
sal moeten rouwe hebben over vele die te
voren ghesondicht hebben / ende gheen
berou ghehadt en hebben / vande onrey-
nicheydt, ende hoererie, ende k onghema- k Oft/ deer-
niertheyt die sy ghedaen hebben. telheyt die
sy bedreven
etc.

Dat xiij. Capittel.

2. Paulus verkondigē de dē Corinthen
een strenge wrake/ 3. vermaent se alle int
gemeyne te bekennē, hoedanich zyn Apo-
stelschap sy/ tot haer groot profyt/ 6. niet
te verachten den ghenen dien sy bevon-
den hadden eenē getrouwen Ambassaet
Gods te zyn.

1 ICk sal nu ten derdemael tot uliedem co-
men: a In twee ofte drie getuygen mont a Nu.35.30.
sal alle b sake bevesticht worden. Deut.17.6.
2 Ick hebbe v voorseydt / ende voorseg- ende 19.15.
ghe anderinael/ ghelyck of ick tegenwoor- Mat.18.16.
dich ware / ende schryve nu in het afwe- Joan.8.17.
sen / den ghenen die te voren ghesondicht Hebr.10.28.
hebben/ ende den anderen alle: ist dat ick b Gr. woort
noch eens come/ soo en sal ick niet sparen.
3 Dewyle ghy beproevinghe soeckt van
Christo/ die in my spreeckt/ de welcke on-
der v niet cranck en is / maer is machtich
onder v.
4 Want hoewel hy c uyt swackheydt heeft c Dat is/
ghecruyciget geweest, soleeft hy nochtans na zyne ver
uyt de macht Godts: want wy zyn oock nederinge
swack in hem / maer sullen met hem leven
door de cracht Gods aen v lieden.
5 d Ondersoeckt v seluen/ of ghy in het ge- d 1.Cor.11.28
loove zyt: beproeft v seluen. Bekent ghy
v seluen niet / dat Jesus Christus in v is?
so ghy niet eenichsins verworpelijc en zyt.
6 Maer ick hope ghy sult bekennen/ dat
wy niet verworpelick en zyn.
7 Ick wensche van Godt / dat ghy gheen
quaet en doet: niet om dat wy soudē e aen- e Of/ proef-
genaē wesen: maer om dat ghy soudt goet lick.
doen/ ende wy als verworpelick wesen.
8 Want wy en vermoghen niet teghen de
waerheyt: maer voor de waerheydt.
9 Want wy verblyden ons wanneer wy
cranck zyn/ en ghy sterck zyt: en wenschen
oock dit/ namelick/ uwe volcomenheyt.

10 Hierom schrijve ick dit in mijn afwesen/
op dat ick tegēwoordich niet strengicheyt
2.Cor.10.8 en ghebruycke/ nae de macht f die my de
Heere ghegheven heeft/ ter stichtinghe/ eñ
niet tot verderuinghe.
g Of/ vaert 11 Ten laetsten/ broeders/ g weest blijde/
wel / wordt volmaeckt/ weest ghetroost/ h weest
h Rom.12.16 heens gesint/ i leeft in vrede: ende de God
ende 15.5. der liefden eñ des vreden sal met v wesen.
1.Cor.1.9. 12 k Groet malcanderen met eenen heyli-
Philip 2.2. gen cusse. Alle Heylighen groeten v.
1.Petr.3.8. 13 De ghenade des Heerē Jesu Christi / eñ
1.Ro. 12. 18. de liefde Godts/ eñ de ghemeynschap des
Hebr.12. 14. heylighen Gheests/ sy met v allen. Amen
k Ro.16.15. Eynde des tweedden Sendtbriefs tot
1.Cor.16.20. de Corinthen/ gheschreven te Philippis
1.The.5.26. in Macedonia / ghesonden door Titum
1.Pet.5.14. ende Lucam.

De Sendbrief Pauli
tot den Galaten.

Argument.

DE Sendbrief welcken hy tot de Galaten gheschreven heeft / is als een cort begryp des Sendtbriefs tot de Romeynē. Want hy handelt daer vande recht ueerdichmakinghe door het ghelooue in Christum, teghen de rechtueerdichmakinghe der Wet ende wercken. Hy onderwyst oock de ghene die door het ghelooue gherechtueerdicht zijn / hoe sy behooren te leuen. Indē beginne des Sendbriefs spreect hy vele van zijn beroepinghe/ om zijn Apostolische autoriteyt te beschermen/ de welcke de vyanden der ghenade sochten te niete te brenghen.

Dat Eerste Capittel.

6. Paulus strafl de ongheſtadicheydt ende lichueerdicheydt der Galaten/ 7. de welcke verleydt waren door de valsche Apostelen / de welcke predickten / dat de onderhoudinghen der Ceremonien des Wets/ noodich waren ter salicheydt.

Paulus vā 1 PAulus een Apostel/ niet van menschen/
Gode ghe- noch door menschen: a maer door Je-
sonden om sum Christum/ eñ Godt den Vader/ die
te predickē. hem wt den dooden verweckt heeft:
a Tit.1.3. 2 Eñ alle de Broeders die met my zijn/
b Rom.1 7. den ghemeynten in Galatia:
1.Cor.1.2. 3 b Ghenade sy v lieden/ ende vrede van
Ephe.1.1. Gode den Vader/ ende onsen Heere Jesu
1.Petr.1.2. Christo/ (
c mat.20.28. 4 c Die hemselven ghegheven heeft voor
Gala.2. 20. onse sonden / om ons te verlossen wt dese
Ephes.5.2. teghenwoordighe boose Wereldt/ nae den
Titi 2.14. wille onses Gods ende Vaders/
Hebr. 9.14. 5 Den welcken sy prijs van eewicheydt
tot eewicheydt. Amen.
6 My verwondert/ dat ghy soo haestelick
d Of/ Chri- v verlatende hem/ die v inde genade Chri-
stum/ die v sti gheroepen heeft / overghebracht wordt
in genaden tot een ander Euangelium.
gheroepen 7 Daer doch anders gheen en is: ten sy
heeft verla- datter sommighe zijn e die v beroeren/ eñ
tende. willen het Euangelium Christi verkeeren.
e Act.15.1. 8 f Maer al waert oock / dat wy/ oft een
f 2.Cor.11 4 Enghel wt den Hemel / v anders predick-
g Of/ bouen ten / g dan dat wy v ghepredickt hebben/
dat. die sy vervloeckt.
9 Ghelijck wy te voren ghesept hebben/
also segghe ick oock nu wederom: Ist dat
v yemandt predickt / anders dan ghylie-
h Gr.rade den ontfanghen hebt / die sy vervloeckt.
1.Thes.2.4 10 Want h predicke ick nu menschen/ ofte
k Joā.15.19. Gode? i Ofte soecke ick menschen te be-
Jacob.4.4. haghen? k Want hadde ic mēschē behaecht/

so en ware ick doch geen Dienaer Christi.
11 l Ick late v weten/ Broeders/ dat het l 1.Cor. 15.1.
Euangelium dat door my ghepredickt is/
niet na den mensche en is.
12 m Want ick en hebbe het niet van den m Ephe.3.3
mensche ontfanghen noch gheleert: maer n Actu. 8.3.
door de openbaringhe Jesu Christi. ende 9.1.
13 n Want ghy hebt mijn wandelinge ghe- ende 22.4.
hoort / die voortijden in het Jodendom ende 26.9.
was/ dat ick de Ghemeynte Godes bouen Philip.3.6.
maten seer veruolchde ende verwoestede. 1.Tim.1.13.
14 Ende ick ghinck voort in het Joedt- o Of/ van
schap/ bouen vele o mijns gelijcke in mijn mijner oud-
gheslachte: dewijle ick seer yverich was de/
inde leeringhen p der Vaderen. p Of/ mijns
15 q Maer als het Gode (die my vā mijns vaders.
moeders r lichaē aen heeft afgescheyden: q Act. 9.15.
eñ geroepen door zijne genade/) behaecht ende 13.2.
heeft zijnen Sone s in my te openbaren. r gr. buycke
16 t Om dat ick hem soude onder de Hey- s Of/ door
denen verkondigen: hebbe ick niet terstont t Act.9.15.
my beraden u met vleesch ende bloedt: ende 13.2.
17 Noch en quam niet wederom na Jeru- ende 22.21.
salem/ tot de ghene die voor my Apostelen Galat.2.8.
waren / maer ick ginck na Arabien / ende Ephe 3.8.
quam wederom na Damascum: u mat.16.17
18 Daer na/ na drie Jaren quam ick te Je-
rusalem / om Petrum te besien/ ende bleef
by hem vijfthien daghen.
19 Ende en hebbe niemandt anders vande
Apostelen ghesien/ dan Jacobum, den
Broeder des Heeren.
20 Dat ick v schrijve/ siet/ x voor Godt ick x Rom. 1.9.
en lieghe niet. ende 9.1.
21 Daer na ginck ick inde Landtschappen 2. Cor.1.23.
Syrie ende Cilicie: ende 11.31.
22 Ende ick was den Ghemeynten Chri- 1.Thes.2.5.
sti in Judea onbekent nae den aensichte: 1.Tim.5.21.
23 Maer sy hadden alleenlick ghehoort/ 2.Tim.4.1.
Dat hy / die voortijden ons veruolchde/
nu het ghelooue predickt / dat hy voortij-
den verwoest heeft.
24 Ende sy loefden Godt in my.

Dat ij. Capittel.

1. Paulus versterckende dat zijn Apostelschap van Gode is / bewyst dat hy in gheen dinck minder en is / dan de andere Apostelen/ 11. ende dat hy selve Petrum den Apostel der Joden ghestraft heeft/ 16. dat de rechtueerdichmakinghe is alleenlick door de ghenade ende het ghelooue in Christum ende niet door de wercken der Wet.

1 DAer a na ben ick na veerthien Jaren a Act. 15.2.
wederom te Jerusalem ghecomen/
met Barnaba / ende Titum oock me
de ghenomen hebbende.
2 b Ende ick tooch op wt eener openba- b Act.19.21.
ringhe / ende handelde met hen van den
Euangelio / dat ick onder de Heydenen
predicke: maer vysonder met hen die ghe-
acht warē/ om dat ic eenichsins niet te ver-
geefs en soude loopē/ of gheloopen hebben. c Actu.16.3.
3 c Maer Titus die met my was / hoewel 1.Cor 9.20.
hy een Griecke was / en werdt nochtans d Act. 15.24
niet bedwonghen/ hem te laten besnijden: e Deu.10.17
4 d Namelijck / om sommigher valscher 2.Par.19.7.
broederen wille/ die bezijden inghecomen Job 34. 19.
waren/ om onse vryheydt die wy in Chri- Sapien.6.8
sto Jesu hadden / te bespieden / om dat sy 1.Petr.1. 17.
ons souden tot dienstbaerheyt brenghen. Syrac. 35.16
5 Den welcken wy niet een vre tijdes en Act.10.34.
weken in onderdanicheydt / om dat de Rom. 2.11.
waerheydt des Euangeliums by v soude Ephe.6. 9.
blijven staende. Coloss.3.25.
6 Ende vāde gene die gheacht zijn wat te f Gr. neemt
zijn/ en hebbe ick niet gheleert. hoedanich de persoon
sy voortijden gheweest zijn/ daer en leyt des men-
my niet aen. e Godt en f acht het aensien schen niet.

der menschen niet: want sy die gheacht
waren en hebben my niet toegheleert.
7 Ja daer teghen / als sy saghen dat my
het Euangelium g tot de Heydenen beuo-
len was / ghelijck Petro tot de Joden.
8 (Want die in Petro crachtich was tot
het Apostelschap der Besnijdinge / h was
oock in my crachtich tot de Heydenen.)
9 Ende als Jacobus / ende Cephas / ende
Joannes / die gheacht waren Colomnen
te zijn de ghenade Gods die my ghegeuen
is / bekenden / gauen sy my ende Barnabe
de rechter handt / tot een teecken der ghe-
meynschap / dat wy onder de Heydenen /
ende sy onder de Besnijdinghe het Euan-
gelium predicken souden.
10 Alleenlick / dat wy der Armen souden
ghedachtich wesen: i waer in ick neerstich
ben gheweest om dat selue te doen.
11 Ende als Petrus te Antiochien quam /
doe wederstondt ick hem in het aensichte /
om dat hy te k beschuldighen was.
12 Want eer sommighe van Jacobo qua-
men / att hy met de Heydenen: maer als sy
ghecomen waren / doe ontrack hy hem /
ende scheydde hemseluen af / vreesende de
ghene die wt der Besnijdinghe waren.
13 Ende andere die oock Joden waren / veyns-
den met hem so dat oock Barnabas mede
verleydt werdt l tot haer veueynsinghe.
14 Maer als ick sach / dat sy * de voeten
niet recht en droegen nae de waerheyt des
Euangelij / seyde ick tot Petrum in alder
tegenwoordicheyt: m Ist dat ghy een Jo-
de zijnde / na heydenscher wyse leuet / ende niet
na Joetseer wyse / waerom bedwingt ghy de
Heydenen hen te houden na der Joden wyse?
15 n Wy die van natueren Joden / ende niet
wt de Heydenen sondaers en zijn.
16 o Wetende dat de mensche niet gerecht-
ueerdicht en wort wt de wercken der wet /
maer door het ghelooue Jesu Christi / heb-
ben wy (segghe ick) oock in Christum Je-
sum ghelooft / om dat wy souden gherecht-
ueerdicht worden wt den ghelooue Christi /
ende niet wt de wercken der Wet: p daerom-
me dat wt de wercken der Wet / gheen
vleesch en sal gerechtueerdicht worden.
17 Ist dat wy die soecken in Christo ghe-
rechtueerdicht te worden / oock sondaers
beuonden worden / is dan Christus der
sonden Dienaer? Dat sy verre.
18 Want ist dat ick wederom timmere / dat
ick afghebroken hebbe / soo make ick my
seluen eenen ouertreder.
19 q Want door de Wet ben ic der Wet af-
gestoruen / r om dat ick Gode leuen soude:
Ende ick ben met Christo ghecruyceicht.
20 Ende ick leue / niet ick nu / maer Chri-
stus leeft in my: Ende dat leuen dat ick nu
desen vleesche leue / dat leue ick inden ghe-
loue des Soons Gods / s die my lief ghe-
hadt heeft / ende hemseluen voor my ouer-
ghegheuen heeft.
21 Ick en make de ghenade Godts niet te
niete: t Want ist dat de rechtueerdicheydt
door de Wet coemt / soo is dan Christus
te vergheefs ghestoruen.

Dat iij. Capittel.

1. Hy bescheldt se scherpelick / 2. daer na
bewyst hy met vele redenen / dat de recht-
ueerdichmakinge coemt door het gelooue /
8. als by het exempel Abrahe / 10. ende door
het officie ende eynde / beyde des Wets
ende des gheloofs.

1 O Ghy wtsinnighe Galaten / a wie
heeft v betoouert / dat ghy de waer-
heydt niet en soudt ghehoorsaem zijn.
dien Jesus Christus voor de ooghen heeft

g Gr. der Voorhuydt betroudt was / gelijc Petro de Besnijdinghe.
h Act. 9. 15. ende 13. 2. ende 22. 21. Galat. 1. 16. Ephe. 3. 8.
i Act. 11. 30. ende 24. 17. Rom. 15. 25. 1. Cor. 16. 1. 2. Cor. 8. 1. ende 9. 1.
k Ofte / dat daer clachte ouer hem comen was.
l Of / door
* Of / niet recht en wandelden / etc.
m Act. 10. 28
n of hoewel wy van natueren Joden / ende niet sondaers wt den Heydenen zijn.
o Rom. 3. 28 Actu. 13. 38. Rom. 8. 3. Hebr. 7. 19.
p Rom. 3. 20 Galat. 3. 11.
q Rom. 7. 6.
r Rom. 14. 7 2. Cor. 5. 15. 1. Thes. 5. 10. Hebr. 9. 14. 1. Pet. 4. 2.
s Gala. 1. 4. Ephes. 5. 2. Titi. 2. 14. Heb. 9. 14.
t Heb. 7. 11.
a Gala. 5. 7.

voorgheschildert gheweest / ende v onder
v ghecruyst?
2 Dit wil ick alleenlick van v leeren: Hebt
ghy den Gheest ontfanghen wt de werc-
ken des Wets / of wt den c ghelooue dat
ghy ghehoort hebt?
3 Zijt ghy so wtsinnich / dat ghy die met
den Gheest begonnen hebt / nu met den
vleesche voleyndt wordt?
4 Hebt ghy soo vele te vergheefs ghele-
den? so het anders te vergheefs is.
5 Die v dan den Gheest geeft / ende crach-
tighe daden onder v werckt / doet hy dat
wt de wercken der Wet / of wt den d ghe-
loue dat ghy ghehoort hebt?
6 e Ghelijck Abraham Gode ghelooft
heeft / ende het is hem tot rechtueerdich-
heydt ghereekent.
7 So bekent ghy dan / dat de ghene die wt
den ghelooue zijn / Abrahams kinderen zijn.
8 Ende de Schrift voorsiende / dat Godt
de Heydenen rechtueerdicht wt den ghe-
loue heeft te voren Abrahe vercondicht /
seggende: f In v sullen alle de Heydenen
ghesegent worden.
9 Soo dan / die wt den ghelooue zijn / die
worden met den gheloouighen Abraham
ghesegent.
10 Want alle die wt de wercken der Wet
zijn / die zijn onder den vloeck: want daer
is ghescreuen: g Veruloeckt is een ye-
ghelick / die niet en blijft in alle het ghene /
dat inden Boeck deses Wedts ghescre-
uen is / om dat te doen.
11 h Ende dat niemandt inde Wet ghe-
rechtueerdicht en wordt voor Godt / dat
is openbaer. i Want de Rechtueerdighe
sal wt den ghelooue leuen.
12 Maer de Wet en is wt den ghelooue
niet: k Maer de mensche die dit doet / sal
daer in leuen.
13 l Christus heeft ons verlost vande ver-
uloeckinghe der Wet / ende is voor ons
de veruloeckinghe geworden: (want daer
is ghescreuen: m Veruloeckt is een ye-
ghelick die aen het hout hangt.)
14 Om dat de belofte Abrahe soude onder
de Heydenen comen in Christo Jesu: ende
om dat wy den n belofte des Gheests ont-
fanghen souden door het ghelooue.
15 Broeders / ick spreke nae menschelicker
wyse / o Men en veracht selfs eens men-
schen p Verbondt niet / als het beuesticht
is: noch men en doet daer niet toe.
16 q Maer de beloften zijn tot Abraham
ghesept / ende zijnen zade. Hy en seyt niet: Ende
den zaden / als in velen / maer als in eenen:
Ende uwen Zade / welcke Christus is.
17 Ende dit segghe ick: Het Verbondt dat te
voren van Gode op Christum beuesticht is /
wordt door de Wet (r die na vier hondert
ende dertich Jaren quam /) niet crachteloos
ghemaect / om de belofte te niete te doen.
18 s Want ist dat de erffenisse wt de Wet
coemt / soo en coemt sy nu niet wt de belof-
te. Maer God heeftse Abrahe door de be-
lofte gheschoncken.
19 Waer toe is dan de Wet? t Sy is om der
ouertredinghen wille daer toe gheset / tot
dat het zaet quame dien het beloeft was /
ende sy is u door de Engelen geordineert /
door de handt x des Middelaers:
20 Ende een Middelaer en is niet Mid-
delaer van eenen / maer God is een
21 Is dan de Wet teghen de beloften
Godts? Dat sy verre. Want waer daer
een Wet ghegheuen die coude leuendich
maken / soo ware waerachtelyck de recht-
ueerdicheydt door de Wet.

Maer

b Of / in v
c Gr. ghehoor des gheloofs.
d Gr. ghehoore des geloofs!
e Gen. 15. 6. Rom. 4. 3. Jacob. 2. 23.
f Gen. 12. 3. ende 16. 10. ende 22. 18. ende 26. 4. ende 49. 10. Syr. 44. 20. Act. 3. 25.
g Deu. 27. 26.
h Rom. 3. 20 Galat. 2. 17.
i Abac. 2. 4. Roma. 1. 17. Hebr. 10. 38. Joan. 3. 36.
k Leui. 18. 5. Ezech. 20. 11. Rom. 10. 5.
l Rom. 8. 3. 2. Cor. 5. 21.
m Deu. 21. 23.
n Ofte / den toegeseyden Gheest ontfangen / etc.
o Heb. 9. 17.
p Of / Testament
q Gala. 5. 8.
r Gen. 15. 13. Exo. 12. 40. Actu. 7. 6.
s Rom. 4. 14.
t Joh. 15. 22. Rom. 4. 15. ende 5. 20. ende 7. 8.
u Act. 7. 53.
x Deut. 5. 5. 1. Tim. 2. 5. Hebr. 9. 15.

p Rom.3.9. 22 p Maer de Schrift heeft het al onder
de Sonde besloten / om dat de belofte wt
den gheloove Jesu Christi/ soude den ghe-
loovighen ghegheuen worden.
23 Maer eer het gheloove quā/ werden wy
onder de Wet bewaert / besloten tot het
gheloove dat soude geopenbaert worden.
z Mat. 5.17 24 z Soo dan/ de Wet is onse a Leyder tot
Act.13.38. Christum gheweest/ om dat wy wt den ghe-
Rom. 10.4. loove souden gherechtueerdicht worden.
a Of/ School 25 Maer na dat het gheloove ghecomen
meester/ is/ en zijn wy niet meer onder den Leyder.
Gr. kinder- 26 b Want ghy zijt alle Godts kinderen/
leyder door den gheloove in Christo Jesu.
b Esa. 56.4 27 c Want so vele van v in Christum ghe-
Joan. 1.12. doopt zijn/ die hebbē Christum aengedaē.
Roma.8.15. 28 Daer en is noch Jode/ noch Griech:
Galat. 4.6. daer en is noch Dienstbaer noch Vrije:
c Rom. 6.3. daer en is niet Man ende Wijf: d Want
d Joā.17.21 ghy zijt alle een in Christo Jesu.
e Gen.21.12. 29 e Ende ist dat ghy Christi zijt/ soo zijt
Roma. 9.7. ghy dan Abrahams zaet: ende na der belofte
Hebr. 11. 18. Erfghenamen.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy handelt van het rechte gebruyck der Ceremonien ende waerom sy geordineert zijn/ 4. ende hoe sy nu door Jesum Christum zijn te niete ghemaeckt/ 22. eñ waer in het onderschept is tusschen ons ende den Vaderen/ het welcke hy bewijst door een schoon ghelijckenisse.

1 Ende ick segge/ so langhe de Erfghena-
me een kint is/ soo en is tusschen hem/
a Gr. Huys- ende eenen Dienstknecht gheen onder-
regeerders/ schept/ hoewel hy Heere is van allen.
b Of/ in ey- 2 Maer hy is onder Mombers eñ a Be-
gendom sorghers/ tot den tijt dien de vader gheset
c Gr. begin- heeft.
selen der we- 3 Also ooc/ als wy kinderen warē/ doe wa
relt. ren wy b dienstbaer ghemaect onder c de
d Ge.49.10 wtwendighe insettinghen der Wereldt.
Dan.9 24. 4 Maer als d de volheydt des tijdts ghe-
e † Anders/ comen is / heeft God zijnen Sone wtghe-
ghewordē sonden/ e † gheboren van der Vrouwe/
f Mat.5.17 f g ghewordē onder de wet:
g Of/ gedaē 5 Om dat hy de ghene die onder de Wet
h Joan.1.12 warē/ verlossen soude: h om dat wy de aen-
Galat.3.26. nemminge tot kinderen ontfangen souden.
i Rom.8.15. 6 i Eñ want ghy Gods kinderen zijt/ heeft
God den Geest zijns Soons wtgesonden
in uwe herten/ die roept: Abba O Vader.
7 So dā / ghy en zijt niet meer een Dienst-
knecht / maer een Sone: ende ist dat ghy
een Sone zijt/ so zijt ghy oock Erfgenaem
Gods door Christum.
8 Maer doe ghy Godt niet en kendet/
k 1. Cor. 8.5 diendet ghy den k ghenen/ die van nature-
ren gheen Goden en waren.
9 Ende nu als ghy Godt kent / Ja meer
l Of/ ghe- van Gode l ghekendt zijt/ in hoe wendt
leert/ ghy v wederom tot krancke ende ghebrec-
m Col.2.20 kelicke n Insettinghen/ ende wilt die we-
n Of/ begin derom van voren aen dienen?
selen/ 10 o Ghy onderhoudt Daghen/ eñ Maen-
o Rom.14.5 den/ ende Tijden/ ende Jaren.
Coloss.2.16. 11 Ick vreese voor v / dat ick sal te ver-
gheefs aen ulieden ghearbeydt hebben.
12 Weest als ick: want ick ben als ghy/
Broeders / ick bidde v / ghy en hebt my
gheen onghelijck ghedaen.
13 Eñ ghy weet / dat ick v eerstmael door
p Malach. veel kranckheyts des vleeschs het Euan-
2.7. lium vercondicht hebbe.
q Mat.10.40 14 Eñ de versoeckinghe die in mijnen vlee-
Luc.10.16. sche was / en hebt ghy niet veracht noch
Joā. 13.20. verworpē: maer ghy naēt my aen p als ee-
r Of/ de roē nen Engel Gods/ q als Christum Jesum.
uwer geluc- 15 Hoedanich was dan uwe r salichmakin-
kichheyt? ghe? want ic betuyge dat ghy/ (hadde het
meugelick gheweest/) uwe oogen soudt wt-
ghegrauen hebben/ ende my ghegheuen.
16 Ben ick dan de waerheydt segghende/
uwe vyandt gheworden?
17 s Hare vrientheydt ouer v/ en is niet fijn: s Rom.10.2.
maer sy willen ons wtsluyten/ om dat ghy
soudt ouer hen yverich zijn.
18 Maer het is goet altijdts in het goede
yverich te zijn: ende niet alleenlijck als ick
teghenwoordich by ulieden ben.
19 Mijne kinderkens / t die ick wederom t 1.Cor.4.15
arbeyde te baren / tot dat Christus een Phile. v.10.
ghedaente in ulieden crijghe. Jaco.1.18.
20 Ick wilde nu teghenwoordich by v we-
sen / ende mijn stemme veranderen: want
ick ben met ulieden bekommert.
21 Segt my/ ghy lieden die onder de Wet
wilt zijn / hoort ghy de Wet niet?
22 Want daer is ghescreuen/ dat Abra-
ham twee sonen hadde/ u eenen vander u Gen.16.15
Dienstmaecht/ x eñ eenen vander Vrije. x Gen.21. 2.
23 y Maer die vander Dienstmaecht was/ Act.7.8.
die wert z na vleeschelijcke wijse ghebo- Heb.11.11.
ren: maer die vander Vrije was/ die werdt y Joā.8.39.
door de belofte gheboren. Roma. 9.7.
24 Het welcke by ghelijckenisse ghespro- z Of/ na na-
ken wordt / om wat anders te bedyuden: tuerlicke
want dit zijn de twee a Testamenten: een wijse/ Gr-
vanden Berch Sina / dat ter dienstbaer- nae dē vlee-
heyt genereert/ het welcke is Agar. sche.
25 (Wāt Agar is de berch Sina in Arabia a Of/ Ver-
eñ coemt ouereen met dat Jerusalē dat nu bonden:
is/ b eñ is dienstbaer met hare kinderen.) b Of/ want
26 Maer c het Jerusalē dat opwaerts is/ sy
dat is vrij/ de welcke is onser alder moeder c Apoc. 21.2
27 Want daer is ghescreuē: d Weest vro- d Esa.54.1.
lick ghy onvruchtbare die niet en baert/
berst wt/ eñ roept ghy die geē barens noot
en lydet/ want de verlatene heeft vele kin-
derē/ meer dan de gene die den man heeft.
28 e Wy dan/ Broeders/ zijn kinderen I- e Rom.9.8.
saacx nae der belofte.
29 Maer f ghelijck te dier tijdt/ die naer f Gen. 21.9.
g vleeschelijcker wijse gheboren was/ den g Gr. den
ghenen die na den Gheest gheboren was/ vleesche/
veruolchde/ alsoo oock nu.
30 Maer wat seydt de Schrift? h Drijft h Gen.21.10
wt de Dienstmaecht ende haren Sone:
want de sone des Dienstmaeghts en sal
niet den sone der Vrijer met eruen.
31 Soo dan/ Broeders/ wy en zijn niet der
Dienstmaecht/ maer der vrijer kinderen.

Dat v. Capittel.

1. Hy vermaētse te bewaren de vrijheyt verkregē door het bloet Christi/ op dat sy haer cōscientien niet en souden laten binden/ door de Insettingen der menschē/ 13. hy bewijst ooch de mate deser vrijheydt.

1 So staet a dan inde vrijheydt/ daer mede a Joā.8.32.
ons Christus vrij ghemaeckt heeft: eñ Rom.6.18.
en wordt niet wederom met v den iocke 1. Petr.2. 16
der dienstbaerheydt beuanghen. b Esai.9.4.
2 c Siet / ick Paulus segghe v/ ist dat ghy c Actu.15.1.
v laet besnijden/ so is v Christus niet nut.
3 Eñ ick betuyghe wederom eenen yeghe-
licken mensche die hē laet besnijdē/ dat hy
schuldich is gheheel de Wet te houden.
4 Ghy die door de Wet wilt gherechtuer-
dicht worden/ Christus is van v ydel ghe-
worden/ ghy zijt vander genade geuallen.
5 Want wy verwachten inde Geest wt dē
gheloove / de hope der rechtueerdicheydt.
6 d Want in Christo Jesu en heeft noch d Mat. 12.30
Besnijdinghe eenighe macht/ noch Voor- Joan.15. 14
huydt: maer het gheloove / dat door de lief- 2. Cor.5. 16.
de crachtich is. Galat.6, 15.
7 Ghy liept wel/ e wie heeft v verhindert Coloss.3. 11.
der waerheydt niet ghehoorsaem te zijne? e Galat.3.1.

8 Die f beweghinghe en is niet wt hem/
die v lieden gheroepen heeft.
9 g Een weynich suerdeesems versuert
het gheheele deech.
10 Ick vertrouwe van v inden Heere / dat
ghy niet anders en sult ghesint wesen:
maer die v beroert/ sal zijn oordeel dragen/
wie hy ooch sy.
11 Maer ick/ Broeders / ist dat ick noch
de Besnijdinghe predike/ waeromme wor
de ick noch vervolcht? Soo is dan de er
gherniſſe des cruyces te niete ghewordden.
12 Och of sy afghesneden werden/ die v af=
vallich maken.
13 Want ghy zijt ter vrijheyt gheroepen/
Broeders: h alleenlick dat ghy de vrijheyt
niet en gebruyct tot een oorsake den vlee=
sche: maer dient malcanderẽ door de liefde.
14 i Want de gheheele Wet wort in eenen
woorde vervult/ namelick in desen: k Ghy
sult uwen Naesten lief hebben / ghelijck
v selven.
15 l Ist dat ghy malcanderen bijt ende eet/
so siet toe / dat ghy niet van malcanderen
verteert en wordt.
16 Maer ick segghe: m Wandelt nae den
Gheest/ soo en sult ghy de begheerten des
vleeschs niet volbrenghen.
17 n Want het vleesch begeert teghen den
Geest / ende de Gheest teghen het vleesch:
dese staen teghen malcanderen / o soo dat
ghy niet en doet het ghene dat ghy wilt.
18 Ist dat ghy door den Gheest ghelepdt
wordt / so en zijt ghy onder de Wet niet.
19 p De wercken des vleeschs zijn open=
baer / de welcke zijn Overspel/ Hoererie/
onreynicheydt/ oneerlickheydt/
20 Afgoderie/ q fenijngheuinghe / vyandt=
schap/ twist/ nydt/ toorn/ kyuinghe/ twee=
dracht/ Secten/
21 Haet/ moort/ dronckenschap/ brasserie/
ende dierghelijcke: r vande welcke ick v
voorsegge/ gelijck ick ooch voorsepdt heb=
be dat de gene die sulcx doen/ het Conine=
rijcke Gods niet besitten en sullen.
22 s Maer de vrucht des Gheests/ is liefde
blijschap/ vrede/ lanckmoedicheyt/ vrientde
lickheyt/ goetheyt/ ghelooue/
23 Sachtmoedicheyt / t maticheyt. u Te=
ghen de sodanighe en is gheen Wet.
24 x Want die Christi zijn/ die hebben het
vleesch ghecruycicht met de beweghin=
ghen ende begheerten.
25 Ist dat wy in den Gheest leuen/ soo laet
ons in den Gheest voortgaen.
26 Laet ons niet ydele eere soeckẽ / malcã=
deren niet tergẽ / malcanderen niet hateu.

f Oft/ overtreinghe.
g 1.Cor.5.6.
h 1.Cor.8.9.
i Rom.13.8.
k Leui.19.17 Mat.22.38 Mar. 12.31. Rom. 13.9. Jaco.2.8.
l 2.cor.12.20
m Ro.13.14. 1.Pet.2.11.
n Ro.7.23.
o Ro.7.15.
p 1.Cor.3.3. Jacob.3.16.
q Of tooverye.
r 1.cor.6.10 Ephes.5.5. Colos.3.6. Apoc.22.15.
s Ephe.5.9.
t Oft/ ghetemperheyt
u 1.Tim.1.9
x rom.13.14 1. Petr.2.1.

Dat vj. Capittel.

1. Hy vermaent se lieflick te zijn tegen de
crancken/ 6. de Dienaren te versorgen/ 9.
tot volstandicheydt / 14. te roemen in het
cruyce Christi/ 15. ende tot nieuwicheydt
des leuens / 16. daer nae wenscht hy hen
alle goet.

1 Broeders/ a al ware ooch een mensche
in eenige misdaet v gheuallen / c onder=
wijst hem ghy die gheestelick zijdt/ met
den gheest der sachtmoedicheydt / siende
op v selven/ op dat ghy ooch niet versocht
en wordet.
2 b Draecht malcanders last / ende vol=
brengt alsoo de Wet Christi.
3 Wãt so yemãt dẽct dat hy wat is/ dewij
le hy niet en is/ die bedriecht hemselven.
4 Maer een yghelick e beproeve zijns
selfs werck / ende dan sal hy aen hemsel=
ven alleenlick roem hebben/ ende niet aen
eenen anderen.

a Rom.15.1. 1.Cor.9.22. 2.Tim.2.25
b Oft/ verrascht/
c Griecx/ vermaeckt/ oft heylt.
d Joã.13.14
e Oft/ maeckt dat zijn werck goet sy.

5 f Want een yegelick sal zijn eygen pack
draghen.
6 g Die onderwesen wort met den woor=
de/ die deyle allerley goet den ghenen die
hem leert.
7 Laet v niet bedriegẽ/ Godt en wort niet
bespot. h Want wat de mẽsche sal gesaeyt
hebben/ dat sal hy ooch maeyen.
8 Wãt wie i in zijn vleesch saeyt/ die sal vã
den vleesche verderuinge maeyẽ:maer wie
inden Gheest saeyt/ die sal van den Gheest
het eewighe leuen maeyen.
9 k Laet ons weldoende niet l vertraghen:
want te zijner tydt sullen wy maeyen son=
der m ophouden.
10 So dan/ dewijle wy tijt hebbẽ/ laet ons
goet doen aen eenen yeghelicken/ n maer
meest aen de huysghenooten des geloofs.
11 Ghy siet hoedanighen brief ick v lieden
ghescheuen hebbe met mijne handt.
12 Alle die willẽ tegẽwoordelick na dẽ vlee=
sche behagẽ/ die bedwingẽ v besneden te
wordẽ/ alleenlic om dat sy niet den cruyce
Christi niet en souden vervolcht worden.
13 Want ooch die besneden wordẽ/ en hou
den de Wet niet:maer sy willen dat ghy be
sneden wordt/ om dat sy in uwen vleesche
roemen souden.
14 Maer het sy verre van my/ dat ic soude
roemẽ/ anders dã in het cruyce onses Hee=
rẽ Jesu Christi/ door het welcke de werelt
my gecruycicht is: ende ick der Werelt.
15 o Want in Christo Jesu en gheldt noch
Besnijdinge yet/ noch Voorhuyt/ maer de
nieuwe p Creatuere.
16 Eñ so vele alser na desen reghel voort=
gaen / over dese sal wesen vrede eñ barm=
herticheyt/ q eñ over den Israel Godts.
17 Voortaen/ niemant en maeke my moey=
te/ want ick drage de teeckenen onses Hee
ren Jesu in mijnen lichame.
18 De genade onses Heerẽ Jesu Christi/ sy
met uwen gheeste/ Broeders. Amen.
Tot de Galathen ghescheuen van Roo=
men.

f Psa.62.13. Jere.17.10. ende 32.19. Mat.16.27 Roma.2.6. ende 14.12. 1.Cor.3.8. 2.Cor.5.10. Apoc 2.23. ende 22.12.
g Rom.15.27 1.Cor.9.11.
h Luc.16.25.
i Oft/ door.
k 2.thes.3.13
l Oft/ moede worden.
m Oft/ moede worden.
n 1.tim.5.8.
o Mat.12.50 Joan.15.14 2.Cor.5.16. Galat.5.6. Colos.3.11.
p Oft/ schepinghe.
q Psa.125.5.

De Sendtbrief Pauli tot den Ephesien.

Argument.

DE Sendtbrief tot de Ephesien/ is een
cort ende schoon exempel/ hoe hy Chri
stum den Heydenen ghepredict heeft.
Hy leert dat de Geloouige gherechtueer=
dicht worden/ alleenlijck wt de ghenade in
Christo/ door het Gheloove: dat in Christo
alle volheyt is/ ende dat de Heydenen door
hem met Gode versoent worden. Daer na
stelt hy menigherley vermaninghen / hoe=
men behoort te leuen.

Dat Eerste Capittel.

1. Paulus na de groetinge / 4. bewijst
dat de salicheyt der menschen coemt van=
de onverdiende aennemminghe/ 16. hy bidt
oock God/ dat hy de Ephesien verlichte tot
de volle kennisse in Christo Jesu/ 22. de
welcke een Hooft gheordineert is over de
gheheele Ghemeynte.

1 PAulus een Apostel Jesu Christi / door
den wille Gods: a den Heyligen die te
Ephesen zijn/ ende den gheloouigen in
Christo Jesu.
2 b Genade eñ vrede zy v liedẽ vã Gode on
sen Vader/ ende den Heere Jesu Christo.
3 c Gheloofte sy de God ende Vader onses
Heeren Jesu Christi / die ons ghesegehent
heeft d met allerley Geestelijcken segen in
de hemelsche goeden in Christo.

a Rom.1.7. 1.Cor.1.2.
b Gala.1.3. 1.Petr.1.2.
c 2.Cor.1.3. 1.Petri 2.3.
d Griecx/ in

Gelijck

e Joa.15.16.
2.Tim.1.9.
f Luce 1.75.
Colos.1.22.
2.Tim.1.9.
Titi.2.12.

4 e Gelijc hy ons in hem wtvercoren heeft/
eer des Werelts gront ghelept was/ fom
dat wy souden wesen heylich ende onstraf-
felick voor hem inder liefde:
5 Die ons heeft van te voren geschickt tot
de aenneminghe der kinderen door Jesum
Christum in hemseluen/ nae het welbeha-
ghen zijns willen/
6 Tot prijse zijner eerlicker genaden/inde
welcke hy ons aengename gemaect heeft/
g in den Beminden:
7 h In den welcken wy de verlossinghe
hebben door zijn bloet/namelick/ de ver-
gheuinghe der misdaden / nae den rijck-
dom zijner ghenaden:
8 Met de welcke hy ouervloedich is ghe
weest aen ons/met alle wijsheyt ende voor-
sichticheydt:
9 Ons te kennen geuende i de verborgent-
heyt zijns willen/na zijne goetwillicheydt
die hy voor ghenomen heeft in hemseluen.
10 k Namelic/ dat hy inde wtdeylinge der
volheyt des tijts soude weder in een versa-
melen in Christo/ al wat inde Hemelen ende
op der Aerden is:in hem segghe ick:
11 l In den welcken wy vercoren zijn/ die
wy te voren m gheordineert waren nae
zijn voornemen/ die alle dinghen doet nae
den raet zijns willen:
12 Om dat wy tot prijs zijner eerlickheydt
souden wesen/die n wy eerst op Christum
ghehoopt hebben.
13 In den welcken o ghy oock hoopt / na dien
ghy het woort der waerheyt ghehoort hebt/
namelijc/het Euangelium uwer salicheit/
in het welcke ghy oock na dat ghi gelooft
hebt/ p zijt versegelt ghewoorden door den
heylighen Gheest der beloften:
14 De welcke is het pant onser erue q dat
wy inde verlossinge gantschelick gevrijet
worden/tot prijs zijner eerlickheydt.
15 r Hierom/na dat ick oock van uwen ge-
looue inden Heere ghehoort hebbe/ ende van
uwe liefde tot alle Heylighen:
16 En houde ick niet op voor u te dancken/
uwer ghedenckende in mijne ghebeden:
17 Dat de Godt onses Heeren Jesu Chri-
sti/de Vader der eerlickheyt u gheue den
Gheest der wijsheyt ende der openbarin-
ge s door zijne kennisse/
18 Verlichtende de oogen uwes verstants/
dat ghy meucht sien/ t hoedanich de hope
sy daer hy ons toe geroepen heeft/ende hoe-
danich de rijckdom der eerlickheydt zijner
eruen inde Heylighen sy.
19 Ende hoedanich de wtnemende groot-
te zijner cracht sy/aen ons/die wy gheloo-
uen u nae de werckinghe der cracht zijner
sterckheydt:
20 Die hy ghewrocht heeft in Christo/als
hy hem van de dooden opghewerckt heeft/
x ende te zijner rechterhandt ghesett heeft
y in de Hemelen/
21 Bouen alle Ouerheyt/ende Macht/ende Ge
welt/ende Heerschappie/ende allen Naem die
genaemt wort/niet alleenlick in deser We
relt/maer oock inde toecomende.
22 z Ende heeft alle dingen zijnen voeten on-
derworpen / ende heeft hem ouer alle dinck
tot een Hooft ghegheuen der Ghemeynte:
23 a De welcke is zijn lijf/ende de veruullinge
des ghenen die alle dinck in allen veruult.

g Mat.3.17.
h Act.20.28
Colos.1.14.
Hebr.9.12.
1.Petr.1.19.
i Ro.16.24.
Ephes.3.9.
Colos.1.26.
2.Tim.1.10.
Titi.1.2.
1.Petr.1.20.
k gen.49.10
Dan.9.24.
Galat.4.4.
l Rom.8.17.
m Ofte/be-
schepden.
n Namelic/
Joden.
o Namelic/
Heydenen
p Rom.8.16
2.Cor.1.22.
ende 5.5.
Ephes.4.30
q Of/tot de
verlossinge
der verkregen
besittinghe
Exo.19.5.
Deut.7.6.
ende 14.2.
ende 26.18.
1.Petri.2.9.
r Phil.1.3.
Colos.1.3.
1.Thes.1.2.
2.Thes.1.3.
s Oft/dat
ghy hem
kennet/
t Griecx/
welcke de
hope is zij-
ner roepin-
ghe.
u Col.2.12.
x Psa.110.1.
Act.2.34.
1.Cor.15.25.
Colos.3.1.
Hebr.1.13.
ende 10.13.
1.Petr.3.22.
y Griecx/in
de Hemel-
sche.
z Psalm.8.7
Mat.28.18.
1.Cor.15.27.
Hebre.2.8.
a Rom.12.5
1.Cor.12.27.
Ephes.4.16
ende 5.23.

Dat ij. Capittel.

1. Hy bewijst hen wat sy waren eer sy ge
roepen waren tot Jesum Christum/ 4. ende
dat om zijn genade groot te maken/ 8. de
welcke is alleenlick de oorsaecke haerer sa-
licheydt.

1 Ende a u lieden heeft hy mede leuendich
ghemaeckt/ als ghy doodt waert door
de misdaden ende sonden/
2 b Daer ghy voortijden in wandeldet na
c den loop deser Werelt/ nae d den Ouer-
sten der macht des luchts/ende des Gheests
die nu werckt in de kinderen der onghe-
hoorsaemheydt/
3 Onder de welcke wy oock alle voortijds
gewandelt hebben/ inde begheerten onses
vleeschs/doende den wille des vleeschs/ende
der e gedachten:ende waren van natuere
kinderen des toorens/ gelijck de andere.
4 Maer Godt die rijck is in barmherticheden
/ heeft ons door zijne groote liefde
daer mede hy ons lief ghehadt heeft/
5 Oock doe wy doot waren door de mis-
daden/mede leuendich gemaect met Chri-
sto: f door wiens ghenade ghy zijt salich
ghewoorden:
6 Ende heeft ons mede opgeweckt / ende mede
geset inde g Hemelen in Christo Jesu:
7 Om dat hy den toecomenden eeuwen
soude bewijsen den wtnemenden rijcdom
zijner ghenade/ inde vriendelickheydt tot
ons h door Christum Jesum.
8 Want wt genade zijt ghy salich geworden
door het geloove/ende dat niet wt u:het
is Godts gaue.
9 Niet wt wercken:op dat niemant en roeme.
10 Want wy zijn/zijn maecksel/ i ghe-
schapen in Christo Jesu tot goede wercken
die ons God te voren bereyt heeft/om dat
wy daer in wandelen souden.
11 Daerom gedenckt dat ghy voortijden
Heydenen in den vleesche die Voorhuyt
ghenaemt waert van de gene die genaemt
zijn Besnijdinghe in den vleesche die met
handen ghescheit:
12 Dat ghy segge ick/te dier tijdt buyten
Christum waert verureemt van het Bur-
gerschap Israels : ende vreemde k van de l Te-
stamenten der beloften/geen hope hebben-
de/ ende m sonder Godt zijnde inde Werelt.
13 Maer nu in Christo Jesu ghy die voor-
tijden verre waert/ zijdt na by ghewoorden
door het bloet Christi.
14 n Want hy is onse vrede / die wt beyde
een ghemaeckt heeft/ ende heeft het afschut-
sel des middelmuers ghebroken.
15 De vyantschap in zijnen vleesche / na-
melick / de Wet der geboden in insettingen
gelegen/ door zijn vleesch te niete gemaect
hebbende / om dat hy die twee soude in
hemseluen tot eenen nieuwen mensche
scheppen/vrede makende:
16 Ende om dat hy die beyde soude in een
lichaem Gode versoenen/door het cruyce/
de vyantschap o daer aen gedoot hebbende.
17 p Ende hy is ghecomen/ vrede vercondi-
ghende/ u die ghy verre waert / ende den
ghenen die by waren.
18 q Want/door hem hebben wy beyde den
toeganck door eenen Geest tot den Vader.
19 So zijt ghy dan niet meer gasten ende
vreemde inwooners: maer medeburghers
der Heylighen/ ende huysgenooten Gods/
20 r Getimmert op het s fundament der A-
postelen ende Propheten/ t namelijck/Jesum
Christum/ den wtersten Hoecksteen:
21 u Waer op geheel de timmeringhe ghe-
voecht wordt / ende wast tot eenen heyli-
ghen Tempel inden Heere.
22 Waer op ghy ooc mede getimmert wort
tot een woonstede Gods in den Gheest.

a Roma.5.6
Colos.2.13.
b 1.Cor.6.11
Colos.3.7.
Titi.3.3.
c Griecx/de
eeuwe.
d Eph.6.12
e Oft/ver-
stants:
f Act.15.11.
Titi.3.5.
g Griecx/
Hemelsche.
h Griecx/in
i Titi.2.14.
Ephes.1.4.
k Rom.9.4
l Oft/ Ver-
bonden.
m Of/Gode-
loos.
n Esai.9.6.
Joan.16.33.
Acto.10.29.
Roma.5.1.
Colos.1.20.
o of/ in hem
seluen.
p Esai.57.19
Ephes.2.12.
q Joan.10.9
ende 14.6.
Roma.5.2.
Ephes.3.12.
Hebr.10.19.
r 1.Cor.3.9.
s Esai.28.16
Mat.16.18.
Apoc.21.14.
t 1.Pet.2.4.
u Eph.4.16.

Dat iij. Capittel.

1. Hy prijst de roepinge der Heydenen in
zijn ampt / ende zijne verbintenissen voor
hen/ 18. ende de kennisse Christi.

1 Hierom ben ick Paulus a die b ghe-
vangen om Christi wille voor u Hey-
denen.
2 Soo ghy oock ghehoort hebt van de be-
dieninghe der ghenaden Gods/ c die my
ghegheven is aen u/
3 d Dat hy my de verborgentheyt heeft
door openbaringhe te kennen ghegeven:
(ghelijckerwijs ick in het corte voorschre-
ven hebbe/
4 Waer af ghy mueght lesende/ mercken
mijn verstant inde verborgentheyt Christi.)
5 De welcke in ander tijden der menschē
kinderen niet en is te kennen ghegeven/
e ghelijck sy nu zijnen heylighen Aposte-
len ende Propheten geopenbaert is door
den Gheest/
6 Namelic/ dat de Heydenē zijn mede erf
genamen eñ vanden selven lichame/ ende
mede deelachtich zijnder beloftē in Chris-
to/ door het Euangelium.
7 Waer af ick een Dienaer gewordē ben/
nae de gave der ghenaden Godts die my
ghegheven is/ f nae de werckinghe zijn-
der moghentheydt.
8 g My segghe ick/ die de minste ben on-
der alle de Heyligen/ is dese ghenade ghe-
gheven/ dat ick h onder de Heydenen/ son
de den i onwtsprekelicken rijckdom Chri-
sti verkondighen.
9 Eñ allen menschen verclaren/ wat ghe
meynschap daer sy/ der verborgentheyt/
die van der eewicheyt aen verborgē was
in Gode/ k die alle dinck geschapen heeft
door Iesum Christum.
10 l Op dat nu dē Overstē eñ Machtē in
den Hemel/ door de Gemeynte bekēt wor
de de menigherley wijsheyt Godts.
11 Na het eewige voornemē/ dat hy ghe-
maect heeft in Christo Iesu onsen Heere:
12 m Inde welckē wy hebben de vrymoe-
dicheyt ende den toegang met een ver-
trouwen door het gheloove aen hem.
13 n Daerom bidde ic dat ghy lieden niet
en verflauwt door mijne verdruckingen die
ick lijde o voor u/ welck uwe eere is.
14 Hierom buyge ick mijne knyen tot den
Vader onses Heeren Iesu Christi.
15 Wt welckē alle p vaderschap inde He-
melen eñ op der Aerden ghenaemt wort.
16 Dat hy u lieden nae zijnen q heerlicken
rijckdom geve/ dat ghy met cracht ver-
sterckt wordt door zijnen Gheest inden in
wendighen mensche:
17 Dat Christus door het gheloove in uwe
herten woone: op dat ghy liedē inde lief-
de ingeworttelt ende ghefondeert zijnde/
18 Meucht begrijpen met alle Heyligen/
welck de breedde sy/ ende lengde / ende
diepte/ ende hoochde.
19 Eñ bekennen r de wtnemende liefde der
kennisse Christi: op dat ghy liedē vervult
wort tot alle de volheyt Godts.
20 Hem die boven alle dat wy bidden oft
dencken/ overvloedichlick doen can/ nae
de macht die in ons werckt/
21 Sy eere inder Gemeynten door Chris-
tum Iesum/ f † te allen tijdt van eewic-
heyt tot eewicheyt. Amen.

a Act.21.33. 2.Tim 1.8. b Griecr. gebonden Christi. c Act.13.2. Ephes.3.8. d Galat.1.11 e Act.10.28. f Ephe 1.19. colos.2.12. g 1.cor.15.9. h Act.9.15. ende 13.2. ende 22.21. Galat.1.16. ende 2.8. 1.Tim.2.7. 2.Tim.1.11. i Griecr/ onwtspeurlicken. k Rom.16.25. colos 1.26. Ephes.1.9. 2.Tim.1.10. Titi.1.2. 1.Petr.1.20. k Genes.1.1. Psalm.33.6. Ioan.1.3. colos.1.16. Hebr.1.2. l 1.Pet.1.12. m Ioā.10.9. ende 14.6. Roma.5.2. Ephes.2.18. Hebr.10.19. n Phil.1.14. 1.Thes.3.3. o Colos.1.24 p Oft/ Vaderschap q Griecr/ den rijcdom zijnder eerlickheydt. r Oft/ de liefde Christi/ die de kennisse te boven gaet. f † Anders/ in allen geslachten/

Dat iiij. Capittel.

V. Hy prijst den Dienst des Woordts/ ende de vruchten daer van/ 15. de welcke zijn Liefde/ 13. Eenicheydt/ 17. Heylicheydt/ ende Onnooselheydt.

1 SO bidde ic u lieden dan/ ick die a ge-
vangen inden Heere/ b dat ghy wan-
delt so het uwer beroepinge betaemt/
daer mede ghy lieden gheroepen zijt:
2 Met aller ootmoedicheyt eñ saechtmoe
dicheyt: eñ met lanckmoedicheyt / verdra-
ghende malcanderen inder liefde/
3 c Neersticht zijnde / om de eenicheydt
des Gheests te houden/ d door den bant
des vredes:
4 Ghy zijdt een lichaem/ ende een Geest:
ghelijck ghy gheroepen zijt tot een hope
uwer roepinghe.
5 Daer is een Heere/ een Gheloove / een
Doop:
6 e Een God eñ Vader aller/ die daer is
over al/ door al/ ende in f † u allen:
7 g Maer eenen yegelicken onder ons/
is ghenade ghegeven/ na de mate der ga
ve Christi.
8 Daerom seyt hy: h Als hy is opgheva-
ren in de hoochde/ heeft hy de ghevancke
nisse ghevanghen ghenomen / ende heeft
den menschen gaven ghegheven.
9 i (Maer dat hy opgevarē is/ wat ist an
ders dan dat hy eerst neder gecomen is in
de nederste deelen der Aerden?
10 Die neder ghecomen is / is de selve die
oock opgevaren is boven alle de Hemelē/
om dat hy alle dinck vervullen soude.)
11 Eñ de selve heeft gegeven sommige tot
k Apostelē/ sommige tot Propheten/ som
mige tot Euangelisten/ sommige tot Her-
ders ende Leeraers.
12 Tot l volmakinge der Heyligen/ tot dē
wercke des Diensts/ naemelick / tot de
m stichtinghe n des lichaems Christi.
13 Tot dat wy alle comen tot de eenicheyt
des geloofs/ ende der kennisse des Soons
Godts: tot eenen volcomen man/ tot der
mate der grootte der volheydt Christi:
14 o Op dat wy niet meer kinderen en
zijn/ als die p beweecht ende ommeghe-
voert worden met allerley winden der
leere/ in onghestadicheydt der menschen/
door de listicheyt die sy ghebruycken om
met dwalinghe te bespringhen.
15 Maer op dat wy na de waerheyt staēde
met liefde allesins opwassen in hem q die
het Hooft is/ namelick/ Christus.
16 r Wt welcken gheheel het lichaem tsamē
gevoecht/ ende tsamen ghebonden / door
alle de toeghevoechde leden/ wt de werc-
kinghe/ na de mate eens yegelicken lits/
f het lichaem doet wassen tot zijns selfs
opbouwinghe in der liefde.
17 So segge ick dan dit/ eñ t betuyghe in-
den Heere/ u dat ghy lieden niet meer en
wandelt gelijc oock de andere Heydenen
wandelen in de ijdelheydt haers herten:
18 Verduystert zijnde in haer verstant/ eñ
vervreemt van het leven Godts/ door de
onwetenheyt die in hen is/ door de x ver-
blindinghe haers hertten.
19 De welcke y roeckeloos geworden zijn-
de/ hebben henselven overghegheven tot
oneerlickheyt/ om alle onreynicheyt gie-
richlick te bedrijven.
20 Maer ghy en hebt Christum alsoo niet
gheleert:
21 Ist dat ghy hem ghehoort hebt / ende
in hem gheleert zijt/ ghelijck de waerheyt
in Christo is:
22 Te weten/ z dat ghy den ouden men-
sche nae de eerste wandelinghe / die door
de begheerten der dwalinghe verderft/
soudt af legghen/)
23 Ende wederomme vernieut worden in
den Gheest ws ghemoedts:
24 a Eñ den nieuwen mensche aendoen/
die i. a God geschapen is / tot warachti-
ge rechtveerdicheyt ende heylicheydt.
25 Daerom legt af de leugē / b eñ spreeckt
de waerheyt/ een yegelic met zijnen naes-
ten:

a Griecr/ gebonden. b Gene.17.1. 1.Cor.7.20. Philip.1.27 Colos.1.10. 1.Thes.2.12.

c Rom.12.10 Hebr.13.1. 1.Petr.1.22. ende 2.17. d Griecr/ in e deut.4.39. f Mala.2.10. 1.Cor.8.4.6 f † Anders/ ons. g Ro.12.3.6 1.Cor.12.11. 2.Cor.10.13. 1.Petr.4.10 Ioan.3.34. h Psa.68.19 i Ioan.3.13. ende 6.62. k 1.cor.12.28 l Oft/ tsamenvoeginghe. m Oft/ timmeringhe. n Rom.12.5. 1.Cor.12.27. Ephes.1.23. ende 5.23. Colos.1.24. o 1.cor.14.20 p Spr.5.11. Math.11.7. q Ephe.5.23 Colos.1.18. r Rom.12.5. 1.Cor.12.27. Ephes.2.20. f Gr. maect den wasdom des lichaems/ t Rom.1.9. u Ro.1.18.21 1.Petr.4.3. x Oft/ verhardinghe. y Oft/ ongevoelich. z Colos.3.8. Hebr.12.1. 1.Petr.2.1 a Rom.6.4 Colos.3.10. 1.Petr.4.2. b Zac.8.16.

ten: want wy zijn malcanders leden.
c Pſal.4.5. 26 c Zijt toornich/ ende en ſondicht niet/ en laet de Sonne niet onder gaen over u-we toornicheydt!
d Iaco.4.7. 27 d Noch en gheeft den e Duyvel gheen
e Oft/ Laſte-raer. plaetſe.
28 Die ghestolen heeft/ en ſtele niet meer:
f Act.20.35. f maer arbeyde liever/ eñ wercke dat goet
1.Theſ.4.11. is met zijne handē/ op dat hy hebbe te ge
2.Teſ.3. 8.12 ven den ghenen die noot heeft.
g Mat.12.36. 29 g En laet gheen vuyle reden wt uwen
Epheſ.5.3. mont gaen: maer iſt dat daer eenige goe-
h Grieck/ de reden is tot nootſakelicke ſtichtinge/
genade ge- op dat ſy h aengenaem ſy te hooren.
ue dē hoo- 30 Ende en bedroeft den heylighen Gheeſt
ders. Gods niet/ i waer mede ghy liedē verſe-
i Rom.8.16. gelt zijt tot den dach der verloſſinghe.
2.Cor.1.22. 31 Alle bitterheyt ende toornicheyt/ ende
ende 5.5. gramſchap/ ende roepinge/ ende laſterin-
Epheſ.1.13. ghe/ ſy van v lieden wech ghewert / met
alle booſheydt:
k Colo.3.12. 32 k Eñ weeſt tot malcanderē vriendelic/
l Spr.28. 2. goetherticх/ l vergeeft malcanderen/ ge-
Mat.6.14. lyck Chriſtus ons verghevenheeft.
Marc.11.25

Dat v. Capittel..

Coloſ.3.13. 1. Hy handelt van het officie der Chri-ſtenen/ 31. van den lichamelicken houwe-licke/ 32. ende van het gheeſtelicke/ Chri-ſti met zijnder Ghemeynte.

1 SO weeſt dan Godts navolghers / als lieve kinderen:
a Io.13. 34. 2 a Eñ wandelt inder liefde b gelijc Chri
1.Teſ.4 9. ſtus ons lief gehadt heeft/ c eñ heeft hem
1.Ioā.3. 23. ſelven voor ons gegeven tot een offerhan
b Gal. 2. 20. de ende ſlachtoffer voor ons/ Gode tot eē
Titi.2.14. welrieckende reucke.
1.Petr.5. 8. 3 d Maer hoererie / ende alle onreynic-
c Hebr.8.3. heyt/ oft giericheydt/ laet die onder v lie-
d Eph.4.29 den oock niet ghenaemt worden/ ghelijck
Coloſ.3.5. het den Heylighen betaemt:
Mat.12.36. 4 Noch e oneerlicheyt/ noch ſottenclap/
e Oft / vuy-licheydt. noch geckernie/ de welcke niet en beta-men: maer liever danckſegginghe.
f 1.Cor.6.10 5 Want ghy lieden weet dit / dat gheen
Galat.5. 21. hoereerder/ noch onreyne/ noch gierighe/
Coloſ.3.5. welcke is een Afgodendienaer / ſal erf-
Apoc.22.15. deel hebben/ in het Coninckrijcke Chriſ-
g Iere. 29.8 ti ende Godts.
Mat.24. 4 6 g Laet v lieden van niemande verleydē
Marc.13. 5. met ijdel woorden/ want om deſer dingen
Luce 21 8. wille/ coemt de toorn Godts over de on-
2.Theſ.2.2. ghehoorſame kinderen.
1.Ioan.4.1. 7 Weeſt dan hare medeghesellen niet.
h 1.Teſ.5.4. 8 h Wāt ghy lieden waert voortijdē duy-
i Gala.5.22. ſterniſſe/ maer nu zijt ghy licht indē Heere
k † Ands/ wandelt als kinderen des lichts.
lichts. 9 i Want de vrucht des k † Gheeſt is in
l Mat.18. 17. alle goedicheyt/ ende rechtveerdicheydt/
1.Cor.5.8. ende waerheydt./
2.Cor.6. 14. 10 Beproevende wat den Heere behaghe-
2.Teſ.3. 14. lick ſy:
m Ioā.3.21. 11 l Eñ en hebt geen gemeynſchap met de
n Oft/ van onvruchtbare wercken der duyſterniſſe/
dē lichte ge maer ſtraftſe liever.
ſtraft wort/ 12 Want wat verborgelic van hen geſchiet/
dat wordt dat is oock ſchandelick om te ſegghen.
openbaer. 13 m Maer al wat n gheſtraft wordt/ dat
o Rom 13.11 wort van den lichte geopenbaert. Want
1.Theſ.5. 6. al dat openbaer maeckt/ dat is licht.
14 o Daerom ſeyt hy: Ontwaeckt die ghy ſlaept/ ende ſtaet op van de dooden/ ende
p Spr.27.12 Chriſtus ſal v lichten.
Coloſ.4.5. 15 p Siet/ dan hoe ghy q voorſichtichlick
q Grieck/ meucht wandelen/ niet als onwyſe/ maer
neerſtichlic als wijſe:
r Rom.12.11. 16 r Den bequamen tijt wtcoopende/ wat
Coloſ.4.5. de daghen zijn boos.
ſ Rom.12.2. 17 Hierom en weeſt niet onvoorſichtich/
1.Theſ.4. 3. ſ maer verſtaet wat de wille des Heerē ſy.

18 t Ende en drinckt niet dronckenin wijn/ t Spr. 31.30
waer in overdaedt is: maer wort vol des Gheeſts:
19 u Sprekende tot malcanderen met u Colo.3.16.
Pſalmen ende loſſanghen/ ende geeſtelic-ke liedekens/ ſinghende ende plaſmende den Heere in uwe herten:
20 x Alle tijdt van alle dingen danckende x Colo.3. 17.
Godt/ ende den Vader/ inden Name on- 1.Theſ.5. 18.
ſes Heeren Ieſu Chriſti. y Gene.3.6.
21 Malcanderen onderdanich zijnde inde 1.Cor.14.34.
vreeſe Godts. Coloſ.3.18.
22 y Ghy vrouwen weeſt uwen mannen Titi.2.5.
onderdanich/ als den Heere. 1. Petr.3.2.
23 z Want de man is het hooft des wijfs/ z 1.Cor.11.3.
a gelijck ooch Chriſtus het hooft der Ge- a Ephe. 1.22
meynte is: ende hy is de b Behoeder des ende 4.15.
lichaems. Coloſ 1.18.
24 Ghelijck dan de Ghemeynte Chriſto b Rom.12.5.
onderdanich is: alſoo moetē ooc de vrou- 1.Cor.12.27.
wen haren mannen in allen dinghen ghe- Epheſ.1.23.
hoorſaem zijn. ende 4.12.
25 c Ghy mannen/ hebt uwe vrouwē lief/ Coloſ.1. 24.
ghelijck ooch Chriſtus de Ghemeynte lief c Coloſ.3.19
heeft ghehadt/ d ende heeft hemſelven d Galat.1.4
voor haer ghegheven. Epheſ.5.2.
26 Om dat hyſe heylighen ſoude / e die hy e Titi.3.5.
heeft ghereynicht met den waterbade in 1. Petr.3.21.
het woordt.
27 Om dat hyſe voor hem ſetten ſoude/ een Ghemeynte/ die eerlick ware / ende noch vlecke noch rimpel en hadde/
oft yet desgelijcx: f maer dat ſy ſoude hey- f Colo.1. 22.
lich ende onſtraffelick weſen.
28 Alſo zijn de mannen ſchuldich hare wij-ven lief te hebben/ ghelijck hare eyghen lichamē. Wie zijn wijf lief heeft/ die heeft hemſelven lief.
29 Want niemant en heeft opt zijn eygen vleeſch ghehaet: maer hy voedt ende on-derhoudt het: ghelijck ooch de Heere de Ghemeynte:
30 g Om dat wy leden zijn zijns lichaēs/ g Rom.12.5.
van zijnen vleeſche/ ende van zijne beenē. 1.Cor.12.27.
31 h Hierom ſal de menſche zijnen vader h Gen.2. 24
ende zijne moeder verlaten / ende ſal zij- Mat.19.5.
nen wijve aenhangen/ i ende ſy twee ſul- Marc.10.7.
len een vleeſch weſen. i 1.Cor.6.16.
32 Deſe verborgentheyt is groot: maer ick ſegge/ in Chriſtum/ eñ inde Ghemeynte:
33 Daerom/ ſo hebbe een yeghelick van v lieden zijn eygē wijf alſo lief als hemſel-ven: ende dat het wijf den man vreeſe.

Dat vj. Capittel.

1. Hy vermaent de kinderen eñ Dienſt-knechten tot gehoorſaemheyt/ 7. ende be-roeft alle Chriſtenen int gemeyne van al-le vleeſchelicke vertrouwen/ 10. eñ wa-
penſe met gheeſtelicke wapenen/ om den a Colo.3. 20
vyant te wederſtaen/ 18. ende in het eyn- b Exo.20.12
de beveelt hy hemſelven in hare gebedē. Deut.5.16.
1 GHy a kinderē weeſt uwen ouderen ge Spra.3.9.
hoorſaē indē Heere: wāt dit is recht. ende 7.27.
2 b Eert uwen vader ende uwe moe- Tob.4.3.
der: (het welcke het eerſte ghebot is dat Mat.15.4.
een belofte heeft:) Marc.7.10.
3 Op dat het v wel gae / eñ dat ghy lan-ghe levet op der Aerden.
4 Eñ ghy vaders/ en ve.weckt uwe kinde-
ren niet tot gramſchap: c maer voetſe op c Deu 6 20.
door de leere eñ vermaninge des Heeren. Pſal.78.4.
5 d Ghy Dienſtknechten weeſt ghehoor- Pro.10.18.
ſaem uwen heeren nae den vleeſche/ met ende 29.17.
vreeſen ende beven/ met eenvoudicheydt Sprac.7. 25
ws herten/ ghelijck als Chriſto: ende 30.1.
6 Niet nae der ooghe dienende/ eñ ſoec- d Coloſ.3.22
kende den menſche te behagen: maer als 1.Tim.6.1.
Dienſtknechten Chriſti/ van herte doen- Titi. 2.9.
de den wille Godts: 1.Pet.2.18.

7 Dienende met goetwillichept den Hee-
re/ende met den menschen:
8 Wetende dat een yegelic vanden Heere/
e Grieck/ e ontfangen sal wat hy goets gedaen sal
draghen. hebben/ hy sy Dienstknecht oft Vrije.
f Syr.7.22. 9 f Eñ ghy heerē/ doet het selue by hen/
ende 33.29. verlaet de dreyginghē/ wetēde dat ooc u[illegible]
Colos.4.1. selfs Heere inde Hemelen is/ g eñ by hem
g deut.10.17 en is geen wtneminghe der persoonen.
2. Par.19.7. 10 Ten laetsten myne Broeders/ wordet
Iob.34.19. machtich in den Heere/ende inde sterckte
Sap.6.8. zijnder cracht.
Syr.35.16. 11 h Doet aen alle wapenen Godts/ op
Acto.10.34. dat ghy meucht staen tegen de listen des
Roma.2.11. Duyuels.
Galat.2.6. 12 Want wy en hebben den stryt niet te-
Colos.3.25. ghen vleesch ende bloet/ maer i teghen de
1. Petr.1.17. Ouerste/ teghen de Machten/ teghen de
h Colo.3.12. Gheweldighe der Werelt/ der duysternis-
i Ephes.2.2 se deser eeuwen/ teghen de gheestelycke
k Grieck/ k boosheden inder locht.
der boos- 13 Hieromme neemt aen l de geheele wa-
heydt inde pen Gods/ op dat ghylieden meucht indē
Hemelsche. boosen dach tegenstaen/ al volbracht heb
l 2 Cor.10.4 bende ende blyuen staende.
m Luc.12.35 14 m So staet dan/ uwe lendē omme gort
1. Petr.1.13. hebbēde met der waerheyt/ n eñ de borst
n Sap.5.19. bedeckt met de rechtueerdicheydt.
15 Eñ de voeten gheschoeyt met veerdic-
heyt des Euangelij des vredes.
16 Bouē al/ neēt aē dē Schilt des geloofs/
waer mede ghy lieden meucht alle de vye-
rige pylen des boosen wt blusschen.
o 1.Tes.5.8. 17 o Eñ neemt den Helm der salicheyt/ eñ
Esa.59.17. p het Sweert des Gheests/ het welck is
p Hebr.4.12 Godts woordt.
Apoca.2.16 18 Met aller biddinge q eñ smeeckinghe/
q Luce.18.1. biddende te aller tyt indē Geest: eñ in dat
Roma.12.12 selue wakende met alle gedurichheyt/ eñ
Colos.4.2. bidd inghe voor alle de Heylighen:
2.Tes.5.17. 19 r Eñ voor my/ dat my sprake gegheuen
r Act 4.29. worde tot de openinge myns monts/ om
2.Thes.3.1. met vrymoedicheyt de verborghenthz des
Euangelij te kennen teghenen/
20 Waer van ick de bootschap doe in kete-
nen/ op dat ick daer in vrymoedelic han-
dele/ gelijck ick behoore te spreken.
21 Voort/ op dat ghy lieden oock meucht
weten/ dat my aengaet/ eñ wat ic doe: dat
sal v Tichicus myn lieue broed eñ getrou
we Dienaer inden Heere/ te kennen geuē:
22 Den welckē ic om dat selue tot v liedē
gesonden hebbe/ om dat ghy sout weten/
hoe het met my staet: ende om dat hy u-
we herten vertroosten soude.
23 Vrede sy den Broederen/ eñ liefde/ met
gheloone/ van Gode den Vader/ ende den
Heere Iesu Christo.
24 De genade sy met allen den ghenen die
onsen Heere Iesum Christum oprechte-
lick lief hebben. Amen.
Tot de Ephesien geschreuen van Roo-
men/ghesonden door Tychicum.

De Sendtbrief Pauli tot den Philippensen.

Argument.

DE Philippensen vermaēt hy met ee-
nen Sendbrief wt Roome gesonden/
dat sy hen niet en stooten aen syne
banden/ maer in de aenghenomen waer-
heyt voortgaen. Hy vermaent se oock een-
drachtich te syne/ ende henseluen te hoe-
den voor de valsche Apostelen/ die de ver-
diensten ende de Wet met den Euangelio
vermengden. In het eynde schrijft hy som
mige gesonde ghebeden/ hoemen behoor-
te leuen/ gelijck in andere Sendbrieuen.

Dat Eerste Capittel.

3. Paulus prijst hare volstandichept om
dat sy volstandich ghebleuen waren inde
waerheyt/ 12. eñ handelende van hem eñ
zijne banden/ bewijst dat de eerlickheydt
des Euangeliums daer door versterct is/
28. Hy vermaent se oock tot eendrachtic-
heyt ende lydtsaemheyt.

1 PAulus ende Timotheus/ Dienstknech a Act.16.12.
ten/ Iesu Christi/ allen Heylighen in b Oft/ Bis-
Christo Iesu/ die a te Philippis zijn/ schoppen.
met de b Opsienders ende c Dienaers: c Acto.6.3.
2 d Genade sy v lieden/ eñ vrede van Go- d Roma.1.7.
de onsen Vader/ ende den Heere Iesu 1. Petri.1.2.
Christo. e Eph.1.15.
3 e Ick dancke mynen God f alle tyt/ als Colos.1.3.
ick uwer ghedencke: 1.Thes.1.2.
4 (Alle tyt in alle mynen ghebede voor v 2.Thes.1.3.
allen met blyschap biddende:) f Grieck/ in
5 Om uwe gemeynschap in het Euange- alle uwer
lium/ van den eersten daghe af/ tot nu toe: ghedachte-
6 Vertrouwēde dit selue dat hy/ die in v nisse.
lieden begonnen heeft/ g het goede werc/ g Ioā.6.29.
dat volbrenghen sal/ tot op den dach Ie- 1.Thes.1.3.
su Christi: h Grieck/
7 Gelijc het my h toebehoort/ dat vā v al recht is/
lē te geuoelē. daer omdz ic in myn herte hou i Rom.1.9.
de/ dz ghi in myne geuāckenisse. eñ in my- ende 9.1.
ne verāt woordinge/ eñ vsterckinge des E- 2.Cor.1.23.
uāgelij/ dat ghy liedē segge ick alle myner ende 11.31.
genaden mede deelachtich gheweest zijt. Galat.1.20.
8 i Want God is myn getuyge/ hoe seer 1.Thes.2.5.
ick v alle begeere met hertgrondelicke be- 1.Tim.5.21.
weghinghen Christi. 2.Tim.4.1.
9 k Eñ dit bidde ick/ dat uwe liefde noch k Ephe.1.16
meer ende meer ouervloedich worde/ in Coloss.1.3.
kennisse ende allen l verstande: 1.Thes.1.2.
10 Op dat ghy m meucht de verscheyden 2. Thes.1.3.
dingen onderkennen/ op dat ghy meucht l Of/ ordeele
wesen oprecht/ ende sonder ergernisse. tot m Ofte/ om
den daghe Iesu Christi/ derscheydē
11 Vol vruchten der gherechticheydt/ die wat best is.
door Iesum Christum zijn/ tot eere ende
prijs Gods.
12 Ende ick wil dat ghyliedē weet/ Broe-
ders/ dat het ghene/ dat my gheschiedt
is/ is meer tot voordeel de Euangeliums
ghecomen:
13 So dat myn banden in Christo/ bekent
ghewordden zijn in ghcheel den n Richt- n Oft/ Pa-
huyse/ ende allen den anderen plaetsen: leyse des
14 o Eñ dat vele broeders indē Heere/ door Keysers/
myne banden vertrouwende/ ouervloedi- o Ephe.3.13
ger verrē onuerzaecht het woort sprekē: 1.Thess.3.3.
15 Ende sommighe door nijdt ende twist:
ende sommighe predicken oock Christum
door goetwillicheydt:
16 De sommighe (segghe ick) predicken
Christum wt twist/ niet suyuerlic/ eñ mey-
nē p myne bandē noch meer te bedruckē: p Gr. ver-
17 Ende de sommighe wt liefde/ dewyle sy druckinghe
weten/ dat ick tot verantwoordinge des tot myne
Euangeliums ghe set ben. banden te
18 Wat dan? nochtans wordt Christus brenghen:
allesins/ het sy door een q decksel/ het sy q Gr. voor-
door de waerheyt/ vercondicht: eñ ic ver- wendinge/
blyde my hier in/ ende sal my verblyden.
19 r Wāt ic weet/ dat dit my ter salicheyt r 2.Cor.1.11.
dyen sal/ door uwe ghebedt/ ende f hulpe f Gr. toedie-
des Gheests Iesu Christi/ ninghe
20 Na myn ouergroot verlanghen eñ ho-
pen/ dat ick in gheenen dinghe en sal be-
schaemt worden/ maer Christus sal ghe-
lyck alle tydt/ also oock nv/ met alle vry-
moedicheyt in mynen lichame groot ge-
maeckt worden/ het sy door leuen/ het sy
door steruen.
21 Want Christus is my ghewin/ beyde
in leuen ende in steruen.

Want

22 Maer oft inden vleesche te leuen my
oorbaerlick sy/ ende wat ic verkiesen wil/
en weet ick niet.
23 Want ic worde van dese twee benaut/
t of. verhuy begeerende te t verscheyden vandē licha-
sen. me/ ende met Christo te zijne: want dat
is seer verre het beste.
24 Maer indē vleesche te blijuē/ is noot-
sakelicker om uwent wille.
25 Ende dit weet ic / vertrouwēde dat ic sal
blijuē/ ē met v allen blijuē tot uwē voor-
deele/ ende tot blijschap des gheloofs:
26 Op dat uwen roem in Christum van
my / ouervloedich sy door mijne coemste
wederom tot v.
u Gen. 17.1. 27 u Alleenlic wādelt weerdichlic dē Euāge
1. Cor. 7.20. lio Christi/ op dat ic het sy dat ic come ē
Ephe. 4.1. uliedē sie/ het sy dat ic vā v ben / mach vā
Coloss. 1.10. v hooren / dat ghy lieden staet in eenen
1. Thes. 2.12. Geest/ x eenmoedichlick mede strijdende/
ende 4.1. met den geloue des Euangeliums.
x Gr. in een 28 Ende en wordet in gheenen dinge ver-
ziele schrickt / vanden ghenen die hen teghen-
stellen/ het welcke hen een bewijsinghe
is der verderffenisse, maer v lieden der sa-
licheyt/ ende dat van Gode.
29 Want v lieden is ghegeuen inde sake
Christi / niet alleenlick in hem te geloo-
uen/ maer oock voor hem te lijden:
30 Dē seluē strijdt hebbēde/ diē ghylieden
aen my gesien hebt/ ē noch in my hoort.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaentse bouen al tot verne-
deringe/ de welcke is de verwaerster der
reyner leere/ 19. beloeft hen dat Timo-
theus sal corts weder comen/ 24. ende
oock hy/ 25. ontschuldicht dat vertoeuen
Epaphroditi.

1 SO dan/ is daer eenighe vermaninghe
in Christo/ is daer eenige vertroostin-
ghe der liefde / is daer eenige gemeyn-
schap des Gheests/ zijn daer eenige hert-
grondelicke beweghinghen ende ontfer-
minghen:
a Rom. 12.16 2 So veruult mijne blijschap/ a dat ghy-
ende 15.5. lieden eens ghesint zijt/ eenderleye liefde
1. Cor. 1.10. hebbende / eenmoedich / ende eenderley
Philip. 3.16. gheuoelende.
1. Pet. 3.8. 3 Doet niet door twistinge oft ydel eere:
b Ro. 12.10. b maer door ootmoedicheydt / achte een
1. Petr. 5.5. yegelick den anderē beter dan hemseluē.
c 1. cor. 10.24 4 c Ende een yeghelick en sie niet op het
ende 13.5. zijne: maer oock een yeghelick sie op dat
des anderen is.
d 1. Pet. 2.21 5 d Dat geuoelen sy in uliedē/ het welc-
ke oock in Christo Jesu was:
e 2. Cor. 4.4 6 e De welcke inde gedaente Gods zijn-
Col. 1.15. de / en heuet voor gheenen roof gheacht
Hebr. 1.3. Gode euen ghelijck te zijn
f Psal. 8.6. 7 f Maer heeft hem seluen vernieticht/
g mat. 20.28 g de ghedaente eens Dienstknechts aen-
Joan. 13.14. genomen hebbende/ h van menschen ge-
h Heb. 2.14. lijck ghewordē/ ende in het ghelaet ghe-
17. ende 4.15. vonden als een mensche.
i Hebr. 2.9. 8 i Ende heeft hemseluen vernedert/ ghe-
ende 12.2. hoorsaem zijnde totter doot/ Ja de doot
des cruyces.
k Act. 2.34. 9 k Daerom heeft hem oock God hooch-
l Hebre. 1.4. lick verhoocht / ende heeft hem l eenen
naem gegeuē / welcke is bouē alle namē:
m Esaie. 10 m Dat inden Name Jesu / buyge alle
45.23. knye der ghener die inden Hemel / op der
Rom 14.11. Aerden/ ende onder der Aerde zijn:
n Joā. 13.13. 11 n Ende dat alle tonge belijde / dat Je-
1. Cor. 8.6. sus Christus de Heere sy/ ter eeren Gods
ende 12.3. des Vaders.
12 So dan/ mijne lieue / gelijck ghylieden
alle tijdt ghehoorsaem gheweest zijt/ niet
alleene in mijne tegenwoordicheyt/ maer
veel meer nu in mijn afwesen / werket u-
wes selfs salicheyt in vreese ende beuen.
13 o Want het is Godt / die in v lieden o Deu. 8.18.
werckt/ het willen ende het volbrenghen 2. Cor. 3.5.
nae zijn welbehaghen. p Ro. 12.17.
14 p Doet alle dinck q sonder r † murmu- 1. Pet 2.12.
reeren ende teghenspreken: q 1. Pet. 4.9
15 Op dat ghy lieden onbeschuldichlick r † Anders/
zijt/ ende eenuoudich/ ende onstraffelicke toorn/
kinderen Godts / midden in dit cromme
ende verdraeyde geslachte: s onder wel- s Prou. 4.18
ke t schijnt als lichten der Wereldt/ Mat. 5.14.
16 Het woort des leuens voor houdende/ t Of/ ghylie
u my tot eenen roem ten daghe Christi/ den schijnt/
dat ick niet te vergheefs geloopen/ noch u 2. Cor. 1.14
te vergheefs ghearbeydt en hebbe. 1. Thes. 2.19
17 Ē of ick geoffert worde ouer de offer-
hande ē x bedieninge uws geloofs/ y so x Of/ offe-
ben ick blijde / ē verblijde my met v allē. ringhe
18 Ende om dat selue z zijt ghy lieden ooc y 2. Cor. 7.4
blijde/ ende ghy verblijdt v met my. z Of/ weest
19 Ende ic hope inden Heere Jesu / a Ti- ghylieden
motheum corts tot v lieden te senden/ op oock blijde/
dat ick oock goedts moets sy / als ick ē verblijdt
weet hoe het met v is: v met my
20 Want ick en hebbe niemandt also ge- a Act. 16.1.
moeyt/ die eenuoudelick voor uliedē sor- Rom. 16.21.
ghen sonde: 1. Thes. 2.3.
21 b Want sy soecken alle dat hare is/ b 1. cor. 10.24
niet dat Christi Jesu is. ende 13.5.
22 Ē ghylieden weet zijne beproeuinge/
dat hy als een kint met zijnē Vader/ met
my ghedient heeft in het Euangelium.
23 So hope ick dan desen te seynden/ ter-
stont als ic mijne dingen ouersien hebbe.
24 Ende ick betrouwe inden Heere/ dat
ick oock corts comen sal.
25 Maer ick hebbet nootsakelick geacht/
Epaphroditum mijnen Broeder/ ende
Medehulper ē Medecamper/ ē uwen
c Apostel / ende mijner noodtdrust Die- c Dat is/
naer/ tot v lieden te senden: ghesonden
26 Want hy nae v allen verlangde / ende Bode
was swaerlick benaut/ daerō dat ghliedē
ghehoort hebt dat hy cranck geweest is.
27 Ende hy heeft voorwaer by doot cranc
gheweest: maer Godt heeft zijnder ont-
fermt: ende niet alleen zijnder/ maer oock
mijner/ om dat ic niet d de een droeffenisse d Gr. droef-
op de ander hebben en soude. fenisse op
28 So hebbe ick hem dan te neerstelicker droeffenisse
ghesonden/ om dat ghylieden hem weder
siende/ v soudt verblijden: ende ick te min
droefheyts hebben:
29 Ontfanget hem dā indē Heere/ met alle
blijschap/ ē houdt e de sulcke in weerdē/ e 1. Cor. 9.11
30 Want om des wercx Christi wille/ was Gala. 6.6.
hy tot by der doot gecomen / ē waechde 1. Thes. 5.12.
zijn f leuen / om dat hy het ghebreck uws 1. Tim. 5.17.
dienstes aen my veruullen soude. Hebr. 13.17.
f Gr. ziele

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaentse tot gheestelicke blij-
schap/ 2. ē hen te wachtē vande valsche
Apostelen/ 8. teghen de welcke hy sette
Christum ende zijne leere/ 20. ende de
Christelicke wandelinghe.

1 VOort/ mijne Broeders/ verblijdt v in
dē Heere. Het selue wederom te schrij-
uen en verueelt my niet / ende het
maeckt v lieden seker.
2 Siet op a de honden / siet op de boose a Esa. 56.10
Arbeyders/ siet op de versnijdinghe. b Rom. 2.29
3 Want wy zijn de b Besnijdinghe/ die Coloss. 2.11.
wy c God met den Geest dienen / ende in Deut. 10.16
Christo Jesu roemen: ende niet op het ende 30.6.
vleesch vertrouwen: Jerem. 4.4
4 Hoewel ic betrouwinge hebbe oock op c Joā 4.23.
het vleesch: ist dat yemāt anders d dencket d Of/ schijnt
te betrouwē op het vleesch: e ic veel meer: e 2. Cor. 11.22

f Gen. 49.27 — 5 Besneden ten achtsten dage: wt de af=
g Act.23.6. — coemste Israels: wt den geslachte f Ben=
h Gr. Wet/ — Jamin: een Hebreeusch wt den Hebreen:
i Act.8.3. — g nae de h Insettinghe een Phariseus:
1.Cor.15.9. — 6 Na de yverichept i een veruolgher der
Galat.1.13. — Ghemeynte/ na de rechtueerdicheydt die
1.Tim.1.13. — inde Wet is/ onstraffelick.
k mat.13.44 — 7 k Maer dat my ghewin was/ dat heb=
be ick om Christi wille schade gheacht.
8 Ja oock achte ick alle dinghen schade
l Esa.53.11. — te zyne/ om de weerdicheyt l der kennisse
Jere.9.23. — Christi Jesu mijns Heeren/ om wiens
Joan 17.3. — wille ick alle dinghen voor schade ghere=
Coloss.2.2. — kent hebbe/ ende achte dat het dreck sy/
op dat ick Christum winne/
9 Ende in hem bevonden worde/ als niet
hebbende mijn eyghen rechtueerdicheydt/
die wt de Wet is: maer die door het geloo
m Rom.1.17 — ue Christi is: namelick/ m de rechtueer=
ende 3.21. — dicheydt die wt Gode is in het gheloove:
10 Dat ick hem kenne/ ende de macht zij=
ner opstandinge/ ende de ghemeynschap
n Rom. 6.4 — zyns lydens/ n dewyle ick zyner doodt
ghelyckformich worde/
o Of/ hoe ic — 11 Besoeckende/ o oft ick eenichsins tot
de opstandinghe der dooden quame.
12 Niet dat ick nu den voorgesetten prijs
ghecreghen hebbe/ oft nu volmaeckt ben:
maer ick iaghe daer na/ of ick het eenich=
sins grepe/ daer toe ick ghegrepen ben
van Christo Jesu.
13 Broeders/ ick en achte my seluen niet/
dat ick het voorghesette ghegrepen heb=
be: maer een dinck doe ick/ vergheetende
wat achter rugghe is/ ende streckende my
na het ghene dat voren is/
14 Ick iage na et voorgesteken merck/
tot den prijs der Hemelscher roepinghe
Gods in Christo Jesu.
p† Anders/ — 15 So vele dan als onser volmaeckt zijn/
die hebben — p † laet ons dit ghevoelen hebben: ende
dit gevoelē — ist dat ghylieden yet andersins ghevoelt/
dat sal v God oock ontdecken.
16 Maer daer wy toegheco men zijn/ laet
q Ro. 12.16. — ons na den seluen reghel voortgaen/ q en
ende 15.5. — het selue ghevoelen hebben.
1.Cor.1.10. — 17 r Weest mijne nauolghers/ Broeders:
Philip.2.2. — en siet op de gene die also wandelē/ gelijc
1 Pet.3.8. — ghylieden ons voor een exempel hebt.
r 1 cor/4.16. — 18 s Want daer wandelen vele/ daer ick
ende 11.1. — v lieden dickmael van gheseydt hebbe/
1.Thess.1.6 — ende segge het nu met weenen/ dat sy zijn
2.Thes.3.9. — vyanden des cruyces Christi/
s Rom.16.17 — 19 Wiens eynde is de verdoemenisse/ wiens
Godt den buyck is/ ende de eere in haer
schande/ de welcke Aerdtsch ghesint zijn.
t Gr. want — 20 t Maer u onse Burgerschap is in de
u Hebr.13.14 — Hemelē: x van waer wy dē Salichmaker
x 1. Cor.1.6. — verwachtē/ den Heere Christum Jesum:
Titi 2.13. — 21 y De welcke onse vernederde lichaem
y 1.Cor.15.51 — veranderen sal/ dat het ghelijckformich
Coloss. 3.4. — worde zijnen eerlicken lichame/ nae de
1.Joan.3.2. — crachtighe werckinge/ daer mede hy alle
dinghen hemseluen onderworpen can.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy vermaentse tot alle goede werc=
ken/ 10. bekent hare weldadicheydt/ 21.
ende set daer by sommighe groetenissen.

1 SO dan/ mijne lieue en gewenschte broe-
ders mijn blijschap ende croone/ staet
also inden Heere/ beminde.
2 Ick bidde Euodiam/ ende ick bidde
Syntichen/ dat sy eens ghesint zijn in-
den Heere.
a Ofte/ op- — 3 Ja ick bidde v oock mijn a trouwe ge=
recht Joch= — selle/ helpt de vrouwen/ de welcke met
ghenoot/ — my inden Euangelio ghestreden hebben/
met Clemens ende de andere mijne Me-
dehulpers: wiens namen geschreuen zijn
in v den Boecke des leuens. — b Exo. 32.32
4 c Verblijdt v lieden inden Heere alle — Psal.69. 29
tijdt/ wederom segghe ick: Verblijdt v. — Apoca.3.5.
5 Uwe vriendelicheyt sy allen menschen — ende 20. 12.
bekent. De Heere is na by. — ende 21.27.
6 d Weest in gheenen dinge sorchfuldich: — c 1.Thes.5.6
maer laet in alle dingē uwe begeerten by — d Psal.55.23
Gode bekent worden door biddinge ende — Mat. 6.25.
smeeckinghe/ met dancksegginge. — 1.Tim.6. 8.
7 e Ende vrede Gods/ die alle verstant — 1. Pet.5.7.
te bouen gaet/ f sal uwe herten ende sin= — e Joa.14.27
nen bewaren in Christo Jesu. — Roma.5.1.
8 Voort/ Broeders/ wat warachtich is/ — Ephe.2.13.
wat eerlick is/ wat gherechtich is/ wat — f Of, bewa=
reyn is/ wat lieflick is/ wat wel luydt: is — re/
daer eenighe deucht/ is daer eenigen lof/
dat bedenckt.
9 Het welcke ghylieden oock gheleert
ende ontfanghen/ ende ghehoordt/ ende
ghesien hebt aen my. Doet (segghe ick)
dit: g ende de Godt des vreden sal met — g Esa.9. 6.
v lieden wesen.
10 Ick ben seer verblijdt inden Heere/ dat
ghy nu eens wederom wacker ghewor=
den zijt/ om op my te dencken: waer op
ghy oock gedacht hebt/ maer ghy en hebt
gheen gheleghentheyt ghehadt.
11 h Ick en spreke niet i om des ghebrecx — h 1.Timot.
wille/ want ick hebbe gheleert te vreden — 6.8.
te zijne in het ghene daer ick in ben. — i Gr. na den
12 Ick weet vernedert te zijne/ ick weet — ghebreke
oock ouervloedich te zijne/ allesins ende
in allen ben ick geleert beyde versadicht
te wesen/ en honger te lijden: beyde ouer=
vloedich te hebben/ ende gebreck te lijdē.
13 Ick vermach alle dinck/ door Chri=
stum die my machtich maeckt.
14 Nochtans ghylieden hebt wel ghe=
daen/ k dat ghy mijne bedruckinge mede — k Of ghy v
gedeylt hebt. — liedē mijner
15 l Ende ghy Philippensen/ weet/ dat in= — verdruckin=
den beghinne des Euangeliums/ als ick — ge aengeno
van Macedonia ginck/ gheen Gemeynte — men hebt.
my ghedeylt en heeft/ ter rekenschap — l 2. Cor.11.9
des wtgheuens ende ontfanghens/ dan
ghylieden alleen.
16 Want in Thessalonica hebt ghy een=
mael ende andermael ghesonden tot my=
nen noodtdruft.
17 Niet dat ick de gaue soecke: maer ick
soecke de ouervloedighe vrucht tot uwer
rekenschap.
18 Maer ick hebbe het al ontfanghen/
en ick hebbe ouervloedich. Ick ben (seg=
ge ick) veruult/ na dat ick van Epaphro=
dito ontfanghen hebbe/ dat van v lieden
ghesonden was/ als een welrieckende
reucke/ m een aenghename offerhande/ — m Heb.13.19
ende Gode behaghelick.
19 Mijn Godt sal veruullen al wat v van
noode is/ nae zijnen rijckdom/ n eerlick — n Gr. in
in Christo Jesu. — eerlickheyt.
20 Ende onsen Godt ende Vader sy eere
van eewicheyt tot eewicheyt. Amen.
21 Groet alle Heyligē in Christo Jesu. De
Broeders die by my zijn/ groeten v liedē.
22 Alle de Heylighen groeten v lieden/ en=
de aldermeest sy/ die van des Keysers
huysghesin zijn:
23 De ghenade onses Heeren Jesu Chri=
sti sy met v allen. Amen.

Tot de Philippensen gheschreuen van
Roomen/ gesondē door Epaphroditum.

Argument [illegible]

DE Sendbrief [illegible] bet
uaert dit sek [illegible] en
dat hy hie [illegible]
Apostelen stre [illegible]
dom met den C [illegible]

De Sendbrief Pauli tot den Colossensen.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy prijst de volstandicheyt der Colossensen/ 7. der leeringhe Epaphre ghetuyghenisse ghevende/ wenscht hen vermeerderinghe des gheloofs/ 14. bewijst dat alle de stucken onser salicheydt gheleghen zijn in Jesu Christo/ so inteyne alles goets.

1 PAVLVS een Apostel Jesu Christi/
door den wille Gods/ ende de Broeder Timotheus:
2 Den Heylighen ende gheloovighen
Broederen in Christo te Colossen: a Genade ende vrede sy uliedden van Gode onsen Vader/ ende den b Heere Jesu Christo.
3 c Wy dancken den Godt ende Vader
onses Heeren Jesu Christi/ allertijdt voor u lieden biddende:
4 Nae dat wy uwe gheloove in Christo
Jesu ghehoort hebben/ ende de liefde tot allen Heylighen:
5 Om de hope d die u lieden inde Hemelen e weeh gheleydt is/ de welcke ghy te voren ghehoort hebt door het woort der waerheyt/ namelick/ des Euangeliums:
6 Het welcke tot u lieden ghecomen is/
ghelijck oock in gheheel de Werelt: f ende het is vruchtbaer/ ghelijck oock onder u/ van dien daghe aen dat ghy de ghenade Gods inder waerheydt bekent hebt.
7 Ghelijck ghylieden gheleert hebt van
g Epaphra/ onsen lieuen Medediens knecht/ de welcke is een getrouwe Dienaer Christi voor u:
8 De welcke oock h uwe gheestelicke lief-
de verclaert heeft.
9 i Daerom van dien daghe aen dat wy
het ghehoort hebben/ en houden wy niet op voor u lieden te bidden/ ende te begeeren k dat ghy meucht vervult worden/ met de kennisse zijns willen/ in alle wijsheydt ende gheestelicken verstande:
10 l Dat ghylieden meucht wandelen weer-
dichlick den Heere in alle behagelicheyt: m tot alle goede wercken vruchtbaer/ ende wassende inde kennisse Gods:
11 Versterct met alle stercheydt/ na zijne
eerlicke cracht/ tot alle lijdsaemheyt ende lanckmoedicheyt met blijschap.
12 Danckende den Vader/ die ons bequaem
ghemaeckt heeft/ om deel te hebben inde Erve der heylighen in het licht.
13 Die ons wt de macht der duysternisse
verlost heeft/ ende overghebracht tot het Rijcke n zijns o lieven Soons.
14 In den welcken wy de versoeninghe
hebben p door zijn bloedt/ namelick/ de vergheuinghe der sonden:
15 q De welcke is het Beelt des onsien-
licken Godts/ r de eerstghebooren aller creatuere/
16 s Want door hem zijn alle creatueren
gheschapen/ die inde Hemelen zijn/ ende die op der Aerden zijn: die sienlick zijn/ ende die onsienlick zijn/ het sy Thoonen ofte Heerschappien/ ofte Overheden/ ofte Machten. Het is al door hem/ ende tot hem ghemaeckt.
17 Ende hy is voor alle dingen: ende alle
dinghen hebben door hem haer wesen.
18 Ende hy is t het Hooft des lichaems
der Ghemeynte: hy is het u beghin/ de Eerstghebooren wt de dooden/ op dat hy in allen de x Overste sy.
19 Want het heeft den Vader behaecht/

a Rom. 1.7. Galat. 1.3. Ephe. 1.2. 1. Petr. 1.2.
b Ofte/ den Heere Jesu Christi.
c Ephes. 1.15. Philip. 1.3. 1. Thes. 1.2. 2. Thess. 1.3.
d 1. Pet. 1.4
e Oft/ bewaert
f Mar. 4.8. Joan. 15.16.
g Colos. 4.12. Philem. 23.
h Gr. uwe liefde inden Gheest.
i Ephe. 1.15
k 1. Cor. 1.5.
l Gene. 17.1. 1. Cor. 7.20. Ephe. 4.1. Philip. 1.27. 1. Thess. 2.12
m Joan. 15.16
n Gr. des Soons zijner liefde
o Mat. 3.17 ende 17.5. 2. Petr. 1.17.
p Act. 20.28 Ephe. 1.7. Hebr. 9.12. 1. Pet. 1.19.
q 2. Cor. 4.4. Philip. 2.6. Hebre. 1.3.
r Apoc. 3.14
s Gene. 1.1. Psalm. 33.6. Joan. 1.3. Ephe. 3.9. Hebr. 1.2.
t Ephe. 1.22 ende 4.15. 5.23.
u 1. Cor. 15.20 Apoc. 1.5.
x Of/ voorste

p dat in hem alle volheyt woonen soude:
20 z Ende door dien al te versoenen tot hem
selven/ a tot vrede ghebracht hebbende/ door het bloedt zijns cruycen/ beyde dat op der Aerden/ ende inden Hemel is.
21 So heeft hy dan ulieden/ die ghy voor-
tijden vervreemt waert/ ende vyanden door den sin inde boose wercken/ nu sekerlick versoent/
22 In dat lichaem zijns vleeschs/ door de
doodt: b om dat hy ulieden soude heylich ende onstraffelick/ ende onbeschuldicht voor hem setten:
23 c Ist dat ghylieden oock blijft in het ge-
loove gefondeert ende vast/ ende niet beweecht en wort vande hope des Euangeliums/ dat ghy ghehoort hebt/ het welcke ghepredict is onder alle creaturen onder den hemel: wiens Dienaer ick Paulus ghewordden ben.
24 d Nu verblijde ick my in mijn lijden/
e voor u lieden/ ende vervulle het overblijfsel der verdruckingen Christi in mijnen vleesche/ voor f zijnen Lichame/ het welcke is de Ghemeynte:
25 Welcker Ghemeynte ick een Dienaer
ghewordden ben/ na de bedieninge Gods die my ghegheuen is onder ulieden/ om te vervullen het woordt Gods:
26 Namelick de g verborghentheydt/ die
verborghen is gheweest van de euwen/ ende vande gheslachten: h maer nu gheopenbaert is zijnen Heylighen:
27 i Den welcken Godt heeft willen te
kennen gheven/ wat rijckdom daer sy deser eerlicker verborghentheydt onder de Heydenen: dat is Christi onder u: de welcke is k de hope der eerlickheydt/
28 Den welcken wy vercondighen/ ende
vermanen alle menschen/ ende leeren alle menschen met alle wijsheydt: om dat wy souden eenen yeghelicken mensche voorstellen volmaeckt in Christo Jesu:
29 Waer toe ick oock arbeyde: ende strijde
nae zijne werckinghe/ die in my l crachtelick werckt.

Dat ij. Capittel.

1. Hy betuyght zijn liefde tot hen/ 6. datmen moet alleen op Christum rusten/ 16. verwerpinghe der valscher Dienstten ende Ceremonien/ die te niete ghemaeckt zijn door Christum.

1 WAnt ick wil dat ghy lieden weet/
hoe swaren strijdt ick hebbe voor u/ ende voor de ghene die in Laodicea zijn/ ende voor allen die mijn aensichte in den vleesche niet ghesien en hebben:
2 Op dat hare herten vertroost worden/
te samen ghevoecht inde liefde/ ende tot allen rijckdom des ontwijfelicken verstants/ namelick/ a tot de bekenninge der verborgentheit Gods: beyde des Vaders ende Christi:
3 b In den welcken zijn alle de schatten
der wijsheyt ende kennisse verborghen.
4 Ende dit segghe ick/ c op dat u lieden
niemant en bedrieghe door valsche redenen/ met woorden die eenen schijn hebben:
5 d Want hoe wel ic na den vleesche van
u lieden ben/ so ben ick nochtans na den Gheest by u/ verblijde my/ ende sie uwe ordeninghe/ ende de vasticheyt uws gheloofs in Christum.
6 Ghelijck ghylieden dan Christum Je-
sum den Heere hebt aenghenomen [illegible] u.
wandelt in hem:
7 Ghewortelt ende opghetimmert
ende versterckt inden gheloo[illegible]
ghylieden gheleert zijt: e ende [illegible]
overvloedich daer in/ f met danck[illegible]

p Joan. 1.14 Coloss. 2.9.
z 2. Cor. 5.19 1. Joan. 4.10
a Esa. 9.6. Joan. 16.33. Acto. 10.36. Roma. 5.1. Ephe. 2.13.
b Luc. 1.75. Ephe. 1.4. ende 5.27. 2. Tim. 1.9. Titi 2.12.
c Joan. 15.6
d 2. Cor. 7.4.
e Ephe. 3.13 Philip. 2.17 2. Tim. 2.10
f Rom. 12.5. 1. Cor. 12.27. Ephe. 4.12. ende 5.23.
g Ro. 16.24. Ephe. 1.9. ende 3.9. 2. Tim. 1.10. Titi 1.2. 1. Pet. 1.20.
h Mat. 13.11 2. Cor. 2.14
k 1. Timot. 1.1.
l Gr. met machte
a Esa. 53.11. Jerem. 9.23 Joan. 17.3. Philip. 3.8.
b 1. Cor. 1.24
c Ephes. 5.6 Coloss. 2.18.
d 1. Cor. 5.3.

8 g Siet toe dat daer niemandt en sy die
v lieden roove/ door h menschelicke wijs-
heyt/ende ydel verleydinghe/ leerende na
Insettinghe der menschen/ na de i orde-
ninge der Werelt/ende niet na Christum:
9 k Want in hem woont de gheheele vol-
heydt der Godheyt lichamelick:
10 l Eñ ghylieden zijt in hem volmaect/ die
het Hooft is aller Overheydt eñ Macht:
11 m Door den welcken ghylieden oock
Besneden zijt / met der Besnijdinghe die
sonder handen geschiet / inde uyttreckin-
ge des lichaems der sondẽ des vleeschs/
door de besnijdinghe Christi/
12 n Ende zijt met hem begravẽ door den
Doop/ waer door ghy oock met hem op-
ghewekt zijt/ o door het gelooue Gods
die crachtelick werct/ de welcke hem van
den dooden opghewekt heeft.
13 p Eñ heeft v lieden die ghy doot waert
door de sonde eñ door de Voorhuydt uws
vleeschs/ mede levendich gemaect met hẽ/
ende heeft v alle de misdaden vergheven/
14 Ende heeft uytgewischt het hantschrift
der Insettinghen dat teghen ons was:
het welcke/(segge ick) ons teghen was/
maer hy heeft dat uyt den midden wech-
ghenomen/ ende aen het cruyce gehecht:
15 q Ende heeft de Overhedẽ eñ Mach-
ten berooft/ ende r † in dat cruyce open-
baerlick ghevoert ten thoone / ende over
hen ghetriumpheert.
16 s Dat v lieden dan niemant en oordeele
in eten of in drinckẽ of in t den deele des
Feestdaechs/ Nieumaenes/ oft der Sab-
bathen:
17 u De welcke zijn de schaduwe der toe-
comende dinghen: maer het lichaem is
Christi.
18 x Dat v lieden dan niemandt qualick
en y eegere eyghenwillich door ootmoe-
dichheyt ende dienst der Engelen / hemsel-
ven insteckende in het gene dat hy niet ge-
sien en heeft: ende sonder reden opgebla-
sen door den sin des vleeschs:
19 Ende het Hooft niet en behoudt / waer
uyt het gheheele lichaẽ door aenvoeginghen
ende tsamenbindingen toeghedient ende
te samen ghevoecht/ opwast met z God-
licken wasdomme.
20 Ist dã dat ghyliedẽ met Christo gestor-
ven zijt/ eñ vrij vande ordeninge der We-
relt: a waerom wort ghy (gelijc die inde
Werelt leven/) met Insettinghen belast?
21 Als, ghenaket niet/ smaket niet/ han-
delet niet:
22 De welcke alle inghebracht b na In-
settinghen ende leeringen der menschen/
vergaen met den ghebruycke.
23 c De welcke hebben wel eenen d waen
der wijsheyt in ghewillighen dienste / eñ
ootmoedicheydt/ e eñ in het lichaem niet
te sparen: maer en zijn van geender weer-
den/ende dienen tot de dinghen/ daer het
vleesch mede vervult wort.

Dat iij. Capittel.

1. Wercken des warachtigẽ Godsdienstes
tegẽ de ydele onderwijsingẽ der valscher
Apostelẽ/ 5. vermaninge tot dodingẽ des
vleeschs / eñ nieuwicheyt des levens/ ende
behoorlickheden der Christenen.

1 Ist dan dat ghy lieden met Christo op-
ghewekt zijt, soo soeckt het ghene dat
boven is/ a daer Christus is / sittende
ter rechter handt Gods.
2 Besorcht dat boven is/ niet dat op der
Aerden is:
3 b Want ghyliedẽ zijt gestorvẽ/ eñ uwe
leven is met Christo verborgen in Gode.
4 c Als Christus onse levẽ sal geopenbaert
wesen / dan sult ghylieden oock met hem
gheopenbaert worden in eerlickheyt
5 d So doodt dan uwe Aerdsche leden/
hoererie/ onreynicheyt/ quade beweghin-
ghen/ quade begheerten/ ende giericheyt/
de welcke is Afgodendienst:
6 e Om de welcke dẽ toorn Gods coemt/
over de kinderen der ongehoorsaemheyt.
7 f Inde welcke ghylieden oock voortij-
den wandeldet/ als ghy daer in leefdet.
8 g Maer nu legt ghyliedẽ oock dit alle
af toorn/ verbolghentheydt/ quaetheyt/
lasteringe/ vuylspreken uyt uwen monde.
9 Lieghet niet deen teghen den anderen/
nae dat ghylieden uytghedaen hebt den
ouden mensche/met zijne wercken:
10 h Ende hebbet aenghedaen den nieu-
wen/die welcke vernieut wordt tot ken-
nisse, na de i ghelijckenisse des ghenen die
hem gheschapen heeft.
11 k Waer inne niet en is Grieck ende
Jode / Besnijdinghe ende Voorhuydt:
l verre vreemde/ Scytha / Dienstknecht/
Vrije: maer Christus al ende in allen.
12 m So weest dan becleedt (als uytver-
coren Heylighen ende beminde Godts/)
met de hertgrondelicke barmherticheyt/
vriendelickheyt/ ootmoedicheyt/ sacht-
moedicheyt, lanckmoedicheyt:
13 Verdraghende malcanderen / n ende
vergheuende o malcanderen / ist dat ye-
mant teghen eenighen clachte heeft: ghe-
lijck Christus v lieden vergheven heeft/
doet ghy oock alsoo.
14 p Eñ boven al dit / doet aen de liefde/
q de welcke is de bant der volcomẽheyt.
15 Ende de vrede Gods hebbe de over-
handt in uwe herten/ tot de welcke ghy-
lieden oock gheroepen zijt in eenen licha-
me/ende weest r liefelick.
16 Het woordt Christi woone rijckelick in
v lieden met alle wijsheydt/ s leert ende
vermaent malcanderen: ende singt den
Heere in uwe herten / met Psalmen ende
Lofsangen / ende gheestelicke liedekens.
17 t Eñ al wat ghylieden doet met woor-
den ofte met wercken / doet het al inden
Naem des Heeren Jesu / u danckende
Godt ende den Vader door hem.
18 x Ghy vrouwẽ/ weest uwen mannẽ on-
derdanich gelijck het betaẽt inden Heere.
19 y Ghy mannen hebt uwe wijuen lief/
ende en weest niet bitter teghen haer.
20 z Ghy kinderen, weest uwen Ouderen
in allen ghehoorsaem: want dat is den
Heere behaghelick.
21 Ghy Vaders/ en verbittert uwe kinde-
rẽ niet, dat sy niet mismoedich en wordẽ.
22 a Ghy Dienstknechten / weest in allen
ghehoorsaem den ghenen die na den vlee-
sche Heeren zijn / niet met dienste nae der
ooghen / als die den menschen soecken te
behaghen: maer met eenvoudicheyt des
herten, b door de vreese Gods:
23 Ende al wat ghylieden doet/ dat doet
van herten / als den Heere/ ende niet den
menschen.
24 Dewijle ghylieden weet/ dat ghy van-
den Heere de vergeldinghe der Erfenisse
ontfanghen sult: want ghy dient den
Heere Christo.
25 Maer wie onrecht doet/ die sal dat on-
recht dragẽ/ dat hy gedaẽ sal hebbẽ/ c eñ
daer en is geẽ uytneminge der persoonẽ.

Dat iiij. Capittel.

2. Vermaningen tot waken ende ghe-
beden. waer van hy begheert deelachtich
te wesen/ 7. ende sendt hen Tichicum eñ

Ones-

g Ro. 16.16. Hebr.13.9. h Gr. Philosophie/ i Of. beginselen/ k Joan 1.14 Coloss.1.9. 2 Cor. 5.19. l Joan.1.16 m Ro .2.29. Philip. 3.3. Deut.10. 16 ende 30.6. Jere.4.4. n Rom. 6.4 Galat.3.27. o Ephe.1.19 ende 2.7. p Ephe.2.1. q Gene. 3.15 Mat.12.29 Luc.11.22. Joan.12.31. ende 16.11. Ephe.6.12. r † Anders/ in hemseluẽ s Leuit.11.2. t Rom.14.3. Leuit23.2. u Hebr.8.5. ende 10.1. x Jere. 29.8 Mat. 24.4 Ephe.5.6. 2.Thes. 2.2 1.Joan. 4.1 y of. oordeele z Gr. den wasdom Gods. a Gala.4.9 b Esa.29 13. Mat.15 9. Titi. 1.14. c 1.Tim.4.8 d Of/ schijn e Of. eñ onverschoninge des lijfs/ niet in eeniger eerẽ ter versadinge des vleeschs/ siet 1.Tim. 5.3. f 1. Tim.3.3. a Ephe.3.20 b 2.cor.4.11

c Phil.3.21. 1.Joan.3.2. d Eph.4.29 ende 5.3. e 1.cor. 6.10. Galat.5.21. Ephe.5.5. Apoc.22.15. f 1.cor. 6.11. Ephe.2.2. Titi 3.3. g Eph.4.22 Hebr. 12.1. 1.Pet.2.1. Jacob.1.21. h Rom. 6.4 i Gen. 1.26. 27. ende 5.1. ende 9.6. 1.cor.11.7. k Galat.5.6 ende 6.15. l Of/ Barbaerisch m Eph.4.32 ende 6.11. n Spr.28.2. Mat. 6.14. Mar. 11.25 Ephe.4.32. o Of/ v selvẽ p Joã.13.34 ende 15.12. Ephe.5.2 1.Thes.4.9. 1.Joan.3.23 ende 4.21. q 1.cor. 13. 1. 2.3. r Of/ danckbaer s Ephe.5.19 t 1.cor.10.31. u Eph.5.20. 1.Thes. 5.18 x Gen. 3.16. 1.cor.14.34. Ephe.5.22. Titi 2.5. 1.Pet.3.1. y Ephe.5.25 z Ephe. 6.1. a Ephe.6.5 1.Tim.6.1. Tit. 2.9. 1.Petr.2.18. b Gr. vreesende Godt c Deu.10.17 2.Par.19.7. Job 34.19. Sap.6.8. Syrac 35.15 Actu.10.34. Roma.2.11. Galat.2.6. Ephes.6.9. 1.Pet.1.17.

Onesimum/14. groetenissen tot velen.

1 GHy a Heeren/doet uwe Dienstknech-
ten recht ende ghelijck / dewyle ghy-
lieden weet/dat ghy oock eenen Hee-
re inde Hemelen hebt.
2 b Weest ghedurich inden ghebede/ en
waeckt daer in met dancksegghinghe.
3 c Ende bidt oock mede voor ons / dat
ons God de deure des woorts open doe/
op dat wy de verborgenheyt Christi spre-
ken/ waerom ick oock d ghevangen ben:
4 Op dat ick die openbare/ gelijc het my
betaemt te spreken.
5 e Wandelt f met wijsheydt by de ghene
die buyten zijn/ende g coopt de bequaem-
heydt des tydts wt.
6 h Uwe woort sy alle tijt lieflic met sout
te gemengt/dat ghy lieden weet/hoe ghy
eenen yegelicken antwoorden moet.
7 Alle mijne saken/sal v lieden te kennen
gheven i Tichicus die lieve Broeder/ en-
de ghetrouwe Dienaer/ ende k medehul-
per in den Heere:
8 Den welcken ick daer toe ghesonden
hebbe/op dat hy uwe saken wete / ende
uwe herten trooste:
9 Met l Onesimo den getrouwen en lie-
ven Broeder/ de welcke van den uwen is:
sy sullen dan v lieden alle dinghen te ken-
nen geven die hier ghescheden.
10 V lieden groet m Aristarchus mijn me-
degevanghen/ende n Marcus de neve
Barnabe/ (van den welcken ghy hebt ge-
boden ontfanghen: ist dat hy tot v lieden
coemt/ontfangt hem.)
11 En Jesus ghenaemt Justus: de welcke
wt de Besnijdinge zijn/ alleene dese mede-
arbeyders aen het Coninckrijcke Godts/
zijn my een vertroostinghe gheweest.
12 V lieden groet o Epaphras/die wt v is/
een Dienstknecht Christi/alle tijdt voor
v strijdende in ghebeden/op dat ghy lie-
den mencht staen volmaeckt ende volco-
men in alle den wille Godts.
13 Want ic geve hem getuygenisse/dat hy
groot/ yver ichheyt heeft over v lieden/ en-
de de ghene die in Laodicea zijn / ende de
ghene die te Hierapolen zijn.
14 V lieden groet p Lucas de Medecijn-
meester/die beminde/ende q Demas.
15 Groet de broeders die in Laodicea zijn/
ende Nympham/ende de Ghemeynte die
in zijn huys is.
16 Ende als de Sendtbrief sal van v lie-
den ghelesen wesen/maeckt dat hy oock
inde Ghemeynte te Laodiceen ghelesen
worde: ende dat ghy oock dien Sendt-
brief van Laodicea leest.
17 En segt Archippo: Siet toe/dat ghy de
dienst vervullet/dien ghy aen ghenomen
hebt in den Heere.
18 r De groetenisse met mijnder hande
Pauli. f Ghedenckt mijne banden. De ge-
nade sy met v lieden. Amen.

Tot de Colossensen ghescheven van
Roomen/ghesonden door Tychicum en-
de Onesimum.

Argument.

IN den eersten Sendbrief tot de Thessa-
lonicensen / prijst hy der Thessalonicen-
sen ghelooue ende standvasticheyt/ on-
derwijstse inden gelooue/ende vermaentse
daerin te volherden / ende een reyn leven
leyden / ghelijck den Christenen betaemt:
over de dooden niet na der Heydenen wij-
se rouwe te dragen. Daer handelt hy oor
van de wederopstandinghe der dooden/
van den toecomenden oordeele / van der
Christenen neersticheyt ende heylicheyt.

a Sap.7.22. ende 33.29. Ephes.6.9.
b Luc.18.1. Rom.12.12. Ephe.6.13. 1.Thes.5.17
c Ephe.6.19 2.Thes.3.1.
d Grieck/ gebonden.
e Prov.27.12. Ephes.5.15.
f Grieck/in.
g Rom.12.11 Ephes.5.16.
h Mar.9.50.
i Act.20.4. 2.Tim.4.12
k Grieck/ medediensknecht.
l Phil.10.
m Act.27.2.
n Act.15.37. 2.Tim.4.11
o Colos.1.7. Philem.23.
p 2.tim.4.11
q 2.tim.4.10
r 2.thes.3.17
f Hebr.13.3.

De Eerste Sendtbrief Pauli tot den Thessalonicensen.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy prijstse dat sy midden inde verdruc-
kinghen so wel voortghegaen zijn / in de
kennisse des Evangeliums door hem ver-
condicht/ 7. dat sy ghewordeu zijn exem-
pelen den anderen.

1 PAulus ende Silvanus / ende Timo-
theus: der Ghemeynte in Thessaloni-
ca/in Godt den Vader/ende den Heere
Jesu Christo: a Ghenade ende vrede sy v
lieden van Gode onsen Vader / ende den
Heere Jesu Christo.
2 b Wy dancken God alle tijt van v allẽ/
ende ghedencken uwer in onse ghebeden:
3 Sonder ophouden ghedachtich zijnde
ws c wercks des gheloofs/ ende arbeyts
der liefden/ ende ghedurersaemheydts in-
der hope onses Heeren Jesu Christi/ voor
onsen Godt ende Vader:
4 Wetende beminde Broeders/ dat uwe
verkiesinghe van Gode is:
5 d Want onse Evangelium en heeft by v
lieden niet geweest alleenlick inden woor-
de: maer oock inder macht / ende heyli-
ghen Geeste/ ende in vele versekertheyt:
e gelijck ghy weet/ hoedanich wy onder
v gheweest zijn om uwent wille.
6 f En ghy lieden zijt onse navolgers ge-
worden/en des Heerẽ: en hebt het woort
aenghenomen in vele verdruckinghe/ met
blijschap des heylighen Gheests.
7 Soo dat ghy lieden g exempelen ghe-
worden zijt allen gheloovighen in Ma-
cedonia ende Achaia.
8 Want van v lieden is luydtbaer ghe-
worden/niet alleenlick het woort Godts
in Macedonia en Achaia: maer oock tot
alle plaetse is uwe ghelooue aen God wt
ghecomen: so dat het niet noodich en is
dat wy yet daer van segghen.
9 Want sy selve vercondighen van v lie-
den/ hoedanigen inganck wy tot v ghe-
hadt hebben: ende hoe ghy tot Godt be-
keert zijt van den Afgoden/om den leven-
digen ende warachtigen Godt te dienen:
10 h Ende zijnen Sone wt de Hemelen te
verwachten/den welcken hy wt de doo-
den verweckt heeft/ naemelick/ i Jesum/
die ons van den toecomenden toorn ver-
lost.

a Roma.1.7 Ephes.1.2. 1.Petri.1.2.
b Ephe.1.15 Philip.1.3. Colos.1.3. 2.Thes.1.3.
c Joa.6.29.
d 1.Cor.2.4. ende 4.20. 2.Petr.1.16.
e 1.Thes.2.1
f 1.Cor.4.16 ende 11.1. Philip.3.17. 2.Thes.3.9.
g Oft/ voorbeelden.
h Acto.1.11. 2.Thes.1.10. Apoca.1.7.
i dat is/ Salichmaker.

Dat ij. Capittel.

1. Op dat sy niet en beswijcken onder
het cruyce/so prijst hy zijn neersticheydt
int predicken/en hare neersticheyt in ghe-
hoorsaemheyt/ 16. daer na ontschuldicht
hy hem/dat hy teghenwoordichlick zijn
herte tot hen niet en heeft connen ont-
decken.

1 WAnt a ghy weet selve/ broeders/on-
sen inganck tot v lieden/ dat hy niet
ijdel gheweest en is:
2 Maer hoewel wy te voren geledẽ had-
den/ ende versmadicht gheweest hadden
b te Philippis/ ghelijck ghy lieden weet/
so waren wy vrijmoedich in onsen Godt/
om het Evangelium Gods c tot v lieden
te spreken met veel strijdts.
3 Want onse vermaninghe en was niet
wt verleydinge/ noch wt onreynicheydt/
noch met bedroch:
4 Maer gelijc wy d Gode beproeft heb-
ben/ dat hy ons het Evangelium betrout
heeft/alsoo spreken wy/ e niet als den
menschen behagende/ maer Gode die on-
se herten f beproeft.

a 1.Thes.1.5.9
b Act.16.22.
c Acto.17.2.
d Oft / van Gode gheacht zijn/
e Gala.1.10
f Oft/ goet acht

5 Want wy en hebbē noyt met flatteren-
de woorden omme gegaen/ gelijc ghy lie-
den weet/ noch met een bedeckſel der
g Rom.1.9. ende 9.1. 2.Cor.1.23. ende 11.31 Galat.1.20. Philip.1.8. 1.Tim.5.21. 2.Tim.4.1. gierichept g Godt is des ghetupghe:
6 Noch eere van menſchen ſoeckende/
noch van v lieden/ noch van anderē.
7 Hoewel wy haddē mogen h laſtich zijn/
als Apoſtelen Chriſti/ i maer wy zijn k †
vriēdelic geweeſt middē onder v liedē/ ge-
lijc of een Voeſter haer kinderen voedde.
8 Alſoo ſeggheick/ ouer v liedē beweecht
zijnde, begheerden wy v te gheuen / niet
h Oft/ in ee re zijn/ 11.Cor.9.4. 2.Theſ.3.9. alleene het Euangelium Godts / maer
oock onſe eyghen leuen/ daerom dat wy
v lief hadden.
k † Anders cleyne. l Grier/ ſie- len/ m Act.18.3. ende 20.33. 1.Cor.4.12. 2.Cor.11.9. ende 12.13. 2.Teſ.3.8.
9 m Want ghy liedē zijt indachtich: broe-
ders, onſer moeyte eñ arbeyts; want wy
hebben v het Euangelium ghepredickt/
werckende nacht ende dach / om dat wy
niemanden van v en ſouden laſtich zijn.
10 Ghy lieden zijt ghetuygen, ende Godt/
hoe heylichlick / ende rechtueerdichlick/
ende onſtraffelick wy v lieden die ghy ge-
looft, gheweeſt zijn:
11 Ghelijck ghy lieden weet/ hoe wy eenen
peghelicken onder v / ghelijck een vader
zijn kindt/
12 Vermaenden ende trooſteden: wy be-
n Gen.17.1. 1.cor.7.20. Epheſ.4.1. Philip.1.27 coloſ 1.10. tuygheden/ n dat ghy liedē ſout wandelen
weerdichlic Gode die v geroepē heeft tot
zijn Coninckrijcke ende eerlick heydt.
13 Hierom danckē wy ooc God ſonder op-
houden dat ghy liedē/ als ghy het woort
o Grieck/ des ghe- hoors. p Oft, de o der predikinge Gods vā ons aennaemt/
dat niet als der menſchen woort ontfan-
gen hebt, maer (gelijc het inder waerheyt
is) als Godts woort/ p het welcke ooch
werct in v liedē die ghy lieden gelooüet.
14 Wāt ghy/ Broeders/ zijt nauolgers ge-
wordē der Gemeyntē Gods die in Iudea
zijn in Chriſto Iesu: dewijle ghy liedē ooc
het ſelue geledē hebt van uwe eygen ge
q Act.17.13. ſlachte/ q gelijck ooch ſy van den Ioden:
r Act.7.52. ſ mat.23.37. Luce.13.34. 15 r De welcke den Heere Ieſum ghedoot
hebben/ eñ ſ hare eygē Prophetē/ eñ heb-
ben t ons u veruolcht/ eñ en behagen Go-
t Oft/ v lie- den. u Oft/ wtge drenen. x Act.17.13. de niet/ ende ſtaen teghen alle menſchen/
16 x Eñ verbiedē ons te ſprekē tot de Hey
denē: op dat ſy ſalich wordē: op dat ſy alle
tijt hare ſonden veruullē maer den toorn
Godts is ouer hen tot den eynde.
17 Ende wy broeders/ die een cleyne wijl-
le tydts van v lieden berooft zijn na den
aenſichte: niet na het herte / wy hebben
met grooter begheerte ouervloedelicke
neerſticheyt gedaen uwe aenſichte te ſiē.
p Rom.1.13. ende 15.22. z Grieck eēs ende ooch andermael: a 2.Cor.1.14 Philip.2.16 18 p Daerōmme hebben wy willen tot v
lieden comen (Ic Paulus) z tweemael: eñ
de Satanas heeft ons verhindert.
19 a Want wat is onſe hope/ of blijſchap/
oft croone des roems? Zijt ghy lieden het
ooch niet voor onſen Heere Ieſu Chriſto
in zijne toecomſte?
20 Want ghy lieden zijt onſe eerlickheydt
ende blijſchap.

Dat iij. Capittel.

2. Hy gaet voort/ bewijſende zijnē goe
den wille tot hen door het ſenden Timo-
thei, 9. ende door zijn gebeden voor hen.

a Acto.16.1. Rom.16.20. Philip.2.19 b † Anders onſe. c Eph.3.13. Philip.1.14. d Oft, niet e Act.14.22. 2.Tim.3.12.
1 DAerom/ als wy deſe begeerte niet lan
gher en conden verdraghen/ ſo heuet
ons goet gedocht dat wy ſouden al-
leen te Athenen blijuen.
2 Eñ hebben a Timotheum onſen Broe-
der ende Dienaer Godts/ ende onſen me-
dearbeyder inden Euangelio Chriſti/ ge-
ſonden om v lieden te verſterchen ende te
vertrooſten in b † uwen ghelooue:
3 c d Op dat niemāt beweecht en worde
in deſe verdrucktingen: want ghy lieden
weet ſelue/ e dat wy hier toe geſtelt zijn.
4 Wāt ooc doe wy by v warē/ voorſeydē
wy dat wy ſoudē verdruct wordē: gelijck
het ooch ghedchiet is ende ghy weet.
5 Hierom hebbe ick het niet lāger connē
verdragen/ maer hebbe hem geſondē om
uwe geloone te kennen: dat v niet eenich
ſins de Verſoecker verſocht en hadde/ eñ
onſe arbeydt * te vergheefs ware. * Griecx/ ydel.
6 Eñ als Timotheus nu van v lieden tot
ons quam/ eñ ons uwen gelooue eñ liefde
vercondichde, ende dat ghy alle tyt goede
gedachteniſſe van ons hebt/ altijts begee-
rende ons te ſien/ ghelijck wy ooch v:
7 Hier door/ broeders/ zijn wy van v in al
le onſe verdruckinge ende noot getrooſt/
door uwen ghelooue.
8 Want nu leuen wy/ iſt dat ghy ſtaet in-
den Heere.
9 Want wat danckſegginghe connen wy
Gode wedergeuen voor v/ in alle onſe blij
ſchap/ waer mede wy ons verblijden voor
onſen Godt /om uwent wille/
10 f Dach eñ nacht ouer ſeer biddende om
uwe aenſichte te ſien/ eñ te veruullen dat f Rom.1.10. ende 15.23.
aen uwen ghelooue ghebreeckt? 2.Tim.1.3.
11 Eñ onſe Godt/ ende onſe Heere Ieſus
Chriſtus, ſchicke onſen wech tot v liedē.
12 Ende de Heere veruulle v. ende make v
ouervloedich in der liefde tot malcande-
ren/ ende tot eenen peghelicken/ (ghelijck
wy ooch zijn tot v.)
13 g Op dat hy uwe onſtraffelicke herten
verſtercke tot heylicheyt voor onſen God g 1.cor.1.8.
eñ Vader / inde toecoemſte onſes Heeren 1.Theſ.5.23.
Ieſu Chriſti/ met alle zijne Heylighen.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy vermaentſe tot heylicheyt. 4. om-
nooſelheydt, 9. liefde/ 11. arbeyt/ 13 ende
maticheydt in haer droefheydt ouer de
dooden/ 14. beſchrijuende het eynde der
opſtandinghe der dooden.

1 VOort dan/ broeders/ wy bidden ende
vermanen v lieden inden Heere Ieſu/
ghelijck ghy van ons ontfanghen
hebt/ a hoe ghy moet wandelen eñ Gode a 1.Teſ.2.12
behagen/ dat ghy daer in meer ouervloe- Philip.1.27
dich zijdt.
2 Want ghy weet wat gebodē wy v ghe-
geuen hebben door den Heere Ieſum.
3 b Want dit is den wille Godts/ name- b Rom.12.2.
lick/ uwe heylichmakinghe/ dat is/ c dat Epheſ.5.17.
ghy v onthoudt van hoererije: c Act.15.20.
4 Dat een pegelick onder v wete zijn vat
te beſitten in heylicheydt ende eere:
5 Ende niet in quade beweghinghen der
begeerlickheydt/ ghelijck de Heydenen die
Godt niet en kennen:
6 Dat niemant zijnen broeder verdrucke
noch en bedriege: wāt God is een wreker
ouer alle deſen/ gelijck wy v te voren ghe
ſeydt ende betuycht hebben. d Iob.?
7 Want God en heeft ons niet geroepen 1.Cor.12
tot onreynicheyt/ d maer tot heylicheyt. e Luc.10.16
8 e Soo dan/ wie ſulcke ghebodē ver- f 1.Cor.
worpt / die verworpt gheenen menſche/ g Leu.19.18
maer verworpt Godt/ f die zijnen heyli- Mat.22.
ghen Gheeſt in v gheeft. Ioan.13.34
9 g Voort, van der broederlicke liefde en ende 15.12
hebt ghy gheenen noot dat ick v ſchrijue: Epheſ.5.2
want ghy zijt ſelue van Gode geleert mal 1.Petr.4.8
canderen lief te hebben. 1.Ioan.3.23
10 Wāt ghy doet dat ooc allen den broede ende 4.21
ren die in gheheel Macedonia zijn: maer h 2.Theſ.3
wy vermanen v/ broeders/ dat ghy lieden 8.12.
noch ouervloedigher wordt: i Act.20.35.
11 h Eñ neerſticheyt doet om in ſtilheydt Epheſ.4.28
te leuen/ eñ het uwe te doen/ i eñ te wer- 2.Teſ.3.8.12
ken

ken met uwe eygen handen / gelijck wy u lieden bevolen hebben.
12 Op dat ghy meucht sy de gene die buy-
ten zijn / eerlick wandelen/ende gheens
dinckx ghebreck hebben.
13 Ick en wil oock niet dat ghi onwetẽde
k Syr.22.10 zijt van de ghene die ontslapen zijn/ k op
ende 38.17 dat ghy niet bedroeft en zijt/ gelijc de an-
l Sap.2.22. dere l die gheen hope en hebben.
14 Want ist dat wy geloouen dat Christus
gestoruen is/ eñ op ghestaen: alsoo sal oock
God de gene die in Christo ontslapẽ zijn/
met hem versamelen.
15 Want dat segghen wy u door het woort
m 1.Cor.15. des Heeren/ m dat wy die leuẽ eñ ouerblij-
23.51. uen tot de toecomste des Heerẽ/sullen de
ghene die ontslapen zijn/ niet voorgaen.
n mat.24.31. 16 n Want de Heere selue sal met eenen ge
1.Cor 15.52. schreye ende stemme des o Archanghels/
2.Thes.1.7. ende Basuyne Godts neder comen van
o Dat is/ den Hemel/ ende die in Christo gestoruen
ouerengels zijn/ sullen eerst op staen:
17 Daer na wy die leuen eñ ouergebleuen
zijn/ sullen te samen met hen opgenomen
worden inde wolcken/dẽ Heere te gemoe
te inde lucht: ende alsoo sullen wy altijdt
met den Heere wesen.
18 So dan/ vertroost malcanderẽ met dese
woorden.

Dat v. Capittel.

1. Door onsekerheyt des laetstẽ daechs vermaent hyse tot verscheyden wercken des Christelicken leuens/ 23. ende begeert ende beloeft hen alle goet.

1 MAer van de tijden eñ stonden /broe-
ders/is niet van noode u te schrijuẽ:
2 Want ghy liedẽ weet seluе seer wel.
a mat.24.43 a dat de dach des Heeren comen sal/ ghe-
2.Petr.3.10 lijck een dief in der nacht.
Apoca.3.3. 3 Want als sy sullen seggen. Het is vrede
ende16.15. ende sonder sorghe: dan sal hen een snelle
verderuinghe ouervallen/ghelijck de wee
ouer een beurvrchte vrouwe: ende sy sul-
lens niet ontulieden.
b Eph.5.8. 4 b Maer ghy liedẽ/broeders/ghi en zijt
niet in duysternisse/dat u dien dach soude
als een dief bevanghen:
5 Ghy zijt alle kinderen des lichts/ende
kinderen des daechs:wy zijn niet vander
nacht/noch der duysternisse.
c Ro.13.11.13 6 c Soo en laet ons dan niet slapen/ghe-
Ephes.5.14. lijck de andere: maer laet ons waken en-
de nuchteren zijn.
7 Want die slapen/slapen des nachts:eñ
die dronckẽ zijn/zijn des nachts dronckẽ.
8 Maer wy die des daechs zijn/laet ons
nuchteren zijn / bekleedt met de borstwapen
d Eph.6.17. des gheloofs/ende liefde/ d ende met den
Esai.59.17. Helm der hope der salicheydt.
9 Want God en heeft ons niet geset tot
toorne/maer om salicheyt te ghecrijghen
door onsen Heere Jesum Christum:
e Rom.14.7 10 Die voor ons ghestoruen is/ e om dat
2.Cor.5.15. wy/ oft wy waken / oft slapen / te samen
Galat 2.20 met hem leuen souden.
1.Petr.4.2. 11 Daerom vermaent malcanderen/eñ de
f Rom.15.27 een stichte dẽ anderẽ. gelijc ghy ooc doet.
1.Corin.9.11 12 Eñ wy biddẽ u/ broeders/ f bekent de
Galat.6.6. gene die onder u arbeyden/ eñ u voorstaẽ
Phili.2.29. inden Heere/ende u vermanen:
1.Tim.5.17. 13 Ende houdtse in grooter eerẽ inde lief-
Heb.13.7.17. de/ om haers wercks wille: weest vreedt-
g Leui.19.18 saem met hen.
Prou.20.22 14 Eñ wy bidden u/broeders, vermaẽt de
ende 24.29. ongeregelde/ vertroost de cleynmoedige/
Mat.5.39. helpt de crancke op: weest lanckmoedich
Rom.12.17. teghen eenen yeghelicken.
1.Corin.6.7 15 g Siet dat niemãt yemãde quaet voor
1.Petr.3.9. quaet en vergelde; maer volget alle tijdt
dat goede nae onder malcanderen / eñ te-
gen eenen yegelicken.
16 h Weest alle tijdt blijde. h Mat.5.12
17 i Bidder sonder ophouden. Luce 10.20.
18 k Weest danckbaer in alle dingẽ:want Roma.12.12
dit is de wille Gods in Christo Jesu aẽ u Philip.4.4.
19 l Bluscht den Gheest niet wt. i Luce 18.1.
20 Veracht de Prophecie niet. Rom.12.12.
21 Proeft alle dinck/ eñ behout het goede. colos.4.2.
22 m Onthout u van allen boosen schijn. k Eph.5.20
23 n Ende de God des vredes heylighe u l 1.cor.14.30
geheel volmaecktelick/ eñ uwen volmaec- m 2.macha.
ten geest ende siele/ ende, lichaem worde 6.24.
bewaert onstraffelick inde toecoemste on- n 1.cor.1.8.
ses Heeren Jesu Christi. 1.Thes.3.13.
24 o Hy die u geroepen heeft/is getrouwe/ o 1.cori.1.8.
de welcke het oock doen sal. ende 10.13.
25 Broeders/bidt voor ons. 2.cor.13.12.
26 p Groet alle de broederen met eenẽ hey- 1.Petr.5.14.
lighen kusse. p Ro.16.16.
27 Ick besweere u by den Heere/ dat dese 1.cor.16.20.
Sendtbrief allen den Heylighen broede-
ren ghelesen worde.
28 De genade onses Heeren Jesu Christi/
sy met u lieden. Amen.

De eerste Sendtbrief tot den Thessalonicensen/ghescreuen van Athenen.

Argument.

Inden anderen tot dẽ Thessalonicensen/ beschrijft hy voornemelick den Antechrist ende zijn Rycke: eñ vermaent se tot neer-stighen arbeyt.

De tweedde Sendtbrief Pauli totten Thessaloni-censen.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy danckt God van haer gheloove/ liefde, eñ lijdtsaemheyt/ 11. bidt hem om hare volstandicheydt/ 12. ende bewijst de vrucht die daer van comen sal.

1 PAulus eñ Siluanus/ eñ Timotheus:
der Gemeynte der Thessalonicensen/
in Gode onsen Vader ende den Heere
Jesu Christo.
2 a Genade sy u liedẽ eñ vrede van Gode a 1.Cor.1.2.
onsen Vader/eñ den Heere Jesu Christo. 1.Thes.1.1.
3 b Wy moetẽ Godt alle tijt danckẽ/ broe- 1.Petr.1.2.
ders voor u liedẽ gelijck het betaemt:om b Eph.1.15.
dat uwe geloove seer toeneemt/eñ dat de Philip.1.3.
liefde eens yegelicken van u tot malcan- Coloss.1.3
deren seer vermeerdert. 1.Thes.1.2.
4 So dat wy selue van u liedẽ roemẽ inde
Gemeynten Gods/van uwe lijtsaemheyt
ende geloove in alle uwe veruolginghen
ende verdruckinghen die ghy lijdt:
5 c Het welcke is eẽ bewijsinge des recht c Jude 6.
veerdighen Oordeels Godts/ op dat ghy
weerdich u gemaect wort dẽ Coninckrij- d Oft/ghe-
ke Gods/ voor het welcke ghy liedẽ lijdt. houden.
6 e Dewijle het recht is by Godt / den e Zacha.2.8
ghenen die u verdrucken / verdruckinghe
te vergelden:
7 Eñ u lieden/die ghy verdruckt wordt/
ruste met ons/ f als de Heere Jesus sal ge f 1.tes.4.16.
openbaert worden van den Hemel/ met
de Enghelen zijner macht/
8 Met g vlammigẽ vyere h wrake doẽde g Grieckx/
ouer de gene die God niet en kennen/ i eñ vyer der
die den Euangelio onses Heerẽ Jesu Chri- vlamme.
sti niet ghehoorsaem en zijn. h 2 Pet.3.7.
9 k De welcke sullen straffe lijden/name i Roma.2.8
lick/ de eewighe verderuinghe/ van den k Esai.2.19.
aensichte des Heeren/ ende van de eerlick Sap.3.5.
heydt zijner macht: l Actu.1.11.
10 l Als hy sal comen om vereert te wor- 1.Tes.1.10.
den in zijne Heylighen/ ende wonderbaer Apoca.1.7.

te worden in alle de gheloouigen / (want
onse ghetuyghenisse is by u gheloofť ghe
weest) te dien daghe.
11 Waerom wy oock altijt bidden voor u
lieden / dat onse Godt u dier beroepinghe
m Of/make weerdich m houde / ende vervulle het wel
behaghen der goetheyt / ende het werck
n Grieckx/in des gheloofs n met machte.
12 Op dat de Naem onses Heeren Iesu
o Oft/ver- Christi in u lieden o verclaert worde / eñ
eerlickt. ghy in hem / na de genade onses Godts /
ende des Heeren Iesu Christi.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent tot sterckheyt des ghe-
loofs / 3. bewijsende dat voor dē dach des
Heeren de Antichrist moet gheopenbaert
worden / de welcke / na dat hy vele sal ver-
leydt hebben / 8. sal ten eynde ter nederge
worpen worden door de toecomste Christi.

1 Voort / wy bidden u / Broeders / door
de toecoemste onses Heerē Iesu Chri-
sti / ende onser Vergaderinghe tot
hem /
a Iere.29.8 2 a Dat ghy liedē niet haestelic beweecht
Mat.24.4. en wordt van den sinne / noch beroert en
Ephes.5.6. wort / noch door Geest / noch door Woort
Colos. 2.18. noch door Sendtbrief / als van ons ghe-
1.Ioan.4.1. schreuen / ghelijck oft de dach Christi voor
handen ware.
3 Dat u niemāt en bedriege in geener ma
niere: want hy en coemt niet / ten sy dat
b Dan.9.27 eerst u den afual come / eñ de mensche der
Mat.24.15. sonde / namelick / die sone der verderffe-
1.Tim.4.1. nisse gheopenbaert worde /
1.Ioan.2.18 4 Hemseluen settende ende verheffende /
bouen al wat ghenaemt wordt / Godt oft
c Oft/ als c Godtsdienst soo dat hy als oft hy Godt
Godt ghe- ware / sit inden Tempel Godts / u hemsel-
dient wort. uen wtgheuende voor Godt.
d Dan.11.36 5 Gedenckt ghy niet dat ick u dit ghesept
hebbe / doe ick noch by u lieden was?
6 Eñ nu wat hem verhinderdt / dat weet
e 1.Ioā.2.19 ghy / e op dat hy gheopenbaert worde te
zijner eyghener tydt:
7 Want hy werckt nu de verborgētheyt
der ongerechticheyt: alleenlic die hem nu
verhindert / sal hem verhinderen / tot dat
hy wt den midden wech genomē worde.
8 Eñ dan sal die ongerechtige gheopen-
f Esai.11.4. baert worden: f den welckē de Heere met
g Oft/geest den g adem zijns monts sal verdoen / en-
de met de verschijninghe zijner toecoem-
ste te niete maken.
9 Te weten / dien / wiens toecoemste is
h Ioā.8.41. h nae de werckinghe des Satans / i in al-
i Deut.13.1. le macht / ende teeckenen / ende wonderhe-
Apoc.13.13. den der leughen.
k Oft/be- 10 Eñ in alle k verleydinge der ongerech-
droch ticheyt / in de gene die verloren gaē / daer-
om dat sy de liefde der waerheyt niet aen
genomen en hebben om salich te wordē.
l Rom.1.25. 11 l Ende daerom sal hen God sendē m de
m Of/crach werckinghe der dwalinghe / op dat sy de
tighe dwa- leughen gheloouen:
linghe/ 12 Op dat sy alle n gheoordeelt worden /
n Oft / ver- die de waerheyt niet gheloofť en hebben:
doemt. maer hebben een welbehagen gehadt in-
der ongherechticheydt.
13 Maer wy moeten God altijt dancken
voor u / lieue broeders inden Heere / dat u
God van den beginne vercoren heeft tot
o Grieckx/in salicheyt / o door de heylichmakinge des
Gheests / ende gheloove der waerheyt:
14 Waer toe hy u geroepē heeft / door on-
se Euangelium / om te vercrijgen de eerlic-
heydt onses Heeren Iesu Christi.
15 So dan / broeders / staet eñ hout de in-
settingen die u geleert zijn / het sy door on
se woordt oft Sendtbrief.

16 Eñ onse Heere Iesus Christus / eñ onse
God ende Vader die ons heeft lief gehat /
ende ghegheuen eenen eewighen troost /
ende goede hope p door ghenade. p Grieckx/in
17 Die vertrooste uwe herten / ende ver-
stercke u lieden in allen goeden woorde
ende wercke.

Dat iij. Capittel.

1. Hem recommanderende inde ghebe-
den der Thessalonicensen / vermaent hen
te scheyden van de Godloose / 10. ende te
vlieden alle ledicheyt / 14. daer na bewijst
hy hen / hoe sy hen dragen sullen tot de ge
ne die onordentlick leuen.

1 Voort broeders / a biddedt voor ons / a Mat.9.38.
dat het woort des Heeren loope / ende Ephes.6.19
b verclaert worde / ghelijck oock by u Colos.4.3.
lieden. b Oft/ ghe-
2 c Eñ dat wy verlost worden vande on- prisen.
geregelde eñ boose menschen: d want het c Rom.15.31.
gheloove en is niet aller menschen. d Ioā.6.44
3 Maer de Heere is ghetrouwe / die u sal e Iere.16.11
versterckē eñ bewaren vanden Boosen. Daniel 1.8.
4 Wy vertrouwen inden Heere van u lie- 2.Corin.5.11.
den / dat ghy doet ende doen sult dat wy 2.Tes.3.14.
u ghebieden. Titi.3.10.
5 De Heere bewege uwe herten inde lief- f Oft/onge-
de Gods / ende verwachtinghe Christi. schicktelick.
6 e Wy gebieden u lieden / Broeders / in g Oft/ inset
den Name onses Heerē Iesu Christi / ont tinghe.
trecht u van allē Broeders die f onbehoor h 1.Corin.11.1.
lick wandelt / ende niet na de g leere die 1.Thes.1.6.
hy van ons ontfanghen heeft. ende 4.11.
7 Want ghy lieden weet / h hoe men ons i Acto.18.3.
behoort na te volgen: wāt wy en zijn niet ende 20.33.
onbehoorlick onder u lieden gheweest. 1.Corin.4.12
8 i Wy en hebben oock gheen broot voor 2.Corin.11.9
niet ghegheten by yemant / maer hebben ende 12.13.
met arbeydt ende moeyte nacht eñ dach 1.Thes.2.9.
ghewrocht / om dat wy niemandt van
u lieden beswaren en souden.
9 k Niet dat wy die macht niet en heb- k 1.Cor.9.4
ben / maer l om dat wy onsseluen u lieden 1.Thes.2.7.
tot een exempel geuen soudē / om dat ghy l 1.Cor.4.16
ons nauolghen soudt. ende 11.1.
10 Want oock doe wy by u lieden waren / Philip.3.7.
gheboden wy u dit / namelick / Wilde ye- 1.Thes.1.6.
mandt niet wercken / dat hy oock niet etē
en soude.
11 Want wy hooren / dat sommige onder
u lieden onbehoorlick wandelen / eñ niet
en wercken / maer m ijdelheydt doen. m Oft/ cu-
12 n Den sulcken gebieden ende o verma- rieuselick te
nen wy door onsen Heere Iesum Chri- uen.
stum / p dat sy met stilheydt werckende / n 1.Tes.4.11.
haer eyghen broodt eten. o Oft/ bid-
13 q Ende ghy / Broeders / en wordt niet den.
traech in weldoen p Eph.4.28
14 Ist dat yemant onsen woorde niet ge- q Gala.6.9.
hoorsaem en is / teeckent dien door eenen
Sendtbrief: r ende vermengt u niet met r Mat.18.17.
hem / op dat hy beschaemt worde: 1.Corin.5.9.
15 Eñ en houdt hem niet als vyant: maer 2.Thes.3.6.
vermaent hem als een Broeder.
16 De Heere des vredes geue u alle tijt al-
lesins vrede. De Heere sy met u allen.
17 s De groetenisse met mijne hāt / Pauli / s Colos.4.18
het welcke een teecken is in alle Sende-
brieuen: alsoo schrijue ick.
18 De genade onses Heeren Iesu Christi
sy met u allen. Amen.

De tweedde Sendtbrief tot
den Thessalonicensen / ge-
schreuen van A-
thenen.

Argument.

Inden eersten Sendtbrief tot Timotheum/ stelt hy voor ooghen/ een seer volmaect exempel eens goeden Euangelischẽ Pastuors ofte Bisschops. Hy handelt van de warachtige ofte ghesonde/ ende van de valsche ende verkeerde leere/ van den leuen/ zeden/ ende huysghesinne eens Bisschops/ van syne neersticheyt ende sorghe ouer de Ghemeynte/ van onnutte vragen/ kyuinghen/ ende verwerrede banden der giericheyt te schouwen.

De eerste Sendtbrief Pauli tot Timotheum.

Dat Eerste Capittel.

3. De onnutte vraghen zyn te schouwẽ/ 12. hoedanich Paulus gheweest is/ ende hoedanich hy is/ 20. Hymeneus eñ Alexander vyanden der reyner leere.

a Actu.9.15 1 PAulus een Apostel Jesu Christi/ a nae
b Of/ de ordenninghe. b het beuel Godts onses Salichmakers/ ende des Heeren Jesu Christi/
c Colos.1.27 c die onse hope is:
d Acto.16.1 2 d Timotheo mynen oprechten sone in
1.Thes.3.2. den gheloone: e Ghenade/ vrede eñ barm-
e Galat.1.3. hertichept sy v van Gode onsen Vader/
1.Petr.1.2. ende Christo Jesu onsen Heere.
f Acto.20.1. 3 Ghelyck ick v gebeden hebbe/ f als ick
nae Macedoniam ghinck/ dat ghy te
Ephesen blyuen soudt/ alsoo blyft daer/
om de sommige te vermanen/ dat sy geen
ander leere en leeren:
g 1.tim.4.7. 4 Noch acht hebben g op fabulen/ ende
ende 6.20. oneyndelicke gheslachtrekeninghen: h de
2.Tim.2.16 welcke meer vraginghen voortbrenghen/
Titi.1.14. dan stichtinghe Godts/ die in het geloo-
ende 3.9. ue is.
h 1.tim. 6.4 5 i Maer het eynde des ghebodts/ is de
i Roma.13.8 liefde wt reynen herte/ eñ goeder consciẽ-
10. tie/ ende ongheueynsden gheloone.
Galat.5.14. 6 Van de welcke de sommige zyn afghe-
dwaelt/ ende geweken tot ydelsprekinge/
7 Willende Leeraers der Wet zyn/ ende
verstaen niet wat sy seggen/ noch wat sy
beuestighen.
k Rom.7.12. 8 Wy wetẽ k dat de Wet goet is/ ist dat-
se yemant wettelick ghebruyckt:
l Gala.5.23. 9 Wetende dit/ namelic/ l dat den recht-
veerdigen de Wet niet geset en is/ maer
den ongerechtigen eñ ongeregelden/ on-
godlicken eñ sondaren/ den onheylighen
ende onreynen/ den vadermoorders ende
moedermoorders/ doodtslaghers/
10 Hoereerders/ die by mannẽ liggẽ/ men-
schendieuen/ leugenaers/ meyneedighen/
ende soo daer yet anders is tegen de ghe-
sonde leere/
11 De welcke is nae het Euangelium der
m 1.tim.6.15 eerlickheydt m des salighen Godts/ het
welcke my betroudt is.
n Actu.8.3. 12 Eñ ick danke hem die my crachtich ge
ende 9.1. maeckt heeft/ namelick/ Christo Jesu on-
ende 22.4. sen Heere: dat hy my ghetrouwe gheacht
ende 26.9. heeft/ settende my in den Dienst/
1.cor.15.9. 13 n Die ick te voren een Lasteraer was/
Galat.1.13. ende veruolgher/ ende verdrucker: maer
o Joã.9.39. my is barmhertichepdt gheschiedt/ o om
Actum.3.17 dat ick het onwetende ghedaen hebbe
p Griecx/ in p door ongheloouichepdt.
Mat.9.13. 14 Maer de ghenade onses Heeren Jesu
q Marc.2.17. Christi is seer ouervloedich geweest met
Luce.5.32. den geloone ende liefde in Christo Jesu.
ende 19.10. 15 Dit is een getrouwe woort/ ende aller
1.Tim.1.15. aenneminghe weerdich/ q dat Christus
1.Joan.3.5. Jesus in de Werelt ghecomen is/ om de
Sondaren salich te makẽ: onder de welc-
ke ick de r meeste ben. r Griecx/ eerste.
16 Maer daerom is my barmhertichept
gheschiet/ om dat Jesus Christus soude
in my/ die ick de meeste bẽ/ alle zyne lanc-
moedichepdt bewysen/ tot een exempel
den ghenen die in hem gheloouen souden
ten eewighen leuen.
17 Den Coninck der Eeuwen/ den onuer-
ganckelicken/ onsienlicken/ ende alleene
wysen Gode/ sy eere ende prys inder eeu-
wichepdt. Amen.
18 Dit ghebot beuele ick v/ myn sone Ti-
mothee/ namelick/ s dat ghy na de voor- s 1.Tim.6.12
gaende Prophetien ouer v/ inde selue ee-
nen goeden strydt strydet:
19 t Behoudende het gheloove/ ende een t 1.Tim.3.9
goede conscientie: de welcke sommighe
verworpẽde/ hebbẽ in het geloove schip-
brekinghe gheleden.
20 Onder de welcke is u Hymeneus/ ende u 2.Timot.
x Alexãder/ y die ic den Satan ouergege- 2.17.
uen hebbe/ op dat sy leeren niet lasteren. x 2.Timoth 4.14

Dat ij. Capittel.

1. Voor wien men bidden moet/ hoe/ y 1.Cor.5.5.
ende waerom/ 9/ Item/ vande cleedinge
seechbaerheyt der vrouwen.

1 SO vermane ick nu voor al/ dat men
bidde/ ende smeecke/ ende verbidde/
ende dancke voor alle menschen/
2 a Voor Coningen/ eñ alle die in hoocheyt a Jere.29.7
zyn ghesetl/ op dat wy een gerustich/ ende Baruc.1.11.
stille leuen leyden mogen/ in alle God- b Eze.18.23
salichepdt ende eerlickhepdt. 2.Pet.3.9.
3 Want dat is goet eñ aengenaem voor c Joan.17.3
Godt onsen Salichmaker/ d Gala.3.19
4 b Die wil dat alle mẽschẽ salich wordẽ Hebr.9.15.
ende tot de kennisse der waerhept comen: e Of tusschẽ
5 c Wãt daer is een God/ d eñ een Mid- God eñ den
delaer/ e Gods ende der menschen/ de menschen/
Mensche Christus Jesus: f mat.20.28
6 f Die hem seluen ghegeuen heeft tot een Ephe.1.7.
versoeninghe voor allen/ de welcke is dat Coloss.1.14.
ghetuyghenisse te zynen tyde verordent: g Act.9.15.
7 g Waer toe ick geset ben een Predicker eñ 13.2/22.21
eñ Apostel/ (h ick segghe de waerhepdt in Galat.1.16.
Christo/ ick en liege niet/) een Leeraer der ende 2.8.
Heydenen/ in gheloove ende waerhepdt. Ephe.3.8.
8 So wil ick dan/ dat de mannen i biddẽ 2.Tim.1.11.
in alle plaetsen/ k opheffende heylige hã- h Rom.1.9.
den/ sonder toornichept l eñ murmurerẽ. i Joã.4.23.
9 m Desghelycks oock de vrouwen/ dat k Psa.134.2
sy in reynen cleede/ haerseluen verçieren/ Esa.1.15.
met schaemte ende maticheydt: niet met l of/ twyffe-
vlechtinghe des hayrs/ of gout/ of Peer- len/
len/ of costelicke cleedinghe/ m Titi.2.3.
10 Maer (dwelck den vrouwen betaemt/ 1.Pet.3.3.
die de vreese Godts verthoonen/) met
goede wercken.
11 Een vrouwe leere met stilheydt in alle
onderdanichepdt.
12 n Maer ick en late niet toe/ dat een n 1.Corint.
vrouwe leere/ o of heerschappie ouer den 14.34.
Man hebbe: maer dat sy in stilheydt sy: o Gen.3.16.
13 p Want Adam is eerst gemaeckt/ daer Ephe.5.24
nae Eua: p Gen.1.27.
14 q Ende Adam en werdt niet verleydt/ ende 2.22.
maer de vrouwe werr verleydt/ ende viel q Gen.3.6.
in ouertredinghe:
15 Sy sal nochtans behouden worden in
het kinderbaren/ so sy blyft inden geloo-
ue/ ende liefde ende heylichmakinge/ met
matichepdt.

Dat iij. Capittel.

1. Hy bewyst het Ampt der Dienaren/ 11. ende harer huysghesinnen: 15. de weerdichept der Ghemeynte/ 16. ende het principael stuck der Hemelscher leere.

1 Hierom ben ick Paulus a die b ghe-
vanghen om Christi wille voor u Hey-
denen.
2 Soo ghy oock ghehoort hebt van de be-
dieninghe der ghenaden Gods/ c die my
ghegheuen is aen u/
3 d Dat hy my de verborghentheyt heeft
door openbaringhe te kennen ghegeuen:
(ghelijckerwijs ick in het corte voorschre-
uen hebbe/
4 Waer aē ghy meucht lesende/ merken
mijn verstant inde verborghentheyt Christi.)
5 De welcke in ander tyden der menschē
kinderen niet en is te kennen ghegeuen/
e ghelijck sy nu zijnen heylighen Aposte-
len ende Propheten geopenbaert is door
den Gheest/
6 Namelic dat de Heydenē zijn mede erf
genamen eñ vanden seluen lichame/ ende
mede deelachtich zijnder beloftē in Chris-
to door het Euangelium.
7 Waer af ick een Dienaer gewordē ben/
nae de gaue der ghenaden Godts die my
ghegheuen is/ f nae de werckinghe zijn-
der moghentheydt.
8 g My segghe ick/die de minste ben on-
der alle de Heylighen/ is dese ghenade ghe-
gheuen/dat ick h onder de Heydenen/ sou
de den i onwtsprekelicken rijckdom Chri-
sti vercondighen.
9 Eñ allen menschen verclaren/ wat ghe
meynschap daer sy/ der verborgentheyt/
die van der eewicheyt aen verborgē was
in Gode/ k die alle dinck geschapen heeft
door Jesum Christum.
10 l Op dat nu dē Ouerstē eñ Machtē in
den Hemel/door de Gemeynte bekēt wor
de de menigherley wijsheyt Godts.
11 Na het eewige voornemē/ dat hy ghe-
maect heeft in Christo Jesu onsen Heere:
12 m Inde welckē wy hebben de vrijmoe-
dicheyt ende den toeganck met een ver-
trouwen door het gheloove aen hem.
13 n Daerom bidde ic dat ghy lieden niet
en verslaut door mijne verdruckingen die
ick lijde o voor u/welck uwe eere is.
14 Hierom buyge ick mijne knyen tot den
Vader onses Heeren Jesu Christi.
15 Wt welckē alle p maechschap inde He-
melen eñ op der Aerden ghenaemt wort.
16 Dat hy u lieden nae zijnen q heerlicken
rijckdom geue / dat ghy met cracht ver-
sterckt wordt door zijnen Gheest inden in
wendighen mensche:
17 Dat Christus door het geloove in uwe
herten woone:op dat ghy liedē inde lief-
de ingewortelt ende ghefondeert zijnde/
18 Meucht begrijpen met alle Heylighen/
welck de breedde sy/ ende lengde / ende
diepte/ende hoochde.
19 Eñ bekennen r de wtnemende liefde der
kennisse Christi: op dat ghy liedē veruult
wordt tot alle de volheyt Godts.
20 Hem die bouen alle dat wy bidden oft
dencken/ ouervloedichlick doen can/ nae
de macht die in ons werckt/
21 Sy eere inder Gemeynten/ door Chri-
stum Jesum/ s † te allen tijdt van eewic-
heyt tot eewicheyt. Amen.

a Act.21.33. 2.Tim 1.8. b Grieck. gebonden Christi. c Act.13.2. Ephes.3.8. d Galat.1.11. e Act.10.28. f Ephe 1.19. colos.2.12. g 1.cor.15.9. h Act.9.15. ende 13.2. ende 22.21. Galat.1.16. ende 2.8. 1.Tim.2.7. 2.Tim.1.11. i Grieck/ onwtspeurlicken. Rom.16.25. colos 1.26. Ephes.1.9. 2.Tim.1.10. Titi.1.2. 1.Petr.1.20. k Genes.1.1. Psalm.33.6. Joan.1.3. colos.1.6. Hebr.1.2. l 1.Pet.1.12. m Joā.10.9. ende 14.6. Roma.5.2. Ephes.2.18. Hebr.10.19. n Phil.1.14. 1.Thes.3.3. o Colos.1.24 p Oft/ Vaderschap q Grieck/ den rijcdom r Oft/de liefde/Christi/ die de kennisse te bouen gaet. s † Anders/ in allen geslachten/

Dat iiij. Capittel.

II. Hy prijst den Dienst des Woordts/
ende de vruchten daer van/ 15. de welcke
zijn Liefde/ 13. Eenicheydt/ 17. Heylic-
heydt/ende Onnoofelheydt.

1 SO bidde ic u lieden dan/ick die a ge-
vanghen inden Heere/ b dat ghy wan-
delt so het uwer beroepinge betaemt/
daer mede ghy lieden gheroepen zijt:
2 Met aller ootmoedicheyt eñ sachtmoe-
dicheyt:eñ met lanckmoedicheyt / verdra-
ghende malcanderen inder liefde/
3 c Neerstich zijnde / om de eenicheydt
des Gheests te houden/ d door den bant
des vreden:
4 Ghy zijdt een lichaem/ende een Geest:
ghelijck ghy gheroepen zijt tot een hope
uwer roepinghe.
5 Daer is een Heere/een Gheloove/ een
Doop:
6 e Een God eñ Vader aller/ die daer is
ouer al/door al/ende in f † u allen:
7 g Maer eenen yegelicken onder ons/
is ghenade ghegeuen/ na de mate der ga
ue Christi.
8 Daerom seyt hy: h Als hy is opghevaa-
ren in de hoochde/ heeft hy de gheuanck-
nisse gheuanghen ghenomen / ende heeft
den menschen gauen ghegheuen.
9 i (Maer dat hy opgeuarē is/ wat ist an
ders dan dat hy eerst neder gecomen is in
de nederste deelen der Aerden?
10 Die neder ghecomen is / is de selue die
oock opgeuaren is bouen alle de Hemelē/
om dat hy alle dinck veruullen soude.)
11 Eñ de selue heeft gegeuen sommige tot
k Apostelē/ sommige tot Propheten/som
mige tot Euangelisten/ sommige tot Her-
ders ende Leeraers.
12 Tot l volmakinge der Heyligen/tot dē
wercke des Diensts / naemelick / tot de
m stichtinghe n des lichaems Christi.
13 Tot dat wy alle comen tot de eenicheyt
des geloofs/ ende der kennisse des Soons
Godts:tot eenen volcomen man/tot der
mate der groote der volheydt Christi:
14 o Op dat wy niet meer kinderen en
zijn/als die p beweecht ende omneghe-
uoert worden met allerley winden der
leere/ in onghestadicheydt der menschen/
door de listicheyt die sy ghebruycken om
met dwalinghe te bespringhen.
15 Maer op dat wy na de waerheyt staēde
met liefde allesins opwassen in hem q die
het Hooft is/namelick/Christus.
16 r Wt welcken gheheel het lichaem tsamē
geuoecht/ende tsamen ghebonden / door
alle de toeghevoechde leden/ wt de werc-
kinghe/na de mate eens yegelicken lits/
s het lichaem doet wassen tot zijns selfs
opbouwinghe in der liefde.
17 So segge ick dan dit/ eñ t betuyget in-
den Heere/ u dat ghy lieden niet meer en
wandelt gelijc oock de andere Heydenen
wandelen in de ijdelheydt haers herten:
18 Verduystert zijnde in haer verstant/ eñ
vervreemt van het leuen Godts/ door de
onwetenheyt die in hen is/ door de x ver-
blindinghe haers herten.
19 De welcke y roekeloos geworden zijn-
de/hebben henseluen ouergheghenen tot
oneerlickheyt/om alle onreynicheyt gie-
richlick te bedrijuen.
20 Maer ghy en hebt Christum alsoo niet
gheleert:
21 Ist dat ghy hem ghehoort hebt / ende
in hem gheleert zijt/ ghelijck de waerheyt
in Christo is:
22 Te weten/ z dat ghy den ouden men-
sche nae de eerste wandelinghe / die door
de begheerten der dwalinghe verderft/
soudt af legghen/)
23 Ende wederomme vernieut worden in
den Gheest uws ghemoedts:
24 a Eñ den nieuwen mensche aendoen/
die i n God gheschapen is / tot warachti-
ge rechtueerdicheyt ende heylicheydt.
25 Daerom legt af de loghē / b eñ spreeckt
de waerheyt/ een yegelic met zijnen naes-
ten:

a Grieck/gebonden. b Gene.17.1. 1.Cor.7.20. Philip.1.27 Colos.1.10. 1.Thes.2.12.

c Rom.12.10 Hebr.13.1. 1.Petr.1.22. ende 2.17. d Grieck/in e Deut.4.39. Mala.2.10. 1.Cor.8.4.6 f † Anders/ ons. g Ro.12.3.6 1.Cor.12.11. 2.Cor.10.13. 1.Petr.4.10 Joan.3.34. h Psa.68.19 i Joan.3.13. ende 6.62. k 1.cor.12.28 l Oft/tsamenvoeginghe. m Oft/timmeringhe. n Rom.12.5. 1.Cor.12.27. Ephes.1.23. ende 5.23. Colos.1.24. o 1.cor.14.20 p Hebr.13.9. Math.11.7. q Ephe.5.23 Colos.1.18. r Rom.12.5. 1.Cor.12.27. Ephes.2.20. s Gr. maect den wasdom des lichaems/ t Rom.1.9. u Ro.1.18.21 1.Petr.4.3. x Oft/verhardinghe. y Oft/ ongevoelich. z Colos.3.8. Hebr.12.1. 1.Petr.2.1. a Rom.6.4 Colos.3.10. 1.Petr.4.2. b Zac.8.16.

ten: want wy zijn malcanders leden.
c Psal.4.5. 26 c Zijt toornich/ ende en sondicht niet/
en laet de Sonne niet onder gaen ouer u-
we toornicheydt:
b Jaco.4.7. 27 b Noch en gheeft den e Duyuel gheen
e Oft/ Laste- plaetse.
raer. 28 Die ghestolen heeft/ en stele niet meer:
f Act.20.35. f maer arbeyde lieuer/ en wercke dat goet
1.Thes.4.11. is met zijne handē/ op dat hy hebbe te ge
2.Thes.3. 8.12 uen den ghenen die noot heeft.
g Mat.12.36. 29 g En laet gheen vuyle reden wt uwen
Ephes.5.3. mont gaen: maer ist dat daer eenige goe-
h Griecx/ de reden is tot nootsakelicke stichtinge/
genade ge- op dat sy h aengenaem sy te hooren.
uē dē hoor- 30 Ende en bedroeft den heyligen Gheest
ders. Gods niet/ i waer mede ghy liedē verse-
i Rom.8.16. gelt zijt tot den dach der verlossinghe.
2.Cor.1.22. 31 Alle bitterheyt ende toornicheyt/ende
ende 5.5. gramschap/ende roepinge/ende lasterin-
Ephes.1.13. ghe/sy van v lieden wech ghewert / met
alle boosheydt:
k Colo.3.12. 32 k En weest tot malcanderē vriendelic/
l Spr.28. 2. goethertich/ l vergeeft malcanderen/ ge-
Mat.6.14. lijck Christus ons vergheuen heeft.
Marc.11.25

Dat v. Capittel.

Colos.3.13. 1. Hy handelt van het officie der Christenen/ 31. van den lichamelicken houwelicke/ 32. ende van het gheestelicke/ Christi met zijnder Ghemeynte.

1 SO weest dan Godts nauolghers/ als
lieue kinderen:
a Jo.13.34. 2 a En wandelt inder liefde b gelijc Chri
1.Thes.4.9. stus ons lief gehadt heeft/ c en heeft hem
1.Joā.3.23. seluen voor ons gegeuen tot een offerhan
b Gal.2.20. de ende slachtoffer voor ons/ Gode tot ee
Titi.2.14. welrieckende reucke.
1.Petr.5.8. 3 d Maer hoererie/ ende alle onreynic-
c Hebr.8.3. heyt/ oft gierichheydt/ laet die onder v lie-
d Eph.4.29 den oock niet ghenaemt worden/ghelijck
Colos.3.5. het den Heylighen betaemt:
Mat.12.36. 4 Noch e oneerlicheyt/ noch sottenclap/
e Oft/ vuy- noch gheckernie/de welcke niet en beta-
licheydt. men: maer lieuer danckseggınghe.
f 1.Cor.6.10 5 Want ghy lieden weet dit / dat gheen
Galat.5.21. hoereerder/ noch onreyne/noch gierighe/
Colos.3.5. welcke is een Afgodendienaer / sal erf-
Apoc.22.15. deel hebben/in het Coninckrijcke Chris-
g Jere. 29.8 ti ende Godts.
Mat.24.4 6 g Laet v lieden van niemande verleydē
Marc.13.5. met ydel woorden/want om deser dingen
Luce 21.8. wille/coemt de toorn Godts ouer de on-
2.Thes.2.2. ghehoorsame kinderen.
1.Joan.4.1. 7 Weest dan hare medeghesellen niet.
h 1.Thes.5.4. 8 h Wāt ghy lieden waert voortijdē duy-
i Gala.5.22. sternisse/maer nu zijt ghy licht indē Heere
k † Ands/ wandelt als kinderen des lichts.
lichts. 9 i Want de vrucht des k † Gheest is in
l mat.18.17. alle goedicheyt/ ende rechtueerdicheydt/
1.Cor.5.8. ende waerheydt.
2.Cor.6.14. 10 Beproeuende wat den Heere behaghe-
2.Thes.3.14. lick sy:
m Joā.3.21. 11 l En en hebt geen gemeynschap met de
n Oft/ van- onvruchtbare wercken der duysternisse/
dē lichte ge maer straftse lieuer.
straft wort/ 12 Want wat bedectelic van hen geschiet/
dat wordt dat is oock schandelick om te segghen.
openbaer. 13 m Maer al wat n ghestraft wordt/dat
o Rom 13.11 wort van den lichte geopenbaert. Want
1.Thes.5.6. al dat openbaer maeckt/dat is licht.
14 o Daerom seyt hy: Ontwaeckt die ghy
slaept/ende staet op van de dooden/ ende
p Spr.27.12 Christus sal v lichten.
Colos.4.5. 15 p Siet/dan hoe ghy q voorsichtichlick
q Griecx/ meucht wandelen/niet als onwyse/maer
neerstichlic als wyse:
r Rom.12.11. 16 r Den bequamen tijt wtcoopende/wāt
Colos.4.5. de daghen zijn boos.
s Rom.12.2. 17 Hierom en weest niet onuoorsichtich/
1.Thes.4.3. s maer verstaet wat de wille des Heerē sy.

18 t Ende en drinct niet droncken in wijn/ t Spr. 31.30
waer in ouerdaet is: maer wort vol des
Gheests:
19 u Sprekende tot malcanderen met u Colo.3.16.
Psalmen ende lofsanghen/ende geestelic-
ke liedekens/singhende ende spelende
den Heere in uwe herten:
20 x Alle tijdt van alle dingen danckende x Colo.3.17.
Godt/ende den Vader, inden Name on- 1.Thes.5.18.
ses Heeren Jesu Christi. y Gene.3.16.
21 Malcanderen onderdanich zijnde inde 1.Cor.14.34.
vreese Godts. Colos.3.18.
22 y Ghy vrouwen weest uwen mannen Titi.2.5.
onderdanich/als den Heere. 1.Petr.3.1.
23 z Want de man is het hooft des wijfs/ z 1.Cor.11.3.
a gelijck oock Christus het hooft der Ge- a Ephe.1.22
meynte is: ende hy is de b Behoeder des ende 4.15.
lichaems. Colos 1.18.
24 Ghelijck dan de Ghemeynte Christo b Rom.12.5.
onderdanich is: alsoo moetē oock de vrou- 1.Cor.12.27.
wen haren mannen in allen dinghen ghe- Ephes.1.23.
hoorsaem zijn. ende 4.12.
25 c Ghy mannen/ hebt uwe vrouwē lief/ Colos.1.24.
ghelijck oock Christus de Ghemeynte lief c Colos.3.19
heeft ghehadt/ d ende heeft hemseluen d Galat.1.4
voor haer ghegheuen. Ephes.5.2.
26 Om dat hyse heylighen soude/ e die hy e Titi.3.5.
heeft ghereynicht met den waterbade in 1.Petr.3.21.
het woordt.
27 Om dat hyse voor hem setten soude/
een Ghemeynte/ die eerlich ware / ende
noch vlecke noch rimpel en hadde/
oft yet desgelijcx: f maer dat sy soude hey- f Colo.1.22.
lich ende onstraffelick wesen.
28 Also zijn de mannen schuldich hare wij
uen lief te hebben/ ghelijck hare eyghen
lichamē. Wie zijn wijf lief heeft/ die heeft
hemseluen lief.
29 Want niemant en heeft oyt zijn eygen
vleesch ghehaet: maer hy voedt ende on-
derhoudt het: ghelijck oock de Heere de
Ghemeynte:
30 g Om dat wy leden zijn zijns lichaēs/ g Rom.12.5.
van zijnen vleesche/ ende van zijne beenē. 1.Cor.12.27.
31 h Hierom sal de mensche zijnen vader h Gen.2.24
ende zijne moeder verlaten / ende sal zij- Mat.19.5.
nen wijue aenhangen/ i ende sy twee sul- Marc.10.7.
len een vleesch wesen. i 1.Cor.6.16.
32 Dese verborgentheyt is groot: maer ick
segge/ in Christum/ en inde Ghemeynte:
33 Daerom/ so hebbe een yeghelick van v
lieden zijn eygē wijf alsoo lief als hemsel-
uen: ende dat het wijf den man vreese.

Dat vj. Capittel.

1. Hy vermaent de kinderen en Dienstknechten tot gehoorsaemheyt/ 7. ende beroeft alle Christenen int gemeyne van alle vleeschelicke vertrouwen/ 10. en wapentse met gheestelicke wapenen/ om den vyant te wederstaen/ 18. ende in het eynde beveelt hy hemseluen in hare gebedē. a Colo.3.20 b Exo.20.12 Deut.5.16.

1 GHy a kinderē weest uwen ouderen ge- Syra.3.9.
hoorsaē indē Heere: wāt dit is recht. ende 7.27.
2 b Eert uwen vader ende uwe moe- Tob.4.3.
der: (het welcke het eerste ghebot is dat Mat.15.4.
een belofte heeft:) Marc.7.10.
3 Op dat het v wel gae / en dat ghy lan-
ghe leuet op der Aerden.
4 En ghy vaders/ en verweckt uwe kinde-
ren niet tot gramschap: c maer voetse op c Deu 6.20.
door de leere en vermaninge des Heeren. Psal.78.4.
5 d Ghy Dienstknechten weest ghehoor- Pro.10.18.
saem uwen heeren nae den vleesche met ende 29.17.
vreesen ende beuen/ met eenvoudicheydt Syrac.7.25
ws herten/ ghelijck als Christo: ende 30.1.
6 Niet nae der ooghe dienende/ en soec- d Colos.3.22
kende den menschen te behagen: maer als 1.Tim.6.1.
Dienstknechten Christi/ van hertē doen- Titi.2.9.
de den wille Godts: 1.Pet.2.18.

7 Dienende met goetwillicheyt den Hee-
re/ ende niet den menschen:
8 Wetende dat een yegelic van den Heere/
e ontfangen sal wat hy goets gedaen sal
hebben/ hy sy Dienstknecht oft Vrye.
9 f Ende ghy heeren/ doet het selue by hen/
verlaet de dreyginge/ wetende dat oock u
selfs Heere inde Hemelen is g ende by hem
en is geen aenneminghe der persoonen.
10 Ten laetsten mijne Broeders / wordet
machtich in den Heere/ ende inde sterckte
zijnder cracht.
11 h Doet aen alle wapenen Gods / op
dat ghy meucht staen tegen de listen des
Duyuels.
12 Want wy en hebben den strijt niet te-
ghen vleesch ende bloet. maer i teghen de
Ouerste. teghen de Machten / teghen de
Gheweldighe der Werelt/ der duysternis-
se deser eeuwen / teghen de gheestelijcke
k boosheden inder locht.
13 Hieromme neemt aen l de geheele wa-
pen Gods/ op dat ghylieden meucht inden
boosen dach tegenstaen/ al volbracht heb
bende ende binnen staende.
14 m So staet dan/ uwe lenden ommegort
hebbende met der waerheyt / n ende de borst
bedeckt met de rechtueerdicheydt.
15 Ende de voeten gheschoeyt met veerdic-
heyt des Euangelij des vredes.
16 Bouen al/ neemt aen den Schilt des geloofs/
waer mede ghy lieden meucht alle de vye-
rige pylen des boosen wt blusschen.
17 o Ende neemt den Helm der salicheyt/ ende
p het Sweert des Gheests / het welck is
Gods woordt.
18 Met aller biddinge q ende smeeckinghe/
biddende te aller tijt inden Geest: ende in dat
selue wakende met alle geduricheyt / ende
biddinghe voor alle de Heylighen:
19 r Ende voor my dat my sprake ghegheuen
worde tot de openinge mijns monts om
met vrymoedicheyt de verborgentheyt des
Euangelij te kennen te gheuen/
20 Waer van ick de bootschap doe in kete
nen/ op dat ick daer in vrymoedelic han-
dele/ gelijck ick behoore te spreken.
21 Voort, op dat ghy lieden oock meucht
weten/ dat my aengaet/ ende wat ic doe: dat
sal u Tichicus mijn lieue broeder ende getrou
we Dienaer inden Heere/ te kennen geuen:
22 Den welcken ic om dat selue tot u lieden
gesonden hebbe. om dat ghy sout weten/
hoe het met my staet: ende om dat hy u-
we herten vertroosten soude.
23 Vrede sy den Broederen/ ende liefde/ met
geloone/ van Gode den Vader / ende den
Heere Jesu Christo.
24 De genade sy met allen den ghenen die
onsen Heere Jesum Christum oprechte-
lick lief hebben. Amen.

Tot de Ephesien gheschreuen van Roo-
men/ ghesonden door Tychicum.

e Grieck/ draghen.
f Syr.7.22. ende 33.29. Colos.4.1.
g Deut.10.17 2.Par.19.7. Job.34.19. Sap.6.8. Syr.35.16. Acto.10.34. Roma.2.11. Galat.2.6. Colos.3.25. 1.Petr.1.17.
h Colo.3.12.
i Ephes.2.2
k Grieck/ der boosheydt inde Hemelsche.
l 2 Cor.10.4
m Luc.12.35 1.Petr.1.13.
n Sap.5.19.
o 1.Tes.5.8. Esa.59.17.
p Hebr.4.12 Apoca.2.16
q Luce.18.1. Roma.12.12 Colos.4.2. 2.Tes.5.17.
r Act.4.29. 2.Thes.3.1.

De Sendtbrief Pauli tot den Philippensen.

Argument.

DE Philippensen vermaent hy met eenen Sendbrief wt Roome gesonden/ dat sy hen niet en stooten aen sijne banden/ maer in de aenghenomen waerheyt voortgaen. Hy vermaent se oock eendrachtich te sijne / ende henseluen te hoeden voor de valsche Apostelen/ die de verdiensten ende de Wet met den Euangelio vermenghden. In het eynde schrijft hy sommige gesonde gheboden/ hoemen behoort te leuen/ gelijck in andere Sendbrieuen.

Dat Eerste Capittel.

3. Paulus prijst hare volstandicheyt om dat sy volstandich ghebleuen waren inde waerheyt/ 12. ende handelende van hem ende zijne banden, bewijst dat de eerlickheydt des Euangeliums daer door verbreert is/ 28. Hy vermaentse oock tot eendrachticheyt ende lijdtsaemheyt.

1 PAulus ende Timotheus/ Dienstknech
ten Jesu Christi / allen Heylighen in
Christo Jesu/ die a te Philippis zijn/
met de b Opsienders ende c Dienaers:
2 d Genade sy v lieden/ ende vrede van Go-
de onsen Vader / ende den Heere Jesu
Christo.
3 e Ick dancke mijnen God f alle tijt/ als
ick uwer ghedencke:
4 (Alle tijt in alle mijnen ghebede voor v
allen met blyschap biddende:)
5 Om uwe gemeynschap in het Euange-
lium/ van den eersten daghe af/ tot nu toe:
6 Betrouwende dit selue/ dat hy / die in v
lieden begonnen heeft/ g het goede werc
dat volbrenghen sal/ tot op den dach Je-
su Christi:
7 Gelijc het my h toebehoort/ dat ick van v al
len te geuoelen/ daerom dat ic in mijn herte hou
de/ dat ghi in mijne geuanckenisse/ ende in mij-
ne verantwoordinge/ ende versterckinge des E-
uangelij/ dat ghy lieden segge ick alle mijner
genaden mede deelachtich ghewеest zijt.
8 i Want God is mijn getuyge / hoe seer
ick v alle begeere met hertgrondelicke be-
weghinghen Christi.
9 k Ende dit bidde ick/ dat uwe liefde noch
meer ende meer ouervloedich worde / in
kennisse ende allen l verstande:
10 Op dat ghy m meucht de verscheyden
dingen onderkennen/ op dat ghy meucht
wesen oprecht/ ende sonder ergernisse. tot
den daghe Jesu Christi/
11 Vol vruchten der gherechticheydt. die
door Jesum Christum zijn / tot eere ende
prijs Gods.
12 Ende ick wil dat ghylieden weet/ Broe-
ders / dat het ghene / dat my ghesciede
is/ is meer tot voordeel de Euangeliums
ghecomen:
13 So dat mijn banden in Christo/ bekent
gheworden zijn in gheheel den n Richt-
huyse/ ende allen den anderen plaetsen:
14 o Ende dat vele broeders inden Heere/ door
mijne banden vertrouwende/ ouervloedi-
ger derren onuertsaecht het woort spreken:
15 Ende sommighe door nijdt ende twist:
ende sommighe predicken oock Christum
door goetwillicheydt:
16 De sommighe (segghe ick) predicken
Christum wt twist/ niet suyuerlic/ ende mey-
nen p mijne banden noch meer te bedrucken:
17 Ende de sommighe wt liefde/ dewyle sy
weten/ dat ick tot verantwoordinge des
Euangeliums ghesett ben.
18 Wat dan? nochtans wordt Christus
allesins/ het sy door een q decksel/ het sy
door de waerheyt/ verkondicht: ende ic ver-
blijde my hier in / ende sal my verblijden.
19 r Want ic weet/ dat dit my ter salicheyt
dyen sal/ door uwe ghebedt/ ende f hulpe
des Gheests Jesu Christi/
20 Na mijn ouergroot verlanghen ende ho-
pen / dat ick in gheenen dinghe en sal be-
schaemt worden/ maer Christus sal ghe-
lijck alle tijdt/ also oock nu/ met alle vry-
moedicheyt in mijnen lichame groot ge-
maeckt worden / het sy door leuen/ het sy
door steruen.
21 Want Christus is my ghewin/ beyde
in leuen ende in steruen.

a Act.16.12. b Oft / Bisschoppen. c Acto.6.3. d Roma.1.7. 1.Petri.1.2 e Eph.1.15. Colos.1.3. 1.Thes.1.2. 2.Thes.1.3. f Grieck in alle uwer ghedachtenisse. g Joa.6.29. 1.Thes.1.3. h Grieck/ recht is/ i Rom.1.9. ende 9.1. 2.Cor.1.23 ende 11.31. Galat.1.20. 1.Thes.2.5. 1.Tim.5.21. 2.Tim.4.1. k Ephe.1.16 Coloss.1.3. 1.Thes.1.2. 2.Thes.1.3. l Of/ oordeel m Ofte/ onderscheyden wat best is. n Oft/ Paleyse des Keysers/ o Ephe.3.13 1.Thess.3.3. p Gr. verdruckinghe tot mijne banden te brenghen q Gr. voorwendinge/ r 2.Cor.1.11. f Gr. toebrenginghe.

Maer

22 Maer oft inden vleesche te leuen my
oorbaerlick sy/ende wat ic verkiesen wil/
en weet ick niet.

t Of. verhuy sen.

23 Want ic worde van dese twee benaut/
begeerende te t verscheyden vandē licha-
me/ende met Christo te zijne: want dat
is seer verre het beste.
24 Maer indē vleesche te blijuē/ is noot-
sakelicker om uwent wille.
25 Eñ dit weet ic / vertrouwēde dat ic sal
blijuē/eñ met v allen blijuē tot uwē voor-
deele/ende tot blijschap des gheloofs:
26 Op dat uwen roem in Christum van
my / ouervloedich sy door mijne coemste
wederom tot v.

u Gen.17.1. 1.Cor.7.20. Ephe.4.1. Coloss.1.10. 1.Thes.2.12. ende 4.1. x Gr. in een ziele

27 u Alleenlic wādelt weerdichlic dē Euāge
lio Christi/op dat ic het sy dat ic come eñ
uliedē sie/het sy dat ic vā v ben / nach vā
v hooren / dat ghy lieden staet in eenen
Geest/ x eenmoedichlick mede strijdende/
met den geloue des Euangeliums.
28 Ende en wordet in gheenen dinge ver-
schrickt / vanden ghenen die hen teghen-
stellen/ het welcke hen een bewijsinghe
is der verderffenisse, maer v lieden der sa-
lichept/ende dat van Gode.
29 Want v lieden is ghegeuen inde sake
Christi / niet alleenlick in hem te ghelo-
uen/maer oock voor hem te lijden:
30 Den seluē strijdt hebbēde/ diē ghylieden
aen my gesien hebt/ eñ noch in my hoort.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaentse bouen al tot vereni-
ginge/ de welcke is de bewaerster der
reyner leere/ 19. beloeft hen dat Timo-
theus sal corts weder comen/ 24. ende
oock hy/ 25. ontschuldicht dat vertoeuen
Epaphroditi.

1 SO dan/ is daer eenighe vermaninghe
in Christo/ is daer eenige vertroostin-
ghe der liefde / is daer eenige gemeyn-
schap des Gheests/ zijn daer eenige hert-
grondelicke beweghinghen ende ontfer-
minghen:

a Rom.12.16 ende 15.5. 1.Cor.1.10. Philip.3.16. 1.Pet.3.8. b Ro.12.10. 1.Petr.5.5. c 1.Cor.10.24 ende 13.5.

2 So veruult mijne blijschap/ a dat ghy-
lieden eens ghesint zijt/ende een liefde
hebbende / eenmoedich / ende eenderley
ghevoelende.
3 Doet niet door twistinge oft ydel eere:
b maer door ootmoedichepdt / achte een
yegelick den anderē beter dan hemseluē.
4 c Ende een yeghelick en sie niet op het
zijne: maer oock een yeghelick sie op dat
des anderen is.

d 1.Pet.2.21 e 2.Cor.4.4 Col.1.15. Hebr.1.3. f Psal.8.6. g mat.20.28 Joan.13.14. h Heb.2.14. 17. ende 4.15. i Hebr.2.9. ende 12.2.

5 d Dat gevoelen sy in uliedē/het welc-
ke oock in Christo Jesu was:
6 e De welcke inde gedaente Gods zijn-
de / en heuet voor gheenen roof gheacht
Gode euen ghelijck te zijne:
7 f Maer heeft hem seluen vernietight/
g de ghedaente eens Dienstknechts aen-
genomen hebbende/ h den menschen ge-
lijck ghewordē/ende in het ghelaet ghe-
vonden als een mensche.
8 i Ende heeft hemseluen vernedert/ghe-
hoorsaem zijnde totter doot/ Ja de doot
des cruyces.

k Act.2.34. l Hebr.1.4. m Esaie. 45.23. Rom 14.11. n Joā.13.13. 1.Cor.8.6. ende 12.3.

9 k Daerom heeft hem oock God hooch-
lick verhoocht / ende heeft hem l eenen
naem gegeuē / welcke is bouē alle namē:
10 m Dat inden Name Jesu / buyge alle
knye der ghener die inden Hemel / op der
Aerden/ende onder der Aerde zijn:
11 n Ende dat alle tonge belijde / dat Je-
sus Christus de Heere sy/ter eeren Gods
des Vaders.
12 So dan/mijne lieue / gelijck ghylieden
alle tijdt ghehoorsaem gheweest zijt/ niet
alleene in mijne tegenwoordichept/ maer
veel meer nu in mijn afwesen / werket u-
wes selfs salichept in vreese ende beuen.

o Deu.8.18. 2.Cor.3.5. p Ro.12.17. 1.Pet.2.12. q 1.Pet.4.9 r † Anders/ toorn/

13 o Want het is Godt / die in v lieden
werckt/ het willen ende het volbrenghen
nae zijn welbehaghen.
14 p Doet alle dinck q sonder r † murmu-
reeren ende teghensprekeu:
15 Op dat ghy lieden onbeschuldichlick
zijt/ende eenuoudich/ende onstraffelicke
kinderen Gods / midden in dit cromme
ende verdraeyde geslachte: s onder welc-
ke t schijnt als lichten der Wereldt/

s Prou.4.18 Mat.5.14. t Of/ ghy lie den schijnt/ u 2.Cor.1.14 1.Thes.2.19

16 Het woort des leuens voor houdende/
u my tot eenen roem ten daghe Christi/
dat ick niet te vergheefs geloopen/ noch
te vergheefs ghearbeydt en hebbe.
17 Eñ of ick geoffert worde ouer de offer-
hande eñ x bedieninge ws geloofs/ y so
ben ick blijde / eñ verblijde my met v allē.
18 Ende om dat selue z zijt ghy lieden ooc
blijde/ende ghy verblijdt v met my.

x Of/ offe- ringhe y 2.Cor.7.4 z Of/ weest ghylieden oock blijde/ eñ verblijdet v met my

19 Ende ic hope inden Heere Jesu / a Ti-
motheum corts tot v lieden te senden/op
dat ick oock goedts moets sy / als ick
weet hoe het met v is:
20 Want ick en hebbe niemandt also ge-
moept/ die eenuoudelick voor ulieden sor-
ghen soude:

a Act.16.1. Rom.16.20. 1.Thes.3.2. b 1.cor.10.24 ende 13.5.

21 b Want sy soecken alle dat hare is/
niet dat Christi Jesu is.
22 Eñ ghylieden weet zijne beproeuinge/
dat hy als een kint met zijnē Vader/ met
my ghedient heeft in het Euangelium.
23 So hope ick dan desen te seynden/ ter-
stont als ic mijne dingen ouersien hebbe.
24 Ende ick betrouwe inden Heere/ dat
ick oock corts comen sal.
25 Maer ick hebbet nootsakelick geacht/
Epaphroditum mijnen Broeder/ ende
Medehulper eñ Medecamper/eñ uwen
t Apostel / ende mijner noodtdruft Die-
naer/ tot v lieden te senden:

t Dat is/ ghesonden Bode

26 Want hy nae v allen verlangde / ende
was swaerlick benaut/daerō dat ghliedē
ghehoort hebt dat hy cranck geweest is.
27 Ende hy heeft voorwaer bp doot cranc
gheweest: maer Godt heeft zijnder ont-
fermt: ende niet alleen zijnder, maer oock
mijner/om dat ic niet v de een droeffenisse
op de ander hebben en soude.

v Gr. droef- fenisse op droeffenisse

28 So hebbe ick hem dan te neerstelicker
ghesonden/om dat ghylieden hem weder
siende/ v soudt verblijden:ende ick te min
droefheyts hebben:
29 Ontfangt hem dā indē Heere/ met alle
blijschap/eñ houdt c de sulcke in weerdē/

e 1.Cor.9.11 Gala.6.6. 1.Thes.5.12. 1.Tim.5.17. Hebr.13.17. f Gr. ziele

30 Want om des werckx Christi wille/was
hy tot by der doot gecomen / eñ waechde
zijn f leuen / om dat hy het ghebreck ws
diensts aen my veruullen soude.

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaentse tot gheestelicke blij-
schap/ 2. eñ hen te wachtē vande valsche
Apostelen/ 8. teghen de welcke hy sett
Christum ende zijne Leere/ 20. ende de
Christelicke wandelinghe.

1 VOort/ mijne Broeders/ verblijdet v in
dē Heere. Het selue wederom te schrij-
uen en verueelt my niet / ende het
maeckt v lieden seker.

a Esa. 56.10 b Rom.2.29 Coloss.2.11. Deut.10.16 ende 30.6. Jerem.4.4 c Joā.4.22. d Of/ schijnt e 2.Cor.11.22

2 Siet op a de honden / siet op de boose
Arbeyders/ siet op de versnijdinghe.
3 Want wy zijn de b Besnijdinghe/ die
wy c God met den Geest dienen / ende in
Christo Jesu roemen: ende niet op het
vleesch vertrouwen:
4 Hoewel ic betrouwinge hebbe oock op
het vleesch: ist dat yemāt anders d denckt
te betrouwē op het vleesch: e ic veel meer:

f Gen. 49.27 5 Besneden ten achtsten dage: wt de af-
g Act.23.6. coemste Israels: wt den geslachte f Ben-
h Gr. Wet/ Jamin: een Hebreeusch wt den Hebreen:
i Act.8,3. g nae de h Insettinghe een Pharizeus:
1.Cor. 15.9. 6 Na de yverichept i een veruolgher der
Galat.1.13. Ghemeynte/ na de rechtueerdicheydt die
1.Tim. 1.13. inde Wet is/ onstraffelick.
k mat.13.44 7 k Maer dat my ghewin was/ dat heb-
be ick om Christi wille schade gheacht.
l Esa.53.11. 8 Ja oock achte ick alle dinghen schade
Jere.9.23. te zijne/ om de weerdichept l der kennisse
Joan. 17.3. Christi Jesu mijns Heeren/ om wiens
Coloss.2.2. wille ick alle dinghen voor schade ghere-
kent hebbe/ ende achte dat het dreck sy/
op dat ick Christum winne/
9 Ende in hem beuonden worde als niet
hebbende mijn eygen rechtueerdicheydt/
die wt de Wet is: maer die door het geloo
m Rom.1.17 ue Christi is: namelick/ m de rechtueer-
ende 3.21. dicheydt die wt Gode is in het gheloove:
10 Dat ick hem kenne ende de macht zij-
ner opstandinge/ ende de ghemeynschap
n Rom. 6.4 zijns lydens/ n dewyle ick zijner doodt
ghelijckformich worde/
o Of/ hoe ic 11 Besoeckende/ o oft ick enichsins tot
de opstandinghe der dooden quame.
12 Niet dat ick nu den voorgesetten prijs
ghecreghen hebbe/ oft nu volmaeckt ben:
maer ick iaghe daer na/ of ick het enich-
sins grepe/ daer toe ick ghegrepen ben
van Christo Jesu.
13 Broeders/ ick en achte my seluen niet/
dat ick het voorghesette ghegrepen heb-
be: maer een dinck doe ick/ vergheteende
wat achter rugghe is ende streckende my
na het ghene dat voren is/
14 Ick iage na et voorgesteken merck/
tot den prijs der Hemelscher roepinghe
Gods in Christo Jesu.
15 So vele dan als onser volmaeckt zijn/
p† Anders/ p † laet ons dit ghevoelen hebben: ende
die hebben ist dat ghylieden yet andersins ghevoelt/
dit geuoelē dat sal v God oock ontdecken.
16 Maer daer wy toegheconien zijn/ laet
q Ro. 12.16. ons in den seluen reghel voortgaen/ q en
ende 15.5. het selue ghevoelen hebben.
1.Cor.1.10. 17 r Weest mijne nauolghers/ Broeders:
Philip.2.2. en siet op de gene die also wandelē/ gelijc
1.Pet.3.8. ghylieden ons voor een exempel hebt.
r 1 cor/4.16. 18 s Want daer wandelen vele/ daer ick
ende 11.1. v lieden dickmael van ghesepdt hebbe/
1.Thess.1. 6 ende segge het nu met weenen/ dat sy zijn
2.Thes. 3.9. vyanden des cruyces Christi/
s Rom.16.17 19 Wiēs eynde is de verdoemenisse/ wiēs
Godt den buyck is/ ende de eere in haer
schande/ de welcke Aerdtsch ghesint zijn.
t Gr. want 20 t Maer u onse Burgerschap is in de
u Hebr.13.14 Hemelē: x van waer wy dē Salichmaker
x 1. Cor.1.6. verwachtē/ den Heere Christum Jesum:
Titi 2.13. 21 y De welcke onse vernederde lichaem
y 1.Cor.15.51 veranderen sal/ dat het ghelijckformich
Coloss. 3.4. worde zijnen eerlicken Lichame/ nae de
1. Joan.3.2. crachtighe werckinge/ daer mede hy alle
dinghen hemseluen onderworpen can.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy vermaentse tot alle goede wercken/ 10. bekent hare weldadichepdt/ 21. ende set daer by sommighe groetenissen.

1 SO dan/ mijne lieue en gewēschte broe-
ders mijn blijschap ende croone/ staet
also inden Heere/ beminde.
2 Ick bidde Euodiam/ ende ick bidde
Syntichen/ dat sy eens ghesint zijn in-
den Heere.
a Ofte/ op- 3 Ja ick bidde v oock mijn a trouwe ge-
recht Joch- selle/ helpt de vrouwen/ de welcke met
ghenoot/ my inden Euangelio ghestreden hebben/
met Clemens ende de andere mijne Me-
dehulpers: wiens namen geschreuen zijn
in b den Boecke des leuens. b Exo. 32.32
4 c Verblydt v lieden inden Heere alle Psal.69. 29
tijdt/ wederom segghe ick: Verblydt v. Apoca.3.5.
5 Uwe vriendelichept sy allen menschen ende 20. 12.
bekent. De Heere is na by. ende 21.27.
6 d Weest in geenen dinge sorchfuldich: c 1. Thes.5.6
maer laet in alle dingē uwe begeerten by d Psal.55.23
Gode bekent worden door biddinge ende Mat. 6.25.
smeeckinghe/ met danckseggmge. 1.Tim.6.8.
7 e En de vrede Gods/ die alle verstant 1.Pet.5.7.
te bouen gaet/ f sal uwe herten ende sin- e Joā.14.27
nen bewaren in Christo Jesu. Roma.5.1.
8 Voort/ Broeders/ wat warachtich is/ Ephe.2.14.
wat eerlick is/ wat gherechtich is/ wat f Of/ bewa-
reyn is/ wat liefflick is/ wat wel luydt: is re/
daer eenighe deucht/ is daer eenigen lof/
dat bedenckt.
9 Het welcke ghylieden oock gheleert
ende ontfanghen/ ende ghehoort/ ende
ghesien hebt aen my. Doet (segghe ick)
dit: g ende de Godt des vredes sal met g Esa.9.6.
v lieden wesen.
10 Ick ben seer verblijdt inden Heere/ dat
ghy nu eens wederom wacker ghewor-
den zijt om op my te dencken: waer op
ghy oock gedacht hebt/ maer ghy en hebt
gheen gheleghentheyt ghehadt.
11 h Ick en spreke niet i om des ghebreecx h 1.Timot.
wille/ want ick hebbe gheleert te vreden 6.8.
te zijne in het ghene daer ick in ben. i Gr. na den
12 Ick weet vernedert te zijne/ ick weet ghebreke
oock overvloedich te zijne/ allesins ende
in allen ben ick geleert beyde versadicht
te wesen/ en honger te lijden: beyde over-
vloedich te hebben/ ende gebreck te lydē.
13 Ick vermach alle dinck/ door Chri-
stum die my machtich maeckt.
14 Nochtans ghylieden hebt wel ghe-
daen/ k dat ghy mijne verdruckinge mede k Of ghy v
gedeylt hebt. liedē mijne
15 l Ende ghy Philippensen/ weet/ dat in- verdruckin-
den beghinne des Euangeliums/ als ick ge aengeno-
van Macedonia ginck/ gheen Gemeynte men hebt.
my ghedeyldt en heeft/ ter rekenschap l 2. Cor.11.9
des wtgheuens ende ontfanghens/ dan
ghylieden alleen.
16 Want in Thessalonica hebt ghy een-
mael ende andermael ghesonden tot mij-
nen nootdruft.
17 Niet dat ick de gaue soecke: maer ick
soecke de overvloedighe vrucht tot uwer
rekenschap.
18 Maer ick hebbe het al ontfanghen/
en ick hebbe overvloedich. Ick ben (seg-
ge ick) veruult/ na dat ick van Epaphro-
dito ontfanghen hebbe/ dat van v lieden
ghesonden was/ als een welrieckende
reucke/ m een aenghename offerhande/ m Heb.13.16
ende Gode behaghelick.
19 Mijn Godt sal veruullen al wat v van
noode is nae zijnen rijckdom/ n eerlick n Grieck in
in Christo Jesu. eerlickheyt.
20 Ende onsen Godt ende Vader sy eere
van eewichept tot eewichept. Amen.
21 Groet alle Heyligē in Christo Jesu. De
Broeders die by my zijn groeten v liedē.
22 Alle de Heyligen groeten v lieden/ en-
de aldermeest sy/ die van des Keysers
huysghesin zijn.
23 De ghenade onses Heeren Jesu Chri-
sti sy met v allen. Amen.

Tot de Philippensen ghescreuen van Roomen/ gesondē door Epaphroditum.

Argument.

DE Sendtbrief tot de Collossensen/ ver-
uaet dit selue int corte/ wtghenomen
dat hy hier strenghelijcker de valsche
Apostelen straft/ die sochten het Joden-
dom met den Euangelio te vermenghen.

De Sendbrief Pauli tot den Colossensen.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy prijst de volstandicheyt der Colossensen/ 7. der leeringhe Epaphre ghetuyghenisse ghevende/ wenscht hen vermeerderinghe des gheloofs/ 14. bewijst dat alle de stucken onser salicheydt gheleghen zijn in Jesu Christo/ sonder eyne alles goets.

a Rom. 1.7. Galat.1.3. Ephe. 1.2. 1.Petr.1.2.

1 PAVLVS een Apostel Jesu Christi/ door den wille Gods/ ende de Broeder Timotheus:

b Oft/ des Heeren Jesu Christi. c Ephes.1.15 Philip.1.3. 1.Thes.1.2. 2.Thess. 1.3.

2 Den Heylighen ende gheloovighen Broederen in Christo te Colossen: a Genade ende vrede sy uwlieden van Gode onsen Vader/ en̄ den b Heere Jesu Christo.
3 c Wy dancken den Godt ende Vader onses Heeren Jesu Christi/ alle tijdt voor v lieden biddende:
4 Nae dat wy uwe gheloove in Christo Jesu ghehoort hebben/ ende de liefde tot allen Heylighen:

d 1.Pet. 1.4 e Oft/ bewaert

5 Om de hope d die v lieden inde Hemelen e weeg ghelepdt is / de welcke ghy te voren ghehoort hebt door het woort der waerheyt/ namelick/ des Euangeliums:

f Mar.4.8. Joan.15.16.

6 Het welcke tot v lieden ghecomen is/ ghelijck oock in gheheel de Werelt: f en̄ het is vruchtbaer/ ghelijck oock onder v/ van dien daghe aen dat ghy de ghenade Gods inder waerheydt bekent hebt.

g Colos.4.12 Philem.23.

7 Ghelijck ghylieden gheleert hebt van g Epaphra / onsen lieven Medediensteknecht/ de welcke is een getrouwe Dienaer Christi voor v:

h Gr. uwe liefde inden Gheest. i Ephe. 1. 15

8 De welcke oock h uwe geestelicke liefde verteit heeft.
9 i Daerom van dien daghe aen dat wy het ghehoort hebben/ en̄ houden wy niet op voor v lieden te bidden/ ende te begeeren k dat ghy meucht vervult worden/ met de kennisse zijns willen/ in alle wijsheydt ende gheestelicken verstande:

k 1.Cor.1.5.

l Gene.17.1. 1.Cor. 7.20. Ephe.4.1. Philip. 1.27 1.Thess.2.12 m Joa.15.16

10 l Dat ghylieden meucht wandelen weerdichlick den Heere in alle behagelicheyt: m tot alle goede wercken vruchtbaer / en̄ wassende inde kennisse Gods:
11 Versterct met alle sterckheydt/ na zijne eerlicke cracht/ tot alle lijdsaemheydt ende lanckmoedicheyt met blijschap.

n Gr. des Soons zijnder liefde o Mat. 3.17 ende 17.5. 2.Petr.1.17. p Act.20.28 Ephe.1.7. Hebr.9.12. 1.Pet.1.19. q 2.Cor.4.4. Philip.2.6. Hebre.1.3. r Apoc.3.14 s Gene.1.1. Psalm.33.6. Joan.1.3. Ephe.3.9. Hebr.1.2. t Ephe.1.22 en̄ 4.15. 5.23. u 1.Cor.15.20 Apoc.1.5. x Of/ voorste

12 Danckende den Vader/ die ons bequaem ghemaeckt heeft, om deel te hebben inde Erve der heylighen in het licht.
13 Die ons wt de macht der duysternisse verlost heeft/ ende overghebracht tot het Rijcke n zijns o lieven Soons.
14 In den welcken wy de versoeninghe hebben p door zijn bloedt/ namelick/ de vergheuinghe der sonden:
15 q De welcke is het Beelt des onsienlicken Godts / r de eerstgheboren aller creatuere/
16 s Want door hem zijn alle creatueren ghescapen / die inde Hemelen zijn / ende die op der Aerden zijn: die sienlick zijn/ ende die onsienlick zijn/ het sy Throonen ofte Heerschappien/ ofte Overheden/ ofte Machten. Het is al door hem/ ende tot hem ghemaeckt:
17 Ende hy is voor alle dingen: ende alle dinghen hebben door hem haer wesen.
18 Ende hy is t het Hooft des lichaems der Ghemeynte: hy is het u beghin/ de Eerstgheboren wt de dooden / op dat hy in allen de x Oversteste sy.
19 Want het heeft den Vader behaecht/

y Joan.1.14 Coloss. 2.9. z 2.Cor. 5.19 1.Joa. 4 10 a Esa.9 6. Joan.16.33. Acto.10.36. Roma.5.1. Ephe.2.13.

y dat in hem alle volheyt woonen soude:
20 z En̄ door dien al te versoenen tot hem selven/ a tot vrede ghebracht hebbende door het bloedt zijns cruycen / beyde dat op der Aerden/ ende inden Hemel is.
21 So heeft hy dan ulieden/ die ghy voortijden vervreemt waert / ende vyanden door den sin inde boose wercken / nu sekerlick versoent/

b Luc.1.75. Ephe.1.4. ende 5.27. 2.Tim.1.9. Titi 2.12. c Joan.15.6

22 In dat lichaem zijns vleeschs/ door de doodt: b om dat hy ulieden soude heylich ende onstraffelick / ende onbeschuldicht voor hem setten:
23 c Ist dat ghylieden oock blijft in het gelooue gefondeert en̄ vast/ en̄ niet beweecht en wort vande hope des Euangeliums/ dat ghy ghehoort hebt/ het welcke ghepredict is onder alle creaturē onder den hemel: wiens Dienaer ick Paulus ghewor den ben.

d 2.Cor.7.4. e Ephe.3. 13 Philip. 2.17 2.Tim. 2.10 f Rom. 12.5. 1.Cor.12.27. Ephe.4 12. ende 5 23.

24 d Nu verblijde ick my in mijn lijden/ e voor v lieden / ende vervulle het overblijfsel der verdruckingen Christi in mijnen vleesche / voor f zijnen Lichaem/ het welcke is de Ghemeynte:
25 Welcker Ghemeynte ick een Dienaer gheworden ben/ na de bedieninge Gods die my ghegheven is onder ulieden / om te vervullen het woordt Gods:

g Ro.16.25. Ephe.1.9. ende 3.9. 2.Tim.1.10. Titi 1.2. 1 Pet. 1.20. h Mat.13.11 i 2.Cor.2.14 k 1. Timot. 1 1.

26 Namelick de g verborghentheydt/ die verborghen is ghewerst van de eeuwen/ ende vande gheslachten: h maer nu gheopenbaert is zijnen Heylighen:
27 i Den welcken Godt heeft willen te kennen gheven/ wat rijckdom daer sy deser eerlicker verborghentheydt onder de Heydenen: dat is Christi onder v: de welcke is k de hope der eerlickheydt/
28 Den welcken wy vercondighen / ende vermanen alle menschen/ ende leeren alle menschen met alle wijsheydt : om dat wy souden eenen peghelicken mensche voorsetten volmaeckt in Christo Jesu:
29 Waer toe ick oock arbeyde: en̄ strijde nae zijne werckinghe/ die in my l crachtelick werckt.

l Gr. met machte

Dat ij. Capittel.

1. Hy betuycht zijn liefde tot hen/ 6. datmen moet alleen op Christum rusten/ 16. verworpinghe der valscher Diensten ende Ceremonien/ die te niete ghemaeckt zijn door Christum.

1 Want ick wil dat ghy lieden weet/ hoe swaren strijdt ick hebbe voor v/ ende voor de ghene die in Laodicea zijn/ ende voor allen die mijn aensichte in den vleesche niet ghesien en hebben:
2 Op dat hare herten vertroost worden/ te samen ghevoecht inde liefde/ en̄ tot allē rijcdom des ontwijfelickē verstants/ namelic/ a tot de bekēnige der verborgentheit Gods: beyde des Vaders en̄ Christi:

a Esa. 53 11. Jerem.9.23 Joan.17.3. Philip.3.8. b 1.Cor.1.22 c Ephes.5.6 Coloss.2.18. d 1.Cor. 5.3.

3 b In den welcken zijn alle de schatten der wijsheyt ende kennisse verborghen.
4 Ende dit segghe ick / c op dat v lieden niemant en bedrieghe door valsche redenen/ met woordē die eenen schijn hebben:
5 d Want hoewel ic na den vleesche van v lieden ben / so ben ick nochtans na den Gheest by v / verblijde my / ende sie uwe ordeninghe / ende de vasticheyt uws gheloofs in Christum.
6 Ghelijck ghylieden dan Christum Jesum den Heere hebt aenghenomen / alsoo wandelt in hem:
7 Ghewortelt en̄ opghetimmert in hem/ ende versterckt inden ghelooue / ghelijck ghylieden gheleert zijt: e ende weest overvloedich daer in/ f met dancksegghinghe.

e 1.Cor 1.5. f Gr.in

g Ziet

Cap.iij.

8 x Siet toe dat daer niemandt en sy die
v lieden roove, door y menschelicke wijs-
heyt/ende ydel verleydinghe/leerende na
Insettinghe der menschen/ na de i orde-
ninge der Werelt/ ende niet na Christum:
9 k Want in hem woont de gheheele vol-
heydt der Godheyt lichamelick:
10 l Eñ ghylieden zijt in hem volmaect/ die
het Hooft is aller Overheydt eñ Macht:
11 m Door den welcken ghylieden oock
Besneden zijt / met der Besnijdinghe die
sonder handen geschiet / inde wttreckin-
ge des lichaems der sondẽ des vleeschs/
door de besnijdinghe Christi/
12 n Ende zijt met hem begravẽ door den
Doop/ waer door ghy oock met hem op-
ghewect zijt/ o door het gelooue Gods
die crachtelick werct/ de welcke hem van
den dooden opghewect heeft.
13 p Eñ heeft v lieden die ghy doot waert
door de sonde/ eñ door de Voorhuydt ws
vleeschs/ mede levẽdich gemaect met hẽ/
ende heeft v alle de misdaden vergheven/
14 Ende heeft wtgewischt het hantschrift
der Insettinghen dat teghen ons was:
het welcke/ (segge ick) ons teghen was/
maer hy heeft dat wt den midden wech-
ghenomen/ ende aen het cruyce gehecht:
15 q Ende heeft de Overhedẽ eñ Mach-
ten berooft/ ende r † in dat cruyce open-
baerlick gheuoert ten thoone / ende over
hen ghetriumpheert.
16 s Dat v lieden dan niemant en oordeele
in eten of in drinckẽ/ of in t den deele des
Feestdaechs/ Nieumaents/ oft der Sab-
bathen:
17 u De welcke zijn de schaduwe der toe-
comende dinghen: maer het lichaem is
Christi.
18 x Dat v lieden dan niemandt qualick
en y regere / eyghenwillich door ootmoe-
dicheyt ende dienst der Engelen / hemsel-
ven insteckende in het gene dat hy niet ge-
sien en heeft: ende sonder reden opgebla-
sen door den sin des vleeschs:
19 Ende het Hooft niet en behoudt / waer
wt het gheheele lichaẽ door aenvoeginghen
ende tsamenbindingen toegheddient ende
te samen gheuoecht/ opwast met z God-
licken wasdomme.
20 Ist dã dat ghyliedẽ met Christo gestor
ven zijt/ eñ vry vande ordeninge der We-
relt: a waerom wort ghy (gelijc die inde
Werelt leven/) met Insettinghen belast?
21 Als/ ghenaket niet/ smaket niet/ han-
delet niet:
22 De welcke alle inghebracht b na In-
settinghen ende leeringen der menschen/
vergaen met den ghebruycke.
23 c De welcke hebben wel eenen d waen
der wijsheyt/ in ghewillighen dienste / eñ
ootmoedicheydt/ e eñ in het lichaem niet
te sparen: maer en zijn van gheender weer-
den/ ende dienen tot de dinghen/ daer het
vleesch mede vervult wort.

Dat iij. Capittel.

1. Wercken des warachtigẽ Godsdiẽsts
tegẽ de ydele onderwijsingẽ der valscher
Apostelẽ/ 5. Vermaninge tot dodingẽ des
vleeschs / eñ nieuwicheyt des levens/ ende
behoorlickheden der Christenen.

1 IS dan dat ghy lieden met Christo op-
ghewect zijt/ soo soeckt het ghene dat
boven is/ a daer Christus is / sittende
ter rechter handt Gods.
2 Besorcht dat boven is/ niet dat op der
Aerden is:
3 b Want ghyliedẽ zijt gestorvẽ/ eñ uwe
leven is met Christo verborgen in Gode.

Kõ. 16.16.
Hebr.13 9.
G: Philo
sophie/
Of. begin-
selen/
k Joan 1.14
Coloss.1.9.
2 Cor. 5.19.
1 Joan. 1.16
m Ro 2.29.
Philip. 3.3.
Deut.10. 16
ende 30.6.
Iere.4.4.
n Rom. 6.4
Galat.3.27.
o Ephe.1.19
ende 2.7.
p Ephe.2.1.
q Gene. 3.15
Mat.12.29
Luc.11.22.
Joan.12.31.
ende 16.11.
Ephe.6.12.
r Anders/
in hemseluẽ
s Levit.11.2.
t Rom.14.3.
Levit 23.2.
u Hebr.8.5.
ende 10.1.
x Iere. 29.8
Mat. 24.4
Ephe.5.6.
2.Thes. 2.2
1.Joan. 4.1
y of. ordeele
z Gr. den
wasdom
Gods.
a Gala.4.9
b Esa.29 13.
Mat.15.9.
Tit. 1.14.
c 1.Tim.4.8
d Of/ schijn
e Of eñ on-
verschoninge des lijfs/
niet in eeni-
ger eerẽ tot
versadinge
des vleeschs/
siet 1.Tim.
5.3.
f 1. Tim.3.3.
a Ephe.3.20
b 2.Cor. 4.11

4 c Als Christus onse levẽ sal geopenbaert
wesen / dan sult ghylieden oock met hem
gheopenbaert worden in eerlickheyt
5 d So doodt dan uwe Aerdsche leden/
hoererie/onreynicheyt/quade beweghin-
ghen/ quade begheerten/ ende giericheyt/
de welcke is Afgodendienst:
6 e Om de welcke dẽ toorn Gods coemt/
over de kinderen der ongehoorsaemheyt.
7 f Inde welcke ghylieden oock voortij-
den wandeldet/ als ghy daer in leefdet.
8 g Maer nu legt ghyliedẽ oock dit alle
af toorn/ verbolghentheydt/ quaetheyt/
lasteringe/ vuylspreken wt uwen monde.
9 Lieghet niet den teghen den anderen/
nae dat ghylieden wtghedaen hebt den
ouden mensche/ met zijne wercken:
10 h Ende hebbet aenghedaen den nieu-
wen/ die welcke vernieut wordt tot ken-
nisse, na de i ghelijckenisse des ghenen die
hem ghescapen heeft.
11 k Waer inne niet en is Grieck ende
Jode / Besnijdinghe ende Voorhuydt-
l verre vreemde/ Scytha / Dienstknecht/
Vrije: maer Christus al ende in allen.
12 m So weest dan becleedt (als wtuer-
coren Heylighen ende beminde Godts/)
met de hertgrondelicke barmherticheyt/
vriendelickheyt/ ootmoedicheyt/ sacht-
moedicheyt/ lanckmoedicheyt:
13 Verdraghende malcanderen / n ende
vergheuende o malcanderen / ist dat ye-
mant teghen eenighen clachte heeft: ghe-
lijck Christus v lieden vergheuen heeft/
doet ghy oock alsoo.
14 p Eñ boven al dit / doet aen de liefde/
q de welcke is de bant der volcomẽheyt.
15 Ende de vrede Gods hebbe de over-
handt in uwe herten/ tot de welcke ghy-
lieden oock gheroepen zijt in eenen licha-
me/ ende weest r liefelick.
16 Het woordt Christi woone rijckelick in
v lieden met alle wijsheydt/ s leert ende
vermaent malcanderen : ende singt den
Heere in uwe herten / met Psalmen ende
Lofsangen / ende gheestelicke Liedekens.
17 t Eñ al wat ghylieden doet met woor-
den ofte met wercken / doet het al inden
Naem des Heeren Jesu / u danckende
Godt ende den Vader door hem.
18 x Ghy vrouwẽ/ weest uwen mannẽ on-
derdanich gelijck het betaemt inden Heere.
19 y Ghy mannen hebt uwe wijven lief/
ende en weest niet bitter teghen haer.
20 z Ghy kinderen, weest uwen Ouderen
in allen ghehoorsaem : want dat is den
Heere behaghelick.
21 Ghy Vaders/ en verbittert uwe kinde-
rẽ niet, dat sy niet mismoedich en wordẽ.
22 a Ghy Dienstknechten / weest in allen
ghehoorsaem den ghenen die na den vlee-
sche Heeren zijn / niet met dienste nae der
ooghen / als die den menschen soecken te
behaghen : maer met eenvoudicheyt des
herten/ b door de vreese Gods:
23 Ende al wat ghylieden doet/ dat doet
van herten / als den Heere/ ende niet den
menschen.
24 Dewijle ghylieden weet/ dat ghy van-
den Heere de vergeldinghe der Erfenisse
ontfanghen suldt : want ghy dient den
Heere Christo.
25 Maer wie onrecht doet/ die sal dat on-
recht dragẽ/ dat hy gedaẽ sal hebbẽ/ c eñ
daer en is geẽ wtneminge der persoonẽ.

Dat iiij. Capittel.

2. Vermaningen tot waken ende ghe-
beden, waer van hy begheert deelachtich
te wesen/ 7. ende sendt hen Tychicum en

Oue-

c Phil. 3.20.
1. Joan. 3.2.
d Eph. 4.29
ende 5.3.
e 1.Cor. 6.10.
Galat. 5.21.
Ephe. 5.5.
Apoc. 22.15.
f 1.Cor. 6.11.
Ephe. 2.2.
Tit 3.3.
g Eph. 4.22
Hebr. 12.1.
1.Pet. 2.1.
Jacob. 1.21.
h Rom. 6.4
i Gen. 1.26.
27. ende 5.1.
ende 9.6.
1.Cor. 11.7.
k Galat. 5.6
ende 6.15.
l Of/ Bar-
barisch
m Eph. 4.2
ende 6.11.
n Spr. 18.2
Mat. 6.4.
Mar. 11.25
Ephe. 4.32.
o Of/ v selven
p Joã. 13.34
ende 15.12.
Ephe. 5.2
1. Thes. 4.9.
1. Joan. 3.23
ende 4.21.
q 1.Cor. 13.1.
2.3.
r Of/ dança
baer
s Ephe. 5.19
t 1.Cor. 10.31.
u Eph. 5.20.
1. Thes. 5.18
x Gen. 3.16.
1.Cor. 14.34
Ephe. 5.22
Tit 2.5.
1. Pet. 3.1.
y Ephe. 5.25
z Ephe. 6.1
a Ephe. 6.5
1. Tim. 6.1
Tit. 2.9.
1. Pet. 2.18
b Gr. vre-
sende God.
c Deu. 10.17
2. Par. 19.7
Job 34.19.
Sap. 6.8
Syrac. 35.15
Actu. 10.34
Roma. 2.11.
Galat. 2.6
Ephes. 6.9
1. Pet. 1.17

Onesimum/14. groetenissen tot velen.

a Ep..7.22. ende 33.29. Ephes. 6.9. 1 GHy a Heeren/ doet uwẽ Dienstknech-
ten recht ende ghelyck / dewyle ghy-
lieden weet/ dat ghy oock eenen Hee-
b Luc.18.1. Rom.12.12. re inde Hemelen hebt.
Ephe. 6.18. 2 b Weest ghedurich inden ghebede/ eñ
1.Thes. 5.17 waeckt daer in met dancksegghinghe.
c Ephe.6.19 3 c Ende bidt oock mede voor ons / dat
2. Thes.3.1. ons God de deure des woorts open doe/
d Grieck/ ghe- op dat wy de verborghẽtheyt Christi spre-
bonden. ken/ waerom ick oock d ghevangen ben:
4 Op dat ick die openbare/ gelyc het my
betaemt te spreken.
e Prov.27.12. 5 e Wandelt f met wijsheydt by de ghene
Ephes.5.15. die buyten zijn/ ende g coopt de bequaem-
f Grieck/ in. heydt des tydts wt.
g Rom.12.11 Ephes.5.16. 6 h Uwe woort sy alle tijt lieflic met sou-
h Mar.9.50. te gemengt/ dat ghy lieden weet/ hoe ghy
eenen yegelicken antwoorden moet.
7 Alle myne saken/ sal u lieden te kennen
i Act.20.4. gheven i Tichicus die lieve Broeder/ en-
2.Tim.4.12 de ghetrouwe Dienaer/ ende k medehul-
k Grieck/ per in den Heere:
mededienst- knecht. 8 Den welcken ick daer toe ghesonden
l Phil.10. hebbe/ op dat hy uwe saken wete / ende
uwe herten trooste:
9 Met l Onesimo den getrouwen eñ lie-
ven Broeder/ de welcke vanden uwen is:
sy sullen dan u lieden alle dinghen te ken-
nen geven die hier gheschieden.
m Act.27.2. 10 U lieden groet m Aristarchus myn me-
n Act.15. 37. deghevanghen/ ende n Marcus de neve
2.Tim.4. 11 Barnabe/ (van den welcken ghy hebt ge-
boden ontfanghen: ist dat hy tot u lieden
coemt/ ontfangt hem.)
11 Eñ Jesus ghenaemt Justus: de welcke
wt de Besnijdinge zijn/ alleene dese mede-
arbeyders aen het Coninckrijcke Godts/
zijn my een vertroostinghe gheweest.
o Colos.1.7. Philem.23. 12 U liedẽ groet o Epaphras/ die wt u is/
een Dienstknecht Christi/ alle tijdt voor
u strijdende in ghebeden/ op dat ghy lie-
den moecht staen volmaeckt ende volco-
men in alle den wille Godts.
13 Want ic geve hem getuygenisse/ dat hy
groote yverichheyt heeft over u lieden/ en-
de de ghene die in Laodicea zijn/ ende de
ghene die te Hierapolen zijn.
p 2.Tim.4.11 14 U lieden groet p Lucas de Medecijn-
q 2.Tim.4.10 meester/ die beminde/ ende q Demas.
15 Groet de broederẽ die in Laodicea zijn/
ende Nymphan/ ende de Ghemeynte die
in zijn huys is.
16 Ende als de Sendtbrief sal van u lie-
den ghelesen wesen/ maeckt dat hy oock
inde Ghemeynte te Laodiceen ghelesen
worde: ende dat ghy oock dien Sendt-
brief van Laodicea leest.
17 Eñ segt Archippo: Siet toe/ dat ghy dẽ
dienst vervullet/ dien ghy aen ghenomen
hebt in den Heere.
r 2.Thes.3. 17 18 r De groetenisse met mijnder handt
s Hebr.13.3. Pauli. s Ghedenckt myne banden. De ge-
nade sy met u lieden. Amen.

Tot de Colossensen ghescreven van Roomen/ ghesonden door Tychicum ende Onesimum.

Argument.

IN den eersten Sendbrief tot de Thessalonicensen / prijst hy der Thessalonicensen ghelooue ende standvasticheyt/ onderwijstse inden geloove/ ende vermaentse daerin te volherden / ende een reyn leven leyden / ghelijck den Christenen betaemt: over de dooden niet na der Heydenen wijse rouwe te dragen. Daer handelt hy ooc van de wederopstandinghe der dooden/ vanden toecomenden oordeele / vander Christenen neerstichheyt ende heylicheyt.

De Eerste Sendtbrief Pauli tot den Thessalonicensen.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy prijstse dat sy midden inde verdruckinghen so wel voortghegaen zijn / in de kennisse des Evangeliums door hem vercondicht/ 7. dat sy ghewordẽ zijn exempelen den anderen.

1 PAulus ende Silvanus / ende Timo-
theus: der Ghemeynte in Thessaloni-
ca/ in Godt den Vader/ ende den Heere
Jesu Christo: a Ghenade ende vrede sy u a Roma.1.7
lieden van Gode onsen Vader / ende den Ephes.1.2.
Heere Jesu Christo. 1. Petri.1. 2.
2 b Wy dancken God alle tijt van u allẽ/ b Ephe.1.15.
ende ghedencken uwer in onse ghebeden: Philip.1.3.
3 Sonder ophouden ghedachtich zijnde Colos.1. 3.
uws c wercks des gheloofs/ ende arbeyts 2.Thes. 1. 3.
der liefden/ ende ghedultsaemheydts in- c Joã.6.29.
der hope onses Heeren Jesu Christi/ voor
onsen Godt ende Vader:
4 Wetende beminde Broeders/ dat uwe
verkiesinghe van Gode is:
5 d Want onse Evangelium en heeft by u d 1.Cor.2.4.
lieden niet geweest alleenlick inden woor- ende 4.20.
de: maer oock inder macht / ende heyli- 2.Petr.1.16.
ghen Geeste/ ende in vele versekertheyt:
e gelijck ghy weet/ hoedanich wy onder e 1. Thes.2.1
u gheweest zijn om uwent wille.
6 f Eñ ghy lieden zijt onse navolgers ge- f 1.Cor.4.16
worden/ eñ des Heerẽ: eñ hebt het woort ende 11.1.
aenghenomen in vele verdruckinghe/ met Philip.3.17.
blijschap des heylighen Gheests. 2.Thes.3.9.
7 Soo dat ghy lieden g exempelen ghe- g Oft/ voor
worden zijt allen gheloovighen in Ma- beelden.
cedonia ende Achaia.
8 Want van u lieden is luydtbaer ghe-
worden/ niet alleenlick het woort Godts
in Macedonia eñ Achaia: maer oock tot
alle plaetse is uwe gheloove aen God wt
ghecomen: so dat het niet noodich en is
dat wy yet daer van segghen.
9 Want sy selve vercondighen van u lie-
den/ hoedanigen ingang wy tot u ghe-
hadt hebben: ende hoe ghy tot Godt be-
keert zijt vanden Afgoden/ om den leven
digen ende warachtigen Godt te dienen:
10 h Ende zijnen Sone wt de Hemelen te h Acts.1.11.
verwachten/ den welcken hy wt de doo- 2.Thes.1 10.
den verweckt heeft/ naemelick/ i Jesum/ Apoca.1.7.
die ons van den toecomenden toorn ver- i dat is/ Sa-
lost. lichmaker.

Dat ij. Capittel.

1. Op dat sy niet en beswijcken onder het cruyce/ so prijst hy zijn neerstichheydt int prediken/ eñ hare neerstichheyt in ghehoorsaemheyt/ 16. daer na ontschuldicht hy hem/ dat hy teghenwoordichlick zijn herte tot hen niet en heeft connen ontdecken.

1 VVant a ghy weet selve/ broeders/ on- a 1.Tes.1.5.9
sen inganck tot u lieden/ dat hy niet
ydel gheweest en is:
2 Maer hoewel wy te voren geledẽ had-
den/ ende besmadicht gheweest hadden
b te Philippis/ ghelijck ghy lieden weet/ b Act.16.22.
so waren wy vrymoedich in onsen Godt/
om het Evangelium Gods c tot u lieden c Acto.17.2.
te spreken met veel strijdts.
3 Want onse vermaninghe en was niet
wt verleydinge/ noch wt onreynicheydt/
noch met bedroch: d Oft / van
4 Maer gelijc wy d Gode beproeft heb- Gode ghe-
ben/ dat hy ons het Evangelium betrout acht zijn/
heeft/ alsoo spreken wy/ e niet als den e Gala.1 10
menschen behagende/ maer Gode die on- f Ofte/ghe-
se herten f beproeft. acht.

Want

5 Want wy en hebbẽ noyt met flatteren-
de woorden omme gegaen/gelijc ghy lie-
den weet / noch met een bedecksel der
giericheyt: g Godt is des ghetuyghe:
6 Noch eere van menschen soeckende/
noch van v lieden/ noch van andere.
7 Hoewel wy haddẽ mogen h lastich zijn/
als Apostelen Christi/ i maer wy zijn k †
vriendelic geweest middẽ onder v liedẽ/ ge-
lijc of een Voester haer kinderen voedde.
8 Alsoo seghe ick/ ouer v liedẽ beweecht
zijnde, begheerden wy v te gheuen / niet
alleene het Euangelium Godts / maer
oock onse eyghen lieuen/ daerom dat wy
v lief hadden.
9 m Want ghy liedẽ zijt indachtich/ broe
ders/ onser moeyte eñ arbeyts : want wy
hebben v het Euangelium ghepredickt/
werckende nacht ende dach / om dat wy
niemanden van v en souden lastich zijn.
10 Ghy lieden zijt ghetuyghen/ ende Godt/
hoe heylichlick / ende rechtueerdichlick/
ende onstraffelick wy v lieden die ghy ge-
looft/ gheweest zijn:
11 Ghelijck ghy lieden weet/hoe wy eenen
yeghelicken onder v / ghelijck een vader
zijn kindt/
12 Vermaenden ende troosteden:wy be-
tuychden/ n dat ghy liedẽ sout wandelen
weerdichlic Gode die v geroepẽ heeft tot
zijn Coninckrijcke ende eerlickheydt.
13 Hierom danckẽ wy ooc God sonder op-
houden/ dat ghy liedẽ/ als ghy het woort
o der predikinge Gods vã ons aennaẽt/
dat niet als der menschen woort ontfan-
gen hebt, maer (gelijc het inder waerheyt
is) als Godts woort/ p het welcke oock
werct in v liedẽ die ghy lieden geloouet.
14 Want ghy/ Broeders, zijt nauolgers ge-
wordẽ der Gemeyntẽ Gods die in Judea
zijn in Christo Jesu/ dewijle ghy liedẽ ooc
het selue geleden hebt van uwe eygen ge
slachte/ q gelijck oock sy van den Joden:
15 r De welcke den Heere Jesum ghedoot
hebben/ eñ ſ hare eygẽ Prophetẽ/ eñ heb-
ben t ons u veruolcht/ eñ en behagen Go-
de niet/ ende staen teghen alle menschen/
16 x Eñ verbiedẽ ons te sprekẽ tot de Hey
denẽ/ op dat sy salich wordẽ: op dat sy alle
tijt hare sonden veruullẽ/ maer den toorn
Godts is ouer hen tot den eynde.
17 Ende wy broeders/ die een cleyne wij-
le tijdts van v lieden berooft zijn na den
aensichte/ niet na het herte / wy hebben
met grooter begheerte ouervloedelicke
neersticheyt gedaen uwe aensichte te siẽ.
18 p Daerommε hebben wy willen tot v
lieden comen/ (Ic Paulus) z tweemael: eñ
de Satanas heeft ons verhindert.
19 a Want wat is onse hope/ of blijschap/
oft croone des roems? Zijt ghy lieden het
oock niet voor onsen Heere Jesu Christo
in zijne toecomste?
20 Want ghy lieden zijt onse eerlickheydt
ende blijschap.

Dat iij. Capittel.

2. Hy gaet voort/ bewijsende zijnẽ goe
den wille tot hen door het senden Timo-
thei/ 9. ende door zijn gebeden voor hen.

1 Daerom/ als wy dese begeerte niet lan
gher en conden verdraghen/ so heuet
ons goet gedocht dat wy souden al-
leene te Athenen blijuen.
2 Eñ hebben a Timotheum onsen Broe-
der ende Dienaer Godts/ende onsen me-
dearbeyder inden Euangelio Christi / ge-
sonden om v lieden te versterceken ende te
vertroosten in v † uwen gheloone:
3 c b Op dat niemãt beweecht en worde
in dese verdruckingen : want ghy lieden
weet selue/ e dat wy hier toe gestelt zijn.
4 Wãt ooc doe wy by v warẽ/ voorseydẽ
wy dat wy soudẽ verdruct wordẽ: gelijck
het oock ghe schiet is/ ende ghy weet.
5 Hierom hebbe ick het niet lãger connẽ
verdragen/ maer hebbe hem gesondẽ om
uwe geloone te kennen: dat v niet eenich
sins de Versoecker versocht en hadde / eñ
onse arbeydt * te vergheefs ware.
6 Eñ als Timotheus nu van v lieden tot
ons quam/ eñ ons uwen geloone eñ liefde
vercondichde, ende dat ghy alle tijt goede
gedachtenisse van ons hebt, altijts begee
rende ons te sien/ ghelijck wy oock v:
7 Hier door/ broeders/ zijn wy van v in al
le onse verdruckinge ende noot getroost/
door uwen gheloone.
8 Want nu leuen wy/ ist dat ghy staet in-
den Heere.
9 Want wat dancksegginghe connen wy
Gode wedergeuen voor v/ in alle onse blij
schap/ waer mede wy ons verblijden voor
onsen Godt /om uwent wille/
10 f Dach eñ nacht ouer seer biddende om
uwe aensichte te sien/ eñ te veruullen dat
aen uwen gheloone ghebreeckt?
11 Eñ onse Godt/ ende onse Heere Jesus
Christus, schicke onsen wech tot v liedẽ.
12 Ende de Heere veruulle v, ende make v
ouervloedich in der liefde tot malcande-
ren/ ende tot eenen yeghelicken/ (ghelijck
wy oock zijn tot v.)
13 g Op dat hy uwe onstraffeliche herten
versterckε tot heylicheyt voor onsen God
eñ Vader / inde toecoemste onses Heeren
Jesu Christi/ met alle zijne Heylighen.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy vermaentse tot heylicheyt. 4. om
nooselheydt/ 9. liefde/ 11. arbeyt/ 13. ende
maticheydt in haer droefheydt ouer de
dooden/ 14. beschrijuende het eynde der
opstandinghe der dooden.

1 Voort dan/ broeders/ wy bidden ende
vermanen v lieden inden Heere Jesu/
ghelijck ghy van ons ontfanghen
hebt/ a hoe ghy moet wandelen eñ Gode
behagen/ dat ghy daer in meer ouervloe-
dich zijdt.
2 Want ghy weet wat gebodẽ wy v ghe-
geuen hebben door den Heere Jesum.
3 b Want dit is den wille Godts/ name-
lick/ uwe heylichmakinghe/ dat is/ c dat
ghy v onthoudt van hoererije:
4 Dat een yegelick onder v wete zijn vat
te besitten in heylicheydt ende eere:
5 Ende niet in quade beweghinghen der
begeerlickheydt/ ghelijck de Heydenen die
Godt niet en kennen:
6 Dat niemant zijnen broeder verdrucke
noch en bedriege: wãt God is een wreker
ouer alle desen/ gelijck wy v te voren ghe
seydt ende betuycht hebben.
7 Want God en heeft ons niet geroepen
tot onreynicheyt/ d maer tot heylicheyt.
8 e Soo dan/ wie sulcke ghebooden ver-
worpt / die verworpt gheenen mensche/
maer verworpt Godt/ f die zijnen heyli-
ghen Gheest in v gheeft.
9 g Voort van der broederlicke liefde en
hebt ghy gheenen noot dat ick v schrijue:
want ghy zijt selue van Gode geleert mal
canderen lief te hebben.
10 Want ghy doet dat ooc allen den broede
ren die in gheheel Macedonia zijn: maer
wy vermanen v/ broeders/ dat ghy lieden
noch ouervloedigher wordt:
11 h Eñ neersticheyt doet om in stilheydt
te leuen/ eñ het uwe te doen/ i eñ te wer-
ken

g Rom.1.9. ende 9.1. 2.Cor.1.23. ende 11.31 Galat.1.20. Philip.1.8. 1.Tim.5.21. 2.Tim.4.1.
h Ofte/ in ee re zijn/
i 1.Cor.9.4. 2.Thes.3.9.
k † Anders cleyne.
l Grieck/ sie- len/
m Act.18.3. ende 20.34. 1.Cor.4.12. 2.Cor.11.9. ende 12.13. 2.Tes.3.8.
n Gen.17.1. 1.cor.7.20. Ephes.4.1. Philip.1.27 colos 1.10.
o Grieck/ des ghe- hoors.
p Oft, de
q Act.17.13.
r Act.7.52.
ſ mat.23.37. Luce.13.34.
t Oft/ v lie- den.
u Oft/ wt ge dreuen.
x Act.17.13.
y Rom.1.13. ende 15.22.
z grieck. eñs ende oock andermael:
a 2.Cor.1.14 Philip.2.16

a Acts.16.1. Rom.16.20. Philip.2.19
b † Anders onse.
c Eph.3.13. Philip.1.14.
d Oft, met
e Act.14.22. 2.Tim.3.12.

* Grieck/ ydel.
f Rom.1.11. ende 15.23. 2.Tim.1.10.
g 1.Cor.1.8. 1.Thes.5.23.
a 1.Tes.2.12 Philip.1.27
b Rom.12.2 Ephes.5.17.
c Act.15.20.
d Jos... 1.Cor.1.2.
e Luc.10.16
f 1.Cor.3.16
g Rom.12.10 Mat.22.39 Joan.13.34 ende 15.12. Ephes.5.2. 1.Petr.4.8 1.Joan.3.11 ende 4.21.
h 2.Thes.3.12.
i Act.20.35. Ephes.4.28. 2.Tes.3.8.11

ken met uwe eyghen handen / gelijck wy v
lieden bevolen hebben.
12 Op dat ghy eerlick wandelen mocht by de gene die buy
ten zijn / eerlick wandelen/ende gheens
dincks ghebreck hebben.
13 Ick en wil oock niet dat ghi onwetēde
k Syr.22.10 zijt van de ghene die ontslapen zijn/ k op
ende 38.17 dat ghy niet bedroeft en zijt/ gelijc de an-
l Sap.2.22. dere l die gheen hope en hebben.
14 Want ist dat wy gelooven dat Christus
gestorven is/ eñ op ghestaen: alsoo sal oock
God de gene die in Christo ontslapē zijn/
met hem versamelen.
15 Want dat segghen wy v door het woort
m 1.Cor.15. des Heeren/ m dat wy die levē eñ overblij
23.51. ven tot de toecomste des Heerē/sullen de
ghene die ontslapen zijn/ niet voorgaen.
n mat.24.31. 16 n Want de Heere selve sal met eenen ge
1.Cor 15.52. schreye ende stemme des o Archanghels/
2.Thes.1.7. ende Basuyne Godts neder comen van
o Dat is/ den Hemel/ende die in Christo gestorven
overengels zijn/ sullen eerst op staen:
17 Daer na wy die leven eñ overgebleven
zijn/ sullen te samen met hen opgenomen
worden inde wolcken/dē Heere te gemoe
te inde lucht: ende alsoo sullen wy altijdt
met den Heere wesen.
18 So dan/vertroost malcanderē met dese
woorden.

Dat v. Capittel.

1. Voor onsekerheyt des laetstē daechs
vermaent hyse tot verscheyden wercken
des Christelicken levens/ 23. ende begeert
ende beloeft hen alle goet.

1 MAer van de tijden eñ stonden /broe-
ders/is niet van noode v te schrijvē:
2 Want ghyliedē weet selve seer wel.
a mat.24.43 a dat de dach des Heeren comen sal/ ghe-
2.Petr.3.10 lijck een dief in der nacht.
Apoca.3.3. 3 Want als sy sullen seggen. Het is vrede
ende 16.15. ende sonder sorghe: dan sal hen een snelle
verdervinghe overvallen/ghelijck de wee
over een bevruchte vrouwe: ende sy sul-
lens niet ontvlieden.
b Eph.5.8. 4 b Maer ghy liedē/broeders/ghi en zijt
niet in duysternisse/dat v dien dach soude
als een dief bevanghen:
5 Ghy zijt alle kinderen des lichts/ende
kinderen des daechs: wy zijn niet vander
nacht/noch der duysternisse.
c Ro.13.11.13 6 c Soo en laet ons dan niet slapen/ghe-
Ephes.5.14. lijck de andere: maer laet ons waken en-
de nuchteren zijn.
7 Want die slapen/slapen des nachts: eñ
die dronckē zijn/ zijn des nachts dronckē.
8 Maer wy die des daechs zijn/laet ons
nuchter zijn / bekleedt met de borstwapen
d Eph.6.17. des gheloofs/ende liefde/ d ende met den
Esai.59.17. Helm der hope der salicheydt.
9 Want God en heeft ons niet geset tot
toorne/maer om salicheyt te ghecrijghen
door onsen Heere Jesum Christum:
e Rom.14.7 10 Die voor ons ghestorven is/ e om dat
2.Cor.5.15. wy/ oft wy waken / oft slapen / te samen
Galat 2.20 met hem leven souden.
1.Petr.4.2. 11 Daerom vermaent malcanderen/eñ de
f Rom.15.27 een stichte dē anderē. gelijc ghy oock doet.
1.Corin.9.11 12 Eñ wy biddē v/ broeders/ f bekent de
Galat.6.6. gene die onder v arbeyden/ eñ v voorstaē
Phili.2.29. inden Heere/ende v vermanen:
1.Tim.5.17. 13 Ende houdtse in grooter eerē inde lief-
Heb.13.7.17. de/ om haers wercks wille: weest vreedt-
g Levi.19.18 saem met hen.
Prov.20.22 14 Eñ wy bidden v/broeders/ vermaēt de
ende 24.29. ongeregelde/ vertroost de cleynmoedige/
Mat.5.39. helpt de crancke op: weest lanckmoedich
Rom.12.17. teghen eenen peghelicken.
1.Corin.6.7 15 g Siet dat niemāt yemāde quaet voor
1.Petr.3.9. quaet en vergelde: maer volget alle tijdt
dat goede nae onder malcanderen / eñ te-
gen eenen yegelicken.
16 h Weest alle tijdt blijde. h Mat.5.12
17 i Biddet sonder ophouden. Luce 10.20.
18 k Weest danckbaer in alle dinghē: want Roma.12.12
dit is de wille Gods in Christo Jesu aē v Philip.4.4.
19 l Bluscht den Gheest niet uyt. i Luce 18.1.
20 Veracht de Prophetie niet. Rom.12.12.
21 Proeft alle dinck/ eñ behout het goede. colos.4.2.
22 m Onthout v van allen boosen schijn. k Eph.5.20
23 n Ende de God des vredes heylighe v 1.cor.14.30
gheel volmaecktelick/ eñ uwen volmaec- m 2.macha.
ten geest ende siele/ ende lichaem worde 6.24.
bewaert onstraffelick inde toecoemste on n 1.cor.1.8.
ses Heeren Jesu Christi. 1.Thes.3.13.
24 o Hy die v geroepen heeft/is getrouwe/ o 1.cori.1.8.
de welcke het oock doen sal. ende 10.13.
25 Broeders/ bidt voor ons. 2.cor.13.12.
26 p Groet alle de broederen met eenē hey 1.Petr.5.14.
lighen kusse. p Ro.16.16.
27 Ick besweere v by den Heere/ dat dese 1.cor.16.20.
Sendtbrief allen den heylighen broede-
ren ghelesen worde.
28 De genade onses Heeren Jesu Christi/
sy met v lieden. Amen.

De eerste Sendtbrief tot den Thessalo-
nicensen/ghescreven van Athenen.

Argument.

Inden anderen tot dē Thessalonicensen/
beschrijft hy voornemelick den Antechrist
ende zijn rijcke: eñ vermaentse tot neer-
stighen arbeyt.

De tweedde Sendtbrief Pauli totten Thessalonicensen.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy danckt God van haer gheloove/
liefde/ eñ lijdtsaemheyt/ 11. bidt hem om
hare volstandicheydt/ 12. ende bewijst de
vrucht die daer van comen sal.

1 PAulus eñ Silvanus/ eñ Timotheus:
der Gemeynte der Thessalonicensen/
in Gode onsen Vader ende den Heere
Jesu Christo.
2 a Genade sy v liedē eñ vrede van Gode a 1 Cor.1.2.
onsen Vader/ eñ den Heere Jesu Christo. 1.Thes.1.1.
3 b Wy moetē Godt alle tijt danckē broe- 1.Petr.1.2.
ders voor v liedē gelijck het betaemt: om b Eph.1.15.
dat uwe gheloove seer toeneemt/ eñ dat de Philip.1.3.
liefde eens yegelicken van v tot malcan- Coloss.1.3
deren seer vermeerdert. 1.Thes.1.2.
4 So dat wy selve van v liedē roemē inde
Gemeynten Gods/van uwe lijtsaemheyt
ende gheloove in alle uwe vervolginghen
ende verdruckinghen die ghy lijdt:
5 c Het welcke is eē bewijsinge des recht c Jude 6.
veerdighen Oordeels Godts/ op dat ghy
weerdich v gemaect wort dē Coninckrij- d Oft/ghe-
ke Gods/ voor het welcke ghyliedē lijdt. houden.
6 e Dewijle het recht is by Godt / den e Zacha.2.8
ghenen die v verdrucken / verdruckinghe
te vergelden:
7 Eñ v lieden/ die ghy verdruckt wordt/
ruste met ons/ f als de Heere Jesus sal ge f 1.tes.4.16.
openbaerdt worden van den Hemel/ met
de Enghelen zijner macht/
8 Met g vlammigē vyere h wrake doēde g Grieck/
over de gene die God niet en kennen/ i eñ vyer der
die den Euangelio onses Heerē Jesu Chri vlamme.
sti niet ghehoorsaem en zijn. h 2 Pet.3.7.
9 k De welcke sullen straffe lijden/name i Roma.2.8
lick/ de eeuwighe verderfvinghe/ van den k Esai.2.19.
aensichte des Heeren/ ende van de eerlick Sap.3.5.
heydt zijner macht: l Actu.1.11.
10 l Als hy sal comen om vereert te wor- 1.Tes.1.10.
den in zijne Heylighen/ ende wonderbaer Apoca.1.7.

te worden in alle de gheloovigen / (want
onse ghetuyghenisse is by v gheloost ghe
weest) te dien daghe.

11 Waerom wy oock altijt bidden voor v
lieden/ dat onse Godt v dier beroepinghe
m Of/ make weerdich m houde/ ende vervulle het wel
behaghen der goetheyt / ende het werck
n Griecx/ in des gheloofs n met machte.

12 Op dat de Naem onses Heeren Jesu
o Oft/ ver- Christi in v lieden o verclaert worde / en
eerlickt. ghy in hem/ na de genade onses Godts/
ende des Heeren Jesu Christi.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent tot sterckheyt des ghe-
loofs/ 3. bewijsende dat voor de dach des
Heeren de Antichrist moet gheopenbaert
worden/ de welcke/ na dat hy vele sal ver-
leydt hebben/ 8. sal ten eynde ter nederge
worpen worden door de coemste Christi.

1 VOort/ wy bidden v/ Broeders / door
de toecoemste onses Heeren Jesu Chri-
sti / ende onser Vergaderinghe tot
hem/

a Jere.29.8 2 a Dat ghy lieden niet haestelic beweecht
Mat.24.4. en wordt van den sinne / noch beroert en
Ephes.5.6. wort/ noch door Geest/ noch door Woort
Colos. 2.18. noch door Sendtbrief/ als van ons ghe-
1.Joan.4.1. schreuen/ ghelijck oft de dach Christi voor
handen ware.

3 Dat v niemant en bedriege in geener ma
niere : want hy en coemt niet / ten sy dat
b Dan.9.27 eerst b den afval come/ en de mensche der
Mat.24.15. sonde/ namelick / die sone der verderffe-
1.Tim.4.1. nisse gheopenbaert worde/

1.Joan.2.18 4 Hemseluen settende ende verheffende/
bouen al wat ghenaemt wordt/ Godt oft
c Oft/ als c Godtsdienst soo dat hy als oft hy Godt
Godt ghe- ware/ sit inden Tempel Godts/ d hemsel-
dient wort. uen wtgheuende voor Godt.

d dan.11.36 5 Gedenckt ghi niet dat ick v dit ghesept
hebbe/ doe ick noch by v lieden was?

6 En nu wat hem verhindert/ dat weet
e 1.Joan.2.19 ghy/ e op dat hy gheopenbaert worde te
zijner eyghener tijdt:

7 Want hy werckt nu de verborgentheyt
der ongerechticheyt: alleenlic die hem nu
verhindert/ sal hem verhinderen / tot dat
hy wt den midden wech genomen worde.

8 En dan sal die ongerechtige gheopen-
f Esai.11.4. baert worden: f den welcken de Heere met
g Oft/ geest den g adem zijns monts sal verdoen/ en-
de met de verschijninghe zijner toecoem-
ste te niete maken.

9 Te weten/ dien/ wiens toecoemste is
h Joan.8.41. h nae de werckinghe des Satans/ i in al-
i Deut.13.1. le macht/ ende teeckenen/ ende wonderhe-
Apoc.13.13. den der leughen.

k Oft/ be- 10 En in alle k verleydinge der ongerech-
droch ticheyt/ in de gene die verloren gaen/ daer-
om dat sy de liefde der waerheyt niet aen
genomen en hebben om salich te worden.

l Rom.1.25. 11 l Ende daerom sal hen God senden m de
m Of/ crach werckinghe der dwalinghe/ op dat sy de
tighe dwa- leughen gheloouen:
linghe/

n Oft / ver- 12 Op dat sy alle n gheoordeelt worden/
doemt. die de waerheyt niet gheloost en hebben:
maer hebben een welbehagen gehadt in-
der ongherechticheydt.

13 Maer wy moeten God altijt dancken
voor v/ lieue broeders inden Heere / dat v
God van den beginne vercoren heeft tot
o Griecx/ in salicheyt/ o door de heylichmakinge des
Gheests/ ende ghelooue der waerheyt:

14 Waer toe hy v geroepen heeft/ door on-
se Euangelium/ om te vercrijgen de eerlic-
heydt onses Heeren Jesu Christi.

15 So dan/ broeders/ staet en hout de in-
settingen die v geleert zijn/ het sy door on
se woordt oft Sendtbrief.

16 En onse Heere Jesus Christus / en onse
God ende Vader die ons heeft lief gehat/
ende ghegheuen eenen eewighen troost/
ende goede hope p door ghenade. p Griecx/ in

17 Die vertrooste uwe herten / ende ver-
stercke v lieden in allen goeden woorde
ende wercke.

Dat iij. Capittel.

1. Hem recommanderende inde ghebe-
den der Thessalonicensen/ vermaent hen
te scheyden van de Godloose/ 10. ende te
vlieden alle ledicheyt/ 14. daer na bewijst
hy hen/ hoe sy hen dragen sullen tot de ge
ne die onordentlick leuen.

1 VOort broeders/ a biddedt voor ons/ a mat.9.38.
dat het woort des Heeren loope/ ende Ephes.6.19
b verclaert worde/ ghelijck oock by v colos.4.3.
lieden. b Oft/ ghe-

2 c En dat wy verlost worden vande on- presen.
geregelde en boose menschen: d want het c Rom.15.31.
ghelooue en is niet aller menschen. d Joa.6.44

3 Maer de Heere is ghetrouwe/ die v sal e Jere.16.8
verstercken en bewaren vanden Boosen. Daniel 1.8.

4 Wy vertrouwen inden Heere van v lie- 2.corin.5.11.
den/ dat ghy doet ende doen sult dat wy 2.Tes.3.14.
v ghebieden. Tit.3.10.

5 De Heere bewege uwe herten inde lief- f Oft/ onge-
de Gods/ ende verwachtinghe Christi. schictelick.

6 e Wy gebieden v lieden/ Broeders / in g Oft/ inset
den Name onses Heeren Jesu Christi/ ont tinghe.
treckt v van allen Broeder, die f onbehoor h 1.corin.11.1.
lick wandelt/ ende niet na de g leere die 1.Thes.1.6.
hy van ons ontfanghen heeft. ende 4.11.

7 Want ghy lieden weet/ h hoe men ons i Acto.18.3.
behoort na te volgen: want wy en zijn niet ende 20.33.
onbehoorlick onder v lieden ghe weest. 1.corin.4.12

8 i Wy en hebben oock gheen broot voor 2.corin.11.9
niet ghegheten by yemant/ maer hebben ende 12.13.
met arbeydt ende moeyte nacht en dach 1.Thes.2.9.
ghewrocht / om dat wy niemandt van
v lieden beswaren en souden.

9 k Niet dat wy die macht niet en heb- k 1.Cor.9.4
ben/ maer l om dat wy onsseluen v lieden 1.Thes.2.7.
tot een exempel geuen souden/ om dat ghy l 1.Cor.4.16
ons nauolghen soudt. ende 11.1.

10 Want oock doe wy by v lieden waren/ Philip.3.17.
ghebođen wy v dit/ namelick/ Wilde ye- 1.Thes.1.6.
mandt niet wercken/ dat hy oock niet eten
en soude.

11 Want wy hooren/ dat sommige onder
v lieden onbehoorlick wandelen / en niet
en wercken/ maer m ydelheydt doen. m Oft/ vor-

12 n Den sulcken gebieden ende o verma- witselick le
nen wy door onsen Heere Jesum Chri- uen.
stum/ p dat sy met stilheydt werckende/ n 1.tes.4.11.
haer eyghen broodt eten. o Oft/ bid-

13 q Ende ghy/ Broeders / en wordt niet den.
traech in weldoen p Eph.4.28
14 Ist dat yemant onsen woorde niet ge- q Gala.6.9.
hoorsaem en is/ teeckent dien door eenen
Sendtbrief: r ende vermengt v niet met r mat.18.17.
hem/ op dat hy beschaemt worde: 1.Corin.5.9
15 En en houdt hem niet als vyant: maer 2.Thes.3.6.
vermaent hem als een Broeder.

16 De Heere des vredes geue v alle tijt al-
lesins vrede. De Heere sy met v allen.

17 s De groetenisse met mijne hant/ Pauli/ s Colos.4.18
het welcke een teecken is in alle Sendt-
brieuen: alsoo schrijue ick.

18 De genade onses Heeren Jesu Christi
sy met v allen. Amen.

De tweedde Sendtbrief tot
den Thessalonicensen/ ge-
schreuen van A-
thenen.

Argument.
Inden eersten Sendtbrief tot Timotheum/ stelt hy voor ooghen/ een seer volmaect exempel eens goeden Euangelischē Pastoors ofte Bisschops. Hy handelt van de warachtige ofte ghesonde/ ende van de valsche ende verkeerde leere / van den leuen/ zeden/ ende hupsghesinne eens Bisschops/ van syne neerstichept ende sorghe ouer de Ghemeynte/ van onnutte vragen/ kyuinghen / ende verwerrede banden der gierichept te schouwen.

De eerste Sendtbrief Pauli tot Timotheum.

Dat Eerste Capittel.

3. De onnutte vraghen zijn te schouwē / 12. hoedanich Paulus gheweest is/ ende hoedanich hy is/ 20. Hymeneus eñ Alexander vyanden der reyner leere.

a Actu.9.15 b Of/ de ordeninghe. c Colos.1.27 1 PAulus een Apostel Jesu Christi/ a nae b het beuel Godts onses Salichmakers/ ende des Heeren Jesu Christi/ c die onse hope is:
d Acto.16.1 1.Thes.3.2. e Galat.1.3. 1.Petr.1.2. 2 d Timottheo mynen oprechten sone in den gheloone: e Ghenade/ vrede eñ barmhertichept sy v van Gode onsen Vader/ ende Christo Jesu onsen Heere.
f Acto.20.1. 3 Ghelijck ick v gebeden hebbe/ f als ick nae Macedoniam ghinck / dat ghy te Ephesen blijuen soudt / alsoo blijft daer/ om de sommige te vermanen/ dat sy geen ander leere en leeren:
g 1.tim.4.7. ende 6.20. 2.Tim.2.16 Titi.1.14. ende 3.9. 4 Noch acht hebben g op fabulen / ende oneyndelicke gheslachtrekeninghen: h de welcke meer vraginghen voortbrenghen/ dan stichtinghe Godts/ die in het gelooue is.
h 1.tim. 6.4 i Roma.13.8 10. Galat.5.14. 5 i Maer het eynde des ghebodts/ is de liefde wt reynen herte/ eñ goeder consciētie/ ende ongheueynsden ghelooue.
6 Van de welcke de sommige zijn afghedwaelt/ ende geweken tot ydelspreckinge/
7 Willende Leeraers der Wet zijn / ende verstaen niet wat sy seggen / noch wat sy beuestighen.
k Rom.7.12. 8 Wy wetē k dat de Wet goet is/ ist dat se yemant wettelick ghebruyckt:
l Gala.5.23. 9 Wetende dit/ namelic/ l dat den rechtueerdigen de Wet niet geset en is/ maer den ongerechtigen eñ ongeregelden / ongodlicken eñ sondaren/ den onheylighen ende onreynen/ den vadermoorders ende moedermoorders/ doodtslaghers/
10 Hoereerders/ die by mannē liggē/ menschendieuen/ leugenaers/ meyneedighen/ ende soo daer yet anders is tegen de ghesonde leere/
m 1.tim.6.15 11 De welcke is nae het Euangelium der eerlickheydt m des salighen Godts/ het welcke my betroudt is.
n Actu.8.3. ende 9.1. ende 22.4. ende 26.9. 1.cor.15.9. Galat.1.13. 12 Eñ ick dancke hem die my crachtich gemaeckt heeft/ namelick/ Christo Jesu onsen Heere: dat hy my ghetrouwe gheacht heeft/ settende my in den Dienst/
o Joā.9.39. Actum.3.17 p Grieck/ in 13 n Die ick te voren een Lasteraer was/ ende veruolgher/ ende verdrucker : maer my is barmhertichepdt gheschiedt/ o om dat ick het onwetende ghedaen hebbe p door ongheloouichepdt.
Mat 9.13. q marc.2.17. Luce.5.32. ende 19.10. 14 Maer de ghenade onses Heeren Jesu Christi is seer ouervloedich geweest met den gelooue ende liefde in Christo Jesu.
1.Tim.1.15. 1.Joan.3.5. 15 Dit is een getrouwe woort / ende aller aennemiinghe weerdich/ q dat Christus Jesus in de Werelt ghecomen is / om de Sondaren salich te makē: onder de welcke ick de r meeste ben. r Grieck/ eerste.
16 Maer daerom is my barmhertichepdt gheschiet/ om dat Jesus Christus soude in my/ die ick de meeste bē/ alle zijne lanckmoedichepdt bewijsen / tot een exempel den ghenen die in hem gheloouen souden ten eewighen leuen.
17 Den Coninck der Eeuwen/ den onuerganckliken/ onsienlicken / ende alleene wijsen Gode/ sy eere ende prijs inder eeuwichepdt. Amen.
18 Dit ghebot beuele ick v/ mijn sone Timothee/ namelick/ s dat ghy na de voorgaende Prophetien ouer v / inde selue eenen goeden strijdt strijdet: s1.Tim.6.12
19 t Behoudende het ghelooue / ende een goede conscientie: de welcke sommighe verworpēde / hebbē in het gelooue schipbreuinghe gheleden. t 1.Tim.3.9
20 Onder de welcke is u Hymeneus/ ende x Alexādet/ die ic den Satan ouergegeuen hebbe / op dat sy leeren niet lasteren. u 2.Timot. 2.17. x 2.Timoth 4.14

Dat ij. Capittel.

1. Voor wien men bidden moet / hoe/ ende waerom/ 9/ Item / vande cleedinge seechbaerhept der vrouwen. y 1.Cor.5.3.

1 SO vermane ick nu voor al/ dat men bidde/ ende smeecke / ende verbidde/ ende dancke voor alle menschen/
2 a Voor Coningen/ eñ alle die in hoocheydt zijn ghheset/ op dat wy een gerustich/ ende stille leuen leyden meughen/ in alle Godsalichepdt ende eerlickhepdt. a Jere.29.7 Baruc.1.11.
3 Want dat is goet eñ aengenaem voor Godt onsen Salichmaker/ b Eze.18.23 2.Pet.3.9. c Joan.17.3
4 b Die wil dat alle mēschē salich wordē ende tot de kennisse der waerhept comen: d Gala.3.19 Hebre.9.15.
5 c Want daer is een God/ d eñ een Middelaer / e Gods ende der menschen / de Mensche Christus Jesus: e Of. tusschē God eñ den menschen/
6 f Die hemselnen ghegeuen heeft tot een versoeninghe voor allen/ de welcke is dat ghetuyghenisse te zijnen tyde verordent: f mat.20.28 Ephe.1.7. Coloss.1.14.
7 g Waer toe ick geset ben een Predicker eñ Apostel. (h ick segghe de waerhepdt in Christo/ ick en liege niet/) een Leeraer der Heydenen / in ghelooue ende waerhepdt. g Act.9.15. eñ 13.2/22.21 Galat.1.16. ende 2.8. Ephe.3.8.
8 So wil ick dan/ dat de mannen i biddē in alle plaetsen/ k ophessende heylige hāden/ sonder toornichept l eñ murmurerē. 2.Tim.1.11. h Rom.1.9. i Joa.4.23.
9 m Desghelijcks oock de vrouwen/ dat sy in reynen cleede / haerseluen vercieren/ met schaemte ende matichepdt: niet met vlechtinghe des hayrs/ of gout/ of Peerlen/ of costelicke cleedinghe/ k Psa.134.2 Esa.1.15. l of/ twijffelen/ m Titi.2.3. 1.Pet.3.3.
10 Maer (dwelck den vrouwen betaemt/ die de vreese Godts verthoonen/) met goede wercken.
11 Een vrouwe leere met stilhepdt in alle onderdanichepdt.
12 n Maer ick en late niet toe / dat een vrouwe leere/ o of heerschappie ouer den Man hebbe: maer dat sy in stilhepdt sy: n1.Corint. 14.34. o Gen.3.16. Ephe.5.24
13 p Want Adam is eerst gemaeckt/ daer nae Eua: p Gen.1.27. ende 2.22.
14 q Ende Adam en werdt niet verleydt/ maer de vrouwe werdt verleydt / ende viel in ouertredinghe: q Gen.3.6.
15 Sy sal nochtans behouden worden in het kinderbaren/ iso sy blijft inden gelooue/ ende liefde ende heylichmakinge/ met matichepdt.

Dat iij. Capittel.

1. Hy bewijst het Ampt der Dienaren/ 11. ende harer hupsghesinnen: 15. de weerdichept der Ghemepnte. 16. ende het principael stuck der Hemelscher leere.

1 DIt is een waer woordt: So yemant eens a Bisschops Ampt begeert/ die begheert een schoon werck.

a Dat is/ Dienaers des woordts
b Titi 1.6. 2.Tim.2.24

2 b So moet dan een Bisschop onstraf-
felick zijn / eender vrouwen Man / wac-
ker/ nuchteren/ ghemaniert/ herbergich/
gheschickt om te leeren.
3 Gheen Wijnsupper / gheen Vechter/
geen vuyl ghewinsoecker/ maer redelick:
niet kijfachtich/ niet gheltgierich:
4 Die zijn huys wel regeert / die ghehoor-
same kinderē heeft/ met aller eerlickheyt.
5 Want ist dat yemant zijn eyghen huys
niet en weet te regeren / hoe sal hy de Ge-
meynte Gods besorghen?
6 Gheen nieuwelinck/ op dat hy niet op-
gheblasen en worde/ ende in het c oordeel
des d Duyvels en valle.

c of/ beschul dinge/ ver doemenisse/
d Of/ Lasteraers
e Deut.1.13 Act.1.21. ende 6.3. ende 16.2
f Of/ verwijsinghe
g Act.6.3.
h Of/ eerlick
i 1.Tim.1.19

7 e Ende hy moet oock een goet getuyge-
nisse hebben vande gene die buyten zijn/
op dat hy niet en valle in de f versmadin-
ghe ende inden stricke des Duyvels.
8 g De Diakenē moetē desgelijcks h ge-
stadich zijn/ niet tweetongich/ geen wijn-
suppers/ gheen vuyl ghewinsoeckers:
9 i Die de verborghentheyt des gheloofs
houden in reynder conscientie.
10 Ende dese sullen eerst beproeft worden/
eñ daer na dienen / so sy onstraffelick zijn.
11 De vrouwē desgelijcks gestadich/ geen
Lasterssen/ wacker/ allesins ghetrouwe.
12 De Diakenen sullen eender vrouwen
man zijn/ die hare kinderen ende hare ey-
ghen huys wel regeren.

k Matthei 25.21.

13 k Wāt die wel dienē/ vercrijgē henseluē
eenen goeden opganck / eñ veel vrymoe-
dicheydt inden gheloove in Christo Jesu.
14 Dit schrijve ick tot v / hopēde seer hae-
stelick tot v te comen:
15 Ist dat ick vertoeve/ op dat ghy weet
hoemen behoort te verkeeren in het huys
des Heeren/ welcke is de Ghemeynte des

l Mat.16.18

levenden Gods/ l de Pilaer ende vastich-
heydt der waerheydt.

m Joh.1.14 Baruc.3.38.

16 Ende sonder twijffel/ de verborgentheyt
der Godtsalicheydt is groot/ m Godt is
geopenbaert inden vleesche/ gerechtveer-
dicht indē Geeste / gesien vande Engelē,

n Eph.3.5.6

n ghepredict onder de Heydenen/ gheloost
inde Werelt / opgenomen in eerlickheyt.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy leert hem wat leeringhe hy moet
schouwen/ 6. ende wat leere navolghen/
7. ende waermede hy hem moet sonder op
houden besich maken.

a 1.Tim.3.1 2.Pet.3.3. Jude 18.
b Dan.9.27 Mat.24.15. 2.Thes.2.3.
c Dan.11.37
d Gen.1.29 ende 9.3.
e Rom.14.6 1.Cor.10.30.
f Gen.1.31. Spr.39.19. Act.10.15. Rom.14.14.
g of/ die ghi hem opvoedet/ etc.
2.Tim.1.5. ende 3.14.
h 1.Tim.1.4 ende 6.20. 2.Tim.2.16. Titi 1.14. ende 3.9.

1 DE a Gheest seydt duydlick dat inde
laetste tijden sommighe sullen afval-
len b vanden gheloove/ ende de ver-
leydende Gheesten aenhanghen / ende de
leeringhe der Duyvelen/
2 Door de gheveynstheydt der Leughen-
sprekers / der welcker conscientie is / als
met een brandtijser afghebrandt:
3 c Verbiedende te houwelicken/ ende ge-
biedende te onthoudē van spijse die God
gheschapen heeft / d om te ghebruycken/
e met danckségginghe den gheloovigen/
ende die de waerheydt bekennen.
4 f Wāt al wat God gheschapen heeft/ is
goet: eñ daer en is niet verworpelick/ als
het met dancksegginge g genomen wordt:
5 Want het wordt gheheylicht door het
woordt/ ende door het ghebedt.
6 Ist dat ghy dit den Broederen voor-
houdet/ so sult ghy een goedt Dienaer Jesu
Christi wesen/ g opgevoedt inde woordē
des gheloofs/ ende der goeder leere/ welcke
ghy voorgaens naghevolcht hebt.
7 Verwerpt de h onheylighe ende oude
wijvische fabulen / ende oeffent v inde
Godtsalicheydt.
8 i Want de lichamelicke oeffeninghe en i coloss. 2.23
is niet seer profijtelick: maer de Godtsa-
licheyt is tot alle dingen profijtelick: als
die de belofte heeft des tegenwoordigen
ende toecomenden levens.
9 Het is een getrouwe woordt/ eñ weer-
dich allesins aenghenomen te worden.
10 Want hier toe arbeydē wy/ eñ worden
versmaedt/ om dat wy indē levēden God
hopē / die een Salichmaker is aller men-
schen/ maer aldermeest der gheloovigen.
11 Ghebiedt dit/ ende leeret.
12 k Niemant en verachte uwe ionckheyt: k Titi 2.15.
l maer weest een exempel den geloovigen l Titi 2.7.
in den woorde/ in de wandelinghe/ in de 1.Petr.5.3.
liefde/ inden Gheest / in den gheloove/ in
reynicheydt.
13 Houdt v aen het lesen/ vermanen/ ende
leeren/ tot dat ick come.
14 Verghet de gave niet die in v is / die v
gegevē is m door de prophetie/ n met op m Of/ om te
legginge der handē des Priesterschaps. prophetere
15 Beneerstight dit / weest hier in besich/ n Act.6.6.
op dat uwen voortganck in allen open- ende 8.17.
baer worde. ende 13.3.
16 Hebt acht op v seluen / ende op de leere: ende 19.6.
blijft hier in volstandich: want ghy sulx 1.Tim.5.22
doet/ ghy sult v seluen behoeden/ ende die 2.Tim.1.6.
v hooren.

Dat v. Capittel.

1. Hoemen eenen yegelicken moet ver-
manen/ nae dat hy is/ 4. vanden Wedu-
wen/ 17. van Dienaren/ 24. Sonden/
27. goede wercken.

1 EEnen a Ouden en straft niet wreede- a Levi.19.32
lick / maer vermaent hem als eenen Syrac.8.7.
Vader: de Jonghe als broeders.
2 De oude vrouwen als moeders/ de ion-
ghe als susters/ in alle suyverheydt:
3 Eert de Weduwen/ die rechte Wedu-
wen zijn.
4 Ende ist dat eenige weduwe kinderen
heeft/ of kindts kinderen/ b dat sy leeren b of/ dat sy
eerst haer eyghen huysghesin Godsalich- se leeren/
lick regeren/ c ende den Voorouderen ge- c Spr.3.9
lycke vergeldinge doen: want dat is goet
ende aenghenaem voor God.
5 d Die een rechte weduwe is/ e eñ een- d 1.Cor.7.32
saem / die hoopt op Godt / ende blijft in e Luc.2.37.
smeeckinghen eñ gebeden/ nacht eñ dach.
6 Maer die in wellust leeft / die is leven-
de doodt.
7 Soo f ghebiedt dit/ op dat sy onstraffe- f Of/ vercondicht/
lick zijn.
8 Ist dat yemant g den zijnē/ eñ voorne- g Gala.6.10
melick zijnen huysgenooten niet en voor-
siet/ die heeft het gheloove verloochent/ eñ
is erger dan een ongheloovighe.
9 Men sal die weduwē verkiesen/ die niet
min en zijn dan tsestich Jaren / die eens
mans wijf gheweest sy :
10 Hebbende ghetuyghenisse van goede
wercken: of sy kinderen opgevoedt heeft/
h of sy herbergich geweest is/ i of sy der h 1.Pet.4.9
Heyligen voeten ghewasschen heeft/ of sy i Gen.18.4.
den bedruckten te hulpe gecomen is/ of sy ende 19.2.
alle goede wercken achtervolcht heeft. Luc.7.38.44
11 Maer verworpt de ionghe weduwen/
want als sy weeldich gheworden zijn te-
ghen Christum/ dan willē sy houwelickē/
12 Hebbende het oordeel / k dat sy het eer- k Oft/ om
ste gheloove verworpen hebben: dat sy
13 Ende leeren oock mede ledich omgaen
tot de huysen: ende niet alleenlick ledich/
maer oock l clapachtich/ eñ doende ydele l Titi 2.3.
dinghen/ sprekende dat niet en betaemt.
14 m So wil ick dan / dat de ionge wedu- m 1.Cor.7.9
wen

wen houwelicken/kinderen baren/het
huys regeren/de wederpartie gheen oor-
sake en gheuen om te lasteren.
15 Want daer zijn nu sommige afghewe-
ken nae den Satan.
16 Ist dat eenich gheloouich man/ of ghe-
loouighe vrouwe Weduwen heeft/ dat
hyse versorge: ende dat de Ghemeynte niet
beswaert en worde: op dat sy de rechte
Weduwen versorghe.
Ro.15.27. 17 n De Ouderlingen die wel regeren/sul-
1.Cor.9.11. len dobbelder eeren weerdich gheacht wor-
Galat.6.6. den/ voornemelick/ die arbeyden in den
Philip.2.29 woorde ende leere.
1.Thess.5.12 18 Want de Schrift seydt: o Den Osse
Hebr.13.17. die dorscht/ en sult ghy de muyl niet toe-
Deut.25.4 binden. Ende: p Een Arbeyder is zijns
1.Cor.9.9. loons weerdich.
Leui.19.13 19 Teghen eenen Ouderlinck en ontfangt
Deu.24.14. gheen beschuldinghe/ q ten sy door twee
Tobie 4.15 ofte drie ghetuyghen.
Mat.10.10. 20 Die sondighen/ straftse in aller teghen-
Luc.10.7. woordicheydt/ op dat oock de andere
Deu.19.15 vreese hebben.
1.Tim.6.13 21 r Ick betuyge voor God/ ende den Heere
Roma.1.9. Jesum Christum/ ende de wtuercoren En-
ende 9.1. gelen/dat ghy dit bewaert sonder voor-
2.Cor.1.23. oordeel/ niet doende na toegeneghentheyt.
ende 11.31. 22 t Legt niemant haestelick de handen op/
Gala.1.20. noch en wort niet deelachtich van ander
Philip.1.8. menschen sonden. Bewaert v seluen reyn.
1.Tim.4.1. 23 Drinct niet meer water/ maer gebruyct
1.Thess.2.5. wat wijns/ om v maghe/ ende uwe vele
Deut.17.4 cranckheden.
1.tim.4.14 24 Sommigher menschen sonden zijn te
2.Tim.1.6. voren x openbaer/ ende gaen voren ten
Act.6.6. ende oordeele: ende sommighe volghen sy na.
17. ende 13.3. 25 Desgelijcks oock de goede wercken zijn
ende 19.6. te voren openbaer: ende die hen anders heb-
Spr.31.33 ben/ en connen niet verborghen worden.
Gala.5.19

Dat vj. Capittel.

1. Het officie der Dienstknechten/ 3. te-
gen de twistige Leeraers/ 5. ende gierichept/
6. ende warachtighe Godsalicheyt ende
ghenoechsaemheydt/ 13. besweeringhe
Timothei.

Ephe.6.5 1 Alle a Dienstknechten die onder het
Coloss.3.22. Joch zijn/sullen hare Heeren alder ee-
Titi 2.9. ren weerdich achten: op dat den
1.Pet.2.18. Naem Gods ende de Leere niet gelastert
en worde.
2 Ende die ghelooouighe Heeren hebben/
sullen die niet verachten om dat sy Broe-
ders zijn: maer sullen hen lieuer dienen/
om dat sy geloouen/ ende lief zijn/ die der
weldaedt Godts deelachtich zijn. Dit
leert ende vermaent.
3 Ist dat yemandt andere Leere leert/ ende
niet ouer een en coemt met de ghesonde
woorden onses Heeren Jesu Christi/ende
der leere die na der Godsalicheyt is:
1.Tim.1.4 4 Die is opgeblasen/ ende en weet niet/
2.Tim.2.23. maer is wtsinnich in vragen ende strydt-
Titi 3.9. woorden/ b wt de welcke coemt nydt/
1.cor.11.16 twist/lasteringhe/ quade bedenckingen/
Pro.15.16 5 c Verkeerde arguerynghen der men-
Hebr.13.5. schen/die verdorven sinnen hebben/ ende
Job 1.21. vander waerheyt berooft zijn/ ende ach-
ende 27.19. ten dat de Godsalicheyt sy gewin. Wijct
Psal.49.18. van den sulcken.
Sprac.5.14 6 d Ende de Godsalicheydt is een groot
Pro.27.26 ghewin met ghenoechsaemheydt.
Spr.29.28. 7 e Want wy en hebben niet inde Werelt
Psal.55.23 ghebracht/ het is openbaer dat wy daer
Matt.6.25 niet en connen wtdraghen.
1.Petr.5.7. 8 f Wanneer wy cost ende cleederen heb-
Pro.11.28 ben/ g wy sullen ons daermede laten ge-
Mat.13.22. noeghen.
Jaco.5.1. 9 h Maer die rijck willen worden/ die
vallen in versoeckinghen ende stricken/
ende vele onwijse ende schadelicke begeer-
ten/ die door de menschen versoncken
worden/ in schade ende verderffenisse.
10 i Want giericheydt is een wortel van i Exod.23.8
alle quaet/ tot de welcke de sommige lust Deut.16.19
hebbende/ zijn afghedwaelt vanden ghe- Pro.15.16.
loone/ ende hebben hen seluen met vele
smerten doorsteken.
11 k Maer ghy/ O mensche Gods/ schout k 2.Timot.
sulcks/ ende iaect nae gherechticheydt/ 2.22.
Godsalicheyt/ ghelooue/ liefde/ lydsaem-
heydt/ saechtmoedicheydt.
12 l Strijdt eenen goeden strijdt des ghe- l 1.Tim.1.18
loofs: grijpt na het eewige leuen/ tot het
welcke ghy geroepen zijt/ ende hebt een goe-
de belijdinge beleden voor vele getuygen.
13 m Ick ghebiede v voor God/ n die alle m 1.Timot.
dinck leuendich maect/ ende voor Jesum 5.21.
Christum/ o die een goede belydinghe be- n Deu.32.39
tuycht heeft onder Pontio Pilato: 1.Sam.2.6.
14 Dat ghy onbeuleckt ende onstraffelick Sapi.16.13.
het ghebodt houdet/ tot de verschijninge o Mat.27.11
onses Heeren Jesu Christi: Joan.18.33.
15 Welcke te zijnder tijdt verthoonen sal/
p de Salighe ende alleen Gheweldighe/ p 1.Tim.1.11
q de Coninck der Coninghen/ ende Heere q Apo.17.14
der Heeren: ende 19.16.
16 Die alleene onsterffelicheyt heeft/ ende
woont in het licht daer men niet en can toe
gaen: r den welcken gheen mensche ghe- r Exo.33.20
sien en heeft/ noch sien en can. Desen sy Deut.4.12.
eere ende macht inder eewicheyt/ Amen. 1.Joh.4.12.
17 Den Rijcken in deser Werelt gebiedt/
dat sy niet hooueerdich en zijn/ s noch s Mar.4.17
hope en setten op den ongestadigen rijck- Luc.12.15.
dom: maer op den leuendighen God/ die
ons alle dinghen rijckelick gheeft om te
ghebruycken:
18 Dat sy goet doen/ ende rijcke worden
in goede wercken/ mildelick geuen/ geer-
ne deelen/
19 Hen seluen een goet fundament wech-
legghende in het toecomende: op dat sy
het eewige leuen vercrijghen.
20 t O Timothee/ bewaert dat v u be- t Spr.29.14
troudt is/ x schouwende het onheylighe Mat.6.20.
ydel spreken ende de teghenstrijdende re- Luc.12.33.
denen der valschelicke genaemder wijsheyt: ende 16.9.
21 De welcke sommighe voorhoudende/ u Of/ beuo-
zijn vanden ghelooue gheuallen. De ghe- len te bewa
nade sy met v. Amen. ren te geuē
De eerste Sendbrief tot Timotheum/ x 1.Tim.1.4.
gheschreuen van Laodicea/ de welcke de ende 4.7.
hooftstadt is van Phrygia Pacatiana. 2.Tim.2.16
Titi 1.14.
ende 3.9.

Argument.

Inden tweeden Sendbrief tot Timo-
theum/ beueelt hy Timotheo/ de ghesoun-
de Leere ende de Ghemeynte/ ende vermaent
hem zijns Ampts/ ende dat hy hem door
gheen teghenspoet en late verschricken:
ende prophetereert van de afuallinghe des
laetsten tijts.

De tweedde Sendbrief Pauli tot Timotheum.

Dat Eerste Capittel.

3. Hy prijst het ghelooue Timothei/
6. ende vermaent hem ghetrouwelick te
blijuen inde leere/ ende in zijn beroepinghe/
8. daer na vermaent hy van zijn banden/
ende van zijnen bereydden loon/ 15. ten
eynde beclaecht hy hem van hen/ die van
hem waren afghewecken/ 16. prijst One-
siphorum.

1 PAULUS/ een Apostel Jesu Chri-
sti/ door den wille Gods/ nae de be-
lofte des levens/ dat in Christo Je-
su is:
2 Mijnen lieven sone Timotheo: a Ghe-
nade/ barmherticheydt/ ende vrede sy u
vanden Gode den Vader / ende onsen
Heere Jesu Christo.
3 Ick dancke Godt/ b dien ick diene van
mijne Vooroudere aen/ met reynder con-
scientien/ c ghelijck ick sonder ophouden
uwer ghedencke in mijne ghebeden nacht
ende dach:
4 Ende verlange u te sien/ ghedenckende
uwe tranen: om met blijschap vervult te
worden/
5 Indachtich ghemaeckt van het onge-
veynsde gheloove dat in u is: het welcke
eerst d ghewoont is in uwe grootmoeder
Loide/ ende uwe moeder Eunica/ en ben
versekert dat het oock in u is.
6 Om welcke oorsake ick u vermane/ ver-
weckt de gave Gods die in u is/ door e de
oplegghinghe mijner handen.
7 f Want Godt en heeft ons niet ghegh-
ven eenen Gheest der vreesen: maer der
cracht/ ende liefde/ ende maticheydt.
8 g So dan en schaemt u niet van het ge-
tuyghenisse onses Heeren/ noch van my/
h die ick i zijn gevangen ben: maer weest
deelachtich der verdruckingen des Euan-
gelij/ nae de cracht Gods:
9 k Die ons heeft salich ghemaeckt/ ende
heeft ons gheroepen met een heylige roe-
pinge/ niet na onse wercken: maer na zijn
voornemen en ghenade die ons gegeven is
in Christo Jesu/ voor den tijden der werelt:
10 m En nu geopenbaert door de verschij-
ninge onses Salichmakers Jesu Christi:
n die de doot heeft te niete gemaect/ ende
het leven in het licht ghebracht/ en de on-
sterffelickheydt door het Euangelium:
11 o Waer toe ic geset ben een Predicker/
ende Apostel/ ende Leeraer der Heydenen.
12 Om welcker oorsaken wille ick dit ooc
lijde/ en en worde niet beschaemt: want
ick weet wien ick gheloofte hebbe / en ben
verseckert/ dat hy is machtich/ dat ick by
hem hebbe/ te bewaren tot dien dach.
13 p Houdt een exempel der gesonder woor-
den/ die ghy van my gheleert hebt/ inden
gheloove en liefde/ die in Christo Jesu is.
14 Bewaert den goeden Pandt die u be-
troudt is/ door den heyligen Gheest / die
in ons woont.
15 Ghy weter dat/ q dat alle die in Asia
zijn/ hen van my afgewent hebben/ onder
de welcke zijn Phigellus en Hermogenes
16 De Heere geve den huyse r Onesiphori
barmherticheyt: s want hy heeft my dic-
mael vermaeckt/ ende en heeft hem mijn-
der ketenen niet gheschaemt:
17 Maer als hy te Roome was/ socht hy
my seer neerstelick/ ende vandt my.
18 De Heere gheve hem/ dat hy barmher-
ticheyt vinde by den Heere/ in dien dage:
ende hoe vele hy my te Ephesen bedient
heeft/ dat weet ghy seer wel.

a Gala 1.3. 1.Tim.1.2. 1.Pet.1.2.
b Act.22.3. Roma.1.9.
c 1.The.3.10
d Gr.inge-woont heeft
e Act.6.6. ende 8.17. ende 13.3. ende 19.6. 1.Tim 4.14 ende 5.22.
f Rom.8.15.
g Rom.1.16
h Act.21.33. Ephe.3.1.
i dat is/ om zijner wille:
k Ephe.1.4 Titi 3.4.
l Gr.eewighe tyden:
m Ro.16.24 Ephe.1.9. ende 3.9. Coloss.1.26. Titi 1.2. 1.Pet.1.20.
n Esa.25.8. Hebr.2.14.
o Act.9.15. ende 13.2. ende 22.21. Galat.1.16. ende 2.8. Ephe.3.8. 1.Tim.2.7.
p 2.Timot. 3.14.
q Act.19.10
r 2.Timoth 4.19.
s Mat.25.38.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent hem tot volstandicheyt/
bewaringhe ende vorderinghe der waer-
heyt/ 19. ende thoont hem de vasticheyt
des raedts Gods / aengaende de salicheyt
der zonder / ende het teecken der verkie-
singhe.

1 GHy dan/ mijn Sone/ wordt machtich
inde ghenade die in Christo Jesu is.
2 Ende wat ghy van my ghehoort
hebt door vele ghetuygen/ a dat bevelt
getrouwe menschen / de welcke geschickt
wesen sullen / om oock andere te leeren.
3 Ghy dan lijdt verdruckinghen/ als een
goet Crijchsknecht Jesu Christi.
4 Niemant die strijdt / en vermengt hem
in hanteringhen die den leefstocht aen-
gaen/ om dien te behaghen / die hem tot
den Krijch vercoren heeft.
5 b Ist dat ooc yemant campt/ die en wort
niet gecroont/ ten sy dat hy recht campe.
6 c De Landtman d moet eerst arbeyden-
de/ vande vruchten ghenieten.
7 Merckt wat ick segghe: want de Hee-
re gheve u verstant in allen.
8 Houdt in ghedachtenisse / dat Jesus
Christus vande dooden is opgestaen/ e uit
den zade Davids/ nae mijn Euangelium:
9 f Om het welcke ick lijde/ tot de banden/
ghelijck een Quaetdoender: maer het
woordt Gods en is niet ghebonden.
10 g Daerom verdraghe ick het al/ om de
uitvercorene/ om dat sy de salicheydt sou-
den ghecrijghen/ die in Christo Jesu is/
met eeuwighe eerlickheydt.
11 h Het is een ghetrouwe woordt: want
ist dat wy met hem ghestorven zijn/ so sul-
len wy oock met hem leven:
12 i Ist dat wy verdragen/ so sullen wy met
hem heerschappen: k Ist dat wy hem ver
loochenen/ so sal hy ooc ons verloochenen.
13 l Ist dat wy ongeloovich zijn/ hy blijft
nochtans ghetrouwe/ hy en can hemselven
niet verloochenen.
14 Vermaent sulcks/ betuyghende voor den
Heere/ dat sy gheen strijdtwoorden en
voeren/ die nerghens toe nut en zijn/ dan
tot verkeeringhe der toehoorders.
15 Doet neersticheydt om u selven Gode
aengenaem voor te setten/ eenen Arbeyder
die niet beschaemt en worde/ die het woort
der waerheydt recht m snijde.
16 Maer n de onheylige ende ijdele spra-
ken wederstaet: want sy sullen tot meer-
der godloosheydt ghedijen.
17 Ende haer woort sal verteeren gelijck
de kancker. onder welcke zijn o Hyme-
neus ende Philetus.
18 Die van der waerheydt afgheweken
zijn/ segghende / dat de opstandinghe nu
gheschiedt is/ ende hebben sommiger ge-
loove verkeert.
19 Maer het vaste fundament Gods staet
ende heeft desen zeghel: p De Heere kent
de ghene die zijne zijn: ende een yegelick
die den Naem Christi noemt/ wijcke af
van ongherechticheydt.
20 q Maer in een groot huys en zijn niet
alleenlick gouden en silveren vaten: maer
oock houten ende aerden: ende sommighe
ter eeren/ maer sommighe ter oneeren.
21 Ist dan dat yemant hemselven reynicht
van desen/ die sal wesen een vat ter eeren/
gheheylicht/ bequaem ten gebruycke des
Heeren / tot alle goede wercken bereydt
ghemaeckt.
22 r Maer schout de begheerten der ionc-
heyt/ en staet na rechtveerdicheyt/ geloo-
ve/ liefde / vrede / s met alle de ghene die
den Heere aenroepen van reyner herten.
23 t Maer verworpt de vraghen/ die dwaes
ende sonder leeringhe zijn / wetende dat
sy strijdt voortbrenghen.
24 Ende een Dienstknecht des Heeren en
moet niet strijden / maer vriendelick zijn
tot eenen yeghelicken / u bequaem om
andere te leeren/ ende quaet te verdraghen:
25 x De ghene die teghenstaen/ met alle
sachtmoedicheyt onderwijsende/ of hen
God te eenighen tijde gave / dat sy hen
beke-

a Titi 1.5.
b 1.Cor.9.25
c 1.Cor.9.10.
d Ofte/ die daer arbeydt moet eerst vande vruchten ontfanghen.
e 2.Sam.7.12. Psal.132.11. Esai.11.1. Matt.1.1. Actu.2.30. ende 13.32. Roma.1.3.
f Grieck. tot
g Ephe.3.13 Coloss.1.24
h Rom.6.8
i Rom.8.17
k Mat.10.33 Mar.8.38 Luc.12.9. 1.Joan.2.23
l Rom.3.3. ende 9.6. Num.23.19
m Of snijdt/ of/ deele/
n 1.Tim.1.4. ende 4.7. ende 6.20. Titi 1.14. ende 3.9.
o 1.Timot.1.20.
p Joh.10.14
q Rom.9.21
r 1.Tim.6.11
s 1.Cor.1.2.
t 1.Tim.1.4. ende 6.4. Titi 3.9.
u 1.Tim.3.2
x Gala.6.1.

bekeerende/ de waerheydt bekenden:
26 Ende dat sy vande banden des Duyvels
ontgaende/ (vanden welcken sy gevangē
zijn/) ontwaeckten tot zijnen wille.

Dat iij. Capittel.

1. Hy beschrijft de laetste tijden/ 9. het
eynde ende voortgaē der valscher Leeraers
ende gelegentheyt aller gelooviger/ 14. daer
na wijst hy middel om te ontgaen/ 16. ende
de nutticheydt der heyliger Schriftuere.

a 1.Tim.4.1 1 Ende a weet dit/ dat inde laetste da-
2.Petri.3.3. ghen sullen comen sware tijden:
Jude 18. 2 Want daer sullen menschen wesen/
henselven lief hebbende/ gheltghierich/
vermetelick/ hovaerdich/ Lasteraers/ den
Ouderen onghehoorsaem/ ondanckbaer/
onheylich/
3 Sonder natuerlicke liefde/ sonder ver-
b Oft/onge bondt/ valsche beschuldighers/ b onma-
tempert/ tich/ c hardt/ sonder liefde tot de goede.
c Of/ wildt/ 4 Verraders/ roeckeloos/ opgheblasen/
die de wulpscheydt lievet hebben dan
Godt:
d Oft/ ghe 5 Hebbende een d ghedaente der e God-
baer. salicheydt/ maer de cracht daer van/ heb-
e Oft/God- ben sy verloochent: f Wendt v oock af
licken dienst/ van sulcken.
f mat.18.8. 6 g Want van desen zijn sy/ die inde huy-
Rom.16.17. sen insluypen/ ende nemen de vroukens
2.Thes.3.6. ghevanghen/ die met sonden beladen zijn
Titi.3.10. ende met menigherley begheerlickheden
g Titi.1.11. ghedreven worden:
2.Joan.10. 7 Die altijts leeren/ maer nemmermeer
Mat.23.13. ter kennisse der waerheydt comen connē.
h Exo.7.11. 8 h Ende gelijck Jannes ende Jambres
teghen Mosen stonden/ alsoo staen dese
oock tegē de waerheyt: menschē met ver-
dorven sinnen/ onbequaē totten gelooue.
9 Maer sy en sullen niet meer voortgāck
hebben: want hare onsinnicheyt sal eenē
yeghelicken openbaer worden/ ghelijck
oock der ghener werdt.
i Of/bekent 10 Maer ghy hebt i k doorsiē mijn leere/
k Oft/ ach- maniere van leven/ voornemen/ gelooue/
tervolcht/ lanckmoedicheydt/ liefde/ lijdtsaemheyt/
11 Vervolghinghen/ verdruckinghen/ die
l Act.13.50 my gheschiedt zijn l te Antiochia/ m Ico-
m Act.14.1. nien/ n Lystren: wat vervolghinghe ick
n Act.14.19 geleden hebbe: o ende de Heere heeft my
o 2.cor.1.10. wt allen verlost.
Psal.34.20 12 p Ende oock alle die Godtsalichlick
p Spr.2 1 willen leven in Christo Jesu/ sullen ver-
Luc.24.25. volcht worden:
Act.14.22 13 Maer de boose menschen/ ende q bedrie-
1.Thes.3.3 gers/ sullen totten quade voortgaen/ ver-
q Oft/ Ver- leydende/ ende verleydt wordende.
doovers/ 14 r Maer blijft ghy in het ghene dat ghy
r 2.Tim.1.13 gheleert hebt/ f ende dat v betrouwt is/ we-
f Of/ waer tende van wien ghy het gheleert hebt/
in ghy ghe- 15 Ende dat ghy vā uwe kintsheyt af de hey
loovich ge- lige Schriften geweten hebt/ de welcke v
worden zijt mogen t wijs maken ter salicheyt/ door
t Of/ geleert het gheloove dat in Christo Jesu is.
u 2.Pet.1.20 16 u Alle de Schrift is van Gode inghe-
gheven/ ende oorbaerlick tot leeringhe/
tot straffinghe/ tot verbeteringhe/ tot on-
derwijsinge die inde rechtveerdicheyt is:
17 Op dat de mēsche Gods geheel sy tot al-
le goede wercken volmaecktelick onderwesen.

Dat iiij. Capittel.

6. Hy seydt dat zijn doodt na by is/ ende
a Rom.1.9 dat hy nochtans loopt als een overwin-
ende 9.1. ner/ tot een heerlicke triumphe/ 9. bidt
2.cor.1.23 ten eynde Timotheum/ dat hy tot hem
ende 11.31. come/ 17. bewijst dat alle zijn betrouwen
Galat.1.20 is inde goetheydt ende menigheydt
Philip.1.8. des Heeren.
1.Thes.2.5 1 Ick a betuyghe dan voor God/ ende den
1.Tim.5.21 Heere Jesum Christum/ die de levende
ende doode oordeelen sal/ in zijne ver-
schijninghe/ ende in zijn Koninckrijcke:
2 Predickt het woordt/ houdt aen tijde-
lick ende ontijdelick: straft/ dreycht/ ver-
maent met alle lanckmoedicheyt ende leere.
3 Want daer sal eenen tijdt comen/ dat sy
de gesonde leere niet en sullen verdragē:
maer sullen nae haer eyghen begheerlick-
heden Leeraers b opgaderen / als hen de b of/ ophoo
ooren jeucken. pen
4 Ende sullen hare ooren vander waerheyt
afwenden/ ende hen keeren tot fabulen.
5 Maer ghy/ weest wacker in alle dingē/
lijdt verdruckinghe: doet het werck eens
Evangelisten/ c maeckt uwe beroepinghe c Ofte/ vol-
seker. brengt uwē
6 d Want ick worde gheoffert/ ende den Dienst.
tijdt mijnder e verscheydinghe is na by. d 2.Pe.1.14
7 Ick hebbe eenen goeden camp ghe- e of/ ontbin
campt/ den loop hebbe ick gheeyndt / ick dinghe/ etc.
hebbe het gheloove ghehouden.
8 f Voort/ soo is my de Kroone der rechts- f 1.cor.9.25.
veerdicheyt g wechgheleyt/ de welcke my 1.Pet.5.4
te dien daghe gheven sal de Heere/ die een g Ofte/ be-
rechtveerdich Richter is: ende niet alleen- waert/ oft/
lick my maer oock allē die zijne verschij- toegeleyt/
ninghe h begheeren. h Of/ lief ge
9 Beneerstight v haestelic tot my te comē. hadt hebbē
10 Want i Demas heeft my verlaten/ nae i colos.4.14
dien hy de teghenwoordighe Wereldt Philē.24.
heeft lief ghecreghen/ ende is na Thessa-
lonica ghereyst: Crescens na Galatiam:
Titus na Dalmatiam.
11 k Lucas is alleen by my. Neemt l Mar- k Colo.4.14
cum mede/ ende brengt hem met v/ want l Actu.15.37.
hy is my nut ten dienste. Colos.4.10.
12 m Maer Tychicum hebbe ic na Ephe- Philem.24.
sen ghesonden. m Act.20.4
13 Als ghy coēt/ so brengt den reysmantel Colos.4.7.
dien ick te Troas liet by Carpum / ende de
Boeckē/ voornemelick de Pargamenten.
14 n Alexander de Smit heeft my veel n 1.tim.1.20
quaets bewesen: de Heere vergheldt hem
nae zijne wercken.
15 Van den welcken wacht v oock: want
hy heeft onse woorden seer wederstaen.
16 In mijne eerste verātwoordinge stont
my niemant by/ maer sy verlieten my al-
le: het worde hen niet toegherekent.
17 Maer de Heere stont my by/ ende ver-
sterckte my/ om dat de predikinge door my
soude versekert worden/ ende alle de Hey
denen hooren souden: ende hy heeft my
verlost wt den muyl des Leeuws.
18 Ende de Heere sal my verlossen van allen
boosen wercke/ ende bewaren tot zijnē He-
melschen Coninckrijcke: dē welckē sy eere
van eeuwicheyt tot eeuwicheydt Amen.
19 Groet o Priscam ende Aquilam / ende
p Onesiphori huysghesin. o Act.18.2.
20 q Erastus is te Corinthen ghebleven: Roma.16.3.
ende r Trophimum hebbe ick in Miletē p 2.tim.1.16
cranck ghelaten. q rom.16.23.
21 Doet neersticheyt om voor dē winter te co- r Act.20 4.
men. V groeten Eubulus/ ende Pudens/ ende ende 21.29.
Linus/ ende Claudia/ ende alle de Broeders.
22 De Heere Jesus Christus sy met uwē
gheeste. De ghenade sy met v Amen.

De tweede Sendtbrief tot Timotheum/
geschreven van Roomen/ als Paulus we-
der voor den Keyser Nero ghestelt werdt.

Argument.

Inden Sendtbrief tot Titum / schrijft
hy byna het selve/ maer corter. Want hy
leert hoedanighe mannen men sal tot Pa-
stooren verkiesen. Daer nae hoe hem een
yegelick/ oudt ende jonck/ behoort te dra-
ghen. Hy leert de verborgentheyt der ghe-

na de/ende de rechtueerdichmakinghe des ghdoofs:ende gebiet lijftighe vraghen/ende ongeseggheliche ketters te vlieden.

De Sendtbrief Pauli tot Titum.

Dat Eerste Capittel.

5. De Apostel vermaent Titum / achte te hebben op den Staet der Ghemeynte/ beschrijuende hoedanich een Bisschop zijn moet/ 10. daer nae straft hy de ghene die de Cretensen bedroghen met Joodtschen fabulen/ende menschen leeringhen.

1 PAulus een Dienstknecht Gods / ende Apostel Jesu Christi/na den ghelooue der wtuercoren Godts ende kennisse der waerheyt die na de Godtsalicheyt is.

a Ro.16.24 Colos.1. 26. Ephes.1.9. et.b.3 9. 2.Tim.1.10. 1.Petr.1.18. b Griecx/ eewighe tijden.

2 Tot de hope des eewighen leuens/ welc Godt die niet liegen en can / beloeft heeft a voor de b tijden der Werelt.

3 Maer heeft zijn woordt te zijnen tijde gheopenbaert door de predikinghe/ c die my betrout is/nae het beuel Godts onses Salichmakers:

c Act.20.24 Galat.1.1. d Act.16.3. Galat.2.3. 2.Cor.8.16. e Ephes.1.2 Colos.1.2. 1.Petri 1.2. f 2.Tim.1.2. g 1.Tim.3.2 h Ofs/ Bisschop. i mat.24.45 1.corin.4 1. k Leui.10.9. Ephes.5.18. l Ofs/ het.

4 d Tito mijnen oprechten sone nae den ghemeynen geloooue; e Genade / en barmhertichheyt en vrede sy v va Gode den Vader/ ende den Heere Jesu Christo onsen Salichmaecker.

5 Daerom hebbe ick v in Creta gelaten/ om dat ghy het ghene dat ghebreckelick is/voort soudet te rechte brengen/ f ende in allen Steden Ouderlinghen setten/gelijck ick verordent hadde.

6 g Ist dat yemant is onstraffelick/ eener vrouwen man/die gheloouighe kinderen heeft/niet beulecht met ouerdadicheydt/ oft ongheoorsaem.

7 Want een h Toesiener moet onstraffelic zijn/ i als een Huyshouder Godts / niet hartneckichlick hemseluen behaghende/ niet toornich/ k niet wijngierich / gheen slagher/ geen vuyl ghewin soecker/

8 Maer die geerne herberacht/ l de goede lief heeft/ voorsichtich rechtueerdich/ heylich matich.

9 Die aen dat getrouwe woort dat na de leere is/ vast hout/op dat hy machtich sy oock te vermanē door de gesonde leere/ en de ghene die teghenstaen te ouerwinnen.

m Act.15.1. 10 m Want daer zijn vele ydelheydt sprekers hardtneckich/ende oock verleyders der sinnen/voornemelick/ die wt de Besnijdinghe zijn.

n 2.tim.3.6. Mat.23.13. o Griecx/ huysen.

11 n Die welckē mē moet dē mont toe stoppē/ de welcke geheele o huysgesinnē omkeeren/ende leeren dat niet en betaēt/ om des vuyl ghewins wille.

p Epimenides.

12 Een vā hen/haer eygē Propheet/heeft geseyt: p De Cretensen zijn altijts leughachtich/ quade beesten/luye buycken.

q Esai.29.13 Mat.15.9. colos.2. 22. 1.Tim.1.4. ende 4.7. ende 6.20. 2.tim.2.16. r mat.15.11. Act u.10.15. Rom.14. 20 s mat.23.24 Rom.14.23. t Oft/ onbequaem.

13 Dit ghetuygenisse is waerachtich/ om welcker oorsaken wille straftse dapperlic/ op dat sy gesont worden in het ghelooue.

14 Ende niet achten op q Jodische fabulen/ende geboden der menschen/ die van der waerheyt af keeren.

15 r Alle dingen zijn den reynē reyn: maer s den onreynen en ongeloouigen/ is geen dinck reyn: maer ooch haer gemoet ende conscientie is onreyn.

16 Sy seggē dat sy God kennē/maer verloochenē hem met de wercken: dewijle sy grouwelick zijn/en ongeloouich/ ende tot allen goeden wercke t ondeughende.

Dat ij. Capittel.

2. Hy bewijst hoe de oude/en de iouge/ende de Dienstknechten hemseluen moeten Christelick dragen/ 11. sonderlinge ghermaninghe op de genade ende goedertierenheyt Godts/die gheopenbaert is door Jesum Christum.

1 MAer ghy/spreect dat der ghesonder leere betaemt.

2 De oude mannen/dat sy sober zijn gestadich/ voorsichtich/ gesont inden gelooue/ liefde/ lijdtsaemheydt.

a 1.tim.2.9. 1.Petri.3.3. b 1.Tim.3.11

3 De oude vrouwen desgheliycx/ a dat sy haer seluen dragen/ gelijck den heylighen betaemt/ b dat sy gheene lasteraers zijn/ niet tot veel wijns begheuen: maer leeraressen der eerlickheydt/

4 Op dat sy de ionge vrouwen onderwijsen/ hare mannen lief te hebben/ hare kinderen lief te hebben.

c Gen.3.16. 1.Cor.14.34. Ephes.5.22. colos.3.18. 1.Petri 3.1. d 1.tim.4.12 1.Petri 5.3. e 1.pet.2.12. h. ende 3.16. f Ephes.6.5 Colos.3.22. 1.Tim.6.1. 1.Petr.2.18. g Of/ wechsteckende/ h Of. de genade die salich is allen menschē/ is verschenen.

5 Voorsichtich te zijn/suyuer / het huys te bewaren/ goet/ c haren mannen onderdanich: op dat het woort Godts niet ghelastert en worde.

6 Desghelijcks/vermaent de ionge mannen/ dat sy matich zijn/

7 d V seluen bewijsende in allen een exempel van goede wercken: in der leere/gheelheyt/ghestadicheydt/

8 In woordē gesont/ onstraffelic: e op dat de gene die tegenstaet/beschaemt worde/ niet quaets hebbende van v te segghen.

9 f De Dienstknechtē vermaēt/dat sy haren heeren onderdanich zijn/in allē dingē welbehaghelick niet teghenspreckers/

10 Niet g ontreckende / maer alle goede trouwe bewijsende/op dat sy de leeringe Godts onses Salichmakers vercieren in allen dinghen.

11 Want de h salichmakende ghenade Godts/ is verschenen allen menschen.

i Eph.1.4. Colos.1.22. 2.Tim.1.9. k 1.Joā.2.16 l 1.Cor.1.6. Philip.3.20 m Gala.1.4 ende 2.20. Ephes.5.2. Hebr.9.14. n Ephe.2.9. o Of macht p 1.tim.4.12

12 En onderwijst ons/ i op dat wy de godloosheyt/ende k wereltlicke begeerlicheden versakende/matichlick/en rechtueerdichlick/ende Godtsalichlick leuen in dese teghenwoordighe Werelt:

13 l Verwachtende de salige hope en verschijninge der eerlichz des grootē Gods/ ende onses Salichmakers Jesu Christi:

14 m Die hemseluen voor ons ghegheuen heeft/om dat hy ons soude verlossen van alle ongherechticheydt / ende hemseluen een eyghen volck reynigen/ n dat yuerich ware tot goede wercken.

15 Spreect dit/en vermaent/en straft met alle o ernst: p dat v niemant en verachte.

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaent datmen leere dē Ouersten ghehoorsaem zijn/ 4. bewijsende hoe wy zijn door Christum verlost/ 9. en vermaent Titum wederom/dwase vragen te verworpen/ 10. ende de Ketters te schouwen/14. ende dat een yegelick hemseluen oeffene in goede wercken.

a Rom.13.1. 1. Petr 2.13. b Griecx/ Machten.

1 VErmaentse/ a dat sy den Vorsten en b Ouerheden onderdanich ende ghehoorsaem zijn/tot alle goede wercken bereydt zijn:

2 Dat sy niemāt en lasterē/niet en twistē maer redelick zijn/alle saechtmoedicheyt bewijsen teghen alle menschen:

c 1.Cor.6.11 Ephes.2.2. Colos.3.7.

3 c Want wy waren oock voortijden onwijs/ongehoorsaem/dwalende ende dienende menigerleye begeerlickheden ende wellusten/wandelende in boosheydt ende nydt/hatelick zijnde / ende malcanderen hatende.

d Eph.1 4. 2.Tim.1.9.

4 Maer nae dat de goedertierenheyt Gods onses Salichmakers/ende de liefde tot de menschen geopēbaert is: d heeft hy ons salich ghemaeckt;

Niet

e Act.15.11. Eph. 2.4.7. f Joan.3.5. Ephes.5 26. g Ezec.36.25

5 Niet wt de rechtueerdige wercken die
wy gedaen hadden/ e maer na zyne barm
herticheyt, door f het Badt der wederge-
boorte/ ende vernieuwinghe des heylighen
Gheests:
6 g Den welcken hy rijckelick ouer ons
heeft wtghegoten door Jesum Christum
onsen Salichmaker:
7 Op dat wy gerechtueerdicht / door zijn
genade erfghenamen souden worden/nae
der hope des eewighen leuens:
8 Dat is een getrouwe woort: en ick wil
dat ghy dit h verstercet/ op dat de gene die
aen God gelooven, sorge dragen om goe-
de wercken voor te staen / want dese zyn
eerlick ende proffytelick den menschen.
9 i Maer wederstaet de dwase vraghen/
en rekeningen der geslachten/ en twistin-
gen/ ende strijden van der Wet: want sy
zijn onproffytelick ende ydel.
10 k Eenen l Ketterschen mensche vermydt/
na de eerste ende tweedde vermaninghe/
11 Wetende dat desulcke verkeert is/ende
sondicht / als die m by hemseluen ver-
doemt is.
12 Als ick Arteman oft Thychicum tot v
sal senden/so doet neersticheyt om tot my
te comen te Nicopolen: want ick hebbe
voorgenomen daer te ouerwinteren.
13 Zenam den Wetgheleerden/ ende n A-
pollo ghelaydt neerstelick / op dat hen
niet en ghebreke.
14 Laet oock de onse leeren goede wercken
voorstaen/ tot nootsakelicken gebruycke/
op dat sy niet onvruchtbaer en zijn.
15 Alle die met my zijn, groeten v. Groet-
se die ons lief hebben inden gheloove. De
ghenade sy met v allen. Amen.

h Oft/stercke-lick be-tuyghet/ i 1.Tim.1.4. ende 4.7. ende 6.20. 2.Tim.2.16. Tit.1.14. k Mat.18.8 Roma 16.16 2.Thes.3 6. 2.Tim.3.5. 2 Joan.1.10 l Oft/rotte-makischen/ m Oft/als die hemsel-uen veroor-deelt heeft/ n Act.18.24 1.Cor.1.12.

Ghescreuen van Nicopolen in Macedonia.

Argument.

Tot Philomonem schrijft hy eenen korten/ maer seer crachtighen/ geleerden/ ende vol liefden Sendbrief wt de stadt Roma/ daer hy ghevanghen was/ hem synen wechgheloopenen Dienstknecht neerstelick recommanderende. Dit is de somma dier Hemelscher Philosophie/ die Paulus inden derden Hemel veruaet heeft / ende heeftse ons in 14. Sendbrieuen na gelaten.

De Sendtbrief Pauli tot Philemon.

Paulus den wechgheloopen ende onge trouwen Dienstknecht wederom sendende tot zijnen Heere/bidt voor hem. Een leuendich bewijs der ootmoedicheydt ende lieflickheydt Pauli.

a Griecx/ge bonden.

1 PAulus de a ghevanghen Jesu Christi/
ende de Broeder Timotheus/ Phile-
moni den beminden/ende onsen mede-
hulper:
2 Ende der lieuer Appie/ende Archippo
onsen medekamper/ende der Ghemeynte
die in uwen huyse is.
3 b Ghenade sy v lieden/ende vrede van
Gode onsen Vader/ ende den Heere Jesu
Christo.
4 c Ick dancke mijnen God/uwer altijts
ghedenckende in mijne ghebeden/
5 Dewijle ick uwe liefde ende gheloove
hoore/die ghi hebt tot den Heere Jesum/
ende tot alle de Heylighen:
6 Op dat de ghemeynschap ws gheloofs
crachtich worde door de kennisse alles
goets/ dat in v lieden is/ in Christum Je-
sum.
7 Wat wy hebbẽ groote vreucht en troost
in uwe liefde/ dat de d herten der Heyligẽ
vermaect zijn door v/ Broeder.
8 Waerom hoewel ick groote e vrijmoe-
dicheyt in Christo hebbe, v te ghebieden/
dat v betaemt:
9 Soo bidde ick nochtans lieuer om der
liefden wille. dewijle ick sodanich ben/als
Paulus een oudt man/ ende nu oock een
f ghevanghen Jesu Christi.
10 Ick bidde v voor mijnen sone g Onesi-
mo. den welcken ick in mijne banden h ge
baert hebbe.
11 Welcke v voortijden onnut was/ maer
nu v ende my wel nut.
12 Den welcken ick weder gesonden heb-
be: ende ghy/ontfangt hem dat is mijne
i innerlicke leden.
13 Den welckẽ ic begeerde by my te hou-
den/om dat hy my voor v dienẽ soude in
de banden des Euangeliums:
14 Maer buyten v goetduncken / en heb-
be ick niet willen doen / om dat v goet
niet en soude wesen als wt bedwanck/
maer ghewillich.
15 Meughelick is hy voor eenen tijt ghe-
weken/ om dat ghy hem eewelick soudedt
ontfanghen/
16 Niet meer als een Dienstknecht / maer
bouen eenen Dienstknecht/ namelick/ee-
nen lieuen Broeder / voornemelick my/
hoe veel meer v, beyde in den vleesche/ en
de inden Heere.
17 So dan/ist dat ghy my houdedt voor
medeghesellen/ ontfangt hem als my.
18 En ist dat hy v eenich ongelijck gedaen
heeft/of yet schuldich is/rekẽt dat mi toe.
19 Ick Paulus hebbe het gescreuen met
mijne hant/ ick sal het betalen: op dat ick
v niet en segghe / dat ghy/ oock v seluen
my schuldich zijt.
20 Ja Broeder/laet my k v ghebruycken
inden Heere/vermaeckt mijne innerlicke
leden inden Heere.
21 Ick hebbe tot v ghescreuen met een
betrouwen op uwe ghehoorsaemheydt/
wetende dat ghy doen sult ooc bouen dat
ick segghe.
22 Bereyt my oock mede een herberghe:
want ick hope/dat ick door uwe ghebe-
den v lieden sal gheschoncken worden.
23 V l groeten Epaphras mijn medeghe-
vanghen in Christo Jesu/
24 m Marcus/ n Aristarchus/ o Demas/
p Lucas mijne medehulpers.
25 De genade onses Heeren Jesu Christi/
sy met uwen gheeste. Amen.

b Roma.1 7 Galat.1.3. 1. Petri.1.2. colos.1.3. 1.Thes.1. 2. 2.Thes.1.3.

d Gr. innerlicke leden. e Oft vrij-heydt.

f Griecx/ ge bonden. g Colo.4.9. h 1.Cor.4.15 Galat.4.19. Jacob.1.18.

i Oft/ mijn herte.

k Oft/ dese nutticheydt van v heb-ben/

l Colos.1.7. ende 4.12. m Col.4.10. 2.Tim.4.11. n Act.27.2. Colos.4.10. o Colo.4.14 2.Tim.4.10 p colo.4.14. 2.Tim.4.11.

Ghesonden van Roomen / door Onesimum den Dienstknecht.

Argument.

De Sendtbrief tot de Hebreen/is een schoon ende gheschict exempel/ hoe/en op wat wijse hy den Joden Christum gepredict heeft. In het begin bewijst hy terstont met clare getuygenissen der Schrifture/ dat Jesus Christus sy warachtich Godt ende mensche/ ende datmẽ daerommme zijn leere niet en behoort te versmaden. Item dat hy de warachtige ende eenige Hooge Priester ende eewige offerhande is/so dat tot de versoeninge ende reyniginge geene Aaronische Priesters noch offerhanden noodich en zijn: dewijle die alle volcomen rechtueerdichmakinge besitten/ die Christum inden gheloove besitten. Dat alle de Heylighen des Ouden Testaments / door

het ghelooue God behaecht hebben/ ende
hem in lijdtsaemheyt/ liefde/ ende onschul
dicheydt des leuens ghedient hebben: tot
welcke duechden hy de gheloouighen ver=
maent. In het eynde stelt hy sommige on=
verwijslighen des leuens.

De Sendtbrief Pauli tot den Hebreen.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy bewijst de hoocheydt Christi bo=
uen de Engelen 14. eñ der seluer officie.

1 GOd voortijden dickmael eñ menigter=
ley wijse tot de Vaderen ghesproken
hebbende door de Propheten.
2 Heeft in het laetste vã dese dagē tot ons
ghesproken door den Sone den welcken
hy ghesett heeft a tot eenen erfghenaem
aller dingen: b door den welcken hy oock
de Werelt ghemaeckt heeft:
3 c De welcke/ dewijle hy is het schijnsel
zijner eerlickheyt/ ende het wtghedruckte
Beeldt zijns wesens / ende draecht alle
dinck met zijnen machtigen woorde/ ende
de reyninge onser sonden door hemseluen
ghemaeckt hebbende/ is geseten ter rech=
ter handt der d Maiesteyt in de hoochste
plaetsen/
4 So vele weerdigher ghewordē van de
Enghelen/ als hy e wtnemelicker Naem
bouen hen verereghen heeft.
5 Want tot wien van den Engelen heeft
hy opt ghesept: f Ghy zijt mijn Sone/ he=
den hebbe ick v gebaert: Ende wederom:
g Ic sal hem wesen tot een Vader/ eñ hy
sal my wesen tot een Sone?
6 Eñ wederom/ als hy den Eerstgheboren
inde Werelt brengt/ seyt hy: h Eñ alle de
Engelen Gods sullen hem aenbidden.
7 Eñ van de Engelen seyt hy: i Die zijne
Boden maeckt geesten/ eñ zijne Dienae=
ren maeckt vlamme des vyers.
8 Maer totten Sone seydt hy: k uwen
Throon O God/ duert van eewicheyt tot
eewicheydt: de Scepter wws Rijcx/ is een
Scepter der rechtueerdicheydt.
9 Ghy hebt gerechticheyt lief gehadt/ eñ
ongerechticheyt ghehaet: Hierom Godt/
v God heeft v gesalft met olye der vreuch=
den bouen uwe medeghenooten.
10 Eñ: l Ghy Heere hebt inden beghinne
de Aerde ghefundeert/ eñ de Hemelen zijn
wercken uwer handen.
11 m Die selue sullen vergaen / maer ghy
blijft: ende sy sullen alle als een cleedt ver
ouden.
12 Ende ghy sultse als een deckcleedt ver=
rollen/ ende sy sullen veranderdt worden/
maer ghy blijft de selue/ ende uwe Jaren
en sullen niet vergaen.
13 Tot wien van den Engelē heeft hy opt
gesept: n Sit te mijnder rechter hant tot
dat ick uwe vyanden sette tot een voet=
banck uwer voeten?
14 Zijn sy niet alle dienstbarige Geesten/
die tot dienst wtghesonden worden / om
de ghene die erfghenamen der salicheydt
sullen wesen?

a mat.21.37.
b Gen.1.1.
Psalm.33.6.
Joan.1.3.
Ephes.3.9.
Colos.1.6.
c 1.Cor.4.4
Philip.2.6.
Colos.1.15.
Sap 7.26.
d Oft/ alder
hoochster
Maiesteyt/
e Phili.2.9.
f Psalm.2.7
Acto.13.33.
Hebr.5.5.
g 2.Sam.7.
14.
1.Par.22.10.
h Psa.95.6.
i Psa.104.4
k Psa.45.7.
l Psa.102.26
m Esa.40.8
ende 51.6.
2.Petri 3.7.
10.
n Psa.110.1.
Act.2.34.
1.Cor.15.25.
Ephes.1.20.
Hebr.10.13.

Dat ij. Capittel.

1. Om de menschen tot Christum te bren=
gen/ bewijst hy also zijne hoocheydt: 10.
dat hy oock zijne nederheydt bewijst/ 14.
ende de oorsaken der seluer.

1 HIerom moeten wy meerder acht heb
ben/ op het ghene dat wy ghehoort
hebben / op dat wy niet door en
vlieyen.
2 Want ist a dat het woort dat door de
Enghelen ghesproken was/ vaste geweest
is/ ende b alle ouertredinghe ende ongher=
hoorsaemheyt rechte verghieldinghe des
loons ontfanghen heeft:
3 c Hoe sullen wy ontulieden/ ist dat wy in
so groote salicheyt onachtsaem zijn: * de
welcke eerst d ghepredickt zijnde door den
Heere/ is ons van de ghene die hem ghe=
hoort hebben/ beuesticht gheweest.
4 e God mede getuygenisse geuende/ met
teeckenen eñ wonderheden eñ menigter=
ley crachten ende bedeylingen des heyli=
ghen Gheests na zijnen wille.
5 Want hy en heeft den Engelen de toe=
comende Werelt niet onderworpen/ daer
wy van spreken.
6 Maer daer heeft eens ergēs betuycht/
ende geseyt: f Wat is de mensche dat ghy
zijner ghedachtich zijt? oft des menschen
Sone/ dat ghy hem g aensiet.
7 Ghy hebt hem een weynich tijts min=
der ghemaeckt h dan de Enghelen: Met
eerlickheydt ende eere hebt ghy hem ghe=
croont/ ende hebt hem geset ouer de werc=
ken uwer handen.
8 i Alle dinghen hebt ghy onder zijne voe
ten onderworpen. Want dewijle hyt hem
al onderworpen heeft / heeft hy niet ghe=
laten hem niet onderworpen. Maer nu
en sien wy noch niet dat hem alle dinck
onderworpen is.
9 Maer wy sien dat Jesus met k eerlick=
heyt eñ eere ghecroont is/ l de welcke een
weynich tijts minder gheworden is dan
de Enghelen/ door het lijden des doodts:
om dat hy door Godts genade/ voor allen
de doodt smaken soude.
10 Want het betaemde dat hy/ om wiens
wille/ ende door wien alle dingen zijn/ ve=
le kinderen tot de eerlickheyt inleydende/
den m Leydtsman haerer salicheydt soude
door lijden n heylighen.
11 Want oock hy die heylich maeckt/ eñ de
gene die gheheylicht worden/ zijn alle we
o eenen: om welcker oorsakē wille hy hem
niet en schaemt hen broeders te noemen/
12 Seggende: p Ick sal uwen Naem mij=
nen Broederen verkondigen / int midden
der Ghemeynte sal ick v louen.
13 Ende wederom: q Ick sal mijn betrou=
wen op hem setten. Eñ wederom: r Siet
daer/ ick ende de kinderen die my Godt
ghegheuen heeft.
14 Dewijle dan de kinderen vleesch ende
bloedt deelachtich zijn/ s so is hy oock des=
ghelijcx deelachtich geworden der seluer/
t om dat hy door de doodt te niete maken
soude den ghenen die de macht des doots
hadde/ dat is/ den Duyuel:
15 Ende verlossen soude alle die met vreese
des doots/ alle het leuen lanck der slauer=
nie onderworpen waren.
16 Want hy en neemt voorwaer de En=
ghelen niet aen/ maer hy neēt Abrahams
zaet aen
17 u Daerō moeste hy allesins dē Broede=
ren gelijc wordē/ om dat hy barmhertich
wesen soude/ eñ een getrouwe Hoogepriе
ster in het gene dat by God te doen was/
om de sonden des volcx te versoenen:
18 x Wãt p daer door dat hi selue versocht
zijnde/ geleden heeft/ kan hy den ghenen
die versocht worden/ te hulpe comen.

a Gen.17.19
ende 21.1.
b Gen.19.13
24.
c Heb.12.25
* mat.4.17.
Marc.1.14
d Griecx. ge
sproken.
e mar.16.20.
Acto.14.3.
ende 19.11.
f Psalm.8.5
g Oft/ be=
soeckt?
h Of/ onder
de/ etc.
i Psal.8.7.
Mat.28.18.
1.Cor.15.27.
Ephes.1.22
k Act.1.13.
l Philip.2.8
m Of/ Vorst
n Oft/ vol=
maken.
o Act.17.26.
p Psa.22.23
q Psal.18.3
Esa.12.2.
r Esa.8.18.
s Joan.1.14
Philip.2.7
t Esa.25.8
Osee 13.14
1.Cor.15.54
2.Tim.1.10
u Phil.2.7
Hebr.4.15
x Hebr.4.15
p Of/ [illegible]
in hy[illegible]
versoc[illegible]
leden [illegible]
daer in [illegible]
hy oock [illegible]

Dat iij. Capittel.

1. Jesus Christus de Sone Godts is
hooger dan Moses/ 6. eñ men moet hem
hooren sonder teghenspreken.

1 HJerom heylige Broeders / die ghy
der hemelscher roepinge mede dee-
lachtich zijdt/ aenmerckt den Apostel
ende a Hooghepriester onser belijdinghe
Christum Jesum/
2 Die getrouwe is den genē die hem b ge
stelt heeft:/gelijc ooch † Moses, in geheel
zijnen huyse ghetrouwe was.
3 Want dese is so veel meerder eerlichept
weerdich geacht dan Moses/ als de gene
die het huys gemaecht heeft/ meerder ee-
re heeft dan het huys.
4 Want een yegelick huys wort van ye-
mande gemaecht. Eñ God ist c die dit al-
les gemaeckt heeft.
5 Ende Moses was getrouwe in geheel
nen huyse/ als een Dienaer/ o tot ghe-
tuyghenisse der dinghen die namaels sou
den ghesepdt worden.
6 Maer Christus als de Sone over zijn
huys. e wiens huys wy zijn/ f so verre wy
het vertrouwen/ende die g hope daer wy
van roemen/ totten eynde vaste behoudē.
7 Daerom/ ghelijck de heylighe Gheest
sepdt: h Heden ist dat ghy lieden zijn stem
me hoort/
8 So en verhart uwe herten niet/ i gelijc
het geschiedde inde verbitteringe/ te da-
ge der versoeckinghe in der Woestijne:
9 Daer my uwe vaders versochten / sy
proefden my ende saghen mijne wercken
veertich Jaren.
10 Daerom hadde ick de walghe van dat
gheslachte. ende sepde: Sy dwalen eewe-
lick met den herte: ende sy en hebben mij-
ne weghen niet bekent.
11 k So dat ick swoer in mijnen toorne:
l Sy en sullen in mijne ruste niet comen:
12 Siet Broeders/ dat niet te eenigen tij-
de in yemande van u lieden sy een boos
ongeloovich herte/om van den levenden
Godt af te treden:
13 Maer vermaent u seluē alle dage/ so lā
ge alst heden ghenaemt wort: op dat nie-
mant onder u lieden verhardt en worde/
door de m verleydinghe der sonde:
14 Want wy zijn Christi deelachtich ghe-
worden/ so verre wy het n beginsel des ver
trouwens tot den eynde sterck houden.
15 Dewijle geseyt wort: o Ist dat ghy liedē
heden zijne stemme hoort/ en verhardt u-
we herten niet/ gelijc inde verbitteringe.
16 Wāt sommige/ als sy hem gehoort had
den/ verbitterdē den Heere: maer niet alle
die door Mosen wt Egypten quamen.
17 Maer van welcke hadde hy de walghe
veertich Jaren? Was het niet van de ge-
ne die gesondicht hadden? p der welcker
leden inde Woestijne ghevallen zijn?
18 q Ende den welcken swoer hy/ dat sy in
zijn ruste niet comen en souden : anders
dan den ghenen die onghehoorsaem ghe-
weest hadden?
19 Eñ wy sien/ dat sy niet en hebben con-
nen ingaen/ om des ongheloofs wille.

Dat iiij. Capittel.

1. Ongeloovichept verhindert de salic-
hept der menschen/ 3. want de warachti-
ge ruste is beloeft den genen die gelooven
in Jesu Christo/ 14. wiens offerhande al-
le de Ceremonien Mosis te niete maect.

1 LAet ons dan vreesen/ dat niet yemant
van a u/ de belofte van in zijn ruste te
comen/ verlatende / schijne b verhin-
dert te zijne.
2 Want het is ons vercondicht/ ghelijck
ooch hen: maer het woort c der predikin-
ghe halp hen niet/ d dewijle het met den

a Hebr.4.14. ende 6.20. ende 8.1. ende 9.11.
b Oft/ ghemaeckt/ etc.
† Num.12.7
c Genes.1.1.
d Deu.18.15.18
e 1.Cor.3.16 ende 6.19. 2.Cor.6.16. 1.Petr.2.5.
f Roma.5.2.
g Grieck/ dē roem der hope/
h Psa.95.7. Hebr.4.7.
i Exo.17.2.
k Deut.1.34 Num.14.23
l Grieck/ ist dat sy in mijn ruste comen.
m Oft/ verleydende sonde.
n Ofte/ het eerste fondament.
o Hebr.3.7.
p Num.14.37 Psa.106.26. Sapien.1.12 1.Cor.10.10 Jude 5.
q Deut.1.34
a Grieck/ ons/
b Of/ vedra-ghen.
c Grieck/ des ghehoors.
d † Anders die in het gheloove niet vermengt en waren met de gene die het hoorden.

gheloove niet vermengt en was in de ge-
ne die het hoorden.
3 Want wy die ghelooven / comen in de
ruste. ghelijck hy ghesproken heeft: e Also
dat ick gesworen hebbe in mijnen toorne:
Sy en sullen in mijne ruste niet comē / hoe
wel de wercken van den beginne der We
relt aen volmaeckt zijnde.
4 Want hy heeft te eeniger plaetsen van
den sevensten dach aldus gesproken: f Eñ
Godt heeft gherust in den sevensten dach
van alle zijne wercken.
5 Eñ wederom hier in : Sy en sullen in
mijn ruste niet comen.
6 Dewijle dan dit blijft / dat sommighe
daer in comen: ende dien het eerst vercon-
dicht was/ daer niet in ghecomen en zijn
om der g ongheloovichept wille/
7 Soo bescheyt hy wederom eenen dach:
Heden segghende door David/ na so veel
tijdts/ ghelijck geseyt is: h Heden/ ist dat
ghy lieden zijn stemme hoort / soo en ver-
hardt uwe herten niet.
8 Want haddese i Jesus inde ruste ghe-
bracht/ so en soude hy daer na van geenē
anderen dach ghesproken hebben.
9 So blijft dā een ruste den volcke Gods.
10 Want die in zijn ruste gegaen is/ heeft
selue van zijne wercken gerust/ gelijc God
van de zijne.
11 Laet ons dā neerstich wesen/ om in dese
ruste te comen/ op dat niemāt in het selve
exempel der k ongheloovichept en valle.
12 Want het woort Gods is levendich eñ
crachtich/ eñ scherper dan l eenich twee-
snijdende Sweert / * ende gaet door tot
de verscheydinghe der zielen/ eñ ooch des
gheests/ zenuwen ende m leden : eñ is een
n onderscheyder der ghedachten / ende
meyningen des herten.
13 o Ende daer en is gheen creatuere voor
hem onsienlick: maer alle dinck is naeckt
ende ontdeckt voor zijne ooghen/ p met
den welcken wy te doen hebben.
14 Dewijle wy q dan eenen grooten Over-
priester hebben/ Jesum den Sone Gods
die door de Hemelen inghegaen is / laet
ons dese belijdinghe vast houden.
15 r Want wy hebben gheenen Overprie-
ster die niet en soude connen medelijden
hebben met onse cranckheden : s maer die
in alle dinghen na ghelijckhept heeft ver-
socht gheweest/ t sonder sonde.
16 Daerom laet ons toe gaē met vrijmoe-
dichz/ u tot dē throō zijner genade: op dat
wy barmherticheyt gecrijgen/ eñ genade
vinden in den bequamen tijdt der hulpe.

Dat v. Capittel.

1. Hy maeckt een vergelijckinge der Le-
vitischen Priesteren/ met Jesu Christo/
eñ bewijst wat daer gelijck oft verscheydē
in is/ 11. daer na strast hy de onachtsaem
heydt der Joden.

1 WAnt een yegelick Hooghepriester wt
de menschen genomen/ wordt voor de
menschen gestelt in het ghene dat by
Godt te doen is: om te offeren gaven en-
de slachtofferen voor de sonde:
2 Die de onwetende eñ dwalende/ a ma-
tichlick lijden can / dewijle hy ooch met
cranckhept ommevanghen is:
3 Ende daerom moet hy/ b ghelijck voor
den volcke/ alsoo ooch voor hemselven of-
feren voor de sonde.
4 c Eñ niemant en neemt hemselven die
eere aen: maer die van Gode gheroepen
wort/ d ghelijckerwijs ooch Aaron.
5 Alsoo ooch Christus en heeft hemsel-
ven niet verheerlickt om Hoogepriester te
wa-

e Psa.95.11.
f Gen.2.2. Exod.20.11. ende 31.17. Deut.5.14.
g Oft/ ongehoorsaemheydt/ of ongeseggelichz. etc.
h Psa.95.7. Hebr.3.7.
i Dat is/ Josue.
k Oft/ onge hoorsaem-heydt.
l Esa.49.2. Ephes.6.17.
* Eccl.12.11.
m Of/ merch
n Oft/ oordeelder.
o Psa.33.13. Spr.15.20. ende 23.28.
p Of/ tot dē welcken wy spreken.
q Hebr.3.1. ende 6.20. ende 8.1. ende 9.11.
r Hebr.2.18.
s Philip.2.7
t Esai.53.9. 2.Cor.5.21. 1.Petr.2.22. 1.Joan.3.5.
u Rom.3.25
a Of/ so veel genoech is/
b Levi.9.7. ende 16.6. Hebr.7.27.
c 2.Par.26.18
d Exod.28.1 1.Para.23.13

worden: maer hy/ die tot hem ghesproken
heeft: e Ghy zijt mijn Sone/ ick hebbe v
heden f ghebaert.
6 Ghelijck hy oock in een ander plaetse
seyt: g Ghy zijt Priester inder eewicheyt
na de ordeninge Melchisedechs.
7 h De welcke i inde daghe zijns vleeschs/
als hy ghebeden ende smeeckinghe met
stercke roepinge ende tranen / hem die
machtich was hem vander doot te behou-
den/ gheoffert hadde/ is hy wt der k vree-
se verhoort gheweest:
8 l Hoewel hy de Soon Godts was/ soo
heeft hy wt het gene dat hy geleden heeft/
ghehoorsaemheydt gheleert:
9 Ende hy gheheylicht zijnde is allen die
hem ghehoorsaem zijn/ oorsake der eewi-
gher salicheydt gheworden.
10 Eñ is van Gode genaemt/ Hooghepriester/
na de ordeninge Melchisedechs.
11 Van den welcken ons vele dingen en-
de die swaer zijn om wt spreken/ waren te
segghen/ dewijle ghy traghe van hooren
gheworden zijdt:
12 m Want ghy die behoordet Leeraers te
zijne/ aenghesien den tijdt/ hebt wederom
noot datmen v leere/ welcke de eerste be-
ginselen zijn der woorden Godts: eñ ghy
zijt geworden de ghene die melck van noo-
de hebt/ ende niet vaste spijse.
13 Want so wie der melck deelachtich is/
die is ongeschickt inden woorde der ghe-
rechticheyt: want hy is een kint.
14 Maer den volmaeckten coemt de vaste
spijse toe/ namelick/ den ghenen die door
ghewoonheydt de sinnen gheoeffent heb-
ben/ tot onderscheydinghe des goets en-
de des quaets.

e Psalm.2.7 Acto.13.33. Hebr. 1.5. f Oft ghe-genereert. g Psa.110. 4 Hebr.7.17. h Joan 17.1 i Dat is/ als hy leef-de onder de menschen/ k Of van weghen der Godvruchticheydt. l Philip.2 8 m 1.Cor.3.2

Dat vj. Capittel.

1. Hy achtervolcht die straffinghe/ ende vermaent hen dat sy toenemen.

1 DAerom de reden die het beghinsel
geeft in Christo achterlatende / laet
ons na de volcomenheyt voortgaen/
niet wederom leggende den grondt des
berous van doodelicke wercken / eñ des
gheloofs in Godt.
2 Der leeringe der doopen/ opleggin ghe
der handen/ ende opstandinghe der doo-
den/ ende eewighen oordeels.
3 Ende a dit sullen wy doen/ b ist dat het
Godt toelaet.
4 c Want het is onmogelick dat de gene
die eens verlicht gheweest zijn / ende de
Hemelsche gave gesmaect hebben/ eñ des
heyligen Geests deelachtich geweest zijn/
5 Ende ghesmaeckt hebben het goede
woordt Godts/ ende de crachten der toe-
comender werelt:
6 Eñ afvallich worden/ dat sy wederom
vernieut worden tot bekeeringe/ als die den
Sone Godts voor henselven wederom
cruycighen/ ende tot schande maken.
7 Want de Aerde die den reghen die op
haer menichmael coemt indrinckende/ be-
quaem cruyt d voortbrengt den ghenen
daer sy van geoeffent wort/ die ontfangt
seghenynghe van Gode/
8 Maer die Doornen eñ Distelen voort-
brengt/ die is verworpelick / ende nae by
der vervloeckinghe/ wiens eynde is e om
te verbranden.
9 Maer wy betrouwen van v lieve/ dat
beter is/ ende ter salicheyt aencleeft/ hoe-
wel wy alsoo spreken.
10 f Want God is niet onrechtveerdich/
dat hy uwe werck soude vergheten/ ende
den arbeyt der liefden die ghy aen zijnen
Naem bewesen hebt/ die ghy den Heyli-

a Verstaet/ tot de volcomenheydt voortvaren b Act.18.21. 1.Cor.4. 19. Jacob.4.15 c mat.12.45 Hebr.10.26. 2.Pet.2.20. d Griecx/ vaert. e Griecx/ tot verbrandinghe. f mat.10.42 ende 25.40. Marc 9. 41 Joan.13.20. Prov.14.31.

ghen ghedient hebt/ ende noch dient.
11 Maer wy begeeren dat een yghelick
van v/ de selve neersticheyt bewijse tot eñ
seker betrouwen der hope / totten eynde:
12 Op dat ghy lieden niet trage en wort/
maer navolgers der genen/ die door geloo-
ve eñ lanckmoedicheyt de belosten beerven.
13 Want doe God Abrahã beloefde/ dewij-
le hy gheenen meerderen hadde om by te
sweeren/ swoer hy by hemselven/
14 Segghende: g Warachtelic ic sal v h met
seghninge segenen/ eñ met vermenichful-
dinghe sal ick v vermenichfuldighen.
15 Eñ alsoo als hy lanckmoedichlick ver-
wacht hadde/ heeft hy de beloste vercreghen.
16 Want de menschen sweeren by hem die
meerder is/ i ende den Eedt tot versterc-
kinghe ghedaen / is hen het eynde alder
teghenspreckinghe.
17 Waerin/ als God wilde den Erfghena-
men der beloften overvloedelic bewijsen
de k onveranderlickheyt zijns raedts/ so
settede hy zijnen Eedt daer tusschen:
18 Om dat wy door twee onveranderlicke
dinghen/ in de welcke dat het onmoge-
lick is/ dat Godt lieghen soude/ stercken
troost hebben souden / wy / die hier toe-
vlucht genomen hebben/ om de voorghe-
stelde hope vast te houden:
19 De welcke wy hebben als eenen Anc-
ker der zielen/ die seker ende vast is/ ende
ingaet tot in het ghene dat binnen den
Voorhanck is:
20 Daer de Voorlooper Jesus voor ons
is inghegaen/ na de ordeninghe Melchi-
sedechs/ l Hooghepriester gheworden in-
der eewicheydt.

g Gen.12.3. ende 17.4. ende 22.16. Psal.105.9. Luce.1.72. h Griecx/ seghenende segenen ende vermenichfuldigende vermenichfuldighen. i Exod. 22.11 k Gr. onverstelicheyt l Hebr.3.1 ende 4.14 ende 8.1 ende 9.11

Dat vij. Capittel.

1. Inden persoon Melchisedechs/ heeft de offeringhe Jesu Christi bedupdt gheweest/ 17. de welcke zijnde een eewich Hooghepriester/ 25. mach altijdts bidden voor de zijne/ ende die salich maken.

1 VVant a dese Melchisedech was Co-
ninck van Salem/ eñ des alder hooch-
sten Gods Priester / de welcke ghinck
Abraham te ghemoete / als hy weder-
keerde van den Slach der Coninghen/
ende seghende hem:
2 Den welcken oock Abraham Thiende
van allen deylde: ten eersten is hy b ver-
duytscht Coninck der rechtveerdicheyt/
ende daer na oock Coninck van Salem/
dat is/ Coninck des vredes/
3 Sonder vader/ sonder moeder / sonder
gheslachte/ die noch beghin der daghen/
noch eynde des levens hebbende/ maer
den Sone Gods ghelijcken/ blijft Priester
in eewicheydt.
4 Aenmercket hoe groot dese gheweest sy/ den
welcken oock Abraham de Voorvader/
thiende ghegheven heeft vanden buete.
5 Ende de gene die vande kinderen Levi
zijn / dat Priesterampt ontfanghende/
c hebben ghebodt thiende te nemen van-
den volcke/ nae de Wet/ dat is/ van hare
Broederen/ hoewel sy wt de lendenen A-
brahe ghecomen zijn:
6 Maer hy/ wiens geslachte niet vertelt
en werdt wt hen/ d heeft van Abraham
thiende ghenomen/ ende heeft hem/ die de
beloste hadde/ gesteghent.
7 Nu is het sonder eenich tegenspreken/
dat de minder van den meerderen ghese-
ghent worde.
8 Ende hier nemen thiende e de menschen
die sterven; maer daer namse hy/ die be-
tuycht is/ dat hy leeft:
9 Ende (op dat ick so segghe/) oock Levi
selve

a Gen.14.18 b Gr. wtgheleyt c Num.18.21 Deut.18.1 Jos.14.3.4 2.Par.31.4 d Gen.14.20 e Of sterfelicke menschen

Luie/ die de thiende ontfangt / heeft door
Abraham thiende ghegheuen.
10 Want hy was noch inde lendenẽ zijns
Vaders / als hem Melchisedech te ghe-
moete quam.
f Gala.2.21. 11 f Ist dan dat de volcomenheydt door
het Leuitische Priesterdom was / (want
het volc heeft daer onder de Wet ontfan-
ghen) wat noot was daer noch/ dat een
ander Priester soude opstaen/ na de ordi-
nanghe Melchisedechs/ ẽ niet na de or-
deninghe Aarons genaemt worden?
12 Want het Priesterdom verandert zijn-
de/ is het oock noot dat oock veranderin-
ghe der Wet ghesciie.
13 Want op den welcken dit gesept wert/
is van een ander geslachte vandẽ welckẽ
niemant den Altaer gheplecht en heeft.
g Esa.11.1 14 Want het is openbaer/ g dat onse Hee-
Mat.1.3 re wt den gheslachte Juda gesproten is/
op welcken geslachte/ Moses niet ghe-
sproken en heeft vanden Priesterschappe.
15 Ende het is noch openbaerder / ist dat
na de gelijckenisse Melchisedechs een an-
der Priester opstaet:
16 Die niet na de Wet des vleeschelicken
h Oft/ ghe- gebodts Priester h gemaeckt en is/ maer
worden na de macht des onuerganckelickẽ leuẽs.
i Psal.110.4 17 Want hy detuycht aldus : i Ghy zijt
Hebr.5.6 Priester inder eewicheyt/ nae de ordenin-
k Act.13.34 ghe Melchisedechs.
Rom.3.28 18 Want de affettinghe des voorgaenden
ende 8.3. ghebodts/ ghescuiedt om zijnder cranck-
Galat.2.16 heydt ende onprofijtelickheyts wille.
l Ofte/ vol- 19 k Want de Wet en heeft niet l heylich
maeckt ghemaeckt/ m maer de n toebrenghinghe
m Ro.3.20 van een beter hope / door de welcke wy
ende 7.7 Gode na by comen.
n Of/ toege- 20 Eñ so verre o het niet sonder eedtswee-
brachte be- ringe geschiet en is/ (want sy zijn sonder
ter hope eedtsweeringhe Priesters gemaeckt:
o Verstaet/ 21 Maer dese met eedtsweeringe / door dẽ
Hoogeprie- ghenen die tot hem ghesepdt heeft: p De
ster te wor- Heere heeft ghesworen/ ende het en sal hẽ
den/ niet berouwẽ : Ghy zijt Priester inder ee-
Psal.110.4 wicheyt/ na de ordeninge Melchisedechs.)
q Of/ Testa 22 So veel beter is dit q Verbondt/ daer
ment van Jesus is borghe gheworden.
23 Ende die zijn vele Priesters gemaect/
om dat sy door de doodt verhindert wa-
ren te blijuen:
24 Maer dese/ om dat hy eewelick blijft/
heeft een onuerganckelick Priesterdom.
25 Waer wt hyse te vollen can salich ma-
ken/ die door hem tot God gaen/ dewijle
r 1.Joã.2.1 hy altijdts leeft r om voor hen te bidden.
1.Tim.2.5.6 26 Want sulck een Hoogepriester betaem-
de ons/ heylich/ onnoosel/ onbesmet/ afge-
scheyden vande Sondaren/ ende hoogher
dan de Hemelen ghewordẽn:
27 De welcke niet alle daghe noodt en
f Leuit.9.7 hadde/ ghelijck de Hoogepriesters/ f eerst
ende 16.6 voor zijne eyghen sonden / daer na voor de
Hebr.5.3 sonden des volcks offerhande te doen.
Want dit heeft hy eenmael ghedaen/ als
hy hemseluen gheoffert heeft.
28 Want de Wet set tot Hoogepriesters
Namelic/ menschen die cranckheyt hebben: maer het
tan tijde woordt der Eedtsweeringhe/ die t nae de
Dauids Wet is/ set den Sone die inder eewicheyt
Psal.110.4 gheheylicht is.

Dat viij. Capittel.

a Of/ het 1. Hy bewijst door de gheestelicke ende
hooftstuck eewighe offeringhe Christi in het Nieu-
b Hebr.3.1 we Testament / dat de Leuitische offerin-
eñ 4.14. eñ ghe des ouden Wets te niete gemaect is.
6.20. eñ 9.11
c Ephe.1.20 1 DE a somma van dat wy segghen/ is
Coloss.3.1 dit/ namelick/ dat wy hebben sodani-
Hebr.12.2 ghen b Hooghepriester/ c die geseten

is ter rechter handt des Throons der
Maiesteyt inde Hemelen/
2 Een Bedienaer van het Heylighe/ ende
van dien warachtigen Tabernakel/ wel-
ken de Heere heeft opghrecht/ ende geen
mensche.
3 Want een yeghelick Hooghepriester
wordt ghestelt om gauen ende slachtoffer
te offeren: d waer wt het noodt was/ dat d Ephes.5.2
dese oock wat hadde / dat hy offerẽ soude.
4 Want ware hy op der Aerden / soo en
ware hy geen Priester/ dewijle daer Prie-
sters zijn / die nae de Wet gauen offeren/
5 e De welcke dienen den exempel ende e Colos.2.17
schaduwe der Hemelscher dingen / gelijck Hebre.10.1
Moses van Gode vermaent was/ f als f Exo.25.40
hy den Tabernakel volmakẽ soude: Wat Act.7.44
siet (seyde hy:) dat ghy het al maect na dẽ
voorbeelde die v op dẽ berch getoont is. g 2.Cor.3.6
6 g Maer nu heeft dese onse Hoogeprie-
ster so veel beter bedieninghe ghecregen/
als hy eens beters h Verbonts Midde- h Of/ Testa
laer is/ dat in betere belofte̋ beuestight is. ments
7 Want hadde dat eerste onstraffelick ge-
weest/ so en hadde gheen plaetse voor het
ander ghesocht gheweest.
8 Want hy straftse / ende seydt tot hen:
i Siet/ de daghen sullen comen/ spreeckt i Jere.31.32
de Heere/ eñ ic sal ouer het huys Israels/ 33.34.
ende ouer het huys Juda een nieu k Ver- k of/ Testa-
bondt volmaken: ment
9 Niet na dat Verbondt dat ick met ha-
ren Vaderen ghemaeckt hebbe/ ten dage
als ick hare handt nam / ende hen wt E-
gypten leydde: want sy en zijn in dien mij-
nen Verbonde niet ghebleuen / ende ick
hebse veracht/ seydt de Heere:
10 Want dit is het Verbondt dat ick den
huyse Israels maken sal nae die daghen/
spreect de Heere: l Jc sal mijne Wetten in l Jere.31.33.
haer verstant geuen/ eñ ic salse inschrijuẽ m Zach.8.8
in haer herte: m eñ ic sal hen tot een God
wesen/ eñ sy sullẽ my tot een volck wesen:
11 n Ende sy en sullen niet een yeghelick n 1.Joã.2.27
zijnen naestẽ/ eñ een yegelick zijnen broe-
der leeren / segghende : Kent den Heere:
want sy sullẽ my alle kennen/ vandẽ min-
sten onder hen/ tot den meestẽ onder hen.
12 o Want ic sal harer onrechtueerdicheyt o Mat.3.17
p genadich wesen/ ende harer sonde ende ende 17.5.
harer ongerechticheyt en sal ick niet meer p Ofte/ ver-
ghedencken. soent zijn o-
13 Daer in dat hy seydt : Een nieuw/ heeft uer haren
hy het eerste oudt ghemaeckt: ende dat q Gr. is na
veroudt wordt/ dat q vergaet korts. by het ver-

Dat ix. Capittel. gaen.

1. Hy bewijst dat de Ceremonien ende a Gr. recht-
Sacrificien der Wet/ te niete ghemaeckt ueerdichma
zijn door de eewicheydt ende volmaeckt- kingen des
heydt der offerhande Christi/ ende zijnder Diensts
waerheydt. b Of/ wter-
1 SO hadde dan het eerste Verbont a in- lick/ cierlick
gesette wijsen des Godsdiensts / ende c Exod.26.1
een b wereltlick Heylichdom. ende 36.1
2 c Want daer was ghemaeckt een Ta- d Leui.24.4
bernakel: het eerste deel/ in welck was de e dat is/ het
Kandelaer/ eñ de Tafel / ende de voorleg- alderhey-
ginghe der Brooden : dit is genaemt het lichste
Heylighe. f Exo.25.10
3 Maer achter den tweedẽ voorhanck/ g Of/ Testa
was de Tabernakel genaemt e het Hey- ments
lighe der Heylighen/ h Exo.16.33
4 Hebbende het gouden Wierooockvat/ i Nu.17.10.
ende f de Arcke des g Verbondts alom- k Exo.34.29
me met goude bedeckt / inde welcke was 1.Reg.8.9
h het gouden Vat / daer het Manna in 2.Par.5.10
was/ i eñ de roede Aarons/ die gebloeyt l Of/ Testa-
hadde/ k ende de Tafel des l Verbondts. ments
5 m Eñ bouen dese Arcke / warẽ de Che- m Exo.25.20
rubim

rnbijn der eerlickheydt / die den Ghena-
denstoel beschaduden: vā de welcke nu niet
te segghen en is van stucke tot stucke.
n Nu.28.3 6 Dit aldus bereydt zijnde/ n gingen de
o Exo.30.10 Priesters die den Dienst volbrachten/ te
Leui.16.2.34 allen tijde inden eersten Tabernakel.
Hebre.9.25. 7 o Maer inden tweedden Tabernakel/
p Joā. 14.6 ghinck alleenlick de Hoogheypriester eens
q Of/ dē ge- des Jaers/ niet sonder bloedt/ dat hy of-
nen die den ferde voor hem/ ende des volcks misdaden.
Gods dienst 8 Waer mede de heylige Gheest beduyd-
doet/ etc. de/ dat de p wech tot het Heylichdō noch
of/ den genē niet gheopent en was / dewyle de eerste
daer voor sy Tabernakel noch zijnen standt hadde.
gheoffert 9 Welcke Tabernakel / was een afbeel-
worden/ dinge na den tegenwoordigē tijdt/ inden
r Of/ volma welcken gauen ende slachtofferen gheof-
ken fert werdē/ die den q Dienaer niet en con-
f Leuit.11.2 den r heylich maken nae der conscientie/
t Nu.19. 10 Maer waren alleenlick f in spijsen ende
u Of. doopē dranncken/ ende t verscheyden u waschin-
x Hebr.3.1 ghen/ ende rechtueerdichmakinghen des
ende 4.14/ ende vleeschs / tot der tijdt der verbeteringhe
6.20/ ende 8.1. opgheleyt.
y Act. 20.28 11 Maer Christus x de Hoogepriester der
Ephe.1.7 toecomende goeden/ comende/ is door ee-
Coloss.1.14 nen meerderen ende volmaeckteren Ta-
Hebr.10.10 bernakel/ niet met handen gemaeckt/ dat
1. Petr.1.19 is/ niet van desen maecksel:
Apo.1.5/5.9 12 Noch door Bocken ende Kalueren bloet/
z Leui.16.14 maer y door zijn eyghen bloedt eenmael
Nu.19.5.11 inghegaen in het Heylighe/ een eeuwighe
Hebr.10.4 versoeninghe ghevonden hebbende.
a1. Joā.1.7 13 z Want ist dat het bloedt der Stieren
Apocali.1.5 ende Bocken/ ende de asschen vander Koe
b Gala.1.4. ghesprengt op de veulechte / hen heylicht
Ephe.5.2 tot reynicheydt des vleeschs:
Titi 2.14 14 Hoe veel te meer a sal het bloedt Christi
c Luce 1.74 die door den eewigen Gheest b hemseluen
Rom.6.13 Gode onstraffelick geoffert heeft/ uwe con
Galat.2.20 scientien reynigē van de doodelicke werc-
1. Petr.4.2 ken/ c om den leuendigen God te dienen?
15 Ende daerom is hy een Middelaer
d Rom.5.6 des Nieuwen Testaments/ d op dat/ de-
Coloss.2.13 wijle de doodt g schiet is tot versoenin-
1. Pet.3.18 ghe der ouertredingen/ die onder het eer-
ste Testament w ren / de ghene die ghe-
roepen zijn / de belofte der eewiger eruen
ontfanghen meughen.
16 Want waer een Testament is/ daer is
het van noode / dat de doodt des Testa-
mentmakers in come.
e Gala.3.15. 17 e Want het Testament is inde dooden
vaste/ dewyle het noch niet crachtich en
is/ als de Testamentmaker leeft.
18 Daerom en werdt ooch dat eerste niet
sonder bloedt inghesét:
19 Want als Moses alle de gheboden na
de Wet / tot alle den volcke ghesproken
hadde / nam hy het bloedt der Kalueren
ende Bocken met water / ende purpuren
wolle end hysope/ ende besprengde ooch
den Boeck/ ende alle het Volck/
f Exo.24.8. 20 Seggende: f Dat is het bloet des Te-
Mat.26.28 staments/ dat v liedē God gebodē heeft.
21 Ende hy besprengde met den bloede
ooch desghelijcks den Tabernakel/ ende
alle de Vaten des Diensts.
22 Ende alle dinghen werden by na met
bloede gereynicht na der Wet: ende son-
der bloedtstortinge / en ghesciedt gheen
verghevinghe.
g Of/ figue- 23 So was het dan noot/ dat de g exēpe-
ren len der dingen die inde Hemelen zijn/ met
dese dingen ghereynicht werden: maer de
Hemelsche dinghen / met beter offerhan-
de dan dese waren.
24 Want Christus en is niet inghegaen
in dat Heylige/ dat met handen gemaect
is/ dat een exempel was des warachtigē:
maer indē Hemel selue/ om nu te verschij-
nen voor het aenschijn Gods voor ons.
25 Noch ooch om hemseluen dickmael te
offeren/ h ghelijck de Hoogheypriester allē h Exo.30.10
iaer in het heylige gaet door ander bloet. Leuit.16.2.
26 (Anders hadde hy moetē dickmael ge- 24.
leden hebbē vanden beginne der werelt:) Hebr.9.7
maer nu is hy eens/ inde volcyndinge der
tijden/ tot i aflegghinghe der sonden ver- i Of/ verniet
schenen/ door zijns selfs offerhande. tinghe
27 Ende ghelijck den menschen ghesét is
eens te steruen/ ende daer na het oordeel/
28 k Also ooch Christus eenmael geoffert/ k Rom.5.6.8
om veler sonden wech te nemen/ sal ten 1. Petr.3.18
anderen male sonder sonde ghesien wor-
den / den ghenen die hem verwachten ter
salicheydt.

Dat x. Capittel.

1. Alle de offerhandē der Wet zijn ver-
worpen / door de eenighe offerhande des
lichaēs Christi eenmael gedaē/ 22. wiens
cracht men deelachtich wordt door het ge-
loone/ in het welcke het leuen der gerech-
tighen ghelegen is.

1 Want a de Wet/ hebbende de schadu- a Deu.16.14
we der toecomende goeden/ ende niet Coloss.2.17
het beeldt der dinghen selue / en can Hebre. 8.5
niet de offerhanden / die sy alle Jare de
selue sonder ophouden offeren / nemmer-
meer b heylich maken/ de ghene die daer b Of/ vol-
toe gaen. maken
2 Anders en souden sy niet opghehouden
hebben gheoffert te worden/ daerom dat
sy/ die dienen / gheen conscientie der son-
den meer hebben en souden/ eenmael ghe-
reynicht zijnde.
3 Maer inde selue ghesciedt alle Jare
ghedachtenisse der sonden.
4 c Want het is onmeughelick / dat het c Leu. 16.14
bloedt van Stieren ende Bocken de son- Nume.19.5
de soude wech nemen. Hebr.9.13
5 Daerom seydt hy / comende in de We- d Psal.40.7
relt: d Slachtoffer ende gauen en hebt Esa.1.11.
ghy niet ghewilt / maer ghy hebt my het Jere.6.20
lichaem bereydt. Amos 5.21
6 Brandtoffer ende offer voor de sonde/
en hebben v niet behaecht:
7 Doe seyde ick: Siet / ick come/ (in het
beghin des Boecks is van my ghescre-
uen/) om uwen wille te doen/ O God.
8 Als hy bouen ghesejdt hadde: Slacht-
offer ende gauen/ ende Brandtoffer/ ende
Offer voor de sonde en hebt ghy niet ghe-
wilt / noch sy en hebben v niet behaecht/
(de welcke na de Wet gheoffert werden.)
9 Doe seyde hy: Siet/ ick come om uwen
wille te doen/ O God. Hy neemt het eerste
wech/ om het ander te setten.
10 In welcken wille wy gheheylicht zijn/
e door de offerhande des lichaems Jesu e Hebr.9.12
Christi/ eenmael gedaen.
11 Ende een yghelick Priester stont alle
daghe dienende/ ende eenderley slachtof-
feren dickmael offerende / de welcke nem-
mermeer en connen de sonde wechnemen:
12 Maer dese/ na dien hy een Slachtoffer
voor de sonde gheoffert heeft/ f is in eeu- f Psal. 110.1
wicheyt gheseten/ ter rechter handt Gods: Act.2.34
13 Verwachtende voort/ tot dat zijne vy- 1. Cor.15.25
anden ghesét worden/ tot een Voetbanck Ephes.1.20
zijner voeten. Coloss.3.1
14 Want met een Offerhande heeft hyse Hebr.1.13
eeuwichlick gheheylicht, die gheheylicht
worden.
15 Ende de heylige Geest betuycht het ons g Jere.31.
ooch selue: want na dat hy voorseyt heeft: 32.33.34.
16 g Dit is het Verbondt dat ick hen ma- Rom. 11.27
ken sal na die daghen/ seyt de Heere: Ick Hebr.8.8
sal

sal mijne Wetten in hare herten gheuen/
ende salse inschrijuen in haer verstande:
17 Ende hare sonden ende hare ongerech-
ticheden/ en sal ick niet meer ghedencken.
18 Maer waer dese vergheuinge is/ daer
en is niet meer offeringhe voor de sonde.
19 Dewijle wy dan/ Broeders/ vrijheydt
h Joã.10.9 hebben h tot den inganck des Heylich-
ende 14.6 doms/ door het bloedt Jesu/
Roma 5.2 20 Door den nieuwen ende leuendẽ wech/
Ephe.2.16 dien hy ons bereydt heeft/ door den voor-
ende 3.12 hanck/ dat is/ door zijn vleesch:
21 Ende dewijle wy hebben eenen grootẽ
Priester ouer het huys des Heeren/
22 Laet ons toegaẽ met waerachtigẽ her-
i Of/ vastic- te/ ende i vrijmoedicheydt des gheloofs/
heydt met gereynichden herte vande quade con-
scientie/ ende ghewasschen aen het lichaẽ/
k Ezechiel. k met reynen watere.
36.25 23 Laet ons eene onbewegelicke belijdinge
der hope houden: (want hy/ diet beloeft
heeft/ is ghetrouwe.)
24 Ende laet ons malcanderen aenmerc-
ken tot ontstekinghe der liefden/ ende der
goeder wercken:
25 Ende onses selfs toegaderinge niet ver
laten/ ghelijck de sommige ghewoon zijn:
maer laet ons malcanderen vermanen: eñ
dat dies te meer/ dat ghylieden siet/ dat
de dach naerdert.
l Nu.15.30 26 l Want so wy willens sondighen/ nae
Mat.12.45 dat wy de kennisse der waerheyt ontfan-
Hebr.6.5 ghen hebben/ daer en is gheen offerhande
2.Pet.2.20 meer ghebleuen voor de sonde:
27 Maer een vreesselicke verwachtinghe
des oordeels/ ende hitticheyt des vyers/
die de vyanden verslinden sal.
28 So yemãt de Wet Mosis verworpt/
m Nu.35.30 die sterft sonder barmherticheyt m onder
Deut.17.6. twee oft drie ghetuyghen:
ende 19.15 29 Hoe veel swaerder straffe meynt ghy-
Mat.18.16 lieden dat hy sal weerdich geacht wordẽ/
Joan.8.17 die den Sone Gods vertreden heeft/ ende
2.Cor.13.1 het bloet des Testaments onreyn geacht
heeft/ daer hy door geheylicht was/ ende
den Gheest der genaden versmaedt heeft?
30 Want wy kennẽ hem/ die geseyt heeft.
n Deu.32.35 n Mijne is de wrake/ ick salt vergelden/
Rom.12.19 spreeckt de Heere. Ende wederom: o De
Spr.28.1. Heere sal zijn volck richten.
o Deu.32.36 31 Het is vreesselick te vallen inde handen
des leuendighen Gods.
32 Ghedenckt die voorgaende daghen/ in
de welcke ghylieden verlicht zijnde/ eenẽ
grooten strijdt der verdruckinghen ver-
draghen hebt.
33 Eensdeels die ghylieden in versmaedt-
heyt ende verdruckinghe een schouwspel
ghewordẽn zijt: eensdeels die ghy mede-
genooten ghewordẽn zijt/ der ghener die
p Of/ wan- also p ghehandelt worden.
delen/ 34 Want ghylieden hebt met q mijne van
q Act.21.33. den gheleden/ eñ de rooninghe uwer goe-
den met vreuchdẽ toegelaten/ als die ghy
r Mat.5.12 wist/ r dat ghy voor v seluen een beter/
eñ blijuende goet inde Hemelen hebbet.
35 Worpt dan v vertrouwen niet wech/
s Gr. groote het welcke s met grooten loon vergol-
vergel- den wort.
dinge heeft 36 t Want verdraechsaemheyt is v lieden
t Luce 21.17 noodich/ op dat ghi dẽ wille Gods gedaẽ
u Abac.2.3 hebbende/ de belofte ghecrijgen meucht.
1.Pet.1.5. 37 u Want noch een seer weynich tijdts/
ende 5.10 ende hy die te comẽ staet/ sal comen/ ende
x Abac.2.4 en sal niet vertoeuen.
Roma.1.17 38 x Maer de gerechtige sal wt dẽ gheloone
Gala.3.11. leuen: eñ ist dat yemandt wijct/ soo en sal
Joan.3.36 mijn ziele in hem geen behagen hebben.
39 Maer wy en zijn niet vander afwijckin-
ghe tot verderuinghe: maer vanden ghe-
looue tot salicheydt der ziele.

Dat xj. Capittel.

1. Het geloove is de voornaemste cracht
die inde Vaderen ghewrocht heeft.

1 Ende het ghelooue/ is een a versekert- a Of/ steun-
heydt der dingen diemen hoopt/ ende sel
een bewijs der dinghen diemen niet
en siet.
2 Want om dit/ zijn de Oude met ghe-
tuyghenisse verciert.
3 Door het geloove verstaen wy/ b dat de b Gene.1.1
Werelt door Gods woort bereydt is/ c so Psal.33.6
dat de dinghen die wy sien/ niet wt sien- Joan.1.10
lieke dinghen ghemaeckt en zijn. Ephe.3.9
4 Door het geloove d offerde Abel Gode Coloss.1.16
een beter offerhande dan Kain/ e door de c Rom.1.20
welcke hy betuycht is rechtueerdich te Psalm.19.1
zijne/ dewijle God ouer zijne gauẽ getuy- d Gene.4.4
genisse gegeuen heeft: ende door dit selue e Mat.23.35
spreeckt hy noch/ hoewel hy gestoruen is.
5 Door het geloove wert f Enoch wech- f Gene.5.24
ghenomen/ dat hy de doodt niet sien en Spr.44.16
soude/ ende en wert niet geuonden/ daer- ende 49.16
om dat hem God wechghenomen hadde: Sapi.4.10
want eer hy wechghenomen was/ hadde
hy getuygenisse dat hy Gode behaechde.
6 Maer sonder ghelooue ist onmogelick
Gode te behaghen: want wie tot Godt
coemt/ die moet ghelooven dat Godt is/
ende dat hy den ghenen die hem soecken/
g loont. g Gr. loon-
7 Door het ghelooue * Noe van Gode vergheldec
vermaent van het ghene datmẽ noch niet is.
en sach/ vreesde/ ende maeckte de Arcke/ * Gen.6.13
tot zijns huysghesins behoudinghe: door Spr.44.17.
de welcke Arcke hi de werelt h oordeelde/ h Of/ ver-
ende is der gherechticheydt/ die nae den doemde
ghelooue is/ Erfghenaem ghewordẽn.
8 Door het geloove i was Abraham ge- i Gene.12.4
hoorsaem gewordẽ/ als hy geroepẽ was
om wt te gaen tot de plaetse die hy soude
tot erffenisse ontfangẽ/ ende hy ginck wt/
ende en wiste niet waer hy comen soude.
9 Door het ghelooue ghinck hy woonen
in het Lant der beloftẽ/ als in een vreemt
Lant/ ende woonde in Tabernakelen met
Isaac ende Jacob/ die mede Erfghena-
men waren der seluer beloften:
10 Want hy verwachtede de Stadt/ die
fundamenten hadde/ wiens Timmermee-
ster ende Schepper God is.
11 Door het ghelooue k heeft oock Sara k Gen.17.19
selue macht ontfanghen/ om zaet te l ghe- ende 21.2
uen/ m eñ vaerde tegen den tijt haers ou- l Of/ ont-
derdoms/ dewijle sy hem ghetrouwe ghe- fanghen
acht hadde/ die het beloefde. m Luc.1.36
12 Daerom is oock van eenen/ ende dien
verstoruen/ sulck een menichte gheboren/
n als de sterrẽ des hemels/ eñ als het zant n Gen.15.5
aen den Oeuer der Zee/ dat ontallick is. Rom.4.18.
13 o Dese alle/ zijn nae den ghelooue ghe- o Joan.8.56
storuen/ als sy de beloften niet ontfangen
en hadden: maer haddense van verre ghe-
sien/ ende ghelooft/ ende ghegroet/ ende
beleden p dat sy gasten ende Vreemdelin- p Gen.23.4
ghen waren op der Aerden. ende 47.9
14 Want die sulcks segghen/ ghenen te
kennen/ dat sy haer Vaderlandt soecken.
15 Eñ haddẽ sy dat vaderlãt gedachtich ge
weest daer sy wt gecomen waren: sy had-
den bequamẽ tijt om wederom te keeren.
16 Maer nu hebben sy nae een beter lust
ghehadt/ dat is/ na het Hemelsche. Daer-
om en schaemt hem Godt haers niet/ dat q Exo.3.6.
hy q haer Godt genaemt wort: want hy Mat.22.32.
hadde hen een Stadt bereydt. Acto.7.32.
17 Door het geloove r heeft Abraham als r Gen.22.10
hy versocht wert/ Isaac gheoffert/ eñ hy Sapa.44.23
die

die de beloften ontfangen hadde/ heeft zij-
nen eenichghebooren Sone gheoffert:
s Oft/tot 18 (s Vanden welcken gheseydt was: t In
t Gen.21.12 Isaac sal v zaet ghenoemt worden/)
Roma 9.7. 19 Ende achtede dat Godt machtich was
Galat.3.29. oock uyt de dooden te verwecken: waer
uyt hy hem oock nae ghelijckenisse weder-
ghebracht heeft.
20 Door het gheloove van dingen die co-
u Gen.27.28 men souden/ u seghende Isaac zijn sonen/
39. Jacob ende Esau.
x gen.48.15. 21 Door het gheloove x seghende Jacob
y Gen.47.31 doe hy sterf/ eenen yeghelicken der sonen
z Oft/aen- Joseph/ y ende z buychde a op het opper-
badt. ste zijner roede.
a Oft/nae 22 Door het gheloove b melde Joseph als
b gen.50.24 hy sterf / vanden uytganck der kinderen
Israels / ende gheboodt van zijne ghe-
beenten.
c Exod.2.2. 23 Door het gheloove c was Moses/ als
Acto.7.20. hy gheboren was drie maenden verborgen
van zijne Ouderē, om dat sy sagen dat het
een schoon kindekē was: ende sy en vreesden
het ghebodt des Conincx niet.
d Psa.84. d 24 Door het gheloove weygerde Moses/
e Dat is/ als hy groot gheworden was / een sone
sulcke nut- der dochter Pharao ghenaemt te zijne:
ticheyt als 25 d Verkiesende liever met Godts volck
hy sonder quaet te lyden/ dan tijdelicke e nutticheyt
sonde niet der sonden te ghebruycken:
gebruycken 26 Achtēde de versmaetheyt Christi meer-
conde. der rijckdom te zijn/ dan de Schatten van
Egypten: want hy sach nae de verghel-
dinghe des loons.
27 Door het gheloove heeft hy Egypten
verlatē/ niet vreesende den toorn des Co-
nincx: want hy bleef volstādich/ als of hy
den ghenen die onsienlick is/ ghesien hadde.
f exo.12.13.23 28 Door het gheloove/ f hielt hy het Pas-
cha/ ende de bespreyinghe des bloedts/
om dat de Verderver der eerstghebooren
hen niet ghenaken en soude.
g Exo14.22. 29 Door het gheloove g ginghen sy door
h Jos.6.20. de roode Zee / als door drooghe Aerde/
i Josue 2.1 het welcke de Egyptenaers oock versoec-
k Josu.6.25 kende/ zijn verdroncken.
Jaco. 2.25 30 Door het gheloove h vielen de mueren
l Judic.6.11 van Jericho / als sy tot seven dagen had-
m Judi.4.6 den ommeringt gheweest.
n Judi 13.24 31 Door het gheloove i Rahab de Hoere
o Judic.11.1 de Bespieders met vrede ontfangen heb-
ende 12.17 bende/ en k verghinck niet met de onghe-
p 1. Samu. hoorsame.
17.45 32 Ende wat wil ick meer segghen? want
Spr. 47. 3.4 de tijdt soude my beghevē/ soude ick ver-
q 1. Samuel tellen van l Gedeon/ m ende Barak/ n en
12.20. Samson/ o ende Jephte/ p ende David/
r 1. Sa. 17.35 q ende Samuel/ ende de Propheten.
Spr. 47.3 33 De welcke door het gheloove hebben
Dani.6.22 Coninckrijcken overwonnen / gherech-
1. Macha. ticheydt ghewrocht / beloften vercregen/
2.60. r de Leeuwen muylen ghestopt/
s Dan. 3.92 34 s De cracht des vyers uytgelescht/ zijn
t Griecx/dē t u het scherpe des Sweerdts ontvloden/
mondt x uyt cranckheyt sterck gheworden/ crach-
u 1. Reg.19.3 tich gheworden in den strijdt/ y hebben
x Esa.38.21 vreemde Heyrlegers doen wijcken:
y Judit.15.1 35 z De vrouwen hebben hare dooden uyt
z 1. Reg 17.23 de opstandinge weder ghecregen. Andere
2. Reg. 4.36 hebben hen laten als een Tamboer uyt-
recken/ de verlossinghe verachtende / om
dat sy tot een beter opstandinghe comen
souden.
36 Andere zijn met bespottinghen ende
gheesselen versocht gheweest / ende oock
a Jere.20.2 a met banden ende ghevanckenisse:
b 2. Re.21.13 37 b Sy zijn ghesteenicht/ doorsneden/ ver-
c 2 Reg. 1.8 socht / met den Sweerde ghedoodt: c sy
Mat.3.4 hebben in Schaeps vellen ende Gheyten

vellen ghewandelt/ verlaten/ verdruckt/
qualick ghehandelt:
38 Der welcker de Werelt niet weerdich
en was: ende hebben in Woestijnen ghe-
dwaelt/ ende op Berghen/ ende in Spe-
loncken/ ende in holen der Aerden.
39 Ende alle dese hebben door het gheloo-
ve ghetuyghenisse ghehadt: ende en heb-
ben de belofte niet vercreghen:
40 Dewijle Godt wat beters voor ons
voorsiē hadde/ om dat sy sonder ons niet
en souden volmaeckt worden.

Dat xij. Capittel.

1. Vermaninghe tot lijdtsaemheydt/
5. ghehoorsaemheydt/ 14. vrede en hey-
licheyt/ 18. bovē al om neerstelick te hoo-
ren den Sone Gods, sprekende tot allen.

1 Dewyle wy dan/ met soo groote een
wolcke der ghetuyghen ommeringt
zijn/ a laet ons oock alle last/ ende de a Rom.6.4
seer aencligghende Sonde aflegghende/ Ephe.4.22
b volstandelick den strijdt loopen/ die ons Colo.3.8
is voorghestelt: 1. Pet.2.1
2 Siende op den Leydsman ende Volma- ende 4.1
ker des gheloofs/ Jesum/ de welcke voor Rom.12.1
de vreuchde/ die hem voorghestelt was/ b Oft/ met
c heeft het cruyce verdraghen/ en de scham- lijdtsaem
de veracht: d ende is ter rechter handt c Phil.2.8
des Throons Gods ghesetten. d Heb.8.1
3 Want overlegt dat dese sulcke een te-
ghenspreken der Sondaren tegen hem ge-
leden heeft/ op dat ghy niet slap en wort/
ende slap in uwe e ghemoedt. e Griecx/ zie-
4 Ghy liedē en hebt noch niet tot dē bloe len.
de wederstaen/ strijdende tegen de sonde:
5 En ghy liedē hebt de vermaninge ver-
getē, de welcke tot v/ als tot hare kinderē
spreect: f Mijn sone/ en veracht de castij- f Pro.3.11.
dinghe des Heeren niet/ noch en verslaut Job.5.17.
niet/ als ghy van hem ghestraft wordet.
6 g Want de Heere castijdt hem / dien hy g Apoc.3.19
lief heeft: ende geesselt eenen yeghelicken
sone dien hy aenneemt.
7 Ist dat ghy lieden de castijdinghe ver-
draecht/ Godt sal h v als kinderen aen- h Oft/tot v
gaen. Want waer is een sone dien de va- als kinderen
der niet en castijdt? comen.
8 Maer ist dat ghy lieden sonder castij-
dinghe zijdt, daer van sy alle deelachtich
gheworden zijn/ so zijt ghy dan Bastaer-
den/ ende niet kinderen.
9 Voort/ wy hebben doch onse vleesche-
licke vaderen ghehadt die ons castijdden/
ende wy vreesdense: sullen wy niet veel
meer den Vader der Gheesten onderda-
nich wesen/ ende leven?
10 Want die hebben ons een weynich
tijdts na haer goetdūncken ghecastijdt:
maer dese castijdt ons tot onsen profijte/
om dat wy zijner heylicheyt souden deel-
achtich worden.
11 Alle castijdinge als sy tegenwoordich
is/ en schijnt geen vreuchde / maer droef-
fenisse te zijn: maer daer na geeft sy vreed-
same vrucht der gherechticheyt, allen die
daer door gheoeffent zijn.
12 i Daerom recht weder op de traghe i Esa.35.3
handen/ ende slappe knyen:
13 t En maeckt rechte gangē met uwe voe-
ten/ op dat het creupel niet af en dwale/
maer liever ghesont worde.
14 k Staet na vrede met allen/ l ende nae k Rom.12.18
heylicheydt/ sonder welcke niemant den l Mat.5.8
Heere sien en sal. m 2 Co.
15 m Ende siet toe/ dat niemant van de ge-
nade Godts en verachtere: dat daer niet
eenighe wortel der bitterheydt spruyten-
de/ beroerte en make/ ende door de selve
vele ontreynicht worden.

Dat

n Gen. 25.33 16 Dat daer niemandt sy een Hoereerder/
ofte onheylige/ n gelijck Esau/ die om een
spijse zijn eerste geboorte recht wech gaf.
o Gen.27.38 17 o Want ghy lieden weet dat hy oock
daer nae als hy de segheninghe beerven
wilde, verworpen wert; want hy en vant
gheen plaetse des berouws/ hoe wel hy die
met tranen sochte.
18 Want ghy lieden en zijt niet ghecomen
p Exo.19.12 p tot den tastelicken Berch/ende branden
ende 20.21. de vyer/ende donckerheydt/ende duysternisse/ende onweder.
19 Eñ der Trompetten geluyt/eñ stemme
q Exo.20.19. der woorden/q welcke diese hoorde/ baden
Deut.18.16. datmen hen niet meer en soude spreken.
20 (Want sy en conden niet draghẽ/ dat daer
r Exo.19.13. geboden wert: r Ist dat eenich Dier den
Berch aenraest het sal ghesteenicht wordẽ/
oft met een geschut doorschoten worden.
21 Eñ dat gesichte was so vreesselick/ dat
Moses seyde: Ick ben bevreest eñ beve.)
22 Maer ghy lieden zijt ghecomen totten
s Apo.21.10. Berch Sion / ende tot de Stadt des le-
t Griecx/ le- vendighen Gods tot dat s Hemelsche Je-
gionen der rusalem/ ende de Vergaderinghe der t on-
ste. tallicker Enghelen.
23 Ende tot de Ghemeynte der eerstghe-
booren die in den Hemel gheschreven zijn/
eñ tot Godt den Rechter over alle/ eñ tot
de Gheesten der volcomen Heylighen.
24 Eñ tot den Middelaer des Nieuwen
u 1.Pet.1.2. Testamẽts Jesum/ eñ tot u het bloet der
Heb.9.14. besprenginge/ dat beter dingen spreeckt/
x Gen.4.10. dan het bloedt x Abels.
y Hebr.2.3. 25 y Siet toe dat ghy hẽ die daer spreect/
niet en veracht: Want ist dat die hem niet
ontvloden en zijn/ die den ghenen verach-
teden die op Aerden sprack/ veel meer wy
ist dat wy hem weyghereen/ die vande He-
melen is.
26 Wiens stemme de Aerde doe beweech-
de: maer nu vercondicht hy / ende seydt:
z Aggei 2.7. z Noch eenmael sal ick bewegen/ niet al-
leenlick de Aerde/ maer oock den Hemel.
27 Dat hy seyt: Noch eenmael/ beduyt de
veranderinge der bewegelicken dinghen/
als die ghemaeckt zijn/ om dat het ghene
dat onbeweghelick is/ soude blijven.
28 Daerom dewijle wy een onbewegelick
Coninckrijcke ontfanghen / laet ons de
a 1.Pet.2.4. genade houden/ a door de welcke wy Go-
b Deu 4.24 de behaghelick dienen / met eerweerdic-
heydt ende vreese:
a Griecx de 29 b Want onse God is eẽ verterende vyer.

Dat xiij. Capittel.

broederlic- 1. Vermaninghe tot de liefde te volgẽ/
ke liefde blij- herbergich/ barmhertich/ eerlick / reyn te
ve/ zijn/ 5. ende om met het tegenwoordighe
b Ro. 12.10. te vreden te zijn in dese Werelt : dat de
Ephe.4.3. wercken der Christenen ghereghelt wor-
1.Pet.1.22. den na den wille Godts.
ende 2.17.
c Ro.12.13. 1 Blijft a inde b broederlicke liefde/
1.Pet. 4.9. 2 Vergeet niet c herberghich te zijne.
d Gen. 15.3. d Want hier door hebben sommighe
ende 19.2. Enghelen gheherberght onwetende.
e Mat.25.36. 3 e Gedenct der f gevangenen/ gelijck oft
f Griecx/ ge- ghy mede gevangen waert: ende der ver-
bonden. druckten/ als oft ghy oock selve inden li-
g Of/ onder chame verdruckt waert.
h Exo. 23.8. 4 Het houwelic is g by allen eerlic/ eñ een
Deut.16.19. onbevlect bedde: maer de hoereerders eñ
Prov. 15 16. overspeelders sal Godt oordeelen.
i 1. Tim.6. 6 5 h De wandelinghe sy sonder ghieric-
Syra.29.30 heydt: i Weest te vreden met het geneẽ dat
k Deut.31. 6 teghenwoordich is: want hy heeft ghe-
Josue.1.5. seydt: k Ick en sal v niet begheven / noch
l Psa.56.5. sal v niet verlaten.
ende 118 6. 6 So dat wy met een vertrouwẽ seggen:
m Heb.13.17. l De Heere is mijn hulper; ick en sal oock

niet vreesen wat my eẽ mẽsche doẽ mach.
7 m Gedenckt uwe Voorgangers / die v
het woort Gods gesproken hebben: ende
volcht haer ghelooue na / aenmerckende
de wtcoemste harer wandelinghe.
8 Jesus Christus is gisteren eñ heden de
selve/ ende in der eewicheydt.
9 n Laet v niet ommevoerẽ met meniger- n Jere.29.8.
leye ende vreemde leeringhen. Want het Mat.24.4.
is goet het herte met de ghenade te ver- Roma 16.16
sterken: o niet met spijsen die niet gehol- Ephes.5.6.
pen en hebben de ghene die daer in ghe- Colos 2.8.18
wandelt hebben. 2.Thes.2.2.
10 Wy hebben eenen Altaer/ vandẽ wel- 1.Joan.4.1.
ken te eten sy geen macht en hebben / die o Joan.6 27
den Tabernakel dienen. Roma.14.17
11 p Want der Dieren/ wiens bloet door p Exo.29.14
den Hoogenpriester in het Heylige inghe- Levi.4.21.
bracht wort/ dier selver lichamen worden ende 6. 30.
buyten den Legher verbrandt. ende 16. 27.
12 Daerom q heeft oock Jesus buyten de Num 19.3.
poorte geleden/ om dat hy het volck door q Joã.19.20
zijn bloet soude heylighen.
13 Laet ons nu tot hem wtgaen buyten
den Leger/ zijne versmaetheyt dragende:
14 r Want wy en hebben hier geẽ blijvẽde r Phil.3.20.
stadt/ maer wy soecken de toecomende.
15 s Laet ons dã door hẽ altijts Gode de s Oft/ Soo
Offe hande des lofs offeren/ dat is/ t de offeren wy
vrucht der lippẽ/ die zijnen Naẽ belijdẽ. dan.
16 Eñ en vergeet niet der weldadicheydt t Osee.14.3.
ende ghedeylsaemheydt/ u want sodani- u Phil.4.18
ghe Offerhanden behaghen Gode.
17 x Weest uwen Voorgangeren ghehoor- x Phil.2.29
saem ende onderdanich / want sy waken 1.Thes.5.12
voor uwe sielen/ y als die rekenschap ge- 1.Tim.5.17.
ven sullen: op dat sy dat doen moghen y Ezec.3.18.
met vreuchden/ sonder suchten: want dat ende 33.6.
is v onprofijtelick.
18 Bidt voor ons: want wy vertrouwen
dat wy een goede conscientie hebbẽ/ soec-
kende onder allen wel te wandelen.
19 Maer ick bidde v te meer, dat ghy dat
doet, op dat ick te eer v weder ghegeven
worde.
20 De God des vreden die vande dooden
weder ghebracht heeft z den grooten Her- z Esa.40.11.
der der Schapen / door het bloet des ee- Ezec.34.23.
wighen Testaments/ onsen Heere Jesum Joan.10.11.
Christum: 1.Petr.5.4
21 a Die volmake v in alle goede werckẽ/ a 2.Cor.13.11.
om zijnen wille te doen/ makẽde in v/ dat Philip.2.13.
voor hem welbehagelick is/ door Jesum
Christum/ dẽ welckẽ sy de eerlicheyt van
eewicheyt tot eewicheyt. Amen.
22 Ick bidde v/ broeders/ verdraeght het
woort der vermaninge want ick hebbe v
met corten woorden ghescreven.
23 Ghy weet dat onse broeder Timotheus
b verlost is/ met den welcken ic v sien sal/ b Of/ henen
ist dat hy cortes coemt. ghelaten.
24 Groet alle uwe Voorgangers/ ende al-
le de Heylighen. Sy groeten v die van
Italia zijn.
25 De ghenade sy met v allen. Amen.
Tot den Hebreen geschreven van Ita-
lia/ ghesonden door Timotheum.

Argument.

De Apostel Jacobus strast swaerlick de zeden ende gemeyne sonden zijns tyts/ leerende dat de warachtighe Religie niet gelegen en is in woorden/ ende ydele roeminge vanden ghelooue/ maer in Godsalicheydt/ de welcke warachtelick goede wercken voortbrengt. Hy leert oock vele noodighe ende nutte geboden van Christelicken leven.

De Alghemeyne Sendt-brief Jacobi.

Dat Eerste Capittel.

2. De nuttichepdt des cruyces. 17. eñ de oorspronck alles goedts/ 21. de maniere vã hem te onderworpẽ dẽ woorde Gods/ 26. ende de warachtighe Religie.

1 IAcobus een Dienstknecht Godts/ ende des Heeren Jesu Christi: den twaelf ge
a Act.8.1. slachten: a die in de verstroyinge zijn/
1.Petr.1.1. Salichepdt:
b Rom.5.3. 2 b Mijne Broeders/ acht dat voor groo
1.Petr.1.6. te vreuchde/ als ghy in veelderhande ver-
soeckinghen coemt:
c Rom.5.3. 3 c Wetende dat de beproevinge uws ghe-
1.Petr.1.7. loofs lijdtsaemheydt werckt:
4 Maer de lijdtsaemheyt hebbe eẽ volmaect
werck/ op dat ghy volmaeckt zijt/ eñ ghe
d Prou.2.3. heel in gheenen dinghe ghebreckelick.
e Iere.29.12 5 d Eñ ist dat yemãt vã u wijsheyt gebreect
Math.7.7. heeft/ dat hy die begeere vã Gode/ die se ee
ende 21.22. nen yegelicken mildelick geeft/ eñ niet en
Mar.11.24 verwijt: ende hem sal ghegheven worden.
Luce.11.9. 6 e Maer dat hy met gheloove begheere/
Joan.14.13 niet twijffelende: want die twijffelt/ die is
ende 16.24. gheliJck de vloet der Zee / die door den
1.Joan.3.21 wint ghewaecht ende ghedreven wordt.
ende 5.14. 7 Want sulck een mensche en dencke oock
niet dat hy yet ontfangẽ sal vã dẽ Heere.
f Gr. twee- 8 Een f wanckelmoedich man is onghe-
sielich. stadich in alle zijne weghen
9 Maer een Broeder die vernedert is/
die roeme in zijne hoocheydt.
10 Ende die rijcke is / die roeme in zijne
vernederinghe want hy sal als een bloe-
me des gras vergaen.
g Esai.40.6 11 g Want gelijck de Sonne is opgegaen
Syra.14.18 met hitte eñ heeft het gras verdweent/
1.Cor.7.31.] eñ zijn bloeme is afgevallen/ eñ de eierlic-
Jacob.4.14 heyt zijns aensichts is vergaẽ: alsoo sal ooc
1.Petr.1.24 de rijcke in zijne h weghen verdwijnen.
1.Joan.2.17 12 i Salich is de man / die versoeckinghe
h Oft/ over verdraecht: want als hy sal beproeft zijn/
neerdighe- sal hy k de croone der eerlickheyt ontfan
den. gen/ de welcke de Heere beloeft heeft/ den
i Job.5.17. ghenen die hem lief hebben.
k 2.tim.4.8 13 Niemandt die versocht wordt/ segghe
1 Petr.5.4. l dat hy van Gode versocht wordt: want
Apoca.2.10 Godt en can niet gheenen quade versocht
l Grieck/ ick worden. hy en versoeckt oock niemandt.
worde van 14 Maer een yegelick wort versocht / als
Gode ver- hy van zijne eyghen begeerlickheyt afge-
socht: trocken ende verlockt wordt.
15 Daer nae als de begheerlickheyt ont-
fanghen heeft/ baert sy de sonde / ende de
sonde als sy volbracht is/ brengt de doot
voort.
16 Dwaelt niet/ mijne lieve Broeders:
m 1.cor.4.7 17 m Alle goede gifte/ ende alle volmaeck-
Prou.2.6. te gave is van boven comende / van den
Vader der lichten by den welcken gheen
veranderinghe/ oft veranderlicke bescha-
duwinghe en is.
n 1.Cor.4.15 18 n Na zijnen wille heeft hy ons ghege-
Galat.4.19. nereert/ door het woordt der waerheydt/
1.Petr.1.23. om dat wy souden wesen eenighe eerste-
linghen zijner creaturen.
19 So dan/ mijne lieve Broeders/ o eẽ ye
o Pro.17.27 gelic mensche sy rasch om te hoorẽ: trage
Syr.5.13. tot spreken/ ende trage tot toornicheydt:
20 Want de toornicheydt des mans / en
werckt Gods gherechticheydt niet/
21 p Daerõ alle vuylicheyt eñ overvloet d'
p rom.13.12 boosheyt wech worpẽde/ ontfãgt met alle
Colos.3.8. lieflicheyt het woort dat in u gheplant wort/
q Mat.7.21 het welcke uwe sielẽ can salich maecken.
Roma.2.13. 22 q Eñ weest daders des woorts/ eñ niet
alleenlick hoorders / u selven bedriegende
23 r Want ist dat yemant het woort hoort r Luce 6.47.
ende niet en doet/ dese is gelijck een man s Grieck het
die s zijn aengeboren aensichte bemerckt aensichte
in eenen spieghel. zijner ghe-
24 Want hy heeft hemselven bemerckt/ eñ boorten.
is wech ghegaen/ ende heeft terstont ver-
geten hoedanich hy was.
25 t Maer die de volmaeckte Wet der t Mat.5.19
vrijheyt insiet / eñ in die gedurich blijft:
dese/ dewijle hy gheen vergheetelick hoor-
der en is/ maer een dader des wercks/ sal
salich wesen in zijn doen.
26 u Ist dat yemant onder u lieden denct/ u Psa.34.14
dat hy Godsdienstich is/ ende zijn tonghe 1.Petr.3.10.
niet bedwingt/ maer verleydt zijn herte: Jacobi 3.5.
sulcken Godtsdienst is ijdel.
27 De suyver eñ onbevleckte Godtsdienst
voor Godt den Vader/ is dese:
28 De Weduwen eñ Weesen in hare ver-
druckinge x besoecken/ eñ hemselven on- x Grieck op
bevleckt houden van der Werelt. sien. oft toe
sien/

Dat ij. Capittel.

1. Hy recommandeert den oorspronc eñ reghel des rechten oordeels/ eñ aller goe- der wercken/ 14. naemelick / het levende gheloove ende liefde.

1 MYne Broeders/ hebt het gheloove on
ses Heeren Jesu Christi der eerlick-
heyt niet a in uytneminge d' persoonẽ. a Leui.19.15
2 Want ist dat in uwe Vergaderinghe Deut.1.17.
coemt een man met eenen gouden rinc/ in ende 16.19.
eierlicke cleedinghe: eñ daer oock een arm Pro.24.23.
man coemt met eene vuyle cleedinghe/ Syr.42.1.
3 Ende ghy siet op hem / die het eierlick
cleet draecht/ ende segt tot hem: Sit ghy
hier wel: eñ segt tot den armẽ: Staet ghy
daer: oft sit hier onder mijne voetbanck:
4 Hebt ghy niet onderschept gemaect by
u selven / ende zijt oordeelders geworden/
verkeerdelick bedenckende?
5 b Hoort/ mijne lieve broeders/ heeft God b Job.7.49
niet de Arme deser Werelt vercoren / om 1.Cor.1.26.
rijcke te zijn in het gheloove/ eñ erfgenamẽ
des Coninckrijcks / dat hy beloeft heeft
den ghenen die hem lief hebben?
6 Maer ghy hebt den Armen versmaet.
Verdrucken u niet de rijcke door gewelt/
ende trecken u tot de Rechtstoelen?
7 Lasteren die selve niet den goedẽ Naem
c die over u aengheroepen is? c Oft / daer
8 Nochtans ist dat ghy de Coninclicke ghy na ghe
Wet volbrengt na de Schrift: d Ghy sult naemt zijt/
uwen naesten lief hebben als u selven / so d Leui.19.18
doet ghy wel. Mat.22.39
9 Maer ist dat ghy den persoon aensiet/ Mar.12.31
so werckt ghy sonde/ eñ wort van de Wet Roma.13.9
als overtreders ghestraft. Galat.5.14
10 e Want so wie de gheheele Wet gehou- Ephes.5.2
den heeft/ ende in een stuck f misstreet/ die 1.Thes.4.9
is in allen schuldich. e Ezec.18.
11 Want die geseydt heeft: g Ghy en sult Mat.5.19
geen overspel doen/ die heeft oock geseyt: f Oft/ ...
Ghy en sult niet dootslaen. Ende oft ghy g Ex.20.14
gheen overspel ghedaen en hebt / maer Mat.5.27
hebt ghedoodt/ so zijt ghy een overtreder
der Wet ghewordden.
12 Spreeckt soo / ende doet soo / als die
door de Wet der vrijheydt sult gheoor-
deelt worden.
13 h Want een onbarmhertich oordeel sal h mat.6.15.
gaen over hem die gheen barmherticheyt ende 18.35
ghedaen heeft: ende de barmherticheydt Mar.11.26
roemt teghen het oordeel. Luce 16.25
14 i Wat nutticheyt ist/ mijne broeders/ so i mat.7.21
yemant seydt dat hy het gheloove heeft/ Jacobi 1.22
ende en heeft de wercken niet: can hem
dat gheloove salich maken? k Luce 3.11
15 k Ist dat eenighe broeder oft suster 1.Joan.3.17
naeckt

naeckt zijn/ende gebreck hebben van den
dagelickschen cost/
16 Ende yemant van u tot hen seyt: Gaet
in vrede/wordt warm/ende versaet: ende
hen des lijfs noodtdrufte niet en gheeft/
wat helpt dat?
17 Also oock het geloove / ist dat het geen
wercke en heeft/so is het by hem seluen doot.
18 Maer men mach oock segghen : Ghy
hebt het geloove/ende ick hebbe de werc-
l Oft/son- ken: bewijst my u geloove l wt uwe werc-
der uwe/etc ken: ende ick sal u wt myne wercken myn
gheloove bewijsen.
19 Ghy gelooft dat daer een Godt is: ghy
m Mat.1.24 doet wel/ m de Duyvelen gelooven ooc/
ende grouwelen.
20 Maer wilt ghy weten/O ydel mensche/
dat het geloove sonder de wercken doot is
21 Is niet Abraham onse Vader wt de werc
n Gen.22.10 ken gerechtueerdicht/ n als hy Isaac zij-
o Oft/inde nen Sone op den Altaer geoffert hadde?
wercken 22 Siet ghy niet dat het gheloove o zijne
crachtich wercken gheholpen heeft, en dat wt de werc
was. ken het gheloove volmaeckt was?
23 En de Schrift wort vervult / die daer
p Gen.15.6. seydt: p En Abraham geloofde Gode/ en
Roma.4.1. het were hem gerekent tot rechtueerdic-
Galat.3.6. heyt/en hy is een vrient Gods genaemt.
24 Siet ghy dan / dat de mensche wt de
wercken gherechtueerdicht wort/ en niet
alleenlick wt den gheloove?
q Josu.2.1. 25 En desgelijcx oock q Rahab de hoere/
ende 6.23. wert sy niet wt de wercken gerechtueer-
Hebr.11.31. dicht/ als sy de boden ontfangen en door ee-
nen anderen wech ghesonden hadde?
26 Want gelijck het lichaem sonder geest
doot is/ also is oock het gheloove sonder
de wercken doodt.

Dat iij. Capittel.

1. Hy verbiet de begeerte van anderen
te oordeelen/ 5. en beschrijft so wel de ey-
ghenschap der tonge/ 13. als der valscher
ende warachtigher wijsheyt.

a Mat.23.6. 1 MYne broeders/ a weest niet vele Mee
b Ezec.3.18. sters/ wetende/ b dat wy te swaer-
ende 33.6. der oordeel sullen hebben.
Hebr.13.17. 2 Want wy struyckelen alle in velen: c ist
c Spr.14.1. dat yemant in woorden niet en struyckelt/
ende 17.16. die is volmaeckt/ ende can oock gheheel
ende 25.11. zijn lichaem dwinghen.
3 Siet/wy steken den Peerden toomen
in den muyl/om dat wyse ons souden ge-
hoorsaem maken/ ende wy duyghen het
gheheele lichaem.
4 Siet oock de schepen / hoe groot sy
oock zijn / ende van harde winden gedre-
ven: sy worden met eenen seer cleynen roe-
re ommegheuoert/ waer de beweginghe
des Stierders wil.
d Spr.28.13 5 d Also oock de tonge is een cleyn lidt/ en
roemt groote dingen: Siet een cleyn vyer/
e Oft/veel hoe e grooten Bosch het ontsteeckt:
materie. 6 De tonge is oock een vyer/ een Werelt
f Griecx der f vol ongerechticheyts. Also wort de ton-
ge in onse leden gestelt/ besmettende het ge-
g Oft den heele lichaem/ ontsteeckende g de geschapen
loop des le- Werelt/ ende is ontsteken van der Helle.
vens. Gr. 7 Want de natuere aller Dieren en Voge-
loop der ge len/ en der cruyppender Beesten / ende der
boorten. Zeedieren/ wort ghetemt/ en is ghetemt
van der menschelicker natuere:
8 Maer de tonge en can gheen mensche
temmen/ sy is een onbedwingelic quaet/
vol van doodtlicken fenijne.
9 Door haer loven wy Godt / ende den
Vader : ende door haer vermaledijen wy
h Gen.1.27. de menschen/ h die nae de ghelijckenisse
Sap.2.23. Godts ghemaeckt zijn.
10 Wt eenen monde coemt segeninghe en

vloeck. Myne broeders/ het en betaemt
niet dat het also gheschiede.
11 Geeft oock een fonteyne wt eenen gate
soet ende suer?
12 Myne broeders can oock een Vijghe-
boom Olyven dragen/ oft een Wijnstock
Vijgen? Also can ooc geen Fonteyne sout
ende soet water gheuen.
13 Wie is daer wijs ende verstandich on- i Eph.5.8.9.
der u lieden / i die bewijse wt zijne goede
wandelinge zijne wercken/ in saechtmoe-
dighe wijsheydt.
14 k Ist dat ghy bitteren nijdt ende twee- k Ro.13.13.
dracht hebt in u herte/ wilt niet roemen/
ende der waerheydt lieghen. l 1.Cor.2.6.
15 l Want dat en is de wijsheydt niet die
van boven coemt/ maer is Aertsch / vlee-
schelick/ ende Duyvelsch. m 1.Cor.3.3.
16 m Want waer nijt ende tweedracht is/ Galat.5.19.
daer is oproer/ ende alle boose wercken.
17 Maer de wijsheyt die van boven is/ die
is ten eersten suyver/ daer na vreedsaem/
redelick/ gesegghelick/ vol barmherticheyt
ende goede vruchten/ sonder n wtneminn- n Oft/on-
ghe/ niet gheveynst. derscheydin
18 Ende de vrucht der rechtueerdicheydt ghe.
woordt in vrede ghesaeyt/ den ghenen die
vrede maken.

Dat iiij. Capittel.

4. De vrientschap der Werelt strijt tegen
de vrientschap Gods / 6. den welcken men
moet gehoorsaem zijn / ende den Duyvel
wederstaen/ 11. sonder van malcanderen
quaet te spreken/ 13. ende hemselven in al-
le dinghen ghedraghen na den wille des
Heeren.

1 VVaer van coemt den twist ende strijdt
onder u? Ist niet hier van/ wt uwe wel-
lusten die in uwe leden strijden?
2 Ghy begheert/ende en hebt niet. Ghy
a benijdt ende begheert yverichlick/ende a Oft/doo-
en cont niet ghecrijghen. Ghy vecht ende det.
strijdt/ende ghy en hebt niet/ daerom dat
ghy niet en bidt.
3 Ghy bidt/ en en ontfangt niet/ b daerom b Mat.20.22
dat ghy qualick bidt/ om dat ghyt in uwe Rom.8.26.
wellusten verdoen soudt.
4 Overspeelders ende Overspeelderssen/
en weet ghy niet dat de vriendtschap des
Werelts vyandtschap Godts is? c Soo c Josu.15.19.
wie dan der Werelt vriendt wil zijn/ die Galat.3.10.
woordt Godts vyant ghestelt. 1.Joan.2.15
5 Oft meynt ghy dat de Schrift ydelick
seydt: d De Gheest die in u woont/ is ge- d Genes.6.
neyght tot nijdicheydt. ende 8.
6 Maer sy gheeft meerder ghenade/ daer
in/ dat sy seydt: e Godt wederstaedt den e Pro.3.34.
hoovaerdigen/ maer den nederigen geeft 1.Petr.5.5.
hy ghenade.
7 Daerom weest God onderdanich: f We- f Eph.4.27.
derstaet den Duyvel / ende hy sal van u 1.Petr.5.9.
vlieden.
8 Naket tot God/ en hy sal tot u naken:
Reynicht de handen ghy sondaers / suy-
vert de herten / ghy g twijffelmoedighe. g Oft/ dob-
9 h Weest bedruckt en droevich/ en weent/ bel van her-
laet uwe lachen in droefheyt veranderen/ ten.
ende uwe blijschap in droeflickheydt. h Luce.6.25.
10 i Vernedert u voor Godt/ ende hy sal u i Job.22.29
verhooghen. Prov.29.23.
11 Broeders/ spreeckt niet qualic van mal Mat.23.12.
canderen: wie van zijnen broeder qualick Luce.14.11.
spreeckt/ende zijnen broeder oordeelt/ die ende 18.14.
spreeckt qualick van de Wet/ en oordeelt 1.Petr.5.5.
de Wet. Ende ist dat ghy de Wet oordee-
let/ soo en zijt ghy gheen dader der Wet/
maer een oordeelder.
12 Daer is een Wetgever die can behou-

k Rom.14.4 den ende verderven: k Wie zijt ghy die ee-
nen anderen oordeelt?
l Luc.12.18. 13 Wel aen nu / ghy die segt: l Heden oft
morgen sullen wy gaen tot die Stadt/ en-
de daer een Jaer blijven/ ende coopmanschap
doen/ ende winninghe doen:
14 (Die ghy niet en weet wat morgen ge-
m Esa.40.6 schieden sal. m Want wat is u leven? want
Psal.14.18. het is een damp die weynich tijts gesien
1.Cor.7.31. wordt, ende daer na vergaet:)
Jacobi 1.11. 15 Waer voor ghy seggen sout: n Ist dat
1.Petr.1.24. de Heere wil/ ende ist dat wy leven/ so sullen
1.Joan.2.17 wy dit oft dat doen.
n Act.18.21. 16 Maer nu roemt ghy van uwe hoovaer-
1.Cor.4.19. dicheden. alle sulcken roem is boos.
Hebr.6.4. 17 o Wie dan weet goet te doen, ende niet en
o Luc.12.47. doet/ die heeft sonde.

Dat v. Capittel.

1. Vermaninghe tot de rijcke/ ende tot de arme verdruckte, 13. hoemen hem dragen moet / sowel in teghenspoet als in voorspoet/ 14. van de salvinge der siecken. 16. biechte/ ghebedt/ 19. de dwalende te rechte te brenghen.

a Pro.11.28. 1 Wel aen a nu ghy rijcke / weent ende
Amos 6.1. huylt over uwe ellendicheden / die u
Luce 6.24. overcomen sullen.
1.Tim.6.9. 2 Uwe rijcdom is verrot/ ende uwe cleede-
ren zijn vol motten gheworden.
3 Uwe gout ende silver is verroest/ ende haren
roest sal tegen u tot getuygenisse wesen/ ende
b Rom.2.5. als vyer uwe vleesch verteeren. b Ghy hebt
in de laetste daghen schat vergadert.
c Levi.19.13. 4 Siet/ de c loon der Wercklieden die u-
Deut.24.14 we Ackers gemaeyt hebben / den welcken
Job.4.15. ghy verkort hebt, roept: ende de stemmen der
Maeyers zijn ghecomen tot in de ooren
des Heeren Sabaoth.
d Job 21.13 5 d Ghy hebt leckerlic geleeft op der Aer-
Luc 16.19.25 den/ ende wellusten gehadt / ghy hebt uwe
e Griecx/ herten gevoedt/ als in eenen e Feestdage.
daghe der 6 Ghy hebt den rechtveerdighen veroor-
slachtinge. deelt ende gedoot/ die u niet en wederstaet.
7 So weest dan lanckmoedich broeders/
tot de toecoemste des Heeren. Siet / de
Landtman verwacht de costelicke vrucht
des landts / ende is lanckmoedich daer
over/ tot datse den vroeghen ende spadi-
ghen reghen ontfanghen heeft.
8 Weest ghy oock lanckmoedich / ver-
sterckt uwe herten / want de toecoemst
des Heeren naerdert.
9 Sucht niet teghen malcanderen/ broe-
f Oft/ Verdoemt. ders/ op dat ghy niet f geoordeelt en wort.
Siet/ de Richter staet voor de deure.
10 Myne broeders/ neemt de Propheten
tot een exempel des lijdens ende lanckmoe-
dicheyt/ de welcke in den Naem des Hee-
ren ghesproken hebben.
11 Siet/ g wy achtense gelucckich die ver-
g Mat.5.11. dragen. Ghy hebt de h verdraechsaemheyt
h Job.1.21. 22. Jobs ghehoort: ende ghy hebt gesien het
eynde des Heeren/ i k want de Heere is
i Num.14.18 seer barmhertich ende medelydich.
Psal.103.9. 12 Voor alle dinghen / myne Broeders/
k Oft dat/ l sweert niet/ noch by den Hemel/ noch by
l Mat.5.34. der Aerden noch eenighen anderen eedt/
2.Cor.1.17. maer uwe Ja sy Ja ende uwe Neen/ neen/
op dat ghy niet en valt in geveynstheyt.
13 Is daer yemant onder u in lijden? dat
hy bidde: Is daer yemant goets moets?
dat hy singhe.
14 Is daer yemant onder u cranc? dat hy de
Ouderlingen der Gemeynte ontbiede/ ende
dat sy over hem bidden/ m ende hem salven
m Mar.6.13. met Olye in den Naem des Heeren.
15 Ende het gebet des gheloofs sal den siecken
helpen/ ende de Heere sal hem op helpen: ende
ist dat hy ghesondicht heeft / het sal hem
vergheven worden.
16 Belijt malcanderen de misdaden / ende
bidt voor malcanderen / op dat ghy ghe-
sont wordet: Want een crachtich ghebedt
des Rechtveerdighen/ vermach vele.
17 n Elias was een mensche sulcker bewe- n 1.Reg.17.1
ginghen onderworpen als wy. ende hy badt Luce 4.25.
een gebedt dat het niet regenen en soude:
ende het en regende niet op der Aerden drye
Jaren ende ses Maenden lanck.
18 o Ende hy badt wederom/ ende de He- o 1.Reg.18.45
mel gaf regen/ ende de Aerde bracht haer
vrucht voort.
19 Broeders/ p ist dat yemandt onder u p Mat.18.15.
van der waerheydt ghedwaelt is / ende
hem yemandt bekeert.
20 Die wete/ dat de ghene die den Son-
daer van dwalinge zijns weechs bekeert/
de siele van der doodt behoeden sal/ ende
q vele sonden bedecken. q Oft/ [illegible]

Argument.

Nu zijn daer noch seven seer heylighe Sendtbrieven/ die van de Oude genoemt worden Canonice / om dat sy tot den Canon, dat is/ Regel der Schriftuere behooren/ ende Catholice/ dat is, alghemeyne/ om dat sy niet tot eenighe sekere sonderlicke, maer tot alle Gemeynten geschreven zijn. Onder de welcke de Apostel Petrus twee gheschreven heeft. Inden eersten vermaent hy de Gheloovighen tot lijdtsaemheyt ende stantvasticheyt des gheloofs/ ende verclaert daerentusschen sommige verborgentheden des gheloofs. Boven desen leert hy een heylich leven, onderwijst de getrouwe/ verdructe Dienstknechten/ ende Priesters ofte Herders des volcx. Inden anderen propheteert hy vande laetste ongheluckige/ dat is onse Antichristische tyden/ vermanende dat wy de oprechticheyt der Evangelischer leere lief hebben/ ende vaste houden. Dit selve doet oock die Apostel Judas in zynen Sendtbrief.

De Eerste Alghemeyne Sendtbrief des Apostels Petri.

Dat Eerste Capittel.

2. Door het eynde der genaden Christi door de nature Godts ende zijns woorts/ vermaent hy tot lijdtsaemheyt/ gheloove/ heylicheydt, ende liefde/ 24. ende bewijst de nietichheyt aller creaturen ende buyten desen woorde.

1 Petrus een Apostel Jesu Christi: a den a Act.8.1
verstroyden vremdelinghen in Pon- Jacob.1.1.
to/ Galatia/ Kappadocia, Asia / ende b Oft/ tot
Bithynia/ Griecx in
2 Die vercoren zijn na de voorsienicheyt c Hebr.12.24
Gods des Vaders b door de heylichma- d Roma.1.7
kinghe des Gheests / tot ghehoorsaem- 1.Cor.1.2
heyt/ c ende besprenghinghe des bloets Gala.1.3
Jesu Christi: d De ghenade ende vrede sy Ephes.1.2.
u vermenichfuldicht. e 2.Co.1.3
3 e Gelovet sy God ende de Vader onses Ephes.1.3.
Heeren Jesu Christi/ f die na zijne groote f Rom.6.4
barmherticheyt ons wedergeboren heeft g 1.Cor.15.20
tot een levende hope/ g door de opstan- h Colos.1.5
dinge Jesu Christi van de dooden/ 2.Tim.1.12
4 Tot een onverderffeliche / onbevlecke- i † Anders
liche ende onverwelckerlicke Erve h die in ons/
de Hemelen bewaert is voor i † u/ Die wy
5 Die k ghy in de cracht Godts bewaert k Oft wy
l wort/ door het geloove/ tot de salicheyt l Oft/ wer-
die bereydt is, om ten laetsten tyde ont- den/
deckt te worden:

m Rom.5.3. 6 m Inde welcke ghy v verheucht/ n een
Jacobi 1.2. cleyne tijt, so het noot is/ bedroeft zijnde
n Hebr.10.37 in menigherleye versoeckinghen:
1.Petri 5.10 7 o Op dat de beproevinge uwes gheloofs
o Esa.48.10 veel costelicker dan de beproevinghe des
1.Cor.3.13. gouts, het welcke verganckelic is/ en noch
Jacob.1.3. tans door het vyer beproeft wort: bevonden
1.Petr.4.12 worde v te zijn tot lof/ en eere en eerlicheyt/
in de openbaringhe Jesu Christi.
p Jo.20.29 8 p Den welcken ghy niet gesien en hebt/
nochtans lief hebt: den welcken ghy nu
niet en siet/ ende gheloost nochtans in
hem ende verheucht v met onwtsprekelicke
ende eerlicke vreuchde/
9 Vercrijghende het eynde uwes gheloofs/
namelick uwer sielen salicheydt.
10 Van welcke salicheyt ondersocht ende
q Gen.49.10 ondervraecht hebben q de Propheten die
Dan.2.44. van der ghenade aen v heden gheprophe-
Aggei.2.8. teert hebben.
Sprac.6.12 11 r Ondersoeckende/ op wat/ oft hoedanighen
dan.9.24. tydt de Gheest Christi die in hen
r Psa.22.7. was duydde, te voren betuyghende * het
Esai.53.3.4.5 lyden dat op Christum comen soude/ ende
de eerlickheydt daer nae.
12 Den welcken gheopenbaerdt is/ dat sy
niet henselven/ maer ons dit bedienden/
dat v nu vercondicht is/ door de gene die
v ghepredickt hebben het Euangelium/
s Acto.2.4. s door den heylighen Gheest/ die van den
t Eph.3.10. Hemel ghesonden is/ t het welcke de Enghelen
begheeren te aensien.
u Luce.12.35 13 u Daerom schort op de lendenen uwes verstants/
Ephes.6.14 weest nuchteren/ en hoopt volmaeckelick
* Oft, tot op de genade die v aengeboden wort
x inde openbaringhe Jesu Christi/
y Luc.1.74. 14 Als gehoorsame kinderen, maect v niet
z Levi.11.44.45 gelijckformich den begeerlickheden die te
* Oft/ Vader noemt. voren in uwe onwetenheydt waren.
a Deut.10.17 15 Maer gelijck hy die v geroepen heeft/
2.Par.19.7. heylich is, y wordt ghy oock heylich in
Job.34.19. alle uwe wandelinghe:
Sapien.6.8 16 Daerom dat gheschreven is: z Weest
Sprac.35.16. heylich/ want ick ben heylich.
Actu.10.34. 17 Ende ist dat ghy hem a tot eenen Va-
Roma.2.11. der aenroept/ b die sonder aensien der per-
Galat.2.6 soonen oordeelt/ nae eens yegelicks werc/
Ephes.6.9. soo wandelt met vreese/ den tydt die ghy
Colos.3.25. hier woont:
c 1.Cor.6.20 18 c Wetende dat ghy niet met verganckelicke
Act.20.28. dinghen/ silver oft gout verlost en
Hebr.9.12. zijt, wt uwe ydele wandelinge die v van
d Rom.16.24. den Ouderen overghegheven was:
Ephes.1.9. 19 d Maer met den dierbaren bloede Christi/
ende 3.9. als eens onstraffelicken ende onbevleckten
Colos.1.26. Lams/
2.Tim.1.10. 20 e De welcke wel voorsien was voor
Titi 1.2. de scheppinge der Werelt: maer is geopenbaert
Act.2.33. in dese laetste tyden om uwent wille/
Philip.2.9. 21 Die ghy door hem gelooft in Godt/ die
f Ro.12.10. hem wt de dooden opgeweckt heeft/ f ende
Ephe.4.3. hem eerlicheyt gegeven heeft/ om dat ghy
Heb.13.1. geloove en hope op Godt hebben soudt.
1.Pet.2.17 22 Die ghy uwe sielen gereynicht hebt inde
g Jac.1.18 ghehoorsaemheyt der waerheyt/ door
Joan.3.8. den Gheest, g tot onghevEynsde broederlicke
* Of/ leven- liefde: hebt malcanderen vyerichlicken
de en eewe- lief wt reyner herten:
lick blijven- 23 h Die ghy wedergheboren zijt, niet wt
de woort verganckelicken, maer wt onverganckelicken
Gods. sade/ door het woort des levenden
i Esa.40.6 ende eewelick blijvenden Godts.
Spr.14.18 24 k Want alle vleesch is als gras/ en alle
1.Cor.7.31 de eerlickheydt des menschen is als de
Jaco.1.10. bloeme des gras: het gras is verdoret/
ende 4.14 ende de bloeme is afghevallen:
1.Joan.2.17. 25 Maer het woordt des Heeren blijft inder
eewicheyt: ende dit is dat woordt dat
v vercondicht is.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent de gheloovighe/ dat sy worden kinderen in het quade/ 11. tot de vruchten der wedergheboorte/ 13. tot ghehoorsaemheyt der Overheden/ en tot lydtsaemheyt/ 21. schilderende hen den Heere Jesum levendich voor ooghen.

1 Soleght dan af alle booshept/ en bedrie-
gerie/ ende geveynstheden/ ende nydt/
ende alle achterclappinghen:
2 a Ende begheert die redelicke ende on- a Rom.6.4
vervalschte melck/ als kinderkens die 1.Cor.14.20.
nu gheboren zijt/ op dat ghy daer Ephe.4.23.
door opwasset/ Coloss.2.8
3 b So ghy anders ghesmaeckt hebt/ dat Hebr.12.2
de Heere goedertieren is: Mat.18.3
4 c Tot den welcken comende/ die eenen b Psal.34.9
levendighen Steen is/ vanden menschen c Ephe.2.20
wel verworpen/ maer by Gode wtvercoren
ende dierbaer:
5 Wordt oock ghy selve als levende Stee-
nen getimmert/ d tot een geestelick huys/ d Heb.3.6
e ende heylich Priesterdom/ f om gheestelicke e Apo.1.6
Offerhanden te doen/ die Gode be- ende 5.10.
haghen door Jesum Christum. f Rom.12.1.
6 Daerom staet oock inde Schrift: g Siet/ Heb.12.28
ick legghe in Sion eenen costelicken ende g Esa.28.16
dierbaren wtersten Hoecksteen/ ende wie Rom.9.33.
in hem ghelooft/ die en sal niet beschaemt
worden.
7 V dan/ die ghy ghelooft/ is hy eerlick/ h Psa.118.22
maer den ongeloovigen is h de Steen dien Mat.21.42
de Timmerlieden verworpen hebben/ het Actu.4.11.
hooft des hoecks ghewordden/ i Esai.8.14
8 i Ende een Steen der aenstootinghe/ Rom.9.33
ende een steenrotse der erghernisse/ name- k Of, toe
lick/ den ghenen die hen aen het Woordt l Exo.19.5
stooten, ongehoorsaem zijnde/ daer sy oock Deut.7.6
k opghesett waren. ende 14.2
9 l Maer ghy zijt een wtvercoren geslach- ende 26.18
te/ m een Coninckliick Priesterdom/ een Ephe.1.15
heylich volck/ een vercregen volck/ om dat m Apo.1.6
ghy soudt vercondigen de deuchden des ge- ende 5.11.
nen/ die v wt der duysternisse gheroepen n Osee 1.10
heeft tot zijnen wonderlicken lichte. ende 2.23
10 n Die voortijden gheen volck en waert/ Rom.9.26
maer nu Gods volck zijt: die voortijden * of als vreemde
niet ontfermt en waert/ maer nu ontfermt inwoonders
zijt. ende
11 Lieve/ ick vermane v als * Wtlanders/ Landtreysers/
ende Vreemdelinghen/ o onthoudt v van
vleeschelicke begheerlickheden, die teghen o Ro.13.14
de ziele stryden. Galat.5.16
12 p En houdt uwe wandelinge eerlick on- p Ro.12.17
der de Heydenen: q op dat sy in het ghene 2.Cor.8.21
dat sy van v segghen/ als van quaetdoen- Philip.2.15
ders/ r wt de goede wercken aenmerckende/ q Titi 2.8
God prysen inden dach der besoeckinghe. 1.Pet 3.16
13 s So weest dan aller menschelicker t or- r Mat.5.16
dinancie onderdanich/ om des Heeren wil- s Rom.13.1
le, het sy den Coninck/ als den Overtsten/ Titi 3.1
14 Het sy den Stadthouderen/ als den ghe- t Griecx/ creatuere
nen die van hem ghesonden worden/ tot
wrake der Quaetdoenders/ ende tot prijs u Titi 2.8
der Goetdoenders. x Joa.8.32
15 u Want alsoo is de wille Gods/ dat ghy Rom.6.18
met weldoen/ stopt de onwetentheydt der Galat.5.1
dwaser menschen. y Ro.12.10
16 x Als vrye/ en niet als de vryheyt heb- 1.Pet.5.5
bende tot een decksel der boosheydt: maer z Rom.12.10
als Dienstknechten Gods. Ephe.4.3.
17 y Eert eenen yeghelicken. z Hebt het Hebr.13.1
Broederschap lief. Vreest Godt. a Eert 1.Pet.1.22
den Coninck. a Mat.22.21
18 b Ghy Huysknechten/ weest met alder b Ephe.6.5
vreese den Heeren onderdanich/ niet alleenlick Coloss.3.22
den goeden ende redelicken/ maer oock 1.Tim.6.1
den harden. Titi 2.9
19 c Want dat is ghenade/ ist dat yemandt c 2.Cor.7.10

worden: maer hy/ die tot hem ghesproken
heeft: e Ghy zijt mijn Sone/ ick hebbe u
heden f ghebaert.
6 Ghelijck hy oock in een ander plaetse
seyt: g Ghy zijt Priester inder eewicheyt
na de ordeninge Melchisedechs.
7 h De welcke i inde daghẽ zijns vleeschs/
als hy ghebeden ende smeeckinghe met
stercke roepinge ende tranen / hem die
machtich was hem vãder doot te behou-
den/ gheoffert hadde/ is hy wt der k vree-
se verhoort gheweest:
8 l Hoewel hy de Soon Godes was/ soo
heeft hy wt het gene dat hy geledẽ heeft/
ghehoorsaemheydt gheleert:
9 Ende hy gheheylicht zijnde/ is allen die
hem ghehoorsaem zijn/ oorsake der eewi-
gher salicheydt gheworden.
10 Eñ is van Gode genaemt/ Hooghepriester/ na de ordeninge Melchisedechs.
11 Van den welcken ons vele dingen en-
de die swaer zijn om wtspreken/ waeren te
segghen/ dewijle ghy traghe van hooren
gheworden zijdt:
12 m Want ghy die behoordet Leeraers te
zijne/ aenghesien den tijdt/ hebt wederom
noot datmen u leere/ welcke de eerste be-
ginselen zijn der woorden Godts: eñ ghy
zijt geworden de ghene die melck van noo-
de hebt/ ende niet vaste spijse.
13 Want so wie der melck deelachtich is/
die is ongeschickt inden woorde der ghe-
rechticheyt: want hy is een kint.
14 Maer den volmaeckten coemt de vaste
spijse toe/ namelick/ den ghenen die door
ghewoonheydt de sinnen gheoeffent heb-
ben/ tot onderscheydinghe des goets en-
de des quaets.

e Psalm.2.7
Acto.13.33.
Hebr.1.5.
f Of/ ghe-
genereert.
g Psa.110.4
Hebr.7.17
h Joan 17.1
i Dat is/
als hy leef-
de inder de
menschen/
k Of/ van
weghen der
Godvruch-
ticheydt.
l Philip.2.8
m 1.Cor.3.2

Dat vj. Capittel.

1. Hy achtervolcht die straffinghe/ ende
vermaent hen dat sy toenemen.

1 DAerom de reden die het beghinsel
geeft in Christo achterlatende/ laet
ons na de volcomenheyt voortgaen/
niet wederom legghende den grondt des
berouws van doodelicke wercken/ eñ des
gheloofs in Godt.
2 Der leeringe der doopen/ oplegginghe
der handen/ ende opstandinghe der doo-
den/ ende eewighen oordeels.
3 Ende a dit sullen wy doen/ b ist dat het
Godt toelaet.
4 c Want het is onmogelick dat de gene
die eens verlicht gheweest zijn / ende de
hemelsche gave gesmaect hebben/ eñ des
heyligen Geests deelachtich geweest zijn/
5 Ende ghesmaeckt hebben het goede
woordt Godts/ ende de crachten der toe-
comender werelt:
6 Eñ afvallich worden/ dat sy wederom
vernieut wordẽ tot bekeeringe/ als die dẽ
Sone Godts voor henselven wederom
cruycighen/ ende tot schande maken.
7 Want de Aerde die den regen die op
haer menichmael coemt/ indrinckende/ be
quaem cruyt d voortbrengt den ghenen
daer sy van geoeffent wort/ die ontfangt
seghenynghe van Gode/
8 Maer die Doornen eñ Distelẽ voort-
brengt/ die is verworpelick / ende nae by
der vervloeckinghe/ wiens eynde is e om
te verbranden.
9 Maer wy betrouwen van u lieve/ dat
beter is/ ende ter salicheyt aencleeft/ hoe-
wel wy alsoo spreken.
10 f Want God is niet onrechtveerdich/
dat hy uwe werck soude vergheten/ ende
den arbeyt der liefden die ghy aen zijnen
Naem bewesen hebt/ die ghy den Heyli-

a Verstaet/
tot de volco
menheydt
voortvaren
b Act.18.21.
1.Cor.4.19.
Jacob.4.15
c Mat.12.45
Hebr.10.26.
2.Pet.2.20.
d Griecx/
vaert.
e Griecx/
tot verbran
dinghe.
f Mat.10.42
ende 25.40.
Marc 9.41
Joan.13.20.
Prov.14.31.

ghen ghedient hebt/ ende noch dient.
11 Maer wy begeeren dat een yegheliick
van u/ de selve neersticheyt bewijse tot eñ
seker betrouwen der hope / totten eynde:
12 Op dat ghy lieden niet trage eñ wort/
maer navolgers der genẽ/ die door geloo
ve eñ lanckmoedicheyt de beloften beerven.
13 Want doe God Abrahã beloefde/ dewij-
le hy gheenen meerderen hadde om by te
sweeren/ swoer hy by hemselven/
14 Segghẽde: g Warachtelic ic sal u h met
seghenynge segenen/ eñ met vermenichful-
dinghe sal ick u vermenichfuldighen.
15 Eñ alsoo als hy lanckmoedichlick ver-
wacht hadde heeft hy de belofte veregẽ.
16 Want de menschẽ sweeren by hem die
meerder is/ i ende den Eedt tot versterc-
kinghe ghedaen / is hen het eynde alder
teghenspreckinghe.
17 Waerin/ als God wilde den Erfghena-
men der beloften overvloedelic bewijsen
de k onveranderlickheyt zijns raedts/ so
settede hy zijnen Eedt daer tusschen:
18 Om dat wy door twee onveranderlicke
dinghen/ in de welcke dat het onmoghe-
lick is/ dat Godt lieghen soude/ stercken
troost hebben souden / wy/ die hier toe-
vlucht genomen hebben/ om de voorghe-
stelde hope vast te houden:
19 De welcke wy hebben als eenen Anc-
ker der zielen/ die seker ende vast is/ ende
ingaet tot in het ghene dat binnen den
Voorhanck is:
20 Daer de Voorlooper Jesus voor ons
is inghegaen/ na de ordeninghe Melchi-
sedechs/ l Hooghepriester gheworden in-
der eewicheydt.

g Gen.12.3.
ende 17.4.
ende 22.16.
Psal.105.9.
Luce.1.72.
h Griecx/
seghenende
segenen en-
de verme-
nichfuldi-
gende ver-
menichfuldi-
ghen.
i Exod.22.11
k Gr. onver
settelicheyt
l Hebr.3.1
ende 4.14
ende 8.1
ende 9.11

Dat vij. Capittel.

1. Inden persoon Melchisedechs/ heeft
de offeringhe Jesu Christi beduydt ghe-
weest/ 17. de welcke zijnde een eewich
Hooghepriester/ 25. mach altijdts bidden
voor de zyne/ ende die salich maken.

1 WAnt a dese Melchisedech was Co-
ninck van Salem/ eñ des alder hooch-
sten Gods Priester/ de welcke ghinck
Abraham te ghemoete/ als hy weder-
keerde van den Slach der Coninghen/
ende seghende hem:
2 Den welcken oock Abraham Thiende
van allen deylde: ten eersten is hy b ver-
duytscht Coninck der rechtveerdicheyt/
ende daer na oock Coninck van Salem/
dat is/ Coninck des vredes/
3 Sonder vader/ sonder moeder / sonder
gheslachte / die noch beghin der daghen/
noch eynde des levens hebbende / maer
den Sone Gods ghelijcken/ blijft Priester
in eewicheydt.
4 Aenmerct hoe groot dese geweest sy/ dẽ
welcken oock Abraham de Voorvader/
thiende ghegheven heeft van den buyte.
5 Ende de gene die van de kinderen Levi
zijn / dat Priesterampt ontfanghende/
c hebben ghebodt thiende te nemen van-
den volcke/ nae de Wet/ dat is/ van hare
Broederen/ hoewel sy wt de lendenen A-
brahe ghecomen zijn:
6 Maer hy/ wiens geslachte niet vertelt
en werdt wt hen/ d heeft van Abraham
thiende ghenomen/ ende heeft hem/ die de
belofte hadde/ gesceghent.
7 Nu is het sonder eenich tegenspreken/
dat de minder van den meerderen ghese-
ghent wordt.
8 Ende hier nemen thiende e de menschẽ
die sterven; maer daer namse hy/ die be-
tuycht is/ dat hy leeft:
9 Ende (op dat ick so segghe/) oock Levi
selve

a Gen.14.18
b Gr. wtge
leyt
c Num.18.21
Deut.18.1
Jos.14.3.4
2.Par.31.4
d Gen.14.20
e Of/ sterfe-
licke men-
schen.

nde ontfangt / heeft door
e ghegheuen.
noch inde lendenẽ zijns
n Melchisedech te ghe-

de volcomenheydt door
iesterdom was / (want
r onder de Wet ontfan-
was daer noch/ dat een
nde opstaen/ na de orde-
edechs/ eñ niet na de or-
s genaemt worden!
esterdom verandert zijn-
oot dat oock veranderin-
esche.
welcken dit geseyt wert/
r geslachte/ vandẽ welckẽ
ltaer gheyleecht en heeft.
openbaer/ g dat onse Hee-
lachte Juda gesproten is/
slachte/ Moses niet ghe-
ft vanden Priesterschappe.
noch openbaerder/ ist dat
nisse Melchisedechs een an-
ystaet:
de Wet des vleeschelicken
ester h gemaeckt en is/maer
des onuerganckelickẽ leuẽs.
betuycht aldus: i Ghy zijdt
r eewicheyt/ nae de ordenin-
sedechs.
affettinghe des voorgaenden
ghescheidt om zijnder cranck-
onprofijtelickheyts wille.
de Wet en heeft niet l heylich
/ m maer de n toebrenghinghe
ter hope / door de welcke wy
y comen.
erre o het niet sonder eedtswee-
hiet en is/ (want sy zijn sonder
inghe Priesters gemaeckt:
ese met eedtsweeringe / door dẽ
ie tot hem ghesepdt heeft: p De
ft ghesworen/ende het en sal hẽ
nwẽ: Ghy zijt Priester inder ee-
a de ordeninge Melchisedechs.)
el beter is dit q Verbondt/ daer
us is borghe ghewordẽn.
die zijn vele Priesters gemaect/
sy door de doodt verhindert wa-
ghuen:
r dese/ om dat hy eewelick blijft/
en onuerganckelick Priesterdom.
r wt hyse te vollen can salich ma-
e door hem tot God gaen/ dewijle
ydts leeft r om voor hen te bidden.
nt sulck een Hoogepriester betaem-
/heylich/ onnoosel/onbesmet/afge-
en vande Sondaren/ende hoogher
e Hemelen gheworden:
e welcke niet alle daghe noodt en
e/ ghelijck de Hoogepriesters/ s eerst
zijne eygen sonden / daer na voor de
en des volcks offerhande te doen.
nt dit heeft hy eenmael ghedaen/ als
emseluen gheoffert heeft.
Want de Wet set tot Hoogepriesters
schen die crancheyt hebben: maer het
ordt der Eedtsweeringhe/die t nae de
t is/set den Sone die inder eewicheyt
eheylicht is.

Dat viij. Capittel.

1. Hy bewijst door de gheestelicke ende
wighe offeringhe Christi in het Nieu-
e Testament / dat de Leuitische offerin-
he des ouden Wets te niete gemaect is.

DE a somma van dat wy segghen/ is
dit/namelick/dat wy hebben sodani-
ghen b Hooghepriester/ c die geseten
is ter rechter handt des Throons der
Maiesteyt inde Hemelen/
2 Een Bediener van het Heylighe/ ende
van dien warachtigen Tabernakel/ wel-
ken de Heere heeft opgherecht/ ende geen
mensche.
3 Want een yeghelick Hooghepriester
wordt ghestelt om gauen ende slachtoffer
te offeren: d waer wt het noodt was/ dat d Ephes.5.2
dese ooc wat hadde / dat hy offerẽ soude.
4 Want ware hy op der Aerden / soo en
ware hy geen Priester/ dewijle daer Prie-
sters zijn / die nae de Wet gauen offeren/
5 e De welcke dienen den exempel ende e Colos.2.17
schaduwe der Hemelscher dingen / gelijck Hebr.10.1
Moses van Gode vermaent was/ f als f Exo.25.40
hy den Tabernakel volmakẽ soude: Wat Act.7.44
siet (seyde hy:) dat ghy het al maect na dẽ
voorbeelde die v op dẽ berch gethoõt is. g 2.Cor.3.6
6 g Maer nu heeft dese onse Hoogeprie-
ster so veel beter bedieninghe ghecregen/
als hy eens beters h Verbonts Midde- h Of/Testa
laer is/ dat in betere beloftẽ beuesticht is. ments
7 Want hadde dat eerste onstraffelick ge-
weest/ so en hadde gheen plaetse voor het
ander ghesocht gheweest.
8 Want hy straftse / ende seydt tot hen:
i Siet/ de daghen sullen comen/ spreecht i Iere.31.31
de Heere/ eñ ic sal ouer het huys Israels/ 33.34.
ende ouer het huys Juda een nieu k Ver- k of/ Testa-
bondt volmaken: ment
9 Niet na dat Verbondt dat ick met ha-
ren Vaderen ghemaeckt hebbe/ ten dage
als ick hare handt nam / ende hen wt E-
gypten leydde: want sy en zijn in dien mij-
nen Verbonde niet ghebleuen / ende ick
hebse veracht/ seydt de Heere:
10 Want dit is het Verbondt dat ick den
huyse Israels maken sal nae die daghen/
spreect de Heere: l Ic sal mijne Wetten in l Iere.31.33.
haer verstant geuen/ eñ ic salse inschrijuẽ m Zach.8.8
in haer herte: m eñ ic sal hen tot een God
wesen/ eñ sy sullẽ my tot een volck wesen:
11 n Ende sy en sullen niet een yeghelick n.Ioã.2.27
zijnen naestẽ/ eñ een yegelick zijnen broe-
der leeren / segghende : Kent den Heere:
want sy sullẽ my alle kennen/ vandẽ min-
sten onder hen/ tot den meestẽ onder hen.
12 o Want ic sal harer onrechtueerdicheyt o Mat.3.17
p genadich wesen/ ende harer sonde ende ende 17.5.
harer ongerechticheyt en sal ick niet meer p Ofte/ver-
ghedencken. soent zijn o-
13 Daer in dat hy seydt : Een nieuw/ heeft uer haren
hy het eerste oudt ghemaeckt : ende dat q Gr. is na
veroudt wordt/ dat q vergaet korts. by het ver-
gaen.

Dat ix. Capittel.

1. Hy bewijst dat de Ceremonien ende a Gr. recht-
Sacrificien der Wet/ te niete ghemaeckt ueerdichma-
zijn door de eewicheydt ende volmaeckt- kingen des
heydt der offerhande Christi/ende zijnder Dienstes
waerheydt.

1 SO hadde dan het eerste Verbont a in- b Of/ werel-
gesette wijsen des Godsdiensts / ende lick/cierlick
een b werelt lick Heylichdom. c Exod.26.1
ende 36.1
2 c Want daer was ghemaeckt een Ta- d Leui.24.4
bernakel: het eerste deel/ in welck was de e dat is/het
Kandelaer/ eñ de Tafel / ende de voorleg- alderhey-
ginghe der Brooden : dit is genaemt het lichste
Heylighe. f Exo.25.10
3 Maer achter den tweedden voorhanck/ g Of/ Testa
was de Tabernakel genaemt e het Hey- ments
lighe der Heylighen/ h Exo.16.33
4 Hebbende het gouden Wierooeckvat/ i Nu.17.10.
ende f de Arcke des g Verbondts alom- k Exo.34.29
me met goude bedeckt / inde welcke was 1.Reg.8.9
h het gouden Vat / daer het Manna in 2. Par.5.10
was/ i eñ de roede Aarons/ die gebloeyt l Of/Testa-
hadde/ k ende de Tafel des l Verbondts. ments
5 m Eñ bouen dese Arcke / warẽ de Che- m exo.25.20
rubim

rubim der eerlickheydt / die den Ghena-
denstoel beschaduden: vā de welcke nu niet
te segghen en is van stucke tot stucke.
n Nu.28.3 6 Dit aldus bereydt zijnde/ n ginghen de
o Exo.30.10 Priesters die den Dienst volbrachten/ te
Leui.16.2 34 allen tijde inden eersten Tabernakel.
Hebr.9.25. 7 o Maer inden tweedden Tabernakel/
p Joā.14.6 ghinck alleenlick de Hooghepriester eens
q Of/ dē ghe- des Jaers/niet sonder bloedt/ dat hy of-
nen die den ferde voor hem/ eñ des volcks misdaden.
Godsdienst 8 Waer mede de heylige Gheest beduyd-
doet/etc. de/dat de p wech tot het Heylichdō noch
of/den genē niet gheopent en was / dewijle de eerste
daer voor sy Tabernakel noch zijnen standt hadde.
gheoffert 9 Welcke Tabernakel / was een afbeel-
warden/ dinge na den tegenwoordigē tijdt/ inden
r Of/ volma welcken gauen ende slachtofferen gheof-
ken fert werdē/die den q Dienaer niet en con-
s Leuit.11.2 den r heylich maken nae der conscientie/
t Nu.19. 10 Maer waren alleenlick s in spijsen ende
u Gr.doopē dranchen/ende t verscheyden u waschin-
x Hebr.3.1 ghen/ ende rechtueerdichmakinghen des
eñ 4.14/ eñ vleeschs / tot der tijdt der verbeteringhe
6.20/eñ 8.1. opghelept.
y Act.20.28 11 Maer Christus x de Hooghepriester der
Ephe.1.7 toecomende goeden/ comende/ is door ee-
Coloss.1.14 nen meerderen ende volmaeckteren Ta-
Hebr.10.10 bernakel/ niet met handen ghemaeckt/dat
1.Petr.1.19 is/ niet van desen maecksel:
Apo.1.5/5.9 12 Noch door Bocken eñ Kalueren bloet/
z Leui.16.14 maer y door zijn eyghen bloedt eenmael
Nu.19.5.11 inghegaen in het Heylighe/ een eeuwighe
Hebr.10.4 versoeninghe ghevonden hebbende.
a 1.Joā.1.7 13 z Want ist dat het bloedt der Stieren
Apocali.1.5 ende Bocken/ende de asschen vander Koe
b Gala.1.4. ghesprengt op de bevlechte / hen heylicht
Ephe.5.2 tot reynicheydt des vleeschs:
Titi 2.14 14 Hoe veel te meer a sal het bloedt Christi
x Luce 1.74 die door den eewigen Gheest b hemseluen
Rom.6.13 Gode onstraffelick geoffert heeft/ uwe con
Galat.2.20 scientien reynigē van de doodelicke werc-
1.Petr.4.2 ken/ c om den leuendigen God te dienen?
15 Ende daerom is hy een Middelaer
b Rom.5.6 des Nieuwen Testaments/ d op dat/de-
Coloss.2.13 wijle de doodt g schiet is tot versoenin-
1.Pet.3.18 ghe der ouertredinghen/ die onder het eer-
ste Testament w[illegible]ren / de ghene die ghe-
roepen zijn / de belofte der eewiger eruen
ontfanghen meughen.
16 Want waer een Testament is/ daer is
het van noode / dat de doodt des Testa-
mentmakers in come.
e Gala.3.15. 17 e Want het Testament is inde dooden
vaste/ dewijle het noch niet crachtich en
is/ als de Testamentmaker leeft.
18 Daerom en werdt ooch dat eerste niet
sonder bloedt inghesett:
19 Want als Moses alle de gheboden na
de Wet / tot alle den volcke ghesproken
hadde / nam hy het bloedt der Kalueren
ende Bocken met water / ende purpuren
wolle ende Hysope/ ende besprengde ooch
den Boeck/ende alle het Volck/
f Exo.24.8. 20 Seggende: f Dat is het bloet des Te-
Mat.26.28 staments/dat v liedē God gebodē heeft.
21 Ende hy besprengde met den bloede
ooch desghelijcks den Tabernakel/ ende
alle de Vaten des Diensts.
22 Ende alle dinghen werden by na met
bloede gereynicht na der Wet: ende son-
der bloedtstortinge / en gheschiedt gheen
vergheuinghe.
g Of/ figue- 23 So was het dan noot/ dat de g exēpe-
ren len der dinghen die inde Hemelen zijn/ met
dese dinghen ghereynicht werden: maer de
Hemelsche dinghen / met beter offerhan-
de dan dese waren.
24 Want Christus en is niet inghegaen
in dat Heylige/ dat met handen gemaect
is/ dat een exempel was des waerachtigē:
maer indē Hemel selue/ om nu te verschij-
nen voor het aenschijn Gods voor ons.
25 Noch ooch om hemseluen dickmael te
offeren/ h ghelijck de Hooghepriester allē h Exo.30.10
iaer in het heylige gaet door ander bloet. Leuit.16.2.
26 (Anders hadde hy moetē dickmael ge- 24.
leden hebbē vanden beginne der werelt:) Hebr.9.7
maer nu is hy eens/inde voleyndinge der
tijden/tot i aflegghinghe der sonden ver- i Of/ vernie-
schenen/door zijns selfs offerhande. tinghe
27 Ende ghelijck den menschen ghestelt is
eens te steruen/ende daer na het oordeel/
28 k Also ooch Christus eenmael geoffert/ k Rom.5.6.8
om veler sonden wech te nemen/ sal ten 1.Petr.3.18
anderen male sonder sonde ghesien wor-
den / den ghenen die hem verwachten ter
salicheydt.

Dat x. Capittel.

1. Alle de offerhandē der Wet zijn ver
worpen / door de eenighe offerhande des
lichaēs Christi eenmael gedaē/ 22. wiens
cracht men deelachtich wordt door het ge
loone/in het welche het leuen der gerech-
tighen gheleghen is.

1 Want a de Wet/ hebbende de schadu- a Deu.16.14
we der toecomende goeden/ ende niet Coloss.2.17
het beeldt der dinghen selue / en can Hebr.8.5
met de offerhanden / die sy alle Jare de
selue sonder ophouden offeren / nemmer-
meer b heylich maken/de ghene die daer b Of/ vol-
toe gaen. maken
2 Anders en souden sy niet opghehouden
hebben gheoffert te worden/ daerom dat
sy/die dienen / gheen conscientie der son-
den meer hebben en souden/eenmael ghe-
reynicht zijnde.
3 Maer inde selue gheschiedt alle Jare
ghedachtenisse der sonden.
4 c Want het is onmeughelick / dat het c Leu.16.14
bloedt van Stieren ende Bocken de son- Nume.19.5
de soude wech nemen. Hebr.9.13
5 Daerom seydt hy / comende in de We- d Psal.40.7
reldt: d Slachtoffer ende gauen en hebt Esa.1.11.
ghy niet ghewilt / maer ghy hebt my het Jere.6.20
lichaem bereydt. Amos 5.21
6 Brandtoffer ende offer voor de sonde/
en hebben v niet behaecht:
7 Doe seyde ick: Siet / ick come/ (in het
beghin des Boecks is van my gheschre-
uen/) om uwen wille te doen/ O God.
8 Als hy bouen ghesepdt hadde: Slacht-
offer ende gauen/ ende Brandtoffer /ende
Offer voor de sonde en hebt ghy niet ghe-
wilt / noch sy en hebben v niet behaecht/
(de welcke na de Wet gheoffert werden.)
9 Doe seyde hy: Siet/ ick come om uwen
wille te doen/ O God. Hy neemt het eerste
wech/ om het ander te setten.
10 In welcken wille wy gheheylicht zijn/
e door de offerhande des lichaems Jesu e Hebr.9.12
Christi/eenmael gedaen.
11 Ende een yeghelick Priester stont alle
daghe dienende/ ende eenderley slachtof-
feren dickmael offerende / de welcke nem-
mermeer en connen de sonde wechnemen:
12 Maer dese/ na dien hy een Slachtoffer
voor de sonde gheoffert heeft/ f is in eeu- f Psal.110.1
wicheyt geseten/ ter rechter handt Gods: Act.2.34
13 Verwachtende voort/ tot dat zijne vy- 1.Cor.15.25
anden ghestelt worden/ tot een Voetbanck Ephes.1.20
zijner voeten. Coloss.3.1
14 Want met een Offerhande heeft hyse Hebr.1.13
eeuwichlick gheheylicht / die gheheylichte
worden.
15 Eñ de heylige Geest betuycht het ons g Jere.31.3
ooch selue: want na dat hy voorseyt heeft: 32.33.34.
16 g Dit is het Verbondt dat ick hen ma- Rom.11.27
ken sal na die daghen/seyt de Heere: Ick Hebr.8.8
sal

sal myne Wetten in hare herten gheuen/
ende salse inschryuen in haer verstandt:
17 Ende hare sonden ende hare ongerech-
ticheden/en sal ick niet meer ghedencken.
18 Maer waer dese vergheuinge is/ daer
en is niet meer offeringhe voor de sonde.
19 Dewyle wy dan / Broeders / vryheydt
hebben h tot den inganck des Heylich- h Joā.10.9 ende 14. 6 Roma 5.2 Ephe.2.16 ende 3.12
doms/door het bloedt Jesu/
20 Door den nieuwen ende leuendē wech/
dien hy ons bereydt heeft/door den voor-
hanck/dat is/door zyn vleesch:
21 Ende dewyle wy hebben eenen grootē
Priester ouer het huys des Heeren/
22 Laet ons toegaē met waerachtigē her-
te/ende i vrymoedicheydt des gheloofs/ i Of/vasticheydt
met gereynichden herte vande quade con-
scientie/ende ghewasschen aen het lichaē/
k met reynen watere. k Ezechiel. 36.25
23 Laet ons eene onbewegelicke belydinge
der hope houden: (want hy, diet beloeft
heeft/is ghetrouwe.)
24 Ende laet ons malcanderen aenmerc-
ken tot ontstekinghe der liefden/ ende der
goeder wercken:
25 Ende onses selfs toegaderinge niet ver
laten/ ghelyck de sommige ghewoon zyn:
maer laet ons malcanderen vermanen:eñ
dat dies te meer / dat ghylieden siet / dat
de dach naerdert.
26 l Want so wy willens sondighen / nae l Nu.15.30 Mat.12.45 Hebr.6.5 2.Pet.2.20
dat wy de kennisse der waerheyt ontfan-
ghen hebben/daer en is gheen offerhande
meer ghebleuen voor de sonde:
27 Maer een vreesselicke verwachtinghe
des oordeels / ende hitticheyt des vyers/
die de vyanden verslinden sal.
28 So yemāt de Wet Mosis verworpt/ m Nu.35.30 Deut.17.6. ende 19.15 Mat.18.16 Joan.8.17 2.Cor.13.1
die sterft sonder barmherticheyt m onder
twee oft drie ghetuyghen:
29 Hoe veel swaerder straffe meynt ghy-
lieden dat hy sal weerdich geacht wordē/
die den Sone Gods vertreden heeft/ende
het bloet des Testaments onreyn geacht
heeft/daer hy door geheylicht was/ ende
den Gheest der genaden versmaedt heeft?
30 Want wy kennē hem/ die gesept heeft.
n Myne is de wrake/ ick salt vergelden/ n Deu.32.35 Rom.12.19 Syr.28.1.
spreeckt de Heere. Ende wederom: o De
Heere sal zyn volck richten. o Deu.32.36
31 Het is vreesselick te vallen inde handen
des leuendighen Gods.
32 Ghedenckt die voorgaende daghen/ in
de welcke ghylieden verlicht zynde / eenē
grooten stryd der verdruckinghen ver-
draghen hebt.
33 Eensdeels die ghylieden in versmaedt-
heyt ende verdruckinghe een schouwspel
ghewordē zyt: eensdeels die ghy mede-
genooten ghewordē zyt/der ghener die
also p ghehandelt worden. p Of/wandelen/
34 Want ghylieden hebt met q myne ban q Act.21.33.
den gheledē/eñ de roouinghe uwer goe-
den met vreuchdē toegelaten/als die ghy
wist/ r dat ghy voor v seluen een beter/ r Mat.5.12
eñ blyuende goet inde Hemelen hebbet.
35 Worpt dan v vertrouwen niet wech/
het welcke s met grooten loon vergol- s Gr. groote loonvergeldinge heeft
den wort.
36 t Want verdraechsaemheyt is v lieden t Luce 21.17
noodich/op dat ghi dē wille Gods gedaē
hebbende/ de belofte ghecrygen meucht.
37 u Want noch een seer weynich tydts/ u Abac.2.3 1.Pet.1.5. ende 5.10
ende hy die te comē staet/ sal comen/ende
en sal niet vertoeuen.
38 x Maer de gerechtige sal wt dē gelooue x Abac. 2. 4 Roma.1.17 Gala.3.11. Joan.3.36
leuen:eñ ist dat yemandt wyckt / soo en sal
myn ziele in hem geen behagen hebben.
39 Maer wy en zyn niet vander afwyckin

ghe tot verderuinghe: maer vanden ghe-
looue tot salicheydt der ziele.

Dat xj. Capittel.

1. Het gelooue is de voorneemste cracht
die inde Vaderen ghewercst heeft.

1 Ende het ghelooue/is een a verseker- a Of/steunsel
heydt der dingen diemen hoopt/ ende
een bewys der dinghen diemen niet
en siet.
2 Want om dit / zyn de Oude met ghe-
tuyghenisse verciert.
3 Door het gelooue verstaen wy b dat de b Gene.1.1
Werelt door Gods woort bereydt is/ c so Psal.33.6
dat de dinghen die wy sien / niet wt sien- Joan.1.10
licke dinghen ghemaeckt en zyn. Ephe.3.9
4 Door het gelooue d offerde Abel Gode Coloss.1.16
een beter offerhande dan Kain/ e door de c Rom.1.20
welcke hy betuycht is rechtueerdich te Psalm.19.1
zyne/ dewyle God ouer zyne gauē getuy- d Gene.4.4
genisse gegeuen heeft: ende door dit selue e Mat.23.35
spreeckt hy noch/hoewel hy gestoruen is.
5 Door het gelooue wert f Enoch wech- f Gene.5.24
ghenomen / dat hy de doodt niet sien en Syr.44.16
soude / ende en wert niet geuonden/daer- ende 49.16
om dat hem God wechghenomen hadde: Sapi.4.10
want eer hy wechghenomen was/ hadde
hy getuygenisse dat hy Gode behaechde.
6 Maer sonder ghelooue ist onmogelick
Gode te behaghen: want wie tot Godt
coemt/ die moet ghelooven dat Godt is/
ende dat hy den ghenen die hem soecken/
g loont. g Gr. loonvergheldec
7 Door het ghelooue * Noe van Gode is.
vermaent van het ghene datmē noch niet
en sach/ vreesde/ ende maeckte de Arcke/ * Gen.6.13
tot zyns huysghesins behoudinghe: door Syr.44. 17.
de welcke Arcke hi de werelt h oordeelde/ h Of/ver-
ende is der gherechticheydt / die nae den doemde
ghelooue is/ Erfghenaem gheworden.
8 Door het gelooue i was Abraham ge- i Gene.12.4
hoorsaem gewordē / als hy geroepē was
om wt te gaen tot de plaetse die hy soude
tot erffenisse ontfangē/ ende hy ginck wt/
ende en wiste niet waer hy comen soude.
9 Door het ghelooue ghinck hy woonen
in het Lant der beloftē / als in een vreemt
Lant/ende woonde in Tabernakelen met
Isaac ende Jacob / die mede Erfghena-
men waren der seluer beloften:
10 Want hy verwachtede de Stadt / die
fundament en hadde/wiens Timmermee-
ster ende Schepper God is.
11 Door het ghelooue k heeft oock Sara k Gen.17.19
selue macht ontfanghen/om zaet te l ghe- ende 21.2
uen/ m eñ daerde tegen den tyt haers ou- l Of/ont-
derdoms/ dewyle sy hem ghetrouwe ghe- fanghen
acht hadde/die het beloefde. m Luc.1.36
12 Daerom is oock van eenen / ende dien
verstoruen/ sulck een menichte gheboren/
n als de sterrē des hemels/eñ als het zant n Gen.15.5
aen den Oeuer der Zee/ dat ontallick is. Rom.4.18.
13 o Dese alle/ zyn nae den ghelooue ghe- o Joan.8.56
storuen/als sy de beloften niet ontfangen
en hadden: maer haddense van verre ghe-
sien/ ende gheloofd / ende ghegroet/ ende
beleden p dat sy gasten ende Vreemdelin- p Gen. 23.4
ghen waren op der Aerden. ende 47.9
14 Want die sulcks segghen/ ghenen te
kennen/ dat sy haer Vaderlandt soecken.
15 Eñ haddē sy dat vaderlāt gedachtich ge
weest daer sy wt gecomen waren: sy had-
den bequamē tyt om wederom te keeren.
16 Maer nu hebben sy nae een beter lust
ghehadt/dat is/na het Hemelsche. Daer-
om en schaemt hem Godt haerō niet / dat q Exo.3.6.
hy q haer Godt genaemt wort: want hy Mat.22.32.
hadde hen een Stadt bereydt. Acto.7.32.
17 Door het ghelooue r heeft Abraham als r Gen.22.10
hy versocht wert/ Isaac gheoffert / eñ hy Syra.44.23
die

die de beloofte ontfanghen hadde / heeft zij-
nen eenichgheboren Sone gheoffert:
f Oft/tot 28 (f Van den welcken geseydt was: t In
t Gen.21.12 Isaac sal u zaet ghenoemt worden/)
Roma 9.7. 19 Ende achtede dat Godt machtich was
Galat.3 29. oock uit de dooden te verwecken: waer
uit hy hem oock nae ghelyckenisse weder-
ghebracht heeft.
20 Door het ghelooue van dingen die co-
u Gen.27.28 men souden/ u seghende Isaac zijn sonen/
39. Jacob ende Esau.
x gen.48.15. 21 Door het ghelooue x seghende Jacob
y Gen.47.31 doe hy sterf/ eenen yeghelicken der sonen
z Oft/aen- Joseph/ y ende z buychde a op het opper-
badt. ste zijner roede.
a Oft/nae 22 Door het ghelooue b melde Joseph als
b gen.50.24 hy sterf / vanden uitganck der kinderen
Israels / ende gheboodt van zijne ghe-
beenten.
c Exod.2.2. 23 Door het ghelooue c was Moses als
Acto.7.20. hy gheboren was, drie maenden verborgen
van zijne Ouders, om dat sy sagen dat het
een schoon kindeke was: ende sy en vreesden het ghebodt des Coninckx niet.
d Psa.84.11 24 Door het ghelooue weygerde Moses/
e Dat is/ als hy groot ghewordden was / een sone
sulcke nut- der dochter Pharao ghenaemt te zijne:
ticheyt als 25 d Verkiesende lieuer met Godts volck
hy sonder quaet te lyden/ dan tijdtlicke e nutticheyt
sonde niet der sonden te ghebruycken:
gebruycken 26 Achtende de versmaetheyt Christi meer-
conde. der rijckdom te zijn/ dan de Schatten van
Egypten: want hy sach nae de verghel-
dinghe des loons.
27 Door het ghelooue heeft hy Egypten
verlaten/ niet vreesende den toorn des Co-
ninckx: want hy bleef volstandich/ als of hy
den ghenen die onsienlick is/ gesien hadde.
f exo.12.13.23 28 Door het ghelooue/ f hielt hy het Pas-
cha/ ende de besprenginghe des bloedts/
om dat de Verderuer der eerstgheborenen
hen niet ghenaken en soude.
g Exo14.22. 29 Door het ghelooue g ginghen sy door
h Jos.6.20. de roode Zee / als door drooghe Aerde/
i Josue 2.1 het welcke de Egyptenaers ooc versoec-
k Josu.6.25 kende, zijn verdroncken.
Jaco. 2.25 30 Door het ghelooue h vielen de mueren
l Judic.6.11 van Jericho / als sy tot seuen dagen had-
m Judi.4.6 den ommeringt gheweest.
n Judi 13.24 31 Door het ghelooue i Rahab de Hoere
o Judic.11.1 de Bespieders met vrede ontfangen heb-
ende 12.17 bende/ en k verghinck niet met de onghe-
p 1. Samu. hoorsame.
17.45 32 Ende wat wil ick meer segghen? want
Syr 47.3.4 de tijdt soude my begheuen/ soude ick ver
q 1.Samuel tellen van l Gedeon/ m ende Barak/ n en
12.20. Samson/ o ende Jephte/ p ende David/
r 1.Sa.17.35 q ende Samuel/ ende de Propheten.
Syr.47.3 33 De welcke door het ghelooue hebben
Dan.6.22 Coninckrijcken ouerwonnen / gherech-
1. Macha. ticheydt ghewracht / beloften vercregen/
2.60. r de leeuwen muylen ghestopt/
f Dan.3.92 34 f De cracht des vyers uitgeleschet/ zijn
t Griecx/de t u het scherpe des Sweerdts ontulooden/
mondt x uit cranckheyt sterck ghewordden, crach-
u 1.Reg.19.3 tich ghewordden in den strijdt/ y hebben
x Esa.38.21 vreemde Heyrlegers doen wijcken:
y Judit.15.1 35 z De vrouwen hebben hare dooden uit
z 1.Reg 17.23 de opstandinge weder ghecregen. Andere
2.Reg.4 36 hebben henl aten als een Thamboer uit-
recken, de verlossinghe verachtende / om
dat sy tot een beter opstandinghe comen
souden.
36 Andere zijn met bespottinghen ende
gheesselen versocht gheweest / ende oock
a Jere.20.2 a met banden ende ghevanckenisse:
b 2.Re.21.13 37 b Sy zijn ghesteenicht/ doorsneden/ ver
c 2 Reg.1.8 socht / met den Sweerde ghedoodt: c sy
Mat.3.4 hebben in Schaeps vellen ende Gheyten
vellen ghewandelt/ verlaten/ verdruckt/
qualick ghehandelt:
38 Der welcker de Werelt niet weerdich
en was: ende hebben in Woestijnen ghe-
dwaelt/ ende op Berghen/ ende in Spe-
loncken, ende in holen der Aerden.
39 Ende alle dese hebben door het ghelooue ghetuyghenisse ghehadt: ende en heb-
ben de belofte niet vercreghen:
40 Dewijle Godt wat beters voor ons
voorsien hadde/ om dat sy sonder ons niet
en souden volmaeckt worden.

Dat xij. Capittel.

1. Vermaninghe tot lijdtsaemheydt/
5. ghehoorsaemheydt/ 14. vrede en hey-
licheyt/ 18. bouen al om neerstelick te hoo-
ren den Sone Gods, sprekende tot allen.

1 DEwijle wy dan / met soo groote een
wolcke der ghetuyghen ommeringt
zijn/ a laet ons oock alle last/ ende de a Rom.6.4
seer aenligghende Sonde afleggende/ Ephe.4.22
b volstandelick den strijdt loopen/ die ons Colo.3.8
is voorghestelt: 1.Pet.2.1
2 Siende op den Leydsman ende Volma ende 4.1
ker des gheloofs/ Jesum/ de welcke voor Rom.12.12
de vreucht/ die hem voorghestelt was/ b Oft/ den
c heeft het cruyce verdragen/ en de schan- lijdtsaemheyt
de veracht: d ende is ter rechter handt c Philip.2.8
des Throons Gods ghesetten. d Hebr.8.1
3 Want ouerlegt dat dese sulcke een te-
genspreken der Sondaren tegen hem ge
leden heeft/ op dat ghy niet flau en wordt/
ende slap in uwe e ghemoedt. e Griecx. sie-
4 Ghy lieden en hebt noch niet tot den bloe len.
de wederstaen/ strijdende tegen de sonde:
5 En ghy lieden hebt de vermaninge ver-
geten, de welcke tot u/ als tot hare kinderen
spreect: f Mijn sone/ en veracht de castij- f Pro.3.11.
dinghe des Heeren niet/ noch en verslaut Job.5.17.
niet, als ghy van hem ghestraft wordet.
6 g Want de Heere castijdt hem / dien hy g Apoc.3.19
lief heeft: ende geesselt eenen yeghelicken
sone dien hy aenneemt.
7 Ist dat ghy lieden de castijdinghe ver-
draecht/ Godt sal h u als kinderen aen- h Oft/ tot u
gaen. Want waer is een sone dien de va- als kinderen
der niet en castijdt? comen.
8 Maer ist dat ghy lieden sonder castij-
dinghe zijdt, daer van sy alle deelachtich
ghewordden zijn, so zijt ghy dan Bastaer-
den, ende niet kinderen.
9 Voort/ wy hebben doch onse vleeschelicke vaderen ghehadt die ons castijdden/
ende wy vreesdense: sullen wy niet veel
meer den Vader der Gheesten onderda-
nich wesen/ ende leuen?
10 Want die hebben ons een weynich
tijdts na haer goetduncken ghecastijdt:
maer dese castijdt ons tot onsen profijte/
om dat wy zijner heylicheyt souden deel-
achtich worden.
11 Alle castijdinge als sy tegenwoordich
is, en schijnt geen vreuchde / maer droef-
fenisse te zijn: maer daer na geeft sy vreed-
same vrucht der gherechticheyt, allen die
daer door gheoeffent zijn.
12 i Daerom recht weder op de traghe i Esa.35.3
handen ende slappe knyen:
13 t En maeckt rechte gangen met uwe voe-
ten/ op dat het creupel niet af en dwale/
maer lieuer ghesont worde.
14 k Staet na vrede met allen/ l ende nae k Rom.12.18
heylicheydt/ sonder welcke niemant den l Mat.5.8.
Heere sien en sal. m 2 Cor.6.1
15 m Ende siet toe, dat niemant van de ge
nade Godts en verachtere: dat daer niet
eenighe wortel der bitterheydt spruyten-
de/ beroerte en make, ende door de selue
vele ontreynicht worden.

16 Dat daer niemandt sy een Hoereerder/
n Gen. 25.33 oft onheylige/ n gelijck Esau/ die om een
spijse zijn eerste geboorte recht wech gaf.
o Gen.27.38 17 o Want ghy lieden weet dat hy oock
daer nae als hy de segheninghe beerven
wilde/ verworpen wert; want hy en vant
gheen plaetse des berouws/ hoe wel hy die
met tranen sochte.
18 Want ghy lieden en zijt niet ghecomen
p Exo.19. 12 p tot: en tastelicken Berch/ende branden
ende 20.21. de vyer/ende donckerheydt/ ende duyster
nisse/ende onweder.
19 Ende der Trompetten geluyt/ende stemme
q Exo.20.19. der woorden/ q welcke diese hoorden/ baden
Deut.18.16. datmen hen niet meer en soude spreken.
20 (Want sy en conden niet dragen/ dat daer
r Exo.19.13. geboden wert: r Ist dat eenich Dier den
Berch aentast het sal ghesteenicht worden/
oft met een geschut doorschoten worden.
21 Ende dat gesichte was so vreesselick/ dat
Moses seyde: Ick ben vervreest ende beve.)
22 Maer ghy lieden zijt ghecomen totten
s Apo.21.10. Berch Sion / ende tot de Stadt des le-
t Grieck/ le uendigen Gods/ tot dat s hemelsche Je-
gioenen der rusalem/ ende de Vergaderinghe der t on
ste. tallicker Enghelen.
23 Ende tot de Gheменте der eerstghe-
borenen die in den Hemel gheschreven zijn/
ende tot Godt den Richter over alle/ ende tot
de Gheesten der volcomen Heylighen.
24 Ende tot den Middelaer des Nieuwen
u 1.Pet.1.2. Testaments Jesum/ ende tot u het bloet der
Heb.9.14. besprenginge/ dat beter dingen spreeckt/
x Gen.4.10. dan het bloedt x Abels.
y Hebr.2.3. 25 y Siet toe dat ghy hem die daer spreeckt/
niet en veracht: Want ist dat die hem niet
ontvloden en zijn/ die den ghenen verach
teden die op Aerden sprack/ veel meer wy
ist dat wy hem weyghecren/ die vande He-
melen is.
26 Wiens stemme de Aerde doe beweech-
de: maer nu vercondicht hy / ende seydt:
z Aggei 2.7. z Noch eenmael sal ick bewegen/ niet al-
leenlick de Aerde/ maer oock den Hemel.
27 Dat hy seyt: Noch eenmael/ beduyt de
veranderinge der bewegelicken dinghen/
als die ghemaeckt zijn/ om dat het ghene
dat onbeweghelick is/ soude blijven.
28 Daerom dewijle wy een onbewegelick
Conninckrijcke ontfanghen / laet ons de
a 1.Pet,2.4. genade houden/ a door de welcke wy Go-
b Deu 4.24 de behagheliick dienen / met eerweerdic-
heydt ende vreese:
a Grieck de 29 b Want onse God is een verterende vyer.

Dat xiij. Capittel.

bruederlic- 1. Vermaninghe om de liefde te volgen/
ke liefde bly herbergich/ barmhertich/ eerlick / reyn te
ue/. zijn/ 5. ende om met het teghenwoordighe
b Ro. 12.10. te vreden te zijn in dese Wereldt: dat de
Ephe.4.3. wercken der Christenen ghereghelt wor-
1. Pet.1.22. den na den wille Godts.
ende 2.17.
c Ro.12.13. 1 Blijft a inde b broederlicke liefde/
1. Pet. 4.9. 2 Vergeet niet c herberghich te zijne.
d Gen. 15.3. d Want hier door hebben sommighe
ende 19.2. Enghelen ghcherbercht onwetende.
e mat.25.36. 3 e Gedenckt der f gevangenen/ gelijck oft
f Grieck/ ge ghy mede gevangen waert: ende der ver-
bonden. druckten/ als oft ghy oock selve inden lic-
g Of onder hame verdruckt waert.
h Exo.23.8. 4 Het houwelic is g by allen eerlic/ende een
Deut.16.19. onbevlect bedde: maer de hoereerders ende
Prov.15.16. overspeelders sal Godt oordeelen.
1. Tim.6.6 5 h De wandelinghe sy sonder ghieric-
Spre.29.30 heydt: i Weest te vreden met het ghene dat
k Deut.31.6 teghenwoordich is: want hy heeft ghe-
Josue.1.5. seydt: k Ick en sal u niet begheven / noch
l Psa.56.5. sal u niet verlaten.
ende 118 6. 6 So dat wy met een vertrouwen seggen:
m Heb,13.17. l De Heere is myn hulper; ick en sal oock

niet vreesen wat my een mensche doen mach.
7 m Gedenckt uwe Voorgangers / die u
het woort Gods ghesproken hebben: ende
volcht haer ghelooue na / aenmerckende
de uytcomste harer wandelinghe.
8 Jesus Christus is gisteren ende heden de
selve/ ende in der eewicheydt.
9 n Laet u niet ommevoeren met menigher- n Jere.29.8.
leye ende vreemde leeringhen. Want het Mat.24.4.
is goet het herte met de ghenade te ver- Roma 16.16
stercken: o niet met spijsen die niet gehol- Ephes.5.6.
pen en hebben de ghene die daer in ghe- Colos 2.8 18
wandelt hebben. 2.Thes.2.2.
10 Wy hebben eenen Altaer/ vanden welc- 1.Joan.4.1.
ken te eten sy geen macht en hebben / die o Joan.6 27
den Tabernakel dienen. Roma.14.17.
11 p Want der Dieren/ wiens bloet door p Exo.29.14
den Hoogenpriester in het Heylige inghe Levit.4.21.
bracht wort/ dier selver lichamen worden ende 6. 30.
buyten den Legher verbrandt. ende 16. 27.
12 Daerom q heeft oock Jesus buyten de Num 19. 3.
poorte geleden/ om dat hy het volck door q Joa.19.20
zijn bloet soude heylighen.
13 Laet ons nu tot hem uytgaen buyten
den Leger/ zijne versmaetheyt dragende:
14 r Want wy en hebben hier geen blijvende r Phil.3.20.
stadt/ maer wy soecken de toecomende.
15 s Laet ons dan door hem altijts Gode de s Oft/ Soo
Offe hande des lofs offeren/ dat is t de offeren wy
vrucht der lippen/ die zijnen Name belijden. dan.
16 Ende en vergeet niet der weldadicheydt t Osee.14.3.
ende ghedeylsaemheydt/ u want sodani- u Phil.4.18
ghe Offerhanden behaghen Gode.
17 x Weest uwen Voorgangeren ghehoor- x Phil.2.29
saem ende onderdanich / want sy waken 1.Thes.5.12
voor uwe sielen/ y als die rekenschap ge- 1.Tim.5.17.
ven sullen: op dat sy dat doen mettighen y Ezec.3.18.
niet vreuchden/ sonder suchten: want dat ende 33.6.
is u onprofijtelick.
18 Bidt voor ons: want wy vertrouwen
dat wy een goede conscientie hebben/ soec-
kende onder allen wel te wandelen.
19 Maer ick bidde u te meer/ dat ghy dat
doet/ op dat ick te eer u weder ghegeven
worde.
20 De God des vreden die vande dooden
weder ghebracht heeft z den grooten Her z Esa.40.11.
der der Schapen / door het bloet des ee- Ezec.34.23.
wighen Testaments/ onsen Heere Jesum. Joan.10.11.
Christum: 1.Petr.5.4
21 a Die volmake u in alle goede wercken/ a 2.Cor.3.5.
om zijnen wille te doen/ makende in u/ dat Philip.2.13.
voor hem welbehagelick is/ door Jesum
Christum/ den welcken sy de eerlicheyt van
eewicheyt tot eewicheyt. Amen.
22 Ick bidde u/ broeders/ verdraecht het
woort der vermaninge/ want ick hebbe u
met corten woorden ghescreven.
23 Ghy weet dat onse broeder Timotheus
b verlost is: met den welcken ic u sien sal/ b Of henen
ist dat hy corts coemt. ghelaten.
24 Groet alle uwe Voorgangers/ende al-
le de Heylighen. Sy groeten u die van
Italia zijn.
25 De ghenade sy met u allen. Amen.
Tot den Hebreen geschreven van Ita-
lia/ ghesonden door Timotheum.

Argument.

De Apostel Jacobus straft swaerlick
de zeden ende gemeyne sonden zijns tyts/
leerende dat de waerachtighe Religie niet
gelegen en is in woorden/ ende ydele roe-
minge vanden ghelooue/ maer in Godsa-
licheydt / de welcke waerachtelick goede
wercken voortbrengt . Hy leert oock vele
noodighe ende nutte ghebboden van Chri-
stelicken leven.

De Alghemeyne Sendt-brief Jacobi.

Dat Eerste Capittel.

2. De nutticheyt des cruyces. 17. eñ de oorspronck alles goedts/ 21. de maniere vã hem te onderworpẽ dẽ woorde Gods/ 26. ende de warachtighe Religie.

1 IAcobus een Dienstknecht Godts/ ende
des Heeren Jesu Christi: den twaelf ge-
a Act.8.1. 1. Petr.1.1. slachten: a die in de verstroeyinge zijn/
Salicheydt:
b Rom.5.3. 1. Petr.1.6. 2 b Myne Broeders/ acht dat voor groo
te vreuchde/ als ghy in veelderhande ver-
soeckinghen coemt:
c Rom.5.3. 1. Petr.1.7. 3 c Wetende dat de beproevinge uws ghe-
loofs lydtsaemheydt werckt:
4 Maer de lydtsaemheydt hebbe eẽ volmaect
werck/ op dat ghy volmaeckt zijt/ eñ ghe
d Pro.2.3. heel in gheenen dinghe ghebreckelick.
e Iere.29.12 Math.7.7. 5 d Eñ ist dat yemãt vã u wijsheyt gebreect
ende 21.22. heeft/ dat hy die begeere vã Gode/ die se e-
Mar.11.24 nen yegelicken mildelick geeft/ eñ niet en
Luce.11.9. verwijt: ende hem sal ghegheuen worden.
Ioan.14.13 6 e Maer dat hy met gheloove begheere/
ende 16.24. niet twyffelende: want die twijffelt/ die is
1. Ioan.3.22 ghelijck de vloet der Zee / die door den
ende 5.14. windt ghewaeyt ende ghedreuen wordt.
7 Want sulck een mensche en dencke oock
niet dat hy yet ontfanghẽ sal vã dẽ Heere.
f Gr. twee-sielich. 8 Een f wanckelmoedich man is onghe-
stadich in alle zijne weghen
9 Maer een Broeder die vernedert is/
die roeme in zijne hoocheydt.
10 Ende die rijcke is / die roeme in zijne
verneederinghe want hy sal als een bloe-
me des gras vergaen.
g Esai.40.6 11 g Want gelijck de Sonne is opgegaen
Syra.14.18 met hitte eñ heeft het gras verdweent/
1.Cor.7.31. eñ zijn bloeme is afgevallen/ eñ de cierlic-
Iacob.4.14 heyt zijns aensiens is vergaẽ: alsoo sal ooc
1. Petr.1.24 de rijcke in zijne h weghen verdwijnen.
i/ Ioan.2.17 12 i Salich is de man / die versoeckinghe
h Oft/ ouer verdraecht: want als hy sal beproeft zijn/
wloedighe- sal hy k de croone der eerlickheyt ontfan
den. gen/ de welcke de Heere beloeft heeft/ den
i Iob.5.17. ghenen die hem lief hebben.
k 2.Timo.4.8 13 Niemandt die versocht wordt/ segghe
1 Petri.5.4. l dat hy van Gode versocht wordt: want
Apoca.2.10 Godt en can met gheenen quade versocht
l Grieck/ ick worden hy en versoeckt oock niemandt.
worde van 14 Maer een yegelick wort versocht / als
Gode ver- hy van zijne eyghen begeerlickheyt afge-
socht: trocken ende verlockt wordt.
15 Daer nae als de begheerlickheyt ont-
fanghen heeft/ baert sy de sonde / ende de
sonde als sy volbracht is/ brenght de doot
voort.
16 Dwaelt niet/ mijne lieue Broeders:
m 1 Cor.4.7 17 m Alle goede gifte/ ende alle volmaeck-
Prou.2.6. te gaue is van bouen comende/ van den
Vader der lichten by den welcken gheen
veranderinghe/ oft veranderlicke bescha-
duwinghe en is.
n 1 Cor.4.15 18 n Na zijnen wille heeft hy ons ghege-
Galat.4.19. nereert/ door het woordt der waerheydt/
1. Petr.1.23. om dat wy souden wesen eenighe eerste-
linghen zijner creaturen.
19 So dan/ mijne lieue Broeders/ o eẽ ye
o Pro.17.27 gelic mensche sy rasch om te hoorẽ trage
Syr.5.13. tot spreken/ ende trage tot toornicheydt:
20 Want de toornicheydt des mans / en
werckt Gods gherechticheydt niet/
21 p Daerõ alle vuylicheyt eñ ouervloet ð
p rom.13.12 boosheyt wech worpẽde/ ontfãgt met alle
Colos.3.8. lieflickheyt het woort dat in u gheplãt wort/
q Mat.7.21 het welcke uwe sielẽ can salich maecken.
Roma.2.13. 22 q Eñ weest daders des woorts/ eñ niet
alleenlick hoorders / u seluen bedriegende
23 r Want ist dat yemant het woort hoort r Luce 6.47.
ende niet en doet/ dese is gelijck een man s Grieck het
die s zijn aengeboren aensichte bemerckt aer. lichte
in eenen spieghel. zijner ghe-
24 Want hy heeft hemseluen bemerckt/ eñ boorten.
is wechghegaen/ ende heeft terstont ver-
geten hoedanich hy was.
25 t Maer die de volmaeckte Wet der t Mat.5.19
vryheyt insiet / eñ in die gheduerich blijft:
dese/ dewyle hy gheen vergheetlick hoor-
der en is/ maer een dader des wercks/ sal
salich wesen in zijn doen.
26 u Ist dat yemant onder u lieden denct/ u Psa.34.14
dat hy Godsdienstich is/ ende zijn tonghe 1. Petr.3.10.
niet bedwingt/ maer verleydt zijn herte: Iacobi 3.5.
sulcker Godtsdienst is ydel.
27 De suyuer eñ onbevleckte Godtsdienst
voor Godt den Vader/ is dese:
28 De Weduwen eñ Weesen in hare ver-
druckinge x besoecken/ eñ hemseluen on- x Grieck. op
bevleckt houden van der Werelt. sien. oft toe

Dat ij. Capittel. sien/

1. Hy recommandeert den oorspronc eñ reghel des rechten oordeels/ eñ alder goe-der wercken/ 14. naemelick / het levende gheloove ende liefde.

1 MYne Broeders/ hebt het gheloove on-
ses Heeren Jesu Christi der eerlick-
heyt niet a in aenneminghe ð persoonẽ. a Leui.19.15
2 Want ist dat in uwe Vergaderinghe Deut.1.17.
coemt een man met eenen gouden rinc/ in ende 16.19.
cierlicke cleedinghe: eñ daer oock een arm Pro.24.23.
man coemt met eene vuyle cleedinghe/ Syr.42.1.
3 Ende ghy siet op hem / die het cierlick
cleet draecht/ ende segt tot hem: Sit ghy
hier wel: eñ segt tot den armẽ: Staet ghy
daer: oft sit hier onder mijne voetbanck:
4 Hebt ghy niet onderscheyt gemaeckt by
u seluen / ende zijt oordeelders geworden/
verkeerdelick bedenckende?
5 b Hoort/ mijne lieue broeders/ heeft God b Iob.7.49
niet de Arme deser Werelt vercoren / om 1. Cor.1.25.
rijcke te zijn in het gheloove eñ erfgenamẽ
des Coninckrijcks / dat hy beloeft heeft
den ghenen die hem lief hebben?
6 Maer ghy hebt den Armen versmaet.
Verdrucken u niet de rijcke door gewelt/
ende trecken u tot de Rechtstoelen?
7 Lasteren die selue niet den goedẽ Naem
c die ouer u aengheroepen is? c Oft/ daer
8 Nochtans ist dat ghy de Coninclicke ghy na ghe
Wet volbrengt na de Schrift: d Ghy sult naemt zijt?
uwen naesten lief hebben als u seluen / so d Leui.19.18
doet ghy wel. Mat.22.39
9 Maer ist dat ghy den persoon aensiet/ Mar.12.31.
so werckt ghy sonde/ eñ wort van de Wet Roma.13.9.
als ouertreders ghestraft. Galat.5.14.
10 e Want so wie de gheheele Wet gehou- Ephes.5.2.
den heeft/ ende in een deel f mistreet/ die 1. Thes.4.9.
is in allen schuldich. e Ezec.18.18
11 Want die gheseydt heeft: g Ghy en sult Mat.5.19.
geen ouerspel doen/ die heeft oock geseyt: f Oft/ faelt
Ghy en sult niet dootslaen. Ende oft ghy g Exo.20.14.
gheen ouerspel ghedaen en hebt / maer Mat.5.27.
hebt ghedoodt/ so zijt ghy een ouertreder
der Wet ghewarden.
12 Spreeckt soo / ende doet soo / als die
door de Wet der vryheydt sult gheoor-
deelt worden.
13 h Want een onbarmhertich oordeel sal
gaen ouer hem die gheen barmherticheyt h mat.6.15.
ghedaen heeft: ende de barmherticheydt ende 18.35.
roemt teghen het oordeel. Mar.11.25.
14 i Wat nutticheyt ist/ mijne broeders/ so Luce 16.25.
yemant seydt dat hy het gheloove heeft/ i mat.7.26.
ende en heeft de wercken niet: can hem Iacobi 1.22
dat gheloove salich maken?
15 k Ist dat eenighe broeder oft suster k Luce 3.11.
1. Ioan.3.17.
waren

naeckt zijn/ende gebreck hebben van den
dagelickschen cost/
16 Ende yemant van v tot hen seyt: Gaet
in vrede/wordt warm/ende versaet: ende
hen des lijfs noodtdruft niet en gheeft/
wat helpt dat?
17 Also oock het geloove / ist dat het geen
wercken en heeft/so is het by hem seluen doot.
18 Maer men mach oock segghen : Ghy
hebt het geloove/ende ick hebbe de werc-
l Oft/son- ken: bewijst my v geloove l wt uwe werc-
der uwe/etc ken: ende ick sal v wt mijne wercken myn
gheloove bewijsen.
19 Ghy gelooft dat daer een Godt is: ghy
m Mar.1.24 doet wel/ m de Duyuelen gelooven ooc/
ende grouwelen.
20 Maer wilt ghy weten O ydel mensche/
dat het geloove sonder de wercken doot is
21 Is niet Abraham onse Vader wt de werc
n Gen.22.10 ken gerechtveerdicht/ n als hy Isaac zij-
o Oft/inde nen Sone op den Altaer geoffert hadde?
wercken 22 Siet ghy niet dat het gheloove o zijne
crachtich wercken geholpen heeft/ en dat wt de werc
was. ken het gheloove volmaeckt was?
23 En de Schrift wort veruult / die daer
p Gen.15.6. seydt: p En Abraham geloofde Gode en
Roma.4.1. het wert hem gerekent tot rechtveerdic-
Galat.3.6. heyt/en hy is een vrient Gods genaemt.
24 Siet ghy dan / dat de mensche wt de
wercken gherechtveerdicht wort/ en niet
alleenlick wt den gheloove?
q Josu.2.1. 25 En desgelijcx oock q Rahab de hoere/
ende 6.23. wert sy niet wt de wercken gerechtveer-
Hebr.11.31. dicht/als sy de boden ontfangen en door ee-
nen anderen wech ghesonden hadde?
26 Want gelijck het lichaem sonder geest
doot is/ also is oock het gheloove sonder
de wercken doodt.

Dat iij. Capittel.

1. Hy verbiet de begeerte van anderen
te oordeelen/ 5. en beschrijft so wel de ey-
ghenschap der tonge/ 13. als der valscher
ende warachtigher wijsheyt.

a Mat.23.6. 1 Mijne broeders/ a weest niet vele Mee-
b Ezec.3.13. sters/ wetende/ b dat wy te swaer-
ende 33.6. der oordeel sullen hebben.
Hebr.13.17. 2 Want wy struyckelen alle in velen: c ist
c Spr.14.1. dat yemant in woorden niet en struyckelt/
ende 19.16. die is volmaeckt/ ende can oock gheheel
ende 25.11. zijn lichaem dwinghen.
3 Siet/wy stellen den Peerden toomen
in den muyl/om dat wyse ons souden ge-
hoorsaem maken/ ende wy buyghen het
gheheele lichaem.
4 Siet oock de schepen / hoe groot sy
oock zijn / ende van harde winden gedre-
ven: sy worden met eenen seer cleynen roe-
re ommegheuoert/ waer de beweginghe
des Stierders wil.
d Spr.28.13 5 d Also ooc de tonge is een cleyn lidt/en
roemt groote dingen: Siet een cleyn vyer/
e Oft/veel hoe e grooten Bosch het ontsteeckt?
materie. 6 De tonge is oock een vyer/ een Werelt
f Griecx des f vol ongerechticheyts. Also wort de ton-
ge in onse leden gestelt/ besmettende het ge-
g Oft den heele lichaem/ontstekende g de geschapen
loop des le- Werelt/ende is ontsteken van der Helle.
vens/ Gr. 7 Want de natuere aller Dieren en Voge-
loop der ge len/en der cruypender Beesten / ende der
boorten. Zeedieren/ wort ghetemt/ en is ghetemt
van der menschelicker natuere:
8 Maer de tonge en can gheen mensche
temmen/sy is een onbedwingelic quaet/
vol van doodelicken fenijne.
9 Door haer loven wy Godt / ende den
Vader : ende door haer vermaledijden wy
h Gen.1.27. de menschen/ h die nae de ghelijckenisse
Sap.2.23. Godts ghemaeckt zijn.
10 Wt eenen monde comt segeninghe en
vloeck. Mijne broeders/ het en betaemt
niet dat het also ghescHiede.
11 Geeft oock een fonteyne wt eenen gate
soet ende suer?
12 Mijne broeders can oock een Vijghe-
boom Olijuen dragen/oft een Wijnstock
Vijgen? Also can ooc geen Fonteyne sout
ende soet water gheuen.
13 Wie is daer wijs ende verstandich on- i Eph.5.8.9.
der v lieden / i die bewijse wt zijne goede
wandelinge zijne wercken/in sachtmoe-
dighe wijsheydt.
14 k Ist dat ghy bitteren nijdt ende twee- k Ro.13.13.
dracht hebt in v herte/ wilt niet roemen/
ende der waerheydt lieghen. l 1.Cor.2.6.
15 l Want dat en is de wijsheydt niet die
van bouen coemt/maer is Aertsch / vlee-
schelick/ ende Duyuelsch. m 1.Cor.3.3.
16 m Want waer nijt ende tweedracht is/ Galat.5.19.
daer is oproer/ende alle boose wercken.
17 Maer de wijsheyt die van bouen is/ die
is ten eersten suyver/daer na vreedsaem/
redelick/gesegghelick/ vol barmherticheyt
ende goede vruchten/ sonder n wtnemin- n Oft/on-
ghe/niet gheueynst. derscheydin
18 Ende de vrucht der rechtveerdicheydt ghe.
wordt in vrede ghesaeyt/ den ghenen die
vrede maken.

Dat iiij. Capittel.

4. De vrientschap der Werelt strijt tegen
de vrientschap Gods/ 6. den welcken men
moet gehoorsaem zijn / ende den Duyuel
wederstaen/ 11. sonder van malcanderen
quaet te spreken/ 13. ende hemseluen in al-
le dinghen ghedraghen in den wille des
Heeren.

1 Vaer van coemt den twist ende strijdt
onder v? Ist niet hier van/ wt uwe wel-
lusten die in uwe leden strijden?
2 Ghy begheert/ende en hebt niet. Ghy
a benijdt ende begheert vyerichlick/ende a Oft/doo-
en cont niet ghecrijghen. Ghy vecht ende det.
strijdt/ende ghy en hebt niet/ daerom dat
ghy niet en bidt.
3 Ghy bidt/ en en ontfangt niet/ b daerom b Mat.20.22
dat ghy qualick bidt/ om dat ghyt in uwe Rom.8.26.
wellusten verdoen soudt.
4 Overspeelders ende Overspeelderssen/
en weet ghy niet dat de vriendtschap des
Werelts vyandtschap Godts is? c Soo c Joan.15.19.
wie dan der Werelt vriendt wil zijn/ die Galat.3.10.
wordt Godts vyant ghestelt. 1.Joan.2.15
5 Oft meynt ghy dat de Schrift ydelick
seydt: d De Gheest die in v woont/is ge- d Genes.6.
neycht tot nijdicheydt. ende 8.
6 Maer sy gheeft meerder ghenade/ daer
in/dat sy seydt: e Godt wederstaet den e Pro.3.34.
hoouveerdigen/ maer den nederigen geeft 1.Petr.5.5.
hy ghenade.
7 Daerom weest God onderdanich: f We- f Eph.4.27.
derstaet den Duyuel / ende hy sal van v 1.Petr.5.9.
vlieden.
8 Naket tot God/ en hy sal tot v naken:
Reynicht de handen ghy sondaers / suy-
vert de herten / ghy g twijfelmoedighe. g Oft/ dob-
9 h Weest bedruckt en droeuich/ en weent/ bel van her-
laet uwe lachen in droefheyt veranderen/ ten.
ende uwe blijschap in droefelickheydt. h Luce.6.25.
10 i Vernedert v voor Godt/ ende hy sal v i Job.22.29
verhooghen. Prou.29.23.
11 Broeders/ spreeckt niet qualic van mal Mat.23.12.
canderen: wie van zijnen broeder qualick Luce 14.11.
spreeckt/ende zijnen broeder oordeelt/ die ende 18.14.
spreeckt qualick van de Wet/ en oordeelt 1.Petr.5.5.
de Wet. Ende ist dat ghy de Wet oordee-
let/ soo en zijt ghy gheen dader der Wet/
maer een oordeelder.
12 Daer is een Wetgeuer die can behou-

k Rom.14.4 den ende verderuen: k Wie zijt ghy die ee-
nen anderen oordeelt?
l Luc.12.13. 13 Wel aen nu / ghy die segt: l Heden oft
morgen sullen wy gaen tot die Stadt/ en-
de daer een Jaer blijuen/ ende coopmanschap
doen/ ende winninghe doen:
14 (Die ghy niet en weet wat morgen ge-
m Esa.40.6 schieden sal. m Want wat is v leuen? want
Syra.14.18. het is een damp die weynich tijts gesien
1 Cor.7.31. wordt, ende daer na vergaet:)
Jacobi 1.11. 15 Waer voor ghy seggen soudt: n Ist dat
1. Petr.1.24. de Heere wil/ ende ist dat wy leuen/ so sullen
1. Joan.2.17 wy dit oft dat doen.
n Act.18.21. 16 Maer nu roemt ghy van uwe hoouaer-
1.Cor.4.19. dicheden/ alle sulcken roem is boos.
Hebr.6.4. 17 o Wie dan weet goet te doen/ ende niet en
o Luc.12.47. doet/ die heeft sonde.

Dat v. Capittel.

1. Vermaninghe tot de rijcke/ ende tot de
arme verdruckte. 13. hoemen hem dragen
moet / sowel in teghenspoet als in voor-
spoet/ 14. van de saluinge der siecken. 16.
biechte/ ghebedt/ 19. de dwalende te rech-
te te brenghen.

a Pro.11.28. 1 Wel aen a nu ghy rijcke / weent ende
Amos 6.1. huylt ouer uwe ellendicheden / die v
Luce 6.24. ouercomen sullen.
1.Tim.6.9. 2 Uwe rijcdom is verrot/ ende uwe cleede-
ren zijn vol motten gheworden.
3 Uwe gout ende siluer is verroest/ ende haren
roest sal tegen v tot getuygenisse wesen/ ende
b Rom.2.5. als vyer uwe vleesch verteeren. b Ghy hebt
in de laetste daghen schat vergadert.
c Leui.19.13. 4 Siet/ de c loon der Werckluyden die u-
Deut.24.14 we Ackers gemaeyt hebben / den welcken
Job.4.15. ghy vercort hebt/ roept: ende de stemme der
Maeyers zijn ghecomen tot in de ooren
des Heeren Sabaoth.
d Job.21.13 5 d Ghy hebt leckerlic geleeft op der Aer-
Luc.16.19.25 den/ ende wellusten gehadt / ghy hebt uwe
e Grieck/ herten gevoedt/ als in eenen e Feestdage.
daghe der 6 Ghy hebt den rechtueerdighen veroor-
slachtinge. deelt ende gedoot/ die v niet en wederstaet.
7 So weest dan lanckmoedich broeders/
tot de toecoemste des Heeren. Siet / de
Landtman verwacht de costelicke vrucht
des Landts / ende is lanckmoedich daer
ouer/ tot datse den vroeghen ende spade-
ghen reghen ontfanghen heeft.
8 Weest ghy oock lanckmoedich / ver-
sterckt uwe herten / want de toecoemst
des Heeren naedert.
9 Sucht niet teghen malcanderen/ broe-
f Oft/ Ver- ders/ op dat ghy niet f geoordeelt en wort.
doemt. Siet/ de Richter staet voor de deure.
10 Myne broeders/ neemt de Propheten
tot een exempel des lydens ende lanckmoe-
dicheyt/ de welcke in den Name des Hee-
ren ghesproken hebben.
11 Siet/ g wy achtense gelucksich die ver-
g mat.5.11. dragen. Ghy hebt de h verdraechsaemheyt
h Job.1.21. Jobs ghehoort: ende ghy hebt gesien het
22. eynde des Heeren/ i k want de Heere is
i num.14.18 seer barmhertich ende medelydich.
Psal.103.9. 12 Voor alle dinghen / myne Broeders/
k Oft dat/ l sweert niet/ noch by den Hemel/ noch by
l mat.5.34. der Aerden noch eenighen anderen eedt/
2.Cor.1.17. maer uwe Ja, sy Ja ende uwe Neen/ neen/
op dat ghy niet en valt in geueynstheyt.
13 Is daer yemant onder v in lyden? dat
hy bidde: Is daer yemant goets moets?
dat hy singhe.
14 Is daer yemant onder v cranck? dat hy de
Ouderlinghen der Gemeynte ontbiede/ ende
dat sy ouer hem bidden/ m ende hem saluen
m mar.6.13. met Olye in den Name des Heeren.
15 Ende het gebet des geloofs sal den siecken
helpen/ ende de Heere sal hem op helpen: ende
ist dat hy ghesondicht heeft / het sal hem
vergheuen worden.
16 Belijt malcanderen de misdaden / ende
bidt voor malcanderen / op dat ghy ghe-
sont wordet: Want een crachtich ghebedt
des Rechtueerdighen/ vermach vele.
17 n Elias was een mensche sulcker bewe- n 1.Reg.17.1
ginghen onderworpen als wy, ende hy badt Luce 4.25.
een gebedt dat het niet regenen en soude:
ende het en regende niet op der Aerden drye
Jaren ende ses Maenden lanck.
18 o Ende hy badt wederom/ ende de He- o 1.reg.18.45
mel gaf regen/ ende de Aerde brachte haer
vrucht voort.
19 Broeders/ p ist dat yemandt onder v p mat.18.15.
van der waerheydt ghedwaelt is / ende
hem yemandt bekeert.
20 Die wete/ dat de ghene die den Son-
daer van dwalinge zijns weechs bekeert/
de siele van der doodt behoeden sal/ ende
q vele sonden bedecken. q Oft/ veel-
heyt der, etc.

Argument.

Nv zijn daer noch seuen seer heylighe
Sendtbrieuen/ die van de Oude genoemt
worden Canonice / om dat sy tot den Ca-
non/ dat is/ Regel der Schriftuere behoo-
ren/ ende Catholice/ dat is, alghemeyne/
om dat sy niet tot eenighe sekere sonder-
licke, maer tot alle Gemeynten geschreuen
zijn. Onder de welcke de Apostel Petrus
twee geschreuen heeft. Inden eersten ver-
maent hy de Gheloouighen tot lydtsaem-
heyt ende standtuastichheyt des geloofs/ ende
verclaert daertusschen sommighe verbor-
gentheden des geloofs. Bouen desen leert
hy een heylich leuen, onderwijst de getrou-
de/ verdruckte Dienstknechten/ ende Prie-
sters ofte Herders des volcx. Inden ande-
ren prophetteert hy vande laetste onghe-
luckige/ dat is onse Antichristische tyden/
vermanende dat wy de oprechticheyt der
Euangelischer leere lief hebben/ ende vaste
houden. Dit selue doet oock die Apostel
Judas in zynen Sendtbrief.

De Eerste Alghemeyne Sendtbrief des Apostels Petri.

Dat Eerste Capittel.

2. Door het eynde der genaden Christi
door de natuere Godts ende zijns woorts/
vermaent hy tot lijdtsaemheyt/ gelooue/
heylicheydt/ ende liefde/ 24. ende bewijst
de nietigheyt aller creaturen en buyten de-
sen woorde.

1 Petrus een Apostel Jesu Christi: a den a Act.8.1
verstroyden vreemdelinghen in Pon- Jacob.1.1.
to/ Galatia/ Kappadocia/ Asia / ende b Oft. tot
Bithynia/ Grieck. in
2 Die vercoren zijn na de voorsienicheyt c Hebr.12.24
Gods des Vaders b door de heylichma- d Roma.1.7
kinghe des Gheests / tot ghehoorsaem- 1.Cor.1.2.
heyt/ c ende besprenghinghe des bloedts Gala.1.3
Jesu Christi: d De ghenade ende vrede sy Ephes.1.2.
v vermenichfuldicht. e 2.Cor.1.3.
3 e Gelooft sy God ende de Vader onses Ephes.1.3.
Heeren Jesu Christi/ f die na zyne groote f Rom.6.21.
barmherticheyt ons wedergeboren heeft g 1 cor.15.20
tot een leuende hope/ g door de opstan- h Colos.1.5.
dinge Jesu Christi van de dooden 2.Tim.1.12.
4 Tot een onuerderffelicke / onbevlecke- i † Anders
licke ende onuerwelckerlicke Erue h die in ons/
de Hemelen bewaert is voor i † v/ Die wy
5 Die k ghy in de cracht Godts bewaert k Oft wy
l wort/ door het gelooue/ tot de salicheyt l Oft, wor-
die bereydt is/ om ten laetsten tyde ont- den/
deckt te worden:

m Rom.5.5. 6 m Inde welcke ghy u verheucht/ n een
Jacobi 1. 2. cleyne tijt, so het noot is/ bedroeft zijnde
n Hebr.10.37 in menigherleye versoeckinghen:
1.Petri 5.10 7 o Op dat de beproevinge uws gheloofs
o Esa.48.10 veel costelicker dan de beproevinghe des
1 Cor.3.13. gouts/ het welcke verganckelic is/ en noch
Jacob.1.3. tans door het vyer beproeft wort: bevonden
1.Petr.4.12 worde u te zijn tot lof/ en eere en eerlicheyt/
in de openbaringhe Jesu Christi.
p Jo.20.29 8 p Den welcken ghy niet gesien en hebt/
nochtans lief hebt: den welcken ghy nu
niet en siet/ ende gheloost nochtans in
hem ende verheucht u met onuytspreke-
licke ende eerlicke vreuchde/
9 Vercrijghende het eynde uws gheloofs/
namelick uwer sielen salicheydt.
10 Van welcke salicheyt ondersocht ende
q Gen.49.10 ondervraecht hebben q de Propheten die
Dan.2.44. van der ghenade aen u lieden gheprophe-
Aggei.2.8. teert hebben.
Sprac.6.12 11 r Ondersoeckende/ op wat/ oft hoeda-
r Dan.9.24. nighen tijdt de Gheest Christi die in hen
* Psa. 22.7. was duydde, te voren betuyghende * het
Esai.53.3.4.5 lijden dat op Christum comen soude/ ende
de eerlickheydt daer nae.
12 Den welcken gheopenbaerdt is/ dat sy
niet hen selven/ maer ons dit bedienden/
dat u nu vercondicht is/ door de gene die
u ghepredickt hebben het Euangelium/
s Acto.2. 4. s door den heylighen Gheest/ die van den
t Eph.3.10. Hemel ghesonden is/ t het welcke de En-
ghelen begheeren te aensien.
u Luce.12.35 13 u Daerom schort op de lenden uws ver-
Ephes.6.14 stants/ weest nuchteren/ en hoopt volmaec-
x Oft, tot telick op de genade die u aengeboden wort
x inde openbaringhe Jesu Christi/
y Luc.1.74. 14 Als ghehoorsame kinderen/ maect u niet
z Leui.11.4.5 gelijckformich den begeerlickheden die te
a Oft/ Va- voren in uwe onwetentheydt waren.
der noemt. 15 Maer gelijck hy die u geroepen heeft/
b Deut.10.17 heylich is/ y worde ghy oock heylich in
2. Par.19.7. alle uwe wandelinghe:
Job.34. 19. 16 Daerom dat gheschreven is: z Weest
Sapien.6.8 heylich/ want ick ben heylich.
Spra.35.16. 17 Ende ist dat ghy hem a tot eenen Va-
Actu.10.34. der aenroept/ b die sonder aensien der per
Roma.2.11. soonen oordeelt/ nae eens yegelicks werc/
Galat.2.6. soo wandelt met vreese/ den tydt die ghy
Ephes.6.9. hier woont:
Colos.3.25. 18 c Wetende dat ghy niet met verganckelicke dinghen/ silver oft gout verlost en
c 1.Cor.6.20
d Act.20. 28 zijt, wt uwe ydele wandelinge die u van-
Hebr.9.12. den Ouderen overghegheven was:
e Rom.16.24. 19 d Maer met den dierbaren bloede Chri-
Ephes.1.9. sti/ als eens onstraffelicken ende onbe-
ende 3.9. vlecten Lams/
Colos.1. 26. 20 e De welcke wel voorsien was voor
2. Tim.1.10. de scheppinge der Werelt: maer is geopen-
Titi 1.2. baert in dese laetste tijden om uwen wille/
f Act.2.33. 21 Die ghy door hem gelooft in Godt/ die
Philip.2.9. hem wt de dooden opgeweckt heeft/ f ende
g Jo. 12.10. hem eerlicheyt gegeven heeft/ om dat ghy
Ephe.4.3. gelooue en hope op Godt hebben soudt.
Heb.13.1. 22 Die ghy uwe sielen gereynicht hebt in-
1. Pet.2.17 de ghehoorsaemheyt der waerheyt/ door
h Jac.1.18 den Gheest/ g tot ongheveynsde broeder
Joan.3.8. licke liefde: hebt malcanderen vyerichlic-
i Of/ leuen- ken lief wt reyner herten:
de en eewe- 23 h Die ghy wedergheboren zijt/ niet wt
lick blijven- verganckelicken/ maer wt onverganckelicken sade/ door het woort des levenden
de woort
Gods. ende eewelick blijvenden Godts.
k Esa. 40.6 24 h Want alle vleesch is als gras/ en alle
Spr.14.18 de eerlickheydt des menschen is als de
1.Cor.7.31 bloeme des gras: het gras is verdorret/
l Jaco.1.10. ende de bloeme is afghevallen:
ende 4.14 25 Maer het woordt des Heeren blijft in-
m Joan.2.17. der eewicheyt: ende dit is dat woordt dat
u vercondicht is.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent de gheloovighe/ dat sy
worden kinderen in het quade/ 11. tot de
vruchten der wedergheboorte/ 13. tot ghe-
hoorsaemheyt der Overheden/ en tot lijdt-
saemheyt/ 21. schilderende hen den Heere
Jesum levendich voor ooghen.

1 SO legt dan af alle boosheyt/ en bedrie-
gerie/ ende geveynstheden/ ende nydt/
ende alle achterclappinghen:
2 a Ende begheert die redelicke ende on- a Rom. 6.4
vervalschte melck/ als kinderkens die 1.Cor 14.20.
maer nu gheboren zijt/ op dat ghy daer Ephe.4.23.
door opwasset/ Coloss.2.8
3 b So ghy anders ghesmaeckt hebt/ dat Hebr 12.2
de Heere goedertieren is: Mat.18.3
4 c Tot den welcken comende/ die eenen b Psal 34.9
levendighen Steen is/ vanden menschen c Ephe.2.20
wel verworpen/ maer by Gode wtverco-
ren ende dierbaer:
5 Wordt oock ghy selve als levende Stee-
nen getimmert/ d tot een geestelick huys/ d Heb.3.6
e ende heylich Priesterdom/ f om ghee- e Apo.1.6
stelicke Offerhanden te doen/ die Godde be ende 5.10.
haghen door Jesum Christum. f Rom.12.1.
6 Daerom staet oock inde Schrift: g Siet/ Heb.12.28
ick legghe in Sion eenen costelicken ende g Esa.28.16
dierbaren wtersten Hoecksteen/ ende wie Rom.9.33.
in hem gheloost/ die en sal niet beschaemt
worden.
7 U dan/ die ghy gheloost/ is hy eerlick/ h Psa.118.22
maer den ongeloovigen is h de Steen dien Mat. 21.42
de Timmerlieden verworpen hebben/ het Actu.4.11.
Hooft des Hoecks ghewordden/ i Esai.8.14
8 i Ende een Steen der aenstootinghe/ Rom.9.33
ende een steenrotse der ergheernisse/ name- k Of, toe
lick/ den ghenen die hen aen het Woordt l Exo.19.5
stooten ongehoorsaem zijnde/ daer sy ooc Deut.7.6
k opghesett waren. ende 14.2
9 l Maer ghy zijt een wtvercoren geslach- ende 26.18
te/ m een Coninclick Priesterdom/ een Ephe.1.15
heylich volck/ een vercregen volck/ om dat m Apo. 1.6
ghy soudt vercondigen de deuchden des ge- ende 5.11.
uen/ die u wt der duysternisse gheroepen n Osee 1.10
heeft tot zijnen wonderlicken lichte. ende 2.23
10 n Die voortijden gheen volck en waert/ Rom.9.26
maer nu Gods volck zijt: die voortijden *of als vreēd
niet ontfermt en waert/ maer nu ontfermt de inwoon-
zijt. ders ende
11 Lieve/ ick vermane u als * Wtlanders/ Landtrey-
ende Vreemdelinghen/ o onthoudt u van sers/
vleeschelicke begheerlickheden/ die teghen o Ro.13.14
de ziele strijden. Galat.5.16
12 p En houdt uwe wandelinge eerlick on- p Ro.12.17
der de Heydenen: q op dat sy in het ghene 2.Cor.8.21
dat sy van u segghen/ als van quaetdoen- Philip.2.15
ders/ r wt de goede wercken aenmerckende/ q Titi 2.8
God prijsen inden dach der besoeckinghe. 1.Pet 3.16
13 s So weest dan aller menschelicker t or- r Mat.5.16
dinancie onderdanich/ om des Heeren wil- s Rom.13.1
le/ het sy den Coninck/ als den Oversten/ Titi 3.1
14 Het sy den Stadthouderen/ als den ghe- t Griecx/ cre
nen die van hem ghesonden worden/ tot atuere
wrake der Quaetdoenders/ ende tot prijs u Titi 2.8
der Goetdoenders. x Joā.8. 32
15 u Want also is de wille Gods/ dat ghy Rom.6.18
met weldoen/ stopt de onwetentheydt der Galat.5.1
dwaser menschen. y Ro.12.10
16 x Als vrye/ en niet als de vryheyt heb- 1. Pet.5.5
bende tot een decksel der boosheydt: maer z Rom.12.10
als Dienstknechten Gods. Ephe.4.3.
17 y Eert eenen yeghelicken. z Hebt het Hebr.13.1
Broederschap lief. Vreest Godt. a Eert 1. Pet.1.22
den Coninck. a Mat. 22.21
18 b Ghy Huysknechten/ weest met alder b Ephe. 6.5
vreese den Heeren onderdanich/ niet alleen- Coloss. 3.22
lick den goeden ende redelicken/ maer oock 1.Tim.6.1
den harden. Titi 2.9
19 c Want dat is ghenade/ ist dat yemandt c 2.Cor.7.10

k Rom.14.4 den ende verderven: k Wie zijt ghy die ee-
nen anderen oordeelt?
l Luc.12.13. 13 Wel aen nu / ghy die segt: l Heden oft
morghen sullen wy gaen tot die Stadt/ en-
de daer een Jaer blijuen/ ende coopmanschap
doen/ ende winninghe doen:
14 (Die ghy niet en weet wat morghen ge-
m Esa.40.6 schieden sal. m Want wat is v leuen? want
Sy.a.14.18. het is een damp die weynich tijts gesien
1 Cor.7.31. wordt/ ende daer na vergaet:)
Jacobi 1.10. 15 Waer voor ghy seggen sout: n Ist dat
1. Petr.1.24. de Heere wil/ ende ist dat wy leuen/ so sullen
1. Joan.2.17 wy dit oft dat doen.
n Act.18.21. 16 Maer nu roemt ghy van uwe hoouaer-
1.Cor.4.19. dicheden/ alle sulcken roem is boos.
Hebr.6.4. 17 o Wie dan weet goet te doen/ ende niet en
o Luc.12.47. doet/ die heeft sonde.

Dat v. Capittel.

1. Vermaninghe tot de rijcke/ ende tot de arme verdruckte/ 13. hoemen hem dragen moet / sowel in teghenspoet als in voorspoet/ 14. van de saluinge der siecken. 16. biechte/ ghebedt/ 19. de dwalende te rechte te brenghen.

a Pro.11.28. 1 Wel aen a nu ghy rijcke / weent ende
Amos 6.1. huylt ouer uwe ellendicheden / die v
Luce 6.24. ouercomen sullen.
1.Tim.6.9. 2 Uwe rijcdom is verrot/ ende uwe cleede-
ren zijn vol motten gheworden.
3 Uwe gout ende siluer is verroest/ ende haren
roest sal tegen v tot getuygenisse wesen/ ende
b Rom.2.5. als vyer uwe vleesch verteeren. b Ghy hebt
in de laetste daghen schat vergadert.
c Leui.19.13. 4 Siet/ de c loon der Wercklieden die u-
Deut.24.14 we Ackers gemaeyt hebben / den welcken
Job.4.4j. ghy vercort hebt/ roept: ende de stemmen der
Maeyers zijn ghecomen tot in de ooren
des Heeren Sabaoth.
d Job 21.13 5 d Ghy hebt leckerlic geleeft op der Aer-
Luc 16.19.25 den/ ende wellusten gehadt / ghy hebt uwe
e Grieck/ herten genoedt/ als in eenen e Feestdage.
daghe der 6 Ghy hebt den rechtueerdighen veroor-
slachtinge. deelt ende gedoot/ die v niet en wederstaet.
7 So weest dan lanckmoedich broeders/
tot de toecoemste des Heeren. Siet / de
Landtman verwacht de costelicke vrucht
des Landts / ende is lanckmoedich daer
ouer/ tot darse den vroeghen ende spadi-
ghen reghen ontfanghen heeft.
8 Weest ghy oock lanckmoedich / ver-
sterckt uwe herten / want de toecoemst
des Heeren naerdert.
9 Sucht niet teghen malcanderen/ broe-
f Oft/ Ver- ders/ op dat ghy niet f geoordeelt en wort.
doemt. Siet/ de Richter staet voor de deure.
10 Mijne broeders/ neemt de Propheten
tot een exempel des lijdens ende lanckmoe-
dicheyt/ de welcke in den Naem des Hee-
ren ghesproken hebben.
11 Siet/ g wy achtense gelucklich die ver-
g mat.5.11. dragen. Ghy hebt de h verdraechsaemheyt
h Job.1.21. Jobs ghehoort: ende ghy hebt gesien het
22. eynde des Heeren/ i k want de Heere is
i num.14.18 seer barmhertich ende medelijdich.
Psal.103.9. 12 Voor alle dinghen / mijne Broeders/
k Oft. dat/ l sweert niet/ noch by den Hemel/ noch by
l mat.5.34. der Aerden noch eenighen anderen eedt/
2.Cor.1.17 maer uwe Ja sy Ja ende uwe Neen/ neen/
op dat ghy niet en valt in geueynstheyt.
13 Is daer yemant onder v in lijden? dat
hy bidde: Is daer yemant goets moets?
dat hy singhe.
14 Is daer yemandt onder v cranc? dat hy de
Ouderlinghen der Gemeynte ontbiede/ ende
dat sy ouer hem bidden/ m ende hem saluen
m mar.6.13. met Olye in den Naem des Heeren.
15 Ende het gebet des geloofs sal den siecken
helpen/ ende de Heere sal hem op helpen: ende
ist dat hy ghesondicht heeft / het sal hem
vergheuen worden.
16 Belijdt malcanderen de misdaden / ende
bidt voor malcanderen / op dat ghy ghe-
sont wordet: Want een crachtich ghebedt
des Rechtueerdighen vermach vele.
17 n Elias was een mensche sulcker bewe- n 1.Reg.17.1
ginghen onderworpen als wy/ ende hy badt Luce 4.25.
een gebedt dat het niet regenen en soude:
ende het en regende niet op der Aerden drye
Jaren ende ses Maenden lanck.
18 o Ende hy badt wederom/ ende de He- o 1.reg.18.45
mel gaf regen/ ende de Aerde bracht haer
vrucht voort.
19 Broeders/ p ist dat yemandt onder v p mat.18.15.
van der waerheydt ghedwaelt is / ende
hem yemandt bekeert.
20 Die wete/ dat de ghene die den Son-
daer van dwalinge zijns weechs bekeert/
de siele van der doodt behoeden sal/ ende
q vele sonden bedecken. q Oft/ ver-
heyt ver...

Argument.

Nv zijn daer noch seuen seer heylighe Sendtbrieuen/ die van de Oude genoemt worden Canonice/ om dat sy tot den Canon/ dat is/ Regel der Schriftuere behooren/ ende Catholice/ dat is/ alghemeyne/ om dat sy niet tot eenighe sekere sonderlicke/ maer tot alle Gemeynten geschreuen zijn. Onder de welcke de Apostel Petrus twee geschreuen heeft. Inden eersten vermaent hy de Gheloouighen tot lijdtsaemheyt ende standtuastichheyt des geloofs/ ende verclaert daer entusschen sommige verborgentheden des geloofs. Bouen desen leert hy een heylich leuen/ onderwijst de getrouwde/ verdruckte Dienstknechten/ ende Priesters oft e Herders des volcx. Inden anderen prophetteert hy vande laetste ongheluckige/ dat is onse Antichristische tyden/ vermanende dat wy de oprechticheyt der Euangelischer leere lief hebben/ ende vaste houden. Dit selue doet oock die Apostel Judas in zynen Sendbrief.

De Eerste Alghemeyne
Sendtbrief des Apostels
Petri.

Dat Eerste Capittel.

2. Door het eynde der genaden Christi door de natuere Godts ende zijns woorts/ vermaent hy tot lijdtsaemheyt/ geloove/ heylicheydt/ ende liefde/ 24. ende bewijst de menicheyt aller creatuere en buyten desen woorde.

1 Petrus een Apostel Jesu Christi: a den a Act.8.1
verstrooyden vremdelinghen in Pon- Jacob.1.1.
to/ Galatia/ Kappadocia/ Asia / ende b Oft/ tot
Bithynia/ Grieck in
2 Die vercoren zijn na de voorsienicheyt c Hebr.12.24
Gods des Vaders b door de heylichma- d Roma.1.7
kinghe des Gheests / tot ghehoorsaem- 1.Cor.1.2
heyt/ c ende besprenghinghe des bloedts Gala.1.3
Jesu Christi: d De ghenade ende vrede sy Ephes.1.2
v vermenichfuldicht. e 2.Co:1.3
3 e Gheloeft sy God ende de Vader onses Ephes.1.3.
Heeren Jesu Christi/ f die na zijne groote f Rom.6.4.
barmherticheyt ons wedergeboren heeft g 1 cor.15.20
tot een leuende hope/ g door de opstan- h Colos.1.5.
dinge Jesu Christi van de dooden 2.Tim.1.12
4 Tot een onuerderffelicke / onbevlecke- i Anders
licke ende onuerwelckerlicke Erue h die in ons/
de Hemelen bewaert is voor i v/ Die wy
5 Die k ghy in de cracht Godts bewaert k Oft wy
l wort/ door het geloove/ tot de salicheyt l Oft/ wor-
die bereydt is/ om ten laetsten tyde ont- den/
deckt te worden:

6 m Inde welcke ghy v verheucht/ n een
cleyne tijt, so het noot is/ bedroeft zijnde
in menigherleye versoeckinghen:
7 o Op dat de beproevinge uws gheloofs
veel costelicker dan de beproevinghe des
gouts/ het welcke vergänckelic is/ ende noch
tans door het vyer beproeft wort: bevonden
worde v te zijn tot lof/ ende eere ende eerlicheyt/
in de openbaringhe Jesu Christi.
8 p Den welcken ghy niet gesien en hebt/
nochtans lief hebt: den welcken ghy nu
niet en siet/ ende gheloost nochtans in
hem ende verheucht v met onwtsprekelicke
ende eerlicke vreuchde/
9 Vercrijghende het eynde uws gheloofs/
namelick, uwer sielen salicheydt.
10 Van welcke salicheyt ondersocht ende
ondervraecht hebben q de Propheten die
van der ghenade aen v lieden gheprophe-
teert hebben.
11 r Ondersoeckende/ op wat/ oft hoeda-
nighen tydt de Gheest Christi die in hen
was duydde, te voren betuyghende * het
lijden dat op Christum comen soude/ ende
de eerlickheydt daer nae.
12 Den welcken gheopenbaerdt is/ dat sy
niet henselven/ maer ons dit bedienden/
dat v nu vercondicht is/ door de gene die
v ghepredickt hebben het Euangelium/
* s door den Heylighen Gheest/ die van den
Hemel ghesonden is/ t het welcke de En-
ghelen begheeren te aensien.
13 u Daerom schort op de lendenen uws ver-
stants/ weest nuchteren/ ende hoopt volmaec-
telick op de genade die v aengeboden wort
x inde openbaringhe Jesu Christi/
14 Als gehoorsame kinderen/ maer v niet
gelijcformich den begeerlickheden die te
voren in uwe onwetenheydt waren.
15 Maer gelijck hy die v geroepen heeft/
heylich is/ p wordt ghy oock heylich in
alle uwe wandelinghe:
16 Daerom dat gheschreven is: z Weest
heylich/ want ick ben heylich.
17 Ende ist dat ghy hem a tot eenen Va-
der aenroept/ b die sonder aensien der per-
soonen oordeelt/ nae eens yegelics werc/
soo wandelt met vreese/ den tydt die ghy
hier woont:
18 c Wetende dat ghy niet met vergäncke-
licke dinghen/ silver oft gout verlost en
zijt/ wt uwe ydele wandelinge die v van
den Ouderen overghegheven was:
19 d Maer met den dierbaren bloede Chri-
sti/ als eens onstraffelicken ende onbe-
vleckten Lams/
20 e De welcke wel voorsien was voor
de scheppinge der Werelt: maer is geopen-
baert in deselaetste tyden om uwent wille/
21 Die ghy door hem gelooft in Godt/ die
hem wt de dooden opgeweckt heeft/ f ende
hem eerlichept gegeven heeft/ om dat ghy
gelooue ende hope op Godt hebben soudt.
22 Die ghy uwe sielen gereynicht hebt in-
de ghehoorsaemheyt der waerheyt/ door
den Gheest/ g tot ongheveynsde broeder
licke liefde: hebt malcanderen vyerichlic-
ken lief wt reyner herten:
23 h Die ghy wedergheboren zijt/ niet wt
verganckelicken/ maer wt onverganckeli-
licken sade/ door het woort des levenden
ende eewelick blyvenden Godts.
24 k Want alle vleesch is als gras/ ende alle
de eerlickheydt des menschen is als de
bloeme des gras: het gras is verdorret/
ende de bloeme is afghevallen:
25 Maer het woordt des Heeren blijft in-
der eewicheyt: ende dit is dat woordt dat
v vercondicht is.

m Rom.5.3. Jacobi 1.2. n Hebr.10.37 1.Petri 5.10 o Esa.48.10 1 Cor.3.13. Jacob.1.3. 1.Petr.4.12 p Jo.20.29 q gen.49.10 Dan.2.44. Aggei.2.8. Syrac.6.12 r dan.9.24. * Psa.22.7. Esai.53.3.4.5 s Acto.2.4. t Eph.3.10. u Luce.12.35 Ephes.6.14 x Of, tot y Luc.1.74. z Levit.11.45 a Of, Vader noemt. b deut.10.17 2.Par.19.7. Job.34.19. Sapien.6.8 Syra.35.16. Actu.10.34. Roma.2.11. Galat.2.6. Ephes.6.9. Colos.3.25. c 1.Cor.6.20 d Act.20.28 Hebr.9.14. e rom.16.24 Ephes.1.9. ende 3.9. Colos.1.26. 2.Tim.1.10. Titi 1.2. f Act.2.33. Philip.2.9. g Ro.12.10. Ephe.4.3. Heb.13.1. 1.Pet.2.17 h Jac.1.18 Joan.3.8. i Of, levendt ende eeuwich blyvende woort Godts. k Esa.40.6 Syr.14.18 1.Cor.7.31 1 Jaco.1.10. ende 4.14 1 Joan.2.17.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent de gheloovighe/ dat sy
worden kinderen in het quade/ 11. tot de
vruchten der wedergheboorte/ 13. tot ghe-
hoorsaemheyt der Overheden/ ende tot lydt-
saemheyt/ 21. schilderende hen den Heere
Jesum levendich voor ooghen.

1 So legt dan af alle boosheyt/ ende bedrie-
gerie/ ende geveynstheden/ ende nydt/
ende alle achterclappinghen:
2 a Ende begheert die redelicke ende on-
vervalschte melck/ als kinderkens die
nu eerst gheboren zijt/ op dat ghy daer
door opwasset/
3 b So ghy anders ghesmaeckt hebt/ dat
de Heere goedertieren is:
4 c Tot den welcken comende/ die eenen
levendighen Steen is/ van den menschen
wel verworpen/ maer by Gode wtvercoren
ende dierbaer:
5 Wordt oock ghy selve als levende Stee-
nen getimmert/ d tot een geestelick huys/
e ende heylich Priesterdom/ f om gheeste-
licke Offerhanden te doen/ die Gode be
haghen door Jesum Christum.
6 Daerom staet oock inde Schrift: g Siet/
ick legghe in Sion eenen costelicken ende
dierbaren wtersten Hoecksteen/ ende wie
in hem gheloost/ die en sal niet beschaemt
worden.
7 V dan/ die ghy gheloost/ is hy eerlick/
maer den ongeloovighen is h de Steen dien
de Timmerlieden verworpen hebben/ het
hooft des hoecks ghewordden/
8 i Ende een Steen der aenstootinghe/
ende een steenrotze der ergherniße/ name-
lick/ den ghenen die hen aen het Woordt
stooten ongehoorsaem zijnde/ daer sy ooc
k opghesett waren.
9 l Maer ghy zijt een wtvercoren geslach-
te/ m een Coninckl ick Priesterdom/ een
heylich volck/ een vercregen volck/ om dat
ghy soudt vercondigen de deuchden des ge-
nen/ die v wt der duysterniße gheroepen
heeft tot zijnen wonderlicken lichte.
10 n Die voortijden gheen volck en waert/
maer nu Gods volck zijt: die voortijden
niet ontfermt en waert/ maer nu ontfermt
zijt.
11 Lieve/ ick vermane v als * Wtlanders/
ende Vremdelinghen/ o onthoudt v van
vleeschelicke begheerlickheden/ die teghen
de ziele stryden.
12 p Ende houdt uwe wandelinge eerlick on-
der de Heydenen: q op dat sy in het ghene
dat sy van v segghen/ als van quaetdoen-
ders/ r wt de goede wercken aenmercken de/
God prysen inden dach der besoeckinghe.
13 s So weest dan aller menschelicker t or-
dinancie onderdanich/ om des Heeren wil-
le/ het sy den Coninck/ als den Oversten/
14 Het sy den Stadthouderen/ als den ghe-
nen die van hem ghesonden worden/ tot
wrake der Quaetdoenders/ ende tot prys
der Goetdoenders.
15 u Want also is de wille Gods/ dat ghy
met weldoen/ stopt de onwetentheydt der
dwaser menschen.
16 x Als vrye/ ende niet als de vryheyt heb-
bende tot een decksel der boosheydt: maer
als Dienstknechten Gods.
17 y Eert eenen yeghelicken. z Hebt het
Broederschap lief. Vreest Godt. a Eert
den Coninck.
18 b Ghy Huysknechten/ weest met alder
vreese den Heeren onderdanich/ niet allee-
lick den goeden ende redelicken/ maer oock
den harden.
19 c Want dat is ghenade/ ist dat yemandt

a Rom.6.4. 1.cor.14.20. Ephe.4.23. Coloss.2.8 Hebr.12.2 Mat.18.3 b Psal.34.9 c Ephe.2.20 d Heb.3.6 e Apo.1.6 ende 5.10. f Rom.12.1. Heb.12.28 g Esa.28.16 Rom.9.33. h Psa.118.22 Mat.21.42 Actu.4.11. i Esai.8.14 Rom.9.33 k Of, toe l Exo.19.5 Deut.7.6 ende 14.2 ende 26.18 Ephe.1.15 m Apo.1.6 ende 5.11. n Osee 1.10 ende 2.23 Rom.9.26 *of als vreemde inwoonders ende landtreysers/ o Ro.13.14 Galat.5.16 p Ro.12.17 2.Cor.8.21 Philip.2.15 q Titi 2.8 1.Pet.3.16 r Mat.5.16 s Rom.13.1 Titi 3.1 t Griecx/ eere atuere u Titi 2.8 x Joh.8.32 Rom.6.18 Galat.5.1 y Ro.12.10 1.Pet.5.5 z Rom.12.10 Ephe.4.3. Hebr.13.1 1.Pet.1.22 a Mat.22.21 b Ephe.6.5 Coloss.3.22 1.Tim.6.1 Titi 2.9 c 2.Cor.7.10

om der d Godlicker conscientiẽ wille swa-
richeyt verdraecht/lydende tonrechte.
20 Wat wat eere ist/ist dat ghy verdraecht/
als ghy ghesondicht hebbende/ghesl agen
wordt? e maer ist dat ghy verdraecht als
ghy weldoet / eñ nochtans te lyden hebt/
dat is ghenade by Godt.
21 Want hier toe zÿt ghy gheroepen/want
Christus heeft oock geledẽ voor ons:f ons
een exẽpel achterlatende/om dat ghy zÿne
voetstappen soudt nauolghen.
22 g Die geen sonde gedaen en heeft/ noch
daer en is gheen bedroch in zÿnen monde
ghevonden:
23 h Die/als hy versmaedt was / en heeft
niet wederom gesmadicht:ende en dreych-
de niet als hy leedt:maer gaf het hem ouer
die recht oordeelt.
24 i Die onse sonden selue in zÿnen lichame
ghedraghen heeft op het houdt/ k om dat
wy vander sonde ghescheyden / der recht-
ueerdicheyt leuen souden:door wiens won
den ghy ghenesen zÿt.
25 Want ghy waert als dwalende Scha-
pen/maer ghy zÿt nu bekeert tot den Her-
der ende m Toesiender uwer zielen.

d Gr.consci entie Gods
e Mat.5.10 1.Pet.3 14 ende 4.14
f Joã.13 14. Philip.2.5 1.Joã.2.6
g Esa.53.9 2.Cor.5.22 1.Joan.3.5
h mat.27.39 Joã.8.48. 49.
i Esa.53.4 Matt.8.17
k Rom.6.10
l Esa.53.6 Ezec.34.6 Luce 15.4
m Of/ Opsiender/Bisschop

Dat iiij. Capittel.

1. Hy vermaent de ghetrouwde van haer
officie/ 8. ende alle gheloouighe tot liefde/
onnooselheyt/14. ende lydtsaemheyt/door
het exempel ende de weldaedt Christi.

1 DEsghelijcks a ghy Vrouwen / weest
uwen Mannen onderdanich/ op dat
oock de ghene die den woorde niet ge
hoorsaem en zÿn / door de wandelinghe
der Vrouwen/sonder woordt ghewonnen
worden/
2 Als sy aenghemerckt hebben uwe goe-
de wandelinghe inde vreese.
3 b Der welcker verciersinghe sy/ niet die
wtterlicke/ in het hayrvlechten / ende gout
ommehanghen/of cleederen aendoen:
4 Maer die verborghen mensche/ name-
lick des herten/ die gheleghen is inde on-
verderffelicke verciersinghe eens saecht-
moedighen ende stillen gheests/de welcke
costelick is voor God.
5 Want alsoo vercierden haer oock voor-
tyden de heylighe Vrouwen / die op den
Heere hoepten / ende waren haren Man-
nen onderdanich:
6 Ghelÿck Sara den Abraham ghehoor-
saem was/ e noemende hem Heere:wiens
Dochters ghy ghewordden zÿt / als ghy
weldoet/oock niet vreest zÿnde met ee-
nighe vreese.
7 Desgelÿcx ghy Mannen/ d woont met
haer met wysheyt/gheuende haer eere als
den cranckssten vate/oock als medegenoo-
ten zÿnde der genaden des leuens/ op dat
uwe gebeden niet verhindert en worden.
8 Ende eyndelick/ e weest alle eens ghe-
sint/ hebt medelyden / hebt de Broeders
lief/weest barmhertich/vriendelick/
9 f Vergelt niet quaet met quaet / of ver-
smaetheyt met versmaetheyt:maer segent
daer tegen/ eñ weet dat ghy daer toe ghe-
roepen zÿt/ g om de seghinge te beerven.
10 i Want wie het leuen wil lief hebben/
ende goede daghen sien / k die stille zÿn
tonghe vanden quade / ende zÿne lippen/
dat sy gheen bedroch en spreken:
11 l Hy vrede af vanden quade / ende doe
goet : hy soecke vrede/ ende jaghe se na.
12 Want de ooghen des Heeren zÿn ouer
de rechtueerdighe / eñ zÿne ooren tot haer
ghebedt : Maer het aensichte des Heeren
is teghen de ghene die quaet doen.

a Gene.3.16 1.Cor.14.34 Ephe.5.22. Coloss.3.18 Titi 2.5.
b 1.Tim.2.9 Titi 2.3.
c Gen.18.12
d 1.Cor.7.3
e Rom.12.16 ende 15.5. 1.Cor.1.9. Philip.2.2 ende 3.16.
f Leui.19.18. Prou.20.22 ende 24.29 Mat.5.39 Rom.12.17 1.Cor.6.7 1.Thess.5.15
g mat.25.34
i Psa.34.13.
k Jaco.1.26
l Psal.37.27 Esai.1.16. 3.Joan.11

13 Ende wie sal v quaet doen /ist dat ghy
het goede nauolcht?
14 m Maer ist dat ghy oock yet lydt om
der rechtueerdicheydt/ soo zÿt ghy salich/
n ende en vreest hare vreese niet / noch en
verschrickt niet.
15 o Maer heylicht den Heere in uwer her
ten/ p ende weest altÿdts bereydt / om te
antwoordẽ einen yegelickẽ/ die rekẽschap
vã v begeert/ vande hope die in v liedẽ is/
16 Met saechtmoedicheydt eñ vreese, heb-
bende een goede conscientie : q op dat sy/
daer in sy quaet van v liedẽ seggẽ / als vã
quaetdoẽders/ beschaemt wordẽ/ die uwe
goede wandelinge in Christo bedrucken.
17 Want het is beter dat ghy weldoende
lydt/ (ist dat de wille Gods is/) dan quaet
doende.
18 r Want Christus heeft oock eens ghe-
ledẽ voor de sonde/ hy rechtueerdich/ voor
de onrechtueerdighe : om dat hy ons tot
God soude brenghen/ ghestoruen nae den
vleesche/ maer leuendich ghemaeckt nae
den Gheest.
19 Inden welcken hy oock comende/ heeft
ghepredickt den Gheesten s die in de ghe-
uanckenisse zÿn.
20 Als sy voortÿden t ongehoorsaem wa-
ren/ u doemen de lanckmoedicheyt Gods
eenmael verwachtede in de daghen Noe/
als de Arcke bereydt werdt: x inde welcke
weynige/dat is/acht zielen behouden wer
den door het water:
21 y Des welcken teghenbeeldt de Doop/
ons nu oock behoudt: z niet daer mede de
vnplicheden des lichaems afgewischt wor
den / maer waer door de goede conscientie
God vraecht / door de opstãdinge Christi
22 a De welcke is ter rechterhandt Gods/
opghevaren zÿnde ten hemel/ ende de En-
ghelen/ ende Machten/ eñ Crachten hem
onderdaen zÿnde.

m mat.5.10. 1.Pet.2.20 ende 4.14
n Esaie 8.12 Jere.1.8 4.Esd.15.3. Mat.10.26
o Job 1.22.
p Psa.119.46 Actu.4.6
q Titi 2.8 1.Pe.2.12.15
r Rom.5.6 Coloss.2.13 Hebr.9.15
s 1.Pet.4.6
t Gen.6.5
u Gen.6.14 Mat.24.37 Luce 17.26 Roma.2.4
x Gen.7.7
y Ephe.5.26
z Gr. niet een afleg-ginghe der vnpuerheid des vleess/ maer een be-vraginghe der goeder conscientie tot God.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy vermaentse tot de vruchten der we-
dergheboorte/ 12. ende tot lydtsaemheyt.

1 DEwÿle dan Christus voor ons inden
vleesche gheleden heeft/ a soo wapent
ghy v oock met b dat selue geuoelen/
namelick dat/ c wie inden vleesche ghele-
den heeft/ die heeft d afghehouden vander
sonde/
2 e Om nu niet na menschelicke begheer-
lickheden/ maer nae Gods wille/ den tydt
die noch ouer is/ te leuen.
3 f Want het is ons ghenoech/ dat wy dẽ
voorgaenden tÿdt des leuens der Heyde-
nen wille ghedaen hebben/ wandelende in
wellusten/ begheerlickheden / dronckens-
schap/ brasserie/ suyperie/ ende grouwelic-
ke Afgoderie.
4 Het welcke hen vreemde is/ ende lasterẽ
dat ghy niet mede en loopt inde selue g on
ghebonden onerdaet:
5 De welcke sullen rekenschap gheuen/
hem/ die bereydt is te oordeelen de leuen-
de ende doode.
6 h Want daer toe is oock i den dooden
het Euangelium ghepredickt / op dat sy
gheoordeelt worden nae den mensche dat
is/ aengaende het vleesch / ende leuen nae
God/dat is/ door den Gheest.
7 k Eñ aller dingẽ eynde is na by. l Weest
dan nuchteren / ende waeckt tot gebeden.
8 Maer voor al/ hebt tot malcanderen
an stercke liefde/ n want de liefde bedecke
de veelheyt der sonden.
9 o Weest herberghich aen malcanderen/
p sonder murmureren.
10 q Dient malcanderẽ/ een yegheliċ na dat
hy ga-

a Hebr.12.1
b Gr. ghe-dachte
c Rom.6.7
d Gr. [illegible]
e Rom.6.7 2.Cor.[illegible] Galat.2.20 Ephe.[illegible] 1.The[illegible] Hebr.[illegible]
f Ephe.[illegible]
g Gr. [illegible] ge[illegible] daet.
h Joã.[illegible]
i 1.Pe[illegible]
k Joã.[illegible]
l Luc.[illegible]
m Gr. [illegible] recker
n Pr[illegible]
o Rom.[illegible]
p [illegible]
q [illegible] 2.Co[illegible] Pro[illegible]

hy gaue ontfangen heeft / als goede r wt-
deylders der menigherleye genade Gods.
r Gr. huyscе geerders 11 s Ist dat yemant spreeckt / dat hy spreke
als Gods woordt. Ist dat yemant dient /
s Jere.23.22 die diene als wt de cracht die God gheeft:
op dat God in allen ghepresen worde door
Jesum Christum / de welcke heeft de heer-
lickheydt ende macht / van eewicheydt tot
eewicheydt. Amen.
t Esa. 48.10 12 t Lieue / laet het v niet vreemde zijn / als
1.Cor.3.13 ghy door het vyer versocht wordt / tot u-
1.Pet.1.7 wer beproeuinghe / als of v wat vreemdts
gheschiedde:
13 Maer verblijdt v daer in / dat ghy des
lijdens Christi deelachtich zijt / op dat ghy
in de openbaringhe zijnder heerlickheydt
moocht verblyden ende verheughen.
u Mat.5.10 14 u Ist dat ghy liedẽ in Christi Name ver-
1.Pet.2.20 smaedt wordt / soo zijt ghy salich: want de
ende 3.14 Gheest der eerlickheyt / ende Gheest Gods
rust op u lieden / de welcke, so veel hen aen-
gaet / ghelastert wordt: maer so veel v aen-
gaet ghepresen wordt.
15 Maer dat niemant van v lieden en lijde
als een Doodslagher / oft Dief / oft Quaet-
x Of / in een doender / of als een / x die na ander lieden
vreet Ampt dinghen siet.
grijpt. 16 Maer ist dat yemãt lijdt als een Chri-
sten / die en schame hem niet / maer prijse
God in desen deele.
y Jere.25.29 17 Want het is tijt / y dat het oordeel van
Luce 23.30 den huyse Gods beginne: Ende ist dat het
z Luc.10.12 eerst van ons begint / z wat sal het eynde
wesen der gener die den Euangelio Gods
niet gheloofd en hebben?
a Pro.11.31. 18 a Ende ist dat de Rechtueerdighe nau-
welick salich en wordt / waer sal de God-
loose ende Sondaer verschijnen?
19 So dan de gene die lijden na den wille
Gods / dat sy hare zielen den ghetrouwen
b Griecx / in Schepper beuelen b met weldoen.
goetdadic- Dat v. Capittel.
heyt. 1. Van het officie der Pastooren / 5. ende
der Jongeren / 8. beschrijuinge des Duy-
uels / ende den middel om hem te weder-
staen / 10. ghebedt voor de Gheloouighe /
13. groetenissen.

1 DE Ouderlinghe die onder v lieden zijn /
vermane ick / die een mede Ouderlinc
a Act.20.28 ben / ende getuyghe des lijdẽs Christi /
b of. so veel ende oock deelachtich der eerlickheyt die
in u liedẽ is gheopenbaert sal worden /
c 2.Cor.1.24 2 a Weydt de kudde Gods b die onder u-
d 1. Timot. lieden is / die besorghende / niet als wt be-
4.12. dwanck / maer gewillichlic: noch om vuyl ge
Titi 2.7 wins wille meer met een bewegcht herte:
e Esa. 40.11 3 c Noch als heerschappie voerende ouer
Ezec.34.23. het volck dat v beuolen is / d maer als die
Joan.10.11 der kudde een voorbeeldt gheworden zijt.
Hebr.13.20 4 Ende als de e ouerste Herder verschijnẽ
f 1.Cor.9.25 sal / f dan sult ghy de onuerwelckerlicke
2.Tim.4.8. Croone der glorien behalen.
Jaco.1.12 5 Desghelijcks ghy Jonghers / weest den
g Ro. 12.10 Ouderen onderdanich / g ende weest alle
Philip.2.3 malcanderen onderdanich / weest met de
h Pro.3.34 oodmoedicheyt verciert. h Want God we-
Jaco.4.6 derstaet den Hoouaerdighen / maer den Ne-
Job 22.20 derighen gheeft hy ghenade.
Prou.29.23 6 i Vernedert u lieden dan onder de crach-
Mat.23.11 tighe handt Gods / op dat hy v verhooge
Luc.14.11 te zijner tijdt.
Jaco.4.10. 7 k Worpt alle uwe sorchfuldicheydt op
l Psa.55.23 hem / l want hy draecht sorghe voor u-
Matt. 6.25 lieden.
1.Tim.6.8 8 m Weest nuchteren / waeckt / want uwe
Sap. 12.13 wederpartie de Duyuel gaet omme als
m Jaco.1.7 een brieschende Leeuwe / soeckende wien
Luce 22.31 hy verslinde.
n Jaco. 4.7 9 n Wederstaet hem / vast zijnde in het ge-

loone / wetende dat het selue v lijden in
uwe Broederschap / die inde Wereldt is /
volbracht worde.
10 De God aller ghenade / die ons / die wy
een weynich tydts bedruckt zijn / geroepen
heeft tot zijne eewighe heerlickheydt in
Christo Jesu / o die selue volmake / beue- o Hebr.10.37
stighe / versterche / ende fondere v lieden. 1.Pet.1.6
11 Hem sy de eerlickheydt ende macht / van
eewicheyt tot eewicheyt. Amen.
12 Door Siluanum / uwen ghetrouwen
Broeder, also ick achte / hebbe ic een wey-
nich gheschreuen / vermanende ende betuy
ghende / dat dit de ghenade Gods is / daer
ghy in staet.
13 V groet de mede vvtuercoren Ghemeyn-
te die in Babylonia is / ende Marcus mijn
sone.
14 p Groet malcanderen met den heyligen p Ro.16.16
cusse. Vrede sy v allen die in Christo Jesu 1.Cor. 16.20
zijt. Amen. 2.Cor.13.12
1.Thes.5.26.

De tweedde alghemeyne
Sendtbrief Petri.

Dat Eerste Capittel.

3. Petrus de ghenade Christi ghepre-
sen hebbende / 5. vermaent de gheloouighe
tot een recht Christen leuen / 12. beloeft hen
zijnen arbeydt / 16. bewijst de sekerheydt
des Euangeliums / 19. ende den middel om
inde Schrift proffijt te doen.

1 SYmon Petrus een Dienstknecht ende a Anders /
Apostel Jesu Christi / den ghenen die Simon
euen dierbaren gheloone met ons ver-
creghen hebben / b door de rechtueerdic- b Gr. in
heyt onses Gods / ende Salichmakers Je-
su Christi:
2 c De ghenade ende vrede sy v vermenich- c Roma.1.7
fuldicht / door de kennisse Godes / ende on- 1.Petr.1.2
ses Heeren Jesu.
3 Ghelijck ons zijne Godlicke macht alle
dinck dat tot het leuen / ende de Godsalic-
heyt noodich is / gheghenen heeft door de
kennisse des ghenen / die ons gheroepen
heeft tot de eerlickheyt ende deucht:
4 Daer mede dat ons die seer groote ende
eerlicke beloften gheghenen zijn: d om dat d Esa. 56.4
ghy daer door soudt der Godlicker nature Joan.1.12
deelachtich worden / de verderffelickheydt Roma 8.15.
die inde Wereldt is door de begheerlick- Galat.3.16
heydt / ontulodẽ zijnde.
5 Ende tot dit selue oock alle neersticheyt
doende / bewijst hier toe deucht in uwen
gheloone: ende inde deucht wetenschap /
6 In de wetenschap / maticheydt: in ma-
ticheyt / lijdtsaemheyt: ende in lijdtsaem-
heyt / Godvruchticheyt:
7 Ende inde Godvruchticheydt / broeder-
licke vrien delickheyt: ende in broederlicke
vriendelickheydt / liefde:
8 Want als ghy dese dinghen hebt / ende
daer in ouervloedich zijt, sy en sullen v niet
ledich noch onvruchtbaer laten tot de ken
nisse onses Heeren Jesu Christi.
9 Want die dese niet en heeft / e die is e Esa.59.10.
blindt / ende tastet met der handt nae den
wech / ende heeft de reyniginghe zijner ouder
sonden vergheten.
10 Daerom broeders / weest lieuer neerstich
om uwe beroepinghe ende verkiesinghe
vast te makẽ: want als ghy liedẽ dat doet /
sult ghy te gheenen tijde struyckelen.
11 Want alsoo sal v rijckelick den inganck
in het eeuwighe Coninckrijcke onses Hee-
ren ende Salichmakers Jesu Christi toe-
ghedient worden.
12 Daerom en sal ick niet f ophouden / v f Gr. verge-
My altijts ten

altijdts sulcks te vermanen / hoe wel ghy
het weet ende inde tegenwoordige waer-
heyt versterckt zijt.
13 Want ick achte het recht / so langhe als
g Dat is / lichame — ick in desen g Tabernakel ben v lieden met
vermaninghe te verwecken.
h 2. Timot. 4.6. i Joh.21.18. — 14 h Dewijle ick weet / dat de aflegghinge
mijns Tabernakels haest comt / i gelijck
onse Heere Jesus Christus my heeft te
kennen ghegeuen.
15 Maer ick sal oock neerstichheyt doen / dat
ghylieden na mijnen wtganck mucht al-
k 1.Cor.1.17 — tydts van sulcks ghedachtenisse houden.
ende 2.1.4. ende 4.20 — 16 k Want wy en zijn niet de constighe fa-
1.Thess.1.5 — bulen naghevolcht / als wy v lieden onses
l Joan.1.14 — Heeren Jesu Christi macht ende toecom-
Mat.17.2 — ste te kennen ghegheuen hebben / l maer
1.Joan.1.1. — wy hebben zijnder Maiesteyt Aenschou-
wers gheweest.
17 Want hy hadde van Gode den Vader
eere ende eerlickheyt ontfanghen / dewijle
bysdanighe een stemme vande hoochweer-
m Mat.3.17. — dige heerlickheyt tot hem gheschiede: m De-
ende 17.5 — se is mijn wel lieue Sone / inden welcken
Marc.1.11 — ick mijn welbehagen ghenomen hebbe.
ende 9.7 — 18 Ende dese selue stemme hebben wy ghehoort
Luc.3.22 — als sy vanden Hemel quam / daer wy met
ende 9.35 — hem waren op den Heylighen Berch.
Coloss.1.13 — 19 Ende wy hebben dat n Prophetische
n Of / vaste — woordt / welck seer vast is / ende ghy doet
o 2. Cor.4.6 — wel / als ghy daer acht op hebt / o als op
een licht dat in een duyster plaetse schijnt /
tot dat de dach aenlichte / ende de Mor-
genstere opgae in uwe herten.
p 2.Tim. 3.16 — 20 p Dit eerst wetende / dat geen Prophe-
q Of / gheen eyghen wtleg-ginghe toebehoort. — cie der Schrifture / q wt eyghener wtleg-
ghinghe gheschiet.
21 Want de Prophetie en is voortijden
niet door menschen wille ghegeuen: maer
de heylighe menschen Gods hebbense ge-
sproken / ghedreuen zijnde vanden Geest
Godts.

Dat ij. Capittel.

1. Beschrijuinghe der boosheyt / ende
verderuinghe der valscher Leeraers / ende
haerer Discipulen.

a Act. 20.29 — 1 Daer hebben oock a valsche Prophe-
1.Tim. 4.1 — ten onder den volcke gheweest / ghe-
lijck oock onder v lieden valsche Lee-
raers wesen sullen / die verderffelijcke Sec-
ten inbrenghen sullen / oock den Heere diese
ghecocht heeft / verloochenende / ende een
haestighe verderuinghe ouer henseluen
halende.
2 Ende vele sullen haer verderuinghen na-
uolghen / door de welcke de wech der waer-
b Of / coopmandel van v lieden doen — heyt sal gelastert worden.
c Job.4.18 — 3 Ende sy sullen door gierichheyt met ghe-
Jude 6. — maeckte woorden b ghewin van v lieden
Apoc.2.2 — soecken / den welcken de verdoemenisse van
d Gen.7.1. — ouer langen tijt niet en vertoeft / ende haer
e Of / Suntvloet. — verderffenisse en is niet slapende.
4 Want ist dat God c de Engelen / als sy
f Gen.19.24 — gesondicht hadden / niet gespaert en heeft:
Deut. 29.23 — maer heeftse met ketenen der duysternisse
Esai.13.19 — in de Helle geworpen / ende ouergegeuen
Jere. 50.40 — tot het Oordeel te bewaren:
Ezec.16.49. — 5 Ende en heeft de oude Werelt niet ge-
Osee 11.8 — spaert / maer heeft d Noe den Prediker
Amos 4.11 — der rechtueerdicheydt zijn achtster be-
Luc.17.29 — waert / brenghende de e Diluuie ouer de
Jude 7 — Werelt der ongherechtighen.
g Gen.19.16 — 6 Ende heeft f de Steden Sodoma ende Go-
Sapie. 10.6 — morra tot asschen verbrandende ende om-
h Psal.119.158 — mekeerende / verdoemt / ende tot een exem-
i Of / hebben sy gequelt. — pel geset den ghenen / die namaels souden
k 1. Cor.10.13 — Godloosslick leuen.
7 g Ende heeft den rechtueerdigen Loth
daer wt ghetoghen / die van de oncuysche ver-

keeringe der Boosen vermoeyt was.
8 (Want de rechtueerdige man woonende
de onder hen / hy heeft van daghe te daghe
zijn rechtueerdighe ziele ghequelt / siende ende
hoorende hare ongherechtighe wercken.)
9 k De Heere weet de Godsalighe wt de
versoeckinge te verlossen: ende de onrech-
ueerdighe tot den dach des Oordeels ter
straffe te houden.
10 Ende aldermeest de ghene die het vleesch
volghende / in onreyne begheerlickheden
wandelen / de Heerschappie versmaden /
die stoudt ende hartneckichlick henseluen
behaghen / ende de Heerlickheden niet
en vreesen te lasteren:
11 Daer de Enghelen / die meerder zijn van
cracht ende macht / gheen lasterlick oordeel
teghen hen en gheuen voor den Heere.
12 Maer dese / l als onredelijcke Beesten / l Jere.12.3
natuerlick bewecht / ghemaeckt om ghe-
vanghen ende verdoruen te worden / m la- m Judas 10
sterende het ghene daer sy niet van en we-
ten / sullen in haer eyghen verderuinghe
verdoruen worden:
13 Ghedraghende den loon der ongerechtic-
heyt / als die de daghelicksche weelde voor
ghenoechte achten: vlecken ende smetten
zijnde / die in hare bedriegerien genoechte
hebben / als sy met v lieden brassen /
14 Hebbende de ooghen vol ouerspels / on-
verhinderlick van sonde / verlockende de
wanckelbare zielen / ende hebbende het her-
te gheoeffent in gierichheydt / kinderen der
vermaledijdinghe:
15 Die den rechten wech verlatende / zijn
ghedwaelt / n volgende den wech Balaam n Nu.22.5
des soons Bosor / de welcke den loon der Jude 11
ongherechticheyt lief ghehadt heeft:
16 Maer hy heeft de straffinghe zijner on-
gherechticheydt ghehadt. want dat stom-
me lastbaer Dier heeft met menschelicker
stemme ghesproken / ende des Propheten
wtsinnicheydt verhindert.
17 o Dese zijn Fonteynen sonder water / o Judas 12
wolcken vanden stormwinde gedreuen / de
welcken de doncker duysternisse inder een-
wicheydt bewaert is.
18 Want sy seer opgeblasen ydelheydt spre-
kende / verlocken door de begheerlickheden
des vleeschs / ende wulpscheden / hen die
p recht ontvloden waren / de ghene die p Anders / eer weynich
in dwalinghe verkeeren /
19 Beloouende hen vryheydt / daer sy selue q Joan.8.34
dienstknechten der verderuinge zijn: q want Rom.6.16
van wien yemandt ouerwonnen is / diens
dienstknecht is hy gheworden.
20 r Want ist dat sy / na dien sy van de be- r Mat.12.45
smettinghe der Werelt ghevloden zijnde / Hebr.6.4
door de kennisse des Heeren ende Salich- ende 10.26
makers Jesu Christi / wederom in de selue
verwerret zijnde / ouerwonnen worden / so is
haer laetste erger geworden dan het eerste.
21 Want het ware hen beter / dat sy den
wech der gherechticheydt niet ghekent en
hadden: dan dat sy hem bekennende / we-
der afkeeren van de heylighe s Leere / die s Of / Ghebodt
hen ghegheuen is.
22 Maer hen is geschiet / dat men met desen
warachtighen spreeckwoorde plegh te seg-
gen: t De Hont is weder gekeert tot zijns t Pro. 26.11
selfs wtspousel: u Ende de gewasschen Seuge u 2.Pet.2.2
tot de wentelinghe in het slijck.

Dat iij. Capittel.

3. Hy bewijst de Godloosheyt der bespot-
ters der beloften Gods 7. de maniere der
eyndinge der Wereldt. 11. ende van hem te
bereyden / 16. ende wie sy zijn / die de ghe-
schriften Pauli ende andere misbruycken /
18. daer nae danckt hy den Heere Jesum.

Want /

1 LIeue/ ick schrijue v nu desen tweedden
Brief/ waer in ick door vermaninghe
a Gr. sin/ of gemoedt — uwe oprechte a herten verwecke/
2 Dat ghy ghedachtich zijt der woorden/
die vande heylighe Propheten te voren ge
sproken zijn/ en onse leere/ die wy Apostelē
b 1.Tim.4.1 2.Tim.3.1 Jude 18. — zijn des Heeren ende Salichmakers:
3 b Dat eerst wetende/ dat inde laetste da-
ghen sullen Bespotters comen/ die nae
hare eyghene begeerlickheden sullen wan-
delen/
4 Ende seggen: Waer is de belofte zijnder
toecoemste? wāt van dat de Vaders ont-
slapen zijn/ blijft alle dinck: als van den
beghinne der Scheppinghe aen.
5 Want willens en weten dese niet/ dat
de Hemelen in lange voorleden tyden wa-
c Gen.1.9 — ren door Gods woordt: ende c de Aerde
wt den water/ ende in het water staende:
d Gen.7.21. — 6 d Waer door de werelt die doe was/ ouer
vloeyt zijnde vanden water/ vergaen is.
e Psa.102 27 — 7 e Ende de Hemelen die nu zijn/ ende de
Esa 40 8 — Aerde zijn door zijn woordt ghe set/ f ende
ende 51.6 — worden behouden tot den vyere/ in den
Hebr.1.11 — dach des Oordeels/ ende verderuinge der
2.Pet.3.10 — Godlooser menschen.
f 2.The. 1.8 — 8 Maer en weest niet onwetende van dit
een dinck/ Lieue/ dat eenen dach by den
g Psa. 90.4 — Heere/ is ghelijck duysent Jaren: g ende
Syr.18.8 — duysent Jaren ghelijck eenen dach.
9 De Heere en vertraecht de beloften niet
ghelijck sommighe meynen/ dat het traec-
h Esa. 30.15 — heydt is: h maer hy is lanckmoedich ouer
Rom.2.4 — ons/ i niet willende dat yemandt vergae/
i Ezec. 18.22 — maer wilse alle tot bekeeringe ontfangē.
1.Tim.2.4 — 10 Maer den dach des Heeren sal comen
k Mat.24.43 — als een Dief inder nacht/ l inden welcken
1.The.5.2 — de Hemelen sullē met een sterck gedruysch
Apoc.3.3 — voorby gaen/ ende de Elementen sullen
ende 16.15 — branden ende vergaen/ ende de Aerde/ en-
l 2.Pet.3.7 — de de wercken die daer in zijn/ sullen ver-
branden.
m Gr. sal — 11 Dewijle dan dit al m vergaet/ hoeda-
ontbonden — nich behooren wy te zijn in heylige wan-
worden. — delinghe ende Godsvruchticheden/
12 Verwachtende ende haestighende tot
n Syr.16.18 — den toecomenden dach Gods/ n door den
welcken de Hemelen ontsteken ende ver-
gaen sullen/ ende de Elementen branden
ende smelten?
o Esa.65.16 — 13 o Maer wy verwachten nieuwe Heme-
ende 66.22 — len/ ende nieuwe Aerde/ nae zijne belofte/
Apoc.21.1 — waer in rechtueerdicheydt woont.
14 Daerom lieue/ die ghy sulcx verwacht/
weest neerstich om onbesmet en̄ onstraffe-
lick van hem beuonden te wesen in vrede:
p Rom. 2.4 — 15 p En̄ acht dat de lanckmoedicheyt onses
Heeren/ salicheyt is/ gelijck oock onse lieue
broeder Paulus/ na de wijsheydt die hem
gegeuen is/ u lieden geschreuen heeft/
16 Ghelijck oock in alle Sendbrieuen/ spre-
kende daer in van desen: Inde welcke som
mighe dinghen zijn swaer te verstaen/ de
welcke de ongheleerde ende onvaste ver-
draeyen/ ghelijck oock de andere Schrif-
ten/ tot haer eyghen verderffenisse.
17 Ghy dan/ lieue/ dewijle ghy het te voren
weet/ so wacht v lieden/ dat ghy niet door
der Godlooser dwalinghe verleydt zijnde/
van uwe vasticheyt af en valt.
18 Maer wast inde ghenade ende kennisse
onses Heeren ende Salichmakers Jesu
Christi. Hem sy de eerlickheydt/ ende nu/
ende ten ewighen daghe. Amen.

Argument.

Joannes de Apostel ende Euangelist/
en̄ sonderlicken lieue Discipel des Heeren/
heeft dry Sendbrieuen geschreuen. Inden
eersten leert hy de liefde ende reynicheyt des
leuens/ als de vruchten des warachtighen
gheloofs. Inden tweeden en̄ inden derden
leert hy oock de selue liefde en̄ waerheyt/ ver
manende dat mē moet de ketters vlieden.

De eerste alghemeyne Sendbrief Joannis.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy bewijst de versekertheydt ende de
vrucht des Euangeliums/ 7. daer nae den
middel om daer van deelachtich te wordē.
1 DAt vanden beginne was/ dat wy ge-
hoort hebben/ dat wy gesien hebben
met onsen oogen/ a dat wy aenschout — a Joā.1.14
hebbē/ b en̄ onse handē gehandelt hebbē/ — 2.Pet.1.16
vanden woorde des leuens. — b Joā.20.27
2 (Want het leuen is geopēbaert/ en̄ wy
hebbent gesien/ en̄ betuygen/ en̄ vercondi-
ghen v het ewighe Leuen/ het welcke by
den Vader was/ en̄ is ons gheopenbaert.)
3 Dat wy gehoort hebben/ en̄ gesien heb-
ben/ vercondigen wy v lieden/ om dat ghy
oock soudt met ons gemeynschap hebben/
ende onse gemeynschap sy met dē Vader/
ende met zijnen Sone Jesu Christo.
4 Ende dit schrijuen wy v lieden/ op dat
c uwe vreucht de veruult sy. — c Of/ onse
5 Ende dit is de belofte die wy van hem
ghehoort hebben/ en̄ v vercondigen d dat — d Joan. 1. 9
God een licht is/ ende daer en is geender- — ende 9.5. en̄
hande duysternisse in hem. — 12.35.46.
6 e Ist dat wy segghen dat wy ghemeyn- — e Esa.33.14
schap met hem hebben/ ende wandelen in
de duysternisse/ so liegen wy/ ende en doen
de waerheydt niet.
7 Maer ist dat wy in het licht wandelen/
ghelijck hy in het licht is/ so hebben wy ge
meynschap met malcanderen/ f ende het — f Hebr.9.14.
bloedt Jesu Christi zijns Soons reynicht — Apoc.1.5
ons van alle sonde. — g 1.Re.8.46
8 g Ist dat wy seggen dat wy gheen son- — 2.Par. 6.36
de en hebben/ so bedriegen wy ons seluen/ — Job.9.2
ende de waerheyt en is in ons niet. — Psal. 143.2.
9 h Ist dat wy onse sonden belijden: hy is — Prou.20.9
ghetrouwe ende rechtueerdich/ op dat hy — Syr.7.21
ons de sonden vergeue/ ende reynige van — h Psal.32.5.
alle ongherechticheydt. — Prou.28 13
10 Ist dat wy seggē dat wy niet gesondicht — Esa.65.24
en hebben/ so maken wy hem leugenach-
tich/ ende zijn woordt en is in ons niet.

Dat ij. Capittel.

3. Door de weldaet Christi vermaent hy
tot suyuerheydt 9. liefde/ 18. ende vande
Antichristen te schouwen.
1 MYne kinderkens (ic schrijue v dit/ om
dat ghy niet en soudt sondigen: ende
ist dat yemant ghesondicht heeft/ wy
hebben Jesum Christum/ eenen rechtueer-
dighen a Voorbidder by den Vader: — a 1.Tim.2.5
2 b Ende hy is de versoeninghe voor onse — Hebr.7.24
sonden; ende niet alleenlick voor onse son- — b Rom.3.25
den/ maer voor gheheel des Weerelts. — 2.Cor.5.18
3 En̄ hier in weten wy/ dat wy hem bekēt — Coloss.1.20
hebben/ ist dat wy zijne gheboden houden. — 1.Joā.4.10
4 c Wie daer seyt: Ick kenne hem/ en̄ en be — c Joā.4.20
waert zijne gheboden niet/ die is een leu-
genaer/ en̄ de waerheyt en is in hem niet.
5 Maer wie zijn woort houdt/ in hē is wa
rachtelick de liefde Gods volcomē. d Hier — d Joā.13.35
aen bekennen wy/ dat wy in hem zijn:
6 Die seyt dat hy in hem blijft/ e die moet — e Joā.13.15
oock alsoo wandelen/ ghelijck hy ghewan- — 1.Pet.2.21
delt heeft.
7 Broeders/ ick en schrijue v gheen f nieu — f 2.Joā.5
g ghebodt/ maer dat oude gebodt/ dat ghy — g Of/ leere
vanden beghinne ghehadt hebt: dat oude

ghebodt is het woordt / dat ghy van den
beghinne ghehoort hebt.
h Joā.13.34 8 h Wederom schrijue ick ulieden een nieu
ende 15.12 ghebodt / het welck warachtich is in hem
ende v: want de duysternisse gaet voorby /
ende dat waerachtighe licht schijnt nu.
9 Wie seydt dat hy in het licht is / ende
zijnen Broeder haet / die is tot noch toe in
der duysternisse.
i 1.Joā.3.14 10 i Wie zijnen Broeder lief heeft / k die
k Joā. 12.35 blijft in het licht / ende in hem en is gheen
erghernisse.
l Leuit.19.17 11 l Maer wie zijnen Broeder haet / die
is in de Duysternisse / ende hy wandelt
in de Duysternisse / ende en weet niet
waer hy gaet / want de Duysternisse heeft
zijne ooghen verblindt.
m Luc.24.47 12 m Ick schrijue v / kinderkens / want de
Act.4.12. sonden zijn v vergeuen door zijnē Naem.
ende 13.38. 13 Ick schrijue v / Vaders / want ghy hebt
hem gekent / die van den beginne is. Ick
schrijue v / Jongelinghen / want ghy hebt
den Boosen verwonnen.
14 Ick schrijue v / kinderkens / want ghy
hebt den Vader gekent. Ic hebbe v ghe-
schreuen vaders / want ghy hebt hem ge-
kent die van den beginne is. Ick hebbe v
geschreuē Jōgelingē / wāt ghy zijt sterck /
eñ het woort Gods blijft in v / eñ ghy hebt
den Boosen verwonnen.
n Rom.12.2 15 n Hebt de Werelt niet lief / noch wat in
o Gala.1.10 de Werelt is: o Ist dat yemandt de We-
Jacob.4.4. relt lief heeft / de liefde des Vaders en is
in hem niet.
16 Wāt al wat inde Werelt is / de begeerlic
p Psa.90.10 heyt des vleeschs / eñ de begeerlicheyt der
Esai.40.6. oogē / eñ de grootscheyt des leuens / en is
Syra.14.7. wt dē Vader niet / maer is wt der Werelt.
1.Cor.7.31. 17 p Eñ de Werelt vergaet / ende hare be-
Jacob.1.10. geerlickheydt: maer wie den wille Godts
ende 4.14. doet / die blijft in der eewicheyt.
1.Petr.1.24. 18 Kinderkens / het is de laetste tijt / q ende
q 2.Tes.2.2. gelijck ghy gehoort hebt / r dat de Anti-
r Mat.24.5. christ comen sal / daer zijn oock nu vele An-
24. tichristen geworden / waer wt wy weten
s Psa.41.10. dat het de laetste vre is.
Mat.26.21. 19 s Sy zijn van ons wtgecomen: maer sy
Joan.13.18. en waren wt ons niet: want hadden sy
Acto.1.17. wt ons gheweest / so souden sy met ons ge-
ende 20.30. bleuen hebben: t maer het is geschiet om
t 1.Cor.11.19. dat sy souden openbaer worden / dat sy
u Psa.45.8. niet alle wt ons en zijn.
ende 133.2. 20 Maer ghy hebt de Saluinge van den
Hebr.1.9. Heylighen / ende weet alle dinck.
21 Ic en hebbe v lieden niet daerom ghe-
schreuen / om dat ghi de waerheyt niet en
weet; maer om dat ghyse weet / eñ om dat
gheen leughen wt de waerheyt en is.
22 Wie is een leughenaer / ten sy de ghene
x dat is / de die versaeckt dat Jesus is x Christus? De-
Ghesalfde? se is de Antichrist / die den Vader eñ den
Sone verloochent.
y Luce 12.9. 23 y Soo wie den Sone versaeckt / die en
2.Tim.2.12. heeft oock den Vader niet.
24 Ghy lieden dan / wat ghy van den be-
ginne gehoort hebt / dat blijue in v: ist dat
in v blijft dat ghy van den beginne ghe-
hoort hebt / so sult ghi oock inden Vader /
ende in den Sone blijuen.
25 Eñ dit is de belofte die hy v lieden be-
loeft heeft / namelick / het eewighe leuen.
26 Dit hebbe ick v lieden geschreuen van
de ghene / die v verleyden.
z Jer.31.34. 27 z Eñ de Saluinge die ghy van hem ont-
Hebr.8.11. fangen hebt / blijft in v / ende ghy en hebt
gheenen noot dat v yemant leere: maer ge-
lijck v de selue Saluinghe leert van allen /
eñ sy is waerachtich / eñ en is niet leugen-
achtich / ende ghelijck sy v gheleert heeft /
sult ghy a in hem blijuen. a Ost. daer
28 Nu dan / kinderkens / blijft in hem: op in.
dat / als hy sal gheopenbaert worden / wy
een vertrouwen hebben / b ende niet van b Sap.5.1.
hem beschaemt en worden in zijne toe-
coemste.
29 Ist dat ghyliedē weet dat hy rechtuer-
dich is / so weet ghi dat ooc een yegelic die recht-
ueerdicheyt doet / wt hem ghebooren is.

Dat iij. Capittel.

1. Door de liefde ende ghenade Godts
door Christum / vermaent hy tot recht-
ueerdicheydt ende liefde.

1 Siet / hoe groote liefde heeft ons de Va-
der a bewesen / namelic / dat wi kinderē a Griecx /
Godts ghenaemt worden: daerom en ghegheuen
kent ons de Werelt niet / wāt sy en heeft
hem niet ghekent.
2 Alderliefste / b nu zijn wy kinderen b Esai.56.4
Godts / c ende het en is noch niet geopen- Luce 20.36.
baert wat wy wesen sullen: d maer wy we- Joan.1.12.
ten / als hy sal gheopenbaert zijn / dat wy Roma.8.15.
hem sullen gelijck wesen / want wy sullen Galat.3.26
hem sien ghelijck hy is. ende 4.6.
3 Ende een yeghelick die dese hope op c Mat.5.12.
hem heeft / die reynicht hemseluen gelijck Roma.8.18.
hy reyn is. 2.Cor.4.17.
4 Soo wie sonde doet / die e doet oock d Phil.3.21.
ongherechticheydt / ende f de sonde is Colos.3.4.
ongherechticheydt. e Ost. ouer
5 g Eñ ghy lieden weet dat hy gheopen- treedt oock
baert is / om dat hi onse sondē soude wech de Wet.
nemen / h ende in hem en is gheen sonde. f 1.Joā.5.17.
6 Een yegelic die in hem blijft / die en son- g Esai.53.12
dicht niet: so wie sondicht / die en heeft hē 1.Tim.1.15.
niet ghesien noch ghekent. h Esai.53.9
7 Kinderkens / dat v niemāt en bedriege: 2.Cor.5.21.
i wie rechtueerdicheyt doet / die is recht- 1.Petr.2.22
ueerdich / ghelijck hy rechtueerdich is. Roma.2.13
8 Die sōde doet / is wt dē Duyuel / wāt de
Duyuel sōdicht vādē beginne: hier toe is
de Sone Gods verschenen / om dat hy de
wercken des Duyuels verderuen soude.
9 So wie wt Gode geborē is / die en doet k 1.Joā.5.18
geen sonde / l want zijn zaet blijft in hem / l 1.Pet.1.23
ende hy en can niet sondigen / want hy is
wt Godt ghebooren.
10 Hier in zijn de kinderē Gods eñ de kinde-
rē des Duyuels opēbaer: so wie geē recht-
ueerdicheit en doet / die en is wt God niet
ende die zijnen broeder niet lief en heeft.
11 Want dat is de bootschap die ghy lie-
den van den beginne ghehoort hebt / dat
m wy malcanderen souden lief hebben. m Jo.13.34.
12 Niet gelijck n Cain / die wt den boosen ende 15.12.
was / eñ doodde zijnen Broeder: ende om 1.Joā.3.23.
wat oorsake doodde hy hem? o om dat zij- n Gen.4.8.
ne wercken boos waren / eñ zijns broeders o Sapien.1
wercken waren gherechtich.
13 p Verwondert v niet / Broeders / ist dat p Joā.15.18
v de Werelt haet:
14 q Wy weten dat wy doorgebracht zijn q Joan.5.24
wt de doot in het leuen / want wy hebben
de broederen lief: wie zijnen Broeder niet
lief en heeft / die blijft in de doodt.
15 r Soo wie zijnen Broeder haet / die is r Leui.19.17
een doodtslagher: ende ghy lieden weet Jacob.
s dat gheen doodtslager het eewich leuen s Mat.
heeft in hem blijuende.
16 t Hier in hebben wy de liefde ghekent / t Joan.
dat hy zijn u leuen voor ons gestelt heeft: Ephes.5.2
ende wy zijn schuldich voor de Broeders u Griecx /
het leuen te stellen. siele.
17 x Maer wie het goet der Werelt heeft / x Deut.15.7
eñ siet zijnen Broeder gebreck hebbē / eñ Luce 3.11.
sluyt zijn herte van hem / hoe blijft de lief- Jacob.2.15
de Godts in hem?
18 Mijn kinderkens / en laet ons niet lief
hebbē met den woorde noch met der ton-
ghe al-

ghe alleenlick / maer met de wercken en-
de waerheydt.
19 Ende hier aen bekennen wy dat wy wt
der waerheyt zijn/ende maken onse her-
ten gherust voor hem.
p Oft/Ver- 20 Want ist dat ons onse herte p wroecht/
doemt. Godt is meerder dan onse herte/ eñ weet
alle dinck.
21 Alderliefste / ist dat ons onse herte
niet en wroecht/soo hebben wy een ver-
trouwen op Godt.
z Jer.29.12. 22 z Eñ al wat wy bidden/dat ontfangen
Math.7.8. wy van hem/want wy houden zijn gebo-
ende 21.22. den/eñ doen dat voor hem behagelick is.
Mar.11.24 23 a Eñ dit is zijn gebot/ dat wy indẽ naẽ
Luce 11.9. zijns Soons Jesu Christi geloouen sou-
Joan.14.13. den: b eñ malcanderen lief hebben/ gelijck
ende 15.7. hy ons een ghebodt ghegheuen heeft.
ende 16.24. 24 c Want wie zijne geboden hout/die blijft
Jacob.1.5. in hem/eñ hy in hem:eñ hier aen bekennẽ
1.Joã.5.14. wy dat hy in ons blijft/wt den Geest dien
a Joã.6.29. hy ons ghegheuen heeft.
ende 17.3.

Dat iiij. Capittel.

b Leui.19.18 1. Den Broederen gewaerschout heb-
Mat.22.39. bende/aengaende de valsche Propheten/
Joan.13.34. 7. vermaentse tot liefde tot God ende den
ende 15.12. naesten/door de liefde des goeden Godts
Ephes.5.2. tot hen/door Jesum Christum.
1.Thes.4.9 1 Alderliefste/ a en ghelooft niet eenen
1.Petr.4.8. yegelicken geeste: b maer beproeft de
1.Joã.4.21. gheesten/oft sy wt God zijn. c Want
c Joã.14.23 daer zijn veel valsche Propheten wtghe-
ende 15.10. gaen in de Werelt.
1.Joã.4.12. 2 Bekent hier door den Gheest Godts:
a Jere.29.8 Een yeghelick gheest die belijdt / dat Je-
Mat.24.4. sus Christus in het vleesch ghecomen is/
Ephes.5.6. die is wt Godt.
Colos.2.18. 3 Eñ een yegelick geest die niet en belijdt
b 1.Cor.14. dat Jesus Christus in het vleeschgecomẽ
29. is/die en is wt God niet:maer dese is de
mat.7.15.16. geest des Antichrists/vandẽ welckẽ ghy-
1.Thes.5.21. lieden gehoort hebt/dat hy comen soude:
c mat.24.5. ende hy is nu alreede in de Werelt.
24. 4 Kinderkens/ghy zijt wt God/eñ hebt-
2.Petr.2.1. se verwonnen: want hy is d machtigher
1.Joan.7. die in v lieden is/ dan die in de Werelt is.
d Griecx/ 5 Sy zijn wt de Werelt/daerõ spreken sy
meerder. van der Werelt/ eñ de Werelt hoort hen.
e Joã.8.47. 6 e Wy zijn wt Godt: die Godt kent/ die
ende 10.27. hoort ons:die vã Godt niet en is/en hoort
ons niet. Hier aen kennen wy den Gheest
der waerheyt/eñ den geest der dwalinge.
7 Alderliefste/ laet ons malcanderen lief-
hebben/want de liefde is wt Godt / ende
soo wie lief heeft/ die is wt Godt ghebo-
ren/ende kent Godt.
8 Wie niet lief en heeft /die en kent Godt
niet/want Godt is liefde.
f Joã.3.16. 9 f Hier in is de liefde Gods in ons geo-
Roma.5.8. penbaert/ dat God zijnen eenichgeboren
Sone inde Werelt gesonden heeft/ om dat
wy door hem leuen souden.
10 Hier in is de liefde/ niet dat wy Godt
g Rom.3.24 lief gehadt hebbẽ/ g maer dat hy ons heeft
2.Cor.5.19. lief gehadt/ eñ zijnen Sone gesonden tot
Colos.1.19. een h versoeninghe voor onse sonden.
h Rom.3.25 11 Alderliefste/ist dat God ons also lief ge
1.Joan.2.2 hadt heeft/so moeten wy oock malcande
ren lief hebben.
i Exo.33.20. 12 i Niemant en heeft oyt Godt ghesien:
Deut.4.12. k Ist dat wy malcanderen lief hebben/ so
Joan.1.18. blijft Godt in ons/ende zijn liefde is vol-
1.Tim.6.16 maeckt in ons.
k 1.Jo.3.24 13 Hier aen bekennen wy dat wy in hem
blijuen/eñ hy in ons/dat hy ons van zij-
nen Gheeste ghegheuen heeft.
14 Eñ wy hebbent aenschout/ eñ betuygẽ
dat God zijnen Sone heeft gesonden tot
eenen Salichmaker der Werelt.
15 Wie belijt dat Jesus de Sone Godts
is/in dien blijft God/ende hy in Godt.
16 Eñ wy hebben gekent ende gelooft de
liefde die God in ons heeft. God is liefde/
eñ wie inde liefde blijft/die blijft in God/
ende Godt in hem.
17 Hierin is de liefde in ons volcomen/op
dat wy vertrouwen hebben in den dach
des oordeels/dat ghelijck hy is/wy oock
alsoo zijn in dese Werelt.
18 Inde liefde en is geen vreese / maer de
volcomen liefde drijft de vreese wt : want
de vreese heeft l benautheydt: Ende wie l Oft/pijne
vreest/die en is niet volcomen inde liefde.
19 Wy hebben hem lief / om dat hy ons
eerst lief ghehadt heeft.
20 m Ist dat yemant seyt dat hy God lief m 1.Jo.2.4.
heeft/ende haet zijnen broeder/die is een
leugenaer: want wie zijnen Broeder niet
lief en heeft dien hy ghesien heeft/hoe can
die Godt lief hebben dien hy niet ghesien
en heeft?
21 n Eñ wy hebben dit gebodt van hem/ n Leui.19.18
dat wie Godt lief heeft / dat die oock zij- Mat.22.38
nen Broeder lief hebbe. Joan.13.34
ende 15.12.

Dat v. Capittel. Ephes.5.2.

1. Van de vruchten des gheloofs/ 6. het 1.Thes.4.9.
officie Jesu Christi. 1.Petr.4.8.
1 SO a wie gelooft dat Jesus is b Chri- 1.Joan.3.23
stus/ die is wt God geboren: Ende soo a Joan.1.12
wie lief heeft den ghenen die ghebaert b Dat is/
heeft/die heeft oock lief den genen die wt de Ghesalf-
hem gheboren is. de/
2 Hier in bekennen wy dat wy de kinde-
ren Gods lief hebben/ als wy Godt lief
hebben/ende zijne ghebodẽ houden.
3 c Want dit is de liefde Godts/ dat wy c Jo.14.15.
zijne ghebodẽ houden: d eñ zijne gebo- ende 15.10.
den en zijn niet swaer. d mat.11.30
4 Want al wat wt God geboren is/ouer-
wint de Werelt: e ende dit is onse ouer- e Joã.16.33
winninghe die de Werelt ouerwint/ nae-
melick/onse ghelooue.
5 f Wie ist die de Werelt ouerwint/andẽs f 1.Cor.15.57
dã die gelooft/dz Jesus is de sone Gods?
6 Dese ist die daer coemt door water eñ
bloet/namelic/Jesus Christus:niet door g mat.3.16.
water allẽlic/maer door water eñ bloet: Joan.1.32.
g Eñ de Geest ist die getuygenisse geeft/
dat de Gheest de waerheyt is. h † Anders
7 Want drij zijnder die getuygenisse geuen de Gheest/
h † inden Hemel/de Vader/het woort/eñ het Water/
de heylige Geest/ende die drij zijn een. ende het
8 Eñ drij zijnder die getuygenisse gheuen Bloet/ dese
op der Aerden:de Geest/eñ het Water/eñ drij zijn een
het Bloet: ende die drij zijn tot eenen. i Joã.5.36.
9 i Ist dat wy het getuygenisse d menschẽ
aen nemen/het getuyghenisse Godts is
meerd. want dit is het getuygenisse Gods k Joan.3.36
dat hy betuycht heeft van zijnen Sone. Roma.8.15.
10 k Wie dẽ sone Godts gelooft/die heeft 16.
dit getuygenisse in hemseluen: wie Godt Galat.4.6.
niet en gelooft/die heeft hem leugenach-
tich gemaeckt/ want hy en heeft het ghe-
tuygenisse niet gelooft/dat Godt van zij-
nen Sone betuycht heeft.
11 Eñ dit is dat ghetuygenisse/namelick/ l Joan.1.4.
dat God ons het eewige leuen ghegeuen
heeft/ l ende dit leuen is in zijnen Sone.
12 Wie den Sone heeft/die heeft het leuẽ:
wie den Sone niet en heeft / die en heeft
het leuen niet.
13 Dit hebbe ic v liedẽ gescreuẽ/die ghy
gelooft indẽ Naẽ des Soons Gods/ om
dat ghy sout wetẽ dat ghy het eewige le-
uen hebt/ende om dat ghy sout geloouen
inden Naem des Soons Godts:
14 Ende dit is het vertrouwen dat wy by
God

m Jer. 29. 12 / Math. 7. 8. ende 21. 22. / Mar. 11. 24. / Luce 11. 9. / Joan. 14. 13 ende 15. 7. ende 16. 14. / Jacob. 1. 6. / 1. Joan. 3. 22 / n Numm. 15. 30 / 1. Sam. 2. 25 / Jerem. 7. 15. ende 21. 14 ende 14. 11. / Mat. 12. 45 / Mar. 3. 38 / Luc. 12. 10 / Hebr. 6. 4. ende 10. 26. / 2. Petr. 2. 20 / o 1. Joā. 3. 4 / p 1. Joā. 3. 9 / q Luc. 24. 45 / r Esai. 9. 6. ende 44. 6. ende 34. 5.

God hebben: m ist dat wy wat bidden na
zijnen wille/ dat hy ons verhoort.
15 Eñ ist dat wy wetē dat hy ons hoort/
wat wy biddē so wetē wy/ dat wy de be-
dē hebbē/ die wy vā hem gebedē hebben.
16 Ist dat yemant siet zijnē Broeder son-
digē/ eē sonde niet totter doot/ die sal bid-
dē/ eñ hy sal hē het levē gevē: dē genē seg-
ge ick/ die niet en sondighen totter doot.
n Daer is sonde totter doot/ Ick en seg-
ghe van die niet/ dat ghy bidden sult.
17 o Alle ongerechticheyt is sonde: maer
is sonde niet totter doodt.
18 Wy weten/ dat p so wie wt God gebo-
ren is/ die en sondicht niet: maer die wt
God geboren is/ bewaert hemselven/ eñ
de Boose en ghenaeckt hem niet.
19 Wy weten/ dat wy wt God zijn/ ende de
Werelt is gheel in het Boose gheleghen.
20 Maer wy wetē dat de Sone Gods is
gecomē q eñ heeft ons dē sin gegevē/ dat
wy hem kennē die warachtich is/ eñ zijn
inden warachtighen/ namelick in zijnen
Sone Jesu Christo. r Dese is de warach-
tige Godt ende het eewighe leven.
21 Kinderkens/ bewaert v selven van de
Afgoden. Amen.

De tweedde Sendtbrief Joannis.

4. Vermaninge om te blijven inde waer-
heydt ende liefde/ 7. ende om de valsche
Propheten te schouwen.

1 DE Ouderlinck/ der wtvercoren vrou-
we/ eñ haren kinderen/ die ick in de
waerheyt lief hebbe: ende niet ick al-
leen/ maer oock alle die de waerheyt ghe-
kent hebben/
2 Om der waerh. wille die in ons blijft/
ende inder eewicheyt met ons wesen sal:
3 Ghenade/ ende barmherticheydt/ ende
vrede a sy met v lieden van God den Va-
der/ ende van dē Heere Jesu Christo/ den
Sone des Vaders/ in der waerheyt ende
liefde.
4 Ic was seer blijde/ als ic van uwe kin-
derē vāt/ die inde waerheyt wandelen/ ge-
lijck als ons van den Vader bevolen is.
5 Eñ nu bidde ick v vrouwe/ b niet als eē
nieu ghebodt schrijvende tot v/ maer dat
wy vandē beginne gehadt hebben/) c dat
wy malcanderen lief hebben.
6 d Eñ dit is de liefde/ dat wy wandelen
na zijne gebodē: dit is het gebot/ dat ghy/
ghelijck ghyt van den beginne ghehoort
hebt/ (alsoo daer in wandelt.
7 e Want daer zijn vele Verleyders in de
Werelt gecomen/ die niet en belijden dat
Jesus Christus in het vleesch gecomē is:
Dese is de Verleyder/ de Antichrist.
8 Wacht v selven/ dat wy niet en verlie-
sen dat wy gearbeyt hebben: maer vollen
loon ontfanghen.
9 So wie overtreet/ eñ niet en blijft in de
leere Christi/ die en heeft geenē Godt: wie
in de leere Christi blijft/ die heeft beyde
den Vader ende den Sone.
10 f So yemant tot v lieden coomt/ eñ de-
se leere niet en brengt/ en ontfangt hem
niet in huys/ ende groet hem oock niet.
11 Want wie hem groet/ die is zijner boo-
ser wercken deelachtich.
12 Ick hadde v lieden vele te schrijven/
maer ick en wilde niet door papier ende
inckt: maer ick hope tot v lieden te co-
men/ ende mont met mont te spreken/ op
dat onse blijschap volcomen sy.

a Grieck/ sal met v lieden wesen.

b 1. Joā. 2. 7 / c Joā. 13. 34 ende 15. 12. / Ephes. 5. 2. / 1. Thes. 4. 9. / 1. Petr. 4. 8. / 1. Joan. 3. 23 ende 4. 21. / d Joā. 15. 10 / 1. Cor. 13. 6. / e Mat. 24. 5. 24. / 2. Petr. 2. 1. / 1. Joan. 4. 1.

f Rom. 16. 17 / 2. Tim. 3. 5. / Tit. 3. 10.

13 De kinderen uwer wtvercoren suster
groeten v. Amen.

De derde Sendtbrief Joannis.

3. Vermaninge om de waerheyt te hel-
pen/ door de herberghinghe der vreemder
broederen/ eñ tot vruchten des geloofs/
9. schande van Diotrephes/ 12. ende ee-
re van Demetrius.

1 DE Ouderlinck/ den lieven Gaio/ dien
ick lief hebbe in waerheydt.
2 Alderliefste ic wēsche v voorspoet
in allen dingen/ ende gesontheyt/ ghelijck
uwe siele voorspoedich is.
3 Want ick was seer verblijt/ als de broe-
ders quamen/ ende ghetuygenisse gaven
van uwe waerheydt/ ghelijck ghy in de
a waerheydt wandelt.
4 Ick en hebbe gheen meerder blijschap
dan dese/ namelick/ dat ick hoore/ dat mij-
ne kinderen in de waerheydt wandelen.
5 Alderliefste/ ghy doet ghetrouwelick
wat ghy doet aen de Broederen/ ende
aen de b gasten/
6 Die van uwe liefde getuygenisse gege-
ven hebben voor de Gemeynte: de welcke
ist dat ghy geleydet/ gelijc het God weer-
dich is/ soo sult ghy wel doen.
7 Want voor zijnen Naem zijn sy wtge-
gaen/ ende en hebben niet van de Heyde-
nen ghenomen.
8 So zijn wy dan schuldich de sodanighe
te ontfanghen/ op dat wy mede hulpers
worden der waerheydt.
9 Ick hebbe aen de Gemeynte geschrevē/
maer Diotrephes/ die onder hen soeckt
de meeste te zijn/ en ontsangt ons niet.
10 Daerom/ ist dat ick come/ ick sal zijne
wercken vermanen die hy doet/ met boo-
se woorden snaterende teghen ons: eñ en
is hier mede niet te vreden/ maer hy en
ontfangt selve de Broederen niet/ eñ ver-
biet de gene diese ontfangen willen/ ende
werptse wt der Ghemeynte.
11 Alderliefste/ c en volcht het quade niet
na/ maer het goede. Wie goet doet/ die is
wt God: maer die quaet doet/ die en heeft
Godt niet ghesien.
12 Demetrius heeft getuygenisse van allē/
eñ van der waerheyt selve: eñ wy gheven
oock getuygenisse/ eñ ghy lieden weet/ dat
onse ghetuyghenisse warachtich is.
13 Ic hadde veel te schrijvē/ maer ic en wil
v lievē niet met Penne eñ Inct schrijven:
14 Maer ick hope v haestelic te sien/ ende
wy sullen mont tot mont spreken.
15 Vrede sy v. De vrienden groeten v.
Groet de vrienden by name.

a Ofte/ ghe rechticheyt.

b Of vreemdelinghen.

c Psal. 37. 27. / Esaie 1. 16. / 1. Petr. 3. 11.

De Algemeyne Sendtbrief Jude.

4. Waerschouwinge aengaende die ver-
achtelick van God dencken ofte spreken/
8. haer ongemaniert leven/ ende grouwe-
licke straffe/ 20. ende van den middel om
hemselven/ ende andere te bewaren/ 24.
dancksegginghe.

1 IVdas een Dienstknecht Jesu Christi/
ende Jacobi Broeder: den geroepenen
die a door Godt gheheylicht/ ende door
Jesum Christum bewaert zijn:
2 Barmherticheyt/ ende vrede/ ende lief-
de worde v lieden vermenichfuldicht.
3 Liefste/ dewijle ick alle neersticheyt doe

am.

a Grieck. in

om tot v lieden te schrijuen van onse ghe-
meyne salicheyt, so heeft het my noodich
gheweest tot v te schrijuen / om v te ver-
manen, dat ghy lieden campt voor het ge
loone dat eenmael dē Heyligē gegeuē is.
b 1.Pet.2.1. 4 b Want daer zijn sommige Godtloose
menschen ingecropen, die in voortyden
tot dit selue oordeel voorschreuen zijn/ die
c Oft/ geyl-heyt. de genade onses Heerē Jesu Christi mis-
bruycken tot c wulpsheyt: ende God den
eenighen Heere, ende onsen Heere Jesum
Christum, verloochenen.
d num.14.37 5 Maer ick wil v lieden vermanen / die
Psal.106.25 ghy dit eenmael weet/ d dat de Heere/ als
Sapi.1.11. hy het volc wt Egyptē verlost hadde, wed-
1.Cor.10.10. om de gene die niet en geloofden / doorf:
Hebr.3.17. 6 e Ende de Engelen die haer begin niet
e 2.Pet.2.4 ghehouden en hadden maer hare woon-
stede verlaten hadden/ met eewighe ban-
f 2.Tes.1.5. den onder de duysternisse, f tot den oor-
deele des grooten daechs bewaert heeft:
g Gen.19.24 7 g Gheliyck Sodoma ende Gomorra/
Deut.29.23 ende de Steden daer ontrent/ die in ghe-
Esai.13.19. lijcker wyse als sy ghehoereert hebben/
Iere.50.40. ende een ander vleesch nae ghegaen zijn/
Ezech.16.49 tot een exempel ghestelt zijn / lydende de
Osee 11.8. straffe des eewighen vyers.
Amos 4.11. 8 Desghelijcx nochtans dese, als slapen-
Luce 17.29. de, ontreynigen het vleesch/ verachten de
2.Petr.2.6. Heerschappie/ ende lasteren de Heerlick-
heden.
9 Michael de Archangel/ als hy teghen
den Duyuel street/ ende handelde van het
lichaem Mosi / en dorste hem de schult
h Zach.3.2. der lasteringe niet opleggen: maer seydt:
2.Pet.2.12 h De Heere straffe v.
10 i Maer dese lasteren dat sy niet en we
ten, ende dat sy natuerlick weten / als de
onredelicke Beesten, daer in verderuē sy.
k Gen.4.8. 11 Wee hen, wāt sy zijn k Cains wech ge
1.Joan.3.12 gaen, eñ l door in de verleydinge des loōs
l num.22.21. Balaam henen ghestort: eñ door de n te-
2.Petr.2.15. ghenspreckinghe Chore vergaen.
m Oft/ den verleyden-
dē loon/ etc. 12 Dese zijn als smetten in u re gemeyne
n Nu.16.1 maeltyden mede ter maeltijt gaende, voe-
o 2.Petri.2. dende henselnen, sonder vreese/ o water-
17. loose wolcken vanden wint ommegedre-
uen, boomē die dorre, onvruchtbaer, twee
mael verstoruen, ende ontwortelt zijn.
13 Wilde baren der Zee/ haer eygē schan-
de opschuymende. dwalende sterren / den
welcken de donckerheyt der duysternisse/
inder eewicheyt bewaert wordt.
14 Eñ Enoch de seuende na Adam / heeft
p Dan.7.10 van hen te voren ghepropheteert, eñ ghe-
Acto.1.11. seyt: p Siet, de Heere is gecomen met zij-
ne Heylighe legioenen/
1.Thes.1.10 15 Recht te doen teghen allen/ ende om te
2.Thes.1.10 straffen alle die onder hen Godloos zijn/
Apoca.1.7. van alle hare Godloose wercken die sy on
goddelick gedaen hebben / ende van alle
de wreetheyt die de Godtloose sondaers
tegen hem ghesproken hebben.
16 Dese zijn murmureerders, clagers, nae
q Psa.17.10. hare begeerlicheden wandelēde, eñ q ha-
r Griecx/ verwonde- ren mont spreect hooveerdicheyt, sy r ver
ren. heffē de Persoonē, om des profyts wille.
17 Maer ghy liefste, gedenckt der woor-
den die te voren geseyt zijn van de Apos-
telen onses Heeren Jesu Christi:
s 1.Tim.4.1 18 Dat sy v lieden ghesept hebben: s Daer
2.Tim.3.1. sullen in den laetsten tyt wesen/ Bespot-
2.Pet.3.3. ters die nae haer Godloose begeerliche-
t Anders/ den wandelen sullen.
hen seluen afscheyden. 19 Dese zijn die t † afscheyden/ vleeschelic
ke, gheenen Gheest hebbende.
20 Maer ghy lieue/ timmerende v seluen
op uwe alder heylichste geloove / bid-den-
u Griecx/ in de u door den heylighen Gheest/
21 Houdt x v seluen inde liefde Gods/ ver- x Oft / niet
wacht de barmherticheydt onses Heeren calderen.
Jesu Christi ten eewighen leuen:
22 Ende ontfermt v sommigher met on-
derscheydt:
23 Ende behoudt de sommige y met vree- y Griecx/ in
se, ende gryptse wt den vyere: nochtans
oock hatende den rock, die van den vlee-
sche bevlecket is.
24 Hem die z † v lieden machtich is vā son z † Anders/
den te bewaren, eñ onstraffelic voor zyne hen/
eerlickheyt te stellen in vreuchden/
25 Namelic/ Gode onsen Salichmaker/
die alleē wijs is/ sy eerlicheyt eñ hoocheyt/
eñ heerschappie, eñ mogentheyt/ nu / en-
de tot alder eewicheydt. Amen.

Argument.

De laetste Boeck vanden seluen Apo-
stel beschreuen, is genoemt Apocalypsis/
dat is Openbaringe. Wāt in desen boeck
heeft hy met een prophetische wyse van
spreken voor ooghen gestelt, dat de Heere
hem gheopenbaert hadde / te weten, wat
der Ghemeynte gheschieden soude tot des
Werelts eynde. Men vint daer vele din-
gen die genomē zijn wt Hezechiel/ Daniel/
Zacharia/ ende andere Propheten. Het
heeft Gode na zijn goetheydt belieft zijn
Gemeynte vroech ende wel te tyde te ver-
manen vanden toecomenden quade / om
dat sy soude haer te voorsichteliker hoe-
den, ende te yuerichlicker bidden.

De Openbaringhe Joannis Theologi.

Dat Eerste Capittel.

1. De Maiesteyt eñ officie des Soons
Gods/ 9. gesichte der Kandelarē eñ ster-
ren, inhoudende den Autuer deser open-
baringe, ende tot wat eynde sy gheschre-
uen is / 17. Joannes neder ghevallen, en-
de weder opghebeuen.

1 En a Openbaringhe Jesu Christi, die a Griecx/
hem God ghegheuen heeft/ om zynen ondeckinge
Dienstknechten te toonen wat corts
geschieden moet: ende hy heeft gesonden/
ende door zynen Enghel zynen Dienst-
knecht Joanni te kennen ghegheuen:
2 De welcke het woort Godts betuycht
heeft, eñ het getuyghenisse Jesu Christi/
ende al wat hy ghesien heeft. b Apo.22.7.
3 b Salich is hy die leest, eñ salich zijn sy c Exo.3.14.
die hooren de woorden deser Prophetie/ d 1.cor.15.20
en de bewaren dat daer in geschreuen is: Colos.1.18.
want de tydt is nae by. e Act.20.28
4 Joannes den seuen Ghemeynten die in Hebr.9.12.14
Asia zijn: Ghenade sy v / ende vrede van 1.Petr.1.19.
hem, c die Is ende die Was / eñ die Co- Apoca.5.9.
men sal, ende van de seuen Gheesten die f 1.Pet.2.9.
voor zynen Throon zijn: Apoc.5.10.
5 Ende van Jesu Christo, welcke die ghe- g 1.Pet.2.5.
trouwe ghetuyghe is, d de Eerstghebo- Roma.12.1.
ren wt de dooden, eñ de Ouerste der Co- Hebr.12.28.
ninghen der Aerden: hem die ons heeft Esai.3.13.
lief ghehadt, ende van de sonden gewas- h Dan 7.10
schen e in zynen bloede/ Mat.24.30
6 Eñ heeft ons gemaect f Coningen ende Acto.1.11.
g Priesters Gode zynen Vader: Hem sy 1.Thes.1.10
de eerlickheyt eñ macht, van eewicheydt 2.Thes.1.10
tot eewicheydt. Amen. Jude 14.
7 h Siet/ hy coemt met de wolckē, eñ alle i Zach.12.10
ooge sal hem siē/ i ooc die hem doorsteken Joan.19.37
hebben: eñ alle geslachten der Aerdē sullē k Esai.41.4
ouer hem rouwich wesen/ Ja Amen. ende 44.6.
8 k Ic ben de A eñ O/ dat is/ het Begin Apoca.21.6
eñ Eynde/ seyt de Heere/ die Is, ende die ende 22.13.
Was/

Was/ eñ die Comen sal/ de Almachtige.
9 Ick Joannes uwe Broeder/ eñ medege
noot inde verdruckinge/ eñ in het Coninc
rijcke/ eñ in de lijdsaemheyt Jesu Christi/
was in het eylant genaemt Patmos/ om
des woorts Godts wille/ ende om het ge-
tuyghenisse Jesu Christi wille.
l Oft/ dach des Heeren 10 Eñ ick was inden geest op l den Son-
dach/ ende hoorde achter my een groote
stemme als eender Basuynen/
11 Seggēde: Ic ben de A eñ O/ dat is/ de
Eerste ende de Laetste: ende wat ghy siet/
schrijft het in eenen Boec/ eñ sendet den
seuē Gemeyntē die in Asia zijn/ tot Ephe
sen/ eñ tot Smyrnen/ eñ tot Pergamen/
eñ tot Thyatiren/ eñ tot Sarden/ eñ tot
Philadelphien/ ende tot Laodiceen.
12 Ende ick keerde my omme om de stem-
me te sien die met my ghesproken hadde:
ende als ick omghekeert was/ sach ick se-
uen gouden candelaren:
13 Ende midden onder de seuen Candela-
ren/ eenen die des menschen Sone gelijck
was/ bekleet met eenen cleede tot de voe-
ten/ ende ommegordt aen de borsten met
eenen gouden gordel.
14 Eñ zijn hooft/ eñ hayr was wit/ gelijc
m Apoc.19.12. witte wolle/ gelijck sneeu: m eñ zijn oogē
als de vlamme des vyers:
15 Eñ zijne voete gelijck metael/ brandē-
de ghelijck in eenen ouen/ eñ zijn stemme
gheliijck een gheluyt van vele wateren.
16 Ende hy hadde in zijne rechterhant se-
uen sterren/ ende wt zijnen mont ghinck
n Esa. 49.2 n een scherp tweesnijdich sweert: eñ zijn
Ephe.6.17. aenghesichte blinckte gheliick de Sonne
Hebre.4.12. schijnt in hare cracht.
Apoca.2.16 ende 19.15. 17 Eñ als ick hem sach/ viel ick aen zijne
voeten als doot. Eñ hy leyde zijn rechter
hant op my/ seggēde tot my: Vreest niet:
o Esa.41.4. o Ick ben de Eerste/ ende de laetste/
ende 44.6. 18 p Eñ die leue/ eñ hebbe doot geweest/
p Rom 6.9. eñ siet/ ick ben leuendich van eewicheydt
q Job.12.14 tot eewicheyt: Amen. q Eñ ick hebbe de
Esaie.22.22 sleutels der Hellen/ ende des Doodts.
Apoca.3.7. 19 Schrijft dat ghy gesien hebt/ eñ dat is
ende dat hier nae ghescheiden sal.
20 De verborgentheyt der seuen Sterren
die ghy gesien hebt in mijne rechter hādt/
ende de seuen goudē Kandelaers. De seuē
r Mala.2.7 Sterren zijn r de Engelen der seuen Ghe-
meynten: ende de seuē Kandelaers die ghy
ghesien hebt/ zijn de seuen Ghemeynten.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent de Ghemeynten van E-
phesen, 8. Smyrnen/ 12. Pergamen/ 18. eñ
Thyatiren/ tot volstandicheyt/ lijdtsaem-
heyt ende beteringhe/ so wel met dreyghin-
ghen/ als met beloften des loons.

1 SChrijft tot den Engel der Ghemeyn-
te van Ephesen/ dit seyt hy die de se-
uen Sterren in zijne rechter hande
houdt/ die midden onder de seuen gouden
Kandelaren wandelt.
2 Ick weet uwe wercken/ ende uwe moey-
te/ ende uwe lijdtsaemheyt/ ende dat ghy
de quade niet en condt draghen: ende dat
ghy hen beproeft hebt/ die segghen dat sy
Apostelen zijn/ ende sy en zijnt niet/ ende
hebt se leughenachtich beuonden.
3 Eñ dat ghy hen verdragen hebt/ eñ ghe-
dult gehadt hebt/ eñ om mijnen Naem ge-
arbeydt hebt/ ende niet beswcken en zijt:
4 Maer ick hebbe teghen v/ dat ghy uwe
eerste liefde verlaten hebt.
5 Daerom ghedenckt waer ghy afghevual-
len zijt/ ende doet beteringhe/ ende doet de
eerste wercken/ of anders/ so sal ick v hae-
stelick comen/ ende sal uwen Kandelaer wt
zijn plaetse weeren/ ist dat ghy gheen be-
teringhe en doet.
6 Maer dit hebt ghy/ dat ghy de wercken
der a Nicolaiten haet/ de welcke ick a Act.6.5
oock hate.
7 Wie ooren heeft die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt: Den genen die
ouerwint/ sal ick gheuen te eten b vanden b Gen.2.9
c Boom des leuens/ die midden inden Pa c Gr. hout
radijse Gods is.
8 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeynte
van Smyrnē: Dit seyt de d Eerste ende de d Esa.41.4
Laetste/ die doodt geweest is/ ende leeft. ende 44.6
9 Ick weet uwe wercken/ ende verdruc- Apoc.1.17
kinge/ eñ armoede/ (maer ghy zijt rijcke/)
ende de lasteringe der gener die seggen dat
sy Joden zijn/ ende en zijn geene/ maer zijn
de vergaderinghe des Duyuels.
10 Vreest niet wat ghy lyden moet: siet/ de
Duyuel sal sommighe van v lieden inde
geuanckenisse worpē/ op dat ghy liedē be-
proeft wordt/ ende ghy lieden sult verdruc-
kinghe hebben thien daghen: weest ghe-
trouwe totter doot/ ende ick sal v de croo-
ne des leuens gheuen.
11 e Wie ooren heeft/ die hoore wat de e Mat.13.9
Gheest tot de Ghemeynten seydt: Wie o-
uerwint/ die en sal van de tweedde doodt
niet beschadicht worden.
12 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeyn-
te die in Pergamo is. Dit seydt hy/ die
f dat scherp tweesnijdende Sweert heeft. f Apoc.1.16
13 Ick weet uwe wercken/ ende waer ghy ende 2.16
woonet/ namelick/ daer den Throon des
Satans is/ eñ ghy houdet mijnen Naem/
ende en hebt mijn gheloone niet verlooch-
ent/ oock inde daghen/ inde welcke Anti-
pas mijn getrouwe ghetuyge was/ welcke
by v liedē gedoot is/ daer de Satan woont.
14 Maer ick hebbe een weynich teghen v/
dat ghy daer hebt die de leeringe g Balaā g Nu.24.14
houdē/ de welcke leerde Balaack h een er- ende 25.1
gernisse maken voor de kinderen Israels/ h of/ de kin
namelick/ Afgoden offer eten/ eñ hoereren: deren Is. ae
15 Also hebt ghy ooc/ die de leeringe der Ni- els doen
colaiten houdē/ het welcke ick oock hate. struyckelen
16 Bekeert v: of anders/ so sal ick v haeste-
lick comen/ ende sal teghen hen Crijghen/
i met den Sweerde mijns monts.
17 Wie ooren heeft die hoore/ wat de Geest i Esa.49.2
tot de Gemeynten spreeckt: Hem die ouer- Ephe.6.17
wint/ sal ick geuen te eten van dat verbor- Hebr.4.12.
gen Manna/ eñ sal hem geuen eenen wit- Apo.1.16
ten keursteen/ ende op den keursteen eenen
nieuwen naem ghescreuen/ den welcken
niemandt en weet/ dan die hem ontfangt.
18 Eñ schrijft tot den Engel der Ghemeyn-
te te Thyatiren: Dit seyt de Sone Gods/
wiens k oogen zijn gelijck de vlamme des k Apo.1.14
vyers/ ende zijne voeten ghelijck Metael:
19 Ick weet uwe wercken/ eñ liefde/ eñ dienst/
eñ geloone/ eñ uwe lijdsaemheyt/ ende uwe
wercken/ ende de laetste meer dan de eerste. l 1. Reg.
20 Maer ick hebbe een weynich teghen v/ 2. Reg.9
dat ghy de vrouwe l Jezabel/ die seyt/ dat m Sap.
sy een Prophetesse is/ laet leeren/ eñ mijne 1. Para.
Dienstknechten verleyden/ te hoereren/ ende 29
ende Afgoden offer te eten. Psal.7
21 Ende ick hebbe haer tijdt ghegeuen/ dat Jere.
sy haer soude bekeeren van hare hoererie/ Act.1.24
ende sy en heeft haer niet bekeert. n Psal.
22 Siet/ ick salse te bedde worpē: eñ die met Jere.
haer hoereren/ in groote verdruckinghe/ so ende 32
sy hen niet en bekeeren van hare wercken. Mat.
23 Eñ hare kinderē sal ic met der doot slaē: Roma.
eñ alle de Gemeynten sullen weten/ m dat ende 14
ick de ghene ben/ die de Nieren eñ Herten 2. Cor.
doorsoecke/ n ende ick sal eenen yegelickē Gala.6
vnder v gheuen na zijne wercken. Apoc.20.12

Maer

24 Maer ick segghe tot v lieden / ende den anderen die te Thyatiren zijn / so vele als dese leere niet en hebben / eñ so vele als de diepte des Satans niet gekent en hebbē/ als sy segghen: Ick en sal gheenē anderē last op v lieden legghen.

25 Nochtans dat ghy liedē hebt/ dat houdt tot dat ick come.

o Psal.2.9 26 Ende so wie ouerwint/ ende mijne wercken houdt tot den eynde / o ick sal hem macht gheuen ouer de Heydenen.

27 Ende hy salse hoedē met een yseren roede: ende ghelijck Aerden vaten sullen sy ghebroken worden:

28 Ghelijck ick van mijnen Vader ontfanghen hebbe/ ende ick sal hem de Morghensterre gheuen.

29 Wie ooren heeft die hoore/ wat de Geest tot de Ghemeynten seydt.

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaēt de Gemeyntē vā Sardē/7. Philadelphiē/14. eñ Laodiceē tot warachtige beteringe des geloofs/ eñ tot waken.

1 Ende schrijft tot den Enghel der Ghemeynte die te Sardis is: Dit seydt hy die de Gheesten Gods heeft/ ende de seuen Sterren: Ick weet uwe wercken/ namelick / dat ghy den Naem hebt dat ghy leeft/ ende ghy zijt doodt.

a t Anders/ dat ghy verliesen soudet. 2 Weest wacker/ eñ versterct a t dat ander dat sterven wil/ want ick en hebbe uwe wercken niet vol ghevonden voor God.

3 Ghedenckt dan hoe ghy ontfanghen hebt/ ende ghehoort hebt/ ende houdt het/ ende bekeert v. So ghy dan niet en waect/ so sal ick v aencomen/ b als een Dief/ ende ghy en sult niet weten te wat vre ick v aencomen sal.

b Matthe. 24.44 1.Thes.5.2 2.Pet.3.10 Apoca.16.15

4 Ghy hebt nochtās weynich namē oock te Sardis / die hare cleederen niet bevleckt en hebben: eñ sy sullē met my wandelen in witte cleederen/ want zijt weerdich zijn.

5 Die ouerwint / die sal met witte cleederen becleedt worden/ ende ick en sal zijnen naem niet wt doen/ c wt dē Boeck des leuens: eñ d ic sal zijnen naem belijden voor mijnen Vader / ende voor zijne Enghelen.

c Exo.32.32 Psal.69.29 Philip.4.3 Apoca.20.12 ende 21.27 d Mat.10.32 Luce 12.8

6 Wie ooren heeft/ die hoore wat de Geest tot de Ghemeynten seydt.

e Job 12.14 Esai.22.22 Apoca.1.18 7 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeynte die in Philadelphia is: Dit seydt de Heylige/ die Warachtige/ e die den sleutel Dauids heeft/ die opent / eñ niemant en sluyt: ende sluyt/ ende niemandt en doet open:

8 Ick weet uwe wercken: siet / ick hebbe een open deure voor v ghegheuen / ende niemant en can die sluytē / want ghy hebt een weynich macht/ eñ hebt mijn woordt ghehouden / ende en hebt mijnen Naem niet gheloochent.

9 Siet / ick gheue wt de Vergaderinghe des Satans/ die seggen dat sy Joden zijn/ ende en zijnt niet / maer lieghen: siet / ick salse maken dat sy sullen comen/ ende voor uwe voeten aenbidden/ ende bekennen/ dat ick v lief hebbe.

10 Want ghy hebt het woordt mijner lijdtsaemheydt bewaert: ende ick sal v bewaren vander vre der versoeckinghe / die ouer de geheele Werelt comen sal/ om de ghene die op der Aerden woonen/ te versoecken.

11 Siet/ ick come haestelick/ houdt dat ghy hebt/ op dat niemant v croone en neme.

12 Die ouerwint / dien sal ick maken een Calumne indē Tempel mijns Gods / ende hy en sal niet meer wtgaen/ ende ick sal op hem schrijuē den Naem mijns Gods/ ende f den Naem der Stadt mijns Gods/ namelick/ des Nieuwē Jerusalems/ die van den Hemel afcoemt van mijnen Gode: ende mijnen nieuwen Naem.

f Apoc.21.2.

13 Wie oorē heeft/ die hoore wat de Geest tot de Ghemeynten seydt.

14 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeynte van Laodicea: Dit seydt de Amen/ de getrouwe eñ waerachtige getuyge/ g het h beghinsel der scheppinghe Gods/

g Coll.1.15 h Dat is/ van wien alle creature een haren oorspronck hebben.

15 Ick weet uwe wercken/ dat ghy noch coudt noch heet en zijt: Och ofte ghy coudt waert/ oft heet:

16 So dan / om dat ghy lauw zijt/ eñ noch coudt noch heet / sal ick v wt mijnē mont spouwen.

17 Want ghy segt: Ic ben rijcke/ ende rijcke ghewordden / ende en hebbe gheen ghebreck: ende en weet niet dat ghy ellendich zijt/ ende iammerlick/ eñ arm/ ende blindt/ ende naeckt.

18 Ick rade v van my te coopen gout dat met den vyere beproeft is/ op dat ghy rijcke wordet: i ende witte cleederen/ op dat ghy becleedt wordet/ eñ de k schande uwer naecktheyt niet openbaer en worde: ende saluet uwe ooghen met l ooghensalue / op dat ghy sien meucht.

i 2.Cor.5.3 Apoc.16.15. k of, v schandelicke/ etc. l Gr. Collyrion

19 m Alle die ic lief hebbe / die straffe eñ castyde ick/ weest dan yverich/ eñ bekeert v.

m Job 5.17. Prov.3.11 Hebr.12.6

20 Siet/ ick stae aen de deure/ ende cloppe: Ist dat yemandt mijn stemme hoort / ende de deure open doet/ ick sal tot hem comen/ ende sal met hem Auondtmael houden/ ende hy met my.

21 Die ouerwint/ n ick sal hem geuen dat hy met my sitte in mijnen Throon: gelijck oock ick ouerwonnē hebbe / ende ben met mijnen Vader in zijnen Throon ghesetten.

n Sap.3.8. Mat.19.28 1.Cor.6.2

22 Wie ooren heeft/ die hoore wat de Geest tot de Ghemeynten seydt.

Dat iiij. Capittel.

1. Ghesichte vande Maiesteyt Gods/ ende der vier Dierē/ ende der vier eñ twintich Ouderlinghen.

1 Na desen sach ick / ende siet/ een open Deure in den Hemel / ende de eerste stemme die ick hoorde als een Basuyne/ met my spreken/ seyde: Coemt hier op/ ende ick sal v thoonen/ wat na desen ghescheden moet.

2 Ende terstont was ick inden geest: ende siet/ daer was eenen Throon ghesett inden Hemel: ende een satt op den Throon.

3 Eñ die daer op satt/ was int aensien als de Steen Jaspis/ ende Sardis: ende een Reyenboge was rondtomme den Throon int aensien ghelijck een Smaragdus.

4 Ende rontomme den Throon vier ende twintich Throonen: ende op de Throonen sach ick vier eñ twintich Ouderlingen sitten/ becleedt met witte cleederen: eñ hebbende gouden croonen op hare hoofden.

5 Ende daer quamen wt vandē Throone/ blixemen ende donderslagen / eñ stemmen: ende voor den Throon waren seuen Lampen vyers brandende/ de welcke zijn de seuen Gheesten Gods.

6 Ende voor dē Throon was een a glasen Zee/ ghelijck Crystal: ende in het midden des Throons/ eñ rontomme den Throon/ vier Dieren vol ooghen/ van voren ende van achter.

a Apoc.15.2

7 Ende dat eerste Dier was ghelijck eenē Leeu / ende dat tweedde Dier ghelijck een Calf/ ende dat derde Dier hadde het aensichte gelijck een mensche/ ende dat vierde Dier/ ghelijck eenen vlieghenden Arent.

8 Ende de vier Dieren hadden een yeghelick op hen seluen ses vleugelen rondtomme / ende waren van binnen [illegible]

ende en hebben gheen ruste/ dach eñ nacht
b Esa.6.3 seggende: b Heylich/ heylich heylich Heere
Godt Almachtich/ die Was/ ende die Is/
ende die Comen sal.
9 Ende als de Dieren lof ende eere/ ende
danckseggh inghe hem gauen die op den
Throon satt/ die leeft van eewicheydt tot
eeuwicheydt:
10 So vielen de vier ende twintich Ouder-
linghen voor hem die op den Throon sat/
eñ aenbaden hem/ die leeft van eewicheyt
tot eewicheyt/ ende wierpen hare croonen
voor den Throon/ segghende:
c Apo.19.12 11 c Ghy zijt weerdich Heere te ontfangen
den lof ende de eere/ ende de macht/ want
ghy hebt alle dinghen gheschapen/ ende
sy zijn om uwen wille/ eñ zijn gheschapen.

Dat v. Capittel.

1. Vanden ghesloten Boeck/ gheopent
door het Lam/ 8. ende den lof dien hem de
vier Dieren ende vierentwintich Ouder-
linghen gheuen voor hare verlossinghe: eñ
andere ghenaden door hem ontfanghen.

1 Ende ick sach inde rechter handt des
a Ezec.2.10 ghenen die op den Throon sat/ a eenen
Boeck/ gheschreuen van buyten ende
van binnen/ ende verseghelt met seuen
Seghelen.
2 Ende ick sach eenen stercken Engel pre-
dicken met luyder stemme: Wie is weer-
dich den Boeck open te doen/ ende zijne
Seghelen op te breken?
3 Ende niemandt en was machtich noch
inden Hemel noch op der Aerden/ noch on-
der der Aerden/ den Boeck open te doen/
noch hem te besien.
4 Ende ick weende seer/ dat niemant weer-
dich ghevonden en was om dat Boeck te
openen/ ende te lesen/ noch hem te besien.
5 Ende een vande Ouderlingen seyde tot
b Gen.49.9 my: Weent niet/ siet/ b de Leeuwe wt den
c Esa.11.10 geslachte Juda/ c de wortel Dauids/ heeft
Rom.15.12 d ouerwonnẽ om den Boeck open te doẽ/
Apoc.22.16. ende zijne seuen Seghelen op te breken.
d Of/ verere- 6 Eñ ick sach/ ende siet/ in het midden des
ghen Throons/ eñ der vier Dierẽ/ eñ in het mid-
e Gr. Lam- den der Ouderlingen stont een e Lam/ als
meken gheslachtet/ hebbende seuen hoornen/ ende
seuen oogen/ de welcke zijn de seuen Ghee-
sten Gods in allen lande wt ghesonden:
7 Dese quã/ eñ nã dat Boeck wt der rech-
ter handt des genẽ die op dẽ Throon satt.
8 Ende als hy dat Boeck ghenomen had-
de/ de vier Dieren/ ende de vier endẽ twin-
f Apoc.4.11. tich Ouderlinghen vielen voor den Lam-
g Act.20.28 me/ hebbende alle Harpen/ ende gouden
Ephe 1.7 Phiolen vol reuckwercx/ welck zijn de ge-
Coloss.1.14 beden der Heylighen:
Hebr.9.22 9 Eñ sy songhen een nieu liedt/ segghende:
ende 10.10. f Ghy zijt weerdich den Boeck te nemẽ eñ
1.Pet.1.19 zijne Seghelen te openen/ want ghy zijt ge-
1.Joan.1.7 slachtet/ g eñ hebt ons Gode weder ghe-
h 1.Pet.2.9 cocht met uwen bloede wt allen Geslachte
Apoc.1.6 ende Tale/ ende Volcke ende Natie:
i Exo.19.3 10 h Ende hebt ons ghemaeckt Gode tot
Dani.7.10 Coninghen ende Priesters: ende wy sullen
k † Anders/ regneren op der Aerden.
duysentich- 11 Ende ick sach ende hoorde rondtom he
mael hon- den Throon/ ende der Dieren/ eñ der Ou-
dert duyst/ derlinghen/ een stemme veler Enghelen/
ende thien- ende haer getal was i k † veel duysentich-
mael hon- mael duysenden:
dert duyst. 12 Segghende met luyder stemmen: l Het
l Apoc.4.11 Lam dat geslachtet is/ is weerdich te ont-
fangen de macht ende rijckdom/ ende wijs-
heydt/ ende cracht/ ende eere/ ende eerlick-
heydt/ ende lof.
13 Ende oock alle creaturen die in den He-
mel is/ ende op der Aerde/ ende onder de
Aerde/ ende inder Zee/ ende al wat daer in
is hoorde ick segghen: Hem die sitt op den
Throon/ ende den Lamme/ sy lof ende eere
ende heerlickheydt/ ende cracht/ van ee-
wicheydt tot eeuwicheydt.
14 Ende de vier Dieren seyden: Amen. Eñ
de vier ende twintich Ouderlingen vielen
neder/ ende aenbaden den Leuenden van
eeuwicheyt tot eewicheydt.

Dat vj. Capittel.

2. Wat ongheluck de vier Peerden van
verscheyden coleuren aenbrenghen/ in het
opnemen der vier seghelen des Boecks/
9. het gheschrey der Martelaren/ eñ haer
ruste/ inde openinghe des vijfsten seghels/
12. de teeckenen gesien inden Hemel/ ende
op der Aerden/ in de openinghe des sesten
Seghels.

1 Ende ick sach/ als het Lam een van de
Seghelen open ghedaen hadde/ ende
ick hoorde een vande vier Dieren spre-
ken/ als de stemme eens Donderslachs:
Coemt/ ende siet:
2 Ende ick sach/ ende siet: een wit Peert:
ende die daer op satt/ hadde eenen boghe:
ende hem is een croone gegeuen/ ende hy
ghinck wt ouerwinnende/ ende om dat hy
ouerwinnen soude.
3 Ende als het den tweedden Segel ghe-
opent hadde/ hoorde ic het tweedde Dier
spreken: Coemt/ ende siet.
4 Ende daer ghinck een ander Peert wt/
dat roodt was: ende den ghenen die daer
op satt/ is ghegheuen den vrede wech te
nemen vander Aerden/ ende dat sy mal-
canderen dooden souden/ ende hem is een
groot Sweert ghegheuen.
5 Ende als het den derden Segel geopent
hadde/ hoorde ick het derde Dier seggen:
Coemt/ ende siet/ ende ick sach/ ende siet/
een swart Peert/ eñ die daer op satt/ had-
de een Waghe in zijn handt.
6 Eñ ick hoorde een groote stemme in het
middẽ der vier Dierẽ/ seggẽde: Een a mate a Griecx/
Tarwe voor eenen penninck/ eñ drie ma- Chenix
ten Gherste voor eenen penninck/ ende en
doet der Olye eñ den Wijn gheen schade.
7 Ende als het den vierden Seghel ghe-
opent hadde/ hoorde ick de stemme des vier-
den Diers segghen: Coemt/ ende siet.
8 Ende ick sach/ ende siet/ een vael Peert:
ende die daer op satt/ zijnen naem was de
Doodt: ende de Helle volchde met b hem b Of/ hem
nae: ende hen werdt macht ghegheuen te
dooden tot het vierde deel der Aerden met
den Sweerde/ met hongher/ ende met de
doodt/ ende door de Dieren der Aerden.
9 Eñ als het den vijfsten Segel gheopent
hadde/ sach ic onder dẽ Altaer de zielen der
verslagenen om des woorts Gods wille/
ende om het ghetuyghenisse dat sy hielden.
10 Eñ sy riepẽ met luyder stẽme/ seggende: c 4.Esd.
Hoe lange c O heylige eñ warachtige Hee- 15.21.
re/ oordeelt noch en wreect ghy onse bloet Apoc.19.2
niet vande Inwoonders der Aerden:
11 Ende eenen yeghelicken zijn witte clee-
deren ghegheuen/ ende hen is geseydt/ dat
sy noch eenen cleynen tijdt rusten souden/
tot dat oock hare medediemaers ende hare
broeders veruult worden/ die oock souden
ghedoodt worden/ ghelijck als sy.
12 Ende ick sach als het den sesten Seghel
gheopent hadde/ eñ siet/ daer is een groo-
te Aertbevinge ghewordden: ende de Son-
ne is swart ghewordden gelijck eenen hay-
ren sack/ ende de Mane is gheheel gelijck
bloedt ghewordden.
13 Ende de Sterren des Hemels zijn ghe-
uallen op der Aerden/ ghelijck de Vyghe-
boom

boom zijne ontijde vijghen afwoorpt / als
hy van grooten winde ghefchudt wordt:
14 Ende de Hemel is wech gheweken ghe-
lijck eenen Brief die toegherolt wordt/
ende alle Berch ende Eylanden / zijn ver-
roert wt hare plaetsen.
15 Ende de Coningen der Aerden/ ende de
Overste/ ende de Rijcke/ eñ de Hooftman-
nen/ ende de Machtige/ ende alle Dienst-
bare / ende alle Vrije verberchden henfel-
uen inde Spelonckẽn / ende in de Steen-
rotsen der Berghen/
16 Eñ seydẽ tot de Bergẽ / eñ tot de Steẽ-
b Esa.2.19 Osee10.8 Luc.23.29 Apoca.9.6 rotsen: b Valt op ons/ ende verberght ons
van den aensichte des ghenen die op den
Throon sitt/ eñ van den toorn des Lams:
17 Want de groote dach zijner gramschap
is ghecomen: ende wie can staen?

Dat vij. Capittel.

3. Het groot getal der wtuercorenen die
bewaert worden in den dach der wrake
Gods 13. hare eerlickheyt ende troost.

1 Ende nae desen dach sach ick vier En-
gelen staen op de vier hoeckẽ der Aer-
den / ende hielden de vier Winden der
Aerden/ om dat gheene windt waeyen en
soude op der Aerden / noch op der Zee/
noch op eenighen Boom.
2 Ende ick sach eenen anderen Engel op-
comen vanden opganck der Sonnen/ ende
hadde den Seghel des leuendigen Gods/
ende riep met luyder stemme tot de vier
Engelen/ den welcken de macht ghegeuen
was der Aerden eñ der Zee te schadigen/
a Apo.9.4 b Ezec.9.4. c Oft/ verse-ghelt 3 Ende seyde: a Schadet der Aerden niet/
noch der Zee/ noch den boomen/ b tot dat
wy de Dienaren onses Gods c geteeckent
hebben aen hare voorhoofden.
4 Ende ick hoorde het ghetal der ghener
die gheteeckent waren / vier hondert ende
veertich duysent gheteeckende wt allen
gheslachte der kinderen Israels.
5 Wt den geslachte Juda/ twaelf duysent
geteeckent: wt den geslachte Ruben/ twelf
duysent gheteeckent: wt den gheslachte
Gad/ twaelf duysent gheteeckent.
6 Wt den gheslachte Aser/ twaelf duysent
gheteeckent: wt den geslachte Nephthali/
twaelf duysent geteeckẽt: wt den geslach-
te Manasse / twaelf duysent gheteeckent.
7 Wt den gheslachte Simeon/ twaelf duy-
sent geteeckẽt: wt dẽ geslachte Leui/ twaelf
duysent gheteeckent: wt den gheslachte
Issachar/ twaelf duysent gheteeckent:
8 Wt den geslachte Zabulon/ twaelf duy-
sent geteeckent: wt den geslachte Joseph/
twaelf duysent geteeckent: wt dẽ geslachte
BenJamin / twaelf duysent gheteeckent.
d 4. Esdre 2.42. 9 d Nae desen sach ick ende siet/ een groo-
te Schare die niemant tellen en conde/ wt
allen Natie ende Geslachte / ende Volcke/
ende Tonge/ die stonden voor den Throon
ende voor het Lam / becleedt met langhe
witte Cleederen/ ende hadden Palmen in
hare handen:
10 Eñ riepen met luyder stemme / seggẽde:
e † Anders/ die die sit op de Throon onses Gods De salicheyt is van e † onsen God/ die op
den Throon sitt/ ende vanden Lamme.
11 Ende alle de Engelen stonden rontom
den Throon/ ende der Ouderlingen / ende
der vier Dieren: ende zijn neder ghevallen
voor den Throon/ op hare aensichtẽ/ ende
hebben God aenghebeden/
12 Segghende: Amen: Segheninge/ ende
eerlickheydt ende wijsheydt/ ende danck-
segghinghe / ende eere / ende macht / ende
cracht/ sy onsen Gode van eewicheydt tot
eewicheydt. Amen.
13 Ende een vande Ouderlingen seyde tot
my: Wie zijn dese/ die met lange witte clee-
deren becleedt zijn/ ende van waer zijn sy
ghecomen?
14 Ende ic seyde hem: Heere/ ghy weet het:
Ende hy seyde my: Dese zijn de ghene die
ghecomen zijn wt groote verdruckinghe:
ende hebben hare cleederẽ f † gewasschen/ f † Anders/ ghebleeckt
ende sy hebben hare cleederen wit ghe-
maeckt in het bloedt des Lams.
15 Hierom zijn sy voor den Throon Gods/
ende dienen hem nacht ende dach in zijnẽ
Tempel: ende die op den Throon sitt / sal
met hen woonen.
16 g Sy en sullen niet meer honger lijden/ g Esa.49.10
noch sy en sullen niet meer dorst lijden/
noch de Sonne en sal op hen niet vallen/
noch eenighe hitte:
17 Wãt het Lam dat middẽ inden Throon
is/ salse hoedẽ eñ salse bewegẽ tot de leuẽ-
de Fonteynen der wateren/ h eñ Godt sal h Esa.25.8. Apoc.21.4.
alle tranen van hare ooghen afwasschen.

Dat viij. Capittel.

1. De openinge des seuenden Segels/
3. de ghebeden der Heyligen geoffert. ende
de tempeesten verweckt door den seluen
Enghel. 6. seuen Engelen met Trompet-
ten/ 7. met het ghelupt vande vier Trom-
petten wordt vyer ghesonden/ 9. de Zee
beroert/ 11. de wateren bitter ghemaeckt/
12. eñ de Sterren verduystert 13. drijderley
wee vercondicht door eenen Enghel.

1 Ende als het den seuenden Seghel op-
ghedaen hadde/ werdt daer stilte inden
Hemel/ ontrent een half vre.
2 Ende ick sach de seuen Engelen die voor
den Heere staen / ende hen werden seuen
Trompetten ghegheuen.
3 Ende daer quam een ander Enghel/ ende
stondt aenden Altaer/ ende hadde een gou
den Wieroockvat/ ende hem werdt veel
reuckwercks gegeuen/ om dat hijt met dẽ
ghebeden aller Heylighen a offeren soude/ a Gr. geuen
op den Altaer die voor den Throon was.
4 b Ende den roock des reuckwercks met b Psal.143.2
den ghebeden der Heyligen/ ginck op van
de handen des Enghels voor God.
5 Ende de Enghel nam het Wieroockvat/
ende vulde dat vanden vyere des Altaers/
ende wierp het inde Aerde: ende daer wer-
den stemmen ende Donderslaghen / ende
Blixemen/ ende Aertbeuinghen.
6 Ende de seuen Engelen/ die de seuen Ba
suynen hadden/ bereydden hen om te Ba-
suynen.
7 Ende de eerste Engel heeft ghebasuynt/
ende daer is geworden Hagel ende Vyer/
ghemengt met bloedt: ende zijn op de Aer-
de ghewoorpen: ende het derde deel der
Boomen is verbrandt/ ende alle het groe-
ne Gras is verbrandt.
8 Ende de tweedde Enghel heeft gheba-
suynt / ende daer is als eenen grooten
Berch met vyer brandende/ in de Zee ge-
worpen: ende het derde deel der Zee is
bloedt ghewordden.
9 Ende het derde deel der leuende creatue-
ren inder Zee/ zijn gestoruen/ ende het der-
de deel der Schepen is vergaen.
10 Ende de derde Engel heeft ghebasuynt/
ende daer is ghevallen van den Hemel een
groote bernende Sterre/ ende is geuallen
op het derde der Waterstroomen/ ende op
de waterfonteynen.
11 Eñ de naem der Sterre werdt genaemt
Alssen/ ende het derde deel der wateren is
Alssen ghewordden/ ende vele menschen zijn
gestoruen vande wateren / want sy waren
bitter ghewordden.
12 Ende de vierde Engel heeft gebasuynt/

ende het derde deel der Sonne werdt ghe-
slagen / ende het derde deel der Mane / eñ
het derde deel der Sterren: so dat het der-
de deel van dien is verduystert geworden:
eñ het derde deel des daechs niet en luch-
tede/ende des nachts desghelijcks.
c † Anders/ Areut 13 Ende ick sach/ eñ hoorde eenen c † En-
ghel vliegen midden door den Hemel/ seg-
ghende met luyder stemme: Wee, wee, wee
den Inwoonderen der Aerden/vande an-
dere stemme der Basuynē dier drie Enge-
len die basuynen sullen.

Dat ix. Capittel.

1. Met het geluyt des vijfsten eñ sesten Enghels/ 3. comen de Sprinckhanen op vanden put des afgrondts / 4. wtneminghe der ghetreckenden/ 15. de vier Engelen werden ontbonden/ eñ Ruyters ghesonden/om de boose te straffen.

1 ENde de vijfste Engel heeft gebasuynt/
Ende ick hebbe ghesien/ dat een Sterre
wt den Hemel ghevallen was op der
Aerden: ende haer is de Sleutel des puts
des Afgronts ghegheven.
2 Ende sy heeft den put des Afgronts op
a Apo.14.11 ende 19.3 ghedaen/ a ende daer is roock ghecomen
wt den putte / als roock eens grooten O-
vens: ende de Sonne is verduystert ghe-
wordē/eñ de lucht vandē roock des puts.
3 Ende vanden roock quamen Sprinck-
hanen wt op der Aerden / ende hen werdt
macht ghegheven/ghelijck de Schorpioe-
nen der Aerden macht hebben.
b Apoc.7.3 4 Ende hen werdt ghesevdt: b dat sy het
gras der Aerden niet en souden schadigen/
noch yet dat groen is/ noch eenigē boom:
c Ezec.9.5 c maer alleenlic den menschē die het teeckē
Gods op haer voorhooft niet en hebben.
5 Eñ hen werdt gegeven/niet dat syse sou
den dooden / maer dat sy souden ghequelt
worden vijf maenden: ende hare quellinge
sy ghelijck de quellinghe des Scorpioens/
als hy den mensche steeckt.
d Apo.6.16. Esa.2.19 Jerem.8.3 Osee 10.8 Luc.23.29 e Exo.10.4 Sapi.16.9 6 d Ende in die dagen sullen de menschen
de doodt soecken/ende en sullense niet vin-
den: ende sy sullen begheeren te sterven/
ende de doodt sal van hen vlieden.
7 e Eñ de gedaente der Sprinckhanē wa-
ren ghelijck den Peerden/ die ter oorloghe
bereydt zijn: ende op hare hoofden waren
als croonen ghelijck gout / ende hare aen-
sichten ghelijck menschen aensichten.
8 Eñ sy hadden hayr als vrouwē hayr: eñ
hare tanden/ waren als Leeuwen tanden:
9 Ende sy hadden borstwapenen/ ghelijck
yseren borstwapenen / ende het gheruysch
haerder vleughelen / als wagens met vele
Peerden ter oorloghen loopende.
10 Ende sy hadden steerten / ghelijck den
Scorpioenen/ ende in hare steerten waren
prickels / ende hare macht was den men-
schen te schadighen vijf Maenden.
11 Ende sy haddē over hen eenen Coninc/
den Enghel des Afgronts / ghenaemt int
Hebreeusche/Abaddon/ende int Grieksche
f Dat is/ Verderver. is hy ghenaemt/ f Appollyon.
12 Dat een wee is wechgegaen: Siet/daer
comen noch twee Ween na desen.
13 Ende de seste Enghel heeft ghebasuynt/
g Grieckx/ hoornen ende ick hoorde wt de vier g hoecken des
gouden Altaers/ die voor Godt was/ een
groote stemme:
14 Segghende totten sesten Enghel die de
Basuyne hadde: Ontbindt de vier Enge-
len/die aenden grooten waterstroom Eu-
phrates ghebonden zijn.
15 Ende de vier Enghelen zijn ontbonden
ghewordē/welcke bereydt waren tot der
vre/ende Dach/ ende Maent/ ende Jaer/
om het derde deel der menschē te dooden.
16 Eñ het getal der Ruyterschen krijgerē
was tweemael duysentmael hōdert duy-
sent: ende ick hoorde haer getal.
17 Ende also sach ick de Peerdē in het ge-
sichte: eñ die daer op saten/ hebbēde vye-
righe/ende peertsche, eñ sulphuren borst-
wapenen: eñ de hoofden der Peerden/ als
Leeuwen hoofden / ende wt hare monden
quam vyer/ende roock/ende sulphur.
18 Ende vā dese drie/ is het derde deel der
menschen ghedoot / van den vyere / ende
vandē roocke/ ende vanden sulphere/ dat
wt haren monde ginck.
19 Want hare cracht is in harē mont / eñ
in hare steerten. Want hare steerten zijn
ghelijck Slangen/ende hebben hoofden/
ende daermede doen sy de schade.
20 Ende de anderē menschē die niet gedoot
en zijn door dese plagē / hebben hen niet
bekeert vande werckē harer handen/ om
niet te aenbidden de Duyvelen: h eñ de h Psal.114 ende 135.15
gouden eñ silveren/ eñ eernen/ eñ steenen/
ende houten Afgoden/ die noch sien/noch
hooren/noch wandelen en connen:
21 Noch sy en hebben hen niet bekeert
van hare doodtslagen/noch van hare ver-
giftinghen noch van hare hoererie/ noch
van hare dieverie.

Dat x. Capittel.

1. Van den Engel die den Boeck hielt/ welckē Joannes at/ eñ vercondichde het eynde der Werelt/ 4. de stemme der seven donderslaghen versegheit.

1 ENde ick hebbe ghesien eenen anderen
sterecken Enghel van den Hemel afco-
men/ die met een wolcke ommecleedt
was/ eñ de Regenboge was op zijn hooft
eñ zijn aensichte als de Sonne/ende zijne
voeten als vyerighe pilaren.
2 Eñ hy hadde in zijne hant eē opē boeck-
ken: eñ hy sette zijnen rechterē voet op de
Zee/ende den slinckeren op de Aerde.
3 Ende riep met luyder stemme/ ghelijck
een Leeu briescht: ende als hy gheroepen
hadde/spraken seven donderslagen hare
stemmen:
4 Eñ doe de seven donderslagē hare stem
men gesproken hadden/ soude icse geschre
ven hebben: maer ick hoorde een stemme
wt den hemel/ die tot my seyde: Versegelt
wat de vier donderslagen gesproken heb
ben/ende en schrijftse niet.
5 a Ende de Enghel dien ick sach staen a Dan.12.7.
op der Zee / ende op de Aerde / hief zijn
hant op nae den Hemel/
6 Eñ swoer by den Levenden van eewic-
heyt tot eewicheyt/ die den Hemel eñ wat
daer in is/ gheschapen heeft/ eñ de Aerde/
ende wat daer in is/ ende de Zee / ende
wat daer in is/ dat daer gheen tijdt meer
wesen soude:
7 Maer dat in de daghen der stemmen
des sevenden Enghels/ als hy basuynen
soude/ de verborghentheyt Godts soude
vervult worden/ gelijck hy zijnen Diena-
ren den Propheten vercondicht heeft.
8 Ende de stemme die ick hoorde wt den
Hemel/ sprack wederom met my / eñ sey-
de: Gaet/ende neemt dat open boecxken/
dat inde handt des Enghels is/ die opter
Zee ende opter Aerden staet.
9 Eñ ick ginck tot den Enghel/ eñ seyde:
hem: Geeft my dat boecxkē: Eñ hy seyde b Ezech.3.1
my: b Neemt eñ eet dat/ eñ het sal uwen
buyck bitter maken/maer in uwen mont
sal het soete wesen als honich.
10 Eñ ic nam dat boecxkē wt der hāt des
Engels/ eñ ick at het, eñ het was mynen
monde

monde als soet honich: eñ als ick het ge-
geten hadde, wert mijnen buyck bitter.
11 Eñ hy seyde tot my: Ghy moet weder-
om Propheteren by volcken eñ natië, eñ
tonghen, ende vele Conninghen.

Dat xj. Capittel.

1. Joannes is bevolë dë Tempel te me-
ten, 3. vande twee getuygë vanden Heere
verwect. 7. eñ vermoort van de beeste, &c.
eñ daer na verweckt in eerlickheyt, 15. In
het geluyt des sevenden Engels is Chri-
stus verheuen, ende Godt ghepresen door
de vyer ende twintich Ouderlinghen.

a Ezec.44.5 ende 41. 42. 43.
1 Ende a my wert een riet gegeuen ghe-
lijck een Roede, eñ de Enghel stont by
my, segghende: Staet op, eñ meet den
Tempel Gods, ende den Altaer, ende die
daer in aenbidden:

b † Anders, binnen.
2 Maer de sale die b † buyten den Tem-
pel is, worpt wt, ende en meet die niet:
want hy is den Heydenen gegeuen, ende
de heylighe Stadt sullen sy twee eñ veer-
tich maenden betreden.
3 Ende ick sal hem mijnen tween getuy-
gen gheuen, ende sy sullen propheteren
duysent twee hondert ende tsestich dagë,
becleedt met sacken.

c Zac.4.2.5
4 c Dese zijn twee Olijfboomen, eñ twee
cädelarë, die voor dë God der Aerdë staë:
5 Eñ ist dat hen yemät wil schadigë, daer
sal vyer wt harë möt gaë, eñ hare vyandë
verteeren: eñ ist dat hen yemant wil scha-
dighen, die moet alsoo ghedoot worden.
6 Dese hebben de macht den Hemel te
sluyten, op dat het niet en reghene in de
daghen haerder Prophetie: ende hebben
macht ouer de wateren, die te veranderë
tot bloet ende de Aerde met alle plage te
slaen, soo menichmael sy willen.

d Dan.7.21. Apoca.13.7.
7 d Eñ als sy hare getuygenisse sullë vol-
eynt hebben, sal het Dier dat wt den Af-
gront coemt, crijch tegen hen voeren, eñ
salse ouerwinnen, ende salse dooden.
8 Eñ hare lichamen sullen ligghen op de
strate der grooter Stadt, die Geestelick
genaemt wort Sodoma, ende Egyptus,
daer oock onse Heere ghecruyst is.
9 Eñ sy sullen wt de volcken eñ geslach-
ten, eñ tongen, eñ natien hare lichamen
sien, drij dagen eñ eenen haluen, eñ sullen
hare lichamen niet laten in graué leggë.
10 Ende die opter Aerden woonen, sullen
blijde ende vrolick wesen ouer hen, ende
sullen malcanderen gauen senden, om dat
dese twee Propheten de inwoonders der
Aerden ghequelt hebben.
11 Ende na drij dagen ende eenen haluen
is de Geest des leuens van Gode tot hen
inghegaen, ende zijn op hare voeten ghe-
staen, ende daer is groote vreese gheco-
men ouer de gene diese saghen.
12 Eñ sy hoorden een groote stemme wt
dë Hemel tot hen seggen: Coemt hier op,
eñ sy gingen op inden Hemel in eë wol-
ke, ende hare vyanden aenschoudense.
13 Eñ te dier selver ure is groote Aertbe-
uinge geworden, eñ het thiende deel der
stat is geuallen, eñ daer zijn inde Aertbe-
uinge gedoot namen van menschen seuen
duysent, eñ de andere zijn verschrickt ghe
worden, ende hebben den Gode des He-
mels eere ghegheuen.
14 Dat twedde wee is wech gegaen, het
derde wee coemt haestelick.
15 Eñ de seuende Engel heeft gebasuynt,
eñ daer zijn groote stemmen geschiet indë
Hemel, segghende: De Coninckrijcken der
werelt zijn onses Heeren geworden, ende
zijns e Christi, ende hy sal regneren van
eewicheyt tot eewicheydt.

e Dat is, Gesalfden,

16 Ende de vier ende twintich Ouderlin-
ghen die voor Godt sitten op hare throo-
nen, zijn op hare aensichten geuallen, en-
de hebben Godt aenghebeden,
17 Seggende: Wy dancken v Heere Godt
Almachtich, die Is, eñ die Was, ende die
Comen sal: dat ghi uwe groote macht ge
nomen hebt, ende regneert.
18 Eñ de Heydenen zijn toornich gewor-
den, eñ uwen toorne is gecomen, ende de
tijdt der dooden dat sy geoordeelt wordë:
ende dat ghy uwen Dienaren den Pro-
pheten ende den Heylighen, ende den ge-
nen die uwen Naem vreesen, den cleynen
ende den grooten loon gheeft: ende dat
ghy de ghene verderft: die de Aerde ver-
deruen.
19 Eñ de Tempel Godts in den Hemel is
geopent gheworden, ende de Arcke zijns
Verbondts is ghesien geworden in zijnë
Tempel: ende daer werden blixemen eñ
stemmen, ende donderslaghen, ende aert-
beuinghe, ende groote haghel.

Dat xij. Capittel.

1. Van de beuruchte vrouwe, gewaecht
vanden Draeck, 7. ouerwinninghe tegen
hem ghecreghen door Michael, voor de
gheloouighe.

1 Ende daer is een groot teecken gesien
inden Hemel: Een vrouwe becleet met
der Sonne, eñ de Mane onder hare
voeten, ende op haer hooft een croone vä
twaelf sterren:
2 Eñ sy was beurucht, eñ riep, hebbende
smerte ende quellinghe om te baren.
3 Eñ daer is een ander teeckë gesien indë
Hemel, eñ siet, eë groote roode Draec heb
bëde seuen hoofden, eñ thien hoornen, eñ
op zijne hoofden seuen croonen:
4 Eñ zijnë steert track het derde deel der
sterren des Hemels, eñ wierpse ter Aerdë
Eñ de Draeck stont voor de vrouwe die
baren soude, om de vrucht te verslinden
als sy soude ghebaert hebben.
5 Eñ sy baerde eenen manlicken sone, die
alle Heydenen soude a hoeden metter yse-
ren roede: ende haer kint wert wech ghe-
nomen tot Godt ende zijnen throon.

a Oft, regeren.

6 b Eñ de vrouwe vluchtede inde woestij
ne daer sy plaetse hadde vä Gode bereyt,
dat syse daer onderhielden duysent twee-
hondert ende tsestich daghen.

b Apo.12.14

7 Ende daer is crijch gheworden in den
Hemel, Michael eñ zijne Engelen crijch-
den teghen den Draeck, ende de Draeck
streedt ende zijne Enghelen.
8 Maer sy en hebben niet vermoghen,
noch haer plaetse en is niet meer in den
Hemel ghevonden.
9 c Ende hy is ghewörpen de groote
Draeck, de oude Slanghe, die ghenaemt
wordt de Duyvel, ende de Satan, die de
gheheele werelt verleydt, Hy is segge ick
geworpen op de Aerde, ende zijne Enghe
len zijn met hem ghewörpen.

c Luc.10.18. Apoc.20.2.

10 Eñ ick hoorde een groote stemme, seg-
gende inden Hemel: Nu is de salicheydt
ende macht, ende het Coninckrijcke onses
Gods gewordë, eñ de macht zijns d Chri-
sti, want de verclagher onser broederen,
diese voor Godt verclaechde, nacht ende
dach, die is nu neder ghewörpen.

d Dat is, ghesalfden,

11 Eñ sy hebben hem ouerwonnë door het
bloet des Lams, eñ door het woort harer
getuygenisse, ende sy en hebben haer e le-
uen niet lief ghehadt totter doodt.

e Griect, sie len.

12 Hierom verblijt v ghy Hemelen, eñ die

daer in woont. Wee den ghenen die opter
Aerden ende opter Zee woonen: want de
Duyvel is tot v lieden afghecomen / die
seer toornich is/ dewyle hy weet dat hy
cleynen tydt heeft.
13 Eñ als de Draeck sach / dat hy op de
Aerde geworpẽ was, heeft hi de Vrouwe
vervolcht, die een mãnckẽ gebaert hadde.
f Apoc.12.6. 14 f Eñ der Vrouwen zyn gegheven twee
vlenghelen eens grooten Arents, om dat
sy soude vlieghen van de tegenwoordic-
heydt des Draecx in de woestyne in haer
g Dan.12.7 plaetse/ waer sy gevoet wert/ g eenen tyt
h Griecx/ van. ende tyden/ ende halven tydt / h wt den
aensichte der Slanghen.
15 Ende de Slange schoot wt haren mon
de water / als eenen stroom / achter de
vrouwe om haer van den stroom te doen
wech stroomen.
16 Eñ de Aerde is der vrouwẽ te hulpe ge
comen, eñ heeft haren mont opgedaẽ, eñ
heeft den stroom opgesopẽ/ diẽ de Draec
wt haren monde geworpen hadde.
17 Ende de Draeck was toornich op de
vrouwe/ende is gegaen om crijch te voe-
ren tegen de andere van haren sade, die de
geboden Gods hielden, ende het getuyge
nisse Jesu Christi hadden.
i † Anders/ ick stont etc 18 Ende i † hy stont aen het sant der Zee.

Dat xiij. Capittel.

1. Van de Beeste/ die alle de verworpe-
ne verleydt/ 11. bevesticht door een ander
Beeste.

1 Ende ick sach van der Zee een Beeste
a Apoc.17. 9.12. Dan.7.20. op comen/ a de welcke hadde seven
hoofden ende thien hoornen: eñ op ha
re hoornen thien croonen: ende op hare
b Gr. naem der lasteringhe. hoofden eenen b lasterlicken naem.
2 Eñ de Beeste die ick sach/ was ghelijck
een Pardel / ende hare voeten als eens
Beyrs voeten/ende haren muyl / als de
muyl eens Leeuws, ende de Draeck gaf
haer zijn macht, ende zijnen Throon/ en-
de groote moghentheydt.
3 Eñ ick sach een van hare hoofden / als
ter doot geslaghen/ende zijne doodelicke
wonde wert genesen: eñ geheel Aertrijck
is verwonderende de Beeste ghevolcht.
4 Eñ sy hebben den Draeck aengebeden/
die der Beeste macht gegeven hadde, en-
de sy hebben de Beeste aengebeden / seg-
ghende: Wie is gelijck dese Beeste? Wie
can met haer crijghen?
5 Eñ haer is eenen mont ghegheven/ om
groote dingen eñ lasteringen te spreken:
ende haer is macht gegeven te doẽ twee
ende veertich maenden.
6 Eñ sy dede haren mont open/ om laste-
ringen te spreken tegen Godt / om zijnen
Naem eñ zijne Woonstede te lasteren/ eñ
de ghene die in den Hemel woonen.
c Dan.7.21. 7 c Eñ haer is gegevẽ crijch te voerẽ te-
Apoc.11.7. gen de Heyligen/ eñ die te overwinnen/ eñ
haer is macht gegeven over alle Geslach-
te, ende Tonghe/ende Natie.
8 Ende sy sullen haer aenbidden alle die
d Apoc.3.5. ende 20.12. ende 21.27. Philip.4.3. opter Aerden woonen, d welcker namen
niet gheschreven en zijn in den Boec des
Lams dat gheslacht is van den beginne
der Werelt.
9 Ist dat yemant ooren heeft / die hoore.
10 Ist dat yemant gevangen leydt, die sal
e Gen.9.6. inde gevanckenisse gaen: Ist dat e yemãt
Mat.26.52 met den sweerde doodt/ die moet metten
f Apo.14.12 sweerde gedoot worden. f Hier is de lydt-
saemheyt eñ het gheloove der Heylighen.
11 Ende ick sach een ander Beeste van der
Aerden op comen/ende hadde twee hoor
nen ghelijck het Lam/ende sprack gelijck
de Draeck.
12 Ende sy doet alle de macht der eerster
Beesten voor haer / ende sy maeckt dat
de Aerde ende die daer in woonen, de eer-
ste Beeste aenbidden / wiens doodelicke
wonde ghenesen was.
13 g Eñ doet groote teeckenen/ soo dat sy g 2.Tes.2.9.
oock vyer vanden Hemel doet comen op
der Aerde, voor den menschen.
14 h Ende verleydtse die op der Aerden h Deu.13.1.
woonen, om der teeckenen wille die haer mat.24.24
gegeven zijn om voor de Beeste te doen/ Apoc.16.14
segghende tot de inwoonders der Aer- ende 19.20.
den dat sy een Beelt maken souden der
Beesten/ die de wonde des sweerts had-
de, ende weder leefde.
15 Ende haer werdt ghegeven/den Beel-
de der Beesten eenen geest te gheven, dat
oock het Beeldt der Beesten spreken sou
de: ende te maken dat alle die het Beeldt
der Beeste niet aen en baden / ghedoodt
souden worden.
16 Eñ maecktse alle / de groote eñ cleyne/
de rijcke eñ arme, de vrije, eñ dienstbare/
dat sy hen een merckteecken geeft op ha-
re rechter hant, oft op hare voorhooft.
17 Eñ dat niemant en mach coopen noch
vercoopen / dan die dat merckteecken
heeft, oft den naem der Beeste/ oft het ge
tal haers naems.
18 Hier is wijsheyt: wie verstant heeft, die
rekene het getal der Beeste / want het is
eens menschen getal, eñ zyn ghetal is ses
hondert ende ses ende tsestich.

Dat xiiij. Capittel.

1. Het schoon ghezelschap des Lams/ 6.
een Engel vercondicht het Evangelium/
8. een ander den val van Babylon/ 9. de
derde, datmen vliede van der Beeste/ 13.
het geluck der gener die inden Heere ster-
ven/ 15. van den Oogst ende wijnoogst des
Heeren.

1 Ende ick sach/ ende siet, het Lam stont
op den berch Siõ, ende met hem hon-
dert vier ende veertich duysent, die dẽ
Naem zijns Vaders hadden op hare
voorhoofden a † gheschreven. a † Anders/ bescreven.
2 Eñ ick hoorde een stemme wt den He-
mel/ gelijck een stemme veler wateren/ eñ
gelijck een stemme eens grooten donder-
slaechs: eñ ick hoorde een stemme vã Har
penspeelders/ die op Harpen speelden/
3 Ende songen als eenen nieuwen sanck
voor den Throon/ eñ voor de vier Dierẽ/
eñ de Ouderlingen: eñ niemant en conde
den sanck leeren, dan die hondert vier eñ
veertich duysendt/ namelick / die van der
Aerden ghecocht waren.
4 Dese zijn, die met vrouwen niet bevleet
en zijn/ b want sy zijn Maechden: dese b 2.Cor.11.2
volgen het Lam waer het gaet. Dese zijn
ghecocht van de menschen, eerstelinghen
Gode/ ende den Lamme.
5 Eñ in haren mont en is gheen bedroch
gevonden: want sy zijn onstraffelick voor
den Throon Godts.
6 Eñ ick sach eenen anderen Engel vlie-
ghen midden inden Hemel / eñ hy hadde
een eewich Evangelium, om den inwoon
ders der Aerden te vercondigen/ ende al- c Gen.1.1.
len Natien ende Gheslachten, ende Ton- Psal.33.6.
ghen/ende Volcken/ ende 124.8.
7 Segghende met luyder stemme: Vreest ende 146.6.
Godt, ende gheeft hem eerlickheyt, want Actu.14.15.
de ure zijns Oordeels is ghecomen: ende ende 17.24
aenbidt hem/ c die den Hemel eñ de Aer- d Apoc.18.2.
de ghemaeckt heeft / ende de Zee / ende Esai.21.9.
de waterfonteynen. Jerem.51.8.

8 Ende daer is een ander Enghel ghevolcht/ seggende: d Sy is ghevallen/ sy is gevallen/ Babylon die groote Stadt/ om dat sy wt den wijn des toorens harer hoererie allen volckē te drincke gegevē heeft.

9 Eñ de derde Enghel is hen ghevolcht/ segghende met luyder stemme: Ist dat yemant de Beeste aenbidt ende haer Beelt/ eñ een merckteecken neemt op zijn voorhooft/ oft op zijn rechter handt:

10 Die sal ooc drincken van den wijn des toorens Godts, van den louteren wijne ghescheuncken in den Drinckbeker zijns toorens: ende sal gepijnicht worden met vyer ende sulphur voor de heylige Engelen/ ende voor het Lam.

e Apoc.9.2. ende 19.3. 11 e Ende de roock harer pijninghe sal op gaen van eewicheyt tot eewicheyt/ eñ sy en sullē geē ruste hebben dach noch nacht die de Beeste ende haer Beelt aenbidden/ ende ist dat yemandt het merckteecken haers Naems ontfangt.

f Apoc.13.10 12 f Hier is de lijtsaemheyt der Heylighen/ hier zijn die de gheboden Godts houden/ ende het gheloove Jesu.

13 Eñ ick hoorde een stemme wt den Hemel tot my seggē: Schrijft: Salich zijn de g Oft/ om des Heeren wil. Dooden/ die g indē Heere sterven: De Geest h Oft/ om dat. seyt: h Dat sy rusten van haren arbeydt/ ende hare wercken volghen hen na.

14 Ende ick sach/ eñ siet/ een witte wolcke/ ende op de wolcke sat een/ die den menschen sone ghelijck was, hebbende op zijn hooft een gouden croone / ende in zijne handt een scherpe sickel.

15 Ende daer is ghecomen een ander Enghel wt den Tempel / roepende met luyder stemmen tot hem die op de wolcke i Joel.3.13. Mat.13.39 sat: i Sendt v sickel/ ende maeyt / want de tijt om te maeyen is v gecomen: want den Oogst der Aerden is dorre gheworden).

16 Ende die op de wolcke sat / sandt zijn sickel op de Aerde/ ende de Aerde werdt ghemaeyt.

17 Ende een ander Enghel quam wt den Tempel die inden Hemel was/ ende hadde oock een scherpe sickel.

18 Eñ daer quam een ander Engel van dē Altaer die macht hadde over het vier/ eñ riep met luyder stemme tot hem die de scherpe sickel hadde segghende: Sendt v scherpe sickel eñ snyt de Druyfstrossen der Aerden: want hare Druyven zijn rype.

19 Ende de Engel sandt zijn sickel op der Aerden/ ende snedt den Wijngaert der Aerden/ ende wierp se in de groote persse des toorns Godts.

20 Eñ de persse wert buyten der Stat getreden eñ het bloet is gecomē wt de persse tot de toomen der Peerden/ duysende ses hondert Stadien verre.

Dat xv. Capittel.

1. Van de seven Engelen/ die de seven laetste plaghen hebben/ 3. den sanck der overwinners der Beeste/ 7. van de seven Phiolen der toornicheyt Godts.

1 Ende ick sach een ander groot eñ wonderlick teecken in den Hemel / seven Enghelen / hebbende de seven laetste a Griecx/ in plaghen, want a met dese is de toornicheyt Godts volcynt.

b Apoc.4.6 2 Ende ick sach als b een glasen Zee/ gemengt met vyer / ende die overwinners waren van der Beeste eñ van haer Beelt ende van haer merckteecken / eñ van den ghetale haers naems, dat sy stonden aen de glasen Zee, hebbende Harpen Godts,

3 Ende songhen den sanck Mosis des Dienstknechts Godts, eñ den sanck des Lams/ seggende: Uwe wercken zijn groot ende wonderlick, Heere Godt almachtich uwe wegen zijn c rechtveerdich eñ waerachtich Coninck der Heylighen. c Ps.145.17.

4 d Wie sal v niet vreesen/ Heere/ eñ uwē d Jere.10.6 Naem prijsen? Want ghy zijt alleen heylich/ want alle Heydenen sullen comen/ eñ voor v aenbidden: want uwe oordeelen zijn openbaer ghewordeu.

5 Eñ na desen sach ick/ eñ siet, de Tempel des Tabernakels der getuygenisse in den Hemel werdt gheopent.

6 Ende de seven Enghelen/ hebbende de seven plaghen/ quamen wt den Tempel/ becleedt met reynen ende claren lijnwade/ ende omme de borsten ommegordt met gouden gordelen.

7 Eñ een van de vier Dieren gaf den seven Enghelen seven gouden Phiolen vol der toornicheydt Godts / die leeft van eewicheyt tot eewicheydt.

8 e Eñ de Tempel wert vervult van den e Eze.44.4 roock wt de eerlickheyt Godts, eñ wt zijne macht/ eñ niemant en conde indē Tempel gaen, tot dat de seven plagen der sevē Enghelen volcyndt waren.

Dat xvj. Capittel.

1. Van de Phiolen hier eñ daer wtghestort door de Engelen/ eñ wat plagē daer na volgen/ 15. waerschouwinghe datmen moet toesien voor hemselven.

1 Ende ic hoorde een groote stemme wt den Tempel/ seggen tot de seven Engelen: Gaet/ giet de seven Phiolen der toornicheyt Godts wt op de Aerde.

2 Ende de eerste is wtghegaen / eñ heeft zijn Phiole wtghegoten op de Aerde/ ende daer is ghecomen een quade boose sweere op de menschen / die het merckteecken der Beeste hadden/ ende die haer Beeldt aenbaden.

3 Eñ de tweedde Engel heeft zijn Phiole wtgegoten inde Zee/ eñ is gheworden als bloet eens dooden lichaems/ eñ alle levendige siele is ghestorven inde Zee.

4 Eñ de derde Engel heeft zijn Phiole wtgheg. ten inde waterstroomen/ ende inde fonteynen/ ende sy zijn bloet ghewordeu.

5 Ende ick hoorde den Enghel der wateren segghen: Ghy zijt rechtveerdich Heere/ die Is ende die Was / ende heylich/ om dat ghy dit gheoordeelt hebt.

6 a Want sy hebben het bloet der Heyligen ende der Propheten wtgestort / eñ ghy hebt hen bloet te drincken gegeven: want sy zijn weerdich. a Math.23 34.

7 Ende ick hoorde eenen anderen van den Altaer segghen: Ja Heere Godt Almachtich, uwe oordeelen zijn warachtich ende rechtveerdich.

8 Ende de vierde Engel heeft zijn Phiole wtghegoten in de Sonne/ ende haer is ghegheven de menschen te quellen met hitte b door vyer. b Griecx/ in

9 Ende de menschen brandden met grooter hitte / ende sy lasterden den Naem Godts/ die macht hadde over dese plagen/ ende en bekeerden hen niet/ om hem eere te gheven.

10 Eñ de vijfde Enghel heeft zijn Phiole wtgegotē op den Throon der Beeste/ eñ hare rijcke is verduystert gewordē/ eñ sy knauden hare tonghen van smerte:

11 Ende sy lasterden den God des Hemels van hare smerten ende van hare sweeren/ ende sy en bekeerden hen niet van hare wercken.

m Jer.29.12 God hebben: m ist dat wy wat bidden na
Math.7.8. zijnen wille/ dat hy ons verhoort.
ende 21.22. 15 Ende ist dat wy weten dat hy ons hoort/
Mar.11.24. wat wy bidden so weten wy/ dat wy de be-
Luce 11.9. den hebben/ die wy van hem gebeden hebben.
Joan.14.13 16 Ist dat yemant siet zijnen Broeder son-
ende 15.7. digen/ een sonde niet totter doot/ die sal bid-
ende 16.14. den/ ende hy sal hem het leven geven: den geven seg-
Jacob.1.6. ge ick/ die niet en sondighen totter doot.
1.Joan.3.22 n Daer is sonde totter doot/ Ick en seg-
n mnn.15.30 ghe van die niet / dat ghy bidden sult.
1.Sam.2.25 17 o Alle ongerechticheyt is sonde: maer
Jerem.7.15. is sonde niet totter doodt.
ende 21.14 18 Wy weten/ dat p so wie wt God gebo-
ende 14.11. ren is/ die en sondicht niet: maer die wt
Mat.12.45 God geboren is/ bewaert hemselven/ ende
Mar.3.38 de Boose en ghenaeckt hem niet.
Luc.12.10 19 Wy weten/ dat wy wt God zijn/ ende de
Hebr.6.4. Werelt is geheel in het Boose gelegen.
ende 10.26. 20 Maer wy weten dat de Sone Gods is
2.Petr.2.20. gecomen q ende heeft ons den sin gegeven/ dat
o 1.Joa.3.4 wy hem kennen die warachtich is/ ende zijn
p 1.Joa.3.9 inden warachtighen/ namelick in zijnen
q Luc.24.45 Sone Jesu Christo. r Dese is de warach
r Esai.9.6. tige Godt ende het eewighe leven.
ende 44.6. 21 Kinderkens/ bewaert u selven van de
ende 34.5. Afgoden. Amen.

De tweedde Sendtbrief Joannis.

4. Vermaninge om te blijven inde waer-
heydt ende liefde/ 7. ende om de valsche
Propheten te schouwen.

1 DE Ouderlinck/ der wtvercoren vrou-
we/ ende haren kinderen/ die ick in de
waerheyt lief hebbe: ende niet ick al-
leen/ maer oock alle die de waerheyt ghe-
kent hebben/
2 Om der waerheyt wille die in ons blijft/
ende inder eewicheyt met ons wesen sal:
3 Ghenade/ ende barmherticheydt/ ende
a Griecx/ sal met u lieden wesen. vrede a sy met u lieden van God den Va-
der/ ende van den Heere Jesu Christo / den
Sone des Vaders/ in der waerheyt ende
liefde.
4 Ic was seer verblijt/ als ic van uwe kin-
deren vant/ die inde waerheyt wandelen/ ge-
lijck als ons van den Vader bevolen is.
b 1.Joa.2.7 5 Ende nu bidde ick u vrouwe/ b niet als een
nieu ghebodt schrijvende tot u / maer dat
wy vanden beginne gehadt hebben/) c dat
c Joa.13.34 wy malcanderen lief hebben.
ende 15.12.
Ephes.5.2. 6 d Ende dit is de liefde / dat wy wandelen
1.Thes.4.9. na zijne geboden: dit is het gebot/ dat ghy/
1.Petr.4.8. ghelijck ghy van den beginne ghehoort
1.Joan.3.23 hebt/ (alsoo daer in wandelt.
ende 4.21. 7 e Want daer zijn vele Verleyders in de
d Joa.15.10 Werelt gecomen die niet en belijden dat
1.Cor.13.6. Jesus Christus in het vleesch gecomen is:
e mat.24.5. Dese is de Verleyder/ de Antichrist.
24. 8 Wacht u selven/ dat wy niet en verlie-
2.Petr.2.1. sen dat wy gearbeyt hebben: maer vollen
1.Joan.4.1. loon ontfanghen.
9 So wie overtreet/ ende niet en blijft in de
leere Christi/ die en heeft geenen Godt: wie
in de leere Christi blijft / die heeft beyde
den Vader ende den Sone.
f Rom.16.17 10 f So yemant tot u lieden coemt/ ende de-
2.Tim.3.5. se leere niet en brengt / en ontfangt hem
Tit.3.10. niet in huys/ ende groet hem oock niet.
11 Want wie hem groet/ die is zijner boo-
ser wercken deelachtich.
12 Ick hadde u lieden vele te schrijven/
maer ick en wilde niet door papier ende
inckt: maer ick hope tot u lieden te co-
men/ ende mont met mont te spreken/ op
dat onse blijschap volcomen sy.
13 De kinderen uwer wtvercoren suster
groeten u. Amen.

De derde Sendtbrief Joannis.

3. Vermaninge om de waerheyt te hel-
pen/ door de herberghinghe der vreemder
broederen/ ende tot vruchten des geloofs/
9. schande van Diotrephes / 12. ende eer-
re van Demetrius.

1 DE Ouderlinck/ den lieven Gaio/ dien
ick lief hebbe in waerheydt.
2 Alderliefste ic wensche u voorspoet
in allen dingen/ ende gesontheyt/ ghelijck
uwe siele voorspoedich is.
3 Want ick was seer verblijt/ als de broe-
ders quamen/ ende ghetuygenisse gaven
van uwe waerheydt / ghelijck ghy in de
a waerheydt wandelt. a Ofte/ ghe-
4 Ick en hebbe gheen meerder blijschap rechticheyt.
van dese/ namelick/ dat ick hoore/ dat my-
ne kinderen in de waerheydt wandelen.
5 Alderliefste / ghy doet ghetrouwelick
wat ghy doet aen de Broederen / ende
aen de b gasten/ b Of vrem-
6 Die van uwe liefde getuygenisse gege- delinghen.
ven hebben voor de Gemeynte: de welcke
ist dat ghy geleydet/ gelijc het God weer-
dich is/ soo sult ghy wel doen.
7 Want voor zijnen Naem zijn sy wtge-
gaen/ ende en hebben niet van de Heyde-
nen ghenomen.
8 So zijn wy dan schuldich de sodanighe
te ontfanghen/ op dat wy mede hulpers
worden der waerheydt.
9 Ick hebbe aen de Gemeynte geschreven/
maer Diotrephes / die onder hen soeckt
de meeste te zijn/ en ontfangt ons niet.
10 Daerom/ ist dat ick come / ick sal zijne
wercken vermanen die hy doet/ met boo-
se woorden snaterende teghen ons: ende en
is hier mede niet te vreden / maer hy en
ontfangt selve de Broederen niet/ ende ver-
biet de gene diese ontfangen willen/ ende
werptse wt der Ghemeynte.
11 Alderliefste/ c en volcht het quade niet c Psal.37.27.
na/ maer het goede. Wie goet doet/ die is Esaie 1.16.
wt God: maer die quaet doet/ die en heeft 1.Petr.3.11.
Godt niet ghesien.
12 Demetrius heeft getuygenisse van allen/
ende van der waerheyt selve: ende wy gheven
oock getuygenisse/ ende ghy lieden weet/ dat
onse ghetuyghenisse warachtich is.
13 Ic hadde veel te schrijven/ maer ic en wilt
u lieden met Penne ende Inct niet schrijven:
14 Maer ick hope u haestelic te sien/ ende
wy sullen mont tot mont spreken.
15 Vrede sy u. De vrienden groeten u.
Groet de vrienden by name.

De Algemeyne Sendtbrief Jude.

4. Waerschouwinge aengaende die ver-
achtelick van God dencken ofte spreken/
8. haer ongemaniert leven/ ende grouwe-
licke straffe/ 20. ende van den middel om
hemselven/ ende andere te bewaren/ 24.
danckseggninghe.

1 Judas een Dienstknecht Jesu Christi/
ende Jacobi Broeder: den geroepenen
die a door Godt gheheylicht/ ende door a Griecx. in
Jesum Christum bewaert zijn:
2 Barmherticheyt/ ende vrede ende lief-
de worde u lieden vermenichfuldicht.
3 Liefste/ dewijle ick alle neersticheyt doe
om

om tot v lieden te schrijuen van onse ghe-
meyne salicheyt/ so heeft het my noodich
gheweest tot v te schrijuen / om v te ver-
manen/ dat ghy lieden campt voor het ge
looue dat eenmael dē Heyligē gegeuē is.
b 2. Pet. 2. 1. — 4 b Want daer zijn sommige Godtloose
menschen ingecropen/ die in voortyden
tot dit selue oordeel voorschreuen zijn/ die
de genade onses Heerē Jesu Christi mis-
c Oft / geyl-heyt. — bruycken tot c wulpsheyt: ende God den
eenighen Heere/ ende onsen Heere Jesum
Christum/ verloochenen.
d Num. 14. 17. Psal. 106. 25. Sapi. 1. 11. 1. Cor. 10. 10. Hebr. 3. 17. — 5 Maer ick wil v lieden vermanen / die
ghi dit eenmael weet / d dat de Heere/ als
hy het volc wt Egyptē verlost hadde/ wed-
om de gene die niet en geloofden / Vaarf:
e 2. Pet. 2. 4 — 6 e Ende de Engelen die haer begin niet
ghehouden en hadden/ maer hare woon-
stede verlaten hadden/ met eewighe ban-
f 2. Tes. 1. 5. — den onder de duysternisse/ f tot den oor-
deele des grooten daechs bewaert heeft:
g Gen. 19. 24. Deut. 29. 23. Esai. 13. 19. Jere. 50. 40. Ezech. 16. 49. Osee 11. 8. Amos 4. 11. Luce 17. 29. 2. Petr. 2. 6. — 7 g Ghelijck Sodoma ende Gomorra/
ende de Steden daer ontrent/ die in ghe-
lijcker wijse als sy ghehoereert hebben/
ende een ander vleesch nae ghegaen zijn/
tot een exempel ghestelt zijn / lijdende de
straffe des eewighen vyers.
8 Desghelijcx nochtans dese/ als slapen-
de/ ontreynigen het vleesch/ verachten de
Heerschappie/ ende lasteren de Heerlick-
heden.
9 Michael de Archangel/ als hy teghen
den Duyuel street/ ende handelde van het
lichaem Mosi / en derste hem de schult
h Zach. 3. 2. 2. Pet. 2. 11. — der lasteringe niet opleggen : maer seyde:
h De Heere straffe v.
10 i Maer dese lasteren dat sy niet en we
ten/ ende dat sy natuerlick weten / als de
onredelicke Beesten/ daer in verderuē sy.
k Gen. 4. 8. 1. Joan. 3. 12. l Num. 22. 21. 2. Petr. 2. 15. — 11 Wee hen/ want sy zijn k Cains wech ge
gaen/ eñ l door in de verleydinge des loōs
Balaam henen ghestort: eñ door den te-
ghenspreeckinghe Chore vergaen.
m Oft/ den verleyden-den loon/ etc. n Num. 16. 1. 2. Petri. 2. 17. — 12 Dese zijn als smetten in u ... e gemeyne
maeltijden mede tet maeltijt gaende/ voe-
dende henselnen/ sonder vreese/ o water-
loose wolcken vanden wint ommegedre-
uen/ boomē die dorre/ onvruchtbaer/ twee
mael verstoruen/ ende ontwortelt zijn.
13 Wilde baren der Zee/ haer eygē schan-
de opschuymende. dwalende sterren/ den
welcken de donckerheyt der duysternisse/
inder eewicheyt bewaert wordt.
14 Eñ Enoch de seuende na Adam / heeft
p Dan. 7. 10. Acto. 1. 11. 1. Thes. 1. 10. 2. Thes. 1. 10. Apoca. 1. 7. — van hen te voren geprophetcert/ eñ ghe-
seyt: p Siet/ de Heere is gecomen met zy-
ne Heylighe legioenen/
15 Recht te doen teghen allen/ ende om te
straffen alle die onder hen Godloos zijn/
van alle hare Godloose wercken die sy on
goddelick gedaen hebben / ende van alle
de wreetheyt die de Godtloose sondaers
tegen hem ghesproken hebben.
q Psa. 17. 10. r Grieck/ verwonde-ren. — 16 Dese zijn murmureerders/ clagers/ nae
hare begeerlicheden wandelēde/ eñ q ha-
ren mont spreect hoouerdicheyt/ sy r ver
heffē de Persoonē/ om des profijts wille.
17 Maer ghy liefste/ gedenckt der woor-
den die te voren geseyt zijn van de Apos-
telen onses Heeren Jesu Christi:
s 1. Tim. 4. 1. 2. Tim. 3. 1. 2. Pet. 3. 3. t Anders/ hen seluen afscheyden. — 18 Dat sy v lieden ghesept hebben: s Daer
sullen in den laetsten tot wesen/ Bespot-
ters die nae haer Godloose begeerliche-
den wandelen sullen.
19 Dese zijn die t † afscheyden/ vleeschelic
ke/ gheenen Gheest hebbende.
u Grieck/ in — 20 Maer ghy lieue/ timmerende v seluen
op uwe alderheylichste geloove / biddende u door den heylighen Gheest/

21 Houdt x v seluen inde liefde Godts/ ver- — x Oft / mal-canderen.
wacht de barmhertichepdt onses Heeren
Jesu Christi ten eewighen leuen:
22 Ende ontfermt v sommigher met on-
derschepde:
23 Ende behoudt de sommige y met vree- — y Grieck/ in
se/ ende grijptse wt den vyere : nochtans
oock hatende den rock/ die van den vlee-
sche bevlecket is.
24 Hem die z † v lieden machtich is vā son — z † Anders/ hen/
den te bewaren/ eñ onstraffelic voor zyne
eerlickheyt te stellen in vreuchden/
25 Namelic/ Gode onsen Salichmaker/
die alleē wijs is/ sy eerlicheyt eñ hoocheyt/
eñ heerschappie/ eñ mogentheyt/ nu / en-
de tot alder eewicheydt. Amen.

Argument.

De laetste Boeck vanden seluen Apo-
stel beschreuen. is genoemt Apocalypsis/
dat is Openbaringe. Wat in desen boeck
heeft hy met een Prophetische wijse van
spreken voor ooghen gestelt/ dat de Heere
hem gheopenbaert hadde / te weten/ wat
der Ghemeynte geschieden soude tot des
Werelts eynde. Men vint daer vele din-
gen die genomē zijn wt Hezechiel/ Daniel/
Zacharia/ ende andere Propheten. Het
heeft Gode na zijn goetheydt belieft zijn
Gemeynte vroech ende wel te tijde te ver-
manen vanden toecomenden quade / om
dat sy soude haer te voorsichtelicker hoe-
den/ ende te vyerichlicker bidden.

De Openbaringhe Joan-nis Theologi.

Dat Eerste Capittel.

1. De Maiesteyt eñ officie des Soons
Godts/ 9. gesichte der kandelarē eñ ster-
ren/ inhoudende den Autuer deser open-
baringe/ ende tot wat eynde sy gheschre-
uen is / 17. Joannes neder ghevallen/ en-
de weder opghehenen.

1 Eñ a Openbaringhe Jesu Christi/ die — a Grieck/ ondeckinge
hem God ghegheuen heeft/ om zijnen
Dienstknechten te toonen wat corts
geschieden moet: ende hy heeft gesonden/
ende door zijnen Enghel zijnen Dienst-
knecht Joanni te kennen ghegheuen:
2 De welcke het woort Godts betuyghe
heeft/ eñ het getuyghenisse Jesu Christi/
ende al wat hy ghesien heeft. — b Apo. 22. 7.
3 b Salich is hy die leest/ eñ salich zijn sy — c Exo. 3. 14.
die hooren de woorden deser Prophetie/ — d 1. Cor. 15. 20. Coles. 1. 18.
ende bewaren dat daer in geschreuen is:
want de tijdt is nae by. — e Act. 20. 28. Hebr. 9. 12. 14. 1. Petr. 1. 19. Apoca. 5. 9.
4 Joannes den seuen Ghemeynten die in
Asia zijn : Ghenade sy v / ende vrede van
hem/ c die Is ende die Was / eñ die Co-
men sal/ ende van de seuen Gheesten die — f 1. Pet. 2. 9. Apoc. 5. 10.
voor zijnen Throon zijn:
5 Ende van Jesu Christo/ welcke die ghe- — g 1. Pet. 2. 5. Roma. 12. 1. Hebr. 12. 28. Esai. 3. 13.
trouwe ghetuyghe is/ d de Eerstghebo-
ren wt de dooden/ eñ de Ouerste der Co-
ninghen der Aerden: hem die ons heeft
lief ghehadt/ ende van de sonden gewas- — h Dan 7. 10. Mat. 24. 30. Acto. 1. 11. 1. Thes. 1. 10. 2. Thes. 1. 10. Jude 14.
schen e in zijnen bloede/
6 Eñ heeft ons gemaect f Coningen ende
g Priesters Gode zijnen Vader : Hem sy
de eerlickheyt eñ macht/ van eewicheydt
tot eewicheydt. Amen.
7 h Siet/ hy coemt met de wolckē/ eñ alle — i Zach. 12. 10. Joan. 19. 37.
ooge sal hem sie/ i ooc die hem doorsteken
hebben: eñ alle geslachten der Aerdē sullē — k Esai. 41. 4. ende 44. 6. Apoca. 21. 6. ende 22. 13.
ouer hem rouwich wesen/ Ja/ Amen.
8 k Ic ben de A eñ O/ dat is/ het Begin
eñ Eynde/ seyt de Heere/ die Is/ ende die
Was/

was/ eñ die comen sal/ de Almachtige.
9 Ick Joannes uwe Broeder/ eñ medege
noot inde verdruckinge/ eñ in het Coninc
rijcke/ eñ in de lijdsaemheyt Jesu Christi/
was in het eylant genaemt Patmos/ om
des woorts Gods wille ende om het ge-
tuyghenisse Jesu Christi wille.
l Oft/ dach des Heeren 10 Eñ ick was inden geest op l den Son-
dach/ ende hoorde achter my een groote
stemme als eender Basuynen/
11 Seggende: Ic ben de A eñ O/ dat is/ de
Eerste ende de laetste: ende wat ghy siet/
schrijft het in eenen Boec/ eñ sendet den
seuē Gemeyntē die in Asia zijn/ tot Ephe
sen/ eñ tot Smyrnen/ eñ tot Pergamen/
eñ tot Thyatiren/ eñ tot Sarden/ eñ tot
Philadelphien/ ende tot Laodiceen.
12 Ende ick keerde my omme om de stem-
me te sien die met my ghesproken hadde:
ende als ick omghekeert was/ sach ick se-
uen gouden candelaren:
13 Ende midden onder de seuen Candela-
ren/ eenen die des menschen Sone gelijck
was/ becleet met eenen cleede tot de voe-
ten/ ende ommegordt aen de borsten met
eenen gouden gordel.
14 Eñ zijn hooft/ eñ hayr was wit/ gelijc
m Apoc. 19. 12. witte wolle/ gelijck sneeu: m eñ zijn oogē
als de vlamme des vyers:
15 Eñ zijne voete gelijck metael/ brandē-
de ghelijck in eenen ouen/ eñ zijn stemme
gheliick een gheluyt van vele wateren.
16 Ende hy hadde in zijne rechterhant se-
uen sterren/ ende wt zijnen mont ghinck
n Esa. 49.2 n een scherp tweesnidich sweert: eñ zijn
Ephe. 6.17. aenghesichte blinckte gheliick de Sonne
Hebre. 4.12. schijnt in hare cracht.
Apoca. 2.16 17 Eñ als ick hem sach/ viel ick aen zijne
ende 19.15. voeten als doot. Eñ hy leyde zijn rechter
hant op my/ seggēde tot my: Vreest niet:
o Esa. 41.4. o Ick ben de Eerste/ ende de laetste/
ende 44.6. 18 p Eñ die leue/ eñ hebbe doot geweest/
p Rom 6.9. eñ siet/ ick ben leuendich van eewicheydt
q Job. 12.14 tot eewicheyt: Amen. q Eñ ick hebbe de
Esaie. 22.22 sleutels der Hellen/ ende des Doodts.
Apoca. 3.7. 19 Schrijft dat ghy gesien hebt/ eñ dat is
ende dat hier nae ghescieden sal.
20 De verborgentheyt der seuen Sterren
die ghy gesien hebt in mijne rechter hādt/
ende de seuen goudē kandelaers. De seuē
r Mala. 2.7 Sterren zijn r de Engelen der seuen Ghe-
meynten: ende de seuē Kandelaers die ghy
ghesien hebt/ zijn de seuen Ghemeynptē.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent de Ghemeynten van E-
phesen/ 8. Smyrnen/ 12. Pergamen/ 18. eñ
Thyatiren/ tot volstandicheyt/ lijdtsaem-
heyt ende beteringhe/ so wel met dreygin-
ghen/ als met beloften des loons.

1 SChrijft tot den Engel der Ghemeyn-
te van Ephesen/ dit seyt hy die de se-
uen Sterren in zijne rechter handt
houdt/ die midden onder de seuen gouden
Kandelaren wandelt.
2 Ick weet uwe wercken/ ende uwe moey-
te/ ende uwe lijdtsaemheyt/ ende dat ghy
de quade niet en condt draghen: ende dat
ghy hen beproeft hebt/ die segghen dat sy
Apostelen zijn/ ende sy en zijn niet/ ende
hebt se leughenachtich beuonden.
3 Eñ dat ghy hen verdragen hebt/ eñ ghe-
duldt gehadt hebt/ eñ om mijnen Naem ge-
arbeydt hebt/ ende niet beswecken en zijt:
4 Maer ick hebbe teghen v/ dat ghy uwe
eerste liefde verlaten hebt.
5 Daerom ghedenckt waer ghy afghevual-
len zijt/ ende doet beteringhe/ ende doet de
eerste wercken/ of anders/ so sal ick v hae-
stelick comen/ ende sal uwen Kandelaer wt
zijn plaetse weeren/ ist dat ghy gheen be-
keeringhe en doet.
6 Maer dit hebt ghy/ dat ghy de wercken
der a Nicolaiten hatet/ de welcke ick a Act. 6.5
oock hate.
7 Wie ooren heeft die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt: Den genen die
ouerwint/ sal ick gheuen te eten b vanden b Gen. 2.9
c Boom des leuens/ die midden inden Pa c Gr. hout
radijse Gods is.
8 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeynte
van Smyrnē: Dit seyt de d Eerste ende de d Esa. 41.4
laetste/ die doodt geweest is/ ende leeft. ende 44.6
9 Ick weet uwe wercken/ ende verdruc- Apoc. 1.17
kinge/ eñ armoede/ (maer ghy zijt rijcke/)
ende de lasteringe der gener die seggen dat
sy Joden zijn/ ende en zijn geene/ maer zijn
de vergaderinghe des Duyvels.
10 Vreest niet wat ghy lijden moet: siet/ de
Duyvel sal sommighe van v lieden inde
geuanckenisse worpē/ op dat ghy liedē be-
proeft wordt/ ende ghy lieden sult verdruc-
kinghe hebben thien daghen: weest ghe-
trouwe totter doot/ ende ick sal v de croo-
ne des leuens gheuen.
11 e Wie ooren heeft/ die hoore wat de e Mat. 13.9
Gheest tot de Ghemeynten seydt: Wie o-
uerwint/ die en sal van de tweedde doodt
niet beschadicht worden.
12 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeyn-
te die in Pergamo is. Dit seydt hy/ die
f dat scherp tweesnijdende Sweert heeft. f Apoc. 1.16
13 Ick weet uwe wercken/ ende waer ghy ende 2.16
woonet/ namelick/ daer den Throon des
Satans is/ eñ ghy houdet mijnen Naem/
ende en hebt mijn gheloove niet verlooch-
ent/ oock inde daghen/ inde welcke Anti-
pas mijn getrouwe ghetuyge was/ welcke
by v liedē gedoot is daer de Satan woont.
14 Maer ick hebbe een weynich teghen v/
dat ghy daer hebt die de leeringe g Balaā g Nu. 24.14
houdē/ de welcke leerde Balaack h een er- ende 25.1
gernisse maken voor de kinderen Israels/ h of de kin-
namelick/ Afgoden offer eten/ eñ hoereren: deren Isra-
15 Also hebt ghy ooc/ die de leeringe der Ni- els doen
colaiten houdē/ het welcke ick oock hate. struyckelen
16 Bekeert v: of anders/ so sal ick v haeste-
lick comen/ ende sal teghen hen crijghen/
i met den Sweerde mijns monts.
17 Wie ooren heeft die hoore/ wat de Geest i Esa. 49.2
tot de Gemeynten spreeckt: Hem die ouer- Ephe. 6.17
wint/ sal ick geuen te eten van dat verbor- Hebr. 4.12
gen Manna/ eñ sal hem geuen eenen wit- Apo. 1.16
ten keursteen/ ende op den keursteen eenen
nieuwen naem ghescreuen/ den welcken
niemandt en weet/ dan die hem ontfangt.
18 Eñ schrijft tot den Engel der Ghemeyn-
te te Thyatiren: Dit seyt de Sone Gods/
wiens k oogen zijn gelijck de vlamme des k Apo. 1.14
vyers/ ende zijne voeten gheliick Metael:
19 Ick weet uwe werckē/ eñ liefde/ eñ dienst/
eñ geloone/ eñ uwe lijdsaemheyt/ ende uwe
wercken/ ende de laetste meer dan de eerste. l 1. Reg. 16
20 Maer ick hebbe een weynich teghen v/ 2. Reg. 9
dat ghy de vrouwe l Jezabel/ die seyt dat m Sap.
sy een Prophetersse is/ laet leeren/ eñ mijne 1. Para. 29
Dienstknechten verleyden/ te hoereren/ ende 29
ende Afgoden offer te eten. Psal. 7
21 Ende ick hebbe haer tijdt ghegeuen/ dat Jere. 11
sy haer soude bekeeren van hare hoererie/ Act. 1.24
ende sy en heeft haer niet bekeert. n Psal.
22 Siet/ ick salse te bedde worpē: eñ die met Jere. 17
haer hoereren/ in groote verdruckinghe/ so ende 32
sy hen niet en bekeeren van hare wercken. Mat. 16
23 Eñ hare kinderē sal ic met der doot slaē: Roma. 2
eñ alle de Gemeynten sullen weten/ dat ende 14
ick de ghene ben/ die de Nieren eñ Herten 2. Cor. 5
doorsoecke/ n ende ick sal eenen yegelickē Gala. 6
uwer v gheuen na zijne wercken. Apoc. 20.

Maer

24 Maer ick segghe tot v lieden / ende den
anderen die te Thyatiren zijn / so vele als
dese leere niet en hebben / eñ so vele als de
diepte des Satans niet gekent en hebbẽ/
als sy segghen : Ick en sal gheenẽ anderẽ
last op v lieden legghen.
25 Nochtans dat ghyliedẽ hebt/ dat houdt
tot dat ick come.
o Psal.2.9 26 Ende so wie ouerwint/ ende mijne werc-
ken houdt tot den eynde / o ick sal hem
macht gheuen ouer de Heydenen.
27 Ende hy salse hoedẽ met een yseren roe-
de: ende ghelijck Aerden vaten sullen sy ge
broken worden:
28 Ghelijck ick van mijnen Vader ontfan-
ghen hebbe/ ende ick sal hem de Morgen-
sterre gheuen.
29 Wie ooren heeft die hoore/ wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt.

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaẽt de Gemeyntẽ vā Sardẽ/7.
Philadelphiẽ/14. eñ Laodiceẽ tot warach-
tige beleuinge des geloofs/ eñ tot waken.

1 E Nde schrijft tot den Enghel der Ghe-
meynte die te Sardis is : Dit seydt hy
die de Gheesten Gods heeft/ ende de se-
uen Sterren: Ick weet uwe wercken/ na-
melick / dat ghy den Naem hebt dat ghy
leeft, ende ghy zijt doodt.
a Anders/ 2 Weest wacker, eñ versterct a dat ander
dat ghy dat steruen wil / want ick en hebbe uwe
verliesen wercken niet vol ghevonden voor God.
souder. 3 Ghedenckt dan hoe ghy ontfanghen
hebt, ende ghehoort hebt/ ende houdt het/
ende bekeert v. So ghy dan niet en waect/
b Matthe. so sal ick v aencomen/ b als een Dief/ ende
24.44 ghy en sult niet weten te wat ure ick v aen
1.Thes.5.2 comen sal.
2.Pet.3.10 4 Ghy hebt nochtās weynich namẽ oock
Apoca.16.15 te Sardis / die hare cleederen niet beulect
en hebben: eñ sy sullẽ met my wandelen in
witte cleederen, want zijt weerdich zijn.
5 Die ouerwint / die sal met witte cleede-
ren becleedt worden, ende ick en sal zijnen
c Exo.32.32 naem niet wt doen/ c wt dẽ Boeck des le-
Psal.69.29 uens: eñ d ic sal zijnen naem belijden voor
Philip.4.3 mijnen Vader / ende voor zijne Enghelen.
Apoca.20.12 6 Wie ooren heeft/ die hoore wat de Geest
ende 21.27 tot de Ghemeynten seydt.
d mat.10.32 7 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeynte
Luce 12.8 die in Philadelphia is : Dit seydt de Hey-
e Job 12.14 lige/ die Warachtige/ e die den sleutel Da-
Esai.22.22 uids heeft, die opent / eñ niemant en sluyt:
Apoca.1.18 ende sluyt/ ende niemandt en doet open:
8 Ick weet uwe wercken : siet / ick hebbe
een open deure voor v ghegheuen / ende
niemant en can die sluytẽ / want ghy hebt
een weynich machts, eñ hebt myn woordt
ghehouden / ende en hebt mynen Naem
niet gheloochent.
9 Siet / ick gheue wt de Vergaderinghe
des Satans, die seggen dat sy Joden zijn/
ende en zijnt niet / maer lieghen : siet / ick
salse maken dat sy sullen comen/ ende voor
uwe voeten aenbidden/ ende bekennen dat
ick v lief hebbe.
10 Want ghy hebt het woordt mijner lijdt-
saemheyt bewaert : ende ick sal v bewaren
vander ure der versoeckinghe / die ouer de
geheele Werelt comen sal, om de ghene die
op der Aerden woonen/ te versoecken.
11 Siet/ ick come haestelick/ houdt dat ghy
hebt, op dat niemant v croone en neme.
12 Die ouerwint / dien sal ick maken een
Calumne indẽ Tempel mijns Gods / ende
hy en sal niet meer wtgaen, ende ick sal op
hem schrijuẽ den Naem mijns Gods/ ende
f Apoc.21.2. f den Naem der Stadt mijns Gods/ na-
melick, des Nieuwẽ Jerusalems, die van
den Hemel afcoemt van mijnen Gode: ende
mijnen nieuwen Naem.
13 Wie oorẽ heeft/ die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt.
14 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeyn-
te van Laodicea : Dit seydt de Amen/ de
getrouwe eñ waerachtige getuyge/ g het g Coll.1.15
h beghinsel der scheppinghe Gods/ h Dat is/
15 Ick weet uwe wercken / dat ghy noch van wien
coudt noch heet en zijt: Och oft ghy coudt alle creatue
waert/ oft heet: ren haren
16 So dan / om dat ghy lauw zijt/ eñ noch oorspronck
koudt noch heet / sal ick v wt mijnẽ mont hebben/
spouwen.
17 Want ghy segt/ Ic ben rijcke/ ende rijc-
ke gheworden / ende en hebbe gheen ghe-
breck : ende en weet niet dat ghy ellendich
zijt, ende iammerlick/ eñ arm/ ende blindt/
ende naeckt.
18 Ick rade v van my te coopen gout dat
met den vyere beproeft is, op dat ghy rij-
ke wordet : i ende witte cleederen/ op dat i 2.Cor.5.3
ghy becleedt wordet/ eñ de k schande uwer Apoc.16.15.
naecktheyt niet openbaer en worde : ende k of, v schā-
saluet uwe ooghen met l ooghensalue / op delicke/etc.
dat ghy sien meucht. l Gr.Col-
19 m Alle die ic lief hebbe / die straffe eñ ca- lyrion
stijde ick/ weest dan yverich/ eñ bekeert v. m Job 5.17.
20 Siet/ ick stae aen de deure/ ende cloppe: Prou.3.11
Ist dat yemandt myn stemme hoort / ende Hebr.12.6
de deure open doet/ ick sal tot hem comen/
ende sal met hem Auondtmael houden/
ende hy met my.
21 Die ouerwint/ n ick sal hem geuen dat n Sap.3.8.
hy met my sitte in mijnen Throon: gelijck Mat.19.28
oock ick ouerwonnẽ hebbe / ende ben met 1.Cor.6.2
mijnen Vader in zijnen Throon ghesetén.
22 Wie ooren heeft, die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt.

Dat iiij. Capittel.

1. Ghesichte vande Maiesteyt Gods/
ende der vier Dierẽ/ ende der vier eñ twin-
tich Ouderlinghen.

1 N Ae desen sach ick / ende siet/ een open
Deure in den Hemel / ende de eerste
stemme die ick hoorde als een Basuy-
ne/ met my spreken/ seyde: Coemt hier op/
ende ick sal v thoonen, wat nae desen ghe-
schieden moet.
2 Ende terstont was ick inden geest: ende
siet/ daer was eenen Throon gheset inden
Hemel: ende een satt op den Throon.
3 Eñ die daer op satt, was int aensien als
de Steen Jaspis/ ende Sardis : ende een
Reyenboge was rondtomme den Throon
int aensien ghelijck een Smaragdus.
4 Ende rontomme den Throon vier ende
twintich Throonen: ende op de Throonen
sach ick vier eñ twintich Ouderlingen sit-
ten, becleedt met witte cleederen : eñ heb-
bende gouden croonen op hare hoofden.
5 Ende daer quamen wt vandẽ Throone/
blixemen ende donderslagen / eñ stemmen:
ende voor den Throon waren seuen Lam-
pen vyers brandende/ de welcke zijn de se-
uen Gheesten Gods.
6 Ende voor dẽ Throon was een a glasen a Apoc.15.2
Zee, ghelijck Crystal : ende in het midden
des Throons/ eñ rontomme den Throon/
vier Dieren vol ooghen / van voren ende
van achter.
7 Ende dat eerste Dier was ghelijck eenẽ
Leeu / ende dat tweedde Dier ghelijck een
Calf, ende dat derde Dier hadde het aen-
sichte gelijck een mensche, ende dat vierde
Dier/ ghelijck eenen vlieghenden Arent.
8 Ende de vier Dieren hadden een yeghe-
lick op hen seluen ses vleugelen rondtom-
me / ende waren van binnen vol ooghen/
ende

ende en hebben gheen ruste/ dach eñ nacht
b Esa.6.3 seggende: b Heylich/ heylich heylich Heere
Godt Almachtich/ die Was/ ende die Is/
ende die Comen sal.
9 Ende als de Dieren lof ende eere/ ende
danckseggHinghe hem gauen die op den
Throon satt / die leeft van eewicheydt tot
eewicheydt:
10 So vielen de vier ende twintich Ouder-
linghen voor hem die op den Throon sat/
eñ aenbaden hem / die leeft van eewicheyt
tot eewicheyt/ ende wierpen hare croonen
voor den Throon/ segghende:
c Apo.19.12 11 c Ghy zijt weerdich Heere te ontfangen
den lof ende de eere/ ende de macht / want
ghy hebt alle dinghen gheschapen / ende
sy zijn om uwen wille/ eñ zijn gheschapen.

Dat v. Capittel.

1. Vanden ghesloten Boeck/ gheopent
door het Lam/ 8. ende den lof dien hem de
vier Dieren ende vierentwintich Ouder-
linghen gheuen voor hare verlossinghe: eñ
andere ghenaden door hem ontfanghen.
1 Ende ick sach inde rechter handt des
a Ezec.2.10 ghenen die op den Throon sat/ a eenen
Boeck / ghescreuen van buyten ende
van binnen/ ende versegelt met seuen
Seghelen.
2 Ende ick sach eenen sterckē Engel pre-
dicken met luyder stemme: Wie is weer-
dich den Boeck open te doen / ende zijne
Seghelen op te breken?
3 Ende niemandt en was machtich noch
inden Hemel noch op der Aerden/ noch on-
der der Aerden / den Boeck open te doen/
noch hem te besien.
4 Ende ick weende seer/ dat niemant weer-
dich ghevonden en was om dat Boeck te
openen/ ende te lesen noch hem te besien.
5 Ende een vande Ouderlingen seyde tot
b Gen.49.9 my: Weent niet. siet/ b de Leeuwe wt den
c Esa.11.10 geslachte Juda/ c de wortel Dauids/ heeft
Rom.15.12 d ouerwonnē om den Boeck open te doē/
Apoc.22.16. ende zijne seuen Seghelen op te breken.
d Of/ vercre- 6 Eñ ick sach/ ende siet/ in het midden des
ghen Throons/ eñ der vier Dierē/ eñ in het mid-
e Gr. Lam- den der Ouderlingen stont een e Lam/ als
meken geslachtet/ hebbende seuen hoornen / ende
seuen oogen/ dewelcke zijn de seuen Ghee-
sten Gods in allen lande wtghesonden:
7 Dese quā / eñ nā dat Boeck wt der rech-
ter handt des genē die op dē Throon satt.
8 Ende als hy dat Boeck ghenomen had-
de/ de vier Dieren/ ende de vier endē twin-
f Apoc.4.11. tich Ouderlinghen vielen voor den Lam-
g Act.20.28 me / hebbende alle Harpen / ende gouden
Ephe 1.7 Phiolen vol reuckwercx / welck zijn de ge-
Coloss.1.14. beden der Heylighen:
Hebr.9.22 9 Eñ sy songhen een nieu liedt/ segghende:
ende 10.10. f Ghy zijt weerdich den Boeck te nemē eñ
1.Pet.1.19 zijne Segelen te openen/ want ghy zijt ge-
1.Joan.1.7 slachtet/ g eñ hebt ons Gode weder ghe-
h 1.Pet.2.9 cocht met uwen bloede wt allen Geslachte
Apoc.1.6 ende Tale/ ende Volcke ende Natie:
i Exo.19.3 10 h Ende hebt ons ghemaeckt Gode tot
Dani.7.10 Coninghen ende Priesters: ende wy sullen
k † Anders/ regneren op der Aerden.
duysentich- 11 Ende ick sach ende hoorde rondtomme
mael hon- den Throon/ ende der Dieren / eñ der Ou-
dert duyst/ derlinghen / een stemme veler Enghelen/
ende thien- ende hare getal was i k † veel duysentich-
mael hon- mael duysenden:
dert duyst. 12 Segghende met luyder stemmen: l Het
l Apoc.4.11 Lam dat geslachtet is/ is weerdich te ont-
fangen de macht ende rijckdom ende wijs-
heydt/ ende cracht/ ende eere/ ende eerlick-
heydt/ ende lof.
13 Ende oock alle creature die in den He-
mel is/ ende op der Aerde/ ende onder de
Aerde/ ende inder Zee/ ende al wat daer in
is hoorde ick segghen: Hem die sitt op den
Throon/ ende den Lamme/ sy lof ende eere
ende heerlickheydt / ende cracht/ van eeu-
wicheydt tot eeuwicheydt.
14 Ende de vier Dieren seyden: Amen. Eñ
de vier ende twintich Ouderlingen vielen
neder / ende aenbaden den Leuenden van
eeuwicheyt tot eewicheydt.

Dat vj. Capittel.

2. Wat ongheluck de vier Peerden van
verscheyden coleuren aenbrenghen/ in het
opnemen der vier seghelen des Boecks/
9. het gheschrey der Martelaren / eñ hare
ruste/ inde openinghe des vijfften seghels/
12. de teeckenen gesien inden Hemel/ ende
op der Aerden/ in de openinghe des sesten
Seghels.
1 Ende ick sach / als het Lam een van de
Seghelen open ghedaen hadde / ende
ick hoorde een vande vier Dieren spre-
ken / als de stemme eens Donderslaechs:
Coemt/ ende siet:
2 Ende ick sach/ ende siet: een wit Peert:
ende die daer op satt / hadde eenen boghe:
ende hem is een croone gegeuen/ ende hy
ghinck wt ouerwinnende/ ende om dat hy
ouerwinnen soude.
3 Ende als het den tweedden Segel ghe-
opent hadde / hoorde ic het tweedde Dier
spreken: Coemt/ ende siet.
4 Ende daer ghinck een ander Peert wt/
dat roodt was: ende den ghenen die daer
op satt / is gheghenen den vrede wech te
nemen vander Aerden / ende dat sy male-
canderen dooden souden/ ende hem is een
groot Sweert gheghenen.
5 Ende als het den derden Segel geopent
hadde/ hoorde ick het derde Dier seggen:
Coemt/ ende siet/ ende ick sach / ende siet/
een swart Peert/ eñ die daer op satt/ had-
de een Waghe in zijn handt.
6 Eñ ick hoorde een groote stemme in het
middē der vier Dierē/ seggēde: Een a mate a Grieck.
Tarwe voor eenen penninck / eñ drie ma- Chenix
ten Gherste voor eenen penninck/ ende en
doet der Olye eñ den Wijn gheen schade.
7 Ende als het den vierden Seghel gheo-
pent hadde/ hoorde ick de stemme des vier-
den Diers segghen: Coemt/ ende siet.
8 Ende ick sach/ ende siet/ een vael Peert:
ende die daer op satt/ zijnen naem was de
Doodt: ende de Helle volchde met b hem b Of/ hem
nae: ende hen werdt macht gheghenen te
dooden tot het vierde deel der Aerden met
den Sweerde/ met hongher / ende met de
doodt/ ende door de Dieren der Aerden.
9 Eñ als het den vijfften Segel gheopent
hadde/ sach ic onder dē Altaer de zielen der
verslagenen om des woorts Gods wille/
ende om het ghetuyghenisse dat sy hielden.
10 Eñ sy riepē met luyder stēme/ seggende: c 4.Esd.
Hoe lange c O heylige eñ warachtige Hee- 15.21.
re / oordeelt noch en wreeckt ghy onse bloet Apoc. [illegible]
niet/ vande Inwoonders der Aerden:
11 Ende eenen yeghelicken zijn witte clee-
deren ghegheuen/ ende hen is geseydt/ dat
sy noch eenen cleynen tijdt rusten souden/
tot dat oock hare medediennaers ende hare
broeders veruult worden/ die oock souden
ghedoodt worden/ ghelijck als sy.
12 Ende ick sach als het den sesten Seghel
gheopent hadde/ eñ siet/ daer is een groo-
te Aertbevinge ghewoorden: ende de Son-
ne is swart ghewoorden gelijck eenen hay-
ren sack/ ende de Mane is gheheel gelijck
bloedt ghewoorden.
13 Ende de Sterren des Hemels zijn ghe-
uallen op der Aerden/ ghelijckde Vyghe-
boom

boom zijne onrijpe vijghen afwoorpt / als
hy van grooten winde gheschudt wordt:
14 Ende de Hemel is wech ghewecken ghe-
lijck eenen Brief die toegherolt wordt/
ende alle Berch ende Eylanden / zijn ver-
roert wt hare plaetsen.
15 Ende de Coningen der Aerden/ ende de
Overste/ ende de Rijcke/ eñ de Hooftman-
nen/ ende de Machtige/ ende alle Dienst-
bare / ende alle Vrije verberchden henseL-
uen inde Speloncken / ende in de Steen-
rotsen der Berghen/
16 Eñ seydẽ tot de Bergẽ / eñ tot de Steẽ-
b Esa.2.19 Osee 10.8 Luc.23.29 Apoca.9.6 rotsen: b Valt op ons/ ende verbercht ons
van den aensichte des ghenen die op den
Throon sitt/ eñ van den toorn des Lams:
17 Want de groote dach zijner gramschap
is ghecomen: ende wie can staen?

Dat vij. Capittel.

3. Het groot getal der wtvercorenen die
bewaert worden in den dach der wrake
Gods/ 13. hare eerlickheyt ende troost.

1 ENde noe desen dach sach ick vier En-
gelen staen op de vier hoeckẽ der Aer-
den / ende hielden de vier Winden der
Aerden/ om dat gheene windt waeyen en
soude op der Aerden / noch op der Zee/
noch op eenighen Boom.
2 Ende ick sach eenen anderen Engel op-
comen vanden opganck der Sonnen/ende
hadde den Seghel des levendigen Gods/
ende riep met luyder stemme tot de vier
Engelen/ den welcken de macht ghegeven
was der Aerden eñ der Zee te schadigen/
a Apo.9.4 b Ezec.9.4. c Ofte/ verse-ghelt 3 Ende seyde: a Schadet der Aerden niet/
noch der Zee/ noch den boomen/ b tot dat
wy de Dienaren onses Gods c geteeckent
hebben aen hare voorhoofden.
4 Ende ick hoorde het ghetal der ghener
die gheteeckent waren / vier hondert ende
veertich duysent gheteeckende wt allen
gheslachte der kinderen Israels.
5 Wt den geslachte Juda/ twaelf duysent
geteeckent: wt den geslachte Ruben/ twelf
duysent gheteeckent : wt den gheslachte
Gad/twaelf duysent gheteeckent.
6 Wt den gheslachte Asar/ twaelf duysent
gheteeckent; wt den geslachte Nephtali/
twaelf duysent geteeckẽt : wt den geslach-
te Manasse / twaelf duysent gheteeckent.
7 Wt den gheslachte Simeon/twaelf duy-
sent geteeckẽt: wt dẽ geslachte Levi/twaelf
duysent gheteeckent : wt den gheslachte
Issachar/ twaelf duysent gheteeckent:
8 Wt den geslachte Zabulon/ twaelf duy-
sent geteeckent: wt den geslachte Joseph/
twaelf duysent geteeckent: wt dẽ geslachte
Ben Jamin / twaelf duysent gheteeckent.
d 4. Esdre 2.42. 9 d Nae desen sach ick ende siet/ een groo-
te Schare die niemant tellen en conde/ wt
aller Natie ende Geslachte / ende Volcke/
ende Tonge/ die stonden voor den Throon
ende voor het Lam / becleedt met langhe
witte Cleederen / ende hadden Palmen in
hare handen:
10 Eñ riepen met luyder stemme / seggẽde:
e † Anders/ die die sit op den Throon onses Gods De salicheyt is van e † onsen God/ die op
den Throon sitt/ende vanden Lamme.
11 Ende alle de Engelen stonden rondtom
den Throon/ende der Ouderlingen / ende
der vier Dieren: ende zijn neder ghevallen
voor den Throon/ op hare aensichtẽ/ ende
hebben God aenghebeden/
12 Segghende: Amen : Segheninge/ ende
eerlickheydt, ende wijsheydt/ ende danck-
segghinghe / ende eere / ende macht / ende
cracht/ sy onsen Gode van eewicheydt tot
eewicheydt. Amen.
13 Ende een vande Ouderlingen seyde tot
my: Wie zijn dese/ die met lange witte clee-
deren becleedt zijn / ende van waer zijn sy
ghecomen?
14 Ende ic seyde hem: Heere / ghy weet het:
Ende hy seyde my : Dese zijn de ghene die
ghecomen zijn wt groote verdruckinghe:
ende hebben hare cleederẽ f † gewasschen/ f † Ander/
ende sy hebben hare cleederen wit ghe- ghebleect
maeckt in het bloedt des Lams.
15 Hierom zijn sy voor den Throon Gods/
ende dienen hem nacht ende dach in zijnẽ
Tempel : ende die op den Throon sitt / sal
met hen woonen.
16 g Sy en sullen niet meer honger lijden/ g Esa.49.10
noch sy en sullen niet meer dorst lijden/
noch de Sonne en sal op hen niet vallen/
noch eenighe hitte:
17 Wãt het Lam dat middẽ inden Throon
is/ salse hoedẽ eñ salse bewegẽ tot de levẽ-
de Fonteynen der wateren/ h eñ Godt sal h Esa.25.8.
alle tranen van hare ooghen afwasschen. Apoc.21.4.

Dat viij. Capittel.

1. De openinge des sevenden Segels/
3. de ghebeden der Heyligen geoffert, ende
de tempeesten verweckt door den seluen
Enghel. 6. seven Engelen met Trompet-
ten/ 7. met het ghelupt vande vier Trom-
petten wordt vyer ghesonden/ 9. de Zee
beroert/ 11. de wateren bitter ghemaeckt/
12. eñ de Sterren verduystert 13. drijderley
wee vercondicht door eenen Enghel.

1 ENde als het den sevenden Seghel op-
ghedaen hadde/ werdt daer stilte inden
Hemel/ ontrent een half vre.
2 Ende ick sach de seven Engelen die voor
den Heere staen / ende hen werden seven
Trompetten ghegheven.
3 Ende daer quam een ander Enghel/ende
stondt aenden Altaer/ ende hadde een gou
den Wierooc kvat/ ende hem werdt veel
reuckwercks gegeven/ om dat hijt met dẽ
ghebeden aller Heylighen a offeren soude/ a Gr. geven
op den Altaer die voor den Throon was.
4 b Ende den roock des reuckwercks met b Psal.143.2
den ghebeden der Heyligen/ ginck op van
de handen des Enghels voor God.
5 Ende de Enghel nam het Wierooc kvat/
ende vulde dat vanden vyere des Altaers/
ende wierp het inde Aerde: ende daer wer-
den stemmen ende Donderslaghen / ende
Blixemen/ ende Aertbevinghen.
6 Ende de seven Engelen/ die de seven Ba
suynen hadden/ bereydden hen om te Ba-
suynen.
7 Ende de eerste Engel heeft ghebasuynt/
ende daer is geworden Hagel ende Vyer/
ghemengt met bloedt: ende zijn op de Aer-
de ghewoorpen : ende het derde deel der
Boomen is verbrandt/ ende alle het groe-
ne Gras is verbrandt.
8 Ende de tweedde Enghel heeft gheba-
suynt / ende daer is als eenen grooten
Berch met vyer brandende/ in de Zee ge-
worpen : ende het derde deel der Zee is
bloedt ghewordẽn.
9 Ende het derde deel der levende creatue-
ren inder Zee/ zijn gestorven/ ende het der-
de deel der Schepen is vergaen.
10 Ende de derde Engel heeft ghebasuynt/
ende daer is ghevallen van den Hemel een
groote bernende Sterre/ ende is gevallen
op het derde der Waterstroomen/ ende op
de waterfonteynen.
11 Eñ de naem der Sterre werdt genaemt
Alssem/ ende het derde deel der wateren is
Alssem ghewordẽn/ ende vele menschen zijn
gestorven vande wateren / want sy waren
bitter ghewordẽn.
12 Ende de vierde Engel heeft gebasuynt/

ende het derde deel der Sonne werdt ghe-
slagen / ende het derde deel der Mane / en
het derde deel der Sterren: so dat het der-
de deel van dien is verduystert geworden:
en het derde deel des daechs niet en luch-
tede / ende des nachts desghelijcks.
c † Anders / Arent 13 Ende ick sach / en hoorde eenen c † En-
ghel vliegen midden door den Hemel / seg-
ghende met luyder stemme: Wee, wee, wee
den Inwoonderen der Aerden / vande an-
dere stemme der Basuynen dier drie Enge-
len die basuynen sullen.

Dat ix. Capittel.

1. Met het geluyt des vijfsten en sesten Enghels / 3. comen de Sprinckhanen op vanden put des afgrondts / 4. wtneminghe der gheteeckenden / 15. de vier Engelen werden ontbonden / en Ruyters ghesonden / om de boose te straffen.

1 ENde de vijffste Engel heeft gebasuynt /
ende ick hebbe ghesien / dat een Sterre
wt den Hemel ghevallen was op der
Aerden: ende haer is de Sleutel des puts
des Afgronts ghegheven.
2 Ende sy heeft den put des Afgronts op
a Apo.14.11 ende 19.3 ghedaen / a ende daer is roock ghecomen
wt den putte / als roock eens grooten O-
vens: ende de Sonne is verduystert ghe-
worden / en de lucht vanden roock des puts.
3 Ende vanden roock quamen Sprinck-
hanen wt op der Aerden / ende hen werdt
macht ghegheven / ghelijck de Schorpioe-
nen der Aerden macht hebben.
b Apoc.7.3 4 Ende hen werdt ghesegt: b dat sy het
gras der Aerden niet en souden schadigen /
noch yet dat groen is / noch eenigen boom:
c Ezec.9.5 c maer alleenlic den menschen die het teecken
Gods op haer voorhooft niet en hebben.
5 En hen werdt gegeven / niet dat syse sou
den dooden / maer dat sy souden ghequelt
worden vijf maenden: ende hare quellinge
sy ghelijck de quellinghe des Scorpioens /
als hy den mensche steeckt.
d Apo.6.16. 6 d Ende in die dagen sullen de menschen
Esa.2.19 de doodt soecken / ende en sullense niet vin-
Jerem.8.3 den: ende sy sullen begheeren te sterven /
Osee 10.8 ende de doodt sal van hen vlieden.
Luc.23.29 7 e En de gedaente der Sprinckhanen wa-
e Exo.10.4 ren ghelijck den Peerden / die ter oorloghe
Sapi.16.9 bereydt zijn: ende op hare hoofden waren
als croonen ghelijck gout / ende hare aen-
sichten ghelijck menschen aensichten.
8 En sy hadden hayr als vrouwen hayr: en
hare tanden / waren als Leeuwen tanden:
9 Ende sy hadden borstwapenen / ghelijck
yseren borstwapenen / ende het gheruysch
haerder vleughelen / als wagens met vele
Peerden ter oorloghen loopende.
10 Ende sy hadden steerten / ghelijck den
Scorpioenen / ende in hare steerten waren
prickels / ende hare macht was den men-
schen te schadighen vijf Maenden.
11 Ende sy hadden over hen eenen Coninc /
den Enghel des Afgronts / ghenaemt int
Hebreeusche / Abaddon / ende int Grieksche
f Dat is / is hy ghenaemt / f Appollyon.
Verderver. 12 Dat een wee is wechgegaen: Siet / daer
comen noch twee Ween na desen.
13 Ende de seste Enghel heeft ghebasuynt /
g Griecx / ende ick hoorde wt de vier g hoecken des
hoornen gouden Altaers / die voor Godt was / een
groote stemme:
14 Segghende totten sesten Enghel die de
Basuyne hadde: Ontbindt de vier Enge-
len / die aenden grooten waterstroom Eu-
phrates ghebonden zijn.
15 Ende de vier Enghelen zijn ontbonden
ghewordden / welcke bereydt waren tot der
ure / ende Dach / ende Maent / ende Jaer /
om het derde deel der menschen te dooden.
16 En het getal der Ruyterschen kryggeren
was tweemael duysentmael hondert duy-
sent: ende ick hoorde haer getal.
17 Ende also sach ick de Peerden in het ge-
sichte: en die daer op saten / hebbende vye-
righe / ende peertsche / en sulphuren borst-
wapenen: en de hoofden der Peerden / als
Leeuwen hoofden / ende wt hare monden
quam vyer / ende roock / ende sulphur.
18 Ende van dese drie / is het derde deel der
menschen ghedoot / van den vyere / ende
vanden roocke / ende vanden sulphere / dat
wt haren monde ginck.
19 Want hare cracht is in haren mont / en
in hare steerten. Want hare steerten zijn
ghelijck Slangen / ende hebben hoofden /
ende daermede doen sy de schade.
20 Ende de anderen menschen die niet gedoot
en zijn door dese plagen / hebben hen niet
bekeert vande wercken harer handen / om
niet te aenbidden de Duyvelen: h en de h Psal.114
gouden en silveren / en eernen / en steenen / ende 135.
ende houten Afgoden / die noch sien / noch
hooren / noch wandelen en connen:
21 Noch sy en hebben hen niet bekeert
van hare doodtslagen / noch van hare ver-
giftinghen noch van hare hoererie / noch
van hare dieverie.

Dat x. Capittel.

1. Van den Engel die den Boeck hielt / welcken Joannes at / en vercondichde het eynde der Werelt / 4. de stemme der seven donderslaghen verseghelt.

1 ENde ick hebbe ghesien eenen anderen
stercken Enghel van den Hemel afco-
men / die met een wolcke ommecleedt
was / en de Regenboge was op zijn hooft
en zijn aensichte als de Sonne / ende zijne
voeten als vyerighe pilaren.
2 En hy hadde in zijne hant een open boecx-
ken: en hy sette zijnen rechteren voet op de
Zee / ende den slincken op de Aerde.
3 Ende riep met luyder stemme / ghelijck
een Leeu briescht: ende als hy gheroepen
hadde / spraken seven donderslagen hare
stemmen:
4 En doe de seven donderslagen hare stem-
men gesproken hadden / soude icse geschre-
ven hebben: maer ick hoorde een stemme
wt den hemel / die tot my seyde: Versegelt
wat de vier donsterslagen gesproken heb-
ben / ende en schrijftse niet.
5 a Ende de Enghel dien ick sach staen a Dan.12.7.
op der Zee / ende op de Aerde / hief zijn
hant op nae den Hemel /
6 En swoer by den Levenden van eewic-
heyt tot eewicheyt / die den Hemel en wat
daer in is / gheschapen heeft / en de Aerde /
ende wat daer in is / ende de Zee / ende
wat daer in is / dat daer gheen tijdt meer
wesen soude:
7 Maer dat in de daghen der stemmen
des sevenden Enghels / als hy basuynen
soude / de verborghentheyt Godts soude
vervult worden / gelijck hy zijnen Diena-
ren den Propheten vercondicht heeft.
8 Ende de stemme die ick hoorde wt den
Hemel / spracck wederom met my / en sey-
de: Gaet / ende neemt dat open boecxken /
dat inde handt des Enghels is / die opter
Zee ende opter Aerden staet.
9 En ick ginck tot den Enghel / en seyde:
hem: Geeft my dat boecxken: En hy seyde
my: b Neemt en eet dat / en het sal uwen b Ezech.3.
buyck bitter maken / maer in uwen mont
sal het soete wesen als honich.
10 En ic nam dat boecxken wt der hant des
Engels / en ick at het / en het was in mynen
monde

monde als soet honich: eñ als ick het ge-
geten hadde, wert mynen buyck bitter.
11 Eñ hy seyde tot my: Ghy moet weder-
om Propheteren, by volcken eñ natiẽ, eñ
tonghen, ende vele Coninghen.

Dat xj. Capittel.

1. Joannes is bevolẽ dẽ Tempel te me-
ten, 3. vande twee getuygẽ vanden Heere
verwect, 7. eñ vermoort van de beeste, 11.
eñ daer na verweckt in eerlickheyt, 15. In
het geluyt des sevenden Engels is Chri-
stus verheven, ende Godt gheprezen door
de vyer ende twintich Ouderlinghen.

a Ezec.44.5 ende 41. 42. 43.
1 Ende a my wert een riet gegeven ghe-
lyck een Roede, eñ de Enghel stont by
my, segghende: Staet op, eñ meet den
Tempel Gods, ende den Altaer, ende die
daer in aenbidden:
b † Anders / binnen.
2 Maer de sale die b † buyten den Tem-
pel is, worpt wt, ende en meet die niet:
want hy is den Heydenen gegeven / ende
de heylighe Stadt sullen sy twee eñ veer-
tich maenden betreden.
3 Ende ick sal hem mynen tween getuy-
gen gheven / ende sy sullen propheteren
duysent twee hondert ende tsestich dagẽ,
becleedt met sacken.
c Zac.4.2.3
4 c Dese zyn twee Olyfboomen, eñ twee
cãdelarẽ, die voor dẽ God der Aerdẽ staẽ:
5 Eñ ist dat hen yemãt wil schadigẽ, daer
sal vyer wt harẽ mõt gaẽ, eñ hare vyandẽ
verteeren: eñ ist dat hen yemant wil scha-
dighen, die moet alsoo ghedoot worden.
6 Dese hebben de macht den Hemel te
sluyten, op dat het niet en reghene in de
daghen haerder Prophetie: ende hebben
macht over de wateren, die te veranderẽ
tot bloet ende de Aerde met alle plage te
d Dan.7.21. Apoca.13. 7.
slaen, soo menichmael sy willen.
7 d Eñ als sy hare getuygenisse sullẽ vol-
eyndt hebben, sal het Dier dat wt den Af-
gront coemt, crych tegen hen voeren, eñ
salse overwinnen, ende salse dooden.
8 Eñ hare lichamen sullen ligghen op de
strate der grooter Stadt / die Geestelick
genaemt wort Sodoma, ende Egyptus,
daer oock onse Heere ghecruyst is.
9 Eñ sy sullen wt de volcken eñ geslach-
ten, eñ tongen, eñ natien hare lichamen
sien, dry dagen eñ eenen halven, eñ sullen
hare lichamen niet laten in gravẽ leggẽ.
10 Ende die opter Aerden woonen, sullen
blyde ende vrolick wesen over hen / ende
sullen malcanderen gaven senden, om dat
dese twee Propheten de inwoonders der
Aerden ghequelt hebben.
11 Ende na dry dagen ende eenen halven
is de Geest des levens van Gode tot hen
inghegaen, ende zyn op hare voeten ghe-
staen, ende daer is groote vreese gheco-
men over de gene diese saghen.
12 Eñ sy hoorden een groote stemme wt
dẽ Hemel tot hen seggen: Coemt hier op,
eñ sy gingen op inden Hemel in eẽ wol-
ke, ende hare vyanden aenschoudense.
13 Eñ te dier selver ure is groote Aertbe-
vinge geworden, eñ het thiende deel der
stat is gevallen, eñ daer zyn inde Aertbe-
vinge gedoot namen van menschen, seven
duysent, eñ de andere zyn verschrickt ghe
worden, ende hebben den Gode des He-
mels eere ghegheven.
14 Dat tweedde wee is wech gegaen, het
derde wee coemt haestelick.
15 Eñ de sevende Engel heeft gebasuynt,
eñ daer zyn groote stemmen geschiet indẽ
Hemel, segghende: De Coninckrycken der
werelt zyn onses Heeren geworden, ende
zyns e Christi, ende hy sal regneren van
eewicheyt tot eewicheydt.
e Dat is, Gesalfden,
16 Ende de vier ende twintich Ouderlin-
ghen die voor Godt sitten op hare throo-
nen, zyn op hare aensichten gevallen, en-
de hebben Godt aengebeden,
17 Segghẽde: Wy dancken u Heere Godt
Almachtich, die Is, eñ die Was, ende die
Comen sal: dat ghi uwe groote macht ge
nomen hebt, ende regneert.
18 Eñ de Heydenen zyn toornich gewor-
den, eñ uwen toorne is gecomen, ende de
tydt der dooden dat sy geoordeelt wordẽ:
ende dat ghy uwen Dienaren den Pro-
pheten ende den Heylighen, ende den ge-
nen die uwen Naem vreesen, den cleynen
ende den grooten loon gheeft : ende dat
ghy de ghene verderft: die de Aerde ver-
derven.
19 Eñ de Tempel Godts in den Hemel is
geopent gheworden, ende de Arcke zynẽ
Verbondts is ghesien geworden in zynẽ
Tempel: ende daer werden blixemen eñ
stemmen, ende donderslaghen, ende aert-
bevinghe, ende groote haghel.

Dat xij. Capittel.

1. Van de bevruchte vrouwe, gewacht
vanden Draeck, 7. overwinninghe tegen
hem ghecreghen door Michael, voor de
ghelooviighe.

1 Ende daer is een groot teecken gesien
inden Hemel: Een vrouwe becleet met
der Sonne, eñ de Mane onder hare
voeten, ende op haer hooft een croone vã
twaelf sterren:
2 Eñ sy was bevrucht, eñ riep, hebbende
smerte ende quellinghe om te baren.
3 Eñ daer is een ander teeckẽ gesien indẽ
Hemel, eñ siet, eẽ groote roode Draec heb
bẽde seven hoofden, eñ thien hoornen, eñ
op zyne hoofden seven croonen:
4 Eñ zynẽ steert track het derde deel der
sterren des Hemels, eñ wierpse ter Aerdẽ
Eñ de Draeck stont voor de vrouwe die
baren soude, om de vrucht te verslinden
als sy soude ghebaert hebben.
5 Eñ sy baerde eenen manlicken sone, die
alle Heydenen soude a hoeden metter yse-
ren roede: ende haer kint wert wech ghe-
nomen tot Godt ende zynen throon.
a Oft, regeren.
b Apo.12.14
6 b Eñ de vrouwe vluchtede inde woestyne
daer sy plaetse hadde vã Gode bereyt,
dat syse daer onderhielden duysent twee-
hondert ende tsestich daghen.
7 Ende daer is crych gheworden in den
Hemel, Michael eñ zyne Engelen crych-
den teghen den Draeck, ende de Draeck
streedt ende zyne Enghelen.
8 Maer sy en hebben niet vermoghen,
noch haer plaetse en is niet meer in den
Hemel ghevonden.
c Luc.10.18. Apoc.20.2.
9 c Ende hy is gheworpen de groote
Draeck, de oude Slanghe, die ghenaemt
wordt de Duyvel / ende de Satan, die de
gheheele werelt verleydt, Hy is segge ick
geworpen op de Aerde, ende zyne Enghe
len zyn met hem gheworpen.
10 Eñ ick hoorde een groote stemme, seg-
gende inden Hemel: Nu is de salicheydt
ende macht, ende het Coninckrycke onses
Gods geworde, eñ de macht zyns d Chri
sti. want de verclagher onser broederen,
d Dat is, ghesalfden,
diese voor Godt verclaechde / nacht ende
dach, die is nu neder gheworpen.
11 Eñ sy hebben hem overwonnẽ door het
bloet des Lams, eñ door het woort harer
getuygenisse, ende sy en hebben haer e le-
ven niet lief ghehadt totter doodt.
e Griecx, siele.
12 Hierom verblydt u ghy Hemelen, eñ die

daer in woont. Wee den ghenen die opter
Aerden ende opter Zee woonen: want de
Duyvel is tot v lieden afghecomen / die
seer toornich is/ dewyle hy weet dat hy
cleynen tydt heeft.
13 Eñ als de Draeck sach / dat hy op de
Aerde geworpē was, heeft hi de Vrouwe
vervolcht, die een mānlickē gebaert hadde.
f Apoc.12.6. 14 f Eñ der Vrouwen zijn ghegheven twee
vleughelen eens grooten Arents, om dat
sy soude vlieghen van de tegenwoordicheydt des Draecx in de woestyne in haer
/g Dan.12.7 plaetse, waer sy gevoet wert/ g eenen tyt
h Griecx/ van. ende tyden, ende haluen tydt / h wt den
aensichte der Slanghen.
15 Ende de Slange schoot wt haren mont
de water / als eenen stroom / achter de
vrouwe om haer van den stroom te doen
wech stroomen.
16 Eñ de Aerde is der vrouwē te hulpe gecomen, eñ heeft haren mont opgedaē, eñ
heeft den stroom opgesopē/ diē de Draec
wt haren monde geworpen hadde.
17 Ende de Draeck was toornich op de
vrouwe/ende is gegaen om crych te voeren tegen de andere van haren sade, die de
geboden Godts hielden, ende het getuygenisse Jesu Christi hadden.
i † Anders/ ick stont etc 18 Ende i † hy stont aen het sant der Zee.

Dat xiij. Capittel.

1. Van de Beeste/die alle de verworpene verleydt/ 11. veursticht door een ander Beeste.

1 Ende ick sach van der Zee een Beeste
a Apoc.17. op comen/ a de welcke hadde seven
9.12. hoofden ende thien hoornen: eñ op ha
Dan.7.20. re hoornen thien croonen: ende op hare
b Gr. naem hoofden eenen b lasterlicken naem.
der lasteringhe. 2 Eñ de Beeste die ick sach/ was ghelijck
een Pardel / ende hare voeten als eens
Beyrs voeten/ende haren muyl / als de
muyl eens Leeuws, ende de Draeck gaf
haer zijn macht, ende zijnen Throon/ ende groote moghentheydt.
3 Eñ ick sach een van hare hoofden / als
ter doot geslaghen/ende zijne doodelicke
wonde wert genesen: eñ geheel Aertrijck
is verwonderende de Beeste ghevolcht.
4 Eñ sy hebben den Draeck aengebeden/
die der Beeste macht gegeven hadde, ende sy hebben de Beeste aengebeden, segghende: Wie is gelijck dese Beeste? Wie
can met haer crijghen?
5 Eñ haer is eenen mont ghegheven om
groote dingen eñ lasteringen te spreken:
ende haer is macht gegeven te doē twee
ende veertich maenden.
6 Eñ sy dede haren mont open/ om lasteringen te spreken tegen Godt / om zijnen
Naem eñ zijne Woonstede te lasteren/ eñ
de ghene die in den Hemel woonen.
c Dan.7.21. 7 c Eñ haer is gegevē crijch te voerē tegen de Heyligen/ eñ die te overwinnen/ eñ
Apoc.11.7. haer is macht gegeven over alle Geslachte, ende Tonghe/ende Natie.
8 Ende sy sullen haer aenbidden alle die
d Apoc.3.5. opter Aerden woonen, d welcker namen
ende 20.12. niet ghescreven en zijn in den Boec des
ende 21.27. Lams dat gheslacht is van den beginne
Philip.4.3. der Werelt.
9 Ist dat yemant ooren heeft / die hoore.
10 Ist dat yemant gevangen leydt, die sal
e Gen.9.6. inde gevanckenisse gaen: Ist dat e yemāt
Mat.26.52 met den sweerde doodt, die moet metten
f Apo.14.12 sweerde gedoot worden. f Hier is de lijdtsaemheyt eñ het gheloove der Heylighen.
11 Ende ick sach een ander Beeste van der
Aerden op comen/ende hadde twee hoor
nen ghelijck het Lam/ende sprack gelijck
de Draeck.
12 Ende sy doet alle de macht der eerster
Beesten voor haer / ende sy maeckt dat
de Aerde ende die daer in woonen, de eerste Beeste aenbidden / wiens doodelicke
wonde ghenesen was.
13 g Eñ doet groote teeckenen, soo dat sy g 2.Thes.2.9.
oock vyer vanden Hemel doet comen op
der Aerde voor den menschen.
14 h Ende verleydese die op der Aerden h Deut.13.1.
woonen, om der teeckenen wille die haer Mat.24.24.
gegeven zijn om voor de Beeste te doen/ Apoc.16.14.
segghende tot de inwoonders der Aer- ende 19.20.
den dat sy een Beelt maken souden der
Beesten/ die de wonde des sweerts hadde, ende weder leefde.
15 Ende haer werdt ghegeven/ den Beelde der Beesten eenen geest te gheven, dat
oock het Beeldt der Beesten spreken soude: ende te maken dat alle die het Beeldt
der Beeste niet aen en baden / ghedoodt
souden worden.
16 Eñ maeckt se alle / de groote eñ cleyne/
de rijcke eñ arme, de vrije, eñ dienstbare/
dat sy hen een merckteecken geeft op hare rechter hant, oft op hare voorhooft.
17 Eñ dat niemant en mach coopen noch
vercoopen / dan die dat merckteecken
heeft, oft den naem der Beeste/ oft het getal haers naems.
18 Hier is wijsheyt: wie verstant heeft, die
rekene het getal der Beeste / want het is
eens menschen getal, eñ zijn ghetal is ses
hondert ende ses ende tsestich.

Dat xiiij. Capittel.

1. Het schoon gheselschap des Lams/ 6. een Engel vercondicht het Euangelium/ 8. een ander den val van Babylon/ 9. de derde, datmen vliede van der Beeste/ 13. het geluck der gener die inden Heere sterven/ 15. van den Oogst ende wijnoogst des Heeren.

1 Ende ick sach/ ende siet, het Lam stont
op den berch Sion, ende met hem hondert vier ende veertich duysent, die dē
Naem zijns Vaders hadden op haer
voorhoofden a † gheschreven. a † Ander/ bescreven.
2 Eñ ick hoorde een stemme wt den Hemel/ gelijck een stemme veler wateren, eñ
gelijck een stemme eens grooten donderslaechs: eñ ick hoorde een stemme vā harpenspeelders, die op harpen speelden/
3 Ende songen als eenen nieuwen sanck
voor den Throon/ eñ voor de vier Dierē/
eñ de Ouderlingen: eñ niemant en conde
den sanck leeren, dan die hondert vier eñ
veertich duysent/namelick / die van der
Aerden ghecocht waren.
4 Dese zijn, die met vrouwen niet bevleckt
en zijn/ b want sy zijn Maechden: dese b 2.Cor.
volgen het Lam waer het gaet. Dese zijn
ghecocht van de menschen, eerstelinghen
Gode, ende den Lamme.
5 Eñ in haren mont en is gheen bedroch
gevonden: want sy zijn onstraffelick voor
den Throon Godts.
6 Eñ ick sach eenen anderen Engel vlieghen midden inden Hemel / eñ hy hadde
een eewich Euangelium, om den inwoonders der Aerden te vercondigen, ende al- c Gen.
len Natien ende Gheslachten, ende Ton- Psal.
ghen/ende Volcken/ ende
7 Segghende met luyder stemme: Vreest ende
Godt, ende gheeft hem eerlickheyt, want Actu.14.
de vre zijns Oordeels is ghecomen: ende
aenbidt hem/ c die den Hemel eñ de Aer- d Apoc.
de ghemaeckt heeft / ende de Zee / ende Esa.
de waterfonteynen. Jerem.

8 Ende daer is een ander Enghel ghe-
uolcht/seggende: d Sy is geuallen/ sy is
geuallen/ Babylon die groote Stadt/ om
dat sy wt den wijn des toorens harer hoe
rerie allen volckē te drincke gegeuē heeft.
9 Eñ de derde Enghel is hen ghevolcht/
segghende met luyder stemme: Ist dat ye-
mant de Beeste aenbidt ende haer Beelt/
eñ een merckteecken neemt op zijn voor-
hooft/ oft op zijn rechter hande:
10 Die sal oock drincken van den wijn des
toorens Godts van den louteren wijne
gheschoncken in den Drinckbeker zijns
toorens: ende sal gepijnicht worden met
vyer ende sulphur voor de heylige Enge-
len/ ende voor het Lam.
e Apoc.9.2. ende 19.3. 11 e Ende de roock harer pijnighe sal op
gaen van eewicheyt tot eewicheyt/ eñ sy
en sullē geē ruste hebben dach noch nacht
die de Beeste ende haer Beelt aenbidden/
ende ist dat yemandt het merckteecken
haers Naems ontfangt.
f Apoc.13.10 12 f Hier is de lijtsaemheyt der Heylighen/
hier zijn die de ghebaden Gods houden/
ende het gheloove Jesu.
13 Eñ ick hoorde een stemme wt den He-
mel tot my seggē: Schrijft/ Salich zijn de
g Oft/om des Heeren wil. Dooden die g indē Heere sterue: De Geest
h Oft/om dat. seyt: h Dat sy rusten van haren arbeydt/
ende hare wercken volghen hen na.
14 Ende ick sach/ eñ siet/ een witte wolc-
ke/ ende op de wolcke sat een/ die des men
schen sone ghelijck was/ hebbende op zijn
hooft een gouden croone/ ende in zijne
handt een scherpe sickel.
15 Ende daer is ghecomen een ander En-
ghel wt den Tempel/ roepende met luy-
der stemmen tot hem die op de wolcke
i Joel.3.13. Mat.13.39 sat: i Sendt v sickel/ ende maeyt/ want
de tijt om te maeyen is v gecomen: want
den Oogst der Aerden is dorre ghe-
worden).
16 Ende die op de wolcke sat/ sandt zijn
sickel op de Aerde/ ende de Aerde werdt
ghemaeyt.
17 Ende een ander Enghel quam wt den
Tempel die inden Hemel was/ ende had-
de oock een scherpe sickel.
18 Eñ daer quam een ander Engel van-
dē Altaer die macht hadde ouer het vier/
eñ riep met luyder stemme tot hem die de
scherpe sickel hadde/ segghende: Sendt v
scherpe sickel eñ snijt de Druyfstacken der
Aerden: want hare Druyuen zijn rype.
19 Ende de Engel sandt zijn sickel op der
Aerden/ ende sneedt den Wijngaert der
Aerden/ ende wierpse in de groote persse
des toorens Godts.
20 Eñ de persse wert buyten der Stat ge-
treden eñ het bloet is gecomē wt de pers-
se tot de toomen der Peerden/ duysendt
ses hondert Stadien verre.

Dat xv. Capittel.

1. Van de seuen Engelen/ die de seuen
laetste plaghen hebben/ 3. den sanck der
ouerwinners der Beeste/ 7. van de seuen
Phiolen der toornicheyt Godts.

1 ENde ick sach een ander groot eñ won-
derlick teecken in den Hemel/ seuen
Enghelen/ hebbende de seuen laetste
a Griecx/in plaghen/ want a met dese is de toorniche-
heyt Godts voleynt.
b Apoc.4.6 2 Ende ick sach als b een glasen Zee/ ge-
mengt met vyer/ ende die ouerwinners
waren van der Beeste eñ van haer Beelt
ende van haer merckteecken/ eñ van den
ghetale haers naems/ dat sy stonden aen
de glasen Zee/ hebbende Harpen Godts.
3 Ende songhen den sanck Mosis des
Dienstknechts Godts/ eñ den sanck des
Lams/ seggende: Uwe wercken zijn groot
ende wonderlick Heere Godt almachtich
uwe wegen zijn c rechtueerdich eñ waer- c Ps.145.17.
achtich Coninck der Heylighen.
4 d Wie sal v niet vreesen/ Heere/ eñ uwē d Jere.10.6
Naem prijsen? Want ghy zijt alleen hey-
lich/ want alle Heydenen sullen comen/ eñ
voor v aenbidden: want uwe oordeelen
zijn openbaer ghewolden.
5 Eñ na desen sach ick/ eñ siet/ de Tempel
des Tabernakels der getuyghenisse in den
Hemel/ werdt gheopent.
6 Ende de seuen Enghelen/ hebbende de
seuen plaghen/ quamen wt den Tempel/
becleedt met reynen ende claren lijnwade/
ende omme de borsten ommegordt met
gouden gordelen.
7 Eñ een van de vier Dieren gaf den se-
uen Enghelen seuen gouden Phiolen vol
der toornicheydt Gods/ die leeft van ee-
wicheyt tot eewicheydt.
8 e Eñ de Tempel wert veruult van den e Eze.44.4
roock wt de eerlickheyt Godts/ eñ wt zij-
ne macht/ eñ niemant en conde indē Tem
pel gaen/ tot dat de seuen plagen der seuē
Enghelen volëyndt waren.

Dat xvj. Capittel.

1. Van de Phiolen hier eñ daer wtghe-
stort door de Engelen/ eñ wat plagē daer
na volgen/ 15. waerschouwinghe datmen
moet toesien voor hemseluen.

1 ENde ic hoorde een groote stemme wt
den Tempel/ seggen tot de seuen En-
gelen: Gaet/ giet de seuen Phiolen der
toornicheyt Godts wt op de Aerde.
2 Ende de eerste is wtghegaen/ eñ heeft
zijn Phiole wtghegoten op de Aerde/ en-
de daer is ghecomen een quade boose
sweere op de menschen/ die het merck-
teecken der Beeste hadden/ ende die haer
Beeldt aenbaden.
3 Eñ de tweedde Engel heeft zijn Phio-
le wtgegoten inde Zee/ eñ is ghewolden
als bloet eens dooden lichaems/ eñ alle
leuendige siele is ghestoruen inde Zee.
4 Eñ de derde Engel heeft zijn Phiole wt
ghegoten inde waterstroomen/ ende inde
fonteynen/ ende sy zijn bloet ghewolden.
5 Ende ick hoorde den Enghel der wate-
ren segghen: Ghy zijt rechtueerdich Hee-
re/ die Is ende die Was/ ende heylich/
om dat ghy dit gheoordeelt hebt.
6 a Want sy hebben het bloet der Heyli- a Math.23.34.
gen ende der Propheten wtgestort/ eñ ghy
hebt hen bloet te drincken gegeuen: want
sy zijnt weerdich.
7 Ende ick hoorde eenen anderen van-
den Altaer segghen: Ja Heere Godt Al-
machtich/ uwe oordeelen zijn waerachtich
ende rechtueerdich.
8 Ende de vierde Engel heeft zijn Phio-
le wtghegoten in de Sonne/ ende haer is
ghegheuen de menschen te quellen met
hitte v door vyer. b Griecx/in
9 Ende de menschen brandden met groo-
ter hitte/ ende sy lasterden den Naem
Godts/ die macht hadde ouer dese pla-
gen/ ende en bekeerden hen niet/ om hem
eere te gheuen.
10 Eñ de vijfste Enghel heeft zijn Phiole
wtgegotē op den Throon der Beeste/ eñ
haer rijcke is verduystert gewordē/ eñ sy
knauwden hare tonghen van smerte:
11 Ende sy lasterden den God des Hemels
van hare smerten ende van hare sweeren/
ende sy en bekeerden hen niet van hare
wercken.

m Jer.29.12 God hebben: m ist dat wy wat bidden na
Math.7.8. zijnen wille/ dat hy ons verhoort.
ende 21.22. 15 Eñ ist dat wy wetē dat hy ons hoort/
Mar.11.24. wat wy biddē so wetē wy/ dat wy de be=
Luce 11.9. dē hebbē/ die wy vā hem gebedē hebben.
Joan.14.13 16 Ist dat yemant siet zijnē Broeder son=
ende 15.7. digē/ eē sonde niet totter doot die sal bid=
ende 16.14. dē/ eñ hy sal hē het levē gevē: dē gevē seg=
Jacob.1.6. ge ick/ die niet en sondighen totter doot.
1. Joan.3.22 n Daer is sonde totter doot/ Ick en seg=
n numm.15.30 ghe van die niet/ dat ghy bidden sult.
1. Sam.2.25 17 o Alle ongerechticheyt is sonde: maer
Jerem.7.15. is sonde niet totter doodt.
ende 21.14 18 Wy weten/ dat p so wie wt God gebo=
ende 14.11. ren is/ die en sondicht niet: maer die wt
Mat.12.45 God gheboren is/ bewaert hemseluen/ eñ
Mar.3.38 de Boose en gheraeckt hem niet.
Luc.12.10 19 Wy weten/ dat wy wt God zijn/ ende de
Hebr.6.4. Werelt is geheel in het Boose gelegghen.
ende 10.26. 20 Maer wy wetē dat de Sone Gods is
2. Petr.2.20 gecomē q eñ heeft ons dē sin gegevē/ dat
o 1. Joā.3.4 wy hem kennē die waerachtich is/ eñ zijn
p 1. Joā.3.9 inden waerachtighen/ namelick in zijnen
q Luc.24.45 Sone Jesu Christo. r Dese is de warach
r Esai.9.6. tige Godt ende het eewighe leuen.
ende 44.6. 21 Kinderkens/ bewaert v seluen van de
ende 34.5. Afgoden. Amen.

De tweedde Sendtbrief Joannis.

4. Vermaninge om te blijuen inde waer heydt ende liefde/ 7. ende om de valsche Propheten te schouwen.

1 DE Ouderlinck/ der wtuercoren vrou=
we/ eñ haren kinderen/ die ick in de
waerheyt lief hebbe: ende niet ick al=
leen/ maer oock alle die de waerheyt ghe=
kent hebben/
2 Om der waerhz wille die in ons blijft/
ende inder eewicheyt met ons wesen sal:
3 Ghenade/ ende barmherticheydt/ ende
a Grieck/ vrede a sy met v lieden van God den Va=
sal met v lie der/ ende van dē Heere Jesu Christo/ den
den wesen. Sone des Vaders/ in der waerheyt ende
liefde.
4 Ic was seer verblijt/ als ic van uwe kin=
derē vāt/ die inde waerheyt wandelen/ ge=
lyck als ons van den Vader beuolen is.
b 1. Joā.2.7 5 Eñ nu bidde ick v vrouwe/ b niet als eē
nien ghebodt schrijuende tot v/ maer dat
wy vandē beginne gehadt hebben/) c dat
c Joā.13.34 wy malcanderen lief hebben.
ende 15.12.
Ephes.5.2. 6 d Eñ dit is de liefde/ dat wy wandelen
1. Thes.4.9. na zijne gebodē: dit is het gebot/ dat ghy/
1. Petr.4.8. ghelyck ghyt van den beginne ghehoort
1. Joan.3.23 hebt/ (alsoo daer in wandelt.
ende 4.21. 7 e Want daer zijn vele Verleyders in de
d Joā.15.10 Werelt gecomen die niet en belijden dat
1. Cor.13.6. Jesus Christus in het vleesch gecomē is:
e mat.24.5. Dese is de Verleyder/ de Antichrist.
24. 8 Wacht v seluen/ dat wy niet en verlie=
2. Petr.2.1. sen dat wy gearbeyt hebben: maer vollen
1. Joan.4.1. loon ontfanghen.
9 So wie ouertreet/ eñ niet en blijft in de
leere Christi/ die en heeft geenē Godt: wie
in de leere Christi blijft/ die heeft beyde
den Vader ende den Sone.
f Rom.16.17 10 f So yemant tot v lieden coemt/ eñ de=
2. Tim.3.5. se leere niet en brengt/ en ontfangt hem
Tit.3.10. niet in huys/ ende groet hem oock niet.
11 Want wie hem groet/ die is zijner boo=
ser wercken deelachtich.
12 Ick hadde v lieden vele te schrijuen/
maer ick en wilde niet door papier ende
incht: maer ick hope tot v lieden te co=
men/ ende mont met mont te spreken/ op
dat onse blyschap volcomen sy.
13 De kinderen uwer wtuercoren suster
groeten v. Amen.

De derde Sendtbrief Joannis.

3. Vermaninge om de waerheyt te hel= pen/ door de herberghinghe der vreemder broederen/ eñ tot vruchten des geloofs/ 9. schande van Diotrephes/ 12. ende eere van Demetrius.

1 DE Ouderlinck/ den lieuen Gaio/ dien
ick lief hebbe in waerheydt.
2 Alderliefste ic wēsche v voorspoet
in allen dingen/ ende gesontheyt/ ghelyck
uwe siele voorspoedich is.
3 Want ick was seer verblijt/ als de broe
ders quamen/ ende ghetuygenisse gauen
van uwe waerheydt/ ghelyck ghy in de
a waerheydt wandelt. a Oft/ ghe
4 Ick en hebbe gheen meerder blijschap rechticheyt.
van dese/ namelick/ dat ick hoore dat mij=
ne kinderen in de waerheydt wandelen.
5 Alderliefste/ ghy doet ghetrouwelick
wat ghy doet aen de Broederen/ ende
aen de b gasten/ b Of vreem
6 Die van uwe liefde getuygenisse gege= delinghen.
uen hebben voor de Gemeynte: de welcke
ist dat ghy geleydet/ gelyc het God weer=
dich is/ soo sult ghy wel doen.
7 Want voor zijnen Naem zijn sy wtge=
gaen/ ende en hebben niet van de Heyde=
nen ghenomen.
8 So zijn wy dan schuldich de sodanighe
te ontfanghen/ op dat wy mede hulpers
worden der waerheydt.
9 Ick hebbe aen de Gemeynte geschreuē/
maer Diotrephes/ die onder hen soeckt
de meeste te zijn/ en ontfangt ons niet.
10 Daerom/ ist dat ick come/ ick sal zijne
wercken vermanen die hy doet/ met boo=
se woorden snaterende teghen ons: eñ en
is hier mede niet te vreden/ maer hy en
ontfangt selue de Broederen niet/ eñ ver=
biet de gene diese ontfangen willen/ ende
werptse wt der Ghemeynte.
11 Alderliefste/ c en volcht het quade niet c Psal.37.27.
na/ maer het goede. Wie goet doet die is Esaie 1.16.
wt God: maer die quaet doet/ die en heeft 1. Petr.3.11.
Godt niet ghesien.
12 Demetrius heeft getuygenisse van allē/
eñ van der waerheyt selue: eñ wy gheuen
oock getuygenisse/ eñ ghy lieden weet/ dat
onse ghetuyghenisse warachtich is.
13 Ic hadde veel te schrijuē/ maer ic en wilt
v niet met Penne eñ Inct niet schrijuen:
14 Maer ick hope v haestelic te sien/ ende
wy sullen mont tot mont spreken.
15 Vrede sy v. De vrienden groeten v.
Groet de vrienden by name.

De Algemeyne Sendtbrief Jude.

4. Waerschouwinge aengaende die ver achtelick van God dencken ofte spreken/ 8. haer ongemaniert leuen/ ende grouwe= licke straffe/ 20. ende van den middel om hemseluen/ ende andere te bewaren/ 24. dancksegginghe.

1 JUdas een Dienstknecht Jesu Christi/
ende Jacobi Broeder: den geroepenen
die a door Godt gheheylicht/ ende door a Grieck.
Jesum Christum bewaert zijn:
2 Barmherticheyt/ ende vrede/ ende lief=
de worde v lieden vermenichfuldicht.
3 Liefste/ dewijle ick alle neersticheyt doe
om

om tot v lieden te schrijuen van onse ghe-
meyne salicheyt/ so heeft het my noodich
ghweest tot v te schrijuen / om v te ver-
manen/ dat ghy lieden campt voor het ge
looue dat eenmael dē Heylighē gegeuē is.

b 2. Pet.2.1.
4 b Want daer zijn sommige Godtloose
menschen ingecropen/ die in voortyden
tot dit selue oordeel voorschreuen zijn/ die
de genade onses Heerē Jesu Christi mis-

c Oft/ geyl-heyt.
bruycken tot c wulpsheyt: ende God den
eenighen Heere/ ende onsen Heere Jesum
Christum/ verloochenen.

d num.14.17 Psal.106.25 Sapi.1.11. 1.Cor.10.10. Hebr.3.17.
5 Maer ick wil v lieden vermanen / die
ghy dit eenmael weet/ d dat de Heere/ als
hy het volc wt Egyptē verlost hadde/ wed-
om de gene die niet en geloofden / doodde:

e 2. Pet. 2.4
6 e Ende de Engelen die haer begin niet
ghehouden en hadden/ maer hare woon-
stede verlaten hadden/ met eewighe ban-

f 2. Tes.1.5.
den onder de duysternisse/ f tot den oor-
deele des grooten daechs bewaert heeft:

g Gen.19.24 Deut.29.23 Esai.13.19. Jere.50.40. Ezech.16.49 Osee 11.8. Amos 4.11. Luce 17.29. 2. Petr.2.6.
7 g Ghelyck Sodoma ende Gomorra/
ende de Steden daer ontrent/ die in ghe-
lycker wyse als sy ghehoereert hebben/
ende een ander vleesch nae ghegaen zijn/
tot een exempel ghestelt zijn / lydende de
straffe des eewighen vyers.
8 Desghelycx nochtans dese/ als slapen-
de/ ontreynigen het vleesch/ verachten de
Heerschappie/ ende lasteren de Heerlick-
heden.
9 Michael de Archangel/ als hy teghen
den Duyuel street/ ende handelde van het
lichaem Mosi / en dorste hem de schult

h Zach.3.2. 2. Pet.2.11
der lasteringe niet opleggen: maer seyde:
h De Heere straffe v.
10 i Maer dese lasteren dat sy niet en we
ten/ ende dat sy natuerlick weten / als de
onredelicke Beesten/ daer in verderuē sy.

k Gen.4.8. 1.Joan.3.12 l num.22.21. 2. Petr.2.15. m Oft/ den verleyden-dē loon etc. n Nu.16.1 o 2. Petri.2.17.
11 Wee hen/ wāt sy zijn k Cains wech ge
gaen/ eñ l door in de verleydinge des loōs
Balaam henen ghestort: eñ door de n te-
ghenspreckinghe Chore vergaen.
12 Dese zijn als smetten in uwe gemeyne
maeltyden mede tet maeltijt gaende/ voe-
dende henseluen/ sonder vreese/ o water-
loose wolcken vanden wint ommegedre-
uen/ boomē die dorre/ onvruchtbaer/ twee
mael verstoruen/ ende ontwortelt zijn.
13 Wilde baren der Zee/ haer eygē schuim-
de opschuymende/ dwalende sterren/ den
welcken de donckerheyt der duysternisse/
inder eewicheyt bewaert wordt.
14 Eñ Enoch de seuende na Adam / heeft

p Dan.7.10 Acto.1.11. 1.Thes.1.10 2.Thes.1.10 Apoca.1.7.
van hen te voren gepropheteert/ eñ ghe-
seyt: p Siet/ de Heere is gecomen met zij-
ne heylighe legioenen/
15 Rechte te doen teghen allen/ ende om te
straffen alle die onder hen Godloos zijn/
van alle hare Godloose wercken die sy on
goddelick gedaen hebben / ende van alle
de wreetheyt die de Godtloose sondaers
tegen hem ghesproken hebben.
16 Dese zijn murmureerders/ clagers/ nae

q Psa 17.10. r Griecx/ verwonde-ren.
hare begeerlicheden wandelēde. eñ q ha-
ren mont spreect hoouerdicheyt/ sy r ver
heffē de Persoonē/ om des proffyts wille.
17 Maer ghy liefste/ gedenckt der woor-
den die te voren geseyt zijn van de Apos-
telen onses Heeren Jesu Christi:

s 1.Tim.4.1 2.Tim.3.1. 2. Pet.3.3. t Anders/ henseluen afscheyden.
18 Dat sy v lieden gheseyt hebben: s Daer
sullen in den laetsten tyt wesen/ Bespot-
ters die nae haer Godloose begeerliche-
den wandelen sullen.
19 Dese zijn die t † afscheyden/ vleeschelic
ke/ gheenen Gheest hebbende.
20 Maer ghy lieue/ timmerende v seluen

v Griecx. in
op uwe alderheylichste gelooue / bid-den-
de u door den heylighen Gheest/

x Oft / in al-canderen.
21 Houdt x v seluen inde liefde Gods/ ver-
wacht de barmherticheydt onses Heeren
Jesu Christi ten eewighen leuen:
22 Ende ontfermt v sommigher met on-
derscheydt:

y Griecx. in
23 Ende behoudt de sommige y met vree-
se/ ende grijptse wt den vyere: nochtans
oock hatende den rock/ die van den vlee-
sche beuleckt is.

z † Anders/ hen/
24 Hem die z † v lieden machtich is vā son
den te bewaren/ eñ onstraffelic voor zijne
eerlickheyt te stellen in vreuchden/
25 Namelic/ Gode onsen Salichmaker/
die allee wijs is/ sy eerlicheyt eñ hoocheyt/
eñ heerschappie/ eñ mogentheyt/ nu / en-
de tot alder eewicheydt. Amen.

Argument.

De laetste Boeck vanden seluen Apo-
stel/ beschreuen/ is genoemt Apocalypsis/
dat is Openbaringe. Wāt in desen boeck
heeft hy met een prophetische wyse van
sprecken voor ooghen gestelt/ dat de Heere
hem gheopenbaert hadde/ te weten/ wat
der Ghemeynte geschieden soude tot des
Werelts eynde. Men vint daer vele din-
gen die genomē zijn wt Hezechiel/ Daniel/
Zacharia/ ende andere Propheten. Het
heeft Gode na zijn goetheydt belieft zijn
Gemeynte vroech ende wel te tyde te ver-
manen vanden toecomenden quade / om
dat sy soude haer te voorsichtelicker hoe-
den/ ende te vyerichlicker bidden.

De Openbaringhe Joan-nis Theologi.

Dat Eerste Capittel.

1. De Maiesteyt eñ officie des Soons
Gods/ 9. gesichte der Kandelarē eñ ster-
ren/ inhoudende den Autuer deser open-
baringe/ ende tot wat eynde sy ghschre-
uen is / 17. Joannes neder ghevallen/ en-
de weder opghehenen.

a Griecx/ ondeckinge
1 En a Openbaringhe Jesu Christi/ die
hem God ghegheuen heeft/ om zijnen
Dienstknechten te toonen wat corts
geschieden moet: ende hy heeft gesonden/
ende door zijnen Enghel zijnen Dienst-
knecht Joanni te kennen ghegheuen:
2 De welcke het woort Gods betuyghet
heeft/ eñ het getuyghenisse Jesu Christi/
ende al wat hy ghesien heeft.

b Apo.22.7. c Exo.3.14. d 1.Cor.15.20 Colos.1.18. e Act.20.28 Hebr.9.12.14 1. Petr.1.19. Apoca.5.9. f 1. Pet. 2.9. Apoc.5.10. g 1. Pet.2.5. Roma.12.1. Hebr.12.28. Esai.3.13. h Dan 7.10 Mat.24.30 Acto.1.11. 1.Thes.1.10 2.Thes.1.10 Jude 14. i Zach 12.10 Joan.19.37 k Esai.41.4 ende 44.6. Apoca.21.6 ende 22.13.
3 b Salich is hy die leest/ eñ salich zijn sy
die hooren de woorden deser Prophetie/
en de bewaren dat daer in geschreuen is:
want de tydt is nae by.
4 Joannes den seuen Ghemeynten die in
Asia zijn: Ghenade sy v / ende vrede van
hem/ c die Is ende die Was / eñ die Co-
men sal/ ende van de seuen Gheesten die
voor zijnen Throon zijn:
5 Ende van Jesu Christo/ welcke die ghe-
trouwe ghetuyghe is/ d de Eerstghebo-
ren wt de dooden/ eñ de Ouerste der Co-
ninghen der Aerden: hem die ons heeft
lief ghehadt/ ende van de sonden gewas-
schen e in zijnen bloede/
6 Eñ heeft ons gemaect f Coningen ende
g Priesters Gode zijnen Vader: Hem sy
de eerlickheyt eñ macht/ van eewicheydt
tot eewicheydt. Amen.
7 h Siet/ hy coemt met de wolckē/ eñ alle
ooge sal hem siē/ i ooc die hem doorstecken
hebben: eñ alle geslachten der Aerdē sullē
ouer hem rouwich wesen/ Ja Amen.
8 k Ic ben de A eñ O/ dat is/ het Begin
eñ Eynde/ seyt de Heere/ die Is/ ende die
Was/

Was/ ẽ die Comen sal/ de Almachtige.
9 Jck Joannes uwe Broeder/ ẽ medege
noot inde verdruckinge/ ẽ in het Coninc
rijcke/ ẽ in de lijdsaemheyt Jesu Christi/
was in het eylant genaemt Patmos/ om
des woorts Godts wille ende om het ge-
tuyghenisse Jesu Christi wille.
l Oft / dach des Heeren 10 Ẽ ick was inden geest op l den Son-
dach/ ende hoorde achter my een groote
stemme als eender Basuynen/
11 Seggẽde: Jc ben de A ẽ O/ dat is/ de
Eerste ende de Laetste: ende wat ghy siet/
schrijft het in eenen Boec/ ẽ sendet den
seuẽ Gemeyntẽ die in Asia zijn/ tot Ephe
sen/ ẽ tot Smyrnen/ ẽ tot Pergamen/
ẽ tot Thyatiren/ ẽ tot Sarden/ ẽ tot
Philadelphien ende tot Laodiceen.
12 Ende ick keerde my omme om de stem-
me te sien die met my ghesproken hadde:
ende als ick omgh keert was/ sach ick se-
uen gouden candelaren:
13 Ende midden onder de seuen Candela-
ren/ eenen die des menschen Sone gelijck
was/ bekleet met eenen cleede tot de voe-
ten ende ommegordt aen de borsten met
eenen gouden gordel.
14 Ẽ zijn hooft/ ẽ hayr was wit / gelijc
m Apoc.19.12. witte wolle/ gelijck sneeu: m ẽ zijn oogẽ
als de vlamme des vyers:
15 Ẽ zijne voete gelijck metael / brandẽ-
de ghelijck in eenen ouen/ ẽ zijn stemme
ghelijck een gheluyt van vele wateren.
16 Ende hy hadde in zijne rechterhant se-
uen sterren/ ende wt zijnen mont ghinck
n Esa. 49.2 Ephe.6.17. Hebre.4.12. n een scherp tweesnijdich sweert: ẽ zijn
aenghesichte blinckte ghelijck de Sonne
schijnt in hare cracht.
Apoca.2. 16 ende 19.15. 17 Ẽ als ick hem sach/ viel ick aen zijne
voeten als doot. Ẽ hy leyde zijn rechter
hant op my/ seggẽde tot my: Vreest niet:
o Esa.41.4. ende 44.6. o Jck ben de Eerste/ ende de laetste/
18 p Ẽ die leue/ ẽ hebbe doot geweest/
p Rom 6.9. ẽ siet/ ick ben leuendich van eewicheydt
q Job.12.14 tot eewicheyt: Amen. q Ẽ ick hebbe de
Esaie.22.22 sleutels der Hellen/ ende des Doodts.
Apoca.3.7. 19 Schrijft dat ghy gesien hebt/ ẽ dat is
ende dat hier nae ghescheiden sal.
20 De verborgentheyt der seuen Sterren
die ghy gesien hebt in mijne rechter hãdt/
ende de seuen goudẽ Kandelaers. De seuẽ
r Mala.2.7 Sterren zijn r de Engelen der seuen Ghe-
meynten: ende de seuẽ Kandelaers die ghy
ghesien hebt/ zijn de seuen Ghemeynten.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent de Ghemeynten van E-
phesen/ 8. Smyrnen/ 12. Pergamen/ 18. ẽ
Thyatiren/ tot volstandicheyt/ lijdtsaem-
heyt ende beteringhe/ so wel met dreygin-
ghen/ als met beloften des loons.

1 Schrijft tot den Engel der Ghemeyn-
te van Ephesen/ dit seydt hy die de se-
uen Sterren in zijne rechter handt
houdt / die midden onder de seuen gouden
Kandelaren wandelt.
2 Jck weet uwe wercken/ ende uwe moey-
te/ ende uwe lijdtsaemheyt / ende dat ghy
de quade niet en condt draghen: ende dat
ghy hen beproeft hebt / die segghen dat sy
Apostelen zijn / ende sy en zijn niet/ ende
hebt se leughenachtich beuonden.
3 Ẽ dat ghy hen verdragen hebt/ ẽ ghe-
dult gehadt hebt/ ẽ om mijnen Naem ge-
arbeydt hebt/ ende niet beswecken en zijt:
4 Maer ick hebbe teghen v/ dat ghy uwe
eerste liefde verlaten hebt.
5 Daerom ghedenckt waer ghy afghe[v]al-
len zijt/ ende doet beteringhe/ ende doet de
eerste wercken/ of anders/ so sal ick v hae-
stelick comen/ ende sal uwen Kandelaer wt
zijn plaetse weeren / ist dat ghy gheen be-
teringhe en doet.
6 Maer dit hebt ghy/ dat ghy de wercken
der a Nicolaiten haet / de welcke ick a Act.6.5
ooc[k] hate.
7 Wie ooren heeft die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt: Den genen die
ouerwint/ sal ick gheuen te eten b vanden b Gen.2.9
c Boom des leuens/ die midden inden Pa c Or. hout
radijse Gods is.
8 Ẽ schrijft tot den Engel der Gemeynte
van Smyrnẽ: Dit seyt de d Eerste ende de d Esa.41.4
laetste/ die doodt geweest is/ ende leeft. ende 44.6
9 Jck weet uwe wercken/ ende verdruc- Apoc.1.17
kinge/ ẽ armoede/ (maer ghy zijt rijcke/)
ende de lasteringe der gener die seggen dat
sy Joden zijn/ ende en zijn geene/ maer zijn
de vergaderinghe des Duyuels.
10 Vreest niet wat ghy lijden moet: siet/ de
Duyuel sal sommighe van v lieden inde
geuanckenisse worpẽ / op dat ghyliedẽ be-
proeft wordt/ ende ghylieden sult verdruc-
kinghe hebben thien daghen: weest ghe-
trouwe totter doot / ende ick sal v de croo-
ne des leuens gheuen.
11 e Wie ooren heeft / die hoore wat de e Mat.13.9
Gheest tot de Ghemeynten seydt: Wie o-
uerwint / die en sal van de tweedde doodt
niet beschadicht worden.
12 Ẽ schrijft tot den Engel der Gemeyn-
te die in Pergamo is. Dit seydt hy / die
f dat scherp tweesnijdende Sweert heeft. f Apoc.1.16 ende 2.16
13 Jck weet uwe wercken/ ende waer ghy
woonet/ namelick / daer den Throon des
Satans is/ ẽ ghy houdet mijnen Naem/
ende en hebt mijn gheloone niet verlooch-
ent/ oock inde daghen/ inde welcke Anti-
pas mijn getrouwe ghetuyge was/ welcke
by v liedẽ gedoot is/ daer de Satan woont.
14 Maer ick hebbe een weynich teghen v/
dat ghy daer hebt die de leeringe g Balaã g Nu.24.14
houdẽ/ de welcke leerde Balaack h een er- ende 25.1
gernisse maken voor de kinderen Jsraels/ h Of de kin
namelick/ Afgoden offer eten/ ẽ hoereren. deren Jsra
15 Also hebt ghy ooc/ die de leeringe der Ni- els voor
colaiten houdẽ / het welcke ick oock hate. stroycken
16 Bekeert v: of anders/ so sal ick v haeste-
lick comen/ ende sal teghen hen Crijghen/
i met den Sweerde mijns monts.
17 Wie ooren heeft die hoore/ wat de Geest i Esa.49.2
tot de Gemeynten spreeckt: Hem die ouer- Ephe.6.17
wint/ sal ick geuen te eten van dat verbor- Hebr.4.12
gen Manna/ ẽ sal hem geuen eenen wit- Apo.1.16
ten keursteen/ ende op den keursteen eenen
nieuwen naem ghescreuen / den welcken
niemandt en weet / dan die hem ontfangt.
18 Ẽ schrijft tot den Engel der Ghemeyn-
te te Thyatiren: Dit seyt de Sone Gods/
wiens k oogen zijn gelijck de vlamme des k Apo.1.14
vyers/ ende zijne voeten ghelijck Metael:
19 Jck weet uwe werckẽ/ ẽ liefde/ ẽ dienst/
ẽ geloone/ ẽ uwe lijdsaemheyt/ ende uwe
wercken/ ende de laetste meer dan de eerste. l1. Re[g]
20 Maer ick hebbe een weynich teghen v/ 2. Re[g]
dat ghy de vrouwe l Jezabel/ die seyt/ dat m [...]
sy een Prophetersse is/ laet leeren/ ẽ mijne 1. Para[l]
Dienstknechten verleyden / te hoereren/ ende [...]
ende Afgoden offer te ten. Psal.[...]
21 Ende ick hebbe haer tijdt ghegeuen/ dat Jere.[...]
sy haer sonde bekeeren van hare hoererie/ Act.1.24
ende sy en heeft haer niet bekeert. n Psal.[...]
22 Siet/ ick salse te bedde worpẽ: ẽ die met Jere.[...]
haer hoereren/ in groote verdruckinghe/ so ende [...]
sy hen niet en bekeeren van hare wercken. Mat.[...]
23 Ẽ hare kinderẽ sal ic met der doot slaẽ: Roma.[...]
ẽ alle de Gemeynten sullen weten/ m dat ende 14.[...]
ick de ghene ben / die de Nieren ẽ Herten 2. Cor.[...]
doorsoecke/ n ende ick sal eenen yegelickẽ Gala.[...]
onder v gheuen na zijne wercken. Apoc.22.[...]

Maer

24 Maer ick segghe tot v lieden / ende den
anderen die te Thyatiren zijn / so vele als
dese leere niet en hebben / en so vele als de
diepte des Satans niet gekent en hebbē/
als sy segghen: Ick en sal gheenē anderē
last op v lieden legghen.
25 Nochtans dat ghyliedē hebt/ dat houdt
tot dat ick come.
o Psal. 2.9 26 Ende so wie ouerwint/ ende mijne wercs
ken houdt tot den eynde / o ick sal hem
macht gheuen ouer de Heydenen.
27 Ende hy salse hoedē met een yseren roes
de: ende ghelijck Aerden vaten sullen sy ge
broken worden:
28 Ghelijck ick van mijnen Vader ontfans
ghen hebbe/ ende ick sal hem de Morgens
sterre gheuen.
29 Wie ooren heeft die hoore/ wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt.

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaent de Gemeyntē vā Sardē/7.
Philadelphiē/14. en Laodiceē tot warachs
tige beleuinge des geloofs/ en tot waken.

1 ENde schrijft tot den Enghel der Ghes
meynte die te Sardis is: Dit seydt hy
die de Gheesten Gods heeft/ ende de ses
uen Sterren: Ick weet uwe wercken/ nas
a † Anders/ dat ghy verliesen soudet. melick / dat ghy den Naem hebt dat ghy
leeft, ende ghy zijt doodt.
2 Weest wacker, en versterct a † dat ander
dat steruen wil / want ick en hebbe uwe
wercken niet vol ghevonden voor God.
3 Ghedenckt dan hoe ghy ontfanghen
hebt, ende ghehoort hebt/ ende houdt het/
b Matthe. 24.44 1. Thes. 5.2 2. Pet. 3.10 Apoca. 16.15 ende bekeert v. So ghy dan niet en waect/
so sal ick v aencomen/ b als een Dief/ende
ghy en sult niet weten te wat vre ick v aen
comen sal.
4 Ghy hebt nochtās weynich namē oock
te Sardis / die hare cleederen niet beuleet
en hebben: en sy sullē met my wandelen in
witte cleederen, want zijt weerdich zijn.
5 Die ouerwint / die sal met witte cleedes
c Exo. 32.32 Psal. 69.29 Philip. 4.3 Apoca. 20.12 ende 21.27 ren becleedt worden: ende ick en sal zijnen
naem niet wt doen/ c wt dē Boeck des les
uens: en d ic sal zijnen naem belijden voor
mijnen Vader / ende voor zijne Enghelen.
6 Wie ooren heeft, die hoore wat de Geest
d Mat. 10.32 Luce 12.8 tot de Ghemeynten seydt.
7 En schrijft tot den Engel der Gemeynte
e Job 12.14 Esai. 22.22 Apoca. 1.18 die in Philadelphia is: Dit seydt de Heys
lige/die Warachtige/ e die den sleutel Das
uids heeft, die opent / en niemant en sluyt:
ende sluyt/ ende niemandt en doet open:
8 Ick weet uwe wercken: siet / ick hebbe
een open deure voor v ghegheuen / ende
niemant en can die sluytē / want ghy hebt
een weynich machts, en hebt mijn woordt
ghehouden / ende en hebt mijnen Naem
niet gheloochent.
9 Siet / ick gheue wt de Vergaderinghe
des Satans, die seggen dat sy Joden zijn/
ende en zijnt niet / maer lieghen: siet / ick
salse maken dat sy sullen comen/ ende voor
uwe voeten aenbidden/ende bekennen dat
ick v lief hebbe.
10 Want ghy hebt het woordt mijner lijdts
saemheyt bewaert: ende ick sal v bewaren
vander vre der versoeckinghe / die ouer de
gheele Werelt comen sal/ om de ghene die
op der Aerden woonen/te versoecken.
11 Siet/ick come haestelick/ houdt dat ghy
hebt, op dat niemant v croone en neme.
12 Die ouerwint / dien sal ick maken een
Calumne indē Tempel mijns Gods / ende
hy en sal niet meer wtgaen, ende ick sal op
hem schrijuē den Naem mijns Gods/ ende
f Apoc. 21.2. f den Naem der Stadt mijns Godts/nas
melick des Nieuwē Jerusalems, die van
den Hemel afcoemt van mijnen Gode: ende
mijnen nieuwen Naem.
13 Wie oorē heeft, die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt.
14 En schrijft tot den Engel der Gemeyns
te van Laodicea: Dit seydt de Amen/ de
getrouwe en waerachtige getuyge/ g het g Coll. 1.15
h beghinsel der scheppinghe Gods/ h Dat is/ van wien alle creatue ren haren oorspronck hebben/
15 Ick weet uwe wercken / dat ghy noch
coudt noch heet en zijt: Och oft ghy coudt
waert/ oft heet:
16 So dan / om dat ghy lauw zijt/ en noch
koudt noch heet / sal ick v wt mijnē mont
spouwen.
17 Want ghy segt: Ic ben rijcke/ ende rijcs
ke gheworden / ende en hebbe gheen ghes
breck: ende en weet niet dat ghy ellendich
zijt/ende iammerlick/ en arm/ ende blindt/
ende naeckt.
18 Ick rade v van my te coopen gout dat
met den vyere beproeft is, op dat ghy rijcs
ke wordet: i ende witte cleederen/ op dat i 2. Cor. 5.3 Apoc. 16.15.
ghy becleedt wordet/ en de k schande uwer k of, v schādelicke/ etc.
naecktheyt niet openbaer en worde: ende
saluet uwe ooghen met l ooghensalue / op l Gr. Collyrion
dat ghy sien meucht.
19 m Alle die ic lief hebbe / die straffe en cas
m Job 5.17. Prou. 3.11 Hebr. 12.6 styde ick/ weest dan yverich/ en bekeert v.
20 Siet/ick stae aen de deure/ ende cloppe:
Ist dat yemandt mijn stemme hoort / ende
de deure open doet/ ick sal tot hem comen/
ende sal met hem Auondtmael houden/
ende hy met my.
21 Die ouerwint/ n ick sal hem geuen dat n Sap. 3.8. Mat. 19.28 1. Cor. 6.2
hy met my sitte in mijnen Throon: gelijck
oock ick ouerwonnē hebbe / ende den met
mijnen Vader in zijnen Throon ghesetten.
22 Wie ooren heeft, die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt.

Dat iiij. Capittel.

1. Ghesichte vande Maiesteyt Gods/
ende der vier Dierē/ende der vier en twins
tich Ouderlinghen.

1 NAe desen sach ick / ende siet/ een open
Deure in den Hemel / ende de eerste
stemme die ick hoorde als een Basuy
ne, met my spreken/ seyde: Coemt hier op/
ende ick sal v thoonen/ wat nae desen ghes
schieden moet.
2 Ende terstont was ick inden geest: ende
siet/ daer was eenen Throon ghesett inden
Hemel: ende een satt op den Throon.
3 En die daer op satt was int aensien als
de Steen Jaspis/ ende Sardis: ende een
Reyenboge was rondtomme den Throon
int aensien ghelijck een Smaragdus.
4 Ende ront omme den Throon vier ende
twintich Throonen: ende op de Throonen
sach ick vier en twintich Ouderlingen sits
ten, becleedt met witte cleederen: en heb
bende gouden croonen op hare hoofden.
5 Ende daer quamen wt vandē Throone/
blixemen ende donderslagen / en stemmen:
ende voor den Throon waren seuen Lams
pen vyers brandende/ de welcke zijn de ses
uen Gheesten Gods.
6 Ende voor dē Throon was een a glasen a Apoc. 15.2
Zee, ghelijck Crystal: ende in het midden
des Throons/ en rontomme den Throon/
vier Dieren vol ooghen / van voren ende
van achter.
7 Ende dat eerste Dier was ghelijck eenē
Leeu / ende dat tweedde Dier ghelijck een
Calf/ ende dat derde Dier hadde het aens
sichte gelijck een mensche/ ende dat vierde
Dier/ ghelijck eenen vlieghenden Arent.
8 Ende de vier Dieren hadden een yeghes
lick op hen seluen ses vleugelen rondtoms
me / ende waren van binnen vol ooghen/

ende en hebben gheen ruste/ dach en nacht
b Esa. 6. 3 segghende: b Heylich/ heylich/ heylich Heere
Godt Almachtich/ die Was/ ende die Is/
ende die Comen sal.
9 Ende als de Dieren lof ende eere/ ende
dancksegghinghe hem gauen die op den
Throon satt/ die leeft van eewicheydt tot
eeuwicheydt:
10 So vielen de vier ende twintich Ouder-
linghen voor hem die op den Throon sat/
en aenbaden hem/ die leeft van eewicheyt
tot eewicheyt, ende wierpen hare croonen
voor den Throon/ segghende:
c Apo. 19. 12 11 c Ghy zijt weerdich Heere te ontfangen
den lof ende de eere/ ende de macht/ want
ghy hebt alle dinghen gheschapen/ ende
sy zijn om uwen wille/ en zijn gheschapen.

Dat v. Capittel.

1. Vanden ghesloten Boeck/ gheopent
door het Lam/ 8. ende den lof dien hem de
vier Dieren ende vierentwintich Ouder-
linghen gheuen door hare verlossinghe: en
andere ghenaden door hem ontfanghen.

1 Ende ick sach inde rechter handt des
a Ezec. 2. 10 ghenen die op den Throon sat/ a eenen
Boeck/ gheschreuen van buyten ende
van binnen/ ende versegheit met seuen
Seghelen.
2 Ende ick sach eenen stercken Engel pre-
dicken met luyder stemme: Wie is weer-
dich den Boeck open te doen/ ende zijne
Seghelen op te breken?
3 Ende niemandt en was machtich noch
inden Hemel noch op der Aerden/ noch on-
der der Aerden/ den Boeck open te doen/
noch hem te besien.
4 Ende ick weende seer/ dat niemant weer-
dich ghevonden en was om dat Boeck te
openen/ ende te lesen/ noch hem te besien.
5 Ende een vande Ouderlingen seyde tot
b Gen. 49. 9 my: Weent niet. siet/ b de Leeuwe wt den
c Esa. 11. 10 geslachte Iuda/ c de wortel Dauids/ heeft
Rom. 15. 12 d ouerwonnē om den Boeck open te doē/
Apoc. 22. 16. ende zijne seuen Seghelen op te breken.
d Of/ vercre 6 En ick sach/ ende siet/ in het midden des
ghen Throons/ en der vier Dierē/ en in het mid-
e Gr. Lam- den der Ouderlingen stont een e Lam/ als
meken gheslachtet/ hebbende seuen hoornen/ ende
seuen oogen/ de welcke zijn de seuen Ghee-
sten Gods/ in allen lande wtghesonden:
7 Dese quā/ en nā dat Boeck wt der rech-
ter handt des genē die op dē Throon satt.
8 Ende als hy dat Boeck ghenomen had-
de/ de vier Dieren/ ende de vier endē twin-
f Apoc. 4. 11. tich Ouderlinghen vielen voor den Lam-
g Act. 20. 28 me/ hebbende alle Harpen/ ende goudeu
Ephe 1. 7 Phiolen vol reuckwercx/ welck zijn de ge-
Coloss. 1. 14. beden der Heylighen:
Hebr. 9. 22 9 En sy songhen een nieu liedt/ segghende:
ende 10. 10. f Ghy zijt weerdich den Boeck te nemē en
1. Pet. 1. 19 zijne Segelen te openen/ want ghy zijt ge-
1. Ioan. 1. 7 slachtet/ g en hebt ons Gode weder ghe-
h 1. Pet. 2. 9 cocht met uwen bloede wt allen Geslachte
Apoc. 1. 6 ende Tale/ ende Volcke ende Natie:
i Exo. 19. 3 10 h Ende hebt ons ghemaeckt Gode tot
Dani. 7. 10 Conincghen ende Priesters: ende wy sullen
k † Anders/ regneren op der Aerden.
duysenthich- 11 Ende ick sach ende hoorde rontomme
mael hon- den Throon/ ende der Dieren/ en der Ou-
dert duyst/ derlinghen/ een stemme veler Enghelen/
ende thien- ende haer getal was i k † veel duysenticht-
mael hon- mael duysenden:
dert duyst. 12 Segghende met luyder stemmen: l Het
l Apoc. 4. 11 Lam dat geslachtet is/ is weerdich te ont-
fangen de macht ende rijckdom/ ende wijs-
heydt/ ende cracht/ ende eere/ ende eerlick-
heydt/ ende lof.
13 Ende oock alle creaturen die in den He-
mel is/ ende op der Aerde/ ende onder de
Aerde/ ende inder Zee/ ende al wat daer in
is hoorde ick segghen: Hem die sitt op den
Throon/ ende den Lamme/ sy lof ende eere
ende heerlickheydt/ ende cracht/ van eeu-
wicheydt tot eeuwicheydt.
14 Ende de vier Dieren seyden: Amen. En
de vier ende twintich Ouderlingen vielen
neder/ ende aenbaden den Leuenden van
eeuwicheyt tot eewicheydt.

Dat vj. Capittel.

2. Wat ongheluck de vier Peerden van
verscheyden coleuren aenbrenghen/ in het
opnemen der vier seghelen des Boecks/
9. het ghescrey der Marteiaren/ en haer
ruste/ inde openinghe des vijfsten seghels/
12. de teeckenen gesien inden Hemel/ ende
op der Aerden/ in de openinghe des sesten
Seghels.

1 Ende ick sach/ als het Lam een van de
Seghelen open ghedaen hadde/ ende
ick hoorde een vande vier Dieren spre-
ken/ als de stemme eens Donderslaechs:
Coemt/ ende siet:
2 Ende ick sach/ ende siet: een wit Peert:
ende die daer op satt/ hadde eenen boghe:
ende hem is een croone gegeuen/ ende hy
ghinck wt ouerwinnende/ ende om dat hy
ouerwinnen soude.
3 Ende als het den tweedden Segel ghe-
opent hadde/ hoorde ic het tweedde Dier
spreken: Coemt, ende siet.
4 Ende daer ghinck een ander Peert wt/
dat roodt was: ende den ghenen die daer
op satt/ is ghegheuen den vrede wech te
nemen vander Aerden/ ende dat sy mal-
canderen dooden souden/ ende hem is een
groot Sweert ghegheuen.
5 Ende als het den derden Segel geopent
hadde/ hoorde ick het derde Dier seggen:
Coemt/ ende siet/ ende ick sach/ ende siet/
een swart Peert/ en die daer op satt/ had-
de een Waghe in zijn handt.
6 En ick hoorde een groote stemme in het
middē der vier Dierē/ seggēde: Een a mate a Griecx/
Tarwe voor eenen penninck/ en drie ma- Chenix
ten Gherste voor eenen penninck/ ende en
doet der Olye en den Wijn gheen schade.
7 Ende als het den vierden Seghel gheo-
pent hadde/ hoorde ick de stemme des vier-
den Diers segghen: Coemt/ ende siet.
8 Ende ick sach/ ende siet/ een vael Peert:
ende die daer op satt/ zijnen naem was de
Doodt: ende de Helle volcht met b hem b Of/ hem
nae: ende hen werdt macht ghegheuen te
dooden tot het vierde deel der Aerden met
den Sweerde/ met hongher/ ende met de
doodt/ ende door de Dieren der Aerden.
9 En als het den vijfsten Segel gheopent
hadde sach ic onder dē Altaer de zielen der
verslagenen om des woorts Gods wille/
ende om het ghetuyghenisse dat sy hielden.
10 En sy riepē met luyder stēme/ seggende: c 4. Esd.
Hoe lange c O heylige en warachtige Hee- 15. 21.
re/ oordeelt noch en wreect ghy onse bloet Apoc. 19. 2
niet vande Inwoonders der Aerden:
11 Ende eenen yeghelicken zijn witte cle-
deren ghegheuen/ ende hen is geseydt/ dat
sy noch eenen cleynen tijdt rusten souden/
tot dat oock hare medediennaers ende hare
broeders veruult worden/ die oock souden
ghedoodt worden/ ghelijck als sy.
12 Ende ick sach als het den sesten Seghel
gheopent hadde/ en siet/ daer is een groo-
te Aertbevinge ghewordem: ende dē Son-
ne is swart ghewoorden gelijck eenen hay-
ren sack, ende de Mane is gheheel gelijck
bloedt ghe-worden.
13 Ende de Sterren des Hemels zijn ghe-
vallen op der Aerden/ ghelijckde Vyghe-
boom

boom zijne ontijde vijghen afwoorpt / als
hy van grooten winde gheschudt wordt:
14 Ende de Hemel is wech gheweken ghe-
lijck eenen Brief die toegherolt wordt/
ende alle Berch ende Eylanden / zijn ver-
roert wt hare plaetsen.
15 Ende de Coningen der Aerden/ ende de
Overste/ ende de Rijcke/ en de Hooftman-
nen ende de Machtige/ ende alle Dienst-
bare / ende alle Vrije verberchden hensel-
uen inde Speloncken / ende in de Steen-
rotsen der Berghen/
b Esa.2.19 Osee 10.8 Luc.23.29 Apoca.9.6
16 En seyde tot de Bergē/ en tot de Steē-
rotsen: b Valt op ons/ ende verberght ons
van den aensichte des ghenen die op den
Throon sitt/ en van den toorn des Lams:
17 Want de groote dach zijner gramschap
is ghecomen: ende wie can staen?

Dat vij. Capittel.

3. Het groot getal der wtuercorenen die
bewaert worden in den dach der wrake
Gods/ 13. hare eerlickheyt ende troost.

1 Ende nae desen dach sach ick vier En-
gelen staen op de vier hoeckē der Aer-
den / ende hielden de vier Winden der
Aerden/ om dat gheene windt waeyen en
soude op der Aerden / noch op der Zee/
noch op eenighen Boom.
2 Ende ick sach eenen anderen Engel op-
comen vanden opganck der Sonnen/ ende
hadde den Seghel des leuendigen Gods/
ende riep met luyder stemme tot de vier
Engelen/ den welcken de macht ghegeuen
was der Aerden en der Zee te schadigen/
a Apo.9.4 b Ezec.9.4. c Oft/ versegheit
3 Ende seyde: a Schadet der Aerden niet/
noch der Zee/ noch den boomen/ b tot dat
wy de Dienaren onses Gods c geteeckent
hebben aen hare voorhoofden.
4 Ende ick hoorde het ghetal der ghener
die gheteeckent waren / vier hondert ende
veertich duysent gheteeckende wt allen
gheslachte der kinderen Israels.
5 Wt den geslachte Juda/ twaelf duysent
geteeckent: wt den geslachte Ruben/ twelf
duysent gheteeckent: wt den gheslachte
Gad/ twaelf duysent gheteeckent.
6 Wt den gheslachte Aser/ twaelf duysent
gheteeckent: wt den geslachte Nepthali/
twaelf duysent geteeckēt: wt den geslach-
te Manasse / twaelf duysent gheteeckent.
7 Wt den gheslachte Simeon/ twaelf duy-
sent geteeckēt: wt dē geslachte Leui/ twaelf
duysent gheteeckent: wt den gheslachte
Issachar/ twaelf duysent gheteeckent:
8 Wt den geslachte Zabulon/ twaelf duy-
sent geteeckent: wt den geslachte Joseph/
twaelf duysent geteeckent: wt dē geslachte
BenJamin / twaelf duysent gheteeckent.
b 4.Esdre 2.42.
9 b Nae desen sach ick ende siet/ een groo-
te Schare die niemant tellen en conde/ wt
aller Natie ende Gheslachte / ende Volcke/
ende Tonge/ die stonden voor den Throon
ende voor het Lam / becleedt met langhe
witte Cleederen / ende hadden Palmen in
hare handen:
10 En riepen met luyder stemme / seggende:
De salicheyt is van e † onsen God/ die op
den Throon sitt/ ende vanden Lamme.
e † Anders/ die sitt op de Throon onses Gods
11 Ende alle de Engelen stonden rondtom
den Throon/ ende der Ouderlingen / ende
der vier Dieren: ende zijn neder gheuallen
voor den Throon/ op hare aensichtē/ ende
hebben God aenghebeden/
12 Segghende: Amen: Seghentinge/ ende
eerlickheydt/ ende wijsheydt/ ende danck-
segghinghe / ende eere / ende macht / ende
cracht/ sy onsen Gode van eewicheydt tot
eewicheydt. Amen.
13 Ende een vande Ouderlingen seyde tot
my: Wie zijn dese/ die met lange witte clee-
deren becleedt zijn / ende van waer zijn sy
ghecomen?
14 Ende ic seyde hem: Heere/ ghy weet het:
Ende hy seyde my: Dese zijn de ghene die
ghecomen zijn wt groote verdruckinghe:
ende hebben hare cleederē f † gewasschen/ f † Anders/ ghebreedt
ende sy hebben hare cleederen wit ghe-
maeckt in het bloedt des Lams.
15 Hierom zijn sy voor den Throon Gods/
ende dienen hem nacht ende dach in zijnē
Tempel: ende die op den Throon sitt / sal
met hen woonen.
16 g Sy en sullen niet meer honger lijden/ g Esa.49.10
noch sy en sullen niet meer dorst lijden/
noch de Sonne en sal op hen niet vallen/
noch eenighe hitte:
17 Wāt het Lam dat middē inden Throon
is/ salse hoedē en salse bewegē tot de leuē-
de Fonteynen der wateren/ h en Godt sal h Esa.25.8.
alle tranen van hare ooghen afwasschen. Apoc.21.4.

Dat viij. Capittel.

1. De openinge des seuenden Segels/
3. de ghebeden der Heylighen geoffert. ende
de tempeesten verweckt door den seluen
Enghel/ 6. seuen Engelen met Trompet-
ten/ 7. met het ghelupt vande vier Trom-
petten wordt vyer ghesonden/ 9. de Zee
beroert/ 11. de wateren bitter ghemaeckt/
12. en de Sterren verduystert 13. drijderley
wee vercondicht door eenen Enghel.

1 Ende als het den seuenden Seghel op-
ghedaen hadde/ werdt daer stilte inden
Hemel/ ontrent een half vre.
2 Ende ick sach de seuen Engelen die voor
den Heere staen / ende hen werden seuen
Trompetten ghegheuen.
3 Ende daer quam een ander Enghel/ ende
stondt aenden Altaer/ ende hadde een gou
den Wieroockvat/ ende hem werdt veel
reuckwercks gegeuen/ om dat hijt met dē
ghebeden aller Heylighen a offeren soude/ a Gr. geuen
op den Altaer die voor den Throon was.
4 b Ende den roock des reuckwercks met b Psal.143.2
den ghebeden der Heyligen/ ginck op van
de handen des Enghels voor God.
5 Ende de Enghel nam het Wieroockvat/
ende vulde dat vanden vyere des Altaers/
ende wierp het inde Aerde: ende daer wer-
den stemmen ende Donderslaghen / ende
Blixemen/ ende Aertbeuinghen.
6 Ende de seuen Engelen/ die de seuen Ba-
suynen hadden/ bereydden hen om te Ba-
suynen.
7 Ende de eerste Engel heeft ghebasuynt/
ende daer is geworden Hagel ende Vyer/
ghemengt met bloedt: ende zijn op de Aer-
de ghewoorpen: ende het derde deel der
Boomen is verbrandt/ ende alle het groe-
ne Gras is verbrandt.
8 Ende de tweedde Enghel heeft gheba-
suynt / ende daer is als eenen grooten
Berch met vyer brandende/ in de Zee ge-
worpen: ende het derde deel der Zee is
bloedt gheworden.
9 Ende het derde deel der leuende creatue-
ren inder Zee/ zijn gestoruen/ ende het der-
de deel der Schepen is vergaen.
10 Ende de derde Engel heeft ghebasuynt/
ende daer is gheuallen van den Hemel een
groote bernende Sterre/ ende is geuallen
op het derde der Waterstroomen/ ende op
de waterfonteynen.
11 En de naem der Sterre werdt genaemt
Alssen/ ende het derde deel der wateren is
Alssen ghewoorden/ ende vele menschen zijn
gestoruen vande wateren / want sy waren
bitter gheworden.
12 Ende de vierde Engel heeft gebasuynt/

ende het derde deel der Sonne werdt ghe-
slagen / ende het derde deel der Mane / en
het derde deel der Sterren: so dat het der-
de deel van dien is verduystert geworden:
en het derde deel des daechs niet en luch-
tede, ende des nachts desghelijcks.
c † Anders/ Arent
13 Ende ick sach/ en hoorde eenen c † En-
ghel vliegen midden door den Hemel/ seg-
ghende met luyder stemme: Wee, wee, wee
den Inwoonderen der Aerden/ vande an-
dere stemme der Basuynen dier drie Enge-
len die basuynen sullen.

Dat ix. Capittel.

1. Met het geluyt des vijfsten en sesten Enghels/ 3. comen de Sprinckhanen op vanden put des afgroudts / 4. wtneminghe der gheteeckenden/ 15. de vier Engelen werden ontbonden/ en Ruyters ghesonden/ om de boose te straffen.

1 EEnde de vijfste Engel heeft gebasuynt/
ende ick hebbe ghesien/ dat een Sterre
wt den Hemel gheuallen was op der
Aerden: ende haer is de Sleutel des puts
des Afgronts ghegheuen.
a Apo.14.11 ende 19.3
2 Ende sy heeft den put des Afgronts op-
ghedaen/ a ende daer is roock ghecomen
wt den putte / als roock eens grooten O-
uens: ende de Sonne is verduystert ghe-
worden/ en de lucht vanden roock des puts.
3 Ende vanden roock quamen Sprinck-
hanen wt op der Aerden / ende hen werdt
macht ghegheuen/ ghelijck de Schorpioe-
nen der Aerden macht hebben.
b Apoc.7.3
4 Ende hen werdt ghesepdt: b dat sy het
gras der Aerden niet en souden schadigen/
noch yet dat groen is/ noch eenighen boom:
c Ezec.9.5
c maer alleenlic den menschen die het teecken
Gods op haer voorhooft niet en hebben.
5 En hen werdt gegeuen/ niet dat sy se sou-
den dooden / maer dat sy souden ghequelt
worden vijf maenden: ende hare quellinge
sy ghelijck de quellinghe des Scorpioens/
als hy den mensche steeckt.
d Apo.6.16. Esa.2.19 Ierem.8.3 Osee 10.8 Luc.23.29
6 d Ende in die dagen sullen de menschen
de doodt soecken/ ende en sullense niet vin-
den: ende sy sullen begheeren te steruen/
ende de doodt sal van hen vlieden.
e Exo.10.4 Sapi.16.9
7 e En de gedaente der Sprinckhanen wa-
ren ghelijck den Peerden/ die ter oorloghe
bereydt zijn: ende op hare hoofden waren
als croonen ghelijck gout / ende hare aen-
sichten ghelijck menschen aensichten.
8 En sy hadden hayr als vrouwen hayr: en
hare tanden/ waren als Leeuwen tanden:
9 Ende sy hadden borstwapenen/ ghelijck
yseren borstwapenen / ende het gheruysch
haerder vleughelen / als wagens met vele
Peerden ter oorloghen loopende.
10 Ende sy hadden steerten / ghelijck den
Scorpioenen/ ende in hare steerten waren
prickels / ende hare macht was den men-
schen te schadighen vijf Maenden.
11 Ende sy hadden ouer hen eenen Coninc/
den Enghel des Afgronts / ghenaemt int
Hebreeusche/ Abaddon/ ende int Grieksche
f Dat is/ Verderuer.
is hy ghenaemt/ f Appollyon.
12 Dat een wee is wechgegaen: Siet/ daer
comen noch twee Ween na desen.
g Griecx/ hoornen
13 Ende de seste Enghel heeft ghebasuynt/
ende ick hoorde wt de vier g hoecken des
gouden Altaers/ die voor Godt was/ een
groote stemme:
14 Segghende totten sesten Enghel/ die de
Basuyne hadde: Ontbindt de vier Enge-
len/ die aenden grooten waterstroom Eu-
phrates ghebonden zijn.
15 Ende de vier Enghelen zijn ontbonden
ghewordden/ welcke bereydt waren tot der
vre/ ende Dach/ ende Maent/ ende Jaer/
om het derde deel der menschen te dooden.
16 En het getal der Ruyterschen krijgers
was tweemael duysentmael hondert duy-
sent: ende ick hoorde haer getal.
17 Ende alsoo sach ick de Peerden in het ge-
sichte: en die daer op saten/ hebbende vye-
righe/ ende peertsche/ en sulphuren borst-
wapenen: en de hoofden der Peerden/ als
Leeuwen hoofden / ende wt hare monden
quam vyer/ ende roock/ ende sulphur.
18 Ende van dese drie/ is het derde deel der
menschen ghedoot / van den vyere / ende
vanden roocke/ ende vanden sulphere/ dat
wt haren monde ginck.
19 Want hare cracht is in haren mont / en
in hare steerten. Want hare steerten zijn
ghelijck Slangen/ ende hebben hoofden/
ende daermede doen sy de schade.
20 Ende de andere menschen die niet gedoot
en zijn door dese plagen / hebben hen niet
bekeert vande wercken harer handen/ om
niet te aenbidden de Duyuelen: h en de h Psal.114 ende 134.
gouden en siluerne/ en eernen/ en steenen/
ende houten Afgoden/ die noch sien/ noch
hooren/ noch wandelen en connen:
21 Noch sy en hebben hen niet bekeert
van hare doodtslagen/ noch van hare ver-
giftinghen noch van hare hoererie/ noch
van hare dieuerie.

Dat x. Capittel.

1. Van den Engel die den Boeck hielt/ welcken Joannes at/ en vercondichde het eynde der Werelt/ 4. de stemme der seuen donderslaghen versegheit.

1 EEnde ick hebbe ghesien eenen anderen
stercken Enghel van den Hemel afco-
men/ die met een wolcke ommecleedt
was/ en de Regenboge was op zijn hooft
en zijn aensichte als de Sonne/ ende zijne
voeten als vyerighe pilaren.
2 En hy hadde in zijne hant een open boec-
ken: en hy sette zijnen rechteren voet op de
Zee/ ende den slincken op de Aerde.
3 Ende riep met luyder stemme/ ghelijck
een Leeu briescht: ende als hy gheroepen
hadde/ spraken seuen donderslagen hare
stemmen:
4 En doe de seuen donderslagen hare stem-
men gesproken hadden/ soude ickse gescre-
uen hebben: maer ick hoorde een stemme
wt den hemel/ die tot my seyde: Versegelt
wat de vier donderslagen gesproken heb-
ben/ ende en schrijftse niet.
5 a Ende de Enghel dien ick sach staen a Dan.12.
op der Zee / ende op de Aerde / hief zijn
hant op nae den Hemel/
6 En swoer by den Leuenden van eewic-
heyt tot eewicheyt/ die den Hemel en wat
daer in is/ gheschapen heeft/ en de Aerde/
ende wat daer in is/ ende de Zee / ende
wat daer in is/ dat daer gheen tydt meer
wesen soude:
7 Maer dat in de daghen der stemmen
des seuenden Enghels/ als hy basuynen
soude/ de verborghentheyt Godts soude
veruult worden/ gelijck hy zijnen Diena-
ren den Propheten vercondicht heeft.
8 Ende de stemme die ick hoorde wt den
Hemel/ sprack wederom met my / en sey-
de: Gaet/ ende neemt dat open boecrken/
dat inde handt des Enghels is/ die opter
Zee ende opter Aerden staet.
9 En ick ginck tot den Enghel/ en seyde:
hem: Geeft my dat boecrken: En hy seyde
my: b Neemt en eet dat/ en het sal uwen b Ezech.3.
buyck bitter maken/ maer in uwen mont
sal het soete wesen als honich.
10 En ic nam dat boecrken wt der hant des
Engels/ en ick at het/ en het was in mijnen
monde

monde als soet honich: eñ als ick het ge-
geten hadde/ wert mynen buyck bitter.
11 Eñ hy seyde tot my: Ghy moet weder-
om Propheteren/ by volcken eñ natiē/ eñ
tonghen/ ende vele Coninghen.

Dat xj. Capittel.

1. Joannes is bevolē dē Tempel te me-
ten/ 3. vande twee getuygē vanden Heere
verweert/ 7. eñ vermoort van de beeste/ ꝛc.
eñ daer na verweckt in eerlickheyt/ 15. In
het geluyt des sevenden Engels is Chri-
stus verheven/ ende Godt ghepresen door
de vyer ende twintich Ouderlinghen.

a Ezec.44.5 ende 41. 42. 43.

1 Ende a my wert een riet gegeven ghe-
lyck een Roede/ eñ de Enghel stont by
my/ segghende: Staet op/ eñ meet den
Tempel Gods/ ende den Altaer/ ende die
daer in aenbidden:

b † Anders / binnen.

2 Maer de sale die b † buyten den Tem-
pel is/ worpt wt/ ende en meet die niet:
want hy is den Heydenen gegeven / ende
de heylighe Stadt sullen sy twee eñ veer-
tich maenden betreden.
3 Ende ick sal hem mynen tween getuy-
gen gheven / ende sy sullen propheteren
duysent twee hondert ende tsestich dagē/
becleedt met sacken.

c Zac.4.2.5

4 c Dese zyn twee Olijfboomen/ eñ twee
candelarē/ die voor dē God der Aerdē staē:
5 Eñ ist dat hen yemāt wil schadigē/ daer
sal vyer wt harē mōt gaē/ eñ hare vyandē
verteeren: eñ ist dat hen yemant wil scha-
dighen/ die moet alsoo ghedoot worden.
6 Dese hebben de macht den Hemel te
sluyten/ op dat het niet en reghene in de
daghen haerder Prophecie: ende hebben
macht over de wateren/ die te veranderē
tot bloet ende de Aerde met alle plage te
slaen/ soo menichmael sy willen.

d Dan.7.21. Apoca.13.7.

7 d Eñ als sy hare getuygenisse sullē vol-
eynt hebben/ sal het Dier dat wt den Af-
gront coemt/ crych tegen hen voeren/ eñ
salse overwinnen/ ende salse dooden.
8 Eñ hare lichamen sullen ligghen op de
strate der grooter Stadt / die Geestelick
genaemt wort Sodoma/ ende Egyptus/
daer oock onse Heere ghecruyst is.
9 Eñ sy sullen wt de volcken eñ geslach-
ten/ eñ tongen/ eñ natien hare lichamen
sien/ dry dagen eñ eenen halven/ eñ sullen
hare lichamen niet laten in gravē leggē.
10 Ende die opter Aerden woonen/ sullen
blyde ende vrolick wesen over hen / ende
sullen malcanderen gaven senden/ om dat
dese twee Propheten de inwoonders der
Aerden ghequelt hebben.
11 Ende na dry dagen ende eenen halven
is de Geest des levens van Gode tot hen
inghegaen/ ende zyn op hare voeten ghe-
staen/ ende daer is groote vreese gheco-
men over de gene diese saghen.
12 Eñ sy hoorden een groote stemme wt
dē Hemel tot hen seggen: Coemt hier op/
eñ sy gingen op inden Hemel in eē wol-
ke/ ende hare vyanden aenschoudense.
13 Eñ te dier selver ure is groote Aertbe-
vinge geworden/ eñ het thiende deel der
stat is gevallen/ eñ daer zyn inde Aertbe-
vinge gedoot namen van menschen/ seven
duysent/ eñ de andere zyn verschrickt ghe-
worden/ ende hebben den Gode des He-
mels eere ghegheven.
14 Dat tweedde wee is wech gegaen/ het
derde wee coemt haestelick.
15 Eñ de sevende Engel heeft gebasuynt/
eñ daer zyn groote stemmen geschiet indē
Hemel/ segghende: De Coninckrycken der
werelt zyn onses Heeren geworden/ ende
zyns e Christi/ ende hy sal regneren van
eewicheyt tot eewicheydt.

e Dat is/ Gesalfden/

16 Ende de vier ende twintich Ouderlin-
ghen die voor Godt sitten op hare troo-
nen/ zyn op hare aensichten gevallen/ en-
de hebben Godt aenghebeden/
17 Segghende: Wy dancken u Heere Godt
Almachtich/ die Is/ eñ die Was/ ende die
Comen sal: dat ghy uwe groote macht ge
nomen hebt/ ende regneert.
18 Eñ de Heydenen zyn toornich gewor-
den/ eñ uwen toorne is gecomen/ ende de
tydt der dooden dat sy geoordeelt wordē:
ende dat ghy uwen Dienaren den Pro-
pheten ende den Heylighen/ ende den ge-
nen die uwen Naem vreesen/ den cleynen
ende den grooten loon gheeft : ende dat
ghy de ghene verderft: die de Aerde ver-
derven.
19 Eñ de Tempel Godts in den Hemel is
geopent ghewordē/ ende de Arcke zyns
Verbondts is ghesien geworden in zynē
Tempel: ende daer werden blixemen eñ
stemmen/ ende donderslaghen/ ende aert-
bevinghe/ ende groote haghel.

Dat xij. Capittel.

1. Van de bevruchte vrouwe/ gewacht
vanden Draeck/ 7. overwinninghe tegen
hem ghecreghen door Michael/ voor de
gheloovighe.

1 Ende daer is een groot teecken gesien
inden Hemel: Een vrouwe becleet met
der Sonne/ eñ de Mane onder hare
voeten/ ende op haer hooft een croone vā
twaelf sterren:
2 Eñ sy was bevrucht/ eñ riep/ hebbende
smerte ende quellinghe om te baren.
3 Eñ daer is een ander teeckē gesien indē
Hemel/ eñ siet/ eē groote roode Draec heb
bēde seven hoofden/ eñ thien hoornen/ eñ
op zyne hoofden seven croonen:
4 Eñ zynē steert track het derde deel der
sterren des Hemels/ eñ wierpse ter Aerdē
Eñ de Draeck stont voor de vrouwe die
baren soude/ om de vrucht te verslinden
als sy soude ghebaert hebben.
5 Eñ sy baerde eenen manlicken sone/ die
alle Heydenen soude a hoeden metter yse- a Oft/ regeren.
ren roede: ende haer kint wert wech ghe-
nomen tot Godt ende zynen throon.
6 b Eñ de vrouwe vluchtede inde woestij b Apo.12.14
ne daer sy plaetse hadde vā Gode bereyt/
dat syse daer onderhielden/ duysent twee-
hondert ende tsestich daghen.
7 Ende daer is crych ghewordē in den
Hemel/ Michael eñ zyne Engelen crych-
den teghen den Draeck/ ende de Draeck
streedt ende zyne Enghelen.
8 Maer sy en hebben niet vermoghen/
noch haer plaetse en is niet meer in den
Hemel ghevonden.
9 c Ende hy is ghewo rpen de groote c Luc.10.18.
Draeck/ de oude Slanghe/ die ghenaemt Apoc.20.2.
wordt de Duyvel / ende de Satan/ die de
gheheele werelt verleydt/ hy is segge ick
geworpen op de Aerde/ ende zyne Enghe
len zyn met hem ghewo rpen.
10 Eñ ick hoorde een groote stemme/ seg-
gende inden Hemel: Nu is de salicheydt
ende macht/ ende het Coninckrycke onses
Gods gewordē/ eñ de macht zyns d Chri- d Dat is/
sti/ want de verclagher onser broederen/ ghesalfden/
diese voor Godt verclaechde / nacht ende
dach/ die is nu neder ghewo rpen.
11 Eñ sy hebben hem overwonnē door het
bloet des Lams/ eñ door het woort harer
getuygenisse/ ende sy en hebben haer e le- e Griecx/ sie
ven niet lief ghehadt totter doodt. le.
12 Hierom verblydt u ghy Hemelen/ eñ die

daer in woont. Wee den ghenen die opter
Aerden ende opter Zee woonen: want de
Duyvel is tot v lieden afghecomen / die
seer toornich is, dewyle hy weet dat hy
cleynen tydt heeft.
13 Eñ als de Draeck sach / dat hy op de
Aerde geworpẽ was, heeft hi de Vrouwe
vervolcht, die een mãneckẽ gebaert hadde.
f Apoc.12.6. 14 f Eñ der Vrouwen zyn gegheuen twee
vleughelen eens grooten Arents, om dat
sy soude vlieghen van de tegenwoordic-
heydt des Draecx in de woestyne in haer
/g Dan.12.7 plaetse, waer sy gevoet wert, g eenen tyt
h Griecx/ ende tyden, ende halven tydt, h wt den
van. aensichte der Slanghen.
15 Ende de Slange schoot wt haren mon
de water / als eenen stroom / achter de
vrouwe om haer van den stroom te doen
wech stroomen.
16 Eñ de Aerde is der vrouwẽ te hulpe ge
comen, eñ heeft haren mont opgedaẽ, eñ
heeft den stroom opgesopẽ, diẽ de Draec
wt haren monde geworpen hadde.
17 Ende de Draeck was toornich op de
vrouwe, ende is gegaen om crijch te voe-
ren tegen de andere van haren sade, die de
geboden Gods hielden, ende het getuyge
nisse Jesu Christi hadden.
i † Anders/ 18 Ende i † hy stont aen het sant der Zee.
ick stont etc

Dat xiij. Capittel.

I. Van de Beeste, die alle de verworpe-
ne verleydt, II. bevesticht door een ander
Beeste.

a Apoc.17. 1 EN de ick sach van der Zee een Beeste
9.12. op comen / a de welcke hadde seuen
Dan.7.20. hoofden ende thien hoornen: eñ op ha
re hoornen thien croonen: ende op hare
b Gr. naem hoofden eenen b lasterlicken naem.
der lasteri 2 Eñ de Beeste die ick sach, was ghelijck
ghe. een Pardel / ende hare voeten als eens
Beyrs voeten, ende haren muyl / als de
muyl eens Leeuws, ende de Draeck gaf
haer zyn macht, ende zijnen Throon, en-
de groote moghentheydt.
3 Eñ ick sach een van hare hoofden / als
ter doot geslaghen, ende zijne doodelicke
wonde wert genesen: eñ geheel Aertrijck
is verwonderende de Beeste ghevolcht.
4 Eñ sy hebben den Draeck aengebeden/
die der Beeste macht gegeuen hadde, en-
de sy hebben de Beeste aengebeden, seg-
ghende: Wie is gelijck dese Beeste? Wie
can met haer crijghen?
5 Eñ haer is eenen mont ghegheuen, om
groote dingen eñ lasteringen te spreken:
ende haer is macht gegeuen te doẽ twee
ende veertich maenden.
6 Eñ sy dede haren mont open, om laste-
ringen te spreken tegen Godt, om zijnen
Naem eñ zijne Woonstede te lasteren, eñ
de ghene die in den Hemel woonen.
c Dan.7.21. 7 c Eñ haer is gegeuẽ crijch te voerẽ te-
Apoc.11.7. gen de Heylighen, eñ die te overwinnen, eñ
haer is macht gegeuen over alle Geslach-
te, ende Tonghe, ende Natie.
8 Ende sy sullen haer aenbidden alle die
d Apoc.3.5. opter Aerden woonen, d welcker namen
ende 20.12. niet gheschreuen en zijn in den Boec des
ende 21.27. Lams dat gheslacht is van den beginne
Philip.4.3. der Werelt.
9 Ist dat yemant ooren heeft / die hoore.
10 Ist dat yemant gevangen leydt, die sal
e Gen.9.6. inde gevanckenisse gaen: Ist dat e yemãt
Mat.26.52 met den sweerde doodt, die moet metten
f Apo.14.12 sweerde gedoot worden. f Hier is de lydt-
saemheyt eñ het gheloove der Heylighen.
11 Ende ick sach een ander Beeste vander
Aerden op comen, ende hadde twee hoor
nen ghelijck het Lam, ende sprack gelijck
de Draeck.
12 Ende sy doet alle de macht der eerster
Beesten voor haer / ende sy maeckt dat
de Aerde ende die daer in woonen, de eer-
ste Beeste aenbidden / wiens doodelicke
wonde ghenesen was.
13 g Eñ doet groote teeckenen, soo dat sy g 2.Tes.2.9.
oock vyer vanden Hemel doet comen op
der Aerde, voor den menschen.
14 h Ende verleydtse die op der Aerden h Deu.13.1.
woonen, om der teeckenen wille die haer Mat.24.24.
gegeuen zijn om voor de Beeste te doen/ Apoc.16.14.
segghende tot de inwoonders der Aer- ende 19.20.
den dat sy een Beelt maken souden der
Beesten, die de wonde des sweerts had-
de, ende weder leefde.
15 Ende haer werdt ghegeuen, den Beel-
de der Beesten eenen geest te gheuen dat
oock het Beeldt der Beesten spreken sou
de: ende te maken dat alle die het Beeldt
der Beeste niet aen en baden / ghedoodt
souden worden.
16 Eñ maecktse alle / de groote eñ cleyne/
de rijcke eñ arme, de vrye, eñ dienstbare/
dat sy hen een merckteecken geeft op ha-
re rechter hant, oft op hare voorhooft.
17 Eñ dat niemant en mach coopen noch
vercoopen / dan die dat merckteecken
heeft, oft den naem der Beeste/ oft het ge
tal haers naems.
18 Hier is wijsheyt: wie verstant heeft, die
rekene het getal der Beeste / want het is
eens menschen getal, eñ zyn ghetal is ses
hondert ende ses ende t'sestich.

Dat xiiij. Capittel.

I. Het schoon gheselschap des Lams/ 6.
een Engel verconidicht het Evangelium/
8. een ander den val van Babylon/ 9. de
derde, datmen vliede van der Beeste/ 13.
het geluck der gener die inden Heere ster-
ven/ 15. van den Oogst ende wijnoogst des
Heeren.

1 EN de ick sach, ende siet, het Lam stont
op den berch Sion ende met hem hon-
dert vier ende veertich duysent, die dẽ
Naem zyns Vaders hadden op haer
voorhoofden a † gheschreuen. a † Ander/ [illegible]
2 Eñ ick hoorde een stemme wt den He-
mel, gelijck een stemme veler wateren, eñ
gelijck een stemme eens grooten donder-
slaechs: eñ ick hoorde een stemme vã har
penspeelders, die op Harpen speelden/
3 Ende songen als eenen nieuwen sanck
voor den Throon, eñ voor de vier Dierẽ/
eñ de Ouderlingen: eñ niemant en conde
den sanck leeren, dan die hondert vier eñ
veertich duysent, namelick / die van der
Aerden ghecocht waren.
4 Dese zyn, die met vrouwen niet bevleckt
en zijn/ b want sy zijn Maeghden: dese b 2.Cor.11
volgen het Lam waer het gaet. Dese zyn
ghecocht van de menschen, eerstelinghen
Gode, ende den Lamme:
5 Eñ in haren mont en is gheen bedroch
gevonden: want sy zijn onstraffelick voor
den Throon Godts.
6 Eñ ick sach eenen anderen Engel vlie-
ghen midden inden Hemel / eñ hy hadde
een eewich Evangelium, om den inwoon
ders der Aerden te verconidigen, ende al- c Gen.1.
len Natien ende Gheslachten, ende Ton- Psa.33.
ghen, ende Volcken/ ende 124.
7 Segghende met luyder stemme: Vreest ende 14
Godt, ende gheeft hem eerlickheyt, want Acta.14.
de ure zijns Oordeels is ghecomen: ende ende 17.
aenbidt hem / c die den Hemel eñ de Aer- d Apoc.18.
de ghemaeckt heeft / ende de Zee / ende Esa.21.9
de waterfonteynen. Iere.51.

Ende

8 Ende daer is een ander Enghel ghe-
volcht/ seggende: b Sy is ghevallen / sy is
ghevallen/ Babylon die groote Stadt/ om
dat sy wt den wijn des toorens harer hoe
rerie allen volckē te drincken gegeuē heeft.
9 Eñ de derde Enghel is hen ghevolcht/
segghende met luyder stemme: Ist dat pe-
mant de Beeste aenbidt ende haer Beelt/
eñ een merckteecken neemt op zijn voor-
hooft/ oft op zijn rechter handt:
10 Die sal oock drincken van den wijn des
toorens Godts van den louteren wijne
gheschoncken in den Drinckbeker zijns
toorens: ende sal gepijnicht worden met
vyer en de sulphur voor de heylige Enge-
len/ ende voor het Lam.
e Apoc.9.2. ende 19.3. 11 e Ende de rooch harer pijninghe sal op
gaen van ewicheyt tot ewicheyt/ eñ sy
en sullē geē ruste hebben dach noch nacht
die de Beeste ende haer Beelt aenbidden/
ende ist dat yemandt het merckteecken
haers Naems ontfangt.
f Apoc.13.10 12 f Hier is de lijtsaemheyt der Heyligen/
hier zijn die de gheboden Godts houden/
ende het gheloove Jesu.
13 Eñ ick hoorde een stemme wt den He-
mel tot mij seggē: Schrijft/ Salich zijn de
g Oft/om des Heeren wil. Dooden/ die g inden Heere sterue: De Geest
h Oft/om dat. seyt: h Dat sy rusten van haren arbeydt/
ende hare wercken volghen hen na.
14 Ende ick sach eñ siet een witte wolc-
ke/ ende op de wolcke sat een/ die des men
schen sone ghelijck was/ hebbende op zijn
hooft een gouden croone / ende in zijne
handt een scherpe sickel.
15 Ende daer is ghecomen een ander En-
ghel wt den Tempel / roepende met luy-
der stemmen tot hem die op de wolcke
i Joel.3.13. Mat.13.39 sat: i Sendt v sickel/ ende maeyt / want
de tijt om te maeyen is v ghecomen: want
den Oogst der Aerden is dorre ghe-
worden).
16 Ende die op de wolcke sat / sandt zijn
sickel op de Aerde/ ende de Aerde werdt
ghemaeyt.
17 Ende een ander Enghel quam wt den
Tempel die inden Hemel was/ ende had-
de oock een scherpe sickel.
18 Eñ daer quam een ander Engel van-
dē Altaer die macht hadde ouer het vier/
eñ riep met luyder stemme tot hem die de
scherpe sickel hadde segghende: Sendt v
scherpe sickel eñ snijt de Wijnstocken der
Aerden: want hare Druyuen zijn rype.
19 Ende de Engel sandt zijn sickel op der
Aerden/ ende snedt den Wijngaert der
Aerden/ ende wierpse in de groote persse.
des toorns Godts.
20 Eñ de persse wert buyten der Stat ge-
treden eñ het bloet is gecomē wt de pers-
se tot de toomen der Peerden/ duysende
ses hondert Stadien verre.

Dat xv. Capittel.

1. Van de seuen Engelen/ die de seuen
laetste plaghen hebben/ 3. den sanck der
ouerwinners der Beeste/ 7. van de seuen
Phiolen der toornicheyt Godts.

1 Ende ick sach een ander groot eñ won-
derlick teecken in den Hemel / seuen
Enghelen / hebbende de seuen laetste
a Griecx/in plaghen/ want a met dese is de toornic-
heyt Godts voleynt.
b Apoc.4.6 2 Ende ick sach als b een glasen Zee/ ge-
mengt met vyer / ende die ouerwinners
waren van der Beeste eñ van haer Beelt
ende van haer merckteecken / eñ van den
ghetale haers naems/ dat sy stonden aen
de glasen Zee, hebbende Harpen Godts,
3 Ende songhen den sanck Mosis des
Dienstknechts Godts, eñ den sanck des
Lams/ seggende: Uwe wercken zijn groot
ende wonderlick Heere Godt almachtich
uwe wegen zijn c rechtueerdich eñ waer- c Ps.145.17.
achtich Conninck der Heylighen.
4 d Wie sal v niet vreesen Heere/ eñ uwē d Jere.10.6
Naem prijsen? Want ghy zijt alleen hey-
lich/ want alle Heydenen sullen comen/ eñ
voor v aenbidden: want uwe oordeelen
zijn openbaer ghewordeu.
5 Eñ na desen sach ick eñ siet de Tempel
des Tabernakels der getuyghenisse in den
Hemel/ werdt gheopent.
6 Ende de seuen Enghelen/ hebbende de
seuen plaghen/ quamen wt den Tempel/
becleedt met reynen ende claren lijnwade/
ende omme de borsten ommegordt met
gouden gordelen.
7 Eñ een van de vier Dieren gaf den se-
uen Enghelen seuen gouden Phiolen vol
der toornicheydt Godts / die leeft van e-
wicheyt tot ewicheydt.
8 e Eñ de Tempel wert veruult van den e Eze.44.4
rooch wt de eerlickheyt Godts, eñ wt zij-
ne macht, eñ niemant en conde indē Tem
pel gaen, tot dat de seuen plagen der seuē
Enghelen voleyndt waren.

Dat xvj. Capittel.

1. Van de Phiolen hier eñ daer wtghe-
stort door de Engelen/ eñ wat plagē daer
na volgen/ 15. waerschouwinghe datmen
moet toesien voor hemselven.

1 Ende ic hoorde een groote stemme wt
den Tempel/ seggen tot de seuen En-
gelen: Gaet giet de seuen Phiolen der
toornicheyt Godts wt op de Aerde.
2 Ende de eerste is wtghegaen / eñ heeft
zijn Phiole wtghegoten op de Aerde/ en-
de daer is ghecomen een quade boose
sweere op de menschen / die het merck-
teecken der Beeste hadden/ ende die haer
Beeldt aenbaden.
3 Eñ de tweede Engel heeft zijn Phio-
le wtgegoten inde Zee/ eñ is gheworden
als bloet eens dooden lichaems / eñ alle
leuendige siele is ghestoruen inde Zee.
4 Eñ de derde Engel heeft zijn Phiole wt
ghegoten inde waterstroomen/ ende inde
fonteynen/ ende sy zijn bloet ghewordeu.
5 Ende ick hoorde den Enghel der wate-
ren segghen: Ghy zijt rechtueerdich Hee-
re/ die Js ende die Was / ende heylich/
om dat ghy dit gheoordeelt hebt.
6 a Want sy hebben het bloet der Heyli- a Math.23
gen ende der Propheten wtgestort / eñ ghy 34.
hebt hen bloet te drincken gegeuen: want
sy zijnt weerdich.
7 Ende ick hoorde eenen anderen van-
den Altaer segghen: Ja Heere Godt Al-
machtich/ uwe oordeelen zijn waerachtich
ende rechtueerdich.
8 Ende de vierde Engel heeft zijn Phio-
le wtghegoten in de Sonne/ ende haer is
ghegheuen de menschen te quellen met
hitte b door vyer. b Griecx/in
9 Ende de menschen brandden met groo-
ter hitte / ende sy lasterden den Naem
Godts/ die macht hadde ouer dese pla-
gen ende en bekeerden hen niet/ om hem
eere te gheuen.
10 Eñ de vijfde Enghel heeft zijn Phiole
wtgegotē op den Throon der Beeste/ eñ
haer rijcke is verduystert gewordē/ eñ sy
knauden hare tonghen van smerte:
11 Ende sy lasterden den God des Hemels
van hare smerten ende van hare sweeren/
ende sy en bekeerden hen niet van hare
wercken.

12 Ende seste Engel heeft zijn Phiole wt-
gegotẽ op dẽ grootẽ waterstroõ Euphra
tẽ/ en zijn water is wtgedrooght / om dat
bereyt soude wordẽ de wech der Conin-
ghen/ van den Opganck der Sonnen.
13 Ende ick sach wt den mont der Draken/
en wt den mont der Beeste / ende wt den
mont des valschen Propheets/ drie onrey
ne geesten gaen gheijck Vorsschen:
c 2.Tes.2.9. Apoc.13.14. ende 19.20. 14 c Want sy zijn geesten der Duyvelẽ/ en
doen teeckenen om te gaen tot de Conin-
gen der Aerden/ en der geheelder Werelt/
om hen te vergaderen totten Crijch dies
grooten daechs Godts Almachtich.
d Mat. 24. 44. Luce 12. 40. 1. Thes.5.6. 2. Petr.3.10 Apoca. 3.3. 15 d Siet/ ick come als een Dief: Salich
is hy die waeckt/ e en zijne cleederen be-
waert/ op dat hy niet naect en wandele/
ende zijn schande niet ghesien en worde.
16 Ende sy vergaderdense in een plaetse/ ge-
naemt int Hebreeusche/ Armageddon.
e 2.Cor.5.3. Apoca.3.18. 17 Ende seuende Engel heeft zijn Phiole
wtghegoten inde lucht/ ende daer quam
een groote stemme wt den Tempel des
Hemels van den Throon/ segghende: Het
is gheschiedt.
18 Ende daer zijn stemmen / ende donderslag-
ghen/ ende blixemen gheschiet/ ende daer
is groote Aerdbevinge geschiedt/ sulcks
als niet gheschiet en is vã dat de menschẽ
op de Aerde geweest zijn/ sodanige Aert-
bevinghe / soo groot.
19 Ende groote Stadt is in drie deelen ge
scheurt/ ende Steden der Heydenen zijn
ghevallen: en de groote Babylon is voor
f Jere.25.15 Gode in gedachtenisse gecomẽ/ f om haer
te geven den Drinckbeker des wijns der
verbolghentheyt zijns toorens.
20 Ende alle Eylanden zijn ghevloden/
ende de Berghen en zijn niet ghevonden.
21 Ende daer is grooten haghel als van
een pont ghevallen van den Hemel op de
menschen : ende de menschen lasterden
Godt/ om der plaghe des haghels, want
zijne plaghe was seer groot.

Dat xvij. Capittel.

1. Beschrijvinge der grooter Hoere/ ha
re grouwelickheyt ende straffe/ 14. de o-
verwinninghe des Lams.

1 Ende een van de seven Engelen die de
seven Phiolen hadden / quam / ende
sprack met my/ seggende tot my: Coẽt
ick sal v toonen het oordeel der grooter
hoeren die op vele wateren sit:
a Apo.18.3. 2 a Met der welcker de Coninghen der
Aerden ghehoereert hebben/ ende de In-
woonders der Aerden zijn dronckẽ ghe-
worden van den wijne harer hoererie.
3 Ende hy brachte my wech inden Geest
in een woestijne/ ende ic sach een vrouwe
sitten op een rooserwighe Beeste / vol
namen der lasteringhe/ ende hadde seven
hoofden ende thien hoornen.
4 Ende vrouwe was becleet met purpu-
ren ende rooseverwe/ ende verguldt met
goude/ ende costelicke steenen/ ende Peer
len: ende hadde in hare hant eenen gou-
den Drinckbeker vol grouwelickheden
ende onreynicheden harer hoererie:
5 Ende op haer voorhooft eenen Naem
gheschreven: Verborgentheyt/ de groote
Babylon/ moeder der hoererien en grou-
welickheden der Aerde.
b Of/ Mar telaren. 6 Ende ick sach die vrouwe dat sy dronc
ken was van den bloede der Heylighen/
en van den bloede der b Getuygen Jesu:
ende ick was verwondert met groote ver
wonderinghe/ doe ickse sach.
7 Ende de Engel seyde my: Waerom zijt
ghy verwondert? Ick sal v seggen de ver
borgentheyt der vrouwen ende der Bee-
ste diese draecht / welcke seven hoofden
heeft ende thien hoornen/
8 De Beeste die ghy ghesien hebt was/
ende en is niet/ ende sal van den Afgront
op comen/ en gaet ter verderuinge/ en die
c Apo.13.8 op der Aerden woonen/ (c wiens namen
niet gheschreuen en zijn in den Boeck des
Levens/ van den beginne der Werelt)sul
len verwonderen/ als sy die Beeste sien
sullen/ die was/ ende niet en is / hoe wel
sy is.
d Apoc.13.1 9 Hier is de sin/ die wijsheyt heeft: d De
seven hoofden zijn seven Bergen/ daer de
vrouwe op sit/ en zijn seven Coninghen:
10 De vijve zijn ghevallen ende de een is/
ende de ander en is noch niet ghecomen/
ende als hy sal ghecomen zijn / moet hy
een weynich blijven.
11 Ende Beeste die was/ en niet en is/ die
is oock de achtste Coninck / en is van de
seven/ ende gaet ter verderuinghe.
e Dan.7.20 Apoca.13.1 12 e Ende thien Hoornen die ghy ghesien
hebt/ zijn thien Coningẽ/ die het Coninc-
rijcke noch niet ontfanghen en hebben/
maer ontfangen macht als Coningen te
eener vren met der Beeste.
13 Dese hebben eenen raet/ en sullen hare
cracht ende macht der Beeste gheven.
f 1.Tim.6.15. Apoc.19.16. 14 Dese sullen tegen het Lam crijghen/ en
het Lam salse overwinnen: f want het is
de Heere der Heeren/ en Coninck der Co-
ningen/ en de geroepene en wtvercorene
gheloovighe die met hem zijn.
g Esai.8.7. 15 Ende hy seyde tot my : g De wateren die
ghy gesiẽ hebt daer de Hoere sit/ zijn Volc
kẽ/ en Scharen en Natien/ ende Talen.
16 Ende de thien Hoornen die ghy gesien
hebt aen de Beeste / die sullen de Hoere
haten/ ende sullense woeste maken / ende
naeckt/ ende sullen haer vleesch eten / en
sullense met vyer verbranden.
17 Want God heeft hen in hare herten ge
gheven te doen dat hem behaecht / en ee-
nerley raet te doen / ende haer Coninck-
rijcke der Beeste te genẽ/ tot dat de woor-
den Godts volbracht zijn.
18 Ende vrouwe die ghy ghesien hebt/ is
de groote Stadt/ die het Coninckrijcke
heeft over de Coninghen der Aerden.

Dat xviij. Capittel.

2. De val der Hoere van Babylon/ droe-
vich voor den boosen / vrolick voor den
goeden/ 4. vermaninghe tot het volck
Godts/ dat sy daer wt gaen.

1 Ende na desen sach ick eenen anderen
Engel wt den Hemel afcomen/ hebbẽ-
de groote macht/ en de Aerde is luch-
tich ghewordden van zijne claerheydt/
a Apo.14.8 Esai.21.9 Jerem.51.8 2 Ende riep wt crachtelick met luyder
stemme/ segghende: a Sy is ghevallen/ sy
is ghevallen/ die groote Babylon / en is
ghewordden een wooninghe der Duyve-
len/ ende bewarenisse aller onreyner gee-
sten/ ende bewarenisse aller onreyner en-
de hatelicker voghelen.
3 Want van den wijne des toorẽs harer
hoererie/ hebben alle Volcken ghedronc-
b Apoc.17.2 ken/ b ende de Coningen der Aerden heb
ben met haer ghehoereert: ende de Coop-
lieden op Aerden zijn van de macht harer
weelde rijck ghewordden.
c Esa.52.11 2 Cor.6.17 Gene.19.12 4 Ende ick hoorde een ander stemme wt
den Hemel/ seggen: c Gaet wt van haer/
mijn volck / op dat ghy harder sonden
niet deelachtich en zijt / op dat ghy van
hare plaghen niet en ontfangt.
5 Want hare sonden zijn tot den Hemel

d Ofte/ ghe toe d ghecomen / ende Godt is haerer on-
hoopt/ gherechticheden ghedachtich geworden.
6 Vergheit haer / ghelijck sy oock v ver-
golden heeft / ende dobbelt haer dobbel
nae hare wercken. In den Drinckbeker
e Griecx/ gemengt daer sy v in e geschoncken heeft/ f schenct
haer dobbel.
f Gr. menghet 7 Soo vele als sy haer seluen heerlicke
heeft/ ende weeldich gheweest is/ soo vele
pijnen ende droefheyts geeft haer: want
g Esa.47.8 sy seydt in haer herte: g Ick sitte / ende
ben Coninginne/ ende en ben gheen We-
duwe/ ende en sal gheen droefheyt sien.
h Dan.8.19 8 h Hierom sullen hare plaghen op eenen
2.Thes.2.8 dach comen/doodt/ droefheydt/ hongher:
Esa.11.4 ende sal int vyer verbrant worden: want
de Heere God diese oordeelt/ is sterck.
i Apoc.17.2 9 Ende i de Coninge der Aerden die met
ende 18.3. haer gheh[oer]eert end weeldich gheweest
hebben/ sullense beweenen/ ende rouwe
ouer haer maken/ als sy den roock haers
brandts sullen sien:
10 Van verre staende/ van vreese haerder
k Esa. 21.9. pijne / ende segghende: k Wee / wee/ de
Jere.51.8 groote Stadt Babylon / die stercke
Apoc.14.8 Stadt/ want v oordeel is te eener vre ge-
comen.
11 Ende de Cooplieden op Aerden sullen
weenen ende rouwe draghen ouer haer/
want haer Coopmanschap en coopt nie-
mandt meer.
12 Coopmanschap van Gout / ende Sil-
uer/ en costelicke steenen/ en peerlen/ ende
fijn lijnwaet/ en purpuren/ en zyde/ ende
scharlaken/ en alderhande Thynen hout/
ende alle Yuooren vaten/ ende alle vaten
van den costelicsten houte/ ende koper/
ende yser/ ende marmer:
13 En kanneel/ en reuckwerck / en salue/
en wieroock/ en wijn / en olye/ en meel-
bloeme/ en tarwe/ en beesten/ en schapen/
en coopmanschap van peerden ende van
waghenen/ ende van lichamen / ende sie-
len der menschen.
l Oft/ het 14 Ende de l vruchten der begeerlickheyt
loof/ dat is/ uwer siele/ zyn van v wech ghegaen/ ende
de boom- al dat vette ende clare/ is van v wech ge-
vrucht. gaen: ende ghy en sult niet meer de selue
beuonden worden.
15 De Cooplieden deser dinghen die van
haer rycke gheworden zijn / sullen om de
vreese haerder pijne van verre staen/ wee-
nende/ ende droeue wesende/
16 Ende seggende: Wee/ wee / die groote
Stadt/ die ver[c]leedt was met fijnen lijn-
wade/ ende purpur/ ende roosenverwe/
ende vergult met goude / ende costelicke
steenen/ ende peerlen:
17 Want in een vre is sulcke rijcdom woest
gheworden. Ende alle Stiermans / ende
alle het volck op de scepen/ en de Schip-
lieden/ ende alle die de Zee hanteren/ sul-
len van verre staen:
18 Ende sullen roepen / siende den roock
haers brants/ en sullen seggen: Wat stat
was deser grooter Stadt ghelijck:
19 Ende sy sullen asschen op haer hoofden
worpen/ ende roepen/ weenende/ en seg-
gende: Wee/ wee/ die groote Stadt/ in de
welcke alle die schepen inder Zee hadden/
van hare costelickheyt rijcke gheworden
zijn/ want in een vre is sy verwoest.
20 Weest vrolick ouer haer/ ghy Hemel/ en
ghy heylige Apostelen ende Propheten/
m Of/ heeft want Godt heeft m uwe oordeel gheoor-
wrake van deelt van haer.
haer ghenomen om u- 21 En een sterck Enghel heeft eenen steen
wentwille. opgeheuen/ als eenen grooten Meulen-
steen/ en heeft dien inde Zee ghewolpen/
seggende: n Also sal de groote Stat Ba-
bylon met eenen storm geworpen worden/ n Jere.51.84
ende en sal niet meer ghevonden worden.
22 o En de stemme der Harpenspeelders/ o Jere.25.10
en Sangers/ en Fluyters/ en Basuyners
en sal niet meer in v gehoort worden / en
geen constenaer van eenighe conste en sal
meer in v geuonden worden/ ende het ge-
luyt der Meulen en sal in v niet meer ge-
uonden worden:
23 Ende het licht der keerssen en sal in v
niet meer schijnen: p ende de stemme des p Jere.16.9
Bruydegoms ende Bruydts en sal in v
niet meer ghehoort worden / want uwe
Cooplieden waren de Vorsten op Aerden/
want in uwe q toouerie zyn alle volcken q Oft/ Vergiftinghe.
verleydt gheweest.
24 En in haer is gheuonden het bloet der
Propheten en Heyligen/ en alle der gener
die ghedoodt zyn op der Aerden.

Dat xix. Capittel.

1. Grooten lof en danck des Hemelschen
geselschaps/ voor de straffe der Hoere/ en
aller verleyders ende boosdoenders/ ende
voor de bruyloft des Lams/ ende de ouer-
winninghe des woordts Godts/ 10. de
Enghel weyghert aengebeden te zijn van
Joanne.

1 Ende nae desen hoorde ick een groote
stemme / eender grooter Scharen in
den Hemel seggen: a Halleluia/ de sa- a Dat is/ Loeft den Heere/
licheydt/ ende lof/ ende eere/ ende macht/
is onses Heeren Gods.
2 b Want zyne oordeelen zijn waerach- b 4 Esdre
tich ende rechtueerdich / want hy heeft 15.21
de groote Hoere / die de Aerde met hare Apoc.6.10
hoererie verdoruen heeft/ verdoemt/ ende
hy heeft het bloedt zijner Dienaren van
hare handt gewroken.
3 Ende sy seyden wederom: Halleluia:
c ende haren roock ginck op van eewic- c Apoc.9.2
heydt tot eewicheydt. ende 14.11
Ende de vier ende twintich Ouderlin-
4 ghen / ende de vier Dieren vielen neder/
ende aenbaden Godt/ die op den Throon
satt/ segghende: Amen/ Halleluia.
5 Ende daer quam een stemme wt den
Throon/ segghende: Loeft onsen Godt/
ghy zijne Dienstknechten / ende die hem
vreest/ beyde cleyn ende groot.
6 Ende ick hoorde als een ghelupt eener
grooter Scharen / ende als een ghelupt
veler wateren / ende als een gelupt sterc-
ker donderslaghen/ seggende: Halleluia/
want de Heere God almachtich regneert
7 Laet ons blyde ende vrolick zijn / ende
hem eere gheuen / want de Bruyloft des
Lams is ghecomen / ende zyn Wyf heeft
haer seluen bereydt.
8 Ende haer is ghegeuen dat sy becleedt
worde met reynen ende blinckenden fijnen
lijnwade: Want dat fijn lijnwaet / zijn
de rechtueerdichmakingen der Heyligen.
9 Ende hy seyde tot my: Schrijft: d Sa- d Mat.22.2
lich zijn de ghene die tot den Auondtma- Luce14.16
le der Bruyloft des Lams geroepen zijn:
Ende hy seyde my: Dit zijn waerachti-
ghe woorden Gods.
10 Ende ick viel voor zyne voeten om hem
te aenbidden: Ende hy seyde tot my:
e Siet dat ghy dat niet en doet: ick ben v e Act.10.26
Medediensknecht/ ende uwer Broede- ende 14.14
ren/ die het ghetuyghenisse Jesu hebben: Apoc.22.9.
Aenbidt Godt: want de Gheest der Pro-
phetien/ is het ghetuyghenisse Jesu.
11 Ende ick sach den Hemel open / en siet/
een wit Peert/ ende die daer op satt/ was
ghenaemt: Ghetrouwe ende Waerach-

tich/ ende hy oordeelt eñ crijcht in recht-
veerdicheydt.
f Apoc.1.14 12 f Ende zijne oogen waren als de vlam-
me des vyers/ ende op zijn hooft vele
Croonen/ ende hadde eenen Naem ghe-
schreuen/ dien niemant en weet dan hy.
g Esa.63.2 13 g Ende was becleedt met eenen cleede/
dat met bloedt gheverwet was/ ende zij-
nen Naem hiet: Dat woordt Gods.
14 Ende de Heyrcrachten in den Hemel/
volchden hem nae op witte Peerden/ be-
cleedt met wit reyn sijn Lijnwaet.
h Esa.49.2 Ephe.6.17 Hebr.4.12 Apoc.1.16 ende 2.16 i Psal.2.9 15 h Ende wt zijnen mondt ghinck een
scherp Sweerdt: om dat hy daermede de
Volcken slaen soude/ i ende hy salse hoe-
den met een yseren roede/ ende hy treedt
de Persse des wyns der verbolghentheyt
ende toornicheydt Gods Almachtich.
16 Ende hy heeft op zijn Cleedt ende op
zijn Heupe/ eenen Naem ghescreuen:
k 1.tim.6.15 Apoc.17.14 k Connick der Coninghen/ ende Heere
der Heeren.
17 Ende ick sach eenen Engel inde Son-
ne staen/ ende riep met grooter stemme/
segghende tot alle de Voghelen/ die mid-
den inden Hemel vloghen: Coemt/ ende
wordt vergaderdt ten Avontmale des
grooten Godts:
18 Op dat ghy eet het vleesch der Conin-
ghen/ ende het vleesch der Hooftmannen/
ende het vleesch der Stercken/ ende het
vleesch der Peerden/ ende der gheenen die
daer op sitten/ eñ het vleesch aller Vryen/
ende Dienstbaren/ der cleynen ende groo-
ten:
19 Eñ ick sach de Beeste/ eñ de Coningen
der Aerden/ eñ hare Heyrcrachten verga-
dert/ om te crijgen teghen hem die op het
Peert sat/ ende teghen zijne heyrcracht.
l Apoc.13.13. Deut.13.1. mat.24.24. Apoc.16.14. m Griecx/ in. n Apo.20.10 Dan.7.11. 20 Eñ de Beeste wert geuangen/ eñ met
haer de valsche Propheet/ l die de teecke-
nen voor haer ghedaen hadde/ m door de
welcke sy verleydt waren/ die het merck-
teecken der Beeste ontfanghen hadden/
ende die haer beeldt aenbaden:
21 n Leuende zijn dese twee geworpē indē
bernenden Poel des vyers met Sulphur:
22 Ende de ander werden gedoot metten
sweerde des ghenen die op het Peert sat/
het welcke wt zijnen mont ginck/ ende al-
le de voghelen werden versaet van haren
vleesche.

Dat xx. Capittel.

1. De Duyuel eenen tijt lanck gebon-
den gheweest hebbende/ ende daer na we-
der ontbonden zijnde/ quelt de Ghemeyn-
te seer/ 9. nae het oordeel aller menschen
wort hy met den zijnen geworpen in den
Poel des vyers.

1 Ende ick sach eenen Engel wt den He-
mel neder comen/ ende hy hadde den
Sleutel des Afgronts/ ende een groo-
te keten in zijn handt.
a 2.Pet.2.4 Apoca.12.9 2 a Ende hy heeft gegrepen den Draeck
die oude Slanghe/ de welcke is de Duy-
uel ende Satanas/ ende heeft hem ghe-
bonden duysent Jaren.
3 Eñ heeft hem inden Afgront geworpē/
eñ heeft hem gesloten/ eñ heeft versegelt
ouer hem/ om dat hy de Volckē niet meer
verleyden soude/ tot dat de duysent Jarē
volejnt waren: eñ daer na moet hy eenen
cleynen tijt ontbonden worden.
4 Ende ick sach Throonen/ ende sy saten
daer op/ ende hen wert het Oordeel gege-
uen: ende de sielen der geener die onthooft
waren omme het getuyghenisse Jesu/ en-
de omme het woort Godts/ eñ die de Bee-
ste noch haer Beelt niet aenghebeden en
hadden/ ende hadden het merckteecken
niet ontfangen aen haer voorhooft/ oft
aen haer rechterhant/ ende sy leefden en-
de regneerden met Christo duysent Jaer.
5 Maer de ander dooden en werden niet
weder leuendich/ tot dat de duysent Ja-
ren volejndt werden. Dit is de eerste op-
standinghe.
6 Salich ende heylich is hy/ die deel heeft
in de eerste opstandinghe: In desen heeft
de tweedde doot geen macht: maer sy sul-
len wesen b Priesters Godts eñ Christi/ b 1.Pet.2.9
ende sy sullen met hem regneren duysent Apoca.1.6
Jaren. ende 5.10.
7 Eñ als de duysent Jaren sullē volejnt
wesen/ sal de Satan wt zijne ghevancke-
nisse ontbonden worden:
8 Eñ hy sal wtgaen om de Volckē te ver-
leyden die inde vier hoecken der Aerden
zijn/ c den Goch eñ den Magoch/ om hen c Ezec.38.2
te versamelen ten stryde/ der welcker ghe-
tal is als het zant der Zee.
9 Ende zijn opghecomen inde breedde
der Aerden/ ende hebben den Heyrleger
der Heylighen ommeringt/ ende de be-
minde Stadt: ende daer quam vyer ne-
der van Gode wt den Hemel/ ende ver-
teerdese.
10 Ende de Duyuel diese verleydde:
d werdt gheworpen/ in den Poel des d Apo.19.20
Vyers ende Sulphers/ daer de Beeste/ Dan.7.11
ende de valsche Propheet sullen ghepij-
nicht worden dach ende nacht/ van eeu-
wicheydt tot eeuwicheydt.
11 Ende ick sach eenen grooten witten
Throon/ ende die daer op gheseten was/
van wiens aensichte de Aerde/ ende de
Hemel vloot/ ende daer en is geen plaet-
se voor hen ghevonden.
12 Ende ick sach de Dooden/ cleyn ende
groot/ staen voor Godt: ende de Boec-
ken waren gheopent/ ende daer was een
ander Boeck gheopent/ e die des leuens
is: ende de Dooden werden geoordeelt wt
het ghene dat inde Boecken geschreuen
was/ f nae hare wercken.
13 Ende de Zee gaf de Dooden die daer e Exo.32.32
in waren/ ende de Doodt ende de Helle Psal.69.29
gaf de Dooden die in haer waren: ende Philip.4.3
sy werden gheoordeelt/ een yeghelick na Apoc.3.5
zijne wercken. ende 21.27
14 Ende de Doodt ende de Helle werden f Psal.62.13
inden Poel des vyers ghewoorpen. (Dit Jere.17.10
is de tweedde Doodt.) ende.32.19.
15 Ende soo wie niet ghevonden en was Mat.16.27
in den Boeck des leuens gheschreuen/ Roma.2.6
die werdt in den Poel des vyers ghe- ende 14.12
worpen. 2.Cor.5.10

Dat xxi. Capittel. Galat.6.5

1. Den geluckzaligen staet der goeden Apoc.2.23
8. ende ellendigen der quaden na het oor-
deel 10. beschrijvinge der wtvercoren Je-
rusalem der Bruyt des Lams.

1 Ende ick sach eenen a nieuwē Hemel/ a Esa.65.17
eñ een nieuwe Aerde: want den eerstē ende 66.22
Hemel ende de eerste Aerde was ver- 2.Petr.3.13
gaen/ ende de Zee en was niet meer.
2 Eñ ic Joannes sach de b heylige Stat b Apoc.3.12
dat nieuwe Jerusalem nedercomen van ende 21.10
Gode wt den Hemel/ bereyt ghelijck een
Bruyt/ die haren manne verciert is.
3 Eñ ic hoorde een groote stemme wt den
Hemel segghen: c Siet/ de Tabernakel c Ezec.43.7
Gods/ met de menschen: eñ hy sal met hen
woonen/ eñ sy sullen zijn volck wesen/ eñ
God selue met hen sal haer Godt wesen.
4 d Ende Godt sal alle tranen van hare d Esa.25.8
ooghen afwasschen/ ende de doodt en sal Apoca.7.17
niet

niet meer wesen/noch droefheyt/ noch ge
schrey noch pijne sal meer wesen: want
dat eerste is wech ghegaen.

e Esa.43.19 2.Cor.5.17.
5 Eñ die op dē Throon sat seyde: e Siet/
ick maket al nieu. Ende hy seyde tot my:
Schrijft: want dese woorden zijn waer-
achtich ende ghetrouwe.

6 Ende hy seyde tot my: Het is gheschiet
f Esa. 41.4. ende 44.6. Apoca.1.8. ende 22.13.
f Ick ben de Alpha ende Omega/ dat is/
het Beghin ende het Eynde. Ick sal den
dorstigen gheuen wt de Fonteyne des le-
uendighen waters/ voor niet.

g Zach. 8.8 Hebr.8.10.
7 Wie ouerwint/ die salt al besitten: g en-
de ick sal zijn God wesen/ ende hy sal mijn
sone wesen.

8 Maer dē vervaerdē/ eñ ongelooigen/
h Oft/ ver-ghiftigers/
eñ grouwelickē/ eñ moordērs/ ende Hoe-
reerders/ eñ h Toouenaers/ eñ Afgodendie
naers/eñ allen leugenaren/ haer deel is in
den bernēdē Poel/ met vyer eñ Sulphur:
welck is de tweede doodt.

9 Ende een van de seuen Enghelen / die
de seuen Phiolen hadden / vol met de se-
uen laetste plaghen/ quam tot my/ ende
sprack met my/ segghende: Coemt / ick
sal v toonen de Bruyt/ des Lams wijf.

i Hebr.12.22 Apoca.21.2
10 Ende hy voerde my op inden geest/ op
eenen grooten ende hooghen berch/ ende
hy toonde my i de groote Stat/ dat hey
lighe Jerusalem / die wt den Hemel af
quam van Gode/

11 Ende hadde de eerlickheyt Gods: ende
haer licht was ghelijck den aldercostelic-
sten steen / gheliick den Cristallijnighen
Jaspis steen.

12 Eñ hadde eenen grooten hoogen muer
met twaelf Poorten/ ende inde Poorten/
twaelf Engelen/ ende Namen daer op ge
schreuen / de welcke zijn der twaelf ghe-
slachten der kinderen Israels.

13 Van Oosten drie Poorten/ van Noordē
drie Poorten van Zuyden drie Poorten/
van Westen drie Poorten.

k Eph.2.20
14 Eñ de muer der Stadt k hadde twaelf
fondamenten / eñ daer in de Namen der
twaelf Apostelen des Lams.

l Zach. 2.1. Ezech.40.3
15 l Eñ die met my sprac hadde een gou-
den riet/ om de Stadt te meten/ eñ hare
m Griecx/ in.
Poorten/ ende haren Muer.

n 8. Stadiē zijn een Engelsche oft Italiaēsche myle/ 24. stadien zijn een Neder-lantsche my-le/ van een vre gaens.
16 Eñ de Stadt lach vier kant/ ende haer
lengde was so groot als de breedde. Eñ
hi mat de Stat m mettē Riete/ op twaelf
dupsent n Stadien: eñ hare lengde/ ende
breedde/ ende hoochde zijn gheliick.

17 Eñ hy mat haren Muer/ hondert vier
eñ veertich Cubiten/ de mate eens men-
schen/ de welcke des Enghels is.

18 Ende de timmeragie des Muers was
van Jaspis ende de Stadt suyuer gout/
gheliick suyuer glas.

19 Eñ de fondamenten des Muers warē
met alderhande costelicke gesteenten ver-
ciert: het eerste fondament was Jaspis:
het tweedde/ Saphyrus: het derde/ Chal-
cedon: het vierde/ Smaragdus:

20 het vijfste / Sardonix: het seste/ Sar-
dius: het seuende/ Chrysolithus: het acht
ste/ Beryllus: het negēde/ Topasion: het
thiende/ Chrysoprasus: het elfste/ Hyacin
thus: het twaelfste/ Amethystus.

21 Ende de twaelf Poorten waren twaelf
Peerlen: een yeghelicke Poorte was van
o Oft/ marckt.
een Peerle: eñ de o strate der Stadt was
suyuer gout/ gheliick doorluchtich glas.

22 Ende ick en sach in haer gheenen Tem
pel/ want de Heere Godt almachtich is
haer Tempel/ ende het Lam.

p Esa.60.19 Zacha.14.7 Apoca.22.5
23 p Eñ de Stat behoeft der Sonne noch
der Mane niet / dat sy daer in schijnen:
want de claerheyt Gods heeftse verlicht/
ende haer keersse is het Lam.

24 q Eñ de Volcken die salich zijn gewor-
den/ sullen in haer licht wandelen / eñ de
Coningen der Aerden sullen hare eerlick-
heyt ende eere in haer brenghen. q Esa.60.3.

25 Ende hare Poorten en sullen niet ghe-
sloten worden des daechs: want daer en
sal gheenen nacht wesen.

26 Eñ de eerlickheyt eñ eere der Heydenen
sal in haer ghebracht worden. r Exo.32.32.

27 Eñ in haer en sal niet comē dat ontrey- Psal.69.29.
nicht ofte grouwelickheyt doet/ oft leugen Philip.4.3.
spreeckt: maer die geschreuen zijn r inden Apoca.3.5.
Boeck des leuens des Lams. ende 20.12.

Dat xxij. Capittel.

1. De eerlickheyt der gelooigen/ 8. aen-
biddinge gheweygert vanden Enghel/
ende waerom / 14. bewijsinghe van haer
officie/ 15. de straffe der boosen/ 16. de
weerdicheyt deser Prophetie/ 17. yverige
begheerte der gheloouighen van de toe-
coemste des Heeren.

1 Ende hy thoonde my eenen a suyuerē a Eze. 47.1.
stroom leuenden waters / claer als Zach.14.8.
Crystal / comende wt den Throon
Godts ende des Lams.

2 In den midden van hare b strate/ ende b Oft/
op beyde zijden des strooms / was de marcat/
Boom des Leuens / dra-hende twaelf
vruchten/ alle Maenden gheuende zijne
vrucht/ ende de bladeren des Booms wa
ren tot ghesontheyt der Heydenen.

3 Eñ daer en sal geen veruloeckinge meer
wesen: maer de Throon Gods ende des
Lams sal in haer wesen / eñ zijne Dienst-
knechten sullen hem dienen:

4 Eñ sullen zijn aensichte sien / eñ zijnen
Naem sal wesen op hare voorhoofden.

5 c Eñ daer en sal geenen nacht wesen/ eñ c Esa.60.19
en sullen noch licht der keerssen / noch der Zach.14.7.
Sonne gebrec hebbē/ want de Heere God Apoc.21.23.
licht hen: ende sy sullen regneren van ee-
wicheyt tot eewicheydt.

6 Ende hy seyde my: Dese woorden zijn
getrouwe eñ warachtich: eñ God de Hee-
re der heyligher Propheten heeft zijnen
Engel gesonden om zijnen Dienstknech-
ten te thoonē wat corts geschiedē moet.

7 Siet/ ick come haestelick: d Salich is d Apoc.1.3.
hy die de woorden der Prophecie deses
boecks bewaert.

8 Ende ick Joannes ben de gene die dit
gesien ende gehoort hebbe: ende doe ickt
ghehoort ende ghesien hadde/ viel ick ne-
der om te aenbidden voor de voeten des
Engels die my dit toonde.

9 Eñ hy seyde tot my: e Siet dat ghy het e Act.10.26
niet en doet/ want ick ben v medediensts- ende 14.14.
knecht/ eñ uwer broederen der Prophe- Apoc.19.10
ten/ ende der gener die de woorden deses
Boecks bewaren: Aenbidt Godt.

10 Ende hy seyde tot my : Versegelt de
woorden der Prophecien deses Boecks
niet: want de tijdt is nae by.

11 Wie onrecht doet / dat hy noch onrecht f Psa.62.13.
doe: ende wie beuleckt is / dat hy noch Iere.17.10.
beuleckt worde: ende wie rechtueerdich ende 32.19.
is / dat hy noch rechtueerdich worde: Mat.16.27
ende die heylich is / dat hy noch heylich Roma.2.6.
worde. ende 14.12.

12 Siet/ ick come haestelick/ eñ mijn loon 1.Cori.3.8.
is met my/ om f eenen yegelicken te ver- 1.Cor.5.10.
ghelden/ gheliick zijn werck wesen sal. Galat.6.5.

13 g Ick ben de Alpha ende de Omega/ Apoca.2.23
het Beghin ende het eynde/ h de Eerste g Apoc.1.8.
ende de Laetste. ende 21.6.

14 Salich zijn sy/ die zijn gheboden hou- h Esa.41.4
den: op dat hare macht sy aen den Boom ende 44.6.
des

des levens/ende dat sy ter poorten ingaen
in de Stadt.
h 1.Cor.6.10 Galat.5.21. Ephes.5.5. Colos.3.6.
15 i Maer buyten sullen wesen de honden
ende de Toovenaers ende hoereerders/
ende de moorders/ ende de Afgodendie-
naers ende alle die leughen lief hebben
ende doen.
16 Ick Jesus hebbe mijnen Engel gesonden om u dit in de Ghemeynten te betuy-
k Esai.11.10 Roma.15.12 Apoca 5.5.
gen. k Ick ben de wortel ende dat ghe-
slachte Davids, die luchtighe Morgen-
sterre.
17 Ende de Gheest ende de Bruyt seggen:
Coemt. Ende wie het hoort/ die segghe:
l Esa.55.1 Joan.7.37
Coemt. l Ende wie dorst heeft/ die come:
ende wie wil/ die neme dat water des le-
vens om niet.
18 Want ick betuyge eenē yegelicken die
de woorden der Prophecie deses Boecx
hoort/ ist dat yemant toe doet tot desen:
Godt sal toe doen op hem de plaghen die
in desen Boecke ghescreven zijn.
19 m Ende ist dat yemant af doet van de
m Deut.4.2 ende 22.32 Prov.30.6
woorden des Boecks deser prophecie/
Godt sal zijn deel afdoen vanden Boec-
ke des levens/ ende vande heylige Stat/
ende van dat in desen Boeck ghescreven
is.
20 Hy seyt die dit betuycht: Ja ick come
haestelijck: Amen. Ja coemt Heere Jesu.

De ghenade onses Heeren Jesu
Christi sy met u allen.
Amen.

Eynde des Nieuwen
Testaments.

DE PSALMEN DAVIDS,

VVT DEN FRANCHOYSCHEN dichte in Nederlantschen ouergeset,

Door Petrum Dathenum.

¶ Daer by ghevoecht den duytschen text / overghesett wt den Hebreeuschen / Met de gebeden Aug. Marlo. Mitsgaders oock den Christelijcken Cathechismus / Ceremonien ende gebedē.
Van nieus overghesien ende ghecorrigeert.

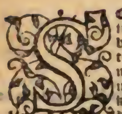

Iacob. v. 15.
Is yemandt in lijden onder v / die bidde / Is yemandt goets moets / die singhe Psalmen.

Men vindtse te coope / te Ghendt in d'Auburg / by Ferdinande Sampsoen / inden witten Leeu naest Axele.

ALLEN GHEMEYNTEN ENDE

Dienaren Iesu Christi, die onder die tyrannie des Antichrists suchten ende claghen/ wenschet Petrus Dathenus die onouerwinnelijcke cracht des heylighen Gheestes/ ende volstandicheyt des Gheloofs in een reyne conscientie door Jesum Christum.

Eer geliefde broeders ende mede hulpers in Christo Jesu/ op dat V. L. een openbaer ghetuygenis mijner goethertichept tuwaert hebben mochten/ ende alsoo bemercken dat ick met mijnen cleynen gauen met weyniger en begeerte die Kercke Godes te helpen opbouwen dan andere die van Godt hoogheliick begaeft zijn: So hebbe ick die Psalmen Dauids/ die ick op die Franchoissche melodien in Nederlantschen dichte ghemaeckt hebbe/ V. L. willen toeschrijuen eñ daer mede vereeren. Eñ doe dit des te lieuer/ op dat alle menschē hier wt vernemen moghen/ die eenicheyt die tusschen ons is in den salichmakenden gelooue/ eñ dat het derhaluen ongegront eñ onwarachtich is/ dat sommige voorgeuen/ dat ick wat anders van die Roomsche Kercke / eñ van die gemeynschap in hare onreyne valsche Godsdienstē soude ghevoelen eñ toelaten/ dan V. L. doen. Want ick hebbe niet sonder groote droefenisse verstaen/ dat sommige mijnen name tot eē deckmātel haerder dissimulatie misbruycken/ segghende: Dat ick toelaet / datmen de kinderkens in die Roomsche Kercke wel mach laten Doopen sonder sonde: Waer door sommige een quaet vermoeden van my ghecreghen hebben. Maer ick betuyghe hier met opentlick/ dat sy die sulcks wtgeuen/ het sy datse rijck ofte arm zijn/ datse my onrecht doen/ ende met onwaerheyt omme gaen. Ende dat ick hier van noyt anders heymelijck noch opentlijck geschreuen noch mondelijck geleert hebbe/ dan euen alsoo ick in een ghedruckt boecrken in Nederlandtsche sprake/ Anno 1559. int langhe wtgheuoert ende bewesen hebbe. Dit ben ick by alle menschen bereyt te verandtwoorden/ sy moghen zijn wie sy willen. Maer datmen my sulckes opdichtet/ en is niet te verwonderen/ dewyle men in voortijden den heyligen Paulo heeft nae geseyt / dat hy leerde/ Datmen soude quaet doen/ op datter goet wt quame/ het welcke doch zijnre Leere stracks contrarie was etc. Dies bidde ick alle Christenen/ wie sy ooc zijn/ dat sy sulcken na reden gheen ghelooue geuen/ maer die/ als onwarachtich straffen willen. Nu gheliefde broeders/ op dat ic wederkeerē mach tot mijnē propooste/ tot een ghewis teecken onser ongeveynsder vrientschap ende eenicheyt / schencke ick V. L. desen mijnen arbeydt/ met bidden ende begheeren/ dat ghy den seluen V. L. wilt laten aenghenaem wesen. So yemandt segghen wilde/ dat dese mijne vereeringhe tot deser tijdt (dewyle die Spanische Inquisitie ende grouwelicke veruolginge nu voorhanden zijn/ welcke meerder oorsake gheuen tot suchten ende weenen/ dan tot singen) gaer ontijdich is/ den seluen geue ick tot een andtwoorde: Eerstelijc/ datter een groot onderscheydt is/ tusschen dat lichtveerdich singhen / daer mede die wereldt omgaet / ende dat singhen der Psalmen Dauids/ daer in men niet alleen de stemme wterlijc hoort/ maer die woorden verstaet/ daer door dat herte ten Hemel op geheuen/ ende in den gelooue/ Godtsalicheyt ende geduldicheyt ghesterckt wert. Daerom can gheen tijdt tot sulck singhen onbequaem zijn.

Ten anderen/ so vindt men hier niet alleenlijc vrolijcke dancksegghingen ende lofsangen/ maer oock heerlijck gebeden ende claechliedekens/ die ooc in de hoochste benautheydt der Kercken/ dienelijck zijn.

Ten derden/ dewijle de heylighe Jonas inden walvisch/ die metgheselllen Danielis inden vierighen ouen / Dauid in zijn meeste ghevaerlijckheden / Christus als hy nu den Joden inden handen soude ouergheleuert werden / met Psalmen/ claghen/ gebeden/ lofsangen/ Gode ghesongen/ gheclaecht/ hem aenghecroepen ende gepresen hebben / so connen oock die Christenen in sulcken state/ desghelijcke doen. Dies verhoop ick/ dat mijn arbeyt tot deser tijt V. L. niet mishagheliick wesen sal.

So veel de nutticheydt der Psalmen Dauids aengaet/ wie can die wtspreken ofte genoechsaem beschrijuen? Dit bewijset Christus Jesus wel Luc. 24. daer hy den Discipulen dat verstant opēt/ op dat sy wt den schriften Mosis/ der Propheten/ eñ wt den Psalmen hē souden kennē. Dit bewijsen die Apostelē ouer al die met so veel heerlijcke getuygenissen wt Dauids Psalmē hare leeringe beuestigen. Dit bewijst die leeraer Athanasius in zijn boecrken ad Marcellinū. Daer hy thoont/ dat een yder boec des Ouden Testamēts een bysondere materie tracteert eñ verhandelt / maer dat het alle tsamen in den Psalter Dauids te vinden sy. Item dat alle die Articulen onses Christelijckē geloofs/ namelijck/ van dat eenich eewich/ ondeyldelijck/ Goddelijck wesen/ Van die drieuuldicheyt der persoonen. Van die ware Godlijcke eñ menschelijcke natuere Christi. Van zijnen lijden/ steruen/ begrauen/ nederdalen ter hellen etc. Inden Psalmen Dauids grondelijck eñ claerlijck geleert eñ beuestiget werden. Daer in vindt ghy Gods wonderwercken eñ oordeelen/ die hy beyde int troostē eñ verlossen zijnre kinderen/ ende plagen der Godloosen bewesē heeft. Daer vint ghy/ hoe God door zijn voorsichticheyt/ Hemel eñ Aerde/ alle creatueren/ maer in sonderheyt zijn Kercke regiert ende bewaert. Daer vint ghy schrickelicke dreygementen/ eñ heerlijcke vertroostingen/ claechredenen eñ lofsangen/ dancksegginghen ende gebeden/ eñ met wat wederweerdicheydt dat ghy beladen zijt/ daer vindt ghy troost eñ medecyne. Summa/ wat tot den rechtē gelooue/ tot een oprecht/ Godsalich leuen/ tot gedult eñ lijdtsaemheyt van nooden is/ dat vint ghy in Dauids Psalter/ die derhaluen met rechte een cleyn Bibel mach genaēt wesen.

Dewijle nu V. L. een deel der benautheydē Dauids proeuen/ eñ dagelijcx smaken/ eñ met vele Sauls/ Doechs/ Absalons eñ Architophels strijden eñ campē moet: Ouerleest/ singt/ gebruyct des heyligen Dauids Psalmen. Want gelijck Chrisostomus seyt: Also een groen zijden doecrken die oogen ende tgesichte verquickt/ als sy hen dat altijt voorstellen die quade ooghen hebben: Also wert die ooge des ghemoets verquicket/ ende inde lijdtsaemheyt gesterckt als die mensche in zijn wederweerdicheyt, Dauid (die als gout wt den viere des cruyces is beproeft ende gelouteret gheweest) hem voor ooghen stelt.

Dat ick desen Psalter op dese wijse in dichte ghestelt hebbe/ en is niet geschiet/ om den arbeyt van andere/ die daer in haer beste gedaen hebben te mispriisen ofte om my eenigher const te beroemen/ maer dewijle dat wy met den Euangelischen Kercken in Vranckrijck / in der Leere/ ende Ceremonien eendrachtich zijn/ so hebbe ick van herten begheert/ dat wy inden sanck der Psalmen/ hen oock mochten ghelijck zijn/ die in die sprake seer lieuelijck ende claer ouergheset zijn/ de welcke ick so nae ghevolcht hebbe/ alst my moghelijck geweest is/ ende onse sprake heeft connen lijden. Ten anderē daerom/ dat die Psalmen alle (mijnes wetens) noyt bequaemlijck zijn ouergheset gheweest/ om stichtelijck inder Ghemeynten te singhen: ende om dat sy/ die Psalmen eensdeels ouergeset hebben/ wtdruckelijck ende ernstlijck begheert hebben / datmen haer werck soude blijuen laten / ende so daer yemant waer die wat maken wilde/ dat hy dat van nieus doen soude. Om desen ende dierghelijcken Christelijcken oorsaken / hebbe ick dit te handen ghenomen / ende door Gods genade so wijdt ghebracht.

Op dat oock de Christelijcke Leser een volcomen hantboecrken hebben mochte/ hebbe ick den Christelijcken Cathechismum/ ende den voornaemsten deel der Kercken ordeninghe / ende der ghebeden / soo die by ons gebruyckt

zijn/ tot den Psalmen laten drucken/ alles tot beteringhe der Kercken Christi. Daerom is eyndelijck noch eenmael mijn vriendelijck begheeren van V. L. seer vrientlijcke broeders dat V. L. dit danckelijck willen ontfanghen/ en met aendachtighen herten ghebruycken/ God altijt voor ons met vierighen herten biddende/ wy willen oock V. L. altijt ghedachtich zijn/ ende met smeecken ende bidden/ tot God aenhouden/ dat hy V. L. met zijnen gheest stercke ende regere/ met zijn crachtighe handt bescherme ende beware/ op dat V. L. den loop volloopen/ den strijdt volstrijden/ dat gheloove behouden, ende also de Croone der heerlickheydt hier nae ontfanghen moghen. Amen.

Tot Franckenthal den 23. Martij. 1562.

V. L. willighe Dienaer ende
metbroeder Petrus
Dathenus

Totten Christelijcken Leser.

DEwijle de Almachtighe Godt door zijn Godtlijcke genade en barmhertichept die hy tot onswaert heeft/ door de liefde zyns Soons Jesu Christi onses Heeren/ dese onse Nederlanden met zyn Godlijcke woort heeft begaeft, en het warachtige Euangelium heeft laten verschijnen den ghenen die so lange in duysternisse hebben gheseten/ so en connen wy hem niet te vollen dancken met gheenderley saken/ dat hy ons soo ghenadichlijc verlost heeft wt die verbloeckte Placcaten en Tyrannische Inquisitie. Daerom op dat wy uwer liefden eenighen dienst mochten doen/ soo hebben wy de Psalmen Dauids met noten ghedruckt (van Petro Dathene wt den Fransoyschen dichte met grooter neersticheydt ouergheset) V. L. willen presenteeren/ tot dien eynde/ op dat alle onnutte ende onbehoorlijcke liedekens/ die vullanghe in het Pausdom in swanghe hebben gegaen/ mochten wt de ghewoonte comen/ ende het Rijcke Jesu Christi daer door mocht verbreydt worden: Want het ghene dat daer in staet en is niet van menschen ghedicht/ ofte eenigher Godtloosen werck/ (als in het Pausdom geschiet is) maer de heylighe Dauid heeftse ghesproken/ ghedreuen zijnde vanden heyligen Geest. Daerom bidde wy V. L. dat ghy v voortaen wilt becommeren met gheestelijcke liedekens/ op dat wy Gode moghen aenghenaem zijn/ ende de duysterheydt verlatende/ in het warachtighe licht mochten wandelen.

Wat isser dan nu te doen? Namelijck/ dat wy met sodanighen liedekens voorsien moeten wesen: die niet alleen eerlijck/ maer die oock heylich zijn/ welcke ons in stede van prickelen ende sporen zyn daer wy mede ghedreuen werden om Godt te bidden en te louen/ zijne wercken te ouerleggen/ op dat wy hem mochten liefhebben/ eeren/ prijsen ende groot maken. Derhaluen als wy alle dinghen wel sullen ouerleydt hebben/ so en sullen wy hier toe geen bequamer ghesanghen connen vinden/ dan de Psalmen Dauids/ de welcke als wyse singen/ so zyn wy versekert dat ons Godt die woorden in den mondt legt/ gelijck ofte hy selue in ons songhe. Daerom vermaent Chrysostomus soo wel mannen als vrouwen ende cleyne kinders/ datse ghewennen die selue te singhen/ op dat sulcx als een oeffeninghe sy/ om ons by dat gheselschap der Enghelen te voeghen.

Endelijck sullen wy dies gedachtich zijn/ dat S. Paulus seyt/ dat de geestelijcke liedekens niet wel connen ghesongen werden/ dan metter herten. Maer dat herte eyscht oock verstant. Ende daerin (seyt S. Augustijn) is alle onderschept gheleghen/ tusschen des menschen ende der voghelen ghesanck. Want een Vincke/ Nachtegael ofte Papegay sullen oock wel singhen: maer sonder verstant. So ist dan een sonderlicke gaue aen den menschen/ dat hy weet ende verstaet wat hy singt. Tot den verstande moet oock het herte en die liefde comen/ dwelck niet geschieden can/ soo wy den lofsanck niet in onse gedachtenisse hebben geprent/ om nimmermeer op te houden van singen. Dit zijn de oorsaken (Ja dese alleene souden wel genoech zijn sonder alle de voorverhaelde) waerom dat desen boeck sonderlinge moet beuolen zijn eenen yegelijcken/ die hem eerlijck ende in Gode begheert te verheughen/ namelijck tot zijner salicheydt ende ten nutte zijnes naesten: ende is alsoo niet noodich/ dat hy van my seer gheprijsen werde: want hy brengt zijnen selfs lof mede/ woude de werelt maer veel hier wt leeren/ datse in stede van ander liedekens/ die eensdeels sot en ongeschict zijn/ eensdeels wulpsch en oneeryn/ derhaluen oock boos en schadelijc/ die sy hier voortijts ghebruyckt heeft/ haer voortaen gewenden met den goeden Coninck Dauid, dese Goddelijcke ende hemelsche lofsangen te singhen. Aengaende de melodie ofte de wijse/ het heeft ons tbeste ghedocht/ datse soude matelijck zijn/ ghelijck wijse ghesett hebben/ op dat daer een ghelijckformichept ware met deser wichtigher ende hooger materie. Ja datse bequame mochte zijn/ om inde Ghemeynte gesonghen te werden.

Voort so laten wy den Christelijcken Sangher ofte Leser weten/ dat waer wy dijt sterreken ghesett hebben also *⁎* dat is so vele als ofter Pause stonde/ daer mach men pauseren ofte ophouden/ Gods ghenade ende barmhertichept sy met ons allen
Amen.
⁎

Register omme te vinden de Psalmen na die bequaemheyt ofte gheleghentheyt der saecken, by de welcke die Christen Kercke ofte yegelijck persoon bysonder/ sal weten te vinden het waerachtighe ghebruyck der seluer Psalmen.

ALle die hier na volgen sullen bequaem zijn den genen die hem voeghet te bidden om vergeuinge zijner sonden/ bysonderlinghe ist dat hy siec is ofte om zijnre boosheden ghestraft werdt/ te weten den 6. den 25. den 32 den 38. den 51. den 130.

Hier na volghen die oorbaerlijck ende nut zijn omme te bidden voor de Christen ghemeynte/ na gheleghentheydt der saken dat die selfde in verscheyden manieren soude moghen ghequelt ende ghequelt zijn/ ist datse verdruckt is dem ghewelde ofte den valsche ende calumnieuse beschuldinghe/ sal als dan ghebruycken den 10. 12. 14. 123. Ist datse behindert, ofte verleyt wert vanden afgoden dienaren/ van tghebruych ende oeffeninghe van Religie salse ghebruycken den 42. Ist datse aenghevochten werde om twoort Gods/ salse haer vermaken metten 35. 44. 74 ende den 88. Ist datse altemet aenghesprongen ende met ghewelt ouerweldicht wert tot strydens toe salse tot haer ghebruyck nemen den 17. 20/80. 83. Ist datse gemolesteert

wert van eenighen der seluer ghemeyne valsche broede-ren/ so salse hebben den 94. Ist dat die selfde ghevanckelijck ofte in ellendighen benauden staet is/ so hebt ghy die 79.102. ende 137. ende ist simpelijck om te bidden voor die voorspoedicheyt der seluer/ den 67. sult ghy daer bequaem toe vinden.

Dese naervolghende / sullen bequaem zijn om God te dancken vanden weldaden die hy zijner ghemeynte ofte Kercke ghedaen heeft door victorie ghy hebt 9.18.23.149. Ist naer verlossinghe ende ontsettinge van druck ende benautheyt/ ghebruyckt den 27.34.77.124. ende 129. Ist omme simpelijck danckbaerheyt te verthoonen van eenighe weldaden/ so hebt ghy den 48. 81. ende 106. Ist dat ghy zijt ter haluer verlossinghe/ ghy hebt den 126.

Ist dat ghy bidt voor volcomen ende perfecte verlossinghe so hebt ghy die 105.

Dese hier naervolghen/ sullen nut zijn allen ghemeynen persoonen/ omme Godt te bidden naer oorbaerlijcke gheleghentheyt der saken / so het is voor een ghemeyn gebet tot Godt: so sult ghy nemen den 85. ende 121. Ist als sieck ende cranck wesende in deser werelt / so hebt ghy den 16. ende 71. Ist dat ghy v vindt uyterlijcke gequelt en benaut ghebruyckt den 88. 142. ende 143. Ist dat v vyanden v tonrecht verbolghen ende ouerlasten / wilt v vertroosten met den 3.5. 44. 52.35.54. en. 59. Ist dat ghy v bevint in groote noot ende angst/ gebruyckt den 31. Ist dat ghy bemerct dat die naem Gods ghelastert wert vanden boosen / so is die 28. bequaem / Ist dat v het welvaren der Godtloosen ende quaden tempteert om quaet te doen/ vertroost v met den 37. ende 73. Syt ghy aenghevochten deur wanhoop ende desperatie / soo hebt ghy den 39. Ist dat ghy Godt bidt te willen beschermen v onnooselheydt / soo hebt ghy den. 58. Ist dat ghy v vint verlaten van der ghelouigen vergaderinghe/ oeffent v inden 84. ende 120. Syt ghy ghequelt ende gemoeyt door qualijck sprekende ende valsche ghetuyghen/ ghebruyckt den 109. Ist dat ghy ten strijde gaet/ vertroost v inden 144.

Dese navolghende zijn bequaem den ghenen / die God danckbaerheyt verthoonen willen na die gheleghentheyt der saken/ ist dat ghy v vint ghenoech van der doot verlost te zijn/ so hebt ghy den 30. ende 138. Ist dat ghy Godt dancken ende louen wilt na dat hy v vyanden verthoont heeft/ so sult ghy den 40. bequaem vinden.

Dese die hier naer volgen zijn oorbaerlijck den ghenen die hem tot lofsangen en verwonderinge van Gods wercken begheuen/ist dat het is om groot ende condich te maken zijn wercken/so sult ghy he louen metten 8.19.29.104 en 111. Ist dat ghy zijn goetheyt verbreyden wilt/ so hebt ghy de 24.33.65.66.103.118. en 145. Ist dat ghy verheffen wilt zijn barmhertichheyt en waerheyt/ so hebt ghy den 88 En omme te vercondigen zijn grootheyt/ ghebruyckt den 97. omme te prijsen zijn rechtveerdicheyt/ oeffent v metten 92.95. omme te bewijsen zijn voorsichticheyt/ so hebt ghy den 75.113.136. en 139. omme te prijsen zijne wet/ so hebt ghy den 119. omme hem te bedancken dat hy ons tot zijn volck vercoren heeft / zijn bequaem die 9. ende 60. omme v met God ende in God te verblijden/ hebt ghy den 47.95 96.118.125. omme te verwecken alle creatueren ofte schepselen tot Gods lof/ ghebruyckt 148. ende 150.

Dese achtervolghende zijn oorbaerlijck den ghenen die haer versekertheyt ende hulpe in Godt alleen stellen / den 46. 62. 63. 88. 91. 97. 125. 127. ende 146.

Dese naervolghende begrijpen in hem eenighe beloftenissen ofte prophetien van Christo ende zijn rijck/ en zijn Kercke ofte vergaderinghe 2.22. 45. 50. 72. 110.

Den 41. Psalm is een lofsanck vanden ghenen die gerechtelijck oordeelt ouer den rechtveerdighen in zijn teghenspoet.

Den 49. heeft in hem begrepen een seer schoone beschrijuinghe van de ydelheyt deser werelt.

Die 82. is een heylighe vermaninghe aen den Princen ende Richteren des aertrijcks omme recht te doen naer behooren.

Die 101. verthoont hoe ende in wat manieren een goet Prince hem behoort te draghen.

Die eerste 10.28. gheuen v te kennen het gheluck ende voorspoet van den menschen die in Gods Wet wandelen.

Die 90. gheeft ter contrarien te kennen die ellendicheyt van den ghenen die Gods Wet niet en achten.

Register aller Psalmen.

Aa 3

Tafel van de Psalmen diemen singt op een Wijse/ofte Voyse.

Hier vindt ghy noch beminden Leser/dat so waer eenige van dese navolghende teeckenen * ‡ ‡ † aen de begin der Psalmen staen/dat daer het veers des Psalms begint

DE PSALMEN DES PROPHETEN DAVIDS,

ende ander loſſanghen, in Neder-lantschen dichte overghe set.

Den I. Psalm.

Dese Psalm leert datse ghelucksalich zijn / die de zeden ende raetslaghen der Godtloosen verachten / ende hen beghnen om Godts Wet te verstaen/ ende te bewandelen: Ende datse onghelucksalich zijn/ die sulcks niet en doen.

DIe niet en gaet / in den godloosen raet / Die op den wech der sondaren niet staet / En niet en sit by de Spotters onreyne/ Maer dach en nacht heeft in Gods Wett alleyne / Al zijnen lust: Jae spreeckt daer van eenpaer / Die mensch is wel ghelucksalich voorwaer.

Hy sal ghelijck zijn eenen schoonen boom/
Gheplant by eenen claren waterstroom/
Die zijn vruchten gheeft in bequame tijden/
Van welcke gheen drooghe blat valt besijden/
So sal die mensche salich zijn bekent/
Met al zijn doen/ tot welcken hy hem went.
Maer so en ist met den Godtloosen niet/
Die als caf verstropt werden daermen siet/
Dwelck vanden windt hier end daer wert ghedreven/
So sullen sy in Gods gherichte beven/
End niet bestaen/ maer haest verghaen beschaemt/
Met den vromen werden sy niet ghenaemt.
Godt kent den wech en der vromen gemoet/
Hy draecht sorghe voor hen end voor haer goet/
Dies sullen sy wel ghelucksalich wesen.
Maer nademael dat onse Godt gheprezen/
Op der godloosen weghen niet en acht/
Sy end haer doen werden tot niet ghebracht.

Ghebedt.

O Heere/ die ons totter glorie ende alderhoochste ghelucksalicheyt geschapen / en uwe heylighe wet ghegeven hebt welcke alleene een reghel is om godtlichlijck te leven : geeft ons dat wy door uwe genade/ alle vleeschelijcke lusten en quaet geselschap verlatende/ alsoo mogen de vruchten des gheests voortbrenghen / dat wy altijdt wesende in uwe bescherminge/ een goet vertrouwen mogen hebben/ als Jesus Christus uwe Sone verschijnen sal om de Bocken te scheyden van de Schapen/ die hy met zijnen bloede vrij ghecocht heeft/ Amen.

Den ij. Psalm.

Dese Psalm leert/ dat David ende zijn Rijcke/ een voorbeelt Christi ende zijns eeuwighen Coninckrijcx gheweest sy.

WAerom raest dat volck met sulcken hoochmoet ? Waerom comen de Heydenen te samen? Wat is datse verheert so worden doet? End raetslaen van dingen die niet betamen ? De Coningen hen te samen verbinden / De voornaemst al zijn oock daer toe bedacht . Godt te bestrijden sy hen onderwinden. End zijnen ghesalfden met grooter macht.

Sy spreken tsaem/ laet ons breken met een/
Haer banden al/ daer met sy ons verstricken:
End tJock datse ons hardt oplegghen ghemeen/
Laet ons verwerpen end breken in stricken.
Maer Godt/ die den Hemel bewoont gheprezen/
Salse belachen/ want haer doen hy siet/
Haer opstel sal van hem bespottet wesen/
Want het is ydel/ en Godt achtet niet.
Hy salse aenspreken elck by zijnen naem/
In zijn gramschap die grootlijck is te vruchten/
Hy salse verbaest maken al te saem/
[illegible] toornicheyt die seer is te vruchten.
End sal spreken: ghy Coningen wilt hooren
Van waer coemt u desen raetslach soo erch ?
Ick heb mijn Coninck ghesalft en vercoren/
Over Sion mijnen heylighen Berch.

(i)

End ick zijn Coninck van hem toeverteyt/
Sal Gods oordeel spreken voor yeders ooren:
Twelck is dat hy my claerlijck heeft ghesteydt/
Ghy zijt mijn Soon huyden van my ghebooren.

Begheert van my ick sal v t'eender Erven:
Veel volckeren haest maken onderdaen:
Een alsulck Rijck sult ghy van my verwerven
Dat tot den eynde des Aerdrijcx sal gaen.
† Ghy sult draghen eenen ysteren staf/
Om die al te dwingen dats v doen eere:
Ghy sultse moen windt verstropen als caf/
En morselen als een Aerden vat teere.
Dies ghy Coningen end Vorsten der Aerden:
Wilt myn onderwys met herten ontfaen/
En ghy Richters wilt met ootmoet aenvaerden/
Tgoet vermaen dat v van my wert ghedaen.

† Dient Godt met kinderliche vreese goet
Vreest zijn gramschap/ en soecht hem te behaghen.
Verblijt v/ en beeft voor hem met ootmoet/
Siet dat ghy hem gheen oorsaeck gheeft te claghen/
Kusset den Soon. dien hy v heeft ghesonden/
Dat hy niet gram sy over uwe daet
Op dat ghy haest tsamen niet wert verslonden/
End in uwen wech niet schrickelick vergaet.
† Want zijn gramschap ontsteeckt seer haest en brandt/
Ghelijck een vyer alsmen daer op niet achtet:
Och hoe salich is hy in sulcken standt/
Die hem vertrout/ end op zijn goetheyt wachtet.

Ghebedt.

HEmelsche ende almachtighe Vader/ die ons uwen eenighen Sone tot eenen Coninck ende Heere ghegheven ende gheheylicht hebt/ willet door uwe wonderlicke wijsheyt te niete doen / alle de raedtslaghen die over al teghen hem voorghenomen ende ghehouden werden/ ende ons gheven/ dat wy alsoo toenemen in zijne heylighe kennisse/ dat wy v met kinderlicke vreese ende eerbiedinghe moghen dienen / om eyndelick dat allerhoochste goet te verwerven/ het welcke wy verwachten door den selven uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den iij. Psalm.

David bestreden zijnde van een groote heyrcracht/ is een weynich verbaest/ doch vertrout hy op Godt / ende maeckt eenen moet. Ende na dat hy Godt ghebeden heeft/ wert hy verseckert/ dat hy al zijn vianden/ overwinnen sal.

HOe veel is des volcks Heer/ Dat my benijdt soo seer! Hoe veel menschen my quellen : Hoe veel vyanden mijn/ Nu sterck te velde zijn/ Die hen teghen my stellen! Ick sie daer veel voorwaer/ Die tot my spreken claer: Vergaen zijn al zijn crachten/ Zijn Godt die helpt hem niet/ In dit tenps end verdriet: Maer tzijn ydel ghedachten.

† Want ghy Heer zijt mijn schilt/
Die my beschermen wilt/
En my eere wilt gheven:
Ghy doet dat ick voortraen/
Mach vry opentlick gaen/
Met den hoofd opgheheven.
Ick hebb in mijn ellendt/
Mijn stem tot Godt ghewendt/
En gheclaecht'm dit wesen:
Hy heeft oock na zijn woort/
Mijn clacht altijt verhoort/
Van zijnen Berch ghepresen.
† Dies sal ick rust ontfaen/
En seker slapen gaen/
Bewaert voor alle schade.
Ick sal des morghens claer/
Ontwaken sonder vaer/
Want Godt wil my slaen gade.

Hondert duysent vy een/
Deden my vreese gheen/
Want: eerse sulcks aenvinghen/
En my wilden met haest/
Om te maken verbaest/
Verstricken end omringen/
† Coemt Heer/ thoont dat ghi zijt/
Met my tot alder tijdt/
En dat ghy mijn vyanden/
Opt kinnebacken slaet/
En hen breeckt met der daet/
In stucken hare tanden.
Van v ist O Heer goet/
Datmen verwachten moet/
Hulp en troost vroech en spade:
Want over v volck hier/
Stort ghi heer goedertier/
Seer rijcklick v ghenade.

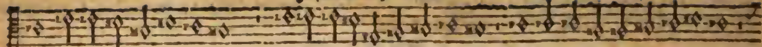
Ghebedt.

EEwighe Godt/ ghy die uwe kinderen veelderley benautheden onderworpen hebt/ om haer geloove ende lijdtsaemheyt daermede te beproeven/ dewijle dat wy teghen alsulck een menichte der vyanden/ die hen teghen ons opwerpen/ niet connen staende blijven/ gheeft ons dat wy alsoo leven onder uwe bescherminghe/ dat de werelt mercke dat ghy onsen schilt zijt/ door welckes cracht wy alles overwinnen/ ende alle hoocheyt ende sterckheyt die haer teghen v ende uwen Sone Jesum Christum opwerpt/ cleyn achten. Amen.

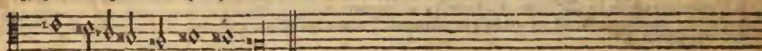
Den iiij. Psalm.

David bidt Godt inden oproer die Absalon maeckte / ende vermaent de Vorsten Israels die teghen hem opstonden tot beteeringe ende berouwe/ dat hy hem als dan wel ghetroost vindt/ als hy Godt recht vertroude.

ALs ick v bidd opent v ooren / O Heer mijne gherechticheyt/ Laet mijn hert vang uwen troost hoor/ End v stedes comen te voren/ Mijn ghebedt na v goedicheyt. Hoe lang sult ghy soecken ghy Heeren/

Mijn eer te schenden met hoochmoet / End v tot ydelheyt bekeeren / Die leughen ooch tuwer oneeren/

Soo lief hebben als ghy nu doet?

Bekent dat Godt my in dit leuen/
Bouen de ander menschen al/
Tot eenen Coninck heeft verheuen/
Die mijn suchten ende mijn beuen/
Van den Hemel verhooren sal.
So ghy gram wert/ wacht v van sonden/
Misdoet niet teghen zijnen wil/
Op uwen legher wilt doorgronden
Dit werck. Laet af tot desen stonden/
My te quellen met dit gheschil.
Offert dan een oprecht offrande/
Met verslaghen hert end ghemoet.
Betert v van dees sond end schande/
End stelt op Godt (seer goederhande)
Gheheel al v vertrouwen goet.

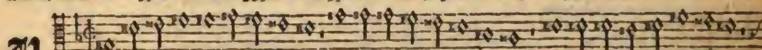
Veel spreken: Hoe can hy ons leeren/
Dat goet is end Godt aenghenaem:
Na v goethept wilt Heer der Heeren/
V lieflijck aenschijn doch eens keeren/
Tot my end al de mijne tsaem.
Want meer blijschap is my ghegheuen/
Door v aenschijn Heer goedertier/
Dan hen is die hier zijn verheuen/
Die met veel wijns end koorens leuen.
Hebbende haren nootdrust hier.
Dus sal ick my in goeden vrede/
Nederlegghen end slapen wel/
Want v goethept beschickt dit mede/
Die my doet hopen hier beneden/
End int Rijck doet hebben veul.

Ghebedt.

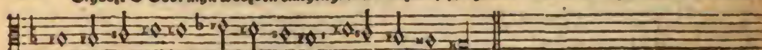
Heere Godt/ die een oorspronck zijt aller gherechticheyt/ welcken de groote aenvechtinghen die ons van allen zijden overvallen/ bekent zijn/ en verstootet onse ghebeden niet: maer laet ons uwe ionste ende goethept smaken/ op dat wy (niet teghenstaende alle benautheden die ons toecomen) niet en laten te leuen in vrede / blijschap ende stilheydt des geests/ verwachtende de eewighe ruste/ die ghy uwen kinderen belooft hebt door uwen gheliefden Sone Jesum Christum. Amen.

Den v. Psalm.

Dauid verbannen zijnde/ ende veel lijdende/ verwacht noch meer lijdens / door de pluymstrijkers die ontrent Saul waren/ daerom bidt hy Godt/ ouerlegghende dat hy de boose altijt hatet/ ende gunstich is den vromen.

Verhoort O Godt mijn woorden clachtich/ Laet v ooren op zijn gedaen: End wilt doch doorsaecke verstaen/

Mijns claghens en suchtens eendrachtich/ O Heer almachtich.

Hebt acht op mijn suchten ghestadich/
Mijn Godt en Coninck groot gheacht/
Dewijl ick tot v met aendacht/
Mijn smeecken doe O Heer ghenadich/
Ende weldadich.
Des morghens vroech voor den daechrade/
Sult ghy my verhooren eenpaer/
Want seer vroech sal ick v voorwaer
Bidden/ wachtende vroech end spade/
Op v ghenade.
Ghy zijt een Godt die de boosheden
Niet en bemint/ maer wederstaet/
By v zijn de Boosdaders quaet
Met haren doen end boose zeden/
Gantsch niet gheleden.
De dwasen die na v niet vraghen/
Sullen voor v verschijnen niet/
Want ghy die hatet soomen siet/
Die boosheyt doen/ sonder versaghen/
Ja met behaghen.

*** ***

Ghy sult uwe gramschap bewijsen
Ouer de Leughenaers ghemeen:
Doodslaghers/ Bedrieghers met een
Zijn voor Godt (dien elck mensch moet prijsen)
Een groot afgrijsen.
Maer door v goethept hooch ghepresen
Die ghy my bewijst sal ick gaen/

Om v O Heer te roepen aen/
In v huys/ daer ick sal midts desen/
Godtvruchtich wesen.
Gheleydt my Heer / en laet doch blijcken
Aen my v goethept/ dat my niet/
Mijn haters brenghen in verdriet/
Leydt my uwen padt desghelijcken
Sonder afwijcken.
Daer is geen waerheyt in haer monden/
Haer hert is valsch/ archlistich straf/
Haer keel is als een open graf/
Haer tongh is vol smeeckens bevonden/
Tot allen stonden.
Verderftse end doet te niet haer namen
Breeckt haer raetslaghen end haer doen/
Verstropts om haer boosheyt seer coen/
Want Heer sy soecken alle tsamen
V te beschamen.
Maer verheucht hen tgemoet en sinnen/
Die op v vertrouwen altijdt/
Dats in v Heer werden verblijdt/
Die uwen Naem int herte binnen
Trouwlijck beminnen.
Want ghy zijt mild end ouervloedich
Den vromen man/ Heer goedertier/
Met uwe gunst deckt ghy hem schier/
Als met den Schilt: ghy zijt so goedich
En seer lanckmoedich.

Ghebedt.

O Godt/ die onse Coninck ende Salichmaker zijt / dewijle dat wy ons betrouwen op v alleen stellen / om v te aenbidden inden gheest ende inder waerheydt/ en wilt dat roepen ende bidden uwer armer dienaren/ die van uwen

vyanden ouerweldighet ende benaut zijn/ niet verachten: ende behoedt ons altijt onder uwe heylighe bewaringe/ tot dat wy met Christo Jesu ons Hooft sullen heerlick ghemaeckt werden. Amen.

Den vi. Psalm.

David van Godt ghestraft zijnde/ bekent dat hy door zijn misdaet Gods gramschap verweckt heeft. Ende op dat hy wat verquickt werde/ hy biddet om vergheuinge zijner sonden/ om dat hy Godt niet en can louen/ ten sy dat hy wt de doodelicke benautheyt verlost werde: daer na ghetroost zijnde/ prijset Gods goetheyt/ ende cracht die die hem verblijden in zijn lijden.

W Ilt my niet straffen Heere / Die misdaen heb soo seere / In eenen grammen sin / In uwen toorn verbaerlick / Castijdt my niet soo swaerlick / Als ick wel weerdich bin.

† Maer wilt v Heer ontfarmen/
End ouer my erbarmen/
Ick ben seer swack altijdt.
Wilt my ghesontheyt gheuen/
Want myn siel en lijf beuen/
In desen mijnen strijdt.
† Mijn geest hem oock ontstellet/
Swaer verschricken my quellet/
Dreesd maeckt my onvroo.
O Heere hooch ghepresen/
Hoe langhe salt noch wesen/
Dat ick moet blyuen soo?
† Ach wilt v tot my keeren/
Wilt oock van my doch weeren/
Dees benautheyt niet cleyn
Seer groot zijn mijn misdaden/
Maer wt louter ghenaden/
Maeckt my Heer daer van reyn.
† Want inde doot seer wreede/
Wie is die daer verbreede/
V lof end eer bequaem/
Niemant can inder Hellen/
Vwen prijs schoon vertellen/
Noch dancken uwen Naem.
† Ick ben moed end verslaghen/
Van gantsch den nacht te claghen/
Ick doe swemmen voorwaer/
Mijn bedde met mijn weenen/
End mijn leger met eenen/
In mijn tranen eenpaer/
† Mijn ghedaente met allen/
Is nu (Heer) gantsch verballen/
Door ghedurich gheclach.
Om dat aen alle zijden/
Mijn vyanden verblijden/
Voor my met groot ghelach.
† Ghy boose wilt nu wijcken/
Ghy wreede oesghelijcken/
Vertreckt nu haest van hier:
Godt heeft mijn treurich clagen/
Na zijn goet welbehaghen/
Verhoort seer goedertier.
† Godt en wilt niet verachten/
Mijn gebedt / noch mijn clachten/
Maer hoort my tsijner eer.
Mijn beden hem bewegheu/
Ick heb van hem vercreghen/
Mijn begheerten end meer.
† Daerom zijn nu met schanden/
Beswaert al mijn vyanden/
Verbaest zijn sy ghewis/
Te rugg moeten sy keeren/
Met schaemten end oneeren/
Want my Godt so goet is.

Ghebedt.

HEere/ ghy die een rechtveerdich Richter zijt / ende uwe kinderen vaderlijck castijdt/ om door waerachtich leetwesen haree sonden die tot v te bekeeren/ ghreest door uwe oneyndelijcke goetheyt/ dat alle de ellenden ende benautheden/ so wel des lichaems als des geests/ die wy om onser sondē wil lyden/ ons dienen mogen tot een castijdinge ende dat wy int midden der seluen uwe vaderlijcke goetheyt altijt geuoelen moghen / op dat onse vyanden beschaemt zijnde/ wy v moghen louen ende dancken alle de daghen onses leuens/ door Jesum Christum uwen Sone. Amen.

Den vij. Psalm.

David begheert bewaert te wesen voor de groote veruolghinghe van Saul. Hy verclaert zijn onschult: ende begheert dat Coninckrijcke dat hem beloeft was/ ende dat zijn vyanden beschaemt werden. Eyndelijck spreeckt hy: dat zijn vyanden met haren eyghenen sweerde vergaen sullen/ daer ouer hy oock Godt loeft.

O P v hoop ick Heer tallen tijden/ Wilt my doch voor al die bevrijden/ Die my haten met onuerstandt/ Dat ick hen niet vall inde handt . Dat haer Ouerste my niet vange. End my als eenen Leeuwe stranghe. Niet vernielende make tot schand/ Bloot zijnde van uwer bystant.

† God/ op wien ick hoop met verlanghen/
Heb ick mijn daghen sulcks beghangen/
Als sy toeschrijuen uwen knecht/
Is in mijn handt eenich onrecht.
Heb ick quaet vergholden met quade/
Ofte ghesocht der vromen schade/
Heb ick dien vergramt met een woort /
Die tonrecht op my was ghestoort.
† So moet mijn vyandt my nae jaghen/
Van hem werd ick nedergheslaghen/
Hy brenghe mijn leuen te niet/
End mijn eere daermen op siet.

Staet op Heer/ wilt opstaen in eeren/
Uwen toorn teghen hen wilt keeren/
Die my haten: Helpt my gheiyck/
Aen dat beloefde Conincktijck.
✝ Dat volck come met grooten hoopen/
Tot uwer Maiesteyt gheloopen/
End op dat wy ons recht ontfaen/
Wilt op uwen Richterstoel gaen.
Daer sult ghy des volcx Richter wesen/
Ende sult (Heer myne toevlucht gheprezen)
My na myn gherechticheyt
Richten/ end na myn vromicheyt.

* *
*

✝ Vander boosheyt wilt een eyndt maken
Der boosen/ end neemt aen de saken
Der vromer/ ghy die taller stondt/
Elcx hert ende nieren doorgrondt.
God is myn Schilt end myn Borcht crachtich/
Op hem ist dat ick hoep aendachtich/
Die de vrome helpt end behoet/
Ende die ouerwinnen doet.
✝ Godt is een oprecht Richter machtich/
Des vromen mans/ die hem valt clachtich/
Hy is oock dier Richter bekent/
Die hem vertoornet sonder endt.
Ist dat hy/ (die my soeckt te verteeren/)
Niet wilt afstaen/ noch hem bekeeren/
Godt sal scherpen zyn Sweert seer fel/
End schieten met den boghe snel.
✝ Van nu heeft bereyt Godt almachtich/
Doodtlyck gheschut/ ende wapen crachtich/
Hy maeckt pylen ter straff bequaem/
Der ghener die my haten tsaem/
Een ander heeft quaet in zyn sinnen/
Hy is swangher met onrecht binnen/
Dies sal hy baren anders niet/
Dan enckel leughen met verdriet.
✝ Om eenen diepen put te grauen/
Sietmen hem neerstelycken slauen/
Maer inden put sal hy vergaen/
Dien hy my te grauen vangt aen.
Dat quaet dat hy heeft voorghenomen
My te doen sal op zyn hooft comen/
Ja tquaet dat hy doet ouer al/
Op zynen cop haest vallen sal.
✝ Dies myn hert God daerom nu pryset/
Dat hy gherechticheyt bewyset/
End so langh als ick leue vry/
Sal ick den Heere singhen bly.

Ghebedt.

O Heere ghy die alleene de herten doorgrondet/ ende weet dat wy nerghent om van onsen vyanden veruolget zyn/ dan om dat wy alleenlyck onse hope op v stellen/ streckt uwen arm wt om hẽ te wederstaẽ/ die ons tonrechte najagen/ ende versamelt uwe Kercke die door de tyrannie der godloosen verstroyt is/ ende behoet ons altyt in uwe heylighe bescherminghe door uwen Sone Jesum Christum onsen Salichmaker. Amen.

Den viij. Psalm.

Dauid loeft hier met een groot verwonderen dis heerlycke cracht Gods des scheppers aller dingen ende zyne onwtspreckelycke goetheyt aen den mensche bewesen/ dien hy gemaeckt ende also vereert heeft.

O Onse Godt end Heer seer hooch gheprezen/ Hoe heerlyck moet doch uwen Name wesen: Ouer heertryck streckt v heerlyckheyt schoon/ Ja wyder dan daer gaet des Hemels Throon.

Men siet alsus uwer cracht veel getuyghen
Selfs inden mondt der kinderen die suyghen/
Daer door maect ghy tot niet ende beschaemt
V vyanden door v cracht seer vernaemt.
Maer als ick wil aensien ende bemercken
Die Hemelen Heer uwer handen wercken/
Die sterren/ die Mane/ die ghy door twoort/
Maeckt ende stelt een yeder op zyn oort.
Als dan spreeck ick by my verwondert seere
Wat is doch vanden aermen mensch O Heere/
Dat ghy zyner also ghedachtich zyt/
End ouer hem sorghe draecht taller tydt?

* *
*

Ghy maeckt hem dat hy God schier sy gheiycke
Want ghy maeckt hem ouervloedich end rycke/
Van heerlickheyt die doch naeckt is en bloot/
Ghy maeckt hem vol met veel goederen groot.
Ghy laet hem zyn ouer dwerc uwer handen/
Als een Heer der seluen in allen landen/
Sonder wtnemen/ alles int ghemeen/
Hebt ghy hem onderdaen ghemaeckt met een.
Ossen/schapen/ haer wolle/ end haer vellen/
Die ghy op de berghen voedt sonder quellen/
End op dat veldt weyden doet ouer al/
In bosschen/ berghen end in menich dal.
Die vlieghende Voghelen die wel singhen/
Die Visschen des Meers end oock alle dinghen/
Dien ghy haer wesen end den adem gheeft/
Maeckt ghy hem onderdaen/ ja al wat leeft/
O onse Godt end Heer seer hooch geprezen/
Een rechten moet uwen Naem heerlic wesen/
Uwes Naems heerlyckheyt in ouervloet/
Streckt veel wyder dan den eerdtbodem doet.

Ghebedt.

HEere die door uwe voorsichticheydt alle creatueren regeert/ wy bidden v seer ootmoedelyck/ alsoo het v ghelieft heeft ons te besoecken door uwen sone Jesum Christum/ ons wederom bringhende tot de eere daer wt dat wy door de sonde onser eerster vaderen ghevallen waren/ gheeft ons dat wy dese weldaden bekennende/ uwe wonderlycke cracht nu ende eeuwichlyck moghen bekennen. Amen.

Den ix. Psalm.

Dit is een lof Psalm/ daer in Dauidt den Heere danckt van een seker ouerwinninghe zyner vyanden/ daerom dat een zyner vyanden sterck/ de welcke (nae sommigher achten) Goliath gheweest is/ daer na loeft hy Gods gherechticheydt/ die dat leedt zyner kinderen wreeckt ter bequamer tydt.

H Eer ick wil v wt sherten gront/ Prysen end ouer al doen cont/ V wonderen in alle wycken/ Die niet en zyn om vergelycken.

In u wil ick wesen verblijdt/
Dat is mijn vreucht tot deser tijdt.
Uwen naem schoon wil ick oock prijsen/
End u met lofsanck eer bewijsen.
Om dat door uwe groote macht/
Mijn vyandt wijckt end vliedt met cracht/
En dat hy neder licht gheslaghen/
Voor u aenschijn swaer om verdraghen.
Ghy zijt so goet in desen standt/
Dat ghy mijn saeck neemt by der hant/
Ghy sit tot mijn hulpe volveerdich/
Op den stoel als Richter rechtveerdich.
Mijn vyandē hebt ghy verdaen/
En die boos al haest doen vergaen/
Ghy hebt haer ghedachtenis prachtich/
Te niet ghedaen door u handt crachtich.

* *   * *

Wel aen ghy loos mensch wel bekent/
Hebt ghy u voornemen volendt?
End vernielt ons steden verheuen?
Is haren naem gantsch sonder bleuen?
Och neen: want Godt met grooter cracht/
Die eewich heerschet hooch gheacht/
Is op den stoel foot is ghebleken/
Gheseten/ om trecht wt te spreken.
Daer sal hy rechten met bescheyt:
Eertrijck dat hier beneden leyt/
Weghende die saken met reden/
Van alle menschen hier beneden.
Daer wert Godt die toevlucht alleyn/
Des armen diemen acht seer cleyn/
Ja zijn toevlucht die hem int lijden/
Sal verquicken en doen verblijden.
Dies sy/dien ghy Heer u maeckt cont/
Sullen op u vast staen ghegront/
Want die tot u gaen(Heer ghepresen)
Sullen hier niet verlaten wesen.

2. Pause.

Loeft nu met lofsangen seer claer/
Godt die tot Zion woont eenpaer/
Vertelt zijn groote wonder wercken/
Maeckt dat's alle menschen bemercken.
Hy ghedenckt aen der vromen bloedt/
End wreeckt dat met een gram ghemoet/
Dat gheschrey wil hy niet verachten/
Der benauder noch oock oock haer clachten.
Heer ghy die mijn Godt zijt in noot/
Siet aen mijn cruys en lijden groot/
Dat mijn vianden my op dringhen/
Wt den wech des doots wilt my bringhen.
Dat ick midden in u ghemeyn/
Uwen lof singh en ande: s gheyn/
Sonde verblijdt end oock ghedachtich/
Dat ghy my verlost hebt warachtich.
Die boose zijn haestelick al/
In haer stricken comen ten val/
Haer voeten zijn int net ghevangen/
Dat sy voor my hadden ghehangen.

3. ***

So is Godt gheworden bekent/
Hebbende dit oordeel gheent/
Daerin dat die schalck heeft verbonden/
Tquaet zijner listen niet om gronden.
Dits seker dat die boose saen/
Haest sullen vallen end vergaen/
Godt sal die straffen onuertooghen/
Die hem niet en hebben voor ooghen.
Maer den mensch ootmoedtedich o Heer,
Sult ghy vergheten nemmermeer/
Sijn hope die hier is mispresen /
En sal by u niet ydel wesen.
Coemt doch Heer toont nu u ghewelt/
Op dat de mensch hem niet en stelt
Teghen u/maer dat alle scharen/
Voor u ghericht hen openbaren.
O Heer die daer eewichlick leeft/
Maeckt dat der boosen herte beeft/
Doet hen verstaen, dit is mijn wenschen/
Dat sy niet zijn dan swacke menschen.

Ghebedt.

Almachtighe Godt/ die niet en verlaet de ghene die op u betrouwen / verhoort dat roepen van uwen arme dienaren/ ende en laet niet toe dat de Godloose haer boos voornemen teghen ons volbringen.maer verstrickt se in haer listen:op dat wy altijt oorsake hebben/om uwen heylighen Name groot te maken/den welcken ghy ons gheopenbaert hebt door Jesum Christum onsen Heere. Amen.

Den x. Psalm.

Dese Psalm is een Ghebedt teghen den verkeerden/boosachtighen ende listighen menschen/ die met bedroch en ghewelt die vrome arme menschen benauwē/Hy beschrijft oock die listen en den hoochmoet daer met die boose omgaē. etc.

Hoe coemt dat ghy Heer wijckt van ons soo wijt? Ende bedeckt u aenghesicht soo gaer/ Verberght ghy u om ons tot alder tijdt / Te vergheten oock inden noodt soo swaer? In hooch-moet brauden die boose voorwaer/ Sy plaghen den aermen Man seer misprijsen/ Laets nu haer listen selfs ghevanghen wesen.

Want die boose beroemt hem met hoochmoet/
Dat hy sal hebben zijnen lust met een/
Den gierighen die daer versamelt tgoet/
Hy seer prijst/ end lastert Godt int ghemeen.
Stoutlick veracht hy hem by groot en cleen.
Die hooftsom is aller zijner ghedachten/
Dat Godt niet is/ dien hy so verf verachten.
† Al wat hy doet streckt hem stedes tot quaet/
Uwe ghetichte en bedenckt hy niet.
Met zijn vyandt hy vermeten omgaet/
En meynt dien om te werpen als een riet.
In zijn herte spreect hy en denckt met vliet/
Niemant en can my crencken noch beschaden/
Nemmermeer sal ick met noot zijn beladen/
† Met vloecken/ valscheyt en bedroch seer groot/
Is zijnen boosen mondt vol taller tijdt/
Sijn tonghe maeckt moeyt arbeyt ende noot/
In schaden swaer te doen hy hem verblijdt/

Als een moorder op t'velt loert hy vol nydt/
Om heymelijck den vromen te verworghen/
Hy bespiet oock den armen in' tverborghen.

***   ***   ***

Hy loert heymelijck ghelijck een Leeu fel/
Inden cuyl doet/ die op een scharpken wacht
Om te vanghen end te verworgen snel/
Den vromen/ dien hy heeft int strick ghebracht.
Ghevepnsdelijck hout hy hem dach end nacht
Maer met dien schijn druct hy sonder ontfarmen/
Ende verderft met groot ghewelt veel armen.
Bouen dien spreeckt hy in t'hert seer onvroet/
Dat Godt op dees dinghen geen achtingh heeft
Maer dat hy zijn ooghen gantschlick toe doet/
Ja dat hy hier van ghéen kennisse heeft.
Staet op Heer/ verheft u/ thoont dat ghy leeft/
Siet toch hier in Heer, end wilt niet vergeten
Hen die in aurt end elend zijn gheseten.
Waerom wert Godt vanden boosen vol pracht/
Ghelastert/ die daer spreeckt int herte blendt/
Dat ghy op zijn doen gantschelijck niet acht/
Daer ghy't doch siet/ het is u al bekent.
Tot den handel der armen ghy u wendt/
Daerom staen sy op u tot allen stonden/
Die een helper der weeskens zijt bevonden.
Breeckt die cracht end den arm vol van ghewelt/
Der Godtloosen /ende besoeckt seer hast
Haer bousheyt/ end hen die voor ooghen stelt/
Op datse vergaen end werden verbast.
Dan sult ghy Heer (oft schoon die boose raest)
Heerschen als Coninck/ en we uwen landen/
Werden gheroept all die schalcken met schanden.
Ghy sult O Heer hooren ghenadelijck/
Uwes Volcks stem / dat in elend verflout/
End versterken met troost ghestadelijck/
Hoort doch t'ghebet des volcx dat u vertrout.
Den weduwen end weesen seer benout
Doet recht/ dat die boose hen niet en quellen
End daer teghen hen nu voort niet meer stellen.

Ghebedt.

HEere Godt/ ghy die cont oprechten tghene dat vervallen ende verwoestet is / ontwarckt ende heft uwe hant op om alle hoocheyt die haer tegen u opheft, en uwe arme geloovige vervolcht/ neder te verworpen/ op dat ghy(alle wederspannicheyt nedergheslagen zijnde) moecht bekent werden een saluchmaker en bescheremer / alle der ghener die op u vertrouwen/ deur uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xj. Psalm.

David claecht ouer hen/ die hem ouer al verdreuen wt dat landt Canaan/ daer nae singt hy van zijn vertrouwen op Godt /ende van die oordeelen Godes ouer den goeden ende den quaden etc.

IEk betrou op Godt met herten seer reyne / Hoe spreect ghy tot mijn siel in dit verdriet / Vliecht haest op den Berch als een Voghel cleyne / Tis waer dat die boose (soomen wel siet/) Haer boghen spannen end met pijlen micken / Daer met elck van hen den vromen doorschiet / End heymelijck soeckt met list te verstricken.

Maer men sal haest sien dat al die ghedachten
Der boosen werden gantsch met een verstoort/
Wat hebt ghy ouer den vromen voor clachten!
Sijt seker dat Godt dit al siet end hoort/
Die in zijnen hooghen throon sit verheuen:
Wien alle dinck bekent is na zijn woort/
Wat sy al doen die hier beneuen leuen.
God proeft die vrome wel in alle wijsen/
Maer van hen die hier bedrijuen ghewelt/
End onrecht/ heeft onse Godt een afgrijsen.
Die sullen oock met vyer wesen ghequelt/
Haer deel sal zijn veel windige tempeesten/
Solpher end vlamme diet alles versmelt/
Wert geschoncken den minsten end den meesten.
Godt is gherecht end hy bemint ghestadich
Gherechticheydt: oock dien die hem wel stelt/
Tot vromicheydt/die aensiet Godt ghenadich.

Ghebedt.

HEere ghy die de sterckheyt zijt aller der ghenen die op u hopen/ dewijle dat de werelt aen allen zijden ons lagen legghet/ende datter gheen middel voorhanden is om te ontcomen/ dan alleenlijck door uwe ghenade/gheeft dat wy in uwer vreese ende waerheyt volherden/op dat wy met den godtloosen niet vermenghelt zijn inde wrake en straffe die ghy ouer hen doen sult/ als ghy den grooten richter der Wereldt senden sult / de welcke is Jesus Christus uwe Sone onse Salichmaker. Amen.

Den xij. Psalm.

David spreeckt tegen die / die met smeecken/ bedroch ende hoochmoet om gaen/ ende dat volck benauwen/ ende bidt Godt/ dat hy hier in sien wil/ ende goede ordeninghe ende regiment gheuen.

DOet ons bystant/ tis meer dan tijdt O Heere. Want der vromer gheral is worden cleen/ Sy hebben afghenomen soo gaet seere / Dat der oprechten niet en is tot een.

Een yeder spreeckt leughens end ydel dinghen/
Met zijnen naesten/ daer met hy hem crenckt/
Haer lippen niet dan smeeckinghen voortbrengen/
Die mondt spreeckt eens/ maer thert wat anders denckt.

De Heere wille doch de vleyende tonghen/
Gantsch afsnyden tot inder eeuwicheydt/
Oock die lippen / die stout end onbedwonghen/
In hoochmoet niet spreken dan ydelheyt.
Die stoutelijck dit derren gheuen vooren/
Wy werden groot door ons tong vol fenijn/
Ons lippen vry ons alleen toebehooren/
Laet ons lieghen/ wie sal ons meester zyn?
Om der bedructer wille / die seer claghen/
Sal ick (spreeckt de Heer) nu opmaken my/
Die valsche tonghen werden al verslaghen /
Van haer ghewelt wert mijn volck ghemaeckt vry.

Onses Heeren woordt is altijt bevonden/
Suyver end reyn ghelijck dat silver claer/
Dat ghelouteret is tot verscheyden stonden/
Ja sevenmael ghelouteret is voorwaer.
Dies wilt O Heer v volck nu voort verblijden/
End bewaren na uwe goedicheyt/
Van dit boose volck dat ons tallen tijden/
So quelt ende benaut met treghenheyt/
Want die boosen rontom gaen ende sweuen/
Hier ende daer onbzienbelijck end fel/
Dewijl dat derchste Schalcken zijn verheuen/
End hier hebben ghewelt/ macht end theuel.

Ghebedt.

BErmhertighe Vader/ ende oorspronck der waerheyt / ghy die een afgrijsen hebt van alle leughen ende hypocrisie/ heft v op/ ende thoont uwe cracht / om uwe arme dienaren (die door valsche beschuldinghen der smeeckelaren benaut zijn/ te verlossen/ ende daghelijcks inde hope uwer belofteniſſen te versterken / tot dat sy de vervullinghe ende dat ghebruyck ouercomen: door den Middelaer Jesum Christum uwen Sone. Amen.

Den xiij. Psalm.

David nae dien hy veelmaels het veldt verlooren heeft/ beclaghet dat Godt met zijnen bystant so lange verblijft/ daer na bidt hy/ dat hy hem ouerwinninghe zijnder vyanden gheuen wille/ op dat hy hem verblijden mach.

Hoe langh hebt ghy besloten Heer / My te vergheten alsoo seer: Salt altydt zijn end nemmer eynden: Wilt ghy v van my ewich wenden: Die benaut ben so langs so meer.

Hoe lang sal noch dat herte mijn/
Vol van angst end van smerte syn/
End daer toe vol sorghen met desen/
Hoe lang sal mijn vyant noch wesen/
Mijn verwinner tot myner pyn:
Aensiet my Godt/ ghy zijt mijn cracht/
Troost mijn hert/ dwelck v doet zijn clacht/
Wilt mijn duyster ooghen verclaren/
Dat ick in den slaep niet mort varen
Des doots/ end daer blijuen versmacht.

Op dat hy die my sterck bevecht/
Niet seggh/ hy is nederghelecht/
End dat de vreucht myner vyanden/
Niet dobbel werde tmyner schanden/
Siende den val van uwen knecht.
Op v Heer staet mijn hoep alleyn/
Neemt wech mijn cruys end noot niet cleyn/
Wilt my uwe vreucht wederbringhen/
So sal ick v louen met singhen/
Door v weldaden int ghemeyn.

Ghebedt.

O Eewighe Godt die levendich maeckt het gene dat doot is / gheeft ons door uwe oneyndelijcke goetheyt verlichtinghe/ op dat wy niet onderdruckt werden door den swaren last der benautheden die ons toecomen/ gheeft dat onse conscientien in uwe salicheyt verheucht werden/ ende dat wy ons eeuwichlijck begeuen om uwen heylighen Name groot te maken/ door Jesum Christum onsen verlosser. Amen.

Den xiiij. Psalm.

David claghet/ dat het over al vol sy der ongheloovighen ende Heydenen/ hy beschrijft haere valschen meyninge/ hy gheeft ende voorseyt haren val/ ende oock de verlossinghe des volcx Gods dwelck sy verslinden ende benauwen.

Die dwaes spreeckt in zijn herte seer quaet: Daer is gheen Godt / end hy verwoest met desen/ Zijn leuen gantsch door zijn grouwelijck wesen. Daer is niet een die met woorde ofte daede/ Wat goets begaet.

God des Hemels die Wereldt ouersiet /
Ende bemerckt die menschen inden lande/
Of daer een is/ die met goeden verstande/
Om Gods goetheyt te soecken in verdriet/
Hem doch vervliet.
Alles gemerckt / hy vindt daer niet ghemeen/
Al afwijcken end gaen op boose weghen/
Sy zijn grouwlick/ Jae gantsch tot quaet gheneghen/
Die wat goets werckt/ en is onder hen gheen/
Jae niet tot een.
Zijn dan die boose so dwaes altesaem?
Datse niet dan quaet doen sonder afkeeren
Die mijn arm volck als dat broodt gantsch verteeren/
End zijn om taenroepen des Heeren Naem/
Seer onbequaem.

Sy sullen haer verwonderen voorwaer/
Als sy haest beangst zijnde sullen beuen/
Want Godt/ wiens goetheyt seer hooch is verheuen/
Is met den vroomen/ die hem voor end naer/
Lief heeft eenpaer.
Ghy mensch ongheluckich/ die doch verstaet/
Ghy die bespot tvoornemen van den vroomen:
Dwelck Godt in zijn hert goedichlijck laet comen/
Die alleen is des vroomen toeverlaet/
Dien ghy versmaedt.
Och dat die hulp over Israel Heer:
Quaem wt Zion/ end dat Godt wt tverlanghen/
Wilde verlossen zijn arm volck ghevanghen/
Israel end Jacob souden meer/
Verblydt zyn seer.

Ghebedt.

O Heere die alleen rechtveerdich ende volmaeckt zijt/ dewijle dat het v belieft heeft ons wt de vermaledijde verderfenisse te trecken / daer met dat tgeheele menschelijcke gheslachte gheroyt ingepeert is / ende ons te verlossen van der knechtschap der sonden / geeft dat wy in eenvuldichheyt ende godtsalicheyt wandelende/eyndelijck mogen genieten de vrucht van onser verlossinghe / die ghy te weghe ghebracht hebt door de offerhande des lichaems uwes Soons Jesu Christi Amen.

Den xv. Psalm.

Dese Psalm leert ons met wat deuchden dat die borghers des Hemels verciert wesen moeten.

W Ie is die sal woonen eenpaer/ In v lieflijcke Tenten Heere: Wie sal doch verkeeren hier naer/ (Door v goedicheyt sonder ghebaer) Op zwen heylighen berch met eere.

Het sal wesen die mensch eerbaer/
Die steedts wel doet in allen dinghen/
End recht handelt int openbaer/
Wiens mondt dat oprecht is end waer/
Ghestadelijcken sal voortbringhen.
Die gheen achterclap spreeckt onvroet/
Tot zijnes naesten smaedt end schande/
Die teghen hem oock niet misdoet
Noch mishandelt. maer hem behoort/
Voor oneeren menigherhande.

Die oock de Godloosen veracht/
End daer toe eert vor allen dinghen/
Hem die den Heer/ vreest met aendacht/
Die zijn beloften heeft volbracht/
Al waert oock zijn schade bevonden.
Die tot woecker niet gheeft zijn ghelt/
End gheen gaven opt heeft ghepresen/
Om trecht des vromen met ghewelt/
Te breken/ die so is ghestelt/
Sal voorwaer ghelucksalich wesen.

Ghebedt.

H Emelsche Vader/ die ons tot uwen kinderen hebt aenghenomen / gheeft ons ghenade / dat wy in dese werelt in alle oprechticheydt moghen wandelen / op dat niemandt billicke oorsake hebbe om van ons te clagen / ende dat wy eyndelijck deelachtich werden des wonderlijcken erfdeels/ twelcke ons inden Hemel bewaert is/ door Jesum Christum uwen Sone onsen eenighen Salichmaker. Amen.

Den xvj. Psalm.

David begheert hulpe van Godt. Maeckt ghewach zijnes gheloofs ende niet zijner wercken/ de welcke hy niet en achtet. Daer na betuyght hy/ dat hy een afschrick en heeft van alle afgoderie. Hy roemt ende staet alleen op Godt: versekert zijnde/ dat zijn ghebedt verhoort is/ daer van hy Godt danct / hy versekert hem , dat hy hem niet alleen sal loven hier op aerden/ maer dat hy een verlanckerde ghelucsalicheydt na zijn doot vercryghen sal/ door de cracht der opstandinghe Messie/ vanden welcken hy claerlijc propheteert/ ghelijc het verclaert wert. Act. 2. 27. 13. 35.

B Ewaert my Heer/ weest doch mijn toeverlaet / Op v betrou ick vast met herten reyne . Dies spreeckt mijn siel tot v in desen staet : Ghy hebt Heere over my die macht alleyne: Doch en roemt wt mijn wercken wtghelesen . Gantsch gheenen nut tot v Heer hooch ghepresen .

Mijn begheert is den vromen by te staen/
Die gheroemt zijn om haer Godsalich leven.
Maer straff op straffe moet hen comen aen/
Die hen tot den Afgoden valsch begheven.
By haer bloetofferen/ ben ic niet ghevonden/
Jae haer namen en sal ic niet vermonden.
Godt is mijn deel die my bewaert nu voort /
Op v staet mijn rente ghegrondet Heere/
Dit eerlijc erfdeel dat my toebehoort
Is my int schoonste ghewordden met eere,
Ja tbeste deel dat ghevonden can wesen/
Is my recht toeghevallen Heer ghepresen.

***

Gheloofd sy God / die my altijdt wil zijn/
Een Raetsheer / die my so wel heeft beraden.

Want die nieren end die ghedachten mijn/
Hebben my snachts onderricht vroech end spade/
Ick heb Godt voor ooghen in mijn beswaren
Die my bystaet/ end my wel wilt bewaren.
Siet/ daerom is mijn hert also verheucht/
Mijn tonghe lacht/ mijn vleesch rust hier bevreven/
Wetende dat ghy niet en wilt noch meucht
O Heer int graf laten vergaen mijn leven/
Ghy sult uwen Heylighen groot van weerden/
Gantsch niet laten verrotten inder eerden.
In den wech sult ghy doen gaen uwen knecht/
Die hem brengt int leven by wt benouwen
Want daer is geen volcomen vreucht oprecht/
Dan in uwes aenschijns heerlijck aenschouwen/
In uwe handt is end blijft oock ghestadich.
Die volheyt aller blijschap Heer ghenadich.

Ghebedt.

H Eere die onse schilt ende groote loon zijt / dewijle het v belieft heeft ons te beroepen totten geselschappe der gener die ghy totter salicheyt verordineert hebt / gheeft ons vrymoedicheyt om te mispriisen ende te verachten het gheselschap der ongheloovighen ende Afgodendienaren/ ende dat wy ons beghenen totter grootmakinghe uwes heylighen Naems/ op dat wy onder uwe beschuttinghe levende/ meer ende meer versekert werden des eeuwighen levens/ het welcke ghy ons ende den uwen bereyt hebt/ door uwen Sone Jesum Christum . Amen.

Den xvij. Psalm.

Dauid veruolcht zijnde/ biddet Godt/ ende stelt teghen malcanderen die wreethept zijner vyanden / ende zijn onnoselhept/ Doch bekent hy dat dese benauthepdt hercoemt van Godes wille/ die de Godloosen ghebruyckt om hem te oeffenen. Waerom troost hy hem seluen / ende achtet hem veel gheluckigher dan alle zijne vyanden waren/ Om dat hy versekert was/ dat hy seer haest hem soude verheughen inde teghewoordichept Godes. Dese Psalm is bequaem ten trooste der ghenen die quaet voor goet ontfanghen ende lyden moeten.

AEnhoort Heer trecht van uwen knecht / Wilt mijn gecrey O Godt verhooren / Mijn ghebedt come tot v ooren / Het welck vloeyt wt een hert oprecht / Van v die weet alle dinghen / Wil ick voordeel end recht ontfaen / Wilt doch mijn sake mercken aen / Want gantsch recht is al mijn voortbringhen.

Ghy hebt mijn hert snachts voorsocht Heere/
End dat aen den proefsteen ghestreken/
Noyt heb ick leughen willen spreken/
Ghy vindt my ghetrou ymmermeer.
Ick houde my na den bevelen /
End dwoort uwes monts Heer met vlijt
So dat ick niet heb ghemeyns yet/
Met hen die roouen ende stelen.
Maeckt mijn voetpaden vast O Godt/
Op dat ick gae in uwen weghen/
Sonder te zijn voort aen gheneghen/
Tot afwijcken van v ghebodt.
Ghy hebt dickwils O Heer vernomen/
Mijn ghebeden in mijn ellendt/
Wies bid ick tot my v nu wendt/
End laet mijn smeecken tot v comen.

* * *

Toont heerlijck v goethept voortaen/
Ghy die bewaert in dat benouwen/
Alle die vast op v betrouwen/
Teghen hen die v wederstaen.
Deckt my doch Heer niet om verhooghen/
Met v vleuglen na uwen aert/
Dat ick so wel mach zijn bewaert/
Als die appel is eener ooghen.
Op dat ick also mach ontgaen/
Hen die my so wreedelijck quellen/
End my met haer netten omstellen/
Om mijn siel te verstricken saen.
Sy zijn seer vet niet om verstranghe/
Opghebiasen met hoochmoet fel.
Sy volgen my, end loeren snel/
(Soo stonde syn) om my te vanghen.
Een yder sonderlijck vol pracht/
Als een leeu die den roofe na iaget/
Als een ionghe leeu onuersaghet/
Die in den cuyl op den roof wacht.
Maeckt v op Heer, werpt dien te gronde/
Wt zijn handen mijn siele weert
Die v dient als een seer scherp sweert/
My tot straffe/ tot deser stonde.
Van hen die uwe roeden zijn/
Verlijdt my: Die met herten cleuen
In deerd end daerom alleyn leuen /
Om rijck te werden sonder pijn.
Ghy maeckse sat ende voorspoedich/
Haer kinderen zijn oock seer rijck/
Die kints kindren zijn hen gelijck/
End laten goet na ouervloedich.
Ick sal noch aensien v aensichijn/
End reyn staen voor v Heer gepresen/
End na v beeld opghewect wesen/
Dan sal ick oock recht versaedt zijn.

Ghebedt.

O Heere die een eenich kenner der herten zijdt / dewijle dat wy aen allen zijden omringhelt zijn met ontallicke ghevaerlijckheden/ toont ons uwe gunste ende goetwillichepdt/ sonder de welcke wy vast stonden aen vergaen moeten. Wilt oock niet toelaten dat onse herten tot dese aertsche dinghen beghceuen zijn/ maer dat wy achtervolgende uwe ghebooden/ altijdt lust ende begheerte hebben nae de Hemelsche salichepdt/ die Jesus Christus uwe Sone door zijn bloedt verworuen heeft. Amen.

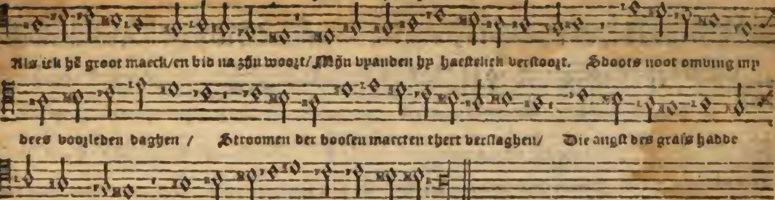
Den xviij. Psalm.

Dit is eenen lofsanck welcken Dauid Gode gesonghen heeft/ als hy Saul ende alle zijne vyanden ouerwonnen hadde ende met stilhept/ dat Coninckrijcke besadt/ daer in hy opt eynde prophetereert vanden Coninckrijcke Jesu Christi.

ICk sal v lieuen end dienen eendrachtich Mijn leuen lang O Godt mijn sterckte crachtich / Ghy zijt mijn burcht/ mijn troost/ mijn heyl/ mijn steyn. Mijn schilt/ mijn hoop/ mijn bewaerder alleyn.

Dese navolghende veersiens werden alsoo ghesonghen.

MYn hope staet alleen op Godt ghepresen/ Hy wil mijn wapen end mijn toevlucht wesen.

my gantsch bevaen/ Met den stricke des doodts was ick belaen.

† So benout zijnde heb ick Godt ghebeden/
End hem aenghероepen van hier beneden/
Mijn gheschrey tot hem inden hemel quam/
En mijn stem tot zijnen ooren opclam/
Van stonden aen beefde dat gantsch Aerdtrijcke/
Die berghen wierden beweecht desghelijcke/
Verschrickt waren sy bouen maten seer/
Want met ernst groot/ vertoornde hem de Heer.
† Wt zijn neusgaten ghinck damp tot dier stonde/
End een schrickelick vyer wt zijnen monde
Hy was ontsteken met toorne so groot/
Dat hy alsins heete kolen wtgoot,
Hy booch die lucht/ en daelde tot den volcken:
Onder zijn voeten waren duyster wolcken.
Hy sat op den windt die hem crachtich roert
End hy wert op zijn vleughelen ghevoert.

* * *

† Duyster wolcken hem gantschelick bedeckten/
End als een tente rondts om hem sy streckten/
Voor zijnen glants zijn oock de wolcken saen /
Verdeelt/ ende hebben haer opghedaen.
Hy heeft haghel en blixem toebereydet/
End inde lucht donderslaghen ghebreydet/
Die hoochste Godt liet zijnen donder gaen/
En liet d'Aerde met haghel end vyer slaen.
† Met zijne pijl en schoot hy die boos al en
Veel blixems end angsts heeft hen ouervallen/
Door v dreyghen end uwen stercken windt/
End vwen toorne diet alle verslindt/
Zijn die Waterstroomen gedroocht int ronde/
Ontdeckt was de aerdtbodem inden gronde.
Hy heeft my met zijn handt goedich besocht/
Ende wt dat diep water ghesondt ghebrocht.
† Hy verloste my van alle die scharen/
Der vyanden/ die my veel te sterck waren:
In noot hy my voorcomt ende bystaet/
Ter rechter tijdt is Godt mijn toeverlaet.
Hy voerde my int breyd/ ende bevonde/
Hoe hy my bewaerde dien hy beminde:
Dies dede hy my na mijn vromicheyt/
Ende na mijnder handen reynicheyt.
† Want ick behielt altijt des Heeren weghen/
Sonder afwijcken/ soo die vrome pleghen/
Ick hield zijn Wet/ die ick hadde ghehoort/
Sonder daer van te verwerpen een woort.
So dat my die Heer oprecht heeft bevonden/
In al mijn doen bewaerd ick my voor sonden/
Dies heeft my Godt na mijn eenvuldicheydt/
Vergheuen/ en na mijn oprechticheydt.

* * *

Voorwaer Heer ghy die mijn doen kendt alleyne/
Ghy zijt den goeden goet/ en reyn den reynen/
Den oprechten zijt ghy O Heer oprecht
En keert v af van den verkeerden knecht/
Den oodmoedighen bewaert ghy seer goedich/
Ghy maeckt oock haest die stout ooghen demoedich/
Mijn ghesicht hebt ghy verlicht/ Heer vermaert/
In duysterheyt hebt ghy my wel verclaert.
† Door v cracht heb ick dat crijsvolck verslaghen/
En spring ouer den muer sonder vertzaghen/
Ons Godt is bevonden oprecht en goedt/
Zijn woort is ghelouteert in des viers gloedt/
Hy is den menschen een schilt int benouwen
Ja den ghenen die op hem vast betrouwen.
Waer isser een Godt sonder onsen Heer/
En sonder hem eenighe stercke meer?
† God wapent my met sterckheyt seer blymoedich/
En maeckt mijn weghen seker end voorspoedich/
Hy maeckt my ghelijck die herten zijn te saem/
Om die berghen op te climmen bequaem/
End hy leert mijn handen oock crachtich stryden/
Dat mijnen arm can spannen tallen tijden
Den stalen boogh: hy is mijn heyl/ mijn schilt/
Die inden noot my onderhouden wilt.
† O goetheyt daer ick op hoep al mijn leuen/
Heeft my nu meer dan opt te voor verheuen.
Ghy maeckt den wech onder mijn voeten slecht/
Op dat Heer niet en struyckel uwe knecht/
Mijn vyanden can ick grijpen end iaghen
Tot datse vernielt zijn door vele plaghen/
Ick slase datse niet connen bestaen/
Maer ter schanden onder mijn voeten gaen.

* * *

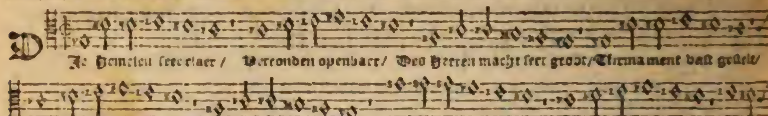
† Ghy rustet my tot den strijdt Heer voorsichtich/
Ghy maeckt mijn vyanden alle veltvluchtich/
Ghy breeckt oock met een al haer groote cracht/
Voor my werden sy tot den val ghebracht.
Sy roepen ia oock tot Godt/ so sy meenen
Die hen gheen troost noch hulpe wilt verleenen/
Als stof en slijck dat op de straten leyt/
Heb ickse veriaecht/ end verstropt int breyt.
† Van t'oproerich volck vrijdt ghy my met eere/
En ghy maeckt my ouer veel volcks een Heere.
Want dat volck dat my niet en heeft bekent
Heeft hem van selfs tot mijnen dienst gewent.
Veel vremde (zijnde door vreese ghedreuen)
Gheveynsdelick hen tot mijnen dienst gheuen/
Veel hebben in haer sloten vast ghebeeft/
Alsmen hen van mijn cracht ghesproken heeft.
† Mijn God leeft die my sterckt en maect ghedueldich/
Hy is mijn heyl/ prijs weerd seer menichfuldich/
Die my sterckheyt om my te wreken gheeft/
En doet dat tvolck vreedlick onder my leeft.
Hy doet dat mijn vianden my niet schaden/
End verhoocht my bouen al die my smaden/
Hy verlost my door zijn ghenade groot/
Van der stouten ghewelt end wederstoot.
† Daerom Heer/ sal ick v met lofsanck prijsen/
Onder vremde sal ick v eer bewijsen/
Ja v Heer die met een heerlick ghewelt/
Uwen Coninck wel bewaert hebt int veldt/
Die Dauid den ghesalfden seer weldadich/
En zijn kindren altijt wilt zijn ghenadich.

Ghebedt.

O Heere/ die een schilt ende beschermer zijt der ghener die v lief hebben/ verhoort uwe arme dienaers die v inder waerheyt lief hebben/ ende verlosse van allen haren vyanden. Ende dewijle datter niet beters en is dan uwe weghen te kennen ende te volgen/ verdrijft van ons alle duysternissen der dwalinge ende onwetenheyt/ en laet uwe claerheyt alsoo ouer ons lichten/ dat wy ghesterckt zijnde door uwe cracht/ ons alle de daghen onses leuens moghen begheuen om uwen lof ende prijs te vercondighen. Amen.

Psalm. xix.

David bewijst door dat wonder werck des Hemels/ hoe machtich dat Godt sy/ Hy prijst ende looft de Wet Gods/ en besluyt eyndelick met een gebet/ begeerende dat hem Godt voor sonden behoede/ op dat hy hem mach behagelic wesen.

Die Hemelen seer claer / Verconden openbaer/ Des Heeren macht seer groot/ T'firmament vast gestelt/ Ons dagheliet vertelt/ T'werck zijner handen bloot/ Deen dach voor dander naer/ Geeft getuyghnis expaer/ Ons dat Godt onsen Heere/ Die nachten algheneen/ Steedts volgend achter een/ Van Gods wijsheyt ons leeren.

✝ Daer is voorwaer niemandt/
Gheen sprake noch gheen landt
Daermen niet merckt end hoort/
Die leeringhe seer schoon/
Die elck wt s'Hemels throon/
Ontfangt vroech ende voort.
S'Hemels loop over al/
Gaet met een groot gheschal/
Door die Wereldt int ronde/
Godt daer in ghemaeckt heeft/
Een wooning die hy gheeft/
Der Sonnen t'aller stonde.
✝ Daer wt rijst sy seer claer/
Als een Bruydgom eerbaer/
Die wt zijn camer gaet.
Sy is als een sterck Heldt/
Die hem tot loopen stelt/
En daer van prijs ontfaet
Sy loopt/ end van d'een endt/
Sy haer tot t'ander wendt/
Des hooghen Hemels spoedich.
Daer can hem (so men siet)
Ter Wereldt verberghen niet/
Voor haer hitt overvloedich.

✝ De Wet des Heeren vaet/
Dat herte in overvloet/
Verblijdt sy end verheucht.
Sijn ghetuyghnis ghewis/
Den ongheleerden is/
Een leeringh al ter deucht.
Heer v gheboden recht/
Verquicken uwen knecht/
En doen zijn hert verblijden/
Sy sijn lauter en goede/
Die der blinden gemoedt/
Verlichten t'allen tijden.
✝ De vreese Gods alleyn/
Is suyver ende reyn/
En sal eewich bestaen/
Sijn rechten allegaer/
Sijn oprecht ende waer/
Die niet sullen vergaen.
Sy zijn beter dan gout/
Int ghetal menichfout/
Jae dan gout wtghelesen.
Honich is niet so soet/
Noch honichraten goet
Als v woort Heer gepresen.

✝ Oock waer v knecht hem keert/
Hy werdt daer door gheleert/
Tot uwen dienst/ O Heer.
So wie de selve houdt/
Van herten met eenvout/
Heeft grooten loon end eer.
Wie sal doch zijn de man/
Die recht bemercken can/
Sijn feylen niet een gronden?
Maeckt my suyver en claer/
Van mijn ghebreken swaer/
En mijn verborghen sonden.
✝ Uwen knecht doch bewaert/
Dat hy niet sy beswaert/
Met moetwillicheit quaet/
Dat sulcks niet over my
Heersche/ Maer dat ick sy/
Reyn van sulck een misdaet.
Al wat ick spreken sal/
En mijn ghedachten al/
Laet v Heer welbehaghen.
Ja v die mijn troost zijt/
Die my verlost altijdt/
Wt al mijn quade daghen.

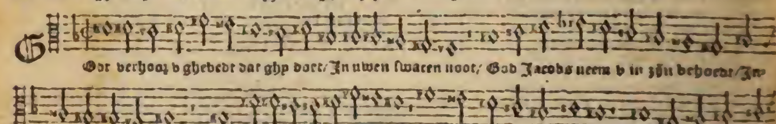
*** ***

Ghebedt.

O Heere/ Schepper aller dinghen/ gheeft dat wy v door de groote cracht die ghy bewijst int onderhoudt der Wereldt moghen kennen ende groot maken/ ende en wilt niet toelaten/ dat wy ons int alderminste van v heylighe suyvere ende volmaeckte Wet afwijcken/ maer dat wy onse genoechte daer in nemen/ op dat wy ghereynicht zijnde door hem/ die de Wet om onsen wille volbracht heeft / eyndelick der eewigher salicheyt deelachtich werden. Amen.

Den xx. Psalm.

Het volck (siende den Coninck treckeu tot eenen ghevaerlicken strijdt) roept Godt aen. Daer na danckt hy hem oock/ als versekert sijnde vander overwinninghe. Dit is eenen bequamen Psalm om vander Ghemeynte ghesongen te werden/ alsse aenghevochten is vanden ongheloovighen Princen ende Heeren.

God verhoor v ghebedt dat ghy doet/ In uwen swaeren noot/ God Jacobs neem v in zijn behoedt/ In den tegenspoet groot/ Wt den Hemel sie hy v bijden/ End help v oock seer crachtich/ Van Sion den berch t'allen tijden / Streck v zijn handt seer machtich.

* Uwes dienst en der offranden schoon
Ghedenckt de Heere mijn/
Dat v offranden voor zijnen throon/
Haest aenghenaem moghen zijn.
Hy maeckt voorspoedich uwe dinghen/
Na v begheerte reyne/
Hy wilt v voornemen volbringhen/
Groot en cleyn int ghemeyne.
* God doe dat ghy hem bidt goedertier/
Op dat wy onbeswaert/

Eenmael oprechten onse banier/
In Gods naem wijdt vermaert.
En segghen: Godt wt sijn woonst' hillich
Wil zijnen Coninck crachtich/
Verhooren en helpen goetwillich/
Met zijner handt almachtich.
* Ons vyanden staen seer vast ghebout/
Op waghen end op peerdt/
Maer op Gods cracht hebben wy vertrout
Int lijden dat ons deert.

Ooch is haer groote macht ghecomen/
Tot niet/ Sy is verlozen/
Maer ons cracht is hoogher ghecomminen/
Dan zy was opt te bozen.
✝ Wilt dach beschermen Heer van nu voozt
Den Coninck/ en vpstaen/
Laet doch ons ghebedt wesen verhoozt/
Als wy v roepen aen.

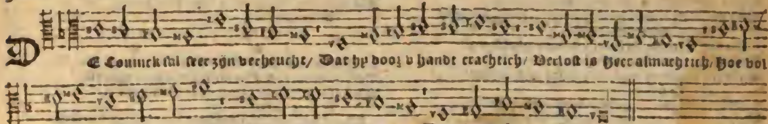
Ghebedt.

O Godt die een eenich Heere aller dinghen zijt/ eñ ons bevolen hebt onderdanich te zijn/ den ghenen die ghy ons tot Overste eñ Regeerders geozdineert hebt. Wilt doch uwe genade eñ gebenedydinge over onsen Coninck eñ alle Overheden stercken/ op dat (als wy in uwer vreesen ende bewaringhe leven) sy hare vianden overwinnen mogen eñ dat wy onder hen in goeden vrede leven mogen/ om v ons leven lanck te loven dooz Jesum Chzistũ. Amẽ.

Den xxi. Psalm.

David danckt God in den name zijns volcks/ van den weldaden die hy hem bewesen heeft/ de welcke hy na een ander vertelt. Het schijnt dat hy desen Psalm ghedicht heeft/ als hy zijn vianden naghejaecht heeft/ eñ die hy nu schier verslaghen hadde/ hoewel dat sommighe desen Psalm verstaen/ van een overwinninghe die hy nu schoon vercreghen hadde/ daer van dat 2. Sam. 2. staet. Dese Psalm is schier den voozgaenden 20. ghelijck.

D

E Coninck sal seer zijn verheucht/ Dat hy dooz v handt crachtich/ Verlost is Heer almachtich/ Hoe vol sal hy wesen der vzeucht/ Siende dat hy ghewis: Dooz v cracht bevrijdt is.

✝ Sijnen lust en begheerten al/
Soo hy dat overlegghet/
Heer ghy hem niet ontsegghet.
End al dat hy v bidden sal/
Daer van hy doet vermaen/
Sal hy van v ontfaen.
✝ Want eer hy bidt/ zijnde benout:
Maeckt ghy hem (Heere goedich)
Met rijckdommen overvloedich/
Een croone van ghelouterd gout/
Maeckt ghy hem/ die ghy stelt/
Op throon midden in tveldt.
✝ Hy begheerde doch anders niet/
Van dat ghy hem woudt gheven/
Slechts eenen tijdt om leven
Ghy hebt hier boven (so men siet)
Hem vergondt overvloet/
Ja eeuwich leven soet.
✝ Dooz v goetheyt maeckt ghy altijt/
Dat zijnen goeden name/
Wijdt verbzeyt wert bequame.
Want ghy Heer die goedertier zijt/
Hem prijs end eere wilt/
Altijdt gheven seer milt.

✝ Ghy verciert hem/ dat hy hier naer/
Eenen spieghel sal wesen/
Uwer goetheyt ghepzesen.
Ghy hebt hem verheughet voozwaer
En zijn herte verlicht/
Dooz v lieflick ghesicht.
✝ Op dat de Coninck zy bevrijdt/
In zijn leed en benouwen/
Op Godt staet zijn betrouwen/
Van Godt wacht hy hulp inden strijt/
Dooz welcken hy eenpaer/
Vast blijft sonder ghevaer.

* * * *

✝ V handt is sterck genoech om straf:
Ja om neder te vellen/
Die hen teghen v stellen.
Sy werden ooch te niet ghedaen/
Die uwen prijs end eer/
Hebben verachtet Heer.
✝ V gramschap hen verslinden sal/
Als eenen heeten oven/
Onder vol viers end boven/
Sy werden oock verbozuen al/
Van v daerinen op siet/
Werden sy bzacht tot niet.

✝ Wtgheroeyt werden sy met een/
Vander Aerden met machte/
Sy end al haer gheslachte/
Daer en wert ghedachtenis gheen/
Noch ghewach vzoech of spaedt/
Van haren stamme quaedt.
✝ Op datse hebben onderstaen/
Den Coninck te beschaden/
Met alderley boosdaden.
Teghen v sy met list raedt slaen/
Maer daer werdt dooz haer cracht/
Niet bysonders volbzacht.
✝ Al waert dat dit boos opgericht/
Te saem teghen v quamen/
Ghy soudtse haest beschamen.
Ghy sultse schieten int aensicht/
Daer op ghy hebt ghemickt/
End uwen boogh gheschickt.
✝ Daerõ maeckt v doch op O Heer/
Wilt met ernst nu bewijsen/
V cracht met om vo prijsen/
Op dat wy altijdt uwer eer/
Prijsen ons leven lanck/
Uwe macht met Lofsanck.

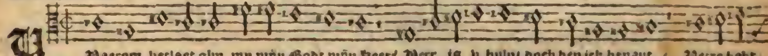
Ghebedt.

HEere Godt die eenighe oozspronck alles goets also het v belieft heeft ons te beroepen eñ te ontfangen totter gemeynschap uwes gheliefden Soons Jesu Christi / en wilt doch niet toelaten dat wy teenigher tijdt van onsen vyanden overweldighet werden/ maer gheeft dat het Rijcke Christi midden onder ons bevestiget zijnde/ wy triumpheren moghen/ uwen Lof singhende ende groot makende tot inder eeuwicheyt. Amen.

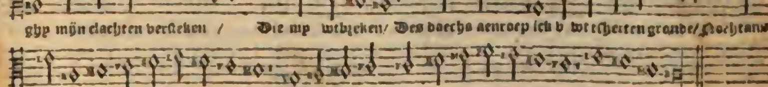
Den xxij. Psalm.

Dit is een Prophetie van Jesu Christo/ daer in dat David eerst beschzijft/ de groote vernederinge Christi: daer naer zijn verhooghinghe ende zijn Coninckrijck/ dwelck hem tot den eynde der werelt wtbzeydet/ eñ oock eeuwelijck bestaen ende blijven sal.

W

Waerom verlaet ghy my mijn Godt mijn Heer? Verre is v hulp/ doch ben ick benaut / Verre hebt ghy mijn clachten verstecken / Die my wtbzeken/ Des daechs aenroep ick v wt therten gronde/ Nochtans

antwoozt ghy my tot gheener stonde / Ende des nachts laet ick niet af van clagen/ Seer verslagen.

✝ Doch Heer ghy zijt de Heyligh evenwel
Die daer woont onder v volck Israel/
Daer ghy wilt dat hem steedts vermeere/
V prijs end eere.
Ons Vaders hebben op v vast gebouwet/
Jae op v alleyn hebben sy vertrouwet/
Die haer banden ghewveldich hebt ontbonden/
Tallen stonden.
✝ Biddende waren sy van dzuck bevrijdt/
Sy hoepten op v goetheyt taller tijdt/
Ende ghy beweest hen vzoech en spade/
Uwe ghenade/

Maer ick ben een worm/ end gheen mensch in crachten/
Een yeders spot. want sy my al verachten/
My tot een spreeckwoort sy te maken pleghen/
Aller weghen.

* * * * * *

Een yeder siet hoe dat ghy my Heer laet
Hy bespot my/ end belacht my met smaet/
Verachtende steken sy den mondt op/
End schudden den cop/
Van sprekense: Hy staet tot allen tyden
Gantsch op zÿnen Godt/ dien hy bidt int lÿden/
Dat hy hem help/ist dat hy hem bemintet.
End versinnet.
✝ Doch hebt ghy my wt mÿns moeders lichaem/
Ghebracht/ end hulpe bewesen bequaem/
Van mÿns moeders borst ghy my steedts bystaet/
Godt mÿn toeverlaet.
Ja dat meer is/ so haest ick was gheboren/
Hebt ghy my ontfanghen ende vercoren/
Ende getoont dat ghy mÿn Godt wilt wesen/
Hooch ghepresen.
✝ Daerom van my so vert doch niet en wÿct/
Den moet ontvalt my/ end thert my beswÿct/
End daer is niemant/ die my gheeft de hant/
Hulpe noch bystant.
Veel stercke stieren my als nu omringen/
De Ossen vet wt Basan my bespringen/
Om my te versticken/ sy vlijt aenwenden/
My te schenden.
✝ Sy zÿn als een leeuw die verschenct seer stranck/
Die loert om te roouen een schaepken cranck/
Sy ondoen haer kelen wÿt ende breedt/
Schrickelick en wreedt.
End als water vloepen wech mÿne crachten/
Mÿn leuen is ontsteldt/ end door mÿn clachten/
Smelt mÿn hert als was/ oock vergaet mÿn leuen/
Met swaer beuen.

* * * * * *

Als een Potscherf is verdroocht al mÿn macht/
Aen tghehemelte cleeft mÿn tong versmacht/
Ghy hebbet my ghemaeckt vol onweerden/
Als tslÿck der Eerden.
Want Honden omringhen my/ end ghenaken/
De boosdaders hen teghen my opmaken/
Om mÿn handen end voeten te doorsteken/
Ja te breken.
✝ Mÿn beenen can ick tellen groot en cleyn/
Twelck siende die boose menschen onreyn/
Sÿn verblÿdt/ ende bespotten (Heere)
My also seere.
Mÿn cleedt is van nu stuckwÿs wtgheghenen/
Mÿnen rock is oock ghestelt daer beneuen/
Op dat sy tlot daer ouer werpen prachtich/
Tsaem eendrachtich.

✝ Dies wilt Heer van my nu niet verre gaen/
Maer goedertierlÿck wilt my O Godt bystaen/
Haest v/ ghy zÿt ende anders gheen e/
Mÿn cracht alleene.
Verlost mÿn siel van tsweert mÿner vyandt/
Die my soecken te crÿghen inden handen/
End my geern wreedelÿck hadden verslonden/
Ghelÿck Honden.
✝ Helpt doch wt de muyle der Leeuwen fel/
Mÿn siel beangst ende versterckt die wel;
Teghen de Eenhoornen die hen stellen
Om my te quellen.
So sal ick mÿnen broederen vercondt/
Uwen Naem/ en sal daer toe ooc vermonden/
Int openbaer midden in uwe Kercken/
Uwe wercken.

* * * * * *

✝ Jck sal segghen: Ghy alle die den Heer vreest/
Verhoogt hem/ end ghy kindren Jacobs meest/
Prÿst zÿn goetheyt/ hem ende niemandt el/
Vreese Jsrael.
Want hy heeft zÿn aensicht niet willen wenden/
Van tghebedt des menschen in zÿn ellenden/
Maer wil zÿn stem hem laten comen vooren/
Tot zÿn ooren.
✝ Soo sal uwen lof door my zÿn verhaelt/
Jn v ghemeynte sal wesen betaelt/
Mÿn belofte onder tvolck ootmoedich/
Dat v vreest goedich.
Daer sullen de arme versadicht wesen/
Van dien die v soecken wert ghy ghepresen/
Ghy vrome sult eewich (zÿnde verheuen/)
Jn vreucht leuen.
✝ Dit bedenckende/ sullen zÿn bekeert
De Volcken. End van hen wert ghy gheeert
Ende ghedient met knien gheboghen/
Voor uwen ooghen.
Want sy sullen weten dat v dat Rÿcke/
Alleyn behoort: Want ghy hebt geen gelÿcke/
End dat ghy ouer de volcken met eere/
Sÿt een Heere.
✝ Sy sullen Heer/ v eer doen seer groot/
Die versaedt zÿn/ Oock die des hongers noot
Lÿden/ die sullen v Heere prÿsen/
End eer bewÿsen.
Daer sal hem haer saet gantsche hic begeuen/
Tot uwen dienst/sy sullen Heer verheuen/
Van kindts kindren altÿt wesen ghedachtich/
Ws Naems crachtich.
✝ Wt hem sal altÿt yemandt comen voort/
Om de nacomers te leeren v Woort/
Ende de goedicheyt hooch gheprezen/
Van v bewesen.

Ghebedt.

O Godt alles troosts ende bystandts/ hoewel dat ghy voor eenen tÿt toelaet/ dat wy op menigherley wÿse benauwt werden/ ende geachtet als dat wechworpsel der Werelt/ nochtans dewÿle dat wy alleenlÿck hopen op uwe goetheyt wy bidden v wilt ons bystaen /ende verlossen wt dese benautheden die ons beswaren / op dat wy v int midden uwer ghemeynte moghen dancken/ door uwen eenighen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xxiij. Psalm.

Dauid singet van zÿnen voorspoet/ ende versekert hem seluen met een seer sterck gheloove/ dat Godt (van welcken hy dien voorspoet heeft) hem den seluen ghestadelÿck sal laten blÿuen.

My Godt voet my als mÿn Herder ghepresen / Dies sal ick geenes dincks behoeftich wesen.
Int groene gras seer liefelÿck hy my weydet / End aen dat soet water hy my ghelevdet / Hy verquickt mÿn siel
die seer is verslegen. Om zÿns naems wil/ leyt hy my in zÿn weghen.

Al waert schoon dat ick int dal des doodts ghinghe/
Ende dat my des doodts schaduw omvinghe
Jck vreese niet/ ghy zÿt by my ghestadich/

End ghy troost my met uwen staf ghenadich/
Ghy maeckt rÿck met goeden seer velderhanden/
Mÿn tafel voor dooghen mÿner vyanden/

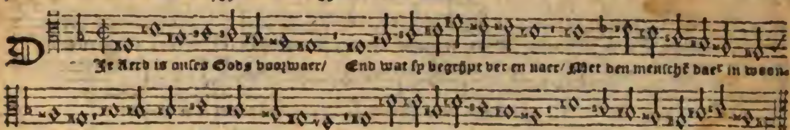
Ghy salft mijn hooft/ met rieckend oly goedich/
En schenckt my den Beker vol overbloedich/
Ghy sult doen dat uwe gunst O Heer crachtich/
Mijn leven lanck/ by my steeds blijft eendrachtich/
So dat ick hoop eeuwichlick vast te woonen/
In Godes huys/ twelck niet is om verschoonen.

Ghebedt.

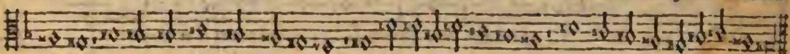
Hemelschen Vader/ die oorsprонck aller gelucksalichevt zijt/ wy dancken u dat ghy ons bewesen hebt onse Herder ende beschermer te wesen/ ons verlossende van tghewelt aller onser vyanden. Gheeft ons genade dat wy alle vreese ende verschricken des doodts van ons werpende, uwe waerheyt die ghy ons gheopenbaert hebt/ belijden ende navolghen/ door Jesum Christum onsen opperste meester. Amen.

Den xxiiij. Psalm.

David heeft desen Psalm ghemaeckt/ op dat hy ghesongen mochte werden/ als de Arcke des verbonts indē Tempel (dien Salomon maken soude) ghevoert ende ghestelt soude werden.

D Je Aerd is onses Gods voorwaer/ End wat sy begrijpt ver en naer/ Met den menschē daer in woon-

achtich Hy heeft die opt Meyr vast gegrōdt/ Hy verrijcte die alsins int rōt/ Met veel schoone riuierē crachtich.

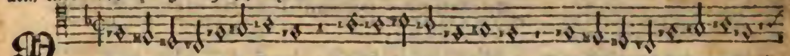
Sijnen Berch is een heylich oort/
Wie sal daer op komen nu voort?
Wie sal daer woonen ende blijven:
Die sijn hert end handen hout reyn/
Die de luegens haet groot en cleyn/
Noch geē meyneet en soeckt te drijvē.
† Die mensche sal seghen ontfaen/
Godt sal hem oock wel gade slaen/
En door zijn goedicheyt bevrijden.
Sulck is tgeslachte t'aller tijdt/
Dat God soeckt met herten verblijdt/
Den Godt Jacobs aen allen zijden.
† Verhooche u groote poorten nu/
Eeuwighe dueren verheft u/
Dat ingae de Coninck vol eeren:
Wie is de Coninck so gheacht?
Tis God d'overwinner met cracht/
Wiens macht niet en is om vermeerē.
† Verhooche u groote poorten nu/
Eeuwighe deuren verheft u/
Dat ingae de Coninck vol eeren/
Wie is de Coninck so gheacht?
Tis God der heyrcrachten vol macht/
Die groot is/ ja een Heer der Heeren.

Ghebedt.

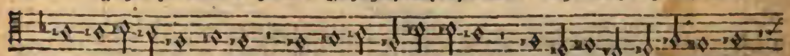
O Godt die heerschappie hebt over die gheheele Werelt/ wilt door uwe heylighe genade int midden van ons woonen/ ende ons deelachtich maken aller Hemelschen ghebenedijdingen/ op dat wy ghesterckt zijnde door uwe cracht overwinninghe vercrijghen mogen over alle onse vyanden/ inden naem uwes Soons Jesu Christi. Amen.

Den xxv. Psalm.

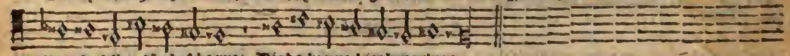
David benauwt sijnde door dat last sijnder sonden/ ende door de boosheyt zijner vyanden. Bidt God voor hem selven/ ende oock voor de gantsche Ghemeynte.

M Yn hert hef ick tot u Heere/ Mijn hoop alleyn op u staet/ Behoedt my doch voor oneere/

Die my wenscht mijn viant quaet/ Sy werden Heer soot betaemt/ Niet schaemroot die op u bouwen.

Maer sy sullen zijn beschaemt/ Die de vrome hier benouwen.

† Heer wijst my doch uwe weghen/
Die ghy wilt dat ick sal gaen/
Tot den selven maeckt gheneghen
My/ en doet my die verstaen.
Leert en stiert my na u woordt/
In uwe waerheydt ghepresen/
Ghy zijt mijn hulp dies nu voort
Wacht ick op u/ in dit wesen.
† Ghedenckt Heere aen u goetheden/
Stelt u voor ooghen voort aen/
U groote barmherticheden/
Die ghy voormaels hebt ghedaen.
Doch u verghеet die sonden swaer/
Mijner ionckheyt seer lichtveerdich.
Ghedenckt mijns goedtlick eenpaer/
Tot mijn hulpe zijt volveerdich.
† God is waerachtich en goedich/
Hy ist en blijft sulcks altijdt/
Ten weghe brengt hy sacht moedich/
Den sondaer vervallen wijdt.
Den ootmoedighen leert hy/
Sijn Godtsalighe voetpaden/
Hy toont oock zijn wesen vrij/
Den armen menschen beladen.
† Goetheyt end waerheyt verheven/
Sijn des Heeren weghen al/
Voor hem die daer na zijn leven/
En zijn ganghen rechten sal.
O Heer door uwen Naem claer/
Wilt my goedichlick mijn sonden
Vergeven/ Want seere swaer
Ende groot zijn sy bevonden.
† Wie is hy die altijdt spoedich/
Onsen Godt vreest boven al:
Die werdt gheleerdt overbloedich/
Van den wech dien hy gaen sal.
Die sal besitten zijn goet/
Met stilheyt ende met vrede/
Sijn zaedt sal in overbloedt/
Het landt oock besitten mede.
† Die verborgentheyt des Heeren/
Is den mensch gheopenbaert/
Die Godt vreest end houdt in eeren/
En zijn verbont wel bewaert.
Mijn hert ende mijn ghemoet/
Op den Heer hen alleyn setten/
Want hy maeckt vrij mijnen voet/
Wt al der godloosen netten/
† Siet my aen met goeder herten/
Hebt doch medlijden met my.
Want eensaem ende vol smerten/
Ben ick Heer en gantsch onvrij.
Ick werde seer benout/
Daechlicks wert grooter mijn lijden.
Helpt my Heer die u vertroudt/
Wt den noot in desen tijden.
† Mijn iammer wilt doch aenmerken/
Mijnen angst en noot aensiet/ (ken/
Mijn sonden en boose wercken/
Verghеeft my goetlick om niet.
Siet hoe de vyanden mijn/
Moetwillichlick boven maten/
Die groot van ghetale zijn/
My seer vyandelick haten.
† Voor haer list mijn siel bewaret/
Verlost my dat ick met smaet/
En met schand niet sy beswaret/
Want ghy zijt mijn toeverlaet.
Slecht recht ben ick/ my behoedt/
Want ick sal Heer u verwachten/
Israel wt teghenspoedt/
Verlost oock door uwe crachten.

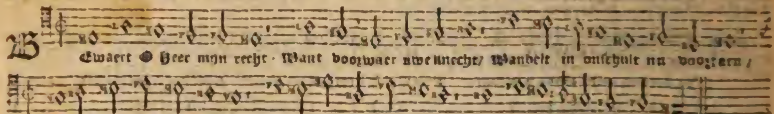
*** ***

Ghebedt.

O Heere ende God, ghy die niet anders en begeert/ dan de salicheyt der gener die op v betrouwé, wilt uwe goetheyt en oneyndeliche barmhertichheit strecken ouer ons uwe arme creatueren/ ende ons vergeuen alle onse ongerechticheden/ op dat wy door uwen geest onderwesen zynde/ wandelen in uwe heylige gheboden/ sonder daer van te wijcken/ ende dat wy eyndelick ghenieten de salicheyt die ons verworuen is/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xxvj. Psalm.

David betuycht van zijn goede conscientie teghen zijn vyanden, hy ouergheeft hem gantsch tot den dienst Gods/ den welcken hy bidt dat hy hem bewaren wille/ voorsiende de groote straffe/ die God doen sal ouer den godloosen. Desen Psalm is seer bequaem voor hen die onder de Afgoden Dienaers benout zijn.

✝ Heer voorsoeckt mijn ghemoet/
Proeft my in teghenspoet/
Ken den proefsteen in mijn ellendt/
Mijn hert end oock mijn nieren/
Proeft doch Heer met den vieren/
Op dat ick recht werde bekent.
✝ Want Heer die ooghen mijn/
Vastelick gheslaghen zyn/
Op uwe ghenaed en goetheyt.
End ick leyde mijn leuen/
Na den reghel voorschreuen/
Ick wandel in uwe waerheydt.
✝ Der leughenspreker boos/
Versameling seer loos/
Ick altydt O Heer haten sal.
Met schalcke menschen listich/
Die valsch zijn ende twistich/
Heb ick niet ghemeyns ouer al.
✝ Heer der Godtloosen kerck/
Haer eerheyt end haer werck/
Haet ick altijdt wt sherten grondt.
By den schalcken en boosen/
Mach oock by den Godtloosen/
En sit ick Heer tot gheener stondt.

✝ Ick wasch mijn handen reyn/
Met onschult int ghemeyn/
Ick gheue my tot tgoet eenpaer.
En Godt tot v offranden/
Schoon en seer velerhanden/
Diemen doet op uwen outaer.
✝ Op dat ick daer v eer/
En heerlickheyt/ O Heer/
Singhen mach ouerluydt en claer.
End uwe wonder wercken
Seer groot/ soo men can mercken/
Mach verconden int openbaer.
✝ Ick heb Heere bemint/
End hertelick bevint/
V schoon huys daer ghy woonē wilt/
Die plaets daermen verconder/
End oock altydt vermondet/
Vwen lof en prijs Heere milt.
✝ Laet my niet zyn ghetelt/
Gheplaecht noch oock ghequelt/
Met den hoofdaders eenpaer.
Neemt doch niet weg mijn leuen/
Met dien die hen begheuen/
Tot bloetstorten wt nydt end haet/
✝ Die verraders vol nydt.
Wt lusten/ haet en spydt.
Verslaghen my met onrecht groot.
Sy loopen ende staen/
Om gheschencken en gauen/
Die hen haest brenghen tot der doot.
✝ Maer ick wil Heere gaen
Vromelick en bestaen/
In eenvout met een oprecht hert.
Weest my doch nu ghenadich/
O mijn Godt seer weldadich/
Verlost my wt angst ende smert.
✝ Ick sie Heer dat ghy my
Hebt opgherecht/ end vrij
Ghestelt/ op uwen wech eerbaer.
Dies wil ick v Heer prijsen/
Singhen end eer bewijsen.
Int midden uwes volcks eenpaer.

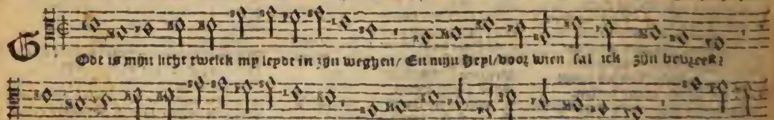
Ghebedt.

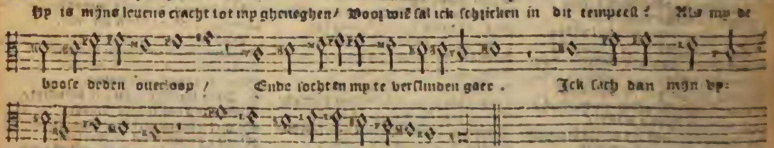
O Heere die een recht veerdich Richter zijt/ dewijle dat het v belieft heeft ons te verkiesen/ op dat wy v volck zijn en ons te scheyden van het gheselschap der boosen/ verlost ons van hare valsche beschuldinghen ende benouwinghen/ ende doet ons die genade dat wy altijdt in uwe Ghemeynte blijuen/ op dat wy in eenvoudicheyt ende oprechticheydt wandelende uwen name ende heylighe vergaderinghe grootmaken/ door Jesum Christum uwen Sone onsen Heere. Amen.

Den xxvij. Psalm.

David verlost zijnde wt groote gevaerlickheyt is versekert van Gods goetheyt: Den welcken hy biddet/ hem te verlossen van zijnen grooten noodt/ ende is versekert dat hy verhoort werde.

Desen Psalm is seer bequame, hen die God wt den handē der tyrannē verlost, eñ tot zijnder gemeynte gebracht heeft.

Alwaert dat my veel Heyrcrachten ombinghen/
So sal doch (Heer) mijn hert hen vreesen niet
Come die wil om my nu te bespringhen/
Ick staē vast op Godt in al mijn verdriet.

Een dinck heb ick begheert/ en tot den endt
Sal ickt oock begeeren (Heer) met ootmoet/
Dat ick in v huys daer ghy zyt bekendt/
Mijn leuen lanck blyue tot mijn behoedt.

Op dat ick daer mach mercken end aenschouwen/
Heer uwes huys seer schoonen heerlickheydt/
En den Tempel dye zynde van benouwen/
Wel mach alsins doorsien met vrolickheydt.
Want als ick sal wesen beswaert met noot/
Ick sal daer verborghen zyn taller tydt/
End in een heymelyck oort zyn bevrydt/
En daer na verhoocht zyn in eeren groot.
* * * *
God doet my gaen met den hooft opgheheuen.
Vrymoedich onder myn vyanden al/
Dies wil ick hem lof prys end eere gheuen/
Met sang in zyn huys ick hem louen sal.
Als ick u Heer bidde/ my doch verhoort/
Wilt myn begheert ghenadelyck verstaen/
Inden noot wilt myn clachten nemen aen/
Ende zyt my barmhertich nae u woort.
† Myn hert heeft Heer ghevoelt in allen hoecken/
V woort/ dwelck my inwendich aldus leert:
Beneerstight u om myn aenschyn te soecken/
Ghy siet dat ickt ghesocht heb en gheeert.

Keert doch van my niet Heer u aenschyn reyn/
In uwen toorn verstoot niet uwen knecht/
Ghy syt Heer myn helper trouw end oprecht
Verlaet my niet God myn Heylant alleyn.
† Vader en Moeder hebben my verlaten/
Maer God bewaert my als een kindt seer teer
Ick ben seer benout door hen die my haten/
Dies leert my ingaen den rechten wech Heer.
Al myn vyanden soecken myn verdriet/
Valsche tuyghen staen op/ der welcker mont
Niet dan onrecht en spreeckt tot aller stondt/
Dies en gheeft my in haren handen niet.
† Hadt ghy my dien troost niet laten verwerven/
Dat ick noch in dit leuen soud ontfaen/
Tghebruyck uwer goeden voor myn steruen/
Ick waer onder den last des drucks vergaen.
Daerom lanckmoedichlick den Heer verwacht/
Syt altydt wel ghetroost end onuertsaecht/
Godt sal endelijck helpen u die nu claecht/
Verbeyt den Heer/ op zyn toecoemst hebt acht.

Ghebedt.

O Vader des lichts ende Fonteyne alles goets/ doet ons bystant inden tyt des tegenspoets/ ende alswaert dat wy van allē menschen verlaten waren/ en wilt doch ghy van ons niet wycken: gheeft oock wat ons ouercoemt/ dat onse herte altydt ghesterckt werde, om te hopen alle tyort dat ghy ons beloeft hebt, door uwen Soone Jesum Christum Amen.

Den xxviij. Psalm.

De Propheet seer benaut zynde/ door dien dat hy Godt vanden Godtloosen sach onteeren. Begheert van hen ontslaghen te wesen. Ende hy roept Godt aen teghen den seluen. Daer na versekert hy hem seluen/ dat hem Godt verhoort den welcken hy alle die ghelooveghen herrelycken beveelt.

M Heer ghy zyt myn sterckte machtich. Tot u ist dat ick bidde clachtich/ Swycht niet stil O myn Godt gepresen

Of anders so moet ic nu wesen/ Eenen mensche gantschlick gelyck/ Diemen begraeft in dat Aertryck.

† Wilt Heer verhooren al myn claghen/
Als ick schreye/ zynde verslaghen/
In u heylich huys vol met eere.
Laet my met hen niet een zyn Heere/
Die verghent in blyschap ontfaen/
Dan in dat quaet dat sy begaen.
† Sy spreken van u vreed aller weghen/
Doch haer hert is tot quaet gheneghen/
Wilt hen na haer verdiensten gheuen/
En na haer meyninghen daer neuen/
Maeckt datse ouercomen snel/
Den loon harer boosdaden fel.
† Om dat haer herten niet bemercken/
Vwe heerlicke wonder wercken/
En die kennisse gantsch niet achten/

Vwer daden (Heer) vol van crachten/
Sy werden verworpen voortaen/
Sonder namaels meer op te staen.
† Ghelooft sy Godt die myn ghebeden/
Verhoort heeft nae zyne goetheden.
Godt is myn schilt ende borcht crachtich.
Van hem coemt myn hulpe warachtich
Dies moet myn hert wesen verblydt/
En myn mont hem singhen altydt.
† Hy geeft myn volck cracht om te stryden
Synen Coninck hy t'allen tyden
Bewaert: Dies laet tvolck uwer erven/
Vwen Seghen O Heer verwerven/
Wilt dat brenghen tot heerlicheydt/
End voeden inder eeuwicheyt.

Ghebedt.

O Godt van alle vertroostinghe/die recht veerdicheydt bemindt/ ende alle Godloosheyt ende ghebreylicheydt vervloeckt; verstropt de aenslaghen van de ghene die onsen val soecken: weest de cracht ende Schilt van de ghene die in u hopen/ op dat wy in alle Geestelicke blyschap u moghen een Lof singhen die u aengheuaem sy/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xxix. Psalm.

David beschryft met desen heerlicken Psalm de Maiesteyt Gods welcke met donderslaghen ende blixem/allen creatueren verbaest maeckt hoewel dat hy middelertydt den zynen lieflick ende vriendelick is.

G Hy Princen en ghy Heeren/ Begaeft met grooter eeren/ Schryft God toe alle tsame/ Syn cracht en lof bequame/ Wilt hem sulcken prys bewysen/ Als zyn macht niet om volprysen/ Toestaet end in zyn wooningh goet/ Buyghet hem die knien met oodtmoet.

Gods stem wert verhooght crachtich/
Op de wateren machtich/
In Shemels wolcken seer claer.
Wert v cracht openbaer.
Sijn stemme niet om versterckew/
Ghetuycht van zijn groote werckew/
Sijn stem is vol tallen stonden/
Van heerlijcke cracht bevonden.
† Gods stem slaet met onweder/
Die Cederboomen neder/
Op Liban den Berch gheplant/
Ende ander berghen int landt/

Hy doet die springhen te beghen/
So de jonghe Caluers pleghen/
En als de jong Eenhoornen doen/
Die opspringhen in bosschen groen.
† Gods stem doorsnijt ende scheydet
Tvier/ en zijn vlam wtbreydet:
Hy doet tdal Cades beuen/
Met den dalen daer neuen.
Hy schrickt de hinde cleynmoedich/
Ende doetse misvallen spoedich/
Hy doet de bosschen groen en groot/
Door zijn cracht werden bor en bloodt

† Maer yeghelijck gaet hy bysen/
In Gods Tempel ghepresen.
En daer hy plach te wenen/
Hy loeft hem al zijn leuen.
Des waters d armen breed seere/
Des Sundtvloets in God een Heere/
En zijn Coninckrijcke daertaen/
Sal eeuwichlick vast blijuen staen.
† Daerom sal de Heer wesen/
Sijns volcks cracht wtghelesen.
Vred en goet sal hem gheuen/
Onse God hooch verheuen.

Ghebedt.

HEere wien alle glorie ende eere toebehoort/ ghelijckerwijs als v beliest heeft/ ons uwen wille te kennen te gheuen door v heylich woordt / doet oock dat wy die ontfanghen in alle reuerentie/ ende dat wy ghevoelen haer cracht ende stercke/ om ons te wederbaren in een heylichheyt van leuen / op dat wy eyndelijck genieten moghen die leue/ de welcke beloeft is allen den ghenen die ghy tot kinderen aenghenomen hebt in uwen seer beminden Sone Jesu Christo. Amen.

Den xxx. Psalm.

Dauid danckt Godt / dat hy hem ghetrocken heeft wt den wech des doots/ ende vermaent alle gheloouighen / datse desgelijcken doen/ ende wt zijn exempel leeren verstaen/ dat Gods barmhertichheyt teghen zijne kinderen zijn strafheyt verre te bouen gae: Daer naer keert hy hem tot het gebet/ en beloeft dat hy Gods prijs ende lof eewichlick singen sal.

Dese Psalm is bequaem om Godt te louen/ den ghenen die wt verbolghinghe verlost zijn.

NAe dat ghy Heer my hebt bevrijt. En dat ghy ooc nemmermeer lijt/ Dat mijn vyanden hebben vrij/ Oorsaeck om te spotten met my/ Den prijs die ghy hierom zijt weerdich/ Te singen wil ick zijn volveerdich.

Als ick v heb gheroepen aen/
Ghesontheyt heb ick Heer ontfaen.
Ick was ter hellen gedaelt schier/
Als ghy my wt trockt goedertier.
Tleuen hebt ghy my willen spaert/
Daer ick int graf was afghedaren/
† Ghy al die zijn goetheyt bekent/
Verbreit zijn eer/ maect sonder ent/
Heerlijck zijnen Naem/ nae zijn woorde.
Godt is nemmermeer soo verstoort.
Of zijnen toorn/ die elck doet schricken.
En vergaet gantsch seer haestelicken.
† Maer zijn ghenaeden goedicheyt.
Door ons gantsch leuen hy wtspreyt/
Daerom het ooch dickwils geschiet/
Dat wy tsauonts hebben verdriet/
Maer als den dach is opghestanden/
Coemt ons oorsaeck van vreucht voorhanden/

* * * * * *

Alst my al na mijnen lust gingh
Vp my te spreken ick aenving:
Ick ben nu seker wel versorcht/

Want v goetheydt was mijne borcht/
V cracht onderhielt my Heere goedich/
Ghy gaeft my alles ouervloedich.
† Maer als ghy hebt v aensicht haest
Afghewendt/ mijn hert wiert verbaest.
Dan riep ick tot den Heere goet/
End sprack tot hem in groot ootmoedt.
Heer wat nut sult ghy doch ontfanghen/
Als mijn leuen sal zijn verganghen?
† Als ick tot stoo ben ghemaeckt Heer/
Sal ick dan voorderen v eer.
Of verbreeden v waerheyt claer.
Verhoort my doch in dit ghevaer/
Wilt my nae v goetheyt aenmercken/
Sijt mijn bewaerder/ wilt my stercken.
† Ghy hebt mijn benautheyt verkeert/
In vreucht/ en hebt den sack ghewecrt/
Des drucks/ en my met vreucht becleyt/
Dies sal met lofsang zijn verbreyt/
Door my uwen lof en v crachten/
Die bestaen in alle ghestachten.

Ghebedt.

O Godt/ verlosser van alle die ghene die v aenroepen in haerlieder teghenspoet/ verlost ons van de gramschap van ons tegenpartyen/ noch en gedoocht niet dat wy in tijde van voorspoet uwe weldaden misbruycken: Maer dat wy lieuer ons seluen gheheel begheuen om v eeuwichlick groot te maken/ door Jesum Christum Amen.

Den xxxi. Psalm.

Dauid/ omringt zijnde van Saul in de Woestijne Maon / alsoo 1. Sam. 23. staet/ Beschrijft seer claerlijck dat hier der gheloouigen die (als in een beroerde Zee) gedreuen zijn. Daerom maect hy int beginsel een groot geclach/ daer mede te kennen gheuende/ den wtersten noodt inden welcken hy was. Daer na roept hy teghen zijn vyanden. Eyndelijck hy versekert hem ghoheelick op Gods goetheydt/ ende vermaent de gheloouighen dat sy hem naervolghen.

Dese Psalm is seer troostelijck in een groote benautheyt.

JCk stel op v vast mijn betrouwen/ En laet my nemmermeer/ Tot schanden comen Heer/ Verlost my doch wt dit benouwen/ Nae v gherechticheden/ Bekent in alle steden.

Neycht v tot my die nu bē clachtich
End om my by te staen.
Wilt v haesten voortaen.
Weest my Heer een steenrootz crach
Wilt mijn siel in dit lijden/ (tich
Als in een Borcht bevrijden.
† Ghy zijt mijn Borcht sonder ver-
Dies om uwes Naems wil/ (sagen/
Voert my wt dit gheschil.
End wt den stricken voorgeslagen/
Treckt my O Godt almachtich.
Ghy zijt myn cracht warachtich.
† Den geest geef ick in uwen handē/
Want ghy hebt my bevrijdt/
Godt die soo ghetrou zijt.
Op v heb ick alleyn ghestanden.
Ick hate dat bedrieghen/
Ydelheydt end dat lieghen.

*** ***

† Ich sal eens met vreucht nu ver-
End singen overluydt/ (blijden/
Heer van uwe goethedt
Als ghy my/ die ben in dit lijden/
End in een groot beswaren/
Sult aensien end bewaren.
† Ghy geeft my niet inder vyanden/
Ghewelt/ want sy zijn wreet/
Sonder eenich bescheet.
Maer ghy geeft my Heer in dees lā-
Ruymte die my verquicket/ (den
Dat ick niet sy verstricket.
† Laet my stercke van v verwerven/
Want overvallen gaer/
Ben ick met angst end vaer.
Men siet myn ghedachte versterven
Myn buyck is inghevallen/
Tieuen smelt my met allen.

† Door benauthz vergaet mijn leuen
Ick heb met suchten swaer.
Versleten menich Jaer.
Door smart van myn haters bedreuen
Vergaet mijn cracht met eenen/
Ja verdwynen mijn beenen.

(2) Pause.

† By hen die mv om niet verachten/
Zijn mijn naebueren vrij/
Die hen schamen van my.
Mijn vriendē die my eerē plachten
Vlieden end my verlaten/
Sy schouwen my op straten/
† Sy hebben my gheheel vergheten/
Als waer ick oock doot verrot/
Ja een ghebroken pot.
Sy snaden daerse zijn ghesetem/
Soo dat aen allen zijden.
Alle menschen my nijden.
† Tsamen sy neerstelijck raet plegen/
Hoe dat sy cleyn end groot/
Mi eens brenghen ter doot.
Doch hoep ick op v aller weghen/
Dies spreeckt myn hert aendachtich/
Ghy zijt myn Godt Almachtich.
† In v handt staet mijn leuen teere
Van mijn vyanden quaet/
Verlost mymet der daet.
Bevrijdt my van hen die my seere.
Vervolghen ende beladen/
Ja soecken te verraden.
† Laet over my v aenschijn lichten/
Dat my v goedicheyt/
Bewaert voor teghenheydt.
Wil my van mijnen wech berichten
Behoedt my voor oneere/
Dat bid ick v O Heere.,

*** ***

† Beschaemt en stom moeten sy we-
Die leughen spreken al/ (sen/
Met haer nydich geschal.
Die teghen den vromen gheprefen/
Zijn stout/ stet en hoochmoedich/
In tspotten overvloedich.
† Hoe groot ist dat ghy hem wilt ge-
Die v met hert end gheest/ (uen/
O Heer ten rechten vreest.
Heerlijck ist end hooge verheuen/
Dat ghy hem gheeft ghenadich/
Die op v hoopt ghestadich.
† By v in uwe wooningh schoone/
Verberght ghy dien man goet/
Voor den boosen hoochmoedt.
Ghy bewaert oock zijnen persoone/
Vrij end gantsch onbeladen/
Voor den tonghen die schaden/
† Ick wil v prijsen onverdrotē/
Om dat ghy Heer altijt/
My goet en vriendlijck zijt/
En my in een stadt vast besloten/
Bewaert hebt (soot mach blijcken)
En bescherme ders ghelijcken.
† So langh ick was in mijn vertsa-
Sprack ick: Ghy hebt my gaer/ (gen
Nu verstooten voorwaer.
Doch ghy hebt Heer verhoort mijn
Als ick in teghenheden/ clagen/
Gheschreyt heb en ghebeden.
† Hebt God lief ghy zijn wtvercorē/
Die de vrome behoedt/
En die wreede verdoet. (loren
Zijt cloeck/ gheeft den moet niet ver-
Want God wilt die aenschouwen/
Die op hem staen en bouwen.

Ghebedt.

Almachtighe God / die ons cranckheyt ende boosheyt kennet / toont te wesen onsen Beuckelaer ende Bescher-mer/ ende doet te niete alle den raet van de ghene die schadelicke practijcken soecken teghen uwe arme Dienaers ende doet ons gevoelen/ die groote goeden die ghy beloeft ende bewaert hebt/ alle den genē die v ontsien ende aen bidden/ door uwen Soone Jesum Christum/ Amen.

Den xxxij. Psalm.

David ghestraft zijnde met cranckheydt van weghen zijner sonden/ bekendt datse gheluckfalich zijn/ die door haer ey-ghen schult in suicken noot niet en comen: Hy bekent zijn misdaet/ de welcke hem God vergheeft: Hy vermaent de boose tot een Godsalich leuen/ ende de vromen tot blijschap.

W

Ei hem/ dien zijn misdaet die hy bedreuen heeft/ Vā Godt wt genaden wert vergheuen / Over wien

Godt sijn barmhertichept strecke/ Daer door hy zijn boosheden gantsch bedeckt. Hoe gheluckfalich is die

Mensch bevonden/ Die Godt niet toe en rekent zijne sonden/ In wiens geest niet woont eenige schalckheyt/

Noch geen bedroch ofte gheveynsdicheyt.

† In mijn ellendt/ tsy dat ick heb ghesweghen/
Ofte gheweent/ So ick doe aller weghen/
Schreyende tot v altijdt dach en nacht/
So zijn doch mijn ghebeenten gantsch versmacht.
Ick heb uwe handt ghevoelt Heer almachtich/
Heer straf om mijner sonden wil voorbachtich.
So dat mijn sap ghweest is (door mijn leet)
Gantsch ghelijck der droochten des somers heet.
† Maer mijn sonden heb ick v bekent Heere
En niet bedeckt/ dies sprack ick devout seere.
Ick wil den Heer belijden mijn misdaet/

En ghy vergaefst my mijn sonden quaet
Hierom sullen v tot bequamen tijden/
All' Heylighen bidden in cruys en lijden/
So dat hen der benautheyt watervloet/
Niet schaden sal door v ghenade goet.

*** ***

† Ghy zijt mijn Borcht/ die my altijdt bewaert/
En my behoedt/ dat my gheen angst beswaert.
Als ghy my verlost en bewaert altijdt/
Ghy gheeft my oorsake van singhen verblijdt.
Coemt al tot my/ ick wil v onderwijsen.

Den wech dien ghy gaen moet/ niet om vol prijsen/
Eunmer in mijn ooghen sal ick met beschept
U recht wijsen en gheven dat ghe.eydt/
† Wilt den Muylen noch den Peerden tot desen/
Dier niet verstaen/ doch gantsch u et ghelijck wesen:
Dien ghy een ghebidt legghet inden mondt/
Als sy moetwillich zijn teenigher stont.
Die Godloose werdt ghetemt door veel plaghen/
Door teghenheydt end oock seer swaere slaghen/
Maer die vertrout op Gods ghenade bloot
Sal omvanghen zijn met zijn goeth eyt groot.
† Ghy oprechte wilt u in Godt verblijden/
Sijn goedicheyt wilt al tsamen belijden.
Ghy vrome weest vrolick en verheucht/
Roemt onse Godt op thoochste dat ghy meucht.

Ghebedt.

BArmhertighe Vader/ die niet en begeert de doot vanden Sondaer: Maer eer dat hy hem bekeere ende leve/ schijnt over ons u ghenade/ goetheydt ende rechtveerdicheyt/ om alle onse boosheden te begraven: op dat wy omenighe zijnde van uwe goetheydt/ ons in u moghen verblijden/ ende wandelen in uwe gherechticheyt/ ghelijck wy gelevert zijn door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xxxiij. Psalm.

Dit is een schoon loffsanck/ daer mede dat David int beginsel alle menschen/ verweckt om God almachtich te loven. Daer na verclaert hy/ hoe dat het al vol sy van Gods goetheyt. Hy vertelt zijn wonderen ende vermaent de Princen datse op haer sterckheyt niet en vertrouwen. Want God helpt die/ die hem vreesen/ ende begeert hy de goetheyt Gods.

Verheucht nu al ghy oprechten/ In Godt den Heer/ u al verblijdt. Dat lof is den mont zijner knechten/ Is heerlijck en schoon t'aller tijt/ Mijn harpen vol snaren/ Wilt nu openbaren. Sijnen prijs en eer/ Dat Psalters en velen. Nu singhen en spelen/ Onsen Godt en Heer.

✠ Singt den Heere/ zijnde met vrienden/
Nieuw lofsanghen lieflijck en soet.
Op den Psalter zijn lof zijn verkonden/
Speelt/ en maeckt ghenoechte goet.
Want tbevel des Heeren/
Dat hy ons wil leeren/
Is recht end verclaert.
Sijn woorden/ en wercken
Sijn/ so men can mercken
Seker en gantsch waer.
✠ Hy bemint seer tot allen tijden
Dat recht/ en die gherechticheyt/
Daerd' is oock vol aen alle zijden/
Van zijn groote barmherticheyt.
Godt door twoort gheprefen/
Schiep alsoo wy lesen/
Dat hemelsche pleyn.
Door zijnen gheest crachtich/
Maeckte hy warachtich/
Sheemels crachten reyn.
Pause.
God vergaderd die Meyr te samen
Als in een Vat dat water al/
Hy bewaerde dat seer bequame
Int afgrondische diepe dal.
Dies moet nu elck vruchten/
Godt vreesen en duchten/
Diet al maeckt wt niet.
Dat eenyghelijcke.
Godt in crachten rijcke
Wiets/ als hy dit siet.
✠ Want al wat de Heere heeft ghesproken/
Is haestelijck ghewerst ghedaen.
Sijn gebodt heeft niemant gebroken/
Maer tis ghe schiet van stonden aen.
Der Heyden raetslaghen/
Die hem niet behaghen/
Hy seer haest verstoort.
Der volcken gedachten
End oock al haer crachten
Verwerpt hy int voort (Heere)
✠ Maer die voorsichticheyt des
Woet zijn voornemen vast vestaen/
Dat hy eens besluyt tymmer eeren
Sal sonder hindering voort gaen.
Wel salich moet wesen
Tvolck dat God niet desen
Houdt voor zijnen Heer/
Wel salich al vercoren
Sijnse die vercoren
Sijn/ tot Godes eer.
PAVSE.
✠ God der nedere wercken vroech end spade
Wt den Hemel, in die werelt groot/
Die menscheit al slaet hy wel gade/
Hy zijn al voor zijn oogen bloot.
God wt zijnen Throone/
Die vast is en schoone/
Met vliet oock acht heeft
Op den mensch ellendich/
En wat hier behendich
Hem beweecht en leeft.
✠ Want God door zijn cracht hooch verheven/
Maeckte des menschen hert alleyn/
Dies weet hy alles best daer neven/
Dat zijn wercken gaet zijn alleyn.
Christi knechten niet hoopen/
In noemen en loopen
Connen door haer macht/
Coninghen noch helden
Helpen inden velden
Door haer stercke cracht. (weeren
✠ Hy dwaelt seer die daer meynt te
Beschermt door zijn Peert sterck end groot.
Door zijn cracht wert niemant ghenees
Noch gheholpen wt angst oft noot.
Maer God wilt bewaren/
Alle zijn dienaren/
Die hem vruchten vroet.
En die int benouwen/
Op hem vast betrouwen/
End op zijn woort goet.
✠ Hy sal wel bevrijden haer leven/
Als hen die doot sal doen ghewelt/
En sal hem oock haer spijse gheven/
Als sy niet honger zijn ghequelt.
Dat ons hert hem prijse/
End eere bewijse/
Met hoep onbesorcht.
Op hem ons gronden/
Hy is taller stonden/
Onse schilt en borcht.
✠ In hem sullen wy ons verheugen
Van herte u. nae zijn Godlijck woort
Want wy op zijn cracht en vermogen
Alleyn staen /also dat behoort/
O mijn Godt almachtich/
Maeckt ons doch deelachtich/
Uwer goedicheydt.
Want wy op u rusten/
En hopen met lusten/
Inder eeuwicheydt.

Ghebedt.

OEewighe God/dat uwen Name in alder manieren groot ghehouden sy int midden van ons. Dat u woort machtich ende crachtich/ so gedruct sy in onsen herten/ dat wy niet en bestaen te doene dat teghen uwen wille is: Op dat wy altijts gheheel staende op u heylighe voorsichticheyt/ mogen vervult zijn met blijschap/ die ons onderhoude inde hope van het goet dat ghy ons beloeft hebt/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xxxiiij. Psalm.

David ontcomen zijnde de handen van Achis/ so 1. Samu. 21. staet/ maeckte desen Psalm/ inhoudende so veel heerlijcke spreucken/ alser versaens zijn. Om daerinne te bewysen de sorghe/ die God over den zijnen draecht; hy stelt oor hem selven voor ooghen als een exempel/ ende bewijst vande groote goedicheyt Gods.
Dese Psalm is seer troostelijck allen godsalighen.

Jck wil zijnde verblijt/God prijsen ende makē groot/ Mijn mont sal in zynen lof vloeyt/ Verconden breet end wijt/ Jck heb gheen ander vreucht Dan dat ghepresen sy de Heer/ Op dat sy die bedruckt zijn seer/ Daer door werden verheucht.

† Prijst God met my ghemeen/
Ende maeckt seer groot zijnen Naem/
Elck van ons loue hem bequaem/
Wy die hier zijn by een.
Mijn God heeft my verhoort/
Als ick hem van herten riep aen/
Wt angst daer med' ick was bevaen/
Track hy my nā zijn Woordt.
† Die onsen God aensiet/
Die sal verlicht loepen seer claer.
Hy sal oock nemmermeer voorwaer/
Beschaemt zijn int verdriet.
Daerme heeft inden noot
Gheroepen: en God heeft seer goet
Hem verlost wt den teghenspoet/
Wt angst end wt aenstoot.
P A V S E.
† Enghelen hebben vrij/
Rontsom den vromen syn gemaeckt/
Huren legher/ ende ghewaeckt/
Op dat elck seker sy.
Proeft en smaeckt int ghemeyn/
Hoe de Heer liefelick sy en soet/
Wel salich is hy wiens ghemoet/
Vast staet op God alleyn.
† Vreest God met herten reyn/
Ghy al zijn Heylighen met vliet/
Want die hem vreesen/ dien sal niet
Ontbreken groot noch kleyn.
De leeu bethonghert wreedt/
Vint dickwils geen aes waer hy gaet
Maer door Godts cracht wert hy versaet/
Die hem bidt met bescheet.
† Coemt ghy kinderen al/
En my wel neerstelick toehoort/
Die vreese Gods wt zijne Woort/
Jck v wel leeren sal.
Wie ist van v al tsaem/
Die een goet lanck leuen sien wil/
Oock in rusten te wesen stil/
End in vrede bequaem:
† Uwe tonghe bewaert/
Dat sy doch niet en spreeck onrecht/
Dat ghy den mensche goet en slecht/
Met bedroch niet beswaert.
Vliedt tquade/ tgoede doet/
Soeckt den vreed end dien oock nae-
taecht.
Want God soeckt die/ eñ hy vraecht
Na hen die steedts doen goet.
† God seer eernstelick aensiet/
Dē schalckē end oock haer boos werck:
Hy sal maken door zijn kracht sterck/
Haren Naem gantsch tot niet.
Die vroom in dit ellendt/
Bidden God end werden verhoort/
Hy behoet s oock altijt int voort/
Tot haer hulp hy hem wendt.
† Hy den herten bevont
Is God seer goedertier altijt/
Hy helpt wt liden/ noot en strijt/
Die hy daer in aenschont
Die vroom is van ghemoedt/
Sal seer veel liden ouer al/
Maer God hem haest vrij maken sal/
Van cruys en teghenspoet
† Onse God wel bewaert/
Zijn beenen/ so dat daer niet een
Van al ghebroken wert ontweent/
Noch eenichsins beswaert.
Maer de boose met cracht
Werdt verdreuen door zijn misdaet/
En die den oprechten doet quaet
Sal vergaen gantsch veracht.
† God sal steedts gade slaen/
De vrome die hem dienen blij/
Die op den Heer vertrouwen vrij/
Blijuen eewichlick staen.

Ghebedt.

HEmelsche Vader/ die uwe creatueren doet dienen/ jae de Enghelen selue/ voor de salicheyt vande uwe: Doet ons ghevoelen uwe barmherticheyt ende goetheyt/ op dat wy ons begeuende tot alle goede wercken/ vredelic mogē leuen met onsen Naesten: ende eyndelijck bevonden werden heylich ende onberispelick/ voor dien grootē Richter onsen salichmaker Christum Jesum Amen.

Den xxxv. Psalm.

David wetende dat zijn vyanden/ die hem met onrecht verbolchden/ ende hem ja oock (in hem) Godt wederstondē, vā God verworpen waren/ vervloeckt hie ende bidt Godt om van dien verlost te wesen/ op dat Godt daer door ghepre-sen werde.

Dese Psalm is vol des gheloofs/ ende der liefden Godts. Maer men moet toesien/ datmen desen Psalm niet en mis-bruycke door eyghen wraeckgiericheydt.

TWist Heer met mijn Twisters vol pracht/ Mijn bestrijders bestrijdt met cracht/ Grijpt den schilt end wapen in handen/ Maeckt v op tot mijnen bystant/ Treckt dat sweert wt/ voor my int gaet. Hindert/ end hen doch wederstaet/ Spreect tot mijn siel/ Jc bent alleen/ Die v bewaert/ end anders gheen.

Datse schaeroot zijn end verbaest/
Verslaghen end vol schanden haest/
Sy die altijt staen na mijn leuen/
En my benouwen daer beneuen.
Dat sy werden ghelijck dat zant/
Dat de windt snel dzijft ouer tlandt/
Gods Enghel moetse jaghen al/
End haestelick brenghen ten val.
† Haer wech sy gladt int eertsche dal
Door weghen duyster ende smal/
Moetse Gods Engel steedts najagē/
En sonder ophouden seer plaghen.
Om dats hebben my seer gequelt/
End heymelick netten ghestelt/
Ja sonder oorsaeck toeghelept/
Om my te dooden met wreetheyt.
† Onuersiens sy de mensche quaet/
Ouervallen met schand en smaert/
Zijn voeten int strick moeten hangen/
Daer med hy my meynde te vangen.
Doet hem doch inden cuyl vergaē/
Dien hy my te grauen vangt aen.
Dan wert mijn siel in Godt verblijt/
Diese bewaert heeft taller tijdt.
Pause.
Dan sullen mijn beenen vrolijck
Segghen: Heer wie is v ghelijck?
Die den swacken (so elck can merckē)
Veruydt van dat ghewelt der sterckent
Den ellenden ghy oock bewaert/
Dat hen de boose niet beswaert/
Valsch ghetuyghen seggen my aen/
Dat ick noyt en hebbe begaen.
† Voor goet hebben sy quaet gedaē.
En na mijn leuen oock ghestaen:
Maer sy met cruyce zijnde gheslagen/
Jck heb met vasten leede ghedraghen.
Voor hen hebb ick wt herten grond
O Heer ghebeden telcker stonde

Voor hen Heer sorcht al mijn gemaect/
Als voor een vrient en broeder goet.
† Ick was bedroeft ende vertzaecht
Als die ouer zijn moeder claecht:
Maer als sy hoorden van mijn lijden/
Sy loeghen te saem met verblijden.
De erchste menschen die ick weet/
Zijn my teghen met listen wreet/
Sonder schuit ben ick Heer veracht/
Voor hen allen/dach ende nacht.
† Die spotters end vleyers met een/
Byten tsaem haer tanden ghemeen/
Met de brassers op my verbolghen/
Die geern de goede taflen volghen.
Maect v op Heer nu langer wacht
Verlost mijn siel hebt op my acht/
Mijn siel wt dē angst trecke doch snel
Beurijdt die voor den Leeuwen fel.
PAVSE.
† Dan sal v dancken mijn hert reyn
Int midden uwes volcks ghemeyn:
By v volck sal ick v Heer prijsen/
End v altijt eer bewijsen.
Gheeft hen gheen oorsaeck/uwen knecht/
Te bespotten: Want met onrecht/
Hatense my/end vol van nijdt
Wencken sy my wt smart en spijdt.
† Sy spreken noch dencke̅ gants nu
Dan vp twist/schaed ende verdriet/
End hoe sy my die niet ben twistich/
Sullen connen bedrieghen listich/
My te spotten tot deser stonde/
Doen sy tsaem open haren monde/
Met lachen roepen sy my naer/
Ha ha/siet den schalck hy is daer.
† Heer ghy die deser doen wel siet/
Laet doch dit soo voorby gaen niet/
Wilt v van my niet verre maken:
Maer om te richten mijne saken/
Maect v op Heer nu groote macht
My recht te doen zijt doch bedacht/
Op dat nemmermeer verblijdt zijn/
Ouer my die vyanden mijn.
† Op datse niet segghen met vreucht/
Wel aē/zijt goets moets en verheucht
Hy is vergaen: Wantse my smaden/
End verblijden in mijne schaden.
Laetse wesen vol van oneer.
Die in mijn cruys verblijden seer/
Laetse met schanden zijn becleet/
Die hen teghen my stellen wreet.
† Maer laet hen eerlijck zijn verblijt/
Die my goet wenschen taller tijdt/
Datse met vreucht prijsen en singhen/
Uwe macht en den lof voortbringhen.
Van v Heer/ die uwen knecht doet/
In vrede leuen met voorspoet.
Soo sal mijn toug uwe goetheyt/
Altijdt singen in eewicheyt.

Ghebedt.

HEere Godt/ ghy die kennet de macht vande ghene die teghen ons opstaen / staet ons by ende beschermt onse sake/ op dat de boose ende hoochmoedighe uwen name niet en lasteren/ als oft ghy niet machtich genoech en waert ons te verlossen van haerlieder ghewelt: doet dat wy moghen volstandich zijn in alle ghetrouwicheyt en warheydt/ om v eeuwelijck te louen door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xxxvi. Psalm.

Dauid verwondert hem ouer de groote goedicheyt Gods/ der welcker ooch die Godloose deelachtich werden. Maer in sonderheyt ghevoelen die/ Gods wtuercoren. Hy bidt Godt dat hy dese zijne ghenade voort aen bewijse/ aen den ghenen die hem kennen: en dat hy de vrome beware/ voor tgewelt der boosen van welcker val hy hier prophetert.

DEs boosdoenders wille seer quaet/ Ghetuyght schrickelick met der daet/ Dat hy niet vreest den Heere/ Want hy hem int boose behaecht/ Twelck hy noch haet noch beclaecht/ Maer spot de vrome seere/ Seer schaedlick is de leere zijn/ Vol van leughen ende fenijn/ End hy laet hem niet leeren/ Des nachts dencht hy niet dan schalckheyt/ Hy wil blijuen inder boosheydt/ End van gheen quaet hem keeren.

† Heer v goethz end v woordt waer/
Tot der lucht en den Hemel claer/
Hem strecken na ons wenschen.
V oordeel vast als een berch staet/
V recht diep als een afgrondt gaet/
Ghy behoedt vee en menschen.
Hoe groot is v goetheyt eenpaer/
Hen die onder v vleuglen haer/
Te bedecken:
Haer begheert vervult ghy met goet/
End aen uwer wellusten vloet/
Doet ghy die datse drincken.
† In v is des leuens fonteyn/
End v claerheyt gheeft ons alleyn
Licht end verstant om mercken:
Ouer de herten onbeuleckt/
V goedicheyt O Heere strecht/
Die sterdts schijnt in v wercken/
Dat my de voet des menschē wreet/
Niet en vertred en my gheen leedt
En doe noch slae midts desen.
Hoe die boose vergaen doch siet/
Sy blijuen in eewich verdriet/
Sonder verlost te wesen.

Ghebedt.

REchtveerdighe Vader/ dien de werelt niet en kendt/ druckt v vreese in ons herte/ die van ons verdrijue alle boosheyt ende leughen: ende ons bereydde om te doene goede wercken/ op dat wy gheheel staende op v voorsienicheyt ende hopende onder de schaduwe van uwe vleughels/ souden mogen versaet zijn van de ouervloedicheyt der goeden die beloeft ende bereyt zijn allen den ghenen/ dien ghy ghegeuen hebt uwen Sone Christum Jesum/ Amen.

Den xxxvii. Psalm.

Op dat die vrome hen niet verwonderen/ siende den voorspoet der Godloosen/ so leert hier Dauid/ dat den ghenen die God vreesen ende lief hebben/ alle dinghen gelucken sullen na haer begeerten: Ende dat die verachters Gods (hoe wel dat het schijnt eenen tijt lanck/ datse voorspoedich bloeyen) nochtans eyndelick wtgheroeyt werden.

QVelt v daer met niet/ soo ghy in dit leuē/ Tgeluck der Godloosen moet schouwen aen/ Dē cortē voorspoet die hē God wilt gheuen/ Misgunt hen niet; want sy seer haest vergaen. Sy moeten als dat hoy opt velt

verdwÿnen. End oock ghelÿck dat gras verdorren saen.

* Vertrout Godt/ laet u goede wercken schÿnen/
Ghy sult dat aerdtrÿck besitten hier naer/
End ghedrincken met vreuchden vry van pÿnen.
In Godt sal u vriendtschap wesen eerbaer/
Hy sal u al uwes herten begheeren/
Laten volghen nae zÿn beloste claer.
* Werpt die sorgh op Godt/ wilt die van u weeren/
Vertrout op hem/ ende hy sal seer snel/
Wtrechten u saecken/ end u gouerneren.
V vromicheyt sal hy condt maken wel/
End openbaren uwe deucht ghepresen/
Ghelÿck den middach die claer is en hel.
* Laet Godt doen/ wacht op hem/ wilt stille wesen/
Sÿt onbeswaert/ vergramt u noch sorcht niet/
Als de Schalcken door spoedt zÿn hooch gheresen.
Doet u sulcks wee/ laet varen sulck verdriet/
Verbindt u niet tot boos doen wat sy rallen
Dat ghy haren wil niet doet wel toesiet.
* Want een tempeest sal snel ouer hen vallen
Maer die vastelÿck verwachten den Heer/
Die sullen erven daertrÿck met hen allen/
De boose sullen vergaen met oneer:
So dat als haer stadt ghesocht wert na desen/
Daer van en sal ghevonden zÿn niet meer.

* *
*

De vrome sullen een Landt wtghelesen/
Erven/ end niemant benouwen aldaer/
Sy werden verheucht/ verquickt/ ia ghenesen.
De boose soecken/ het is openbaer/
Den vromen met angst ende noot te beladen/
End byten de tanden tsamen eenpaer.
* Middeler tÿt soo bespot God de quade
Want hy zeer claerlÿck siet ende verstaet/
Dat de stond coemt zÿns vals end zÿner schade.
Sy trecken haer sweerden seer obstinaet
End spannen haer boghen sonder vertsaghen/
Om den vromen te schieten daer hy gaet.
* Maer haer eyghen Sweert sal hen swaerlick plagen/
Want haer hert sal daer mede zÿn doorwont
Haer boghen werden tot stucken gheslaghen.
Dat cleyn goet des vromen is taller stondt/
Dusentmael beter dan tgoet ouervloedich
Des boosen is/ die grootsch is inden grondt.
* De stercke des boosen menschen hoochmoedich/
Werdt ghebroken: Maer Godt door zÿne cracht/
Sal zÿn der Vromen onderhoudingh goedich.
De Heere neemt altÿdt vaderlÿck acht/
Op der vromen leuen die hem behaghen/
Haer erfgoet blÿft eewich dach ende nacht.
* Sy werden niet beschaemt tot gheenen daghen
In dieren tÿdt. Maer sy werden ghevoedt/
Met vroot als de ander van hongher claghen/
Maer die boose vergaen gantsch in cleynmoet/
Die Godt niet lieuen/ verdwÿnen end falen/
Ghelÿck die roock/ ende als die haghel doet.

***

* Haer handt ontleent stedes sonder betalen
Maer die vrome hebben ghenoech altÿdt/
Om in liefden den naesten te onthalen.
Godt maeckt zÿn ghesegheude seer verblÿt/
Hy sal hen een vruchtbaer aertrÿck bereyden/
Maer die vervloeckte hy te gronde smÿt.
* Den vromen sal hy in zynen wech leyden
End in synen padt die engh is en smal
Sal hy hem zÿn ionst rÿckelÿck wtbreyden
Doch so hy onuersiens comt totten val/
Hy sal dan niet tot stucken sÿn gheslaghen/
Want Gods handt hem wel onderhouden sal.
* Ick was eens ionck en ben nu oudt van daghen
Doch ick sach den vromen verlaten noyt
Noch sÿn kinderen bedelen oft claghen:
Maer hy deylde wt den armen seer veroyt
Ende leende: Dies sal sÿn zaet vercoren
Ghesegheut sÿn/ waer dat het sy verstroyt.
* Vliet van het quaet/ tgoede hebt altÿt voor
So sult ghy blyuen inder eeuwicheyt/
Door Gods goetheyt: Hy laet doch niet verloren/
Die goede want hy lieft de vromicheyt.
Hy bewaert die/ sy sullen oock steedts blÿuen/
Hy verderft/ die doen ongherechticheyt.

* *
*

* De vrome sullen groote vreucht bedrÿuen/
End besitten deerde met hare vrucht/
Sy sullen niet haer wooning vast beclÿuen.
Des vromen mont leert niet dan eer en tucht/
Sÿn tonge sal niet dan wÿsheyt vercondén/
End dat goet is/ end van een goet gherucht.
* Want Gods Wett is in zÿn herte vebonden/
Daerom sal niet struyckelen zÿnen voet/
Waer dat hy oock gaet tot eenighen stonden.
Tis wel waer dat de boose met hoochmoet/
Den vromen bespiedt end soeckt te doen steruen
Hy loert op hem ghelÿck een Wolf verwoet.
* Maer Godt sal hem sulcks niet laten verweruē/
Dat hy den vromen benouwe met cracht/
Noch dat hy hem met schyn des rechts verderue.
Dies wacht op Godt/ end wandelt met aendacht/
In zÿn Wet hy sal u int goet landt stellen/
Ghy sult sien vergaen de boose vol pracht.
* Ick sach dat de boose met zÿn ghesellen/
Seer was ghevreest/ ick sach hem hooch opgaen
Als een Laurier vol tacken niet om tellen/
Maer comende daer ick hem voor sach staen/
Soo en was hy daer gantsch niet meer te vinden/
Maer hy end zÿn plaets waren gantsch vergaen.
* Wacht u voor schade/ wilt u onderwinden.
Wel te doen/ want die hebben tot loon reyn/
Rust end stilheyt/ als des Heeren beminden:
Maer de Boosdaders sullen groot end cleyn/
Vergaen dat sal haer betalinghe wesen/
Met hare nacomers alle ghemeyn.
* Onse Godt is de salicheyt ghepresen/
Der vromen die oock altÿt wesen sal/
Haer stercke alst eenys groot sal sÿn opgheresen/
Hy sal hen verlossen in sulcken val/
Verlossende sal hy die oock ghenesen/
Want op hem hebben sy vertrouwet al.

Ghebedt.

O Godt/ Fonteyne ende Auteur van alle goet/ die dese werelt regeert door uwe wonderlÿcke wÿsheyt: en wilt niet gedooghen dat wy eenichsins beroert zÿn/ om den voorspoet vanden boosen/ maer eer dat wy ons seluen geheel begheuen tot uwen heylighen dienst ende om eenpaerlÿck uwe Wet te ouerdincken/ op dat wy u mogen met der daet ghevoelen onsen salichmaker/ als ghy sult comen oordeelen de werelt/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xxxviij. Psalm.

David cranck zÿnde vande pestilentie/ ofte met een der gelÿcke cranckheyt/ claecht seere ouer de grootheyt zÿner sterten. Dat hem oock zÿne vrienden verlaten/ ende ouer de wreetheyt zÿner vyanden. Hy roept oock Godt aen/ begerende zÿn hulpe.

Wilt in uwen toorn ghe stadich/ Heer ghenadich/ My doch straffen niet soo seer/ De hitt uwes

toorns wilt keeren / Van my Heere / Die nu gaer swack ben / en teer.

* Want v pylen hart ghedreuen/
In my c[illegible]men/
Seer stijf en diepe voorwaer/
Ghy wilt dat ick oock sal lyden/
Dat ca[illegible]lyden/
Vwer handt die my druckt swaer.
* Mijn lijf is vol ongheronden/
[illegible] bevonden/
Door uwen toorne seer groot/
Gheen rusten hebben myn beenen/
Al met eenen/
Van weghen mijn sonden bloot.
* Want de straffe mijner sonden/
[illegible] et omgronden.
Seer swaer ouer mijn hooft gaet.
Als een last seer swaer om draghen/
Tallen daghen.
Werdt sy meerder met der daet.
* Mijn wonden my seer verrotte/
Die daer bloeyen/
Want etter/ stanck end ghebloet.
Door mijn dwaesheyt uz om sommē.
Is my commen.
Dit verderf en teghenspoet.
***
* Mijn lyden my so hardt drucket/
Dat ghebucket/
Ick nu ben/ Ja oock gantsch crom/
Ick moet treurich end verslaghen/
In mijn claghen.
Den gheheelen dach gaen om.
* Want verdorret tallen steden/
Sijn mijn leden/
Door terups dat my thert doorsnijdt.
In my is niet ghesonts bleuen/
Want mijn leuen/
Is vol lydens talder tijdt.
* Ick die wacker placht te wesen/
Ben midts desen/
Gaer ghebroken/ mat en cranck
So dat ick door terups myns herten
Vol van smerten/
Schreye gantsche daghen lanck.

* Mijn begeerten Heere crachtich/
End almachtich/
Zijn voor v gantsch openbaer.
Al mijn suchten end ghedachten/
End mijn clachten/
Sijn voor v bloot ende claer.
* Mijn herte beeft met vertsaghen/
Seer verslaghen/
Sijn mijn crachten uit ghemeyn.
En my is (dies ick moet schromen)
Gantsch ontnomen/
Tghesicht mijner ooghen reyn.
* Mijn vrienden die gaen ter zijden/
En mijn lyden/
Sien sy onbarmhertich aen.
Ende die my zijn de naeste/
Met der haeste/
Wijdt van my treden end gaen.
Pause.
* Sy die mijn siel netten stellen/
En my quellen/
Met hen die my gonnen quaet/
Dencken om my te beschamen/
End al tsamen/
Houden teghen my den raedt.
* End ick als die niet can hooren/
Sta daer vooren/
Daerse teghen my raetslaen/
Ick ben gaer stom tot deses stonde/
Wt den monde/
En laet ick gheen woordt ontgaen.
* Ick ben ghewordē als eene/
Die gantsch gheene
Sprake noch gheen ghehoor heeft/
Als een die zynde verstekē/
Niet can spreken/
En gheen verantwoording gheeft.
* Maer ick wil Heer op v bouwen/
Mijn vertrouwen/
End wachten uwen bystandt.
Ghy sult oock mijn Godt verhooren/
My verhooren/
En my bieden uwe handt.

* Ick bid v laet niet verblijden/
In mijn lyden/
Hen die my haten seer wreedt/
Want als mijne voeten glyden/
Want bestijden/
Sy verheughen in mijn leet.
PAVSE.
Wilt helpen O Heere crachtich.
My die clachtich/
Ben/ end tot lyden ghemaeckt/
Ghestadelijck is mijn herte/
Vol van smerte/
Daer met ghy my hebt geraeckt.
* Met schaemten ick my seer quel[illegible]
End verte[illegible]le/
Mijne seer groote misdaet/
Ick en doe niet dan beclaghen/
Al mijn daghen/
Al mijn sware sonden quaet.
* Mijn vyanden zijn by desen/
Hooch ghepresen/
End leuen in eer end pracht.
Die my haten en aenvechten/
Gantsch tonrechten/
Wassen in ghetal end cracht.
* Sy al teghen my hen stelden/
End vergelden/
Met quaet doen alle mijn deucht.
Daerom ist datse my smaden/
End beladen/
Om dat ick recht doe met vreucht.
* Wilt my Heer in sulcker maten/
Niet verlaten/
Die van yegheliick ben veracht.
Dat van my v goetheyt rycke/
Niet en wijcke/
Want mijn hert Heere v verwacht.
* Comt Heer/ wilt v by my maken/
In mijn saken.
Tot mijn hulp v goedertijck we[illegible]dt/
Haest v tot mynen bystande/
Goedertierde/
Ghy die mijn Heyl zijdt bekendt.

Ghebedt.

HEere die een rechtveerdich Richter zijt/ al ist dat ghy rechtveerdighe oorsaecke hebt/ om v op ons te verg[illegible] door de sonden die wy dagelicks doen teghen uwe Maiesteyt: nochtans soo bidden wy v / dat ghy v g[illegible] ende verbolghentheyt van ons wilt keeren/ op dat wy niet en worden te niete ghebrocht. Verlost ons va[illegible] vyanden/ eñ thoont dat ghy sorghe draecht voor onse salicheyt/ door uwen sone Jesum Christum onsen Heere [illegible]

Den xxxix. Psalm.

Dese Psalm stelt ons voor ooghen een exempel des gheloovighen herten/ twelck teghen cleynmoedicheyt e[illegible] ghedulicheyt dapperlijck strijdet.

IEk sprack ick woude (zijnde wel bedacht/) Op al mijn weghen nemen acht/ Dat ick m[illegible] spreken niet misdeed onbyn/ Soo lang de boose staet voor my/ Al soud ick moeten mijnen mondt altijdt / Met eenen toom houden bevrijdt.

Als een Stom en sprack ick noch goet noch quaet/
Ja tgoed verswoech ick/ twelck my schaet
Dies heeft seer toegenomen Heer mijn smert/
En met angst heeft ghebrant mijn hert/
Dewijl dat ick murmureerde onblo/
By my: Tot dat ick sprack alsoo.

* Maeckt my O Heere openbaer mijn erde
End den tijdt mijns leuens berendt/
Dat ick verstae den tijdt dien ghy my stelt/
Want ghy hebt mijn daghen ghetelt:
Die haest voor by loopen/ alsoo men siet/
En by v geacht zijn als niet.

† De Mensch als ydelheyt seer haest verdwijnt/
Als hy oock best te leuen schijnt/
Hy is als een stroom die snel gaet voor by/
Te vergheefs vroeth en laet slaeft hy/
Om tgoet te samelen: Niet ouer al
Wetende/ wien hijt laten sal.

Want ghy Heer selfs hebt my doch sulcks ghedaen/
Dies houdt op van plaghen en slaen.
Want door v straffen ben ick gantsch versmacht/
Ghevoelend v handen met cracht.
† Als ghy den mensche straft ende castijdt/
Hy werdt tot niet in corter tijdt/
Sijn schoonheydt haest ghelijck een cleedt/ vergaet/
Dat die motten veteten quaet.
Die menschen zijn (soo men sprecht die waerheyt)
Anders niet dan een ydelheydt.
† Hoort mijn ghebedt/ verstaet Heere mijn clacht/
Op mijn schreyen neemt nu doch acht.
Want een vreemdlinck ben ick die slechts doorgeest/
Soo oock mijn Vaders zijn gheweest.
Laet af van slaen/ verquickt Heer mijn ghemoet.
Eer dat ick van hier scheyden moet.

* *
*

† Wat ist doch dat ick verwacht O mijn Heer?
Mijn hope staet op v nu meer/
Verlost my van mijn sonden groot en swaer/
Laet niet toe dat ick sy eenpaer/
Een tijtverdrijf/ end oock een spot onreyn/
Der dwasen godloosen ghemeyn.
† Ick heb ghedaen als een stom mensch voorwaer.
Stilswijghende voor ende naer/

Ghebedt.

Almachtighe Godt van wien dat coemt alle onse ouervloedicheydt / wilt ons door v goetheyt bystaen op dat wy niet en dencken/ segghen noch doen yet dat teghen uwen wille mach wesen. Verhoort onse gebeden/ verwerpt ons teghenpartyen/ende vertroost ons door uwen heylighen Gheest/ op dat wy altijt ghevoelen mogen dese vaderlicke gunste ende goedertierenheyt/ die ghy uwen kinderen bewijst/door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xl. Psalm.

David prijst Godt van den bystandt aen hem ghedaen: ende leert dat hy alleen ghelucksalich is/ die op God vertrout: Hy voorseyt oock dat zijn sonde door Messiam sal tot niet ghedaen zijn/ so suler Heb. 10. verclaert is. Daer na gheeft hy hem gheheel ouer om God te louen/ en te bidden in zijnen nootsaken/ Hy is oock versekert dat hy verhoort wert/ op dat Godt daer door ghepresen werde.

Nae dat ick langhen tijdt hebbe verwacht/ Den wille Gods in mijn ellendt/ Soo heeft hy hem tot my ghewendt/ End heeft verhoort inden noot mijne clacht: Uit den slijck seer onreyne/ End een afgrondt niet cleyne/ Met cracht hi my uittooch. Hy heeft mijn voeten vast/ Tot zijn weghen ghepast/ Op een steenrots seer hooch.

† In mijnen mondt heeft hy een lofsanck soet/
Ghegheuen/ dies werdt hy gheeert/
Daer door het volck sal zijn gheleert/
Om den Heer te verwachten met lanckmoet.
Wel salich sal hy wesen/
Die hoopt op God ghepresen/
End op hem vast blijft staen/
Latende hen die stout/
Lieghen seer menichfout.
Die haest sullen vergaen.
† Heer Godt uwe wercken zijn wonderlick/
Ghy denckt op ons Heer goedertier/
So dat niemant int leuen hier/
Uwe gauen can melden sonderlick.
Soud ick die al tsaem louen/
Tghetal gaet my te bouen.
Slachtoffer nu voortaen/
Laet ick/ twelck ghy niet wilt/
Maer ghy hebt Heere milt/
Doore my opghedaen.
† Schultoffer hebt ghy van my begheert niet/
Voor de sonde. Doen sprack ick dit:
Siet hier ben ick/ daer staet van my
Gheschreuen in v wetboeck/ so elck siet/
Dat ick noyt wil hillich/
Volbrenghen sal ghewillich/
Suler doe ick oock mijn Godt.
Al v voornemen goet/
Draegh ick in mijn ghemoet/
End houd oock v ghebodt.

PAVSE.

† Ick wil verconden v gherechtheyt claer/
In der Ghemeynten ouerluyt:
Ghi weet wt wat hert dat suler spruyt
Ick heb uwe daden gheroemt eenpaer/
Van v waerheyt standtvastich/
End van v hulpe crachtich/
Sprecck ick tot groot en cleyn.
Ick prijs Heer v goetheyt/
End v ghetrouwicheyt/
Midden in v ghemeyn.
† Uwe goetheyt sult ghy Heer nemmermeer/
Van my weeren tot gheener tijt/
Maer my bystaen in desen strijdt/
End altijt bewaren tot uwer eer.
Tcruys wilt my ouervallen/
Ende mijn sonden allen/
Tghesichte my ontwijckt.
Ick heb meer lidens stijf/
Dan hayren aen mijn lijf/
Therte my gantsch beswijckt.
† O God verlost my nu ghenadichlick/
Coemt my te hulp O Heer seer haest:
Laet doch beschaemt zijn end verbaest
Al die mijn doot soecken ghestadelick.
Datse schande verwuen.
Die my willen verderuen/
En my bespotten coen/
Hen toecome met cracht/
Datse hadden bedacht/
My billick aen te doen.
† Maer nu v zijn sy verheucht end verblijdt/
Die met noot zijnde seer benout/
Op v alleyn hebben vertrout/
Datse segghen: God sy ghebenedijdt:
Arm ben ick end ellendich
Maer mijn God seer bystendich/
Sorcht voor my nu voortaen.
Ghy helpt my door v cracht/
Ghy hebt oock op my acht/
Wilt my altijt bystaen.

Ghebedt.

Heere/ die door uwe voorsienicheyt alle dinghen beleydt/ende regeert/ende die ons ghesonden hebt uwen seer beminden Sone/om ons te verlossen van de sonde en van de doot door de offerhande van zijnen lichame: doet dat wi altijdts moghen bekennen dese onschattelicke weldaedt/ ende dat wy moghen eenpaerlick den mondt sonder ophouden open hebben/om uwen lof eenen eeuwelicken te vercondighen/ door den seluen uwen Sone Jesum Christum onsen Heere Amen.

Den xli. Psalm.

Dauid zijnde inde uterste benautheydt/noemt die salich/ die hem in zijn cruys niet en veroordeelen. Hy claecht oock de verraderye zijner valscher vrienden: Ende in sonderheit/ ouer eenē die hem aller gheheymsaemst was, die een voorbeeldt Judę gheweest was/ also Joan. 13. staet.

Dese Psalm is bequaem tot den trooste der ghener die sulcx oock onderuonden ende gheproeft hebben.

WEl hem die recht oordeelt van dat cruys groot/ Des armen lyden noot/ God sal dien liefl. vertroost voorwaer/ In al zijn lyden swaer: End hem laten zijn wel scarp en ghesont/ Ja bloeyen taller stondt/ Hy sal hem nae den wil der boosen niet/ Verlaten int verdriet.

† Alst schijnt dat hy op tbed int
 cruys verstickt/
Van Godt werdt hy verquickt/
Hy sal verkeeren alle zijn kranckheyt/
In een ghesondicheydt.
In mijn lyden sprac ick Heer tot v vrijn/
Ontfermt v ouer my
Geneest mijn siel O Godt/ ick heb mis-
En my grootlick ontgaen. (daen/
† Mijn vyanden wenschen my pla-
 ghen boos.
In haer herten seer loos/
Sy spreken: Sal hy steruen nemmer-
Ja vergaen met oneer? (meer/
My troostēde maecten sy groot gerel
End verbetchden seer wel (prach:
Haer listen: Maer gaende vā my met
Hebben sy my veracht.

PAVSE.

† Die my hatē/ houdē ouer my raedt
En morren tsaem seer quaet:
Eē yeď woude dat ic waer versmacht/
En gantsch tot niet ghebracht
Sy sprekē: Hy leyt in sulck eenē staet/
Om zyn groote misdaet:
Hy is so mat dat hy niet can opstaen/
Noch dit lyden ontgaen.
† Ja selfs mijn naeste vrient dien ick
 oock weet/
Die wist al mijn secreet/
Mijn vrient die met my at mijn broot
 seer goet/
Heft tegen my den voet. (Heer
Maer hebt doch metlijden met my o
Die nu benout ben seer/ (com
Helpt my: so wert hen vergolden int
Tquaet datse my aendoen.
† Maer ick mercke door dit lyden
 niet cleyn/
Tot my v liefde reyn:
Want mijn vyanden hebben gantsch-
 lick niet/
Om spotten/ soo sien siet.
Ghi onderhout my door v goedichey
Om mijne vromicheydt/
En sult my oock in toecomenden tijd
Ewich maken verblijdt.
† Gheprefen sy de Godt van Israel/
Met ewich lof en spel/
In ewicheyt werde ghesongen Heer/
Vwen Prijs end v eer.

Ghebedt.

O God aller vertroostinghe/ maeckt door uwe oneyndelicke goetheydt/ dat de vaderlicke straffinghen die ghy ons sendet/ ons in sulcker voeghen moghen profytelick wesen/ dat onse vyanden daerentusschen gheen vreught op ons en verweruen/ maer dat sy lieden beschaemt ende confuys zijnde/ wy moghen ontsteken zijn door uwe salicheyt ende inder ewicheyt uwen lof singhen/ door Jesum Christum uwen Sone. Amen.

Den xlij. Psalm.

Dauid door zijne vyanden ghehindert zijnde/ dat hy bi de Ghemeynte Gods niet comen en conde / doet een groote clachte/ende betuyght dat hi daer met herten is/ al en is hy daer niet met den lichame. Hy verclaert zijn ellende ende troost hem seluen in Gods goedicheyt.

Dese Psalm is dienstlick voor den ghenen die door den ongheloouighen ghehindert zijn/ van by de Ghemeynte Gods te comen.

ALs een Hert gejaecht/ O Heere/ Dat versche water begeert: Alsoo dorst mijn siel oock seere/ Na v mijn God hooch gheeert / En spreeckt by haer met gheclach: O Heer wanneer comt dien dach/ Dat ick doch by v sal wesen / En sien v aensichijn ghepresen.

Mijn tranen ende mijn clachten/
Zijn mijn Spys die my steedts voet:
Als men my bracht met verachten /
Waer is nu v God su goet?
Ick smelt als ick denck daer aen/
Hoe ick voormaels plach te gaen/
Met een hoop volcr hier te lande/
Om v Heer te doen offrande.
 Waerom wilt ghy v su quellen/
En beroert zijn/ O siel mijn?
Wilt gantsch v hoop op God stellen/
Van v sal hy ghedanckt zijn.
Als hy door zijn Aensichijn claer/
Sal wech nemen v cruys swaer.
Dies O God van my nz wijcket/ (ket.
Want mijn hert my gantsch beswijc-
 Ick ben uwes seer ghedachtich/
Oock aen des Jordanen cant/
End uwe ghoetheyt seer crachtich/
In Hermon dat coude lant/
End aen Misar den berch bloot/
Daer deen diepte dander groot
Toeschreyt/ en daer die tempeesten/
Ouer my gaen meest en meesten.

PAVSE.

Al die groote waterstroomen/
Zijn Heer ouer my ghegaen/
En my ouer thooft ghecomen/
Maer ghy hebt my bygestaen.
Sdaeghs toont ghy my v goetheyt
En snachts v barmherticheyt:
Dies sal ick v Heer belyden
Ghy hoedt mijn siel t allen tijden.
 Ick sprack tot God: O God mijn
Waerom vergeet ghy my gantsch
Waerom moet ick wesen clachtich
Benaut door de boos tempaer:
Ick ghevoel haer smaden quaet
Twelck my door de beenen gaet/

Als sy tot uwer oneere/
Spreken: Waer blijft nu de Heere?
* Waerom wilt ghy u so quellen/
En beroert sijn/ O siel mijn?

Wilt gantsch u hoep op God stellen/
Van u sal hy ghedanckt zijn.
Om dat hy is/ so men siet/

Mijn heyl/ die my ionste biedt/
Dies mijn siel wilt u verblyden/
Godt is dien ick bid int lyden.

Ghebedt.

HEmelsche Vader/ die tot allen tijden door diversche benautheden uwe arme gheloovighe gheoeffent hebt: staet ons by ende verlost ons vande teghenspoeden die ons benauwen: op dat de boose ende versmaders niet en dencken dat te vergheefs is/ dat wy in u hopen/ maer dat sy verstaen moghen/ dat ghy de Rotse ende Borcht zijt/ van alle de ghene die u beminnen ende eeren/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xliij. Psalm.

David biddet om verlost te wesen van dien/ die hen tsamen verbonden hadden met Absolon/ op dat hy heerlick mach verkondighen den lof Gods in het midden zynder ghemeynten.

Reint mijn saeck al/ wreect my O Heere/ Naa u groote goethept vermaert/ Van hen die valsch en wreet zijn seere/ Ja oock vol listen end oneere/ Die gantsch booselick zijn geaert/ Mijn siel doch nu bewaert.

Ghy zijt doch Heer mijn stercke crachtich
Waerom verstoot ghy my so gaer?
Waerom laet ghy my Heer almachtich
Treuren end altijt weenen clachtich?
End voor mijn vyandt hier en daer/
Weltvluchtich zijn eenpaer?
Laet u claerheyt/ o God warachtich/
End uwe trouw' ons schijnen soet/
Dat die ons ghelepden aendachtich/
Tot uwen heyl'ghen berch eendrachtich
En tot uwen tenten seer goet/
Met een nedrich ghemoet.

Daer sal ick dan blijmoedich wesen/
Om tot Gods Outaer bij te gaen:
Tot Godt/ die mijn vreucht is ghepresen/
En mijn ghenoechte wtghelesen/
Dien sal ick vro de Harpe slaen/
En prysen nu voortaen.
Mijn siel wat wilt ghy u benouwen/
En in my maken sulck misbaer?
Op uwen God wilt doch betrouwen/
Dien ick noch sal sonder verflouwen/
Prijsen: Om dat hy my voorwaer/
Helpt/ als mijn God eerbaer.

Ghebedt.

EEwighe God die ons gheschapen hebt om u te glorificeren keert u gramschap van ons/ ende neemt onse sake in handen teghen de ghene die ons verdrucken: thoont ons u gonste/ ende volcomet u belofte/ op dat wy in uwe heylighe vergaderinghe u moghen eere ende glorie gheven/ door uwen beminden Sone Jesum Christum. Amen.

Den xliiij. Psalm.

Dit is een vierich gebet inden Name aller Gheloovighen die op velerley manieren benout zijn/ om datse Gods woort voorghestaen hebben/ Also Paulus Roman. 8. desen Psalm eensdeels verclaert.

Heer u wonderwercken vercoren/ Hebben wy dicwils met ons ooren/ Gehoort van ons voor vaders goet/ Die ghy voortijts deed/ en noch doet/ Die volckeren verdreeft u hant/ Ghy deed ons Vaders int Lant groeyen/ Die Heydnen dreeft ghy wt dat landt/ En deedt ons kindren daer in bloeyen.

Ons Vaders hebben doort Sweert crachtich/
Tlandt niet inghenomen eendrachtich.
In den noot die hen is ghescheidt/
Heeft hen haren arm verlost niet.
Maer hen is gheweest eenen Schilt/
V rechte handt end u sterck armen.
Ja u aenschijn/ om dat ghy wilt.
O Heer over u volck ontfarmen.
* Ghy zijt Heer de Coninck alleyne/
Die heerscht met macht groot int gemeyne
Maeckt dat Jacob u volck bemindt/
Den ghewoonlicken bystant vindt.
Door u hulp sullen wy verslaen/
Al ons vyanden die ons quellen/
Door uwen Naem werden verdaen/
Al die hen (Heer) teghen ons stellen.
* Op mijn boogh' wil ick niet vertrouwen/
Noch op mijn sweert wil ick niet bouwen/

Want die dinghen alle met een/
En doen my hulp noch bystant gheen:
Maer ghy alleen hebt ons bewaert/
Teghen alle onse vyanden/
Ja ghy die met schanden beswaert/
Al die teghen ons zijn ghestanden.
PAVSE.
* God is alleen ons eer ghepresen/
Dies moeten wy ghedachtich wesen/
Hoe wy steedts sullen zijn bequaem/
Om groot te maken uwen Naem.
Maer ghy Heer/ seer vere' van ons wijckt/
Ghy laet ons gantsch werden tot schanden
Onse crijchslieden ghy beswijckt/
Als sy in noot zijn der vyanden.
* Ghy doet dat wy tveldt moeten laten.
Voor de Moorders/ Heer/ die ons haten/
Omringhen ons/ end oock ons goet/

Na haren lust ende hoochmoet.
Ghy maeckt dat ons die boose wreet.
Als slachtschapen aen allen zijden/
Verstert end verstroyen breedt/
Onder hen die ons seer benijden.
* Om niet vercoopt ghy v volck/ Heere/
Als een dinck/ dat veracht is seere/
Soo dat ghy/ alsmen twel siet aen/
Daer van gheenen nut hebt ontfaen.
Ghy maeckt dat wy zijn vol van smaet.
By allen onsen naghebueren.
Wy sijn in den schimp/ spot end haet/
Onser inwooners telcker uren.
* Wy sijn/ O Heer/ tot allen stonden/
Der Heydenen spreeckwoort bevonden/
Yeder die ons siet ons veracht/
En schudt dat hooft/ ia ons belacht.
Schaemt ende smaet daghelicks gaen/
Voor mes die mijn siele seer terghen/
Met schand en leedt ben ick bevaen/
So dat ick mijn aensicht moet berghen.
* Seer veel smaetheit moeten wy hooren/
Veel bitter verwijtes coemt ons vooren/
Veel wraeckgierighe sijn op een/
Die hen willen wreken ghemeen.
Doch ghy sijt Heer (alsoo men siet)
Van ons bin desen niet vergheten/
Maer wy hebben ons al met vliet/
Nae ws verbonts inhoudt ghequeten.
(2.) PAVSE.
* Op niemant dan op v alleyne/
Heeft (Heer) ghestaen ons hope reyne/
Wt v voorschreuen weghen goet/
Is niet ghewecken onse voet?
Al hebt ghy ons met draken wreedt/
Ghecrast/ ia oock gantsch overvallen/
End ons in den cuyl diep en breedt/
Des doots/ ghewörpen/ Heer met allen.
* Hadden wy niet ghewest ghedachtich
Ons Heeren ende Gods almachtich/
Oft ons handen teghen tghebodt
Wtghestreckt/ dan alleyn tot Godt:
De Heer soud sulcx straffen voorwaer
Hy die can sien ende doorgronden/
Smenschen hert end wien openbaer/
Alle dinghen zijn talleu stonden.
* Om uwent wille zijn wy gheslachtet/
Omme ghebracht end oock gheachtet/
Als schapen die daer zijn bereydt/
Om op de banck te zijn gheleyt.
Waerom slaept ghy Heer inden noot?
Ontwaeckt/ siet ons die bouen maten/
Benout zijn/ en toont v cracht groot/
End wilt ons nu doch niet verlaten.
* Waerom ist dat ghy v verberghet/
Alsmen ons ouerlastingh verghert?
Waerom hebt ghy medelijden gheen
Alsmen ons benaut int ghemeen?
V strafheyt die over ons gaet/
Maect ons vol schanden end onweerden/
Midts dat ghy ons so nederslaet/
Onse buyck cleeft gaer aen der eerden.
* Maect v op/ en slaet ons doch gade.
Helpt ons na v groote ghenade:
End ons door uwe goedicheydt/
Verlost van dese teghenheydt.

Ghebedt.

Alder barmhertichste Vader/ die met onse vaders verbondt ghemaeckt hebt/ twelck ons door uwen Sone Jesum Christum heeft bevestight ghewest/ verlost ons vande ghene die ons quellen/ ende spijtelick vervolgen/ op dat sy moghen verstaen/ dat ghy nemmermeer en verlaet de ghene die in v goetheyt hopen/ ende v de eere bewijsen die v toebehoort/ nu ende inder eeuwicheyt. Amen.

Den xlv. Psalm.

Dese Psalm is een Bruyloftliet Christi ende zijner Ghemeynte/ daer van de bruyloft Salomonis met de Dochter Pharaonis een Voorbeeldt is ghewest.

O ghy schoonst aller menschen tallen tijden/
Bereydt v/ end gordet aen uwer zijden/
V sweert seer scherp/ twelck v is een cieraet
Van uwen schoonen Coninclicken staet.
Clumt op uwen waghen/ zijt hooch verheuen/
Met triumphe. Want ghy hebt v begheuen
Tot waerheyt/ trouwe recht en liefd eenpaer
Daer door sult ghy doen/ dinghen groot en swaer.
* Met uwe pijlen en schichten te samen.
Sult ghy schieten alle d'onghehoorsamen.
Dat volck wert oock daer met gheraeckt ghemeen/
End wert de Coninck ghehoorsaem met een.
O God en Coninck uwen stoel gheprezen/
Is een stoel die eewich verhoocht sal wesen/
En de schepter van uwe Maiesteyt/
Is oock een schepter der ghrechticheyt.
* Ghy haet dat quaet/ en bemint trecht ghestadich.
Waerom O God heeft v mijn God ghenadich/
Bouen allen met vreuchden olij soet
Ghesalft/ daer door hy v wel rieken doet:
Van Myrrh/ Aloe/ met Cassye crachtich/
Riecht v ghewaet/ als ghy O Koninck machtich/
Wt v camer end pronken throon gaet/
Daer yghlick tuwer eeren bereyt staet.
PAVSE.
* De dochters der Coninghen die ghy eeret
End verciert/ hebben uwen staet ghemeeret/
Oock staet v die bruydt aen v rechter handt/
Met Ophirs gout ghecirt in haren standt.
Hoort dochter/ die de schoonste zijt bevonden/
Verstaet end verneemt dat ick sal verconden/
Wilt doch vergheten v volck int ghemeen/
Ja gantsch oock uwes Vaders huys met een.
* Want onse Coninck heerlick bo. en a len/
Heeft in uwe schoonheyt een groot ghevallen
Hy wil uwe Heer zijn van nu voortaen/

En ghy sult hem aenbidden onderdaen.
Tvolck van Tyro in rijckdom overvloedich/
Sal v met gaven schoon eeren oormoedich
Sconincks dochter sal costlijck zijn ghecleedt/
Met gulden stucken verciert overbreedt/
✠ Met ghestichte cleederen toebereydet
Sal sy tot den Coninck wesen gheleydet/
Met alle haer staet jonckvrouwen seer reyn/
En met der dienstmaechden ghetal niet cleyn.
Vol van vreuchden ende zijn van berouwen
Sullen sy commen end al tsaem aenschouwen
Den Coninck in zijn triumphe seer schoon/
Daer hy heerlijck sal sitten inden Throon.
✠ Dies claecht niet dat ghy v vrienden moet laten/
Want door dit houwelijck hooch boven maten/
Sult ghy cryghen kindren lieflijck en fijn
Die eewichlijck Coninghen sullen zijn.
Ick wil uwen naem en heerlickheydt prijsen/
In eewicheyt/ end v eere bewijsen:
En die volckeren sullen taller tydt/
V loven en dancken zijnde verblijdt.

Ghebedt.

Alderbeste ende aldermachtichste Heere God/ die om v heylighe beloften te volbringhen/ uwen alderliefsten Sone ons ghesonden hebt voor onsen Coninck ende Verlosser: doet dat wy ons soo voeghen moeten tot der ghehoorsaemheyt van zijn woort/ dat wy ons selven ende alle vleeschelijcke begheerten afgaende/ moghen oorsake wesen/ dat uwen heylighen Name over alle de Wereldt gheeert sy/ in den Name vanden selven uwen beminden Sone onsen Heere Amen.

Den xlvi. Psalm.

De Godsalighe singhen ende betuyghen met desen Psalm/ hoe sterck dat hoer ghelooue sy/ in alle tegenspoet/ dewijle dat God haer Behoeder is.

Als ons die noot overvalt crachtich/ Ons Berch en Heyl is God almachtich/ Sulckx bevinden wy in den
noot/ End hebben in hem troost seer groot/ Dies vreesen wy in gheenen dinghe/ Al waert dat die Wereldt vere
ginghe/ En die Berghen hen wierpen snel/ Int midden der Zee diep en fel.

Al waert dat water des Meyrs diepe
Raesde tsamen end oock overliepe/
Al waren te met door zijn cracht/
Berghen en steencootsen ghebracht.
Nochtans sullen de Beken reyne/
Oock menighe clare Fonteyne/
De schoone Stadt maken verblijdt/
Daer Godt in woont tot aller tijdt.
* Midden in haer woont Godt ghepresen
End wil eewichlick by haer wesen.
Niet salse bewegheu voortaen:
Want de Heer wilts altijt bystaen/
Veel volcks is ons geweest seer tegen/
Coninckrijcken hen oock bewegheu/
Van haer geruchte/ also dat scheen/
Verginghe daerd en Hemel met een.

PAVSE.

In sulcke stormen ende baren/
Is met ons de Heer der heyrscharen/
God Jacobs is ons een borcht vast/
Teghen ghewelt end overlast. (ken/
Comt doch al/ wilt sien en bemercken
Onses Gods groote wonderwercken/
Die hy hier op der Aerden doet/
Na zijne groote wijsheyt goet.
✠ Hy heeft over daerdrijck int breede
Ghestilt die oorloghen seer wreede/
Lancen/ boghen/ heeft hy uit landt/
Vernielt ende de waghens ghebrande.
Weest stil (spreeckt hy) zijt doch ghedachtich/
Mijner grooter sterckte soe machtich/
Ick ben die God seer hooch gheacht/
Boven aller menschen gheslacht.
* Cortelick de God der heyrscharen/
Is met ons in stormen en baren.
God Jacobs is ons een borcht vast/
Teghen ghewelt end overlast.

Ghebedt.

O God de eenighe toevlucht ende sterckte van de ghene die in v hopen/ versekert ons in uwe goetheyt/ en verstroyt soo de raden ende aenslaghen van de boose/ dat wy moghen in vrede ende gherustheyt des gheests leven/ om v te dienen ende eeren alle den tijdt van onsen leven/ v bekennende voor onsen eenighen bescher mer en Salichmaker/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xlvij. Psalm.

Dese vrolicke lofsanck was ghesonghen/ als die Arcke gebracht was tot Jerusalem/ de welcke een ghetuyghenis des verbonts was/ dat God met sijnen volcke ghemaeckt hadde/ En also een voorbeelt der toecomste Christi in zijner Kercken/ door den welcken God met zijn volck versoent is/ 2 Cor. 5. Waerom gaet de Prophete oock voorder/ ende verclaert/ dat nu in dit verbont niet alleen de Joden/ maer oock de Keyserrijcke ende machtichste Coninckrijcke der Aerden/ souden begrepen werden/ die den waren Godt/ voor haren alderhoochsten God ende Coninck oock souden bekennen.

Alle volck gemeyn/ Slaet die handen reyn/ met vreuchden te saem/ En met sang bequaem/ Prijst Gods
Name goet/ Met hert en ghemoet. Want hy is de Heer/ Dien wy vreesen seer/ Een Coninck is hy/ Die
alsins toont bly/ Sijn seer stercke cracht/ En sijn groote macht.

* De Volcken ghestelt/ Onder ons ghewelt/ Sullen wy haest sien/ Die voor ons haer knien

Suyghen met ootmoet/
Vallend ons te voet.
Hy is die Jacob
Tot zijn vo ick neemt op/
En tot zijn erfdeel?
Ons verkiest gheheel/
Want hy als zijn kint/
Ons herlick bemint.
* Ons God seer vermaert/
Met vreucht hooch opvaert/
In een vlijt geschal/
Der Basuynen al/
Die men lieflick hoort/
Met een soet accoort/
Singt nu openbaer/
Gods ons Coninck claer/
Goetheyt wel bekent,
Want tot elcken endt/
Strecke hem/soo men siet/
Sijn macht en ghebiedt.
* Singt ghy die eloc zijt/
Want hem zijn altijt/
De volcken vooraen/
Gantschlick onderdaen/
Hy sit verciert schoon/
Hooch op zijnen throon/
De Princen van naem/
Sijn hem ghehoorsaem/
En zijn daerom hier/
Dat sy werde [illegible]
T'volck Gods ([illegible])
Die Abraham prees.
* Onse God vol eer/
Is een crachtich Heer/
Boven hen ghestelt/
Die hebben ghewelt/
En steets onbeswaert/
Deertrijck hy beswaert.

Ghebedt.

O Heere God Coninck der Coninghen/ die alle natien van volcke houdt onder uwe subiectie/ verlost ons wt den handen van alle de ghene die ons soecken wt te roeyen/ op dat een yegelijck kenne de sorge die ghy draecht voor v erve/ ende dat wy v sanghen ende lof die v aenghenaem zijn/ verhalen moghen/ door onsen Heere Jesum Christum. Amen.

Den xlviij. Psalm.

Na dat Jerusalem die een voorbeelt der Kercken was/ wonderbaerlijck van een groote ghevaerlickheyt verlost is gheweest/ so heeft de Prophete daer over God ghedanckt. Ende singt van die vasticheyt ende sekerheyt Syons/ welck de Heere hem vercoren heeft.

IN die heylige stadt voorwaer/ Die God hem verkiest openbaer/ Ist dat hy steets ons wil bewysen. Syn heerlijckheyt met om volprijsen/ Syon gheleghen int t'Noort/ Heeft onse God van nu voort. Hem gheheylighet al vercoren/ In een schoon Lant wtvercoren/ Daer in alleyn t'allen tijden/ Moet hem dat Aertrijck verblijden.

In haer Paleys is God bekent/
Een bewaerder tot inden endt/
Want de Coningen spannen t'samen/
En ghewapent tegen haer quamen/
Sy hebben Gods cracht ghesien/
End waren verbaest mits dien/
Sy vloden met groot vertsagen/
Seer verschrickt zijnd en verslaghen/
En hebben met angst en beven/
Hen al in de vlucht begheven.
* Een smert gelijck des barens noot/
Heeftse bevangen cleyn en groot/
Ghelijck als wan ghy met tempeesten/
De schepen breect/ minst met den meesten
Wy hebbent bevonden claer/
Dat ons voorseydt was voorwaer:
Te weten dat de woonstede/
Des Stercken Gods vol van vrede/
Is de plaetse daer met lusten/
Onse God eewich wil rusten.

P A V S E.

Hy heeft alsoo ghemaeckt vooraen/
Dat eewichlijck wel sal bestaen/
Midden in v huys can men Heere/
Uwe Jonste wel mercken seere:
Dies wert allesins verbreyt/
Heer uwes naems heerlickheyt/
Uwen lof hoortmen verconden/
Over al wt allen monden.
V rechte hant is bevonden/
Vol gherechtheyt t'allen stonden.
* De Berch Syon is seer verblijt/
Oock houden vierdach nu ter tijdt/
De dochters van Juda lofweerdich/
Over v oordeelen rechtveerdich.
Gaet rontsom Sion niet cleen/
En telt haer torrens niet een:
Haer sterckheyt bemerckt eendrachtich/
Siet oock haer mueren seer crachtich/
Dat Zion den nacomelinghen/
Bekent werde door dees dingen.
* Want ons God heerschet over al/
Eewichlijck: dies hy oock nu sal
Ons in dit leven wel gheleyden/
Tot dat ons de doot doet verscheyden.

Ghebedt.

O Godt/ alleene verlosser van v Kercke/ die ons dagheliicks soo veel merckelicke teeckenen bewijst van de g[...]ste die ghy ons draecht/ met onse vyanden te verbasen/ ende alle haerlieder werste voorstellen te niete te [...]ghen: continueert v goetwillicheydt tot onswaerdt/ op dat wy versekert zijnde/ onder v heylighe bescherm[...]ghe altijdts moghen hebben waer af v te dancken/ eeren ende loven/ door uwen seer beminden Sone Jesum Christum. Amen.

Den xlix. Psalm.

De Prophete beschrijft de ydelheydt ende dat grof onverstandt der rijcken ende machtighen/ welcker herte tot [...] rijckdom alleyn ghenegen is. Hy troostet oock de arme in haer benautheydt/ ende beloeft hen sekerlijck een goet [...] veel meerder ende bestandigher is.

GHy menschen al/ hoort en wilt doch verstaen. Ghy volcken al/ coemt en treed hier voor aen. Ghy gemeyn volc oock die [...] Heeren leeft/ rijck/ arm/ en cranck/ v tot hooren begeeft. Wijsheyt sal v wtspreken de mont mijn/ End van verstandighe reden vol zijn. Goede spreucken hoor ick sonder vernielen/ Op mijn Harp wil ic groote dingen spel[en].

Waerom sal ick my in angst so verslaen/
Al ben ick nu omringt end oock ghevaen/
Vande boose/ die op my hebben acht/
Dat ick van hen tot niet worde ghebracht.
Die hen verlaten op al haer groot goet
End daerop draghen eenen hooghen moet/
Doch geen Broeder hout vandie niet int leven/
Hy can God niet tot een Rantsoenghelt gheven.
* Want dat Rantsoen valt den mensche te swaer/
Hy can geensins dat opleghen voorwaer.

Al leeft hy lang sonder int graf te gaen
Noch moet hy sulcx alles laten aenstaen.
Wat de wyse sterven/ men daechlicx siet/
Even als de dwase met groot verdriet/
Haer goet daer na verlaten end verswenden/
Vreemde/ die sy noyt saghen noch en kenden.
* Doch is haren lust end haer spreken al
Dat haer huys eewichlick vast blijven sal/
End haer plaetsen die na hen zijn ghenaemt/
Kindes kinderen erven sullen onbeschaemt.
Maer ofse schoon hier hebben heerlickheyt
Sy behouden die niet in eewicheyt:
Maer die pochansen gracht grout van staten/
Moeten als tvee daer van end alles laten.

PAVSE.

Niet dan ydelheyt en is al haer doen/
Nochtans van haren kinderen elcken mi coen/
Wert dit gheprezen steets met grooten vlijt
Sy doen sulcx na/ nochtans ist min dan niet.
Met hoopen varen sy ter hellen breet/
End werden voorknaechte van der doot seer wreet.
Maer die vroom zijn van herten end van sinnen/
Sullen heerschen, en die boos' overwinnen.
* Der boosen roem en stoutheyt sal vergaen
Inder hellen blijven sy steedts ghevaen:
Maer daer van sal God my bevrijden recht/
Om dat hy my neemt aen tot sijnen knecht.
Daerom en vreest niet als ghy siet oft hoort/
Dat yemant rijck wert en ghetrocken voort
Want stervende draecht hy met hem gheen haven/
Zijn eere wert oock met hem niet begraven.
* Sy troosten hen in desen overvloet.
En prijsen die/ die maken goeden moet:
Maer sy moeten tot haers Vaders haest vlien/
Daerse Gods heerlickheyt niet sullen sien.
Summa/ als een mensch coemt tot heerlickheyt/
Soo wert hier door zijn onverstandicheyt/
Den vee ghelijck/ groot inckx tot zijner blinnen
Welckens siel ende lijf vergaen te samen:

Ghebedt.

HEmelschen Vader/ ende Behoeder van alle het menschelicke geslachte/ en wilt niet ghedooghen dat wi so verworteit souden zijn in dese aertsche vergänckelicke dinghen/ daer de kinderen van deser Werelt alle haer lieder versekerheyt ende gherustheyt opstellen/ dat wy niet altyts en souden bekennen onse broosheydt ende ellende/ op dat wy door onse ondanckbaerheyt niet worden rechtveerdichlick beroost van de vrucht der hope die v kinderen in v alleene hebben/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den L. Psalm.

Dauid voorsept hoe God door zijn Evangelium beroepen soude/ alle gheslachten der volckeren/ van den welcken hy niet en soude heyschen vleeschelicke offerhanden/ maer bekentenisse ende vercondinghe van sijn goetheyt. Hy verachtet oock die/ die hen roemen vander onderhoudinge zijnes Godsdiensts/ sonder int herte geraect te wesen met eenẽ Godlicken yver ende liefde.

Voor hem gaet een fel verslindende vier/
Een groot onweder coemt met hem tot hier/
Hy sal hemel end Aerd aenspreken wel/
En zijn volck rechten/ segghende seer snel:
Versaemt my mijn Heylighen/ die met vertrouwen
Offeren/ en mijn verbont onderhouwen.
En ghy Hemels sult melden overdiept
Gods des Rechters groote gherechticheyt.
Hoort mijn volck/ ick spreeck v aen int ghemeen/
Ick ben v God/ daer is oock anders gheen.
Ick sal v niet straffen om v offranden/
Die ick hebbe gheheyscht van uwen handen.
Van v yet te nemen heb ick gheen noot/
Ossen noch Bocken tsy cleyn ofte groot/
Want al het vee der besschen dat is mijn
Ooch de Dieren diemet duysenden zijn/.
Op den berghen/ ja die voghelkens cleyne
En tghedierte des velts is mijn alleyne.

PAVSE.

Al hongherde my/ ick en seyt v niet/
Want d'eertrijck is mijn met al datmen siet.
Meynt ghy dat ick Ossen vleesch eten moet/
Oft tot dranck behoeve der Bocken bloet?
Neen ick/ maer offert dancksegginghe met singhen/
End wilt v beloften doen end volbringhen.
Roept my aen/ end ick sal v inden noot.
Helpen/ en ghy sult mijn naem maken groot.
Maer God spreect die schalcken aen seer verstoort/
Waerom vercondicht ghy also mijn woort/
En neemt mijn verbondt in uwen boosen monde;
De wyle ghy mijn straffe haet inden gronde!
Na dat ghy oock hebt mijn gebot versmaet?
End als ghy noch een dief siet / met hem gaet
Wien zijt ghy ghelijck/ ja hem toeghedaen:
Van Echbrekers wilt ghy v niet ontslaen.
Den mondt opent ghy tot schenden en smaden /
V tonghe can niet dan lieghen en schaden.
Ghy sit en relt van uwen broeder quaet/
En met achterclap ghy hem seer belacht/
Dit doet ghy/ en om dat ick swijghe stil/
Ghy meynt dat ick v ghelijck wesen wil/
Maer ick sal v noch onder ooghen stellen/
V sond end v daerom straffen en quellen.
Och wilt doch dit mercken en wel verstaen/
Ghy die God gantsch vergheet/ hoort dit vermaen/
Op dat ghy niet sonder hulp haest vergaet
Die danckoffert/ die eert my metter daet/
Spreeckt God/ en die desen wech gaen en treden/
Sullen mijn heyl overcomen in vreden.

Ghebedt.

HEere/ rechtveerdich Richter van alle de Werelt/ die ons ghegheven hebt uwe heylige Wet/ om ons te regeren na uwen wille/ doet door v genade/ dat wy verloochenende alle godloosheyt eñ ghevepnlheyt/ v mogẽ dienen inden Gheest ende waerheyt/ v alleene in onsen noot aenroepen mogen eñ uwen heyligen Name groot maken/ tot dat uwe salicheyt openbare/ die ghy ons beloeft hebt/ door uwen lieven Sone Jesum Christum. Amen.

Den LI. Psalm.

Dauid na Vrias doodt zijn sonde bekennende/ Bidt God/ dat hy hem die vergheve/ ende hem synen Gheest wede

deyle: Op dat hy voortaen van sonden bevrijdt werde. Hy erbiedet hem andere menschen te leeren/ en voor Israel/ (die de ware Kercke Godes is) neerstichlick te bidden.

O Ntfermt v ouer my armen sondaer/ Heer na uwe goethept niet om volprijsen/ Wilt my dit maer v genade bewijsen/ End vergeeft my mijn sōden groot en swaer. Wascht my O God/ maect my suyuer en claer/ Van mijn leelicke stinckende misdaden/ Die my voor v ouerpn maken voorwaer/ Reynicht my door twater uwer genaden.

* Want door veel claghens mijn hert my verslout/
Als ick (och arm) ghevoel mijn groote sonde.
En dat meer is/ voor my staen t'elcker stonde/
Mijn sonden al/ dies ick Heer ben benout.
Voor v en teghen v heb ick misdaen/
Dies blijft ghy rechtveerdich in uwen weghen
Als ghy my straft en te gronde laet gaen
En maeckt beschaemt hen die v spreken tegen.
* Ick weet wel en moet bekennen voortaen/
Dat ick in ongherechtheydt ben gheboren/
Ooc staet my dit tot aller tijt wel vooren/
Dat mijn moeder/ in sond my heeft ontfaen.
Ick weet dat ghy lief hebt en begheert seer/
Een hert dat gheheel is oprecht en goedich/
Twelck ick niet heb ghehadt/ dien ghy O Heer
Uwe wijsheyt openbaert overvloedich.
* Ghy sult my met Ysop Heer maken reyn/
Soo sal ick gheheel suyuer zijn bevonden/
Ghy sult afwasschen mijn smetten en sonden
So werd ick witter dan snee int ghemeyn.
Ghy sult my doen hooren blyschap en vreucht/
En my van nieus uwe goethept gheprèsen
Bewijsen Heer/ dan sullen seer verheucht/
Al mijn beenen end al mijn crachten wesen.

P A V S E.

* Ghy hebt langh ghenoech ghesien mijn misdaet/
Wilt doch v toornich ghesicht daer van wenden
En vergheeft my (die nu ben vol elenden.)
Mijn boosheyt al end oock des sonden quaet
O God mijn schepper, schept sonder verdrach/
Een reyn hert in my/ end een nieuwe leven/
End op dat ick v welbehaghen mach/
Wilt my O Heer eenen nieuwen gheest gheven
* Ick bid v/ werpt my niet van v aenschijn
End op dat ick besluyte mijn begheeren/
Uwen heylighen Gheest wilt my niet weeren
Als hy in my van v vernieut sal zijn.
Doet my oock nu smaken de sekerheyt
Mijner salicheyt Heer/ door v ghenade.
Gheeft my oock den gheest der blijmoedicheyt
Ende sterckt my daer mede vroech en spade.
* Dan sal ick gaen in v weghen bequaem/
Den boosen sal ick die oock vlijtich leeren:
Soo datse hen tot v sullen bekeeren/
End volghen mijn voetstappen al te saem.
Wilt my O God/ Heer mijner salicheyt/
Van dees doorweerdighe bloetschult bevrijden
Soo sal mijn mont uwe gherechticheyt/
End v goethept singhen ende belijden.
* O Heer wilt my doch open doen den mont/
Anders can ick niet goets spreken warachtich:
Maer als ghy Heer dien sult openen crachtich
Soo sal ick uwen lof schoon maken condt.
Waert dat ghy slachtofferen hadt begheert
Der Stieren end Ossen/ oft der ghelijcken/
Ick hadse gheoffert: maer gantsch niet weert/
Is voor v sulck offren/ alsoot mach blijcken.
* Een recht offer dat de Heere neemt aen/
Is een ghemoedt benout/ door angst en claghen
Een nedrich hert: end eenen gheest verslaghen/
En sal God niet verachten/ maer ontfaen.
O Heer doet Sion wel na v goethept/
End Jerusalem die op v vertrouwet.
Twelck is de Stadt die ghy v hebt bereyt/
Haer mueren doch ghenadichlick opbouwet.
* Dan sullen ons herten zijn seer bequaem/
Om te offeren na v welbehaghen/
Dan sullen de calveren zijn gheslaghen/
Die v Heer sullen wesen aenghenaem.

Ghebedt.

HEere God/ gheheel goet ende almachtich/ die om te volbren uwe heylighe beloften/ ons ghesonden hebt uwen seer beminden Sone voor onsen Coninck ende Verlosser: Maeckt dat wy ons so voeghen totter ghehoorsaemheyt van zijn woort: dat wy ons seluen ende alle vleeschelicke begheerten verloochenende/ mogen oorsake wesen dat uwen heylighen Naem alle de Werelt door bekent sy/ in den Naem van den seluen uwen beminden Sone onsen Heere. Amen.

Den Lij. Psalm.

Met desen Psalm werpt David te neder den hooghmoet van Doech/ de welcke hem daer in roemde/ dat hy des Heeren Priesters verraden hadde/ 1. Samuelus. 22. Ende is versekert dat Godt sulck een boosheydt niet onghestraft laten en sal.

SEght ghy Tyran/ waer op ghy bouwet/ Met ghewelt en boosheyt/ Hoe staet ghy soo/ ende betrouwet Op v ongherechtheyt/ Nochtans is Gods bystandicheyt/ Ons daghelicx bereyt.

V tong alleyn schadet en quellet/
End is tot aller tijt/
Als een Scheermes seer wel ghestellet/
Dat seer scherpelick snijdt:
Ghy bemint valscheyt en dat quaet/
Meer dan trecht met der daet.

Om woorde die seer connē schaden/
Te spreken zijt ghy snel:
Maer God sal v straffen en smaden
Ghy valsche tonghe fel.
Ghy wert voorsneden end verdruckt/
Ja wt v plaets ghetruckt.

Ghy boose/ ghy wert wtghehouwen/
Tot de wortel met een
Twelck de vrome sullen aenschouwen/
Met een vreese niet cleen:
En lachende met vreuchden al/
Sullen sy spreken al;

Dit is hy die niet heeft vercoren/
Godt tot zijn hulp alleyn/
Maer op zijn rijckdommen al voren/
Steld hy zijn hert onreyn:
Hy heeft hem ghesterckt met boosheyt/
End ongherechticheyt.

Maer ick die nu ben en sal wesen/
Alleyn stout ende coen/
Op Gods goedicheyt hooch gepresen/
Als een Olijfboom groen/
Sal gheplant zijn midden eenpaer/
Van Godes huys eerbaer.

Dan sal ick voor deen wrake Heere/
V Reedt en prijsen voortaen/
End op [illegible] vol van macht end eere/
Grondt [illegible] vliguen staen.
Want v goetheyt veel goets doen sal/
Vwen volck ouer al.

Ghebedt.

Barmhertighe Vader/ die niet en begeert de doot van den Sondaer/ spreydet uwe goedertierenheyt ouer ons/ ende wasschet ons van alle de sonden die wy bedreuen hebben teghen uwe Maiesteyt / so langhe als wy gheweest hebben in dese wereldt: Scheppet in ons een reyn herte / ende versterct ons van daghe tot dage / door de cracht van uwen heylighen Gheest/ op dat wy gheheelyck tot uwen dienste ouerghegheuen en ghewyet zynde/ uwen lof souden moghen vercondighen/ door Jesum Christum. Amen.

Den Liij. Psalm.

Dese Psalm hout euen dat selfde in/ dat de veerthiende doet. Ende singt op de selfde voys.

D Je dwaes die spreect in zijn herte seer quaet/ Daer is geen God: End hy verwoest mits desen/ Zijn leuen gantsch door zijn grouwelijck wesen/ Daer is niet een die met twoort of die daet/ Wat goets begaet.

God des Hemels de Wereldt ouersiet/
Ende bemerckt de menschen hier te lande/
O! daer een is die met goeden verstande/
Om Gods goetheyt te soecken hem bevliet
Twelck niet gheschiet.
Alles ghemeert. hy vint hats int ghemeyn
Al afwijcken/ en gaen op boose weghen/
Grouwlick zijnse, ia tot quaet gantsch geneghen
Die wat goets werckt en is onder hen gheen/
Ja niet tot een.
Zijn dan die boose so dwaes al te saem
Datse niet dan quaet doen sonder afkeeren?
Die mijn arm volck als dat broot gantsch verteeren/
End altijdt om taenroepen s'Heeren naem/
Zijn onbequaem.
Sonder reden zijnse vervreest gaer seer.
Want God die breect aller vyanden beenen
Dewijl dat hy die al veracht met eenen.
Ghy sult hen noch aendoen O Zion teer/
Schand end oneer.
Och dat die hulp ouer Israel Heer/
Quaem wt Zion/ en dat Godt wt verlangk/
Wilde verlossen zijn arm volck gevanghen/
Israel end Jacob souden in eer/
Verblijdt zijn seer.

Ghebedt.

Heere God/ fonteyne van alle rechtveerdicheyt/ die vervloeckt alle godtloosheydt ende quaetheyt/ doodet door de cracht van uwen heylighen Gheest/ alle de verderffenisse die wy weer nature hebben/ en verlost ons van alle dwalinge en verkeertheyt/ op dat wy niet verwerret en werden in den val ende rechtveerdige straffinge der Spotters van uwen woorde/ ende versmaders van uwe goetheydt / die ghy ons bewijst in uwen seer Beminden Sone Christo Jesu alleene onsen Salichmaker ende Verlosser. Amen.

Den Liiij. Psalm.

Dauid stelt hem seluen hier aller Christenen voor ooghen tot een exempel eens menschen/ die onbewegelijck staet op Gods beloftenissen: ende verhaelt het ghebedt welck hy dede tot God/ als hy verraden weert door die van Ziph alsoo 1. Samu. 26. staet.

D Ch Heer almachtich helpt doch my/ Door uwen Naem end stercke crachtich: Neemt mijn saeck aen weest mijns gedachtich/ Laet uwe macht verschijnen vrij: Tghebet dat ick nu doe verhoort: Wilt Heer neyghen tot my v ooren/ Op dat ghy moecht goedichlic hooren. Die woorden die ick breughe voort.

† Met een wreet hert/ so elck wel siet/
Comen my nu toe mijn vyanden
Na mijn leuen zijnse ghestanden/
Sy hebben Godt voor ooghen niet.
Nochtans doet God my onderstant/
Door hulp die hy my heeft bewesen/
Hy is by myn in allen desen/
End onderhout my met zijn handt.
† Hy ist die daer doet vallen swaer/
Op mijn vyanden al zyn plaghen/
Als sy van hem werden verslaghen/
Dan werdt uwe trouw openbaer.
Dan sal ick vrijwillich O Heer/
Een vrolick Offer v toebrenghen/
Vwen Naem louende met singhen/
Die vol goetheyts is end vol eer.
† Ghy hebt my wt noodt en gheprijn/
Verlost/ en my laten aenschouwen/
Mijnen lust in dat swaer benouwen/
En de straf der vyanden myn.

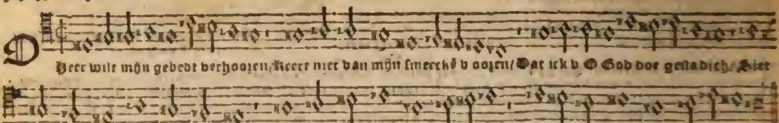
Ghebedt.

Almachtighe God/ die nemmermeer en verlaet de ghene die in v hopen. Neemt so onse sake in handen teghen alle onse wederpartyen/ die seer grouwelijck zijn/ dat sy verstaen moghen/ dat teghen v is dat sy bestaen: en toont oock uwe goedertierenheyt tot de gene die ons beminnen/ op dat wy altydts mogen hebben waer al v te lonk/ door onsen Heere Jesum Christum. Amen.

Den Lv. Psalm.

Desen Psalm houdt in ghebeden ende claechredens/ van dat ghewelde dat Dauid aenghedaen is gheweest/ daer hy

hy als een Moordader verbolcht was. Hy begheert dat Godt hem ghenadelick verlosse/ ende de boosheyt ende wreetheyt zijner vyanden straffe.

Mijn haters my dreygen en plagen /
Met den boosen die my na iaghen:
Haer giftich hert vol loose treken/
Op mijn schade neerstich bedenckt/
Ick ben van hen verbolcht/ gecrenct/
Haer ghemoet is met toorn ontsteken.
* Mijn hert is vol van angst en druk
Vol doodlicke vrees is mijn leuen.
Ick ben verbaest/ en seer verslagen/
Met schrickē en benautheyt groot/
Ben ick nu bedeckt in den noot/
Dies moet ick v Heer alsoo claghen.
* Och oft my vleughelen toe quamen/
Als duyfkens die daer vlieghen tsamen/
Op dat ick nu mocht wech gheraken/
End haest ergheus wel bevrijdt zijn:
Ick soud vlieghen in een woestijn/
Ende daer mijnen legher maken.
* Ick soud my haest vertien ter zijdē;
End voor desen stormwint my vrijden/
Tot dat hy waer voorby gheleden.
Maer Heer oneens haer tongestiel
Verderftse/ want van ghewelt fel/
End van onrecht zijn vol haer steden.
* Moetwillich gewelt t'allen stondē/
Is binnen haer mueren ghevonden/
Moeyt arbeyt end alsulcke wercken/
Onrecht end oock groote boosheyt
Lieghen bedrieghen/ listicheyt/
Heerschen by hen/ so men can merckē.

PAVSE.

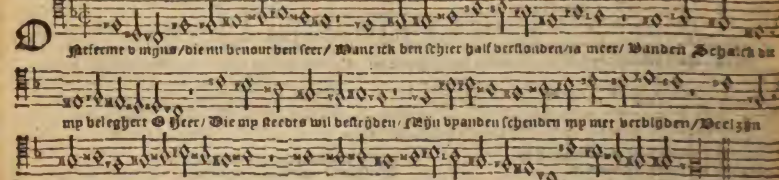
Waer dat mijn vyant die ick kende/
My vervolchd end alsa schende:
Oft dat die my mercklick benijden/
My ben auden/ ick soudt voorwaer/
Beter lijden/ oft hier/ oft daer/
Voor hen my verghen/ end hen mijdē.
* Maer ghi die a leyn pleecht te wesē/
Mijn ghesel end vrient wtghelesen/
Die my waert lief end aenghename/
End wist bouen dien mijn secreet/
Wy wandelden sijn met bescheet /
Ja ghinghen in Gods huys te same.
* De doot moetse al haestelick halen
En datse oock leuende dalen
Ter hellen: Want onrecht en schade/
Woont onder dese boose rot/
Maer ick aenroepe mijnen Godt/
Die my beschermt door zijn ghenade.
* Des morghens vroech voor den daechrade/
Smiddaechs en oock des auōta spade/
Bid ick Godt/ en hy sal my hooren/
End ick sal door hem zijn bevrijdt/
Van desen voorghestelden strijdt/
End van hen al die my verstooren.
* D'onbeweechlicke God ghenadich/
Wiens rijck eewichlic blijft ghestadich
Salse straffen van haren sonden/
Want sy God niet en vreesen gaer/
Maer zijn verhart verstoet voorwaer
In haer ercheyt en loose vonden.
* Des schalcks handen staen met verlanghen/
Om zijnen vrient listich te vanghen/
Teghen tgheen dat hy heeft ghesworen.
Zijn woorden zijn als boter soet/
Nochtans neemt hy in zijn ghemoet/
Niet dan twist end onvrede voren
* Zijn woorden zijn soet t'allen tijdē/
Als oly: maer nochtans sy snijden/
Als sweerden scherp zijnse gheraden.
Werpt v sorgh op God/ soo sal hy
V helpen/ en niet dulden vry/
Dat ghy met onruste wert beladen.
* Ghy salt die boose Heer almachtich/
Inden cuyl diep werpen seer crachtich
Die bloetdorstighe wreede honden/
Comen voorwaer tot der helle mer/
Haret daghen/ alsoo men siet:
Maer ick hoep op God t'allen stonden.

Ghebedt.

Rechtveerdighe Vader/ in alle v oordeelen die ghedoocht dat wy wtwendich en inwendich ghequelt werden om te versoecken onse gheduldicheydt / Verlost ons van alle onse vyanden/ ende ontdeckt de quaetheyt en geveynstheyt van de gene die door soete en schoone woordē hen wterste beste doen om ons wt te roepen: Maer druckt haer lieder tongen/ vercort den tijdt van henlieder leuen/ en thoont henlieden dat ghy geen behagen en hebt dan in de gene die in v hopen/ door uwen seer beminden Sone Jesum Christum. Amen.

Den LVI. Psalm.

Dese Psalm is een beschrijuinghe der lasteringhen ende des verwijts/ dat David eenen tijt ghedraghen heeft/ en oock een dancksegghinghe dat hem God daer van verlost heeft.

Ick sal God loffsanghen singhen voort aen
Van zijn beloeft/ end op hem sal ick staen/
So can my niet doen vreesen noch verslaen/
Wat de menschen voortstellen.
Mijn woorden al/ verkeeren deer ghesellen
Tvoornaemste daer van datse tsamen tellen/
Is/ hoe sy my plaghen sullen en quellen/
Met al haer stercxt en cracht.
* Sy rotten tsaem met ghewelt onbedacht
Sy loeren en bespieden dach en nacht/
Mijn ganghen/ ende soecken in haer macht
Te hebben mijn siel reyne.
Op haer listicheyt staet haer hoep alleyne.
Sy meynen daer door tontcomen ghemeyne
Maer ghy Heere door v straffe niet cleyne /
Den sulcken doch verslaet.

PAVSE.

Ghy hebt ghetelt mijn vluchten vroech en spaet/
In een flessche mijn tranen ghy ontfaet /
Mijn lijden mijn benautheyt ende smaet.
Hebt ghy Heere opgheschreuen.
Als ick v bidde/ so loopen end beuen
Mijn vyanden zijnde van verdrieten/
Dits seker/ want door v God verheuen
Sal ick wesen bevrijdt.
* Gods beloften roem ick vrijdt ende wijdt/

Dies sal ick hem louen zijnde verblijdt/
Want hy sal my gheuen na deser tijdt/
Wat hy beloeft waerachtich.
Mijn hope staet op mijnen Godt almachtich/
Ick vreese gheen listen der menschen crachtich:
Maer ick heb Heer mijn beloften eendrachtich/
V ghedaen met oetmoet.
Die sal ick betalen haest met der spoet/
End v prijsen so ghy weert zijt Heer goet/
Om dat ghy my ghenadelijck bryoet/
Voor den val sonder steruen.
Ghy bewaert my voor schadelijck verderuen/
Dies wandel ick met dat volck uwer eruen/
Voor v/ ia met hen dien ghy laet verweruen/
O Heer v claerheyt soet.

Ghebedt.

O God/ alleene de bystant ende troost van alle arme bedruckte menschen/ doet te niete de aenslagen van onse vyanden/ ende laet uwe Vaderlijcke goetheydt ghewaer werden die ghene die hen betrouwen op uwe beloften. Ende veracht onse ghebedt niet/ maer weest ons ghenadich inden tijdt der tribulatie/ op dat wy door de versekertheyt van uwe gunste/ cloeckelick mogen verachten het ghewelt van den boosen/ ende v eeuwichlick dancken/ van dat ghy ons verlost hebt wt alle perijckel/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den lvij. Psalm.

Dese Psalm verhaelt cortelick de benautheden/ in de welcke David Gods bystandt ende hulpe ondervonden heeft/ na zijn ghebedt. Daerom so begheeft hy hem om Godt te dancken ende te louen.

ONtfermt v Heer/ ontfermt v ouer my/ Want ick betrou op v met herten blij/ Tot dat de boose vergaen sullen wesen/ Sal ick altijdt mijn toevlucht nemen bij/ Onder uwe vleughelen Heer ghepresen.

Tot den hoochsten Godt mijn stem comen sal/
Tot hem die een eyndt maeckt mijns lijdens al/
Gods goetheyt en waerheyt sullen hen tsamen/
Verbinden tot mijn hulp in dit misval/
End hem/ die my verslinden wilt beschamen.
Mijn siel is int Midden der Leeuwen snel
My hebben omringhet moortbranders fel/
Scherp als spiessen en pijlen zijn haer tanden/
Haer tonghe ghelijckt den sweerde seer wel
Wantse scherp snijdt en maeckt alles tot schanden.
PAVSE.
Verheft v bouen den Hemel O Heer/
Laet ouer al verbreydt wesen v eer/
Sy stellen stricken allen mijn gangen/
En sy verdrucken mijn siele gaer seer:
Sy grauen eenen cuyl om my te vanghen.
Maer sy zijn inden cuyl diep nu ter tijdt/
Ghevallen dies is mijn hert seer verblijdt
En lacht zijnde bereydt tot desen stonden
Om uwen lof te singhen breedt en wijdt/
En dees verlossingh allins te verconden.
Dies zijdt wacker mijn tongh en mijn ghemoet/
Staet haest op Psalter en mijn Harpe soet/
Des morghens seer vroech wil ick my op maken/
Heer om te verbreyden v eere goet/
In allen landen end in allen spraken.
Tot den Hemel streckt haer uwe waerheydt/
En tot de wolcken uwe ghetrouheydt/
Verheft v Heer/ laet v cracht sien op deerde/
Thoont die in Hemel woont v Maiesteydt.
Doet dat v eer ouer al ghemerckt werde.

Ghebedt.

HEere Godt die ons beuolen hebt voor v te wandelen in oprechticheydt des herten maeckt dat de boose menschen die vol bedroch ende valsche practijcken zijn/ ons niet en hinderen nae haer lieder quaden wille. Maer dat de selue vander werelt ghenomen zijnde/ wy moghen blijuen als vruchtbarighe boomen in v huys/ om v eewichlijck te louen door de hope die wy hebben in v huys/ door uwen eeuwighen Sone onsen Heere Jesum Christum. Amen.

Den lviij. Psalm.

David zijnde tonrechte beschuldicht/ gheeft ghetuyghenisse van zijn onschult. Ende bidtet/ dat Godt hem wilt daer vp beschermen ende onderhouden.

GHy Raetsheeren laet my doch hooren/ Die my teghen zijt alle gaer. Segt my eens ter trouwen voorwaer/ Ist ooch recht dat ghy v neemt voor. Segt ghy Adams kinderen wel aen: Soeckt ghy recht te doen yderman.

Och neen ghy: Maer in uwe dagen
En bedenckt ghy niet dan boosheyt
End allerley ongherechticheydt/
Met v valsche maten end waghen.
De boose zijn van God so saen
Verureemt/ als zij leuen ontfaen.
So haest sy verweruen dit leuen/
Door leughenen wijcken sy af.
Sy gaen swangher met ghift seer straf
Als een slanghe tot quaet begheuen/
Als een Adder boos die niet hoort/
Des ghesangs niet een enckel woort.
Sy wilt de Toouenaer niet hooren/
Hoe lief en schoon dat hy hoch spreect/
De keel en tanden Heer hem breeckt/
Voor v cracht die ghy pleecht tot vooren/
Breeckt hen de tande (want so fel/
Zijn sy als ionghe Leeuwen snel.
PAVSE.
Als water dat daer vloeyt op aerden
Sullen sy ooch van selfs vergaen.
Haer pijlen diese schieten saen/
Sullen tsamen ghebroken werden:
Sy werden haestelich versmacht/
Als slecken die niemant en acht.
Ghelijck een ontijdich kint steruet/
Eer t den dach siet of t Sonnen schijn:
Ghelijck onrijpe vruchten zijn
Haest verdwijnen/ alsooch verderuet/
Godt die ionghe doornen met smaert/
Eer se rijp werden en gantsch quaet
Dan sal die vrome verheucht wesen/
Die met benautheyt was bevaen/
Siende de Godtloosen vergaen/
Door de wrake Godes ghepresen/
Hy sal hem baden in dat bloet
Des boosen/ en so spreken vroet.
Die rechtveerdighe sal niet lijden/
Te vergeefs: dat is openbaer.
Hy sal sulcx ghenieten hier naer.
End hē seer heerlijck noch verblijden/
Want een richter sal die Godt mijn/
Ouer goed ende quade zijn.

Ghebedt.

O Heere rechtveerdich Richter van alle de Werelt/ wien bekendlick is de quaethept ende wreethept der vyanden van uwe Kercke/ bedwinght haerlieder lasteringhen/ vernedert haerlieder hoouerdye/ ende snydtse af van het ghetal der leuenden: op dat de Rechtveerdighe siende de grouwelicke wrake die ghy neemt op u vyanden/ meer ende meer moghen ghebrocht werden om uwe rechtveerdichept ende goethept bekent te maken/ met groot te maken uwen hepligen Naem/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den Lix. Psalm.

Dauid beleghert zijnde van Saul/ inde wterste benautheydt/ roept tot Godt ende betuyght/ dat hem onrecht ghescheedt. Hy bidt hem om bystant ende hoopt dat hy noch verhoort sal werden.

* Want siet sy loeren nae mijn leuen/
In een verbondt sy hen begheuen/
Al die sterckste vanghen stiler aen/
Daer ick hen niet hebbe misdaen.
Daer toe ist datse hen nu stellen/
Op datse my t'onrechte quellen
Dies waeck op Heer en daer in siet/
Voorcoemt my doch in dit verdriet.
* Ja ghy O Heere der heyrcrachten/
Die Israels God zijt vol machten/
Waeckt op/ siet doch wat nu seer cock
Alle Volcken end Heydnen doen.
Bewijst doch Heer dien geen genade/
Die wt moetwillen doen dat quade.
Snachts zijnse hier en daer by een/
End huylen als honden onreen.
* Om her gaen sy tsaem met quaet spreken
Haer woorden als sweerdē scherp steken
Sy seggen ender hen mits dien/
Wie sal ons hooren ofte sien
Maer ghy sult haer roemē O Heere/
Nochtans eenmael bespotten seere/
Die hoochmoedighe sult ghy daer/
Belachen Heer int openbaer.
* Sonder u is Heer haer macht geene
Daerom begheef ick my alleene/
Tot u Heer die mijn toevlucht zijt/
En mijn bewaringh taller tijt.
God wiens goethent ic heb gesmaket
Voorcoemt mijn ougheluck en maket/
Dat ick noch mijnen lust sien sal/
Aen mijn vyanden ouer al.

P A U S E.

Maer laetse niet doot zijn gesmeten
Dat die mijne stiler niet vergheten/
Maer verstroptse door uwe cracht
Ouer al/ en maecktse veracht.
Heer die onse schilt sijt bevonden/
Slaetse door u cracht gātsch te gronde
Haerer lippen sonden seer groot/
Verdienen recht angst ende noot.
* Verstricktse in haer hoochmoedich wesen/
Haer boosheyt is hooch opgheresen/
Alle haer doen is int ghemeen/
Vloecken ende lieghen met een.
Laet uwen toorn wesen ontsteken/
Wiltse verdoen en gantsch verbreken/
Verderftse in onghenaden Heer/
Ende verdelghtse langs so meer. (kēn
* Doet dit Heer datmē mach bemer-
De God Jacobs niet om versterken/
Die eewich heerschet met beschermt/
Ouer tgheheel aertrijcke breet.
Sy sullen tsauonts wederkeeren/
Huylen en rasen met oneeren/
Sy sullen als honden met haest/
De straten omloopen verbaest.
* Daer na sal hē de honger strange/
Om her der stadt doen loopen bange/
Sy sullen moeten slapen gaen/
Zijnde met hongher schier bevaen.
Dan sal ick singhen end verconden/
Opentlijck en tot allen stonden/
Uwe cracht en goethepdt so saen
Als den dach claer sal vanghen aen.
* Wāt ghy zijt mijn toevlucht alleyne
End in noot mijn beschuttingh reyne.
Daerom sal ick altijdt O Heer/
Met lofsanck verbreyden u eer.
Wāt God is mijn sterchept geprese/
Die my in mijn ellendich wesen/
Dat my steedts is ghecomen aen/
Ghenadichlijck heeft by ghestaen.

Ghebedt.

O Nse God/ die behaghen hebt inde onnooselheydt ende oprechtichept van de ghene die u wt alle haerlieder herte dienen/ drijuet onse vyanden te rugghe/ de welcke spottende met u heylighe voorsienichepdt/ ons verderf ende practiseren: doet haerlieder boose voornemen te niete/ ende berooftse van alle eere: op dat sy moghen weten dat ghy ouerste zijt in uwe Kercke ende ghunstich den ghenen die hen betrouwen op uwe sachtmoedichept/ door uwen seer beminden Sone Jesum Christum. Amen.

Den Lx. Psalm.

Dauid bekennende dat alle die ouerwinningen zijnder vyanden van God hercomen/ verseckert hem dat hy tot den ende sal onderhouden werden.

Ghy hebt u volck swaerlijck gecrenckt
Ende met tuymelwijn ghedrenckt/
So datse zijn gheuallen slecht/
Maer ghy hebt weder opgherecht/
Een teecken uwen knechten tsaem/
Die vroulijck vreesen uwen Naem/

Dat zijt hooch wtsteken en thoonen/
En sekerlick daer onder woonen.
✝ Op dat Heer v ghelieft volck sy/
Vanden vyanden ghemaeckt vry/
Soo helpt ons met v rechte handt/
Hoort my in desen armen standt.
Maer Godt wt zynen throon heeft
Verhoort en ghemaeckt seer bly. (my
Sichem sal noch myn erfdeel wesen/
En Suchot dat schoon dal gepresen/
PAVSE.
✝ Tgheheele lant Gilead reyn/
Sal my ghegheven zijn alleyn/
Van Manasse tgheheele goet/
Sal myn wesen met overvloet.
In Ephraim met zijn volck al/
Myn hooft ick lieflick rusten sal/
Iuda sal oock zijn desghelijcke/
Tvoornaemste vā myn Conincrijcke.
✝ Maer Moab sal zijn met oneer/
Ick en achte hem oock niet meer/
Dan een waschvat/daer in dat myn
Voeten sullen ghewasschen zijn.
Edom acht ick met zijn volck koen/
Niet beter dan myn oude schoen.
Philistea sal met ghesanghen/
En met eerbieding my ontfangen.
✝ Wie geleyt my vā dat volck myn/
In een stadt daer ick vry sal zijn/
Die sterck is? wie sal wederom/
My brenghen in dat landt Edom?
Sult ghy dat niet doē Heer hier naer
Ghy die ons verstroyt hier en daer/
Ghy die met onsen legher koene/
Niet gingt also ghy plecht te doene?
✝ Doet ons bystant Heer indē noot/
Teghen den gheweldighen groot/
Want menschen hulp so men nu siet/
Is inden noot veel min dan niet.
Maer God sal ons makē seer sterck
Teghen ons vyanden int perck/
Hy sal vertreden ons vyanden/
En die tsamen brengen tot schanden.

Ghebedt.

HEere Godt/ die niet en begheert de doodt vanden armen Sondaer/ maer dat hy hem bekeere / en wilt ons niet straffen naer de strafheyt van uwer rechtveerdicheyt/ maer stoot van ons door uwe cracht / alle de ghene die teghen ons opstaen/ op dat wy alle ons betrouwen stellende op v alleene/ souden moghen victorie verwecuē/ om v daer af te dancken/ door uwen seer beminden Sone Iesum Christum onsen Heere/ Amen.

Den LXI. Psalm.

Dauid verhaelt/ dat zijn ghebedt is verhoort gheweest: Ende danckt daerom Godt / versekert zijnde / dat hy inden toecomenden tijt oock sal verhoort werden.

Als ick roep, verstaet myn reden/ Myn ghebeden/ O God verhoort int gemeyn/ Myn siele beswaert met angst seere/ Tot v Heere/ Heeft haren toevlucht alleyn.

✝ Op een steenrootz Heer ghepresen
Laet my wesen
Ghestelt/ daer ick vry zijn sal.
Ghy zijt myn toevlucht bevonden/
Tallen stonden/
Teghen myn vyanden al.
✝ In uwen Tempel seer schoone/
Is myn woone/
Altijdt O Godt met ootmoet/
Onder v vleughelen zijnde/
Ick bevinde/
Toevlucht en bescherming goet.

✝ Want ghy geeft my Heer genadich
En ghestadich/
Al myn begheerten niet cleyn.
Want ghy laet my Heer toecomen/
Aller vromen/
Erfdeel/ die v vreesen reyn.
✝ Ghy sult de Iaren vermeeren/
End vereeren.
Vwes Connicks openbaer.
Soo dat hy vast sal beclijven/
Ende blijven/
Noch menich gheslacht end Iaer.

✝ Voor v oock Heer desghelijcke/
Sal zijn rijcke/
Sekerlick end vast bestaen/
Dat v waerheyt en ghenade/
Vroech en spade/
Dat behoede nu voortaen.
✝ Soo sal ick uwen lof singhen/
End voortbringhen/
En groot maken uwen Naem.
Ick sal met vlijt dan betalen/
Sonder dralen/
Myn beloften Heer al t'saem.

Ghebedt.

O Godt alleene steuninge ende bescherminghe van de ghene die v ontsien/ verleent ons dat wy moghen leven onder de bewaringhe ende beschermingh van uwen seer beminden Sone Iesum Christum. Maeckt oock door uwe groote cracht/ dat zijn Rijcke ghevoordert sy ende meer ende meer toeneme / op dat wy rustende op uwe beloeften/ v moghen offeren/ door den selven nu ende altijts een offerhande des Lofs/ Amen.

Den LXII. Psalm.

Dauid verlost zijnde van alle zijne vyanden/ vertelt hare boosheyt: Ende vermaent alle Gheloovighen/ datse vastelic staen op God ende op zijne voorsichticheyt/ want de mensche met alle zijne raetslaghen/ en is niet dan ydelheydt.

Hoe seer dat myn siel is gequelt/ In God werdt sy gerust gestelt/ Want hy is myn toevlucht alleene/ Myn troost myn bystant inder noot/ Myn cracht die my voor den val groot/ My wel bewaert/ end anders geene.

* Hoe langhe sult ghy alle staen/
Om te schaden en doodt te slaen?
Ghy wert noch met schandē versteken/
Als een wandt die vaer valt. sult ghy
End als een oude muer daer by/
Van selfs vergaen scheuren end brekē.
* Sy en ghedencken anders niet/
Dan om tonderdrucken met vliet/
Hem dien ghy wilt verheffen Heere/
Leugen behaecht hen met der daet/
Haer woort is soet/ maer therte quaet
Is vol vloeckens end vol oneere.

* Maer ghy myn siel wilt doch
vooraen/
Met ghedult op den Heere staen/
Op hē staet myn hoop en betrouwen/
Hy is myn troost en niemant el.
Myn heylant die my bewaert wel/
Geen schand noch leet ēn sal my benouwē.
PAVSE.
* Godt is myn eer / myn heyl / myn
cracht/
Myn toevlucht / myn stercke / myn
macht.

Ghy volckeren wilt hem betrouwen/
Coemt en stortet doch alle gaer/
Voor Godt uwe herten eerbaer/
Op hem alleyn willen wy bouwen.
* Maer die menschen machtich end
rijck/
Sijn ydelheydt alle ghelijck/
Voor dan hen te feylen plegher:
Wrecht ydelheyt end oock met dien/
De menschen al/ soo sult ghy sien/
Dat ydelheyt veel swaerer wegher.

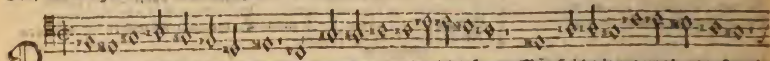
* Op aenrecht v doch niet verlaet/
En ghewelt noch stelen niet staet/
Wilt aen ydel dinghen niet hangen.
Coemt v tgoet toe met overvloet/
Wilt daer niet v hert en ghemoet/
Gheensins laten wesen bevanghen.
* De Heer spreeckt dickwils in zijn
Also ick dat hebbe ghehoort: (Woordt
Dat hy alleyne sy almachtich.
Ghy zijt Heer vol ghenaden seer/
Die den mensche wat recht is doet/
Na zijn verdienst door v hant crachtich.

Ghebedt.

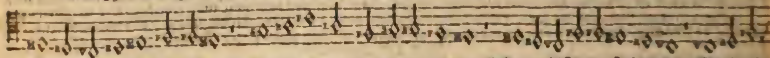
HEere die de eenighe hope ende glorie zijt van uwe kinders, staet ons by in tijde van tegenspoet ende verlost ons van de listighe lagen van alle onse vyanden: toecht henlieden datse niet dan ydelheyt en zijn, en dat door niet is dat sy staen op haerlieder rijckdom/ aenghesien datter geen salicheyt en is/ dan voor de ghene die in v goetheydt ende barmhertichevt hopen, de welcke ghy ons betoont in Christo Jesu uwen Sone/ Amen.

Den lxiij. Psalm.

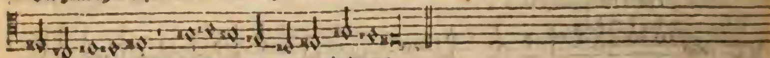
David verhaelt (tot onderrichtinge aller gheloovigen) dat hy in allen tegenspoet synen toevlucht ghehadt heeft tot God/ om van hem troost ende sterckheyt te verwerven.

O God gheen God heb ick dan v/ Van smorghens aen bid ick v Heere/ Mijn siel verlangt nae v gaer seere/

Die gantsch in my versmeltet nu/ Geheel verdroocht is mijn lichame/ Mijn crachten vergaen al gelijck/ My dorstet

als een dorr Aertrijck/ Nae v in dees plaets onbequame.

Op dat ick noch eens aensien mach
V heerlickheydt nae dit benouwen/
So ick die lieflick te aenschouwen/
In uwen schoonen tempel plach.
Want veel beter is v ghenade/
Dan smenschen leven self hier is/
Daer sal oock mijnen mont ghewis/
Uwen lof spreken vroech en spade.
* Daer sal ick singhen v eer claer/
So langh als ick werd in dit leven/
V met handen hooch opgheheven/
Sal ick O Godt aenroepen daer.
Dit soude mijns herten vreucht wesen/
End oock al mijn genoecht alleyn/
Mocht ick niet hert en monde reyn
V altijdt loven Heer ghepresen.

PAVSE.

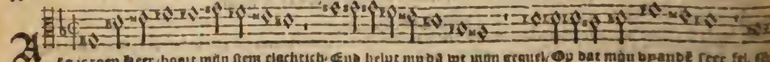
Als ick rust op dat bedde mijn/
End overlegh al uwe crachten/
Soo moeten dan al mijn ghedachten/
Des nachts met v onledich zijn.
Want in mijn verdriet en mijn sorgen
Hebt ghy my gheholpen eenpaer/
Dies prijs ick v/ ghy hebt voorwaer/
Met v vleughelen my verborghen.
* Mijn siel hangt v soo vastlick aen/
Datse van v gheensins can wijcken/
V handt bewaert my desghelijcken/
Voor allen die my teghen staen:
Maer sy die mijn siel met onweerde/
Overvallen willen met leet/
Sullen inden Afgrondt seer wreedt/
Versloocten werden onder deerde.
* Versneden wert tot stucken cleyn/
Met de Sweerd en tot roof ghegeven
Den Vossen en Dieren daer neven/
Tgoet mijner vyanden ghemeyn.
Dan sal de Coninck hem verblijden/
In v overwinninghe Heer/
Wie v kendt/ sal v lof end eer/
Verbreyden claer aen allen zijden.
* Daerom de leughenmonden al/
Hoe valschelick datse oock spreken/
Sullen ghestopt zijn end versteken/
So datse niemant helpen sal.

Ghebedt.

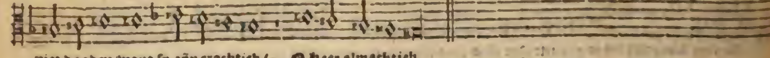
ONse Godt die beloeft hebt te wesen in het midden van de ghene die v in waerheit aenroepen/ doet ons dese we[l]daet/ dat wy v mogen so aenroepen in volle Vergaderinge dat wy (zijnde onder v bewarenisse en vleughe[len]) mogen meer ende meer moghen ghevoelen uwe ghenade ende goedertierenheyt/ ende dat wy onder het Rijcke van uwen seer lieven Sone Christo Jesu volcomen victorie moghen verwerven/ van alle de ghene die ons quellen/ Amen.

Den lxiiij. Psalm.

David claghender wijse/ beschrijft de listen ende wreetheyt zijner vyanden en belijdet de goedicheyt Godts, daer door hy de overwinninghe zijner vyanden vercreghen heeft.

Als ic roep Heer/ hoort mijn stem clachtich/ End helpt my dan we mijn gequel/ Op dat mijn vyanden seer fel My

niet dooden/ want sy zijn crachtich/ O Heer almachtich.

Verberght my nu/ O Heer ghepresen
Voor mijn vyanden schalck en quaet/
Voor de Rotten end voor den Raedt
Der boosen/ die met al haer wesen/
Seer zijn misprezen.
Haer tongen seer crachtelick snijden/
Als Sweerden die scherp zijn en fijn/
Haer ghiftighe woorden die zijn/
Als pijlen fel die sy int strijden/
Schieten ter zijden.
Op datse su (Heer) int verborghen/
Met list schieten den vromen man:
Veel goede zijn/ alse daer van/
Doorschoten/ die sy sonder sorghen/
Heymlick verworghen.
Int quaet doense hen seer versterckē/
Om my te verstricken sy staen/
En spreken stoutelick/ wel aen:
Wie sal ons doch end onse wercken/
Connen bemercken?

PAVSE.

Sy dichtē schalckheyt tallen stondē/
Daer toe doen sy tsamen haren vliet/
Een yder de diepten doorsiet/
Zijns herten om so te doorgronden/
Listighe vonden.
Maer God op wien ick rust alleene/
Sal synen boogh afschieten saen/
Gheheel onvertsiens salt toegaen/
Sy sullen verwont zijn ghemeene/
Groot ende cleene:
Haer tonge die niet can dan sch[eyden]
Hen plat te gronde werpen sal.
Dies sullen sy die dit sien al/
Hen met bespottinghe beladen/
Ende versmaden.
Dan werden int ghemeyn belet[en]
Des Heeren groote daden reyn:
Die verstaet de sullen ghemeyn/
Verstaen des Heeren wonderheden
In allen steden.
Maer de vrome sullen verblijden
In Godt den Heere al te saem/
En sy die staen op zijnen naem/
Sullen zijn eer tot allen tyden/
Al[s]ins belijden.

Ghebedt.

EEwighe ende almachtighe Vader/ die de wijse verlipt in haerlieder practijcke/ treckt ons wt het gheselschap ende vergaderinghe van de quade menschen/ ende van den hoop der godloosen / de welcke arbeyden om te lasteren uwe arme dienaers/ eñ toocht u de ghene die in u alleene hopen. Verlost ons wt den stricken die sy ons leggen / op dat wy altyts moghen hebben waer af ons te beroemen / in uwe enckel goetheyt / de welcke ghy ons doet ghewaer werden/ in uwen seer beminden Sone Jesu Christo. Amen.

Den LXV. Psalm.

In desen Psalm werden beschreuen de weldaden ende de ghenade die Godt sonder ophouden zijnder Kercken bewijst.

MEn loeft u Heer met stemmẽ reyne/ Tot Sion openbaer: Die beloefde gauen gemeyne/ Betaeltmen u oec daer.

En dewijle dat ghy wilt hoorẽ/ Tgebet uwes volcks goet/ So sullẽ daer u Wtvercorẽ/ U vallẽ Heer te voet.

* Al mijn misdaden en mijn sonden/
Waren seer groot en swaer/
Maer u goetheyt niet om doorgronden/
Vergaf die al voorwaer.
Wel hem dien ghy hebt wtghelesen/
Dat hy by u sy Heer/
Die oock altijdt by u mach wesen/
Sonder te scheyden meer.
* Wy sullẽ met d'eerlicheyt schoone/
Uwes huys versaedt zijn.
Tyrdom Heer vã thuys uwer woone
Sal ons wel voeden fijn.
Ghy die na u goetheyt verheuen/
Ons beschermt en bewaert/
Sult ons een goed antwoorde geuen/
Nae u cracht seer vermaert.
* Tgeheel aertrick aen u Heer hanget
Met een vertrouwen reyn/
Al die dat groote Meyr ombanghet/
Staen vast op u alleyn.
Ghy maect door u schrickelicke crachten
Seer vast die berghen groot/
Van sterckheyt en van groote machten/
Syt ghy O Heer niet bloot.
* Ghy cont oock dat bruyllẽ haest stillẽ
Des Meyrs alst is beweecht/
De menschen oock die woedẽ willen/
Ghy haest te stillen pleecht.
Als die volckeren wel bemercken
Die om her zijn O Heer/
Dees groote wonderlijcke wercken/
Sy zijn verwondert seer.

P A U S E.

* Heer vandẽ Oosten tottet Westen/
Nae u goetheyt end Woort/
Laet ghy voorcomen ons ten besten/
Alderley blijschap voort.
So haest als drooch is dõs aertrijck
Ghy besoeckt dat voorwaer/
Met daw en reghen des ghelijcke/
Maeckt ghyt ryck en vruchtbaer.
* Twater springend wt de fonteynen
Maeckt dat aertrijckẽ goet/
Tot tarw end ander vruchten reyne/
In grooten ouervloet.
Die gheploechde vooren bequame/
Watert ghy tsijner tijdt.
Ghy breeckt daeterijck/ en zijn vruchte tsame/
Ghy seer ghebenedijt.
* Ghy verciert dat iaer ouervloedich
Met u goederen schoon/
En laet tvette reghneren goedich/
Bouen wt uwen throon.
Oft hutten selfs inde woestijne/
Sijn vol vruchten met een/
Die berghen seer vruchtbaer van wijne
Staen lustich groot en cleen.
* Dan sietmen in beemden en weydẽ/
Vee in groot getal gaen/
Tvelt (vanden bergen afgescheyden)
Sietmen vol coorne staen.
Also schijnt dat Aerdrijck tontspringen
En te verblijden seer/
Dies moeten wy iuychen en singhen/
In u van herten Heer.

Ghebedt.

OGhenadighe ende gunstige Vader/ die ons vercoren ende ghestelt hebt onder die van uwe Kercke/ maect dat wy altyts bekennen moghen dese wtermaten groote weldaet/ op dat wy rustende op uwe goetheydt ende macht/ stoutelick verachten mogen onse vyanden/ ende leuen in alle voorspoet ende blijschap/ om u te singẽ eewigen lof/ door uwen eenighen Sone onsen Heere. Amen.

Den LXVI. Psalm.

In desen Psalm wert ghescreuen de goetheyt die God ghewoonlick synen volcke bewijst/ de welcke den synẽ troostet/ na dat hyse te voren besocht heeft. Voorder beloeft David/ dat hy niet ondanckbaer wil wesen ende roept God aen tot een ghetuyghe zijner oprechticheydt.

SIngt den Heer inden gãtschẽ lande/ Met gesang loeft nu synen Naem/ Prijst hẽ met mõd en met verstande/ Roemt zijn goetheyt alle te saem. Spreect hoe wõderlick zijt ghy Heere/ In al u wercken groot en cleyn/ Uwe vyanden beschaemt seere/ Bidden om vreed alle ghemeyn.

* Dat u dan O mijn God ghepresen/
De Werelt come met ootmoet/
U lof moet oock ghesonghen wesen/
Alsins met stemmen claer en soet.
Coemt hier end wilt doch wel aen-merken/
De daden Gods des Heeren mijn/
Hoe wonderlick dat ooch zijn wercken
By der menschen kinderen zijn.
* Hy verdroocht dat groote Meyr crachtich/
Datmen droochs voets can gaen daer door.
Dies wy zijn volc in liefd eendrachtich
Hem seer vrolick dancken daer voor.
Zijn heerschappy sal eewich blijuen
Zijn ooghe die volcken aensiet:
Wie van hem wijckt sal niet beclijuẽ/
Maer vernedert werden tot niet.
* Ghy volckeren wilt u begheuen/
Om Godt te prijsen bouen al/
Dat zijn naem seer hooch sy verheuen
Van allen in dit aertsche dal.
Hy ist die ons bewaert ons leuen/
Die voor ons sorcht tot ons behoet/
Op dat wy niet vallen noch beuen/
Ja dat niet slibbert onsen voet.
* Ghy hebt ons doorsocht Heer ghenadich/
Ende beproeft alle ghelijck/
Also men door dat vyer ghestadich/
Dat silver loutert van den slijck.
Ghy hebt ons van den onbekenden
Vyanden/ laten zijn ghevaen/
End hebt ons Heer op onsen lenden/
Met een groot last swaerlick belaen.

P A U S E.

* Men heeft op ons hoofden geclommen/
Soomen beclemt een hemel dier:
Als versten werden wy alommen/

Ghebrennen door water end vier.
Daer na hebt ghy ons Heere genadich †
Vertroost/ dies ick tot u huys reyn/
Wil brenghen myn offranden bloedich/
En myn belosten groot en cleyn.
† Myn beloften sal ick betalen/
Die myn lippen hebben gedaen/
Die in den noot end in myn qualen/
Wt mynen monde zyn ghegaen.
Ick wil u Heer veel vet offranden/
Der Rammen op uwen outaer/
En der Bocken met vier verbranden/

Daer toe oock veel Runderen swaer.
† Ghy al die God vreest / weest doch stille/
Coemt tot my hoort end wilt verstaen
Want te verhalen heb ick wille/
Dat goet dat my Godt heeft ghedaen.
Als ick hē heb ghebeden clachtich/
Hy heeft my haest verhoort voorwaer
Dien heeft myn tongh oorsaeck waerachtich.
Hem te loven vry openbaer.
† Waert dat ic had genomen voren/

In myn gemoet eenich onrecht/
Soo hadde Godt niet willen hooren/
Dat ghebedt van my zynen knecht.
Maer ick mach met rechte wel spreken/
Dat my Godt altyt verhoort heeft
Myn smeeckē heeft hy noyt versteken
Soo langh als ick hebbe geleeft.
† Gelooft sy myn God vol genaden/
Die myn ghebeden niet versloot/
Die van my (met ellendt beladen)
Niet afwent zyn goedicheyt groot.

Ghebedt.

O Heere wien alle heerlichheydt ende eere toebehoort / maeckt dat uwe wonderlijcke wercken over alle de werelt bekent zijn. Dat de grootheyt van uwe cracht dwinghe uwe ende onse vyanden. Eyndelijck dat wy soo ghetroost mogen zijn door de benautheden die ghy ons toesendt/ dat wy nimmermeer op en houden uwe goetheit en gunste vermaert te maken/ de welcke ons overvloedich bewesen wordt in Christo Jesu uwen Sone / onsen eenighen Salichmaker ende Verlosser. Amen.

Den lxvij. Psalm.

Dit is een ghebedt om eenen welstandt der Kercken/ niet alleene in Judea/ maer oock in alle andere Landen/ over welcke de ghenade Gods soude wtghestort werden/ door de toecoemste Jesu Christi.

Wilt Godt ons nu ghenadich. En seghen ons met overvloet. Hy verlicht ons alle gestadich/ Met zyn aenschyn liefijck en soet. Op dat ons zyn wegen. Bekent rechte vā degen. Werden en met een. De Heydenen leeren/ Hem tot den wech keeren/ Onses Heyls alleen.

Dat doch Heer die volckē met singē
U seer dancken vry openbaer.
En met vrueghd uwen lof voortbringhen/
Hem in u verheughend eenpaer.
Ghy hebt allen lieden/
Aluwte ghebieden/

Nae u goetheyt reyn.
Ja tgheheel Aertryche/
Ghy in der ghelijcke/
Regeert Heer alleyn.
Die volckeren met soeten toone/
Dancken daerom uwen Naem goet/
Om dat taertryck draecht vruchten schoone/

Seghent ons Heer tot ons behoet.
De Heere seer goedich/
Gheeft ons overvloedich/
Den seghen ghewis.
Dat hem dies elck vruchte/
End onsen Godt duchte/
Die almachtich is.

Ghebedt.

HEere ende Vader des lichts/ sonder wiens kennisse wy ellendigher zyn dan onredelijcke dieren/ strecke uwe ghebenedydinghe over ons/ ende maeckt dat uwen heylighen Naem over de gheheele Werelt bekent/ ende van alle Volcken ende Natien aengebeden sy/ op datse alle gevoelen moghen uwe gunste ende ghebenedydinge/ ende dat een yeghelick wandele in uwe vreese ghelijck ons gheleert is door onsen Heere Christum Jesum. Amen.

Den lxviij. Psalm.

David schrijft Godt toe alle de overwinninghe zijner vyanden/ ende prijst inte ghemeyne de groote cracht Gods/ daer nae bewijst hy zyn Vaderlijcke goetheyt over dat volck Israels/ het welcke hy vry ghecocht ende bewaert heeft. Eyndelijck prijst hy God/ die hem de Coninclijcke Croone nae zijner belofte nisse bewaert heeft.

Staet op Heer / thoont u onbevreesdt/ So werdē verstroyt end veriaecht/ Heer haest al u vyandē/ Die God en hebben gehaet/ Sullen voor hē met schand en smaet/ Vliedē in alle landē. Ons God met een verderfē sal/ Syn vyanden gantsch getal. Ja als roock doen verswindē/ Ghelijck dat was smelt voor dat vier/ Sal hy alle Godloosen hier/ Verteeren end verslinden.

† Doch sullen de vrome verblijdē/
Heer uwen Naem singhen altydē/
End haer in u verblijden.
Sy werden van herten verheucht/

En sullen voor God maken vreucht
Juychende tallen tyden.
Singt nu vrolick en loeft den Heer/
Verbreyt met vrucht zynes Naēs eer/

Prijst zijn heerlickheyt tsame/
Die op de wolcken vlieght end vaert/
End een Heer is seer wijt vermaert
Ewich Godt is zyn Name.

† Verblijdt v in Godt met ootmoet/
Hy is der weesen vader goet/
End een beschermer crachtich/
Der Weduwen in billichept/
In den Tempel vol hillichept/
Heeft hy zijn woonst eendrachtich.
Hy ist die den eensamen gheeft/
Een huys dat vol van kindren leeft/
Na haer langwijllich wachten/
Die ghevangheuen hy ontslaet/
End verstrickt die hoosdaders quaet/
Ja laets int lant versmachten.

PAVSE.

† Als ghy v volck Heer hebt geleydt/
En ginckt voor hen wijdt ende breydt/
In die groote woestijne.
Doe beefde dat aertrijck met een/
Die Hemelen druppten ghemeen/
Heer voor uwen aenschijne:
Oock desen berch Sina so groot/
Voor v aenschijn O Heer verschoot/
Godt Israels ghepresen/
Ghy hebt ons den regen vruchtbaer/
Ghegeuen/ en getroost daer naer/
V erfdeel wtghelesen.
† Ghy verquickt v volck goedertier/
En maeckt dat een yeghelick hier/
Daer woont sonder verderuen/
Vwen kindren deelt ghy v goet/
Int cruys geeft ghy hen goedē moet/
Sonder troost sy niet sterven.
Ghy hebt na uwe goedichepdt/
Den reynen Jonckvrouwen bereydt/
Een oorsaeck/soot mach blijcken/
Om te singhen int gantsche lant/
Als onse vyanden met schant/
Welt vluchtich moeten wijcken.
† Die Coningen seer groot gheacht/
Zijn haestelick met al haer macht/
Ghevloden soo wy weten/
Gods huysghenooten hebben stil/
T goet deses volcks nae haren wil/
Ghedeelt en wtghemeten.
Al ist dat ghy/ die al ghemeyn/
Gods volck zijt wt ghenad alleyn/
Hier voormaels hebt ghelecken/
Den ghenen die daer sitten hart/
Tusschen ketels als colen swart/
In onreyn bevlecken.
† Nochtans als ghy sult treckē wt/
Int velt met basuynen gheluyt/
Ghy werdt schooner in ooghen/
Als der duyuen vleughelen cleyn/
Sijnde met gout en silver reyn/
Verciert end ouertoghen.
Als ons god door lant henē ginck
Ende die Coninghen aenvinck/
Te roepen wt haer woone/
So wiert dat lant reyn wit en claer/
Ghelijck de snee is voor en naer/
Op Salmon den berch schoone.

PAVSE.

† Gods berch die is seer wonderbaer
Ghelijck Basan de berch voorwaer/
Staet hy hooch onbesweken/
Wat ist dat ghy berghen rebel/
Met al uwen steenrotsen fel/
Gods berch soeckt te bersteken?
God heeft desē berch breet end wijt/
Vercoren tot zijn woonst altijt/
Nae zijn goethept ghepresen:
Daer hy eewich van nu voortaen/
Sal woonen sonder te vergaen/
Dit sal zijn ruste wesen.
† Veel duysent Engelen seer schoon/
Dienen den Heer voor synen throon/
En zijn oock zijn heyrcrachten:
Door hen doet hy seer groot ghewelt/
Soo hy tot Sina heeft int velt/
Voormaels ghetoont met machten.
O Heer ghy zijt ghevaren op/
Brekende der vyanden cop/
Nemende die ghevangen.
Ghy hebt heerlicke gauen fijn/
Ons die verstropt hier en daer zijn/
Rijcklick laten ontfanghen.
† Ghy hebt v vyanden veracht/
Om by v volck seer onuertsaecht/
Te woonen vroech en spade/
Ghelooft sy god die ons met een/
Onderhoudt en seghent ghemeen/
Door zijn cracht en ghenade.
Godt die Heer is ons salichept/
Hy toont ons zijn goetjonstichept/
Door verlossingen machtich.
Het is godt die zijn volck vry stelt/
En maeckt dat het blijft ongequelt/
Van sdoodts ghewelt seer crachtich.

PAVSE.

† Het is god die in stucken breeckt/
Den cop/ ja in den gront versteeckt/
Gheheel onser vyanden/
Hy sal gantsch breken end verslaen/
Wat hooft der ghener die voortgaen/
In haer sonden en schanden.
Godt spreeckt: Mijn wtuercorē al/
Wt Basan ick verlossen sal/
Die nu is seer hoochmoedich:
Ick willse scarp ende ghesont/
Wt des meyrs alder diepsten gront/
Trecken met mijn handt goedich.
† Ghy sult dan baden uwen voet/
In al uwer vyanden bloet/
Die ghy slaen sult end jaghen:
Daer sal lecken een yder hondt/
Tbloedt uwer haters die ghewont
Sullen zijn end verslaghen.
Men sach daer O myn god en Heer
Opbreken end voortgaen met eer/
D'Arck des verbondts ghepresen.
Die sanghers voor haer henen gaen/
En die speellieden volghen aen/
Met ghesanck wtghelesen.
† Die jonge maeghden louen tsaem/
Met gesanck daer des Heerē Naem/
Met haer trommelen reyne/
En seggen: O ghy Israel/
Looft den Heer met ghesanck en spel/
Onder v int ghemeyne.
Daer is Benjamin die nu heeft/
Groote macht om dat ghy hem geeft/
Te heerschen ouer velen.
Juda/Zabulon/Nepthalim/
Met haer Vorsten zijn comen in/
Vrolick voor v te spelen.

PAVSE.

† Israel/ god geeft v dat ghy
Zijn Coninckrijck aenschouwet bly/
Hy regeert al v wercken/
Wilt doch Heer ghy die ons bemint/
Twerck dat ghy nu in ons begint/
Volvoeren end ons stercken.
Om uwes tempels wilt O Heer/
Sullen v die Coninghen eer/
Bewijsen met offranden/
Dies wilt met cracht ouer al snel/
Die boose met haer wapen fel/
Tsamen bringhen ter schanden.
† Wilt de wreede stieren verdoen/
End jaghen die volckeren coen/
End haer heyrcrachten dwinghen/
Heer brengt die stoute tot ootmoet/
Op datse v vallen te voet/
End v tribuyt toebringhen.
De Heeren Egypte seer rijck/
En die Mooren alle ghelijck/
Met toegebonden handen/
Sullen hen begheuen al tsaem
Tot v en prijsen uwen Naem/
En louen met verstande.
† Prijst dien God die hooger gewis:
Opuaert van self de Hemel is/
Dien hy ghemaeckt heeft reyne/
Hy ist die dat donderen maeckt/
Daer van de Hemel beeft en craeckt/
Door zijn sterckhept alleyne.
Zijn almachtichept doch bekent/
Zijn heerlickhept schijnt sonder ent/
In tlant Israels binnen/
Hy is die alsus blijcken doet/
Zijn groote cracht in ouervloet/
Die niet is om verwinnen.
† Ghy zijt O Heer seer wonderbaer/
In al die plaetsen daer ghy claer/
V heerlickhepdt toont crachtich.
Israels toeverlaet ghy zijt/
End uwes volcks cracht dies altijdt/
Looftmen v Heer almachtich.

Ghebedt.

HEere Godt der heyrscharen/die beschermt ende bewaert de gene die in v betrouwen/ontbouwet uwe onuerwinnelicke cracht/om onse vyanden ter neder te worpen. Crancket de macht van de hoochmoedighe/ verandert onse bevanthept in voorspoet ende maeckt dat int midden van onse vergaderinghe/ v alchts aenghenaem sy den lof van uwen heylighen Naem/die daer groot ghemaeckt wort/ door uwen seer beminden Sone Jesum Christum/Amē.

Den lxix. Psalm.

David claecht / dat hy tonrechte van den Godloosen verdruckt sy gheweest/ Daer hy nochtans niet het bidden in ootmoedichept ghewandelt heeft. Hy bidt God dat hy recht doe ende de godloose scherpelick straffe/na haer schandelicke boosheyt. Hy verhoept oock verhoort te werden/ daerom begeeft hy hem om God te dancken.

Jck bid v helpt my O God goedertiere/ Want twater is tot aen mijn siel gecommē. Jnd'ē onreynē slijck ben ick ghecomen/ Daer geen gront is/ Jck ben versoncken schier/ Twater seer sterck treckt my wech met der vloet Mijn

keel wert heesch en sal voor roepen drooghen: Als ick wachte dat my God bystant doet/ Vergaen is

my dat ghesicht mijner ooghen.

* Ick heb och meuen (doch sonder mijn schult)
Meer vyanden/ dan ick heb opt hooft hayren/
Die om mijn schade te soecken voortvaren/
Die werden met cracht en rijckdom vervult.
Also moet ick betalen/ dat ick niet
Hebbe gheroost: Maer ghy kennet O Heere
Mijn dwaesheyt groot/ daer beneuen ghy siet
Mijn sonden al/ die my vnsaghen seere.
* O Heere/ die door uwe groote macht/
De sterckte der Heyrcrachten cont doen beuen/
Maeckt datse/ die hen v gantsch ouergeuen/
Door my niet beschaemt werden noch veracht.
O God/ hen die v aenroepen/ bystaet/
Datse niet beschaemt werden door mijn schaden/
Om uwes Naems wil ben ick so ghesmaet/
Om uwent wil ben ick met schandt beladen.

* * * *

* Mijn Broeders houden my als een vreemt Man/
Als eenen onbekenden sy my achten/
Om dat uwes huys liefde my met crachten/
Heeft verteert/ en dat ick v saeck neem aen.
Die smaedt der boosen daer met dat ghy Heer/
Seer werdt versmaet/ is auer my ghevallen.
Ick heb altijt ghevast/ ja gheweent seer/
Doch was ick daerom bespot van hen allen.
* Ick heb my eenen sack ghegort aen tlijf/
Maer sy hebben daer met den spot ghedreuen/
Den brassers die hier seer hooch zijn verheuen/
Ben ick daechlicks een spot en tijt verdrijf/
Maer ick bid v O Heer ghestadelick/
Laet mijn ghebedt v wesen aenghename/
Nae uwe goedichept ghenadelick/
Staet my ghetrouwlick by ter tijdt bequame.
* Treckt my wt den slijck/ tot my v begeeft/
En laet O Heer my daer in niet versincken/
Helpt my van mijn haters: niet laet verdrincken/
My int diep water/ twelck geen gront en heeft:
Maeckt dat ick niet versmoor in desen vloet/
Dat die diepten my niet te gronde trecken
En dat de cuyl hem niet open en doet/
Om my te verslinden en te bedecken.
* Uwe ghenaed is vol troosts O Heer goet/
Daerom wilt nu mijn begeeren verhooren:
Wilt teghen my uwe goethept oorbooren/
En toont my v lieflick aensichyn seer soet/
Wilt uwen knecht v aensicht bergen niet/
Want ick ben vol van angst niet om doorgronden:
Dies haest v Heer inden noot my aensiet/
Verhoort doch mijn claghen tot desen stonden.
Pause.
* Maeckt v op Heer in dese teghenheydt/
Om mijn siel te behouden int leuen:
Tot spyt mijner vyanden hooch verheuen/
Helpt my wt dees banden en snadicheydt/
V is mijn verachtheydt seer wel bekent/
Mijn schaemt en schand daer ick in ben versteken/
Mijner vyanden boosheydt sonder endt/
Is oock voor v openbaerlick ghebleken.
* Therte mijn breeckt door desen smaet ouby/
Ick quel/ en ben van yderman verlaten/
Ick wachte (maer vergeefs in aller maten)
Oft yemant medlijden hadde met my/
Want als ick langh op hen hebbe ghewacht/
Tis al om niet gheenen troost sy my schincken/
Sy spijsden mi met galle dach en nacht/
En gauen my niet dan edick te drincken.
* Maeckt haer tafel en maeltijden niet cleyn/
Hen tot een strick/ ja datse daer van steruen:
Laet hen altijt dienen tot haer verderuen/
Haer wellusten end haer vreuchden onreyn/
Laet haer ooghen also verblendet zijn/
Datse gantsch niet connen sien noch aenschouwen
Breeckt hen die lendenen door smert en pijn/
Maeckt dat haer beenen onder hen verflouwen.

* * * *

* Stort ouer hen Heer uwe toornichepdt/
Omringtse met v ongenade crachtich:
Dat niemant in haer steden sy woonachtich/
Maer woest blijuen tot inder eewicheit/
Want de boose hebben hen niet ghescbaemt/
Hem te quellen/ dien ghy slechts wilt castyden/
Als ghy yemant tuchticht/ soot v betaemt/
Dien bespotten sy/ tsaem met een verblijden.
* Vermeenicht haer sonden/ maecktse beschaemt/
Van v goetheit laetse wesen versteken/
Haer naem sy wt tboeck des leuens ghestreken/
Laets onder den vromen niet sijn ghenaemt/
Maer hoe wel ick ellendich ben en cranck/
Ghy sult nochtans mijn troost en toeuluchte wesen/
Ick sal uwen naem louen met ghesanck/
Met danckbaerheyt werdt ghy van my ghepresen/
Sulcks is den Heer danckelijcker tallen tijdt/
Dan Ossen die clauwen end hoornen draghen/
Dit sullen sien d'ellendighe verslaghen/
En sullen daer in seer wesen verblijdt/
Haer hert sal wederom leuen ontfaen?
Want Godt verhoort den benouden end armen/
Hy sal zijn volck oock niet laten vergaen/
In den put/ maer hem daer ouer ontfarmen.
* Ghy Hemel end aerde prijst zijn goethepe/
Ghy Zee end visschen die int water leuen:
Want Godt wilt hem tot Zions hulp begheuen/
Hy sal Juda bouwen in sekerheyde/
Daer sullen woonen Godes knechten al
Ende haer saet sal alsulcks oock beeruen:
Een yder die Gods naem beminnen sal/
Die sal daer een vrij woonynghe verweruen.

Ghebedt.

O Godt van alle vertroostinghe/ die ghewilt hebt dat uwe eenighe Sone/ voor de voldoeninghe van onse sonden/ ghebrocht werdt in de werste benautheden/ ende hebt geordineert dat zijn Kercke den selven wech van drofheit passeren soude: wy bidden v seer ootmoedichlick/ dat hoe meer wy van der menschen hulpe verlaet zijn/ so veel te meer oock souden mogen ghevoelen uwe goethept ende barmhertichept/ om die door alle creatueren in der eewicheit ende sonder eynde groot te maken/ Amen.

Den lxx. Psalm.

Dauid loeft God van den bystant die hy hem gedaen heeft/ eñ leert/ dat hy alleen ghelucckich is die op God betrout Hy voorsept oock/ dat zijn sonde door Messiam te niet sal gedaen werden/ also Hebr. 10. wt den 40. Psalm bewezt is/ daer na loeft ende aenroept hy God in synen grooten noot/ ende is versekert dat hy verhoort sal zijn/ op dat Godt daer door ghepresen werde.

O God op wien myn hope staet. Haest v/helpt my/vrydt my van schanden/Tot mynen bystandt streckt v han-den/ Verdoet al myn vyanden quaet. Die nae myn siel listelick iaghen/ Moeten vol schand zyn end ver-driet/ Die my willen brenghen tot niet/Moeten vlieden end zyn verslaghen.

Die my iaghen segghen eenpaer/
a/ha/waer/daer/ met open kele/
aer hen toecomen schanden vele/
Die sy my wenschen voor en naer.

Maer dat hy in v hulp verblyde
Die sijnen toevlucht tot v heeft/
End hem gantschlick tot v begheeft/
Dat hy v loue t'allen tyde.

* O Heer wilt v haesten seer snel/
Tot my die arm ben end elendich
Ghy zyt myn helper seer bystendich/
Haest v/ helpt my wt dit ghequel.

Ghebedt.

HEere God/ alleene beschermer ende bewaerder van alle de gene die in v hopen/ ranschet v om ons te helpen/ ende doet de aenslaghen te niete van de gene die met ons spotten/ wy die betrouwen op v goetheyt alleene. Maeckt dat de ghene die v van goeder herten soecken/ ende mden gheest ende waerheyt aenroepen, altydts nieuwe oorsa-e hebben om uwen heylighen Name groot ende ouer al bekent te maken, door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den lxxj. Psalm.

Dauid begheert verlost te wesen wt sijn ellendicheyt/ volghende de hope die hy altydts tot God ghehadt heeft. Hy acht ouer de bespottinghen der Godtloosen/ende dewyle dat hy Gods goetheyt ghesmaeckt heeft/ Hy bidt/ dat hy zyn ouderdom ende swackheyt niet verlaten en werde. Vermaent oock de menschen tot volstandicheydt des ghe-oofs/ ende der hope op den waren Godt.

Myn hoep stel ick op v ghestadich/ Wilt my bewaren Heer/ Voor een eewich oneer/ Verlost my O myn Godt ghenadich/ Door v goetheyt ghepresen/ Wilt my bystandich wesen.

Helpt my/ end opent my v ooren/
Weest doch myn toeverlaet/
Inder noot my bystaet.
Ghy hebt my te helpen ghesworen/
Ghee sterckten groot noch cleene/
Heb ick/ dan v alleene.
* Wt der boosen handen onreene/
Wt der Tyrannen handt/
Die ghweldt doen int landt.
Helpt my: Want troost noch hulpe
gheene/
En had ick al myn leuen/
Dan v O Heer verheuen/
* Soo haest als ic hier was ghebooren/
Wt myns moeders lichaem/
Heb ick op uwen Naem/
Myn hoop gestelt Heer wtvercoren/
Uwen naem t'allen tyden/
Verbreyd ick met verblyden.
* * * * * *
* Men hout my voor een seer vreest
wonder.
Doch ghy zyt Heer myn cracht/
Myn toevlucht dach en nacht/
Maeckt dat ick mach zyn een-besonder/
Vws lofs end uwer eeren/ (der/
En die steedts mach vermeeren.
* Als ick Heer oudt en cout sal wesē/
En swack/ vol van verdriet.
Wilt my verwerpen niet:
Als ick oock sal sijn Heer ghepresen/
Ellendich bouen maten/
Wilt my dan niet verlaten.
* Want teghen my houden te same/
Myn vyanden seer quaet/
Eenen listighen raedt:
En teghen my wreet en grousame
Met een sy hen verbinden/
Die my willen verslinden. (ghen/
* Sy spreecken: Haest laet ons hē va-
Want gheen hulpe voorwaer/
Vindt hy verre noch naer.
Dies wilt van my in dit verlangen
Niet wycken/ maer v Heere/
Tot myn hulp haesten seere.
* De haters die my staen na tleuē/
Moeten beschaemt zyn al/
End haest comen ten val:
Die tot myn schade hen begheuen/
Laets' O Heer zyn mispresen/
En met spot bedeckt wesen.
(2.) * * * *
* *
* Bouen de daechlicksche lofsangē/
Sal van my zyn verbreydt/
Heer v gherechticheyt/
De gauen die ick heb ontfanghen/
Die met zyn om voorgronden.
Sal ick altydt verconden.
* Ick sal bermhertichlick daer tredē/
En sien de wercken aen.
Die ghy Heer hebt ghedaen.
Van my werden altydt beleden/
V oprechte voetpaden/
End v groote weldaden/
* Van joncks aen heb ick Heer ghe-
Vwe wercken verstaen/ (presen
Wat van doende vermaen.
Dies als ick oudt en grys sal wesē/
Wyckt dan niet van my Heere.
Wien ick alleyn vereere.
* Tot dat ick allen die nu leuen/
End oock haren gheslacht/
Verclaert heb uwe macht.
V oordeelen zyn hooch verheuen/
Want door ghy/ so wy mercken/
Doet seer veel wonder wercken.
3. * * * * * *
* Wie is met v te vergelycken?
Die my proeft niet aengst groot/
Cruys end allerley noot.
Die my gheeft van nieus soo mach
Tleuen tot myn oorboren/ (blycken
Twelck scheen te zyn verloren.
* Wt den diepen put onder deerde/
Hebt ghy my ghevoert Heer/
En myn lyck verbreydt seer.
End als ick ouer weldicht werde/
Met v aenghesicht crachtich/
Troost ghy my Heer almachtich.
* Dies sal ic op den Psalter spelen
En singhen met bescheyt/
Van v ghetrouwicheyt.
Godt Israels/ sonder verbelen/
Sal ick v lof voort bringhen/
Op die harp end v singhen.
* Myn lippen haer in v verblyden/
En prysen oock eenpaer/
Vwe heerlicheydt claer:
Myn siel die ghy hebt wt dat lyden
Ghebrocht/ dies is onuerschrien/
Met vreucht Heer om beswycken.
* Myn tongh wil ick v ouergeuen/
Om v ghrechticheydt/
Te melden ouerbreydt.
Ghy verderft die boos' ongenadich/
Datse met schanden steruen/
Die soecken myn verderuen.

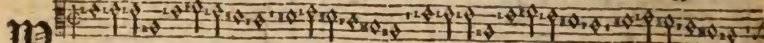
Ghebedt.

HEere Godt almachtich/ die ons altydt hebt by ghestaen/ en wilt v ghenade ende sachtmoedicheydt van ons niet

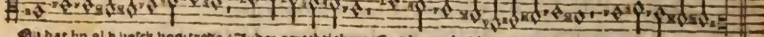
treckē: doet door uwe alderopperste rechtveerdicheyt/ dat de ghene die onse verderffenisse soecken/ moghen beschaemt zijn/ ende verstaen dat wy ghelijcks niet en is/ verlost ons van alle teghenspoet/ ende vertroost alle arme verdruckte menschen/ op dat wy altijdt moghen hebben waer af u te louen/met dancksegghinghe die u behaechlick zy/door Jesum Christum. Amen.

Den LXXII. Psalm.

Dauid begeert/ dat het Rijcke Gods door Jesum Christum toecome/Ende voorsegt de grootheyt/gherechticheyt/ ghelucksalicheydt ende bestandicheydt des Rijcks Christi/ daer van Salomonis Rijcke een voorbeeldt is ghewest.

Wilt doch v gerecht ouergeuen Vwen Coninc O Heer/End v gerechticht daer neuen/Synen sone met eer.

Op dat hy al v volck voortrede / Inder gerechticheyt/En d'arme bescherme met vrede/ In aller billicheyt.

Dat de bergen den vrede rijcke/
Onder tvolck brenghen voort/
En de heuuelen desghelijcke/
Dat recht Heer na v Woort.
Hy sal die by dat recht bewaren/
Die met noot zijn ghequelt.
End wtroepen diese beswaren/
Met cracht ende ghewelt.
* Van een yder der ondersaten/
Sult ghy steedts eer ontfaen/
So langh als de Son en de Mane
Sullen schijnen voort aen.
Hy daelt als de reghen bequame/
Opt velt aen elcken cant/
End als de dauw seer aenghename
Op dat verdorde landt.
* Onder zijn Rijck/sullen schoō bloeyē
Die goede menschen al.
In paeys sullen sy so langh groeyen/
Als de Maen schijnen sal.
Van deen Zee strecke zijn Rijck ghe- (presen
Tot dander Zee bekent.
Van Euphrates salt verbreydt wesen
Tot aen des Werelts endt.
* Hem sullen met gebonden handen/
Moorē vallen te voet /

Oock sullen cussen zijn vyanden/
Waerde met groot ootmoet
Die int Meyr heerschen/ en d'Eylanden/
Sullen gheschenck doen reyn/
D'Arabers sullen met verstande/
Tselue doen al gemeyn.
PAVSE.
Alle Coninghen sullen tsame/
Hem aenbidden met een/
De Heydnen sullen zijnen Name/
Prijsen groot ende cleen.
Hy sal den armen tsijner baten/
Verlossen die nu schreydt/
End helpen hem die is verlaten/
Wt zijn ellendicheydt.
* Hy sal den armen en den cleenen/
Ghenadich sijn en goet/
Den ghenen die schreyen end weenen/
Wert hy vriendlick en goet.
Hy salse voort ghewelt bewaren/
End voor bedroch seer quaet/
Hy sal oock tbloet sijner dienaren/
Hoogh achten vroech en spaet.
* Den armen sal hy oock wtgheuen/
Dat Arabische gout/

Sy sullen hem alle haer leuen/
Dienen tsaem met eenvout/
Dat coorn sal ouervloedich wesen/
Tvelt vol zijnd ouer al/
Ghelijck de boomen hooch ghereesen/
Des Libans ruysschen sal.
* Dan sullen bloeyen in de steden/
Borgher ende coopman/
Sy sullen toenemen in vrede/
Ghelijck tgroen gras voortaen.
Des Conincx naem sal bekent blij- (uen/
Elck sal dies doen vermaen:
Sijn roem sal so langhe beclijuen/
Als Son en Mane staen.
* Der Heydenen alle gheslachten/
Werden hem onderdaen:
Sy sullen hem gheluckich achten/
En prijsen hem voortaen.
Sprekende: Gheloeft sy de Heere/
Des volcks van Israel/
Die int wercke is wonderlick seere/
Ja hy en niemant el.
* Heerlick geloeft werd zijnen Name
Tot inder eewicheydt/
De landen moeten vol sijn tsame
Van zijner heerlickheydt.

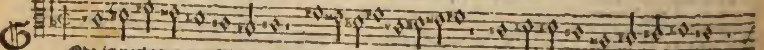
Ghebedt.

HEmelsche Vader/ Autheur van alle salicheydt/ghy die weet/hoe dat wy tot desen teghenwoordigen tijt toe hebben verdruckt ghewéest/onder de slauernye van Satan/de vyandt van alle rechtveerdicheydt ende gerechticheyt: wilt door uwe hooghe macht/oprechten ende bevestighen het rijcke van uwen Sone Jesum Christum/op dat hy door den Scepter van zijn Woort/ouer ons so regiere/dat wy (ons seluen ende de Wereldt verloochenende) hem eewichlick in alle vreese ende ootmoedicheydt moghen dienen. Amen.

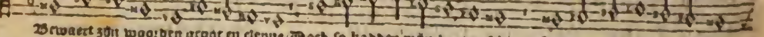
Den LXXIII. Psalm.

Dauid leert dat de voorspoet der Godloosen ende de benautheyt der Godsalighen/de ghelooviighe niet en behoorde te bewegen: Maer datse voorder behoorden te sien/te weten/op God. Sulcx doende/sullen sy bevinden/dat de Godloose als roock vergaen: Ende dat de Godsalighe comen tot de eewighe salicheydt. Daerom besluyt hy/dat hy God vastelick aen hanghen wil.

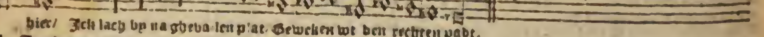
Dese Psalm is seer troostelick teghen alle aenvechtinghen deser wereldt.

God is nochtans troostlick en soet/Israel/ oock yderman goet/Die met een hert en ghemoet reyne/

Bewaert zijn woorden groot en cleyne/Doch so hadden mijn voeten schier/ Gestruyckelt wt mynen wech

hier/ Ick lach by na gheuallen plat/ Geweken wt den rechten padt.

* Verdroot my seer dat ick aensach
Der boosen spoet menighen dach:
Ick conde seer swaerlick ghehinghen/
Haer groot gheluck in allen dinghen.
Want sy staen niet in stoodts ghevaer/
Maer sy blijuen vastlick een paer/
Fijn ende ghesont sy voort gaen/
Als paleysen verciert sy staen.
* Als ander menschen zijn gheplaecht

Sy blijuen vry end onuersaecht/
Als ongheluck coemt ouer allen/
Sy gaen daer gheen slaghen en vallen.
Dies is haer trotsen groot gheacht/
Een costelick dinck heet haer dracht:
Datse met ghewelt hanghen aen/
Moet goet heeten end wel ghedaen.
* Haer ooghen puylen seer hoogh op/
Wt haren vetten dicken cop:

Sy gaen strecks om met sulcke treecken
Als sy voornemen en bedencken.
Sy brenghen alle dinck tot niet/
En roemen van quaet en tverdriet/
Datse den vromen doen/ dies sy
Vael na trotselick spreken vry.
(1.) PAVSE.
* Sy stecken stoutlick den mont heel
Nae den Hemel/ en spreken sel:

aer tonghe wtert (doch cleyn van
weerde).
elt valschelick over die gantsch eerde.
Dies strupckelt Gods volck eñ halt/
n twijffelt in sulck een ghestalt:
Men schenckt hem / end het drinckt
met leydt/
ls water al dees teghenheyt.
Sy spreken vermetelick seer/
ond oock wt synen throon de Heer
hus doen aensien ende bemercken?
ond God acht nemen op ons wercké?
Dit zijn de Godloosen seer quaet/
och nochtans dat het hen wel gaet/
n datse werden sadt en rijck/
ier op aerden alle ghelijck.
Salt om niet zijn dat myn siel heeft/
uitratselick end wel gheleeft?
eb ick om niet in allen standen/
Met onschult gewasschë myn handen?
Heb ick vergeefs ghetweest ghequelt/
s al myn smert als niet ghetelt?
s myn crups (dat allen stonden/
Op toequam) niet weert bevonden?
Maer wildick met sulck ouerstant
preken? Ick sond sondighen/ want
ck moest verdoemen en beswaren/
l v kindren Heer die oyt waren.

Daerom heb ick arbeyt ghedaen/
Om dit stuck eens recht te verstaen/
Doch het blyft my voor ende naer/
Schier onbegrijpelick en swaer:
* Tot dat ick in dat heylichdom/
Uwes Tempels Heer ginck alom:
Dan cond ick den wtganck aenschou-
wen/
Der Godloosen met groot benouwen.
Daerom wandelen sy voorwaer/
Op eenen platten wech eenpaer/
Daer van sy ghestoort zijn terstont/
End varen haest ter hellen gront.
(2.) PAVSE.
Dan is verwondert yderman/
Datse soo haest comen daer van/
En soo tot niet werden gheslaghen/
Te grond met schricken end vertza-
ghen.
De schijn haers rijckdoms haest ver-
gaet.
Sy zijn veracht en seer versmaet/
Ghelijck als een droom onghewis
Vergaet alsmen ontwaket is.
* Doch ginck my sulcx seer na altijt/
Het quelt/ end maeckte my vol spijt/
Ja t'heeft my de nieren doorsteken/
Veel harder dan ick cond wtspreken.

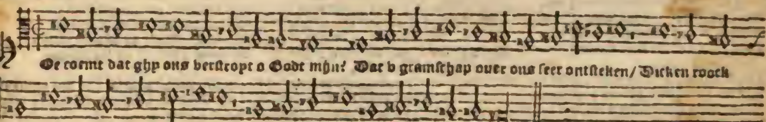
Ick was weetlus in sulck verdriet/
Ja ick was by my seluen niet/
Maer als een calf onwijs en bodt/
Als ick so morde teghen Godt.
* Nochtãs wat my Heer wedervaert/
Ick hangh v aen zijnde beswaert/
Want in tijden dat my benouwet/
Met v handt ghy my onderhouwet.
Ghy ghelept my na uwen raet/
Trouwelick Heer myn toeverlaet/
Tot dat ick syn werde ghebracht/
Ter eeren Heer door uwe cracht.
* Als ick dan v heb O Heer myn/
Soud daer yet anders myn God zyn?
Soud ick erghens groot ofte cleyne/
Een God hebben dan v alleyne?
Maer ick werde nu gants versmacht
Myn hert verliest alle zijn cracht/
Doch ghy zijt Heer myn troost gheheel/
Myn voorsicht/myn toevlucht/myn erf-
* Want sy die van v wyckë af/ (deel.
Sullen vergaen en zijn als caf/
Sy sullen voor v niet verdiuen/
Die valsche Godtsdiensten bedrijuen.
Tot v Heer wil ick houden my/
En mynen toevlucht nemen bij/
Dat is my t'beste dies ick sal.
Altijdt melden v wercken al.

Ghebedt.

O Godt vol van saechtmoedicheyt ende goedertierenheyt/ gheeft ons de gratie dat wy nemmermeer soo hatich ende nydich en zijn op den voorspoet van de boose menschen/ dat wy verdolen souden van den rechten wech: maer dat wy meer ende meer moghen versekert zijn van uwe goetheyt ende voorsienicheyt/ op dat alle onse meyninghe sy ewichlick met v vereenicht te wesen/ door uwen eenighen Sone Christum Jesum onsen Heere. Amen.

Den lxxiiij. Psalm.

De Kercke Gods gantschelick verwoest zijnde/ claecht met desen Psalm/ Dat God van haer ghewecken is/ Bidt oock n quijtscheldinghe harer sonden/ ende verlaet haer op de cracht Gods die hy voormaels wt liefden synen volcke be-esen heeft: Ende voor namelick op de beloftenisse door de welcke God Abrahams saet tot zynen kinderen aenghe-omen heeft.

Uwes volcx dat ghy hebt verworuen reyn
Ghedenckt doch eens/ end v erfdeel bevrijdet/
Ghedenckt des berchs Sion/ die nu angst lijdet
Dien ghy verlost en ghecocht hebt alleyn.
Staet op Heer/ en gantschlick te neten doet/
Den hoop der godloosen vyanden tsamen/
Die moetwillichlick sonder hen te schamen/
V huys wreedelijck treden onder voet.
Daer v wercken voortijts waren vertelt/
Daer hoortmense brullen end wreedlijck tieren/
Haer schandlijcke teeckenen en banieren/
Hebben sy daer opghericht en ghestelt.
Een yeder van hen arbeydt nu met vliet/
Om uwen heylighen Tempel te verderuen/
Met bijlen sy euen houwen en keruen/
So sulcx in eenen grooten bosch ghescjiet.
T'heerlijck Schutwerck wtgesneden so wel/
Twelck een cieraet ws huys was onderwijlen/
Hebben sy met Houmessen en met bijlen/
Onstucks ghehouwen end verwoest seer fel.
Sy hebben oock met den viere verbrant/
V heylich huys/ twelck seer hooch was verheuen/
Sy hebben oock ontheylighet daer neuen/
Verdoruen/ ia ghemaeckt slecht als dat landt.
Haest spreken sy: Laet ons dees worghen al/
Sy hebben oock met herten seer moordadich/
V heylighe plaetsen wreet end onghenadich/
Verbrant/ end ouer al ghebracht ten val.
(1.) PAVSE.
Ach wy sien gheen teeckenen meer voortaen.

Uwer gunst/ de Propheten ons ontbreken/
Niemandt wilt voor ons/ noch strijden noch spreken/
Wanneer sal uwen toorn van ons doch gaen?
Hoe langhe sult ghy noch dulden O Heer/
Dat de boos uwen Naem so sullen schenden/
Sal oock dat lasteren nemmermeer enden
Daer met sy uwe cracht bespotten seer?
Hoe coemt dat ghy uwe handt so stil houdt/
End ouer ons v rechte handt niet strecket/
Nochtans ist noot dat ghy die noch eens trecket/
Wt den schoot/ ter hulp uwes volckx benout
Ghy zijt doch myn Coninck van ouder tijdt/
Die my wilt en cont openlijck bewaren/
Als my swaren noot hier is wedervaren/
Ghy hebt my duysentmael daer van bevrijt.
Ghy hebt ghedeylt dat Meyr door uwe cracht/
Die schrickelijcke Draken hebt ghy verslaghen/
So dat wy die watercanten vol saghen/
Van monstren die ghy Heer hadt omghebracht.
Ghy slaet den Walvisch Heer met crachten doot/
Den volck in die woestijne tot een spijse/
Ghy bregt ooc voort gantsch op een nieuwe wijse
Waterfonteynen wt steenrootsen groot.
Ghy stilt de vloet der waterstroomen breet
Dach ende nacht hoore v toe desghelijcken
Die Son en die sterren sonder afwijcken/
Hout ghy in ghewissen ganck met bescheet.
Die lantpalen hebt ghy ghestelt alleyn
Ouer die gantsche weerelt Heer almachtich/
Den Somer heet/ Winter en dat yss crachtich.

Zijn uwer handen wercken al ghemeyn

PAUSE.

† Ghedenckt Heer hoe uwe vyanden fel/
V eer verminderen en boosliick scheyden/
Hoe dat wildt mich volck aen allen eynden/
Uwen Naem schoon lastert met zijn opitel.
† Wilt desen wreeden overgheven niet/
Wile siel uwes Tortelduyfkens demoedich
Wilt oock niet eewich verghten Heer goedich
V arm volck twelck men nu troosteloos siet.
* Ghedenckt Heer aen v opgerecht verbondt
Dewijl t'aertrijck so hart is onderdruckt/
En dat het onder tghewelt en last bucket/
Der boosen die veel zijn tot deser stont.
† Laet uwen armen knecht niet beschaemt zijn/
Maer gheeft hem veel eer oorsaeck om te singhen/
Van uwen naem/ dat sy moghen ontspringhen
Die benautheyt lijden met smert en pijn.
† Heer voert v saeck wt/ van den slaep opstaet/
End wilt dees groote smaetheyt niet verghten/
Die v daechliick met spotten wert verweten/
Van dit volck twelck uwen naem steedts versmaet.
† Dat bitter roepen en tieren aenhoudt/
Der vyanden die gantsch wtsinnich rasen/
Haer schreyen vol van hoochmoet opgheblasen
Wert langr so grooter/ end vaert altijt voort.

Ghebedt.

Barmhertighe Vader/ al ist dat ghy rechtveerdighe oorsake hebt om ons te straffen/ overmidts dat wy onse profijt niet en hebben ghedaen met de weldaden die ghy ons tot noch toe bewesen hebt: Nochtans acht nemende op de heerlickheyt van uwen heylighen Name/ die door de boose menschen/ ende versmaders ghelastert wort/ en onttrect ons v gratie niet/ maer ghedenckt het verbont dat met onse Vaders gemaeckt is/ en staet ons by om der aenneminghe wille/ die door uwen seer beminden Sone Christum Jesum bevestcht is Amen.

Den lxxv. Psalm.

David looft hier de voorsichticheydt Gods/ daer door dat hy de gheheele Werelt regeert/ ende alle dinck doet in ghe rechticheyt: Hy wederleyt oock den hoochmoet aller Spotters ende Werelts kinderen.

Wy dancken v God end Heer Wy prijsen v wercken al: Want die roem uwes Naems sal/ Ons by zijn langs so meer/ End wy sullen singhen claer/ V daden seer wonderbaer.

Als daer coemt mijn tijdt bequaem/
Ick sal richten rechtelick:
Dat Aerdrijck smelt gantschelick/
Met de Inwoonders al tsaem/
Maer zijn pilaren niet cleyn/
Onderhoud ick vast alleyn.
† Ick sprack de hovaerdigh aen/
Die coemen sonder verstant:
Verheft v niet hier int Landt/
Wilt op v gewelt niet staen:.
Steeckt uwen hoorn onbeschaemt/
Niet hoogher op dan t'betaemt.
† Oost noch West/ noch oock dat Noort/
En maken al tsamen niet
Dat de mensch alsoomen siet/
Wert so seer ghetrocken voort:
Maer van God wert verhoocht deen/
En dander ghemaeckt seer cleen.
† In Gods handen is een kop/
Vol ghemaect met stercken wijn/
Hy sal daer wt schencken fijn.
Zijn kindren: doch den grontsop/
Sullen al de boos' onreyn/
Tsamen wtdrincken ghemeyn.
† Ick sal dan noch met ghesanck/
Des Gods Jacobs wercken schoon/
Verbreyden met soeten thoon.
En der boosen hoorne cranck
Breken Maer de vrome goet/
Werden gheeert in voorspoet.

Ghebedt.

O God/ die heerschappye ende gouvernement over de gheheele werelt hebt/ gheeft ons de gratie/ dat wy eewichlijc mogen uwen Naem grootmaken/ onderhoudt v heylige Kercke/ datse niet verwoest en werde: bedwingt de stoutichept ende vermetenheyt der Hoochmoedighen/ stort v gramschap over de Versmaders van uwen woorde: op dat/ als de Boose sullen vernedert wesen/ ende de Rechtveerdighe verheven/ een yeghelijc v eere/ lof ende glorie geve door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den lxxvi. Psalm.

Dit is een dancsegginghe/ dat Godt zijn Kercke beschermt ende bewaert heeft/ ende in sonderheydt dat hy zijn wonderlijcke cracht ghethoont heeft/ teghen de vianden die so sterck ende wel toegherust waren.

God is in Judea seer wel Bekent end over al vermaert: Zijn Naem en cracht in Israel/ Zijn ghe roemt en gheopenbaert; In Salem end tot Syon schoone/ Staet dat huys fijn van zijner woone.

† Daer sternen dat hy breect seer cleen/
Crachtlick den boogh en pijlen tsaem/
Schilden/ sweerden end ooch met een/
Den crijch met zijn Rusting beqnaem/
En thoont dat hy meer sy te duchten/
Dan men de straetroovers moet duchten.
† Slapende zijn de stoute saen/
Berooft haerer goederen groot/
De crijghers die op haer cracht staen/
Laten vallen de handen bloot.
Uwen toorn doet haest in slaep vallen/
Peerden end waghenen met allen.
† Ghy zijt verschrickelijck gaer seer/
Ghy O mijn Godt en niemant el/
Wie sal voor v bestaen O Heer/
Wanneer ghy thoont v gramschap fel?
Als ghy v oordeel hebt ghegheven/
Moet dat Aerdrijck schricken en beven.
† Dan stont ghy op/ end hebt verconde/
V oordeelen/ en ghemaeckt vrij/
De ellende ter selver stont/
End hebt die ghetroostet seer blij:
Als de menschen teghen v strijden/
Ghy behaelt eer aen allen zijden.
† Ghy sult ombringhen tgantsche rot
Der woedender boosdaders quaet:
Elck doe beloften onsen Godt/
End volbrenghe die met der daet/
Doet sulcx ghy die daer woont beneven/
Des Heeren wooningh hooch verheven.
† Brenght God gaven/ die vreeslick is/
End wreeckt zijnen smaet ende schandt:

Ja hem die door zijn cracht ghewis/
Den Coninghen neemt haer verstandt/
Die schricklick is en groot van weerden/
Allen Coninghen op der eerden.

Ghebedt.

HEere Godt/ ghy die v gheopenbaert hebt den volcke van Israel/ ende ons noch opentlicker/ door uwen Sone Christum Jesum: thoont ons meer ende meer v gonste ende goethept: breket de cracht ende doet te niete de raden van onsen vianden/ ende verlost de arme bedruckte menschen/ op dat wy altijts uwen lof singen ende dat alle menschen verstaen mogen/ dat ghy alleene zijt/ wien dat alle Coninghen ende Princen/ jae alle Creaturen eere ende ghehoorsaemheydt schuldich zijn. Amen.

Den lxxvij. Psalm.

In desen Psalm werden alle gheloovighe gheleert haren toevlucht tot God te nemen in alle teghenheyt/ ooch de goetdaden te bekennen/ die hy altijt aen zijn Kercke bewesen heeft: Op datse daer door te meer versekert werden/ dat hare ghebeden (die sy tot God doen) niet crachteloos zijn en sullen.

IIck heb mijn stem opgheheuen / En mijn schreyen daer beneuen Tot v Heer/ en na v Woort Hebt ghy my voormaels verhoort/ In mijnen noot en benouwen/ Stont op v al mijn betrouwen / Ick heb mijn handen Heer goet / Tot v ghestreckt met demoet.

* Mijn siel in dit groot verlanghen/
En wilt gheenen troost ontfanghen/
Ja als ick aen v denck Heer/
Bedroeft ben ick des te meer.
Al heb ick van gantscher herten/
Ghebeden in angst en smerten/
So blijft doch mijn hert eenpaer/
Vol benautheyts end angst swaer.
* Ghy hebt my O Heer ghenadich/
Wacker ghehouden ghestadich/
Ick ben so crachteloos daer van/
Dat ick schier niet spreken can.
Als ick met druck ben doorsneden/
Ghedenck ick des tijts voorleden/
D'oude Jaren dach en nacht/
Werden van my ouerdacht.
* Wat schoon lieflick spel der snaren/
Can wt mijnen sin niet varen/
Mijn hert vol smerten voorwaer/
Ghedacht daer aen voor en naer.
Daer na tracht ick tallen stonden/
Of ick dat eynd mochte doorgronden/
Deses dincks en dat verstaen/
Dies dan dach ick so mijn clacht aen.
* Sal ons God altijt verstecken?
Is hy gantsch van my ghewecken?
Is my nu in eewichheydt/
Gheen ghenade meer bereydt?
Sal Gods goethept hooch ghepresen/
Hier met nu gantschlick wt wesen?
Sullen zijn beloften fijn/
Hier met gantsch ten eynde zijn?
* Heeft God eenpwaert gaer vergeten/
Sijner goethept onghemeten?
Gaet nu zijne toornicheydt/
Bouen zijn barmhertichept:
Alsulcks sprack ick tot dien tijden/
Mijn God wil dat ick sal lijden/
Hy heeft verwisselt zijn handt/
Die my voortijts gaf bystandt.
* Daer na werd ick oock indachtich/
Der wonderdaden Gods crachtich/
Die hy voormaels heeft ghedaen/
Deser deed ick oock vermaen.
Maer als ick so ginck aenmercken/
Sijn heerlicke wonderwercken/
End al zijn daden groot en cleyn/
Dan sprack ick by my alleyn:
* O God heylich zijn v weghen/
Niemandt can v spreken teghen/
Waer isser die eedt ofte wijdt/
Een alsulck God als ghy zijt?
Ghy laet uwe daden blijcken/
Door v macht niet om bezwijcken/
Ghy doet de Heydnen vol pracht/
Onderbinden uwe cracht.
* Ghy hebt door v hant almachtich
V volck verlost/ Heer/ so crachtich/
De kindren des Jacobs goet/
En des vromen Josephs bloet.
Uwe vrees is Heer ghecomen/
Ouer al de Waterstroomen/
Door v Maiesteyt terstondt/
Beefde Heer de diep afgrondt.
* De wolcken seer dicht ghesloten/
Hebben water wtghegoten/
En des donders groot ghelupt/
Streckt hem inden wolcken wt.
De vyerstralen hen wtspreydden/
Donderslaghen hem wtbreydden/
De blixem met den schijn fel/
Ontstack tgantsch Aertrijcke snel.
* Den Aertbodem sachmen beuen/
En ghy gaeft eenen wech euen/
Doort Meyr tot ws volck oorboor/
Daer gheen voetpadt was te voor.
Ghy leydet v volck bequame/
Als een kudde Schapen tsame/
Door Moses end Aarons handt/
In dat schoon beloofde Lant.

Ghebedt.

EEwighe God/ alleene de toevlucht van de arme mistroostighe menschen/ verhoort ons bidden ende versoecken/ noch en vergheet niet ons barmhertichept te doene. Doet ons oock de gratie dat wy so ouerdencken uwe wonderlicke wercken/ die ghy eertijts uwen volcke ghedaen hebt/ dat wy meer ende meer moghen bevesticht wesen/ in de versekertheyt van uwe goethept/ door de welcke ghy ons wt uwen goeden wille onuerdient voor uwe kinderen aenghenomen hebt/ door uwen seer beminden Sone Jesum Christum onsen Heere. Amen.

Den lxxviij. Psalm.

Dese Psalm bewijst Gods groote genade/ daer door hy Abrahams zaet tot een Erfdeel vercoren heeft. Daer na strafe hy de ondanckbaerheyt deses volcx/ dwelck altijt God wederspannich gheweest is ende zijn weldaden veracht heeft. Eyndelick hy loeft Gods barmhertichz/ om dat hy alles ons dat rijcke Dauids te rechte ghebrocht heeft na zijn belofteniste.

MIjn volck wilt nu mijn leering aenhooren/ Neycht v verstant/ Wilt open doen v ooren/ Verneemt mijns monts schoon end heerlicke reden. Van my werden Godes wercken beleden/ Van zijn grootdaden wil ick doen vermaen / Die onse Godt hier voormaels heeft ghedaen.

* De daden die ons voortijts zijn vermondet/
Die ons ons grootvaders hebben verconden/

Dat sy de kindren oock wisten al voren/
Die noch na hen souden werden gheboren:
Op datse wisten den roem/ en de cracht/
End wercken groot onses Gods hoogh gheacht.
* God heeft in Jacob zijn verbondt ghegheuen
End in Israel zijn gheset ghedreuen
Dat onse Voorvaders hen souden keeren/
Om van gheslacht tot gheslacht die te leeren:
Op datse den kindren claer ende bloot/
Vercondighen des Heeren wercken groot.
* Op dat s' op God alleenlick mochten bouwen/
Zijn groote wercken vastelick onthouwen/
En zijn wetten bewandlen en beleuen:
Niet als haer Vaders die waren begheuen
Tot moetwille met een hert erch en fel/
En teghen God steeds gheweest zijn rebel.
(1.)
* Suict is in Ephraim seer wel ghebleken/
Die inden strijdt van Godt zijn afgeweken:
Of sy schoon met boghen gewapent waren/
End int schieten constelick wel ervaren.
Want sy hielden niet des Heeren verbondt/
End verworpen zijn Wet tot aller stondt.
* Sy hebben des Heeren schoon wonderwercken/
Die sy hebben connen sien en selfs mercken/
Vergheten end veracht wt boosen gronden/
Ja die sy ghesien hadden en bevonden/
In Egypten/ end in dat veldt Soan/
Die haer grootvaders selfs daer saghen an.
* Hy deeldet Meyr en oock de waterstroomen/
En liet al zijn volck drooghs voets daer door comen/
T'water bleef als mueren vast in zijn stede.
Door een Wolcke leyd hy t'volck s'daechs met vrede/
En snachts door een Columne viers seer claer/
Om zijn volck te leyden sonder ghevaer.
* God brack de Steenrotzen door zijn cracht spoedich/
Op dat zijn volck mocht drincken overvloedich/
In de Woestijne/ daer hy wt den steynen/
End wt den Klippen voortbracht de Fonteynen/
En gaf t'water met sulcken overvloet/
Dat daer stroomen liepen des waters soet.
(2.)
* Doch sy hebben al t'saem ghedaen veel sonden/
En Gods toorn verwect tot dien stonden
Sy hebben hem versocht na hare wijse
Inde woestijn. en daer gheheert met spijse/
Na haren lust versaedt te zijn wel seer:
Sy murmureerden so teghen den Heer.
* Soud God (seyden sy) ons in dees woestijne
Den disch connen decken met spijs end wijne?
Wt den gheslaeghen steen die stroomen drongen/
En die wateren seer haest daer wt spronghen.
Soud God ons hier connen gheuen ons broot
End ons spijsen met vleesch in desen noot?
* Daerom als God dees blintheyt ginck aenmercken/
Wert hy seer gram/ en wilde haer niet stercken:
Terstondt sachmen een groot vier haest ontsteken/
Ouer dat saet van Jacob/ die afweken/
Hy verderf de kinders van Israel/
Om dat sy op hem niet betrouden wel.
* Want daer sy sulcken noodt hebben beseuen/
God hadde den wolcken ghebodt ghegheuen/
En den Hemel ontdaen int openbare/
Hy reghende t'Manna der gantscher schare/
Soo dat sy zijn ghewordden tot dier stadt/
Des Hemels broots gheheel vol ende sadt.
(3.)
* Die sterflicke mensch daer zijnde ghezeten/
Heeft van dat broot der Enghelen ghegheten/
Dies is hy haest sat gheweest bouen maten/
God heeft de winden seer sterck waeyen laten/
Den eenen wt den Zuyden door zijn cracht/
Den andren heeft hy wt Oosten ghebracht.
* Daer na heeft hy dat vleesch van smake goedich/
Ghereghent wt den Hemel ouervloedich:
En ghelijck des zants veel is in ghetale/
Gaf hy hen voghels teten al te male:
Die vielen op den legher ouer breydt/
In den tenten hebben sy dis bereydt.
* Soo wiert deser hoop swaerlick om te laden/
Seer vol zijnde met dees' spijs ouerladen/
Haren lust coelden sy op deser wijse:
Doch sy aten noch steets van deser spijse
Ja hadden noch euen tot deser stont/
T'vleesch tusschen den tanden in haren mont.
* Als God gram wiert en dit volck liet verderuen/
En die voornaemst onder hen oock liet steruen/
Is haestlick storuen die voornaemste seere:
Doch heeft dese boos aert God haren Heere/
Voort aen vergramt/ en zijn eere gherooft/
En zijner wonderwercken gheen gheloofd.
(4.)
* Daerom zijn sy ghestoruen in ellenden/
End hebben haest haren tijt moeten enden/
Dies als sy sulcks onder malcander saghen/
Begonden se na God den Heer te vraghen/
Een yder heeft vroech/ ja voor den daechraet
Ghesocht Gods ghenaed in sulcken staet.
* Dan bedachtense dat God int benouwen
Een toevlucht is/ daer op men mach vertrouwen/
Die door zijn cracht en stercke wonderdadich/
Die verlost die hem betrouwen ghestadich
Maer sy huychelden steets met haren mont/
Haer tongh sprack niet dan leughen inden gront.
* Met herten wilden sy God niet aencleuen/
In zijn verbont zijn sy oock niet ghebleuen/
Doch so ghenadich is die Heer bevonden/
Dat hy hen vergaf haer schandlicke sonden/
Hy keerde zijn gramschap groot van hen af/
En stilde dickwils zijnen toorne straf.
* Hy bedachte dat haer swacke natuere
Niet anders dan een vleesch was t'elcker ure/
End als een winde die voorvliecht sonder keeren.
Hoe dickwils hebben sy den Heer der Heeren/
Tot toorn verwecke en seer bedroeft ghemaeckt/
In de Woestijne die van hitten blaeckt.
(5.)
* Dit volck om God te terghen gaer gheneghen/
Heeft hem versocht altijt end aller weghen/
Ja heeft willen meesteren tallen tijden/
Den heylighen Israels sonder myden:
Niet denckend aen zijn handt daer door dat sy/
Van haren vyanden ghemaeckt waren vry.
* Hy heeft hen wonderteeckenen ghegheuen/
Die hy in Egypten hadde bedreuen:
In Soan heeft hy zijn daden vermeeret/
Daer hy het water haest in bloedt heeft verkeeret/
Die beken waren bloet/ dies met verdriet/
Verginck t'volck/ en conde sulcks drincken niet.
* Dan sandt hen God wormen boos bouen maten
Diet al/ ja selfs tot inden bedden aten:
Vorsschen plaechden hen oock aen allen zijden/
In den vruchten moesten sy schaden lijden/
Van den rupsen diese hebben ghequelt/
Die sprinckhanen verdoruen t'gantsche velt.
* Haer wijngaert wiert met den haghel gheslaghen
Ouer die vijchboomen vielen veel plaghen:
Met haghel is al haer vee omghecommen/
T'vier verteerde die cudden oock alommen.
Summa/ hy heeft ouer hen in tghemeen/
Zijnen toorn groot wtghestortet met een.
* Hy liet se seer straffen in allen saken/
Door d'enghelen die bereyt zijn ter wraken.
Hy maeckte plaets' in sijn gramschap seer crachtich/
Niemant en verschoonde de Heer almachtich/
Haer vee/ ja sy selfs storuen seer verbaest/
Door die pestilentie met der haest.
(6.)
* In Egypten waren seer snel verdoruen/
De eerstghebornen die haestlick storuen/
T'verraderisch gheslacht van Cham ghebooren/
Heeft God ommeghebracht in zijnen toren:
Dan track sijn volck wt als schapen seer goet/
Die hy heeft inde woestijn opghevoet.
* Hy leyde t'volck seckerlick tot dien stonden
Die Zee heeft al die vyanden verslonden/
Zijn volck wilde hy so den wech bereyden/
End hem tot haer erfgoet seer schoon gheleyden/

Tot den heylighen berch dien hy hem gheert/
Dien hy door zijnen arm verworuen heeft.
* Die volckeren heeft hy voor hem verdreuen/
End haer lant seer vruchtbaer oock in ghegheuen/
Den stammen Israels als domuersaechde:
Doch sy versochten hem/ twelck hem mishaechde/
Sy hebben tsaem den Heer vergramt eenpaer/
En niet ghehouden zijn gheboden claer.
* Volghende der voorvaderen ghebreken
Als verachters zijn sy van God gheweken/
Sy waren ghelijck loose boghen alle/
Door afgoden zijn sy ghebracht ten valle/
Waer door de zeloersche Godt wiert verstoort
En ghetercht/teghen zijn ghebodt end woordt.

(7.)

* Want als God began haer boosheyt te mercken/
Hy creech een mishaghen van haren wercken/
End wiert toornich ouer zijn huysghenooten
Dies hy tot Silo zijn huys heeft verstooten/
Ende zijn wooninghe verlaten gaer/
Daer hy ghewoont hadde so menich iaer.
* Darche des verbonts quam in vremde landen/
End haer heerlicheydt tot haren vyanden/
Zijn volck wiert van donbesneden ghevanghen/
Te vier en te sweerde niet om verstranghen/
Also was God vergramt gantsch en gheheel/
Ouer Israel zijn ghelieft erfdeel.
* Tvier nam haren ionghelingh en dat leuen/
Die maechden zijn steedts onghetrout ghebleuen/
Een saem bedruckt heeft mens alleyn bebonden/
Door tsweert zijn ghedoodt de Priesters vol wonden/
Veel Weduwen in desen swaren tijdt/
En hadden om treuren schier gheenen tijdt.
* Maer ghelijck een dronck mensch hem van opmaket/
Als de wijn wel verteert is end ontwaket
Die seer luyd tiert en maeckt een seltsaem wesen:
Also is oock onse Godt opgheresen/
En stortt tachterdeel der vyanden quaet/
Twelck hen een eewighe schand is en smaet.

(8.)

* Hy versmet thuys Josephs des wtuercoren/
En den stam Ephraims in zijnen toren:
En nam Juda dat zijn huys daer soud wesen/
Op Zion den berch van hem wtghelesen/
Daer hy zijn wooningh ende zijnen throon/
Heeft opgherecht seer cierlijck en seer schoon.
* Zijn wooninghe heeft God de Heer ghepresen/
Voor eewichlijck seer wel ghegront mits desen/
So vast als daertbodem staet nu ten tyden:
End wt zijn volck vercoos hy met verblijden/
Dauid zijn knecht/ daer hy die schaepkens cleyn/
Ghehoedet heeft op tvelt int groene pleyn.
* God nam hem daer hy de Schapen moest weyden/
En beval dat hy tvolck soude ghe leyden/
End Israel zijn erfdeel wel bewaren/
Twelck ghedaen heeft Dauid zijn trou dienare.
Hy heeft dat volck met verstant end wijsheydt
Gheregeert/ en ghevoet in heylicheydt.

Ghebedt.

HEere God/ die door de grootheyt van uwe weldadẽ/ niet op en hout van ons te verwecken om v te dienen eñ eeren: ende nochtans onse boosheydt ende ondanckbaerheyt is sulcx/ dat wy v niet en bewijsen de ghehoorsaemheyt diennen v-schuldich is/ en wilt v gramschap teghen ons niet ontsteken: maer door uwe barmherticheydt alle onse sonden wt doende/ soo hebt medelijden met de schapen van uwer weyde: de welcke ghelost zijn door tbloedt van uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den lxxix. Psalm.

Hier claecht hy ouer de verwoestinghe Jerusalems/ die door de Assiriers ghesthiet is/ Eñ noch eens onder Antiochum teghen den welcken hy Gods hulpe begheert.

DE Heydnen zijn in v Erfdeel geuallen/ Sy hebben ontheylicht onder hen allen/ Den Tempel schoon/ En daer toe afghelcopen Jerusalem/ Ja gemaect tot steen hoopen. De lichamen daer naer/ Uwer knechten eerbaer/ Den Crayen sy voor stelden/ Tvleesch uwer knechts goet/ Wierpen sy met hooghmoet/ Den dieren op den velden.

* Sy hebben Heer uwe knechten verstooten/
En tbloet rontsom Jerusalem vergoten/
Als water claer/ het walckt cleyn is van weerden
Niemant heeftse draghen willen ter eerden.
Wy sijn een spot en smaet/
Onsen nabueren quaet/
Sy schimpen seer vermeten/
En spotten sonder ent/
Sy die ons zijn ontrent/
Met wooninghe ghesceten.
* Ach hoe langh sult ghy noch o Heer ghepresen/
Op ons alsoo vergramt ende verstoort wesen?
Hoe lang sal noch uwen toorn zijn ontsteken
Als een vier/ twelck men met cracht siet wtbreken?
Stort uwen toorne swaer/
Ouer tvolck dat voorwaer/
V niet wil kennen Heere/
Die Conincrijcken tsaem/
Slaet Heer die uwen Naem/
Niet aenroepen met eere.
* Sy hebben schier Jacobs huys gantsch vereten/
En zijn nacomelinghen al verbeten/
Zijn wooninghen oock ghewopen te gronde/
Ja gantsch verwoest/ als blijckt tot deser stonde/
Wilt Heer ghedencken niet/
Der sonden die ghesch iet/
Voor v zijn in voortyden/
Haest v Heer coemt doch voort
End helpt ons na v Woort/
Want wy zijn in groot lyden.

PAUSE.

* Helpt ons Heer ghy sijdt ons toeuflucht alleyne/
Op dat gheeert werd uwen Name reyne/
Verlost ons end wilt ons tsamen verghenen
Ons sonden door v goetheyt hoogh verheuen.
Datmen tot uwen spot/
Niet segh waer is haer God?
Die boose wilt benouwen/
End wraeck ouer al doet/
Van uwer knechten bloet/
Dat wyt mogen aenschouwen.
* Laet tot v comen dat suchten en claghen
Der gheuer die in banden zijn gheslaghen/
Laet die vry zijn/ schenckt hen O Heer dat leuen/
Die tot der doot gheeyghent zijn en beuen/
Onsen nabueren fier/
In haren schoot wilt schier/
Senen dobbel verghelden/
Den smaet ende die blaem/
Daer met sy uwen Naem/

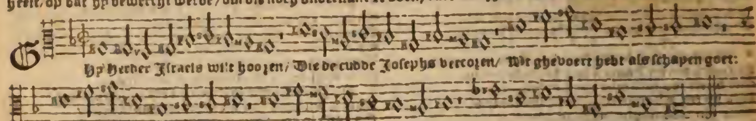
Steedts lasteren en schelden.
† Dan sullen wy die schapen uwer weyden/
End v volck zyn/ met blyschap groot wtbreyden/
Uwes Naems eer/ oock werden uwe crachten
Altydt vertelt van gheslacht tot gheslachten.

Ghebedt.

HEere beschermer ende vertrooster van de arme bedruckte menschen/ aenghesien dat de rasernye ende dullicheyt/ van onsen vyanden sulcx sy/ niet teghenstaende dat sy ons alreede in diveersche manieren ghequelt hebben/ datse anders niet en begheeren/ dan onse gheheele ende meeste verderffenisse: wilt ons bystaen/ ende v gramschap van ons keeren op de ghene die v lasteren: op dat een yghelijck verstae/ dat ghy niet en veracht het claghen ende suchten vande ghene die v wt goeder herten aenroepen/ inden Name van uwen wel beminden Sone Jesum Christum Amen.

Den LXXX. Psalm.

Dit is een ghebedt voor de benaude Kercke Gods/ uit welcke verhaelt werden de weldaden/ die Godt haer ghedaen heeft/ op dat hy beweecht werde/ om dis noch onderstant te doen/ daer met zyn kercke niet af en neme noch en vervalle.

Thoont ons v lieflijck aenschijn soet/ Ghy die hooch zyt in uwen Throon/ Boven den Cherubinen schoon.

† Laet uwe cracht Heere verschijnen/
Ephraim tot nut en den zijnen/
Oock Manasse en Beniamin.
Keert doch tot ons Heer uwen sin.
Troost ons met v lieflijck aenschijn/
Op dat wy van schaden vrij sijn.
† Hoe men ons handelt cont ghy mercken/
Dies wilt ons door v goetheyt stercken/
Slaet over ons tghesicht eenpaer/
Uwer vrientlijcker ooghen claer/
So sullen wy vant cruys niet cleyn/
Vry zijn door v ghesicht alleyn.
† Hoelang sal O Heer der heyrcrachten/
Uwen toorn noch branden met machten/
Teghen uwes volcx ghebedt reyn:
Ghy hebt ons met tranen ghemeyn/
Ghespyst/ oock was bitter gheclach/
Onse dranck Heer den gantschen dach.
† Ghy hebt ons ghemaect den nabueren/
Tot twist en ghekyf tallen ueren/
Ons vyanden spotten ons seer/
Verlost ons wt schaden O Heer/
Laet ons schouwen v aenschijn bly/
Soo werden wy seker end vry.

PAVSE.

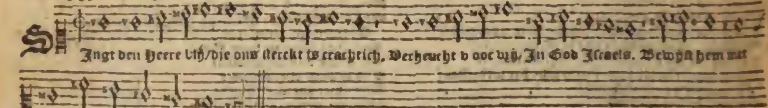
† Uwen wijngaert wt Egypten landt/
Bracht ghy Heer/ en ghy hebt hem geplant
Waer verdelcht zijn die volcken wreedt:
Ghy maecktet hem een plaetse breedt/
Daer hy ghewortelt vastlijck cleeft/
Soo dat hy tlant vervullet heeft.
† De berghen zijn seer schoon bedecket
Met zijn schaduwe die wijt strecket:
Zijn rancken hooch climmen en gaen/
Ghelijck de Cederboomen staen/
Zyn tacken zijn ghewassen bloot/
Van twater tot aen de Zee groot.
† Waerom hebt ghy den tuyn doen breken/
En zyt den rooveren gheweken:
Hoe coemt dat wilde swynen fel/
Daer in ghevallen zijn so snel?
Waerom heeft twilt tot deser stondt/
Hem so verdorven in den grondt?
† O God die een Heer zyt der Heeren/
Siet ons aen/ wilt v tot ons keeren/
Besoeckt en siet den wijnstock reyn/
Dien v handt gheplant heeft alleyn/
Wilt dien weder bouwen voort aen/
Dat ghy daer van prijs moecht ontfaen.
† Hy sal schier tot asschen verbranden/
En dis nu gantsch ghemaeckt te schanden/
Hy vergaet door v gramschap haest:
Streckt v hant wt/ maeckt onverbaest/
Tvolck Heer dat op v alleyn bout/
End van herten vastlick vertrout.
† Wy sullen ons niet meer begheven/
Tot afwijckinghe/ laet ons leven/
Wy sullen steedts singhen v eer/
Troost ende helpt ons lancks so meer/
V aensicht gheve zynen schyn/
So sullen wy gheholpen zyn.

Ghebedt.

O God/ die ons door uwe goetheydt hebt ghestelt inde schaepkoye van uwen eenighen sone om van hem gheregeert te wesen/ als vande gene die alleen herder en Bisschop van onse sielen is/ en wilt v aenschijn van ons niet keeren: Maer siet vanden hemel nederwaerts/ en merct hoe dat de quade menschen ons soecken wt te royen/ spreydet uwe gramschap over henlieden/ ende behoedt ons van allen quaden/ op dat wy v eewelijck moghen dancken door den selven Jesum Christum. Amen.

Den LXXXI. Psalm.

Dese Psalm spreeckt vande groote ghenade Gods/ die hy met woorden ende wercken zijner Kercken bewesen heeft: Daer benevens beschrijft hy oock/ hoe dat het volck van Israel door zyn ondanckbaerheydt hen sulcker weldaden onweerdich ghemaeckt heeft.

spel/ Prijs end eer aendachtich.

Singt Psalmen seer goet/
En lieflick om hooren:
De Tamboeren soet/
Harpen bequame/
En Psalter tsame/
Wilt met vreucht oorbooren.
Op de nieuwe Maen
Met Basuynen singhet.
End vrolick voortaen/
Der Loovertenten/
Jaerlijcksche renten/
Betaelt end volbrenghet.
Dits in Israel
Een ghebruyck ghewesen:
God en niemant el/
Dit bevolen heeft/
En tot teecken gheeft/
Zijns volcks hooch gepresen.
Sulcks heeft hy ghedaen/
Als tvolck wt den landen
Egypti ghegaen
Is: Daert de talen
Hoorde verhalen/
Dient niet heeft verstanden.
(I.) Pause.
Haer lasten aldaer
Heeft hy wech ghenomen.
Vanden potten swaer/
Lustich om draghen/
Zijnse ontsloghen/
En gantsch vry gecomen.
Ghy riept my daer aen
End ick in v lyden/
Heb v by ghestaen/
End verhoort in noot/
Als de donder groot

My deckte ter syden.
Ick proefd v voorwaer/
Ann t'Twistwater clachtich/
End vant v daer naer
Verhardt van sinnen/
Doch ick wt minnen/
Sprack v aen eendrachtich:
Myn volc my doch hoort/
Myn vont sal ick maken/
Met v van nu voort:
Wilt my doch hooren/
Opent v ooren/
En wilt myn woort smaken.
Maeckt v myn volc vroet/
Geenderley Afgoden/
Gheenen dienst hen doet/
Wiltse niet eeren/
Noch tot hen keeren/
Want ick hebt verboden.
Want ick ben v Godt /
Eewich end almachtich:
Die landt tot v lodt/
Gaf ick v goedich/
En track v spoedich/
Wt Egypten crachtich.
(2.) PAVSE.
Opent uwen mondt/
Seer wydt onbeladen/
Ick sal hem terstont
Met goeder spyse/
Na myne wyse/
Rychelick versaden.
Tvolck dat ick vercoos/
Is van twoort ghewecken/
Verstockt ist en boos/
Ick hebt ghebeden/
Theeft doch myn reden
Gantschelick versteken.
Ick in toornicheyde/
Gaft ouer met allen/
Synner verstocktheyde/
Om self zyn saken/
Voortaen te maken/
Na zyn wel ghevallen.
Och oft volck rebel
My ghehoorsaem ware/
En dat Israel/
Ware ghebleuen
Op den padt euen/
Wast mt openbare.
Ick soud haest verdaen
Hebben zyn vyanden/
Myn hant sterck in slaen/
Had bouen maten/
Haest die hem haten/
Al ghebracht te schanden.
Syn vyanden al/
Souden druck bedryuen/
En comen ten val/
Datse al tsamen/
Souden met blamen/
Eewich be druckt blyuen.
Tarwe in ouervloet
Had ick hen ghegheuen/
En met honich soet/
Twelck vloeyt wt steenen/
Ghespyst met eenen/
Had icks al myn leuen.

Ghebedt.

HEmelsche Vader/ die nemmermeer moede en wordt uwen kinderen welte doene / hoe wel dat wy door onse ondanckbaerheyt v dickwils gram ghemaeckt ende vertoornt hebben: Nochtans/ om dat ghy Verbont ghemaeckt hebt met onse Vaders/ om te wesen haerlieder God/ ende hares zaets: Wilt medelyden op ons hebben/ende verleent ons de gratie/ so te wandelen in uwe weghen/ dat wy maghen deelachtich wesen van alle salicheydt, door onsen Heere Christum Jesum/ Amen.

Den Lxxxij. Psalm.

Hier werden alle Overheyden der werelt hares Ampts vermaent/ daer van datse rekenschap gheuen sullen / ende werden ghedreycht/ dat hare hoocheyt (die cort en verganckelick is) seer haest sal vernedert zyn.

Godt is in de vierschaer ghesetten/ Der Rechteren seer stout verjneten/ Onder den Princen hooch geacht/ Is hy Rechter met voller macht. Hoe lang sult ghy rechters vol treken / Onrechtveerdich oordeel wt spreken? En met den Godloosen midts dien/ Soo schantlick door de vinghers sien.

* Wilt doch wat recht is doē dē armē/
Oordeelt de weesen met ontfarmen/
Helpt den elenden tot zyn recht/
En den verdruckten mensche slecht.
Verlost wt versmaetheyt en slagen/
Hem die benout zoude moet claghen/
Van den tyrannen hem vry stelt/
Die ouerlast is met ghewelt.
* Maer wat wil ick hen tgoed verwyt/
Haer hert is niet om onderwysen/
Sy volghen na haer blint verstandt/
Al soude vergaen tgantsche landt.
Ghy zyt tis waer/ick wilt belyden.
Als cleyn Goden tot desen tyden/
Ghy heerschet met eere vermaert/
Als oft ghy Gods kinderen waert.
* Doch ghy moet al te saē verderuen/
En ghelyck ander menschen steruen:
En ghy Princen moet al voortaen/
Ghelyck ander te gronde gaen.
Wilt v haestlick O Heer opmaken/
Oordeelt hier beneden ons saken:
Want v behoort tot t'aller tydt/
Dat volck der gantscher Werelt wydt.

Ghebedt.

HEere God/ wien alle Macht ende Overheyt toebehoort / doet door uwe oneyndelicke goetheyt/ dat de ghene die ghy hebt ghegeuen voor Leytsmannen ende Regeerders/ so wel haerlieder Ampt bedienen/ dat ten eersten de heerlickheyt van uwen Name ghevoordert sy/ den Goeden onderstandt ghedaen sy/ de Boose ghestraft/ ende de Arm vertroost/ op dat wy (leydende een vredelick ende gherust leuen) onder haerlieder bescherminghe, v mogen eewichlick louen ende dancken/ door uwen Sone Christum Jesum. Amen.

Den Lxxxiij. Psalm.

Dit is een ghebedt der Kercken/ van den Ongeloouigen alleins ombanghen zynde/ de welcke besloten hadden haer wt te royen ende te verderuen. Hier werdt oock verhaelt hoe God zyn kinderen dickwils verlost heeft/ op dat sy daer door inde hope ghesterckt werden.

Wilt doch niet langer swygen Heer/ Wilt so stille niet wesen meer/ Hout v niet so gants sonder spreke; Want tsaem woeden al v vyanden / Rasende maken sy ter schanden/ En thooft stoutelick sy opsteken.

* Sy raetslaghen met listen quaet/
Teghen tvolck Heer dat op v staet:
Ouer dien brupcken sy haer crachten/
Die vrymoedelick sonder sorghen/
Onder v willen syn verborghen/
Veel loose vonden sy betrachten.
* Sy spreken: Laet ons syn voortaen/
Dit volck omghebracht end verdaen/
Dat het gheen volck meer sy so crachtich:
Dat niet ghenaemt sy in eerwerden/
De naem Israels op der eerden/
Datmen des niet meer sy ghedachtich.
* Teghen v maken sy een Bondt/
En binden hen tsaem nu terstont/
Edom end de Ismaeliten:
Moabs/ end oock Agars gheslachte/

De Gebaliters groot van machte/
Zijn v teghen met d'Ammoniten.
✝ Philistea Amelecks rijck/
En die van Tyro al ghelijck/
Bewijsen haer verstant end haer crachten:
Die Assyriers hooch verheven/
Hulp end onderstant sy tsamen gheven
Den kinderen Loths die v verachten.
✝ Doet hen so ghy deet Madian/
Dat haer gheen come daer van/
So ghy tot Kison aen die beken/
Jabin en Sisara hoochmoedich/
Verstoecht / daer oock tvolck ouerbloedich/
Als dreck in Endor bleef verstreken.
Pause.
✝ Haren oversten Vorsten doet/
Als Oreb en Zeeb onbroet/
Dat Zeba. Salmana ghesch(r)iede:
Die daer seyden met hoochmoet prachtich
Datse souden thuys Gods almachtich/
Innemen tot haren ghebiede.
✝ Maeckese onghestadich als een rat/
End als dat stof der Aerden plat/
Om hooghe vanden wint ghedreven.
So die vierylamtpen thout verbranden/
En die berghen maken ter schanden/
Hoe hooch dat oock dat sy zijn verheven.
✝ Wel volchtse so met groot tempeest/
Door onweder maecktse bevreest/
Wiltse hier en daer met angst iaghen/
Haer aenghesichten wilt beschamen/
Op datse met handen te samen/
In ootmoet na v O Heer vraghen.
✝ Laetse beschaemt zijn end verbaest/
Verschricktse en brengtse om met der haest
Dat sy moghen verstaen en gronden/
Dat ghy een Heere zijt alleene/
Die alderhoochst end anders gheene/
In der Werelt can zijn bevonden.

Ghebedt.

O God/ warachtich ende alleene vertrooster van de arme bedruckte menschen / siet op de ouerlasten ende drijfgeruchten van uwe ende onse vyanden/ die hen besti doen om uwe Kercke door hen hooveerdije wt te roeyen: bedwinghse Heere/ ende doet te niete haerlieder aenslaghen: Maecktese beschaemt ende versmadelijck / ende verbaestse door uwe macht / op dat sy kennen moghen dat ghy alleene zijt wien alle creaturen behooren te ontsien ende eeren/ door uwen Sone Christum Jesum. Amen

Den lxxxiiij. Psalm.

De Prophete bewijst / dat de grootste gheluckfalicheydt die men can wenschen / sy te woonen by die ghemeynte Gods. Daerom beclaecht hy dat hy daer van wtghesloten is / ende bidt dat hy wederom daer by mach ghebracht werden.

Hoe lieflijck O Heer en hoe reyn/ Sijn uwe wooningen niet cleyn/ Lustich zijns en schoon boven mate.
Mijn hert verlangt met allen seer/ En sucht na uwen Tempel Heer/ Mijn siel en lijf in desen state: Zijn in-
den waren Godt verblijt/ En seer verheucht tot deser tijdt.

✝ De Musschen end Swaelwen tsame
Vinden eenen Nest bequame/
Och Heer der heyrscharen crachtich.
O God mijn troost end helper mijn/
Waer ist dat v Altaren zijn/
Daer ghy woont o mijn Heer almachtich?
Wel hen die in v huys eerbaer
Woonen/ die loven v eenpaer.
✝ Salich is hy tallen stonden/
Wiens cracht heer ghy zijt bevonden/
Die neerstich bewaert uwe weghen.
Als sy door die iammer dal gaen/
Sy sullen met vliet recht vooztaen/
Putten te graven zijn gheneghen/
Die werden ghemaeckt water rijck/
Door den reghen alle ghelijck.
Pause
✝ Sy sullen gaē va deucht tot deucht
Tot dats in Sion al met vreucht
Comen/ en daer den Heer aenschouwē.
O Heer der heyrcrachten seer schoon/
Wt den hooghen hemelschen Throon/
Hoort mijn ghebedt in dit benouwen.
Ghy Jacobs God my doch verhoort
Verneemt mijn smeecken na v woordt.
✝ Heer/ tot wien wy inden noot vliē/
Wilt uwen ghesalfden aensien:
Want veel beter is slechts een ure/
In v huys/ dan elders/ dits claer/
Duysent zijn: Beter is oock daer/
Een Wachter te zijn aen de deure/
Dant is inden paleysen soet/
Der Godloosen met overvloet.
✝ Want ons God is bescherm en goet
Een Son en schilt tot ons behoet/
Die ons gheeft eer ende ghenade.
Die den vromen in gheenen noot
Verlaten sal tot inden doot (spade/
Ghen dinc ontbreeckt hem vroech noch
Salich is hy die op hem bout
End hem van herten gansch betrout.

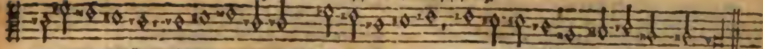
Ghebedt.

O Heere Godt/ sonder wiens kennisse/ wy niet vercryghen en moghen leven noch salicheydt / aenghesien dat wy ons versamen moghen in uwen Naem / om v te aenroepen met gheijcker herten inden gheest ende waerheyt ende te ontfanghen als van uwen monde een oprechte ende salighe leeringhe. bevestircht dese uwe gunste in ons ende bescherme de sake der ghener die in onnooselheyt wandelen: op dat wy meer ende meer moghen leeren ons betrouwen op v stellen/ door uwen Sone Christum Jesum/ Amen.

Den lxxxv. Psalm.

De gheloovighe dancken God/ om dat hy haer vande ghevanckenisse vrij ghebrocht heeft/ ende bidden hem dat hy zijn beghonnen werck volbrenghe. Sy stercken oock malcanderen inde hope/ tot dat God zijn Kercke eenmael volcomelijck sal opgherecht hebben.

Ghy zijt heer met v volc nu te vredē/ Jacobs ghevangenis maect ghy oot vrij/ En vergeeft den volcx boosheyt
voorleden / Sijn sonden wt genadē bedect ghy/ Uwe gramschap doet ghy van hem seer wyt/ En maeckt uwen

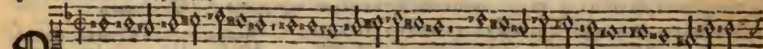
* Wilt ghy nu Heer voortaen toornich wesen?
Weert ghy van gheslacht tot ghesiacht vervoorę?
Neen: maer ghy sult ons troosten na desen
Dies sal v volck Heer verblijden nu voort/
Of wy schoon swaerlick hebben Heer misdaen/
Nochtans bewijst ons v goethept voortaen/
End wilt ons helpen O Heer en God mijn/
Al ist dat wy al arme Sondaers zijn.
Doch wil ick hooren wat God sal spreken/
Want den vromen sal hy den vrede goet/
Vercondigen/en dien laten wtbreken:
Daer door werden zijn kindren wijs en vroet/
Maer die in Gods vreese soecken bystant/
Den selven sal Godt stedes bieden de hande/
Op dat hy ons wederom woone/ Heer/
Uwe heerlickheyt end uwes Naems eer.
* Ghenad end waerheyt comen int ghemoet/
Trecht en pays cussen malcandren met vliet/
Tgheloof sal wt der aerden spruyten soet/
Gherechticheyt van bouen neder siet.
Godt sal vruchten gheuen in ouervloet/
Die ons dat aertrijcke voortbrenghen moet.
Int regiment salt oprechtelick staen/
Alle dinghen sullen oock recht toegaen.

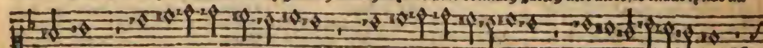
Ghebedt.

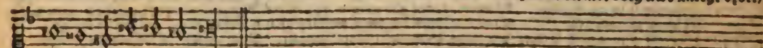
HEere/ die nemmermeer nu en verlaet dwerck dat ghy begonnen hebt/ hoe wel dat onse ondanckbaerheyt eñ boosheyt verdient/ dat wy van allen goeden beroofst waren/ nochtans verleent ons door uwe barmherticheit/ dat onse sonden mogen wtgedaen zijn/ ende dat wy so moghen leeren v ontsien ende dienen/ dat wy altijts moghen onderhouden wesen in vrede ende voorspoet/ door het middel van uwen eenighen Sone Jesu Christo/ Amen.

Den lxxxvi. Psalm.

David biddet God om een onstraffelick leuen/ ende om bevrijdet te zijn van syne vyanden/ op dat hy gherustlick leuen mach: Hy beschrijft oock de heerlickheyt Gods/ die hy van nu heeft begonnen te openbaren. Ende hier namaels den synen volcomelick bewijsen sal.

* Wilt my Heer ghenadich wesen/
Na uwe goethept ghepresen/
Die v bidde met ootmoet/
En daechlicks valle te voet.
Verhenght nu uwē knecht clachtich
Die v Heer aenroept aendachtich/
Want ick heffe thert alleyn/
Tot v inden noot niet cleyn.
* Ghy zijt Heer vriendlic en goedich
Barmhertich en seer lanckmoedich/
Den ghenen die tot v gaen/
End in den noot roepen aen.
Verhoort my Heer wtvercoren/
Laet mijn stem v comen voren/
Verstaet mijn clachten seer swaer/
Want t'is meer dan tijt voorwaer.
* Als ick ben in noot en schaden/
Tot v schriep ick seer beladen/
Om dat ghy verhoordt altijdt/
Mijn stem en maeckt my verblijdt.
By v O Heer des aertrijcken/
Is gheen God te vergheliicken/
Daer is oock niemant soo coen/
Die v wercken can na doen.

PAUSE.

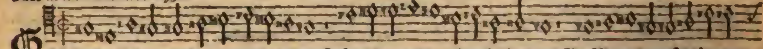
* Alle volcken die ghy crachtich/
Hebt gheschapen Heer almachtich/
Sullen vereeren te saem/
En groot maken uwen Naem.
Ghy zijt groot niet om versterchen/
En doet wonderlicke wercken/
Ghy hebt den Naem breet end wijdt/
Dat ghy alleyn een God zijdt.
* V weghen wilt my doch leeren/
Dat ick recht gae tuwer eeren/
Op dat ghy van my oock meest/
Ten rechten moecht zijn ghevreest.
Jck wil v Heer hoogh verhenen/
Riight prijs end eere gheuen:
Jck wil uwen Naem seer claer/
Groot maken int openbaer.
* Ghy hebt wt louter ghenaden/
My bewesen veel weldaden/
En my verlost wt der noot/
Der hellen/ end van der doot/
Heer die wreed onder hen allen/
Met cracht my gantsch ouervallen/
Na mijn leuen sy al staen/
Sonder v te mercken aen.
* Maer ghy zijt goet end genadich/
Barmhertich ende weldadich/
Lanckmoedich tot toornicheydt/
Bestendich in der waerheydt/
Wilt my goedichlick aenschouwen/
Stercht my oock in dit benouwen/
Helpt my en maeckt onuertsaecht/
Den knecht van uwer dienstmaecht.
* Wilt my doch een teecken gheuen/
Op dat mijn vianden beuen/
Als sy sien sullen Heer milt/
Dat ghy my stedes by staen wilt.

Ghebedt.

EEwighe God/ alleyne bystandt vande gene die haer hope in v stellen/ verhoort ons bidden/ ende maeckt inde stede dat ghy onteert ende ghelastert hebt gheweest tot noch toe/ dat alle Natien v louen: ende continueert soo uwe gunste tot ons waerts/ dat alle de ghene die ons haten/ moghen in hen seluen beschaemt zijn/ als sy sien dat ghy nemmermeer en verlaet de ghene die v dienen ende eeren/ door uwen Sone Christum Jesum. Amen.

Den lxxxvij. Psalm.

De Gheloovighe werden hier vermaent/ dat sy den moet niet verloren en gheuen/ al ist dat Godt zijn Kercke niet so haest op en richtet: Ende hen wordt beloeft/ dat God daer in noch sulcke cracht bewijsen sal/ dat de gheheele Werelt daer in sal verwondert zijn.

* Men hoort van v O Stadt Gods hooch verheuen/
Groote dinghen Egypten en Babel/
Werden (sprecckt God) onderwesen so wel/
Dat sy tot myn volck werden aenghe schreuen.
* Tyriers/ Palestijners en die Mooren/
Sullen in myn Kercke voort ghebracht zijn/
Men sal spreken: dat in dat Zion myn/
Allerley volck by een nu wert gheboren.
* God sal Zion bouwen met zyn handt crachtich/
Wt allen spraken hy de syne sal
Roepen: dan wert ghesept van desen al/
Dats in Zion altsamen zijn woonachtich/
* Dies wilt nu opentlick end vrolick singen/
Op den Basuynen verconduchte zen eer:
In v Zion sal wesen (spreecht de Heer)
Rijckdom end ouervloet van allen dingen.

Ghebedt.

O Godt/ alleene Fondeerder van uwe Kercke / vermeerdert ende vermenichfuldicht van daghe te daghe het ghetal van uwe gheloouige door de Predicatie van v heylich Euangelium. op dat verdreuē zynde wt der werelt de duyster nissen der onwetenschap uwen Naem ouer al bekent sy/ende dat de menschen mogen comen van allen canten om hen te stellen totter ghehoorsaemheyt van v woordt, ende v te louen wt alle haerlieder herte / door onsen Heere Christum Jesum. Amen.

Den Lxxxviij. Psalm.

Dit is een vyerighe claghende ghebedt eenes gheloouighen mensches / de welcke in den afgrondt aller benautheden synen toevlucht alleenlick neemt tot Gods barmherticheydt.

Heer die my dus lang hebt behoet/ Jck roep altijt met groot verlangen/ Laet tot v comen/ wilt ontfanghen/ Myn gebet wt ghenaden goet/ Wilt vriendelick neyghen v ooren/ En myn ghestadich claghen hooren.

* Wat myn siel is vol angst en noot/
Ter hellen is ghedaelt myn leuen/
Jck mach met hen wel syn gheschreuē/
Die gaen door lyden groot/
Men mach my hem wel gelijck achtē/
Die hulpeloos is/sonder crachten.
* Jck ben onder den dooden al/
Verlieken end ooc gantsch verlaten/
Als een die vermoort is op straten/
Diemen seer haest begrauen sal/
Wat ghy gedenckt myner niet Heere/
V hant hebt ghy afghekeert seere.
* Ghy werpt my diep indē afgront/
Die duyster en diep is met suchten/
V gramschap die seer is te vruchten/
Druckt my seer hart tot deser stondt/
Ghy ouervalt my met die roeden/
En met toorn als met watervloeden.
* Mynen vrienden ben ick gemaeckt
Vreemt end veracht / ja een afgrysen/
Met vingeren na my sy wysen/
Jck ben ouervallen gaer naeckt/
Alle middelen zyn my benomen/
Wt den banden can ick niet comen.

PAVSE.

* Door tranen is myn gesicht ōtstelt
Jck bid v daechlicks Heer almachtich
En streck wt steets myn handen clachtich/
Wanneer toont ghy eens v gheweldt?
Wanneer sullen wy doch aenmercken?
Die schier doot zyn/v wonder wercken?
* Sullen die dooden herwoort gaen/
End v wonderdaden vermonden?
End uwer goetheyt niet om gronden/
In haren grauen doen vermaen?
Sullen sy van v waerheyt spreken/
Die doot zynde noch in tgraf steken?
* Werden uwe wondren bedacht/
Int duyster daermen niet can weten?
Salmen daer al druck wert vergeten/
Op v gherechtheyt hebben acht?
Nochtans bid ick v Heer ghestadich/
Van smorghens vroech/weest my ghenadich.
* Waerom O Heer verstoot ghy my?
Waerom is v aensicht verborghen?
Van der jonckheyt ben ick vol sorgen/
Duysentfout beangst seer onblij
Je ben door schrickē gantsch verslagē/
Benaut vol vreese met versaghen.
* Uwe gramschap ouer my gaet/
Uwe verschrickingen my drucken/
Waterstroomen my gantsch wech ruc(kē)
In desen seer benauden staet
Alles wat my angst can toebringhen/
Wilt my nu al met een omringhen.
* Ghy hebt van my gedaē seer wijde
Myn beste vrienden al met eene/
Myn secreetste vrienden ghemeene/
Zyn wijdt van my in desen strijdt:
In alle myne swaer elenden/
Van my wijcken sy die my kenden.

Ghebedt.

O Onsen Vader ende Salichmaker/ die ons onderworpen hebt diuerschen ellenden/tot onsen welvaert/en veracht niet ons ghebeden/ op dat wy niet gheheel onder v gramschap en blijuen ligghende: Maer hebt medelijden met uwe arme Dienaers die v daghelicx aenroepen: ende verwult ons met v gracie / op dat de ghene den welcken wy versmadelick eñ gruwelick zijn/verstaen moghen dat ghy ons bemint in uwē welbeminden Sone Jesum Christum Amen.

Den Lxxxix. Psalm.

Dit is een ghebedt der Gheloouighen/voor de benaude Kercke. Sy stellen voor oogen de belostenissen die David ghe schiedt zyn/daer nae verhalen sy de wonder wercken Godes die hy tot hulpe syner kinderen gedaen heeft/eñ verlaten hen op de toecoemste Messie/clagende ouer de elendighe verwoestinghe der Kercken/die nu langhe gheduerdt hadde Ende bidden dat Godt haer eyndelick zyn ghenade bewysen wille.

Van des Heerē goetheyt sal ic singen altijt/ Syn waerheyt sal ic roemē met herte verblijt: Wat ic is open baer dat zyn ghenade sal blijuen/ Tot inder eewicheydt alsoomen siet beclijuen/ Den Hemel dien hy heeft gemaeckt om te bewysen/ De sekerheyt syner waerheyt niet om volprijsen.

* Jck hebbe (spreeckt de Heer) gemaeckt een vast Verbont
Met David mynē knecht/dien ick voor swerelts grondt
Vercoren heb/en met eedt sekerlick ghesworen/
Dat voort aen sond eruen tgheslacht van hem gheboren/
Dees ghenade/dat de Coninckliicke Croone/
Sond blijuen eeuwelick in zyn geslachte schoone.
* D'hemelen prijsen Heer v wercken wonderbaer/
In v Ghemeynte goet/ schijnt uwe waerheyt claer/
Niemandt isser so hooch ghecloommen theeft ghebleken/
Die by v in sterckheydt can wesen verghelijcken/

Gheen Enghelen zijn in cracht so hooch opgheresen.
Die ghelijck connen zijn uwen Godelijcken wesen.

PAVSE.

* In de ghemeynte zijner heylighen seer goet/
Is Godt sterck/ ooch wert hy gheeeert met ootmoet/
Heer der hem. scharen ghy doet buyghen alle crachten/
O eewich God seer sterck/ wie is v ghelijck rachten/
Het is cont som end alsina vol van uwer trouwen.
End uwer waerheit/ welcker ghy niet sult berouwen.
* Ghy heerschet ouer tgantsche Meyr diep ende breedt
Zijn baren stilt ghy als sy ouerloopen wreedt:
Ghy hebt Egypten omgebracht door tsweert en plaghen:
V wer vyanden cracht hebt ghy ontstelt ter ghestaghen.
Hemel end aerd is v/ ghy hebt ghemaeckt alleyne/
Taertrijck end alles wat daer in is groot en cleyne.
* Dat Noord en tZuyde ghy gheschapen hebt O Heer/
In uwen Naem juychen Hermon en Tabor seer/
Ghy hebt eenen arm sterck/ crachtich zijn uwe handen/
V rechter handt verhooget is in allen landen:
Uwen throon staet vast in billicheyt en tgherichte/
Ghenaed end waerheyt gaen voor uwen aengesichte.
* Wel salich is dat volck dat hem in v verblijdt/
Dat sal voorspoedich zijn nu en tot aller tijdt/
In tlicht uwes aenschijns sullen sy gaen al tsame/
End hem verheughen in den roem van uwen Name/
Als sy sullen wesen door v gherechticheden/
Verciert daechlijcks met gans schoon end ooch met vreden
* So wy sterck zijn / daer van hebt ghy alleen die eer/
Vermoghen wy ooch yet/ tsulck alles coemt O Heer/
Van v goetheyt: die ons bescherminghe is bevonden.
Ist dat wy benaut zijn nu of teenighen stonden/
Ghy O heylighe God Israels hoogh verheuen/
Zijt ons Coninck tot wien wy ons gantschlijck begeuen.

2. PAVSE.

* Ghy hebt voormaels O Heer door uwe goedicheydt/
Tot uwen knecht door een openbaring ghesceydt:
Ick heb eenen sterchen jongheling wtvercoren/
Wien wil ick bystant doen/ dat hy cracht mach orbooren?
Ick heb David alleyn wt myn volck wtghelesen/
Hy sal bouen all andre my ghetrouwe wesen.
* Ick hebbe hem ghesalft/ met heyligh Oly soet/
Onderhouden sal hem myn handt in teghen spoet:
In wederweerdicheydt sal hem myn handt versterchen/
So dat zijn vyanden door haer crachten end werchen/
Hem niet sullen ouerweldighen noch verdrucken/
Noch bringhen onder voet/ door al haer loose stucken.
* Maer veel meer sal ick zijn vyanden al verslaen/
Die hem haten/ sullen met veel plaghen vergaen/
Myn waerheyt en goetheydt/ sullen van hem niet wijcken/
Door my sal sonen hoorn verhoocht zijn desgelijcken.
Hy sal ouer t Meyr die handt met ghewelt wtstrecken/
Tot die Rivieren sal hy zijn rechte handt recken.
* En sal spreken/ ghy zijt myn Vader en mijn God/
Myn troost/ myn steencotse/ myn borcht en myn vast slot.
Ick wil hem nemen op tot mijnen eersten sone/
En bouen den Vorsten eeren in zijnen throone/
Myn genade/ wil ick hem eewichlijck bewaren/
Myn verbondt sal met hem vast blijuen end voort varen.

3. PAVSE.

* Eewichlijck sal voorwaer ouerblijuen zijn saet/
Zijn Rycke blijft so langh als de Hemel bestaet/
So zijn kindren daer nae myn woort haestlick vergheten/
En dat cleyn achten wt hoochmoedicheyt vermeten/
En niet en wandelen in mijn Wetten ghestadich/
Maer myn insettinghen ontheylighen boosdadich.
* Ick wil besoecken haest haere misdaden al/
Met plaghen ick die scherpelijck ooch straffen sal.
Doch sal ick mijn goetheyt van hem niet gantsch afwenden/
Myn waerheyt sal ick niet laten feylen noch enden.
Ick wil gantsch niet afwijcken van mijnen verbonde/
Noch ooch van tWoordt twelck is ghegaen wt mijnen
monde.
* Ick heb David by mijn heylicheyt eenen eedt
Ghedaen/ die sal niet feylen noch my wesen leedt/
Dat zijn saet eewichlijck blijuen sal ouervloedich/
En zijn throon so lang als die Son/ en Mane
spoedich/
Sullen schijnen seer schoon in haer Hemelsche claerheydt/
Twelck teeckenen zijn van mijn bestendighe waerheydt.
* Doch ghy hebt uwen knecht verworpen nu so gaer/
Op uwen gesalfden zijt ghy toornich voorwaer:
V verbont houdt ghy nu gantschlijck van geener weerden/
Ghy tredet zijn croone schier gantsch en gaer ter aerden
In zijn steden breeckt ghy die mueren af int ronde/
Zijn volle wercken laet ghy raseren te gronde.

4. PAVSE.

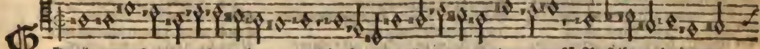
* Hy wert berooft van hen die slechts daer gaen voor by
Zijner nabueren spot tot aller tijdt is hy/
Ghy hebt verhoocht en ghesterct alle zijn vyanden/
En zijn haters verblijdt/ die daer soecken zijn schanden/
Ghy hebt zijn sweert gemaeckt bodt dat het niet can snijden
Hy wert ouerwonnen van hen die hem bestrijden.
* Zijn groote claerheyt hebt ghy nu verduystert seer/
Zijn Conincklijcke Stoel/ heel ghewortpen ter neer.
De daghen zijnder jeucht/ vercort ghy hier ter plecken/
En gaet hem met schande/ aen elcken cant bedecken/
Hoe lang sult ghy O Heer/ van ons trecken v handen/
Salt altijt dueren/ dat v toorn als vier sal branden?
* Denct hoe cort mijns leuens tijt sy Heer/ end ontwaert
Soudt ghy den mensch also vergheefs hebben ghemaeckt!
Wie is hy die ontgaet den doodt niet om verstrangen?
Die ooch int grafs ghewelt/ hier nae niet wert gevangen/
Ach waer mach die ghenade des ouden tijts wesen/
Die ghy David toeseyt na v waerheyt ghepresen?
* Ghedenckt des smaedts die uwen knechten is gedaen/
En dat ick in den schoot al den spot moet ontfaen/
Veelder menschen die v O Heer scheuden en smaden/
End ooch verachten uwes ghesalfden voetpaden/
Ghelooft sy God altijt met eewich lof en prijsen/
Het sy also: dies sal hem yeghelijck eer bewijsen.

Ghebedt.

HEere Godt die alleene goet ende alleene wijs zijt / die nemmermeer en hebt op ghehouden uwen wtvercorenen te bewijsen/ hoe seere dat ghyse bemindt ende gunstich zijt: sonderlinghe daer in dat ghy ons gheordineert hebt tot eenen Coninc ende Salichmaker uwen eenigen Sone Christum Jesum/ om hen te versekeren van de waerheyt uwer beloften: Wy bidden v dat ghy ons gheeft / dat wy hem sulcken ghehoorsaemheydt moghen bewijsen / dat wy eyndelijck moghen ghenieten de vrucht van onsen ghelooue/ het welcke is de Salicheyt onser sielen. Amen.

Den XC. Psalm.

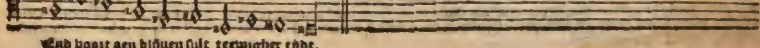
Moses beschrijft des menschen ellendigen staet/ den welcken hy onderworpen is van wegen der sonden / en begheert dat een yder dien staet rechte verstaen mochte. Hy bidt ooc Godt om hulpe/ op dat hy in zyn dienaren gepresen werde.

Hy zijt geweest ons toevlucht Heer genadich/ En taller tijt ons toeuerlaet gepresen/ Ja selfs eer de bergen

waren int wesen. Eer dat gemaect wert v Aertrijck ongestadich/ So waert ghy God/ also ghy nu ooch zijt/

End voort aen blijuen sult teewigher tijdt.

* Als ghy wilt/ de menschen mort haest beswijcken/
Ghy spreeckt: O Mensch/ sterflijck van cleyner weerden/
Ick wil dat ghy haest weert tot stof der eerden.
Want by my zijn duysent Jaer te ghelijcken/
Als by ons een dach die nu is vergaen/
Oft een nachtwake die haest loop voortaen.
* Ghy laet den menschen een tempeest toecomen.
So vergaen sy/ als een droom onbequame:
In eener morghenstont zijn sy al tsame.
Ghelijckmaeckt/ so men op tvelt siedt die bloemen/
Die smorghens staen liefelijck en schoon by een/
Maer tsavonts hebben verwe noch cracht geen.
* Vergaen doet ons v gramschap seer beladen/
En maeckt dat wy zijn wonderlijck verslagen/
V toorn doet dat wy gantschelijck vertsaghen.
Als ghy Heer voor v neemt al ons misdaden/
En doorgrondt ons herten scherplick met vlijt/
Ja ons verborghen ghedachten voortijt.
PAVSE.
* So eynden ons daghen die haest voortvaren/
Door v gramschap gaet recht voor by ons leuen/
Als een spreeckwoort van den menschen ghedreuen:
Want ons daghen zijn slechs tseuentich iaren/
Oft tachtentich also al ten besten raeckt/
En na dat het een sterck mensch lange maeckt.
* Noch is tbeste van ons eleinde dagen/
Niet dan moeyt en arbeyt/ ia ooc swaer liden/
Twelck vergaet/ so wy oock sijn om tallen tyden.
Wie can den last uwer gramschap verdragen?
Ofte verstaen: want so groot v cracht is/
So groot is oock uwen toorne gewis.
* Daerom O Heer leert ons verstaen en mercken/
Hoe cort dat ons leuen is vol van smerten/
Dat wy verstaen moghen en recht behertten/
Uwe wijsheyt in v Woort end v wercken
Keert tot ons/ hoe langh sullen claghen wy/
Van uwer gramschap maeckt v knechten vry.
* Maeckt ons smorghens vroech vol uwer ghenade/
Op dat wy met vreucht en vrolijck singhen/
Den loop onses leuens moghen volbringhen.
Verheucht ons o Heer al tsaem vroech ende spade/
Na dat ghy ons nu hebt so menichtaer/
Seer hart benout in uwen toorne swaer.
* Ouer uwe knechten laet v werck blijcken/
Laet ouer ons Kinderen schijnen v eere/
End v heerlijckheyt claer blincken O Heere:
Regeert ons doen O Godt Heer des aerdrijckes/
En stiert ons doch in eenen rechten ganck/
Regeert ons doen/ want wy zijn menschen cranck.

Ghebedt.

EEwighe Godt/ ende alleene toevlucht van de bedruckte/ aengesien dat de ydelheyt ende corthheyt deses tegenwoordigen leuens ons vermaent/ dat wy ons souden afkeeren vande aertsche dinghen om te ouerdencken de Hemelsche dinghen: Doet ons de gratie dat wy alle ons leuen besteden om te aenmercken uwe grootheyt ende goetheyt/ ende dat v gramschap so van ons ghekeert sy/ dat wy altijts moghen hebben waer af in v te verblijden/ door uwen Sone Christum Jesum onsen Heere. Amen.

Den xcj. Psalm.

De Prophete leert hoe seker ende van hoe veel ghevaerlicheden dat hy bewaert is/ die met vasten vertrouwen hem sijn en Godt gantsch ouergheeft.

Die in Godes bewaringh sterck/ Begeeft hē onbeswecken/ Die woont in een vast bollewerck/ Dies es hy seer wel mach spreken/ En seggen by hē taller stondt: God is mijn hulpe crachtich/ Mijn Borcht en oock mijn vaste grondt/ Daer ick op hoop eendrachtich.

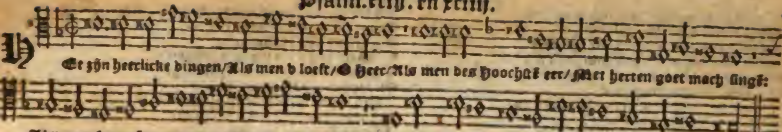
* Van des iaghers valstricken al/
End van tghewelt seer machtich/
Van schadelijcke pesten sal/
Hy v oock helpen crachtich.
Hy sal met den vleughelen zijn/
V decken en bevrijden/
Sijn hulp sal v in noot en pijn/
Een schilt zijn tallen tijden.
* Snachts sult ghy dat dine vreesen
Dat die menschen doet beuen/ (niet
Noch die pijlen die sdachts met vliet
Ghescohoten zijn daer neuen. (groot.
Oock voor geen sterven scherp noch
Dat tvolck des nachts bespringhet/
Noch voor thaestighe twelck den doot/
Den menschen sdachts toebringhet.
* Als storuen aen v slincke zijt/
Duysent en thien duyst tsame
Ter rechter: noch zijt ghy bevrijdt/
Voor schaden onbequame.
Ghy sult onbevreest schouwen aen/
Die boos in haer verderuen/
End hoe sy haren loon seer saen
Ontfanghen en verwerven.
PAVSE.
* Om dat ghy tot God spreeckt een
Ghy behoet my O Heere: (spaer:
End op Godt in alle ghevaer
Hoopt/ end hem doet dees eere:
Met gheen schaden werdt ghy be-
Noch geen plaghen met allen (swaert
En sullen v huys wel bewaert/
Gheensins van ouervallen.
* Hy gheeft den Engelen bevel/
Sijnde tot v ghenegheu/
Dats op v sterdes acht hebben wel/
In allen uwen weghen.
Sy sullen in handen dits claer/
V draghen sijn besloten/
Dat ghy niet vallen sult daer naer/
Noch v aen den steen stooten.
* Jonge Leeuwen en Slangen wreet
Leeuwen en Draken mede/
Sult ghy al sonder schaed oft leedt/
Onder de voeten treden.
Want dit spreeckt God van v voor
Om dat hy my vereeret/ (waer/
Ick sal hem helpen wt noot swaer/
Want mijn Naem hy vermeeret.
* Roept hy my aen hy weet verhoort
In den noot sal ick wesen
By hem/ taller tijdt van nu voort/
Hy werdt van my ghepresen.
Ick sal hem vervullen seer goet/
Met veel vrolijcke daghen/
End hem oock laten smaken fort/
Mijn hulp na mijn behaghen.

Ghebedt.

HEere Godt almachtich/ die weet dat alle saken ten goeden keeren/ den ghenen die v beminnen/ ende die bewaert de ghene die hen stellen in uwe bewaringhe: Verleent ons de gratie/ dat wy v altijts aenroepen in waerheyt/ op dat wy verlost zijnde wt alle perijckelen/ eyndelijck mogen ghenieten de Salicheyt die ons bereyt is/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xcij. Psalm.

Alle Gheloovighe werden hier vermaent/ om Godt te louen in zijne gherechticheydt daer door hy de Werelt regeert/ ende de Verachters zijner Maiesteyt tot schanden maeckt/ die daer en tegen die verblijdet die op hem betrouwen ende hem oprechtelijck nae volghen.

H Et zijn heerlicke dingen/ Als men v loeft/ O Heer/ Als men des Hoochstē eer/ Met herten goet mach singē:
Als men snorgēs vercondet/ Des Heerē goedicheyt: En zijn getrouwicheyt/ Des nachts ooc steets vermondet.

† Op dat spel van thien snaren
End op den Psalter soet/
Ja oock op Harpen goet/
Wil ick zijn lof verclaren.
Want v heylighe wercken/
Verheughen mijn hert seer:
End uwe daden Heer/
Roem ick/ soo men can mercken.
† Hoe heerlick zijn midts desen/
Uwe wercken bekent?
Hoe groot en sonder endt/
Is v wijsheyt gheprėsen:
Dit en can niet betrachten
De mensche dwaes en bot/
Een onuerstandich sot
Can dit te recht niet achten.
† Dat de Godloose groeyen/
Als tgras doet op dat velt/
Die quaet doen met ghewelt/
In voorspoet tsamen bloeyen.
Op dat sy daer na vallen/
End eewichlick vergaen/
Maer ghy Heer zijt vooraen/
Godt gheeert bouen allen.

PAVSE.

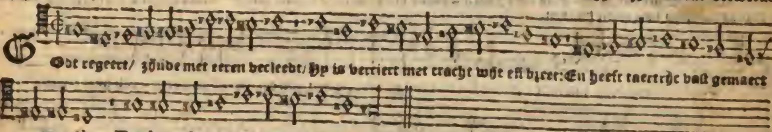
† Want siet Heer v vyanden
Sullen verderuen al/
Die boosdoenders een val
Sullen comen met schanden/
Mijn hoorne daer en teghen/
Sal seer verhooghet zijn/
Ghy sult my doen gaen fijn/
Alsoo d'Eenhoornen pleghen.
† Heer met oly vol trouwen/
Werd ick ghesalft seer claer/
Aen mijn vyanden daer
Sal ick mijn lust aenschouwen.
Mijn ooren sullen hooren/
Haren lust haest end snel/
Aen der boosen val fel
Die my willen verstooren.
† Dan sal wassen en bloeyen/
De mensch oprecht end vroom/
End als de Palmeboom/
En Cederboom oock groeyen:
Sy die de Heer wilt planten/
In zijn voorhouen reyn/
Sullen al int ghemeyn/
Groeyen aen allen canten.
† Ja oock oudt zijnd al tsame/
Sullen sy zijn vruchtbaer/
End groen zijn voor en naer/
Vol vruchten aenghename.
Dat van hen sy belijden/
Dat God mijn toevlucht is/
Suyuer en reyn ghewis/
Van ongherechticheden.

Ghebedt.

O Heere God/ in wiens kennisse dat ghelegen is het eewich leuen/ veruult ons met uwen heyligen Gheeste/ op dat wy/ ouerleggende uwe wonderliche wercken die de quade menschen verachten/ ons mogen eendrachtlick begheuen om uwen Name ouer al vermaert te maken/ ende so groeyen in deucht ende vromicheyt (zijnde warachtige litmaten van uwe Kercke/) dat wy eyndelick mogen sien den val van uwe ende onse vyanden/ als ghy verlossen sult de gene die in v ghehopet hebben/ door Christum Jesum uwen Sone/ Amen.

Den xciij. Psalm.

De gheloouighe louen Godt / om dat hy door zijn cracht ghestilt heeft den oproer die teghen zijn Kercke verwecket was.

G Odt regeert/ zijnde met eeren bekleedt/ Hy is verciert met cracht wijt en breet: En heeft taertrijc vast gemaect ouer al/ Dat het onbeweechlick wel blijuen sal.

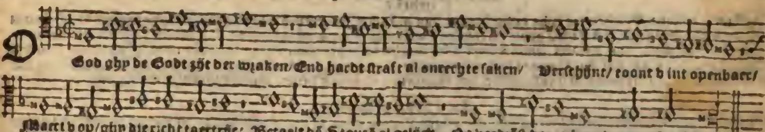
† Uwe stoel Heer eewich vast bestaet/
Ghy zijt voorwaer eewich God met der daet/
Die waterstroomen hen verheffen Heer/
Sy tieren en rasen met allen seer.
† Doch hoe wel dat smeyrs waterbaren fel/
Hen verheffen seer grouwelick en snel:
Die inden Hemel woont/ is de God mijn/
Die sal noch veel hooger en stercker zijn.
† O Heer seker is voor my uwen knecht/
Die leer uwes monts/ ja goet end oprecht/
V heylicheyt is een cieraet seer schoon/
Uwes huyses/ welck Heer is uwen throon.

Ghebedt.

O God/ Coninck der Coningen/ wiens glorie onbegrijpelick is/ wiens heerlicheyt oneyndelick is/ en machte sonder ghelijcke/ onderhoudet v Dienaers in vrede ende maeckt dat wy so vast staen op de sekerheyt van uwe beloften/ dat wy/ wat sake ons toecomen mach / moghen vast blijuen int gheloone/ leuende rechtveerdichlick ende sonder verwijt int midde der Kercke/ de welcke Jesus Christus uwen Sone vercregen heeft/ door zijn dierbaer Bloet/ Amen.

Den xciiij. Psalm.

Dit is een ghebedt tegen die Hypocriten die hen decken met den naem der Kercken/ En middeler tijt die schadelickste vyanden der seluiger zijn/ dieste wreedelicker verbolgen dan alle andere deen.

D God ghy de Godt zijt der wraken/ End hardt straft al onrechte saken/ Verschijnt/ toont v int openbaer/ Maect v op/ ghy die richt taertrijc/ Betaelt dē Stoutē al gelijck Na verdiēst haers hoochmoets seer swaer.

† Hoe langh sullen de boose tsamen/
Hen des quaets roemen sonder schamen/
End hen verblijden met hoochmoet?
Hoe langh sullen sy roemen koen/
Die niet anders dan boosheyt doen/
En stoutelick posten uutbroet?
† Sy slaen O Heer v Volck ontstucken/
V erfdeel sy gantsch'ick verdrucken/
Dan rooven sy dat gantsche Landt.
Weduwen en den vreemden Man/
Dooden sy en gaen vry daer van/
Jae spreken noch sonder verstant:

* God en weet niet van onse wercken/
God Jacobs can noch sien noch mercken/
Ons doen twelck is beschreven so fyn.
Merckt doch menschen onwys en sot
Wilt ghy blyuen so dwaes en bodt/
Ende altyt so weldunnich zyn?
* Godt die v heeft ghemaeckt die ooren
End d'ooghen/ soude hy niet hooren
Oft sien: Soud hy niet mercken aen?
Hy die de volckeren castydt/
En gheeft verstant tot synen tydt/
Soud hy v niet straffen en slaen?

PAVSE.

* Doch de Heer weet smenschen ghedachten
En dat sy met al haere crachten/
Ydel zyn en gantschelick niet.
Wel hem dien ghy onderwyst Heer/
En die oock in uwes Woorts leer/
Vaecht tot toeneemt met allen vliet.
* Op dat hy hem niet en derf schromen/
Als die tyt sal wesen ghecomen/
Die vol van angst wert end ver...
Terwyl datmen den put wegraeft/
Voor hem die steedts tot boosheyt draeft/
Twelck bereyd is van synen voorspoet.
* De Heer en sal niet gantsch verderuen/
Noch verlaten tvolck synder eruen/
Dat op hem vast betrouwen sal.
Maer hy sal zyn gherechticheyt
Toonen/ dan sullen met bescheyt/
Die vrome hem toevallen al.
* Waer is hy die my is bystandich/
Teghen die boosdaders vyandich/
En teghen die Godloosen hier?
Had my de Heer niet by ghestaen/
Ick waer langhe tonder ghegaen/
Ja myn siel waer int graf nu schier.
* Ick dacht dat myn voet onghestadich/
Schier viel: maer v goetheyt ghenadich/
Onderhielt my altydt O Heer.
Myn hert was vol droefheyt en noot
Maer v schoon vertroostinghe groot/
Heeft daer na myn siel verheucht seer.
* Wat hebt ghy ghemeyns met hen allen/
Die v volck swaerlick ouervallen/
Onder den schyn des rechts seer goet?
Na tleuen des vromen sy staen/
En storten hier en daer voortaen/
Seer wreedelick tonschuldich bloet.
* Maer God is myn beschuttingh machtich/
Myn toeverlaet en troost seer crachtich/
Haer quaet hen wert vergolden haest.
Hy salse wtroeyen gheheyn/
Om hare misdaden niet cleyn/
God maecktse te niet end verbaest.

Ghebedt.

Heere/ rechtveerdich Richter der geheelder werelt die ghy kennet/ hoe wreet ende rasende dat sy zyn de ghene die teghen ons opstaen bedwingt haerlieder stoutichept/ ende vermetenheyt door uwe onuerwinnelicke cracht: ende gheeft ons de gratie/ dat wy altyt ons profyt mogen doen met de tegenspoeden die ons souden mogen toecomen. Stelt wederomme den staet van deser Werelt in so goede ordinantie, dat een yeghelick/ versakende alle boosheyt, v volghe: so veel te lustigher als ghy v thoont rechtveerdich ende goet, door onsen Heere ende Salichmaker Christum Jesum/ Amen.

Den xcv. Psalm.

De gheloovighe werden vermaent/ om den yver te bewysen dien sy tot Gods eere hebben / om hem te dienen sonder ghevevnstheyt. Ende dat sy hen God ende zynen woorde onderwerpen sonder wederspannicheydt / met welcken haer Voorvaders God vertoornt hadden.

Coemt laet ons blyd zyn inden Heer/ En met sangh verbreyden zyn eer/ Hy is ons troost end heyl alleene/
Laet ons met dancksegginge gaen/ Voor syn aengesicht end voortaen/ Hem singen met vreucht Psalmen reyne.

Want hy een groot God is gheacht/
Een Coninc van veel grooter macht/
Dā die Goden zyn: want aerdtryck/
Heeft hy in zyn hant welck vrucht al
Hem toebehoort die berch en dal/
Steedts voortbringen beyde gelijcke.
† Die Zee hem alleyn toebehoort/
Hy heeft die gemaeckt door zyn woort/
En schiep oock daertryke bequame.
Coemt laet ons al tsaē met oitmoet/
Vallen voor onsen God te voet/
Hy heeft ons gheschapen al tsame.
† Hy is een God die ons behoet/
Wy zyn tvolck en die schapen goet/
Die van hem wel gheweydet werden.
Hoort ghy heden zyn stemme claer/
Wilt doch uwe herten so gaer/
Niet verstocken noch oock verherden/
† So tot Massa en Meriba/
Uwe Vaders door ende na/
In de woestyne te doen plaghen:
Sy tercghden my met herten quaet/
Ende beproefden vroech en spaet/
Al myn wercken die sy daer saghen.
† Waer ick veertich iaren eenpaer
Met hē veel arbeyts had voorwaer
Dies claechd ick aldus onuersweghen
Dit volck is gantsch sonder ver...
Van herten gaer dwalende want
Sy sullen niet leeren myn weghen.
† Dies als ick dā hen wiert ...
Ick was toornich door sulck ...
End heb in myn gramschap ghesworen
Dat dit boos en verkeert ghe...
Nemmermeer soude zyn ghebracht
Ter ruste mynder wtuercoren.

Ghebedt.

O Godt/ alleene Beschermer ende onderhouder van alle uwe kinderen die uwe Gheloovighe regeert als Schapen van uwer weyde: spreydet uwe goedertierenheyt ouer ons/ ende vermorwet soo onse herten / die wt der natuere harder dan steen zyn/ dat wy nemmermeer door ongheloove versteent noch obstinaet en moghen wesen teghen v heylich Woordt/ maer dat wy door een warachtich ende levende gheloove: v in sulcker manieren mogen dienen dat wy eyndelick moghen comen in v ruste, onder het regiment van uwen lieuen Sone Christo Jesu/ Amen.

Den xcvj. Psalm.

Dewyle dat alle Volckeren met desen Psalm beroepen zyn om God te prysen/ so hondt hy in/ een Prophetie vande Ryckie Christi/ onder den welcken de gantsche Werelt tot der eenicheyt ende ghehoorsaemheyt des geloofs soude ghebracht werden.

Singt een nieu liet den Heer gepresen/ Singt ghy volckē/ wilt vrolic wesen/ Looft en prijst synē Nā al...

✠ Leert de Heydenen zijn eer merken/
Maeckt ghewach van zijn wonderwercken/
Want hooch verheuen is de Heer/
Die ghepreesd moet wesen veel meer/
Dan d'Afgoden in alle percken.
✠ Want de Goden die tvolck doen beeden/
Zijn gantschlick niet/ want sy niet leuen:
Maer God schiep den hemel seer reyn/
Zijn heerlickheyt en cracht niet cleyn/
Gaen voor hem: hooch is hy verheuen.
✠ Maiesteyt en cracht tallen stonden/
Zijn in zijn heylich huys bevonden.
Daerom ghy volcken coemt doch hier/
Gheeft God den Heere goedertier/
Eer end prijse met hert en monden/

PAVSE.

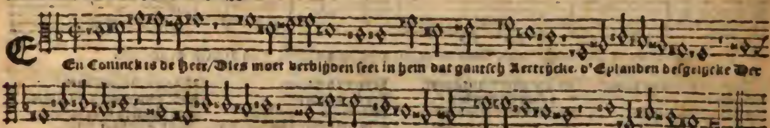
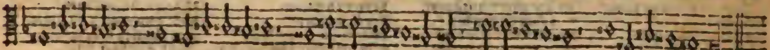
✠ Loeft ende prijst den Heere eendrachtich/
Maeckt groot den Name Gods almachtich
Ghy volcken bringt hem met ootmoet/
Gheschencken end veel gauen goet/
Coemt in zijn huys/ zijt daer aendachtich/
✠ Coemt tsamen/ doet in zijn woonsteden/
In heylicheyt uwe ghebeden:
In zijn woonninghe tot hem gaet/
Dat alle menschen met der daet/
Hem vreesen en dienen met vreden.
✠ Ygehelyck moet nu openbaren/
Dat ons God heerscht/ en suler verclaren/
Dies salt aertrijck seer vastlick staen/
Als door zijn handt werden voortaen/
Rechtlick gherichtet alle schaeren.
✠ Dat de hemelen hem verblijden/
T'aertrijck dat lach in desen tyden/
t'Meer verheffe met vreucht den cop:
Tvelt end oock al wat groeyt daer op.
En bosschen moeten God belijden.
✠ De Heer coemt/ de Heer coemt seer spoedich
Om taertrijck met hert en sachtmoedich/
Te richten in gherechticheyt/
En die volcken in billickheydt/
Te leyden na zijn waerheyt goedich.

Ghebedt.

HEere/ die begheert dat alle menschen behouden werden/ ende comen totter kennissen der waerheydt/ thoont uwe cracht ende heerlickheyt niet om verghelijcken/ voor alle menschen/ op dat een yeghelick u losinghe/ ende uwe salicheydt vercondighe/ de welcke ghy beloeft hebt allen den ghenen die hen seluen offeren ende begheuen tot uwen dienst/ om u te louen met alle uwe Creaturen/ door het middel van Christo Jesu, uwen beminden Sone. Amen.

Den xcvij. Psalm.

Dit is een beschrijuinghe der Maiesteyt ende der gherechticheydt Gods/ op dat alle menschen onder hem ghedemoedighet/ ende allerley Afgoderien wegheroept werden. Eyndelick werden alle Godvreesende vermaent/ dat sy op hem betrouwen/ ende in hem verblijdt zijn.

DEn Coninck is de Heer/ Dies moet verblijden seer in hem dat gantsch Aertrijcke. d'Eylanden desgelijcke Der wolcke duysterheyt Verbercht zijn maiesteyt/ En sijn stoel met u daer/ Seer vastelick bestaet/ Door zijn gerechticheyt.

✱ Een groot vyer voor hem gaet/
Twelck contsomme verslaet/
En doet al zijn vyanden/
Gantsch tot asschen verbranden.
Den blixem sel hy schiet/
Ouer t'Aertrijck met vliet/
Hy weerlicht hier en daer/
D'aerdrijck is vol van vaer/
En beeft als dit aensiet.
✱ De Berghen niet bestaen/
Maer als dat was vergaen/
Voor God een heerscher machtich/
Des Aerdtbodems seer crachtich.
De hemelen doen condt/
En t Firmament verkondt/
Gods gherechticheyt groot;
En d'Aertrijck bemercke bloot/
Zijn eer tot deser stondt.

PAVSE.

✱ Dat sy werden beschaemt/
Die daer (welck niet betaemt)
Tot Beelden zijn ghevloden/
En dienen den Afgoden.
Ghy Enghelen al t'saem/
Aenbidt den Heer bequaem/
Zion die Godes Woordt/
Met vreuchden heeft ghehoort/
Verblijdt in synen Naem.
✱ O Heer u regiment/
Den dochteren bekent/
Van Juda uytghelesen/
Wert seer van haer ghepresen.
Want ghy nu verhoocht zijt/
In allen landen wijdt:
Meer zijt ghy door u cracht/
Dan de Goden gheacht/
Nu en tot aller tydt.

✱ Ghy die den Heer bemint/
End hertelick versint/
Wilt doch de boosheyt haten/
En gantschelick verlaten.
Want God sienen bewaert/
Syner knechten vermaert/
Die hy verlossen sal/
Vanden Godloosen al/
En maken sonbeswaert.
✱ Den vromen sal voortaen.
Licht des troostes opgaen/
Blijschap coemt na veel smerten/
Allen oprechten herten.
Coemt dan ghy vrome reyn/
Verblijdt u groot en cleyn/
Inden Heer u verheucht/
En prijst (zijnde vol vreucht/)/
Zyn goetheyt int ghemeyn.

Ghebedt.

HEer wien alle glorie ende lof toebehoort/ verbult ons met Gheestelicke blijschap/ ende maeckt dat (alle Afgoderije ende superstitie ter neder geleydt zijnde) de Wereldt soo verlicht sy van het warachtich licht uwes Woorts dat een yeghelick hem begeue om eewichlick te singhen den lof van uwen Naem/ ende eewichlick u te dancken vande weldaden die wy eenpaerlick ontfanghen van uwe Vaderlicke handt/ door Jesum Christum uwen Sone, onsen Salichmaker ende Verlosser. Amen.

Den xcviij. Psalm.

Dese Psalm vermaent ons om God te louen/ van weghen syner barmherticheyt/ ende waerheyt/ die hy aen zijn Kercke bewesen heeft/ welcke wel weerdich zijn/ dat sy oock van allen onuernuftighen creaturen (waert moghelick) bekent werden.

WIlt onsen Godt een nieu liet singen/ Want hy heeft groot wonder gedaen/ Door zijn hät can hy alle dingē

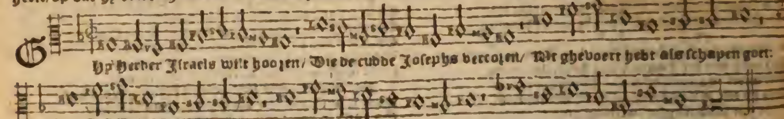
Steedts lasteren en schelden.
† Dan sullen wy die schapen uwer weyden/
End v volck zyn/ met blyschap groot wtbreyden/
Uwes Naems eer/ oock werden uwe crachten
Altydt vertelt van gheslacht tot gheslachten.

Ghebedt.

HEere beschermer ende vertrooster van de arme bedruckte menschen/ aengesien dat de raserye ende dullicheyt/ van onsen vyanden sulcx sy/ niet teghenstaende dat sy ons alreede in diveersche manieren ghequelt hebben dattse anders niet en begheeren / dan onse gheheele ende wterste verderffenisse : wilt ons bystaen / ende v gramschap ons keeren op de ghene die v lasteren : op dat een yeghelijck verstae/ dat ghy niet en veracht het claghen ende suchten vande ghene die v wt goeder herten aenroepen/ inden Name van uwen wel beminden Sone Jesum Christum Amen.

Den LXXX. Psalm.

Dit is een ghebedt voor de benaude Kercke Gods / in welcke verhaelt werden de weldaden / die Godt haer ghedaen heeft/ op dat hy beweecht werde / om die noch onderstant te doen/ daer met zyn kercke niet af en neme noch en verta...

Hy Herder Israels wilt hooren/ Die de cudde Josephs vercoren/ Wt ghevoert hebt als schapen goet: Thoont ons v lieflijck aenschyn soet/ Ghy die hooch zyt in uwen Throon/ Boven den Cherubinen schoon.

† Laet uwe cracht Heere verschijnen/
Ephraim tot nut en den zijnen/
Oock Manasse en Beniamin.
Keert doch tot ons Heer uwen sin.
Troost ons met v lieflijck aenschyn/
Op dat wy van schaden vry syn.
† Hoemen ons handelt cont ghy mercken/
Dies wilt ons door v goetheyt stercken/
Slaet over ons tghesicht eenpaer/
Uwer vrientlijcker ooghen claer/
So sullen wy vant cruys niet cleyn/
Vry zijn door v ghesicht alleyn.
† Hoelang sal O Heer der heyrcrachten/
Uwen toorn noch branden met machten/
Teghen uwes volcx ghebedt reyn:
Ghy hebt ons met tranen ghemeyn/
Ghespijst/ oock was bitter ghelach/
Onse dranck Heer den gantschen dach.
† Ghy hebt ons ghemaect den nabueren/
Tot twist en gheknyf callen uren/
Ons vyanden spotten ons seer/
Verlost ons wt schaden O Heer/
Laet ons schouwen v aenschyn blyd/
Soo werden wy seker end vry.

PAUSE.

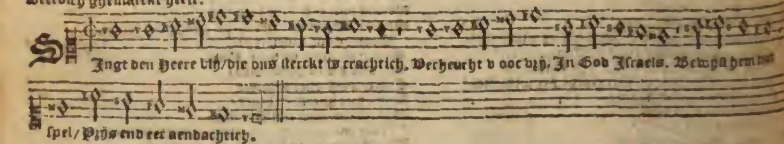
† Uwen wijngaert wt Egypten landt/
Bracht ghy Heer/ en ghy hebt hem geplant
Waer verdelcht zijn die volcken wreedt:
Ghy maecktet hem een plaetse breedt/
Daer hy ghewortelt vastlijck cleeft/
Soo dat hy tlant vervullet heeft.
† De berghen zijn seer schoon bedecket
Met zyn schaduwe die wyt strecket:
Syn rancken hooch climmen en gaen/
Ghelijck de Cederboomen staen.
Syn tacken zijn ghewassen bloot/
Van twater tot aen de Zee groot.
† Waerom hebt ghy den tuyn doen breken/
En zyt den tooneren ghweken:
Hoe coemt dat wilde swynen fel/
Daer in ghevallen zijn so snel?
Waerom heeft twilt tot deser stondt/
Hem so verdorven in den grondt?
† O God die een Heer zyt der Heeren/
Siet ons aen/ wilt v tot ons keeren/
Besoeckt en stet den wijnstock reyn/
Dien v handt gheplant heeft alleyn/
Wilt dien wed'r bouwen voort aen/
Dat ghy daer van prys moecht ontfaen.
† Hy sal schier tot asschen verbranden/
End is nu gautsch ghemaeckt te schanden/
Hy vergaet door v gramschap haest:
Streckt v hant wt/ maeckt onverbaest/
Tvolck Heer dat op v alleyn bout/
End van herten vastlick vertrout.
† Wy sullen ons niet meer begheven/
Tot afwijckinghe/ laet ons leven/
Wy sullen stedts singhen v eer/
Troost ende helpt ons lancks so meer/
V aensicht gheve zynen schyn/
So sullen wy gheholpen zyn.

Ghebedt.

O God/ die ons door uwe goetheydt hebt ghestelt inde schaepkope van uwen eenighen sone om van hem gheweyt te wesen / als vande gene die alleen herder en Bisschop van onse sielen is/ en wilt v aenschyn van ons niet we... ren : Maer siet vanden hemel nederwaerts / en mercket hoe dat de quade menschen ons soecken wt te royen / ... det uwe gramschap over henlieden / ende behoedt ons van allen quaden/ op dat wy v eewelijck moghen dancken ... den selven Jesum Christum. Amen.

Den LXXXI. Psalm.

Dese Psalm spreeckt vande groote ghenade Gods/ die hy met woorden ende wercken zyner Kercken bewesen heeft. Daer beneven beschrijft hy oock/ hoe dat het volck van Israel door zyn ondanckbaerheydt hen sulcker weldaden onweerdich ghemaeckt heeft.

Singt den Heere blij/ die ons stercke is crachtich. Verheucht v oock vry/ In God Israels. Bewyst hem ... spel/ Prijs end eer aendachtich.

Singt Psalmen seer goet/
En lieflick om hooren:
De Tamboeren soet/
Harpen bequame/
En Psalter tsame/
Wilt met vreucht oorbooren.
Op de nieuwe Maen
Met Basuynen singhet.
End vrolick voortaen/
Der Loofferrenten/
Jaerlijcksche renten/
Betaelt end volbringhet.
Dits in Israel
Een ghebruyck ghewesen:
God en niemant el/
Dit bevolen heeft/
En tot teeckhen gheeft/
Syns volcks hooch gepresen.
Sulcks heeft hy ghedaen/
Als tvolck wt den Landen
Egypti ghegaen
Is: Daert de talen
Vremde verhalen/
Dirt niet heeft verstanden.
(1.) Pause.
Haer lasten aldaer
Heeft hy wech ghenomen.
Vanden potten swaer/
Lastich om draghen/
Sijnse ontslaghen/
En gantsch vry gecomen.
Ghy riept my daer ...
End ick in v lijden/
Heb v by ghestaen/
End verhoort in noot/
Als de donder groot

My deckte ter syden.
Ick proefd v voorwaer/
Aent Twistwater clachtich/
End vant v daer naer
Verhardt van sinnen/
Doch ick wt minnen/
Sprack v aen eendrachtich:
Myn volc my doch hoort/
Myn vont sal ick maken/
Met v van nu voort:
Wilt my doch hooren/
Opent v ooren/
En wilt myn woort smaken.
Maeckt v myn volc vroet/
Geenderley Afgoden/
Gheenen dienst hen doet/
Wiltse niet eeren/
Noch tot hen keeren/
Want ick hebt verboden.
Want ick ben v Godt/
Eewich end almachtich:
Dit landt tot v lodt/
Gaf ick v goedich/
En track v spoedich/
Wt Egypten crachtich.
(2.) PAVSE.
Opent uwen mondt/
Seer wydt onbeladen/
Ick sal hem terstont
Met goeder spyse/
Na myne wyse/
Rijckelick versaden.
Tvolck dat ick vercoos/
Is van twoort ghewecken/
Verstockt ist en boos/
Ick hebt ghebeden/
Therte doch myn reden
Gantschelick versteken.
Ick in toornicheydt/
Gaft over met allen/
Syner verstocktheydt/
Om self zyn saken/
Voortaen te maken/
Na zyn wel ghevallen.
Och oft volck rebel
My ghehoorsaem ware/
En dat Israel/
Ware ghebleuen
Op den padt euen/
Vast int openbare.
Ick soud haest verdaen
Hebben zyn vyanden/
Myn hant sterck in slaen/
Had bouen maten/
Haest die hem haten/
Al ghebracht te schanden.
Syn vyanden al/
Souden druck bedrijuen/
En comen ten val/
Datse al tsamen/
Souden met blamen/
Eewich be druckt blyuen.
Tarwe in overvloet
Had ick hen ghegheuen/
En met honich soet/
Twelck vloeyt wt steenen/
Ghespyst met eenen/
Had icks al myn leuen.

Ghebedt.

HEmelsche Vader/ die nimmermeer moede en wordt uwen kinderen wel te doene/ hoe wel dat wy door onse ondanckbaerheyt v dickwils gram ghemaeckt ende vertoornt hebben: Nochtans/ om dat ghy Verbont ghemaeckt hebt met onse Vaders/ om te wesen haerlieder God/ ende hares zaets: Wilt medelyden op ons hebben/ende verleent ons de gratie/ so te wandelen in uwe weghen/ dat wy moghen deelachtich wesen van alle salicheydt, door onsen Heere Christum Jesum/ Amen.

Den LXXXII. Psalm.

Hier werden alle Overheyden der werelt hares Ampts vermaent/ daer van datse rekenschap gheuen sullen / ende werden ghedreycht/ dat hare hoocheyt (die cort en verganckelick is) seer haest sal vernedert zyn.

GOdt is in de vierschaer gheseten/ Der Rechteren seer stout vermeten/ Onder den Princen hooch geacht/ Is hy Rechter met voller macht. Hoe lang sult ghy rechters vol treken / Onrechtveerdich oordeel wt spreken? En met den Godloosen midts dien/ Soo schantlick door de vinghers sien.

* Wilt doch wat recht is doē dē armē
Oordeelt de weesen met ontfarmen/
Helpt den elenden tot zyn recht/
En den bedruckten mensche slecht.
Verlost wt versmaetheyt en slagen/
Hem die benout zynde moet claghen/
Van den tyrannen hem vry stelt/
Die overlast is met ghewelt.

* Maer wat wil ick hen tgoed bewysē
Haer hert is niet om onderwysen/
Sy volghen na haer blint verstandt/
Al soude vergaen tgantsche landt.
Ghy zyt tis waer/ick wilt belyden.
Als cleyn Goden tot desen tyden/
Ghy heerschet met eere vermaert/
Als oft ghy Gods kinderen waert.

* Doch ghy moet al te sa bederuen/
En gelyck ander menschen steruen:
En ghy Princen moet al voortaen/
Ghelyck ander te gronde gaen.
Wilt v haestlick O Heer opmaken/
Oordeelt hier beneden ons saken:
Want v behoort tot t'aller tydt/
Dat volck der gantscher Werelt wydt.

Ghebedt.

HEere God/ wien alle Macht ende Overheyt toebehoort / doet door uwe oneyndelicke goetheyt/ dat de ghene die ghy hebt ghegeuen voor Leytsmannen ende Regeerders/ so wel haerlieder Ampt bedienen/ dat ten eersten de heerlickheyt van uwen Name gheboordert sy/ den Goeden onderstandt ghedaen sy/ de Boose ghestraft/ ende de Arm vertroost/ op dat wy (leydende een vredelick ende gherust leuen) onder haerlieder bescherminghe, v mogen eewichlick louen ende dancken/ door uwen Sone Christum Jesum. Amen.

Den LXXXIII. Psalm.

Dit is een ghebedt der Kercken/ van den Ongeloouigen allesins ombanghen zynde/ de welcke besloten hadden haer wt te royen ende te verderuen. Hier werdt oock verhaelt hoe God zyn kinderen dickwils verlost heeft/ op dat sy daer door inde hope ghesterckt werden.

WIlt doch niet langer swygen Heer/ Wilt so stille niet wesen meer/ Houd v niet so gants sonder spreke: Want tsaem woeden al v vyanden / Rasende maken sy ter schanden/ En thooft stoutelick sy opsteken.

* Sy raetslaghen met listen quaet/
Teghen tvolck Heer dat op v staet:
Over dien gebruycken sy haer crachten/
Die vromoedelick sonder sorghen/
Onder v willen sijn verborghen/
Veel loose vonden sy betrachten.
* Sy spreken: Laet nu sijn voortaen/
Dit volck omghebracht end verdaen/
Dat het gheen volck meer sy so crachtich:
Dat niet ghenaemt sy in eenwerden/
De naem Israels op der eerden/
Datmen des niet meer sy ghedachtich.
* Teghen v maken sy een Bondt/
En binden hen tsaem nu terstont/
Edom end de Ismaeliten:
Moabs/ end oock Agars ghestachte/

De Ghevaliters groot van machte/
Zyn v teghen met d'Ammoniten.
† Philistea Amaleck ryck/
En die van Tyro al ghelyck/
Vrupchen haer verstant end haer crachten:
Die Assyriers hooch verheuen/
Hulp end onderstant sy tsaem gheuen
Den kinderen Loths die v verachten.
† Doet hen so ghy deet Madian/
Dat haer gheen come daer van/
So ghy tot Kison aen die beken/
Jabin en Sisara hoochmoedich/
Verstoecht / daer ooch tvolck ouervloedich/
Als drech in Endor bleef versteken.
Pause.
† Haren oversten Vorsten doet/
Als Oreb en Zeeb onvroet/
Dat Zeba/ Salmana gheschiede:
Die daer seyden met hoochmoet prachtich
Datse souden thuys Gods almachtich/
Innemen tot haren ghebiede.
† Maeckse onghestadich als een rat/
End als dat stof der Aerden plat/
Om hooghe vanden wint ghedreuen.
So die vier vlammen s'hout verbranden/
En die berghen maken ter schanden/
Hoe hooch oock dat sy zijn verheuen.
† Vervolchtse so met groot tempeest/
Door grouweder maecktse bevreest/
Wiltse hier en daer met angst iaghen/
Haer aenghesichten wilt beschamen/
Op datse met handen te samen/
In ootmoet na v O Heer vraghen.
† Laetse beschaemt zijn end verbaest/
Verschricktse en brengtse om met der haest
Dat sy moghen verstaen en gronden/
Dat ghy een Heere zijt alleene/
Die alderhoochst end anders gheene/
In der Weerldt can zijn bevonden.

Ghebedt.

O God/ warachtich ende alleene vertrooster van de arme bedruckte menschen/ siet op de ouerlasten ende bedreyghen van uwe ende onse vyanden/ die hen beste doen om uwe Kercke door hen hooveerdyhe wt te roepen: bedwinght Heere/ ende doet te niete haerlieder aenslaghen: Maecktse beschaemt ende versmadelijck/ ende verbaestse door uwe macht/ op dat sy kennen moghen dat ghy zijt alleene die wien alle creaturen behooren te ontsien ende eeren/ door uwen Sone Christum Jesum. Amen

Den LXXXiiij. Psalm.

De Prophete bewijst/ dat de grootste gheluckSalicheydt die men can wenschen/ sy te woonen by die gemeynte Gods. Daerom beclaecht hy dat hy daer van wtghesloten is/ ende bidt dat hy wederom daer by mach gebracht worden.

Hoe lieflijck O Heer en hoe reyn/ Zijn uwe wooningen niet cleyn/ Lustich zijnse en schoon bouen maze. Mijn hert verlangt met allen seer/ En sucht na uwen Tempel Heer/ Mijn siel en lijf in desen state: Zyn in den waren Godt verblijdt/ En seer verheucht tot deser tijdt.

* De Musschen end Swaelwen tsame
Vinden eenen Nest bequame/
Och Heer der heyrscharen crachtich.
O God mijn troost end helper mijn/
Waer is dat v Altaren zijn/
Daer ghy woont o mijn Heer almachtich?
Wel hen die in v huys eerbaer
Woonen/ die louen v eenpaer.
† Salich is hy tallen stonden/
Wiens cracht Heer ghy zijt bevonden/
Die neerstich bewaert uwe weghen.
Als sy door dit iammer dal gaen/
Sy sullen met vlijt recht voortaen/
Putten te grauen zijn gheneghen/
Die werden ghemaecht water rijck/
Door den reghen alle ghelijck.
Pause.
* Sy sullen gaen van deucht tot deucht
Tot dats in Sion al met vreucht
Comen/ en daer den Heer aenschouwen.
O Heer der heyrcrachten seer schoon/
Wt den hooghen hemelschen Throon/
Hoort mijn ghebedt in dit benouwen:
Ghy Jacobs God my doch verhoort
Vernieuwt mijn smeecken na v woordt.
† Heer/ tot wien wy inden noot vlien/
Wilt uwen ghesalfden aensien:
Want veel beter is slechts een uer/
In v huys/ dan elders/ dits claer
Duysent zijn: Beter is oock daer
Een Wachter te zijn aen de deure/
Want is inden paleysen fort
Der Godloosen met overtleet.
† Want ons God is v..... en ...
Een Son en schilt tot ons behoef/
Die ons gheeft eer en de ghenade
Die den vromen in gheenen deel/
Verlaten sal tot inden doot.
Gheen dinc ontbreect hem ......
Salich is hy die op hem hoopt
End hem van herten gansch betrouwt

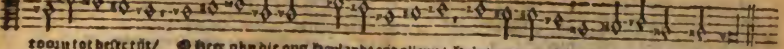
Ghebedt.

O Heere Godt/ sonder wiens kennisse/ wy niet vercrijghen en moghen leuen noch salicheydt/ aenghesien dat wy ons versamen moghen in uwen Naem/ om v te aenroepen met ghelijcker herten inden gheest ende waerheyt ende ontfanghen als van uwen monde een oprechte ende salighe leeringhe. bevestighe dese uwe gunste in ons ende beschermt de sake der ghener die in onnooselheyt wandelen: op dat wy meer ende meer moghen leeren ons betrouwen op v stellen/ door uwen Sone Christum Jesum/ Amen.

Den LXXXV. Psalm.

De ghelooveghe dancken God/ om dat hy haer vande ghevanckenisse vrij ghemaecht heeft/ ende bidden hem dat hy dit beghonnen werck volbrenghe. Sy stercken oock malcanderen inde hope/ tot dat God zijn Kercke eenmael volcomelijck sal opgherecht hebben.

Ghy zijt Heer met v volc nu te vreden/ Jacobs gevanghenen maect ghy oock vrij/ En vergeeft des volcx boosheyt voorleden/ Syn sonden wt genaden bedeckt ghy/ Uwe gramschap doet ghy van hem seer wijt/ En maeckt ...

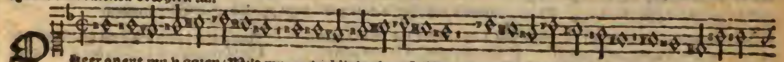
* Wilt ghy nu Heer voortaen toornich wesen?
Weet ghy van gheslacht tot gheslacht vervoort?
Neen: maer ghy sult ons troosten na desen
Dies sal v vo ck (?) verblyden nu voort/
Of wy schoon swaerlick hebben Heer misdaen/
Nochtans bewyst ons v goetheyt voortaen/
End wilt ons helpen O Heer en God myn/
Al ist dat wy al arme Sondaers zyn.
Doch wil ick hooren wat God sal spreken/
Want den vromen sal hy den vrede goet/
Vercondigen/ en dien laten wetbreken:
Daer door werden zyn kindren wys en vroet/
Maer die in Gods vreese soecken bystant/
Den selven sal Godt steedts bieden de handt/
Op dat hy ons wederom woone/ Heer/
Uwe heerlickheyt end uwes Naems eer.
* Ghenad end waerheyt comen int ghemoet/
Trecht en pays cussen malcandren met bliet/
Tgheloof sal wt der aerden spruyten soet/
Gherechticheyt van bouen neder siet.
Godt sal vruchten gheuen in ouervloet/
Die ons dat aertrijcke voortbrenghen moet.
Int regiment salt oprechtelick staen/
Alle dinghen sullen oock recht toegaen.

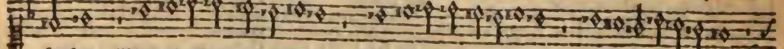
Ghebedt.

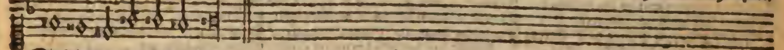
HEere/ die nemmermeer nu en verlaet dwerck dat ghy begonnen hebt/ hoe wel dat onse ondanckbaerheyt en boosheyt verdient/ dat wy van allen goeden berooft waren/ nochtans verleent ons door uwe barmhertichheit/ dat onse sonden mogen wtgedaen zyn/ ende dat wy so moghen leeren v ontsien ende dienen/ dat wy altijts moghen onderhouden wesen in vrede ende voortspoet/ door het middel van uwen eeuighen Sone Jesu Christo/ Amen.

Den Lxxxvj. Psalm.

David biddet God om een onstraffelick leuen/ ende om verlydet te zyn van syne vyanden/ op dat hy gherustlick leuen mach: Hy beschryft oock de heerlickheyt Gods/ die hy van nu heeft begonnen te openbaren. Ende hier namaels den synen volcomelick bewysen sal.

* Wilt my Heer ghenadich wesen/
Na uwe goetheyt ghepresen/
Die v bidde met ootmoet/
En daechlicks valle te voet.
Verheuecht nu uwē knecht clachtich
Die v Heer aenroept aendachtich/
Want ick hesse thert alleyn/
Tot v inden noot niet cleyn.
* Ghy zijt Heer vriendlic en goedich
Barmhertich en seer lanckmoedich/
Den ghenen die tot v gaen/
End in den noot roepen aen.
Verhoort my Heer wtuercoren/
Laet myn stem v comen voren/
Verstaet myn clachten seer swaer/
Want t'is meer dan tijt voorwaer.
* Als ick ben in noot en schadēn/
Tot v schrey ick seer beladen/
Om dat ghy verhoordt altijdt/
Myn stem en maeckt my verblijdt.
By v O Heer des aertrijcken/
Is gheen God te vergheliicken/
Daer is oock niemant soo coen/
Die v wercken can na doen.

PAVSE.

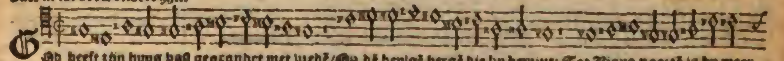
* Alle volcken die ghy crachtich/
Hebt gheschapen Heer almachtich/
Sullen vereeren te saem/
En groot maken uwen Naem.
Ghy zijt groot niet om versterchen/
En doet wonderlicke wercken/
Ghy hebt den Naem vreet end wijdt/
Dat ghy alleyn een God zijdt.
* V weghen wilt my doch leeren/
Dat ick recht gae tuwer eeren/
Op dat ghy van my oock meest/
Ten rechten moecht zyn ghevreest.
Ick wil v Heer hoogh verheuen/
Altijt prijs end eere gheuen:
Ick wil uwen Naem seer claer/
Groot maken int openbaer.
* Ghy hebt wt louter ghenaden/
My bewesen veel weldaden/
En my verlost wt der noot/
Der Hellen/ end van der doot/
Heer die wreed onder hen allen/
Met cracht my gantsch ouervallen/
Na myn leuen sy al staen/
Sonder v te mercken aen.
* Maer ghy zijt goet end genadich/
Barmhertich ende weldadich/
Lanckmoedich tot toornicheydt/
Bestendich in der waerheydt/
Wilt my goedichlick aenschouwen/
Sterckt my oock in dit benouwen/
Helpt my en maeckt onuertsaecht/
Den knecht van uwer dienstmaecht.
* Wilt my doch een teecken gheuen/
Op dat myn vianden beuen/
Als sy sien sullen Heer milt/
Dat ghy my steedts by staen wilt.

Ghebedt.

EEwighe God/ alleyne bystandt vande gene die haer hope in v stellen/ verhoort ons bidden/ ende maeckt inde stede dat ghy onteert ende ghelastert hebt ghweest tot noch toe/ dat alle Natien v louen: ende continueert soo uwe gunste tot ons waerts/ dat alle de ghene die ons haten/ moghen in hen seluen beschaemt zyn/ als sy sien dat ghy nemmermeer en verlaet de ghene die v dienen ende eeren/ door uwen Sone Christum Jesum. Amen.

Den Lxxxvij. Psalm.

De Gheloouighe werden hier vermaent/ dat sy den moet niet verloren en gheuen/ al ist dat Godt zyn Kercke niet so haest op en richtet: Ende hen werdt beloeft/ dat God daer in noch sulcke cracht bewysen sal/ dat de gheheele Werelt daer in sal verwondert zyn.

* Men hoort van v O Stadt Gods hooch verheven/
Groote dinghen Egypten en Babel/
Werden (spreeckt God) onderwesen so wel/
Dat sy tot mijn volck werden aengeschreven,
* Tyrers/ Palestijners en die Mooren/
Sullen in mijn Kercke voort ghebracht zijn/.
Men sal spreken: dat in dat Zion mijn/
Allerley volck by een wert gheboren.

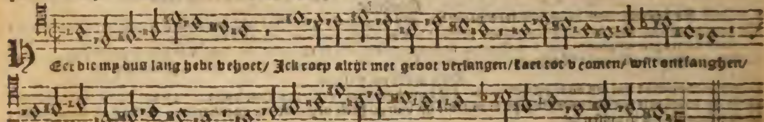
* God sal Zion bouwen met zijn handt crachtich/
Wt allen spraken hy de spue sal
Roepen: dan wert ghesept van desen al/
Datse in Zion altsamen zijn woonachtich/
* Dies wilt nu openlick end vrolick singen/
Op den Basuynen verconddicht zijn eer:
In v Zion/ sal wesen (spreeckt de Heer)
Rijckdom end overvloet van allen dingen.

Ghebedt.

O Godt/ alleene Fondeerder van uwe Kercke/ vermeerdert ende vermenichfuldicht van daghe te daghe het ghetal van uwe geloovige door de Predicatie van v heylich Evangelium, op dat verdreven zijnde wt der werelt de duysternissen der onwetenschap uwen Naem over al bekent sy/ ende dat de menschen mogen comen van allen canten om hen te stellen totter ghehoorsaemheyt van v woordt, ende v te loven wt alle haerlieder herte/ door onsen Heere Christum Jesum. Amen.

Den lxxxviij. Psalm.

Dit is een yverighe claghende ghebedt eenes gheloovighen mensches/ de welcke in den afgrondt aller benautheden synen toevlucht alleenlick neemt tot Gods barmherticheydt.

* Want mijn siel is vol angst en noot
Ter hellen is ghedaelt mijn leven/
Ick mach met hen wel sijn geschreven/
Die tonder gaen door lyden groot/
Men mach my hem wel gelijck achten/
Die hulpeloos is/ sonder crachten.
* Ick ben onder den dooden al/
Verstecken end oock gantsch verlaten/
Als een die vermoort is op straten/
Diemen seer haest begraven sal/
Want ghy gedenckt mijner niet Heere/
V hant hebt ghy afghekeert seere.
* Ghy werpt my diep inden afgront/
Die duyster en diep is met suchten/
V gramschap die seer is te vruchten/
Druckt my seer hart tot deser stondt/
Ghy overvalt my met die roeden/
En met toorn als met watervloeden.
* Mijnen vrienden ben ick gemaeckt
Vreemt end veracht/ ja een afgrysen/
Met vingeren na my sy wijsen/
Ick ben overvallen gaer naeckt/
Alle middelen zijn my benomen/
Wt den banden can ick niet comen.

PAVSE.

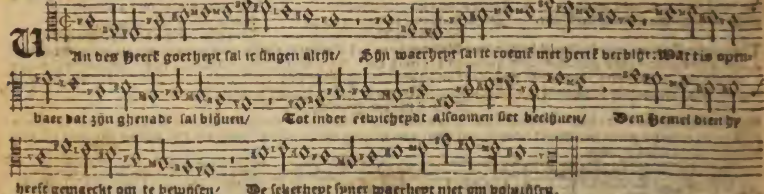
* Door tranen is mijn gesicht ontstelt
Ick bid v daechlicks Heer almachtich
En streck wt steets mijn handen clachtich/
Wanneer toont ghy eens v gheweldt?
Wanneer sullen wy doch aenmercken/
Die schier doot zijn/ v wonder wercken?
* Sullen die dooden hervoort gaen/
End v wonderdaden vermonden?
End uwer goetheyt niet om gronden/
In haren graven doen vermaen?
Sullen sy van v waerheyt spreken/
Die doot zijnde noch in tgraf steken?
* Werden uwe wondren bedacht/
Int duyster daermen niet can weten?
Salmen daer al dinck wert vergeten/
Op v gherechtheyt hebben acht?
Nochtans bid ick v Heer ghestadich/
Van smorghens vroech/ weest my ghenadich.
* Waerom O Heer verstoot ghy my?
Waerom is v aensicht verborghen?
Van der joncheyt ben ick vol sorgen/
Duysentfout beangst seer ondry/
Ic ben door schricken gantsch verslagen/
Benaut vol vreese met vertsaghen.
* Uwe gramschap over my gaet/
Uwe verschrickingen my drucken/
Waterstroomen my gantsch wech rucken
In desen seer benauden staet
Alles wat my angst can toebringhen/
Wilt my nu al met een omringhen.
* Ghy hebt van my gedaen seer wijde
Mijn beste vrienden al met eene/
Mijn secreetste vrienden ghemeene/
Zijn wijdt van my in desen strijdt:
In alle mijne swaer elenden/
Van my wijcken sy die my kenden.

Ghebedt.

O Nsen Vader ende Salichmaker/ die ons onderworpen hebt diverschen ellenden/ tot onsen welvaert/ en veracht niet ons ghebeden/ op dat wy niet gheheel onder v gramschap en blijven ligghende: Maer hebt medelijden met uwe arme Dienaers die v daghelicx aenroepen: ende vervuls ons met v gracie/ op dat de ghene den welcken wy versmadelick en gruwelick zijn/ verstaen moghen dat ghy ons bemint in uwen welbeminden Sone Jesum Christum Amen.

Den lxxxix. Psalm.

Dit is een ghebedt der Gheloovighen voor de benaude Kercke. Sy stellen voor oogen de beloftenissen die David geschiedt zijn/ daer nae verhalen sy de wonder wercken Godes die hy tot hulpe syner kinderen gedaen heeft/ en verlaten hen op de toecoemste Messie/ clagende over de elendighe verwoestinghe der Kercken/ die nu langhe gheduert hadde Ende bidden dat Godt haer eyndelick zijn ghenade bewijsen wille.

* Ick hebbe (spreeckt de Heer) gemaeckt een vast Verbont
Met David mijnen knecht/ dien ick voor swerelts grondt
Vercoren heb/ en met eedt sekerlick ghesworen/
Dat voort aen sond erven tgheslacht van hem gheboren/
Dese ghenade/ dat de Coninckliicke Croone/
Sond blijven eeuwelick in zijn geslachte schoone.
* D'hemelen prijsen Heer v wercken wonderbaer/
In v Ghemeynte goet/ schijnt uwe waerheyt claer
Niemandt isser so hooch gheclommen theeft ghebleken/
Die by v in sterckheydt can wesen verghleken/

[G]heen Engelen zijn in cracht so hooch opgheresen.
[D]ie ghelijck connen zijn uwen Godelijcken wesen.
PAVSE.
In de ghemeynte zijner heylighen seer goet/
[I]s Godt sterck/ oock wert hy ghe-eeerset met ootmoet/
[H]eer der heyrscharen ghy doet buyghen alle crachten/
[O] eewich God seer sterck/ wie is v ghelijck tachten/
[H]et is rontsom end alsins vol van uwer trouwen.
[E]nd uwer waerheit/ welcker ghy niet sult berouwen.
Ghy heerschet ouer tgantsche Meyr diep ende breedt
[Z]ijn baren stilt ghy als sy ouerloopen wreedt:
[G]hy hebt Egypten omgebracht door tsweert en plaghen:
[U]wer vyanden cracht hebt ghy ontstelt ter ghestaghen.
[H]emel end aerd is v/ ghy hebt ghemaeckt alleyne/
[H]aertrijck end alles wat daer in is groot en cleyne.
Dat Noord en tZuyde ghy gheschapen hebt O Heer/
[I]n uwen Naem juychen Hermon en Thabor seer/
[G]hy hebt eenen arm sterck/ crachtich zijn uwe handen/
[U] rechter handt verhooget is in allen landen:
[U]wen throon staet vast in billicheyt en tgherichte/
[G]henaed end waerheyt gaen door uwen aengesichte.
Wel salich is dat volck dat hem in v verblijdt/
[D]at sal voorspoedich zijn nu en tot aller tijdt/
[I]n tlicht uwes aenschijns sullen sy gaen al tsame/
[E]nd hem verheughen in den roem van uwen Name/
[A]ls sy sullen wesen door v gherechticheden/
[V]erciert daechlijcks met gauē schoon end oock met vredē
So wy sterck zijn/ daer van hebt ghy alleen die eer/
[V]ermoghen wy oock yet/ sulcr alles coemt O Heer/
[V]an v goetheyt: die ons beschermingh is gebonden.
[I]st dat wy benaut zijn nu of teenighen stonden/
[G]hy O heylighe God Israels hoogh verheuen/
[Z]ijt ons Coninck tot wien wy ons gantschelijck begeuen.
2. PAVSE.
Ghy hebt voormaels O Heer door uwe goedicheydt/
[T]ot uwen knecht door een openbaring ghesepdt:
[I]ck heb eenen stercken jonghelinck wtvercoren/
[D]ien wil ick bystant doen/ dat hy cracht mach oorbooren?
[I]ck heb David alleyn wt myn volck wtghelesen/
[H]y sal bouen all andre my ghetrouwe wesen.
Ick hebbe hem ghesalft met heyligh Oly soet/
[O]nderhouden sal hem mijn handt in teghenspoet:
[I]n wederweerdicheydt sal hem mijn handt versterckent/
[S]o dat zijn vyanden door haer crachten end wercken/
[H]em niet sullen ouerweldighen noch verdrucken/
[N]och bringhen onder voet/ door al haer loose stucken.
Maer veel meer sal ick zijn vyanden al verslaen/
[D]ie hem haten/ sullen met veel plaghen vergaen/
[M]ijn waerheyt en goetheydt/ sullen van hē niet wijcken/
[D]oor my sal synen hoorn verhoocht zijn desgelijcken.
[H]y sal ouer t Meyr die handt met ghewelt wtstrecken/
[T]ot die Riuieren sal hy zijn rechte handt recken.
En sal spreken/ ghy zijt mijn Vader en mijn God/
[M]ijn troost/ mijn steencotse/ mijn borcht en mijn vast slot.
[I]ck wil hem nemen op tot mijnen eersten sone/
En bouen den Vorsten eeren in zijnen throone/
Mijn genade/ wil ick hem eewichlijck bewaren/
Mijn verbondt sal met hem vast blijuen end voort varen.
3. PAVSE.
* Eewichlijck sal voorwaer ouerblijuen zijn saet/
Sijn Rijcke blijft so langh als de Hemel bestaet/
So zijn kinderen daer nae mijn woort haestlick vergheten/
En dat cleyn achten wt hoochmoedicheyt vermeten/
En niet en wandelen in mijn Wetten ghestadich/
Maer mijn insettinghen ontheylighen boosdadich.
* Ick wil besoecken haest hare misdaden al/
Met plaghen ick die scherpelijck oock straffen sal.
Doch sal ick mijn goetheyt van hem niet gantsch afwen-
Mijn waerheyt sal ick niet laten feylen noch enden. (den/
Ick wil gantsch niet afwijcken van mijnen verbonde/
Noch oock van tWoordt twelck is ghegaen wt mijnen
monde.
* Ick heb David by mijn heylicheyt eenen eedt
Ghedaen/ die sal niet feylen noch my wesen leedt/
Dat zijn saet eewichlijck blijuen sal ouervloedich/
En zijn throon so lang als die Son/ en Mane
spoedich/
Sullen schijnen seer schoon in haer Hemelsche claerheydt/
Twelck teeckenen zijn van mijn bestendighe waerheydt.
* Doch ghy hebt uwen knecht verworpen nu so gaer/
Op uwen gesalfden zijt ghy toornich voorwaer:
V verbont houdt ghy nu gantschelijck van geener weerde/
Ghy tredet zijn croone schier gantsch en gaer ter aerden
In zijn steden breeckt ghy die mueren af int ronde/
Zijn vastewercken laet ghy raseren te gronde.
4. PAVSE.
* Hy wert beroofe van hen die slechts daer gaen voor by
Sijner nabueren spot tot aller tijdt is hy/
Ghy hebt verhoocht en ghesterct alle zijn vyanden/
En zijn haters verblijdt/ die daer soecken zijn schanden/
Ghy hebt zijn sweert gemaeckt bodt dat het niet can snijdē
Hy wert ouerwonnen van hen die hem bestrijden.
* Sijn groote claerheyt hebt ghy nu verduystert seer/
Sijn Conincklijcke Stoel/ heel ghewopen ter neer.
De daghen zijnder jeucht/ vercort ghy hier ter plecken/
En gaet hem met schande/ aen elcken cant bedecken/
Hoe lang sult ghy O Heer/ van ons trecken v handen/
Salt altijt dueren/ dat v toorn als vier sal branden?
* Denct hoe cort mijns leuens tijt sy Heer/ end ontwaert
Soudt ghy den mensch also vergheefs hebben ghemaeckt?
Wie is hy die ontgaet den doodt niet om verstrangen?
Die oock int grafs gewelt/ hier nae niet wert geuangen/
Ach waer mach die ghenade des ouden tijts wesen/
Die ghy David toesept na v waerheyt gheprezen?
* Ghedenckt des smaedts die uwen knechten is gedaen/
En dat ick in den schoot al den spot moet ontfaen/
Veelder menschen die v O Heer schenden en smaden/
End oock verachten uwes ghesalfden voetpaden/
Gheloofe sy God altijt met eewich lof en prijsen/
Het sy also: dies sal hem yeghelijck eer bewijsen.

Ghebedt.

HEere Godt die alleene goet ende alleene wijs zijt/ die nemmermeer en hebt op ghehouden uwen wtvercorenen te bewijsen/ hoe seere dat ghyse bemindt ende ghunstich zijt: sonderlinghe daer in dat ghy ons gheordineert hebt tot eenen Coninc ende Salichmaker uwen eenigen Sone Christum Jesum/ om hen te versekerē van de waerheyt uwer beloften: Wy bidden v dat ghy ons gheeft/ dat wy hem sulcken ghehoorsaemheydt moghen bewijsen/ dat wy eyndelijck moghen ghenieten de vrucht van onsen gheloove/ het welcke is de Salicheydt onser sielen. Amen.

Den XC. Psalm.

Moses beschrijft des menschen ellendigen staet/ den welcken hy onderworpen is van wegen der sonden/ eñ begheert dat een yder dien staet rechte verstaen mochte. Hy bidt ooc Godt om hulpe/ op dat hy in zijn diensten geprezen werde.

Hy zijt geweest ons toevlucht Heer genadich/ En taller tijt ons toeuerlaet geprezē/ Ja selfs eer de bergen
waren int wesen. Eer dat gemaect wert v Aertrijck ongestadich/ So waert ghy God/ also ghy nu oock zijt/
End voort aen blijuen sult teewigher tijdt.

* Als ghy wilt/ de mensche moet haest beswijcken/
Ghy spreeckt: O Mensch/ sterflijck van cleyner weerden/
Ick wil dat ghy haest weert tot stof der eerden.
Want by my zijn duysent Jaer te ghelijcken/
Als by ons een dach die nu is vergaen/
Oft een nachtwake die haest loop vooztaen.
* Ghy laet den menschen een tempeest toecomen.
So vergaen sy/ als een droom onbequame:
In eener morghenstont zijn sy al tsame.
Afghemaeyt/ so men op tvelt siet die bloemen/
Die smorghens staen lieflijck en schoon by een/
Maer tsavonts hebben verwe noch cracht geen.
* Vergaen doet ons v gramschap seer beladen/
En maeckt dat wy zijn wonderlijck verslaghen/
V toorn doet dat wy gantschelijck vertsaghen.
Als ghy Heer voor v neemt al ons misdaden/
En doorgrondt ons herten scherplick met vlijt/
Ja ons verborghen ghedachten doorsiet.

PAVSE.

* So eynden ons daghen die haest voorbaren/
Door v gramschap gaet recht door by ons leven/
Als een spreeckwoort van den menschen ghedreven:
Want ons daghen zijn slechs tseventich jaren/
Oft tachtentich als al ten besten raeckt/
En na dat het een sterck mensch lange maeckt.
* Noch is tbeste van ons eenige dagen/
Niet dan moeyt en arbeyt/ ja oock swaer lijden/
Twelck vergaet/ so wy ooc als doen tallen tijden.
Wie can den last uwer gramschap verdragen?
Ofte verstaen: want so groot v cracht is/
So groot is oock uwen toorne gewis.
* Daerom O Heer leert ons verstaen en mercken/
Hoe cort dat ons leven is vol van smerten/
Dat wy verstaen moghen en recht beherten/
Uwe wijsheyt in v Woort end v wercken
Keert tot ons/ hoe langh sullen claghen wy/
Van uwer gramschap maeckt v knechten vry.
* Maeckt ons smorghens vroech vol uwer ghenade/
Op dat wy met vreucht en vrolijck singhen/
Den loop onses levens moghen volbringhen.
Verheucht ons o Heer al tsamen vroech ende spade/
Na dat ghy ons nu hebt so menich jaer/
Seer hart bevoelt in uwen toorne swaer.
* Over uwe knechten laet v werck blijcken/
Laet over ons Kindren schijnen v eere/
End v heerlijckheyt claer blincken O Heere:
Regeert ons doen O Godt Heer des aertrijcken/
En stiert ons doch in eenen rechten ganck/
Regeert ons doen/ want wy zijn menschen cranck.

Ghebedt.

E Ewighe Godt/ ende alleene toevlucht van de verdruckte/ aengesien dat de ydelheyt ende cortheyt deses tegenwoordigen levens ons vermaent/ dat wy ons souden afkeeren vande aertsche dinghen om te overdencken de Hemelsche dinghen: Doet ons de gratie dat wy alle ons leven besteden om te aenmercken uwe grootheyt ende goetheyt/ ende dat v gramschap so van ons ghekeert sy/ dat wy altijts moghen hebben waer af in v te verblijden/ door uwen Sone Christum Jesum onsen Heere. Amen.

Den xci. Psalm.

De Prophete leert hoe seker ende van hoe veel ghevaerlicheden dat hy bewaert is/ die met vasten vertrouwen hem sich aen Godt gantsch overgheeft.

Die in Godes bewaringh sterck/ Begeeft hẽ onbeswecken/ Die woont in een vast bolleweerck/ Dies hy seer wel mach spreken/ En seggen by hẽ taller stondt: God is mijn hulpe crachtich/ Mijn Borcht en oock mijn vaste gront/ Daer ick op hoop eendrachtich.

* Van des jaghers valstricken al/
End van tghewelt seer machtich/
Van schadelijcke pesten sal/
Hy v oock helpen crachtich.
Hy sal met den vleughelen zijn/
V decken en bevrijden/
Sijn hulp sal v in noot en pijn/
Een schilt zijn tallen tijden.
* Snachts sult ghy dat dine vreesen (niet
Dat die menschen doet beven/
Noch die pijlen die sdaechs met vliet
Gheschoten zijn daer neven. (groot.
Oock voor geen steenen scherp noch
Dat twelck des nachts bespringhet/
Noch voor thaestige twelck den doot/
Den menschen sdaechs toebringhet.
* Als storven aen v slincke zijt/
Duysent, en thien duyst tsame
Ter rechter: noch zijt ghy bevrijdt/
Voor schaden onbequame.
Ghy sult onbevreest schouwen aen/
Die boos in haer verderven/
End hoe zy haren loon seer saen
Ontfanghen en beerven.

PAVSE.

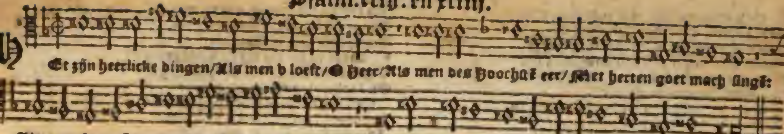
* Om dat ghy tot God spreeckt een (paer:
Ghy behoet my O Heere:
End op Godt in alle ghevaer
Hoopt/ end hem doet dees eere:
Met gheen schaden werdt ghy be- (swaert
Noch geen plaghen met allen
En sullen v huys wel bewaert/
Gheensins van overvallen.
* Hy gheeft den Engelen bevel/
Sijnde tot v gheneghen/
Dats op v steedts acht hebben wel/
In allen uwen weghen.
Sy sullen in handen dits claer/
V draghen sijn besloten/
Dat ghy niet vallen sult daer naer/
Noch v aen den steen stooten.
* Jonge Leeuwen en Slangen wreet
Leeuwen en Draken mede/
Sult ghy al sonder schaed oft leedt/
Onder de voeten treden.
Want dit spreecht God van v voor- (waer/
Om dat hy my vereeret/
Ick sal hem helpen wt noot swaer/
Want mijn Naem hy vermeeret.
* Roept hy my aen hy wert verhoort
In den noot sal ick wesen
By hem/ taller tijdt van nu voort/
Hy werdt van my ghepresen.
Ick sal hem vervullen seer goet/
Met veel vrolijcke daghen/
End hem oock laten smaken soet/
Mijn hulp na mijn behaghen.

Ghebedt.

H Eere Godt almachtich/ die weet dat alle saken ten goeden keeren/ den ghenen die v beminnen/ ende die bewaert de ghene die hen stellen in uwe bewaringhe: Verleent ons de gratie/ dat wy v altijdts aenroepen in waerheyt/ op dat wy verlost zouden wt alle perijckelen/ eyndelijck mogen ghenieten de Salicheyt die ons vercregen is/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xcii. Psalm.

Alle Gheloovighe werden hier vermaent/ om Godt te loven in zijne gherechticheydt. daer door hy de Werelt regeert/ ende de Verachters zijner Maiesteyt tot schanden maeckt: dis daer en tegen die verblijdet die op hem vertrouwen ende hem oprechtelijck nae volghen.

HEt zijn heerlicke dingen/Als men v loeft/O Heer/Als men des Hoochsten eer/Met herten goet mach singhen:

Als men smorghens vercondet/Des Heeren goedichept:En zijn ghetrouwichept/Des nachts ooc steets vermondet.

Op dat spel van thien snaren
End op den Psalter soet/
Ja oock op Harpen goet/
Wil ick zijn lof verclaren.
Want v heylighe wercken/
Verheughen mijn hert seer:
End uwe daden Heer/
Roem ick/ soo men can mercken.
Hoe heerlich zijn midts desen/
Vwe wercken bekent?
Hoe groot en sonder endt/
Is v wijshept ghepresen:
Dit en can niet betrachten
De mensche dwaes en bot/
Den onuerstandich sot
Can dit te rechte niet achten.
Dat de Godloose groeyen/
Als tgras doet op dat velt/
Die quaet doen met ghewelt/
In voorspoet tsamen bloeyen.
Op dat sy daer na vallen/
End eewichlick vergaen/
Maer ghy Heer zijt voortaen/
Godt gheeert bouen allen.

PAVSE.

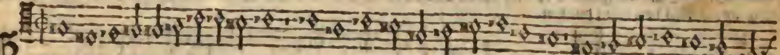
† Want siet Heer v vyanden
Sullen verderuen al/
Die boosdoenders een bal
Sullen comen met schanden/
Mijn hoorne daer en teghen/
Sal seer verhooghet zijn/
Ghy sult my doen gaen fijn/
Alsoo d'Eenhoornen pleghen.
† Heer met oly vol trouwen/
Werd ick ghesalft seer claer/
Aen mijn vyanden daer
Sal ick mijn lust aenschouwen.
Mijn ooren sullen hooren/
Haren lust haest end snel/
Aen der boosen val fel
Die my willen verstooren.
† Dan sal wassen en bloeyen/
De mensch oprecht end vroom/
End als de Palmeboom/
En Cederboom oock groeyen:
Sy die de Heer wilt planten/
In zijn voorhouen reyn/
Sullen al int ghemeyn/
Groeyen aen allen canten.
† Ja oock oudt zijnd al tsame/
Sullen sy zijn vruchtbaer/
End groen zijn voor en naer/
Vol vruchten aenghename.
Dat van hen sy beleden/
Dat God mijn toevlucht is/
Suyuer en reyn ghewis/
Van ongherechticheden.

Ghebedt.

O Heere God/in wiens kennisse dat ghelegen is het eewich leuen/verhult ons met uwen heyligen Gheeste/ op dat wy/ ouerleggende uwe wonderliche wercken die de quade menschen verachten/ons mogen eenpaerlick begheuen om uwen Name ouer al vermaert te maken/ende so groeyen in deucht ende vromichept(zijnde warachtige litma-n van uwe Kercke/)dat wy eyndelick mogen sien den val van uwe ende onse vyanden/als ghy verlossen sult de gene e in v ghehopet hebben/door Christum Jesum uwen Sone/ Amen.

Den xciij. Psalm.

De gheloouighe louen Godt / om dat hy door zijn cracht ghestilt heeft den oproer die teghen zijn Kercke verweckt as.

GOdt regeert/ zijnde met eeren becleedt/Hy is verciert met cracht wijt en breet:En heeft taertrijc vast gemaect

ouer al/ Dat het onbeweechlick wel blijuen sal.

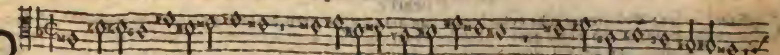
Vwe stoel Heer eewich vast bestaet/
hy zijt voorwaer eewich God met der daet/
e waterstroomen hen verheffen Heer/
y tieren en rasen met allen seer.
Doch hoe wel dat smeyrs waterbaren fel/
n verheffen seer grouwelick en snel:
Die inden Hemel woont/ is de God mijn/
Die sal noch veel hooger en stercker zijn.
† O Heer seker is voor my uwen knecht/
Die leer uwes monts/ ja goet end oprecht/
V heylichept is een cieraet seer schoon/
Vwes huyses/ welck Heer is uwen throon.

Ghebedt.

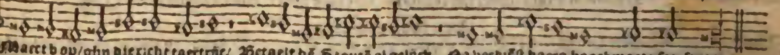
O God/ Coninck der Coninghen/wiens glorie onbegrijpelick is/wiens heerlichept oneyndelick is/en macht sonder ghelijcke/ onderhoudet v Dienaers in vrede ende maeckt dat wy so vast staen op de sekerhept van uwe beloften/ dat wy/ wat sake ons toecomen mach / moghen vast blijuen int gheloone/ leuende recht veerdichlick ende sonder wijt int midden der Kercke/de welcke Jesus Christus uwen Sone vercregen heeft/door zijn dierbaer Bloet/ Amen.

Den xciiij. Psalm.

t is een ghebedt tegen die Hypocriten die hen decken met den naem der Kercken/En middeler tijt die schadelickste anden der seluiger zijn/ dieste wreedelicker veruolgen dan alle andere doen.

O God ghy de Godt zijt der wraken/End hardt straft al onrechte saken/ Verschijnt/ toont v int openbaer/

Maect v op/ghy die richt taertrijc/ Betaelt den Stouten al gelijck Na verdienst haers hoochmoets seer swaer.

Hoe langh sullen de boose tsamen/
n des quaets roemen sonder schamen/
d hen verblijden met hoochmoet?
oe langh sullen sy roemen koen/
niet anders dan boosheyt doen/
stoutelick poffen oubroet?
† Sy slaen O Heer v Volck ontstucken/
V erfdeel sy gantsch verdrucken/
Dan roouen sy dat gantsche Landt.
Weduwen en den vreemden Man/
Dooden sy en gaen vry daer van/
Jae spreken noch sonder verstant:

* God en weet niet van onse wercken/
God Jacobs can noch sien noch mercken/
Ons doen twelck is beschiet so fyn.
Merckt doch menschen onwys en sot
Wilt ghy blyven so dwaes en bodt/
End altyt so wesinnich zyn?
* Godt die v heeft ghemaeckt die ooren
End d'ooghen/ soude hy niet hooren
Oft sien: Soud hy niet mercken acht?
Hy die de volckeren castydt/
En gheeft verstant tot syner tydt/
Soud hy v niet straffen en slaen?

PAVSE.

* Doch de Heer weet smenschen ghedachten
En dat sy met al haere crachten/
Ydel zyn en gantschelick niet.
Wel hem dien ghy onderwyst Heer/
En die oock in uwes Woorts leer/
Daechlicx toeneemt met allen vliet.
* Op dat hy hem niet en derf schromen/
Als die tyt sal wesen ghecomen/
Die vol van angst wert end weemoet/
Dewyl datmen den put wegraeft/
Voor hem die steedts tot boosheyt draeft/
Twelck deynd is van syner voorspoet.
* De Heer en sal niet gantsch verderven/
Noch verlaten tvolck syner erven/
Dat op hem vast betrouwen sal.
Maer hy sal zyn gherechticheyt
Toonen/ dan sullen met bescheyt/
Die vrome hem toevallen al.
* Waer is hy die my is bystandich/
Teghen die boosdaders vyandich/
En teghen die Godloosen hier?
Had my de Heer niet by ghestaen/
Ick waer langhe tonder ghegaen/
Ja myn siel waer int graf nu schier.
* Ick dacht dat myn voet onghesladich/
Schier viel: maer v goethevt ghenadich/
Onderhielt my altydt O Heer.
Myn hert was vol droefheyt en noot
Maer v schoon vertroostinghe groot/
Heeft daer na myn siel verheucht seer.
* Wat hebt ghy ghemeyns met hen allen/
Die v volck swaerlick overvallen/
Onder den schyn des rechts seer goet?
Na tleven des vromen sy staen/
En storten hier en daer voortaen/
Seer wreedelick tonschuldich bloet.
* Maer God is myn beschuttingh machtich/
Myn toeverlaet en troost seer crachtich/
Haer quaet hen wert vergolden haest.
Hy salse uitroepen ghemeyn/
Om hare misdaden niet cleyn/
God maecktse te niet end verbaest.

Ghebedt.

HEere/ rechtveerdich Richter der gheheelder werelt die ghy kennet / hoe wreet ende rasende dat sy zyn de ghene die teghen ons opstaen bedwingt haerlieder stoutichevt/ ende vermetenheyt door uwe onverwinnelicke cracht ende gheeft ons de gratie dat wy altyt ons profyt mogen doen met de tegenspoeden die ons souden mogen toecomen. Stelt wederomme den staet van deser Werelt in so goede ordinantie, dat een yeghelick/ verlatende alle boosheyt/ v volghe so veel te lustigher als ghy v thoont rechtveerdich ende goet/ door onsen Heere ende Salichmaker Christum Jesum/ Amen.

Den xcv. Psalm.

De gheloovighe werden vermaent/ om den yver te bewysen dien sy tot Gods eere hebben / om hem te dienen sonder ghevevnstheyt. Ende dat sy hen God ende synen woorde onderwerpen sonder wederspannicheydt / met welcker haer Voorvaders God vertoornt hadden.

Coemt laet ons blyd zyn inden Heer/ En met sangh verblyden zyn eer/ Hy is ons troost end heyl alleene/
laet ons met dancksegginge gaen/ Voor syn aengesicht end voortaen/ Hem singen met vreucht Psalmen reyne.

Want hy een groot God is gheacht/
Een Coninc van veel grooter macht/
Dan die Goden zyn: want taertrycke/
Heeft hy in zyn hant welcx vrucht al
Hem toebehoort die berch en dal/
Steedts voortbringen beyde gelycke.
† Die Zee hem alleyn toebehoort/
Hy heeft die gemaeckt door zyn woort/
En schiep oock daertrycke bequame.
Coemt laet ons al tsaē met ootmoet/
Vallen voor onsen God te voet/
Hy heeft ons ghescapen al tsame.
† Hy is een God die ons behoet/
Wy zyn tvolck en die schapen goet/
Die van hem wel gheweydet werden.
Hoort ghy heden zyn stemme claer/
Wilt doch uwe herten so gaer
Niet verstocken noch oock verherden/
† So tot Massa en Meriba/
Uwe Vaders voor ende na/
In de woestyne te doen plaghen:
Sy terchden my met herten quaet/
Ende beproefden vroech en spaet/
Al myn wercken die sy daer saghen.
† Daer ick veertich jaren eenpaer/
Met hē veel arbeyts had voorwaer/
Dies claechd ick aldus onverswegē.
Dit volck is gantsch sonder beraet/
Van herten gaet dwalende/ want
Sy sullen niet leeren myn weghen.
† Dies als ick dā hen wiert verstoort
Ick was toornich door sulck een daet/
End heb in myn gramschap gesworē:
Dat dit boos en verkeert gheslacht/
Nemmermeer soude zyn ghebracht/
Ter ruste myner uutvercoren.

Ghebedt.

O Godt/ alleene Beschermer ende onderhouder van alle uwe kinderen/ die uwe Gheloovighe regeert als Schapen van uwer weyde: spreydt uwe goedertierenheyt over ons/ ende vermorwet soo onse herten / die tot der naturen harder dan steen zyn/ dat wy nemmermeer door ongheloove verstéent noch obstinaet en moghen wesen teghen v heylich Woordt/ maer dat wy door een warachtich ende levende gheloove v in sulcker manieren mogen dienen/ dat wy eyndelick moghen comen in v ruste, onder het regiment van uwen lieven Sone Christo Jesu/ Amen.

Den xcvj. Psalm.

Dewyle dat alle Volckeren met desen Psalm beroepen zyn om God te prysen/ so houdt hy in/ een Prophetie vanden Rycke Christi/ onder den welcken de gantsche Werelt tot der eenicheyt ende ghehoorsaemheyt des geloofs soude ghebracht werden.

Singt een nieu liet den Heer ghepresen/ Singt ghy volckē/ wilt vrolic wesen/ Loeft en prijst syne naē altyt

✠ Leert de Heydenen zijn eer mercken/
Maeckt ghewach van zijn wonderwercken/
Want hooch verheuen is de Heer/
Die ghevreest moet wesen veel meer/
Dan d'Afgoden in alle percken.
✠ Want de Goden die t'volck doen beuen/
Zijn gantschlick niet/ want sy niet leuen:
Maer God schiep den hemel seer reyn/
Zijn heerlickheyt en cracht niet cleyn/
Gaen voor hem: hooch is hy verheuen.
✠ Maiesteyt en cracht tallen stonden/
Zijn in zijn heylich huys bevonden.
Daerom ghy volcken coemt doch hier/
Gheeft God den Heere goedertier/
Eer end vreese met hert en monden/

PAVSE.

✠ Loeft ende prijst den Heere eendrachtich/
Maeckt groot den Name Gods almachtich
Ghy volcken bringt hem met oetmoet/
Gheschencken end veel gauen goet/
Coemt in zijn huys/ zijt daer aendachtich/
✠ Coemt tsamen/ doet in zijn woonsteden/
In heylicheyt uwe ghebeden:
In zijn woonninghe tot hem gaet/
Dat alle menschen met der daet/
Hem vreesen en dienen met vreden.
✠ Ygheliyck moet nu openbaren/
Dat ons God heerscht/ en sulcx verclaren/
Dies salt aertrijck seer vastlick staen/
Als door zijn handt werden voortgaen/
Rechtelick gherichtet alle scharen.
✠ Dat de hemelen hem verblijden/
T'aertrijck dat lach in desen tijden/
t Meer verheffe met vreucht den cop:
T'velt end oock al wat groeyt daer op.
En bosschen moeten God belijden.
✠ De Heer coemt/ de Heer coemt seer spoedich
Om taertrijck met hert en sachtmoedich/
Te richten in gherechticheyt/
En die volcken in billickheydt/
Te leyden na zijn waerheyt goedich.

Ghebedt.

HEere/ die begheert dat alle menschen behouden werden/ ende comen totter kennissen der waerheydt/ thoont uwe cracht ende heerlickheyt niet om verghelijcken/ voor alle menschen/ op dat een yeghelick v lofsanghe/ ende uwe salicheydt vercondighe/ de welcke ghy beloeft hebt allen den ghenen die hen seluen offeren ende begheuen tot uwen dienst/ om v te louen met alle uwe Creatueren/ door het middel van Christo Jesu, uwen beminden Sone. Amen.

Den xcvij. Psalm.

Dit is een beschrijuinghe der Maiesteyt ende der gherechticheydt Gods/ op dat alle menschen onder hem ghedemoedighet/ ende allerley Afgoderien wghetoept werden. Eyndelick werden alle Godvreesende vermaent dat sy op hem betrouwen/ ende in hem verblijdt zijn.

EEn Coninck is de Heer/ Dies moet verblijden seer in hem dat gantsch Aertrijcke. d'Eylanden desgelijcke Der volckē dusdaechs Verheerlijckt zijn maiesteyt/ En zijn stoel met d daet/ Seer vastelick bestaet/ Door zijn gerechticheyt.

✠ Een groot vyer voor hem gaet/
T'welck contsomme verslaet/
En doet al zijn vyanden/
Gantsch tot asschen verbranden.
Den blixem sel hy schiet/
Ouer t'Aertrijck niet vliet/
Hy weerlicht hier en daer/
D'aerdtrijck is vol van vaer/
En beeft als dit aensiet.
✠ De Berghen niet bestaen/
Maer als dat was vergaen/
Voor God een heerscher machtich/
Des Aerdtbodems seer crachtich.
De hemelen doen condt/
En t Firmament vermondt/
Gods gherechticheyt goet;
En d'Aertrijck vernemen vroet/
Zijn eer tot deser stondt.

PAVSE.

✠ Dat sy werden beschaemt/
Die daer (welck niet betaemt)
Tot Beelden zijn ghevloden/
En dienen den Afgoden.
Ghy Enghelen al t'saem/
Aenbidt den Heer bequaem/
Zion die Gods Woordt/
Met vreuchden heeft ghehoort/
Verblijdt in zijnen Naem.
✠ O Heer v regiment/
Den dochteren bekent/
Van Juda wtghelesen/
Wert seer van haer ghepresen.
Want ghy nu verhoocht zijt/
In allen landen wijdt:
Meer zijt ghy door v cracht/
Dan de Goden gheacht/
Nu en tot aller tijdt.
✠ Ghy die den Heer bemint/
End hertelick versint/
Wilt doch de boosheyt haten/
En gantschelick verlaten.
Want God sieuen bewaert/
Zijner knechten vermaert/
Die hy verlossen sal/
Vanden Godloosen al/
En makens onbeswaert.
✠ Den vromen sal voortaen.
Tlicht des troostes opgaen/
Blijschap coemt na veel smerten/
Allen oprechten herten.
Coemt dan ghy vrome reyn/
Verblijdt v groot en cleyn/
Inden Heer v verheucht/
En prijst (zijnde vol vreucht/)/
Zijn goetheyt int ghemeyn.

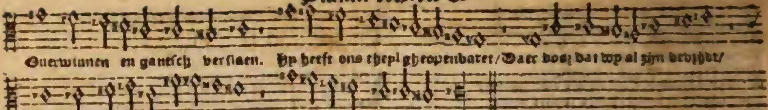
Ghebedt.

HEer wien alle glorie ende lof toebehoort/ vervult ons met Gheestelicke blijschap/ ende maeckt dat (alle Afgoderye ende superstitie ter neder geleydt zijnde) de Wereldt soo verlicht sy van het warachtich licht uwes Woorts dat een yeghelick hem begeue om eewichlick te singhen den lof van uwen Naem/ ende eewichlick v te dancken vande weldaden die wy eenpaerlick ontfanghen van uwe Vaderlicke handt/ door Jesum Christum uwen Sone, onsen Salichmaker ende Verlosser. Amen.

Den xcviij. Psalm.

Dese Psalm vermaent ons om God te louen/ van weghen zijner barmherticheyt/ ende waerheyt/ die hy aen zijn Kercke bewesen heeft/ welcke wel weerdich zijn dat sy oock van allen onuernuftighen creatueren (waert moghelick) bekent werden.

WIlt onsen Godt een nieu Liet singen/ Want hy heeft groot wonder gedaen/ Door zijn hāt can hy alle dinge

* Hy heeft gedacht aen zijn genade/
Na zyne goedichept seer groot/
End aen zijn waerhept vroech en spade
Tot troost Israels inden noot.
Theyl dat ons God nu wilt toeseynden
Is alsins bekent nu ter tijt/
Dies moeten des aertbodems eynden/
Juychen en singhen seer verblijdt.

* Looft de Heer met der harpē snaren
Trompetten en Basuynen claer/
Datse met Psalmen nu verclaren/
En singhen zijnen lof eenpaer.
Juychet voor onsen God gheprezen/
Die een Coninck sterck wesen sal/
Dat de Zee oock springhe midts desen/
En daertrijcke met zijn volck al.

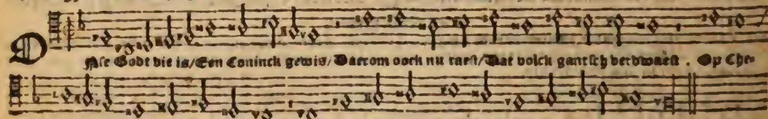
* Oock die waterstroomen seer crachtich
Verblijdt zijn en kamen verheucht/
Dat oock alle berghen eendrachtich
Ghenoechte bewijsen end vreucht.
Want God comt richtē hier beneden/
De Werelt in gherechtichept/
Ende hy sal heerschen met vreden/
Ouer tvolck inde billickhept.

Ghebedt.

Ewighe ende almachtige God/ die de salichept ende verlossinghe ghewrocht hebt van het menschelicke geslachte door een wonderlicke maniere/ sendende uwen eenighen Sone om te volbrengen uwe beloften den Vaders beloeft: openbaret meer ende meer de kennisse van deser salichept: ende datter gheen plaetse en sy op der Aerden/ daer uwe macht ende waerhept niet bekent en sy/ op dat alle Natien v louen/ eeren/ ende glorificeren / door den seluen Jesum Christum onsen Heere. Amen.

Den xcix. Psalm.

Dese Psalm beschrijft de sonderlinge genade/ die God den kinderen Abrahe bewesen heeft/ als hy die tot zijn eyghendom wt ghenaden vercoren heeft.

Seer groot is de Heer/
Verheuen in eer/
In Zion met cracht/
Dies yeder gheslacht/
Moet den Name fijn/
Met sanck prijsen fijn:
Want hy is wonderbaer/
En seer heylich voorwaer.
* Die Coninck niet slecht/
Heeft seer lief dat recht/
En rechtveerdichept/
Met die billickhept.
Daer leydt die Heere.
Jacob met eere/
Na zijn woort met beschept

In der gherechtichepdt.
* Louet nu dan blyp/
Onsen Godt seer blyp/
End valt met ootmoet/
Voor hem nu te voet
Zijn Naem is hillich/
Moses goetwillich/
End Aaron die tsaem/
Gods dienaers zijn bequaē.
* Die en Samuel/
Zijn na Gods bevel/
Biddende, verhoort/
Na zijn godlick woort

V volck beladen/
Als sy v baden/
Waren van v ontfaen/
End verhoort van stond aen.
* Wt den wolcken claer/
Sprack hy met hen daer/
En toonde hen bloot/
Die Colomne root/
Syon beswaeret/
Hebben bewaret/
Zijn woort ende verbondt/
Twelc quam wt zijnen mont.
* Ghy die ons God zyt/
Hebt verhoort altijt/

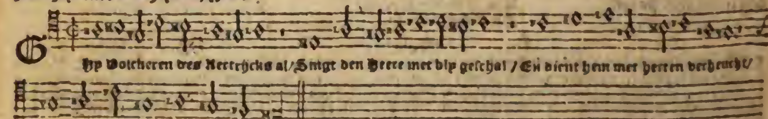
V volck: die misdaet/
Hebt ghy vroech en spaet/
Hen gantsch verghenen:
Doch ghy daer neuen/
Hebt sonder onderlaet/
Ghestraft haer sonden quaet.
* Den Heere nu prijst/
Hem eere bewijst/
Wilt hem bidden aen/
Op zijnen Berch saen/
Na zijn ghevallen.
Want bouen allen/
Is hy heylich en goet/
Dies elck hem louen moet.

Ghebedt.

Hemelsche Vader/ die weerdich zijt alle heerlickhept/ continueert uwe gunste ēn goetwillichept tot ons uwe arme dienaers/ ēn door de cracht van v verbont dat ghy met onse vaders ghemaect hebt/ geeft ons te leuen onder v bescherminge ēn bewaringe/ op dat wy meer ēn meer ghevoelen mogen de vrucht van de aenneminge van der welcker ghy ons deelachtich ghemaeckt hebt door uwen seer beminden Sone Christum Jesum. Amen.

Den C. Psalm.

De ghemeynte Gods wert hier vermaent/ datse inden Tempel te samen come om God te aenbidden/ ēn zijne barmherticheyt ende waerhept te prijsen.

Bekent dat hy een Heere sy/
Die ons sonder ons toedoen vry/
Ghemaeckt heeft/ end verwoluē fijn.
Tot Schaepkens gheet der weydē zijn.

Wilt tot zijnen Tempel ingaen/
Voet van lof en danck oock vermaen/
In zijn schoone voorhouen soet/
En prijst daer zijnen Name goet:

Want vol van goethept is de Heer
Zijn ghenade duert immermeer:
Zijn godlick woort ēn zijn waerhept
Blyuen tot inder eewichept.

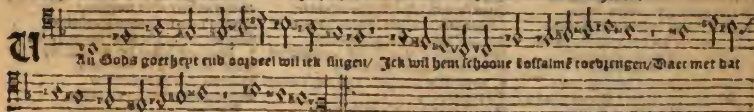
Ghebedt.

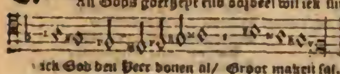
O Heere Godt/ veruullinghe ende Autheur van alle salichepdt / naer dat v belieft heeft/ ons te verkiesen

door uwe ghewillighe goetheyt / tot een Erve ende ons gheestelick te verbaren: Onderhoudt ons gheestelijck onder uwe vleughelen totten eynde/ ende maeckt dat wy dagelijcx groeyen in de kennisse van uwe goetheyt/ barmherticheyt/ ende waerheyt die ghy ons gheopenbaert hebt/ door onsen Salichmaker ende Verlosser Christum Jesum / uwen seer lieven Sone. Amen.

Den C j. Psalm.

David eer hy noch met vreden gheheerscht heeft/ belooft God dat hy dat Ampt eenes Godsaligen Overheyt doen wil/ het welcke is oprechtelijck leven/ de boose scherpelijck straffen/ ende de vrome eeren ende verheffen.

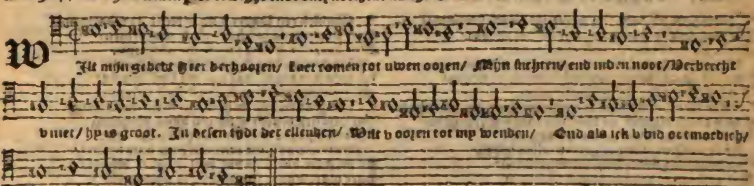
* Ick wil wandlen met oprechten ghemoede/
Wan sal ick heerschen met vreed in voorspoede
Dan wil ick myn volck trouwelijck voorstaen/
End voren gaen.
* Van der boosheydt heb ick Heer een afgrijsen/
En die anders met der daet niet bewijsen
Van trecheydt/ die sullen in dat huys myn
Nimmermeer zijn.
* Ooch de verkeerde menschen altemale/
Moeten wijcken wt myn hof en mijn sale/
Hy sal van my die hem tot boosheydt wendt/
Niet zijn ghekent/
* Die met achterlap haren naesten schaden:
Die met grootsheyt end hooghmoet is beladen
Die sal ick tsamen wtroeyen met vlijt/
En lyden niet.
* Mijn ooghen sullen sien na den oprechten
Op dat solcke moghen wesen myn knechten/
Wy sullen dienen die vroom ende goet/
Zijn van ghemoet.
* Die tot bedrooch en list hem wil begheven
Die sal van my in dienst niet zijn verheven/
Den leughenspreker en sal oock by my/
Niet wesen vry.
* Vroech met ernst sal ick drijven wt den lande
Die boosen al/ en tsaem brenghen ter schande/
Op dat Gods huys van boosheyt groot en cleyn
Gantsch werde reyn.

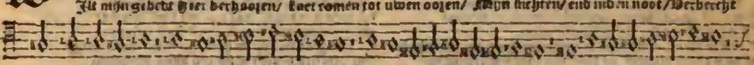
Ghebedt.

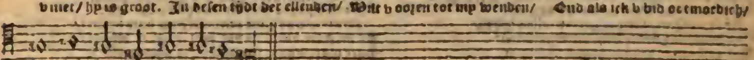
HEere/ onder wiens macht dat staen alle de ghene die ghy overste ende Regeerders stelt/ willet so in blasen den ghenen die ghy ons ghegheven hebt voor Richteren ende Wethouders/ dat sy sonder aenneminghe van persoonen/ de rechtveerdighe beschermen/ ende de boose straffen/ op dat wy onder haerlieder bescherminghe moghen leyden een vredelijck ende gheestelijck leven na de leeringhe van uwen Sone Christo Jesu onsen Heere. Amen.

Den C ij. Psalm.

Dese Psalm is ghemaect gheweest om van den gheloovighen inder Babylonischer ghevanckenisse ghesproken te werden/ ende hout in een claerlijck ghebedt / op dat de Kercke tot haren ghewoonlijcken standt ghebracht werde/ Ja oock dat Rijcke Gods heerlijcker werde / alst te voren gheweest is. Eyndelijck na dat dat volc zijn swacheydt ende ellende bekent heeft/ steect hem selven inde eewighe ende oneyndelijcke macht Godes.

Verhoort my haest O Heer goedich.

† Verteert is nu mijn leven saen/
End als roock ist gheheel vergaen/
Mijn beenen zijn drooch door smert/
Als een vier brant: En myn hert.
Moet ghelijck tdorre gras werden/
Twelck gemaeyt leght op der aerden:
Soo dat ic hebbe vergheten/
Mijn broot en mijn spijse teten.
† Tvleesch en beenen tsamen cleven:
Door mijn swaer suchten en beven:
En mijn kimlen en gelach/
Gheduert altijt nacht en dach.
Den Roerdomp ick gelijck schijne/
Die stil woont in der woestijne
Den steenuyl ben ic ghelijcken/
Die alleyn woont gantsch versteken.
† So eensaem Mussche moet waken
In stilheyt onder den daken/
So moet ick ooc voor en nae/
Wacker zijn met lyden swaer.
Dagelijcx aen allen enden/
Mijn vyanden my seer schenden/
Sy spotten mijns/ end wt wraken/
Van my een spreecwoort sy maken.
(1.) Pause.
† Ick ete dasschen int ghemeyn.
Als broot in mijn lyden niet cleyn:
Vermenget is mijn dranck claer/
Met mijnen tranen voorwaer/
Door uwen toorn niet om lijden/
Want ghy die my hadt voortijden/
Grootelicks en seer verheven/
Hebt my nu te grond gedreven.
† Als een schaduwe vergaen snel/
Mijn daghen door die lyden fel/
Ick ben verdorret als gras/
Dat voormaeys afgemaeyt was.
Maer ghy sult Heer eewich blijven/
En tot den eynde vast verblijven/
En die gedachtenis ghepresen/
Uwes Naems sal eewich wesen.
† Ghy sult v Heer nu och aermen/
Opmaken end v ontfarmen.
Over Zion goedertier/
Uwe woonste: want tis schier/
Meer dan tijt om te bewijsen/
V goetheyt niet om volprijsen/
Die stond is daer/ wilt doch mercken
End uwe wooning versterchen.
† Gheerne saghen uwe knechten/
Dat ghy die stadt woudt oprechten:
Want sy gantschelijck ghewis/
Over hoop ghewoppen is.
Op dat v die volcken vrichten/
End voor v beven en suchten/
Die Coninghen des aertrijcken/
End v eeren desghelijcken.
† Tvervallen Zion opbouwen:
Sal onse God vol van trouwen:
Hy die ons geholpen heeft/
Ende zijn claerheyt ons gheeft.
Hy sal dat bidden en clagen/
Der ghener die schier versagen/
Verhooren end verstaen goedich/
Na zijn goetheyt overvloedich.
(2.)
† Dat sulcx doch werde beschreven/
Op dat sy die sullen leven/
Na ons gedencken hier aen/

En den kindren doen verstaen:
Dat Godts volck van hem vercoren/
En mensch weder ghebooren/
Hem loue tot allen stonden/
Door dees weldaet niet om gronden.
* Want de Heer na zijn goetheyts schoot
Heeft van bouen wt zijnen throon/
Op zijn volck ghenomen acht/
Dat hier onder cruys versmacht.
Dat hy tsuchten end verlanghen/
Hoore der armen ghevanghen/
End vry maeck wt des doots banden
En zijn volck verlos wt schanden.
* Op dat des Heeren Naem end eer/
Bekent tot Zion werd O Heere/
En tot Jerusalem reyn/
Zijn lof verbreydt sy ghemeyn.
Als de volckeren demoedich.

Tsamen sullen comen spoedich/
En die Rijcken sullen eeren/
End dienen den Heer der Heeren/
(3) Pause.
* God vernedert gantsch mijne cracht
Op den wech: Ende heeft ghebracht/
Tot niet mijn dagen voortwaert/
Dies spreeck ick tot hem eenpaer:
Heer laet my niet zijn verslagen/
Int midden van mijnen dagen:
Want steedts blijuen end voortvaren/
Heer uwe daghen end iaren
* Ghy hebt gemaect vast dat aertrijc
En die hemelen al ghelijck/
Door v cracht seer vast sy staen:
Nochtans moeten sy vergaen/
Maer ghy sult blijuen bestendich/
Daerse oudt werden end ellendich/

Als een boeck seer cleyn van weerden/
En teleet eens menschen op eerden.
* Als een verrot cleet en gewaet/
Werter ooch verandert haren staet/
Hoe heerlick dats ooch nu zijn/
Vergaen sal doch haren schijn.
Maer ghy O Heer daerentteghen/
Onveranderd aller weghen/
Sult blijuen int wesen crachtich/
Sonder eynde een Heer almachtich.
* Daerom sullen der oprechten/
Uwer dienaren en knechten/
Kindren nu en t'aller tijdt/
Blijuen vast/ en zijn verblijdt.
Dat saet uwer wtvercoren/
Sal wassen end vrucht oorbooren/
En sal in ouervloet wesen/
Rijck end vruchtbaer/ Heer gepresen.

Ghebedt.

HEere God/ alleene de fondeerder ende vernieuwer van uwe Kercke/ hoort nae het bidden ende suchten van uwen kinderen/ de welcke bedroeft zijnde om de verwoestinghe der seluer/ eenpaerlijck tot v schreyen op dat ghy door uwe barmhertichheyt/ die weder op de beenen brengt als vooren/ haer verlossende wt alle verdruckinge ende ghevanckenisse/ op dat wy in blijschap ende lusticheyt van herten/ den lof van uwen Naem groot maken/ door onsen eenighen Salichmaker ende verlosser/ Jesum Christum Amen.

Den Ciij. Psalm.

Dauid singt vande groote ende menigherleye goetheyt Gods/ die hy den menschen bewijst. Daer na vermaent hy alle creatueren/ datse hem prijsen ende eeren.

MYn siele wilt den heer met lofsangh prijsen/ Al wat in my is/ moet hem eer bewijsen/ End zijnen heylighen Naem louen met vliet. Wil hem prijsen en roemen onbeladen/ O ghy mijn siel loeft den Heeren weldaden/ Die ghy ontfangen hebt/ vergeet die niet.

* Loeft hem die door zijn goetheyt hooch verheuen/
Die sonden al v gantschlick heeft vergheuen/
End v gheneest van v ghebreken groot.
Prijst hem/ die v heeft vrij ghemaeckt v leuen/
Van der doodt/ de welck v seer heeft doen beuen/
Die v nu omringt met ghenade bloot.
* Die uwen mondt volmaeckt met goet en vreuchden/
End v jonck maeckt en daer toe ooch vol jeuchden/
Alsoo men den Arent jonck werden siet.
Hy is de Heer/ die ghedenckt t'allen tijden/
Ghenadelick den die hier onrecht lijden/
Dat recht is te doen in al haer verdriet.
* Hy heeft Mose dat wy niet souden dwalen
Zijn weghen verclaert end willen verhalen/
Israel heeft hy ghetoont zijn doen al.
Hy is een Heer barmhertich en seer goedich/
Hy vergheeft haest/ end is tot toorn lanckmoedich/
Volmaeckt in goetheyt/ twelck hy blijuen sal.
* Het is wel waer/ dat als wy onghestadich
Hem vergrammen/ so straft hy ons ghenadich
Nochtans blijft hy niet verstoort langhen tijt/
Hy handelt met ons niet na onse sonden/
Hy is vriendelick/ en remt tot gheenen stonden/
Ons na verdienst/ maer schelt ons alles quijt.
* Soo hooch als den hemel staet van der eerden/
Soo groot is zijn goetheyt/ den die aenveerden
Die heylighe vreese sijns Woorts vooraen.
Veel wijder dan t'Oosten claer is ghestanden/
Vanden Westen: so heeft sonden en schanden/
Ons God van ons wt ghenaden ghedaen.

* Ghelijck een Vader hem pleecht te erbarmen/
Ouer zijn kint so wil hem God ontfarmen/
Ouer den/ die hem vreesen int ghemeyn.
Wat de mensche sy dat bekent de Heere
Hy weet ooch wel/ dat wy vol van oneere/
Niet anders zijn dan stof en stanck onreyn.
* Als gras en hoy is hier des menschen leuen/
Die heerlick bloeyt zijnd een wijle verheuen
Als een schoone blomme staend op dat velt:
Maer als de wint eenmael daer ouer blijuet/
Hy vergaet haest/ so dat niet langher blijuet/
Haer plaetse daer sy voormaels was ghestelt.
* Maer Gods barmhertichheyt sal eewich dueren/
Den die hem vreesen/ en tot elcker uren/
Ouer kints kint blijft zijn gherechticheyt
Dien die zijn Verbondt houden/ sonder afwijcken/
Die zijnen wille steedts doen desghelijcken/
Wt sherten gront met aller vlijticheyt.
* God heeft sijnen stoel vastelick bereydet
Inden hemel/ end zijn Rijck wtghebreydet/
Den welcken alles onderworpen is.
Dies loeft hem ghy Enghelen sterck in crachten/
Ghy die daer wtrecht met vlijt en met machten/
Zijn beuel met haest en met vreucht ghewis
* Loeft den Heer alle ghy hemelsche scharen
En maeckt hem groot ghy zijn trouwe dienaren/
Die zijnen wille tot aller tijt doet.
Wilt al zijn doen ouer al heerlick louen/
En ghy mijn siel wilt den Heer van hier bouen
Altijt groot maken met hert en ghemoet.

Ghebedt.

HEmelsche Vader die van allen tijden hebt ghetoont een sonderlinghe goetheydt ende gonste tot de ghene die v ontsien en siet met op de menichte van onse boosheden/ die wy bedrijuen na dat wy ijdel ende broosch zijn maer wilt ghedencken het Verbondt dat ghy met den Vaders ghemaeckt hebt/ ende beuesticht in uwen Sone Christo Jesu/ op dat wy door de cracht des seluen ons moghen versekeren van de eewighe salicheydt/ om v te glorificeren in der eewicheyt met uwen heylighen Enghelen. Amen.

Dit is een seer heerlicke loffsanck daer in dat David God loeft ende prijst/ van weghen der Scheppinge / ende gen[..]
[..]ighe onderhoudinghe des Hemels ende der Aerden/ ende aller Creatueren.

W El aen mijn siel ghy moet Godt prijsen seer/ Och hoe groot end hoe heerlic is nu heer. Uwe goethept ouer al wtghebreydet/ Ghy zijt met heerlickhz end eer becleydet: Ghy zijt met claerhz gantschelick bedeckt. Als waer een cleet ouer v wtgestreckt: Tot een Tere hebt ghy des hemels throone/ Diē ghy wtspāt als eē kortinge schoone.

Ghy welft uwe camers met water reyn
De wolcken zijn uwe waghens niet cleyn/
De winden drijuende na v behaghen/
[T]recken met haer vleughelen uwen waghen:
Vanden winden die licht zijn ende snel/
[M]aeckt ghy uwe Posten en Boden wel:
[V]ier en tempeest zijn de dienaers bequame
[U]wer gherechticheyt alle te same.
Ghy hebt daerd in haren pas vast int ront/
[O]nbeweechlick end ordentlick ghegronde/
[S]o dat sy niet beweecht can zijn ter zijden/
[M]aer blijft stedes vast staende tallen tijden.
Te voren was dat gantsch aertrijcke breet
[O]uer gedeckt als met een seer schoon cleedt/
[D]oor twater/ twelck daer ouer is ghedreuen/
[B]ouen de berghen die hooch zijn verheuen.
Maer so haest als ghy die aenspraeckt seer straf/
[S]y zijn ghevloden en ghelo open af/
[E]nd voor de stem uwes donders seer crachtich/
[Z]ijn sy tsamen ghewecken Heer almachtich.
De berghen die seer hoogh verheuen zijn
[E]n die diepe dalen schoon groen en fijn/
[Z]ijn tot den plaetsen haestlick voortghevaren
[D]ie hen van v voortijts bereydet waren.
(1.)
Ghy hebt die palen des Meyrs ghemaeckt vast/
[D]aert niet ouer en comt noch oock en wast/
[O]p dat het niet meer bedeckte taertrijcke/
[W]eet ghy Heer dat heerlick werck desghelijcke
Ghy deet twater inden dalen aldaer/
[E]n liet springhen schoone fonteynen claer/
[D]ie seer lieuelick lancks den berghen vlieten/
[E]n met gheruchte inden dalen voortschieten.
Op dat alsoo alle beesten op tveldt/
[D]rincken mochten zijnde met dorst ghequelt
[E]n dat inden beken en den riuieren/
[H]em verquickten alle de wilde dieren/
Aen de beken end alsins daer ontrent
[W]oonen die voghelkens elck aen zijn endt/
[D]ie tusschen den tacken der boomen springen/
[E]n lieuelick met soete stemmen singhen.
Ghy maeckt die steenighe berghen rempaer/
[D]oor v cracht van bouen vocht end vruchtbaer/
[S]o dat daertrijck vol vruchten is niet cleyne
[D]ie ghy verleent den menschen int ghemeyne.
Ghy doet tgras wassen op bergh end in dal/
[O]p dat het vee daer van mach leuen al/
[G]hy laet dat saet voortcomen wt der eerden
[D]aer met dat oock die menschen ghevoedt werden.
Den wijn die therte des menschen maeckt bly/
[E]n broot oock om hem te stercken gheeft ghy/
[G]hy wilt hem daertoe met oly beschincken
[O]p dat zijn aenschijn schoon en claer mach blincken
Die boomen wassen en seer hooch opgaen
[M]et den Cederen die op Liban staen/
[D]ie v goethept die niemant can volprijsen/
[S]elfs heeft gheplant so de wercken bewijsen.
Daer maken die voghelkens haren nest/
[E]n generen hen een yeder om best:
[O]p den hooghen dennen tot elcken jaren/
[O]oyevaren[?] die wijt vlieghende hoybaren.

Die berghen vol van alderley gheruchte/
Zijn den geyten end hinden een toevluchte
In holen daer die Sonne niet can schijnen/
Behelpen hen de hasen en Conynen.
(2.)
* Wat sal ick meer segghen? die Mane claer/
Maecktet ghy om af te deelen dat jaer/
Der sonnen loop hebt ghy so afghemeten/
Datse haren ondergangck steedts can weten:
Vander duysterhept hebt ghy door v cracht
Seer wijsselijck O Heer ghemaeckt de nacht/
In de welck yder dier na zijn begheeren/
Hem can roeren end ouer al gheneren.
* Als dan comen die jonghe Leeuwen voort/
Wt den holen brieschende seer verstoort/
Na eenen roof loopende wel ghemoedet/
Dat aes geeft ghy hen/ die alle dinck voedet.
So haest als die Sonne daer naer opstaet
Een yeder van hen in zijn ruste gaet/
Daer sy blijuen tot der nacht sonder sorghen/
En rusten ghemackelick int verborghen.
* Als dan gaet de mensch wt sonder ghebaer/
Om te volbringhen zijnen arbeyt swaer/
Om t'ackerwerck daer mee hy is beladen/
Te doen van smorghens vroech tot tsauonts spade.
O God hoe heerlick ende hoe wonderbaer/
Zijn uwe wonderwercken ver en naer?
Hoe wijsselick doet ghy doch alle saken.
Alle creaturen v goethept smaken:
* Wie can wtspreken tot eenigher tijt/
Die dieren die hen roeren int Meyr wijt/
Die groote visschen met den cleynen pleghen
Daerin te swemmen end hen te beweghen.
Daer varen die schepen niet sonder noot/
Die Walvisschen die schrickelick zijn en groot/
Die ghy O Heere hebt ghemaeckt om velen/
Swemmen alsins inden wateren spelen.
(3.)
* Alle dieren comen Heer tot v bij/
Sy sien op v end verwachten dat ghy
Hen haer spijse gheeft in bequame tijden/
Als sy noot hebben ende hongher lijden.
So haest als ghy van hen haer voeder geeft/
Sy nemen dat/ soo dat elck daer van leeft;
Als ghy v hant opent end hen begenadicht
Dan werden sy met goederen versadicht.
* Maer als ghy van haer v aensicht afwent
Soo verschricken sy seer in groot ellendt/
Ghy neemt haer den asem ende sy steruen/
End werden stof/ daerin sy oock verderuen.
Ist dat noch eens uwen asem wt gaet/
Ghy doetse weder leuen met der daet/
Soo sy te voor waren in sulcker weerden/
End vernieut die ghestaltenis der eerden.
* Dat nu voortaen des Heeren heerlickhept/
Vast blijue staen tot inder eewichept:
De Heer wille toch met genaed aenmercken
End aenschouwen alle zijn schoone wercken.
De Heer (seg ick) die als hy d'aerd aensiet
Haer doet verschricken dat sy van hem vliet/
Die de berghen door twoort van hem ghesproken

Haest daer henen/ sweeten ende seer roocken.
* Ick wil den Heere gantsch mijn leven lanck/
Sonder stil swijghen prijsen met lofsanck/
Mijn God wil ick/ so langh als ick sal leven/
Psalmen ghesanck end vereeringhe gheven.
Ick bidde hem dat mijn ghebedt end woort
Hem behagen mach end wesen verhoort/

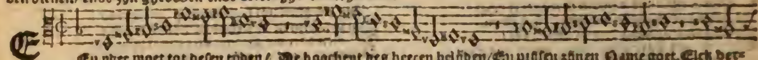
Twelck so het gheschiet/ ick wil my verblijden
Inden Heer mijnen God aen allen zijden.
* D'ongheloovigh en godloose bekent/
Moeten vergaen/ end haest nemen een ende/
Wel aen mijn siel/ den goeden God wilt loven/
De wereIt gantsch prijse den Heer hier boven.

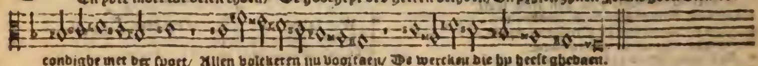
Ghebedt.

O God/ wiens voorsienicheydt haer streckt over alle creatueren / soo dat uwe wonderlicke wijsheydt haer over al verthoont: maeckt dat wy uwe glorie groot maken/ ende v singhen liedekens ende lofsanghen/ op dat de boose wighetoept zijnde vander werelt/ wy ons daer in verblijden moghen ende eyndelijck deelachtich wesen vande eewighe salicheyt/ die ons beloeft is/ door uwen Sone onsen Heere Christum Jesum. Amen.

Den CV. Psalm.

Dese lofsanck prijst de ghenade Gods/ daer door hy de kinderen Abrahe vercoren/ ende hen velerley weldaden bewesen heeft: Ende leert oock/ dat dit al tes gheschiet sy/ om datse alsoo aen God verbonden zijnde/ hem te vlijtigher souden dienen/ ende zijn ghebeden ende leeringhe onderhouden.

* Wilt hem loven end van hē singen/
En zijn wonderwerckē voortbringen:
Roemt seer zijnen heylighen Naem/
Ghy die hem soect van herten tsaem:
Wilt oock wesen tot deser tijdt/
In hem verheucht en seer verblijdt.
* Soeckt den Heer en zijn wonderwercken/ (ken:
Soect zijn aensicht/ daer op wilt merc-
Vergheet zijn groote daden niet/
Vertelt zijn wonderen met vliet/
Roemt zijn oordeelen en zijn Woort
Die de Heer self heeft gebracht voort.
* Ghy dat saedt Abrahams al voren/
Twelcke hem God heeft wtvercoren:
En desghelijcx ghy Jacobs saedt
Dwelc God seer lief heeft metter daet
God is ons God/ en blijven sal/
Hy heerschet met cracht over al.
(1.)
* Want God ghedenckt altijt genadich/ (dich/
Aen zijn Verbont/ twelck blijft ghesta-
End aen dat Woort dat hy heeft claer
Toegheseyt/ end wilt houden waer/
Int duysentste gheslacht dat leeft/
Soo hy Abraham beloeft heeft.
* Die Eedt en sal niet zijn verloren/
Dien hy Isaac heeft ghesworen/
End oock Jacob/ maer hy sal zijn/
Eewichlick vast en seker zijn:
In Israel sal dit verbont/
Vast blijven staen tot aller stont. (nen
* Ick sal mijn volc sprac god verhe-
Tschoone lant Chanaan in gheven
Dat sal ghewis end voor een slot/
Uwes erfdeels wesen dat lot
Al waren sy weynich en cleyn/
End vreemdelinghe int ghemeyn.
* Van der Rijcke tot land trachtich
Trocken sy/ en tot volcken machtich/
Maer God wilde toelaten niet/
Datmen hen eenighe verdriet:
Ja selfs die Coninghen hy niet/
Om haeren wil ongheestraft liet.
(2.)
* Mijn gesalfdē (sprac hy) nz schadet
Mijn Propheten doch niet versmadet.
Hy liet hongher comen int lant/
Datmē schier daer geen broot en vāt:
Maer hy sant voor hen een Mā groot:
Die zijn volck hielp wt hongers noot.
* Dat was Joseph/ die daer verkēdich
Vercocht was tot een knecht ellēdich/
Die in stocken vast lach en stijf/
Met veel ysers confsom aen tlijf/
Tot die tijt quam/ was hy ghequelt/
Die God daer tot hadde ghestelt.
* Doe hem ghenoech hadde ja seere
Wooriloutert en beproeft de Heere/
Doe sandt de Coninck tot hem saen/
End liet Joseph los end vry gaen:
Hy was een groot Heer/ doch liet hy
Joseph halen en maken vry.
* Hy maeckte hem zijner dienaren/
Een meester/ hoe hoogh dat sy waren:
Hy maeckte hem Regeerder vroet/
Van al zijn rijckdom en zijn goet/
Om te gheven een recht verstant/
Den wijsen in Egypten lant.
(3.)
* Doe reysd in Egiptēlandē spoedich
Met zijn kinderen Jacob goedich:
Als een vreemdelinck hy daer quam/
Int lant van den vervloeckten Cham/
Daer zijn vyanden seer vol pracht/
Ghestelt wierden onder zijn macht.
* God die daer is die hoochst geerde
Der vyanden herten verkeerde:
Soo dat sy gram wierden en fel/
Over Gods lieve knechten snel/
Sy verstierden veel listen quaet/
Om diese verdrucken met smaet.
* Mosen end Aaron gheprijsen/
Sandt God/ die hy had wtghelesen/
Tot zijn knechten die tsaem ghelijck/
Al zijn wonderwercken seer rijck/
Souden doen/ en laten gheschien/
Dat yderman die conde sien.
* Hy liet hen duysternis tocommen/
En maeckte gantsch doncker tsamsommen/
Dese twee waren oock voortaen/
Der stemmen Gods gantsch onderdaē/
Haer water wiert bloet over al/
Dies sterf veel visch in groot ghetal.
(4.)
* Hy maeckte der vorschen seer vele/
Dat die stanck quam tot in die kele/
Ja tot in sConinckxs camer reyn.
God sprack en daer wierden gemeyn/
Luysen ende wormen seer wreet/
Over tgantsche lant wijt en breet.
* Hy gaf haghel in stede van reghen.
Met vierblammen was tlant gheslegen
Den vijchboom en den wijngaert teer
Sloech God end oock veel boomē meer/
Hy sprack/ end haest quamē daer bloot
Kevers end veel sprinckhanen groot.
* Soo wiert dat gras alle vereten/
Die vrucht des velts wiert oock versleten
Deerste ghebooren zijn vergaen/
Die sterckste waren oock verdaen
God voerd wt zijn volck menichfout/
Ghelaeden met silver en gout.
* Daer was onder dē hoop gemeyne/
Gantsch gheen cranckheydt noch groot noch cleyne.
Egypten was tot deser tijt/
Door des volcks wttrecken verblijdt/
Want sy alle minst ende meest/
Voor dit volck seer waren bevreest.
(5.)
* Met een wolcke God zijn volc decte
Om tsnachts te lichten hy verweckte/
Een vyer twelck brande met ghewelt/
End verlichte dat gantsche velt/
Sy baden God die hen haest gaf
Veel Quackelen van boven af.
* Met Hemels broot spijsd hyse alle
En met vorst hart zijnd overvallen
Gaf hy wt den steen water soet/
In de woestijn met overvloet/
Want hy heeft by hem overleyt/
Wat Abraham was toegheseyt. (dē.
* Hy voerde zijn volc wt met vreuch-
Zijn kindren op dē wech verheuchdē/
En songhen zijn daden seer schoon/
Tot dat God hen tot eenen loon/
Der Heydenen erfgoet gaf in/
Ende met een al haer ghewin.
* Op datse als zijn trouwe dienaren/
Zijn ghebodten souden bewaren/
En bereydt souden zijn eenpaer/
Om te houden Gods Wet seer claer:
Dies moet zijn lof wesen verbreyt/
Met lofsanck inder eewicheydt.

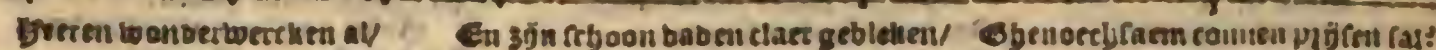
Ghebedt.

O God/ die alleene rechtveerdich ende warachtich zijt/ die wt alle de Natien der wereldt uwe Kercke wtghetogen hebt/ om inde selue uwen Naem te openbaren: ende ons ontfanghen hebt door uwe goetheydt onverdient in v heylich Verbont/ Laet ons ghevoelē de soeticheyt uwer goedertierenheyt/ eñ staet ons by in de tijdē der tribulatiē/

gelijck wy v aenroepen/ ende ons betrouwen op v alleene stellen: en ghedoocht niet dat wy ondanckbaer souden zijn
vande weldaden die ghy ons doet/ maer eer dat wy verheffen de grootheyt uwer macht ende goetheyt/ die ons ghe-
openbaert is in Christo Jesu uwen Sone. Amen.

Den C vj. Psalm.

In desen Psalm werden de groote weldaden Gods alsoo verhaelt/ dat de Godsalighe Joden hare Voorvaderen ende
hen selven/ van hare ondanckbaerheydt ende wederspannicheydt straffen: Ende dewijle dat se de genade Gods niet be-
kent en hebben/ so biddense om vergheuinghe deser misdaet.

Wel dien die houdt v ghebodt goet/
End in allen dingen recht doet.
Ghedencke mijns Heer na v ghenade/
En na uwe vriendelijckheyt/
Laet my toecomen vroech en spade/
Uwen bystant en goedicheyt.
Dat wy sien end hooren gemeyn/
Sheyl uwer wtvercoren reyn/
End ons daer in moghen verblijden/
Dat het uwen volcke wel gaet.
Dat ick mach roemen tallen tijden/
Met v Erfdeel in desen staet.

(1.)

Wy end onse Vaders met een/
Hebben v vergramt groot en cleen/
Gantsch verkeert zijn Heer onse wegē:
Sy zijn trouloos aen v gaet seer/
Ons Vaders in Egypten plegen/
V wercken te vergheten Heer.
Sy en hebben niet recht bedacht/
Uwer goetheyt seer groote cracht/
Maer aen die Zee zijn sy al tsamen/
Den Heer gheweest seer rebel/
Doch hy hielpse (door zijnen Name/
En door zijn macht) en niemant el.
Hy heeft gestraft die Zee seer wijt/
Sy wiert droogh en des waters quijt:
Hy voerdese door dat Meyr crachtich
Als door een woestijne seer diere.
End hielpse door zijn hant almachtich
Van al haer vyanden seer wreet.
Hy heeftse los end vry ghestelt/
Van haerder vyanden ghewelt:
Int Meyr zijn die alle versopen/
Die zijn volck haten/ twelck heeft sijn/
Gadt vertrout/ en met grooten hoopen
Ghelooft en gheroemt den God zijn.

(2.)

Maer sy hebben vergheten saen/
Die wercken die God had ghedaen:
Zijnen raet sy niet en verwachten/
Maer wierden in de woestijn daer/
Belust end hebben niet verachten/
God ghetercht en ghelastert swaer.
Hy gaf hen haerder herten lust/
Dat haer begheerte wiert ghebluscht:
Maer hebbē haest hie walch gecregē.
Sy hebben Mosi wederstaen/
End oock Aaron alter wegen/
Die dheylighe cleeders had aen.
Onder Dathan ginck taertrijc op/
End viel Abiram op den cop:
Tvier wert haest onder hen ontsteken
Twelck die boose heeft verbrant gaer:
En tot Oreb gantsch afgheweken/
Maeckten en dienden tcalf daer naer.
* So warē sy verdwaelt gantsch seer
En hebben God/ welc was haer Heer/
By een weydende calf gheleken.
En die wercken vergheten snel/
Die God had met cracht onbesweken
In Egypten ghedaen seer wel.

(3.)

* Zijn daden vergaten sy haest/
Die doch tlant Cham maectē verbaest/
End oock alle zijn wonderwercken/
Die by troode Meyr zijn geschiet:
Daerō liet God zijn gramschap mercken
End wilde tvolck bringhen tot niet.
* Maer Moses Gods vercorē knecht
Heeft hem tusschen beyden gelecht/
En Gods toornicheyt afgewendet:
So dat hy zijn straffe na liet/
Dat zijn volc nz gans wiert geschendet
Met so veel plagen end verdriet.
* Sy verachteden tbeloofde lant/
Vol goederen aen elcken cant:
Zijnen woorden sy niet vertrouden/
Maer murmureerden voor en naer/
In den hutten die sy hen bouden/
End verachteden Gods stemme claer.
* Daerom hief de Heer op zijn hant/
Teghen hen/ end heeftse met schant/
Met hoopen ter neder gestagen.
Onder den volckeren aldaer/
Zijn sy niet haer zaet door veel plagen
Verstropt in Gods toorne seer swaer.

(4.)

* Baal Peor hinghense aen/
End hebben te eten bestaen/
Der dooden Afgoden offranden:
Sy maeckten God met haer doē gram
Dies namse de Heer wt den landen/
In den toorn die ouer hen quam.
* Doe quam Phinees met der daet/
En strafte een sulck schandelic quaet/
Daer met werden ghestilt die plagen:
Twelcke werck van God was geacht
Voor een werck na zijn welbehagen/
In der gerechticheyt volbracht.
* Sy vergramden oock God altijt/
Aen tTwistwater met haren strijdt:
Mosen sy oock iammerlijck plaechden
Bedroefden hem so seer zijn hert/
Dat hy wat sprac dz God mishaechdē
Door onghedulticheyt en smert.

(5.)

* De Heydenen so God beval/
Brachten sy niet om ouer al/
Maer spaerdē die/ twelc was verbodē
En leerden doen haer boosheyt groot/
Sy dienden haer verbloecht Afgoden.
Die hen waren eenen aenstoot.
* Den veltduyvelen seer onreyn/
Hebben sy geoffert gemeyn/
Haer sonen en dochteren tsamen:
Sy vergoten tonschuldich bloet
Haerder kinderen/ in den namen/
Der afgoden in ouervloet.
* Sy hebben tlant met bloet bedeet/
Der onschuldigen/ end bevlecht/
Met haer onreynheyt met om lijden/
Sy hebben schendelijck geboeleert/
En daghelijcks aen allen zijden/
Met den Afgoden ghehoereert.
* God wiert ouer tvolck seer beroert
Dat hy so wijdt hadde gevoert/
En creech een walging zijner eruen.
Dies gaf hy zijn volck inder macht
Der heydenen die haer verderuen/
End verdruckinng sochten met cracht.

(6.)

* Haer haters hebbense onder voet/
Ghehadt/ en gebracht tot oetmoet:
God maecktese vry onbeladen:
Maer sy dreuen moetwillicheyt/
Niet ter Werelt conde hen schaden/
Dan alleen haer eyghen boosheyt.
* Doch aensach de Heer inden noot
Zijn volck/ end wt ghenade bloot/
Hoorde hy haer bidden en clagen:
Aen zijn verbont heeft hy gedacht/
En zijnen tooren heeft hy leet gedragen
Na zijn goetheyt seer hoogh ghewacht.
* By hen daer zijn volc was gevarē/
Vonden sy gunst van stonden aen/
Wilt ons Heer goedichlijck bevrijden/
End verlossen door uwen Naem/
Van den heydenen tallen zijden/
So sullen wy v prijsen tsaem.
* Ghelooft sy God van Israel/
In eewicheydt en niemant el:
Hy sy altijdt heerlick gepresen.
Dies moet het volc spreken verheucht
Het moet also eewichlijck wesen/
God sy alsins geloeft met vreucht.

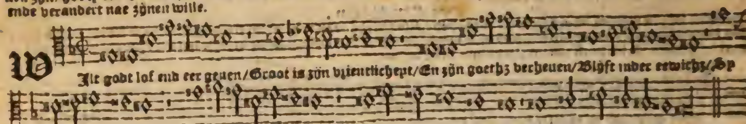
Ghebedt.

MEdelijdende ende alderbarmhertichste Vader/ hoe wel dat wy door onse ondanckbaerheyt ende boosheyt niet op
en houden van uwe gramschap op ons te verwecken/ met te volgen onse vermaledijde genegentheden: nochtans
om dat v beliefst heeft ons te begrijpen in v heylich Verbont/ dat ghy gemaeckt hebt met onse Vaders/ so en wilt
ons niet straffen na de strengicheyt van uwe rechtveerdicheyt/ maer verlost ons van alle verdruckinge ende tegenspoet
op dat wy met dancksegginge mogen louen uwen heyligen Naem/ door Jesum Christum. Amen.

Den C vij. Psalm.

David leert hier/ dat alle teghenspoet ende voorspoet door Gods wille den menschen toecomen: Ende om dis te be-

wÿsen verhaelt hy de ellendicheyt der ghemeenten die in Woestÿnen/ghevanckenisse/cranck/ ende op de Zee om her grote uen zÿn/ hoe sy tot God roepen/ ende verhoort werden/ ende hem daer na dancken: ende hoe God alle dinghen regeert ende verandert nae zÿnen wille.

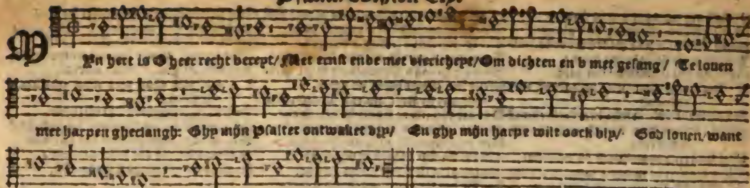
* Hy bringt dat volck te samen/
Wt Oost en Weste vreet/
End wt t Noord onbequame/
End oock wt t Zuyde heet.
So sy dolen met een/
In onghebaende weghen/
Ende doch vinden gheen/
Plaetse hen wel gheleghen.
* So sy door shongers crachten/
En met dorst zÿn gheqnelt:
En dat schier oock versmachten/
Siel en lÿf op dat velt.
So sy dan god seer goet/
Bidden in haer ellenden/
Hy sal hem met der spoet/
Haest tot haren troost wenden.
* Hy brengtse dan seer goedich/
Op eenen rechten padt/
Tot datse comen spoedich/
In een bewoonde stadt.
* Als dan singhen sy reyn/
Gods goetheyt diese prÿsen/
Van zÿn wondren niet cleyn/
Tvolck sy sÿn onderwÿsen.
* De Heer verquickt dat herte/
Dat van dorste vergaet/
Dat oock lÿdt shonghers smerte/
Van hem zÿn spÿs ontfaet.
Sy die ghevanghen zÿn/
In moortcuylen verstooten/
Vol van angst/ vreef en pÿn/
In ketenen ghesloten.
(1.)
* Om datse niet betrachtet
Hadden des heeren Woort/
Maer haddent stout verachtet/
Gods ghebot voort end voort.
Doch als sy zÿn in noot/
End ootmoedichlÿck clagen/
End in lÿden seer groot/
Benaut zÿn end verslaghen.
* So sy bidden den Heere/
In al haer lÿden swaer:
Haer cruys om zÿns Naems eere
Weert hy hen haest daer naer.
Wt den moortcuylen fel/
Wt angst end oock wt schanden/
Verlost hy die seer snel/
End wt yseren banden.
* Gods goetheyt diese prÿsen/
Als dan singhense reyn/
Tvolck zy sÿn onderwÿsen/
Van zÿn wondren niet cleyn.
Om dat hy breeckt met een/
Al de Metalen deuren/
En grendels staet ontween/
Door zÿn cracht tot dier uren.
* Die met cruys zÿn beladen/
Om haere sonden stanck/
En zÿn om haer misdaden/
Wedroogheide seer cranck:
Als sy in sulck ghevat/
Niet eten tot dien stonden/
Maer werpent wt met al/
En zÿn half doot bevonden.
* So sy bidden den Heere/
In al haer lÿden swaer/
Haer cruys om zÿns Naem eere/
Weert hy hen haest daer naer.
Als hy spreeckt een woort goet/
Ghesontheyt sy verwerven/
Daer door zÿn sy behoedt/
Vander doodt/ en tverderven/
* Gods goetheyt die sy prÿsen/
Als dan singhen sy reyn/
Tvolck sy sÿn onderwÿsen/
Van zÿn wondren niet cleyn.
Sy doen god t sÿner tÿdt/
Danckofferen bequame/
En melden seer verblÿdt/
Met vreucht zÿn doen al tsame.
(2.)
* Die in Galeyen blÿuen/
Ter Zee hier ende daer/
Ende te water drÿuen/
Haren handel renpaer:
Die sien altÿdt seer wel/
Gods wonderlicke wercken/
Int Meyr vol baren fel/
Connen se die bemercken.
* Als God beveelt den winden/
Sy blasen met ghewelt/
So datmen haest can vinden/
Tmeyr met baren ontstelt.
Sy varen hooch seer haest/
Dan vallen se te gronde/
Dat het volck weert verbaest/
End half doot schier bevonden.
* Sy suysselen end vallen/
Als dronckaerts int ghemeen.
End verliesen met allen/
Sin end verstant met een.
So sy dan God seer goet/
Bidden in haer ellenden/
Hy sal hem met der spoet/
Haest tot haren troost wenden.
* Hy maeckt de winden stille/
De baren so men siet/
Moeten na zÿnen wille/
Stil zÿn en roeren niet.
De tempeesten stilt hy/
Dies sy met blÿschap stauen/
En brengtse daer na vry/
In een ghewisse hauen.
* Gods goetheyt diese prÿsen/
Als dan singhen sy reyn/
Tvolck sy sÿn onderwÿsen/
Van zÿn wondren niet cleyn.
By tvolck sonder verdrach/
Gods Name sy vereeren/
En doen daer van ghewach/
By eersamen Raetsheeren.
(3.)
* Hem die van waterstroomen/
Maeckt een drooghe woestÿn/
En die Beken alommen/
Gantsch wtghedroocht doet zÿn.
Die dat Aertrÿck vruchtbaer/
Plaecht met onvruchtbaerheden/
Om die menschen die daer
In drÿuen haer boosheden.
* Die den dorren aertrÿcke/
Gheeft waters ouervloet/
Op heyden desghelÿcken/
Die Beken loopen voort:
En daer hy een versaemt/
Volck met hongher beladen/
Die steden seer vermaemt/
Daer bouwen sonder schaden.
* Die daer na tvelt besaeyen/
Planten oock wÿngaert soet/
Daer van sy daer na maeyen/
Jaerlÿcx die vruchten goet.
Daer werden sy versaet/
Sy nemen toe end bloeyen/
Men siet in sulcken staet/
Haer Vee wassen en groeyen.
* Dan werden sy ghemindert/
En seer cleyn int ghetal/
Door tegenheyt ghehindert/
En door noot ouer al.
Rÿck/Edel seer vermaemt/
Werden verstropt te male/
In onweghen beschaemt/
Achter lande sy dwalen.
* Doch helpt God en bevrÿdet/
D Armen wt teghenspoet/
Sÿn zaedt ghebenedÿdet
God/ ghelÿck Schaepkens goet.
Die vrome die dit sien
Verheughen onverdroten/
Maer de Godloose vlien/
Met den monde toegheslooten.
* Die wÿs is sal sulcx achten/
En dit al gade slaen/
En Gods goetheyt betrachten/
So sal hy die verstaen.

Ghebede.

Alder goedertierenste Heere/ die de menschen castÿdet door diuersche middelen / om dat sy souden tot v wederkeeren/ en gedoocht niet dat wy door ondanckbaerheydt vergheten de onwtschattelÿcke weldaden ende verlossingen die ghy ons van daghe tot daghe doet: maer veuer dat wy sorchvuldich e\~n neerstich mogen wesen/om te ouerdencken alle de daghen onses leuens/ de goetheden/ niet om verghelÿcken/die ghy ons doet / door Jesum Christum uwen Sone. Amen.

Den CVIII. Psalm.

Dese Psalm is vast ghelÿck den 57. ende 60. Psalm Dauids.

MYn hert is O Heer recht bereyt/ Met ernst ende met vierichheyt/ Om dichten en u met gesang/ Te louen met harpen gheclangh: Ghy mijn Psalter ontwaket vry/ En ghy mijn harpe wilt oock bly/ God louen/ want smpighens bequame/ Wil ick vroech prijsen zijnen Name.

† Ick wil u dancken O mijn Heer/
Onder den volckeren gaer seer:
Ick wil uwen roem maken cont/
Met Psalmen nu en taller stont.
Want uwe ghenade seer soet/
Gaet so wyt als de hemel doet/
Uwe waerheyt haer so wijdt strecket/
Als de hemel nu breede strecket.
† Verheft u seer hooch Heer mits dies
Laet u heerlijchheydt alsins sien/
End op dat u volck verlost sy/
Helpt my met u hant/ end hoort my.
Maer God heeft verhoort tgebet mijn
Van zijnen Berch/ dies moet ick zijn
Verblydt/ Want hy heeft my gegeuen
Sichem en tdal Suchot daer neuen.

† Theheele landt Gilead reyn/
Sal my ghegheuen zijn alleyn/
Van Manasse tgeheele goet/
Sal mijn wesen met ouervloet.
In Ephraim met zijn volck al/
Mijn hooft ick vrelijck rusten sal:
Juda sal oock zijn desghelijcke/
Tvoornaemste van mijn Coninckrijcke.
† Maer Moab sal zijn met oneer.
Ick en achteer gantschelijck niet meer/
Dan een Waschvat/ daer in dat mijn
Voeten sullen ghewasschen zijn.
Edom acht ick met zijn volck com:
Niet beter dan mijn oude schoen/
Palestina sal met ghesanghen/
End eerbiedinghe my ontfanghen.

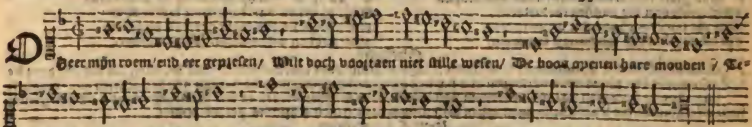
† Wie ghelept my van dat vole mijn/
In een stadt daer ick vry sal zijn?
Wie sterck is? Wie sal wederom/
My brenghen in dat lant Edom?
Sult ghy dat niet doe Heer hier naer
Ghy die ons verstropt hier en daer?
Ghy die met onsen legher coene/
Niet gincet also ghy plaecht te doene?
† Doet ons bystant Heer inden noot
Tegen den ghewelbighen groot/
Want menschen hulp so men nu siet/
Is inden noot veel min dan niet.
Maer God sal ons maken seer sterck
Teghen onse haters int perck/
Hy sal vertreden ons vyanden/
En hen tsamen brenghen ter schanden.

Ghebedt.

HEere wiens goetheyt ende waerheydt oneyndelijck is/ aenhoort het bidden van uwe arme dienaers/ ende verlost ons van alle teghenspoeden die ons benauwen: Maeckt ons sterck door uwe cracht/ ende staet ons by/ want wy gheen betrouwen en hebben/ dan op u alleene. Thoont uwe gunste den ghenen die u aenroepen/ op dat wy door uwe wonderlicke stercke/ souden moghen te bouen gaen onse vyanden die ons quellen/ om de hope die wy in uwen Sone Christo Jesu hebben. Amen.

Den CIX. Psalm.

David tonrechte veruolcht zijnde/ heeft gheenen anderen toevlucht dan alleen dat ghebedt tot Godt: ende ziende de verstockte moetwillicheyt zijner vyanden/ hy bidt God/ dat hy die straffen wille/ also hy alle verharde Godloose pleecht te doen. Hy is hier een voorbeelt Christi ende spreect vanden moetwillighen vyanden der Kercke/ wt eenen Godlicken yver/ ende niet wt beweginghen des vleeschs/ also dat eynde deses Psalms wel te kennen gheeft.

O Heer mijn roem/ end eer gepresen/ Wilt doch voortaen niet stille wesen/ De boos openen hare monden/ Teghen my/ en tsamen verconden/ Valscheyt end veel leugenen quaet/ Met tongen/ erch end obstinaet.

† Sonder oorsaeck sy steedts quaedt spreken
Met haet fel/ sy hen aen my wreken.
Voor liefde die ick tallen tyden/
Hen doe: seer hart sy my bestrijden:
Maer in mijn teghenheyt niet cleyn/
Ist ghebedt mijn toevlucht alleyn.
† Voor tgoede quaet sy my bewijsen/
End voor liefde/ haet met afgrijsen:
Dies wilt O Heer met angst end beuen/
Den Godloosen wreet ouerghenen:
Dat hem stae aen de rechte handt/
Tot zijn verderf zijne vyant.
† Als hy voor dat recht sal verschijnẽ
Laet hem veroordeelt zijn met pijnen/
Laet zijn ghebeden hem verkeeren/
Tot sond en tot syner oneeren.
Laet zijn daghen haestlijck vergaen/
End andere zijn ampt ontfaen.
† Laet oock zijn kindren weese werdẽ/
En zijn wijf een weduw op aerden.
Laetse dwalen en beyde tsamen.
Broot bedelen wilse beschamen/
Verderfse gaer/ maeckt se berope/

Laetse wtlandich zijn verstropt.
† Laet die woeckenaers gantsch wtsuppen
Zijn goet: En dat hem onderctuppen/
Die vremde in rooven ghestadich.
Dat hem niemandt en sy genadich/
Noch oock hem ontferm int gemeyn/
Ouer zijn arme weesen cleyn.
(1.)
† Dat zijn nacomers haest verslmachten/.
End vergaen int tweede geslachten/
Zijn huys sy te gronde gesmeten/
Dat nemmermeer werden verghetten/
Zijner Vaderen sonden swaer/
Die sy ghedaen hebben eenpaer.
† Wilt Heer oock zijns moeder sondẽ/
Ghedachtich zijn tot allen stonden/
Laet die boosheyt die sy bedrijuen/
Teewigher tijdt Heer voor u blijuen/
Laet haer ghedachtenisse saen/
Van der Aerden gantschlijck vergaen.
† Om dat hy noyt en had ontfarmẽ/
Ouer den bedruckten end armen/
Maer veruolchde hen die daer saten/

Met ellendt benout bouen maten:
Die beswaerde met angst en noot/
Veruolchde hy wreet tot der doot.
† Hy heeft den vloeck ghewenscht ablommen/
Laet dien nu Heer ouer hem comen/
Hy begheerde noyt gheenen seghen/
Dies geeft hem dien in geenen wegen/
Laet hem met ongeluck en leet/
Als met eenen rock zijn ghecleet.
† Gelijckmen twater pleecht te drincken/
Wilt hem also den vloeck in schincken/
So dOly die beenen doordringhet/
Laet hem oock so wesen omringet/
End als met een rieme seer snel/
Omgegort zijn met vloecken fel.
† Dit sy den loon in allen landen/
Mijner moetwilligher vyanden.
Laet sulcker die quaey tonghen deeruen/
Die met list soecken mijn verderuen.
Maer ghy O Heer in desen noot/
Helpt my om ws Naems wille groot.
(2.)
† Heer mijn troost staet op u genade

Verlost wy nu staet my in leedt:
Want ick ben ellendich vol plagen/
Myn hert in my is gantsch verslagen/
Ick vare wech in desen staet/
Ghelijck een schaduwe vergaet.
† Dickwils ben ick veriaecht met tranen/
So men int velt iaecht die sprinchanē
Myn knyen zijn swack end sonder crachten/
Van vasten dagen lanck en nachten
Myn vleesch is mager/ want gaer niet
Is verteert al myns lichaems vet.
† Noch moet ick Heer een allen tijdē
Duysent spotredenen van hen lyden/
Als sy my sien die boose rudden/
Thoost ouer my sy tsamen schudden/
Maer ghy myn Coninck en myn Heer
Helpt my genadelijck nu meer.
† Op dat sy Heer mogen bemercken/
Dat dit zijn uwer handen wercken/
En dat sy sulcks mogen belyden/
Dat ghy my wilt en cont bevrijden
Sy sullen my vloecken vol spyt/
Maer ghy sult seghenen altyt.
† Ist dat sy hen teghen my stellen/
Ghy sultse met smaet neder vellen:
En sult my met blyschap verhooghen/
Daer sy sullen zijn aengetoghen/
Met smaet: want haer cleet wesen sal
Schand en groot oneer oueral.
† Ick wil God met myn ghesanck prijsen/
In den ghemeynten sal oprijsen
Zijn roem/ want hy heeft by gestandē
Den armen dien hy laet wt handen
Der boosen/ so dat ledich coemt/
Hy die tonrechte was verdoemt.

Ghebedt.

O Godt/ op wien wy ons alleene beroemen/ aensiet de menschte/ de quaetheydt ende wreetheyt vande gene die ons lasteren ende teghen ons opstaen/ breket haerlieder aenslaghen/ ende verscheurt haerlieder quade raden: doet ons bystant/ ende bewaert ons naer uwe sachtmoedicheyt: verkeert haerlieder maledictie in seghenninghe/ op dat wy altijt hebben waer af u heerlijck vermaert te maken/ in het midden van uwe Kercke/ de Bruyt van uwen eenigen Sone/ onsen Heere/ Christo Jesu, Amen.

Den CX. Psalm.

David beschrijft dat Coninckrijck Christi/ het welcke aengevangen heeft in Zion/ ende van daer hem wtbreyden sal ouer de gheheele Aerde/ tot dat sy ouer al Christum sullen eeren ende aenbidden. Hy verclaert oock/ hoe Christus zijn vyanden tot een banck zijner voeten maeckt.

De Heer heeft gesproken tot mynen Heere/ Set u nu fijn tot myner rechter hant/ Tot dat ick u vyanden met oneere/ Tot eenen voetbanck maeck int gantsche landt.

† God sal dat scepter van u Coninckrijcke/
Wt Zion strecken ouer daerde breet.
End hy sal tot u spreken des ghelijcke:
Heerschet ouer al u vyanden wreet.
† Vrywillich sal tvolck gheschenck doen met bieden/
Op den dach van uwe crooninghe fijn:
Ghelijck die dauw rijckelick valt beneden/
Sullen u veel kindren gheboren zijn.
† God heeft met ernst gheseyt/ ende ghesworen/
Met eenen eede die vastlick sal bestaen:
Ghy zijt een eewich priester wtuercoren/
Na Melchisedechs ordeningh voortaen.
† Tot uwer rechterhant sal God verderuen
Al uwe vyanden met grooter cracht/
Die boose Coninghen sal hy doen steruen/
Ter tijdt zijner gramschap met voller macht.
† Hy sal hem oock aen die Heydenen wrecken/
En tlande vol maken met lichamen doot/
End eyndtlick dat hooft gantsch in stucken brekē/
Twelc nu heerschet ouer veel landen groot.
† Ja hy sal oock op den wech wt die beken/
Hast drincken van vloeyende water claer:
En sal daer na zijn hooft heerlick opsteken
End hebben die ouerwinningh eenpaer.

Ghebedt.

O Eewighe God/ die gheordineert hebt uwen eenighen Sone voor onsen Coninck ende Priester/ om dat wy door de offerhande van zijnen lichame/ souden alle heylich ghemaeckt wesen: maeckt dat wy alle deelachtich zijn moghen van alle zijn weldaden/ dat wy ons seluen versakende/ hem moghen dienen in alle heylicheyt/ ende u offeren geestelicke offerhanden/ die u aenghenaem moghen wesen/ door dien seluen Christum Jesum/ Amen.

Den CXI. Psalm.

David vermaent alle Gheloovighen door zijn exempel om Godt te louen/ ende verhaelt veel zijner wercken en crachten/ die den menschen oorsake gheuen om Gods groot te maken.

Den lof en prijs gantsch ouer al/ Met herten vry ick roemen sal/ Myns Heers en Gods van hier boven/ In zijn Gemeynte seer bequaem/ Daer die vrome comen te saem/ Sal ick den Heer dancken en louen.

* Gods wercken zijn groot en goet/
Wie die waerneemt met herten vroet/
Die heeft daerin een groot behaghen.
Wat hy maeckt is heerlijck en soet/
Dies zijn gherechtheyt sal en moet/
Vast blyuen ten eeuwighen daghen.
* God heeft door zijn daden nu slecht
Een ghedachtenis opgherecht.
Sijner goedicheyt seer ghenadich.
Hy spijst die hem vreesen eerbaer/
En zijn Verbont dat blijft hier naer/
Eewichlick vast ende ghestadich/
* Den zijnen maeckt hy bekent hier.
Zijn daden/ en ghreeft goedertier
Tot erfgoet der Heydenen landen/
Die waerheyt en gherechticheyt/
Welcke blyuen in eeuwicheyt/
Zijn tsaem die wercken zijner handē.
* Zijn ghebodem lOrter en claer/
Zijn oprecht, oock is zijn woort waer/
Die vast staen sullen en beclijuen/
Hy heeft zijn volck verlost met cracht
End een Verbondt te weghe ghebracht/
Twelck bestendich end vast sal blyuen.
* Heylich end heerlick is zijn Naem/
Oock sal Godes vreese bequaem/
Tbegin der rechter wijsheydt wesen.
Hy is wel cloeck ende wel vroet/
Die God vreest/ en zijnen wil doet/
Dies wert in eeuwicheydt ghepresen.

Ghebedt.

E Ewighe ende barmhertighe Vader/ die niet op en houdt van ons/ door alle middelen/ te trecken om u te outsien en onderhouden uwe ghebaden/ en wilt niet aensien onse ondanckbaerheydt ende ydelheyt: Maer wel de vastheyt

een verbonds/ dwelck ghy met ons ghemaeckt hebt/ op dat wy (wandelende in uwe vreese) niet berooft en werden vande vrucht der verlossinghe/ door uwen Sone Christum Jesum ghedaen/ Amen.

Den Cxij. Psalm.

Dese Psalm is den menschelijcken verstande gheheel contrarie/ want hy leert dat de voorspoet oock in deser Wereldt en vergankelijck leuē niet anders te soeckē noch te vindē sy/ dan door de vreese Gods en een oprecht Christelick leuē.

WEl hem die altijt is beghenen/ Tot Gods vrees in alle zijn leuē. Die lust tot zijn Woort heeft vercreghen.

Zijn zaet sal seer geweldich wesen/ Door gods genade hooch gepresen/ Vercrijghen de vrome den seghen.

✝ Rijckdom end volheyt aller dinghen/
Sal godt deses mans huys toebringhen/
Zijn gherechticheyt sal beclijuen/
Den vromen sal een licht verschijnen/
Dwelck de duysterheyt sal verdwijnen/
Door gods goetheyt die vast sal blijuen.
* Wel hem die wtleent door mildheyt/
Diet syne doet tot allen tyden/
Oprechtelick sonder yemants schade:
Die sal in eewigh eere blincken/
Men sal synder eewich ghedencken/
In allen plaetsen vroech en spade.
* Als daer vallen seer sware plaghen/
So wert hy door angst niet verslaghen/
Want hy hoopt vast op God almachtich/
Dies is hy ghetroost end blijmoedich/
En sal zijn lust sien ouervloedich/
Inden val der vyanden trachtich.
* Hy deelt zijn goet wt met ontfermen/
Den behoeftighen en den armen/
Syn gherechticheyt blijft ghestadich/
Seer hooch wert zijn hoorne verheuen/
Oock sal hem een sulck eere gheuen/
Die eewich blijft/ de Heer ghenadich.
* De godloose sullen gods daden/
Met verdriet sien: en seer beladen/
Byten de Tanden/ end hen quellen/
Sy sullen wechdrooghen end steruen/
End in haer lusten boos verderuen/
Hoe sy hen oock daer teghen stellen.

Ghebedt.

HEere Godt/ sonder wiens ghebenedijdinghe/ wy in alder manieren arme ende ellendighe menschen zijn/ drucket so u heylich woordt in onse herten/ dat alle onse ghenoechte sy v te dienen/ in alle vreese ende reuerentie. Maecht dat wy soo barmhertich moghen zijn teghen onsen Naesten/ dat wy oock ghevoelen moghen uwe ghenade ende barmherticheyt/ als ghy de wereldt sult comen oordeelen/ door den seluen die ghy ons ghestelt hebt/ onsen Heere Jesum Christum/ Amen.

Den Cxiij. Psalm.

David verweckt alle menschen om god te louen welcke alle dinghen bewaert/ regeert/ ende veranderdt nae syne voorsichticheyt/ door de welcke hy de oomoedighe ende ellendighe alle tijdt verheft.

GHy kindren die dē Heer dient vry/ Loeft ende prijst synen Naē vry/ laet de hoocheit gods zijn ghepresen/

Laet seer heerlic nu zijn verclaert/ Des Heerē Naē seer wijt vermaert/ End eewichlic voort verhoocht wesen.

✝ Vander Sonnen opganc seer claer/
Tot den ondergancK moet eenpaer/
Ghelooft wesen uwen Naem Heere.
Die ouer allen volcken wreedt
Heerschet/ en so wijdt en so breedt/
Als de Hemel is strecht zijn eere.
✝ Wie is onsen Heere ghelijck/
Die in zijn Hemelsch Conincrijck/
So verheuen is met eerweerde?
End van daer zijn ooghen afslaet/
Siende hoet allesins toegaet/
Inden Hemel end oock op dAerde.
✝ Hy heft seer fijn op wt den stof/
De cleyne tot zijn eer en lof/
Wt den dreck verhoocht hy dē armen.
Dat hy hem by den vorsten groot/
Ja byden Vorsten zijns volcx bloot/
Verheffe na zijn groot ontfarmen.
✝ Thuys des Wijfs/ twelcke was onvruchtbaer/
Gheeft hy vol kinderen eerbaer/
Die int huys spelen end op straten:
So dat donvruchtbare veracht/
Kindren ghewint met grooter macht/
Dies sy verblijdt wert bouen maten.

Ghebedt.

HEere/ die alleene glorie ende heerlicheyt weerdich zijt/ ende die behaghen neemt in de nedere ende verachtelicke saken na der Wereldt/ verandert so onsen wille/ dat wy van ons worpende alle houeerdije ende hoocheyt mogen ons seluen leeren voeghen onder de ghehoorsaemheyt van uwe Woordt: op dat wy toenemende in alle goede wercken/ v inder eewicheyt moghen louen/ door uwen Sone Christum Jesum/ Amen.

Den Cxiiij. Psalm.

Een corte beschrijuinghe der verlossinge Israels wt Egypten/ ende der sonderlickste wonderwercken/ die tot dier tijde ghesciedt zijn.

DOe Israel Egyptenlant verliet/ End als thuys Jacobs gantschelick afschiet/ Van tvreemt volck/ en zijn wesen.

✝ Juda wiert Gods heyligh eere seer claer/ En God wiert Israels Heer openbaer/ Ja een Heer hooch ghepresen.

De Zee sach sulcks aen end werck seer verbaest/
De Jordaen oock was ghedwongen met haest:

Haer achterwaert te keeren/
Als schapen sprongen de bergen met een:
En de heuuelen ende berchskens cleen/
Ghelijck Lammerkens teere.
† Wat was v Zee/dat ghy wech vloot so saen/
Ende waeromme zijt ghy O Jordaen/
So te rugghe ghedreuen?
Berghen waerom spronget ghy als schapen vet?
Ghy berchskens waerom hebt ghy v ontset/
Als Lammerkens die beuen?
† Voor Gods aenschijn die alle dinck vermach/
Voor Jacobs God/voor wien (so men daer sach)
Aertrijck beefde warachtich.
Voor dien God/die maken can eenen steyn/
Tot een Meyr/en doet springhen een fonteyn/
Vt een Steenrotse crachtich.

Ghebedt.

Almachtighe Godt/ende alleene Verlosser vande arme ghevanghen/ die ons verlost hebt vanden dienst der sonden ende tyrannie des Duyuels/ door het middel van uwen Sone Jesum Christum/ Salichmaker der wereldt: doet ons dese deucht/ dat wy bekennende eene soo groote verlossinghe/ moghen wandelen onder v regiment / in een heylicheydt des leuens: tot dat wy ingaen inde volle besittinghe van het waerachtighe Landt der Leuender: om v eewichlick te louen.

Den C xv. Psalm.

Dauid bidt God/ dat hy met zijn volck so ghenadelick wil ommegaen/dat het bekennen mach/ dat hy alleen God is/ ende dat de Afgoden niet anders dan een werck der menschen handen en zijn.

Niet ons/niet ons/maer v behoort O Heer/Om uwes woorts wille alleyn de eer/Dwelc is en blijft warachtich/
Waerom souden de Heydenen met spot/ Lachende seggen:Waer is nu haer God/Dien sy aenroepen clachtich.

* Onse Godt woont inden hemel voorwaer/
Hy maeckt end doet alles int openbaer/
Wat hy wil inden Landen.
Maer aller heydenen Afgoden zijn/
Niet dan gout en silver ghelouteert fijn/
Wercken der menschen handen.
* Sy hebben monden /en spreken gaer niet/
End ooghen/ der welcken gheene yet siet/
Het zijn al doode dinghen.
Sy hebben ooren/ maer gantsch gheen ghehoor/
Neusen/ nochtans watmen hen stellet voor/
Gheenen reuck sy indringhen.
* Sy hebben handen en grijpen niets aen/
Haer voeten connen gantschelijck niet gaen/
Haer kele can niet spreken.
Diese maken/ zijn hen ghelijck voortaen/
En diese besoecken en daer op staen/
Sijn daer by vergheleken.

* Maer ghy Israel hoept op den Heer reyn/
Hy is uwe hulp end v cracht alleyn/
End uwen Schilt bevonden.
Ghy huys Aarons op God vast betrout/
Hy is v sterckheyt als ghy zijt benout/
Die v helpt tallen stonden.
† Ghy die godt vreest/ laet v hoep zijn ghestelt/
Op godt die v cracht is end v ghewelt/
Voor wien die boose beuen.
De Heer ghedenckt onser. hy wil oock goet/
Israel end Aarons huys met spoet/
Zijn seghenninghe gheuen.
† Allen dien die god vreesen int ghemeyn/
Het sy datse groot zijn oft dock seer cleyn/
Doet Godt veel goets ghenadich.
De Heer sal v meer seghenen altijdt/
End uwe kinderen maken verblijdt/
Door zijn goetheyt weldadich.
† Ghy zijt dat volck dien God wt liefden gheeft
Veel goets: die den Hemel en daerde heeft/
Ghemaeckt seere bequame/
Die Hemelen zijn des Heeren alleyn/
Der menschen kinderen dat aertsche pleyn/
Gaf hy in/ al te same.
† Die dooden en sullen Heer uwen lof/
Niet vercondein: noch sy die nu int stof/
End int graf zijn gheleghen.
Maer wy die leuen sullen ouer al/
V altijdt louen met blijde gheschal/
En prijsen aller weghen.

Ghebedt.

O Godt aller vertroostinghe/ aensiet uwe arme Kercke die vanden vyanden verdruckt is/ende verlosse om de glorie van uwen Naem/ op dat de boose ophouden moghen van v te lasteren: worpt de Afgoderye die in de Wereldt is/ ter neder/ ende en ghedoocht niet/ dat wy ghestelt werden inden wille van onse vyanden / op dat wy in het leuen onderhouden zijnde door uwe macht/ v moghen gebenedijen ende glorificeeren/van nu tot inder eewicheyt. Amen.

Den C xvi. Psalm.

Dauid vertelt de groote gevaerlickheden/ daer in hy gheweest is/op dat hy dies te meer loue Godts barmhertichheyt/ die hem verlost heeft: Ende na dien dat hy hem seluen vermaent heeft tot blijschap / ende bekent dat sy schier als een verloren mensche gheweest is. Seyt hy/ dat hy Godt gheen ander vergeldinghe doen en can/ dan dat hy zijn weldaden roeme/ ende danckofferhanden offere.

Ick heb den Heer lief/want hi heeft verhoort/ Mijn stem en bidde in mijn swaer clagen/Jck sal hē bidden in mijn quade dagen/ Om dat hy hem tot my neyght na zijn woordt.

† De stricken des doots hadden my omvaen
Jck was beladen met angsten der hellen/
Jck was in noot/in suchten end in quellen.
Doch ick riep des Heeren Naem alsoo aen:
† O Heer verlost mijn siel wt desen noot/
End ick bevant dat hy was seer weldadich/
Heer vriendelick/ ende oock seer ghenadich/
Die wel behoudt deeenvoudighe seer bloot/
† Want als ick ter neder lach onder voet/
Gheholpen heeft my onse Godt almachtich/
Dies weest te vreden o mijn siele clachtich/
Na dien dat de Heer v veel weldaet doet.

✝ Ghy hebt Heer mijn siel bevrijdt vanden doot/
Mijn ooghen van tranen mijn voet voor vallen:
Dies wil ick wandelen mijn daghen allen/
Vromelick voor u, O mijn God seer groot.
(I.)
✝ Ick gheloove/ dies spreeck ick int ghemeen
Doch werdt mijn siel seer iammerlijck gheplaghet
Dies sprack ick met een ghemoet gaer vertsaghet/
Alle menschen zijn leughenaers met een.
✝ Hoe sal ick doch God zijn weldaden al/
Vergheldẽ? ick sal den Beker heylsame/
Nemen inder handt: en des Heeren Name/
Met danckbaerheyt ick vercondighen sal.
✝ Ick wil mijn beloften int openbaer/
Betalen in Gods ghemeynte ghepresen.
De doot der heylighen voor God sal wesen/
Een dinck dat costelijck is en dierbaer.
✝ Heer ick ben u knecht/ Ja ick ben u knecht
End een sone van uwer dienstmaecht cleyne/
Mijn banden hebt ghy ghebroken alleyne.
Dies wil ick u danck offeren oprecht.
✝ Dat is: Ick wil uwen Naem maken cont/
Die heerlick is, en seer hooghe verheven:
Ick wil den Heere mijn belofte gheven/
Midden onder zijn volck tot deser stondt.
✝ Inden voorhoven des Heeren seer reyn/
Wil ick van herten hem loffanghen singhen/
Ick wil tot Jerusalem hem toebringhen
Schuen prijs: Looft hem met my int ghemeyn.

Ghebedt.

Almachtighe God/ alleene verlosser van de ghene die u beminnen ende eeren / streckt wt u goedertierenheyt en barmhertichheyt om ons te helpen so dickwils en menichmael als wy u aenroepẽ in benautheyt ; verandert ons droefheyt in blijschap / ende drucket so in onse herten de gave des gheloofs / dat wy mogen doen daer van gehele belijdinge voor alle menschen/ ende dat wy so wel moghen profiteren door de straffinghen/ die ghy ons toesendet/ dat wy niet en laten u te aenroepen/ende uwen Naem/ inder eewichheyt groot te maken voor alle menschen/ door uwen Sone Jesum Christum onsen Heere/ Amen.

Den CXVII. Psalm.

Dit is een vermaninghe aen allen volckeren / op datse de goetheyt Gods aen hen bewesen/ ende zijn bestendige waerheyt louen ende prijsen.

Gy heydenen looft tsaem den Heer/ Ghy volckeren de wijd hem eer/ Want groot is zijn ghenade goet Over ons all in overvloet/ Bestendich is oock zijn waerheyt/ Over ons inder eewichheydt.

Ghebedt.

Heere/ wien dat alleene glorie ende heerlickheyt toebehoort, maeckt dat ghy door de vercondinghe van u heylich Evangelium meucht bekent wesen over alle de Werelt op dat alle Natien ghewaer werden uwe barmhertichheydt ende dat uwe getrouwicheyt meer ende meer openbaer sy/ door Jesum Christum uwen Sone. Amen.

Den CXVIII. Psalm.

Dit is een Loffanck/ daermede dat David God dancket inde Hutte des Verbonts/ als hy wt alle teghenspoet verlost ende een Coninck over Israel inghestelt gheweest is/ daer hy met vrolijcker herten de goetheyt die God aen hem bewesen hadde/ prijset: ende bewijst dat hy een recht voorbeelt sy Jesu Christi.

Dancket den Heer seer hooch ghepresen/ Want groot is zijn vriendelickheyt: Zijn goedertierenheyt sal wesen/ Bestendich inder eewichheyt / Israel moet hem nu beghenen / Om te vercondẽ met vlijtheyt/ Dat Gods barmhertichheydt verheven/ Gheduert tot inder eeuwicheydt.

✝ Dat huys Aarons al te samen/
Moet nu bekennen wijdt en breyt/
Dat des Heeren goetheyt bequame/
Gheduert tot inder eewicheyt.
Sy al die God vreesen ootmoedich/
Moeten spreken met blijtichheyt/
Dat onses Gods genade goedich/
Gheduert tot inder eewicheyt.
✝ Als ic Heer in angst was gestadich
So riep ick God den Heere aen/
End hy verhoorde my genadich/
Met troost heeft hy my by ghestaen.
De Heer is met my tallen tijden/
Dies vreesick niet wat menschẽ doen/
Die my haten ende benijden/
Voor treuys end verdriet my aendoen.
Pause.
✝ God is met my/ dien ic vertrouwe
Met allen die my ionstich zijn/
Dies sal ic mijnen lust noch schouwen/
Aen alle de vyanden mijn/
Het is beter op God te hopen/
Dan op menschen die haest vergaen/
Veel beter is tot God te loopen/
In noot dan op Princen te staen.
✝ Veel menschen my listich omringẽ
Aen allen zijden openbaer/
Doch ick wilse tsamen ombringen/
In des Heeren Name voorwaer.
Sy omringhen my nu ten tijden/
Met grooter cracht ende ghewelt/
Maer God sal my voor hen bevrijden/
Sy werden haest neder ghevelt.
✝ Als van den bien was ic besloten/
Van dẽ hoop die met der schant iren.
Gedempt zijn twelck hen heeft verdro-
Als tvier twelck die doornen afbrant.
Ghy vyant ghy hebt my verstecken/
En gesocht te bringhen ten val/
Maer God hee't my, theeft wel ghe-
Onderstant gedaen over al. (bleken/
✝ God seer stercke is mijn cracht alley-
Mijn roem ende mijn eere groot/ (ne/
Ende mijn Lofsangh int ghemeyne/
Mijn Salichmaker inden noot.
Die vroom in haren hutten singhen/
Sijnde verblijdt end verheucht seer/
Dat u hant sterck die alle dinghen/
Crachtelijck overwint O Heer.
Pause
✝ Die stercke rechterhãt des Heerẽ/
Is seer verhoocht tot deser tijdt/
En behout tvelt met cracht en eeren/
Sulck singt dat volck zijnde verblijdt.
Macht u van hier al mijn vyanden
Ick sal niet sterven noch vergaen/
Maer leven end in allen landen/

Van Gods weldaden doen vermaen.
* God heeft my (tis waer) gecastijdet
End vaderlick ghetuchticht wel/
Doch hy heeft my tot nu bevrijdet/
Ghenadelick van der doot fel.
De groote poorten doet doch open/
Des Tempels daer die vroom in zijn/
Op dat ick vry daer in mach loopen/
End heerlick louen den God mijn.
* Die poorten schoon costlick verheven
Zijn des Heeren poorten voortaen/
Die vrome tot deuchden begheuen/
Sullen al tsaem daer door ingaen.
Daer wert ghy Heer van my beledē/
Ende groot ghemaeckt van my voort/
Want in mijn meeste teghenheden/
Hebt ghy my verlost en v verhoort.

PAVSE

* Die steen dië de Bouwheerē clame
Verworpen hebben end veracht/
Is gheworden seere bequame/
Die hoecksteen die thuys houdt met cracht.
Dit wond is door Gods vermogen/
En door zijn macht also gheschiet/
Dit is voorwaer in onsen ooghen/
Een wonderwerck twelck mē hier siet.
* Dit is die dach schoon wtghelesen/
Dien die Heer self nu gemaeckt heeft/
Wies moeten wy seer verheucht wesen
En verblijt zijn, wāt God sulcks geeft.
Ick bid v Heer in myn verdrucken/
Uwen Coningh doch hulpe doet/
Ende laet doch mi wel ghelucken/
Sconincx ingaenck: end hem behoort.

* Ghelooft sy hy die comt gereden/
Tot ons in des Heeren Naem reyn/
Seghen sy over v in vreden.
Ghy Gods huysghenooten ghemeyn.
De Heer is een God vol ghenaden/
Die ons alle verlicht seer claer/
Bindt den slachtoffer wel beladen/
Aen de hoornen vanden Altaer.
* Ghy zijt myn God die ick ver eere/
Met lofsanghen van soeten thoon/
V alleen aenbid ick O Heere
En prijs v deuchts met Psalmen schoon/
Dancket dē Heer seer hooch ghepresē
Want groot is zijn vriendelichheyt/ ist
Sijn goedertierenheyt sal wesen/
Bestendich inder eewicheydt.

Ghebedt.

GOedertieren ende barmhertighe Vader/ die nemmermeer en verlaet/ de ghene die op v betrouwen: ende de uwe Vaderlick raet ghy tot haerder salicheydt: maeckt dat wy so moghen ghebouwet zijn/ als levende steenen op Christum Jesum alleene het warachtich Fondament der Kercken: dat hoe wel hy verworpen ende veracht is van de menschen/ wy hem altijdts moghen bekennen voor onsen Coninck ende Salichmaker/ om eyndelick te genieten de vrucht van uwe goetheydt ende barmhertichheydt: Amen.

Den Cxix. Psalm.

Dese Psalm is vol van onnavolghelijcke conste ende wonderlicke vierichheydt / daer in dat David den prijs der Wet Gods ende synen lust dien hy daer in hadde niet ghenoech wtspreken en can: hy vermenghelt oock daer inne veel heerlicke claechredenen eñ vertroostinghen. Desen Psalm behoorden alle gheloovighē altijt int herte eñ inde mont te hebben.

ALEPH. I.

Gheluckig salich is de mensche die leeft/ In een gemoet dat oprecht is bevōdē/ Die hē geheel tot Gods wetē begeeft
Wel hē die neerstich is tot allē stondē/ Om te houdē Gods geboden seer soet. En zijn kennisse niet vlieet te doorgrondē

† De sulcke zijn niet boos/ maer vrij end vroet/
Die altijts gaen in Gods wetten ende weghen/
En soecken te doen wat recht is en goet.
Ghy wilt Heer dat een yeder sy gheneghen/
Te houwen uwe gheboden seer claer.
Met vierichheyt so v kinderen pleghen.
† Och waert dat ghy mijn leven gantsch en gaer
Schicket na uwe Wet/ door v ghenaden/
Dat ick niet af en viele hier noch daer.
So lang wert ick bevrijdt voor schand en schaden/
Als ick v woorde met vliet sal mercken aen/
En my sal soecken daer niet te beraden.
† Dan sult ghy van my prijs end eer ontfaen/
Met een reyn herte als ick werde onderwesen/
Van v rechten die met dat slecht bestaen.
Ick wil houden uwe Wet wtghelesen/
Wies bid ick/ synde met cranckheydt bevaen/
Verlaet my niet langer O God ghepresen.

BETH. ij.

† Hoe sal een jonck man onstraffelick gaen/
In zijn weghen: als hy hem recht sal draghen/
Na v ghebodt en godtdelijck vermaen.
Ick soeck v Heer met een neerstich hert vraghen/
Laet van uwer Wet en laet my doch niet/
Afwijcken nu noch oock tot gheenen daghen.
† In myn hert en ghemoet also men siet/
Waerd ick v woort dat ick niet overtrede/
Maer trouwelick wandel in v woort met vliet/
O Heer uwe Naem moet wesen beleden/
Van my end hooch ghepresen boven al/
Leert my verstaen uwe rechten end zeden.
† Met mijnen lippen ick vertellen sal/
Uwe rechten die ick steeds wil vermonden/
Sonder yet te vergheten groot oft smal:
In v ghetuyghenissen heb ick verconden.
Meer troosts en vreucht van een mensch onversaet/
Puer en swaer sijn rijcdom eeuwighen stonden.
† Ick spreke van v gebodt vroech en spaet/
En soecke te verwecken nu ten tyden/
Eeverslaut wts weghs/ daer na dat my therte staet.
In v gheboden sal ic my verblyden/
En mercken op v Woort en uwen raet/
Dien ick bewaren sal ende belijden.

GIMEL. iij.

† Stort uwe gaven op mij uwen knecht/
Op dat ick Heer eewich door v mach leven/
End onderhouden v ghebodt oprecht.
Reynicht mijn duyster ooghen/ wilt my gheven/
Een reyn ghesicht/ op dat ic mercken can/
Die wonderen uwer Wet hooch verheven.
† Ick ben een gast/ en gelijc een vreemt man/
Daerom wilt my Heer die kennisse schincken/
Uwes woorts/ dat ic niet wijcke daer van.
Myn siel is crachteloos van steedts te dincken/
Met groot verlanc na dat rechte verstant/
Uwer rechten die schoon ende claer blincken.
† Ghy straft de stouten en bringtse ter schant/
Oock zijn sy die moetwillens van v wijcken/
Gantschelijc verloren in sulc verkeert verstant.
Voor smaet/ oneer end alles belgelijcken/
Behoet my/ want uwe tuyghenissen reyn/
Houd ic seer vast sonder eenich beswijcken.
† Vergaderen hun nu die Heeren by een/
En met gemack in spot van my sy spreken/
Maer v knecht spreect van v Wetten alleen.
Als ic die hebbe, my can niet ontbreken/
Sy zijn myn raetsheeren gheacht niet cleen/
Welcker troost in noot my niet heeft beswecken.

DALETH. iiij.

† Ick ben voorwaer hem ghelijc die daer leyt/
Int graf bedeckt/ maer wilt my O Heer warachtich/
Verquicken so ghy my hebt toegheseyde
Ick heb u noyt v aengeroepen clachtich/
En ghy hebt my verhoort: wilt my voortaen/
Hooren/ en leeren v rechten waerachtich,
† Onderwijst my in uwes gheets leer/
Soo sal ic de wonderheden verbreyden/
Uwes woorts en die melden tuwer eer.

Ick ben bedruckt therte dunct my versmachten/
Verterckt my met v beloften end v Woort/
Ick bid v Heer wilt my doch niet verachten.
* Van oneerbaren wegen bevrijdt my voort/
En geeft my uwe Wet tot mijn oorboren/
Die my seckerlick ghelepd aenghestoort.
Ick heb den wech der waerheyt wtuercoren/
En slae op v ghebodt in desen strijdt/
Mijn ooghen/ op dat ick niet gae verloren.
* Bewijl ick dan Heer met een hert verblijdt/
Uwe Wet so neerstelick heb bewaret/
Van schanden end oneer my doch bevrijt.
Ick sal vrijwillich gaen end onbeswaret
In den wech uwer Gheboden alrijt/
Als uwen troost my sal wesen verclaret.

HE. v.

* Leert my Heer uwen wech gantsch ende gaer/
Die volmaeckt is bekennen en bewaren/
Dat ick die houde tot den eynd eenpaer.
Gheeft my uwen geest dat ick mach ervaren/
V Woort/ ick sal dat houden onderdaen/
Van herten int midden uwer dienaren.
* Ghelept my doch/ maeckt dat ick recht mach gaen/
Sonder wijcken in allen uwen paden/
Want mijnen lust heb ick alleyn daer aen.
Beweecht mijn hert/ end wilt my wel beraden/
Tot uwen insettingen/ maer gantsch niet/
Tot gierichept/ die niet is om versaden.
* Wendt mijn oogh af/ maeckt datse niet en siet/
Ydel dinghen/ wilt die cracht in my wercken/
Dat ick in uwen weghen gae met vliet.
Bevestight Heer end wilt in my versterken/
Uwe beloften/ want ick Heere goet/
Hoep op v end vreess v so ghy cont mercken/
* Keert van my den smaet diemen my aen doet/
Dien ick vreese: maer v gherechticheden/
Sijn ghemenget met barmhertichept soet.
Ick hebbe begeert in mijnen ghebeden/
V Wet met ernst: Dies vermaeckt mijn ghemoet/
Door v ghenaed en troostelicke reden.

VAV. vi.

* Laet my smaken die cracht uwer goethept/
End voor ghevaer behoedt my Heer ghenadich/
Want ghy hebt selve my sulcx toegheseydt:
Op dat ick hem die my bespot seer smadich/
Stoppe den mont: want ick my Heer alleyn/
Verlaet op v Woort vast ende ghestadich.
* Neemt van my niet wech uwe waerhept reyn/
Maer laet mijn lippen die altijdt vermonden:
Want aen uwe Wet houd ick my ghemeyn/
Ick wilse oock seer vastlick tallen stonden/
Onderhouden nu en teeuwigher tijdt/
Want oprecht en heylich is sy bevonden.
* Dan sal yder sien dat ick ben bevrijdt/
Opentlick: mits dat ick soeck v bevelen/
Te verstaen/ van herten synde verblijdt.
Voor den Princen en Coningen om velen
Sal ick vrij van v ghetuyghnissen claer/
Spreken/ end die selue niemant verhelen.
* Als dan sal ick my met een hert eerbaer/
Inde Wet die ons ghelept seer verblijden/
Die ick altijdt bemint heb voor en nae.
Ick schicke my daer na tot allen tijden/
Met handen en ghemoet doe ick eenpaer/
Vrijwillich wat v behaecht sonder mijden.

ZAIN. vij.

* Ghedenckt Heer aen sulcks als ghy uwen knecht/
Hebt toegeseyt/ daer op ick mijn vertrouwen/
Hebbe ghestelt/ want v Woort is oprecht.
Het is mijn troost als my thert wil verflouwen/
Die my verheucht en cracht gheeft O mijn Godt/
Als my lijden toecoemt en groot benouwen.
* Die stout in mijn cruys hebben my bespot/
Maer mijn hert door hare woorden seer plachtich/
Wijckt niet af Heer van v lieflick ghebodt.
Ick ben veel meer met vlijt gheweest ghedachtich/
Der oordeelen die ghy van tbeghin aen/
Ghedaen hebt die my ghetroost hebben crachtich.
* Als ick by my te dencken was bestaen/
Tquaet der ghener die uwe Wet verhaten/
Ick ben met schricken en beven bevaen.
Ick heb daer van veel sanghen boven maten/
Ghedicht/ ende ghesonghen met aendacht/
Als ick vremd was van yderman verlaten.
* Ick heb niet afghelaten in den nacht/
Te bidden/ op dat ick mocht beleven/
V Woort als ick in angst schier was versmacht.
Ghy hebt my oock dese gave ghegeven/
Dat ick begheert hebbe met voller macht/
Dat ick mocht houden uwe Wet verheven.

HETH. viij.

* Ghy zijt Heer mijn erfdeel end al mijn goet:
Ick heb voor my ghenomen onverdroten/
V woort stedts te bewaren met ootmoet:
Dies troost my nu/ wilt my doch niet verstooten/
Dat bid ick v/ na uwe goedichept/
End houdt tWoort vast dat ghy eens hebt besloten.
* Ick heb mijn doen neerstelick overlept/
Daerom wil ick mijn voeten met vliet strecken/
Na uwer ghetuygenissen beschept.
Om sulcks te doen/ wil ick niet langh vertrecken/
Maer ick ghene my haest tot uwer Wet/
Op dat ick andre daer toe mach verwecken.
* Die boos' hebben my berooft met opset/
Mijns goets doch niet tegenstaende die schaden/
Uws Woorts vergat ick nopt in mijn ghebedt.
Smiddernachts stae ick op/ ja vroech en spade/
Om te prijsen v oordeelen nu voort/
Die oprecht zijn/ in allen uwen daden.
* By dien die uwe Wet hebben ghehoort/
En ghehouden/ oock vreesen uwen Name/
Houd ick my Heer altijdt met goet accoort.
D'aerd is vol van Godts goethept seer bequame/
Die hy geeft: dies leert my verstaen v Woort/
End onderhouden v Rechten altsame.

THET. ix.

* Ghy hebt wel ghedaen over uwen knecht/
Uwe goedheyt/ na v beloeft O Heere/
Die ick verwacht heb na v Woort oprecht.
Gheeft my O Godt uwer ghesonde leere/
Trechte verstant/ want ick heb t'aller tijdt/
Uwe Wet gaer recht gheacht tuwer eere.
* Eer dat ick Heer van v was ghecastijdt/
Soo dwaeld ick seer in allerley onweghen/
Maer nu houd ick v Woort zijnde verblijdt.
Ghy zijt O Heer tot goethept gantsch geneghen/
Een milt ghever uwer gaven voortaen/
Laet uwe Rechten my niet zijn verswegen.
* Met valschen clachten ben ick nu belaen/
Van den hoovaerdigen seer leughenachtich/
Doch ick sal in uwer Wet stracks voort gaen.
Haer hert is bedeckt met haer vet smeer crachtich:
Dies sy niets connen verstaen: maer mijn vreucht/
Sal altijt zijn in uwe wet warachtich.
* Gheen meerder goet Heer ghy my gheven meucht/
Van dat ghy my vernedert en maeckt cleyne/
Dat ick leer uwe wet die my verheucht.
Veel silver en gouds ghelouterert seer reyne/
Is niet so costelick noch goet van deucht.
Als v woordt is end uwe Wet alleyne.

JOD. x.

* Uwe handen hebben my toebereydt/
Ende ghemaeckt/ wilt my uwen geest gheven/
Dat ick mach houden v Wet met beschept.
Dan sullen sy die in v vreese leven/
Als sy my sien vast staen op v woort claer/
Hen oock verblijden in v woort verheven.
* Als ghy die wereelt straft met v handt swaer/
Ghy doet haer recht na v gerechticheden:
Ghy vernedert my oock te recht eenpaer.
Ick bid v Heer wilt my door v goetheden.
In desen angst troosten mijn herte bloot/
Soo ghy my toeseyt in den tijdt voorleden.
* Hebt medelijden met my in dit cruys groot
Soo can ick leven: Want in uwer leere/
Heb ick grooten lust en troost in den noot.
Dat sy beschaemt werden end vol oneere/
Die my verdrucken in ghevepnsthept quaet/

Maer myn hert denckt alleyn aen v woort Heere.
* Waer sy tot my comen vroech ende spaet
Die v heer eeren end van herten vreesen/
End verstaen uwe Wet end uwen raet.
Laet myn hert oprecht blyven sonder duchten/
In uwen weghen: dat ick met der daet/
Beschaemt zynde niet behoeve te suchten.

CAPH. xi.

* Myn siel heeft op uwe salicheyt acht/
Die ghy my beloeft in v woort ghestadich/
So datse schier door tverlanghen versmacht
Myn oogen zyn seer moed O heer ghenadich.
Van twachten uwer hulp dies seggh ick claer/
Wanneer sult ghy my troosten heer weldadich.
* Ick ben gheworden door angst en noot swaer/
Als een blaes inden roock zynd opghehangen/
Doch ick ghedenck aen v woort voor en naer/
Hoe lang sal ick noch wachten met verlanghen/
Dat ick sie dat ghy hen eenmael doet recht/
Die my vervolghen en thert maken banghe.
* Die menschen quaet soecken my uwen knecht/
Te doen vallen dies sy my kuylen graven/
Teghen uwe Wet die claer is en slecht.
Uwe gheboden zyn waer: doch sy slaven/
Om my te verdrucken heer met ghewelt/
Helpt heer wilt my met v jonste begaven.
* Sy hebben mi vervolcht ende ghequelt/
Dat ick schier gaer was te neder ghestagen/
Doch heb ick steets na v woort my ghestelt.
Verquickt my heer na v goet wel behaghen/
Op dat ick houd end van my sy vertelt/
Die wet uwes monts nu en t'allen daghen.

LAMED. xii.

* So lang heer als de Hemel sal bestaen
Sal oock v woort O myn God vast verblyven/
Het welcke nemmermeer en sal vergaen.
Ghelijck daerd eewichlick seer vast maet blyven/
Alsoo blyft uwe waerheit/ die ghi reyn/
Ende seer claer ons hebt laten beschryven.
* Alle dinck dat ghi hebt ghemaeckt alleyn/
Bestaet noch vastelick O heer almachtich/
End is v onderdaen groot ende cleyn.
Ick waer heer (in myn elenden seer crachtich/)
Gantschlick vergaen/ waert dat my steedes v woort/
Niet hadde verheucht en ghetroost eendrachtich.
* Ick wil v bevel dat ick heb ghehoort
Niet vergeten/ want ghi troost nu daer mede
End vermaeckt mynen geest voort met nu voort.
Ick ben uwe/ bewaert my doch in vrede/
Want uwe wet die my seer wel bevrydt/
Soeck ic. en spreeck daer van tot elcker stede.
* Die Godloosen loeren wt haet en nydt/
Om my tonderdrucken in myn elenden/
Doch ic ben in uwer Wet seer verblydt.
Ick sie alles verkeeren end omwenden/
Ja gantsch vergaen/ maer v ghebodt altyde/
Bestaet vast twelcke nemmermeer sal eynden.

MEM. xiii.

* O heer hoe heb ick so lief v bevel/
Met een hert twelck men in vuer siet branden/
Daer van spreeck ick/ ende nergens van el.
V woort doet dat ick alle myn vyanden/
Verr overwinn in uwer wysheyt goet/
Het is die/ dien ick steden heb in handen.
* Ick ben wyser dan al myn leeraers vroet/
Soo wel hebt ghy my O heer onderwesen/
Der Wet onderwerp ick my met oitmoet.
Veel wyser dan die Raets heeren ghepresen
Ben ick het welcke daer door comt O heer/
Dat ick v Woort doorsoecken wil en lesen.
* Ick beware myn voeten t'aucks so meer/
Op dat ick niet en gae in boosen weghen/
Op dat ick onderhoud v woort en leer.
Van uwen Rechten heer ick niet en pleghe/
Af te wycken: Want ghy maeckt my die cont/
En my die te leeren zyt ghy ghenegen.
* Och hoe soet is heer v woort mynen mont
Veel soeter dan honich oft honichraten/
Als ick dat recht smake teenigher stont/
Uwe Wet maeckt my cloeck/ en doet my haten/
Alle valsche weghen wt sherten grondt.
Dat ick die verachte gantsch boven maten.

NUN. xiiii.

* V Woort is gelijck een fackel seer claer
End een schoon licht heer aen mynen voetpaden/
Om my den wech recht te wysen eenpaer.
Ick heb beloeft end wilt doen onbeladen/
Namelick/ houden die Rechten vermaert/
Uwer Wet die ons gantsch recht can beraden.
* Ick ben heer wonderlicken seer beswaert/
Daerom troost my en bevrydt my van schande/
Na die belofte die ghy my hebt verclaert.
Wilt goedichlick ontfangen dees offrande/
Die ick v vrywillich heb toegebracht/
Leert my uwe Rechten menigherhande.
* Myn siel is in ghevaer dach ende nacht/
Even als had ick die in mynen handen/
Doch wert v woort altyt van my bedacht.
Heer veel stricken leggen my myn vyanden/
Maer noch en ben ick bewecht gantschlick niet/
Van v Wet te wycken in sulcken stande.
* V ghetuyghenissen heb ick met vliet/
Voor myn erfgoet vastelick wtvercoren/
Want sy zyn myn vreucht en troost in verdriet.
Ick sal altydt myn neersticheyt orbooren/
Om v Woort te houden wat my ghesciet/
Daer toe heb ick gantsch mynen lust al voren.

SAMECH. xv.

* Ick hebbe steedes al die menschen ghehaet/
Die tot schalckheyt eenpaerlick zyn ghenegen/
Maer tot v Wet al myn begeerte staet.
Ghy zyt heer myn bescherming aller weghen/
Mynen toevlucht hebb ick tot v alleyn/
Ick verwacht v hulpe ter tydt ghelegen.
* Wyckt van my ghy boose groot ende cleyn/
Ick wil my houden aen Gods Wet verheven/
Dat ick die doe na synen wille reyn.
Onderhoudt my heer dat ick nu mach leven/
Na v woort; trecht my wt der noot nu meer/
Laet my van myn hope niet zyn ghedreven.
* Weest myne stercte/ versterckt my nu O heer/
In alle myn lyden en teghenheden/
Sal ick tot uwer Wet belust zyn seer.
Ghy sult hen die niet houden uwe seden/
Die niet dan bedroch dryven met der spoet/
Te niet doen end onder v voeten treden.
* Als schuym verwerpt ghy all die boos ondroet/
Dies heb ick lief v ghebodt hooch ghepresen/
End houde dat met een vrolick ghemoet.
Ick moet verschricht en gantsch verslaghen wesen/
Als ick die oordeelen die ghy heer doet/
Bedenck/ ick maet my ontsettenis desen.

AIN. xvi.

* Ick doe yederman recht in billickheydt/
Dies overgeeft my heer in gheenen dinghen/
Hen die my haten wt nydt en boosheydt.
Stieret uwen knecht ende wilt hem oock dwinghen
Tot allerley deucht end eere voort aen/
Op dat my die boose niet overbringhen.
* Myn ooghen zyn vermoeyt met op te slaen/
Int verwachten des heyls my toeghesproken
In v woort/ twelck vastelick sal bestaen.
Doet niet uwen knecht van geeste ghebroken
Leert my uwe Wet na v goedicheydt/
In gramschap laet myn quaet niet zyn ghewroken.
* Ick ben v knecht/ dies ghy/ die myn heer zyt/
Gheeft my den gheest end verstandt om te mercken/
Die verborghentheyt uwer Wet altydt.
Het werdt tydt dat ghy heer niet om versterken
Tquaet straft: daer is gheen Wet noch trou voorwaer/
Die tvolck hindert alle boosheyt te wercken.
* Maer ick bemin v gheboden eerbaer/
Meer dan costelick gout seer groot van weerde
Ja dan edel ghesteenten seer dierbaer.
Ick acht uwe Rechten/ die ick aenveerde/
Recht te wesen: maer ick hate dies claer/
Die valsche weghen end tquaet op der eerde.

PHE. xvii.

* Uwe ghetuyghnissen zÿn schoon en goet/
Daer in zÿn secreten/ niet om doorgronden/
Dies houd ick die met vliet in mÿn ghemoet.
In uwe wet is een sulck licht ghevonden/
Daer door dat sy die oprecht zÿn en slecht/
Verstandich end wys werden tallen stonden.
* Ick heb dickwils begeert met een hert recht/
Te volbrenghen uwe Wetten al tsame/
Daer toe heeft Heer seer een lust uwe knecht.
Comt met my en toont my u hulp bequame/
Also ghy hen te doen ghewoone zÿt/
Die lief hebben end eeren uwen Name.
* Ghelept my op den wech/ en my bevrÿdt/
Door u woort/ end wilt die sonde niet laten
Heerschen over my tot eenighe tÿdt.
Hoe seer datse my quellen die my haten/
Bewaert my Heer/ so sal ick oock nu voort/
Leven na u ghebodt goet boven maten.
* Laet u aenschÿn over my na u Woort/
In ghenaden lichten end wilt my leeren/
Verstaen recht twelck ghy over al oorboort.
Ick schrey altÿdt/ mÿn clachten hen vermeeren/
Soo yderman daghelicx siet end hoort/
Dat u Woort niet ghehouden wert in eeren.

ZADE. xviij.

* Heer ghy zÿt volmaeckt in gherechticheyt/
Daerom oock wat ghy doet tot allen tÿden/
Gheschiet met recht ende met billickheyt/
Recht doen/ end waerheyt spreken sonder mÿden/
Zÿn uwe stucken/ die ghy over al bloot/
Begeert met vreughe menich sallen zÿden.
* Der Godloosen boosheyt my so verdroot/
Dat ick int spreken my schier had vergeten/
Siend u Woort so veracht van cleyn en groot.
U Woort is reyn/ twelck ick wel heb ghweten/
Daerom heb ick daer in mÿnen lust reyn/
Laet dat van my nemmermeer zÿn vermeten.
* Al ben ick veracht/ verworpen alleyn/
Doch heb ick uwe geboden seer goedich/
Niet vergheten in mÿn lÿden niet cleyn.
Uwe rechten zÿn gantsch recht Heer saechtmoedich/
Die eewichlick sullen seer vast bestaen/
Sy zÿn in waerheyt volmaeckt overvloedich/
* Angst ende noot comen my altÿdt aen/
Nochtans heb ick grooten troost Heer verheven/
Wt u Woort tot allen tÿden ontfaen.
Uwe gherechticheyt blÿft Heer daer neven/
Eewichlick vast: leert my u Woort verstaen/
So sal ick dat voortaen met vliet beleven.

COPH. xix.

* Ick heb u ghebeden van herten vry/
Gheeft my dat ick bidde/ wilt my verhooren/
So sal ic houden u ghebooden bly.
Mÿn gheclach comt stedes tot uwen ooren/
Helpt my dat ic uwe Wetten seer goet/
Onderhoude/ want ick hebs wtvercoren.
* Ick roepe tot u smorgens met ootmoet/
Voor den daghe/ want ic wil alleyn bouwen/
Op u woort/ twelc lieflick is ende soet.
Ic wake vroech op in al mÿn benouwen/
End ic spreke van uwen woorde eenpaer/
Daer op dat ic vast stelle mÿn betrouwen.
* Door u goetheyt verhoort mÿn stemme claer/
Gheeft my weder mÿn afnemende crachten/
Op dat ick gae in uwe Wet eerbaer.
Die my vervolgen en steeds op my wachten/
Willen my overvallen met ghewelt/
Daerse doch uwe Wet altÿdt verachten.
* Maer als ic Heer met noot seer ben ghequelt/
Wilt my bystaen end helpen tallen stonden/
Want tis enckel waerheyt dat ghy vermelt.
Uwe tuyghnissen zÿn recht inden gronden/
Vast ghefondeert en so seker ghestelt/
Datse eewich ende waer werden bevonden

RES. xx.

* Siet aen mÿn lÿden en mÿn groot ellendt/
End verlost my/ want ic ben steets ghedachtich/
Uwer Wet/ daer ic gantsch toe ben ghewent/
Voerte mÿn saeck wt/ en met uwe hant crachtich/
Helpt my/ end wilt O Heer seer goet bekent/
My troosten door u waerheyt Heer almachtich/
* Vanden Godloosen in boosheyt versmoort/
Is die salicheyt seer wÿdt afghewecken/
Want sy verachten u Wet voort end voort.
Uwe goetheyt en can ic niet wt spreken/
Dies toont u so ghy pleecht te doen in noot/
Maeckt my schier/ en laet my niet ontbreken.
* Mÿner vyanden hoop is nu seer groot/
Die my vervolgen/ doch wil ick niet wÿcken/
Van uwe Wet gantsch door geenen aenstoot.
Mÿn herte dunckt my vergaen en beswÿcken/
Als ick die verachters sie met verdriet/
Die u Woort bespotten alle ghelÿcke.
* Dat ick u ghebot lief hebbe doch siet/
Ghy mÿn God: daerom wilt my wt ghenaden/
Verheugen en my vertroosten met vliet.
Heer u Woort is waerachtich vroech en spade/
Ende gantsch gherechtich/ het welck oock niet/
Sal vergaen maer blÿven tot mÿn beraden.

SCHIN. xxj.

* Die Vorsten hebben my vervolcht al tsaem/
Doch ick vrees haer cracht niet/ maer tallen tÿden
Vreesd ick u woort end uwe Wet bequaem.
In u woort sal ick my veel meer verblÿden/
Dan als oft ick vond een schat en groot goet/
Oft eenen buet die men vercrÿcht int strÿden.
* Ick hate dat leugenachtich ghemoet/
Want tis een grouwel groot voor u O Heere/
Maer ick hebbe lief uwe Wet seer soet.
Sevenmael sdaechs verbreyd ick uwe eere/
En mercke die groote wonderlicheydt/
Die in uwe Wet is end in u leere.
* Sy sullen Heer vreed hebben end stilheydt/
Die van herten u ghebooden beminnen/
En niet struyckelen in die teghenheyt.
Ick verwachte Heer dat ick mach ghewinnen/
U salicheydt: dies ic in desen strÿdt/
Wil u ghebodt houden ende versinnen.
* Mÿn siel onderhoudt nu en taller tÿdt/
Uwe ghetuyghenissen seer gheprezen/
Sy heeft die lief/ daer in is sy verblÿdt.
Uwe goede ghebooden wtghelesen/
End uwe wet houd ick zÿnde bevrÿdt/
Al mÿn doen can u niet verborghen wesen.

THAV. xxij.

* Heer laet comen tot u al mÿn gheclach/
Wilt my daer na Vaderlick onderwÿsen/
Op dat ick u woort wel bekennen mach/
Laet mÿn stem tot u O mÿn God oprÿsen/
Verlost my so ghy voortÿts hebt ghedaen/
Na u waerachtich Woort niet om volprÿsen.
* Dan sullen Heer mÿn lippen vangen aen/
Te loven uwe heerliche weldaden/
Als ghy u Woort my recht sult doen verstaen.
Mÿn tonghe sal u Wet end u ghenaden
Spreken/ end een yeghelicken doen condt/
Dat gaer recht zÿn u wetten end voetpaden.
* Laet my sien uwe hant tot deser stont/
Wtgestreckt tmÿner hulp/ want my is banghe/
Doch verkies ick Heer tWoort van uwen mont.
Na u heyl Heer heb ick seer groot verlanghen/
Ick en heb oock nergens in lust voorwaer/
Dan in tWoort welcks liefde my heeft bevangen.
* Laet my leven/ op dat ic u eenpaer
Prÿse/ want ghy geeft my Heer uwen seghen/
Ende sult my niet verlaten hier naer.
Och Heer ic heb ghedwaelt in veel onweghen/
Soeckt uwen knecht/ ick heb u Woort niet gaer
Vergeten/ maer thert is daer toe ghenegen.

Ghebedt.

HEere/ Autheur van alle salicheydt/ die ons ghegeven hebt uwe heylighe Ghebooden om daer nae te volghen alle ons leven / druckt die in onse herten / door uwen Gheest / ende maeckt dat wy so versaken alle vleeschelicke begeerten ende ydelheden deser Werelt/ dat alle ons ghenoechte ende liefde sy in uwe Wedt/ op dat wy altÿdt

gheregeert zijnde door u Woort eyndelick moghen comen tot de eewighe salicheyt/ die ghy ons beloeft hebt door uwen Sone/ onsen Heere Christum Jesum/ Amen.

Den Cxx. Psalm.

Dit is een ghebedt des Prophetem/ als hy door dat valsch overdraghen sijner misgunstighen verbannen was/ daer met hy begeert van den ongheloovigen verlost te zijn/ onder den welcken hy niet gheerne en wandele.

A Ls ick inet swaer cruys ben beladen/ Ick roepe tot God vol ghenaden: Mijn gebedt coemt tot zijnen ooren/ Hy placht my altijt te verhooren. Voor die leughenachtighe monden/ End valsche tonghen tallen stonden/ Wilt mijn siel na u goedicheydt/ Verlossen Heer in eewicheydt.

* Wat can de valsche tonge stichten? Wat can de leughenaer wtrichten? Wat sullen zijn listighe sinnen/ End valsche tonge doch ghewinnen? U woorden zijn als scherpe pijlen/ Die een sterck man schiet onderwijlen/ Uwe reden zijn vol fenijn/ Als gloeyende kolen sy zijn. * Wee my dat ick vreemdelinck moet (wesen/ In Mesech verdoolt en mispresen Dat ick in Cedars tenten bliuen Moet, daer sy nu dan boosheit drijue. Dat ick so langhe ben verlaten/ By hen die steedts den vrede haten/ Ick die paeys soecke sonder twanck/ Ben by hen gheweest veel te lanck/ * Ick spreke met hen van den vrede/ Sy verwillighen niet daermede/ Als na den paeys staet mijn verlangh/ Als dan sy eerst den Crijch aenvangh.

Ghebedt.

O Godt/ die een warachtich Beschermer zijt van uwe dienaers/ verlost ons vande lasteringhen ende verwoet onser vyanden/ bedwinget haerlieder dulheit ende rasernije/ ende bewaert ons in het midden van so veel tegenspoets/ op dat wy so moghen leuen onder de ongeloovighe/ dat wy niet en laten u eenen dienst te doene/ die u aengenaem sy door Jesum Christum uwen Sone/ Amen.

Den Cxxi. Psalm.

David vermaent alle Gheloovigen/ dat sy (also hy oock doet) allen bystandt van Godt alleen verwachten/ de welcke hare goede raedtslaghen regeeren ende voorderen sal.

T Ot den Bergen hef ick op mijn Oogen: en van daer verwacht ick hulp eenpaer/ Maer op God die ghemaect heeft sijn/ Hemel end Aerd met tonden/ Will ick my vastlick gronden.

* God sal niet laten uwen voet Struyckelen/ want altydt Waeckt hy/ end u bevrijdt: Hy slaept niet die Israel hoedt/ Maer waeckt aen allen zijden/ En sluymert tot gheenen tyden. * God sal van boven u bystaen/ Die u ter rechterhandt/ Staet tot uwen bystandt. Sdaechs sal u de Sonne niet slaen De Mane coudt niet schaden/ Sal u snachts niet beladen. * God behoet u voortaen va quaet/ Hy sal u siel voorwaer Behoeden voor ghevaer: End als ghy wt of oock ingaet/ Sal hy u steedts bevrijden/ En met gonen verblijden.

Ghebedt.

H Emelsche vader/ Schepper des Hemels ende Aerdtrijcks/ die ons ontfanghen hebt in uwe bewaringhe/ en wilt niet ghedooghen dat de benautheden ons in sulcker manieren overwinnen/ dat wy verlaten souden het betrouwen twelck wy op u hebben: maer regeert liever alle onse aenslagen/ ende gevet onse saken so goeden eynde dat wy mogen versekert zijn/ te wesen van tghetal der ghenen die ghy totter salicheyt vercoren hebt/ door uwen Sone Jesum Christum/ Amen.

Den Cxxij. Psalm.

David verblijdt hem dat Jerusalem (welck God tot zijnen dienst vercoren hadde/ ende een voorbeelt der Kercke was) ghebouwet wert: Ende biddet God om haren voorspoet.

S O haest als ick hoore spreken: Wel aen/ laet ons alle seer saen/ In dat huys onses Heeren gaen. Met vreuchden mijn hert ontsteken/ Dat ons voeten sullen hier naer/ Staen binnen die Poorten eerbaer/ Van Jerusalem wel gestichtet. Jerusalem is ghebout vast/ En door vrede t'samen ghepast/ En tot een stadt Gods sijn ghericht.

* Daer sal dat volck comen te saem/ Die stammen Israels met een/ Om Godt to prijsen int ghemeen/ Na zijn liefelick ghebodt bequaem. Dit is de plaetse die God gaet/ David ghreeft/ end wil datmen doet/ Recht en gherechticheyt daer binnen. Laet ons wenschen Jerusalem/ Ghelijck het moet doch wel gaen hem/ Die onses Gods stadt sal beminnen. * Binnen u mueren woonen sal/ Liefde/ vrede/ met eenicheyt/

Die huysen en paleysen vrept/
Syn vol van Gods segeninghe al.
Om den wil der broederen mijn/
En der vrienden die binnen zijn/
Wensch ick v vreed in allen hoecken.
Om dat oock gods Tempel seer reyn
Staet binnen v mueren niet eleyn/
Wil ick steets uwe voorspoet soecken.

Ghebedt.

O Eewighe Godt/ alleene Fonderer ende bewaerder van v Kercke/ nae dien het soo is dat ghy teghen alle hoyr dagheliicks vermeerdert het ghetal vanden uwen: Maeckt dat wy staende onder het regiment van Christo Jesu/ alleene het hooft der selver/ moghen ghespijset werden met zijn heylich Woordt/ ende bevesticht door zijn Sacramenten/ op dat wy alle met eender herte ende mont v glorificeren: dem den ander stichtende door heylicheydt des levens/ Amen.

Den Cxxiij. Psalm.

Dit is een ghebedt der gheloovighen/ als sy vande boose verachters Gods/ verdruckt ende benouwet zijn.

T Ot v heer mijn ooghen hef ick altijdt/ Die inden Hemel zijt. So die ooghen eens knechts in zijn benouwen Sijnen Meester aenschouwen; So die Maecht siet op haeren vrouwen handt/ Wy oock in cruys en schanden/ Sien so op v Heer/ end wachten in noot/ V hulp en goetheyt groot.

* Sijt ons nu genadich O heere mijn
Wilt ons barmhertich zijn.
Die menschen al ons also seer verachten/
Dat wy in swaert versmachten.
Wy zijn der spouten spodt aen allen sijden.
Wy zijn tot desen tijden/
Vande hoovaerdigen seer fel en quaet
Veracht en gantsch versmaet.

Ghebedt.

O Godt/ alleene hulpe ende toevlucht van alle bedruckte/ ghy siet de dulligheydt van ons wederparthen/ die als nijdich soecken om ons wt te roeyen: ghy weet hoe dat wy veracht zijn ende verenweerdicht door de machtighe van deser wereit. Waeromme hebbende alleene dese remedie/ soo slaen wy onse ooghen op v. v biddende dat ghy medelijden met ons wilt hebben inden Naem van uwen Sone Jesus Christus. Amen.

Den Cxxiiij. Psalm.

Dat volck Gods wt een groote ghevaerlijckheydt verlost zijnde/ bekent dat het niet ghesciedt sy door menschelijcke cracht/ maer alleene door Gods goetheyt. Ende verhaelt wt wat ghevaerlicheyt dat het verlost sy ghewest.

M En mach nu wel segghen in Israel/ Had ons de heer selue niet bygestaen/ Had hy ons saken niet genomen aen Als ons die volcken overvielen fel/ Om ons wt te roeyen en te verslaen.

* Levendich waren wy verslonden wreedt/
Want in toorne waren sy seer verstoort/
Wy waren langh in dat water versmoort:
Want die baren ginghen hooch ende breedt/
Die hadden ons overdeckt rechte voort.
* Die stroomen hadden ghegaen met ghewelde/
Over onse hoofden ter selver tijdt:
Maer ghedanckt sy God die ons heeft bevrijdt/
End zijn volck inder macht niet heeft ghestelt
Sijner vyanden vol van haet en nijdt.
* So die vogel den Vogelvangher snel/
Ontcoemt/ so is onse siel ontgaen reyn:
Tstrick is ontwee/ twelck ons ombingh ghemeyn/
Wy zijn vry/ God helpt ons/ en niemant el/
Die hemel en aerd heeft ghemaeckt alleyn.

Ghebedt.

H Eere Godt almachtich/ de menichte/ de cracht ende het ghewelt van onse vyanden is so groot/ dat sy over langs ons souden verslint hebben en hadde uwe goetheyt ons gheen bystant ghedaen: Maer ghemerckt dat haerlieder quaetheyt ende practijcke van daghe tot daghe groeyt/ so bewyset ghy daer teghen dat ghy ons Bewaerder ende Beschermer zijt/ op dat wy (zijnde wt alle perijckel) ons beste doen moghen om uwen lof over al bekent te maken/ door Jesum Christum uwen beminden Sone. Amen.

Den Cxxv. Psalm.

De Propheet bewijst/ dat daer niemant beter verseckert en is inden noot/ dan alleen de gheloovighe/ welcker benautheyt maer eenen ooghenblick en geduert: Hy roept oock Godt aen ten troost der vromen/ ende straffe der godloosen.

D Ie op den Heere vast betrouwen/ Die sullen niet vergaen/ Maer eewich blijven staen: Ja so vast in allen benouwen/ Als de berghen van Zion pleghen/ Sonder beweghen.

* Ghelijck Jerusalem rontsommen/
Met berghen is bevrijdt/
So sal oock talder tijdt/
Godt zijn kindren te hulpe comen/
In haren noot/ na zijn voorsonden/
Tot allen stonden.
* Godt sal eleuen niet altijt laten/
Der zijner/ inder handt/

Vanden wreeden Tyrant
Op dat hen die vrome niet gheuen
Tot quaet/ en de hant niet wtsteken/
Tot veel ghebrecken.

† Helpt Heer de vrome vroech en spa- (de
Maer straft de menschen loos/
Die gaen in wegen boos/

Met hen die lust hebben int quade/
Doch Israel sal hebben vrede/
End voorspoet mede.

Ghebedt.

Heere/ ghy die de stercke zijt van alle de ghene die hem op v betrouwen/ breket de cracht ende werpt ter neder de hooueerdye vande ghene die uwe arme kercke verdrucken ende quellen/ op dat wy ons seluen/ door versoeckinge verwonnen zynde/ niet gheheel ende al der sonde ouer en gheuen: bescherint uwe dienaers/ ende straft de boose menschen/ op dat uwe gheloouige hen in v verblyden mogen/ door Jesum Christum/ uwen beminden Sone/ Amen.

Den Cxxvj. Psalm.

Dat volck wt der ghevanckenisse wederkeerende/ danckt den Heere/ ende biddet dat hy de aengevanghen verlossinghe volbringhen wille/ ende leert dat Godt na groote benautheden/ eenen heerlicken troost den synen laet toecomen.

Als Godt Zions ghevanghen al Tsaem verlost heeft na zijn geval/ So waren wy verheucht al tsaem. Ghelijck sy die droomen bequaem/ Onse mont is gantsch vol gewesen/ Van vreucht en lossanghen ghepresen/ Van sprac tvolc al lessins wel aen/ God heeft zijn volc wat groots gedaen.

† God die heeft op ditmael voorwaer
By ons gedaen een werck seer claer/
Waer in dat wy tot desen tijdt/
Hertelick vro zijn end verblijdt.
Heer wilt ghenadelijck afwenden/
Ons gevanckenis end ellenden/

Dat wy moghen wesen ghelijck/
Een schoon wel gewatert Aertrijck.
† Sy die met tranen en verdriet/
Haer goet zaet saeyen/ so men siet/
Sullen wederkeeren met vreucht/

End dat maeyen zijnde verheucht.
Sy saeyen haer goet saet met weenen
En sullen haest groot ende cleene/
Comen/ en brengen met vreucht groot
Haer volle schoouen inden schoot.

Ghebedt.

O Godt/ alleene ende waerachtich Verlosser vande arme ghevanghen/ wy bidden v dat ghy ons wilt verlossen/ door uwe wonderbaerlijcke goetheyt/ van de macht onser vyanden/ op dat wy ghepasseert zynde/ door de miserien ende ellenden deser Wereldt/ eyndelijck menghen ghenieten de vrucht onses gheloofs/ welck is de salicheydt van onse sielen/ die gelosset zijn door het bloet van uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den Cxxvij. Psalm.

De wijsheyt/ cracht ende arbeydt der menschen maken niet rijck/ bewaren de Stadt niet/ gheuen oock den kinderen haer voedtsel niet/ maer alleene de goetheydt Gods.

So Godt niet self dat huys oprecht/ Te vergeefs is die arbeyt al/ Des gheens die dat bouwen sal/ Dat waken is gaer niet en slecht/ So God na zijn vaderlijck aert/ Die stadt niet selfs hoet en bewaert.

† Het is vergeefs so vroech opstaen/
En te waken tot snachts seer spaed/
En spaerlick eten in dien staet/
Zijn broot met sorghen swaer belaen/
Want God schier al slapende gheeft/
Sulcks den ghenen die hy lief heeft.
† Als de mensch becoemt een kindt
Om te erue zijn goet al tsaem/ (slepen

Sulcks is Gods gaue seer bequaem:
De vrucht des lichaems is alleyn/
Een vry gheschenck des Heeren goet/
Twelck hy zijnen kinderen doet.
† Ghelijck als een Reuse met cracht/
Na zijnen wille van hem schiet
De pijlen snel daer men op siet:
So werden ons kindren ghewracht/

Als sy jonghe ghesellen sijn/
En sterck en groot geworden zijn.
† Wel hem die synen koker groot/
Vol heeft van die pylen vernaemt/
Die sal nemmermeer zijn beschaemt/
In teghenheyt noch ander noot:
Maer zijne vyanden hy sal
Ter schanden brenghen en ten val.

Ghebedt.

Eewighe ende almachtighe God/ die door uwe voorsienicheydt alle dinghen deser Wereldt regeert/ en ghedooght ons niet yet voor te nemen/ dan onder v regiment ende wille/ op dat wy ons seluen met betrouwende/ soo moghen staen op uwe heylighe ghebenedydinghe/ dat wy alleenlijck moghen sorghe draghen/ dat ghy van ons ende onse nacomers meucht ghelooft ende gheeert zijn/ in den Name van uwen Sone Christo Jesu/ Amen.

Den Cxxviij. Psalm.

Dauid leert dat de Godtvreesende int openbaer ende int verborghen recht gheluckzalich zijn.

Saligh is hy bevonden/ die Godt vreest en dient recht/ Die oock gaet sallen stonden/ In synen wegen slecht. Door twerck dwelck ghy sult drijuen/ Wert ghy hier wel gevoet/ V sal wel becliuen/ Spoedich met ouervloet.

† V wijf sal ghelijck wesen/
In v huys seer verblijdt/
Den wijnstock wtghelesen/
Die vrucht draecht tzijner tijdt.

Ken den disch in een troone/
Sullen v kinders staen/
Als Olijfspruyten schoone/
Na malcandren voortaen.

† Dese schoone weldaden/
Ontfanckt hy int ghemeyn/
Die met quaet niet beladen/
Is/ maer vreest Godt alleyn.

God wt Zion ghepresen/
V dees ghenade doet/

Dat ghy sult sien na desen/
Jerusalems voorspoet.

* Ghy sult wt uwen zade/
Kints kindren sien seer wel/

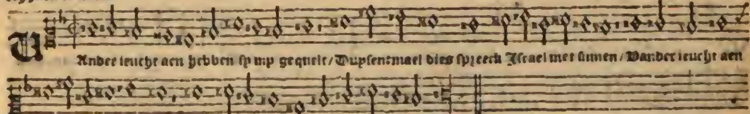
Ende door Gods ghenade/
Veel vreed in Jsrael.

Ghebedt.

HEere God/die Autheur zijt van alle salicheyt/gheeft ons de gratie dat wy altijts moghen wandelen in uwe vreese ende weghen / en dat wy uwe ghebenedijdinghen niet en misbruycken: maer dat wy ons door bekentenisse ende dancksegghinghen onderhouden moghen inde hope van de eewighe salicheyt / die ghy beloeft hebt ons ende onsen kinderen/ door uwen Sone Jesum Christum/ Amen.

Den Cxxix. Psalm.

Die Kercke Gods wert vermaent/na datse seer van haren vyanden is benout gheweest/ ende nu heerlick vertroost is/ datse haer verblijde. Daer beneuen voorseyt de Prophete dat verderuen der Godloosen/al ist dat sy een corte wijle wat schijnen te wesen.

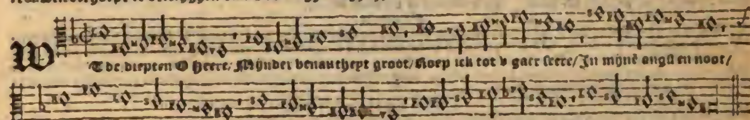
Jck draghe de merckteeckenen aen tlijf/
So dat ick gantsch doorploecht te wesen schijne/
Op den rugghe met voren diep en stijf/
Gantsch ontween is mijn arm bleeck door dees pijne.
Maer God die alles rechtveerdichlick doet
Heeft der Godloosen banden afghesneden:
Dat sy te schanden werden die onvroet/
Zion wenschen tverderf angst met onvreden.
Dat sulck mensch als gras werd aen eicken cant/
Twelck op mueren en daken onbequame/
Groeyt/twelck haest verdroocht/daerom oock niemant/
Arbeyden wil/ op dat hijt bringhe tsame.
Men sach noyt dat eenich mayer daer van/
Een hant vol heeft ghebracht teenighen tijden
Veel min heeft daer van yet ghebracht die man/
Die schoouen bint op tvelt aen allen zijden/
Sy alle die daer wandelen voorby/
Spreken niet/Die seghenninghe ons Heeren
Sy ouer v: Wy seghenen v vry/
Jn den Naem Gods die verhoocht is in eeren.

Ghebedt.

EEwighe Vader/die ouer alle tijden ghetoont hebt de sorge die ghy draecht voor v arm volck/staet ons by / ende weest ons gunstich door uwe goetheyt/dat wy moghen ouerwinnē alle de aenslagen onser vyanden / ende dat wy de selue beschaemt ende te rugge gedreuen zijnde/v heerlick maken mogen alle de daghen onses leuens/door uwē Sone Jesum Christum onsen Heere/ Amen.

Den Cxxx. Psalm.

Ernstlick ghebedt voor den ghenen die door zijn sonden is ghevallen in veel tegenspoets / ende nochtans door vast betrouwen verhoopt te vercrijghen van God vergheuinghe zijnder sonden/ Ende verlossinghe zijnder benautheydt.

* Wilt ghy met ernst de sonden/
Toerekenen voortaen/
Wie can teenighen stonden/
Jn v oordeel bestaen?
Maer ghy wilt Heer vergheuen/
De sonden minst en meest/
Dies zijt ghy in dit leuen/
Heer bemint en ghevreest.

* Den Heer wil ick verwachten/
Mijn siel staet altijt voort/
Op hem met gantscher crachten/
Hoop ick vast op zijn Woordt.
Mijn siel verwacht lanckmoedich/
Van deen Nachtwake swaer/
Tot dat dander coemt spoedich/
En de dach opstaet claer/

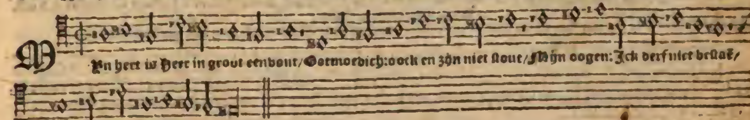
* Dat Jsrael vast bouwe/
Op God de hope zijn/
Want vol genaed en trouwe/
Js de Heer en God mijn.
Hy ist die onbesweken/
Jsrael gantsch bevrijdt/
Van sonden en ghebreken/
Die hy niet een schelt quijt.

Ghebedt.

O Medelijdende alderbarmhertichste Godt/ ende die nemmermeer en versloot de ghebeden van de ghene die v aenroepen in v waerheydt : hebt medelijden met ons/doet wt de menichte van onse boosheden/ achtervolghende de waerheydt van uwe beloften die ghy ons ghedaen hebt ende op de welcke wy ons betrouwen/ ghelijck ons gheleert is door het woort van uwen eenighen Sone onsen Heere Jesu Christo/Amen.

Den Cxxxi. Psalm.

Dauid ghetuycht van zijne afkeeringhe ende oormoedicheyt: Ende is van Gods bystant gantsch verseker.

* Heb ick mijn boose lusten wille
Niet ouerwonnen en ghestilt/
Heb ick my also niet verleent/
Als een kint dat de moeder speent.
* Heb ick my niet ghelijck O Heer/
Gheacht als een kindeken teer/
Ja als een ghespeent kinde seer fijn/
Met rechte mach ick verslooten zijn.
* Jsrael sal van nu voortaen/

Fin.

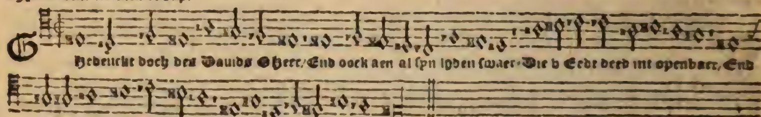
Op den Heer zijnen God vast staen: End hopen op zijn goedicheyt/ Van nu tot inder eewicheyt.

Ghebedt.

HEere die den hoouerdighen wederstaet/ende den ootmoedighen gratie gheeft/en wilt niet ghedooghen / dat wy ons door grootscheydt verheffen/ons seluen toeschrijuen eenighe sake: maer dat wy ons leeren verootmoedighen sonder ghevēynstheyt/voor uwe heylighe Maiesteyt/ende ons seluen van daghe te daghe ijdeler maken / in dier voeghen dat wy in alle het ghene dat wy doen uwe gratie/gunste ende bystant ghevoelen mogen/ door Christum Jesum uwen Sone/Amen.

Den Cxxxij. Psalm.

Dauid vreedsaemich zijnde in zijn rijck/verblijdt hem in die coemste vander Arcke des Verbonts in Jerusalem na de beloftenisse die hy ghedaen hadde/ende hy versekert hem op de toesegghinghe die hy van God ontfanghen heeft/ beroerende de eewicheyt des Rijcx/vanden ghenen die soude comen van zijn gheslachte, te weten van Messias/als ghy beschreuen vint Actu. in 2. Cap.

* Heer dit beloefd ick v/ (sprack hy)
Jck en wil in myn huys niet gaen/
Noch op myn bedde slapen gaen:
Ja oock niet eenmael sluymen byp/
Jck sal myn ooghen niet toeslaen.
* Tot dat ick God een plaetse zeyn/
Vinde die voor hem sy bequaem
Daer die Heer onse God eersaem /
Woonen en blijuen mach alleyn/
En des Arcken Gods hooge Naē.
* Wy verstaen end ons wert vertelt/
Dat hem Ephrata tschoone dal/
Behaecht bouen die plaetsen al/
Wy hebben ghevonden int velt/
Een oort twelck voor v wesen sal.
* Daer sullen wy zijnde verblijdt/
Hem besoecken/en taller stondt/
Hem bidden wt des herten gront:
Dies maeckt v op Heer nu ter tijdt/
Ghy en d'Arcke van v Verbondt.
* Laet die Priesters daer becleet zijn
Met die ware gherechticheyt:
Uwe heylighen met vrolicheyt/
Verbulst/En bewaert trycke syn/
Uwes Ghesalfden voor teghenheyt/

PAUSE.

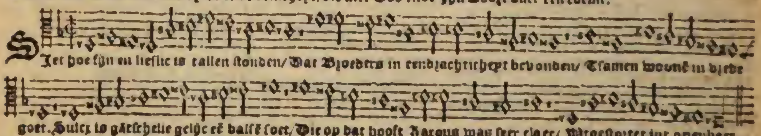
* God heeft Dauid een eedt gedaen/
Die blijft vast end onwanckelbaer/
En sprack: Op uwen stoel seer claer/
Sal een uwer kindren voortaen/
Regeren met voorspoet eenpaer.
* Jst dat v kinderen mijn Woort/
En mijn leere bewaren byp/
Die sy verstaen: so sullen sy/
Met haren kinderen nu voort/
Eewich regeren onghestoort.
* God heeft vercoren Zion schoon/
Hy heeft lust te woonen aldaer/
Dit is mijn ruste sprect hy voorwaer
Mijnen lust en mijns herten croon/
Daer wil ick woonen voor en naer.
* Haer spijs ick steets seghenen sal.
En den armen gheuen haer broot/
Die Priesters wil ick niden noot/
Met heyl cleyden end ouer al/
Verbullen met blijdtschap seer groot.
* Dauid sal daer bloeyen met sport/
Verheuen wert zijn Hoorn met cracht:
Jck heb hem te weghe ghebracht/
Een lampe die steeds lichten moet/
Tot allen tijden dach en nachte.
* Jck wil met schand end smadicheit
Zijn haters becleeden ghemeyn/
Hen tot schand end oneer met eyn/
Sal ick doen dat in heerlicheyt/
Dauids croone bloeyen sal zeyn.

Ghebedt.

WArachtighe Vader/die beloeft hebt door het Verbont dat ghy ghemaeckt hebt met de Vaders/dat ghy zijn saet int midden van v volck / Wy bidden v seer ootmoedelick dat wy meer en meer ghevoelen moghen v gunste ende ghebenedijdinge die Christus Jesus warachtich Salichmaker ende verlosser/ alle uwe kinderen ghebrocht heeft/ ende dat zijn Kercke soo voordere ende bloeye in het midden van ons / dat alle zijn vyanden door zijn macht en cracht moghen beschaemt ende verdoruen worden/Amen.

Den Cxxxiij. Psalm.

Daer is niet so costelick/als vrede ende eenicheyt/die met God ende zijn woort ouer een coemt.

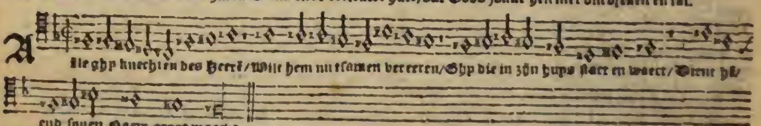
* Dis van zijn hooft lieflich neder daelde/
Jn zijnen baert/ so dat oock niet en faelde/
Inden voordt zijner cleedingh zeyn.
* Die vred is in den dauw ghelijck int ghemeyn
Die op Hermon en Zions berch eenpaer.
Valt/en tlant omher maeckt vruchtbaer.
* So sal die vreedtsame Gemeynte wesen/
End onderbinden Gods goetheyt ghepresen
Tot allen tijden voor end naer.

Ghebedt.

HEere/die gheen God en zijt der verwerten maer des vredes / gheeft dat wy vereenicht met onse herten ende affectien alle ghelijck moghen wandelen in broederlicker liefde/ op dat het ghene dat wy doen/ v aengheuaem sy ende dat uwe heylige gebenedijdinge ons volge onse leuen lanck door uwen Sone Jesum Christum onsen Heere Amē.

Den Cxxxiiij. Psalm.

Dauid vermaent de Leuiten tot haren Dienst ende versekert haer/dat Gods jonste hen niet ontwijcken en sal.

Heft de handen in heylicheyt/ Jn zijn huys op met vlijticheyt/ Om hem te louen taller tijdt/

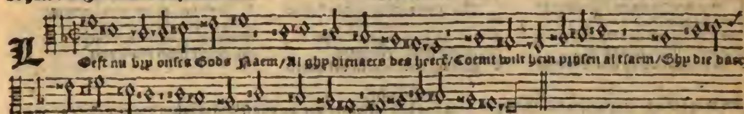
Prijst hem met hert end mont verblijt/
U sal de Heer/ die eewich leeft/
Die hemel end Aerd gemaect heeft/
Wt Zion met groot overvloet/
Seghenen met alderley goet.

Ghebedt.

O God/ Schepper des Hemels ende der Aerden/ gemerckt dat de saken ende sorchvuldicheden van deser werelt ons grootelijcx beletten v de eere ende dienst te doene diemen v schuldich is/ maeckt dat wy vergetende alle ander dinghen/ gheen ander meyninghe en hebben/ dan v te louen ende heerlijck te maken alle de dagen onses leuens/ door de weldaden die wy van uwer handt ontfanghen/ door den Heere Christum uwen welbeminden Sone/ Amen.

Den Cxxxv. Psalm.

Dits een vermaninge aen dat Joodsche volck tot dancbaerheyt/ ouer de weldaden Gods die het ontfanghen hadde/ maer in sonderheyt/ ouer de cracht die God inde verlossinghe wt Egypten bewesen hadde/ daer in oock de Agoden ende haer valsche diensten bespottet werden.

Loeft nu bly onses Gods Naem/ Al ghy dienaers des Heeren/ Coemt wilt hem prijsen al tsaem/ Ghy die daer woont met eeren/ In zijn huys: Wilt hem louen/ In sijn schoone voorhouen.

† Loeft den Heer/ want hy is goet/
Sijns Naems eer laet nu hooren:
Hy is lieflijck ende soet/
Dies heeft hy hem vercoren/
Israel end Jacob vroom/
Tot een eewich erfgendom/
† Ick weet wt Gods geboden/
Dat de Heer hooch ghepresen/
Meerder is dan d'Afgoden:
Want wat hy wil moet wesen/
In Hemel end Aerde vloot/
In de Zee diep ende groot.
† Hy doet de wolcken opstaen/
Van t'eynde des aertrycken:
Den blixem laet hy wtgaen/
Den reghen desgelijcken:
Hy brengt den wint voort vol macht/
Wt zijn schatcamer met cracht.
† Deerste gheboren int lant
Egypti/ zijn ghestorven/
Mensch end vee quamen ter schant/
End waren tsaem bedorven:
In Egypten sachmen claer/
Gods teeckenen wonderbaer.
† Pharao was verslagen/
Met zijn knechten al tsamen.
Coninghen tot dien daghen/
End volckeren onbequamen.
Sion en Og tot Basan/
Verginghen in Chanaan.
† Hy gaf zijn volck Israel/
Haer lant tot eener eruen/
Om dat te besitten wel/
Alleen sonder verderuen.
Heer uwes Naems heerlijckheyt/
Gheduert inder eewicheyt.

Pause.

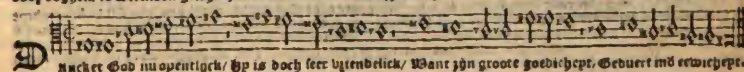
† Gods ghedachtenisse sijn/
Gheduert tot allen tyden:
De Heer sal ooch dat volck zijn/
Richten/ end doen verblijden:
Hy sal zijn knechten goet/
Vriendlick wesen ende soet:
† Der heydenen beelden slecht:
Siluer en gout sterckes blijuen:
Twerck der menschen onrecht/
Om boosheyt te bedrijuen.
Haer mont can gansch spreken niet/
Gheen harer ooghen yet siet.
† Haer ooren niet hooren gaer/
Gheen geest coemt wt den monden:
Die die maken zijn voorwaer
Also: sy ooch die gronden/
Wat daer op haer vertrouwen/
Ende haer hope bouwen.
† O ghy huys van Israel/
Singt/ wilt God eer bewijsen:
Loeft hem Aarons huys snel.
Thuys Leui moet hem prijsen/
Loeft den Heer/ hem ooch nu vreest/
Prijst hem/ danckt hem inden geest.
† Ghelooft end hooch verheuen/
Sy God wt Zyon crachtich/
Die hem gantsch heeft begheuen/
Om te blijuen woonachtich/
In die stadt Jerusalem/
Loeft hem met herten end stem.

Ghebedt.

O Heere God/ die ons door uwen Sone Christum Jesum Coninghen ende Priesters hebt ghemaeckt om v te offeren gheestelijcke offerenden/ Maeckt ten eersten dat wy so wel verlaken alle Afgoderye ende superstitie/ dat wy ons gheheel moghen begheuen tot uwen dienst/ ende dat wy in tijde van tribulatie v aenroepen moghen van so goeder herten/ dat wy ghevoelen moghen uwe saechtmoedicheyt ende vaderlijcke goetheyt/ de welcke ghy ghewoone zijt te ghebruycken teghen de ghene die ghy vercoren hebt/ door den seluen Christum Jesum uwen Sone/ onsen Salichmaker. Amen.

Den Cxxxvj. Psalm.

David verweckt die gheloouige tot dancksegginghen/ en stelt hem daerom veel exempelē der cracht en goetheyt Gods voor ooghen/ so wel inden gheschaepenen creatueren/ als in zynen bystant daer met hy zijn Kercke geholpen heeft.

Dancket God nu openlijck/ Hy is doch seer vriendelick/ Want zijn groote goedicheyt/ Gheduert inder eewicheyt.

* Singt God/ want hy is seer groot/
Wijdt bouen d'Afgoden hoot:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
* Wilt onsen God vereeren/
Hy is een Heer der Heeren:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
* Prijst hem die wonder endoet/
Door zijn cracht in ouervloet:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
* Die den hemel ghemaeckt heeft/
En een heerlijck cieraet gheeft/
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
* Die op twater daer de swaer/
Wijdt wtghestreckt heeft voorwaer:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt/
* Die versiert des hemels throoon/
Met lichten seer groot en schoon:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
* Die de Maen end sterren claer/
Laet heerschen des nachts eenpaer:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
* Die de Sonne laet wtgaen/
Om den dach so voor te staen:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
* Die in Egypten met macht
Deerst ghebooren heeft omgebracht
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
* Die zijn volck van Israel/
Heeft verlost wt angst seer fel:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
* Door zijn hant seer sterc met macht
End door zijnen arm vol cracht:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
* En die de baren seer wreedt/
Des Meyrs deelde wyt en breet:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
* Die Israel liet voortaen/
Drooch svoets door t'roode Meyr gaen
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
* Die Pharao met zijn cracht/
Int Meyr haest heeft omgebracht.

Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.
Pause.
† Die oock gaf den volcke zijn/
Dat ghelept door die woestijn:
Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.
† Die de Coningen rebel/
Versloech in zijn gramschap snel:
Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.
† Die Reusen sterck onbesorcht/
Heeft de Heer selve verworcht:
Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.
† Sijn hant sloech den Amorijt/
Spon tot niet inden strijdt:
Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.
† Og den Coninck tot Basan/
Bracht God oock alsoo daer van:
Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.
† Dit lant vol met overvloet/
Gaf hy tvolck tot een erfgoet:
Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.
† Dat vercreech hy in den strijdt/
Den zijnen teewiger tijdt:
Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.
† Hoe wy meer waren beswaert/
Hoe ons meer hielp God bewaert:
Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.
† Hy bracht ons wt den handen/
Aller onser vyanden:
Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.
† Hy is die de spijse gheeft/
Allen wat ter werelt leeft:
Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.
† Looft den Name godts gewis/
Die een Heer des hemels is:
Want zijn groote goedichept/
Gheduert inder eewichept.

Ghebedt.

O God vol van glorie ende heerlijckhept/ gunt ons dese weldaet/ dat wy ons selven moghen begeven/ so te aenmercken uwe wonderbaerlijcke wercken/ ende v heylighe voorsienichept/ door de welcke dat ghy alle dinghen ordeneert dat wy daer wt oorsake moghen nemen/ van uwen lof te vercondighen/ sonder ophouwen/ ende sonderlinghe om dat ghy ons vermeut hebt door uwen heylighen geest/ om eyndelijck te ghenieten het eewich leven/ dwelck ons Jesus Christus uwe Sone vercreghen heeft door zijn bloet/ Amen.

Den Cxxxvij. Psalm.

Dit is een ghesanck der Priesteren/ Leviten/ ende Sangheren die van Jerusalem in Babel waren gevangen ghevoert.

Als wy aen dat water tot Babel crachtich/ Saten end weenden/ wesende gedachtich Uwes/ O Zion/ huys des Heeren reyn: Daer hebben wy met veel clagen gemeyn/ Onse Harpen benout met herten bangen/ Aenden groenen wilgeboomen ghehanghen.

* Daer hebben sy die ons hielden ghevanghen/
In spot begeert te hooren ons loffsangen.
End spraken: Singt ons van Zion een liedt/
Wy seyden: Hoe souden wy met verdriet/
Beladen zijnd/ ende met smaet/ en schanden/
Gods lof connen singhen in vreemden landen?
* Doch so ick v Jerusalem gepresen/
Verghete/ so moet myn rechterhant wesen/
Onweetende des harpespels hier naer:
Myn tonghe cleef aen mynen mont eenpaer/
So ick v vergheet/ end my can verblijden.
Anders dan in v welvaert tallen tijden.
* Wilt Heer der Edomiten zijn ghedachtich
Die over Jerusalem riepen prachtich/
Als sy de stadt te niet deden seer fel:
Ghedenckt dat die sommighe riepen snel:
Reyn af/ reyn af/ datse gantsch verbrant werde/
Ende met een wgheroept tot der eerde.
* Maer men sal v Babel noch so verbranden
Gheluckich sullen oock wesen die handen/
Die tquaet sullen wreken van v gedaen.
Wel hem die v kinderen sal grijpen aen/
En trecken van uwen borsten ontreyne/
Om die te verpletteren aen den steyne.

Ghebedt.

HEere Godt vertrooster ende verlosser van de arme bedruckte ende ghevanghen menschen/ ghy siet de benautheyt daer in dat v arme Kercke ghebrocht is/ ende hoe datse van allen zyden bespronghen/ ende bespot is: wilt doch v gramschap van haer keeren/ ende verhoort de ghene die om haer lieder verlossinghe suchten/ op dat wy die tyrannen ende vervolgers wgheroept zynde/ souden moghen blijdelick met Hymnen ende lofsanghen uwen lof singhen inden Name van uwen Sone Christo Jesu/ Amen.

Den Cxxxviij. Psalm.

David looft Gods goethept/ die hem wt ghevaerlichept verlost ende tot de Coninclijcke eere gebracht hadde: Hy seyt oock dat hy God dancken wil/ ende dat alle ander Coninghen god daerom prijsen sullen: Ende troost hem/ dat hem Gods vyant nemmermeer ontbreken en sal.

Ick danck v Heer wt sherten grondt/ Lippen end mondt v eer voortbringhen/ Voor den vorsten wil ick O Heer/ V lof end eer/ ghestadich singhen. Ick wil in uwen Tempel saen/ V bidden aen/ End eer bewijsen: End v dancken om v goethept/ End ghetrouhept/ Niet om vol prijsen.

Ghy hebt uwe Naem gemaeckt groot
Als zijp in noot/
V thoont warachtich:

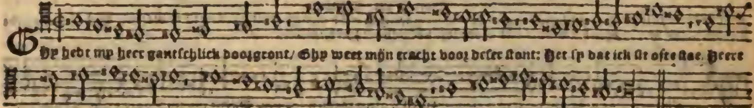
Als ick v aenroepe Heer/ ghy
Verhoort my/
En troost my crachtich.
Dies moeten die Coninghen al/
In desen dal/
V seer vereeren.
Als sy verstaen dat steedts v woort/
Vast blijft nu voort/
O Heer der Heeren.
* Sy moeten ghedencken verheucht/
In groote vreucht/
Heer uwe wercken:
En bekennen dat Gods lof sijn/
Eewich sal zijn/
Weerdich taenmercken:
Want ghy seer hooch sijt end aensiet
Dat hier is niet/
Gheacht demoedich.
Van verren ghy die stoute kent/
Daer van ghy wendt/
V ooghen goedich.
* Als ick in angst en tegenspoet/
Ben in cleynmoet.
Ghy my verquicket.
Oock tegen mijn wreedtsten vyant/
V rechterhandt/
My hulp toeschicket.
Ghy sult mijn crijgh eyndigen schier/
Want goedertier/
Sijt ghy ghenadich/
Het werck uwer handen sult ghy/
Volvoeren vry/
O Heer genadich.

Ghebedt.

Almachtich God/ ende vol van heerlijckheyt/ die uwer wercken so gunstich zijt/ dat de vremde Natien gedwongen zijn te bekennen ende te louen uwe wonderlijcke goedertierenheydt/ door de welcke dat ghy verheffet de verachte/ veracht ende vernedert de hoochmoedighe: wilt ons altijdt bystaen/ ende bewaren voor alle teghenspoet/ op dat alle menschen bekennen moghen/ dat ghy niet en laet het werck dat ghy in ons begonnen hebt/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den CXXXIX. Psalm.

David bemerckende Gods wijsheyt/ inde Scheppinghe des menschen bewesen/ besluyt/ dat god niet en can verborghen zijn/ eñ dat hy daeromme sonder geveynstheyt wilt wandelen/ als in zijner tegenwoordicheyt: Eyndelijck looft hy gods voorsichticheydt/ so wel inde goetheydt die hy zijnen kinderen doet/ als in de oordeelen die hy thoont over de verachters zijner Maiesteyt.

Ghy hebt my Heer gantschlick doorgront/ Ghy weet mijn cracht voor deser stont: Het sy dat ick sit ofte stae. Heere ghy slaet sulckes al gae/ Ghy verstaet Heer door uwe crachten/ Van verren alle mijn gedachten.

* Esy dat ick wil rusten of gaen/
Ghy coemt my met der haesten aen/
End doorsiet scherp in desen dal/
Mijn doen end oock mijn wegen al:
Daer is geen woort in mijnen monde/
Of ghy en siet dat inden gronde.
* Voren end achter zijt ghy Heer/
V handt houdt ghy over my seer/
Sulcx te verstaen is my voorwaer/
Al veel te hooch end oock te swaer/
Ick can uwe heerlijcke wercken/
Niet verstaen noch genoech bemercken.
* Waer sal ick Heer voor uwen geest
Vlieden/ om te zijn onbevreest?
Waer sal ick gaen voor v aenschijn?
Vaer ick ten hemel ghy sult zijn
Aldaer: Ja voer ick in die Helle/
Daer compt ghy my vinden end quellen.
* Als naem ick haestlijc met der vaert/
Die vlueghelen vanden daechraet/
Om te vliegen tot deser tydt/
Over die Zee breedt ende wijdt/
Daer end over al tallen stonden/
Werd ick van v handen gebonden.
* Spreeck ick: die duysterheyt met cracht
My decken sal: doch wert die nacht
So claer/ dat my een yeder siet.
Want die duysternis voor v niet/
Can verghen/ maer die nacht sal wesen
So claer/ als die middach gepresen.
* Ghy hebt O Heer in v ghewelt/
Mijn nieren: oock ben ick ghestelt/
Van mynes moeders lichaem aen/
Onder v bewaringe saen:
Dies voor alsulcke wonder dingen/
Wil ick v Heer lof end danck singen.
Pause.
* Wonderbaer zijn v wercken Heer/
Twelck mijn siel bekent lancx so meer/
En neemt daer op vlietelijck acht:
Voor v en was oock niet mijn cracht/
Verborghen/ als ick was te same/
Ghebeeldet in smoeders lichame.
* Ghy hebt my oock Heer voort ghe-
bracht
Wt der aerden door uwe macht/
Ghy saecht my aen seer goedertier/
Dat ick noch onvolmaeckt was schier:
Die tijdt van mijn volgende leven/
Was schoon in uwen boeck ghescre-
ven.
* Hoe costlick is my uwen raet:
Tgetal my gantsch te boven gaet.
Uwes raets/ die beroemt is wijt:
Wil ick die tellen nu ter tijdt/
Hy gaet in veelheyt dat sant cleyne/
Verre te boven int gheméyne.
* Ick ghedencke daer aen eenpaer
Als ick wacker ben smorgens claer
O God woudt ghy verderven snel/
Alle die godloosen seer fel.
Die bloethonden sonder beswijcken/
Souden met schanden van my wijcken:
* Want sy spreken Heer met hooch-
moet
Van v lasterlijck seer onbroet/
Sy verheffen hen ops oureyn/
Dies haet ick alle die ghemeyn/
Die v haten: oock die gheselleu/
Die hen Heere teghen v stellen.
* Met rechten ernst we sherten
grondt/
Haet ick O Heer die taller stondt/
Sy zijn mijn vyanden niet cleyn:
Maer ghy die therte kent alleyn/
Doorsoeckt mijn hert ghy werde ghe-
wart/
Dat ickt recht meyn int openbare.
* Mijn hert end ghemoet wel door
siet/
Doorgront my gantschlick met vliet
Siet of ick inden wegen quaet
Wandele/ die ghy Heere haet/
En zijt my altijt wel ghenéghen/
Ghelept my oock in uwen weghen.

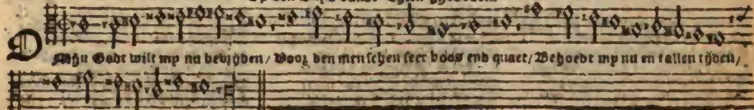
Ghebedt.

O Heere/ alleene ondersoecker der herten/ gheeft ons die genade dat wy so moghen wandelen in oprechticheydt der conscientien/ dat wy gheen gemeynschap en hebben met de Spotters ende Versmaders van v Woort/ maer dat wy soo wel moghen vernieuwet zijn/ dat wy versakende alle de vriendtschap deser wereldt/ nemmermeer en verdolen vanden rechten wech/ die ghy ons thoont door het Euangelium van uwen Sone Christo Jesu/ onsen Salichmaker ende verlosser. Amen.

Den CXL. Psalm.

David claecht over de boosheyt ende wreetheydt zijner vyanden/ ende begheert hulpe van Godt/ met sekerheydt/ dat hem die niet en sal ghewepghert worden.

Op den Voys vande Thien ghebóden.

Mijn Godt wilt my nu bevrijden/ Voor den menschen seer boos end quaet/ Behoedt my nu en tallen tijden/ Voor der listighen raet end daet.

* Die dagelijcks met haers gelijck/
Tegen my dencken schalckheyt loos/
Ende my strijdt in allen wijcken/
Van nieuws aendoen met herten boos.
* Haer listige tongen hoochmoedich/
Scherpen sy als slangen seer fijn/
Onder haer lippen ouervloedich/
Hebben sy Adderen fenijn.
* Bewaert my voor der boosen handen
En mijn ganghen tot deser stont/
Voor den moetwilligen vyanden/
Die my willen brenghen te grondt/
* Die grootsche hebben nu met listen
Mijner sielen stricken bereyt/
Op datse my te vangen wisten/
In den wegen daer ghy my leydt.

* Doe sprac ick met vast vertrouwe/
Ghy zijt O Heer mijn godt alleyn/
Verhoort my in mijn swaer benouwen
Hoort die stemme mijns ghebets reyn.
Pause.
* Heere ghy zijt mijn wapen seer crach(tich)
Mijn helm/ als my die noot beswaert:
Als ick int velt benout was clachtich
Ghy hebt my thooft gheheel bewaert.
* Wilt den boosen heer niet toelaten
Tvolbrenghen haers voornemens fel
Anders souden sy/ die my haten/
Hoochmoedich en stout werden snel.
* Dat den Ouersten onder desen/
Die my quelt/ toecome met cracht/
Dat lijden en elendich wesen/
Dat hy my te doen was bedacht.

* Dat hem colen op den cop vallen/
End gantschelijck te gronde gaen/
Slaetse met tempeest ouer allen/
So datse niet meer op en staen.
* Die quaet sprekende mensch alom-men/
Sal niet lange blijuen in staet/
Op den moetwilligen sal comen/
Zijn eyghen aenslach en zijn raet.
* God sal zijn getrouheyt verclaren/
Hem die met onrecht is ghequelt/
Sy die den vromen hier beswaren/
Werden voor Godts oordeel gestelt.
* Die vrome sullen uwen Name/
Die heerlijck is prijsen O Heer/
Oprechte sullen eewich t'same/
By v woonen in alder eer.

Ghebedt.

O Eewighe Godt/ vertrooster ende beschermer van de arme bedruckte menschen/ verhoort ons bidden/ ende en gedoocht niet dat wy souden ghelevert worden in de handen van de ghene die niet en soecken dan ons geheel ende al te bederuen: doet haerlieder raden ende aenslaghen te niete/ ende bedwinght haer iedel vermetenheydt: door de welcke sy haer wel derven verheffen teghen v/ om v te lasteren: neemt onse saecke in handen: op dat wy van goeder ende blijder herten v mogen louen ende dancken/ door uwen seer beminden Sone Christum Iesum. Amen.

Den C xli. Psalm.

Dauid tonrechte beswaert zijnde begeert van God ghetroost ende met ghedult ghesterckt te wesen: Ende seker zijnde dat hy sulcks vercrijghen sal/ biddet dat Godt wrake doe ouer zijn vyanden.

ICk roep v Heer aen in noot niet cleyn/ Haest v ghenadelijck tot myn/ Opent my nu v ooren vrij/ Dewijl ick roepe tot v alleyn.

Tot v climme mijn gebedt gemeyn/
Euen als een reuckwerck seer soet/
Mijn handen ghestreckt in ootmoet/
Ontfangt als een spijsoffer seer reyn.
Houdt altijdt O Heer toe mijnen mont
Bewaert oock mijn lippen nu meer/
Dat niet quaets tot uwer oneer/
Daer wt come tot eeniger stondt.
* Neycht mijn herte niet tot stucken loos
Dat ick niet en hebbe te doen/
Met den menschen in boosheyt coen/
End niet en smake haren roof boos/
Dat my de vrome vermaen eenpaer/
Ick wilt vriendelijck dulden fijn/

Sulcks sal my op mijn hooft oly zijn/
Als een balsem lieflijck en claer.
Pause.
* Maer seer haest sal ick sien onuer-wacht/
Die Godtloosen in sulck ellent
Dat ick voor hen noch in den endt/
Sal Godt moeten bidden met aendacht.
Als haer Ouerheeren voor en fel/
Van bouen af werden ghestoort/
Dan werden mijn woorden gehoort/
Als die goet zijn en gesproken wel.
* Ghelijck thout end steen zijn wt-gespreyt
Alsmense cloost en breeckt seer cleyn.

Also zijn ons beenen ghemeyn/
Ontrent onsen grauen wt gespreyt.
O Heer in mijn lijden end verdriet/
Tot v hef ick mijn ooghen vrij/
Mijn troost en mijn hope zijt ghy/
En laet mijn herte versaghen niet.
* Hoet my dat ick niet werde geuaen
In den stricken my voorgestelt/
En met banden niet sy ghequelt/
Die my die boose stedes voorslaen.
Sy moeten selue wesen verstrickt/
In haer eyghen netten al tsaem/
Op dat ick ghesondt end bequaem/
Daer vā vrij sy/ end werde verquickt.

Ghebedt.

HEere Godt/ Autheur van alle vertroostinghe/ aenhoort ons bidden ende beweecht so onse herten ende tongen na uwen wille/ datter niet en gae wt onsen monde/ dat totter eere van uwen Naem niet en sy: maeckt dat wy wel aennemen ende ghedueldich zijn/ om te ontfanghen de vertooginghen die ons ghedaen zijn na v woort: eyndelijck so verlost ons van de heymelijcke laghen onser vyanden/ op dat haerlieder raden te niete ghedaen werden ende wy gestelt in behouder handt/ door Iesum Christum uwen Sone. Amen.

Den C xlij. Psalm.

Doen Dauid in een Spelonche zijnde/ van Saul omringt was/ nam hy zijnen toevlucht tot Godt/ ende was doch seer verbaest: daerom bekent hy/ dat hy wonderbaerlijck verlost is gheweest/ euen als of hy vander doot wederom int leuen ghebracht ware gheweest.

ICk roepe Godt met herten aen/ Ick smeecke hem gantsch onderdaen/ Ick storte voor hem wt mijn hert/ End vertelle hem al mijn smert.

* Als mijn gheest end mijn hert met (groot noodt
Gantsch beswaert is end met angst
Noch weet ghy Heer in desen al/
Hoe ick daer wt verlost zijn sal.
* Sy hebben my stricken bereyt/
En my te vanghen toegheleyt:
Als ick my alsus heb ghewend/

Der vrienden gheen heeft my gekent.
* Gheen middelen my nu voorstaen.
Om eenichsins hen te ontgaen/
Daer is niemant in mijn gheslacht/
Die my te helpen sy bedacht.
* Ick roepe Heer tot v alleyn/
Ghy zijt altijdt mijn hope reyn/
Ter Werelt en is nu niemant/
Daer van ick verwachte bystandt.

* Aenhoort doch Heer al mijn geclach
Want ick voortaen niet meer en mach
Hoedt my voor de veruolgers mijn/
Die my nu veel te machtich zijn.
* Wt desen cuyl diep my bevrijdt/
Dat ick v prijse taller tijdt:
By my zullen Godts kinderen vroet/
Sullen sien tgoet dat ghy my doet.

Ghebedt.

O God/Beschermer ende bewaerder van alle de ghene die in uwe goetheyt hopen/ en veracht niet het gheroep van uwe arme Dienaers/ die van allen zijden omringt zijn, van wreede ende tyrannighe vyanden : verlost ons wt de benautheyt ende angst daer in dat wy zijn / ende thoont de sorghe die ghy draecht voor de ghene die v beminnen ende eeren/ op dat wy in het midden van de heylighe vergaderinghe v grootelicks moghen dancken / door Christum Jesum uwen Sone/ onsen Salichmaker ende Verlosser/ Amen.

Den CXLIII. Psalm.

Een gebedt Dauids/ dwelck hy dede als hy voor Saul gevlucht was ende hem in een hol verstack/ darrin hy seer beangstet was, verwachtende ghevangen te wesen.

WIlt mijn ghebedt O Heer verhooren/ Laet doch comen tot uwen ooren/ Mijn smeecken en mijn treurie-
heyt: En na uwe goetheyt al voren/ Antwoordt my in mijn reghenheyt.

† Wilt Heer met uwen knecht niet treden/
Int Rechte na v gherechticheden/
Dat hy niet coem in straf en pijn/
Want Heer gheen mensche hier beneden/
En can voor v ontschuldich zijn.
† Mijn vyant vervolcht my gaer seere/
Om my neder te werpen Heere:
Hy latet niet blijuen daer by/
Maer in eenen kuyl met oneere/
Als waer ick doot/verberght hy my.
† Daer door is mijn siel seer beladen/
Met benautheyt vroech ende spade/
Ick schijne verlaten met haest:
Dies door des reghenheyt en schade/
Is mijn hert beroert end verbaest.
† In desen duysteren cuyl clachtich/
Ben ick des ouden tijts ghedachtich/
End uwer wercken Heer seer goet:
Ick verhael tmijnen trooste crachtich
Die grootdaden die v hant doet.
† Daer sucht ick seer in sulcken standen/
En strecke tot v Heer mijn handen/
Mijn siel is door troepen ghelijck/
Den dorren wt ghedrooghden landen/
End als een seer dorstich aertrijck/

P A V S E.

† Verhoort my nu/ heelt v heer goedich
Thert is slau/ick ben schier cleynmoedich/
En verberght my v aenschijn niet/
Of ick moet hem ghelijck zijn spoedich/
Dienmen in die grauen diep schiet.
† Laet my vroech v ghenaed aenschouwen
Op v staet mijn hoep int benouwen/
Maeckt my doch den rechten wech condt
Dien ick gaen moet: want Heer vol trouwen/
Tot v hef ick op hert en monde.
† O God mijn hopeningh seer reyne/
Verlost my wt den noot niet cleyne/
Mijner vyanden wreedt end fel/
Ghy zijt Heer mijn toevlucht alleyne/
Ja ghy O God en niemant el.
† Leert my heer na v welbehaghen
Wandelen recht sonder vertsagen/
Want ghy doch zijt mijn God voorwaer
Dat uwen gheest alle mijn daghen/
My leyd in uwen wech eerbaer.
† O Heer wilt doch door uwen Name
Mijn siele verquicken bequame/
Ende leuendich maken blij:
Verlost my wt noot angst end blame/
Door uwe gherechticheyt vrij.
† Mijn vyanden die my bestrijden/
Doet Heer te niet tot desen tijden/
Door v goetheyt verderft oock slecht
Haer/ die mijn siel aendoen groot lijden
Want ick ben v ghetrouwe knecht.

Ghebedt.

BArmhertige Vader/ die de ijdelheyt ende cranckheyt bekennet vanden mensche/ ende hoe seer dat wy genegen zijn tot sonde/ en wilt ons niet examineren na de strafheyt van uwe rechtveerdicheyt/ maer spreydet v gunste ende goedertierenheyt over ons/ ghelijck ghy hier voormaels ghedaen hebt/ op dat wy niet gheheel verteert en worden/ verlost ons van onse vyanden/ ende leert ons so uwen wille/ dat wy gheregiert zijnde door uwen Gheest/ v altijt moghen aenghenaem zijn/ door uwen Sone Jesum Christum onsen Heere/ Amen.

Den CXLIIII. Psalm.

Dauid prijst de goetheydt die Godt hem en anderen gheloouighen bewesen heeft/ en bidt om verlost te wesen vā zijnen vyanden/ ende beloeft dat hy danckbaer wesen sal: Is oock versekert/ dat Godt zijn volck in gheluckssalicheydt sal laten opwassen.

GHeloeft sy Godt mijn troost tot allē tijdē/ Die mijn handē seer sterckelic leert strijdē/ Die mijn vingerē leert krij-
gen seer snel/ Wiens goethz my bewaert en niemāt el. Hy is mijn burcht/ mijn steē/ mijn Heyl alleyne/ Mijn schilt
daer op ick vertrouwe seer reyne/ Hy ist die (spijt der vyanden ghewelt) Dit volck onder mijn Conincrijcke stelt.

• Wat is doch Heer de mensche vol elenden
Dat ghy v tot hem goedichlick wilt wenden/
Wat heeft de mensch met zijn kindren voor gheacht/
Dat ghy O heer op hem wilt hebben achte?
De mensche mach/ als men trecht wil wtspreken/
By een niet met rechte zijn verghelecken:
Sijn daghen al hoe heerlick datse zijn/
Vergaen haest als eenen schaduwen schijn.
• Buyght den Hemel wilt doch heer neder commen/
Slaet de Berghen, doetse roocken alommen:
Werpt blixem wt/ verstroyt de boosen al/.
Schiet v ghesschut los/ en brengtse ten val.
Wilt my de hant bieden/ en my bevrijden
Wt dit water end wt dit groote lijden/
Vanden boosen maeckt my doch Heere quijt/
Vanden vreemden bastaerden nu ter tijt.

* Hare mont spreecht leughenachtighe dinghen/
Veel valschept met den handen sy volbrenghen:
Maer ick wil v Heer singhen een nieu liet/
Op mijn Haerp en Psalter sonder verdriet.

PAVSE.

Ghy zijt die Heer die daer behoort end sparet/
Die Coninghen: En seer vlietich bewaret
Uwen knecht David voor die sweerden fel/
Die ouer hem ghetrocken waren snel.
* Verlost my Heer verlost my voor die handen/
Der vreemden en der bastaerden vyanden/
Want hare mondt spreeckt steedts niet dan valschept/
Haer handen wercken ongherechticheydt.
Laet ons sonen jeuchdich als jonghe planten
Opwassen in sterckheydt aen allen canten:
Laet ons dochters als pilaren opgaen.
Die inder Coninghen schoon huysen staen/
* Laet ons huysen zijn vol voorraets ghepresen/
End ons schaeps-stallen vermenichfuldicht wesen/
Met veel duysenden in seer groot ghetal/
Ja met thien duysenden hier ouer al.
* Laet ons Ossen sterck wesen om te trecken/
End wilt gheen schaed quet ons doch verwecken/
Dat op onse straten gheen claghen sy/
Gheen ongheluck of verdriet sy ons by.
* Wel dien volcke den welcken God sulcks gheuet/
End in stilhept so vredelicken leuet:
Ja ghelucksalich is tvolck int ghemeyn.
Twelck den Heer houdt voor synen God alleyn.

Ghebedt.

HEere God der heyrscharen die wel weet dat onse boosheydt so groot is dat wy niet en souden connen staen teghen ons vyanden ten ware dat wy gheholpen warden door v wonderlicke macht/ bevocht den ghenen die teghen ons opstaen/ dat ghy onsen beuckelaer ende beschermer zyt. Laet ons oock so ghelückelick toecomen / dat alle de werelt verstaen mach dat die niet en connen ellendich zijn / die welcke v houden ende aenroepen voor haerlieder Godt ende Salichmaker/ door Jesum Christum uwen Sone/ Amen.

Den C xlv. Psalm.

De Prophete loeft hier Gods heerlickhept so wel inde scheppinge der werelt als inde Vaderlicke regieringe des menschelicken gheslachtes: maer voornaemelick der ghener die op God vertrouwen en haren toevlucht tot hem nemen.

* Ick wil ghedencken uwer heerlickhept/
Uwer groothept end uwer Majestept:
En sal uwe wonderwercken altijdt/
Verbreyden Heere met een hert verblijdt.
V daden een schoon ghetuyghenis gheuen/
Van uwer cracht/ welck yeder man doet beuen
Dies wil ick altijt end voor allen dinghen/
Uwe goethept louen/ prijsen en singhen.
* Sy sullen uwer goedichept seer groot/
Hier na zijn een schoon gedenckteecken bloot/
Sy ghetuyghen van v gherechtichept/
End van uwe bestendighe waerhept.
De Heere is ghenadich ende goethertich/
Traech tot gramschap/ en daer toe seer barmhertich/
Vriendelick is hy allen creatueren/
End hy toont hen zijn goethept tallen uren

* Dies Heer loeft v al v schepsel verblijt/
Om dat ghy een volmaeckt werckmeester zijt:
Maer bouen al uwe wercken met cleyn/
Prijsen v al uwe Heylighen reyn.
Die heerlickhept uwes Rijcks sy vercouden.
Uwe cracht groot sy daer neuen vermonden:
Op dat de menschen dheerlickhept en crachten/
Uwes Rijcks verstaen in allen gheslachten
* V Rijck is Heer een eewich Coninckrijck/
V Heerschappy blijft eewichlick ghelijck.
Die struyckelen onderhout v hant fijn/
En recht op die nederghestaghen zijn.
Alle dinck wacht op v aen allen zyden/
Ghy gheeft hem zijn spijs in bequame tijden
Ghy opent v hant/ en dat begenadicht/
Met spijs alles rijckelick ghy versadicht.
* God is gherecht in alles wat hy doet/
En goedertier in al zijn wercken goet/
Hen die hem bidden wil hy na bystaen
Ja die hem inder waerhept roepen aen.
Hy doet den wille tot haren vermeeren
Der ghener die hem vreesen end vereeren/
Hy verhoort haer schreyen end al haer claghen/
End verlost wt al haer cruys end haer plaghen.
* Die god lief hebben zijn van hem bewaert/
Maer hy verderft gantschlick den boosen aert.
Dies wil ick zijnen lof vercondigen claer
Ja alle vleesch sal hem louen eenpaer.

Ghebedt.

O Onse God ende opperste Coninck wiens Majestept onbegrijpelick is : Doet dat wy soo overdencken de glorie van uwer hoochepdt ende wonderlicke wercken/ dat wy vertrecken moghen de rechtveerdighe vonnissen die ghy ghebruyckt teghen de quade/ ende de groothept van uwe goethept ende lanckmoedichepdt teghen de goede die v aenroepen in waerhept: ende dat ghy door desen middel moghet ghelooft ende gheeert zijn, niet alleene van ons/ maer oock van onse nacomelinghen na ons/ door Jesum Christum uwen Sone/ Amen.

Den C xlvi. Psalm.

David bemerckende die swackhept der menschen leert dat het sekerste is hem op God te verlaten ende seydt/ dat hy die niet ongheholpen en laet/ die hem van herten aenroepen.

† Wilt niet stellen v vertrouwen/
Op Princen groot ofte cleen/
Wilt op den mensche niet bouwen/
Want hy hem is hulpe geen.
Als zijn gheest wt vaert ghelijck/
Wert hy weder Aerd en slijck.
† Met hem vergaen zijn raden al/
End werden haestlick tot niet:
Wel hem dien God taller tijdt sal/
Zijn hulp aenbieden met vliet:
Die tot God heeft zijn toevlucht/
In noot end in quaet gherucht.
† Hy ist die crachtich gemaeckt heeft
Den hemel en taertrijck breedt/
De Zee end al wat daer in leeft/
End hem bewaert met bescheet.
Hy onderhout zijn waerheyt/
Seer vast inder eewicheyt.

Pause.

† Hy doet hen recht die daer lijden/
Overlast en groot gewelt:
Hy gheeft broot tot allen tijden/
Hen die den honger scherp quelt.
Hy maeckt los end vry van pijn/
Hen die vast ghebonden zijn.
† Tghesichte gheeft hy hen allen/
Die daer gantschelijck zijn blint/
Die hart zijn nederghevallen/
Heft hy op/ en die versint.
Hy heeft lief end behoet/
Die oprecht vroom zijn en goet.
† Met vliet bewaert oock de Heere
Den vreemden in lijden groot/
Desgelijcx die Weesen teere/
Behoedt God in angst en noot.
Weduwen hy oock bewaert/
Dat hen geen leedt wedervaert.
† Hy sal die weghen verderven/
Der Godloosen met der daet/
En sal hen een rijck verwerven/
Dat eewichlijck vast bestaet:
Zyon wt Gods heerlijckheyt/
Wert ghelooft in eewicheyt.

Ghebedt.

HEmelsche Vader/ schepper des hemels ende der Aerden/ die regeert ende onderhoudet uwe creatueren/ hem lieden ghevende het ghene dat hem van nooden is: hebt medelijden met de arme onstroostighe/ vertroost de verdruckte/ verlicht door de claerheyt van v woort de ghene die in duysterheydt wandelen/ verlosset de verdruckte/ ende doet te niete de raden ende aenslaghen vande boose/ op dat alle de wereldt verstaen mach / dat ghy regneert door de salicheydt vande ghene die ghy weder ghecocht hebt/ door het dierbaer bloet van uwen Sone Jesum Christum onse Heere/ Amen.

Den Cxlvij. Psalm.

David leert/ dat God nademael dat hy zijn kercke ghebouwet heeft/ zijn verstroyt volck oock versamelen sal/ daer na verhaelt hy de goetheydt die God beyde menschen ende den Vee bewijst/ wiens aert is medelijden te hebben met den verdruckten op dat de gheloovighe inder hoope ghesterckt worden.

LOeft Godt: het zijn heerlijcke dinghen/ Datmen onsen Godt prijst met singen: Het is costelijck end seer schoone/ Datmen Godt prijst met soeten toone/ Dewijl dat hy is die ghenadich / Jerusalem bouwet alleyne Hy sal oock tsaem brenghen ghenadich/ Tverstroyd Israel uit ghemeyne.

* Hy heylet de gebroken herten/
Die vol zijn van lijden end smerten/
En sal op haer wonden vol pijnen/
Gebruycken goede medecijnen.
Want der sterren alle te samen/
Weet hy dat ghetal wt te spreken/
Hy can oock die alle met namen/
Eyghentlijck noemen onbesweken.
* Voorwaer god is groot hooch gepresen/
De sterckste die daer conde wesen
Zijn cracht is groot niet om vermonden/
Zijn wijsheyt is niet om doorgronden.
De Heer verquickt ende versterckt
Die benout zijn ende beladen:
Maer dat ghestacht twelck boosheydt weckt/
Werpt hy te grond sonder ghenaden:
* Dies wilt met ghesangh den Heer prijsen
Met Psalmen wilt hem lof bewijsen/
Die den hemel met nevel decket:
Ende met wolcken overstrecket:
Die den reghen lieflijck laet vallen/
Om tgras seer soet te doen voort commen/
Met druppelen fijn over allen/
Op berghen/ dalen/ end alommen.

Pause.

* Den Vee wil hy zijn spijse geven/
Oock den jonghen Raven daer neven/
Die tot hem schreyen vroech en spade/
Zijnde met hongher seer beladen.
Gheen ghevallen heeft de Heer ghoedich/
Aen de stercke des Peerts int strijden/
Noch aen des loopers cracht hoochmoedich/
Noch aen zijn beenen t'allen tijden/
* Maer hy heeft een seer groot behaghen
Aen een benout herte verslagen/
Dat op gods goedicheydt end crachten/
Hem verlaet end daer op wil wachten/
Ghy Jerusalem wtvercoren/
V ves Gods lof wilt nu voortbringen/
En ghy Zion laet in v hooren/
Godes lof in hem wilt ontspringhen.
* Hy sterckt uwe poorten seer crachtich/
Met ysteren grendelen machtich:
Hy zeghent inde stadt seer spoedich /
Uwe kinderen overvloedich/
End maeckt dat ghy hebt altijdt vrede
In uwen land aen allen zijden.
End veel goede tarwe hier mede/
Gheeft hy v om v te verblijden.
* Hy sent zijn woort hier op der eerden/
End zijn Wet van grooter weerden/
Die snelder dan eenighe dinghen/
Over al crachtelijck doordringhen.
Hy bedeckt de Berghen end Velden/
Met sneeu wit als de wolle reyne.
Den nevel hy wtstroyt niet selden/
Recht als oft hy assche waer seer cleyne.
* Hy werpt den haghel allen steden/
Als groote stucken hier beneden.
Wie is so hart/ dat hy can draghen/
Den scherpen vorst end coude daghen?
Maer dat ys smelt sonder becijnen/
So haest als hy een Woort wtspreket
Hy laet den wint waeyen end drijven/
So scheurt dat ys twelck haestlijc breket.
* Hy ist die Jacob openbaret
Zijn Woort/ end zijn wetten verclaret
Die Israel heeft onderwesen.
Zijn Wetten: end rechten gepresen
So en heeft hy aen allen volcken/
Die daer woonen onder den wolcken/
Niet ghedaen: noch hen laten weten/
Zijns woorts seer heerlijcke secreten.

Ghebedt.

HEere die door uwe wonderbaerlijcke cracht de boose ter nederworpt/ ende de ootmoedige met de goedertieren verheffet: Wilt weder op maken uwe kercke/ vande welcke ghy alleene Fondeerder zijt / vergadert uwe verstroyde Schapen/ ende voorsiet se van de Hemelsche spijse: ghelijck ghy voedet uwe andere Creatueren. Wort ons gevoeyt de cracht uwes woordts op dat wy volghende uwen heylighen wille int selve verclaert/ eyndelick souden moghen besitten de Erve die ons bewaert wort inde Hemelen/ door uwen Sone Christum Jesum/ Amen.

Den Cxlviij. Psalm.

David vermaent alle Creatueren/ namelijck/ Engelen/ Sonne/ Zee/ regen/ winden/ berghen/ boomen/ menschen/ Coninghen ende Heeren/ dat se God louen: ende bewijst Gods goetheyt over zijn ghemeynte.

G Hy hemelsche creaturen/ Loeft Godt syn tot deser ureu: Ghy inwoonders des hemels reyn: Singt zijn eer liefljck int ghemeyn: Ghy Engelen loeft sijnen Name/ Ghy zijn heyrcracht loeft hem te same/ Ghy Son en Mane loeft hem fijn/ Ghy sterren prijst den Name zijn.

* Ghy hemel hooch loeft hem eenpaer/
Doet sulcr Wolcken en water claer
Dat alle Hemelsche dinghen/
Den lof zijnes Naems voortbringhen.
Want door zijn woort sterck en crachtich/
Wiert alle dinck ghemaeckt eendrachtich:
Hy heeft alles also bestelt/
Dat het blijft door zijn gewelt.
* Sy hebben een bevel ontfaen/
Daer over derren sy niet gaen.
Ghy walvisschen end afgronden/
Wilt nu zijnen lof vercondeu/
Vier/hagel/sneeu/ end ys seer coude/
Winde tempeesten/ niet om verhouden/
Die den wille Gods volbringt goet/
Loeft hem in allen wat ghy doet.
* Prijst hem bergen end heuuels al/
Vruchtbaer Boomen tgantsche ghetal:
Der Cedren en des bees met een.
Wilde dieren groot ende cleen.
Vlieghende voghels groot van weerden/
Dieren cruppende lancks der eerden/
Ghy Conuigen en volcken rijck/
Vorsten end rechters al ghelijck.
* Ghy jongheren/dochteren/jonck ende out/
Singt zijn lof om des in eenvout/
Want hooger is zynes Naems eer/
Als Hemel end Aerd ymmermeer.
Den hoorn zyns volcx heeft hy verheven/
Tot zijner eer/sulcks is ghegheuen/
Israel zijn volck seer ghewis/
Welck zijn heyligh eyghendom is.

Ghebedt.

O God/Schepper ende bewaerder van alle dinghen/door dat de grootheyt uwer Maiesteyt/ de welcke blinckt in uwe wonderlijcke wercken/ so bekent sy ouer al/ dat wy met een heylich accoort ende eendrachtighe consent moghen met uwen Engelen de heerlijckheyt van uwen Naem groot maken / ende dat alle Creaturen hem verblijden moghen vande salicheydt ende verlossinghe van uwen volcke/dwelck ghy ghelosset hebt / vande doot ende vande Sonde/ door uwen eenighen Sone Christum Jesum/Amen.

Den C.xlix. Psalm.

Dit is een vermaninghe tot dancksegghinghe van weghen der ouerwinninghen / die God(volghende syne belofte)synen volcke ghegheuen heeft.

W Ilt een nieu liet den Heere singen/Wilt hem zijn eer heerlijck toebringen/ Dat nu onder zijn volc gemeyne/ Zijn lof gehoort sy reyne. Ghy Israel in vreucht nu leeft / Inden Heer die v ghemaeckt heeft: In desen Coninck v verblijdt/Die Sions kinderen zijt.

* Datmen met Fluyten zijnen Name
Prijs/en met trommelen bequame:
Met harpen soet moetmen oock louen/
Den heer van hier bouen.
Want den Heer behaecht zijn volck al/
Dat hy verkiest na zijn gheval:
Die cleyne sal hy vereeren/
End haer goet vermeeren.
* Noch sullen de vrome gepresen/
Hier na vrolick en verblijdt wesen:
Ja men sal op haer bedde hooren/
Singhen end vreucht oock voren.
In haren kele sullen sy/
Des Heeren lof hebben seer bly/
End in haer handen vol weerden/
Tweesnijdende sweerden.
* Op dat sy verderuen met crachten
Daer met alle boose ghestachten/
En straffen de heere hoochmoedich/
Met scherpe wrake spoedich
Op dat sy vanghen so met een/
Coningen en Princen niet cleen.
En met ketenen en banden/
Vast sluyten haer handen.
* Als sy die straffen dat sy beuen/
Sy doen sulcx als daer staet beschreuen:
Dits uwer heylighen O Heere/
Heerlijckheyt end haer eere.

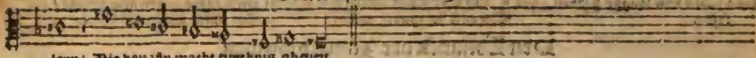
Ghebedt.

O Alle God/ Vader en Salichmaker/ die ons crachtelijck hebt verlost van den handen onser vyanden/ continueert v goetwillicheyt tot onswaerts/ ende veruullet onse herten met blijschap ende vreucht:op dat wy altijts mogen bereet zijn om uwen lof te singhen en v grootelick te dancken door de victorie die ghy ons ghegheuen hebt door het gheloone/ dat wy in v hebben ende in Jesum Christum uwen Sone. Amen.

Den C l. Psalm.

Dit is een vermaninghe om int ghemeyne op allerley instrumenten van musijcke/ Gods eere te verbreyden.

L Aet nu Godt ghepresen zijn/ In zijn heylichdom seer fijn / Gheloeft sy hy end ghe eacht/ Ende den Hemel die vol cracht/ In heerlijckheyt hooch verheuen/ Loeft hem in sijn wercken reyn/ Die hy gewrocht heeft al

leyn/ Die van zijn macht tuyghnis gheuen.

Van herten louet doch hem/
Ooch met der Basuynen stem/
En met der Psalteren thoon/
Met trommels end Harpen schoon,
Wilt zijnen lof en prijs singhen:

Met der Fluyten soet gheclanck/
En der Orgelen ghesanck/
Laet zijn eere nu voortbringhen.
Zijn goetheyt sy openbaer
Ghemaeckt door t'ghelupt seer claer/
Der Cymbalen taller tijdt/

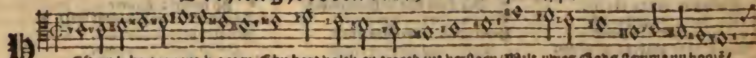
Welcke seer breet ende wijdt/
Zijns Naemseere moet ontbeuijsen:
Dies alles wat daer nu leeft/
Dat hem toert end aleen heeft/
Moet onsen God heerlick prijsen.

Ghebedt.

O Heere God eewighe ende almachtige Vader/geeft ons de gratie, dat gelijckerwijs als wy v bekennen eē Scheppet ende bewaerder van alle dinghen ende Autheur van alle deucht/ wy v desghelijcks ooch moghen eewighen lof ende glorie gheuen:ende dat door ons exempel alle leuende Creaturen verweckt sy/yegheliick in het syne, om v eewichlick te glorificeren/door de Salicheyt die wy verbeyden inden Naem van uwen Sone Christo Jesu/ onsen Salichmaker ende verlosser/ Amen.

Eynde der Psalmen Davids.

De thien gheboden des Heeren. Exod. xx.

HEft op v hert/opent v ooren/Ghy hart volck en traech int verstaen/Wilt uwes Gods stemme nu hoort/

En zijn gheboden gade slaen.

Ic ben (seyt hy) v Godt end Heere
Die v hebbe ghemaeckt gantsch vrij/
Van t'Jock dwelc v beswaerde seere/
Hebt gheen andren God neuen my.
Laet v gheen Beeldt maken noch snijden
Van eenich dinck int Aertsche dal/
So ghy die eert teenighen tijden,
Uwe God seer zeloers zijn sal.
Ydelick zijnen Naem ghepresen/
Sult ghy niet nemen inden mondt/
Want hy sal niet onschuldich wesen

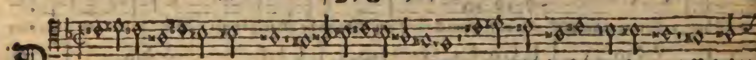
Die dien misbruyet teenigher stondt,
Arbeyt ses daghen en met lusten
Viert den seuensten/Godts Woordt smaeckt/ (sten/
Want Godt wild op dien dach self rusten
Van twerck dat hy hadde ghemaeckt.
Vader en moeder sult ghy eeren/
Op dat ghy lang in voorspoet leeft/
End op Aerden seer meucht vermeeren
Die v God tot een herberch gheeft.
Dootslach end toorne sult ghy vlijden

All oncuyscheyt vliet end afbreeckt/
Steelt niet, al moest ghy gebrec lijdē/
Gheen valsch ghetuyghenisse spreeckt.
Van begheeren sult ghy v wachtē/
Des naesten huys end wijf nu voort:
Na zijn knecht oft vee wilt nu trachten
Noch na al dat hem toebehoort.
O Godt v Woordt seer groot van machten/
Luydt claerder dan eenich metael/
Gheeft ons de ghenade ende crachte/
Om die te houden altemael.

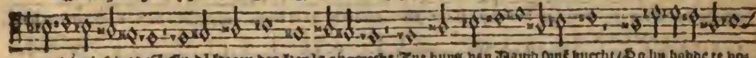
Ghebedt.

O God Coninck der Coninghen/ende Heere der Heeren / maeckt dat wy alle Afgoderie ende superstitie wtgheroepet zijnde wt onse herten/ons hope stellen in v alleene/hebbende uwen heylighen Naem in eerweerdicheyt/dien heylichmakende als dat betaemt:ende dat wy so moghen leuen in het tegenwoordich leuen / dat onse naeste door ons ghesticht werdē/op dat wy alle met een ghemeyne verlanghen haken moghen naer het Hemelsche leuen / het welcke ghy beloeft hebt allen den ghenen die ghy gheadopteert hebt, door uwen Sone Christum Jesum/Amen.

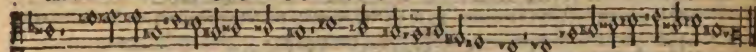
Den Lofsangh Zacharie. Lucc. 1,68.

DAt doch die Heer sy gemaeckt groot/Israels God sy gepresē/Die zijn volck heeft in angst en noot/Besocht/

end verlost wt deeē/En dē hoorn des heyls opgerecht/Int huys van David syne knecht/So hy hadde te vooren/

ren/Door syner heyligen Propheten mont Wel voorseyt tot menigher stont/Den Vaderē van hem wtuercoorē.

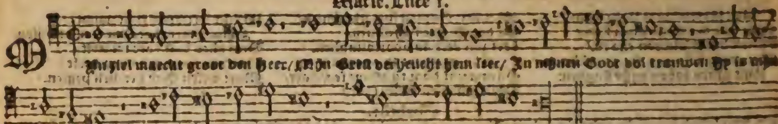
Dat wy souden wesen bevrijdt/
Vander macht onser vyanden/
En los ghemaeckt zijn nu ter tijdt/
Wt der ongunstigher handen.
Op dat hy thoonde zijn goetheyt/
Onsen vaderen toegheseydt:
Dat hy ooch in ghedachtich/
Zijns verbondts / end zijnes Eedts voortaen:
Dien hy Abraham heeft ghedaen/
Onsen vader int gheloone crachtich/

Dat wy vry zijnde vander handt/
Der ghener die ons seer haten/
Hem souden sonder vreese oft schant/
Dienen/en zijn Woort recht baten.
Ghetrechtichlick end heylichlick/
Al ons leuen gewillichlick/
Daer tot zijnde gheneghen.
En ghy mijn Soon sult een Prophete zijn/
Voor dat aenschicht des Heeren mijn/
Om voor hem te bereyden zijn wegen.

Dat ghy den volcke vroech end spaet/
Zijn salicheyt meucht verconden/
De welck in sonderheyt bestaet/
In vergheuingh zijner sonden.
Door Gods goetheyt die ons alleyn/
Heeft als een Son wt t'Oste reyn/
Besocht end niet vergheten:
Op dat hyse mochte verlichten clare/
Die inde duyster schaduw (waer/

Des doodts dus langhe hebben ghe-seten. * Op dat hy ons voeten met vreucht / End onse voetpaden mede / Richten mochte in aller deucht / Tot zynen weghen in vrede.

Den Lofsanck der Ionckvrouwen
Marie. Luce 1.

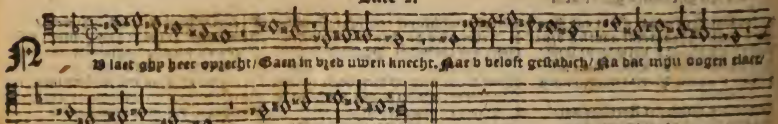
salicheyt / End wil oock die cleynheyt / Syner Dienst maecht aenschouwen.

* Siet hierom sullen wy /
Alle gheslachten vry /
Wel ghelucksalich achten:
Want onsen Godt seer goet /
Groote dinghen my doet /
Door zijn handt sterck in crachten.
* Heylich is synen Naem,
En zijn goetheyt bequaem /
Sal eeuwichlick beclyuen /
Van kindts kindren voortaen
Door hem die recht wel gaen /
End in Gods vreese blyuen.

* Een schoon end heerlick werck /
Door zijnen arm seer sterck /
Heeft ghedaen Godt almachtich /
Hy heeft die stoute quaet /
Ende harts herten raet /
Tot niet ghemaeckt seer crachtich.
* Die stout zijn in hoochmoet /
Vol van eer end van goet /
Heeft God nederghedreuen.
En die arm zijn end cleyn /
Heeft zijn goetheyt alleyn /
Seer heerlick nu verheuen.

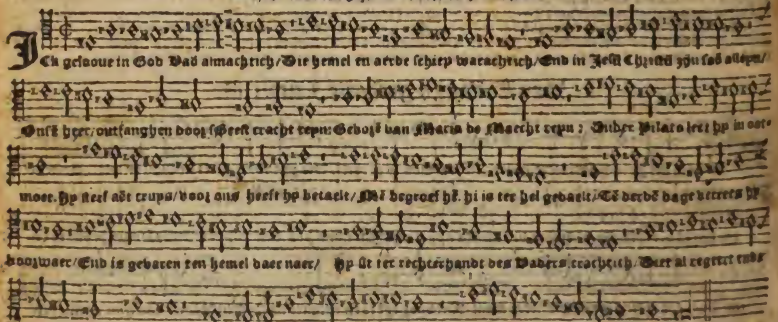
* Die arm zijn na den gheest /
Den welcken hongheret meest /
Versaedt die Heer gheprefeert
Die ryck zijn / vol en groot /
Heeft hy ledich en bloot /
Van hem vry afghewesen.
* Hy verheft Israel /
Syn Knecht / en ghedenckt wel /
Aen zijn groote ghenade:
So hy heeft Abraham /
En tvolck dat na hem quam /
Toegheseydt vroech en spade.

Den Lofsanck Simeonis:
Luce 2.

Hebben gesien voorwaer / Uwen Heylant ghenadich.

* Een Salichmaker reyn /
Aller volcken ghemeyn /
Die aennemen zijn leere.
Een licht schijnende claer /
Den heydenen eenpaer /
End oock Israels eere.

ICk geloove indē heylighē Geest gepresē / Datter een Christē kercke is en sal wesē. Een versamelingh der geloouigen tsame / Eene gemeynschap der heylighē bequame / Een vergeuingh vā onsē sonden al / En dat dit

vleesch heerlick verrysen sal/ Een eeuwich leven twelck wy sullen erven: Op dit geloof wil ick leven en sterven.

Dat Ghebedt onses Heeren Jesu Christi.

Match. 6. Vers. 9.

ONse Vader in Hemelrijck / Die ons heet broeders al ghelijck/ End wilt dat wy u roepen aen/ Als wy met noode zijn bevaen: Gheeft dat niet bid alleyn de mont/ Maer dat het gae van herten gront.

Gheheylicht uwen Name sy/
U Woordt onghevalscht blijf ons by:
Dat wy oock leven heylichlick/
Na uwen Name weerdichlick/
Behoedt ons Heer voor valsche leer/
Dat arme verboert volck bekeer.
U Coninckrijck coem O Heer gott/
Hier end hier na den Trooster soet/
Gheeft ons dien Christus ons loefsey/
Met zijn gaven menigherley/
Breeckt Satans toorn en groot ghewalt/
Voor zijn tchepe u Kerck erhalt.
U Wil gheschied o Heer ghelijck
Op Aerden als in Hemelrijck:
Gheeft ons ghedult in lijdens pijn/
Ghehoorsaem alleens te zijn/
Neemt van ons wech vleesch ende bloet/
Dat teghen uwen wille doet.
Gheeft ons huyden ons daeghlick broot/
End ons behoefte tot lijfs noot:
Behoedt ons Heer voor twist en strijdt/
Voor pest end oock voor dieren tijdt/
Dat wy in goeden vrede staen/
Doet sorchvuldichept van ons gaen.
Onse schulden vergheeft ons Heer/
Dat sy ons niet bedroeven meer/
So wy oock die ons schuldich zijn/
Haer schult vergheven dit termijn/
Tot haren dienst maeckt ons bereyt/
In rechter liefd end eenichept.
Leydt ons Heer in becoring niet/
Als ons die boose Gheest strijt biedt/
Ter rechter/ oft ter slincker hant/
Helpt ons te doen syn wederstant/
In recht betrouwen onbevreest/
Door den Trooster den heylighen Gheest.
Van alle quaet verlost ons meer/
In dese quade tijden Heer/
Bijdt ons vanden eeuwighen doot/
En troost ons inden laetsten noodt:
Doet ons altijdt goet onderstande/
Neemt onse sielen in u hande.
Want u/o Vader/ is dat Rijck/
En die cracht ouer al ghelijck/
U is oock alle heerlickheyt
Van nu tot inder eewicheyt/
Met Christo uwen Soon alleyn/
En den Heylighen Gheest ghemeyn.
Amen/ dat is/ het werde waer/
Sterct ons ghelooue wanckelbaer:
Op dat wy niet twyflen daer aen
Wy sullen dit alles ontfaen/
Na uwen wil om Christi Naem/
Door welcken ons beed is ghedaen.

Een cort Ghebedt voor de Predicatie.

Door Jan Utenhove.

OGod die onse Vader bist/ Door Jesum Christ/ Gheeft uwen Geest ons alghemeyn/ Die ons ter waerheyt leyde. Verhoort ons doch tot deser stont/ Opent den monde/ Ws Dienaers dat hy u woort reyn/ End vrymoedich verbreyde/ Daer toe O Heer ghenadichlick/ Opent ons hert end ooren/ Dat wy dat hooren vlijtelick/ En trouwelick bewaren/ Op dat wy moghen vruchtbaerlick/ U lof altijt verclaren.

Dit is het Ghelooue door Jan Utenhoue ouergheset.

WY gheloouen in eenen God alleyn/ Schepper des Hemels en der eerden/ Onser aller Vader gemeyn/

Die ons laet zijne kinders werden/ Hy wilt ons altijt geneeren/ Lijf en siel oock wel bewaren/ All ongheval

wille hy weeren/ Geen leydt sal ons tegenvaren/ Hy sorget voor ons dach en nacht: Het staet alles in zijner macht.

Wy ghelooven in Christum all ghelijck
Zijnen Soon end onsen Heere/
Eeuwichlich in zijn Vaders rijck/
Ghelijck God van macht end eere/
Wt Maria der maecht zade/
Ons een ware mensch ghebooren/
Door Gods Gheest/wt louter gnade.
Voor ons door de sond verlooren/
Aen teruys ghestorven en gheleydt
In tgraf tot zijns doots sekerheyt.
Ten derden daech om onser gherechticheyt
Vanden dooden is opghestanden/
Door sVaders cracht end heerlicheydt/
Lossend ons wt syants banden/
Is ten Hemel op verheven/
Vander Aerd int openbare:
Sit Gods rechter hant beneven/
Voor ons een recht Middelare/
Van waer hy ten eynd ooc comen sal
Richten levend en dooden all.
Wy ghelooven inden Heylighen Gheest/
God met den Vader en den Sone/
Die ons troost en maeckt onbevreest/
Ende verciert met gaven schoone.
Alle Christenheyt verheven
Tot recht eenicheyt bereven/
Welcker de sond werdt vergheven/
Dat vleesch sal noch weder leven/
Na desen iammer is nu bereyt/
Ons een leven in eewicheyt.

☞ Ghebedt voor den Eten/verduytscht door. P. D.

V Ader almachtich wijs en goet/ Die regeert al u creatueren/ Tonsen seghen u handt op doet/ En spijst soberlick te deser ueren/ Ons end al die nu en naem vieren: Maer onse sielen voedt doch meest/ Met u Woordt dat eewich sal dueren/ Op dat u recht dien onsen Gheest.

AMEN.

Eet en drinct heuchlick: maer gedenct Dat het u Godt wt liefden schenct.

☞ Dancksegghinghe na den Eten.

W Y dancken u eewighe Vader/ Van u weldaden vroech en laet/ Ons voyende voor u te gader/ Misdeden wy door overdaet/ Het is ons leet/ vergeeft ons tquaet: In ws Soons Naem bidden wy u. Met zijn Ghebet/ na uwen raet: Verhoore ons wt ghenaden nu.

Onse Vader etc.

Ghedanckt sy Godt van zijnder deucht/ Die ons dus voedt end oock verheucht.

De Hymne/ Christe qui lux es & dies.

Christe die du bist dach ende licht/
Voor dy is Heere verborghen nicht/
De vaderlijcke lichtes glants/
Leert ons den wech der waerheyt gants.
Wy bidden dijne godlijcke cracht
Behoedt ons Heer in deser nacht
Bewaert ons Heer voor allen leyt
Godt vader der barmhertichheyt.
Verdrijft den swaren slaep Heer Christ/
Dat ons niet schade des vyants list/
Dat vleesch in suchten reyne sy
So zijn wy menigher sorghen vry.
So onse ooghen slapen vry
Laet onse herten waken dy/
Beschermt ons Godes rechter hant
En lost ons van der sonden bant.
Beschermt Heere de Christenheyt
Dijn hulp altijt sy ons bereyt
Helpt ons Heer Godt wt aller noot/
Door dijn heylighe vijf wonden root.
Ghedenct Heere den swaren tijt
Daer met dat lijf ghevangen leyt
De ziele die ghy hebt verlost
Die geeft Heere Jesu dijnen troost.
Godt vader sy lof eer ende prijs
Daer toe oock synen Sone wijs
Des Heylighen Gheestes goedicheyt
Van nu aen tot in eewicheyt.

FINIS.

CATECHISMVS

OFTE ONDERVVYSINGE IN

de Christelijke Leere, Midsgaders de Ceremonien ende Ghebeden.

De eerste vraghe.

De eerste Sondach VV Elck is uwē eenigen troost/beide int leuen ende steruen?

Antwoorde.

a 1.Co.6.19 Dat ick met lijf ē siele/ a beyde int leuē ē
b Rom.14/8 steruē b. niet mijn / maer mijns getrouwē sa-
c 1.Cor.3.23 lichmakers Jesu Christi eyghen ben c / die met
d 1.Pet.1.18 zijnen dierē bloede/ voor alle mijne sondē vol-
1.Joan.1.7. comelijck betaelt d/ ē my wt allē gewelt des
e 1.Joā.3.8 Duyuels verlost heeft e, ē also bewaert/f dat
f Joā.6.39. sonder den wille mijns Hemelschen Vaders
g mat.10.30. gheen hayr van mijnen hoofde vallen can g /
Luce 21.18 Ja oock/dat my alle dinc tot mijner salicheyt
h Rom.8.28 dienen moet h, daer om hy my oock door zijnē
i 2.Cor.1.22 heylighen gheest des eewighen leuens verse-
5.5 kert i/ ende hem voortaen te leuen van hertē/
Ephes.1.14. willich ende bereyt maeckt. k
Roma.8.26 2. Vraghe.
k Rom.8.14 Hoe veel stucken zijn v noodich te weten/op
l Luc.24.47 dat ghy in desen troost Salichlijck leuen ende
2.Cor.6.11 steruen moecht?
Tit.3.3 Antwoorde.
m Joā.6.41 Drije stucken l. Ten eersten/hoe groot mij-
Roma.3.11 ne sonden ē ellende sy m: Ten anderen / hoe
n Joā.17.3 ick van alle mijne sonden ende ellende verlost
o Eph.5.10 worde n. Ende tē derden hoe ick Godt voor
1.Pet.2.2 sulcke verlossinghe sal danckbaer zijn. o
Rom.6.13
Mat.5.16 Dat eerste deel.
2.Tit.2.15 Van des Menschen ellende.

3. Vraghe.

Waer wt kent ghy uwe ellendicheydt?

Antwoorde.

Wt de Wet Godts. a

4. Vraghe.

2. Sondach. Wat heyscht de Wet Godts van ons?

Antwoorde.

a Rom.3.20. Dat leert ons Christus in eener summa
Mat. 22.
Ghy sult lief hebben Godt uwen Heere van
b Luc.10.27 gantschen herten / van gantscher sielen / van
gantschen gemoede/ ē b van alle crachten/
Dit is het eerste ē het groot ghebodt. Dat
ander is desen gelijck: Ghy sult uwen naesten
lief hebben als v seluen. Aen dese twee gebo-
den hanghet die gantsche Wet ende de Pro-
pheten.

5. Vraghe.

Cont ghy dit altemael volcomelic houden?

Antwoorde.

Neen ick c/ Want ick ben van natuere ghe-
c Rom.3.10 neycht Godt ē mijnen naesten te haten d.
2.3 6. Vraghe.
Joan.10.8. Heeft dan Godt den mensche alsoo boos en
d Rom.8.7 de verkeert gheschapen?
Ephe.23. Antwoorde.
3. Sondach. Neen hy e/ Maer God heeft den mensche
goet/ē na zijn euenbeelt gheschapen f/dat is
e gen.1.31 in ware gerechticheyt ē heerlijckheyt/op dat
f gen.1.26 hy godt zijnen schepper recht kennen / hem
g 1.cor.3.18. van herten lief hebben/ ē met hem in die ee-
Col.3.10. wige salicheyt leuen soude/ om hem te louen
Ephe 4.24 ende te prijsen g.

7. Vraghe.

Van waer coemt dan sulcken verdorvenē aert des menschen?

Antwoorde.

Wt den val ē ongehoorsaemheydt onser
eerster Voorouderen/ Adams ē Eue b / int b gen.3
Paradys/ daer onse natuere also is verdorvē Rom.5.12
ghewordē/ dat wy alle in sonden ontfangen 18
ende gheboren werden c. c Psal.51.7
8. Vraghe. genes.5.3
Maer zijn wy also verdorven/dat wy gant-
schelijck onbequaem zijn tot eenighen goede/
ende geneycht tot allen quade?

Antwoorde.

Ja wy d: Ten sy dan dat wy door den geest
Godts wedergeboren werden d. d Joan.3.6
9. Vraghe. genes.6.5
Doet dan God den mensche niet onrecht/ Job.14.4
dat hy in zijne Wet van hem heyschet, dat hy 15.16
niet doen en can? Esai.53.6
Antwoorde. e Ioan.3.5
Neen hy: Want Godt heeft den mēsche al- 4. Sondach.
so gheschapen/dat hy dat conde doen f: Maer
de mensche heeft hem seluen ende alle zijne na- f Eph.4.24.
comelingen door ingeuen des duyuels g/ee- g Luc.10.30.
de door moetwillighe ongehoorsaemheyt der
seluen gauen beroofd.

10. Vraghe.

Wil Godt sulcke ongehoorsaemheyde
ende afval onghestraft laten?

Antwoorde.

Neen hy gheensins: maer hy vertoornt hem h Rom.3.10
schrickelijck h, beyde ouer der aengheboorne Heb.9.27
ē werckelicke sonden / ende wil die door een
recht veerdich oordeel/ tijdelick ende eewelick
straffen also hy ghesproken heeft:
Verbloeckt sy een yeghelijck / die niet en
blijft in al dat gheschreuen is in den Boeck
des Wets/ dat hy dat doet. i i Deu.27.26
11. Vraghe. gala.3.20
Is dan Godt oock niet barmhertich?
Antwoorde.
God is wel barmhertich k maer hy is oock k Ex.34.6
rechtveerdich l daerom so eyscht zijne ghe- l Ex.20.5
rechticheyt, dat die sonde welcke teghen de Psal.5.5
alderhoochste Maiesteyt Gods ghedaen is/ 2.Cor.6.14.
oock metter hoochste/ dat is/met de eewighe
straffe aen lijf ende siele ghestraft werde.

Dat ander deel: van des menschen verlossinghe.

10. Vraghe.

Aenghesien wy dan nae dat rechtveerdich 5. Sondach.
oordeel Gods tijdelijcke ē eewige straffe ver-
dient hebben/ isser eenighen middel daer door
wy dese straffe ontgaen moghen ende weder-
om ter ghenaden comen?

Antwoorde.

God wil dat zijner gherechticheyt genoech m Ex.20.
ghesciede/ m daerom moeten wy der seluen/ 5.21.17
ofte door ons seluen/ofte door eenen anderen n Rom.8.3.
volcomelijck betalen.

13. Vraghe.

Maer connen wy door ons selfs betalen?

Antwoorde.

In gheenderley wege: maer wy maken ooc
die schult noch dagheliicks meerder o
o Job.9.1.3 14. Vraghe.
15.1. Can oock ergherss een bloote Creatuere ge-
Math. 6.12 vonden werden/ die voor ons betale?

Antwoorde

Neent/ Want ten eersten en wil God aen
geen ander Creatuere die schuldt straffen die
de mensche ghemaeckt heeft. p Ten anderen
p Hebr.2 so en can oock geen bloote Creatuere den last
des eewighen toorns Godts teghen die sonde
dragen/ ende ander Creatueren daer van ver-
q Psa.130.6 lossen q 15. Vraghe.
Wat moeten wy dan voor eenen Midde-
laer ende verlosser soecken?

Antwoorde.

Eenen sulcken / die een warachtich ende
r 1.Cor.15.1 rechtveerdich mensch sy/ ende nochtans oock
Jer.23.6 stercker dan alle Creatueren / dat is die oock
Esai.53.11. warachtich Godt sy. r
2.Cor 5.21 16. Vraghe.
Hebr.7.16 Waerom moet hy een warachtich ende op-
Esai.7.14 recht mensche zyn?
Rom.8.3 Antwoorde.
Jere.33.16 Om dat die rechtveerdicheyt Gods vorder-
6. Son- de / dat de menschelijcke natuere die ghesson-
dach. dicht hadde/ voor die sonde betaelde, s en dat
een mensche selue een sondaer zynde / niet en
s Roma.5. conde voor ander betalen. t
12.15 17. Vraghe.
t 1.Pe.3,18 Waerom moet hy tsamen een warachtich
Esai.53.8 Godt zyn? Antwoorde.
act.2.24 Op dat hy wt cracht zyner godheyt/den last
u 1.Joa.1.8 des toorns Godes aen zyner menscheydt dra-
4.9.10 gen/ en ons die gherechticheyt ende dat leuen
act 20.28. verweruen ende weder geuen mochte. u
Joan 3.16. 18. Vraghe.
a Mat.1.13 Maer wie is de selue Middelaer / die tsa-
1.Tim.3.30 men een warachtich Godt ende een warach-
Luce.2.11 tich rechtveerdich mensch is?
b 1.Cor.1.30 Antwoorde.
c gen.3.15. Onse Heere Jesus Christus / a die ons tot
d gen.22.18 een volcomen verlossinge ende gerechticheyt
Roman.1.2 ghescloncken is b 19. Vraghe.
Hebr.1.1 Waer wt weet ghy dat/ Antwoorde.
acto.3.22 Wt den heylighen Euangelio/ welck godt
10.43. selue eerstelijck int Paradys c gheopenbaert
e Joa.5.49 heeft/ en namaels door de heylighe Patriar-
hebr.10.7 chen ende Propheten laten verkondighen / d
f Rom.10.4 ende door de offerhande ende ander Ceremo-
Psalm.2.12 nien des Wets laten voorbeelden e/ ende ten
galat.4.4 laetsten door zynen eengeboren Sone ver-
7. Son- vult. 20. Vraghe.
dach. Werden dan alle menschen wederom door
g Jaon 1.21 Christum salich/also sy door Adam verdoemt
3.36 gheworden syn? Antwoorde.
Esaie 53.11. Neen se: Maer alleen de gene die hem door
Roma.11.17 een oprecht gheloove werden ingelijft/ende al-
hebre.4.2 le zyne weldaden aennemen. g
10.39 21. Vraghe.
h hebr.11.1.3 Wat is een oprecht gheloove?
Jaco.2.19. Antwoorde.
i Rom.8.16. Een oprecht gheloove en is niet alleen een
iacob.1.6 seker weten ofte kennisse/ daer door ic al voor
Roma.5.1 warachtich houde / dat ons Godt in zyn
k mat.16.19 woort gheopenbaert heeft h: Maer oock een
ioan.3.5 herteliick vertrouwen i/ welc de heylige geest
galat.5.22 k / door dat Euangelium l in my werckt / dat
Philip.1.29 niet alleen anderen/ maer oock my vergheuin-
l Rom.1.16 ghe der sonden/ eewighe gherechticheydt en-
Rom.10.17 de salicheyt van god ghescloncken sy/ m wt
m heb.10.38 louter ghenaden/ alleen om de verdienste Chri-
heb.2.4 sti wille. n 22. Vraghe.
Mat.9.2 Wat is dan een Christen noodich te ghe-
Ephe.2.7 looven? Antwoorde.
n Rom.3.24 Al wat ons inden Euangelio belouet wert/
gala.2.16.23 o twelck ons die artijckelen onses alghemey-
o ioan 20.31 nen en ongetwijfelden Christelijcken gheloofs /
Mat 28.20 in eener summa leeren.

23. Vraghe.

Hoe luyden de artijckelen?

Antwoorde.

Ick gheloove in God den Vader/ den almach-
tighen/ schepper des hemels ende der aerden.
Ende in Jesum Christum zynen eenigen
Sone onsen heere, die ontfanghen is van den
heylighen geest/ gheboren wt die Maget Ma-
ria/ die geleden heeft onder Pontio Pilato/ is
gecruyst/ gestorven en begrauen/ neder gevaren
ter hellen/ ten derden dage wederom op ghe-
staen vanden dooden/ opghevaren ten hemel/
sit ter rechter handt Gods des almachtighen
Vaders / van daer hy comen sal / te oordeelen
die leuende ende die dooden.
Ick gheloove inden heyligen gheest.
Ick gheloove een h. algemeyne Christelic-
ke Kercke/ de gemeynschap der heyligen/ ver-
gevinge der sonden/ opstandinge des vleeschs
ende een eewich leuen. amen.

24. Vraghe.

Hoe werden dese artijckelen gedeylt? 8. Son-
Antwoorde. dach.
In dry deelen. Dat eerste is van Godt den
Vader en onse scheppinghe. Dat ander van
God den Sone en onse verlossinge. Dat der-
de van God de H. gheest/ ende onse salichma-
kinghe. 25. Vraghe.
Aenghesien datter maer een eenich godde- a Deut.6.4
lijck wesen is a / waerom noemt ghy den va-
der/ den sone ende den heylighen geest?

Antwoorde.

Om dat god hem alsoo in zyn woordt gheo- b Isa.61.1
penbaert heeft b/ dat dese dry onderscheydelic- Psal.110.1
ke persoonen / de eenich warachtich ende ee- Mat 3.16
wich God zyn. 28.29.
Van Godt den Vader. 1.Joan 5.7.
26. Vraghe.
Wat gelooft ghy met dese woorden/ Ick ge- 9. Son-
loove in God den Vader / den almachtighen dach.
schepper hemels ende der aerden?
Antwoorde. c Gen.1
Dat de eewighe vader onses Heeren Jesu Psalm.33.6
Christi / die Hemel en aerde met aldatter in d Psal 104
is/ wt niet gheschapen heeft c/ die ooc die selue 2.15.3
noch door zynen eewighen raet en voorsich- Mat.10.29
ticheyt onderhoudet ende regeert d / om zyns Heb.1.3
Soons Christi willen / myn Godt ende myn e Joa.1.12
Vader sy e / op welcken ick alsoo vertrouwe Roma 8.15.
dat ick niet en twijfele hy en sal my met aller galat.4.5
noordruft des lijfs ende der sielen versorghen Ephe.1.5.
f/ ende oock al het quaet dat hy my in desen f Psalm.55.
Jammerdale toeschickt my ten besten keeren 25.
g. Want hy sulcks doen can als een almach- Mat.6.26
tich Godt h/ ende oock doen wil/ als een ghe- Luce 12.22
trouwe Vader i. 27. Vraghe. g Rom.8.28
Wat verstaet ghy door de voorsichticheyt h Ro.10.12
Godts? Antwoorde. i Mat.6
Die almachtighe ende teghenwoordighe 26.7.9
cracht Godts k/ door welcke hy hemel ende 10. Son-
aerde/ midtsgaders alle Creatueren / gheliick dach.
als met zyner hant noch onderhout/ ende alsoo k Act.17.25
regeert l / dat loof ende gras/ regen ende drooch l Hebr.1.3
te/ vruchtbare ende onvruchtbare jaren / spy- m Esa.5.24
se ende dranck m ghesontheyt en cranckheyt n/ act.14.17
rijckdom ende armoede o/ ende alle dinghen/ n Joan.9.9
niet by gheualle maer van zyner vaderlijcker o Pro.22.2
handt ons toecomen.

28. Vraghe.

Waer toe dient ons dat wy weten dat godt
alles gheschapen heeft/ en noch door zyne voor- p Rom.5.9.
sichticheyt onderhoudet? Jacob.1.3
Antwoorde. Job 1.22
Dat wy in alle teghenspoet ghedueldich p q Deut.8.10
in voorspoet danckbaer zyn moghen/ q ende 1.Thes.5.18
in allen dat ons noch toecomen can / een r Rom.5.4
goet toeuersicht hebben op onsen ghetrou-
wen Godt ende Vader r/ dat ons gheen crea-
tuere/ van zyner liefde scheyden sal s/ aenghe- s Rom.8.38

sien dat alle Creatueren alsoo in zijnre hande
t Job.1.12. zijn/ datse teghen zijnen wille/ hē noch roerē/
.6 noch beweghen connen. t

Pro.21.1 Van God den Sone.

act.17.25.28 29. Vraghe.

11. Son- Waerom wert de Sone Godes/ Jesus/ dat
dach. is/ Salichmaker ghenaemt?

Antwoorde.

Om dat hy ons salich maeckt ende van on-
u Mat.1.21 sen sonden verlost u/ daer beneuen/ dat bi nie-
Hebr.7.25. mant anders eenighe salichept is soeckē ofte
x Act.4.12 te vinden is. x

30. Vraghe.

Ghelooven dan die oock aen den eenighen
Salichmaker Jesum die haer salichept ende
a 1.Cor.1.13 welvaert by den heylighen/ bi hen seluen/ ofte
31. eeghens elders soecken?
Galat.5.4 Antwoorde.
b Heb.12.2 Neen sy: maer sy verloochenen met der daet
Esaie.9.6 den eenighen Heylant ende Salichmaker Je-
Col.1.19.2 sum/ al ist sy hem schoon zijns met dē mont roe-
10. men a/ Want van tween een/ ofte Jesus en
Joan.1.16 moet gheen volcomē Salichmaker zijn/ ofte
12. Son- die desen Salichmaker met warem gheloove
dach. aennemen / moeten alles in hem hebben
c Psa.45.8. dat tot hare salichept van nooden is b.

Heb.1.9 31. Vraghe.

d deut.18.15 Waerom is hy Christus/ dat is/ een Ghe-
act.3.22. salfde ghenaemt? Antwoorde.
e Joan.1.18 Om dat hy van Godt den vader verordi-
15. neert is/ ende met den Heylighen Gheest ghe-
f Psalm.110 salvet c/ tot onsen hoochsten Prophete ende
Hebr.7.21 leeraer d/ die ons den verborghenen raet en-
10.12 de wille Gods van onser verlossinghe/ volco-
g Rom.8.34 melick gheopenbaert heeft/ e ende tot onsen
5.9 eenighen hooghen Priester f die ons met die
h Psal.2.6. eenighe offerhande zijns lichaems verlost
Joan.10.28 heeft/ ende ons met zijner voorbiddinghe ste-
Luce.1.33 des voorstredet by den Vader g. Ende tot on-
Mat.28.18. sen eewighen Coninck/ die ons met zijn woort
13. Son- ende zijnen Gheest regeert ende ons byder
dach. verworuene verlossinge beschut ēn behout. h

i act.11.26 32. Vraghe.

1 Cor.6.15 Maer waerom wert ghy een Christen ghe-
k 1.Joan.2. naemt? Antwoorde.
27. Om dat ick door den gheloove een litmaet
Esai.59.21 Christi/ ēn alsoo zijner salvinghe deelachtich
act.2.17 ben k/ op dat ick zijnen name bekenne l/ ende
Joel.2.28 my seluen tot een levende danckoffer hē offe-
l Mar.8.38 re/ ende met een vry gewissen ofte consciencie
m Ro.12.1. in desen leven teghen de sonde ēn den Duyvel
apoca.5.8 stryde/ ende hier naemaels in eewicheydt met
10. hem over alle Creatueren regiere m.

1.Petr.2.9. 33. Vraghe.

2.Tim.2.12 Waerom is hy godes eengeboren Sone ge-
Roma.6.12. naemt/ so wy toch oock godts kinderē zijn n?
apoca.1.6 Antwoorde.
n 1.Tit.1.18. Daerō dat Christus alleene de eewige nae-
o Joan 1.14 tuerelicke Sone godes is o/ maer wy zijn om
18. zijnent wille wt ghenaden tot kinderen Go-
Hebr.1.2. des aenghenomen p.

p Rom.8.15. 34. Vraghe.

Ephes.1.6 Waerom naemt ghy hem onsen Heere?
14. Son- Antwoorde.
dach. Om dat hy ons met lyf ende siele van alle
q 1.Pet.1.18 onse sonden/ niet met goudt ofte met silver/
2.9 maer met zijnen dieren bloede ghecocht/ ende
1.Cor.6.20. van alle ghewelt des Duyvels verlost heeft/
7.23. ende ons also hem tot eenen eyghendom ghe-
r Joan.1.1 maeckt q. 35. Vraghe.
17.5 Wat is dat ghesept/ Die ontfangen is vā
Roman.1.4. den heylighē Gheest/ gheboren wt de Maghet
s Rom.9.5 Maria? Antwoorde.
t Joan 1.14. Dat de eewighe sone gods r die waerach-
galat.4.4 tich ēn eewich god is ēn blijft s/ ware mēsche
x Mat.1.18 lijcke natuere/ wt den vleesche t ēn bloede der
20. Maget Maria u/ door de werckinge des hei-
Luc.1.35 lighen Gheestes aenghenomen heeft/ x op dat
y psa.132.18 hy oock dat ware saet Davids sy y/ zijnē broe-
deren in allen gelijck z wtghenomen die son- Roman. 13.
de a. 36. Vraghe. z Phil.2.7

Wat nutticheydt overcoemt ghy door die a Heb.4.15.
heylighe ontfanginge ende gheboorte Christi? 7.26
Antwoorde. b Heb.2.16.
Dat hy onse middelaer is b/ ende met zijne c Psal.32.1
onschult ende volcomē heylicheyt/ mijn sonde 1.Cor.1.30
u/ daer in ick ontfanghen ende ghebooren ben/ 15. Son-
voor Godts aenghesicht bedecke. c dach.

37. Vraghe.

Wat verstaet ghy by dat woordeken/ ghe-
leden? Antwoorde.
Dat hy aen lijf ende siele/ den gantschē tijt
zijns levens op der aerden / maer in sonderh-
eyt aent eynde zijns levens den tooren Gods te-
gen die sonde des gantschen menschelickē ge-
slachtes gedraghen heeft / h op dat hi met zijn h 1.Pet.2
lyden/ als met den eenighen soenoffer i / ons 24.3.18
lijf ēn siele vā de eewighe verdoemenisse ver- Esai.53.12
loste/ ende ons Gods genade/ gherechticheyt i 1.Joā.2.2
ende dat eewich leven verwerve. 4/10.

38. Vraghe. Roma.3.25.

Waerom heeft hy onder den Richter Pon-
tio Pilato gheleden?
Antwoorde.
Op dat hy onschuldich onder den Wereldt-
licken Richter verordeelt zijnde k/ ons daer k Luc.23.14
mede van den stranghen ordeele Gods/ dat o- Joan.19.4.
ver ons gaen soude/ bevrijdde l. l Psal.69.5.

39. Vraghe. Esai.53

Heeft dat yet meer in/ dat hy gecruyst is ge- 2.Cor.5.21.
weest/ dan oft hy met een ander doot ghestor- galat.3.13
uen ware?

Antwoorde.

Jaet: Want daer door ben ick seker/ dat hy
die vervloeckinge die op my lach op hem ge-
laden heeft: want die doot des cruyces van a Deu.21.23
Godt vervloeckt was. a Galat.3.13.

40. Vraghe. 16. Son-

Waerom heeft Christus hem tot in den dach.
doot moeten vernederen?
Antwoorde.
Daerom dat van weghen der gherechticheyt
ende waerheyt Gods b niet anders voor onse b Gen.2.17
sonden en conde betaelt werden / dan door de
doot des Soons Godts c. c Hebr.2.9

41. Vraghe. 14.

Waerom is hy begraven worden? Phil.2.8.
Antwoorde.
Om daer mede te betuygē / dat hy warach- d act.13.29
tichlick ghestorven sy. d mat.27.60.

42. Vraghe. Luce 23.53

So dan Christus voor ons ghestorven is / Joan 19.38
hoe comet dat wy oock moeten sterven?
Antwoorde.
Onse doot en is ghen betalinge voor onse
sonden/ maer alleen een afstervinghe der son- e Joā.5.24.
den ende eenen ingaenck totten eewigē levē. e Philip.1.23

43. Vraghe. Roma.7.24.

Wat becomen wy meer voor nutticheyt wt
die Offerhande ēn doodt Christi aent cruyce?
Antwoorde.
Dat door zijne cracht onse oude mensche
met hem gecruyst/ ghedoot ēn begraven wert/ f Rom.6
f op dat die boose lusten des vleeschs in ons 11.
niet meer en regieren g/ maer dat wi ons sel- g Rom.6.18
uen hem tot eener danckbaerheyt offeren a. a Rom.12.1

44. Vraghe.

Waerom volcht daer naer/ Afghedaelt ter
hellen? Antwoorde.
Op dat ick in mijnen hoochsten aenvechtin-
gen verseker sy/ ēn my gāstelick vertroos-
te/ dat mijn Heere Christus door zijne onwt-
sprekelicke benautheyt/ smertē/ verschrickin-
ghe ende helsche quale/ in welcken hy in zijn b Esa.53.10
gantsch lyden (maer in sonderheit aent cruys) mat.
gesoncken was/ my vander Helscher benaut-
heyt ende pyne verlost heeft q.

45. Vraghe.

c1.Cor.15. Wat nuttet ons die opstandinghe Christi?
17.ende.54. Antwoorde.
Rom.4.25 Ten eersten heeft hy door zijne Opstandin-
1.Pet.1.3.21 ghe de Doot overwonnen/op dat hy ons de ge
d Rom.6.4. rechticheyt/die hy door zijne doot ons verwor-
Coll.3.1 ven hadde conde deelachtich maken. c Ten
Ephes.2.5 anderen/werden wi oock door zijne cracht op
e 1.Cor.15.12 gheweckt tot een nieu leven d. Ten derden is
Roma.8.11 ons die Opstandinghe Christi een seker pant
f act.1.9 onser salligher Opstandinghe. e
Marth.28 46. Vraghe.
Mar.16 Wat verstaet ghy daermede / Opghevaren
Luce 24 ten Hemel?
g Heb.4.14 Antwoorde.
7.25.9.11 Dat Christus voor den oogen zijner Jonghe
Rom.8.34 ren/van der aerden ten Hemel is opgheheven
Ephes.4.10 f/ en dat hy ons te goede daer is g tot dat hy
Col.3.1 weder coemt/te oordeelen die levendigen en
h act.1.11 die dooden h.
Mat.24.30 47. Vraghe.
i mat.28.20 Is dan Christus niet by ons tot dem eyn-
k mat.26.11 de der Werelt, also hy ons beloeft heeft?
Joan.10.18 Antwoorde.
17.11 Christus is waerachtich mensch ende waer-
act.3.21. achtich Godt. Na zijner menschelicker natu-
l Joa.14.17 re/is hy niet meer op aerden/k maer na zijner
16.13. Godtheyt/Maiesteyt/ Genade en Gheest en
Ephes.4.8 wijkt hy nemmermeer van ons l.
22. 48. Vraghe.
Augu. Trac. Maer so die menscheyt niet over al en is/
in Joan.50. daer die Godtheyt is / werden dan die twee
naturen in Christo niet van een ander ghe-
scheyden? Antwoorde.
Gantschelijck niet. Want mids dien die
Godtheyt onbegrijpelick / en over al teghen-
m act.7.49 woordich is m/so moet volgen datse wel buy-
17.28 ten haer aenghenomen menscheyt is/en per-
Jere.23.24 soonlick met haer vereenicht blijft n.
n Col.2.9 49. Vraghe.
Joan.3.13 Wat nuttet ons die Hemelvaert Christi?
11.15. Antwoorde.
Mat.28.6 Ten eersten/ dat hy inden Hemel voor dat
18. Son- aengesichte zijns Vaders onse voorspreker is. o
dach. Ten anderen/dat wy ons vleesch inden He-
o 1 Joan.2 mel tot eenen sekeren pandt hebben/ende dat
Rom.8.34.1 hy als dat Hooft ons zijne lidtmaten oock tot
p Joa.14.2 hem sal nemen p. Ten derde dat hy ons zijnen
20.17 Gheest tot eenen teghenpande sendet q door
Ephes.2.6 welcker cracht wy soecken dat daer boven is/
q Joa.14.16 daer Christus is sittende ter rechter handt
16.7 Godts, ende niet dat op der Aerden is r.
act.2 50. Vraghe.
2.Cor.1.22 Waerom werdt daer toe ghestelt/Sittet ter
1.Cor.5.5 rechter handt Godts?
r Col.3.1 Antwoorde.
Philip.3.14 Dat Christus daerom ten Hemel ghevaren
is/op dat hy hem selven daer bewijse als dat
Hooft zijner Christelicker Kercke s/door wel-
s Eph 1.20. ken de Vader alle dinck regeert t.
5.23 51. Vraghe.
Col.1.18 Wat nut brengt ons dese heerlickheyt on-
t mat.28.18 ses Hoofts Christi?
Joan.5.22 Antwoorde.
19. Son- Eerstelick/dat hy door zijnen heylighen Geest
dach. in ons zijne lidtmaten / die Hemelsche gaven
u Eph.4.10. wt giet u. Daer na dat hy ons met zijne macht
teghen alle vyanden beschut en bewaert x.
x Psal.2.9 52. Vraghe.
110.1 Wat troost v die wedercoemste Christi om
Joan.1.28. te oordeelen die levendighen en die dooden?
Ephes.4.8 Antwoorde.
p Luce.21.28 Dat ick in alle droefheyt en vervolginge
Roma.8.23. met opgerechten hoofde, even den selven die
Phil 3.20. hem te voren om mijnen wille voor Godts
Tit 2.13. gherichte ghestelt/ende al den vloeck van mi
z 2.thes.1.6. wech ghenomen heeft /tot een Richter wt de
Hemel verwachte y / die al zijne ende mijne
vyanden in de eewighe verdoemenis werpe:
z maer my/ met allen wtvercoren tot hem

in die hemelsche blijschap ende heerlicheydt 1.The...
nemen sal. Mat.25.
20. Son-
dach.

Van Godt den heylighen Gheest.

53. Vraghe. a Gen.1.2
Wat ghelooft ghy vanden heylighen Geest? Esai.48.16
Antwoorde. 1.Cor.13.16
Eerstelick/ dat hy tsamen met den Vader 1.Cor.6.19
en Sone een eewich Godt sy a. Ten anderen/ actor.5.3
dat hy oock my ghegeven is/b dat hy my door b mat.28.19
een oprecht gheloove / Christi en aller zijner 2.Cor.1.21
weldaden deelachtich make, c my trooste/ en- c Gal.3.14
de by my eewichlijck blijve. d 1.Pet.1.2
54. Vraghe. 1.Cor.6.7
Wat ghelooft ghy vande heylighe algheme- d act.9.31.
myne Christelijcke Kercke? Joan.14.16
Antwoorde. 1.Pet.4.14
Dat de Sone Godts wt den gantschen 21. Son-
menschelijcken geslachte f hem een gemeynte dach.
tot den eewigen leven wtvercoren/g door zy- e Joa.10.11
nen Gheest en Woort/ h in eenicheyt des wa- f Gen.26.4
ren geloofs/i vanden beginne der werelt/tot g Rom.8.29
aent eynde vergadert/beschermt en onderhout Ephes.1.10
k en dat ick der selver een levendich lidtmaet h Esa.59.21.
ben l/ende eewich sal blyven. m Rom.1.16.
55. Vraghe. i act.2.46.
Wat verstaet ghy door de ghemeynschap k mat.10.
der Heylighen? n Antwoorde. l Psa.71.18
Eerstelijck/dat alle ende elcke gheloovighe 1.Cor.11.26
als lidtmaten/aenden Heere Christo/ende aen Joan.10.28
alle zyne schatten ende gaven ghemeynschap m 1.Joa.3.
hebben o. Ten anderen/ dat elck hem moet 2.Cor.13.3.
schuldich weten zyne gaven ten nutte en ter n 1.Joa.1.
salicheyt der anderen lidtmaten/ ghewillich- 1.Co.1.
lick/ ende met vreuchden aen te legghen. p Rom.8.35.
56. Vraghe. o 1.Joa.1.3.
Wat ghelooft ghy vande verghevinghe der Roma.8.32.
sonden? Antwoorde. 1.Cor.12.12.
Dat God om het genoechdoen Christi wil- 21.
le q/ aller myner sonden/ noch myner sonde- 1.Cor.6.17.
lijcken aert/ daermede ick al mijn leven lanck p 1.Cor.13.5
te strijden hebbe r/ nemmermeer en wil geden- Philip.2.4.
cken/ maer my wt ghenaden de gerechticheyt q 1.Joa.2.2.
Christi schencke/ op dat ick nemmermeer in r Jere.31.34.
het gherichte Godes en come s. Psal.103.3.
57. Vraghe. 10.
Wat troost gheeft v de Opstandinghe des Rom.7.24.
vleesches? Antwoorde. Roma.8.1.
Dat niet alleen mijn siele nae desen leven s Joan.3.18.
van stonden aen tot Christum haer Hooft sal 22. Son-
opghenomen werden t/maer dat oock dit mijn dach.
vleesch/ door de cracht Christi opgheweckt zijn- t Lu.23.43
de/ wederom met mijner sielen vereenicht/ en Philip.1.23
den heylighen lijf Christi ghelijckformich sal
werden u.
58. Vraghe.
Wat troost schept ghy wt den artickel van
het eewich leven? u 1.Cor.15.53
Antwoorde. Joan.15.25.
Dat/nademael ick nu het beghinsel der ee- 1.Joan.3.2.
wigher vreucht in mijn herte ghevoele x: ick Philip.3.21
na desen leven volcomene salicheydt besitten x 2.Cor.5.2
sal/die geen ooghe ghesien/noch geen oore ge-
hoort en heeft/ noch in geens menschen her-
te gecomen en is y/en dat om Godt daerinne
eewichlijck te pryjsen. y Cor.2.9.
59. Vraghe.
Maer wat vaeret v nu dat ghy dit al ghe- 23. Son-
looft? Antwoorde. dach.
Dat ic in Christo voor Gode rechtveerdich z Hebr.2.4.
ben/ en een erfgenaem des eewigen levens z. Roma.1.17.
60. Vraghe. Joan.3.36.
Hoe zijt ghy rechtveerdich voor Godt? a Roma.3.
Antwoorde. 22. ende 24
Alleen door een oprecht gheloove a in Je- 5.1.
sum Christum, also: dat al is dat my mijn Galat.2.16
ghewissen oft conscientie beclaghet / dat ick Ephes.2.8.
tegen al die geboden Gods swaerlijck gesondi- Philip.3.9.
diget, en der selven gheen ghehouden hebbe/

b Rom. 3.9 v ende noch stedes tot alle boosheyt gheneycht
c Rom. 7.23 ben/ c: nochtans/ Godt sonder eenighe myne
d Tit. 3.5. verdienste d/ wt louter genaden e/ my die vol-
Deut. 9.10 comene ghenoechdoeninge/ gerechticheyt en
Ezec. 36.22. heylicheyt Christi schenckt ende toerekent
e Rom. 3.24 f/ even als hadde ick noyt sonde ghehadt noch
Ephes. 2.8. ghedaen/ ja als hadde ick al die ghehoorsaem-
f 1. Joan. 2.1 heydt volbracht/ die Christus voor my vol-
g Rom. 4.4 bracht heeft g/ so verre ick sulcke weldaet met
1. Cor. 5.19 gheloovigher herten aenneme i.
h 2. Cor. 5.21 61. Vraghe.
i Rom. 3.22. Waerom segghe ghy/ dat ghy alleen door
Joan. 3.18 gheloove rechtveerdich zyt?

Antwoorde.

Niet dat ick van weghen der weerdicheydt myns gheloofs/ Godt aengenaem sy: maer daerom/ dat alleen die ghenoechdoeninge/ gerechticheyt ende heylicheyt Christi/ mijne ge-
k 1. Cor. 1.30 rechticheyt voor God is k/ en dat ick die sel-
2.2. ve niet anders/ dan alleen door 't gheloove
l 1. Joan. 5.10 aennemen ende my toeeyghenen can l.
24. Sondach.

62. Vraghe.

Maer waerom connen onse goede wercken niet die gherechticheyt voor god/ oft een stuc der selven zyn?

Antwoorde:

Daerom dat die gherechticheydt die voor Godes gherichte bestaen can/ gantsch volcomen ende der wet Godes in allen stucken ge-
m Gala. 3.10 lyckformich zyn moet m/ Ende oock onse beste
Deu. 27.26 wercken in desen leven alle onvolcomen ende
n Esa. 64.6. met sonden bevleckt zyn n.

63. Vraghe.

Hoe: Verdienen onse goede wercken niet/ die nochtans God in desen ende inden toecomenden leven wil beloonen?

Antwoorde.

o Luc. 17.10 Dese beloonynghe gheschiedt niet wt verdienst/ maer wt ghenaden o.

64. Vraghe.

Maer maeckt dese leere niet sorchloose ende Godtloose menschen?

Antwoorde.

Neen se: Want het is onmoghelijck/ dat/ so wie Christo door een warachtich gheloove in gheplant is/ niet en soude voortbringhen die
p Mat. 7.18 vruchten der danckbaerheyt p.
Joan. 15.5.

Van den Sacramenten.

25. Sondach.

65. Vraghe.

Aenghesien/ dan alleen 't gheloove ons Christi en alle zyner weldaden deelachtich maeckt/ van waer coemt sulck gheloove?

q Ephe. 2.8/ Antwoorde.
6.23. Den heylighe Gheest q wercket dat selve in
Joan. 3.5 ons herte/ door die vercondinge des heylighen
Phil. 1.29 Evangeliums/ ende sterckt dat selve door 't ghebruyck der Sacramenten.

66. Vraghe.

Wat zyn die Sacramenten?

Antwoorde.

Die Sacramenten zyn heylighe sichtbaerlicke waerteeckenen ende segelen/ van Godt ingheset/ op dat hy ons door 't ghebruycken der selven/ die belofte des Evangelii dies te beter te verstaen geve/ en versegele. Namelijc dat hy ons van weghen des eenigen slachtoffers Christi/ aent cruys volbracht/ verghe-
r Gen. 17.11 vinghe der sonden/ ende dat eeuwich leven wt
Rom. 4.11 ghenaden schenckt r.
Deut. 30.6. 67. Vraghe.
Levit. 6.25 Zyn dan beyde dat Woordt ende de Sacra-
Heb. 9.8.24 menten daer henen ghericht/ ofte daer toe ver-
Ezech. 20.12 ordent/ datse ons gheloove op die offerhande
1. Sa. 17.36 Jesu Christi aent cruys/ als op den eenighen
Esai. 6.6 gront onser salicheyt wysen?
149. Antwoorde.

Jase toch. Want de heylighe Gheest leert ons inden Evangelio/ ende versekert ons door die Sacramenten/ dat onse volcomene salicheyt in die eenighe offerhande Christi staet
die voor ons aent cruys geschiet is b. b Rom. 6.3

68. Vraghe. gal. 3.27.

Hoe veel Sacramenten heeft Christus in den nieuwen verbonde oft Testament inghe-set?

Antwoorde.

Twee/ den heylighen Doop ende het heylich Nachtmael.

Van den heylighen Doope.

69. Vraghe. 26. Sondach.

Hoe wert ghy inden heylighen Doope vermaent en versekert dat de eenighe offerhande Christi aent cruys geschiet/ u te goede coemt?

Antwoorde.

Also dat Christus dit wtwendich water- c mat. 28.19
badt ingeset/ ende daer by toegheseydt heeft act. 2.38.
dat ick so sekerlyck met zynen Bloede ende gheest/ van der onreynicheydt myner sielen/ dat is/ van alle myne sonden so warachtich
ghewasschen ben d/ als ick wtwendich met d mat. 16.16
den watere welck die onsuyverheyt des vle- Mat. 3.11
sches pleecht wech te nemen/ gewasschen ben e Rom. 6.3

70. Vraghe. e Marc. 1.4

Wat is dat/ met den Bloede ende Gheest Luce 3.3.
Christi ghewasschen te zyn?

Antwoorde.

Het is vergheffinghe der sonden/ van Godt wt ghenaden hebben om des Bloedts Christi wille/ welck hy in zyne offerhande aent cruys
voor ons wtghestortet heeft c/ Daer nae oock c Heb. 12.24
door den heylighen gheest/ vernieuwet/ ende 1. Petr. 1.2
tot lidtmaten [illegible] Christi gheheyliget zyn/ op dat Zach. 13.1
wy hoe lan[illegible] meer den sonden afster- Ezech. 36.25
ven en in [illegible]salich/ en onstraffelyck le-
ven wan[illegible]. d Joan. 1.33

71. Vraghe 3.5

Waer heeft ons Christus toegeseydt dat hy 1. Cor. 6.11.
ons so sekerlyck met zynen Bloede ende geest Rom. 6.4.
wasschen wil/ als wy met den Doop watere Col. 2.12.
ghewasschen werden?

Antwoorde.

In de insettinghe des Doops/ welcke also luydet:

Gaet henen/ leeret alle volck/ ende doopt se in den Name des Vaders/ ende des Soons/ ende des heylighen geestes/ e wie daer geloeft
ende ghedoopt wert/ die sal salich werden: e mat. 28.19
Maer wie niet en ghelooft/ die sal verdoemt werden f.

Dese beloftenis wert oock verhaelt/ daer f mar. 16.16.
de Schrift den Doop dat Badt der wederge-boorte g/ ende die afwasschinghe der sonden
naemt h. g Tit. 3.5

72. Vraghe.

Is dan dat wtterlyck waterbat/ die afwas- h act. 22.16.
schinghe der sonden selve? 27 Sondach.

Antwo.

Neent: Want alleen dat bloet Jesu Chri-
sti/ ende de heylighe Gheest reynicht ons van i Mat. 3.11
allen sonden. 1. Pet. 3.21

73. Vraghe.

Waerom naemt dan de heylighe geest den Ephe. 5.29
Doop/ dat Badt der wedergeboorte ende de k 1. Joa. 1.7
afwasschinghe der sonden? 1. Cor. 6.11

Antwoorde.

Godt en spreeckt also niet sonder groote oorsake. Namelyck niet alleen om ons daermede te leeren/ dat/ ghelijck de onsuyverheydt des lichaems door 't water/ also oock onse sonden door dat Bloedt ende den gheest Jesu
Christi wech genomen werden e/ Maer veel e apoc. 1.5
meer/ dat hy ons door dit Goddelyck Pandt 7.14
ende Waerteecken wil versekeren/ dat wy so 1. Cor. 6.11
warachtichlyck van onse sonden gheestelyck gewasschen zyn/ als wy wtwendich met wa-
ter ghewasschen werden f. f Mar. 16.16

74. Vraghe. gala. 3.17

Salmen oock de jonghe Kinders doopen? g 1. Cor. 7.14

Antwoorde. Gala. 3.16

Jaet/ want midts dien sy also wel als de gene. 17.7.
volwassen int verbondt Godts ende in syn gemeynte begrepen zyn g/ ende dat hen door Christi Bloedt de verlossinghe vanden son-

h Matth. den h/ ende de heylige gheest/ die dat geloove
1.14. werckt/ niet weynigher als den volwassenen
Mar.9.36 toegheseydt wert i so moetmen oock door den
Deut.10.30 Doop/ als door dat teecken des verbondts
i Luce 1.14 der Christelicker kercken ingelijft/ ende van
Psal.22.11 de kinderen der ongheloovighen onderschey-
Esai.44.1 den werden k ghelijck int Oude verbondt of-
acto.2.39 te Testament/ door de besnijdinghe geschiedt
k act.10.47. is l/ door de welcke int Nieuwe verbondt de
l gen.17.14. Doop inghestelt is m.
m Col.2.11.

Vanden heylighen Nachtmale ons Heeren Jesu Christi.

75. Vraghe.

Hoe wert ghy inden heylighen Nachtmale
vermaent eñ verseckert, dat ghy aen de eewige
Offerhande Christi / aent Cruys volbracht/
ende aen al zijn goet gemeynschap hebt?

Antwoorde.

18. Sondach. Also / dat Christus my eñ allen geloovigen
tot zijner ghedachtenis / van dit ghebroken
Broot te eten/ende van desen Drinckbeker te
drincken bevolen heeft/ende daer toe ooc be-
n Matt.26 loeft n/ Eerstelijck/dat zijn lichaem so seker-
26. lick voor my aent cruys gheoffert eñ ghebro-
Mar.14.22. ken/ eñ zijn bloet voor my vergoten sy/als ick
Luc.22.19 met ooghen sie/dat dat Broot des Heerē my
1.Cor.10.16 ghebroken/eñ de Drinckbeker my mede ghe-
11.23.12.13. deylt werdt. Ende ten anderen / dat hy selve
mijn siele met zijnen gecruysten Lichame/ eñ
vergotenen bloede so sekerlijck tot den eewi-
ghen leven spijst eñ laeft/ als ick dat Broodt
ende den Drinckbeker des H…en(als sekere
waerteeckenen des lijfs end. B…ts Christi)
wt des Dienaers hant ontfa…ghen ende mon-
delijck ghenietе.

76. Vraghe.

Wat ist dan te segghen/ dat gecruyste lich-
aem Christi eten / ende zijn vergoten Bloedt
drincken? Antwoorde.

Het is niet alleen met een gheloovich herte
dat gantsche lijden ende sterven Christi aen-
nemen/ende daer door vergevinge der sonden
o Joā.6.33 ende dat eewich leven becomen o/ maer oock
daer beneven door den heylighen gheest / die
tsamen in Christo eñ in ons woonet/ also met
zijnen heylighen lichame/hoe langer hoe meer
p Joan.6.9 vereenighet werden p dat wy/ al ist dat Chri-
q act.3.21 stus inden Hemel is q/ende wy op der Aerden
act.1.20 zijn/nochtans vleesch van zijnen vleesche/en-
1.Cor.11.26. de been van zijnen beenen zijn r/ ende dat wy
r Ephe.5.19 van eenen Gheest (als ghelеden eens Lich-
1.Cor.6.15. aems van eener sielen) eewichlijck leven ende
1.Joā.3.24. ghe regeert werden s.
4.13

77. Vraghe.

Ephe.3.17 Waer heeft Christus beloeft/ dat hy de ge-
s Joā.14.23. loovigen so sekerlijck also met zijnen lijve en-
Joan:6.56. de Bloede wil spijsen ende laven / als sy van
Joan.13.1. desen ghebrokenen Broode eten / ende van de-
sen Drinckbeker drincken?

Antwoorde.

Inde insettinghe des Nachtmaels/welcke
also luydet?

t 1.Cor.11.23 Onse Heere Jesus inde nacht doe hy ver-
Mar.14.22 raden wert/ nam dat Broodt, danckte / ende
Mat.26.26 brack het/ende seyde: Neemet/etet/dat is mijn
Luce.22.19. Lijf dat voor u ghebroken wert : Sulcx doet
tot mijner ghedachtenisse.

Desghelijcken oock den Drinckbeker nae
den Avontmale/ ende seyde: Dese Drinckbe-
ker is dat nieuwe Verbondt oft Testament
u Exo.24.8 in mijnen bloede / sulcx doet / u so dickwils
Hebre.9.20. als ghy het drincken sult/ tot mijner gedach-
x Exo.13.9 tenisse x . Want so dickwils als ghy van de-
sen Broode eten sult/ende van desen Drinck-
beker drincken/ so vercondighet den doot des
Heeren/ tot dat hy coomt.

Dese toeseggingе wert oock verhaelt door
den heylighen Paulum/ daer hy spreeckt:
De Drinckbeker der Dancksegginge/ daer-
mede wy dancksegghen/ is hy niet de gemeyn-
schap des Bloedts Christi: Het Broodt dat
wy breken / is dat niet de ghemeynschap des
Lijfs Christi? Want een Broodt ist / so zijn
wy vele een Lichaem/ midts dien wy all' e e-
nes Broodts deelachtich zijn y. y 1.Corint.10.16

78 Vraghe.

Werdt dan wt Broodt ende wijn dat we- 29. Sondach.
sentlijcke Lichaem ende Bloet Christi?

Antwoorde.

Neen: Maer ghelijckerwijs dat water in
den Doop niet in dat bloet Christi verandert
en werdt / noch de afwasschinghe der sonden
selve en is/ daer van het alleene een Godde-
lick waerteecken, ende versekeringhe is) also
en werdt oock dat Broodt int Nachtmael
niet dat Lichaem Christi selve z/ hoewel het z mat.26.26
nae den aerdt ende eyghenschap der sacramē- Mar.14.24
tē/ dat Lichaem Christi Jesu genaemt wert a. 1.Cor.11:26

79. Vraghe. 2.Cor.10.16

Waerom noemt dan Christus dat Broodt a gen.17.10.
zijn Lijf / ende den Drinckbeker zijn Bloedt: eñ.14.eñ 19
ofte dat nieuwe verbondt door zijn Bloedt/ Exo.12.27.
ende Paulus: de Ghemeynschap des Lijfs en- eñ.43.eñ 48
de bloedts Christi? Item.13.9.

Christus en spreeckt also niet sonder groo- acto.7.8
te oorsake/ Namelijc/ niet alleen om ons daer Exod.24.8.
mede te leeren/ dat ghelijck als Broodt ende ende 29.36.
wijn dit tijdelick leven onderhouden / also sy Levit.16.10.
oock zijn ghecruyste Lichaem ende zijn verga- ende 17.11
ten Bloedt de waerachtighe spijse ende dranc/ Esaie.6.6
daer door onse sielen ten eewighen leven ghe- Titi.3.5
voedt werden b/ maer veel meer om ons door acto.20.16.
dese sichtbare teeckenen ende panden te ver- 1.Pet.3.11.
sekeren/ dat wy so waerachtichlijck zijns waer 1.Cor.10.1.
Lichaems ende Bloedts door de werckinghe b Joā.6.51.
des heylighen Gheestes deelachtich werden/ 55.
als wy dese heylighe waerteeckenen/met den
lichamelijcken monde tot syner gedachtenis-
se ontfanghen c/ ende dat al zijn lijden ende c 1.Co.10.16
ghehoorsaemheyt so sekerlijck onse eygen sy/
als hadden wy selve in onsen eyghen persoo-
ne alles gheleden / ende Godt voor onse son-
den ghenoech ghedaen.

80. Vraghe.

Wat onderscheyt isser tusschen dat Nacht- 30. Sondach.
mael des Heeren/ende der Paepscher Misse?

Antwoorde.

Dat Nachtmael des Heeren betuyght ons/
dat wy volcomene verghevinghe aller onser
sonden hebben/ door die eenighe Offerhande
Jesu Christi / die hy selve eenmael aen het d Heb.7.27
cruyce volbracht heeft d / ende dat wy door 9.12.26
den heylighen Gheest Christo werden inghe- 10.10.12.14
lijft e/ die nu nae zijne menschelijcke nature Joan.19.30
niet op der Aerden/ maer inden Hemel is/ ter Mat.26.28
rechterhant Godts zijns Vaders f/ ende wil Luce.22.19
daer van ons aenghebeden zijn g : Maer de e 1.Cor.6.17
Misse leert / dat de levende ende de dooden / 10.16.12.13.
niet door dat lijden Christi vergevinghe der f Heb.1.3.
sonden hebben/ ten sy dat Christus noch da- 8.1
ghelicx door de selve vande Mispriesteren ge- g Joā.4.21.
offert werde/ ende dat Christus lijfelijck onder 20.17
de ghestalte des Broots ende Wijns sy/ en- Luce.24.52.
de daerom oock daerin moet aengebeden wer- acto.7.55
den h/ Ende alsoo is de Misse inden grondt Col.3.1
anders niet / dan een verloocheninghe der ee- Philip.3.20
nigher offerhande ende lijdens Jesu Christi / 1.Thes.1.10
ende een vervloeckte Afgoderije. h In Canō

81. Vraghe.

Misse: I-
Voor wien is dat Nachtmael des Heeren tem/de con-
inghestelt? Antwoorde. secra. dist.2.

Voor de ghene/ die hen selven van weghen
haerder sonden mishagen/ende nochtans ver-
trouwen dat de selve hen om Christi wille ver-
gheven zijn/ ende dat oock de overblijvende
swackheyt met zijn lijden ende sterven bedect
sy/ begeerē ooc hoe langer hoe meer haer geloo-
ve te stercken/ ende haer levē te beterē. Maer

die hen niet met waren herte tot God en be-
keeren/ die eten ende drincken hen seluen het
i1.Co.10.21 11.28 oordeel i. 82. Vraghe.

Salmen oock die tot desen Auontmale la-
ten comen/ die hen met hare bekentenisse en-
de leuen / als ongheloouighe ende Godloose
menschen aenstellen? Antwoorde.

Neene: Want also wert dat verbont Gods
ontheylighet/ende zijnen toorn ouer de gant-
k 1.Cor.11.20 34. sche Ghemeynte verweckt k. Daerom is de
Esaie.1.11 Christelijcke Kercke schuldich/naer de ordenin
66.3. ghe Christi/ende zijner Apostelen/ sulcke (tot
Jere.7.21. datse beteringhe haers leuens bewijsen) door
Psal.50.16. de Sleutelen des Hemelrijcx wt te sluyten.

31. Sondach. 83. Vraghe.

Wat zijn de Sleutelen des Hemelrijcx?

Antwoorde.

De vercondinge des heylighen Euangeli-
ums/ ende den Christelijcken Ban / ofte ver-
sluytinge wt de Christelijcke ghemeynte/door
welcke twee stucken / dat hemelrijck den ghe-
loouighen opghedaen/ ende den ongheloouu-
ghen toegheslooten wert.

84. Vraghe.

Hoe wert dat Hemelrijck door de predickin-
ghe des heylighen Euangelij ontsloten ende
toegheslooten? Antwoorde.

Also/als achter volghende het beuel Chri-
sti allen ende yeghelijcken gheloouighen ver-
condighet/ ende openlijck betuycht wert/ dat
hen (so dickwils als sy de beloftenisse des E-
uangelij/met waren gheloue aennemen) wa-
rachtelijck alle hare sonden / van Godt / om
de verdienste Christi wille / vergheuen zijn:
Daertegen allen ongheloouighen / ende die
hen van herten niet en bekeeren/vercondicht
ende betuycht werdt/dat den toorn Gods/en-
de de ewighe verdoemenisse op hen ligget/so
l Joa.20.21 langhe als sy haer niet en bekeeren: l navol-
Mat.16.19 ghende welcker ghetuyghenisse des Euange-
lij/ God beyde in desen ende inden toecomen-
den leuen oordeelen wil.

85. Vraghe.

Hoe werdt dat Hemelrijck toegheslooten en
ontsloten/ door den Christelijcken Ban?

Antwoorde.

Also als achtervolghende het beuel Chri-
sti/ de ghene die onder den Christelijcken Na-
me/onchristelijcke leere ofte leuen voeren/ na
datse menichmael broederlijck vermaent zijn-
de/van haren dwalinghen ende schandelicken
leuen niet afstaen en willen/ der Ghemeynt/
of den ghenen die vander Ghemeynte daer
toe verordineert zijn/aengebrocht werden.
Ende so sy na de vermaninge niet en vragen
van henlieden (door het verbieden der Sacra
menten) wt de Christelijcke Ghemeynte/ende
van Godt selue/wt den Rijcke Christi ghesla-
ten werden: Ende wederom als lidtmaten
Christi ende zijner ghemeynten aenghenomē
m Matth. 18.15. so wanneerse warachtighe beteringhe belo-
1.Corint.5 uen ende bewijsen.
2.Thes.3.14
2.Joan.10
2.Co.2.6.10

Dat derde deel.

Vande danckbaerheyt.

32. Sondach. 86. Vraghe.

Aenghesien wy wt onser ellendicheyt/son-
der eenighe onse verdienste / alleen wt ghena-
n Rom.6.13 12/1 den door Christum verlost zijn / waerom moe-
ten wy dan noch goede wercken doen?

Antwoorde.

1.Pet.2.5. Daerom dat Christus / na dat hy ons met
1.Cor.6.20. zijnen Bloede ghecocht/ ende vry ghemaeckt
o Mat.5.16 heeft, ons oock door zijnen heylighen gheest
1.Pet 2.12. tot zijnen euenbeelde vernieuwet / op dat
p 2.Pe.1.10 wy ons / met onsen gantschen leuen Gode
Mat.7.17. danckbaerheydt voor zijne weldaden bewij-
Gala.5.6.22 sen n/ ende hy door ons ghepresen werde o.
Daer nae oock/dat yeghelijck by hem seluen
zijns gheloofs wt den vruchten versekert

q 1.Pet.3 sy q/ ende dat door onsen Godsalighen wan-
Rom.14.1 del onse Naesten oock Christo ghewonnen
werden. 87. Vraghe.

Connen dan die niet salich werden/ die in
haren Godloosen ondanckbaren leuen voort-
varende/ hen tot Godt niet en bekeeren?

Antwoorde.

In gheenderley wijse/ Want de heylighe
Schrift seydt: Dat geen Oncuysche Afgoden
Dienaer/Echbreker/ Dief/ Gierighe/ Dronc-
kaert/Lasteraer/ noch Roouer/ noch dierghe-
a 1.Cor.6.9 lijcke/ dat Rijcke Gods eruen sal a.
Ephe 5.5 88. Vraghe

1.Joa.3.1 In hoe veel stucken bestaet de warachtige
33. Sondach. bekeeringhe des menschen?

Antwoorde.

In twee stucken/ Inde afstervinghe des ou-
b Rom.6.4 den b / ende inde opstandinghe des nieuwen
Ephe 4.22 menschen. 89. Vraghe.
Collos.3.5. Wat is de afstervinge des ouden menschen?
1.Cor.5.7 Antwoorde.

Het is een hertelijck leetwesen/dat wy God
door onse sonden vertoornt hebben / ende de
e Rom.8.13 selue hoe langher hoe meer haten en vlieden c.
Joel.2.13. 90. Vraghe.

Wat is de opstandinghe des nieuwen men-
schen? Antwoorde.

Het is een hertelijcke vreucht in God door
d Rom.5.1. Christum d/ ende lust ende liefde na den wille
14.17 Gods in alle goede wercken te leuen.
Esai.57.15 91. Vraghe.
e Rom.6.10 Maer wat zijn goede wercken?
Galat.2.20 Antwoorde.
f Rom.14.23 Alleen die wt waren gheloue f / naer de
g 1.Sa.15.22 Wet Gods g/ hem ter eeren ghescheiden h /
Ephe.2.10 ende niet die op ons goetduncken ofte men-
h 1.Cor.10.31 schen insettinghen gegrondet zijn i.
i Deu.12.32 92. Vraghe.
Ezec.20.18 Hoe luydt de Wet des Heeren.
Esai.29.13 Antwoorde.
Mat.15.9 Godt sprack alle dese woorden / Exodi. xx.
Deutero. v.

Dat eerste Ghebodt.

IC ben de Heere uwe Godt/die v wt Egyp-
tenlant / wt den Dienst-huyse geleydt heb-
be. Ghy en sult gheen ander goden voor
mijn aenghesicht hebben.

Dat tweede Ghebodt.

Ghy en sult v gheen Beelden / noch ghe-
lijckenisse maken/noch van tghene dat bouen
inden Hemel is/ noch van tghene dat onder
op der Aerden is / noch van tghene dat int
Water onder der Aerden is. En buycht v
voor die niet/noch en dienese niet. Want ick
ben de Heere uwe god / sterck ende yuerich/
die de misdaet der Vaderen besoecke aen den
Kinderen / tot in dat derde ende vierde Lidt
der ghenen die my haten / ende doe barmher-
ticheydt aen veel duysenden die my lief heb-
ben/ende mijne ghebaden houden.

Dat derde.

Ghy en sult den Name des Heeren uwes
Gods niet te vergheefs ofte lichtveerdelijck
ghebruycken: want de Heere en sal hem niet
onghestraft laten / die zijnen Name misbruyc-
ket. Dat vierde.

Sijt ghedachtich des Sabbathdaechs/ dat
ghy dien heylighet. Ses daghen sult ghy ar-
beyden, ende alle uwe wercken doen: maer dē
seuensten dach is de Sabbath des Heeren u-
wes Gods/ dan sult ghy gheen arbeyt doen/
noch v sone/noch v dochter/ noch v Knecht/
noch v Dienstmaecht / noch v Vee / noch de
Vreemdelinck die in uwe Stadtpoorten is.
Want in ses daghen heeft de Heere Hemel en-
de Aerde gemaeckt / ende de Zee/ ende al dat
ter in is/ ende hy rustede den seuensten dach.
Daerom seghende de Heer den Sabbath-
dach/ ende heylichde den seluen.

Dat vijfde.
Ghy sult v vader ende moeder eeren / op
dat ghy lange leeft inden Lande/dat v de Hee-
re uwe Godt gheven sal.
Dat seste.
Ghy en sult niet dooden.
Dat sevenste.
Ghy en sult niet Eebreken.
Dat achtste.
Ghy en sult niet stelen.
Dat neghenste.
Ghy en sult gheen valsch ghetuyghenisse
spreken teghen uwen Naesten.
Dat thienste.
34. Son- Ghy en sult niet begheeren uwes Naesten
dach. / huys/ghy en sult niet begheeren uwes nae-
a Exod.34. sten Wijf/noch zijnen Knecht/noch zijn Dienst
28 maghet/noch zijnen Osse / noch zijnen Esel/
Deut.4.13. noch eenich dinck dat uwen naesten heeft.
10.3. 93. Vraghe.
b Matth. Hoe werden dese thien gheboden ghedeylt?
22.37 Antwoorde.
1.Cor.6.9. In twee tafelen a/daer van de eerste leert/
10.7.14 hoe wy ons teghen God sullen houden. Die
c 1.Cor.6.9. ander/wat wy onsen Naeste schuldich zijn b.
d Leui 19.31. 94. Vraghe.
Deut.18.11 Wat ghebiedt God int eerste ghebodt?
e Mat.4.10 Antwoorde.
apoc.19.10 Dat ick / soo lief als my mijner sielen salic-
22.8 heyt is/ alle Afgoderije c toouerie / waersegh-
f Joa.17.5 ginghe/afghelooue d/ aenroepinge der Heyli-
g Jer.17.5. ghen/ofte ander Creaturen e myde en vliede
h 1.Pet.5.5. ende den eenigē waren Godt recht leere ken-
i Heb.10.36 nen f/ hem alleen vertrouwe g. [illegible] alder oot-
Col.1.11 moedicheyt h ende lydtsaemheyt [illegible] hē alleen
Rom.5.3. onderwerpe i/ van hem alleen [illegible] goedts
1 Cor.10.10 verwachte k/hem van gantscher herten lief
Philip.2.14 hebbe l/vreese m/ ende eere n/Also/dat ick eer
k Psal.104. alle Creaturen afgae / ende varen late / dan
Esaie.45.7. dat ick inden alderminsten teghen zijnen wil-
Jac.1.17. le doe o. 95. Vraghe.
35. Son- Wat is Afgoderie?
dach. Antwoorde.
l Deut.6.5 Afgoderije is/in stede des eenighen waren
Mat.22.37. Gods/die hem in zijn woordt gheopenbaert
m Deu.6.2 heeft/ofte beneven den selven yet anders ver-
Psal.111.10 sieren ofte hebben / daer op de mensche zijn
Prou.1.7. vertrouwen settet p.
Mat.10.28 96. Vraghe.
n mat.4.10 Wat eyscht Godt int tweede ghebodt?
Deut.10.20 Antwoorde.
o mat.5.29 Dat wy god in gheenderley wijse afbeel-
act.5.29. den q/ noch op geen ander wijse vereeren/dan
p Ephe.5.5. hy in zijn woort bevolen heeft r.
1.Par.16.26 97. Vraghe.
Philip.3.19. Machmen dan gantschelijck geen beelden
galat.4.8 maken? Antwoorde.
Ephe.2.12. Godt en can noch en mach in gheenderley
1.Joa.2.23. wijse afghebeeldet werden. Maer de Crea-
q Deut.4.15 tueren / al ist dat sy connen afgebeeldet wer-
Esa.40.18. den / so verbiedt doch godt haer Beeldenis
Rom 1.23. te maken/ende te hebben om die te vereeren/
act.17.29. of godt daer door te dienen s.
r 1.Sa.15.23 98. Vraghe.
Deut.12.36 Maer soudemen de beelden inder Kercken
Mat.15.9 als boecken der leecken niet moghen lyden?
s Exo.23.24 Antwoorde.
Deut.7.5. Neent: Want wy en moeten niet wijser zijn
2.Reg.18.4. dan god/de welcke zijne Christenen niet door
t Jere.10.4 stomme Beelden / maer door de levendighe
u 2.Tit.3.16 vercondinghe zijns Woorts wil onderwesen
2.Pet.1.19 hebben u. 99. Vraghe.
36. Son- Wat wil dat derde ghebodt?
dach. Antwoorde.
a Luc.24.11 Dat wy niet alleen met vloecken/ ofte met
Leu.19.12 valschen eedt a / maer ooch met onnoodich
sweeren den Name Godes niet en lasteren
noch misbruycken / noch ons met onsen stil-
swijghen en toesien/ sulcker schrickelicken sō-

den verlachterich maken. Ende in somma/dat b Mat.5.37
wy den heylighen Name Gods anders niet/ Jacob.5.12.
dan met vreese ende eerbiedinghe gebruycken c Esai.45.23
v op dat hy van ons recht bekent c/ aenghe- d mat.10.32.
roepen d/ ende in alle onse woorden en wer- e 1.Tim.2.8
ken ghepresen werde e.
100. Vraghe.
Ist dan so groote sonde / Godts Name
met sweeren en vloecken te lasteren/ dat God
hem oock over die vertoornt / die so veel als
hen moghelijck is/ dat vloecken ende sweeren
niet en helpen weeren ende verbieden?
Antwoorde.
Jaet ghewisselyck f/ Want daer en is geen f Rom.2.24
grooter sonde/ noch die God meer vertoo- 1.Tim.6.1
rent/dan de lasteringhe zijns Naems. Waer- Col.3.36.
om hy oock die selve met der doodt te straf-
fen bevolen heeft g. g Leuit.5.1.
101. Vraghe. Leuit.24.15
Maer machmen oock Godsalichlijck by 37. Son-
den Name Godes eenen Eedt sweeren? dach.
Antwoorde.
Jaet/ alst de Overheydt van haren Onder-
danen/ofte anderssins oock de noot voordert /
om trouwe ende waerheyt daer door te bevest-
tighen/ en dat tot Godes eere en des naesten
salicheyt. Want sulcks Eetsweeren/is in go- h Deu.6.13
des Woort ghegrondet / en daerom oock van 10.
den Heylighen inden Ouden ende Nieuwen Esaie.48.1
Testamente recht ghebruyckt geweest h. i gen.21.24
102. Vraghe. 31.
Machmen oock by den Heyligen/oft by ee- 1.Sa.24.23
nighe ander Creaturen eenen Eedt sweeren? 1.Reg.1.29.
Antwoorde.
Neent: Want eenen Rechten Eet sweeren/ k Mat.5.34
is Godt aenroepen/dat hy als die alleen dat Jacob.5.12
herte kennet / der waerheydt ghetuyghenisse 38. Son-
wille gheven/ende my straffe/in dien ick val- dach.
schelijck sweere i/welcke eere geenen Creatue- l Tit.1.5.
ren toebehoort k. in Ps.68.27.
103. Vraghe. en 40.10.3
Wat gebiedt Godt int vierde ghebodt? act.3.42
Antwoorde. n 1.Cor.14.
Eerstelijck/dat het Predickampt / ende die 19 ende 29.
Scholen onderhouden werden l. ende dat ick o 1.Cor.11.33
in sonderheydt op den Sabbath / dat is op p 1.Tit.2.1.
den Rustdach / tot der ghemeynte Godts q 1.Cor.16.2
neerstelijck come m/om godts Woort te hoo- r Esa.66.23
ren n/die Sacramenten te gebruycken o/God 39. Son-
den Heere opentlick aen te roepen p/ende den dach.
armen Christelijcke handtreykinghe te doen: s Ephe.6.1
q Ten anderen / dat ick alle de daghen mijns Col.3.18.
levens van mijnen boosen wercken vière/ den Ephe.5.22
Heere door zijnen gheest in my wercken late/ Prou.1.8
ende also den eewighen Sabbath in desen le- 4.1.15.20.
ven eenvanghe r. 20.20.
104 Vraghe. Exo.21.17
Wat wilt Godt int vijfde ghebodt? Roma.3.
Antwoorde. t Pro.23.22
Dat ick mijn Vader ende Moeder/ en alle gen.9.25.
die over my ghestelt zijn/alle eere / liefde ende 1.Pet.2.18
trouwe bewijse/ende my harer goede leere en- u Eph.6.4
de straffe met behoorlijcke ghehoorsaemheydt Collos.3.16.
onderwerpe s/ende oock met hare swackheyt Roma.13
ende ghebreken ghedult hebbe t / aenghesien Mat.22.21
het god belieft/ ons door hare handt te rege- 40. Son-
ren u. 105. Vraghe. dach.
Wat heyscht Godt int seste ghebodt? a Mat.5.21
Antwoorde. gen.9.6
Dat ick mijnen naesten noch met ghedach- Mat.26.52
ten/noch met woorden/ noch eenich ghelaet / b Ro.12.19
veel weynigher met der daet door my selven c gen.9.6
ofte door andere onteere/ hate/quetse ofte doo- Exo.21.14.
de a / maer dat ick alle wraeckgiericheydt af- Mat.26.52
legghe b/ oock my selven niet en quetse / oft Roma.13.4.
moetwillichlijck in eenich ghevaer begheve/ c d Rom.1.29
Daerom oock die Overheydt dat Sweerdt
draecht/ den doodtslach te weeren d.
106. Vraghe.

Maer dit Ghebodt schijnt alleen van het
dootslaen te spreken?

Antwoorde.

Godt verbiedende den dootslach / leert ons
dat hy den wortel des dootslachts / als nijt/
e1.Joh.2.9. e haet f/ tooren / ende wraeckgiericheydt ha-
fJaco.1.20 tet: ende sulcks alles voor eenen doodtslach
Galat.5.20. houdet g.
gJoan.2.15

107. Vraghe.

Maer is dat ghenoech / dat wy onsen nae-
sten alsoo voorseyt is / niet en dooden?

Antwoorde.

Neen: Want Godt verbiedende den nijdt/
haet en toorn ghebiedt dat wy onsen naestē
h mat.22.39 lief hebben als ons seluen h / ende hem gedult
7.12. vrede / saechtmoedicheyt i / barmherticheydt/
i Ephes.4.2 k ende alle vriendelickheyt bewijsen / zijn scha
Galat.6.1 de so veel als ons moghelick is, afkeeren: l eñ
k Mat.5.6 oock onse vyanden goet doen m.
l Rom.12.18

108. Vraghe.

m Mat.5.7 Wat leert ons dat seuenste ghebodt?
Rom.12.10.

Antwoorde.

Exo.23.5 Dat alle oncuysheyt van Godt vervloeckt
Mat.5.44. sy n / ende dat wy daerom de selue van herten
Rom.12.20. vyant zijnde / o cuysch ende tuchtelick leuen
41. Sondach. moeten p / het sy inden heylighen houwelic-
ken staet / oft buyten den seluen q.

109. Vraghe.

n Levi.18.27 Verbiedt God in desen ghebode niet meer
o Jude.23. dan Echbreken / ende dierghelijcke schanden?
p 1 Thes.4.3

Antwoorde.

q Hebr.13.4 Dewijl ons lijf ende siele Tempelen des hei
1.Cor.7 lighen Gheestes zijn / so wil hy / dat wijse bey-
de suyver ende heylich bewaren / daerom ver-
biet hy alle oncuysche daden / ghebeerden
woorden r / ghedachten / lusten s / ende wat dē
r Ephe.5.3 mensche daer toe trecken can t.
1.Cor.6.18.

110. Vraghe.

s Mat.5.28 Wat verbiet God int achtste ghebodt?
t Eph.5.18
1.Cor.15.33

Antwoorde.

42. Sondach. God en verbiet niet alleen stelen ende roo-
uen u / dwelck die Overheyt straft / maer hy
noemt oock dieuerye / alle boose stucken ende
u 1.Cor.5.10 aenslaghen / daer mede wy onses naestē goet
ghedencken aen ons te brenghen / het sy met
ghewelt oft schijn des rechts x / als met on-
x Luce 3.14 rechten ghewichten / elle / mate z / ware / mun-
1.Thes.4.6. te / woecker a / oft door eenich middel vā Godt
y Pro.11.1 verboden: Daer toe oock alle giericheydt b /
16/11 allen misbruyck ende verquistinge zijner ga-
z Eze.15.9. uen c.
a Deu.25.15

111. Vraghe.

Psalm.15.5 Maer wat gebiedt v god in desen gebode?
Luce.6.35.

Antwoorde.

b 1.Cor.6.10 Dat ick mijns naesten nut / daer ic can en-
c Pro.5.16 de mach voorderē / met hem also handele als
d Mat.7.12 ick wilde dat men met my handelde / d daer
e Eph.4.28 toe oock dat ick trauwelick arbeyde / op dat
43. Sondach. ick den noot druftighen helpen mach e.

112. Vraghe.

f Pro.19.5 Wat wil dat neghenste ghebodt?
ende 9. ende 22.28.

Antwoorde.

Dat ick teghen niemant valsch ghetuyge-
d Psal.15.3 nisse en ghene f / niemandt zijn woorden ver-
e Rom.1.29 keere d / gheen achterklapper, of lasteraer en
f. Mat. .1 sy e / niemandt lichtelick ende onuerhoort
Luce.6.37 oordeele oft helpe verdoemen f: Maer alder-
g Joā.8.44 ley liegen ende bedriegen, als eygen wercken
h Prov.1. des Duyuels g vermijde / ten sy dat ick den
22. eñ 13.5 swaren toorne Gods op my ladē wil h. Item/
1.Cor.13.6 dat ick int gherichte ende alle ander handelin
i Eph.4.25. ghen / der waerheydt lief hebbe / oprechtelick
spreke ende bekenne i / oock mijns Naesten
eere ende goet gherichte nae mijn vermogen
k 1.Pet.4.8. voorstae ende voorbere k.

113. Vraghe.

44. Sondach. Wat eyscht van ons dat thiende gebot?

Antwoorde.

Dat oock de minste lust oft ghedencken te-
ghen eenich ghebodt Godts in ons neninner-
meer en come / maer dat wy tot allen tijden
van gantscher herten allen souden vyandt
zijn / ende lust tot aller gerechticheyt hebbē l. l Roma.7.7

114. Vraghe.

Maer connē de gene die tot Godt bekeert
zijn / dese gheboden volcomelick houden?

Antwoorde.

Neense: Maer oock de alderheylichste / soo
langhe als sy in desē leuē zijn / en hebbē maer
een cleyn beginsel deser ghehoorsaemheit m/ m 1.Joā.1.8
doch also, datse met een ernstelick voornemen Rom.7.14.
niet alleen na sommighe maer na alle de ge- Eccle.1.
boden Gods beginnen te leuen n. n Rom.7.22

115. Vraghe. Jacob.2.10

Waerom laet ons dan God also scherpelic
de thien ghebodden predicken / soose doch nie-
mant in desen leuen houden can?

Antwoorde.

Eerstelick / op dat wy ons leuen lanck on-
sen sondelicken aert hoe langer hoe meer lee-
ren kennen o / ende dies te begheeriger zijn o Joan.3.9
de vergheuinghe der sonden / ende de gerech- Psalm.32.5
ticheydt in Christo te soecken: daer nae / dat
wy sonder onderlaten ons beneerstighen en-
de Godt bidden, om de genade des heylighen
Gheestes: dat wy langer soo meer nae dat ebē-
beelt Gods vernieuwet werden / tot dat wy
tot dese vooigheseide volcomenheydt na de-
sen leuen gheraken q. q Rom.7.24

Van t'Ghebedt.

116. Vraghe.

Waerom is dat Ghebedt den Christenen
van nooden?

Antwoorde.

Daerom dat het dat voornaemste stuck
der danckbaerheydt is / welcke God van ons
voordert r / ende dat God zijn ghenade ende
den heylighen Gheest alleen dien gheuē wil/ r 1.cor.9.24
die hem met hertelicken suchten sonder op- Philip.3.11
houden daerom bidden / ende daer voor dāc- 45. Sondach.
ken s.

117. Vraghe.

Wat behoort tot sulck een ghebedt / dat s Psalm.50.14.
God aenghenaem sy / ende van hem verhoort
werde?

Antwoorde.

Eerstelick / dat wy alleen den eenighen wa-
ren Godt / die hem in zijn Woordt ons gheo-
pēbaert heeft / t om al het gene dat hi ons ge- t Mat.7.7
boden heeft te bidden / van herten aenroe- Psal.50.15
pen u. Ten anderen / dat wy onsen noodt en- u Joā.4.22
de ellendicheyt recht ende grondelick ken- x Psal.2.11
nen x / op dat wy ons voor den aenghesichte Esai.66.2
zijner Maiesteyt verootmoedighen y. Ten y Ro.10.14
derden / dat wy desen vasten grondt hebben z/ 8.15
dat hy ons ghebedt / niet teghenstaende / dat z Joā.14.13
wy sulcx onweerdich zijn, om des Heeren 15.16.16.23.
Christi wille / sekerlick wil verhooren a / ghe- Dan.9.17
lijck hy ons in zijn woordt belooft heeft. b a Mat.7.8

118. Vraghe. Psal.143.1.

Wat heeft ons Godt beuolen van hem te b Jaco.1.17
bidden? Mat.6.33.

Antwoorde.

Alle gheestelicke ende lijflicke noodtdruft/
welcke de Heere Christus begrepen heeft int
Ghebedt, dat hy ons selue gheleert heeft.

119. Vraghe.

Hoe luydet dat Ghebedt?

Antwoorde.

Onse Vader / die a daer zijt in de Hemelē a Mat.6.9.
Uwen Name werde gheheylicht. Luce.11.2
U Rijcke come.

Uwen wille gheschiede op der aerden als
in den Hemel.

Gheeft ons huyden ons dagheliex Broot.

Ende vergeeft ons onse schulden ghelijck
oock wy vergheuen onsen schuldenaren.

Ende leyt ons niet in versoeckinghe maer
verlost ons van den quaden.

Want uwe is dat Rijcke / die cracht ende de
heerlickheyt inder eewicheyt / amen.

46. Son- 120. Vraghe.
dach. Waerom heeft ons Christus gheboden/
Godt alsoo aen te spreken: Onse Vader?

Antwoorde.

Op dat hy van stonden aen int beginsel on-
ses gebedts in ons de kinderlicke vreese ende
toeversicht tot Godt verwecke/ welcke beyde
de gront onses Ghebedts zijn: Namelick/ dat
Godt onse Vader door Christum ghewordenis
is ende dat hy ons veel weyniger afslaen sal
het ghene dat wy hem met rechten ghelove
bidden/dan onse vaderen ons aertsche dingë
b Mat.7.9. ontsegghen b.

Luce.11.11 121. Vraghe.

Waerom wert hier toeghedaen/ Die daer
zijt in de Hemelen? Antwoorde.

Op dat wy vã de c Hemelsche Maiesteyt/
c Iere.23.23 Gods/ niet aertsch en ghedencken c ende van
act.17.1.24. zijner almachticheydt alle nootdruft des lijfs
d Rom.10.12 ende der sielen verwachten d.

47. Son- 122. Vraghe.
dach. Welck is die eerste Bede?

Antwoorde.

Uwen Name werde gheheylicht.

Dat is/ Geeft ons eerstelick/dat wy u recht
kennen e/ eñ u in alle uwe wercken/in welckë
e Ioan.17.8 uwe almachticheydt/wijsheyt/goetheyt / ge-
Mat.16.17 rechticheyt/barmherticheydt ende waerheyt
Iacob.1.5 claerlick schijnet/heylighen/roemen ende prij-
f Psalm.119 sen f. Daer na oock/dat wy al ons leven/ge-
105. dachten/woorden ende wercken alsoo schic-
Psa.119.137. ken ende richten/dat uwen Name om onsent
Luce 1.46. wille niet ghelastert/ maer gheeert ende ghe-
Exod.34.6. prijsen werde g.

Psal.142.1 123. Vraghe.

Iere.31.3 Welck is de tweede Bede?

Roman.3.3 Antwoorde.

g Psal.115.1 U Rijcke come.

71.18. Dat is / Regeert ons alsoo door u Woordt
48. Son- ende uwen Gheest/dat wi ons lanck so meer
dach. u onderwerpen h: Bewaerdt eñ vermeert uwe
h Mat.6.33 Kercke i/verstoort die wercken des Duyvels/
Psa.119.5 ende alle gewelt / welcke haer teghen u ver-
143.10 heft/mitsgaders alle boose raetslagen/die te-
i Psa.51.20. ghen u heylich woordt bedacht werden/k tot
122.6 dat die volcomenheyt uwes Rijcx toe come l/
k 1.Ioa.3.8 daer in ghy alles sult zijn in allen m.

l Apo.22.17. 124. Vraghe.

m 1.Cor.15. Welck is die derde Bede?

28. Antwoorde.

49. Son- Uwen wille ghesciede op der Aerden / als
dach. in den Hemel.

n Mat.16.24 Dat is: Gheeft dat wy ende alle menschen
onsen eyghenen wille versaken n/ ende uwen
wille die alleen goet is/ sonder eenich teghen
a Luc.22.42. spreken ghehoorsaem zijn a / op dat alsoo een
yeghelick zijn ampt ende beroepinghe/ so ge-
willichlick ende ghetrouwelick mach bedienë
b 1.Cor.7.24. ende uitvoeren b / als die Enghelen in den
c Psal.103. Hemel doen. c 125. Vraghe.

20. Welck is de vierde Bede?

50. Son- Antwoorde.

dach. Gheeft ons heyden ons daghelicx Broot:
d Psal.145. Dat is / Willet ons met alle nootdruft des
15. ende.104 Lichaems versorghen d/op dat wy daer door
27. kennen/dat ghy den eenigen oorspronck alles
Mat.6.25 goets zijt e/ ende dat noch onse sorge/noch ar-
e Act.17.27. beyt noch uwe gaven sonder uwë segen/ ons
14.17. en ghedyen f/ende dat wi derhalven ons ver-
f 1.Cor.15.38 trouwen van alle Creaturen aftrecken / ende
Deut.8.3 op u alleen stellen g.

g Psal.62.11 126. Vraghe.

52.53. Welck is die vijfde Bede?

51. Son- Antwoorde.

dach. Vergeeft ons onse schulden/ als oock wy
verghever onsen schuldenaren.

Dat is/ Wilt ons arme sondaren alle on-
se misdaden/ende oock die boosheydt die ons
altijdt aenhangt/om des Bloets Christi wil-
le niet toerekenen h/ alsoo wy oock die ghetuy- h Psal.51.3
ghenisse uwer genaden in ons bevinden/ dat 1.Ioan.2.1
ons gantsch voornemen is/onsen naesten van
herten te vergheven i. i Mat.6.14

127. Vraghe.

Welck is de seste Bede? 52. Son-

Antwoorde. dach.

Ende leyt ons niet in versoeckinghe/ maer
verlost ons van den boosen. k Ioan.15.5

Dat is / Dewijl wy van ons selven soo Psalm.103.
swack zijn/ dat wy niet eenen ooghenblick en 14.
connen bestaen k / ende daer toe onse doodt l 1.Pet.5.8.
vyanden/ de Duyvel l/de Werelt m/ende ons Ephes.6.12.
eyghen vleesch n niet op houden ons aen te m Ioa.15.19
vechten: wilt ons doch behouden ende ster- n Rom.7.23
ken door de cracht uwes heylighen Gheestes/
op dat wy in desen Gheestelicken strijdt niet o Mat.26.41
onderligghen o / maer altijdt sterckent weder- Mar.13.33.
stant doen/ tot dat wy eyndelic teenemael die p 1.Tes.3.13
overhandt behouden p.

128. Vraghe.

Hoe besluyt ghy u Ghebedt.

Antwoorde.

Want uwe is dat Rijcke/ de cracht/ende de
heerlickheyt inder eewicheyt.

Dat is / Sulcks alles bidden wy van u/
daerom dat ghy als onse Coninck/ ende aller
dinghen machtich / ons alles goedts te ghe-
ven den wille ende het vermoghen hebt / q eñ q Ro.10.11.
dat al/op dat daer door niet wy/maer uwen 2.Pet.2.9
heyligen Name eewichlick gheprijsen werde r. r Ioa.14.13.

129. Vraghe. Psalm 115.1

Wat bedupdt dat woort/ Amen? Iere.33.8.

Antwoorde.

Amen is te segghen/ Het sal waer ende se-
ker zijn. Want mijn ghebet veel sekerder van
Godt verhoort is/dan ick in mijn herte ghe- s Psalm.121
voele/ dat ick sulcks van hem begheere s.

Eynde des Catechismi.

Forme om den heylighen Doop wt te richten.

Onse hulpe staet in den Name des Heeren/
die Hemel ende aerde gheschapen heeft/
Amen.

DEwijle onse Heere Iesus Christus seyt/
dat wy in Godes Rijcke niet mogë co-
men/ ten sy dat wy nieugeboren werdë/
a So gheeft hy ons daer mede een sekere be- a Ioan.3.3
wijsinghe/dat onse naturë gantsch verkeert
ende vermaledijdt is / ende vermaent ons
daermede/ dat wy ons voor Gode verootmoe-
moedighen ende aen ons selven een mishae-
ghen hebben moeten / ons alsoo bereydende
de zijn ghenade te begheeren / op dat door
die selve alle onse boosheydt ende vermaledij-
dinge onser ouder Natueren afgewasschë eñ
begraven werde. Want wi en connen Godes
ghenade niet deelachtich zijn/ ten sy dat door
henen / alle vertrouwen op ons eyghen ver-
moghen ende wijsheyt ende gerechticheit wt
onsen herten ghenomen sy/ Ja oock tot dat
wy alles wat in ons is /gãtschelic verdoemë.

Na dien ons Christus onse ellendicheydt
alsoo voor ooghen ghestelt heeft / so troost hy
ons wederom door zijne barmherticheyt/ons
ende onse kinderen belovende van allen onsë
sonden te wasschen/ dat is/ ons die selve om
zijns bloets vergevenis wille niet toe te reke-
nen/ ende onse verdorven natuere wederom
tot zijnen eenicheyde / door zijnen heylighen
Gheest te vernieuwen. Ende op dat hy sulcks
belofte onsen swacken gheloove soude bevesti-
ghen/ ende aen onsen eyghenen Lichame verse-
gelen heeft hy bevolen/ dat wy in den Name
Godes des Vaders/des Soons/ende des hey- b Mat.28.
lighen Gheests souden ghedoopt werden b. 19.

Daerom ten eersten / als hy wilt dat wy
met Water in den Name des Vaders ghe-
doopt werden, betuycht hy ons / ghelijck als
met eenen sichtbaren eedt, al ons leuen lanc,
dat God onse ende onses sades vader zijn wil
ons met aller noodtdruft des lichaems ende
der sielen versorghende / ende alle quaet ons
ten goede wendende, Overmidts dat alle cre-
atueren (van weghen des verbondts / dat wy
c gen.17.4 met gode hebben) c ons niet connen schadi-
d Rom.8.28 ghen, maer tonser salicheyt dienen moeten. d

Ten anderen / als wy in den Name des
Soons ghedoopt werden, beloeft hy ons, dat
alle tghene dat de Sone Godts ghedaen ende
gheleden heeft, ons eyghen sy, also dat hy onse
ende onse Kinderen Salichmaker is / ons met
zijner salichmakender ghenade saluende, ons
door zijn heylighe ontfanckenisse, ghebooirte,
lijden ende steruen van aller onreynicheyt ende
sonden verlost heeft, ende al onse vermaledij-
dinge e aent cruyce ghenaghelt / die selue met
e Galat.3.13 zijnen bloede afghewasschen, ende met hem be-
f Rom.6.4 grauen f heeft, ende ons also van der helscher
pijne bevrijt, op dat hy ons door zijn Opstan-
dinghe ende hemelvaert met zijner gerechtic-
g Ro.4.24. heyt g bekleyden, nu voor den hemelschen Va-
h Rom.8.34 der voortreden h, ende ten laetsten oordeele heer-
i Ephe.5.27 lijck ende sonder vlecke i voort aensichyn des
vaders presenteren soude.

Ten derden / als wy inden Name des hey-
lighen gheests gedoopt werden, wert ons be-
loeft dat de heylige gheest onse ende onser Kin-
k Joā.16.7 13. deren leeraer ende trooster k, in eewicheyt zijn
l Roma.8.5 sal, ons tot waerachtighen litmaten des lic-
1.Cor.12.13 haems Christi l makende: Op dat wy aen
Christo ende aen alle zijne goeden (midtsga-
ders alle litmaten der Christelijcker Kercke)
ghemeynschap souden hebben, Also, dat on-
ser sonden in eewicheydt niet meer ghedacht
m Jer.31.34 werde m, oock die sonden ende swackheyt, die
in ons noch ouerblijft / so langer so meer ghe-
n Rom.6.11 doodet n, in ons een nieu leuen begonnen en-
de eyndelijck inder saligen Opstandinge (daer
o Phil.3.21 dit vleesch den heerlijcke lichame Christi o ge-
1.Cor.15.43 lijckformich zijn sal) volcomelijck gheopen-
baert werde.

Maer na dien dat in alle verbonden beyde
de deelen sich met malcanderen verbinden,
so belouen wy ooch Godt den vader / Sone
ende heyligen geeste, dat wy, door zijne gena-
b gen.17.1 de hem b alleene voor onsen eenighen / waer-
achtighen ende leuendighen god houden ende be-
kennen willen, hem alleene in allē onse noot
c Psa.50.14 c aenroepen, ende als gehoorsame Kinderen le-
uen, ghelijck dese nieuwe ghebooirte van ons
heyschet / welcke in dese twee stucken ghele-
ghen is.

d Mat.3.2 Eerstelick, dat wy warachtich berou d en-
de leedtwesen onser sonden hebbende, ons
e 2.Cor.10.5 eyghen vernuft e ende alderhande lusten
versaken / ende den wille Godes on-
derworpen / ende alle sonden van herten
haten ende vlieden. Daer na ooch dat wy be-
f Roma.6.3 ghinnen lust f ende liefde te hebben na Godes
g Luce.1.75 Woordt, in aller heylicheydt g ende gherech-
ticheydt te leuen.

Ende als wy somwijlen wt swackheydt in
sonden vallen, so en moeten wy nochtans
daer in niet blijuen ligghen noch vertwijfe-
len, ofte door eenighe ander Middelen / dan
alleen door Christum verghevinghe der son-
den soecken, Maer altijdt door onsen Doop
vermaendt werden h van sonden af te staen,
h Rom.6.4. ende vast te vertrouwen, dat der selver / (om
des bloets verghietens Jesu Christi wille)
i Jere.31.34 voor Gode nemmermeer sal i gedacht werden
Overmidts ons de Heylighe Doop een on-
ghetwijfelt ghetuyghenis is / dat wy met
Godt een eewich verbondt hebben / ende

in de leuendige k fonteyne der eewiger barm- k Jere.2.12
herticheyt des vaders / ende des alderheylic-
sten lijdens l ende steruens Jesu Christi, door l Rom.6.4
de m cracht des heylighen Gheestes gedoopt m 1.Cor.6.1
zijn. Mat.28.19

Ende al ist dat onse Kinderkens dese ghe-
meinde oorsaken ende verborghentheden noch
niet en begrijpen, ende noch veel weynigher
connen belijden, so moghense nochtans van-
den heylighen Doope gheensins wtghesloten
werden, ouermits sy van Godt tot zijnen
verbonde beroepen zijn / dien hy met * A- * gen.17.4
braham, die een vader is aller gheloovighen,
ende n zijnen zade / ende also ooch o met ons n Luce.1.55.
ende onsen Kinderen ghemaeckt heeft: Ick o gala.3.9.
wil (spreecke de heere) oprechten mijn verbont
tusschen my ende v, ende uwen zade na v, by
haren Nacomelinghen, dat het een eewich
verbondt sy / also dat ick uwe God sy ende
uwes sades na v.

Nu is onse heere Jesus Christus in de werelt
ghecomen, niet om die ghenade zijnes hemel-
schen Vaders te p vermindern / maer veel p Act.2.18.
meer dat verbondt der ghenaden (dwelck hier
voortijts q binnen dat volc van Israel inge- q Jere.31.31
sloten was) / door de gantsche Wereldt wt r mat.28.19
te dreyden, ende heeft in die plaetse der Be- Marc.16.15
snijdinge / den heylighen Doop tot een waer s Col.2.11
teecken t ende seghel deses verbonts / ons en- t Rom.4.11
de onsen Kinderen inghestelt, ghelijck de hey- 1.Petr.3.21
lighe Apostel Petrus sulcks wtdruckelijck
leert, actorum. 2. segghende: u Doet boe- u act.2.38
te, ende een yegelijck late hem doopen in den
Name onses Heeren Jesu Christi, tot verghe-
vinghe der sonden. So sult ghy ontfanghen
die gaue des Heyligen gheestes / want uwe,
ende uwer kinderen is dese belofteniss / en-
de al der ghenen die noch x verre zijn, welcke
Godt onse Heere ooch daer toe beroepen x Ephe.2.13
sal.

Also beveelt ooch de Heere Christus selue
die onmondighe Kinderkens tot hem te bren-
ghen, ende belouet hen met woorden ende werc-
ken dat Hemelrijck / ghelijck Marcus int
10. schrijft a. Te dier tijdt brochten sy kinder- a mat.10.13.
kens tot Jesum / op dat hyse soude aenroe-
ren, ende die Jongheren drauwden de ghene diese
brochten. Doe dat Jesus sach / nam hijt on-
weerdelijck, ende sprack tot hen: laet de kin-
derkens tot my comen / ende en weert hen dat
niet, want sulcken is dat Rijcke Gods. Voor-
waer ick segge v / wie dat Rijcke Gods niet
ontfangt gelijck een kindeken die en sal daer
niet in comen. Ende hy omvinckse in zijne ar-
men, ende leyde de handen op hē, ende segēdese.

Wt desen woorden ist openbaer / dat ooch
onse Kinderkens in Gods Rijcke ende ver-
bondt zijn, ende daerom ooch den Doop als b Rom.4.11
b den seghel des verbondts behooren te ont- 1.Pet.4.21
fanghen, al ist datse de verborghentheydt des
Doops, door jonckheyt van Jaren noch niet
verstaen. Euen ghelijck ooch de kinderkens
van Jesu Christo selue met woorden ende
wercken c gesegent zijn. Ende gelijckse inde c Mar.19.13
oude Kercke ten d achtsten daghe besneden Mat.10.16
werden, hoe welse noch den seghen des heeren d gen.17.12
noch de verborghentheydt der Besnijdinghe
niet conden verstaen oft begrijpen. Op dat wy
van dese heylighe ordeninghe gods, tot zijner
eeren, tot onsen trooste / ende tot stichtinghe
der gemeynten wettelijcken ende bedienen moge,
laet ons zijnen H. Naem also aenroepen.

O Almachtighe, eewighe God, ghy die na
uwen strengen oordeele die ongeloovige
ende onboetveerdighe Wereldt e met de e gen.6.21
Sundtvloet ghestraft hebt, ende den geloovigen
Noah f zijn achtster wt uwe grooter barm- f 1.Pet.3.20
herticheydt behouden ende bewaert: Ghy [illegible] Exo.14.28
den verstockten Pharao g met al zijne

de int Roode Meyr verdroncken hebt / ende uwe volck Israël drooghs voets daer door gheleydet / door welcke den Doop
b 1. Cor.10.2 1. Petr.3.21 b beduydet werdt / Wy bidden u door uwe grondeloose barmherticheydt / dat ghy c dit
c ofte/ Dese uwe kinderen. uwe kint genadelijck wilt aensien/ ende door uwen H. Gheest uwen Sone Jesu Christo inlijven/ dat het met hem in zijn doodt d begraven werde / ende met hem mach opstaen
d Rom.6.4. in een nieu leven/ op dat het zijn Cruys/ hem daghelicks navolghende/ vrolijck dragen moghe/ hem aenhangē met warachtigen gheloove/ vaster hope/ ende vieriegher liefde: dat het dit leven (dwelck toch niet anders e is / dan een ghestadige doot) om uwent wille getroost/
e Job.7.16. Psal.90.9 verlate / ende ten laetsten daghe voor den Rechterstoel Christi uwes Soons sonder verschricken moghe verschijnen/ door den selven onsen Heere Jesum Christum uwen Sone, die met u ende den heylighen gheeste een eenich Godt leeft ende regeert in eewicheydt. Amen.

Vermaninge aen die Ouders/ ende die mede ten Doope comen.

Christelijcke Broeders ghy hebt ghehoort dat den Doop een ordeninghe Godes is om ons ende onsen zade zijn f Verbondt te g versegheleu / Daerom moeten wy
f gen.17/4 g Rom.4.11 hem tot dien eynde ende niet wt ghewoonte ofte superstitie ghebruycken. Op dat het dan openbaer werde / dat ghy also h gesinnet zijt/ sult ghy van uwent wege hier op ongeveynsdelijck antwoorden.
h act.2.39 2.37.16.15.
Eerstelijck (hoe wel onse kinderen in sonden ontfanghen i ende geboren zijn / ende daerom allerhande ellendicheyt/ ia de k verdoemenisse selve onderworpen) oft ghy niet bekent, dat se in Christo l gheheylicht zijn / ende daerom als a lidtmaten zijner ghemeynten behooren ghedoopt te wesen?
i Psal.51.6. k Eph.2.5 l Eph.5.26. 1.Cor.7.14 q 1.cor.12.13
Ten anderen / of ghy dese leere p die hier gheleert wort/ en voorder/ int oude ende nieuwe Testament/ ende inde Artyckelē des Christelijcken ghelooffs begrepen is/ niet q bekent de warachtige ende volcomen r leere der salicheyt te wesen?
p 2.Ti.3.14 q Rom.12/2 r 2.Pet.1.19
Ten derden/ of ghy niet belovet en voor u neemt / dit s kindt (als tot zynen verstande coemt) daerin na u vermogen te onderwysen?
s gen.18.19 Ex.13.14 Psalm.78.4 Ephe.6.4 Hebre.6.2 t mat.28.19 Act.2.38
Antwoorde. Ja wy.
Daerna begiert de Kercken dienaer die tot den Doope ghebracht werden / met water / segghende: N. Ick Doope u inden t Name Godes des Vaders/ des Soons/ en des Heylighen Gheestes.

Danckségghinghe.

Laet ons Godt den Heere dancken.

Almachtighe barmhertighe god en vader wy dancken en loven u/ dat ghy ons ende onsen kinderen/ door dat u bloedt uwes lieven Soons Jesu Christi/ alle onse sonden
u Ephe.1.7 1.13 vergeven/ en ons door uwen heylighen Geest tot x lidtmaten uwes eengeboren Sones/
x 1.cor.12.13. en also tot uwen kinderen aengenomen hebt: ende ons dat selve met den heylighen Doope versegheit en bevestiget/ Wy bidden u oock door den selven uwen lieven Sone / dat ghy y dit kint met uwen H. gheest altijt wilt regeren/ op dat het Christelijck ende Godsalichlic opgetrocken werde/ ende in z den Heere Jesu Christo wasse ende toeneme / op dat het uwe a Vaderlijcke goetheyt ende barmhertichheyt/ die ghy hem en ons allen bewesē hebt/ mach bekennen en in aller b gherechticheyt/ onder onsen eenighen Leeraer/ Coninck ende hooge-priester Christo Jesu leve: Ende vromelijck tegen de sonde, c den duyvel ende zijn gantsche rycke strijdē en overwinnen moge/ om u en uwē Sone Jesum Christum/ mitsgaders dē H. Gheest/ den d eenighen ende warachtighen
y Of/ dese kinderen. z Joan.15.5. a Psa.10.18 b Luc.1.75 c Eph.6.11 gal.5.24 d Joa.17.3
Godt eewichlijc te loven en te prijsen, amen

Een corte ondersoeckinghe des gheloofs / voor de ghene die haer tot de ghemeynte begheven willen.

Vraghe.

Hoe zijt ghy in u herte verseckert / dat ghy een lidtmaet der ghemeynte Christi zijt?

Antwoorde.

Wt dien dat de H. gheest tot mijnen gheest ghetuyght / e dat ick een kindt Gods des Va- e Rom.8.16.
ders sy / door Jesum Christum zynen Sone 2.Cor.1/22
ende mijnē opperstē priester / welcke my door 5.5.
de H. Gheerhande zyns lichaems/ ende wtstortinge zyns bloets / van mijnen sonden gesuyvert heeft. Ick gevoele oec boven dien/ dat ic door den geest Gods tot de ghehoorsaemheyt der geboden Gods geroert werde.

Vraghe.

Welck zyn de ghebodeu des Godlijcken Wets/ daer toe alle menschen verbonden zyn/ en tot welcker ghehoorsaemheyt ghy u gevoelt geroert te zijne?

Antwoorde.

Die daer cortelijc in thien gebodē verhaelt staen Exod/20/1. Deut.5.6. Namelijck dese:

Ick ben de Heere uwe God, die u wt Egyptē lant wt den diensthuyse ghelept hebbe.

1 Ghy en sult gheen ander goden voor mijn aenghesicht hebben.

2 Ghy en sult geen beelden/ noch eenige gelijckenisse makē, noch van tgene dat bovē inde hemelen is/ noch vā dat daer ondē op aerdē is/ of van dat inde wateren onder de aerde is: En aenbidtse/ noch eertse / noch dientse niet. Want ic de Heere uwe god bē sterck en yverich/ die daer besoecke der Vaderen misdaet in den Kinderen/ tot in dat derde ende vierde lidtmaet der ghener die my haten. Ende ick doe barmherticheydt aen veel duysenden die my lief hebben / en mijne geboden onderhouden.

3 Ghy en sult den Name uwes Heeren uwes Gods niet te verghees ofte lichtveerdelijck gebruycken/ Want de Heere sal hem niet onschuldich houden noch onghestraeft laten/ die zynen Name te verghees oft lichtveerdelijck ghebruyckt.

4 Sydt ghedachtich des Sabbathdachs dat ghy dien heylighet / ses daghen sult ghy arbeyden/ ende al u werck doen: maer de sevenste dach/ is de Sabbath des Heeren uwes Godts/ dan sult ghy gheen werck doen/ noch u sone/ noch u dochter/ noch u knecht / noch u dienstmaecht/ noch u vee/ noch de vreemdelinck die in uwe Stadtpoorten is. Want in ses daghen heeft de Heere hemel ende Aerde ghemaeckt/ ende die Zee/ en al datter in is/ en hy ruste den sevensten dach/ daerom segheude de Heere den Sabbathdach / ende heylichde den selven.

5 Ghy sult u Vader ende Moeder eeren op dat ghy langhe leeft inden Lande / dat u de Heere uwe godt geven sal.

6 Ghy en sult niet dooden.

7 Ghy en sult niet echbreken.

8 Ghy en sult niet stelen.

9 Ghy en sult gheen valsch ghetuychnisse spreken teghen uwen naesten.

10 Ghy en sult niet begheeren uwes Naesten huys / ghy en sult niet begheeren uwes naesten wijf / noch zynen knecht / noch zyn dienstmaecht/ noch zynen Osse / noch zynen Esel / noch eenich dinck dat uwen Naesten heeft.

Hoe werden dese thien ghebodeu ghedeylt?

Antwoorde.

a In twee Tafelen: Waer af de eerste Godt aengaet/ ende de ander den naesten. a 31

Vraghe.

Was leert ghy inde vier ghebodeu der eer-

der tafel? Antwoorde.

Ten eersten/ dat ick verloochende alle crea-
b mat.4.10 tueren/ b gantsch mijn betrouwen stellē moet
10.15. in den eeuwighen ende almachtighen Godt:
Deut.9.20. Ten anderen/ c dat ick hem alleene inden
1.Sam.7.3. Gheest/ ende waerheyt aenbidden moet: d niet
c Joa.4.24. door beelden oft eenighen versierdē Godsdienst.
2.Col.3.17. Ten derden/ dat ick zijn woordt ende name/
d psal.15.1 in alle dinghen sal groot maken.
Esai.29.13 Ten laetsten/ e dat ick my schuldich kenne
Mat.15.9 te oeffenen in alle zijn Goddelicke insettinghē
Col.2.22 volghende die heylige ordinantie zijns woordts.
Tit.1.14. Vraghe.
e Ezec.20.11 Wat leert ghy wt de gheboden der andere
Num.15.8 tafel? Antwoorde.
Jere.17.21. Ten eersten f/ datmen vader ende Moeder in
f Gen.19.3 allen dingen die teghen God niet zijn/ gehoor-
Ephes.6.1 saem sal wesen: de selve eerende ende helpende in
Pro.23.22 haren nooddruft. Voor welck ghebodt g de
g Col.3.22. knechten ooch tot haer Heeren: ende h de onder
1.Tim.6.1 saten tot haer Overheydt/ in ghelijcker wijse
h 1.Pe.2.18 verbonden zijn.
Roma.13.1 Ende in de vier navolgende geboden/ wer-
Tit.3.1. den wy geleert i/ dat wy onsen naesten oprech
i Luce 6.31 telick beminnende, hem in gheender wijse be-
Tob.4.16 schadigen/ in zijn lichaem/ huysghesin/ goet
Math.7.12 ende eere: maer meer/ dat wi allesins zijn profijt
Rom.12.10 soecken door woorden ende wercken/ na ons
vermoghen. Vraghe.

Wat heyscht Godt van ons in het laetste ghebodt? Antwoorde.

k Dat wy geenderhande boose gheneghent-
k Rom.7.7 heydt ofte lust hebben sullen/ teghen de glorie
Exod.20.17 Godes of onsen naesten. Vraghe.
Deute.5.21. Zijn ooch alle menschen verbonden tot de
volmaecte ghehoorsaemheyt deser geboden
by straffe der eeuwigher verdoemenisse?

Antwoorde.

Ja sy: l Want hy vervloecht is/ die niet en
l gen.27.26. blijft in al het ghene datter gheschreven staet
galat.3.10 inden Boeck des Wets/ om dat te doen.

Vraghe.

Maer ist ooch eenighe mensche / in dese onse verdorvene natuere wel moghelick / de selve Wet in alle haer stucken gantschelick te volbrenghen? Antwoorde.

Neent: m Want de Wet die daer gheestelick
m Ro.7.14. is door het vleesch cranck is. Tis wel waer/
8.3.5.6 datter een beginsel ende neersticheydt tot der
n Ro.7.22 ghehoorsaemheyt des Wets inden gheloovigen
o Psa.143.2 is door de cracht des heylighen Gheestes/
13.3 Maer gheen volmaectheyt / o die in het oor-
Job.9.2. deel Godes staende can blijven.
Philip.3.1 Vraghe.

Hoe connen wy dan salich werden?

Antwoorde.

p Wt ghenaden door Jesum Christum/ als
p Ro.3.24. wy in onser herten onwanckelbaerlick geloo-
5.1.8.1 ven/ dat ons de Hemelsche Vader genadich
Ephe.2.7 is/ door de verdiensten zijnes Soons Christi
gal.3.22 Jesu. Vraghe.
1 Joan.2.1. Moeten wy dan boven de goede wercken
5.13 ooch ghelooven? Antwoorde.
q Heb.11.6 Ja voor al moeten wy ghelooven. q Want
het onmoghelick is/ sonder het gheloove Gode
te behaghen: ende daer wt moeten alle goede
wercken vloeyen/ tot Godes glorie / ende ten
oorbore des Naesten.

Vraghe.

Welck zijn de Artyckelen onses Christelicken Gheloofs? Antwoorde.

Ick gheloove in God den Vader den almachtighen/ Schepper des Hemels ende der aerden: Ende in Jesum Christum zijnen eenige boren Sone onsen Heere / die ontfanghen is vanden H. Gheest/ geboren wt de Maghet Maria / gheleden heeft onder Pontio Pilato/ is ghecruyst/ ghestorven ende begraven nederghevaren ter hellen/ ten derden daghe wederom opghestaen vanden dooden/ opghevaren ten Hemel/ ende ter rechterhandt Godts des almachtighen vaders. Van daer hy comen sal te oordeelen de levende ende de dooden. Ick gheloove inden heylighen Gheest. Ick geloove een H. algemeyne Christelicke Kercke de ghemeynschap der Heyligen/ vergevinge der sonden/ opstandinghe des vleeschs/ ende een eewich leven. Amen.

Vraghe.

Wat gelooft ghy met dat eerste deel/ van Godt den vader?

Antwoorde.

Dat is / Ick stelle al mijn vertrouwen in- a gen.17.7.8
den eewighen ende warachtighen Godt: a verse-
kert zijnde, dat hy my sal bystaen in alderhan
de nootwendicheydt der zielen ende des lich-
aems. gemerckt dat hy een almachtich God/
ende my een goetwillich vader is.

Vraghe.

Wat gelooft ghy met dese woorden: Ende in Jesum Christum/ zijnen eenigen Sone onsen Heere? Antwoorde.

Dat is/ b Ick stelle ooch mijn vertrouwen b Joa.5.17.
inden Sone Godts: c aenghesien dat hy zijn 14.10.
eyghen ende eenich gheboren Sone sy/ d ende c Rom.8.3
daerom een warachtich godt/ boven al ghe- Joan.1.18
presen in eewicheyt. 13.3
Vraghe. Roma.1.3
Wat is: Die daer ontfanghen is van den d Rom.9.5
heylighen gheest/ gheboren wt die Maghet Joan.20.28
Maria? Antwoorde. 1 Joa.5.20
Dat is: Ick gheloove/ e dat de Sone gods Esai.9.6.
warachtich mensche ghewoorden is/ f aenghe- e Joan.1.14
nomen hebbende t vleesch ende bloet der kinde- f Heb.2.14.
ren g wt de Maghet Maria/ h sonder eeni- Philip.3.7
ge vlecke der sonden/ i door de cracht des hey g Mat.1.16
lighen Gheestes. k So dat Jesus Christus h Heb.4.15
warachtich god ende mensche sy/ l de eenige i Luce.1.31
middelaer/ m wt de Maget Maria ontfan- k Phil.1.2
ghen/ ende gheboren tot mijner ende aller ghelo- 2.6
ger menschen salicheyt. Heb.1.3
Vraghe. 2/11.14
Wat is/ Die gheleden heeft onder Pontio Roma.1.3.9
Pilato/ gecruyst/ gestorven ende begraven/ neder 5.
gedaelt ter Hellen? Antwoorde. l 1.Tit/2.5
Dat is: Ick geloove dat Jesus Christus n gala.3.9
door mijne sonden/ o in zijn lichaem / p de al- Hebr.9.15.
ler schandelickste doot des Cruyces gheleden m Gala.4.4
heeft / q ende in zijn siele ghesmaeckt heeft de n Gala.1.4
gramschap godes ende die pijne der hellen/ om 2.21
my daer wt te verlossen. o 1.Pe.2.24
Vraghe. p mat.28.3
Wat is/ Dat hy ten derden daghe verresen Philip.2.8
is van den dooden? q mat.27.4
Antwoorde. r Act.2.27
r Dat is: dat zijn lichaem geen verderuenis- 13.35.
se int graf gesien heeft/ ende dat zijn siele niet Psal.16.10
meer dan drie daghen van den lichame ver- 1.Cor.15.4
scheyden is geweest/ s want hy is verresen ten s Mat.28
derden daghe van den dooden / t door ons t Joa.11.25
heerlick overwinnende/ Sonde/ Doot/ Helle/ galat.3.13
Duyvel/ ende des Wets verdoemenisse. Rom.4.29

Vraghe.

Wat gelooft ghy met dese woorden? Hi is opghevaren ten Hemel/ sittet ter rechterhant Godes des almachtighen vaders/ Van waer hy comen sal. etc.

Antwoorde.

[illegible] Christus, na zijn menschelic- u act.1.9.
ke[illegible]eerden niet meer is/ x maer 3.21
b[illegible] den vader inden Hemel. x Heb.7.25.
p[illegible]in Goddelicke cracht 8.4
zijn[illegible]ende ende bescher- Act.1.9
me[illegible]ereldt: z ende van z mat.28.20
sal hy[illegible]
venden[illegible]
[illegible]

Dat is: ick stelle mijn betrouwen in den hey-
b 1 Cor.2.10 lighen Gheest: b sonder wiens ingheven nie-
12/3 mant heylich ofte reyn can wesen/ noch eeni-
Joan.14.26 ghen troost in God hebben/ oft eenighe salich
16.13 makende kennisse ende wetenschap van den
selven. Vraghe.

Ghelooft ghy van den Vader/ ende den So-
ne ende den heylighen Gheest/ een God te we-
sen? Antwoorde.

c Mat.3.16 Ja ick trouwen: c maer in drie persoonen
d mat.28.19 verscheyden: d ende daerom werden wy inden
Name des Vaders, ende des Soons, ende des
heylighen Gheests ghedoopt.

Vraghe.

Maer hoe zijn daer drie persoonen/ ende
nochtans maer een Godt?

Antwoorde.

Na dat de Schrifture leert/ e dat daer
e Deut.6.4. maer een God is/ f die zijn eer gheenen ande-
Mar.12.29 ren gheven wil/ ende de selve Goddelicke eere
f Esa.48.11. inde Schrift g eyghentlick toegheghevent wert
g mat.28.19 den Vader ende den Sone ende den H. Gheest:
So ist doch claer/ dat daer een eenich Godt
h mat.3.16 sy in drie persoonen verscheyden/ h de Vader
ende de Sone/ ende de H. Gheest.

Vraghe.

Wat verstaet ghy met dese woorden: Een
heylighe alghemeyne Christelicke kercke?

Antwoorde.

Dat is/ Ick bekenne/ dat Christus Jesus
i Matt.16. in dese boose Werelt/ i zijne seker vergade-
18 en 18.17. ringhe der gheloovighen heeft/ waer af ick my
bekenne een lidtmaet te zijn. Vraghe.

Wat eygen schatten ende verciersselen heeft
dese Gemeynte? Antwoorde.

De ghemeynschap der Heylighen/ vergiffe-
nisse der sonden/ verrijsenisse des vleeschs/ en-
de een eewich leven. Vraghe.

Wat troost hebt ghy hier in? Antwo.

k galat.3 Ten eersten/ k dat alle de weldaden Christi
Coloss.3. allen Heylighen ende gheloovighen sonder ee-
nich wtwendich aensien der persoonen/ ghe-
lijckmatich toecomen.

l 1.Jos.1.9. Ten anderen/ l dat se altijt vergheuinghe
2.1. haerder sonden van Godt den vader vercrij-
1.Tim.2.5 ghen: soo dickmael als sy dat/ door een vast
Hebr.7.24 gheloove met een oodtmoedich herte/ inden
Name Christi begheeren.

m 2.Cor.4. Ten laetsten/ datse (m hoe seer sy hier ver-
n 1.Joan.5 acht zijn) n nochtans ten laetsten daghe/ in
29. en 6.40. haer eyghene lichamen verrijsen sullen ten ee-
1.Co.15.40 wighen leven. o Ghelijcker wijs de ongeloo-
Philip.3.21. vige/ op sullen staen/ ter eewigher schande en-
o Da.12.21 de verdoemenisse. Vraghe.

Mat.25.2. Mach oock dese warachtighe ghemeynte
47. Christi wtwendelick eenichsins bekent wer-
act.24.15 den? Antwoorde.

Jase: In sonderheyt wt drie teeckenen. Te
weten: Wt de oprechte verkondinghe des
woorts Gods: wt het rechtsinnich wtrechten
der Sacramenten. Ende wt het neerstich ghe-
bruyck der Christelicker straffe.

Vraghe.

Waer in is de oprechte verkondinghe des
Woordts gods ghelegen?

Antwoorde.

Inde Wet ende den Euangelio.

Vraghe.

Wat is de Wet?

Antwoorde.

Het is een verclaringhe des goddelicken
p Deut.27. Maiesteyts ende willes: leerende wat men
26. en 28.15. doen ofte laten moet: p verdoemende alle men-
Leuit.26.14 schen/ die den selven niet al met ghenoech en
q Luc.2.10. doen. Vraghe.

Roma.3.24. Wat is dat Euangelium?

Ephes.2.1. Antwoorde.

Col.2.13. Het is een blijde boodtschap/ q van een se-
Hebr.7.10. ker vergheuinghe der sonden/ door de verdien-
sten onses hooghen priesters/ Christi Jesu al-
leen. Vraghe.

Wat zijn de Sacramenten der Gemeynten
Christi? Antwoorde.

Het zijn heylighe oeffeninghen/ in seker wt-
wendighe Ceremonien door Christum inghe-
stelt/ door de welcke hy zijn Ghemeynte heeft
willen ghetuyghen/ dat wy alleen door de ver-
diensten zijns doodts, vergiffenisse onser son-
den hebben. Vraghe.

Hoe veel zijn daer sulcke Sacramenten?

Antwoorde.

Twee: Namelick/ den Doop/ ende het
Nachtmael des Heeren.

Vraghe.

Wat is den Doop?

Antwoorde.

r Het is een heylighe instellinghe Christi: r Joa.3.25.
s door de welcke alle Lidtmaten der Gemeyn- [illegible]
ten/ (sy zijn onmondige kinderen/ oft volwas- s mat.28.19
sen) t met Water ghedoopt moeten werden: Mar.16.15
u inden Name des Vaders/ ende des Soons t Ephe.5.26
ende des heylighen Gheests. u mat.28.19

Vraghe.

Wat troost hebt ghy wt uwen Doop?

Antwoorde.

Dat ick door het bloet Christi soo sekerlick
afghewasschen ben van mijne sonden/ als het
Lichaem inden Doop met water besprengt
werdt. Voort f dat ick altijt vergiffenisse der f 1.Joan.2.1
sonden verwerven sal/ so dickmaels als ick dat Hebr.7.24.
in den Gheest van mijnen Hemelschen vader
door Christum/ in tgheloove sal begeeren.

Vraghe.

Waer af werdt ghy in uwen Doop meer
vermaent? Antwoorde.

g Dat ick my al mijn leven lanck sal van son- g Rom.6.4.
den vermijden/ mijn vleesch met alle zijne boo-
se lusten doodende/ ende in een nieuwicheyde
des levens wandelende.

Vraghe.

Wat is het Nachtmael des Heeren?

Antwoorde.

h Het is een instellinghe Christi: in de wel- h mat 26.26
ke zijn doot door het eten des ghebrokenen Mar.14.22
broodts/ ende het drincken des Bekers des Luce 22.19.
Heeren verkondicht wert. 1.Cor.11.23

Vraghe.

Wat troost hebt ghy daer in?

Antwoorde.

k Dat ic door den offer des lichaems ende k Hebr.7.27
Bloets Christi/ so sekerlick vergiffenisse mij-
ner sonden heb/ l ende ghevoedt werde ten eewi- l Joa.6.31
ghen leven: als ick ter tafel des Heeren het
broodt van den Dienaer ghebroken ete ende
den Beker die mi ghegeven wert/ drincke: Ja
gelijckerwijs mijn lichaem daghelicks/ door
spijs ende dranck natuerlick onderhouden
wert. Vraghe.

Waer af werdt ghy door het Nachtmael
meer vermaent? Antwoorde.

Dat ick den Heere door dese groote wel-
daet altijdt dancken sal/ ende mijne danckbaer-
heyt betuyghen/ met een daghelicksche doo-
dinghe des ouden menschens/ en een nieuwic-
heyt des levens. Vraghe.

Wat is de Christelicke straffe?

Antwoorde.

Het is een instellinghe Christi a door de a mat.18.15
welcke een yegelick lidtmaet verbonden is/ Luce 17.3
zijnen Broeder Christelick te vermanen/ ende Leu.19.17
wederom de vermaninghe ghewillichlick te Pro.17.10
ontfangen: Anders so sal hy na twoort gods Syr.19.13
wt der ghemeynten ghewerpen/ b ende den Jacob.5.9.
Duyvel over ghelevert werden.

Vraghe.

Mach oock de Overheydt boose
met den sweerde straffen?

Antwoorde.

gheuende/ ons met v in eewicheydt versoent
heeft. Daerom O Heere/ siet aen dat aensichijn
uwes gesalfden/ende niet aen onse sonden/op
dat uwen toorn door zijn voorbidden gestillet
werde/ ende dat v aenschijn over ons lichte
tonser vreuchden ende salicheyt. Wilt ons ooc
voortaen in v heylich gheleydt ende bescher-
minghe aennemen/ende ons regeren met uwē
heylighen gheest/ die dagheliJcx meer eñ meer
ons vleesch met alle zijne wellustē doodende/
ons vernieuwe tot een beter leuē/ende in ons
voortbringhe waerachtighe vruchten des ge-
loofs/ daer door uwen H. Name in eewicheyt
ghelooft ende ghepresen werde / ende wy met
a Phil.3.14 vieriger begeerte/ alle a verganckelijcke din-
Col.3.1 ghen verachtende alleē na de Hemelsche mo-
ghen ghedencken.

Ende overmits het v behaecht: dat mē bid-
b 1.Tim.2.1 de voor alle menschē b: wy bidden v/ dat ghy
uwen segen strecken wilt over die leere uwes
heylighen Evangeliȳ/ op dat het over al ver-
condicht ende aenghenomen werde/ op dat de
c Joā.17.20 c gantsche werelt vervult werde met uwer sa-
d 1.Pet.2.2 lichmakende kennisse/op dat de onwetēde be-
1.Cor.8.9 keert/ de d swacke ghesterckt/ ende een yeghe-
lick uwen heylighen Name / niet alleen met
woorden/ maer oock met der daet groot ma-
ke ende heylighe.

Wilt tot dien eynde ghetrouwe Dienaers
e Psal.115.1 in uwen Oogst e senden/ ende die selue also be-
Act.4.29. gauen/ datse haren dienst f ghetrouwelijc mo-
Ezec.36.23 ghen bedienen/daer teghen wilt wtroepen al-
f Mat.9.38 le valsche leeraers/ g grijpende Wolven ende
g Mat.24.45 Huerlinghen/ die haer h eyghen eere eñ nuttic-
ende 25.21. heyt soecken/ende niet de eere uwes heyligen
1.Pet.5.2 Naems alleen/noch der armē menschen wel-
h Act.20.29 vaert ende salicheydt.
Mat.7.15. Wilt oock alle uwe Christelicke gemeyntē
Joan.10.12 die ghy over al beroepen hebt/genadelijck be-
Phil.3.2. waren ende regieren / in i eenicheydt des wa-
i Ezech.34.8 rachtighen gheloofs ende Godsalicheyt des le-
Iere.23.1 vens/op dat v rijcke dagheliJcx k toeneme/eñ
Esai.30.10. Satans rijcke te schande gae/ tot dat v Rijc-
k Ephe.4.4 ke volcomen werde/als ghy sult alles l in allē
Psalm.28 zijn.
l Psal.110.2 Wy bidden v oock voor dat m Wereltlijcke
m 1.Cor.15. regiment/voor den Roomschen Keyser eñ Co-
28. ninck/ voor alle ander Coninghen/Vorsten eñ
Heeren/ende in sonderheyt voor onsen ghena-
dichsten Coninc van Spaengien/ zijnē hoogen
Raet/ Gouverneurs ende Regenten des gant-
schen Nederlants/oock voor den eersamē wy-
sen Raet deser [illegible] dat hare gantsche re-
gieringhe daer na ghericht sy/ dat de Coninck
n 1.Tim.2.2 aller Coninghen n over hen eñ hare Onderda-
nen regeren moge/ende rijcke des Duyvels/
dwelck een rijcke is aller schanden ende laste-
ringhe/ door hen/als uwe dienaers lanckx so
meer verstoort eñ te niete ghemaecht werden:
o Psa.2/11. Ende dat wy onder hen o een gerust stil leven
Dan.4.4 leyden mogen p in aller Godtsalicheydt en-
p 1.Ti.2.2. de eerbaerheydt.
q Luce.1.75 Voorder bidden wy v voor alle onse mede-
broederen / die onder den Paus ofte Turcken
r Hebr.13.5. r vervolghinghe lyden / wiltse met uwen hey-
Joā.16.33 lighen Gheest troosten/ ende genadelijck daer
ende 33. wt verlossen/ En laet niet toe/ dat uwe Chri-
Mat.10.20 stenheyt gantschelick verwoestet/ ende de ge-
dachtenisse uwes Naems op aerden wtghe-
s Psa.79.10 roeyt werde / dat niet s de vyanden uwer
waerheyt hen roemen tot uwer oneere ende
lasteringhe. Maer in dien het uwen Goddelic-
ken wille is / dat de ghevanghen Christenen
met haren doot der waerheyt ghetuyghenisse
geuen/ende uwen Name prijsen/ So geeftse
troost in haren lyden / datse sulcks van uwer
t Mat.26.30 Vaderlijcker hant opnemen/ ende daeromme
u Mat.24.13 t uwen wille volgende/ u volstandich blijven
x Phil.1.20. x sy in leven ofte in sterven/ tuwer eeren / tot
stichtinghe uwer ghemeynten/ ende y tot ha- y Apoc.3.5.
rer salicheydt.

Wy bidden v oock voor alle die ghy z ca- z Psa.50.14
stijt met armoede/gevanckenisse / cranckheyt ende 107.10
des lijfs/ofte aenvechtinge des geests/ troost-
se alle O Heere/na dat ghy weet / dat haren
noot is heyschende/ geeft dat hen hare castij-
dinghe diene tot kennisse harer sonden/ ende
beteringhe haers levens: Wilt hen oock ghe-
ven volstandighe ghedulticheydt / versoetet
hare lyden/ ende verlosse eyndelijck/op datse
hen uwer goetheyt verblijden ende uwen Na-
me eewichlijck prijsen.

Eyndelijck O Heere / wilt ons ende de onse
midtsgaders alles wat ons aengaet/ in uwe
bescherminghe ende bewaringe nemen. Geeft
dat wy in onsen beroep na uwen wille mogen
leven/ende de gaven/ die wy van uwen segen
ontfanghen also ghebruycken/ datse ons niet
verhinderen/maer veel meer tot den eewigen
leven voorderen.

Sterckt ons oock in alle aenvechtinghen/
op dat wy in den gheloove strijdende overwin-
nen moghen / ende hier namaels met Christo
dat eeuwighe leven besitten.

Om dese dinghen alle bidden wy v / gelije-
kerwijs onse getrouwe Heere ende salichma-
ker Jesus Christus ons selue gheleert heeft.

Onse Vader etc.

Daer na wert de ghemeynte verlaten met
den ghewoonlijcken seghen:

Ontfanget den seghen des Heeren.

DE Heere seghene ende behoede v.
De Heere verlichte zijn aenschijn over v/
ende sy v ghenadich.
De Heere wende zijn aenghesicht tuwaert
ende gheve v zijnen vrede Amen.

Zijt ghedachtich der Armen.

Een ghebedt voor de Leere des Catechismi.

O Hemelsche Vader / v Woordt is a volco- a Psa.16.8
men/ ende bekeert de sielen/ een waerach-
tich ghetuyghenisse/ den ongeleerden wijs-
heyt gevende/ende der blinden oogen verlich- b Rom.1.16.
tende / een b crachtich middel ter salicheydt
allen diet gelooven Maer overmidts dat wy c 1.Cor.2.14
van c natueren niet alleen blindt maer onbe- Gen.8.20.
quaem zijn tot eenigen goede , Ende dat ghy Rom.3.10
oock niemant helpen wilt / dan die v d oodt- d Esa.66.2
moedich ende verslaghen zijn van herten: Wy f Mat.11.29
bidden v, dat ghy ons e verstandt wilt ver- e Ezec.11.19
lichten met uwen Heylighen G[illegible] ons Iere.31.33.
geven een f saechtmoedich [illegible] f 1.Petri.5.5
ke alle opgheblasenheydt: [illegible] Luce.1.52
wijsheyt ghewcert sy / o[illegible] Roman.8.5
hoorende g tselue recht be[illegible] 11.28
de ons leven daer na aen[illegible] 3.4
ghenadelick h bekeeren[illegible]
wer waerheyt afdwale[illegible]
men eendrachtichlijck [illegible]
gher heylicheydt ende [illegible]
de daghen onses levens [illegible]
leen om Christi wille / die [illegible]
heeft leeren bidden ende o[illegible]
hooren: Onse Vader [illegible]

Ghebedt na de lee[illegible] Catechismi.

O Ghenadighe/barmhertighe [illegible]
der/wy dancken v / dat ghy
ons in v Verbont ghenomen [illegible]
oock onse cleyne Kinderen / dwelc[illegible]
niet alleene l verseghelt hebt door de[illegible]
Doop/maer noch dagheliJcx bewijset [illegible]
uwen lof in vol maket wt haren mond[illegible]
also de wyse [illegible] beschamen.
bidden v [illegible] de [illegible]
aen [illegible] o toenem[illegible]
[illegible]

nighe ouderdom in aller wijsheyt ende gerech-
tichheyt erlanghen. Gheeft ons oock ghenade/
p gen.18.19. dat wijse in uwe kennisse ende p vreese/ gelijc
Exod.13.8 ghy ons bevolen hebt/ onderwijsen / op dat
Deut.6.7 door hare Godtsalicheyt dat rijcke des Sa-
Psal.78.4. tans verstoort werde/ ende t'rijcke Jesu Chri-
sti in dese ende andere Ghemeynten versteret
werde ter eeren uwes heylighen Naems / en
tot hare eewigher salicheydt / door Jesum
Christum. Amen.

Een openlijcke bekentenisse der
sonden/ ende Ghebedt voor
de Predicatie.

HEmelsche Vader/ eewige ende barmher-
q Dan 9.5. tighe God/ wy q bekennen ende belijden
voor uwe goddelijcke Mateesteyt/dat wy
r Psal.51.6. arme ellendighe sondaren zijn / r ontfanghen
ende ghebooren in aller boosheyt ende verderf-
f gen.8.20 fenisse/ f gheneyght tot allen quaden/ende on-
Roma.3.12 nut tot eenighen goede/ende dat wy met ons
sondich leven sonder ophouden uwe heylighe
t Exo.32.10 gheboden overtreden / daer door wy t uwen
toorn teghen ons verwecken ende nae uwen
rechtveerdighen oordeele op ons laden die ee-
u deu.27.26 wige verdoemenisse. Maer / O Heere wy heb-
x Ezec18.31 ben x berou ende leedtschap van dat wy v
Psalm.79.5. vertoornt hebben/wy beschuldigen ons sel-
ven/ende beklaghen onse misdaden begeeren-
de dat ghy genadelijcken onse ellendicheyt wilt
y Psa.103.13 aensien. Wilt u over ons y ontfermen O al-
ler goedertierenste God ende Vader/ende ons
z Luce.18.13 vergeven z alle onse sonden/ door dat heylige
lijden uwes lieven Soons Jesu Christi. Wilt
ons oock verleenen de ghenade uwes heyli-
ghen Gheestes/ die ons onse ongerechticheyt
van gantschen herten leere kennen ende ons
selven recht mishaghen / Op dat de sonde in
ons mach ghedoodet werden/ ende wy in een
nieu leven opstaen / in dwelcke wy oprechte
a Luce.5.75 vruchten der a heylicheyt en de gerechticheyt
voort bringhen/ die v door Jesum Christum
b Eph.2.13. moghen b aenghenaem zijn. Wilt ons oock v
heylich woort na uwen Goddelijcken wille te
verstaen geven/ dat wy daer wt leeren al ons
c Iere.2.4 c vertrouwen op v alleen stellen/ ende van allē
27.7 creatueren af trecken: Dat oock onsen d ou-
d gala.5.16. den mensche met alle zijne begeerten van da-
Ephe.4.22. ghe te daghe meer ende meer ghecruyst wer-
e Rom.12.1 de/ en dat wy ons v op offeren tot eenē leven-
dighen Offer/ ter eere uwes heylighen naems/
en tot stichtinge onses naesten/door onsē Hee-
re Jesum Christum welcke ons heeft gheleert
ende bevolen also te bidden/ Onse Vader/etc.

Een corte Forme des ghebets na
de Predicatie.

HEere Almachtighe Godt / en laet uwen
f Ezec.36.23 heylighen Name om onser sonden wil-
Rom.8.24 le niet f gelastert werden/ Want wy heb-
ben op menigherley wijse tegen v gesondicht
midts dien dat wy uwen heylighen woorde
g Dan.9.19 niet g ghehoorsaem zijn/ en met onweetenheyt/
ondanckbaerheyt en murmureeren uwē toorn
dagelijcx tegen ons verwecken/ Daerom ghy
ons oock ten rechten straft. Maer O Heer
zijt ghedachtich uwer groote barmhertichheyt
ende ontfermt v onser. Gheeft ons kennisse en
leedtwesen onser sonden/ en beteringhe onses
h Ephe.6.18 levens. Sterckt h de Dienaers uwer Kerc-
ken/ op datse ghetrouwelijck en standvastelijc
v heylighe woort moghen verkondigen / ende
i Rom.13.4. die Overheyt i uwes volcks / op datse dat
1.Tim.2.2 wereltlijcke sweert met gerechticheyt ende be-
scheydenheyt moghen voeren. Bewaert ons
k 1.Sam.15 voor alle valscheyt ende k ontrouwe / verstoort
23 alle boose ende listighe raetslagen/ die tegen v
l Act.4.29 Woort ende Kercke overdacht werden. O Hee-
re en trecket ons niet uwen H. Gheest ende
Woorde/ maer gheeft ons vermeerderinghe

des gheloofs / en in allen dingen lijtsaemheyt
ende volstandicheydt. Comt uwe Kercke te
hulpe verlossēse van allen overlast / bespottin-
ghe en tyrannie. Sterckt oock alle swacke en
bedroefde herten/ ende sendt ons uwen vrede/
door Jesum Christum onsen Heere / die ons
dese seker belofttenisse ghegeven heeft m/ voor
waer voorwaer segghe ick v / al wat ghy den m Joan. 1[?]
Vader bidden sult in mijnen Name dat sal hy 12. ad.16.23.
v gheven/Ende heeft ons also bevolen te bid-
den: Onse Vader/ etc.

Dat morghen Ghebedt.

O Barmhertige Vader/wy dancken v/dat
ghy dese nacht so getrouwelijc voor ons
ghewaeckt hebt. Ende bidden v/dat ghy
ons wilt stercken met uwen heyligen Gheest/ n Iac.4.1[?]
die ons voortaen n gheleyde / dat wy desen
dach/ midtsgaders alle de daghen onses le-
vens) moghen besteden tot aller gherechtic-
heyt ende heylicheyt/ en wat wy in hant ne-
men/ dat onse ooghen altijt o sien / om v eere o Mat.6
te verbreyden/ also dat wy alle den voorspoet
onses voornemens van uwer milder hant al-
leen verwachten. Ende op dat wy sulcke ghe-
nade van v vercrijghen / wilt ons na p uwe p 1.Cor.3.6
belofttenisse vergheven alle onse sonden/ door Psal.127.2
dat heylighe lijden ende bloetvergieten onses
Heeren Jesu Christi. Want spreken ons vā her-
ten leet. Verlicht onse herten/ op dat wy alle
q wercken der duysternisse afgeleyt hebbende/ q Ioā.[?].34
als kinderen des lichts in een nieu leven mo-
ghen wandelen in aller Godtsalicheyt. Geeft
oock uwen seghen / tot de verkondinge uwes
Goddelijcken Woordes. Verstoort alle wer-
ken des Duyvels/ Sterckt alle Kerckendie-
naers/ende Overheden uwes volcks. Troost
alle verdruckte ende benaude herten/ door Je-
sum Christum uwen lieven sone/ welcke ons
belooft heeft dat ghy ons alles wat wy v in
zijnen r Name bidden/ sekerlijck gheven sult/ r Ro.15.1[?]
ende daerom ons also heeft heeten bidden.

Onse Vader/etc.

Verleent ons oock uwe ghenade / dat wy
na uwen wille moghen leven: welcke ghy ons
in uwe Wet f gheopenbaert hebt/ende in de- f Ioā.14.[?]
se thien Gheboden begrepen:

Ick ben t de Heere uwe Godt/ etc. t Psal. [?]

Dat Avont Ghebedt.

O Barmhertige God/ eewich licht/ u schij- u Exod.[?]
nende in de duysternisse/ Ghy die verdrijft Deut.5.6
de nacht der sonden ende alle blintheydt x 2.Cor.4.[?]
des herten/ Na dien ghy de nacht verordi- P Rom.13.[?]
neert hebt om te rusten/ ghelijck den dach om
te arbeyden/ wy bidden v/ gheeft dat onse lic-
hamen in vreden ende stilheyt rusten/ op datse
daer nae bequame zijn moghen te lijden den
arbeyt diense draghen moeten. Matichtt on-
sen slaep dat die niet onordelijc sy/ op dat wy
aen lijf ende siele onbevleckt moghen blijven/
Ja dat onsen slaep selfs gheschiede tot uwer
eeren/ verlicht z de ooghen onses verstants/ z Ephe.1.1[?]
dat wy in den doot niet ontslapen / maer al- Mat.24.4[?]
tijdt verwachten op onse verlossinghe wt de- 25.13
ser ellendicheyt. Beschermt ons oock voor Luce.12.39
alle a aenvechtinghen des Duyvels/ons in v a 1.Petr.5[?]
heylich ghelept nemende. Ende hoe wel wy Ephe.6.1[?]
desen dach niet toegebracht en hebben/ son-
der teghen v grootelick gesondicht te hebbē/
Wy bidden v/ wilt onse sonden bedecken door
uwe barmhertichheyt/ gelijck ghy nu alle din-
ghen op aerden bedeckt hebt/ op dat wy daer
om van v aenschijn niet verstooten werden.
Gheeft oock ruste ende troost allen cranken/
bedroefden ende aengevochtenen herten/ door
onsen Heere Jesum Christum / die ons alsoo
heeft leeren bidden:

Onse Vader/ etc.

Ghebedt voor eten.

ghy hier versocht voor die Christelicke Gemeynte/ Ende begheert dat den selven uwen houwelicken staet bevestighet werde?

Antwoorde/ Ja.

Daer na spreeckt de Dienaer tot der Ghemeynten:

Ick neme u alle die hier nu vergadert zijt tot getuyghen/ dat daer geen Wettelicke verhinderinghe voort ghecomen is.

Voort tot den ghetrouden.

Ende want dient het dan recht en behoorlic is/
y Mat.19.6 dat uwe sake gevordert werde/ So wille onse Heere Godt u x voornemē/ dwelck hy u ghegeven heeft/ bevestigen / ende u beginsel sy in
a Psal.121.2 den Name a des Heeren/ die Hemel ende Aerde ghesschapen heeft.

Daer na sullense malcanderen de hant geven/ ende de Dienaer spreeckt eerstelick tot den Bruydegom:

N. Ghy bekent hier voor Gode en zijner heyligher Gemeynte dat ghy ghenomē hebt en neemt tot uwe wettelicke huysvrouwe N. hier tegenwoordich/ haer belovēde/ dat ghyse nimmermeer sult verlaten/ haer lief te hebbē ende trouwelick te onderhouden als een ghetrouwe en Godvreesende man zijnen wijve schuldich is/ Dat ghy oock heylichlic met haer leven wilt/ haer trouwe ende geloove houden de in alle dinghen/ na het uitwijsen des heylighen Evangelij?

Antwoorde/ Ja.

Daer na tot der Bruyt.

N. Ghy bekent hier voor Gode ende zijner heyliger Ghemeynte/ dat ghy genomen hebt ende neemt N. tot uwen Wettelicken man/ welcken ghy belooft gehoorsaem te zijn/ hem te dienen ende te helpen/ hem nimmermeer te verlaten/ heylichlick met hem te leven/ hem trouwe ende geloove in allen dingē te houden gelijckerwijs een vrome ende getrouwe huysvrouwe haren Wettelickē man schuldich is/ na uitwijsen des Heylighen Evangelij?

Antwoorde/ Ja.

So spreeckt de Dienaer.

De Vader der barmherticheyt/ die u door zijne genade tot desen heylighen state des houwelicx beroepē heeft/ verbind u met rechter liefde en trouwe/ en geve u zijnen seghen/ Amen.

Hoort nu wt den Evangelio / hoe sterck den Bant des houwelicx sy/ also Mat. dat beschrijft Cap. 19.

Ende de Phariseen quamen tot Jesum/ en versochten hem seggende: Ist oock den mensche geoorloeft zijn wijf te verlaten om allerhande oorsaken? Hy antwoordende/ seyde hē: Hebt ghy niet ghelesen/ Die vanden beginne den mensche ghemaeckt heeft/ dat hyse man ende wijf heeft gemaeckt: Ende geseyt heeft/ Hierom sal de mensche Vader ende Moeder verlaten/ ende zijnen Wijve aenhanghen/ en die twee waren/ sullen een vleesch wesen. So zijn nu niet meer twee/ maer ēē vleesch. Daerom wat God te samen ghevoecht heeft/ dat en verscheyde geen mensche. Sy seyden tot hem: Waerom heeft dan Moses geboden eenen Scheydbrief te geven/ ende haer te verlaten? Hy seyde tot hen: Moses heeft om uwer herten hardtheydt wille u toeghelaten/ uwe wijven te verlaten: Maer van den beginne is niet alsoo gheweest. Ende ick seyghe u/ dat wie zijn Wijf verlaet / anders dan om hoererie/ ende een ander trouwet/ die doet overspel; Ende wie de verlatene trouwet/ die doet oock overspel.

Ghelovet desen woorden des Heeren Christi/ ende zijt daer af versekert ende ghewis dat
a Matt. 19 6. onse Heere Godt u te samen a ghevoecht heeft tot desen heylighen staet/ Ende daerom sult
b 1.Cor.7.20 ghy oock alles wat u daer in u teghen coemt/ met ghedult ende danckseggīnghe aennemen/ als vander hant Godts. Soo salt u oock alles ten c besten en ter salicheyt gedijē. Rom. c Rom.8.28
8.

Daer na leest die kerckendienaer die ghetroude nederknielen/ ende vermaendt de ghemeynte voor haer te bidden.

Almachtighe Godt/ ghi die uwe b goetheyt ende wijsheyt in alle uwe wercken ende ordeningen bewijst/ ende vandē beginne b Psa.45.5.
gesproken hebt/ dat het niet e goet is/ dat de mensche alleen zy/ en om dies willen hem een hulpe die soude by hem zijn/ geschapen hebt/ e Gen. 2.18
ende verordineert / dat die twee waren / een souden zijn/ en f straft oock alle onreynicheyt. f Hebr.13.4
Wy bidden u (aengesiē dat ghy dese twee persoonen tot den Heyligen state des houwelicx beroepen/ ende tsamen verbonden hebt) dat ghy hen wilt geven uwen heylighen Gheest/ op datse in warachtigen ende vasten geloove heylichlick leven nae uwen g Goddelicken wille / ende alle boosheyt tegenstaen. Wiltse g Ephe.5.26
h Psa.128.5 oock h seghenen/ ghelijckerwijs ghy die ghelooviche Vaders / uwe vrienden ende ghetrouwe Dienaers Abraham/ Isaac ende Jacob ghezeghent hebt/ Op datse als Medeerfghenamen des Verbonts (dwelck ghy met den selven Vaderen opgherecht hebt) heylige kinderen crijghen/ ende die selve i Godsalichlick opbringhen moghen ter eeren uwes heyligen Naems/ tot stichtinghe uwer Gemeynten/ ende verbreydinghe uwes heyligen Evangelij. Wilt ons verhoorē O Vader aller barmherticheyt/ door Jesum Christum uwen lievē Sone/ onsen Heere/ in wiens Name wy onse ghebeden besluyten. i Ephes.6.4

Onse Vader. etc.

Nu hoort de belofte Gods wt den 128. Psalm.

Wel dien die den Heere vreest/ ende op zijne weghen gaet.

2. Ghy sult u gheneeren met uwer handen arbeyt/ Wel u/ ghy hebt het goet.

3. U Wijf sal zijn als eenen vruchtbaren Wijnstock ontrent u huys/ en uwe kinderen als die Olijfspruyten rontsom uwe Tafel.

4. Siet alsoo sal de Man ghezeghent werden/ die den Heere vreesen sal.

5. De Heere sal u seghenen wt Zion/ dat ghy sult sien het geluck Jerusalēs al u levē lanck.

6. Ende sult sien uwes kints kinderen/ ende vrede over Israel.

Onse lieve Heere God vervulle u met zijner ghenaden/ ende gheve u dat ghy in aller Godtsalicheyt lange en heylichlick te samen moecht leven.

Christelicke ghebeden/ diemen in de Vergaderinge der Gelooviger en elders gebruycken sal.

Gebet des Sondachs voor de Predicatie.

Na dat men inde Gemeynte Christi des Sondachs voor middach de tien ghebodē Gods ghelesen oft gesongē heeft/ neemt der kercken Dienaer a daer wt oorsake de ghemeynte te vermanen tot boete/ ende bekintenisse harer overtredinghen/ en te b gelooven de Evangelische beloftenissen van Christo/ dwelck beyde hy met ghetuyghenisse der Schrift bewijset. Daer op hy c den onboetveerdighen de straffe Godes/ ende den boetveerdighen geloovigen de genade Gods in Christo vercondicht. Ende daer na bidt hy op de navolghende Wijse. a Rom.3.20 ende 7.7. b Joan.3.36 Matth.9.6 c Ezech.3.18 ende 18.21. ende 33.9. Esai.3.10. Joan.3.19.

O Eewige God/ en alder genadichste Vader/ wy vernedermoedigen ons selven wt gront des herten voor uwe hooge Majesteyt/ teghen de welcke wy so menichmael ende so grouwelick gesondicht hebben/ ende bekennen (soo ghy u met ons wilt te rechte gaen) dat wy anders niet dan de eewige doot d Psa.143.2. Job.9.14 Exo.32.33 Hebr.12.20

Dat vijfde.

Ghy sult u vader ende moeder eeren / op
dat ghy lange leeft inden Lande/dat u de Hee-
re uwe Godt gheven sal.

Dat seste.

Ghy en sult niet dooden.

Dat sevenste.

Ghy en sult niet Echbreken.

Dat achtste.

Ghy en sult niet stelen.

Dat neghenste.

Ghy en sult gheen valsch ghetuyghenisse
spreken teghen uwen Naesten.

Dat thienste.

34. Sondach. Ghy en sult niet begheeren uwes Naesten
huys/ghy en sult niet begheeren uwes nae-
a Exod.34. 28 sten Wijf/noch zijnen Knecht/noch zijn Dienst
maghet/noch zijnen Osse / noch zijnen Esel/
Deut.4. 13. 10.3. noch eenich dinck dat uwen naesten heeft.

93. Vraghe.

b Matth. 22.37 Hoe werden dese thien ghebodẽ ghedeylt?

Antwoorde.

1.Cor.6.9. In twee tafelen a/daer van de eerste leert/
10.7.14 hoe wy ons teghen God sullen houden. Die
c 1.Cor.6. 9. ander/wat wy onsen Naestẽ schuldich zijn b.

d Leui 19.31. 94. Vraghe.

Deut.18.11 Wat ghebiedt God int eerste ghebodt?

e Mat.4.10 Antwoorde.

apoc.19.10 Dat ick / soo lief als my mijner sielen salic-
22.8 heyt is/ alle Afgoderye c toouerie / waersegh-
f Ioa.17. 51 ginghe/afgheloove d/ aenroepinge der Heyli-
g Jer. 17.5. ghen/ofte ander Creatueren e mijde en vliede
h 1 Pet. 55. ende den eenigẽ waren Godt recht leere ken-
i Heb.10.36 nen f/ hem alleen vertrouwe g. [...]alder oot-
Col.1.11 moedichheyt h ende lydtsaemheyt [...] hẽ alleen
Rom.5.3. onderwerpe i/ van hem alleen [...] goedts
1 Cor.10.10 verwachte k/hem van gantscher herten lief
Philip.2.14 hebbe l/vreese m/ ende eere n/Also/dat ick eer
k Psal.104. alle Creatueren afgae / ende varen late / dan
Esaie.45.7. dat ick inden alderminsten teghen zijnen wil-
Iac.1.17. le doe o. 95. Vraghe.

35. Sondach. Wat is Afgoderie?

Antwoorde.

l Deut.6.5 Afgoderije is/in stede des eenighen waren
Mat.22.37. Godts/ die hem in zijn woordt gheopenbaert
m Deu.6.2 heeft/ofte beneven den selven yet anders ver-
Psal.111.10 sieren ofte hebben / daer op de mensche zijn
Prou.1.7. vertrouwen settet p.

Mat.10.28 96. Vraghe.

n mat.4.10 Wat eyscht Godt int tweede ghebodt?

Deut.10.20 Antwoorde.

o mat.5.29 Dat wy god in gheenderley wijse afbeel-
act.5.29. den q/ noch op geen ander wijse vereeren/dan
p Ephe.5.5. hy in zijn woort bevolen heeft r.

1.Par.16.26 97. Vraghe.

Philip.3.19. Machmen dan gantschelijck geen beelden
galat.4.8 maken? Antwoorde.

Ephe.2.12. Godt en can noch en mach in gheenderley
1.Ioa 2.23. wijse afghebeeldet werden. Maer de Crea-
q Deut.4.15 tueren/ al ist dat sy connen afghebeeldet wer-
Esa.40.18. den / so verbiedt doch godt haer Beeldenis
Rom 1.23. te maken/ende te hebben om die te vereeren/
act.17.29. of godt daer door te dienen s.

r 1.Sa.15.28 98. Vraghe.

Deut.12.36 Maer soudemen de beelden inder Kercken
Mat.15.9 als boecken der leecken niet moghen lijden?

s Exo.23.24 Antwoorde.

Deut.7.5. Neent: Want wy en moeten niet wijser zijn
2.Reg.18.4. dan god/de welcke zijne Christenen niet door
t Iere.10.4 stomme Beelden/ maer door de levendighe
u 2.Tit.3.16 verkondinghe zijns Woorts wil onderwesen
2.Pet.1.19 hebben u. 99. Vraghe.

36. Sondach. Wat wil dat derde ghebodt?

Antwoorde.

a Luc.24.18 Dat wy niet alleen met vloecken/ ofte met
Leu.19.12 valschen eedt a / maer ooch met onnoodich
sweeren den Name Godes niet en lasteren
noch misbruycken / noch ons met onsen stil-
swijghen en toelaten/ sulcker schrickelicken sō-

den deelachtich maken. Ende in somma/dat b Mat.5.
wy den heylighen Name Gods anders niet/ Iacob.5.1.
dan met vreese ende eerbiedinghe gebruycken c Esai.45.23
b op dat hy van ons recht bekent c / aenghe- d mat.10.32.
roepen d/ ende in alle onse woorden en wercken e Tit .2.8
ghepresen werde e.

100. Vraghe.

Ist dan so groote sonde / Godts Name
met sweeren en vloecken te lasteren/ dat God
hem oock over die vertoornt / die so veel als
hen moghelijck is/ dat vloecken ende sweeren
niet en helpen weeren ende verbieden?

Antwoorde.

Jaet ghewisselijck f/ Want daer en is geen f Rom.2.24
grooter sonde/ noch die God meer vertoo- 1.Tim.6.1
rent/dan de lasteringhe zijns Naems. Waer- Col.3.36.
om hy oock die selve met der doodt te straf-
fen bevolen heeft g. g Leuit.3.1.

101. Vraghe. Leuit.24.15

Maer machmen oock Godsalichlijck by 37. Sondach.
den Name Godes eenen Eedt sweeren?

Antwoorde.

Jaet/ alst de Overheydt van haren Onder-
danen/ofte anderssins oock de noot vordert/
om trouwe ende waerheyt daer door te bevest-
tighen/ en dat tot Godes eere en des naesten
salicheyt. Want sulcks Eetsweeren/is in go- h Deu.6.13 10.
des Woort ghegrondet/ en daerom oock van
den Heylighen inden Ouden ende Nieuwen Esaie.48.3
Testamente recht ghebruyckt geweest h. i gen.21.24 21.

102. Vraghe.

Machmen oock by den Heylighen/oft by ee- 1.Sa.24.23
nighe ander Creatueren eenen Eedt sweeren? 1.Reg.1.29.

Antwoorde. k Mat.5.34

Neent: Want eenen Rechten Eet sweeren/ Iacob.5.11
is Godt aenroepen/dat hy, als die alleen dat 38. Sondach.
herte kennet / der waerheydt ghetuyghenisse
wille gheven/ende my straffe, in dien ick val- l Tit.1.5.
schelijck sweere i/welcke eere geenen Creatue- m Ps.68.27.
ren toebehoort k. en 40.10.3

103. Vraghe. act.3.42

Wat gebiedt Godt int vierde ghebodt? n 1.Cor.14.

Antwoorde. 19 ende 29.

Eerstelijck/dat het Predickampt / ende die o 1.Cor.11.33
Scholen onderhouden werden l, ende dat ick p 1.Tit.2.1.
in sonderheydt op den Sabbath / dat is op q 1.Cor.16.1
den Rustdach / tot der ghemeynte Godts r Esa.66.23
neerstelijck come m/om godts Woort te hoo- 39. Sondach.
ren n/die Sacramenten te ghebruyckẽ o/God
den Heere openlick aen te roepen p/ende den
armen Christelijcke handtreyckinghe te doen: s Ephe.6.1
q Ten anderen / dat ick alle de daghen mijns Col.3.18.
levens van mijnen boosen wercken vier/ den Ephe.5.22
Heere door zijnen gheest in my wercken late/ Prou.1.8
ende also den ewighen Sabbath in desen le- 4.1.15.20.
ven aenvanghe r. 20.20.

104 Vraghe. Exo.21.17

Wat wilt Godt int vijfte ghebodt? Roma.3.

Antwoorde, t Pro.23.22

Dat ick mijn Vader ende Moeder/ en alle gen.9.25.
die over my ghestelt zijn/alle eere / liefde ende 1.Pet.2.18
trouwe bewijse/ende my harer goede leere en- u Eph.6.19
de straffe met behoorlijcke ghehoorsaemheydt Collos.3.16.
onderwerpe s/ende oock met hare swackheyt Roma.13
ende ghebreken ghedult hebbe t / aenghesien Mat.22.21
het god belieft/ ons door hare handt te regee- 40. Sondach.
ren u. 105. Vraghe.

Wat eyscht Godt int seste ghebodt? a Ezai.5.21

Antwoorde. gen.9.6

Dat ick mijnen naesten noch met ghedach- Mat.26.52
ten/noch met woorden noch eenich ghelaet/ b Ro.12.19
veel weynigher met der daet door my selven c gen.9.6
ofte door ādere onteere/hate/quetse ofte doo- Exo.21.14.
de a / maer dat ick alle wraeckgiericheydt af- Mat.26.52
legghe b/ooch my selven niet en quetse/ oft Roma.13.4.
moetwillichlijck in eenich ghevaer begheve/ c d Rom.1.29
Daerom oock die Overheydt dat swaerdt
draecht/ den dootslach te weeren d.

106. Vraghe.

Maer dit Ghebodt schijnt alleen van het dootslaen te spreken?

Antwoorde.

Godt verbiedende den dootslach/ leert ons dat hy den wortel des dootslachts / als nijt/ e haet f/ tooren / ende wraeckgiericheydt hatet: ende sulcks alles voor eenen doodtslach houdet g.

e 1.Joā.2.9
f Jaco.1.20
Galat.5.20.
g Joan.2.15

107. Vraghe.

Maer is dat ghenoech/ dat wy onsen naesten alsoot voorseyt is/ niet en dooden?

Antwoorde.

Neent: Want Godt verbiedende den nijdt/ haet en tooren ghebiedt dat wy onsen naestē lief hebben als ons seluen h/ ende hem gedult byede/ saechtmoedicheyt i/ barmherticheydt/ k ende alle vrientdelickheyt bewysen/ zijn schade so veel als ons moghelick is/ afkeeren l/ en oock onse vyanden goet doen m.

h Mat.22.39
7.12.
i Ephes.4.2
Galat.6.1
k Mat.5.6
l Rom.12.18
m Mat.5.7
Rom.12.10.
Exo.23.5
Mat.5.44.
Rom.12.20.

108. Vraghe.

Wat leert ons dat seuenste ghebodt?

Antwoorde.

Dat alle oncuyscheyt van Godt vervloeckt sy n/ ende dat wy daerom de selue van herten vyant zijn o/ ende cuysch ende tuchtelick leuen moeten p / het sy inden heylighen houwelicken staet/ oft buyten den seluen q.

41. Sondach.
n Leui.18.27
o Jude.7
p 1 Thes.4.3
q Hebr.13.4
1.Cor.7

109. Vraghe.

Verbiedt God in desen ghebode niet meer dan Echbreken/ ende dierghelijcke schanden?

Antwoorde.

Dewijl ons lijf ende siele Tempelen des heilighen Gheestes zijn/ so wil hy/ dat wyse beyde suyuer ende heylich bewaren/ daerom verbiet hy alle oncuysche daden / ghebeerden woorden r/ ghedachten/ lusten s/ ende wat de mensche daer toe trecken can t.

r Ephe.5.3
1.Cor.6.18.
s Mat.5.28
t Eph.5.18
1.Cor.15.33

110. Vraghe.

Wat verbiet God int achtste ghebodt?

Antwoorde.

God en verbiet niet alleen stelen ende roouen u/ dwelck die Ouerheyt straft/ maer hy noemt oock dieuerye/ alle boose stucken ende aenslaghen / daer mede wy onses naestē goet ghedencken aen ons te brenghen/ het sy met ghewalt oft schijn des rechts x/ als met onrechten ghewichten/ elle/ mate y/ ware/ munte/ woecker a/ oft door eenich middel vā Godt verboden: Daer toe oock alle giericheydt b/ allen misbruyck ende verquistinge zijner gauen c.

42. Sondach.
u 1.Cor.5.10
x Luce 3.14
1.Thes.4.6.
y Pro.11.1
16/11
z Eze.45.9.
a Deu.25.15
Psalm.15.5
Luce.6.35.
b 1.Cor.6.10
c Pro.5.16

111. Vraghe.

Maer wat gebiedt u god in desen gebode?

Antwoorde.

Dat ick mijns naesten nut / daer ic can ende mach voordere/ met hem also handele als ick wilde datmen met my handelde / d daer toe oock datick trouwelick arbeyde / op dat ick den noot druftighen helpen mach e.

d Mat.7.12
e Eph.4.28
43. Sondach.

112. Vraghe.

Wat wil dat neghenste ghebodt?

Antwoorde.

Dat ick teghen niemant valsch ghetuygenisse en gheue f/ niemandt zijn woorden verkeere d / gheen achterklapper of lasteraer en sy e/ niemandt lichtelick ende onuerhoort oordeele oft helpe verdoemen f: Maer alderley liegen ende bedriegen/ als eygen wercken des Duyuels g vermijde / ten sy dat ick den swaren tooren Gods op my laden wil h. Item/ dat ick int gherichte ende alle ander handelinghen/ der waerheydt lief hebbe/ oprechtelick spreke ende bekenne i / oock mijns Naesten eere ende goet gherichte na mijn vermogen voorstae ende voordere k.

f Pro.19.5
ende 9.ende
21.28.
d Psal.15.3
e Rom.1.29
f Mat...1
Luce.6.37
g Joā.8.44
h Prou.1.
22.en 13.5
1.Cor.13.6
i Eph.4.25.
k 1.Pet.4.8.
44. Sondach.

113. Vraghe.

Wat eyscht van ons dat thiende gebot?

Antwoorde.

Dat oock de minste lust oft ghedencken teghen eenich ghebodt Godts in ons nemmermeer en come / maer dat wy tot allen tijden van gantscher herten allen sonden vyandt zijn/ ende lust tot aller gerechticheydt hebbē l.

l Roma.7.7

114. Vraghe.

Maer connē de gene die tot Godt bekeert zijn/ dese gheboden volcomelick houden?

Antwoorde.

Neenst: Maer oock de alderheylichste/ soo langhe als sy in dese leue zijn/ en hebbē maer een cleyn beginsel deser ghehoorsaemheit m/ doch also, datse met een ernstelick voornemen niet alleen na sommighe maer na alle de geboden Gods beginnen te leuen n.

m 1.Joā.1.8
Rom.7.14.
Eccle.1.
n Rom.7.22
Jacob.2.10

115. Vraghe.

Waerom laet ons dan God also scherpelic de thien gheboden predicken/ soose doch niemant in desen leuen houden can?

Antwoorde.

Eerstelick/ op dat wy ons leuen lanck onsen sonderlicken aert hoe langer hoe meer leeren kennen o / ende dies te begheeriger zijn de verghevinghe der sonden/ ende de gerechticheydt in Christo te soecken: daer nae / dat wy sonder onderlaten ons beneerstighen ende Godt bidden, om de genade des heylighen Gheestes: dat wy langer soo meer nae dat eudbeelt Gods vernieuwet werden / tot dat wy tot dese voorghestelde volcomenheydt na desen leuen gheraken q.

o Joan.3.9
Psalm.32.5
q Rom.7.24

Van t'Ghebedt.

116. Vraghe.

Waerom is dat Ghebedt den Christenen van nooden? Antwoorde.

Daerom dat het dat voornaemste stuck der danckbaerheydt is/ welcke God van ons voordert r/ ende dat God zijn ghenade ende den heylighen Gheest alleen dien gheuē wil/ die hem met hertelicken suchten sonder ophouden daerom bidden/ ende daer voor dācken s.

r 1.Cor.9.24
Philip.3.11
45. Sondach.
s Psalm.50.14.

117. Vraghe.

Wat behoort tot sulck een ghebedt / dat God aenghenaem sy/ ende van hem verhoort werde? Antwoorde.

Eerstelick/ dat wy alleen den eenighen waren Godt/ die hem in zijn Woordt ons gheopenbaert heeft/ t om al het gene dat hi ons geboden heeft te bidden / van herten aenroepen u. Ten anderen/ dat wy onsen noodt ende ellendicheyt recht ende grondelick kennen x/ op dat wy ons voor den aenghesichte zijner Maiesteyt verootmoedighen y. Ten derden/ dat wy desen vasten grondt hebben z/ dat hy ons ghebedt/ niet teghenstaende/ dat wy sulcx onweerdich zijn, om des Heeren Christi wille/ sekerlick wil verhooren a/ ghelijck hy ons in zijn woordt belooft heeft. b

t Mat.7.7
Psal.50.15
u Joā.4.22
x Psal.2.11
Esai.66.2
y Ro.10.14
8.15
z Joā.14.13
15.16.16.23.
Dan.9.17
a Mat.7.8
Psal.143.1.
b Jaco.1.17
Mat.6.33.

118. Vraghe.

Wat heeft ons Godt beuolen van hem te bidden? Antwoorde.

Alle gheestelicke ende lyflicke nooddruft/ welcke de Heere Christus begrepen heeft int Ghebedt, dat hy ons selue gheleert heeft.

119. Vraghe.

Hoe luydet dat Ghebedt.

Antwoorde.

ONse Vader/ die daer zijt in de Hemelē
Uwen Name werde gheheylicht.
U Ryche come.
Uwen wille gheschiede op der aerden als in den Hemel.
Gheeft ons huyden ons dagheliex Broot.
Ende vergeeft ons onse schulden ghelijck oock wy vergheuen onsen schuldenaren.
Ende leyt ons niet in versoeckinghe/ maer verlost ons van den quaden.
Want uwe is dat Rycke/ die cracht ende de heerlickheyt inder eewicheyt/ amen.

a Mat.6.9.
Luce.11.2

46. Sondach.

120. Vraghe.

Waerom heeft ons Christus gheboden/ Godt alsoo aen te spreken: Onse Vader?

Antwoorde.

Op dat hy van stonden aen int beginsel onses gebedts in ons de kinderlicke vreese ende toeverlaet tot Godt verwecke/ welcke beyde de gront onses Ghebedts zijn: Namelick/ dat Godt onse Vader door Christum ghewordden is/ ende dat hy ons veel weyniger afslaen sal het ghene dat wy hem met rechten ghelove bidden/ dan onse vaderen ons aertsche dinghē ontsegghen b.

b Mat. 7. 9. Luce. 11. 11.

121. Vraghe.

Waerom wert hier toeghedaen/ Die daer zijt in de Hemelen? Antwoorde.

Op dat wy vā de c hemelsche Maiesteyt/ Godts/ niet aertsch en ghedencken c ende van zijner almachticheydt alle nootdruft des lijfs ende der sielen verwachten d.

c Iere. 23. 23. Act. 17. 1. 24. d Rom. 10. 12.

47. Sondach.

122. Vraghe.

Welck is die eerste Bede?

Antwoorde.

Uwen Name werde gheheylicht.

Dat is/ Geeft ons eerstelick/ dat wy u recht kennen e/ eñ u in alle uwe wercken/ in welckē uwe almachticheydt/ wijsheyt/ goetheyt/ gerechticheyt/ barmherticheydt ende waerheyt claerlick schijnet/ heylighen/ roemen ende prijsen f. Daer na oock/ dat wy al ons leven/ gedachten/ woorden ende wercken alsoo schicken ende richten/ dat uwen Name om onsent wille niet ghelastert/ maer gheeert ende ghepresen werde g.

e Ioan. 17. 8. Mat. 16. 17. Iacob. 1. 5. f Psalm. 119. 105. Psa. 119. 137. Luce 1. 46. Exod. 34. 6. Psal. 142. 1. Iere. 31. 3. Roman. 3. 3. g Psal. 115. 1. 71. 18.

123. Vraghe.

Welck is de tweede Bede?

Antwoorde.

U Rijcke come.

48. Sondach.

Dat is/ Regeert ons alsoo door u Woordt ende uwen Gheest/ dat wi ons langer so meer u onderwerpē h: Bewaerdt eñ vermeert uwe Kercke i/ verstoort die wercken des Duyvels/ ende alle gewelt/ welcke haer teghen u verheft/ mitsgaders alle boose raetslagen/ die teghen u heylich woordt bedacht werden/ k tot dat die volcomenheyt uwes Rijcx toe come l/ daer in ghy alles sult zijn in allen m.

h Mat. 6. 33. Psa. 119. 5. 143. 10. i Psa. 51. 20. 122. 6. k 1. Ioā. 3. 8. l Apo. 22. 17. m 1. Cor. 15. 28.

124. Vraghe.

Welck is die derde Bede?

Antwoorde.

49. Sondach.

Uwen wille gheschiede op der Aerden/ als in den Hemel.

n Ma. 16. 24.

Dat is: Gheeft dat wy ende alle menschen onsen eyghenen wille versaken n/ ende uwen wille die alleen goet is/ sonder eenich teghenspreken ghehoorsaem zijn a/ op dat alsoo een yghelick zijn ampt ende beroepinghe/ so gewillichlick ende ghetrouwelick mach bedienē ende uytvoeren b/ als die Enghelen in den Hemel doen. c

a Luc. 22. 42. b 1. Cor. 7. 24. c Psal. 103. 20.

125. Vraghe.

Welck is de vierde Bede?

50. Sondach.

Antwoorde.

Gheeft ons huyden ons daghelicx Broot: Dat is/ Willet ons met alle nootdruft des lichaems versorghen d/ op dat wy daer door kennen/ dat ghy den eenigen oorspronck alles goets zijt e/ ende dat noch onse sorge/ noch arbeyt noch uwe gaven sonder uwē segen/ ons en ghedyen f/ ende dat wi derhalven ons vertrouwen van alle Creaturē aftrecken/ ende op u alleen stellen g.

d Psal. 145. 15. ende 10. 4. Mat. 6. 25. e Act. 17. 27. 14. 17. f 1. Cor. 15. 38. Deut. 8. 3. g Psal. 62. 11. 52. 53.

126. Vraghe.

51. Sondach.

Welck is die vijfde Bede?

Antwoorde.

Vergeeft ons onse schulden/ als oock wy vergheven onsen schuldenaren.

Dat is/ Wilt ons arme sondaren alle onse misdaden/ ende oock die boosheydt die ons altydt aenhangt/ om des Bloets Christi wille niet toerekenen h/ alsoo wy oock die ghetuyghenisse uwer genaden in ons bevinden/ dat ons gantsch voornemen is/ onsen naesten van herten te vergheven i.

h Psal. 51. 13. 1. Ioan. 2. 1. i Mat. 6. 14.

127. Vraghe.

52. Sondach.

Welck is de seste Bede?

Antwoorde.

Ende leyt ons niet in versoeckinghe/ maer verlost ons van den boosen.

Dat is/ Dewijl wy van ons selven soo swack zijn/ dat wy niet eenen ooghenblick en connen bestaen k/ ende daer toe onse doodtvyanden/ de Duyvel l/ de Werelt m/ ende ons eyghen vleesch n niet op houden ons aen te vechten: wilt ons doch behouden ende stercken door de cracht uwes heylighen Gheestes/ op dat wy in desen Gheestelicken strydt niet onderligghen o/ maer altijdt stercken wederstant doen/ tot dat wy eyndelic teene mael die overhandt behouden p.

k Ioan. 15. 5. Psalm. 103. 14. l 1. Pet. 5. 8. Ephes. 6. 12. m Ioā. 15. 19. n Rom. 7. 23. o Mat. 26. 41. Mar. 13. 33. p 1. Tes. 3. 13.

128. Vraghe.

Hoe besluyt ghy u Ghebedt.

Antwoorde.

Want uwe is dat Rijcke/ de cracht/ ende de heerlickheyt inder eewicheyt.

Dat is/ Sulcks alles bidden wy van u/ daerom dat ghy als onse Coninck/ ende aller dinghen machtich/ ons alles goedts te gheven den wille ende het vermoghen hebt/ q eñ dat al/ op dat daer door niet wy/ maer uwen heyligen Name eewichlick gepresen werde r.

q Ro. 10. 12. 2. Pet. 2. 9. r Ioā. 14. 13. Psalm 115. 1. Iere. 33. 8.

129. Vraghe.

Wat beduydt dat woort/ Amen?

Antwoorde.

Amen is te segghen/ Het sal waer ende seker zijn. Want mijn ghebet veel sekerder van Godt verhoort is/ dan ick in mijn herte ghevoele/ dat ick sulcks van hem begheere s.

s Psalm. 12. 1.

Eynde des Catechismi.

Forme om den heylighen Doop wt te richten.

Onse hulpe staet in den Name des Heeren/ die Hemel ende aerde gheschapen heeft/ Amen.

DEwijle onse Heere Iesus Christus seyt/ dat wy in Godes Rijcke niet mogē comen ten sy dat wy nieugeboren werdē/ a So gheeft hy ons daer mede een sekere bewijsinghe/ dat onse natuere gantsch verkeert ende vermaledijdt is/ ende vermaent ons daermede/ dat wy ons voor Gode verootmoedighen ende aen ons selven een mishaghen hebben moeten/ ende alsoo verlanghende zijn ghenade te begheeren/ op dat door die selve alle onse boosheydt ende vermaledijdinge onser ouder Natueren afgewasschē eñ begraven werde. Want wi en connen Godes ghenade niet deelachtich zijn/ ten sy dat voorhenen/ alle vertrouwen op ons eyghen vermoghen ende wijsheyt ende gerechticheit wt onsen herten ghenomen sy/ Ja oock tot dat wy alles wat in ons is/ gāntschelic verdoemē.

a Ioan. 3. 3.

Na dien ons Christus onse ellendicheydt alsoo voor ooghen ghestelt heeft/ so troost hy ons wederom door zijne barmherticheyt/ ons ende onse kinderen belovende van allen onsē sonden te wasschen/ dat is/ ons die selve om zijns bloets vergietens wille niet toe te rekenen/ ende onse verdorven natuere wederom tot zijnen eeuwicheyde/ door zijnen heylighen Gheest te vernieuwen. Ende op dat hy sulcks belofte onsen swacken gheloove soude bevestighen/ ende aen onsen eyghenen lichame versegelen/ heeft hy bevolen/ dat wy in den Name Godes des Vaders/ des Soons/ ende des heylighen Gheests souden ghedoopt werden b.

b Mat. 28. 19.

Daerom ten eersten / als hy wilt dat wy
met Water in den Name des Vaders ghe-
doopt werden / betuycht hy ons / ghelijck als
met eenen sichtbaren eedt / al ons leuen lanc/
dat God onse ende onses sades vader zijn wil
ons met aller nooddruft des lichaems ende
der sielen versorghende / ende alle quaet ons
ten goede wendende, Ouermidts dat alle cre-
atueren (van weghen des verbondts / dat wy
c gen.17.4 met gode hebben) c ons niet connen schadi-
d Rom.8.28 ghen / maer tonser salichept dienen moeten. d

Ten anderen / als wy in den Name des
Soons ghedoopt werden / beloeft hy ons / dat
alle tghene dat de Sone Godts ghedaen ende
gheleden heeft / ons eygen sy, also dat hy onse
en onse Kinderen Salichmaker is / ons met
zijner salichmakender ghenade salvende / ons
door zijn heylighe ontfanckenisse / ghedoorte /
lijden ende steruen van aller onreynichept en
sonden verlost heeft / ende al onse vermaledy-
dinge e aent cruyce ghenaghelt / die selue met
e Galat.3.13 zijnen bloede afghewasschen / en met hem be-
f Rom.6.4 grauen f heeft / ende ons also van der helscher
pijne bevrijdt / op dat hy ons door zijn Opstan-
dinghe ende hemelvaert met zijner gerechtic-
g Ro.4.24. hept g bekleyden / nu door den hemelschen Va
h Rom.8.34 der voortreden h / en ten laetsten oordeele heer-
i Ephe.5.27 lijck ende sonder vlecke i voort aenschijn des
vaders presenteren soude.

Ten derden / als wy inden Name des hey-
lighen gheests gedoopt werden / wert ons be-
loeft dat de heylige gheest onse en onser Kin-
k Joa.16.7 13. deren leeraer ende trooster k / in eewichept zijn
l Roma.8.5 sal / ons tot waerachtighen lidmaten des lic-
1.Cor.12.13 haems Christi l makende: Op dat wy aen
Christo ende aen alle zijne goeden (midtsga-
ders alle lidtmaten der Christelijcker Kercke)
ghemeynschap souden hebben / Also / dat on-
ser sonden in eewichepdt niet meer ghedacht
m Jer.31.34 werde m / oock die sonden ende swackhept / die
in ons noch ouerblijft / so langer so meer ghe-
n Rom.6.11 doodet n / in ons een nieu leuen begonnen en-
de eyndelijck inder saligen Opstandinge (daer
o Phil.3.21 dit vleesch den heerlijcke lichame Christi a ge-
1.Cor.15.43 lijckformich zijn sal) volcomelijck gheopen-
baert werde.

Maer na dien dat in alle verbonden beyde
de deelen sich met malcanderen verbinden /
so belouen wy oock Godt den vader / Sone
ende heyligen gheeste / dat wy / door zijne gena-
b gen.17.1 de hem b alleene voor onsen eenighen / waer-
achtighen en leuendighen god houden en be-
kennen willen / hem alleene in allē onse noot
c Psa.50.14 c aenroepen / en als gehoorsame Kinderen le-
uen / ghelijck dese nieuwe ghedoorte van ons
heyschet / welcke in dese twee stucken ghele-
ghen is.

d Mat.3.2 Eerstelick / dat wy warachtich berou d en-
de leedtwesen onser sonden hebbende, ons
e 2.Cor.10.5 eyghen vernuft e ende alderhande lusten
verloochenen / ende den wille Godes on-
derworpen / ende alle sonden van herten
haten ende blieden. Daer na oock dat wy be-
f Roma.6.3 ghinnen lust f ende liefde te hebben na Godes
g Luce.1.75 Woordt / in aller heylichepdt g ende gherech-
tichepdt te leuen.

Ende als wy somtwijlen wt swackhepdt in
sonden vallen / so en moeten wy nochtans
daer in niet blijuen ligghen noch vertwijfe-
len / ofte door eenighe ander Middelen / dan
alleen door Christum vergheuinghe der son-
den soecken / Maer altijdt door onsen Doop
vermaendt werden h van sonden af te staen /
h Rom.6.4. ende vast te vertrouwen / dat der selver / (om
des bloets vergietens Jesu Christi wille)
door Gode nemmermeer sal i gedacht werden
i Jere.31.34 Ouermidts ons de heylighe Doop een on-
ghetwijfelt ghetuyghenis is / dat wy met
Godt een eewich verbondt hebben / ende

in de leuendige k fonteyne der eewiger barm- k Jere.2.1[3]
herticheyt des vaders / ende des alderheylic-
sten lijdens l ende steruens Jesu Christi / door l Rom.6.4
de m cracht des heylighen Gheestes gedoopt m 1.Cor.6.1[1]
zijn. Mat.28.19

Ende al ist dat onse Kinderkens dese ghe-
meinde oorsaken ende verborghentheden noch
niet en begrijpen / ende noch veel weynigher
connen belijden / so moghense nochtans van-
den heylighen Doope gheensins wtghesloten
werden / ouermits sy van Godt tot zijnen
verbonde beroepen zijn / dien hy met * A- * gen.17.4
braham / die een vader is aller gheloovighen /
ende n zijnen zade / ende also oock o met ons n Luce.1.55
ende onsen Kinderen ghemaeckt heeft: Ick o gala.3.9.
wil (spreeckt de heere) oprechten mijn verbont
tusschen my ende v / ende uwen zade na v / by
haren Naecomelinghen / dat het een eewich
verbondt sy / also dat ick uwe God sy ende
uwes sades na v.

Nu is onse heere Jesus Christus in de werelt
ghecomen / niet om die ghenade zijnes hemel-
schen Vaders te p verminderen / maer veel p Act.2.18
meer dat verbondt der ghenaden (dwelck hier
voortijts q binnen dat volc van Israel inge- q Jere.31.3[1]
sloten was) / door de gandtsche Wereldt wt- r mat.28.19
te breyden / ende heeft in die plaetse s der Be- Marc.16.15
snijdinge / den heylighen Doop tot een waer s Col.2.11
teecken t ende seghel deses verbonts / ons en- t Rom.4.11
de onsen Kinderen inghestelt / ghelijck de hey- 1.Petr.3.21
lighe Apostel Petrus sulcks wtdruckelijck
leert / actorum. 2. segghende: u Doet boe- u act.2.38
te / ende een yeghelijck late hem doopen in den
Name onses Heeren Jesu Christi / tot verghe-
vinghe der sonden. So sult ghy ontfanghen
die gaue des Heyligen gheestes / want uwe /
ende uwer kinderen is dese beloftenisse / en-
de al der ghenen die noch x verre zijn / welcke x Ephe.2.1[3]
Godt onse Heere oock daer toe beroepen
sal.

Also beveelt oock de Heere Christus selue
die onmondighe Kinderkens tot hem te bren-
ghen / ende belouet hen met woorden en werc-
ken dat Hemelrijck / ghelijck Marcus int
10. schrijft a. Te dier tijdt brochten sy kinder a mat.10.13
kens tot Jesum / op dat hyse soude aenroe-
ren / en die Jongheren strafsten de ghene diese
brochten. Doe dat Jesus sach / nam hyt on-
weerdelijck / ende sprack tot hen: Laet de kin-
derkens tot my comen / en en weert hen dat
niet / want sulcken is dat Rijcke Gods voor-
waer ick segge v / wie dat Rijcke Gods niet
ontfangt gelijck een kindeken die en sal daer
niet in comen. Ende hy omvinckse in zijne ar-
men / ende leyde de handen op hē / en segdese.

Wt desen woorden ist openbaer / dat oock
onse Kinderkens in Gods Rijcke ende ver-
bondt zijn / ende daerom oock den Doop als b Rom.4.1[1]
b den seghel des verbondts behooren te ont- 1.Pet.4.21
fanghen / al ist datse de verborghenthepdt des
Doops / door ionckhept van Jaren noch niet
verstaen. Euen ghelijck oock de kinderkens
van Jesu Christo selue met woorden ende
wercken c geseghent zijn. Ende gelijckse inde c Mat.19.13
oude Kercke ten d achtsten daghe besneden Mar.10.16
werden / hoe welse noch den seghen des heeren d gen.17.12
noch de verborghenthepdt der Besnijdinghe
niet conden verstaen oft begrijpen. Op dat wy
dan dese heylighe ordeninghe gods, tot zijner
eeren / tot onsen trooste / ende tot stichtinghe
der gemeynten wtrechten en bedienen moge /
laet ons zijnen H. Naem also aenroepen.

O Almachtighe, eewighe God / ghy die na
uwen strangen oordeele die ongheloovige
ende onboetveerdighe Wereldt e met de e gen.6.21
Sundtvloet ghestraft hebt / en den gelovigen
Noah f zijn achtsten wt uwe grooter barm- f 1.Pet.3.20
herticheydt behouden ende bewaert: Ghy die g Exo.14.28
den verstockten Pharao g met al zijnen volc-

In ghyeenderley wege: maer wy maken ooc
die schult noch dagheliicks meerder o

o Job.9.2.3 14. Vraghe.
15.1. Can oock ergherts een bloote Creatuere ge-
Math.6.12 bonden werden/ die voor ons betale?

Antwoorde.

Neent/ Want ten eersten en wil God aen
geen ander Creatuere die schuldt straffen die
de mensche ghemaeckt heeft. p Ten anderen
p Hebr.2 so en can oock geen bloote Creatuere den last
des eeuwighen toorns Gods teghen die sonde
draghen/ ende ander Creatueren daer van ver-
q Psa.130.6 lossen q

15 Vraghe.

Wat moeten wy dan voor eenen Midde-
laer ende verlosser soecken?

Antwoorde.

Eenen sulcken / die een warachtich ende
r 1.Cor.15.1 rechtveerdich mensch sy/ ende nochtans oock
Jer.23.6 stercker dan alle Creatueren / dat is die oock
Esai.53.11. warachtich Godt sy. r

2.Cor.5.21 16.Vraghe.

Hebr.7.16 Waerom moet hy een warachtich ende op-
Esai.7.14 recht mensche zijn?

Rom.8.3 Antwoorde.

Jere.33.16 Om dat die rechtveerdichheyt Gods vorder-
6. Son- de / dat de menschelijcke natuere die ghesone-
dach. dicht hadde/ voor die sonde betaelde, s en dat
een mensche selue een sondaer zijnde / niet en
s Roma.5. conde voor ander betalen. t

12.15 17.Vraghe.

t 1.Pe.3.18 Waerom moet hy tsamen een warachtich
Esai.53.8 Godt zijn? Antwoorde.
act.2.24 Op dat hy wt cracht zijner godheyt/den last
u 1.Joa.1.8 des toorns Godes aen zijner menscheydt dra-
4.9.10 gen/ en ons die gherechticheyt ende dat leuen
act 20.28. verwerven ende weder geuen mochte. u

Joan 3.16. 18.Vraghe.

a Mat.1.23 Maer wie is de selue Middelaer / die tsa-
1.Tim.3.30 men een warachtich Godt ende een warach-
Luce.2.11 tich rechtveerdich mensch is?

b 1.Cor.1.30 Antwoorde.

c gen.3.15. Onse Heere Jesus Christus / a die ons tot
d gen.22.18 een volcomen verlossinge ende gerechticheyt
Roman.1.2 ghesconcken is b

19.Vraghe.

Hebre.1.1 Waer wt weet ghy dat/ Antwoorde.
acto.3.22 Wt den heylighen Euangelio/ welck godt
10.43. selue eerstelijck int Paradijs c gheopenbaert
e Joa.5.49 heeft/ en namaels door de heylighe Patriar-
hebre.10.7 chen ende Propheten laten verkondighen / d
f Rom.10.4 ende door de offerhande ende ander Ceremo-
Psalm.2.12 nien des Wets laten voorbeelden e/ ende ten
galat.4.4 laetsten door zijnen eengeboornen Sone ver-
7. Son- vult.

20.Vraghe.

dach. Werden dan alle menschen wederom door
g Jaon 1.21 Christum salich/also sy door Adam verdoemt
3.36 ghewoorden syn? Antwoorde.
Esaie 53.11. Neen se: Maer alleen de gene die hem door
Roma.11.17 een oprecht gelooue werden ingelijft/ende al-
hebre.4.2 le zijne weldaden aennemen. g

10.39 21.Vraghe.

h hebr.11.1.3 Wat is een oprecht ghelooue?

Jaco.2.19. Antwoorde.

i Rom.8.16. Een oprecht ghelooue en is niet alleen een
Iacob.1.6 seker weten ofte kennisse/daer door ic al voor
Roma.5.1 warachtich houde / dat ons Godt in zijn
k mat.16.19 woort gheopenbaert heeft h: Maer oock een
ioan.3.5 herteliick vertrouwen i/ welc de heylige geest
galat.5.22 k / door dat Euangelium l in my werckt / dat
Philip.1.29 niet alleen anderen/ maer oock my vergevin-
l Rom.1.16 ghe der sonden/ eewighe gherechticheydt en-
Rom.10.17 de salicheyt van god ghescioncken sy/ m wt
m heb.10.38 louter ghenaden/alleen om de verdienste Chri-
heb.2.4 sti wille. n

22.Vraghe.

Mat.9.2 Wat is dan een Christen noodich te ghe-
Ephe.2.7 looven? Antwoorde.
n Rom.3.24 Al wat ons inden Euangelio belouet wert/
gala.2.16.23 o welck ons die artyckelen onses alghemey-
o ioan 20.31 nen en ongetwijfelden Christelijcken gelooft /
Mat 28.20 in eenen summa leeren.

23.Vraghe.

Hoe luyden de artyckelen?

Antwoorde.

Ick gelooue in God den Vader/den almach-
tighen/ schepper des hemels ende der aerde.
Ende in Jesum Christum zijnen eenigen
Sone onsen heere, die ontfanghen is van den
heylighen geest/gebooren wt die Maget Ma-
ria/die geleden heeft onder Pontio Pilato/ is
gecruyst/gestoruen en begrauen/neder gevaren
ter hellen/ ten derden dage wederom op ghe-
staen vanden dooden/ opghevaren ten hemel/
sit ter rechter handt Gods des almachtighen
Vaders / van daer hy comen sal / te oordeelen
die leuende ende die dooden.
Ick ghelooue inden heyligen gheest.
Ick ghelooue een h. algemeyne Christelic-
ke kercke/ de gemeynschap der heyligen/ver-
gevinge der sonden/opstandinge des vleeschs
ende een eewich leuen.amen.

24.Vraghe.

Hoe werden dese artyckelen gedeylt? 8. Son-

Antwoorde. dach.

In drye deelen. Dat eerste is van Godt den
Vader en onse scheppinghe. Dat ander van
God den Sone en onse verlossinge. Dat der-
de van God de H. gheest/ ende onse salichma-
kinghe.

25.Vraghe.

Aengheesien datter maer een eenich godde-
lijck wesen is a / waerom noemt ghy den va- a Deut.6.4
der/ den sone ende den heylighen geest?

Antwoorde.

Om dat god hem also in zijn woordt gheo-
penbaert heeft b/dat dese drye onderscheydelic- b Isa.61.1
ke persoonen / de eenich warachtich ende ee- Psal.110.1
wich God zijn. Mat.3.16

Van Godt den Vader. 28.19.

26.Vraghe. 1.Joan 5.7

Wat gelooft ghy met dese woorden/Ick ge-
looue in God den Vader / den almachtighen 9. Son-
schepper hemels ende der aerden? dach.

Antwoorde.

Dat de eewighe vader onses Heeren Jesu c Gen.1
Christi / die Hemel en aerde met aldatter in Psalm.33
is/wt niet geschapen heeft c/ die oock die selue d Psal.104
noch door zijnen eeuwighen raet en voorsich- 2.15.3
tichheyt onderhoudet ende regeert d / om zijns Mat.10
Soons Christi willen / mijn Godt ende mijn Heb.1.3
Vader sy e / op welcken ick alsoo vertrouwe e Joa.1.
dat ick niet en twijfele hy en sal my met aller Roma 8.
noodtdruft des lijfs ende der sielen versorghen galat.4.
f/ ende oock al het quaet dat hy my in desen Ephe.1.
Jammerdale toeschickt my ten besten keeren f Psalm
g. Want hy sulcks doen can als een almach- 25.
tich Godt h/ ende oock doen wil/als een ghe- Mat.6.
trouwe Vader i. Luce 12.

27.Vraghe.

Wat verstaet ghy door de voorsichticheyt g Rom.8.
Godts? Antwoorde. h Re.10.
Die almachtighe ende teghenwoordighe i Mat.6
cracht Godts k/ door welcke hy hemel ende 26.7.9
aerde/midtsgaders alle Creatueren / ghelijck 10. Son-
als met zijnre hant noch onderhout/ende also dach.
regeert l/ dat loof ende gras/regen ende drooch- k Jer.23.
te/ vruchtbaer ende onvruchtbare iaren/spij- l Hebr.1.3
se ende dranck m ghesontheyt en cranckheyt n/ m Esa.5.
rijckdom ende armoede o/ ende alle dinghen/ act 14.17
niet by gheualle maer van zijner vaderlijcker n Joan.9.9
handt ons toecomen. o Pro.22.2

28.Vraghe.

Waer toe dient ons dat wy weten dat godt
alles gescapen heeft/ en noch door zijns voor- p Rom.5.
sichticheyt onderhoudet? Iacob.1.

Antwoorde. Job 1.

Dat wy in alle teghenspoet ghedultich sy p q Deut 8
in voorspoet danckbaer zijn mogthen/ q ende 1.The.5.
in allen dat ons noch toecomen can / een r Rom.8.
goet toeuersicht hebben op onsen ghetrou-
wen Godt ende Vader r/ dat ons gheen crea-
tuere/van zijne liefde scheyden sal/ aenghe- s Rom.8.38

sien dat alle Creaturen alsoo in zijnre hande
e Ja.1.12. zijn/datse teghen zijnen wille/ hē noch raeckē/
.6 noch beweghen connen. e
Pro.21.1 Van God den Sone.
act.17.25.28 29. Vraghe.
11. Son- Waerom wert de Sone Gods/Jesus/dat
dach. is/Salichmaker ghenaemt?
Antwoorde.
Om dat hy ons salich maeckt ende van on-
u Mat.1.21 sen sonden verlost u/daer beneuen, dat bi nie-
Hebr.7.25. mant anders eenighe salicheyt is soeckē ofte
x Act.4.12 te vinden is. x

30. Vraghe.

Ghelooven dan die oock aen den eenighen
Salichmaker Jesum die haer salicheyt ende
a 1.Cor.1.13 welvaert by den heylighen/bi hen seluen/ ofte
31. erghens elders soecken?
Galat.5.4 Antwoorde.
b Heb.12.2 Neen sy: maer sy verloochenen met der daet
Esaie.9.6 den eenighen Heylant ende Salichmaker Je-
Col.1.19.2 sum/ oft sy hen schoon zijns met dē mont roe-
10. men a/ Want van tween een/ ofte Jesus en
Joan.1.16 moet gheen volcomē Salichmaker zijn/ ofte
12. Son- die desen Salichmaker met warem ghelooue
dach. aennemen / moeten alles in hem hebben
c Psa.45.8. dat tot hare salicheyt van nooden is b.
Heb.1.9 31. Vraghe.
d deut.18.15 Waerom is hy Christus/dat is/ een Ghe-
act.3.22. salfde ghenaemt? Antwoorde.
e Joan.1.18 Om dat hy van Godt den vader verordi-
15. neert is/ende met den Heylighen Gheest ghe-
f Psalm.110 salvet c/tot onsen hoochsten Prophete ende
Hebr.7.21 Leeraer d/die ons den verborghenen raet en-
10.12 de wille Gods/van onser verlossinghe/volco-
g Rom.8.34 melick gheopenbaert heeft/ e ende tot onsen
5.9 eenighen hooghen Priester f die ons met die
h Psal.2.6. eenighe offerhande zijns lichaems verlost
Joan.10.28 heeft/ende ons met zijner voorbiddinghe ste-
Luce.1.33 des voortredet by den Vader g. Ende tot on-
Mat.28.18. sen eewigen Coninck/die ons met zijn woort
13. Son- ende zijnen Gheest regeert ende ons byder
dach. verworuene verlossinge beschut eñ behout. h
i act.11.26 32. Vraghe.
1 Cor.6.15 Maer waerom wert ghy een Christen ghe-
k 1.Joan.2. naemt? Antwoorde.
27. Om dat ick door den gheloove een litmaet
Esai.59.21 Christi/eñ alsoo zijner salvinghe deelachtich
act.2.17 ben k/ op dat ick zijnen name bekenne l/ende
Joel.2.28 my seluen tot een levende danckoffer hē offe-
l Mar.8.38 re/ende met een vry gewissen ofte conscientie
m.Ro.12.1. in desen leuen teghen de sonde eñ den Duyuel
apoca.5.8 stryde/ende hier namaels in eewicheydt met
10. hem ouer alle Creaturen regiere m.
1.Petr.2.9. 33. Vraghe.
2.Tim.2.12 Waerom is hy Gods eengeboren Sone ge-
Roma.6.12. naemt/so wy toch oock Gods kinderē zijn n?
apoca.1.6 Antwoorde.
n 1.Tit.1.18. Daerō dat Christus alleene de eewige nae-
o Joan 1.14 tuerelicke Sone Gods is o/maer wy zijn om
18. zijnent wille wt ghenaden tot kinderen Go-
Hebr.1.2. des aenghenomen p.
p Rom.8.15. 34. Vraghe.
Ephes.1/6 Waerom naemt ghy hem onsen Heere?
14. Son- Antwoorde.
dach. Om dat hy ons met lijf ende siele van alle
q 1.Pet.1.18 onse sonden/niet met gout ofte met silver/
2.9 maer met zijnen dieren bloede ghecocht/ ende
1.Cor.6.20. van alle ghewelt des Duyuels verlost heeft/
7.23. ende ons alsoo hem tot eenen eyghendom ghe-
r Joan.1.1 maeckt q. 35. Vraghe.
17.5 Wat is dat ghesept/ Die ontfangen is vā
Roman.1.4. den heyligē Gheest/gheboren wt de Maghet
s Rom.9.5 Maria? Antwoorde.
t Joan 1.14. Dat de eewighe sone Gods r die waerach-
galat.4.4 tich eñ eewich God is eñ blijft s/ ware mēsche
x Mat.1.18 licke natuere/wt den vleesche t eñ bloede der
20. Maget Maria u/door de werckinge des hei-
Luc.1.35 lighen gheestes aenghenomen heeft/ x op dat
y psa.132.11 hy oock dat ware saet Davids sy y/zijnē broe-

deren in allen gelijck z wtghenomen die son- Roman.13.
de a. 36. Vraghe. z Phil.2.7
Wat nutticheydt ouercoemt ghy door die a Heb.4.15.
heylighe ontfanginge ende gheboorte Christi? 7.26
Antwoorde. b Heb.2.16.
Dat hy onse middelaer is b/ende met zijne c Psal.32.1
onschult ende volcomē heylicheyt/mijn sondē 1.Cor.1.30
u/daer in ick ontfanghen ende gheboren ben/ 15. Son-
voor Godts aenghesicht bedecke. c dach.
37. Vraghe.
Wat verstaet ghy by dat woordeken/ ghe-
leden? Antwoorde.
Dat hy aen lijf ende siele/den gantschē tijt
zijns leuens op der aerden / maer in sonderheyt
aent eynde zijns leuens den toorn Gods te-
gen die sonde des gantschen menschelickē ge
slachtes ghedraghen heeft / h op dat hi met zijn h 1.Pet.2
lijden/als met den eenighen soenoffer i/ ons 24.3.18
lijf eñ siele van de eewighe verdoemenisse ver Esai.53.12
loste/ende ons Gods genade/ gherechticheyt i 1.Joa.2.2
ende dat eewich leuen verworue. 4/10.
38. Vraghe. Roma.3.25.
Waerom heeft hy onder den Richter Pon-
tio Pilato gheleden?
Antwoorde.
Op dat hy onschuldich onder den Wereldt-
licken Richter verordeelt zijnde k/ ons daer k Luc.23.14
mede van den strenghen ordeels Gods/ dat o- Joan.19.4.
ver ons gaen soude bevrijdde l. l Psal.69.5.
39. Vraghe. Esai.53
Heeft dat yet meer in/ dat hy gecruyst is ge 2.Cor.5.21.
weest/dan oft hy met een ander doot ghestor- galat.3.13
uen ware?
Antwoorde.
Jae: Want daer door ben ick seker/dat hy
die vervloeckinge die op my lach op hem ge-
laden heeft: want die doot des cruyces was a Deu.21.23
Godt vervloeckt was. a Galat.3.13.
40. Vraghe. 16. Son-
Waerom heeft Christus hem tot in den dach.
doot moeten vernederen?
Antwoorde.
Daerom dat van weghen der gherechticheyt
ende waerheyt Gods b niet anders voor onse b Gen.2.17
sonden en conde betaelt werden / dan door de
doot des Soons Godts c. c Hebr.2.9
41. Vraghe. 14.
Waerom is hy begrauen worden? Phil.2.8.
Antwoorde.
Om daer mede te betuygē / dat hy waerach- d act.13.29
tichlick ghestoruen sy. d mat.27.60.
42. Vraghe. Luce 23.53
So dan Christus voor ons ghestoruen is / Joan 19.38
hoe comt dat wy oock moeten steruen?
Antwoorde.
Onse doot en is gheen betalinge voor onse
sonden/maer alleen een afsteruinghe der son- e Joa.5.24.
den ende eenen inganck totten eewigē leuē. e Philip.1.23
43. Vraghe. Roma.7.24.
Wat becomen wy meer voor nutticheyt wt
die Offerhande eñ doodt Christi aent cruys?
Antwoorde.
Dat door zijne cracht onse oude mensche
met hem gecruyst/ghedoot eñ begrauen wert/ f Rom.6
f op dat die boose lusten des vleeschs in ons 11.
niet meer en regieren g/maer dat wi ons sel- g Rom.6.12
uen hem tot eener danckbaerheyt offeren a. a Rom.12.1
44. Vraghe.
Waerom volcht daer naer/Afghedaelt ter
hellen? Antwoorde.
Op dat ick in mijnen hoochsten aenvechtin
gen verseckert sy/ eñ my gäntschelick vertroos-
te/ dat mijn Heere Christus door zijne onwt-
sprekelicke benautheyt/ smertē/ verschrickin-
ghe ende helsche quale/ in welcken hy in zijn
gantsch lijden(maer in sonderheit aent cruys) b Esa.53.10
gesoncken was/my vander Helscher benaut- mat.27.46
heyt ende pyne verlost heeft q. 17. Son-
45. Vraghe. dach.

c 1.Cor.15. 17. ende. 54. Rom.4.25 1.Pet.1.3.21 b Rom.6.4. Coll.3.1 Ephes.2.5 e 1.Cor.15.12 Roma.8.11 Act.1.9 Math.28 Mar.16 Luce 24 g Heb.4.14 7.25.9.11 Rom.8.34 Ephes.4.10 Col.3.1 h act.1.11 Mat.24.30 i mat.28.20 k mat.26.11 Joan.10.18 17.11 act.3.21. l Joa.14.17 16.13. Ephes.4.8 12. Augu. Tra. in Joan.50. m act.7.49 17.28 Jere.23.24 n Col.2.9 Joan.3.13 11.15. Mat.28.6 18. Sondach. o 1 Joan.2 Rom.8.34.1 p Joa.14.2 20.17 Ephes.2.6 q Joa.14.16 16.7 act.2 2.Cor.1.22. 1.Cor.5.5 r Col.3.1 Philip.3.14 s Eph.1.20. 5.23 Col.1.18 t mat.28.18 Joan.5.22 19. Sondach. u Eph.4.10. x Psal.2.9 110.1 Joan.1.28. Ephes.4.8 y Luce.21.28 Roma.8.23. Phil 3.20. Tit 2.13. z 2.thes.1.6.

Wat nuttet ons die opstandinghe Christi?

Antwoorde.

Ten eersten heeft hy door zijne Opstandinghe de Doot onerwonnen/ op dat hy ons de gerechticheyt/ die hy door zijne doot ons verworuen hadde conde deelachtich maken. c Ten anderen/ werden wy oock door zijne cracht opgewecket tot een nieu leuen b. Ten derden is ons die Opstandinghe Christi een seker pant onser salligher Opstandinghe. e

46. Vraghe.

Wat verstaet ghy daer mede / Opghevaren ten Hemel?

Antwoorde.

Dat Christus voor den ooghen zijner Jongeren/ van der aerden ten Hemel is opgheheuen f/ ende dat hy ons te goede daer is g tot dat hy weder coemt/ te oordeelen die leuendigen ende die dooden h.

47. Vraghe.

Is dan Christus niet by ons tot aende eynde der Wereldt, also hy ons beloeft heeft?

Antwoorde.

Christus is waerachtich mensch ende waerachtich Godt. Na zijner menschelicker nature/ is hy niet meer op aerden/ k maer na zijner Godtheyt/ Maiesteyt/ Genade ende Gheest en wijckt hy nemmermeer van ons l.

48. Vraghe.

Maer so die menschheyt niet ouer al en is/ daer die Godtheyt is / werden dan die twee natureren in Christo niet van een ander ghescheyden? Antwoorde.

Gantschelijck niet. Want middes dien die Godtheyt onbegrijpelick / ende ouer al teghenwoordich is m/ so moet volgen datse wel buyten haer aenghenomen menschheyt is/ ende persoonlick met haer vereenicht blijft n.

49. Vraghe.

Wat nuttet ons die Hemelvaert Christi?

Antwoorde.

Ten eersten/ dat hy inden Hemel voor dat aenghesicht zijns Vaders onse voorspreker is. o

Ten anderen/ dat wy ons vleesch inden Hemel tot eenen sekeren pandt hebben/ ende dat hy als dat Hooft ons zijne lidtmaten oock tot hem sal nemen p. Ten derden dat hy ons zijnen Gheest tot eenen teghenpande sendet q door welcker cracht wy soecken dat daer bouen is/ daer Christus is sittende ter rechter handt Godts ende niet dat op der Aerden is r.

50. Vraghe.

Waerom werdt daer toe ghesett/ Sittet ter rechter handt Godts?

Antwoorde.

Dat Christus daerom ten Hemel ghevaren is/ op dat hy hem seluen daer bewijse als dat Hooft zijner Christelicker Kercke s/ door welcken de Vader alle dinck regeert t.

51. Vraghe.

Wat nut brengt ons dese heerlickheyt onses Hoofts Christi?

Antwoorde.

Eerstelick/ dat hy door zijnen heylighen Geest in ons zijne lidtmaten / die Hemelsche gauen wtgiet u. Daer na dat hy ons met zijne macht teghen alle vyanden beschut ende bewaert x.

52. Vraghe.

Wat troost u die wedercomste Christi om te oordeelen die leuendighen ende die dooden?

Antwoorde.

Dat ick in alle droefenis ende verbolginge met opgerechten hoofde/ euen den seluen die hem te voren om mijnen wille voor Godts gherichte ghestelt/ ende al den vloeck van mi wech ghenomen heeft/ tot een Richter wt de Hemel verwachte y / die al zijne ende mijne vyanden in de eewighe verdoemenis werpt: z maer my/ met allen wtuercoren tot hem in die Hemelsche blyschap ende heerlicheydt nemen sal.

1.Thes.1. Mat.25. 20. Sondach. a Gen.1.2 Esa.48.16 1.Cor.13.16 1.Cor.6.19 actor.5.3 b mat.28.19 2.Cor.1.21 c Gal.3.14 1 Pet.1.2 1.Cor.6.7 d act.9.31. Joan.14.16 1.Pet.4.14 21. Sondach. e Joa.10.11 f Gen.26.4 g Rom.8.29 Ephes.1.10 h Esa.59.21. Rom.1.16. i act.2.46. k mat.16.18 l Psa.71.18 1.Cor.11.26 Joan.10.28 m 1.Joa.3.21 2.Cor.13.5. n 1.Joa.1.3. 1.Co.1.8. Rom.8.35. o 1.Joa.1.3. Roma.8.32. 1.Cor.12.12. 21. 1.Cor.6.17. p 1.Cor.13.5 Philip.2.4. q 1.Joa.2.2. r Jere.31.34. Psal.103.3. 10. Rom.7.24. Roma.8.1. s Joan.3.18. 22. Sondach. t Lu.23.43. Philip.1.23 u 1.Cor.15.53 Joan.15.25. 1.Joan.3.2. Philip.3.21 x 2.Cor.5.2 y Cor.2.9. 23. Sondach. z Hebr.1.4. Roma.1.17. Joan.3.36. a Roma.3. 22. ende 24 5.1. Galat.2.16 Ephes.2.8. Philip.3.9.

Van Gode den heylighen Gheest.

53. Vraghe.

Wat ghelooft ghy vanden heylighen Geest?

Antwoorde.

Eerstelick/ dat hy tsamen met den Vader ende Sone een eewich Godt sy a. Ten anderen/ dat hy oock my gegeuen is/ b dat hy my door een oprecht gheloove / Christi ende aller zijner weldaden deelachtich make c my trooste/ ende by my eewichlick blyue. d

54. Vraghe.

Wat ghelooft ghy vande heylighe alghemeyne Christelijcke Kercke?

Antwoorde.

Dat de Sone Godts wt den gantschen menschelicken gheslachte e hem een gemeynte tot den eewighen leuen wtvercoren/ g door zijnen Gheest ende Woort/ h in eenicheyt des waren gheloofs/ i vanden beginne der wereldt/ tot aen t eynde vergadert/ beschermt ende onderhout k ende dat ick der seluer een leuendich lidtmaet ben l/ ende eewich sal blyuen. m

55. Vraghe.

Wat verstaet ghy door de ghemeynschap der Heylighen? n Antwoorde.

Eerstelick/ dat alle ende elcke gheloouighe als lidtmaten/ aenden Heere Christo/ ende aen alle syne schatten ende gauen ghemeynschap hebben o. Ten anderen / dat elck hem moet schuldich weten zyne gauen ten nutte ende ter salicheyt der anderer lidtmaten/ ghewillichlick/ ende met vreuchden aen te legghen. p

56. Vraghe.

Wat ghelooft ghy vande vergheuinghe der sonden? Antwoorde.

Dat God om het genoechdoen Christi wille q/ aller mijner sonden/ oock mijner sondelycken aert/ daermede ick al mijn leuen lanck te strijden hebbe r/ nemmermeer en wil gedencken/ maer my wt ghenaden de gerechticheyt Christi schencke/ op dat ick nemmermeer in het gherichte Godes en come s.

57. Vraghe.

Wat troost gheeft u de Opstandinghe des vleesches? Antwoorde.

Dat niet alleen mijn siele nae desen leuen van stonden aen tot Christum haer Hooft sal opghenomen werden t/ maer dat oock dit mijn vleesch/ door de cracht Christi opgeweckt zijnde/ wederom met mijner sielen vereenicht/ ende den heylighen lijf Christi ghelijckformich sal werden u.

58. Vraghe.

Wat troost schept ghy wt den artickel van het eewich leuen? Antwoorde.

Dat/ nademael ick nu het beghinsel der eewigher vreucht in mijn herte ghevoele x: ick na desen leuen volkomene salicheydt besitten sal/ die geen ooghe gesien/ noch geen oore gehoort en heeft / noch in geens menschen herte gecomen en is y/ ende dat om Godt daerinne eewichlijck te prysen.

59. Vraghe.

Maer wat vatet u nu dat ghy dit al ghelooft? Antwoorde.

Dat ic in Christo voor Gode rechtveerdich ben/ ende een erfgenaem des eewighen leuens z.

60. Vraghe.

Hoe zijt ghy rechtveerdich voor Godt?

Antwoorde.

Alleen door een oprecht gheloove a in Jesum Christum: also: dat al ist dat my mijn ghewissen ofte conscientie beclaghet / dat ick teghen al die geboden Godts swaerlick gesondiget, ende der seluer gheen ghehouden hebbe/

b Rom.3.9 d ende noch stedes tot alle boosheyt geneycht
c Esa.7.23 ben/ c: nochtans/ Godt sonder eenighe myne
d Tit.3.5. verdienste d/ wt louter ghenaden e/ mij die vol-
Deut.9.10 comene ghenoechdoeninghe/ gerechticheyt en
Ezec.36.22. heylicheyt Christi schenckt, ende toerekent
e Rom.3.24 f/ even als hadde ick noyt sonde gehadt noch
Ephes.2.8. ghedaen/ ia als hadde ick al die ghehoorsaem-
f 1.Joan.2.1 heydt volbracht/ die Christus voor my vol-
g Rom.4.4 bracht heeft g/ so verre ick sulcke weldaet met
1.Cor.5.19 gheloovigher herten aenneme i.
h 2.Cor.5.21 61. Vraghe.
i Rom.3.22. Waerom segt ghy / dat ghy alleen door het
Joan.3.18 gheloove rechtveerdich zijt?

Antwoorde.

Niet dat ick van weghen der weerdicheydt
myns gheloofs/ Godt aenghenaem sy: maer
daerom dat alleen die ghenoechdoeninghe/ ge-
rechticheyt ende heylicheyt Christi/ mijne ge-
k 1.Cor.1.30 rechticheyt voor God is k/ en dat ick die sel-
2.2. ve niet anders / dan alleen door 't gheloove
l 1.Joa.5.10 aennemen ende my toeeyghenen can l.
24. Sondach. 62. Vraghe.

Maer waerom connen onse goede wercken
niet die gherechticheyt voor god / oft een stuc
der selven zijn?

Antwoorde.

Waerom dat die gherechticheydt die voor
Godes gherichte bestaen can / gantsch volco-
men ende der wet godes in allen stucken ge-
m gala.3.10 lijckformich zijn moet m/ Ende oock onse beste
Deu.27.26 wercken in desen leven alle onvolcomen ende
n Esa.64.6. met sonden bevleckt zijn n.

63. Vraghe.

Hoe: Verdienen onse goede wercké niet / die
nochtans God in desen ende inden toecomen-
den leven wil beloonen?

Antwoorde.

o Luc.17.10 Dese belooninghe gheschiedt niet wt ver-
dienst/ maer wt ghenaden o.

64. Vraghe.

Maer maeckt dese leere niet sorchloose en-
de Godtloose menschen?

Antwoorde.

Neentse: Want het is onmogheliick/ dat so
wie Christo door een warachtich gheloove in
gheplant is niet en soude voortbringhen die
p mat.7.18 vruchten der danckbaerheyt p.
Joan.15.5. Van den Sacramenten.
25. Sondach. 65 Vraghe.

Aenghesien/ dan alleen tgheloove ons Chri-
sti en aller zijner weldaden deelachtich maeckt/
van waer coemt sulck gheloove?

q Ephe.2.8/ Antwoorde.
6 23. De heylighe Gheest q werckt dat selve in
Joan.3.5 ons herte/ door die vercondinge des heylighen
Phil.1.29 Evangheliums / ende stercket dat selve door
tghebruyck der Sacramenten.

66. Vraghe.

Wat zijn die Sacramenten?

Antwoorde.

Die Sacramenten zijn heylighe sichtbaer-
licke waerteeckenen ende seghelen/ van Gode
inghesett / op dat hy ons door tghebruycken
der selven/ die belofte / des Evangelii dies te
beter te verstaen geve/ en versegele. Namelijc
dat hy ons van weghen des eenighen Slacht-
offers Christi/ aent cruys volbracht / verghe-
r Gen.17.11 vinghe der sonden/ ende dat eewich leven wt
Rom.4.11 ghenaden schenckt r.
Deut.30.6. 67. Vraghe.
Leuit.6.25 Zijn dan beyde dat Woort ende de Sacra-
Heb.9.8.24 menten daer henen ghericht/ ofte daer toe ver-
Ezech.20.12 ordent, datse ons gheloove op die offerhande
1.Sa.17.36 Jesu Christi aent cruys, als op den eenighen
Esai.6.6 gront onser salicheyt wijsen?
14.9. Antwoorde.

Jase toch. Want de heylighe Gheest leert
ons inden Evangelio/ ende versekert ons door
die Sacramenten / dat onse volcomene sa-
licheyt in die eenighe offerhande Christi staet
die voor ons aent cruys geschiet is b. b Rom.6.3

68. Vraghe. gal.3.27.

Hoe veel Sacramenten heeft Christus in
den nieuwen verbonde oft Testament inghe-
set?

Antwoorde.

Twee / den heylighen Doop ende dat hey-
lich Nachtmael.

Van den Heylighen Doope.

69. Vraghe. 26. Sondach.

Hoe wert ghy inden heylighen Doope ver-
maent en versekert dat de eenighe offerhande
Christi aent cruys geschiet/ u te goede coemt?

Antwoorde.

Also dat Christus dit wtwendich water- c mat.28.19
badt ingeset / ende daer by toegheseydt heeft act.2.38.
dat ick so sekerlijck met zijnen Bloede ende
Gheest van der onreynicheydt mijner sielen/
dat is/ van alle mijne sonden so warachtich
ghewasschen ben d / als ick wtwendich met d mat.16.16
den watere welck die onsuyverheyt des vlee- Mat.3.11
schs plecht wech te nemen, gewasschē ben e Rom.6.3

70. Vraghe. e Marc.1.4

Wat is dat/ met den Bloede ende Gheest Luce 3.33.
Christi ghewasschen te zijn?

Antwoorde.

Het is verghevinghe der sonden/ van Godt
wt ghenaden hebben om des Bloedts Christi
wille/ welck hy in zijne offerhande aent cruys
voor ons wtghestortet heeft c/ Daer nae oock c Heb.12.24
door den heylighen gheest / vernieuwet/ ende 1.Petr.1.2
tot lidtmaten Christi gheheyliget zijn/ op dat Zach.13.1
wy hoe langher hoe meer den sonden afster- Ezech.36.25
ven en in een Godsalich / en onstraffelijck le-
ven wandelen. d Joan.1.33

71. Vraghe 3.5

Waer heeft ons Christus toegeseydt dat hy 1.Cor.6.11.
ons so sekerlijck met zijnen Bloede ende geest Rom.6.4.
wasschen wil/ als wy met den Doop watere Col.2.12.
ghewasschen werden? Antwoorde.

In de insettinghe des Doops/ welcke also
luydet:

Gaet henen/ leeret alle volck/ ende doopt se
in den Name des Vaders/ ende des Soons/
ende des heylighen geestes/ e wie daer gelooft
ende ghedoopt wert / die sal salich werden: e mat.28.19
Maer wie niet en ghelooft/ die sal verdoemt
werden f.

Dese beloftenis wert oock verhaelt / daer f mar.16.16.
de Schrift den Doop dat Badt der wederge-
boorte g/ ende die afwasschinghe der sonden
naemt h. 72. Vraghe. g Tit.3.5

Is dan dat wterlijck waterbat/ die afwas- h act.22.16.
schinghe der sonden selve? Antwo. 27 Sondach.

Neent: Want alleen dat bloet Jesu Chri-
sti/ ende de heylighe Gheest reynicht ons van 1 Mat.3.11
allen sonden. 73. Vraghe. 1.Pet.3.21

Waerom naemt dan de Heylighe geest den Ephe.5.26
Doop/ dat Badt der wedergeboorte ende de k 1.Joa.1.7
afwasschinghe der sonden? 1.Cor.6.11

Antwoorde.

Godt en spreeckt also niet sonder groote
oorsake Namelijck niet alleen om ons daer-
mede te leeren, dat/ ghelijck de onsuyverheydt
des lichaems door water / also oock onse
sonden door dat Bloedt ende den gheest Jesu
Christi wech genomen werden e / Maer veel e apoc.1.5
meer/ dat hy ons door dit Goddelijck Pandt 7.14
ende Waerteecken wil versekeren / dat wy so 1.Cor.6.11
warachtichlijck van onse sonden gheestelijck
gewasschen zijn/ als wy wtwendich met wa-
ter ghewasschen werden f. f Mar.16.16

74. Vraghe. gala.3.17

Salmen oock de jonghe Kinders doopen? g 1.Cor.7.14

Antwoorde. Gala.3/16

Jaet/ want midts dien sy also wel als de gene.17.7.
volwassen int verbondt Godts ende in syn
gemeynte begrepen zijn g / ende dat hen door
Christi Bloedt de verlossinghe van den son-

h Matth. den h/ ende de heylige gheest/ die dat geloove
1.14. werckt/ niet weyniger als den volwassenen
Mat.9.36 toeghesegdt wert i so moet men se oock door den
Deut.10.30 Doop/ als door dat teecken des verbondts
i Luce 1.14 der Christelicker Kercken ingelijft / ende van
Psal.22.11 de kinderen der ongheloovighen onderschey-
Esai.44.1 den werden k ghelijck int Oude verbondt of-
acto.2.39 te Testament/ door de besnijdinghe gheschiedt
k act.10.47. is l/ door de welcke int Nieuwe verbondt de
l gen.17.14. Doop ingheset is m.
m Col.2.11.

Vanden heylighen Nachtmale
ons Heeren Jesu Christi.

75. Vraghe.

Hoe wert ghy inden heylighen Nachtmale vermaent en versekert, dat ghy aen de eenige Offerhande Christi / aen t Cruys volbracht/ ende aen al zijn goet gemeynschap hebt?

Antwoorde.

28. Sondach.
Alsoo / dat Christus my en allen gheloovigen tot zijner ghedachtenis / van dit ghebroken Broot te eten/ ende van desen Drinckbeker te drincken bevolen heeft/ende daer toe oock be-
n Matt.26 loeft n/ Eerstelijck/ dat zijn lichaem so seker-
26. lick voor my aen t cruys gheoffert en ghebro-
Mar.14.22. ken/ en zijn bloet voor my vergoten sy/ als ick
Luc.22.19 met ooghen sie/ dat dat Broot des Heeren my
1.Cor.10.16 ghebroken/ en de Drinckbeker my mede ghe-
11.23.12.13. deylt werdt. Ende ten anderen / dat hy selve
mijn siele met zijnen gecruysten lichame/ en vergotenen bloede so sekerlijck tot den eewighen leven spijst en laeft / als ick dat Broodt ende den Drinckbeker des H[illegible] (als sekere waerteeckenen des lijfs ende [illegible] Christi) wt des Dienaers hant ontfanghe ende mondelijck ghenete.

76. Vraghe.

Wat ist dan te segghen/ dat gecruyste lichaem Christi eten / ende zijn vergoten Bloedt drincken? Antwoorde.

Het is niet alleen met een gheloovich herte dat gantsche lijden ende sterven Christi aennemen/ende daer door vergevinge der sonden
o Joa.6 33 ende dat eewich leven becomen o/ maer oock daer beneven door den heylighen gheest / die te samen in Christo en in ons woonet/ also met zijnen heylighen lichame/ hoe langer hoe meer
p Joan.6.9 vereenighet werden p dat wy/ al ist dat Chri-
q act.3.21 stus inden Hemel is q/ende wy op der Aerden
act.1.20 zijn/ nochtans vleesch van zijnen vleessche/ en-
1.Cor.11.26. de been van zijnen beenen zijn r/ ende dat wy
r Ephe.5.19 van eenen Gheest (als ghelieden eens lich-
1.Cor.6.15. aems van eener sielen) eewichlijck leven ende
1.Joa.3.24. gheregeert werden s.
4.13

77. Vraghe.

Ephe.3.17 Waer heeft Christus belooft/ dat hy de ge-
s Joa.14.23. loovigen so sekerlijck also met zijnen lijve en-
Joan.6.56. de Bloede wil spijsen ende laven / als sy van
Joan.13.1. desen ghebrokenen Broode eten / ende van de-
sen Drinckbeker drincken?

Antwoorde.

Inde insettinghe des Nachtmaels/ welcke also luydet:
t 1.Cor.11.23 Onse Heere Jesus inde nacht doe hy ver-
Mar.14.22 raden wert/ nam dat Broodt, danckte / ende
Mat.26.26 brack het/ende seyde: Nemet/ etet/ dat is mijn
Luce.22.19. lijf dat voor u ghebroken wert : Sulcx doet
tot mijner ghedachtenisse.
Desghelijcken oock den Drinckbeker nae den Avontmale/ ende seyde: Dese Drinckbeker is dat nieuwe Verbondt oft Testament
u Exo.24.8 in mijnen bloede / sulcx doet / u so dickwils
Hebre.9.20. als ghy het drincken sult/ tot mijner gedach-
x Exo.13.9 tenisse x . Want so dickwils als ghy van desen Broode eten sult/ende van desen Drinckbeker drincken/ so verkondighet den doot des Heeren/ tot dat hy comt.
Dese toesegginge wert oock verhaelt door den heylighen Paulum/ daer hy spreeckt:
De Drinckbeker der Dancksegginge/ daer mede wy dancksegghen/ is hy niet de gemeynschap des Bloedts Christi: Het Broodt dat wy breken / is dat niet de ghemeynschap des lijfs Christi? Want een Broodt ist / so zijn wy vele een lichaem/ wideris dien wy all e ee-
nes Broodts deelachtich zijn y. y 1.Corint.
10.16

78 Vraghe.

Werdt dan wt Broodt ende wijn dat we- 29. Son-
sentlijcke Lichaem ende Bloet Christi? dach.

Antwoorde.

Neen: Maer ghelijckerwijs dat water inden Doop niet in dat bloet Christi verandert en werdt / noch de afwasschinghe der sonden selve en is; daer van het alleene een Goddelick waerteecken ende versekeringhe is) also en werdt oock dat Broodt int Nachtmael
niet dat Lichaem Christi selve z/ hoewel het z mat.26.26
nae den aerdt ende eyghenschap der sacramen- Mar.14.24
ten, dat Lichaem Christi Jesu genaemt wert a. 1.Cor.11:26

79. Vraghe.

2.Cor.10.16
Waerom noemt dan Christus dat Broodt a gen.17.10.
zijn lijf / ende den Drinckbeker zijn Bloedt: en.14.en 19
ofte dat nieuwe verbondt door zijn Bloedt/ Exo.12.27.
ende Paulus: de Ghemeynschap des lijfs en- en.43.en 48
de bloedts Christi? Item.13.9.
Christus en spreeckt also niet sonder groo- acto.7.8
te oorsake/ Namelic/ niet alleen om ons daer Exod.24.8.
mede te leeren/ dat ghelijck als Broodt ende ende 29.36.
wijn dit tijdelick leven onderhouden / also sy Levit.16.10.
oock zijn ghecruyste Lichaem ende zijn vergo- ende 17.11
ten Bloedt de warachtighe spijse ende dranc/ Esaie.6.6
daer door onse sielen ten eewighen leven ghe- Tit.3.5
voedt werden b, maer veel meer om ons door acto.20.16.
dese sichtbare teeckenen ende panden te ver- 1.Pet.3.11.
sekeren/ dat wy so warachtelijck zijns waer 1.Cor.10.1.
lichaems ende Bloedts door de werckinghe b Joa.6.51.
des heylighen Gheestes deelachtich werden/ 55.
als wy dese heylighe waerteeckenen/ met den lichamelijcken monde tot sijner gedachtenisse ontfanghen c/ ende dat al zijn lijden ende c 1.Co.10.16
ghehoorsaemheyt so sekerlijck onse eygen sy/ als hadden wy selve in onsen eyghen persoone alles gheleden / ende Godt voor onse sonden ghenoech ghedaen.

80. Vraghe.

Wat onderschept isser tusschen dat Nacht- 30. Son-
mael des Heeren/ende der Paepscher Misse? dach.

Antwoorde

Dat Nachtmael des Heeren betuyght ons/ dat wy volcomene vergevinghe aller onser sonden hebben/ door die eenighe Offerhande
Jesu Christi / die hy selve eenmael aen het d Heb.7.27
cruyce volbracht heeft d / ende dat wy door 9.12.26
den heylighen Gheest Christo werden inghe- 10.10.12.14
lijft e, die nu nae zijne menschelijcke nature Joan.19.30
niet op der Aerden/ maer inden Hemel is/ ter Mat.26.28
rechterhant Godts zijns Vaders f/ ende wil Luce.22.19
daer van ons aengebeden zijn g : Maer de e 1.Cor.6.17
Misse leert / dat de levende ende de dooden / 10.16.12.13.
niet door dat lijden Christi vergevinghe der f Heb.1.3.
sonden hebben/ ten sy dat Christus noch da- 8.1
ghelicx voor de selve vande Misprieesteren ge- g Joa.4.21.
offert werde/ende dat Christus lijflijck onder 20.17
de ghestalte des Broots ende Wijns sy/ en- Luce.24.52.
de daerom oock daerin moet aengebeden wer- acto.7.55
den h/ Ende alsoo is de Misse inden grondt Col.3.1
anders niet / dan een verloocheninghe der ee- Philip.3.20
nigher offerhande ende lijdens Jesu Christi / 1.Thes.1.10
ende een vervloeckte Afgoderije. h In Cano
Misse: J-
tem, de con-
secra. dist.2.

81. Vraghe.

Voor wien is dat Nachtmael des Heeren inghestelt? Antwoorde.

Voor de ghene/ die hen selven van weghen haer der sonden mishagen/ ende nochtans vertrouwen dat de selve hen om Christi wille vergheven zijn / ende dat oock de overblijvende swackheyt met zijn lijden ende sterven bedect sy/ begeeren oock hoe langer hoe meer haer gheloove te stercken/ ende haer leven te beteren. Maer

die hen niet met waren herte tot God en bekeeren/ die eten ende drincken hen seluen het
i 1.Co.10.21 11.28 oordeel i. 82. Vraghe.

Salmen oock die tot desen Auontmale laten comen/ die hen met hare belijdenisse ende leuen / als ongheloovighe ende Godloose menschen aenstellen? Antwoorde.

Neent: Want alsoo wert dat verbont Gods ontheylighet/ende zijnen toorn ouer de gantsche Ghemeynte verweckt k. Daerom is de Christelijcke Kercke schuldich/naer de ordeninghe Christi/ende zijner Apostelen/ sulcke (tot datse beteringhe hares leuens bewijsen) door de Sleutelen des Hemelrijcx wt te sluyten.
k 1.cor.11.20 34. Esaie.1.11 66.3. Iere.7.21. Psal.50.16.

31. Sondach.

83. Vraghe.

Wat zijn de Sleutelen des Hemelrijcx?

Antwoorde.

De vercondinge des heylighen Euangeliums/ ende den Christelijcken Ban / ofte versluytinge wt de Christelijcke ghemeynte/door welcke twee stucken / dat hemelrijck den gheloovighen opghedaen/ ende den ongheloovighen toegheslooten wert.

84. Vraghe.

Hoe wert dat Hemelrijck door de predickinghe des heylighen Euangelij ontsloten ende toegheslooten? Antwoorde.

Also/ als achter volghende het beuel Christi allen ende yeghelijcken gheloovighen vercondighet/ende openlijck betuyght wert/ dat hen (so dickwils als sy de beloftenisse des Euangelij/met waren ghelooue aennemen) warachtelijck alle hare sonden / van Godt / om de verdienste Christi wille / vergheuen zijn: Daertegen allen ongheloovighen / ende die hen van herten niet en bekeeren/vercondicht ende betuycht werdt/dat den toorn Gods/ende de eewighe verdoemenisse op hen ligget/so langhe als sy haer niet en bekeeren: l naer welcker ghetuyghenisse des Euangelij/ God beyde in desen ende inden toecomenden leuen oordeelen wil.
l Ioh.20.21 Mat.16.19

85. Vraghe.

Hoe werdt dat Hemelrijck toegheslooten en ontsloten/ door den Christelijcken Ban? Antwoorde.

Also als achtervolghende het beuel Christi/ de ghene die onder den Christelijcken Name/onchristelijcke Leere ofte leuen voeren/ na datse menichmael broederlijck vermaent zijnde/van haren dwalinghen ende schandelijcken leuen niet afstaen en willen/ der Ghemeynte/ of den ghenen die vander Ghemeynte daer toe verordineert zijn/aengebrocht werden. Ende so sy na de vermaninge niet en vragen van henlieden (door het verbieden der Sacramenten) wt de Christelijcke Ghemeynte/ende van Godt selue/wt den Rijcke Christi ghesloten werden: Ende/ wederom als lidtmaten Christi ende zijner ghemeynten aenghenomē so wanneerse waerachtighe beteringhe beloouen ende bewijsen.
m Matth.18.15. 1.Corint.5 2.Thes.3.14 2.Joan.10 2.Co.2.6.10

Dat derde deel.

Vande danckbaerheyt.

32. Sondach.

86. Vraghe.

Aenghesien wy wt onser ellendicheyt/sonder eenighe onse verdienste / alleen wt ghenaden door Christum verlost zijn / waerom moeten wy dan noch goede wercken doen?

Antwoorde.

Daerom dat Christus / na dat hy ons met zijnen Bloede ghecocht/ ende vrij ghemaeckt heeft. ons oock door zijnen heylighen gheest tot zijnen euenbeelde vernieuwet / op dat wy ons / met onsen gantschen leuen Gode danckbaerheydt voor zijne weldaden bewijsen n/ ende hy door ons ghepresen werde o. Daer nae oock/dat yeghelijck by hem seluen zijns gheloofs wt den vruchten versekert sy q/ ende dat door onsen Godsalighen wandel onse Naesten oock Christo ghewonnen werden.
n Rom.6.13 12/1 1.Pet.2.5. 1.Cor.6.20. o Mat.5.16 1.Pet 2.12. p 2.Pe.1.10 Mat.7.17. Gala.5.6.22 q 1.Pet.3.1 Rom.14.19.

87. Vraghe.

Connen dan dye niet salich werden/ die in haren Godloosen ondanckbaren leuen voortvarende/ hen tot Godt niet en bekeeren?

Antwoorde.

In gheenderley wijse/ Want de heylighe Schrift seydt: Dat geen Oncuysche Afgoden Dienaer/ Echbreker/ Dief/ Gierighe/ Dronckaert/ Lasteraer/ noch Roouer/ noch dierghelijcke/ dat Rijcke Gods eruen sal a.
a 1.Cor.6.9 Ephe.5.5 1.Joh.3.14

33. Sondach.

88. Vraghe

In hoe veel stucken bestaet de warachtige bekeeringhe des menschen?

Antwoorde.

In twee stucken/ Inde afsterbinghe des ouden b / ende inde opstandinghe des nieuwen menschen.
b Rom.6.4. Ephe 4.22. Colloss.3.5. 1.Cor.5.7

89. Vraghe.

Wat is de afsterbinge des ouden menschen?

Antwoorde.

Het is een hertelijck leetwesen/dat wy god door onse sonden vertoornt hebben / ende de selue hoe langher hoe meer haten en vlieden c.
c Rom.8.13 Joel.2.13.

90. Vraghe.

Wat is de opstandinghe des nieuwen menschen? Antwoorde.

Het is een hertelijcke vreucht in God door Christum d/ ende lust ende liefde na den wille Gods in alle goede wercken te leuen.
d Rom.5.1. 14.17 Esai.57.15. e Rom.6.10 Galat.2.20

91. Vraghe.

Maer wat zijn goede wercken?

Antwoorde.

Alleen die wt waren ghelooue f / naer de Wet Gods g/ hem ter eeren gheschieden h / ende niet die op ons goetduncken oft menschen insettinghen gegrondet zijn i.
f Rom.14.23 g 1.Sa.15.22 Ephe.2.10 h 1.cor.10.31 i Deu.12.32 Ezec.20.18 Esai.29.13 Mat.15.9

92. Vraghe.

Hoe luydt de Wet des Heeren.

Antwoorde.

Godt sprack alle dese woorden / Exodi. xx. Deutero. v.

Dat eerste Ghebodt.

Ick ben de Heere uwe Godt/die v wt Egyptenlant / wt den Dienst huyse geleydt hebbe. Ghy en sult gheen ander goden voor mijn aenghesicht hebben.

Dat tweede Ghebodt.

Ghy en sult v gheen Beelden / noch ghelijckenisse maken/noch van tghene dat bouen inden Hemel is/ noch van tghene dat onder op der Aerden is / noch van tghene dat int Water onder der Aerden is. En buycht v voor die niet/noch en dienste niet. Want ick ben de Heere uwe god / sterck ende yuerich/ die de misdaet der Vaderen besoecke aen den Kinderen / tot in dat derde ende vierde Lidt der ghenen die my haten / ende doe barmhertichheydt aen veel duysenden die my lief hebben/ende mijne ghebaden houden.

Dat derde.

Ghy en sult den Name des Heeren uwes Gods niet te vergheefs ofte lichtveerdelijck ghebruycken: want de Heere en sal hem niet ongheftraft laten / die zijnen Name misbruyct.

Dat vierde.

Sijt ghedachtich des Sabbathdaechs/ dat ghy dien heylighet. Ses daghen sult ghy arbeyden/ ende alle uwe wercken doen: maer de seuensten dach is de Sabbath des Heeren uwes Gods/ dan sult ghy gheen arbeyt doen/ noch v sone/noch v dochter/ noch v knecht/ noch v Dienstmaecht / noch v Vee / noch de Vreemdelinck die in uwe Stadtpoorten is. Want in ses daghen heeft de Heere Hemel ende Aerde gemaeckt / ende de Zee/ ende al dat ter in is/ ende hy rustede den seuensten dach. Daerom seghende de Heer den Sabbathdach/ ende heylichde den seluen.

Dat vijfde.
Ghy sult u vader ende moeder eeren, op
dat ghy lange leeft inden Lande/ dat u de Hee=
re uwe Godt gheven sal.
Dat seste.
Ghy en sult niet dooden.
Dat sevenste.
Ghy en sult niet Echbreken.
Dat achtste.
Ghy en sult niet stelen.
Dat neghenste.
Ghy en sult gheen valsch ghetuyghenisse
spreken teghen uwen Naesten.
Dat thienste.
34. Son= Ghy en sult niet begheeren uwes Naesten
dach. huys/ ghy en sult niet begheeren uwes nae=
a Exod.34. sten Wijf/ noch zijnen Knecht/ noch zijn Dienst
28 maghet/ noch zijnen Osse/ noch zijnen Esel/
Deut.4.13. noch eenich dinck dat uwen naesten heeft.
10.3. 93. Vraghe.
b Matth. Hoe werden dese thien gheboden ghedeylt?
22.37 Antwoorde.
1.Cor.6.9. In twee tafelen a/ daer van de eerste leert/
10.7.14 hoe wy ons teghen God sullen houden. Die
c 1.Cor.6.9. ander/ wat wy onsen Naeste schuldich zijn b.
d Levi 19.31. 94. Vraghe.
Deut.18.11 Wat ghebiedt God int eerst ghebodt?
e Mat.4.10 Antwoorde.
apoc.19.10 Dat ick/ soo lief als my mijner sielen salic=
22.8 heyt is/ alle Afgoderye c/ toouerie/ waersegh=
f Joa.17.3 ghinghe/ afgheloove d/ aenroepinge der Heyli=
g Jer.17.5. ghen/ ofte ander Creatueren e mijde eñ vliede
h 1.Pet.5.5. ende den eenigē waren Godt recht leere ken=
i Heb.10.36 nen f/ hem alleen vertrouwe g/ in alder oot=
Col.1.11 moedichept h ende lytsaemheyt [illegible] hē alleen
Rom.5.3. onderwerpe i/ van hem alleen alles goedts
1.Cor.10.10 verwachte k/ hem van gantscher herten lief
Philip.2.14 hebbe l/ vreese m/ ende eere n/ Also/ dat ick eer
n Psal.104. alle Creatueren afgae/ ende varen late/ dan
Esaie.45.7. dat ick inden alderminsten teghen zijnen wil=
Jac.1.17. le doe o. 95. Vraghe.
35. Son= Wat is Afgoderie?
dach. Antwoorde.
l Deut.6.5 Afgoderije is/ in stede des eenighen waren
Mat.22.37. Gods/ die hem in zijn woordt gheopenbaert
m Deu.6.2 heeft/ ofte beneven den selven yet anders ver=
Psal.111.10 sieren ofte hebben/ daer op de mensche zyn
Prov.1.7. vertrouwen settet p.
Mat.10.28 96. Vraghe.
n mat.4.10 Wat eyscht Godt int tweede ghebodt?
Deut.10.20 Antwoorde.
o mat.5.29 Dat wy god in gheenderley wijse afbeel=
act.5.29. den q/ noch op geen ander wijse vereeren/ dan
p Ephe.5.5. hy in zijn woordt bevolen heeft r.
1.Par.16.26 97. Vraghe.
Philip.3.19. Machmen dan gantschelijck geen beelden
galat.4.8 maken? Antwoorde.
Ephe.2.12. Godt en can noch en mach in gheenderley
1.Joa.2.23. wijse afghebeeldet werden. Maer de Crea=
q Deut.4.15 tueren/ al ist dat sy connen afghebeeldet wer=
Esa.40.18. den / so verbiedt doch godt haer Beeldenis
Rom.1.23. te maken/ ende te hebben om die te vereeren/
act.17.29. of godt daer door te dienen s.
r 1.Sa.15.28 98. Vraghe.
Deut.12.30 Maer souden men de beelden inder Kercken
Mat.15.9 als boecken der leecken niet moghen lijden?
s Exo.23.24 Antwoorde.
Deut.7.5. Neent: Want wy en moeten niet wijser zijn
2.Reg.18.4. dan god/ de welcke zijne Christenen niet door
t Jere.10.4 stomme Beelden/ maer door de levendighe
u 2.Tit.3.16 verkondinghe zijns Woorts wil onderwesen
2.Pet.1.19 hebben u. 99. Vraghe.
36. Son= Wat wil dat derde ghebodt?
dach. Antwoorde.
a Luc.24.18 Dat wy niet alleen met vloecken/ ofte met
Lev.19.12 valschen eedt a/ maer oock met onnoodich
sweeren den Name Godes niet en lasteren
noch misbruycken/ noch ons met onsen stil=
swijghen eñ toesien/ sulcker schrickelicken sō=

den deelachtich maken. Ende in somma/ dat b Mat.5.
wy den heylighen Name Gods anders niet/ Jacob.5.12
dan met vreese ende eerbiedinghe gebruycken c Esai.45.23
b op dat hy van ons recht bekent c/ aenghe= d mat.10.32
roepen d/ ende in alle onse woorden eñ werc= e Tit.2.8
ken ghepresen werde e.
100. Vraghe.
Ist dan so groote sonde/ Gods Name
met sweeren eñ vloecken te lasteren/ dat God
hem oock over die vertoornt/ die, so veel als
hen moghelijck is/ dat vloecken ende sweeren
niet en helpen weeren ende verbieden?
Antwoorde.
Jaet ghewisselijck f/ Want daer en is geen f Rom.2.24
grooter sonde/ noch die God meer vertoornt/ 1.Tim.6.1
dan de lasteringhe zijns Naems. Daer= Col.3.36.
om hy oock die selve met der doodt te straf=
fen bevolen heeft g.
101. Vraghe.
Maer machmen oock Godsalichlijck by g Levit.5.1.
den Name Godes eenen Eedt sweeren? Levit.24.15
Antwoorde. 37. Son=
Jaet/ als de Overheydt van haren Onder= dach.
danen/ ofte anderssins oock de noot voordert/
om trouwe ende waerheyt daer door te beves=
tighen/ eñ dat tot Godes eere eñ des naesten
salicheyt. Want sulcks Eet sweeren/ is in go= h Deu.6.13
des Woort ghegrondet/ eñ daerom oock van 10.
den Heylighen inden Ouden ende Nieuwen Esaie.48.1
Testamente recht ghebruyckt geweest h. i gen.21.24
102. Vraghe. 21.
Machmen oock by den Heylighen/ oft by ee= 1.Sa.24.23
nighe ander Creatueren eenen Eedt sweeren? 1.Reg.1.29.
Antwoorde.
Neent: Want eenen Rechten Eet sweeren/ k Mat.5.34
is Godt aenroepen/ dat hy/ als die alleen dat Jacob.5.12
herte kennet/ der waerheydt ghetuyghenisse 38. Son=
wille gheven/ ende my straffe/ in dien ick val= dach.
schelijck sweere i/ welcke eere gheenen Creatue= l Tit.1.5.
ren toebehoort k. m Ps.68.27.
103. Vraghe. eñ 40.10.3
Wat gebiedt Godt int vierde ghebodt? act.3.42
Antwoorde. n 1.Cor.14.
Eerstelijck/ dat het Predickampt/ ende die 19 ende 29.
Scholen onderhouden werden l/ ende dat ick o 1.Cor.11.33
in sonderheydt op den Sabbath/ dat is op p 1.Tit.2.1.
den Rustdach/ tot der ghemeynte Godts q 1.Cor.16.2
neerstelijck come m/ om godts Woort te hoo= r Esa.66.23
ren n/ die Sacramenten te gebruycken o/ God 39. Son=
den Heere openlick aen te roepen p/ ende den dach.
armen Christelijcke handtreyckinghe te doen: s Ephe.6.1
q Ten anderen/ dat ick alle de daghen mijns Col.3.18.
levens van mijnen boosen wercken viere/ den Ephe.5.22
Heere door zijnen gheest in my wercken late/ Prov.1.8
ende also den eewighen Sabbath in desen le= 4.1.15.20.
ven aenvanghe r. 20.20.
104. Vraghe. Exo.21.17
Wat wilt Godt int vijfde ghebodt? Roma.3.
Antwoorde. t Pro.23.22
Dat ick mijn Vader ende Moeder/ eñ alle gen.9.25.
die over my ghestelt zijn/ alle eere/ liefde ende 1.Pet.2.18
trouwe bewijse/ ende my harer goede leere eñ= u Eph.6.4
de straffe met behoorlijcke ghehoorsaemheydt Coloc.3.16.
onderwerpe s/ ende oock met hare swackheyt Roma.13
ende ghebreken ghedult hebbe t/ aenghesien Mat.22.21
het god belieft/ ons door hare handt te regee= 40. Son=
ren u. 105. Vraghe. dach.
Wat heyscht Godt int seste ghebodt? a Mat.5.21
Antwoorde. gen.9.6
Dat ick mijnen naesten noch met ghedach= Mat.26.52
ten/ noch met woorden/ noch eenich ghelaet/ b Ro.12.19
veel weynigher met der daet door my selven c gen.9.6
ofte door ādere ooteere/ hate/ quetse/ ofte doo= Exo.21.14.
de a/ maer dat ick alle wraeckgierichept af= Mat.26.52
legghe b/ oock my selven niet en quetse/ oft Roma.13.4.
moetwillichlijck in eenich ghevaer begheve/ c d Rom.1.29
Daerom oock dis Overheydt dat swerdt
draecht/ den dootslach te weeren d.
106. Vraghe.

Maer dit Ghebodt schijnt alleen van het dootslaen te spreken?

Antwoorde.

Godt verbiedende den dootslach / leert ons dat hy den wortel des dootslachts / als nijt/ e haet f/ toornen / ende wraeckgierichheydt ha- tet: ende sulcks alles voor eenen doodtslach houdet g.

e 1. Joa. 2. 9 f Jaco. 1. 20 Galat. 5. 20. g Rom. 1. 15

107. Vraghe.

Maer is dat ghenoech / dat wy onsen naesten alsoot voorseyt is / niet en dooden?

Antwoorde.

Neent: Want Godt verbiedende den nijdt / haet en toornen ghebiedt dat wy onsen naeste lief hebben als ons seluen h / ende hem gedult vrede / saechtmoedicheyt i / barmherticheydt / k ende alle vriendelickheyt bewijsen / zijn scha de so veel als ons moghelick is afkeeren l en oock onse vyanden goet doen m.

h Mat. 22. 39 7. 12. i Ephes. 4. 2 Galat. 6. 1 k Mat. 5. 6 l Rom. 12. 18 m Mat. 5. 7 Rom. 12. 10. Exo. 23. 5 Mat. 5. 44. Rom. 12. 20. 41. Sondach.

108. Vraghe.

Wat leert ons dat seuenste ghebodt?

Antwoorde.

Dat alle oncuysheyt van Godt verbloeckt sy n / ende dat wy daerom de selue van herten vyant zijnde / o cuysch ende tuchtelick leuen moeten p / het sy inden heylighen houwelicken staet / oft buyten den seluen q.

n Leui. 18. 27 o Jude. 23. p 1 The. 4. 3 q Hebr. 13. 4 1. Cor. 7

109. Vraghe.

Verbiedt God in desen ghebode niet meer dan Echreken / ende dierghelijcke schanden?

Antwoorde.

Dewijl ons lijf ende siele Tempelen des heilighen Gheestes zijn / so wil hy / dat wijse beyde suyuer ende heylich bewaren / daerom verbiet hy alle oncuysche daden / ghebeerden woorden r / ghedachten / lusten f / ende wat de mensche daer toe trecken can t.

r Ephe. 5. 3 1. Cor. 6. 18. f Mat. 5. 28 t Eph. 5. 18 1. Cor. 15. 33 42. Sondach.

110. Vraghe.

Wat verbiet God int achtste ghebodt?

Antwoorde.

God en verbiet niet alleen stelen ende rooven u / dwelck die Ouerheyt straft / maer hy noemt oock dieuerye / alle boose stucken ende aenslaghen / daer mede wy onses naesten goet ghedencken aen ons te brenghen / het sy met ghewalt oft schijn des rechtes x / als met onrechten ghewichten / elle / mate z / ware / munte / woecker a / oft door eenich middel van Godt verboden: Daer toe oock alle giericheydt b / allen misbruyck ende verquistinge zijner gauen c.

u 1. Cor. 5. 10 x Luce 3. 14 1. Thes. 4. 6. z Pro. 11. 1 16/ 11 a Eze. 15. 9. a Deu. 25. 15 Psalm. 15. 5 Luce. 6. 35. b 1. Cor. 6. 10 c Pro. 5. 16 d Mat. 7. 12 e Eph. 4. 28 43. Sondach.

111. Vraghe.

Maer wat gebiedt v god in desen gebode?

Antwoorde.

Dat ick mijns naesten nut / daer ic can ende mach voorderen / met hem also handele als ick wilde datmen met my handelde / d daer toe oock dat ick trouwelick arbeyde / op dat ick den nootdruftighen helpen mach e.

112. Vraghe.

Wat wil dat neghende ghebodt?

Antwoorde.

Dat ick teghen niemant valsch ghetuygenisse en ghene f / niemandt zijn woorden verkeere d / gheen achterklapper of lasteraer en sy e / niemandt lichtelick ende onuerhoort oordeele oft helpe verdoemen f: Maer allerley liegen ende bedriegen / als eyghen wercken des Duyuels g vermijde / ten sy dat ick den swaren toorne Gods op my laden wil h. Item / dat ick int gherichte ende alle ander handelinghen / der waerheydt lief hebbe / oprechtelick spreke ende bekenne i / oock mijns naesten eere ende goet gherüchte nae mijn vermogen voorstae ende voordere k.

f Pro. 19. 5 ende 9. ende 22. 28. d Psal. 15. 3 e Rom. 1. 29 f. Mat. 1 Luce. 6. 37 g Joan. 8. 44 h Prov. 1. 22. en 13. 5 1. Cor. 13. 6 i Eph. 4. 25. k 1. Pet. 4. 8. 44. Sondach.

113. Vraghe.

Wat eyscht van ons dat thiende gebot?

Antwoorde.

Dat oock de minste lust oft ghedencken teghen eenich ghebodt Godts in ons nemmermeer en come / maer dat wy tot allen tijden van gantscher herten allen sonden vyandt zijn / ende lust tot aller gerechticheyt hebben l. l Roma. 7. 7

114. Vraghe.

Maer connen de gene die tot Godt bekeert zijn / dese ghebodenen volcomelick houden?

Antwoorde.

Neent: Maer oock de alderheylichste / soo lanck als sy in desen leuen zijn / en hebben maer een cleyn beginsel deser ghehoorsaemheit m / doch also / datse met een ernstelick voornemen niet alleen na sommighe / maer na alle de geboden Gods beginnen te leuen n.

m 1. Joa. 1. 8 Rom. 7. 14. Eccle. 1. n Rom. 7. 22 Jacob. 2. 10

115. Vraghe.

Waerom laet ons dan God also scherpelic de thien ghebodenen predicken / soose doch niemant in desen leuen houden can?

Antwoorde.

Eerstelick / op dat wy ons leuen lanck onsen sonderlicken aert hoe langer hoe meer leeren kennen o / ende dies te begheeriger zijn de vergheuinghe der sonden / ende de gerechticheydt in Christo te soecken: daer nae / dat wy sonder onderlaten ons beneerstighen / ende Godt bidden / om de genade des heylighen Gheestes: dat wy langer soo meer nae dat eenbeelt Gods vernieuwet werden p / tot dat wy tot dese voorgheselde volcomenheydt na desen leuen gheraken q.

o Joan. 3. 9 Psalm. 32. 5 q Rom. 7. 24

Van t'Ghebedt.

116. Vraghe.

Waerom is dat Ghebedt den Christenen van noode?

Antwoorde.

Daerom dat het dat voornaemste stuck der danckbaerheydt is / welcke God van ons voordert r / ende dat God zijn ghenade ende den heylighen Gheest alleen dien gheuen wil / die hem met hertelicken suchten sonder ophouden daerom bidden / ende daer voor dancken f.

r 1. Cor. 9. 24 Philip. 3. 11 45. Sondach. f Psalm. 50. 14.

117. Vraghe.

Wat behoort tot sulck een ghebedt / dat God aengheaem sy / ende van hem verhoort werde?

Antwoorde.

Eerstelick / dat wy alleen den eenighen waren Godt / die hem in zijn Woordt ons gheopenbaert heeft / t om al het gene dat hi ons geboden heeft te bidden / van herten aenroepen u. Ten anderen / dat wy onsen noodt ende ellendicheyt recht ende grondelick kennen x / op dat wy ons voor den aenghesichte zijner Maiesteyt verootmoedighen y. Ten derden / dat wy desen vasten grondt hebben z / dat hy ons ghebedt / niet teghenstaende / dat wy sulcx onweerdich zijn / om des Heeren Christi wille / sekerlick wil verhooren a / ghelijck hy ons in zijn woordt belooft heeft. b

t Mat. 7. 7 Psal. 50. 15 u Joa. 4. 22 x Psal 2. 11 Esai. 66. 2 y Ro. 10. 14 8. 15 z Joa. 14. 13 15. 16. 16. 23. Dan. 9. 17 a Mar. 7. 8 Psal. 143. 1. b Jaco. 1. 17 Mat. [illegible]

118. Vraghe.

Wat heeft ons Godt beuolen van hem te bidden?

Antwoorde.

Alle gheestelicke ende lyflicke nooddruft / welcke de Heere Christus begrepen heeft int Ghebedt dat hy ons selue gheleert heeft.

119. Vraghe.

Hoe luydet dat Ghebedt.

Antwoorde.

Onse Vader / die a daer zijt in de Hemelen
Uwen Name werde gheheylicht.
U Rijcke come.

a Mat. 6. 9. Luce. 11. 2

Uwen wille ghesciede op der aerden als in den Hemel.

Gheeft ons huyden ons daghelicx Broot.

Ende vergeeft ons onse schulden / ghelijck oock wy vergheuen onsen schuldenaren.

Ende leyt ons niet in versoeckinghe / maer verlost ons van den quaden.

Want uwe is dat Rijcke / die cracht ende de heerlickheyt inder eewicheyt / Amen.

120. Vraghe.

46. Sondach. Waerom heeft ons Christus gheboden/ Godt also aen te spreken: Onse Vader?

Antwoorde.

Op dat hy van stonden aen int beginsel onses gebedts in ons de kinderlicke vreese ende toeversicht tot Godt verwecke/ welcke beyde de gront onses Ghebedts zyn: Namelick/ dat Godt onse Vader door Christum ghewordẽ is/ ende dat hy ons veel weyniger afslaen sal het ghene dat wy hem met rechten ghelove bidden/ dan onse vaderen ons aertsche dingẽ ontsegghen b.

b Mat.7.9. Luce.11.11

121. Vraghe.

Waerom wert hier toeghedaen/ Die daer zyt in de Hemelen? Antwoorde.

Op dat wy vã de c Hemelsche Maiesteyt/ Gods/ niet aertsch en ghedencken c ende van zyner almachticheydt alle nootdruft des lyfs ende der sielen verwachten d.

c Iere.23.23 act.17.1.24. d Rom.10.12

122. Vraghe.

47. Sondach. Welck is die eerste Bede?

Antwoorde.

Uwen Name werde gheheylicht.

Dat is/ Geeft ons eerstelick/ dat wy u recht kennen e/ eñ u in alle uwe wercken/ in welckẽ uwe almachticheydt/ wysheyt/ goetheyt/ gerechticheyt/ barmherticheydt ende waerheyt claerlick schynet/ heylighen/ roemen ende pryssen f. Daer na oock/ dat wy al ons leven/ gedachten/ woorden ende wercken alsoo schicken ende richten/ dat uwen Name om onsent wille niet ghelastert/ maer gheeert ende ghepresen werde g.

e Ioan.17.8 Mat.16.17 Iacob.1.5 f Psalm.119 105. Psa.119.137. Luce 1.46. Exod.34.6. Psal.142.1 Iere.11.3 Roman.3.3 g Psal.115.1 71.18.

123. Vraghe.

Welck is de tweede Bede?

Antwoorde.

U Ryke come.

48. Sondach. Dat is/ Regeert ons also door u Woordt ende uwen Gheest/ dat wi ons lanck so meer u onderwerpẽ h: Bewaerdt eñ vermeert uwe Kercke i/ verstoort die wercken des Duyvels/ ende alle gewalt/ welcke haer teghen u verheft/ mitsgaders alle boose raetslagen/ die teghen u heylich woordt bedacht werden/ k tot dat die volcomenheyt uwes Ryckes toe come l/ daer in ghy alles sult zyn in allen m.

h Mat.6.33 Psa.119.5 143.10 i Psa.51.20. 122.6 k 1.Ioã.3.8 l Apo.22.17. m 1.Cor.15. 28.

124. Vraghe.

Welck is die derde Bede?

Antwoorde.

49. Sondach. Uwen wille gheschiede op der Aerden/ als in den Hemel.

Dat is: Gheeft dat wy ende alle menschen onsen eyghenen wille versaken n/ ende uwen wille die alleen goet is/ sonder eenich teghen spreken ghehoorsaem zyn a/ op dat also een yeghelick zyn ampt ende beroepinghe/ so gewillichlick ende ghetrouwelick mach bedienẽ ende wtvoeren b/ als die Enghelen in den Hemel doen. c

n Ma.16.24 a Luc.22.42. b 1.Cor 7.24. c Psal.103. 20.

125. Vraghe.

50. Sondach. Welck is de vierde Bede?

Antwoorde.

Gheeft ons heyden ons dagelicx Broot: Dat is/ Willet ons met alle nootdruft des lichaems versorghen d/ op dat wy daer door kennen/ dat ghy den eenigen oorspronck alles goets zyt e/ ende dat noch onse sorge/ noch arbeyt noch uwe gaven sonder uwẽ segen/ ons en ghedyen f/ ende dat wi derhalven ons vertrouwen van alle Creaturẽ aftrecken/ ende op u alleen stellen g.

d Psal.145. 15. ende.104. 27. Mat.6.25 e act.17.27. 14.17. f 1.Cor.15.38 Deut.8.3 g Psal.62.11 52.53.

126. Vraghe.

51. Sondach. Welck is die vyfde Bede?

Antwoorde.

Vergeeft ons onse schulden/ als oock wy vergheven onsen schuldenaren.

Dat is/ Wilt ons arme sondaren alle onse misdaden/ ende oock die boosheydt die ons altydt aenhanght/ om des Bloets Christi wille niet toerekenen h/ also wy oock die ghetuyghenisse uwer genaden in ons bevinden/ dat ons gantsch voornemen is/ onsen naesten van herten te vergheven i.

h Psal.51.13 1.Ioan.2.1 i Mat.6.14

127. Vraghe.

Welck is de seste Bede? 52. Sondach.

Antwoorde.

Ende leyt ons niet in versoeckinghe/ maer verlost ons van den boosen.

Dat is/ Dewyl wy van ons selven soo swack zyn/ dat wy niet eenen ooghenblick en connen bestaen k/ ende daer toe onse doodt vyanden/ de Duyvel l/ de Werelt m/ ende ons eyghen vleesch n niet op houden ons aen te vechten: wilt ons doch behouden ende sterken door de cracht uwes heylighen Gheestes/ op dat wy in desen Gheestelicken strydt niet onderligghen o/ maer altydt sterckelick wederstant doen/ tot dat wy eyndelick teenemael die overhandt behouden p.

k Ioan.15.5 Psalm.103. 14. l 1.Pet.5.8. Ephes.6.12. m Ioã.15.19 n Rom.7.23 o Mat.26.41 Mar.13.33 p 1.Tes.3.13

128. Vraghe.

Hoe besluyt ghy u Ghebedt.

Antwoorde.

Want uwe is dat Ryke/ de cracht/ ende de heerlickheyt inder eewicheyt.

Dat is/ Sulcks alles bidden wy van u/ daerom dat ghy als onse Coninck/ ende aller dinghen machtich/ ons alles goedts te gheven den wille ende het vermoghen hebt/ q eñ dat al/ op dat daer door niet wy/ maer uwen heyligen Name eewichlick gepresen werde r.

q Ro.10.11. 2.Pet.2.9 r Ioã.14.13. Psalm 115.2 Iere.33.8.

129. Vraghe.

Wat beduydt dat woort/ Amen?

Antwoorde.

Amen is te segghen/ Het sal waer ende seker zyn. Want myn ghebet veel sekerder van Godt verhoort is/ dan ick in myn herte ghevoele/ dat ick sulcks van hem begheere s.

s Psalm.121

Eynde des Catechismi.

Forme om den Heylighen Doop wt te richten.

Onse hulpe staet in den Name des Heeren/ die Hemel ende aerde gheschapen heeft/ Amen.

Dewyle onse Heere Iesus Christus seyt/ dat wy in Godes Ryke niet mogẽ comen/ ten sy dat wy nieugeboren werdẽ/ a So gheeft hy ons daer mede een sekere bewysinghe/ dat onse natuere gantsch verkeert ende vermaledydt is/ ende vermaent ons daermede/ dat wy ons voor Gode verootmoedighen ende aen ons selven een mishaghen hebben moeten/ ons alsoo vereydende zyn ghenade te begheeren/ op dat door die selve alle onse boosheydt ende vermaledydinge onser ouder Natueren afgewasschẽ eñ begraven werde. Want wi en connen Godes ghenade niet deelachtich zyn/ ten sy dat van henen/ alle vertrouwen op ons eyghen vermoghen ende wysheyt ende gerechticheit wt onsen herten ghenomen sy/ Ja oock tot dat wy alles wat in ons is/ gãtschelic verdoemẽ.

a Ioan.3.3

Na dien ons Christus onse ellendicheydt also voor ooghen ghestelt heeft/ so troost hy ons wederom door zyne barmherticheyt/ ons ende onse kinderen beloevende van allen onsẽ sonden te wasschen/ dat is/ ons die selve om zyns bloets vergiffenis wille niet toe te rekenen/ ende onse verdorven natuere wederom tot zynen evenbeelde/ door zynen heylighen Gheest te vernieuwen. Ende op dat hy sulcks belofte onsen swacken gheloove soude bevestighen/ ende aen onsen eyghenen lichame versegelen/ heeft hy bevolen/ dat wy in den Name Godes des Vaders/ des Soons/ ende des heylighen Gheests souden ghedoopt werden b.

b Mat.28. 19.

Daerom ten eersten / als hy wilt dat wy
met Water in den Name des Vaders ghe-
doopt werden / betuycht hy ons / ghelijck als
met eenen sichtbaren eedt / al ons leuen lanc /
dat God onse ende onses sades vader zijn wil
ons met aller noodtdrust des lichaems ende
der sielen versorghende / ende alle quaet ons
ten goede wendende, Ouermidts dat alle cre-
atueren (van weghen des verbondts / dat wy
c gen.17.4 met Gode hebben) c ons niet connen schadi-
d Rom.8.28 ghen / maer tonser salicheyt dienen moeten. d

Ten anderen / als wy in den Name des
Soons ghedoopt werden / beloeft hy ons / dat
alle tghene dat de Sone Godts ghedaen ende
gheleden heeft / ons eyghen sy, also dat hy onse
en onse Kinderen Salichmaker is / ons met
zijner salichmakender ghenade saluende / ons
door zijn heylighe ontfanckenisse / gheboorte /
lijden ende steruen van aller onreynicheyt en
sonden verlost heeft / ende al onse vermaledij-
dinge e aent cruyce ghenaghelt / die selue met
e Galat.3.13 zijnen bloede afghewasschen / en met hem be-
f Rom.6.4 grauen f heeft / ende ons also van der helscher
pijne bevrijt / op dat hy ons door zijn Opstan-
dinghe ende hemelvaert met zijner gerechtic-
g Ro.4.24. heyt g bekleyden / nu voor den hemelschen Va-
h Rom.8.34 der voortreden h / en ten laetsten voordeele heer-
i Ephe.5.27 lijck ende sonder vlecke i voort aensichijn des
Vaders presenteren soude.

Ten derden / als wy inden Name des hey-
lighen gheests ghedoopt werden / wert ons be-
k Joa.16.7 loeft dat de heylige gheest onse en onser Kin-
13. deren leeraer ende trooster k / in eewicheyt zijn
l Roma.8.5 sal / ons tot waerachtighen litmaten des lic-
1.Cor.12.13 haems Christi l makende: Op dat wy aen
Christo ende aen alle zijne goeden (midtsga-
ders alle lidtmaten der Christelijcker Kercke)
ghemeynschap souden hebben / Also / dat on-
ser sonden in eewicheydt niet meer ghedacht
m Jer.31.34 werde m / ooch die sonden ende swackheyt / die
in ons noch ouerblijft / so langer so meer ghe-
n Rom.6.11 doodet n / in ons een nieu leuen begonnen en-
de eyndelijck inder saligen Opstandinge (daer
o Phil.3.21 dit vleesch den heerlijcke lichame Christi o ge-
1.Cor.15.43 lijckformich zijn sal) volcomelijck gheopen-
baert werde.

Maer nadien dat in alle verbonden beyde
de deelen sick met malcanderen verbinden /
so belouen wy ooch Godt den Vader / Sone
ende heyligen geeste / dat wy / door zijne gena-
b gen.17.1 de hem b alleene door onsen eenighen / waer-
achtighen en leuendighen god houden en be-
kennen willen / hem alleene in all' onse noot
c Psa.50.14 c aenroepen / en als ghehoorsame Kinderen le-
uen / ghelijck dese nieuwe ghebooorte van ons
heyscht / welcke in dese twee stucken ghele-
ghen is.

d Mat.3.2 Eerstelick / dat wy warachtich berou d en-
de leedtwesen onser sonden hebbende, ons
e 2.Cor.10.5 eyghen vernuft e ende allerhande lusten
versoochenen / ende den wille Godes on-
derworpen / ende alle sonden van herten
haten ende vlieden. Daer na ooch dat wy be-
f Roma.6.3 ghinnen lust f ende liefde te hebben na Godes
g Luce.1.75 Woordt / in aller heylicheydt g ende gherech-
ticheydt te leuen.

Ende als wy somwijlen wt swackheydt in
sonden vallen / so en moeten wy nochtans
daer in niet blijuen ligghen noch vertwijfe-
len / afte door eenighe ander Middelen / dan
alleen door Christum vergheuinghe der son-
den soecken / Maer altijdt door onsen Doop
vermaent werden h van sonden af te staen /
h Rom.6.4. ende vast te vertrouwen / dat der seluer / (om
des bloets vergietens Jesu Christi wille)
door Gode nemmermeer sal i gedacht werden
i Jere.31.34 Ouermidts ons de Heylighe Doop een on-
ghetwijfelt ghetuyghenis is / dat wy met
Godt een eewich verbondt hebben / ende
in de leuendige k fonteyne der eewiger barm- k Jere.2.13
herticheyt des Vaders / ende des alderheylic-
sten lijdens l ende steruens Jesu Christi / door l Rom.6.4
de m cracht des heylighen Gheestes gedoopt m 1.Cor.6.11
zijn. Mat.28.19

Ende al ist dat onse Kinderkens dese ghe-
melde oorsaken ende verborghentheden noch
niet en begrijpen / ende noch veel weynigher
connen belijden / so moghense nochtans van-
den heylighen Doope gheensins wtghesloten
werden / ouermits sy van Godt tot zijnen
verbonde beroepen zijn / dien hy met * A- * gen.17.4
braham / die een vader is aller gheloouighen /
ende n zijnen zade / ende also ooch o met ons n Luce.1.55.
ende onsen Kinderen ghemaecht heeft: Ick o gala.3.9.
wil (spreecke de Heere) oprechten mijn verbont
tusschen my ende v / ende uwen zade na v / by
haren Nacomelinghen / dat het een eewich
verbondt sy / also dat ick uwe God sy ende
uwes sades na v.

Nu is onse Heere Jesus Christus in de werelt
ghecomen / niet om die ghenade zijnes hemel-
schen Vaders te p verminderen / maer veel p Act.2.18.
meer dat verbondt der ghenaden (dwelck hier
voortijts q binnen dat volc van Israel inge- q Jere.31.32
sloten was) / door de gantsche Wereldt wt r mat.28.19
te breyden / ende heeft in die plaetse s der Be- Marc.16.15
snijdinge / den heylighen Doop tot een waer s Col.2.11
teecken t ende seghel deses verbonts / ons en- t Rom.4.11
de onsen Kinderen inghestelt / ghelijck de hey- 1.Petr.3.21
lighe Apostel Petrus sulcks wtdruckelijck
leert / actorum. 2. segghende: u Doet boe- u act.2.38
te / ende een yegelijck late hem doopen in den
Name onses Heeren Jesu Christi / tot verghe-
vinghe der sonden. So sult ghy ontfanghen
die gaue des Heyligen gheestes / want uwe /
ende uwer kinderen is dese beloftenisse / en-
de al der ghenen die noch x verre zijn / welcke x Ephe.2.13
Godt onse Heere ooch daer toe beroepen
sal.

Also beueelt ooch de Heere Christus selue
die onmondighe Kinderkens tot hem te bren-
ghen / ende belouet hen met woorden en wer-
ken dat Hemelrijck / ghelijck Marcus int
10. schrijft a. Te dier tijdt brochten sy kinder- a mat.10.13.
kens tot Jesum / op dat hyse soude aenroe-
ren / en die Jongheren straften de ghene diese
brochten. Doe dat Jesus sach / nam hijt ons-
weerdelijck / ende sprack tot hen: laet de kin-
derkens tot my comen / en en weert hen dat
niet / want sulcken is dat Rijcke Gods voor-
waer ick segge v / wie dat Rijcke Gods niet
ontfangt gelijck een kindeken die en sal daer
niet in comen. Ende hy ombinckse in zijne ar-
men / ende leyde de handen op hen / en segende se.

Wt desen woorden ist openbaer / dat ooch
onse Kinderkens in Gods Rijcke ende ver-
bondt zijn / ende daerom ooch den Doop als b Rom.4.11
b den seghel des verbondts behooren te ont- 1.Pet.4.21
fanghen / al ist datse de verborghentheydt des
Doops / door ionckheyt van Jaren noch niet
verstaen. Euen ghelijck ooch de kinderkens
van Jesu Christo selue met woorden ende
wercken c gesegent zijn. Ende gelijckse inde c Mat.19.13
oude Kercke ten d achtsten daghe besneden Mar.10.16
werden / hoe welse noch den seghen des Heeren d gen.17.12
noch de verborghentheydt der Besnijdinghe
niet conden verstaen oft begrijpen. Op dat wy
dan dese heylighe ordeninghe gods, tot zijner
eeren / tot onsen trooste / ende tot stichtinghe
der gemeynten wettelijck en bedienen moge /
laet ons zijnen H. Naem also aenroepen.

O Almachtighe, eewighe God / ghy die na
uwen strengen oordeele die ongelooiuge
ende onboetveerdighe Wereldt e met de e gen.6.21
Sundtvloet ghestraft hebt / en den gelooiugen
Noah f zijn achtste wt uwe grooter barm- f 1.Pet.3.20
herticheydt behouden ende bewaert ... die a Exo.14.28
den verstockten Pharao a. me...

ke int Roode Meyr verdroncken hebt / en-
de uwe volck Israel droochs voets daer
door gheleydet / door welcke den Doop
b 1. Cor.10.2 b beduydet werdt / Wy bidden v door uwe
1. Petr.3.21 grondeloose barmherticheydt / dat ghy c dit
c ofte/ Dese uwe Kint genadelijck wilt aensien/ ende door
uwe kinde- uwen H. Gheest inwen Sone Jesu Christo
ren. inlyuen/ dat het met hem in zijn doodt d be-
d Rom.6.4. grauen werde / ende met hem mach opstaen
in een nieu leuen/ op dat het zijn Cruys/ hem
dagheliicks navolghende/ vrolijck dragen mo-
ghe/ hem aenhangē met warachtighen gheloo-
ve/ vaster hope, ende vierigher liefde: dat het
e Job.7.16. dit leuen (twelck toch niet anders e is / dan
Psal.90.9 een ghestadige doot) om uwent wille getroost/
verlate / ende ten laetsten daghe voor den
Rechterstoel Christi uwes Soons sonder ver-
schricken moghe verschynen/ door den seluen
onsen Heere Jesum Christum uwen Sone, die
met v ende den heylighen gheeste een eenich
Godt leeft ende regeert in eewichheydt. Amen.

Vermaninge aen die Ouders/ende
die mede ten Doope comen.

Christelycke Broeders ghy hebt ghehoort
dat den Doop een ordeninghe Godes
is om ons ende onsen zade zijn f Ver-
f gen.17/4 bondt te g versegheien / Waerom moeten wy
g Rom.4.11 hem tot dien eynde ende niet wt ghewoonte
ofte superstitie ghebruycken. Op dat het dan
h act.2.39 openbaer werde / dat ghy also h gesinnet zijt/
a.37.16.15. sult ghy van uwent wege hier op ongeveynsde-
lijck antwoorden.
Eerstelijck (hoe wel onse kinderen in sonden
i Psal.51.6. ontfanghen i ende geboren zijn / ende daerom
k Eph.2.5 allerhande ellendicheydt/ ja de k verdoemenis-
l Eph.5.26. se selue onderworpen) oft ghy niet bekent, dat
1.Cor.7.14 se in Christo l gheheylicht zijn / ende daerom
m 1.cor.12.13 als m Lidtmaten zijner ghemeynten behooren
ghedoopt te wesen?
p 2.Ti.3.14 Ten anderen / of ghy dese leere p die hier
geleert wort/ en voorder/ int oude ende nieu-
we Testament/ ende inde Artyckelē des Chri-
q Rom.12/3 stelijcken gheloofs begrepen is/ niet q bekent
r 2.Pet.1.19 de warachtige ende volcomen r leere der salic-
heyt te wesen?
Ten derden/ of ghy niet belouet en voor v
neemt / dit s kindt (alst tot zynen verstande
s gen.18.19 coemt) daerin na v vermogen te onderwysen?
Ex.13.14 Antwoorde. Ja wy.
Psalm.78.4 Daerna begiert de Kercken dienaer die tot
Ephe.6.4 den Doope ghebracht werden / met water /
Hebre.6.2 segghende: N. Ick Doope v inden t Name
t mat.28.19 Godes des Vaders/ des Soons/ en des Hey-
Act.2.38 lighen Gheestes.

Danckseggheinghe.

Laet ons Godt den Heere dancken.

Almachtighe barmhertighe god en vader
wy dancken en louen v/ dat ghy ons ende
onsen kinderen/ door dat u bloedt uwes
u Ephe.1.7 lieuen Soons Jesu Christi/ alle onse sonden
1.13 vergeuen/ en ons door uwen heylighen Geest
x 1.cor.12.13. tot x Lidtmaten uwes eengeboren Soones/
en also tot uwen kinderen aengenomen hebt:
ende ons dat selue met den heylighen Doope
versegheit en bekrachticht/ Wy bidden v oock
door den seluen uwen lieuen Sone / dat ghy
y dit kint met uwen H. gheest altyt wilt rege-
y Of/dese ren / op dat het Christelijck ende Godsalichlic
kinderen. opgetrocken werde/ ende in z den Heere Jesu
z Joan.15.5. Christo wasse ende toeneme / op dat het uwe
a Vaderlijcke goetheyt ende barmherticheyt/
a Psa.10.18 die ghy hem en ons allen bewesē hebt/ mach
b Luc.1.75 bekennen, en in aller b gherechticheyt/ onder
onsen eenighen Leeraer/ Coninck ende hooge-
priester Christo Jesu leue: Ende vromelijck te
c Eph.6.11 gen de sonde, c den duyvel ende zijn gantsche
gala.5.24 rycke strydē en overwinnen moge/ om v en v-
we Sone Jesum Christum/ midtsgaders dē H.
b Joa.17.3 Gheest/ den d eenighen ende warachtighen
Godt eewichlijc te louen en te prysen. amen

Een corte ondersoeckinghe des ghe-loofs / voor de ghene die haer tot de ghe-meynte begheuen willen.

Vraghe.

Hoe zijt ghy in v herte versekert/ dat ghy
een Lidtmaet der ghemeynte Christi zijt?

Antwoorde.

Wt dien dat de H. gheest tot mynen gheest
ghetuycht / e dat ick een kindt Gods des Va- e Rom.8.16.
ders sy / door Jesum Christum zynen Sone 2.Cor.1/22
ende mynē opperstē priester / welcke my door 5.5.
de H. Offerhande zyns lichaems/ ende wtstor-
tinge zyns bloets / van mynen sonden gesuy-
vert hebbe. Ick gevoele oock bouen dien/ dat ic
door den geest Gods tot de ghehoorsaemheyt
der geboden Gods geroert werde. Vraghe.
Welck zyn de ghebodē des Godlycken
Wets/ daer toe alle menschen verbonden zyn/
en tot welcker gehoorsaemheyt ghy v gevoelt
geroert te zyne? Antwoorde.
Die daer cortelijc in thien gebodē verhaelt
staen Exod/20/1. Deut.5.6. Namelijck dese?
Ick ben de Heere uwe God/ die v wt Egypte
lant wt den dienstbuyse gheleyt hebbe.
1 Ghy en sult gheen ander goden voor
myn aenghesicht hebben.
2 Ghy en sult geen beelden/ noch eenige ge-
lijckenisse makē, noch van tgene dat bouē in
de hemelen is/ noch vā dat daer ondē op aerdē
is/ of van dat inde wateren onder de aerde is:
En aenbidtse/ noch eertse / noch dienese niet.
Want ic de heere uwe god bē sterck en yverich/
die daer besoecke der Vaderen misdaet in den
Kinderen/ tot in dat derde ende vierde Lidt-
maet der ghener die my haten. Ende ick doe
barmherticheydt aen veel duysenden die my
lief hebben / en mijne geboden onderhouden.
3 Ghy en sult den Name uwes Heeren u-
wes Gods niet te vergheefs ofte lichtveerde-
lyck gebruycken/ Want de heere sal hem niet
onschuldich houden noch ongheestraft laten/
die zynen Name te vergheefs oft lichtveerde-
lijck ghebruyckt.
4 Sydt ghedachtich des Sabbathdachs
dat ghy dien heylighet / ses daghen sult ghy
arbeyden/ ende al v werck doen: maer de se-
uenste dach/ is de Sabbath des Heeren uwes
Godts/ dan sult ghy gheen werck doen/ noch
v sone/ noch v dochter/ noch v knecht / noch
v dienstmaecht/ noch v vee, noch de vreemde-
linck die in uwe Stadtpoorten is. Want in
ses daghen heeft de Heere Hemel ende Aerde
ghemaeckt/ ende die Zee/ en al datter in is/ en
hy ruste den seuensten dach/ daerom seghende
de Heere den Sabbathdach / ende heylichde
den seluen.
5 Ghy sult v Vader ende Moeder eeren op
dat ghy langhe leeft inden lande / dat v de
Heere uwe godt geuen sal.
6 Ghy en sult niet dooden.
7 Ghy en sult niet echbreken.
8 Ghy en sult niet stelen.
9 Ghy en sult gheen valsch ghetuychnisse
spreken teghen uwen naesten.
10 Ghy en sult niet begheeren uwes Naes-
ten huys / ghy en sult niet begheeren uwes
naesten wyf / noch zynen knecht / noch zyn
dienstmaecht/ noch zynen Osse / noch zynen
Esel / noch eenich dinck dat uwen Naesten
heeft.
Hoe werden dese thien ghebodē ghedeylt? a Ex.24.12.
Antwoorde. 31/18 34.1
a In twee Tafelen: Waer af de eerste Godt Deut.9.10
aensiet/ ende de ander den naesten.
Vraghe.
Wat leert ghy inde vier gheboden der eer-

der tafel? Antwoorde.

Ten eersten/ dat ick verloochenende alle crea-
b mat.4.10 tueren/ b gantsch mijn betrouwen stellen moet
10.15. in den eeuwighen ende almachtigen Godt:
Deut.9.20. Ten anderen/ c dat ick hem alleene in den
1.Sam.7.3. Gheest/ ende waerheyt aenbidden moet: d niet
c Ioan.4.24. door beelden oft eenigen versierden Godsdienst.
2.Cor.3.17. Ten derden/ dat ick zijn woort ende name/
d psal.15.1 in alle dinghen sal groot maken.
Esai.29.13 Ten laetsten/ e dat ick my schuldich kenne
Mat.15.9 te oeffenen in alle zijn Goddelicke insettinghen
Col.2.22 volgende die heylige ordinantie zijns woorts.
Tit.1.14. Vraghe.
e Ezec.20.11 Wat leert ghy wt de gheboden der andere
Num.15.8 tafel? Antwoorde.
Iere.17.21. Ten eersten f/ datmen vader ende Moeder in
f Leu.19.3 allen dingen die teghen God niet zijn/ gehoor-
Ephes.6.1 saem sal wesen/ de selue eerende ende helpende in
Pro.23.22 haren nootdruft. Door welck ghebodt g de
g Col.3.22. knechten oock tot haer Heeren: ende h de onder
1.Tim.6.1 saten tot haer Ouerheydt/ in ghelijckerwijse
h 1.Pe.2.18 verbonden zijn.
Roma.13.1 Ende in de vier navolgende geboden/ wer-
Tit.3.1. den wy geleert i/ dat wy onsen naesten oprech
i Luce 6.31 telick beminnende/ hem in gheenderwijse be-
Tob.4.16 schadigen/ in zijn lichaem/ huysghesin/ goet
Math.7.12 ende eere: maer meer/ dat wi allesins zijn profijt
Rom.12.10 soecken door woorden ende wercken/ na ons
vermoghen. Vraghe.
Wat heyscht Godt van ons in het laetste
ghebodt? Antwoorde.
k Dat wy geenerhande boose gheneghent-
k Rom.7.7 heydt ofte lust hebben sullen/ teghen de glorie
Exod.20.17 Godes of onsen naesten. Vraghe.
Deute.5.21. Zijn oock alle menschen verbonden tot de
volmaeckte ghehoorsaemheyt deser geboden
by straffe der eewigher verdoemenisse?
Antwoorde.
Ia sy: l Want hy vervloeckt is/ die niet en
l gen.27.26. blijft in al het ghene datter gheschreuen staet
galat.3.10 inden Boeck des Wets/ om dat te doen.
Vraghe.
Maer ist oock eenighe mensche / in dese
onse verdoruene natuere wel moghelick / de
selue Wet in alle haer stucken gantschelick te
volbrenghen? Antwoorde.
Neen: m Want de Wet die daer geestelick
m Ro.7.14. is door het vleesch cranck is. Tis wel waer/
8.3.5.6 datter een beginsel ende neersticheydt tot der
n Ro.7.22 gehoorsaemheyt des Wets inden geloouigen
o Psa.143.2 is door de cracht des heylighen Gheestes/
13.3 Maer gheen volmaectheyt / o die in het oor-
Iob.9.2. deel Godes staende can blijuen.
Philip.3.1 Vraghe.
Hoe connen wy dan salich werden?
Antwoorde.
p Wt ghenaden door Iesum Christum/ als
p Ro.3.24. wy in onser herten onwanckelbaerlick geloo-
5.1.8.1 uen/ dat ons de Hemelsche Vader genadich
Ephe.2.7 is/ door de verdiensten zijnes Soons Christi
gal.3.22 Iesu. Vraghe.
1 Ioan.2.1. Moeten wy dan bouen de goede wercken
5.13 oock ghelooue? Antwoorde.
Ia voor al moeten wy ghelooue. q Want
q Heb.11.6 het onmogelick is/ sonder het ghelooue Gode
te behaghen: ende daer wt moeten alle goede
wercken vloeyen/ tot Godes glorie/ ende ten
oorbore des Naesten.
Vraghe.
Welck zijn de Artyckelen onses Christelic-
ken gheloofs? Antwoorde.
Ick gelooue in God den Vader den almach-
tigen/ Schepper des Hemels ende der aer-
den: Ende in Iesum Christum zijnen eenige
boren Sone onsen Heere / die ontfanghen
is vanden H. Gheest/ geboren wt de Maghet
Maria / gheleden heeft onder Pontio Pila-
to/ is ghecruyst/ ghestoruen ende begrauen ne
dergheuaren ter hellen/ ten derden daghe we-
derom opghestaen vanden dooden/ opgheva-
ren ten Hemel/ ende ter rechterhandt Godts
des almachtighen vaders. Van daer hy
comen sal te oordeelen de leuende ende de dooden.
Ick gelooue inden heyligen Geest. Ic ge-
looue een H. algemeyne Christelicke Kercke/ de
ghemeynschap der Heyligen/ vergeuinge der
sonden/ opstandinghe des vleeschs/ ende een
eewich leuen. Amen.
Vraghe.
Wat gelooft ghy met dat eerste deel/ van
Godt den vader?
Antwoorde.
Dat is / Ick stelle al mijn betrouwen in-
den eeuwigen ende warachtighen Godt: a verse- a gen.17.7.8
kert zijnde/ dat hy my sal bystaen in alderhan
de nootwendicheydt der zielen ende des lich-
aems/ gemerckt dat hy een almachtich God/
ende my een goetwillich vader is.
Vraghe.
Wat gelooft ghy met dese woorden: Ende
in Iesum Christum/ zijnen eenigen Sone on-
sen Heere? Antwoorde.
Dat is/ b Ick stelle oock mijn betrouwen b Ioa.5.17.
inden Sone Godts: c aenghesien dat hy zijn 14.10.
eyghen ende eenich gheboren Sone sy/ d ende c Rom.8.3
daerom een warachtich godt/ bouen al ghe- Ioan.1.18
presen in eewicheyt. 13.3
Vraghe. Roma.1.3
Wat is: Die daer ontfanghen is van den d Rom.9.5
heylighen gheest/ gheboren wt die Maghet Ioan.20.28
Maria? Antwoorde. 1 Ioa.5.20
Dat is: Ick gelooue/ e dat de Sone gods Esai.9.6.
warachtich mensche gheworden is/ f aenghe- e Ioan.1.14
nomen hebbende t vleesch ende bloet der kinde- f Heb.2.14.
ren g wt de Maghet Maria/ h sonder eeni- Philip.3.7
ge vlecke der sonden/ i door de cracht des hey g Mat.1.16
lighen Gheestes. k So dat Iesus Christus h Heb.4.15
warachtich god ende mensche sy/ l de eenige i Luce.1.31
middelaer/ m wt de Maget Maria ontfan- k Phil.1.2
ghen/ ende gheboren tot mijner ende aller ghelooui- 2.6
ger menschen salicheyt. Heb.1.3
Vraghe. 2/11.14
Wat is/ Die gheleden heeft onder Pontio Roma.1.3.9
Pilato/ gecruyst/ gestoruen ende begrauen/ neder 5.
gedaelt ter Hellen? Antwoorde. l 1.Tit/2.5
Dat is: Ick gelooue dat Iesus Christus n gala.3.9
voor mijne sonden/ o in zijn lichaem / p de al- Hebr.9.15.
ler schandelicste doot des Cruyces gheleden m Gala.4.4
heeft/ q ende in zijn siele ghesmaeckt heeft de n Gala.1.4
gramschap godes ende die pijne der hellen/ om 2.21
my daer wt te verlossen. o 1.Pe.2.24
Vraghe. p mat.28.37
Wat is/ Dat hy ten derden daghe verresen Philip.2.8
is van den dooden? q mat.27.45
Antwoorde. r Act.2.27
r Dat is: dat zijn lichaem geen verderuenis- 13.35.
se int graf gesien heeft/ ende dat zijn siele niet Psal.16.10
meer dan drie daghen van den lichame ver- 1.Cor.15.4
scheyden is geweest/ s want hy is verresen ten s Mat.28
derden daghe van den dooden / t voor ons t Ioa.11.25
heerlick ouerwinnende/ Sonde/ Doot/ Helle/ galat.3.13
Duyuel/ ende des Wets verdoemenisse. Rom.4.29.
Vraghe.
Wat gelooft ghy met dese woorden: Hi is
opghevaren ten Hemel/ sittet ter rechterhant
Godes des almachtighen vaders/ Van waer
hy comen sal. etc.
Antwoorde.
u Dat Iesus Christus/ na zijn menschelic- u act.1.19.
ke natuere/ in dese werelt niet meer is/ x maer 3.21
bouen de wolcken/ by den vader inden Hemel. x Heb.7.25.
y Van waer hy door zijn Goddelicke cracht 8.4
zijn Ghemeynte is regerende ende bescher- Act.1.9
mende/ tot den eynde der Werelt: z ende van y mat.28.20
sal hy haestlick comen/ om te oordeelen de le- Ioan.14.18.
uenden ende de dooden. Vraghe. z mat.13.6
Wat ist: Ick gelooue in den heylighen 32
Gheest? Antwoorde.

Dat is: ich stelle mijn betrouwen in den hei-
b 1.Cor.2.10 lighen Gheest: b sonder wiens rugheuen nie-
12/3 mant heylich ofte reyn can wesen/ noch eeni-
Joan.14.26 ghen troost in God hebben/ oft eenighe salich
16.13 makende kennisse ende wetenschap van den
selven. Vraghe.

Ghelooft ghy van den Vader/ ende den So-
ne ende den heylighen Gheest/ een God te we-
sen? Antwoorde.

c Mat.3.16 Ja ick trouwen: c maer in drie persoonen
d mat.28.19 verscheyden: d ende daerom werden wy inden
Name des Vaders/ ende des Soons/ ende des
heylighen Gheests ghedoopt.

Vraghe.

Maer hoe zijn daer drye persoonen/ ende
nochtans maer een Godt?

Antwoorde.

Na dat de Schriftuere leert/ e dat daer
e Deut.6.4. maer een God is/ f die zijn eer gheenen ande-
Mar.12.29 ren gheuen wil/ ende de selve Goddelicke eere
f Esa.48.11. inde Schrift g eyghentlick toeghegeuen wert
g mat.28.19 den Vader ende den Sone/ ende den H. Gheest:
So ist doch claer/ dat daer een eenich Godt
h mat.3.16 sy in drye persoonen verscheyden/ h de Vader
ende de Sone/ ende de H. Gheest.

Vraghe.

Wat verstaet ghy met dese woorden: Een
heylighe algemeyne Christelicke Kercke?

Antwoorde.

Dat is/ Ick bekenne/ dat Christus Jesus
i Matt.16. in dese boose Werelt/ i zijne sekere vergade-
18 ende 18.17. ringhe der gheloouigen heeft/ waer af ick my
bekenne een lidtmaet te zijn. Vraghe.

Wat eyghen schatten ende verciersselen heeft
dese Gemeynte? Antwoorde.

De ghemeynschap der Heylighen/ vergiffe-
nisse der sonden/ verrijsenisse des vleeschs/ en-
de een eewich leuen. Vraghe.

Wat troost hebt ghy hier in? Antwo.

k galat.3 Ten eersten/ k dat alle de weldaden Christi
Coloss.3. allen Heylighen ende gheloouigen/ sonder ee-
nich uutwendich aensien der persoonen/ ghe-
lijckmatich toecomen.

l 1.Joa.1.9. Ten anderen/ l datse altijdt vergheuinghe
2.1. haerder sonden van Godt den vader vercrij-
1.Tim.2.5 ghen: soo dickmael als sy dat/ door een vast
Hebr.7.24 ghelooue met een oodtmoedich herte/ inden
Name Christi begheeren.

m 2.Cor.4. Ten laetsten/ datse (m hoe seer sy hier ver-
n 1.Joan.5 acht zijn) n nochtans ten laetsten daghe/ in
29.ende 6.40. haer eyghene lichamen verrijsen sullen ten ee-
1.Co.15.40 wighen leuen. o Ghelijcker wijs de ongeloo-
Philip.3.21. uige/ op sullen staen/ ter eewigher schande en-
o Da.12.21 de verdoemenisse. Vraghe.
Mat.25.2.

47. Mach ooch dese warachtighe ghemeynte
act.24.15 Christi uutwendelick eenichsins bekent wer-
den? Antwoorde.

Jase: In sonderheyt uut drie teeckenen. Te
weten: Uut de oprechte vercondinghe des
woorts Gods: uut het rechtsinnich uutrechten
der Sacramenten. Ende uut het neerstich ghe-
bruyck der Christelicker straffe.

Vraghe.

Waer in is de oprechte vercondinghe des
Woordts gods ghelegen?

Antwoorde.

Inde Wet ende den Euangelio.

Vraghe.

Wat is de Wet?

Antwoorde.

Het is een verclaringhe des goddelicken
p Deut.27. Maiesteyts ende willes: leerende wat men
26.ende 28.15. doen ofte laten moet: p verdoemende alle men-
Leuit.26.14 schen/ die den seluen niet al met ghenoech en
q Luc.2.10. doen. Vraghe.
Roma.3.24. Wat is dat Euangelium?
Ephes.2.1. Antwoorde.
Col.2.13. Het is een blijde bootschap/ q van een se-
Hebr.7.10. ker vergheuinghe der sonden/ door de verdien-

sten onses hooghen priesters/ Christi Jesu al-
leene. Vraghe.

Wat zijn de Sacramenten der Gemeynten
Christi? Antwoorde.

Het zijn heylighe oeffeninghen/ in seker uut-
wendighe Ceremonien door Christum inghe-
stelt/ door de welcke hy zijn Ghemeynte heeft
willen ghetuyghen/ dat wy alleen door de ver-
diensten zijns doodts/ vergiffenisse onser son-
den hebben. Vraghe.

Hoe veel zijn daer sulcke Sacramenten?

Antwoorde.

Twee. Namelick/ den Doop/ ende het
Nachtmael des Heeren.

Vraghe.

Wat is den Doop?

Antwoorde.

r Het is een heylighe instellinghe Christi: r Joa.3.26.
s door de welcke alle lidtmaten der Gemeyn- 4.5
ten/ (sy zijn onmondige kinderen/ oft volwas- s mat.28.19
sen) t met Water ghedoopt moeten werden: t Mar.16.15
u inden Name des Vaders/ ende des Soons Ephe.1.26
ende des heylighen Gheests. u mat.28.19

Vraghe.

Wat troost hebt ghy uut uwen Doop?

Antwoorde.

Dat ick door het bloet Christi soo sekerlick
afghewasschen ben van mijne sonden/ als het
Lichaem inden Doop met water besprenght
werdt. Voort/ f dat ick altijt vergiffenisse der f 1.Joan.2.1
sonden verwerven sal/ so dickmaels als ic dat Hebr.7.24.
in den Gheest van mynen Hemelschen vader
door Christum/ in tghelooue sal begeeren.

Vraghe.

Waer af werdt ghy in uwen Doop meer
vermaent? Antwoorde.

g Dat ick my al mijn leuen lanck sal der son- g Rom.6.4.
den vermijden/ mijn vleesch met alle zijne boo-
se lusten doodende/ ende in een nieuwicheydt
des leuens wandelende.

Vraghe.

Wat is het Nachtmael des Heeren?

Antwoorde.

h Het is een instellinghe Christi: in de welc- h mat 26.26
ke zijn doot door het eten des ghebroken en Mar.14.22
broodts/ ende het drincken des Bekers des Luce 22.19.
Heeren vercondicht wert. 1.Cor.11.23

Vraghe.

Wat troost hebt ghy daer in?

Antwoorde.

k Dat ic door den offer des lichaems ende k Hebr.7.27
Bloets Christi/ so sekerlick vergiffenisse mij-
ner sonden heb/ l ende gevoedt werde ten eewi- l Joa.6.31.
ghen leuen: als ick ter tafel des Heeren het
broodt van den Dienaer ghebroken ete ende
den Beker die mi ghegeuen wert/ drincke: Ja
gelijckerwijs mijn lichaem daghelicks/ door
spijs ende dranck natuerlick onderhouden
wert. Vraghe.

Waer af werdt ghy door het Nachtmael
meer vermaent? Antwoorde.

Dat ick den Heere door dese groote wel-
daet altijdt dancken sal/ ende mijne dancbaer-
heyt bewysen/ met een daghelicksche doo-
dinghe des ouden menschen/ ende een nieuwic-
heyt des leuens. Vraghe.

Wat is de Christelicke straffe?

Antwoorde.

Het is een instellinghe Christi a door de a mat 18.15
welcke een yegelick lidtmaedt verbonden is/ Luce 17.3
zijnen Broeder Christelick te vermanen/ ende Leu.19.17
wederom de vermaninghe ghewillichlick te Pro.[illegible].10
ontfangen: Anders so sal hy na dwoort gods Spr.19.13
uut der ghemeynten ghewerpen/ b ende den Jacob.5.9.
Duyvel ouer ghelevert werden. b 1.Co.5.5
1.Tim.1.20

Vraghe.

Mach ooch de Overheydt boose menschen
met den swerde straffen?

Antwoorde.

ghevende/ ons met v in eewicheydt versoent
heeft. Daerom O Heere/ siet aen dat aensicht
uwes gesalfden/ ende niet aen onse sonden/ op
dat uwen toorn door zijn voorbidden gestillet
werde/ ende dat v aensicht over ons lichte
tonser vreuchden ende salicheyt. Wilt ons ooc
voortaen in v heylich gheleydt ende bescher-
minghe aennemen/ ende ons regeren met uwē
heylighen gheest/ die dagheliicx meer en meer
ons vleesch met alle zijne wellustē doodende/
ons vernieuwe tot een beter levē/ ende in ons
voortbringhe waerachtighe vruchten des ghe-
loofs/ daer door uwen H. Name in eewicheyt
ghelooft ende ghepresen werde / ende wy met
a Phil.3.14 vierigher begeerte/ alle a verganckelijcke din-
Col.3.1 ghen verachtende allē na de Hemelsche mo-
ghen ghedencken.

Ende overmits het v behaecht: datmē bid-
b 1.Tim.2.1 de voor alle menschē b: wy bidden v / dat ghy
uwen segen strecken wilt over die leere uwes
heylighen Evangelij / op dat het over al ver-
condicht ende aenghenomen werde/ op dat de
c Ioā.17.20 c gantsche wereldt vervult werde met uwer sa-
d 1.Pet.2.2 lichmakende kennisse/ op dat de onwetēde be-
1.Cor.8.9 keert/ de d swacke ghesterckt/ ende een yeghe-
lick uwen heylighen Name / niet alleen met
woorden/ maer oock met der daet groot ma-
ke ende heylighe.

Wilt tot dien eynde ghetrouwe Dienaers
e Psal.115.1 in uwen Oogst e senden/ ende die selve also be-
Act.4.29. gaven/ datse haren dienst f ghetrouwelijc mo-
Ezec.36.23 ghen bedienen/ daer teghen wilt wtroepen al-
f Mat.9.38 le valsche Leeraers/ g grijpende Wolven ende
g mat.24.45 Huerlinghen/ die haer h eyghen eere en nuttic-
ende 25.21. heyt soecken/ ende niet de eere uwes heyligen
1.Pet.5.2 Naems alleen/ noch der armē menschen wel-
h Act.20.29 vaert ende salicheydt.
Mat.7.15. Wilt oock alle uwe Christelicke gemeyntē
Ioan.10.12 die ghy over al beroepen hebt/ genadelijck be-
Phil.3.2. waren ende regieren / in i eenicheydt des wa-
i Ezech.34.8 rachtighen geloofs ende Godsalicheyt des le-
Iere.23.1 vens/ op dat v rijcke dagelijcx k toeneme/ en
Esai.30.10. Satans rijcke te schandē gae/ tot dat v Rijc-
k Ephe.4.4 ke volcomen werde/ als ghy sult alles l in allē
Psalm.28 zijn.
l Psal.110.2 Wy bidden v oock voor dat m Wereltlijcke
m 1.Cor.15. regiment voor den Roomschen Keyser en Co-
28. ninck/ voor alle ander Coninghen/ Vorsten en
Heerē/ ende in sonderheyt voor onsen ghena-
dichsten Coninc van Spaengen/ zijnē hoogen
Raet/ Gouverneurs ende Regenten des gant-
schen Nederlants/ oock voor den eersamē wij-
sen Raet deser M. geeft dat hare gantsche re-
gieringhe daer na gherecht sy/ dat de Coninck
n 1.Tim.2.2 aller Coninghen n over hen en hare Onderda-
nen regeren moge/ ende rijcke des Duyvels/
dwelck een rijcke is aller schanden ende laste-
ringhe/ door hen/ als uwe dienaers langhe so
meer verstoort en te niete ghemaeckt werden:
o Psa.2/11. Ende dat wy onder hen o een gerust stil leven
Dan.4.4 leyden moghen p in aller Godtsalicheydt en-
p 1.Ti.2.2. de eerbaerheydt.
q Luce.1.75 Voorder bidden wy v voor alle onse mede-
broederen / die onder den Paus ofte Turcken
r Hebr.13.5. r vervolghinghe lijden / wiltse met uwen hey-
Ioā.16.20 lighen Gheest troosten/ ende genadelijck daer
ende 33. wt verlossen/ En laet niet toe/ dat uwe Chri-
Mat.10.20 stenheyt gantschelick verwoestet/ ende de ge-
dachtenisse uwes Naems op aerden wtghe-
s Psa.79.10 roeyt werde / dat niet s de vyanden uwer
waerheyt hen roemen tot uwer oneere ende
lasteringhe. Maer in dien het uwen Goddelic-
ken wille is / dat de ghevanghen Christenen
met haren doot der waerheyt ghetuyghenisse
gheven/ ende uwen Name prijsen/ So geeftse
troost in haren lijden / datse sulcks van uwer
t mat.26.30 Vaderlijcker hant opnemen/ ende daeromme
u mat.24.13 t uwen wille volgende/ u volstandich blijven
x Phil.1.20. x sy in leven ofte in sterven/ tuwer eeren / tot

stichtinghe uwer ghemeynten/ ende y tot ha- y Apoc.3.5.
rer salicheydt.

Wy bidden v oock voor alle die ghy z ca- z Psa.50.14
stijt met armoede/ gevanckenisse / cranckheyt ende 107.10
des lijfs/ ofte aenvechtinge des geests/ trooste
se alle O Heere/ na dat ghy weet / dat haren
noot is heyschende/ geeft dat hen hare casti-
dinghe diene tot kennisse harer sonden/ ende
beteringhe haers levens: Wilt hen oock ghe-
ven volstandighe ghedulticheydt / versoetet
hare lijden/ ende verlosse eyndelijck/ op datse
hen uwer goetheyt verblijden ende uwen Na-
me eewichlijck prijsen.

Eyndelijck O Heere / wilt ons ende de onse
midtsgaders alles wat ons aengaet/ in uwe
beschermінghe ende bewaringe nemen. Geeft
dat wy in onsen beroep na uwen wille mogen
leven/ ende de gaven/ die wy van uwen segen
ontfanghen also ghebruycken/ datse ons niet
verhinderen/ maer veel meer tot den eewigen
leven voorderen.

Sterckt ons oock in alle aenvechtinghen/
op dat wy in den gelooue strijdende overwin-
nen moghen / ende hier namaels met Christo
dat eeuwighe leven besitten.

Om dese dinghen alle bidden wy v / gelijc-
kerwijs onse getrouwe Heere ende salichma-
ker Iesus Christus ons selve gheleert heeft.

Onse Vader etc.

Daer na wert de ghemeynte verlaten met
den ghewoonlijcken seghen:

Ontfangt den seghen des Heeren.

DE Heere seghene ende behoede v.
De Heere verlichte zijn aensicht over v/
ende sy v ghenadich.
De Heere wende zijn aenghesicht tuwaert
ende gheve v zijnen vrede Amen.

Sijt ghedachtich der Armen.

Een ghebedt voor de Leere des Catechismi.

OHemelsche Vader / v Woordt is a volco- a Psa.16.8
men/ ende bekeert de sielen/ een waerach-
tich ghetuygenisse/ den ongeleerden wijs-
heyt gevende/ ende der blinden oogen verlich- b Rom.1.16.
tende/ een b crachtich middel ter salicheydt
allen diet gelooven Maer overmidts dat wy c 1.Cor.2.14
van c naturen niet alleen blindt maer onbe- Gen.8.20.
quaem zijn tot eenigen goede / Ende dat ghy Rom.3.10
oock niemant helpen wilt / dan die d oodt- d Esa.66.2
moedich ende verslaghen zijn van herten: Wy Mat.11.29
bidden v/ dat ghy ons e verstandt wilt ver- e Ezec.11.19
lichten met uwen Heylighen Geest / ende ons Iere.31.33.
geven een f sachtmoedich herte/ van dwelc- f 1.Petri.5.5
ke alle opgheblasenheydt ende vleeschelijcke Luce.1.52
wijsheyt ghewert sy / op dat wy v Woordt Roman.8.5
hoorende g tselve recht verstaen moghen / en- g Luce 11.28
de ons leven daer na aenstellen. Wilt oock h 1.Tim.2.4
ghenadelick h bekeeren / alle die noch van u- Ezec.18.23.
wer waerheyt afdwalen op dat wy v altsa- i Luce.1.75.
men eendrachtichlijck dienen i in waerachti-
gher heylicheydt ende gherechticheydt alle
de daghen onses levens. Dit begeeren wy al-
leen om Christi wille / die ons in zijnen name
heeft leeren bidden ende oock beloeft te ver-
hooren: Onse Vader/ etc.

Ghebedt na de leere des Catechismi.

OGhenadighe/ barmhertighe God en Va- k Gene.17.7.
der/ wy dancken v / dat ghy k niet alleen Act.2.39.
ons in v Verbont ghenomen hebt/ maer Mat.10.14
oock onse cleyne Kinderen / dwelck ghy hen l Rom.4.11
niet alleene l versegheit hebt door den heylighē
Doop/ maer noch dagheliicx bewijset/ als ghy
uwen lof m volmaket wt haren monde/ om m mat.21.16
also de wijse Wereldt n te beschamen. Wy Psalm.8.3
bidden v / vermeert in hen uwe genade/ datse n 1.Cor.1.27
aen Christum uwen Sone altijdt o toenemen o Eph.4.13.
ende wassen/ tot datse zijn volcomen man-

nighe onderdom in aller wijsheyt ende gerech-
tichept erlanghen. Gheeft ons oock ghenade/
p gen.18.19. dat wyse in uwe kennisse ende p vreese/ gelijc
Exod.13.8 ghy ons bevolen hebt/ onderwijsen/ op dat
Deut.6.7 door hare Godtsalicheyt dat rijcke des Sa-
Psal.78.4. tans verstoort werde/ ende t'rijcke Jesu Chri-
sti in dese ende andere Ghemeynten versterct
werde ter eeren uwes heylighen Naems / en
tot harer eeuwigher salicheydt / door Jesum
Christum. Amen.

Een openlijcke bekentenisse der
sonden/ ende Ghebedt voor
de Predicatie.

HEmelsche Vader/ eeuwige ende barmher-
q Dan 9.5. tighe God/ wy q bekennen ende belijden
voor uwe goddelijcke Maiesteyt/ dat wy
r Psal.51.6. arme ellendighe sondaren zijn / r ontfanghen
ende ghebooren in aller boosheyt ende verderf-
f gen.8.20 fenisse/ s gheneyght tot allen quaden/ ende on-
Roma.3.12 nut tot eenighen goede/ ende dat wy met ons
sondich leven sonder ophouden uwe heylighe
t Exo.32.10 gheboden overtreden / daer door wy t uwen
toorn teghen ons verwecken ende nae uwen
rechtveerdighen oordeele op ons laden die ee-
u deu.27.26 wige verdoemenisse. Maer / O Heere wy heb-
x Ezec18.31 ben x berou ende leedtschap van dat wy v
Psalm.79.5. vertoornt hebben/ wy beschuldigen ons sel-
ven/ ende beklaghen onse misdaden begeeren-
de dat ghy genadelijck onse ellendicheyt wilt
y Psa.103.13 aensien. Wilt v over ons y ontfermen. O al-
ler goedertierenste God ende Vader/ ende ons
z Luce.18.13 vergeven z alle onse sonden/ door dat heylige
lijden uwes lieven Soons Jesu Christi. Wilt
ons oock verleenen de ghenade uwes heyli-
ghen Gheestes/ die ons onse ongerechticheyt
van gantschen herten leere kennen ende ons
selven recht mishaghen / Op dat de sonde in
ons mach ghedoodet werden/ ende wy in een
nieu leven opstaen / in dwelcke wy oprechte
a Luce.5.75 vruchten der a heylicheyt ende gerechticheyt
voort bringhen/ die v door Jesum Christum
b Eph.2.13. moghen b aenghenaem zijn. Wilt ons oock v
heylich woort na uwen Goddelicken wille te
verstaen geven/ dat wy daer wt leeren al ons
c Iere.2.4 c betrouwen op v alleen stellen/ ende van alle
27.7 creaturen af trecken: Dat oock onsen d ou-
d gala.5.16. den mensche met alle zijne begeerten van da-
Ephe.4.22. ghe te daghe meer ende meer ghecruyst wer-
e Rom.12.1 de/ en dat wy ons v op offeren tot eenē leven-
dighen Offer/ ter eere uwes heyligen naems/
en tot stichtinge onses naesten/ door onse Hee-
re Jesum Christum welcke ons heeft gheleert
ende bevolen alsoo te bidden/ Onse Vader/ etc.

Een corte Forme des ghebets na de Predicatie.

HEere Almachtighe Godt/ en laet uwen
f Ezec.36.23 heylighen Name om onser sonden wil-
Rom.8.24 le niet f gelastert werden/ Want wy heb-
ben op menigherley wijse tegen v gesondicht
insonders dien dat wy uwen heylighen woorde
g Dan.9.19 niet g gehoorsaem zijn/ en met onweetenheyt/
ondanckbaerheyt en murmureeren uwē toorn
dagelijcx tegen ons verwecken/ Daerom ghy
ons oock ten rechten straft. Maer O Heere
zijt ghedachtich uwer groote barmhertichept
ende ontfermt v onser. Geeft ons kennisse en
leedtwesen onser sonden/ en beteringhe onses
h Ephe.6.18 levens. Sterckt h de Dienaers uwer Kerc-
ken/ op datse ghetrouwelijck en standtvastighe
v heylighe woort moghen verkondigen / ende
i Rom.13.4. die Overheydt uwes volcks i / op datse dat
1 Tim.2.2 wereltlicke sweert met gerechticheyt ende be-
scheydenheyt moghen voeren. Bewaert ons
k 1 Sam.15 voor alle valsche ende k ontrouwe / verstoort
23 alle boose ende listighe aenslagen/ die tegen v
l Act.4.29 Woort ende Kercke overdacht werden. O Hee
re versterckt ons niet uwen H. Gheest ende
Woordt/ maer gheeft ons vermeerderinghe
des gheloofs/ en in allen dingen ijversaemheyt
ende volstandicheydt. Coemt uwe Kercke te
hulpe verlestse van allen overlast / bespottin-
ghe en tyrannie. Sterckt oock alle swacke en
bedroefde herten/ ende sendt ons uwen vrede/
door Jesum Christum onsen Heere / die ons
dese selver beloftenisse ghegeven heeft m/ door
waer voorwaer segghe ick v / al wat ghy den m Joan.16
Vader bidden sult in mijnen Name dat sal hy 23. al.16.23.
v gheven/ Ende heeft ons alsoo bevolen te bid-
den: Onse Vader/ etc.

Dat morghen Ghebedt.

O Barmhertige Vader/ wy dancken v/ dat
ghy dese nacht so getrouwelijck voor ons
ghewaect hebt. Ende bidden v/ dat ghy
ons wilt stercken met uwen heyligen Gheest/ n Jac.4.15
die ons voortaen n gheleyde / dat wy desen
dach/ midtsgaders alle de daghen onses le-
vens) moghen besteden tot aller gherechtic-
heyt ende heylicheyt/ en wat wy in hant o ne-
men/ dat onse ooghen altijt o sien / om v eere o Mat.6
te verbreyden/ alsoo dat wy alle den voorspoet
onses voornemens van uwer milder hant al-
leen verwachten. Ende op dat wy sulcke ghe-
nade van v vercrijghen / wilt ons na p uwe p 1 Cor.3.6
beloftenisse/ vergheven alle onse sonden/ door Psal.127.2
dat heylighe lijden ende bloetvergieten onses
Heeren Jesu Christi. Want sy zijn ons da her-
ten leet. Verlicht onse herten/ op dat wy alle
q wercken der duysternisse afgeleyt hebbende/ q Jer.31.34
als kinderen des lichts in een nieu leven mo-
ghen wandelen in aller Godtsalicheyt. Geeft
oock uwen seghen / tot de verkondinge uwes
Goddelijcken Woordts. Verstoort alle wer-
ken des Duyvels/ Sterckt alle Kerckendie-
naers/ ende Overheden uwes volcks. Troost
alle verbolchde ende benaude herten/ door Je-
sum Christum uwen lieven sone/ welcke ons
belooft heeft dat ghy ons alles wat wy v in
zijnen r Name bidden/ sekerlijck gheven sult/ r Ro.15.
ende daerom ons also heeft heeten bidden.
Onse Vader/ etc.

Verleent ons oock uwe ghenade / dat wy
na uwen wille moghen leven/ welcke ghy ons
in uwe Wet f gheopenbaert hebt/ ende in de- f Jos.14
se thien Gheboden begrepen:
Jck ben t de Heere uwe Godt/ etc. t Psal.

Dat Avont Ghebedt.

O Barmhertige God/ eewich licht/ u schij- u Exod.
nende in de duysternisse/ Ghy die verdrijft Deut.5 6
de nacht der sonden ende alle blintheydt x 2.Cor.4.
des herten/ Na dien ghy de nacht verordi- y Rom.
neert hebt om te rusten/ ghelijck den dach om
te arbeyden/ wy bidden v/ gheeft dat onse lic-
hamen in vreden ende stilheyt rusten/ op datse
daer nae bequame zijn moghen te lyden den
arbeyt diense draghen moeten. Matichs on-
sen slaep dat die niet onordentlijk zy/ op dat wy
aen ziel ende sele onbevleckt moghen blijven/
Ja dat onsen slaep selfs ghestichtede tot uwer
eeren/ verlicht z de ooghen onses verstants/ z Ephe.1.
dat wy in den doot niet ontslapen / maer al- Mat 24.
tijdt verwachten op onse verlossinghe wt de- 25.13
ser ellendicheyt. Beschermt ons oock voor Luce.12.39.
alle a aenvechtinghen des Duyvels/ ons in v a 1.Petr.5
heylich ghelept nemende. Ende hoe wel wy Ephe.6.11
desen dach niet toeghebracht en hebben/ son-
der teghen v grootelick gesondicht te hebbē/
Wy bidden v/ wilt onse sonden bedecken door
uwe barmhertichept/ gelijck ghy nu alle din-
ghen op aerden bedeckt hebt/ op dat wy daer
om van v aenschijn niet verstooten werden.
Gheeft oock ruste ende troost allen crancken/
bedroefden ende aengevochtenen herten/ door
onsen Heere Jesum Christum / die ons alsoo
heeft leeren bidden:
Onse Vader/ etc.

Ghebedt voor eten.

ghy hier vergadert voor dese Christelicke Ge-
meynte/ Ende begheert dat den selven uwen
houwelicken staet bevestighet werde?

Antwoorde/ Ja.

Daer na spreeckt de Dienaer tot
der Ghemeynten:

Ick neme v alle die hier nu vergadert zijdt
tot getuyghen/ dat daer geen Wettelicke ver-
hinderinghe voort ghecomen is.

Voort tot den ghetrouden.

Sidemael dien het dan recht ende behoorlic is/
p Mat. 19. 6 dat uwe sake gevordert werde/ So wille on-
se Heere Godt v x voornemen/ welck hy v ge-
a Psal. 121. 2 geven heeft/ bevestigen/ ende v beginsel sy in
den Name a des Heeren/ die Hemel ende Aer-
de ghescha pen heeft.

Daer na sullense malcanderen de hant ge-
ven/ ende de Dienaer spreeckt eerstelick tot
den Bruydegom:

N. Ghy bekent hier voor Gode ende zijner
heyligher Gemeynte/ dat ghy ghenomen hebt
ende neemt tot uwe wettelicke huysvrouwe N.
hier tegenwoordich/ haer belovende/ dat ghyse
nemmermeer sult verlaten/ haer lief te hebben
ende trouwelick te onderhouden als een ghe-
trouwe ende Godtvreesende man zijnen wyue
schuldich is/ Dat ghy oock heylichlic met haer
leven wilt/ haer trouwe ende geloove houden
de in alle dinghen/ na het wtwijsen des hey-
lighen Euangelij?

Antwoorde/ Ja.

Daer na tot der Bruyt.

N. Ghy bekent hier voor Gode ende zijner
heyliger Ghemeynte/ dat ghy genomen hebt
ende neemt N. tot uwen Wettelicken man/
welcken ghy belooft gehoorsaem te zijn/ hem
te dienen ende te helpen/ hem nemmermeer te
verlaten/ heylichlick met hem te leven/ hem
trouwe ende geloove in allen dingen te houden
gelijckerwijs een vrome ende getrouwe huys-
vrouwe haren Wettelicken man schuldich is/
na wtwijsen des Heylighen Euangelij?

Antwoorde/ Ja.

So spreeckt de Dienaer.

De Vader der barmhertichz/ die v door zijne
genade tot desen heylighen state des houwe-
licx beroepen heeft/ verbind v met rechter lief-
de ende trouwe ende geve v zijnen seghen/ Amen.

Hoort nu wt den Euangelio / hoe sterck
den Bant des houwelicx sy/ also Mat.
dat beschrijft Cap. 19.

Ende de Phariseen quamen tot Jesum/ ende
versochten hem seggende: Ist oock den men-
sche geoorloeft zijn wijf te verlaten om aller-
hande oorsaken? Hy antwoordende/ seyde hem:
Hebt ghy niet ghelesen/ Die vanden beginne
den mensche ghemaeckt heeft/ dat hyse man
ende wijf heeft gemaeckt: Ende gesegt heeft/
Hierom sal de mensche Vader ende Moeder
verlaten/ ende zijnen Wijue aenhanghen/ ende
die twee waren sullen een vleesch wesen. So
zijn nu niet meer twee/ maer een vleesch. Daer
om wat God te samen ghevoecht heeft/ dat
en scheyde geen mensche. Sy seyden tot
hem: Waerom heeft dan Moses geboden ee-
nen Scheydbrief te geven/ ende haer te ver-
laten? Hy seyde tot hem: Moses heeft om u-
wer herten hertheydt wille v toeghelaten/ u-
we wyuen te verlaten: Maer van den begin-
ne ist niet alsoo gheweest. Ende ick segghe
v/ dat wie zijn Wijf verlaet / anders dan om
hoererie/ ende een ander trouwet/ die doet o-
verspel; Ende wie de verlatene trouwet/
die doet oock overspel.

Ghelooft desen woorden des Heeren Chri-
sti/ ende zijt daer af versekert ende ghewis dat
a Matt. 19 onse Heere Godt v te samen a gevoecht heeft
6. tot desen heylighen staet/ Ende daerom sult
1. Cor. 7. 20 ghy oock alles wat v daer in v teghen coomt/
met ghedult ende danckseggghinghe aenne-
men/ als vander hant Godts. Soo salt v oock
alles ten c besten ende ter salicheyt gedijen. Amen. c Rom. 8. 28

Daer na heft die kerckendienaer die ghe-
troude nederknielen/ ende vermaent de ghe-
meynte voor haer te bidden.

Almachtighe Godt/ ghi die uwe b goetheyt b Psa. 45. 5.
ende wijsheyt in alle uwe wercken ende
ordeningen bewijst/ ende vanden beginne
gesproken hebt/ dat het niet e goet is/ dat de
mensche alleen zy/ ende om dies willen hem een e Gen. 2. 18
hulpe/ die soude by hem zijn/ geschapen hebt/
ende verordineert / dat die twee waren / een
souden zijn/ ende f straft oock alle onreynicheyt. f Hebr. 13. 4
Wy bidden v (aenghesien dat ghy dese twee per-
soonen tot den heyligen state des houwelicx
beroepen ende tsamen verbonden hebt) dat
ghy hen wilt geven uwen heylighen Gheest/
op datse in warachtigen ende vasten geloove
heylichlick leven nae uwen g Goddelicken g Ephe. 5. 18
wille / ende alle boosheyt tegenstaen. Wiltse h Psa. 128. 5
oock h seghenen/ ghelijckerwijs ghy die ghe-
loovighe Vaders / uwe vrienden ende ghe-
trouwe Dienaers Abraham/ Isaac ende Ja-
cob ghesegent hebt/ Op datse als Medeerf-
ghenamen des Verbonts (dwelck ghy met
den seluen Vaderen opgherecht hebt) heylige
kinderen crijghen/ ende die selve i Godsalich- i Ephe. 6. 4
lick opbringhen moghen ter eeren uwes hey-
ligen Naems/ tot stichtinghe uwer Gemeynte/
ende verbreydinghe uwes heyligen Euan-
gelij. Wilt ons verhooren O Vader aller barm-
herticheyt/ door Jesum Christum uwen lieven
Sone/ onsen Heere/ in wiens Name wy onse
ghebeden besluyten.

Onse Vader. etc.

Nu hoort de belofte Godts wt
den 128. Psalm.

Wel dien die den Heere vreest/ ende op zij-
ne weghen gaet.

2. Ghy sult v gheneeren met uwer han-
den arbeyt/ Wel v/ ghy hebt het goet.

3. V Wijf sal zijn als eenen vruchtbaren
Wijnstock ontrent v huys/ ende uwe kinderen
als die Olijfspruyten rontsom uwe Tafel.

4. Siet alsoo sal de Man ghesegent wer-
den/ die den Heere vreesen sal.

5. De Heere sal v segenen wt Zion/ dat ghy
sult sien het geluck Jerusalems al v leven lanck.

6. Ende sult sien uwes kints kinderen/ ende
vrede over Israel.

Onse lieve Heere God vervulle v met zij-
ner ghenaden/ ende gheve v dat ghy in
aller Godtsalicheyt lange ende heylichlick
te samen moecht leven.

Christelicke ghebeden/ diemen in de
Vergaderinge der Gheloovigen
ende elders gebruycken sal.

Gebet des Sondaechs voor de Predicatie.

Na dat men inde Gemeynte Christi des
Sondaechs voor middach de tien ghe-
boden Godts ghelesen oft gesongen heeft/
neemt der kercken Dienaer a daer wt oorsake a Rom. 3. 20
de ghemeynte te vermanen tot boete/ ende ende 7. 7.
bekentenisse harer overtredinghen/ ende te b ge- b Joan. 3. 36
looven de Euangelische beloftenissen van Matth. 9. 6
Christo/ dwelck beyde hy met ghetuyghenisse
der Schrift bewijset. Daer op hy c den on- c Ezech. 5. 18
boetveerdighen de straffe Godes/ ende den ende 18. 21.
boetveerdighen geloovigen de genade Godts ende 33. 9.
in Christo vercondicht. Ende daer na bidt hy Esai. 3. 10.
op de navolghende Wyse. Joan. 3. 19.

O Eewige God/ ende alder genadichste Va-
der/ wy verootmoedigen ons seluen wt
gronde des herten voor uwe hooge Ma-
iesteyt/ teghen de welcke wy so menichmael b Psa. 148. 2.
ende so grouwelick gesondicht hebben/ ende Job. 9. 14
bekennen (soo ghy v met ons wilt te rechte Exo. [illegible]
gaen) dat wy anders niet dan de eewige doot Hebr. [illegible]

Dat vijfde.

Ghy sult v vader ende moeder eeren / op dat ghy lange leeft inden Lande/ dat v de Heere uwe Godt gheuen sal.

Dat seste.

Ghy en sult niet dooden.

Dat seuenste.

Ghy en sult niet Echbreken.

Dat achtste.

Ghy en sult niet stelen.

Dat neghenste.

Ghy en sult gheen valsch ghetuyghenisse spreken teghen uwen Naesten.

Dat thienste.

34. Son- Ghy en sult niet begheeren uwes Naesten
dach. huys/ ghy en sult niet begheeren uwes nae-
a Exod.34. sten Wijf/ noch zijnen Knecht/ noch zijn Diest-
28 maghet/ noch zijnen Osse / noch zijnen Esel/
Deut.4.13. noch eenich dinck dat uwen naesten heeft.
10.3. 93. Vraghe.
b Matth. Hoe werden dese thien gheboden ghedeylt?
22.37 Antwoorde.
1.Cor.6.9. In twee tafelen a/ daer van de eerste leert/
10.7.14 hoe wy ons teghen God sullen houden. Die
c 1.Cor.6.9. ander/ wat wy onsen Naestē schuldich zijn b.
d Leuit 19.31. 94. Vraghe.
Deut.18.11 Wat ghebiedt God int eerste ghebodt?
e Mat.4.10 Antwoorde.
apoc.19.10 Dat ick / soo lief als my mijner sielen salic-
22.8 heyt is/ alle Afgoderye c toouerie / waersegg-
f Ioā.17.3 ginghe/ afgheloove d/ aenroepinge der Heyli-
g Ier.17.5. ghen/ ofte ander Creaturen e myde eñ vliede
h 1.Pet.5.5. ende den eenigē waren Godt rechte leere ken-
i Heb.10.36 nen f/ hem alleen vertrouwe g. in alder oot-
Col.1.11 moedicheyt h ende lydtsaemheyt i hē alleen
Rom.5.3. onderwerpe i/ van hem alleen alle goedts
1 Cor.10.10 verwachte k/ hem van gantscher herten lief
Philip.2.14 hebbe l/ vreese m/ ende eere n/ Also/ dat ick eer
k Psal.104. alle Creaturen afgae / ende varen late / dan
Esaie.45.7. dat ick inden alderminsten teghen zijnen wil-
Iac.1.17. le doe o. 95. Vraghe.
35. Son- Wat is Afgoderie?
dach. Antwoorde.
l Deut.6.5 Afgoderye is/ in stede des eenighen waren
Mat.22.37. Gods/ die hem in zijn woordt gheopenbaert
m Deu.6.2 heeft/ ofte beneuen den seluen yet anders ver-
Psal.111.10 sieren ofte hebben / daer op de mensche zyn
Prou.1.7. vertrouwen settet p.
Mat.10.28 96. Vraghe.
n mat.4.10 Wat eyscht Godt int tweede ghebodt?
Deut.10.20 Antwoorde.
o mat.5.29 Dat wy god in gheenderley wijse afbeel-
act.5.29. den q/ noch op geen ander wyse vereeren/ dan
p Ephe.5.5. hy in zijn woordt beuolen heeft r.
1.Par.16.26 97. Vraghe.
Philip.3.19. Machmen dan gantschelijck geen beelden
galat.4.8 maken? Antwoorde.
Ephe.2.12. Godt en can noch en mach in gheenderley
1.Ioā.2.23. wijse afghebeeldet werden. Maer de Crea-
q Deut.4.15 turen/ al ist dat sy connen afghebeeldet wer-
Esa.40.18. den / so verbiedt doch godt haer Beeldenis
Rom.1.23. te maken/ ende te hebben om die te vereeren/
act.17.29. of godt daer door te dienen s.
r 1.Sa.15.28 98. Vraghe.
Deut.12.36 Maer soudemen de beelden inder Kercken
Mat.15.9 als boecken der leecken niet moghen lyden?
s Exo.23.24 Antwoorde.
Deut.7.5. Neent: Want wy en moeten niet wijser zijn
2.Reg.18.4. dan god/ de welcke zijne Christenen niet door
t Iere.10.4 stomme Beelden/ maer door de leuendighe
u 2.Tit.3.16 verkondinghe zijns Woorts wil onderwesen
2.Pet.1.19 hebben u. 99. Vraghe.
36. Son- Wat wil dat derde ghebodt?
dach. Antwoorde.
a Luc.24.11 Dat wy niet alleen met vloecken/ ofte met
Leu.19.12 valschen eedt a / maer ooch met onnoodich
sweeren den Name Godes niet en lasteren
noch misbruycken / noch ons met onsen stil-
swyghen eñ toelaten/ sulcker schrickelicken sō-
den deelachtich maken. Ende in somma/ dat b Mat.5.37
wy den heylighen Name Gods anders niet/ Jacob.5.12
dan met vreese ende eerbiedinghe gebruycken c Esai.45.23
b op dat hy van ons recht bekent c/ aenghe- d mat.10.32.
roepen d/ ende in alle onse woorden eñ wer- e Tit.2.8
ken ghepresen werde e.

100. Vraghe.

Ist dan so groote sonde / Godts Name met sweeren eñ vloecken te lasteren/ dat God hem ooch ouer die vertoornt / die so veel als hen moghelijck is/ dat vloecken ende sweeren niet en helpen weeren ende verbieden?

Antwoorde.

Iaet ghewisselijck f/ Want daer en is geen f Rom.2.24
grooter sonde/ noch die God meer vertoor- 1.Tim.6.1
nt/ dan de lasteringhe zijns Naems. Waer- Col.3.36,
om hy ooch die selue met der doode te straf-
sen beuolen heeft g. g Leuit.3.1.
101. Vraghe. Leuit.24.15
Maer machmen ooch Godsalichlijck by 37. Son-
den Name Godes eenen Eedt sweeren? dach.
Antwoorde.
Iaet/ alst de Ouerheydt van haren Onder-
danen/ ofte anderssins ooch de noot voordert/
om trouwe ende waerheyt daer door te beves-
tighen/ eñ dat tot Godes eere eñ des naesten
salicheyt. Want sulcks Eetsweeren/ is in go- h Deu.6.13
des Woort ghegrondet/ eñ daerom ooch van 10.
den Heylighen inden Ouden ende Nieuwen Esaie.48.1
Testamente recht ghebruyckt gheweest h. i gen.21.24
102. Vraghe. 21.
Machmen ooch by den Heyligen/ ofte by ee- 1.Sa.24.23
nighe ander Creaturen eenen Eedt sweeren? 1.Reg.1.29.
Antwoorde. k Mat.5.34
Neent: Want eenen Rechten Eet sweeren/ Iacob.5.12
is Godt aenroepen/ dat hy als die alleen dat 38. Son-
herte kennet / der waerheydt ghetuyghenisse dach.
wille gheuen/ ende my straffe/ indien ick val- l Tit.1.5.
schelijck sweere i/ welcke eere geenen Creatu- m Ps.68.27.
ren toebehoort k. eñ 40.10.3
103. Vraghe. act.3.42
Wat gebiedt Godt int vierde ghebodt? n 1.Cor.14.
Antwoorde. 19 ende 29.
Eerstelijck/ dat het Predickampt / ende die o 1.Cor.11.33
Scholen onderhouden werden l. ende dat ick p 1.Tit.2.1.
in sonderheydt op den Sabbath / dat is op q 1.Cor.16.2
den Rustdach / tot der ghemeynte Godts r Esa.66.23
neerstelijck come m/ om godts Woort te hoo- 39. Son-
ren n/ die Sacramenten te gebruyckē o/ God dach.
den Heere openlick aen te roepen p/ ende den s Ephe.6.1
armen Christelijcke handtreyckinghe te doen: Col.3.18.
q Ten anderen / dat ick alle de daghen mijns Ephe.5.22
leuens van mijnen boosen wercken viere/ den Prou.1.8
Heere door zijnen gheest in my wercken late/ 4.1.15.20.
ende also den eewighen Sabbath in desen le- 20.20.
uen eenbanghe r. Exo.21.17
104 Vraghe. Roma.3.
Wat wilt Godt int vijfte ghebodt? t Pro.23.22
Antwoorde. gen.9.25.
Dat ick mijn Vader ende Moeder/ eñ alle 1.Pet.2.18
die ouer my ghestelt zijn/ alle eere / liefde ende u Eph.6.29
trouwe bewyse/ ende my haerer goede leere en- Collos.3.16.
de straffe met behoorlijcke ghehoorsaemheydt Roma.13
onderwerpe s/ ende ooch met hare swacheyt Mat.22.21
ende ghebreken ghedult hebbe t / aenghesien 40. Son-
het god belieft/ ons door hare handt te regee- dach.
ren u. 105. Vraghe. a Mat.5.21
Wat heyscht Godt int seste ghebodt? gen.9.6
Antwoorde. Mat.26.52
Dat ick mijnen naesten noch met ghedach- b Ro.12.19
ten/ noch met woorden/ noch eenich ghelaet/ c gen.9.6
veel weyniger met der daet door my seluen Exo.21.14.
ofte door ādere onteere/ hate/ quetse ofte doo- Mat.26.52
de a / maer dat ick alle wraeckgiericheydt af- Roma.13.4.
legghe b/ ooch my seluen niet en quetse / oft d Rom.1.29
moetwillichlijck in eenich ghevaer begheue/ c
Daerom ooch die Ouerheydt dat sweerdt
draecht/ den doodslach te weeren d.

106. Vraghe.

Maer dit Ghebodt schijnt alleen van het doodtslaen te spreken?

Antwoorde.

Godt verbiedende den doodslach/ leert ons dat hy den wortel des doodslachts / als nijt/
e 1.Joā.2.9 e haet f/ toorn / ende wraeckgiericheydt haet:
f Jaco.1.20 ende sulcks alles voor eenen doodeslach
Galat.5.20. houdet g.
g Joan.2.15

107. Vraghe.

Maer is dat ghenoech/ dat wy onsen naesten alsoo voorseyt is/ niet en dooden?

Antwoorde.

Neent: Want Godt verbiedende den nijdt/ haet en toorn ghebiedt dat wy onsen naestē
h Mat.22.39 7.12. lief hebben als ons selven h/ ende hem gedult/
i Ephes.4.2 vrede/ saechtmoedicheyt i/ barmherticheydt/
Galat.6.1 k ende alle vriendelickheyt bewijsen/ zijn schade so veel als ons moghelick is/ afkeeren: l en
k Mat.5.6 oock onse vyanden goet doen m.
l Rom.12.18

108. Vraghe.

m Mat.5.7 Wat leert ons dat sevenste ghebodt?
Rom.12.10.

Antwoorde.

Exo.23.5 Dat alle onreynheyt van Godt vervloeckt
Mat.5 44. sy n/ ende dat wy daerom de selve van herten
Rom.12.20. vyant zijnde/ o reynsch ende tuchtelick leven
41. Sondach. moeten p / het sy inden heylighen houwelicken staet/ oft buyten den selven q.

109. Vraghe.

n Levi.18.27 Verbiedt God in desen ghebode niet meer
o Jude.23 dan Echtbreken/ ende diergelijcke schanden?
p 1 The.4.3

Antwoorde.

q Hebr.13.4 Dewijl ons lijf ende siele Tempelen des hei-
1.Cor.7 lighen Gheestes zijn/ so wil hy/ dat wijse beyde suyver ende heylich bewaren/ daerom verbiet hy alle onreynsche daden / ghebeerden
r Ephe.5.3 woorden r/ ghedachten/ lusten s/ ende wat dē
1.Cor.6.18. mensche daer toe trecken can t.

110. Vraghe.

s Mat.5.28 Wat verbiet God int achtste ghebodt?
t Eph.5.18

Antwoorde.

1.Cor.15.33 God en verbiet niet alleen stelen ende roo-
42. Sondach. ven u/ welck die Overheyt straft/ maer hy noemt oock dieverye/ alle boose stucken ende
u 1.Cor.5.10 aenslaghen / daer mede wy onses naestē goet ghedencken aen ons te bringhen/ het sy met ghewalt oft schijn des rechts x/ als met on-
x Luce 3.14 rechten ghewichten/ elle/ mate z/ ware/ mun-
1.Thes.4.6. te/ woecker a/ oft door eenich middel vā Godt
y Pro.11.1 16/11 verboden: Daer toe oock alle gierichheydt b/
z Eze.45.9. allen misbruyck ende verquistinge zijner ga-
a Deu.25.15 ven c.
Psalm.15.5
Luce.6.35.

111. Vraghe.

Maer wat ghebiedt u god in desen gebode?

b 1.Cor.6.10

Antwoorde.

c Pro.5.16 Dat ick mijns naesten nut / daer ick can en-
d Mat.7.12 de mach voorderē/ met hem alsoo handele als
e Eph.4.28 ick wilde datmen met my handelde / d daer toe oock dat ick trouwelick arbeyde / op dat
43. Sondach. ick den nootdruftighen helpen mach e.

112. Vraghe.

f Pro.19.5 ende 9. ende 22.28. Wat wil dat neghenste ghebodt?

Antwoorde.

Dat ick teghen niemant valsch ghetuyge-
d Psal.15.3 nisse en ghene f/ niemandt zijn woorden ver-
e Rom.1.29 keere d / gheen achterklapper of lasteraer en
f Mat...1 sy e/ niemandt lichtelick ende onverhoort
Luce.6.37 oordeele oft helpe verdoemen f: Maer alder-
g Joā.8.44 ley liegen ende bedriegen/ als eygen wercken
h Prov.12. 22. en 13.5 des Duyvels g vermijde / ten sy dat ick den swaren toorne Gods op my ladē wil h. Item/
1.Cor.13.6 dat ick int gherichte ende alle ander handelin-
i Eph.4.25. ghen/ der waerheydt lief hebbe/ oprechtelick spreke ende bekenne i / oock mijns Naesten eere ende goet gheruchte nae mijn vermogen
k 1.Pet.4.8. voorstae ende voordere k.
44. Sondach.

113. Vraghe.

Wat eyscht van ons dat thiende gebot?

Antwoorde.

Dat oock de minste lust oft ghedencken teghen eenich ghebodt Godts in ons nemmermeer en come / maer dat wy tot allen tijden van gantscher herten allen sonden vyandt zijn/ ende lust tot aller gerechticheyt hebbē l. l Roma.7.7

114. Vraghe.

Maer connē de gene die tot Godt bekeert zijn/ dese gheboden volcomelick houden?

Antwoorde.

Neent: Maer oock de alderheylichste/ soo langhe als sy in desē leve zijn/ en hebbē maer een cleyn beginsel deser ghehoorsaemheit m/ doch also/ datse met een ernstelick voornemen m 1.Joā.1.8
niet alleen na sommighe/ maer na alle de ge- Rom.7. 14.
boden Gods beginnen te leven n. Eccle.1.

115. Vraghe. n Rom.7.22

Waerom laet ons dan God also scherpelic Jacob.2.10
de thien gheboden predicken/ soose doch niemant in desen leven houden can?

Antwoorde.

Eerstelick/ op dat wy ons leven lanck onsen sonderlicken aert hoe langer hoe meer leeren kennen o / ende dies te begheeriger zijn o Joan.3.9
de vergheuinghe der sonden/ ende de gerech- Psalm.32.5
ticheydt in Christo te soecken: daer nae / dat wy sonder onderlaten ons beneerstighen ende Godt bidden/ om de genade des heylighen Gheestes: dat wy langer soo meer nae dat eenbeelt Gods vernieuwet werden / tot dat wy tot dese voorghestelde volcomenheydt na desen leven gheraken q. q Rom.7.24

Van t'Ghebedt.

116. Vraghe.

Waerom is dat Ghebedt den Christenen van nooden? Antwoorde.

Daerom dat het dat voornaemste stuck der danckbaerheydt is/ welcke God van ons voordert r/ ende dat God zijn ghenade ende den heylighen Gheest alleen dien gheuē wil/ r 1.Cor.9.24
die hem met hertelicken suchten sonder op- Philip.3.11
houden daerom bidden/ ende daer voor dan- 45. Sondach.
cken s. s Psalm.50.14.

117. Vraghe.

Wat behoort tot sulck een ghebedt / dat God aenghenaem sy/ ende van hem verhoort werde?

Antwoorde.

Eerstelick/ dat wy alleen den eenighen waren Godt/ die hem in zijn Woordt ons gheopenbaert heeft/ t om al het gene dat hy ons ge- t Mat.7.7
boden heeft te bidden / van herten aenroe- Psal.50.15
pen u. Ten anderen/ dat wy onsen noodt en- u Joā.4.22
de ellendicheydt recht ende grondelick ken- x Psal.2.11
nen x/ op dat wy ons voor den aenghesichte Esai.66.2
zijner Majesteyt verootmoedighen y. Ten y Ro.10.14 8.15
derden/ dat wy desen vasten grondt hebben z/ z Joā.14.13 15.16.16.23.
dat hy ons ghebedt/ niet teghenstaende dat Dan.9.17
wy sulcx onweerdich zijn / om des Heeren a Mat.7.8
Christi wille/ sekerlick wil verhooren a/ ghe- Psal.143.1.
lijck hy ons in zijn woordt beloeft heeft. b b Jaco.1.17

118. Vraghe. Mat.6.33.

Wat heeft ons Godt bevolen van hem te bidden? Antwoorde.

Alle gheestelicke ende lyflicke nooddruft/ welcke de Heere Christus begrepen heeft int Ghebedt, dat hy ons selve gheleert heeft.

119. Vraghe.

Hoe luydet dat Ghebedt.

Antwoorde.

Onse Vader/ die daer zijt in de Hemelē a Mat.6.9.
Uwen Name werde gheheylicht. Luce.11.2
U Rijcke come.
Uwen wille gheschiede op der aerden als in den Hemel.
Gheeft ons huyden ons daghelicx Broot.
Ende vergheeft ons onse schulden ghelijck oock wy vergheven onsen schuldenaren.
Ende leyt ons niet in versoeckinghe/ maer verlost ons van den quaden.
Want uwe is dat Rijcke/ die cracht ende de heerlichheyt inder eewicheyt/ amen.

46. Sondach.

120. Vraghe.

Waerom heeft ons Christus gheboden/ Godt alsoo aen te spreken: Onse Vader?

Antwoorde.

Op dat hy van stonden aen int beginsel onses gebedts in ons de kinderlicke vreese ende toeversicht tot Godt verwecke/ welcke beyde de gront onses Ghebedts zijn: Namelick/ dat Godt onse Vader door Christum ghewordden is/ ende dat hy ons veel weyniger afslaen sal het ghene dat wy hem met rechten ghelooue bidden/ dan onse vaderen ons aertsche dinghen ontsegghen b.

b Mat.7.9. Luce.11.11

121. Vraghe.

Waerom wert hier toeghedaen/ Die daer zijt in de Hemelen? Antwoorde.

Op dat wy vā de c Hemelsche Maiesteyt/ Gods/ niet aertsch en ghedencken c ende van zijner almachticheydt alle nootdruft des lijfs ende der sielen verwachten d.

c Jere.23.23 act.17.1. 24. d Rom.10.12

47. Sondach.

122. Vraghe.

Welck is die eerste Bede?

Antwoorde.

Uwen Name werde gheheylicht.

Dat is/ Geeft ons eerstelick/ dat wy u recht kennen e/ en̄ u in alle uwe wercken/ in welckē uwe almachticheydt/ wijsheyt/ goetheyt/ gerechticheyt/ barmherticheydt ende waerheyt claerlick schijnet/ heylighen/ roemen ende prijsen f. Daer na oock/ dat wy al ons leven/ gedachten/ woorden ende wercken alsoo schicken ende richten/ dat uwen Name om onsent wille niet ghelastert/ maer gheeert ende ghepresen werde g.

e Joan.17.8 Mat.16.17 Jacob.1.5 f Psalm.119 105. Psa.119.137. Luce 1.46. Exod.34.6. Psal.142.1 Jere.31.3 Roman.3.3 g Psal.115.1 71.18.

123. Vraghe.

Welck is de tweede Bede?

Antwoorde.

U Rijcke come.

48. Sondach.

Dat is/ Regeert ons alsoo door u Woordt ende uwen Gheest/ dat wi ons langt so meer u onderwerpē h: Bewaerdt en̄ vermeert uwe Kercke i/ verstoort die wercken des Duyvels/ ende alle gewalt/ welcke haer teghen u verheft/ mitsgaders alle boose raetslagen/ die teghen u heylich woordt bedacht werden/ k tot dat die volcomenheyt uwes Rijcx toe come l/ daer in ghy alles sult zijn in allen m.

h Mat.6.33 Psa.119.5 143.10 i Psa.51.20. 122.6 k 1.Joā.3.8 l Apo.22.17. m 1.Cor.15. 28.

124. Vraghe.

Welck is die derde Bede?

Antwoorde.

49. Sondach.

Uwen wille ghesciede op der Aerden/ als in den Hemel.

Dat is: Gheeft dat wy ende alle menschen onsen eyghenen wille versaken n/ ende uwen wille die alleen goet is/ sonder eenich teghenspreken ghehoorsaem zijn a/ op dat alsoo een yeghelick zijn ampt ende beroepinghe/ so gewillichlick ende ghetrouwelick mach bedienē ende uitvoeren b/ als die Enghelen in den Hemel doen. c

n Ma.16.24 a Luc.22.42. b 1.Cor.7.24. c Psal.103. 20.

125. Vraghe.

Welck is de vierde Bede?

Antwoorde.

50. Sondach.

Gheeft ons heyden ons dagelicx Broot:

Dat is/ Willet ons met alle nootdruft des lichaems versorghen d/ op dat wy daer door kennen/ dat ghy den eenigen oorspronck alles goets zijt e/ ende dat noch onse sorge/ noch arbeyt noch uwe gaven sonder uwē segen/ ons en ghedyen f/ ende dat wi derhalven ons vertrouwen van alle Creaturē aftrecken/ ende op u alleen stellen g.

d Psal.145. 15. ende.10.4 Mat.6.25 e Act.17.27. 14.17. f 1.Cor.15.38 Deut.8.3 g Psal.62.11 52.53.

126. Vraghe.

Welck is die vijfde Bede?

Antwoorde.

51. Sondach.

Vergeeft ons onse schulden/ als oock wy vergheven onsen schuldenaren.

Dat is/ Wilt ons arme sondaren alle onse misdaden/ ende oock die boosheydt die ons altijdt aenhanght/ om des Bloets Christi wille niet toerekenen h/ alsoo wy oock die ghetuyghenisse uwer genaden in ons bevinden/ dat ons gantsch voornemen is/ onsen naesten van herten te vergheven i.

h Psal.51.? 1.Joan.2.1 i Mat.6.14

127. Vraghe.

Welck is de seste Bede?

Antwoorde.

52. Sondach.

Ende leyt ons niet in versoeckinghe/ maer verlost ons van den boosen.

Dat is/ Dewijl wy van ons selven soo swack zijn/ dat wy niet eenen ooghenblick en connen bestaen k/ ende daer toe onse doodtvyanden/ de Duyvel l/ de Werelt m/ ende ons eyghen vleesch n niet op houden ons aen te vechten: wilt ons doch onderhouden ende stercken door de cracht uwes heylighen Gheestes/ op dat wy in desen Gheestelicken strydt niet onderligghen o/ maer altijdt stercken wederstant doen/ tot dat wy eyndelic teenemael die overhandt behouden p.

k Joan.15.5 Psalm.103. 14. l 1.Pet.5.8. Ephes.6.12. m Joā.15.19 n Rom.7.23 o Mat.26.41 Mar.13.33 p 1.The.3.13

128. Vraghe.

Hoe besluyt ghy u Ghebedt.

Antwoorde.

Want uwe is dat Rijcke/ de cracht/ ende de heerlickheyt inder eewicheyt.

Dat is/ Sulcks alles bidden wy van u/ daerom dat ghy als onse Coninck/ ende aller dinghen machtich/ ons alles goedts te gheven den wille ende het vermoghen hebt/ q en̄ dat al/ op dat daer door niet wy/ maer uwen heyligen Name eewichlick gepresen werde r.

q Ro.10.12. 2.Pet.2.9 r Joā.14.13. Psalm 115.1 Jere.33.8.

129. Vraghe.

Wat beduydt dat woordt/ Amen?

Antwoorde.

Amen is te segghen/ Het sal waer ende seker zijn. Want mijn ghebet veel sekerder van Godt verhoort is/ dan ick in mijn herte ghevoele/ dat ick sulcks van hem begheere s.

s Psalm.?

Eynde des Catechismi.

Forme om den Heylighen Doop uit te richten.

Onse hulpe staet in den Name des Heeren/ die Hemel ende aerde gheschapen heeft/ Amen.

Dewijle onse Heere Jesus Christus seyt/ dat wy in Godes Rijcke niet moghē comen/ ten sy dat wy nieugeboren werdē/ a So gheeft hy ons daer mede een sekere bewijsinghe/ dat onse nature gantsch verkeert ende vermaledijdt is/ ende vermaent ons daermede/ dat wy ons voor Gode verootmoedighen ende aen ons selven een mishaghen hebben moeten/ ons alsoo verwachtende zijn ghenade te begheeren/ op dat door die selve alle onse boosheydt ende vermaledijdinge onser ouder Natueren afghewasschē en̄ begraven werde. Want wi en connen Godes ghenade niet deelachtich zijn/ ten sy dat door henen/ alle vertrouwen op ons eyghen vermoghen ende wijsheyt ende gerechticheit wt onsen herten ghenomen sy/ Ja oock tot dat wy alles wat in ons is/ gāttelic verdoemē.

a Joan.3.3

Na dien ons Christus onse ellendicheyde alsoo voor ooghen ghestelt heeft/ so troost hy ons wederom door zijne barmherticheyt/ ons ende onse kinderen beloovende van allen onsē sonden te wasschen/ dat is/ ons die selve om zijns bloets vergietens wille niet toe te rekenen/ ende onse verdorven nature wederom tot zijnen eeuwichen leven/ door zijnen heylighen Gheest te vernieuwen. Ende op dat hy sulcks belofte onsen swacken gheloove soude bevestighen/ ende aen onsen eyghenen lichame versegelen heeft hy bevolen/ dat wy in den Name Godes des Vaders/ des Soons/ ende des heylighen Gheests souden ghedoopt werden b.

b Mat.28. 19.

[illegible] / als hy wil dat wy
met Water in den Name des Vaders ghe-
doopt werden / betuycht hy ons / ghelijck als
met eenen sichtbaren eedt / al ons leuen lanc /
dat God onse ende onses sades vader zyn wil
ons met aller noodtdruft des lichaems ende
der sielen versorghende / ende alle quaet ons
ten goede wendende, Overmidts dat alle cre-
atueren (van weghen des verbondts / dat wy
c gen.17.4 met gode hebben) c ons niet connen schadi-
b Rom.8.28 ghen / maer tonser salichheyt dienen moeten. b
Ten anderen / als wy in den Name des
Soons ghedoopt werden / beloeft hy ons / dat
alle tghene dat de Sone Godts ghedaen ende
gheleden heeft / ons eyghen sy, also dat hy onse
ende onse Kinderen Salichmaker is / ons met
zyner salichmakender ghenade salvende / ons
door zyn heylighe ontfanckenisse / ghebooorte /
lyden ende steruen van aller onreynicheyt ende
sonden verlost heeft / ende al onse vermaledy-
dinge e aent cruyce ghenagelt / die selue met
e Galat.3.13 zynen bloede afghewasschen / ende met hem be-
f Rom.6.4 grauen f heeft / ende ons also van der helscher
pyne bevrydt / op dat hy ons door zyn Opstan-
dinghe ende hemelvaert met zyner gerechtic-
g Ro.4.24. heyt g becleyden / nu voor den hemelschen Va-
h Rom.8.34 der voortreden h / ende ten laetsten voordeele heer-
i Ephe.5.27 lijck ende sonder vlecke i voort aenschyn des
vaders presenteeren soude.
Ten derden / als wy inden Name des hey-
lighen gheests ghedoopt werden / wert ons be-
k Joh.16.7 loeft dat de heylige gheest onse ende onser Kin-
13. deren leeraer ende trooster k / in eewicheyt zyn
l Roma.8.5 sal / ons tot waerachtighen litmaten des lic-
1.Cor.12.13 haems Christi l makende: Op dat wy aen
Christo ende aen alle zyne goeden (midtsga-
ders alle litmaten der Christelijcker Kercke)
ghemeynschap souden hebben / Also / dat on-
ser sonden in eewicheydt niet meer ghedacht
m Jer.31.34 werde m / oock die sonden ende swackheyt / die
in ons noch ouerblyft / so lanct so meer ghe-
n Rom.6.11 doodet n / in ons een nieu leuen begonnen en-
de eyndelijck inder saligen Opstandinge (daer
a Phil.3.21 dit vleesch den heerlijcke lichame Christi a ge-
1.Cor.15.43 lijckformich zyn sal) volcomelijck gheopen-
baert werde.
Maer na dien dat in alle verbonden beyde
de deelen sich met malcanderen verbinden /
so beloven wy oock Godt den vader / Sone
ende heyligen geeste / dat wy / door zyne gena-
b gen.17.1 de hem b alleene door onsen eenighen / waer-
achtighen ende leuendighen god houden ende be-
kennen willen / hem alleene in alle onse noot
c Psa.50.14 c aenroepen / ende als gehoorsame Kinderen le-
uen / ghelijck dese nieuwe ghebooorte van ons
heyscht / welcke in dese twee stucken ghele-
ghen is.
d Mat.3.2 Eerstelick / dat wy waerachtich berou d en-
de leedtwesen onser sonden hebbende, ons
e 2.Cor.10.5 eyghen vernuft e ende alderhande lusten
verloochenen / ende den wille Godes on-
derworpen / ende alle sonden van herten
haten ende vlieden. Daer na oock dat wy be-
f Roma.6.3 ghinnen lust f ende liefde te hebben na Godes
g Luce.1.75 Woordt / in aller heylicheydt g ende gherech-
ticheydt te leuen.
Ende als wy somwylen wt swackheydt in
sonden vallen / so en moeten wy nochtans
daer in niet blyuen ligghen noch vertwyfe-
len / ofte door eenighe ander Middelen / dan
alleen door Christum verghevinghe der son-
den soecken / Maer altydt door onsen Doop
vermaendt werden h van sonden af te staen /
h Rom.6.4. ende vast te vertrouwen / dat der selver / (om
des bloets verghietens Jesu Christi wille)
i Jere.31.34 voor Gode nemmermeer sal i gedacht werden
Overmidts ons de Heylighe Doop een on-
ghetwyfelt ghetuyghenis is / dat wy met
Godt een eewich verbondt hebben / ende

in de leuendige fonteyne der eewiger barm- k Jere.2
herticheyt des vaders / ende des alderheylic-
sten lydens l ende steruens Jesu Christi / door l Rom.6
de m cracht des heylighen Gheestes gedoopt m 1.Cor.
zyn. Mat.28.
Ende al ist dat onse Kinderkens dese ghe-
melde oorsaken ende verborghentheden noch
niet en begrypen / ende noch veel weynigher
connen belyden / so moghense nochtans van-
den heylighen Doope gheensins wtghesloten
werden / overmits sy van Godt tot zynen
verbonde beroepen zyn / dien hy met * A- * gen.17.4
braham / die een vader is aller gheloovighen /
ende n zynen zade / ende also oock o met ons n Luce.1.
ende onsen Kinderen ghemaeckt heeft: Ick o gala.3.
wil (spreeckt de heere) oprechten myn verbont
tusschen my ende v / ende uwen zade na v / by
haren Nacomelinghen / dat het een eewich
verbondt sy / also dat ick uwe God sy ende
uwes sades na v.
Nu is onse heere Jesus Christus in de wereldt
ghecomen / niet om die ghenade zynes hemel-
schen Vaders te p verminderen / maer veel p Act.2.1
meer dat verbondt der ghenaden (dwelck hier
voortyts q binnen dat volc van Israel inge- q Jere.31.
sloten was) / door de gandtsche Wereldt wt r mat.28.
te breyden / ende heeft in die plaetse s der Be- Matt.16.
snydinge / den heylighen Doop tot een waer s Col.2.1
teecken t ende seghel deses verbonts / ons en- t Rom.4.
de onsen Kinderen inghestelt / ghelijck de hey- 1.Petr.3.
lighe Apostel Petrus sulcks wtdruckelijck
leert / actorum. 2. segghende: u Doet boe- u act.2.38
te / ende een yegelijck late hem doopen in den
Name onses Heeren Jesu Christi / tot verghe-
vinghe der sonden. So sult ghy ontfanghen
die gaue des Heyligen gheestes / want uwe /
ende uwer kinderen is dese beloftenisse / en-
de al der ghenen die noch x verre zyn / welcke
Godt onse Heere oock daer toe beroepen x Ephe.2.
sal.
Also beveelt oock de Heere Christus selue
die onmondighe Kinderkens tot hem te bren-
ghen / ende belooft hen met woorden ende werc-
ken dat Hemelrijck / ghelijck Marcus int
10. schrijft a. Te dier tydt brochten sy kinder a mat.10.13
kens tot Jesum / op dat hyse soude aenroe-
ren / ende die Jongheren straften de ghene diese
brochten. Doe dat Jesus sach / nam hyt on-
weerdelijck / ende sprack tot hen: Laet de kin-
derkens tot my comen / ende en weert hen dat
niet / want sulcken is dat Rijcke Gods voor-
waer ick segge v / wie dat Rijcke Gods niet
ontfangt gelijck een kindeken die en sal daer
niet in comen. Ende hy omvinckse in zyne ar-
men / ende leyde de handen op hen / ende segende se.
Wt desen woorden ist openbaer / dat oock
onse Kinderkens in Gods Rijcke ende ver-
bondt zyn / ende daerom oock den Doop als b Rom.4.1
b den seghel des verbondts behooren te ont- 1.Pet.4.21
fanghen / al ist datse de verborghentheydt des
Doops / door jonckheyt van Jaren noch niet
verstaen. Euen ghelijck oock de kinderkens
van Jesu Christo selue met woorden ende
wercken c gesegent zyn. Ende gelijckse inde c Mat.19.13
oude Kercke ten d achtsten daghe besneden Mar.10.16
werden / hoe welse noch den seghen des heeren d gen.17.12
noch de verborghentheydt der Besnydinghe
niet conden verstaen oft begrypen. Op dat wy
dan dese heylighe ordeninghe godts, tot zyner
eeren / tot onsen trooste / ende tot stichtinghe
der gemeynten wtrechten ende bedienen moge /
laet ons zynen H. Naem also aenroepen.
O Almachtighe, eewighe God / ghy die na
uwen strangen oordeele die ongeloovige
ende onboetveerdighe Wereldt e met de e gen.6.21
Sundtvloet ghestraft hebt / ende den geloovigen
Noah f zyn achtster wt uwe grooter barm- f 1.Pet.3.20
herticheydt behouden ende bewaert: Ghy die a Exo.14.28
den verstockten Pharao a met al zynen volc-

de int Roode Meyr verdroncken hebt / en-
de uwe volck Israel droochs voets daer
door gheleydet / door dwelcke den Doop
b 1. Cor.10.2 b beduydet werdt / Wy bidden u door uwe
1. Petr.3.21 grondtloose barmherticheydt / dat ghy c dit
c ofte/ Dese uwe kint ghenadelijck wilt aensien/ ende door
uwe kinde- uwen H. Gheest uwen Sone Jesu Christo
ren. inlijven/ dat het met hem in zijn doodt d be-
d Rom.6.4. graven werde / ende met hem mach opstaen
in een nieu leven/ op dat het zijn Cruys/hem
daghelicks navolghende/blijdelijck draghen mo-
ghe/hem aenhanghende met warachtighen gheloo-
ve/ vaster hope/ ende vierigher liefde: dat het
e Iob.7.16. dit leven(dwelck toch niet anders e is / dan
Psal.90.9 een ghestadighe doot)om uwent wille getroost/
verlate/ ende ten laetsten daghe voor den
Rechterstoel Christi uwes Soons sonder ver-
schricken moghe verschijnen/ door den selven
onsen Heere Jesum Christum uwen Sone/ die
met u ende den heylighen gheeste een eenich
Godt leeft ende regneert in ewicheydt. Amen.

Vermaninge aen die Ouders/ende
die mede ten Doope comen.

Christelijcke Broeders ghy hebt ghehoort
dat den Doop een ordeninghe Godes
is om ons ende onsen zade zijn f Ver-
f gen.17/4 bondt te g verseghelen / Daerom moeten wy
g Rom.4.11 hem tot dien eynde/ ende niet wt ghewoonte
ofte superstitie ghebruycken. Op dat het dan
h act.2.39 openbaer werde / dat ghy also h ghesinnet zijt/
2.37.16.15. sult ghy van uwent weghe hier op ongeveynsdelijck antwoorden.

Eerstelijck(hoe wel onse kinderen in sonden
i Psal.51.6. ontfanghen i ende gheboren zijn / ende daerom
k Eph.2.5 allerhande ellendicheyt/ ja de k verdoemenis-
l Eph.5.26. se selve onderworpen)oft ghy niet bekent, dat
1.Cor.7.14 se in Christo l gheheylicht zijn / ende daerom
o 1.cor.12.13 als o lidtmaten zijner ghemeynten behooren
ghedoopt te wesen?

p 2.Ti.3.14 Ten anderen / of ghy dese leere p die hier
gheleert wort/ ende voorder/ int oude ende nieu-
we Testament/ende inde Artyckelen des Chri-
q Rom.12/3 stelijcken gheloofs begrepen is/ niet q bekent
r 2.Pet.1.19 de warachtige ende volcomen r leere der salic-
heyt te wesen?

Ten derden/ of ghy niet belovet ende voor u
neemt / dit s kindt (alst tot zijnen verstande
s gen.18.19 coemt) daerin na u vermoghen te onderwysen?
Ex.13.14 Antwoorde. Ja wy.
Psalm.78.4 Daerna begiet de Kercken dienaer die tot
Ephe.6.4 den Doope ghebracht werden / met water /
Hebre.6.2 segghende: N. Ick Doope u inden t Name
t mat.28.19 Godes des Vaders/des Soons/ende des Hey-
Act.2.38 lighen Gheestes.

Dancksegghinghe.

Laet ons Godt den Heere dancken.

Almachtighe barmhertighe god ende vader
wy dancken ende loven u/dat ghy ons ende
u Ephe.1.7 onsen kinderen/ door dat u bloedt uwes
2.13 lieven Soons Jesu Christi/ alle onse sonden
vergheven/ ende ons door uwen heylighen Gheest
x 1.cor.12.13. tot x lidtmaten uwes eengheboren Soons/
ende also tot uwen kinderen aenghenomen hebt:
ende ons dat selve met den heylighen Doope
verseghelt ende bekrachticht/Wy bidden u ooc
door den selven uwen lieven Sone / dat ghy
y dit kint met uwen H. gheest altijt wilt rege-
y Of/dese ren/ op dat het Christelijck ende Godsalichlic
kinderen. opgetrocken werde/ ende in z den Heere Jesu
z Joan.15.5. Christo wasse ende toeneme / op dat het uwe
a Vaderlijcke goetheyt ende barmherticheyt/
a Psa.10.18 die ghy hem ende ons allen bewesen hebt/ mach
b Luc.1.75 bekennen ende in aller b gherechticheyt/ onder
onsen eenighen Leeraer/Coninck ende hooge-
priester Christo Jesu leve: Ende vromelijck te-
c Eph.6.11 ghen de sonde/ c den duyvel ende zijn gantsche
gal.5.24 rijcke stryden ende overwinnen moge/om u ende u-
we Sone Jesum Christum/mitsgaders den h.
d Joa.17.3 Gheest/ den d eenighen ende warachtighen
Godt ewichlijc te loven ende te prijsen, amen

Een corte ondersoeckinghe des ghe-loofs / voor de ghene die haer tot de ghe-meynte begheven willen.

Vraghe.

Hoe zijt ghy in u herte versekert / dat ghy
een lidtmaet der ghemeynte Christi zijt?

Antwoorde.

Wt dien dat de H. gheest tot mijnen gheest
ghetuycht / e dat ick een kindt Gods des Va- e Rom.8.16.
ders sy / door Jesum Christum zijnen Sone 2.Cor.1/22
ende mijnen opperste priester / welcke my door 5.5.
de H. Offerhande zijns lichaems/ende wtstor-
tinge zijns bloets / van mijnen sonden gesuy-
vert hiefe. Ick gevoele oock boven dien/dat ic
door den geest Gods tot de ghehoorsaemheyt
der geboden Gods gewoect werde. Vraghe.

Welck zijn de gheboden des Godlijcken
Wets/daer toe alle menschen verbonden zijn/
ende tot welcker ghehoorsaemheyt ghy u gevoelt
gewoect te zijne? Antwoorde.

Die daer cortelijc in thien gheboden verhaelt
staen Exod/20/1. Deut.5.6. Namelijck dese?

Ick ben de Heere uwe God, die u wt Egypten
lant wt den dienstuyse gheleydt hebbe.

1 Ghy en sult gheen ander goden voor
mijn aengesicht hebben.

2 Ghy en sult geen beelden/noch eenige ge-
lijckenisse maken, noch van tgene dat boven in-
de hemelen is/noch van dat daer onder op aerden
is/of van dat inde wateren onder de aerde is:
En aenbidtse/ noch eerse / noch dienste niet.
Want ic de Heere uwe god ben sterck ende yverich/
die daer besoecke der Vaderen misdaet in den
Kinderen/ tot in dat derde ende vierde Lidt-
maet der ghener die my haten. Ende ick doe
barmherticheydt aen veel duysenden die my
lief hebben / en mijne geboden onderhouden.

3 Ghy en sult den Name uwes Heeren u-
wes Gods niet te vergheefs ofte lichtveerde-
lijck gebruycken/ Want de Heere sal hem niet
onschuldich houden noch onghestraft laten/
die zijnen Name te vergheefs oft lichtveerde-
lijck ghebruyckt.

4 Sydt ghedachtich des Sabbathdachs
dat ghy dien heylighet / ses daghen sult ghy
arbeyden/ ende al u werck doen: maer de se-
venste dach/ is de Sabbath des Heeren uwes
Godts/dan sult ghy gheen werck doen/noch
u sone/ noch u dochter/ noch u knecht / noch
u dienstmaecht/noch u vee/ noch de vreemde-
linck die in uwe Stadtpoorten is. Want in
ses daghen heeft de Heere hemel ende Aerde
ghemaeckt/ ende die Zee/ ende al datter in is/ ende
ruste den sevensten dach/daerom seghende
de Heere den Sabbathdach / ende heylichde
den selven.

5 Ghy sult u Vader ende Moeder eeren op
dat ghy langhe leeft inden Lande / dat u de
Heere uwe godt geven sal.

6. Ghy en sult niet dooden.

7 Ghy en sult niet echbreken.

8 Ghy en sult niet stelen.

9 Ghy en sult gheen valsch ghetuychnisse
spreken teghen uwen naesten.

10 Ghy en sult niet begheeren uwes Nae-
sten huys / ghy en sult niet begheeren uwes
naesten wijf / noch zijnen knecht / noch zijn
dienstmaecht/ noch zijnen Osse / noch zijnen
Esel / noch eenich dinck dat uwen Naesten
heeft.

Hoe werden dese thien gheboden ghedeylt?
Antwoorde. a Ex.24.12.
a In twee Tafelen: Waer af de eerste Godt 31/18.34.1
aengaet/ ende de ander den naesten. Deut.9.10

Vraghe.

Wat leert ghy inde vier gheboden der eer-

der tafel? Antwoorde.

b mat.4.10 / 10.15. / Deut.9.20. / 1.Sam.7.3. / c Joā.4.24. / 2.Cor.3.17. / d psal.15.1 / Esai.29.13 / Mat.15.9 / Col.2.22 / Tit.1.14.

Ten eersten / dat ick verloochenende alle creatueren / b gantsch mijn betrouwen stellē moet in den eeuwighen ende almachtighen Godt:

Ten anderen, c dat ick hem alleene inden Gheest / eñ waerheyt aenbidden moet: d niet door beelden oft eenighen versierdē Godsdienst.

Ten derden, dat ick zijn woordt ende name / in alle dinghen sal groot maken.

Ten laetsten / e dat ick my schuldich kenne te oeffenen in alle zijn Goddelicke insettinghē volgende die heylige ordinantie zijns woordts.

Vraghe.

e Ezec.20.11 / Num.15.8 / Jere.17.21. / f Leu.19.3 / Ephes.6.1 / Pro.23.22 / g Col.3.22. / 1.Tim.6.1 / h 1.Pe.2.18 / Roma.13.1 / Tit.3.1.

Wat leert ghy wt de gheboden der andere tafel? Antwoorde.

Ten eersten f / datmen vader eñ Moeder in allen dingen die teghen God niet zijn / ghehoorsaem sal wesen: de selue eerende eñ helpende in haren nootdruft. Door welck ghebodt g de knechten oock tot haer Heeren: eñ h de onder saten tot haer Overheydt / in ghelijckerwijse verbonden zijn.

i Luce 6.31 / Tob.4.16 / Math.7.12 / Rom.12.10

Ende in de vier navolgende geboden / werden wy geleert i / dat wy onsen naesten oprecht telick beminnende, hem in gheender wijse beschadigen / in zijn lichaem / huysghesin / goet eñ eere: maer meer / dat wi allesins zijn profijt soecken door woorden ende wercken / na ons vermoghen. Vraghe.

Wat heyscht Godt van ons in het laetste ghebodt: Antwoorde.

k Rom.7.7 / Exod.20.17 / Deute.5.21.

k Dat wy geenerhande boose gheneghentheydt ofte lust hebben sullen / teghen de glorie Godes of onsen naesten. Vraghe.

Zijn oock alle menschen verbonden tot de volmaeckte ghehoorsaemheyt deser geboden by straffe der eewigher verdoemenisse? Antwoorde.

l gen.27.26. / galat.3.10

Ja sy: l Want hy vervloeckt is / die niet en blijft in al het ghene datter gheschreuen staet inden Boeck des Wets / om dat te doen. Vraghe.

Maer ist oock eenighe mensche / in dese onse verdorvene natuere wel moghelick / de selue Wet in alle haer stucken gantschelick te volbrenghen? Antwoorde.

m Ro.7.14. / 8.3.5.6 / n Ro.7.22 / o Psa.143.2 / 13.3 / Job.9.2. / Philip.3.1

Neent: m Want de Wet die daer geestelick is door het vleesch cranck is. Tis wel waer / datter een beginsel ende neersticheydt tot der gehoorsaemheyt des Wets inden geloovigen ja door de cracht des heylighen Gheestes / Maer gheen volmaectheyt / o die in het oordeel Godes staende can blijuen.

Vraghe.

Hoe connen wy dan salich werden? Antwoorde.

p Ro.3.24. / 5.1.8.1 / Ephe.2.7 / gal.3.22 / 1 Joan.2.1. / 5.13

p Wt ghenaden door Jesum Christum / als wy in onser herten onwanckelbaerlick gelooven / dat ons de Hemelsche Vader genadich is / door de verdiensten zijnes Soons Christi Jesu. Vraghe.

Moeten wy dan bouen de goede wercken oock ghelooven? Antwoorde.

q Heb.11.6

Ja voor al moeten wy ghelooven, q Want het onmogelick is / sonder het gheloove Gode te behaghen: ende daer wt moeten alle goede werckē vloeyen / tot Godes glorie / ende tot oorbore des Naesten.

Vraghe.

Welck zijn de Artyckelen onses Christelicken gheloofs? Antwoorde.

Ick geloove in God dē Vader dē almachtighen / Schepper des Hemels eñ der aerden: Eñ in Jesum Christum zijnen eenige boren Sone onsen Heere / die ontfanghen is vanden H. Gheest / gebooren wt de Maghet Maria / gheleden heeft onder Pontio Pilato / is ghecruyst / ghestorven ende begrauen neerghevaren ter hellen / ten derden daghe wederom opghestaen vanden dooden / opghevaren ten Hemel / sidt ter rechterhandt Godts des almachtighen vaders. Van daer hy comen sal te oordeelen de levende eñ de dooden.

Ick gheloove inden heyligen Geest. Ic geloove eē H. algemeyne Christelicke Kercke de ghemeynschap der heyligen / vergeuinge der sonden / opstandinghe des vleeschs / ende een eewich leven. Amen.

Vraghe.

Wat gheloooft ghy met dat eerste deel / van Godt den vader?

Antwoorde.

a gen.17.7.

Dat is / Ick stelle al mijn vertrouwen inden eewigen eñ warachtighen Godt: a versekert zijnde, dat hy my sal bystaen in alderhande nootwendicheydt der zielen ende des lichaems. gemerckt dat hy een almachtich God / ende my een goetwillich vader is.

Vraghe.

Wat gheloooft ghy met dese woorden: Ende in Jesum Christum / zijnen eenigen Sone onsen Heere? Antwoorde.

b Joā.5.17. / 14.10. / c Rom.8.3 / Joan.1.18 / 13.3 / Roma.1.3 / d Rom.9.5 / Joan.20.28 / 1 Joā.5.20 / Esai.9.6.

Dat is / b Ick stelle oock mijn betrouwen inden Sone Godes: c aenghesien dat hy zijn eyghen ende eenich ghebooren Sone sy / d eñ daerom een warachtich godt, bouen al ghepresen in eewicheyt.

Vraghe.

Wat is: Die daer ontfanghen is van den heylighen gheest / ghebooren wt die Maghet Maria? Antwoorde.

e Joan.1.14 / f Heb.2.14. / Philip.3.7 / g Mat.1.16 / h Heb.4.15 / i Luce.1.31 / k Phil.1.2 / 2.6 / Heb.1.3 / 2/11.14 / Roma.1.3.9 / 5. / l 1.Tit/2.5 / gala.3.9 / Hebr.9.15. / m Gala.4.4

Dat is: Ick gheloove / e dat de Sone gods warachtich mensche gheworden is / f aenghenomen hebbende t vleesch eñ bloet der kinderen g wt de Maghet Maria / h sonder eenige vlecke der sonden / i door de cracht des heylighen Gheestes. k So dat Jesus Christus warachtich god ende mensche sy / l de eenige middelaer / m wt de Maget Maria ontfanghen / eñ ghebooren tot mijner eñ aller gheloovger menschen salicheyt.

Vraghe.

Wat is / Die gheleden heeft onder Pontio Pilato / gecruyst / gestorven eñ begraue / neder gedaelt ter Hellen? Antwoorde.

n Gala.1.4 / 2.21 / o 1.Pe.2.24 / p mat.28.37 / Philip.2.8 / q mat.27.45

Dat is: Ick geloove dat Jesus Christus n door mijne sonden / o in zijn lichaem / p de alder schandelicste doot des Cruyces gheleden heeft / q ende in zijn siele ghesmaeckt heeft de grainschap godes eñ die pijne der hellen / om my daer wt te verlossen.

Vraghe.

Wat is / Dat hy ten derden daghe verresen is van den dooden?

Antwoorde.

r Act.2.27 / 13.35. / Psal.16.10 / 1.Cor.15.4 / s Mat.28 / t Joā.11.25 / galat.3.13 / Rom.4.29.

r Dat is: dat zijn lichaē geen verderuenisse int graf gesien heeft / ende dat zijn siele niet meer dan drie daghen van den lichaeme verscheyden is geweest / s want hy is verresen tē derden daghe van den dooden / t door ons heerlick ouerwinnende / Sonde / Doot / Helle / Duyuel / ende des Wets verdoemenisse.

Vraghe.

Wat gheloooft ghy met dese woorden? Hi is opghevaren ten Hemel / sittet ter rechterhant Godes des almachtighen vaders / Van waer hy comen sal. etc.

Antwoorde.

u act.1.19. / 3.21 / x Heb.7.25. / 8.4 / Act.1.9 / y mat.28.20 / Joan.14.18. / z mat.23.6. / 32

u Dat Jesus Christus / na zijn menschelicke natuere, in dese werelt niet meer is / x maer bouen de wolcken / by den vader indē Hemel. y Van waer hy door zijn Goddelicke cracht zijn Ghemeynte is regerende ende beschermende / tot den eynde der Werelt: z ende van sal hy haestlick comen / om te oordeelen de levenden ende de dooden. Vraghe.

Wat ist: Ick gheloove in den heylighen Gheest? Antwoorde.

Dat is: Ick stelle mijn betrouwen in dē Hey-
1 Cor.2.10 lighen Gheest: b sonder wiens ingheuen nie-
2.3 mant heylich ofte reyn can wesen/ noch eeni-
Joan.14.26 ghen troost in God hebben/ oft eenighe salich
6.13 makende kennisse ende wetenschap van den
seluen. Vraghe.

Ghelooft ghy van den Vader/ ende den So-
ne ende den heylighen Gheest/ een God te we-
sen? Antwoorde.

Mat.3.16 Ja ick trouwen: c maer in drie persoonen
mat.28.19 verscheyden: d ende daerom werden wy inden
Name des Vaders, ende des Soons ende des
heylighen Gheests ghedoopt.

Vraghe.

Maer hoe zijn daer drie persoonen /ende
nochtans maer een Godt?

Antwoorde.

Na dat de Schriftuere leert / e dat daer
e Deut.6.4. maer een God is/ f die zijn eer gheenen ande-
f Mar.12.29 ren gheuen wil/ ende de selue Goddelicke eere
f Esa.48.11. inde Schrift g eyghentlick toegheguen wert
g mat.28.19 den Vader ende den Sone/ en den H. Gheest:
So ist doch claer/ dat daer een eenich Godt
h mat.3.16 sy in drie persoonen verscheyden/ h de Vader
ende de Sone/ ende de H. Gheest.

Vraghe.

Wat verstaet ghy met dese woorden: Een
heylighe alghemeyne Christelicke Kercke?

Antwoorde.

Dat is/ Ick bekenne/ dat Christus Jesus
i Matt.16. in dese boose Werelt / i zijne seker vergade-
18 en 18.17. ringhe der gheloouigen heeft/ waer af ick my
bekenne een lidtmaet te zijn. Vraghe.

Wat eygen schatten ende vercierselen heeft
dese Gemeynte? Antwoorde.

De ghemeynschap der Heylighen/ vergiffe-
nisse der sonden/ verrysenisse des vleeschs/ en-
de een eewich leuen. Vraghe.

Wat troost hebt ghy hier in? Antwo.

k galat.3 Ten eersten/ k dat alle de weldaden Christi
Coloss.3. allen Heylighen ende gheloouigen/ sonder ee-
nich wtwendich aensien der persoonen/ ghe-
lijckmatich toecomen.

l 1.Joa.1.9. Ten anderen / l dat se altijdt vergheuinghe
2.1. haerder sonden van Godt den vader vercry-
1.Tim.2.5 ghen: soo dickmael als sy dat / door een vast
Hebr.7.24 gheloouе met een oodtmoedich herte / inden
Name Christi begheeren.

m 2.Cor.4. Ten laetsten dat se (m hoe seer sy hier ver-
n 1.Joan.5 acht zijn) n nochtans ten laetsten daghe / in
29.en 6.40. haer eyghene lichamen verrijsen sullen ten ee-
1.Co.15.40 wighen leuen. o Ghelijcker wijs de ongeloo-
Philip.3.21. uige/ op sullen staen/ ter eewigher schande en-
o Da.12.21 de verdoemenisse. Vraghe.
Mat.25.2. Mach oock dese warachtighe ghemeynte
47. Christi wtwendelick eenichsins bekent wer-
act.24.15 den? Antwoorde.

Jase: In sonderheyt wt drie teeckenen. Te
weten: Wt de oprechte verkondinghe des
woorts Gods: wt het rechtsinnich wtrechten
der Sacramenten. Ende wt het neerstich ghe-
bruyck der Christelicker straffe.

Vraghe.

Waer in is de oprechte verkondinghe des
Woordts gods ghelegen?

Antwoorde.

Inde Wet ende den Euangelio.

Vraghe.

Wat is de Wet?

Antwoorde.

Het is een verclaringhe des goddelicken
p Deut.27. Maiesteyts ende willes: leerende wat men
26.en 28.15. doen ofte laten moet: p verdoemende alle men-
Leuit.26.14 schen/ die den seluen niet al met ghenoech en
q Luc.2.10. doen. Vraghe.
Roma.3.24. Wat is dat Euangelium?
Ephes.2.1. Antwoorde.
Col.2.13. Het is een blijde boodtschap / q van een se-
Hebr.7.10. ker vergheuinghe der sonden/ door de verdië-

sten onses hooghen priesters/ Christi Jesu al-
leene. Vraghe.

Wat zijn de Sacramenten der Gemeynten
Christi? Antwoorde.

Het zijn heylighe teeckeninghen in seker wt-
wendighe Ceremonien door Christum inghe-
stelt/ door de welcke hy zijn Ghemeynte heeft
willen ghetuyghen/ dat wy alleen door de ver-
diensten zijns doodts, vergiffenisse onser son-
den hebben. Vraghe.

Hoe veel zijn daer sulcke Sacramenten?

Antwoorde.

Twee: Namelick/ den Doop / ende het
Nachtmael des Heeren.

Vraghe.

Wat is den Doop?

Antwoorde.

r Het is een heylighe instellinghe Christi: r Joa.3.22.
(door de welcke alle Lidtmaten der Gemeyn- 4.1.
ten/ (sy zijn onmondige kinderen/ oft volwas- s Mat.28.19
sen) s met Water ghedoopt moeten werden: Mar.16.15
t inden Namē des Vaders/ ende des Soons t Ephe.5.26
ende des heylighen Gheests. u mat.28.19

Vraghe.

Wat troost hebt ghy wt uwen Doop?

Antwoorde.

Dat ick door het bloet Christi soo sekerlick
afghewasschen ben van mijne sonden als het
Lichaem inden Doop met water besprengt
werdt. Voort/ f dat ick altijt vergiffenisse der f 1.Joan.2.1
sonden verweruen sal/ so dickmaels als ic dat Hebr.7.24.
in den Gheest van mijnen Hemelschen vader
door Christum/ in tgheloove sal begeeren.

Vraghe.

Waer af werdt ghy in uwen Doop wee
vermaent? Antwoorde.

g Dat ick my al mijn leuen lanck sal vā son- g Rom.6.4
den vermijdē/ mijn vleesch met alle zijne boo-
se lusten doodende/ ende in een nieuwicheyde
des leuens wandelende.

Vraghe.

Wat is het Nachtmael des Heeren?

Antwoorde.

h Het is een instellinghe Christi: in de wel- h mat.26.31
ke zijn doot door het eten des ghebrokenen Mar.14.21
broodts/ ende het drincken des Bekers des Luce 22.19
Heeren verkondicht wert. i 1.Cor.11.23

Vraghe.

Wat troost hebt ghy daer in?

Antwoorde.

k Dat ic door den offer des lichaems ende k Hebr.7.27
Bloets Christi/ so sekerlick vergiffenisse mij-
ner sondē heb/ l ende gevoedt werde tē eewi- l Joa.6.31
ghen leuen: als ick ter tafel des Heeren het
broodt van den Dienaer ghebroken ete ende
den Beker die mi ghegeuen wert/ drincke: Ja
gelijckerwijs mijn lichaem daghelicks / door
spijs ende dranck natuerlick onderhouden
wert. Vraghe.

Waer af werdt ghy door het Nachtmael
meer vermaent? Antwoorde.

Dat ick den Heere door dese groote wel-
daet altijdt dancken sal/ ende mijne danckbaer-
heyt betuyghen / met een daghelicksche doo-
dinghe des ouden menschen/ en een nieuwic-
heyt des leuens. Vraghe.

Wat is de Christelicke straffe?

Antwoorde.

Het is een instellinghe Christi a door de a mat.18.15
welcke een yeghelick lidtmaedt verbonden is Luce 17.3
zijnen Brueder Christelick te vermanen/ ende Leu.19.17
wederom de vermaninghe ghewillichlick te Pro.27.10
ontfangen: Anders so sal hy na dwoort gods Spr.19.13
wt der ghemeynten ghewerpen / b ende den Jacob.5.9.
Duyuel ouer ghelevert werden. b 1.Co.5.5
1.Tim.1.20

Vraghe.

Mach oock de Ouerheydt boose menschen
met den sweerde straffen?

Antwoorde.

ghenende/ ons met v in eewicheydt versoent
heeft. Daerom O Heere/ siet aen dat aensicht
uwes gesalfden/ ende niet aen onse sonden/ op
dat uwen toorn door zijn voorbidden gestillet
werde/ ende dat v aensicht over ons lichte
tonser vreuchden ende salicheyt. Wilt ons ooc
voortaen in v heylich gheleydt ende bescher-
minghe aennemen/ ende ons regeren met uwē
heylighen gheest/ die dagheliicx meer en meer
ons vleesch met alle zijne wellustē doodende/
ons vernieuwe tot een beter levē/ ende in ons
voortbringhe waerachtighe vruchten des ge-
loofs/ daer door uwen H. Name in eewicheyt
ghelooft ende ghepriesen werde / ende wy met
Phil.3.14 vierigher begeerte/ alle a verganckelijcke din-
Col.3.1 ghen verachtende allēē na de Hemelsche mo-
ghen ghedencken.

Ende overmits het v behaecht; datmē bid-
1.Tim.2.1 de voor alle menschē v: wy bidden v/ dat ghy
uwen segen strecken wilt over die leere uwes
heylighen Evangelij/ op dat het over al ver-
condicht ende aenghenomen werde/ op dat de
Joā.17.20 c gantsche wereldt vervult werde met uwer sa-
1.Pet.2.2 lichmakende kennisse/ op dat de onwetēde be-
2.Cor.8.9 keert/ de d swacke ghesterckt/ ende een yeghe-
lick uwen heylighen Name / niet alleen met
woorden/ maer oock met der daet groot ma-
ke ende heylighe.

Wilt tot dien eynde ghetrouwe Dienaers
Psal.115.1 in uwen Oogst e senden/ ende die selve also be-
Act.4.29. gaven/ datse haren dienst f ghetrouwelijc mo-
Ezec.36.23 ghen bedienen/ daer teghen wilt wtroepen al-
Mat.9.38 le valsche Leeraers/ g grijpende Wolven ende
Mat.24.45 Huerlinghen/ die haer h eyghen eere en nuttic-
ende 25.21. heyt soecken/ ende niet de eere uwes heyligen
1.Pet.5.2 Naems alleen/ noch der armē menschen wel-
Act.20.29 vaert ende salicheydt.

Mat.7.15. Wilt oock alle uwe Christelicke gemeyntē
Joan.10.12 die ghy over al beroepen hebt/ genadelijck be-
Phil.3.2. waren ende regieren / in i eenicheydt des wa-
Ezech.34.8 rachtighen geloofs ende Godsalicheyt des le-
Iere.23.1 vens/ op dat v rijcke dagheliicx k toeneme/ en
Esai.30.10. Satans rijcke te schande gae/ tot dat v Rijc-
Ephe.4.4 ke volcomen werde/ als ghy sult alles l in allē
Psalm.28 zijn.

Psal.110.2 Wy bidden v oock voor dat m Wereltlijcke
1.Cor.15. regiment/ voor den Roomschen Keyser en Co-
8. ninck/ voor alle ander Coninghen/ Vorsten en
Heerē/ ende in sonderheyt voor onsen ghena-
dichsten Coninc van Spaengen/ zijnē hoogen
Raet/ Gouverneurs ende Regenten des gant-
schen Nederlants/ oock voor den eersamē wij-
sen Raet deser M. geeft dat hare gantsche re-
gieringhe daer na ghericht sy/ dat de Coninck
1.Tim.2.2 aller Coninghen n over hen en hare Onderda-
nen regeren moge/ ende rijcke des Duyvels/
dwelck een rijcke is aller schanden ende laste-
ringhe/ door hen/ als uwe dienaers lanckx so
meer verstoort en te niete ghemaeckt werden:
Psa.2.11. Ende dat wy onder hen o een gerust stil leven
Dan.4.4 leyden moghen p in aller Godtsalicheydt en-
1.Ti.2.2. de eerbaerheydt.
Luce.1.75 Voorder bidden wy v voor alle onse mede-
broederen / die onder den Paus ofte Turcken
Hebr.13.3. r vervolghinghe lijden / wiltse met uwen hey-
Joā.16.20 lighen Gheest troosten/ ende genadelijck daer
ende 33. wt verlossen/ En laet niet toe/ dat uwe Chri-
Mat.10.20 stenheyt gantschelick verwoestet/ ende de ge-
dachtenisse uwes Naems op aerden wtghe-
Psa.79.10 roeyt werde / dat niet s de vyanden uwer
waerheyt hen roemen tot uwer oneere ende
lasteringhe. Maer in dien het uwen Goddelic-
ken wille is / dat de ghevanghen Christenen
met haren doot der waerheyt ghetuyghenisse
geven/ ende uwen Name prijsen/ So geeftse
troost in haren lijden / datse sulcks van uwer
t Mat.26.39 Vaderlijcker hant opnemen/ ende daeromme
u Mat.24.13 t uwen wille volgende/ u volstandich blijven
x Phil.1.20. x sy in leven ofte in sterven/ tuwer eeren / tot
dichtinghe uwer ghemeynten/ ende y tot ha- y Apoc.3.5.
rer salicheydt.

Wy bidden v oock voor alle die ghy z ca- z Psa.50.14
stijt met armoede/ gevanckenisse / cranckheyt ende 107.10
des lijfs/ ofte aenvechtinge des geests/ trooste
se alle O Heere/ na dat ghy weet / dat haren
noot is heyschende/ geeft dat hen hare castij-
dinghe diene tot kennisse harer sonden/ ende
beteringhe haers levens: Wilt hen oock ghe-
ven volstandighe ghedultichheydt / versoetet
hare lijden/ ende verlostse eyndelijck/ op datse
hen uwer goetheyt verblyden ende uwen Na-
me eewichlijck prijsen.

Eyndelijck O Heere / wilt ons ende de onse
midtsgaders alles wat ons aengaet/ in uwe
bescherminghe ende bewaringe nemen. Geeft
dat wy in onsen beroep na uwen wille mogen
leven/ ende de gaven/ die wy van uwen segen
ontfanghen also ghebruycken/ datse ons niet
verhinderen/ maer veel meer tot den eewigen
leven vorderen.

Sterckt ons oock in alle aenvechtinghen/
op dat wy in den geloove strijdende overwin-
nen moghen / ende hier namaels met Christo
dat eeuwighe leven besitten.

Om dese dinghen alle bidden wy v / gelijc-
kerwijs onse getrouwe Heere ende salichma-
ker Jesus Christus ons selve gheleert heeft.

Onse Vader etc.

Daer na wert de ghemeynte verlaten met
den ghewoonlijcken seghen:

Ontfanght den seghen des Heeren.

DE Heere seghene ende behoede v.
De Heere verlichte zijn aensicht over v/
ende sy v ghenadich.
De Heere wende zijn aenghesicht tuwaert
ende gheve v zijnen vrede Amen.

Zijt ghedachtich der Armen.

Een ghebedt voor de Leere des Catechismi.

O Hemelsche Vader / v Woordt is a volco- a Psa.16.8
men/ ende bekeert de sielen/ een waerach-
tich ghetuyghenisse/ den ongeleerden wijs-
heyt gevende/ ende der blinden oogen verlich- b Rom.1.16.
tende / een b crachtich middel ter salicheydt
allen diet geloouen. Maer overmidts dat wy c 1.Cor.2.14
van c naturen niet alleen blindt maer onbe- Gen.8.20.
quaem zijn tot eenigen goede ; Ende dat ghy Rom.3.10
oock niemant helpen wilt / dan die d oodt- d Esa.66.2
moedich ende verslaghen zijn van herten: Wy Mat.11.29
bidden v/ dat ghy ons e verstandt wilt ver- e Ezec.11.19
lichten met uwen Heylighen Geest / ende ons Jere.31.33.
geven een f sachtmoedich herte/ van dwelc- f 1.Petri.5.5
ke alle opgheblasenheydt ende vleeschelijcke Luce.1.52
wijsheyt ghewеert sy / op dat wy v Woordt Roman.8.5
hoorende g tselve recht verstaen moghen / en- g Luce 11.28
de ons leven daer na aenstellen . Wilt oock h 1.Tim.2.4
ghenadelick h bekeeren / alle die noch van u- Ezec.18.23.
wer waerheyt afdwalen op dat wy v allsa- i Luce.1.75.
men eendrachtichlijck dienen i in waerachti-
gher heylicheydt ende gherechticheydt alle
de daghen onses levens. Dit begeeren wy al-
leen om Christi wille / die ons in zijnen name
heeft leeren bidden ende oock beloeft te ver-
hooren: Onse Vader/ etc.

Ghebedt na de leere des Catechismi.

O Ghenadighe/ barmhertighe God en Va- k Gene.17.7.
der/ wy dancken v / dat ghy k niet alleen Act.2.39.
ons in v Verbont ghenomen hebt/ maer Mar.10.14
oock onse cleyne Kinderen / dwelck ghy hen l Rom.4.11
niet alleene l verseghelt hebt door den heylighē
Doop/ maer noch dagheliicx bewijset/ als ghy
uwen lof m volmaket wt haren monde/ om m Mat.21.16
also de wijse Wereldt n te beschamen. Wy Psalm 8.3
bidden v/ vermeerdert in hen uwe genade/ datse n 1.Cor.1.27
aen Christum uwen Sone altijdt o toenemen o Eph.4.13.
ende wassen/ tot datse zijn volcomen man-

neijghe onderdom in aller wijsheyt ende gerech-
ticheyt erlanghen. Gheeft ons oock ghenade/
p Gen.18.19. dat wijse in uwe kennisse ende p vreese/ gelijc
Exod.13.8 ghy ons bevolen hebt/ onderwijsen/ op dat
Deut.6.7 door haer Godtsalicheyt dat rijcke des Sa-
Psal.78.4. tans verstoort werde/ ende tRijcke Jesu Chri-
sti in dese ende andere Ghemeynten versterct
werde ter eeren uwes heylighen Naems / en
tot harer eewigher salicheydt / door Jesum
Christum. Amen.

Een opentlijcke bekentenisse der sonden/ ende Ghebedt voor de Predicatie.

HEmelsche Vader/ eewige ende barmher-
q Dan 9.5. tighe God/ wy q bekennen ende belijden
voor uwe goddelijcke Maiesteyt/dat wy
r Psal.51.6. arme ellendighe sondaren zijn / r ontfanghen
ende gheboren in aller boosheyt ende verderf-
s Gen.8.20 fenisse/ s gheneyght tot allen quaden/ende on-
Roma.3.12 nut tot eenighen goede/ende dat wy met ons
sondich leven sonder ophouden uwe heylighe
t Exo.32.10 gheboden overtreden/ daer door wy t uwen
toorn teghen ons verwecken ende nae uwen
rechtveerdighen oordeele op ons laden die ee-
u Deu.27.26 wige verdoemenisse. Maer/ O Heere wy heb-
x Ezec18.31 ben x berou ende leedtschap van dat wy u
Psalm.79.5. vertoornt hebben/wy beschuldigen ons sel-
ven/ende beclaghen onse misdaden begeeren-
de dat ghy genadelijcken onse ellendicheyt wilt
y Psa.103.13 aensien. Wilt u over ons y ontfermen O al-
ler goedertierenste God ende Vader/ende ons
z Luce.18.13 vergeven z alle onse sonden/ door dat heylige
lijden uwes lieven Soons Jesu Christi. Wilt
ons oock verleenen de ghenade uwes heyli-
ghen Gheestes/ die ons onse ongerechticheyt
van gantschen herten leere kennen ende ons
selven recht mishaghen/ Op dat de sonde in
ons mach ghedoodet werden/ ende wy in een
nieu leven opstaen / in dwelcke wy oprechte
a Luce.5.75 vruchten der a heylicheyt en de gerechticheyt
voort bringhen/ die u door Jesum Christum
b Eph.2.13. moghen b aenghenaem zijn. Wilt ons oock u
heylich woort na uwen Goddelicken wille te
verstaen geven/dat wy daer wt leeren al ons
c Iere.2.4 c vertrouwen op u alleen stellen/ ende van allē
27.7 creaturen af trecken: Dat oock onsen d ou-
d Gala.5.16. den mensche met alle zijne begeerten van da-
Ephe.4.22. ghe te daghe meer ende meer ghecruyst wer-
e Rom.12.1 de/ en dat wy ons u op offeren tot eenē leven-
dighen Offer/ ter eere uwes heyligen naems/
en tot stichtinge onses naesten/door onsē Hee-
re Jesum Christum welcke ons heeft gheleert
ende bevolen also te bidden/ Onse Vader/etc.

Een corte Forme des ghebets na de Predicatie.

HEere Almachtighe Godt / en laet uwen
f Ezec.36.23 heylighen Name om onser sonden wil-
Rom.8.24 le niet f gelastert werden/ Want wy heb-
ben op menigherley wijse tegen u gesondicht
midts dien dat wy uwen heylighen woorde
g Dan.9.19 niet g ghehoorsaem zijn/en met onweerdicheyt/
ondanckbaerheyt en murmureeren uwē toorn
dagelijcx tegen ons verwecken/ Daerom ghy
ons oock ten rechten straft. Maer O Heer
zijt ghedachtich uwer groote barmherticheyt
ende ontfermt u onser. Gheeft ons kennisse en
leedtwesen onser sonden/ en beteringhe onses
h Ephe.6.18 levens. Sterckt h de Dienaers uwer Kerc-
ken/ op datse ghetrouwelijck en standtvastelijc
u heylighe woort moghen verkondigen / ende
i Rom.13.4. die Overheydt uwes volcks i/ op datse dat
1.Tim.2.2 wereltlicke sweert met gerechticheyt ende be-
scheydenheyt moghen voeren. Bewaert ons
k 1 Sam.15 voor alle valsch ende k ontrouwe / verstoort
23 alle boose ende listighe aenslagen/ die tegen u
l Act.4.29 Woort ende Kercke overdacht werden. O Hee-
re ontreckt ons niet uwen H. Gheest ende
Woort/ maer gheeft ons vermeerderinghe
des gheloofs/en in allen dinghen lijdtsaemheyt
ende volstandicheydt. Comt uwe Kercke te
hulpe verlossense van allen overlast / vervolgin-
ghe en tyrannie. Sterckt oock alle swacke en
bedroefde herten/ende sendt ons uwen vrede/
door Jesum Christum onsen Heere / die ons
dese seker beloftenisse ghegheven heeft m/ voor
waer voorwaer segghe ick u / al wat ghy den m Joan. 1
Vader bidden sult in mijnen Name dat sal hy 12. en 16.23.
u gheven/Ende heeft ons also bevolen te bid-
den: Onse Vader/ etc.

Dat morghen Ghebedt.

O Barmhertige Vader/wy dancken u/dat
ghy dese nacht so getrouwelijck voor ons
ghewaect hebt. Ende bidden u/dat ghy
ons wilt stercken met uwen heyligen Gheest/ n Jac.4.15
die ons voortaen n ghelleyde/ dat wy desen
dach (midtsgaders alle de daghen onses le-
vens) moghen besteden tot aller gherechtic-
heyt ende heylicheyt/en wat wy in hant ne-
men/dat onse ooghen altijt o sien / om u eere o Mat.6
te verbreyden/also dat wy alle den voorspoet
onses voornemens van uwer milder hant al-
leen verwachten. Ende op dat wy sulcke ghe-
nade van u vercrijghen / wilt ons na p uwe p 1.Cor.3.6
beloftenisse vergheven alle onse sonden/ door Psal.127.2
dat heylighe lijden ende bloetvergieten onses
Heeren Jesu Christi. Want sy zijn ons van her-
ten leet. Verlicht onse herten/ op dat wy alle
q wercken der duysternisse afgeleyt hebbende/ q Jer.31.34
als kinderen des lichts in een nieu leven mo-
ghen wandelen in aller Godtsalicheyt. Geeft
oock uwen seghen/ tot de verkondinge uwes
Goddelijcken Woordts. Verstoort alle werc-
ken des Duyvels/ Sterckt alle Kerckendie-
naers/ende Overheden uwes volcks. Troost
alle verdruckte ende benaude herten, door Je-
sum Christum uwen lieven sone/ welcke ons
belooft heeft dat ghy ons alles wat wy u in
zijnen r Name bidden/ sekerlijck gheven sult/ r Io.15.1
ende daerom ons also heeft heeten bidden.

Onse Vader/etc.

Verleent ons oock uwe ghenade / dat wy
na uwen wille moghen leven: welcke ghy ons
in uwe Wet s gheopenbaert hebt/ende in de- s Jod.14.
se thien Gheboden begrepen:

Ick ben t de Heere uwe Godt/ etc. t Psal.

Dat Avont Ghebedt.

O Barmhertige God/ eewich licht/ u schij- u Exod.
nende in de duysternisse. Ghy die verdrijft Deut.5.6
de nacht der sonden ende alle blintheydt x 2.Cor.4
des herten/ Na dien ghy de nacht verordi- y Rom.13
neert hebt om te rusten/ ghelijck den dach om
te arbeyden/ wy bidden u/ gheeft dat onse lic-
hamen in vreden ende stilheyt rusten/ op datse
daer nae bequame zijn moghen te lijden den
arbeyt diense draghen moeten. Matichte on-
sen slaep dat die niet onordentlijc sy/ op dat wy
aen lijf ende ziele onbevlect moghen blijven/
Ja dat onsen slaep selfs ghesciede tot uwer
eeren/ verlicht z de ooghen onses verstants/ z Ephe.1.1
dat wy in den doot niet ontslapen / maer al- Mat.24.4
tijdt verwachten op onse verlossinghe wt de- 25.13
ser ellendicheyt. Beschermt ons oock voor Luce.12.39
alle a aenvechtinghen des Duyvels/ ons in u a 1.Petr.5
heylich ghelyeyt nemende. Ende hoe wel wy Ephe.6.11
desen dach niet toeghebracht en hebben/son-
der teghen u grootelijcx gesondicht te hebbē/
Wy bidden u/wilt onse sonden bedecken door
uwe barmherticheyt/gelijck ghy nu alle din-
ghen op aerden bedeckt hebt op dat wy daer
om van u aensichten niet verstooten werden.
Gheeft oock rust ende troost allen crancken/
bedroefden ende aengevochtenen herten door
onsen Heere Jesum Christum / die ons alsoo
heeft leeren bidden:

Onse Vader etc.

Ghebedt voor eten.

ghy hier verseyt voor die Christelicke Gemeynte/ Ende begheert dat den selven uwen houwelicken staet bevestighet werde?

Antwoorde/ Ja.

Daer na spreeckt de Dienaer tot der Ghemeynten:

Jck neme u alle die hier nu vergadert zijt tot getuygen/ dat daer geen Wettelicke verhinderinghe voort ghecomen is.

Voort tot den ghetrouden.

Ende want dien het dan recht en behoorlic is/ dat uwe sake gevordert werde/ So wille onse Heere Godt u x voornemen/ dwelck hy u gegeven heeft/ bevestigen/ ende u beginsel sy in den Name a des Heeren/ die Hemel ende Aerde gheschapen heeft.

x Mat.19.6
a Psal. 121.2

Daer na sullen se malcanderen de hant geven/ ende de Dienaer spreeckt eerstelick tot den Bruydegom:

M. Ghy bekent hier voor Gode en zijner heyligher Gemeynte dat ghy ghenomen hebt en neemt tot uwe wettelicke huysvrouwe N. hier tegenwoordich/ haer belovende/ dat ghyse nemmermeer sult verlaten/ haer lief te hebben ende trouwelick te onderhouden als een ghetrouwe en Godtvreesende man zijnen wijve schuldich is? Dat ghy oock heylichlic met haer leven wilt/ haer trouwe ende geloove houden in alle dinghen/ na het wtwijsen des heylighen Euangelij?

Antwoorde/ Ja.

Daer na tot der Bruyt.

N. Ghy bekent hier voor Gode ende zijner heyliger Ghemeynte/ dat ghy genomen hebt ende neemt N. tot uwen Wettelicken man/ welcken ghy belooft gehoorsaem te zijn/ hem te dienen ende te helpen/ hem nemmermeer te verlaten/ heylichlick met hem te leven/ hem trouwe ende geloove in allen dinghen te houden gelijckerwijs een vrome ende getrouwe huysvrouwe haren Wettelicken man schuldich is/ na wtwijsen des Heylighen Euangelij?

Antwoorde/ Ja.

So spreeckt de Dienaer.

De Vader der barmhertichz/ die u door zijne genade tot desen heylighen state des houwelicx beroepen heeft/ verbinde u met rechter liefde en trouwe/ en geve u zijnen seghen/ Amen.

Hoort nu wt den Euangelio/ hoe vast den Bant des houwelicx sy/ also f Mat. dat beschrijft Cap. 19.

Ende de Phariseen quamen tot Jesum/ en versochten hem seggende: Js oock den mensche geoorloeft zijn wijf te verlaten om allerhande oorsaken? Hy antwoordende/ seyde hen: Hebt ghy niet ghelesen/ Die vanden beginne den mensche ghemaeckt heeft/ dat hyse man ende wijf heeft gemaeckt: Ende geseyt heeft/ Hierom sal de mensche Vader ende Moeder verlaten/ ende zijnen Wijve aenhanghen/ en die twee waren sullen een vleesch wesen. So zijn si nu niet meer twee/ maer een vleesch. Daerom wat God te samen ghevoecht heeft/ dat en verschepde geen mensche. Sy seyden tot hem: Waerom heeft dan Moses gheboden eenen Scheydbrief te geven/ ende haer te verlaten? Hy seyde tot hen: Moses heeft om uwer herten hartheydt wille u toeghelaten/ uwe wijven te verlaten: Maer van den beginne is niet alsoo gheweest. Ende ick segghe u/ dat wie zijn Wijf verlaet/ anders dan om hoererie/ ende een ander trouwet/ die doet overspel; Ende wie de verlatene trouwet/ die doet oock overspel.

Ghelooft desen woorden des Heeren Christi/ ende zijt daer af versekert ende ghewis dat onse Heere Godt u te samen a ghevoecht heeft tot desen heylighen staet, Ende daerom sult ghy oock alles wat u daer in b teghen comt/

a Matt. 19 6.
b 1.Cor.7.20

met ghedult ende danckseggzhinghe aennemen/ als vander hant Gods. Soo salt u oock alles ten c besten en ter salicheyt gedijen. Amen.

c Rom. 8.28

Daer na heet die kerckendienaer die ghetrouden nederknielen/ ende vermaent de ghemeynte voor haer te bidden.

Almachtighe Godt/ ghi die uwe d goetheyt ende wijsheyt in alle uwe wercken ende ordeningen bewijst/ ende vanden beginne gesproken hebt/ dat het niet e goet is/ dat de mensche alleen zy/ en om dies willen hem een hulpe/ die soude by hem zijn/ geschapen hebt/ ende verordineert/ dat die twee waren/ een souden zijn/ en f straft oock alle onreynicheyt. Wy bidden u (aengesien dat ghy dese twee persoonen tot den Heyligen state des houwelicx beroepen/ ende tsamen verbonden hebt) dat ghy hen wilt geven uwen heylighen Gheest/ op datse in warachtigen ende vasten geloove heylichlick leven nae uwen g Goddelicken wille/ ende alle boosheyt tegenstaen. Wiltse oock h segheuen/ ghelijckerwijs ghy die gheloovighe Vaders/ uwe vrienden ende ghetrouwe Dienaers Abraham/ Jsaac ende Jacob ghesegent hebt/ Op datse als Medeerfghenamen des Verbonts (dwelck ghy met den selven Vaderen opghericht hebt) heylige kinderen crijghen/ ende die selve i Godsalichlick opbrenghen moghen ter eeren uwes heyligen Naems/ tot stichtinghe uwer Gemeynten/ ende verbreydinghe uwes heyligen Euangelij. Wilt ons verhooren O Vader aller barmhertichheyt/ door Jesum Christum uwen lieven Sone/ onsen Heere, in wiens Name wy onse ghebeden besluyten.

d Psal.45.5.
e Gen. 2.18
f Hebr.13. 4
g Ephe.5.17
h Psa. 128.5
i Ephes.6.4

Onse Vader. etc.

Nu hoort de belofte Gods wt den 128. Psalm.

Wel dien die den Heere vreest/ ende op zijne weghen gaet.

2. Ghy sult u gheneeren met uwer handen arbeyt/ Wel u/ ghy hebt het goet.

3. U Wijf sal zijn als eenen vruchtbaren Wijnstock ontrent u huys/ en uwe kinderen als die Olijfspruyten rontsom uwe Tafel.

4. Siet alsoo sal de Man ghesegent werden/ die den Heere vreesen sal.

5. De Heere sal u segenen wt Zion/ dat ghy sult sien het geluck Jerusalems al u leven lanck.

6. Ende sult sien uwes kints kinderen/ ende vrede over Jsrael.

Onse lieve Heere God vervulle u met zijner ghenaden/ ende gheve u dat ghy in aller Godtsalicheyt lange en heylichlick te samen moecht leven.

Christelicke ghebeden/ die men in de Vergaderinge der Gelooviger en elders gebruycken sal.

Gebet des Sondaechs voor de Predicatie.

Nae dat men inde Gemeynte Christi des Sondaechs voor middach de tien gheboden Gods ghelesen oft gesongen heeft/ neemt der kercken Dienaer a daer wt oorsake de ghemeynte te vermanen tot boete/ ende bekentenisse harer overtredinghen/ en te b gelooven de Euangelische beloftenissen van Christo/ dwelck beyde hy met ghetuyghenisse der Schrift bewijset. Daer op hy den onboetveerdighen de straffe Godes/ ende den boetveerdighen geloovigen de genade Gods in Christo verkondicht. Ende daer na bidt hy op de navolghende Wijse.

a Rom.3.20 ende 7.7.
b Joan.3.36
Matth.9.6
c Ezech.5.18 ende 18.21. ende 33.9.
Esai.3. 10.
Joan.3.19.

O Eewige God/ en alder genadichste Vader/ wy verootmoedigen ons selven wt gront des herten voor uwe hooge Majesteyt/ teghen de welcke wy so menichmael ende so grouwelick gesondicht hebben/ ende bekennen (soo ghy u met ons wilt te rechte gaen) dat wy anders niet dan de eewige doot

d Psa.143.2.
Job.9.14
Exo.32.33
Hebr.12.20

verdient hebben. Want boven dien/ dat wi
a Psal.51.6 alle door de Erfsonde voor v e onreyn en kin-
Job.7.20 deren des toorens zijn/ontfanghen wt sonde-
Ephes.2.3 licken sade/ende in ongherechticheyt geboren/
f Rom.7.29 daer door allerhande f boose lusten teghen v
1.Pet.2.11. ende onsen naesten strijdende in ons woonen/
Gal.5.17 Soo hebben wy niet ver daer uwe ghebooden
f Mat.15.19 noch menichmael ende sonder eynde overge-
Gen.6.5 treden/ nalatende g dat ghy ons gheboden
ende 8.21 hadt/ende doende dat ons claerlick verboden
Roma.3.12 was. Wy hebben als h schapen gedwaelt/
g mat.18.7 ende hebben grootelicks tegen v gesondicht/
ende 15.3 twelck wy bekennen/ende het is ons van her-
Gala.5.17 ten leedt/ Ja wy belyden tonser cleynicheyt/
1 Cor.6.11 ende ten prijse uwer ontfermherticheyt t'ons-
h Esa.53.6. waert/ dat onse sonden t'ghetal der hayren
1.Pet.2.24. onses hoofdes te boven gaen ende dat wy k
i Psa.40.14 thien duysent pont schuldich zijn/ waer tegē
k ma.18.24 wy niet hebben om te betalen. Waerom wy
l Luc.15.21 ooc niet l weerdich zijn uwe kinderen ghe-
m Luc.18.19 naemt te wesen/ noch onse m oogen op te slaē
ten Hemel / ofte onse ghebeden voor v wt te
spreken. Nochtans O Heere God/ende barm-
herticheyt Vader / wetende dat ghy de doodt
n Eze.18.23 n des sondaers niet begheert / maer dat hy
hem bekeere ende leve / ende dat uwe barmher-
o Rom.2.4 ticheyt o oneyndelick is/ die ghy bewijst den
ende 10.12 ghenen/ die sich tot v bekeeren/ Wy roepen v
vā hertē aen/ wt het vertrauwē onses Mid-
p Ioa.1.29. delaers Jesu Christi/ die dat p Lam Godts is/
dat die sonden der werelt is wechnemende/ ende
bidden v dat ghy wilt medelijden hebbē met
onser swackheydt / ons om Christi wille alle
l.Ioan.1.7. l onse sonden vergheuende/ Wascht ons inde
m Zac.13.1 m suyverer fonteyne zijns bloedts / op dat wy
n Esa.1.18. reyn ende n sneeuwit werden/ Decket onse o
o 2.Cor.5.3. naecktheyt met zijner onnooselheyt/ende ge-
Rom.5.38 rechticheyt om uwes Naems eere wille: Rey-
nicht ons verstandt van alle blintheydt/ende
p 2.Cor.3.14 onse herten van p allen moetwille ende hartnec-
Heb.4.21 kicheydt/ Opent den q mont uwes Dienaers
q Eph.6.19 teghenwoordelick / ende vervult dien met u-
Mat.10.19 wer wijsheyt ende kennisse/ op dat hi t woort
reynelick ende vrijmoedelick vercondige/ We-
rept ooc onser aller herten/ op dat wi dat sel-
r mat.13.23 ve r hooren/ verstaen/ ende bewaren moghen/
Marc.4.20 Schrijft uwe Wetten (na uwe beloftenisse)
Luce.8.15 in de tafelen s onser herten/ende geeft ons lust
ende 11.28 ende cracht daer in te wandelen / tot uwes
s Iere.31.33 Naems prijs ende eere/ ende tot stichtinghe
2.Cor.3.3 uwer Ghemeynte.
Ezec.11.16. Dit alles O ghenadige Vader/ bidden ende
begheeren wy in den Name Jesu Christi/ die
ons alsoo heeft leeren bidden:

Onse Vader/etc.

Wilt ons ooc sterken int warachtich Chri-
t Ro.10.10 stelick gheloove/ op dat wy daer in daghelicx
meer ende meer toenemen/ van twelcke wy t
bekentenisse doē/ met mont ende herten sprekē-
de. Ick gheloove in God/etc.

Een alghemeyne Belijdinge der sonden/
ende ghebedt voor alle noodt
der Christenheyt.

Des Sondaechs na de Predicatie.

Almachtige/ barmhertige God/ wy beken-
nen by ons seluen/ende belijdē voor v ghe-
lijcke de waerheyt is/ Dat wi niet weer-
a Luce 18:19 dich zijn onse ooghen op te slaen a ten He-
Dan.9.7 mel ende ons ghebedt voor v te bringhen/
Indien ghy aensien wilt unse verdiensten/
b Rom.2.18 ende Weerdicheyt. Want onse b conscientien
beschuldigen ons/ ende onse sonden geven ge-
tuyghenisse teghen ons. Wy weten ooc dat
ghy een recht veerdich Richter zijt / straffende
c Exod.20.5 c de sonden der genen/ die uwe geboden over-
treden. Maer O Heere/ na dien ghy ons be-
d Psal.50.14 volen hebt/ v in allen noot d aen te roepē/ en-
de wt uwe onwtsprekelicke barmherticheydt
beloeft hebt/ onse ghebeden te verhooren/ niet
e van weghen onser verdiensten / die gheene e Dan.9.18
en zijn/ maer om dē verdienste onses Heeren Esa.64.5
Jesu Christi/ welckē ghi ons tot eenē f Mid- f 1.Ioa.2.1.
delaer ende Voorspreker voorghestelt hebt/ 1.Timo.2.5.
So verlaten wy alle ander hulpe/ ende heb- Roma.8.34
ben onsen toevlucht alleene tot uwer barm-
herticheydt.
Eerstelick O Heere / beneven de ontallicke
weldaden/ die ghy int gemeyne alle menschen
op Aerden bewijst / hebt ghy ons in sonder-
heyt/ so veel g ghenaden gedaen/ dat het ons g Ephe.1.3
onmogelick is die te bedrucken ofte wt te spre- ende 18
ken/ Namelick dat ghy ons verlost hebt/ wt
den h jammerlicken dienst des Duyvels ende h Esa.52.3
aller afgoderie/ daer in wy ghevangen lagen/ Luce.1.74
Ende hebt ons i gebracht tot den lichte uwer Exo.20.3
waerheyt/ ende tot de kennisse uwes heylighen i Ioa.17.3
Evangelij/ Daer tegen so hebbē wy door on- ende.28
se ondanckbaerheyt dese uwe weldaden ver-
ghetē/ Wy zijn van v afgeweken/ende heb-
ben ons eyghen begeerlickheden ghevolcht/
v niet eerende ghelijck wy schuldich waren.
Dies hebben wy grouwelick ghesondicht O
Heere/ende v grootelicx vertoornt/ dat wi/
so ghy met ons woudet handelen na dat wy
verdient hebben/ niet anders souden hebben
te verwachten/ dan de eewighe doot ende ver-
doemenisse. Ja wy mercken ooc O Heere/ by
die castijdinghen/ die ghy ons daghelicx zijt
toeschickende/ dat ghy v ten rechte over ons
vertoornt. Want aenghesien dat ghi recht-
veerdich zijt/ soo en straft ghy niemant sonder
oorsake. Ende wy sien ooc noch uwe handt
verheven / om ons noch meer te straffen.
Maer al waert dat ghi ons noch veel har-
der strafte/ dan ghi tot noch toe gedaen hebt/
Ja al vielen de plaghen over ons / daer ghy
de sonden uwes volcks Israels mede be-
socht hebt/ soo souden wy nochtans moeten
bekennen/ dat ghy ons gheen onrecht doen
en soudet.
Maer O Heere/ ghy zijt onse God/ende wi
zijn maer aerde ende stof. Ghy zijt onse Schep-
per/ende wy zijn twerck uwer handen: Ghy
zijt onse Herder/ ende wy zijn uwe Schapen:
Ghy zijt onse Verlosser/ende wy zijn die/ die
ghy verlost hebt: Ghy zijt onse Vader/ ende
wy zijn uwe Kinderen ende Erfghenamen.
Daerom en straft ons toch niet in uwen too-
ren/ maer castijdt ons ghenadelick/ Ende on-
derhoudt veel meer dat werck dat ghi in ons
door uwe barmherticheydt begonnen hebt/
Op dat de gantsche Wereldt wete / ende be-
kenne/ dat ghy onse Godt ende Salichmaker
zijt. U volck Israel heeft v menichmael ver-
toornt / ende ghy hebtse te rechte ghestraft:
maer so dickmael alsse hem weder tot v bekeer-
den/ hebt ghyse altijt weder in genadē aenghe-
nomen/ Ende hoe swaer dat ooc hare sondē wa-
ren / soo hebt ghy nochtans die plaghen/ die
hen toebereyt waren/ afghewent van weghen
des verbondts / twelck ghy ghemaeckt hebt
met uwen dienarē Abraham/ Isaac/ ende Ja-
cob/ Ende hebt also dat ghebedt uwes volcx
noyt van v verstooten. Nu hebben wy/ door
uwe ghenade/ eenē dat selue verbondt/ twelc
ghi in de hāt Jesu Christi onses Middelaers/
tusschen v ende alle uwe gelooivgen hebt op-
gherecht/ Ja het is nu so veel heerlicker ende
crachtigher/ nae dat het Christus met zijnen
heyligen lijden ende sterven/ ende ingange tot
zijne eewighe heerlicheyt bevesticht ende ver-
vult heeft.
Daerom O Heere / versakende ons seluen/
ende alle menschelicke hope / wy hebben on-
sen toevlucht alleen tot desen salighen Ver-
bondt / door welcken onsen Heere Jesus
Christus / tot een volcomen offerhande zijn
lichaem eenmael aent cruys voor ons ...

Naer di en dat Adam recht ende goet ghe-
schapen was / te weten: heylich/recht-
veerdich/onsterffelick/ a een heere geset

a ge.1.28.9.2
Psalm. 8. 7.
104. 14

ouer alle creatueren die God geschapē hadde
en is niet lange in desen staet gebleuen/maer
is door de listicheyt des Satās/eñ zijn eygen

Vande verdorventheyt: ende ellendedes menschen.

ongehoorsaemheyt/ van dese schoone heerlic-
heyt geuallen:eñ alſo tverderf des tijttelickē
eñ eewighen doots ouer ons allen ghebracht.
Dit is die erfsonde daer Dauid inden Psalm

b Psalm 51.7

af spreect/seggende: b In sonde ben ick ont-
fangen / ende in sonde heeft my mijn moeder
voortgebracht. Desghelijcx seyt oock Paulus

c Col. 5.12
Genes.3.6.
1.Cor.15.21.
d Gen. 2.17.

totten Romeynen / c dat de sonde door eenen
mensche inde werelt gecomen is / eñ door de
sonde de doot:d eñ de doot is ouer alle men-
schen gecomen aengesiē dat sy alle in hem ge-
sondicht hebben. Want so haest als Adam
aldus gheuallen was/so is hy terstont in se-
ker verbloeckinge gecomen/ gelijc wy lesen in

e Genes.3.17
5:29.

Genesi/ daer Godt seydt : e Verbloeckt sy de
Aerde om uwent wille/ met commer sulty v
daer op generen al v leefdaghe/ eñ int sweet
uws aenschijns sulty v broot eten/tot dat ghi
weder tot aerde wort/ daer af ghy ghecomen

f Syrach 17

zijt. f Want aerde zijt ghy / ende sult weder
tot aerde worde. Want wy sekerlick wetē/

Deur Adā zijn alle mēschen inde doot gecomen.

dat alles wat leuen ontfangt/ eenmael moet
steruen. Dit ghetuycht Dauid claerlick/seg-
ghende.g Waer is yemant die daer leeft/ die
den doot niet steruen en sal? Want Salomon

g Psal 89.49
h Eccles.9.5
i Heb.13.14.
k Heb. 9.28.
l 2.Sam.24
14.

seyt:h De leuendige weten dat sy steruen sul-
len. i Want wy en hebben hier geen blyuen-
de plaetse : maer wy soecken de toecomende.
Ende tot den Hebreen staet:k dat dē mensche
eens ghesett is te steruen / eñ daer na het oor-
deel. Want als de schrift seyt:l wy moeten al-
le den doot steruen/gelijck het water dat we-
der inder aerde verloopt/eñ niet op en hout.

m Job 7.1.
ende 9.25.
n Psal. 90.5
ende 73. 18.
o Job 13
p Eccles. 12.

m Want onse daghen (seyt Job) zijn als een
dach-huerlincx daghen/ eñ snelder dan eenen
looper. n Ende wy varen (seyt Dauid) daer
henen als eenen stroom. o Ja gelijc een bladt
dat de wint verdrijft/ ende eenē dorren halm/
ende een cleet dat de motten eten. p Want
dat stof moet weder tot aerde comen ghelijck
het gheweest is/eñ den geest weder tot God/

q Job 10.9

dien hem gegeuen hadden/als Job seyt:q As-
sche zijn wy ende moeten weder tot asschen.

r Jac. 4. 10.

Item Jacobus seyt oock: r Dat des menschē
leuen eenen cleynen tijt geduert/ eñ is gelijck
eenen roock ende damp die haest verdwijnt.

ſ 1. Para.30
Job 14

ſ Ja onsen tijt vaert wech ghelijck een wolc-
ke/eñ vergaet ghelijck eenen neuel/ende ver-
dwijnt oock ghelijck een schaduwe. Ende
Petrus seyt ooc(verhalende wt Esaia) t dat

t Psal. 37.35
ende 90. 6
ende 103. 15
Esai. 40. 7
Syrac.15.25
1. Pet.1.24.
Jacobi 1.10.
u Syrac.14.
15.16

alle vleesch is als gras/eñ alle heerlicheit des
menschen als een blomme des velts/dat gras
is verdorret/ ende die blomme is afgheuallē!
eñ en is niet meer geuonden.u Wederom seyt
Jesus Syrach : Dat ist oude Verbont/ ghy
moet steruen/ den eenen heden / den anderen
morghen:ghelijck als groene bladeren op ee-
nen schoonē boom/ sommighe vallen af/som-
mige wassen weder/ alſo gaet het met de lie-
den ooc toe. sommige steruen/sommighe wer-
den geboren. Als Salomon seyt: x Alle dinck

x Eccles. 3. 3.

heeft zijnē tyt/geboren te worden heeft sijnen
tijt/ende steruen heeft zijnen tijt.

Ende deſe tijt staet in des Heeren hant / ge-

Vandē gesetten tijdt des mēschē
y Job 14.5
z Act.17. 26.

lijck Job seyt:y Den mensche heeft zijnen ge-
setten tijt/dat getal zijnder maenden staet by
hem/ hy heeft een pere ghesett dat wy niet en
mogen ouertredē. Twelck ooc Paulus seydt:
z dat God een pere te voren voorsien heeft hoe
langhe eñ hoe breet sy woonen souden. Ende

a Psal. 39.

Dauid seyt:a Dat onse dagen zijn eender hãt
breedde by den Heere / ende ons leuen is als
niet voor hem:hoe gantsch niet zijn alle men-

b Job
9. 25. 14.

schen/ die doch so seker leuē.b Want onse da-
gen zijn lichter wech geulogen dan eens We-
uers spoele/eñ snelder dan eenē looper Oock

c Gene.15
47. 9.
Actor.7.
Heb. 11.13
d Psa.90.
Syr.18.13
e psal.39.5
90.10.
f Syr.18.13
g Psal.90.4
2. Pet.3.8

en zijn wy hier maer c gasten ende vreemdelin
ghen voor eenen cleynē tijt. d Wat des men-
schen leuen is tseuentich of tachtentich iaer
ten hoochsten/eñ is vol moeyte eñ arbeydes.
e Want het vaert snel wech/ als vloghen wy
daer af:f eñ als wy langhe leuen/ so leuen wy
hondert iaer. Ghelijck druppelen waters te-
ghen de Zee/so weynich sijn onse iaren tegen
der eewicheyt. g Ende Petrus seyt/dat eenen
dach is als duysent Jaer byden Heere / ende
duysent Jaer als eenen dach. Alsoo zijn onse
Jaren te rekenen by der eewicheyt.

Vanden val eñ ellendicheyt des menschen.

Nv dewijle wy achteruolghende de heyli-
ghe Schrift / alle steruen moeten/ wie en sou-
de niet hertelijcken na dē doot wenschen/ als
wy aensien in wat staet ende verderf wy deur
Adam gecomen zijn/ te weten/ in alle onghe-
rechticheydt/ cranckheyt ende lijden. So dat

h Gen.6.5

wy h boos zijn zijn/ ende tot boosheyt ghene-
gen vander ieucht ende ionckheyt aen. Want

i Ephes. 2.1.

gelijck Paulus seyt : i Wy zijn van natueren
kinderen des toorns/ ende onbequaem tot al-
le goet/ eñ van ons seluen niet hebbende dan

k Psal.12.2
Rom.3.12

sonde. Ghelijck oock Dauid seyt k:daer en is
niet een die goet doet / sy zijn al afghewekē
ende al te samen onnut geworden. Want het

l Rom.7.
m Psal.51.

goet dat wy willen dat en doen wy niet/ende
dat om de sonde die in ons woont. l Van de-
se inwoonende sonde getuycht Dauid: m dat
wy in sonden ontfangen ende ghebooren zijn/

n Gal.6.5

ende in de selue voortgaen. n Want het opset
des menschē hertē is boos vā der ieucht aen.

Vande verlossinge des menschen.

Nu dewijle wi aldus inden toorn Gods o
ende inde schaduwe des doots/ ja inde helle
ende verdoemenisse ligghen: so is ons Chri-

o Esa.9.1
mat.4.16
p Joā.1.4
8.12.9.5.
12.46.
q Malac.4
2.

stus/p dat licht der werelt verschenen / ende
de q sonne der gherechticheydt opghestaen . r
Die om onser sonden wille ouergelenert is/
ende opgeweet tot onser rechtveerdichmakin
ghe/ ende s heeft ons oock mede leuendich ge-
maeckt/ doen wy doodt waren inder sonden

r Rom.4.25
ſ Rom.5.6
Eph.2.1
Col.1.21.2.
13.14
t Esa.25
Ose.13.14
1.cor.15 55
2.Tim.1.10
Heb.2.14.
u Gene.3.15
x 2.Ti.2.26

ende heeft ons de selue quijt gescholden. ende
wegghedaen dat hantschrift/dat door insettin-
ghe tegen ons was/ende wt den middē wech
genomen ende aent cruys gehecht:waer deur
hy alle onse vyanden verwonnen heeft/ t als
doot/ duyuel/ helle/ eñ de verdoemenisse des
wedts/ ghelijck God door den Propheet O-
zeam ghesepdt heeft. O doot waer is uwen
prickel? o helle/ waer is uwe victorie ? maer
God sy dancke/die ons de ouerwinninge gege-
uen heeft/door Jesum Christum. Die ooc(nae
de beloefte Gods) u den duyuel den cop ver-
treden heeft . x In wiens gewelt wy geuangē
lagen/door de ouertredinghe der sonden.

Christus is onse versoeninge.

Nv soo heeft God om ons daer wt te ver-
lossen/zijn alderliefste pandt ghegeuen/name-

y mat.3. 17
Marc.1.11
2.Pet.1.17.
z Joā.4.10
a Joā.3.16

lijck/zijnen eenighen beminden Sone /y indē
welcken de Vader een goet behaghen heeft/
ende gebiet hem te hooren . z Den welckē hy
tot een versoeninge ende rantsoengelt gege-
uen heeft. a Want soo lief heeft Godt de we-
relt ghehadt dat hy zijnen eenigen ghebooren
Sone gaf/ op dat alle die in hem ghelooven
niet en vergaen maer hebben dat eewich le-

b Rom 5.8

uen. Item b hier in is de liefde Gods verschē-
nen teghen ons/ dat God zijnen eenighen ge
boren Sone ghesonden heeft inder werelt/

c Jo.17.3 op dat wy door hem leuen souden. e Ende dit
is het eewich leuen/ dat sy u bekennen (seydt
Christus) alleen waerachtich Godt te sijne/ ende
Iesum Christum die ghi ghesonden hebt: Hy
d Jo.4.25 is den waerachtighen d Messias die inde we-
e gal.4.4 relt gecomen is/ e in de volheyt des tijts/ f waer-
o.9 51 achtich God om het ghewelt des Satans te
Joan.5.2 breken: Ende waerachtich g mensche/ om onsen
Mat.1/1 h Middelaer voor God te wesen. op dat hy
Ro.2.30. die onder de wet geuangen laghen/ verlossen
Rom.1.3. soude. i Hy is dat onbesmet Lammeken / dat
1.Ti.2. voor onse smetten geslagen ende gheoffert is/
Esa.5.3 tot een versoeninge voor alle onse sonden ge-
2.Cor.8.9 lijck Esaias claerlick ghetuyght. k Ende hi die
rijck was, is om onsen wille arm geworden/
om dat hy ons rijck soude maken. Want alle
zijn goederen heeft hy ons geschoncken/ alle
zijn weldaden/ alle zijn gherechticheydt/ ver-
dienst ende heylicheyt. Ende hier voren moeten
wy hem metten gheloove omhelsen / ende met
liefde ende gehoorsaemheyt danckbaer zijn. Ende
l 1.Joan.4.19. wie en soude hem niet lief hebben / l die ons
eerst lief ghehadt heeft? m doen wy noch zijn
m Rom.5.10 vyanden waren/ heeft hy ons verlost ende ver-
soent / hoe veel te meer sullen wy salich zijn/
door zijn leuen. n nu wy zijn vrienden gewor-
n Jo.15.15. den zijn. Want hoe mach eemen meerder lief-
o Jo.10.11 de hebben/ o dan dat hy zijn leuen voor zijn
ende 15.13 vrienden settet / welck Christus als een goet
p Phil.2.8. herder bewesen heeft. p Dat hy zijnen Vader
ghehoorsaem is geweest totter doot/ jae totter
q Heb.2.9 doot des cruyces. q Ende is eenen cleynen tijt
minder ghewest dan de Engelen/ waer deure
hy met eere ende prijs ghecroont is geweest/
door het lijden des doots/ op dat hi door Gods
ghenade / voor allen den doot soude smaken.
r Luc.10.33 Item hy is den waerachtigen Samaritaen/
die olie ende wijn in onse wonden gegoten heeft/
dat is/ dat hy zijn dierbaer bloedt voor onse
s 1.Cor.6.10 sonden vergoten heeft/ s ende ons met sulc ee-
ende 7.23 nen dieren prijs ghecocht heeft. t Want wy
Apoc.5.10 en zijn niet (seydt Petrus) verlost met gout
t 1.pe.1.18 oft siluer / maer door den dierbaren bloede
act.20.28 des onschuldighen ende onbevlecten Lams.
Apoca.1.5 u Want wy en zijn niet verlost door kalueren
u Heb.9.12. ofte bocken bloet/ maer hy is door zijn eygen
1.Joan.1.7 bloet eenmael in dat heylighe ghegaen/ ende
heeft een eewighe verlossinghe ghevonden.
x Col.1.13. x Die ons oock verlost heeft vande macht der
Ephes.1.7 duysternisse/ ende ons overgeset in het rijcke
Apoca.1.5 zijns beminden Soons / in den welcken wy
ende 5.10 hebben de verlossinghe/ door zijn bloet, te we-
ten/ de vergiffenisse der sonden.

Wi moeten tot Christum onsen toevlucht nemen.

Neemt ghemerckt dat wy dit seeckerlijck weten/
dat wy alleene sonder alle onse verdiensten (want
wy geene en hebben y waerom wy onnutte
knechten zijn) door den doot ende wederop-
standinghe Christi/ de eewighe salicheyt ver-
y Luce 17.10 crijgen: z so moeten wy met een vast betrou-
z rom.3.25 wen totten throon der ghenaden gaen / op
Heb.3.5 dat wy barmherticheyt ontfangen ende ghe-
nade vinden/ op die tijt/ wanneer ons hulpe
van noode sal zijn. Ende naer dien dat wi al-
le tijt hulpe van noode hebben / so moeten
wy tot hem gaen. Want hy seyt by den Pro-
a Psal.50.15 pheete David: a Roept my aen inden tijt des
2 par.15.4 noots/ ende ick sal u verhooren. b Ende al moch-
b Esa.49 te een moeder haer kint verlaten/ so en sal ic u
niet verlaten/ ghelijck Christus selue int Euan-
c Matt.11 gelie seyt: c Coemt alle tot my die daer belast
28. ende beladen zijt/ ende ick sal u verquicken/ ende
d Jo.6.68 ghy sult uwer sielen ruste vinden. d Tot wien
souden wy anders gaen? hy heeft de woorden
e Joan.1.4 des eewighen leuens. e ende tleuen is in hem
5.26.14.6 gheopenbaert. f Hy is dat Hemelsche Man-
f Jo.6.48 na / dat onse sielen eewelijck versadt : Dat
Hemelsche broodt / wie daer af eet den ge-
loove eet/ nemmermeer hongheren en sal/ ende
wie zijn bloet drincket / nemmermeer dorsten

en sal. Wederom roept Christus by Ioannes
claerlijck segghende g Wie dorstet/ die come g Jo.7.38
ende drincke: wie aen my ghelooft ghelijck de Esa.55.1
Schrift seyt/ van diens lijf sullen vloeden des Apo.22.17
leuenden waters vlieten: twelck zijn de wer-
ken des heyligen Gheests. h Wie van dat le-

Christus is de fonteyne des eewighen leuens.

uende water drinckt / dien sal nemmermeer
dorsten/ want het water dat ick hem gheuen
sal/ dat sal in hem een fonteyne des waters
worden/ dat in het eewich leuen springt. Ge-
lijck Godt door den Propheet Esaias seydt: h Joan.4.14.
i Alle ghy die dorstet: coemt herwaerts tot de
water/ ende ghy die gheen gelt en hebt coemt i Es.55.1.
herwaerts coopt ende eet / coemt coopt sonder Apo.22.17
ghelt/ beyde wijn ende melc / ende dat om niet:
Daerom laet ons tot deser fonteyne gaen om
onse vercoelinge: k ende niet tot stinckende put- k Jer.2.13.
ten die geen water en hebben/ l want van zijn- l Joan.1.16
der volheyt hebben wy al ontfangen/ ghenade Col.1.19
voor ghenade: m Want de wet is door Moi- m Exo.20
sen gegeuen / maer de ghenade ende waerheydt Deut.5/6
door Jesum Christum geworden. n Hy is den n Galat.3
waerachtigen middelaer die tusschen God ende 1.Tim.2.5
ons staet/ om onse voorspraker te wesen / te- 1.Joan.1.2
ghen alle onse beschuldighers/ want daer is Heb.12.24
een middelaer tusschen God ende den menschen/
te weten/ de mensche Jesus Christus. o Waer-

Christus is onsen middelaer

om is hi oock een middelaer des nieuwen Te-
staments/ op dat door den doot/ die gheschiet
ter verlossinge vande overtredinghe (die on-
der het eerste Testament waren) de ghene die o Heb.9.
daer gheroepen zijn/ de belofte der eewigher
erffenisse ontfangen. p Daerom can hy oock p Heb.7.24.
eewelick salichmaken/ die door hem tot God Rom.8.34
gaen/ ende leeft altoos/ ende bidt voor ons.
Ende Joannes hier met overeen comende
seyt/ q Ist datter yemant sondicht/ so hebben q 1.Joan.2.
wy eenen Voorspraker by den Vader/ Jesum 1.
Christum/ die rechtveerdich is. r Den seluen r Ro.3.25
is de versoeninge voor onse sonden / ende niet 2.Cor.5.18.
alleenlick voor onse sonden/ maer oock voor Col.1.20
der gantscher werelt sonden: te weten/ voor 1.Joa.2.2
alle volcken ende natien der gantscher wereldt
voor die hem tot Godt waerachtelijc bekee- s Apoc.13
ren: s Want dat Lammeken is vanden begin- t Joa.8.56
ne gedoodt voor den Gheloovighen/ ghelijck Heb.11.13.
Christus selue seyt/ t Dat Abraham zijnen dach u Deut.10.
gesien heeft/ ende heeft hem verheucht. So dan Job.34.19
en is Godt * gheen aenneemer der persoonen. Act.10.34
x Want Godt en is niet alleene der Joden Rom.2.11
God/ maer oock der Heydenen: namelick Hy Ephe.6/9
is een God/ die daer rechtveerdich maect/ de x Ro.3.28
besnijdinge wt den gheloove / ende de onbesnij-
dinge door t gheloove. y Want door tgheloo- y Act.13
ue heeft hy ons gherechtveerdicht sonder de Rom.3.3
wercken des wets: z Na welcker maniere oock Gala.2.16
David seyt: Dat de salicheydt is alleen des Heb.7.8.
menschen/ welcken God toerekent de gerech- z Psa.32.1
ticheyt/ sonder toedoen der wercken/ daer hy Rom.4.6
spreect: Salich zijn sy/ wiens ongerechtiche-

Vande rechtveerdichmakinghe.

den vergeuen zijn/ ende wiens sonden bedeckt
zijn. Salich is de man welcken Godt gheen
sonden toe en rekent. a So dan wy nu ghe-
rechtveerdicht zijnde/ so hebben wy vrede met
God/ door onsen Heere Jesum Christum / b a Rom.5.1
door den welcken wy hebben eenen sekeren b Jo.10.9
toeganc in dat heylige door zijn bloet / waer Rom.5.2
deure hi vrede gemaeckt heeft tusschen Godt Eph.2.17.
ende ons. c Want hy is onsen waerachtighen ende 3.12
vrede / so dat wy nu niet meer en hebben te Heb.10.19
vreesen: Want Paulus seyt: d Is Godt met c Esa.9.6
ons wie mach tegen ons/ wie sal de wtverco- d Ro.8.31
ren Gods beschuldighen? Godt ist die recht- Job.34.29
veerdich maect/ wie wil verdoemen? Christus Esa.50.8
is ghestoruen ende opgeweckt/ ende sidt ter rech-
terhant Gods ende bidt voor ons. Wie wil

Christus bidt voor ons.

ons scheyden vander liefde Godts? droef-
nisse oft angst, ende so voort. Daerom al heb-
ben wy de dagelicxsche wercksonde/ ende an-

Psalm. 104. ende 145.

15 Alle ooghen wachten op u Heer/ en ghy
gheeft hen haer spijse tot zijner tijdt.
16 Ghy doet uwe milde handt open / ende
versadighet alles wat daer leeft na u welbe-
haghen.

HEer almachtighe God / ghy die alles ge-
schapen hebt en noch door uwe goddelic-
ke cracht onderhoudet/ en dat volck Is-
rael inde woestijne ghespijst hebt. Wilt uwen
segen strecken over ons uwe arme Dienaers/
en ons heylighen dese gaven / die wy van uwe
milde goetheyt ontfanghen/ op dat wyse ma-
tichlick ende heylichlick na uwen goeden wil-
le moghen ghebruycken/ende daer door beken-
nen/ dat ghy onse Vader / en een oorspronck
alles goets zijt. Gheeft oock/ dat wy altijt en
voor allen dinghen soecken dat Gheestelijck
Broot uwes Woorts/ met dwelcke onse siele
ghespijst worde ten eewighen leven / dwelcke
ghy ons bereyt hebt door dat heylich Bloet
uwes lieven Soons onsen Heeren Jesu Christi.

Onse Vader etc.

Also vermaendt ons onse Heere Jesus Chri-
stus/ Luce/21. Cap. vers. 34.

VVAchtet, dat uwe herten niet tot eeni-
gher tijdt beswaert werden met bras-
serije ende dronckenschap / ende met
sorghe deses levens/ op dat dien dach niet snel
over u en come.
35 Want ghelijck een valstrick sal hy comen
over alle de ghene die op aerden woonen.

Ghebedt na eten.

Alsoo spreeckt de Heere uit bijde Boeck
Moses int. 8. Cap. vers. 10

ALs ghy sult ghegheten hebben / ende ver-
saedt zijn soo sult ghy den Heere uwen
God loven.
11 Siet wel toe dat ghy des Heeren uwes
Gods niet en vergheetet/ ende zijne Geboden
niet en verachtet.

HEere Godt Hemelsche Vader/ wy dancken
u voor alle uwe weldaden/ die wy [illegible]
ophouden van uwe milde handt [illegible]
gen/ dat uwen Godlijcken wille is, ons te [illegible]
verhouden in dit tijdelijck leven/ en ons te ver-
sorghen met alle onse nootdruft/ maer in son-
derheyt/ dat ghy ons verboren hebt tot der
hope van een beter leven / dwelcke ghy ons
gheopenbaert hebt door u heylich Evan-
gelium.

Wy bidden u barmhertige God en Vader/
dat ghy niet toe en latet dat onse herten hier
in desen Aertschen ende verganckelijcken din-
ghen gewortelt zijn/ maer dat wy altijts mo-
ghen opwaerts sien ten Hemel/ verwachtende
onsen Salichmaker Jesum Christum/ tot dat
hy inden wolcken verschijnen sal tot onser ver-
lossinghe: Amen.

Onse Vader/ etc.

Ghebedt voor krancke ende aenghe-
vochten menschen.

a 1. Sa. 2. 9 NA datmen den crancken vermaent heeft a
ende 3. 31 van wien de crancheden ende allerhande
Esa. 45. 7 ellendicheyt come/ namelijck van Gode:
b Re. 1. 5. 12 En dat de b oorsake der selver is de sonde/ die
gen. 3. 16 c door Christum wederom wech genomen is/
c 1. Cor. 15. 56 den ghenen die aen hem d gelooven en dat het
d Joa. 3. 25 hem daerom alles ten besten e moet dienen/ so
ende 5. 14 moetmen oock voor hem bidden na de leerin-
ende 7. 38 ghe Jacobi f.
e Rom. 8. 28 Waer toe sullen dienen dese ofte
f Jac. 5. 14. dierghelijcke ghebeden.

OAlmachtige/ eewighe / ende gherechtige
God/ ende barmhertighe Vader/ ghy die
g Rom. 14. 8 een g Heere des doodts ende levens zijt/
Act. 10. 36 sonder h wiens wille niet en ghesciedt/ noch
h mat. 10. 29 inden Hemel noch op Aerden / hoe wel wy
niet weerdich en zijn uwen H. Name aen te
roepen / noch te verhopen dat ghy ons sult
verhooren/ als wy aensien hoe wy tot noch
toe i onsen tijt overgebracht hebben/ wy bid- i Psal. 25. 7.
den u/ dat ghy na uwe barmherticheydt wilt
aensien int aensicht Jesu Christi/ die al onse k Esai. 35. 1[illegible]
k swackheyt op hem genomen heeft. Wy be- l Gen. 6. [illegible]
kennen dat daer niet in ons is/ dan l genegent- ende 8. 10
heyt tot den boosen/ ende onbequaemheyt tee-
nigen goede. Daerom wy oock dese m straffe/ m Dan. 16
Ja noch veel meerder verdient hebben/ maer
Heere ghy weten dat wy u volck ende ghy on-
se God zijt. Wy hebben tot niemant toevlucht/
dan alleen n tot uwe barmherticheyt/ die ghy n Psal. 7. 68
noyt niemanden geweygert hebt/ die hem tot
u bekeert heeft. Dies bidden wy/ dat ghy ons
onse sonden niet wilt toerekenen/ maer rekent
ons toe o de wijsheyt/ gerechticheydt en hey- o 1. Cor. 1. 30
licheyt Jesu Christi: Op dat wy in hem voor
u bestaen moghen. Verlost ons om zijnen wil-
le wt desen lyden/ op dat de boose niet en bene
ken/ dat ghy ons verlaten hebt. Ende soo het
u belieft ons langher also te oeffenen/ so geeft
ons ghedult ende sterckheyt/ sulcx alles na u-
wen wille te dragen/ ende laet het ons alle na
uwer wijsheyt p ten besten comen. Castijt ons p Rom. 8. 28
liever hier/ dan dat wy hier na met der q we- q 1. cor. 11. 30
relt souden moeten verloren gaen. Geeft ons
dat wy deser Werelt ende al wat r Aertsch r Col. 3. 5
is/ moghen afsterven/ op dat wy daghelicks
na dat Evenbeelde Jesu Christi meer ende
meer s vernieut werden/ laet ons door gheen s Ephe. 4. 20
dinck van uwer liefden t afghescheyden wer- t Rom. 8. 19
den maer treckt ons daghelijcx meer en meer
tot u / op dat wy het eynde onses u beroeps u Phil. 4. 8.
met vreuchden aenveerden moghen / dwelck Ephes. 4. 1
is/ met Christo te x sterven/ te verrijsen/ ende x 1. Tim. 2. 10
in eewicheydt leven . Wy gheloouen oock ende 4. 12.
dat ghy ons verhooren sult door Jesum
Christum / die ons aldus heeft leeren bid-
den.

Onse Vader etc.

Sterckt ons oock int rechte geloove/ dwelc
wy van herten ende met den monde belijden.

Ick gheloue in Godt etc.
oft aldus.

EEwige Barmhertige God en Vader / die
eewighe salicheyt der levenden en dat ee-
wich leven der stervenden/ na dat ghy a doot a Rom. 14. 9
ende leven alleen in uwer handt hebt/ en son- 1. Sam. 2. 6.
der ophouden alsoo voor ons b sorghet / dat b Mat. 6. 32
noch ghesontheyt noch cranckheydt noch ee- ende 10. 30.
nich goet noch quaet / ons en can toecomen/
ja geen hayr van onsen hoofde vallen/ sonder
uwen wille/ dat ghy oock uwen gheloovighen
alle dinghen thaeren c besten wendet / wy bid- c Rom. 8. 28
den u/ verleent ons die ghenade uwes heyli-
ghen Gheestes/ dat hy ons leere onse ellendic-
heyt recht bekennen en gedultichlic uwe ca- b Joa. 9. 3
stijdinghe dragen/ die wy d thienduysentmael ende 15.
grooter verdient hebben. Wy weten dat se Mat. 18. 24
ons niet zijn teeckenen uwes toorens / maer e Heb. 12. 7.
uwer e Vaderlijcke liefde tegen ons / op dat f 1. cor. 11. 32
wy met der Werelt f niet verdoemt werden.
Vermeerdert O Heere ons Ghelooue/ door
uwe oneyndelijcke Barmherticheyt / op dat
wy Christo alder sameer g ingelijft werden/ g Joa. 6. 56.
als lidtmaten haren geestelicken hoofde/ wel-
ken ghy ons in h lyden ende heerlicheyt ghe- h Rom. 8. 17
lijck maken wilt. Verleent dat eerst / na dat 1. Cor. 15. 13
het onse i swackheyt verdraghen can. Wy ont- k Ro. 14. 11.
leveren ons k gantsch hier in uwen wille/ Phillip. 1. 20
tsy dat ghy onse sielen langer in deser hutten l Joa. 5. 24.
wilt laten, ofte l tot u int eewich leven ne- ende 6. 40.
men. Overmidts wy Christi eyghen zijn, ende ende 12. 32.
daerom niet moghen vergaen . Wy willen ende 17. 2
m gheerne dit swacke vleesch verlaten/ in ho- m Phil. 1. 23
pe der salicheyt n opstandinghe/ daer o dat n 1. cor. 15. 39
selue veel heerlicker sal wederom verschijnen wt 2. Cor. 5. 4
bem. Geeft ons te gevoelen den saligen troost

Rom.4.5 der vergheving he der sonden / en o der recht-
ende 8.33 veerdichmakinghe Christi / op dat wy met
p Eph.6.16 dien schilt alle Satans p aenvechtingen o-
q 1.Joa.1.7 verwinnen / laet zijn onschuldich q Bloet de
...de 1 2. vlecke ende onreynichept onser sonden wtwa-
...m.8.34 schen/ende zijne gherechtichept verantwoor-
...oz.5.10 den voor uwen hoochsten Oordeele. Wapent
ons met geloove ende hope/op dat wy niet te
schande werden / door eenich schricken des
doots/maer als onse lichamelicke oogen duy-
ster werden / dat als dan de oogen des geests
op v sien.

En als ghy ons tghebruyck der tongen be-
nomen sult hebbē/ dat als dan dat Herte niet
op houde v aen te roepen. O Heere/wy beve-
len onse sielen in uwen handē/wilt ons in on-
f Psal.22.2 ser laetsten noot niet f verlaten / ende dat om
Ma.27.46 Christi wille alleen / die ons also heeft leeren
bidden:

Onse Vader etc.

Ick gheloove in God etc.

Ghebedt by de Begravinghe der dooden.

Na de vermaninghe van de a doot door A-
a Rom.5.14. dam/ ende de wedergheboorte door Christum
1.Cor.15.45 danckt ende bidtmen God aldus:

WY dancken v/ almachtige barmhertige
God en Vader, dat ghy N. dat ghy de-
sē leven so lāge gegevē hebt/ en na dat
ghy hem wt desē iammerdale hebt willē ver-
b Joh.3.19 lossen/ dat b eewighe ende salige leven ghena-
ende 5.24 delick ghegheven/ dwelck ghy allen geloovi-
ghen door Christum warachtelijck toeghe-
sept hebt. Wiens siele ghy van uw.ghemeen
hebt in v e Rijcke. Wiens lichaem ghy tē laet- e Phil.1.23
sten daghe sult verwecken wt der d Aerdē / op Luce.23 42.
dat het uwe eewighe heerlijckheydt besitte/ d Dan.12.2
daer voor wy v van herten dancken / Ende Job.19.26.
bidden v / wilt ons wt desen exempel leeren/ Psal.16.9
de Werelt e verlaten/ende de sonde te verwin- e Rom.6.18
den/ om welcker wille ghy also op ons ver-
toornt zijt/dat ghy om die te straffen/ons al-
derhande ellendichepdt onderworpen hebt.
Ende ons nochtans waerschouwen tot onsen
besten/op dat wy met f der Wereldt niet ver- f 1.Cor.11.32
doemt werden. Gheeft ons dan een warach-
tich betrouwen op uwe barmhertichept door
Jesum Christum/ daer wy de Wereldt mede o-
verwinnen moghen. g Werckt door uwen g 1.Jo.15.4
H. gheest oprechte vrucht in ons / op dat wy
na Hemelsche ende niet h nae Aerdtsche din- h Col.3.5.
ghen ghedencken / Want wy zijn vremdelin-
ghen in deser Wereldt/ ende onse i Borgher- i Phil.3.20
schap is in den Hemel/ laet ons daerom de 2.Cor.3.1
wereldt noch dat daer in is/ nimmermeer so
k lief zijn/ dat het ons moghe verhinderen k 1.Cor.7.3
om Christum te verwachten tot onser verlos-
singhe.

Onse Vader/ etc.

Wilt ons oock stercken in den rechten ghe-
loove/ daer van etc.

Ick gheloove in Godt etc.

FINIS.

Den Siecken troost

Twelck is een onderwijsinghe inden gheloove/ ende wech der salicheyt/om ghewillichlijck te sterven.

Apocal.14.13.
Salich zyn de dooden, die inden Heere sterven. &c.

Matth.25.36.
Ick ben cranck gheweest, ende ghy hebt my besocht.

Voorreden.

AEngemerct hebbende de groote nuttichept/ die door den Siecken troost is co-
mende. So ist oock wel nut ende noodich dat dit selve Boecxken aen den dach
mochte comē. Welcke in beter oorden gestelt is/dan datter eenige gheweest zijn.
Het welcke cortelic is begrijpende/al wat ons noodich is totter eewigher salicheit/
als te weten/ Vande ellendichept des menschen/ Vande corthept des levens en ster-
vē/Van zijn wederoprechtinge door Christum/Van Christo onsen Salichmaker/en
al wat hē aengaet/Vā doot ende helle/Van gheloove/rechtveerdichmakinghe ende
wercken/Van cruys en lijden/ vande voorspoet der Godtloosen/en tegenspoet der
gheloovigen/Vande verrijsenisse en het eewich leven/En diergelijcke meer poinctē/
die welcke eē yegelic behoorde van buyten te leeren/op datse/als het vā noode wa-
re/haren crancken Broeder mochten stercken ende vermanē/Op dat/so het gheschie-
de datter gheen Dienaren en waren/een yegelick hier in mochte neerstich zijn / als
in een werck der barmhertichept/achtervolgende Godts Woort/Eccl.7. Tis beter
te gaen in het Claechuys/dan in het Drinckhuys. Oock naer Christi woor-
den/ Mat.25. Ick ben cranck gheweest/ende ghy hebt my besocht.

Vaert wel.

